

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ
ಕನ್ನಡ ನಿಘಾಂಟು

ಏಳನೆಯ ಸಂಪುಟ

“ಶಬ್ದಪಾರಮಾರ್ಗಮಶಕ್ಯಂ”

—ಕೇಶಿರಾಜ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ : : ಬೆಂಗಳೂರು-೧೮

೧೯೯೩

KANNADA NIGHANTU - VOL-VII

Second Edition : 2010

Published by : Kannada Sahitya Parishat

Pampa Mahakavi Road, Chamarajapet, Bangalore - 560 018

Pages : X+6481 to 7747 Price : Rs. 350=00

ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣ - ೧೯೯೩

ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ - ೨೦೧೦

ಪ್ರತಿಗಳು : ೨೦೦೦

ಬೆಲೆ : ಮುನ್ನೂರು ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳು

@ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳು (೨೦೧೦)

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಡಾ. ನಲ್ಲೂರು ಪ್ರಸಾದ್. ಆರ್.ಕೆ.

ಗೌರವ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು

ಪ್ರೊ. ಎಚ್.ಕೆ. ಮಳಲಿಗೌಡ

ಶ್ರೀ ಟಿ.ಎಸ್. ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ

ಗೌರವ ಕೋಶಾಧ್ಯಕ್ಷರು

ಶ್ರೀ ಮಂಡಲೀಕ ಪಾಲಂಬಿ

ಮುದ್ರಣ: ರಾಜಾ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್

ನಂ.೫೯, ೪ನೇ ಕ್ರಾಸ್, ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್ ರಸ್ತೆ

ಕೆ.ಎಸ್. ಗಾರ್ಡನ್, ಗಂಗಾಧರಪ್ಪ ಬ್ಲಾಕ್

ಬೆಂಗಳೂರು- ೫೬೦ ೦೨೭

ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಸಂಪಾದಕ ಸಮಿತಿ

(೧೯೯೨ನೆಯ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ)

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಪ್ರೊ. ಜಿ. ಎಸ್. ಗಾಯಿ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ.

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು

ಶ್ರೀ ಎನ್. ಬಸವಾರಾಧ್ಯ, ಎಂ.ಎ.

ಸದಸ್ಯರು

ಪ್ರೊ. ಜಿ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ.
ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ, ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.
ಡಾ. ಹಾ.ಮಾ. ನಾಯಕ, ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.
ಡಾ. ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.

ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.
ಡಾ. ಟಿ.ವಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.
ಡಾ. ಕೆ.ವಿ. ರಮೇಶ್, ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.
ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು

ಡಾ. ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ, ಡಿ.ಲಿಟ್.

ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಶ್ರೀ ಗೊ.ರು. ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ

ಪರಿಷತ್ತಿನ ಗೌರವ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು

ಪ್ರೊ. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್, ಎಂ.ಎ.
ಶ್ರೀ ಜಿ. ಚನ್ನವೀರಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಇಡಿ.

ಪರಿಷತ್ತಿನ ಗೌರವ ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಗಳು

ಪ್ರೊ. ಹೆಚ್.ಆರ್. ದಾಸೇಗೌಡ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಎಲ್.

ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಕಚೇರಿಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿ

(೧೯೯೨ನೆಯ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ)

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು

ಶ್ರೀ ಎನ್. ಬಸವಾರಾಧ್ಯ, ಎಂ.ಎ.

ಉಪ ಸಂಪಾದಕರು

ಶ್ರೀ ಟಿ. ಆರ್. ಮಹಾದೇವಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ.

ಸಹಾಯಕ ಸಂಪಾದಕರು

ಶ್ರೀಮತಿ ಮಂಜುಳಾರಾವ್, ಎಂ.ಎ.

ಶ್ರೀಮತಿ ಎಂ.ಎನ್. ಜಾನಕಮ್ಮ, ಎಂ.ಎ.

ಶ್ರೀಮತಿ ಉಮಾದೇವಿ, ಎಂ.ಎ

ಶ್ರೀಮತಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಎಂ.ಎ

ಶ್ರೀಮತಿ ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಜಯ, ಎಂ.ಎ

ಶ್ರೀ ಬಿ. ಆರ್. ಬಸವರಾಜ, ಎಂ.ಎ.

ಪೂರ್ಣಕಾಲದ ಸಹಾಯಕರು

ಶ್ರೀ ಕೆ.ಆರ್. ಶೇಷಗಿರಿ, ಎಂ.ಎ.

ಬೆರಳಚ್ಚುಗಾರ್ತಿಯರು : ಶ್ರೀಮತಿ ಎ. ನೇತ್ರಾವತಿಬಾಯಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಸಿ. ಎನ್. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ

ಸಹಾಯಕರು : ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ್, ಶ್ರೀ ಆರ್. ಶಂಕರಪ್ಪ, ಶ್ರೀ ರೇವಯ್ಯ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ನುಡಿ

'ನಿಘಂಟು ಎಂದರೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಬೃಹನ್ನಿಘಂಟು' ಎಂದೇ ಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ ಈ ಮಹಾನಿಘಂಟಿನ ಎಂಟು ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಅದು ಪ್ರಕಟವಾದ ೧೫ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮರುಮುದ್ರಣಗೊಳಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಕುಲಕೋಟಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ನನಗೆ ಸಂತೋಷವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಭಾಷೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಅದರ ಸಂಪನ್ನತೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಹತೆಗಳಿಂದಾಗಿಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಲೋಕದೆದುರು ಬಿಚ್ಚಿತೋರಿಸುವ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಈ ಬೃಹತ್ ನಿಘಂಟು. ಕನ್ನಡದ ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ತನ್ನೊಳಗೆ ಐಕ್ಯಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ನಿಘಂಟಿನ ವಿವಿಧ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೊಂದರ ಅರ್ಥ, ವಿವರಣೆ, ಉದಾಹರಣೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅರ್ಥಮಟವನ್ನು ದಾಟಿ ಒಂದು ಪುಟವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು.

ಕ್ರಿ.ಶ.೪೫೦ರ ಹಲ್ಮಿಡಿಶಾಸನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಈ ಸಂಪುಟ ಯೋಜನೆ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಂಡ ೧೯೯೫ರವರೆಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿರುವುದು, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದೇ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗಿರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದವನ್ನೂ ನಾಮಪದ ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯಾಪದವೆಂದು ವಿಚಿತವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು, ಅರ್ಥ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣಕ್ಕೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯತುಂಡುಗಳೇ ಮೂಲಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಬೇಕೆನ್ನುವ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು - ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳು ಇದರ ಅಮೂರ್ವತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. ನಿಘಂಟು ಎನ್ನುವುದೇ ತುಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ, ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಸೃಜನ ಸಾಹಿತ್ಯದಷ್ಟೇ ಪ್ರಮುಖವಾದ, ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲದರ ಎಚ್ಚರದ ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಮೈತುಂಬಿಕೊಂಡ ಘನ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸತತ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಈ ಯೋಜನೆ ಶಿಸ್ತುಬದ್ಧವಾಗಿ ಯಶಕಂಡಿದೆ. ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣದ ೧೦,೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮನೆಯ ಕಪಾಟುಗಳನ್ನು, ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರಗಳನ್ನು, ಶಾಲೆಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಧನ್ಯತಾಭಾವವನ್ನು ತಳೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ನಿಘಂಟುವಿನ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ತಡವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡವರು ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ದೂರವಾಣಿ ಕರೆ ಮಾಡಿ, ಮಾರಾಟ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಸಿ, ಪುಸ್ತಕ ಮಳಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಾಡಿ ಸಿಗದೆ ನಿರಾಶರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮರುಪ್ರಕಟಿಸುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಎಂಟು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ, ಒಂಬತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಪುಟಗಳ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ, ಎಲ್ಲರ ಮನೆಯನ್ನೂ ಬೆಳಗಬೇಕಾಗಿರುವ ಈ ನಿಘಂಟನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವುದಾಗಲೀ, ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಜೋಡಿಸಿಡುವುದಾಗಲೀ, ಮಾರಾಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದಾಗಲೀ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು

ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸುವುದಾಗಲೀ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸುಲಭವಾದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಈ ಅಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಸುವ ಧೈರ್ಯೋತ್ಸಾಹಗಳು ಪರಿಷತ್ತಿನೊಡಲಲ್ಲಿ ಚಿಮ್ಮುವುದಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಆಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೆಂದೇ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕನ್ನಡದ ಭಾಗ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬಿ.ಎಸ್. ಯಡಿಯೂರಪ್ಪನವರು ಹಲವು ಒತ್ತಡಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಆಶ್ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಅತಿಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಪರಿಷತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೂ ಹಸಿರು ನಿಶಾನೆ ತೋರುತ್ತಿರುವುದು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ - ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಕಚೇರಿಯ ಹೊರಗೆ ಕಡತಗಳೊಂದಿಗೆ ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿರುವುದು, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಿಂದ ತಾಲ್ಲೂಕು ಸಮ್ಮೇಳನಗಳವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅದ್ಭುತಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಣ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು - ಇಂಥವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಂಡಾಗ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ನನಗೆ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆರುಕೋಟಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪರವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತಾ ಕುಸುಮಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಕನ್ನಡದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ' 'ಕನ್ನಡಿಗರ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ' ಎಂದು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ನುಡಿಯಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳ ಕನ್ನಡದ ಮೇಲಿನ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಬಗೆಗಿನ ಈ ಆಖಂಡ ಪ್ರೀತಿ ಹೀಗೇ ಮುಂದುವರಿಯಲೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ನಿಘಂಟು ಯೋಜನೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮನಗಂಡು ಒಂದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಉದಾರವಾಗಿ ನೀಡಿದೆ. ಸರ್ಕಾರ ಹಣ ನೀಡಿರುವುದು ಪರಿಷತ್ತಿಗಾದರೂ ಇದು ಜನತೆಯ ಹಣ ಮತ್ತು ಇದರ ಅಂತಿಮ ಫಲಾನುಭವಿಗಳೂ ಜನತೆಯೇ. ಈ ಎಚ್ಚರವನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬಹುಬೇಡಿಕೆಯ ಬೃಹನ್ನಿಘಂಟಿನ ಎಂಟು ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಪುನರ್ಮುದ್ರಣಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಉದಾರ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವಿನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನಿಘಂಟಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಕೊಳ್ಳಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವಂತೆ ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನದ ಸಂಕೇತವೆಂಬಂತೆ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಯಶಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸಿರುವ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಜಯರಾಮರಾಜೇ ಅರಸ್ ಮತ್ತು ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಮನು ಬಳಗಾರ್ ಅವರುಗಳನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತದೆ. ನಿಘಂಟು ಯೋಜನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಜಿ. ನಾರಾಯಣರಿಂದ ಮೊದಲಗೊಂಡು ಮುಕ್ತಾಯವಾದಾಗ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಡಾ. ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯನವರವರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುನ್ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳಿಗೂ ನಿಘಂಟು ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಸದಸ್ಯರುಗಳು, ಸಂಪಾದಕರು, ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ರಾಜಾ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್‌ನವರಿಗೂ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ತುಂಬಾ ಆಭಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಮರುಮುದ್ರಣದ ಈ ನಿಘಂಟಿನ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನತೆ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು

೫-೬-೨೦೧೦

ಡಾ. ನಲ್ಲೂರು ಪ್ರಸಾದ್ ಆರ್.ಕೆ.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಅರಿಕೆ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಕೈಕೊಂಡಿರುವ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಕಾರ್ಯ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಾರಸ್ವತ ಯೋಜನೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ ನಿಘಂಟು ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳ ನಿಘಂಟುಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯೆಂಬಂತಿದೆ. ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಈ ನಿಘಂಟು ಪ್ರಮಾಣಭೂತವೂ ಸಮಗ್ರವೂ ಆಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಯೋಜನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಅದು ಇಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಯಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ, ಸರ್ಕಾರದ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಅನುದಾನದ ಮೂಲಕ ರೀಣೀನೆಯ ಇಸವಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳು ೧೮ನೆಯ-ತಾರೀಖು ಈ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ ನಿಘಂಟನ್ನು ಒಂದೇ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸುವ ಯೋಜನೆಯಿತ್ತು. ರೀಣೀರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟಿನ ರೂಪರೇಖೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಸ್ತೃತಗೊಂಡವು. ಆಗ ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಒಂದುಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಸಾಲದು ಎನ್ನಿಸಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ನಿಘಂಟನ್ನು ಒಂದೇ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರವು ನೇಮಿಸಿದ ಬಿ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣನ್ ಸಮಿತಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿ ಒಂದು ವರದಿಯನ್ನು ನೀಡಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಘಂಟನ್ನು ಐದುಸಾವಿರ ಪುಟಗಳ ನಾಲ್ಕುಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ೧೯೬೬ರ ಮೇಲಿಗೆ ಹೊರತರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಹದಿನೈದುಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ೧೯೬೧ನೆಯ ಮೇ ತಿಂಗಳು ೨೯ರಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು.

ಮೊದಲಿಗೆ ನಿಘಂಟು ರಚನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ನಿಘಂಟುಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾದ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ದೊರೆಯದೆ ನಿಘಂಟು ರಚನೆ ವಿಳಂಬವಾಯಿತು. ನಿಘಂಟಿನ ಕರಡುಪ್ರತಿಯ ಸಿದ್ಧತೆ, ಪರಿಷ್ಕರಣೆ, ಸಂಪಾದಕ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ವಿವರವಾದ ಚರ್ಚೆ, ಅನುಮೋದನೆ, ಮುದ್ರಣಪ್ರತಿಯ ಸಿದ್ಧತೆ- ಈ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡುವು. ಇಂತಹ ವಿದ್ವತ್ ಕಾರ್ಯ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಮುಗಿಯುವ ಸ್ವರೂಪದ್ದಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಆಗ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ ಒಳಗಿರುವ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳು, ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿನ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದುವು ಗಳಿಂದಾಗಿ ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮುಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಘಂಟಿನ ನಾಲ್ಕು ಸಂಪುಟಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ೧೯೭೦, ೧೯೭೬, ೧೯೭೭ ಮತ್ತು ೧೯೭೯ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದುವು.

ಹಿಂದೆ ಯೋಚಿಸಿದ್ದಂತೆ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಐದುಸಾವಿರ ಪುಟಗಳ ನಾಲ್ಕುಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೇನೆಂದರೆ: ಅಪ್ರಕಟಿತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಂದ, ಅಧಿಕಸಂಖ್ಯೆಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು; ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟಪದಗಳ ಸೇರ್ಪಡೆಗೂ ಅವಕಾಶ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಶಬ್ದಸಂಗ್ರಹ ಹೆಚ್ಚಿತು; ನಿಘಂಟಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ನಾಲ್ಕುಸಂಪುಟಗಳ ಯೋಜನೆ ಎಂಟುಸಂಪುಟಗಳ ಯೋಜನೆಯಾಗಬೇಕಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ವಿಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರದ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಧನಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಮನವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಮನೆಗೊಂಡು ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುದಾನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನೂ ನೀಡಿತು. ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತೆ ಕೊಟ್ಟ ಅವಧಿ ಮತ್ತು ಅನುದಾನ ಸಾಲದೆಹೋದಾಗ, ಅದು ಮರುಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಾಲಾಪಕಾಶವನ್ನೂ ಧನಸಹಾಯವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿ ಈ ಯೋಜನೆ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು.

ಐದನೆಯ ಸಂಪುಟ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಅನಿವಾರ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಚ್ಚುಮಾಡಲು ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳ್ಳ ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ಅದು ೧೯೮೭ರಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದಿತು. ಅನಂತರ ಆರನೆಯ ಸಂಪುಟವು ೧೯೯೦ರಲ್ಲಿ, ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ೬೦ನೆಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು.

ಈಗ ನಿಘಂಟಿನ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಸಿದ್ಧತೆ ಮುಗಿದಿದೆ. ಅದರ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಕ ಸಮಿತಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ. ಈ ವಿಳನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ 'ಬಿಟ್ಟು' ಶಬ್ದದಿಂದ ಲಕಾರದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿವೆ. ಇನ್ನೂಳಿದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಶಬ್ದಗಳು ಕೊನೆಯದಾದ ಎಂಟನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿವೆ. ಸರ್ಕಾರ

ಮುದ್ರಣಾಲಯದವರು ನಿಫಂಟು ಮುದ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನೆರವಾದ ಸರ್ಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಹಿಂದಿನ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಇ. ಕೃಷ್ಣನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎಸ್. ಅಶ್ವತ್ಥ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಹಾಯಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಕನ್ನಡ ನಿಫಂಟಿನ ಸಂಪಾದಕ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದ್ದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಾನುಭವಗಳ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿ ಈ ಕೋಶ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರ ಸಲಹೆ ಸಹಕಾರಗಳು ಈ ಸಂಪುಟದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಗೌರವಪೂರ್ವಕವಾದ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇವೆ.

ವಿಳನೆಯ ಸಂಪುಟದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ರೀತರ ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಹಾಗೂ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಪ್ರೊ. ಜಿ. ವೆಂಕಟಸಂಪುಯ್ಯನವರು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಸೇವೆಯನ್ನು ನಾವು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ನೆನೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಕನ್ನಡ ನಿಫಂಟು ಸಿಬ್ಬಂದಿವರ್ಗ ನಿಫಂಟು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನುರಿತವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಿಫಂಟು ಬರವಣಿಗೆ, ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಕರಡುಪರಿಶೀಲನೆ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ಸಮರ್ಪಣಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ದುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಸಹಕಾರವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ ಗೊ. ರು. ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ, ಗೌರವ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಜಿ. ಚನ್ನವೀರಸ್ವಾಮಿ, ಗೌರವ ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ಹೆಚ್. ಆರ್. ದಾಸೇಗೌಡ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಸಂಪುಟ ಹೊರಬರಲು ಒತ್ತಾಸೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ವಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಕೊನೆಯದಾದ ಎಂಟನೆಯ ಸಂಪುಟವನ್ನೂ ಸಹ ಇಪ್ಪರಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರೆಯಿಸುವ ಭರವಸೆ ನೀಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಈ ವಿಳನೆಯ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನಿಫಂಟಿನ ಉತ್ತಮಿಕೆಗೆ ನೀಡುವ ಎಲ್ಲ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಡಾ|| ಜಿ. ಎಸ್. ಗಾಯ
ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಎನ್. ಬಸವಾಚಾರ್ಯ
ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು

ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಕೃತಜ್ಞತೆ

ಕನ್ನಡ-ಕನ್ನಡ ಬೃಹನ್ನಿಘಂಟು ಪ್ರಕಟಣೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಒಂದು ಆಧಾರಭೂತವಾದ ಸಪ್ತಮಾಣವಾದ ಸಮಗ್ರ ನಿಘಂಟು ಅಗತ್ಯವೆಂಬ ಬಹುಜನ ಅಸಕ್ತರ ಅಭಿಲಾಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ನಿಘಂಟು ಯೋಜನೆ ಮೊದಲು ಐದು ಸಂಪುಟಗಳಿಗೆ ಮುಗಿಯುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಡದ ಅಗಾಧವಾದ ಶಬ್ದರಾಶಿ, ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ, ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಸಂಪುಟಗಳ ನಿಘಂಟು ಎಂಟು ಸಂಪುಟಗಳಿಗೆ ಹರಡಿದೆ. ಇದರ ಏಳನೆಯ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಇದೀಗ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೈಯಲ್ಲಿರಿಸಲು ಹರ್ಷಸಂತೋಷ. ಕೊನೆಯ ಹಾಗೂ ಎಂಟನೆಯ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಅದಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನಿಘಂಟುವಿನ ಕೆಲಸ ಅವಸರದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಒಂದು ಪದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಖಚಿತಗೊಳಿಸುವ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಂಶ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಘನವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಕೊಡಲಾದ ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಳಿ ಸ್ವತ್ಯಾಹ್ವವಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಈಗ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ಎಂಟನೆಯ ಸಂಪುಟದ ಪ್ರಕಟಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ನಿಘಂಟು ಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದಂತಲ್ಲ. ಇದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಮೊದಲ ಹಂತ. ಮುಂದಿನ ಹಂತ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಪುಟಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ. ನಿಘಂಟು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಎಚ್ಚರವಹಿಸಿರುವುದು, ಶ್ರಮವೆತ್ತು ವ್ಯಾಪಕ ಶಬ್ದಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿರುವುದು ಇದುವರೆಗಿನ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಜೀವಂತಭಾಷೆಗೆ ಕಾಲಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಶಬ್ದಗಳು, ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಂದಾಗ ಅಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಎಷ್ಟೋ ಹೊಸ ಶಬ್ದಗಳು, ಬಳಕೆಗಳು ಕೈಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ.

ಇಂತಹ ನಿಘಂಟುಗಳ ಕಾರ್ಯ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಕೊನೆ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪರಿಷ್ಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆಯೊಡನೆ ನಿಘಂಟಿನ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಈಗಾಗಲೇ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿರುವ ಏಳು ಸಂಪುಟಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಂಟನೆಯ ಸಂಪುಟ ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಷದೊಳಗೆ ಮುಗಿಯಲಿದ್ದು ಅವರ ಪರಿಷ್ಕರಣಾಕಾರ್ಯವೂ ನಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ಕನ್ನಡ-ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಕಾರ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದ ಯೋಜನೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿರುವ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಹಾಗೂ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅನುದಾನವನ್ನು ಮಂಜೂರು ಮಾಡಲು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ತುಂಬ ಸಹಕಾರ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಚಿರಾಂಜಿ.

ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟಿನ ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯ ಸುಲಭದ್ದೇನೆಂಬ ಅಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯದವರು. ಹಿಂದಿನ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಇ. ಕೃಷ್ಣನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎಸ್. ಅಶ್ವತ್ಥ ಅವರಿಗೂ, ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗಳಿಗೂ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಏಳನೆಯ ಸಂಪುಟದ ಸಿದ್ಧತೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಘಂಟಿನ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರೂ, ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆದ ಪ್ರೊ|| ಜಿ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ ಅವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿರುವ ಶ್ರೀ ಎನ್. ಬಸವರಾಧ್ವ ಅವರ ಶ್ರಮವನ್ನು, ನಿಘಂಟು ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿರುವ ಡಾ|| ಜಿ. ಎಸ್. ಗಾಯಿ ಅವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ದರಿಷತ್ತು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಳಿಯ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ, ನಿಘಂಟು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಪರಿಷತ್ತು ಆಭಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಪ್ರೊ|| ಜಿ. ಎಸ್. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯನವರಿಗೂ, ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನಂತ ವಂದನೆಗಳು.

ದಿನಾಂಕ : ೦-೧೦-೧೯೯೩

ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೮

ಗೊ. ದು. ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ

ಅಧ್ಯಕ್ಷ
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು

ಬಿಲ್ಲು, ಬಿಲ್ಲವ್ವ (ನಾ). ಬೇಡ: ಕಿರಾತ: ವ್ಯಾಧ: "ಬಿಲ್ಲನೆಂಬ ನಾಮಂ ವ್ಯಾಧ ನ್ನ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೪): ಮೆಯ್ಯವಿರ್ ಪಣ್ಣಗುಮೆಂದು ಮಿಡುಕರೊಲ್ಲದ್ದಿಯು ನಿಂದು ಬಿಲ್ಲಗ್ ತಮ್ಮಿಂ ತಾವು ಪಡುವಿಗುಗುಡುವ ಚಮರೇ ಮೃಗಂಗಳಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩ ಪ). ಬಿಲ್ಲವ್ವ: ತೊಡಬಲ್ಲಣ ತೊಟ್ಟು ಜೋಡು ಬಿಡದ ಮೊಳೆಯ ಬಿಲ್ಲವರು ಕಡೆತಂದರು (ಕುರಾಣಂ. ೦೦-೩೩); ಹುದುಗಿದರ್ ಹೊಡೆಯಂದೆ ಕಾರೊಡಲ ಬಿಲ್ಲವನುರದೆ ಚಿಮ್ಮಿ ತುಡುಕಿದನದಂ ಪೂಸದೊಲವಿಂದೆ (ಪ್ರಣಾಪ. ೨-೨೩). [< ಸಂ. ಬಿಲ್ಲ]

ಬಿಲ್ಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಬಿಳಿಪಾದಿ, ಹುದ್ದೆ, ಬಿಲ್ಲ, ಹುದ್ದೆಲವ, ಹುಲವ (ಪ್ರಣ. ೭೨-೦೪೩). [?/ಸಂ. ಬಿಲ್ಲ = ಇಂಗು]

ಬಿಲ್ಲಣ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲಾಳುಗಳ ಸೈನ್ಯ: ಬಿಲ್ಲಾರರ ಸೇನೆ: ಬಿಲ್ಲಣ ಬಿಲ್ಲಣಯೊಳೆಯ್ದೆ ತೇರ್ ತೇರೊಳ್ ತಲ್ಲಿದ ತಾಗುದು (ಪರಾಣ. ೯-೩೩); ರಣಗಟ್ಟಲೆ ಕೈಮಿಗೆ ಬಿಲ್ಲಣ ಕಡೆಕೆಯ್ದು ಭಯಬಲದೊಳಂಬಿಕ್ಕು ವುದುಂ (ಕುರಾಣ. ೦೩-೩೯); ಕಡುಮುಳುಂ ಬಿಲ್ಲಣ ತಲ್ಲೊಯ್ಯುತ್ತಿದುಗದು (ಕುರಾ. ೨೦). [ಬಿಲ್ಲ್ + ಅಣ್]

ಬಿಲ್ಲಪ್ಪಣ (ನಾ). ಬೇಡರು ಪಾಸಿಸುವ ಪಕ್ಕ: ಗೊಲ್ಲಪ್ಪಣಗಳೊಳು ಗುಹಾಂತರ ಬಿಲ್ಲಪ್ಪಣದೊಳು . . . ಬೆಂಬತ್ತಿದನು ಬಿಡದಾ ಕನಕಮಯ ವ್ಯಗ್ರ (ಕುರಾಣ. ೩-೩೯). [ಬಿಲ್ಲ + ಪ್ಪಣ]

ಬಿಲ್ಲಪಕ್ಕ (ನಾ). = ಬಿಲ್ಲಪಕ್ಕಣ: ಅಜ್ಜನಿಸಂ ಬಿಟ್ಟದೆ ತಾಬ್ಬಿಜ್ಜಿಗೊಂಡಿ ರಲೆಂದು ಬಿಲ್ಲಪಕ್ಕಗಳೊಂ ತೊಪ್ಪಿದುವು ತೊಪ್ಪಿದಿಗಳಂ (ಕುರಾ. ೯-೦೦). [ಬಿಲ್ಲ + ಪಕ್ಕ]

ಬಿಲ್ಲವ್ವ 'ಬಿಲ್ಲ್' ಪರಾ.

ಬಿಲ್ಲವ್ವ 'ಬಿಲ್ಲ' ನೋ.

ಬಿಲ್ಲವತ್ತೆ 'ಬಿಲ್ಲವತ್ತ' ನೋ.

ಬಿಲ್ಲವಲ್ಲಂದ ? (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರಾಂತದ ಹೆಸರು (?): ಆತನಿಂ ಕೊಯಂ ಮೂವತ್ತಿಬ್ಬಾರದ ಬಿಲ್ಲವಲ್ಲಂದೊಯ್ಯದ ಕೊಯ ಪೊನ್ನಯ್ಯ ಬಿಲ್ಲವನ ಬೆಸದಾಳು ಗಜಾಂಕುತೋಪನ ಮೇಗೆ ದಣ್ಣ ಪೊಗಳ (ಕುರಾ. ೩೩-೩೩-೩೩-೩೩). [?]

ಬಿಲ್ಲಪದಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ: ಪಂಚಕಾರಣ ಕಟ್ಟುನದ ಸಂಕ ಬಿಲ್ಲಪದಿಕೆ ಬಾಲವಣ (ಕೃ. XVI. ೩೪೩. ೩೦-೨೯; 1930). 'ಬಿಲ್ಲವದಿಕೆ' ಪರಾ. [? + ಪದಿಕೆ (< ಪೊದಿಕೆ)]

ಬಿಲ್ಲಪಾವು (ನಾ). ಮರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ. ಉದ್ದ ವಾದ ವಿಷಪೂರಿತ ಹಸುರುಪಾವು: (+). [ಬಿಲ್ಲ + ಪಾವು (< ಪಾವು)]

ಬಿಲ್ಲಾಯ್ (ನಾ). = ಬಿಲ್ಲಾರ: ಅವನ ಬಿಲ್ಲಾಯ್ತರ ಗಡ ಒಣಕೆ! (ಪ್ರಕೃ. ೩-೨೩). [ಬಿಲ್ಲ್ + ಅಯ್]

ಬಿಲ್ಲಾಳ್, ಬಿಲ್ಲಾಳು (ನಾ). ಬಿಲ್ಲಾಗಾರ: ಬಿಲ್ಲದೈಯನ್ನು ಬಿಲ್ಲ ವೀರ: "ಬಿಲ್ಲಂಟನೆಂದು ಬಿಲ್ಲಾಳ್ವರ್ ವೀರಗ್ ಪಾಪಮಕ್ಕುಂ" (ಕುರಾ. ೦೩); ದೊಣೆಯಲ್ಲದ ಬಿಲ್ಲಾಳ್ . . . ಎಣೆಯಲ್ಲದ ಪಕ್ಕವಕ್ಕ ಸೊಗಯಿಸದವೋ (ಕುರಾ. ೩-೩೩); ಮಾರದಿರೊಳ್ ಬಿಲ್ಲಾಳ್ (ಕುರಾಣ. ೩); ನೀನೆ ಜಗದ ಬಿಲ್ಲಾಳ್ಗಳೊಗೆ ಪಾಣಿಯುಳ್ಳವನವ್ವ (ಕುರಾ. ೯-೦೯). ಬಿಲ್ಲಾಳು: "ಧನ್ನೇ, ಧನಪ್ಪಾನ್, ಧಾನಪ್ಪಾನ್, ನಿಪಂಗನ್, ಧನಧರಣ್— ಈ ೫ ಬಿಲ್ಲಾಳು" (ಕುರಾಣ. ೦೩೯); ಕಾಮನೆಂಬ ಬಿಲ್ಲಾಳು ಉಂಟೆಂಬುದ ನಾವು ಕೇಳಿ ಬಲ್ಲವೆನೆ (ಕುರಾಣ. ೩-೩). [ಬಿಲ್ಲ್ + ಅಳ್]

ಬಿಲ್ಲಾಳು 'ಬಿಲ್ಲಾಳ್' ನೋ.

ಬಿಲ್ಲಾಳುತನ 'ಬಿಲ್ಲಾಳುತನ' ನೋ.

ಬಿಲ್ಲಾಳುತನ, ಬಿಲ್ಲಾಳುತನ (ನಾ). ಧನವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರಾಧಿಮ: ಬಿಲ್ಲಾಳು ವಿದ್ಯೆಯ ನೈಪುಣ್ಯ: ಆತನ ಸಾಹಸದ ಚಲದ ಬಲದ ಬಿಲ್ಲಾಳುತನ

ದಳವಿಗಳೆನಲು ನೋಡಿ (ಕುರಾಣ. ೯-೦೩ ಪ): ಜವನ ಬಿಲ್ಲಾಳುತನಮಂ ಪೇರೊಡ್ಡೆ (ಕುರಾಣ. ೩-೩೩); ಪೊಸತು ಬಿಲ್ಲಾಳುತನದೊಳ್ ಕಲಿ ನೀನಲ್ಲದೆ ಪೆರಾರಾ (ಕುರಾ. ೯-೯೯). ಬಿಲ್ಲಾಳುತನ: ಪೂತು ಮರಣ ಬಿಲ್ಲಾಳುತನವಿದು ಭೂತನಾಥಂಗಿಲ್ಲ (ಕುರಾಣ. ೩-೦೩).

[ಬಿಲ್ಲಾಳ್ + ಅ + ತನ]

ಬಿಲ್ಲಾ 'ಬಿಲ್ಲ್' ನೋ.

ಬಿಲ್ಲಾ (ನಾ). ೦. ಕಾನೂನಿನ ಮನೂಬೆ: ಹೊಸ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಬಿಲ್ಲಾ ವಿಧಾನಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ (ಕುರಾ. ೩). ೨. ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಯುಗದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಥವಾ ಮೂಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗುವ ಹಣದ ವಿವರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪಟ್ಟಿ: ಬೆಲೆಪಟ್ಟಿ: ಪಾಲ್ಗೊಕ್ಕುತನೆಯಿಂದ ಸಂಬಳದ ಬಿಲ್ಲಾ ಪಾಸಾಗಿ ಬಂದ ವಂತರ . . . ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೇ (ಕುರಾಣ. ೩): ದುಡಿದದ್ದೆಲ್ಲ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ— ದಾಕುರ ಬಿಲ್ಲಿಗೆ (ಕುರಾಣ. ೦೩). [← ಇಂ. ೩೩]

ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗು 'ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗು' ನೋ.

ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗು, ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗು (ನಾ). ಕಕ್ಕಾಬಿಕ್ಕು: ದಿಗ್ವಿಮೆ: ನೆಗಟ್ಟಿಯ ಬೀರರಲ್ಲಂ ಬಡವರ ಪಿತರಂತೆ ಮಿಕ್ಕಿ ನೋಡುತ್ತಿರ . . . ಬಿಲ್ಲಾಳು ಮುಂದಿಟ್ಟ ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗುಮಗಿರ (ಕುರಾಣ. ೩-೩೩ ಪ); ಸಾಲ್ವಂ ಬರಿಸೂನು . . . ಕಂಡು ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗಾದರೊಡರ್ಪಲ ಪಾಪವುದುಂ ಶಿಶುಪಾಲಮಸ್ತಕಂ (ಕುರಾಣ. ೦೩-೩೯); ಮಾರದಿತ್ತನ್ನೆಪಂ ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗು ಮದನಂದ್ರೇಗಪರಂ (ಕುರಾಣ. ೯-೩೦). ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗು: ಥಾಮ ನಾಯಕ: (ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗಾಗಿ) ವನು ? (ಕುರಾಣ. ೯-೦೯). [ಬಿಲ್ಲಾ ? + ಬೆರಗು]

ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗುವಡು (ಕಿ). ದಿಗ್ವಿಮೆಹೊಂದು: ಕಕ್ಕಾಬಿಕ್ಕಿಯಾಗು: ತಬ್ಬಿಬ್ಬಗೊಂಬ ತುರಗಾರೋಹಪ್ರತತಿ ಬಿಲ್ಲಾಳು ಬಿಕ್ಕು ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗು ಮು ನಿಂದಾ ಮಹಾರಥಸಂತತಿ (ಕುರಾಣ. ೯-೩೩). [ಬಿಲ್ಲಾಂಬೆರಗು + ವಡು]

ಬಿಲ್ಲಾಗಾರ 'ಬಿಲ್ಲಾಣಿ' ನೋ.

ಬಿಲ್ಲಾಗಾರಿಕೆ 'ಬಿಲ್ಲಾಣಿಕೆ' ನೋ.

ಬಿಲ್ಲಾಗಾಣ 'ಬಿಲ್ಲಾಣಿ' ನೋ.

ಬಿಲ್ಲಾಗೆಡು (ಕಿ). ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು: ಧನಸ್ಸು ಇಲ್ಲವಾಗು: ಪಲ್ಲಮುಪಾದಪಿಯಂತೆ ಕಣನಲಿ ಬಿಲ್ಲಾಗೆಡುವಂತೆ . . . ಭಲ್ಲಾಕರ ಪೂರ್ವಗೆ ಕಲ್ಲದೆ ತಲ್ಲಣಮುಕಿರ (ಕುರಾಣ. ೦೯-೩). [ಬಿಲ್ಲಾ (< ಬಿಲ್ಲ್) + ಕೆಡು]

ಬಿಲ್ಲಾರಿಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾವು: ಬಿಲ್ಲಾರಿ[ಕುರಾಣ. ೦]ಗಂ ಕೊಂಡೊಡ ತಡವಿಲ್ಲದೆ ತೊಡೆ ಕಡವು ನೀರಿ ಪುಗಿಯ ಬೇರ (ಕುರಾಣ. ೦೦-೩೩). 'ಬಿಲ್ಲಾಮುರಿ'. 'ಬಿಲ್ಲಾರಿಹಾವು' ಪರಾ. [?]

ಬಿಲ್ಲಾಲಿ (ನಾ). = ಬಿಲ್ಲನಿ: "ಜೀವೊಡ ಬಿಲ್ಲಾಲಿಯೆಂದೆನದವಗ ಗುಣನದ" (ಕುರಾಣ. ೩೨). [ಬಿಲ್ಲ್ + ಅಲಿ]

ಬಿಲ್ಲಾವಿದ್ಯೆ, ಬಿಲ್ಲಾವಿದ್ಯೆ (ನಾ). = ಬಿಲ್ಲವಿದ್ಯೆ: ಆ ಮುನಿಪತಿಗೆ ಏವ್ಯ ನಾಗಿಯ ಪ್ರೇಮದಲಿ ಪರಬಿಲ್ಲಾವಿದ್ಯೆಯ ನೇಮಗೊಂಡೇ ಸಾಧಿಸಿದನಾ ಕೆಲವುಕಾಲದಲಿ (ಕುರಾಣ. ೦೯-೦೩). ಬಿಲ್ಲಾವಿದ್ಯೆ: ಕುರುಕುಲದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಿಲ್ಲಾವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸುವಂತೆ (ಕುರಾಣ. ೨-೦೩). [ಬಿಲ್ಲಾ (< ಬಿಲ್ಲ್) + ವಿದ್ಯೆ]

ಬಿಲ್ಲಾರಿಹಾವು (ನಾ). = ಬಿಲ್ಲಹಾವು: (+). [? + ಹಾವು (< ಪಾವು)]

ಬಿಲ್ಲೆ (ನಾ). ೦. (ತರಕಾರಿ, ಕಲ್ಲಂ, ಲೋಹ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ) ಚೌಕ. ವೃತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಆಕಾರಗಳ ತೇವಾದ ಹಲ್ಲೆ: ಹುರಮಾಸು ಗಡಲೆ ಸಕ್ಕರೆ ತುಂಬಿ ಕಟ್ಟುವಿಲ್ಲಗಳೆನುಜ್ ಮೂಪುಪಂ ಬಕುಶರ್ದರು

(೨೦೬. ೪೭-೪೮); ಕೆಲವರ ಬಿಲ್ಲುಜಗಳೇ? . . . ಚಂದ್ರಕಾಂತದ
ಶಿಲೆಯ ಬಿಲ್ಲುಜ (೨೦೭. ೫೭-೫೮). ೨. (ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ
ವಾಗಿದ್ದ) ಮೂರುಕಾಸಿನ ನಾಣ್ಯ: ಇವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು
ಬಿಲ್ಲುಗಳೇನಾದರೂ ಕೈಪಿಡಿ ದೊರೆತವು? (೨೦೮. ೫೯); ಉಪನಯನಕ್ಕೆ
ಮುಂಚೆ ಬರೆ ಒಂದು ಬಿಲ್ಲು ದಕ್ಷಿಣ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು (೨೦೯. ೬೦). ೩.
ನಾಣ್ಯ: ಅವನಿಗೆ ನಾಣ್ಯಗಳ ಬಿಲ್ಲು ಸಿಕ್ಕಿತು (೨೧೦. ೬೧). ೪. "ಒಂದು
ಅಧಿಕಾರದ. ಉದ್ಯೋಗದ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಗುರುತಾಗಿ
ಧರಿಸುವ ಲಾಂಛನ" (೨೧೧. ೬೨); ಕಾವ್ಯಸರಸ್ವತಿಯ ಸೇವಕ
ನಾಗಿ, ಆಮಾಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಗಣಪತಿಯ ದಯಾರಿನ ಬಿಲ್ಲುಯನ್ನು
(೨೧೨. ೬೩) ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದೇನೆ (೨೧೩. ೬೪). ೫.
ಹೆಸರು: "ಚದುರುಬಿಲ್ಲು" ಪರಾ.

[೧- ೬೦. ಕುಣ. ಬಿಲ್ಲು./ತಮಿ. ಬಿಲ್ಲು, ಎಲ್ಲೆ; ಮಲ. ಬಿಲ್ಲು;
ತುಳು. ಬಿಲ್ಲು; ತೆಲು. ಬಿಲ್ಲು, ಬಿಲ್ಲ]

ಬಿಲ್ಲುಜವಾನ (ನಾ). ತನ್ನ ಹುದ್ದೆಯ ಗುರುತನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ
ಬಿಲ್ಲುಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಸೇವಕ: ಕೌಟುಂಬಾರ್ಯ ೫. ಬಿಲ್ಲುಜವಾನರು
೫೦. ಬೋವಿಯವರು ೨೪ (ಗುಣ. ೧೦). 'ಡವಾಲಿಜವಾನ' ಹೋ.

[ಬಿಲ್ಲು + ಜವಾನ]

ಬಿಲ್ಲುಸುಗೆ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲಿನಿಂದ ಬಾಣವನ್ನು ಬಿಡುವುದು; ಧನಂವಿದ್ಯೆ;
ವಿದಾರಣೆಗೆ ಬಿಲ್ಲುಸುಗೆ ಕಲಿಸಿದವರಾಗ? (೨೧೪. ೬೭-೬೮).

[ಬಿಲ್ಲು + ಎಸುಗೆ]

ಬಿಲ್ಲುಹುಳು (ನಾ). ಹೋಳಕ್ಕೆ ಹತ್ತುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಸುರು
ಹುಳು: (೧). [ಬಿಲ್ಲು + ಹುಳು (<ಪುಟ)]

ಬಿಲ್ಲುಹಾಯ (ನಾ). ೧. ಬಿಲ್ಲುವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಗುರು;
ಧನಂವಿದ್ಯಾಗುರು: ಸಾರಣಿ ಬಿಲ್ಲುಹಾಯನಿಂದ ಮೂತು
(೨೧೫. ೨೫ ಕ್ರ.೪೫). ೨. ಪಾಂಡವ. ಕೌರವರುಗಳಿಗೆ ಧನಂವಿದ್ಯೆ
ಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದ ಗುರು: ದೋಣಾಚಾರ್ಯ: ಬಿಲ್ಲುಹಾಯನೊಡ್ಡಿದ
ನಂಕದ ಚಕ್ರವ್ಯೂಹವುನಾಕವರಂಗದೊಳೆ (೨೧೬. ೨೬-೨೭); ಬಿಲ್ಲುಹೋ
ಕಿಹಾಯವರಂ ಕುಮಾರಕರನೆಯ ಕರಂ ಕುಶಲಕಳಾಗಿ ಬಿಲ್ಲುಹಾಯ
ಸಮಂತು ಮಾಡುವನೆ (೨೧೭. ೨೮). [ಬಿಲ್ಲು + ಹಾಯ]

ಬಿಲ್ಲುಹವಸ, ಬಿಲ್ಲುಹವ (ನಾ). ೧. = ಬಿಲ್ಲುಹಾಯ ೧. ೨. =
ಬಿಲ್ಲುಹಾಯ ೨: ಕಮ್ಮಹಾಯವನು ಬಿಲ್ಲುಹವನೊಬ್ಬನು ಮಾಡುವನೇ
(೨೧೮. ೩೨-೩೩). ಬಿಲ್ಲುಹವ: ೧. ದಾನೋಪಾಧ್ಯಾಯನಾಕೃತ್ಯತೆಯ
ತನುಗೆ ಬಿಲ್ಲುಹವನೋಪಾಧ್ಯಾಯನಾಕೃತ್ಯತೆಯ (೨೧೯. ೩೪-೩೫); ಬಿಲ್ಲುಹವರು
ಪಿಟಲಂಜನವರು ತೇಜೋಮಯಬಾಣಾಕರೇಹುತು ಮಿಗಿಲನನಿಂತಿ
ಯಕ್ಕಲದಿ (೨೧೯. ೩೬-೩೭). ೨. ತಪ್ಪದೆ ಕಮ್ಮಹಾಯವನೊಬ್ಬನು
ಬಿಲ್ಲುಹವಂ (೨೧೯. ೩೮); ಈತನಹಿತಕೃತಂಕತಂಭನೀತನಬಾ
ಬಿಲ್ಲುಹವನೊಬ್ಬನು (೨೧೯. ೩೯-೪೦). [ಬಿಲ್ಲು + ಹವಸ (<ಹವಸ)]

ಬಿಲ್ಲುಹವ "ಬಿಲ್ಲುಹವ" ನೋ.

ಬಿಲ್ಲು (ನಾ). (ಪವಿತ್ರವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪೂಜೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ)
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಎಲೆ. - ದಳ: "ಮಾಲಾರ: ೪೦
ಶ್ರೀಭಲ: ಬಿಲ್ಲು - ಈ ೩ ಬಿಲ್ಲುವದ ಮರ" (೨೨೦. ೪೨-೪೩);
ಬಿಲ್ಲು[೨೨೦. ಬಿಲ್ಲು] ತೋಳಿ ಸಮಸ್ತಂ ದಯ್ಯಮಿಂತಿವೆಂಬಮೂರ್ಥ
(೨೨೦. ೪೪-೪೫); ದೂರ್ವ ತುಲಸಿ ಬಿಲ್ಲಾದಿ ಪತ್ರಜಾಲಂಗೆಂ . . .
ಬಿ:ಹಿ ಬಿ:ಹಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ (೨೨೧. ೪೬).

ಬಿಲ್ಲುಹವನುಲಾಂ = [ವೈದ್ಯಶಾ] (ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಯ ಬೇರು

ಹಿಟ್ಟು ಇದರ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ) ಒಂದು

ಬಗೆಯ ಔಷಧ: ಮೃಲುತುತ್ತು . . . ಬಿಲ್ಲದ ಬೇರು. ಕೊಮ್ಮೇ
ಬೇರು, ಕರೀಹುಲಿಹೂವು, ಕಚೋರ, ಸ್ವೇಧವಲಣ ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮ
ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಚೂರ್ಣ . . . ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಡಲು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.
ನೇತ್ರರೋಗಗಳು, ಸರ್ವವಿಷಗಳು, ಸನ್ನಿವಾತಜ್ವರಗಳು ಸಹ ಪರಿಹಾರ
ವಾಗುವವು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಿಲ್ಲಾಂಜನಮುರಾರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ (೨೨೨. ೪೭.
೪೮). ಬಿಲ್ಲಾದಿ ಅಂಜನ = (ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಯ ಬೇರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ
ತಯಾರಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಜನ. - ಬಿಷಧಿ: ಬಿಲ್ಲವತ್ತದ
ಬೇರು . . . ಅರಿಸಿ ಇಷ್ಟು ಸಮಾನ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ
ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಬಿಲ್ಲಾದಿ ಅಂಜನ ಮಾಡುವುದು (೨೨೩. ೪೯).
ಬಿಲ್ಲಾದಿ ಕಲ್ಪ = (ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಯ ಬೇರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ತಯಾ
ರಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪ: ಪೈತ್ಯಜ್ವರ, ಭರ್ಗ, ವಿದಾಹ
ಮುಂತಾದುದಕ್ಕೆ ಬಿಲ್ಲಾದಿ ಕಲ್ಪ (೨೨೪. ೫೦). ಬಿಲ್ಲಾದಿ ಲೇಹ್ಯ =
(ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಯ ಬೇರು ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ)
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲೇಹ್ಯ: ಬಿಲ್ಲಾದಿ ಲೇಹ್ಯ: - (ಅಮಾಕಿಸಾಂಕೆ) -
ಬಿಲ್ಲವತ್ತದ ಬೇರು ಹಲ ೩೦ . . . ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮನ ೧ ಲೇಹ್ಯವಾಕೆ
(೨೨೫. ೫೧); ಬಿಲ್ಲಾದಿ ಲೇಹ್ಯ . . . ಇದು ಅರೋಚಕ, ಭರ್ಗ,
ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಶ್ವಾಸರೋಗಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು (೨೨೬. ೫೨-೫೩).

[ಸಂ.]

ಬಿಲ್ಲುಡಿ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲಾರರ ಸೇನೆ: ಇಜ್ಜಿದಂ ಬಿಲ್ಲುಡಿ ಪಡೆದುದು
ಘೋರ್ಗರದು ಪರಿವ ನೆತ್ತರ ಕಡಲುಂ (೨೨೭. ೫೩-೫೪); ಬಿಲ್ಲುಡಿ
ಯಿಂದಿರ್ಚಿದ ಬಿಲ್ಲುಡಿ ತನ್ನೆತ್ತ ನಿಕತರಸಂಹಿತಿಯಿಂದೊಡಗಾಯ್ತು
(೨೨೮. ೫೪); ಇರದೆ ಬಿಲ್ಲುಡಿ ಬಂದಂಜಿಲ್ಲಂಜುಂಜನೊಸಿ ಕೆದರ್ಪದ
ಕಿಡಿಗಳು ಕರಮೆಸಿದವು (೨೨೯. ೫೫-೫೬). [ಬಿಲ್ಲು + ಪಡೆ]

ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಿ (ನಾ). = ಬಿಲ್ಲು: ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಯ ಬೇರು. ಗುಳ್ಳದ ಬೇರು . . .
ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವು ಕಾಯಿಸಿ ಸೇವಿಸಿದಲ್ಲಿ ವಾತಜ್ವರ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು
(೨೩೦. ೬೩); ನಾನು ಗೋದಾವರವನ್ನು ಮನೆಗೆ ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಿಗೆಂದು
ಹೋಗಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೀಳದ್ದು ಹೇಳಿದೆ (೨೩೧. ೬೪).

[ಸಂ. ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಿ]

ಬಿಲ್ಲುಪಲ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಯ ಕಾಯಿ: ಧನು ಬಿಲ್ಲುಪಲವೆನೊಂದೇ
ವೇಳೆ ಓಡಿದಾವ ಪನುಜನುಬಿಲ್ಲುಪಲಯೊಳೆ ಗುರಿಯನು (೨೩೨. ೬೫-
೬೬); ಬಿಲ್ಲುಪಲ ತುಪ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಸಜ್ಜರಸ ಚೂರ್ಣವೆಂಬ
ದಶಾಂಗಧೂಪಂಗಳು . . . ಬಿ:ಹಿ ಬಿ:ಹಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ (೨೩೩. ೬೭).

[ಸಂ.]

ಬಿಲ್ಲುಕ್ಕ, ಬಿಲ್ಲಾರ, ಬಿಲ್ಲುವರ, ಬಿಲ್ಲುವರೆ. ಬಿಲ್ಲಾರ್ಕ (ನಾ). ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮರ: ಕೆಂಪುವಾತ್ತಿ: ಧನ್ವಿ: "ಬಿಲ್ಲುರಂ ಧನ್ವಿಯಕ್ಕು"
(೨೩೪. ೬೮-೬೯). ಬಿಲ್ಲಾರ: "ಅಬನಾತಿ, ಬಿಲ್ಲಾರದ ಮರ, ತುಂಬು
ರಸ, ಬಿಲ್ಲಾರ, ತೂಬು" (೨೩೫. ೭೦). ಬಿಲ್ಲುವರ: ಬಿಲ್ಲುವರ ಕಪ್ಪಿತ್ತ
ನೈಕುಣಿ (೨೩೬. ೭೧-೭೨). ಬಿಲ್ಲುವರೆ: ಬಿಲ್ಲು ಪುಕ್ಕರಲ್
ಬಿಲ್ಲುವರಯು ಮೂಡಲು ಮೂಗಯ್ಯಂ ಮೂಗುಗುಲು (೨೩೭. ೭೩-೭೪).
ಬಿಲ್ಲಾರ್ಕ: ಮರಗಳು . . . ತೇಗ, ಕೋಲುತೇಗ, ಬಾಗಿ, ಬಿಲ್ಲಾರ,
ದಿಂಡಿಗ, ಬೂರಗ (೨೩೮. ೭೫); ಬಿಲ್ಲಾರ, ಬಿಲ್ಲುವರ, ಬಿಲ್ಲಾರ,
ಬಿಲ್ಲುಸುಪ್ಪಲು (೨೩೯. ೭೬-೭೭). [ಬಿಲ್ಲು + ಮರ]

ಬಿಲ್ಲುಕ್ಕ, ಬಿಲ್ಲಾರ, ಬಿಲ್ಲುವರ, ಬಿಲ್ಲಾರ್ಕ (ನಾ). (ಉಕ್ಕ) ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಜಿನ್ನದ ಬಳಿ: ಬಿಲ್ಲಾರದ ಬಳಿ: ಸ್ವರಾಜ್ಯಪಾಡು
ಕೂಡಿಸಲು ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಬಿಲ್ಲುರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಗ
ಅರು ಮರ್ಪದ ಬಾಲಿಕೆಯು ಇವನ್ನಾಕರ್ಷಿಸಿದ್ದಳು (೨೪೦. ೭೮).

"ಬಿಸಕಂಠಿಕೆ ಬರಹವೆನೆ ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿ" (ಪುನಃ. ೨೦-೬).

[<ಸಂ. ಬಿಸಕಂಠಿಕೆ]

ಬಿಸಕಂಠಿಕೆ (ನಾ). = ಬಿಸಕಂಠಿಕೆ : "ಬರಾಕಾ, ಬಿಸಕಂಠಿಕಾ - ಈ ೨ ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿ" (ಕೂಡು. ೨೨-೬); "ಬರಾಕಾ, ಬಿಸಕಂಠಿಕಾ-೨ ಕೊರಳು ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ, ಬಿಸಕಂಠಿಕಾ-೨ ಕೊರಳು ದೊಡ್ಡಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿಯ ಹೆಸರು" (ಕೂಡು. ೨೨-೬). [ಸಂ. ಬಿಸಕಂಠಿಕಾ]

ಬಿಸಕಂಡ (ನಾ). ತಾವರೆಯ ಗಡ್ಡೆ : ಕಮಲದ ಗಡ್ಡೆ : ಬಿಸಕಂಡದಂತೆ ತೋರ್ಪವುತ್ಪದಿಂ ಪೂರ್ಣರೂಪದಿಂದಲೂಕಾರದಿಂ . . . ಮಹಾ ಕವಿಯ ತೊಡಕಂತೆಯ ಸರೋವರಂ ಕಣ್ಣೆಸೆದುದು (ಕೂಡು. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಬಿಸಕಾಂಡ (ನಾ). ಕಮಲದ ನಾಳ : ತಾವರೆಯ ದಂಟು-ದೇಟು : ಕೋಮಳಬಿಸಕಾಂಡಮಂ ಬೆರಸು ನೀಡಿದನಾಗಳದೋರ್ವ ಲುಬ್ಧಕಂ (ಕೂಡು. ೨೬); ಬಿಸಕಾಂಡಗರ್ಭದಿಂ ಪಡೆದನೊ ಪದ್ಮಗರ್ಭನೆನೆ . . . ಬೆಡಗುವೆತ್ತದು ಸರೇಂದ್ರವಧೂಧವಳವ್ರಸಾಧನಂ (ಕೂಡು. ೨-೨೭). [ಸಂ.]

ಬಿಸಗುಡಿ (ಕ್ರಿ). ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿದು. ಪಾನಮಾಡು : ಅಂದು ಬಿಸಗುಡಿದು ಸಾಯದೆ ಭಕ್ತಕೃತಪೂಜಾದಿಂದ ಬದುಕಿದಂ (ಕೂಡು. ೨೬-೨೭). [ಬಿಸ್ + ಗುಡಿ]

ಬಿಸಗೊರಲ್, ಬಿಸಗೊರಲು, ಬಿಸಗೊರಳು (ನಾ). ವಿಷವನ್ನು ಧಾರಣೆಮಾಡಿದ ಕೊರಳು : ನಂಜನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಕೆಂಠ : 'ಬಿಸಗೊರಲ್' ಪರಾ. ಬಿಸಗೊರಲು : ರೋಗವನುರುಪವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊರಲು ತಲೆಮಾರಿ (ಕೂಡು. ೨-೨೭). ಬಿಸಗೊರಳು : ಜಡವನೆಯಂ ಪೊರವ ಸುಡುವಾ ಬಿಸಗೊರಳಿ (ಕೂಡು. ೨). [ಬಿಸ್ + ಕೊರಲ್]

ಬಿಸಗೊರಲ (ನಾ). = ಬಿಸಕಂಠಿಕೆ : ಬಿಸಗೊರಲನ ಬಿಸಗೊರಲು ಸುತಂ ಬರುತ್ತದೆನೆ (ಕೂಡು. ೨-೨೭); ಕಲ್ಪಂ ಗುಂಪಿನಂ ಮರದ ಕೊಂಬಿನಿಂದ ಬಿಸಗೊರಲನಂ ಸೂಸಲೆ ತವನಿ ನೀನಿಗೆ ಪೂಸತಾದ ಕೆಯ್ದುಪಳಕ್ಕಿಡೆ ಕೊಂಡು ಬಾರನಲ್ಯೆ (ಕೂಡು. ೨೬-೨೭). [ಬಿಸಗೊರಲ್ + ಅಲ್]

ಬಿಸಗೊರಲು 'ಬಿಸಗೊರಲ್' ನೋ.

ಬಿಸಗೊರಳು 'ಬಿಸಗೊರಲ್' ನೋ.

ಬಿಸಜ (ನಾ). ಕಮಲ : ತಾವರೆ : ಬಿಸಜವೆಂಬಿನೋಮನೋನಯನಾ ನಂದನನಂ . . . ವಿಶ್ವೇಂದ್ರಯನುಮಪ್ಪ ಗಡ್ಡೆಮಾಲಿಗರ್ಭವನೇಶ್ವರಿ (ಕೂಡು. ೨೭-೨೮); ಬಿಸಜದಬೆಳ್ಳಂ ಬಿಡೆ ಸಡಿಲಿ . . . ಬುಡುಗಿತು ಸುಪ್ರಭಾತದ ಸಮಾಧಾನಂ (ಕೂಡು. ೨೮-೨೯). [ಸಂ.]

ಬಿಸಜಕರ್ಣಿಕೆ (ನಾ). ತಾವರೆಯ ಬೀಜಕೋಶ : ಕಮಲದ ಮೆದ್ದ ಭಾಗ : ಎಳಸಳು ಮಿಗೆ ಸಂಸದಿ ಜೋಡಿದನಮೋವಾಲರನು ತದ್ವಿಸಜಕರ್ಣಿಕೆಯೊಡ್ಡಿನಲಿ ಬರಿದನು ಸುಯೋಧನ (ಕೂಡು. ೨೯-೩೦). [ಸಂ. ಬಿಸಜಕರ್ಣಿಕಾ]

ಬಿಸಜಗಂಧಿ (ನಾ). ತಾವರೆಯ ಹೂವಿನ ಪರಿಮಳದಂತೆ ಸುಗಂಧ ವುಳ್ಳವಳು : ಕಮಲಗಂಧಿ : ಎಳಸಳುಗಳ . . . ಮುಂದೆ ಕುರುಳಿನ ಬಿಸಜಗಂಧಿಯಂ ರೋಮನುರರ್ಪಸುಪಡೆದಿಂದ (ಕೂಡು. ೨೯-೩೦); ಕರೆ ತಂದು ಬಿಸಜಗಂಧಿಯನು ಕೈಗೊಡಿಸುತ ಬಹಳ ಸಂತಸದಿಂದ . . . ತಾಂ ಸುಖದೊಳರೂಪಿಸಿದನು (ಕೂಡು. ೩-೩೦). [ಸಂ. (ಬಿಸಜ + ಗಂಧ + ಅನ್)]

ಬಿಸಜತಂತು (ನಾ). ಕಮಲದ ದಂಟಿನ ನಾರು. - ಎಳೆ : ತಾವರೆಯ ದಂಟಿನ ಸೂತ್ರ : ಬಿಸಜತಂತುವಿನ ಸಂಚರದಿಂದ ಮರಾಜ ಬಂಧವಡೆಯ ಬಲ್ಲದೆ (ಕೂಡು. ೩೦-೩೧). [ಸಂ.]

ಬಿಸಜಬಂಧು (ನಾ). ಕಮಲದ ಮಿತ್ರ : ಸೂರ್ಯ : ಬಿಸಜಬಂಧು ಹೂವುವೆಂದನು ಬಿಸಜಬಂಧುವ ಕಳುಹಿದನು (ಕೂಡು. ೨೦-೩೦).

[ಸಂ.]

ಬಿಸಜಭವ (ನಾ). ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು : ಬ್ರಹ್ಮ : ಬಿಸಜಭವನಕ್ಕೆ ಮೃದನಕ್ಕೆ ಸುರಾಂತಕನಕ್ಕೆ (ಕೂಡು. ೨೦-೩೦); ಬಿಸಜಭವನೀತನನೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕಳುಹಿದಂ (ಕೂಡು. ೨-೩೦). [ಸಂ.]

ಬಿಸಜಲೋಚನ (ನಾ). ಕಮಲದಂತೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು : ವಿಷ್ಣು : ಉದಯಾಸ್ತಮಯಾಲರಲಿ ಎಸೆವ ವಿದ್ಯಾಂಗನೆಯೊಳೊಂಬರೆ ಬಿಸಜ ಲೋಚನನಾದೊಡೆಯು ವರ್ಜಿಸುವಳವರನು ಭಾಗ್ಯಸಿರಿ (ಕೂಡು. ೨-೩೧). [ಸಂ.]

ಬಿಸಜಸಖಿ (ನಾ). ಕಮಲದ ಗೆಳೆಯ : ಸೂರ್ಯ : ಹೊಸರತುನದ ಗೋಪುರದಿಂದ ಬಿಸಜಸಖಿನೀಳವ ಕಳಸಂಗಳು ಮಸುಧೆಗೆ ಜೊಸತಾಗಿಹವು (ಕೂಡು. ೩-೩೨); ಬಿಸಜಸಖಿನಾದಯಂದಲಿ ಸಖಿ ಮನವೊಸಿದು . . . ಸಾರಿದಳು ತದ್ವೇದವಾಲಯಕಿ (ಕೂಡು. ೨೯-೩೨). [ಸಂ.]

ಬಿಸಜಾಕ್ಷ (ನಾ). = ಬಿಸಜಲೋಚನ : ನಾಡೆ ರಂಜಿಸಿದಂ . . . ಶಂಕರಂ ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿಸಮರ್ಪಿತಾಂಘ್ರಕಮಲಂ ಪಂಪಾಂಜಿತಾವಲ್ಲಭಂ (ಕೂಡು. ೨೯-೩೦). [ಸಂ. (ಬಿಸಜ + ಅಕ್ಷಿ + ಅನ್)]

ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ತಾವರೆಯಂತೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು : ಕಮಲಾಕ್ಷಿ : ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿಯೊ ಮಾತ ಮುಖಟ್ಟು ಮನದೊಳಾರೈವೆಕಿರಲು (ಕೂಡು. ೨-೩೨). [ಸಂ. ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿ (ಬಿಸಜಾಕ್ಷ + ಅನ್)]

ಬಿಸಜಾರಿ (ನಾ). ಕಮಲದ ಶತ್ರು : ಚಂದ್ರ : ಬಿಸಜಾರಿ ಹಂದಿವೊಳೆ ಎಣ್ಣಿಸೆ ಕನಕಾದಿಗುಹಂ ಮಹೀನಾಥಂ . . . ಅಕ್ಕುಂ (ಕೂಡು. ೨೦-೩೧). [ಸಂ.]

ಬಿಸಜಂಬರಿ 'ವಿಸಜಂಬರಿ' ನೋ.

ಬಿಸಜೆಗೆ 'ಬೆಸಜೆಗೆ' ನೋ.

ಬಿಸದಳ (ನಾ). = ಬಿಸವಂದ : (೨). [?]

ಬಿಸನಾಳ (ನಾ). ತಾವರೆಯ ದಂಟು : ಮೃಣಾಲ : ಬಿಲಿಟ್ಟು ಬಿಸನಾಳ ಜಾಲಕದನಾಗಳೊಡೆ ಪೀರ್ತಂದುದು . . . ಎಂಬನಮೊಂದು ಬೆಳ್ಳಿಕುಗ ಪೂರ್ತಿಯು ರೋದೋತಮಂ (ಕೂಡು. ೨೦-೩೧). [ಸಂ. ಬಿಸನಾಲ]

ಬಿಸನಿಧಿ (ನಾ). ಸಮುದ್ರ : ಕಡಲು : ಅಸಹಾಯತೊರೆ ಹನುವು ಬಿಸನಿಧಿಗೆ ಹಾರಿ ದಶಕನ ಭುಜಿಸಿ (ಕೂಡು. ೨೮-೨೯). [ಬಿಸ್ + ನಿಧಿ]

ಬಿಸಪ್ರಸೂನ (ನಾ). = ಬಿಸಜ : "ಹಪ್ರಪ್ರಸೂನಂ, ಶತಪ್ರಸೂನಂ . . . ಬಿಸಪ್ರಸೂನಂ . . . ಪಂಜರಂ- ಈ ಗಿರಿ ತಾವರೆ" (ಕೂಡು. ೨೦-೩೧); ಪಡೆಟ್ಟು ಪಡೆಯ ನೆತ್ತರ ಮಡುವಿನೊಳುಡಿದುದಿದು ಕಡೆದ ಕರಿ ದಂತಂಗಳ ತಡಿವಿಡಿದ ಸುಭಟಿತರಮುಂ ಪಡೆದುವು ತದ್ವಿಸಪ್ರಸೂನದ ಸಿರಿಯಂ (ಕೂಡು. ೩-೩೨). [ಸಂ.]

ಬಿಸಮ್, ವಿಸಮ (ಗು). ಕೆಟ್ಟ : ದುಷ್ಟ : ಬಿಸಮರಕ್ಕೆಸರೆ ಬೊಬ್ಬಾಟಮುಂ ಪುಟಮುಂ ಬಹುಭಯಂಕರಮಾದುದು (ಕೂಡು. ೨೯-೩೦). ವಿಸಮ : ಅತಿವಿಸಮ ಹಯಪ್ರವೇಧೇಪಾರೇವಂತನುಂ ಪರಬಳಕಿತಾಂಸ್ತನುಂ (೨೯. ೨೧. ೨೨-೨೩-೨೪; ೩೨೦) 'ಬೆಸ್ಮ' ಪರಾ.

[<ಪ್ರಾ. ವಿಸಮ/ಸಂ. ವಿಸಮ]

ಬಿಸಮ್, ವಿಸಮ (ಗು). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮಾದವೆಯರಾಳ್ ಬಿಸಮ್ ನೆಮ್ಮೋ ಮನೆಮಗತಿ ಆತ ನಟ್ಟ ಕಲಕಿ ಒರ್ಮಾಪ್ಪ ಕೆಯ್ಯ ಕೊಟ್ಟೊರ್ (೨೯. ೨೧. ೨೨-೨೩; ೩೦. ೩೧). [ಬಿಸ್ + ಅಮ (<ಅಮ್)]

ವಿಸಯ, ವಿಸಯ (ನಾ). ೧. ಇಂದ್ರಿಯಭೋಗ : ವಿಷಯಸುಖ : ಬಿಸಯಕ್ಕೀಡಾದ ದೇಹಕ್ಕಿಂತಿಹರಮೆನಪನ್ನಪಾನೆಗಳಿಂ (ಕೂಡು. ೩೨). ವಿಸಯ : ೨. ದೇಶ : ನಾಡು : "ವಿಸಯ - ವಿಸಯ" (ಕೂಡು. ೨೩)

೨೫೫). ೩. ಸಮಾಚಾರ; ಸಂಗತಿ : "ವಿಷಯ-ವಿಷಯ = ಸಂಗತಿ.

ದೇಶ" (ಕನ್ನಡ. ೧೦). [\leq ಪ್ರಾ. ವಿಷಯ/ಸಂ. ವಿಷಯ]

ಬಿಸರ (ನಾ). ರಿ. ಸಮೂಹ : ಗುಂಪು : "ಬಿಸರಮನಲದು ಸಮೂಹಂ" (೧೫೬. ೭೫). ೨. ಅಧಿಕೃತ; ಹೆಚ್ಚು : ಸಗ್ಗಿಗರಾಣ್ಯನ ಘನಕಂಠಾಟಿಗಲ್

ಬಿಸರಗಯ ಬಿಸರಕ್ಕೆ ಬಸವಚೂಡು (ಕಾಶಾ. ೨-೭). [\leq ಸಂ. ವಿಸರ]

ಬಿಸರುಹ (ನಾ). = ಬಿಸರಜ : ಬಿಸರುಹದಕಂಗಳಂ ಪೊದೆಯಿಸಿದ್ ಹಿಮ ಗೃಹವನವನಿಪಾಲಂ ಕಂಡಂ (ಕಾಶಾ. ೨೦೫); ಬಿಸರುಹ ರಥವಕ್ಕೆ ತಸ್ಸರ ಜಾರಗ್ಗ ಬಿಸವಾದುದು ತರಿಕರಾ (ಕಾಶಾ. ೦೭-೭೨). [ಸಂ.]

ಬಿಸರುಹನೇತ್ರ (ನಾ). ಕಮಲದಂತೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು; ವಿಷ್ಣು. [ಸಂ.]

ಬಿಸರುಹನೇತ್ರಗಣ (ನಾ). [ಭಂದ] ಒಂದು ಅಂಶಿಗಣದ ಹೆಸರು : ವಿಷ್ಣು ಗಣ : ಬಿಸರುಹೋದ್ರವಗಣಂ ರಸದಶಸ್ತಾನದೋಳ್ ಬಿಸರುಹನೇತ್ರಗಣಮ ಬರ್ತು (ಕಾಶಾ. ೩-೨೪೫). [ಸಂ.]

ಬಿಸರುಹನೇತ್ರ (ನಾ). ಕಮಲದಂತೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು; ಬಿಸರುಹೋದ್ರವ ಗಣಂ ರಸದಶಸ್ತಾನದೋಳ್ ಬಿಸರುಹನೇತ್ರಗಣಮ ಬರ್ತುಬಾದುವು ಬಿಸರುಹನೇತ್ರೇ ತ್ರಿಪದಿಗೆ (ಕಾಶಾ. ೩-೨೪೫).

[ಸಂ. ಬಿಸರುಹನೇತ್ರಾ (ಬಿಸರುಹನೇತ್ರ + -)]

ಬಿಸರುಹಾಕ್ಷ (ನಾ). = ಬಿಸರುಹನೇತ್ರ : ಬಿಸರುಹಾಕ್ಷನ ಸಂಯುದಾರ್ಯ (ಕಾಶಾ. ೩-೨೦). [ಸಂ. (ಬಿಸರುಹ + ಅಕ್ಷ + -)]

ಬಿಸರುಹೋದ್ರವ (ನಾ). = ಬಿಸವಭವ. [ಸಂ.]

ಬಿಸರುಹೋದ್ರವಗಣ (ನಾ). [ಭಂದ] ಮೂರು ಅಂಶದ ಗಣ : ಬ್ರಹ್ಮಗಣ : ಬಿಸರುಹೋದ್ರವಗಣಂ ರಸದಶಸ್ತಾನದೋಳ್ ಬಿಸರುಹನೇತ್ರಗಣಮ ಬರ್ತುಬಾದುವು ಬಿಸರುಹನೇತ್ರೇ ತ್ರಿಪದಿಗೆ (ಕಾಶಾ. ೩-೨೪೫). [ಸಂ.]

ಬಿಸರುಹಾಸನ (ನಾ). ಕಮಲವನ್ನೂ ಆಸನವಾಗುಳ್ಳವನು; ಬ್ರಹ್ಮ : ತರಿ ರವಿ ತ್ರಾಸರೀ ಪೂರವ ಸಗ್ಗವನೊಲ್ಲ ಬಿಸರುಹಾಸನ ತೊಗುತಿರಲು (ಕಾಶಾ. ೩-೪). [ಸಂ.]

ಬಿಸರೇಖೆ (ನಾ). ವಿಷದ ಗೆರೆ : ಎಲ್ಲದೊಡಗಿ ಘನಕಂಡಲ ಕೊಲುನ ಬಿಸರೇಖೆ ಕೊರಲೋ (ಕಾಶಾ. ೭-೭). [ಬಿಸ್ಸ + ರೇಖೆ]

ಬಿಸಲದಿಗೆ 'ಬಿಸಲದಿಗೆ' ನೋ.

ಬಿಸಲತೆ (ನಾ). ಕಮಲದ ಬಳ್ಳಿ : ಬಿಸಲತೆಯೊಳಂ ನೆಯ್ದಲ ಸಣ್ಣ ಕಾವಿನೊಳಂ. . . ಬೇರ್ಪೆವೆಚ್ ಸುತ್ತಿ ಸೊವರಿಗಿಬಗಿದ ಪುಣ್ಣದಂಜಿಯ ಮುದ್ರೆಯಾಗಿ ತಂದು ಮುಂದಿಟ್ಟಿ (ಕಾಶಾ. ೩-೪೫). [ಸಂ. ಬಿಸಲತಾ]

ಬಿಸವಂದ (ನಾ). ವಿಸ್ಮಯ : ಆಶ್ಚರ್ಯ : ಸೋಚಿಗ : "ಬಿಸವಂದಮನ ವಿಸ್ಮಯಾರ್ಥಮಕ್ಕಂ" (ಕಾಶಾ. ೧೫). "ಒಂದಂ ಬಿಸವಂದಂ (ಕಾಶಾ. ೭-೭) : ನೀನಸಗಿದ ಬಿಸವಂದಮಂ ಪೇಲ್ಸೆನಲ್ (ಕಾಶಾ. ೧-೪ ೪).

[?/ ಸಂ. ವಿಸ್ತಾಪನ]

ಬಿಸವಂದಂಗೋಳ್ (ಶ್ರಿ). ಆಶ್ಚರ್ಯ ಹೊಂದು : ವಿಸ್ಮಯಪಡು : ಆಗಲ್ ರಾಯನಿಂತಿ ತೆಪ್ಪ ಮೊರೆಯಂ ಕೇಳ್ವ ಬಿಸವಂದಂಗೊಡು . . . ಬಂದು (ಕಾಶಾ. ೦೦೭-೭). [ಬಿಸವಂದ + ಗೋಳ್]

ಬಿಸವಲ್ಲರಿ (ನಾ). = ಬಿಸಲತೆ : ಜನಕಿಶವ ಕೋಮಳಾಮಳತಮ ಸವನ ಪಯಾಪ್ರವಾಹದೋ ಸೊಗಯಿಸದತ್ತನಿಮಿಷರ ಕಣ್ಣಿ ಗುಂಗಿಯ ಪೊಸರೋ ನಳನಳಿ ಮಿಸುವ ಬಿಸವಲ್ಲರಿವೋ (ಕಾಶಾ. ೦೨-೦೫). [ಸಂ.]

ಬಿಸವಲ್ಲಿ (ನಾ). = ಬಿಸಲತೆ : ಅರಿತಕರತಲಮೊಂದಿ ಮೆಹವ ನಳನೋಲ ರೋಪುಜವಾಂತವ ಬಿಸವಲ್ಲಿಯಂ ನೀರ್ವೊಗ್ಗ ಸಲ ಕೊರಲ್ ಜಡಹಾತ ತಂಬಿದಂ ಝಂಕಿಸಿ (ಕಾಶಾ. ೩-೪೫). [ಸಂ. ಬಿಸವಲ್ಲಿ]

ಬಿಸಸನ 'ವಿಸಸನ' ನೋ.

ಬಿಸುತ (ನಾ). ತಾವರೆಯ ದಂಟಿನ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದು : ಎನಗಾಸೆದೋ ಬಿಸುತಮೆನಿಸುವ ನಿಜತಾರಹಾರಲತೆಯಂದಂ . . . ಮದೀಯಾಭಿಮಾನಮಂ ಕಟ್ಟಿಯ್ತಾ (ಕಾಶಾ. ೧೦೨). [ಸಂ.]

ಬಿಸಸೂತ್ರ (ನಾ). ಕಮಲದ ದಂಟಿನ ನಾರು : ತಾವರದಂಟಿನ ದಾರ : ಬಿಸಸೂತ್ರದ ಕಟಸೂತ್ರಂ ಪೊಸದುಗುಲದ ಕೋಮಣಂ ಕಮಂಡಲು ರಾರಾಜನೆ ದಂಡವಾಣಿ ಪೊಕ್ಕಂ . . . ನೈವಸಭಿಯಂ (ಕಾಶಾ. ೭-೦೫) : ಪವಿತ್ರಬಿಸಸೂತ್ರವ್ಯತಂ ನವಜಿಹ್ವಾಚರ್ಚಿತಾಸ್ತಮಂ ಪಾತ್ರದಭಗವನಂ . . . ಪೂರ್ಣಕಲಶಂ ತಳಿದತ್ತತುಳಂ ವಿಳಾಸಮಂ (ಕಂದ. ೬-೩೭). [ಸಂ.]

ಬಿಸಾಕು 'ಬೀಸಾಕು' ನೋ.

ಬಿಸಾಟು 'ಬೀಸಾಡು' ಪರಾ.

ಬಿಸಾಡಿಸು (ಶ್ರಿ). ಎಸೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಪರ್ಣಲಘುವಿದ್ಯೆಯಿಂದಾಕೆಯನಾಕ್ಷಣದೋ ಕೊಂಡೊಯ್ದೊಂದು ನಟ್ಟಿದವಿಯೋ ಬಿಸಾಡಿಸಲ್ (ಕಾಶಾ. ೧-೪೩ ೩).

[ಬಿಸಾಡು (< ಬೀಸಾಡು) + - ಇಸ್ತು]

ಬಿಸಾಡು 'ಬೀಸಾಡು' ನೋ.

ಬಿಸಾತು (ನಾ). ಗಣನೆ : ಲಕ್ಷ್ಯ : ತನ್ನದೊಗೆ ಯಾರದೇನು ಬಿಸಾತು ? (ಕಾಶಾ. ೦೨೫) : ಕದ್ದು ಕದ್ದು ಕೇಳಿ ಗುಸುಗುಸು ಯಾಕೆ ಮಾಡಾಡ್ತೀರಿ . . . ಯಾಡ್ತಿನ ಬಿಸಾತು ಇಲ್ಲವೋ (ಕಾಶಾ. ೦೨೫) : ಈ ಒಕ್ಕಲಿಗನಿಗೆ ಅಂಜುವುದೇ ? ಅವನ ಬಿಸಾತೇನು (ಕಾಶಾ. IV, ೭೩).

[4-ಹಂ. ಬಿಸಾತ್ : ಮರಾ. ಬಿಸಾತ್, ಬಿಸಾದ್, ಬಿಶಾದ್, ಬಿಶಾತ್, ತುಳು. ಬಿಸಾತ್ : ತೆಲು. ಬಿಸಾತು]

ಬಿಸಿ (ನಾ). ರಿ. ಕಾವು : ಶಾಖ : ಹೊಸ ಹುಳುಗಳಾದ ತೆಪ್ಪ ತನಗಳಂ ಹಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ತಂದು . . . ರುದ್ರವಳ್ಳ ಹುಸುಳ್ಳ ಬಿಸಿಯುಳ್ಳ ಹುಯ ಕಿಂಪುಳ್ಳವನಿತ್ತು (ಕಾಶಾ. ೨-೨೫) : ಬಿಸಿಯ ಕಂಡರೆ ಬಿಟ್ಟ ಕರಗಿಬಿಟ್ಟ ಮಣ್ಣಾದೆ (ಕಾಶಾ. ೦೩-೭೦). ೨. ಶಾಖದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು : ಉಪ್ಪದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು : ಕುಸುಮಂಗಳಂಬ ಮೂತದಂ ಪೂ ದಹನಮಯಂಗಳಂಬುಗಲ್ ಪುನಸಿಪಾ ಜಸಮಾಪಯ ಸುಡುವು[ಪ್ರದೇಯಂ ಬಿಸಿಯವೆಂದಿಂತೆ ಪೇಟ್ ಭರ್ತುಪೋಷಂ (ಕಾಶಾ. ೭-೦೫) : ಅದೊ ಬಿಸಿಯುಪೊ ಜಯಕುಮಾರನಲಶರಂಗಲ್ (ಕಾಶಾ. ೦೭-೭೪) : ತಾಳಾ ಎರಡದೊಳಿಗಿ ಬಿಲ್ಲಂಗಲ್ ಬಿಳಿಯ ಕಿಚ್ಚಿ ಸು ಬಿಸಿ (ಕಾಶಾ. ೧-೦೭). ೩. ಬೆಂಕಿ : ಅಗ್ನಿ : 'ಬಿಸಿಗಣ್ಣು' ಪರಾ. ಇ. ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ : ಪ್ರಖರತೆ : 'ಬಿಸಿನಗೆ' ಪರಾ. (ಗು). ೩. ಬೆಚ್ಚನೆಯು : ಕಾವಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ : ಹೊಸತುಪ್ಪದಿಂದ ಕಲಸಿದ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಹೂರಿಗಿಯ ಬಿಟ್ಟ ಬಿಸಿಯೋಡಿನೋಳಕ್ಕೆ ಮಂಡವಂಡಕವೆಂಬ ಹುಸರಯ್ಯ (ಕಾಶಾ. ೦-೨೫).

ಬಿಸಿಬಿಸಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಬಿಸಿಬಿಸಿಯೋಗಂ ಕೆಲದ ಸೋಡಗೆ ತೆಕ್ಕಿಳು ದುಪ್ಪಮುಪ್ಪಗಾಯ್ ಮೊಸರ್ (ಕಾಶಾ. ೦೦-೨೭೩) : ಅಸಿಪತ್ರವನದ ಲೋಳೆಗೊಗಿಸಿ ನಿನ್ನ ಬಿಸಿಬಿಸಿ ಮಂಡವ ಹೊಡೆದಿ (ಕಾಶಾ. ೦-೦೫-೪) : ಬಿಸಿಬಿಸಿ ಅನ್ನ ಸಾರಾಗಳನ್ನು ಬೇಗೆ ಬೇಗೆ ಬಡಿಸಿ ಮುಂದು ವರಿದರು (ಕಾಶಾ. ೧೫). ಬಿಸಿಬೇಳೆಗಾತು = ಅಕ್ಕಿ. ಬೇಳೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬೇಯಿಸಿ, ಮಸಾಲೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಲಸನ್ನ : ಇವೊತ್ತಿನ ಉಪಾಹಾರಕ್ಕೆ ಬಿಸಿಬೇಳೆಗಾತು ಮತ್ತು ಗುಲಾಬಿಜಾಮೂಣು ಮಾಡಿ ದ್ವಾರ (ಕಾಶಾ. ಬಿಸಿ ಮಾಡು = ಬೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾಡು : ಕಾಯಿಸು :

ರೇವೆಯನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯೊಳಗೆ ಹಾಕಿ . . . ಬಿಸಿ ಮಾಡು
ಕಾರಿ (ಖಾಂ. ೧-೩೩) ; ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ವುಡಿ
ಮಾಡಿ ನೆನೆ ಹಾಕಬೇಕು (ಖಾಂ. ೧೧). ಬಿಸಿಯಾಗು = ೧. ಕಾದು
ಬೆಚ್ಚುಗಾಗು; ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಂ : ಬಿಸಿಯಾಗಿವಾಗಲೇ
ಬಡಿಸಿ (ಖಾಂ. ೧೦೩). ೨. ಉದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳು; ಕಾವೇರು :
ಶರಿಯ ನೇಮದ ಕರ ಚರರು ಕೋಪವ ತಾಳಿ ಬಿಸಿಯಾಗಿ ಖಳರ ಮಾರ್ಗ
ಲಕೆ ಮುಸುಕಿ ಕಗ್ಗೊಲೆಗಿದ್ದೊಲು ಚಂದ್ರಚ್ಯೋತಿಗಳೆಸದವು ವಾಳೆಯ
ದೊಳಗೆ (ಕಾಂ. ೧೧-೧೦). [ದೇ. ೩ ಕುಳು. ಬಿಸಿ. ಬಿರಿ : ತಿಲು. ಬಿಸಿ]

ಬಿಸಿಗ (ನಾ). ಶಾಖದಿಂದ ಕೂಡಿದವನು : ರಾಜಾಧಿಪನೇಚಿನ ಪಪ್ಪಪಪ್ಪ
ಸರೋಜಾಪ್ತನೆಂದನೆ ಬಿಸಿಗ ತೇಜೋಮಯ ಕಂದ ಬಾರೆಂದು ರತಿ
ಬೃಹದ್ರೀಹಿ ಮುತ್ಯನಿತ್ಯವಳು (ಪೂ. ೧೩-೩೩). [ಬಿಸಿ + ಗು.]
ಬಿಸಿಗಣ್ಣು (ನಾ). ಬೆಂಕಿಯ ಕಣ್ಣನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು : ಶಿವ : ಇತ್ತ
ಬಿಸಿಗಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಕಾದುವನೆಂದು ಕಾಮ ತನ್ನೊಳಗೆ ಕೂಡೆ ಪೇಳಿದನು
(ಪೂ. ೧೩-೩೩) ; ಕರ್ಪುಕ ಸುಬ್ಬರಾಜನಾ ಪಾಣಿಗಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಬಿಸಿಗಣ್ಣು
ನೆಂಬರು ಗುಣನಾಮವು ನೋಡುವಾಗ (ಕರ. ೩೩-೧೩೩).

[ಬಿಸಿಗಣ್ಣು + -೨]

ಬಿಸಿಗಣ್ಣು (ನಾ). ಬೆಂಕಿಯ ಕಣ್ಣು; ಅಗ್ನಿನೇತ್ರ : ಶಶಿಧರ ಮುಖದು
ಬಿಸಿಗಣ್ಣು ತೆಪ್ಪದರೆ ಶಿವಶರಣರನ್ನು ಮುನುಗಿ ತಾರರು (ಕರ. ೨೦೩-
೩೩) ; ನೋಸಲಿ ಬಿಸಿಗಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಶಿವಲಿಂಗಮಂ ಮುಸುಕಿ ಬೆಳೆದುತ್ತ
ಮೂಗದನು ಬಾಡೆಂದು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡದೆ . . . ಶಂಕಿಸಿ (ಸಿ. ೨-೨).

[ಬಿಸಿ + ಕಣ್ಣು (<ಕಾ)]

ಬಿಸಿಗದಡು (ನಾ). ಬೆಚ್ಚಿನೆಯ ಕಲ್ಮ : ಸೂರ್ಯ ಬಿಸಿಗದಡು ಬೀಳಿ
ಜಲರಾಗಿಯೂ ಕೇಸರಿಗುಳ್ಳುದು (ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[ಬಿಸಿ + ಕದಡು]

ಬಿಸಿಗದಿರ್ (ನಾ). ಶಾಖವಾದ ಕಿರಣ : ಶಾಖವುಳ್ಳ ರಶ್ಮಿ : ಇಳಾತಕಮಂ
ನಿರಂತರಂ ಬಿಸಿಗದಿರಂದೆ ನೋಯಿಸಿದ ಪಾಪಮನ್ನಿಯ ನಿಗಲೆಂದು
. . . ಇನೆಯದನಸ್ತತ್ಕಲಮಂ (ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[ಬಿಸಿ + ಕದಿರ್]

ಬಿಸಿಗದಿರ (ನಾ). ಶಾಖವಾದ ಕಿರಣಗಳನ್ನುಳ್ಳವನು : ಸೂರ್ಯ :
ಬಿಸಿಗದಿರನು ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವಾಚಲದಿ ರಂಜಿದನು (ಪೂ. ೧೩-೩೩) ;
ಬಿಸಿಗದಿರನಾದರೋ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕಾರುತ್ತಿದ್ದನು (ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[ಬಿಸಿಗದಿರ್ + -೨]

ಬಿಸಿಗದಿರ್ಬಟ್ಟು (ನಾ). ಸೂರ್ಯಬಿಂಬ : ಬಿಸಿಗದಿರ್ಬಟ್ಟುಂಬ ಕಂಬ
ಯಚ್ಚಿಂ ಕಾಲಮದ . . . ಕನಕಪ್ರಭೆಯ ಹೊಸಹೊನ್ನ ಸರಿಗದಿಗವ
ಸುತ್ತುಗಂಭದೊಂದೆಸಕಪಾಯಿತು ಮೇರುತಿಖರಿ (ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[ಬಿಸಿಗದಿರ್ + ಬಟ್ಟು]

ಬಿಸಿಗಮ್ಮ (ನಾ). ಶಾಖೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವವನು : ಸೂರ್ಯ :
ಕಮಲಚಯ ಬಿಸಿಗಮ್ಮನದಿಸಲು ವಿಶವನುನೈದಿದೊಲು (ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[ಬಿಸಿ + ಕಮ್ಮ]

ಬಿಸಿಗಣ್ಣು (ಕ್ರಿ). ಶಾಖಮನ್ನು ಪಡೆ : ಕಾವ್ಯಗೊಳ್ಳು : ಬಿಸಿಗಣ್ಣು ಪುನ
ಪುನ ಪುನ ಪುನ ಪಾದರಸಪಾಣದ ತೆಪ್ಪು (ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[ಬಿಸಿ + ಕಾಣ್]

ಬಿಸಿಗಿರಣ (ನಾ). - ಬಿಸಿಗದಿರ : ಪಾಂಡ್ಯದ ಧೋರೆಯ ಮಧ್ಯರ
ತೇಜದಿಂ ಬಿಸಿಗಿರಣ ತೆಂಕಾದಿಕ್ಕಿನಲಿ ಸಂಜರಿವ ಕಾಲದಲಿ ಧೂಸುವನು
ಸೌಮ್ಯತೆಯನು (ಕಾಂ. ೧೧-೧೦). [ಬಿಸಿ + ಕಿರಣ]

ಬಿಸಿಗುಂದು (ಕ್ರಿ). ಕಾವು ಕಡೆಮೆಯಾಗು - ಕುಗ್ಗು : ಕಾದುವ ಕೆಯು

ಪೋದುದುತಕ್ಕದನೇ . . . ಸಾರವೀರರಸಮೇಂ ಬಿಸಿಗುಂದಿದುದೇ
(ಕಾಂ. ೧೩-೩೩). [ಬಿಸಿ + ಕುಂದು]

ಬಿಸಿಗೂಡು (ಕ್ರಿ). ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ ಅಡಾರವನ್ನು ಬೆರಸು : ಹೂವಿಲ್ಲದೂ
ಬೀಡ ಹೂದು ಮತ್ತಿರಬೇಡ ಬಿಸಿಗೂಡಿ ತಂಗೂಳುಗಬೇಡ (ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[ಬಿಸಿ + ಕೂಡು]

ಬಿಸಿಗೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಶಿವಮೂರ್ತಿಪ್ಪ
ಕಣಾಂಗಿರಾಡಾಳೆ ಬಿಸಿಗೂರುಳ್ಳಪ್ಪ ಪ್ರಜೆಗಿಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟೊಡು (ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[? + ಊರ್]

ಬಿಸಿಗಿ 'ಬೀಸಗಿ' ನೋ.

ಬಿಸಿಗಿಲಪ (ನಾ). (?) : ಬಿಸಿಗಿಲಪದಲ್ಲು, ಕಳ್ಳಯ್ಯ, ಬಂದಯ್ಯ, ನೆನಿಸಿ
ಗಿಲಪದ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಧಾರಯ್ಯ ಭೋಗಯ್ಯ (ಕಾಂ. ೧೩-೩೩). 'ನುನಿಸಿ
ಗಿಲಪ' ಪರಾ. [ಬಿಸಿ ? + ಕಿಲಪ]

ಬಿಸಿದು (ನಾ). ೧. ಶಾಖದಿಂದ ಕೂಡಿದವನು : ಬಿಸಿಯಾದುದು :
ಮಯ್ಯ ಪೊದಯ್ಯ ಬಿಸಿದು ಕಮ್ಮಿತ್ತುಮಾಡುಪಳಾ (ಪೂ. ೧೩-೩೩).
ಕರಂ ಬಿಸಿದಾಗಿ ಕಾಸಿ ಕಳ್ಳನೆ ಕೆಡೆಯಿಟ್ಟಿ ಬಾಯೊಳೆಪರ್
(ಪೂ. ೧೩-೩೩) ; ಬಿಸಿದಪ್ಪ ತುಪ್ಪಮನುಷ್ಯಯದೆ ಶಿರು ನುಂಗಿದಂತೆ
(ಪೂ. ೧೩-೩೩). ೨. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದುದು : ತಾಪಕರವಾದುದು :
ಪ್ರಖರವಾದುದು : ಉದ್ದೇಶ ಬಗಿ ತೀರ್ಗುಂ ಬಿಸಿದುಂ ಬೆಚ್ಚಿತ್ತು
ಮುಸಿರದೇಂ ತೀರ್ಗುಪ್ಪೇ (ಪೂ. ೧೩-೩೩) ; ನುಡಿ ಸುರಚಳಿದಿಟ್ಟಿಳಂ
ಪರಂಕುಮಂ ಖರಕರತೇಜದಿಂ ಬಿಸಿದು (೧೩. ೩೩, ೧೩೩-೩೩ ; ೧೩೩).

ಬಿಸಿಯು = ತಾಪದಿಂದ ಕೂಡಿದವನು : ಸೂರ್ಯ : ಬಿಸಿಯು
ತಗ್ಗಿದವನು ಪೂರ್ವ ಕಡೆರೂಳೊಂದೊಲಾಡೆ ಚಂಡಂತು (ಕಾಂ. ೧೩-೩೩).

[< ಬಿಸಿ]

ಬಿಸಿಗ (ನಾ). ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ನಗೆ : ಪ್ರಖರವಾದ ನಗೆ : ಬಿಸಿಗ
ಯಾವುದು ತಗ್ಗಿಯಾವುದು ಪುನಗೆ ಮುಗುಳುನಗೆಳು ರಸನಗೆಯಳಿ
ನಗೆಯಂಬವೆಂದವೆಂದು ನಮನಗುತವಳು ಪಾಡಿದಳು (ಕಾಂ. ೧೩-೩೩).

[ಬಿಸಿ + ನಗೆ]

ಬಿಸಿನಿ (ನಾ). ೧. ತಾವರೆಯ ಗಡ್ಡೆ : "ಕಂದ. ಬಿಸಿನಿ. ನಳಿನಿ -
ಈ ೩ ಅವಳಿ ಗಡ್ಡೆ" (ಪೂ. ೧೩-೩೩) ; "ಸಾರಮದ ಗಡ್ಡೆಯದು
ಕಂದಂ ಬಿಸಿನಿಯಕ್ಕು" (ಪೂ. ೧೩-೩೩). ೨. ತಾವರೆಯ ಬಳ್ಳಿ :
ಬಿಸಿನಿ ಬಿಸಿನಿಲನುಟ್ಟುಳೆಂಬಂತೆ ಬಿದಿರುಟ್ಟು ಮಿಸುನಿವಟ್ಟು ಮಿಸುಗುತ್ತಿರೆ
(ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[ಸಂ. ಬಿಸಿನಿ]

ಬಿಸಿನೀರ್, ಬಿಸಿನೀರಂ (ನಾ). ಕಾದ ನೀರು : ಸುಡುವ ನೀರಂ :
ಸುಡು ತಿಂದ ಬಾಯೊಳ್ ಬಿಸಿನೀರಂ ಕುಡಿದರಂತೆ ಮಿಡುಮಿಡುಮಿಡುಕಿ
(ಪೂ. ೧೩-೩೩) ; ಚಲದಿಂ ಮಂಡಳೆಸಗ್ಗಿ ಬೇರೊಳ್ಳಿಸಿನೀರಂ
ಪೊಯ್ದಂ (೧೩. ೩೩, ೧೩೩. ೧೩-೩೩ ; ೧೩೩) ; ಬಿಸಿನೀರಲ್ಲುಡೆ ವಾತ
ಪ್ರಶಮಿಸುಗುಂ (ಪೂ. ೧೩-೩೩). ಬಿಸಿನೀರು : ಪೊಂಬಿಡಗವ ಸಾರ್
ಬಿಸಿನೀರಂ ಗಿಡಿಯೊಳ್ ತಂದು ಕಂಡೊಳೆಯ (ಪೂ. ೧೩-೩೩) ;
ಮಡಿವಳರ್ ಬಿಸಿನೀರಂ ಕೇಸರ್ ಜುಜುಗಾಣರ್ ಮುಖ್ಯರಾದಗಿ
ಬರುತಿರ್ಪರೆಂ ವಣ್ಣಿಸುವವು (ಕಾಂ. ೧೩-೩೩). [ಬಿಸಿ + ನೀರ್]

ಬಿಸಿನೀರು 'ಬಿಸಿನೀರ್' ನೋ.

ಬಿಸಿನೆತ್ತರು (ನಾ). ಬೆಚ್ಚಿನೆಯ ರಕ್ತ : ಬಿಸಿನೆತ್ತರುಮೆಂಬುಗಳು ಮೆಯ್ಯಳು
ಬಿಸಿನೆತ್ತರ ಬಸವಂತಗೊಳಿಸಿ (ಪೂ. ೧೩-೩೩) ; ವೀರರಸಮೊತ್ತರಿಸಿ
ಮೇಲುಕ್ಕುವಂದದಿಂ ಬಸವ ಬಿಸಿನೆತ್ತರಸದಿರೆ (ಪೂ. ೧೩-೩೩).

[ಬಿಸಿ + ನೆತ್ತರು (< ನೆತ್ತರ್)]

ಬಿಸಿಮಸಗು (ಕ್ರಿ). ಶಾಖವು ಹೆಚ್ಚಾಗು ; ಉಷ್ಣತೆಯೇರು : ದಡ

ದಡಿದರ್ ಬಿಸಿಮನಗುವ ನಿಡುಸುಯ್ ಕಂಪಿತ ಕರಂಗಳ್ (೩೩೦-೯-೩). [ಬಿಸಿ + ಮನಗು]

ಬಿಸಿಲಕುತ (ನಾ). = ಬಿಸಿನೆತ್ತರು : ಮನೆಯ ಮೈಗಳೊಳಿಹುವೆತ್ತರ್ವು ಬಿಸಿಲಕುತ (ಕುಣ್ಯ. ೧೧-೯); ಲಜೆಯಟ್ಟಿ ಬಿಳಿರ ಮಂಡಿ ಬಿಸಿಲಕುತ ಕೆಂಪೊಣೆಯೊಳು ತೊಳದ ಚಕ್ರವನು (ಕೂಣಕ. ೧೧-೩); ಹೃದಯದ ಬಿಸಿರಕುತವ ಬುದು . . . ಕುದಿದು ಕಂಗಡುವಿ ಬಾಳನು ತೊಳಿದು (ಕೂಣಕ. ೧-೩). [ಬಿಸಿ + ರಕುತ]

ಬಿಸಿಲಕ್ಕ (ನಾ). ರಿ. = ಬಿಸಿನೆತ್ತರು : ದುಡುಡುಪಾಪ ಬಿಸಿಲಕ್ಕ ವೇಣಾನೊಳಿಹಿತ ಮನಗಿತು (ಕುಣ್ಯ. ೧೧-೯); ಬಿಸಿಲಕ್ಕವ ಭೂತಕರದ ಚೆದರಾಕ್ಷಣದ (ಕೂಣಕ. ೧೧-೩). ೨. (ಅಲಂ) ಹರೆಯದ ಉತ್ಸಾಹ: ಎಂತಹ ಪರಿಶ್ರಮಪಡಬೇಕೆಂಬುದು ಆ ಕರುಣರ ಬಿಸಿಲಕ್ಕ ಗೋಚರ ವಾಗಲಿಲ್ಲ (ಕೂಣಕ. ೧೧). [ಬಿಸಿ + ರಕ್ಕ]

ಬಿಸಿಲ್, ಬಿಸಿಲು (ನಾ). ರಿ. ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಖರವಾದ ಬೆಳಕು.- ಪ್ರಕಾಶ: ಬಿಸಿಲು ಬೆಂಗಳೂರುಮಂ ಪಸರಿಸಿ ಕೆಲ್ಲೆ ತೆರಕ್ಕು ತೊಳ್ಳೋಡೆ (ಕೂಣ. ೧೩-೩೦). 'ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆ', 'ಬಿಸಿಲ್ಲ' ಪರಾ. ೨. ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಂಟಾಗುವ ತಾಪ.- ಬಿಸುಪು.- ಕಾವು: ನಡುವೆಗಲ ಬಿಸಿಲ್ ತನ್ನಂ ಸುಡೆ ವನಕರಿ . . . ಸರಸವಮಂ ಕಿಡಿಸಲ್ ತಾಂ ಪುಕ್ಕುದಾಗ ತೊಳನಂ (ಕೂಣ. ೩-೧೧೩). 'ಬಿಸಿಲ್ಲಾಯ್' ಪರಾ. ಬಿಸಿಲು : ರಿ. 'ಬಿಸಿಲುಗೋಳ್'. 'ಬಿಸಿಲುಗೋಲು' ಪರಾ. ೨. 'ಬಿಸಿಲು ರೌದ್ರವದಾತಪಾಖ್ಯಮನಿಸ್ಕು' (ಮೂಣ. ೧೦-೩); ಉದಯದ ಮಾಗಿಯ ಬಿಸಿಲು ಅಂಗೆಟ್ಟಿ ಹಿತವಾಯತ್ತು (ಕೂಣ. ೨೦೯); ಬಲು ಬಿಸಿಲೊಳು ನೊಂದ ನೈದಿರಗಳಿಗೆ ಬಂದಿತಿ . . . ಅಂತಿರ ಪಾರ್ಥ ವೈದ್ಯೋಪದನು ನಿಜಬಲತಿ (ಕುಣ್ಯ. ೩-೩೩); ತಲೆ ಮಕ್ಕು ಕತ್ತಿನ ಹಿಂಭಾಗ ನೇರ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಕಾಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ . . . ವೈಕ್ಯ ಬಿಸಿಲ ಧಕ್ಕಿಗೆ ಕಡಾಗುವುದಿದೆ (ಕೂಣ. XII. ೦೫೯).

ಬಿಸಿಲ ಕುದರೆ = ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆ ೨ : ಇವನ ಬಾಳೇ ಹಿಣಾಯಿತ್ತಲ್ಲ- ಬರಿಯ ಬಿಸಿಲ ಕುದರೆಯ ಹಿಂದೆ ಓಟ (ಕೂಣ. ೧೩). ಬಿಸಿಲ ಜೊಳೆ- ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆ ೨ : ತೃಪ್ತ ಮೊದಲು ವಿಷಯಾಧಿರಾಜೆಯ ಬಿಸಿಲ ಜೊಳೆಯೊಳಗಾದೊಡ್ಡಿಸ್ತಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವನು ಮಾಯಾಮೂಢಮತಿ (ಕೂಣ. ೩-೨-೩). [ದೀ. ೩ ಕವಿ. ಮಲ. ವಯಲ್, ಕುಳು. ಬಿಸಿಲು]

ಬಿಸಿಲಕ್ಕಿ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಅಕ್ಕಿ; ಬೆಳಕಿಗೆಯಕ್ಕಿ: ಬಿಸಿಲ [ಕೂಣ. ಬಿದಿರ. ಬಿಸಲ. ಬಿಸುಕ್ಕಿಯಂ ತೊಳಿದು ನೀರಂ ಬಿಲದಯಾಪಣನೊಸದಂ ಪೂಲಕ್ಕಿಯಕ್ಕಿಯು ಹಾಕಿ (ಕೂಣ. ೩-೩೩). [? + ಅಕ್ಕಿ]

ಬಿಸಿಲದಿಗೆ, ಬಿಸಲದಿಗೆ (ನಾ). ಮದುವೆಯ ದಿನದ ಹಿಂದಿನ ವರಪೂಜೆಯ ದಿನದ ರಾತ್ರಿ ಊಟಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಆಹಾರ-ಪದಾರ್ಥ.- ಅಡುಗೆ : ೧ ಇದು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಊಟವಾಗಿ ದ್ದು ಬಿಸಿಲಿನ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಈ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಮಾನವೂ 'ಬಿಸಲದಿಗೆ'ಯ ಊಟ ಇರಬಹುದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ : ಬೀಗರು ಬರುವುದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅವರ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಲದಿಗೆ ಊಟ ಕುಂಬ ತಡವಾಯಿತು (ಕೂಣ. ಬಿಸಲದಿಗೆ : ಬೀಗರ ಕಡೆಯವರಿಗೆ ಮಗುತ್ವವಲ್ಲದ ಊಟವರಗೂ ಬಿಸಲದಿಗೆ ಊಟ ವಾಯಿತು (ಗೃಹ. ೩೩). [$<$ ಬಿಸಿ + ಅದಿಗೆ ($<$ ಅಡುಗೆ)]

ಬಿಸಿಲು 'ಬಿಸಿಲ್' ನೋ.
ಬಿಸಿಲುಕುದರೆ 'ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆ' ನೋ.
ಬಿಸಿಲುಗೋಲು 'ಬಿಸಿಲುಗೋಲು' ನೋ.
ಬಿಸಿಲುಗುದರೆ 'ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆ' ನೋ.

ಬಿಸಿಲುಗೋಳ್ (ಕ್ರಿ). ಬಿಸಿಲಿನ ಬೆಳಕನ್ನು ಪಡೆ: ಬಿಸಿಲಿನ ಉಜ್ವಲತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ: ಮನಕುಟ್ಟುಮಧೂಮಿಧಾಗದೊಳಮಿಹವಿಕ್ರಮ ದೇವನ ದಿವ್ಯಚ್ಚಾಯ ಪ್ರತಿಮೆಬಿಸಿ ಬಿಸಿಲುಗೋಡು ಸೋಂಕುಪದ ಕಣ್ಣು [ಬ್ರ]ಂತುಳ್ಳ (ಕೂಣ. ೯-೩೩ ಕ). [ಬಿಸಿಲು ($<$ ಬಿಸಿಲ್) + ಗೋಳ್]

ಬಿಸಿಲುಗೋಲು. ಬಿಸಿಲುಗೋಲು (ನಾ). ಭಾವಣೆ, ಕೆಟಕಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಕಂಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕೋರಿನಂತೆ ಬೀಳುವ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು: ಆ ಮಾಧುರ್ಯ . . . ಬಿಸಿಲುಗೋಲಿನ ಹಾಗೆ ಚಮಕಿಸುತ್ತದೆ (ಕೂಣ. ೧೧). ಬಿಸಿಲುಗೋಲು: ಬಿಸಿಲುಗೋಲು ಒಂದು ಕತ್ತಲೋಳಿಯೊಳಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಆ ಬಿಸಿಲುಗೋಲಿನಲ್ಲಿ ಭೂಕನ ಸಣ್ಣ ರವಗಳು ಸಿಕ್ಕಾಬಿಟ್ಟೆಯಾಗಿ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ (ಕೂಣ. ೨೩). [ಬಿಸಿಲು ($<$ ಬಿಸಿಲ್) + ಗೋಲು ($<$ ಕೋಲ್)]

ಬಿಸಿಲುಚಿಕ್ಕಿ (ನಾ). ಬಿಸಿಲಿನ ಶಾಖದಿಂದ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿಕ್ಕಿ.- ವೈದ್ಯೋಪಚಾರ: ಸೂರ್ಯಕರಣಗಳನ್ನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಕ ಕೆಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಅಥವಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಮಾಡುವ ಚಿಕ್ಕಿಯೇ ಬಿಸಿಲುಚಿಕ್ಕಿ (ಕೂಣ. ೧).

[ಬಿಸಿಲು ($<$ ಬಿಸಿಲ್) + ಚಿಕ್ಕಿ]
ಬಿಸಿಲುಕುತ (ನಾ). ಮರೀಚಿಕೆ: ಬಿಸಿಲುಕುದರೆ: ಬಯಲಾಸೆಯರಿ ಬಿಸಿಲುಕುತದಲಿ ಮುಂಜುವುದು ಕೈಸೋಂಕಿಗೆ (ಕೂಣ. ೩-೯-೯೩). [ಬಿಸಿಲ್ + ಉದಕ್ಕ]

ಬಿಸಿಲುಮಾಚು 'ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆ' ನೋ.
ಬಿಸಿಲುಮಾಚು (ನಾ). ಕಟ್ಟಡದ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಬೀಳುವಂತಿರುವ ತೆರಪಾದ ಭಾಗ: ಮೂಳೆಯ ಮೇಲು ಭಾಗ: ಮತ್ತೊಂದು ಅಂತ್ಯವೇ ಬಿಸಿಲುಮಾಚುನೊಳ್ ನಿಂತು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿ (ಕೂಣ. ೩೩೯-೦೩); ಮಹದಯ ಮೇಲೆ ಕೊಡ ಒಂದು ಅಂಗಳ . . . ಒಂದು ಫಟ್ಟಿ ಬಿಸಿಲುಮಾಚು ಇದೆ (ಕೂಣ. ೧೧); ಮಧುರನು . . . ಎಲ್ಲಿ 'ಕೋಳಿ'ನೊಂದು ನೋಡಲು ಬಿಸಿಲುಮಾಚಿಗೆ ಬಂದಳು (ಕೂಣ. ೧೧). [ಬಿಸಿಲು ($<$ ಬಿಸಿಲ್) + ಮಾಚು]

ಬಿಸಿಲುಮಾಕೆ 'ಬಿಸಿಲ್ಲ' ನೋ.
ಬಿಸಿಲುಮಾಕಿಗೆ (ನಾ). = ಬಿಸಿಲುಮಾಚು: ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂದಿಗೆ ಹಾಕಲು ಬಿಸಿಲುಮಾಕಿಗೆ ತುಂಬಾ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ (ಕೂಣ. [ಬಿಸಿಲು ($<$ ಬಿಸಿಲ್) + ಮಾಕಿಗೆ]

ಬಿಸಿಲುಮಾಕೆ 'ಬಿಸಿಲ್ಲ' ನೋ.
ಬಿಸಿಲ್ಲಾಯ್ (ಕ್ರಿ). ಸೂರ್ಯನ ತಾಪಕ್ಕೆ ಮಯ್ಯೊಡ್ಡು: ಸೀರ್ದಾಪ್ಪ ಬಲುಬಲ್ಲಳನುಗುಂರಿ ಖಿಕ್ಕಿ ಬಿಸಿಲ್ಲದುದ್ದೊಂದು ಮರದ ಕೋಡೊಳ್ ಕೋಡಂ (ಕೂಣ. ೧೧-೧೧). [ಬಿಸಿಲ್ + ಕಾಯ್]

ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆ. ಬಿಸಿಲುಕುದರೆ. ಬಿಸಿಲುಗುದರೆ (ಪಾ). ರಿ. ಬಿಸಿಲಿನ ರೂಳದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನಂತೆ ಕಾಣುವ (ಕುಣ್ಯನೆಯ) ದೃಶ್ಯ: ಮರೀಚಿಕೆ: ಮೃಗಜಲ: "ಬಯಲೊಳ್ ಬಿಸಿ [ಕೂಣ. ೧೦] ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆ- ಈ ೨ ಮರೀಚಿಕಾಪಲಂ" (ಕೂಣ. ೧೧-೧೧); ಫೋಟೋಗ್ರಾಫ್ ಫೋಟೋಗ್ರಾಫ್ ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆಗೆ ಫೋಟೋಗ್ರಾಫ್ ಕಡುಗುಮರಗಳೆಮಾ . . . ಓಡ್ತಿ ನಿಂದಾಗಲ್ (ಕೂಣ. ೧೧-೨೦ ಕ); ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆಯಂ ನೀರಂದಾಸೆ ಮಟ್ಟಿ ವರವ ಮೃಗಮುಂ ಸಂಸಾರದೊಳು ತನಗಿಲ್ಲವನೊಪ್ಪವ ಪರಪೂರ ಸೇದವಮುಂ (ಕೂಣ. ೧೧-೨). ೨. (ಅಲಂ) ಕೈಗೆ ಎಚ್ಚರದುದು: ಭ್ರಮೆ: ಬಿಸಿಲ್ಲದರೆಯಾಯ್ತು ಕೋಳಿಕೋಡಗಳೆಡೊಳ್ ಬಯಕೆ (ಕೂಣ. ೩೩-೩೯). ಬಿಸಿಲುಕುದರೆ: ೨. ಭಾವೀನುಖದ ಕಲ್ಪನೆಯ-ಬಿಸಿಲು ಕುದರೆ'ಯನ್ನೊಂದ ಇವರ ಮನಸ್ಸು-ಆ ಸಂಶೋಧನ ಚಿಕ್ಕಿ ಹಕ್ಕಿರದಿದ್ದರೆ

ಅವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಬಿಡಲು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೇನೋ ? (ಸುಗಮ. ೬೩) ; ಕರೂಣಾವಿನ್ ನೆನಪು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬಿಲುಗುದುರೆಯಾಯಿತು (೧೨೦.೬೦). ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆ : ರಿ. "ಎರಕರಣ. ಭೂರೀಚಿಕೆ. ಮೃಗಕೃಷ್ಣ. ಬಿಲುಗುದುರೆ" (೨೦೦. ೬) ; ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆಯೇ ಬೇಸಗರಾಜ ಸಂದೇಸಿ ದುವ್ಯಾಳಸಲು . . . ಸುಳಗಾಳಿ ಪಸರಿಸಿತು (೨೦೦. ೯-೧೨). ೨. ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆಯ ನಂಜಿ ನಡೆದಿರುವೆ ನಾನೀಗ (೨೨೬. ೧೨).

[ಬಿಸಲ್ + ಕುದುರೆ]

ಬಿಸಿಲ್ಪದ್ದಿ. ಬಿಸಿಲುಮೊಳೆ (ನಾ). = ಬಿಸಿಲ್ಪದ್ದಿ ದುರೆ ರಿ : ಮಿಥ್ಯೆ ತಾಂ ತನ್ನ ಪುಸಾಸದ ಬಿಸಿಲ್ಪದ್ದಿಯ ಬೇಟೆಯಿಂ ಬೇಸತ್ತು (೨೨೬. ೧೨-೧೩). ಬಿಸಿಲುಮೊಳೆ : ಸಾರಕರಪೀಯೂಷಪಾರಾವರವಿರಲಾ ಬಿಸಿಲುಮೊಳೆಯಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯು (೨೨೬. ೨-೩-೪).

[ಬಿಸಲ್ + ಮೊಳೆ (<ಕೊಳೆ)]

ಬಿಸಿಲ್ಪದ್ದಿ. ಬಿಸಿಲುಮುಳೆ. ಬಿಸಿಲುನಳೆ (ನಾ). ಬಿಸಿಲಿರುವಾಗ ಬೀಳುವ ಮಳೆ : ಪರದಭೃತಸುಮತರಂಗಂ . . . ಅರಲು ಸುರಿದವುನೆ ಸುರಿದ ಬಿಸಿಲ್ಪದ್ದಿಗಳೆನಿದುವುಭಂಗಗದೊಳೆ (೨೨೬. ೨-೩). ಬಿಸಿಲುಮುಳೆ : ಬಿಸಿಲುಮುಳೆ ನೋಡಲು ಬಂದ (೨೨೬). ಬಿಸಿಲುನಳೆ : ಬಿಸಿಲುನಳೆ ಬೆದವಳೆ ಬಿಸಿಲುನಳೆ ಸರಿಸೋನೆ ಸಿಡಿಲಿನ ಭಸವಳೆಯಲಿ ಕಾಸಿಯಾದುದು ಜಗದ ಜನನಿಕರ (೨೨೬. ೯-೧೦-೧೧). [ಬಿಸಲ್ + ಮುಳೆ]

ಬಿಸಿಲ್ಪದ್ದಿ (ನಾ). ಚಕ್ರವಾಹ : ಎಣೆವಣಿ ; ೨ ಈ ಹಕ್ಕಿಬೋಡಿಯು ಹಗಲಲ್ಲಿ ಜೊತೆಗೂಡಿ ರಾತ್ರಿವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಗಲಿರುವುದೆಂಬುದು ಕವಿಸಮಯ : "ವಿಜಯವಕ್ಕಿ, ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿ, ಬಿಸಿಲ್ಪದ್ದಿ . . . ಅವುಳ್ಳಕ್ಕಿ . . . ೭ ಚಕ್ರವಾಹ" (೨೨೬. ೨೨-೨೩) ; ಕೋಗಿಲೆಯು ಬನವಂ ಪಾಲಂ ಬಿಸಿಲ್ಪದ್ದಿ ಸೋಗಿ ಕಾಮುಗಲಂ . . . ನೆನಪೋ (೨೨೬. ೨-೩-೪) ; ಮಿಕ್ಕು ಮಿಣುವ ಬಿಸಿಲ್ಪದ್ದಿಮೊಳೆಗೆ ಕೊಳವಕ್ಕಿಗಳದವ . . . ವಿದಗ್ಧಾಂಗನೆಯ ಕಣ್ಣಿ ಸೀಗರಮಾದಳು (೨೨೬. ೨-೩).

[ಬಿಸಲ್ + ಪಕ್ಕಿ]

ಬಿಸಿವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಬಿಸಿಯಾಗು ; ಕಾಯು : ಬಿಸಿವಡೆದಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಎಣೆಗಳು ಬಿಸಿ ತಾಗಿ ಬಾಯ್ದುಡುವುದನು ಅಸುಳು ಮುಣುಕದಿಟ್ಟೆಯಲಿ , ನೋಡಲ್ಪಾಗ ಪೂ ತಾಪ ಪರದುದಾಕ್ಷಗದಿ (೨೨೬. ೯-೧೦).

[ಬಿಸಿ + ಪಡೆ]

ಬಿಸಿವಿಸಲ್ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನ ಉಗ್ರವಾದ ತಾಪ. —ತಾಪ : ಅಳುಪ್ಪ . ಬಿಸಿವಿಸಲ ಬೇಗುನಿಳಿ ಸ್ವರಿಸಲಾಪದಭೃಗಂಗಾಪರದೊಳೆ ಮುಳುಗಲ್ (೨೨೬. ೨-೩). [ಬಿಸಿ + ವಿಸಲ್]

ಬಿಸಿಮುಳು (ಕ್ರಿ). ತಾಪವನ್ನು ಹೊಂದು ; ಕಾವು ಪಡೆ : ಕೇಂಕು ದಾಣಿಗಳಲಾಗುವಂಗಳಿಕೆ ಬಿಸಿವತ್ತಿವೆ (೨೨೬. ೨-೩) ; ಕುಂದಣವನು ರುಗಿಯೊಡಾಕ್ಷಗ ಕರುವಿಂಜಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಪುತ್ಥಳಿಯ ತಂದೆಬರ್ಪದರನೆ ಬಿಸಿವತ್ತು ಪ್ರಾಣಸುಬಂಧಿಯ ಬಿಡುಬಿಡುಳು (೨೨೬. ೨-೩-೪).

[ಬಿಸಿ + ಮುಳು]

ಬಿಸಿಪ್ಪ. ವಿಸಿಪ್ಪ (ನಾ). ರಿ. ವಿಶೇಷವಾದುದು ; ಅತಿಶಯವಾದುದು : ಕೇಶವನಿಬಿಡೆ ಮಾಡಿದಂ ಬಿಸಿಪ್ಪಮನೆ ಜಗದೊಳಗೆ (೨೨೬. ೨೨. ೬೦-೬೧ ; ೧೦೦). ವಿಸಿಪ್ಪ : (ಗು). ೨. ವಿಶೇಷವಾದ ; ಅತಿಶಯವಾದ ; ಪುಷ್ಕಮೃಗವಿರತರೀತಿಲಭ್ಯಗತವಿಸಿಪ್ಪಜನಪೂಜೋತ್ಸಾಹಂ (೨೨೬. ೨೨. ೬೧-೬೨ ; ೧೦೦). [<ಸಂ. ವಿಸಿಪ್ಪ]

ಬಿಸಿಸೂಲ (ನಾ). ಕಾಯಿಸಿದ ಶೂಲ : ನಿನ್ನ ಸೂಲೆ ಹಾಕಿಸೆನು ನಿನ್ನವ್ ಹಸೂಲೆ ಬಿಸಿಸೂಲೆ ನಡೆನೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ತಿರುಮಲದೇವ್ಯಲ್ಲಿ (೨೨೬. ೧೨). [ಬಿಸಿ + ಸೂಲ]

ಬಿಸುಗೆ (ನಾ). ತೀವ್ರವಾದ ಶತ್ರುತ್ವ ; ಉಗ್ರವೈರ : ಬರಿಮೈ ತಣ್ಣಗೆ ಮನದಲಿ ಬಿಸುಗೆ. ಎರಡಳಿ ನಾಲಗೆ ಇದ್ದರು ಸುಮ್ಮಗೆ (೨೨೬. ೧೨).

[ಬಿಸಿ + ಹಗ್ಗ (<ಪಗ್ಗ)]

ಬಿಸು, ಬೆಸು, ಬೆಸೆ (ಕ್ರಿ). ಬೆಚ್ಚು (ಭೂತಕ್ರ). ರಿ. ಹೊಂದಿಸು : ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರವಂತೆ ಮಾಡು ; ಕೊಡಿಸು : ವಿನಯಪ್ರಧಾನ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಭೂಪಾಲಂ ನಿನಗದಲುಂದನುಕೂಲಂ ಬಿಡಿ ಬಿಸುಗೆ ಸಿಂಧುಪೂರ್ ಮಾನದಿಯೊಳೆ (೨೨೬. ೨-೩). ೨. ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಸು ; ಬೆಸುಗೆ ಹಾಕು : "ಬಿಸು—ಲೋಹವಂಧಾನೇ (ಬೆಸೆಯು)" (೨೨೬) ; ಕಾಯಿಸುವ ಕರಗಿಸುವ . . . ಬಿಸುವ ಮುಸೆವ ಸುಟ್ಟುಸುವ ಮುಟ್ಟುಸುವ ಸುಣ್ಣವಿಡುವ ಕಮ್ಯಾಳರ ಮುಂಗುಡಿಯಂ ಪುರಂ ಕೆಳೆಂಬಾದುದು (೨೨೬. ೧೦೨-೧೦೩). ಬೆಸು : ರಿ. ಬೆಚ್ಚರ ಬೆಸುಗಿಯುಡಾದುದಂತಿರಬೇಕು (ಬಿಪಾಡಿ. ೨ ೧೦೨-೧೦೩) ; ಬೆಸುವ ಭೇದಿಸುವ ಸಮಾಜಾವಳವ ನುಡಿದ ಕವಿಯಾರ್ಥ (ಕುತ್ಸಾ. ೨೦-೨೧) ; ಅಜ್ಜಕೊಲವರ್ಣದ ಪಟು ಮೀರ ಶೃಂಗ ಬೆಚ್ಚಂತೆ ಸ್ವರ್ಣಕೋಡಳೆ ವಜ್ರ ಸೂತ ಬಂದಿರೆ (ಕೋಟಕ. ೨೨-೨೩). ೨. ಬೆಳುಗಾರವ ಬೆರಸಿ ಬೆಚ್ಚ ಭಂಗಾರಕ್ಕೆ ಸಂದಂಜಿ ಹೇಳಾ (ಕೋಟಕ. ೨೨೬-೧೦೨೪) ; ಬಿಸಿಯು ಹದನನು ತಿಳಿದು ಲೋಹವ ಬೆಸುವವೊಲು (ಕ್ರಕೂ. ೧೯-೨೦). ಬೆಸೆ : ರಿ. ಪ್ರಸಕ್ತಿ ನುಡಿದಿಹರ ಬೆಸಂತೆ ಇರಬೇಕು (ಕರ್ಪ. ೧೨೨೪) ; ಮನವೊಂದು ಮುಂದರ ಮೊದಲಿನಂತೆಂದಾಗಿ ತೋರ್ಪಂತೆ ಬೆಸೆಯುವುದರಿಂದ (ಕೋಟಕ. ೨೦-೨೨). ಸಿ. ಉಂಟಾಗು : ಒದಗು : ಬೆಸೆಯತೇ ಕೇಡೆಂದು ಬಿಸುಸುಯ್ಯಳವಳು (ಕೋಟಕ. ೧೨೨-೧೨೩).

ಬಿಸು, ಬೆಸು, ಬೆಚ್ಚು (ಸಪ್ತರೂ). 'ಬಿಸಿದು' ಎಂಬ ನಾಮಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅದೇಶರೂಪ : 'ಬಿಸುಗಣ್ಣು', 'ಬಿಸು ಗದಿ' ಪರಾ. ಬೆಂ ; 'ಬೆಂಗದಿ', 'ಬೆಂಗಲ್' ಪರಾ. ಬೆಚ್ಚು ; 'ಬೆಚ್ಚಂಬಿಲ', 'ಬೆಚ್ಚಗುಲು' ಪರಾ. [< ಬಿಸಿದು]

ಬಿಸುಗಂಪು (ನಾ). ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ವಾಸನೆ ; ಕಟುವಾಸನೆ : ಸುರಿಯು ಸೂರ್ಯಗಂಪು ಪೂಸಂಪಗಿಯೊಳುಗಂಪು ತೋರ್ಪ ಪಾದಂಗಳ ತಣ್ಣಗಂಪು . . . ಬಗೆಗೊಂಡುದು (೨೨೬. ೧೦-೧೧).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ಗಂಪು]

ಬಿಸುಗಂಬವಿ (ನಾ). ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಕಣ್ಣೇರು : ಬೆಚ್ಚಿತು ಹಣ್ಣು ಕಣ್ಣಿನಲಿ ಬಿಸುಗಂಬವಿ ಹೊನಲ್ (೨೨೬. ೧೨-೧೩).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ಗಂಬವಿ (< ಕಣ್ಣಿನ)]

ಬಿಸುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಪ್ರಜ್ಞಲಿಸುವಂತಹ ಕಣ್ಣು ; ಅಗ್ನಿನೇತ್ರ ; ಪರಿಧರ ಮುನಿದು ಬಿಸುಗಣ್ಣು ಶಿವರ ಶಿವಶರಣರ ಮನಸಿಗೆ ತಾರರು (೨೨೬. ೨೦೨-೨೦೩) ; ಬಿಸುಗಣ್ಣಂ ಭೂತದಂ ಬಾಸಣಿ ಬಾಸಿಗಮನಕ್ಕೆ (೧೦೨. ೧೦-೧೧ ಪ).

ಬಿಸುಗಣ್ಣಿರವ = ಪ್ರಜ್ಞಲಿಸುವ ಕಣ್ಣಿಲ್ಲ ಯಂತಿ ; ಅಗ್ನಿನೇತ್ರ ನಾದ ಶಿವ : ಬೆಚ್ಚಿಂ ತೀವಿರಿ ಬಿಸುಗಣ್ಣಿರವಂ ತಾಪನ ತೋಳ್ಕಲ ಮನಣ್ಣುಬೆಕೆಂದೊಡಂದಂ (೨೨೬. ೨೦೨).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ಕಣ್ಣು]

ಬಿಸುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಅಗ್ನಿನೇತ್ರ ; ಶಿವ : "ಬಿಸುಗಣ್ಣಿನನ್ನೊರವನುಬಿಡು" (೨೨೬. ೨೦೨) ; ಒಮ್ಮೆ ಬಿಸುಗಣ್ಣಿನ ಮುಂದೆ ನಿಂದು ತಾನಿಕೆಂದಂ (೨೨೬. ೨೦೩) ; ಬಿಸುಗಣ್ಣಿನಂ ದೇವತಾರಾಧನಂ . . . ಸುತಿಸಿದಂ (೨೨೬. ೨-೩೦).

ಬಿಸುಗಣ್ಣುಗುಗ = ಶಿವನ ಮಗ ; ವೀರಭದ್ರ ; "ವೀರಭದ್ರಂಗೆ ಬಿಸು ಗಣ್ಣುಗುಗನೆಂಬ ನಾಮಮಕ್ಕು" (೨೨೬. ೨೦೩). ಬಿಸುಗಣ್ಣಿನ ಮಗ, ಬಿಸು

ಗಣ್ಯ ಪುಗ = ಬಿಸುಗಣ್ಯಣ್ಣುಗ : "ಬೀರನಂಬಿವರಿಬ ಜನ್ಮವಾಗಿಯಂ
ಮಿಸುವ ಬಿಸುಗಣ್ಯನ ಮಗನುಮರೆವಾನಿಸವಗಯನೆಂದು ವೀರಭದ್ರಗೆ
ಪೆಸರ್" (೪೩೪. ೬) : "ಜನ್ಮವಗಯಂ . . . ಬಿಸುಗಣ್ಯ ವಾಗಂ. ಆದ
ವಾನಿಸವಗಯಂ—ಈ ೫ ವೀರಭದ್ರಂಗ ಪೆಸರ್" (೪೩೫. ೦-೬). ಬಿಸುಗಣ್ಯ
ಸುತ = ಬಿಸುಗಣ್ಯಣ್ಣುಗ : ಬಿಸುಗೋರನ ಬಿಸುಗಣ್ಯ ಸುತಂ ಬರುತ್ತೈದನೆ
(೩೮೫. ೨-೨೩). [ಬಿಸುಗಣ್ + - ಅ,]

ಬಿಸುಗದಿರ್, ಬಿಸುಗದಿರು, ಬೆಂಗದಿರ್, ಬೆಂಗದಿರು (ನಾ). (ಸೂರ್ಯನ)
ಬೆಟ್ಟನೆಯ ಕಿರಣ ; ಉಷ್ಣ ರಶ್ಮಿ : ವಾಸರವತಿ ಬಿಸುಗದಿರಿಂ ಪೇಸದೆ
ತವ ಕೀರ್ಗುಮಂಬ ಮುಖಕೊಡೊಳಂಭೋಜಾಸನಂಮುಜವನಮಂ
ವಾಸುಕುವವಿವಿವಿದ ಕಾಪರೆಯಲಿಗ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೬೬) ; ಶಶಿರು :
ಪೂಸಕ್ಕೂದಿಗ್ ಬಿಸುಗದಿಗ್ಗಾಗಿ ಸೋಕಿದುವು (ಕುಮಾರ. ೦೦-೬೦).
ಬಿಸುಗದಿರು : ಬಿಸುಗದಿರದ ಓಮಕಿರಣಂತೆ ಮೋಲ್ವರೆ ಕಣ್ಣ
ಜಿನ್ನಬಸವಂ ಜಿನ್ನಮಂ ತಂದನು (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೨೨) ; ರೂ ಬಿಸುಗದಿರಿಂ
ಕಣಿಯಂ . . . ಆ ಮುನಿದವೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೨-೬೬). ಬೆಂಗದಿರ್ : ಕಂಡ
ಮಿತ್ರನ ಬೆಂಗದಿರ್ಗಳವಂ ಕಂಡು ಮಂಜುಳತರಾನಂದಮಂ ನಾಡೆ
ಶೈಕೊಂಡು (ಕಾಶ್ಯ. ೬-೩೩) ; ಬೆಂಗದಿಗ್ಗಂ ತಂಗದಿಗ್ಗಂ ತೆಜ್ಜಿಗುಡದ
ಮರದುಣುಗಲಿ ಕಲ್ಪಲಯಂ ಕಾರುಳ್ಳಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೬೯). ಬೆಂಗದಿರು :
"ಬೆಂಗದಿರುಗಳ್" ಪರಾ. [ಬಿಸು (< ಬಿಸು) + ಕದಿರ್,]

ಬಿಸುಗದಿರ, ಬೆಂಗದಿರ (ನಾ). ಬಿಸುಯಾದ ಕಿರಣಗಳುಳ್ಳವನು :
ಸೂರ್ಯ : "ಬಿಸುಗದಿರಂ ದಿನೇತನೊಳ್" (ಕಾಶ್ಯ. ೬೦) ; ಬಿಸುಗದಿರನ
ಬೆಂಗೆ ಸೈದಿದ . . . ತಾರಿಗ್ ಪುಂಜುದಾ ಮೇಕಾಣವಸರದ
ಪೂಮುಪ್ಪಿನ ನೆದನಿರ್ಪದಿರಳಕ್ಕಿನೆಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೦-೩೯) : ಬಿಸು
ಗದಿರನ ಸುಗಿ ನೀರ್ಗುಡಿದವಿಳಿರಾಶ್ಯಯ ಮಸ್ತಕದ ಬೈತರಯ ಅಸಿಯ
ಚಂದ್ರಾಂಕಿತವೆಂಬಂತೆ ಸಂಜೆಗೇವೆದಂದು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೬-೨೨). ಬೆಂಗದಿರ :
"ತಾಪರಗಳಯಂ, ಹಗಲ ಮೊಜಗಂ, ಬೆಂಗದಿರಂ . . . ಗರಗಿಣ್ಣಾಂ—
ಈ ೧೧ ಸೂರ್ಯನ ಪೆಸರ್" (ಕಾಶ್ಯ. ೪೩-೨೯) ; "ಬಿಸುಗದಿರನಂಬ
ಮೊಂಡಿರಲಿ ಚಂದ್ರಂಗ ಬೆಂಗದಿರನಂಬ ಮೆಸರುಚಿತವೆದನುತ . . . ಒರ್ವ
ವಿರೂಪಿಯರ್ಡಳ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೬-೨೨) ; ಬೆಂಗದಿರನ ಕಾಯ್ತು,
ತಣ್ಣದಿರನ ತಣ್ಣು . . . ಪದಿಗೊಳ ದಶರಥಕುಮಾರಂ ರಾಜ್ಯಮನಾಳು
ತೆರಗಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೬-೦೬). [ಬಿಸುಗದಿರ್ + - ಅ,]

ಬಿಸುಗದಿರು "ಬಿಸುಗದಿರ್" ನೋ.

ಬಿಸುಗದಿರ್ವಕ್ಕಿ (ನಾ). = ಬಿಸುಲ್ವಕ್ಕಿ ; ಚಾದಗೆ ತಣ್ಣಿಸುಗದಿರ್ವಕ್ಕಿ
ಬಗ್ಗೊಳಪಾನಂದದಿರವದ್ಗಲಮಲ್ತೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೪ ೦೩೨). [ಬಿಸುಗದಿರ್ + ವಕ್ಕಿ]

ಬಿಸುಗಯ್ಯ, 'ಬಿಸುಗೈಯ' ನೋ.

ಬಿಸುಗಲ್, ಬೆಂಗಲ್ (ನಾ). ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿರಲಿ : "ನೇಸರ್ಗಲ್,
ಬಿಸುಗಲ್—ಈ ೨ ಸೂರ್ಯಕಾಂತಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೩೦-೩೯) ; ಬಿಸುಗದಿರ್,
ಬಿಸುಗಲ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೯೬ ೪೫೫). ಬೆಂಗಲ್ : ಪಂದಲಿ, ಬೆಂಗಲ್
(ಕಾಶ್ಯ. ೬೨೨ ೪೨೬). [ಬಿಸು (< ಬಿಸು) + ಕಲ್,]

ಬಿಸುಗಾಳಿ (ನಾ). ಬಿಸುಯಾದ ಗಾಳಿ : ಬಿಸುನೀರ್, ಬಿಸುಗಾಳಿ (ಕುಮಾರ.
೦೬೨ ೪೨೬). [ಬಿಸು (< ಬಿಸು) + ಗಾಳಿ,]

ಬಿಸುಗುತ್ತು (ನಾ). ಮೈಯ ಶಾಮಿವೇರಂವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ರೋಗ ; ಜ್ವರ : ಬೆಳ್ಳಿನಿಂದಳ್ ಬಂದು ಮರಣಾಡ ಬಿಸುಗುತ್ತು
ದೊಡ್ಡನೆಗುಮುಕಂತಿರ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೬೯-೬೬೯).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸು) + ಕುತ್ತು]

ಬಿಸುಗುಂದಿ (ನಾ). ೧. ತೀವ್ರವಾದ ಶಾಮಿ. ಬಿಸುಪ್ಪು ; ಅರಿಯ
ಬಿಸುಗುಂದಿಯ ಬಲುಕುಂಜವಂದಿನ ಹೊಸಮಣಿಗುಂದಿ ರ್ಪಾದಿ ರ್ಪಾಕೆಡನೆ

(ಕಾಶ್ಯ. ೬-೬) ; ಬಿಸುಲ ಬೆಂಗಿ . . . ಕಡಲುಗುಳು ಬಿಸು[ಕಾಶ್ಯ. ೨]
ಗುಂದಿಯುಲಕ್ಕಿದವು (ಕಾಶ್ಯ. ೨-೪-೦೩) ; ಮರಳಿ ಪುರಳ ಬಿಸುಗುಂದಿಯ
ದಾಣಗಲ್ ಲೆಪ್ಪುಪ್ಪಿ ಕವಚಮಂ ಹಸಗಿಡಿಸಿ (ಕುರಗ. ೬೨-೬೩).
೨. (ಅಲಂ) ತಳವೆಳ ; ಉದ್ದೇಗ ; ಬೇಗುಂದಿ : ಎತ್ತಿದ ದುಗುಡದಲಿ
ಕುಳ್ಳಿದವನಾ ಸುರನದಿಮ ತೀರದಲಿ . . . ಬೇಗುಯ ಬೇಸಜಾಸ ಬಿಸು
ಗುಂದಿಯ ಸುಯ್ಯನಲಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೦-೩೩).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸು) + ಕುಂದಿ]

ಬಿಸುಗೈ, ಬೆಸಗೆ, ಬೆಸಿಗೆ, ಬೆಸುಗೆ (ನಾ). ೧. ಹೊಂದಿಕೆ ; ಜೋಡಣೆ ;
ಸೇರಂವೆ : ಬಿಸುಮಾವುತಿಯ ಕಳಂಕಪಂಕಜೊಳ ಮೊದ ಕಟ್ಟಲಿ ತೀವ್ರ
ಶಸ್ತ್ರಸಂಹತಿಗಳ ದೀಪ್ತಿಯಂ ಬಿಸುಗಿಯಾಗಿ ಕರಂ ಪೊಗವಟ್ಟು (ಕಾಶ್ಯ.
೦೦-೩೦) ; ವಾರಾಡ ಬಿಸು ಹಿಸುಬ್ಬಾಧೋರಣನಿರದುರೊ ಬಿಸುಗಿ
ರಿವನ್ನವಕಾಂತಾದಾರಾಧರಣದ ಬಿಸುಗಿಪೊರೊಂಡಿರ ಕುಲಿ ಧರದಿನೆಟ್ಟರ
ಜೋದರ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೬-೨೨). ಬೆಸಗೆ : ೨. ಲೋಹಭಾಗಗಳನ್ನು
ಕಾಯಿಸಿ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸೇರಿಸುವುದು : ಈ ಪಾತ್ರೆಗೆ
ಬೆಸಗಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಕಲ್ಪ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೬೨). ಬೆಸಿಗೆ : ೨. ಈ
ಪಾತ್ರೆಗೆ ಬಿಸಿಗೆ ಹಾಕಿಸಬೇಕು : (ಕಾಶ್ಯ. ೩). ಗೋಡೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತೆ
ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟೆ ; ಬಡು : ಬಿಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮದ್ದಿನ ಕಲ್ಲದ (ಕಾಶ್ಯ.
೦೬೬) ; ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಒಂದು ಬಿಸಿಗೆ ಅಥವಾ ಸ್ಥೂ ಬೀರನ್ನು
ಅಡಿಗೆಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಅಡಿಗೆಸಾಪ್ತಾಸುಗಳನ್ನೂ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೂ
ಅದರಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು (ಗೃಹ. ೦೬೩). ಬೆಸುಗೆ : ೧. ಬಿಟ್ಟರೆ
ಬಿಸುಗಿಯುಂಟಾದಂತಿರಬೇಕು (ಕುಮಾರ. ೩. ೦೯೬-೬೬೬) ; ಚಕ್ರವಾಕದ
ಬೆಸುಗೆ ಸದಲಿಳು ಚಾರುಕುಂದಾನನೆಯ ಬರವಿನಲಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೯-೬೬) ;
ಕಮಲಾಚ್ಚುಲದೊಳು ಬಿಸುಗಿಯಾಂತುವು ತುಂದಿಗಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೪-೩೯).
೨. ನನ್ನ ಸರದ ಬೆಸುಗೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೪). ಒಂದಾಗುವಿಕೆ ;
ಲೀನವಾಗುವಿಕೆ : ಅಮೃತಕ್ಕಾಗಲಿ ಯೋಗದ ಬೆಸುಗೆಗಳನ್ನಳ್ಳವರು
. . . ನಿಮ್ಮನ್ನೆದುರ ರಾಯರು (ಕಾಶ್ಯ. ೦-೬-೦೯).

[ಬಿಸು + - ಗೆ, / ತುಳು, ಬೆಸಿಗೆ]

ಬಿಸುಗೈ (ನಾ). ೧. ಪಗಡೆ ಅಥವಾ ಚದುರಂಗದಾಟಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ
ಕಾಯಿ ; ಸಾರಿ : "ದುಂಡಿಯುಮಂ ಬಿಸುಗೆ ಸಾರಿಯೆಂದವುಂ"
(ಕಾಶ್ಯ. ೩೦) ; ಬಿಸುಗೆ — ಚೆಂಬುಂ (ಚೆಂಬಿಯಂ) (ಕಾಶ್ಯ. ೩೦. ೨) ;
ಹಗಲಿರುಳ ಹಾಸಂಗಿಯೊಡ್ಡಿ ಮಾನವರಂ ಬಿಸುಗಿಯಾಗು ನಿಯುತಿಯಾದಿಸು
ವುದವರಂ (ಗೃಹ. ೦೨೨-೬೩). ೨. ಅಂಬಾರಿ ; ಹೆದ್ದಾ : ಅಗೇರೊ
ಸಿದ ಬಿಸುಗಿಳುಮಿಕ್ಕಿದ ಲೋಹವಕ್ಕಿರಗಳುಂ . . . ಬೆರಸು (ಕಾಶ್ಯ.
೦೦-೩೦ ೩) ; ಕನ್ನರದೇವಚೋಟನಂ ಕಾಡುವನ್ನು ಬಿಡುಗುಂ ರಾಜಾ
ದಿತ್ಯನಂ ಬಿಸುಗಿಯ ಕಳನಾಗಿ ಸುಂಗಿಳಿದು ಕಾದಿ ಕೊನ್ನು (೨೪-III.
ಕಾಶ್ಯ. ೩೦ ೨೦ ; ೩೩೦) ; ಬಿಟ್ಟಿದ ಬಿಸುಗಿಯುಮಮರ್ಚಿದ ಲೋಹ
ವಕ್ಕಿರೆಯುಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೦-೪ ೪). 'ಶಿಬಿಕ್', 'ಸಿವಿಕ್' ಜೋ. [?]

ಬಿಸುಗೈಯ, ಬಿಸುಗಯ್ಯ (ನಾ). = ಬಿಸುಗದಿರ : ಬಿಸುಗೈಯನಟ್ಟಿದ
ಬೇಮಕಾಣದ ಸೊಪ್ಪನಲಾಗದೊಳೆಡೆಯೆಡೆಯೊಳುಲಾಂ . . .
ಎಸೆದುವು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೨-೨೯). ಬೆಸುಗೈಯ : ಬಿಸುಗಯ್ಯಂ ತಣ್ಣಸ
ಗಯ್ಯಂ ಪೂಸಕುಮುಮಯ್ಯಂ ಕಣ್ಣಾ ದಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೦-೨).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸು) + ಕೈ, (< ಕೈಯ್) + - ಅ,]

ಬಿಸುಟು, (ಕ್ರಿ). (ದೂರಕ್ಕೆ) ಎಸೆ ; ಒಗೆ : ಗುಡಿಗಳಂಟು ಕಯನ
ಕೆನಗೆ ಒಡೆಯರುಗಳು ಬಿಸುಟಿದರು ತೀತಳುಂಟಲ್ಪಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೦-೦) ;
ಸೇವಕರು ಅರಮನೆಯಿಂದ ಎಳೆದು ಬಿಡಿಗೆ ಬಿಸುಟಿದರು (ಕುಮಾರ. ೦೯೨).

[< ಬಿಸುಡು]

ಬಿಸುಟ್ಟು 'ಬಿಸುಡು' ಪರಾ.

ಬಿಸುಟ್ಟು 'ಬಿಸುಡು' ಪರಾ.

ಬಿಸುಡು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಎಸೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಒಗೆಸು : ಕೋವರಿದು ಬಂದ ಮದನನ ಬಿಲ್ಲ ಬಿಡುಡಿದು ಭಾಪುರೇ (ಸೃಷ್ಟಿ. ೪-೩೩೩); ನನಮಂಬಂ ಕಂತುವಿಂದಂ ಬಿಸುಡಿಸಿ (ಸೃಷ್ಟಿ. ೨-೨೬). ೨. ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವಂತೆ ಮಾಡು : ಎಂದು ನುಡಿದು ಬಿಸುಡಿದಂ ಮತ್ತಾವರ್ತಂ ತನ ಗೆರಡಣಿಯದೊಲ್ಲ ನಲ್ಲಳಂ (ಸೃಷ್ಟಿ. ೪-೨೩ ೩). [ಬಿಸುಡು + - ಇಟ್ಟು]

ಬಿಸುಡು (ಕ್ರಿ). ಬಿಸುಟ್ಟು, ಬಿಸುಟ್ಟು (ಭೂತನುಟ್ಟು), ಬಿಸುಟ್ಟು (ವರ್ತನುಟ್ಟು). ರಿ. (ದೂರಕ್ಕೆ) ಎಸೆ : ಒಗೆ : ಬಿಲ್ಲು : ಕೊಲ್ಲೆಂ ಬಿಸುಡಾಯಧಮಂ ಪುಲ್ಲಂ ಕರ್ತೇಣು ಪುತ್ರಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೦೯೯); ಆ ಬಾಲ ಕಾಯ್ತು ಪುಡಿಯೊಳಗೆ ಬಿಸುಟ್ಟಿ ಕವಾಟಿಯಂತೆ . . . ಮಮ್ಮಲಮಣುಗುರ್ತಿದರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೦ ೩); ಮುನಿಪನನಿವಾಸದೊಳೇತನುಡು ಬಿಸುಟ್ಟು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೯); ಮಧುಮಾಳದ್ವಯರಿ ಚಿಂತೆ ಬೆಳೆನಂಬಿ ಚಳಿದೊಂತುನು ಬಿಸುಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೬-೭). ೨. ತೊರೆ : ತ್ಯಜಿಸು : ಬಿಡು : ತನ್ನೆಯ ತಂದ್ವಿರಾ ಸನ್ಮಾನವಂ(ಂ)ನುಳಿದು ಬಿಸುಟ್ಟೋಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭೧-೬, ೦೦-೬; ೯೬); ಸವಗದ ಧರ್ಮದಂ ನಮಗೆ ಕೊಳಲಾಗ ಬಿಸುಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೬-೨೦); ಸಮರಾಕರವಂ ಬಿಸುಟ್ಟು ಕಮಲಾಕರವಂ ಪುಟ್ಟಲವು ಮರಳಿ ಬರ್ತು ಕಲ್ಪಗವಾ (ಗಣಪ. ೬-೦೨); ಧರಗೆ ಹೊಣೆಯಾದನ್ನೆ ತನುಮನಿಯರದೆ ಬಿಸುಡುವ ತೆಜನ ಕೈವ ಮಾಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೦೩. ೨೬-೩೬); ಬೋಯಿಗಳು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಬಿಸುಟ್ಟು ಓಡಿದೊಡಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೬). ೩. ತೆಗೆದು ಹಾಕು : ಕಳಚು : ಮಾಯೆಯು ಮೇಲ್ನುಕನು ಬಿಸುಡೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೩). [ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ವಿಚಿತ್ರ; ಕುಳು. ಬೀಜಾಡು, ಬೀಜಾವು; ತಲು. ಎಸರು, ಎಸರು]

ಬಿಸುಡುಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ರಿ. ಗಂಡನನ್ನು ಬಿಟ್ಟವಳು; ಪತಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದವಳು : ಇತಿ ರವಿಯೇಬುಳಿಲ್ ಬಿಸುಡುಗಾರ್ತಿಯನಿಕ್ಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೩೬) ೨. ನಡತೆಗೆಟ್ಟವಳು; ವೇತ್ಯೆ : ಸೂಳೆ ವಿಧವೆ ಬಿಸುಡು ಗಾರ್ತಿ ಕನ್ನೆಯಂದಿವರೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩೦); ಇತ್ತರಿಯೆಂಬಳು ಬಿಸುಡು ಗಾರ್ತಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦೬).

[ಬಿಸುಡು + - ಕಾಣ + - ತಿ (<-ಇತ್ತಿ)]

ಬಿಸುಡೊಣಿ (ನಾ). ಬಿಸುನೀರಿನ ನದಿ : ಬಾಂದೊಣಿ ಬಿಸುಡೊಣಿ ಯಾದುದು ಕಾಲವತಮದೇನಾಗದೋ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬-೬೬).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸುಡು) + ತೊಣಿ]

ಬಿಸುನೀರ್, ಬಿನ್ನೀರ್, ಬಿನ್ನೀರು (ನಾ). = ಬಿಸುನೀರ್ : "ಬಿಸುನೀರ್ ಬಿನ್ನೀರ್" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬); ಅರಾತಿಪಾರ್ಥವರ ಕಾಂತವೇಶ್ವ ನೀರೇಬದೊಳ್ ಬಿಸುನೀರಂ . . . ಪುಟ್ಟಿಸುವಂ ತನ್ನಪನಂದನಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೯೯); ಈ ಕೊನಿನ ಮಯ್ಯ ಮಾಸಂ ತೊಳೆಯೆ ಬಿಸುನೀರ್ಗುಪಾಯಮಂ ನೆನೆಯರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೨ ೩). ಬಿನ್ನೀರ್ : ಪಗವರ ಬೀರೊಳ್ ಬಿನ್ನೀರಂ ಪೊಯ್ದು ನಿನಗೆ ಮಾಲ್ಪಿಂ ಧರೆಯಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೬೯); ಮುನ್ನೀರ್ ಬಿನ್ನೀರನೆ ಬರಿಸಲ್ಪಾ ಕಣ್ಣೀರೊಳವೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೯೨); ಮಿತ್ರಂ ಬಿಸುಂ ಹಿಳಿಯಲ್ ಬಿನ್ನೀರೊಸರ್ವಂತಿದರ್ (ಮರೀಚಿಕಾಪಲ ಮಿತ್ರಂ (ಗಣಪ. ೯-೦೩). ಬಿನ್ನೀರು : ಓಡಿದು ಪೊನ್ನಂಗಳ ತೀವರೊಡನೆ ಬಿನ್ನೀರರಿದುಲಿಕ್ಕಿದರ್ಬಾಗಿಯರು ವಳತೋಳೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೬); ಕುನ್ನಿಗಳ ಬುಡಕೆ ಬಿನ್ನೀರರಿದುರಿದಿ ನಾನು ಕಿಮ್ಮನೇ ಕೊಡಲಿಪೊತ್ತವನೇನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೨). [ಬಿಸು (< ಬಿಸುಡು) + ನೀರ್]

ಬಿಸುನುಡಿ (ನಾ). ಕರಿಣಾವಾಡೆ ಮಾತು : ಆ ವನಕೆ ಬಿಸುನುಡಿಗಳಂ ಗೂಢ ಪಾದರಾಗಿಯೆಂದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬-೯). [ಬಿಸು (< ಬಿಸುಡು) + ನುಡಿ]

ಬಿಸುನೆತ್ತರ್ (ನಾ). = ಬಿಸುನೆತ್ತರು : ಬಿಸುನೆತ್ತರ್ ನೊನಡೆಗೆಲ್ಲಾ ಸಮಸ್ತಂ ಸುಯಿ ಕೈಗೆ ತೊಪುಲುಟಿಯಲ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೬೬); ಭೀಷ್ಮರ ಬಿಸುನೆತ್ತರಂ ಕುಡಿಪೊಡಿಸ್ತೊಳಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೯೨); ಕಿಂಕರಯೂಥಮಗ್ನಿ ತಗ್ಗಿರೆ ಬಿಸುನೆತ್ತರುಳ್ ಪರಿಯುತ್ತಿರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. VIII, ಪೂ. ೦೦೯-೨೬ : ೧೦೩೨).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸುಡು) + ನೆತ್ತರ್]

ಬಿಸುಪ್ಪ, ಬಿಸುಪ್ಪ (ನಾ). ರಿ. ತಾಪ; ಕಾವು : ಉಪ್ಪುತೆ; ಬಿಸಿರೆಸಕ ದಿಂದ ಕೊರಗದ ಬೆಸವೊಳ್ ಬಿಸುಪ್ಪಾಪುಂಚಿರೆ ಗಿಳಿಗಳ ಪಸುರಣಕೆ ಯಂಬ ಬಾಟಿಯ ಪೊಪ್ಪುಣಿಗಳಿನಸಗಿಪ್ಪವು ತಣ್ಣಲರಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬೦); ಬಿಸುಪಮರ್ ನೊಸಲ ಕಣ್ಣಂ . . . ನೋಬ್ಬರನಂದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩೩); ಚೆನ್ನೇಸಣಿ ಬುಂಬ ಬಿಸುಮನುಳಿದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೬೬). ೨. ಮೈಯ ತಾಪವೇರುವಿಕೆ; ಜ್ವರ : ಬೆಳ್ಳಿ ಬಿಸುಪಿಂದ ಮಗು ಕೊಮ್ಮ ಮಲಗರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩೬-೬೩೦). ೩. (ಅಲಂ) ವಿರಹ ತಾಪ : ಮನದ ಮಯ್ಯ ಸಂತಾಪದೊಳ್ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ ಬಿಸುಪಿನೊಳ ನಿತುವಂ ಗೆಲ್ಲು ಕೆಂದಳವಾಗು ಸೇಕದ ತೊಪಲ್ಲೆಣೆಯಾಯ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೬ ೩). ೪. ಬಿಸುಪ್ಪ : ರಿ. ಕೇದಗೆಪೂವಂ ಷಾದಗ ಬಾಯಂ ಬಿಡೆ ಬಿಡುತಿರೆ ಬಿಡುವನಿ ಕಡುಮಿಲಿಂ ಸೋದು ಬಿಸುಪಂ ಕಾದಿಮು ಕೆವಂ . . . ಎಲಬಂದುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೦೩೬) : ನೆರೆವರ್ತದ ಪೂಗೊಳಂ ಬಿಸುಪಗದ ನುಕ್ಕೊರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. VII, ೧೨೦. ೦೯೬-೯೦; ೧೧೩); ವಿರಹ ಎಮ್ಮಡಿಸಿ ಸುಯ್ ಮೂವಡಿಸಿ ಮೈ ಬಿಸುಪಿರದೆ ನಾಲ್ಕಡಿಸಿ ಕಿಡಿವಿಯಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೦-೦೦). [ಬಿಸು (< ಬಿಸುಡು) + -ಪ್ಪ]

ಬಿಸುಪ್ಪುಗಿಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸು : ತಾಪ ವನ್ನೂ ಕುಗ್ಗಿಸು : ಧರಣೀಕನ ಚಿತ್ತದ ತಾಂತರಾಸ ನೆರೆವರ್ತಿ ಬಿಸುಪ್ಪು ಗಿಡುಪ್ಪಕ್ಕಂ ವಿರಕರಣಂಗಳಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೬).

[ಬಿಸುಪು + ಕಿಡಿಸು (< ಕಿಡಿಸು)]

ಬಿಸುಪೇರು 'ಬಿಸುಪೇಟು' ನೋ.

ಬಿಸುಪೇಟು, ಬಿಸುಪೇರು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ತಾಪವು ಹೆಚ್ಚಾಗು; ಕಾವೇರು : ಸಪ್ತಾಬ್ದಿ ವೇಳಾಲತಾಂಗಂ ಬಿಸುಪೇಟುಪ್ರಗಾಣಾಬ್ದಿನಿ ಮುಗಿದುದದೇಂ ರ್ವದ್ರಮೋ ಶೈಲದಾಹಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೬೩); ಕೋಡಿ ಬಾಡಿ ಸುರುಳ್ಳುರಳ್ಳು . . . ಬಿಸುಪೇಟು ಕಳೆಗುಂದಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೦೦೩೨); ಮುತೊಂದು ನೆಪದೊಳು ಬಿಸುಪೇಟು ಕೋಪದುಪಾಬ್ದಂದೊಡನುವ ಪತಿಗೆ . . . ಪಟದಗ್ವದುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೬೬). ಬಿಸುಪೇರು : ೨. ಜ್ವರವು ಹೆಚ್ಚಾಗು : ಮೈಯ ತಾಪವೇರು : ಬೆಳ್ಳಿ ಬುಡಳ್ ಮನೆಗೆ ಬಿಸುಪೇರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩೬-೨೦೦).

[ಬಿಸುಪು + ಏಟು (< ಏಟು)]

ಬಿಸುಬೂರಿಗೆ 'ಬಿಸುಂಬೂರಿಗೆ' ನೋ.

ಬಿಸುರ್, ಬಿಸುರು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ತಾಪಗೊಳ್ಳು; ಸಂಕಟಪಡು : ಹಾ ಮಲ್ಲಣಿಯನುತ್ತಿರದೆ ಕಳವಳು ನುಡಿಯಲ್ಕೊಳ್ಳು ಮನದನ್ನನುಲಿ ಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಿಸುರ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೦೦೩). ಬಿಸುರು : ೨. (?): ಸಂದ ದ್ರವ್ಯವ ಮತ್ತೆ ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಇರುತ್ತ ಮತ್ತೆ ಮಿತ್ರದಿಂದ ದ್ರವ್ಯಂಗಳು ಬಿಸುರಿ ಏಂದು ಸೋಂಕರಿಕೆ ಮತ್ತಿರಿಸಬಹುದೇ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦೬-೦೦೨). [< ಬಿಸು]

ಬಿಸುರಕ್ಕ (ನಾ). = ಬಿಸುನೆತ್ತರು : ಸುರಿವ ಬಿಸುರಕ್ಕದಿಂದಾ ಏನಹಾಲ ವೈಡಿತು ಬೆಸಿದೆಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೩೦). [ಬಿಸು (< ಬಿಸುಡು) + ರಕ್ಕ]

ಬಿಸುರು 'ಬಿಸುರ್' ನೋ.

ಬಿಸುಪ್ಪು 'ಬಿಸುಪ್ಪ' ನೋ.

ಬಿಸುವಳಿ (ನಾ). (ಮೃಗಗಳ ಹಿಂಡು) ಸೇರುವ ಜಾಗ (?) : ನೆಲಸಂ ನಿಜುಗಿಯಂ ನಡಪೊಂದು ಪದಮುಮಂ ಸೋವಳಿ ಮೇವಳಿ ಬಿಸುವಳಿಯಂ

ಬಲವಂ ಶಕನಿಮನೋತ್ಕೃತ್ಯಪಾಠ್ಯಮುಂ ಪಿದಿವಂದು (ಕುಶಾ. ೩-೪೩);
"ಬಿಸುವಾತುಂ - ಒಟ್ಟಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು" (ಕುಶಾ. ೧೯೩).

[ಬಿಸು + - ವಾತು]

ಬಿಸುವಾತು (ನಾ). ಕಾವೇರಿಂದ ಮಾತು; ಆವೇಶದ ನುಡಿ: ಪಸಿದು
ಬಳಲಿ ಪರದೇಸಿ ಬಾಯ್ತಡ ಕಂಡವನುಯವೆಂಬುದರಿಂದ ಬಿಸುವಾತಿನೋಳು
ಬೇಯುವದಿದ್ದ ಮಾತ್ರವನೊಪದೇವದೊಳ್ಳಾತಿನೋಳು (ಕುಶಾ. ೧-೩೩).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ವಾತು]

ಬಿಸುವಿಸಿಲ್, ಬಿಸುವಿಸಿಲು, ಬೆಂಬಿಸಿಲ್ (ನಾ). = ಬಿಸುವಿಸಿಲ್ :
ದಸವೆಳ್ಳಲ್ ಬಿಸುವಿಸಿಲಿಂ ಬಸವಳದು:ಪೆಂದು ಸುಯ್ಯ ಬಿಸುವಿಸಿಲರಂಬೆ
ಸಕವುನೊಡೆಳ್ ಬಿಸಿದುದು (ಕುಶಾ. ೩-೩೩). ಬಿಸುವಿಸಿಲು: ಬಸ
ವಳದು ಬಿಸುವಿಸಿಲ ಪರಿಯಂದೆ ನೆರೆ ನೊಂದು... ಮಂದಿಯಯು ಬಳ
ಸಾರೆ (ಕುಶಾ. ೩-೩೩). ಬೆಂಬಿಸಿಲ್ : ಅವಯುಳಾವಳ್ಳೆ - ಅಂಗಯ್...
ಬೆಂಬಿಸಿಲ್, ಬೆಂಗೊಡು (ಕುಶಾ. ೧೩೩ ಕ್ರಮೇ).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ಬಿಸಿಲ್]

ಬಿಸುವಿಸಿಲು "ಬಿಸುವಿಸಿಲ್" ನೋ.

ಬಿಸುವುಡಿ (ನಾ). ಕಾದ ಮರಳು: ಕೊಳ್ಳುಗಳಂ ಬದಲೊವದ ಬೀಸುವ
ಬಳ್ಳುಗಳೆಂದು ಬಿಸುವುಡಿಯಂ ಸೊಸುವ... ಮರಳು ನೆರವಿಗಿರುವುದೆ
ಮಗಿಯದೆ (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೦ ೪೫); ಜನಮಲ್ಲಂ ಪೊಡೆ ಬೊಮ್ಮದ
ಬಿಸುವುಡಿಯೊ ಬಿಟ್ಟು ಸಾವಂತೆಯಾಯ್ತೇ (ಕುಶಾ. ೩೯).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ವುಡಿ]

ಬಿಸುವೂರಿಗೆ 'ಬೀಸುಂಬೂರಿಗೆ' ನೋ.

ಬಿಸುಸುಯ್, ಬಿಸುಸುಯ್ಯ (ಕ್ರಿ). (ದು:ಖ, ಕೋಪ, ಅಯಾಸ
ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ಬಿಸಿಯುಸಿರನ್ನು ಬಿಡು: ಮನದ ಮಯ್ಯ
ಸಂತಾಪದೊಳ್ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ ಬಿಸುಸುಯ್ಯನಿತುಮಂ ಗೆಲ್ಲು (ಕುಶಾ.
೩-೩೩); ಸತ್ಯ ಭೂಪರ ಪಂದಿರ್ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ (೨೪. VIII, ೩೩೩.
೧೦೯-೩೩: 10೩); ಹೇಳಿ ಪಲವನ್ನೇನೆನುತ ಬಿಸುಸುಯ್ಯನಾ ಕಾರ್ಥ
(ಕುಶಾ. ೧೩-೩೩). ಬಿಸುಸುಯ್ಯ: ಕಣ್ಣಿನಯೊಸರುತ್ತಲೆ ನಲ್ಲಳ ಹಾಯ
ನುತ್ತುಂ ಬಿಸುಸುಯ್ಯತೆ (ಕುಶಾ. ೩-೩೩); ಮುನಿಮುಖ್ಯಂ... ಬಿಸಿರಿ
ನೊಳು ಬೆಂದುಳ್ ಬೆದುರುತ ಬಿಸುಸುಯ್ಯತ್ತಂದು ನಿಂದನು ಮರದ
ನೆಳಲೊಳು (ಕುಶಾ. ೩-೩೩). [ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ಸುಯ್]

ಬಿಸುಸುಯ್, (ನಾ). (ದು:ಖ, ಕೋಪ, ಅಯಾಸ ಮುಂತಾದುವು
ಗಳಿಂದ ಬಿಡುವ) ಬಿಸಿಯಾದ ಉಸಿರು: ನೀಳ್ಳ ಪೊಯ್ಯಂ
ಕಿಡಿಯಂ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ ಗಾಳಿಯೊಳ್ ತೊಡೆರ್ದು (ಕುಶಾ. ೩-೪೦); ಅವಳ
... ಬಿಸುಸುಯ್ಯಲಿಂ ಗಣಿ ನೀಡು ಸಾರಭಕ್ತಿಯಿಗಿರುವಳುಳುತ್ತಿರೆ
(ಕುಶಾ. ೪-೪೪); ವಿರುಗಿಲ್ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ ಕಿಚ್ಚಿಟ್ಟು ತನ್ನೆರ್ವೆ ಪೊತ್ತಿ
ಪೊಗವ ಪರಿಯೋ... ಎನಲ್ ಹೆಣ್ಣಾಂಕನುದರದ ಕಲಂಕವೊಪ್ಪಿದುದು
(ಕುಶಾ. ೩-೩೩). [ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ಸುಯ್]

ಬಿಸುಸುಯಿಲ್, ಬಿಸುಸುಯಿಲು (ನಾ). = ಬಿಸುಸುಯ್: ಬಿಸುನೆತ್ತರ್,
ಬಿಸುಸುಯಿಲ್ (ಕುಶಾ. ೧೩ ೧೧೧). ಬಿಸುಸುಯಿಲು: ಅರಸ ನೊ
ಬಿಸುಸುಯಿಲ ಸುಯವತ್ತ ಪುರಕೆ ತೆಳೆದೆಯರಲಿಕೆ (ಕುಶಾ. ೩೩-೧೩):
ಸುಮಂತ್ರನು... ಸಾರದವ್ಯಯಗಳದ ಪಾರಿಗಳ ಬೀಳಿಕೆಯ
ಬಿಸುಸುಯಿಲಿ(ಕುಶಾ. ಸುಯ್ಯ)ನ ಮಹೀಪತಿಯ (ಕುಶಾ. ೩-೩-೩).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ಸುಯಿಲ್]

ಬಿಸುಸುಯಿಲು 'ಬಿಸುಸುಯಿಲ್' ನೋ.

ಬಿಸುಸುಯ್, 'ಬಿಸುಸುಯ್,' ನೋ.

ಬಿಸುಸುಯ್ಯ (ನಾ). = ಬಿಸುಸುಯ್: ಜಯವಹುವೆ ನಿರ್ವೇದದಲಿ

ನಿರ್ವೇದವಹುವೆ ಬಿಸುಸುಯ್ಯನಲಿ (ಕುಶಾ. ೧೩-೩); ರಂಗವಡಗಿದ
ಮನದ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ ಸೂಟಿಗಿಂಬೂರಿಗೆ ನೋ. ಬಿಡದ ಬಿಡಗಿನ
ಜಿಂತೋಗರಂ ತಾನಾಗಿ (ಕುಶಾ. ೩-೨೯).

[ಬಿಸು (< ಬಿಸಿದು) + ಸುಯ್ಯ (< ಸುಯ್ಯಲ್)]

ಬಿಸುಹೂರಿಗೆ 'ಬೀಸುಂಬೂರಿಗೆ' ನೋ.

ಬಿಸುಳಿಗೆ 'ಬೆಸಳಿಗೆ' ನೋ.

ಬಿಸುಟ್ಟು 'ಬಿಸುಡು' ಪರಾ.

ಬಿಸೂರಿಗೆ 'ಬೀಸುಂಬೂರಿಗೆ' ನೋ.

ಬಿಸೆಯಪ್ಪಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಸ್ವಸ್ತಿತ್ರೀ ಬಿಸೆಯಪ್ಪಿಕ್ಕುಮಾರ
ಮನವ್ವ ಪತ್ತಿನಯ ಪಟ್ಟುಳ್ಳ ಸ್ವಸ್ತಿತ್ರೀ ಪುತ್ರನತಿಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುನರ್ನಿರ್ವಾಳ
ಮಾಗುತ (೨೪. XVI, ೩೩೩. ೧೨-೩: ೩. 7೩೩). [?]

ಬಿಸ್ಕತ್ತು, ಬಿಸ್ಕೀಟಂ, ಬಿಸ್ಕಿಟ್ಟು (ನಾ). ಗೋಧಿ ಮೊದಲಾದ ಧಾನ್ಯಗಳ
ಹಿಟ್ಟಿಗೆ ಹುದುಗು ಹಾಕದೆ. ತೆಳ್ಳನೆಯ ಸಣ್ಣ ಬಿಲ್ಲೆಗಳ ಅಕಾರ
ದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ, ಹಗುರವಾಗಿ ಇರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿನಿಸು:
ಸುಹೀಲೆಯನು ಬೆಳ್ಳಗೂನೆ ಬಿಸ್ಕತ್ತು ತಿನ್ನೋಕೆ ? (ಕುಶಾ. ೨೨೩):
ಸ್ನೇಹವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಜಹ ಬಿಸ್ಕತ್ತುಗಳು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕೃತವು
(ಕುಶಾ. ೧ ಕುಶಾ. ೩೩). ಬಿಸ್ಕೀಟು: ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಬಿಸ್ಕೀಟುಗಳನ್ನು
ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಬಾಯಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು... ಪಡೆದಿತ್ತು (ಕುಶಾ. ೩):
ಜಹ ಬುತ್ತು, ಬಿಸ್ಕೀಟು ಹೇಳಿದಾಯಿತು (ಕುಶಾ. ೩೩).
ಬಿಸ್ಕಿಟ್ಟು: ಅವರು ಕಾಳು, ಬಿಸ್ಕಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟರು (ಕುಶಾ. ೩೩).

[← ೪೦. Biscuit]

ಬಿಸ್ಕೀಟು 'ಬಿಸ್ಕತ್ತು' ನೋ.

ಬಿಸ್ಕಿಟ್ಟು 'ಬಿಸ್ಕತ್ತು' ನೋ.

ಬಿಸ್ಕಿಲ್ಲಾ (ನಾ). ಮುಸಲ್ಲಾನರು ಕಾರ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ 'ದೇವರ
ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ' ಎಂಬರ್ಥದ ಮಾತು: ಬಿಸ್ಕಿಲ್ಲಾ ಹೇಳಿರಿ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದಾಯಿತೆ
(ಕುಶಾ. ೧೦೩). [← ೪೦. ಹಿಂ. ಬಿಸ್ಕಿಲ್ಲಾಹ್; ಮರಾ. ಬಿಸ್ಕಿಲ್ಲಾ]
ಬಿಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಹತ್ತರಾಣಿ, ನಲ್ಲ, ಹದ್ದರಣಿ,
ಬಿಳಿ, ತೆರಣಿ, ಕೆಳೋಲ್ (ಕುಶಾ. ೩೩-೨೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಪಿಳಿಟ್ಟು, ಪಿರಿಳ್ಳಾ, ಪುಳಿಟ್ಟು]

ಬಿಳಲ್ 'ಬೀಬಲ್' ನೋ.

ಬಿಳಲು 'ಬೀಬಲ್' ನೋ.

ಬಿಳಲುಬಿಡು 'ಬೀಬಿಲ್ಲೆಡು' ನೋ.

ಬಿಳಲ್ವರಿ 'ಬೀಬಲ್ವರಿ' ನೋ.

ಬಿಳವ್ವತ್ತಿ 'ಬೀಬವ್ವತ್ತಿ' ನೋ.

ಬಿಳಸ (ನಾ). ಒನಪು: ಒಯ್ಯಾರ: "ಬಿಳಸ (ಬಿಳಸ) - ವಿರಾಸ - ಶೃಂಗಾರ
ಜೀತ್ವ, ಒಯ್ಯಾರ" (ಕುಶಾ. ೩೦); ವಿರಾಸ-ಬಿಳಸ; ಬಂಧೂಕೆ-ಬಿಡುಗಿ
(ಕುಶಾ. ೧೦ ಕ್ರಮೇ). [← ೪೦. ವಿರಾಸ]

ಬಿಳಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಗಿ: ತೀರು: ಮಳಿಗಾಲ ಬಿಳದ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ರಜೆ
ಉಂಟು (ಕುಶಾ. ೩೩). [? ತಿರು. ವರಿಯು = ಮಳೆಯು ನಿಲ್ಲು]

ಬಿಳಿ (ನಾ). ರಿ. ಬಿಳುಪು: ಶ್ವೇತವರ್ಣ: ಬಿಳಿಯ ತಾವರೆಯೊಳ್ಳೊಳ್
ಮಾಡಿದ ಬಿಳಿಬಿಡೆ ರಯ್ಯಮಾಗಿ (ಕುಶಾ. ೧೩-೧೦೩); ಜಳಿಜಳವೊಲಿದು
ಜ್ವೆಯ ತಳಕು ತಂದೀಯ ಪಾರಿಜಂಗಳ ಕಿಂಪಂ ಬಿಳಿಯ ನುಸುರುಹ
ಮಾಡುವು (ಕುಶಾ. ೩-೧೦೩); ಬಿಳಿಯ ಜೊರಿಗಳೆನೆಯ (ಕುಶಾ. ೩೩. ೧೩-೩೦). (ಗು). ೨. ಬಿಳುಪಾದ: ಶ್ವೇತವರ್ಣದ: 'ಬಿಳಿಕಂಜು
ವಾಳ', 'ಬಿಳಿಗಣಿಲು' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಬಿಳಿ, ಮಳಿ, ಬಿಳಿ;
ತುಳು. ಬಿಳಿ, ತಿಲು. ಪರಿ; ಹೆಚ್. ವಿರಾ]

ಬಿಳಿಅಕ್ಕಿಬುಹುಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಮೃ.ಶಿ. ೩೦-೫೩).
[ಬಿಳಿ + ಅಕ್ಕಿಬು + ಹುಟ್ಟು (<ಪುಲಿ)]

ಬಿಳಿಗಿಲಾ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಬಿಳುಪುಬಿಟ್ಟು, ಬೀಜ
ದೇವದಾರು, ಬಿಳಿಗಿಲಾ (ಮಿ. ೩೨-೩೦೪).

[**သေ့** + **မဂါ** (<မဂါဇာ)]

ಬಿಳಿಚ್ಚಾಂಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಪ್ರ.ಶಿ. ೨೧-೨೦೩).
[ಬಿಳ್ಳೆ + ಚ್ಚಾಂಗಂ]

చిరలుక్మ (నా). ఒందు బగయ ఔషధశస్త్ర : చిరలక్మ.
చిరలుక్మచరి, ఆయుర్వేదగి, కారులకరగి, శుక్మచరి. మంగరవర్ణి.
. . . బోలెనీ (శత్రు. శు. ౧౫౫) : చిరలుక్మగి. ఎగళి. ఎగళి
(మ. ౧౧. ౧౦-౧౬). [చిర + లక్మ]

ಬಿಳಿಉಪ್ಪುನೇರಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ : ಬಿಳಿಉಪ್ಪುನೇರಳೆ. ಹಿಪ್ಪರಿನೇರಳೆ (ಮೃ. ೩೧. ೫೫-೦೦೯೯).
[ಬಿಳಿ + ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ]

ಬಿಳಿಊರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಪದ್ಮಜ್ಞಾನಗಿರಿಯ
ಬಿಳಿಊರ್ಪಟ್ಟಾಪ್ಪಗಿರಿಯಮಠ. . . ಕೊಟ್ಟೂರ್ (ಉ. ೧1, ೦೫-೧; ೫7).
[ಬಿಳಿ, + ಊರ್]

ಬಿಳಿವೆಳ್ಳೆ, 'ಬಿಳಿಯೆಳ್ಳೆ' ನೋ.

ಬಿಳಿಂಬಿ, ಬಿಂಬಲಿ, ಬಿಂಜ್ಜಿ, ಬಿಳ್ಳಂಬಿ (ನಾ). ರಿ. ಬಂದು ಬಗೆಯ
ಹಣ್ಣಿನ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹುಳಿಹಣ್ಣು : ೫ ಈ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ
ಮೆನ್ನು ಚರ್ವರೋಗಕ್ಕೆ ಔಷಧವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ : "ಬಿಂಬಲಿ
ಮರ, ಬಿಳಿಂಬಿ, ಬಿಂಜ್ಜಿ" (೩೩, ೨೭). ಬಿಂಬಲಿ : ೨. ಬಂದು ಬಗೆಯ
ಮರ : ಕಿಡಿಯ ಹೂರಿನ ಬಿಂಬಲಿ ಮರದ ಮೇಲೆ ತಾಗಿಯೊಂದು ಎಡ
ಬಿಡದೇ ಕಾವಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಪುಷ್ಪಾಂಕು. ೫). ಬಿಂಜ್ಜಿ : ರಿ. ಬಿಳಿಂಬಿ,
ಬಿಂಜ್ಜಿ (ಪು. ೩೩. ೧೦-೧೩). ಬಿಳ್ಳಂಬಿ : ೨. ಬಿಳ್ಳಂಬಿ (ಲಾಲ್). —ಇದು
ಒಹಳ ಯೆತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯದಿದ್ದರೂ ಇದರ ಟೊಂಕಗಳು ಗಡುತರವಾಗಿ
ದೂರ ದೂರ ಹಬ್ಬುತ್ತವೆ . . . ಇದನ್ನು ಇವರೂಳಿಗೆ ಒಹಳ ಉಪಯೋಗಿ
ಸುವರು (ಕಾಣ. ೫).

[**ದೇ. ||** ಕಮಾ. ಪಿಲಿವ್ವು ; ತುಳು. ಬಿರಿಂದಿ, ದಿಂಜಿರಿ, ದಿಂಬರಿ, ದಿಂಬುರಿ ; ಕೆಲಾ. ಬಿರಿಂದಿ]

ಬಿಳಿ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಗಿರುವವನು ; ಬಿಳಿಯು : ಕರಿದುಂಟಿಹಂಗೆ
 ತುಕನೊರ್ ಮೊಗ್ಗ ಕರಿಕಂ ಏವಂ ಬಿಳಿಕಂ (ಕವ್ಯಾ- ೧೦೩ ಶ್ಲೋಕ).
 [ಬಿಳ್ಳು - ೨ ಕೆ]

ಬಿಳಿಶಂಕುವಾಳ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಹಿಂದು
ಬಿಳಿಯ ಶಂಕುವಾಳದ ವಂಶ : ಬಿಳಿಶಂಕುವಾಳ, ಬಿಳಿಮಂದಾರ
(ಪು. ೩೧- ೩೨-೨೦೬). [ಬಿಳಿ + ಶಂಕುವಾಳ]

ಬಿಳಿಕ್ಕೋರಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬಿಳಿಕ್ಕೋರಲೆ ಅಥವಾ
ರಬ್ಬ ಸುರಸುರಿಕೆ (ಕಚಾ. ೧-೦೦). [ಬಿಳಿ + ಕಕ್ಕೋರಲೆ]

ಬಿಳಿಣ್ಣೆಗಳು 'ಬಿಳಿಣ್ಣೆಗಳು' ನೋ.

ದಿವ್ಯಾಂಗಿಲ 'ದಿವ್ಯಾಂಗಲು' ನೋ.

ಬಿಳಿಬಲ್ಲಾ (ನಾ). ೧. ಬಿಳುಪಾದ ಕಲ್ಲು. ೨. ಬಿಳಿಯ ಹರಳು :
ನಮಗೀಕಲ್ಪು ಅಂತಹ ಒರೆ, ಅದಲ್ಲಾ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಹಾವವರಿಗೆ |
ನಮ್ಮಂತಹ ಒಡವರಿಗೆ ಬಿಳಕಲ್ಲಿನದೇ (ಅಹಹ- ೫೦).

$$[\text{සි}^{\text{ස}} + \text{ප්ලා} (< \text{ප්ල}^{\text{ප්ල}})]$$

ಬಿಳಿಬಣ್ಣ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : ಬೇರುಮಾಂಸಿಹ. ಬಿಳಿಬಣ್ಣ (ಸ್ಯ. ೩೩. ೩೨-೦೪೭): [ಬಿಳಿ + ಣ]

ಬಿಳಿಹಾಕಮುಖ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬಿಳಿಹಾಕಮುಖ್ಯ, ಪೆಲ್ಲಿ, ತೆಲ್ಲಾಹಾಕಮುಖ್ಯ (ಪ್ರ. ೫೧. ೦೯-೧೩೯). [ಬಿಳಿ + ಹಾಕಮುಖ್ಯ]

ಬಿಳಿಹಾರಮಂಗಳ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಂಗಳ್ಯ ಗಿಡ : ಬಿಳಿಹಾರ
ಮಂಗಳ್ಯ, ಸುಷುಕಾರಿ (ಪ್ರಾ. ೩೩-೦೩೩೬). [ಬಿಳಿ + ಹಾರಮಂಗಳ್ಯ]

5 ದಿಳಿಕಿ (ನಾ.) ಬೆಳ್ಳಗಿರುವವಳು : ಕರಿಕಿ, ದಿಳಿಕಿ, ಮುದುಕಿ (ಕಣ್ಣು, ಹಣ್ಣು ಕತ್ತಡು). [ದಿಳಿ + ಿಳ್ಳು]

ಬಿಳಿಕುಂತಾಳು (ನಾ). ಒಂದೂ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಶ್ರೀ ಶಿಗ. ೩೫-೬೬).

[$\text{ಬಿ}_2 + \text{ಕುಂಠಾಭ}_2 (< \text{ಕುಂಠಾಭ}_1)$]

ಬಿರಿಕೆವು (ನಾ). ಕೆಸವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಬಿರಿಯ ಬಣ್ಣದ ಕೆಸವು : ಬಿರಿಕೆವು, ಕಂಕವು . . . ಪೂರ್ವಕೃಷ್ಣ ಇವು ಜ್ವರದವರಿಗೆ ಅವಶ್ಯ (ಪ್ರಕಾ. ೧. ೩೩). [ಬಿರಿ + ಕೆಸವು]

ಬಿಳೇಕೆಲ (ನಾ). ಒಂದು ಪಗೆಯಂ ಸಸ್ಯ : (ಮೈ.ಶಿ.ಕ. ೪೭-೪೮).

[ಬಿ.ಎ. + ಕೇವಲ]

ಬಿಳಿಗೊಗ್ಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬಿಳಿಗೊಗ್ಗ ಬೇರು ಅಲವ
ಹಾಲಿನಿಂದ ಅರದು (ಕಾಮಣ್ಣ - ೫೬೪).

$$[w_{\varepsilon} + \varepsilon_0 (< \varepsilon_{0,1})]$$

ದಿವ್ಯಕೊಮ್ಮೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಿವ್ಯಧೀನಪತ್ಯ; ಕರೀಪಾಳವ . . .
 ದಿವ್ಯಕೊಮ್ಮೆ (ಪ್ರತಿ. ೨-೨೩); ಜೀವಿಗೆ ಬೇರೂರ ಹಗಿಸು ದಿವ್ಯಕೊಮ್ಮೆ
 . . . ನಾಗ ದೊವ್ವ ಇತ್ತು ಕೂಲಕೊಂಡು (ಕಾಪು. ೨೨).

[ಬಿ_೧ + ಶೀವು_೧]

ಬಿಳಿಹಣಗಲು, ಬಿಳಿಹಣಗಲು. ಬಿಳಿಹಣಗಿಲ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಹೂವು
ಗರನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಣ್ಣಿಲಾ : ಕಾಡುಹುಸುಗಲು,
ಬಿಳಿಹಣಗಲು, ಗಿಡ್ಡ (ಪ್ರ.ಶಿ. ೬೪-೧೦೮). ಬಿಳಿಹಣಗಲು : (ಪ್ರ.ಶಿ.
೩೬-೧೦೮). ಬಿಳಿಹಣಗಿಲ : ಚಿಕ್ಕಗೂಂಟೆಗೆ ಬಿಳಿಹಣಗಿಲ ಹೂತೊಲು
: : ಮನವಲರಲಿ ಕನ್ನಡ ಮನಮಾನಿಗೆ (೧೯೪೨. ೨೩-೬).

$$[x_0 + \frac{1}{2}x_1] \leq x_1$$

ಬಿರ್ಗಾಜಿಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಿಪ್ಪಿರಸಸ್ಯ: ಬೀಜ
ಸೊಪ್ಪು, ಬಿರ್ಗಾಜಿಲು ಬೆರು. ವಸವಿನ ಬೀಜ ಇವನು ಹಾಲಿಂಟ ಆದುದು
(ಓ.ಫಾ. II, ೫೦). [ಬಿರ್ಗಾ + ಗಾಜಿಲು (< ಗಾಜಿಲಿ)]

ಬಿಳಿಗಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆವರಾಸನ್ನೆ : ಬಿಳಿಗಣಿ, ಬೀರಿಗೆ
ಸಹ ಹಳೇನೀರಿನಲ್ಲಿರದು ಕದಡಿ ಕುದಿಯಿ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ದಾಖಪ್ಪರ
ಬದುವುದು (ಪಕ್ಷ. ೬೬). [ಬಿಳಿ + ಗಣಿ,]

ಬಿಳಗರಿಕೆ 'ಬಿಳಗಡ್ಡೆ' ನೋ.

ಬಿಗಿಗಿ, ಬಿಗಿಗಿ (ನಾ). ಬಿಗಿಯ ಬಗ್ಗಿದ ಹುಲ್ಲು : "ಹಂದಿ—
 25 ಇರಿವಾಲ, ಬಿಗಿಗಿ" (189. 22). ಬಿಗಿಗಿ : ಬಿಗಿಗಿಯನ್ನು
 ಬಿಡುಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ (200). [ಬಿಗಿ + ಕಿಗಿ (< ಕಿಟುಂಗಿ)]

ಬಿಳಾರ, ಬಿಳುಗಾರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಖನಿಜಪದಾರ್ಥ ;
 ಟಂಕಣ : "ಟಂಕಣ-ಬಿಳಾರ" (ಪಾ. ೧೦-೧). ಅಭೇದವುಂ

ದಿಳಗಾರಮಂ ತನ್ನ ಪುಷ್ಪಮಲಸುತ ಸುಖದೊಳಗೆ ಸ್ಥಿರವಶಂ
(ಕಾಕಾ. ೨೨); ರೀತರು ಬಿಸೀರಿನಲ್ಲಿ ರಿತಿಲ ಬಿಳಗಾರ ಮತ್ತು ರಿತಿಲ
ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಹಾಕಿ . . . ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಪರೀವರಿಸಿ
ತೊಳೆಯುವುದು (ಗ್ರಾಹಾ. ೧೩೫). ಬಿಳಗಾರ: ಸೈಂಧವಮಾ,
ಬಿಳಗಾರ, ಅಲೆಲಿಕಾಯ . . . ಅರದು ಸೊಪ್ಪಲು ಶ್ಲೇಷಪ್ರ
ದಿಡುವುದು (ಸೃಷ್ಟ. ೬೭); ಬಿಸುಗೆಯಲಿ ಬಿಳಗಾರ ಮನವಿನಲಿ ಬೆರವಂತೆ
ಕುಶಲಮನವಾತ್ಮ ಸುಮಾರದರಿರುತಿರುವುದು (ಸೃಷ್ಟ. ೯೦-೨). 'ಬಿಳಗಾರ'
ಪುರಾ. [ಬಿಳ + ಗಾರ.]

ಬಿಳುಗುಗಲ್ಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಛಾಪದ ಮರ. ಸಾಲುಛಾಪ. ಬಿಳುಗುಗಲ್ಲ . . . ಉಗುಳುಛಾಪ (ಪ್ರ. ೩೧. ೭೩-೦೩೭೩).

[ಬಿಳು + ಗುಗಲ್ಲ (< ಗುಗ್ಗುಳ್ಳ)]

ಬಿಳುಗುಗುಂಜಿ 'ಬಿಳುಗುರುಗುಂಜಿ' ನೋ.

ಬಿಳುಗುರುಗುಂಜಿ, ಬಿಳುಗುರುಗುಂಜಿ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಗೆಲಗುಂಜಿ: ಬಿಳುಗುರುಗುಂಜಿ, ಬಿಳುಬಣ್ಣದ ರಜವಳ್ಳಿ-ಮರ್ದಿಸಿ . . . ಹೊಕ್ಕುಳು ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ರೇಪವಂ ಮಾಡಿ ಮೂತ್ರ ಬಿಡುವುದು (೩೩೦. ೭೦).

ಬಿಳುಗುರುಗುಂಜಿ: ಬಿಳುಗುರುಗುಂಜಿವೇರನ್ನು ಅದಿವಾರ ಮೌನದಿಂದ ತಂದು ಕವಿಗ ಕಟ್ಟುವುದು (೩೩೩. ೦೨೦). [ಬಿಳು + ಗುರುಗುಂಜಿ]

ಬಿಳುಗುಳ್ಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗುಳ್ಳ: (ಪ್ರ. ೩೧. ೭೦-೦೪೯೨).

[ಬಿಳು + ಗುಳ್ಳ]

ಬಿಳುಗಂಪು (ನಾ). ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣಗಳ ಮಿಶ್ರವರ್ಣ: ಪಾಟಲ: "ಪಾಟಲ-ಬಿಳುಗಂಪು" (ಗಣಪತಿ. ೨೦೯) [ಬಿಳು + ಕಂಪು]

ಬಿಳುಗಂಪುಕೇಪಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಪಾಟಲವರ್ಣದ ಕೇಪಲ: (ಪ್ರ. ೩೧. ೯೭-೯೭೩). [ಬಿಳುಗಂಪು + ಕೇಪಲ]

ಬಿಳುಚ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿನು: ಬಿಳುಚ ಚಪ್ಪಲು ಮೆಲಗು ಹೆಮ್ಮಲು . . . ಹೊಳೆವಳೆಯ ಮಿಡುಳ್ಳ ಕವಿಸುತಿಕ ಬೇದಂ ನೋಡಿದಂ ಛಾಪಾಲನಂ (ಪಂಪ. ೩-೯೩). [< ಬಿಳು]

ಬಿಳುಚಗತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿಗಚಿಗಿಡ: ಬಿಳುಚಗತನೊಪ್ಪು. ಮಗನು, ಬಿಳುಚ್ಚಿಬೇಳ. ಇವಂ ಅರವು ಕವಿಗ ಬಿಡುಮಾಡುಗುರು ತೀರ್ಗುಂ (೩೩೩. ೭೩). [ಬಿಳು + ಚಗತ (< ಚಿಗಚಿ)]

ಬಿಳುಚಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಳ್ಳೆಮರ: ಹಾಡಗ. ಬಿಳುಚಳ್ಳಿ ಗವಡಿ (ಪ್ರ. ೩೧. ೨೨-೨೩೦). [ಬಿಳು + ಚಳ್ಳಿ (< ಸಳ್ಳಿ)]

ಬಿಳುಚಳ್ಳಿನಗಿಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ: (೨).

[ಬಿಳು + ಚಳ್ಳಿ + ಗಿಡ (< ಗಿಡು)]

ಬಿಳುಚಿತ್ರಮೂಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: (ಪ್ರ. ೩೧. ೩೩-೦೩೬೯). [ಬಿಳು + ಚಿತ್ರಮೂಲ]

ಬಿಳುಚು (ಕ್ರಿ). ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೆಳ್ಳಗಾಗು: ಮೆಯ್ ಬಿಳುಚಿ ಬೆವರ್ಯಾಪ್ಪ (ಪಂಪ. ೩೩-೨೦).

ಬಿಳುಚಿಕ್ಕಿಕ್ಕು = ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೆಳ್ಳಗಾಗು: ಮೋರೆ ಹೀಗೇಕೆ ಬಿಳುಚಿಕ್ಕಿಕ್ಕಿ (೦೩೦೦: ೯೦): ಅದರ ಮುಖ ತಿಳುಪಿ ಕೊಂಡಿತ್ತು (೦೩೩. ೩೦). ಬಿಳುಚಿ ಹೋಗು = ಬಿಳುಚಿಕ್ಕಿಕ್ಕು: ಸುಯೋಧನನು ವ್ಯಥೆಯಿಂದ ಬದವಾಗಿ ರಕ್ತ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಿಳುಚಿ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ (ಪ್ರ. ೩೩. ೦೦೯). [ಬಿಳು + ಚಿಕ್ಕಿ]

ಬಿಳುಜಂಬುಹುಲ್ಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು: (ಪ್ರ. ೩೧. ೯೯-೯೯೯). [ಬಿಳು + ಜಂಬುಹುಲ್ಲು]

ಬಿಳುಜಾಲ (ನಾ). ಸೌತೆಹಾಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ: ನೈದಿಲಿವಸಳು ಸಹದೇವಿಯ ಬಿಳುಜಾಲ ಮಗಗಳೇರಂ ಇವೆಲ್ಲವಂ ಚೂರ್ಣವಂ ಮಾಡಿ (೨೩೩. ೩೩೩). [ಬಿಳು + ಜಾಲ]

ಬಿಳುಜಾಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ: ಬಿಳುಜಾಲಿ. ತೊಪ್ಪಾಲಿ. ಸಾರಾಯಬೇಲ. ತುಂಟೆಮರ (ಪ್ರ. ೩೧. ೦-೦೩). [ಬಿಳು + ಜಾಲಿ]

ಬಿಳುಜೇರಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೇರಿಗೆ: "ಕಣಾಹ - ಬಿಳುಜೇರಿಗೆ" (೩೩೦. ೨೦). [ಬಿಳು + ಜೇರಿಗೆ]

ಬಿಳುಚೋಳ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಜೋಳ: ಗೌರಹಸ್ತನೇ ಹಾಲ್ಗುಡಿದು ಬಿಳುಚೋಳ ಭಜವನ್ನೆತ್ತಿತು (ಪಂಪ. ೩೨-೦೦). [ಬಿಳು + ಚೋಳ]

ಬಿಳುಡಾಮರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಛಾಪದ ಮರ . . . ಬಿಳುಡಾಮರ್. ಹಾಡಗಮರ. ಉಗುಳುಛಾಪ (ಪ್ರ. ೩೧. ೭೩-೦೩೭೩).

[ಬಿಳು + ಡಾಮರ್]

ಬಿಳುತಾವರೆ 'ಬಿಳಿದಾವರೆ' ನೋ.

ಬಿಳುತಾಳೆ 'ಬಿಳಿದಾಳೆ' ನೋ.

ಬಿಳುತಿಗಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಕರಭಾ-ಬಿಳುತಿಗಡೆ" (೩೩೦. ೦೩೯). [ಬಿಳು + ತಿಗಡೆ]

ಬಿಳಿದಾವರೆ. ಬಿಳುತಾವರೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ತಾವರೆ: ಬಿಳಿದಾವರೆ ಮುನ್ನು ಸುತ್ತವರೆದ ದುಂಬಿಗಳ ಹಿಂಡಿನಂತಿತ್ತು ಶಿವನ ಕಂಠ (೩೩೩. ೬೯): ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಿಳಿದಾವರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೆಸವನ್ನು ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಕರೆಯುವಳು (೩೩೩. ೦೩). ಬಿಳುತಾವರೆ: "ಪುಷ್ಪಗಂಧಿ-ಬಿಳುತಾವರೆ. ಕಲ್ಲತ್ತಿ" (೩೩೩. ೦೦೦). [ಬಿಳು + ತಾವರೆ (< ತಾವರು)]

ಬಿಳಿದಾಸವಾಳ (ನಾ). ಬಿಳುಬಣ್ಣದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ದಾಸವಾಳ: ಹಾಲು ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಬಿಳಿದಾಸವಾಳದ ದಳಗಳ ಅಥವಾ ಬೇರನ ರಜವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಾಡಿಯುವುದರಿಂದ ಮೇಹರೋಗಗಳು "ವಾಸು ಯಾಗುವುದು" (೦೩೦೦. ೩೩, ೩೩೩). [ಬಿಳು + ದಾಸವಾಳ (< ದಾಸವಾಳ)]

ಬಿಳಿದಾಳೆ, ಬಿಳುತಾಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಾಳೆಮರ: ಬಿಳಿದಾಳೆ . . . ಕೈತಾಳೆ (ಪ್ರ. ೩೧. ೭೨-೦೩೭೩). ಬಿಳುತಾಳೆ: ಬಿಳುಪೋಳು. ಬೂದಿತಾಳೆ. ಪುಳೆ. ಬಿಳುತಾಳೆ. ತೆಲ್ಲವು (ಪ್ರ. ೩೧. ೩೯-೩೩೩).

[ಬಿಳು + ತಾಳೆ (< ತಾಳಿ)]

ಬಿಳಿದು (ನಾ). ೧. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ: ಶ್ವೇತವರ್ಣ: "ಗೌರ, ಶ್ವೇತ . . . ಪಾಂಧು:—ಈ ೧೨ ಬಿಳಿದು" (ಪಂಪ. ೦೨೦-೦೭): ಎಣಿಯ ಸಿತಪ್ರಯುಕ್ತಾಸವಮಂ ಪುಷ್ಪಯ್ಯಮೇಯ ಪಾಲಂ ದಾಸವಾಳದ ಪೂ ಬಿಳಿದಕ್ಕುಂ (೦೩೦೦೩೩. ೬-೩೦): ಕವಿಗಳ ಕಂಡೆಂದೊಡೆ ಕಂಡವರ್ಗಳ ಬಿಳಿದೆಂದೊಡೆ ಬಿಳಿದೇವರನುಬದಿ ಕಿಡುಮರ್ ಕೆಲಬರ್ (೦೩೩. ೦-೯): ಸುರವತಿಯ ಹಯವಮದು ಬಿಳಿದೋ ಕಂಡೊ ಪೋ ಅಕ್ಕ (ಸಂಪ. ೩-೯೩). ೨. ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಬಟ್ಟೆ: ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರ: ಮಡಿಯ ಕೊರೆಯ ಬೇಡ ಹೋದರೆ ಬಿಳಿದು ಹಾಡು ಎನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಬಿಡು (ಪಂಪ. ೨೯-೨೨): ಉಟ್ಟ ಬಿಳಿದು ಬಿಟ್ಟುಗಳು ಬಿಳಿ (ಗಂ. ೨-೦೦೩ ೩). ೩. ವಾಸಿಯಾಗಿ ದಿರುವ ಗಾಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಕಾಣುವ ಭಾಗ: ಉಗು . . . ಹಾಲನ್ನು ಕಂದ ಹುಣ್ಣಿನ ಬಿಳಿದಿಗೆ ತೊಡೆದರೆ ಬಿಳಿದು ಹೋಗಿ ಚೆನ್ನಾಗುವದು (೩೩೩. ೩). ೪. = ಬಿಳುಪು ೩: ಬೂಜಕ್ಕಿ ಸಮೂಲ ವನ್ನು ಮಜ್ಜೆಗಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ ಬಿಳಿದು ಹೋಗುವುದು ಮಾಗ್ಗುಂ (೩೩೩. ೪).

ಬಿಳು = ೧. ಬಿಳುಪಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವನು. ೨. ಯೂರೋಪು ದೇಶದವನು: ಕರಿಯರದೋ ಬಿಳಿಯರದೊ ಯೂರದಾದರೆ ಎನು? ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಡಗಂ ಸುರಿಗೆ ರೈತರಿಗೆ! (೨೩೧೦. ೦೩-೦). ಬಿಳು = ೧. ಬಿಳುಪಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವನು. ೨. ತಿಳಿಗೇಡಿ: ದಡ್ಡಿ: ೩ ಇಲ್ಲಿ 'ಬಿಳಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಕವಿಯು ಉಪಯೋಗಿಸಿರಬಹುದು. ೧, ೨: ಶ್ವೇತಮೂರ್ತಿ ಯಾಗಿಯುಂ ರುಚಿರತನು ಕರಂ ಬಿಳಿಯಳಾಗಿಯುಂ ಚಿತುರವಚೋದ್ವಿತ . . . ವಾಗ್ಧೇವಿ ಕೂರ್ತು ಮಾಡ್ಕೆ ಮಗಜಾವಂ (೨೩೩. ೦-೨). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ವೇತು: ತುಳು. ಚೋಳ್. ಬೊಲ್ಲು: ಗಡಬ, ವಿಲರ್] ಬಿಳಿದೇವದಾರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೇವದಾರುವೃಕ್ಷ: ಬಿಳು ಬುಡ್ಡಿ, ಬಿಳಿದೇವದಾರು. ಬಿಳುಅಗಲು (ಪ್ರ. ೩೧. ೩೨-೩೦೯).

[ಬಿಳು + ದೇವದಾರು]

ಬಿಳಿದೊಡ್ಡ ಕಾಟಕುಲ್ಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : ಕಾಟಕುಲ್ಲು

. . . ಬಿಳಿದೊಡ್ಡ ಕಾಟಕುಲ್ಲು (ಪ್ರ. ೩೧. ೫-೫೬).

[ಬಿಳಿ + ದೊಡ್ಡ + ಕಾಟಕುಲ್ಲು]

ಬಿಳಿನೀರು (ನಾ). (ಅಲಂ) ಹೆಂಡ ; ಮದ್ಯ : ಅಗೋದಕದಿ ನಮೃಲವಾಗಿ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡೆಂದರೆ ಬಿಳಿನೀರ ಕುದಿದು ಬತ್ತಲ ಬೆವೆ ಉಟ್ಟು ಹುರಿ ಮೂಲಂಗೀರಾಳು ತಿಂಬುವನೆ ಬೋಡಿ (ಕೃಷಿ. ೨-೩೪-೩).

[ಬಿಳಿ + ನೀರು (< ನೀರಿ)]

ಬಿಳಿಪಾದ್ರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂವಿನ ಮರ : ಬಿಳಿಪಾದ್ರಿ, ಹುದಿ, ಬಿಲ್ಲ, ಹುವೆಲುವೆ, ಹುಲುವೆ (ಪ್ರ. ೩೧. ೬೨-೭೭).

[ಬಿಳಿ + ಪಾದ್ರಿ (< ಪಾದ್ರಿ)]

ಬಿಳಿಪೊಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬಿಳಿಪೊಳೆ, ಬೂದಿತಾರೆ, ಪೂಳೆ, ಬಿಳಿತಾರೆ, ತಲ್ಲವು (ಪ್ರ. ೩೧. ೭೯-೮೩).

[ಬಿಳಿ + ಪೊಳೆ]

ಬಿಳಿಬಂಟಿ (ನಾ). ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಣದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವ ಒಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕ ದೇವರು : ಕರಣ ಮಡಿಮಾಳಾದ ಕರಿಬಂಟಿ ಕಣದಾಗ ಹರಳಾದ ಕಣಕ ಬಿಳಿಬಂಟಿ ಪ್ರಭುರಂ ಗುರುಬುದ್ಧಿವಂತ ಲಿಂಗಾದ (ಕೃಷಿ. ೧೩೩).

೯ "ವೀರಘಟೆಯ ಮಡಿಮಾಳ"ನಿಗೆ ಒಕ್ಕಲಿಗನು "ಕರಿಬಂಟಿ" ನೆಂದೂ ಮತ್ತು ಪಾವನಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮಹಾಶರಣ ಹರಳಯ್ಯನಿಗೆ "ಬಿಳಿಬಂಟಿ" ನೆಂದೂ ಕರೆದಿರುವನು" (ಕೃಷಿ. ೧೩೩).

[ಬಿಳಿ + ಬಂಟಿ]

ಬಿಳಿಬರಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬಿಳಿಬರಲು, ಬಿಳಿಬರಲು (ಪ್ರ. ೩೧. ೮೯-೯೦).

[ಬಿಳಿ + ಬರಲು]

ಬಿಳಿಬಸುರಿ (ನಾ). ಬಸರಿಮರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಬಿಳಿಬಸುರಿ, ಬೋವಿಯ ಮರ (ಪ್ರ. ೩೧. ೯೨-೯೩).

[ಬಿಳಿ + ಬಸುರಿ (< ಬಸರಿ)]

ಬಿಳಿಬಾಳ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಲಾಮುಂಚಿ : "ಉಚೀರ. ಲಾಮುಂಚಿ. ಲಾಮುಂಚಿ, ಬಿಳಿಬಾಳ" (ಕೃಷಿ. ೯).

[ಬಿಳಿ + ಬಾಳ]

ಬಿಳಿಬೀಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೀಟಿಮರ : ಹಸುರುಗನ್ನಿ, ಬೆಲಗ, ಬಿಳಿಬೀಟಿ, ಬಿಟ್ಟಿದ ಹಸುರುಗೋಡೆ (ಪ್ರ. ೩೧. ೧೦-೧೧).

[ಬಿಳಿ + ಬೀಟಿ]

ಬಿಳಿಬುಡ್ಡಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬಿಳಿಬುಡ್ಡಿಗೆ, ಬಿಳಿದೇವ ದಾರು, ಬಿಳಿಲಗಿಲು (ಪ್ರ. ೩೧. ೧೨-೧೩).

[ಬಿಳಿ + ಬುಡ್ಡಿಗೆ]

ಬಿಳಿಬೂರುಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅರಳಿಗಿಡ : ಬಿಳಿಬೂರುಗ, ಬಿಳಿ ಬರಲು (ಪ್ರ. ೩೧. ೧೪-೧೫).

[ಬಿಳಿ + ಬೂರುಗ (< ಬೂರು)]

ಬಿಳಿಬೆಂಡುಗಿಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಪ್ರ. ೩೧. ೧೬-೧೭).

[ಬಿಳಿ + ಬೆಂಡು + ಗಿಡ (< ಗಿಡ)]

ಬಿಳಿಭೂತಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭೂತಾಳಿ : ಬಿಳಿಭೂತಾಳಿ, ಮದ್ದಲಿ (ಪ್ರ. ೩೧. ೧೮-೧೯).

[ಬಿಳಿ + ಭೂತಾಳಿ]

ಬಿಳಿಮಂದಾರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬಿಳಿಕಂಚುಮಾಳ, ಬಿಳಿ ಮಂದಾರ (ಪ್ರ. ೩೧. ೨೦-೨೧).

[ಬಿಳಿ + ಮಂದಾರ]

ಬಿಳಿಮುತ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುತ್ತಿಮರ : ಬಿಳಿಮುತ್ತಿ, ತೂರುಮುತ್ತಿ, ಹೊಳಿಮುತ್ತಿ (ಪ್ರ. ೩೧. ೨೨-೨೩); ಬಿಳಿಮುತ್ತಿ . . . ಮೆಕ್ಕಲುಮುಡುನ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಲುಮುತ್ತಿವಾಗಿ ಬಿಳಿಯುತ್ತದೆ (ಕೃಷಿ. ೧೧. ೧೯೩).

[ಬಿಳಿ + ಮುತ್ತಿ (< ಮುತ್ತಿ)]

ಬಿಳಿಮಿಣು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿಣು : ಬಿಳಿಮಿಣು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ್ದು . . . ಉದರಭಾಗ ಬಿಳಿ. ಅಂಚುಗಳು ಮಾತ್ರ ಕೆಂಪು (ಕೃಷಿ. ೧೧. ೧೯೩).

[ಬಿಳಿ + ಮಿಣು (< ಮಿಣು)]

ಬಿಳಿಮೆಣಸು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೆಣಸು : ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ

ಮೆಣಸು : ಬಿಳಿಮೆಣಸು ಔಷಧಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷಿ).

[ಬಿಳಿ + ಮೆಣಸು (< ಮೆಣಸು)]

ಬಿಳಿಮೆಯ್ಯ (ನಾ). ೧. ಬಿಳಿಮಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವನು. ೨. ಲಕ್ಷ್ಮಣ : ಬಿಳಿಮೆಯ್ಯನೊಡನೆ ಹೂರಗಿ ಹೋಗಿ. ನಾಲಿಮೆಯ್ಯನಂ ಕನವರಿಸಿದನು (ಕೃಷಿ. ೨೩-೨೪).

[ಬಿಳಿ + ಮೆಯ್ಯ + ಅ]

ಬಿಳಿಯಂಬು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಣ : ಪೊಯಿ ಸಿಂಹದೊಡೆ ತನ್ನಂ ಪಲವಂ ಬಿಳಿಯಂಬು ಜಟ್ಟಿಗಳಂ ಬಸವುಡಿಸಿ ಕೊಳೆ ತಾಂ ಸತ್ತು (೧೯. ೨೧. ೨೪. ೨-೪ : ೨೨. ೨೧ ೧) ; ಬಾಣದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಯುತ್ತವೆ-ಬಿಳಿಯಂಬು.

ಕೋಲಂಬು, ಸಾಂಗಲಂಬು ಇತ್ಯಾದಿ . . . ಬಿಳಿಯಂಬು ಎಂಬುದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಳವಿನ ಬಾಣವಿರಬಹುದೆ ? (ಕೃಷಿ. ೨೩).

ಬಿಳಿಯಾನಾತ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಹಾಸಮಾಧಿಕಾರಿಗಳ [ದಿ] ಬಿಳಿಯಾನಾತನಾಹವಸೂದ್ರಕಂ ವಿಧಿವ್ಯವಾಕ್ಯದೊಡೆಯ ಗುಳ್ಳೆ ಬಾಳುಕುವಂತೋದ್ರಕಂ (ಕೃಷಿ. ೧೨-೧. ೨೪-೪ : ೨೪).

[ಬಿಳಿ + ಅಂಬು]

ಬಿಳಿಯುಕ್ಕತ (ನಾ). ಒಕ್ಕಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೆ ಬಳಸುವ ನೆನಸಿದ ಅಕ್ಕಿ : ಅರಸಿನ ಅಥವಾ ಕುಂಕುಮಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿದಿರುವ ಅಕ್ಕಿ :

[ಬಿಳಿ + ಅಕ್ಕತ]

ಬಿಳಿಯತ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅತ್ತಿಮರ : ಚಿಲ್ಲ ಬಿಲ್ಲವತ್ತದ ಬಿಳಿಯತ್ತಿಯನ್ನೆಯ ಮರಗಳ ಕೊಂಬುಗಳ . . . ಪರ್ವತಿ (೧೯೩. ೩-೨) ; ಅಂಕೋರ ಬಿಳಿಯತ್ತಿ . . . ಮಾತುಗೆ ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳ ಬಳಸಿದುದು ಕಣ್ಣಿನದು (ಕೃಷಿ. ೧-೩).

[ಬಿಳಿ + ಅತ್ತಿ]

ಬಿಳಿಯರಳಿ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳನೆಯ ಹತ್ತಿ : ಬಿಳಿಯರಳಿಯಂತೆ ಗಂಗಾಬಳದಂತೆ . . . ಪವಿತ್ರವುಳ್ಳವನು ಬಿಳಿಯರಳಿ (ಕೃಷಿ. ೧೩-೩).

[ಬಿಳಿ + ಅರಳಿ]

ಬಿಳಿಯವರೆ (ನಾ). ಅವರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಬೆಳ್ಳಿಗಿರುವ ಅವರೆ : "ಮದ್ದಿಳಿ-ಬಿಳಿಯವರೆ" (೧೩೩. ೧೨).

[ಬಿಳಿ + ಅವರೆ]

ಬಿಳಿಯಾಚಾರಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಸವುಳ್ಳವರ ನೊಡೆ . . . ಬಿಳಿಯಾಚಾರಿಯು ಕುಂಬಾಚಾರಿಯು (೧೯. ೧೧. ೨೦೩).

[ಬಿಳಿ + ಅಚಾರಿ]

ಬಿಳಿಯಾನೆ (ನಾ). ೧. ಬೆಳ್ಳಿಗಿರುವ ಆನೆ : ಇಂದ್ರನ ವಿರಾವತ ಬಿಳಿಯಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷಿ). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿಣು : ಹಮ್ಮಲಗು ಬಿಳಿಯಾನೆ . . . ಗಿಣಿಲುಗಳೆಂಬ ಹೊಳವೆಯ ಮಿಣುಗಳಂ ಪವಿತ್ರವುಳ್ಳವರಂ ನೋಡಿದಂ ಭೂಪಾಲನು (ಕೃಷಿ. ೨-೧೩).

೩. (ಅಲಂ) ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದು ; ದುಬಾರಿ ; ತುಟ್ಟಿ : ಆ ಇಲಾವೆ ಸರ್ವಾಂಶಕ್ಕೆ ಬಿಳಿಯಾನೆಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ (ಕೃಷಿ).

[ಬಿಳಿ + ಆನೆ]

ಬಿಳಿಯಾಬಲ್, ಬಿಳಿಯಾಬಲು (ನಾ). ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ತಾವರೆ : "ಶ್ರೀಕವರ್ಣಂ - ಬಿಳಿಯಾಬಲ್" (೧೩೩. ೧೦).

ಬಿಳಿಯಾಬಲು : "ಕದಂಬ-ಮುತ್ತಿ, ಅತ್ತಿ, ಬಿಳಿಯಾಬಲು" (೧೩೩. ೨೩)

[ಬಿಳಿ + ಅಬಲ್ (< ಅವರೆ)]

ಬಿಳಿಯಾಬಲು 'ಬಿಳಿಯಾಬಲ್' ನೋ.

ಬಿಳಿಯಾಲಿ (ನಾ). ಕಣ್ಣು ಗುಡ್ಡೆಯ ಬಿಳಿಮಾದ ಭಾಗ : ಕಾಡಿಗೆ ಯೋ ಕಾಡಿ ಬಿಳಿಯಾಲಿಯು ಕರಿಯಾಲಿಯಿಂದೆಯು ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಂತೆ (ಕೃಷಿ. ೧೨ ೩) ; ಚಕ್ಷುರಿಗೆ ಕರಿಯಾಲಿ ಬಿಳಿಯಾಲಿ ಇವೆಗಳೆಂಬ ವರ್ಣನಾ ಎವೆ ಹೊಟ್ಟಿಯಿಂದಿವೆ-ಮಾಹ್ಯೋಪಕರಣ (ಕೃಷಿ ೯೩).

[ಬಿಳಿ + ಅಲಿ]

ಉಕ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಡ್ಡೆ: ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ : “ಮಿಶ್ರಗಂಧಃ
ಉಕ್ತ, ಬಿಳಿಯುಳ್ಳ (ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ)” (ಓಷಂ. ೧೫). [ಬಿಳ್ಳು + ಉಕ್ತಿ]
ಉಕ್ತ, ಬಿಳಿವಿಕ್ತ (ನಾ). ಮಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : “ಶ್ವೇತಾರ್ಣವಃ-
ಉಕ್ತ” (ಓಷಂ. ೧೬). ಬಿಳಿವಿಕ್ತ : ಸ್ತ್ರೀನಾಮಮಾಂ ಬರೆದು
ಉಕ್ತಿಯ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೆಂಡದಿಂದ ಕಾಸಲು ವಶಮುಪ್ಪಕು (ಕಾಮಸಾ. ೨೬೦).

$$[\psi_{\alpha_2} + \psi_{\beta_2}]$$

ಮೆಲಚಿ (ನಾ). ಎಲಚಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : "ಸರ್ಪಗಿಡ
ಮೆಲಚಿ" (ಪಿಠ. ೦೬೫). [ವಿಕ್ರ + ಮಲಚಿ]

ಲವ (ನಾ). ಎಲವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ ; ಬೆಳೆಯ ಬೂರುಗದ
ರ : " ಶಾಕ್ಲಲೋಹಿತ - ಬೆಳೆಯಲವ" (೭ನಾ. ೧೩೯).

[ಜಿಫ್₂ + ಎಲಿವ]

ಪ್ರತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಜಿರಿರಕ್ಕುಸಿಯ ಗೆಡ್ಡೆಯ ನಾಳದ
ಮೇಲೆ ಕುಡಿಯುವ ನಿರ್ವಿಜ (ಜಿರಿ. ೧. ೪೩). 'ಬಲಿರಕ್ಕುಸಿ' ಪುರು.

[H_2 + O_2]

(నా). ఒಂದು బిగియ భూమి : కుండేశ్వరదేవలిగి . . .
 ర మళ్ళి బి గి ముని గి బుడూరళ గడిం (శాఖ. IX-II. ౧౧౬-౧౧౭)
) : బేబారద బేననగదమం పిత్తిన బిళర నావై గింఱింపిద ముగిగద
 (౧౪. ౪౧. మునద. ౩౯-౪౦ : 1581 P).

[?./ತುಳು. ಬೊಳಿರ್ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪೊವರು]

‘ಬಿ.ಜಿ.ಎಲ್’ ನೋ.

'ಬೇಳೆ' ನೋಡಿ.

ದೊಡ್ಡಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಬೀಜಯ ಬಣ್ಣದ
 ಕೆಳಗಿನ : ಶ್ರೀಗಂಧ ಬೆಲ್ಲವತ್ತ ಜೀವಿಲೊಡ್ಡುಗ ಕೆಂಪುಲೊಡ್ಡುಗ
 . ಮೊದಲಾದ ಪುಷ್ಪಪುಷ್ಪಕವಾದ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು (ಕೃ. ೧೦೮. ೨೨೮).

[ಬಿಳಿ + ಲೋದ್ವುಗ್ಗ]

ಒಗೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಸಂಪಿಗೆಯ
ಒಗೆ : ಆ ಮರದಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಕಾಣದಷ್ಟು ಬೀರಸಂಪಿಗೆ ಅರಳವೆ
ಒ). 'ಶಿರೇಸಂಪಿಗೆ' ಪರಾ. [ಬಿಳಿ + ಸಂಪಿಗೆ (<ಸಂಪಿಗೆ)]

ಬಿಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬೆಳೆಗಾರಗುಂಜಿ. ಬೆಳೆ
ಬಿಟ್ಟು ರವದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ . . . ಹೊಕ್ಕುಳು ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಲೇಪವಂ
ದ ಮೂತ್ರ ಬಿಡುವುದು (ಎಫ್. ೬೦). [ಬೆಳೆ + ಸಜ್ಜುಗ]

५ (ना). ब्रह्म ब्रह्म सत्यः साक्षात्. ब्रह्मसत्य. अक्षरसत्य
 ३०. ३०-३०५] [ब्रह्म + सत्य,]

ಮಹುಲ್ಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲ: (ಪ್ರ. ೩೧. ೫೯-೬೦೦).
[ಬಿಳ್ಳೆ + ಸಾಮಹುಲ್ಲ]

ಸಿವೆ, ಬರಿಸಾಸುವೆ (ನಾ). ಒಂದೊ ಬಗೆಯ ಸಾಸುವೆ :
 ಉದ್ಘಾತ : (ಪ್ರ. ೧೫-೨೫). ಬರಿಸಾಸುವೆ : ಬರಿಸಾಸುವೆ ಕೆಂಪಿನ
 ಲೆಹುವು ತೆವು ಸಹಿತ ತಿಲಕಮಿಡಲು ಕ್ರೋಧೋಕ್ತವನವು.
 (೧೫-೨೫). [ಬರಿಸ + ಸಾಸುವೆ]

ಕುವೆ 'ಬಿಳಿಸಾಸಿವೆ' ನೋ.

೧. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಸೀರೆ: ಅವಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿಳಿ
ಯೆಲ್ಲೆ ಉಡುತಾಳಿ(ಶಾಖ). ೨. ಹೆಂಗಸಿನ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಪ್ರಯೋಗ: ಶ್ವೇತಪದ್ಮ: ಬಿಳಿಸೆರಗು: ಮಂಜುಷ್ಠಿ . . .
ಯಾದಲ್ಲಿ ಗತಿ ತೂಕವಂ ತುಪದಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಲು ರಕ್ತಪತ್ರ.

ಬಿಳಿಮರಿಮುಳ್ಳು (ನಾ). ಒಂದು ಜಿಗಿಯ ಸಸ್ಯ : ಬೊಮ್ಮರಲು. ಬಿಳಿಮರಿಮುಳ್ಳು, ಸಣ್ಣಗುಡೆ (ಪ್ರ.ಶಿ. ೭೯-೦೩೩). [ಬಿಳಿ + ಮರಿಮುಳ್ಳು.

ಬಿಳಿಸೂರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಸೊಪ್ಪುಗಳು :- ಅಗಸೆ, ಬಿಳಿ
ಸೂರಿ. ಆಕವಿ. ಗೊರಬಿ (ಕನ್ನ. ಪಾ. ೨೩೬). [ಬಳ್ಳಿ + ಸೂರಿ.]

5 ಬಿಳಿಸೆವರು (ನು). = ಬಿಳಿಸೇರೆ ೨ : ಗರ್ಭದಮ ಬಿಳಿಸೆವಗೆ . . . ಮೈಲ
ಮಾಳ್ವನ ವಸ್ತ್ರಗಾಳಿತ ಜೋಣ ಅರ್ಧತೊಲೆಗೆ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು
ತುಪ್ಪ ಒಂದೊಂದು ತೊಲೆ ಕೂಡಿಸಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಜೆ ನೆಕ್ಕುವುದು
(ಪಾಕಪು. ೪೬). [ಬಿಳಿ + ಸೆವಗು, (& ಸೆವಂಗು)]

10 ಬಳಸೋದೆ (ನಾ). ಸೋದೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ: ಬಿಳುಪಾದ ಸೋದೆ
ಬಳಸೋದೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಯೆಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ದೇಣ್ಣೆ ಮೂರುದಿನ
ಕುದಿಯ ಕೊಡಲು ಮೂಪ್ಪಕವಿಷಹರ (ನಿಷಕ. ೨೦-೩).

[$\text{ದಿ}_2 + \text{ಸಂ}_1 (< \text{ಸಂ}_1)$]

ಬಿಳಿಹುಂಬ (ನಾ). ಬಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : ಕಾಡುಮಾತ್ಸ. ಬಿಳಿಹುಂಬ
(ಉ ಕಿ. ೫-೦೦೪). [ಬಿಳಿ + ಹುಂಬ, (< ಪರಮ್ಬ.)]

15 ಬಿಳಿಹರಳು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹರಳುಗಿಡ : ಬಿಳಿಹರಳು
ಅಮರದವೆಳ್ಳಿ . . . ಹಿಪ್ಪಲಿ ಪ್ರತಿವಿವಿಧವು ಸೇವಿಸಿದರೆ ವಾತವ್ಯದ
ತೀರ್ಗು (ಕರ್ತ. ೩೪). [ಬಿಳಿ + ಹರಳು (<ಪರಲ್)]

ಬಿಳಿಹರಿವೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪರಿವೆ : ಕೊಕ್ಕುಂಬರಿ
ಕೊಡಬಗೆವೆರು, ಬಿಳಿಹರಿವೆಬೇರು . . . ಕಪ್ಪಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಲು

20 ವಾತ್ಸರ್ಯ ಮನ್ವಂಶ (ಸಂಪ. ೩೩). [ಬಿಳ್ಳ + ಹಂವ್ಯ (<ಹಂವು)
ಬಿಳಿಹಂವಿಸೊಪ್ಪು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಮೃಗಿ. ೩ ೪೪)
[ಬಿಳ್ಳ + ಹಂವಿಸೊಪ್ಪು (< ಹಂವಿಸೊಪ್ಪು)]

ಬಿಳಿಹೂವು 'ಬಿಳಿಹೂವು' ನೋಡಿ.

ಬಿಳಿಹುಲುಗಿಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೊಂಗೆಮರ : ಬಿಳಿಹುಲುಗಿಲು ಬೇರು, ಬಿಳಿಯ ಲೆಕ್ಕಿಯ ಬೇರು . . . ಇವಂ ಹುಳಿಯೊಂದಾಗಿ ಅರಿದು ಪುಸಲು ಬಿಳಿಯ ಕುಪ್ಪು ಮಾಣುಂ . (ವಿಷ. ಕಂ.)

[ಬಿಳ್ಳೆ + ಹುಲುಗಿಲ್ಲ (<ವುಲಿಗಲ್)]
ಬಿಳಿಹೂವಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಹೂಗಿಡಿಸೂಕ್ಕು. ತಪ್ಪು
ತೂಕ್ಕು . . . ಬಿಳಿಹೂವಿತೂಕ್ಕು - ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎರಡು ಹಲ . .

ಪಾಕವ ಮಾಡಿ (೫೪೩. ೩೩೯). [ಬಿಕ್ಕಿ + ಹೂರಿಂ]
ಬಿಕ್ಕುಹೂಲಿ, ಬಿಕ್ಕುಹುಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂಲಿಗಿಡ
ಬಿಕ್ಕುಹೂಲಿಯ ಕೊಸರು, ವಡವಾರದ ಕೊಸರು . . . ಕೊಡಲು

ಬಹುಮೂತ್ರಂ ನಿಲ್ಲುವುದು (ಸಕಲ. ೩೩೩). ಬಿಳಿಹುಲಿ : ಬಿಳಿಹುಲಿ
 ಚೆಗುರು ಒಂದು ಹಿಡಿ . . . ಕೆಂಪುಮಾಳದ ಹೂವು ಒಂದನ್ನೂ ಅರೆದ
 ಸುರಿಸಿ . . . ಕೊಟ್ಟರೆ ಬಹುಮೂತ್ರ ನಿಲ್ಲುವುದು (ಸಕಲ. ೩೩೩. ೩೦೨)

[ಬಿಳಿ + ಹೂವಿ, (< ಪೂವಿ)]

ಬಿಳುಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೃಕ್ಷ : ಬಿಳುಗದ ಮರದ ಹೊಲದ
ಪಡುವ ತವರ ಅರೇ ಬಳಿಯ ಮೂಡಮುಖಿಸೆ (ಅಶ. III, ೪೫೫)
La-280: 1748). [?]

40 బిళ్ళుగార 'బిళ్ళగార' న్నో.

ಬಿಳುಪು, ಬಿಳ್ವ (ನಾ). ೧. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ : ಹಸಿಯ ತೊಡೆಯ ಬೇ
ಕಟ್ಟಿ ತೊಳೆದೊಡೆ ಬಿಳುಪು ೪೨ ಪುಟ (೧೯೫೩. ೨-೩). ೨
ಜಮ್ಬು ಬೆಳ್ಳಿಗಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ ; ತೊನ್ನು
ಗಂಧಕ, ಇಲ್ಲಣ, ಅರಿಸಿನ, ಸ್ನೇಹವ, ಕಹೀರೇಬೀಜ ಇವುಗಳ

ಪ್ರದರರೋಗವುಳ್ಳ ಹೆಂಗಸಿನ ಜನನಾಗದಿಂದ ಸ್ವಮಿವ ಬಿಡು
 ದ್ರವ : ಬಿಳಿಣ್ಣು ಸೇರುಪುದು : ಬಿಳಿಸರು (Leucorrhoea, ಬಣ್ಣ).
 ಬಿಟ್ಟು : ೧. ಇಂದ್ರಜನೋತ್ತರ ಬಿಟ್ಟನೊಳು . . . ಪೆಟ್ಟನೊಳು
 ನಾಡಿ, ಪುಕ್ಕುಂ (ಮಂಗು). ೧೪೬-೪೭. [ಬಿಟ್ಟು + - ಪು]

ಬಿಳುವುಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಬಿಳಿಬಿಟ್ಟು: ಬಿಳುಗಾಣು: ಅವನ . . .
 ಮೂವಿ ಮಾತ್ರ ಭವದಿಂದ ಬಿಳುವುಗಟ್ಟುತ್ತ (ದೂ. ೨೨೦).

[(ದರಾಫ + ಕುಕ್ಕಿ)

ಬಿಳುಪೇರು 'ಬಿಳುಪೇಣು' ನೋಡಿ

ಬಿಳುಪೇಡು, ಬಿಳುಪೇರು (ಕ್ರಿ. ಪಿ. ಬಿಳುಪು ಬಿಟ್ಟು ಹಾಗು; ನರಿ :
 ಕನ್ನಡ ಬಿಳುಪೇಣ್ಣ ಕನ್ನಡ ಹತ್ತಿ . . . ಪುಟ್ಟಾ ನರಿಯ ಸೀರೆಯಲಿ ವಾಣಿ
 ಸಹ ಮುದಿದಪ್ಪಾಂಗನೆಯರೂಪಿ ದರು (ಕಂಪು. ೬-೧೩). ಬಿಳುಪೇರು:
 ೨. ಬಿಳುಪಿಕ್ಕೊಕ್ಕು : ನಿನ್ನೇ ಅವನಾಗು; ಅಂವಾಲಿತಿಗೂ ಅವನನ್ನು
 ಕಂಡಾಗ ಕಳವರಂದೆ ಮುಖ ಬಿಳುಪೇರಿಬಿಟ್ಟಿತು (ಕಂಪು. ೩).

$$[\text{దీర్ఘవృత్త} + \text{పజ్జ}_1 (< \text{పజ్జ}^{\text{సంఖ్య}}_1)]$$

ಬಿಳುಮಲ್ಲಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿತ್ತ: ಸೂಸುಕಾಳಿಯ ಬಿಳು
ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕೆಂಬೂರಿ ಹೇಳುವುದಾದ . . . ವೃಷ್ಟಿಮಾಲೆಯ ಸನಾಮದ
ಕೆನೆಗೊಳ್ಳುವವು (ಕಾಕಿ. ೩-೩೪). [?]

ಬಿಳುವ (ನಾ). ಹುಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಹುಲಿನ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮಹಾ
ಗಾತ್ರವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಅಜ್ಜೀಸಾಯಿ ಕೇಳಿದನು "ಬಿಳುವನೇ ?
ಬಿಳಿದೇ ?" (ಕುಟು. ೧೭೦). [?]

ಜಿಳೆಯು 'ಪಿಳೆಯು' ನೋ.

ಬಿಳ್ಳೆ ಬಿಳ್ಳೆ ನೋ.

ಬಿಟ್ಟು 'ಬಿಟ್ಟು' ನೋ.

ಬಿಕ್ಕು 'ಬಿಕ್ಕುವು' ನೋ.

ಬಿಕ್ಕ (ನಾ). ಒಂದು ವಂಶದ ಹಸರು (?) : ಬಿಕ್ಕಳ ಪೋಷಣಾಸಂಘ
 ಆರಾಧನಾ ಈ ಸಾಸನ ಸಿವಜ್ಞಿ ದಿವ್ಯ (ಎ. VII. ೨೫೦. ೯೭-೨೯; ೪೬).
 [?]

ಬಿಳ್ಳಂಬಿ 'ಬಿಕ್ಕಂಬಿ' ನೋ.

உதாரணம், 'பிட்டு' நொடி.

ಬಣ್ಣ (ನಾ). (?) ; ಆಫ್ಫರ್ಕ್ಟ್ ಬಣ್ಣಾಫ್ಫರ್ಕ್ಟ್ ಬಣ್ಣದಾಂ ಕೊಂಡು
ಬಣ್ಣವೆವೆ ಬಣ್ಣಗಡುವಾಂ . . . ಕಂಡು (ಆಫ್ಫರ್ಕ್ಟ್ 2-000 ಕ್ರ). [?]

ಬಿಜ್ಜಿಗಂಡ (ನಾ). ದವ್ವವಾದ ಕಿಂಡ : ಅರಬಿಯೊಡ್ಡಿನ ಮೇಲಿಹಿದು
 ಕವಿವ ಬಿಜ್ಜಿಬಿಜ್ಜಿಗಂಡದ ಮುಳ್ಳುಸಾಯ್ತು (ಕೋನಂ. ೨೯-೩೩).

[ಬಿಜ್ಜ, (<ಬಿಟ್ಟ, ಕು) + ರಿ಼಼ಢ]

புதுநூல் 'புதுநூல்' நூல்.

ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಿ (ಕ್ರ). ದೃಢವಾಗಿ ಹಿಡಿ: ಬಲವಾಗಿ ಹಿಡಿ: ಅಹಂಕಾರ
ತೋರಿಸುವಂತೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಿದವನು (Bant. ೦೩೦-೩೯೯ ಪಾಠ).

[ಬಿಜ್ಜೆ, (< ದ್ವಿಪುತ್ರ) + ಪುಡಿ]

ಬಿಜ್ಜಿಬಾಗಿ (ಕ್ರಿ). ದೃಢವಾಗಿ ಬಾಗಿ; ಬಲವಾದ ಕಟ್ಟುಹಾಕು: ಎಂಬ
ತೊಡಕಿನ ನೆಗಣೆನಲಿ ಬಿಜ್ಜಿಬಾಗಿದರಮ್ಮ (ಸಿದನ. ೧೫-೭೪ ರಚನ).

$[b]_{n_1} (< b_{n_1}) + b_{n_1}$

ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು 'ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು' ನೋ.

ಬಿಟ್ಟು 'ಬಿಟ್ಟು' ನೋ.

ಬಿಟ್ಟು, 'ಬೆಡ್' ನೋ.

ಬಿಟ್ಟು, ಬಿರ್ರಿ, ಬಿರು, ಬಿಟ್ಟು, ಬಿಟ್ಟು (ಸಪ್ತಾರಣ). 'ಬಿಟ್ಟು' ಎಂಬ ನಾಮವಾದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆದೇಶರೂಪ:

“ಬಿಜುವೆಂದು ಬೆಟ್ಟತು” (ಇಸಾ. ೩೪-೫೬); “ಬಿಜುವೆಂಬುದು ಬೆಟ್ಟ
ತರ್ಕ” (ಇಸಾ. ೦೪೪). “ಬಿಜುಗತ್ತಲೆ”. “ಬಿಜುಬಿಮ್ಮು” ಪರಾ.
ಬಿರ್ಜು: “ಬಿರಿಗಣ್ಣು” ಪರಾ. ಬಿರ್ಜು: “ಬಿರುಪನೆ ಕಣಿವಾವಾಕ್ಕುಂ”
(ಇಸಾ. ೪೪). “ಬಿರುಗಣ್ಣು” ಪರಾ. ಬಿಜು: “ಬಿಜುಗಂಡ” ಪರಾ.
ಬೆಟ್ಟು: ಬೆಟ್ಟುಬ್ಬಸು. “ಬೆಟ್ಟುಮೊಲೆ” ಪರಾ. [**ಬಿಟ್ಟು**]
ಬಿಟ್ಟು: ಬಿರ್ಜು (ಸಪ್ತರಶ್ಮಿ). “ಬಿಜುಸು” ಎಂಬ ನಾಮಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸ
ಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆಚರಣೆಗಳು: “ಬಿಜುಕಿರಳಿ”. “ಬಿಜುಗಾಳಿ” ಪರಾ.
ಬಿರ್ಜು: “ಬಿರುಗಾಮಳಿ”. “ಬಿರುಗೂದಲು” ಪರಾ.

[< చిహ్నం]

ಬಹಿರಂಗ (ಕ್ರಿ). ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕೋಪಗೊಳ್ಳು; ಆ ಕಠಿಣ ಬಿಜು
ಕಿರಣಜುಮು ಪ್ರಭೇದ ಎರೆಯಿಂದ ಕೊಬ್ಬುದಿಂದು ಉತ್ಪಾದಿಸು.
(ಆದ್ಯ. ೨೦-೨೩). [ಬಿಜು (< ಬಿಜುಸು) + ಕಿರಣ (< ಕಿರಣ)]

ಬಿಜುಗತ್ತಲೆ, ಬಿರುಗತ್ತಲು (ನಾ). ಗಾಳಿವಾಡ ಕತ್ತಲೆ : ಕಗ್ಗತ್ತಲೆ : ಹುಲಿಯ ಹುಲಿಯ ವೇದ ಬಿಜುಗತ್ತಲೆಯ ಬಳಗನ ಮೈತ್ರಿ, ... ಇದುಗದು ಬನದೊಳಿ ಮುನಿಯ (ಕೂಕೂ. ೧-೩-೪೩). ಬಿರುಗತ್ತಲು : ಲಸಕರೊಳಿ ಬಿರುಗತ್ತಲೊಂದು ದಾನೆಲ್ಲವು ದಾನೆನಿಸಿ (ಕೂಕೂ. ೧೦೨-೪೦೩). [ಬಿಜು(ಬಿಜು) + ಕತ್ತಲೆ, (<ಕುಲ)]

ಬಿಜುಗಲ್, ಬಿರಿಗಲ್ಲು. ಬಿಜುಗಲ್ಲು (ನಾ). ದಪ್ಪವಾದ ಕಲ್ಲು : ಕರಿ ಪಾಠಂ ಛಾವಿನಿಂದ ಪೊಯ್ದು . . . ಮಹಾಬಲಸಂಖ್ಯೆ ಬಿಜುಗಲ್ಲು ಇಂದ ಬಿವಿಟ್ಟು (೪೭೩. ೬-೦೦೩). ಬಿರಿಗಲ್ಲು : ಕರಿದರೂ ಹುಡುಗಲ್ಲು ನಡುಗಲ್ಲು ಬಿಜುಗಲ್ಲು . . . ಬಿರಿಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು (೩೩೩೩. ೩೩-೩೩) : ಗುಡ್ಡದ ಬಿರಿಗಲ್ಲು ಹುಡುಗುಡುಕುಕ ಬಂದ ಧರಗೆ ವಿವಿರಿಗಪ್ಪಾಜಿಗೆ ಕೊರೆದ (೩೩೩೩. ೩೩). ಬಿಜುಗಲ್ಲು : ಹೇಜುವ ಬಿಜುಗಲ್ಲು ಬಳವಡಿ ವರಕ್ಕು ಪಾಪುಂಗೆ ಕೊಲಿಂದಿ ಏಜುಗಲ್ಲು . . . ಗುಜುವೂದಿರು (೩೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಬಿಜು (& ಬಿಟ್ಟು) + ಕಲ್]

ದೊಡ್ಡಗಲ್ಲು 'ಜಿಜ್ಞಾಸೆ' ನೆಲೆ.

ಬಿಜುಗುಳೆ (ನಾ). ಜೋರಾಗಿ ಸದ್ವ್ಯ ಮೂಡುವ ಕಥೆ : ಲಹರಿ
ಧ್ವನಿಸದಲ ಬಿಜುಗುಳೆಗೆ ಪರಸವುದುಕಾನನವೊಪವೆತು ಮೊಜ್
ಯಲಾ (ಇತ್ಯ. ೩೦-೩೭). [ದಿವ್ಯ (& ದಿವ್ಯ) + ಕಥೆ]

ಬಹುಗಾಣೆ (ನಂ). ಕ್ರೂರವಾದ ನೋಟ; ಘೋರದೃಶ್ಯ;
ಸಾಲ್ಗುವಾ ಬಹುಗಾಣೆ. ಮುಚ್ಚಿ, ಮುಚ್ಚಿ (ಅ. ೫. ೪೦-೪೧).

[ದಿವ್ಯ (<ದಿವ್ಯತು) + ಕಾಳ್ಕ]

ಬಿಜುಗಾಳಿ, ಬಿರುಗಾಳಿ (ನಾ). ಬಿರುಸಾಗಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ; ಚಂಡ
ಮಾರುತ : ಬಿಜುಗಾಳಿ ದೊಳಗಣನಾಗಿ ಪಾಠಿಸಿವತ್ತು ತವ್ವಳಂ
(ವರ್ಣ. ೦೩-೨೯) ; ಬಂದೊಂದು ಬಿಜುಗಾಳಿ ಬೀಸಿತ್ತು (ಉದ. ೩.
೦೩-೦೩) ; ಜಡಿದ ತುಂತುರ್ವನಿಗಿಳವು ಬಿಜುಗಾಳಿ ಮೊಗವಪೊಲಿಸಿತು
ಸೆಡ್ಲೆ ಕರವಳೆಯ ಗದೆಯಿಂದ ಘಟ್ಟಿಸಿದ (ಉಪನ್ಯ. ೦-೩೩). ಬಿರುಗಾಳಿ :
ನಿಷ್ಕವೀ ನಿಷ್ಕ ಪಡೆವೆನು ಬಿರುಗಾಳಿ ತರಗಿರಿಯನೊದಿವಟ್ಟುನಂತಬ್ಬಿ
(ಪ್ರಾ. ೧- ೩೯-೦೩೩) ; ಬಿರುಗಾಳಿ ನೊಕೆದುವನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ಯುವಂತೆ
ವಿಷಯಗಳು ಮಗುವಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತವೆ (ಕರ್ಪೂ. ೦೩೩).

[සමා_2 (< සමා_1) + කව ,]

ಬಿಜುಗಿಡಿ (ನಾ). ಉಗ್ರವಾದ ಕಿಡಿ: ಅನಿಗೊಟ್ಟುದು ಮತ್ತು ಕೂರವ
 ಒಲವನ್ನೇನಿಡಿ ವೈರಿಮನುಷ್ಯನ ಬಿರು ಸರಳು ಬಿಜುಗಿಡುವ:ಲೋಕತು
 ಚಾತುರಂಗದಲಿ (ಕುಣಿ ರೋ. ೬-೪). [ಬಿಜು (ಬಿಜು) + ಕಿಡಿ]

ಬಹುಗುಟ್ಟು, ಬಿರುಗುಟ್ಟು (೪)- ಬಿರುಸಾಗಿ ಮೂರೆ : ಜೋರಾಗಿ
ಶಬ್ದ ಮೂಡು : ಬಹುಗುಟ್ಟುತಾ ಬಾಣಾ ಪೋಗಿ ಮೂಗಧನದ್

ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಪಾಲನೆಗೊಳಿಸುವ ಕಂಠಕ ತೊಟ್ಟನೆ ನೆಟ್ಟತು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ಬಿರುಗುಟ್ಟು; ತೊಟ್ಟು ಮಾಗಿದ ಫಲನಶಯ ಬಿರುಗುಟ್ಟುವನಿರೋಧ್ಯತೆಗುದುರುಮೋಲ್ . . . ಯಾವವಮೇರರಲ್ಲ ತಟ್ಟನುರುಳದರನಿಲವನ ಗದೆಯಟ್ಟುಳಿಗೆ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ಕುಟ್ಟು]

ಬಿಜುಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಒರಟಾಗಿ ವರ್ತಿಸು; ಅಂಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗದಿರು: ಈ ತುರಂಗಮಾ ಕುದುರೆಯು ಕಾಣುತ್ತಾಂ ದೈನಿಗೈದು . . . ಮೋಳೆ ಮುಳ್ಳಾಳಗಳ ಭೂಷಣಗಳಂ ಪಟ್ಟಾಂಕಿ ಬಿಜುಗೊಂಡವು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ಕೋಲ್ಕು (<ಕೋಲ್ಕು)]

ಬಿಜುಗೋಲ್. ಬಿಜುಗೋಲು (ನಾ). ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬಾಣ: ಫನ ಮೇಘಾಳ ಸುರಿದವೊ ಮಳೆಯವನೆ ಬಿಜುಗೋಲು ಸೈವಳುಳಿದರುಭಯದ ಜೋದರವಗಡಿಸಿ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ಬಿಜುಗೋಲು: ತೋರಹತ್ತದಲಿ ಬೀಜದ ಬಿಜುಗೋಲುಗಳೆಂಬ ನೆತ್ತಿಯನೊಪ್ಪಿದನಿಗೊಳಗೆ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ಕೋಲ್ಕು]

ಬಿಜುಗೋಲು 'ಬಿಜುಗೋಲ್' ನೋ.

ಬಿಜುದನಿ. ಬಿರುದನಿ (ನಾ). ಬಿರುಸಾದ ಧ್ವನಿ: ಕರ್ಕಶಸ್ವರ: ಉರುಗುಭೀರಭೀರಿಯ ಬಿಜುದನಿಗಳುಬಿಡುವು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩); ಬಿಜುದನಿಯ ಮೊಟ್ಟಗಳ ಲಗ್ನಿಯ ಪಾಳೆಯನೊಡಬಿಡುವು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ಬಿರುದನಿ: ಪಾವರಿಯ ಬಿರುದನಿಗೆ ಕೈಪರೆಗೆ ಬಾಯ್ತರೆಗೆ ಕಲ್ಲು ವಣಗೊಂದಿಂತು ಪೆರೆ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ದನಿ]

ಬಿಜುದೇಗು (ಕ್ರಿ). ರಭಸವಾಗಿ ತೇಗು: ಧಾರಾಳವು ಮಡಿವರೊಂದೇ ಸಾರಿಯರೈನೊಲು . . . ಮಾರಿ ಬಿಜುದೇಗದಳು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ತೇಗು]

ಬಿಜುನಗು (ಕ್ರಿ). ಜೋರಾಗಿ ನಗು: ಅಟ್ಟಹಾಸ ಮಾಡು: ರಾಜ ವಿನೋದಂ ಬಿಜುನಗು ನಕ್ಕು ಕುಳಿತುತ್ತುಂ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ನಗು]

ಬಿಜುನಗೆ. ಬಿರುನಗೆ (ನಾ). ಜೋರಾದ ನಗು: ಅಟ್ಟಹಾಸ: ಕೀಳ ಕೆದಕುವ ಬಿಜುನಗು. ಕಡುನಗೆಯಲಡಬೀಳುಕೆ.ಳುತ . . . ಸೊಳುನಗೆ ಪಳುನಗೆಯಲಡಿಗಡಿಗಾಳುಮುಳುಗುಬ್ಬಸದಲಿದ್ದು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩); ಅರಿನಗೆಯ ಬಿಜುನಗೆಯ ನಗೆಗಳ ಹೊರಳುಳಲದಿದ್ದು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ಬಿರುನಗೆ: ಅತನ ಉಚ್ಚಾಸವನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ಬಿಜುನಗೆಯ ಬಿರುನಗೆಯನ್ನೂ ಬೆಳಗಿ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ನಗೆ]

ಬಿಜುನಡೆ (ನಾ). ರಭಸವಾದ ನಡೆಗೆ; ಬಿರುಸಾದ ನಡೆ: ಪರಿಶ್ರಮದ ನಡೆವ ಬಿಜುನಡೆಯ ಪದಪತಿಗಳ ಪಲತಡದ ಬೀವಿಗಳ ವಿನೋದಂ ದೊರವುದು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ನಡೆ]

ಬಿಜುನಾಲಿಗೆ (ನಾ). ಕಟ್ಟುವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವ ನಾಲಿಗೆ: ಪಾರ ಪನ ಪಾಳುನವ ಕಂಬನಿಗಳಲಿ ಬಿಜುನಾಲಿಗೆಯ ಬೈಗುಳಲಿ ಮುನಿಯನು ಕೇಳುನಾಡಿಯಲಿ ಪಟ್ಟವುತಿರ್ದುದು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ನಾಲಿಗೆ (<ನಾಲಿಗೆ)]

ಬಿಜುನುಡಿ. ಬಿರುನುಡಿ (ನಾ). ಕಠಿಣವಾದ ಮಾತು: ಚುಚ್ಚುಮಾತು: ಕಟ್ಟಿ: ಎಲ್ಲಾ ಮದವ ಸೇವಿಸುತ್ತ ಅಪಾಯದ ಮದವನೊಂದು ನುಡಿದದೆ ಬಿಜುನುಡಿಯೆಂಬರು (ಕೃಷಿ. III, ೨೨೨-೨೨೩); ಶಬ್ದವ ಬಿಜುನುಡಿಗಿ ಬಿಟ್ಟದೆ . . . ಬಿಜುನುಡಿಯು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩); ಹೀನಮಾನವರ ಬಿಜುನುಡಿಗಿ ತಟ್ಟದೆ ಹ್ವಾನಿಯುಂಟುವನೆ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ಬಿರುನುಡಿ:

ಮದಮುಂಟು . . . ಮರುತಾತ್ಪಜನ ಬೆರವಿಸಿದಳೇನೆಂಬೆ ಕಾಮುಗಲು ಬರವಿಸಿ ಪೋಲ್ವ ಬಿರುನುಡಿಗಳಿಂದ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩); ತನ್ನನು ಹೊಗಳನು ಹೆರವು ತಗಲನು ಅಡನು ಬಿರುನುಡಿಗಳನು . . . ಕರುಬನು ಸುಪ್ಪನಾದವನು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

ಬಿಜುನುಡಿಗೇಳ್ (ಕ್ರಿ). ಬಿರುಸಾದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳು; ಕಠೋರವಾದ ನುಡಿಯನ್ನು ಆಲಿಸು: ಬಂದಳು ಭಾಮಿನಿ ರನ್ನೆ ನೆನ್ನೊಳಗೇನೆಂದಳು ಬಿಜುನುಡಿಗೇಳ್ಳು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜುನುಡಿ + ಕೇಳ್]

ಬಿಜುನೋಟ. ಬಿರುನೋಟ. ಬಿಜುನೋಟ (ನಾ). ಬಿರುಸಾದ ನೋಟ; ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ದೃಷ್ಟಿ: ಬೆಳುನೋಟವಾವಾಗ ಬಿಜುನೋಟ ವಾದಾಗ . . . ಓರನೋಟವಾವಾಗ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩); ಹಾಲು ಇಲ್ಲದ ಊಟ ಮಾಲೆಯರ ಬಿಜುನೋಟ . . . ಕಂಗಳನ ಕೋಲು ಕಳೆದಂತೆ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ಬಿರುನೋಟ: ತನ್ನ ಗಡ್ಡೆಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಬಿರುನೋಟ ವನ್ನು ಬೀರುತ್ತ . . . ಮುಂದೆ ಬಂದನು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩); ಅಪಮ ನನ್ನ ಕಡೆಗೊಮ್ಮೆ ಬಿರುನೋಟ ಬೀರಿದ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ಬಿಜುನೋಟ: ಕಿಟುನೋಟ ಎಟುನಿಗೆ ಅರನೋಟ ಬಿಡುವೆಗೆ . . . ಪೀಠಮರ್ಧನಗೆ ಬಿಜುನೋಟ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಜುಸು) + ನೋಟ]

ಬಿಜುಬಿ. ಬಿರುಬಿ (ನಾ). ಕಠಿಣವುನನ್ನಿನವನು: ಕ್ರೂರಿ: ಅಪ್ಪ ಸಂಪನ್ನರಲ್ಲಿ ಇದಿರಡೆಯದಗಿಲ್ಲದೆ ಬಿಜು ಕಾಯದ ದರಂಜನ ಬಿಜುಬರಲ್ಲಿ ಉಂಟೇ ನೆಟೆಯುಟುವಿನ ಹೊಲಲು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩); ಇಂದ್ರದನು ಪೋಲಗದಿ ಕುಳ್ಳಿರಿ ಗಿರಿನಂದನೆ ಸಹಿತ ಸಂತಸದಿ ನಂದಿಶನು ಬರೆ ಬಿಜುಬ ಗಣೇಶನು ನಂದಿಸಿ ನಿರಸಿ ಬಾಗಿಲಿ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ಬಿರುಬಿ: ಎಲ್ಲರು ಭಯಭಕ್ತಿ ಪಂಗಮದಾಸೋಹಗಳಲ್ಲದೆ ಬಿರುಬರಲ್ಲಿ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜುಬು + - ಬಿ]

ಬಿಜುಬಿದ್ದ (ನಾ). ಬಿರುಸಾದ ಎಟುಂದಾದ ವ್ರಣ: ದೊಡ್ಡಗಾಯ: ಬಿಟ್ಟುಕೊ ಬಿಜು ಎಂಡು . . . ಅಡಿಕುತುಕ್ಕುಂ . . . ಬಿಜುಬಿಯಲ್, ಬಿಜುಬಿದ್ದಂ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). [ಬಿಜು (<ಬಿಟ್ಟು) + ಬಿದ್ದ]

ಬಿಜುಬಿದ್ದುಬೋಗು (ಕ್ರಿ). ದೊಡ್ಡಗಾಯವನ್ನು ಹೊಂದು: ತೀವ್ರ ವಾದ ವ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದು: ಪೊಯ್ತು ಪೊಯ್ತುಂಗಯ್ಯಂ ಮೊಗಮಂ ಮುಸುಂಮು ಬಿಜುಬಿದ್ದುಬೋಗಿಗೆ ವೀರಗೆ ದೋರ್ಭಂಗಂ ಮಾಡಿದಂ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜುಬಿದ್ದು + ಬೋಗು (<ಬೋಗು)]

ಬಿಜುಬಿಮ್ಮ (ನಾ). ಅಧಿಕವಾದ ಗರ್ಭ-ಅಹಂಕಾರ: ಉಪ್ಪರದ ಕೈವನವ ಕಬಳಿಸಿ ಕೆಲಹು ಬಿಜುಬಿಮ್ಮನಲಿ ಬಿಗಿದುದು ತೆಗೆದವುರ ಪಾಯಪಾತಿಗಳು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[ಬಿಜು (<ಬಿಟ್ಟು) + ಬಿಮ್ಮ]

ಬಿಜುಬಿಲು 'ಬಿಜುಬಿಲ್' ನೋ. ಬಿಜುಬಿಜನೆ, ಬಿಜುಬಿಜನೆ (ಅ). ಬಿರುಸಾಗಿ: ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ: ಬಿಜು ಬಿಜನೆ ಕಂಗಳಂ ಬಿಟ್ಟು ಪಲ್ಲಂ ಕಿರಿದುಪ್ಪುಗಿಸುತೆ ಮೊಗಮಂ . . . ಧೃಂಗಿ . . . ಎಸಿದಿರ್ದನು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ಬಿಜುಬಿಜನೆ: ಬಿಜುಬಿಜನೆ ಕೇಳಿದುತ ಬಿಜುಬಿಜನೆ ಲಂಕೆಯನು ಸುರುರುನೆ ಬಾಲದಲಿ ಸುಟ್ಟು ರಣಗಟ್ಟಿ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩).

[<ಬಿಜುಸು + - ಬಿಜು]

ಬಿಜುಬು. ಬಿರುಬು, ಬಿಜುಬು(ನಾ). ಗಿ. ಬಿರುಸು: ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ: ಉಗ್ರತೆ: "ಬಿಜುಬುಂ ಪಾಂ ಬಿಟ್ಟುತಕ್ಕು" (ಕೃಷಿ. ೨೨೨); ಮುನಿಯ ಕೋವದ ಕಿಚ್ಚಿನುಬ್ಬರದ ಬಿಜುಬುನುಡಿದು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩); ಅಂಟಿನದದ ಸ್ನೇಹ ಬಿಜುಬಿನದದ ಕೋವಪುಂಟಾದವರನು ಕಿತ್ತವುದು (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩). ೨. ರಭಸ: ತೀವ್ರತೆ: ಬಿಜುಬಿಂಧಂ ಬಿಜು ಗದೆಯ ಗಾಳಿಯ ಕೋಬಿಟ್ಟು ಹೊಂದುದು ಭೀಮನಂ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩); ಅ ಪಡೆಯ ಬಿಜುಬು

ಬಿಜುಹೋಯ್ 'ಬಿಜುಹೋಯಲ್' ನೋ.

ಬಿಜ್ಜನೆ, ಬಿರನೆ (ಅ). ಬಲವಾಗಿ : ಬಿರುಸಾಗಿ : ಮತ್ಸ್ಯಮಾಕರಸಿಂಹ
ವ್ಯಾಭಾದಿಪತಕಾಣೀಕರೋಂ ದೇಗೆ ದೇದು ಬಿಜ್ಜನೆ ಬಿ.ಗುವ ಪೂಸ
ಸಿಂವಂತನಂತೆ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೦-೨೦ ಪು): ಸಜ್ಜನೆ ಹಜಾತಂದು ಬಿಜ್ಜನೆ
ಕಲ್ಲಿರಿದುವುದಿದಾವ ಪೂಜೆಯೊಳಗೆ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧. ೪೬೦). ಬಿರನೆ : ಸಲ್ಲದು
. . . ಸಿಡಿಲೆ ಸಾಟಿಯನೆ ಬಿರನೆ ಬೀಳ್ತೆ ಭವಚ್ಯೋಮುಖಂ (ಪಂಚತಂತ್ರ.
೨-೦೦); ಬಿರನೆ ಬೀಸುವ ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಗಿಡವನ್ನು ಬೇರುಸೊತೆ ಕಿತ್ತು
ಹಾಕುವಂತೆ, ಕಾಪಾದೇವನು . . . ಕೊಲ್ಲುವನು (ಶ್ರುತ್ಯಂತ. ೧೨೬).
[< ಬಿಜುಸು + - ಅನ್ನೆ]

ಬಿಬಲ್ 'ಬೀಬಲ್' ನೋ.

ಬಿಬಲು 'ಬೀಬಲ್' ನೋ.

ಬಿಬದ್ವತ್ತಿ 'ಬೀಬದ್ವತ್ತಿ' ನೋ.

ಬಿಬಾದೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು (?) : ಅವಣ್ಣಿ ವಂಶೋ
ತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ದಾಯಗೊಟ್ಟುದು ಪಾದಗೂಟವಿಟ್ಟಾದೆಯು (ಅಳ. ೨.
೨೬೫. ೬-೦೦; ಪಂ. ೭೫೦). [?]

ಬಿಬಲ್ 'ಬೀಬಲ್' ನೋ.

ಬಿಬ್ಬಿ, ಬಿಕ್ಕಿ, ಬಿಕ್ಕಿ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡುಮರ ಮತ್ತು
ಅದರ ಹಣ್ಣು : "ಬಿಬ್ಬಿ=ಒಂದು ಮರ" (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೦. ೦); "ಬಿಬ್ಬಿ
ಯನೊಂದು ವೃಕ್ಷಂ" (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೪); ಬೀರಂ ಬಿಬ್ಬಿಯನೆ ತಿಂದ ದೇವನ
ದೊಳಗಾದ ಬೀರಮಾಳೇಂ ಪೂಜತಾಯ್ತೆ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೨-೦೭೫); ಬಿಬ್ಬಿ
(ಬಿ)ಯಾಗಿ ವನವಂ ಪೊಕ್ಕು ಬೀರಂ ಬಿಬ್ಬಿಯುಮಂ ತಿಂದಿರಲ್ (ಪಂಚತಂತ್ರ.
೧೨-೦೭೫ ಪು). ಬಿಕ್ಕಿ : ರಿ. ಸಿರಿಸಂ ಸೀರ ಬೆಳ್ಳವಂಗಮಲವಂ ಬಿಕ್ಕಿಲಿರಂ
ಬಿಕ್ಕಿ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೦೦೦ ಪಂಚತಂತ್ರ); ಬಿಕ್ಕಿಯಂ ಬೀರುಮನುಂಡವಿಯೊಳಗಿರ್ಪ
ಮುನಿಗಳ ನಡವಳಿಯುತ್ಪತ್ತಿ ಯುಪಚಿಹ್ನವದನಾರಾಂ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೦೦);
ವನದಲಿ ಬೀವು ಬಿಕ್ಕಿಯನೊಳಗೆ ತೊಳೆದು ಸಾಲದೇ ಹದಿಮೂಟು
ವತ್ತರದಿ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧-೦೦). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ
ಹಣ್ಣು; ಸೀಬೆ : ತುಮಕೂರಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಲ್ಲಿ ಸೀಬೆಹಣ್ಣಿಗೆ ಬಿಕ್ಕಿ
ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೦೦). ಬಿಕ್ಕಿ : ರಿ. ಬಿಕ್ಕಿ ಮುಕ್ಕುಗ . . . ಹೊನ್ನೆಯ
ತರಂಗರ್ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧-೦೭೫); ನೆಲೆಯಲ್ಲದಲೆರದೊ ಬೀರಂ ಬಿಕ್ಕಿಯ
ನುಂಡು . . . ಬಳುವರ್ ನಾವು ಲೋಗರ ದಿಟಂ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೦-೦೭೫). 30

ಬಿಬ್ಬು, ಬಿತ್ತ, ಬಿತ್ತ, ಬಿತ್ತ, ಬಿತ್ತ (ನಾ). ರಿ. ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿ
ಸುವ ಕಾಳು; ಬೀಜ : ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಿಬ್ಬು ಪತ್ರಗೋತ್ರಕ್ಕುವ
ಮೃತ್ಯು ಮೂಡುವಂತೆ ಮೂಡುವುದುಂ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೨೪೬-೬). ೨. ದಾಳಿಂಬೆ
ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳೊಳಗೆ ಇರುವ, ತಿನ್ನಬಹುದಾದ ಕಾಳು :
ಅಂಬುಜಲೋಚನೆಯ ಪಲ್ಲಕಂ ಪೂಸಯದಾಳಿಂಬದ ಬಿಬ್ಬುಗಳಿನಂತುಂ
ಬುಂಬುಲಾರ್ವಿದೊಂದು ಮಂಜುಳೋರಂ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೦-೨೨);
ಬಂದಿನಲ್ಲವೊಡಿಯಂ ಪೊರದ ಪರಮವಲಾಯಂ ಕೋಶದಳಬಿಬ್ಬು
ಗೆತ್ತು ಕರ್ಮಕಲೆಂದವೊಳವ ಬಾಲಹಂಸಂಗಳಂ . . . ಸೋಗಯಿಸಿದತ್ತು
(ಪಂಚತಂತ್ರ. ೨೨-೨೫). ಬಿತ್ತ : ರಿ. ಬಿರಿದೆಯು ಗದ್ದೆ ಅಂತ್ತು ನಾಗುಂಡುಗ
ದಲೂ ಬಿತ್ತ ಬಿತ್ತವ ಪತ್ತಮೂಡೆ ಗದ್ದೆಗೆ (ಪಂಚತಂತ್ರ. 1X-11, ೧೦೫-೦೫;
1872); ಕಾಮನ ಬಿತ್ತಿನ ಬಿತ್ತವ ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಾದಂತಿದೆ ಹೂದೋಟ
(ಪಂಚತಂತ್ರ. ೬೬-೬). ಬಿತ್ತ : ರಿ. ಸಕ್ಕರ ಬಿತ್ತ, ಹುರಿದುಡು (ಪಂಚತಂತ್ರ.
೨೦-೬೪); ಚಿತ್ತದೋರ್ತಿಯ ಬಿತ್ತಗಳೊಳು ಚಿತ್ತಕಾನಂದವನೀವ
ಒತ್ತಿದ ಮುಗುಳುಮುಗ್ಧಿಯ ವಂಗದವೆವೆತ್ತು (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೬-೦೨). ೨.
ದೊಡ್ಡದಾದ ಬಿತ್ತಮಂ ಪೊಸಮುತ್ತುಮಂ ಮುಕ್ಕುಳಿದಂತವು . . .
ದಂತಪಂಕ್ತಿಗರ್ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೨-೬೪) 3; ಗರ್ಗರ್ ಗೂಡಿದುದಿರ್ವ ದಾಳಿಂಬದ

ಬಿತ್ತಗಳೊಳಗರ್ ತಂದಸದೇವದೊಳು (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೬). ಬಿಕ್ಕಿ : ರಿ.
ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಬಿಕ್ಕಿನಂತೆ ಸಂದರ್ಭದಂತೆ . . . ಗಿರಿಜಾತೆ . . .
ಬಳಿಯುತಿರ್ದರ್ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೬-೬೪ ಪು): ಮರ್ಬಿನವ ಗೊಬ್ಬಿರವಂ ತಳದಲ್ಲಿ ಚಿಲ್ಲಿ
ತಾದಗಲೆವಿವು ಬಿಕ್ಕುಗಳಂ . . . ಸುಧಾಮೋಚನಮಂ ಸುಂದಂ ಸಲಿ
ಕಾಲವಾಮರಂ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೦-೬೪).

[< ಬಿಬ್ಬು, /ಕಮಿ, ಮಲ, ಬಿತ್ತ; ಕುಳು, ಬಿತ್ತ; ಕೋಡ, ಬಿತ್ತ;
ತಲು, ಬಿತ್ತ; ಕೋಡ, ಬಿತ್ತ; ಕೋಡ, ಕೋಡ; ಗಡು, ಬಿತ್ತ]

ಬಿಬ್ಬು 'ಬೀಬ್ಬು' ಪರಾ.

ಬಿಬ್ಬು 'ಬಿಬ್ಬು' ನೋ.

ಬಿಬ್ಬು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ (?) : ಪಾರ್ವತ ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ
ಕೊಡಿತೆ ಕಾಯ ಬಿಬ್ಬು ಅರಣ್ಯಂ ಅಯ್ಯೊ ಒಟ್ಟಿ ಮಣ್ಣುತ್ತು
ಪಾರ್ವತುತ್ತುನೊರ ಬಿಬ್ಬು ಪರ್ಯಾರಮಾನ್ (ಅಳ. XIV. ೧೦೦೦.
೨೫೬-೬; ಪಂ. ೫೦೦). [?]

ಬೀ, ಬೀಗಿ, ಬೀಯ (ಕ್ರಿ). ಬೀತ (ಭೂತಕ್ರ), ಬೀತು (ಭೂತನೊಂ)
ರಿ. ಮುಗಿ; ಕೊನೆಗಾಣು; ತೀರು; ಕಳೆ: "ಬೀತಾದನಲ್ ಮುಗಿದಿರ್ವದು"
(ಪಂಚತಂತ್ರ. ೨೪); ಬೀತು ಬರ ಮಳೆಗಾಲ . . . ತೀತಮುತುಕುಂದಿ (ಪಂಚತಂತ್ರ.
೧-೦೦); ಬೀತು ಮಳೆಗಾಲ ಜಲ ನೆಲಗೊಂಡು (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧-೦೦).
೨. ನಾಶವಾಗು; ಅಳಿ; ಧ್ವಂಸಗೊಳ್ಳು; ಬೀತಾದಿವ್ರನ
ಬಲಹು ವಿಗಡನ ವಿಶಿಷ್ಟೋತ್ಪನ್ನ ವಿಲಗ ತಿದ್ದಿ ವಿಧೂತವಿಬಲ ಬಂದನು
(ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧-೨); ನ್ಯಾಯಮನುಷ್ಯಾದನ್ನೊ ಬೀಯದೆ ಬೀಡಿದ
ಸುಖಂಗಳಂ ಬೀಜಯವಂಗಳಾಯುಷ್ಯಾಂತಬರವನವಾಯುಶ್ರಯಮಕ್ಕು
ಮವನ ಸಂತಪ್ತಂ (ಪಂಚತಂತ್ರ. 1X. ೬೨). ೩. ಇಲ್ಲವಾಗು; ಮರೆ
ಯಾಗು; ಮೂಯವಾಗು; ದಯೆ ದಾಟಿ ನೀತಿ ಬೀತು . . .
ಕೆಡಿಸಿದ ಮೂಳೆಂದು ಗರ್ಜಿಸುವ ಕೌಶಿಕನ ಹೂಕಾರದಿಂದೊಗದಿಬ್ಬರು
ಸತಿಯರು (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೬-೦); ಭಾಸಿಯಾದನು ಮಗನ ಮೇಲಿನ್ನಾನೆ ಬೀತು
(ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧-೦); ಅನಿ ಬೀತಾದನ್ನವ ಜಂಭದ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಇತ್ತ
ಬರಿದಿರಲೇನು (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧. ೬೦). ೪. ಮರಣವೊಂದು; ಸಾಯು :
"ಬೀ-ಅಪಸಂಪ್ತ" (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೫. ೬೦); ನಂದು; ಹೊಗೆ ಸುತ್ತಿ
ಸುಳಿಯಂತಿರ ಅದರಾಳೊಳಗಲೊ ಬೀತ ಕಿಡಿಯೊಲು ಹೂತ ಮಾಸು
ನೆವು (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೨. ೬). ೫. ನಿವಾರಣೆಯಾಗು; ಪರಿಹಾರವಾಗು :
ನಿವಾರಣೆ ತೀರದು ಸೊಕ್ಕು ಚಿತ್ತವ ಬವನ ಬೀತು (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೨೦-೦);
ಲೇಸು ಮಾಡಿದಿರನ್ನ ಚಿತ್ತಕ್ಷೇತ್ರ ಬಿ ತುಡು ನಾನು ಬದುಕಿದೆ (ಪಂಚತಂತ್ರ.
೧೬-೨೪). ೬. (ಮರಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು, ಹೂವು ಮೊದಲಾದುವು
ಬಿಡುವುದು) ನಿಂತುಹೋಗು; ಕೊನೆಗೊಳ್ಳು; ಅವಲರಂ ಪಣ್ಣಂ
ಬೀತೋವವು ಗಡ ಬೀಯವಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಗೆಳುಮಿಮ್ಮಾಳುಮಂದೊದಿ
ವಿಹಿತವಾದ ಸಂಸಾರಸಾರಮರ್ಷ್ಯಾಳುಂ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧-೨೫); ಅಂತಃಕರ್ಮಬಲ
ಮಾದ ಭಾಸಮಯಮತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಮೊದಲಯ ಪೂಗೂ ಪಲ್ಲಟನೆಯಂ
ಗಿರಿಮಲ್ಲಿಗೆ ಬೀತು ಬಿನ್ನನಾಗಿಯುಂ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೬-೦೬೬ ಪು); ಪರ್ವ ಎಂದಂ
ಬೀಯದ ಫಲವೃಕ್ಷಗಳೆತ್ತಂ ತುಣುಗಿ ಬೆರಿದಿ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧೬-೦೨).
೭. ಬಿಗಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಸಡಿಲವಾಗು; ಹಗಲು ಕಟ್ಟಲು
ಕೊಟ್ಟ ಭಾಷೆಯ ಬಿಗು ಬೀತು (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೧-೫). ೮. ಬಿಡ
ವಾಗು; ಕೈರವಾಗು; ಕ್ಷೀಣವು : "ತವರುಡು ತೀರ್ದುದು
ಬೀತು ಸಮದೇವಲ್ ಕ್ಷಯಮನ್ನೆದಿರದಲಾಗಿ ಬುಧರ್" (ಪಂಚತಂತ್ರ.
೧೨); ಸಮದೇವ ವನವಿಲ್ಲಿ ಫಲ ಮೃಗನಿವಹ ಬೀತು (ಪಂಚತಂತ್ರ.
೧೨-೬); ಜಾತರೂಪಂಗೆದ ಸುಕೋಮಲ ಬೀತ ತನು ಮಲಕಿಯು
ರೂಪು ಪರಿತಪೋಧೂತಕರಿದು ಕಂದಿ ಕರಗಾಗಿ (ಪಂಚತಂತ್ರ. ೨ ೨೦).

೧೦. ಬಾಡು : ಬೀಣಿಗು : "ಬೀತುದನೆ ಬೀಡಾದುದಕ್ಕು ಬೀಕಲುಮಕ್ಕು" (ಶ್ಲೋ. ೨೩) : ಬೀತು ಪಸುರೇಜಾರ್ ಕುಂದಲತ ಪುಷ್ಪಮಂ ನಿಜ್ಜಂದಿಸಿ ಸೊಗಯಿಸಲೆ ಮಧುಪನಿಕರಕ್ಕೆ (ಶಾಂತಿ. ೭-೧೩೪ ಪ) : ಬಬ್ಬಾಂದ- ಗುರುಜನಗಳ ಪುಯರ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಪುಪರ ಕುವರರ ಮೊತ್ತ- ಕಲುಪಲ್ಪ ಪೋಗೆ ವಿಭುವಂ ಪೊಲುನುಕರಿಸಿದುದು ಬೀತ ನಂದನವನಮಂ (ಶ್ಲೋ. ೧೩-೪೪) : ಬೀತ ತರು ಕುಕನಿಕರಕೇವುದೆ ಜಿತಗವ (ಶಾಂತಿ. ೧೩-೩೬). ೧೧. ಕುಂದು : ಕುಗ್ಗು : ಕಡಮೆಯ್ಯಾಗು : ಬೀಯದಲ್ಪ ಲೋಳಂ ಪಾಸಿಗೆ ನಾಂಬ ಮುಂಬುವಮುಳುಂಬು ಕೂಟದೊಳ್ ಸಲ್ಲರಾ (ಶ್ಲೋ. ೪-೬೪) : ಸೊಗಸು ಬೀಯದು ರವಣವಿಲ್ಲದ ಬೆಗಡು ನೋಯದು ಶ್ವಶ್ರಧರ್ಮದ ತಗುಸು ಸಾಯದು ನಿನಗೆ (ಶಾಂತಿ. ೧೪-೨) : ತನುವಿನ ಬಿಗುಹು ಬಿಟ್ಟುದು ಬೀತುದಗ್ಗದ ಸತ್ಯ (ಶಾಂತಿ. ೩-೧-೨೦). ೧೨. ಸೋಲು : ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಎನ್ನವರಂ ಪ್ರೀತಮಂ ತಾನೆ ಮೆಯ್ಯೋಣಂ ಬಾರನನ್ನವರಂ ವಾಜಿಯಂ ಸಾಡದಿದೀಯಂ ಬೀಯಂ (ಶಾಂತಿ. ೧೪-೨೬). ೧೩. ದಣಿ : ಆಯಾಸಗೊಳ್ಳು : ಅವನಯೊಳು ನಿಪತಿತಪ್ರಸವಜಾತ ವಾಸನನಾಗಿ ಕುಳ್ಳಿರಾತು ಬಡೆ ನಿಡುಸುಯಲುಗಳು ತಾ ಬೀತದೆಯ ನೀವುತು ನಂಬಿಯ ಮೊಗವನೇಕ್ಷಿಸುತ (ಶಾಂತಿ. ೨೩-೪೨) : ಈಶ್ವರಿಯುಗ್ಗ ಬೀಯದು ನೋಡಿ ಪಾರ್ಥಸ ಮಾತ ಸವಿಸವಿದು ಹೆಗದು ನಿಲ್ಲದು ಕರ್ಣಯುಗ (ಶಾಂತಿ. ೧೨-೩೨). ಬೀಗು : ೩. ಬೀಗೆ ಕುಂತಕತಮಂ ಸಾಗಿ ಚಿಂದುಚಿಗಂಪು ಮೇಗೆ ಸುಮ್ಮೋದಯದ ಬೆಗ ಪಸೂ ನಿತ್ಯನಾಗಿಸವ ಪಂಪಾವಿರೂಪಾಕ್ಷಸೂರ್ಯನಾನಂದಮಂ ನಮಗೀಯಲಿ (ಶಾಂತಿ. ೧-೨). ೧೨. ತಾಗಿ ಮರಳದ ಬಸವ ಬೀಗೆ ಬದಜದ ಬಸವ (ಶಾಂತಿ. ೪-೪೪) : ಭೋಗಿಭೂಷಣನರೂ ಮೂದಿದಳ್ ತವನನು . . . ಮೇಗೊಗುವ ಶೀತ ಶಿವಾರಿಧಾರಗೆ ಮಸಂ ಬೀಗದ (ಶ್ಲೋ. ೩೩-೪) : ತಾಗಿದಂದುಗೊಂಡನನು ಸಾಲ್ಪನುಗ್ಗಿ ಬೀಗದು ಕರ್ಣಜಂ (ಶ್ಲೋ. ೨೨-೧೦) : ಜಂಬುಕನೊದರಿ ತಾಗಿದರಳುಕಿ ಗಜ ಬೀಗುವುದೆ (ಶಾಂತಿ. ೩-೪೦). ಬೀಯು : ೪. ಬೀತ ಸರವೇತುಗಳಿರಾ ! ಬಾತಂಥ ಪ್ರೇತಗಳಿರಾ ! (ಗಾ. ೩೦-೪).

[ದೀ.೩ ತಮಿ. ವೀ. ವೀಕು : ತೆಲು. ವೀಗು]

ಬೀಳಿ 'ಬೀಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಬೀಕಲ್, ಬೀಕಲು (ನಾ). ೧. ಕೊನೆ; ಅಂತ್ಯ : ಆ ಕುಂತಾರನನೇಳನೆಯ ದಿನ ಬೀಕಲಾಗದ ಮುನ್ನ ತಕ್ಷಕನೊಕಿ ಕೊಲರಿ (ಶಾಂತಿ. ೧-೧೩-೦೨). ೨. ಅಳವು : ನಾತ : ಬೀಕಲಾದುವು ತನ್ನ ಕರ್ಮಾನೀಕ (ಶಾಂತಿ. ೧-೧೦-೩೨). ಬೀಕಲು : ೧. ಎಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತೂದಿಯೋ ಈ ತೊಟ್ಟಿಲು . . . ಅತೊಟ್ಟಿಲಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಮಗು ಯಾವುದೂ ಬೀಕಲಾಗಿಲ್ಲ (ಶಾಂತಿ. II. ೦೦೦೪). ೨. ಒಣಗಿದುದು : ಶುಷ್ಕವಾದುದು : "ಬೀತುದನೆ ಬೀಡಾದುದಕ್ಕು ಬೀಕಲುಮಕ್ಕು" (ಶ್ಲೋ. ೨೩). ೪. (ಕಾಳು. ಧಾನ್ಯ ಮುಂತಾದುವು ಗಳಲ್ಲಿ) ಆಯ್ದ ನಂತರ ಉಳಿಯುವ ಭಾಗ : "ಅರಿಸಿಕೊಂಡು ಉಳಿದದ್ದು" (ಶಾಂತಿ. ೨೩). ೫. "ಫಲಪುಷ್ಪಗಳು ಮೊದಲು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಆಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾದುದು" (ಶ್ಲೋ. ೬. ಪೂಲ್ವಾದ ಕಾಳು; ಜಳು : ಬಿತ್ತಿದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಕಲು ಹೊಡೆದುಮು (ಶ್ಲೋ. ೨೦೨). ೬. ಅಲ್ಪ : ಕುಚ್ಚ : ಏಕೆ ಕೀಕಿದ ಕರ್ಣ ಬೂತಿನ ಬೀಕಲಿನ ಬದಿಯುಮ (ಶಾಂತಿ. ೧೩-೦೪) : ಚಕ್ಕೆ ಬೀಕಲಿದು. ಮಿಕ್ಕದೊಗ್ಗದದು. ಭೂಮಿಯು ಬರಿಯು ಸ್ವತಃ (ಶಾಂತಿ. ೨೦). (ಗು). ೮. ವೈರ್ಭವಾದ : ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾದ : ಅಂಗ್ಗಕಾವ್ಯಮಾಲೆಯ . . . ಅಭ್ಯಾಸ ಫಲದಿಂದ ಈ ಗೀತಗಳು ಬಂದಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬೀಕಲು ಫಲ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲ (ಶಾಂತಿ. ೦೨೦). [ದೀ + - ಕಲ್]

ಬೀಕಲು 'ಬೀಕಲ್' ನೋ.

ಬೀಗ, ಬಿಯಗ, ಬಿಯಗ್ಗ, ಬೀಯಗ, ಬೀಯಗ್ಗ, (ನಾ). (ಬಾಗಿಲು. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು) ಭದ್ರಪಡೀಲು ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲೋಪದ ಸಾಧನ : ಕೀಲಿ : ಅವಾವ ಸ್ಥಲಂಗಳನಾಧರಿಸಿ ನಡೆವಲ್ಲಿ ಘಟಿಬೀ ಬೀಗವಾಗಿ ಎಸಕೇ ಆತ್ಮನಾಗಿ ಅಣುವೇ ಕೈಯಾಗಿ ಸ್ವಸ್ಥ ಘಟಕ್ಕೆ ಸ್ವಸ್ಥ ಕೈಗಳಿಂದ ಸಿಕ್ಕು ಹರಿವುದಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಿಕ್ಕೆ ತುಡುಕಿದದೆ ಬಿಟ್ಟುದುಂಟೇ ಆ ಸಿಕ್ಕು (ಶಾಂತಿ. ೪-೩೦) : ಪುಷ್ಪರಾಗದ ಬೀಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಾಲ್ಕು ವಾಗಲುಗಳಿರುವುವು (ಶಾಂತಿ. ೦೦೩-೦೨). ಬಿಯಗ್ಗ : ಉತ್ತರದ್ವಾರದ ಬಾಗಿಲ ಬಿಯಗವ ತೆಗೆದಲ್ಲಿ ನಾದಮೂರುತಿಯಪ್ಪ ಪ್ರಸಾದವ ಕಂಡೆ (ಶಾಂತಿ. ೨೪-೬೪). ಬಿಯಗ್ಗ : "ಗೃಹಬಂಧನಂ ಬಿಯಗ್ಗ" (ಮಂತ್ರ. ೩೩-೪) : ಒಂಬತ್ತು ಬಾಗಿಲ ಬಿಯಗವಿಕ್ಕಿಹವು (ಶಾಂತಿ. ೨೨೨-೦೦೦೪) : ಪೆರ್ವಾಗಿಲು ತಾಗ ಒಂದು ಬಿಯಗವಿಕ್ಕೆ ಬಿಕ್ಕುಟು ಮುಸುಳಲ್ಪಾರದಂತಾಗಿ ಬೀಯ ಕಿತ್ತಿದ ಕರ್ಣನದ ಪಡೆಗಳಂ ಕಂಡು (ಶಾಂತಿ. ೬-೪೪ ಪ). ಬೀಯಗ್ಗ : ಬಂದಿಯನು ಜಾವದಿಯ ಮುಂದಿರಿಸಿ ಬೀಯಗದ ಕೊಂಡಿಯಂ ಕಳಚಿ (ಶ್ಲೋ. ೪-೧೪) : ತರಣಿ ತೆಗೆದನು ತಾವರೆಯ ಬಾಗಿಲಿನ ಬೀಯಗವ (ಶಾಂತಿ. ೩-೩೬). ಬೀಯಗ್ಗ : ಅಕೆಯ ಓವರಿಯ ಬೀಯಗವನ್ನೊಡೆದು . . . ಒಳ ಮುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಅವ ಪುರಾಣಾರ್ಥಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ (ಶ್ಲೋ. ೦೨೩-೬). ಬೀಗದ ಕುರ್, ಬೀಗದ ಕೈ, ಬೀಯಗದ ಕಯ್ಯ = ಬೀಗವನ್ನು ತೆರೆಯುವ ಸಾಧನ : ಕೀಲಿಕೈ : ನಟ್ಟಿಗೆ ಕಡ್ಡ ಕಳ್ಳ ಬೀಗದ ಕೆಯ್ಯ ಬಂದಾನೇ ? (ಗಾ. ೩) : ಇಂಥ ಹೆಂಡತಿಯದ್ದರೆ, ದುಡ್ಡಿನ ನಟ್ಟಿಗೆಯ ಬೀಗದ ಕೈಯನ್ನೂ ಕೊಡಬಹುದು (ಮಹಿ. ೦೨೨) : ಖಡ್ಗದ ಪಿಡಿದು ಜಡಿದು . . . ಮುಕ್ತಿದಾ ಮುಹೂರ್ತವಾದ ಬೀಯಗದ ಕಯ್ಯ ಎನ ಲದ್ವತಮತಿ ಕೊರಲ್ಮದಿರಿಸುತ್ತ (ಶಾಂತಿ. ೪೪೨). [ದೀ.೩ ತಮಿ. ವೀಕಮ್. ವೀಕಮ್ : ತೆಲು. ವೀಕಮ್ : ತುಳು. ಕೊಡ. ಬೀಗ : ತೆಲು. ಬೀಗಮು]

ಬೀಗ್ಗ 'ಬಿಯಗ್ಗ' ನೋ.

ಬೀಗತನ 'ಬಿಯಗತನ' ನೋ.

ಬೀಗತಿ 'ಬೀಗಿತಿ' ನೋ.

ಬೀಗದಮರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಬೀಗದ ಮರ. ಗುಡ್ಡದ- ರೆಂಬೆ, ಕ್ಯಾಸಕ್, ರಾಹುಬೀಜ (ಶ್ಲೋ. ೩೩-೩೩೪). [ಬೀಗ್ + ಮರ] ಬೀಗಮುದ್ರೆ, ಬೀಯಗಮುದ್ರೆ (ನಾ). ೧. ಬೀಗ : ಕೀಲಿ : ಬೀಗ ಮುದ್ರೆಗಳ್ಳದೊರಿಗೆ ಬಾಗಿಲುಗಳೊಂಭತ್ತು (ಶಾಂತಿ. ೧೩) : ಬರಿದ ಕವಾಟದ ಬೀಗಮುದ್ರೆ ತಾಂ ಬರಿದಂತೆಯಾಹುದು (ಶಾಂತಿ. ೦೦-೪೩) : ಅದರ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಂಸನ ಎದೆಯಷ್ಟೇ ಅಗಲವೂ ದಪ್ಪವೂ ಕಡಿವೂ ಆದ ಬೀಗಮುದ್ರೆಯು (ಶಾಂತಿ. ೪೨). ೨. ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕೀಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅರಗಿನಿಂದ ಮುದ್ರೆಹಾಕುವುದು. — ಭದ್ರಪಡಿಸುವುದು : ಸದ್ಭಗಿತು ವೇಳೆ ಗಂಟೆ ಸಾರಿತು ಬೀಗಮುದ್ರೆಗಳಾಯದೆ ಬಾಗಿಲಿಗೆ (ಶ್ಲೋ. ೩-೦೩೦-೩) : ಎಸು ದಿನವಾದಂತೂ ಬೀಗಮುದ್ರೆಯ ಮಾಡಿ (ಶಾಂತಿ. ೩೩-೪) : ಬೀಗಮುದ್ರೆ : ಕಾರ್ವಿಕವಿವಾದ ಬಗೆಹರಿಯದ ಕಾಂಬಲ್ಲಿ. ಕಾರ್ವಿಕನೆಯ ಆಡಳಿತಮಂಥರಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಕ್ರಮ (ಶಾಂತಿ. XII. ೧೭೭). ೩. (ಬಾಗಿಲಿನ) ಬೀಗಕ್ಕೆ ಹಾಕಿರುವ ಮುದ್ರೆ. — ಮೊಹರು : (೪). ೪. ಬೀಗ ಹಾಕಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೊಹರಿನಿಂದ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತುವ ಅಧಿಕಾರ : ಈಗ ಸಭಾ ಕೋಟಿಬಾಗಿಲು ಬೀಗಮುದ್ರೆ ನಿನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿಯಾರಿತಿ (ಶ್ಲೋ. ೨೬). ಬೀಯಗಮುದ್ರೆ : ೨. ಈ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬೀಯಗಮುದ್ರೆ ಮಾಡಿ, ನೀನೂ ನಿನ್ನವರೂ ಹೊರಗೆ ಕಾವಲ್ಪಡುತ್ತಿರಿ (ಶ್ಲೋ. ೦೪೩-೨). [ಬೀಗ್ + ಮುದ್ರೆ]

ಬೀಗಳೆ (ಕ್ರಿ). ತಿರಸ್ಕರಿಸು; ಹೀಯಾಳಿಸು; ತನ್ನನ್ನು ಭಕ್ತನಲ್ಲವೆಂದು ಬೀಗಳೆಯುವ ಇವನಾರು ! (೩೩೩.೩೦); ಈ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ವಹಾಬೀ ಅಂದೋಲನವೆಂದು ಬ್ರಿಜಪುರು ಬೀಗಳೆದರು (೩೩೩. ೩೦೪).

[ಬೀ + ಕೃ.]

ಬೀಗಿತಿ 'ಬೀಗಿತಿ' ನೋ.

ಬೀಗಿತಿ, ಬೀಗಿತಿ, ಬೀಗಿತಿ, ಬೀಯಗಿತಿ, (ನಾ). ವಧುವಿನ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ವರನ ತಾಯಿ -- ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಮದುವೆಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವರಸ್ಪರಸಂಬಂಧಸೂತಕಪದ : ಸುಮಿತ್ರ ಕೇಳುತ್ತ ತನ್ನ ಬೀಗಿತಿ[ಪಾಣಂ. ೩] ದೇವಿಲಯಲ್ಲಿಗೆ ಪೋಗಿ ಇಂತೆಂದಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪-೧೩ ೫); ಇವರು ನಿಮ್ಮ ಬೀಗಿತ್ತಿಯಲ್ಲವೆ ! (೪೩೩.೬). ಬೀಗಿತಿ : ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಡೆಯವರು ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವರು, ಬೀಗಿ ಬೀಗಿತಿಯರು (ಸುಕು. ೩೦); ಸ್ವತಃ ಪಾರೋತಿರ್ಯೇ . . . ಮುಂದೆ ಸವತಿಯಾಗುವವಳನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿದಂಥ ನೋಟ, ಅವಳ ಬೀಗಿತಿಯ ಎಲ್ಲ ಅನುಮಾನಗಳನ್ನೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿದವು (ಸುಕು. ೧೦೩). ಬೀಗಿತಿ : ದಂಪತಿಗಳು ಹಿಮಗಿರಿಗೆ ತರಳ ಅಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗಿದ್ದ ಬೀಗಿತಿಯರಾದ ಗೌರೀ ಸರಸ್ವತಿಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು (ಉತ. ೪೪೪). ಬೀಯಗಿತಿ : ಒಂದಿರೂ ಕಾರ್ಯಮಂ ಸಮಕಟ್ಟು ತನ್ನ ಬೀಯಗಿತ್ತಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಂತವನ್ನಲ್ಲಮಂ ವೇಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೨ ೫). [ಬೀಗಿತಿ (& ಬೀಯಗಿತಿ) + - ಇತಿ]

ಬೀಗು, 'ಬೀ' ನೋ.

ಬೀಗು, (ಕ್ರಿ). ೧. ದಪ್ಪ ಪುಷ್ಪವಾಗು; ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರು : "ಬೀಗು - ಹರ್ಷಭಾವೇ, ಸ್ಫೂರ್ತಃ ಚ (ಉಬ್ಬು)" (ಪಾಣಂ. ೩೦); ಅಂಗಜನನ್ನಿಭಂ ತರಯನೇಕೆಗೆ ತೂಗಿದನಂದೊಡಕ್ಕೆ ಕೇಳಂಗನೆ ನಿನ್ನ ಬೀಗಿ ಬಿಗಿದಿರ್ದ ಕುಟದ್ದಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಂ ಕುಂಗದೆ ನಟ್ಟು ದಿಟ್ಟಿಯನವಂ ಕಿಬಲೆಂದನು ಗೆದ್ದು ತೂಗಿದಂ. (ಅಂಕ. ೨೨-೨೩); ಬೀಗಿ ಬಿನ್ನಂ ಬಿವನ್ನಂ ಕೊರ್ವಿ ಮುಂಗಾಲೊ ಗಡಿಯನೆ ಕಿಡ್ಡುಗಟ್ಟಲ ಪೊದಟ್ಟುಂ ಮತ್ತೊತ್ತರಮೆಲ್ಲಂ ಬಾಲವಂಬಂ ಕಟಾಯ . . . ಮಾಹಿಷೇಸಂತತಿ ವಿಹಿನಭವಂ ಕಣ್ಣಗು ವರ್ಗಯ್ಯ ಕಾರೊಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪-೪೦). ೨. ಉಬ್ಬು; ಉದಿಕ್ಕೊಳ್ಳು : "ಬಾತುದನೆಲೆ ಬೀಗಿ [ಪಾಣಂ. ಬಿಗಿದಿರ್ದುದು" (ಉತ. ೨೪); ಕುಟರಾ ನೀಲಾಳಕಂಗಳ ನಿಮಿರ್ದಿರ ಬೆಳವಾರ್ಯ ನಾಡೆಯುಂ ಬೀಗಿ ರೋಷೋ ತೃಟದೇಹಂ ರಾಗದಿಂ ಪಿಳ್ಳನೆ ಪಿಟದವೊಲಿಂಬಾಗಿ . . . ನಿಂದಿರ್ದ ಲೋರ್ವಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦೩); ಬೀಗಿ ಬಿಗಿದವು ಕೊರಳ ಸೆರೆಗಳು (ಪಾಣಂ. ೩-೨೦-೨೨); ತನಿಯಾಡಗನಡು ತಿಂದು ಬಸುಣು ನೆಹಿ ಬೀಗಿ ದಟ್ಟನೆ ತೇಗಿ (ಸಾಕ್ಷಾ. ೨೩-೨೩). ೩. (ಸಂತೋಷ ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹೃದಯವು) ಉತ್ಸಾಹಗೊಳ್ಳು : "ಬೀಗು - ಹರ್ಷಭಾವೇ, ಸ್ಫೂರ್ತಃ ಚ (ಉಬ್ಬು)" (ಪಾಣಂ); ರತರಾಗದುರುಳವೊಲಾಗಿ ಕರಂ ಬೀಗಿ ಬಾಯ್ಕಳಂ ಪುಂಬಿಸಿದರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩೩ ಕೃಷ್ಣಾ); ನನೆಗಳರಳದ ಮುನ್ನ ಮನವರಳು ಹೊಂಗುತಂ ನನೆ ಬಿರಿವುದಕ್ಕೆ ಬಿತ್ತಂ ಬೀಗಿ ಬಿರಿವುತಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦-೧೦); ಓಹಿಲದೇವಂ ಕೊಬ್ಬುತ್ತಮುಗತ್ತಂ ಬಿಟ್ಟನೆ ಬೀಗಿ . . . ಶಂಕರನಲ್ಲೊ ಪೂಡೆಗೆ ಸಲ್ಲಂ (ಸಾಕ್ಷಾ. ೩-೪೩). ೪. ಹೆಚ್ಚಾಗು; ಅಧಿಕವಾಗು : ಬೀಗಿ ಸುಗ್ಗಿಯ ಬಿಸಿಲ ನೆಲೆಗಿಡೆ ನಳಲಂ (ಕಾಂಕ. ೧೩೩-೨೪೩). ೫. ಸೊಂಪಾಗು; ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗು; ಹುಲುಸಾಗು : ಬೆಳೆದು ಬೀಗಿ ತಮ್ಮಿಂ ತಾವೆ ಬಿಗಿದು ಬಿವಪಟ್ಟು ಸುರಿವ ದಾಳಿಗದ ಪಣ್ಣಳ ತನಿರಸದ ಪನಿಪಿನಲೆ ಪರಿನೀರಾಗಿ (ಕಂಕಾ. ೧೦೩-೧೦೪); ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಕಾಯ್ಕರ್ ಪೊಣಮಡೆ ಬೀಗುತ್ತಂ ಬೆಳೆದುವಲ್ಲಿ ಕದರೇಪುಂಡಂ (ಗಾಳ. ೨-೩೦); ನಸುದೋರೆ ದೋರೆವಣ್ ಕಳತನವೆಚ್ಚ ಪಟ್ಟದಿಂದು ಬೀಗಿದ ಬಿಕ್ಕೊನೆ ಯಾತು . . . ಬುಗೊಂಡು ಕೈಲನಂದನಂ (ಕಂಕಾ. ೧-೩೦).

೬. ಅಹಂಕಾರ ಪಡೆ; ಸೊಕ್ಕು; ಮೆರೆ : ಪೊಂಗಿ ಕಡಂಗಿ ಬೀರದೊಳೆ ಬೀಗುವ ನಿನ್ನಣುಗಾಳಿ ನೋಡೆ . . . ಕೋಡಗಗಟ್ಟುಗಟ್ಟು ಚಿತ್ರಾಂಗದನಾಯ್ಕ (ಕಂಕಾ. ೪-೩೪); ಹಾರುವೆನೆ ವಧ ಸುಡಲಿ ಪಾತಕವೆಂದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೀಗಿ ಬೆಜತೆಯಲ (ಪಾಣಂ. ೪-೧೪-೨೨); ಸೂರ್ಯನಿರ್ಗಂ ಬೀಗಿರ್ವಯ್ (ಕಾಂಕಾ. ೨-೪). ೭. ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಬಿಗಿದುಕೊಳ್ಳು; ಪೆಡಸಾಗು : ಬುಲಿಪಂ ಬಡಿದು ಗೋವುಗಳಂತಿರ ವೇಣಿ ದುಃಖಮಂ ಪೀಪಿ ಬಿಗುರ್ತು ಬೀಗಿ ನಡುವೆನ್ನೊಡದಿರ್ಬಗಿಯಾಗಿ ಪೊಟ್ಟು (ಸುಕು. ೩-೧೩); ಮಿಗೆ ಬೀಗಿ ಬಾಗಿರ್ದಿಭವನಾವಳಯ ಸಡವ ಕಾಲ್ಕಳ ಕುದುರೆಗಳ . . . ಕಂಡು (ಕಾಂಕಾ. ೩-೪-೪).

ಬೀಗಿ ಬೆಳೆ = ೧. ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆ; ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆ : ಬೆಡಂಗುವೆತ್ತು ನೆಹಿ ಬೀಗಿ ಬೆಳೆದವು ಮಗಮಗಿವ ಗಂಧತಾರಿವನಂಗಳ (ಸುಕು. ೪-೨೨); ಬೀಗಿ ಬೆಳೆದ ಗೋನವಾಳೆಯಂತೆ ಬಾಗಿರೊಡದಿದ್ದ ಬೇಡಿದ ಪದವಿಯವೀವ ಕೊಡಲನಂಗಮದೇವ (ಪಾಣಂ. ೧೦೪). ೨. ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು; ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರು : ಭಾವಪುಷ್ಪಂಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಡೆಯಂ ಮಾಡಿ ಬೀಗಿ ಬೆಳೆವುತಿಪ್ಪ[ಪಾಣಂ. ಬೆಳಗುತ್ತಿಪ್ಪ] ಶರಣಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಅನುಭಾವದ ಸುಖ ಸವಿದೋಪುಪ್ಪದೇ (ಕಂಕಾ. ೩೩-೨೪). ೩. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಳು : "ಬೀಗಿ ಬೆಳೆದುದನು ಕವಿಗಳ ಬೀಗದಿ ತಾನುಳ್ಳಲರ್ದುದೆಂಬರ್" (ಕಾಂಕಾ. ೩೦).

[ಬೀ. || ಕಮಿ. ವೀಜ್ಯು. ವೀಕ್ಕು; ಮಲ. ವಿ.ಜ್ಯಾ. ವೀರ್ಕ; ತೆಲು. ವೀಕ್ಕು, ವೀಗು]

ಬೀಚೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು; ಆತನ ಮಗಂ ಬೀಚೆಗು ಕಲ್ಪಬಾನಾಡ ನೆಟ್ಟುರ ಕಲ್ಪಟುಗೊಟ್ಟಿರ (ಕಾ. ೪. ೩೪೫. ೩೩೩-೦೪; ೪೨೨). [?] ಬೀಚು (ನಾ). ಸಮುದ್ರದ ದಡ; ಕಡಲಿನ ತೀರ : ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಎಸರು ಕುದಿದ ವೀಚಿಗೆ ಎರಡು ಕಡೆಗೆ ಬೀಚಿಗೆ (ಸಾಕ್ಷಾ. ೧೦-೬); ಬೀಚಿನಲ್ಲಿ ಮರಳನೆ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನ.ಕ ಜನ ವಿಶ್ರಮಿಸಿರುವರು (ಕಾಂಕಾ. ೧೩). [←'ವಿ. Beach]

ಬೀಜ (ನಾ). ೧. ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ, ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮಂತ್ರ, ತನ್ನಂಥದೇ ಬೀವದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ವೃದ್ಧಿಮಾಡುವ ಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳ ವಸ್ತು; ಬಿತ್ತ : ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲೆ ಗುರುವೆಂಬ ಬೀಜವುಕುರಿಸಿ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಎಲೆಯಾಯುತ್ತ (ಕಾಂಕಾ. ೩೩); ಭರ ಬೀಜಂಗಳ ನುಂಗಿ ಬೇಲಿ ಹೊಲನೆಲ್ಲಂ ಮೇದೊಡಂ . . . ಹರ ಕೊಲ್ಲಲ್ ಪರ ಕಾಯ್ದನೇ (ಕಾಂಕಾ. ೨೪). ೨. ದಾಳಿಂಬೆ ಮೊದಲಾದ ಹಣ್ಣುಗಳೊಳಗೆ ಇರುವ ಕಾಳು : ಕುಂಕುಮಂಜೊರದ ಕರ್ಪುರವಳುಕಂ ಕೆದಲೆದಂತಿರ್ದ ದಾಡಿಮಬೀಜ ರಾಜಿಯೊಳಂ . . . ಅತಿರಮನೀಯಮಾಗಿ (ಮಣ್ಣ. ೨-೩೩); ಆ ದಾಡಿಮದ್ರಮದೊಳ ಬಿಡೆ ಸವಿಯಲ್ ಬೀಜಮನುಗಿವದೆಯೊಳ ಚಂಚೂಪುಟಂಗಳಂ ಬಿಡದಂತುಂ ತೊಡದೊಡೆ (ಕಾಂಕಾ. ೪-೨೩). ೩. ಮೂಲ; ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನ : ಕಮಲಜನ ಚಾತುರ್ಯಬೀಜಮೋ . . . ಎನಲ್ ಪುಷ್ಪಕಂ ಕಣ್ಣಿಸೆದುದು (ಕಂಕಾ. ೩-೪-೩); ಅಜ್ಞಾನವೇ ದುಃಖಪೇತುವಾದ ಸಂಸಾರದ ಬೀಜ (ಕಾಂಕಾ. ೨೨). ೪. ಕಾರಣ; ಹೇತು : "ಹೇತು ನಿಧಾನಂ ಬೀಜಂ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩೦-೩೦); ಜನಮತದೊಳ ಸಮೃದ್ಧರ್ತನಮಾಳೊಡೆ ಸಾಲೊಡದುವೆ ಬೀಜಂ ಗಡೆ ನೆಟ್ಟನೆ ಮೋಕ್ಷಸುಖಿಕೆ (ಕಾಂಕಾ. ೧೦-೧೩). ೫. ವೀರ್ಯ; ರೇತಸ್ಸು : "ತುಳ್ಳಂ, ವೀರ್ಯಂ. ಬಲಂ, ಬೀಜಂ, ಇಂದ್ರಿಯಂ, ರೇತಃ ಈ ೬ ಇಂದ್ರಿಯಂ" (ಕಾಂಕಾ. ೧೦೩-೧೦೩); ಬೀಜವೆಂದರೆ ಶುಕ್ಲ ಶೋಣಿತಗಳು (ಕಾಂಕಾ. ೩೪). ೬. ಅಂಡ; ವೃಷಣ; ಹೋರಿಯ ಬೀಜವನ್ನು ಓಡಮಾಡಿ ಎತ್ತುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದೊ ಉಳುಮೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ (ಕಾಂಕಾ. ೩). ಸಂತಾನ :

ಸಂತತಿ: 'ಹರಬೀಜ' ಹೋ. ರ. [ಕಾವ್ಯವಿಜ್ಞಾನ] ನಾಟಕ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಕಾರಣ: ಬೀಜ ಬಿಂದು ವಕಾಶಾ ಪ್ರಕರಣ ಕಾರ್ಯ — ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಐದು ಅರ್ಥಪ್ರಕೃತಿಗಳೆಂದು ಕೀರ್ತಿತವಾಗಿವೆ (ಪುಟ. ೧-೨೬): ಕಥಾವಸ್ತುರೀಕರಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಅಂಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ 'ಅರ್ಥಪ್ರಕೃತಿ' ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅವು ಯಾವುದೆಂದರೆ: ೧. ಬೀಜ — ಹಣ್ಣನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ಆ ಹಣ್ಣಿನ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತುವಂತೆ ಕಥಾಭಲಕ್ಕೆ ಸಾಧನಭೂತವಾದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಿಕೆ (೪೩೦. ೨೦೭). 'ಅರ್ಥಪ್ರಕೃತಿ' ಪರಾ. ೯. [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯಾವಿಚಾರವನ್ನು ಅಕ್ಷರಸಂಜ್ಞೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ: 'ಬೀಜಗಣಿತ' ಪರಾ. ೧೦. [ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ] ಒಂದು ದೈವದ ಉಪಾಸನೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಮಂತ್ರದ ಮೂಲಭೂತವಾದ (ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ) ಅಕ್ಷರ: ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಅಕ್ಷರ: ಬೀಜಾಕ್ಷರ: ಮಂತ್ರದೇವತಾನಾಮವರ್ಣವಿಕೇಷವಾದ ಬೀಜವನೇ ನಾಥವು... ಸ್ಮರಣಗೈದು (೩೬೪. ೯೯). ೧೧. ನಲವತ್ತೈದು ಮಂತ್ರಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಬೀಜ ಶಕ್ತಿ ಕೀಲಕ... ಆತ್ಮೈಕ್ಯಗಳೆಂಬ ಪಂಚಚಕ್ರಾಂಶಸ್ತುಸಾಧನಗಳೊಳಗೆ ಪ್ರಚ್ಛೇದಗೊಂಡು (೩೬೪. ೯೦).

ಬೀಜಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಗೂಳಿ = ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಲು ಅರಿಸಿರುವ ಉತ್ತಮಜಾತಿಯ ಹೋರಿ: ಒಳ್ಳೆ ಬೀಜಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಗೂಳಿಯ ಹಾಗೆ ಸೂಕ್ತಿದ್ವಂದ್ವವ ಅವನು! (ಪುಟ. ೧೩೨). [ಸಂ.]

ಬೀಜಕ (ನಾ). ೧. ಬೀಜ. ೨. ಬಕುಳವೃಕ್ಷ: "ವಕುಳಂ ಕೇಸರತರಾ ಬೀಜಕಮಕ್ಕಂ" (ಪುಟ. ೩೩-೩೪). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು: ಮಾದಲ. [ಸಂ.]

ಬೀಜಕೋಶ (ನಾ). ೧. ಸಸ್ಯದ ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳಿರುವ ಭಾಗ: ಅಂಡಾಶಯ: (ಪಶುವಾದ ದೇಶಿ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ) ಒಳಗಡೆ ಬೀಜಕೋಶ (capula. ೩೦೪). ೨. (ತಾವರೆ) ಹೂವಿನ ಒಳಗಿನ ಗೊಂಡೆ: ಕರ್ಣಕ: "ಮರಾಳಕಂ ಬೀಜಕೋಶಮದು ಕರ್ಣಕಯಂ" (ಪುಟ. ೨೩-೨೪). ೩. ಕಾಯಿ: "ಶಮಿ ಬೀಜಕೋಶವೆನೆ ಕಾಯಿ ನಾಮಂ" (ಪುಟ. ೩೩-೩೪). ೪. (ಪ್ರಾಣಿಗಳ) ವೃಷಾದ ಟೀಲ: ಅಂಡಕೋಶ. [ಸಂ.]

ಬೀಜಕೋಶಿ (ನಾ). ೧. (ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಸ್ಯದ) ಕಾಯಿ: "ಬೀಜಕೋಶಿ: ಶಮಿ. ಶಿಂಬಾ — ಈ ೩ ಕಾಯಿ" (ಪುಟ. ೩೦-೩೧). ೨. = ಬೀಜಕೋಶ ೨: "ಕರ್ಣಕಾ, ಬೀಜಕೋಶಿ — ಈ ೨ ಕರ್ಣಕ" (ಪುಟ. ೦೦೨-೦೦೩); "ಕರ್ಣಕ ಬೀಜಕೋಶಿ ಯಕ್ಕಂ" (ಪುಟ. ೦೨೪-೦೨೫). [ಸಂ. ಬೀಜಕೋಶಿ:]

ಬೀಜಗಣಿತ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯಾವಿಚಾರವನ್ನು ಅಕ್ಷರಸಂಜ್ಞೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ: ಈ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ... ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬೀಜಗಣಿತ, ತ್ರಿಕೋಣಮಿತಿ... ಈ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ (ಪುಟ. ೧೩): "ಪ್ರಾಪ್ತಗ" ಎಂಬ ವೈದಿಕಮತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಂಕಗಣಿತ, ರೇಖಾಗಣಿತ, ಬೀಜಗಣಿತ ಮತ್ತು ಖಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರ ಇವುಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ (೧೩೬. ೭). [ಸಂ.]

ಬೀಜಗಣಿ (ಕ್ರ). (ಭೂಮಿಯು) ಬೀಜವನ್ನು ಪಡೆ: ಬಿತ್ತನೆ ಯಾಗಂ: ಮಳೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಹೊಲಗಳು ಬೀಜಗಣಿವೆದಿಲ್ಲ (ಪುಟ. ೨-೪೯): ಇಬ್ಬನಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದ ಅದೇ ಹೊಸದಾಗಿ ಬೀಜಗಡೆ ಹೊಲದ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಬಂದ ನಸುಕಿನ ಮಂದವನ... ನನ್ನ ಮೈಗೆ ಮುಳ್ಳು ತಂದವು (೩೬೪. ೨೦೭). [ಬೀಜ + ಗಣಿ (< ಗಾಳಿ)]

ಬೀಜನ 'ಬಿಜ್ಜಣ' ನೋ. ಬೀಜಪುರ (ನಾ). ಈಳಿ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ನಿಂಬೆ, ಭೊದ್ದೀಳಿ, ಮಾದಲ ಮುಂತಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು: ಸೇಳೋದ್ಭಾವಂಗೋ ಸಂತತಸರಸಫಲದ್ರಾತದಿಂ ಸೇವ್ಯಮಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕರಂ... ಬೀಜಪುರಪ್ರಕರಂ ವಾರಂಗಸಂಘಂ (ಪುಟ. ೯-೧೩): ಇಚ್ಛಿಗಾರ್ತಿಯ ಪರ್ಷದ ಬಲೋಲೆಯ ಪಾಂಗಿನಿಂ ಜೋಲ್ತು ಪೊಂಬ್ಬಾದಿಂ ಮನೋಜ್ಞ ಮಾದ ಬೀಜಪುರದಿಂ... ಸೋಗಮಿಸಿ ತೋರ್ಕಂ (ಪುಟ. ೩೩-೬೪). [ಸಂ.]

ಬೀಜಪುರಕ (ನಾ). = ಬೀಜಪುರ: "ಬೀಜಪುರಕಂ ರುಚ್ಛಂ ಜಂಬೀರಂ" (ಪುಟ. ೩೯-೪೦): "ಪುಪ್ಪುರಕಾ, ಬೀಜಪುರಕಾ, ರುಚಿಕಾ, ಮಾತು ಲುಂಗಿಕಾ — ೪ ಮಾದಿಗಡ. ಮಾದಳದ ಗಡ" (ಪುಟ. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಬೀಜಬುದ್ಧಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಬುದ್ಧಿಯುದ್ಧಿಯ ಜದಿನೆಂಬುಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಒಂದು ಬೀಜಾಕ್ಷರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಜ್ಞಾನ: ಅದ್ವಿ ಕೇವಲಜ್ಞಾನಮಾಂ ಅವಧಿಜ್ಞಾನಮಾಂ ಮನಃಪರ್ಯಾಯಜ್ಞಾನಮಾಂ ಬೀಜಬುದ್ಧಿಯಾಂ ಕೋಷ್ಠಬುದ್ಧಿಯಾಂ... ವಾದಿತ್ಯಮಾಂ ಎಂದೂ ಬುದ್ಧಿಮಪ್ಪದ್ವಿ ಪದಿನೆಂಬುತೆಂ (ಪುಟ. ೦೭೩): ಏಕಬೀಜಪದದಿಂದನೆ: ಕಾರ್ಥವಾನಱಿ ವುದು ಬೀಜಬುದ್ಧಿಯೆಂಬುದು (ಪುಟ. ೩೬೩). 'ಬುದ್ಧಿಯುದ್ಧಿ', 'ಬುದ್ಧಿಮಹದ್ವಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಬೀಜಭೋಜಿ (ನಾ). ಬಿತ್ತನೆಗೊಂದು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿದ ಕಾಳನ್ನೇ ತಿನ್ನುವವನು: ಮಗನೆ... ಕಶೋರಬೆಕ್ಕಶೃಂಗೂಮಾಖಕ್ಕೆ ನಿನ್ನನಾಳಯುತ್ತಮೆ ನುಗ್ಗಿಯುಟ್ಟ ಬೀಜಭೋಜಿಗಳವೂಲವ್ವದವ್ವದಾಜು ವಾಲುವಾಗಿ (ಪುಟ. ೦೨-೩೦). [ಸಂ. ಬೀಜಭೋಜಿ:]

ಬೀಜಮಂತ್ರ (ನಾ). ೧. ರತ್ನಸುವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಮಂತ್ರ: ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮಂತ್ರ: ಅಸುರಬಾಧೆಗೆ ಸಿಲುಕಿ ಆಶೋಕವನದಲಿ ಶಕಮಾಖಿ ಬೀಜಮಂತ್ರವ ಜಪಿಸಿ (ಪುಟ. ೦೩. ೨-೦೩೬-೦೩). ೨. (ಅಲರ) ಮುಖ್ಯವಾದ ಉಪಾಯ: ಸಾಮವೆಂಬುದು ರಾಜನೀತಿಗೆ ತಾ ಮನೋಹರರೂಪ ಬದುಕುವ ಭೂಮಿಪಾಲರನಂತವಿಧವೆ ಬೀಜಮಂತ್ರವಿದು (ಪುಟ. ೦೩. ೯-೧೦). [ಸಂ.]

ಬೀಜಮುದ್ರೆ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಸ್ತಮುದ್ರೆ: ಅಸ್ತಮುದ್ರೆ, ಚಕ್ರಮುದ್ರೆ... ಬೀಜ ಮುದ್ರೆ ಶಾಂತಿಮುದ್ರೆ... ಸಂಹಾರಮುದ್ರೆಯೆಂಬಾದಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ಮುದ್ರೋಪಮಾದ್ರಾಬಂಧುಲಕ್ಷಣಗಳಂ ಗರುಮುಖದಿಂದಲಿತು (ಪುಟ. ೦೦೩). [ಸಂ. ಬೀಜಮುದ್ರಾ:]

ಬೀಜವರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ: ಸಕಲಸುವರ್ಣದ್ರಾಜು ಭಕ್ತಾದಾಯ ತುರುಕಾಣಿಕೆ ವಿರೂಪ ಬೀಜದ ಬೀಜವರಿ ಮಾರಾದರೆ ಮಗ್ಗದರೆ... ಕುದುರೇಸಂಕ (೦೪. ೫, ಕೋಶ. ೨೪೭-೨೪೮; 16577). [ಬೀಜ + ವರಿ:]

ಬೀಜವರಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪ್ರಮಾಣದ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುವುದಾದಷ್ಟು ಭೂಮಿ: ಹಿರಿಯ ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆ ಕೋಡಿಯ ಪೊ[ಳ]ಗೂ ಭಕ್ತಾದಾಯ ಬೀಜವರಿ ಪೊಕ್ಕೊಂದು ಬಿಟ್ಟರು (೦೪. 1X. ೩೦೩೦. ೩೩-೩೩ (1374): ಪೂರ್ವದ ಗ್ರಾಮದ ಜೋಡಿಬೀಡಿಗ ಕಾಣಿಕೆ ದಿರಾದ ಒಟ್ಟು ಹುಗ್ಗಿ ಬೀಜವರಿಯವ್ವವನು... ಮಾಡಿದರು (೦೪. V. ೩೩೬. ೨-೨೯; 1653). ೨. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಳತೆಯ ಜಮೀನಿಗೆ ಬಿತ್ತಲು ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ: ಸಕಲಿಂದ ಗದ್ದೆ ಬೀಜವರಿ ಖ[ರ]ದಾಗಿ ೧ ಕೋಳಿ ೩ (೨೩೩. IV. ೩೦೦-೩೦೧ 14೪೦):

ಆ ಕೆಲಸವು ಕೆಳಗಿನ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಜವು ಖಂಡಾಗ ಗದ್ಯ ಉಂಟು ಬಡಗಲು x x x ನಹ ಹೊಲ ಬೀಜವು ಖಂಡಾಗ ಬಡಲು ಯದನ್ನು ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿವೆ (೧೪. ೩೫. ೫೫. ೦೬೪-೦೬ : ೨೬೧) ; ಕೆಲವು ಬೀಜಗಳ ವಿಷಯ ಮಿಕ್ಕವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೈಯಿಂದ ಚೆಲ್ಲುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಚೆಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಬೀಜವು ಹೆಚ್ಚು ಗುಣವುಳ್ಳದೆ, ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವುದು. 5 ಕಳೆ ಕೀಳುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ರುವುದಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦).

[ಬೀಜ + - ಪರಿ. / ತಮಿ. ಪೀಚವಾರಿ : ಈ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವ 'ವಾರಿ' ಎಂಬುದು ಉರ್ದುಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರುವುದೇ ? : ತೆಲು. ಬೀಜು ವರಿ. ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮೊಳಕೆ ಬಂದ ಬಿತ್ತ.]

ಬೀಜವೃಕ್ಷನ್ಯಾಯ (ನಾ). [ತರ್ಕಶಾ] ಲೌಕಿಕನ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೫ ಮರವು ಬೀಜದ ಫಲ ಮತ್ತು ಬೀಜವು ಮರದ ಪರಿಣಾಮ. ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಫಲಮಾದುದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಮೊದಲೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ : ಈ ಶರಣ ರಿಂಗಿ ಎರಡಕ್ಕೂ ಬೀಜವೃಕ್ಷನ್ಯಾಯದ ಹಾಂಗಳಬೆ ಛಿನ್ನವಿಲ್ಲ (ಇದ್ವಿ. ೦೫-೬೯) ; ಬೀಜವೃಕ್ಷನ್ಯಾಯವು ಭೇದಿಸುವವರಾರನ್ನು (ಹಂಪ. ೫೬) ; ಬೀಜವೃಕ್ಷನ್ಯಾಯವನ್ನು ನೋಡಿ, ಬೀಜದಿಂದ ಅಂಕುರವು ಹೊರಬಾಗಲೇ ಎಲೆ ಕಡ್ಡಿಗೆಗಳಾಗಿ ಹೊರಡುವುದು (ಪ್ರಾಣ. ೬೦೯). 'ಬೀಜಾಂಕುರ ನ್ಯಾಯ' ಪದಾ. [ತಂ.]

ಬೀಜವೊನ್ನು. ಬೀಜವೊನ್ನು (ನಾ). ಮೂಲಧನ : ಅಸಲು ; ಬಂಡವಾಳ : ಅಧಿಕಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಂಗೆ ಹಾಗುಳಿಂದ ವಿದ್ವಿಯಂ ಬೀಜವೊನ್ನು ಮಹಾಜನಂಗಳಿಗೆ ನಡಸುವಂತಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿ ಗ ೨ (ಪ್ರಾಣ. ೦೯೫. ೬-೬ : ೨೬೩) ; ನಿಯತಕರವಹ ಸಿದ್ಧಾಯಕೆ ಬೀಜವೊನ್ನುನು ಕೊಂಡು (೧೪. IV (೩). ಪುಣ್ಯ. ೯೫-೬ : ಪು. ೨೬೫ ೫೫). ಬೀಜ ಜೊನ್ನು : ಈ ಗದ್ಯದ ಹದಿಕೆ ಗದ್ಯಾಣ ಹತ್ತನು ಬೀಜಹೊನ್ನುಗೆ ಹಿಂಯವು ಕೈಯಲು ಕೊಂಡು ಅಕರವಾಗಿ ಭೂಮಿಚಂದ್ರರುಳ್ಳನಬರಂ ಸಲುವಾದೆಂದು ಕೊಟ್ಟಿ ಶಾಸನ (೧೪. ೯೧(೩). ಶ್ರೀಕಂ. ೦೦೫-೪ : ಪು. ೨೨೫ ೫೫) ; ನಾಗಣಶ್ಚಗಡೆ ಬೀಜಹೊನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತೆನ್ನ ಮೂಲದ ಮೇಲೆ ಕುಳಕ್ಕೆ ಬರಣ ಕೊಟ್ಟಿ ಭೂಮಿ (ಪ್ರಾಣ. ೦೯೫. ೦೯-೦೬ : ೨೬೩). [ಬೀಜ + ಪೂನ್ನು (< ಪೂನ್)]

ಬೀಜವೊನ್ನು 'ಬೀಜವೊನ್ನು' ನೋ.

ಬೀಜಾಂಕುರನ್ಯಾಯ (ನಾ). [ತರ್ಕಶಾ] ಒಂದು ಲೌಕಿಕನ್ಯಾಯ : ಬೀಜ ಮತ್ತು ಚಿಗರಿನ ನಿತ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನಿಯಮ : ೫ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಅವಿವಾಹ್ಯ ಅವಲಂಬನೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ನ್ಯಾಯ. ಬೀಜವು ಚಿಗುರನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಚಿಗುರು ಬೀಜವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಫಲ : ಆ ವಿರಾಜಿತಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಾದಪ್ರಭಾಪಂ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಸಂಭೂತಿವೃದ್ಧಾವಗಂ ಬೀಜಾಂಕುರ ನ್ಯಾಯವೆಂದವನ ಚರಣಾಂಬುಜಕ್ಕೆ ಶರಣು (ಪ್ರಾಣ. ೫೯-೦೬) ; ಬೀಜಾಂಕುರನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞ ಪರಂಪರೆಯೂ . . . ಪ್ರಪಂಚೋದ್ಧಾರ ಪರಂಪರೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ (ಪ್ರಾಣ. ೫೯). [ತಂ.]

ಬೀಜಾಕೃತ (ಗು). ೧. ಬಿತ್ತನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕುಂಟೆ ಹೊಡೆದ : (೧). (ನಾ). ೨. ಬಿತ್ತನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕುಂಟೆ ಹೊಡೆದ ಭೂಮಿ : "ಬೀಜಾಕೃತಂ, ಉಪ್ಪಕ್ಕಪ್ಪಂ — ೨ ಮೊದಲು ಬಿತ್ತಿ ಒಳಕ ಗೆಯದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪ್ರಾಣ. ೫೬). [ತಂ.]

ಬೀಜಾಕ್ಷರ (ನಾ). [ತತ್ವಶಾ] ಒಂದು ದೈವದ ಉಪಾಸನೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ

ಮಂತ್ರದ ಮೂಲಭೂತವಾದ (ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ) ಅಕ್ಷರ : ೫ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. "ಬೀಜಾಕ್ಷರ—೩: ಅಕಾರ, ಉಕಾರ, ಮಕಾರ (ಆದಯ್ಯ. ೨೦೯). ಬೀಜಾಕ್ಷರ—೫ : (ಅ) ಪ್ರಾಣಬೀಜ. ಮಾಯಾ— ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ— ಇಚ್ಛಾ— ಕ್ರಿಯಾ— (ಸಾಂಖ್ಯ. ೪೪). (ಆ) ಪಾಯಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳು ೧೦, ಅಗ್ನಿಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳು ೧೦, ಭೂಮಿ— ಜಲ— ಗಗನ— (ವಿದ್ಯಾಕ. ೬೦). (ಇ) ಕ್ಷಿಪ ಓಂ ಸ್ವಾಹಾ (ವಿದ್ವದ. ೮೮-೨೪ ಪ)" (ಪ್ರಾಣ. ೫೯) : ಅಕಾರ ಉಕಾರ ಮಕಾರಮೊಬ ಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳು . . . ನಿತ್ಯಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವದಿಂದದೇವತೆಗಳ ದಿವ್ಯನಯ್ಯಾ (ಆದಕ. ೫೫. ೦೬೪-೦೬೯) ; ಕ್ಷಿಪ ಓಂ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂದಿ: ಪಂಚ ಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳುಂ ಯಥಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹಾರಿದ್ರತುಭ್ಯಸುಪರ್ಣಾಕೃಷ್ಣಸುರ ಚಾವನಿಧಂಗಳವು (ಪ್ರಾಣ. ೯-೬೯ ೫) ; ಆಧಾರಚಕ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಸಳ ಕಮಲದ ವ ತ ವ ಸ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬೀಜಾಕ್ಷರದ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತತ್ವದ ತೋರಣವಾದ ನೆಲೆಯನುಬೀಜಯ್ಯಾ (ಇದ್ವಿ. ೫೯-೦೬೩). [ತಂ.]

ಬೀಜಾಣು (ನಾ). ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಾಂಶ : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಇತರ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಕಥೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಬೀಜಾಣು ವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು (ಪ್ರಾಣ. ೨೪೬). [ತಂ.]

ಬೀಜಾಪೂರ (ನಾ). = ಬೀಜಪೂರ : ತಿಲಕ ಲವಂಗ ಬೀಜಾಪೂರ ಕುಟುಬ ಸದಿಕ್ಷು ಮಿಜೂರ (ಪ್ರಾಣ. ೯-೬-೦೬). [< ಬೀಜಪೂರ]

ಬೀಜಾವಾಪ (ನಾ). ೧. ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತುವುದು ; ಬಿತ್ತನೆ : ಅಥವಾ ಬೀಜಾವಾಪವೆನಿಸುವಂತೆ ಜನನಕ್ಕೆ ಕಲಾಪ್ರೀಯಾದರದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯ ದೊಳೊಗಿದಂ (ಪ್ರಾಣ. ೬-೬೯). ೨. ಅಂಕುರಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವುದು : ಪ್ರಾರಂಭ : ಸಮಸ್ತಮಂತ್ರಿಸಭಾಭೂಲತಾಗ್ರಥಾನೇಕನೀತಿಬೀಜಾವಾಪ ವಿಜಿತಸಲಾರಾಶಿಸುತವನಿರಸ್ತಸನ್ನತಿಯಪ್ಪ ಸನ್ನತಿಯಂತೆಂದಂ (ಪ್ರಾಣ. ೨-೬೫ ೫) ; ಸಿದ್ಧಿಕನು . . . ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗೆ ಬೀಜಾವಾಪ ಮಾಡಿ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟನು (ಪ್ರಾಣ. ೨೫). [ತಂ.]

ಬೀಜಾವಾಪನ (ನಾ). = ಬೀಜಾವಾಪ ೨ : ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಂಥದ ಬೀಜಾವಾಪನ ಮಾಡಿದ್ದರು (ಪ್ರಾಣ. ೬೦೬). [ತಂ.]

ಬೀಜಿ (ಗು). ೧. ಕಾಳಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ. ೨. ಒಂದು ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. (ನಾ). ೩. ಮೂಲಪುರುಷ : ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕ : ಜಗಮೊಬ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೀಜಂ ವಿಚಾರಿಸಲ್ ಬೀಜಿಯು ಫಲಭೂತವೊಂ ನೀನೆಯಾಗಿ (ಪ್ರಾಣ. ೯-೬೬). [ತಂ. ಬೀಜಿನ್]

ಬೀಜಿಗಾಳು (ನಾ). ಬೀಜರೂಪದ ಕಾಳು : ಹೊ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವ ಬೀಜಿಗಾಳೇ ನೀನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ಹೊರಗೆ ಬರುವ . . . ಬೀಜಿಗಾಳೇ ನೀನು ಗಾಳಿಯಲಿ ತಲೆ ಬಚ್ಚ : ನಿನಗಾಗಿ ಜಪ್ಪಿಸಿಕೆನು (ಪ್ರಾಣ. ೦೦೯-೨)

[ಬೀಜಿ + ಕಾಳ್ಯ (< ಕಾಲ್ಯಾ)]

ಬೀಜಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮೊಳಕೆ ಬರು : ಕುಡಿಯೊಡೆ : ಅಜನ ಪದಮಂ ಸಾರ್ವಜ್ಞ ಜನಮೆಲ್ಲಂ ಕೃತಾರ್ಥಪರದಿಸೋಂಕಿಂ ಬೀಜಿಸುತೆ ನಿಮಿದ್ ಪುಳವಾಜಮೆನಲ್ಲೆನ್ನಿ ಮನಂಗೊಳಿಸುಂ (ಪ್ರಾಣ. ೦-೫೬).

[ಬೀಜ + - ಇಸು]

ಬೀಜ್ಯ (ಗು). ೧. ಬೀಜದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ.—ಹಂಟಿದ. ೨. ಸದ್ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹಂಟಿದ ; ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತ. [ತಂ.]

ಬೀಜರೂಪ (ನಾ). (ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಕ್ಕರೆ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೆಡ್ಡೆ : ಕಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯು ಕಬ್ಬಿನಿಂದ ತಯಾರಾಗುವುದು. ಎಷ್ಟೋ ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಹಿಯಾದ

ಬೀಟ್‌ರೋಟ್ ಗಡ್ಡೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ (ಅಂಶ. II, ೩೯೯); ಕೆಲವು ಬೀಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ದನಗಳ ಮೇವಿಗಿಂತಲೂ ಬೀಟ್‌ರೋಟನ್ನು ಬಳಿಯುವಂತೆ (ಅಂಶ. ೩೦).

[೪-೧೦. Beetroot]

ಬೀಟು (ನಾ). ರಿ. ಕಾವಲುಬೀಟುವೆನ್ನುವುದು ಮೂರುವ ಪದಗಳು. ಗಡ್ಡೆ : ಒಬ್ಬ ಪೋಲಿಸ್ ಕಾನಪ್ಪೇಬೀಟು ಒಂದು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ (ಗ್ರಾಮ) ಬೀಟು ಸಂದಿಸಲು ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ . . . ಬೀಟುಬಾಕ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದಾಖಲ್ ಮಾಡಬೇಕು (ಗ್ರಾಮ. ೨೨); ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಟಿನ ಪೋಲಿಸ್‌ನವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾರ ಸುಳಿವೂ ಇಲ್ಲ (ಕಾಮ. ೨೯). ೨. ಪಹರೆಯವನ ಗೆಟ್ಟಿಗೆ ಒಳ ಪಡುವ ಪ್ರದೇಶ : ನಮ್ಮ ಕಚೇರಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಕು 'ಬೀಟು' ಗಳಿದ್ದುವು (ಅಂಶ. ೦೬೯). [೪-೧೦. Beet]

ಬೀಟಿ, ಬೀಟಿ, ಬೀಡು, ಬೀಡೆ (ನಾ). ಬಿರುಕು : ಸೀಳು : ಸಂದು : ಕೆಳ ಬಿಟ್ಟು ಪೋದುವಾಳವೆಯೆಂಬವನು ಬೀಟಿಯನಾಳಿದ್ದು ಬಿಡೆ (ಅಂಶ. ೦೦-೨೦); ಮಂದವತಿಯಾ ಸುಯೋಧನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬೀಟಿಯಂದಿ ಮುನಿಸು ಒಂದಿನು ಮುಟ್ಟಿದಾ ಕಳ್ಳರಂ ಪಾಳಿ ವೀಂ ತಂದೊಪ್ಪಿಸಂದು . . . ಕಳುಕಿ (ಅಂಶ. ೨-೩೯); ಬೀಟಿಯಂದಿ ದಾಯ ಬಿಟ್ಟರ್ದ ವ್ಯಕ್ತವಾಟಿಗಳೊಡನೆ ಮುಟ್ಟಿದುವು (ಅಂಶ. ೩೯-೦೦೯). ಬೀಟಿ : ತಟುಕದ ಹುರುಳುವೆಯು ಮೇಲ್ಪಿಂದಿಹ ಹಿಮ್ಮಡಿಯು 'ಬೀಟಿ' (ಅಂಶ. ೬-೦೦೯). ಬೀಡು : ಕಾಡುಜನರು ಇರಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವ ಬೀಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಂಕಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ (ಅಂಶ. ೩-೩). 'ಬೀಡುಗಾಲು' ಪರಾ. ಬೀಡೆ : "ಬೀಡೆಯನೆ ದಿರುಕಿಕ್ಕುಂ" (ಅಂಶ. ೬೬); ನೆರಕು ಮಧುಕಂ . . . ಜಾಜಂದಿವನಿಟ್ಟಿರಿಸುತ್ತಿರೆ ಕಾಲ ನೀಡ ಬೇಗಂ ಕಿಡುಗುಂ (ಅಂಶ. ೯-೦೦೯); ಎಳವೊ ಮೆಯ್ಯ ಕೋಮಲನಖರವೆಯಂತಿರೆಯ್ಯ ಕೊಳವುವು ಕೊಡೆ ಬೀಡೆಗ್ (ಅಂಶ. ೦೬-೬); ಬೀಡೆಗಳುದಾ ಮಂದಿಕ್ಕೊಗವರೆಯ ಕೆಯ್ಯ ಕೊಳ (ಅಂಶ. ೬-೩).

ಬೀಟಿ ಬೀಳು = ಬಿರುಕು ಬಿಡು : ಸೀಳು : ಭೂಕನ್ನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿ ಕಾಲು ಬೀಟಿ ಬಿಡುವ (ಅಂಶ. [ದೇ.೨ ತಮಿ. ಮಲ. ಮಟ : ತಲು. ಬೀಟಿ]

ಬೀಟಿ (ನಾ). (ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಒಳಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉತ್ಪನ್ನದಾತಿಯ ಮರ; ಕರವರ : ಬೀಟಿ. ತೊಟಿಗಟ್ಟು ಕರೇವಾಡಿ (ಅಂಶ. ೨೬-೨೯೯); ನಮ್ಮ ಸೋಪಾ ಮತ್ತು ಕುಡುಕು ಬೀಟಿಯ ಮರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದವು (ಅಂಶ. ೨೬).

[ದೇ.೨ ತಮಿ. ತುಟ್ಟು : ಮಲ. ವೀಟು : ತುಳು. ಬೀಟಿ]

ಬೀಟಿಗಾಲ್, ಬೀಡುಗಾಲು, ಬೀಡೆಗಾಲ್ (ನಾ). ಬಿರುಕು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಕಾಲು : ಒಡೆದಿರುವ ಪಾದ : ಬಿಟ್ಟು ಪಾದ ಬೀಟಿ (ಅಂಶ. ೬) ಗಾರ್ಲಿಪೊಡ್ ಕಟೀತಟಂ (ಅಂಶ. ೩-೦೩೬); ಕೊನೆ ಬಿನ್ನ ಕುಗ್ಗಿದ ಕೊರಲ ಬೀಟಿಗಾಲ್ ಜಗ್ಗುನಡೆಯ . . . ವನಚರಂದೆ ವನಮೆಸೆದುದು (ಅಂಶ. ೩೩-೨೨). ಬೀಡುಗಾಲು : ಕೋಡಗಿನ ಮುಸುಡಾಗಿ ಬೀಡುಗಾಲ ವಳಾಗಿ ನೋಡುವರಿಗಿಲ್ಲ ನಗಯಾಗಿ ಇಂಜುಡು ಕೊಡುವಳ ಸತಿಯು (ಅಂಶ. ೦೬೦೯). ಬೀಡೆಗಾಲ್ : ಕೆಂದರೆಯ ಕಾಳಿವರ್ಣವ ಬೀಡೆಗಾಲ . . . ಪೇರುದ ಬಟ್ಟು ಕರಿದರಲಟ್ಟು ಮಾಡವರಾ (ಅಂಶ. ೩-೨೯).

[ಬೀಟಿ + ಕಾಲ್]

ಬೀಟಿಗೈ (ನಾ). ಬಿರುಕು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಕೈ : ಮುದುಡುವ ಬೀಟಿಗೈ ಸಲ ಕೆಸುವಲ್ಲಾ ಕೆವಿನ್ನ ಸಿ ಬಿಭತ್ತರಸ ಬಿರಿದು ಪುರುಷಾಕಾರವಾದಂತೆ ಕೆರಾ ವರದನೆಯ್ಯಂದು ವಿದಂ (ಅಂಶ. ೩-೯-೦೬). [ಬೀಟಿ + ಕೈ (<ಕೈಯೈ)]

ಬೀಟಿಬಿರಿ, ಬೀಡುಬಿರಿ, ಬೀಡೆಬಿರಿ (ಕ್ರಿ). ಬಿರುಕು ಬಿಡು : ಸೀಳು :

ಧರ ಬೀಟಿಬಿರಿ [ಅಂಶ. ೬೦೦]ದುಡು ಹೊಲಂ ಕರಿಕುವರಿಯತ್ತು (ಅಂಶ. ೨-೩೦). ಬೀಡುಬಿರಿ : ಬೋಡು ಹಜ್ಜಾದುದು ಸೀಳಕದ ದಡಿ ಬೀಡುಬಿರಿ ದುಡು ತಲೆಯ ಚಿಟ್ಟಿನ ಬೋಡು ಜಜ್ಜಿದುದು. ಮನಕೆ ಸುರಿದುದು ಸೋಡು ರೋಡು (ಅಂಶ. ೦೯-೩೬). ಬೀಡೆಬಿರಿ : ಶಾಂಭವಬಾಣಮಂ ಹಡೆಗೆ ಹೂಡಲ್ . . . ಅದ್ವಿಗಳ ತತಿ ಬೀಡೆಬಿರಿದುದು (ಅಂಶ. ೧೦-೩೦).

[ಬೀಟಿ + ಬಿರಿ]

ಬೀಟೆವರಿ, ಬೀಡೆವರಿ (ಕ್ರಿ). ಬಿರುಕು ಬೊಡ್ಡದಾಗು : ಬೊಡ್ಡ ಸೀಳುಂಟಾಗು : ಬೀಟೆವರಿದರ್ ಮಡಂ ಸರೆಗೊಂಡ ಕಾಲ್ಕಂ ಮನಕೆ ವಿರಕ್ತಿಯಂ ಪಡೆವ ಮುಟ್ಟಿನ ಪಾರ್ವವೊರ್ಪನೊಪ್ಪಿದಂ (ಅಂಶ. ೩. ೬೦೦); ಬೀಟೆವರಿ [ಅಂಶ. ಬಿರಿ]ದ ಕಾಲ್ಕೊಲ್ಲ ಗಲ್ಲಂ ಮಿಸುತ ವೃದ್ಧ ವನಚರಿಯೊರ್ಪಣ ಪಾಳ್ಕಂ ಸವಿದು . . . ವಿಜಾಂಜವ್ವನೊಬಡೆದಳು (ಅಂಶ. ೦೦-೨೩). ಬೀಡೆವರಿ : ಬೀಡೆವರಿದುವು ವಿರತರೋತ್ತವನ ತಾವದಿ ಮೇಳಿಗಳ್ (ಅಂಶ. ೩-೨೯); ವಾರಿಯಾಕಾ ತಜಾಂ ಬೀಡೆ ವರಿದುಡೆನೆಂಟಿ ಬೀಟೆಯಾಗ್ರಮಂ (ಅಂಶ. ೩-೩). [ಬೀಟಿ + ವರಿ]

ಬೀಟೆಸೆಳೆ, ಬೀಡುಸೆಳೆ (ಕ್ರಿ). = ಬೀಟೆಬಿರಿ : ಕಟ್ಟಿ ಕಾಲ್ಕಂ ಚಿಕ್ಕಮದಿಂಗಿ ಬೀಟೆಸೆಳೆಯಲ್ ಪೊಳೆ ವೃತ್ತಮದಂ ಜಳಂಗಳಂ ವಿಶ್ರಯಸಲ್ಯ ತಾನಿಹು ಮಿಲ್ಲದೆ ಪೋದುದುನಿವೃತ್ತಮೋ (ಅಂಶ. ೦-೦೩-೩). ಬೀಡುಸೆಳೆ : ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಡುಸೆಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದ್ವರಿಂದ ಭೂಮಿಯಾ ಬಿರಿಯು ವರೋ ಏನೋ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೆದರಿದರು (ಅಂಶ. ೯೬).

[ಬೀಟಿ + ಸೆಳೆ]

ಬೀಡ 'ಬೀಡಾ' ನೋ.

ಬೀಡಾ, ಬೀಡ, ವಿಡಾ (ನಾ). ಅಡಿಕೆ, ಸುಣ್ಣ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಎಳ್ಳು : ಪಾನ್‌ವಟ್ಟು : ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಬೀಡಾ ತರಿಸಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡವು (ಅಂಶ. ೦೩೦); ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಬೀಡಾ, ಬೀಡಿಯಂಗಡಿ, ಚಾದಂಗಡಿ ಇಟ್ಟಿರುವರು (ಅಂಶ. ೩೦). ಬೀಡ : ಈ ಬೀಡ ನಾನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದು : ಇದರ ರುಚಿ ಪರಾಂಬರಿಸಬೇಕು ಸ್ವಾಮಿಯವರು (ಅಂಶ. ೯೦); ಬೀಡವನಡೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಚುಟಿಯಲಿ ಮದ್ರಾಸುನತ್ಯ ಮಿದಿದು (ಅಂಶ. ೩೯-೦೨). ವಿಡಾ : ಅಜಾಯ್‌ಗೆ ಒಂದು ವಿಡಾ ಮಾಡಿಕೊಡು (ಅಂಶ. ೩೦); ಅವಳು . . . ವಿಡಾ ಕಟ್ಟಿ ಧೀರನ ಮುಂದೆ ಹಿಡಿದಳು (ಅಂಶ. ೨೦೬).

[೪-೩೦. ಬೀಡಾ : ಮರಾ. ವಿಡಾ : ಬುಗಾರಿ. ಬಿಡಾ : ಸಿಂಧಿ. ಬಿಡೊ./ಕ್ಯಾ. ಬೀಡಗ. ವೀಡಗ. ವೀಡಯ./ಸಂ. ವೀಟಾ]

ಬೀಡಾಡಿ, ಬಿಡಾಡಿ (ನಾ). ರಿ. ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆದಾಡುವವನು : ಅಪ್ರಯೋಜಕ : ಬೋಡೆಯಲಿ ಜವಿದರನೀ ಬೀಡಾಡಿ ಕೊಡಿದನು (ಅಂಶ. ೩-೩೬). ೨. ಕಟ್ಟುಪಾಡಿಗ ಒಳಪಡದಿರುವವನು : ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿ : ನಾಡೊಳಗೆ ತಾನಿದ್ದ ಹನ್ನನು ಕಾಡುವವು ವಿಷಯಂ ಗಳೆಂದು ನದೀಜಲಾಂತರಲಿ ಓಡಿ ಹೊಕ್ಕಡೆಗರ್ ತನ್ನನು ಮಾಡಿದೀ ಪರಿ ಹರಹರಾ ಬೀಡಾಡಿಯನು ಮಧುವಿಷ್ಟು ಮಾಯೆಯ ಕಳೆವಾರು (ಅಂಶ. ೯-೩-೨೩). ಈ ಬೀಡಾಡಿಯ ಬಿಟ್ಟುರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಹಾದಿ ಹಿಡಿಯದ ಹೊರಕು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವ ಹಾದಿಯೇ ಇಲ್ಲ (ಅಂಶ. ೬. ೩೦). ೩. ಕಟ್ಟುಪಾಡಿಗ ಒಳಪಡದಿರುವುದು : ನಿಯಮದ ಉಲ್ಲಂಘನೆ : 'ಬೀಡಾಡಿ'ತನ' ಪರಾ. ಬಿಡಾಡಿ : ರಿ. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ ಕರದಡೆ ಓ ಎಂಬಾತನೇ ಬಿಡಾಡಿ (ಅಂಶ. ೩೩-೦೬). ೩. ಇಂದ್ರಿಯವ ಕಟ್ಟಿ ಮಸ್ತುನಪಾತಿಹನೆಂದಡೆ ಅದು ಕಜ್ಜವ ಹಸ್ತವಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯವ ಬಿಟ್ಟು ಮಸ್ತುವ ಹಿಡಿದಹನೆಂದಡೆ ಬಿಡಾಡಿಯಲ್ಲ (ಅಂಶ. ೦೦೬-೨೩). (ಗು). ೪. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ : ನಿರಂಪಯೋಗಿಯಾದ : ಗೂಢಾಳ್

ಎಲ್ಲರ ವಾಕ್ಯ ಹೇಳಲು ಅಪ್ಪನವರೇನು ಬಿಡಾಡಿ ಸಾಧುವೇ ? (ಗ್ರಾ.ಪಾ. ೫೦); ಕೊನೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ನಿಕಟ-ಬೀಡಿಯ ಬಿಡಾಡಿ ಕೆಲಸಗ ನಿಮ್ಮನ್ನೂ ಕಂಡು ಎದ್ದು ನಿಂತರೆ-ನೀವು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾರಿರೋ ? (ಗ್ರಾ.ಪ. ೫೦). [ಬೀಡು + - ಅಡಿ]

ಬೀಡಾಡಿತನ (ನಾ). ಕಟ್ಟುಪಾಡಿಗೆ ಒಳವಡದಿರುವಿಕೆ : ಪುಂಡಿತನ ; ಬಿಡುಬಿಡು ಬೀಡ ಬೀಡಾಡಿತನದಿ ಬಂದು ಹಿಡಿದ ಸೆಡಗನು (ಕೀ.ಪಾ. ೦೯-೧೯). [ಬೀಡಾಡಿ + - ತನ]

ಬೀಡಾರ, ಬಿಡಾರ. ಬಿರಾಡ, ಬಿರಾಡು, ಬೀಡಾರ, ವಿರಾಡ (ನಾ). ೧. ನೆಲಸುವ ಸ್ಥಳ ; ನೆಲೆ : ನಾರಿಯರು ನಿಶ್ಚಿತಮರರು ಬೀಡಾರ ಕೈದಿರು (ಕುಪ್ಯಾ. ೬-೧೬); ಮೂಡಬೇರಾಮದಲ್ಲವ ಮೂಳ್ಳುಬಂದಿರ ಬೀಡಾರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದನು (ಕೂ.ಪ. ೩೫-೩೬); ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಬೀಡಾರ ವಾದೊಲು ಹಮ್ಮು ತ್ರಿವಿಗಟ್ಟ ರಿಯ ಬೀಡಾದುವು (ಕುಪ್ಯಾ. ೬-೨೩). ೨. ಮನೆ : ಗೃಹ ; ನಿವಾಸ : "ಬೀಡಾರ ಮನೆ" (ಕೂ. ೪೯); ಸಾಕು ಬೀಡಾರಕ್ಕೆ ನೀ ಹೋಗೀಕೆ ನಿಗಹಳಲ್ಲ (ಕುಪ್ಯಾ. ೨-೦೯). ೩. ಅತಿಥಿ ಗಳು ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರುವ ಭವನ : ಅತಿಥಿಗೃಹ : ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಭೂಪಾಲ ಬಿಡಗು ಬಿನ್ನಾದಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಮರಳುಕುಮಾಡಿದನೇನೆ ಹೇಳುವನುರಿವನೆಯ ಬೀಡಾರದಲಿ ಬಿಡಿಸಲ್ಪ ಮನದಂದ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೬೦); ನನ್ನ ಮನೆಗೊಬ್ಬ ಬೀಡಾರವೊಂದು ಸುಮಾನಿಸಿದರಾಗ ಸುಖರು (ಕೂ. ೬೬-೦೩); ಬಂದ ರಾಯರನುಚಿತ ವಚನದಿ ನುಡಿಸಿ ಕರತಂದು ಬೀಡಾರವಂ ತೋರ್ದು . . . ಮನ್ನಿಸು ತಿದರಲ್ಲಲ್ಲಿ (ಗ್ರಾ.ಪಾ. ೨-೩೯). ೪. ಪರಸ್ಥಳದವರು ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ವಸತಿ-ತಂಗುವ ಸ್ಥಳ ; ತಂಗುದಾಣ : ಪುರದೊಳಗೆ ಹೋದ ಹಬ್ಬದ ಹರಹಿನಲಿ ಬೀಡಾರ ಭಿಕ್ಷಾಚರಿತರಿಗೆ ದೊರಕುವುದೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೨-೬); ನೆಗಟ್ಟುಪಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಯನಿರ್ವಹದೊಳಾಗ . . . ಚಾವಡಿ ಹಜಾರ ಹಯ ಗಜಾಲೆ ಮುಖ್ಯಬೀಡಾರಂಗಳು (ಕೂ. ೪೬-೩೩); ಎರಡು ಕೊಟಗಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಕೈಸಾಲೆಗಳಿವೆ. ಜಾತ್ಯಯಾಗುವಾಗ ಇವೆಲ್ಲ ಸುಬೇದಾರರ ಮತ್ತೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರ ಬೀಡಾರವಾಗುತ್ತವೆ (ಕೂ. ೩೯). ೫. ರಣ ರಂಗದ ಬಳಿಯ ಶಿಬಿರ. - ಪಾಳೆಯ : ತನ್ನ ಬೀಡಾರದಡೆ ಆ ಮಹಾ ಪ್ರಾಣಿಯಂ ಭೂತಲಕ್ಕೆವರಿಸಿ . . . ಕೈಕೊಳೆತೆ ಕನ್ನೆಯರ ಕೈಕಯ್ಯಮಂ ಪೂಜೆ ರಾಜ್ಞ ಭರ್ವಕರ್ಮಂಗೈದ ರಮ್ಯಪುಷ್ಪಕರ್ಮಮಂ (ಕೂ. ೦೯-೦೯). ೬. ವಾಸ್ತವ್ಯ ; ಮೊಕ್ಕಾಮು : ವಿಪ್ರನೊಬ್ಬನ ಭವನ ದಲಿ ಮಾಡಿದರು ಬೀಡಾರವನು ವಿನಯದಲಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೦-೩). ೭. ಹಿಂದೆ, ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಬಿಟ್ಟ ಬೀಡಾರಂ ಹೊಡೆಗೆ . . . ಕಡ್ಡಾಯ ಕೊಟ್ಟ ಗುತ್ತಿಗೆವಾರ ವೊಟಂದಟ್ಟಿ ನನ್ನವಂದವನ್ನಂ ಕಟ್ಟಿ ಕುಟ್ಟಿಪದರನ ಭರ್ವವೆ (ಕೂ. ೫೬-೫೭). ಬಿಡಾರ : ೧. ಮತ್ತೆಗೊಳವನೆ ಮಹಾಪ್ರಮಥಬಿಡಾರವ ಮಾಡಿ ದಾತ ನಮ್ಮ ಬಸವಯ್ಯನು (ಕೂ. ೩೬-೦); ಕೆಂಚುಗಾಣನ ಬಿಡಾರದಂದದಿ ಕೆಂಚು ಹಿತ್ತಾಳೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ನೆರಹಿ (ಕೂ. ೨-೨೫-೨). ೨. ಸ್ವಾಮಿ ಪುಷ್ಕರೇಯೋಗ ಸ್ವಾನಾದಿ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಂಗಳು ನೆರವೇರಿಸಿ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆದಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸನಂ ಸೇವಿಸರ್ ಪೊರಡಬೇಕೆಂದಿರ್ವಲ್ಲಿ (ಕೂ. ೦೯-೩೦ ೪); ರಾಜೀವನೂ ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯೂ . . . ಬೇರೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬಿಡಾರ ದಲ್ಲಿರಲಿ (ಕೂ. ೩೬ ೬೯). ೩. ಸಕಲಮೃಗಂಗಳೆಲ್ಲೂ ಸೇವಕನಗಳೆಲ್ಲೂ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ದಿವ್ಯಮಂದಿರಮಂ ಬಿಡಾರವಂ ಮಾಡಿ . . . ಅಲ್ಲಿ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತರನ್ನಿಳಿಸಿದಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೩). ೪. ನಿಮ್ಮ ಬಿಡಾರ ಎಲ್ಲಿ ? (ಕೂ. ೩೦೩). ೫. ನಾರಾಯಣನ ಬಿಡಾರದ ಮುಂದೆ ಹಜಾರ ಹೋಗಲವತ್ತಿದುವು (ಕೂ. ೩೩-೩೦); ಪಾಳೆಯಗಾರರಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ

ಬಿಡಾರಗಳನ್ನು ಸೇರಿದರು (ಕೂ. ೩೯೨). ೭. ಎಸೆವೊನೆಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಬಿಡಾರ ಎತ್ತು ಗಾ[ಇ] ಮೊದಲಾಗಿ ಆಲುದು ಸ್ಥಳ (ಕೂ. ೧. ೩೩-೨೬; ೧೩೨); ಆ ಸ್ಥಳಗಳೆಲ್ಲೂ ಇದ್ದ ಪೊಕ್ಕಲಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಬಿಡಾರ ಸ್ಥಳದ್ದು (ಕೂ. ೫೫, ೯೯-೧೯; ೧೩೨). ಬಿರಾಡ : ೧. ತನ್ನ ಆಳು-ಕಾಳು ಬಿರಾಡದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಅವನಿಗೆ ವಾಡೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ (ಕೂ. ೧೧. ೦೦೩). ೭. ಕಾಣಿಕೆ ಖಡ್ಗಾಯ ಬೇಡಿಗೆ ಬಿರಾಡ ಮುಂತಾದ (ಕೂ. ೦೯೩೦, ೩೩೯-೦೯; ೧೩೩); ಬಿರಾಡವ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಗಿ (ಕೂ. ೫೫, ೨೩೯-೬; ೧೩೩); ಎಡೆಗಡೆಗುರೂಪವ ತಲೆಗೆ ಬೀಡಿಗೆ ಬಿರಾಡ ಬಿಟ್ಟುಗಟ್ಟುಳಿಯಂ ಪ್ರಜೆಗಳು ಹಿಡಿಸರ್ (ಕೂ. ೬-೩). ಬಿರಾಡು : ೧. ಅವಳಿಗೆ ಅನ್ಯ ಬಿರಾಡಾಗುವವರೆಗೆ ಇದು — ಅಂದರೆ — ಅವಳು ರಾತ್ರಿ ಬಂದು ಬೆಳಗು ಹರಿಯುವ ತನಕ ಇದ್ದು — ಮತ್ತೆ ನಿಷ್ಕ್ರಮಿಸುವುದು ನಿರಾಭರವಾಗಿ ಸಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು (ಕೂ. ೧೧. ೦೯೬). ೭. ಯದಕೆ ನಿಲು ಪ್ರಾಕು ಕೊಡುವ ಗುತ್ತಿಗೆ ರೊಕ್ಕ ಬಿಟ್ಟ ಬಿರಾಡು (ಕೂ. ೫, ೩೩೯೦, ೪-೦೦; ೧೩೩). ಬೀಡಾರ : ೭. ಬಿಟ್ಟ ಬೀಡಾರ ಸೇನೆ ಮರನ ಬಿಟ್ಟ ಬೀಡಾರಿ ಗ್ರಾಸ (ಕೂ. ೦೯೯೦, ೩೬-೪೯; ೧೩೩); ಹಿರಿಯರ ಮನೆಯಿಂದ ಬಂದ ಬಿಟ್ಟ ಬೀಡಾರ ಮರನ ಬಿಟ್ಟ (ಕೂ. ೪೫, ೩೩೩. ೬೦-೨೯; ೧೩೩). ವಿರಾಡ : ೭. ಅರಮನೆಯಿಂದ ಖಾಣದಾನ್ಯ ಯೆತ್ತು ತುಪ್ಪ . . . ಮುಂತಾದ ವೆಚ್ಚ ವಿರಾಡವನು ಕುಳಸರಿಯಲಿ ಕೆಡುವೆನು (ಕೂ. ೫೫, ೧೫-೧೬; ೧೩೩); ಗ್ರಾಮದಿಂದ ಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ತೆತ್ತು ಬಹು ಸಮಸ್ತ ಕುಳವರಿ ವಿರಾಡ ಕಾಣಿಕೆ ಬೀಡಿಗೆ ಹೊನು . . . ಎಲ್ಲವನು ಕುಳವ ಕಡಿದು ಬಿಟ್ಟು (ಕೂ. ೫೫, ೩೩, ೩೩-೩೩; ೧೩೩).

ಬಿಡಾರದ ಉಳಿಗ = (ರಾಜರು ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು) ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟುಗೆ ಮಾಡುವ ಸೇವೆ : ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಖದೊಳು ನಿತ್ಯ ಕಟ್ಟುಳೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಉಳಿಗಗಳು . . . ಹಾವುಗಿಯ ಉಳಿಗ. ಬಿಡಾರದ ಉಳಿಗ . . . ಚಾವಡಿಯ ಕಾವಲ ಉಳಿಗ (ಕೂ. ೧. ೪೩).

[ದೇ. ೫ ತಮಿ. ಕುಲ. ವೀರಾರವಂ; ತುಳು. ಬಿಡಾರ; ತೆಲು. ಬಿಡಾರ. ಬಿಡಾರು./ಕುರಾ. ಬಿಡಾರ್, ಬಿಡಾರ್]

ಬೀಡಿ (ನಾ). ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಹದಮಾಡಿ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ತಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೇದುವ ಬತ್ತಿ ; ಚುಟ್ಟಿ ; ಹೊಗೆಬತ್ತಿ ; ಇಷ್ಟು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಲ್ಲೇ ಬೀಡಿ ಸೇದುತ್ತಾನೆ (ಕೂ. ೦೯೦); ಕೊಡೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಡಿ ಹೊತ್ತಿಸಲು ಆನುವಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂ. ೩೯೩).

ಬೀಡಿಎಲೆವರ = ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟಲು ಬಳಸುವ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಕಂಠಕೋಮರ. ಬೀಡಿಎಲೆವರ. ತೂಪು, ತೂಬರ (ಕೂ. ೩೩. ೩೦-೩೦೯). [ಕೂ. ಬೀಡಿ]

ಬೀಡಿಕೆ, ಬೀಡಿಗೆ (ನಾ). ೧. ನಿವಾಸ ; ವಾಸಸ್ಥಾನ : ಹಂದರಹಾಳು ಕಿತ್ತನಕೊ ಬೀಡಿಕೆಯಾಗಿ ಸುಖಸುಖಿಧಾವಿನೋದದಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಮಿರ (ಕೂ. ೦೯೩೯, ೨-೨೯; ೧೩೩); ಸತ್ಯದಲ್ಲರಕೆ ನಿವಾಸಮಾದ ಶಿವಭಕ್ತಿಗೆ ಬೀಡಿಕೆಯಾದ . . . ಪಂಪೆಯನ್ನೇ ಪೊಗಳಲೆ ಬರ್ವಮೇ (ಕೂ. ೩೦); ದಾನವರ ವನವದು ಮೃತ್ಯುವಿನ ಬೀಡಿಕೆ ಮಹಾಹಯ ಹುತ್ತ (ಕೂ. ೦೦-೦೩-೨೩). ೨. ಅತಿಥಿಗಳು ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದ ಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರುವ ಭವನ ; ಅತಿಥಿಗೃಹ : ಆತನತಿ ಪ್ರೀತಿಯಂ ಮಾಡಿ ತನ್ನರವನೆಯ ಸಮಾಪದೊಳ್ ಬೀಡಿಕೆಯಂ ಕುಡೆ ಕುಮಾರನಲ್ಲಿರುತ್ತಂ (ಕೂ. ೩೩. ೩-೩೩ ೪); ಪ್ರಧಾನಿಗಿಂದ ಬೀಡೊಂದು ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಯಕ ತನ್ನ ಬೀಡಿಕೆಯ ಕಡೆ ನಡೆದ (ಕೂ. ೩೩. ೦೩). ೩. (ಪರಸ್ಥಳದವರು ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ) ವಸತಿ : ಬಿಡದಿ ; ಬಿಡಾರ :

ಮುನಿಗೆ ಬೀಡಿಕೆಯಾಯ್ತು . . . ವರವೈದೇಹಾದರಲಿ (ಕೊಠಣ. ೦-೦೨-೨೬) ; ನಂದಾದಿಗಳೆ . . . ವನದೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟರು ವಿಸ್ತರದ ಬೀಡಿಕೆಯ (ಕೊಠಣ. ೦೦-೩೬-೦೪) ; ಬೇಶದೇಶದಿಂದ ಬಂದಾರ ದೊಂಬಾರು ಬಿಟ್ಟಾದ ಬೀಡಿಕೆಯ (ಕೂಗ. ೩೬-೦೩) . ೪. ಶಿಬಿರ : ಪಾಳೆಯ : ತಾಣ್ಣ : "ನಿವೇಶನ, ಶಿಬಿರಂ- ಈ ಶಿಬಿರದಿ" (ಕೂಗು ೩೪-೨೪) ; ಬಾದಿದುತ್ತುಹದ ವಿಶಾಲದ ಬೀಡಿಕೆಯ ಬೇಳುವೆಗೆ ಬಿಟ್ಟಿರ್ದೊಂದನು ಪಾರ್ಥ (ಕೂಗು. ೦೪-೦೦) ; ಎತ್ತಿದುದು ಯಾದವರ ಬೀಡಿಕೆ ಮೊತ್ತದಲಿ ಹೂಡಿದವು ಭಂಡಿಗೆ (ಕೂಗು. ೦೦-೩೬-೪೦) . ೫. ನೆಲಸುವುದು ; ವಾಸ್ತವ್ಯ ; ಮೊಕ್ಕಾಮು : ಕೂಡ ನೆಟ್ಟು ಬೆತುರಂಗಬಲದಲಿ ಬೀಡಿಕೆಯ ಕೈಕೊಳ್ಳದ್ದಿಗೆ ಮೂಡ ಬಂದನು ಕೇಡ ಕರೆಯಲು ತನಗೆ ಬೇಗದಲಿ (ಕೂಗ. ೩೬-೦೦) ; ಆ ನದಿಯ ಕಂಡಭುವನೊಪ್ಪಿತಾನು ಪರಿತೋಷದಲಿ ನಮಗೀ ಸ್ಥಾನವೇ ಸಾಕೆಂದು ನಶ್ಚಯಿಸಿದನು ಬೀಡಿಕೆಯ (ಕೊಠಣ. ೩-೦-೪೩) ; ರೂಢಿಯೊಡೆಯನು ತನಗೆ ಹಕ್ಕಿಯ ಗೌಡನಲಿ ಬೀಡಿಕೆಗೆ ನೆಲವನು ಬೀಡಿಕೊಂಬಂತಾಯ್ತು (ಕೂಗ. ೪-೦೪-೦೬) . ಬೀಡಿಗೆ : ೨. ಬಿಡಿಸಲು ನಮಗವರಾರಯಲ್ಗೆ ಬಿಡಿಸುವೆನು ಬಾಣಾವಳಯ ಬಿಡುಬಿಡುಗಳಂತೆತನ ಪುರದಲಿ ಕೊಡಿಸು ವೆನು ಬೀಡಿಗೆಯ (ಕೂಗ. ೩೬) . [ಬೀಡು + - ಇತಿ]

ಬೀದಿಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ತಂಗು; ಬಿಡಾರ ಮಾಡು; ನನ್ನು ಗುಪ್ತ
 ಬಾರರು ಅಲ್ಲಿ ಆ ಗಡುವಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬೀದಿಗೊಂಡಿರುವರು (ಫ್ಯೂ.
 ೦೪೩-೦೨). [ಬೀದಿ + ಗೊಳ್ಳು (<ಕೊಳ್ಳು)]

ಬೀದಿಗೆ 'ಬೀದಿ' ನೋ.

ಬೀಡಿದಿ (ಕೈ).-ಬೀಡಿಕೆಗೊಳ್ಳು: ಆ ರಣಧೂಷಾಪ . . . ಬಲು
ವಾದ್ಯರವಳಿ ಬಡಬಲು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಚಿನ್ನವಟ್ಟುಗದ ಮುಂಗಡ ಬೀಡಿದರನು
ಮೇಷ್ಟ್ರ (ಕೂಂ- ೦೨-೩). [ಬೀಡು + ಇ೦ (&ಇಂ)]

ಬೀದ್, ' ಬೀಟಿ, ' ನೋ.

ಬೀಡು, ಬೀಡೆ, ಬೀಳ್, ಬೀಳ್ಕು, ಬೀಚ್ಚು, ಬೀಡು (ನಾ).

೧. ಅವಾಸ; ನೆಲೆ; ಬಳವತ್ತು ಮದನನರಮನೆ ಮೂತನ ಬಿಡು
 . . . ಎನ್ನ ಕೇಳವನಕ್ಕೈಯ್ಯಂದಮು (ಪಂ. ೨-೫);
 ರೋಷಗ ಬಿಡು ಭೀಮನ ಕಂಡು ಭರ್ಮಣ ಬಿಡಿಕೊಂಡನು
 ತನ್ನ ಕೊರಳಿನ ಬೆರಳ ಸನ್ನೆಯಲಿ (ಕು. ೫. ೧೩-೧೪). ೨. ನಿವಾಸ;
 ಮನೆ; ಗೃಹ: "ಮನೆಯೊಳಂ ಬಿಡುವ ಭಾವದೊಳಂ ಬಿಡತಕ್ಕ" (ಶ್ರು. ೧೦. ೫); ದುರ್ಯೋಧನನಂ ಬಿಡಿಂಗಿ ಪೋಗಲ್ವೆಯ್ಯು (ಪಂ. ೧೦. ೨-೩ ೫); ತಾಂಬೂಲಾದಿ ದಾನಸ್ಥಾನಪುರಸ್ಕರಮವರ ಪೂಜವೃತ್ತಿ
 ಯುಮಂ ಕೆಮ್ಮುಪಟ್ಟಿಯುಮನಿತ್ತು ಬಿಡಿಂಗಿಪೋಗಿಮಂಟುಮಂ
 (ಸು. ೫. ೨-೩ ೫). ೩. ತಂಗುದಾಣ; ಬಿಡದಿ; ಬಿಡಾರ: ಅವರಾಜತಂ
 ಯಥೋಕ್ತವೃತ್ತಿಯಂ ದೂತನಂ ಬಿಡಿಂಗಿ ಪೋಗಲ್ವೆಯ್ಯು (ಶಾಂ. ೫. ೨-೩ ೫). ೪. ವಾಸ್ತವ್ಯ; ಠಿಕಾಣೆ; ಮೊಕ್ಕಾಪು: ಬಿಡನೆಲ್ಲಿ
 ಬಿಡುವಮನೆ ನಿಮ್ಮಯ್ಯಂ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಬೆಂದರ್ ಮುನ್ನಮೆ
 ಮಾಡಮಂ ಸಮೆದಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಗೆ ಬಿಡಯಂಗಯ್ಯಮನೆ (ಪಂ. ೫. ೨-೩ ೫).
 ೫. ಸೈನ್ಯದ ಶಿಬಿರ: ಪಾಳೆಯ: ಎರಡು ಪಡೆಯ ನಾಯಕ
 ರಪಹಾರತೂಯಂಗಂ ಬಾಟು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬಿಡುಗಲ್ಲಿ ಪೋರಾರ್
 (ಪಂ. ೫. ೧೦-೧೨ ೫); ನಿನ್ನ ಮುಂಗಿನ ಬೆಂಕಿಯು ಪೂತ್ತಿ ಪೋದುವ
 ಪಗೆವರ ಬಿಡಿನಂತೆ ಸುತ್ತಲಂ ಪೂತ ಮುಕ್ಕುಟ್ಟುಗದ ಮರಂಗಲೊಳಂ
 . . . ಬಿನದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದ ಬನಮುಂ ನೋಡಲ್ವೆಯ್ಯುದು (ಶ್ರು. ೫. ೫);
 ಗುಡಿಗಳನು ಬಿಡಿಸಿದರು ಲೋಹದ ತಡಿಕೆಗಳನಳವಡಿಸಿ ಬಿಡಿನ ನಮವ
 ಝಟಿದರವನಿಪಾಲನೆ ರಾಜಮಂದಿರವ (ಕು. ೫. ೧-೨). ೬. ಸ್ಥಳ;
 ಜಾಗ; ಭೂಮಿ: ನಡವ ಬಿಡಿನೊಳೊಂದೊಟ್ಟಿ ಪೊಲಂಬುಗಟ್ಟು

ಬಿದಾಡುತ್ರಿವರ್ಧನಶಿರೂರದೊಳಗೆ ಕಂಡು (ಕಂಕಣ. ೧೫೦-೮); ಗಾಡಿಗಿನ
ನಿರಲೀಸರಾಗದು ಬೇಡಬೇಡಾವಂದದಿಂದೀ ಬೀಡಿನಲಿ ಹೊಜವಡಿಯುತ್ತಲೆ
ತನುಕುವುದು ಮತವು (ಜಾತಕ. ೪೩-೩೨); ಮಲೆಯು ಬೀಡಿನದೆಯು ಮೇಲೆ
ದಟ್ಟಿಗಾಡು ಹಬ್ಬಿರೆ (೧೫೪. ೪೨-೩). ೭. ಸೀಮೆ; ರಾಜ್ಯ; ಪ್ರಾಂತ್ಯ :
ಮಾಜುನಾಡ ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಬೀಡಿನೊಳ ಸುಖಸಂಕಥಾವಿನೋದದೊಳ
ಪ್ರಭುವೀರಾಜ್ಯಂಗಿಯುತ್ತುಮಿರೆ (೨೮. V. ಕಾಡುಂ. ೩೦-೭; ೧೨೫); ಅಸುರ
ವಿಧಾಡ ಸನುನಗುತುಗ್ರವೈಷ್ಣವಮಾಣವನು ಬೆಸೆ . . . ಅಮರರ
ಬೀಡಿಗಭಯವ ಕೊಡುತಲಡಗಿಸಿತಾ ಶಿರತ್ರಯದ (ಕಂಕಣ. ೩-೭-೨೩);
ನಡೆದುದು ನಾಡು ಬೀಡು ಗುಡಿ ಗೋಪುರಗಳ್ ಪುಡಿಯೆಂಬ (೫೦.
೨-೧೧೩). ೮. ಸೈನ್ಯ; ಪಡೆ: ಮಹಾಸಾಮಂತರ ಪದಿರ [ಪ್ರಜೆ]
ಗಲಂದಮಗುವಾಗೆ ವಡೆವ ಬೀಡಿಂಗೆ ಬೀಡುವಿದರ್ ನೆಲನುಂ . . . ಆನೆ
ಗಂಬಕ್ಕೆ ಮೇಘಂಗಳುಮಾ ಪಡೆಗೆ ನೆಲೆಯವೆನಿಸಿ (ಕಂಕಣ. ೯-೧೦೪ ೪);
ದಾಂಟಿದದು ಕೈಷ್ಣನ ಬೀಡು ಕಳಂದಕನ್ಯೆಯಂ (ಕಂಕಣ. ೧೭-೭೦); ಬೀಡು
ನಡೆದುಲಿ ಮುಂದೆ ಮತ್ಸ್ಯನ ನಾಡಿನೊಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೨೪). F.
ಒಕ್ಕಲು : ಮೂವತ್ತಾರು ಬೀಡುಗಳುಂ ಸೈಯರುಂ ಸೈಬಗುತ್ತರಂ
(ಕುಣಾಣ. IX. ೨೪). G. ಪರಿವಾರ : ಪರಿಜನ : ಬೀಡು ಪೂಗೆ
ಬವಂತು ನಿಯಮಿಸಿ ಪಯಣದಿಂ ಬಂದು (ಜಾತಕ. ೨೪) ; ಪದವಳನಂ
ಬುಡಿ ಬೀಡ್ಲುವರ್ಚನಾದ್ರವ್ಯಂಬೆರಸು ಪೂಜಮವಮಂತೆ ಸಾರಂದು
ನಿಯಮಿಸಿ (ಕಂಕಣ. ೧೭-೨೨) ; ಬೀಡು ಕಾಣಿಕೆಯಿತ್ತು ಕಂಡುದು ನಾಡ
ಕಾಣಿಕದನು ಪುರೋಚನ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೧೪). G. ಮರ. ಗಿಡ. ಪೈರು
ಮುಂತಾದುವುಗಳು ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಬಿಡುವ ಫಲ, ಭಸಲು
ಮುಂತಾದುವು : ಹಣ್ಣು-ಹಂಪಲು, ಕಾಯ-ಕಸರು ಮೊದಲಾದುವುಗಳ
ಮೊದಲನೆಯ ಬೀಡನ್ನು ಮಲೈ ಮಿಸಲಂದು ನೀಡುತ್ತಾನೆ (ಕಂಕಣ. ೩).
G. (ಹಿಂದೆ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆಂಗೆ;
ಸೈಬಯರ್ಗಂ ಪನ್ನಸಿಗರ್ಗಂ ಗಾವೂರುಗಳ್ಗೆಂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟುಂ ಬೀಡು ಬೆಸಂ
ಪೋಣು (೨೪೩. IX-೭. ೭೭-೨೭; ೧೧೭); ವೀರಭದ್ರದುರ್ಗದ ಅಶ್ವವನಗೆ
ತೆಣುವ ಬೀಡು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಅರೆವಾಸಿ ಉಣಗಮಾನ್ಯ (೨೮. III. ಕ್ರೀಶ್ಣ.
೧೦೦-೧೪; 17೩). G. ತೆರೆಯುವುದು: ಬಿಡುವುದು : 'ಕಟ್ಟು'ಡು'.
'ಕೆಸುಗಟ್ಟು'ಡು' ಪರಾ. G. (ಬಾಣದ) ಎಸೆತ; ಪ್ರಯೋಗ :
ಮಾಸಾಳ್ಳಂಕೆ ಬೀಡಿನುತ್ತಂ ಹರಕಾಂರಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಂ (ಕಂಕಣ. ೨-೭೦).
'ಅಂಬುವೀಡು' ಪರಾ. ಬೀಡೆ : ೪. ತತ್ಪುರದ ಭವಿತಕರ
ಮಾದ ಪೂಜದ್ವಿ ಬೀಡೆಯ ಬಿಡಿಸಿ ಸಾಗಮನೆ ಸತ್ಕರಿಸಾತಂ (ಕುಣಾಣ.
೨೭-೨೩). ಬೀಳ್ : ೨. 'ಬೀಳ್ಕೊಳ್' ಪರಾ. ಬೀಳ್ಕು : ೨.
'ಬೀಳ್ಕೊಳ್' ಪರಾ. ಬೀಲ್ಕು : ೨. 'ಬೀಲ್ಕೊಳ್' ಪರಾ.
೭. 'ಬಿತ್ತುಬೀಲು' ಪರಾ. ವೀಡು : ೨. ರಾಜಪುರುಷರ್ಮನೆ
ಗಲೊಳ್ ನೀಡಿಲ್ಲದ್ದು ರಾಜದತ್ತಂ ರಾಜಪ್ರಾವಿಂಕ ಸಪ್ತಮಿ
ಮಯ್ಯಾದೆ ತಾಂಬ್ರಿತಾನಂ ಭುಕ್ತಾನುಭೋಗಂ (೨೪. XI. ೧೦-೭;
7೩); ವೀಡಿಲ್ಲದ್ದು ಕೊಂಬಿಲ್ಲದ್ದು ತೆಲೆಯುಂ (೨೪. XIV.
೧೦-೨೦; 7೩). ೭. ಮಂಡಲಸೂಚನದೊಳಗಿಡೆಹಳ್ಳಿಯ ವೀಡಿನೊಳ್
ಸುಖಸಂಕಥಾವಿನೋದದಿಂ ರಾಜ್ಯಂಗಿಯುತ್ತುಮಿರರ್ (೨೮. VII. ಕಂಕಣ.
೯೭-೧೭; 111೨); x x x ಹಳ್ಳಿಯ ವೀಡಿನಲಿ ಸುಖಸಂಕಥಾವಿನೋದದಿಂ
ರಾಜ್ಯಂಗಿಯುತ್ತುಮಿರೆ (೨೮. VII. ಕಂಕಣ. ೯೯-೨೭; 11೨೭).

ಬೀಡುವೀಡು, ಬೀಡುವೀಡು (ದ್ವಿರೂಪತೆ) : ಸ್ವಾತಿ ಕಾಲಕೆಮೆಂದು
ವಡವರ್ ಪೋಗಿ ಸೂಜಿಮೆಂಬುದುಮವರ್ ಬೀಡುವೀಡುಗಳೆಲ್ಲಂ
ಸೂಜಾದುಗಳ್ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೩೪ ಪು) ; ಬೀಡುಬೀಡುಗಳೆಲ್ಲಮಾ ಸಂಪ್ರವಂ
ಕೂಡಿ (ಕಂಠಾ ೩-೦೦). ಬೀಡಂ ಬಿಡಿಸು, ಬೀಡ ಬಿಡಿಸು=೦. ಬೀಡಾರ

ಹೊಡುವಂತೆ ಮಾಡು : ತಂಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಕಡುಪಗರಾದುದು
ಬೀಡು ಬಿಡಿಸುವುದೀ ಪುಣ್ಯನದಿಯ ತಡೆಯೋರ್ ಬೇವರ್ (ಅಂಶ. ೧೦-೬೬):
ಮಧುಸೂದನ ಪುಣ್ಯವರ್ಗದೊಳೊಂದು ಕೊಳಸರಲ್ಪಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಡಿಸಿ
ನಸುವಗುತೆ ರುಕ್ಕಿನೆಯೊಳಂತೆದನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೩). ೨. ದಂಡಿನ
ಠಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಡು : ಪಾಳೆಯ ಹೊಡು : ಶರಧಿಯ ಗಾಡಿಹೊಡು
ಕರಿದಂತು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬೀಡ ಬಿಡಿಸುವಂತೆ ಲಂಕಾಪುರವನೇಕ್ಷಿಸುವೆ
(ಅಂಶ. ೨-೦-೦೯). ಬೀಡು ಬಿಡು, ಬೀಡ ಬಿಡು=೦. ವಸತಿ ಮಾಡು :
ತಂಗು : ಅರಾನಂ ಬಟ್ಟಿಪೋವರ್ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟರರ್ ನಿಜಸು
ವರಪ್ಪದೊಂದೆ ಜರಿಗವುಗುವುದೆಂದೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯೯-೩) : ಚತುರ್ವೇದ
ಪಾರಗರ ಮನೆದು ಮುಂದಣ ಚತುಶ್ಚಾರಿಯೋರ್ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟು
ಧರಾಮರವೇಷದೊಳೊಂದುವರುಷಮಿರ್ಪನ್ನೆಗಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೨೨ ಕ) :
ಬಸದೊಳಗೆ ಬೀಡ ಬಿಟ್ಟು ನಿಮಿತ್ತವನ್ಯಾಯಕೋಟಿಯ ಮಾಡಿ . . .
ಮತ್ತೀಗೆ ಬೀಡ ಕೋಪವನುಡುಗು ತಂದೆಯಂದಡೆ ನಿನ್ನ ಕೋಡ
ಕೊಡೆಯದೆ ಬಹುದೆ ಬಿಟ್ಟವನೆ (ಕಂಠಾ. ೯-೨೦). ೨. (ದಂಡಿನ) ಠಾಣ್ಯ
ವನ್ನು ಹೊಡು : (ಸೈನ್ಯದ) ಶಿಬಿರವನ್ನು ಹಾಕು : ದುರ್ಯೋಧನಂ
. . . ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಪೂರ್ವದಿಗ್ವಾಗ್ದೊಳೆ ಪ್ರಳಯಂ ಮೊದಿವಿಟ್ಟಂತೆ
ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟು (ಕಂಠಾ. ೧೦-೩೦ ಕ) : ಇರಲಿಲ್ಲಂ ಬಂದು ಬೀಡು
ಬಿಡುವ ಕಟಕಮಂ ಕಂಡನಾಗೆ ಸರೇದಂ (ಕಾಡಾ. ೯೩) : ಹಿಂಗದೆ
ತಳತಂತ್ರಸಹಿತದಿ ನೊ ಶಿವಗಂಗಯೊಳಗೆ ಬೀಡ ಬಿಟ್ಟು (ಕಂಠಾ. ೧೦-೩೬).
ಬೀಡನೆತ್ತು = ಬಿಡಾರವನ್ನು ತೆಗೆ : ಮುಡಿವನಂ ಬೀಡನೆತ್ತು ಕೆತಿಯು
ಮಯಣಬೋಗಿ (ಕಂಠಾ. ೧-೨೦೬) : ಕೊಳಪ ಜನಪ್ರತ್ಯಾಯಂಗಳ
ನಳವಿಗದತಿಭಕ್ತಿಯಲಿ ತಾನೊಲಿದು ಪುಡಿಸಿ ಬೀಡನೆತ್ತಿದನು (ಸಾ. ೧೦-೨೦).
ಬೀಡಿನ ಮನೆ = ಅತಿಥಿಗಳು ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳ :
ವಸತಿ : ಬಿಡಾರ : ನಿನಗೆ ಸಾಕನ್ನೇಕಿ ಬೀಡಿನ ಮನೆ ವ್ಯಥಾ ಬೇಳೊಂದು
ಸಂಶ್ಲಸೆಯು ಬಿಡು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೦).

[ದೇ. ೩ ಕಮ. ಕುಲ. ಬೀಡು : ಕುಲ. ಬೀಡು : ಕುಲ. ಬೀಡು]

- ಬೀಡು, ಬೀಳ್, ಬೀಳ್ಕು, ಬೀಡು, (ನಾ). ೦. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ
ವಾದುದು : ನಿರರ್ಥಕವಾದುದು : "ಬೀಡುದನೆ ಬೀಡಲನೆ ಬೀಡಾದನಕೆ"
(ಕಂಠಾ. ೧೦). 'ಬೀಡಾದಿ' ಪಾ. ೨. ಸಾಗುವಳಿಯಿಲ್ಲದ ಭೂಮಿ :
ಬಂಜರನೆಲ : 'ಬೀಡು ಪ್ರದೇಶ' ಪಾ. ಬೀಳ್ಕು : ೩. ಅಲ್ಪವಾದುದು :
ಕ್ಷುದ್ರವಾದುದು : 'ಬೀಡನೆ' ಪಾ. ೯. ತಪ್ಪು : ದೋಷ : ಪಶ್ಚಿ
ಯೊಳದಹಿ ಬರಿದಕ್ಕರದ ಬೀಡೋಡದೊಂದೆ ಕಿರುವುದಗ್ಗದ ಕಜ್ಜಂ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦-೨೨). ಬೀಳ್ಕು : ೦. ಹರಿಗಯ ನೋವಿನ ಹುಯಿಲುಗಳಿಲ್ಲಂ
ಮಕ್ಕಳ ಪುಟ್ಟದೆ ಬರಿ ಬೀಳ್ಕಲ್ಲಂ (ಕುಲಾ. ೧೦೩-೨೦೯) : ಕಗ್ಗಂಟಾಗಿ
ಪರಣಮಿಸಿದರೆ ಅಸಂತೋಷ! ಬೀಳ್ ಬೀಳ್ಕು (ಕಂಠಾ. ೯೩). ೨. ಹುಲುಗು
ಯಾಯ್ತುಗುವೊಡ್ಡು ಬಿಟ್ಟು ಕೋಟಿ ಸಲಕಾಲ ಬೀಳಾಗರಲು (ಕಾಡಾ. ೨೧-೨೨
೦೩೬-೩೬ : ೧೧೦) : ಗುತ್ತಿಯ ದಾರಿಯ ಬೀಳ್ಕು ೦೩ ಸಿಂಗಟಗರೆ ಬೀಳ್ಕು
(೧೯. ೧೧೩, ೧೩೯. ೧೬೩-೨೦ : ೧೦೭) : ಮನೆಯಿಲ್ಲ ಹಾಳು. ನೆಲವೆಲ್ಲ
ಬೀಳ್ಕು, ಈ ಬಾಳು ಗೋಳು ಗೋಳು (ಕಂಠಾ. ೩-೬). 'ಬೀಳ್ಕುದಂಡು'.
'ಬೀಳ್ಕುಭೂಮಿ' ಪಾ. ೩. ಪೇಳಲಿನ್ನೆನಿತುರಿದುರಿದು ಬೀಳ್ಕು ನುಡಿವದ
ಬಿಡದ ಪಕ್ಷದ ತಾಳದಳು ವಿನಾದದೊಳನೆಯ ನಿಮ್ಮ ನೈವಸುತೆಗೆ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೬೬)
ಅರಿಯಾ ಬಗಿಯಂ ಬೀಳ್ಕುದಾವುದಂ ಕಾಯದೇಕ್ಷರು ಉಯ್ಯಾತಂ
ಕಾಡೊಳಿರ್ದಾನಲವಂ ಕುರುಡಂಬೊಲೆ (ಕಂಠಾ. ೧೯-೬೯) : ಹಾಳರ್ಥ
ಹೊಲೆಯರೆಂದೊ ಬೀಳ್ಕರ್ಥ ಹಣ್ಣು ಎಂದೊ ಹೋಳು ಹೋಳಾಗಿಹುದು
(ಗಂ. ೨೩-೬). ೩. ಹೀನಸ್ಥಿತಿ : ಹೆಂಗರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ
ಅಗೌರವ, ನಮ್ಮ ಬೀಳ್ಕು (ಕಂಠಾ. ೧೩. ೨೦೩). ೬. ಹಾಳು : ಕೊನ್ನ :

'ಬೀಳ್ಕುವಳ್ಳಿ' ಪಾ. ಬೀಡು : ೨. ಬೀಳ್ಕು, ಬೀಡುಗರ್. ಬೀಳ್ಕು
(ಕಂಠಾ. ೨೩೩ ಕೃಷ್ಣಾ). 'ಬೀಳ್ಕುಲ' ಪಾ. ೬. 'ಬೀಳ್ಕುಡಿಸು' ಪಾ.

ಬೀಡು ಬೀಳು, ಬೀಳು ಬೀಳು = (ನೆಲವು) ಹಾಳು ಬೀಳು :
ಬಂಜರಾಗು : (೪) : ಹೀಗೆ ಹೊಲಗಳ್ಳು ಕರಿಕೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಾಕೊಂಡು
ನಂತರ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಬೀಳು ಬೀಳುವಂತಾದೀತು! (ಕಂಠಾ. ೨೦)
ಐದು ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ ೦೩ ಚದರ ಮೈಲಿ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಬೆಂಗಾಡಾಗಿ
ಬೀಳು ಬಿದ್ದಿತು (ಕಂಠಾ. ೨೨). ಬೀಳ್ ಮಾತು=ಅಲ್ಪವಾದ ಮಾತು :
ಬೀಳ್ ಮಾತಿಗೆ ಬೆರರಿ ನಿಲುವರೆ (ಕಂಠಾ. ೧-೨-೬).

[ದೇ. ೩ ಕಮ. ಕುಲ. ಬೀಡು : ಕುಲ. ಬೀಡು : ಕುಲ. ಬೀಡು]

ಬೀಡು (ನಾ). ಎರಕ ಹೊಯ್ದು ಕಬ್ಬಿಣ : ತಾಂಡವಾಳ : ಈ ರೀತಿ
ಯಿಂದ ಬೀಡು ಅಂದರೆ ಹೊಯ್ದ ಕಬ್ಬಿಣವು ಹುಟ್ಟುವದು (ಕುಲಾ. ೬-೦೯)
ಈ ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಬೀಡಂಬ ಹೊಯ್ದು ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮಾಡಿರುವ
ಕಾರಣ (ಕುಲಾ. ೬-೩೩೨).

[೪-ಮರಾ ಬೀಡು : ಕುಲ. ಬೀಡು. ಬೀಡು : ಕುಲ. ಬೀಡು]

ಬೀಡುಂದಾಣ, ಬೀಡುಂದಾಣ. ಬೀಡುಂದಾಣ, ಬೀಡುಂದಾಣ (ನಾ).
೦. ಬಿಡಾರ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ : ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುವ ಸ್ಥಳ :
ತಂಗುದಾಣ : ನಾಡೋರ್ ನಗರಗ್ರಾಮಂಪೀಡವಿರ್ಪದಮೆಂಬ
ಪತ್ರನಮಂದಿ ಬೀಡುಂದಾಣದೊಳೊಂದು ನೋಡುತ್ತಂ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೩೯)
ತನಗೆ ಬೀಡುಂದಾಣಮಾದ ಮಾಡದ ಪೆಣಗಣ ನಂದನವನದ
ಮಾಕಂದಭೂರಾಹದ ಮಂದಬ್ಬಯೊಳೊ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೨೯ ಕ)
ಬೀಡುಂದಾಣ : ೦. ಬೀಡುಂದಾಣಗಳೊಳೆ ಬಿಟ್ಟಿರವಣಗಳೊಳಂ
ನನಯ ಹೊಪಂಗಳೊಳಂ ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತಂ ಬಂದು (ಕಂಠಾ. ೨-೯೬ ಕ)
ರಂಜನಂದಿರವಂ ಪೊಕ್ಕು ಸಕಲರಾಜಲೋಕಮಂ ಬೀಡುಂದಾಣಗಳ್ಳಿ
ಪೊಗರ್ದೊಟ್ಟು (ಕಾಡಾ. ೯೩೯) : ಮಯ ರಚಿಸಿದ ಬೀಡುಂದಾಣದ
ಕುಲೊಳಾನೆಯ ನಿರಿಸಿದನವನೇಶ (ಕಂಠಾ. ೨೨-೬೬). ೨. ನಿವಾಸ :
ನೆಲ : ವಿವೇಕದ ಬೀಡುಂದಾಣವಾತ್ಮಿಕ ಕಳೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪದ
ಭಾವಳಯಂ (೧೯. ೧೧೩, ೧೨೯. ೦೨೯-೨೯ : ೧೦೭) : ಜಗಮೃಗವನುಡುಗಿ
ಸುಡುವ ಕಲ್ಪಾಂತಹುತವಹಂದಿಜ ಕನ್ನೇಡ ಬೀಡುಂದಾಣವೆಂಬಂತೆ
ಕೆಂಪದರ್ಪ ಕೆಂಡಮಂ ಕೇಸುರಿಯನುಗುಟ್ಟ ಕಣ್ಣಳಂ . . .
ಭಯಂಕರಮಾಪ್ತನಂ ಬಂದು (ಕಂಠಾ. ೯-೧೦ ಕ). ಬೀಡುಂದಾಣ : ೦.
ಮಾನಂಬುಡು . . . ಬೀಡುಂದಾಣ (ಕಂಠಾ. ೨೩ ಕೃಷ್ಣಾ).
ಬೀಡುಂದಾಣ : ೦. ಬೀಡು + ತಾಣ, ಬೀಡುಂದಾಣ (ಕಂಠಾ. ೨೨
ಕೃಷ್ಣಾ).
[ಬೀಡು + ತಾಣ]

ಬೀಡುಕಬ್ಬಿಣ (ನಾ). ಎರಕ ಹೊಯ್ದು ಕಬ್ಬಿಣ : ತಾಂಡವಾಳ :
ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ವಿಮ್ವಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉಪಯೋಗದಿಂದ
ಬೀಡುಕಬ್ಬಿಣ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದೆ (ಕಂಠಾ. ೧೩. ೩೬೬).

[ಬೀಡು + ಕಬ್ಬಿಣ (<ಕರ್ಪಣ)]

ಬೀಡುಕಾಣಿ (ನಾ). ಪಾಳೆಯದಲ್ಲೆರುವ ಸೈನಿಕ : ಹೊಮ್ಮೂಡಿಗೆಯ
ಹೊಡಣುಗಳ ಬಿಡುವಿನ ಬೀಡು[ಕಾಣಿ. ಗಾಡಿ]ಕಾಣಿರು ಬೀಡಿನಿಂದಿಟ್ಟರು
ಬರಿಮಾಮಿದ (ಕಂಠಾ. ೬-೩೬-೦೦). [ಬೀಡು + ಕಾಣಿ]

ಬೀಡುಕೊಳ್ 'ಬೀಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೀಡುಗಲಹ (ನಾ). ಬೀಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಲಹ : ಒಳಜಗಳ :
ಬೀಡುಗಲಹ ಕೈದೊಳು ಕೊಂಡೆಗೆ ನಟಿಸು ನಾಡುನಾಡಿನಲಿ
(ಕಂಠಾ. ೯-೨). [ಬೀಡು + ಕಲಹ]

ಬೀಡುಗಾಲು 'ಬೀಡುಗಾಲ್' ನೋ.

ಬೀಡುಗಾಯ್ (ಕ್ರಿ). ವಸತಿ ಮಾಡು : ತಂಗು : ತೃಣಜಲಮೃದ್ಧ
ಮಾದದೆಯೊಳ್ ಬೀಡುಗಾಯ್ (ಶಾಂತಾ. ೫೦). [ಬೀಡು + ಕಾಯ್.]
ಬೀಡುಗೊಳ್, ಬೀಡುಕೊಳ್, ಬೀಡುಗೊಳು, ಬೀಳುಕೊಳ್,
ಬೀಳುಗೊಳ್, ಬೀಳ್ಕೊಳ್, ಬೀಳ್ಕೊಳು, ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳು,
ಬೀಳ್ಕೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ವಸತಿ ಹೂಡು : ಬಿಡಾರ ಮಾಡು :
ತಂಗು : ಬಿಡಬೇಡ್ಗೆಲೆ ಬೀಡುಗೊಳ್ಕೊಡನನು ಕಣ್ಣಾಣೆಮ್ಮತ್ತೆ
ನೋಡಿದ ಮಾವಂ ಶತಪ್ಪದ್ದಂ . . . ಎಂದತಿಜಾತಿಹಾರ ನುಡಿದೊ
ಜಾರಂಗಿ ವಕ್ರೋತ್ತಿಯು (ಶಾಂತಾ. ೧-೧೩೯). ೨. ಶಿಬಿರವನ್ನು ಹಾಕು :
ಥಾಣ್ಣೆ ಹೂಡು : ಬೀಡುಗೊಂಡಿದೊ ಕತ್ತಲೆಯ ಪಾಳೆಯಮುತ್ತ
ಲೋಡಿದುದೊ ನೋಡಿದನು (ಶಾಂತಾ. ೨-೩೩). ಬೀಡುಕೊಳ್ : ೩.
(ಮನೆಯಿಂದ) ಹೊರಡಲು ನಿರೂಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು ;
ಮುಂದೆ ಸಾಗಲು ಆಪ್ತನೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು : "ಬೀಡುಕೊಂಡಂ
_ಬೀಳ್ಕೊಂಡಂ" (ಕುಪ್ಪ. ೧೯ ಶ್ಲೋಕ). ೪. ಹೋಗಲು ಆಗುವು
ಮಾಡು : ಕಳಿಸಿ ಕೊಡು : "ಬೀಡುಗಿ ಬೀಡುಕೊಳ್ಳೊಂಬುದದು ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳು
ನಿಕ್ಕುಂ" (ಶಾಂತಾ. ೨೨). ಬೀಡುಗೊಳು : ೧. ನಾನಾನಾದು
ಗಂಗೆ ಬಿಡ್ವವರಂ ಕೈಗೈಯ್ದೊಳ್ಳಾರಂ ತೇನುತೇನಮೆ ಬಂದು
ಬೀಡುಗೊಳುತಂ ಮೈಸೂರಿನಿವೃತ್ತಗೊಂಡು (ಕುಪ್ಪ. ೧-೩೯).
ಬೀಳುಕೊಳ್ : ೩. ನೃಪತಿಯ ಬೀಳುಕೊಂಡಿನನಂದನು . . .
ಕುರುಭೂಮಿಗೈತಂದೆ (ಕುಪ್ಪ. ೧-೧೯) ; ಬೀಳುಕೊಂಡನು ಮುನಿ
ಬಳಿ ಭೂಪಾಲಕನ ಹರೂಪದಲಿ ತನ್ನವಬಾಲಕರು ಸಹಿತ (ಕೋಶಾ.
೧-೯-೩೩). ೪. ಲಕ್ಷ್ಮೀಮತಿಯ ಕವಲಜ ಬೀಳುಕೊಂಡನು (ಕೋಶಾ. ೩-೩೦);
ಭೂಪಾಲನು ತಿಳುಹಿದ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮ ಬೀಳುಕೊಂಡನು (ಶಾಂತಾ.
೧೦-೩೩-೩೦). ೫. ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡು : ತಾರಿಹೋತ್ಯಾಶ್ರಮವನಬಿರು
ಬೀಳುಕೊಂಡರು ಮತ್ತೆ ಕಂಡರು ಬಾದರಾಯಣನ (ಕುಪ್ಪ. ೧-೧೦-೧).
೬. ಇಲ್ಲವಾಗು : ಕಳೆದು ಹೋಗು : ಕೀಳು ಮೇಲಿನ ಸೀಮೆ
ನನ್ನಲಿ ಬೀಳುಕೊಂಡುದು (ಕುಪ್ಪ. ೩-೨೩). ಬೀಳುಗೊಳ್ : ೩.
ನಾನೀ ಬಂಧನವ ಬಿಡಿಸಲ್ಪ ಬಂದನು ಎಂದು ನಾರದ ಬೀಳುಗೊಂಡನು
(ಕೋಶಾ. ೧೯-೩೦). ೬. 'ಬೀಳುಗೊಳುಸು,' ಪರಾ. ಬೀಳ್ಕೊಳ್ :
೩. ಭಕ್ತವಚನಗಂ ಕೇಳಿಸ್ತೆ ಕಿವಿಗಲ್ಲ ಎಂದ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಬಪ್ಪಂ
(ಕೋಶಾ. ೩೯. ೧೦೩-೧೦). ಮಲಗಿದ ಮುತ್ತಯನ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಕೊರವರಿತ್ತ
ಸಂದರು (ಕುಪ್ಪ. ೧೦೦). ಮುಕ್ಕೈಣ್ಣ ನರಸಯ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು
ರಹಿದೇವಿ . . . ಹೊಕ್ಕಳು ಕುಸುಮಾಮತಿಯ (ಕೋಶಾ. ೧-೯೯). ೪.
ಶಿರವ ತಡಹುತ ದೇವತೆ ಪುರಹರನ ಬೀಳ್ಕೊಂಡರು (ಕುಪ್ಪ. ೩-೨೩);
ಆರೋಗ್ಯವೇಳಿಗೆ ಸನ್ನೆಯಾಯ್ದು ಆ ರಾಜಸಭೆ ಭೋಜನದ್ದು ಆ
ರಾಯಗಿಣಿ ಬೀಳ್ಕೊಂಡುದು (ಕೋಶಾ. ೩-೧೦೩); ನೃವಾಲನಂ
ಬೀಳ್ಕೊಂಡು . . . ದುಷ್ಪಬುದ್ಧಿ ಪೊಪಮದುತಿರ್ದನು (ಕೋಶಾ.
೨೯-೨೩). ೫. ಈ ನಿಷ್ಪನ್ನತೆಯ ಬೀಳ್ಕೊಂಡ ಪಾಂಡವಗುಣಿಗಳ ಗರು
ವಾಯ ಮಾಡುವಿರಂದು ಖಳ ನುಡಿದ (ಕುಪ್ಪ. ೧-೧೦) ; ಮಡಿದುದ್ದಿ
ನಿನ್ನನೆ ನಿನ್ನಗಿಡದ ಭುಜ ಬೀಳ್ಕೊಂಡನ್ನೆ (ಕುಪ್ಪ. ೧-೩). ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳು :
೩. ಭುವನೋದ್ಧರಣಶೀಲನಾಗಿ ಮೃಡನೆಂ ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತೆ . . . ಅಲ್ಲಿಂ
ತಳದೊ (ಕವ್ಯಾ. ೨-೩೦); ಅನುಜನಾ ಕ್ರಮದಿಂದ ವಂದಿಸಿ ಜನನಿಯನು
ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳಿ (ಕೋಶಾ. ೨-೩-೨೩). ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳು : ೩. ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ
ಖಂಡಿತಾ ಬರುವೆವು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವರಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ನಮ್ಮ
ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದೆವು (ಕವ್ಯಾ. ೩೦). ೪. ಗಂಗೆವನ್ನೇ
ಇವರನ್ನ ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಿದರು (ಕೋಶಾ. ೨೯).
ಬೀಳ್ಕೊಳ್ : ೩. ಕೇಳಿವನಬಾದಪಂಗಿರರ ಚಿತ್ತಗೊಂಡು

ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ರಾಗದೆ ನಿಮ್ಮಂ ಬಲಗೊಂಡು ಪೋವ ಗುಣಮಂ ಕೊಳ್ಳೆಂ
(ಕವ್ಯಾ. ೧೦-೧೩೦); ಗುಧರ್ವರಾಜನಂದನೆಯಂ ತನ್ನ ನೆತಾನಂ ಬಿಡಿಸಿ
ಬೀಳ್ಕೊಂಡು . . . ಪೊಪಮಟ್ಟು (ಕೋಶಾ. ೨೩೩); ಅತಿಪ್ರೀತಿಯಂ
ನುಡಿದಿದ್ದಂ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಪೋದಂ (ಕೋಶಾ. ೨-೧೯. ೫). ೪.
ಸೂರ್ಯಸೂನುವಂ ಸೂರ್ಯದಿನದಂದು ಕಂಡು ಕಾರ್ಯಾದ್ವಿಯಂ
ಮಾಡಿ ಬನ್ನಿಮೆಂದು ಕೊಂಡಿಯಂ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು (ಕೋಶಾ. ೯-೩೩. ೫);
ಅಂಶಿಯೊನೆಂದು ನಿಜಗುರುಜನವಂ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಬೀಡಂಗಿ ಪೋಗಿ
ಲ್ಪೆಬ್ಬು (ಕೋಶಾ. ೯-೧೩. ೫). [ಬೀಡು + ಕೊಳ್.]

ಬೀಡುಗೊಳು 'ಬೀಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೀಡುದಾಣ 'ಬೀಡುದಾಣ' ನೋ.

ಬೀಡುಪ್ರದೇಶ (ಪ್ರಾ). ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡದ ಭೂಮಿ : ಬಂಜರನೆಲ ;
ಜಲವಸತಿಯಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿನ ಬೀಡುಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲೂ
ಜಮೀನ್ದಾರ ತೊಂದರೆಪಡುತ್ತಿರುವ ಜನರಿಗೆ ಹಂಚಿ ಕೊಟ್ಟು ಅವರಿಂದ
ಬೀಡಾದ ತರಕಾರಿಗಳ ಮಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ (ಕೋಶಾ. ೩೩).

[ಬೀಡು + ಪ್ರದೇಶ]

ಬೀಡುಬಿಡು, ಬೀಡುವಿಡು (ಕ್ರಿ). ಬಿರುಕು ಬಿಡು : ಸೀಳಿಹೋಗು :
ಬಿಡುಗಟ್ಟಿದನಲ್ಲಯಲಿ ನೆಲ ಬೀಡುಬಿಡಲೊಡದನು (ಕುಪ್ಪ. ೧೦-೨೦).
ಬೀಡುವಿಡು : ಬಿರಕರಣ ತಾಪದಿಂದ ಧರಣತಳಂ ಬೀಡುವಿಟ್ಟು ತಾಪ
ದೊಳಂ ಭೋಗರದು ಮುಖ ಕಣ್ಣು(ಗು)ಯ ವಿತ್ತಂಭರ ಬೆಳಗುಂ ಮನಕೆ
ವಂದ ಧಾನ್ಯವೃಜಮಂ (ಕುಪ್ಪ. ೧-೩೨).

[ಬೀಡು (<ಬೀಟ್ಟಿ) + ಬಿಡು]

ಬೀಡುಬಿಡು 'ಬೀಡುವಿಡು' ನೋ.

ಬೀಡುಬಿಡು, ಬೀಳುಬಿಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡದಿರು ;
ಪಾಳುಬಿಡು : ಬೆಳೆ ಕೈಗೆ ಬಂದ ನಂತರ ನೆಲವನ್ನು ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ
ಮುಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಬೀಡುಬಿಡುವುದು ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಳೇ ಪದ್ಧತಿ
(ಕೋಶಾ. ೧೦). ಬೀಳುಬಿಡು : ೨. ಹಾಳುಗಡವು ; ನಿರರ್ಥಕಗೊಳಿಸು :
ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪಾಡಿಗೆ ತಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಧಿಕಾಲವೇ ಬೀಡುಬಿಡೆ. ಅದನ್ನು
ಜನರು ಪೋಷಿಸದೆ ಬೀಳುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕುಪ್ಪ. ೨೩).

[ಬೀಡು + ಬಿಡು]

ಬೀಡುಬಿರಿ 'ಬೀಡುವಿರಿ' ನೋ.

ಬೀಡುವಿಡು, ಬೀಡುಬಿಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ವಸತಿ ಮಾಡು : ತಂಗು ;
ಬಿಡಾರ ಹೂಡು : ಪೂತದಿಮುಗತ್ತೆಯ ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತಿದ ಸೈಕತಭೂತಳಂ
ಗಣ್ಣಿಳಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಬೀಡುವಿಡುತ್ತಂ (ಕವ್ಯಾ. ೧-೩೯) ; ಸುರಮೃಪ್ರದೇಶಂ
ಗಣ್ಣಿಳಿ ಬೀಡುವಿಡುತ್ತಂ ಬಂದು (ಕೋಶಾ. ೧೩-೩೦) ; ಉಪವನಪ್ರದೇಶ
ದೊಳ್ ಬೀಡುವಿಟ್ಟು (ಕವ್ಯಾ. ೩-೨೫). ೨. (ಸೈನ್ಯದ) ಶಿಬಿರ ಹಾಕು ;
(ದಂಡಿನ) ಪಾಳೆಯ ಹೂಡು : ಪುಷಾಸಾಮಂತರ ಪದರ [ಪ]ಣಿ
ಗಂಧಮಗುವಾಗೆ ನಡೆವ ಬೀಡಂಗಿ ಬೀಡುವಿಡಲ್ ನೆಲನುಂ . . .
ಅನೇಗಂಬಕ್ಕೆ ವರ್ಮರಂಗುವೂ ಪಡೆಗೆ ನೆಲೆಯವು (ಕೋಶಾ. ೧-೧೦೯೫).
೩. ವಸತಿ ಹೂಡುವಂತೆ ಮಾಡು : ತಂಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ತನ್ನ
ತನ್ನಂ ವಿಜಿಗೇಷುವಾಗಿ ಪೋದೊಡಾತನಂ ಸಾಮಾಧಿಕರನೊಡಂಬಡಿಸಿ
ಕಂದಲ್ಲಿ ಬೀಡುವಿಟ್ಟರೆ (ಕಾಪ್ಪ. ೩-೩). ೪. ಆಮೆಸು : ವ್ಯಾಪಿಸು ;
ಹರಡು : ಕುಡುವುವು ಸಿದೆಯ ಬಡುಜಡೆ ಬೀಡುವಿಡೆ
. . . ಪಾಡಿ ಜನದಿವ ಕಡೆಬಡೆಗಿನಿಟ್ಟರೂಯರಂ (ಕಾಪ್ಪ. ೩-೯).
ಬೀಡುಬಿಡು : ೧. ಬೆಂಪಕವಿಧಿಗಳಿ ವಿನೋದವಿಹರಾವಿಧಿಗಳಾಗಿಯುಂ
ಬೀಡುಬಿಡುತ್ತಂ (ಕವ್ಯಾ. ೩-೩೩) ; ಒಂದು ಕಡೆ ಸಸ್ಯಜಲಸಮೃದ್ಧಿ
ಯಾದ ಒಂದು ಮನೋಹರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆ ರಾತ್ರಿಗೆ ಬೀಡು

ಬಿಟ್ಟರು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦) ; ನಗರದ ಹೊರಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦). ೨. ವಿಷ್ಣುತನ ತಾರಕಾಸೂರನ ಬಿಡು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ ನೋಡಲದ್ದುತಂ (ಗಾಥ. ೭-೪೪) ; ಬೀಡುಬಿಟ್ಟುದು ಒಳ ಸಿಡಿಲ ಸಫಾದನಬಾದದ ನಿಶಿತಗಿರಿಗಳ ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳ ಮಣಿಬಿಟಲ ಕಡುಪು ಗಳಲಿನಸುತನ (ಕೋಶ. ೭-೭-೨೭). ೩. ನೆರೆ ನಿಲ್ಲು ; ನೆಲಸಂ ; ತಳವೂರು ; ಆರ್ಯರು ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ದ್ರಾವಿಡರೊಡನೆ ಬೆರತು ಹೋದರು (ಶ್ಲೋ. ೭೦).

[ಬೀಡು + ಬಿಡು]

ಬೀಡುವೇಟು (ಕ್ರ). ತಂಗುದಾಣವನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸು ; ವಸತಿಗೃಹ ವನ್ನು ಸೂಚಿಸು ; ಮತ್ತಿನ ಪಾಲ್ಗುಣ ಕೊಂಡಿಗಂ ಬೀಡುವೇಟು ಮಾಡಂಗಳಂ ಬೀಡುವೇಟು (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೫೦ ಕ). [ಬೀಡು + ವೇಟು]

ಬೀಡುವೊಗು (ಕ್ರ). ಬಿಡಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸು ; ಬೀಡುಂಟೊಕ್ಕಂ. ಬೀಡುವೊಕ್ಕಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೭೦ ಕೃಷ್ಣ). [ಬೀಡು + ವೊಗು]

ಬೀಡುಸೆಳೆ 'ಬೀಟಿಸೆಳೆ' ನೋ.

ಬೀಡ್ತಿ 'ಬಿಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಬೀಡ್ತಿ 'ಬೀಡು' ನೋ.

ಬೀಡೆಗಾಲ್ 'ಬೀಟೆಗಾಲ್' ನೋ.

ಬೀಡೆತ್ತು (ಕ್ರ). ಶಿಬಿರವನ್ನು ತೆಗೆ. - ಕೀಳು ; ಶಿಬಿರದಿಂದ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡು ; ನಿಶಾವಸಾನಸಮಯದೊಳ್ ಪಯಣದ ಸೂಚನಾಳಗಳಂ ಕುಡಿದು ಬೀಡೆತ್ತುಲಾದ್ಯೋಗೇಯ್ದುಂ ಕಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨೭-೨೨). [ಬೀಡು + ಎತ್ತು]

ಬೀಡೆಬಿರಿ 'ಬೀಟೆಬಿರಿ' ನೋ.

ಬೀಡೆಯೊಡೆ (ಕ್ರ). ಬಿರಿ ; ಬಿರುಕು ಬಿಡು ; ಆ ಮುಗ್ಧಾಂಗನಾನಿವಹದ ಸೊಗಯಿಸುವ ಬಾಯ್ಲೆಗಳಂ ಬೀಡೆಯೊಡೆದ ದಾಡಿಮದ ಪಣ್ಣಳೆಂದು ತಳರ ತೊಗಲೊಳ್ ನಿಕ್ಕ ನೋಡುವ ಶುಕಶಿಶುವ್ರಕರಮೂಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೭೦ ಕ). [ಬೀಡೆ (< ಬೀಟೆ) + ಒಡೆ]

ಬೀಡೆವಡು (ಕ್ರ). ಬಿರುಕುಂಟಾಗು ; ಸೀಳು ; ಹಣ್ಣಾರಹರಿಣನಂ ಪೂವರದದಿಯೊಳ್ ಪೂಯ್ದು ಪಟ್ಟ ಪುಲಿಗಳವೆನುಕಂ ಪರಿದರಣಾತಾಸಿತ ಮಪ್ಪ ರಾಗದಿಂ ಬೀಡೆವಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟದ ಸಜ್ಜೆಗಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೨೪).

[ಬೀಡೆ (< ಬೀಟೆ) + ವಡು]

ಬೀಡೆವಣ್ (ನಾ). ಬಿರಿದ ಫಲ ; ಬಿರುಕು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಹಣ್ಣು ; ಬೀಡೆವಣ್ಣಂ ತೂಗುಗಿರ್ದ ದಾಡಿಮತಯಂ . . . ಕುಂದವ್ವ ನಂದನಂ ಗಳೊಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೦೫) ; ಬೀಡೆವಣ್ಣಂನೆಂದಿರ್ಪ ದಾಡಿಮತರುಪ್ಪದವನು ಬನದೊಳ್ ವಿರಾಜಿತಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೦) ; ಬೀಡೆವಣ್ಣತ್ತು ಕೀರಕ್ಕೊ ಲವಂ ಮೇಳವ್ವ ದಾಳಂಬದ ತರುಕತಿಗಳ . . . ಓರಂದದಿಂ ಕುಂದವೆಂದುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೭-೦೭). [ಬೀಡೆ (< ಬೀಟೆ) + ವಣ್]

ಬೀಡೆವರಿ 'ಬೀಟೆವರಿ' ನೋ.

ಬೀಡೆವಿಡು 'ಬೀಡುಬಿಡು' ನೋ.

ಬೀಡೆವೆಟು (ಕ್ರ). ಬಿರುಕನ್ನು ಹೊಂದು ; ಬಿರಿ ; ಹಿಸಿದುಕೊಳ್ಳು ; ಪಾಪಾರಿಯರ ದೋರೆವಾಯ್ಲೆಗಳಂ ನೆಟಮಿಟ್ಟಿ ಬೀಡೆವೆತ್ತು ಬಿತ್ತರಿ ಸುವ ಬಾಡಿಮವೃಜಮಿವೆಂಬಳಿಕೆಯನಪ್ಪಕ್ಕಿಯ್ದು ಬೀವರಕುಚದಲ್ಲಿ ಕೀಗುವುದು ಪೋಗದೆ ಕೀರಕುಳಂ ನಿರಾಕುಳಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೪೭).

[ಬೀಡೆ (< ಬೀಟೆ) + ವೆಟು]

ಬೀಡೆವೋಗು (ಕ್ರ). ಬಿರುಕು ಬಿಡು ; ಸೀಳು ; ಬೀಡೆವೋಗರ್ಡ ತಣ್ಣೆ ; ರೊಸದಾರಣಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೭-೭೪).

[ಬೀಡೆ (< ಬೀಟೆ) + ವೋಗು (< ವೋ)]

ಬೀಡೊಡೆಯ (ನಾ). ನಾಡಿನ ಪ್ರಭು ; ರಾಜ್ಯದ ದೊರೆ ; ಸುವ್ವಿ ಕಾಡೊಡೆಯನೆ ಸುವ್ವಿ ಬೀಡೊಡೆಯನೆ ಸುವ್ವಿ ಬೀಡರ ಕುಲತಿಲಕ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೭೫). [ಬೀಡು + ಒಡೆಯ]

ಬೀಡಾರ 'ಬೀಡಾರ' ನೋ.

ಬೀಣೆಗ (ನಾ). ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುವವನು ; ವೈಣಿಕ ; ಬೀಣೆಗಂ. ಗಣೆಗಂ. ಕೀಣೆಗಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೭ ಕೃಷ್ಣ). [ಬೀಣೆ + -ಗ]

ಬೀಣೆಗ (ನಾ). ಹುರಿ ; ಹಗ್ಗ (?) ; ಕೆಟ್ಟನಪ್ಪ ಸೂಲ ಪಾಸಿನ ಬೀಣೆಯು ಮಳವೆ ಮೂವತ್ತಕ್ಕೊಂದು ಪತ್ತಿಯ ಮಳವೆ ಅಯ್ಯತ್ತ ಕೊಂದು (೨೭. XIX. ೦೫೭-೦೬ ; 107೩) ; ಮದ್ದಳಂ . . . ಪೂಜಮನದ ಕಾಂತೆಯಂತೆ ಬೀಣೆಯಂ ಬಿಗಿದು . . . ನಾನಾಶಬ್ದಂಗಳಂ ಬಾರಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೭ ನ). [?]

ಬೀಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಂತೀವಾದ್ಯ ; ವೀಣೆ ; ದನಿಯಂಪು ಬೀಣೆಯಂ ಮಿಡಿದವೊರಾಗಿ ಗಾನದೊಳೊಡಂಬಡೆ ಮೇನಕಿ ಮುಂದೆ ಪಾಡಿದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೪೪) ; ಕೊರಲ ಬೆರಲ ರಸಮೆಸೆಯ ಬೀಣೆಯಂ ಬಾಜಿಸಿದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೪) ; ವನರೂಪಸೂತ್ರಂ ತಂತ್ರಿಗಳನೆ ಶಿವನಂ ಹಾಕೆ ಬೀಣೆಯಂ ಕೀರಸುವರ್ (ಗಾಥ. ೭-೪೪). [< ಸಂ. ವೀಣಾ]

ಬೀಣೆಗಾಣಿ (ಪಾ). ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುವವನು ; ವೈಣಿಕ ; ಬಾಜಿಪ ಬೀಣೆಗಾಣಿಯವನೆ ಪೆಂಪು ಸೊಂಪನೇಳೆಕೊಂಡೆನಿರ್ಪುದು ಸೂಳೆ ಗೇರೀಗ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೨) ; ಈಗೀ ಮಾನವರೊಳೊಡೊಳ್ ನೆಗಟ್ಟಿವೆತ್ತ ಬೀಣೆಗಾಣಿಯಂ . . . ಪೊಪ್ಪನೆಯ ಹಾನಂಗಳಂ ಸಂದರ್ಭಿಸಿದುದಿಲ್ಲೆಂಬುದು ವಿಧಿತಮೈಸೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೭೨-೪). [ಬೀಣೆ + -ಗಾಣಿ]

ಬೀಣೆವಾಡೆಸು (ಕ್ರ). ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸು ; ಸಪ್ತಸ್ವರಮಂ ಗುಣ ಯಿಸುವ ಬೀಣೆವಾಡೆಪ . . . ಬಿನದಮವರ್ಗಳ ಬಿನದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೦) ; ಚಕ್ರಿ ಬೀಣೆವಾಡೆಪ ಸುತಿಗೊಡಿ ತಾರಿಯಪ ತುಂಬಿಗಿಂತಿವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೭೦). [ಬೀಣೆ + ವಾಡೆಸು]

ಬೀಣೆವಾಡೆ (ನಾ). ವೀಣೆಯ ಪುನಃ-ಮೆಟ್ಟಿಲು ; ತಪ್ಪನೆ ಬೀಣೆ ವಾಡೆದೊಳಗಾಡುವ ವಾಣಿಯ ನೊಪ್ಪರಸ್ವರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦೦೪). [ಬೀಣೆ + ವಾಡೆ]

ಬೀತೆ 'ಬೀ' ಪರಾ.

ಬೀತು 'ಬೀ' ಪರಾ.

ಬೀಡಿ (ನಾ). ೧. ಹಾದಿ ; ಮಾರ್ಗ ; ದಾರಿ ; "ಪ್ರತೋಳೇ. ವಿಶಿಖಾ. ರಥಾ-ಈ ೩ ಬೀಡಿ" (ಕೃಷ್ಣ. ೪೯-೦೭೪) ; ಆಗಲಾ ಪೊಲ ಬೀಡಿ ಗಳೊಳ್ಳೊಂ ಗಂಧೋದಕ ಪೆಂಟೆಗವ್ವಂಗಳಂ ತಳೆಯಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೫ ಕ) ; ಎಸೆವ ಬಹುರತ್ನರಾಶಿಯ ಪಸರಂಗಳನದಕ ಬೀಡಿಗಳ ಪಲವುಂ ರಂಜಿಸಿ ತೋಳುಗಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪-೦೦). ೨. ವಿಸ್ತಾರ ; ವ್ಯಾಪ್ತಿ ; ಹರಹು ; ಕಮಲೋದರನು ಕೈಕೊಂಡನು . . . ಸಹರೋದಕ ಬೀಡಿ ಮಿಟುಂಬಿವ ವಿಮಲವಿರೂಪವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೭೪). 'ಬೀಡಿಗಿಟ್ಟು' ಪರಾ.

ಬೀಡಿಬೀಡಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) ; ಆಕೆಯ ವಿಶಾಸಹಾಸಮೆ ಪೊಪ್ಪೋಪ್ಪೆದಂತೆ ಬೀಡಿಬೀಡಿಗಳೊಳೊಡೆಗಿರಿದಿರ ಕೆಡಲಾದ ಕುಸುಮರಂಜಂಗಳುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೭೫) ; ಬೀಡಿಬೀಡಿ ತಪ್ಪದೆ ಚಂದನದಳದರ್ಗಳಂ ತೋರಣಂಗೆಟ್ಟ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೨೦೫). ಬೀಡಿಗಾಪಾಣ್ಣು = ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುವ ಪೋಕರಿ ; ಬೀಡಿಗಾಪಾಣ್ಣುಗಳ ಹಾವಳಿ-ಆಟೀಚೆಗೆ ಚಪ್ಪಾದಿ (ಕೃಷ್ಣ. ಬೀಡಿಗಿ ಬಳು = (ರಹಸ್ಯ) ಹೊರಗೆ ಬರ- . ಬಯಲಾಗು ; ಗುಟ್ಟು ಪ್ರಕಟವಾಗು ; ಸಂಸಾರದ ಗುಟ್ಟು. ಬೀಡಿಗಿ ಬರಬಾರದು (ಕೃಷ್ಣ). ಬೀಡಿಗಳೆ, ಬೀಡಿಗಿ ಎಳೆ = ಬೀಡಿಪಾಲುಮಾಡು ; ಹಾಳು ಮಾಡು ; ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡು ; ನಮ್ಮ

ವಂಶದ ಗೌರವ ಬೀದಿಗಳೆಂಬುದು (೨೫೫೦-೨೬೦); ಅರಿಯದ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಬೀದಿಗೆ ಎಳೆಯುವ ಕಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದೆ (೬೫೫೦-೬೬). ಬೀದಿಜಗಳ= ಎಲ್ಲರದರಿಗೆ ನಡೆಯುವ ಜಗಳ; ಮುಚ್ಚು ಮರೆಯಿಲ್ಲದ ಕಲಹ: ಹಾದಿಜಗಳ ಹಣವಡ್ಡು, ಬೀದಿಜಗಳ ಮುಪ್ಪುಗ (೫೫) ಬೀದಿಜಹ = ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ) ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪ: ಬೀದಿಜಹದ ಕೆಳಗೆ ನಾಯಿಗಳು ಕಚ್ಚಾಡುತ್ತಿವೆ (೬೫೫). ಬೀದಿನಲ್ಲಿ= ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೊಳಾಯಿ: ಬೀದಿನಲ್ಲಿಯ ಹತ್ತಿರ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪು ಸೇರಿತ್ತು (೬೫೫). ಬೀದಿಯ ಗುಂಡ= ಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆದಾಡುವ ಒಸಪುಗಾರ: ಜೂಜುಗಾಣನೆ ಮಾಡು ಬೀದಿಯ ಗುಂಡನೆ ಸೊಬಗು ಓದಿನೊಳಗೆಯ ಹೊಯ್ದಂತೆ (೬೫೫ ೬೬). ಬೀದಿಯ ಬಜವ= ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆದಾಡುವ ಗೂಳಿ: ತೊಂಡುದನೆ: ಬೀದಿಯ ಬಜವೆಗೆ ದೇಗುಲದ ಪರವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಲು ಹೋರಿಗಳು ಬಜವಗಳೆವು ಲೀಗಮುದ್ರೆಯನೊತ್ತಕ್ಕಕ್ಕರ (೬೫೫, ೪. ೦೯೨-೦೯೪). ಬೀದಿಯ ಬಜವ=ಬೀದಿಬಸವಿ: ಬೀದಿಯ ಬಸವಿ, 'fool' ಎಂದೆಯುಳ್ಳ! (೬೫೫೬, ೦೯). ಬೀದಿಯ ಭಿಕ್ಷಾರಿ=ಬಹಳ ದರಿದ್ರ ನಾದವನು: ಬೀದಿಯ ಭಿಕ್ಷಾರಿ ಜೀವಿಸುವ ಈ ಬೊಂದಾಯಿನ ಫುಟ್ ಪಾತಿನಲ್ಲಾದರೂ ಕಾಲ ತಳ್ಳದರಾದ್ದು (೬೫೫೬, ೦೯೫). ಬೀದಿಯ ಬೀಳು, ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳು = ೧. ಪತನ ಹೊಂದು: ಪತಿತವಾಗು: ವಾದಿಗೊಳಿದ ಬಹಳ ವಸ್ತುವೇ ದುರಾತ್ಮನತ್ತ ಬಿಲ್ಲನು ಬೀದಿಯ ಬಿಲ್ಲವನು (೬೫೫೬, ೧-೧೬). ೨. ಧೂಳಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳು: ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಮಾಣಿಕದ ಹೊಳೆದ ನಿಧಾನವನಾಗಿರೂ ಕಾಣಬಾರದು ಮೋಡ (೬೫೫೦-೨೫೫-೦೦೬); ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಶಿಶುವನು ಹತ್ತ ತಾಯಿ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಎತ್ತುವಂತೆ (೬೫೫, ೬೯೦). ಬೀದಿವೆಡೆಗೆ = ತಿರುವಾರೂರಿನಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ಶಿವನ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ: ಇಲ್ಲಿ ದೇವರ ದೇವನಪ್ಪ ಬೀದಿವೆಡೆಗೆ ಪರಮಾಳಯನೋಲ್ಪಿತ ತಳೆಯಲಾರಕುಲದ ಪರಮ ಯೌವನೆಯಪ್ಪ ಪರಮಾಚಾರ್ಯರು ಕನ್ಯಾಕನಕಲಯದವರು (೬೫೫, ೦೦-೦೦). [< ಸಂ. ವಿ.ಧಿ. ವಿ.ಧೀ]

ಬೀದಿಗೆ (ನಾ). ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವನು: ದಾರಿಹೋಕ: ಶಿವನಿವಾಸದ ಗುಂಗಳಿಂದ ಕೋಳಿಹೋದುದೆಂದೆಡೆಗೆ ಬೀದಿಗು ಗಜಬಜಸಲು (೬೫೫, ೪೨-೪೪). [ಬೀದಿ + ಗು]

ಬೀದಿಗಪ್ಪಡ (ನಾ). ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಮೈಲಿಗುಟ್ಟು: ಬೂದಿಯಿಂದೊಕ್ಕ ಮೂಲೆಯು ಬೀದಿಗಪ್ಪಡದ ಘಟಕದಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಕೊಡುವುದು (೬೫೫, ೪೦೦-೪೦೧). [ಬೀದಿ + ಕಪ್ಪಡ]

ಬೀದಿಗರು 'ಬೀದಿಗಲು' ನೋ.

ಬೀದಿಗಲಹ (ನಾ). ೧. ದಾರಿಯಲ್ಲಾಡುವ ಜಗಳ: ಬಹುಜನರದರಿಗೆ ಆಡುವ, ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಉಳಿಯದ ಜಗಳ: ಬೀದಿಗಲಹದ ಕದಡು ಬೀದಿನಲ್ಲಿದೆ ಹಬ್ಬಿತು (೬೫೫೦, ೯-೨); ಸುದ್ದಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹೋದ ಪಾಂಡವರಿದ್ದರಾದೊಡೆ ಬೀದಿಗಲಹದ ಯಾದ್ಯಕಳಸದ ತಿರುಗಿಸುವ ದೊಬ್ಬನನು ಕರಿಪುಂಗಿ (೬೫೫೦, ೬೫೫, ೪-೦೫). ೨. (ಆಲಂ) ಮುರ್ಯಾದೆ ಬಿಟ್ಟು ಆಡುವ ಜಗಳ: ಬೀದಿಗಲಹದೊಳೊಮ್ಮೆ ಪೈಸರವಾದಡದು ಪರಿಹರಿಸಿದವರೇ ಸೋದರರು (೬೫೫೦, ೨೦-೨೨); ಕೋಜಿಸುವ ನಿಮಗಹ ಗುರುಲಿಪುತ್ಪದ ಪರಿಯ ತುದಿಯಲಿ ದೊರಕು ವಶಭದ ಬೀದಿಗಲಹವನು (೬೫೫೦ ೨೨-೨೪). [ಬೀದಿ+ಲಹ]

ಬೀದಿಗಲು, ಬೀದಿಗರು (ನಾ). ಬೀದಿಪಾಲಾದ ಕರು: ಅನಾಥವಾದ ಕರು. ಬೀದಿಗರು.

ಬೀದಿಗಲುವಾಗು, ಬೀದಿಗರುವಾಗು=ಅನಾಥವಾಗು: ತಬ್ಬಲಿಯಾಗು: ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದಂತಾಗು: ಘನವಾಕ್ಯ ಸುಟ್ಟು ಗುಣೇಶ್ವರ ಬೀದಿಗಲುವಾದ (೬೫೫೦, ೪೯-೬೯೫); ಮೇದಿಗ ಬೀದಿಗಲು[೬೫೫೦, ೬೫]ವಾದುದೆನ್ನಲು ಭಕ್ತಿ (೬೫೫೦, ೬೫, ೬೫೦-೬೫); ಮೇದಿಗದೇನು ಮಕ್ಕಳು ಬೀದಿಗಲು ವಾದರು ವನಾಂತದಲಾದ ಚಿತ್ರವ್ಯಥೆಯ ಕೇಳಿದು ಬೆಂದದನ್ನೊಡಲು (೬೫೫೦, ೦೬-೪); ಬಂದೆನಿತ್ತಲು ಬಜಾದೆ ಮಸೂದ ಮಂದಿರದ ಮುಕ್ಕಿನ್ನನನು ಬಳಸಂದು ಬಳುತ ವರಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಬೀದಿಗಲುವಾಗಿ (೬೫೫೦, ೦೦-೯೦-೨೪); ಪಾಂಡುವಿನ ಮಕ್ಕಳು ವನಾಂತರದಿ ಬೀದಿಗರುವಾದರು: (೬೫೫೦, ೬೫-೫). [ಬೀದಿ + ಕಲು]

ಬೀದಿಗಾಣಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ದಾರಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡು. ೨. (ಆಲಂ) ಗಾಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡು: ಎಡದಲೊಳುವ ಸಾಂಬನನು ಹಣೆಯೊಡೆಯಲೆಚ್ಚನು ಎನು ಬಹ ಬಲುಗದೆಯ ಪ್ರದ್ಯಮ್ನನ ಶರೀರದಿ ಬೀದಿಗಾಣಸಿದ (೬೫೫೦, ೨೫-೨೪). [ಬೀದಿ + ಗಾಣಸು]

ಬೀದಿಗಾವರಿ (ನಾ). ದಾರಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ತಗ್ಗು: ಚರಂಡಿ: ಬೀದಿಗಾವರಿಯಾಗಿ ಬೀದಿಗಾವರಿ ನೀರು (೬೫೫೦, ೬೫-೬೫). [ಬೀದಿ + ಕಾವರಿ (< ಕಾವ್ಯಯ)]

ಬೀದಿಗಿಟ್ಟು (ನಾ). ಎಸಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬುವ ಕಿಟ್ಟು: ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡುವ ಬೆಂಕಿ, ಅಗ್ನಿ: ಕಂಬದಲಿ ಅದುದಾವಿರ್ಭಾವ ಸಿದ್ಧಿಸಿ ಸೋದರದ ಕಣ್ಣುಗಳ ಭಾಳದ ಬೀದಿಗಿಟ್ಟು ನಂದ್ರದಲಿ ನರಸಿಂಹರೂಪಾಗಿ (೬೫೫೦, ೪-೪೬). [ಬೀದಿ + ಕಿಟ್ಟು]

ಬೀದಿಗಿಣ್ಣ (ಕ್ರಿ). ೧. ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿ: ಹಾದಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸು: ಕಂಟನ ಪುಲಲಂ ಪೊಕ್ಕು ಬೀದಿಗಿಣ್ಣು ಬರ್ಪಾಗಳು (೬೫೫೦, ೬೬೬). ೨. ಅಡತಡೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು: ಸೂಕಳಾಶ್ವಂಗಳನಂ ಕನೆಯಂ ಬಗೆಯದೆ ಮುಂಕೊಂಡು ಶಂಕಿಸದೇಜ್ ಎನು ಬೀದಿಗಿಣ್ಣು ಪರಿಯವಾಗಳ್ (೬೫೫೦, ೬-೦೦೫); ಬೀದರ ಜಂಗುಳಿಯೊಳ್ ಸುರ್ಗಿ ಬೀದಿಗಿಣ್ಣು ರಾಯನಿದಿವರಂದು ಶತ್ರುಘ್ನಂ . . . ಎಂದಂ (೬೫೫೦, ೬೬-೬೬). [ಬೀದಿ + ಕಿಣ್ಣ]

ಬೀದಿಪಾಲು (ನಾ). (ಆಲಂ) ನಿರಾಶ್ರಿತಸ್ಥಿತಿ: ನಿರ್ಗತಿಸ್ಥಿತಿ: ಒಂದು ಜೀವವನ್ನು ಬೀದಿಪಾಲಾಗೊಡುವುದು ಧರ್ಮವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆ? (೬೫೫೦, ೦೦). 'ಕಾಡುಪಾಲು' ಪರಾ.

ಬೀದಿಪಾಲು ಮಾಡು = ಅನಾಥವಾಗಿ ಮಾಡು: ನಿರ್ಗತಿಕ ವಾಗಿಸು: ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೀದಿಪಾಲು ಮಾಡಿದೆ. ನಾನು ಪುಟ! (೬೫೫೦, ೨೬). [ಬೀದಿ + ಪಾಲು (< ಪಾಲ್ಕ)]

ಬೀದಿಬಸವಿ (ನಾ). ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿಯಾದ ಸೂಳೆ: ಬೀದಿಬಸವಿಯಾಗಿ ನೀನು ಕುಲಗಿಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಅದರ ಕಪ್ಪು ಅನುಭವಿಸುವವಳು ನೀನೇ ಹೊರತು ನಾನಲ್ಲ (೬೫೫೦, ೦೦೨); ನಾಯಿಲ್ಲಿ ಕತ್ತೇ ಹಂಗಿ ಚಾಣಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದೀ, ನೀನು ಬೀದಿಬಸವಿ ಹಂಗಿ ಮಾನೆ ಮಾನೆ ತಿರುಗಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿರು (೬೫೫೦, ೬೬೬). 'ಉರುಬಸವಿ' ಪರಾ.

[ಬೀದಿ + ಬಸವಿ]

ಬೀದಿವರಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಸುತ್ತಾಡು: ಅಲೆದಾಡು: ಮೃದಗದು ಮರ ನಾಗಿ ದೇಯಲಿ ಬೀದಿವರಿವತ ವಿವಿಧಭಾವನಭೇದದಲಿ ಮನ ಮುಂದು ಗಡುತಿರ್ಪದು ಧನಂಜಯನ (೬೫೫೦, ೬-೨೨); ವರೂಣನು ಬೆಸ ಗೊಂಡು ತತ್ತರವರದೊಳಲಕೆ ಬೀದಿವರಿದುಪ್ಪರಿಸಿ ಲೋಕಾಶ್ರೀತಳ ಪರ್ವತದ್ವಾರಪರಿಯಂತಸುರವಿರೋಧಿಯ ಕಾಣದೆ (೬೫೫೦, ೪-೬ ೪). ೨. ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಓಡಾಡು: ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ನಡೆ: "ವಿಸುಬಿರಿ ದುದನಲ್ ಬೀದಿವರಿದು" (೬೫೫೦, ೦೬); ಎಲ್ಲರೊಡಲ ಕಳವಳಿಯು

ಬೀದಿವರ್ಮದೊಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿತ್ತು ರಕ್ತಸಮಿಗಂ (೩೫೩. ೬-೭); ಕೊರಂಕುಶ
ದರಾನೆಯ ಬಿಗಮಗೊಳಸಲಾ ಬೀದಿವರ್ಮದ ಸುಭಟರದೆಯೊಡೆಯ
(೪೫೩. ೬-೭). ೩. ಬೀದಿಗೆ ನುಗ್ಗು; ರಸ್ತೆಗೆ ಧಾವಿಸು :
ಮೈ ನಡನಡುಗಿ ಬೆರಕು ಬೀದಿವರ್ಮತೆನ್ನೊಡನೆಯೊಡೆಯ ರಕ್ತಸಿ
ಬಿಟ್ಟ ಬಿರಿವಂತೆ (೩೫೩. ೧೦-೧೨). ೪. ಮುನ್ನುಗ್ಗು; ಮುಂದು
ವರಿ; ಕರದೊಳ್ ಕಿಟ್ಟ ಕಡಾರಂ ಬೆರಸದಟಿಂ ಬೀದಿವರ್ಮಯುತಿಕ್ಕಲಸಂ
ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾ ದ್ವಿವಲಯಂದರಸನಿರ್ದಿಗೊರ್ವ ವೀರನೆಯ್ದನಾಗಳ್
(೩೫೩. ೬-೧೦೬); ಅವನಿವಲಯಮಾರಂಕೊರವನು ರೂವಲಿ ಬೀದಿ
ವರ್ಮದತ್ತವಲಹಿತರನಿಡು . . . ವಾಸವನ ಸಿಂಹಾಸನವನಡರಂದ
ತವಕದಲಿ ಹಾಣದನು (೪೫೩. ೬-೭). ೫. ಹಬ್ಬು; ಹರಡು;
ವ್ಯಾಪಿಸು : ಮತ್ತಮೊತ್ತರಿಸಿ ಬಯಲೊಳ್ ಬೀದಿವರ್ಮದಂ ಬಿಟ್ಟೊಳ್
ಬಿದ್ದಂಬರಿದಂ . . . ತತ್ತಮೊಳಂ . . . ಸಕಳಜಗಮನಂಕದಲಿ
ನೆಲಸಿ (ಕರ್ಮ ೬-೨೩ ೪); ತೊಟ್ಟಿ ಮುಕ್ತನ ತೊಡಿಗೆಗಳ ಬೆಳಗು ದೆಯ
ಪಸುನಿ ಪರ್ವ ಬೀದಿವರ್ಮ (೩೫೩. ೯-೧೦); ರಿಪ್ಪವನಿಕರದಲಿ ಸಲಿ
ಬೀದಿವರ್ಮದಂ ಭೀದುವಾವಾಗ್ನಿ (೪೫೩. ೧೨-೨೨).

ಬೀದಿವರ್ಮದಾಡು = ರಿ. ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ತಿರುಗು. ೨. (ಆಲಂ)
ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ವರ್ತಿಸು : ರಕ್ತಸದೋಟಿಗರ ಹೊಯ್ಯರಿಸಿ
ಬನದಲಿ ಬೀದಿವರ್ಮದಾಡಿದನು ಕಲಿಕನುಮ (೩೫೩. ೨-೨-೦೪).

[ಬೀದಿ + ಪರಿ]

ಬೀದಿವರ್ಮ (ನಾ). ರಿ. ಸಂಚಾರ : ಚಲನೆ : ಕಾದುಕೊಳ್ಳಿಸುತ್ತ
ಸಂಚಿನ ಬೀದಿವರ್ಮ ಬಲುಹಾಯ್ದು (೪೫೩. ೧೨-೨೨); ಆದುದೀರ್ವರ್ಗ
ಸಮರಂಗವಂಬುಬುಗಳ ಬೀದಿವರ್ಮಗಿಂಬಿವಾಗುಂ ಬೊಟ್ಟೆಯ ನಿವಾಡಕಾಶಾ
ತಟಿಂ ಸಾಲದು (೩೫೩. ೨೯-೩೦). ೨. ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಡೆ :
ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಓಡಾಟ : ಬಿಟ್ಟ ಮಂಡೆಯ ಬೀದಿವರ್ಮಗಳ ಕಟ್ಟುಲಾಹು
ಗಳ ತೆಗದ ಸರಸಿನ ಮೊಟ್ಟಿಗಳ . . . ಪುರವನವರ್ವದನೆಯಲಿ ಪಟ್ಟಣವ
ಮೊಳವಡಾತರಿದುರ್ದದು (೩೫೩. ೩-೩-೬೪). ೩. (ಆಲಂ) ಸ್ವೇಚ್ಛೆ
ಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವರ್ತನೆ. —ನಡವಳಿಕೆ : ಅದುದಾವಿರ್ಭಾವ . . .
ಇಂದ್ರಿಯದ ಬೀದಿವರ್ಮಗಳ ಬಹವನವಯವಿಭವಸಹಿತ ದಿಗಾಂತಗಿ
(೩೫೩. ೨-೨-೦೪). [ಬೀದಿ + ಪರಿ]

ಬೀದಿವರ್ಮ (ನಾ). ಮುನ್ನುಗ್ಗುವವನು : ಮುಂದಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸುವವನು :
ಬೀದಿವರ್ಮ[೩೫೩. ೪] ಬೆರಳ ಸೋಂಕಿನಲಿ ತಳಮುಗುಚಿದವು ತೋರ
ಗಿಂ . . . ಕಡುಹೆಂತೊ ಕಟರಾಣೆಂದ್ರಸ್ಥಿನಿಕದ (೩೫೩. ೬-೬-೦೬).

[ಬೀದಿವರ್ಮ + ಗು]

ಬೀದಿವರ್ಮಿಯಸು, ಬೀದಿವರ್ಮ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಹಬ್ಬಿಸು : ಹರಡುವಂತೆ
ಮಾಡು : ಪಲ್ಲವದ ತೋಳಿಯಂ ಪಳಚ್ಚಿನ ಮೆಹವ ಬಾಲಗಚ್ಚಿಯ
ಬಿಟ್ಟಂಗಳಂ ಬೀದಿವರ್ಮಿಯಸುವ ಪೊಸಮುತ್ತಗಳ ಮೊತ್ತದಿಂ (೩೫೩. ೬-೬-೪). ಬೀದಿವರ್ಮ : ೨. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸು. —ಸಾಗುವಂತೆ
ಮಾಡು : ತೇಜಿಗಳನು ಕುಣಿಸುವರು ಕಲಭವನು ಮಾಪದ ಬೀದಿವರ್ಮವ
ರಾಜಪರಮಾರ . . . ಸೌಭಾಗ್ಯ ನೆಹಿ ವಿಭಾಜಿತಾ ಕೀರಿಯೊಳಗೆ
(೪೫೩. ೬-೧೦). ೩. ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗುವಂತೆ ಮಾಡು. —ಧಾವಿಸು
ವಂತೆ ಮಾಡು : ಮುನ್ನುಗ್ಗಿಸು : ಕಿರಿಗ . . . ದುರಗಲಿ ಜೋಡರು
ಬೀದಿವರ್ಮಸುತಾಗಳುರವಣಿದರಾಕ್ಷಣ (೪೫೩. ೧೨-೨೨).

[ಬೀದಿವರ್ಮ + ಇಯ]

ಬೀದಿವರ್ಮವರಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗು : ಧಾವಿಸು : ಅಹಿತಕರವಾದವನು
ತಲೆಯನರವನು ಸುರರುಘಾಯಿನ ಬೀದಿವರ್ಮವರಿದು ಗೆಲುವ ಸೂಚಿಯ
ಕೊಂಬಿನು (೪೫೩. ೨೩. ೨೬). [ಬೀದಿವರ್ಮ + ಪರಿ]

ಬೀದಿವರ್ಮ 'ಬೀದಿವರ್ಮಿಯಸು' ನೋ.

ಬೀದಿವರ್ಮ (ನಾ). ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಯುವ ತವುಟಿ : ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ
ಬಿಡಿಯುವ ಡೋಲು : ಪಂಡಿತರು ವಿವಿಧಲೋಕಮಂಡಿತರು ಕೇಳತಕ್ಕ
ಕೃತಿಯಂ ಕ್ಷಿತಿರೊಳ್ ಕಂಡರ್ ಕೇಳೊಡೆ ಗೊರವರ ಡುಂಡುಯೇ
ಬೀದಿವರ್ಮ[೩೫೩. ೦]ಯ ಬೀರನ ಕತೆಯೇ (ಕರ್ಮ. ೧೨. ೧೦ : ರಮಣ, ೧-೩೬ ನೋ). [ಬೀದಿ + ಪರಿ]

ಬೀದಿವರ್ಮ (ನಾ). ಬೀದಿಯ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸೌಧ. —
ಮಹಡಿವನೆ : ಮುಂಡಾಡುಮಹಡಿಗಳ ಸೇವ ಬೀದಿ[೩೫೩. ನೆಲ]
ಮಾಡಂಗಳ (೪೫೩. ೧೨). [ಬೀದಿ + ಮಾಡು]

ಬೀದಿವರ್ಮ (ನಾ). ರಿ. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಹಾಡು : ಪೌಢವಲ್ಲದ
ಕಾವ್ಯ : ನೀರಸವಂತೇನಿದು ತಾರೆಯೇ ಬೀದಿವರ್ಮ ನೆರವಿಯ
ತುಮುಕೇ (ಗಂ. ೦-೨೦) : ಮಹಾಮಹಾಮಂಡಿತರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬೀದಿ
ವರ್ಮ ? (೪೫೩. ೬). ೨. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಹಾಡುವ ಹಾಡು :
ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಹಾಡು : ಅವರು ಬೀದಿವರ್ಮಗಳನ್ನು
ಬರಿದಾದರೆಯೇ ? (ಕರ್ಮ. ೨೦ ಮುಖ್ಯ). [ಬೀದಿ + ಪಾಡು]

ಬೀದಿವರ್ಮ (ನಾ). ರಿ. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಸಮಾಚಾರ :
ಎಲ್ಲರೂ ಮತಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುದ್ದಿ : ಹಾದಿಸುದ್ದಿ : —ನಗರದಲ್ಲಿ
ಬೀದಿವರ್ಮಿಯಾಗಿ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದ . . . ಅವನ ಮಕ್ಕಳ ಕಾತ್ಯಾಯಣ
ವಿವಾಹವಯ (ಕರ್ಮ. ೧೦೯). ೨. ನಿರಾಧಾರವಾದ ಸಂಗತಿ. —ಸುದ್ದಿ :
ವದಂತಿ : ಗಾಳಿವರ್ತಮಾನ : "ವದಂತಿ. ಗಾಳಿವರ್ಮಾಚಾರ : ಬೀದಿವರ್ಮ"
(೦೯. ೩೫೩). [ಬೀದಿ + ಸುದ್ದಿ]

ಬೀದಿವರ್ಮ (ನಾ). (ಆಲಂ) ನಾಡಾಡಿ : ದಾರಿವರ್ಮ : ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ
ದ್ರವ್ಯದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬೀದಿವರ್ಮ. ಕೇವಲ
ನಾಡಾಡಿ ಅರಿಯಾರ (೪೫೩. ೨೨). [ಬೀದಿ + ವರ್ಮ (<ವೇಶ)]

ಬೀದಿ. ಬಿಟ್ಟ (ನಾ). ರಿ. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಹೆಂಗಸು : (೧). ೨. ಹೆಂಡತಿ :
ಪತ್ನಿ : ಜುಟ್ಟಿಳ್ಳ ತೊಟ್ಟಿನ ಪಾರಿವಾಳಗಳು, ದೊಡ್ಡ ಸಾಹೇಬನ
ಬೀದಿಗಳು . . . ಇದಿಲ್ಲಾ ಸ್ವಪ್ನದಂತೆ (೩೫೩. ೧೨, ೬೬) : ನೀನೂ ನಿನ್ನ
ಬೀದಿಯೂ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಿ (ಮುಂಗಮ. ೩). ೩. ರಾಣಿ;
ಅರಸಿ : ಈ ಮಗು ಕಣ್ಣಾರ ಬೀದಿಯ (೧೫೬೬. ೬೬). ಬಿಟ್ಟ : ೩.
ಬಿಟ್ಟೆಯರ ಮೊಹರದೊಳು ಬಂದನಂದೊಲಗಕತಿವೇಗದೊಳು (೪೫೩. ೧೦-೨);
ಅನೆಯ ಮೇಲೆ ತೊಟ್ಟಿಲ ಚಪ್ಪರದಲಿ ಸುಮ್ಮನದ ಬಿಟ್ಟೆಯ
ರೊಡನೆ ಅನಂದವಾಡುತ ಬರುವ ಪಾಸರಗಳನೇನ ಬಿಟ್ಟಿಸುವನು
(೪೫೩ ೧೦-೨೦). [—ಪಾರ. ಬೀದಿ : ಹಿಂ. ಬೀದಿ. ಬೀದಿ : ಪಾರಾ.
ಬೀದಿ. ಬಿಟ್ಟ. ಬುಬು]

ಬೀದಿವರ್ಮ (ಗು). ರಿ. ಅಸಹ್ಯಕರವಾದ : ಜುಗುಪ್ಸೆಗೊಳಿಸುವ : ಹೇಸಿಕೆ
ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ : ತಲೆಗಳೊಟ್ಟಿಲ ಕರಿಗಳಿಟ್ಟಿಯನೇವ ರಕುತದ
ಹೊನಲ ಮುಂಡದ ಲಯ ನಾಟ್ಯದಲಿಸದಿದ್ದ, ಬೀದಿವರ್ಮದಲಿ
(೪೫೩. ೧೨-೨೬). ೨. ಹಾನಿಕರವಾದ : ಕೇಡುಂಟುಮಾಡುವ.
೩. ಭಯಂಕರವಾದ : ಭೀಕರವಾದ : ಘೋರವಾದ. (ನಾ).
೪. ಅಸಹ್ಯ : ಜುಗುಪ್ಸೆ : ಹೇಸಿಕೆ : ನೆತ್ತಂಚರ ಉಧಿರವಾನಕ್ಕೆ
ಬೀದಿವರ್ಮ . . . ಎನಿಸಿದ ಹಿಮಕರನಸಿದುತ್ಪಿದವು (೩೫೩. ೨-೨೩);
ಇಷ್ಟ ಮೊಹ ದಿವ್ಯಗುಣಗಳೊಂದು ಕಡೆ ಕಪ್ಪ ಬೀದಿವರ್ಮ ಘೋರಂಗಳ
ಮೊಂಡು ಕಡೆ (ಮುಂಗಮ. ೬೬). ೫. ಅಸಹ್ಯಕರವಾದುದು : ಜುಗುಪ್ಸೆ
ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂಥದು : ಪಂಡಿತರು . . . ಒಂದು ಹಿಂದಿನ
ಕಾಲದ ಪಂಡಿತರೊಡನೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರು. ಅದು ಸ್ವಲ್ಪ
ಬೀದಿವರ್ಮವಾಗಿತ್ತು (೦೨೫. Xxi ೪೦೫೬). ೬. = ಬೀದಿವರ್ಮನ :

ವೀರಾತ್ಮನು . . . ಬೀಭತ್ಯ ವಂಹಾಸಾರತರಹಾಸ್ಯ ಶಾಂತಾಧಾರಂ ನವ
ವಿಧವಿಲ್ವಮಾ ರಸಮಾರ್ಗಂ (೪೨೫. ೩-೦೪೪); ಕೃತ ಜುಗುಪ್ಸನಂ
ಬೀಭತ್ಯಂ (೪೨೫. ೪-೪೦); ಬೀಭತ್ಯ ಶೃಂಗಾರ ಹಾಸ್ಯ . . . ಬೀಭತ್ಯಾನ್ವಿತ
ಶಾಂತಗಂಧಂ ನವರಸಾವಸ್ಥಯಂ ಪಡವಿತ್ತಿರ್ಪದಂಬ ರುಜ್ಜು ತಯಾಂ
(೩೦೪. ೨೨೭). ೭. [ನಾಟ್ಯ] ಎಂಟು ಬಗೆಯ ರಸದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ; ೫ "ಅಲಿಯನ್ನೂ ರೆವೈಯನ್ನೂ ಚಲಿಸಿ ರೆವೈಯನ್ನು
ಅರ್ಧ ಮುಚ್ಚಿ ಕಡೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವುದು . . . ಜುಗುಪ್ಸೆ
ಯನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವಾಗ" (೪೨೫. ೫೦೫, ೫೦೬) : ಮಿಗಿ ಚಲಿಸಿ
ತಾರೆ ಮತ್ತೂ ಮುಗುಳ್ಳೆವೆ ನೋಡಲ್ಪಿ ನಿಲ್ಲದಿರಾರ್ಥವಾಗಂ ನೋಡಿಯವ
ಬೀಭತ್ಯಾಪ್ತಂ ನೆಗಲ್ಪಂ ಸಲ ರಿಟ್ಟು ಮದನವೋಹನರೂಪೇ (೪೨೫. ೫೦೬-೦೭). [ಸಂ.]

ಬೀಭತ್ಯ ರಸ (ನಾ). [ಶಾಸ್ತ್ರಮಾ] ಶೃಂಗಾರ. ಹಾಸ್ಯ. ಕರುಣ. ರೌದ್ರ.
ವೀರ. ಭಯಾನಕ. ಬೀಭತ್ಯ. ಅದ್ಭುತ ಮತ್ತು ಶಾಂತ ಎಂಬ
ಒಂಬತ್ತು ಬಗೆಯ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಜುಗುಪ್ಸೆಯ
ಅನುಭೂತಿ ; ಅಸಹ್ಯದ ಅನುಭವ : ಉತ್ಸವದಿಂದ ಹಾಸ್ಯಯಮಾ
ಮಧುರೋಕ್ತಿಗಳಿಂದಮಲ್ಪಿ ಬೀಭತ್ಯರಸಾಂತರಂ ಶಿಥಿಲ ಬಂಧನದಿಂ (೪೨೫.
೨-೦೦೦) ; ಪುಲ್ಲಂ ಕರ್ಚಿ ಕೊಲ್ಲದಿರೆಂದು ಪಲತೆಹದಿ ನಾಣಂ ತೊಡೆದು
ಬಿಗಿಗೊಟ್ಟೋಡಿದಿದ್ದುನೋಟಮನಭಿನಯಿಯಾದಿ ತೋರ್ಪ ವೈತಾಳಕರಿಂ
ಬೀಭತ್ಯ ರಸಮುಂ ಇಂತು ನವರಸಗಳಿಂದಭಿನವರಸಗಳಾಗಿ ನೆಗುತ್ತುಮಿರೆ
(೪೨೫. ೨-೨೯ ಪ). [ಸಂ.]

ಬೀಭತ್ಯ (ಗು). ೧. ಭೀಕರವಾದ ; ಭಯಂಕರವಾದ ; ಭೋರವಾದ ;
ಭಯಾನಕವಾದ : ಕಾಕೋಳೋಕಸೃಗಾಲಕಾರ್ದೋಲೋವೈವಿರಮುಖಂ
ಗಲನನುಕರಿಸುವ ಮಹಾ ಬೀಭತ್ಯಕುಪ್ತಿತೋತ್ಪತ್ತಿಸ್ವಾಂತಗಳೋಳ
(೫೪೫. ೦೦-೦೦ ಪ). (ನಾ). ೨. ಅಸಹ್ಯಕರವಾದುದು ; ಜುಗುಪ್ಸೆ
ಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂಥದು : ಬಹುಮುಲಪರಿಪೂರ್ಣಮುಮನವರತ
ನಿಷ್ಕಂದಶ್ರೋತಾಖಿಲಗಂಧಿಯುಂ ಅತಿಬೀಭತ್ಯವುಂ . . . ಅವ್ಯುದು
(೪೨೫. ೪-೪೦ ಪ). ೩. ಅರ್ಜುನನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬೀಭತ್ಯ
ವಿನ ಕೈ ಮನದಳವನೊಯ್ಯ ಕಂಡು ಕಂಡು ಕಾಣಾತ ಮರಳಹರೆಯಂದ
(೪೨೫. ೪೦. ೩-೦೩೪) ; ಉತ್ಸವದೋಧರಹಯಂ ಮುಂದೆ ನಡೆಯ
ಬೀಭತ್ಯ ಮೊದಲಾದನುಪರಿಡದೊಳದಿಯುಡೆ (೪೨೫. ೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಬೀಮ, ಬೀವ (ಗು). ೧. ಭಯಂಕರವಾದ ; ಭೀಕರವಾದ : (೪).
(ನಾ). ೨. ಪಂಚವಾದರದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವನು : ಭೀಮ :
ಭೀಮ-ಬೀಮ (೪೨೫. ೨೨೭ ಶ್ಲೋಕ). ೩. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬೀಮ
ಗೋಸಾಸಿ ನಿಜಾಸಿ (೨೪. VII, ೪೨೦. ೩೦-೦೦ ; ೪೭೦) ; ಮೊದಮೊದಲು
ಮಗ ಬೀಮನ ಧಮ್ಮ (೨೪. XIV. ೨೪೦೦. ೩೪-೨ ; ೩೫೫ ಪ).
ಬೀವ : ೨. ಭೀಮ-ಬೀವ (೪೨೫. ೨೨೭ ಶ್ಲೋಕ). ೩. ಬಟ್ಟೆಗೆ ನಟ್ಟ
ವ್ಯಾಂಗ್ಯ ತೇರಿಗಳ ಬೀವನುಗ್ಗವಣ್ಣುಂಗೆಯ್ಯ (೨೪. VIII. ೩೫೦.
೨೦೨-೪ ; ೨೫೫). [<ಸಂ. ಭೀಮ]

ಬೀಮಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬೀಮಯ ಗಂಡಕ್ಕಂ ಕೊಟ್ಟು
(೨೪. IV. ೫೦೫. ೩. ೩೩-೦೩ ; ೫೦. ೭೫). [ಬೀಮ+ಅಯ್ಯ (<ಅಯ್ಯ)]

ಬೀಮಾ 'ವಿಮೆ' ನೋ.

ಬೀಮಾದಸ್ತ್ಯವಜು (ನಾ). ವಿಮೆಯ ದಾಖಲೆ. - ಕರಾರುಪತ್ರ ;
ಮರಾದ ಅಥವಾ ನಷ್ಟದ ರುಜುವಾತನ್ನು ಇನ್‌ಷೂರೆರುಗಳೆಂಬ ಬೀಮಾ
ದಸ್ತ್ಯವಜು ಮಾಡಿಕೊಡುವವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಕೊಡಲೇ (೫೨೫. ೦೩).

[ಬೀಮಾ (< ವಿಮೆ) + ದಸ್ತ್ಯವಜು (<ದಸ್ತಾವೇಜು)]

ಬೀಯ್ಯ (ನಾ). ೧. ಅಕ್ಕಿ : ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತಯ ನಿವಜದಿಂ ಸಪ್ತಲಕ್ಷವ್ರಮಾಳೇ

ಪ್ರಜೆಗಂ ಬೀಯಂ ಕರಂ ತಾನೆನಲಧಿಕತರಾಲಂಕೃತಂ ಕೌದಮೇಂದ್ರಂ(೪೨೫. ೪೦೦) ; ಕಾಯಕವ ಮಾಡಿಯದ ಮಾಲಿದಾ ಧನದಿಂವ ಬೀಯವಂ ತಂದು
ಬೋನವ ಮಾಡಿ ಬೆರಲಿಂಗ ಕಾಯಕದಿಯಾಲೋಗಣೆಯ ಮಾಡಿಸಿದನು
(೦೩೫. ೩೪-೪೪). ೨. ಆಹಾರ ; ಉಣಿಸು ; ಬೆವಸಾಯವ ಮಾಡಿ
ಮನೆಯ ಬೀಯ[೪೨೫. ಬಿಯ್ಯ]ಕ್ಕೆ ಬತ್ತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಬೆವಸಾಯದ
ಫೋರವೇತೇಯ್ಯ (೪೨೫. ೦೩-೩೫) ; ನೀನಿಕ್ಕಿದ ಬೀಯದಲ್ಲಿ ವಂಚನೆ
ಯುಳ್ಳರೆ ಸಂಗಾ ನಿಮ್ಮ ತೊತ್ತುತನಕ್ಕೆ ದೂರವಯ್ಯ (೪೨೫. ೪೩೩) ;
ಅಮೃತವೇ ಮನೆಯ ಬೀಯ (೪೨೫. ೨-೦). ೩. ಬೆತಣ ; ಭೋಜನ ;
ಅರಸ ಹೊಜ್ಜಡು ಭೀಮ ಪಾರ್ಥರ ಕರುಳ ಬೀಯವ ಭೂತನಿಕರಕ್ಕೆ ಬರಿ
ಸುಮ್ಮನೆ (೪೨೫. ೪-೩೩) ; ರಾಯಸವನು ಕೊಟ್ಟು ಬೀಯಮನೊಲಿದಿತ್ತು
ರಾಯನವನ ಬೋಳ್ಳಿಸಿ (೪೨೫. ೩-೦೦). ೪. ಸಮಾರಾಧನೆ ;
ಸೌಂದರಂ ಪರವೆಯಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತಿರುನಾಳ ಬೀಯ[೪೨೫. ಬಿಯ್ಯ]ಕ್ಕೆ
ಪುರಕ್ಕೆ ಪೋದವನೆಂದು ನುಡಿಯ (೪೨೫. ೦೩-೩೪) ; ನೆರೆಯದೇ ಸ್ವಾಮಿ
ಈ ಪುಷ ಪುಷ ರಾತಿ ಸುರಗಿರಿಯಂತಿರದೆ ಪರವನಾಚಿಯಾಗೋನೀವ
ತಿರುನಾಳ ಬೀಯಕ್ಕೆನುತ್ತು ಸೌಂದರನು ಬಿನ್ನೈಸಿ (೪೦೫. ೦೦-೦೩).
೫. (ಧಾನ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ ; ಸುಂಕ :
ಬಿಟ್ಟ ಬೀಯಂ ತುನ್ನಿವಟ (೪೦೫. ೦೪೩. ೦೪೩೩. ೪-೨೦ ; ೦೫೫) ;
ಈ ಬಸದಿಯ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲವಕ್ಕಂ ದೇವಿವಟ ಅಡೆಗಟ್ಟು ಕಾಣೆಗೆ ಸೇಸೆ
ಬಿಮ್ಮರ್ ಬೀಯ ಮೊದಲಾಗಿ . . . ಸರ್ವಭಾಧಾವಿಹಾರವಂ ಮಾಡಿದರ್
(೨೪. VII. ೪೨೦. ೩೩-೦೩ ; ೩೦೭).

[ದೀ. ೩ ತಮಿ. ಬೀಯ ; ತಿಲು. ಬೀಯ, ಬಿಯ್ಯ ; ಕೋಲಾ.
ಬೀಯಮ್./ಪ್ರಾ. ಬೀಲ./ಹಿಂ. ಬೀಯಾ./ಸಕ. ಬೀಜ]

ಬೀಯ್ಯ 'ಬಿಯಗ' ನೋ.

ಬೀಯ್ಯ 'ಬಿಯ' ನೋ.

ಬೀಯಂಗಿಯತ್ 'ಬಿಯಂಗಿಯತ್' ನೋ.

ಬೀಯಕಾಣಿ 'ಬಿಯಕಾಣಿ' ನೋ.

ಬೀಯಗ್ಗೆ 'ಬೀಗ್' ನೋ.

ಬೀಯಗ್ಗೆ 'ಬಿಯಗ್ಗೆ' ನೋ.

ಬೀಯಗತನ 'ಬಿಯಗತನ' ನೋ.

ಬೀಯಗಿತ್ತಿ 'ಬೀಗಿತ್ತಿ' ನೋ.

ಬೀಯದ 'ಬ್ಯಾದ' ನೋ.

ಬೀಯು 'ಬೀ' ನೋ.

ಬೀಯ್ಯಗ್ಗೆ 'ಬೀಗ್' ನೋ.

ಬೀಯ್ಯಗ್ಗೆ (ನಾ). (?) : ಹುಯ ಬೀಯ್ಯಗವನು ಕಾಡಿದಿಯ ಜನನ
ಪತ್ತ ಹಂಹರ ಪರಗುಡು ಮತಿಗೆ (೪೨೫. ೦-೩೩). [?]

ಬೀಯ್ಯಗಮುದ್ರೆ 'ಬೀಗಮುದ್ರೆ' ನೋ.

ಬೀರ್ 'ಬೀಯ್ಯ' ನೋ.

ಬೀರ್ 'ಬೀಯ್ಯ' ನೋ.

ಬೀರ (ನಾ). ೧. ವೀರ ; ಶೂರ ; ಕಲಿ : "ಬೀರರನು ವೀರರೂಳಂ"
(೪೨೫. ೩) ; ಕುರುಬಲದೊಳ್ ಕರಂ ನೆಗಟ್ಟು ಬೀರರ ಬೆನ್ನರ ಸಂದ
ಚೆನ್ನೋಗರ ತಲೆ ತಾಬಪಾಳ್ ಕೆಡದಂತೆ ನಿರಂತರಮಾಡುಂಗದೊಳ್
ಪರದಿರೆ (೪೦೫. ೪-೦೦೩) ; ಬೀರ್ ದಾಂಗಿಟ್ಟುರಂತೆ ಬೆದಲಿ
(೪೨೫. ೨-೪೭). ೨. ಶೌರ್ಯ ; ಕಲಿತನ ; ಕುಲಮೂಲುದುಂಟೆ
ಬೀರಮೆ ಕುಲಮಲ್ಲದೆ ಕುಲವುಂಟು ಹಿಕ್ಕದಿರಿ (೪೦೫. ೨-೩೩) ;
ಮರುಳ್ಳೆಜಸಾಗಿ ಯುದ್ಧದೊಳ್ ಕುಲಾಹಲ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರಿಬಲಂಗಳೆ
ಪೇವನೆ ನಿನ್ನ ಬೀರಮಂ (೪೨೫. ೨-೩). ೩. ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯ

ಹೆಸರು : ಬೀರಭದ್ರ : "ಜನ್ಮವಾಗೆಯಂ, ಎಂಬಿದವರಿಜಂ, ಬೀರಂ . . . ಈ ೫ ಬೀರಭದ್ರಂಗಿ ಪೆಸಂ" (೪೫೩. ೪೬-೬) : ಉರಿಗಟ್ಟಿ ನೆಗದ ಬೀರಂಬರಸೂವಿದ ನೆಂಬುರೂಪವೆತ್ತಪೊಲೆನಪ್ಪಯ್ಯಂ ಪಟ್ಟಿಸಿದರೂ ಬಂದೆರಡುಂ ಕೆಲದ್ದರಿ ನಿಂದ ಬೀರ ಗಣೇಸರ್ (೪೫೩. ೦೬೦) : ಭೈರವ ಬೊಮ್ಮರಕ್ಕನ ಕಾಲ ಜಟ್ಟಿಗ ಬೀರ ಬೀತಾಳರಾರೊಳರು ಬೀರತೆ ಯುಳ್ಳವರ್ಗಳಂ ನಿನ್ನಸುಗಾವೊಡಾರಾದರುಮಡ್ಡ ಬರೆರಿ (೪೫೩. ೪-೩೯). ೪. ಈಶ್ವರ : ತುಳುವದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮವಲಂಬಿಗಳೂ ಈ ಧೂತುರಾಧ ನೆಯ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳವಡಬೇಕಾಯಿತು. ರಕ್ತ-ಶ್ವರಿಯೂ (ಲೆಕ್ಕೊಂದಿ), ಈಶ್ವರನೂ (ಬೀರ) ತುಳುವದ ಪ್ರಧಾನದೈವತಗಳು (೪೫೩. ೨೩೯). ೫. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಆತನ ಮಗ ಬೀರನಂಬೇಸು ಗಾದಿಂಗಾಯಗನುಮಿಾ ಕಲ್ಲನಿಜಿಸಿದ (೨೯. VIII. ೩೩೮೦. ೨೦೬-೯ : ೨೨೨) : ಮೂರನೆಯ ಕೆಯ ಕೊಟಿ x ಗಳವಯ ಬೀರ ಕೊಟಿ (೨೯. II (೩). ೬೨-೨ : ೫. 115೦).

ಬೀರದೇವ್ವ, ಬೀರದೇವ್ವಿ = ಪೊರುಪದ ವಿಳಿಗೆ. -ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ಜಾಗದ ನೆಟ್ಟಿಯೊಳ್ ಬೀರದೇವ್ವಿಯೊಳ್ ನೆಗಟ ಮಗಂ (೪೫೩. ೦-೪೨) : ಕಂತುಗೆ ಪೂಜಾರ್ಪದೊಂದು ಸುಯ್ಯಣುಪ್ಪನ್ನತ್ತಾಯಂ ಬೀರದೇವ್ವಿಗಳಂ ಪಾಡಿಸುತುಂ ಜಯದ್ವಜಮಂತ್ರವಂತ್ರವಂತ್ರ ಮೂರ್ತಿಗಳಂ ತೋಳ್ಳಳುವೊಪ್ಪ ಕಣ್ಣೊಳುನಿತುಂ ಪುಪ್ಪರಾವೀಜನಂ (೪೫೩. ೯-೨೦೬) : ಭೂಪಾಲಿಯೊಳೊಪ್ಪಿರ ಬೀರದೇವ್ವಿಯೊಳ್ (೪೫೩. IX-1. ೦೨೦-೦೨ : 1೦೫೨) : ಬೀರನೇ ಬೇಳೆನ ಬೀರದೇವ್ವಿಯಂ (೪೫೩. ೨-೨-೬೬ : 1೦೫೨). ಬೀರ ಬಂಟಿ = ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದವನು : ಬೀರರ ಬೀರ : ಒಂದು ಬಿರುದು : x ಬಾಬುಲಾಪ್ತಕ ಬೀರರ ಬಾಬು ಪರಿಕರ ನೆಗಂ (೨೯. II (೩). ೯೬-೦ : ೫. 1೦೫೨ ೫೨). ಬೀರರ ಬೀರ = ಬೀರರ ಬಂಟಿ : ಶ್ರೀಗೆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ . . . ಪೆಂಟುಗಿನಿತಕ್ಕಾಗದವಿದನ್ನು ಕನ್ನ ಕದಾಗಮದೊಳ ನೆಗಟ್ಟುಮಲೆ ಬೀರರ ಬೀರ (೨೯. II. ೦೬೬-೬೬ : ೦೫೨) : ಚತುರ್ಬಲಂಗಳ ಮೆಯ್ಯೊಳೊ ಬಗಿದಸುಂಗೆೊಳ ಸುಯ್ಯ ಕೆತ್ತವ ಪೂಜ ಬಾಯ್ಲೆ ಬೀರಮಂ ಪೊಗಟ್ಟು ಬಾಯ್ಲೆನಿವ್ವುವಣ್ಣಿನ ಪೆಂಪು ಬೀರರ ಬೀರನಾ (೪೫೩. ೬೩). ಬೀರೇ ಬೇವರು = ಬೀರಭದ್ರ : ಅದೇನು ಜಾತಿ ಹೆಣ್ಣಪ್ಪ ಗದು. ಮಸಗಾದ ಬೀರೇವರನ್ನ ಮೂದೇವಪ್ಪನ ಮಾಡೋ ಜಾತಿ (೪೫೩. ೦೨) : ಮೂರಮಂಗೆ ಗಂಡನಿಲ್ಲ. ಬೀರೇವರನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಿಲ್ಲ (೫೩). [< ೫೦. ಬೀರ]

ಬೀರಕಡಗ (ನಾ). ಶೌರ್ಯದ ಗುರುತಿಗಾಗಿ ಧರಿಸುವ ಕೈಬಳೆ : ಬೀರ ಕಂಕಣ : ಬರಿದ ಕೆಯ್ಯ ಗಂಡುಗಡದ ಬೀರಕಡಗ ತೊಟ್ಟುತು (೫೩. ೯೨-೦೬).

[ಬೀರ + ಕಡಗ]

ಬೀರಕಲ್ 'ಬೀರಗಲ್ಲ' ನೋ.

ಬೀರಕ್ಕ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು : ಬೀರಕ್ಕನ ಮಗಂ ಎಣಿಕೆಗಂ (೪೫೩. ೦೯೯೯. ೦೦-೦ : ೫. ೨೩೨೫ ೫೨). [ಬೀರ + ಅಕ್ಕ]

ಬೀರಕ್ಕ (ನಾ). (ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಧೂವರಿಗೆ) ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ತಳಿಯುವ ಅರಸಿನ ಅಥವಾ ಕುಂಕುಮದಲ್ಲಿ ಕಲುವ ಅಕ್ಕಿ : ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತ : (೨೫೩. II. ೨೯). [ಬೀರು (< ಬೀರು) + ಅಕ್ಕಿ]

ಬೀರಗಂಗೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಗಂಗಾವಾಡಿಯ ತಿಗುಳರ ಬೆಂಕೊಣ್ಣು ಬೀರಗಂಗೆಗೆ ನಿಮಿರ್ಚಿ ಕೊಟ್ಟಂ (೨೯. II (೩). ೫೬೦-೬೯ : 1೦೫೨ ೫೨). [ಬೀರ + ಗಂಗೆ]

ಬೀರಗಟ್ಟಿ (ನಾ). ಬೀರರು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಚ್ಚಿ : ಬೀರಗಟ್ಟಿ : ೫ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ ಮುಂತಾದ ಕಾಳಗಸಮಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ. ಚಲನವಲನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗದಂತೆ ಉಡುಪನ್ನು ಬಿಗಿ ಗೊಳಿಸುವ ಕೆಚ್ಚಿ : ವಸುಧೇಶ್ವರ ಕಣ್ಗೆ ನುಸು ಮಿಸುಗುವ ಪೊಪುಸುಯ

ಪೊನ್ನ ಕೂರಂಕುಸವಾಳೂ ಬಿಯ ಬೀರಗಟ್ಟಿಯೊಳೆಸೆದುದು ಕಾಮೂಗಿಲ ಕೆಲದ ಕುಡುಮಿಂಚಿನಪೊಲ್ (ಕಂಠ್ಯ. ೯-೯೦) : ಪಂಚವಣ್ಣದ ವಟ್ಟಿಯ ಬಿರುದಿನ ಬೀರಗಟ್ಟಿ ಗಟ್ಟರ್ ಬಿಯ ನೇಜಿಯುಮನೋಜಿಯಂದಿತ್ತಿ ಓದಿದು ಸವಾರಸಮಯಸಮಾಚಿತವೆಪ್ಪಂ ಬಡದಬ್ಬರೂ ಬೊಪ್ಪೆಗೊಟ್ಟೀಡ್ (೪೫೩. ೬-೨೦ ೫). [ಬೀರ + ಕಟ್ಟಿ]

ಬೀರಗನು (ನಾ). ವೀರೋಚಿತವಾದ ಕಲ್ಪನೆ : ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಬೀರಗನಸುಗುಟ್ಟುತಿರ ನುಸುಗುವಳು (೫೦೫೩. ೯ ೦೪).

[ಬೀರ + ಕನಸು]

ಬೀರಗಲು 'ಬೀರಗಲ್ಲ' ನೋ.

ಬೀರಗಲ್ಲ. ಬೀರಕಲ್. ಬೀರಗಲು (ನಾ). (ಮಡಿದ) ಬೀರನ ಸ್ಫೂರ್ತ ವಾಗಿ ನೆಡುವ ಕಲ್ಲು : (ಸತ್ಯ) ಬೀರನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನೆಡುವ ಕಲ್ಲು : ಬೀರಗಲ್ಲು : ಬೀರತಾಸನ : ತುಳುವಂ ಮುಗುಳ್ಳ ಸುರಲೋಕಪಾಪ ವಾದರು ೪ ಬೀರಗಲ್ಲ ಮಾಡಿದವನು ಪದು x x x (೨೯. XVI. ೨೪೫೩. ೬೦-೬ : 11೨೬) : ಬೆಂನೋಜ ಮಾಡಿದ ಬೀರಗಲ್ಲು (೪೫೩. ೦೯೬೨ ೬-೦೬ : 1೨೨೨). ಬೀರಕಲ್ : ೪[ವ]ನ ತಮ್ಮ ಗಾಢಾಣ್ಣ ಸುಮಿಲಂ ಬಿ ರಲ್ಲ ನಿಜಿಸಿದ (೨೯. IV. ೫೯೬. ೬೬-೬೨ : 1೦೦7 ೯). ಬೀರಗಲು : ಅಂಕೋಜನು ದೇವರೋಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸಲಬೇಕೆಂದು . . . ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಮಾಡಿದ ಬೀರಗಲು (೪೫೩. ೦೯೯೯. ೦-೬ : 1೨೨೨) : ಆ ಬೀರಗಿಗಿ ಪೂಜ ಪುರಸ್ಕಾ x x x ಕೊ ಗೊಡಗಿಯಾಗಿ . . . ಉದಕಧಾರಾಪೂರ್ವಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿ ಗದ್ದ (೨೯. XVI. ೨೪೫೩. ೬೯ ೦೦ : ೯). [ಬೀರ + ಕಲ್ಲು (<ಕಲ್)]

ಬೀರಗಾಣಿ (ನಾ). = ಬೀರಗಟ್ಟಿ : ಮೆಟ್ಟಿದ ಬಣ್ಣವಾಘೆಯು ಸಿಂಗರದಾಟ್ಟು ಬೀರಗಾಣಿಯಂದ . . . ನಡೆವೊಂದು ಗಾಡಿಯ ಪುಷ್ಕಲಂ (೫೫೩. ೯೬-೦೬). [ಬೀರ + ಕಾಣಿ]

ಬೀರಗುಡಿ (ನಾ). ಮೊರಸುಪುಕ್ಕಲು ಪಂಗಡದವರು ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿಸುವ ಒಂದು ವಿಧ : ೫ ಕೆಲವು ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವರ ಮತ್ತು ಆತನ ಕಡೆಯವರು ಮೂರು ದಾರಿಗಳು ಕೂಡುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಹೋಗಿ. ಬೇಯಿಸಿದ ಆಹಾರ ವನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಕಾರದ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ನಂತರ ಯಾವ ಸದ್ದುಗದ್ದಲವಿಲ್ಲದೆ ಮತ್ತು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡದೆ ಮನೆಗೆ ಮರಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಯಾವುದಾದರೂ ಹಾನಿಕರವಾದ ಭೂತ ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಶಾಂತಿಗಾಗಿ ಉದ್ದೇಶಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ (೨೫೩. ೨೯. ೦೨). [?]

ಬೀರಗೂಳ್ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ಬೀರರ ಗಂಧಾರದ ಪೋಷಣೆ ಗಾಗಿ ರಾಜ. ಸಾಮಂತ ಅಥವಾ ಊರಿನವರು ಉಂಬಳಿ ಅಥವಾ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ವಿಧ : ಬೈಚೇನಾಯಕನು ಬೀರಗೂಳ್ ಮಾಡಿ ಕಲ್ಲ ನಿರಿಸಿದ (೨೯. VIII. ೩೩೮೦. ೬೯-೦೦ : 11೨7).

[ಬೀರ + ಕೂಳ್ (< ಕೂಳ್)]

ಬೀರಗೂಳ್ತು (ಕ್ರಿ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ಬೀರನ ಸಂಸಾರದ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ರಾಜ. ಸಾಮಂತ ಅಥವಾ ಊರಿನ ಜನರು, ದತ್ತಿ ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡು : ಹೆಚ್ಚುಬೆಯಡದ ಕೆಳೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಪರೋಕ್ಷ ವಿನಯಂಗಳು ಮಾಡಿ ಬೀರಗೂಳ್ತು ಕಲ್ಲ ನಿಜಿಸಿದಳು (೨೯. VIII. ೩೩೮೦ ೯೬೯-೯ : 11೨೭) : ಕೀತಯನಾಯಕ ಬೀರಗೂಳ್ತು ಬೀರಗೂಳ್ತು ಕಲ್ಲ ನಿರಿಸಿ ಕ್ರಿಶಾರ್ಫನಾದ (೨೯. VIII. ೩೩೮೦. ೬೨೨ : 11೨೭).

[ಬೀರಗೂಳ್ + ತುತ್ತು]

ಬೀರಜೀಗಟಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜಾಗಟಿ : ಬೀರಜೀಗಟಿ[೫೫೩. ಜೀಘಂಟಿ. ಜಾಗಟಿ]ಯ ಬೆನ್ನ ಚಮರದ . . .

ಪದಾತಿವ್ಯಾಹರಿ (೧೫೫೬. ೬-೦೦ ಬಿ). [ಬೀರ + ಜೀಗಟಿ (<ಜೀಗಟಿ)]
ಬೀರದವುಡೆ, ಬೀರದೊಡೆ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮವಾದ್ಯ; ವೀರದೊಡೆಮು: ಪೊಡವ ಬೀರದವುಡೆ
[೧೫೫೬. ದೊಡೆ]ಯ ಖಂಗಾಲೊಳಿಲ್ಲ ಧಾರಿ ಸಂಕಲಿಯ . . . ಗಂಧ
ಸಿಂಧುರಸಂದೋಹದಿಂ (೧೫೫೬. ೬-೦೦ ಬಿ). ಬೀರದೊಡೆ: ತಂಬುಡ
ಪಟಪದ ಬೀರದೊಡೆಯ . . . ಕಹಳಿಗಳ ರವಕಸುರಾರಿ ನಗುತಿರ್ದ
(೧೫೫೬. ೬-೦೦). [ಬೀರ + ದವುಡೆ]

ಬೀರದಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಅನೇಕಾಸಲಾ ಬೀರದಿಗಳು ಮಾರದಿ
ಗಳಂ . . . ೧೨ ಪೊಲನಂ ನಡೆಯಿಸಿದೋರ್ (೧೫. XVI. ಗಾ. ೬೩-೬೬;
7೫). [ಬೀರ + ಅದಿ]

ಬೀರದೊಡೆ 'ಬೀರದವುಡೆ' ನೋ.

ಬೀರಣ್ಣ, 'ವೀರಣ್ಣ' ನೋ.

ಬೀರಣ್ಣ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಹುಲಿಯ ಜಂಗುಳಿ ಬೀರಣನ ಮಗ
ಮೂವಡಿ (೧೫. VIII. ಗಾ. ೧೬-೨; 1016 ?). [ಬೀರ + <ಅಣ್ಣ]

ಬೀರಣವಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮವಾದ್ಯ: ಹತ್ತು
ಚಂಬಕವಣಿ ಹತ್ತು ಬೊಂಬುಳಿವಣಿ ಹತ್ತು ಬೀರಣವಣಿ (೧೫೫೬. ೧೦-೬೬).
[ಬೀರಣ್ಣ (<ವೀರಣ್ಣ) + ವಣಿ]

ಬೀರಣಿಗ (ನಾ). (?): ಅವರಿಗೆ ಅರ: ಸಹಾಯವಾಧಾರು ಅವರಿತ್ತಂಡವನೂ
ಕೊಂದವನೇ ಬೀರಣಿಗ ಇವರಿಗೆ ಮಂಗಳ ಜವಳಿ ಅವರಿತ್ತಂಡವು ನಾಡು
ನಖರ ಪರಿವಾರಕಿ ಹೊರಗು (೧೫. V. ಕೀರೂರು. ೬೩-೦೨; 1393). [?]

ಬೀರಣಿ (ನಾ). ಅಧಿಕಾರಸೂಚಕವಾದ ಅಸ್ಥಾನದ ಉಡುಪು (?):
ಕುಪ್ಪಸದ ಬೀರಣಿಯ ದಿನ್ನದ ಹಸ[ನಿ]ಗಂ ಚೊಕ್ಕಿಗಿಯ
ಹೊಜಿವೇಡದಹರದ ಲಕ್ಕಿಗಂ (೧೫೬. ೩-೩೯); ಹೊಳೆವ ನವ್ಯಾಧರಣ
ಮೆಲ್ಲಂ ನೆಚ್ಚಿ ತೆಗೆದು ವಳಿಯ ಬೀರಣಿ ಕುಪ್ಪಸಂಗಳಂ ಮಿಗೆ ಕಳೆದು
(೧೫೬. ೩. ೬೦೦-೯). [?]

ಬೀರಣಿಗಾವುಂಡೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಮಾಗರ ಬೀರಣಿಗಾವುಂಡೆ
ಮಗಂ ಒಪವಯ್ಯಂಗಿ ಪಲ್ಲವಾದಿಕ್ಕ ನೊಂಬುಗಾವುಂಡೆಮೆಂದು ಮರಂ
ದಯಗಿಯ್ಯಾ (೧೫೬. ೦೯೬೩. ೯೫-೦೦; ಸು. ೧೧೦).
[ಬೀರಣ್ಣ + ಗಾವುಂಡೆ (<ಗಾಮುಂಡೆ)]

ಬೀರತಣಿ (ನಾ). ಮಡಿದ ವೀರನ ಅತ್ಯಂತಿಗಾಗಿ ನೀಡುವ ತರ್ಪಣ:
ಬಟ್ಟೆಯ ಕಣ್ಣುಳು [೯] ಕಲ್ಲಳನ್ನಿವರಲೆ ಬೀರತಣಿಯನಿತ್ತುಂ
ಮೂರ್ಧರ (೧೫೬. ೧೦-೬). [ಬೀರ + ತಣ್ಣ]

ಬೀರತೆ (ನಾ). ಶೌರ್ಯ: ಕಲಿತನ: ಭೈರವ ಬೊಮ್ಮರಕ್ಕ ಸ ಕಳ ಜಟ್ಟಿಗ
ಬೀರ ಬೀತಾಳರಾರೊಳರು ಬೀರತೆಯುಳ್ಳವರ್ಗಳು ನಿನ್ನಸುಗಾಳೊಡಾರಾದ
ರುಮಡ್ಡ ಬರಲಿ (೧೫೬. ೬-೩೯). [ಬೀರ + ತೆ]

ಬೀರದೇವ, ಬೀರದೇವ (ನಾ). ೧. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು:
ಶ್ರೀಮನ್ನಹಾಮಂಡಲೇಸ್ವರ ಕುಮಾರ ಬೀರದೇವನೊಡನೆ ಜಾಲಕ್ಕ
ವಿಶ್ರಮದ ರೀನೆಯ ಯುವನಂವತ್ತರದ ಮಾಳಸುದ್ದಪಂಚವಿಂ ಅದಿಕ್ಕ
ವಾರದಂದು ಪರಲೋಕವಾಪ್ರವಾಸಗುತ್ತಮಿರೆ (೧೫. VIII. ಗಾ. ೫೦-೫೯; 1096). ಬೀರದೇವ: ೨. ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರು:
ವೀರಭದ್ರ: (೧). [ಬೀರ + ದೇವ]

ಬೀರನೊಂಬು (ನಾ). ನೊಳಂಬವಂತದ ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು:
ಶ್ರೀಮನ್ನೊಂಬಾಧಿರಾಜ ಅಯ್ಯಪದೇವನ ಮಗ ಅಣ್ಣಿಗ
ಬೀರನೊಂಬು (೧೫. X. ಗಾ. ೧೨೧೩. ೯-೬; ಸು. ೧೨೦): ಶ್ರೀಶಿಖರವೀರಭ
ಪಲ್ಲವಕುಲತಿಲಕ ಶ್ರೀಮತ್ ಅಯ್ಯಪದೇವನ ಮಗಂ ಬೀರನೊಂಬುಂ
(೧೫. X. ಕೀರಾರ. ೩೬-೯; ಸು. ೧೨೫). [ಬೀರ + ನೊಂಬು]

ಬೀರವೇರ್ಮನಡಿ (ನಾ). ಗಂವಂತದ ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು:
ವೀರವೇರ್ಮನಡಿಯಪ್ಪ ಪೇರ್ಮನಡಿಯ ಮಗ ಶ್ರೀಮತ್ಪತ್ಮವಾಳ್
ಬೀರವೇರ್ಮನಡಿಯು ಗೊಟ್ಟ ಕರಾಟು (೧೫. ೯. ೫೫. ೬೦-೯; ೧೨೦).
[ಬೀರ + ವೇರ್ಮನಡಿ (<ವೇರ್ಮನಡಿ)]

ಬೀರಬೊಟ್ಟೆ (ನಾ). ಪೊರುಪ್ಪಸೂಚಕವಾದ ಗರ್ಜನೆ, ಬೊಟ್ಟೆ:
ಬೀರಬೊಟ್ಟೆ. ವಿಜಯಯಾತ್ರೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಗುಡುಗಲಿ (ಗಾ. ೯೬-೦೦).
[ಬೀರ + ಬೊಟ್ಟೆ]

ಬೀರಮಂಡಿ (ನಾ). ವೀರನು ಮಂಡಿಯೂರಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ
ಒಂದು ಭಂಗಿ; ವೀರನು ಬಾಣಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಲು ಮಂಡಿ
ಯೂರಿವ ಒಂದು ಭಂಗಿ; ವೀರಮಂಡಿ: 'ಬೀರಮಂಡಿ
ಯೂರಿ' ಪರಾ. [ಬೀರ + ಮಂಡಿ]

ಬೀರಮಂಡಿಯೂರು (ಶ್ರೀ). ವೀರಮಂಡಿ ಹಾಕು; ಮೋಕಾಲನ್ನು
ಊರಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು: ಬೀರಮಂಡಿಯೂರಿ ಯುವರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರೇಮಾ
ಲಿಂಗವಿತ್ತು (೧೫೬. ೦೯-೦೫). [ಬೀರಮಂಡಿ + ಊರು (<ಊರು)]

ಬೀರಮದ್ದಳೆ 'ಬೀರವದ್ದಳೆ' ನೋ.

ಬೀರಮ್ಬ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಬೇಡರ ಬೀರಮ್ಬನ ಪರಿಯೋರ್
. . . ಪೆ x x ಒಂದು ಸರ್ಗಕಿ ಪನ್ನನ್ (೧೫. ೯. ೫೫೫. ೨೯-೬;
೧೩); ಮರೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು ಬೀರಮ್ಬನ ಕುಲಮುನಿಕಂ ದಾಸಪತ್ನಕ್ಕೆ
ನಿಂದರ್ (೧೫೫೬. XX. ೯೯-೨೯; 107೯). [ಬೀರ + ಅಮ್ಮ]

ಬೀರಯ್ಯ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು: ಮಾರಯ್ಯ
ಬೀರಯ್ಯ . . . ಕೇತಯ್ಯಗಳೆಂಬ ನೂಟು ಮಡೆಗೆ ನಮ್ಮ ಕೊಡಲು
ಸಂಗಮದೇವ ಶರಣಂಬುದೊಂದು ದಡಿ ಸಾಲದೆ (೧೫೬. ೫೬). ೨.
ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಬೀರದೊ ಬೀರಯ್ಯ (೧೫. IV. ಕೀರ. ೧೦೬-೦೯;
ಸು. ೧೨೦). [ಬೀರ + ಅಯ್ಯ]

ಬೀರರವ (ನಾ). = ಬೀರಬೊಟ್ಟೆ: ತೆಗೆದು ಬೀರರವ[ದ್ರ] ಮೇಲೆ ಪರವ
ಮದಗಜಂಗಳಂ ಚಳುತ್ತರಂಗಮಂಗಳಂ (೧೫೫೬. ೦-೨೯ ೧೫೬).
[ಬೀರ + ರವ]

ಬೀರರಪ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಬೀರರಪನ ಮಗ ಬೊಂಬರಪನ
ಮಂಪೆಂತಂಡೆ (೧೫. VIII. ಗಾ. ೬೦-೯; 1000 ?). [ಬೀರ + ಅರಪ]

ಬೀರಪಟ್ಟ (ನಾ). ೧. ಮುಖ್ಯಸೇನಾಪತಿಯ ಪಟ್ಟಿ, ಪದವಿ;
ಸೈನ್ಯದ ನಾಯಕತ್ವ; ವೀರಪಟ್ಟ: ಬೀರಪಟ್ಟಮುನಾರಿ ನೀನೀ
ಸೂತಸುತಂಗಿಡೊಂಡು ಕೈವಾರದಿಂದೊಸದಿತ್ತೊಡಮೇನಾಯ್ತು (೧೫೫೬. ೦೨-೫೬); ಬೀರಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿ ಬೀರಾಂಗನೆ ಸೇಸಗೊಂಡ ಪಡೆಯಂ
ಕೈಸನ್ನೆಗಯ್ಯದ್ದತಂ ನಡೆಯಲ್ಪೊಡೆ (೧೫೫೬. ೬-೦೦೬).
೨. ಮುಖ್ಯಸೇನಾಪತಿಯ ಪದವಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ (ಹಣೆಗೆ
ಕಟ್ಟುವ) ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟಿ: ಕೋಲ್ವ ಪುರ್ವನತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ ಲರಾಟಪಟ್ಟ
ದೊಳಿಟ್ಟುಬೊಟ್ಟವ ಬೀರಪಟ್ಟಮುಮಸದಳಮೆಸೆಯೆ (೧೫೫೬. ೧೦-೩೩ ಬಿ).
[ಬೀರ + ಪಟ್ಟ]

ಬೀರವಣಿ (ನಾ). ೧. ಸೈನಿಕರ ಜೀವನನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರದೇಗಳು
ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆ: ಕಿಸುಕಾಡೆಲ್ಲತ್ತಪ್ಪಿಳಂ ಸಾರಿಗೆ ಬೀರವಣಿಸುತಂ
ಸುಂತಂ ಪರಿಹಾರಂ (೧೫. XV. ೬೯-೨೯; 1060); ಬೀರವಣಿ ಕೊಡತೀರಾ
. . . ಅಪಂದ್ರಾಕ್ಷಿತಾರಂಬರಂ ಸಲೆ (೧೫೬. ೦೯೬೩. ೦೬-೨೦; 1069);
೨. ಊರಿನ ಜನರು ವೀರನೊಬ್ಬನ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ
ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಣ: ಶಿವಲಿಂಗಮಹಾಮಹಿಮಂಗೆ ನಾಗಮಾಡಂ
ತನಗೀವ ಬೀರವಣಿ ದತ್ತಮಾಪಾಗಮಿತ್ತನಕ್ಕಿರಿಯಂ (೧೫೫೬. ೧೦-೬೦;
1147). [ಬೀರ + ವಣಿ]

ಬೀರವರ್ಣಿ (ನಾ). ವರ್ತಕರ ಒಂದು ಪಂಗಡ ಮತ್ತು ಆ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು ; ವೀರಬಣ್ಣಜುಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಆ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು ; ಬೀರರುಂ ಬೀರವರ್ಣಿರುಂ ಗವಂಧರುಂ . . . ಅಪ್ಪ ಶ್ರೀಮದಯ್ಯವ್ವರ ವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನೊಡನೆ (೨೦೨೪. ೫೫-೬, ೧೦೪-೫೫; 1087); ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರುಂ ಗಾಮಣ್ಣರುಂ ಗಾಮಣ್ಣ ಸ್ವಾಮಿಗಳುಂ ಬೀರರುಂ ಬಿ(ಬೀ)ರವರ್ಣಿರುಂ (೨೪. XIX. 44-50; 1136).

[< ಸಂ. ವೀರವರ್ಣಿ]

ಬೀರವದ್ದಳಿ. ಬೀರವದ್ದಳಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ವಾದ್ಯ; ರಣವಾದ್ಯ; ತಂತಮ್ಮ ಮೊನೆಯ ನಾಯಕರ ಬಿರುದಿನ ಬೀರವದ್ದಳಿಯ ಪದರ ಪಚ್ಚಿಯ ಕಹಳಿಯ ಕಳಕಳಂ ಕಿವಿ ಶಬ್ದಿಂಗಳ ದಿವಮನೆಯ್ತಿ (ಕಂಠಾಂ. ೧4-4೯ ೩). ಬೀರವದ್ದಳಿ: ಕೋಕಿ ರಾರವಮದು ಬೀರವದ್ದಳಿಯ ನಿಷ್ಪನ್ನಮಾಗಿರೆ (ಕುಶ್ಯ. ೬-೪೨).

[ಬೀರ + ವದ್ದಳಿ (<ವದ್ದಳಿ)]

ಬೀರವರ್ತಿ (ನಾ). ವೀರವೃತ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಸೈನಿಕ; ಜಗಮನದರ್ಶಿ ರಾರ್ಜ ಬಿರುದಾಂತ್ ಬಲಂಗಳನ್ನಿ ನುಂಗಿ ಮತ್ತುಗುಪ್ತ ಬೀರವರ್ತಿ ನಿರಂಗಲ ಬಾಲ್ಯಾದಿರಾದ ತಾಗದೋಲಗದ ವಿಧಂಬದಂಬರಕೆ ಕಣ್ಣಿಲಿ ಯಾದ ವಿರಾಸಮೊಪ್ಪಿ ಗದ್ದುಗಿಯೊಳಗಿದುಗ್ಗೊಳಿಯಗ್ಗದ ಪಾರ್ಥಿವ ಪುತ್ರಸಾರ್ಥಕಂ (ಕಂಠಾಂ. 3-38). [< ಸಂ. ವೀರವರ್ತಿ]

ಬೀರವಸದನ (ನಾ). ವೀರೋಚಿತವಾದ ಅಲಂಕಾರ. ಪ್ರಸಾಧನ: "ಬೀರವಸದನ-ವೀರಪ್ರಸಾಧನಂ (ವೀರೋಚಿತ ಅಭರಣ, ಅಲಂಕಾರ)" (ಕೃಷ್ಣ. 40). 'ಬೀರವಸದನಂಗಿಯ' ಪದಾ. [ಬೀರ + ವಸದನ] ಬೀರವಸದನಂಗಿಯ (ಕ್ರಿ). ವೀರೋಚಿತವಾದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸು: ಕಣ್ಣಿಂಜಾಗಿರೆ ಬೀರವಸದನಂಗಿಯ . . . ಪುಣ್ಯವಸ್ತ್ರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯4). [ಬೀರವಸದನ + ಕಿಯ]

ಬೀರವಣಿ (ನಾ). ವೀರೋಚಿತವಾದ ಒಂದು ವಾದ್ಯ. ಹರೆ; ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಣವಾದ್ಯ. ತಮಟೆ: ಬಾಲ್ಯಸುತ ಬೀರವಣಿಯ ಪೊಪ್ಪ ಹಕ್ಕಿಯ ಹಿಡಿದ ಬಿರುದಿನ ಕಾಳಿಯ ಬಿಲ್ಲುರಿಯ ಸಹಗರಮೆಲ್ಲಾ ದಿಗ್ಗಲಂ ಕಿವಿಂಜುವದಿರೆ (ಕೃಷ್ಣ. 380); ನಾನಾ ಬೀರವಣಿಗಳ ರಭಸದಲಿ ರಂಜಿಸುದು ದುರ್ಗ (ಕಂಠಾಂ. ೬-೬-೧೫). [ಬೀರ + ವಣಿ]

ಬೀರವುರ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ನಾಲ್ಕು ಮರ್ತ್ಯರೊಂದು ಬಿಡುವದೊಕ್ಕಿ ಬೀರವುರಮುಂ ಬಿಡಿವ್ವಳ್ಳಿಯುಮನೊನ್ನೊ ಅಗ್ರಹಾರಂ ಮಾಡಿ (೨೪. XI. ೫೪-೫೫; 1088). [ಬೀರ + ವುರ]

ಬೀರಸಂಕಲಿ (ನಾ). ವೀರನು (ಬಿರುದಿನ ಸಂಕೇತವಾಗಿ) ಧರಿಸುವ ಕಾಲ ಬಳಿ; ವೀರಶೃಂಖಲೆ; ತೊಡರು: ಪೊನ್ನ ಬೀರಸಂಕಲಿಯ ತೊಳಪ್ಪ ಕನ್ನಡಿಯ ಚಿನ್ನಡಿಯಡ್ಡುಗಡ್ಡುವನಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣ. 3೬೨).

[ಬೀರ + ಸಂಕಲಿ]

ಬೀರಸ್ಥ (ನಾ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ವೀರೋಚಿತವಾದ ಮರಣವನ್ನು ಪಡೆದ ವೀರನಿಗೆ ದೊರಕುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಸ್ಥಳ; ವೀರಸ್ಥಳ: 'ಬೀರಸ್ಥಂಬಡೆ' ಪದಾ. [ಬೀರ + ಸ್ಥ]

ಬೀರಸ್ಥಂಬಡೆ (ಕ್ರಿ). ವೀರಸ್ಥಳವನ್ನು ಹೊಂದು. ಪಡೆ: ಚೋಲು ಗೋರ್ ಅಟ್ಟನ ಮುನ್ನ ಪೊಡು ಬೀರಸ್ಥಂಬಡೆದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯೨೪. ೬3-4; 1084). [ಬೀರಸ್ಥ + ಪಡೆ]

ಬೀರಸಾಂತರ (ನಾ). ಸಾಂತರವಂಶದ ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು: ಸಾನ್ನಳಿಯ ಬೀರಸಾನ್ನರನ ಮೇಲೆ ನಡೆವಯ್ಯತ್ತು ನಾಡೊಳಗಿ ಬಿಲ್ಲುಗಡ್ಡೊಟ್ಟಿಟ್ಟು (೨೪. VIII. 380. ೪೭4-೫; 981).

[ಬೀರ + ಸಾಂತರ]

ಬೀರಸೆಟ್ಟಿ (ನಾ). ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಒಂದು ವರ್ಗ: ಊರಿಗಿಬ್ಬದ ಮೂರು ಬೀರಸೆಟ್ಟಿಯ ಹೊಯ್ದ ದಾರಿಕಾಕರ ಗಾಡಿಯಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೨-೪೪).

[ಬೀರ + ಸೆಟ್ಟಿ]

ಬೀರಸೇನಿದಾಂತ್ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀ ಬೆಳ್ಳೊಳವನಾಸಿ ಗಳಪ್ಪ ಶ್ರೀ ಬೀರಸೇನಿದಾಂತ್ನದೇವರವರ ಶಿಷ್ಯರ್ (೨೪. I. ೪೪-೪5; 978).

[ಬೀರ + ಸೇನ್ಯ + ದಾಂತ್]

ಬೀರಸೇನೆ (ನಾ). (ಯುದ್ಧ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ) ವೀರನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ತಳಿಯುವ ಅಕ್ಷತೆ; ವೀರಸೇನೆ: ನೊಸಲ ಕಣ್ಣ ಮೂದೇವನ ಮಿಮುತ ನೊಸಲೋ ಬೀರಸೇನೆಯಿಟ್ಟು (ಕಂಠಾಂ. ೧40-೧41).

[ಬೀರ + ಸೇನೆ]

ಬೀರಾಳ್ (ನಾ). ಶೂರನಾದ ಸೈನಿಕ: ಇಂತಿಂತ ಬೀರಾಳ್ಳಿಲ್ಲದಿ ನಗ ನುಡಿಯುತಿರೆ (ಕಂಠಾಂ. ೬4-೧44); ಲಕ್ಕಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲ್ ಬೀರಾಳ್ಳಂ ತಿಂದಿ (ಕಂಠಾಂ. ೬೪4-೫೫). [ಬೀರ + ಆಳ್]

ಬೀರಸು 'ಬೀಳುಸು' ನೋ.

ಬೀರು 'ಬೀಳು' ನೋ.

ಬೀರು, ಬೀರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮದ್ಯ: ಇನ್ನೊ ಸೊಲ್ಲ ಬೀರು ಬೀಳು (ಕಂಠಾಂ. ೬೬). ಬೀರ್: ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸೈನಿಕರು ಕುಳಿತು ಸಂಜೆ ಬೀರ್ ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸೊಗಸಾದ ಸ್ಥಳ (ಕಂಠಾಂ. 38); ಅಧುನಿಕ ನಿರಸುಭವಿ ಯುವಕರಂತೆ ಬೀರ್ ಕುಡಿದು ನೋಡಿದ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೯). [← ಸಂ. Beer]

ಬೀರು (ನಾ). ಬಾಗಿಲುಳ್ಳ ನಿಲುಪೆಟ್ಟಿಗೆ: ಕಪಾಟು: ಅಲಮಾರು: ಒಂದು ಬೀರುವನ್ನು ಮುಂದು ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು (ಸಾಧಾರ. ೧38); ಬಟ್ಟಿಗೊ ಗಾಜಿನ ಬೀರುವನ್ನು ಸೇರಿದವು (ಕಂಠಾಂ. 38); ಬಂದ್ರಿಯ ಗೌಡರು ತಮ್ಮ ಬೀರುವಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ . . . ಮಂಡಿಸಿ ಎಲ್ಲರೊಡನೆಂದೂ ಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಂಠಾಂ. ೬೯).

[← ಸಂ. Bureau. / ತಮಿ. ಬೀರೋ; ತೆಲು. ಬೀರುವಾ, ಬೀರುವ]

ಬೀರುಗಲ್ (ನಾ). ತೂರಿ ಬಿರುವ ಕೆಲ್ಲು: ಎಸೆದ ಕೆಲ್ಲು: ಎತ್ತ ತಿರುಗಲುಮಿಟ್ಟುಮೋರ್ ಬೀರುಗಲ್ಲಲ್ . . . ನೆರನಿಯೆ, ತೊಪ್ಪ ತೊಪ್ಪನೆ ಕುವೈಯೊಟ್ಟಿದರ್ (ಕಂಠಾಂ. ೧೬-೪೦೦).

[ಬೀರು (<ಬೀಳು) + ಕಲ್]

ಬೀರದೇವ 'ಬೀರದೇವ' ನೋ.

ಬೀರಗ್ಗ 'ಬೀಳುಗ್ಗ' ನೋ.

ಬೀರ್ವ (ನಾ). ಕಟ್ಟು; ಕಟ್ಟಳೆ (?): ಪರ್ವ ನಾಬ್ಯರೊಳವೆದಾನೊಂದು ಪರ್ವವ ಪೂರ್ವಗೊಂಡುಪವಾಸವಿಡೆನು ಸರ್ವಥಾ ಯಮವಲ್ಲ ನಿಯಮ ಮತ್ತದರೊಂದು ಬೀರ್ವ ತಿಂಗಳಿಗೊಂದು ದಿವಸ (ಕಂಠಾಂ. ೧೯-೫೯).

[?]

ಬೀವ 'ಬೀವು' ನೋ.

ಬೀವು, ಬೀವು (ನಾ). ರಿ. ಬೆನ್ನುಹುರಿ: ಬೆನ್ನ ಬೀವಂ (ಕಂಠಾಂ. ಮಂ) ತೆಗವ ಬೀಕಾಳುಮಂ . . . ಕಂಡು (ಗಂಠಾಂ. 3-4 ೪); ಬಿಗಿದ ಬೆನ್ನ ಬೀವಂ ತಿಗಿದ ಬೀವುಂ . . . ನಾಲ್ಕುಂ ತಳಮಂ ತೋಟುತ್ತುಂ ಸರಳಿಸಿ ಪಾಯ್ತು ಪೊಪ್ಪ ಪೊಪ್ಪವಂದಿಯಂ ಕಂಡು (ಕಂಠಾಂ. ೬-೧4 ೪); ಸಂದ ನೇಪಾಳನ ಬೆನ್ನ ಬೀವನಿರದಿತ್ತಿ (ಕಂಠಾಂ. X೪. 430-33; 1172). 2. ನೆರ: ಸ್ವಾಯು: ತಿವಿನ ನೆತ್ತರ ತಿಪ್ಪೆ ಬೀವಿನಿಂದಂ ಬಿಗಿದರ್ ಪರ್ವದ ಬಿಡದ ಮಾಸದ ತಾಣವಲ್ಲವೇ (ಕಂಠಾಂ. 3-೪೪); ಹಲವೆಲುವಿನೆತ್ತೆಗಳ ಬಿಗಿದು ಬೀವಂ ನೆಯ್ದು ನಾಲಿಯ ಹಂದೊಗಲು ಹಾಸಿನೊಳು ಮಂಚಂ ಜಡಿಯೆ (ಕಂಠಾಂ. ೧೦-೧೦). 3.

ಹುರಿ : ಹಗ್ಗ : ರಜ್ಜು : ಬೀವು ಮಿಳಯಮಂ ಮೂಜ್ ಕೊಲಾಪ್ಪಡೆ
ಬಾ (ಉಪಾ. ೪-೬೪) ; ತನ್ನ ಕೊರಲನವಾಳಾಭರಣಮಂ ಬೀವಂ ಮಾಡಿ
ಕುಮಾರಿಯ ಕಿಲ್ಯಾಣ್ ಕೊಟ್ಟು ... ಆ ಕುಮಾರಿಯಂ ಕೊಪ್ಪುವುದುಮಾಕೆ
ಬೀವಂ ಮಾಡುತ್ತಾಂ ಬರೆ (ಕುಪಾ. ೩-೨೦ ಪ) ; ರಂಜಿತ ಬೆರಕೆವರಲ
ಬೆಬ್ಬಿಲೊಳಗೆ ಹೊಸ ಹೊನ್ನ ಸರಿಗೆಯ ಬೀವುಗಳನು ತುಂಬಿ (ಕೀರಾ. ೨೦-೨೭). ೪. ತಂತೀವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಂಗಿ.—
ತಂತಿ : "ಓಟೀಲು, ಮೊ. ವಾದ್ಯಗಳ ಹುರಿ ; ಬೀವು : ತಂತಿ" (chord-
೨೦೪೩). ಬೀಜು : ೨. ಬಿಡ್ಡಿದ ಬೀಜ ಹಗುರು ಮುಚ್ಚುವವೋಲು ಕಲ್ಲಿಂದ
ಕಾಲ್ತುಂಡಿಸುವೋಲು ಬಲ್ಲಿತಪ್ಪಾ ಕೊಲೆಯು ಕೊಂದರಾ ಮಿಗಮಿಡ್ಡಿಂ
ನಿಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ (ಕೀರಾ. ೨-೨೨).

ಬೀವು ಮಾಡು = ಹಗ್ಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು : ಹುರಿಯನ್ನಾಗಿಸು :
ತನ್ನೆಸೆವ ರತ್ನಮಾಲೆಯನ್ನು ತನಂತೆಯೆ ಬೀವು ಮಾಡಿ ಬೀಳ್ಕಾ
ಕನ್ನೆಯ ಕಿಲ್ಯಾಣ್ ಕೊಟ್ಟು (ಕೀರಾ. ೪-೨೩).

ಬೀವುಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ಹಗ್ಗವನ್ನು ಮೊರುವವಳು : ಬೀವ ಕೊಳ್ಳಿರ
ಯೆಂದು ವೀಣಾರಾವದಿಂ ಪೊಲಂಗದಿಯೊಳಾ ಬೀವುಗಾರ್ತಿ (ಕೀರಾ. ೩)

ಬರಲ್ಕೆ (ಸಾ. ೨೦-೨೪). [ಬೀವು + ಕಾಳು + ತಿ (< - ಇತಿ)]

ಬೀವುಗಿತಿ (ನಾ). = ಬೀವುಗಾರ್ತಿ : ಬೀವುಗಿತಿ ನಿನಗೀತೆಂದಾಯ್ತು
ವಿಭವಮನೆ ಬೀವ ಮಾಡಿದೊಡೆ ವಿಭವಮಾಯ್ತಂದವಳ ಸಖಿ ನುಡಿಯು
(ಕೀರಾ. ೨೦-೨೪). [ಬೀವು + ಗಿತಿ (< - ಗಿತಿ)]

ಬೀವುಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳು : ಬಂದಾಗನೆ ಬೀವು
ಗೊಳ್ಳುಮನುತುಂ ಪೊಕ್ಕಾ ಪೂವೀಥಿಯೊಳ್ ನಿರಹಂಕಾರದಿನ್ನಿರುತ್ತಿರ
(ಕೀರಾ. ೪-೨೪) ; ಪೊಗಿ ಪೊಬಲಂ ಜಳಹಾನನೆ ಬೀವುಗೊಳ್ಳುಮನುತುಂ
ಪೊಕ್ಕಲ್ (ಕೀರಾ. ೪-೨೦). [ಬೀವು + ಕೊಳ್ಳು]

ಬೀವೋಜ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಜೆಸರು : ಅಥವಾನುಗುಣಂ ಗೊಗ್ಗಿ ತನ್ನ
ವಾಣ್ಯಯ x x ಬೀವೋಜಂಗೆ ಬಿಟ್ಟುಂ (ಸಾ. ೨೨, ಕೀರಾ. ೨೭-೪ : ೧೩೨).
[ಬೀವ (< ಬೀವು) + ಒಜು (< ಒವರು)]

ಬೀಸ, ಬೀಸು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ; ಇವ್ವತ್ತು : "ಬೀಸಿಗೆ
(ಬೀಸ) - ವಿಂಶತ್ = ಇವ್ವತ್ತು" (ಕನ್ನ. ೨೨). ೨. ಇವ್ವತ್ತರಲ್ಲಿ
ಒಂದು ಭಾಗ. ೩. (?) : ಭಂಗಾರವಂ ಮಾಡನಿತದಲ್ಲಿ ಬೇವರಂಗೆ
ಭೋಗಲೆಯಾಚಂದಾರ್ಯ x x ನಡವಂತಾಗಿ ನೂಜಲ್ ಬೀಸಮಂ
ಬಿಟ್ಟಲ್ ಮತ್ತಂ ಚೈತ್ರಾರೋಮಾಳ್ ವರ್ಷಪ್ರತಿ ಬೀಸಲ್ ಹಾಗವೊಂದು
ಬಿಟ್ಟಲ್ (ಕೀರಾ. ೨೪. ೧೩೨-೨೨ : ೧೩೨). ಬೀಸು : ೧. 'ಉತ್ತಮ
ಬೀಸು' ಪರಾ. 'ವೀಸ' ಹೋ.

[< ಹಿಂ. ಪರಾ. ಬೀಸ್. / ಪ್ರಾ. ವೀಸ್. / ಸಂ. ವಿಂಶತಿ]

ಬೀಸಿಗೆ, ಬಿಸಿಗೆ, ಬೀಸಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಇವ್ವತ್ತುಪಲದ ಪ್ರಮಾಣ :
ಬೀಸಿಗೆಪೊಂದಕ್ಕಾ ಪೆರೆ ಲೇಸಾಗಹ ಗಂಧ ಪಂಚಭಾರವ ಸುಂಕಂ ಅರಸನೊಲಿ
ದೀವ ಪಡಿಯಂ ಭರದಿಂ ತೊಂಭತ್ತು ಭಾರಕೇನೂ ಬಕುಣ್ (ಕುಪಾ. ೨೪-೨೫) ; ೧ ಬೀಸಿಗೆ-೨೦ ಪಲ (ಕೀರಾ. ೨೪). ಬಿಸಿಗೆ : ೧. ವಿಂಶತಿ
ಪಲಂ ಬಿಸಿಗೆ (ಕೀರಾ. ೨೪) ; ಬಿಸಿಗೆ ವಂದ ಕೊಪಿರಲೆ ಸಾಗಿಹ ಗುಧ ಪಂಚ
ಭಾರದ ಸುಂಕಂ (ಕುಪಾ. ೨೪-೨೫). ಬೀಸಿಗೆ : ೧. "ಪಲಮಕ್ಕಿವ್ವತ್ತಿನಲ್ಲಿ
ಬೀಸಿಗೆಯದಕ್ಕುಂ" (ಕುಂಗಾ. ೧೦೪-೧೦) ; ಭಂಡಿಯ ಕರಸೆಯ ಮಳವ
ಗಿರಡು ಬೀಸಿಗೆ (ಕೀರಾ. ೨೪. ೨೪-೨೫ : ೧೩೨) ; ದಶವ್ಯಯಪಲದಿಂ ನಿಲ್ಲುಂ
ಬೀಸಿಗೆ (ಕುಪಾ. ೨-೨೩). ೨. (ಅರಮತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳನ್ನು
ಮೂರುಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ) ಇವ್ವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿ :
ಮೊದಲುತ್ತಮಬೀಸಿಗೆಯಂದಾಪಯಸುಗುಂ ನಾಲ್ಕು ಯುಗವಾವುಂ
ಪ್ರಭವಾದ್ಯು (ಕುಪಾ. ೨-೨೩) ; ಕ್ರಮದಿಂದುತ್ತಮಂ ಬೀಸಿಗೆ ಮಧ್ಯಮಂ

ಬೀಸಿಗೆ ಕನ್ನಡಂ ಬೀಸಿಗೆಯನಿ ಇವ್ವತ್ತಿವ್ವತ್ತು ವರುಷಂಗಳಂದೊಪ್ಪುತ್ತನು
ಭೂತಪಲಮಾಗುಂ (ಕುಪಾ. ೨೨). ೩. ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ; ಇವ್ವತ್ತು :
"ಬೀಸಿಗೆ (ಬೀಸ) - ವಿಂಶತ್ = ಇವ್ವತ್ತು" (ಕನ್ನ. ೨೨).

[ಬೀಸ + -ಗಿ]

ಬೀಸಿಗೆ 'ಬೀಸಿಗೆ' ನೋ.

ಬೀಸಿಗೆ 'ಬೀಸಿಗೆ' ನೋ.

ಬೀಸಿಗೆ, ಬೀಸಗೆ, ಬೀಸಗೆ (ನಾ). ಗಾಳಿ ಬೀಸಿಕೊಳ್ಳಲು (ಓಲೆಗಿರಿ.
ಬಿಡಿರು ಮುಂಕಾದುವುಗಳಿಂದ) ತಯಾರಿಸಿದ ಒಂದು ಸಾಧನ :
ವ್ಯಜನ : "ವ್ಯಜನಂ. ತಾಲವ್ಯಂತಕಂ - ಈ ೨ ಬೀಸಿಗೆ" (ಕುಪಾ. ೨೨-೨೩) ; ಬೀಸಿಗೆ ಗಿಡಿ ಹದಪಂ ಮೇಕೆ ಕಾಳಂಜಯನಾಂಜನದರ್
... ಸತಿಪುರ್ (ಕುಪಾ. ೨-೪) ; ರ್ಭಾವ ರ್ಭಾವಂಪು ಬೀಸಿದವು
ತಂಬಿರ ಬೀಸಿಗೆಗಳು (ಕುಪಾ. ೨೨-೨೩). ಬೀಸಿಗೆ : ಕರದಿ ಬೀಸಗೆ
ಕೊಡೆದು ಭೂತದಾಧಾರ ಜಪಸರವಾಂತು (ಕುಪಾ. ೨೨-೨೪). ಬೀಸಿಗೆ :
ಚಂದನದಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಕರದಿಗೆ ಬೀಸಿಗೆ ಮುಂಕಾದುವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ
(ಮುಂಕಾ. ೨-೨೪) ; ಕೂಸು ಇವ್ವತ್ತು ಮುಂಗೆ ಬೀಸಿಗೆ ಯಾತಕ ಕೂಸು
ಕಂದಯ್ಯ ಒಳ ಬೊರಗ ಆದರ ಬೀಸಿಗೆಗಾಳ ಸುಂಕಾವ (ಗು. ೪೨).
'ಬಿಜ್ಜು' ಪರಾ.

ಬೀಸಿಗೆಯ : ಉಳಿಗ = ಬೀಸಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಗಾಳಿ
ಬೀಸುವ ಸೇವ : ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಖಿದೊಳು ನಿತ್ಯಬಿಟ್ಟುಯಿಲ್ಲ.
ನಡೆಯುವ ಉಳಿಗಗಳು-ಸಂಜೆಯ ಉಳಿಗ . . . ತೂಗುನೀರಿನ
ಉಳಿಗ. ಬೀಸಿಗೆಯ ಉಳಿಗ (ಕುಪಾ. ೨, ೨೩).

[< ಬಿ.ಸು. / ತಮಿ. ವಿಚಿ : ಪಲ. ವೀಕೇರಿ, ವಿಶು ; ತುಳು.
ಬೀಸಿಗೆ, ಬೀಸಿಗೆ ; ತುಲ. ವೀವನ. / ಸಂ. ವ್ಯಜನ]

ಬೀಸಿಗೆಮರ (ನಾ). ಬೀಸಿಗೆಯಾಕಾರದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ
ರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಶ್ರೀಶಾಳೆ, ಕೊಡಮರ, ಸೇಗೋ.
ಬೀಸಿಗೆಮರ, ಓಲೆಗಿಮರ (ಕುಪಾ. ೨೨-೨೩). [ಬೀಸಿಗೆ + ಮರ]

ಬೀಸನೆ (ಅ). ಭೇಗವಾಗಿ ; ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ; ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೀಸನೆ ಹಡ್ಡು ಹಾಕಿ
ಹೊರಟಾಗ . . . ಕೇಳಿತು (ಕುಪಾ. ೨೨).

ಬೀಸಬೀಸ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಬನ್ನಿ, ಬೀಸಬೀಸೆ ಹೋಗುವಾ (ಕುಪಾ. ೨೨).

[ಬೀಸು + -ಬೆ]

ಬೀಸರ, ಬೀಸರು (ನಾ). ೧. ವ್ಯರ್ಥವಾದುದು ; ನಿರರ್ಥವಾದುದು ;
ನಿಷ್ಪಯೋಜಕವಾದುದು ; ತಡೆಯೊಳ್ ಪೊಳವ ತಮ್ಮ ಸುಲಬಲಲ್ಯೋಪ
ನಲ್ಲುಂದು ಲಲ್ಯೊ ನೋಲ್ಪು ಜಕ್ಕಪಕ್ಕಿಗಳಾಯಂ ಬೀಸರು ಮಾಡಿಯುಂ
... ಸಾಯಂತನಮಯಸಮೀರಣಂ ಸೌಖ್ಯಸಾರಸರ್ವಸ್ವಮನಿರ್ದಾಸಳ್
(ಕುಪಾ. ೨೪-೨೫) ; ಪರಿವಾರದ ಮೆಯವೆನಿವ ಸಕಲದ್ರವ್ಯಂಗಳಂ
ಪರಮಗುಂತ್ರಿತವನವು ಬೀಸರಂಗಳಂ (ಕೀರಾ. ೨೪-೨೫) ; ಬಿಮ್ಮಾ
ಬೀಸರವಮದೆ ನಿಮ್ಮಯ ಸೊಮ್ಮಿ ನವರಿಗೆ (ಕುಪಾ. ೨-೨೩) ; ಬೀಸರ
ವಿದೊಂದು ಬೀವವಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂಗಳಸುತ್ತಂ (ಕುಪಾ. ೨-೨೩-೨೪).
೨. ನಾಶ ; ಹಾಳು ; ಕೇಡು : ಆಸುರವಾದುದು ಬೀಸರವಾಯಿತು
(ಕುಪಾ. ೨೨-೨೪) ; ಕೇಳು ನಿಮ್ಮತನ ವಿನೋದದ ಮಿಳ ಬೋಳಿಯು
ತನದಲೊದಗಿದ ಬಾಳಿಯು ಬೀಸರವನೆಂದನು ಸಂಜಯನು (ಕುಪಾ. ೨.
೨-೨೩) ; ಮೇದಿನೀಪರಿಯುಟಾ ಪುಣ್ಯಪೂರದಯಾಳಿ ಪಡಿಯುಂಟಿ
ಬೀಸರವಿಜ್ಜಿ ಪಿಳಗಂದ (ಕುಪಾ. ೨-೨೩). ೩. ಅಹಿತವಾದುದು ;
ಕೆಟ್ಟುದು ; ನಿಂದೆ : ಕೂಸಂ ಕೊಟ್ಟಪೆಂದೀ ದೂಸಲ್ ನೀವಿಂಶ
ವಜ್ಜಿಗಯ್ಯತ್ತೆನ್ನಂ ಬೀಸರವನೆ ನುಡಿ (ಕುಪಾ. ೨೪-೨೫) ; ಕುರುತೆ ಬೀಸರಮಂ ನುಡಿಯದೊಕ್ಕುಂ ನುಡಿವನೇ (ಕುಪಾ. ೨.

೫೭). 'ಬೀಸರನುಡಿ' ಪರಾ. ೪. ಕಪ್ಪು ; ಅಪತ್ತು ; ಆ ಸುಯೋಧನ ಸುತರ ಸರಳ ವಿಳಾಸವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದನವರಿರ ಬೀಸರಕೆ ಬಂದದ್ದು ಬೀಳುವ ಭಟರೈಕೆಡೆಯೆಚ್ಚು (ಕುಣ್ಣು. ೨೨೬. ೩-೬); ಬೀಸರಕೆ ಬೆದಲುಪ ವಧೂದನ ದಾಸಳಡಗಲು . . . ನಗುತೆಂತಂದನಸುರಾರಾತಿ ಕರುಣದಲಿ (ಅಥಾ. ೦೦-೦೬-೩೨). ೩. ಕೊರತೆ ; ಲೋಪ ; ಕುಂದು ; ಬೀಸಜಮಖವೇದಂ ಗಳುಚ್ಚರಿಪ ವಿಘ್ನೇಶನ ಪಡೆದ ಮಾತೃಕೆಯ ಭುಸುರಜಪ್ಪಯೋಳ್ ಪೊಟ ಮಟ್ಟು ಪಡೆನಕೆ ಬೀಸರವಿಲ್ಲೆಂದಳವಳು (ಕೋತಕ. ೨೫-೩೦). ೬. ಅಂತ್ಯ ; ಕೊನೆ ; ಮುಕ್ತಾಯ ; ಕಡುಪಿನ್ನಂದಿರಗದಂ ಬೀಡಬೀಡೆಂಬವರ ಕಡೆಗಣು ನುಡಿಗಲ್ಲೆ ಬೀಸರಂ ಬರೆದಂ (ಕಾಂಕ. ೦೬-೨೫೦). ೭. ಮಲಿನತೆ ; ಅಶುದ್ಧತೆ ; ಮೈಲಿಗೆ ; ಸಂಸಾರಮೆಂಬ ಶ್ವಾಸನಟ್ಟು ಮಿಸಲು ಬೀಸರ ಮಾಡಿದಿರಯ್ಯಾ (ಅಥ. ೩೦೬). ಮನ ಬೀಸರವಾದೊಡೆ ಪ್ರಾಣ ಪಲ್ಲಟ ವಹುದವ್ವ (ಪುಣಾ. ೨. ೪೩-೪೪) ; ಮರುತನ ಸಂಗದಿಂದ ಪರಿಮಳ ಬೀಸರವಾಯಿತ್ತು (ಅಂಕ. ೩೩೩-೨). ೮. ಬೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿ ; ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತ ; ಕಡುಗೊಯ್ಯಲಾದ ಕೆಯ್ಯತೆ ತನ ಮುಳುಗು ಬೀಸರಮಾದ ರಾಶಿಯಂತೆ ಪುಲಿವೊಗಂಜಿಲ್ಲ (ಅಥ. ೦೦-೩೩ ೪) ; ಭಾಸುರನಾಗನಾಥನ ಪಾಳಾಮಾ ರುಕ್ಮಯಮುರ್ಬಿ ಧಾತ್ರಿ ಮೇಣ್ಣೇಸರಮಾಗಲಲ್ಲಿ ಪೊಟಪೊಟ್ಟ ಮಡಲ್ಪು ವಿಧ್ಯಂಭಿಪಂತ ತೋರ್ಪೇ ಸರಸಿಡ್ಡುಸನ್ನಿಧಿಯೋಳ್ (ಅಧ್ಯ. ೦-೪೬). ೯. ಕೆದರಲಿವಿಕೆ ; ಕಲಸುವಿಕೆ ; ಪೂಸಿದ ಕುಂಕುಮಮೆನಸುಂ ಬೀಸರಮಾಗಿ ರದು (ಅಂಕ. ೩-೦೦). ೧೦. ಭಿದ್ರ ; ಭಿನ್ನ ; ಭಂಗ ; ತನ್ನಪ್ಪಲಿಂಗ ಭಿನ್ನವಾದಾಗೆ . . . ದೋಷಕರ ಬಸವ ಶಂಕರದೇವರಾ ಲಿಂಗ ಬೀಸರಾಗಲಿ ತಮ್ಮ ತನುವಂ ನಿರಾಕರಿತ ಶೇಷಧರನುಳ್ಳಯಂ ಪೊರ್ತಿ ಸುಖಿಯಾದರ್ (ಗುಣ. ೦೬-೨೬). ೧೧. ಅಳುಕ ; ಸಡಿಲ ; ಬೀಸರವಾಗದವ್ವ . . . ಮಿಸಲುತಿರೆ ಮನಮಿರ್ಪದು (ಪರಾ. ೪-೩೬). ಬೀಸರು : ೧೨. ಕಪಟ ; ವಂಚನೆ ; ಮೋಸ ; ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಿನ್ನಾದಿಂದ ಬೀಸರಿಲ್ಲದ ಭಾವಶುದ್ಧಿಯಿಂದೊಲಿದು ನಲಿದೊಲಿವಿನಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನೀರಜಿಡು . . . ಮುನಿ ಸಂಕುಲಂ ಕೇಣಬಿಲ್ಲದೆ ತದ್ವಹಂತರದೊಳಿರ್ಪದು (ಅಂಕ. ೨-೨೦).

[ಬೀ + ? / ಕೆಲಾ. ಬೀಸರ]

ಬೀಸರಂಜೋಗು (ಕ್ರಿ). ಮಲಿನವಾಗು ; ಇವಳ ಕಡೆಗಣು ನುಡಿದಿಗಣೆ ಯನೆಚ್ಚಪಂ ಕಾಮದೇವಂ . . . ಬೀಸರಂಜೋಗಿತ್ತು ಮನದೊಳಂ (ಕಾಂ. ೨-೩-೬) [ಬೀಸರ + ಪೋಗು (< ಪೋರ್)]

ಬೀಸರಂಜೋಗು (ಕ್ರಿ). ಮಲಿನಗೊಳಿಸು ; ಏಕಭಾಂಡವಾದುದ ಕಂಡುಣದೆ . . . ಆ ಸಯದಾಸಗಳ ತೆಗೆದವಂ ಬಳಸದೆ ಬಳಸ ಬೀಸರಂ ಜೋಗಿದೊಂದೊಳೊಳೆಡೆಂದಿದೊಂದಿತನ್ನದೆಯುಂಬು (ಅಧ್ಯ. ೨೬-೦೦೨).

[ಬೀಸರಂಜೋಗು + = ಇಸು]

ಬೀಸರಂಜೋಗು, ಬೀಸರಂಜೋಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕೆಡು ; ಕೆಟ್ಟುಹೋಗು ; ಮುಖದೊಳ್ಳಾ ನಮಂ ಕೆಯ್ಯೊಳಭಿನಯಮಂ ದೃಷ್ಟಿಯೋಳ್ ರಸಮಂ ಪದ ತಳದೊಳೆ ತಾಳಮಂ ಬೀಸರಂಜೋಗಲೀಯದೆ ಸೆಜಿವಿದಿದು (ಅಂಕ. ೩-೦೪ ೪). ೨. ಕಡಮೆಯಾಗು ; ಕುಗ್ಗು ; ಕುಂದು ; ವಾಸವು ಬೀಸರಂ ಜೋಗದ ಸಡಗರದಿಂದೊಳೊಂಡು ಲೇಸಾಗಿ ವಾಸನೆವಡೆದ ದೇವಾಂಗ ವಾಸಮಂ ತನ್ನಯ ಪರ್ಯಂಕಾಸನಬಂಧದೊಳೆ ಪಾಸಿ ಮಲ್ಲವಲ್ಲಿ ಕುಳಿರಿ ಸುಪ್ತದಂ (ಅಥ. ೬-೩೪ ೪). ೩. ಮುಗಿ ; ತೀರು ; ಕೊನೆಗಾಣು ; ಬಿರ್ಲವಲೆ ಬಳ್ಳವಲೆ ಗೋರಿವಲೆ ಖಂಡವಲೆಗಳೆಂಬವಂ ಬೀಸರಂಜೋ [ಕಾಂ. ಬು]ಗದ ಬಿರ್ಲ ಬೀಸರಾಗಲ್ (ಅಂಕ. ೩-೦೦೪ ೪). ೪. ಅಶುದ್ಧ ವಾಗು ; ಮಲಿನವನ್ನ ಹೊಂದು ; 'ಬೀಸರಂಜೋಗು' ಪರಾ. ಬೀಸರುಹೋಗು ; ೩. ಮುರಹರನಾಣೆಪೋಷಣೆಯಲಿ ಜುಬಿ ಬೀಸರು ಹೊ[ಕಾಂ. ಹೋ]ಗದಂತೆ ನೀನಿರ್ದು ಕರೆಯಲಟ್ಟದರೆ ದ್ವಾರಕೆಯ್ಯ

ವೊದು (ಕೋತಕ. ೦೬-೦೨) ; "ಜವಿಬೀಸರು = ಕೂದಲಪ್ಪು ಪುಲುಮಾರಿಕೆ" (ಕೋತಕ ೦೬-೦೨ ೦೩೪). [ಬೀಸರ + ಪೋಗು]

ಬೀಸರಂಜೋಗು, ಬೀಸರಂಜೋಗು, ಬೀಸರಂಜೋಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ವ್ಯರ್ಥವಾಗು ; ನಿರರ್ಥಕವಾಗು ; ತೊಡರಂ ದೇಸಗೆ ಕಾಲೊಕ್ಕಿ ಪಡೆದ ಫಂ ಬೀಸರಂಜೋಗದಂತೊಡಲಂ ರಕ್ಷಿಸಿ (ಅ. ೪. ೩೦೩೪. ೦೦೨-೪೩ ; ೨೩೫) ; ಅಲರ ಬಿಜ್ಜನಿಗೆಯಿಂ ಬೀಸೆ ಬೀಸರಂಜೋಗಂತೆ ಹಸನಂ ಹಸಂಗಡೆ (ಕಾಂಕ. ೩-೪೨ ೪). ೨. ನಾಶವಾಗು ; ಹಾಳಾಗು ; ಬೀಸರಂಜೋಗುದಿನೇನು ವಂಶದ ಫಲಂ (ಅಂಕ. ೩. ೩೬-೨೨). ೩. ಮುಗಿ ; ಕೊನೆಗಾಣು ; (೪). ಬೀಸರಂಜೋಗು ; ೪. ವಿಚಲಿತ ವಾಗು ; ವಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗು ; ಕುಕ್ಕಿಲ್ಲ ಪಡಿಯುಪಕ್ಕುಗಳಾಗ್ಗಡೆಗೆ ಬೀಸರಂ ಜೋಗದೆ . . . ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲದೊಳ್ ಸ್ವಸ್ತಿಕಂ ಬದವ ಹಂಸಗಾಮಿನಿಯಾರಂ (ಕಾಂಕ. ೩೦-೩೬ ೪). ಬೀಸರಂಜೋಗು ; ೧. ಹಿಡಿದು ಬಿಡು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಡ್ಡಿಯು ಬಳಸಿ ಮುಂದಾಗಿಗೆ ಬೀಸರಂಜೋಗಿ ಬಳಲುವನಲ್ಲ (ಅಂಕ. ೩೬-೦೦೬) ; ಮಿಸರ ಗಂಡನಿಂದೊ ಬಿರುದಿನ ವಿರಾಸದ ನಡೆ ನಮಗಿನ್ನು ಬೀಸರಂಜೋಗದಿಂದೊಳೆಯನಾ ನೈವ ಸೂಸಿ ಬಿಟ್ಟುನು ಮನದೊಳಗೆ (ಕಾಂಕ. ೪-೪೬). ೨. ದಿನ ವ್ಯಥಾ ಹೋಗದೆ ಯಾವನ ಬೀಸರಂ ಜೋಗದ ಮುನ್ನ ಪಿಣಕಿಯ ತಂದು ನೆರಹನ್ನವ್ವಾ (ಕರ್ಪ. ೪೩-೩೦೪) ; ವಿತಲಣಾಪ್ತು ಮುಂತಾದ ನೈವೇದ್ಯಸಂತತಿಯದಿಶಂಗೆ ಹಿತ ಪಲ್ಲೆಂದು ವಿನದು ನಿಶ್ಚಿತದ ಬೀಸರಂಜೋಗದಮುಳತರಸಾರ ಜೀವಾತ್ಮಾ ರ್ಪಿತಂಗೆಯ್ಯತೆ (ಅಧ್ಯ. ೨೦-೩೩). ೩. ಮೋಸಹೋಗು ; ವಂಚಿತ ವಾಗು ; ಈಶ್ವರ ನುಡಿದ ನುಡಿಯನುಡಿದವೆಂದು ಬೀಸರಂ ಜೋಗದಾಗ್ಗರಲ್ಲಿ (ಅಂಕ. ೨೩-೦೦೪). ೬. ಮಲಿನವಾಗು ; ಮಿಸಲಳಿ ; ಮಲಿನವನ್ನ ಹೊಂದು ; ತನು ಮಿಸಲು ಮನವಲ್ಲ ಮಿಸಲು ಶಿವನ ಈ ಮಿಸಲು ; ಬೀಸರಂಜೋಗದಂತಿದ್ದರೆ ಆತನ ಜಗದೀಶ ಕಾಣಾ (ಕಾಂಕ. ೩೦-೦೦೦) ; ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಮಜಿದು ಮುಚ್ಚಿದ ಮನವು ಹೊಜಗೆ ಬೀಸರಂಜೋಗದೆ (ಪುಣಾ. ೪. ೦೨೬-೦೪೪) ; ಬೀಸರಂಜೋಗದ ಮುನ್ನ ಮಿಸಲಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಬಲ್ಲದ ಕೊಡಿಕೊಂಡಿಪ್ಪ ನಮ್ಮ ಕೊಡಲು ಚನ್ನಸಂಗಮ ದೇವನು (ಅಧ್ಯ. ೪. ೪೩೦-೪೪೨). ೭. ಭಂಗವಾಗು ; ಮುರಿ ; ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಭಾಷೆ ಬೀಸರಂಜೋಗದೆಯಪ್ಪ ಇರವು ಕೊಡಲಸಂಗಮ ದೇವರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಹದೇವಿಯುಕ್ಕಂಗಾಯಿತ್ತು (ಅಂಕ. ೪. ೦೨೩೩).

[ಬೀಸರ + ಪೋಗು (< ಪೋ)]

ಬೀಸರಂಜೋಗು 'ಬೀಸರಂಜೋಗು' ನೋ.

ಬೀಸರನುಡಿ (ನಾ). ಪೂದಲಿಕೆಯ ಮೂತು ; ನಿಂದೆ ; ಹರ ಶಂಕರ ಪಕ್ಷದಿನಿ ದೊರೆ ಪೊಸಬೆಯನುಂಟೊಂಡು ಬೀಸರನುಡಿಯಂ ಸೊರಹಿ ಕೆಡೆನುಡಿವುತನ್ನಂ ಜಪಿದಪೂ ನೀದೆ ನಿನ್ನದೇ ಶಶಿಮೋಕ್ಷ (ಕಾಂಕ. ೩-೦೨-೨೪). [ಬೀಸರ + ನುಡಿ]

ಬೀಸರಂಜೋಗು 'ಬೀಸರಂಜೋಗು' ನೋ.

ಬೀಸರಿಗ (ನಾ). ನಾಶಮಾಡುವವನು ; ಕೇಡುಂಟು ಮಾಡುವವನು ; ಲೇಸು ಮಾಡಿದೆ ಭುವನಭವನದ ಬೀಸರಿಗನನುಗೊಂಡು ನಿಜಪದದಾಸ ವರ್ಗವನುದ್ದರಿಸಿದೆ (ಅಂಕ. ೩-೪-೪೦). [ಬೀಸರ + = ಇಗ]

ಬೀಸರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ನಾಶ ಮಾಡು ; ಸುತ್ತು ಕೆದರಿದ ಹಿಳುಕನೋಸರಿಸಿ ಬೀಸರಿಸು . . . ಪಿತ್ತಿದನು ಹಿಳುಕನಂಗಾಂಗದೊಳು (ಕೆಳು. ೩೬-೩೨). ೨. ಭಂಗವಾಗು ; ಭಾಸುರಬಾಹ್ಯಸಾಮಗ್ರಿಯೊಳ್ಳುನಿ ಧ್ಯಾನ ಬೀಸರಿಸದೆ ಎಂದನೊಳಗೆ (ಅಂಕ. ೩೬-೪). ೩. ಬಿಡು ; ತ್ಯಜಿಸು ; ತೊರೆ ; ಮೋಸದೊಳರ್ಪವ ನಾನಲ್ಲದವನನ್ನು ಬೀಸರಿಸುವನು ನೋಡಂದ (ಅಂಕ. ೩೦-೬). [ಬೀಸರ + = ಇಸು]

ಬೀಸರು 'ಬೀಸರ' ನೋ.

ಬೀಸರುಹೊಗು 'ಬೀಸರುಬೊಗು' ನೋ.

ಬೀಸಲು (ನಾ). ರಿ. ಬೀಸುವಿಕೆ ; ಬೀಸುವುದು : ಕುಟುಂಬದ ಮಿಂಚುಂ
ಗಂಬುನ್ನೊದರು ನೀಡುಂಗಯ್ಯಳ ಬೀಸಲಿಂದ ತೇಲ್ವು ಹೋಗಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೦೯-೦೫). 'ತೋಳ್ವೀಸಲು' ಪರಾ. ೨. ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು ;
ವಿಶಾಲವಾದುದು : 'ಬೀಸಲುಮನ' ಪರಾ.

[ಬೀಸು + ಅಲು (<-ಆರ್.೨)]

ಬೀಸಲುಮನ (ನಾ). ವಿಶಾಲವಾದ ಮನಸ್ಸು ; ಬೀಸಲುಮನದಲ್ಲಿ
ಉತ್ಸಾಹ ಜೀವಾಳ ಕೆಸಲು ಬಿದ್ದಿತು ರಾಮರಾಮಾ (ಸೂರ್ಯಾ. ೪೫-೬). [ಬೀಸಲು + ಮನ]

ಬೀಸಾಕು, ಬಿಸಾಕು (ಕ್ರಿ). ಎಸೆ ; ಒಗೆ ; ಅವನು ಪಾತ್ರೆ ಬೀಸಾಕಬಹುದು
(ಕಾಕಿ. ೬೩). ಬಿಸಾಕು : ಯಾರೋ ಉಂಡು ಬಿಸಾಕಿದ ಎಂಜಲಿಲೆ
ಯನ್ನು ಹೆಕ್ಕಿ ನೆಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರು (ಪುಂಗಾಪು. ೧೯) ; ನನ್ನ ಕಡೆ ಯಾರೂ
ಒಂದು ರೊಟ್ಟಿಯ ತುಂಡನ್ನೂ ಕೂಡ ಬಿಸಾಕುವುದಿಲ್ಲ (ಕುಕು. ೧೦೪).

[ಬೀಸು + ಪಾಕು (<ಪಾಯು)]

ಬೀಸಾಟು 'ಬೀಸಾಡು' ಪರಾ.

ಬೀಸಾಡು, ಬಿಸಾಡು (ಕ್ರಿ). ಬಿಸಾಟು, ಬೀಸಾಟು (ಭೂತನಾಟು).
ರಿ. (ದೂರಕ್ಕೆ) ಒಗೆ ; ಎಸೆ ; ಬಿಸುಡು : "ಬೀಸಾಡು (ಬೀಸು + ಆಡು)
ಕರವಿಡೋಲನೆ" (ಪಂಪ. ೧೩). ರೇಸುರೇಸುತೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನೀಕ್ಷಿಸು
ತಂದು ಬೀಸಾಟನ್ನೂ ಹೊಜೆಯಂತೆ (ಕುಕು. ೧೩. ೧೩-೬) ; ಅವಳು
... ಅವನಿಯಲಿ ಬೀಸಾಟು ಪದಕವ ಬೆವರಿ ಬಳಲುತ್ತ ಬಿಸಾಟ
ಹೊದ್ದಳು (ಕಾಕಿ. ೩-೩೨). ೨. ತೋರೆ ; ತೃಪ್ತಿಸು :
ಒಳಹೊಜೆಗೊಂದಾಗದವರಿಗೆ ಅಳಿಯಾನೆದೋಜಿ ಬೀಸಾಡುವನವರ
ಜಗದೀಶ ಕೊಡಲಸಂಗಮದೇವ (೧೫೩. ೧೩). ಬಿಸಾಡು : ರಿ. ಮಡಿಯ
ಕೂಲಿಯ ಬೀಡ ಹೋದರೆ ಬಿಳಿದು ಹುಳಿದು ಎನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿಸಾಟನು
(ಪಂಪ. ೨೯-೨೩) ; ಸತ್ತೆಡೆಳದು ಬಿಸಾಡುವರು (೧೪. ೨. ೧). ಕಪ್ಪ. ೧೬೪-೧೬ : ೧೬೦೦) ; ಮೈಮೇಲಿನ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದರೆ, ಆ ಕ್ಷಣವೇ
ಅದನ್ನು ಮೈಮೇಲಿಂದ ತೆಗೆದು ದೂರ ಬಿಸಾಡಬೇಕು (ಪುಂಗಾಪು. ೯-೧೦).
೨. ಸುಡಲನ್ನು ಸಂಸಾರಭೋಗವನ್ನೇಕೆಂದು ಬಿಡುವಲ್ಲಿ ಬಿಸಾಡಿದನೊ
(೧೦೫೩. ೧೯-೧೩೬). [ಬೀಸು + ಆಡು]

ಬೀಸಿಕೆ, ಬೀಸಿಗೆ (ನಾ). ರಿ. ಎಸೆಯುವಿಕೆ ; ಬೀಸುವಿಕೆ : ಗಿರಿಯ
ಶಿಖರದ ಹೊಯ್ಯನಲಿ ಹೆಮ್ಮರನ ಬೀಸಿಕೆಗಳಲಿ ... ಹೊಡೆಸಿದುದು
ನೆಲದಪ್ಪರದ ರುಧಿರದಲಡಗದುದು ನಭವಿವರ ಸಮರದಲಿ (ಕೂಕಿ. ೬-೧೩-೧೪). ಬೀಸಿಗೆ : ೨. ಹೇಡುವಿಕೆ ; ಹೊಡೆತ ; ಪೆಟ್ಟು ;
ಹಜುಗೊರಳ ತೋಳಿನ ಬೀಸಿಗೆ [ಪಂಪ. ೧೩]ಯ ಬಿಜುಸಿನಲಿ ಹೊರಳಿತು
ಮುಂಡವಾ ಖಳನ (ಕೂಕಿ. ೩-೩-೩೬) ; ಅಸುರಾರಿ ಮಹಾಸ್ಥಾನಿಕರದ
ಬೀಸಿಗೆಯ ಬಿಜುವಳೆಯನದ ಹೊಜೆಬೀಡುದು ಸುರಯ್ಯತಸ್ತುವಳೆಯ
ಬಿಜುಭಾಳಿ (ಪಂಪ. ೬-೧೦-೧೬). ೩. ವ್ಯಾಪ್ತಿ ; ಹರಹು : ನೇಸಜನು
ಮುಸುಕಿತು ವಿಮಾನದ ಬೀಸಿಗೆಯ ಒಪುರತ್ನಕಾಂತಿಗಳು (ಪಂಪ. ೯-೧೦-೧೦). [ಬೀಸು + ಇಳಿ]

ಬೀಸಿಗೆ 'ಬೀಸಿಕೆ' ನೋ.

ಬೀಸಿಗೆ 'ಬೀಸಗೆ' ನೋ.

ಬೀಸಿಸು (ಕ್ರಿ). ದೀಪ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಗಾಳಿಯೊಡಿ ಅರಿಸು,
ನಂದಿಸು : ಒಂದು ದಿನ ಫಲಗಾಣ ಭೋಜನದಂದವನು ತಾವಣ
ಯಲಿಕೆಯರವಿಂದವನೆಯ ಕೈಯ ದೀಪವನುಳು ಬೀಸಿಸಿದ (ಪಂಪ. ೧೩-೧೦೬). [ಬೀಸು + ಇಸು]

ಬೀಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. (ವೇಗವಾಗಿ) ಎಸೆ ; ಒಗೆ ; ಬಿಸುಡು : ದೈತ್ಯನಂ
ಪಿಡಿದು ಮೃಣಾಲನಾಳಮನೆ ಸೀಳ್ದವೊಲೊಮೆಯ ಸೀಳ್ದು ಬೀಸಿದಂ
(ಕಂಪ. ೩-೧೪) ; ಕಾಲಪುಂಕೆ ಪತ್ತಿ ಪಿಡಿದೋಪದ ಭೋರನೆ ಬೀಸಿ
ಕಂಭದೊಳ್ ಲೀಲೆಯನಟ್ಟಿ ಮೋದಿಸನೆ (ಕರ್ಕಾಪು. ೯-೧೪೦). ೨.
(ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಲೆ,
ಒಟ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು) ಎಸೆದು ಹರಡು, - ಹರವು : ನಾಳೆ ಬಂದು
ಜಾಲಮಂ ಬೀಸಿ ಮತ್ಸ್ಯಂಗಳಂ ಪಿಡಿದಂ (ಕಂಪ. ೧೩೪-೨೦) ; ಬಲೆಯ
ನೊಂದಂ ಗಳು ನಿಜಂ ಬಲೆಯನುಡಕದೊಳಿತ್ತಿ ಬೀಸಲು (೧೫೩. ೨೬-೨೦) ;
ಸಿಲುಕುವುವು ಮೃಗಪಕ್ಷಿ ಹೂಡಿದ ಬಲೆಗಳಲಿ ಕಾಡಾನೆ ಬೀಸಿದ ಬಲೆಯ
ಕೊಂಬು (ಕುಕು. ೧೩-೧೪). ೩. (ಮಾಯೆ, ಗಾರುಡಿ, ಪರಿಮಳ
ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು) ಪಸರಿಸು ; ಆವರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಮಾಯಮನೆ ಬೀಸಿ ಪೆಜರನುಪಾಯದೆ ಲಕ್ಕಿಕ್ಕಿ (ಕರ್ಕಾಪು. ೧-೧೦೨) ;
ಕಾಡೊಡೆಯನಂ ನೋನು ಸೊಕ್ಕಿನ ಧೂಪಮಂ ಬೀಸು (ಕರ್ಕಾ. ೩-೨೪) ;
ಮೋಹನದ ಮದ್ದುಗಳ ಮಾಯೆಯ ಬೀಸುವುದು ಸೂಸುವುದು ಸೊಗಸುಗಳ
(ಕುಕು. ೧೩-೨). ೪. ಚಾಚು ; ನೀಡು ; ಸುತ್ತಲಂ ಭೀಮಭೀಷಣ
ಕುಟಿಲಜಟಿಲವಿಸ್ತಾರದಂ ಶಾಖಾಮಾತಾಶಾಖೆಗಳ ಬೀಸಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ
ಬೆಳೆದರ್ದವಲ್ಲಿ ಭೂಜೇಶಕುಲಕೀರ್ತಿಗಳ್ ಲಕ್ಷೋಪಲಕ್ಷವಾಗಿ (ಪಂಪ. ೩-೧೦). ೫. (ಬೀಸಿಗೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ಗಾಳಿಯನ್ನು
ಹಾಕು : ಎಳೆಯಂದವಾಬೆಯಲೆಯ ಬಿಜುಜಿಗಿಂ ಬೀಸಲ್ವೆಟ್ಟು
(ಕಂಪ. ೩-೬ ಪ) ; ಒಬ್ಬರ ವೋದೊಳ್ ನೀರಂ ತಳಿದು ಬೀಸಿ ಬೇಕರಿಸಿ
ದಾಗಳ್ (ಕರ್ಕಾಪು. ೧೦-೧೬) ; ಚಂಡತ್ವಾಳವೃಂಶಂಗಳಂ ತಾಂ
ನೀಹಾರಮಯೋಬಿದುಮುಖಿಯರ್ ಬೀಸುತ್ತ ಕಣ್ಗೊಪ್ಪಿದರ್ (ಕುಕು. ೬-೨೨). ೬. ತೀಡು ; ಸುಳಿ ; ಮೊಕ್ಕಳಂ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಜಾವರದ
ಗಾಳಿಯೆನರ್ (ಕಂಪ. ೬-೨೪) ; ಸುಳಿದು ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಉರಿಯಾಯುತ್ತವ್ವ
(ಕಂಪ. ೧೩. ೧೩-೧೦೦) ; ಆಳಾಟುವರು ಕೇಳುವ ಜಸರದಗೆ ತಂಗಾಳಿ
ಬೀಸಿದ ತೆಜನಾಗಿ (ಕುಕು. ೧-೬೨). ೭. ರಭಸವಾಗಿ ಚೆಲಿಸು ; ವೇಗವಾದ
ಚಲನೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ವಿಳಯಾಳಂ ಬೀಸೆ ಮಸಗಿದ ಜಲನಿಧಿಯ
ಕಲ್ಲೊಲದಡೆ (ಪಂಪ. ೯-೬ ಪ) ; ಪೊಡೆವ ಸಿಡಿಲಂ ಮಿಂಚಂ
ಭೋರಂದು ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಂ (ಕರ್ಕಾಪು. ೨-೨೨೪) ; ಬೀಸುವ ಬಿಜು
ಗಾಳಿ ಬೀಸಬಾರದು ಬೀಸದಿರಬಾರದು (ಪಂಪ. ೩. ೬೦-೧೯೪) ; ಅತಿ
ನಿರ್ಭರದೊಳನಿಲಂ ಬೀಸಿದನು ಕಿಂಧೂಳಿ ನೆಗಿಯುತ್ತ (ಪಂಪ. ೧೦-೧೦).
ರಿ. (ದೊಣ್ಣೆ, ಕತ್ತಿ, ಗದೆ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ವೇಗವಾಗಿ)
ಅಡಿಸು ; ತಿರುಗಿಸು ; ರ್ಪುಳಪಿಸು ; ಕಾಲದಂದಮಂ ಪೊಲ್ವ ತನ್ನ
ಗದಾದಂದಮಂ ಕೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಬೀಸುತ್ತಂ ಬರ್ ಭೀಮಸೇನನಂ
(ಕಂಪ. ೧೨-೧೩೦ ಪ) ; ಗದೆಯಂ ಬೀಸುವ ಬೆತಂಗು ರಂಜಿತು ಭೀಮ
ದುರ್ಯೋಧನರಾ (ಗುಣಪು. ೬-೪) ; ಬೀಸಲ್ ಗಡೆಗಳನವರಂದಾ ಸಕಳ
ಧೂಪಿ ತಿಗುರಿಯಂತಿರೆ ತಿರದತ್ತ (ಕುಕು. ೧೨-೧೪). ೯. (ಸೊಂಡಿಲು,
ಕೈ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು) ತೂಗು ; ಅಲುಗಾಡಿಸು ; ಘನಸಾರ
ಸರಲಚಂದನವನವುದುಪಲ್ಲವಮನಗ್ರಹವದೆ . ಕೊಡೊಯ್ಯನೆ ಬೀಸೆ
ಚಿಲ್ವವಡೆದುದು ಜನಗೆ ಚಾಮರವನ್ನಿಕ್ಕುವಂತಮರಗಜಂ (ಪಂಪ. ೬-೬೨) ;
ಲಲಿತಾಂಗಿ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ನಳಿತೋಳಂ ಬೀಸೆ (ಕರ್ಕಾಪು. ೩೦೬) ; ಓಸರಿಸಿ
ಬಿರ್ ಪಕ್ಕಮನೋಸರಿಸದೆ ಮುಗಿಗಳರ್ಪ ಹೋಮಸ್ತಕ್ಕದೊಳ್ ಭಾಸುರ
ದಿನಂತುಮಿಂತು ಬೀಸುತ್ತೆಳ್ಳೊಪಿ ಕುಡುವುದಾ ಶಿವ ಶಿಖಿಯಂ (ಗಂಪ. ೧೦-೬೩). ರಿ. (ಯುದ್ಧವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ಚಾಮರ, ದೀಪವುಗಳಿಗೆ
ಅಥವಾ ಕೈಯನ್ನು) ಅಲುಗಾಡಿಸಿ ಸೊಡನೆ ಕೊಡು ; ಅಗಳರಡುಂ ಪಡೆ
ಯೊಡೆಯರ್ ಕಾದುವ ಪೊಪ್ಪಿಡಿದು ಕಡುಮಾಳಿದು ಕೈಯ ಕುಂಚಮಂ

ಬೀಗದಿಗು ಬೀಸಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬೯) ; ಬೀಗ ಬೀಸುವ ಹಾರಿಗಳ ಸನ್ನೆಗೆ
ಚುರುಕುಲವೊ ದೋಣನೆ ದೃಗುಪಥಕೆ ತೋಪಿದರು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೬೬-೬೭) ; ಬೀಸಿದರು ಹಾರಿಗಳ ಬಲವಾರಾತಿ ಮಳಗತು (ಕೃಷ್ಣ. ೪- ೧೩-೧೪).
'ಕೆಯ್ಯಾಸು' ಪರಾ. ೧೧. (ಕತ್ತಿ, ಈಟಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು)
ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಪ್ರಯೋಗಿಸು : ಅವರ ಸಮನ್ವಯ ಶ್ರೀಮಂತರ
ಅತಿರಥಗಣ್ಣು ಪೊಸವೆಣ್ಣೆರಲ್ಲಾ ಬೀಸಿ ತಪ್ಪದೊನ್ (೧೪. ೨೪, ೨೫-
೨೬-೨ ; ಸು. ೨೫೦). ೧೨. ಅಲುಗಾಡು : ಅಲ್ಲಾಡು : ಅತ್ತಿತ್ತ
ಚಲಿಸು : ಬಿಡೆ ಬಿಡಿಸುವಂತೆ ನೈವರೋಕ್ಕುಡಿಯು ಬೀಸುವುದು
ಚಾಮರಾವಳಿ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨೩೩) ; ಬೀಸುತಿರ್ಪ್ಪ ತಾಳವೃಂತಮಾಸೆ
ಯಾಗದಿರೆ (೧೫೩. ೨-೪). ೧೩. ತಿರುಗಿಸು ; ಹೊರಳಿಸು ;
ಸುತ್ತಿಸು : ಸುತ್ತಿದುದು ಕಂಬುದೋಪಮಂ ಪಾರಿಧಿ ಕವಯದಮಂ
ಬೀಸಿದಂತಾಗಿ ಚೆಲ್ಲಿಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೨೫) ; ಕೈವಾರಮಂ ಬೀಸಿದಂತೆ
ಬಟ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ತೋರ್ಪುದು ಸೊನ್ನೆ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧೩ ೨೩೨). ೧೪. ಚೆಲ್ಲು ;
ಎರಚು : ಪಾಪವಪ್ಪಾರ್ಪಣಾಟ್ಯವಿಳಾಸದ ತಾಂ ಭ್ರಮರಿಗುಡುವುದು
ನೇತ್ರಸಪಸ್ಯಾಕರುಚಿ ಕರ್ಣಿಯುಲ ಬಾಸಿಗಮಂ ಬೀಸಿದಂತುಬಾದುದು
ಸಭೆಯೊಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೩) ; ಒಗಿದಂಭೋಧರಕ್ಕಮಳವಂತಕ್ಕವತಿ
ಬೀಸುತ್ತಿರ್ಪ್ಪ ಮುಕ್ಕಾಪರಕ್ಕಿಗೋ . . . ಬೇಲನೆ ದಿಂಚುಗಳ್
ನಿರ್ದುರ್ವಾ ಜೀವನೋಪಯೋಗಧಾಗ್ರದೊಳ್ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩-೨೫). ೧೫.
ಸೊಸು ; ಬೀರು : ದ್ವಾರಕಾಪುರದೊಳು ಬೀಸಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಜನಗಳಿಗೆ
ಹರಸುವಂ ಬೀಸಿ ಬಹೆ ನಾನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೩) ; ರಾಯರು . . .
ಬಲಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಮುಗುಳುನಗೆಯನ್ನು ಬೀಸಿ, ಕೈಲಿದ್ದ ದೊಣ್ಣೆಯು
ಸಹಾಯದಿಂದ ವೇದಿಕೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿ, ಮೇಜನ್ನು ಬೀಸಿದಾಗ ಹಿಡಿದು
ಕೊಂಡು ನಿಂತರು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೪೨). ೧೬. ಸೆಳೆ ; ಸೆಣೆ ; ಕುಕ್ಕು ;
ಅಪ್ಪಳಿಸು : ಜವನ ಬಾರಿಯೊಳಕ್ಕೆವೆಂದು ಪರ್ವ ಭೋರ್ಬೋರಿನೆ
ಬೀಸಿ ತದ್ವದನಗಪ್ಪರದಿಂದ ಬಿಮನತ್ತರಾಕ್ಷಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೦) ; ಕಾಸಿ
ಕಮ್ಪಾಟನಾದ ಬೀಸಿ ಪದವಿವಾಳನಾದ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯೦) ; ಸೆಳೆವ ಸೇರುವ
ಬೀಸುವೊಗದ ಕುಸುಕುವ . . . ಖರರ ಕಳಕಳದ ಕೋಳಾಪರದೊಳು
ಲಾರವಂ ಭಯಂಕರವಾದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೨೯) ; ಕುದಿಸಿ ಉದಕದೊಳಲುದಿ
ಬೀಸುತೊಗದು ಪರಡಿ ತೆಗೆತೆಗದು ಫಾಳಿಯನೊಡಗಿವುದು ಮೈರಿಗೆ
ಮಡಿಗಳಹುದಕ್ಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೪). ೧೭. ರಭಸದಿಂದ ಮುಂದುವರಿ ;
ನುಗ್ಗು : ನುಗ್ಗಿ ಬೀಸುವ ಕಂಪನಾನೆಯನು ಬಿಡಿದ ಗಡ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩-
೩೦-೩೩). ೧೮. ನುಗ್ಗಿಸು ; ಎರಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅನೇಕ ತುಡುಕಿ
ಹದಯವಳಯ ಬೀಸಿದರು ರಥಕರು ಹಾಯ್ದಿದರು ರಥವ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨-೨೩).
೧೯. ನಿವಾರಿಸು ; ಪರಿಹರಿಸು ; ಅಟ್ಟು ; ಓಡಿಸು : ಕುಮುದಾ
ವತಂಸ ಮಧುಪಂಗಳುಮಂ ಕರದಿಂದೆ ಪಿಂಗೆ ಬೀಸುವ . . .
ಬೀವಸವನಾಪರಿಸಿದಳ್ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨೯೦) ; ಅಳಯ ಮುತ್ತಿಗಳವು
ಬೀಸಿದ ನೆಲೆ ಕಿವಿಯನು ಜೋಲುಬಿಡುವುದು ಬಲಕಣೆಯು
ಹಿಡಿಹಿಂಗೆ ಲಾಗಿಸುತಿರ್ಪದಾ ದಂತಿ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩-೩೩). ೨೦.
ಹಾರಾಡಿಸು ; ಹಾರಿಸು : ಅಂತು ರಿಪ್ಪಕುರಂಗಕಂಠೀರವನ ಕ್ರಿಯೋಳ್
ವೈಕರ್ತನಂ ಸಾಯರೊಡನೆ ಮೇಲುದಂ ಬೀಸಿ ಬೊಬ್ಬಿಡಾರ್ಪ
ಪಾಂಡವಪತಾಕಿನಿಯೊಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೨-೨೩ ೫) ; ಮುಜಿದು ;
ಬಹ ನಿಜಸೇನೆಗಳಯದ ಸಿಹಗ ಬೀಸುತ ಭೀಮಸೇನನ ತಟುಬಿ
ನಿಂದನು ಭೀಷ್ಮ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩-೩). ೨೧. ಹೊಂದಿಸು ; ಅಳವಡಿಸು :
ಗಜಶ್ಚ ಗುಳವನು ಬೀಸಿ ಪಾಪಪ್ರಜನ ಹೋಗಿಸಿದರು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨-೪).
೨೨. (ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ರಾಗಿ, ಜೋಳ
ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು) ಅರೆ ; ಪುಡಿಮಾಡು : ಗೋಪವನಿಯರು

ಕುಟ್ಟುತ್ತ ಬೀಸುತ್ತ ತಾ ಪೊಳುಕಿವ್ವ ನಾಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೦೪-೨) ;
ಇಡಿ ಗೋಧಿಯನ್ನು ಬೀಸಿದಂತೆ ಬೀಸಿ ಹಿಟ್ಟು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು
ಒಳ್ಳೆಯದು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩೩).

ಬೀಸಹಜ್ಜೆ ಹಾಕು = ವೇಗವಾಗಿ ನಡೆ ; ಹೆಂಡತಿಗೆ ಬೈದು ದಂಬ
ಬೀಸಹಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತ ಹೊರಟನು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೪೦). ಬೀಸಿ ಒಗೆ = ವೇಗವಾಗಿ
ಎಸೆ ; ರಭಸದಿಂದ ಬಿಸುಡು : ಆ ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಬೀಸಿ
ಒಗೆದರೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ? (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨೦-೨೩). ಬೀಸಿಕೊಳು. ಬೀಸಿಕೊಳು =
೧. (ಬೀಸನೆಗೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ಗಾಳಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು ;
ಗಾಳಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ; ಪೊಂಬಾಳೆಯ ಬಿಜ್ಜಣಿಯುಂ
ಮಲ್ಲಮಲ್ಲನೆ ಬೀಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಂ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨೨-೨೪) ; ಅಂದು ಅವನು ದಿನವಿಡೀ
ಅಗ್ಗರಮಾಣಿಯು ಬೀಸನೆಗೆ ಬೀಸಿಕೊಳ್ಳುವದನ್ನು ನೋಡಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). ೨. (ಬೀಸನೆಗೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು) ಅಡಿಸು ; (ಬೀಸನೆಗೆ
ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ಗಾಳಿ ಹಾಕು : ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಾಮರ
ಬೀಸಿಕೊಂಡು ಇರುವ ಹೆಣ್ಣು ನನ್ನನ್ನು ಹಾಗೆ ಅವಮಾನಿಸುವುದೇ ?
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೫೪). ೩. ಹಾರಾಡಿಸು ; ಹಾರಿಸು : ಅವಳು ಸರಗು
ಬೀಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩೩೩). ಬೀಸಿದು = ಬೀಸಿ ಒಗೆ ;
ಗದಮಂ ಬೀಸಿಟ್ಟಾಡಾ ಮಾಗಧನವನ ರಥಂ ನುಗ್ಗಿ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨-೨೩).
ಬೀಸಿ ಪೊಯ್ = ರಭಸವಾಗಿ ಹೊಡೆ, ಬಡಿ ; ಮೂಳೆಯಂ ಬಿಜ್ಜಕದಿಂದೆ
ನುಗ್ಗುನುಜಾದುತ್ತಿನಂ ಬಿಡೆ ಬೀಸಿ ಪೊಯ್ . . . ಕೊಲ್ಲ ಕೊಲ್ಲಯಂ
ಹರಿಣೇಶ್ವರಿ ಕಂಡು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩-೩೩) ; ಬಡಗಿಯಂತೆ ಕಿತ್ತವರ್ ಅಗಸ
ನಂತೆ ಬೀಸಿ ಪೊಯ್ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩-೩೩). ಬೀಸಿ ಬಿಸುಡು = ಬೀಸಿ
ಒಗೆ ; ಬೀಸಿ ಬಿಸುಟ್ಟ ಪಾಯ್ಕಳವ . . . ಬಲವಾರಾಟಿಯಲಿ
ತಾಯ್ಕಳಲ ಮೊಗದವು ಭೀಷ್ಮನುಬಿಗಳು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩-೨೦) ; ಬೀಸಿ
ಬಿಸುಟ್ಟ ಮದೇಭ ಮೂರುತಪಾರದಲಿ ಸಿಲುಕಿದವು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩-೨೨-೨೩).
ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು. ಬೀಸೂ ಕಲ್ಲು. ಬೀಸೋ ಕಲ್ಲು = (ರಾಗಿ, ಅಕ್ಕಿ,
ಮೊದಲಾದ) ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಕಲ್ಲಿನ
ಸಾಧನ ; ರಾಗಿರಲ್ಲು ; ಫರಟ್ಟು : "ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು ಪೆಸರು ಸಂಘಟ
ಯನಿಕ್ಕು" (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩೦-೨೪) ; ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು
ನೀಲವ್ವ ಆ ಕಾಳು ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨೦೩) ; ಬಿಟ್ಟಿ ಬಿಟ್ಟಿ ಅತ್ತರೆ
ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು ತಿರುಗಿತೇ ? (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩೩) ; ಗಂಗಾಳ ಚರಿಗೆ ಮಂಗಳಸೂತ್ರಾ
ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋದರೋ ಬೀಸೂಕಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲಾ ತಗೊಂಡರೂ ಸಿಕ್ಕವ್ವು
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೩) ; ಈಸೋ ಕಾಯನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬೀಸೋ ಕಲ್ಲನೆ ಕಟ್ಟಿ ಈಸುವ
ತೆಜದಿ ಈ ಭೂಸುರರಾ ದ್ರವ್ಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೪-೨) ; ರಾಗಿ ಬೀಸೋ ಕಲ್ಲಿ
ರನ್ನ ಮುತ್ತಿನ ಕಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣನ ಮನೆಯ ಸಿರಿಗಲ್ಲಿ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩). ಬೀಸುವ
ದೊಣ್ಣೆ = (ಅಲಂ) ಅಪಾಯ ; ಅವತ್ತು : ಬೀಸುವ ದೊಣ್ಣೆ ತಟ್ಟಿದರೆ
ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಆಯುಷ್ಯ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩೩೩). ಬೀಸುವಾತ = ಗಾಳಿ ಬೀಸಲು ಕಾರಣ
ನಾದವೆನ್ನು ; ವಾಯು : ಬೀಸುವಾತನು ಬೀಯವಹನಾಕಾಶದಲಿ
ಭೂತಾದಿಯೊಳಗಾ ಕಾಶವಡಗಿದಡಗುವನು ವರಯೋಗಿಯದಜ್ಜೊಳಗೆ
(ಕಾಡ್ಯಾ. ೩-೨-೨೩).

[ದೇ. ೩ ತದಿ. ವೀಚು ; ಮಲ. ವೀಜು. ವೀಯು, ವೀತು ; ತುಳು.
ಬೀಡ್, ಬೀಜು, ಬೀವು, ಬೀಸ್, ಬೀಸು ; ಕೊಡ. ಬೀಡ್ ; ತೆಲು.
ವೀಚು ; ಕೋತ. ವೀಚ್ ; ತೊಡ. ಪೀಸ್ ; ಕುಳಿ. ವೀಂಜ. /ಸಂ. ವೀಡ್]
ಬೀಸು (ನಾ). ೧. ಬೀಸುವಿಕೆ ; ರಚುಕುಸುವುದು ; ಹೂಗುವಿಕೆ ;
(೨). ೨. ಸಂಚಾರ ; ನಡೆ ; ಓಟ ; ತಿಲಗಾಳ ತಿಲದಲಿ . . .
ಬಿರುಗಾಳ ಜೀವಲಿ ಬರುವ ಮೂರುತಿಯು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨೨-೨೩). ೩.
ವಿಸ್ತಾರ ; ಹರಹು ; ಕನಕವಕ್ರವನ್ನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬೀಸುಂ ಬಿಜಿಯು

ಮಿಲ್ಲದೆ ನಿಜವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದರಾಗಲಿ ಅನುಮಾನಿಸಿ ತಾನೆ ನೋಡಿ (ಆರ್ಥ. ೬-೭೦ ೫) : ಕಾಲುವೆ ಮೇಲೆ ಗೇರಮದ ಕಟ್ಟಿ ಬೀಸುವುದಾಗಿ ಗಡಿಯಂಕನಹಳ್ಳಿ ಮೇಲೆಯ ಮಂಕದವರ ಕಟ್ಟಿ (ಆರ್. VII. ೩೪೩. ೫-೧೦೦ ; 1887) : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯದ ಬೀಸು ಬಿರುಸುಗಳು ಜೋರಾಗಿ ಜಾರುಗಳು . . . ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲೂ ಮೂಡಬೇಕು (ಸಾಹಿತ್ಯ. XI. ೪೫. ೪೩). 5
೪. ವಿಶಾಲವಾದುದು ; ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು : ಬೀಸಾದ ಬಲೆಯೊಳಗೆ ಕಾಸಿಮಸೆಯ ಮೃಗವು ತಾ ಸೋತು ಬಿದ್ದು (ಪ್ರಾಂ. ೪೩-೪೫) ; ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಾನಮಂಟಪದ ಬೀಸಾದ ಕಂಠಗಳ ಮೇಲಿನ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲವು ಅದ್ಭುತ ವಾದುದು (ಕೂಟ. ೪೩) ; ಆ ಗಾಳಿ ಜಗತಿ, ನೀ ಗೋಳಿ ಜಾಗ ಅದ್ಭುತದಿ 10
ಜೇಕು ಏನು ? ಮುಸುಗಂಡುತ ಹೊರಟ ಬಯಲಾಗಿ-ನನ್ನ ಮುಗಿದಾಣ ಭಳ ಬೀಸು (ಪ್ರಕೃ. ೧೬-೧೭). ೫. ಕುದ್ದ ; ಲಂಬ ; ಮೊದಲೇ ಬೀಸಾದ ಕೆಂಪಾದ ಆಳು, ಮತ್ತೇನು ಕೇಳುವದು ? (ಕೂಟ. ೫). 'ಬೀಸುಗಾಲು' ಪರಾ. ೬. ಹೊರವು ; ಸೊಂಪು ; ಬೀಸಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ ಬಾಳೆಯ ನಿಲುವು (ಕೂಟ. ೫) ; ತನ್ನ ಆಳ ಕಾಲು ಕುಡಿಯದ ಹೋರೆಯ ಸದೃಢವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಬೀಸಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ (ಗೋ. ೩. ೩೬).

ಬಿಚ್ಚು ಬೀಸು = ಸ್ವೇಚ್ಛೆ ; ಸ್ವಚ್ಛಂದತೆ ; ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ . . . ಬಿಚ್ಚು ಬೀಸಾಗಿ ತಿರುಗುವ ಈ ಬಾಲಿಕೆಯನ್ನು ನಾಲ್ವರು ಬಾರಿ ನೋಡಿದ್ದಾನೆ (ಆರ್ಥ. ೩೬). [< ಬೀಸು, /ಕಮ. ವೀಚ್ಚು]

ಬೀಸು 'ಬೀಸ' ನೋ.

ಬೀಸುಂಬಲೆ ; ಬೀಸುಬಲೆ, ಬೀಸುಬಲೆ (ನಾ). (ಪ್ರಾಂ. ಪಕ್ಷಿ. ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು, ಎಸೆಯ ಹರಡುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲೆ : ಅಖಿವೃಗಪುಷ್ಕಮಂ ತಿಡಿಯಲೊಡರಿ ಸಮದ ಶಮನ ಕುರನ ಬೀಸುಂಬಲೆಯ ಪಾಸಮನಿಸಿ (ಆರ್ಥ. ೧೦-೩ ೫). ಬೀಸುಬಲೆ : ಬೀಸುಬಲೆಯಲಿ ಹುರಿಯ ಹಿಡಿಯಬರಾ (ಆರ್ಥ. ೩೪-೪). ಬೀಸುಬಲೆ : ಹಾಸುವಲೆ ಬೀಸುವಲೆ . . . ಮಂಜುನವಲೆಯ ಹೊಣೆಗಳ ಬೇಡವಡೆ ನೆರೆದುದು (ಪ್ರಕೃ. ೩-೪) ; ಬೀಸುಬಲೆ ತಳಿಯ ಮರದ ಗೊಂದಲದ ಸಂವರಣೆಯಿಂದ ಕೋಂಟಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟಿತು (ಪ್ರಾಂ. ೪-೫). 25

[ಬೀಸು + ಬಲೆ]

ಬೀಸುಂಬೂರಿಗೆ, ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ, ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ, ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ, ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ, ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ (ನಾ). (ಎಣ್ಣೆ ಸವರಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೇಲೆ ಬೀಯಿಸಿ ಮೂಡುವ) ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿ ಭಕ್ಷ್ಯ ; ಬೀವ ಬೀಸುಂಬೂರಿಗೆಯನೊಮ್ಮೆ ಸವಿಯು (ಆರ್ಥ. ೬-೧೨೬). ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ : ಬೀಸುಬೂರಿಗೆಯ ಪಲವಂ ನಲವಿಂದವಂ ಬಡ್ಡಿಸಿದರ್ (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೧೫-೬೦). ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ : ಅಲ್ಲಿ ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ [ಪಾಂ. ಬೀಸುವ ಹೂರಿಗೆ] ಗಾರಿಗೆಗಳಾಗಿ ತನಿವಾಲ ಸಣ್ಣ ಸೀಮೆಯ ಪಾಯಸಮಾಗಿ (ಕೂಟ. ೩. ೩೪-೧೫). ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ : ಹೂರಿಗೆಯ ಮಂಡಿಗೆಯ ಘನಬೀಸುಬೂರಿಗೆಯ[ಪಾಂ. ಬೆಕ್ಕಲಿ ಗಾರಿಗೆಯ] . . . ಸಂವರಣೆ ಸವನಿಸಲೀ ಕ್ಷಣದಲಿಂದ (ಪ್ರಾಂ. ೧೦-೨೨-೧೪). ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ : ಬೆಕ್ಕಲಿ ಬೀಸುಬೂರಿಗೆಯತರಸ (ಪ್ರಕೃ. ೩೪-೧೦೦). ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ : ಕರಜಗೆ ಕಾಯತರಸ ಮನೋಹರದೊಂಡೆ ತರಗು ಬೆಕ್ಕಲಿ ಬೀಸುಬೂರಿಗೆಯ (ಪ್ರಕೃ. ೨-೧೩೬) ; ಹೊನ್ನ ಹರಿವಾಗದಲಿ ಬಡ್ಡಿದರಣ್ಣರಿಗೆ ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ ಮಂಡಿಗೆ . . . ಕ್ಷೀರ ಸಕ್ಕರೆಯ (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೪-೧೪). ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ : ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ ತಣ್ಣಗೆಯಿಂದ . . . ಪೂಸನವಾದಿ ಭಕ್ಷ್ಯಚಯಮಂ ತಂದಿಕ್ಕಿದರ್ ಕಾಂತಿಯರ್ (ಪ್ರಕೃ. ೨-೩೬). ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ : ಗಾರಿಗೆ 40
ಲಬ್ಧಿಗೆ ಬೀಸುಬೂರಿಗೆ . . . ಮುಖಭಕ್ಷ್ಯಂಗಳಗೊಪ್ಪುವ ಖರ್ಜೂರಂ ಕದಾ

ಸಾರಭೃತಂ ಮಧುಸಕ್ಕರಗಳ ಸಾರಂಗಳ ಸುಳಿವಾಳೆಯ ದೊನ್ನೆಯೊಕಾರ್ಯ ದಪದರ್ಪವಿಗಾತಿಯರ್ (ಪ್ರಕೃ. ೧೪-೩೫). [ಬೀಸು + ಪೂರಿಗೆ]

ಬೀಸುಗುಂಡೆಯ (ನಾ). ತೂಗುವಂತ ಕಟ್ಟಿದ ಕತ್ತಿ-ವಿಡ್ಡು : ಕಟ್ಟಿದ ಕೊಂಬುಗತ್ತಿಯ ಸುಂಡಿಲೊಳಗೆವಟ್ಟಿದ ಬೀಸುಗುಂಡೆಯ ಕಟ್ಟಿದಕದ ಚಿತ್ರಮುಗಳಂ ರಾಯನ ಪಟ್ಟದಾನೆಗಳೆದುದು (ಕೂಟ. ೩-೪೩) ;

[ಬೀಸು + ಕುಂಡೆಯ (<ವಿಂಡೆಯ)]

ಬೀಸುಗಣ್ಣಿ (ನಾ). (ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಉಪ ಯೋಗಿಸುವ) ಎಸೆಯುವ ಹಗ್ಗ : ಬೀಸುಗಣ್ಣಿ ಗುಗ್ಗುರಿಯರಳು . . . ಕತ್ತಿ ಬಡಿಕೋಲ್ ಕಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಹುಲಿ ಶರಭ ಭೇರಂಕ ಸಂಹ ಪ್ರಕರವರಿಸಿ ಬೇಡರು ನೆರೆದರು (ಪ್ರಕೃ. ೩-೪) ; ತಡಿಕೆಗಳ ಬೀಸುಗಣ್ಣಿ ಹಿಡಿಯರಳ . . . ಪರಿವರೆಯ ಹಕ್ಕಿವರಸವಿಂಗಳಂತೆ ನಡೆವ ಶುರದ ಕಂಡನು (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಬೀಸು + ಕಣ್ಣಿ]

ಬೀಸುಗಲ್ (ನಾ). ಕವಣಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಎಸೆಯುವ ಕಲ್ಲು ; ಕದನಕಲ್ಲು : ನೂರಾಗಿ ಬೀಸುಗಲ್ಲು ಕನಿಷ್ಠ ಪಾಮರಿಯರೊಪ್ಪುವರಾ ಕಳಮು ಪ್ರದೇಶದೊಳ್ (ಪ್ರಕೃ. ೧-೪೪). [ಬೀಸು + ಕಲ್]

ಬೀಸುಗವಣಿ (ನಾ). ರಭಸವಾಗಿ ಎಸೆದ ಕವಣಿ : ಒಡನೆ ನೂಕಿತು ತೋಕುವಂದಿನ ತಡೆವ ತೊಲವ ಹೊಯ್ದು ಖಡುಗದ ಬಿಡುವ ಚಕ್ರದ ಬೀಸುಗವಣಿಯ[ಪಾಂ. ಬೀಸುಗಣಿಯಲಿ] ಬಹಳ ಭಟನಕರ (ಕೂಟ. ೩-೩-೧೦). [ಬೀಸು + ಕವಣಿ]

ಬೀಸುಗಾಲು (ನಾ). ೧. ಉದ್ದವಾದ ಕಾಲು ; ನೀಳವಾದ ಕಾಲು : ಬಂದಿ ಚಾಮುಂಡಿಯರ್ ಸರಿಸಿರಗೊಂದರ್ಪದ ಹರಡಿ ಧ್ರುವದಿಂದ ಧ್ರುವದಿಂದ ಬೀಸುಗಾಲಿಂದೊಡೆದು ಕ್ರೀಡಿಸುವ ಕೆಂಗಾಲ (ಪ್ರಕೃ. ೧೨-೧). 25
೨. ದೊಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆ ; ದಾವುಗಾಲು : ಆತ ಒಡ್ಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ; ಇವರು ಅವನ ಹಿಂದೆ ಬೀಸುಗಾಲು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಪ್ರಕೃ. ೨೩).

[ಬೀಸು + ಕಾಲು (<ಕಾಲ್)]

ಬೀಸುಗೈಯ, ಬೀಸುಗೈ (ನಾ). ೧. ನೇಲುವ ಕೈ ; ಜೋಲುಗೈ : ಬೀಸುಗೈಯ[ಪಾಂ. ಗೈಗಳ] ಜೋಳುಗಲುಗಳ . . . ತೋರ ಕಾರೊಡಲ ಕುಣುಬಂ (ಪ್ರಕೃ. ೨೦-೧೦). ಬೀಸುಗೈ : ೨. ಯುದ್ಧದ ಆರಂಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅಲಗಾಡಿಸುವ ಕೈ : ರಾಯಂಬರ ಬೀಸುಗೈಗಳ ಸನ್ನೆ ಸಮವಾಗಿ . . . ಬೆರಗುಮದಭಯಬಲ ಬಲಾವಿತೆಯ ಬಿಂಕದಲಿ (ಪ್ರಕೃ. ೨-೧೬). [ಬೀಸು + ಕೈಯ]

ಬೀಸುಗೈ 'ಬೀಸುಗೈಯ' ನೋ.

ಬೀಸುಗೊಳ್ಳ (ನಾ). ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲಗಾಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೊಳ್ಳ, - ದೊಂದಿ : ಮುಂದೆ ಪಾರ್ಥನ ಬೀಸುಗೊಳ್ಳಗಳಿಂದ ತಮದಾವಳಿ ಮುಘಾಯ . . . ಅನಿಬರಟವೀವ್ಯಂದಲಿ ಬರತಿದರ್ಪರಳು (ಪ್ರಾಂ. ೧೦-೨೬).

[ಬೀಸು + ಕೊಳ್ಳ]

ಬೀಸುಗೋಲು (ನಾ). "ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೇಟೆಯ ಕೋಲು" (ಪ್ರಾಂ. ೩೩೬) : ಬೀಸುಗೋಲಿನ ಸಾಕ್ಷಿ ಕರದ ಮೋಸದಿ ಮೃಗಪಕ್ಷಿ ಹಿಡಿದ ಬಲೆಗಳಿಂದ ಲೀಸಾಗಿ ನಡೆದರೊಗ್ಗಿನಲಿ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೪೫).

[ಬೀಸು + ಕೋಲು (<ಕೋಲ್)]

ಬೀಸುದೋಳ್ (ನಾ). ೧. ಜೋತು ಬಿದ್ದಿರುವ ತೋಳು ; ನೇಲುವ ತೋಳು : ಸೆಡೆದೇಳ್ಳ ಬೀಸುದೋಳ್ಳರ ನೆಗದಿಪ್ ಗೋಣ್ (ಪ್ರಕೃ. ೧೦-೩೦). ೨. ಅತ್ತಿತ್ತ ತೂಗಾಡುವ ಕೈ-ಚಲಿಸುವ ಕೈ : ಗಳಗಳನೆ ನಡೆವಾಗಿ ಬೀಸುದೋ[ಪಾಂ. ತೋಳಿ] ರಕ್ತವೀಡು ಬೆರಳ್ಳಳು ಬಾತು ಮಿಡಿದೊಡವುತು (ಕೂಟ. ೩-೩೬). [ಬೀಸು + ತೋಳ್]

ಬೀಸುಬಲೆ 'ಬೀಸುಂಬಲೆ' ನೋ.

ಬೀಸುರಿಗೆ 'ಬೀಸುಂಬುರಿಗೆ' ನೋ.

ಬೀಸುಬಲಿ 'ಬೀಸುಂಬಲಿ' ನೋ.

ಬೀಸುಬಿಟ್ಟು (ನಾ). (ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ) ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ ಹಿಟ್ಟು : ತೆಂಗಾಯನರದಿಕ್ಕೆ ಕಡಲೆಯ ಬೀಸುಬಿಟ್ಟುನಲ್ಲವನ್ನಕ್ಕೆ ಕಲಸಿ (೩೩೫೩. ೯-೬೬). [ಬೀಸು + ಬಿಟ್ಟು]

ಬೀಸುಜೂರಿಗೆ 'ಬೀಸುಂಬುರಿಗೆ' ನೋ.

ಬೀಸುರಿಗೆ 'ಬೀಸುಂಬುರಿಗೆ' ನೋ.

ಬೀಹಳ (ನಾ). : (?) [ಬೀಹಳೆಯರನುಬರಾದರೂ ಮೆಯಲು ವಿ ೧೦ (೨೯೫. ೫. ೩೦-೦೦ : ೧೧೬) : ಹಾಡುವ ಬೊಬರಿಗೆ ಬೀಹಳ ಯವ್ವಗ್ಗುಂ ಎರಿ ಮತ್ತ ರಿತಿ (೨೯೫. ೫. ೩೦-೩ : ೧೧೬೫ ೫೫). (?)

ಬೀಹು 'ಬೀವು' ನೋ.

ಬೀಳ್ 'ಬೀಲು' ನೋ.

ಬೀಳ್ 'ಬೀಡು' ನೋ.

ಬೀಳ್ 'ಬೀಡು' ನೋ.

ಬೀಳಲ್ 'ಬೀಲುಲ್' ನೋ.

ಬೀಳಲು 'ಬೀಲುಲ್' ನೋ.

ಬೀಳಲುಹಲ್ಲು (ನಾ). ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿರುವ ಹಲ್ಲು : ಬೀಳುವ ಹಲ್ಲು : ಬೀಳಲುಹಲ್ಲು ಪಟ್ಟದ ಗಲ್ಲದ ನೆಲೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಟ್ಟುನೊಲಿದು (೩೩೫೩. ೧೬-೩೦). [ಬೀಳಲು (<ಬೀಲುಲ್) + ಹಲ್ಲು (<ಹಲ್)]

ಬೀಳಲುಬಿಡು 'ಬೀಲುಲ್ಬಿಡು' ನೋ.

ಬೀಳಲುಬರಿ 'ಬೀಲುಲ್ಬರಿ' ನೋ.

ಬೀಳವೃತ್ತಿ 'ಬೀಲವೃತ್ತಿ' ನೋ.

ಬೀಳಾನುವಿಕ್ತಿ (ನಾ). = ಬೀಳಾನುವೃತ್ತಿ : ಶ್ರೀಮನ್ನಾಡುಮಾಳ್ವಕ್ಕಿತ್ತರಂ ಜೋಯಮಯ್ಯರಸರ್ . ಒಂದವಾದಿಸಾಸಿರಮಂ ಬೀಳಾನುವಿಕ್ತಿಯಂ ಶೃಙ್ಗೋಗಾಭಂಕರಸುದ್ದಿಯನಾಳನ್ನ ಸುಖದಿನರಸುಗಯ್ಯ (೨೯೫. ೧೫-೧, ೧೦೯-೧೩ : ೧೦೯). [೨ 'ಇದು 'ಬೀಳಾನುವೃತ್ತಿ'ಯ ಅಪರಿವಿಕ್ತಿ]

ಬೀಳಾನುವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಮಾಂಡಲಿಕ ಅಥವಾ ತುಂಡರಸನು ಸ್ವಾಮಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸಲುವಾಗಿ, ಅಧಿರಾಜನಿಂದ ಪಡೆಯುವ ವಿಶೇಷವಾದ ಪದವಿ, ಅಧಿಕಾರ ಮುಂತಾದುವು : ನೋಮೇಶ್ವರ ದೇವರ್ವಿಕ್ಕೊಲ್ಲಮೂನೂಜುಂ ಪುರಿಗಿಜಮೂನೂಜುಮಂ ಬೀಳಾನುವೃತ್ತಿಯನಾಳುತಂ ಸುಖದಿನರಿ (೨೯೫. ೨೧-೧, ೧೦೯-೧ : ೧೦೯) : ಶ್ರೀಮನ್ನಾಡುಮಾಳ್ವಕ್ಕಿತ್ತರಂ ಲೋಕರಸನುಬಲು ಮೂನೂಜುಮಿಜುತಿ ಮೂನೂಜುಮಂ ಬೀಳಾನುವೃತ್ತಿಯಂ ರಾಜ್ಯಂಗಿಯುತಮಿರಲು (೨೯೫. ೯-೩ : ೨೯೫. ೧೦೯) : ಜಾಳುಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶ್ರೀಲೋಕಮಲ್ಲದೇವನ ಮಗ ನೋಮೇಶ್ವರನು 'ಬೀಳಾನುವೃತ್ತಿ'ಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ (೨೯೫. ೩೦೦). 'ಕುಮಾರವೃತ್ತಿ', 'ಬೀಲವೃತ್ತಿ' ಪರಾ. [ಬೀಳ್ (< ಬೀಲುಲ್) + ಅನುವೃತ್ತಿ]

ಬೀಳಾಸೆ (ನಾ). ತುಚ್ಛವಾದ ಆಸೆ : ಕೀಳಾದ ಅಪೇಕ್ಷೆ : ಅವ ಬೀಳಾಸೆಯಂದಾದಾವ ಶಾಪಕ್ಕೆ . . . ನಮ್ಮ ತಾಯ್ನುಡಿ ತಪಗಾದ ನಾಡಿನೊಳೆ ತಾನಮಂಗಳೆಯನಿ . . . ಬನ್ನಪಡುತಿರಲು (೨೯೫. ೯೦-೩). [ಬೀಳ್ (< ಬೀಡು) + ಆಸೆ]

ಬೀಳಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಬೀಳುವಿಕೆ : ಪತನ : ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಬಳಿ ಬೀಳಿಯು ಹೊಕ್ಕ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ (೨೯೫. ೩-೨೦). ೨. ಸುರಿಯುವುದು : ಸುರಿದ : ಸುಮಂತ್ರನು ಶೂನ್ಯಪರುಷವಲಿ . . . ಸುರಿದ ನಕ್ಷಿಯುಗಳದ ಪೂರಿಗ ಬೀಳಿಕೆಯ [೨೯೫. ಬೀಳಿಕೆಯ] ಬಹುಯುನ ಮೂಲಪತಿಯ (೨೯೫. ೨-೩-೩). [ಬೀಳ್ (< ಬೀಲುಲ್) + -ಇಕೆ]

ಬೀಳಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬೀಳಿಸು : ಹೋಗಿ ದೇಶಂಗಳಲಿ ತಿರುದ ಬಾಗಿಲಲಿ ಬೀಳಿಕ್ಕುವಂತಿರ ಯೋಗಗಣೀಡೇ ಅದೀವರು ಮೃತ್ಯುವಿನ ಮುಖಿಕೆ (೨೯೫. ೧೦-೯೩-೩೯).

[ಬೀಳ್ (< ಬೀಲುಲ್) + ಇಕ್ಕು]

ಬೀಳಿಚು 'ಬೀಳ್ಚು' ನೋ.

ಬೀಳಲ್, ಬೀಳಲು, ಬೀಳಲ್, ಬೀಳಲು, ಬೀಲ್, ಬೀಳಲು (ನಾ).

೧. ಅಲ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳ ಕೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಇಳಿ ಬಿದ್ದ ಬೀಳು. — ಜಟಿ : ಪೂಲನ ಬೀಳಲಿಡಿದದರ್ಡು ನಡುಗೊಂಬಿ ನೆಲೆದುಜುಗಲ ಪೊಡ ಪೊರೆಯೊಳ್ ಮೆಯ್ಯ ರೆದಿರ್ ಗಂಧರ್ವಸೌಂದರಿ ನೆಲೆವಡದಕ್ಷಿಣಾರೂಪಯ್ಯೋನೆಯಂತೆಯ ಮಿಸುಪ ಮುನಿಪಟ್ಟಿಯಂ (೨೯೫. ೩-೩೫ ೫). ಬೀಳಲು : ೧. ಒಳಗಿದ ಮರ ಚಿಕ್ಕು ಬಿಡೆ [೨೯೫. ೪]ಲು ಬಿಡುವುದ ಕಂಡೆ (೨೯೫. ೨೦೩೦). ಬೀಳಲ್ : ೨. ಬೀಳಲನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಲದ ಜಾತಿಯ ಮರ : ಬೀಳುದರಿ ಸಾಲಮಾ ಹೊನ್ನೆ ಚಿನ್ನಂಗಿ ಮೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂ ವನಮಸೆದುದು (೨೯೫. ೩೩-೩೪). ಬೀಳಲು :

೧. ಅಲದ ಬೀಳು ಮೇಕೆಯ ಹಾಲ್ಬಿ ಅರಿದು . . . ೩ ದಿನ ಕೊಳ್ಳಲು ವೀರ್ಯವರ್ಧನಂ (೩೩೫. ೩೨) : ಶಾರ್ವರಿಗೆ ಇಳಿದ ಬೀಳಿನ ಹರಹಿನಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತಿಹ ಮುಪ್ಪು ತಂಪಿನ ನೆಳಲ ವಳೆಯದಿ ಸುಳಿದುವಾಯ್ದರು (೨೯೫. ೩-೪). ೨. ಬೀಳಲರಿಯರಂ ಕಟ್ಟೆ . . . ತಳೆಯದಿದೊವೈ ತಿರ್ತ್ತರಣ್ಣಂ (೨೯೫. ೦-೩) : ಬೀಳಲು ಬೀಳ ಹೆಬ್ಬೀವು . . . ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳ ಬಳಗದಿಂದ ಕಟ್ಟೆ ಸದುದು (೨೯೫. ೯-೩).

ಬೀಳಲ್ : ೧. "ತಿಪ್ಪ ಜಟಿಯನೆ ಬಿಲ್ಬಿಕ್ಕು" (೨೯೫. ೩೨-೪) : ಸ್ವಂಧವಂದಿರದಾಲದ ಬಿಲ್ಬಿಕ್ಕಿನಲಿ ಕುಡಿದುದು ಮಾಣ್ಣವತಿಸಾರಂ ಕೆಡುಗುಂ (೨೯೫. ೯-೦೩). ೨. ಬಿಲ್ಬಿಕ್ಕು . . . ಕೆಟ್ಟಮರಂ ಎಂದಿ ಮರದುಜುಗಲಿಂಜಂದತಿಗಹನಮೆನಿವ ಗಹನಂತರದೊಳೆಗೆ (೨೯೫. ೦೨-೩೩). ಬೀಳಲು : ೧. ಸ್ವಂಧಿಯೊಡೆಯುವ ನವಮೋಹನ ತರುವಿನಯ ಬೀಳಲ ಕೆಡದಂ ಬಂಧುರಮಾದುವ ಕರಯುಗಂ (೨೯೫. ೩-೩೯). [ಬೀಳ್ (< ಬೀಲುಲ್) + -ಇಲ್]

ಬೀಳಲು 'ಬೀಳಲ್' ನೋ.

ಬೀಳಲುಬಿಡು (ಕ್ರಿ). ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಜಟಿಯು ಕೆಳ ಮುಖವಾಗಿ ಬೀಳು : ಪೂರಹನಾವನು ಬಂಧಾಲದ ಮರನು ಬೀಳಲು ಬಿಡುವುದುತನು ವರನು ತರಣಿಗೆ ತಪ್ಪದವನು (೨೯೫. ೩-೩೦).

'ಬೀಲುಲ್ಬಿಡು' ಪರಾ. [ಬೀಳಲು (<ಬೀಳಲ್) + ಬಿಡು]

ಬೀಳಿಸು 'ಬೀಲು' ನೋ.

ಬೀಳು 'ಬೀಲು' ನೋ.

ಬೀಳು 'ಬೀಲು' ನೋ.

ಬೀಳು 'ಬೀಡು' ನೋ.

ಬೀಳು 'ಬೀಡು' ನೋ.

ಬೀಳು 'ಬೀಲು' ನೋ.

ಬೀಳು 'ಬೀಲು' ನೋ.

ಬೀಳುಕಟ್ಟು (ನಾ). ನೀರು ಜಲಪಾತವಾಗಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಟ್ಟು : ಅದೇ ಬೀಳುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕಡೆ ದೋಣಿಗಳ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿಂದ ಬೀಳಿಯಾಗಿ ಇಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (೨೯೫. ೩೩೩). [ಬೀಳ್ (< ಬೀಲುಲ್) + ಕಟ್ಟು]

ಬೀಳುಕೊಡು 'ಬೀಳೊಡು' ನೋ.

ಬೀಳುಕೊಳ್ 'ಬೀಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೀಳುಗೆ (ನಾ). ಕೆಡೆಯುವವನು : "ಪತನ", ಪತತಿ, ಪತತು-ಈ ೩ ಬೀಳುಗೆಂ" (೨೯೫. ೦೪೫). [ಬೀಳ್ (< ಬೀಲುಲ್) + -ಗಿ]

ಬೀಳುಗತ್ತಲೆ (ನಾ). ಗಾಢವಾದ ಅಂಧಕಾರ : ಹೊಳಪು ಅಮಾಗಯ್ಯ
ಧೂಳಿ ಚೆಂಡಿಗೆ ಸೇರಿ ಮಳೆದೊಳು ಬಟ್ಟು ಬೀಡಾರ ಬೆಳತನಕ ಬೀಳ್ಕು
ಗತ್ತಲೆಯು ಬೆಳಕಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦೩).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಲ್ಯ) + ಕತ್ತಲೆ (< ಕುಲಿ)]

ಬೀಳುಗಲೆ (ಕ್ರ). ಹೀನಾಯ ಮಾಡು; ಹೀಗಲೆ : ಪೆಣ್ಣು ಪೆಣ್ಣೆಂದೇತಕೆ
ಬೀಳುಗಲೆವರು ಕಣ್ಣು ಕಾಣದ ಗಾವಲರು (ಕಾಂ. ೩-೬); ನಾಡನ್ನು
ಕಾಡೆಂದು ಬೀಳುಗಲೆವರೆ ಬೀಡ ಟ್ಟು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಆಳಬೇಕು (ಕಾಂ.
೫೦೨-೩); ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ಮಿಕ್ಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಬೀಳುಗಲೆಯುವುದು
(ಕಾಂ. ೩೦). [ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ಕಲೆ]

ಬೀಳುಗುಂಡಿ (ನಾ). ಉರುಳಿಸಲು ಮಾಡಿರುವ ಹಳ್ಳ; ಬೀಳಿಸಲು
ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಂದಕ : ಶಕುನಿಯೊ . . . ದುಶ್ಯಾಸನನೊ ಕೋಲು
ಜೇನಿಗಾಗಿ ಮರದ ತುದಿಗೆ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
ಕೆಳಗೆ ಭೀಮನ ಕೋಮವೆಂಬ ಬೀಳುಗುಂಡಿ ಅವರುಗಳ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಯು
ತೆರೆದು ಕಾದಿರುವುದು ಅವರುಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ! (ಪ್ರಸ. ೧೨೨).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಲ್ಯ) + ಗುಂಡಿ]

ಬೀಳುಗುಂಡು 'ಬೀಡುಗುಂಡು' ನೋ.

ಬೀಳುಗುವರೆ (ನಾ). ಅಯೋಗ್ಯನಾದ ತರುಣ, -ಯುವಕ : ಬಾಳ
ಬದುಕಿ ತಣವಿಲ್ಲದ ತಮ್ಮಂತೆ ಬಾಳಲೆಳುವು ಬಾಲಕಿಯ ಬೀಳುಗುವರೆನಿಗೆ
ಬೆರಗೈದರೆಯು ಕೇಳಿ ಕಿವಿಯ ಮುಚ್ಚುವುದು (ಕಾಂ. ೩-೦೯).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ಕುವರೆ]

ಬೀಳುಗಡವು (ಕ್ರ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡದಿರು;
ಜಮೀನನ್ನು ಹಾಳುಗಡವು : ಅವನು ಕೃಷ್ಣ ಭೂಮಿಯ ಕಸುಬಿಗೆ
ಕೈಹಾಕಿ ಗದ್ದೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೀಳುಗಡವಿದ (ಕಾಂ.).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ಕಡವು (< ಕಡವು)]

ಬೀಳುಗೊಡು 'ಬೀಳ್ಕೊಡು' ನೋ.

ಬೀಳುಗೊಳ್ 'ಬೀಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೀಳುಗೊಳಸು (ಕ್ರ). ನಿವಾರಿಸು; ಪರಿಹರಿಸು : ಉಸುರುಬ್ಬಸದ
ದುಸ್ಥಿತಿಯ ಬೀಳುಗೊಳಸುವೆನು (ಕಾಂ. ೧-೬-೩೨).

[ಬೀಳುಗೊಳ್ (< ಬೀಡುಗೊಳ್) + - ಇಸು]

ಬೀಳುಗೊಳಸು (ಕ್ರ). ನಿರರ್ಥಕಗೊಳಿಸು : ನಿವೃತ್ತಿಯೋದಕವನ್ನಾಗಿ
ಮಾಡು : ನಾವು ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೀಳುಗೊಳಿಸುವೆವು, ಕೀಳುಗೊಳಿಸಿರು
ವೆವು (ಕಾಂ. ೩೩). [ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ಕೊಳ್ಳು + - ಇಸು]

ಬೀಳುಡಿಗಿ (ನಾ). (ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಉಟ್ಟು) ಕಳಚಿದ ಬಟ್ಟೆ : ಅವನಾದ
ರೇನು ಶಿವಮಾಹಾದೇವನ ನೆನೆವವನ ಬಾಯ ತಂಬುಲ ಮೆಲುವ ಬೀಳುಡಿಗಿ
[ಕಾಂ. ೩೦]ಯ ಹೊದವ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬೩); ತನ್ನ ನಿರ್ಮಲವ ಕೊಟ್ಟನೆನಗೆ
ಆ ತೊಟ್ಟು ಬೀಳುಡಿಗಿಯ ಹೊದದುಕೊಂಡನಾಗಿ ಆ ಮಡಿವಳಿ ಮಾಟ
ತಂದೆಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಆನು ಬದುಕಿದೆಯ್ಯಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೬-೧೦೭); ನಮ್ಮ
ಕಲಿವೇವನ ಶರಣರ ಬೀಳುಡಿಗಿಯ ತೊಳವ ಲೆಂಕನ ಬಡತನವ
ನೋಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೧. ೨೪೯).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಲ್ಯ) + ಉಡಿಗಿ (< ಉಡುಗಿ)]

ಬೀಳುಡಿ 'ಬೀಡುಡಿ' ನೋ.

ಬೀಳುದಂಡ (ನಾ). ಬೀಳುಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆರಿಗೆ :
ಅಲನೆಯು ಅನ್ನ ಬೀಳುದಂಡ ಬೋಗಾರದ್ದಾ ಅಪ್ಪಾವರ್ಯಾ ಏನು
ಬಂದಡು ಕಂಚುಗಾಣ ಮಯ್ಯಾದಿಯಲಿ ಧಾರೆಯೆಣೆಂದು ಆ ಪಂಡಾಳ
ತಡಸುವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವುದು (೧೯. ೩೩. ೧೨೨. ೧೩-೨೦; ಸು. ೧೩೦೦).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ದಂಡ]

ಬೀಳುನುಡಿ (ಕ್ರ). ಹೀಯಾಳಿಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಆಡು : ನಿಂದಿಸು;
ಬರೆ : ಹಾಳುಪಾಟಿ ಬಟ್ಟು ಹೊಕ್ಕುಕಳೆವುದೆ ಹಬ್ಬ . . . ಬೀಳುನುಡಿವರೆ
ಬಟ್ಟುಕೊಡುವುದೆ ಹಬ್ಬ (ಕಾಂ. ೧೦೦). [ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ನುಡಿ]

ಬೀಳುನುಡಿ (ನಾ). ವೈರ್ಥವಾದ ಮಾತು : ನಿರರ್ಥಕವಾದ ನುಡಿ :
ಬೀಳುನುಡಿಯ ಬಿಡು ಮುನಿಪ (ಕಾಂ. ೧-೦೭).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ನುಡಿ]

ಬೀಳುಬಾವಿ (ನಾ). ಹಾಳುಬಿದ್ದ ಬಾವಿ : ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾದ ಬಾವಿ :
ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಬೀಳುಬಾವಿ ತನ್ನ ಶಾಂತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದ ಸಕಲ
ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ನಗುವಂತಿತ್ತು (ಕಾಂ. ೪೩).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ಬಾವಿ]

ಬೀಳುಬಿಡು 'ಬೀಡುಬಿಡು' ನೋ.

ಬೀಳುಬುಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹೊದಿದ ಕುಕ್ಕಿ :
ಅದನ್ನು ಒಂದು ಬೀಳುಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಒಳ್ಳೆಲು ಲಿಂಗನ ತಲೆಯ
ಮೇಲಿಟ್ಟು . . . ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪೬).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಲ್ಯ) + ಬುಟ್ಟಿ (< ಬುಟ್ಟಿ)]

ಬೀಳುಭೂಮಿ (ನಾ). ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡದ ನೆಲ. - ಜಮೀನು : ಬೀಳು
ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿಗೊಳಿಸು (ಕಾಂ. ೧. ೧೨೬).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ಭೂಮಿ]

ಬೀಳುಮಾತು (ನಾ). = ಬೀಳುನುಡಿ : ಬೀ[ಕಾಂ. ೧೪]ಕುಮಾತು
ಗಲೆಕೆ ನಿಷಿದ್ಧ . . . ನಳನ್ನವಗಿಯರಡೆಕುವುದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೦೧);
ಭಾಳಲೋಚನನ ಸರ್ವಾಭರಣಮಂ ನೀನು ಹರಿಯ ಪರಿಯಂಕವೆಂಬ
ಬೀಳುಮಾತನು ಸಭಾಪತಿ ಸಭ್ಯರುಗಳು ಮಿಗೆ ಕೇಳಿ ಛೇ ತೆಗೆಯೆಂಬ ತಪದಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೧೬-೩). [ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ಮಾತು]

ಬೀಳುವಲೆ (ನಾ). (ಮೃಗ, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವ) ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಬಲೆ, -ಜಾಲ : ಬೀಳುವಲೆ ಜವಳವಲೆ . . . ಸಗಾಢವಲೆಗಳ
ಹೊಣೆಗಳೊಳೆಯಂ ಪೊತ್ತು ನಡೆತಂದುದು ಪುಂಡರೂಪದಲಿ ಭೂಷ
ಗಣಂಗಳು (ಕಾಂ. ೧೦೬-೧೦೭); ಬೀಳುವಲೆ ಕನ್ನವಲೆ ಸಿಡಿಲುವಲೆ . . .
ಮರವಲೆಗಳರ್ಥವಾ ತುಂಬಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಲ್ಯ) + ಬಲೆ]

ಬೀಳುವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಹಾಳು ಬಿದ್ದ ಗ್ರಾಮ; ನಿರ್ಜನವಾದ ಹಳ್ಳಿ :
ನಗರ ಪಟ್ಟಣ ಬೀಡೆ ಖರ್ವಡ ಪುರ ಗ್ರಾಮಗಳೆಂಬ ನಾನಾಪೆಂಪು
ಸೋಯಸುತಿಪ್ಪುವಾ ದೇಶದಿ ಬೀಳುವಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೦೬).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಡು) + ವಳ್ಳಿ]

ಬೀಳುವಣಿ (ನಾ). ಬಿದ್ದಿರುವ ಹೊದಂತಿರುವವನು : ಬೀಳುವಣಿ
ಬೀಳುವೆ [ಕಾಂ. ಬೀಳ್ಕು]ನ ಸಂಸಾರವೇವನ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೬).

[ಬೀಳ್ಕು (< ಬೀಲ್ಯ) + ವಣಿ]

ಬೀಳುವಿತ್ತಿ (ನಾ). = ಬೀಳುನುಡಿ : ಶ್ರೀಮತ್ಕೃಷ್ಣಮಧುರೈಯವನ
[ಸು]ಪನ್ನಿಚ್ಚಾರಮಂ ಸುಖಸಂತೋಷವನೋದದಿಂ ಬೀಳುವಿತ್ತಿ
ಯನಾತ್ಮಮಿರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೧. ೬-೧೨; ೧೨೩೦). [< ಬೀಡುವಿತ್ತಿ]

ಬೀಳ್ಕು 'ಬೀಲ್ಯ' ನೋ.

ಬೀಳ್ಕೊಡಿಗೆ 'ಬೀಳ್ಕೊಡುಗೆ' ನೋ.

ಬೀಳ್ಕೊಡಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ಕಳುಹಿಸು; ಹೋಗಲು ಅನುವು ಮಾಡು :
ಮುಕುಟವರ್ಧನರಂ ಕಾಣುತಂ ಬಂದ ಚಾರರಂ ಬೀಳ್ಕೊಡಿಸುತಂ ಪುಷಿ
ದೊಳಪ್ಪಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೩೩); ಇಳಿಯಾಣ್ಣನ ಮನದೊಗಿತವಹಾತು ಹೊಂಡೆಳೆ
ವಿಡಿಮ್ಬು ನೇತ್ರಿಯರು ಎಳೆಮೊಗ್ಗುಗಳ ಚಿತ್ತೈಸೆಂದು ಸತಿಯಲೆ ನಿಳಯಕೆ
ಬೀಳ್ಕೊಡಿಸಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೦೩). ೨. ನಿವಾರಿಸು; ಪರಿಹರಿಸು :

ನೀವ್ರೀವದವ ತೋಪಿಸಬೇಕು ವನವಾಸದ ಪರಿಶ್ರೇತಾನುಸಂತಾಪವನು
ಬೀಳ್ಕೊಡು (ಕುಶ್ಯಾ. ೧೦-೨೬). [ಬೀಳ್ಕೊಡು + - ಇತ್ತು]
ಬೀಳ್ಕೊಡು, ಬೀಳುಕೊಡು, ಬೀಳುಗೊಡು, ಬೀಳ್ಗುಡು (ಕ್ರಿ). ನಿ.
(ಅತಿಥಿ, ಬಂಧು, ಗೆಳೆಯ ಮುಂತಾದವರನ್ನು) ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡು ;
ಹೋಗಲು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡು ; ಮೃದಂ ರಕ್ಷಿಸುವೆನುತ್ವ ವಿನಯೋಕ್ತಿ
ಯಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧೦೬); ಭದ್ರದೇಹದ ಭಟನ ಬೀಳ್ಕೊಡೆ
ರುದ್ರರೂಪದ ದೈತ್ಯ ಬಂದನು ರಾಮನಿದ್ದೆಡೆಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯-೨೪) ; ಮತ್ತು
ಗಜಗುನೆಯರ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು ಮಹೀಪಾಲ (ಕೂಶಾ. ೧೩-೩೪). ೨.
ಬಿಡು ; ತ್ಯಜಿಸು ; ಮಾನಸಿ ಸಾವಿತ್ರಿಯಾಪೂಜ್ಯಾನವನು ಕೇಳಿದನು
ಚಿತ್ತಗ್ನಾನಿಯನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು (ಕುಶ್ಯಾ. ೨೩-೩). ೩. ತಲುಪುವಂತೆ
ಮಾಡು ; ತಲುಪಿಸು ; ಬರೆಯತಿಯಾಗಿ ಬೀಳ್ಕೊಡಿದನು ತೋಗಲಿ
ಗಂಗೆ ಗಿರಿಯಂ | (ಗೋ. ೩೩-೦೨). ಬೀಳುಕೊಡು : ನಿ. ನೀ ಹೋಗಂದು
ಗುಣದಲಿ ಬೀಳುಕೊಟ್ಟನು ದೋಣನಾರ್ಜುನನ (ಕುಶ್ಯಾ. ೪-೩೦) ;
ದೇಶಾಂತರ ದ್ವೀಪಾಂತರಗಳಂ ಬಂದ ಜನನ ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ಮನ್ನಿಸಿ
ಬೀಳುಕೊಟ್ಟು ತಿರುವಾರೂರೊಳಿಪ್ಪತ್ತಿದರ್ಥಂ ಸೌಂದರಾದಿಪಂ (ಕೌಂಪು.
೧೦-೧೦) ; ಬೀಳುಕೊಡಿ ನಿಮ್ಮರಸರಿಗೆ ತಾ ಹೇಳಲೇನದ ಹೇಳಿ (ಕೂಶಾ.
೩-೩-೧೦೨). ೨. ಕೇಳು ಮುಯಾಮೇವ ಜಾಳಸುವ ಪರಿಗಳಂ ಬೀಳು
ಕೊಡು ಕುಲವಂಜು ಕಾಳ್ಕುರುತ್ತನಗಳಂ (ಕುಶ್ಯಾ. ೪೨-೩೩) ; ಗುರು
ಬೀಳುಕೊಟ್ಟನು ದೇಹವನು (ಕುಶ್ಯಾ. ೧೯-೦) ; ಯೋಗಿಸಮೂಹ
ನಗದೇ ಮನುಜಭಾವನ ಬೀಳುಕೊಡಿ (ಕೌಶಾ. ೪೩-೧೪). ೪. ಇಲ್ಲ
ಪಾಗಿಸು ; ಮರೆಯಾಗಿಸು ; ಅಡಗಿಸು ; ನಿಮ್ಮ ಭೃತ್ಯನ ಭಾವ
ಬಿಟ್ಟು ವಿತ್ತರೂಪನ ಬೀಳುಕೊಡಿ (ಕುಶ್ಯಾ. ೩-೬೪). ಬೀಳು
ಗೊಡು : ನಿ. ನಿಮ್ಮಯ ಕರೂಣವೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಮೃದ್ಧನು ಬೀಳು
ಗೊಡಿದಿ (ಕುಶ್ಯಾ. ೧೨-೩೨) ; ಬಿಳುದಿನದಲಿ ಮುಗಿದುದಾ ಮುಖಾಲಿ
ದಕ್ಷಿಣಗೊಟ್ಟು ವಿಪ್ರರ ಬೀಳುಗೊಟ್ಟನು (ಕೌಶಾ. ೧-೪೩). ಬೀಳ್ಗುಡು :
ನಿ. ಹಸ್ತಸೂಚನದಿಂದ ಬೀಳ್ಗುಡುವನು (ಛಿ. ೧೦೦-೪).

[ಬೀಳ್ಕೊಡು (< ಬೀಡು) + ಕೊಡು]

ಬೀಳ್ಕೊಡುಗೆ, ಬೀಳ್ಕೊಡಿಗೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಅಗಲುವಾಗ
ಒಬ್ಬಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಕೊಡುವುದು ; ನಮ್ಮ ಕಚೇರಿ
ಯಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬರಿಗೆ ಬೀಳ್ಕೊಡುಗೆ ಸಮಾರಂಭ
ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ (ಕೂ). ಬೀಳ್ಕೊಡುಗೆ : ಅವನು ಪರಗ್ವರ ಬೀಳ್ಕೊಡಿಗೆ
ಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗಿದ್ದ ಜನರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪೩) ; ಹಿತ
ವಚನವನ್ನು. ಆ ಬೀಳ್ಕೊಡಿಗೆ ಸಮಾರಂಭದ ಮುಕ್ತಾಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ
ವಾಗಿ ನಡೆದರು (ಕೂಶಾ. ೨೦). [ಬೀಳ್ಕೊಡು + - ಗೆ]

ಬೀಳ್ಕೊಳ್ 'ಬೀಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೀಳ್ಕೊಳು 'ಬೀಡುಗೊಳು' ನೋ.

ಬೀಳ್ಕೊಳು 'ಬೀಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳು 'ಬೀಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೀಳ್ಗುಡು 'ಬೀಳ್ಕೊಡು' ನೋ.

ಬೀಳ್ಗುಡು (ಕ್ರಿ). ಬೀಳುವಂತೆ ಕೆಡಹು ; ಬೀಳಿಸು ; ರಿಪುಗಳ ಕಾಲ್ಗಡು
ಬೀಳ್ಗುಡು ಸೈನ್ಯವ ನಾಲ್ಕುಗೆ ಪಾರಿಸಿದ (ಕೂಶಾ. ೧-೧೩-೬).

[ಬೀಳ್ಕೊಡು (< ಬೀಳ್ಕೊಡು) + ಕೆಡಹು (< ಕೆಡವು)]

ಬೀಳ್ಗಡೆ (ಕ್ರಿ). ಹಾಳಾಗು ; ಹಾಳುಬೀಳು ; ಜಲಮಿಂಚಿ ಪೋವ
ತಂಗೊಳಿಗಳನಾಗ ಬೀಳ್ಗಡೆ ತೋಟಗಳಂ . . . ಅಪಾರವಷ್ಟೆ
ಮೃಗಂಕುಲವಿಲ್ಲದ ಶೃಂಗನಗಳಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೩೩).

[ಬೀಳ್ಕೊಡು (< ಬೀಡು) + ಕೆಡು]

ಬೀಳ್ಕು, ಬೀಳು (ಕ್ರಿ). ನಿ. ಉರುಳಿಸು ; ಕೆಡಹು ; ನಿನ್ನನುಜನವಗಡಿಸಿ
ಕೆಡೆಯೆಡ್ಡು ಬೀಳ್ಕಿದಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦-೩೪). ಬೀಳು ; ೨. ಸಾಯಿಸು ;
ಕೊಲ್ಲು ; ಮೊರೆಮೊರೆದು ಹೂಂಕರಿಸಿ ಮಾವುರು . . . ಬೀಳುಬಿಡುವರ
ಜುರ್ದವನಾಥೀಶರವರೆಯಿಂದ ನಿಮಿಷಕೆ ಕಾಲಮಾಲಯ ತುಂಬಿ ತುಳುಕಿಸ
ಲಾಡೆ ಗಜನಿವಹ (ಕೋಶಾ. ೨೦-೦೪) ; ಕಾಲಾಳನಲಿ ಬಿಡಿಯಿಂದ
ದೈತ್ಯನು ಬೀಳಿದನೈನೂರುಲಕ್ಷವ (ಕೋಶಾ. ೨೩-೬೩).

[ಬೀಳ್ಕೊಡು (< ಬೀಡು) + - ಡು]

ಬೀಳ್ಕಲೆ (ನಾ). ಉರುಳುವ ತಲೆ ; ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವ ಶಿರ ; ದೇವರೊಳ
ಪರ್ವರವತ್ತಾ ವಿರಾಜಿಸರ್ವನಾ ತಲೆಯದು ಸಾಟಿ ನಿನ್ನ ತಲೆಗನ್ನರ
ಬೀಳ್ಕಲೆ ಸಾಟಿಯಕ್ಕುಮೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೩೨).

[ಬೀಳ್ಕೊಡು (< ಬೀಡು) + ತಲೆ]

ಬೀಳ್ಕನೆ 'ಬೀಡುನೆ' ನೋ.

ಬೀಳ್ಕೋಳು (ನಾ). ಎತ್ತರಾಗದ ತೋಳು ; ಬಿದ್ದುಹೋಗಿರುವ
ತೋಳು ; ಸುರವತಿಗೆ ಬೀಳ್ಕೋಳು ಮಿಗೆ ದಂತಕೊಲೆ ಪೂಷಂಗೆ
ಯಮಜಂಗೆ ಮತ್ತರುತರಶಿರೋವೇದನ (ಕೂಶಾ. ೩೯-೪೨).

[ಬೀಳ್ಕೊಡು (< ಬೀಡು) + ತೋಳು (< ತೋಳು)]

ಬೀಳ್ಕಲ 'ಬೀಡುಲ' ನೋ.

ಬೀಳ್ಕನೆ 'ಬೀಡುಮನೆ' ನೋ.

ಬೀಜು 'ಬೀಡು' ನೋ.

ಬೀಜು (ನಾ). ನಿ. ಹೊರಸೂಸುವುದು ; ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸುವಿಕೆ ;
ತಲೆದೂಗಿ ನಮಿಸಿದೋಪಕೆಯ ಸಮನಾಗ್ರದುಗ್ರದ ಬೀಜುಕೆಯಲೀ
ಮಹನಾದಿನಾ ಪ್ರಹಸ್ತಂಗಿ (ಕೂಶಾ. ೩-೬೩). ೨. ಅರ್ಪಿಸುವುದು ;
ಅರ್ಪಣೆ ; ಮೂಜುಕೊಳಗೊಲಿದದಜಲರ್ಚನೆ ಮೂಜುಕೊಳಲವಮದು
ಯಜ್ಞದ ಬೀಜುಕೆಯಲಾ ದ್ವಿಜರು ಭಕ್ತಿಯುಲರ್ಚಿಸುವರೊಲಿದು (ಕೂಶಾ.
೧೦-೩೩-೦೪).

[ಬೀಜು + - ಇತಿ]

ಬೀಜುಸು, ಬೀರಿಸು (ಕ್ರಿ). ನಿ. ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ತೂಗಿಸು ; ಒಲಿದಾಡಿಸು ;
ಬಳಕೆ ಮಿಕ್ಕಿನ ಕಾಕುಡೈತ್ತರ ಬಳಗಗಳವೇ ಹರಿಯ ನಾಮವು ಹುಳುಕು
ನಂಜನ ಹರಿಯ ನಾಮದ ಫೋಪದಾರ್ಥಚಿ ತಲೆಯ ಬೀಜುಸೊಂಡು
ಬಳಲಿಯ ಕಳವಳನೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಮಹಿಮನ ಬಳಕೆಗದು ಯೋಗವೇ
(ಕೂಶಾ. ೩-೨೦). ಬೀರಿಸು ; ೨. ಎಸೆಯುವಂತೆ ; ಮಾಡು ;
ತೂರುಂಪಂತೆ ಮಾಡು ; ಕೆಲವು ಪುಂಡರು ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗರ ಕೈಯಲ್ಲಿ
ಬಿಸ್ಸಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಬೀಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕೂ). ೩. ಹಂಚಿಸು ; ವಿತರಣೆ
ಮಾಡಿಸು ; ಅವಳು ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕ ಮಗಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳು ಬೀರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ
(ಕೂ). ೪. ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿನಿಮಯ ಮಾಡು ; ರತುನ
ಬೆಲೆಗೆ ಹಾಕಿ ಪಲ್ಲವ ಕೊಂಬಂತೆಗತಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ನಿನ್ನ ನಾಮಗಳ
ಕ್ಷಿತಿಯೊಳು ಕಾರೆ ತೊಡಗಿದೊರಿಸಲು ಅನುಚಿತಮಗಳ್ಳೆ ಉಚಿತವೆಂದು
ನಗುತ ಕಾಲ ಕೇವನೊ (ಕೂಶಾ. ೪೦-೪).

[ಬೀಜು + - ಇತ್ತು]

ಬೀಜು, ಬೀರ್, ಬೀರು, ಬೀಜ (ಕ್ರಿ). ನಿ. (ಕಲ್ಲು, ಬಾಣ,
ಕೋಲು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು) ಒಗೆ ; ತೂರು ; ಎಸೆ ; ಸಮರ್ಥ
ನಲ್ಲಾ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಬೀಜವರ ಕಟಕಾಚಾರ್ಯನೊಂದನಂತೆ (ಕುಶ್ಯಾ. ೬-೦೪) ;
ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಎಸೆ . . . ಕಡುದುಪ್ಪರವನ್ನು ಕಂಡು
ನಾನು ಕಲ್ಲು ಕಲ್ಲು ಬೀಜುಮಂಥ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೯-೨) ; ನಾಲ್ಕೈದು ಬಾಣಂ
ಗಳಂ ಬೀಜುಬಿಡು ಬಿಡುಮಾಹನನ ಮೇಲೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೨-೦೩). ೨. (ಒಲೆ
ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು) ಬೀಸು ; ಮಾಯಾಪಾಪಮಂ ಬೀಜುರ್ವ
ಸತಿಯರ ಭಾವಮಂ ಕಂಡನು (ಕೂಶಾ. ೨-೨೩). ೩. ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕು ;

ಬಂಧಿಸು: ಚೆಲ್ಲುಣ್ಣಡೆಯ ಕುದಿವೆಗಳೆಂಬುದಕ್ಕಿಲ್ಲಯಲ್ಲಿ ಪಥಿಕಮನೋ
ಮೃಗವನೆಯ್ಯ ಬೀಜು ತಂದಿಲ್ಲಿ ತಡವರಿವೊರೇ: ಖ್ಯಾಧವಧುಗಳೋ
ಮೇಣ್ ಪ್ರಪಾವಧುಗಳೋಯನೆ (ಕಥಾ. ೪-೯). 'ಬೀಜುಗುಂಡೆ'
ಪರಾ. ೪. ಎರಚು; ಚೆಲ್ಲು: ಮುಳಿದಬ್ಬಾಗ್ ಮಹೋಗ್ರಪ್ರಳಯವಿ
ಶಿಖಾನೀಕಮಾ ವಿಸ್ತುಲಿಂಗಗಳುಮಂ ಬೀಜುತುಂ... ಬಂದು
ಕೊಂಡಾಗಳಿ ಗಗನತಳಂ ಪಾಯ್ ಕೆನ್ನೆತ್ತರಿಂದುಚ್ಚಳಿಸುತ್ತಿವೆನ್ನೆಗಾ
ಬಿಬ್ಬದು ಭರದೆ ಸಿಡಿಲ್ಲತ್ತ ಕರ್ಣೋತ್ಪಮಾಂಗಂ (ಕಥಾ. ೦೨-೨೩);
ಬರಿಮುಗುಳನು ಮಿಗೆ ಬೀಜಾದರು ಸರಿಮಿಗಲನೆ ಸಿರಿಯರನೊಳರಸಿ
ಯರು (ಗತಗೂ. ೪-೦೬). ೫. ಸುರಿಸು; ಕರೆ: ವರ್ತಿಸು: ಉಪನಿಷ
ತ್ಸಂಕುಳವಚೋಭಿಪ್ರಾಯವೀಯೂಷವನು ಬೀಜಾದರೆ ಖಿಳಗಿತಿ
ದರ್ಪಜ್ವರಪ್ರಜ್ವಲಿತಗಿ ಸೊಗಸುವದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೩೩); ಬೀಜಾದರಂಭ
ಗಳ ಮಳೆಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩). ೬. ಎರಗು; ಮೇಲೆ ಬೀಳು:
ಬೀಜಾದರ್ ಭಯರಸವನೊಡನೆ ಬಾಯಾಜಾದರ್ ಬೀಜಾದರ್ ಸಿಡಿಲಂತೆ
ಕೌತುಕದೊಜಾದರ್ ಮಾಜಿದರ್ ಮೃಗಳಂ ದನುಜರಂ ಮರುಗ್ಗಲಂ
(ಕಥಾ. ೩೨-೩೬). ೭. (ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದ) ಕೊಡು; ನೀಡು:
"ಬೀಜು...ಚೆಲ್ಲುಪ್ರದಾನೇ (ಇಷ್ಟ ಬಂದಂತೆ ಕೊಡು)". (ಕುಮಾ);
ಜನಪತಿಗೆ (ಯಾ)ಸಗದುಂ ಪುರಜನಮಲ್ಲಂ ಬೀಜುತಿರ್ಪರ್ (ಕುಮಾ. ೦-೯೩);
ಅಜಾತ್ಯ ಗೋನಾಳಿ ಪುಲಗುಣ ತೋಜು ನಿನ್ನಜಾತವನು ಸರಿಲವ ಬೀಜು
ಬೀಗದಿನೆನಲು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೨೩); ಸೇರಿದೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೋಜಾದ ಮಗಳ
ಬೀಜುವೆನೆಂದು ವಿಚಾರ ಬಿಡಿಸೋ ಎನ್ನ (ಕಥಾ. ೦-೦೩-೦). ೮.
ಹಂಚು: ವಿತರಣೆ ಮಾಡು: ಪುರಾಂನಾನಿಕರಕ್ಕೆ ಮಣಮಯಭಾಜನಂ
ಗಭೂತ್ ತನ್ನೆ ಹೀವಿದ ಪಂಚರತ್ನದ [ಕೇಸಂ]ಯ ಕತ್ತರಿಯ
ಕೊಳತದ ಕಪ್ಪುರದ ಪಳಿಕಿನ ಬಾಯನಂಗಳಂ ಬೀಜು (ಕಥಾ. ೪-೩೯ ೪);
ನರಪರಿವೃಥನಾ ರಕ್ಷೋತ್ಕರಮಲ್ಲಮನಂದು ತನ್ನ ಪರಿಜನಕ್ಕೆಂ
ತತ್ಪುರಜನಕಪುರ್ಣಜನಕಂ ಪರಿಧಿಯಂ ಬೀಜು ಸುಖದಿನಿರರ್ (ಕೇಶು. ೨-೩೦);
ಅಕ್ಷರವ್ವಾಸಮುಖದನ್ನೆದೆ ಮಾಯವಂ ಶ್ರೃಕ್ಷನಾಗಾರ್ಗದ
ಹೊಂಗಳಂ ಬೀಜುವಂ (ಕಥಾ. ೩-೩೨). ೯. ಹರಡು; ಮ್ಯಾಪಿಸು;
ಪಸರಿಸು: ಬೀಜುವ ಸೌರಭದ್ರವಿನೆದೆ ಕಂಪನ ಕರೆಯಾದ ಕೇದಗಿಯ
ಮಂಟಪಮೊಪ್ಪುವೆದೆತ್ತ ನೋಬ್ಬೊಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೦೦೨); ಗಾಯಕರು
ತಾಳಂಗಳನುಗುಡೆ ಗೇಯರಸದ ಲಹರಿಗಳು ದೆಸದಸಗೆ ಬೀಜುತಿರಿ
(ಕಥಾ. ೨೩-೬); ಬೀಳಿ ನಿನ್ನಯ ಫರಸುಬರ್ಶನ ಸುಳವುದೋಜಲು
ಕೋಟಸೂರ್ಯರ ಬೆಳಗು ಬೀಜಲು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೨೬). ೧೦. ಹೆಬ್ಬು
ವಂತೆ ಮಾಡು: ಹರಡುವಂತೆ ಮಾಡು: ಬಾರಾತಪಂ ಸುತ್ತಲುಂ
ಕಂಪಿನ ಸೊಂಪಂ ಬೀಜು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೨೪); ಎಳಲುಂ ಬೆರ್ದಿಂಗಳಂ
ಬೀಜುವ ಸೊಂದೆವೆಗು ತಾಳು ನೀರ್ದಂದಮೆತ್ತಂ ಮುಗಿಲಂ ಪೊತ್ತಿವ್
ಕೊಟಪ್ರಕರಿದಂ (ಕಂಪು. ೩-೩೨). ೧೧. ಸುರು: ಘೋಷಿಸು:
ಕಳುಹಿ ಕೊಟ್ಟದೇತಮಂ ದೇಶದೊಳು ಸಾಜಿ ತಿಳವದಿಡು ಸುಳು
ಮೂರವೈವಾಹಮಂ ಬೀಜು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩೨); ನಿಲ್ಲದ ಬಿರುದನು
ಬೀಜುತಿರ್ಪು ಗೊಜುಗಜಗಳೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೦೯). ೧೨. ಹೊರ
ಸೂಸು; ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸು: ಪ್ರತ್ಯೋತ್ತಂಗ್ರಸ್ತನೆಯರ್ ತ್ರಮ
ಮಾತ್ರಮಾದೇಂ ಸುರಭಾಂಧಮಂ ಬೀಜಿದರೋ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೩೦);
ಸುಖಜಾಯತದಂದವನು ಮೋಹನಿ ಮುಂಚುವ ಪರಿಮಳವನಂದರಸಿ
ಬೀಜುತ ಬಂದು ಹೊಳ್ಳು ರಾಜಮಂದಿರವ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೨೬); ಕಾಂಕ್ಷಿಯ
ಬೀಜಿದವು ಭುಜಲತೆಗಳನಿವಗರ್ಭದೊಳೆಯಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೨೨).
೧೩. ತೋರಿಸು: ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸು: ಪ್ರದರ್ಶಿಸು: ಮಾಜೋಡ್ಡು
ದಲ್ ಸಾಲದೆನ್ನೀ ಬಾಣಾವಾಸಕ್ಕೆನುತುಮಳೆವಂ ಬೀಜುತುಂ ಬಿರ್ದಿ

ಬಾಣ ದೋಣಂ ನಿಂದಂ ಮಸಗಿ ತಿರುಪುತ್ಯೊಂದು ಕೂರಂಬ
ನಾಗರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೩೩); ಎಲ್ಲಾ ರತ್ನಂಗಳುಮನೋಕೊಂಡೊಳ್ಳ
ನಿ ಭೋಧಿಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲಂ ಬೀಜಲ್ ಪೊಜಗಿ ಕಸೆಮಂ ನಿಚ್ಚಮಾಡಾದು
ತಿರ್ಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩೨); ಸುರಭಿ ಪಾಲ್ಕೆಯಂತೋಯಂಗಳಂ ಯುವ
ಪಾಂಥುಜವಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಲಲಿತಾಂಗೋಪಾಂಗತ್ಯಂಗಾರಗೌರವಮಂ ಬೀಜು
ವರಂಬ ದೂಟನಸಗುತ್ತಿವರ್ ಪ್ರಪಾಕಾಂತೆಯರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨);
ಸೇರಿದ ಹೊಲವನ್ನು ಹೋಲುವ ಮಗನನ್ನು ಬಾರು ಮೈವೆಣಿದ ಮಗಳನ್ನು
ಪರರಲ್ಲಿ ಬೀಜುವವನೆಗ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩೩). ೧೪. ಮೇಲೆ: ಕಂಗೊಳಿಸು:
ಬೀಜುತಿಹ ಪಲರಸದೊಳವ್ವ ನವರಂಚುಂತೆ ವಾರಗದ ವಸ್ತುಕದ ಮುತ್ತಿ
ನಂತೆ (ಕಥಾ. ೩-೨). ೧೫. ತೂಗು: ಒಲಿದಾಡು: 'ಬೀಜು' ಪರಾ.
ಬೀಜು: ೩. 'ಬೀಜುಗ್ಗ' ಪರಾ. ೪. 'ಬೀಜು' ಪರಾ.
೧೩. ಅತುಲಸೂಗಿಸಂ ಬೀಜ್ ವಿಟನಂತೆ ಮುಂಬರಿದು ತಂದೆಲರು
ತೀಡಿಶಾಗ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩೨). ಬೀಜು: ೧. ಕಳ್ಳರು ಹಿಂದಾಗಲೆಯಿಂದ
ಕವಣಗಲ್ಲನ್ನು ಬೀರುತಾ ಬಂದರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩, ೪); ಹುಡುಗರು ಬಸ್ಸಿಗೆ
ಕಲ್ಲು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩. ನಾಯವರಿಯ ಕುತ್ತಿಗೆ ಜೋರಾಗಿ
ಹಗ್ಗ ಬೀಜೀಡ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೮. ಅವಳು ಎಳ್ಳನ್ನು ಬೀರುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨). ಬಾಗುವ ಬಳಕುವೆ ಬಳಕಳನೇನುವ ಕಳ್ಳನೋಟವ
ಬೀರುತಿರುವ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೯-೩೩); ನಾರಾಜದೇರಿಗಾರದೆ ಸೋಗಿ ನರಳು
ದನಿಯಂ ಬೀರಿ ಚೀರಿದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫೯-೦೯೪೯); ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ
ಅದು ಪುಷ್ಪವೆ ಹೊಂದಿ ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆಯನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦).
೧೩. ಹರಿ ವಿರಂಚಿಗಾನಲಾರದ ಭರಿತಕಾರ್ಯವನಿಳಿಯೊಡಿದ
ನರನು ತಾ ನಿರ್ವಹಿಸೆಂದೇ ನಯವ ಬೀರಿದಿರಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೦೯). ೧೪. ಕೃಷ್ಣಮೇಘವೃಷಭೇ ತೂರಿ ಬೀರಿ ಬರುವಳು
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೪). ೧೫. ಉಂಟಾಗಿಸು: ಉಂಟುಮಾಡು:
ಜಲವಿಳಿಯದೊರಿ ಮಾಯಾಭ್ರಮೆಯ ಬೀರಿದುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೪೩);
ಹಾಡಿ ಮಂದವನು ಹೀರಿ, ಜನಕೆ ಹರುಷವ ಬೀರಿ ತೇಲು ಮುಂದೆ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೫೩-೦೯); ನೀತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಜನರ ಮೇಲೆ
ಬೀರಲು ಯತ್ನಿಸುವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೬). ಬೀಜು: ೧. ಜಾರಕ್ಕಿ-
ಎಜ್, ಬೀಜ್, ಬೀಜ್ (ಕುಮ. ೩೯ ಕೃಷ್ಣ). ೭. ಅರ್ಕ
ಪದ್ವಾಳಿಲೋಚನನಳವಳಿಸುಮಂ ಬೀರ್ಕಳೆಗಳೆ ವಿ:ಕೆಯವನು
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೩-೩೩). ೯. ದೆಸದಸಗೆ ಬೀರ್ವ ತನಿಗಂಪಿನಂ ತಂಪಿನಂ...
ಕೊಳಂ ಕಣ್ಣಿಸಿದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೪). ೧೨. ಕಂತುತನಯಂಗೆ
ಪೂರ್ವದಿಗಂಗೆನೆ ತಂದು ತೋರ್ವ ಮಾಣಕದ ಕನ್ನಡಿಯನೆ ಕಾಂಕ್ಷಿಯ
ಬೀರ್ವ ಭಾಸ್ಕರ ಮೂಡಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೨-೩೩).

ಬೀರಿಕೊಳ್ಳು = ಬಿಗಿದುಕೊಳ್ಳು; ಬಲವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು:
ನಡುಪಟ್ಟಿಯನ್ನು (ಬಿಟ್ಟು) ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಬಿ ರಿಕೊಂಡರೆ ಜೊಪು
ತೋರುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩).

[ದೇ.೩ ಕವಿ. ಬೀಜು; ತುಳು. ಬೀರು; ಕೊತ. ಬೀರ್]
ಬೀಜು (ನಾ). ೧. ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟುವ ಕೌಶಲಿ.- ಗಂಟು: 'ಬೀಜು
ಗೊಳ್' ಪರಾ. ೨. ಚೆಂಬಲವಾಗಿರುವುದು: ಬಲದೊಡಳುಗಳು
ಕರ್ಮಮಾಣಿಗಳ ಮೊಳೆಗಳ್ಳಂಗಳಾಶಾವೇಯಂತಗಳು ಜಾಲುಗಳು
ಬೀಜುಗಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೦-೩೩). -[<ಬೀಜು.]
ಬೀಜುಗುಂಡು (ನಾ). (ಯಾದ್ದ ನಡೆಯುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ) ತೂರಿ
ಬರುವ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲು: ಎಸೆಯುವ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲು: ಬೀಳ್ಕ
ಕವಣಗಲ್ಲು ಬೀಜುಗುಂಡುಗಳ ಘಾತಿಯಂ ಬಸವಳಿದು ಬೀಳುವರ್
ಕೆಲಾರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೨-೨೩). [ಬೀಜು + ಗುಂಡು]

ಬೀಜಗುಣಿಕೆ (ನಾ). ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟುವ ಕುಣಿಕೆ : ಬಂಧಿಸುವ ಗಂಟು : ವಾರುವೆಗಳ ಹಾವಳಿ ನೇಣ್ಣೆಗಳ ಬಲುವೀಜಗುಣಿಕೆಗಳ ಪಾಟು ಕೀರಿಕೀರಿಯೊಳು ತಮ್ಮಿಟ್ಟಿಯೊಳಗೆ ಸಲಿ ತಾಟುಮಾಟಾಗಿಯೋಡಿದುವು (೨೦೫೦. ೦೫-೯೦). [ಬೀಜು + ಕುಣಿಕೆ (< ಕುಣಿಕೆ)]

ಬೀಜಗುಣಿ (ಕ್ರಿ). ಕುಣಿಕೆಗೆ ಸಿಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬಂಧಿಸು : ಹಣವೇನು ಬಾತೆ ನಿನ್ನಯ ಗುಣವೆಂಬುದು ಮಣಿದಾರವಾಗನ್ನ ಮನವ ಗ್ಲೀದರಿ ಬೀಜಗುಣಿದುದು (೨೦೫೦. ೬-೦೬೯).

[ಬೀಜು + ಗುಣಿ]

ಬೀಜವಗ್ಗ, ಬೀಜವಗ್ಗ (ನಾ). ಕುಣಿಕೆಯಿರುವ ಹಗ್ಗ. —ಪಾಶ : ಪಾವಿನ ಪೇಳಿಗೆ ಗಾಣದ ಸಿಡಿಗಳು ಓವದೆ ಬೀಜವಗ್ಗಗಳು ತಿವಿ ಬೀಜಾ ನೂಕುವ ಕವೆಪಾಶಗಳಂ ಭಾವಿಸಿ ಕೌತುಕಮಾಯ್ತು . . . ಬಲದೊಳಗೆ (೨೦೫೦. ೦೫-೯೫). ಬೀಜವಗ್ಗ : ಮೇಣಮನೆಹಿದು ತನುಗಳಂ ಕಾಸಿದರ್ ಬೀಜವಗ್ಗದಂ ಹಾಯ್ತು ಸೇದಿದರ್ ಮರುಳ್ಳಿಗಳಂ ತೂಂತರು (೨೦೫೦. ೯೨-೯೬). [ಬೀಜು + ವಗ್ಗ]

ಬೀಜಿ, ಬೀಜಿ, ಬೀಜಿ, ಬೀಜಿ, ಬೀಜಿ, ಬೀಜಿ (ಕ್ರಿ). ಬಿದ್ದು, ಬಿದ್ದು, ಬಿದ್ದು (ಭೂತಕ್ಕ). ಬಿದ್ದು, ಬಿದ್ದು, ಬಿದ್ದು (ಭೂತಕ್ಕ). ೧. ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕೆಡೆ. —ಕುಸಿ : ಪತನ ಹೊಂದು : ತಾನು . . . ಕಣಪಂಜರದೊಳಗಿ ಭೀಷ್ಮನಿಟ್ಟು ನೆಲ ಮುಟ್ಟಿದ ಬಿಟ್ಟೋನಾನ್ (೨೦೫೦. ೧೦೦-೧೦೫). ಅನಿಬರ ಬಿಟ್ಟುಳಂ ಮುಟ್ಟಿದು ದರ್ವಳನಿಬರಂ ಪೆಟಗಣ್ಣುರುಳ್ಳು ಬಿಟ್ಟೊಡೆ (೨೦೫೦. ೯೬-೯೭) : ಬಿಟ್ಟುದು ಭರದ ಸಿಡಿತ್ತು ಕರ್ಣೋತ್ತಮಾಂಗಂ (೨೦೫೦. ೧೦೨-೧೦೬) : ಜೀರಿಗಿಯೊಳ್ಳಲಿ ನೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಭೂರಿಂ ಬಿಟ್ಟುಡಿದಂ ಬಿಟ್ಟು ದಂಕಿಗಳೆಂದು ಜವನುಂದು ಕಾಟದವೊರಾಯ್ತು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದೊಳ್ (ಗುಣಾ. ೬-೭).

೨. ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡು : ಮಣಿ : ಕಡಿದುರ್ದುಮು ಪಾಪವತಿ ಸಹಸ್ರಾಂಗನಾಳ ನೈವನದಿಮೊದಲೊಳ್ ಬಿದರ್ಗ ನಿನ್ನಗೆ ಚತುರ್ದಶರತ್ನಂ ಜನಿತ ಬೆಕೆಯ್ಯು ಮಾರುರಲ್ಲಂ ಬೆಸನೇನುತಿರ್ಪರ್ (೨೦೫೦. ೧೦೦-೧೦೫) :

೩ ಇಲ್ಲಿ 'ಬಿದರ್ಗ' ಎಂಬುದು ಸಿಕ್ಕಿ ಪತ್ತೆ ಸಿಕ್ಕಿನೆಯ ಪದಗಳ ನಡುವೆ ವಚನಭಾಗವಾಗಿ ಬಿರಬೇಕಿತ್ತು : ಅದು ಮಡುವಿಂ ಪೊಪವಟ್ಟು ಬಂದೊಂದೊಂದಜ ಕಾಲ ಮೇಲೆ ಬಿದರ್ಗನದಾಶ್ವಾಗಳನಿಟ್ಟು (೨೦೫೦. ೧೦೦-೧೦೫). ೩. (ಹೂವು, ಕಿಡಿ ಮುಂತಾದವು) ಉದುರು :

ಮಲಯಾನಿಳನಸದಿನದಿವಲರ್ಗಳ ಮಕರಂದಮಾಲಿಗಳ ಪರಿದತ್ತಂ ನೆಲದೊಳ್ ಬಿಟ್ಟುಂ ಪಡೆದುದು ವಿಲೋಚನಾಂಭುಗಳನ್ನೆಳಂ ವಿರಹಿಗಳಾ (೨೦೫೦. ೧೦೫-೧೦೬) : ಭೀಷ್ಮನೊಗತರ್ಪ ಮಹೋರಗನೆಯ್ತು ಪಲ್ಲಕದೊಡೆ ಕಿಡಿವೀಳಿ ನೆತ್ತರೊಡೆದುಚರ್ಗಿ ಕೊಂಡುದು ಕತ್ತವಸ್ತ್ರಿಯಂ (೨೦೫೦. ೧೦೫-೧೦೬) : ಮಾತಂಗಕುಂಭದಿಂ ರಣಭೂತಲದೊಳ್ ಬಿಟ್ಟು ಪೊಡನೆ ಮೌಕಿಶ ಮಣಿಗಳ್ (೨೦೫೦. ೧೦೬-೧೦೭). ೪. (ಸಿಡಿಲು, ಬಾಣ, ಕಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿ) ಎರಗು : ಹಾಯು : ಬಡಿ : [ಸಿಡಿಲ್ ಬೀಜಿ] ಮರಂ ಮುಟ್ಟಾಯೆ (೨೦೫೦. ೧೦೬-೧೦೭) : ಕುಮಾರನನಕ್ಕೊಂಡು ಮಾಣದೆ ಗಗನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಗದನುರ್ವಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಸಿಡಿಲ್ ಸಿಡಿಲ್ ಪೊಡೆ (೨೦೫೦. ೧೦೭-೧೦೮). ೫. ಇಳಿ : ಕೆಳಮುಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರು : ಶಾಪದಿಂದಕಟಿ ತಿರ್ವಾಗ್ಗಾ ತಿರ್ವೊಟ್ಟುನೇ (೨೦೫೦. ೧೦೮-೧೦೯).

೬. ಅಸ್ತಮಿಸು : ಮುಳುಗು : ಬಟ್ಟು ಬೀಜುಪೊಡ್ಡುನಿ ನೊನ್ನ ಬೀಜುಡೆಯು x (೨೦೫೦. ೧೦೯-೧೧೦; ೧೧೦, ೧೧೧). ೭. ಜಾರು : ಅಂಬರ ದೊಳಾಡುವ ಪರ್ದಿನ ಬಾಯಿಂದಂ ಬಿದರ್ಗ ಬಿದರ್ಗಕೊಂಡು ಮೆಣ್ಣಿಲಿಯಂ ಕಂಡು (೨೦೫೦. ೧೧೦-೧೧೧) : ಪೆತ್ತರಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟು ಲೋಯ್ (೨೦೫೦. ೧೧೦-೧೧೧). ೮. ದುಂಬುಕು : ಜಿಗಿ : ಬಡಗ ರೆಕ್ಕದಮುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು

ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುವುಟಿ(?) ಉ) x x x (೨೦೫೦. ೧೧೦-೧೧೧; ೧೧೧, ೧೧೨) : ಬೀಜನೊಂದು ಪುಲಿ ತನ್ನನಟ್ಟವಲೆ ಪಾಣಭಯದಿಂ ದೆಸೆ ಗಾಣಿಸಿ ಪುರಾಣಕೂಪದೊಳ್ ಬಿದರ್ಗಂ ಆ ಪುಲಿಯುಂ ಕೋಪಾಂಧನವ್ವದ ಪಾಂದ್ರಿಯೆ ಬಿದರ್ಗದು (೨೦೫೦. ೧೧೦-೧೧೧) : ಬಿದರ್ಗ ಪುಲಿ ಬಾವಿಯೊಳ್ ಬಿದರ್ಗದಪಾಡೊಡೆ ಗುಂಡುಗೊಂಡು [ಕೊಂದಿ] ಕೃಗುಂ (೨೦೫೦. ೧೧೧-೧೧೨) : ಪರ್ವತವೇಜು ಬಿದ್ದರಂತೆ ನಿರ್ಜೀವನಾಗಿ (೨೦೫೦. ೧೧೧-೧೧೨). ಕೆ. (ಭೂಮಿ. ಕಟ್ಟಡ ಇತ್ಯಾದಿ) ಕುಸಿ : ಬರಿ : ಪಡೆಯ ಪೊಟಗಿಗಿದು ಶೇಷಂ ಪಡೆಗಳನುಡುಗುವುದುಮೇ ಬೊದಿಲ್ಲನೆ ಬಿಟ್ಟು ತ್ತಡಿಗಡೆ ಕೂಮಗನ ಬೆನ್ನಂ ದೊಡದು ಸಿಡಿಲ್ಕೊಡನೆ ನುಟ್ಟು ನೂಟುನಗಂ (೨೦೫೦. ೧೧೧-೧೧೨) : ಭುವಣ ವ್ಯಾಪಂ ವಿರಾಧಾರದೊಳಕೆರಲುಂ ಬೀಜು ಮುಂದಂದು ಕಂಜೋದ್ದಮಂ . . . ಸೈತಿಟ್ಟು ವಿಭಾಷ್ಯಾಂಚನಸ್ತಂಭಮಿದನೆ (೨೦೫೦. ೧೧೧-೧೧೨).

೧೦. ಬಳಲು : ಆಯಾಸಹೊಂದು : ವದದಾಂ ನೋಡಿದನಾಕನಿದರ್ ದೆಸೆಯಂ ನೆಟ್ಟುಲಿ ಬಿಟ್ಟುನಗಂ (೨೦೫೦. ೧೧೨) : ನೋಡಿದ ಲೆಬ್ಬಾನೆ ನನ್ನ ಚಿತ್ರಮುಮಂ ನೆಟ್ಟುಲಿ ಬಿಟ್ಟುನಗಂ (೨೦೫೦. ೧೧೨-೧೧೩). ೧೧. ಮರಣ ಹೊಂದು : ಸಾಯು : ನಾಡನೊರೊಳಗಿನಿಕ್ಕಿದು ನಾನ್ನೆಟಿತಿಯಡಿಗಾಳ್ಳಿಟ್ಟು ಸಿಂಭಗಿ ಕೊಳ್ಳೊಳದೊಳ್ಳಿ ಎಣಿದು ಗೆಲ್ಲು ಅಲ್ಲಿ ಮಹಾಜನಮಾನ್ಯರದು ನಿಗಲೆ ಬಾಲ್ಯವ್ವು ಜೀವಿತಂ ಬೀಡಿ ಕೊಳ್ಳೊಮನ್ನೊಡೆ (೨೦೫೦. ೧೧೨-೧೧೩ : ೧೧೩, ೧೧೪) : ಅಪ್ಪಬಲಮನ್ನ ಎಣಿದು ಬಿಟ್ಟು x x (೨೦೫೦. ೧೧೨-೧೧೩ : ೧೧೩, ೧೧೪) : ಅಗ್ಗಲಾ ಅರಸರಂ ಬೆಸದೊಡೆ ಬೆಸನ ವೆತ್ತರ್ವಿ ಬಲಮಾನ್ಯಾರ್ ಎಣಿದು ಬಿಟ್ಟು (೨೦೫೦. ೧೧೩, ೧೧೪) : ೧೨. (ಆಹಾರ ಮುಂತಾದವು) ಹಳಸು : ನೀರು ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು : "ಬಿಟ್ಟುದು — ಪಟುಮದು, ಸತ್ತದು, ಕೈ ಜೋಲ್ಕುದು" (ಕುಟ. ೧೦. ೧) : "ಬಿಟ್ಟು ದನೆ ಪಟುಮದು ಸತ್ತುದಂ ಕೈಯಿಂದೆ ಜಾರುರ್ದಕ್ಕು" (೨೦೫೦. ೧೧೩).

'ಬೀಜುಬಿಡಿ' ಪರಾ. ೧೧೩. ಚೆಲ್ಲಾ ಬಿಡಿಯಾಗು : ಬೆದರು : "ಪಡೆಬಿಟ್ಟುಡೆನಲು ಬಿದರ್ಗದು" (೨೦೫೦. ೧೧೩). ೧೪. (ವೆಚ್ಚ, ಬೆಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ಉಂಟಾಗು : ತಗಲು : ತಮಗೆ ಸುಂಕಂ(ಕಂ) ಬೀಜುಡಿ ಒನ್ನು ಬೇಜಿಗೆ (೨೦೫೦. ೧೧೩-೧೧೪ : ೧೧೪). ೧೫. ಸಿಕ್ಕಿ ಹಾಕಿ ಕೊಳ್ಳು : ಸಿಲುಕು : ಜುಡಾರ ಕಯ್ಯೋಟ್ಟು ತೋಲ್ಕುಂಜರದ ಪಡೆಯೊಳ್ಳು ದುರ್ವಾರದಾಚೊಕ್ಕರಮಲ್ಲಂ ನೋಡಲೆನ್ನಿಂದ್ರಿಯ ನಿವಹದ ದೋಷಂ ದರ್ (೨೦೫೦. ೧೧೪) : ಪೇರಾನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಬಿದರ್ಗ ಶ್ವಾನನ ತೊಡಂತೆ ಬಾಧಗೊಳಗೊಪ್ಪ (೨೦೫೦. ೧೧೪-೧೧೫) : ನಿಚ್ಚಮಾ ವೇದವಚನಕೇತುಂ ಸಿಲ್ದದ್ದಾ ನೀನೇ ವಿಚಿತ್ರಮಿದಲ್ ತೊಡಂ ಬಿಟ್ಟು ಕೈಯೊಡೆ ಬಿಜುನುಡಿಯೊಡೆ (೨೦೫೦. ೧೧೫-೧೧೬). ೧೬. ಧಾರೆ ಯಾಗು : ಸುರಿ : ನೇವಳ್ಳಿ ಕನ್ನೆತ್ತರಂ ಬಿರಿವಿಂಡಂಗೆ ಬೀಜುಗು ಮನದೊಂದನ್ನೆಟ್ಟುಳಂ ಪೊಣ್ಣೆ ಬೀರರಸಕ್ಕುಗರಮಾಯ್ತು ನೋಡ ಕವಚಂ ಗೊಂಡಂದಮಾ ಕರ್ಣಾ (೨೦೫೦. ೧೧೬-೧೧೭). ೧೭. ನೊನ್ನವಾಗು : ಕೊರತೆಯಾಗು : ಅಪೂರ್ಣವಾಗು : 'ಬೀಜುಕುರ' ಪರಾ. ಬೀಜಿ : ೧. ಇನ್ನೇ ಧರ್ಮಮನಕದಮಂ . . . ಸರಕ್ಕು ಬೀಜುರು (೨೦೫೦. ೧೧೭, ೧೧೮) : ಗಿರಿಯ ಬಿರದರಿ ಪೂತ ಕೈಯ ಮರ ಮುಟ್ಟಿದು ಬೀಜುಂಕೆ (೨೦೫೦. ೧೧೭-೧೧೮). ೨. ದಂಡವತ್ತಪ್ರಾಣತೆಯಂ ಮುನ್ನಂ ಮುಪಂ ಬಿಟ್ಟು (೨೦೫೦. ೧೧೮. ೧೧೯) : ಹರಹರ ನಮುಠಿವಾಯೆಂದು ಬಿದರ್ಗ ನೋಡ (೨೦೫೦. ೧೧೮. ೧೧೯-೧೨೦). ೩. ಜೀರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಸಡಿಲು ಕಂಪನದೆ ಬಿಟ್ಟು ಪಗಜೆಯ ಪದದೊಳ್ (೨೦೫೦. ೧೧೯-೧೨೦) : ಕಂಬನಿಪೊಂದೆಡು ಬೀಜುರ್ದಡಂ (೨೦೫೦. ೧೧೯-೧೨೦). ೪. ಕೈಯಾಯಾಧಂ ಬೀಜುರ್ದಂ ಕೊನೆಂ ಲುಟ್ಟು ಕನಂ . . . ಕನ್ನೊಳ್ ಕಾಣಲು ಬಾರದ್ದೆ (೨೦೫೦. ೧೨೦). ೧೮. ಸಂಕರಾಗಲಂಕ

ರಾಗಲಿಯಂತೆ ಕಾಲದಲವರೂ ಬೀಜ್ ಮಂತ್ರಗಳು ತಾವಿರುವ ಜೋತಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲದಿರೆ (ಸಂಪ. ೧-೦೫). ೧೬. ಬೀಜ್ ಲೋಕಿಯ ಬಿಗಿದ ಗಲ್ಲಗಳ ಅಂಗವಿಜ್ಞಾನಯ . . . ನಾರ್ವಾ ಪಾತೋದಲ (ಸಂಪ. ೧೬-೫೬). ೧೭. ಸೋತುಹೋಗು ; ಸೋಲು : ಸಂಕಲನಾಚಾರ ಸೋತಿದೊಡನೆ ತನ್ನ ಸೋತು ಭಳಲನೆ ಸಂದನೆ ಹಳಲನೆ ಮನಂದಿದರ್ (ಸಂಪ. ೦೨-೫೨) ; ಬೀಜ್ ಮಂತ್ರಂ ಪಾಂಡ್ಯನ ದಾಳ್ ಬಲಂ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೬-೬-೫೬). ೧೮. ಆಕ್ರಮಿಸು ; ಧಾಳಿ ಮಾಡು : ಪಾಳೆಯಮಕ್ಕೆ ಸೋದಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡಂ ಬೀಳ ಪೇಳಲೇವಾ ಬಂದು ಪರಿಗಯ ಬಯಲರಿ ಬೀಡಂ ಬಿಟ್ಟು (ಪ್ರ. ೦೨. ೦೯೨೯. ೬೬-೬ : ೧೨೬). ಬೀಜ್ : ೧. ಬಿದ್ದು ವೃತ್ತೋ ಗಾಳಿಗೆ ತರಕದಂಬಕವಳ ಗಮನದರಿ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೦-೦೦-೬). ೨. ಬಿರಿ ಮುಗುಳಂದದಿ ಎನ್ನ ಹೃದಯ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೀತರಗಾದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರಳಿಗೆ (ಸಂಪ. ೧೯೬) ; ನರನ ನುಡಿಯನು ಹೊಳ್ಳುಗಳೆವರೆ ಚರಾದರಿ ಬೀಳುವೆವು (ಕುಪ್ಪ. ೧೯೬. ೧-೨೯) ; ನರಹಯ ಪಾದಕೆ ನಾ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ (ಪ್ರ. ೦೨. ೦-೦೬೬-೦೨). ೩. ಬೀಳುವುದು ತಾ ಮತ್ಸ್ಯವಾಲದಿ ಹಾಳಸಿದ ಪಲವೀಗ ಭೂವಿಗೆ (ಸಂಪ. ೧-೨೯) ; ಬೇವರ ದಯಂದಿದ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಿಡಿ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೧-೬೬). ೪. ಬೀಳುವಂದಿನ ಹೊಯ್ವು ಬಿದ್ದದ ತೊಳು ವಾನೆಯ ತೂಕೆ ತಾಗುವ . . . ಧಾಳಾಧೂಳಿ ಮಸಗಿತು (ಪಾಂಡ್ಯ. ೦೦-೯) ; ನಿಡಿಗಲ್ಲು . . . ಬಿಟ್ಟಗಲ್ಲು ಬೀಳ ತುಡುಕಿದ ಪಟ್ಟಮಾಗಾದಿಂದ ಪ್ರೀತ್ಯಪ್ಪ ಪುಡಿಬೀಳಲಿಟ್ಟು ಪಾಟಿಸಿದ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೧೦-೬೬). ೫. ಅಧಿಕವಪ ಕೋಪದರಿ ಬೀಳುವರು ಅಧಮತೆಯಲಿ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೦೦-೯-೨೫) ; ಬೀಳಿ ಬಿರು ತಿರುವ ಅಥವಾ ಬೀಳುತ್ತಿರುವ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ . . . ಚಲಾವಣೆಗೆ ತರಬಹುದು (ಪಾಂಡ್ಯ. ೦೯). ೬. ಕೂಡಲಸಂಗನ ಶರಣರೊಡನೆ ಮಹಾದ ಸರಸವಾದಿದರೆ ಸುಣ್ಣದ ಕಟ್ಟಿ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಡುವ ಬಿದ್ದಂತೆ (ಸಂಪ. ೬೬೦ ೬) ; ಬರುತ ಪುರಾವನೇವಾ ಬೀಳಲು ಧರಣಿ ಪತ್ತಿಯ ಶಯನದಂದದಿ ಪರಮಾನಿಗೆ ತಾನಾಗಿ (ಸಂಪ. ೨೫-೨೯) ; ಕಾಳ ಕೂಟದ ಮಡುವಿನೊಳು ಮುಳುಗುವೆನೊ ಬಿಟ್ಟವನೇವಾ ಬೀಳುವೆನೊ (ಸಂಪ. ೨-೨೬) ; ತಾನು ಬಾವಿಗೆ ಬೀಳುವುದನ್ನು ಸಹಾ ಬಿಡದೆ ಹೇಳದಳು (ಸಂಪ. ೦೦೦). ೭. ಹಿತ್ತಲ ಗೋಡೆಯು ಬೀಳಲಿ (ಪ್ರ. ೦೨. ೬-೨೦-೨). ೮. ಉಮಯ ನಲ್ಲವು ವಿಷಮನುಂಡು ಭ್ರಮಿಸಿ ಬಿದ್ದ ಬಳಕ್ಕೆ ಕಾಪಡೆ ನಿಮಗೆ ಶಕ್ತನೆ (ಸಂಪ. ೦೬-೬) ; ಬೀಳು ಬೀಳುವೆನು, ವಿಷ ವಧ ಪಾಳಲಿವೆವೆ ನಿನ್ನ ನೆನುತುಬಾಳು ಕತನದಲಿ ಪಾರ್ಥ ಬೊಬ್ಬಿಡೆ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೦೨-೧೦) ; ಪುಟ್ಟಿದನು ಪ್ರೀತವೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಳುವನು ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೧). ೯. ದೂರದೊರದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅರ್ಥ ರೂಪಾಯ, ಮುಕ್ತಾಯ ಸೋಪಾಯ, ಎಂದು ರೂಪಾಯಿಯ ತನಕ ಬೀಳುವದು (ಪಾಂಡ್ಯ. ೧, ೧-೯೬) ; ಈ ಸೀರೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಬಿತ್ತು ? (ಸಂಪ. ೦೫). ೧೦. ಕೆನಲಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಪತುವಿನಂತಾನು ದೆಸೆಗೆ ಬಾಯ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೇನಯ್ಯಾ (ಸಂಪ. ೫೨) ; ಕಾಲನುದ್ದಂಡೋಗ್ರದಂಡಕರಾಳಿಬಾಧೆಗೆ ಬಿದ್ದೆಯಲ್ಲಾ (ಸಂಪ. ೧೯-೦೦) ; ಬಿದ್ದ ನುಲಾಜನದ ಬಲೆಯೊಳಗೊದ್ದು ಕೊಳಂತ ಮುನೀಂದ್ರನಂಗಜನುದ್ದು ರುಟುತನಕಾರು ಸರಿ ಸುರನರ ಭುಷಂಗರಲಿ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೦-೦೬-೫೬). ೧೧. ತನುಪರಿಚ್ಯುತವೀರ್ಯ ಬೀಳಲು ಕನಕಕಸದೊಳಿಸಲು (ಸಂಪ. ೦೬-೬೯). ೧೨. ಒಡಗು ; ಸಂಭವಿಸು ; ಬರು : ಸೂರ್ಯನು ಇಬ್ಬದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಚಲಿ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು (ಪಾಂಡ್ಯ. ೧, ೨-೨೯). ೧೩. ಜೋಲು ; ನೇಲು : ಬಿದ್ದ ಮೊಲೆಯು ಐವಿಹೋಳೇವಾ ಕಟ್ಟಿ (ಸಂಪ. ೬೦-೬೬) ; ಬಲೆಯು ಹಳಾದರಿ ಹೊಲ್ಲ ಮೊಲೆಯು ಬಿದ್ದರೆ ಹೊಲ್ಲ (ಸಂಪ. ೬೦೯). ೧೪. ಸೇರು ; ಕೂಡು : ನಿನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದನೊ ಪರಮಕೃಪಾಳೋ (ಪ್ರ. ೦೨. ೨-೦೯೨ ತಪ್ಪು) ;

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರ್ಕಿಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ನದಿಗಳು (ಪಾಂಡ್ಯ. ೨೫). ೨೫. ಗುರಿ ತಗುಲು ; ಗುರಿ ತಾಕು.—ಮುಟ್ಟು : ಎಚ್ಚತ್ತು ಮಗುವೆ ನೋಡಿದೊಡ ಮನ್ನತ ಬೀಳಲಿಟ್ಟನು ದೈತ್ಯನೊಡಲ ಎಚ್ಚಲು ಪಟ್ಟು ವಾಗಿರೆ ಕಣ್ಣೆದ್ದೆಚ್ಚತ್ತು ರತಿಯ ನಿಟ್ಟಿಸಿದ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೦೦-೦೨). ಬೀಜ್ : ೧. ಇಂತವಿರೆ ದಿಶಾಚಕ್ರದೊಳ್ಳೆತ್ತನೆ ಕೀಡಿ ಕೊರ್ವ ಪರ್ವತಕುಳಧ್ಯಾಂತ ದೊಳ್ಳೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಾಂ ಮಲ್ಲನೆ ಬರೆವರೆ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೨-೦೬ ೫). ೨. ಬೀಳುವಿನಂ ಕಣ್ಣೆಳ್ಳೆ ನಿರಾಳಂಬನಮಾಗಿ ಮನದೆ ಮೋಹಸ್ತಂಭಂ ಬೀಜ್ . . . ನದ್ವಲ್ಲದೊಳಾದುದುಳ್ಳಾಪಾತಂ (ಸಂಪ. ೬-೯೬). ೩. ವೀಳ : ೧೮. ನೀಂ ಗಡಿಯೊಳ ಭಗದಿಂ ವೀಳ ಪಾಂಡ್ಯಾಳ ಬೀಡಂ ನಡೆಸದಾದ್ರಿದಪ್ಪೋಗಗ್ಗ ನೆನುತೆ ಬೆಸಂಬೀಳಂ . . . ವೇತಕಸ್ತರು (೧೯. VII, ೧೫೬. ೨-೦೬ : ೧೨೬). ಬೀಜ್ : ೧೧. ಸ್ವಸ್ತಿಪ್ರೀ ಅಜ್ಜಮ್ಮ ಕಾಸರೂರ್ ಆಳಿ x x x ಪುಣ್ಯನೂರ್ x x ಕೀರ್ತ್ಯನೂರ್ ಗಡ್ಡಿಪುರದಂಳ ದುಗ್ಗ ಮೂರ್ಪುಡಯ x x ಎಳಿದ ಎಲೆಕ್ಟೋರ್ (೧೯. IX, ೧೫೬. ೬೯-೬ : ೫ : ೭೦). ೧೨. ಈ ಧಾತುವು ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಂದೆ ಸೇರಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಉದಾ :—ಉಪವಾಸ ಬೀಳು, ಏಟು ಬೀಳು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳು, ಕಳ್ಳ ಬೀಳು, ಕಾಲಿಗೆ ಬೀಳು, ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳು, ಜಾರಿ ಬೀಳು, ತಿರುಗಿ ಬೀಳು, ತೂತು ಬೀಳು, ಬೀದಿಗೆ ಬೀಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಬಿದ್ದಂಬರಿ = ಬೀಳುವಂತೆ ಓಡು : ಪೋಗಂಬ ಬಾಯಂಬ ಬಿದ್ದಂ ಬಿಯಂಬೋಪೋವೊ ಕೂ ಕೂಗು . . . ಪುರದೊಕ್ಕೊನ್ನೆತ್ತು (ಪಾಂಡ್ಯ. ೧-೦೦೦) ; ಬಯಲೊಳ ಬೀದಿವರಿದುಂ ಬಟ್ಟೆಯೊಳ ಬಿದ್ದಂ ಬರಿದುಂ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೬-೬೨ ೫). ಬಿದ್ದಂಬೀಜ್ = ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಳು : ಬಿದ್ದಂಬೀಜ್ ಕೊಂತಕ್ಕೆ ಸುತ್ತುವ ಪಾಶಕ್ಕೆ . . . ನಾಟುನ ಗಣ್ಣಂಬಿನ ಮನುದದ್ದುತಮಾದಪ್ಪೊಪ್ಪೊಹದುಸಾಹವಂ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೦೦-೦೦). ಬಿದ್ದ ಪಾಲಿಗೆ = ಸೇದಿ ಹೋದ ನಾಲಿಗೆ : ಕೋಪ್ಪ, ಮಧುಕ . . . ಕುಂಕುಮ ಇವಂ ಎಲಿಂದ ತೇದು, ನಾಲಿಗೆ ತೊಡೆಯಲು ಬಿದ್ದ ನಾಲಿಗೆ ಬಕ್ಕು (ಪಾಂಡ್ಯ. ೬೫). ಬಿದ್ದ ಬೀಳು = ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ನಡೆದಾಡುವ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಭೇದಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ, ನಡೆದಾಡುವಾಗ ಕಟ್ಟಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಉಂಟಾದ ಪಾಯಿಲೆಯೆಂದು, ಅದರ ಪರಿಹಾರರೂಪವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಧಿ : ೧ ಕುಂಕುಮ ಕೆಲಸಿದ ಅನ್ನ ಒಂದು ಉಂಡೆ. ಅರಿಸಿನ ಕೆಲಸಿದ ಅನ್ನ ಒಂದು ಉಂಡೆ. ಇಜ್ಜಲು ಪುಡಿಯನ್ನು ಕೆಲಸಿದ ಅನ್ನ ಒಂದು ಉಂಡೆ—ಹೀಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅನ್ನದ ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ಮಗುವಿಗೆ ನಿವಾಳಿಸಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅಗದ ಗುಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಗಿದಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಒಂದು ಜೊಂಬು ನೀರನ್ನು ಮಗುವಿಗೆ ನಿವಾಳಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಚೆಲ್ಲಿ, ಮೂರು ಸಾರಿ ಆ ಗುಳಿಯನ್ನು ದಾಟಿಸುತ್ತಾರೆ : ಮಗುವಿಗೆ ಏಕೋ ತಂದಾ ಭೇದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿದ್ದ ಬೀಳು ಮಾಡಿಸಬೇಕು (ಪಾಂಡ್ಯ). ಬಿದ್ದ ಮೋರೆ = ಅವಮಾನದಿಂದ ಜೋತು ಬಿದ್ದ ಮುಖ : ಇಳಿ ಬಿದ್ದ ಮುಖ : ಗದ್ದಿಗೆಯ ಬಳ ಕೆಡವಿದು . . . ಬಿದ್ದ ಮೋರೆಯು, ಬಿದ್ದಗಣ್ಣಿನ ಒಡ್ಡ ಕೂದಲ ದೊಂಬನಾ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೧೦-೨೯). ಬಿದ್ದ ಸಾಯು = (ಅಲಿಂ)ಬಹಳ ಇಷ್ಟ ಪಡು : ಸುಭಗೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಗುಣಾಸಾನಿ ಬಿದ್ದು ಸಾಯುವಳು (ಗಾಣಾ. ೨೫). ಬೀಳಗಡಹು = ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡು ; ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿಸು : ಸೋಲ ಮಿಗಲೊಳಸುವ ಬಿರುದರ ಬೀಳಗಡಹು . . . ಪಾರ್ಥನಿರಾದ (ಪಾಂಡ್ಯ. ೬-೦೬). ಬೀಳಲಿಡು = ಕೆಳಗೆ ಕೆಡವು : ಬೀಳಿಸು : ಎಲೆ ಕೋಡಗ ಕೊಲುತಲದೆ ಕೆಳ ಬಲೆಯು ಬೀಳರೋ ಬೀಳಗಡಹೋ

ತೋರುಗಿರಿರೋ ಕವಿಯನುತ . . . ತಜ್ಞಾದಿರು (ಕೋಶ. ೩-೨೦); ತುರಗಗಳನು ಬೀಳಗಡೆ ಬಿಟ್ಟು ಜಾಮು ದುರಗಲಿ ಮೆಚಿದ ಸಾಹಸವ (೪೦೩೦. ೩-೩೦). ಬೀಳಜಡಿ=ಬೀಳುವಂತೆ ಹೋಡೆ.-ಬಿಡಿ: ಜಾಲ ಹಸುಳಿಯನಂತು ಭಂಗಿಸಿ ಬೀಳ ಜಡಿ (ಕಾಣಂ. ಹೊಯ್)ದಡವಿಯನು ಹೊಗಿಸುವ ಕಾಳು[ಮೂಳ]ಯನೇನೆಂಬೆನು ಸುರುಚಿಯೆಂಬವಳ (ಕಾಣಂ. ೨-೩-೩೯). ಬೀಳಬಿಡಿ=ಬೀಳಜಡಿ: ಆಳ ಹದಹೊಸಿ ನುಡುವ ನಾಯ್ಕಳ ಬೀಳ ಬಿಡಿ (ಕಾಣಂ. ೩-೩೯). ಬೀಳಲಿಕ್ಕು = ನೆಲಕ್ಕುರುಳುವಂತೆ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗ ಮೊದಲು: ಸೊಂಡಿಲೋ ಕೊನೆವೆತ್ತು ಮದಹಸ್ತಿಗಳ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡಿರ ಕೇಸರಿಗಳನು ತುಂಡದೊಳೆರಡು ಕಾಲ್ಗೊಳೆರಡಾಂತ ಭೇರುಂಡನ ಬೀಳಲಿಕ್ಕಿದನು (ಕೋಶ. ೦೯-೩೩). ಬೀಳಲಿಕ್ಕು = ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿಸು: ಬೀಳಿಸು: ಕೆಲ ಕಳೆವರು ರವಿಯ ಬಂಡಿಯ ಬೀಳಲಿಕ್ಕುವರು ಚಂದ್ರದಿಂಬವ (ಕೋಶ. ೩-೦೯). ಬೀಳಲಿಕ್ಕು = ಕೆಡೆಯುವಂತೆ ಹೋಡೆ.-ಚಿಟ್ಟು: ಭಾಳಾಕ್ಷನ ರೂಪು ನಿನಗೇನಿತು ಸಾರಿಕೇಳೆಳುವ ಕಟ್ಟಿ ತೂಗಿ ಬೀಳಲಿಕ್ಕಿದು ಕೊಲುವಂತೆ ತಂಗಿನ ಕಾಯ ಹೋಳ ಮಾಡಿದರು ಜೂಧಿನರಿ (ಕೋಶ. ೩೦-೨೨); ಆಗ ತಳಮುಟ್ಟಿ ಕೋಟಿಯ ದ್ವಾರಗಳ ಮೂಡಿ ಹೊಗುವದ್ದಲಾದರಭಿರ ಮಿಗೆ ಬೀಳಲಿಕ್ಕು (ಕೋಶ. ೦೯-೩). ಬೀಳ ಹೋಡೆ=ಬೀಳ ಜಡಿ: ಕಾಲ ಕಿರಕುಗಳಂ ತೆಗೆಯದಿಂತಿರದೊ ನಿನ್ನ ಬೀಳ ಹೋಡೆವನು (ಕೋಶ. ೦೯-೦೦). ಬೀಳ ಹೋಯ್=ಬೀಳ ಜಡಿ: ಬೀಳ ಹೋಯ್ ಹೋಯ್ ಬಿಡೆಯದರಿ (ಕಾಣಂ. ೦೨-೦೩); ಪಂಡಿತ ಸ್ವಗಾಲನ ಬೀಳ ಹೋಯ್ನು (ಕಾಣಂ. ೩-೨-೩೩). ಬಿಟ್ಟು. ಬಿಡಿ. ಬಿಡಿರು=ರಿ. ಬೀಳು: ಕೆಡೆ: ಸರೋವರದಿಂ ಪೂಜಮುಟ್ಟಿದರ ದಡಿಯನಿಡುತೆ ಗತಪ್ರಾಣನಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುದು (ಕೋಶ. ೩-೩೯); ಪರರತ್ನಂ ಪೇರೋ ಬಿಡಿರೆಯದು ಪೊಲ್ಲೆಂದು ಬಿಡುಡಲ್ಪಡೆ (ಕೋಶ. ೧-೦೩). ೨. ಇರು: ನೆಲಿಸು: ಆ ಮಾರ್ಗದಿಡಿದು ಬಿಟ್ಟುದು ಸದಸಸರಸಿಜಶಾಲೂರಶಲಶೈವಾಲಂಕೋಳದಿಯಿಡುತ್ತೂ (ಕೋಶ. ೩-೦೩ ೩); ಆ ಕೋಟಿಯೊಳಗೆ ಮೂಳು ಲೋಕಂ ಬಿಡಿದು ದಕ್ಕುಮೆಂಬಳವಿಗೆ ವಂದೇಶ ದ್ವಿ ತ್ರ ಚತುತ್ವಾರಾಕೀರ್ಣ ಪುರವರಂ ಕರಂ ಸೂಗಿಯುಸುಗುಂ (ಕೋಶ. ೩-೦೩೩); ಕೂಳಿಗೆ ಬಿಡಿರುವ ಬೋಳಿಗೆ ನಿನ್ನಗಪ್ಪು ಗಯಾಳಿತನವೇಕೆ (ಕೋಶ. ೩-೦೩ ೩೩). ೪. ಮರಣ ಹೊಂದಿ ಉರುಳು: ಸತ್ತು ಬೀಳು: ತಾರವರ್ವತದ ಪಟ್ಟಲೋ ಬಿಟ್ಟುದು ಗಂಡನಗಮಂ ಪೋಲಿದು ಗೋಪತಿಯಂ ಮೃಗಾಧಿಪತಿ ನೋಡಿ (ಕೋಶ. ೦೩-೩); ದಿದ್ಯ ಕರಿಸದ ತಂದೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳದ ಗುರುವು ಬಿಡಿರಲು ಬಂದು ನೋಡದ ಕಾಯಿಯು ತುದ್ದ ವೈರಿಗಳು (ಕೋಶ. ೦೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ವಿಜ್ಞ. ವೀಜ್: ಮಲ. ವೀಜ್: ತುಳು. ಬೂಳು: ಕೊಡ. ಬೂಳು: ತೆಲು. ಬಿದ್ಲು]

ಬೀಜ್, 'ಬೀಡು' ನೋ.

ಬೀಜ್, 'ಬೀಡು' ನೋ.

ಬೀಜ್, ಬೀಳು (ನಾ). (ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣೆಯಲು, ಮನೆಯ ಜಂತುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲು ಬಳಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ: ಲೋಕದ ಲೋಕರ್ ಕಾಡ ಬೀಜಂ ತಂದು ಊರ ಮರನೊತ್ತಿಗಿಡುವರುಂಟು (ಕೋಶ. ೩-೩). ಬೀಳು: ಆದ್ದೇ ಇದ್ದ ಬೀಳೊಂದನ್ನು ಕಿತ್ತು ಸುಟ್ಟನ ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನು ಬಿನ್ನಿನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಹಿಂದಾಗೆ ಬಲವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದ (ಕೋಶ. ೦೯೩); ಎರಡನ್ನು ಜೋಡಿಸಲು ಹುರಿಹಗ್ಗವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿರಲ್ಲ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೊರವ ಬೀಳುಗಳನ್ನೇ ಬಿಗಿದಿದ್ದರು (ಕೋಶ. ೩೯). 'ಬೀಳುಬುಟ್ಟಿ' ಪರಾ.

[?/ ತಮಿ. ವೀಜ್=ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ]

ಬೀಜಂಬಲಿ (ನಾ). ಹಳಸಿದ ಅಂಬಲಿ: ಬೀಜಂಬಲಿಯೋ ಕಲಸಿದ ಜೋಳದ ಪುರಿಗೊಬ್ಬಿಮೊಡಲಿಡಿದವೋರ್ ಕೇಳಲಗಿಯೆಂದು ಮಹದದ ಮೇಳಸುಗುಂ ನಿನ್ನ ಕಾಪ್ಪದಂಡ ಪಾಯಂ (ಕೋಶ. ೧-೩)

[ಬೀಜ್ + ಅಂಬಲಿ]

ಬೀಜಕ್ಕರ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕೃ ಸ್ವರಾಕ್ಷರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಅರ್ಧಾಕ್ಷರ: ವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರ: "ಬೀಜಕ್ಕರಮೆಂದು ವ್ಯಂಜನಂ" (ಕೋಶ. ೩೩-೨೩೩); ವ್ಯಂಜನವುಳ್ಳದ್ದು ಬಿಟ್ಟವಂ ಮೇಲೆಂದು ಪೇಟ್ಟ ಬೀಜಕ್ಕರಂ (ಕೋಶ. ೦೩೦); ಜೀವಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸದಿರುವವು 'ನಿರ್ಜೀವಾಕ್ಷರಗಳು'. ಇವನ್ನು ಅರ್ಧಾಕ್ಷರಗಳು-ಅಥವಾ ಬೀಜಕ್ಕರಗಳು-ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಕೋಶ. ೦೩).

[ಬೀಜ್ + ಅಕ್ಷರ]

ಬೀಜಲ್, ಬೀಲ್, ಬೀಲು, ಬಿಬಲ್, ಬಿಬಲು, ಬೀಳ್, ಬೀಳಲು (ನಾ). ರಿ. ಆಲ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳ ಕೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಇಳಿಬಿದ್ದ ಬೀರು.-ಜಟಿ: "ಜಟಾ, ತಿಪಾ-ಈ ೨ ಮರದ ಬೀಜಲ್" (ಕೋಶ. ೩೦-೨೯); ಕೇಜದ ಬೀಜಲನುಕರವುಪಾದುಗೇ ದುರವೈರಿಗಳ (ಕೋಶ. ೦-೩೩); ಬಿಬುಗಿರಗಳಂತಿರ್ದ ಬೀಜಲ್ ಕೊಳಂ (ಕೋಶ. ೩-೦೩ ೩). ಬೀಲ್: ರಿ. 'ಬೀಳ್ಲರಿ' ಪರಾ. ಬೀಳು: ರಿ. ಆಲದ ಮರನ ಬೀಳು ಬಿಡಿಕೊಂಡು ತಿವೆಯೋಗನಿಜಸಮಾಧಿಯಲಿ ನೀಡು (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩); ಚಪ್ಪರಕ್ಕೆ ಕುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಆಲದ ಬೀಳು ಗಳು ತೂಗುತ್ತಿದ್ದವು (ಕೋಶ. ೦೩೩). ಬಿಬಲ್: ರಿ. ಆಲದ ಬಿಬಲುತೆ ನೆಲಕ್ಕಿಳಗದೆ (ಕೋಶ. ೩-೩೯); ಮುನೀಶಂ ಬೇರೂರಾದ ಬಿಬಲ ತೆಲದೆ ಮುರಬೊದಲಿದು (ಕೋಶ. ೩-೩೩). ೨. ಬೀಳಲನ್ನು ಬಿಡುವ ಆಲದ ಜಾತಿಯ ಮರ: ಬೀಳು ಸಾಸುವ ಬಿಜಿ ಬಿಬಲಿನ ಬೀಜಮೆಂಬಿವಂ ಸರಿಗೊಂಡಂತಹಮೂತ್ರದೊಳೆರಡೆಟ್ಟಿಗೆ (ಕೋಶ. ೩-೦೩). ಬಿಬಿಲು: ರಿ. "ತಿಪಾ, ಜಟಾ-ಈ ೨ ಬಿಬಲು" (ಕೋಶ. ೦೩೩); ಮಿಂಚಿನಂಚಿ ಮರಸು ಕಾಮುಗಿಲ ಬಿಬಲು ಕಾಲೂರಾಡಂತೆ ಮೇಲೆ ಮೆಚೆಯೆಯಂ (ಕೋಶ. ೩-೨೯ ೩). ಬೀಳ್: ರಿ. ಗಿರಿಶಿಖರಂ ಮುಖಂ ಮರ ದೊಳೊಪ್ಪುವ ಬೀಳ್ ತಪ್ಪುಬಾಳ (ಕೋಶ. ೦-೩೦); ಮಿಸುವ ಬೀಳ್ಳುಳಂ ಜೋಳಂಗಳಂ ಮಾಡಿಯುವವದಿಯಾಡುತಿರ್ದಕೆಲರ್ (ಕೋಶ. ೩-೩೨). ಬೀಳಲು: ರಿ. ಬೀಳಲೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತರುವಿನ ನಾಳದದವೋ ನಾಳ ನಳನದ . . . ಎಲೆಸದುದಮಲಪದ (ಕೋಶ. ೩-೦೩-೨೩); ಈ ಬಿಟ್ಟ ಮೆಯ್ಯಿಲ್ಲವು ಮನುಷ್ಯನ ಕೈಗೆ ಸಿಗದ ಹೊದರು. ಬೀಳಲನ್ನು ನಾನು ಕಂಡದ್ದು (ಕೋಶ. ೩೩). ೨. ಕಿಟ್ಟಿದ ಮಾವು ಮುದಲನಿಕರ ಬೀಳಲಿ ಬೀಡೆ (ಕೋಶ. ೦೩-೩). ೩. (ಮನೆ ಕಟ್ಟಲು ಅಥವಾ ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ: ಬೀಳಲುಗಳಿಂದ ಒಂದು ಜೋಲಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಜೊಡ್ಡನನ್ನು ಮಲಗಿಸಿ ಕೆಲವರು ತಲೆಗೊಟ್ಟು ಹೊತ್ತು ಮುಂದೆ ನಡೆದರು (ಕೋಶ. ೩-೩೩೩); ತಿಮ್ಮ ಬೀಳಿಯ ನೆವದಿಂದಲೋ, ಬೀಳಲು ತರುವ ನೆವದಿಂದಲೋ . . . ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿರುವ (ಕೋಶ. ೨೩೩). ೪. ಬೀಳುವುದು: ಕಳಚುವುದು: 'ಬೀಳಲುಪಲ್ಲು' ಪರಾ.

[ಬೀಜ್ + ಅಲ್/ ತಮಿ. ವಿಜ್: ತೆಲು. ಬಿಬ್ಬು, ಬಿಕ್ಕು]

ಬೀಜಲಿಂಗ (ರಿ). ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಹೊರಟ ಜಟಿಯು ಭಾರೆಯಂತೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಬೀಳು-ಬೀಳಿ: ನಿಮಿರ್ದೊಳೆಂಬೆತ್ತು ಬೀಜಲಿಂಗದ ಜಡಗಳಂ ನೀಳ್ವ ಚಿಲ್ವಾದ ಶಾಖಾಸಮುದಾಯಂ ಪತ್ತು ತೋಳ್ಳಳ್ ಮಿಸುಗುವ ತನಿವಣ್ಣಿಂವು ಭಾಳಾಕ್ಷಿಯಾಗರ್ ಕ್ರಮದಿಂದಂ ತಾಂಡವಾಂಬರಮನಿಸುಗುವೀಶಂಜೊಲೊಕ್ಕಿದುದು . . . ಪಟಕರು ಪಕ್ಕಪ್ರವಾಳಪ್ರಸಿದ್ಧಂ (ಕೋಶ. ೦೦-೩). [ಬೀಜಲ್ + ಕಟ್ಟಿ]

ಬೀಲ್ಪಿಡು, ಬೀಲುಬಿಡು, ಬೀಳಲುಬಿಡು (ಕ್ರಿ). ಮರದ ಕೊಡೆ
ಗಲಿಂದ ಜಟಿಯು ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಇಳಿಬೀಳು-ಬೆಳೆ : ಈ ಗಿರಿಯ
ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಭಾಗಗಳೊಳಗುವುದು ಬೀಲ್ಪಿಟ್ಟಂತಾಗಿದೆಯೆಂಬುದರ
ಪರಭಾಗವು ಪರಭಾಗವೆನ್ನುವುದು (೨೦೦೬-೨-೨೯).
ಬೀಳಲುಬಿಡು : ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ತರಹ ಮರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ, ಇದು ಅನೇಕ
ಬೀಳಲುಬಿಡುತ್ತದೆ (ಕ್ರ. ೧೬. ೨೬). ಬೀಳಲುಬಿಡು : ಅಲ
ಬೀ[೨೦೦೬. ಬೀಳಲು ಬಿಟ್ಟು ಜೀವಗಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರಲೇನು (೨೦೦೬. ೨-೨೨).
[ಬೀಲು + ಬಿಡು]

ಬೀಲ್ಪರಿ, ಬೀಲ್ಪರಿ, ಬೀಳಲುವರಿ (ಕ್ರಿ). ೧. - ಬೀಲ್ಪಿಡು :
ಭೂಪುಷ್ಪಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಮಂ ಸ್ವಾಸಮಂ ಕೈಕೊಂಡು ಬೀಲ್ಪರಿವ ಗಿರಿ
ಯೆಲ್ಲವೂ ದೈತ್ಯೇಂದ್ರನೆಂದಂ (೨೦೦೬. ೦೯-೨೦); ಸೂಟಂ ಕುಡೆ
ದೋಮಾರಿಗಿ ಕೀಲುವ ನಮೇರುಮಾರಿ ಸುರತರುಬೆಯದೇನಾಳಂ
ಗೊಂಡಳೊ ಬಯಲೊಳ್ ಬೀಲ್ಪರಿಂದಂಭವನ ಜಂಗಮಲಿತಯಂ
(೨೦೦೬. ೦೯-೨೯). ೨. ಮರದ ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ಹೊರಟ ಜಟಿಯು
ಹಾಗೆ ಹಬ್ಬು. - ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳು : ಪರಿವೃದ್ಧಿವಳ್ಳು ಬೀಲ್ಪರಿಮದುರಸ್ಸುಳ್
ದೋ ಮುನೀಂದ್ರನ ಹೃದಯಸ್ಸು ರಹಮಳಸ್ತವೆ ಮುನಿವರನ್ನೊಳ್
ಯಕ್ಷೋಪವೀತತತಿ ಸೊಗಯಿಸುಗಂ (೨೦೦೬. ೦೯-೨೬); ಅಗಲದ ನೆಲದ
ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ನಗುಗುಳ್ ಬೆಳಗು ಬೀಲ್ಪರಿವತ್ತಗಲ್ಲು ರದೊಳೆಂಬ ತೊಂದಿ
ಸೊಗಯಿಸಿದುದು ವಿಮಳತರಕಾರಾಪಾರಂ (೨೦೦೬. ೨-೨೯).
ಬೀಲ್ಪರಿ : ೧. ತರುಳುಕಂ ಶಿವನ ರೂಪಂ ಬಯಸಿ ಬೆಳದಪ್ಪ
ಮಾಳುಕಂ ಪರನ ಜಡೆಯಂ ಕಂಡು ಬೀಲ್ಪರಿವಂದಿ[೨೦೦೬. ಬೀಲು
ವಂದಿವಿ] (೨೦೦೬. ೯-೨೬). ಬೀಳಲುವರಿ : ೨. ನರ ಉಚ್ಚ ಮೆಯೊಳಗೆ
ಬೀಳಲುವರಿಯಲಂತೆ [೨೦೦೬. ಬೀಳಲುವರಿಯಂತೆ] (೨೦೦೬. ೨-೨೯).
[ಬೀಲು + ಪರಿ]

ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿ, ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿ, ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿ, ಬೀಳವೃತ್ತಿ (ನಾ). - ಬೀಳಾನು
ವೃತ್ತಿ : ಮುನ್ನಿಂ ಕನ್ನರದೇವಾಳ್ x x x ಮುನಂ ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿಯಿಂದಾ
ಳುತ್ತಮಿರೆ (೨೦೦೬. ೨೨-೨೩; ೨೦೦೬. ೨೦೦೬; ಒಂದು ವಂದನ ರಾಜನ
ಅಶ್ವಯುದ್ಧ ಲದೇ ವಂದನ ಇತರರು ಅಧೀನರಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ
ವನ್ನು ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿಯು ಸೂಚಿಸುವುದು. 'ಆಳುವೃತ್ತಿ', 'ಆಣುಗೃಹ್ಯ' ಎ
ವತ್ತು 'ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿ' ಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆ ಸಮಾಪಾರ್ಥಕ ಪದಗಳೋ.
ಅವುಗಳ ನಿರ್ಧಾರವಾದ ಅರ್ಥವೇನೋ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ
(೨೦೦೬. ೨೦೦೬). ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿ : ಸಾಸ್ತರಗಣಾಸರಮುಮಂ ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿಯಂ
ಶ್ರೀಭೋಗಾಭ್ಯಂತರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನಪೂರ್ವತಮಿರೆ (೨೦. VII, ೨೦೦೬. ೨೦-೦೦;
೨೦೦೬). ೨ ಇದು 'ಬೀಳವೃತ್ತಿ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿಚಿತವಿರಬಹುದು.
ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿ : ಆರಂಭವಣ್ ಇದೆಯು ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿ ಆಳುತ್ತಿರೆ (೨೦. XII, ೨೦೦೬. ೦೨-೨೩; ೨೦೦೬).
ಶ್ರೀಮತೆ ಪನ್ನಯ್ಯಂ ಕರಂಜಗಣಾಯಿರ
ಮುಮಂ . . . ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿಯೊಳಾಳುತ್ತಿರೆ (೨೦. XI, ೨೦೦೬. ೨೦-೦೦;
೨೦೦೬). ೨ ಇದು 'ಬೀಲ್ಪವೃತ್ತಿ'ಯೆಂಬುದರ ಅಪರಿಚಿತವಿರಬಹುದು.
ಬೀಳವೃತ್ತಿ : ಶ್ರೀಮತತ್ವವಳ್ಳ ತೈಲವಯ್ಯಂ ಮನವಾಡಿ ಮೊಟ
ನಾಲ್ಕತ್ತುಮಂ ಬೀಳವೃತ್ತಿಯನಾಳುತ್ತಮಿರೆ (೨೦೦೬. XI-೨, ೨೦-೨೬;
೨೦೦೬). 'ಬೀಳವೃತ್ತಿ' ಪರಾ. [
ಬೀಳಾನುವೃತ್ತಿ]

ಬೀಳಿಸು, ಬೀಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕೆಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಕೆಡವು ;
ಉರುಳಿಸು : ಮದನನ ಪೂಜೆಯು ಬೆಳೆ ನಡೆಸುವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವೆಂ
. . . ಸಮಾನವಾಹ ನೋವನೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತೀಗೊಪ್ಪುವಾ ಪದವೊಳೆ
ತಂದು ಬೀಳಿಸುವನಾನವಳೆಬ್ಬಿಯ ಬೆಲ್ಲನಾಮಗಂ (೨೦೦೬. ೦೨-೦೩).
ಬೀಳಿಸು : ೧. ದವಾತ್ಮಕರನ್ನವಳೆಬ್ಬಿಯ ಬೀಳಿಸುವಳೆಬ್ಬಿಯ

(೨೦೦೬. ೨-೨೯) : ಅನೆಯನ್ನು ಕಪ್ಪಕ್ಕೆ ಬೀಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೆಣೆ ಕೊಟ್ಟು
ಕೊಂಡಿದ್ದ (೨೦೦೬. ೨೦೦೬). ೨. ಸುರಿಸು : ಕೆಡೆ : ಬೀಳಿಸುರು ಕೆಡು
ಕರಾಳವಾಹನವದಜೆನ್ನಮ ಬೀಳುಕೊಡೆ ಬರವಾಯ್ತುನಂತ ಬೀಳಿಸಿದ
ನಶುಗಳ (೨೦೦೬. ೨-೦೦-೨). ೩. ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಕುಮಾರನು ಬಿಟ್ಟವನು. ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಕ್ಷೀಣಬೀಳಿಸುತ್ತಾನೆ
(೨೦೦೬. ೨-೦೨). ೪. ಸಾಶಮಾಡು : ಬೀಳಿಸನ ದಪ್ಪಮಂ
ಮುಖಾಯಲಾಂಭನನಂದಲೆಯಲ್ಲೊಳಗಂ ಬೀಳಿಸರ್ . . . ಪಾಣಿ
ಭೂಪಾಳನೆ ಸಾಲ್ಪಂ (೨೦. XI, ೨೦೦೬. ೨-೦೯; ೨೦೦೬). ೫. ಸಾಯಿಸು :
ವುರುಂದಣ್ಣ[೨೦೦೬. ದುರ ಮಗ್ಗ ಕಾಳಪ್ಪ x x x ಯ್ದು ಬೀಳಿಸ
ಕೆಟ್ಟು ನಿಜಿಸಿದೋರ್ (೨೦೦೬. XI-೨, ೨೦-೦೯; ೨೦೦೬).
[ಬೀಲು + - ಇನ್ನು]

ಬೀಲ್ಪು 'ಬೀಲು' ನೋ.

ಬೀಲು, ಬೀಳು (ನಾ). ೧. ಬೀಳುವಿಕೆ : ಪತನ : "ಪತನ ಬಿಲ
ಕ್ಷೇತ್ರದೊಳ್ ಬೀಲು" (೨೦೦೬. ೦೦೬). ಬೀಳು : ೨. ಬಿದ್ದಿರು
ವಂಥದು : ಕವನಗ್ಗ ಬಿಳಿಗಾದ ಮೇಲೆ ಬಿ ಮುಖ ಬೀಳು ?
(೨೦೦೬. ೨೯). ೩. (ಪ್ರಾಣಿಗಳ) ಹಣ : ಶವ : ಅಲ್ಲಿ ಗುರು
ಪೂಜಿದ ಆ ಸಮಾಧಿಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತ ಎಲ್ಲ ಮಯಾದೆ ಇಲ್ಲಿ ಕತ್ತೆಯ ಬೀಳ
ಗಾಗುತ್ತಿದೆ (೨೦೦೬. ೨-೨೬) : ಪುನಿವೋ ಕಿರುಬನೇ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳ
ತನ್ನತಾ. ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸುತಾ ಮಲಗಿರಾವು (೨೦೦೬. ೨).
ಬೀಳು ಮುನ್ನಿವಾಂ = ತಾನು ಸಾಯುವ ಮುಂದೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು
ಇರಿಯುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಬೀಳು ಮುನ್ನಿವಾಂ ವನಗಜ
ಸೂಪಿಕಾಂ [ಸು]ಪಾಧಾರಂ . . . ಶ್ರೀಮತಂ [ಗ್ರಾ]ಧಿದಯ್ಯಂ
(೨೦. II-೨-೦೯; ೨೦೦೬). ಬೀಳು = ಇಳಿತ ಮತ್ತು ಬಿರುವಿಕೆ ;
ಉಬ್ಬಿರವಿಕೆ ; ಏಳುವಿಕೆ : ಉಬ್ಬ ಬೀಳಿಸಿರೆ ಬೊಳೆ ಪ್ರಾಣಿ
(೨೦೦೬. ೨-೦೨) : ಬೀಳುಗಳಗನುಪಾ ಗೆಯ್ಯೋ ದೂಸರೇಂ ಬೀಳ
ಮನೆಯ್ಯಂ ಪೊಲ ತೊಗುತೊರೆಗುಂ (೨೦೦೬. ೨೦-೨೯).
[< ಬೀಲು]

ಬೀಲುಂದಾಣ . ಬೀಡುಂದಾಣ ' ನೋ.

ಬೀಲುಡೆ, ಬೀಳುಡೆ (ನಾ). (ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಉಬ್ಬಿ) ಕೆಳಗಿರುವ ವಸ್ತು ;
ಬೀಳುಡಿಗಿ : ಪೆಣರ್ ಮಿಂದ ಬೀರ್ . . . ಬೀಲುಡೆ ಬಾಯ ತಂಬುಲ
ವಿವಸ್ವತ್ತಂಗಳೇನಲ್ಲಮೇ (೨೦೦೬. ೨-೨೦೦೬) : ಸೀರೆಗಳಂ ಕೆಂಗೆದೇವನುಡು
ಗುಮೆಂದಾತನ ಬೀಲುಡೆಮರುಮಾಡುಗುಮೆಲ್ಲದೆಡೆಯ ಕಡೆಯ ಬದ
ರುಡೆವಾದೆನೆ (೨೦೦೬. ೨-೨೬ ೨) : ತೆಳಗರ್ ಬೀಲುಡೆ ಹಸ್ತವಾಹತರಾಗ
ಶ್ರೀಗೆ ಕೆಳಗಿಲ್ಲ ಕೊಳ್ಳ ನಮಾಲ್ಪದ ಮೂಲ ಕೈದವನಂ . . . ಎನೆ
ಬೀಳ್ಪವನ ರೂಪು ಭೂಪನರ್ಥಾಗಿಯಾ (೨೦೦೬. ೨-೦೬). ಬೀಳುಡೆ :
ಬೀಳುಡೆ ಸೀರೆ ಮೈಲಗಿಯೊ ಪೇಳಿ ಪಾಣ್ಯ ಭೂಪಾಳನೆ (೨೦. XI,
೨೦೦೬. ೦೨-೦೨; ೨೦೦೬) : ಕಣ್ಣವನಂ ತಂದಾ ಗೂಪದವಿಯಂ ಕೊಟ್ಟು
ಬೀಲುಡೆಗಿಯ ಪುಳ ಬೀಳುಡೆಗಳಂ ಕೊಟ್ಟು (೨೦೦೬. ೨೦-೦೨-೦೯);
ದೇವಯನೇ ಬೀಳುಡೆಯನಿವುಡು (೨೦೦೬. ೨-೨೬); ಅತನ ಬಾಯ
ತಂಬುಲ ಬೀಳುಡೆಯ ಬಿರುದಿದ ಬದುಕುವು (೨೦೦೬. ೦೦-೨೨).
[ಬೀಲು + ಉಡು]

ಬೀಲುಮನೆ, ಬೀಳ್ವನೆ (ನಾ). ಹೀನ್ಯುತಿಗೆ ಇಳಿದಿರುವ ಮನೆ; ನಾಶ
ವಾದ ಮನೆ : ಕಿರುದೋಟಂ ಕಡೆವಳ್ಳಿ ಬೀಲುಮನೆ . . . ಬೀಳ್ವ
ಸಂಜಾದಂತೆ (೨೦೦೬. ೦೬). ಬೀಳ್ವನೆ : ಬೀಳಿಸನ ನಗುಡಿಯು
ಮಾಳಿಗೆಯು ಮುಜುವಂತೆ ಬಾಳು ಉಳ್ಳವರ ಬೀಲುಮನೆಯು ಬೀಳ್ವನೆಯು
ವಿಗಾಡಂತೆ (೨೦೦೬. ೦೨೦೬). [ಬೀಲು (< ಬೀಲು) + ಮನೆ]

ಬೀಜ್ಯ, ಬೀಜ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಬೀಜ್ಯವಿಠೆ ; ಪತನ : ಬಿಜ್ಯವರ್ ಬಿಜ್ಯ ನೆಜೆ
ಜಾಕಾರುವಾ ನಾನ್ ಗಿಜ್ಯ ಬೀಜ್ಯದನ್ (೧೦೩೩. ೯೩-೯೩). ಬೀಜ್ಯ : ರಿ.
"ಪತ್ಯಂ ಪಾತ್ಯಂ ಪತನಂ ಪತನೀಯಂ, ಈ ರಿ ಬೀಜ್ಯ" (೧೦೩೩. ೦೯೩).
೨. (ಮೇರಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ) ಕೆಡೆದ ಮುತ್ತು ; ಬಿದ್ದ ಮದಾರ್ಥ :
ನೋಡ್ವುಡ್ವುಪ್ಪದಾ ಬೀಜ್ಯ (೨೨೩೩. ೨೯೯-೩೩).
[ಬೀಜ್ಯ + -ಕೆ]

ಬೀಜ್ಯಾಳ್ 'ಬೀಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೀಜ್ಯಾಳು, ಬೀಜ್ಯಾಳು (ರಿ). ಹೋಗಲು ಅನುವು ಮಾಡು :
ಹೊರಡಲು ನಿರೂಪ ಕೊಡು : ಪನಕಂ ಬೀಜ್ಯಾಳು ದನನ್ನ ಸುಪನನೊಡ
ಗೊಂಡು ಬಂದವು ಬಿಜ್ಯರಿದು (೧೦೩೩. ೯೯೩) ; ದಿವ್ಯರಿದು
ದಾಹಾಯೋಗ್ಯದಾಹನಾ ನದು ಬೀಜ್ಯಾಳು ಕಬಾಟ (೧೦೩೩. ೦೦-೦೯ ೩).
ಬೀಜ್ಯಾಳು : ಪೇರೋಲಗಂಗೊಟ್ಟು ಬಿಜ್ಯಾಳು ಬೀಜ್ಯಾಳು
ಪದಿಪತನಗಯ್ಯ (೨೨೩೩. ೯೯೩) ; ಅಲಭ್ಯವಿರವದೊಪದವಿಲಾಕತ
ನಯನರನಕ್ಕ ಹು ಬೀಜ್ಯಾಳು ಪರಕದು ಬಂದು ಹೊನ್ನನು ದ್ವಾರಕಾ
ಪರದ (೨೨೩೩. ೦೦-೩೩-೩೩).
[ಬೀಜ್ಯಾಳ್ (< ಬೀಡುಗೊಳ್) + -ಗು]

ಬೀಜ್ಯಾಂಡು, ಬೀಜ್ಯಾಂಡು (ನಾ). ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಹಡಗನ್ನು ನಿಲ್ಲಿ
ಸಲು ಹಡಗಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇಳಿದಿರುವ ಭಾರವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ
ಸಾಧನ. -ಗಂಡು ; ಲಂಗರಂ ; "ಹಡಗು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೀರಿ
ನಲ್ಲಿ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಗುಂಡು" (ಪ್ರಭಾಷಣ) ; ಅಂತು ಬೀಜ್ಯಾಂಡಿಡ (೧೦೩೩.
೨೦೩೩. ೦೦೩೩) ; ಬಿಜ್ಯಾಂಡಿಡ ; ಬಿಜ್ಯಾಂಡಿಡ ; ಬಿಜ್ಯಾಂಡಿಡ ; ಬಿಜ್ಯಾಂಡಿಡ ;
ರಥಮಂ ಕಂಡು (೧೦೩೩. ೦೦-೩೩ ೩). ಬೀಜ್ಯಾಂಡು : ಅಪರು
ಮಲೆಬಾರ್ ಕೆಡಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿ ಬೀಜ್ಯಾಂಡು ಇಳಿಸ ತಂಗಿದ
ರಾತ್ರಿಯೇ, ಕಡಲ್ ಕಡಲ್ ಬಂದು ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರು (೧೦೩೩. ೦೦೩).
"ಬಿಜ್ಯಾಂಡು" ಪರಾ. [ಬೀಜ್ಯಾ + ಗುಂಡು]

ಬೀಜ್ಯಾಂಬು (ನಾ). ಜೋಲುತ್ವಿರುವ ಕೊಂಡೆ : ಕಂಬಾ ಮುಕುಂದ
ಬೀಜ್ಯಾಂಬಿನ ಪಸುರೆಯ ಕುಸುಕುಕೊಳಗೆ ಕುಸುಕುಕು ಕುಟ್ಟಿಗೆ
ಯಂತ ತೋರ್ಪ ತನಿವಣ್ಣಂ ಕಿಲಾಯಲೊಡನೆ (೨೨೩೩. ೩-೦೦ ೩).
[ಬೀಜ್ಯಾ + ಕೊಂಬು]

ಬೀಜ್ಯಾಂಟ (ನಾ). ಇಳಿದಿರುವ ಗೊಂಡು : ನಾನಾ ಲಾಕುಂಟ
ದೊಳಗಿನ ಬೀಜ್ಯಾಂಟೋ . . . ಎನಾನುಮಂ ಕಿಟ್ಟಿದನುಂಟ
ಪೋಲ್ ಕೊಡೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರ್ದಂ (೧೦೩೩. ೯೯೯).
[ಬೀಜ್ಯಾ + -ಕೊಂಡು]

ಬೀಜ್ಯಾರ್ (ರಿ). ರಿ. (ಮೇರಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ) ಕೆಡೆ ; ಪತನ ಹೋಮು :
ಮೊದರಿಂ ಕಿಟ್ಟು ಕೊಡುಪ್ರಕಟಣ್ ಪೋದ್ವುಡ್ವುಪ್ಪದಾಹವತನಾಕಾರ
ಮನೆಯ್ ಕೊಳ್ಳ ಕವಿಕಂದಂಭೋಧಿಪೋ ಸೊಟು ಸೊಟು ಬೀಜ್ಯಾ
ದುವು (೧೦೩೩. ೦೩-೯೩) ; ಪುಷ್ಕರಿಂ ಧರಣಿ ಬೀಜ್ಯಾರ್ಪದನಾ ಪರಿಣೇಕ್ಷಣ್
ಸೂತ ಕಂಡಕಂಡ ಕೆಡೆ (೧೦೩೩. ೦೩-೯೩) ; ನೀಡಿದುಪ್ಪರಪ್ಪಿಯುಂ
ಪೂವಿಗಿ ಬೀಜ್ಯಾರ್ ತಲೆ (೨೨೩೩. ೨೨೩). ೨. ಉರುಳು ; ಬೀಜ್ಯಾ :
ಕಳಕ್ಕುಕಂಡೆ ಕರಿಗಲ್ ಬೀಜ್ಯಾಮುಪ್ಪಗಾಜಿಯಲ್ (೨೦೩೩. ೦೦-೩೩) ;
ಮೂರ್ಧ್ವಾಂಗಿ ಬೀಜ್ಯಾರ್ಪದಕಿತ್ತೊಡಬಿಡವರ್ ಧರಣಿಪತನಂ ತುರುಂ
ಗದಿಂ (೧೦೩೩. ೯೯೩) ; ತೋರವಣಿಗಲ್ ಬೀಜ್ಯಾಮುಪ್ಪಗಾಜಿಯಲ್
(೧೦೩೩. ೦೩-೯೩). ೩. (ಕಡಿ ಮುಂತಾದವು) ಉದುರು ; ಕೇಸರಿ
ಸೂತ ತನ್ನ ದೊಡದು ಕಡಿ ಬೀಜ್ಯಾರ್ ತನ್ನ ಕೇಸರಿ (೧೦೩೩. ೦೦-೦೩).
೪. ಕಳೆ ಬೀಜ್ಯಾ : ನುಣುಪಿಕೊಂಡು ಬೀಜ್ಯಾ ; ಜಾರು ; ಮುಂಗಯ್ಯಂ
ಪಿಡಿದನಿತ್ತಿ ಕೈದು ಕರವಾಲ್ ಬೀಜ್ಯಾರ್ಪನಂ . . . ಪೋಯ್ (೧೦೩೩.

೦-೩೩). ೫. ಧಾರೆಯಾಗು ; ಸುರಿ : ಅನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಮೂಡಬಿಟ್ಟು
ಬಿಟ್ಟು ಬೀಜ್ಯಾರ್ಪ (೨೨೩೩. ೦೯೩. ೨೩-೨೩ ; ೩. ೦೦೦ ೯) ; ತುಪಾನ್ಗೆ
ಸೀಮೆ ನೆಡುಮೊಟಿಯಾ ಪುನಾ ಪುಗಿಯಾ ವಿಡಯ ಬೀಜ್ಯಾರ್ಪ ಪಕ್ಕಮು
ಅನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಪಾಳಮದಿಯೊಳಕ್ಕಾದು (೨೨. ೧೩(೩). ೦೦೦-೦೯ ;
೨೨೩).
[ಬೀಜ್ಯಾ + ಕರ್]

ಬೀಜ್ಯಾಣ 'ಬೀಡುಂದಾಣ' ನೋ.

ಬೀಜ್ಯಾಣಿ, ಬೀಜ್ಯಾಣಿ (ನಾ). ಹೀನವಾದ ಸ್ಥಿತಿ ; ಕೇವಲ ಸ್ಥಿತಿ :
ಸುರನಕ್ಕೆ ಸರನಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಹಾನಾರಂ ನನ್ನದೀ ಬೀಜ್ಯಾಣಿ ಪಿರ್ಗಾತಿರರಿಲ್ಲಂ
(೨೨೩೩. ೦೦-೦೯೩). ಬೀಜ್ಯಾಣಿ : ಮೇಳದವರೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ
. . . ಮಾನವ್ಯದ ಬೀಜ್ಯಾಣಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು ಉದ್ದೇಶ
ವಲ್ಲ (೨೨೩೩. ೨೨೩. ೨೨೩ ೩೩೩).
[ಬೀಜ್ಯಾ (< ಬೀಡು) + ದಸಿ (< ದಸೆ)]

ಬೀಜ್ಯಾಲ, ಬೀಜ್ಯಾಲ (ನಾ). ಸಾಂಪರ್ಕ ಮಾಡದ ಭೂಮಿ ; ಹಾಳು
ಗಡವಿದ ನೆಲ ; ಬೀಡುಭೂಮಿ : ತುಣುಪುಯ ದಾರಿಯ ಬೀಜ್ಯಾಲ
ನಡೆನುಮಿಲ್ಲಾ ನಾಡೊಳ್ (೨೨೩೩. ೯-೩). ಬೀಜ್ಯಾಲ : ಕೈಕಾಲೊಳೊಳ್
ಸರ್ವಮುಂ ನಿಶ್ರಾಣಮುಂ ಪರ್ವ ಬೀಜ್ಯಾಲದ ಮುಮ್ಮುರಿಗಿ ದಿಂಡುರಳಿ
ಕೆಡಿದುದು (೨೦೩೩. ೨೦-೩). [ಬೀಜ್ಯಾ (< ಬೀಡು) + ನೆಲ]

ಬೀಜ್ಯಾಡಿ (ರಿ). ಹಾಳುಮಾಡು ; ಕೆಡಿಸು : ಮುಂತಾದವಿನೊಳೊಳು
ಪೋದು ; ಪತನೋಡುಮಂ ಬೀಜ್ಯಾಡಿದು (೨೨೩೩. ೨೦-೦೦).
[ಬೀಜ್ಯಾ (< ಬೀಡು) + ಪಡಿ]

ಬೀಜ್ಯಾ 'ಬೀಡು' ನೋ.

ಬೀಜ್ಯಾ, ಬೀಜ್ಯಾ (ನಾ). ಕಾಳಿಯ ಗಡೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೀಜ :
ನೀಲಗಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಬಾಂಧು . . . ಪತಾ ಇವರೊಡ ಪಾಪಾರದಲ್ಲಿ
ಪರ್ವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು (೧೦೩೩. ೯-೦೯೩) ; ಬೀಜ್ಯಾ(ಕಿಟ್ಟಿ) ಬೀಜ್ಯಾ
ಕಿಟ್ಟ ಕಡೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳೆಮುಪದುಟ್ಟು (೧೦೩೩. ೦೩೩).
ಬೀಜ್ಯಾ : ಬೀಜ್ಯಾಡಿದ ಗಡೆಗಳು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ದಾವ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ
ದಾವರೊ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ (೨೨೩೩. ೦೯೩) ; ಕಾಳಿಗಡೆ, ಕಾಳಿಬೀಜ ;
ಬೀಜ್ಯಾಡಿದ (೧೦೩೩. ೨೦೩೩). [← ಮರಾ. ಬೀಜ್, ಬೀಜ್ ;
ಅರ. ಬೀಜ್ / ಮುಬ. ಬೀಜ್ ; ತುಳು. ಬೀಜ್, ಬೀಜ್].

ಬೀಜ್ಯಾಕ, ಬೀಜ್ಯಾಕ (ನಾ). ರಿ. ಕೆಟ್ಟು ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ
ಮಾಡುವ ಅಲಂಕಾರ : ಬೀಜ್ಯಾಕ ಚೆದೊನ್ನ ಮೂಗಾಯ ಗೊಟ್ಟುಳ
ಪೊಂದರ್ ತೊಂಗಲ್ಲು ಸುತ್ತಂಗೊಂಡ ಸುರಿಗೆಯ ಮುಟ್ಟಿನ
ಬೀಜ್ಯಾಕಗಳ [೧೦೩೩. ಬೀಜ್ಯಾಕಗಳ, ಲಂಕಾಕಗಳ] ನಡುವೆ (೧೦೩೩.
೦-೦೩ ೩) ; ಆ ನೆಲೆಯ ಚಿಪ್ಪುಗಳೊಳಗಿನ ಪುಷ್ಪದ ಮೇಲೆ
. . . ಪೊನ್ನ ಮೂಗಾಯ ಗೊಟ್ಟುಳುಮಂ ದುಟ್ಟಿನ ಬೀಜ್ಯಾಕ
ರಂಗಳುಮೆನಬಿಟ್ಟು (೨೨೩೩. ೩-೦೦ ೩) ; ಅನ್ನಿಗಂ ಮುಟ್ಟಿದು
ಸಮದ ವಿವಾಹವಂ . . . ಮುಟ್ಟಿನ ಲಂಕಾದ ನೆಲದ ಬೀಜ್ಯಾಕದ
ಮೇಳಾಪಕಮೆಂಬ ಲೋಲರೋಚನವಿವಾಹವಿವಾಹಂ . . .
ನರಿದು ನಾಟಕವಾದುವಂಕರ್ದಂ (೧೦೩೩. ೩-೦೦ ೩). ಬೀಜ್ಯಾಕ :
೨. ಅತಿಶಯವಾದುದು ; ಅದ್ಭುತವಾದುದು ; ಅತಿ ಭೀಕರವಾದುದು
ಕೊಡ್ ಕೊಡಿದಿರ್ದಂದೆನಗೊ (೧೦೩. XIII, ೩೩-೩೩ ; ೧೦೩) ; ಭೂಪುಳ
ಶಾಸ್ತ್ರವುಪದಂ ಭೂಪುಳವು . . . ನಿವೃದ್ಧಿಯಮುಮಿ ಲೋಕ
ದೊಳಗೆ ಭೀಕರವಾದುದು (೧೦೩. VIII, ೩೩. ೩೩-೩೩ ; ೧೦೩) ;
ಆ ಮೇಗವಪ್ಪಂ ಭೂಪುಳವುಪದಂ ನಿವೃದ್ಧಂ ಚಿಕ್ಕದೊ ಕೈಪ್ಪುನಿಟ್ಟುಂ
(೧೦೩. ೦೩-೩೩). ೩. ಅದ್ಭುತ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಕೀರ್ತಿಯ ಸುಪ್ರಸಾದಿಯ
ಯಾದಲ್ . . . ಮುಟ್ಟಿನ ಮೇಳಾಪಕವು(ಗಾಪಾಯಿಯೊಳಿ)ನಿ ಬಿರಿದುಂ

ಭಂಭುಕಂ ಸಾಪಸಂಕಂ (ಗದಾಹು- ೧೦-೦೦) : ಸ[ಮೂರು]ಗುರ
ಮೂನೂರ್ವುರ್ವಗದ್ದುಭುಕಂ (೨೨೩೩. ೫೧-೫೨. ೦೬೦-೦೬೧ : ೧೦೬೪);
ಸಕೇನೀರ್ವುತಮವ್ವ ಭರ್ವಮನಿಧಂ ಕಾದಂ ಚಿರೈಶ್ವರ್ಯಭಂಭುಕ
ನಕ್ಕಂ (೨೪. VII. ೧೫೬೦. ೧೭-೨೦ : ೧೧೨೭). (ಗು). ೪. ಅದ್ಭುತ
ವಾದ; ಅಶ್ವರ್ಯಕರವಾದ: ಭಾಸುಧಯಶಶ್ರೀಭೂಭೂಭೂತ
ಭಂಭುಕವಾಗ್ನಿಪ್ರಪರಂ (ಸುಕುಟ- ೨-೨೪).

[ದೇ. ೨./ ಪ್ರಾ. ಬುಂಬುಲ-ಗುಂಪು. ಸಮೂಹ]

ಬುಕ್ಕನೆ, ಬುಕ್ಕನೆ (ನಾ). ಪುಡಿ: ಬೋರ್: ಕವಡಿ ಒಡದಿಲ್ಲಾ. ಬುಕ್ಕನೆ
ಅಗಿಲ್ಲಾ (೧೬೫೩. ೧೧-೨೦). ಬುಕ್ಕನೆ: ಕಾವ್ಯದ ಬುಕ್ಕನೆ ಮಾತಬೇಕು.
ಅದನ್ನು ಮಜ್ಜೆಗೊಲ್ಲಿ ೪-೫ ದಿವಸಗಳು ನೆಪ ಇಡಬೇಕು (೭೫೫. ೧೦).

[← ೬೦. ಬುಕ್ಕನೆ: ಮರಾ. ಬುಕ್ಕನೆ]

ಬುಕ್ಕನೆ 'ಬುಕ್ಕನೆ' ನೋ.

ಬುಕ್ಕುಟು 'ಬುಕ್ಕುಟು' ನೋ.

ಬುಕ್ಕು (ನಾ). ವ್ಯವಸಾಯದ ಒಂದು ಉಪಕರಣ: ಬೀಜವನ್ನು
ಬಿತ್ತಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಿದಿರಿನ ನಳಿಕೆಗೆ ಅಳವಡಿಸಿರುವ
ಬಟ್ಟಲು: ಸಡ್ಡೆಬಟ್ಟಲು: ಬೆಳೆವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಂತರ ಅ ಹೊಲ
ದಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆಮಾಡೂ ಅ ಮಡಿಕೆಗೆ ಬುಕ್ಕು ಕಟ್ಟಿ ಕಡಲೆಯನ್ನು ಬಿತ್ತ
ಬೇಕು (೪೬೩. ೬೬): ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕೂರಿಗೆ ಹಿಂಡ ಮಕ್ಕು ಕಟ್ಟಿ ನೆಲನ್ನು
ಬಿರಲಾಗಿದು ಬೀಜ ಬೀಳುವಂತೆ ಬಿತ್ತಬೇಕು (೪೬೩. ೬೯).

ಬುಕ್ಕು (ನಾ). ರಿ. ಎದೆ: ಹೃದಯ: "ಬುಕ್ಕುಮಂದೆನುಗ್ರಹಾಂಸ
ಮಂದೆನು ಬುಕ್ಕು" (ಸುಗುಣ. ೧೦೭-೭): ಕಬಳಕವಲ್ಲೂ ಗಿಳಿ
ಬುಕ್ಕುಮಾ ಕೀಕರಕ್ಕಮಂ ತಿಂದುದೊ ಹಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತವ್ಯಂ ತಾಯ
ಬಾಯಿ ಮಾಂಸವನೆ ತೋಡಿ ರಾಕ್ಷಸರೋರಂ (೨೪೫೬. ೨-೧೦).
೨. ಮೇಕೆ: ಗುಡಾಡು. [ಸಂ.]

ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು (ನಾ). ಮಕ್ಕಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ
ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: ಮಕ್ಕಾಟ ಬೇದವಾ ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು ಮಾತಬೇಕು
ಅಣ್ಣಯ್ಯ ಬಾರಂದು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಎಣ್ಣೆ ಒತ್ತಿ ಬೇಗ ಎಜಿವಕು
ಗೋವು (೨೪೫೬. ೨-೨೦೦-೦).

ಬುಕ್ಕು 'ಬುರುಕ್ಕು' ನೋ.

ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು 'ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು, ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು (ನಾ). ರಿ. ಉತ್ಪನ್ನ, ಹಬ್ಬ ಮುಂತಾದ
ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಮಾಸನೆಯ
ಓಟ್ಟು.—ಪುಡಿ: "ಚರ್ಚಾ, ಚರ್ಚಕ್ಕಂ, ಸ್ಥಾನ-೨. . . ಮೃಗ:ಮೃಗ
ಗಂಧಪುಡಿ, ಉದ್ವರ್ತನ ಚೂರ್ಣ, ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು" (೨೨೩೩. ೨೦೬): ಸುರಗಿ
ಮೂದಿನ ಮೂಲೆ, ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು, ಫೇಡೆಯ ಉಂಡೆಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿದ ಗುಟನ್ನು
ದಾಸರ ಕೈಯೊಟ್ಟು ಅದ್ವೈತನಾದನು (೨೪೦. ೧೦೬). ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು: ರಿ. ಅಗರ
ವಾಲರು. . . ಉದಿನ ಕಡ್ಡಿ, ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು ಮುಂತಾದ ಸುಗಂಧವ್ಯ
ಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಮಾಡುವುದೇ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಹೋರೆಯು (೪೬೫. ೦೦೦): ಅಗರ
ಮಂದನಗಂಧ ಅರಸಿನ ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು . . . ಮೃಗಾಂಘ
ತರಿಸ್ಸುರಬಲೆಯರಾಗಿ (೨೪೩೩. ೨೦): ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು ಉದಿನ ಕಡ್ಡಿಗಳ
ವಾಸನೆ ಇಡುತ್ತಾ (೨೪೩. ೭). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಬ್ಬಪುಡಿ:
ಸ್ವಲ್ಪ ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು ಕೊಡು, ಹಬ್ಬಾಚ್ಚಿಕೊಡಬೇಕು (೨೫೦).

[ಬುಕ್ಕು (<ಬುರುಕ್ಕು) + ಓಟ್ಟು (<ಓಟ್ಟು)]

ಬುಕ್ಕು (ನಾ). ರಿ. ಪುಸ್ತಕ: ಮೊತ್ತಿಗೆ: ಕೈಯು ಕಾದ ಬಳಿಕ ಅದರ
ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬುಕ್ಕು ಹಿಡಿದರೆ, ಅ ಬುಕ್ಕು ಬಿಸಿದಿಂದ ಬರುವ ಶೇಗೆ
ಅಡ್ಡಾಗುತ್ತದೆ (ಸು: ೧೫೬. ೬೬): ಇದೀಗ ತಮ್ಮ ಮಿಯ ಮಗಳು

ಮಾಲ್ವೀ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ 'ಎರಡು ಬುಕ್ಕು' ಕಲಿಸಲು
ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಮಾನೆ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದನು (ಗು: ೧೫೬೦. ೬).
೨. ಕಂದಾಯದ ನೋಂದಣಿ ಪುಸ್ತಕ: (೨೫೦೫. ೦೫೦).

[← ಇಂ. Book]

ಬುಕ್ಕು (ನಾ). ಎದೆ: ಹೃದಯ: ಗುಂಡಿಗೆ. [ಸಂ. ಬುಕ್ಕು]

ಬುಗುಟು 'ಬುಗುಟು' ನೋ.

ಬುಗುಟೆ 'ಬುಗುಟು' ನೋ.

ಬುಗುಡಿ 'ಬುಗುಡಿ' ನೋ.

ಬುಗುಬುಗುಟೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ: ನೀರು ಒರೆದಿಂದ
ಬುಗುಬುಗುಟೆ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು (೨೫೦).

[ಬುಗುಬುಗು + ಅದ್ವೈ]

ಬುಗುರಿ 'ಬುಗುರಿ' ನೋ.

ಬುಗಿಯೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಅನನ್ಯತೆಯ ಬಡಿದು
ಸುರಾಂಸನೆಯೊಳ್ ನೆರೆದನಾತನ ಕೊಟ್ಟ ಕಲ್ಲು x x x ನಿಲುವು ಬುಗಿ
ಯೂರ ಪಾಲು (೨೪. ೫, ೨೪೫೩. ೬೪-೬೫ ಪು. ೧೨೦). [ಬುಗು+ಊರ್]

ಬುಗಿಲ್. 'ಬುಗಿಲು (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: 'ಬುಗಿಲನೆ'.
'ಬುಗಿಲನೆ' ಪರಾ. ಬುಗಿಲು: ೨. "ಚಿಂತೆ, ಮೇವನೆ" (೨೫೫೩. ೨೬).

ಬುಗಿಲನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ: ಒರೆ ಬುಗಿಲನೆ ಹಸ್ತ
ಕೊಂಡಿತು (೨೫೦). [ಬುಗಿಲ್ + ಅನಿ]

ಬುಗಿಲು 'ಬುಗುಲ್' ನೋ.

ಬುಗಿಲೆನ್ (ಶ್ರ). ಬುಗಿಲ್ ಎಂದು ಶಬ್ದಮಾಡು: ಮುಕ್ಕುಟ್ಟುನಿಜ
ತಂಕರವಾಸವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಕಿಡಿಗಣ್ಣು ಬಿಡಲನು [ಬುಗಿಲನಂತೆ ಬರೆ
(ಗು: ೧೫೬೦. ೬-೨೪).

ಬುಬ್ಬುಗಿಲ್ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಬುಬ್ಬು[ಸಾಂ. ಬುಗ]ಗಿಲೆನಲ್[ಸಾಂ
ವಾಯ್ಕಳನೆಗಿವರಾಣಕರ್ಣಕೇಯ ಕಣ್ಣಿ ತಿ ಭ ಯಿ ಮಂ (೨೫೫೩.
೨೭-೨೮). [ಬುಗಿಲ್ + ಎನ್]

ಬುಗುಂಟು 'ಬುಗುಂಟು' ನೋ.

ಬುಗುಂಟುಪೋಣು (ಶ್ರ). ಬಾವು ಬರು: ಬೊಟ್ಟೆಯುಂಟಾಗು:
ಅಜ್ಜಾಟುಂ ತಲೆ ಬುಗುಂಟುಪೋಡುದುಂ ಪಾಪುಡುಂಕ (೨೫೫೩.
೬೬). [ಬುಗುಂಟು (< ಬುಗುಂಟು) + ಪೋಣು (< ಪೋಣು)]

ಬುಗುಟೆ 'ಬುಗುಟು' ನೋ.

ಬುಗುಟು, ಬುಗುಟು, ಬುಗುಟೆ, ಬುಗುಂಟು, ಬುಗುಟೆ, ಬುಗುಟೆ.

ಬುಗಂಡು (ನಾ). ರಿ. ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವುದು: ಉದಿಕೊಂಡಿರು
ವುದು: ಬುಬ್ಬು: ಒತ್ತಿದ ಕರ್ಪಣವಾ ಬ್ರಹ್ಮಚೂಂ ಬುಗುಟೊದವರ್ ನಾಫ
. . . ಪಲವು ಕರು ಕೆಲವು: ಪುಗುಟಾಗಿ ಗುಣಾ ನಂದಿತು (೨೫೫೩.
೧೦-೨೨). ೨. ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ತಲೆ ಅಥವಾ ಮೈಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ

ಉತ. —ಬೋರೆ: ಗುಬುಟು: ಕದಜಾದ ತಲೆಯ ತೊನೆವ ನಡೆವು
ಬುಗುಟಿನ ಕರಕೃಲದ . . . ಎಡಮಲದ ಬದಿಯ ತಟ್ಟಿನ ಮುಳ್ಳುವಜುಹಿನ
ಕಂಕಳ ಸೀಳು ಕಂಡು ನೋಡುವ ಜನರು ಬೇಟಾಗಿ (೨೫೫. ೨೨-೨೩):

ನೆಗದ ಬುಗುಟಿದೆ ಹಣೆಯರಿ (೨೫೫. ೨೨-೨೩): ಹೋ ತಲೆಬುಗುಟು
ನೋಡುತಿದೆ (೨೫೫. ೨೫. ೬೬). ಬುಗುಟು: ೨. ಅಗ ದುರ್ಯೋಧನನು
. . . ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಲು, ಗೋಡೆಯನ್ನು ಹಾದು ತಲೆಗೆ ಬುಗುಟು

ಎಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಲುಗೂಡಿದ್ದರಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು
(೨೫೫. ೬೬). ಬುಗುಟೆ: ೨. ತಲೆಗೆ ಭಾರಿ ಭಾರಿ ಬುಗುಟೆಗಳು
ಮಂದಿದ್ದವು (೨೫೫. ೧೦). ಬುಗುಂಟು: ೨. 'ಬುಗುಂಟುಪೋಣು'

ಪರಾ. ಬುಗುಟೆ: ೨. ಎರಡು ಬೋಟೆರಂಗಣಂ ನಿಷು ರದೊಳು

ಅಯ್ಯನ ಶಿವನು . . . ಕುಟ್ಟುತಿ ತಲೆ ಹಿರಿದು ಬುಗುಟ್ಟುಗೊಡ್ಡಿದರು :
ನೆತ್ತರು ದಿದದ ಜೋರದ ಸುರಿಯು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೫-೩೬). ಬುಗುಟ್ಟು : ೨. ಹಣೆಗೆ
ಹೊಟ್ಟು ಬದದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬುಗುಟ್ಟಿಯಿದ್ದಿದೆ (ಕುಗುಟ್ಟು. ೧೩೬) :
ಅದು ಅವನ ಹಣೆಗೆ ಬುಗುಟ್ಟಿಯನ್ನೇ ವಿಧಿಸಿತು (ಕುಗುಟ್ಟು. ೩೬).
ಬುಗುಟ್ಟು : ೧. ತುಂಡಿಲು, ತುಂಡಿಲು-ಹೊಕ್ಕುಬುಗುಟ್ಟುಗುಟ್ಟುವನು
(ಕೃಷ್ಣ. ೪). 'ಗುಬುಟ್ಟು' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತಮ. ಬುಗಡ, ಬೊಗಡ]

ಬುಗುಟ್ಟು 'ಬೂಜು' ನೋ.

ಬುಗುಟ್ಟು 'ಬುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಗುಟ್ಟು (ನಾ). ಬೊಜ್ಜು ಹೊಟ್ಟೆಯವನು ; ದೊಳ್ಳು ಹೊಟ್ಟೆಯ
ವನು : "ಬುಗುಟ್ಟು ತುಂಡಿಲು" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೬-೩೭) : "ತುಂಡಿಯಿಂದ ಬುಗುಟ್ಟು
ಗುಟ್ಟು" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦-೧೦೧).

[ಬುಗುಟ್ಟು (<ಬುಗುಟ್ಟು) + ಅ.]

ಬುಗುಟ್ಟು, ಬುಗುಟ್ಟು, ಬುಗುಟ್ಟು (ನಾ). ೧. (ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ) ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಆಭರಣ : ಮುತ್ತಿನ ಮೂಗುತಿ ಕೆತ್ತಿದ ವಾಲೆಯು ಇತ್ತರ
ಬುಗುಟ್ಟು . . . ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವು ರತ್ನದ ಪದಕ ಅತಿರ ಕಾರಿಯು
ಕುತ್ತಿಗೆಗೂ ಕುತ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೪) : ಆದಾಗ ಮುತ್ತಿಯು ಹಾಲು ಬುಗುಟ್ಟು
ಗೀಳುಗಳಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಸರಪಳಿಗಳ ಜಡವಾಗಿದ್ದು ಧರಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೫-೩೬) :
ನೇಗದಿಯಂತಹ ಬೇಸುಯಿಲ್ಲ. ಬುಗುಟ್ಟಿಯಂತಹ ಒಡವೆಯುಳ್ಳವರು
೨. ಮಂಜದ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲು ಅಳವಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಉಪಯೋಗಿಸುವ, ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಗುಬುಟ್ಟು ಇರುವ ಮೊಳೆ :
ಗುಬುಟ್ಟುಮೊಳೆ : ಇಂದ್ರನಿಲದ ಕಾಲು ಮೃದುವ ಬುಗುಟ್ಟುಗಳಿಂದ
ಹೆವುದಿ ವಿರಚಿತ ಬೆಂದದ ಪಲಗಿಯಂ ಹೊಳೆದ ಮಂಜವನವನು
ಸಾರ್ಥಕ ರಾಗದಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೭-೩೮). ೩. ಬೆಜ್ಜಡ್ಡೆ ಉಪಯೋಗ
ವಾಗುವ ಬುಗುಟ್ಟಿಯಾಕಾರದ ಹೊವು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಮರ : ಬೊಗ್ಗುಲೆ ಬುಗುಟ್ಟು ಮಿಟಲೆಯ ಸುಗ್ಗಿಯ ಪತ್ರಂಗೊವನೆ
ಮಂಜದ ಜೋಗಂ ಅಗ್ಗುಳೊಂದಿರೆ ಸಸ್ಯದೊಳಗಲ್ಲದೆ ವಿಷದ
ಮರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯-೪೦) : ಕುರುಚಿಗೊಳ್ಳು, ಬುಗುಟ್ಟುಮಂಜೊಳ್ಳು
ಇವರವನು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದಲೂ ಬಿಡುವ ಕೊಡಲು ನಿಯಂ
ಜ್ಜಲು ತಾಗಿದ ವಿಷ ಕಮನವಡುವು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೦-೪೧) : ಬುಗುಟ್ಟು
ಮರದ ಕಾಲುವೆ ಸುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲು ಲಿಂಗಮುದ್ರೆ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ
ಗಡ್ಡೆ (೧೪. ೫೫. ೫೬. ೫೭. ೫೮. ೫೯). ಬುಗುಟ್ಟು : ೧. "ಆರ್ಥಿಕ-
ತಾಳವತ್ತಿ ೨ ಕಿವಿಗುಟ್ಟುಗಳಿಂದ ವಾಲಿ. ಸರಪಳಿ, ಬುಗುಟ್ಟು
ಮುಂತಾದದ್ದು" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦) : ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗಾತ್ರಮುಟ್ಟಿನ ಬುಗುಟ್ಟು
ಗರುವ ಕರ್ಣದಲಿಟ್ಟು . . . ಮುದ್ದು ಸುರಿವತ್ತಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦).
ಬುಗುಟ್ಟು : ೨. ಹಣೆಗೆ ಮುದ್ದು : - ಅಡಿಕೆ, ಕಾಚು, ಕುಶ್ವರಿ,
ಬುಗುಟ್ಟು ಬೇರು, ಅಕ್ಕಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಪುನಃವಿಧ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦).

ಬುಗುಟ್ಟುಅಂಚು, ಬುಗುಟ್ಟುಅಂಚು=ಬುಗುಟ್ಟಿಯ ಆಕಾರದ ಚಿತ್ರ
ಬರುವಂತೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಅಂಚು : ಪಾರ್ಶ್ವಾಂಗಿಕ ಬಿಡುವಂಚು
ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಾಂಗಿಕ ಸೀರಗಳು, ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಬುಗುಟ್ಟು ಅಂಚಿನ ಬಿಡುವಂಚು
ಇಷ್ಟು ಕೊಡತರು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦) : ಆಕೆ ಬುಗುಟ್ಟುಮಂಜಿನ ಸೀರ ಲಾಟ್ಟು
ದ್ದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦). [ದೇ. ೩ ತಮ. ಪುಟ್ಟು, ಪುಟ್ಟು, ಪುಟ್ಟು, ಪುಟ್ಟು :
ತುಳು, ಬುಗುಟ್ಟು, ತುಳು, ಬುಗುಟ್ಟು, ಬೊಗಡ, ಬೊಗಡ, ಪರಾ. ಬುಗುಟ್ಟು]

ಬುಗುಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : "ಕೃಷ್ಣಾಂಗೀ-ಬುಗುಟ್ಟಿಗೆ"
(ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦). [<ಬುಗುಟ್ಟು]

ಬುಗುಟ್ಟು 'ಬುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಗುಟ್ಟು 'ಬುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಗುಟ್ಟು 'ಬುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಗುಟ್ಟು 'ಬುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಗುಟ್ಟು (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾತ್ಮಕ : ಕೂಡಲೆ ; ಬೇಗನೆ ;
ಹಗ್ಗುಡ್ಡದೊಡ್ಡದ ಪಟು ಮುದ್ದು ಸುಡುಗುಟ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಹಗ್ಗು
ಸಂತೋಷ ಬುಗುಟ್ಟುಬುಗುಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦-೧೦೧).

[ಬುಗುಟ್ಟು + ಅ.]

ಬುಗುಟ್ಟು (ನಾ). ಬುಗುಟ್ಟು : ಭಕ್ತ : ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಭಕ್ತಿ ಗೋಳಿ ಪೋಷಣೆ
ಬುಗುಟ್ಟು [ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦] ಮುಂದೆ ಬುಗುಟ್ಟು ಬುಗುಟ್ಟು ಪಾಠ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦-೧೦೧) :
ಹಗ್ಗುಡ್ಡದೊಡ್ಡದ ಪಟು ಮುದ್ದು ಸುಡುಗುಟ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಹಗ್ಗು
ಸಂತೋಷ ಬುಗುಟ್ಟುಬುಗುಟ್ಟು ಬುಗುಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦-೧೦೧).

[ದೇ. ೩ ತಮ. ಕೋಶ. ಬುಗುಟ್ಟು : ಗುಟ್ಟು. ಬುಗುಟ್ಟು = ಭೂಮಿ]

ಬುಗುಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ನೀರು ಉಕ್ಕುವಿಕೆ. ೨. ನೀರು ಉಕ್ಕುವ ಸ್ಥಳ :
ಬಿರುಮೆ : ಬಿರುಮೆ : ನೆಲಮೇಲಿನಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ನೀರಿನ ಬುಗುಟ್ಟು
ಯಿಂದಲೂ ದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೭-೩೮) : ನೀರಿನಿಂದ
ವಾಹಿನಿ ಮುಟ್ಟುಗುಟ್ಟು ಮರಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಒಡವೆಯಾಗಿ ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ
ನೀರಿನ ಬುಗುಟ್ಟುಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಹೇಗಿರುತ್ತೆ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೪೦) : ಸೀಳು,
ಒಡೆ. ವಾಹಿನಿಯು ಬುಗುಟ್ಟುಮುಟ್ಟುಬುಗುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಬಿಡು ತಡ್ಡುವುದು,
ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಒಟ್ಟುಬಿಡು ಈ ವೇದವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೭-೩೮).

[ದೇ. ೩ ತಮ. ಪುಟ್ಟು : ಪುಟ್ಟು : ತುಳು, ಬುಗುಟ್ಟು]

ಬುಗುಟ್ಟು, ಬುಗುಟ್ಟು (ನಾ). ಸ್ವೀಯರ ಕೇಶವನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ :
ತಲೆಯ ಕೂದಲನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಹಾಕಿರುವ ಗಂಟು : ಎಣೆ
ಗಂಟು : ಆ ಬುಗುಟ್ಟು, ಬಿಟ್ಟು, ಸೀರೆ, ಸರಗು, ರಂಭ ಅಂತ ಕೆಳ
ಕೊಂಡಾಳೆ ಬಿಟ್ಟು ! (ಕೃಷ್ಣ. ೪೦) : ಆದಾಗ ಮಂಜೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ
ಅರದೆ ಇದ್ದ ಕನ್ನ ಕೊಂದಿನ ಬುಗುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟುಬುಗುಟ್ಟು
(ಕೃಷ್ಣ. ೧೦). ಬುಗುಟ್ಟು : ಅವಳು ತನ್ನ ನೀರಾಲಕಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಬಾಚಿ, ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಕಾಣುವಂಥ 'ಬುಗುಟ್ಟು' ಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಳು
(ಕೃಷ್ಣ. ೪೦). [<ದೇ. ೩ ತಮ. ಬುಗುಟ್ಟು, ಬುಗುಟ್ಟು]

ಬುಗುಟ್ಟು 'ಬುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಗುಟ್ಟು (ನಾ). ಸರ್ವಗಳ ಒಡೆಯ : ಭೂಮಿಗೆಶ್ವರ : ಶ್ರೀ
ಬುಗುಟ್ಟುಶ್ವರನೊಡನೆ ಯೆಡೆಯ ನಂದಾಬೀದಿಗೆ ಮೂಗು ಹೊಟ್ಟಿನ
ಉಪಾಧಿಯು x x x ಗೆ x x ಭೂಮಿ (೧೪. ೧೪ (R). ೫೫೦.
೪೨-೪೩ : ೧೫೫ : ೪೩). [< ಸಂ. ಭೂಮಿಗೆಶ್ವರ]

ಬುಗುಟ್ಟು (ನಾ). ತಿಳಿದವನು : ಅನುಭವಿ : ಹಿರಿಯ : ಸಮೃದ್ಧಿ
ಕೃಷ್ಣ ರಮಣನಂಥ 'ಬುಗುಟ್ಟು' ರಾದ ಜನರು ಕೆಲಕೆಲವು ಪ್ರಸಂಗ
ಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಜೀವಿಗಳನ್ನು
ಉಳಿಸಿದ್ದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೬).

[<ದೇ. ೩ ತಮ. ಬುಗುಟ್ಟು, ಬುಗುಟ್ಟು, ಬುಗುಟ್ಟು, ಬುಗುಟ್ಟು :
ಹಿಂ. ಬುಗುಟ್ಟು = ಹಿರಿಯ, ಭೂಮಿಗೆಶ್ವರ : ಪಾರ. ಬುಗುಟ್ಟು]

ಬುಗುಟ್ಟು 'ಬುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಗುಟ್ಟು 'ಬುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಜ್ಜಿಯಸು, ಬುಜ್ಜುವಿಸು (ಕ್ರಿ). ಉಜ್ಜಿಸು : ಪುನಶ್ಚಯಿಸು :
ತುಂಬಾಬಿಡುಗಡೆಪಡಿಸು ಇವರಂತೆಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಕುಡು
ರಣ ಬುಜ್ಜಿಯಸು ಕೃಷ್ಣಾದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೭-೩೮) : ಬಿಟ್ಟು ಸಡಿಲದ ತಕ್ಕ
ಸಗ್ಗಿದ ಸುಖವೈಕೃತ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿಸಿಕೊಡುವ ರಹಸ್ಯವೂ ಸಹಿಯ ಬುಜ್ಜು
ಯಿಸಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೦). ಬುಜ್ಜುವಿಸು : ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು
ತಾನೆಂದು ಬಿಟ್ಟು ಬುಜ್ಜಿಯಸು [ಕೃಷ್ಣ. ಬುಜ್ಜಿಯಸು, ಭೂಮಿಯಸು]

ವೇಳೆಗೆ ರಾಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಯಂ ಪಾಟೀಯನುಳಿದಾಗಲಿ ಎನುತ ಬಂದ: (ಪಾಟ. ೨೨-೨೪); ಪಾಳೆಮಿವನ್ನಬಳೆ ಮಳೆಯದಿರು ನೀನೆನುತ್ತಾಳೆ ಗೊಳುತುಂ ಚದುರನಂಗನೆಯ ಬುಜ್ಜವಿ ಮೇಳಮಂ ಮಾಡುತಿರೆ (ಪಾಟ. ೨೨-೨೪). [←ಕೆಳು. ಬುಜ್ಜಗಿಡು, ಬುಜ್ಜಗಿಡು]

ಬುಜ್ಜವಿಸು 'ಬುಜ್ಜಯಿಸು' ನೋ.

ಬುಟೆ (ನಾ). ಎತ್ತಿಸ ಗಾಡಿಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿರುವ ಹಲಗೆ: ಯಾವ ಗಾಡಿಗೆ ತೋಳು ಇಲ್ಲ. ಯಾವುದರ ಬುಟೆವು ಮುಂದಿಡೋಗಿದೆ. . . ಎಂದೂ ಅದನ್ನೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿದನು (ಕೆಳು. ೧೭). [←ಮರಾ. ಬುಟೇ]

ಬುಟೇದಾರಿ 'ಬೂಟಾದಾರಿ' ನೋ.

ಬುಟ್ಟು 'ಬೂಟಾ' ನೋ.

ಬುಟ್ಟಲ (ನಾ). ಬುಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು: ಬುಟ್ಟಲರು, ಅಂದರೆ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು (ಕೆಳು. ೨೨).

[ಬುಟ್ಟು (←ವುಟ್ಟು) + -ಅಲ್ + -ಅ.]

ಬುಟ್ಟಾ 'ಬೂಟಾ' ನೋ.

ಬುಟ್ಟು 'ಪುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುಟ್ಟಿಗದಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಸ್ವಾಧಿಷ್ಟ. ಬುಟ್ಟಿಗದಲೆ (ಕು. ೩೧. ೪೦-೪೦). [ಬುಟ್ಟು+ಗದಲೆ (←ಗದಲೆ)+ಎಲೆ.]

ಬುಟ್ಟಿಯುಡಿಸ್ತೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಪಾಲ್ಟ. ಕಡಲರಿ. ಬುಟ್ಟಿಯುಡಿಸ್ತೆ. ಕಡಾ (ಕು. ೩೧. ೪೦-೪೦). [?]

ಬುಟ್ಟಿದಾರಿ 'ಬೂಟಾದಾರಿ' ನೋ.

ಬುಟ್ಟಿದಾರಿ 'ಬೂಟಾದಾರಿ' ನೋ.

ಬುಟ್ಟಿದಾರಿ 'ಬೂಟಾದಾರಿ' ನೋ.

ಬುಡ (ನಾ). ೧. ಮರದ ಕಾಂಡದ ಅಡಿಭಾಗ; ಬೊಡ್ಡೆ: ತೊಟ್ಟು ಬಟ್ಟು ಹುಳ್ಳಿಗೆ ಮಕ್ಕಾ ಬುಡದಾಸೆಯೇಕೆ (ಕೆಳು. ೧. ೪೩-೪೩); ಅನಿಲಜನು. . . ಬಳಿ ಬೆವರುತ ಬಳಿ ಬಂದಾ ಮರದ ಬುಡವನು ಹಿಡಿದು ಕುಳ್ಳಿದನು (ಕೆಳು. ೧೭-೧೭); ಸಿಡಿದು ಹಾಜಾದ ಮ್ತಮಣುಬಗೆ ಬುಡ [ಪಾಟ. ಗಿಡು] ಸಹಿತ ಬಲುವುರ ಧಾತಳಕುಡಿದು ಬಿಡುವು (ಕೆಳು. ೧-೧೦-೧೪). ೨. ಅಡಿಭಾಗ; ತಳಭಾಗ; ಮೂಲ: ಸಕಲ ಸ್ವಾಪರ ಚರ ಫಲ ಬುಡಾದಿಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಪೃಥಿಯಿಂದವೇ ಜನನ (ಕೆಳು. ೨೪-೨೪); ನನ್ನ ಬುಡಕ್ಕೆ ನಾನೇ ಕೊಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ದಂತಾಯಿತು! (ಕೆಳು. ೨೪). ೩. ಮಂತ್ರ: ಮನೆತನ: ಯಾ ಲೂಮಿಯಾ ಸಿಂಗಾಪುರದ ಗಿರಿಭಟ್ಟರ ಬುಡದವರಿಗೆ ನಡೆದು ಬಂತು (ಕು. ೩೦. ೪೪೪, ೪೪-೪೪; ೧೪೦೩). ೪. ಪತ್ತಿರ: ಸಮಾಪ: ಬಡದು ಕೊಡಿದ ಪಾಟಿ ನೀನು ನಿನ್ನಯ ಸವತಿ ಬುಡದಿಯೊಸೂರು ಸಂವತ್ಸರಂ ದಾಸಿಯಾಗೆಡೆದೆಯರುಮೆಂದು ಶಾಪಮಂ ಕೊಟ್ಟು ಸರೂನು (ಕೆಳು. ೨-೨೨).

ಬುಡಕ್ಕೆ ನೀರು ತಿದ್ದು = ಸಮೂಲ ನಾಶಮಾಡು: ಅದನು ಬುಡಕ್ಕೆ ನೀರು ತಿದ್ದಿದ (ಕೆಳು). ಬುಡನಾಶ = ಬೇರುಸಹಿತವಾಗಿ ಆಗುವ ನಾಶ; ಸಂಪೂರ್ಣನಾಶ: ಮಾರ್ಗಾರ್ಥನೊಬ್ಬನ ಅತ್ಯತ್ಯದಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಬುಡನಾಶವನ್ನೈದುತಲಿಧಾರಿ (ಕೆಳು. ೧೭). ಬುಡ ಭವ್ಯವಿಡು=ಗಟ್ಟಿಯಾದ ತಳಹದಿ ಇರು.-ಅಧಾರವಿರು: ಭಾರತದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮಂವರಂತೆ ನನಗೆ ಬುಡ ಭವ್ಯವಿಲ್ಲ (ಕೆಳು. ೨೪). ಬುಡಮುಟ್ಟು. ಬುಡಮುಟ್ಟು=೧. ತಳದ ಮರಗೊ: ಕೆಳಭಾಗದ ಮರಗೊ: ಕಾಮನುಯರಿಗೆ ಬಡನೆಯರ್ಥಯ ಕ್ರೂರವಾರಿಯ ಕೊಂದಯಂ ಬುಡ ಮುಟ್ಟು ತಿಡಿಯಲು (ಕೆಳು. ೨೨-೨೨). ೨. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ: ಬಡ ತನದ ಬುಡಮುಟ್ಟು ಕೆಳ ಬಿಟ್ಟು (ಕೆಳು. ೨೪-೨೪); ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ

ಬುಡಮಟ್ಟು ಕೆತ್ತೊಗೆಯಬೇಕು (ಕೆಳು. ೨೪). ಬುಡ ಮೇಲಾಗು= ಅಡಿ ಮೇಲಾಗು: ತಲೆ ಕೆಳಗಾಗು: ಭುಜದ ಸೋಂಕಿಗೆ ಭೂಭೂಜ ಪ್ರಜವು ಬುಡ ಮೇಲಾದವು (ಕೆಳು. ೨-೨೪). ಮನೆಯೇ ಬುಡ ಮೇಲಾದಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು (ಕೆಳು. ೧೭). ಬುಡ ಮೇಲು= ಅಡಿಮೇಲು: ತಲೆಕೆಳಗು: ಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲ ಭರ್ವಾ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ ಭರ್ವಾಂತ ಬಂದಿಲ್ಲ ದೇವರೂ ಇರಲಿ ಬುಡ ಮೇಲು (ಕೆಳು. ೨೪-೨೪). ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡು = ಅಡಿಮೇಲು ಮಾಡು: ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡು: ದಾಸವರು ಅಧಿನಿಕರಾಜಕೀಯತಂತ್ರದಂತೆ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯವ್ಯಯೋಗಗಳನ್ನು ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡಿದರು (ಕೆಳು. ೧೭); ಲಾರ್ಡ್ ಕೆಡ್ವೆರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ . . . ವೈಯಕ್ತಿಕಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡಿತು (ಕೆಳು. ೧. ೪೦೪).

[ದೇ. ೩ ಕುಳು. ಬುಡ, ಬುಡೋ: ಕುಲು. ಬುಡ. / ಸೂ. ಬುಡ್ಡ]

ಬುಡಕಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಸಸ್ಯಗಳ ಬುಡದ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಕುವ ಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿ: ಬೋರಿಯವರು, ತೆಂಗಿನ ಮರದ ಬುಡಕಟ್ಟನ್ನು ಸು ಮಾಡಲು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಕುಳಿಯು ಕಾವಿನ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಸೊಟವನ್ನು ಆಯಿ . . . ಕೇಕವರು (ಪಾಟ. ೨೦). ೨. ಮೂಲ: ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನ: ತಮಿಳು ಮಾತ್ರ ಮೂಲತಃ, ಅದೇ ಬುಡಕಟ್ಟಿನಿಂದಾದರೂ ತನ್ನ ಪ್ರಾಕರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ವರ್ಣಮಾಲೆಯನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಾಡು: ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು (ಪಾಟ. ೧೭). ೩. ಅಡಿಭಾಗ: ತಳಮಡಿ: ಬುನಾದಿ: ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಇಂಥ ಮನೆತನಗಳು ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಅದಂತೆ ಸಮಾಜದ ಬುಡಕಟ್ಟು ಭವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ (ಕೆಳು. ೨ ಕು. ೨೪೩); ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಬುಡಕಟ್ಟು ಅದಿರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಮೇಲೆ ನಾವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಬೇಕಿರುವ ಸ್ವರಾಜ್ಯಮಂದಿರವು ಸುಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಎಂದೂ ತಾಳಬಾರದಾಯಿ (ಕು. ೨೪. ೧೩). ೪. ಮಂತ್ರ: ಕುಲ: ಮನೆತನ: ಈತನು ಅರೇಬಿಯದ ಕುರಾಯ್ಷ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವನು (ಕೆಳು. ೨೦); ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ನಾನಾ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ದೇಶಾಚಾರಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡುವು (ಕೆಳು. ೨೪): ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೀರ ಬೇರ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರು ಒಟ್ಟುಗೂಡುವುದರಿಂದ . . . ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಕೆಳು. ೧೩). [ಬುಡ + ಕಟ್ಟು]

ಬುಡಕ್ಕೆನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ: ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಳಗಡೆ ನಿಲ್ಲುವ ಮೃದುನಾಗಿರುವುದೆಂದು . . . ಬುಡಕ್ಕೆನೆ ಅಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದನು (ಕೆಳು. ೨೦). [ಬುಡಕ್ಕೆ + -ಅನ್]

ಬುಡಬುಡೆ ಬುಡಬುಡೆ' ನೋ.

ಬುಡಬುಡೆ 'ಬುಡಬುಡೆ' ನೋ.

ಬುಡಮೆ 'ಬುಡಮೆ' ನೋ.

ಬುಡಮಳತಿ (ನಾ). ಅಳಿಯಸಂತಾನದ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿಧವೆ: (ಕೆಳು. ೧೭).

[?/ಕುಳು. ಬುಡ, ಬುಡತಿ, ಬೋಡು, ಬೋಡು=ಹೆಂಡತಿ: ಬುಡ ದಾರ = ವಿಧವೆ ಮಾಡುವ ಮರವಾದುವೆ, ಮರವಾದುವೆಯಾದವಳು]

ಬುಡಿಗೆ 'ಪುಡಿ' ನೋ.

ಬುಡು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಹುಟ್ಟು: ಬಲಗೈಯ ಹತ್ತಿರ ಆಗಾಗ್ಗೆ "ಕುಡು, ಬುಡು" ಎಂದು ಬಾರಿಸುವ ಚಿಕ್ಕ 'ಹಮರವಾದ್ಯ' ಟೋಂಕೆ ನೆ.ಪಾಡುತ್ತಿತ್ತು (ಕೆಳು. ೨).

ಬುಡುಬುಡು (ದ್ವಿರಾತ್ಯ): ಮರುದಿನ ಬುಡುಬುಡಿನೊಬ್ಬ 'ಬುಡುಬುಡು' ಎಂದು ತನ್ನ ಮದಿಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ಸುಂದರವುದ್ದಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು (ಕೆಳು. ೨೦).

ಬುಡುಕೆ 'ವುಡಿ' ನೋ.

ಬುಡುಕಾಗನಗಡ್ಲೆ (ನಾ). ಬೆವರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರವೇ ಮೇಲಿದ್ದು ಸದಾ ಪೂವು ಬಿಡುವ ಅದರ ಬಳ್ಳಿ: (೧).

[< ಬುಡ್ಡು + < ಜಾಗಡ್ಡೆ]

ಬುಡುಬುಡಿ (ನಾ). ಬುಡುಬುಡಿಕೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವವನು: ಈ ವಿಶ್ವವೇಷದ ಆ ಪಕ್ಷಿ ಬುಡುಬುಡಿಕೆಯನ್ನು ಕಮ್ಮಾ ವಾಚಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ (ಪಂಪ. ೪). 'ಬುಡುಬುಡಿ' ಪರಾ.

[ಬುಡುಬುಡಿ + - ಅ,]

ಬುಡುಬುಡಿಕೆ, ಬುಡಬುಡಿಕೆ, ಬುಡಬುಡಿಕೆ, ಬುಡಬುಡಿಕೆ (ನಾ). ೧. ದಮರುಗದಂತಹ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿಕ್ಕ ವಾದ್ಯ: 'ಜನಕ ಜನತಾ' ಎಂದು ಬುಡುಬುಡಿಕೆ ಬಾರಿಸುತ್ತ ದೇವರ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಸಾರುವ (ಕಂಪು. ೨೩-೦೦): ಗ್ರಾಮೀಣರಿಗೆ ಬುಡುಬುಡಿಕೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುವ ಶಕುನದ ಬಗ್ಗೆ ಆಪಾರವಾದ ಸಂಪತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೦). ೨. ಸಂಕಲ್ಪ: ಅಸತ್ಯ: (೧). ೩. (ಆಲಂ) ಸತ್ಯವಿಲ್ಲದುದು: ಚೈತನ್ಯರಹಿತ ವಾದುದು: ಹುರುಳಿಲ್ಲದುದು: ಬಿಡು ಬುಡುಬುಡಿಕೆಯಂಥ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು (ಕಂಪು. ೦೦೨). ಬುಡ ಬುಡಿಕೆ: (೧). ಬುಡಬುಡಿಕೆ: ೧. ದಮರು, ಮದ್ಯಾ, ದಿಂಡಿಮಾ, ರುರುರ್ಪರ, ಪುರಳಿ, ಪೂವು:—೩ ವಾದ್ಯಪ್ರಭೇದಾ:—೩ ಕಿ ಶಬ್ದ ಗಳೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬುಡಬುಡಿಕೆ, ದಿಕ್ಕಿ, ದಿಮುಕ, ರೂಯಾ, ಪುರಳಿ ಗೋಮುಖಾದಿ ವಾದ್ಯಗಳೂ ಉಂಟು (ಪಂಪ. ೩೪): ಬುಡಬುಡಿಕೆ—ಸಗ್ಗಾ ದಮರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩). ೩. ಕೀರ್ತಿ-ಅಪಕೀರ್ತಿಗಳು ನನಗೆ ಬುಡಬುಡಿಕೆಯಂತೆ ಎಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ (ಪಂಪ. ೧೪೪). ಬುಡುಬುಡುಕೆ: ೪. ಒಂದೇಸಮನೆ ಮತನಾಡುವಿಕೆ: ಗಳಹುವಿಕೆ: ತಂಜೂರಿ ಗಲ್ಲದ ಹೋದರೆ ನನ್ನ ಪೀಕಲಾಟದ ಬುಡುಬುಡುಕೆ ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬೇಕು? (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬). [*ಕುಟಾ. ಬುಡುಬುಡುಕೆ, ದುಬುಡುಕೆ*]

ಬುಡುಬುಡಿಗ (ನಾ). = ಬುಡುಬುಡಿಕೆ: ಮರುದಿನ ಬುಡುಬುಡಿಗನೊಬ್ಬ 'ಬುಡುಬುಡು' ಎಂದು ತನ್ನ ದುಡಿಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ಸುಂದರವುರ್ದಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೧). [*< ಬುಡುಬುಡಿಗ*]

ಬುಡುಬುಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬುಳುಬುಳು ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡು: ಎಣಿಸುವ ಘಟಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಿಜುಬಿನಲಿ ಬುಡುಬುಡಿಸು ನೆತ್ತರಿಸೇಪತಿ ಪಾಪುರು ವದನದಲಿ ನಾಟದ ಹಾಳದಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೪): ಬುಡು ಬುಡು[ಡಿ]ಪೇಜಿನಿಂದಮರಗಿರ್ಪೆ ನಾಲಗೆ ಬಿಟ್ಟು ದಿಟ್ಟಿಗಳ ನಡುಗುವ ಮೇಲೆ . . . ಕೆಡವಾದುರೋಳಿವರಸುಬ್ಬ ಕದಿಂದೋಪತ್ತ ಜೀವಮಂ ಬಿಡುವ ಪುಹಾಮ್ನಗಂ ದರಣಮಂ ಪಿಡಿವಿತ್ತರು ತಪ್ಪಲಾಂತರೋಳಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೩೩): ನಾಟದಲ್ಲೆ ಬುಡುಬುಡಿಸುವರು ದೋಷ ತಪ್ಪಿ ಭೂತಳಿ (ಕಂಪು. ೨೨ ೩೦). 'ಬುಡುಬುಡಿಸು' ಪರಾ.

[< ಬುಡು + - ಇಕ್ಕು]

ಬುಡುಬುಡುಕೆ 'ಬುಡುಬುಡಿಕೆ' ನೋ.

ಬುಡುಮೆ, ಬುಡಮೆ (ನಾ). ಸೌತೆಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯ: ಕೆಕ್ಕರಿಕೆ: ಹಾಲ್ಕೆಕ್ಕಿ: "ಚಿತ್ರಾ, ಗವಾಕ್ಷೀ, ಗೋತುಂಬಾ—೩ ದಮಕ್ಕೆ ಹೇರು. ಅಂಧರಿ: ಕಬ್ಬುಗಳಿಗೆ ಪುಲಾಪರಚಿಪ್ಪಿಯಂತಲೂ ಬುಡುಮೆಬಾಯಿಯಂತಲೂ ಹೇಳುವರು" (ಪಂಪ. ೧೪೪): ಬುಡಮೆ ಪುಡಮ, ಬುಡುಮೆ ಪಲ್ಲ, ಸಾಪಮಕ್ಕಿಯನ್ನ, ಪವಳೆಯ ಪಾಯಸ: ಉಂಡರು ಏನ? ಅರಸುತನದ ನನ್ನ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೩). ಬುಡಮೆ: ಸೌತೆಯಾ. ಬುಡಮೆ:

ಕಾಯ (ಪಂಪ. ೨೬-೪೩): ಬುಡಮೆಕಾಯ. ಹಾಲ್ಕೆಕ್ಕಿಬಳ್ಳಿ (ಪಂಪ. ೨೬ ೪೪). [*ಕುಟಾ. ಬುಡಮೆ, ಬುಡುಮೆ*]

ಬುಡ್ಡುಗ (ನಾ). ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು: ಎಲ್ಲರೂ ದಾಟುವ ಹೊಸ್ದಲು ಬುಡ್ಡುಗನು ಕಲ್ಲು ಮೂರಂದ ಕೊಡುವ ಹೆಜ್ಜೆಯ್ಯಾ . . . ಎಲ್ಲ ನಾನಾಕಡಾ ಕಳ್ಳದೇವತೆಗಳ ನಿಲ್ಲದೆ ಒರಿಸಿದರು (ಪಂಪ. ೩೪-೨).

[ಬುಡ್ಡು ? + - ಗ್ತ]

ಬುತ್ತಿ 'ಬುರುಡೆ' ನೋ.

ಬುಡ್ಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ: "ಕವಿಬಿಜದ ಬುಡ್ಡೆಗಿಡ" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦). 'ಕಾಡುಬುಡ್ಡೆ' ಪರಾ. [*ಕುಟಾ. ಬುಡ್ಡು*]

ಬುಡ್ಡೆಹಾಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾಲಿಗಿಡ: ಬುಡ್ಡೆಹಾಲಿ, ಕೊಡಮುಳ್ಳುಹಾಲಿ. ಹೊಡಹಾಲಿ (ಪಂಪ. ೨-೧೪).

[ಬುಡ್ಡು + ಹಾಲಿ, / ತಲಾ. ಬುಡಹಾಲ]

ಬುತ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಯಾಣಕಾಲಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಮೊಸರನ್ನ, ರೊಟ್ಟಿ, ಕಲಸನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಆಹಾರ: ಪಾಫೆಯಾ: ತಾಂ ದರಯ ಗೊತ್ತು . . . ಜೀವದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಜನನವಿರುವ ಬುತ್ತಿ ತಮವೇಷ್ವರು ಪೂರ್ವ (ಪಂಪ. ೧೦-೦೦೦): ಬಿಡದ ಬುತ್ತಿಯನೊಂದು ಕೈಯಲಿ ಹಿಡಿದು ಬಂದನು ದೈತ್ಯನಲ್ಲಿಗೆ ಫೇಮು ಬೇಗದಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೩೩): ಬುತ್ತಿಯನ್ನವನಾರೋಗಿಯೂ ತೊಪ್ಪಿಯೊತ್ತಿನ ಬರೆಗೆ ನಡೆದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೩): ನಾಯಿ ತಲೆ ಮೇಲೂ ಬುತ್ತಿಯ ಹಾಗೆ (ಗಂಧ). ೨. ಕೊಡಿಟ್ಟುದು: ಸಂಚಿತವಾದುದು: ಸಂಗ್ರಹ: ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಕಟ್ಟಿಕೆನ ಮೇಡ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಪುದು ಬುತ್ತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೬): ಸಗ್ಗದವರಿಗನೇಕ ಪುಣ್ಯದ ಬುತ್ತಿ ಪೀರಲು ನೊಕುವರು. ಭೂತಳಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೨). ೩. ಚಿನ್ನ ಕೋಲಾಟ, ಬೆಂಡಾಟ ಮೊದಲಾದ ಆಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ಬಂದ ಚಿನ್ನ, ಬೆಂಡು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು: ಆಪ್ತ ಕಾಳಿಗೆ ಬುತ್ತಿ ಕೊಟ್ಟು ಆಟವನ್ನು ಕೇಡುಕೊಂಡನು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬). 'ಬುತ್ತಿ ಹಿಡಿ' ಪರಾ. ೪. (ಆಲಂ) ಸ್ಮರಣೆ: ನೆನಪು: ಪಾಳನ ಅನುಭವ ಬುತ್ತಿಯನ್ನು ಅದನ ಮನಸ್ಸು ಬಿಟ್ಟಿ ನೋಡುತ್ತಿದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೦).

ಬುತ್ತಿಗೊಟು = ೧. ಪರಮರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಹೊರಟಾಗ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಆಹಾರದ ಗೊಟು-ಕಟ್ಟು. ೨. (ಆಲಂ) ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದುದು: ಎಷ್ಟುಜನರ ಮೋಹವನ್ನು ಬುತ್ತಿಗೊಟಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). ಬುತ್ತಿಯ ಚಿಕ್ಕ = ಅನ್ನದ ಚೀಲ: ಬುತ್ತಿಯ ಚಿಕ್ಕವನ್ನೂ ಸೋರಬುರುಡೆಯನ್ನೂ ತಕ್ಕೊಂಡು ಅದರಿಯಲ್ಲಿ ಹಸುಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೪). ಬುತ್ತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟು. ಬುತ್ತಿಕಟ್ಟು = ೧. ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗು: ಹಾಗಾದನ್ನೇನು? ಬುತ್ತಿದನ್ನು ಕಟ್ಟು: ಈಗ ನಿನಗೆ ತಪೋವನವೂ ಉಪವಸದಾಯಿತೆಂದೂ ಹಿಂತಪನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೩). ೨. ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು: ಅಮ್ಮಾ, ಜಾತು ಒಲಗಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ ಬುತ್ತಿಕಟ್ಟು ಕೊಡು (ಕೃಷ್ಣ). [*< ಸಂ. ಭುಕ್ತಿ*]

ಬುತ್ತಿಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಎಡೆ ಮಾಡು: ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡು: ಪೊಸತಲ ಮೇಲನಿಸಕ್ಕಿಬದಾ ಮಿಸಲ ತುಮ್ಮಾಳನ್ನಾ ಬಾಗಿಲರ್ಚಿ ಹಿಗುಕ್ಕಿ ಚಟ್ಟಿಪುದು ಕಂಬದೊಂದಿನ ಬುತ್ತಿಗೊಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೩).

[ಬುತ್ತಿ + ಕೊಡು,]

ಬುತ್ತಿಚಿಗುರು (ನಾ). (ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಗುವ) ತುಂಬಾ ರುಚಿಕರ ವಾದ ಚಿಗುರು ಮೀಳೆಯದಲೆ: ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಬುತ್ತಿಚಿಗುರು ತುಂಬಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ (ಕೃಷ್ಣ). [ಬುತ್ತಿ ? + ಚಿಗುರು, < ಚಿಗುರಾ,]

ಬುತ್ತಿಯಡು (ಕ್ರಿ). = ಬುತ್ತಿಗೊಡು: ತಲಪನ್ನಾಘಾತದಿಂದ ಮರಿದು

ರಜಕನಹಾತ್ಯಪ್ರವೇಶಕ್ಕೋ ಮಂಗಳವೆಂಬಂತೆ ಪುರದ್ವಾರದೊಳವನವೆಂಬ
ಬುಕ್ಕಿಯುಟ್ಟಿಲ್ಲಿನಿಂ ಪೂವರಿಗಿಯು . . . ಪೊಕ್ಕಂ ದನುಜನ ಪೊಂಬಂ
ಸಾಗ್ರಜನಂ ಮುಳಂದೆಂ (೩೫. ೬-೭). [ಬುಕ್ಕಿ + ಇತ್ತು]

ಬುಕ್ಕಿರೋಟ್ಟಿ (ನಾ). ರಿ. ಪ್ರಯಾಣಕಾಲಕ್ಕೊಂದು ಕಟ್ಟಿದ ರೋಟ್ಟಿ :
ಹೃದಿಶ್ಯವಾದರೇ ನೂರುದಾರಿಯ ನುಮದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಂಪೀಣ
ಬುಕ್ಕಿ-ರೋಟ್ಟಿ (೩೫. ೧೧-೧೨) ; ನಿವೃತ್ತತೆ ವೀರರನ್ನು ಬುಕ್ಕಿ
ರೋಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡದ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದರೆ (೩೬. ೧೨).
೨. (ಉಕ್ತ) ಸುಮಾರು ಐದು ಅಥವಾ ಎಳನೆಯ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ
ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಒಂದು ಉತ್ತಮಸುಮಾರಂಥ ಮತ್ತು
ಅಂದು ಉದರ ಜನರಿಗಿಲ್ಲ ಉಟ್ಟಕ್ಕೆ ವಿವರಿಸುವ ಒಂದು ವಿಧಿ:
ಅದರ ಹೊಕ್ಕೇನೇ ಚೊಕ್ಕಿಲ ಬಸುರಿಗೆ ಮಾದೇಕಾದ ಬುಕ್ಕಿರೋಟ್ಟಿಯ
ಚಿಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಹತ್ತಿತು (೩೬. ೧೩).

[ಬುಕ್ಕಿ + ರೋಟ್ಟಿ]

ಬುಕ್ಕಿಹಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ಚಿಣ್ಣಿಕೋರಾಟ. ಚೆಂಡಾಟ ಮುಂತಾದ ಆಟದಲ್ಲಿ
ತೂರಿ ಬಂದ ಚಿಣ್ಣಿ, ಚೆಂಡು ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿ :
ಅಹೋಕನ ಗುಂಪಿನ ರಂಗಮ ಗೆರೆಯ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತು ಚೆಂಡು ಎಡೆದು
. . . ರಂಕರನು ಬುಕ್ಕಿಹಿಡಿದನು (೩೭. ೧-೨); ಮೂರನೇ ಬಿಡುವಲ್ಲಿ
ರಾಜುಚಂದ್ರ ಬುಕ್ಕಿಹಿಡಿದನು (೩೭. ೩).

[ಬುಕ್ಕಿ + ಹಿಡಿ (< ಒಡಿ)]

ಬುರಗಿನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನಂತರಣಾವೃದ್ಧಿ : ಕುಳಿತಲ್ಲಿಂದ ಅವನು
ಬುರಗಿನೆ ಎದ್ದು-ನಂತೆ (೩೮. ೧೩) ; ಈಕೆ ಹಾದಿ ನೋಡಿದನು.
ಬುರಗಿನೆದ್ದು ಬಾಗರಿಗೆ ಬಂದಳು (೩೮. ೩೯). [? + -ಅಕ್ಕಿ]

ಬುರಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅನಂತರಣಾ ಶಬ್ದ : 'ಬುರಿದನ್' ಪರಾ.

ಬುರಲನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನಂತರಣಾವೃದ್ಧಿ : ಬುರಲನೊಗವಾನಂದ
ಜಲವನವ ಜಲಕಣ್ಣೊಳೊಡಗಿ . . . ಕ್ರೀಡವನ ಕಿಂಕರಣವದಿಂದ ಕನ್ನೆಯ
ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯ ನುಮಿಸುತ್ತಿದನು (೩೯. ೨-೩). [ಬುರಲ್ + -ಅನೆ]

ಬುರಲಿಲ್ (ಕ್ರಿ). ಬುರಲ್ ಎಂದೂ ಶಬ್ದಮಾಡು : ಬುರಲಿನೆ
ತೊಪ್ಪೆಯು ವಾಯ್ದು ಮಾತಂಗೆ ಕಳೆದಮಂ ಪಿದು . . . ತನ್ನ ಮಲಕ್ಕೆ
ತಂದು (೪೦. ೧೨-೧೩) ; ಸಜ್ಜೆಯ ಭರಿಯು ಗಿಲರೆಯ ಬುರಿ
[೩೯. ಭುರಿ]ಯ ಬೋರೆಯ ಕೊರಗುಗುರವನೆಯ ದನುಜನುತುಂ
ಪಟ್ಟಿ (೪೦. ೩೯. ೧೦-೧೧).

ಬುರಲ್ಪುರಲ್ (ದ್ವಿರಕ್ರಿ) : ದೊಪ್ಪದಡಲೆಯ ಬುರಲ್ಬುರಿ
ಲೆಯ ಸುಪ್ತಮಂ ನೆರೆದು . . . ಮಿಲ್ ಪುಲ್ ಗುಗುರಲೆಯ ನಿಮ್ಮಿರ
ರನ ಮಿಗಿ ಕೃತ್ವಾದಕ್ಕು ಯುದ್ಧದೊಳ್ (೪೦. ೩-೪).

[ಬುರಲ್ + ಎಲ್]

ಬುದುಬುದ (ನಾ). ನೀರ ಮೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆ ; ಬುದ್ದುದ : ಬುದನ
ನುಡಿ ಲಿಲಾಶನವು ತಪ್ಪದ ನುಡಿಗಳಿಂದ ಮಿಕ್ಕಿನಂತೆ ಕಿಡುಕ್ತ ಹುಟ್ಟುಕೆಡ
ಕಡಲ ತೆರೆಗೆ ಬುದುಬುದ[೪೧. ಬುದ್ದುದ]ಗಳೆ . . . ಗಾಳಿಯ
ಮಿಂಚುಗಳೆ ಚಂದ್ರಮವೇ (೪೧. ೩೬-೩೭) ; ಬಲಮುದ್ರದ ಬುದು
ಬುದ[೪೧. ಬುದ್ದುದ]ಗಳೊ ಕಿಳಿಯಲಾರನೆ ಪುರಿಗೆ ಮುಸುಕಿತು
ಬಿಳಿಯ ಪೂರಿಗಳಿರುತ ಭುಟ್ಟಿಯ ಬುದುಬುದ್ದುಟಿಯ ತಲಮುಡೊಳೊಡಿದು
(೪೧. ೩೮. ೧-೨) ; ಮಗನ ಕರ್ಮಂತದ ಮಹಾಬುದ್ಧಿಯಾಗ್ರವೀರಭಾವದ
ಭಾಗದರಿ ಬುದುಬುದ[೪೧. ಬುದುಬುದ]ಗಳು ತೋರ್ ಕೆಡುವದದರಿ
ತಾನಿದರಾಗಬೋಗಿನ ಪದನದೊಳೊಡು (೪೧. ೨-೩-೪).

[<ಬು. ಬುದ್ದುದ]

ಬುದುಬುದಿ (ಕ್ರಿ). ಗುಳ್ಳೆಯ ಹಾಗೆ ಉದಿಕ್ಕೊಳ್ಳು-ಉದು :

ಎಜುಗಳು ಬುದುಬುದಿ ರುತವ ಕೊಪ್ ಕಾಳವ ಮಿಡ ನೊ ಬಗಿದೋಪ್
. . . ಪೂರಾಯ ಪೂಯದ ಪಾರುಳ್ಳುಟು ಹೊತ ನುಡ ಹೊರಳ ರಂಜಿತು
(೪೧. ೩೯. ೧೦-೧೧). 'ಬುದುಬುದಿ' ಪರಾ.

[ಬುದುಬುದ + -ಇತ್ತು]

ಬುದ್ದನೆ 'ಬುದ್ದಲಿ' ನೋ.

ಬುದ್ದನೆಗೆ 'ಬುದ್ದಲಿ' ನೋ.

ಬುದ್ದಲಿ. ಬುದ್ದನೆ. ಬುದ್ದನೆ. ಬುದ್ದಿ (ನಾ). ಎಣ್ಣೆ. ತುಪ್ಪ.
ನೀರು ಮೊದಲಾದ ದ್ರವವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿರುವ ಚರ್ಮದ
ಚೀಲ : ಪಕ್ಕಲಿ : ಬುದ್ದಲಿ[೪೨. ಲಿ] ಹಾಡ ಪಕ್ಕಲಿ ಕಂಬಿಗಳ
ಕೊಡನ ಧಾರಗಳ ಪುತ ತೈಲ ಬಸಿಗಳ ಸಾರ ಕಟ್ಟಿತು (೪೨. ೨-೩-೪) ;
ಹದಿನಿ ಬುಡನಾಡ ಉದ್ದ ಗುಡ್ಡವು ತಂದ ಬುದ್ದಲಿ ಕಡು ದೊಡ್ಡ ಕುಕ್ಕಿ
ಕುದ್ದ ಕುರೂಪುಳ್ಳುದ್ದಿಯೊಳೊಡರದ್ದಿದ್ದ ವೈಶ್ಯರ ಕೀರಿಗಳ ಮುಂದೆ
ನೋಡುತ ಬರಲು (೪೨. ೨-೩-೪) ; ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರತಿ ಕುಲಕರಣಿಯೂ
ಒಂದೊಂದು ಬುದ್ದಲಿ (ಕುದ್ದುರೆಯ ದೇವಿ ಹೆ.ಕುವ ಚರ್ಮದ ಹುಡು)
ತುಪ್ಪವನ್ನು ತಂದುಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಕಟ್ಟಲೆಯಾಯಿತು (೪೨. ೩೯).
ಬುದ್ದನೆ : 'ಪೊಂಬುದ್ದನೆ' ಪರಾ. ಬುದ್ದನೆ : ಮೇಲಿನ
'ಬುದ್ದಲಿ' ಉಲ್ಲೇಖದ 'ತೊರರಾ' ಪ್ರಯೋಗದ ವಾತಾಂತರ
ವನ್ನೂ ನೋಡಿ. ಬುದ್ದಿ : ಹರಳೆಣ್ಣೆ ಬಿಟ್ಟುಗಾಡ ತಪ್ಪ ಗೊಪ್ಪರಿ
ಯಣ್ಣೆಗಳ ಬುದ್ದಿಗಳ ತಿಂಪಿನೆಯನ್ನು ನೆನ್ನೊಡ ಬಿಯು ಕೊಡಿದನು ಕೂಳ
ಕೊರಿಯನು (೪೨. ೩-೪).

[<ಬಿ. ಬುದರಾ ; ಮರಾ. ಬುದರಾ. ಬುದರೇ. ಬುದರಾ./ತುಳು.

ಬುದ್ದಲಿ. ಬುದ್ದಲಿ. ಬುದ್ದಲಿ. ಬುದ್ದಲಿ. ಬುದ್ದಲಿ. ಬುದ್ದಲಿ.]

ಬುದ್ದಲಿತಿ. ಬುದ್ದನೆಗೆ. ಬುದ್ದನೆಗೆ (ನಾ). ರಿ.-ಬುದ್ದಲಿ : "ಚರ್ಮ
ಪುರ್ವರಮನಲು ಬುದ್ದಲಿತಿ[೪೨. ಬುದ್ದನೆ.ಬುದ್ದನೆ] ಪಾವನವುಂ"
(೪೨. ೩೬ ೨೬) ; ಎಣ್ಣೆಯ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬುದ್ದಲಿತಿಗಳ ಮರೆಯಲ್ಲಿ
ಕುಳಿತುಕೊಂಡ (೪೨. ೩೭. ೧೦). ಬುದ್ದನೆಗೆ : ರಿ. ಸ್ಥನವ ಬುದ್ದನೆಗೆ
[೪೨. ಬುದ್ದನೆ. ಬುದ್ದಲಿತಿ] ದ್ಯು ರಾವಣಾಧಿಪತಿಯ ವಹಾಳಾದ
ತೋಳಿದಂಡ ಪುಣಾಂತಿತ್ತ ಮಾಣಿಕದೊಂದರದ್ದಿನ್ನೂಗ ನೊಡರೊಟ್ಟಿ
ದುವು (೪೨. ೩೭ ೩೭-೩೮). ೨. (ಮದುಮೆಯಲ್ಲಿ ವಧುವಿಗೆ ಕೊಡ
ಬೇಕಾದ ಮಂಗಳಕರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿರುವ) ಮುಟ್ಟುಳಿಂದ
ಕೊಡಿದ ಬಿದಿರಿನ ಬುಟ್ಟಿ : ಸಜ್ಜೆಯ ಮನಗೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟಮಾಯವಾದ
ಗುಟ್ಟುಗಿಲ ಮಂಚಗಳು ಬುದ್ದನೆಗೆಯಾದ ಬುದ್ದನೆಗೆಯಾದ
ವಿರಂತಿವು (೪೨. ೩-೪) ; ಮೂರುಡೆ ತಮಟೆ. ಒಂದು ಚಿಪ್ಪು
ಹುಟ್ಟು. ತೆಂಗಿನಾಯ, ತಂದಿ, ಪರಿಗಡಗ್ಗುವು ಬುದ್ದನೆಗೆಯಾಗಿ ತುಂಬ
ಬೇಕಾದ ಸಾಮಾನುಗಳು (೪೨. ೩೭. ೧೦). ಬುದ್ದನೆಗೆ : ರಿ. ಕುತ್ತಿ-
ಸ್ನೇಹವಾಕ್ಯ. ರುತು-ತೊಗಲ ಬುದ್ದನೆಗೆ (೪೨. ೩). [<ಬುದ್ದಲಿ]

ಬುದ್ದಿ (ನಾ). ರಿ. ತಿಳುವಳಿಕೆ ; ಜ್ಞಾನ ; ಅರಿವು : ಉದ್ದವಾಗಿ
ಬಿಡುವವನು ಬುದ್ದಿ ಒಡೆವು (೪೩. ೨). ೨. ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಹಿರಿಯ
ರನ್ನು ಪೂಜ್ಯರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಗೌರವಪೂರ್ವಕ
ವಾದ ಪದ.-ಶಬ್ದ : ೧ ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸುಮನೆತನದವರಲ್ಲಿ
ಸಿರಿವಂತರನ್ನು ಸೇವಕರೂ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯರನ್ನು ಕಿರಿಯರೂ
ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿಯದು. ಆ ಬಳಿಕ ಕಿರಿಯರು ಹಿರಿಯ
ರನ್ನು. ಕೆಳಮಟ್ಟದವರು ಒಡೆಯರನ್ನು ಕರೆಯಲು ಇದು ಎಲ್ಲಾ
ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅನ್ವಯವಾಯಿತು. ಇದರ ಅವಶೇಷವೇ
ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು ; ಬುದ್ದಿಯವರು ಪುರುಷಾರಥರು.
ನುಳು ಪಡಬಾರದು (೪೩. ೧೩-೧೪) ; ಅರಮನೆಯ ಮುಟ್ಟಲಿನಿಂದ

ಯಾರೋ ಕೊಂಡರು . . . ಬುದ್ಧಿಯೋರು. ಪಟ್ಟ ಬುದ್ಧಿಯವರು (ಪುಟ. ೩) : ಆ ಹಾಡು ಕೇಳಿದೆಯಾ, ರಂಗ ? ಕೇಳಿದೀನಿ ಬುದ್ಧಿ (ಪುಟ. ೦೦೯). [<ಸಂ. ಬುದ್ಧಿ]

ಬುದ್ಧಿಗಲಿಸು (ಕ್ರಿ). ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡು : ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳು : ಪಾಠಕಲಿಸು : ಹೊದ್ದಿರಲಾರದಿದ್ದು ಹೇಳಿಸಲು ಸಾರಿದು ಬುದ್ಧಿಗಲಿಸು ಕೇಳಿದರು ಗದ್ದಿಸಿ ತೆರೆಗೊಳಿಸಿ ತಾಡಿಸುವಂತೆ ಗುದ್ದಿತು ಜಲನಿಧಿ ತುಲಿತ (ಪುಟ. ೨-೩). [ಬುದ್ಧಿ + ಕಲಿಸು]

ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಬುದ್ಧಿವಂತ, (ನಾ). ಎಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಿರಿದಾದ ಬಾಯೊಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿ ಸುವ ಅಗಲ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವ ಕೊಳವೆ : ಅರಿತ : ಒಂದೊಂದು ಮೊಳದ ಉದ್ದ ಬಿದಿನ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೊನೆಯನ್ನು ಸಿವರು ಇಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ನುಗ್ಗುವಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಬುದ್ಧಿವಂತವನ್ನು (Funnel) ಸಿಕ್ಕಿಸಿ . . . ಬಿಡಾರಿ ದೊಡ್ಡದು ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಿಸಬೇಕು (ಗ್ರಾ. ೨೨. ೦೨೬). ಬುದ್ಧಿವಂತ : ಆ ಗೋಡೆಯ ಹತ್ತಿರ ಓರಗೊಂಡ ಒಂದು ಧಾನ್ಯದ ಮೊಡ . . . ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಸೀಮೆಯೆಣ್ಣೆಯ ಹೆಚ್ಚು. ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಪಂಪೆ (ಪುಟ. ೦೦೧) : ದಳ ವಲಯ ಕೊಳವೆಯಂತೆ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಬುದ್ಧಿವಂತದ (ಫನ್ನರ್) ಆಕಾರ ಹೋಲುತ್ತದೆ (ಪುಟ. ೩, ೫೦).

[?]

ಬುದ್ಧ (ಗು). ೧. ತಿಳಿದ : ಅರಿತ : ಬಲ್ಲ. (ನಾ). ೨. ತಿಳಿದುದು : ಅರಿವಿಗೆ ಬಂದುದು : "ಬುದ್ಧಂ, ಬುದ್ಧಿಕಂ . . . ಅವಸಿತಂ, ಅವ ಗತಂ—೨ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟುದು, ಅರಿತಾಗಲ್ಪಡುವುದು" (ಪುಟ. ೩೫). ೩. ತಿಳಿದವನು : ಜಾಣ : ಬುದ್ಧಿವಂತ : ಈ ಪುಸ್ತಕ ಬುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಲ . . . ನನ್ನಂತಹ ಅಬುದ್ಧರ ಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರಚೋದನೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ (ಪುಟ. ೩೨೫). 'ನಿರ್ದಯಬುದ್ಧಿ' ಪರಾ, ೪. ಬೌದ್ಧ ಅಥವಾ ಜೈನ ಸಂನ್ಯಾಸಿ : "ಯತಿ ಬುದ್ಧಂ . . . ಜಿತಕಾಮಪ್ಪಯಂ" (ಪುಟ. ೧೫). ೫. ಪೂರ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಶಾಕ್ಯವಂಶದ ದೊರೆಯಾದ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ : ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರವರ್ತಕ : ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಜನ ಅರ್ಹಂತ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವನು : ವಿಷ್ಣುರೂಪವಾದ ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೊರ್ಮ, ಪರಾಹ, ನೃಸಿಂಹ, ವಾಮನ, ಪರಶುರಾಮ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ. ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಕಲ್ಕಿ ಎಂಬ ದಶಾವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಅವತಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು : ೧ "ಬುದ್ಧರು ೨೪ : ದೀಪಕರ, ಕೊಂಡನ್ನ (ಕೊಂಡಿನ), ಮಂಗಲ, ಸುಮನ, ರೆಪತ (ರೈವತ), ಸೊಭಿತ (ಶೋಭಿತ), ಅಮೊಮದಸ್ಸೀ (ಅನೋಮದರ್ಶೀ), ಪದಮ (ಪದ್ಮ), ನಾರದ, ಪದ್ಮನುತ್ಪರ (ಪದ್ಮೋತ್ಪರ), ಸುಮೇಧ, ಸುಜಾತ, ಪಿಯದ್ಸೀ (ಪ್ರಿಯದರ್ಶೀ), ಅತ್ಯದ್ಸೀ (ಅರ್ಥದರ್ಶೀ), ಧಮ್ಬದ್ಸೀ (ಧರ್ಮದರ್ಶೀ), ಸಿದ್ಧತ (ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ), ತಿಸ್ಸ (ತಿಪಯ), ಪುಸ್ಸ (ಪುಷ್ಪ), ವಿಪಸ್ಸೀ (ವಿಪರ್ಯಾಸ), ಸಿಖೀ (ಶಿಖೀ), ವೆಸ್ಸಭ (ವೇಸ್ವಭೂ), ಕಕುಸಂದ (ಕಕುಸಂಧ), ಕೋಣಾಗಮನ (ಕನಕಮುನಿ), ಕಸ್ಸಪ (ಕಾಶ್ವಪ) (ಬುದ್ಧವೆಂಸೋ—ಸಂ. ೨೧೮ : ಭಾರಸಂ. ೯೩). ಬುದ್ಧರು —೨೪ : ಬುದ್ಧರು—೨೪+ಗೌತಮ ಬುದ್ಧ (ಸಂ. ೨೧೮)" (ಪುಟ. ೨೯೬) : "ಶೋಧೋದನಿ, ದಶಮಳ, ಬುದ್ಧ, ಶಾಕ್ಯ, ತಥಾಗತ . . . ಜಿನ, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ : ಈ ೧೧ ಬುದ್ಧನ ಪದ್ಧತಿ" (ಪುಟ. ೦೫-೦೬) : ಬುದ್ಧನ ರಥಮಂ ಪೊಣಮಡಿಪ್ಪದಂತೆಯೆ ದೇವಲೋಕದ :

ದೇವರ್ ಸ್ವದ್ವಪರರಾಗಿ ಪಲವು ಪದ್ಧತಿಯೆಂ ಬುದ್ಧರ ಸಂದೆಯ ಮುಂಟೆ (ಪುಟ. ೯-೧೩) : ದೈವಗಳು ಜನ ಬುದ್ಧರಾದೊಡೆ ಅವಗಂ ಮನುಷ್ಯಾತ್ಮತಿಯೊಡರೇ ಮನುಷ್ಯರು ನಿಜಮಹತ್ವಮನುಡಾಗಿ (ಪುಟ. ೩೯-೪೦) : ಬುದ್ಧ, ಶಂಕರ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ವಿವೇಕಾನಂದ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹಾಪುರುಷರು ಭಾರತೀಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉದ್ಧಾರಕರು (ಪುಟ. ೦೦೩ ೦೦೪). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಜಾತಕ (ನಾ). ಗೌತಮಬುದ್ಧನ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳ ಕತೆ : ಆತನು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಗಳು ಬುದ್ಧಜಾತಕಗಳಲ್ಲಿ ಜೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ (ಪುಟ. ೯). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧದರ್ಶನ (ನಾ). ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ—ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಬುದ್ಧದರ್ಶನ ದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧತ್ವದಯಂ ವೈಶ್ಯ ಬುದ್ಧದಾಸಗೆ ಮತ್ತಾತನ ಮನೋರಥವೆ ಬುದ್ಧದಾಸಗೆ ಜಮಿ (ಪುಟ. ೯-೩). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧವಿಹಾರ (ನಾ). ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ : ನೆಗಟ್ಟು ತ್ಯುಂಗಿಪಾಲಯಪ್ರತಿಯಾದಿಹಳ್ಳಿಯುಂ ಸಾಲೆ ವಿಷ್ಣುಗೃಹಂ ಬುದ್ಧ ವಿಹಾರ ಮಹಾಪುಷ್ಪನಂ ನಾಗಾಲಯಂ ಬಾವಿ ದ್ರಿಗ್ಗಿರಿ ಶತ್ರುಂ ಕಪಿ ದೀಪ ಮಾಲೆಯನ ನಾನಾರ್ಥಮಂ ಮಾಡಿಸಲ್ (ಪುಟ. ೩೩, ೪೯-೫೯ : ೧೦೫ ೧). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಸಮಯ (ನಾ). ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ—ಮಾರ್ಗ : ಈಶ್ವರನ ಕರ್ತ ಎಂದು ಮನುಷ್ಯನೊಳೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿದುದೆಂವುಂ ಜನ ಬುದ್ಧಸಮಯ ವಿದೇಂದರಿವ ಪೆನಿಲ್ಲದಂತಾನು ತೊಡೆದು ಕಳೆದು (ಪುಟ. ೫೦-೫೦). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಾವತಾರ (ನಾ). ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಶಾವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಅವತಾರ : "ಶ್ರೀಪದ್ಮಬುದ್ಧಾವತಾರ" (ಗುಣ. ೩೦೦). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿ (ನಾ). ೧. ತಿಳಿವಳಿಕೆ : ಅರಿವು : "ಶ್ರೇಣಿ, ಪುಜ್ಞ, ಪುತಿಭಾ . . . ಬುದ್ಧಿ, ಮಾತಿ, ಮೇಧಾ, ಸಂಖ್ಯಾ, ಸಂವಿತ್ತಿ, ಉಪಲಬ್ಧಿ : —ಈ ೧೩ ಬುದ್ಧಿ" (ಪುಟ. ೩೩-೩೪) : ನಿರ್ದಯಬುದ್ಧ ಬಗಿ ಬೆರ್ಬಿ ಬುದ್ಧಿಯಾಗುಮಿಲ್ಲದೆ ಪಲ್ಲಕಲೈಯಂದಮಾದವಳಲಟ್ಟಿಗಂ ಮಜುಕಮೆಂಬಿ ಪಳಂದ ಕೆಸಲ್ಪ ಮುನ್ನ ಬೇಟಿದ ಸದ್ಗುಣದವಳದಜಾಯಂ ಶ್ರಮಮಂ ಕದುವೇಟಿಕಾಜಾ (ಪುಟ. ೦೨-೦೨) : ಅಸ್ತು ಸಮಸ್ತರಾಜ್ಯಮಂ ಮಾಡಿ ಬುದ್ಧಿಯುಸರ್ವಗ್ವೇಂದು ಪೇಳ್ವರು (೧೪. ೪೫. ೩೩೩. ೯-೧೦ : ೧೧೨) : ಅಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಒಲೆ ಉಯಿತು, ಕಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಬುದ್ಧಿ ಬಂತು (ಗಾ. ೨). ೨. ಅಭಿಪ್ರಾಯ : ಉದ್ದೇಶ : ಗಾಲಪರ ಬುದ್ಧಿಯಂ ಕೇಳ್ವ ಕುಂತ ಕೇಂದ್ರಂ ಜುಪ್ರಹಾಸಪ್ರಭುಗೆ ತನ್ನ ಕುವರಿಯಂ ಗಾಂಧರ್ವವೈವಾಪದಿಧಿ ಯಂದ ರಾಜ್ಯಸುತಂ ಧಾರೆಯೆರೆವಿತ್ತು (ಪುಟ. ೦೦೬-೦೦೭). ೩. ಮನಸ್ಸು : ತಿಂಗಳಂತೆ ಮರಳಿ ಬರುವಂ ಭಾವೆಯಂ ಭಾವಿಸುತ, ಭಾವಿನಿ ಸಮಾಧಾನಬುದ್ಧಿಯಂ ಮೇಲ್ಕೇಳಿಕಲ್ತಂ ನಡೆದಂ ಶಿವಾಯತನಕ್ಕೆ (ಪುಟ. ೩೩-೦೩೪). ೪. ಹಿರಿಯರನ್ನು ಪೂಜ್ಯರನ್ನು ಗೌರವಾರ್ಥ ವಾಗಿ ಸಂಪೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ : ಮಂದಾರಧ್ವಜನು ಬುದ್ಧಿಯೆಂದು ಕರಪಂ ಮುಗಿದು (ಪುಟ. ೩೩-೩೪) : "ಮೇದೇನಯ್ಯಾ ?" ಎಂದು ಅರಸಂ ಕೇಳಿದರೆ "ಅದು ಮೇದು ಬುದ್ಧಿ" ಎಂದೇ ಜುಡಿಪರು (ಪುಟ. ೩೩-೩೪) : ಅಷ್ಟ ಮೊತ್ತಿಗೆ ದೊರಗದ ಯಾರೋ "ಬುದ್ಧಿ" ಎಂದರು (ಪುಟ. ೩೩-೩೪). ೫. [ಜೋತಿ] ಲಗ್ನದಿಂದ ಪಂಚಮರಾಶಿ : ಶ್ರೀಶೋಣಿಪ್ರಾಂತ್ಯವಾ ಸಮಮಂ ಪಂಚಮರಾಶಿ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಕುಂ . . . ಲಗ್ನಕೃಷ್ಣಮಾಸಂ (ಪುಟ. ೦-೩೩). ೬. [ತರ್ಕಶಾ] ಸಾಂಖ್ಯಮತ ದಂತೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮನಸ್ಸು, ಅಜಂಕಾರ, ಬುದ್ಧಿ ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಂತಃಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :

ಬುದ್ಧಿ. ಅಹಂಕಾರ, ಮನಸ್ಸು ಎಂದು ಮೂರು ಅಂತಃಕರಣಗಳು (ಒಂದನು- ೩೦). ೭. ಪಂಚಭೂತ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಚಿತ್ತವೆಂಬ ಆತ್ಮನ ಹಾಲ್ಕು ಅಂತಃಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ೫ ಸಾಂಖ್ಯಮತದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಅಂತಃಕರಣಗಳು ಮೂರಾದರೆ ಶ್ರೀಶಂಕರರಾದ್ಯಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮನ ಅಂತಃಕರಣಗಳು ಹಾಲ್ಕು. ಅವುಗಳ ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ : "ಚಂಚಲ ಹುಟ್ಟುವುದು ಮನಸ್ಸು. ನಾನು ಜನ್ಮದು ಯಂಬುವುದು ಅಹಂಕಾರ, ಇದು ಇಂತಹದಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು ಬುದ್ಧಿ, ಕೇವಲ ಭಗವಂತನಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ವರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಚಿತ್ತವೆನಿಸುವುದು. ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುಬುದ್ಧಿ ಮರ್ಯಾದೆಯಿರದ್ದು ವಿಧಗಳುಂಟು. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದು ಸುಬುದ್ಧಿ. ಮಾರ್ಗವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬುದ್ಧಿ" (ಒಂದನು- ೩೦-೩೧ ಅಧ್ಯಾಯ) : ಪೃಥ್ವಿ ಅಪ್ಪ, ತೇಜ ಮಯಾ ಅಹಂಕಾರವೆಂಬ ಮಂಚಭೂತ ಮನ ಬುದ್ಧಿ ಚಿತ್ತ ಅಹಂಕಾರ ಚಿತ್ತಾಪ್ಪಯಾಕರಣಗಳು ಸತ್ತ್ವ ರಜ ತಮದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಎತ್ತರವೆಂದಿರುವರು (ಒಂದನು- ೩. ೩೦-೩೧). ೮. (ಕೈವಲ್ಯನವನೀತ ಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ) ಆತ್ಮನ ಅಂತಃಕರಣಗಳಾದ ಜ್ಞಾತ್ಯ, ಅಹಂಕಾರ, ಚಿತ್ತ, ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಎಂಬ ಐದು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಬಹುದು ನಭವೇ ಜ್ಞಾತ್ಯ ಭೂತಕರವೆಯ ಹಮ್ಮು ಜಲಾಂತ ಕೊಡಲಿರುವ ಚಿತ್ತ ಕೃಶಾಸುಭಾಗದ ಬುದ್ಧಿ ಮಾರುತನ ಹೊರಗಲಾ ಮನವಾಯಿತಂತೆ ಕರಣವಿದಿ : ಪೋಮತ್ತ್ವದ ಪರಮಸಾರವಲುದಿದವು (ಒಂದನು- ೩-೪). ೯. ಬುದ್ಧಿ, ಸುಖ, ದುಃಖ, ಇಚ್ಛೆ, ದ್ವೇಷ, ಪ್ರಯತ್ನ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರ ಎಂಬ ಆತ್ಮನ ನವವಿಧ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬುದ್ಧಿ, ಸುಖ, ದುಃಖ, ಇಚ್ಛೆ, ದ್ವೇಷ, ಪ್ರಯತ್ನ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರ-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಗುಣಗಳೆಂದು ತಾರ್ಕಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಒಂದನು- ೩-೪). ೧೦. ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಮೇಯದ ಪನ್ನೆರಡು ಭಾಗಗಳಾದ ಆತ್ಮ, ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಅರ್ಥ, ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ದೋಷ, ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯಭಾವ, ಫಲ, ದುಃಖ ಮತ್ತು ಅವರ್ಗ ಎಂಬವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆಂದರೆ-ಆತ್ಮ, ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಅರ್ಥ, ಬುದ್ಧಿ . . . ಅವರ್ಗವೆಂದು ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಪ್ರಮೇಯ ವನ್ನು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿರುವರು (ಒಂದನು- ೧೦೧). ೧೧. [ದ್ವೈತ] ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ದ್ರವ್ಯದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪರಮಾತ್ಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಜೀವಾತ್ಮ, ಅನ್ಯಾತ್ಮಾಕಾರ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಗುಣತ್ರಯ, ಮಹತ್ತ್ವ, ಅಹಂಕಾರ ತತ್ತ್ವ, ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು, ಇಂದ್ರಿಯ, ಮಹತ್ವ, ಭೂತ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಅವಿನ್ಯ, ವರ್ಗ, ಅಧಿಕಾರ, ಕಾಲ, ವಾಸನಾ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಎಂದು ದ್ರವ್ಯಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತು (ಒಂದನು- ೩೩). 'ದ್ರವ್ಯ' ಪರಾ. ೧೨. ಹತ್ತು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಗುಣದ ನಲವತ್ತು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧ : ಸ್ವೇಷ, ಶಬ್ದ, ಬುದ್ಧಿ, ಸುಖ . . . ಪಾರ್ಥ. ಸೌಭಾಗ್ಯವೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲವತ್ತು ವಿಧ ಗುಣಗಳು (ಒಂದನು- ೩೩). 'ದ್ರವ್ಯ' ಪರಾ. ೧೩. [ಶೈವ] ಶೈವಾಗಮದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವ, ಶಕ್ತಿ, ಸದಾಶಿವ, ಈಶ್ವರ, ಶುದ್ಧವಿದ್ಯೆ, ಕಾಲ, ನಿಯತಿ, ಕರೆ, ವಿದ್ಯೆ, ರಾಗ, ಪುರುಷ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಗುಣ, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಚಿತ್ತ, ಶೋತ್ರ, ಶ್ವರ, ಮೇತ್ರ, ಜಿಹ್ವ, ಭ್ರೂಣ, ವಾಕ್ಯ, ಪಾದ, ಪಾಣಿ, ಪಾದಂ, ಉಪಸ್ಥ, ಶಬ್ದತನ್ಮಾತ್ರ, ಸ್ಪರ್ಶತನ್ಮಾತ್ರ, ರೂಪತನ್ಮಾತ್ರ, ರಸತನ್ಮಾತ್ರ,

ಗಂಧತನ್ಮಾತ್ರ, ನಭಸ್ಸು, ಮಾಯಾ, ವಹ್ನಿ, ಜಲ, ಭೂಮಿ, ಎಂಬ ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪಟ್ಟಿಂಶ ತತ್ತ್ವಗಳು-ಶಿವ, ಶಕ್ತಿ . . . ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಮನಸ್ಸು . . . ಜಲ, ಭೂಮಯ : (ಇವು ಶೈವಾಗಮದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ತ್ವಸಂದೋಹಗಳು) (ಒಂದನು- ೩೩-೩೪). ೧೪. [ಜೈನ] ಬುದ್ಧಿ, ತಪ, ವಿಕ್ರಿಯ, ಜಿಹ್ವ, ರಸ, ಬಲ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷೀಣ ಎಂಬ ವಿಳಂಬಗಯ ಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶ್ರೀಲೋಕ, ಕ್ಷೋಭಕಾರಣ, ತೀರ್ಥಕರ ಪುಣ್ಯದೇಹಗಳನ್ನು ಮೋಡತಪಾಪನೆಗಳಂ ಭಾವಿ ಭಾವನೆಯೊಳಾದ ಬುದ್ಧಿಕೋವಿತ್ರದೈವದ ರಸ ಬರಾಕ್ಷೀಣಾಭಿಧಾನ ಸಪ್ತದ್ವಿಗಳೊಳಂ ನೆಹಿದು (ಒಂದನು- ೩-೩೪). ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ - ಅವಿವಿಧದ ಕೊಡಿದುದು : ಶ್ವಾಂತಿಯನ್ನು ನೆಟ್ಟದ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ವಿಚಾರವೇ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೆಂಬ ವಾದವೇ ಬುಧಾರೂಢವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆಧಾರಿತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬುಧಾ, ರೂಢವಾದಗಳೆಂದು ಮಂಗುಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಒಂದನು- ೩, ೩೪). ಬುದ್ಧಿಮಾತು - ವಿವೇಕದಿಂದ ಕೊಡಿದ ಮಾತು : ಹಿತವಚನ : ಬುದ್ಧಿಮಾತು ಹೇಳಿದರೆ ಕೇಳಬೇಕನ್ನು (ಒಂದನು- ೩-೩೪ ಕೃತಿ) : ನಿನಗೆ ಒಂದು ಬುದ್ಧಿಮಾತು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ನಿನ್ನ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಪರಗೆ ಬಂದೇಕಾಯಿತು (ಒಂದನು- ೩೪). ಬುದ್ಧಿಯೋಚನ - ಅರಿವುಳ್ಳವನು : ವಿವೇಕ : ಹಸ್ತಜ್ವರಂ ಬುದ್ಧಿಯೊಡೆಯರೂ ಯೋಗ್ಯರಾದುದುಮಾತು ಮಾಡಿ (ಒಂದನು- ೩-೩೪) : ಇನ್ನೂ ಪಾಂಡವರೊಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಬುದ್ಧಿಯೊಡೆಯರಾರಾನುಂ ನಂದಿವರ (ಒಂದನು- ೩-೩೪ ಕೃತಿ). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿಬುದ್ಧಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಬುದ್ಧಿ, ಕ್ರಿಯಾ, ವಿಕ್ರಿಯಾ, ತಪ, ಬಲ, ಜಿಹ್ವ, ರಸ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷೀಣ ಎಂಬ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಕೃತಿ : ೫ ಈ ಬುದ್ಧಿಬುದ್ಧಿ ಯಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ "ಕೇವಲಜ್ಞಾನ, ಅವಧಿಜ್ಞಾನ, ಮನಃಪರ್ಯಾಯಜ್ಞಾನ, ದೀಪಜ್ಞಾನ, ಕೋಷ್ಠ ಬುದ್ಧಿ, ಪದಾನುಸಾರಿತ್ವ, ಸಂಭಿನ್ನ ಶೋಕತತ್ತ್ವ, ದೂರಾಸ್ಥಾದನ, ದೂರಸ್ಪರ್ಶ, ದೂರದರ್ಶನ, ದೂರಶ್ರವಣ, ದೂರಪ್ರಾಣ, ದರವ್ಯವರ್ತ, ಚತುರ್ದಶಪೂರ್ವತ, ಅಪ್ಪಾಂಗಮಹಾನಿವಿತ್ತತ್ತ್ವ, ಪ್ರಜ್ಞಾಶ್ರವಣತತ್ತ್ವ, ಪ್ರತ್ಯೇಕಬುದ್ಧಿತ್ವ, ವಾದಿತ್ವ" (ಒಂದನು- ೧೦೩) : ಕೇವಲಜ್ಞಾನವಾದುದು : ಮರ್ಯಾದಾಜ್ಞಾನಂ . . . ಪ್ರತ್ಯೇಕಬುದ್ಧಿತ್ವಂ ಪ್ರವಾದಿತ್ವಮದಪ್ಪಾದಕಪ್ರಕಾರಮಪ್ಪ ಬುದ್ಧಿಬುದ್ಧಿಯೊಳಂ . . . ನೆಹಿದು (ಒಂದನು- ೧೦೩-೧೦೪ ಕೃತಿ) : ಬುದ್ಧಿಬುದ್ಧಿಯುಂ ಕ್ರಿಯಾಬುದ್ಧಿಯುಂ ವಿಕ್ರಿಯಾಬುದ್ಧಿಯುಂ ತಪೋಬುದ್ಧಿಯುಂ ಬಲಾಬುದ್ಧಿಯುಂ ಜಿಹ್ವ ಬುದ್ಧಿಯುಂ ರಸಬುದ್ಧಿಯುಂ ಕಕ್ಷೀಣಬುದ್ಧಿಯುಂ ಎಂದೆಂಟು ಭೇದ ಮಕ್ಕುಂ (ಒಂದನು- ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿಕಲಿ 'ಬುದ್ಧಿಗಿರಿ' ನೋ.

ಬುದ್ಧಿಕಲಿಸು 'ಬುದ್ಧಿಗಿರಿಸು' ನೋ.

ಬುದ್ಧಿಗಮ್ಯ (ಗು). ೧. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುವ : ಭಾಷಾಜ್ಞಾನ- ವ್ಯಾಕರಣಗಳ ಬಲದಿಂದ ಅಯಬಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಿ. ಬುದ್ಧಿಗಮ್ಯ ಅನಂದ ! (ಒಂದನು- ೧೦೩). (ನಾ). ೨. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುವಂಥದು : ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರಿಸುವಂಥದು : ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾದನೆ ಬುದ್ಧಿಗಮ್ಯವಾದರೆ . . . ಪ್ರಕೃತಿಸೌಖ್ಯವರ್ಧದ ಅನಂದಾನುಭವ ಹೃದ್ಯದ್ಯ (ಒಂದನು- ೧೦೩-೧೦೪). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿಗಿರಿ. ಬುದ್ಧಿಕಲಿ (ಕ್ರಿ). ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದುದು.-ಪದ : ಪುಟ್ಟ ನಾ ಬುದ್ಧಿಗಿರಿತು ನಿನ್ನಿತ್ತೆಯ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡದು (ಒಂದನು- ೩-೩೪). ಬುದ್ಧಿಕಲಿ : ಪುದುಗಿನ ಮನೆಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಡು ಎಂದು

ಏನೋ ಬುದ್ಧಿಶೀಲಿ ಎಂದು ಎರಡು ಪುಟ: ಹೊಡೆದರೆ (ಕ್ರ. ೬. ೫೦).

[ಬುದ್ಧಿ + ಕಲಿ (<ಕಲ್ಪ)]

ಬುದ್ಧಿಗೊಳಿಸು, ಬುದ್ಧಿಶೀಲಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ತೀವ್ರವಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡು : ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡು : ಇಹಾಂ ಏನಗೇನೆಂದು ಬುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವೆನೆನಗೆ ಕ್ಷೇಮಪುರುಷನಿಗೆ ತೇಜಮುಮಂತಕ್ಕುಮಂತೆ ಮಾಡು (ತಾಂ. ೧೩-೨); ದಂಡಿದೋಳಿಗಳುಂ ಪ್ರಾಣಾಂತನಪ್ತಿ ಕೊಂಡಿರಿ ತೊಲಗೊಡೆ ನಾಕೆ ಮಿಂಡಿಯರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವಂತೆಲವಳ್ಳು ಮುಂದಿಗೊಳಿಸದರಿಂದವು (ತಾಂ. ೨೭-೨೮). ೨. ತೀವ್ರವಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಿಸು. - ದಂಡಿಸು. - ಪಟ್ಟುಕೊಡು : ಕೋಪದಿಂದ ಅವನನ್ನೊಡೆದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಡಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದನು (೪೭೨. ೨೦). **ಬುದ್ಧಿಶೀಲಿಸು :** ೧. ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿಶೀಲಿಸಿದಂಥ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವು ಚುರುಕು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ವಿವರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಬೇಕು (೫೪೨. ೬); ತನಗುಂಟಾದ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸು ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿಶೀಲಿಸು (೪೫೩. ೨೦-೨೧). ೨. ನಾಲ್ಕು ಲಾಕ ಬಿಗುವು ಇವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಶೀಲಿಸೋದು ಒಟ್ಟು ಇವನ ಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು ಶಿರುವರಲ್ಲ (ತಾಂ. ೨೦೬). [ಬುದ್ಧಿ + ಕಲಿಸು]

ಬುದ್ಧಿಗುಡು (ಕ್ರಿ). ತೀವ್ರವಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡು : ದುಲ್ಲಗೆ ಭೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದವನೊಡನೆ ಹವ್ಯಾಗಾರದಿಂದೆಂದು ಬುದ್ಧಿಗುಡುತ್ತಾ ಪವರ್ತಕ ಚಿಟಿಯರೆ ವಜ್ರಂ ವಿಜಾ. . . ಮೃಗಾಕ್ಷಿ ಪರಿತಂದದ್ದು ಕ್ಷೇನಂ ಕೋಡಿದಳೆ (೫೩. ೨೬-೨೭). [ಬುದ್ಧಿ + ಕುಡು (<ಕೊಡು)]

ಬುದ್ಧಿಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಅರೋಪಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ವಿಚಾರ ಹೀನವಾಗು : ವಿವೇಕವಿಲ್ಲವಾಗು : ಮುಟ್ಟುರ್ ಭೃತಿಗಟ್ಟುರ್ ಗತಿ ಗಟ್ಟುರ್ ಬುದ್ಧಿಗಟ್ಟುರುತ್ತಿಗಟ್ಟುರ್ (೫೦೪. ೨-೩); ಸರಿ ಮಾಯಾ ಮೋಹಮಾಟಾದಿ ಹೊ ಭೃತಿಗಟ್ಟುಂ ಪುಠಾ ಧಾತುಗಟ್ಟುಂ . . . ಕರಂ ಬುದ್ಧಿಗಟ್ಟುಂ (೪೫೩. ೨೬); ಇವನೊಬ್ಬ ಬುದ್ಧಿಗಟ್ಟು ಕವನಿಂದ ಅಪ್ಪ! (೫೪೩. ೨೬). [ಬುದ್ಧಿ + ಕೊಡು]

ಬುದ್ಧಿಗೊಡಿ (ನಾ). ತೀವ್ರವಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ತೀವ್ರಗೊಡಿ : ಈ ಪಾಟಿ ದುಷ್ಟತಂಗಳ್ಳಿ, ಆ ಬುದ್ಧಿಗೊಡಿ ಮೆಲೆಯವನು, ಇನ್ನಾರೋ ಎಂದ ರೇಣಿ ಇದಿಯ ಉರಗಿಬಿಟ್ಟುಕೇ ? (ತಾಂ. ೨೦೪). [ಬುದ್ಧಿ + ಕೊಡಿ]

ಬುದ್ಧಿಗೊಡಿತನ (ನಾ). ತೀವ್ರವಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಮಹಿಮೆ : ಬುದ್ಧಿಗೊಡಿತನಿಂದ ಪರಜಾಲ್ಪದ ಸಂವಿಧ ಹೋಗಲಾಡಿಕೊಂಡು . . . ಮನ ಹೇಸದೆ ಬಂದಿರಣ್ಣ (ತಾಂ. ೨. ೬೭-೬೮); ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೀವ್ರವಾದ ಹೊರತು ಮುದುವುಂಥ ಮಹತ್ವದ ಸಂವಿಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಕೀವಲ ಬುದ್ಧಿಗೊಡಿತನ (೪೫೩. ೨೦೨). [ಬುದ್ಧಿಗೊಡಿ + ತನ]

ಬುದ್ಧಿಜೀವಿ (ನಾ). ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ನೀಡುವವನು : ಬುದ್ಧಿಶೀಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು : ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಯಾದ ಈತನನ್ನು ಕ್ರಮವಂತೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೋಷವುಂಟಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶ (ತಾಂ. ೨೭) : ಕನ್ನಡಿಗರು ಭಾವಜೀವಿಗಳು, ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳಲ್ಲ (೫೫೩. ೨೦). [ನಾ. ಬುದ್ಧಿ ಜೀವಿ]

ಬುದ್ಧಿಬಾರಿಪ್ಪ (ನಾ). ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದು : ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದು : ಪ್ರಾಣಮಾಪ್ತನ ಹೃದಯದಾರಿಪ್ಪ, ಕರ್ತವ್ಯದಾರಿಪ್ಪ, ಬುದ್ಧಿ ಬಾರಿಪ್ಪಗಳು ಕರಣವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ಅವಿವಾಹದ ಬದುಕಿಗೆ ಆಲಾಗುವವರೆಗೆ 'ಕಾದೇಲಿ'ಗಳು ಏನು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು? (ತಾಂ. ೬ ಕ್ರ. ೨೭). [ನಾ.]

ಬುದ್ಧಿಪಾತ (ನಾ). ತೀವ್ರವಿಕೆಯು ಇಲ್ಲವಾಗುವುದು : ಸ್ಮೃತಿವಿಭ್ರಮದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಪಾತವಾಗುತ್ತದೆ (ತಾಂ. ೨೦೬). [ನಾ.]

ಬುದ್ಧಿನಿರೂಪ (ನಾ). ಪ್ರಭುವಿನ ಅಜ್ಞೆ : ರಾಜಾಜ್ಞೆ : ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರ ಬುದ್ಧಿನಿರೂಪವ ಮೇರಿಗೆ ಮಾಮಮುದ್ರೆ ಶಿರಾಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಾದ ಮೊದಲ ಶಿರಾಪ್ರತಿಷ್ಠೆ (೨೪. ೨೪೧. ೪೪೩. ೪೫-೪೬; ೪). [ನಾ.]

ಬುದ್ಧಿನಿಷ್ಠತೆ (ನಾ). ಅರಿವಿನ ಬಗೆಗಿರುವ ಆಸಕ್ತಿ. - ಶ್ರದ್ಧೆ : ಬುದ್ಧಿನಿಷ್ಠತೆ, ಹೃದಯಸಂಪನ್ನತೆ, ಸಾತ್ವಿಕತೆ, ಸಹಜಸಹಾನುಭೂತಿ, ಸಾಮಾನ್ಯದ ದಾರಿಯ ಸಂಕಲ್ಪ ಇಲ್ಲದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ. - ಈ ಪದ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾನವನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ (ತಾಂ. ೨೪). [ನಾ. ಬುದ್ಧಿನಿಷ್ಠತಾ]

ಬುದ್ಧಿವೇಳೆ 'ಬುದ್ಧಿವೇಲು' ನೋ.

ಬುದ್ಧಿಬಲ (ನಾ). ೧. ಅರಿವಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. - ಶಕ್ತಿ : ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ದೈಹಿಕವಾದಿಂದ ಆಗದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಸಾಧಿಸುವುದು (೨೦೨). ೨. (ಉಕ್ತ) ಚತುರತೆಯಿಂದ ಆಡುವ ಆಟ; ಚದುರಂಗ. [ನಾ./ಮಾ. ಬುದ್ಧಿಬಲ]

ಬುದ್ಧಿಭ್ರಂಶ (ನಾ). ತಲೆಕೆಡುವಿಕೆ : ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆ : ದಾಸ್ತ ಹಣ್ಣು, ಯಕ್ಷಮಧುಕೆ, ಇವೈಹವು, ವಿಜ್ಞಾನದ ಹಣ್ಣು . . . ಲಾಮಂಜ ಇವಂ ಕಣ್ಣಾಯವನಿಬ್ಬರೂ ಶಿವಕಣ್ಣಾಯವನಾದರೂ ಸೇವಿಕೆ ಸಮಸ್ತತ್ವಕ್ಕೆ ಮದಮೂರ್ಘ, ಬುದ್ಧಿಭ್ರಂಶ ಇವೆಲ್ಲ ಪರಿಹರಮಾಡುಂ (೫೪. ೨೫); ಇದು ಕೀವಲ ಬುದ್ಧಿಭ್ರಂಶದ ಅರಂಭ ಮಾತ್ರ (ತಾಂ. ೨೪). [ನಾ.]

ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆ (ನಾ). ಹುಚ್ಚು : ಬುದ್ಧಿವಿಕಲ್ಪ : ಅರೋಪದರ್ಶನವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆಯಾಗಿ ಕೂಗಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ವೈದ್ಯ . . . ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ (೨೦೪. ೨೪); ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ . . . ಕೆಲವು ಮೇಲೆ ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ (೪೫೩. ೨೬). [ನಾ. ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆ]

ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆ (ನಾ). = ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆ : ಕ್ಷತ್ರಿಯರಲ್ಲಿರುವ ನಿಜವೆ ಗಂಡನು, ಮತ್ತೊಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಎಂದು ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆ (೪೫೩. ೨೪); ಪಕ್ಷನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಬರುವುದು ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆಯೇ ಆಗಿರತೀ? (೫೪. ೧. ೨-೩). [ನಾ. ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆ]

ಬುದ್ಧಿಭ್ರಾಂತಿ (ನಾ). = ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆ : ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಮಾನವನೊಂದು ಬುದ್ಧಿಭ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಮನಸ್ಸೊಂದು ಸಮಾಜಾನುಸಾರವಾದ ನೆಲೆಯು ಕಾಣಿಸದೆ ದಂದಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು . . . ಜಗದ್ವ (ತಾಂ. ೨೦೬). [ನಾ.]

ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆ (ನಾ). ಜಾಗೃತನ : ಚಾತುರ್ಯ : ಬರಿಯ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಯೋ ಅಥವಾ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗದು (೨೦೪. ೨೫); ಮಗಳ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತು (ತಾಂ. ೨೦೪). [ನಾ. ಬುದ್ಧಿಮತ್ತಾ]

ಬುದ್ಧಿಮಹರ್ವಿ (ನಾ). = ಬುದ್ಧಿಮುದ್ದಿ : ಬುದ್ಧಿಕ್ರಿಯಾವಿಹಾರವೆಂದೇ ಬೇಕಾದರೂ ಕ್ಷೇತ್ರಧಾರದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಮಾಪ್ತಿಯಾದವನು ಅಲ್ಲಿ ಕೇವಲಜ್ಞಾನವುಂ . . . ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದವುಂ ಪಾದಿತ್ವವುಂ ಎಂದು ಬುದ್ಧಿಮಹರ್ವಿ ಪರಿಣೆಂಬ ತೆಜಂ (ತಾಂ. ೨೭). 'ಬುದ್ಧಿಮುದ್ದಿ' ಪರಾ. [ನಾ.]

ಬುದ್ಧಿಮಾಂಡ್ಯ (ನಾ). ಅರಿವಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಆಲಸ್ಯ : ಬುದ್ಧಿಯ ಜಡತೆ : ಪದ್ಮ ಕಾರುಂಡು ಆಹಾರಗಳು ಹೇಗೆ ಬುದ್ಧಿಮಾಂಡ್ಯವನ್ನು ತರುತ್ತವೆಯಾದ್ಯೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಆಸ್ತಿಭೂತಿಯನ್ನು ತೀರಿಸುತ್ತಾರೆ (ತಾಂ. ೧. ೨೫೫. ೨೫೫); ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಬುದ್ಧಿಮಾಂಡ್ಯವನ್ನುಂಟು

ಮಾಡುವ ಸುರೆ . . . ಅದ್ವೈತ, ಅವಿವೇಕ ಇವು ಪಾಪಕಾರಣಗಳು (ಕುಶಾ. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿವಂತ, (ನಾ). ದಿ. ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಚತುರ; ಜಾಣ; ನೀನಷ್ಟೇ ಕರಂ ಬುದ್ಧಿವಂತಂ (ಕಂಕಣ. ೨೯೨-೯); ಮೈಯಲಿ ನಾರಿ ಯಲಿ ನದಿಯಲಿ ಜಾರಿಯಲಿ ನಯವಿದಿದು ತೊಂಬುದು ಕಾರಿಯಾವನವ ಬುದ್ಧಿವಂತನು (ಕಾಶಾ. ೩೩ ೧೯); ಬುದ್ಧಿವಂತನಲ್ಲ ರಂಗನು ಮುದ್ದು ಮಾಡಿ ಮಗನ ಸಲಹೆದ ಗೋಳಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೦೪ ಶ್ಲೋ). ೨. ಉದಿಸಿ ಹಿರಿಯ; ಹಳ್ಳಿಯ ಮುಖಂಡ; ಈ ಕಂಠೇಕಾಪಿಗಳು ಇರುವ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತನೆಂಬವನೊಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ ಇರುವನು (ಕಾಶಾ. ೧೩೦). [ಸಂ. ಬುದ್ಧಿವಂತ]

ಬುದ್ಧಿವಂತ, 'ಬುದ್ಧಿವಂತ' ನೋ.

ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ (ನಾ). ಜಾಣತನ; ಚಾತುರ್ಯ; ಶಂಭು ಮಂಡಿಕೇರಿಯ ಹೈಕೂಲು ಸೇರಿ ಅದ್ವಿ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಮುಂಢುಮಯುಕ್ತಿದ್ದುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ (ಕಂಕಣ. ೩೦); ಈ ಹಸುವನ್ನು ತೃಪ್ತಪಡಿಸಲು ಇಡೀ ಮಾನವಜಾತಿಯೇ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ (ಕಾಶಾ. ೧೩೩). [ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ + -ಇಕೆ]

ಬುದ್ಧಿವಂತ (ನಾ). ಜಾಣ; ಚತುರ; ನಿಮ್ಮ ತಂಗಿ ಕುಂದಾ ಬುದ್ಧಿವಂತ (ಕಾಶಾ. ೧೩೯); ಚನ್ನಮ್ಮನು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಯೂ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ದೀರಘ ಅಗದ್ದಳು (ಕಾಶಾ. ೧೪೦). [ಬುದ್ಧಿವಂತ + -ವಿ]

ಬುದ್ಧಿವಂತಿ (ನಾ). = ಬುದ್ಧಿವಂತೆ; ಬುದ್ಧಿವಂತಿಯಾಗಿ ನಡೆವುದು; ಸದ್ವರ್ತಮಾನವ್ಯು ಮಾಡುದು (ಕಾಶಾ. ೧೩-೧೦). [ಸಂ. ಬುದ್ಧಿವಂತೆ]

ಬುದ್ಧಿವಾದ (ನಾ). ವಿವೇಕವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು; ಉಪದೇಶ; ಮಗುವಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುವಳು ಎತ್ತವರಾದೆಂಬಿ (ಕಂಕಣ. ೩೩); ನಮ್ಮ ತಾಯಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಅವರ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿಯೇ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಬಹಳ ಸಲ ಅನ್ನಿಸಿತು (ಕಾಶಾ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿವಾಸನೆ (ನಾ). ವಿವೇಕವನ್ನು ತಿಳಿಸುವವಳು; ಸಮಯೋಪಾಯ ವನ್ನು ಹೇಳುವವಳು; ತನಗಿರುವ ಪರಿಚಾರಕಾತ್ಮತೆಯನ್ನೂ, ಜಾಣ್ಮೆ ಬುದ್ಧಿವಾಸಿನಿ ರಾಜ್ಯಪುರೀಜಾಣತೆ ಮನೋದಿಪ್ತಾಕಿ ನಿಜಂ ದಯಾಂಗಳೆ ಪಾಳ್ವಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿವಾಸನೆ ಕರಂ ಭಾಸ್ತತ್ಪರೋಲಕ್ಷಿ ಸಜ್ಜನ ಮಾಗದ್ ಕುಲಭೂಷಣಪ್ರತಿವರಂ ಸ್ವೀರಾಜ್ಯದಿಂ ರಿಜಿವಂ (ಕಾ. ೧೪೧, ೩೦೦. ೧೧೦-೬೬; ೧೧೩). [ಬುದ್ಧಿ + ವಾಸನೆ]

ಬುದ್ಧಿವಿಕಲ (ನಾ). ಹುಚ್ಚ; ಮತಿಹೀನ; ಕೊಡೆಯ ಮಗುವವರು ಬುದ್ಧಿಹೀನರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಬುದ್ಧಿವಿಕಲರಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದಿಹಳಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತಾರೆ (ಕಾಶಾ. ೧೪೦). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿವಿಕಲ್ಪ (ನಾ). ಹುಚ್ಚು; ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆ; ಸನ್ನ ತಾಯಿಯ ಅ ದಿನಗಳ ಸಂಕಟವನ್ನೂ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ನೆನಪಿಡುವುದಿಲ್ಲದೆ ನನಗೆ ಬುದ್ಧಿ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ (ಕಾಶಾ. ೧೩೯). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿವಿಕಾರ (ನಾ). = ಬುದ್ಧಿವಿಕಲ್ಪ; ಬುದ್ಧಿವಿಕಾರದಿಂದ ನಡೆವುವ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಶಾಲೆಯಿರುತ್ತದೆ (ಕಾಶಾ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿವಿಕಾಶ (ನಾ). ಅರಿವಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ; ಓದುವ ರೂಢಿ ಬರಿತು ಬುದ್ಧಿವಿಕಾಶವಂತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತುಂಗೂ ಗಹನವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಯ್ಯ ಮಾಡಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೯). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿವೇಳ್ 'ಬುದ್ಧಿವೇಳ್' ನೋ.

ಬುದ್ಧಿವೇಟ್, ಬುದ್ಧಿವೇಳ್, ಬುದ್ಧಿವೇಳ್, ಬುದ್ಧಿವೇಳು (ಕ್ರಿ). ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡು; ವಿವೇಕವನ್ನು ಹೇಳು; ಉಪದೇಶಿಸು; ಪರಮೆಯು ಪರಸಿ ಸೇನೆಂಬಿತ್ಯವ ಬುದ್ಧಿವೇಟ್ . . . ಕಣ್ಣ

ನೀರ್ಗಲಂ ಮಿದಿವ ಬಹುಪ್ರಕಾರವುಂಟುಮೊಟ್ಟೆದುದಾ ಪ್ರಜ್ಞಾನವೋಳ್ (ಕಂಕಣ. ೧-೩೩); ಅದು ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನವುಂಟುಮದುವುದು ಮೋನದಿಂದಿರಬೇಡೆಂದು ಬುದ್ಧಿವೇಟ್ (ಕಾಶಾ. ೩-೧೩೩). **ಬುದ್ಧಿವೇಳ್:** ಕರಿತಪ್ಪ ತೋರುವೆನು ಬೇವರು ಬರಿಯದಾಟವ ಬುದ್ಧಿವೇಳ್ವುದು (ಕಾಶಾ. ೯-೧೯). **ಬುದ್ಧಿವೇಳ್:** ಮೆಯ್ಯೋಜಿ ಬುದ್ಧಿವೇಳ್ವರನು ಮಂಟರ್ಕಳಂ ಹೊಯ್ದು ನಿಕ್ಕದಿಯಾಗಿ ರಣವೊನೆಯವರ್ಗಳಂ (ಕಾಶಾ. ೧೩. ೧೦-೩); ಜಾಣತನದ ಬುದ್ಧಿವೇಳ್ವು ರಕ್ಷಿಸ ಹೇಳು (ಕಾಶಾ. ೩೩-೧೯). **ಬುದ್ಧಿವೇಳು:** ಬುದ್ಧಿವೇಳಿ ಗೋಳಿ ನಿನ್ನ ಮುದ್ದು ಕಂದಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩ ಶ್ಲೋ); ಅವನ ಅಂತರಾತ್ಮವು ಎದ್ದು ಬಂದು ಅವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವೇಳು ಶಿಕ್ಷು (ಕಾಶಾ. ೧೪೦). [ಬುದ್ಧಿ + ವೇಟ್]

ಬುದ್ಧಿವೈಕಲ್ಯ (ನಾ). ಅರಿವಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ...ವಿರು ಪೇರು. [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ; ಬುದ್ಧಿಬಲ; ವಿಷಯ ಮನಜಾಯಲುಂ ಮಾರವಜ್ಜಿಕುಂ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳುದವಳುಂ ಪರಲೋಕ ಬಂಧಮೋಕ್ಷ . . . ಪ್ರವಾದಿಗಳೋಳ್ ಸರ್ವಜ್ಞ ಪ್ರಮಾಣತೆಯಂ ತಪ್ಪುಮಾಣತೆಗಮದೊಳ್ ಪೇಟ್ಟು ವಲ್ಲಂ ಅವರಂ ತಪ್ಪು ವೆವಲ್ಲೆಂದು ಸಮಗೃಹಣ ಸ್ವಭಾವದಿವಷ್ಟ ನಿಶ್ಚಯಂತೆತನಂ ನೆವಮಧವರ್ಗಂ (ಕಾಶಾ. ೧-೩೩ ಕ). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ (ನಾ). ಚಾತುರ್ಯವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಚತುರ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಬುದ್ಧಿ ಶಾಲಿಯಂತಾರ್ಯಕಿಯುಳ್ಳನುಂ ದೂರದರ್ಶಿಯಂತೆ ಮೇಲನೊವನುಂ . . . ಅವ್ವುದು (ಕಾಶಾ. ೩-೧೯); ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುಡುಗನ ತಾಯಿಯೂ ಇವನು ದುಂಬಲೂ ಹುಡುಗ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ ಇದೇ ಒಂದು ದಾರಿಯಾಯಿತು (ಕಾಶಾ. ೧. ೨-೧೨). [ಸಂ. ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿನ್]

ಬುದ್ಧಿಶೂನ್ಯ (ನಾ). ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ವಿವೇಕವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಬುದ್ಧಿಶೂನ್ಯನಾಗಿ ಎನ್ನಾಪದ್ವಕಾರ್ಯಾಳುಹುಡುಗನು ತಿದ್ದಿ ಹೃದಯವುದ್ದಿ ಮಾಡೊ ಪ್ರದ್ಯುತ್ಪನ್ನ (ಕಾಶಾ. ೯೩-೧೯); ಇದನ್ನು ನಾನು ಬುದ್ಧಿಶೂನ್ಯನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಡ (ಕಾಶಾ. ೯೩). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿ ಸಹಾಯ (ನಾ). ರಾಜನಿಗೆ ಸಲಹೆ ಕೊಡುವವನು; ಮಂತ್ರಿ; ಸಚಿವ: "ಮಂತ್ರಿ, ಬುದ್ಧಿ ಸಹಾಯ, ಅಮಾತ್ಯ, ಸಚಿವ...ಈ ೪ ಮಂತ್ರಿ" (ಕಾಶಾ. ೩೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿ ಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). [ಯೋಗಿ] ಅರಿವಂತನುನಾಲ್ಕು ಸಿದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ೧ ಬುದ್ಧಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ "(ಅ) ಜಗಜ್ಜನನ, ಜಗದ್ರಕ್ಷಣ, ಜಗತ್ಸಂಹರಣ, ಇಷ್ಟಕರಣ, ಅಭಿಮತಲೋಕಪ್ರವರ್ತನ, ಅಸದ್ಭರಲೋಕನಿವಾರಣ, ಅಶುಭ ಕರಣ, ಶುಭಕರಣ (ವಿಚಿಂ. ೬-೪೫೭). (ಆ) ಅಭ್ಯಾಸಾಂತರದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಿ ಗುಣಗಳು: ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿವೇಕ, ಸಕಲಭೋಗವಿರಕ್ತಿ, ಪರಮಶಾಂತಿ, ಅವ್ಯಭಿಚರಿತಭಕ್ತಿ, ದೃಢತರದೈ, ವೈದಿಕ್ಯಸ್ಮಿತ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ, ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ (ವಿಚಿಂ. ೬-೪೫೭)" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩); ಜಗಜ್ಜನನ ಜಗದ್ರಕ್ಷಣ . . . ಶುಭಕರಣವೆಂಬಿವು ಬುದ್ಧಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳೆವ ಜೊಡೆನೆ ಮೊದಲ್ಪಡತಕ್ಕವು ಗುಣಮುಖ ಕೊಡಿದಜಾವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳಿಂ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿ ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿರ್ವಂ (ಕಾಶಾ. ೨೩೩). 'ಸಿದ್ಧಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). [ದೋಷಿ] ಚಾತಕನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ. ಲಗ್ನದಿಂದ ಗುರುತಿಸುವ ಐದನೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರ: "ಬುದ್ಧಿಶಾಸ್ತ್ರ...ಲಗ್ನದಿಂದ ಐದನೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರ" (ಕಾಶಾ. ೩೦. ೩೧೦). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿಹೀನ (ನಾ). ಮೆತಿಹೀನ ; ದಡ್ಡ : ಬುದ್ಧಿಹೀನರ ಮಾತ ಕೇಳಿ ನಾ ಮರುಳಾದೆ (ಕೂದ. ೨. ೨-೩) ; ಉದ್ದು ಮೇದ ಕತ್ತೆಯ ಹಾಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೀನನು (ಗಾ). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧಿಹೇಳು 'ಬುದ್ಧಿವೇಲು' ನೋ.

ಬುದ್ಧುದ್ಧ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗ : 'ಬುದ್ಧುದ್ಧ ನೇತ್ರ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಬುದ್ಧುದ್ಧ]

ಬುದ್ಧುದ್ಧ (ನಾ). ನೀರಿನ ಮೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆ ; ಬೊಬ್ಬಳಿ : ಜಲದಾ ಚೋಷೋಪಮಂ ಬುದ್ಧುದ್ಧವನು ಫಣನಹಿಂದಾಯಮಾನಂ ಜಲರೇಖಾಕಾರವನು ಬುದ್ಧುದ್ಧವನು ಫಣನಹಿಂದಾಯಮಾನಂ ಸಂಧರ್ಯಂ (ಕಾ. ೬-೨೦) ; ಕೆಡುತ್ತ ಹುಟ್ಟುತ್ತ ಕಡಲ ತೆರೆಗೆ ಬುದ್ಧುದ್ಧದಂಗೆ ಜಡಧರಂಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆ . . . ನೂದಿದ ಧಾತುನಿಂತು ನಡೆಸಲು ಬಸವನೇ ಬಲ್ಲ (ಕಾ. ೬-೨೩) ; ಹಯಮೋಹರದ ತೆರಮಾರೆಯಲಿ ಬಲಾರ್ಥದೊಂದು ಬುದ್ಧುದ್ಧವೆಂಬಿ . . . ಅಂಬರಾರ್ಥವ ಗುಣಾ ನಿಗಲಕ್ಕೊಡುತದೆ ಬಹುವಿಧದ ವಾದ್ಯವಿದಾಯರಥದಲಿ (ಕಾ. ೬-೨೩). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧುದ್ಧೇತ (ನಾ). ೧. ಬುದ್ಧುದ್ಧವೆಂಬ ರೋಗವುಳ್ಳ ಕಣ್ಣು. ೨. ಬುದ್ಧುದ್ಧವೆಂಬ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗವುಳ್ಳವನು; ನೇತ್ರರೋಗಿ : ಉದಯಸ್ಥಂ ದಿನನಾಥನಾಗಿ ವಿಶಲಕ್ಷಂ ನಿರ್ಭಯಂ ನಿರ್ಭಯಂ ಸದಸಂ . . . ಇಂದುಗೃಹಗೃಹಾ ಯಾದುದು ಬುದ್ಧುದ್ಧೇತಂ (ಕಾ. ೧೦-೧). [ಬುದ್ಧುದ್ಧ + ನೇತ್ರ]

ಬುದ್ಧುದಾಕ್ಷ (ನಾ). = ಬುದ್ಧುದ್ಧೇತ ೧ : ಬುದ್ಧುದಾಕ್ಷರೋಗದಲ್ಲೂ ಯಾವುದು ಹೊಗಳಿನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು (ಕಾ. ೧-೨೬ ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಬುದ್ಧುದಿಸು (ಕ್ರ). ನೀರಂಗುಳ್ಳೆಯೇಳು; ಬೊಬ್ಬಳಿಕೆಯೆಂಬಾಗು : ದಿವ್ಯರವಿ ಅವನ ಹೊರಪಾಲಿನಂತೆ ಬುದ್ಧುದಿಸಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಪ್ರೌಢಮ ಬರುತ್ತದೆ (ಪಾಂ. ೩ ಕುಸು. ೩) [ಬುದ್ಧುದ್ಧ + ಇಸು]

ಬುದ್ಧಿ.. 'ಬುದ್ಧಲಿ' ನೋ.

ಬುಧ (ಗು). ೧. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ; ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೨. ವಿದ್ವಾಂಸ; ಪಂಡಿತ : "ಸೂರಿ ಬುಧಂ ಕವಿ ವಾಗ್ನಿ . . . ಸೂರಾದಂ ವಿದ್ವಾಂಸಂ" (ಪು. ೧೩. ೨೩-೨೪) ; ಪರಮಬುಧಜನೋಪಾಸನಮುಂ ಕೃತಿಮಾಡುಮುಂ (ಕರ್ತೃ) ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಂ, ವಾಗ್ವಿದ್ಯಾತಾಪವುಗತೆ (ಯೋಗ) (ಕಾ. ೧-೧೦) ; ಜನಗಂ ತ್ರಿಕಾಲಯೋಗಂ . . . ನೆಲೆಯ ನೋಡಿ ಸಂಬುಗೆ ಮಡಾಪುರಾದೊಳೆ ಬುಧರ್ (ಕಾ. ೧೨-೧೩) ; ಬುಧರ್ದು ನೋಬುದ್ಧು ಪುರಾತನನೂತನಕಾರ್ಯರೇಖೆಯಂ (ಕಾ. ೧೩-೧೪) ; ಮಿಗುವವಳಿ ಬುಧರಾಯ ನಿನ್ನ ಹಗಲು ನಿನ್ನದು ಪಾಂಡು ತನಯರೂ ಹೊಗುವದೊಂದಿನ ದಿನವವರದು ಕಂದ (ಕಾ. ೧೪-೧೫). ೩. ದೇವತೆ ; ದಿವಿ : "ಬುಧರ್ದುತರ್ಕಳಂ ದಿವಿಜರುಂ" (ಕಾ. ೧೬-೧೭). ೪. "ಇತಿಹಾಸಮೆಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯಕರಾರ್ಥಿಯೊಳೊಂದ ಕಲ್ಪಕವಂತೆ ಕೂಡಿತಮಾದಿ ಕೃತಿ ಬುಧಸಂತತಿಗ್ಗದಸುಖಮನೀವು ಬೊಂದೊಂದಿಯೇ (ಕಾ. ೧೭-೧೮). ೫. ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಯಾದ ಹಾರೆಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಹೂಡಿದವನು : "ರೇಹೀನೇಯಾ, ಬುಧಃ, ಸೌಮ್ಯಃ, ಚಂದ್ರಮಾಡುನು . . . ೫ ಬುಧನ ಜನಕ" (ಕಾ. ೧೮-೧೯) ; ರವಿ ಚಂದ್ರ ಬುಧ ನೀನೆ ರಾಮನೇಶುವು ನೀನೆ (ಕೂದ. ೨-೨೩-೨೪). "ಬುಧತಾತ" ಪರಾ. ೩. [ಬೋಧಿ] ನಮಗ್ರಹ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಂಗಳ, ಬುಧ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ನಮಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೇ ಪುನಃಪುನಃಲಿಂಗಂಗಳೆ (ಕಾ. ೧೯ ಕ್ರ. ೧೬) ; ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಆತ್ಮಂತ

ಸಮಾಪದಧಿರುವ ಗ್ರಹ ಬುಧ (ಕಾ. ೧೯). ೬. [ಗಣಿತ] ಒಂಬತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ನವ . . . ಬುಧ, ಬಂಧ, ಗುಹ, ಗ್ರಹಾ, ರಸ, ನಾಟ್ಯಾಂಗ, ಇಂತಿನಿತುಂ ೭ಕ್ಕೆ ಭಸತು" (ಕಾ. ೧೦-೧). [ಸಂ.]

ಬುಧತಾತ (ನಾ). ಬುಧನ ತಂದೆ; ಚಂದ್ರ : ಬುಧತಾತನ ತಿಳಿಜೊನ್ನಂ ವಿಹಿತಾಪದಧಿವಿಹಿತಾರ್ಥವಿರಾಸಂ (ಕಾ. ೧೯. ೨-೩). [ಸಂ.]

ಬುಧನಾಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಮರದ ಸಾಧನ : ಅನುರೇಂದ್ರ ತಾಪೆ ಪೋಗಿ ಬಲಗಾಳಾಗ್ಗೆದು ಒಡಿತಂದು ಯರಡೆಕಾಲ್ಕಿಗೆ ಬುಧನಾಲು ಜೋಡಿಸಿ ವಹಿವರ್ಜವರ ಬಲಾಡ ನೋಡುವೆನುತ (ಕಾ. ೨೦-೨೧). [← ಮರಾ. ಬುಧನಾಲು]

ಬುಧವಾರ (ನಾ). ಬುಧನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಿನ; ವಾರದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿವಸ : ಕ್ರೋಧಿಸಂಪತ್ತರದ ಮೂಲ ಶುದ್ಧಾ ಬಿದಿಯು ಬುಧ ವಾರದಲು (ಕಾ. ೨೧. ೨೨-೨೩ ; ೨೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಬುಧ್ಧ (ನಾ). ೧. ಪಾತ್ರೆಯ ತಳಭಾಗ.-ಅಡಿ. ೨. ಮರದ ಬುಡ : "ಅವಾಗ್ನಿಗು, ಬುಧ್ಧ-ಈ ೨ ಮರದ ಬೊದಲ" (ಕಾ. ೨೪. ೨೦-೨೧). ೩. ಆತ್ಮಂತ ಕೆಳಭಾಗ. ೪. ಎತ್ತರ ; ಬಿನ್ನತ್ಯ ; ೫. ಉಬ್ಬಿದ ಹೊಟ್ಟೆ. ೬. ಉಬ್ಬಿದ ಹೊಟ್ಟೆಯುಳ್ಳವನು; ದಪ್ಪ ಹೊಟ್ಟೆಯುಳ್ಳವನು. ೭. ದೇಹ; ಶರೀರ. ೮. ಈಶ್ವರ; ಶಿವ : "ಉನ್ನತೋ ದರನಲ್ಲಿ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಬುಧ್ಧಮೆಂಬುದು" (ಕಾ. ೨೪-೨೫) ; "ಬಿನ್ನತ್ಯಮಂ ಮೂಲಮಂ ಶಿವಕಂಠ ಶ್ರಯ ಬುಧ್ಧಮುಕ್ತಂ" (ಕಾ. ೨೬. ೧೩). [ಸಂ.]

ಬುನಗು. ಬುನಗು (ನಾ). ದಂಡಿನ ಹಿಂದೆಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಅಹಾರಸಾಮಗ್ರಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಸರಬರಾಜನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳುವವರ ತಂದೆ : "ಮಗ್ರಹ, ಪರಿಗ್ರಹ = ೧. ಸೇವಕ, ೨. ದಂಡಿನ ಹಿಂದಿನ ಬುನಗು" (ಕಾ. ೨೭. ೧೪). ಬುನಗು : "ಪ್ರತ್ಯಾಸಾರ = ದಂಡಿನ ಬುನಗು" (ಕಾ. ೨೮. ೨೦).

[← ಮರಾ. ಬುನಗು, ಬುನಗಾ, ಬುನಗೇ]

ಬುನಾದಿ (ನಾ). ೧. ಅಡಿಪಾಯ; ತಳಹದಿ; ಅಸ್ತಿಮಾರ : ಊರಲ್ಲಿ ರಾಯರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೊಣೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳು ಎಷ್ಟು ಮನೆಗಳ ಬುನಾದಿ ಗಳಾಗಿ ಕೊಳೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ ವಿವೇಕ (ಕಾ. ೨೯. ೪) ; ಕತ್ತರಿಸಿ ಕಲ್ಲು ಬುನಾದಿಯ ಕೆಳಗೆ ಸತ್ತವುಗಳು ಉಸುರಟ್ಟು ಸತ್ತವೊಗರಬೇಕು (ಕಾ. ೨೯. ೨). ೨. ಮೊದಲು; ಪ್ರಾರಂಭ : ಸಲಕಾರ್ಯಗಳು . . . ಮಂಗಳಕರವಾಗಿ ಮಾಡಿದರು ಮುಗಿದುಲಿಂಬ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂಬ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನದೇವತಾಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದು ಬುನಾದಿಯಿಂದ ಬಂದ ಆರ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ (ಕಾ. ೩೦. ೨೦) ; ಇವತ್ತು ನಿನ್ನ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಗುಡಿಗೆನೋ ಇವು? ಜ್ಯೋತಿಯಾರ ಗುಡಿಗೆಗಳು ಬಹಳ ಬುನಾದಿಯಿಂದ ಬಂದವು! (ಕಾ. ೩೦. ೩). [← ಹಾಕ. ಬುನಾದಿ; ಹಿ. ಬುನಾದಿ; ಮರಾ. ಬುನಾದಿ, ಬುನಾದಿ, ಬುನಾದಿ]

ಬುನಗು 'ಬುನಗು' ನೋ.

ಬುಬ್ಬಣ 'ಬುಬ್ಬಣ' ನೋ.

ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ 'ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ' ನೋ.

ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ 'ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ' ನೋ.

ಬುಬ್ಬಣಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬರಿ ; ಸೋಗಲಾಡಿ : ಏಟಲಾಡಿ : ಈಗ ಆ ಬುಬ್ಬಣಿ ಸತ್ತ ಮೂಲ, ನೀರು ಕೊಡಾಕ ಗತಿ ಇದ ಪಕ್ಕಾ ಬರಸಾಸ ನಾಟಕದ (ಕಾ. ೩೦. ೧೦). [ಬುಬ್ಬಣ (< ಬುಬ್ಬಣ) + ಇ]

ಬುಬ್ಬಣ, ಬುಬ್ಬಣ (ನಾ). (ಉಕ್ತ) ನಟನೆ; ಸೋಗು; ಬೊಟಾಟಿಕೆ :

‘ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ’ ಪರಾ. ಬುಬ್ಬಣ: ಬಿಂಕಾ ಮಾದಿಕೊತ ದಾಕ್ತರ ಮನ್ನಾಣೆ ಹೊಕ್ಕು. ದಾಕ್ತರ ಮನ ಎಲ್ಲಿಕೆ? ದವಾಖಾಣೆ ಎಲ್ಲಿಕೆ? ಅಂತಾ ಬುಬ್ಬಣಾ ಮಾಡತಿಯೇನು? (ಕೂಟಾ. ೧೪೨). [?]

ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ ‘ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ’ ನೋ.

ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ, ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ, ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ, ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ (ನಾ). = ಬುಬ್ಬಣ: ಹಾಗಾದರೆ ಅಂತಃಕರಣದ ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ ಹೇಳಬೇಡ (ಕೂಟಾ. ೧೦). ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ: ನಿ:ವು? ನೋಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು: ಮ್ಯಾಲೆ ಎಂಥಾ ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರದ ಮಾತು ಕುರನತಾಳ ಅಂಬೂದನ್ನ (ಕೃ. ೨೩೩). ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ: ಎಷ್ಟು ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರದ ಮಾತುನಾಡುತ್ತೀಯೆ (ಕೂಟಾ. ೧೦೦). ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ: ನಾಲ್ಕು ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ಸಾಂಬಸು ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು (ಕೂಟಾ. ೧೦೧): ಇಷ್ಟು ಬುಬ್ಬಣಾಚಾರ ಹೇಳುವವಳು ಅವಳ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು (ಕೂಟಾ. ೧೦೨).

[ಬುಬ್ಬಣ + ಆಚಾರ]

ಬುಬ್ಬಣತ (ಗು). ೧. ಅಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುವ: ತಿನ್ನುವ ಅವೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ. ೨. ಹವಹರಿಸುವ: ಬಯಸುವ: ನಾನು ನನ್ನ ಬಪ್ಪನಿಂದ ಬುಬ್ಬಣತಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸ ಬಯಸಿದೆ (ಕೃ. ೧೦೦). (ನಾ). ೩. ಅಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುವವನು: ಶ್ರುಧಿತ: “ಶ್ರುತ್ಯಾನ್, ಬುಬ್ಬಣತ: . . . ಶ್ರುಧಿತ: —ಈ ೫ ಹೂದಾತಂ” (ಕೂಟಾ. ೫೧-೫೨): ಧರ್ಮೋ ಲೂ ವರದ ಕೂಟಂ ಕಂಡಾನದ ಬುಬ್ಬಣತನಂ ಭೋಗರಯಂತುಂ ಪಾಯ್ತಂ (ಕೂಟಾ. ೫೨-೫೩). [ಸಂ.]

ಬುಬ್ಬಣ (ನಾ). ೧. ಹುಣ್ಣು: ಶ್ರುಧಿತ: “ಅಣಾಯಾ, ಬುಬ್ಬಣಾ . . . ಶ್ರುಧಿತಾ—ಈ ೬ ಹೂದಾತಂ” (ಕೂಟಾ. ೫೧-೫೨): ಒಪ್ಪಿದಿರುವ ಕವಳ ದಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು ಅದು ಮಹಾಸುರದ ಭಕ್ತಿ ಅನಂತತೆಯ ಸಂತತಿಯನುಡು ತೀರಿತು, ಆ ಬುಬ್ಬಣ (ಕೃ. ೧೦೦, ೧೦೧). ೨. ಆಸೆ: ಬಯಕೆ.

[ಸಂ. ಬುಬ್ಬಣಾ]

ಬುರಕಾ, ಬುರಕೆ, ಬುರುಕ್ಕ, ಬುರುಕಾ, ಬುರುಕಿ, ಬುರುಕೆ, ಬುರ್ಕಿ (ನಾ). ೧. ಮುಖವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ನವಿರಾದ ಬಟ್ಟೆಯ ಮುಸುಕು: ಅವಕಾಶವು: ರಜಾಪುಷ್ಪಗಳನ್ನರಬ್ಬ ಬುರಕಾ ತೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಿರುತ್ತದೆ (ಕೂಟಾ. ೨). ಮುಸುಕುನನ್ನೀಯರೆ: ತಲೆಯಿಂದ ಕಾಲಿನ ವರೆಗೂ ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ತೊಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಡುಪು: ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಷ್ಠಾನದ ಮುಸುಕು ಹೆಂಗಸರು ಇಂದಿಗೂ ಬುರಕಾ ಧರಿಸಿಯೇ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟಾ. ೧). ಬುರಕೆ: ೧. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿಯ ಬುರಕೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಈಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ (ಕೂಟಾ. ೩). (ಆನೆ, ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದುವಕ್ಕೆ ಹೊದಿಸುವ) ಗೌಸು: ಆಚ್ಚಾದನೆ: ಲಿಂಗಾಚಾರ್ಯನೊಡನೆ ಪಟ್ಟಿಬದ ಬಿಳ್ಳುವವನ ಆಭರಣದ ರಿಪ್ಪಾ . . . ೨ ಬುರಕೆ ಕಾಲ್ಕಿ ೧ (೨೪. ೫೧೪, ಕೂಟಾ. ೨೪-೨೪೫ ೪೦೦: ೧೮೪). ಬುರುಕ್ಕ: ೨. ಒಪ್ಪಿ ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯು, ಬುರುಕದಲ್ಲಿ ಕೋಟಿಯಿಂದ ಹಾರಾಗಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಪಂಪುಖಾನನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ . . . ಕೊಂಡು, ತಾನೂ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಳು (ಕೂಟಾ. ೧೦೨). ಬುರುಕಾ: ೨. ಪಂಪುಖಾನನು ಬುರುಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯಂತೆ ವೇಷ ಧರಿಸಿ, ಕೋಟಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರದಾ:ಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು (ಕೂಟಾ. ೨೪ ೨೦೧). ಬುರುಕಿ: ೧. ಅದರ ಸ್ತ್ರೀಯು . . . ಮುಖಕ್ಕೆ ಬುರುಕಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ (ಕೂಟಾ. ೨. ೨೦೧). ೩. ತಾಮ್ರ ನಾಯುತನಿಗೂ ಪೊರವೆ ಸಮಸ್ತರು ಮುಂದಿನಂತೆ ಬುರುಕಿಯನು ಹಾಕಿ, ದಾದಾ ಹಿಮಂ ಜೈಮಂತದಿ (ಕೂಟಾ. ೧೦೨-೧೦೩). ಬುರುಕೆ: ೧. ತೆಕ್ಕನ್ನ

ಬುರುಕಿಯೊಳಗಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕಾಣುವ ಯಾವತಿಯ ಮುಖದಂತೆ (ಕೂಟಾ. ೧೦). ಬುರ್ಕಿ: ೨. ಅರಬರ ಉರಾಯಿಷ್ ಮೊದಲಾದ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾದ ಹೆಂಗಸರು ಬುರ್ಕಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಟಾ. ೨೪೫).

[←ಅರ, ಬುರಕಾ, ಬುರ್ಕಿ; ಹಿಂ, ಬುರಕಾ: ಮರಾ. ಬುರಕಾ, ಬುರಕಾ, ಭುರಕಾ, ಭುರಕೆ]

ಬುರಕೆ ‘ಬುರಕಾ’ ನೋ.

ಬುರಗಿಬೊಟ್ಟು (ನಾ). ಕಿವಿಗೆ ಧರಿಸುವ, ಗುಂಡನೆಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ: ಪಡುಗಿವಿಗೆ ಲವಂಗದ ಹೂವು, ಬುರಗಿಬೊಟ್ಟು (ಕೂಟಾ. ೧. ೨೨೪). [? + ಬೊಟ್ಟು (<ಬಟ್ಟು)]

ಬುರಜು ‘ಬುರುಜು’ ನೋ.

ಬುರಕೆ ‘ಬುರಕಾ’ ನೋ.

ಬುರದೆ, ಬುರುದೆ (ನಾ). ಕೆಸರಂ: ರಾಡಿ: ಹಿಮಾಲಯಗಳಿಗೆ ಏಕವಾಗಿರುವ ಬುರದೇ ಭೂದಿಗೆ “ತಾರೇಯ” ಎಂಬ ಹೆಸರು (ಕೂಟಾ. ೧೦). ಬುರುದೆ: ನಾಲ್ಕೈದು ಅಳುದ್ದ ಜಲಸಮೃದ್ಧಿಯಾದ್ದ ಭವಿ, ಬುರ ಬುರುದೆಯಾಯಿತು (ಕೂಟಾ. ೧೦).

[ಕೂಟಾ ತುಳು, ಬುರುದೆ, ಬುರುದ, ಬುರ್ದೆ; ತೆಲ, ಬುರುದ; ಪರ್ಷಿ, ಬುರ್ದ]

ಬುರಬುರ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: ಅವನು ಬುರಬುರ ಹೇಡ ತಂದಿಟ್ಟು ಹಸಿ ಕೂಟ ಗು ಅಡಿಸಿ, ಹಾಲನ್ನು ಬುರಬುರ ಅನ್ನುವಂತೆ ಉಕ್ಕಿಸುತ್ತಿದ್ದ (ಕೂಟಾ. ೧೦೪).

ಬುರಬುರನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯಂ: ಪರಿಪರಿಯ ದಿವ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ತೆಗೆದು ಒಂದು ಶರಣ ಮೈಯೊಳು ಬುರಬುರನೆ ನೆಗೆನೆಗೆದೇಳ ವ್ಯಕ್ತವಾದದ್ದ ದೃಷ್ಟಿಯಾದವು ಎಂದು ಗಮನಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಮೈಯೊಳು (ಕೂಟಾ. ೧೦೪): ತುಳುಬಟ್ಟು ಬುರಬುರನೊಡನೆ ಬೆಯವಳು (ಕೂಟಾ. ೧೦-೧೧). [ಬುರಬುರ + ಅನ್ಯ]

ಬುರಬುರಿ, ಬುರಬೂರಿ (ನಾ). ಕಡಲಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕರಿದು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾಕವಾದ ತಿಂಡಿ: ಕಡಲೆಯಿಂದ ಬುರಬುರಿ, ಪಡಿ . . . ಕೂಟಾದ ಕಡು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕೃ. ೨೩೩). ಪರ್ಷಿ ಸಂದಿಗೆ ಅಂದೂ ಬುರಬುರಿ ಕೋಸಂಬರಿ . . . ಎಲ್ಲಾ ಅನುಕೂಲ ಪ್ರಕಾರ ದಿನಪ್ರತಿ ಇದ್ದೇ ಇರತಾವ (ಕೂಟಾ. ೧೧). ಬುರಬೂರಿ: ಕರ್ಜಿಕಾಯ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ, ಚಕ್ಕುರಿ ಬುರಬೂರಿ ಕರಿದಿದ್ದೇವೆ (ಕೂಟಾ. ೧೦೪). [?]

ಬುರಬುರಿ, (ನಾ). ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಹತ್ತುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು: ಬುರಬುರಿಯು ಹತ್ತುವಂಥ ಅಪರಿ, ಅಲಸಂದಿ, ಹೆಸರು, ಪುಡಿ, ಹುರಳ ಮೊದಲಾದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ತಂಬಿ ಇಡಬೇಕಾದರೆ ರಾಗಿಯನ್ನು ಸಮ ತೂಕವಾಗಿ ಕರಿಸಿ . . . ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟರೆ ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ಇದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹುಳುಗಳು ಹತ್ತುವದಿಲ್ಲವು (ಕೃ. ೨೩೩). [?]

ಬುರಬೂರಿ ‘ಬುರಬುರಿ’ ನೋ.

ಬುರಲೆ ‘ಪುಜಲೆ’ ನೋ.

ಬುರುಂಡೆ, ‘ಬುರುಂಡೆ’ ನೋ.

ಬುರುಂಡೆ (ನಾ). ಬಿದಿರಿನಿಂದ ಮೊರ. ಕುಕ್ಕಿ, ಬುಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದವು ದನ್ನು ಮಾಡುವವಳು: ಮೊದಲ ಹೆಂಗಸು: ದಾಸಿಯ ಬುರುಂಡೆ [ಕೂಟಾ. ೬] ಮ ಕವಾಡಿಯು . . . ಸ್ವರಂಧ್ರಿಯ ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದಿ ನಿ ಬುರುಂಡೆನೊಡನೆ ಬಾಲೆಯಂತೆ ಮುಖಾಂತರವು ಕರಿದವಾ (ಕೃ. ೧೦೨. ೫-೧೦). [←ಬುರುಂಡ + ಅನ್ಯ]

ಬುರುಕ್ಕು (ನಾ). ಎಳೆಯ ಮಗು; ಹಸುಗೂಸು; ಬೆನ್ನೊಳೆದ ಬುರುಕು ಚನ್ನ ಸರ ರನ್ನದ ಪಾಣಿಗೆ ಕೊಡುವಿಗೆ (ಕಂಠಾಂ. ೧೯); ಕೌಸಲ್ಯಾದಿನಿ ಕೊಡುವಂಜಿಗೆ ಮುತ್ತುರತ್ನಗಳಂ ಮುಟ್ಟಿಯೊಳ್ತಂದಿ ಬುರುಕವಿಗೆ (ಮಗುವಿಗೆ) ಹಾಲು ತುಪ್ಪವನರಿದು ಅನೇಕ ಮೃದ್ವಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಕಳುಹಿದಳು (ಕಂಠಾಂ. ೨೨). [← ತೆಲು. ಬುರುಕ]

ಬುರುಕ್ಕು, ಬುಕ್ಕು (ನಾ). ಮದುವೆ, ಹಬ್ಬ ಮುಂತಾದ ಮಂಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಸುಗಂಧಯುಕ್ತವಾದ ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ: ಅರಸ ಕೇಳುವವನೇಳಿಗೆ . . . ತರಣಿಯೊರ್ವರು ಕೂಡಿ ಸುಗಂಧದ ಬುರುಕದ ಪುಡಿಗೆ ತರಲು (ಕಂಠಾಂ. ೧೨-೧೪); ಬುರುಕದಿಗಲು ಪರಗಂಧ ಕತ್ತರಿಗಳ ಭರಣೆಗಳಿಂದ ಕರ್ಪುರದ ಕರಡಿಗಳ ಸಾಲಿಂದ ಕಂಗೆಡದ ಗುರುಕಂಜಿಯರ ಗುಡಾದ (ಕಂಠಾಂ. ೨೨-೩೩). ಬುಕ್ಕು: 'ಬುಕ್ಕುಟ್ಟು', 'ಬುಕ್ಕುಹಿಟ್ಟು' ವರಾ.

[← ಹೊ. ಭರಣಾ, ಬುಕ್ಕಾ; ಮರಾ. ಬುಕಾ, ಬುಕ್ಕಾ, ಬುಕ್ಕೇ; ಗುಜ. ಭುಕ್ಕೇ. / ತೆಲು. ಬುಕ್ಕು]

ಬುರುಕ್ಕು 'ಬುರುಕಾ' ನೋ.

ಬುರುಕಾ 'ಬುರುಕಾ' ನೋ.

ಬುರುಕಿ 'ಬುರುಕಾ' ನೋ.

ಬುರುಕಿ 'ಬುರುಕಾ' ನೋ.

ಬುರುಗಲು, ಬುರುಗು (ನಾ). ೧. ನೆನಪಿನ ಬತ್ತವನ್ನೂ ಹುರಿದು ಮಾಡುವ ಅರಳು; ಚುರುಮುರಿ: ಪುರಿ: ಮಂಡಕ್ಕಿ: "ಪೃಥಾಕಾ, ಚುರುಕು" ಅಪರಿಚಿತ, ಭಾಷಾ, ಪ್ರಪಂಚದ ಹಿಂದಿನ ಬುರುಗಲು" (ಕಂಠಾಂ. ೨೨). ಬುರುಗು: ೧. ಬುರುಗು ಕಡಲದು ಕೊಡುವ ಸರಳು ಬುರುಗು ಕೊಡು (ಕಂಠಾಂ. ೩೦). ೨. (ಪುರಿಯ ಹಾಗೆ) ಹಗುರವಾಗಿ ಉಬ್ಬಿರುವ ಸಣ್ಣಗುಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು: ನೋರೆ; ಫೇನ: ಗಿಡಗಳ ತೊಗಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಬುರುಗಿನ ಒಂದು ಕಣವನ್ನು ಬುರುಗುಗಳಿಂದ (Microscope) ನೋಡಿದರೆ ಅದರೊಳಗೆ . . . ಅರಣ್ಯದ ಕಾಣುತ್ತದೆ (ಮಂಠಾಂ. ೨-೧೩): ಸಮುದ್ರ ನಗು ತ್ತಿತ್ತು ಬುರುಗಿನ ದುಗ್ಧಪಾಸದಲಿ (ಕಂಠಾಂ. ೯-೧).

[ದೇ. ತೆಲು. ಬೊರುಗಲು, ಬೊರುವುಲು]

ಬುರುಗು 'ಬುರುಗಲು' ನೋ.

ಬುರುಗು, ಬೂರುಗು, ಭೂರುಗು, ಭೂರ್ಗು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕದಳಿಯಂತಹ ವಾದ್ಯ: ಹೆಗ್ಗಡೆ ಕಿಟಗುಪ್ಪೆಯೊಳ್ಳಿ ಬುರುಗುಗಳ ತಂಬಿ ಸಾಜಿ ಬೀಜುವ ದವಿಗಳಿಂದ ಮಂಗಳವಾದ್ಯ ಪೂರವಿಸಿ (ಕಂಠಾಂ. ೩೦-೩೩): ಒತ್ತಿ ಉದುವ ಚಿವಗುಳಿ ಬುರುಗು ಬಿಟ್ಟುತಿತ್ತಿರಿ ತಂಬಿ ವಾಸಗಳ ಮೊತ್ತದ ನಾದ ಕೇಳಿದ ಕಿವಿವಾಗಿಲ ಕಿತ್ತವರೇನ ಬಿಟ್ಟುತೆನ: (ಕಂಠಾಂ. ೩೩-೩೬): ಮುರಿದೋಡಿತು ನಮ್ಮ ಮಿಲಪಾ ದಳವಾಯಿ ಬುರುಗಿನ ದನುನಾರಿಸುತ (ಕಂಠಾಂ. ೧೩-೩೩). ಬೂರುಗು: ಭೂರಿ ತಮ್ಮಟೆ ದೊಡ್ಡದಿಯು ಬೂರುಗು ಭೂರಿಡಲು (ಕಂಠಾಂ. ೧೦-೨೯). ಭೂರುಗು: ಕರಣ ಭೂರುಗು ಧಕ್ಕಿ ಮರುಳೆ ದುಂದುಭಿಯು ಧರಣಿ ಬೆರಲುವ ತೆರದಿ ನುಡಿದ ಭೂರಿಗಳು (ಕಂಠಾಂ. ೨೩೩). ಭೂರ್ಗು: ಕೊಂಬು ಕಹಳೆ ಭೂರ್ಗು ತುತೊರಿ (ಗುಣ. ೧೦).

[ದೇ. ತೆಲು. ಪೂರಿಕ್ಕಿ; ಮಲ. ಪೂರಿಕ; ತೆಲು. ಬೂರೆ, ಬೂರಿಗ.

ಬೂರುಗು, ಬೂರುಪ್ಪ/ಮರಾ. ಬುರಗ, ಬುರಂಗ. ಬುರುಗು, ಬುರುಂಗ]

ಬುರುಗುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ನೋರೆಗುಟ್ಟು: ನೋರೆಯೇಳು: ತುಪ್ಪದ ಖಳಖಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬುರುಗುಗುಟ್ಟುತೊಡಗಿತು (ಗುಣಾಂ. ೧೯): ತುಂಗಕ್ಕು ತಂದ ಸುದ್ದಿ ಕನ-ಕಡ್ಡಿಯಾಗಿ ನೆರೆಯಿಂದ ಈ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ

ಹೋದುವು. ವಾಸುದೇವ, ವಾಸುದೇವನ ತಾಯಿ ತಮ್ಮ ಊರವರು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವು ಆಳ್ವಿ ಇಲ್ಲಿ ಬುರುಗುಗುಟ್ಟಿತು (ಗುಣಾಂ. ೧೯೩).

[ಬುರುಗು (< ಬುರುಗಲು) + ಗುಟ್ಟು]

ಬುರುಗುಗಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಹಳೆ: ಹಮಾನ ಚಂಬು ಬುರುಗು ಗಾಳಿ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಗಜವು ಹುಟ್ಟುಹಳೆಯು . . . ಮದ್ದಳೆಗಳೆಂಬ ಒತ್ತು ವಾದ್ಯದುಟ್ಟಿಯೊಳೆದೊಳಾಪರಿಸಲು (ಕಂಠಾಂ. ೨-೩).

[ಬುರುಗು + ಕಾಳಿ (< ಕಹಳೆ)]

ಬುರುಡು, ಬುರಡು, ಬುರ್ಜು, ಬೂಡು (ನಾ). ೧. ಕೋಟೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದ ಮೇಲೂ ಗೋಪುರಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲೂ ಕಟ್ಟುವ ವರ್ತುಲಾ ಕಾರದ ಕಟ್ಟಡ: ೨. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಬುರುಡಿನ ನಡುವೆ ಇರುವ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು: ೩. ಕೋಟೆಯ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬುರುಜುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಪುಡಿಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದುರಂತ ಕೋಟೆಯಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು (ಕಂಠಾಂ. ೨-೨೯): ೪. ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಳೆ ಹಳ್ಳಿಗೂ ಕೋಟೆಗಳೂ ಬುರುಜುಗಳೂ ಕಟ್ಟಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು (ಕಂಠಾಂ. ೧೩). ೨. ಸೋಲು, ಗೆಲುವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗದ ಚದುರಂಗದ ಆಟ: (೧). ಬುರಡು: ೧. ಗ್ರಾಮಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಬುರಡು ಎಂದು ಕಟ್ಟಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು (ಕಂಠಾಂ. ೩೨). ಬುರ್ಜು: ೧. ಗಗನಾಗ್ರ ಮುಟ್ಟುಪತಿ ಮನೆಗಳ ತೆನೆಗಳ ರೂಪರೂಪಿತ ಬುರ್ಜುಗಳ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಭಾತದಿಂದ . . . ಕೈಲಾಸವೊಪ್ಪಿದುದು (ಕಂಠಾಂ. ೧-೨೩): ಕೋಟೆಗೋಡೆಯ ಬುರ್ಜಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರು (ಕಂಠಾಂ. ೨೩). ಬೂಡು: ೨. ಸೋತವನು ಗೆದ್ದವನಿಗೆ ತನ್ನ ಕೆಲವು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಆಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಇಸ್ಕೀಟ ನಾಟ: (೨).

[← ಆರ. ಕಾರ. ಬುರ್ಜು; ಹೊ. ಬುರ್ಜು, ಬುರ್ಜಿ; ಮರಾ. ಬುರುಡ್, ಬುರಡ್, ಬುರಡೇ, ಬೂಡ್]

ಬುರುಡೆ (ನಾ). ದಿದಿನಿಂದ ಬುಟ್ಟಿ, ಮೊರೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವನು: ಮೇದ: ಅಗಸ ಮುಟ್ಟಿಗೆ ನುಡಿ ಬುರುಡೆ ಕೈವರ್ತ ಮೇದ ಬಿಲ್ಲುಗಳು ತುಂಬು: ಮಂದಿಯೂ ಅಂತಹಾತೆಯನ್ನೊಳಿಸಬಹುದು (ಕಂಠಾಂ. ೧೯೯): ಮನೆಯ ಮೂಸುಗಳಿಂದಲೂ ಮೇವಿನಿಂದಲೂ ನಟ್ಟುಗಿನ ಬುರುಡಿನ ಸುನೆ ಮದ್ದೀ ಮೂವರುಗಳನ್ನೆ ನೆರೆಯಿಂದ . . . ಉಣ್ಣಲಾಗದು (ಕಂಠಾಂ. ೩೩-೨೩). [ಕಂ.]

ಬುರುಡೆ, ಬುಂಡೆ, ಬುಡ್ಡಿ, ಬುರುಂಡೆ, ಬುರ್ರ, ಬುರ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಬಿಲ್ಲು. ಬೇಲ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಸೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಪಾತ್ರೆಯಾಕಾರದ ಒಂದು ಸಾಧನ: ಬೆಂಗಡ್ಲಿ ಕೊಡುವಂತೆ ಕೆಲವು ಕಿತ್ತಿಯು ಸೋರಿದು ಬುರುಡೆಗಳು ಬಿಲ್ಲುಗೊಡೆಯ ಸರಳುಗಳ ಮಿದು . . . ಬೇರೆಯಾದುದ್ದರೂ (ಕಂಠಾಂ. ೧೩-೩೩). ೨. ಬೇಲ, ಬಿಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಕಾಯಗಳ ತಿರುಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿ, ಬಿರಡೆ ಹಾಕಿ, ನಶ್ಶ, ಕಾಯಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹಾಕಿಡಲು ಸೀಸೆಯಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತು: ಗಂಗಾರಾಮನು ತನ್ನ ನಶ್ಶದ ಬುರುಡೆಯಿಂದ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮೂಗಿಗೊಲಿಸಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು (ಕಂಠಾಂ. ೧೩): ಅವನು ತನ್ನ ತೊಡೆಗಳಿಂದ ನಶ್ಶದ ಬುರುಡೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು ಮೂಗಿಗೊಲಿಸಿದನು (ಕಂಠಾಂ. II, ೧೦೦). ೩. ಈಜುಮಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗದಂತಿರಲು ಬೆನ್ನಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ, ಒಣಗಿದ ಸೋರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸಾಧನ: ಹೊಳೆಗೆ ಬುರುಡೆ

ಯನ್ನು ನಂಬುತ್ತಿರದ ಸರಸೆ ಮುಳುಗಿದವನೆ (ಪೂರಣ. ೩೩). 'ಈಡು ಬುರುಡೆ' ಪರಾ. ೪. ದೀಪ ಅರಿಹೋಗಿದಂತಿರಲು ಕಂದಿಲು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದ ಉಬ್ಬಿದ ದುಂಡ ನೆಯ ಗಾಜಿನ ವಸ್ತು : ಕತ್ತಲೆಯಾದ್ದರಿಂದ ದೀಪ ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ ಕಂದಿಲಿನ ಕಾಜಿನ ಬುರುಡೆಯನ್ನು ಉಬ್ಬುತ್ತಿದ್ದ ಪುರುಷೋತ್ತಮ 'ಖುಣ್' ಎಂದ (ಪೂರಣ. ೪೪). ೫. ವೀಣೆ. ತಂಬೂರಿ ಮುಂತಾದ ತಂತೀ ಪಾದ್ಯಗಳ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸುವ, ಸೋರೆ, ಕುಂಬಳ ಮುಂತಾದ ಒಣಗಿದ ಕಾಯಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ಗುಂಡನೆಯ ಸಾಧನ : ಆ ವೀಣೆಯ ಬುರುಡೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಾರ್ಥವಾದ ದಂತದ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸವಿದೆ (ಪೂ. ೬). ೬. ತಲೆಯ ಚಿವುಟೆ ; ಓಡು : ಕಪಾಲ : ತಂದ ರಾಮನ ತಲೆಯ ಬುರುಡೆಯನು ನಿರಾಳಸುತ (ಪ್ರೀತ. ೬-೬೪). 'ತಲೆಬುರುಡೆ' ಪರಾ. ೭. (ಆಲಂ) ತಲೆ : ಶಿರಸ್ಸು : ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೇ ಅವರ ಬುರುಡೆಗೆ ತುಂಬಲು ಯತ್ನಿಸುವುದು ನಿಂತಿತು (ಪೂ. ೬೬). ೮. ಸುಳ್ಳು ಮಾತು : ಬೋಳೆ : ಸ್ವಾಮಿ. ಈ ಬುರುಡೆಯನ್ನು ಯಾರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಿ ? (ಪೂ. ೨೨) ; ಇಂಥ ಬಾಯ್ಬಿಡದ ಬುರುಡೆಗಳಿಗೆ ಸೂಚ್ಯವಾಕ್ಯದ ಹಾಗೆಗಿನ ಕೆಲಸವು ನಡೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ (ಪೂ. ೨೦). ಬುಂಡೆ : ೧. ಬುಂಡೇನ್ ಎತ್ತಿ ಕುಡುಮ್ಬಕ್ಕಾದ್ರೆ - ತಕ್ಕೊ ! ಪದಗೋಳ ಹಾಣ ! (ಪೂ. ೧೦೩) ; ಬಂದರೆ ಸಮಯವು ನಮಗೆ ನನ್ನೆಡೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವು ತೋರುವವು : ಬುಂಡೆಯಲಿ ಸೊರೆಪೆಂಪೆಯಾಯಿತೆ ಹಳೆಯ ಹಳ್ಳಿಯ ಹಾಡನು (ಪೂ. ೧೩-೪). ಬುಡ್ಡಿ : ೨. ಬುಡ್ಡಿಯಾದ್ದಿದ್ದ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಮಗುವು ಚಿವುಟುತ್ತು (ಪೂ. ೬೬). ೩. ಚಿವುಟೆ ದೀಪ : ಪದಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಹೊಗೆಯನ್ನು ಕಾರುತ್ತಿರುವ ಸುವೇಷ್ಣೆಯ ಚಮನೆಯ ಬುಡ್ಡಿ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು (ಪೂ. ೧೦೪) : ಹೊಗೆ ಕಾರುತ್ತಾ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಬುಡ್ಡಿಯನ್ನು ಆರಿಸಿ ಚಿವುಟ್ಟುವ ಮಲಿಗೊಂಡಳು (ಪೂ. ೧೦೫). 4 ಬುರುಂಡೆ : ೧೦. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿಹಿಂಡಿ ; ಉಂಡೆ : ತುಪ್ಪದ ಹೂರಿಗೆ ಬುರುಂಡೆ ಜಾಕಾಯ್ತುಜಾಗಂಪೊಪ್ಪುವ ಮೋರುಂಡೆ ಮನಕೊಟ್ಟಿದುವು ಮಧುರರಸದ ಸುಧಮಂ ಬುಧರೋ (ಪೂ. ೧೧೩). ಬುರ್ರ : ೧೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ : ಹಾಡುಗಾರರು ಮಧ್ಯಳೆಯಂತಹ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವಾದ್ಯವಿಡುವವನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತಾ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾದ್ಯವಿಡುವಕ್ಕೆ 'ಗುಮ್ಮಟಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತೆಲಗಿನಲ್ಲಿ ಬುರ್ರ (ಬುರುಡೆ) ಎಂದು ಹೆಸರು (ಪೂ. ೧೩೨). 'ಬುರ್ರ ಕೆತೆ' ಪರಾ. ಬುರ್ರ : ೫. ವಿಪುಲ ಯಾಕೆಂದು ಬಂದೆ ಎಂ ಮರುಳಗೈ ವಿರಂಗವೆ ನಾಳೆ ಬುರ್ರಿಯೋಲುಂ ಮೆರವ ವಕ್ಷುರು ಮೇಲುದರ ನೆರೆತಂತಿಗಿ ಮೇಲೆ ಶಿರಬುಡೆಯುಂಕುಟ್ಟಿದನಲು ಕೈಮೊಯ್ದಾಳೆಯರ. ನೆಗುತಿರೆ (ಪೂ. ೧೨-೪೦).

ಬುರುಡೆ ಉರುಳು = ಸುಳ್ಳು ಹೇಳು ; ಬೋಳೆ ಬಿಡು : ಕುಮುದ ರತ್ನವು ಜೀವನಕೆ ಕೀಳವೀಂತಾಳೆಂತ ಬುರುಡೆ ಉರುಳಿದೆ (ಪೂ. ೧೦೦). ಬುರುಡೆ ಬಿಡು = ಬುರುಡೆ ಉರುಳಿಸು : ಬುರುಡೆ ಬಿಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನು ಒಳ್ಳೆ ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದ (ಪೂ. ೧೩೦). ಬುರುಡೆಯ ಮಾತು = ಸುಳ್ಳು ಮಾತು : ಬೋಳೆ ಮಾತು : ಹೊಲದ ಒಡ್ಡಿಗಾಗಿ ಬರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದ ಮಾತು : ಕೆಲವು ಬುರುಡೆಯ ಮಾತಾಗಬಹುದೆ ? (ಪೂ. ೬೨). ಬುರುಡೆ ಹೊಡೆ = ಬುರುಡೆ ಉರುಳಿಸು : ಇತ್ತ ಸಿಂಹದಿವೆಂದೆಂದು ಬುರುಡೆ ಹೊಡೆದೆಯಲ್ಲ ! ಅದಕ್ಕೆ ಎನ್ನ ಆಧಾರವೇನೋ ?

(ಪೂ. ೨೨) ; ನೀನು ಬುರುಡೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೀ (ಪೂ. ೪). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಪುರುಡಾ, ಪುಟ್ಟು ; ತುಳು. ಬುರುಡೆ ; ತೆಲು. ಬುಡ್ಡಿ, ಬುಡ್ಡಿಗ, ಬುರುಡೆ, ಬುರ್ರ, ಬುಟ್ಟ ; ಕೋಲಾ. ಬುರ್ರಾ ; ನಾಯ್ಕ. ಬುರ್ರ ; ಪರ್ಜಿ. ಬುರ್ಕ ; ಗೋಡಿ. ಪುರ್ಕಾ]

ಬುರುಡೆ 'ಬುರಡೆ' ನೋ.

ಬುರುಬುರನೆ (ಆ). ಉಬ್ಬುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾ ವ್ಯಯ : ಬುರುಬುರನೆ ಬೋರೆಗಳು ನೆಗೆದೊಡೆದರಣಜುಡೇಹಾಗಳ ಲಿಪ್ಪರು ತದಗೆ ತೆರೆಯುಳೊಡೆದರು ಕಡೆವಗಲ ಪರ್ಣವಿಯು (ಪೂ. ೬-೧೬-೧೦) ; ಬಿಳಿಯ ಕಡಲೆಯ ಸಣ್ಣ ಒಟ್ಟು ಸೋದಿಸಿ ಹಾಲಿ ನೊಳಗಿಕ್ಕಿ ಸಂಪಲವ ಮಾಡಿ . . . ತುಪ್ಪವು ತಾಸು ಇಳಿಯುವೆಡೆ ಬುರುಬುರನೆ ಬಂದು (ಪೂ. ೧-೩೬). [ಬುರುಬುರು + -ಅನ್ನೆ] ಬುರುಬುರಿಸು (ಆ). ಬುರುಬುರು ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡು : ಬುರು ಬುರಿಸುವ ಬಹುವಾದ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಲ್ಪದೆಯೆಂಬ ರಾಯನಿರೊಳಂ ಹುಗಿ ಕಾಜರು . . . ಎದ್ದಂವರಾಗ (ಪೂ. ೩೩-೧೬).

[ಬುರುಬುರು + -ಇನ್ನು]

ಬುರುಬುರು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಕಾದ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಲಬ್ಬಿಸಿದ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಹಾಕಿದಾಗ ಬುರುಬುರು ಎಂದು ಊದಿಕೊಂಡಿತು (ಪೂ. ೬೬). 'ಬುರುಬುರನೆ', 'ಬುರುಬುರಿಸು' ಪರಾ.

ಬುರುಸಾಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೇಷ್ಮೆಯ ಬಟ್ಟೆ : ಅರಣ ಹುರುಂ ಹೀಲ ಬಳದಿ ಕದಂಬದ ಸುರುತಿರ ಬುರುಸಾಲುಗಳ ಮೆಜುವ ಪನ್ನಂಗೊಳಗೆ ಬಿಂಕ ಬೆಡಗಿನ ತರಳಾಡಿಯಲ್ ನಡೆತರು (ಪೂ. ೨೫-೨೪). [- ತೆಲು. ಬುರುಸ, ಬುರುಸಾ]

ಬುರುಸು 'ಬೂಜು' ನೋ.

ಬುರುಸುಗಟ್ಟು 'ಬೂಜುಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಬುರುಸುಗಡು (ಆ). ಬೂಜು ಹಿಡಿ : ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೋನ್ನಾದದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕುಟುಂಬವು ಮೂಲಕ ನಾಟಕವು ಮುಳುಗಿತು ಜಾಗು ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತಂಗಾರಿಂದ ಬುರುಸುಗಟ್ಟು 'ಭಾಣ'ವಾಗಿ ಅದು ಪರಿಣಮಿಸಿತು (ಪೂ. ೨೩). [ಬುರುಸು (< ಬೂಜು) + ಕಡು]

ಬುರ್ಕ 'ಬುರಕಾ' ನೋ.

ಬುರ್ಜು 'ಬುರುಜು' ನೋ.

ಬುರ್ನಾಸು (ನಾ). ೧. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದುದು ; ಕಳೆದೆ ; ಕೀಳು : ನನ್ನ ಬಾಯಂ ಕಾಳವಾರುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬರುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಮಾಲೀಕು ಬುರ್ನಾಸುವಲ್ಲ (ಪೂ. ೩೩) ; ಇಷ್ಟೆಯೋ ನಿಮ್ಮ ಕಾಲೆ. ಏನು ಮಹಾ ? ಬರೇ ಬುರ್ನಾಸು ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದೊ (ಪೂ. ೬೦). ೨. ನಿನ್ನಾರ ವಾದ್ಯದುದು : ಸತ್ವರಹಿತವಾದುದು : ಕೇಸರಿಬಣ್ಣದ ತೊಗರಿಬೇಳೆ. ನೀವು ಬುರ್ನಾಸು ಅಂತಿರಲ್ಲ (ಪೂ. ೨೦). ೩. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವನು : ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ : ಬುರ್ನಾಸು, ಬರೇ ಬುರ್ನಾಸು. ಆ ಪಾದಿ (ಪೂ. ೨೦೬) ; ಮಾಣೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಬುರ್ನಾಸು ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಾನೆಣಿಸಿರಲ್ಲ (ಪೂ. ೨೦೬) (ಗು). ೪. ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ : ಕಳವೆಯಾದ : ಈ ಬುರ್ನಾಸು ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ನಾಶವು ಈ ಸ್ಥಳಿಗೆ ತಂದದ್ದು (ಪೂ. ೨೦೬) ; ನಮ್ಮ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಅಣ್ಣವಯ್ಯನವರೂ ಆ ಬುರ್ನಾಸು ಹೆಸರನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕಬೇಕು (ಪೂ. ೨೪೬).

[-ತುಳು. ಬುರ್ನಾಸ]

ಬುರ್ನಿಕ್ 'ಬುರ್ನಿಕ್' ನೋ.

ಬುರ್ನಿಕ್. ಬುರ್ನಿಕ್, ಬೂರ್ನಿಕ್ (ನಾ). ಉಣ್ಣೆಗೆ ಕೆಲವು ಅಂಟು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೆತ್ತನೆಯ

ಕಂಬರಿ : (೩). ಬುರ್ನಿ : "ರಾಂಕವಂ, ರಿ ಮೈಗರೋಮುಂ-
ಮೈಗರೋಮುಗಂಧ ಮೂದಲ್ಪಟ್ಟು, ಶುಲು, ಬನಾತು, ಬುರ್ನಿ" (೧೯೦೩. ೨೦೩). ಬುರ್ನಿ : ಬುರ್ನಿ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡರೂ ದಳ
ತಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ (೧೯೦೩).

[೪- ಮರಾ. ಬುರೂಣ್, ಬುರೂಣ್. / ಶುಲು, ಬುರ್ನಿ, ಬುರುನಿ] 5
ಬುರು 'ಬುರುಡೆ' ನೋ.

ಬುರುಕತೆ (ನಾ). ಮದ್ದಳೆಯಂತಹ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯವನ್ನು
ಬಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳುವ ಕಥೆ; ೫ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ
ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಜನಪದಕಲಿಕಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂವರು
ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬನು ಕಥೆಯನ್ನೂ ನಡೆಸುವುದು
ಹಾಡನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಉಳಿದ ಇಬ್ಬರು ಬುರುಕವನ್ನು ಬಾರಿ
ಸುತ್ತಾ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತಪ್ರಸಾರಕ್ಕಿಂದು ಪಾದ್ರಿಗಳು
ತೆಲಂಗಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದಿದಾಗ . . . ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಸೇರಿ ಉನ್ನತಿ
ಗೇರಿದ ಮಹನೀಯರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು 'ಬುರುಕತೆ'ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರಿಸಿ
ಅಡಿಸಿದರೊಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ (೧೯೪. ೦೩).

[ಬುರು (< ಬುರುಡೆ) + ಕತೆ]

ಬುರುಕಥೆ (ನಾ). = ಬುರುಕತೆ : ಬುರುಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಭಾಗ
ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ (೧೯೪. ೦೩). [ಬುರು (< ಬುರುಡೆ) + ಕಥೆ]

ಬುರು 'ಬುರುಡೆ' ನೋ.

ಬುರುಕು (ನಾ). ಮೂಗಿನ ಎರಡು ಹೊಕ್ಕುಗಳ ನಡುವೆ ಜೋತಾದು
ಪಂಜೆ ತೊಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ : ಅವಳ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ
ತಳತೊಡುವ ದೊಡ್ಡ ಮುಕ್ತವೆ 'ಬುರುಕು' . . . ವಜ್ರದುಂಗುರವೂ
ಇಷ್ಟೇ ಅವಳ ಆಭರಣಗಳಾಗಿದ್ದವು (೨೦೩. ೦೬); ಬುರುಕು ರತ್ನ
ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಮದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತಿದೆ (೨೦೩. II. ೦೦).

[೪-ಕಾರ. ಹಿಂ. ಬುರುಕು : ಮರಾ. ಬುರುಕು, ಬುರುಕು]

ಬುರುಟ್ಟು (ನಾ). ಬಂದೂಕಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸೀಸದ ಗುಂಡು, -
ಗೋಲಿ : ದಕಾಯಿತನ ಬುರುಟ್ಟಿನಿಂದ ಗಾಯಗೊಂಡಿದ್ದು ಅತನು
ಅಸ್ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೨೦೩). [೪-ಇಂ. bullet]

ಬುರುಲ್ (ನಾ). ಹಾಡುವ ಹಾಡಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣ
ಗಾತ್ರದ ಹಕ್ಕಿ : (ಬುಲ್ ಬುಲ್ ಹಕ್ಕಿಗಳು) (bulbule) : ಆಫ್ರಿಕಾದಿಂದ
ಏಷ್ಯಾಂಡದಿಂದ ದೊರೆತ ಕಂಡುಬರುವ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಂತ ಹಕ್ಕಿಪ್ರಭೇದ
ವಿದು (೧೯೩. ೨೩).

[೪-ಕಾರ. ಹಿಂ. ಬುಲ್ ಬುಲ್ : ಮರಾ. ಬುಲ್ ಬುಲ್, ಬುಲ್ ಬುಲ್]

ಬುಲ್ ಬುಲ್ ತರಂಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷ : ಲಲಿತ
ಗತಿಯು ಕಾಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಬುಲ್ ಬುಲ್ ತರಂಗ, ವೀಣೆ, ಕೋಲುಗಳು ಜೇತು
(೧೯೦೩. II. ೧೭೯); ಪರದೇಶದವರ ಸಹವಾಸದಿಂದ . . . ಬುಲ್
ಬುಲ್ ತರಂಗ, ಅಗ್ನಿ ತರಂಗ . . . ಕಾತ್ಯತರಂಗ ಮುಂತಾದವು ಎಷ್ಟೋ
ಬಂದಿವೆ (೧೯೪. ೦೦೦). [ಬುಲ್ ಬುಲ್ + ತರಂಗ]

ಬುಲ್ಲಣೆ 'ಬುಲ್ಲವಣೆ' ನೋ.

ಬುಲ್ಲಯಿಸು 'ಬುಲ್ಲವಿಸು' ನೋ.

ಬುಲ್ಲಯ್ಯ 'ಬುಲ್ಲವಿಸು' ನೋ.

ಬುಲ್ಲವಣೆ, ಬುಲ್ಲಣೆ, ಭುಲ್ಲಣೆ, ಮುಲ್ಲವಣೆ, ಭುಲ್ಲವಣೆ (ನಾ). ರಿ.
ಅಶಿಯ : ಮೇಲ್ಮೈ : ಹೆಚ್ಚಳ : "ಬು[ಫಾಂ. ಭು]ಲ್ಲವಣೆಯೆನರ್
ಮರ್ಚಿಗೆ" (೧೯೦೩. ೨೦); ಭಕ್ತಭಾವದ, ಬುಲ್ಲವಣೆಯಲ್ಲಿ ಮರುಳು
ಕಂಕರದೇವನಂತೆ (೧೯೦೩. ೦೩-೯); ಆರು ಬುಲ್ಲರು ವಿವೇಚಿತವ
ಬೂರಿ ಬುಲ್ಲವಣೆಯನು (೧೯೦೩. ೦-೨). ೨. ಉತ್ತಮ : ಹುರುಪು.

ನಲ್ಲೋತುಮ ಪಾಪವೇ ಕೊಡಲೇವೆ ಉಚಿತ ಬಹಿಯ ಬೇಟದ
ಬು[ಫಾಂ. ಭು]ಲ್ಲವಣೆ ಸರಿಸುವುದು ನೀತಿಭಿ (೧೯೦೩. ೧೨-೬).
೨. ಸಡಗರ : ಸಂಭ್ರಮ : ಇವನ . . . ಭರಪಂಭವಣೆ ಗರುವಿಕೆ
ಗಮಕ ಭಾವವಧೇಶಿ ಬು[ಫಾಂ. ಭು]ಲ್ಲವಣೆ ಇವನ ವಿಮಲಕ್ಷತ್ರ
ವಿಕ್ರಮವಿವನ ಕೊಂಡಯಶನವಿವೇ ಸಾಕವನು ಘಟದ ವೀರನೊಂದರು ವೀರ
ರಜುಗನನ (೧೯೦೩. ೦೩-೨೩); ಇಲ್ಲಿಗಿದೇಂ ಬದವೆಂದಾ ಸಲ್ಲರಿತ ಕವೀಶ
ನೆಯ್ಯ ನುಡಿಯ ಕವೀಶ್ವರ ಬುಲ್ಲವಣೆಯಿಂದ ಕೇಳಾ ಸೊಲ್ಲಂ ಕಡುನೆ.ಹ
ದಿಂದ ನುಡಿಯ ಕರದಿಂ (೧೯೦೩. ೧-೨೦೯). ಬುಲ್ಲವಣೆ : ೨. ಮಹಬುಲ್ಲಣ
ಯಿಂದ ಬೂದಿಯ ಪುಷುತ ವೇಡುಪರೇ ಮಗನು (೧೯೦೩. ೬-೧೦೦).
ಭುಲ್ಲಣೆ : ೧. ಹಲ್ಲಣಿಯದು ಯಾವವರ ಪಡೆ ಭುಲ್ಲಣೆಯ ಭಾರದ
ಫೋಪದ ಭುಲ್ಲಣೆಯ ಗಂಭೀರಭೇರಿಯ ಬಹಳಭವದಲಿ (೧೯೦೩. ೦೦-೬೦). ೨. ವಲ್ಲ ನರಾಸಿಂಹಳ್ ಚಲ್ಲದಿಂ ನಲ್ಲಕ್ಕರವೆ ನಿಲ್ಲದ ಕಲ್ಯಾಣ
ಮಲ್ಲಮಲ್ಲನೆ ಲಲ್ಲೆಗುಳಿದ ಬಲ್ಲತನದ ಸೊಲ್ಲ ಸೊಗದ ಭುಲ್ಲಣೆಯ ಕೊಲ್ಲಣ
ದೊಳೆಸಿದುಂ (೧೯೦೩. ೬-೬). ಭುಲ್ಲವಣೆ : ೨. ಭುಲ್ಲವಣೆಯಲಿ ನಿನ್ನ
ಜವ್ವನ ಕೊಡುನಲಿ ಮಹಾದು ಪಲ್ಲಮ ನೀ ಕಾದಿಸಿದೊಡೆ ಬುಲ್ಲತನದಲಿ
ವಿಕ್ಕತವೇಪದಲಲ್ಲವನ ತಾ ಬಂದನೈಸಲೆ (೧೯೦೩. ೬-೦೯). ಭುಲ್ಲವಣೆ :
೧. ತಾಮಸದ ಭುಲ್ಲವಣೆಯಲಿ ಕುರುಭೂಮಿಪನ ಬಲವೊಡೆ ಪರಿ
ಸೊಲ್ಲವು ಕಂಡುದು ಮನಕನೆಯನ ರಣದ ಭಾರಣಿಯ (೧೯೦೩. ೦೦-೨).
೨. ಭುಲ್ಲವಣೆಯಲಿ ಪಾಕನಾಡಲಿ ಬಲ್ಲಿನು (೧೯೦೩. ೦೬-೨೩); ಆರಿ
ಬೊಡ್ಡಿದುಮಬಲದ ರಣಭೇರನ ಭುಲ್ಲವಣೆಯಲಿ ಮುಂಗಾರ ಮುಗಿಲು
ಬ್ಬರದಭಿಲು ನಡೆತಂದನಾಪವ (೧೯೦೩. ೬-೨೦೯). ಇವಳ ಮೈದು
ಮಪಾಕನ ನಗು ಭುಲ್ಲವಣೆ ನಡೆ ವರ್ತನೆ . . . ಲಲ್ಲಿಯಿಂದಲ್ಲವರ
ನೊಮ್ಮೆಗೆ ಹುರುಳುಗಡಿಸುವುದು (೧೯೦೩. ೬-೦೩). ೪. ಕಳೆ : ಶೋಭೆ :
ಎಲ್ಲಿಗಲ್ಲೋ ಮೋಗದಿದು ಕಡಿ ನಿಲ್ಲಿದೇತಲಿ ಕಲಸ ಬೇಟನ ಭುಲ್ಲವಣೆ ಬಾರಿಸು
ತರಿದ ನೆಜೆ ನಿನ್ನ ಮೋಹಿಯಲಿ (೧೯೦೩. ೩-೨೯). 'ಬುಲ್ಲವಿಸು'
ಮರಾ.

[೪- ಮರಾ. ಭುಲ್ಲವಣೆ=ಮೈಮರವಣೆ, ಮೋಹ, ಮರುಳು]

ಬುಲ್ಲವಿಸು, ಬುಲ್ಲಯಿಸು, ಬುಲ್ಲಯ್ಯ, ಬುಲ್ಲೈಸು, ಭುಲ್ಲಯಿಸುಕ
ಭುಲ್ಲವಿಸು, ಭುಲ್ಲಿಸು, ಭುಲ್ಲೈಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಶಿಯಿಸು ; ಅಧಿ
ಗೊಳ್ಳು : ಕ್ರೋಧವಿ ಬುಲ್ಲವಿ[ಫಾಂ. ಭುಲ್ಲಯಿ]ಸ ಮುಳುದು ವಿರೋಧಿ
ಯಮ ನೋಡಿದದು (೧೯೦೩. ೩-೧೩). ೨. ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳು ;
ಹುಮ್ಮೈಸಿನಿಂದ ಕೊಡಿದರು : ಒಡನೆ ಬುಲ್ಲವಿವುತಂ ಬ್ರಹ್ಮಸುತನಾಗಿ
ವ್ಯಾಕವನ ಚರಣಾಬುಜಕ್ಕೆ ಶರಣು (೧೯೦೩. ೨೬-೦೯) ; ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನ
ವನ ಸುಪ್ರಸಾದಮಂ ಸದಿದು ತಣಿದು ಬು[ಫಾಂ. ಭು]ಲ್ಲವಿ ಹೆಚ್ಚ
ಹಕ್ಕಳೊಂದು ಕುಕಿಲಾದು (೧೯೦೩. ೦೩-೬). ೩. ಸಡಗರ ಪಡು :
ಸಂಭ್ರಮಪಡು : ತಮ್ಮಯ ಕ್ರಮಾಪಂಗದಿ ಮೈನಾರ್ಯದು ನೋಡೆ
ಸಲ್ಲರಿತ ಗುರುಭಕ್ತನದಿಯ ಮೊದಲಂತಾಗಿ ಬುಲ್ಲವಿ ತಗದ್ದುಕೊಂಡು
(೧೯೦೩. ೬-೦೦) ; ಕುಳಿರಿ ಕೊಡೆಯೊಳಗೆ ಹಿಗ್ಗುತ ಗಲ್ಲ ಮಿಡವುತ
ಬುಲ್ಲವಿ ಬಲಹೊಲ್ಲಿವ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟಿರಿದು ಮುದ್ದಿಸುತ
(೧೯೦೩. ೬-೯). ೪. (ಸುಖ, ಸಂತೋಷಗಳ ಅಧಿಕೃದಿಂದ) ಬೀಗು :
ಉಬ್ಬು : ಸಂಭ್ರಮದೊಳಿ ಪಡತಂದು ಮೈ ಬು[ಫಾಂ. ಭು]ಲ್ಲವಿ
ಪರ್ವದಿಂ ಪಾರ್ಥನಂ ಕಂಡು (೧೯೦೩. ೦೬-೧೭) ; ಕಿಲದನೊಡುಡೊಂ
ನಿಂ ಬುಲ್ಲವಿ ಬೆಟೆಯಮೇಟ್ಟು (೧೯೦೩. ೩. ೦೦). ೫. ಗರ್ವ
ಪಡು : ಗೊಳ್ಳು : ಉನ್ನತೋನ್ನತಪ್ರತಿಪತ್ತಿಪ್ರವೃದ್ಧಿಯಂ ತನು
ಲ್ಲಿಯೇ ಪಡೆದು ಬಿಡದ ಮಮಕಾರದಿಂ ತನ್ನ ತಾಂ ಬುಲ್ಲವಿಸುತತ್ವಪ್ರದ್ಧ
ವಾಂಗಲನಿವರ್ತನಂ (೧೯೦೩. ೧-೬). ೬. ಉದ್ದೇಗಗೊಳ್ಳು : ಮೆಲ್ಲನೆದ್ದು

ಮತ್ತೆ ಕರಣಜ ಬುಲಿಮಿವನು ಕೋವಡಿಮದಲಿ ಬೆಳ್ಳುವಾಡುತ ಕೊರಕು
 ಕೈಗಳ ಬಿಗಿದ ಬಾಲದಲಿ (ಕಾಣ. ೨೦-೨೦). ೭. ಉತ್ತಾಪಗೊಳಿಸುಂ :
 ಬುಲಿಮಿ : ಬಲ್ಲಾಳನ್ನಪಿಗೆ ಒಪ್ಪುವವನುಂ ಯತವನುಲ್ಲಾಸವುಂ
 ಪ್ರಕಾಶಮನೊಂದಿಸುತ್ತವನ ಬುಲಿಮಿವ ಬಲದ ಭಾಗದ ದೇವರನು (ಕಾಣ. ೨-೨೫). ೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೦. ೧೧. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೨. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೩. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೪. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೫. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೬. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೭. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೦. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೧. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೨. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೩. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೪. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೫. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೬. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೭. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೨೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೦. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೧. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೨. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೩. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೪. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೫. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೬. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೭. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೩೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೦. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೧. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೨. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೩. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೪. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೫. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೬. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೭. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೪೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೦. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೧. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೨. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೩. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೪. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೫. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೬. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೭. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೫೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೦. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೧. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೨. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೩. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೪. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೫. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೬. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೭. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೬೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೦. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೧. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೨. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೩. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೪. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೫. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೬. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೭. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೭೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೦. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೧. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೨. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೩. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೪. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೫. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೬. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೭. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೮೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೦. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೧. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೨. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೩. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೪. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೫. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೬. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೭. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೮. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೯೯. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :
 ೧೦೦. ಸಂತಪಿಸು : ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುಂ : ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುಂ :

ಜಗತ್ತಯವಲ್ಲವನೆ ನೀವಲ್ಲದೊಬ್ಬನು ಕರ್ತವ್ಯದ್ವಂದನೆ (ಚಿ. ೨-೨೦).
 ೧೧. ಅತಿಶಯಗೊಳಿಸುಂ : ಕಾನವದ ನಡುವೆ ಭುವಿನಸುತಿಕವು ಸ್ಥಳ
 ವನು ಬಲ್ಲವನಿಗಾಗಿ ಕುಂಭಕೋಣದ ಸ್ವಲ್ಪವ ಸುಕ್ಷೇತ್ರವೆಂಬರ್
 (ಕಾಣ. ೨೯-೨೯). ಭುಲಿಸುಂ : ೧೨. ಅರಗಿ ಮಾತನಾಡಿದುದು ಎನ್ನ
 ದನಂತೆಳಸುತ್ತಮಿದ್ ನೀಂ ಪುರಾಣಯ ಕೂಡೆ ವಾರಿವದ ಲಲ್ಲಿಗೆ ಭುಲಿಸು
 ತರಿದೆಯೆಂದು ವಂದನಗಿಡಿಯಿಂದ ಹಂಸನೊಡನಾದಿದೆಯಂತೆ
 ಕೋವದಿಂ ಪ್ರಿಯಂ ಪುರಾದಿಸ (ಕಾಣ. ೩-೩೬). ಭುಲಿಸುಂ : ೧೩.
 ಭಾವನೇತನ ತರಿದಿ ಮಂದಿಸಿ ಸಾಮಿತಿ, ತಾಳಿ ಶುಭಾವರ್ಗ ಕೆಲದಿ
 ನಿಂದಿರೆ ಹನುಮನಾಳಕೊಂಗೈವುತರಿದಿಗಾಗಿ ಜಾಂಬುವಂ ಪುಗಿ
 ಭುಲಿಸುತರಲು (ಕಾಣ. ೧-೩೬). ೧೪. ಪೂರ್ವದಲಿ ಹವಗಿರಾಜ
 ನಿಂತು ಪಾಕಿಯು ಕಲಾಕುತುವಿದುಂ ಭುಲಿಸುತರಿದನೀಶಾನಸ್ತು
 (ಕಾಣ. ೨೪-೨೬) : ಸುಖಭಾರದಲಿ ಭುಲಿಸು ಪಾರ್ಥನು ನದ್ದಿ ತಿಳಿದು
 ತನು (ಕಾಣ. ೨೨). ೧೫. (ಅಲಂ) ಮೋರೆ : ಅರ್ಭಟಿಸುಂ : ಒಳವಿಡು
 ಭುಲಿಸು (ಕಾಣ. ಭುಲಿಸು)ನೊಡನವನುಲವಿಭವಜಾಂಗಳಿವನು
 ಮೂರ್ಧಾಧಿಪತಿಯ ರಾಜಕೀಯದಲಿ (ಕಾಣ. ೨-೨-೨೯) : ಕುಟ್ಟಿ
 ಗ್ರಮಂ ಬಲ್ಲಗೊಳಿಸುಗ ತಾಳು ಸಾಕ್ಷಿಕರನು ಮತ್ತೆಳು ತೂವಿದಮುಂ
 ಭುಲಿಸುತಕ್ಕಗೆ ಪೂರ್ವವಾಗಿ ಪರಂ ವಿಮಲಾಲನಂ ಮಾಡುತಂ
 (ಕಾಣ. ೨-೨೬). ೧೬. ಹೊಗಳುಂ : ಸ್ತುತಿಸುಂ : ಯಮಸುತನ
 ತಕ್ಕೈ ಭಾವನ ಪಾಮತೆಯನು ಭುಲಿಸು . . . ವಿಮಲವ್ಯಯವಿ
 ರನು ಬೀಳಿಸುಟ್ಟ ಬಿಜಮಾಗೈದನುರಾರಿ (ಕಾಣ. ೨-೨೬).
 [ಬುಲಿಮಿ + - ಇಯು]
 ಬುಲಿ (ನಾ). ಪುರುಷನ ಜನನೋದ್ಭವ : ಸ್ವಲ್ಪವ ಎಂದು ಕರಿದು
 ಸೊಲ್ಲ ಸೊಲ್ಲ ಮಾತನಾಡಿ ವಲ್ಲಭ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದವಿಡಲು ಬುಲಿ ಕೋಡು
 ಪೋದ (ಕಾಣ. ೨-೨೬-೨೬) : ಭೂಯಾಗುವಿದುನೆ ಆಕಾಶದವಗಿ ನನ್ನ
 ಮಿಸಲು ಬುದ್ಧಿಯು ಲೇಸಿದನುವ (ಕಾಣ. ೨೬-೨೬).
 [-ಕುಲಿ, ಬುಲಿ, ಬುಲಿ/ಕುಲಿ, ಬುಲಿ, ಬುಲಿ]
 ಬುಲಿಕಾಯಿ (ನಾ). ಬುಲಿ ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಬೆತ್ತಲೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತೊಡಿ
 ಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ : ಹೊಂಚ್ಚ ಕಾಲ ಗಗ್ಗರ
 ಜೊನ್ನುದಿವಾರ ರಂಗು ದಾಳಿ ಬುಲಿಕಾಯಿ (ಕಾಣ. ೨-೨೬) :
 ಕಿರಿಗುಟಿ ಕಾಡದಾರ ಬುಲಿಕಾಯಿಯು ಪ್ರೀತರಗದಂದಾಗಿ ಗಿಡ್ಡ ಕಾಯಿಯು
 ತರಳನ್ನೊಡೆದರ್ ತರಳಿಯರು (ಕಾಣ. ೨-೨೬).
 [ಬುಲಿ + ಕಾಯಿ (<ಕಾಯಿ)]
 ಬುಲಿಸು "ಬುಲಿಸು" ನೋ.
 ಬುವಾ (ನಾ). ಹಿರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ
 ಒಂದು ಮಾತು : ಸದಾಸದ ಬುವಾಗಿ ಸಂಗೀತದ ಮೇಲಿದ್ದು.
 ಪ್ರೀತಿಯಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಆತನ ಹೆಂಡತಿ (ಕಾಣ. ೨೦೦).
 [-ಕುಲಿ, ಬುವಾ]
 ಬುವಿ "ಬುವಿ" ನೋ.
 ಬುವು "ಬುವು" ನೋ.
 ಬುಸು. ಬುಸು (ನಾ). ನಿಟ್ಟುಸಿರು, ಹಾವಿನ ಪೂತ್ಕಾರ ಮೊದಲಾದುದು
 ವನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವ ಒಂದು ಶಬ್ದ : ಹಾವಿಗೆ ಎತ್ತು ಬಿದ್ದಿರಬೇಕು ;
 ಅದು ಬದವನ್ನು ಇಷ್ಟಗಿಲ ಬಿಟ್ಟು ಬುಸು ಎಂದು ಕಲ್ಲಾಳಪ್ಪದಿಯನ್ನು
 ಕುಟ್ಟಿತು (ಕಾಣ. ೨೦೦). 'ಬುಸು' ಪರಾ. ಬುಸು : 'ಬುಸುಗರೆ',
 'ಬುಸುಗುಟ್ಟು', 'ಬುಸುಗುಡು' ಪರಾ.
 ಬುಸುಬುಸು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಹಾವು ಕೋವದಿಂದ ಬುಸುಬುಸು
 ಎನ್ನುತ್ತಿತ್ತು (ಕಾಣ.).

ಬುಸ (ನಾ). ಧಾನ್ಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟು.-ತೆಡು : "ಕಡಂಗರಂ ಬುಸಂ" (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೩-೨೦). [ಕಂ.]

ಬುಸು 'ಬುಸ್' ನೋ.

ಬುಸುಗರೆ (ಕ್ರಿ). ರೋಷದಿಂದ ಬುಸುಬುಸು ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡು. - ವೇಗವಾಗಿ ಉಸಿರು ಬಿಡು : ೩೩೩... ಅಂತ ಬುಸುಗರೆದ ಚಿಪ್ಪ (ಕಥಾ. ೧೧-೦೦೬೦). [ಬುಸು (< ಬುಸ್) + ಕರೆ.]

ಬುಸುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). = ಬುಸುಗರೆ : ಬುಸುಗುಟ್ಟುವ ಪಾತಾಳದ ಹಾಪೋ ? (ಕಾಫ. ೫೬-೦) ; ಈ ಮರಗಳಲ್ಲಾ ಆಯಾಸದಿಂದ ಬುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತ, ತಲೆ ಬಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೊಂದಿಗಳನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಅತ್ತಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡುವ ತಿರುವುದೇಕೆ ? (೧೦೪೬. ೩೦). [ಬುಸು (< ಬುಸ್) + ಕುಟ್ಟು.]

ಬುಸುಗುಡು (ಕ್ರಿ). = ಬುಸುಗರೆ : ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ಕೂಡು ಕುಳಿಸಾ ಧರಣಿತಿ, ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಗೆ ಸಿರಿ, ಹಾವಾಡಿಗಂ ಬರೆದ ಮಂಡಲದ ತಡೆಯೊಳಗೆ ಬುಸುಗುಡುವೋಂದ್ರನೋಲೆ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩೦-೧೧೧) ; ಅನ್ಯ ಅನ್ಯ ಬುಸುಗುಡುತಿದೆ ಮಾನವನಾಗರವು (ಕಥಾ. ೧೦೫-೦೭).

[ಬುಸು (< ಬುಸ್) + ಕುಡು (< ಕೂಡು).]

ಬುತ್ತ (ನಾ). ೧. ಸಂಖ್ಯೆ ಮಾಂಸದ ಕರಿಕಾದ ಭಾಗ. ೨. ಕೆಲವು ಕಾಯಿ. ಪಣ್ಣು ಅಥವಾ ಬೀಜಗಳ ಒಣಗಿದ ಹೊರವದರ. [ಕಂ.]

ಬುತ್ತೆನ್, ಬುತ್ತೆನ್ನು (ಕ್ರಿ). = ಬುಸುಗರೆ : ಪಕ್ಷಿಸಾದ್ ಮರಳು ಮೊತ್ತಮಂ ಬುತ್ತೆಂದು ಬೆದಪುಸುವ ಪಾವನ ತೊಡವುಗಳೊಳಂ... ಚೆನ್ನಾಂತು (ಕಾಫ. ೦೬೭). ಬುತ್ತೆನ್ನು : ಪಕ್ಷಿಗಳಂತ ಪಕ್ಷಿಗತ ಬುತ್ತೆಂದು ಚಿಕ್ಕನೆ ಬಾಣ ಬರ್ಪಂತೆ ಲಿಕ್ಕವಿಲ್ಲದ ಬಾಣಗಳು ಬಂದು ಪು ನೆಲಕ್ಕಿಡುವಂತೆ ವಾಹಿನಿಯ (ಕಂಠ. ೫೦-೫೦) ; ಬದದೇವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಬಿಲ್ಲು ತ್ರೆ ಕೂಡ ಬುತ್ತೆನ್ನುತ್ತದೆ (೧೦೬).

ಬುತ್ತುಬುತ್ತು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಚಂದಚೂಡಾಧಾತದಿಂದಲಖಂಡ ತಕ್ಕಂಗಳು ತರಳುತರೆ ತಾಂಡಜೋದ್ವಿತಿಯಂ ಧರಿಸಿದು ಬುತ್ತುಬುತ್ತುಲು

[ಕಾಫ. ಭುಕ್ತುಭುಕ್ತುಲು] (ಪ್ರಾಕೃ. ೦೬-೦೬). [ಬುಸ್ + ಎನ್.]

ಬುತ್ತೆನ್ನು 'ಬುತ್ತೆನ್' ನೋ.

ಬುಲೆಗಿಟ್ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಅನ್ನ ಬಸ್ತು ಬುಲೆಗಿಟ್‌ನು ಮೂಡಾ ಕಟಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ (ಪ್ರ. ೧೧, ೫೦೫. ೦೩೯-೦೩ : ೦೧೬). [ಬುಲ್ + ಕೆಟ್]

ಬುಲೆಬುಲೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವೃತ್ತಿ : ಅಮಾಣದಂ ಬಿಡಲ್ ಬುಲೆಬುಲೆನೆ ಪರಿವೃತ್ತ ಭುಕ್ತುಭುಕ್ತುನೆತ ಪೇಳಿ ಕರೆ... ಅರೆಯಟ್ಟಿ ಬರೆ (ಕಾಫ. ೧-೦೦-೦೦) ; ಭೂದಿಗುರುಳಿದಿರಿದು ಬುಲೆ ಬುಲೆನೆ (ಕಾಫ. ೩-೩-೨೨). [ಬುಲೆಬುಲೆ + -ಅನ್ನೆ.]

ಬುಲೆಬುಲೆ (ನಾ). (ಹುಲೆಗಳ ಹರಿದಾಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ) ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಅವು ದಿಗ್ಗಿ ಇಳಿದುಂವು ಚುಸುವಾಗ ಹುಟ್ಟುವ ಬುಲೆಬುಲೆ ಚುಚು ಭೋಭೋರಂ ಬ ಹು ಉಂಟು (ಕಾಫ. ೧೧-೩೨). 'ಬುಲೆಬುಲೆಗುಟ್ಟು' ಪರಾ.

ಬುಲೆಬುಲೆಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). (ಹುಲೆವು) ಹರಿದಾಡಿದಂತಾಗು : ಸಿಕ್ಕುವ ಮೂಗಿನೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದುದೇ ತಡ ಬುಲೆಬುಲೆಗುಟ್ಟಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಭೋಕಿ ಮಾಡಬಿಟ್ಟಿತು (ಕಾಫ. ೩೩). [ಬುಲೆಬುಲೆ + ಕುಟ್ಟು.]

ಬುಲ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ಕಲ್ಲಾ ಮೂರರಿಂದ ತೋಟದ ಹೆಚ್ಚುಯ್ಯ ಬುಲ್ಯನು ಸುಂಟಾಯ ಹಾದಿಬೀದಿ ಒಡಿಯಾ... ಎಲ್ಲ ನಾನಾಕದಾ ಕಲ್ಯದೇವತೆಗಳ ನಿಲ್ಲದ ಒಡಿದರು (ಕಾಫ. ೫೫-೨). [?]

ಬುಟಾಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಮರಕುಟಗಂ ವುಟಲೆ ಮುಟಾಗಿ ಹಸುಬಂ... ನೆಗ್ಗು ವೆನುವು[ವನಿಂ] (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩-೦೧೩). [?]

ಬುಟಲೆ 'ವುಟಲೆ' ನೋ.

ಬುಂಡಿ (ನಾ). ಕಡಲೆಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿಭಕ್ಷ್ಯ : ಕಂಡಿ ಇಡ್ಲಿ. ಉಡುಪಿ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು... ಧಾರವಾಡದ ಫೇಡೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಬುಂಡಿ (ಕಾಫ. ೩೯-೩೯).

[4-ಹಿ. ಬುಂಡಿ, ಬುಂಡಿಯಾ : ಮರಾ. ಬುಂಡಿ]

ಬುಂಡು 'ಬುಂಡು' ನೋ.

ಬುಜೆಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಇವೆಯನುಬದ ಬ್ರಹ್ಮತಿ ಬುಜೆಗನಬ್ಬಾತನಮ x x x (ಕಾಫ. ೩ (೧), ೩೩-೦೩ : ೦೩೩). [?]

ಬುಜೆ (ನಾ). ೧. ಹೆಳು : ಕ್ರಿಮಿ : ಇತ್ತ ದೊಡ್ಡ ತಾಯಿ ಲಚ್ಚನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊರಬರೆ, ಅವನು ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ 'ಅಂಬಾಗಳನ್ನೂ ಬೂಜೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಾಗಳನ್ನೂ ಕೊಕ್ಕೋಗಳನ್ನೂ' ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಾನೆ (ಪುಟ. ೦೫), ೨. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಭಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಹೇಳುವ ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಭೂತ : ಗುಮ್ಮ : ಬುಜೆ ಬಂದಿದೆ ರಂಗ ಬುಜೆ ಬಂದಿದೆ ಚುಚಿ ಕುಡಿದು ಸುಮ್ಮನೆ ನೀ ಪಾಟಿಕೊಳ್ಳಿ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ನಾಲ್ಕುಮುಖದ ಬೂಜೆಯೊಂದು ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಬಂದು ಲೋಕರನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಕಾಕು ಮಾಡಿ ಬಯ್ಯುವುದೆ (ಕಾಫ. ೧-೦೦೦-೦) ; ನೀವು ಎರಡು ಬೂಜೆಗಳ ಕೆತ ಕೇಳಿರಬಹುದು, ಅವೂ ಮಧ್ಯರಸ್ತೆಯಲ್ಲೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು (ಕಾಫ. ೦೯೯). ೩. ಹಸು. ಎಮ್ಮೆ ಮುಂತಾದ ಪಶುವಾದ್ಯಾದ : ಒಳಗೆ ಆಡು ಬಾರೊ ರಂಗ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬೂಜೆಯುಖದ ಪಾಲಿ ತಿರುಗುತಿದೆ (ಕಾಫ. ೧-೩ ೩).

[ದೇ. ಕವಿ. ಮಂ. ಪೂಜೆ : ತಲು. ಬೂಜೆ, ಬೂಜೆ]

ಬುಜೆ (ನಾ). ೧. ಬಿರಡೆ : ಮುಟ್ಟುಳ : ಸುಣ್ಣದ ಬಣ್ಣದ ಮಾಡದಲ್ಲಿ ಈಗ ಸೆರೆಯ ಬಂದಿದ ಮುಟ್ಟುಳಗಳು, ಅವುಗಳ ಬೂಜೆಗಳು ಮಲಗಿದ (ಕಾಫ. ೨೨೩) ; ಒಂದು ಶಿವಯ್ಯ ಬೂಜೆವು ತೆಗೆದು ಆದರಗಳಿದ್ದ ಮುಟ್ಟುಳವನ್ನು ಕುಡಿದು ಬಿಟ್ಟನು (ಪುಟ. ೩). ೨. ಬೆಣೆ : ಗೂಟ : ಜಗ್ಗಿ ಕಿತ್ತಮರರು ತಮದ ತೂಬಿನ ಬೂಜೆ ? (ಕಾಫ. ೦೯-೯) ; ಕೋಡಿಯ ಬೂಜೆ ಹಾಕಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕೆರೆಯ ನೀರಲ್ಲ ಹೋಯಿತು (ಕಾಫ.).

[4-ಹುಳು. ಬೂಜೆ, ಬೂಜೆ/ಮರಾ. ಬೂಜೆ]

ಬೂಜು, ಬುಕುಟು, ಬುಗುಟ್ಟು, ಬುರುಸು, ಬೂಪಲು, ಬೂಪ್ಪು, ಬೂಸರು, ಬೂಸಲು (ನಾ). ೧. ತೇವದಿಂದ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ, ಹತ್ತಿಯ ಅಥವಾ ತುಪ್ಪುಪದ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುವ ಬಿಳಿಯ ಮೈಲೆ : ಏಗ ತಪ್ಪು ಸ್ಥಲ್ಪ ತೇವವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಡುವ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ ಹೋಳುಗಳು, ಬ್ರೆಡ್, ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ, ಕೆಳಕ ಜುಣ್ಣುಗಳು ಇವನ್ನು ಬೂಜು ಒಳಹೊಕ್ಕು ಹುಲಿಸಾಗಿ ಬೇವು... ಜಾಳು ಮಾಡುವುದು (ಕಾಫ. ೩೩) ; ಮಾಸದವಲ್ಲಾ ಪಾಣಿಗಳಲ್ಲಾ ಐವತ್ತಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ಬಗೆಗಳ ಅಗಾಜೆ (ಬೂಜು, ಬೂಪ್ಪು, ಶಿರೀಂಧ್ರ)ಗಳಿಂದ ಸೋಂಕಾರೋಗಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (ಕಾಫ. ೧. ೨೩೭). ಬುಕುಟು : ೧. ಅಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿದ ಪಪ್ಪಳ ಸಂಧಿಗೆ ಈ ಪಾಟ ತಂದಿಗೆ ಬುಕುಟು ಹಿಡಿದುದೇ ಇದ್ದಿತೇ! (ಕಾಫ. ೩೩). ಬುಗುಟ್ಟು : ೧. ಬುಗುಟ್ಟು ಹಿಡಿದ ಕಾಳಂಕತ ಒಳಗೊಳಗೆ : ಕೊಳೆಯುತರುವ ನಾರು ಎರಡು ಮೈಗೆ (ಕಾಫ. ೩೨-೦೦). ಬುರುಸು : ೧. ಕಿಟಕಿರು... ಬದಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಬುರುಸು ಬೇರಿದ್ದರೆ, ಸೀವೆವಿಟ್ಟಿದ್ದು ಹಿಡಿದುಬದ್ದು ಒಡಿದರೆ ಹೋಗುವುದು (ಕಾಫ. ೩೯). ಬೂಪಲು : ೧. ಉಪಯೋಗಿಸದ ಒಡಿದುಬಿಟ್ಟು ಬೀತಾದರಕ್ಕಾದರೂ ಬೂಪಲು ಬರುತ್ತದೆ (ಕಾಫ. ೯೬). ಬೂಪ್ಪು : ೧. ಮದುವೆ ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸುವ ತೇವ, ಬೂಪ್ಪು (Fungus) ಕ್ರಿಮಿಗಳು... ಇವುಗಳಿಂದಾಗುವ ತೊಂದರೆಯು ತಪ್ಪು

ತೃದೇ (100೩. ೩೩): ಕೆಲಕಾಲ ತೇವದ ದೆಚ್ಚನೆಯ ಗಾಯಾದ್ದಿರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಹತ್ತಿ. ಕುಪ್ಪಟದ ನಮರಗಳಂತೆ ಕಟ್ಟುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೂಷ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು (10೩೩. ೦೩೩): ಬೂಷ್ಟುಗಳಿಂದಲೂ ಅರಾಬಿಗಳಿಂದಲೂ ಆವೃತವಾದ ಪ್ರದೇಶ (ತೃತೀಯ. ೦೩೩). ಬೂಸರು: ೧. ಮಾದದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಹಳಸಿದ ಅನ್ನ. ಬೂಸರು ಬಂದ ರೊಟ್ಟಿಯ ಜೊರುಗಳು ರಾಶಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದವು (ತೃತೀಯ. ೦೩೩). ಬೂಸಲು: (ಗು). ೨. (ಆಲಂ) ನಿಷ್ಕಯೋಜಕವಾದ: ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ: ಆ ಬದಕಲಾ ಬೂಸಲು ದೇವತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ ಆಶೆ ಕನಂಗೆ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ಉರುಳಿ ಹೋಯಿತು! (ಮತೃ. ೩೩೩).

[దే.॥ తపి. పూర్వా; చతు. పూర్వ, పూర్వ; తుళు. బొజు, బొజు, బొజి; కలు. బొంజు, బొజు, బొజు./మరా. బురసా, బురసీ, బురసీ]

ಬಿಜು, 'ಬಿ.ರುಜು' ನೋ.

ಬೂಜುಗಟ್ಟು, ಬುರುಸುಗಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ಬೂಜ್ಜುಹಿಡಿ : ಬೂಜು
ಗಟ್ಟಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಹಾದಿ
ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ (ಕೂಂ). ಬುರುಸುಗಟ್ಟು : ಬೂಜು ಜವ್ವಲು
ಮಾಡದಲ್ಲಿಯೆ ಬುರುಸುಗಟ್ಟುವ ಥಂದಿಗೆ (ಕೂಂ- ೦೨-೨೩); ಅಲ್ಲಾ
ಬಲೆಯು ಒಟ್ಟಿತ್ತು ಜೇಡಹಸಿವಿನ ಕೃಷಿಗೆ ಬುರುಸುಗಟ್ಟಿತ್ತು (ಸೂಂಕ-
೩೦-೨) : ಬುರುಸುಗಟ್ಟಿರುಹುದು ಒಳಗಡೆಗೆ ಪುಷ್ಪ (ಕೂಂ- ೩೦).

[ಬೂದಿ + ಕಟ್ಟು]

ಬೂಟ (ನಾ)- ರಿ. ಮೋಸ; ಕಪಟ: ಹುಡುಗೀನ ವೃಷ್ಟಿವ್ಯಾಜಿಗೆ ಜೊತೆ
ಯಾಗಿರಲಿ ಅಂತಲ್ಲವೆ ಕರದದ್ದು? ಇದರಲ್ಲಿ ಬೂಟ ಇಲ್ಲದ್ದು (ಕಾಂ-
೦೯೩). ೨. ವೇಷ: ನಟನೆ; ಸೋಗು: ಅಲೆವಲಿಗೆ ತಲೆಯೊಲೆಯದ
ನಿಬುವು; ಚಂದ ಇದನಗುಹ ಸೂರ್ಯನ ಬೂಟ (ಕಾಂ. ೩-೪); ನಾಮೊ
ನಿಮ್ಮಂತೆದಾ ವೈರಿ ನೇಹವ ತೋರಿ ಜತಯಂ ಸೇರಿ ಆದಿ ದಿಶತು:
ಬೂಟಕೆ ಸೋತು (ಗೋಕಾಂ. ೦೫-೦೬). 'ಬೂಟಗಾರ' ಪರಾ.

[ದೇ. || ತುಳು, ಮೂಟೆ, ಬೂಟು; ತೆಲ್ಲ, ಬೂಟ]

ಮೂಟೆ, 'ಮೂಟಾ' ನೋ.

ಬೂಟಿಕೆ (ನಾ). ೧. ವೇಷ; ನಟನೆ; ಸೋಗು : ಕೋಟಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವಿವಿಧ ನೋಟಕರ ಸಾತ್ಕಲ್ಪಮಕ್ಕಾದರೆ ನಿಜಸಂಗ ಬೂಟಿಕದ ಸಂಗ ಬಿಡು ನಿನ್ನೋಳುತಿರೆ ಮಹೆಯಾ ಬೇಟಗು (ಕತಾ. ೨೮ - ೨೯೩) ; ನಿಃಟುಗಾತಿರಾದೊಲುಮೆ ಬೂಟಿಕವೆಂದು ತಿಳಿಯದೊ (ಪುರಾ. ೨-೧೩-೦). ೨. ಸುಳ್ಳು; ಅಸತ್ಯ : ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ ಶಂಖಚಕ್ರವು ಚಕ್ರಕರಸ್ತದರಿರಲು ಕಂಡೆನು ಬೂಟಿಕದ ಮಾತಲ್ಲ ಕೇಳದೊ ಭೂರಿದೈವದ ರಮಣನಾಭ್ಯಯ (ಪುರಾ. ೦-೦೮-೦); ಜನಕ ನೀಯೆನಗರಸ ನೈವರಾಃ ಮನುಜವೇ ಪರಮಾರ್ಥ ಪೂಜಕರೊರಿ ಬೂಟುವೆ (೦೦೮೦. ೪೮-೩೬). ೩. ತೋರಿದೆಯ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು; ಸೋಗುಹಾಕುವವನು : ಅಯ್ಯಾ ನಾಟಕನಲ್ಲ ಬೂಟಿಕನಲ್ಲ ಕೀರಿನಲ್ಲ (ಕತಾ. ೧. ೦-೩); ಪೂಜಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಗ್ರಹಮು ತೆಗೆದುಕೊಂಬವಲ್ಲಾ ಬೂಟಿಕನಲ್ಲಾ ಮೈದುಮನವಳ್ಳವನು (ಶಾಖ. ೧೩೮-೨); ಪಡಿಯ ಬೂಟಿಕ ನಲ್ಲ ಒಡನೆ ಬೂಟಿಕನಲ್ಲ (ಪುರಾ. ೦೩೦-೩). (ಗು). ೪. ತೋರಿದೆಯ; ನಟನೆಯ; ಸೋಗಿನ : ದತ್ತನು. ಆ ಬೂಟಿಕ ಹಂಗಮು ೨೦ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಕಳುಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪೂಜುವಾಗ್ಗೆ (ಪುರಾ. ೬೦).

[ದೇ.೩ ತಮಿ. ಪೂಜ್ಯಕ, ಪೂಜ್ಯಕ; ತುಳು, ಬೂಟಕ, ಬೂಟಂಗ; ಬಾ. ಬೂಟಕ]

ಬೂಟಕಷನ (ನಾ). ತೋರಿಕೆಯ ನಡವಳಿಕೆ: ಡಂಭಾಚಾರ; ಬೂಟಾಟಿಕೆ:

ಅವರಾಟವೆನೆಯಾದೆ ಬೂಟಕನದಿಂದ ದಿಮ್ಮಿ ಸಾಠೆ (೫೦೫೦. ೬೫-೪);
ಗೂಟನಾವನ ಹೊಡೆದು . . . ನಾ ಧರ್ಮೋಗಿ ಬರರನ್ನ ಬೂಟಕನ
ನೋಡಿ ಭ್ರಮಿಸದಿರಿ ಜನರ (೪೦೫೦. ೬-೦೬-೦); ಬೂಟಕನ ಮೊದಲದಿ
ಕಾಟಕನ ಕಷ್ಟರೇ? (೧೫). [ಬೂಟಕ + -ಕನ]

ಬುಟ್ಟಕವಾತು (ನಾ). ಸೋಗಿನ ಮಾತು: ನುಣುಪು ಮಾತು: ಕೊಡದ ಬುಟ್ಟಕವಾತಿನಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥಕೇಳಿಕೊಡನ್ನುದ್ದದ ದೋಷಗಳ ನಡೆ ನಾಳೆ ಕರೆವೆನೆಂಬುದು, ಪೋಷಿವ ಕಡುದಾಕನ ಕರೆ ಎಗಳ (ಕಂಪು. ೩-೧೪೭).

[పాట + చూపు]

10 ಬೂಟಗಾರ (ನಾ). = ಬೂಟಕ ೩ : ಅಟಗಾರನು ಅತ್ತ ಪ್ರಭುದಿಗೆ ಬೂಟಗಾರ
ಬಸವನು ಪಾಟಗಿಟ್ಟನು ಪರಮಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಿ ಮೋರಿ (ಕೂಂ. ೩೯೩ ೦).

[μ_{obs} + - σ_{obs} (< - 3 σ_{obs})]

ಬೂಟಾ, ಬುಟ್ಟಿ, ಬುಟ್ಟಾ, ಬೂಟ್ಟಿ (ನಾ). ರೇಷ್ಮೆಬುಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ
ಹಾಕುವ ಜರಿಯ ಆಕರವಾ ರೇಷ್ಮೆನೂಲಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಕಾರದ
ಕಸೂತಿ: ಫಲಕಾಂಬೂಲದ ಜೇಲ ಕೊಂಡಕ್ಕಿದ್ದಾಕ್ಕೆ ಹೀಯ ಬೂಟಾ
ಹೂವಿನ ಬವಾರಸಾಗೀರೆ ಉಟ್ಟಿದ್ದರು (ಕೊಂಡಿ. ೬); ಹೇಳಿನ್ನು
ಯಾವಕ್ಕೋ ಒಂದುದಿನ ಬೂಟಾವೇಟೆ ಕಟ್ಟಬೇಡಿ ಅಂತ ಹೇಳಿ
ಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಹವಾಲು ಆಮೆಕ್ಕು ಫಲವಾಯಿತು (ಪು. ೨೯). ಬುಟ್ಟಿ :
ಕದನೇಲಿವರ್ಗದ ಸೀರೆಯಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿರುವ ಬುಟ್ಟಿಗಳು ಎದ್ದು
ಕಾಣುತ್ತವೆ (ಕೊ). ಬುಟ್ಟಿ : ಮದುವೆಯ ಹುಡುಗಿಗೆ ಬುಟ್ಟಾ ಇರುವ
ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಡಿಸಿದ್ದರು (ಕೊ). ಬೂಟ್ಟಿ: ಬೂಟಿ ಇರುವ ಸೀರಗೆ
ಬೇರೆ ಹೆಚ್ಚು (ಕೊ).

ಬೂಟಾಸೀರೆ, ಬುಟ್ಟಾಸೀರೆ = ಕರಾವತ್ತಿನ ಹೊನ್ನೆಗಳ ಚಿತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೀರೆ; ಅವರ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೂಟಾಸೀರೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ (ಛಾ); ಮಗಳ ಮನುಷ್ಯನಾದ ನಾಮ ಎರಡು ಬುಟ್ಟಾಸೀರೆಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ತಂದ (ಛಾ).

[←ಪ್ರಾ. ದೇವತಾ; ಹಿ. ಮೂಲಾ, ಮೂರ್ತಿ, ಮುಖ; ಮೂಲ, ಮುಖ, ಮುಖಾ, ಮುಖ್ಯ, ಮುಖ್ಯ.]

ಬೂಟಾಟ, ಬೂಟಾಟ (ನಾ). ೧. ಬೂಟಾಟ; ನಟನೆ; ತೋರಿಕೆ; ಮತಕಾಂಡಿಕೆಯ ಬೂಟಾಟದಿಂದ ಬಡವಾರ್ಪಣಿಕೆರೆದಿ ನೋಲಿಸಿದ ಶಂಭು ಭಟ್ಟನ ಕೊಡೆ ಪ್ರಾಕಟವಾದವ ಮೂಡಿ ಜೈಸಿದದೆ ವಿದ್ಯಾಂಸನಲ್ಲದೊಡೆ ಗಾಂವನೀತಂ (ಕುಶಲ. ೧-೧೧-೨೩); ಇಂಟರಿವ್ಯಾ, ಎಲ್ಲಾ ಬರೀ ಬೂಟಾಟ ಅಂತ ಹೇಳಿದಾನೆ (ಅಜ್ಞ. ೩೩). ಬೂಟಾಟ : ೧. ಬಟಾದೆಯುಂ ಬೂಟಾಟವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡೆರು ಬನ್ನಕ್ಕೆಡೆಯಾದನೀ ವಿಹಗನಿ (ಇದಂಥಾ. ೩೨); ನಿಂ ನನ್ನ ಮುನ್ನಿನ ಕೂಸಾಟಮನಲ್ಲೆಯುಂ ಬಿಸುಡೆ ನಿನ್ನಂ ಸೈತಿಡಲ್ವಾರ ದಿನ್ನಿನಂ ಮಾಡದೆ ಮೂಡಿದಂತಿರಲಿವೋ ಇನ್ನೇಕೆ ಬೂಟಾಟವೋಪನೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೨೨) : ಕೈಯ ಹೊಯ್ಯಾಟಾಟದೇಕೆ ಭರ್ಮನಂದನನಾಟ ವೊಳ್ಳಿತು (ಇಬ್ಬಾ. ೧ ೩೨-೨೩). ೨. ತಂಟೆ; ಗೋಡು; ಚುಕ್ಕಿಯಲ್ಲ ಮಂಟ್ರಿಕಾಯಂಧಂಗಲ ಗೊಡವೆ ನಮಗೀಕದಟ ಬೂಟಾಟ (ಅನಾ. ೧. ೩-೨೦).

[ප්‍රශ්න + පිට]

ಬೂಟಾಟಂಗೂಡು (ಕ್ರಿ). ಬೂಟಾಟಿಕೆ ಮಾತು : ಸೊಗಸು ಹಾಕು :
ತಾ ಬೂಟಾಟಂಗೂಡಿ ವಜ್ರ ಪ್ರಕಟಿತ ಪಿಪ್ಪಾಯನಂಗಡವರ್ಗ
ಮಿಮುಬಾ ನೂತ್ನಹಾರಂಗನೊಸಿದು ಕುಡುತ್ತೂ (ಹಾಕು. ೧-೪೫-೨೫).

[ಬೀಜಾಚಾರ್ಯ + ಕೆ.ಎ.ಎಸ್.]

ಬೂಟಾಟಿಕೆ. ಬೂಟಾಟಿಕೆ (ನಾ). ತೋರಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನ; ಸೋಗು; ನಟನೆ; ವಿಶ್ವದೊಂದು ಮಹಾಪ್ರದರ್ಶನವು ಬೂಟಾಟಿಕೆಯ ಬೈರಾಟ (ಇದಕ್ಕಾ. ಎಫ್). ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿದರೆ ಅದೂ ಬೂಟಾಟಿಕೆಯ?

(ಕೂಟ. ೩೩). ಬೂಟಾಟಿ : ಹುಟ್ಟುಳ್ಳವನು ಹುಟ್ಟಿದ ಬಿಡು . . .
ಮಾತುಳ್ಳವನು ಹುಟ್ಟಿದ ಬಿಡು (ಕೂಟ. ೨೦೩-೨೦೪); ನೀವು
ಹುಟ್ಟಿದವರೇತು ಹುಟ್ಟಿದವರು ಬಿಡಿದವರನ್ನು ಬಿಡಿದವರು ಬೂಟಾಟಿ
ಯೊಳಗಿಂದ ಬಿಡಿದವರನ್ನು ಬಿಡಿದವರು (ಕೂಟ. ೨೦೩-೨೦೪).

[ಬೂಟಾಟಿ + ಅರಸ]

ಬೂಟಾದಾರಿ, ಬೂಟಾದಾರಿ, ಬೂಟಾದಾರಿ, ಬೂಟಾದಾರಿ, ಬೂಟಾದಾರಿ.
ಬೂಟಾದಾರಿ (ಗು). ಬೂಟಾದಾರಿ ಬಿಡಿದವರು; ಬೂಟಾದಾರಿ
ಗಿಳಿಗಳು; ಅವನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಬೂಟಾದಾರಿ ರುಮಾಲು.
ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬಿಡಿದ ಬಿಡು, ಕೂಟಾದಾರಿಗಳು, ಕೂಟಾದಾರಿ ಗಿಳಿಗಳನ್ನು
ಮಾತನಾಡಿದ (ಕೂಟ. ೩೩). ಬೂಟಾದಾರಿ : ಬೂಟಾದಾರಿ ಹುಟ್ಟಿದ
ಮದುವೆಗಿಳಿದು ಮದುವೆಗಿಳಿದು ಬಿಡಿದವರು (ಗು). ಬೂಟಾದಾರಿ :
ಗುಟ್ಟು ಬಿಡಿದವರು ಹುಟ್ಟಿದವರು ಜನರು ಜನರು ಬಿಡಿದವರು
ಆಗುತ್ತವೆ (ಗುಟ್ಟ. ೩೩). ಬೂಟಾದಾರಿ : ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿದ
ಮೇಲೆ ಜನರುಗಳು ರತ್ನ ಹುಟ್ಟಿದವರು ಬಿಡಿದವರು ಹುಟ್ಟಿದವರು
(ಕೂಟ. ೩-೩೪-೩೫). ಬೂಟಾದಾರಿ : ಕೂಟಾದಾರಿ ಬಿಡಿದವರು
ಬಿಡಿದವರು ಕೂಟಾದಾರಿಗಳು ವಾಗ ಆಹ್ವಾನದವರಾಗಿದ್ದ (ಕೂಟ. ೨೦೩).
ಬೂಟಾದಾರಿ : ವಗಿ ಬಿಡಿದವರು. ಕೂಟಾದಾರಿ ಬಿಡಿದವರು
(ಕೂಟ. ೩೩).

[4- ೩೩. ಬೂಟಾದಾರಿ; ಕೂಟ. ಬೂಟಾದಾರಿ, ಬೂಟಾದಾರಿ]

ಬೂಟಾ (ನಾ). ಹರಿದಿನ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪಾದವನ್ನು ಘರ್ಷಿಸುವ
ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಬಿಡಿದವರು ಅಥವಾ ಬಿಡಿದವರು ಮಾಡಿದ
ಪಾದರಕ್ಷೆ; ಮೇಲೆ; ಅಂದೇ ಹೊಸ ಬೂಟಾ ಘರ್ಷಿಸಿದ (ಕೂಟ. ೩೩);
ಬೂಟಾ ಬಿಡಿದವರು ಮಾಡಿದವರು ಬಿಡಿದವರು (ಕೂಟ. ೨೦೩-೨೦೪).

[4- ೩೩. ಕೂಟ]

ಬೂಟಾದಾರಿ 'ಬೂಟಾದಾರಿ' ನೋ.

ಬೂಟಾ (ನಾ). ಮನೆ; ನೆಲ; ಆಶ್ರಯ; ಕೂಟಾದಾರಿ ಕೂಟಾದಾರಿ
ಮಾಡಿದ ಬೂಟಾದಾರಿ ಕೂಟಾದಾರಿ (ಕೂಟ. ೩೩).

[4- ೩೩. ಬೂಟಾ]

ಬೂಟ 'ಬೂಟಾ' ನೋ.

ಬೂಟಾ (ನಾ). ವಸ್ತುವು ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ
ಕೂಟಾದಾರಿ ಕೂಟಾದಾರಿ; ಕೂಟಾದಾರಿ (4).

[ಬೂಟ (4-ಬೂಟಾ) + ಕೂಟಾದಾರಿ]

ಬೂಟಾಟಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಅವಮಾನಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂತನನ್ನು
ಅಟ್ಟು; ಕೂಟಾದಾರಿ ಕೂಟಾದಾರಿ ದೂತನನ್ನು ಕಳುಹಿಸು; ಇಂದ್ರಂ
ಮುಗಿದವನಂತೆ ಗರ್ವಿಸಿ ಚತುರಂಗಬಲಸಮೇತಂ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಬೂಟಾಟಿ
ಮಾಡಿದವರು . . . ಬಂದು ತಾಗುವುದು (ಕೂಟ. ೩-೩೪);
ಪೂಜಾರಾಧಾರಂ ಬಿಟ್ಟು ಕೆಲವಿದರೇ ಬೂಟಾಟಿ ಮಾಡಿದ ದಿನಕರಂ
ತತ್ಪೂಜನದೊಳ್ ಮುಟ್ಟಿದುದರ್ಜರಮುಖದಿಂದ ಪುಟ್ಟಿದ ವಿಷವನ್ನಿ
ಯುಗುಟ್ಟು ಕೂಟಾದಾರಿ ಮುಗಿಸು (ಕೂಟ. ೩-೩೪); ಜವನದೆಯಂ
ಮುಟ್ಟಿದವರೇ ಬೂಟಾಟಿ ಮಾಡಿದವರು ತೋಟಾದಾರಿ
(ಕೂಟ. ೩-೩೪). ೨. (ಆಲಂ) ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸು; ಹುಟ್ಟಿದವರು;
ಮನೋಜವಕ್ಕೆ ಬೂಟಾಟಿವ ತಕ್ಕ ಮಿಕ್ಕು ಬರೆ ಬಂದುವು
ಪೂಜಾರಾಧಾರಂ ಪೂಜಾರಾಧಾರಂ ಪೂಜಾರಾಧಾರಂ ಮಾಡಿದವರು
ಜಯೋತ್ಸವಾದಾರಿ (ಕೂಟ. ೩-೩೪). [ಬೂಟಾಟಿ + ಅಟ್ಟು]

ಬೂಟಾರ್ (ನಾ). ಬಿಡುವಿನ ಯೆಸು; ಬೂಟಾರ್ ಯೆಸುವಿನವರು
ನಿನ್ನ ಕೊಡುತ್ತಾ ಮುಟ್ಟಿದವರು ಬಿಡಿದವರು (ಕೂಟ. ೩೩).

೩೩-೩ : ೩೩) : ಸತ್ಯವಾಕ್ಯವೆಮ್ಮನದಿಗಳೆ ಪುರುಷರಾಜ್ಯಂಗಿಯ
ಬೂಟಾರ್ ಕೂಟಾರ್ ಬಿಡಿದವರು ಪದಿಯಳೆಯು ನೆಲೆಗೂರು ಮೊಗವೆ
ಅಳಿಯುಮ ಬಿಟ್ಟು (ಕೂಟ. ೩೩ (೩). ಗುಟ್ಟು ಕೂಟ. ೩೩-೩; ೩೩-೩).

[ಬೂಟಾಟಿ + ಅರಸ]

೩ ಬೂಟಾಟಿ 'ಬೂಟಾಟಿ' ನೋ.

ಬೂಟಾಟಿ (ನಾ). ೧. ಪಿಶಾಚಿಯ ಆಟ; ದೆವ್ವದ ಕುಣಿತ; ಆತಂಕ
ಗಲ್ ತೂಗಿ ತೂನವ ತೂನವಗಳುಮಂ ಪುರಸಂಗಿವಿದು ಬಿಡಿದವರು
ಬೂಟಾಟಿಗಳುಮಂ ನೋಡಿ (ಕೂಟ. ೩-೩೪). ೨. ಸ್ವೇಚ್ಛಾ
ಬಾರ : ಬೂಟಾ ಕೂಟಾದಾರಿವರ ಬೂಟಾಟಿವಾಯಿತೆ ಪವ್ವ ಘಟ್ಟಿನಲಿ
(ಕೂಟ. ೩-೩೪). [ಬೂಟಾಟಿ + ಆಟ]

ಬೂಟಾಟಿ 'ಬೂಟಾಟಿ' ನೋ.

ಬೂಟಾಟಿ (ನಾ). ಗದ್ದೆ, ಹೊಲಗಳ ಸಂತ್ಯ ಬೇಲಿಯಂತೆ ಬೆಳೆಸುವ,
ತಾಳೆಹಾಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಲೂನಿನ ಸುತ್ತಲೂ
ಕಳ್ಳ ಬೂಟಾಟಿಗಳ ಬಲವಾದ ಬೇಲಿಗಳಿವು (ಕೂಟ. ೩).

[4- ೩೩. ಘಟಾಟ]

ಬೂಟಾಟಿ (ಕ್ರಿ). ಕುಟೋದ್ಯಮಾಡು; ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡು;
ಅರುಹತರಲ್ಲಿ ಬೂಟಾಟಿ ನುಗ್ಗಿ ಕಂಡು (ಕೂಟ. ೩-೩೪).

[ಬೂಟಾಟಿ + ಇಟ್ಟು]

ಬೂಟಾಟಿ (ನಾ). ೧. ಕುಟೋದ್ಯಮ; ಕುಟೋದ್ಯಮ : 'ಬೂಟಾಟಿ'.
'ಬೂಟಾಟಿ' ಪರಾ. ೨. ಸೂಟಿಗು ; ನಟನೆ : 'ಬೂಟಾಟಿ' ಪರಾ.
೩. ನಾಟಕಗಟ್ಟು ಮಾತು : ಅಕ್ಷೀಲವಾದ ಮಾತು : 'ಬೂಟಾಟಿ' ಪರಾ.
೪. ನಾಟಕಗಟ್ಟು ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಭಂಡ : ಅಬ್ಬವ್ಯಕ್ತಿ : 'ಬೂಟಾಟಿ' ಪರಾ.
ಬಂದರಂದು ತಿಳಿ (ಕೂಟ. ೩೪) ; ಈ ಬೂಟಾಟಿ ಪುರೋಹಿತರೊಬ್ಬರು
ಬಂದವರಾಗಿದ್ದರು (ಕೂಟ. ೩-೩೪) ; ಜಾತಿಮೂಲಗೆ ರೂಪುಕನ
ಪುನುಡಿವಾತನ . . . ಬದಗಿನ ಬೂಟಾಟಿ ಮಾತು ದಿಟವಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೩-೩೪) ;
ಏಕೆ ಕೂಟಾದಾರಿ ಕೂಟಾದಾರಿ ಬಿಡಿದವರು ಬದಗಿಯನು (ಕೂಟ. ೩-೩೪).
೫. ಮೊಸಗೂರ ; ಮಂಚ : ಒಂದು ದಿವಸಮೂರ್ವ
ಬೂಟಾಟಿ ದ್ರವ್ಯಮಂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು (ಕೂಟ. ೩-೩೪) ; ಕೂಟಾದಾರಿ ಬಿಡಿದವರು
ಬಿಡಿದವರನ್ನೆಗೂ ಬೂಟಾಟಿ ಪ್ರಸಾದದೊಳ್ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದವರು
ಮಂಚಮನೋರಾರ್ಥಗಲ್ (ಕೂಟ. ೩-೩೪) ; ಕುಟೋದ್ಯಮವು
ನಟಾದಿ ಬೂಟಾಟಿ ಬಿಡಿದವರು ನಟಾದಿ ನರಕಾಯುಷ್ಯಮಂ
ನಟವನೆಯಂತೆ ಮುಳಿದು (ಕೂಟ. ೩-೩೪) ; ಬೂಟಾಟಿ ಪುಗಟ್ಟಿಯಂತೆ
... ಸಂತೆಯ ತೋಟದಂತೆ ಕಡೆಯೊಳ್ ಪೇಸುವುದುಮಾತೋಳಿಯು
ಮಾಗದೆ ಪೂಗದ (ಕೂಟ. ೩-೩೪). ೬. ಸುಮಾನ್ಯನಾದವನು ;
ನಾಡಾಡಿ : ನೆರದ ಬೂಟಾಟಿ ಕೂಟಾದಾರಿವರಂಗೆಂ . . . ಕರಮ
ಕಳ್ಳ ಸಿದ್ಧರು ನರೇಂದ್ರಭವನಾರಾಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೪). ೭. (ದಾನ
ಪಾತ್ರನಾದ) ದೀನ ; ದರಿದ್ರ ; ದ್ರವ್ಯದ ಪೂಜಾರಾಧಾರ್ ಪಾತ್ರವರ್
ಜಾಗಕ್ಕೆ ಬೂಟಾಟಿ ಪೂಜಾರಾಧಾರ್ ಪೂಜಾರಾಧಾರ್ ನಟಾದಿಯನು ಸುಖಸುಖ
ವಿನೋದದಿಂದ ರಾಜ್ಯಂಗಿಯುಕ್ತವನ್ನೆಗಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೪). ೮.

ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆಗದವನು ; ಹೇಡಿ : ಭೀತಿ ಮನದಲಿ ಪುರೋಹಿತರ
ಮಾತು ಮುಖದಲಿ ಮುಖವು ಕಾಲಲಿ ಬೂಟಾಟಿ ಕೂಟಾದಾರಿವರನಂತಿ
ರಾದುದರಿಸೇನೆ (ಕೂಟ. ೩-೩೪) ; ಸೂತಸುತ ದಳದಿಯು ಫದ
ಮುಮ್ಮಾಂಕರ ಮುಮ್ಮಾಂಕರ ಬಿಡಿದವರು ಬೂಟಾಟಿ ಬಿಡಿದವರು
ಕಂಡು ಕೂಟಾರಲಿ (ಕೂಟ. ೩-೩೪). ೯. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವನು ; ನಿಷ್ಠ
ಯೋಜಕ : ಇಹಂ ಪರಕಂ ಪೂಜಾರ್ ಬೂಟಾಟಿ (ಕೂಟ. ೩-೩೪).
ಬೂಟಾಟಿ=ಬೂಟಾಟಿ ೧ : ಅರ್ಜುನಂ ಕೂಟಾದಾರಿ ನಾಳೆ

... ತಾಮ್ರಮಾಸಂ ತಾಮ್ರಮಂಜುರಂ ಪೇಜ್ಜು ಬತ್ತಿಮೆಂದು ಬೂತ ನಟ್ಟಿದೊಡೆ (ಕಂಠ. ೧೨-೨೦ ಪ). [ಬೇ. ೩ ತೆಲು. ಬೂತು]

ಬೂತು, ಬೂತ (ನಾ). ೧. ದೆವ್ವ : ಪಿಶಾಚಿ : ಭೂತ : ಕೂಡಿ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಭೋಗಿಸಲೇಯದೆ ಕೆಮ್ಮನೆನ್ನನುಬ್ಬಂತಕನೆಯ ಬೂತನೆಲೆ ಮಾಡಿಸಲಾಗದೆ ಪೇಟಾ (ಕಂಠ. ೨-೩) ; ಈ ಬೂತನ್ನ ಸರಗೇಳೊಡ್ಲದೆ ಪೊಜಮಾಡುವನಲ್ಲನಿವಂಗಾನೆ ಸಾಲ್ವೆಂ (ಗಣಪ. ೭-೯ ಪ) ; ಅಕಿಟಾ ಬೂತುಗಳ ಕೈಬಾಯ್ಗೆ ಬಂದೈ ತಂದೆ ಕುರುರಾಯ (ಕಾಡು. ೩-೧೩).
ಬೂತ : ೧. ಕೆಲಕೆ ಕಾದಿತ ಬೂತ ಹೇತವು ಹಲವು ಬಟ್ಟುಗೆ ಮಾಣೆ ಭದ್ರರು (ಕಾಡು. ೨೬-೨೭) ; ಕೆನು ಬೂತವಾಯಿತು, ಮನು ನಾನೇ ಆದೆ (ಕಂಠ. ೨. ೧೩). ೨. (ಅಲಂ) ದೊಡ್ಡದಂ : ಗಾತ್ರ ವಾದುದು : 'ಬೂತಗನ್ನಡಿ' ಪರಾ.

ಬೂತಗುಂ = ಪ್ರೇತವಾಗು ; ಹೇವಾಗು : ತಾಗಿದ ಬೇಗದೊಳೆ ಶಿರೋಭಾಗವನಿಷು ನತೆ ಕಡಂಗುವುದು ಬೂ(ಕಾಣಂ. ಭೂ)ತಾಗಿರೆ ಕೆಡದು ತಲೆಕೇಳಾಗಿ ಪರಾಪಮಂಸಜವುಪಂತರಿಬಲದೊಳೆ (ಕಂಠ. ೪-೩೬). [**<**ಸಂ. ಭೂತ]

ಬೂತು (ನಾ). ೧. ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೈವಿಯ ಹಾಲು. ಮೊಸರಂ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಮಾರುವ ಸ್ಥಳ : ಏಳು ಗಂಟೆಯಾ ದರೂ ಬೂತಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಾಲು ಬಂದಿಲ್ಲ (ಕಾಣ. ೨). ೨. (ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಮೊದಲಾದ ಸದಸ್ಯರ) ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಮತ ಚಲಾಯಿಸಲು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳ : ಈ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಚುನಾ ವಣೆಯ ಬೂತು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ (ಕಾಣ. ೪). [**<** ಇಂ. booth]

ಬೂತುಗೆ (ನಾ) ೧. ಸೋಗುಗಾರ : ಮಾತುಗು, ಬೂತುಗು, ಕಂತೆಗು (ಕುಡ. ೨೦೦ ಕ್ರದೀ). ೨. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತ್ ಬೂತುಗೆ ಎಣಿಯಪ್ಪ ಪೆಮ್ಮಾಡಿ ಪಟ್ಟಣದವರು (೨೪. ೧೩. ಕಡ. ೧೩-೨೬ : ೩೦ : ೨೧೨) ; ಬೂತುಗನ್ನೂ ಕೂಟ ಶ್ರೀಮತ್ ಮನಾಬರಪ್ಪ ಅಪುರದೊಳೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳೊಡೆ (೨೪. ೩೩. ಕುಂ. ೧೦-೯ : ೧೨೦).

[**ಬೂತು + - ಗು**]

ಬೂತುಗೆ (ನಾ). ಸೋಗು ಹಾಕುವವಳು : ಮಾತುಗೆ, ಮಾತುಗಿತಿ. ಬೂತುಗೆ, ಬೂತುಗಿತಿ (ಕಾಣ. ೧೦೭ ಕ್ರದೀ). [**ಬೂತುಗೆ + - ಗಿ**]
ಬೂತುಗೆಡೆ (ಕ್ರಿ). ತಪ್ಪುವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡು : ಕೆಟ್ಟ ಮಾತನ್ನಾಡು : ಬೂತುಗೆಡೆವನೊಳೆಬೆನೇ ಮುಜುಬಾತನೆಲೆ ಗಾಂಗೆಯ (ಕಾಣ. ೨. ೧೩-೧೦) ; ಕಾತರಿ ಎಜಮಾತುರರಾ ನೆಜೆ ಬೂತುಗೆಡೆದರೆ ಗರುಮರಾದವರಾತು ಮಾಣುತ್ತರವ ಕೊಡುವರೆ (ಕಾಣ. ೨-೯-೨೨). [**ಬೂತು + ಕೆಡೆ**]

ಬೂತುಗೆಯ್ (ಕ್ರಿ). = ಬೂತಿಕ್ಕು : ಅದೋ ಇದೆ; ಹರಿಯಣ್ಣಗೆ ಬಲ್ಲರಾಳೆ ಮದ್ಯನಾವರಿತನೆ ತಮ್ಮಜಿಳರಾ ಬೂತುಗೆಯ್ಯುತು ಗಜಗುಸುತರೆ (ಕನ್ನ. ೩-೧೦). [**ಬೂತು + ಕೆಡೆ**]

ಬೂತುಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಪಿಶಾಚಿ ಹಿಡಿ : ಭೂತ ಮೆಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು : ನಟ್ಟನೆ ಬೂತುಗೊಳ್ಳ ತೊದಿಂ ದುಕಂಧರವಾಡಿ ಪಾಡಿ ನಾಣ್ಗೆಟ್ಟರೆ ಕೊಂಡ ನ್ನು ಬರಂಗೇಳೊಡ್ಲವನ್ನ ವೇಷಮಾಪ್ತವೆಂದು ಕೊಂಡಂ (ಕಂಠ. ೯-೩೬). [**ಬೂತು + ಕೊಳ್**]

ಬೂತುತನ (ನಾ). ಸೋಗು ; ಪಟನೆ ; ಒಯ್ಯಾರ : ಒಡೆದುಗದಲ್ಲದೇಂ ಓಡಿಪಳೇ ಸೆಣಗಂ ನೆಜೆ ಭಾಣ ತಾಮಂ ದೆವಕವೆ ಸೈತೆ ಸೋಂಕುಪರೆ ಬೂತುತನಂ ಪೇಟಾಗೆ ಮಾತುಗುಟ್ಟುವರ್ (ಕಂಠ. ೨-೧೦೦).

[**ಬೂತು + - ತನ**]

ಬೂತುತಪ (ನಾ). ಸೋಗಿನ ತಪನ್ನು : ವಾಪಸುಗರ್ಭನೆಯವ ಮುನ್ನಿನ ಗೆದ್ದು ತಪಂ ಶಿಲೋತ್ತಮಾಂಗನೆಯನುಂತಾಡುವನೆ ಮತ್ತಿ

ಬೂತುತಪಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಕಡೆಯೊಂದು ವರ್ಗನೊಳೆ ತೀರ್ಪು (ಕಂಠ. ೭-೧೦). [**ಬೂತು + ತಪ**]

ಬೂತುಮಣ (ನಾ). = ಬೂತುಗೆ ೧ : ಬೂತುಗು, ಬೂತುಮಣಂ (ಕಾಣ. ೧೦೩ ಪ್ರದೀ). [**ಬೂತು + - ಮಣ**]

ಬೂತೇಶ್ವರ, ಬೂತೇಶ್ವರ (ನಾ). ಶಿವನ ದೇವಾಲಯವಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮದ್ಗುಂ ಬೂತೇಶ್ವರಕೆ ಪಡುವಣ ತೊರೆ ವಳ್ಳಿಯ ದಾಸಂದಾಳ್ಳಿಯೊಳೆ ಮುನ್ನಣ ಕೆಟೆಯೊಳೆ ಸಾಬ್ಬನಮಸ್ಕಮಂ ದೇವಭೋಗಂ ಬಿಟ್ಟಂ (೨೪. ೩೩. ಕು. ೨೦೦ ; ೩೦. ೧೦೦ ?).
ಬೂತೇಶ್ವರ : ಶ್ರೀಮತ್ಗೊಗ್ಗಿ ಬೂತೇಶ್ವರಕ್ಕರದೊಡುವಳ್ಳಿಯ ದೇವಭೋಗಂ ಬಿಟ್ಟಂ (೨೪. ೩೩. ಕು. ೨೦೦ ; ೩೦. ೧೦೦ ?).

[**<**ಭೂತೇಶ್ವರ]

ಬೂತೇಶ್ವರ 'ಬೂತೇಶ್ವರ' ನೋ.

ಬೂದ 'ಬೂದಿ' ನೋ.

ಬೂದಗುಂಬಳ 'ಬೂದಿಗುಂಬಳ' ನೋ.

ಬೂದಗೂಲು (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು (?) : ಬಾಳುಗುಳು ಮಹಾದನ ಅಯ್ಯದೊಂದು ಉಳುಮೆಸುತ್ತದೆದೊಳಿಟ್ಟು ಒಳಮರ ಬಾದಮ್ಮಗೆ ಬೂದಗೂಲಿನತ್ತೂರ್ (ಕಾಣ. ೩೩-೬. ೨೯-೯ : ೧೦೬ ಪ) ; ಅರಸರ ಮೆಚ್ಚಿ ಬೂದಗೂಲಂ ದಿಡುಮೆಪ್ಪಣಕ್ಕುಮೆಂದೊಡೆ ದಿಡಿದೊಡೆ (೨೩. ೩೩. ೬-೨೨ : ೧೦೬ ಪ). [**?**]

ಬೂದವೇಣು (ಕ್ರಿ). ಬೂದಿಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದು : ಊದಾಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗು : ಅದು ಮೊದಲ್ಗೊಂಬುಗಳಿಬಾಡಿಯೊಳೆ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೊಣು ಬೆಳೆದ ಬಿಬ್ಬಳೊಂದೊಡನೊತ್ತಿ ಪತ್ತಿ ಸುತ್ತಿ. . . ಕವಲ್ತು ಕೊರ್ಪ ಬೂದವೇಣು ಬೆಳೆದು ಬೆಳಗಾದು ಬಣ್ಣಮಗಿ (ಕಾಣ. ೯-೧೦ ಪ).

[**ಬೂದ (<ಬೂದಿ) + ಎಣ್ಣು (<ಬಣ್ಣ)**]

ಬೂದಿ, ಬೂದ, ಬೂದು(ನಾ). ೧. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಬೆಂಕಿಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂಪ್ಪು ಉಳಿಸುವ ಭಾಗ : ಒಲೆಯ ಬೂದಿಯ ಬಿರಿಯಲು ಬೇಡ ಒಲಿದಂತೆ ಹೂಟೊಂದಿಪ್ಪದು (ಕಾಣ. ೧೦೯) ; ಮದಿಗಳಾಚಾರಿಯನಾಗಿ ದರನೊಳು ಕಾದಿ ಬೂದಿಯನೊಡ್ಡಿ ದಮಾ (ಕಾಣ. ೯-೨೦). ೨. ಗೋವಿನ ಸಗಣೆಯನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ, ತುಪ್ಪಾಗಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ಪು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಪುಡಿ : ವಿಭೂತಿ : ಭಸ್ಮ : "ಬೂದಿಯು ಭೂತಿಯಕ್ಕು" (ಕಾಣ. ೧೩) ; ಬೂದಿ ಜೆಡೆ ಲಕ್ಕಣಂ ತವಣಾದುವೆರಬೊಡೆ ತಲಾಸಂ ಕವವಿವಿಂತಾದುಪೊ ಮುತ್ತುಂ ಮೆಜುಸುಂ ಕೋದಂತುಟೆ ನಿವ್ವ ತವದ ಪಾಂಗುತು ಗಡಾ (ಕಂಠ. ೬-೨೨) ; ಜಸು ತವಗೆ ಮಯ್ಯರಿಯಂಬುವನುಪ್ಪವಂತೆ ಪೂವ ಬೂದಿಯೊಳಂ . . . ಚಿತ್ತನಾಂತು (ಕಾಣ. ೧೦೬) ; ಬೊಕ್ಕಗದ ಬೂದಿಯುಪ್ಪ ನಂತೂಡಿ ಮೂಗಿನೊಳೆ ಪೊಕ್ಕೊಡೆ ಸೀಂತು . . . ಪುರ್ವಕ್ಕುವ ಮರ್ಕಟಂ ನೆಗದ ತಾಪಸರಂ ನೂತ್ತರಣ್ಣದೊಳೆ (ಕಾಣ. ೧೦೦ ಪ).
೩. ಊದಾಬಣ್ಣ : 'ಬೂದಿಗುಂಬಳ' ಪರಾ. **ಬೂದ :** ೩. 'ಬೂದವೇಣು' ಪರಾ. **೪. ಊದಾಬಣ್ಣವಳ್ಳುದು :** ತಮ್ಮಳು ತಾಪ್ಪೊಟ್ಟಿ ಆ ಕುದುರೆ ಬೂದನುಯೆಂದು ಕದ್ರುವೆಂದಳು (ಕಾಣ. ೨೩-೨). **ಬೂದು :** ೩. 'ಬೂದಗುಂಬಳ' ಪರಾ.

ಬೂದಿ ಮಾಡು = ಸುಡು ; ದಹಿಸು : ಇದು ಕೈಲಾಸಂ ಭವಾನೀ ಧವನ ನೆಲೆ ಮನೋಹಾತನಂ ಬೂದಿ ಮಾಡಿತ್ತಿದೊಳೆ (ಕಂಠ. ೨-೨೯) ; ಅವನ ಕೋಪಾಗ್ನಿಯ ಲೋಡಿಸಿ ಬೂದಿಮಾಡುವನು (ಕಾಣ. ೨೬-೨೯). **ಬೂದಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಕೆಂಪ =** ಮೇಲೆ ಬೂದಿ ಮುಟ್ಟಿ ಕೊಂಡಿದ್ದು ಒಳಗೊಳಗೇ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಕೆಂಡ ; ಅಂತರಗದ್ದಿ

ತಾಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಿಕೆ: ಅದೊಂದು ಲಾಠಿಕರ ಮತಂ, ತಾನಾಗಿ ಸಂತಕಂ ಬೂದಿಮುಟ್ಟಿದ ಕೆಂಡದಂತಾಗಿ ಅಂಕಕಾಶಂ ತಾನಾಗಿ (೨೫೦. ೨೦೬-೪೪); ಬೂದಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಕೆಂಡದಂತೆ ಮುದುರಿ ಕೊತವಳನ್ನು ರಂಗ ನಿಪುರದ್ವ್ಯಯಿಂದ ನೋಡಿದ (ಕ್ರ. ೨೦). ಬೂದಿವುಟ್ಟಿದು. ಬೂದಿಹುಟ್ಟಿತೆ = (ಶಿವನು ಮೆನ್ನಭಸನ್ನ ಸುಟ್ಟ ಸಂಕೇತವಾಗಿ) ಫಾಲ್ಗುಣಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂದು ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬ; ೨ ಕಾಮನನ್ನು ಸುಟ್ಟನಂತರ ಆ ಬೂದಿಯನ್ನು ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಬಣ್ಣದ ನೀರಿನಿಂದ ಓಕುಳಿಯುವುದು, ಹಾಡುವುದು ಈ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಮುಖ್ಯ ಆಚರಣೆಗಳು; "ಘೋಳಹುಣ್ಣಿಮೆ" (ಕ್ರ. ೨೨); (೪). [< ಸಂ. ಭೂತಿ]

ಬೂದಿಚಟ್ಟಿ (ನಾ). ಸಂಡುಗಾಡು; ಶ್ವಶಾನ: ಇನ್ನೂ ನನಗೆ ಬೂದಿ ಚಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗುವ ಕಾಲ ಬರಲಿಲ್ಲ (ಪೂ. ೨೬). [ಬೂದಿ + ಚಟ್ಟಿ] ಬೂದಿಕುಂಬಳೆ 'ಬೂದಿಗುಂಬಳೆ' ನೋ.

ಬೂದಿಗ (ನಾ). ೧. ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು: ಪಾರ್ವತ ಪುತ್ರನ ಕೆಡತ ಸಂಭಾಗ್ನಿನ ತಲದ ಬೂದಿಗರ ಪತ್ನಿ ಭವದಾತಂ ಪರ ಬ್ರಹ್ಮವೇ (೨೪೫೩. ೧೦-೬). ೨. ಶಿವ: ಪರಮಾತ್ಮ: ಅಂದವ ರೋದಾ ಬೂದಿಗ ನೊಸಲು ಕಣ್ಣಿಂದ ಕೇಳನ್ನ ಸುಡುವನೆ (೪:೧೨೩೦. ೦೬-೪೬). ೩. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಭೂಲೋಕಿಯ ಬೂದಿಗನ ಕಾಳಗದೂಳೆ ಭೌಲೋಕಿಯೊಡತಿಹದು ಕೊಕಾಳನ ಕೊನ್ನು ಸತ್ತ (೨೪. ೩೩. ಪು. ೩೩೦. ೪೪-೬; ೩೩. ೪೦೦ ?). [ಬೂದಿ + -ಗ]

ಬೂದಿಗುಂಬಳೆ. ಬೂದಗುಂಬಳೆ. ಬೂದಿಕುಂಬಳೆ. ಬೂದುಗುಂಬಳೆ (ನಾ). ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವ. ಕುಂಬಳೆಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಊದಾ ಬಣ್ಣದ ಕಾಯ: ಬೂದಿಗುಂಬಳೆದ ಕಾಯಗಡಿಯೊಳ್ಳರಲು ದು:ದಿನ ಕಂಡು ಬಹುವಯ್ಯುದು ಭಕ್ತನೇ ಸಾಡದಿ ನೋಡುವ ವೇಳೆ (ಗುಣ. ೬-೨೪); ಕಳ್ಳೆಗದಲೆ . . . ರಾತ್ರಿ ಬೂದಿಗುಂಬಳೆದ ಬೇರು, ಇದು ಸಮರ್ಥನ ಕಣ್ಣು ಕಣ್ಣು ಕೊಡಲು ಸನ್ನಿಪಾತದ್ವರ ಗುಣಮಕ್ಕಂ (೨೪೩. ೦೬೬); ಬೂದಿಗುಂಬಳೆ ಬಳ್ಳಿಗಾಧಾರವೆಂದು, ಮೊನೆಯಾದ ಮುಳ್ಳಳ ನೀಡಿ ಬಿಳಿವ ಭೇದಯಂತೆ (ಕುಣ. ೪೩-೪). ಬೂದಗುಂಬಳೆ: ಹೊಂಗೆಬೀಜ, ಬೂದಗುಂಬಳೆ, ತಿಗಡೆ, ಮುತ್ತಿ, ಕುಪಮವಲ, ಬಿಡುರು, ಇದು ಸಮತೂಕ ಹಾಕಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಯಿಸಿಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ ಶೀತದ್ವರ, ವಿಷಮ ದ್ವರ, ದೋಷದ್ವರವು ಸಹ ಮಾಡ್ತುಂ (೨೪೩. ೩೪). ಬೂದಿಕುಂಬಳೆ: ಬೂದಿಕುಂಬಳೆ:—ಈ ಬೀಜವಂ ಹಾಲಲ್ಲಿ ಅರಿದು ಬೆಲ್ಲ ಸಹ ಕುಡಿಯಲು ಪುತುವಾಗುವರು (೨೪೩. ೩). ಬೂದುಗುಂಬಳೆ: ಸಮಗೆ ಹುರಿದ ಬೂದುಗುಂಬಳೆದ ಬಿತ್ತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವರ: ಇವು ನೋಡದ ಬಿತ್ತಿದ್ದು ತಪ್ಪು (ಪೂ. ೨೬). [ಬೂದಿ + ಕುಂಬಳೆ]

ಬೂದಿಬಡಕೆ 'ಬೂದಿಬಡಿಕೆ' ನೋ.

ಬೂದಿಬಡಿಕೆ, ಬೂದಿಬಡಕೆ, ಬೂದಿಬಡಕೆ (ನಾ). ೧. ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಂಡಿರುವವನು; ಭಕ್ತವನ್ನು ಲೇಖಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು. ೨. ಶಿವ: ಪರಮಾತ್ಮ: ಬೂದಿಬಡಿಕನ ಮುದ್ದು ಬಾವುಟವಂ ತಿವಿದುರ್ (೨೪೫೩. ೦೬೦-೦೬). ಬೂದಿಬಡಿಕೆ: ೨. ಕಾಶಂಧರ: ಹರಿಯಾಪಾದರ ಸವ್ಯ ದೂತನಾ ಮಸಗಾಬಿಗಿ ಬೂದಿ ಬಡಿಕನಾ ಮೊರೆಯನಾರಿಸಿದನೇ (೨೫೩. ೩೩-೪೪); ಬಿಜುಗುಬೇಷವ ಕಾಳ್ ಬೂದಿ ಬಡಿಕನಿಗೆ ಪನಿತೆಯಾಗುವರೆ ಬಾಲೆ (ಪೂ. ೦೬). ಬೂದಿ ಬಡಿಕೆ: ೧. ಬೂದಿಬಡಿಕೆ[ಪೂ. ೨೬]ಕರ ಮಾತನೆ ನಂದಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗವೇಧಿಯ ಮತವ ವೀಣುಳಿದು (೨೫೩. ೬-೪೪); ಮಸೂದೊಳ್ಳಿತ್ತವೇತಮಾಡ

ಗಳೊಡನೆ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಣೆಯುತ್ತಿರ್ಪ ಬೂದಿಬಡಿಕ ಶಿವನು ಶ್ವಮರ್ಗಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಬಣ್ಣಪರ (೨೫೩. ೨೪-೨೬ ಪ.).

[ಬೂದಿ + -ಬಡಿಕೆ]

ಬೂದಿಬಡಿಕೆ 'ಬೂದಿಬಡಿಕೆ' ನೋ.

ಬೂದಿಬಾಳೆ, ಬೂದುಬಾಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಳೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು: ಬಡನೆಯ ಕಾಯ ಬೂದಿಬಾ[ಪೂ. ೧೦] ಳೆಯ ಹೂವ ಉಚ್ಚತಿಕವಡೆ ಕಗ್ಗುಂಬಳೆದ ಕಾಯನಡಕೇ (೨೫೩. ೩-೩೨); ಬೂದಿಬಾಳೆಹಣ್ಣು . . . ಅಗಸೇವರದ ಒಳನಾರು ತಳಗೆ ಹಾಕಿ ಕಿವಿಜಲು, ಒಳ್ಳೆಯ ಎಳನೀರ ಹಾಗೆ ಬಿಡುವುದು (೨೫೩. ೩೦); ಬಾಳೆಯ ಕುಂಬಳೆ ಗುಣರಾಢಿ, ರಜಬಾಳೆ . . . ಬೂದಿಬಾಳೆ, ಸೊನ್ನಿಬಾಳೆ, ವಿಣಾ ಬಾಳೆ ಎಂದು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹಲವು ವಿಧವಾದ ಬಾಳೆಯ ಕುಂಬಳುಂಟು (೪೨೩. ೦೩೩). ಬೂದುಬಾಳೆ: ಹಾದೀಕಲ್ಲಿಗೆ ತೇದ ಗಂಧಾವನಕ್ಕೆ ಬೂದುಬಾಳೆಹಣ್ಣು ಸುರಿದ್ಲಿ ವಳಗೀರೋ ಬಾಲೆ ಬಂಡಕ್ಕೇ ತೋಸುಕೋ (ಪೂ. ೩೦). [ಬೂದಿ + ಬಾಳೆ (<ಬಾಬಿ)]

ಬೂದಿಬುಕ್ಕ (ನಾ). ಮೈಗೆಲ್ಲಾ ಬೂದಿ ಹತ್ತಿರುವಂತಹುದು: ಬೂದಿ ಬುಕ್ಕಗಾಗಿದ್ದ ಅವನ ಮನೆಯ ನಾಯಿಗಳೂ ರಂಗ ಪುಟ್ಟರ ಮನೆಯ ನಾಯಿಗಳೂ . . . ಕೂಗಿಕೊಡಗಿದ್ದವು (ಪೂ. ೦೪).

[ಬೂದಿ + ಬುಕ್ಕ]

ಬೂದಿಬುಧವಾರ (ನಾ). "ಕ್ರೈಸ್ತರ ಉಪವಾಸ ವ್ರತದಿನಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ (ಆ ದಿನ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಿಗಳ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬೂದಿಯನ್ನೆರಚುವ ಪದ್ಧತಿ ರೋಮನ್‌ಕ್ಯಾತೊಲಿಕರಲ್ಲಿದೆ)" (Ash-Wednesday. ೨೦೪೦). [ಬೂದಿ + ಬುಧವಾರ]

ಬೂದಿಮೆಯ್ಯ (ನಾ). ಮೈಗೆ ಭಗ್ನವನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಶಿವ: "ಎಲ್ಲಾಗ್ಯೂ ಬೂದಿಮೆಯ್ಯಂ . . . ಜತ್ತಿಗೆದಲೆಯನೆನೆ ಸತ್ಯವೀಂದ್ರರ್ ಸಲ ಪೇಟ್ಟುರ್ ಸ್ವರಹರಗೆ ನಾಡುವಿದನುತುಂ" (೪೩೩. ೦೦).

[ಬೂದಿ + ಮೆಯ್ಯ + -ಅ]

ಬೂದಿವೂಸು (ಕ್ರಿ). ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಧರಿಸು: ನಾಗಶರ್ಮಾ ಬೂದಿ ವೂಸದ ತಪೋಧನನಂತೆಯುಂ . . . ಅಗಗಣ್ಣಂಕೆ ಮಿಳುಮಿಳನೆ ನೋಡುತ್ತುಂ ಮತದಿಂ ಭೂಜಮಟ್ಟು ನಿಂದ ಭಾಂದಸಬ್ರಾಹ್ಮಣನಂ ಕಂಡು (೨೫೩. ೦೩೬-೦೬). [ಬೂದಿ + ವೂಸು]

ಬೂದು 'ಬೂದಿ' ನೋ.

ಬೂದುಗುಂಬಳೆ 'ಬೂದಿಗುಂಬಳೆ' ನೋ.

ಬೂದುಬಾಳೆ 'ಬೂದಿಬಾಳೆ' ನೋ.

ಬೂಪಳ (ನಾ). ಬೂಟಾಟಿಕೆ; ನಟನೆ: 'ಬೂಪಳಗಾತಿ' ಪರಾ. [?]

ಬೂಪಳಗಾತಿ (ನಾ). ಸೋಗಲಾಡಿ; ವಿಜೃಂಭಣೆ: ಬೂಪಳಗಾತಿ . . . ಎನೊ ಅರಿದ ಪಾಯಿ ಹಂಗೆ ಅಲ್ಲಾ ಕುಂತವ್ವೆ ಇಲ್ಲಿ (೨೫೩. ೨೦೦).

[ಬೂಪಳ + -ಗಾತಿ]

ಬೂಮು. ಬುವ್ವ, ಬೂಪ (ನಾ). ೧. ಮದುವೆಯ ದಿನದಂದು ವಧುವರರೂ ಎರಡು ಕಡೆಯ ಬೀಗರೂ ಒಂದೇ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮೂಡುವ ಮೈವ್ಯಾನ್ನದ ಊಟ: ಮದುವೆಯಂದು ವಧೂ ವರರು ಬೂಮು ಮಾಡುವಾಗ, ಅಳಿದು ತನ್ನ ಎಂಜಲುಕ್ಕಿಯಿಂದಲೇ ಅತ್ತೆಯ ಕೈ ಹಿಡಿದು ಅಳಿದು ಗಂಜನ ಹೆಸರು ಹೇಳಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ (೨೫೩). ಬುವ್ವ: ೧. (೨೫೩. ೩೩. ೪). ೨. (ಮಕ್ಕಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ) ಅನ್ನ: ಬುವ್ವ ಬೀಕೆಂದು ಮಗು ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು (೨೫೩). ಬೂಪ: ೧. ಇರ ತಂದು ಮುಂದಿಟ್ಟಿರುವ ಬೂಪವನ್ನೆ ಭಸನ ಕಂಡಲ್ಲಿದ್ದೆನ್ನಗೂಟವಿಲ್ಲಿದ್ದ ಎನ್ನತ ನಡೆತ್ತದಳುಮಾದದಿಂದ ಶಿವನಡೆಗೆ (೨೫೩. ೨೬-೦೦೩); ತದನಂತರಂ

ಬೂರವೆಂಬುದು ಬಲಿಯವರಸನರಬಸದ್ವಿವನೆಯೊಳಿಂ (೧೬೫೫. ೦೩-೪ ೩); ಬೂರವೆವರವೂರ್ ಪಾವನಕರಮಾದುದೊಂದು ಮಂಜುನಾಥವೆಂಬ ಪೀವರವುಂ ತಂದಿರೆ ವಧೂವರರೊಂದಾಗಿ ಕೊಳ್ಳಿದರ್ ಮುದದಿಂದ (ಪಾಠ್ಯ. ೦೦-೦೩).

ಬೂರದ ಪೂಜೆ = ವಧೂವರರಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಡಿಸುವ ಭೋಜನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಅನಂತರದ ಉಪವಸಮಾರಂಭ : (೧೬೫೫. ೨೪-೨೫. ೦೪). ಬೂರದ ಪಟ್ಟಿಗೆ = ವಧೂವರರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಉಪವಸ ಮಂತ್ರಾದಿವ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಪಟ್ಟಿಗೆ : ವಸ್ತುಗಾರಪಟ್ಟಿಗೆ ಬೂರದ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಅದ್ವಪಟ್ಟಿಗೆ ಇವುಗಳ ಮರವನಿಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವರು ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲಾ ಉಡುಗರಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ (೧೬೫೫. ೦೬). [\leq ಸಂ. ಭೂಮನ್ / ತಮಿ. ಪೂವ : ಕೆಲಾ. ಬುವ್ವಮು / ಮರಾ. ಭೂಮ]

ಬೂರ, ಬೂರಗ, ಬೂರಗ, ಬೂರಲ, ಬೂರವ, ಬೂರಗು, ಬೂರಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಅರಳೆ; ದೂದಿ : ಶಾಲ್ಮಲಿ : ಎಣ್ಣೆ ಭೃ. ಎಲವದ ಕಾಯ ಭೂದಂಶೆ ನೋಡಯ್ಯಾ ಹೊಜಿಗೆ ಹೆವು ಒಳಗೆ ಬೂರಮಯ್ಯ (೧೬೫೫. ೦೪-೦೫); ವೀರತಪ್ಪು ನಿಂದನುರಳುಂ ಪಗಲಾಂ ಹಿವುವುಜಮುಂಗದೊಳ್ ಬೂರಮನೊಟ್ಟಿ ದಂಕಲಯ . . . ಬೆಳ್ಳವಾಸದೊಳ್ (೧೬೫೫. ೦೫-೦೬); ಆರಯ್ಯ ಲಘು ವಪ್ಪದಾ ಹುಲ್ಲು ಹುಲ್ಲಿಂದ ಬೂರವಕಿಲಘುವರಾ ಬೂರದಿಂ ಲಘುವಪ್ಪ ರಾರಿನಲಾ ಯಾಚಿನೆನ್ನೆ (೧೬೫೫. ೦೫-೦೬). 'ಕೆಂಬೂರ' ಪರಾ. ಬೂರಗ : ಬೂರಗದ ಮರದ ಹುರುಪನ್ನೂ ಅಂಟಿ ನೋಡೀಜ ತ್ರಿಫಲಂಗಳನ್ನೂ ಹೋಗುವಂ ಮಾಡಿ ಮದ್ಯಮಯ್ಯ ಹತ್ತಿಯ ಗಿಡಕ್ಕೆ ರೇಪನಂಗೈದು (೧೬೫೫. ೦೬-೦೭); ಬೂರಗದ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಎತ್ತರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೆ . . . ಈ ಸುವೃತ್ತನನ್ನು ಹಡವಳು (೧೬೫೫. ೦೭); ನೆಳಲು ಬೂರಗಕ್ಕೆ ಕೊಳಗೆ ನೀತಿಯು (೧೬೫೫. ೦೮). ಬೂರಗಿ : 'ಬೂರಗಿಬಂಕಿ' ಪರಾ. ಬೂರಲ : ಪ್ರಯೋಜನವಲ್ಲದ ಬೂರಲದ ಮರದ ಹೂವ ನೋಡಿ ಗಿಡಗಳ ಸಮೂಹ ಮುಂದಕ್ಕೆಯ್ದೆ (೧೬೫೫. ೧. ೦೮-೧೯ ೦೪); ನಮ್ಮ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ನನ್ನನ್ನು ಬೂರಲದ ಹೂವಿಗೂ ಸೊಟ್ಟು ಸೋರೆ ಗುಂಟಳಾಯಿಗೂ ಹೋಲಿಸಿ ಉಪಹಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೧೬೫೫. ೦೯-೧೦). ಬೂರವ : ಎಲವದ ಬೂರವನೊರಳೊಳ್ ತುಳಿದಡೆ ತದ್ವರ್ಗ ಬಿಡದ ತೆಜದಿಂ (೧೬೫೫. ೧೦-೧೧). ಬೂರಗೈ : 'ಬಿಜ್ಜಿಲಾ . . . ಶಾಲ್ಮಲಿ—೩ ಬೂರಗದ ಗಿಡ, ಚಿಕ್ಕಮುಕ್ಕೀ ಹತ್ತಿಗಿಡ, ಬಿಡುಹತ್ತಿಗಿಡ, ಎಲವದ ಮರ' (೧೬೫೫. ೦೯); ಜಗದೊಳಗೆ ಲಘು ಕಾವ್ಯವಾದಳಾಂ ಲಘು ತೃಗುಂ ತೃಗುದಿಂದೆ ಲಘು ನೆಣಿ ಲಘು ಬಿರೋಜಿ ?ರೋಜದಿಂ ಲಘು ಬೂರಗ (೧೬೫೫. ೧-೨೨); ಬೂರಗದ ಚಿಕ್ಕ, ಬೂರಗದ ಎಲ ಇವುಗಳನ್ನೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೀಯಿ . . . ಎಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಪಾಕವಿತ್ತಿ ಆಕಮ ಕೊಡಲಾ ಭಳವ್ವರ ಬಿಡುವುದು (೧೬೫೫. ೧೨); ಬೂರಗದ ಮರ ಗಿಡ ಕಾದ ಪಾಗಿ (೧೬೫೫. ೧೩). ಬೂರಗಿ : 'ಬೂರಗಿಬಂಕಿ' ಪರಾ.

ಬೂರದ ಹಾಸು = ದೂದಿಮರದ ಅರಳೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹಾಸುಗೆ : ಸುಡುವ ಬೆಂಕಿಯ ತುಂಡು ಮೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಮಣಿಮಾಡದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೂರದ ಹಾಸು ಹಾಕಿ ನೀರಿನ ಮಂಜದ ಮೇಲೆ ನಾಯಿರಬ್ಬರು . . . ಮಲಗಿರಲಾಗಿ (೧೬೫೫. ೨೦-೨೧). ಬೂರಲ ಅರಳೆ, ಬೂರಗದ ಅರಳೆ = ದೂದಿಮರದ ಅರಳೆ.—ಹತ್ತಿ : ಬೂರಲ ಅರಳೆಯ ಮಿಡುವಾದ ದಿಂಬಿಗೆ ಮಲಕನ್ನು ಆಸರವಾಗಿಸಿ ಮಲಗಿದ್ದೆ (೧೬೫೫. ೨೨); ಅವರ ಮಹಾಶಕ್ತಿಗಳು ಬೂರಗದ

ಅರಳೆಯಂತೆ ಹಗುರವಾಗಿಲ್ಲ. ಮೃದಂತ ಘನವಾಗಿವೆ (೧೬೫೫. ೨೦). ಬೂರಗದ ಹತ್ತಿ = ಬೂರಲ ಅರಳೆ : ಬೂರಗದ ಹತ್ತಿಯ ಮೃದು ವಾದ ಹಾಸುಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ ಕೊಡಲೆ ನದ್ರ ಹತ್ತಿತು (೧೬೫೫. ೨೧).

[ದೀ.೩ ತಮಿ. ಪೂರ. ಪೂರಾ. ಪೂರೈ : ಮೂ. ಪುಲ ; ಕುಳಾ. ಬೂರಗ್, ಬೂರಗ, ಬೋರ ; ಕೆಲಾ. ಬೂರಗ, ಬೂರಗ, ಬೂರಗು, ಬೂರವು ; ಪರ್ಜ. ಬೂರ]

ಬೂರಗ 'ಬೂರ' ನೋ.

ಬೂರಗಬಂಕಿ 'ಬೂರಗಿಬಂಕಿ' ನೋ.

ಬೂರಗ 'ಬೂರ' ನೋ.

ಬೂರಗಿಬಂಕಿ, ಬೂರಗಿಬಂಕ, ಬೂರಗಬಂಕ, ಬೂರಗಿಬಂಕಿ (ನಾ). ಎಲವದ ಮೇಣ ; ದೂದಿಮರದ ಹಗಿನು : 'ಬಿಜ್ಜಿ, ಶಾಲ್ಮಲಿ. ವೇಪ್ಪ : —೩ ಬೂರಗಿಬಂಕಿ ಹೆಸರು : 'ಎಲವದ ಮ್ಯಾಣ' (೧೬೫೫. ೦೩). ಬೂರಗಬಂಕಿ : 'ಹಿಜ್ಜು—ಗಂಡಿ, ಬೂರಗಬಂಕಿ' (೧೬೫೫. ೦೪). ಬೂರಗಬಂಕ : (೨). ಬೂರಗಿಬಂಕಿ : (೨).

[ಬೂರಗಿ (< ಬೂರ) + ಬಂಕಿ]

ಬೂರಗ, ಬೂರಗಿ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೂ ಮಸ್ತುವಿಗೆ ಹುಳುಹಿಡಿದು ಬೊಳ್ಳಾದುದು : ಸಾಂದವನದಿಗ್ಗುಂ ಪುಟು ತಿಂದುವನದೊಟ್ಟಿ ಬಿಂದುವು ಬೂರಗವು(ದಿ)ಂ ಕಂದಿದುವಂ ವೇಳೆಪೋದುವನೆಂದಂ ಕಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ ಪಾ(ಪಾ)ನಾದಿಗಳಂ (೧೬೫೫. ೧-೨೪). ಬೂರಗಿ : ಬೂರಗಿಯಾದ ಕವಲೆಯ ತಿವರ ನಾಪಾಪ ನೀರ ಕುಡಿದರೆ ನಾಣುವ ಕವಳು ಕೊಂಡರೆ (೧೬೫೫. ೧೬-೧೭). 'ಬೂರಬುರಿ' ಪರಾ. [?]

ಬೂರಲ 'ಬೂರ' ನೋ.

ಬೂರವ 'ಬೂರ' ನೋ.

ಬೂರವಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಮೇಲೆ ಹೊದ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತ್ರ : 'ಬೂರವಟ್ಟಿಗೆ ಬೃಹತಕಾಸಂಜ್ಞಿಕಂ' (೧೬೫೫. ೧೬-೧೭). [\leq ಸಂ. ಬೃಹತಕಾ ?]

ಬೂರವಡ (ನಾ). ದೂದಿಮರದ ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟಿ : ಅಂಬುಜವೇತ್ರದುರ್ಗಳ ಘನವನದೊಟ್ಟು ನಿತಂಬದೊಟ್ಟು . . . ದಿಂಕಂಬದಿಂದ ತೆಳ್ಳದಕೊಟ್ಟು ಎಟರ್ ನೆಣಿ ಕಾವುವಲ್ಲದೀ ಕೆಂಬು ದಟ್ಟಿ ಬೂರವಡವೆಂದಿವು ಕಾವುವ ಶಿಃಕಾಲಮಂ (೧೬೫೫. ೧೦-೧೧).

[ಬೂರ + ವಡ]

ಬೂರಾ (ನಾ). ನಯವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಳಿಸಕ್ಕರೆ : ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬೂರಾ ಸ್ಕರೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೧೬೫೫. ೧. ೧೦); ಹನ್ನೆರಡುನಿಗಳೂ ಬೂರಾಸಕ್ಕರೆ, ಹೂ, ಗಂಧವನ್ನು ಹೊತ್ತು, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾಬದ್ಯುನ ವಿಗ್ರಹದ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕುಣುಕುಂ. ೦).

[— ಹೂ, ಬೂರಾ, ಭೂರಾ]

ಬೂರಗೈ 'ಬೂರ' ನೋ.

ಬೂರಗೈ 'ಬೂರಗು' ನೋ.

ಬೂರಗಿಬಂಕಿ 'ಬೂರಗಿಬಂಕಿ' ನೋ.

ಬೂರಗಿ 'ಬೂರ' ನೋ.

ಬೂರಗಿಬಂಕಿ 'ಬೂರಗಿಬಂಕಿ' ನೋ.

ಬೂರಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಭೂಶಾಖ ಬೂರಗಿ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ದಿಂಡ ಪಾತಂಗ ಮುಗುಳಿಯ ಪಾರನು . . . ಅಲ್ಲಿಹವು (೧೬೫೫. ೦-೨೨). [?]

ಬೂರಗವಾ 'ಬೂರಗವಾ' ನೋ.

ಬೂರಗವಾ, ಬೂರಗವಾ (ನಾ). ರಿ. ಮಧ್ಯಮ ಮರ್ಗದ ಜನಕಿ ಮತ್ತು ಆ ಮರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ನಡವಳಿಕೆಗೂ

ಬೂರ್ಜ್ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮೀರಿಹೋಗಿಲ್ಲ (೬೩೦). ಬೂರ್ಜವಾ : (ಗು). ೨. ಮಧ್ಯಮ ಪರಗತಿಯು : ಈ ಬೂರ್ಜವಾ ಗರ್ವೋದಂಟು ಹೋಗಲೇಬೇಕು (೨೩೦೦-೦೩). [*೧-೧೨. Bourgeois*]

ಬೂರ್ಜಿಲು 'ಬೂರ್ಜ್' ನೋ.

ಬೂಲ, ಬೂಲು (ನಾ). ೧. ಶರೀರ; ದೇಹ; ಮೈ : ನಿನ್ನ ಈ ಶರೀರ ಬೂಲಕ್ಕೆ ಯಾಕೋ ಈ ಬಳಿಬಿಟ್ಟು? (ಪುಟ. ೪೪). ಬೂಲು : ೨. (ಕರಾ) ನಡು : ಸೊಂಟ. [? / ತುಲ. ಬೂಲ = ಮರದ ಕಾಂಡದ ಮಧ್ಯದ ನಿನ್ನಾರವಾದ ಭಾಗ]

ಬೂಲು 'ಬೂಲ' ನೋ.

ಬೂವ 'ಬೂವ' ನೋ.

ಬೂವಾಗುವಂಥ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಇಂತು ಮಗ್ಗು ಬಿಡಿದ ಪ್ರಭುಗಳಂತೆನಾಮ ಬೂವಾಗುವಂಥ ಪದಿಲಯ್ಯ ಪಡೆದಯ್ಯ (೨೪. ೪-೪೪. ೨೪-೨೬; ೫. ೨೦೦). [ಬೂವ್ಯ + ಗುವಂಥ (<ಗಾವಂಠ)]

ಬೂವಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮಂಜಿಯರ ಬೂವಯ್ಯನ ಮಗಂ ಕದಿಯಾಯ್ತು ತಪ್ಪುವನ್ನಿಕ್ಕಿ ಕಾದಿ ಸತ್ತು (೨೪. II. ೩೪೭-೪; ೫೩೪); ಪಕ್ಕುಗಾಣ್ಣು ಪುನುಂ . . . ಭತ್ತಮುಮಂ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಾಸನದಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಬೂವಯ್ಯನಕ್ಕರಂ (೨೪. I (೩). ೪೭-೦೦; ೨೭ನು ೭೨). [ಬೂವ್ಯ + ಆಯ್ಯ]

ಬೂವಿ, ಬುವಿ (ನಾ). ಭರಣಿ : ಭೂಮಿ : "ಬಿಳಿ ಭೂಮಿ, ತಿರ. ಭರ. ರನ್ನಮಜಲ್, ಬೂವಿ, ಬುವಿ-ಈ ೭ ಭೂಮಿ" (೪೭೫. ೩೫-೨೦೦); ಮಕಾರಕ್ಕೆ ಮಕಾರಂ . . . ಭೂಮಿ-ಬೂವಿ (ಕವಿತ. ೩೭ ಶ್ಲೋಕ); ಬೂವಿಯೊಳು ಬಿಳಿ ನೀನೆ ಸಕಲಮಾನ್ಯ ಸುಕನ್ನೇ (ಪಾಣ್ಯ. ೨-೩-೪೦); ನಿನ್ನನ್ನರಂ ಬೂವಿ ಬಿದಿನನ್ನು ಮೇಕೆ ಗುಂಗೇಕ ? (ಕುತ. ೨೪-೦). ಬೂವಿ : "ಭರಗಂ ತಾಂ ಬೂವಿಯುಂ ಬುವಿಯುಮಂದೆನುತುಂ" (ಕಾಕ. ೪೭); ಯುತಕಜನಸನ್ನಿಹಿತನುಮೇ ಬೂವಿಗೆ ಬಯಸಿತೆ ಹಾಯನುತೆ ಜನನಿಮಹ ಕೊ ಮಜುಗಿತ್ತು ಪದಾಪಾಪಸಾಸದರಿ (ಕಾಕ. ೩-೩); ಬೂವಿಯಲ್ಲಿ ಕುಸುಮದೊಳೆ ರಂಗದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ತಾಳುತ್ತದೆ ಮೆಜುವತ್ತಿವರದಿ ಕರವೀರ ಪ್ರವೃತ್ತಿವೆ (ಕೃತಕ. ೩-೩೪); ಇಳಿಯ ನೀವು ಅಳಿಯ ನೀವು ಬೂವಿಗೆ ದಿದಿಯ ತನ್ನಿ! (ಕಾಕ. ೨೦-೩). [<ಸಂ. ಭೂಮಿ]

ಬೂವು (ನಾ). (?) : ತಂಬುಲಿಗರೊಳ್ಳಿ ರಿ ತಳ್ಳಿಗರೊಳ್ಳಿ ರಿ ಜಗತಿಯ ಬೂವುಗಳೊಳ್ಳಿ ರಿ ಅವರೊಳ್ಳಿರೊಳ್ಳಿ ರಿ ರಿ (೨೪. VII. ೩೫೦. ೪೪-೩೨; 1094). [?]

ಬೂವಲು 'ಬೂವು' ನೋ.

ಬೂವು 'ಬೂವು' ನೋ.

ಬೂವ, ಬೂವಿ (ನಾ). ೧. (ದನಕರಂಗಳು ಕುಡಿಯುವ ಕಲಗಟ್ಟಿ ನೋಡು ಮಿತ್ರ ಮಾಡುವ) ಧಾನ್ಯದ ಹೊಟ್ಟು; ತವುಡು; ಉಮ್ಮಿ : ಹೀರಿ ಕೊಮ್ಮ ಜನು ವಿದಳ ಬೂವ ಅಕ್ಕಿ ಭತ್ತ ರಾಗಿ ಉಮ್ಮಿ ಬಿಟ್ಟ ಎಣ್ಣೆ ತುಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ಜನಿಪುಗಳನ್ನೂ ಕಾಲಕಾಲಂ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲೂ ವೇರಿ ತಪ್ಪು ಕೊಣ್ಣು (೨೪. VII. ೩೬೫-೪೨-೨೦ : 1೩೩೭) : ಇಲ್ಲಿಯ ಪೇಜಿಯಲ್ಲಿ ಬೂವದ ಮ್ಯಾಪಾರವಾದರೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ (ಪುಟ. ೪೦೩-೪೦೩). ೨. ದಿನು : ಧಾನ್ಯ : ಕರಾಣಿ : (೪). ೩. (ಅಲಂ) ಸತ್ತವಿಲ್ಲದುದು ; ಹುರುಳ್ಳುದು ; ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು : ಈ ಬರವದಿಗೆ ತೀರಾ ಬೂವ ಎನಿಸಿತು (೨೩೦). ಬೂವಿ : ೪. ತಥ್ಯವಿಲ್ಲದುದು ; ಸತ್ಯದೂರವಾದುದು ; ಜಳ್ಳು : ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಾ ಬರೀ ಬೂವಿ (೬೩೦). [೬-೫೦. ಭೂವಾ, ಭೂವೀ; ಮರಾ. ಭೂವೀ, ಭೂವಾ, ಭೂವಿಂಸ್.

ಭೂವ್, ಬಂಗಾರಿ. ಭೂವಿ, ಗುಜ. ಭೂವೀ, ಭೂವ; ಜಂಜಾದಿ, ಭೂವ್. / ಸಂ. ಬುಜ, ಬುಜ್, / ತುಲ. ಬೂವ]

ಬೂವಾ (ನಾ). ಅಲಂಕಾರ : ಭೂವಾಣ : ಈಗಲ್ ರಾವಂನ ಬಲಮೋ ಮಲನಾದಿಗರ ವಂದೊಂದುಬಿಡುಮು ಇವರ್ಗಾಳ್ಳಲಕದರ್ವಂತೆ ಕೈದುಗಳೆಂ ಬೂವಾಣಗಳುಮಿಲ್ಲಂ (೨೩೪೩. ೪೬-೨೬). [< ಸಂ. ಭೂವಾಣ]

ಬೂವರು 'ಬೂವು' ನೋ.

ಬೂವಲು 'ಬೂವು' ನೋ.

ಬೂವಿ 'ಬೂವ' ನೋ.

ಬೃಂದ (ನಾ). ೧. ಗುಂಪು : ಸಮೂಹ : "ನಿಕುರುಂಟು ನಿವಪಂ ಮೃದಂ ಸಮುದಯಂ ಬೃಂದಂ ಚಯಂ . . . ಸಮೂಹಂ ಪ್ರಾಕಮೇಕಾಭರ್ವಂ" (ಕೃತಕ. ೨೨. ೦೦೨-೨೩); ಅದಂತುಚಿತಮಕ್ಕುವಾತ್ಮಗುಣಬೃಂದವಂತಿ ಜಗತ್ತೆಡೆತು ನಯನೋತ್ಸವಂ ಸತತಮಕ್ಕುಮಂಜಾಗಿ ಮತ್ತದಿಂ ನಿಜಶರೀರಮಂ ನಿರಿಸವೆಂಬುದಿಂ ದೇವಿಯರ್ (ಕಾಕ. ೪೦೩); ಅರಿ ಭೂವಾಣಿ(ತಿ)ರೀಟಿತಾಟಿತವದು ಸುಖಾಪ್ತಿಸನ್ನಂದ್ರಿಶೋರ್ವಗೊಪ್ಪಣ ಪತಿ ಸಂದ ವಂದಿ ಬಾಧ್ಯುಂದಕ್ಕೊಂದುಭೋದಂದರಿಂ ಪಿರಿದೀಪಂ (೨೩. XXVIII. ೩೨-೦೦; 109೩). "ಬೃಂದಗಾಣ" ಪರಾ. ೨. ರಾಶಿ : ಒಟ್ಟಿಲು. [ಸಂ.]

ಬೃಂದಗಾಣ (ನಾ). ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಹೂಡುವ ಹಾಡು : ವೃಂದಗಾಣ : ಅವರ ಸಂಗೀತ ಬೃಂದಗಾಣರೂಪದಲ್ಲೇ ಪ್ರಗತಿಮೊಂದಿದೆ (ಕಾಕ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಬೃಂದಾರಕ (ಗು). ೧. ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ; ಸ್ವರ್ಗದ : ಮತ್ಯದಿಂ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವೊಂದು ಬೃಂದಾರಕವಿಮಾನವನೆ ಚಿತೆ ಹೂಡಿ ನಿಂದುದು ವಸದಿವೇರೆಯಲಿ (ಪಾಣ್ಯ. ೪೪-೨೪೩). (ನಾ). ೨. ದೇವತೆ : ಅಮರ : ಸರ : "ಪುಷ್ಪಂಗಳುಂ . . . ಅಮತ್ಯ ಬೃಂದಾರಕ ಸುಪರ್ವ ನಾಣಸದರ್" . . . ಮುರ್ಧಗಿ ನಾಮಂ" (ಪಾಣ್ಯ. ೩-೪); ಬೃಂದಾರಕ ರೋರೋವಗೊಂದುಕನಕ್ಕಳದನಕರವುಂ ಕೆಯ್ಯೊಳ್ಳಿ ತಂದಿವ ಕೊಳ್ಳ ಸಂಭ್ರಮದಂದಂ ಪೋಲ್ಪತ್ತು ಕಂದುಕೇಶ್ರೀಡಿತಮಂ (ಕುತ. ೩೨-೩೪); ನೈರಾಶ್ಯದಿಂದಿದ್ದು ಕೋರ್ವಾಪೋರಾಶಾಸನೀಟಿ ತಾಂ. ಬೃಂದಾರಕಂ ಮೈದೋರ್ವನೊರ್ವನ್ (ಕೃತಕ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಬೃಂದಾರಕತರು (ನಾ). ದೇವಲೋಕದ ಮರ : ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ : ತೀರ ಮುರೆಯಮಾಕರಂ ನೀರೊಳ್ಳಿತೆಂದಿಹಿದೊಡೆ ಪೋಲ್ಪುದು ತತ್ಸಾಸಾರಂ ಬೃಂದಾರಕತರುವಾರಮಾನೊಳೊಡು ಪೆವುವದವಯುಧಿಯಂ (ಕಾಕ. ೨-೩೩). [ಸಂ.]

ಬೃಂದಾರಕಮುನಿ (ನಾ). ದೇವತೆಗಳ ಮುನಿ; ದೇವರ್ಷಿ : ನಾರದ : ಬೃಂದಾರಕಮುನಿ ಭಗವತ್ಪದಾರಾಜ್ಯಾನಿಗಳೊಳಗುಗಣ್ಣು ನೀನೇ (ಕಾಕ. ೩-೦೦). [ಸಂ.]

ಬೃಂದಾವನ (ನಾ). ೧. ಗೋಕುಲದ ಬಳಿಯ ಒಂದಂ ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರ : ೨ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಾದ ಕೇದಾರರಾಜನ ಮಗಳಾದ 'ಬೃ(ವ್ಯಂ)ದೆ' ಎಂಬುವವಳು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಅಂಶದಿಂದ ಜನಿಸಿ, ದುರ್ವಾಸಸಮಹರ್ಷಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದು, ವಿರಕ್ತಳಾಗಿ ಅರವತ್ತು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ, ಪ್ರಸನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ತನಗೆ ಪತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಪರವನ್ನು ಕೇಳಿದಂದರಿಂದ ಅವಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಕೃಷ್ಣನು ಬಹಳ ಕಾಲ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಸುಖವಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ಅವಳಿದ್ದ ವನಕ್ಕೆ 'ಬೃ(ವ್ಯಂ)ದಾ ವನ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತೆಂದೂ ಪುರಾಣಭಯಿದೆ : ಈ ಪರಮಂ ನೀತುಂ ನಾನಾವಿಧ ವಮಕಸಮಶಯ್ಯದೊಳ್ ರದಿಯನು

ಬೃಂದಾವನದೊಳಿವನಪರಿಧಾವಿನೊಳಗಲದೆ ಸುಗಂಧವಾಟಗಳಿಂದಿ :
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೩೦); ಮಾದವರಾಯ ಬೃಂದಾವನದೊಳು ವೇಣುನಾದವ
ಮಾಡುತೆರೆ (ಕಶ್ಯಾ. ೨೦೦ ಕ್ಕೂ); ಬೃಂದಾವನದೆಯು ವಿಡಿದು ಬುಕು
ಕೊಳಲ ಮೆಲ್ಲಾರಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೯-೨೬). ೨. ಪೂಜೆಗಾಗಿ ತುಳಸಿಯು
ಗಿದವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸುವ ಸ್ಥಳ: ತುಳಸೀಕಟ್ಟೆ: ಮಾಡೋಡು
ಅನಾಚಾರ, ಮನೆ ಮುಂದೆ ಬೃಂದಾವನ (೧೩೬). ೩. ವೈಷ್ಣವ
ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಸಮಾಧಿಗಳ: ಭಾರತೀಯ ಯತಿಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ
ಸರೀರರಾಗಿ ಬೃಂದಾವನವು ವೇಶ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ವಾದಿರಾಜರು ಮೊದ
ಲನೆಯವರು (ಕಶ್ಯಾ. ೧೬೦). [ಸಂ.]

ಬೃಂದಾವನಸ್ಥ (ನಾ). ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆದವನು; ಬೃಂದಾವನಸ್ಥ
ರಾದ ಮೇಲೂ ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ . . . ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು
ಕೊಡುತ್ತಿರುವವರು ವಾದಿರಾಜರು (ಕಶ್ಯಾ. ೧೬೦). [ಸಂ.]

ಬೃಂದಾವನಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು: ಬೃಂದಾವನಿಯು
. . . ಸಮಾಳಲದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಡುವಂತದದು (ಕಶ್ಯಾ. ೧೩೯).

[ಸಂ. ಬೃಂದಾವನಿ ?]

ಬೃಂದಿಗಿ (ನಾ). (ಬಂಧುಗಳ) ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುವವನು; ಕುಟುಂಬಿ :
ಉಡುರಾಜಂ . . . ನೆಲಸೆ ವಿಶ್ವಸ್ಯಾನದೀಶ್ ವಿಶ್ವಮಂ ಪದಗುಂ
ಬೃಂದಿಗವ್ಯಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩೬). [ಬೃಂದ + ಇಗ]

ಬೃಂದಿಪ್ಪ (ನಾ). ೧. ಅತಿಶಯವಾದ ಮನೋಹರತೆಯನ್ನಳ್ಳಿದ್ದು :
"ಒಹಳ ಮನೋಹರವಾದುದು: ಬೃಂದಿಪ್ಪ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ"
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩೬). ೨. ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ಕಪ್ಪು ಭುಷ್ಣ ಕನಿಷ್ಠ
ದಕ್ಷಿಣಸಮ್ಮಯ್ಯಬೃಂದಿಪ್ಪ ನಾದಿಪೂಜ್ಯಸ್ವಾಮೀಶ್ವರಾದ್ಯರಂ . . .
ರಕ್ಷಕಿ ವಿರೇಶ್ವರಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೩). [ಸಂ.]

ಬೃಂದೆ (ನಾ). ೧. ತುಳಸಿಯ ಗಿಡ. ೨ = ಬೃಂದಾವನ ೧ : ಎರಡು
ಎಲುವ ಗೊತ್ತು, ಒಂದಾದೊಡನೆ ನೋಡು, ಹಿಂದಿನಾ ಸುಡುಗಾಡು ಬೃಂದೆ
ಯಾಯ್ತಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೯-೧೩). ೩. ಕಾಲನೀಮಿಯೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ
ಮಗಳು : ಜಲಧರ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಂಡತಿ : ೪. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಾದ
ಕೇದಾರರಾಜನ ಮಗಳು. ೫. ರಾಧೆಯ ಹದಿನಾರು ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು. [ಸಂ. ಬೃಂದಾ]

ಬೃಂಹತ (ನಾ). ಅನೆಯ ಭೇಳು : "ಬೃಂಹತಮದು ವಾರಾ ಶುದ್ಧಿಕಂ"
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೩೬); ೮ ವಿಜಯಪ್ರಯಾಣಾರೋನಿನಾದಮಂಭೂಷಾರಂಗಭಿ:
ರಾಂಭೂಷಾರಸ್ಥನಿತ ಒಹಳ್ಳಿಗ್ಯಂಗಳಪ್ಪ ಮವಸ್ತಂಜೀರಮ ಬೃಂಹತಂ
ಳಮಂ . . . ಸಂದೇಹಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೬-೨೩ ಕ್ಕೂ); ೯. ರ ಮಂಗಲ ವೇಳೆಗೆಂ
ಮಸೂಕು ಪೊಡ್ಡತ್ತು ಬೃಂಹತಂ ಕಾನಪದೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೧೩೬):
ಒಂದು ಕಡೆಯಲಿ ಕವಿಗಳ್ಳರ ಒಂದು ಕಡೆಯಲಿ ರಥದ ಚಕ್ರಕಿ ಕರಿಯು
ಬೃಂಹತವೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೧೦). [ಸಂ.]

ಬೃಂಹತಂಗಿಯ್ (ಶ್ರೀ). ಭೀಂಕಾರ ಮಾಡು: ಭೀಳಡು : ದಿಕ್ಕುಂಗಳಲ್ಲಿ
ಬೃಂಹತಂಗಿಯ್ಗಡಿಕೆಗಳೆಡು ಪೊಯ್ತು ಮಾಮಸಂ ಮಸಗಿ ಕೋಡಾ
ಹಲವಾನೆಸಗಿ . . . ಮುಟ್ಟಿ ಸಿಕ್ಕ ಕಟ್ಟುಪ್ಪಟೆಯ ದುಷ್ಕಾರಂಗಳಂ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೦ ಕ್ಕೂ). [ಬೃಂಹತ + ಕಿಯ್]

ಬೃಂಹತದ್ವನಿ (ನಾ). ಅನೆಯ ಭೇಳಡುವ ಶಬ್ದ : ಮದಗಮುಂಹತದ್ವನಿ
ತುರಂಗಮ ಹೆ ಪತನೋಪ[ಮ]ವಮೋದಲಿ ಪಯೋಧಿಮಂಧನಮಹಾ
ರವಮಂ ಗಿರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩೯); ರೇವಾವೆಂಹಿಗಳ ಹೆವಾರವಂಗೆಂ
ಬೃಂಹತದ್ವನಿಗಳಂ . . . ರಾಜಾಧಿರಮೇಷದತ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೬-೨೩). [ಸಂ.]

ಬೃಂಹತೆ (ನಾ). = ಬೃಂಹತ : ಕರಿಯ ಬೃಂಹತ ಕೀಳ ಮದದಕ್ಕರಿಗಳೆಡು
ದವೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೨೨). [ಸಂ. ಬೃಂಹತ]

ಬೃಂಹಿತು (ಶ್ರೀ). = ಬೃಂಹಿತಂಗಿಯ್: ಸಿಂಹನಾಡೆ ಸೆವೆತ್ತಿ ಕನಲುತ
ಬೃಂಹಿತುವಾನೆಯೊಡ್ಡಿನೊಳು ಸಿಂಹನರಾಳವನೊಡೆತ್ತು ಕಂಡನು (ಕಾಶ್ಯಾ.
೨೨-೨೪). [ಸಂ. ಬೃಂಹಿತು + ಇತ್ತು]

ಬೃಗ 'ಭೀಷ್ಮ' ನೋ.

ಬೃಹಿ (ನಾ). ಯೋಗಿಗಳ ಆಸನ: "ಪ್ರತಿಗಳ ಆಸನವು ಬೃಹಿ (ಬೃಹಿ)
ಯೆಂಬುದು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೯-೨೩೬): ಈ ವಿಧದಿ ರಘುವರನ ತಪನ
ವಂಶೋತ್ತಮನ ಪ್ರೀತಿಯು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಬೃಹಿಯ ಮಧ್ಯದಿ ಮುಡಿಸಿ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೩೯). [ಸಂ. ಬೃಹಿ]

ಬೃಹಂದಳೆ (ನಾ). ಪಾಂಡವರ ಒಂದು ವರ್ಷ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ಕಾಲ
ದಲ್ಲಿ ವಿರಾಟರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯಚಾರ್ಯನಾಗಿ ನವ್ಯುಸಕ
ವೇಷದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನ ಹೆಣ್ಣು: ರಾಧೆ . . . ಒಂದೊಬ್ಬರೂ
ಬೃಹಂದಳೆಯಾಗೆಂದು ಮುಂದೆ ತಾವನುತ್ತರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೯):
ಕೇಳರೆ ಕೇಳಿಬಿಟ್ಟು ಯುದ್ಧಿರಂ . . . ದಾಳಿಯಂ ದರಾಡಿತ ಬೃಹಂದಳೆ
ಫಲ್ಲುಣಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩). [< ಸಂ. ಬೃಹಂದಳಾ]

ಬೃಹತ್ಕರಣಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡದಾದ ಪಾದವುಳ್ಳವನು: ಬೃಹತ್ಕರಣಂ
ಸ್ಮರಾಂಗಂ ಸೂತರವದನಂ ಕರ್ಣಾಡಿದುದ್ರೇಶ್ವರಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೯-೧೦).
[ಸಂ.]

ಬೃಹತಿ (ನಾ). ೧. ಅಧಿಕವಾದುದು: ಚೆಚ್ಚಿದುದು. ೨. ದೊಡ್ಡದಾದ
ವೀಣೆ. ೩. ನಾರದನ ವೀಣೆ. ೪. ಹೆಚ್ಚುಳ್ಳದ ಗಿಡ: "ಗುಣಂ
ಬೃಹತಿಯಕ್ಕಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೯-೨೯). ೫. ಶಲ್ಯ: ಉತ್ತರೀಯ :
"ಬೃಹತಿ, ೧ ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಗಿಡ. ಪಾದ ರಿಕ್ಕಿ ೯ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ
ಭಂದಸ್ಸು. ಅಧಿಕವಾದ್ದು. ಉತ್ತರೀಯ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೯). ೬. ಮಾತು:
ನುಡಿ. ೭. ವೇದ. ೮. [ಭಂದ] ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿ
ಒಂಬತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ಒಂದು ಸಮವೃತ್ತ: ಇಷ್ಟಕ್ಕಾರು
ಬಗೆಯ ಅಕ್ಷರಭಂವಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯದು: ಉಕ್ಕಿ ಅಕ್ಕಿ ಮಧ್ಯ
ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಗಾಡುತಿ ಉಕ್ಕಿ ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಬೃಹತಿ . . .
ಉತ್ತಮಿ—ವಿದ್ವತ್ಪಾಟು ಭಂದಂಗಳಕ್ಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೩೬). ೯.
[ತತ್ತ್ವ] ಪರಮಾತ್ಮ: ಪರಬ್ರಹ್ಮ: ಆದಂತ ೭೨ ಸಾವಿರ ಸಾಧಿಗಳ
ದೇವತೆಗಳೆಯೂ ನಾಡಿಗಳೆಯೂ ತತ್ತ್ವಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿವೆಂದರಿಂದ
ಬೃಹತಿ ಎಂಬ ನಾಮವು ಪ್ರೀತರಮಾತನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು (ಕಾಶ್ಯಾ.
೯-೩ ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೯). [ಸಂ. ಬೃಹತಿ]

ಬೃಹತಿಕಿ (ನಾ). ಹೊದೆಯುವ ವಸ್ತ್ರ: ಶಲ್ಯ: ಉತ್ತರೀಯ: "ವೈಕೃತ್ಯಂ.
ಉತ್ತರಾಸಂಗಿ. ಬೃಹತಿಕಿ—ಈ ೩ ಉತ್ತರಾಸಂಗಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ.
೩೯-೨೩). [ಸಂ. ಬೃಹತಿಕಾ]

ಬೃಹತೀವಲ. ಬೃಹತೀವಳ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚುಳ್ಳದ ಕಾಯಿ: ಸೂರ್ಯನೊ
ಯೊಡೆದು ಬೃಹತೀವಲನು ವಜ್ರದಂತಾಮಮ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೯-೨೦).
ಬೃಹತೀವಳೆ: ಸ್ವಯಂಪತಿತ ಸಾರಸ್ವತಳುಬಿಜಮಂ ಕೊಂಡು . . .
ಬೃಹತೀವಳೆ ಕ್ಷರವಾಯೋ ಪುಂದ್ರಿಕೊಡು ಧನುಷಿ ವಿಳಾಗದು
ತಾವುದಿಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩). [ಸಂ.]

ಬೃಹತೀವಳೆ 'ಬೃಹತೀವಲ' ನೋ.

ಬೃಹತ್ಕಥೆ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಕಥೆ: ಈ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಖ್ಯಾನವೇ
ಅನೇಕ ಉಪಖ್ಯಾನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಒಂದು ಬೃಹತ್ಕಥೆಯಾಗಿದೆ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೦). ೨. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಗುಣಾತ್ಮನೊಬ್ಬ ಕವಿಯಿಂದ
ರಚಿತವಾದ ಒಂದು ಕೃತಿ: ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬರೆದವು
—ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತ. ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಯೋಗಧರಾಯಣ, (ಒಹುಕಾ) ಅವಿ
ಮಾರಕ, ಬಾಳುದತ್ತ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೯). [ಸಂ. ಬೃಹತ್ಕಥಾ]

ಬೃಹತ್ಕರಿಸು (ಕ್ರಿ). ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಮಾಡು : ಮ್ಯಾಕ್‌ಡೊಗಲ್ಲನು ಹೇಳುವಂತೆ ಮಿದುಳನ್ನು ಬೃಹತ್ಕರಿಸಿ . . . ಆಧುನಿಕಯಂತ್ರಗಳ ಸಮೇತ ಇಬ್ಬು (ಋಷಿ. ೨೩). [(ಸಂ. ಬೃಹತ್ಕರಣ) + -ಇಷ್ಟ]

ಬೃಹತ್ಕು (ಗು). ೧. ದೊಡ್ಡದಾದ : ಗಾತ್ರವಾದ : ಗುರುಗಾತ್ರ ಭವ್ಯದಿಂ ಪರ್ವತಸಮೋದರತೆಯಂತಾದು ವಿಶುಷ್ಟಂಧಿಭೈರವಬೃಹತ್ಕು ರುವರಂ (ಶ್ರೀರಾಜಾ. ೫೩-೬೨). (ನಾ). ೨. ದೊಡ್ಡದಾದುದು; ಹಿಂದಾದುದು: "ಬೃಹತ್, ಉರು, ಗುರು, ಮೈರ್ಗಂ . . . ಭದ್ರಂ, ಪರಿಷ್ಕಂ - ಈ ೧೨ ಹಿರಿಮೆ" (ಪಾಠಾ. ೧೦೬-೦೭); ಮಹದಾದಿಗಣಕ್ಕೆ ನವೋಪಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮೈಕವಚನದ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತದಿಂ ಉತ್ಪಮಕ್ಕಂ ಮಹತ್ವಂ. ಬೃಹತ್ವಂ, ಪ್ರಾಕೃತ್ವಂ, ಅವಾಕೃತ್ವಂ, ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಂ-ವಿಷಯಂ (ಚಾಂ. ೩೬ ೫೩). ೩. ವಿಶಾಲವಾದುದು; ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ೪. ಅಧಿಕವಾದುದು; ಹೆಚ್ಚಾದುದು. ೫. ಜಲವಾದುದು; ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದು. ೬. ಒತ್ತಾದುದು; ಸಾಂದ್ರವಾದುದು. ೭. ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದುದು. ೮. (ಶಬ್ದದಂತೆ) ಜೋರಾದುದು. [ಸಂ. ಬೃಹತ್]

ಬೃಹತ್ಕಂಠಿ (ನಾ). ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮರಾಹಮಿಹಿರನ ಒಂದು ಕೃತಿ : ಪ್ರೀತರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮುಖವಾದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ಕಂಠಿಯು ಕರ್ತೃ ಮರಾಹಮಿಹಿರನ; ಅಗ್ನೀಸರಸು (ಚಾಂ. ೪೩). [ಸಂ. ಬೃಹತ್ಕಂಠಿ]

ಬೃಹದಾಕಾಂಠ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರ; ಹಿರಿಯ ಗಾತ್ರ : ಬೃಹದಾಕಾಂಠ ಉಳ್ಳವನು . . . ಜಾಸನ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡುವವನು ಕುಟುಂಬವನು ಅದೆ ಮಗದವಳಿಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ (ಕುರ್ಯ. ೩೦೩) : ಪರಿವಾರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಮೂಲ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಬೃಹದಾಕಾಂಠವನ್ನೂ ಜಟಿಲತೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ (ಪ್ರಾ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ (ನಾ). ದತ್ತೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಕಡೆಯ ಆರು ಪ್ರಪಾಠಗಳೆಂಬ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಯಜುರ್ವೇದದ ಕಾಣ್ಯಶಾಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉಪನಿಷತ್ತು : ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನೂ ಗಾಂಗೂಲಿ ನಡೆದ ಚರ್ಚೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು (ಚಾಂ. ೨೩೪) : ಯಜುರ್ವೇದದ ಕಾಣ್ಯಶಾಖೆಯ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಕಡೆಯ ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಾಯಗಳೇ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ (ಚಾಂ. ೩೪). 'ತೈತ್ತಿರೀಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಕೃತಿ, ಹೊತ್ತಿಗೆ : ಎರಡು ಮೂರು ಮಂಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ಹೊರಬಂದ ಭದ್ರರಾಜು ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರು ಬರೆದ ತೆಲುಗುಭಾಷೆಯ ಮೂಲ ಭಾತುಗಳು ಎಂಬ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಾಣಿಕೆ (ಪ್ರಾ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಬೃಹದ್ವ್ಯಾಗ್ರ (ನಾ). ಅತಿಶಯವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯ : ಧರ್ಮಂ ವಿಶ್ವತ ಸಶ್ರುಣಾತಿಶಯಮಂ ಧರ್ಮಂ ಬೃಹದ್ವ್ಯಾಗ್ರಮಂ . . . ಧರ್ಮಂ ಭಾರ್ಮಿಕ ನಪ್ತ ವಂಗಿ ಕುಡುಗಂ ನಾರ್ಗಾಕಲ್ಯಾಣಮಂ (ಚಾಂ. ೩-೪೨). [ಸಂ.]

ಬೃಹದ್ವ್ಯಾಸು (ನಾ). ೧. ಬೆಂಕಿ; ಅಗ್ನಿ : "ಸಪ್ತರ್ಷಿಃ, ಬಹುಲಃ . . . ಬೃಹದ್ವ್ಯಾಸುಃ, ಆಶ್ರಯತಃ . . . ಮಹಾಶನಃ-ಈ ೪೦ ಕಿತ್ತಿನ ಪರ್ವ" (ಪಾಠಾ. ೧೩-೧೪); ಮಹಾಶನನಾಗರ್ವದಿಂದ ಬೃಹದ್ವ್ಯಾಸುವೆಂದು ಹೆಸರು (ಚಾಂ. ೪೩). ೨. ಸೂರ್ಯ. ೩. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಸರು. ೪. ಪರಳಂಗದ. [ಸಂ.]

ಬೃಹದ್ರಥ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ರಥ : ರಥದಿಂದ ಮಂಜಿ ಮನೋರಥಂ ಮನೋರಥದಿನ್ವಲಮ ಮಂಜಿ ಬೃಹದ್ರಥಮಿಂತು ಫರತರಾವನ

ರಥದ ಮನೋರಥದ ಬೇಗವೂದವಿದುದಾಗಳ್ (ಪಾಠ. ೩೨-೩೦). ೨. ಇಂದ್ರ. ೩. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು; ಜರಾಸಂಧನ ತಂದೆ. ೪. ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ನಾಯಕ. ೫. ಸಾಮ ವೇದದ ಒಂದು ಭಾಗ. [ಸಂ.]

ಬೃಹನ್ನಡೆ (ನಾ). = ಬೃಹಂದಳೆ : ಪಾಪಂ ಕಿಮಿಗ್ಲಿ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ದಡೆ ಹೇಡುಕೊಂಡು ಬೃಹನ್ನಡೆಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಜನ ಅಂತಃಪುರದ ಜನರಿಗೆ ಕಥೆಹೇಳುತ್ತ ಗೀತೆನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಾನೆ (ಪಾಠಾ. ೧೦೩). [ಸಂ. ಬೃಹನ್ನಡೆ]

ಬೃಹನ್ನಳೆ (ನಾ). = ಬೃಹಂದಳೆ : ಹಿಂದುಗಳೆಂದು ಕರೆಸು ನಮ್ಮ ಬೃಹನ್ನಳೆಯನು (ಕುರ್ಯ. ೩-೩೦).

[ಸಂ. ಬೃಹನ್ನಳೆ, ಬೃಹನ್ನಳಾ]

ಬೃಹವಾರ (ನಾ). ಬೃಹಸ್ಪತಿವಾರ : ಗುರುವಾರ : [ಶ್ರೀ][ನಾ] ಪಾಳುಕೈವಲ್ಯಮ[ವ]ರ್ಷದ ೨೬ನೆಯ ವಿಷ[ಸಂ]ವತ್ಸರದ ಕಾರ್ತಿಕ ಸು ೮ ಬೃಹವಾರದಂದು (ಚಾಂ. ೩-೩ : ೧೧೧).

[< ಸಂ. ಬೃಹಸ್ಪತಿವಾರ]

ಬೃಹಸ್ಪತಿ (ನಾ). ೧. ಅಂಗಿರಸನ ಮಗ; ದೇವತೆಗಳ ಗುರು; ವಾಚಸ್ಪತಿ: "ವಾಚಸ್ಪತಿಃ, ಅಂಗಿರಸಃ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ, ಗುರುಃ... ಚಿತ್ರಬಿಂಬಿಪ್ರಸೂತಿಃ (ಕಥ್ಯ. ೩೬) - ಈ ೪ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಪುರುಷ" (ಪಾಠಾ. ೪-೪೬) : ಭಾರತೀಯಪೂರ್ವಾಳಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ ಸಲಹೆದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಧರ್ಮೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ (ಪ್ರಾ. ೩೦-೩೧). ೨. ಮೂವತ್ತಾರು ದಿನ ಸ್ಪೃಶಿ ಕಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ೪ "ಸ್ಪೃಶಿಕಾರರು-೩೬ : ಮನು, ವಿಷ್ಣು, ಯಮ, ದಕ್ಷ, ಅಂಗಿರಸ್ಸು, ಅಶ್ವಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಆಪಸ್ಸಂಬ, ಉಶನಸ್ಸು, ಕಾತ್ಯಾಯನ, ಪರಾಶರ, ಮಹಿಷ, ವ್ಯಾಸ, ಸಂವತ್ಸ, ಹಾರೀತ, ಗೋತಮ, ಪ್ರಚೀತ, ಶಂಕ, ಲಿಖಿತ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ಕಾತ್ಯಪ, ಶಾತಾತಪ, ಲೋಮತ, ಜಮದಗ್ನಿ, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಪೈಲಿನೇನ, ಬೌಧಾಯನ, ಪಿತಾಮಹ, ಭಾಗೀರೇಯ, ಜಾವಾಲೀ, ಮುರೀಚಿ, ಜೈವನ, ಭೃಗು, ಮುಷ್ಕಶೃಂಗ, ನಾರದ" (ಶ್ರೀ. ೩೦೩) : ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಅಧಿಪಾಯಗಳೂ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನ ಅಧಿಪಾಯಗಳನ್ನೇ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ (ಚಾಂ. ೦೪). ೩.

[ಜ್ಯೋತಿ] ಸೌರವ್ಯಾಹದಲ್ಲಿಯೆ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಗ್ರಹ; ಗುರುಗ್ರಹ : ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಅತಿವೇಗದೊಡನೆ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ತಾನೇ ಹತ್ತು ಗಂಟೆಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತದೆ (ಪ್ರಾ. ೩೦-೩೧). ೪. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಕೌಶಿಕ, ವೇಣಾವಳಿ . . . ಬೃಹಸ್ಪತಿ . . . ಶಮನೋದರಿಯೆಂಬ ಮೂವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಭಾಷಾಂಗ ದಿಂದಾದ ರಾಗಗಳು (ಚಾಂ. ೦೪೬). [ಸಂ.]

ಬೃಹಸ್ಪತಿಮತ (ನಾ). ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಮತ : ಜಾರ್ವಾಕ ಮತ : ನಿರೀಶ್ವರವಾದ : ಬೃಹಸ್ಪತಿಮತಾಪುಸಾರಿಯಪ್ಪ ಮಹಾಮತಿ ನುಡಿದು (ಪಾಠ. ೨-೪ ಪ); ಆ ನೆವದಿಂದ ಪ್ರಾವಕಮುನಿಗಳನ್ನೇಕವಿಧದಿನಪಟವಿಪರಜ್ಞಾನಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಪುರುಷನೊಂದುಬೀವಿಕೃತಂ ಬೃಹಸ್ಪತಿಮತದೋಳ್ (ಪಾಠ. ೬-೦೩೦). 'ಲೋಕಾಯತಿಕ ಮತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಬೃಹಸ್ಪತಿವಾರ (ನಾ). ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುವ, ವಾರದ ಎರನೆಯ ದಿನ : ಗುರುವಾರ : ಪ್ರತಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿವಾರ ಹುಣಸೂರನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷದಿನ (ಚಾಂ. ೩೪). [ಸಂ.]

ಬೆ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಎರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ಬಿ, ಮೊ, ಯಮ, ಸಮನ . . . ದಂತಿ ಇಂತಿಂತುಂ ೨ಕ್ಕೆ ಪೆರುಂ (ಕೃಷಾ. ೧೦-೧೦). [?]

ಬೆಂ 'ಬೆನ್' ನೋ.

ಬೆಂ 'ಬೆನ್' ನೋ.

ಬೆಂಟು (ನಾ). ಕಟ್ಟಡದ ಸೂರಿನ ಮೇಲುತುದಿ: ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಹೆಂಚುಗಳ ಹಂದರಗಳು (ಪಾರುಗಳು) ಕೂಡುವ ಭಾಗ : ಹುಚು ಹೊಚು ಬೆಂಟುನ ಮೇಲೆ ತಲೆಹುಚು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ (ಮುಖಾಂತ. ೧-೦೦೫).

[ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ಟು]

ಬೆಂಕಿ 'ಬೆಂಕಿ' ನೋ.

ಬೆಂಕಿ ಕಡ್ಡಿ (ನಾ). ಗೀರಿದರೆ ಉರಿ ಬರವಂತೆ, ತುದಿಯಲ್ಲಿ ರಂಜಕಾಂಶ ವನ್ನು ಮೆತ್ತಿರುವ ಕಡ್ಡಿ: ದೀಪದ ಕಡ್ಡಿ : ಬೆಂಕಿ ಕಡ್ಡಿ : ಒಡುಚು ಮೈಮೇಲೆ ತುಸು ಒತ್ತಡ ಹೇರಿ ಉಜ್ಜಿದಾಗ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೆಂಕಿ ಹೊತ್ತುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಲೇಪಿತ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡ ಕಡ್ಡಿ (ಕಾಕೂ. XII, ೦೫).

[ಬೆಂ (<ಬೆಂಕಿ) + ಕಡ್ಡಿ]

ಬೆಂಕಿಗಣ್ಣು 'ಬೆಂಕಿಗಣ್' ನೋ.

ಬೆಂಕಿಗಳೆಂದು (ನಾ). ಬೆಂಕಿಯ ಸ್ನೇಹಿತ; ಅಗ್ನಿ ಸಖಿ : ವಾಯು: ಬೆಂ ಗಳೆಯುವ ಸುತಂ ತನ್ನ ಪುಲಿಂಗದಿರವಂ ಕಾಣದಂ ದೊಳು ಸಾವೊಡುಮ್ ಗಿಡ (ಕಾಕೂ. ೬-೬೨). [ಬೆಂ (<ಬೆಂಕಿ) + ಗಳೆಯ (<ಕಳೆಯ)]

ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಣ 'ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಣ' ನೋ.

ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಣ (ನಾ). ಬೆಂಕಿ ಕಡ್ಡಿಗಳಿರುವ ಪೊಟ್ಟಣ : ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ: ಕಡ್ಡಿಪಟ್ಟಣ : ಅವರು ದೀಪಹಳ್ಳಿ ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಣ ತಂದರು (ಕಾಕೂ).

[ಬೆಂ (<ಬೆಂಕಿ) + ಪಟ್ಟಣ]

ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ, ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಣ (ನಾ). = ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಣ : ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಂಕ ಮೋಂಟಿ, ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ ಎರಡನ್ನೂ ಇರಿಸಿರುವರು (ಕಾಕೂ. ೦೫); ಬೆಂಕಿಪೊಟ್ಟಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದು ವಿಶೇಷಲಭ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೆಲಸಗಾರಿಯರಿಗೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಸಂಬಳ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು (ಗಾಕೂ. ೫೬). ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಣ : ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಬೀದಿಪಟ್ಟಣ ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಣ ಬೇರೆ ಇರಬಹುದೋ ಎನೋ! (ಕೃಷ್ಣ. ೫೬). [ಬೆಂ (<ಬೆಂಕಿ) + ಪೊಟ್ಟಣ (<ಪಟ್ಟಣ)]

ಬೆಂಕಿ, ಬೆಂಕಿ (ನಾ), ರಿ. ಉರಿ : ಕಿಚ್ಚು : ಅಗ್ನಿ : "ನಿರಾಳ, ಫುರ್ನಾ— ಈ ಬೆಂಕಿಯ ಪೆಸರ್" (ಕಾಕೂ. ೫-೫೦); ಫುರ್ನಾ . . . ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಮಾಸದ ಮಿಲನಂ ರ್ಪುರ್ವಮಂ ಬೆಂಕಿಯುಂ ಕಿಚ್ಚುಮಂ ಸೈರಿಸಿ . . . ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪೋದರ್ (ಕಾಕೂ. ೦೫-೦೬); ಕವಿವರ್ಮ ಬೆಂಕಿಯೊ[ಳಾ] ದಿಸಿದರ್ ಮೊಗಮನಮರಸುಂದರಿಯರ್ಕಳ್ (ಕಾಕೂ. ೦೫-೦೬); ಸುರ ಸಿಂಧುವಂ ತಳೆದ ಶಂಭು ನಿಜಾಕ್ಷಿಯ ಬೆಂಕಿ ಸೋಂಕಿದೊಡೆ . . . ಎಂತು ನಿತ್ತರಿವರೆಯನಿತಾದುದು ಮಾಘಚಂಬರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೩೨). ೨. ಉಷ್ಣ : ತಾಪ : ತಪ್ಪಿತಾಂತತಪಾತಳಂ ಸಿದ್ಧಿಯೊಡೆದತ್ತಿದೇಂ ಮಿಮೋ ಬೇಟಿದ ಬೆಂಕಿ ಮೃಗಾಂಶವಕ್ರಿಯಾ (ಕಾಕೂ. ೩-೬); ಮುಖೇಮು ಬಿಗುರ್ತರ್ ಸಂದ್ಯ ಬೆಂಕಿಯುಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಮಂ ಮುಖ್ಯನಗಂ . . . ಪಲವಾದಿ ದರಂದಪಿತಾಂಶನಾಪನಂ (ಕಾಕೂ. ೬-೦೦); ಮದ್ಯ ಬಿಸುಕೊ ಸುಯ್ಯಲರ ಬೆಂಕಿಯುಂ ವನಂ ಕೊರೆಗುತ್ತಮಿರೆ (ಕಾಕೂ. ೦೫-೦೦೫). ಬೆಂಕಿ : ರಿ. ಗಜದ ದಂತದಂತೆ ಬೆಂಕಿಯುಂ ಪದಂತೆ . . . ಪದಪದಮೇಷುಗಳಿರತ್ತ ಪತ್ತಗಿವೆವೆಸಂ (ಕಾಕೂ. ೩-೦೫); ವಾದ್ಯಮಂ ಜಾಳು ಜಾರುವಂ ಬಿಸಿಲೊಳಿಕ್ಕುವ ಬೆಂಕಿಪಟ್ಟಣದ ಕಾಕೂಂಡಾಳು ಸಂದಾಕೋಲ ಮಡಿ ಗಟ್ಟಿದ . . . ಶಬರಕಳೆನೊಪ್ಪಿದುದೊಂದಂ ಪಕ್ಕಣಂ (ಕಾಕೂ. ೦೦-೦೫); ಅಂಕುರವೆದದ ಪೂಗುವೆಪ್ಪಕ್ಷ ಲತವೇರ್ಗ ಬೆಂಕಿಯ ಹರಂ ದಂತಾಯ್ತು (ಕಾಕೂ. ೫-೫೦). ೨. ಕೊಳಸಂ ಪುಗಿ ಮೆಚ್ಚು ಬೆಂಕಿಯುಂ ಚುಯ್ಯೆಂದು ನೋರೆಗಟ್ಟಿ ಮಿದು ತೆರೆ ತಾಪರ್ಗಟ್ಟಿ . . . ಕಾದ ನೀರ್ ಕಾಯಮಂ ಸುಡೆ (ಗಾಕೂ. ೧-೦೦೫ ಕ).

ಬೆಂಕಿ ಉಗುಳು = (ಅಲಂ) ಅತಿಯಾದ ಕೋಪವನ್ನು ತೋರು: ಬಹಳ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸು: ಶಾಸನಭಾಗರು, ಶಾಸನಭಾಗರ ಮನೆ ಯವರು ಎಂದರೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಬೆಂಕಿ ಉಗುಳುತ್ತಾನಲ್ಲ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ? (ಕಾಕೂ. ೬೫). ಬೆಂಕಿ ಕಾರು = ರಿ. ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಉಗುಳು, — ಹೊರಹಾಕು : ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ ಬೆಂಕಾರಿ ನೂರಾರು ಜನರು ಸತ್ತರು (ಕಾಕೂ. ೨). (ಅಲಂ) ತಾವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡು : ಹಾಡುಕಿದರು ಕಂದ ಸಿಗಲ್ಲ ಎಂಬ ಸುದ್ದಿ ಕಿಡಿದಿ ಬೆಂಕಿ ಕಾರಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೫೫). ೩. ಏಕಳ ಕೋಪವನ್ನು ತೋರು: ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳು : ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ ಹುಡುಗರ ಮೇಲೆ ಮಾಸ್ತರರು ಬೆಂಕಾರಿದರು (ಕಾಕೂ). ಬೆಂಕಿಗೋ = ಪಕ್ಷಿ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ದಾದ ಕೋಳಿ: ಉಷ್ಣ ಪಕ್ಷಿ : ೫ ಈ ಪಕ್ಷಿಯು ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ನಂಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ: "ಉಷ್ಣ ಪಕ್ಷಿ . . . ಬೆಂಕಿಗೋ" (Ostrich, ೫೫). ಬೆಂಕಿ ತೋರಿಸು = ಬೆಂಕಿ ಯನ್ನು ಹಚ್ಚು: ಅಗ್ನಿ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಿಸು : ಭರಂಗಿಯ ಮದ್ದಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ತೋರಿಸಿದ ಸಮಯವನ್ನೂ ಅದರ ಅಸ್ಥೋಪನೆಯು ಕೀಳಿಬಂದ ಸಮಯವನ್ನೂ . . . ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ತಪ್ಪಿದ ವೇಗವನ್ನು ಗುಣಿತ ಮಾಡಿದರು (ಕಾಕೂ. ೦೫). ಬೆಂಕಿ ಬೀಳು = ಬೆಂಕಿ ತಗಲು : ಅಗ್ನಿ ಸ್ಪರ್ಶವಾಗು : ಹಾಳುಮೆದಗೆ ಬೆಂಕಿಬಿತ್ತು ಸುಟ್ಟುಹೋಯಿತು (ಕಾಕೂ). ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚು = ಉರಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡು : ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿಸುವನ್ನು ನೀರಿಗೋಡಾಡುವಿರೆ? (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೦೦). ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚು = ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿಸು : ಕಾಣಿ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಲು ಹೈಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ (ಕಾಕೂ. ೫೬). ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚು = ಉರಿತಗಲು: ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳು : ಗಡ್ಡಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಹತ್ತಿದಾಗ ವಾವಿ ತೋಡಲು ಹೊಡೆದು (ಗಾಕೂ). ಬೆಂಕಿ ಹಾಕು = ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿಸು : ಅವರ ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕಿ ಉರಿಸಿದುದಕ್ಕೆನೆ (ಕಾಕೂ. ೫೬).

[ದೇ.೫ ತಮಿ, ಬೆಕ್ಕು: ಮಲ, ತಲ, ಬೆಕ್ಕು, ಕುಳು, ಬೆಂಕಿ] ಬೆಂಕಿಗಣ್, ಬೆಂಕಿಗಣ್ಣು (ನಾ). ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಸೂಸುವ ಕಣ್ಣು: ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಾರುವ ನೇತ್ರ: ಕುಚನ ಬೆಂಕಿಗಣ್ಣು ಬಾಂಧವನೆನೆ ಶೌರಿ ಮರ್ದಿಸಿದವಪ್ರತಿಮಮಲ್ಲರೊಪ್ಪ ಮಲ್ಲರಂ (ಕಾಕೂ. ೬-೬೫); ಆ ದಾವಾಗ್ನಿ ಬೆಂಕಿಗಣ್ಣಿನ ಸಿದ್ಧಿರ್ದ ಕೆಂಗಿಡಿಗಳಂ ಸೂಸಿದುದು ತೋರೆ ಪಾರಿಯ ಕೆಂಡಧಾರೆಯಂ (ಕೃಷ್ಣಾಂತ. ೦೫-೬೫). ಬೆಂಕಿಗಣ್ಣು : ಕೈ ಪಂಚುಗಳನೆ ಬೆಂಕಿಗಣ್ಣು ನೆಂಜೊಟ್ವಾಯ ಗೋಡದವಲ್ಲ ಭೂತಗಳ್ ಮಂಜುರ್ವನೆ ನೆಗೊದುವೆ (ಕಾಕೂ. ೫-೦೦). [ಬೆಂಕಿ + ಕಣ್]

ಬೆಂಕಿಬಿಟ್ಟು (ನಾ). ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವ ಲಾವಾರಸವನ್ನು ಉಗುಳುವ ಬೆಟ್ಟ : ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ : ಬೆಂಕಿಬಿಟ್ಟುಕೋಕೊಡುವೆ ಭಯಂಕರ ಯುಗಾಂತಕದ್ರಾವಾಗ್ನಿಯಂ (ಕೃಷ್ಣಾಂತ. ೦೫-೦೫).

[ಬೆಂಕಿ + ಬಿಟ್ಟು (< ಬಿಟ್ಟು)]

ಬೆಂಕಿಗೋ 'ಬೆಂಕಿಗೋ' ನೋ.

ಬೆಂಕಿಗಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಹಿಂಬಾಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು: ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಹರಣಮಂ ಕೊಡಿಕೊಂಡಿರ್ತನಂ ತಳ್ಳಿರದಾತ್ಮಪ್ರಾಣಮಂ ಬೆಂಕಿಗಳಿಸಿ ಬರಿಸಿದ್ವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೫-೫೦). ೨. ಬೆನ್ನೆ ತೋರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಓಡಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡು : 'ಅಪದವೊಳು . . . ಸಾಪಸದಿ ಪಡ್ವೊಡಿಸಿ ಬೆಂಕಿಗಳಿಸಿದ ಸೋಪ್ಪಿಲ್ಲದಂತೆ: ಬುರೇಳಿ (ಗಾಕೂ. ೬-೦೦೫). [ಬೆಂಕಿಗೋ (< ಬೆಂಕಿಗೋ) + ಇಳಿಸು]

ಬೆಂಕಿಗಳು 'ಬೆಂಕಿಗೋ' ನೋ.

ಬೆಂಕಿಗಿ (ನಾ). ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಂಚು ಹೊದಿಸಲು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಬಿದಿರಿನ ತಡಿಕೆ : ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಬಿದಾರದ ಬೆಂಕಿಗಿಮುಂದ ನೇತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಡಿನ ನಿಶ್ಚಲ ಕೃತಕಳೇವರ! (ಕಾಕೂ. ೫೬). [?]

ಬೆಂಗಳೆ (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನ ಭಾಗ : ಹಿಂಭಾಗ : ಹಿಂಬದಿ : ಹೊಂಗೆಜ್ಜೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲದ ಹೊನ್ನೆಂಡಗಾಡಿಯರು ಬೆಂಗಳೆಯ ಸಾರಿದರು ರುಕ್ಕಿನಿಯ (ಕೋಶ. ೧೪-೩೩). ೨. ಹಿನ್ನೆಲೆ : ಅಡುವ ಮಾತಿನ ಬೆಂಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಅಪಾರ್ವರಹಸ್ಯ ಹುದುಗಿದೆ (೨೦೩೮-೨೩). ೩. (?). ರನ್ನಿನ ವರ್ಣರಂಗಗಳೋಳುಗಳಮಟ್ಟು ಬಿತ್ತರಿಸ ಮುತ್ತಿನ ಬೆಂಗಳೆಳ್ಳ ಪೊದಟ್ಟು ತೋರ್ಚಿ ನೆರೆಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳುವುದು (ಕೋಶ. ೨-೨೩೦).

[ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ತಟ್ಟ]

ಬೆಂಗಳೆ (ನಾ). ದೋಣಿಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಹುಟ್ಟು : "ಅಂಶ್ರಂ, ಕೇನಿವಾತೇ - ನಾಡಿನಹಸು ಹುಟ್ಟಿನ ಹೆಸರು. ಬೆಂಗಳೆಂದು ಎಂಬರು" (ಕಾಶ. ೧೦೦). [ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ಗಟ್ಟ (<ಗಟ್ಟಿ)]

ಬೆಂಗಳೆನಾಥ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತ್ಮನ ಹೆಸರು : ಸತ್ಯಶಾಹೀಲಾಹಾರವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಮತ್ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವುಳ್ಳವನಾದವು (೧೪. ೩. ಕೋಶ. ೬೯-೯ : ೩೦೦). [< ಸಂ. ವೇಂಕಟನಾಥ]

ಬೆಂಗದಿ 'ಬೆಸಗದಿ' ನೋ.

ಬೆಂಗದಿ 'ಬೆಸಗದಿ' ನೋ.

ಬೆಂಗದಿರು 'ಬೆಸಗದಿರು' ನೋ.

ಬೆಂಗದಿರುಗಲ್ (ನಾ). ಸೂರ್ಯಕಾಂತ ಶಿಲೆ : ಸರಸಾಕೆಯೋಳು ನೋಟಂ ಪ್ರತಿರೋಧಕರೊಳಗೆ ಜೊತೆ ಪಾಂಸುರಾಪತ್ತಿಯೋಳು ಸುಯ್ಯಂಗದಿರುಗಲ್ಗಳಿಂ ತಾಪ ವಿಕಿರಣಯುಲೊಡೊಳ್ (ಕೋಶ. ೨೨-೨೩). [ಬೆಂಗದಿರು (<ಬೆಸಗದಿರು) + ಕಲ್]

ಬೆಂಗರೆ (ನಾ). (ಕರಾ) (ಬಿಳಿಯ ಮರಳಿನ) ಕಡಲಿನ ಕರೆ : ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆ : ಹೊಳೆಯಿಂದ ಒಡಗಲು ಬೆಂಗರೆಯಿಂದ ಮೂಡಲು (ಕೋ. ೧೯೭೦. ೧೯೭೩. ೨೯೦-೨೯ : ೧೨೩); ಬೆಂಗರೆಯ ಮೇಲೆ, ಕಡಲಾಗಲಿ ಮಾವಿ ಒಡ್ಡಿ, ನಡೆಯುವುದು ಸ್ವಾ ಆಮಲ್ಲ (ಕ.ಕು. ೩) : ಬೆಂಗರೆ ಮನೋಹರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು (ಕೋಶ. ೩೨).

[<ಕುಳ. ಬೆಂಗರೆ. ಬೆಂಗ್ರ]

ಬೆಂಗಲ್ 'ಬೆಸಗಲ್' ನೋ.

ಬೆಂಗಲ (ನಾ). ಸುಟ್ಟ ಮಡಕೆ : ಬೆಂದ ಮಡಕೆ : ಬೆಂಗಲ. ಬೆಂಗದಿ : ಬೆಂದೊಳಲಿ. ಬೆನ್ನೇರ್ (ಕೋಶ. ೩. ೧೯೩ ಕ್ರೋ).

[ಬೆಂ (<ಬೆದು) + ಕಲ್]

ಬೆಂಗಲ್ಲಿ 'ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ' ನೋ.

ಬೆಂಗೊಡು 'ಬೆಂಗೊಡು' ನೋ.

ಬೆಂಗೊ (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟಿರುವ ಬಾಣ : ನಡೆಸುವದ್ದನಾಯು ತಮವೋಕ ಕಂಠವಿನ ಪಟ್ಟು ತುಣುಗಿದ ಬಾಣಪಾಲದೀ ಕ್ಷಿಗೊಣಗಿತ್ತು ಬೆಂಗೊಳೊಡ್ಡ ಕೂರ್ಮಸಹಸ್ರಮಂದಿನ : (ಕೋಶ. ೧೦-೨೦).

[ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ಗಟ್ಟ]

ಬೆಂಗಾಡು, **ಬೆಂಗಾಡು**, **ಬೆಂಗಾಡು** (ನಾ). ೧. ಸುಟ್ಟುಹೋದ ಕಾಡು : ಅಗ್ನಿಸ್ಪರ್ಶವಾದ ಅರಣ್ಯ : ಕಾಳುಚ್ಚಿನಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಬೆಂಗಾಡಾಗಿದೆ (ಕೋ). ೨. ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯದ ಪ್ರದೇಶ : ಬಿಡುಬಿಡುಮಿ : ಸುವಸಿರು ಇವು ಮತ್ತು ಮೂವತ್ತು ಪೂಜಾರಾಧು ಸುಂಟೋಪ್ಪಾಗಿದೆ (ಕುಳ. ೩. ೩೦) : ಇದು ವರ್ಷಗಳಿಗಾಗಿ ರಿಷಿ ಚಿದಮ್ಮರಿ ಮೀರ್ಗ ಬೆಂಗಾಡಾಗಿ ಬೀಳಬಿಟ್ಟಿತು (ಕೋಶ. ೨೨). **ಬೆಂಗಾಡು** ೨. ಬೆಂಗಾಡು ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಹಸಿರುರೂಪದ ನದಿಹೊಳೆಯು ಕೆಳಲ ತಂದವಿದೆ (ಕುಳ. ೧೦-೧). **ಬೆಂಗಾಡು** ೩. ಹೊಳವನ್ನು ಸುಡುವ ಜಾಗ : ಶೃಂಗಾ : ಆಕೆಯು ಸ್ವಾಹೋ ಮಹನೋ ಕೊಂಡುಪೋಗಿರಿಂ (ಕೋಶ. ೧೦೨-೩). [ಬೆಂ (<ಬೆದು) + ಕಾಡು]

ಬೆಂಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). (ಇತರರು ತನ್ನ) ಬೆನ್ನನ್ನು ನೋಡು : ಓಡಿಹೋಗು ವುದನ್ನು ಕಾಣು : ಪಟ್ಟವರು ಬೆಂಗಾಣದ ಏಕೈಕಗಲಿ ಮನಹ ಬಿಟ್ಟ ದೇವಂ (೨೪. XII, ೨೯೩. ೨೯-೨೯ : ೧೩೩). [ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ಕಾಣ್]

[ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ಕಾಣು]

ಬೆಂಗಾಪು, **ಬೆಂಗಾಡು** (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದು ಕಾಯುವುದು : ಬೆಂಗಾವಲು : ಅಂಗರಕ್ಷಣೆ : ಆ ಕೆದುರೆಯ ಬೆಂಗಾಪು ದೃಷ್ಟದ ಗಂಭೀರಿಗಳ ಗಂಡು ರಾಪವಾರವನವನ್ನಿನಿತು ಪೆಟ್ಟು ಬಿಡು (ಕೋಶ. ೧೯೨-೧೩) : ಬೆಂಗಾಪು ಕಟ್ಟಿನ ನೇಡುವದವರು (ಭರ್ತುಯ ಸೈನ್ಯ) ಬೆಂಗಾಪು ನಮರಿಗಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೋಶ. ೧೩೯). **ಬೆಂಗಾಡು** : ಸೈಂಧವನ ಬೆಂಗಾಪಿನ ಭಟರು ಭಾರಣಿಯರೊಡಗಿದರು (ಕೋಶ. ೨೨-೩೦).

[ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ಕಾಪು]

ಬೆಂಗಾರ್ (ನಾ). ಕಾರ್ಗಲದ ಅನಂತರದ ಸಮಯ : ಅಂಗಯ್ಯಂ ಗಯ . . . ಬೆಂಗಾರ್ ಬೆಂಬಲಿತ ಸೈನ್ಯಾಧಿಪತ್ಯ (ಕೋಶ. ೩. ೧೩೩ ಕೋ). [ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ಕಾರ್]

ಬೆಂಗಾರು (ಕ್ರಿ). ಸುಡು : ತಾಪಗೊಳಿಸು : ಅಡ್ಡಾಳು ಕಡಾಮೋವ ಮನವನು ಹಿಡಿದು ಬೆಂಗಾರುಕ ಕಾಂತಯ ನಂದಿಯು ಬಂಧನವಾಗಿ (ಕೋ. ೨೯-೩೩). [ಬೆಂ (<ಬೆದು) + ಗಾರು]

ಬೆಂಗಾರ್ (ನಾ). ಕಾಲಿನ ಹಿಂಭಾಗ : ಹೆಜ್ಜೆಯ ಹಿಂಭಾಗ : ಅಸ್ಯೂ ಭಾವಕ್ಕೆ . . . ಬೆಂಬಲ್, ಬೆಂಗಾರ್, ಬೆಂಗಾರು (ಕೋಶ. ೩. ೧೩೩ ಕ್ರೋ). [ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ಕಾರ್]

ಬೆಂಗಾವಲ್, **ಬೆಂಗಾವಲು**, **ಬೆನ್ನಾಗಾವಲು** (ನಾ). = ಬೆಂಗಾಪು : ಜನ್ನಗುದರೆ ಬೆಂಗಾವಲ್ಗೆ ಸೈನ್ಯಸಾಗರ ಸಹಿತ . . . ಪೊಪುಟ್ಟು (ಕೋಶ. ೩೦-೧೯೩). **ಬೆಂಗಾವಲು** : ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿದ್ದ ಪಟ್ಟುಭು ಮಿಷಾಡ ತುರಂಗಯುಗಮಂ ಕಾಣದೈತಂದು (ಕೋಶ. ೨೯-೩) : ವಸ್ತು ಒಡವ ಆ ಕುಟುಂಬದ ಬೆಂಗಾವಲಿಗೆ ನಿಂತವು (ಕೋಶ. ೯೩). **ಬೆನ್ನಾಗಾವಲು** : ರಣೋಪಾಹವಕ್ಕೆ ಅರ್ಜುನನೂ ಮಹಾಲನಾದ ಭೀಮಸೇನನೂ ಬೆನ್ನಾಗಾವಲಾಗಿರು (ಕೋಶ. ೨೨).

[ಬೆಂ (<ಬೆನ್) + ಕಾವಲ್]

ಬೆಂಗಾವಲು 'ಬೆಂಗಾವಲ್' ನೋ.

ಬೆಂಗಾಪು 'ಬೆಂಗಾಪು' ನೋ.

ಬೆಂಗಾಳು (ನಾ). ಬಿಸಿಯಾದ ಕಾಳು : ಒಂದು ಹಿಡಿ ಜೀರಿಗೆಯನ್ನು ನಸುಗೊಪಾಗಿ ತುರಿದು ಬೆಂಗಾಳಾಗುವ ಜಾಗ ನೀರ ತಳವು (ಕೋಶ. ೧೨೦). [ಬೆಂ (<ಬೆದು) + ಕಾಳು (<ಕಾಲ್)]

ಬೆಂಗಿ 'ಬೆಂಗಿ' ನೋ.

ಬೆಂಗಿಮಂಡಳ (ನಾ). ಒಂದು ದೇಶದ ಹೆಸರು : ವೆಂಗಿನಾಡು : ಆ ಮಳೆಯಾಡಳ ಬೆಂಗಿಮಂಡಳವನತಳಿ ಬೆಂಗಿಮಂಡಳದೊಳ್ ಚಿತ್ತಾ ವಗಮ ತನಗೊಂದೊರ್ ನಾಮದೊಳಿಂ ವೆಂಗಿಮೆಲು (ಕೋಶ. ೧೯-೨೦). [ಬೆಂಗಿ (<ಬೆಂಗಿ) + ಮಂಡಳ (=ಮಂಡಲ)]

ಬೆಂಗುಡಗಿ (ನಾ). ಗೊಂದಲ : ಗೆಜಿಬಿಜಿ : ಏನು ಸಮಾನೋ ಸಮಾ ಪಕ್ಷ ಬೆಂಗೋಳು - ಬೆಂಗಾಳು - ಬೆಂಗುಡಗಿ ! (ಕೋಶ. ೯೩). [?]

ಬೆಂಗುಡು 'ಬೆಂಗೋಡು' ನೋ.

ಬೆಂಗೊಳಿ, **ಬೆಂಗೊಳು** (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ೧ ಕರ್ನಾಟಕದ ಈಗಿನ ರಾಜಧಾನಿ : ಶ್ರೀಮತ್ ನಾಗರಹ ಮನೆಗತಿ

ಬೆಂಚಿಗೂಬೆಟ್ಟ ಬೆಂಚಿಗೂರ ಕಾಲಗದೊಬ್ಬಿತ್ತಾಗತರನ ಮಗಂ ಬುಟ್ಟಿಗಾಪತಿ ಸತ್ತಂ (೨೪. 1X (೨). ಕೆಂಗಳೂ. ೨೩-೪ : ೩೨. ೩೩೦). ಬೆಂಗಳೂರು : ಬಳಲಾಪುರ ಬೆಂಗಳೂರು ಕೋಣಾಲದಿಳಿಯಾಗ್ಗು ರುಣಿ ಕುಂಗಿಟ್ಟು ತಳತಂತ್ರವ ನೀಗಿ ತಮ್ಮಯ ಪುರಗಲ್ಲಿ ತಳುವದೆ ಸರಿದರು (ಕೆಂಗಳೂ. ೨-೨೨) : ಭಗವನ್ನ ಗಿರಿ ಗೋಸಾವಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಮಳಗಡಿ ಬೆಂಗಳೂರುಪಾಲಕ್ಕು ಪೈತಿ ಕಾವರೇಕಿರಗ್ಗುಮಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯಿರುವ ಭರ್ಮೂರ್ತಿತ್ತರ ಭಟಮಾನ್ಯದ ಹೊಲ ಖಿ ೧-೦-೦ (೨೪. 1X, ಕೆಂಗಳೂ. ೨-೨ : 1೩೩5).
[? + ಉಂ?]

ಬೆಂಗಳೂರು (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನ ಬಾಗು.—ಡೂಗಂ : ಮಿಗೆ ಕಾಸಿ ತಿರ್ಗಿದಂತೆ ಪೊಲಗಲದ ಬೆಂಗಳೂರುಮಾಯೆ ಸುನಂದಲದಾ ಜಗತೀಪತಿಯಂಗಂ ಪುಗದುಗೆ ಸೌಂದರ್ಯಮನೆ ತಾಳುತ್ತಿ ಕೆಂಗಳೂರದೊಡಂ (ಕೃಷ. ೨೪-೪೫).
[ಬೆಂ. (<ಬೆನ್) + ಕೂಪ್ಪ. (<ಕೂನ್ಪ್.)]

ಬೆಂಗಳೂರು (ಕ್ರಿ). ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಓಡಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು : ಅಂತರ್ಗತ ಅಚ್ಚರಿಯೊಳೊಡನೊಡನೆ ಕೆಂಗಳೂ ಬೆಂಗಳೂ ಕೊಟ್ಟ ಕೊಯ್ತು (ಕೆಂಗಳೂ. ೪೪-೪೫). [ಬೆಂ. (<ಬೆನ್) + ಕಿಡಿನ್ನು.]

ಬೆಂಗಳೂರು (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ ಕೊಡತಿ : ನಡುವದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ನೆಲ ದಡದದೊಡನೊಳುಕುವ ಬೆಂಗಳೂರುಗಳ ಬಲುಪೊಮ್ಮ ಬೊಟ್ಟಿದು . . . ಕಳಕಳಿ ಕೊಗಡೆ (ಕೊಂ. ೩-೨-೨೦).
[ಬೆಂ. (<ಬೆನ್) + ಕೊಡತಿ (<ಕೊಡತಿ).]

ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆನ್ನಿಕೊಡು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ) ಬೆನ್ನಿಕೊಡಿಸು ; ಸೋತು ಓಡು : "ಅಕ್ಕುಳಿಸೇತುಂ . . . ಬೆಂಗಳೂರುದಂ . . . ಪಾರಗಿಯುಂ—ಈ ೧೩ ಅವ ಸರಣ್ಣಿ ಪರಂ" (ಕೆಂಗಳೂ. ೨-೨೪) ; ಕಾಮನುಪಾಲನೊಡಿದವಂ ಬೆಂಗಳೂರು ಕಾಳ್ಕಟ್ಟಿಯಂ (೨೨. 2X. ೨೨-೨೩ : 11೪) ; ಮುನಿಮಗ್ಗ ಬೆಂಗಳೂರು ದುಯೊಳೊಳೊಳಿ ದುರ್ಜನರ ಮಾತಂ ಕೀರದೆಯೊಳಿ ಮೂರ್ತಿ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨-೨೩) ; ನಡುಗಿ ಸಂಗರಭೂತಿಯಿರಿ ಬೆಂಗಳೂರು ನಾಯಕವಾದಿಗಳ ಮಗದವ ನೊಡುತ ಮೂರು ಪಕ್ಕವ ತೀದನಸುರಾರಿ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೪-೨೫). ೨. (ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ನೀಡಿ) ಆಧಾರವಾಗು ; ಆಶ್ರಯವಾಗು ; ವ್ಯವಹಾರವಾಗಿಯಾದ ರಾಕ್ಷಸರಾಜರೊಂದಾಗಿ ಸೊಡೆ ಗಡಲ್ಪಡೆದು ಮಂದವರಿ ಮುಳುಗಿದ ಕಪ್ಪವರೊಳೊಂದ ಬೆಂಗಳೂರುತನಕ (ಕೊಂ. ೨೩-೨೩). ಬೆಂಗಳೂರು : ೧. ಪುಳುವಿದುಗಲ್ಯ ಬೆಂಗಳೂರು ಬೊಳುವು ಬೆನ್ನಿನಮದಗೇ ಕದಿದುಗಲುಗಲನಲ್ ತೊಳಗಿದುವು ಮದನುಬಿ ವಿಶ್ವಕಪ್ಪದಮನ್ನ ಸ್ವಪ್ನದೊಡಿದಿತಿಗಲ್ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೦೩) ; ಕೋಡೇಣಿಗೆ ಮಾಜಿಣಿಗೆ ರೂದೊಳ್ ಬಂಗುಡೆ ಜೋದರೊಳ್ ಪಲವು ಸಾರಾಜೋಣಿಗೆ ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೩-೨೦). ಬೆನ್ನಿ ಕೊಡು : ೧. ಅವರು ಬೆನ್ನಿಕೊಡಲಾಗಿ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಹೊಸಕೋಟೆವೇಟೆ ಪಳಗೊ ಹೊಕ್ಕು ಕಡದು ಬಹುವನಕ್ಕೆ ಹಿಂಬಿ ವರಡಿ . . . ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ದಾವಿರಾದರು (ಕೃಷ. ೨೦). [ಬೆಂ. (<ಬೆನ್) + ಕೊಡು.]

ಬೆಂಗಳೂ, ಬೆಂಗಳೂ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು (ಕ್ರಿ). ಬೆನ್ನಟ್ಟು ; ಹಿಂಬದಿಸು ; ಅನುಸರಿಸು : "ಬೆಂಗಳೂ—ಅನುಧಾವನೇ (ಬೆನ್ನಟ್ಟು)" (ಕೆಂಗಳೂ) ; ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಗಳೂರುತ ತಗುಲ್ಪ (ಕೆಂಗಳೂ. ೪-೨೩). ಬೆಂಗಳೂ : ಆ ಅರಸು ಒಮ್ಮೆ ಎಳೆವನು ಮುಟ್ಟುಪುಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಕೃಷ್ಣಾಟ್ಟಿಯೊ ಕಾದಿ ಸತ್ತಂ (೨೪. 2V. ೨೫೩. ೨೫-೪ : ೨೫೦) ; ನೆನ್ನಿನುಬುಗಿಸಲುಮಾಡೊಳೊಂದ ಬೆಂಗಳೂರು ಕಾವಲು ಬಂದಿಗಲ್ . . . ದೀರಲ್ ಬೆನ್ನಿತ್ತವನುಸು ನೋಡ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨-೨೩) ; ಕೊರ ಮುಗುಗಳೆದಂ ಕಂಡು ಬೆಂಗಳೂರು (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೩೦-೨). ಬೆಂಗಳೂರು :

ಕೆಲರು ಹೂಗೊಂಡಿರಿನ ತುಂಬು ಬಳಗವನು ಬೆಂಗಳೂರು (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೪-೪) ; ಬತ್ತರದೊಳೊತ್ತರಿಸಿ ಪರಗಣಂ ಸುರಗಣದ ಬೆಂಗಳೂರು (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೦-೨೩). ಬೆಂಗಳೂರು : ಹಲವು ಪಯಿರಿ ಬೇಡಿ ಬೆಂಗಳೂವ ಹದವು ಮುಸುನೊಂದೇ ಪೂವೆ ನಿನ್ನ ಸೇವನೆಗೆ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೦೨-೨).

ಬೆಂಗಳೂರು ಕೋಲ್ = ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಳೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೋಲು.—ಗಲೆ : ಸಿ[ರಿ]ಗಳೆದ್ದ[ಯಾ] ಕೊಯಂ ಪಡುವಲು ಬೆಂಗಳೂರು ಕೋಲಲು ಬುಟ್ಟಿ ಕೆಯ ಮತ್ತರು ಹತ್ತು ೨೩ (2XVII. ೩೩-೩೦ : 111೩) ; ಹೊಡಲು ಹದಿಮಾಣು ಗಣ ಬೆಂಗಳೂರು ಕೋಲ ಮತ್ತರು ಮೂರು (೪೩. II. ೨೨-೪೩ : 111೩).

[ಬೆಂ. (<ಬೆನ್) + ಕೋಲ್]

ಬೆಂಗಳೂರು 'ಬೆಂಗಳೂ' ನೋ.

ಬೆಂಗಳೂರು (ನಾ). ಹಿಂಬದಿಯ ಗೋಡೆ : ಹಿಂಭಾಗದ ಭಿತ್ತಿ : ಗಗನದೊಳಗೆ ಬಂದು ಸ್ವಪನ ಬೆಂಗಳೂರುದೊಳೊಡಿದನಬಿಂಬದಿರ ಗಗನಪುರುಷ ಸಿದ್ಧದೊಳಗೆ ಕೈಯ ಮುಗಿದಿರರು ಗಮಕದೊಳು (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೦-೨೦). [ಬೆಂ. (<ಬೆನ್) + ಗೋಡೆ]

ಬೆಂಗಳೂರು (ನಾ). ಬೆನ್ನಿಗೆ ಹೊಡೆಯಲು ಎತ್ತಿರುವ ಕೋಲು : ಜಗದ ಜಂಗುಳಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕೊಡುತ್ತಿ ಮಾಯ (ಕೆಂಗಳೂ. ೩. ೨೩-೨೩). [ಬೆಂ. (<ಬೆನ್) + ಕೋಲು (<ಕೋಲ್).]

ಬೆಂಚಿ : ಬೆಂಚಿ ನೋ.

ಬೆಂಚಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಬೆಳುವ ಬೆಂಚಿ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨) ; . . . ಮಡಗೊಳೆ ಮುಟ್ಟುವೆತಗವಿವೆ ಬೈರೊ ನೋಡು (ಕೆಂಗಳೂ. ೨-೨-೨೩). [?]

ಬೆಂಚಿಯುಹಂಚು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : ಜಾಗಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ತೊಂದು ಬುಂಗೋಡಗಕ್ಕೆ ಬಾಯ ಅಗಲಿನ ಸುಪ ಕೂಳು ಉದಿಯೊಳ ಗಳ ಬೆಂಚಿ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨) ಹಂಚು ಹಂದಿನೊಳಗಲ್ ಬಮಧಾನ್ಯದ ತನೆ (ಕೆಂಗಳೂ. ೪. ೨೩೦-೨೩೦). [? + ಹೆಂಚು (<ಹರಪ್ಪ).]

ಬೆಂಚು (ನಾ). ೧. (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕೊರಲು ಇರುವ) ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದ ಕಾಲಿರುವ ಉದ್ದವಾದ ಮಣೆ : ದೊಡ್ಡಸೇರ್ಕೆ ಕವೇರಿ ಮಧ್ಯ ಬೆಂಚು ಪಾಕಿ ಕೊತ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೩) ; ಸಾಕಾದಪ್ಪ ಬೆಂಚುಗಲರಲ್ಲಿ ಹಲಗಲರಲ್ಲಿ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೩). ೨. ಒಪ್ಪಿರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿರುವ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಇಂತಹ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೊರಲು ಅರ್ಹನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ.—ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿ : ದಾದಿಗಳನ್ನ ವಿಚಾರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಎರಗಟ್ಟು ಬೆಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಕೂತುಕೊಳ್ಳಲು ಅರ್ಹರಾದ ಜನರ ಪಟ್ಟಿದು . . . ಹೆಸರುಗಳು ಸೇರಿತಕ್ಕದ್ದು (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೦).

[← ಇಂ. Bench]

ಬೆಂಚಿ, ಬೆಂಚಿ (ನಾ). ಸಣ್ಣ ಹೊಂಡ ; ಬೆಕ್ಕ ಜಲಾಶಯ ; ಕುಂಟೆ : "ನಿಪಾಕಂ, ಉದಪಾಕಂ, ವಾಪೀ. ಅಪಾದ.—ಈ ೪ ಬೆಂಚಿ" (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೦೨-೨೩) ; ಪುಗೊಳಂ ತಾಸಿರಿಯಂ ಒಳಿಕೆರಲುಳಿತಲಾಪೋಡೆ ಎರಡೊಳೆ ಮೆಚೆಯೊಳ್ ಮುಖುಮೇ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೦೩) ; ಅಂತೆ ಗಲ್ಲದ ಮೆಚೆ ಬೇಟೆಯಲ್ಲದ ಬೆರಗೊಳ್ಳು ಪೆರಗೊಳ್ಳು ಮಾಮೂರು ದಿಲ್ಲಿಯಂ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೩) ; ಅರಸನೆಗಳ ಸಂಚಿಯಂ ಬೆಂಚಿಕೊಳು ಸಂಚುಲು ವಿನೋದದಂ (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೦-೨). ಬೆಂಚಿ : ಬೆರೆಯ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬಲ್ಲ ನೆರೆಯನಂದಿಗ ಬಲ್ಲ ಮರೆಯ ಬೆಂಚಿದಿವಜ್ಜುವಂತೆ ಸೊಳ ನೆಚಿ ಹೊಲುವಜ್ಜಿದಳು (ಕೆಂಗಳೂ. ೨೦೩).

[ಬೆಂ. ಕೆಲಂ. ಬೆಂಚಿ]

ಬೆಂಜನ (ನಾ). ೧. ನಂಜಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದಾರ್ಥ; ಬಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತು : ನಂಜಿಕೆ : ಬಾಡಂ ಬೆಂಜನಮುಂ ಕೊಲುಂ ರುಜೆಮಾಮನಿತ್ತಲ್ಲದೆ ತಾಂ ಬೇಣಿ ತಣವಲ್ಲೆಣೆಗುಮೆ (ಕುಟು. ೩೬-೪). ೨. [ವ್ಯಾಕೃ] ಸ್ವರಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲಾಗದ ವರ್ಣ : ವ್ಯಂಜನ : ದುತ್ವಲೋಪಕ್ಕೆ . . . ವ್ಯಂಜನ-ಬೆಂಜನ (ಕುಟು. ೨೬೦ ಕ್ರ.೩೯). [\leq ಸಂ. ವ್ಯಂಜನ]

ಬೆಂಜನಂಗಿಯೆ (ಕ್ರಿ). ಬಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಯಾರಿಸು; ವ್ಯಂಜನಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು : ಆತನ ಮನೆಯೊಳಗೊಳಗಂ ಗಯ್ಯ ಸಮಯದೊಳು ಕೂತನದರಾಬೂಳುಬೆ ಬೆಂಜನಂಗಿಯು ಸಾಕಿಯಾದಿಂ ನೀಡಲು (ಸಿ.೩. ೧೦-೪೪). [ಬೆಂಜನ + ಕೆಡ್.]

ಬೆಂಡ (ನಾ). ಒಂದು ಮನೆತನದ ಹೆಸರು (?) : ತುಣುವ ಮೊಣಕೆ ಕೊಳ್ಳಲೆ ಬೆಗ್ಗರ ಮೂಕೆ ಕಾದಿ ಇಕ್ಕಿಸಿ ಸತ್ತಾ ಸಗ್ಗಸತ್ತನಾದಂ (೧೪. ೫ (೩). ಚು.೪೫. ೩೦೬-೨ : ೧೧೦). [?]

ಬೆಂಡು (ಕ್ರಿ). ಬೆಂಡಿನಂತೆ ಹಗುರವಾಗಿ ಚಲಿಸು, ತೇಲು : ಬೆಳ್ಳಿಗಳೆಂಬ ಪಾಲ್ಗಡಲೊಳ್ ಬೆಂಡಾದುವ ಚೆನ್ನೋರಂಗಳೆಂ ನೋಡುತ್ತಾಂ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಬರೆವರೆ (ಕುಟು. ೨-೧೫ ಕ್ರ). [ಬೆಂಡು + ಆಡು.]

ಬೆಂಡಿಗ, ಬೆಂಡುಗ, ಬೆಂಡುಳಿಗ (ನಾ). ಒಂದೆ ಬಗೆಯ ಮರ : ಹಳ್ಳದ ಪಡುವಣಾತ್ತಿನ ಬೆಂಡಿಗದ ತಾಳಗೆ ತೆಂಕಣ ನೈನುತ್ಯದ ಪಡುವೆ ನೆಟ್ಟ ಕಲ್ಲು (೧೪. ೫೧೪. ಪು.೩೦೪. ೧೦೪-೩೬ : 1೮೩). ಬೆಂಡುಗ : ಕೆಡದ ಬೆಂಡುಗ ಕಾವಮರ ಕೆಂಚಾಳವು ಎಡವಿದದಿಹ ಪುತ್ತಬಿವಿ . . . ಎಸದಿಹವು (ಕುಟು. ೧-೨೪) : ಬೆಂಡುಗ, ಬೆಂಡುಳಿ (ಪು.೩೦. ೬೯-೧೦೦). ಬೆಂಡುಳಿಗ : ಬೆಂಡುಗ, ಬೆಂಡುಳಿ, ನಾಡುಳಿ, ಬೊಂಡು ಕಳೆಹಲ್ಲು (ಸಿ.೩. ೧೦೪). 'ಬೆಂಡಿಗ' ಹೋ. [?]

ಬೆಂಡು (ನಾ). ೧. (ಜೋಳ ಮುಂತಾದುವುಗಳ) ದಂಟಿನ ಹಗುರ ವಾದ ಒಳಭಾಗ : ಕಾಲರಿ ಕಟ್ಟದ ಗುಂಡು ಕೊರಳರಿ ಕಟ್ಟದ ಬೆಂಡು ತೇಲರೀದುದು ಗುಂಡು ಮುಳುಗಲೀಯದು ಬೆಂಡು (ಕುಟು. ೧೦೬-೩೦೦) : ಬೆಂಡರದ ಮುಳುಗಿದರು ಗುಂಡದ್ದು ತೇಲಿದರು . . . ಸಾಲಿಗನು ಕೊಂಡದ್ದು ಕೊಡನು (ಕುಟು. ೧೦೬). ೨. ತಿರುಳಿಲ್ಲದುದು : ಸತ್ತ್ವವಿಲ್ಲದುದು : ಜಡವಾದುದು : ಈ ಕೆಜ್ಜದೊಳ್ಳೊಂ ತೊಡರ್ವ ಮರುಳೆ ಬೆಂಡಾಗಿದಿರೆ (ಕುಟು. ೧-೧೩) : ಬೆಂಡಾಗಿ ಮನಂ ಮೌನಗೊಂಡಿರೆ ವ್ಯಾಳನ ಮನಮಜಾವಾಗ್ರಹದಿಂ ಮಂಡೋದಿ ಮೂಡದೆ ಬೊಗೊಂಡರ್ (ಕುಟು. ೧-೧೩) : ತವನನುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ತನುಲತೆ ಬೆಂಡಾಗಿ ಲವನಂ ಭೋರುಹ ಕೊರಗಿ ಅಪರಾಹ್ನ ಕಾಲದಿ ರತಿ ತೆಂಬುಸುರನುಪವನಮನು ಪೊಕ್ಕಳೆಂದು (ಕುಟು. ೧-೨೪). ೩. (ಜೋಳದ ದಿಂಡಿನಾಕಾರದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿತಿಂಡಿ : ಅವರು ಮಂಡಕ್ಕೆ . . . ಬೆಂಡು ಬತ್ತಾಸು ಕೊಂಡಕೊಂಡರು (ಕುಟು. ೩-೨೫) : ಕರ್ಮಾನ್ಸಾಬರು . . . ಮಿಠಾಯಿ, ಬತ್ತಾಸು, ಬೆಂಡು ಮೊದಲಾದ . . . ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಿದ್ದರು (ಕುಟು. ೪೩೬).

ಬೆಂಡು ಬೆಣಗು, ಬೆಂಡು ಬೆರಗು = ಸತ್ತ್ವಹೀನವಾಗುವಷ್ಟು ಅಶ್ವರ್ಯಪಡು : ನಿಟ್ಟರಗು : ಮಿಡಿದಿಲ್ಲೆಳೆತ್ತೊಡೆಯೊಳ್ ಪೊಡ್ಡೆತ್ತೊಡೆ ತಾಳೆ ಗಂಟೊಡದತ್ತಂ ರಸಮೆಚ್ಚು ಪಾಯಿ ಪಳಿಕರ್ ಪೊಕ್ಕೊಳುತುಂ ಕೈದು ಬಾಯಿಡೆಯೊಳ್ಳಾದ್ದುಗೆ ಕೆಂಡು ಬೆಂಡುಬೆಣಗ ಪುರ್ ಪಾಮರೀದತ್ತೊಮಂ (ಕುಟು. ೧-೪೦) : ಬದವರು :—(ಬೆಂಡು ಬೆರಗಾಗಿ ಬಣ್ಣಗಿಟ್ಟು ಬಾಗಿರೆಡೆಮದ್ದಿ ಒಗ್ಗಾಗಿ ನಿಂತು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವರು) (ಕುಟು. ೬೪-೩). [ಬೆ.೩ ತಮಿ. ಮೊ. ತುಳು. ಬೆಂಡು, ಬೆಂಡು, ಬೊಂಡು; ಕೆಲು. ಬೆಂಡು]

ಬೆಂಡುಬೆಂಡು (ನಾ). (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಗಳಿಂದ ಪಿಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಮದಾಗಿ ಬರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಜೂರ : ಅವರ ಮನೆಯವರು ಜಾತ್ರೆಯಿಂದ ಬೆಂಡುಬಿಜೂರ ವನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾರೆ (ಕುಟು. ೩೦೬). [\leq ಸಂ. ಬೆಂಡುಬಿಜೂರ]

ಬೆಂಡುಗ 'ಬೆಂಡಿಗ' ನೋ.

ಬೆಂಡುಗರೆ (ಕ್ರಿ). ಬೆಂಡಿನಂತಾಗು; ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ನಿಷ್ಪತ್ತ್ವ ಗೊಳ್ಳು : ಮದನುದ್ದಂಡದವಿಯೊ . . . ಪುಂಡರೀಕಾಂಬೆಯೊ ಯಾಚಲು ಗಂಡುರಂದೀಕ್ಷರದ ಕೆಟ್ಟೆಂಡುಗರೆಡೊರಗಿದರು ಸ್ವಪಸುತರರ್ ಮೂರ್ಘಮರಿ (ಕುಟು. ೨೦೬-೩೫) : ಬೆಂಡೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಹೃದಯವು ಬೆಂಡುಗರಿದಿದೆ (ಕ್ರಿ.೩. ೧೦). [ಬೆಂಡು + ಕರೆ (ಕೆಟ್ಟೆ)]

ಬೆಂಡುಗಲೆ (ಕ್ರಿ). ಬೆಂಡಿನಂತೆ ಸತ್ತ್ವಹೀನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು, ನಿಷ್ಪತ್ತ್ವ ಗೊಳ್ಳು : ಕಂಡ ಕಡೆಗೆ ನಡೆನಡೆಳುಕದೆ ಕಾಲಾಗಂಡ ಕರಾವಣೆಗಳ ಅಂಡದವರೊಳು ಬೆಂಡುಗಲೆವದ ಬೆಂಡುಗರೆದು ಬಿಡಿಸುವುದು (ಕುಟು. ೩-೩೬). [ಬೆಂಡು + ಕರೆ]

ಬೆಂಡುನೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ಬೆಂಡುಗರೆ : ಆ ರಮಣಿ ಕೃತಕೋಪಾಸಾರದ ಪೊನಲೊಳಗೆ ಬೆಂಡುನೆಗೆದರ್ದುಕುದೊಂ ರಾರಾಜಸಲಾತ್ಕಳೊ ತಿಳಿನೀರೊ ಕಗಣ ಬೆಂಪುಕಲೆಯ ನೆಲರಿದಿನೆಗಂ (ಕುಟು. ೧-೩೬) : ಕುಮುದ ಕೀಸರದ ರಜದೊಳದ ಚರಣಜಯಮಂ ಕಿಃಲರಾಜದೆ ಪಲವಂದಿ- ನೊಕ್ಕೊಂಡುನೀಡು ಪೊರಳು ಪರಳು ಮೊರೆವ ಮಹಾದಂಬಗೆ ಗಣಿಯಂ ಗಿಟ್ಟನೆ ತೆಗೆದು ನೆಗಟಮಂ (ಕುಟು. ೩-೨೦ ಕ್ರ). ೨. ಬೆಂಡಿನಂತೆ ಹಗುರವಾಗಿ ತೇಲು : ಪ್ರಧಾನ ಹರಿಯಾತಂ ಪೋಗುತಮೊಂದು ಸರಸ ಯೊಳ್ ತಿಲೆಯುತುಳಂ ನೀರೊಳಗೆ ಬೆಂಡುನೆಗೆದಿರೆ ಕಂಡಂ (ಕುಟು. ೩-೩). [ಬೆಂಡು + ನೆಗೆ]

ಬೆಂಡುಮಗುಬ್ಬ (ಕ್ರಿ). (ನೀರಿನಲ್ಲಿ) ಬೆಂಡಿನಂತೆ ಅಡಿಮೇಲಾಗು; ಬೋರಲಾಗು : ಮುಡಿಯ ಭೂವನ ರಜದಿಂ ವಾಸಿದ ನೀರ ಕದದಿಂ ದಾಸವದೊಳ್ ಸೂರ್ಕ ಬೆಂಡುಮಗುಬ್ಬವು ಮಿಂಗಳ್ (ಕುಟು. ೩-೩೬). [ಬೆಂಡು + ಮಗುಬ್ಬ]

ಬೆಂಡುಮರ 'ಬೆಂಡುವರ' ನೋ.

ಬೆಂಡುಮರಲ್ (ಕ್ರಿ). ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಜಡತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದು : ನಿಜಾದಿಪೆಯೆಂಬ ಬೆಂಡಿತಿಗಮಯ್ಯರ್ ಮಗಂದಿಗಮಣ ಲಕ್ಕಿದೊಡ ತೇಮುಂಡು ಬೆಂಡುಮರಲ್ ಮಣಸುಂದಿದರ್ (ಕುಟು. ೩-೪ ಕ್ರ). [ಬೆಂಡು + ಮರಲ್]

ಬೆಂಡುವರ, ಬೆಂಡುಮರ (ನಾ). ಪೊಳ್ಳಾದ ಮರ : ಹಗುರವಾದ ಮರ : ಗುಂಡಿಗೊಡ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಹೋಣೆ ಪಟಾಗೊಲು ಬೆಂಡುವರ ಗಳನು ತರಿಸಿ ಮಂಡಲಪತಿ ಸುತರೊಡನೆಲ್ಲರಲು (ಕುಟು. ೨೬-೧೦೦). ಬೆಂಡುಮರ : ನರಸಿಂಹನ ಮೈಯಿಂದ ಬೆವರು ಬಿಸಿದು ತರೀರ ಬೆಂಡು ಮರದಂತಾಯಿತು (ಕುಟು. ೪೯). [ಬೆಂಡು + ಮರ]

ಬೆಂಡುಪಾಟು (ಕ್ರಿ). ಬೆಂಡಿನಂತೆ ಹಾರಿಸು : ನಿಷ್ಪತ್ತ್ವಗೊಳ್ಳು : ತಿಪ್ಪೆಲ್ಲಾಡುವೆನೋ ಕುಣಾದ್ರಿಜಯಮಂ . . . ಪೊರವಂ ಪೆಟೆಡೊ ದಿಯೆ ಬೆಂಡುಪಾಟುಮೆನೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಮಂ ಪೋಟ್ಟುನೋ (ಕುಟು. ೬-೩೫). [ಬೆಂಡು + ಪಾಟು]

ಬೆಂಡುಪೋಟು (ಕ್ರಿ). ಬೆಂಡಿನಂತೆ ಹಗುರವಾಗು; ನಿಷ್ಪತ್ತ್ವಗೊಳ್ಳು : ಬೆಂಡುಪೋಟುಪೋ ಬಂಡ ಎನೆ ಮಹದ್ವಾರದಾ ಪ್ರಾಕಾರಿಕಾರಕದಂಗಳಂ ತದ್ವಿ ಪಿದಿದಲಾಗಿ ಕಿತ್ತು ಪೊತ್ತಿತ್ತಿದರು (ಕ್ರಿ.೩. ೩೦-೧೦೬). [ಬೆಂಡು + ಪೋಟು (< ಪೋ)]

ಬೆಂಡುಳಿ 'ಬೆಂಡಿಗ' ನೋ.

ಬೆಂಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವ ಅದರ ಕಾಯಿ : "ಲೋಮಿಯನಲ್ ಬೆಂಕಿ" (ಮುಗಾ. ೪೩-೪೬); ಹಸ್ಯಬಲ್ಲವು ಹಾಕಿ ಬೆಂಡೆಯ ಬೇರಿನಿಂದ ತಿರುಗಿ ಕಡದಿ ಪಾನೀರ ಸೇವಂತಿಗೆಯ ಹೂವಿಟ್ಟು (ಕೂಕಾ. ೨-೨೩); ಇತರ ತರಕಾರಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಡೆಕಾಯಿ ಬೆಳೆಸಿದರೆ ಮಿಶ್ರಬೆಳೆಯುಳ್ಳಂತಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ತರಕಾರಿ ಸಿಗುವುದು (ಕೂಕ. ೦೬).

[ಬೇ. ೩ ಕವಿ. ವೆಕ್ಟು, ವೆಕ್ಟು; ಮಲ. ವೆಕ್ಟು; ಕುಳು. ಬೆಂಡೆ; ತೆಲ. ಬೆಂಡೆ. / ಸೊ. ಭಂಡ, ಭಂಡ, ಭಂಡಾ, ಭಂಡಾ, ಭಂಡೀ, ಹಂ. ಭಂಡೀ; ಮರಾ. ಭಂಡೀ]

ಬೆಂಡೇರು (ಕ್ರಿ.). ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ದುರ್ಬಲವಾಗು : ಆ ಬಗೆಯ ಕಂಡು ಪರಿ ಮೊಗ್ಗಿದವು ಹರಸದೆ ಬೆಂಡೇರು (ಕೂಕ. ೨೦-೦). [ಬೆಂಡು + ಏರು (< ಎಜ್)]

ಬೆಂಡೇಲ್ 'ಬೆಂಡೇಲ್' ನೋ.

ಬೆಂಡೇಳು 'ಬೆಂಡೇಲ್' ನೋ.

ಬೆಂಡೇಲ್, ಬೆಂಡೇಲ್, ಬೆಂಡೇಳು (ಕ್ರಿ.). ೧. (ನೀರಿನಲ್ಲಿ) ಬೆಂಡಿನಂತೆ ಹಗುರವಾಗಿ ಚಲಿಸು; ತೇಲು : "ಬೆಂಡೇಲ್ನಿಂದೆಂದು ತೇಲೆಂದೂ ತೇಲ್ನಿಂದ" (ಕೂಕ. ೬೦-೬೨). ೨. ಸತ್ತ್ವಹೀನವಾಗು; ದುರ್ಬಲವಾಗು; ಜಡವಾಗು : ಎನಸು ಮನಸೇಲ್ಲೆನ ಸೋಲದ ರಸದೊಡವಿಂ ಸೊರ್ಕಿ ಬೆಂಡೇಲ್ನಂ . . . ಅನುನಯದಿಂದಾಕೆಯೊಳ್ ಕೂಡಿದವೊ (ಕೂಕಾ. ೩೩); ಪೊಯ್ತು ಶ್ರಮಿಯೋರವಮೊಗೆಯ ಪಳಂಚಿತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಮಾರ್ಗಂತರಮಂ ಬೆಂಡೇಲ್ನಂ ಪೋಗೊಡೆದುದು ದಿವಮಂ . . . ರಾಮಕೃಷ್ಣಪ್ರಬಲತರಭುಜಾಸ್ಥಾಲ್ಪನಾಭೀಳಗಡಂ (ಕೂಕ. ೬-೬೨); ಪ್ರಸೂನಾಂಬಿಕೆಗಳ ಸಲ ಭಂಡೇಲ್ . . . ನಲವಿದಂ ಕೂಡಿದಂ ತದ್ವನವನೆಯೊಳಾತ್ಮಿಯಾಕಾಂತಂ ವಸಂತಂ (ಕೂಕಾ. ೩-೨೯). **ಬೆಂಡೇಲ್ :** ೨. ತಿಳಿಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ ಪಟ್ಟಿಮುಗಿ ಬೆಂಡೇಲ್ನ ಲೋಳೆ ಮಿಡಲಿಟ್ಟು ಮೇವಂ ಮುಗುಳ್ಳು . . . ಕಾಳರಳ್ಳಸರಂತಿರ್ಪ ಕಾಳ್ಕೋಡಂಗಳಂ (ಗೂ. ೦-೨೨೬); ರಕಾತದ ಕಡಲೊಳಗೆ ಬೆಂಡೆದ್ದು ನೆಗೆದುದು ಕೋಟಿಪಾದದಲೆ (ಕೂಕಾ. ೬-೨೯); ಆರ ಸಂತ್ಯೆಗೆಯಂ ಮಳ್ಳಲಾರದಂತಿಹಾಪದಿಂದ ಬೆಂಡೇಲ್ನಂ, ಭರತನಂ. ಬಂದೆಕ್ಕರಿದತ್ತು ಗುರುಮಜ್ಜನ ವಾಣಿ (ಕ್ರಿ.ಕೂ. ೧೦೬-೧೦೭). **ಬೆಂಡೇಳು :** ೨. ವನಚರತ್ರೇಣಿ ಬೆಂಡೆದ್ದು ತೇಲಿದುವು (ಕೂಕಾ. ೧೯-೨೩); ಆ ತೆರೆನೊರೆಗಳ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲೋಕವೇ ಪುಳುಗಿ ಬೆಂಡೇಳುಹುದು (ಮುಗಾ. ೨).

[ಬೆಂಡು + ಎಲ್,]

ಬೆಂಡೇಲು (ಕ್ರಿ.). ಬೆಂಡಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ನಿಷ್ಪತ್ತಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬಿಮ್ಮನೆ ಬಿಗುಪೇಜ್ ಮಿಜ್ ಪೊಗುವ ಮೊಲೆಗಳ್ ಕಿವೊ ನೆರೋರ್ಪನೆಗಂ ವಸದಮ್ಪುಡದಂ ಬಿಗಿದು ಬಿಗಿದು ಬೆಂಡೇಲುಪೆನೋ (ಕೂಕ. ೬-೨೦೯). [ಬೆಂಡೇಲು + ಎಜ್,]

ಬೆಂಡೋಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಿವಿಯ ಆಭರಣ : ಓಲೆ : ೩ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಿವಿಗೆ ಬೆಂಡನ್ನೇ ಓಲೆಯಂತೆ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು : ಬೆಂಡೋಲೆ ಮಂಜುಹು ಮನಗಾಯ . . . ಗೋಡೆಯಮದಿದಾರಂ ಭೂಮಂಡಲಪತಿಯಾತ್ಮಜಂಗೆ ರಂಜಿಸುತಿರ್ಕುಂ (ಮಕಾ. ೨-೬೩); ಮನಗಾಯ ಬಂದಿ ಬೆಂಡೋಲೆ ಸುಗಾರಮಾಗ ಮತ್ತಾ ಮಲಕೇಶವ ನಂಗೋಡೊಳಗಾಡುತಿರಲು (ಕೂಕಾ. ೧೩-೬೩). [ಬೆಂಡು + ಓಲೆ]

ಬೆಂತರ, ವೆಂತರ (ನಾ). ಭೂತ : ಪಿಶಾಚಿ : ಎನಿಸುಕಾಲ ನಿಮ್ಮ ಭೂತ ಮಿವನಯ್ಯಾ ಮನದಲಿ ದೃಢಬಿಲ್ಲದನ್ನಕ್ಕೆ ನಿಧಾನವ ಕಾಯ್ದಿರ್ಪ ಬೆಂತರವಂತೆ ಆದಜ ಮಿಥಿಯನಾಗುಮತ್ತು (ಕೂಕ. ೯೯); ಕರಮೇವ ಸಮೆದು ಬುದುದು

ಚರಣಾಯುಧಯದಜ ಚಿತ್ರಪರಿಶೋಭೆಗೆ ಬೆಂತರನೊಂದಾತ್ಮ್ಯಸಿದ್ಧಂ (ಕೂಕಾ. ೬-೨೯); ಬೆಂತರ ದೈವಮೆಂಬವು ವಹಲದಿಂದೊಂದೊಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ವಿಹಿತವಾಗಲು (ಕೂಕಾ. ೬೩-೬೦). **ವೆಂತರ :** ನರ್ತಕಿಯರಾಜಗಳ ನೋಡಲು ಮತ್ತು ಶಿಖರವೆಂತರರ ಜಡಿದ್ದಿತ್ತು ತೊಲಗಿಸಿ (ಕೂಕಾ. ೬೩-೬೬); ಹಿಂದೆ ಕುಳಿತ ದಿನದಿ ಹಾದರದಿಂದ ರುದ್ರನ ಲಿಂಗಭೇದನವೆಂದಾದಾಧರಿ ಸುರ್ಮ ಬೆಂತರನಾಗಿ ಪೂಜೆಯನು ನಿಂದು ತಾನೇ ಲಿಂಗನಾಗಿಬೆನೆಂದುದು ದಿನದಿಂದ (ಕೂಕಾ. ೬೨-೬೯); ಸುರರು ವೆಂತರದೊಳಿರೇಂದ್ರರು ಉದಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥರು ಸುರಕುಜಧರವು ಪುಷ್ಪಂಜಲಿ ಕಾಲತ್ರಯವು ಪೂಜವರು (ಕೂಕಾ. ೦-೧೦೯). [< ಸಂ. ವೆಂತರ]

ಬೆಂತರಬಿಲ್ಲವ (ನಾ). ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಒಡೆಯ : ಭೂತನಾಥ : ಶಿವ : ಪುಲಗಲ್ಲ . . . ಬೆಂತರಬಿಲ್ಲವನ್ನು ಲಿಗುವ ಜೋಯಿಸರಾಂ ಮಿಗದ ರಸಂ ಮೊದಲಾಗಿ ಸಲೆ ಸೊಗಿಯುಸುವ ಶತೇಂದ್ರರ್ . . . ಜನವನ ಗಂಧಕುಟಿಬೊಳೆಡಗೊಡಿದುದು (ಕೂಕಾ. ೧೬-೬೯).

[ಬೆಂತರ + ಬಿಲ್ಲವ]

ಬೆಂತರಿ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣುಭೂತ : ಪಿಶಾಚಿ : ತತ್ಪರಾಜವಾಲ್ಮಿ ದಂದಿದು ಬೆಂತರಿಯಾಗದುದು ಕಾಳವಸರನಾಂತಂ ಕೆರಂ ತಂತಂ ಭವವನೆ ನೆನದುತ್ತ (ಕೂಕಾ. ೧೦-೨೨). [ಬೆಂತರ + ಇ]

ಬೆಂಡ 'ಬೇ' ಪರಾ.

ಬೆಂದಗುಳ್ (ಕ್ರಿ.). ಬೆನ್ನಟ್ಟು : ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗು : ಆದಮು ದಲಿತರು ಮನಸೂನಂದಮನಕವಿಗಳೆಂದು ಕೇಸರಿಯೇಳವಂ ಬೆಂದಗುಳ್ ವಜ್ರವಾಡು ಪುರಂದರರ್ (ಕೂಕಾ. ೦-೧೬); ಚಾರುವತ್ಯಂ ಭುವ ಹೃನ್ನಾಗಿ ಭೋರಂದಿಸಲವಂದಿರಂ ಬೆಂದಗುಳ್ಳು ತಾನಂದಂ ಮಗುಬ್ಬಂತೆ ಪೋಗಿ (ಕೂಕಾ. ೯-೬೦). [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಗುಳ್]

ಬೆಂದವಾಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ನಾಡಿನ ಹೆಸರು : ದೇವಜ್ಜಿಯ ಮುಡಿ ಬೆಂದವಾಡಿಯ ಸೋಮತಿವರಂ ಬರಿಸ್ಕೆ ಸಿವಸ್ವಾಪಕ್ಕೆ ಮುಗ್ಧ ಕೊಟ್ಟ ಭೂಮಿ (೬೪. ೩೩ (೧). ಕೂಕಾ. ೬೨-೬೩ : ೧೦೬). [? + ವಾಡಿ]

ಬೆಂದಿ (ನಾ). (?) : ಮಜುವಾತ್ಯಗೊಳ್ಳನ್ ಬೆಂದಿಯುಂ ಕಳುಹುವಾಜಿ ಯುಮಾಗಳದನೆ ಕಾದಿ ತನ್ನಾಳ್ವಾತ ಸಯ ಬಾಬನ್ (ಕೂಕಾ. ೨೩-೬೩ : ೧೦೬). [?]

ಬೆಂದು 'ಬೇ' ಪರಾ.

ಬೆಂದೋಲ್ 'ಬೆಂದೋಲ್' ನೋ.

ಬೆಂದೋವಲ್, ಬೆಂದೋಲ್ (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನ ಚರ್ಮ : ಮೃಗಕುಳವನಾಸೆ ಗಡ್ಡು ಮೃಗತೃಷ್ಣಿಕೆಯಂ ಜಳವೆಂದು ತೃಷ್ಣೆಯಂ ಪುಲಿಚಿದನ್ನೆಗಂ ಪರಿದು ಗೆಟಲಾರಂಬರಮಾಣಿ ಬೆಂದೋವಲ್ ತೆಗಳಿಗೆ ಬಿಜಿ . . . ನಡೆಗೊಟ್ಟು ತೃಷ್ಣೆಯನಾರೋ ಬೇಯದರ್ (ಕೂಕಾ. ೬-೯೩); ತೊಡದೊಡೊತಿ ಭೂಭುಜರ ಬೆಂದೋವಲು ಹಡಮಂಡೆಗಿತ್ತಿ ಕೊಗಡಪದೆ . . . ಮಾರ್ಜನೆ ಸಮರದೊಳ್ (೧೪. ೨೩, ಕೂಕಾ. ೬೩-೬೬ : ೧೧೦); ಪಂದಲೆ, ಬೆಂದೋವಲ್ (ಕೂಕಾ. ೧೦ ಕೃದಾ). **ಬೆಂದೋಲ್ :** ಬೆಂದೋಲ್ ಪೂರಪೂರಯರ್ಧಾ ಸಾಯದ ಮೃಗವುಜಮಿಲ್ಲ . . . ಆ ನಿರಾಭೋಗ (ಕೂಕಾ. ೧೦-೯೩). [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ತೊವಲ್ (< ತೋಲ್)]

ಬೆಂಪೂರ್, ಬೆಂಪೂರು (ನಾ). ಒಂದಂ ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಎಜಿಯವಂ ಮೆಟ್ಟಿ ಇರುಗಿಟ್ಟಿ ಪಾಗತ್ತರವಟ್ಟಿಂಗಟ್ಟಿ ಬೆಂಪೂರ್ಪನ್ನೆರಡುಮಂ . . . ಇತ್ತನ್ (೧೪. ೨೩, ಕೂಕಾ. ೬೩-೬೬ : ೧೧೦). **ಬೆಂಪೂರು :** ಬೆಮ್ಮಾರು ತೊವಗೂರು . . . ಪರಪೂರು ಕೂವಲೆ ಇನಿಮಂ ಪೊಲಮೇರೆ ಸಹಿತ ಮಿತ್ತನ್ (೧೪. ೨೩, ಕೂಕಾ. ೬೩-೬೬ : ೧೧೦). [? + ಪೂರ್]

ಬೆಂಪೂರು 'ಬೆಂಪೂರ್' ನೋ.

ಬೆಂಟುಪಾಲ್ (ನಂ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು (?) : ಉತ್ತರಕ: ಬೆಮ್ಮ
ವನ್ಯಾಲ್ ಪುಣ್ಯವಸ್ಥ ಸಹಿತ ಪವನಕಟಾಕಮಿಶ್ರಾ,ಮಕ್ಕ ನಾಮಧೇಯಂ
ಕೃತ್ಯಾ (ಅ. III. ಪುರ. ೦೦೩-೩೩ : 713). [? + ಪಾಲ್]

ಬೆಂಬದಿಗೆ (ಪಾ). ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬಾರಿಸುವ ಕೋಲು, - ಬದಿಗೆ : ಐದದನ್ನು ಕಂಡ ಜೀವರ ಭವವ್ರಜದ ಬೆಂಬದಿಗೆ . . . ದೂತವನಾರೂಢಿ ಸುಡುವ ಕಿಚ್ಚಿಂಪಿನವ ಕುಂಗಭಿದೂಸರಿಯನವನುಕೆ ನೋಡು (ಕವಿತ. ೩-೮) : ಸುತಶೂಲಿಚಿಂತಕೆ ಬೆಂಬದಿಗೆಯಾಗಿ ಐತನ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರವೃತ್ತಿಕವಾಯಿತು (ಕುಕು. ೫೦೦). [ಬೆಂ (& ಬೆನ್) + ಬದಿಗೆ]

ಬೆಂಜಿಡೆ (ನಾ). (?): ನಡುವೆ ದತ್ತಿ, ಹತ್ತಿಯ ಹಣ್ಣು ನಿಂತಿರುವ
 ಕೊಡದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಂಜಿಡೆಯು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ (ಎ.
 IX (೨). ರೂ. ೧೦-೧೫; ಸು. ೧೨೫೦). [?]

ಬೆಂಜುತ್ತಳೆ (ನಾ). ಬೆನ್ನಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೋಶ :
ತೂಣೇರಿ : ಕಳಚಿದನು ಸೀಸಕವ ಬೆಂಜುತ್ತಳೆಯನು ದಾವಾಂಗಿ
ಮೊಚ್ಚಯಾ ಜಿಲ್ಲಾಕರನೊಳಗೊಂದು ರಥದಲಿ ಬಿಟ್ಟು ನಿಟ್ಟು ಸುತು (ಕುಚುಕ.
೧೬-೪).
[ಬೆಂ, (< ಬೆನ್) + ಜುತ್ತಳೆ (< ಪತ್ತಳೆ)]

ಬೆಂಜತ್ತು, ಬೆನ್ನುಹತ್ತು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹಿಂದಾಲಿಸು; ಅನುಸರಿಸು: ಮನವೇ ಕೇಡಲ ಸಂಗಮ ದೇವರ ದಿವದ ಬೆಂಜತ್ತು (ಚಾ. ೫೬). ೨. ಓದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗು; ಬೆನ್ನುಟ್ಟು: ಒಪ್ಪವಂ ಬೆಂಜತ್ತು ಮೇಮಂ ಮುಳಿದು . . . ನಿಂದಿರ್ದು ಬೋಲೊಂದೆಬೊಳ ತಾಣ್ಲೊಳ್ತಂದಿದಿದು ದ್ವಗಿದ್ದುಗೀವ್ವಂದಮೋರಂದದಿಂದಂ (ಪು. ೧-೧೬); ಮುಳುಕೆಯ್ತು ದೇವಂ ಬದಲಾಯ್ತುನಂತ ಬೆಂಜಿತ್ತದರು ಮೀನ (ಕುಂ. ೨೨-೨೩). ಬೆನ್ನುಹತ್ತು: ೧. ಆಹಾರ, ಪಾತ್ಯಾಳ, ಎರಡರಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ ತಾಳ ಮುಳ ಭೋಗೋಕ್ತಿ, ಬೆನ್ನುಹತ್ತುಹುದು ಬೇತಾಳ (ಕಂಪು. ೧೦-೩); ಆ ಕೊರಗು ಒಂದೆದರು ದಿನಗಳವಲ್ಲ, ದರ್ಜಗಳವಲ್ಲ ಆತನ ಬದುಕಿಗೇ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದ ಮುಖಾಭಿಮತ ಪದ್ಯ (೧೩೩, ೧೦೦). [ಬೆಂ (< ಬೆಂ) + ಹತ್ತು]

ಬೆಂಬದಿ (ನಾ). ಹಿಂಬಾಳ; ಹಿಂಬದಿ: ಪದದ ಘಟನೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ
ದಂದಿರುವ ಕರೋಪಕರಣಗಳು ಬೆಂಬದಿಗಳಾಗಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು
(ಕರ್ತೃ. ೧-೩-೨೩). [ಬೆಂ, (& ಬೆಂ) + ಬದಿ.]

ಬೆಂಬರಂ (೨). ಬನ್ನಿನ ವರೆಗೆ; ಮಧಿಯಾಂ ಬೆಂಬರಮೆಯ್ಲಿ ಸೀಳ್ತ ಕುಳುಂ
ಫಾತಕಂಗಳಂಗುಡುಡಿ ತೊಡೆಯುಂ ತಾಳುನಮೆಯ್ಲಿ ಪೊಲ್ಲ ಪೇರ್ಗಾ . . .
ಕರು ಭೀಕರು (ಒಣಕ. ೩-೬).

[ಬೆಂ, (< ಬೆನ್) + - ಏರಂ (< - ಪರಂ)]

ಬೆಂಬರಿ (ಕ್ರಿ). ೧. = ಬೆಂಬತ್ತು ೧: ಈ ಮತ್ಸ್ಯದೇವರಿ ದಿವ್ಯವತಿಯೋ
ಮೇಣ್ಣ್ ಬಯಲತನ್ನೊ ಇವನೊಂತ ಬೆಂಬರಿ [೧] ದು ಕಾಮ್ಯಂಗಾರ ಬೆಣಗಾದ
(೫೫೩. ೦೩-೦೪). ೨. = ಬೆಂಬತ್ತು ೨: ಕಾಮಾನಾ ಮದಮನೆಮನು.
ಬೆಂಬರಿದು ಮಿಗಿ ಸುದೋಣ್ ಕೇಳತಂದು . . . ಫೋರನೆ ಬಿಟ್ಟ ಕಾಂ
ಬೊಬೊಗದಿದಿರಾಯ್ತು (೫೪೪. ೦೩-೦೪). ೩. ಬಂದರಿ; ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟ
ಸೂತರನಾ ಕರಿಗಂಜಿ ಪೊಕ್ಕು ಬೆಂಬರಿವರಿವತು ಪರ್ಬದಿರಪ್ಪೆ ದೊಡಂತದು
ತಾಗಿ ಮೇಘಮಂ (೫೩೩. ೫. ೩-೪). [ಬೆಂ (& ಬೆನ್) + ಪು.]

ಬೆಂಬಲ, ಬೆನ್ನಬಲ (ನಾ). ೧. ಹಿಂದಿರುವ ಸೈನ್ಯ; ಹಿಂದೆ ಬರುವ ಪಡೆ; ಪುಲಯಾವಕುರುತನ ಬೆಂಬಲಮಾಡುಂ ಚೈತ್ರವಿತ್ಯುತ ಮಂಜಲ ಮಾಮಂ . . . ದರ್ಜಾತ ದರ್ಜಾದೆರಳುಕಳಗೊಂಡು ಗಂಡೇಳಾದ ಗಂಡ ಗಾಡಿ ರೂಢಿತದೆಯೆ (ಕಂಠ. ೬-೨೩ ೩); ಹೀ ಮಾಂದಲೆಯ ಹಿಂದೆಳ ಕೊಂಡು ದಾ ಬೆಂಬಲದ ಬಂದಿದರಾಗಿ ಕಾಳಾಗೊಟ್ಟು ಮಮಾಂಶು (ಕೂಟ. ೬-೨). ೨. (ಅಲಂ) ಸಹಾಯ; ಆರೆ : ವೆರವು : ಪುಳುಂ ಕನ್ನದೊಳದ ನನ್ನ ಕೆಳಮಂ ಬಂದವನುಕಂಗೆ ಬೆಂಬಲದಿಂ ೧೦ ದಿನಗಾಂ

(ಸುತಾಂ. ೪-೩೩): ಪಂಗಾಳಿಯಾಂ ತಿಂಗುಲಾಂ ಜನಮಾಂ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ತೀರ್ಚಿ ಗಡಂ ಕೊಂಡುಗ್ಗಿಯಾಂ ಸುಗ್ಗಿಯೊಳ್ (ಪಾಶ್ವ. ೩-೨): ಬೆಂಬಲಿ ತಾವೆಂದು ಬಂಬಲಿ ಬಿಡುಬಿಡಿ ಕಾಳಗವ ಮಸದರೆ ನಡು ಕಿಟ್ಟಿ ಕೃತ್ವ ನಮಾ (ಕುಶ. ೪೬. ೩೨೪). ಬೆನ್ನುಬಲ : ೨. ಬೆನ್ನುಬಲವಾಗಿ ಹರಿಯು ದ್ದರೆ ಸರ್ವ ತನ್ನಿಂದ ತಾವೇನೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುತು (ಪಾಶ್ವ. ೩೩-೪).

[ಬೆಂ, (<ಡೆಸ್) + ಏಲ್ಯ]

ಬೆಂಗಳೂರು (ಕೆ.). ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಹೋಗು : ನೆರವಿಗೆ ಧಾವಿಸು :
ಪಾಂಡುರಾಜತನುಜಯ ಮಾತರಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರುಯ್ಯಂತೆ ಭವನಸೇವ
ನಂತೆಂದು (ಕೂಪಾ. ೩-೫ ಸ). [ದೊಂಬಿ + ಪಾದ್ಯ]

ಬೆಂಜಲಿ (ಶ್ರೀ). (ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ) ದೇವ್ಯಾಂಗುಃ ಪೃಥ್ವಿ
ಯಾಗಾಕುಃ ಭೂರಾಸಿ ಬಸುಪ್ತೈ ಕರಂ ಪೂರಿತಗುಮಾಪಾನವಾಯು ಜಲ
ಮಾನವಸಂಕಾರಮ್ಬುಂ ಕರೇಗ್ಲಂ ನೀರು ಬೆಂಜಲಿಮ ತೋರ್ಪಾದಂ
ಮರಣವಯಾಂ (ಶ್ರೀ. ೧-೨೪). (ಬ್ರಹ್ಮ (& ದೇವ) + ಬಲಿ (& ಪರ))

ಬೆಂಬಲಿಗ (ನಾ). ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವನು : ಕೆರೆವಿಗೆ ಬರ
ವವನು : ಅವನು ಅರಾಧಕನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮಿತ್ರನಂತೆ
ಬೆಂಬಲಿಗನಾಗಿ ಸುಂಕಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾನೆ (ಉದ. 38);
ಬೆಂಬಲಿಗ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಸುಮಾರುಗವರಾದೊಳಗೆ ಬೀಳಕೆ ?
(ಉದ. 44). [ಬೆಂಬಲಿ + - ಇಗ]

ಬೆಂಗಳೂರು (ಕ್ರಿ.) ರಿ. ಸಹಕರಿಸು: ಒತ್ತಾಸೆ ನೀಡು: ಸನ್ನದ್ಧತಾಂ
ಧರ್ಮಾಯುಧೈಕೀಕರಣಾ! ಬೆಂಗಳೂರು ಸನ್ನಿಹಿತರಾ! (ಗೀತೆ.
೩೨-೩೩). ೨. ಅನುಮೋದಿಸು: ಸಭೆಮಲ್ಲಿ ಸೇರಿವರಲ್ಲರೂ ಅವನ
ಮತವನ್ನ ಬೆಂಬಲಿಸಿದರು (ಶೂ). [ಮೆಂಬರ:- ಇವಾ.]

చేరుబడి 'పేదబుచ్చి' నానా.

ಬೆಂಬಲಗಾರ್ಥಿ * ಭೇದಬಲಿಗಾರ್ಥಿ * ಸ್ವಾ.

ಬೆಂಬಲವಿಡಿ • ವೆಬ್‌ಸೈಟ್‌ • ಸ್ಕಾನ್

ಬೆಂಗಳೂರು (ಕ್ರಿ). ರಿ. - ಬೆಂಗಳೂರು ರಿ. ಮಹಾನಗರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಮಿಷನರವರ ಬೆಂಗಳೂರು ಮಹಾನಗರದಲ್ಲಿ ಅದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು (ಕಮಿಷನರವರ) ವಿ. - ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ. ಕಮಿಷನರವರ ಕಡೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಳಗಿನ ಬೆಂಗಳೂರು ಮಹಾನಗರ (ಕಮಿಷನರವರ).

ಪ್ರಮಾಣ (ಅಪರಾಧ) + = ಸಾ.

ಬೆಂಬಲಿಸಿ. ಬೆಂಬಲಿ (ನಾ). ೧. ಬೆನ್ನಿನ ಭಾಗ; ಹಿಂಬದಿ; ಹಿಂದೆ : ಮುಖಾಂತರವಾಗಿದ್ದು ಗಡೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮನೋವರ್ತನೆ : ಸ್ವಲ್ಪ ಭೇದವೆಂದು ವೇರದವಿವಿಧಾ ಕುತಂಜನದಂತೆಗೆ ಬೆಂಬಲಿಯು ಮಹಿಮೆಯು (ಕಾವ್ಯ. ೨೦); ಗುಣವೆಂಬ ಪದವಿನಂತ ಬೆಂಬಲಿಯು ಶುಭವು ಪರಿಶಿಷ್ಟ (ಕುತಂಜನ ೨-೩೩ ೩); ಅದೊಂದು ಕುತಂಜನ ಬೆಂಬಲಿಯೊಳಗೆ ಭೇದವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯ ಸುಲಲಿತ ಸಂಜನಾದಿ ಮುಖಗಾಢವಿಧವು ಪರಿಯು ಸುಖವೆಂಬೊಳಗೆ (ಕಾವ್ಯ. ೩-೦೯). ೨. ಬೆನ್ನ ಹಿಂದೆಯೇ ಬರುವುದು; ಹಿಂಬದಿಯವನು; ಅನುಸರಣೆ : "ಬೆಂಬಲಿಸು" ಎಂಬ ಪದವು (ಕಾವ್ಯ. ೩. ೦); ಅಂತರವಿಧವಿಧವೆಂಬ ಯತಿಗಳ ಮಗ ಕಾವ್ಯವರ್ತನ ವಿಶ್ವವಿಧವೆಂಬಂತೆಗೆ ಮಹಿಮೆಯು ಬೆಂಬಲಿಯಾಗಿ ತಂದ ನೃತ್ಯವಂತಿ ಪದವಿವಿಧವೆಂಬ ಕೆಲವೊಳವೆಂಬ (ಕಾವ್ಯ. ೦೯-೩).

ಬೆಂಗಳೂರು: ದಿ. ಆತ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವವನು ಅವನ ಬೆಂಗಳೂರು ಸಭೆಯು
(1988. 4. 08-09); ಸರಳಗಲ ಒಳಗಡೆ ಬೆಂಗಳೂರಲ ಹಿಂದೂ
ಸರಳಗಲ ಪೂರಲ ಸಾರಲ ಸೂಲನೆ ಸದಮದು ಪೈದಿಮಾಹಿಯು
(ಕೂಡಲ. 3-08). [ಬೆಂ. (& ವೆನ್) + ಬೆಂಗಳೂರು]

ಬೆಂಜಿನ್‌ಗೋಲ್, ಪೆಂಜಿನ್‌ಗೋಲ್ (ಕ್ರಿ). - ಪೆಂಜಿತ್, ೧: ಪಾಸ

ಮಾಣವು ಬಲು ಬೆಂಬಲಗೊಂಡದ್ದೆಂಬುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೧೬).
ಬೆಂಬಲಗೊಳ್ : ಆತನಿಗೆ ಮುನ್ನಿತ್ತು ನಂಬುಗು ಬೆಂಬಲಗೊಂಡು
 ಪೋಗಿ ಮರ್ತ್ಯದೊಳ್ ತೊತ್ತಗೊಂಡು . . . ಬರ್ಹೆಂ (ಕಂಠ. ೬-೩);
 ತುಂದಿ ಪುಳುವಂ ತುಂದಿಯೊಡನೆ ಪಾಸ ಪೋದುದೋ ಬೆಂಬಲಗೊಂಡು
 (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦). [ಬೆಂಬಲ + ಕೊಳ್ಳ]

ಬೆಂಬಲವಿಧಿ. ಬೆಂಬಲವಿಧಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. - ಬೆಂಬಲವಿಧಿ : ಬೇವಿಯರ್
 ಬೆಂಬಲವೆಂತೆ ಗೆದ್ದನಂದಾ ಕಾಂತೆಯ ಬೆಂಬಲವಿಧಿ ನಡೆವ ಶಿಷ್ಯನಂತೆ
 ಪೋಗಿಪೋಗಿ (ಕಾಂತ. ೬೦); ಎನಿಕಾನುಮಾಡಿ ಕಾಣದೆ ಬೆಂಬಲ
 ವಿಧಿಗೊಂಡನುಮಾನದಿಂ ಸಹಕೃತವನದೇಗೆ ಮಗುಬ್ಬು ಬಂದನಾ ವಿಜಯ
 ನೃಪಂ (ಕಂಠ. ೧೦-೩೯). **ಬೆಂಬಲವಿಧಿ : ರಿ.** ಮಧುರ ತಲೆಗೇಡು
 ಅರ್ಧ ನೀಗುಡಿ ಆ ಕಟುವಿನ ಬೆಂಬಲವಿಧಿ ಭವ ಪಯಿತ್ತು
 (ಕಾಂತ. ೩. ೩೬-೩೭); ನೆಳಲಂತೆ ಬೆಂಬಲವಿಧಿ ದಲಿಲಂತೆಕೊಳಗು
 ದೋಡದೆ ಬಿಂತಿನಂತೆ ಸುಳಿದು ಸಾಮುದ್ರಿಕನಂತರ್ಭರೇಖೆಯ ತಿಳವುದು
 (ಕಂಠ. ೬-೩೯). ೨. ಬೆನ್ನಿನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿ; ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು
 ಅನುಸರಿಸು; ಬೆಳೆದು ಕವಲೊಡೆದು ನೀಳ್ ಪ್ರವಾಳಹಾಳದಂತೆ ಬೆಂಬಲ
 ವಿಧಿವಿಧಿ ಕೆಂಪದೇಗಲೆ (ಕಂಠ. ೧-೩೦). [ಬೆಂಬಲ + ವಿಧಿ]

ಬೆಂಬಲಯ್ಯ (ಕ್ರಿ). ಬೆನ್ನೇರು; ಸವಾರಿ ಮಾಡು; ದಂತಮಂ ಮಟ್ಟ
 ಬೆಂಬಲಯ್ಯ ತನ್ನದಿಕ್ಕರಗದಿಂ ಕರಮವನುಡುಗಿದ ಕುವರನಂ ಮಿತಿ
 ನೊಡಗಂ . . . ಜನಗೃಹದತ್ತಿ ತಂದಿರಿ ಪೋವಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೬).
 [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಲಯ್ಯ]

ಬೆಂಬಲಿಸು (ಕ್ರಿ). ಹಿಂದೆ ಇದ್ದು ರಕ್ಷಿಸು; ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿದ್ದು;
 ಕಾಪಾಡು; ತನ್ನಿಷ್ಟದಾರ್ಥಮಂ ಪೂಜಿಸೋಲ್ಪಿಸಿ ಬೆಂಬಲಿಸುವೊ
 ಲಕ್ಷ್ಯಗನ ಧರ್ಮವಾಕ್ಯಲ್ಪ ಕಾಂ (ಕ್ರಿ.ಶಾಂತ. ೧೬-೬೪).
 [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಲಿಸು]

ಬೆಂಬಲಿ (ಕ್ರಿ). - ಬೆಂಬಲವಿಧಿ : ಕುಡುಗುರುಳೆಂಬ ತಂದೆಲರ ಬೆಂಬಲದಿಂ
 ಪೂಜವೇಳವುಲು ಬೆಂಬಲಿದಳಮಾತುರಂ (ಕಂಠ. ೧೨-೨೯); ಮನದ
 ತಂತನೆ ದೈರ್ಯಂ ನಡೆಗೊಂಡುದು ದೈರ್ಯದ ಬೆಂಬಲಿದೊರ್ವಳ ಜೀವ
 ಮಿರದೆ ಪೂಜವಾಕ್ಯಲ್ಪ (ಕಂಠ. ೬-೬೯); ವೋಡನ ಕಲಾಪ್ರಾಪ್ತಿಯರ
 ಗಡಾ ಬೆಂಬಲಿದು ಬರುತ್ತಿರ್ದೊಡನೆ ಪರವೆಯೊಡನೆ (ಕಾಂತ. ೬-೯೬).
 [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಲಿ]

ಬೆಂಬಲಿ (ಕ್ರಿ). ಬೆನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗು; ಅನುಸರಿಸದಿರು; ಹಿಂಬಾಲಿ
 ಸದಿರು; ಮುಳಿದು ಮುನುಪ್ಪಿಯಂ ಪೆಣುಗುಯ್ದಿರೆ ಬೆಂಬಲಿದಪ್ಪಿ
 ಕೊಡ ನಲ್ಲರ ಮೊರೆಯೊತ್ತಿಸೋ . . . ಪೋದುದು ಕೋಪಮೋಪನಾ
 (ಕಂಠ. ೧೨-೧೨ ೧೨೩); ಬೆಂದ ಸುಸಾರ ಬೆಂಬಲಿದ ಕಾಡುತ್ತಿರುವುದು
 (ಕಾಂತ. ೩. ೧೯-೨೦); ಹಿಂದೆ ಮೊದಲ ಕರ್ಮವೆಂದೊ ಬೆಂಬಲಿದ್
 (ಕಾಂತ. ೬೯). [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಬಲಿ]

ಬೆಂಬಲಿಲ್ (ನಾ). ಹಿಂಭಾಗದ ಹಿತ್ತಿಲು; ಹಿಂದಿನ ಹಿತ್ತಿಲು;
 ಬೆಂಬಲಿಲ್ ತೋಟ ಹಳುವಾದುದು (ಕಾಂತ. ೧-೩೬).
 [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಲಿಲ್ (< ಲಿಂಟಿಲ್)]

ಬೆಂಬಲಿಲ್ 'ಬೆಂಬಲಿಲ್' ನೋ.
ಬೆಂಬಲಿವು (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನ ನೆರ. - ಪುರಿ; ಮಿಡುಳನ ನಡುವಿನ ಕೆಳಗೆ
 ಬೆಂಬಲಿವು ತಲೆಕಡಮಲ್ಲಿ ಮೊಂಡುಮುದ್ದೆಯಾಗಿರುವುದು (ಕಂಠ. ೧. ೧೯).
 [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಬಿವು]

ಬೆಂಬಲಿಲ್ 'ಬೆಂಬಲಿಲ್' ನೋ.
ಬೆಂಬಲಿಲು 'ಬೆಂಬಲಿಲ್' ನೋ.
ಬೆಂಬಲಿಲ್, ಬೆಂಬಲಿಲ್, ಬೆಂಬಲಿಲು, ಬೆಂಬಲಿಲು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಬೆನ್ನಿನ

ಮೇಲೆ ಬೀಳು; ಅಂಗಾತನಾಗು; ಮುಖಮೇಲುಮಾಡಿ ಬೀಳು;
 ಅಡುಕಿ ಸಿಂಧುತಮೂರ್ಧವಂ ವಿಜಯನೊಳ್ ಮಾರ್ಕೊಂಡಣಂ ಕಾದಲಾಡದೆ
 ಬೆಂಬಲಿಡೆ ಕಾದಲೆಂದು ಬೆಸನ ಪೂಜ್ಯಂ ಗಡಂ ದೋಣಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೩೬). ೨. ಬೆನ್ನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರು. - ಹೊರಬೀಳು;
 ನಲ್ಲಂದಿನ ವೃಷಭಾಸರ್ವದಯಂ ಬೆಂಬಲಿ ಬೆಳ್ಳಾಗಿ . . . ಮೆಯ್ಯೊಂ
 ದಿಟ್ಟಿಗಳಾದೊಂದಿವುನೊಲ್ಲಾಕಂ ಮಹೇಂದ್ರಾಂತಕಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦
 ೩೦೪೪). ೩. ದೈನ್ಯದಿಂದ ಹಿಂಬಾಲಿಸು; ಶರಣಾಗತನಾಗು;
 ತೋರಣಕೆಯಾಳ್ ಬಳ್ಳಿ ಬೆಂಬಲಿ . . . ಬಂದುಪೋಷೋದಲೊಳ್
 ಮಾವಿನ ಬಳ್ಳಿ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಕೋಲತ್ತಿತ್ತಲುಂ ಕಾಮನಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೪).
 ೪. ಹಿಂದೆ ಬೀಳು; ಹಿಂಬರಿ; ಹಿಡು; ಪಲಾಯನ ಮಾಡು; ನಿಜ್ಯಂ
 ಬೆಂಬಲಿ ಬಿಂತಿನ ದುಃಖದೊಳ್ ತುಂದುಮವರಿಂ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟುಂ ಭಟ್ಟಿಂ
 ನಿಜ್ಯಪರ ದೂಷಣಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೯); ದನುಜಂ . . . ನೆಟ್ಟಿನ
 ಬಿಂತಾಗಿರಿ ಮೇಲೆ ಬೀಳು ತುಂದುಂ ಬೆಂಬಲಿ ಬಂದೆಯ್ತು ಪೊಕ್ಕು
 ನಿಜವಾಸಮಂ (ಕಂಠ. ೬-೧೯); ಪುರಿಯಾಂ ಭೀಕರರೂಪದಾ ಮಹಾಗಳಂ
 ಬೆಂಬಲಿ ಬೇಗಂ ಭಯಕುಲದಿಂ ಕೆದ್ದಿನ ಬಿಲ್ಲುಮಯ್ಯವರಲಂದಾಗಿದ್
 ವೇಂ ಜೊಡ್ಡಮೋ (ಕಂಠ. ೯-೨೬). ೫. (ಅಲಂ) ಕೆಡುಕನ್ನು
 ಮಾಡಲು ಸಮಯವನ್ನು ಕಾಯು. - ಹೊಂಚುಹಾಕು; ಕರಂ
 ಬೆಂಬಲಿ ದುರ್ಯೋಧನಿಯಿಂದದಯಂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠದಂ ಗುರುವಂ
 (ಕಂಠ. ೧೨-೩೬). ೬. ತಳಮುಳಗೊಳ್ಳು; ದುಃಖಿಸು; ಮುಟ್ಟುಗಟ್ಟಿ
 ಬಡವನಂತೆ ಬೆಂಬಲಿ ದೆಕ್ಕಿಟ್ಟಿರಂತೆ ಬಿಂತಿನ (ಕಂಠ. ೧೦-೩೬).
ಬೆಂಬಲಿಲ್ : ರಿ. ಬಾಡಿದ ಲತೆಯಂತೆ ಬೆಂಬಲಿ ಪಟ್ಟಿರಲು (ಕಂಠ. ೬. ೬-೬೯).
 ೪. ಹೆಣ್ಣುಮಟ್ಟ ನಡುಗಿ ಬೆಂಬಲಿನಾ ಪಾತಕಂ (ಕಂಠ. ೬. ೬-೬೯);
 ನಯದಿರು . . . ಸಂಗರವೆಂಬ ಮೂಗಿ ಹೆಂಬಲಿಸಿ ಬೆಂಬಲಿ
 ದಾಹಿರ (ಕಂಠ. ೬. ೬-೬೯). **ಬೆಂಬಲಿಲು** : ರಿ. ದುರಿತವಂಜೊಂದಿರ್ಯಂಗೆ
 ಬೀಳಿದುದು ಪೂತಕುಲದೊಳು ಬಿದ್ದು ಬೆಂಬಲಿವನಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೩೬-೧೦೦);
 ವಿಧುರ ಬೆಂಬಲಿದಿರು ಬಿಂಕದ ಹದನ ಬಲ್ಲೆನು ಭೀಮಪಾರ್ಥರ ಮಂದದ
 ಬಯಸುವೆ (ಕಂಠ. ೧೨-೬೯); ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ದಿಟ ಪರಿಧರಿಸಿದರೆ ತತ್ತ್ವ
 ವಿದ್ಯಾಪರಿಣಿತರು ಬೆಂಬಲಿಲಿವರೆ (ಕಂಠ. ೩-೬-೬೬). ೬. ಪರಂದಂ
 ವಿಶ್ವ ಬಾಳಲ್ ಬಯಸಿ ಕುದಿದು ಬೀಳಾಗಿ ಬೆಂಬಲಿಲಿವರಂ . . .
 ಗುಣಾದವಪ್ಪಂ (ಕಂಠ. ೧೦). **ಬೆಂಬಲಿಲು** : ರಿ. ನೀನು ಬಿಜುತ್ಯ
 ಎಣಿಸೊಂದಿರಬಹುದು . . . ನಾನೊ ಆ ಬೀದಿಯ ನಾಯಿಗಳಂತೆ
 ನಿನ್ನ ಬೆಂಬಲಿಲಿತ್ತೇನೆಂದು (ಕಂಠ. ೧೦); ನಿಮ್ಮ ವಿದ್ಯೆ ಅಪಾರವಾದುದು
 ಎಂತಲೇ ಜನ ನಿಮ್ಮ ಬೆಂಬಲಿದ್ವಾರಿ (ಕಂಠ. ೧೦). ೭. (ತನ್ನ)
 ಬಳಿಕ ಜನನಂ; ಒಡೆತುಟ್ಟು; ಸ್ವಸ್ಥಿಯಾದಮಾಯಯ್ಯ ಬೆಂಬಲಿದ್
 ತಂಗಿಯಾ (ಕಂಠ. ೧೦). [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಬೀಲ್]

ಬೆಂಬಲಿಡೆ (ನಾ). ಸಂಜೆವ ಧೂಳು (?); ಬಡವನು ನಡು
 ಸೋಂಪುಗಂ ವಿಶ್ವನಂದಿ ಕೆಡೆದ್ದ ಚಿವುಟು ಬೆಂಬಲಿಡೆಯೊಳ್
 (ಕಂಠ. ೬. ೬-೬೯). [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಲಿಡೆ ?]

ಬೆಂಬಲಿಯಲ್ (ನಾ). ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮಾಡುವ ಕಾಳಗ;
 ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಮಾಡುವ ಯುದ್ಧ; ಹರಿವಾದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಬೆಂಬಲಿ
 ಯುಲಂ ಪೋಷನರವನೇ ವಿಷಯಾದಿಗಳ ಬೇಟೆಯಂ ಪೋಷ
 (ಕಂಠ. ೬. ೩೬-೧೯). [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಬೀಲ್ (< ಬೀಲಿಲ್)]

ಬೆಂಬಲಿ (ನಾ). ಬೆಂಬಲಿಯಾಗಿರುವ ಬೂದಿ; ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ ಬೂದಿ;
 ಬೆಂಬಲಿ, ಬೆಂಬಲಿ, ಪಂದರೆ (ಕಂಠ. ೧೦ ೧೦೩).
 [ಬೆಂ (< ಬೆನ್) + ಬೂದಿ]

ಬೆಂಬಲಿ (ನಾ). ಹಿಡು ಬಗೆಯ ಕೂವುವ ಪಾದ್ಯವಿಶೇಷ;

ಕೊಂಬು ಕೊಳಲು ಚೆನ್ನ ಬೆಂಬೂರು ಹೊಕ್ಕ ಅಂದಿನಾ ಹೊರೆ ಮೆಚಲಾಳು
. . . ನಡೆಯಿತು ಪುರಕ್ಕಾಗಿ (ಗುಹು. ೪). 'ಬುರಗು' ಹೋ-

[?]

ಬೆಂಚೆಟ್ಟು (ನಾ). ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವ ರಾಮಾರಸವನ್ನು ಉಗುಳುವ
ಬೆಟ್ಟ; ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ: ಪಂಚಯ ಒಲಗದಾಗ ಪುಣ್ಯಕೆರೆಗೆ . . .
ಸ್ತೋತ್ರಪಂಚದ ಶುಕ್ಲಾಸ್ತೋತ್ರಗಳೆಂಬ ಬೆಂಚೆಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ . . . ಚಿತ್ರ
ವಿಚಿತ್ರ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಧರೆಯನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ . . . ನಾಯಕಿ
ಯಾಗಿದ್ದನು (ಕುಶ್ಯ. ೫-೨೩). [(ಬೆಂಚೆಟ್ಟು < ಬೆಂಚೆಟ್ಟು) + ಬೆಟ್ಟ]

ಬೆಂಚೊಳೆ (ನಾ). (?): ಚೂರಕ್ಕೆ ಮಾರಾಟ ಬೆಂಚಿದೊ, ಬೆಂಚೊಳೆ,
ಬೆನ್ನೊಳೆ (ಕುಶ್ಯ. ೧೫ ಪ್ರಕಾಶ). [ಬೆಂಚೆಟ್ಟು < ಬೆಂಚೆಟ್ಟು) + ಪೊಳೆ ?]

ಬೆಕ್ಕುಟ (ನಾ). ಆಶ್ಚರ್ಯ: ವಿಸ್ಮಯ: ಬೆಕ್ಕುಟದ ಮೋಮವಿ
ನಿಮಗೆನಕ್ಕರವೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೀನವು ಬೆಕ್ಕು (ಕುಶ್ಯ. ೨೦-೨೩); ದಮಚ್ಚಂದ್ರ
ಬೆಕ್ಕುಟದ ಮೋಡನಗು ಪಂಚರವಿಟ್ಟು ದಮಚರನಲ್ಲರನು ಕೂರಿ
ದಳೆಯುವನಲ್ಲವೆನುತನುರೇಂದ್ರ ವಿಶಿಗೊಂಡ (ಕುಶ್ಯ. ೨೦-೨೩).
'ಬೆಕ್ಕುಟಗರೆ' ಪರಾ. [<ಬೆಕ್ಕು?]

ಬೆಕ್ಕುಟಗರೆ (ಕ್ರಿ). ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡು; ಬೆರಗಾಗು: ಬೆಕ್ಕುಟಗರೆವರೆ:ನಂಗೇಶ
ಸಾಧ್ಯಕೆ ಬರದು ನಡೆನಡೆವುದು ನಕ್ಕರು ಆಕರನ್ನೆಯರು (ಕುಶ್ಯ. ೨೦-೨೩).
[ಬೆಕ್ಕುಟ + ಕರೆ (<ಕಣಿ)]

ಬೆಕ್ಕುತ್ತು (ನಾ). ಬೆನ್ನು ಮತ್ತು ಕತ್ತು ಸೇರುವ ಸ್ಥಳ; ಕುತ್ತಿಗೆಯ
ಹಿಂಭಾಗ: ಕಾವಿಯೊಳಗೆ ಅವಿಡ್ಡ ವಿಡ್ಡ ಹೊರಗೆ ಬಿಂಪು. ಬೆಕ್ಕುತ್ತಿಗೆ.
'ಬೆಕ್ಕು'ಗೆ ಬಿಂಬುವುದು ಗಾಯಗಳಾದುವು (ಕುಶ್ಯ. ೧೦೫). 'ಮೆಕ್ಕುತ್ತು'
ಪರಾ. [<ಬೆನ್ನ + ಕತ್ತು (<ಕಣಿ)]

ಬೆಕ್ಕನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವಯ: ನರನ ನೇಪದ ನಚ್ಚಿ
ಬೆಕ್ಕನೆ ಬೆರತ ಪಗುಮವೆಂಬುದನು ನೀನರಿಯ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೪-೪).
[ಬೆಕ್ಕು + ಅನಿ]

ಬೆಕ್ಕರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೇಕೆಯಂತೆ ಧ್ವನಿಮಾಡು. ಕೂಗು:
"ಬೆಕ್ಕರಿಸು—ಅಜಧ್ವನಿ" (ಕುಶ್ಯ. ೨೦) ಪುರುಷನೊಂದಿಗೆ ಬೆಕ್ಕರಿಸುತ್ತ
ಬಿಲ್ಲು ದಲ್ಲು ಕನಕುತಲವನು ತನ್ನಪೂಜ್ಯರೂ ತೋರೂ ಮುರುಳು
ಕೊಲ್ಲುಮಾ ಗೌರವವೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನೀಂ ನೀರಭದ್ರಾ (ಕುಶ್ಯ. ೧೦೦).
೨. ಅಹಂಕಾರಪಡು: ಗರ್ವಿಸು: ಬೀಗು: ಹೂರಿಸು ಕಾತರಿಸು
ಮಾಂಕರಿಸು ಬೆಕ್ಕರಿಸು ಬೆಕ್ಕರಿಸು (ಕುಶ್ಯ. ೨-೪); ಅರಣ್ಯವಂ
ಮೊಡಪರಿಸುನಾರಂ ಸೌಭಾಗ್ಯವರ್ಧನ ಬೆಕ್ಕರಿಸು ಮಾರಂ ಮುಖವನ
ರರ್ಧಯೋ ಕೊರಂ ಬಿಂ ಶೇಗುಬೇಕೆ ಕಡೆಗಣಿಸು (ಕುಶ್ಯ. ೨-೪).
[ಬೆಕ್ಕು + ಅನಿ]

ಬೆಕ್ಕಸ (ನಾ). ಆಶ್ಚರ್ಯ: ಬೆರಗು: ವಿಸ್ಮಯ: "ಬೆಕ್ಕಸವಂ
ದಾಶ್ಚರ್ಯ" (ಕುಶ್ಯ. ೨೫-೨೬); ಕರ್ಣಾದಿಗಳ ಕಂಡು ಬೆಕ್ಕಸಮಾಗಿ
ಕೂಗು . . . ಮಾನಂ ಸಮಂಶಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚಿಸಿದಂ ದೇವರುಮಂ
ಧನುರ್ಧರರುಮಂ ವಿಧಿಪ್ರವಿದ್ಯಾವಣಂ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೩); ಪೊಕ್ಕು ಬೆಕ್ಕಸ
ಮೀರೆ ಧೇವರುಂ ದಿವ್ಯರೋಷದೊಳಿವೆಸೆ (ಕುಶ್ಯ. ೨೨-೨೩); ಬೆಕ್ಕಸದಿ
ನೋಡುತಿರ್ದರ್ ತರಳೆ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೪). 'ಬೆಕ್ಕು' ಪರಾ.
[ದೇ. ತುಳು. ಬೆಕ್ಕು, ಬೆಕ್ಕು]

ಬೆಕ್ಕಸಂಗೊಳ್. ಬೆಕ್ಕಸಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡು: ಬೆರಗಾಗು:
ವಿಸ್ಮಯಹೊಂದು: ಇಂತಿತು ಬೀರಾಳುಳ್ಳಲ್ಲಿ ನಗೆ ನುಡಿಯುತಿರೆ
ಬೆಕ್ಕಸಂಗೊಂಡಿರ್ದುಂ ಪಕ್ಕದ್ದರ್ದನಂ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಂ ಕುರಿತು
(ಕುಶ್ಯ. ೩-೨೦೩). ಬೆಕ್ಕಸಗೊಳ್: ನೋವಿನಿಂದಲಾಗುಡದಾದ
ಬೆಕ್ಕಸಗೊಂಡು (ಕುಶ್ಯ. ೨-೩೪). [ಬೆಕ್ಕು + ಕೊಳ್]

ಬೆಕ್ಕಸಂಬಡು, ಬೆಕ್ಕಸಬಡು, ಬೆಕ್ಕಸವಡು (ಕ್ರಿ). = ಬೆಕ್ಕಸಂಗೊಳ್:
"ಬೆಕ್ಕಸಂಬಡು—ವಿಷಯೇ" (ಕುಶ್ಯ. ೨-೪೦) ಬೀಯನುಣಿ ಸಣ್ಣವಿದಿದ ವಿದ್ಯಾ
ಧರವಿಳಾಸಕ್ಕಂ ಬೆಕ್ಕಸಂಬಟ್ಟು (ಕುಶ್ಯ. ೨-೪೦ ಕ); ಬೆಕ್ಕಸಂವೈಯ ಪೊನ್ನ
ರಾಶಿಗಳಕ್ಕುತಿರೆ ಬಿಜ್ಜಳನು ನೋಡುತ ಬೆಕ್ಕಸಂಬಟ್ಟು (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೦).
ಬೆಕ್ಕಸಬಡು: ಜನವು ಬೆಕ್ಕಸಬಟ್ಟು ಬೆದರಿದುದು (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೪);
ಮೂಜು ಪೊಡವಿಯಪ್ಪಗಲದ ಹಂಸ ಬಡಮೈಯೊಳಿರ್ದಂ ನೆನೆದು
ಬೆಕ್ಕಸಬಟ್ಟು ಬೆದಗೊಯಿಂದನೆ ನೈಪನೆಸೆದ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೪). ಬೆಕ್ಕಸವಡು:
ಮಕ್ಕಳು ಪುಟ್ಟಿದ ಪದದೊಳು ಬೆಕ್ಕಸವಟ್ಟು ಮಕ್ಕಳಂ ಕಂಡಾಗಳ್
ಬೆಕ್ಕನೆಯವರ ಹೃದಯದೊಳಿರ್ದಕ್ಕು ಜಮಂ ಕಳೆದು ಕೀರ್ತಿಯಂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದಂ
(ಕುಶ್ಯ. ೧೦-೧೦); ಅದೆ ಅದೆ ಬಂದಂ ಜಯಜಯವತಿಯಾದೊರೆ
ದೇವನನುತ ತಂತವೊಳ್ ಬೆದರ್ದರ್ ಬೆಕ್ಕಸವಟ್ಟು . . . ಪರನವ
ಬಲದವರು (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩); ನಾರಾಯಣನಖಿಲಜಗತ್ತಾರಣಂ . . .
ಮನುಜಾಕಾರಮನಾಂತಿಕರ್ಮಕ್ಕು ಬೆಕ್ಕಸವಡಿದಂ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೩).

[ಬೆಕ್ಕು + ಪಡು]

ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗು 'ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗು' ನೋ.
ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರೆ (ಕ್ರಿ). = ಬೆಕ್ಕಸಂಗೊಳ್: ಇದು . . . ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರೆ
ಯವಿಕ್ಕಿಯಂ ಸಾಸವಿಲ್ಲದ ದೇಶಮಂ . . . ವಿನಿಮಗುಂ (ಕುಶ್ಯ.
೧೩-೩). [ಬೆಕ್ಕು + ಬೆರೆ]

ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗು, ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗು, ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗು, ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗು (ನಾ).
ಆಶ್ಚರ್ಯ: ನಿಬ್ಬರಗು: ಮಹಾವಿಸ್ಮಯ: ಒಕ್ಕಲಿಗರ್
ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲದ ಸಾಲಂಗೊಟ್ಟಿರಂತೆ [ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗು] (ಕುಶ್ಯ. ೨-೩೪);
ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗಾಗಿ ಭೈರವನು ತಾನಿವಳಾಗಬೇಕೆನುತಿಟ್ಟುಲನನಾರ್ತಿವ್ರತಂಜುತ
ನೋಡಿದನು ಹನುಮ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೪); ಬೆದರಿಸುಗಳಂ ಕಕ್ಕರಿಸಿ
ನೋಡುತ್ತ ಸ್ವಪರಿದು ಬರುತ್ತಿರ್ದರ್ ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿನೊಳಿವೆಸೆ ರಕ್ಕಸಂ
ಕಾಣುತ್ತ ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗಾದರು (ಕುಶ್ಯ. ೨೨-೨೪). ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗು: ಗಯ
ಮರಪೊಕ್ಕನೆವೇ ಕೈವಿದಿದು ಹರಿ ಕೇಳಿ ಕುಳುಮರೆ ಚಿಕ್ಕಮಾತುಗಳಾಡೆ
ಚಕ್ರಕೆ ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗಾಯಗ್ರಹವೆಕ್ಕುಕರದಿ ತಿಳಿದು ಬಾಯನೆ ಬಂದ
ನಿಮ್ಮರಗಿ (ಕುಶ್ಯ. ೧೦-೩೪). 'ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗು: ಛಾಂವು ಬೆಕ್ಕಸ
ಬೆರಗಾಗಿ ಕೇಳಿದಳು (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೪); ಮಹಾವಾಯ ಕ್ಷಣಕಾಲ ಬೆಕ್ಕಸ
ಬೆರಗಾಗಿ ನಿಂತಳು (ಕುಶ್ಯ. ೧೦೩). ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗು: ಹೇಳಿದರು
ಮಿಕ್ಕಿದುದ್ದರ ತೋಳ ಸತ್ತವನರ ಕೀಳವನೊಳಿವೆ ಹೇಳಿದರೆ
ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗು ನಿಮಗೆ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೩-೧೦); ಇಕ್ಕರಿಯ ಭೂಪ
ತುರುಕರ ದಾಳಿಗೆ ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗಾಗುತ್ತಾಗ ಹೊಕ್ಕನು ಮರೆಯನು
(ಕುಶ್ಯ. ೧೦-೩). [ಬೆಕ್ಕು + ಬೆರಗು]

ಬೆಕ್ಕಸಗೊಳ್ 'ಬೆಕ್ಕಸಂಗೊಳ್' ನೋ.
ಬೆಕ್ಕಸಬಡು 'ಬೆಕ್ಕಸಂಬಡು' ನೋ.
ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗು 'ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗು' ನೋ.
ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗು 'ಬೆಕ್ಕಸಂಬೆರಗು' ನೋ.
ಬೆಕ್ಕಸಮಾಣಿ (ಕ್ರಿ). = ಬೆಕ್ಕಸಂಗೊಳ್: ಕೊರವ್ಯಂ ತಂದ ರಕ್ಕಸನೋ
ಈತನೊ ಭೀಮನೇನೆನುತುಂ ಗಾಂಧಾರಿ ಬಿಕ್ಕುತ್ತ ಬೆಕ್ಕಸಮಾಣಿ ಬರೆ
ಕಂಡು ಪಾಂಡವಬಿಲ್ಲಪುಕಾರನಾಕಾರಮಂ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೩); ತನ್ನಂಗಿಯ
ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಬೆಕ್ಕಸಮಾಣಿವಂ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೪ ಕ); ಕನ್ನಡಗಟ್ಟು
ಮನೊಲ್ಲು ಕೋವಿದರ್ ಬೆಕ್ಕಸಮಾಣಿ ಮಚ್ಚಿ ಪೊಳುಕ್ಕಿರೆ (ಕುಶ್ಯ.
೩-೩೪). [ಬೆಕ್ಕು + ಉಣು]

ಬೆಕ್ಕಸವಡು 'ಬೆಕ್ಕಸಂಬಡು' ನೋ.
ಬೆಕ್ಕು 'ಬೆಕ್ಕು' ನೋ.

ಬೆಕ್ಕುಗಣ್ಣು (ನಾ). (ಬೆಕ್ಕಿನ ಕಣ್ಣಿನಂತೆ) ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಕಣ್ಣು; ಅಕ್ಕಿ, ಅಕ್ಕಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಬೆಕ್ಕುಗಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಅಕ್ಕಿಯು ತುಂಬ ಕಡುಗೋಳಿ ಪುರುಷನು ಬೆಕ್ಕಿನಿಗೆ ಮೇಳ (ಸರ್ಕ. ೧೬೬); ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಯ ಕರಿಯ ಭಾಗ ಬೂದುಬಣ್ಣವಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣು; ಬೂದುಬಣ್ಣ, ಬೆಕ್ಕುಗಣ್ಣು (Grey-eye. ೧೫೩). [ಬೆಕ್ಕು (< ಬೆಕ್ಕು) + ಕಣ್ಣು (< ಕಣ್)]

ಬೆಕ್ಕುಮೂಗಿಗೆ 'ಬೆಳಕುಮೂಗಿಗೆ' ನೋ.

ಬೆಗಡು (ಕ್ರಿ.). ಹೆದರಿಸು; ಭಯಪಡಿಸು; ಅಂಜಿಸು; ಬೆಗಡು ತಪ್ಪುವಿದರ ವಿಷಯದಿಂದ (ಕಾಣಾ. ೨-೨೨). [ಬೆಗಡು + ಇಷ್ಟು]

ಬೆಗಡು, ಬೆಗಲ್, ಬೆಗಲ್ (ಕ್ರಿ.). ರಿ. ಅಶ್ವರ್ಯಪಡು; ಬೆರಗುಗೊಳ್ಳು; ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಹೊಂದು; (೨). ೨. ಅಂಜು; ಅಳುಕು; ಬೆದರು; ಹರಿ ಬೀಡ ಕವಚವುಂ ನೀನಿರದಿತ್ತ ಕೊಂಕಿ ಬೀಡ ಬೆಗಡದ ಕೊಟ್ಟು ಪರಿಗಣಿಸುಂ (ಗಾಠಾ. ೨-೨೩). ಬೆಗಲ್ : ೨. ಖಳಕವಂ ಕಳಕ್ಕು (ಶ್ಲಿ) ನೆಹ ಕಳಕ್ಕರ ಕೊಳ್ಳಯ ಬಾಧೆಯ[೦] ಬಿ(ಬಿ)ಗಲ್ಕರಹ ಕರಕ್ಕ . . . ನಿಮಗ್ಗಕರಕೀರ್ತಿಯಂ ಪಡೆವೆ (ಕಾ. ೧೪. ೧-೨೪; 1201). ಬೆಗಲ್ : ೨. ಬೆರಪದ ಬೀವಚಿತ್ತಮುನು ನಿತ್ಯ . . . ಬೆಗಲ್ ಕಣ್ಣುಂ ಬರೆಕೆಗದಂ ಪ್ಪವು ತವಗೆ ತಾಂ ಗಡೆ ಲಕ್ಕು (ಕಾಣಾ. ೩-೬೪); ಕನಲೊನ್ನಲ್ಲ ಬೆಗಡುತ್ತು ಬೆಗಲ್ ಮಿಗೆ ಮತ್ತ [ಮಂಕೆ ಸಾರಿದು] . . . ವಿಪ್ರಾಪಂಗೆಯ್ಯುತ್ತಂ (ಕಾಣಾ. ೧೪-೧೩).

ಬೆಗಲ್ = ಹೆದರಿದವನು; ಭಯಪಟ್ಟವನು: "ಬೆಗಲ್ ನೆ ಭೀತಿಯುಳ್ಳನೋ" (ಕಾಣಾ. ೨೩).

[ಬೆ. ೩ ಕುಳು. ಬೆಗಡು; ತೆಲು. ಬೆಗಡು, ಬೆಗ್ಗಡು, ಬೆಗ್ಗಲು]

ಬೆಗಡು, ಬೆಗಲ್, ಬೆಗಲ್ (ನಾ). ರಿ. ಅಶ್ವರ್ಯ; ಬೆರಗು; ವಿಸ್ಮಯ; ಬೆಗಡು ಮುಸುಕಿದ ಮುಖದ . . . ಹುಯ್ಯಲಗಾಣ ಬಹೋಲಗತಿ ಬಂದನು (ಕಾಣಾ. ೨-೩). ೨. ಭಯ; ಅಂಜಿ; ಅಳುಕು; "ಬೆಗಡು=ಭಯಂ" (ಕಾಣಾ. ೩೦. ೨); ಇವರ ಲೀಲಾಲಾಸ್ಯದಲಿ ನೆಲೆಯ ಕಾಣದೆಯ ಸನ್ನ ಮತಿ ಬೆಗಡಾಗಿ ತೊಳಲುತ್ತಿಹುದು (ಕಾಣಾ. ೨೪-೨೬). 'ಬೆಗಡುಗೊಳ್' ಪರಾ. ಬೆಗಲ್ : ೨. 'ಬೆಗಲ್ಕೊಳ್ಳು' ಪರಾ. ಬೆಗಲ್ : ರಿ. "ಬಕ್ಕುಡಿ ಬಿಗುರ್ವಗುರ್ವ ಬಿಕ್ಕುಳ ಬೆಗಲ್ ತಲ್ಲಾಂ ತಳವಳು ಮಲ್ಲುಯನಲ್ ಬೆಗಲ್ ಭಾಪಂ" (ಕಾಣಾ. ೧೦). ೨. ಕನಲೊನ್ನಲ್ಲ ಬೆಗಡುತ್ತು ಬೆಗಲ್ ಮಿಗೆ ಮತ್ತ [ಮಂಕೆ ಸಾರಿದು] . . . ವಿಪ್ರಾಪಂಗೆಯ್ಯುತ್ತಂ (ಕಾಣಾ. ೧೪-೧೩).

[< ಬೆಗಡು. / ತೆಲು. ಮಿಗಡು]

ಬೆಗಡುಗೊಳ್, ಬೆಗಡುಗೊಳು, ಬೆಗಡುಗೊಳ್ಳು, ಬೆಗಲ್ಕೊಳ್ (ಕ್ರಿ.). ರಿ. ಅಶ್ವರ್ಯಪಡು; ಬೆರಗುಗೊಳ್ಳು; ವಿಸ್ಮಯಪಡು; ಬೆಗಡು ರಿವಾರ್ತನಳಮುರ್ಗನಲಂ ನೆಗಡುಮೆಮುಮಕರಬಿಂಬು ಅಂಕವಂ ಕಂಡು ಬೆರ್ ಬೆಗಡುಗೊಂಡ ಭೋಗಭೂಮಿಬರಂ . . . ಸಂತಯಾದಿಂ (ಕಾಣಾ. ೩-೩೨). ೨. ಅಂಜು; ಭಯಪಡು; ಹೆದರು; ಅಗಳದಂ ಕಂಡುತ್ಪರನೊತ್ತರಮೊತ್ತಿದಂಕೆ ಬೆರ್ ಬೆಗಡುಗೊಂಡು (ಕಾಣಾ. ೩-೪೩); ನೆದ್ ತಿಳಿದು ಕಣ್ಣೆಮ್ಮ ಕೆಲಬಲಪಂ ಹೋಡಿ ಬೆಟ್ಟ ಬೆಗಡು ಗೊಂಡು ಅನುತಾಪವೆಣ್ (ಕಾಣಾ. ೧೩೩); ಪಂಗವ ಮಾತಿಗೆ ಬೆಗಡು ಗೊಂಡನು . . . ಬೆದಕುವನಸರ (ಕಾಣಾ. ೩-೩೨). ಬೆಗಡುಗೊಳು : ೨. ತಿಳಿಯ ಬಿನ್ನಂದಲಗರಕ್ಕೆ ಮೂಡಿದ ಕಂಡು ಬೆಗಡುಗೊಳುತಲ್ಲುಂ ಮಡುಗಿ ಮುಮ್ಮಳ್ಳಿಗೊಂಡು (ಕಾಣಾ. ೩೬. ೩೩-೩೩); ಪಗಡೊಳು ಬೆರ ಮುಮಿನ ಕಾಣಾಕ ಬೆಗಡುಗೊಳುತಲಿ (ಕಾಣಾ. ೧೪-೨೪); ಬೆಗಡುಗೊಳು ಮು ತಡವುಮಾಡದೆ ಮಿಗಡನು ಕೊಲುತ್ತು ಮಿಗಡ (ಕಾಣಾ. ೨-೨೨). ಬೆಗಡುಗೊಳ್ಳು : ರಿ. ರತ್ನಾಪಿಯುಳ್ಳ ಸುರಲೋಕಿಸುಂದರಿಯೇ

ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಬೆಗಡುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ (ಕಾಣಾ. ೧೦೦); ಅಷ್ಟು ಅರ್ಥ, ಅಷ್ಟು ಗದ್ದಲ. ಅಷ್ಟು ಉಪಚಾರದಿಂದ ಕೋಣನಾದರೂ ಬೆಗಡುಗೊಳ್ಳದೆ ಇರುವುದು (ಕಾಣಾ. ೪೩. ೧೦). ಬೆಗಲ್ಕೊಳ್ : ೨. ಅಂತು ಸತ್ಯಭಾಮೆಗ್ಗರಮಾದ ವಿರಹವರಿತಾಪವುಂ ಕಂಡು ಬೆಗಲ್ಕೊಂಡು . . . ಇಂತೆಂದರ್ (ಕಾಣಾ. ೧೦-೨೦ ಪ).

[ಬೆಗಡು + ಕೊಳ್ಳು]

ಬೆಗಡುಗೊಳು, ಬೆಗಲ್ಕೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ.). ರಿ. ಭಯಪಡಿಸು; ಹೆದರಿಸು; ಅಂಜುವಂತೆ ಮಾಡು; ನೆತ್ತಿಯ ಬಗಿದು ಕೂರಂಕುತದಲಾನೆಯ ಬೆಗಡುಗೊಳಿಸಲು ಬೀದಿವರಿದುದು ಸುಳುಬರಿದೆಯೊಡೆಯ (ಕಾಣಾ. ೩-೩೩); ಪುಗಳ ಮಂಕೆ ವಿಗಡುತು ನಾಲ್ಕರು ಬೆಗಡುಗೊಳಿಸದರು (ಕಾಣಾ. ೩-೩೩). ೨. (ಆಲಂ) ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸು; ನೋಟದಿಂದಾಗಿ ಪಟ್ಟವರು ತಳ್ಳಂದವ ಬೇಟದಿಂ ಬೆಗಡುಗೊಳಿಸರು . . . ಕುಲಟಾಪನ (ಕಾಣಾ. ೩೦-೩೦). ಬೆಗಲ್ಕೊಳ್ಳು : ರಿ. ಮಹಾದಂತಿಗಳಂ ಬೆಗಲ್ಕೊಳ್ಳಿಸ ಸಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮು ಪುರಿಗಂ (ಕಾಣಾ. ೩-೩೦).

[ಬೆಗಡುಗೊಳ್ + ಇಷ್ಟು]

ಬೆಗಡುಗೊಳು 'ಬೆಗಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೆಗಡುಗೊಳ್ಳು 'ಬೆಗಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೆಗಡುವಡಿಸು (ಕ್ರಿ.). = ಬೆಗಡುಗೊಳಿಸು ರಿ : ರಾಜರಾಜಂ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರಿ ಯೋ . . . ತಗಡೂರಂ ಬೆಗಡುವಡಿಸು ತಾಯೂರಂ ಬಾಯ್ದಿಡು . . . ಮಂವರಾಧಿಪತ್ಯದೊಳೆ (ಕಾಣಾ. ೨-೨೪). [ಬೆಗಡು + ವಡಿಸು]

ಬೆಗಡೊಂದು (ಕ್ರಿ.). = ಬೆಗಡುಗೊಳ್ ೨ : ಅಲನೆಯಂಜುಲಿಸಲಿಲಿಂ ಬೆಪ್ಪಳಿಸುತಂ ಬೆನ್ನೊಳು ತಿರಿಸನ್ನೊಳು ಜಲವನೊತ್ತುವಳಾತ್ಮಜನ ಬೆಗಡೊಂದದಂತೋವಿ (ಕಾಣಾ. ೧೩-೪); ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಬೆಗಡೊಂದಿ ಬಲ್ಲುಡಾಗಿ ಬೇಗಂ ಹಮ್ಮದಂಬೊಂದದೆಯ್ ಮಂದೇಭಾಶ್ವನರಾದಿ ಬೇವನಿವಹಂ (ಕಾಣಾ. ೧೩-೪೩); ಇವಳ ವಿವಾಹವಿಷಯವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಬೆಗಡೊಂದುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಆ ಬೆಗಡಲ್ಲವೂ ತೀರೆಯೋಗುತ್ತಿದೆ (ಕಾಣಾ. ೩೩).

[ಬೆಗಡು + ಒಂದು]

ಬೆಗಿಸಲ್ 'ಬೆಲಗಸೆ' ನೋ.

ಬೆಗಿಸಲಿ 'ಬೆಲಗಸೆ' ನೋ.

ಬೆಗಲ್, 'ಬೆಗಡು' ನೋ.

ಬೆಗಲ್, 'ಬೆಗಡು' ನೋ.

ಬೆಗಲ್ಕೊಳ್ಳು 'ಬೆಗಡುಗೊಳಿಸು' ನೋ.

ಬೆಗಲ್ಕು, 'ಬೆಗಡು' ನೋ.

ಬೆಗಲ್ಕು, 'ಬೆಗಡು' ನೋ.

ಬೆಗಲ್ಕುಡಿ (ಕ್ರಿ.). = ಬೆಗಡುಗೊಳ್ ೨ : ಜಿಗರ್ವಣಾಗಿ ಮೊಗಂ ಬೆಗಲ್ಕುಡಿ ದೊಡಂ ಮೈಯ್ಯಂ ಮರಂ ಬರೊಡಂ ಬಿಗುರುತ್ತೇನಳವೊಂದಿನಿಂದ ಕನಬಾರಂ ಬರ್ಪದೊಂದಾರ್ಪಿನಾ (ಕಾಣಾ. ೩-೩೩).

[ಬೆಗಲ್ಕು (< ಬೆಗಡು) + ಕೆಡಿ]

ಬೆಗಲ್ಕೊಳ್ಳು 'ಬೆಗಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೆಗಲ್ಪು (ನಾ). ಅಶ್ವರ್ಯ; ಬೆರಗು; ವಿಸ್ಮಯ; "ಬೆಗಲ್ಪು ಬೆಗಡಾಯ್ತು" (ಕಾಣಾ. ೨೪); ಅಂತು ಪುರದಹಿತಗ ಬೆಗಲ್ಪು ನೀಯುತ ಗಲ್ಪಿಸಿದಿರ್ಪುಂ (ಕಾಣಾ. ೧-೪೩).

[ಬೆಗಲ್ಪು (< ಬೆಗಡು) + ಇಷ್ಟು]

ಬೆಗುಸೆ (ನಾ). ಒಂದಂ ಬಿಗಿಯ ಮರ; ಬೇವು ಬೆಲ್ಲವತ್ತ ಅರಳಿ ಅಲ ಬೆಗುಸೆನೊಳ್ಳುಗಳು ನೀರೊಳು ಹಾಕಿಶುಂವಿಂಗೆ ಮಿಮಾರೊಣ್ವುದು (ಕಾಣಾ. ೧೩೦-೧೩೧). [?]

ಬೆಂಗಳೂರು 'ಬೆಂಗಳೂರು' ನೋ.

ಬೆಚ್ಚು, 'ಬಿಸ್ಕು' ಪರಾ.

ಬೆಚ್ಚು, 'ಬಿಸ್ಕು' ನೋ.

ಬೆಚ್ಚುಬಿಲ (ನಾ). ಬಿಸಿಯಾದ ಗಂಜಿ; ಬೆಚ್ಚುಗಿರುವ ಅಂಬರಿ : ನಡೆನಡನೆ ನಡುಗಿ ಬೆಚ್ಚುಬಿಲಮುಮಂ ಪೊಯ್ತು ಮಿಡಮಿಡನೆ ಮಿಡುಕಿ ಪುಕ್ಕಳ ಬಳ್ಳಿಯಂ ಕೊಯ್ತು (ಕಂಠಾ. ೫. ೫೦-೫೩); ಬೆಚ್ಚುಬಿಲವ ಕಂಡುಗೋಲ ಕಪ್ಪಡವನರಳಿಯಂ ತೈಲವಂ ತಾ (ಪ್ರಾ. ೨-೨).

[ಬೆಚ್ಚು (< ಬಿಸಿದು) + ಅಂಬಿಲ (< ಅಂಬರಿ)]

ಬೆಚ್ಚುಗುಟ್ಟು (ನಾ). ಬಿಸಿಯಾದ ಅಗುಳು; ಬೆಚ್ಚುಗಿರುವ ಅನ್ನ : ಕಚ್ಚಾನ್ನ. ಬೆಚ್ಚುಗುಟ್ಟು (ಕಾ. ೫೩. ೨೫ ಕ್ರ. ೫೩).

[ಬೆಚ್ಚು (< ಬಿಸಿದು) + ಅಗುಟ್ಟು]

ಬೆಚ್ಚುಗೆ (ಅ). ಬಿಸಿಯಾಗಿ; ಶಾಮವಾಗಿ; ಮೊಗಂ ಮೊಗದತ್ತ ಸಾರ್ವ ಬೆಚ್ಚುಗೆ ನಿಡುಗುಯ್ಯ ನಲ್ಲರ ಮುಖಾಂಬುಜಸೌರಭದೋ ಪೊಡು (ಕಂಠಾ. ೪-೫೩); ಬೆರಬೆರಗುಗಳಿಂದ ಜಾವಗಣ ಬಚ್ಚಿಸಿ ಪಿಡಿವಾಗ ಬೆಚ್ಚುಗಿದ್ದು ಪು ಹಸ್ತ ತಣ್ಣಗಿದ್ದು ಪು ಚರಣಗಳು (ಕಾ. ೨೨-೨೩); ಮೈಯನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಬೆಚ್ಚುಗೆ ಇಡಬೇಕು (ಕುಂ. ೧೦-೧೩).

[ಬೆಚ್ಚು (< ಬಿಸಿದು) + ಅಗ್ಗ]

ಬೆಚ್ಚನೆ (ಅ). = ಬೆಚ್ಚುಗೆ; ನೀರೋ ಮುಳುಗಿ ದರಂ ತು ಮು ನೆ ಬೆಮರುತ್ತಮುಳುಕುವೆಂದು ಬೆಚ್ಚನೆ ಸುಯ್ಯದೆ (ಕಂಠಾ. ೪-೨೪ ಪ); ಕಿರಾಕಂ ಬೆಸತ್ತು ಬೆಚ್ಚನೆ ಸುಯ್ಯು ಬಿದಿಯಂ ಬಯ್ಯು ತನ್ನ ಮಾನೆಗೆ ಮಗುಬ್ಬಂ (ಕಂಠಾ. ೨೫-೨೬); ಬೆಚ್ಚುಮೊಲೆಯುಟ್ಟಿದೆಯೊತ್ತನೆ ವಕ್ಕಸಾದರ್ ಬೆಚ್ಚನೆ ಬಿಗಿದುಟ್ಟುಕೊಂಡು (ಕಾ. ೪-೨೪).

[ಬೆಚ್ಚು (< ಬಿಸಿದು) + ಅನ್ನ]

ಬೆಚ್ಚು, ಬೆಚ್ಚಳ, ಬೆಚ್ಚರ (ನಾ). ೧. ಸುತ್ತುವಿಕೆ; ಭ್ರಮಣ : ಬೇಡೊಡವೂ ಬೇಕೆಂಬುವ ಕುಂಬಯ ಬೆಚ್ಚರಂ, ನೀಡೊಡೆಯೂ ಸಾಕೆಂಬುವ ಕಾವರೆಯೆಚ್ಚರಂ (ಕಾ. ೫೩. ೧೦-೧೨). ಬೆಚ್ಚಳ : ೨. ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ; ತಬ್ಬಿಬ್ಬು; ಬಿಚ್ಚು, ಪುಚ್ಚು, ಬೆಚ್ಚಳ (ಕಾ. ೫೩ ಕ್ರ. ೫೩); 'ಬೆಚ್ಚಳಸಂ' ಪರಾ. ಬೆಚ್ಚರ : ೩. ಹೆದರಿಕೆ; ಭಯ; ಅಂಜಿಕೆ : ನರಕದೊಳು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಓದಿದು ನಿರ್ಜಾಡಿಸುವುದು ಕರ್ಮಂ ಭವಭವಕ್ಕೆಯ ಬೆಚ್ಚರವುಮಂ ನೋಡದಂಕಿರ್ಪಾದವಗಂಜನ ಗೊಡ್ಡವೈಸಲ್ಲದೆ (ಕಾ. ೪೩. ೨-೩); ಪುನ ಸುಸುಳು ವೈರವಟ್ಟುಕಿ ತೋಪು ಬದಲು ಬೆಚ್ಚರ ಕನ್ನ ನಿಮ್ಮರಂ . . . ನೋಡೋಡವು (ಕಾ. ೫೩. ೨-೩); ಬೆಚ್ಚು ಗಜ್ಜಂಗೆಯ್ಯನೀ ನಿನ್ನ ಬೆಚ್ಚರ (ಕಾ. ೫೩. ೨೩-೨೪).

ಬೆಚ್ಚರಾಗು = ಸುತ್ತು; ತಿರುಗು; ವಾಯಸದಂತೆ ನೋಡು ಬಳದಂತಿರ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೆಟ್ಟು ಕಚ್ಚುಪೋವಾಯದಡಾಗಿ ನಿಲ್ ಭ್ರಮರಿಯೊಳ್ ಭ್ರಮೆಯಾಂತಿರ ಬೆಚ್ಚರಾಗು (ಕಾ. ೫೩. ೧೦೨). ಬೆಚ್ಚರಬೀಳು = ಅಂಜು; ಹೆದರು; ಆ ತುಲುವನ್ನು ಕೇಳದವರಲ್ಲರೂ ಬೆಚ್ಚರಬಿದ್ದು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಅಪಾರ್ವವಾದ ಆ ಪೊಟವನ್ನು ನೋಡಿ ತಾವು ಧ್ರಾಂತಿಗೊಂಡು (ಕಾ. ೫೩. ೨. ೧೩೦).

ಬೆಚ್ಚರ (ನಾ). ೧. ಶೀಘ್ರತೆ; ತ್ವರಿತತೆ : 'ಬೆಚ್ಚರಿಕೆ' ಪರಾ. ೨. ಬೆಚ್ಚರಿಕೆ : ಜಾಗರೂಕತೆ : ಬೆಚ್ಚರದಿಂ ಪುಟನೆಗದಪೊಲಚ್ಚಿಗೆ ಸೂಟಗಿತ್ತು ದಮರ್ವ ಕೆಂದನೆಗೊಂಬರ್ (ಕಾ. ೫೩. ೨-೩); ನಿನ್ನ ಹೋಗದಿರಬೆಚ್ಚರ : ಸೂರೆ ಹೋದೀತನ್ನ; ನೀನೇ ಸರಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬೆಚ್ಚರ ! (ಕಾ. ೫೩. ೨೪೪). 'ಬೆಚ್ಚರ' ಪರಾ. [< ಚ್ಚರ]

ಬೆಚ್ಚರಂ (ಅ). ಬೇಗನೆ; ಶೀಘ್ರವಾಗಿ : 'ಬೆಚ್ಚರಂ ಗುಳುಗು ಬೆಚ್ಚರಂ . . . ಶೀಘ್ರಾರ್ಥಮಕ್ಕಂ' (ಕಾ. ೫೩. ೪೪); ಆ ಮಹಾದೇವಿಯರದರ

ದೊಳಂ ಬರ್ವ ಲೋಕೇಶವಂ ಬೆಚ್ಚರವಾ ವಿಶ್ವೇಶನಂ ಪೊಟ್ಟುರು ಮೊಸರಬುಂದಿಗಲ್ಲಲಂ (ಕಾ. ೫೩. ೪-೫೩); ಬೆಚ್ಚರಮುದ್ದುಟನ್ನಪ ವಾರ್ವಚ್ಚಂಮುಳು . . . ಪಂದಿಕ್ಕಿಸಿಗಂ ಯುಚ್ಚು ಮುಸುಂಕಿದುವು (ಕಾ. ೫೩. ೪-೫೩). 'ಬೆಚ್ಚರಂ' ಪರಾ. [< ಚ್ಚರಂ]

ಬೆಚ್ಚರಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಶೀಘ್ರತೆ; ತ್ವರಿತತೆ : ಜಾಗರೂಕತೆ : ಬೆಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕೈಗೈದವು ಬಯಸಿರಿಯನೆನುತೊರ್ವರೊರ್ವರೊ ಬೆಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ (ಕಾ. ೫೩. ೨-೪೪-೪೫). ೨. ಬೆಚ್ಚರಿಸುವುದು; ತಟ್ಟುವುದು : ಅದೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕೇವಲ ಕುದುರೆಯೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಚ್ಚರಿಕೆ ಮಾಡ್ತ, ಅಗಾಗ್ಗೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು (ಕಾ. ೫೩. ೪೬). [ಬೆಚ್ಚರಿಕೆ + ಅ]

ಬೆಚ್ಚರು (ಕ್ರಿ). ಬೆಚ್ಚು; ಬೆದರು; ಹೆದರು : ಅಪಚರಿಸಿದನೋ ಅತಿಥಿದೇವನಂ ಎಂದು ಬೆಚ್ಚರುತ ನಾನೊಳಪೋಗಿ ನೋಡುವುದೆಲ್ಲವು ಸಜ್ಜತವಾಗಿ ಹಬ್ಬದೊಲಿರ (ಕಾ. ೫೩. ೨೨-೨೩).

ಬೆಚ್ಚಲ್ (ನಾ). ಬೆದರುಗೊಂಬೆ; ಬೆಚ್ಚು : ರಕ್ತಸರ್ ಕಳನ ಕಳಮೆಯ ಪೂಲದ ರಕ್ತನಿಗೆ ಮುಂದೊಡ್ಡಿಕೊಂಡು ಸುಗ್ಗುತ್ತಿರ್ಪು ತು ತ್ವಗದ ಬೆಚ್ಚಲ್ಗಳೆ ಪರಾಯನಮುಗುಳಾಗುವಿರ ಮೂಢವುಗಪ್ಪಿಗಳಪೋರ ! (ಕಾ. ೫೩. ೨೪೪-೨೪೫). [ಬೆಚ್ಚು (< ಬೆಚ್ಚು) + ಅಲ್]

ಬೆಚ್ಚಳ 'ಬೆಚ್ಚು' ನೋ.

ಬೆಚ್ಚಳಿಸು, ಬೆಚ್ಚರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ದಿಕ್ಕು ತೋರದಂತಾಗು; ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ಗೊಳ್ಳು : 'ಬೆಚ್ಚಳಿಸು—ವಿಮೋಹೇ (ದಿಕ್ಕುತೋರದಂತಾಗು)' (ಕಾ. ೫೩); ದಿಕ್ಕುಳಲಂ ಬೆಚ್ಚಳಿಸಿ ಕುಳಿದನಾನಂದದಿಂ ಬೇವರಾಡು (ಕಾ. ೫೩. ೨೨-೨೩); ಕಳ್ಳನಿಂ ಕಡುಧೂತವೆಂದು ಪುಟಿಸಿ ಭಯದಿಂದ ಬೆಚ್ಚಳಿಸಿ ಮಾನಸರಂ ಮೊದಲಾಗಿ ಪೂರ್ವ (ಕಾ. ೫೩. ೨-೪೦). ಬೆಚ್ಚರಿಸು : ೨. ಅಂಜಿಸು; ಹೆದರಿಸು; ಭಯಪಡಿಸು : ರಂಭಾದಿ ಮಣ್ಣಾಂಗವಾರವಾಟದಂ ಪೊಕ್ಕು ಸತಿಯರಂ ಬೆಚ್ಚರಿಸಿ ನಲ್ ನಗುವುಮಾ ಗೋತ್ರದಾನೆಗಲ್ (ಕಾ. ೫೩. ೨೦-೨೩); ನಿರ್ಜರರ ಸುದಾಯರ ಗರ್ವಸುತ ಭನರವದಿ ಬೆಚ್ಚರಿಸಿ ಮತ್ತೆಯರನೊಡು ತೆರಳು (ಕಾ. ೫೩. ೨೩-೨೪).

[ಬೆಚ್ಚಳ (< ಬೆಚ್ಚು) + ಅ]

ಬೆಚ್ಚಡು (ಕ್ರಿ). ಬೆದರಬೊಂಬೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸು; ಬೆಚ್ಚು ನಿಲ್ಲಿಸು : ದಂಡೀಯ ಮುಂಡಾಸಿ ಬಂಡೊವಿನ ಕುರಾಯಿ ದುಂದೀನ ದೊರೆ ಮುಂಡಾಡು ಬರುಪಾಗಿ ಬೆಚ್ಚಿಟ್ಟಾರ ಬಾಳಬನದಾಗ (ಕಾ. ೫೩. ೨೦೪).

[ಬೆಚ್ಚು (< ಬೆಚ್ಚು) + ಅಡು]

ಬೆಚ್ಚು 'ಬೆಚ್ಚು' ನೋ.

ಬೆಚ್ಚು 'ಬೆಚ್ಚು' ನೋ.

ಬೆಚ್ಚು 'ಬೆಚ್ಚು' ನೋ.

ಬೆಚ್ಚು 'ಬೆಚ್ಚು' ನೋ.

ಬೆಚ್ಚುಗೊರಳು (ನಾ). (?): ಸಣ್ಣ ಗಳ ನುಣ್ಣೂರಳು ಸದಿಗಳ ಬಣ್ಣಗಳಪೋ ಕಂಬುಕಂಠಪೋ ಬಣ್ಣಗಳಪೋ ಬೆಚ್ಚುಗೊರಳನ ಚಲುವು ಸವಿಗಳಪೋ (ಕಾ. ೫೩. ೨೩-೨೪). [? + ಕೊರಳು (< ಕೊರಲ)]

ಬೆಚ್ಚುನೀರ್, ಬೆಚ್ಚುನೀರು (ನಾ). ಮಗುವು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅಥವಾ ಹೆದರಿ ಕೊಂಡಾಗ ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಹೋಗಿಸಲು ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಎರಚುವ (ಮಂತ್ರದ) ನೀರು : ಮದದ ನೀರೊ ಲೋಕಪಾತೆಗೆ ಬೆಚ್ಚುನೀರ್ದವಂ . . . ಮದದಂತಿದಂಕಡೊಳೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕೊಟ್ಟಲಂ ನಯ ದಿಂದಮೋಹಿಸಿ ಬಾಳಕಾಲದೊಳೆ ಕೊಟ್ಟಲಿಗಂ ಗಟ್ಟಿಯನಪ್ಪದಂ ಸರಿ ತೋಪಾದಂ (ಕಾ. ೫೩. ೦-೪೩); ಮಂತ್ರದ ಬೆಚ್ಚುನೀರೊಡು ಕೊಟ್ಟ ಲೊಳಟ್ಟು . . . ತನಮೆಚ್ಚುವ ಸೈವನಗಂದು ಸರ್ವಾಮೋ (ಕಾ. ೫೩. ೨-೪೩); ಕರಣಗ ಬೆಚ್ಚುನೀರ್ಗಳೊಡರಂ ಸರಿಸುರಬಲಿತನೇತ್ರಿಯರು

(ಶ್ರೀಶಾ. ೨-೩೩). ಬೆಚ್ಚುನೀರು : ಮಂಜದಟ್ಟಿಯೊಳು ಮಗುವಿಟ್ಟು
ಮಾತೆ ಸಹಿತಂ ಬೆಚ್ಚುನೀರೊಡನೆಲಿ ರಿಂಗವ ಧರಿಸಿ ಶಿಶುವಿಗೆ (ಕುಡುತು.
೦೬-೦೭); ಬೆಚ್ಚುನೀರಂದರೆ, ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಿಸುವುದಾದ
ಲೋಕದ ದೃಷ್ಟಿಭಾವದ ಒಪ್ಪಾಟಿಬೀಡೆ ವಚನದೋಪಗಳನ್ನು ಬೆಚ್ಚಿಸಿ ಹೋಗಾ
ದಿಸಲೆಂದು . . . ಎರಡುವ ಅದೊಂದು ಮಂತ್ರಪೂರಿತವಾದ
ಬೀಳಂಬದ ನೀರು(ಶಾತಾ. ೪೬). [ಬೆಚ್ಚು (<ಬೆಚ್ಚು) + ನೀರ್]

ಬೆಚ್ಚುನೀರು 'ಬೆಚ್ಚುನೀರ್' ನೋ.

ಬೆಚ್ಚುರಿ 'ಬೆನ್ನುರಿ' ನೋ.

ಬೆಚ್ಚೋಡು 'ಬೆನ್ನೋಡು' ನೋ.

ಬೆಜಯತ್ತ 'ಬೆಜಯತ' ನೋ.

ಬೆಜಲು 'ಬೆದ್ದಲ್' ನೋ.

ಬೆಜ್ಜು (ನಾ). ರೋಗದ ಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿದು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವವನು;
ವೈದ್ಯ: "ಬೆಜ್ಜು ಕೆಂದು ವೈದ್ಯಂ" (ಕುಶಾ. ೩೦-೩೧); ತನ್ನ ಜ್ಞಿಯಿಂದ
ಕಿಟ್ಟಂದೇಚ್ಚಂ ತಪಾಸಿಸಲಾಂಕಾರ್ತ ತಪನಪಾಯದೆ ಮರ್ದು ವೈಜ್ಞ
ಬೆಜ್ಜನ ತಪದಿಂದ (ಕುಶಾ. ೩-೦೩); ನೊಂದ ತಮ್ಮ ಗುಣಗಳ್ಳೆ ಕೋಡಾಟ
ದಾನೆಗಳ ನಟ್ಟಿನ ಕುಂದುಗಳ ಪೂಳನುಡಿಯಲೂಮೋವಲೂ ಮರ್ದು
ಬೆಜ್ಜರುಮನಟ್ಟುತ್ತುಂ (ಕುಶಾ. ೦೦-೨ ೨); ಹಿತವಿದುಹವೆಂದು ತಿಳಿಯದ
ತಿರುಪ್ಪಾಧಿಕಾರವ ಮಾಡ್ ಬೆಜ್ಜನೊಲು ಮಹೀನನವನಗೆ ಸಂಸಾರ
ದಾವಾಯಕೆ ನೀಂ ಹಿತ್ತವೈದ್ಯ ವೀರಜನೇಂದ್ರ (ಪರಾ. ೩೦-೦೦೦).
[<ಚಾ. ಬೆಜ್ಜು/ಸಂ. ವೈದ್ಯ]

ಬೆಜ್ಜು 'ಬಿಜ್ಜು' ನೋ.

ಬೆಜ್ಜುಂಗಿಯ (ಶ್ರೀ). ವೈದ್ಯನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡು; ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡು;
ಒಡವಿದನು ಧನಮುಪಂ ಕೊಟ್ಟು ಬೆಜ್ಜುಂಗಿಯ್ದು (ಕುಶಾ. ೦೦-೨೩ ೩).
[ಬೆಜ್ಜು + ಕಿಯ]

ಬೆಜ್ಜುಗಜ್ಜ (ನಾ). ವೈದ್ಯನ ಕೆಲಸ; ಚಿಕಿತ್ಸೆ; ಬೆಜ್ಜುಗಜ್ಜಂಗಿಯ್ದು ನೀ ನನ್ನ
ಬೆಜ್ಜು ರೆಕೆ (ಶ್ರೀಶಾ. ೪೩-೦೩). [ಬೆಜ್ಜು + ಕಜ್ಜು]

ಬೆಜ್ಜುತನ (ನಾ). ವೈದ್ಯನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ; ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವಿಕೆ;
ಕೋಶಮುಂದು ಬೆಜ್ಜುತನದೆಯೆಂದು ಪೆಟುಜ್ಜುಗಮಂ ಕೊರ್ತು
ವಧುಗೆ ಕೊಟ್ಟಂ ಕಿಟ್ಟಂ (ಕುಶಾ. ೪-೦೦೩; ಕುಶಾ. ೪-೩೯ ನೋ).
[ಬೆಜ್ಜು + ತನ]

ಬೆಜ್ಜುರ 'ಬೆಚ್ಚುರ' ನೋ.

ಬೆಜ್ಜುರವಡು (ಶ್ರೀ). ಅಂಜು; ಹೆದರು; ಭಯವಡು; ಇಷ್ಟು ವನಾಗಿ
ಬೆದರಿ ಬೆಜ್ಜುರವಟ್ಟು ಬೇಗದಿ ಬಂದು ತುತ್ತದ ಹೊಟ್ಟಿಯಲಿ ಹೊಗುತ
(ಕುಶಾ. ೦೬-೩೯). [ಬೆಜ್ಜುರ (< ಬೆಚ್ಚುರ) + ವಡು]

ಬೆಜ್ಜುರವಡೆ (ಶ್ರೀ). ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದು; ಭಯವಡು; ಬಿಡಿರೊ
ದೊರೆ . . . ಇದಿರೊಕ್ಕಿಂತೆಡಲರೊಳವಿದೆ ಚಿಕದೇವೇಂದ್ರನೆಂದು
ಬೆಜ್ಜುರವಡೆವಂ (ಕುಶಾ. ೯೩-೯); ಗರ್ಜನೆಯಾಕಾಶಮಂಜಲ ತಂದಿತು
ದಿಗ್ಗಾಲವಲ್ಲವ ವ್ಯಾಪಿತು ಬೆಜ್ಜುರವಡೆನು ಕಂಸನು (ಶ್ರೀಶಾ. ೩೦-೨).
[ಬೆಜ್ಜುರ (< ಬೆಚ್ಚುರ) + ವಡೆ]

ಬೆಜ್ಜುರಿಕೆ (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆ; ಭಯ; ಅಂಜಿಕೆ; ಹೆಚ್ಚಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಶತಾಂಶ
ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಬೆಜ್ಜುರಿಕೆಯಲ್ಲದೆ ಅರ್ಜಿಸಿದನೊ (ಕೋಶಾ. ೦೩-೦).
[ಬೆಜ್ಜುರ (< ಬೆಚ್ಚುರ) + ರಿಕೆ]

ಬೆಜ್ಜುರಿನು 'ಬೆಚ್ಚುರಿನು' ನೋ.

ಬೆಜ್ಜುಲು, ಬೆಜ್ಜುಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: "ಪಾಂಪುರ -
ರೊಕ್ಕಿ, ಕೊಡುಗಿ, ಅತ್ತಿ, ಬೆಜ್ಜುಲು" (ಕುಶಾ. ೯೯); ತುವೆವ ತೊಡದು
ಕರಿಯೊಳಗವ್ವದ ಬಿಡು ಚನಧಾರ ಬೆಜ್ಜುಲು ಅಡಿನವೊಪ್ಪುತ ಹಿಕ್ಕಿಯ

ಕರಿಯಂ ತವ್ವದೆ ಬಿಡು ಬೆಚ್ಚು ಪುಣ್ಯ ಬೇಗಂ ತಿ:ಗುರ್ (ಕುಶಾ. ೦೬-೩೬);
ಸಂವಗೆ ಬೆಜ್ಜುಲು ಬೆಳವ ಬಿದಿರೇವರಿಟಣ . . . ಸು ನೇಸಪವಳಿಗೆ ವೆಜ್ಜು
ಗೊಡದೆ ಬೆರೆದಿರಲು (ಕುಶಾ. ೦೩-೨೯). ಬೆಜ್ಜುಲು: "ತಪಾಶ್ಚೇ:-
ಬೆಜ್ಜುಲು" (ಕುಶಾ. ೦೩); ಹಾಲೆ ಹಲಸು ಅತ್ತಿ ಬೆಜ್ಜುಲು . . .
ಅಲದ ಮರಗಳ ಸಾಲೆಸಿದವೆ ಅಲ್ಲದೆ (ಕುಶಾ. ೦೩-೩೦).

ಬೆಜ್ಜುಲು 'ಬೆದ್ದಲ್' ನೋ.

ಬೆಜ್ಜುಲು 'ಬೆಜ್ಜುಲು' ನೋ.

ಬೆಜ್ಜು (ನಾ). ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವಿಕೆ; ವೈದ್ಯ: "ಬೆಜ್ಜುಂದು ವೈದ್ಯಂ"
(ಕುಶಾ. ೩೩); . . . ದುರ್ಬಲಗಂ ಅಸಹಾಯಗಂ ಪ್ರತಿಶೋಲಂ
ಗಿಯುನಪ್ಪಮಗಮಾವ ಕಜ್ಜಮುಂ ಬೆಜ್ಜಿಯಲ್ಲದೆ [ಬೆಜ್ಜುಲ್ಲದೆ] (ಕುಶಾ.
ಬಿಜ್ಜಲ್ಲದೆ) ಬೇನೆಯಂತೆ ತೀರಲಿಯದು (ಕೋಶಾ. ೦೬-೦); ಬೆಜ್ಜುಂ
ಕಜ್ಜಮುಮಾಯುಗೆ ನೆರಮಲ್ಲದೆ ತಾವೆ ಬಾರಿಸಲ್ ನೆಜ್ಜುಗುಮೆ (ಕೋಶಾ.
೩೬-೦೯); ಬೇನೆಯ ಬೆಜ್ಜುಲ್ಲದುಬಾವೊಲ್ಲದರೊಳರೆ (ಕುಶಾ. ೪೩-೨೩).
[ಬೆಜ್ಜು + ಲು]

ಬೆಜ್ಜುಗಿಯ (ಶ್ರೀ). ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡು; ವೈದ್ಯ ಮಾಡು; ಸಾಧ್ಯವಸಾಧ್ಯ
ಮೆಂಬೆರಡಕ್ಕೊಳಂ ಅಸಾಧ್ಯಮಂ ಬಿಜ್ಜು ಸಾಧ್ಯಮಂ ಕೆಯ್ಯೊಡು
ಬಿಜ್ಜುಗಿಯ್ಳೆ ಕುತ್ತಂ ಪೊಳಂ (ಕೋಶಾ. ೦೩-೩). [ಬಿಜ್ಜು + ಕಿಯ]

ಬೆಜ್ಜುವಡೆ (ಶ್ರೀ). ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪಡೆ; ವೈದ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದು;
ಕುತ್ತವಡೆದು ಬಿಜ್ಜುವಡೆದು ಕೈವೆಗಂಟ ಮರ್ದಂ ಕುಡಿಯೊಡಂ . . .
ಅತನ ಕುತ್ತಮುಮಿತನ ಕರ್ಮಮಂ ಪತ್ತವಿಡು (ಕೋಶಾ. ೩೦-೦೦).
[ಬೆಜ್ಜು + ವಡೆ]

ಬೆಜ್ಜುವೇಲು (ಶ್ರೀ). ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಹೇಳು; ವೈದ್ಯ ಮಾಡು; ಕುತ್ತ
ಮುಳ್ಳವಂ ಮರ್ದುವಡೆವಡೆಯೊಳೆ ನೆಗುಟ್ಟೊಡಂ ಕರ್ಮಮುಳ್ಳಂ
ಮನುಷ್ಯಧವಂಬಡೆದು ಧರ್ಮಮಂ ಮಹಿದು ನೆಗುಟ್ಟೊಡಂ ಬಿಜ್ಜು
ವೇಲುರ್ ಬಜ್ಜವರುಂ ಧರ್ಮವೇಲುರ್ ಬಜ್ಜವರುಮೆ:ಗಿಯ್ದರ್ (ಕೋಶಾ.
೩೨-೦೯). [ಬಿಜ್ಜು + ವೇಲು]

ಬೆಜ್ಜುಗಿಯ (ಶ್ರೀ). (?): ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಂ ಗುಡಂ ಮುಂದಿಟ್ಟು
ಬೆಜ್ಜುಗಿಯ್ಳೆ ಕುತ್ತಂ ಪಂಡಿರೋಗಿವೆಲ್ಲದೆ ತೊಡಂ ಮುನ್ನಾವ ಕಥೆ
ಯೊಳಂ ಕೇಳೊಯೆಂ (ಕೋಶಾ. ೪-೦೯). [? + ಕಿಯ]

ಬೆಜ್ಜು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: ಉಪನ್ಯಾಸದ ವಿನ್ಯಾಸಂ ಬಲು
ಬೆತ್ತಸೆಯ ನೈಪಳುಪಾವುಡೊಳ್ ಪರ್ಜಿ ವಾಗ್ಗುಂಪದೊಳಾಳ
ಬೆಜ್ಜುನಿಟ್ಟಿನೆರಡುರಡಾಶ್ಚರ್ಯಮಂ ತಾಣ್ ನಂದಂ (ಕುಶಾ. ೨-೦೩).

ಬೆಜ್ಜಿ, ಬೆಜ್ಜು, ಬೆಜ್ಜಿ (ನಾ). ರಿ. ಸುತ್ತಮುತ್ತಿನ ಭೂಮಿಯ
ಮೇಲೆ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ: ಗಿರಿ; ಮಲೆ: "ಧರ
ಮದಿಶುಧರಮದಹಾರ್ಯಂ ನಗಂ . . . ಗೋತ್ರಮನಲು ಬೆಜ್ಜಿ
ನಾವಂ" (ಕುಶಾ. ೨೯-೦); ಅನ್ನೆ ಬನ್ನೆ ಬೆಜ್ಜಿದಾ ಮೊಡಾಯ್
(ಕುಶಾ. ೦೯೩೬ ೩೬-೨೯; ೩೭); ಬೆಜ್ಜಿದ ಮೇಗಣೆ ಪಾಯ್ಪರ್ ನರ್ಮಾರ
ಶೀಲರಂಗಂ ಮಯ್ಯಾ ಪ್ಪಾಯನಮಾಗಿ (ಕುಶಾ. ೦೦೪-೩); ಬಡಬೆಜ್ಜು
ಬಿಜ್ಜಿದೊಳ್ ಪೋಗಿ ತೊಬಲ್ಲು . . . ಮಾಡಲಾರ್ತನಿಲ್ಲಾಗಳೆ
ಕೋಪಮಂ ನನಗೆ ಸಂಚಿತಾರ್ಯಧನಂ ಧನಂಜಯಂ (ಕುಶಾ. ೬-೩೬);
ಬಿಜ್ಜಿದ ಮೇಲೊಂದು ಮನೆಯ ಮಾಡಿ ಮೈಗುಗಳಿಗಂಜಿದೊಡಂತಯ್ಯ
(ಕುಶಾ. ೩. ೪೩-೦೩); ಬಿಜ್ಜಿ ಕಲ್ಲು ಹೊತ್ತ ಹಾಗೆ (ಗಾಂ).
೨. (ಅಲಂ) ಕಪ್ಪಸಾಧ್ಯಮಾದುದು; ದುಸ್ತರವಾದುದು; ಮಡೆ
ಯಂಗುತ್ತಮವಿದ್ದ ಬಿಜ್ಜಿ ಕುರುಡಂಗಂ ಮಾರ್ಗವೇ ಬಿಜ್ಜಿ ಕೀಳು ಬಡವಂ
ಗಿಲ್ಲರ ವೈರ ಬಿಜ್ಜಿ (ಕೋಶಾ. ೩೩). ಬೆಜ್ಜು: ರಿ. "ಅಳಲೆ... ಅದ್ರಿ,
ಕುರುತಿ- ಈ ರಿಳ ಬಿಜ್ಜು" (ಕುಶಾ. ೨೬-೦೦); ಕರಮಾಜ್ಜಮಪ್ಪ

ಬೆಟ್ಟಗಳ ತುಂಗಕಂ ಸುವ ನರ್ಯಾಣಮಂ (೧೦೦. ೧-೨೨); ಬೆಟ್ಟ
ಗಲ್ಲುರ್ದಗುಡೆ (೧೦೦. ೧೦). ಬೆಟ್ಟ: ೧. ಶ್ರೀಮಾಸೇನವರ್ಧಮ
ಪ್ರಭಾವ ರಿಷಯರ್ಕಟ್ಟುಪ್ಪಿನಾ ಮೈದುರ್ ಶ್ರೀಸಣ್ಣದ್ವಳ ವೇಲ್ವ
ಸದ್ವಸುಯಸ್ತವ್ಯಾದೆ ನೋವ್ವ (೨೪. ೧೧. ೨೬-೨; ಸು. ೧೦೦).

ಬೆಟ್ಟಕಟ್ಟಿಯು=ಬಿರುಸಾದ ತಡೆ; ಕಠಿಣವಾದ ಅಡ್ಡಿ (?):
ಅಶುಭಕ್ಕೆ ಕಾಲಹರಣ ಎಂದು ದಿನಮಂ ನೂಕುವಂಜವೈನೆ ನಿನ್ನದೊಂದು
ವಯಂಬವನ ಬೆಟ್ಟಕಟ್ಟಿಯು[೧೦೦. ಬೆಟ್ಟಕಟ್ಟಿಯು] ಮಾತಿಗಿಂದನೆರೆ
ನೃಪತಿ ನಾನಾವ ತಟದಿಂ ವಿಚಾರಿಸಲವರ್ಗೈತ್ತಿಲ್ಲ ಎನೆ (೨೪. ೨೨. ೨-೨೦).
ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯ್, ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯ್ - ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಿಡುವ ನೆಲ್ಲಿ
ಕಾಯಿ; ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಮಲಕ: ಗಟ್ಟಿದುಪ್ಪು ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿ
ಕಾಯ್ ಸುಪ್ರಯೋಗಿಸಿಂತ ಸುಗುಣವಿರುವಿಗೆ ಕಪ್ಪುರಗಂಧ ಸೇರಿದಳು
(೨೦೦. ೧೦-೧೨); ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯ್ ಸಮುದ್ರದ ಉಪ್ಪು ಎತ್ತನೆಂದತ್ತ
ಸಂಪಂಧವಯ್ಯ (೨೦೦. ೧೦-೧೨); ಫಟ್ಟದ ಉಪ್ಪು, ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯ್
(೧೦೦). [ದೇ. ೧ ತಮಿ. ವಿಜಯ್, ಮೂರ್ತಿ; ಕೊಡ. ಬೆಟ್ಟ; ಪ್ರಾಕುತ-
ವಿಜ್, ಬುಟ್ಟ]

ಬೆಟ್ಟಕುಂಬಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುಂಬಳ: "ಕೊಪ್ಪಾಂಡಕ:
... ನೆಲಕುಂಬಳ, ಬೆಟ್ಟಕುಂಬಳ, ಕಿಂಕುಂಬಳ-೬ ಜಾತಿಗಳಿಗೂ ಹೆಸರು
ಗಳು" (೨೦೦. ೧೨೨). [ಬೆಟ್ಟ+ಕುಂಬಳ]

ಬೆಟ್ಟಗದಲು. ಬೆಟ್ಟಗದಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿ:
"ವೃಷಭೋಮತಃ-ಬೆಟ್ಟಗದಲು" (೨೦೦. ೧೨೨). ಬೆಟ್ಟಗದಲು:
"ಬಿರೇರಯು-ಎಯ್ಯಮೈಗ, ಬೆಟ್ಟಗದಲು, ಸರ್ಪ" (೨೦೦. ೧೨೨). [?]

ಬೆಟ್ಟಗದಲು 'ಬೆಟ್ಟಗದಲು' ನೊಲ.
ಬೆಟ್ಟಗೋರಜಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಜಾತಿಹೆಸರು, ಬೆಟ್ಟ
ಗೋರಜಲು, ಹಿರೇಮದ್ದು ... ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ. ಉದರ
ರೋಗಗಳಿಗೆ: ... ಗುಣ ಹೊಂದಿರುವ (೨೦೦. ೧೨೨).

[ಬೆಟ್ಟ + ಗೋರಜಲು]

ಬೆಟ್ಟಗೋರಜೆ (ನಾ). ದರ್ಭತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆರುವ
ಕೋರಜೆ; ಗಿರಿದರ್ಭ: ಈ 'ದರ್ಭತ್ರಯ'ವನ್ನು 'ಬೆಟ್ಟಗೋರಜೆ',
'ಕಡಲಗೋರಜೆ', 'ಪಳಗೋರಜೆ' ಅಥವಾ 'ಸಲಕೋರಜೆ' ಎಂದು ಹೇಳು
ವರು (೧೦೦. ೧). [ಬೆಟ್ಟ + ಕೋರಜೆ]

ಬೆಟ್ಟಜೆ (ನಾ). ಪರ್ವತರಾಜನ ಮಗಳು; ಪಾರ್ವತಿ; ಗಿರಜೆ:
'ಬೆಟ್ಟಜೆವತಿ' ಪರಾ. [ಬೆಟ್ಟ+ಜೆ. / ೨ ಇಲ್ಲಿ 'ಗಿರಜಾ' ಎಂಬ
ಶಬ್ದದ ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಜಾ' ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರಿದೆ]

ಬೆಟ್ಟಜೆವತಿ (ನಾ). ಪಾರ್ವತಿಯ ಗಂಡ; ಈಶ್ವರ; ಗಿರಜಾವತಿ:
ಎಲೆ ಮಹಿಯ ನೀರ ಸುಟ್ಟ ಬೂದಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ಗುಡ್ಡಾಟ
ಕೊಳಗಾವವರ ಕಡೆಮೆಟ್ಟಿ ಬಿಟ್ಟುಪ್ಪನೆ ಬೆಟ್ಟಜೆವತಿ (೨೦೦. ೧೦-೧೦).

[ಬೆಟ್ಟಜೆ + ವತಿ]

ಬೆಟ್ಟಣುಗಿ (ನಾ). =ಬೆಟ್ಟಜೆ: ಬೆಟ್ಟಣುಗಿಯುಗಳೆದ ಪುಣಿ ... ತಾರಕ
ನರವ ಮೊಟ್ಟೆ ಕೂಡಿ ಮುಪ್ಪುರಿಯಾಳುತನ ಸೋಂಕೆ (೨೦೦. ೧-೨೨):
ಬೆಟ್ಟಣುಗಿಯುಖಯುಗಳಾ ಬಿಸರ.ಹುಗಳಿಗೆ ನೋಸಲ್ ಸಾರ್ಜ ವಂದಿಸಲು
(೨೦೦. ೨೨-೨೨). [ಬೆಟ್ಟ + ಣುಗಿ (<ಆಣುಂ)]

ಬೆಟ್ಟಣುಗಿಯೆಣಿಯ (ನಾ). =ಬೆಟ್ಟಜೆವತಿ: ತುಂದಿಬರವವನ ಬೆಟ್ಟಣು
ಗಿಯೆಣಿಯ ಪೊರೆ ನಂದಿವಂ ಭೋಗವಲ್ಲ (೨೦೦. ೧-೨೦).

[ಬೆಟ್ಟಣುಗಿ + ಎಣಿಯ]

ಬೆಟ್ಟದಾವರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂವು; ಕೊಸಗು: "ಕೊಸ
ಗುಂದಂ ಬೆಟ್ಟದಾವರೆಯೆಂದಂ ಕರ್ಣಕರಂ" (೨೦೦. ೨೦-೨೦): ಬೆಟ್ಟ

ದಾವ[೧೦೦. ಮು]ರೆಯ ಹೂವಂ ತಂದು ನೆಲರೋಣುಗಿಟ್ಟು ಜೋಣಂ
ಮಾಡಿಕೊಂಡು (೨೦೦. ೨-೨೦): ಬೆಟ್ಟದವವನೆಯೊರ್ವರೆಯಿಟ್ಟು
ಕಾಣಿಗೆ ಬೆಟ್ಟದಾವರೆಯ ತಂದಿತ್ತು (೨೦೦. ೨-೨೨).

[ಬೆಟ್ಟ+ತಾವರೆ (<ತಾಮರೆ)]

ಬೆಟ್ಟದುಡಿ (ನಾ). ಗಿರಿಯ ಶಿಖರ: ಬೆಟ್ಟದುಡುಗಳೆನಡೆ ಕಂಡರು ...
ನಡೆದು ಬಹು ವಾರ್ಧನ ಪತಾಕಿಯೆನು (೨೦೦. ೧೦-೨೨). [ಬೆಟ್ಟ+ತುಡಿ]
ಬೆಟ್ಟನೆ (ಅ). ೧. ಬಿರುಸಾಗಿ: ಒರಟಾಗಿ: ಅಜ್ಜಿದಂ ನೆಟ್ಟನೆ ಬೆಟ್ಟ
ನಿಂತು ನುಡಿದು ನೀಂ ಕಂದ ಪೋಗಿಂದೆ ಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲದತ್ತಾಗದೆ ಸೋಮವಂಶಂ
(೨೦೦. ೧-೨೨): ಎನ್ನ ಮಗಳಾದ ಸುತರ್ ನಿನಗೆ ಕಿಂಕರಕ್ಕುಮಂದು
ಬೆಟ್ಟನೆ ನುಡಿಯೆ (೨೦೦. ೧-೨೨ ೨). ೨. ರಭಸವಾಗಿ: ವೇಗವಾಗಿ:
'ಬೆಟ್ಟನೆಪೋಗು' ಪರಾ.

ಬೆಟ್ಟವೆಚ್ಚನೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಪಲವಂ ಪ್ರಲಾಪಿಸುತ್ತಂ ... ಅಡಿ
ಗಡಿಗಳ ಕಾಲ ಮೇಲೆ ಬೀಚ್ಚುದುಪುಪಂ ಬೆಟ್ಟವೆಚ್ಚನಿಂತು (೨೦೦. ೨೨-೨೨):
ದಲಕಂಠನಂದಂಕತಕಂಠಾಗಿ ಬೆಟ್ಟವೆಚ್ಚನೆ ಬೆಟ್ಟವೆಚ್ಚನುಸರ್ವವೆಚ್ಚನುಸರ್ವ
ವುದತ್ತ ಕಾರಗು (೨೦೦. ೨೨-೨೨).

[ಬೆಟ್ಟ+ (<ಬೆಟ್ಟಕು) + -ಚ್ಚನೆ]

ಬೆಟ್ಟನೆಲ್ಲಿ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಿಡುವ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ: ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಅಮಲಕ: ಬಾಳೆಹೂವು ... ಪುಕ್ಕಂಪುರಜೆಯ ಸೊಪ್ಪು. ಬೆಟ್ಟನೆಲ್ಲಿ
ಸೊಪ್ಪು. ಈ ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ. . . ಪುಟವಿಟ್ಟು
ತೆಗೆದು ಆ ಸೊಪ್ಪುಗಳ ರಸ ಹಿಂಡಿಕೊಂಡು ಜೇನುತುಪ್ಪವೆರೆಸಿ ಕುದಿಯ
ಕೊಡೆ ಶಿಶುಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಾಕಸಾರ ಹರ (೨೦೦. ೧. ೨೨೨).

[ಬೆಟ್ಟ + ನೆಲ್ಲಿ]

ಬೆಟ್ಟನೆಪೋಗು (ಕ್ರಿ). ರಭಸವಾಗಿ ಹೋಗು; ವೇಗವಾಗಿ ಸಾಗು:
ತೊಟ್ಟನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬೆಟ್ಟನೆಪೋಗಿ ಹನ್ನೆ ಯ್ಯಂ ಬೇಗಮಾಡುಗಿಕೊಂಡು
ಇದು ನಿಮಗನಿತು ಪೈತ್ತಿಕಪ್ರದಮಾದೊಡಮಿಂತೆನಲಕ್ಕುಮೆ ಎನೆ (೨೦೦.
೧-೨೨ ೨). [ಬೆಟ್ಟನೆ + ಪೋಗು (<ಪೋಗು)]

ಬೆಟ್ಟಬೂರುಗ (ನಾ). ಬೂರುಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ: "ರೋಜನೆ,
ಕೂಟಪಾಲ್ಕು-೨ ಕಿಚ್ಚನೆ ಎಲವದ ಹೆಸರು, ಬೆಟ್ಟಬೂರುಗ, ಕಿಪ್ಪ
ಬೂರುಗ" (೨೦೦. ೨೨೨) [ಬೆಟ್ಟ + ಬೂರುಗ (<ಬೂರು)]

ಬೆಟ್ಟಬೇಸಗೆ 'ಬೇಸಗೆ' ಪರಾ.

ಬೆಟ್ಟಮಲ್ಲಿಗೆ (ನಾ). ಮಲ್ಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ಗಿರಿಮಲ್ಲಿಗೆ:
ಕೊಡುಗೆ: "ಕುಟಪ, ಕಲ್ಪ, ವತ್ಸಕ, ಗಿರಿಮಲ್ಲಿಗೆ-ಕೊಡುಗಿನ
ಹುರುಗಳು, ಬೆಟ್ಟಮಲ್ಲಿಗೆ ವಿಶೇಷಗಳು" (೨೦೦. ೨೨೨); ಬೆಟ್ಟಮಲ್ಲಿಗೆಯ
ಹೊಚ್ಚಹೂವಿನೊಡೆ ಕಾಲ ನೀರ ನೀಡಿ (೨೦೦. ೨-೨೨); ಬೆಟ್ಟಮಲ್ಲಿಗೆ
ಗಿಡೆ ಹೂವಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದೆ (೨೦೦. ೧೧. ೧೨೨).

[ಬೆಟ್ಟ + ಮಲ್ಲಿಗೆ]

ಬೆಟ್ಟವಕ್ಕಿ (ನಾ). ಮಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಹಕ್ಕಿ: ಮುತ್ತು ಹುಟ್ಟುವ
ಕಡೆ ಬೆಟ್ಟವಕ್ಕಿಗಳ ಗೂಡೆಗಳೆನಲು ತೊಟ್ಟಿಲ್ ... ಮಹಾರ್ಜವಂ
(೨೦೦. ೨೨. ೨-೨೨). [ಬೆಟ್ಟ + ವಕ್ಕಿ]

ಬೆಟ್ಟವಗೆಯ. ಬೆಟ್ಟವಗೆಯ (ನಾ). ಮಲೆಯ ಶತ್ರು: ಇಂದ್ರ:
"ಬೆಟ್ಟವಗೆಯನೆಲ್ಲೆ ... ಅಮರೇಂದ್ರಸುಧಾನಮಕ್ಕು" (೨೦೦. ೨೨).
ಬೆಟ್ಟವಗೆಯ: "ಬರಿದಲಾಣ್ಣ ... ಸೂಸಿಗಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟವಗೆಯನೆಲ್ಲೆ
ಸುರಪತಿ ನಾಪುಮಕ್ಕು" (೨೦೦. ೧೦); ಬೆಟ್ಟವಗೆಯಂ ಪುಯಿನ್ನಿ
ಕುಳಿಸದೆ ಕಡಿವಿಂದಂಪೊಪ್ಪುವಪ್ಪವಳೆನ ಗಂಡಕ್ಕಲಿದಿಂ (೨೦೦. ೨೨-೨೨).
'ಅದ್ರಿಶತ್ರು' ಪರಾ. [ಬೆಟ್ಟ+ವಗೆಯ]

ಬೆಟ್ಟವಳಿ (ನಾ). ಮಲೆಯ ಹತ್ತಿರ, ಸಮೀಪ: ಕಡೆದ ಕಂಗಳ

ಬೆಟ್ಟವಳಿಯ ಗುಂಡುಗಳೊಳಗೆ ಮಡಿದ ಕುದುರೆಗಳ ಪೊದೆಗಲ್ಲ ಪೊರಂ
ಗಳೊಳಗೆ . . . ದಡದ ಕುದುರೆವಾಹು ಪರಿಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೩).

[ಬೆಟ್ಟ + ಬಣ್ಣ (<ಬಟ್ಟ)]

ಬೆಟ್ಟವಾಟೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಳೆ : "ಗುರುರಂಭಾ-ಬೆಟ್ಟ
ವಾಟೆ" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨). [ಬೆಟ್ಟ + ವಾಟೆ]

ಬೆಟ್ಟವೇಸಗೆ 'ಬೇಸಗೆ' ಪರಾ.

ಬೆಟ್ಟಸಣ್ಣ (ನಾ). ಪರ್ವತದ ಕಲ್ಲು; ಬಂಡೆ; ಏಕೆ ನಾನೆ' ಈಗಲೂ
ನನ್ನ ನೀ ಬೆಟ್ಟಸಣ್ಣಯತ್ತರಣೆ ತೂರಿಸುತೊಳೆಬಾರದಯೆ' (ಕೃಷ್ಣ.
೨೨-೨೩). [ಬೆಟ್ಟ + ಸಣ್ಣ]

ಬೆಟ್ಟಸಾಲು (ನಾ). ಪರ್ವತಗಳ ಪಂಕ್ತಿ; ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ: ಈ
ಬೆಟ್ಟಸಾಲು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿ ಛೋಟಾನಾಗಪುರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ
ಹೋಗುತ್ತವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩). [ಬೆಟ್ಟ + ಸಾಲು (< ಸಾರ್)]

ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆ (ನಾ). ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ; ಮರನಾಡು: ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳ
ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಯ ಕಾಡುಪ್ರದೇಶ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩). [ಬೆಟ್ಟ + ಸೀಮೆ]

ಬೆಟ್ಟ 'ಭೇಟಿ' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟ (ನಾ). (?) : ಗಗನವಾರಣಗಳನ್ನೆದೊಗಮಿಗಿದೊ . . .
ಸೋಗಿನಲಿ ಹಾರಾಡಿದೊಳೆ ಜಗದ ಕಂಗಳಿಗಿಟ್ಟ ಬೆಟ್ಟದೊ ಹಗಲು ಫುಟ್ಟಿ
ಬಿಟ್ಟ ಮನೆಯೋ ಎನಿಸಿತೊಳೆತಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೩); "ಕಾಡಿಗೆ"
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೩:೪). [?]

ಬೆಟ್ಟತು. ಬೆಟ್ಟತ್ತ (ನಾ). ೧. ಬಿರುಸಾದುದು : ಗಟ್ಟಿಯಾದುದು :
"ಬಿಟ್ಟವೆಂದು ಬೆಟ್ಟತು" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೨೪); ಬೆಟ್ಟತು ನಾಡೆಯುಂ
ಮಾಳುಬಿಟ್ಟವುತಳಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪); ಕರ್ದನ್ನಳ್ ಮುಳ್ಳನ್ನಳ್ ಮೆಲ್ಲಿ
ತ್ತಿದು ಬೆಟ್ಟತನ್ನಳ್ (ಗಾಳ. ೨-೨೨). ೨. ಕಠಿಣವಾದುದು :
ಕಠೋರವಾದುದು : ತನಿಮೊಲವು ನೋಡಿ ಬೆಟ್ಟತೆಂದೆಂಬುತಂ
ನೆನದಂ ಮನಂ ಕಠಿಣವೆಂದು ಮತ್ತಂಜುತಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩. ೨೨-೨೩);
ಮೂರಿಯು ಹೃದಯ ಬೆಟ್ಟತೆನುತ್ತು ಛಲಗುಣ ತೂಗಿದನು ತಿರವ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೪). ೩. ಗಾತ್ರವಾದುದು; ದಪ್ಪವಾದುದು :
ಮಳೆರೊಟ್ಟಲಂತೆ ಬೆಟ್ಟತನ್ನ ಪೊದವಾಣುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೩).
೪. ಕರ್ಕಶವಾದುದು : ಸಮಂತು ಚಾರಾತ್ರತಮಾದ ಜುಜುಮುಂಗಿ
ಕ್ಕತ ಪದಲಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟತನಿವ ಕುಳನುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪). ೫. ಉಗ್ರ
ವಾದುದು; ಘೋರವಾದುದು : ಸಿಟ್ಟಿನೆನುಗ ಕೊಟ್ಟ ಮಹಾ
ಪದಕಂ ಕರಂ ಬೆಟ್ಟತನ್ನ ಪೊದವಾದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪-೨೫). ೬. ಕಪ್ಪು
ಕರವಾದುದು : ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದುದು : ಕಾಲಂ ಬರಿಯವು ನಡೆಯಲ್
ಬೆಟ್ಟತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪); ಅರಸರೋಲನಂ ಲೇಸು ಕಾಳಗಂ ಬೆಟ್ಟತಂ
ಬಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೪); ಇಂದು ನೀನಾ ಪಾಂಡುಪುತ್ರನಂದಗಿದಿಸದೆ
ಬಿಟ್ಟಯಾದೊಡೆ ಮುಂದೆ ಬೆಟ್ಟತು ರಾಜಕಾರಿಯವೆಂದನಾ ಶಕನಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫). ಬೆಟ್ಟತ್ತು : ೧. "ಪರುಷಂ, ಅಸ್ತಿಗ್ಧಂ—೨
ಬೆಟ್ಟತ್ತು" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪-೨೫); ಬಿಸಿದಂ ಬೆಟ್ಟತ್ತುಮುಸಿದಂ ತೀರ್ಥ
ಪ್ರದೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫); ಕಳಾಧರೆ ಮನಮದುವಾದ ಒಲಂ ಬೆಟ್ಟತ್ತುಂ
ಬಂತಿರಗಲೆ ಪೂತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫). 'ಕಡುವೆಟ್ಟತ್ತು' ಪರಾ.

ಬೆಟ್ಟತಾಗು. ಬೆಟ್ಟತ್ತಾಗು = ೧. ಬಿರುಸಾಗು : ಕಠಿಣವಾಗು :
ಒರಟಾಗು : ಒಳಗಂ ಭೇದಿಸದನ್ನಂ ಚಳುಬಿದ್ದಿಗೆ ಪೊಟಗು ಬೆಟ್ಟತಾಗುಕಂ
. . . ಪಿನಪಪನಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫); ಬೆಟ್ಟತ್ತುವ ಪುರುಕಂ ಮಲ್ಲಾಡಿ
ಯಂದೊರೆಯ ಸೌಕಮಾರ್ಯವೆನುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪-೨೫). ೨. ಕರ್ಕಶ
ವಾಗು : ಅವಳ ಬೆಟ್ಟತನ್ನ ಬಿಟ್ಟಮೊಲೆಯಿಟ್ಟಿದೆಯೊ ತೊಟ್ಟನೆ
ಸಿಕ್ಕಿದ ಕಣ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೫). ೩. ಬಲವಾಗು; ದೃಢವಾಗು : ಚಕಾರಂ

ಪಟ್ಟುವ ತಾಗಮಂ ಬೆಟ್ಟತ್ತಾಗುಚ್ಚುರಿಸೆ ಜುಜು ಪಟ್ಟುಗುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪
೨೫). ೪. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗು; ಉಗ್ರವಾಗು : ಅತಿ ಬೆಟ್ಟತ್ತುವ ಬಾಯ
ಕುತ್ತವೆಂದು ಹೊಟ್ಟೆಯಂ ಹೊನೆದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫). ಬೆಟ್ಟದ =
ಕಠಿಣವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು; ಕ್ರೂರಿ : ಬೆಟ್ಟದನಾಗಿ ತಾನೆ ವಿಧಿ
ಕೊಂದವನಾಗೆ ಸಾಯದಿದೊಡಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪); ದಿಟ್ಟತನದೊಳ್ಳುರ
ನಾಯಿಟ್ಟುವ ಬೆಟ್ಟದ ಮೋಹಾಸುರನ ಬೆಟ್ಟಣವೊಡ ಮುಟ್ಟಮರದ
ಮೆಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿಯಾದೆ ಮಾಳೆನಂದ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫).

[ರೇ. ೩ ತಮಿ. ಬೆಟ್ಟತು, ಮೆಟ್ಟು; ಕೆಲಂ. ಬೆಟ್ಟ, ಬೆಟ್ಟದ, ಬೆಟ್ಟು]

ಬೆಟ್ಟತ್ತು 'ಬೆಟ್ಟತು' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟಜಿನಕ (ನಾ). (ಉಕ) (ಮಂಗಳಾರಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ)
ಅನೇಕ ಕಾಲುಗಳಳ್ಳ, ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳುವ, ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮಳು : ಕಪ್ಪುರಬೆಟ್ಟ; ಒನಕೆಬಂಡೆಮಳು : ಬಿಟ್ಟಜಿನಕವು
ಸಮಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪). [?]

ಬೆಟ್ಟರ್ (ಕ್ರಿ). ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರು : ಉಗ್ರವಾಗಿರು : ಬೆಟ್ಟಹ ಬಿಡೊಳ್
ಬೇಟೆಮು ನಟ್ಟದವೊಳೊಡ ಬರುತ ಬಳಿರಿದ ಬೇಡಂ ತುಟ್ಟಿಸಿ ನೀರಂ
ನೆಳಲಂ . . . ನೋಡುತಿರಲ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫).

[ಬೆಟ್ಟು (<ಬೆಟ್ಟತು) + ಇರ್,]

ಬೆಟ್ಟಸು (ಕ್ರಿ). ನಾಟಸು : ಹೊಡೆಯಿಸು : ಇಹಮಂಜಾಡಿಕುತ್ಸೇ
ಕಟ್ಟಿಸೆಯುಂ ಬರೆಯಿದ್ದೆಸೆಯುಮೊಳೊ ಬೆಟ್ಟಸೆಯುಂ (ಕೃಷ್ಣ.
೨೪-೨೫); ಹಿಂತಣ ಮುಂತಣ ಕಾಲ್ಕಳ್ಳಿ ಬಿಟ್ಟಿ ದೊಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫).
[ಬೆಟ್ಟು + ಇಸ್ತ]

ಬೆಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಡಿ; ಕತ್ತರಿಸು; ಸವರು: 'ಬೆಟ್ಟುಂಗಾಡು', 'ಬೆಟ್ಟು
ಗತ್ತಿ' ಪರಾ. ೨. (ಕ್ರಿ. ದೊಳ್ಳೆ. ಸುತ್ತಿಗೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ
ಮೊಳೆ. ದಸಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು) ಹೊಡೆ; ಬಡಿ : ಮಜ್ಜಾಟಂಗಳ
ಕರ್ಣವೆರಡುಂ ತೊಡೆಯುಮನುಳಿಯನೊಳೆ ಕೊಡಂತಿದೊಳ್ ಬಿಟ್ಟದಂ
ತತ್ತಮಿತ್ತಮುಚ್ಚೆ ಪೊಗಿಯುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫); ಧಾತ್ರಂ ಬಿಟ್ಟಂದೆಳ
ಮಜೆ ಬಿಟ್ಟದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮೊಳೆಗಳೆಸಲ್ ತೊಳಗಿ ಬೆಳೆದುವು ತಾರಗಿಳ್
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೪-೨೫); ಒಡೆದ ದೊಡತ್ತಿಗೆಗೆ ಕೀಲ್ಕನಡೆ ಬಿಟ್ಟದ ಗಾಲಿಗಟ್ಟನು
ತೊಡಸುತಿರಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫). ೩. ಇರಿ; ನಾಟುವಂತೆ ಮಾಡು:
"ಬೆಟ್ಟುಗಾಡಪ್ರವೇಶಿ, ಪರ್ವತೇ ಚ" (ಕೃಷ್ಣ); ಕಾಯ್ದ ಕರ್ಪೊನ್ನ
ಸೂಜುಗಳಂ ಬೆರಲೊಳ್ಳೊ ಬಿಟ್ಟವರುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫); ಕೀಲಂ
ಬಿಟ್ಟರ್ ಮರನಂ ಕಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪-೨೫); ವಂಗಳೊಪನ ಬಾಯೊಳೆ
ಬಿಟ್ಟದನು ಗಡೆಯನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪. ೨-೨೫). ೪. ನಾಟುವನ್ನು
ಮುದ್ದಿಸು: ಹೆಮ ರಜತಾದಿ ಕರ್ಪಾದಿಂ ಬಿಟ್ಟದ ನಾಟು—ಕಾರ್ಪಮಾ,
ಇರ್ಪಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨). ೫. ತಳ್ಳು; ದಬ್ಬು : ಗಿರಮಂ ದಾಸವರೊಡರ
ಬಿಗಿದು ಪಾರಾವಾರೊಳ್ ಬೆಟ್ಟದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೫). 'ಬೆಟ್ಟು'
ಪರಾ. [ರೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮೆಟ್ಟು; ಕುಳು. ಬಿಟ್ಟು; ಕೋತ. ಮು]

ಬೆಟ್ಟು 'ಬೆಟ್ಟ' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟು 'ಬೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟು 'ಬಿಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟುಂಗಾಡು. ಬೆಟ್ಟುಗಾಡು (ನಾ). ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿದು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ
ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶ—ಛೋಟು: ಬೆಟ್ಟುಂಗಾಡು, ಬೆಟ್ಟುಗಾಡು
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೪ ಕೃಷ್ಣ. ೨೪). ಬೆಟ್ಟುಗಾಡು : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು
ನೋಡಿ. 'ಬೆಟ್ಟುಗಡ್ಡೆ' ಪರಾ.

[ಬೆಟ್ಟು + ಕಾಡು. / ತಮಿ. ಮೆಟ್ಟುಕ್ಕಾಡು]

ಬೆಟ್ಟುಬೊಟೆ, ಬೆಟ್ಟುಪೊಟೆ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹರಿಯುವ

ಪ್ರವಾಹ. — ಹೊನಲು : ಬೆಟ್ಟಂ ಬೊಟ್ಟುಯಂಬುದು ಕೃತ್ಯಭದ್ರಯುಂ ಸಂದುದು (ಪು. ೪. ೧೦೦ ಕ್ರಮೇ). ಬೆಟ್ಟುಮೊಟ್ಟು : ಬೆಟ್ಟುಬೊಟ್ಟು. ಬೆಟ್ಟುಮೊಟ್ಟು (ಪು. ೪. ೧೦೦ ಕ್ರಮೇ).

[ಬೆಟ್ಟು (< ಬೆಟ್ಟು) + ಪೊಟ್ಟು]

ಬೆಟ್ಟುಕಟ್ಟು 'ಬೊಟ್ಟುಕಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟುಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಅತನ ತಮ್ಮ ಬೆಟ್ಟುಗ ತುಲು ಗಳೊಕ್ಕತ್ತು (೧೪. ೪೫. ೩೫೦. ೨೨-೨೩. ೧೫೩). [7]

ಬೆಟ್ಟುಗತ್ತಿ (ನಾ). (ಮರ ಮಂತ್ರಾಂಶವನ್ನೂ) ಕತ್ತರಿಸುವ ಜಾಳು. ಕತ್ತಿ. ಮತ್ತೂ ಮಂತ್ರಾಂಶ ಸಾಧನ. — ಉಪಕರಣ : ಬೆಟ್ಟುಗತ್ತಿಯಿಂದ ಮರದ ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಕಡಿ (೧೫೩).

[ಬೆಟ್ಟು + ಕತ್ತಿ / ತಮಿ. ಮೆಟ್ಟುಕತ್ತಿ]

ಬೆಟ್ಟುಗದ್ದೆ (ನಾ). ಮರಗಳನ್ನೂ ಕಡಿದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಣೆ ಮಾಡಿದ ಗದ್ದೆ : ಮನೆಗೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬೆಟ್ಟುಗದ್ದೆಗಳಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಬೆಟ್ಟುಗದ್ದೆಗಳನ್ನು ದಾಟರೆ ಕುರಿತಲಾಗಿಡಗಿಂದ ತುಂಬಿದ ಗುಡ್ಡಗಳು (೧೫೩. ೪). ಬೆಟ್ಟುಗದ್ದೆ — ಬೆಟ್ಟುಗದ್ದೆಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರುವುದು (೧೫೩೫. ೩). 'ಬೆಟ್ಟುಂಗಾದು' ಪರಾ. [ಬೆಟ್ಟು + ಗದ್ದೆ (< ಗದ್ದೆ)]

ಬೆಟ್ಟುಗಾದು 'ಬೆಟ್ಟುಂಗಾದು' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟುಗೂಟ (ನಾ). ನೆಡುವ ಗೂಟ : ಹೊನೆಯವ ಬೆಟ್ಟುಗತ್ತಿವರೆಯಂ ಸಮಕಟ್ಟುವ ಬೆಟ್ಟುಗೂಟಮಂ ಒಳವ ಪುಂಡಸಂಕಳದ ಬೆಟ್ಟಗಿಂದೆ ದಕ್ಕ ಪಕ್ಕಣ (೧೫೪೩. ೩-೪). [ಬೆಟ್ಟು + ಗೂಟ]

ಬೆಟ್ಟುಬ್ಬಸ (ನಾ). ತೀವ್ರವಾದ ಸಂಕಟ. — ಸಂಕಟ : ಬೆಟ್ಟುಬ್ಬಸ ದಿಂದ ಪಾಪಾಪರ ಮಮತ್ಯ ಸಂಪದವ್ಯವಸ್ಥೆ ಧಾನ್ಯ (೧೫೪೩. ೧೦೨-೧೦೪). [ಬೆಟ್ಟು (< ಬೆಟ್ಟು) + ಬ್ಬಸ]

ಬೆಟ್ಟುಮುರಿ 'ಬೊಟ್ಟುಮುರಿ' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟುಮೊರೆ (ನಾ). ಕರ್ಕಶವಾದ ಮೊರೆ : ಬಟ್ಟುಬಂದಿರಣಾಂತರಾ ಕಾಲಿಟ್ಟು ಮೃಗಮದಕರ್ಪರದ ಪುದಿಟ್ಟು ಹಂದನ ತುಂಬುವಿದರವನರ ನಗದೊಗಾ ಪಟ್ಟಿನಿಂಬೆಯೆಂದು ಕಲನೀರಿಟ್ಟು ಬರೆ ಪದಾಣ ಗುಡದಿರ ಬೆಟ್ಟುಮೊರೆ ಬಳಲವರನಿಬರ ಪುಟ್ಟುಮೆಯರು (೧೫೪೩. ೨-೩). [ಬೆಟ್ಟು (< ಬೆಟ್ಟು) + ಮೊರೆ]

ಬೆಟ್ಟುಮೊರೆ (ನಾ). (ಎರಡು ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಹೋಡಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಬಡಿಯುವ ಅಣೆ : ಬೆಟ್ಟುಮೊರೆಗಳ ದಾಣಿಗಳ ಬೆಟ್ಟುಮೊರೆಯವ ಮರುಕುತಂದದ . . . ಒಲು ಬೊಮ್ಮರೈ ಸರಿಯುಲವ ಸೀನಪೊಲು ಸಂಪ್ರದಾಸಿತಾ ದುರ್ಗ (೧೫೪೩. ೩-೩-೦೨).

[ಬೆಟ್ಟು + ಮೊರೆ]

ಬೆಟ್ಟುವಗಯ 'ಬೆಟ್ಟುವಗಯ' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟುಪೊಸಲ್ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹರಿಯುವ ಪ್ರವಾಹ. — ಹೊನಲು : ೪೪೩೪ ಬೆಟ್ಟುಪೊಸಲ್ ದೊಟ್ಟುನಿ ಪೊಗಿ ತಿಳಿನರ ನೀಂಟ (೧೫೪೩. ೧-೩). [ಬೆಟ್ಟು (< ಬೆಟ್ಟು) + ಪೊಸಲ್]

ಬೆಟ್ಟುಪೊಟ್ಟು 'ಬೆಟ್ಟುಬೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಟ್ಟು. ಬೆರಟಿ (ನಾ). ೧. ಬಿರುಸಾದುದು ; ಕಠಿಣವಾದುದು : ಬೆಟ್ಟಿಯ ಮಾತ ನಡಿಯಲು ಭಿನ್ನನಿಂತದನು (೧೫೪೩. ೧-೩). ೨. ಒರೆಟುತನ ; ಕಠಿನತೆ ; ಕಾಠಿಣ್ಯ : ಹಿಮವಂತ ತಾನೆಮ್ಮಯ ಒಳಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂ ಬಂದು ಕಾಣ್ಯನೊ ಬೆಟ್ಟಿಯ ಮುಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ (೧೫೪೩. ೩-೩). 'ಬೆಟ್ಟುತ' ಹೋ. ೩. ಕಠಿಣ ವ್ಯಕ್ತಿ : "ಕರ್ಕಶ ಕಟ್ಟದಂ ಕಠಿನ ಕಠೋರಂ ಏರು ಕರ ಬೆಟ್ಟಿಯವನಕ್ಕು" (೧೫೪೩. ೩-೩); ಲಟ್ಟಿಯರು ವಿಂಡರ ಬೆಟ್ಟದರು . . . ಮರಪ್ಪರಂದಿಯರು

(೧೫೪೩. ೧-೩). ಪಂಥದಿ ಮರಪ್ಪರವ ದಿಟ್ಟಿಯರ್ (೧೫೪೩. ೩) ಬೆಟ್ಟಿಯರ್ ನೈಯರ್ ದಿಟ್ಟಿಯರು (೧೫೪೩. ೩-೩). ೪. ಗಟ್ಟಿಯಾದ, ಹಸನ್ಮುಖನಾದ ಕಡಮೆವರ್ತಿಯ ಅಡಕೆ ; ಕರ್ಕಶತೆ : ಶೀವರಿದ್ವ ಕದರಡಕೆ ಬರಿಯ ಬೆಟ್ಟು. ಗೋಟು ಎಂದು ಕಂಡುಬಂದದ್ದರಿಂದ (ಪು. ೪. ೧೦೦) : ಕೋಟದಲ್ಲಿ ಎತ್ತು ಅಡಕೆ ಬೆರಿದದೆ. ಬೆಟ್ಟಿಯತ್ತು — ಹಸ ಎತ್ತು (೧೫೪೩. ೨೪೪) : ಬತ್ತ ಮನೆಗೆ ಬಾರದೆ ಹೋದರೂ ಬೆಟ್ಟಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕ್ರಿಯೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಬದುಕಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ (೧೫೪೩. ೩). (ಗು). ೫. ಮಧ್ಯಮದರ್ಜೆಯ ; ಕಡಮೆ ದರ್ಜೆಯ : 'ಬೆಟ್ಟುಚಿನ್ನ' ಪರಾ. ಬೆರಟಿ : ೬. ಸಾಧಾರಣ ವಾದುದು ; ಕಡಮೆ ದರ್ಜೆಯದು : ಎಷ್ಟೋ ಕಸ ; ಅದರ ಮರಗೆ ಅದ್ದಿ ಇಲ್ಲಿ ಇಂತಾ ರಸ. ಎಷ್ಟೋ ಒರಟು. ಎಷ್ಟೋ ಬೆರಟಿ ; ನಡುವೆ ಅಲ್ಪ ಸೂರ್ಯ ಹಸ (೧೫೪೩. ೩-೩).

ಬೆಟ್ಟಿ ನಡು — ಬಲಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡು ; ಕಠಿಣವಾಗಿ ವರ್ತಿಸು : ನಟ್ಟಿಯ ತೆಗೆದೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿದೆಯೆಂದಾಗ ಬಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಕೈಯ ನೀಡೆ ಬೆಟ್ಟಿ ಮಾಡದೆ ಕೈಯನವರೊತ್ತಲರಸನ ಬೆಟ್ಟಿದ್ದು ದಿವಸ ಸಡಿಲದೆ ನೋಡಿ ಗುಡದಾಗಮೊಟ್ಟಿ ತೆಗೆದದ್ದು ಭೂವರನುಸುರೆ (೧೫೪೩. ೪೪-೦೦೨).

[ಬೆಟ್ಟು + ತಮಿ. ಬೆಟ್ಟು, ಬೆಟ್ಟು ; ತುಳು. ಬೆಟ್ಟ]

ಬೆಟ್ಟಿಗಾಣಿಸು (ಕ್ರಿ). ಕಾಠಿಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸು : ಬೆಟ್ಟಿಗಾಣಿಸಲೇಕೆ ಹಿಮವಂತದೇವನು ಕಟ್ಟುಗ್ರವನಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ (೧೫೪೩. ೩-೩).

[ಬೆಟ್ಟು + ಕಾಣಿಸು]

ಬೆಟ್ಟಿಚಿನ್ನ (ನಾ). ಕಡಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಚಿನ್ನ : ಅಶುದ್ಧವಾದ ಬಂಗಾರ ; ಕೀಳರೋಹಗಳು ಬೆರತ ಚಿನ್ನ : ಬೆಟ್ಟಿಚಿನ್ನವಾದರೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೆ ಲಗದೇ ? (೧೫೪). [ಬೆಟ್ಟು + ಚಿನ್ನ]

ಬೆಟ್ಟಿನುಡಿ (ನಾ). ಕಠಿಣವಾದ ಮಾತು ; ಕಠೋರವಾದ ನುಡಿ : ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮಾತಂಗೆ ಸವಿಸುಯಿಂದಿವನೆಂದು ಅವ ರೊಳು ಬೆಟ್ಟಿನುಡಿಯ ನುಡಿದಾ ಭೂಧವನು ಕಳುಹಲವರಯ್ (೧೫೪೩. ೨-೨). [ಬೆಟ್ಟು + ನುಡಿ]

ಬೆಟ್ಟಿಬಂಗಾರ (ನಾ). = ಬೆಟ್ಟಿಚಿನ್ನ : ಒರೇ ಹಟ್ಟಿದರೆ ಬರೀ ಬೆಟ್ಟಿ ಬಂಗಾರದ್ದಾಗಿ ಕಾಣದೆ (ಪು. ೪. ೧೦೦). [ಬೆಟ್ಟು + ಬಂಗಾರ]

ಬೆಟ್ಟೀಣ್ಣು (ಕ್ರಿ). ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಹತ್ತು : ತನ್ನೊಲ್ಲದನು ಕರದಳ್ಳ ಬೆಟ್ಟೀಣ್ಣು ಮಿಟ್ಟುಗರವಂತಿಗಲ್ (೧೫೪೩. ೩-೩) ; ಅಸಮಗ್ರಸ್ಥಿತಿ ಕಾತ್ರಿಯೋಗಿ ಭರದಿಂ ಬೆಟ್ಟೀಣ್ಣುಯುಂ ಮತ್ತೆ ಪೂಜಿಸುಮಲ್ (೧೫೪೩. ೪-೪) ; ಬೆಟ್ಟೀಣ್ಣು ಮೃತ್ಯುಮಂ ಕರದುಕೊಂಡಂ ಪಾಪಿ (೧೫೪೩. ೫-೪೫-೨೨). [ಬೆಟ್ಟು (< ಬೆಟ್ಟು) + ಣ್ಣು (< ಣ್ಣು)]

ಬೆಟ್ಟೀಣ್ಣು 'ಬೆಟ್ಟೀಣ್ಣು' ನೋ.

ಬೆಡಂಗ. ಬೆಡಗ (ನಾ). ೧. ಚೆಲುವ ; ರೂಪವಂತ : ಕನಾದಿತ್ಯಂ ಪದ್ಮಾಣಾಂಕಾರಂ x ಬದ ಬೆಡಂಗಂ ಪುದಿದು ತಪ್ಪದಂ (೧೫೪೩. ೨೧-೩. ೨೨-೩. ೧೫೪) ; ತೆರೋಳ್ ನೀನೆ ಬೆಡಂಗನ್ನೆ ಪನಿಗೋಳ್ ನೀಂ ಪೀಣನ್ನೆ (೧೫೪೩. ೧೦-೧೩) ; ಎನುಂ ತಾನೆಂ ಪರಿಯೊಡಿಯೊ ತಪದ ಬೆಡಂಗಂ ಗುಣವಾತಕುಂಟಂ (೧೫೪೩. ೧-೨೩). ಬೆಡಗ್. ೨. ಚೆತುರ ; ನಿಪುಣ : "ಬೆಡಗನೆಂದರೆ ಚಮರಂ" (೧೫೪೩. ೧೦). ೩. ವಿಲಾಸಿ ; ಒನ್ನಪ್ಪ ಗಾರ : (೪). [ಬೆಡಂಗು + ಅ.]

ಬೆಡಂಗಡರ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಚೆಲುವನ್ನು ಹೊಂದು ; ಸುಂದರವಾಗು : ಏಂ ಬೆಡಂಗಡರ್‌ರೋ ರುಚಿಮದ್ದಿ ಚೆಲ್ಲತಾಗಿಯರ್ (೧೫೪೩. ೩-೨೫).

೨. ಅಸ್ವರ್ಯವುಟಾಗು ; ಬೆರಗಾಗು ; ಹೊಂಗೆ ಶಕ್ತಮೇತನಾಗಿ ಬೆಡಂಗಡರಿ ಮಾಹೇಶ್ವರರ ಮತ್ತಂಗಳು ರಜಪಾದಿಯಿಂದ ಪೊತ್ತು ನಡೆವತ್ತ (೧೫೪೩. ೨೦-೨). [ಬೆಡಂಗು + ಅಡರ್]

ಬೆಡಗಿ. ಬೆಡಗಿ (ನಾ). ರಿ. ಚೆಲುವೆ; ಸುಂದರಿ; ನಿಡಿಯಲಗಣ್ಣು
ಬೆಡಗಿಯುಳ್ಳವಳೆಂಬ ನಡೆ ನೋಡಿ ಪೋಗಲಾಟದ ತಡೆಯ ಪಗರ್
ಒರೆಯುವಷ್ಟೆವಾ ಪುರವರದೊಳ್ (೧೫೫. ೦೬ ೩೩೪); ಬೆಡಗುವ
ಲಾವಣ್ಯಮನೆಯ ಬಿದರ್ . . . ಎಡುಗಣ್ಣು ಬೆಡಗಿಯರ್ ಕೋಮಲ
ಯರ್ (೧೫೬. ೧-೦೫). ೨. ಒಯ್ಯಾರಿ; ಬೆಡಗುಗಾತಿ; ಜಡಗ
ಬೆಡಗಿ ಭೂತದ ಫಾಲರೋಚನೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಭದ್ರಾಂಗಿ (೧೫೭.
೧-೦೬ ೪); ಬೇಟದ ಬೆಡಗಿಯವಾಳುಳಯ ಕುಸುಮಮಂ . . . ತಿಲಾದರ್
(೧೫೮. ೧-೧೧). ಬೆಡಗಿ: 'ರಿ. ಕಡಬೆಡಗಿ ಪೋಲರಂದು ಪೋಗುನು
ಒಡಿಯ (೧೫೯. ೨-೧). ೩. ಕರದಿರೋ ರಂಗ ಬೆಡಗಿಯ (೧೬೦. ೦೫);
ಬಂದಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಪ್ರತಿ . . . ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಕಾಲೇಜು ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತಿದ್ದ
ಬೆಡಗಿಯರೂ ಅಗಿದ್ದರು (೧೬೧. ೦೫). [ಬೆಡಗ + ಇ]

ಬೆಡಗು. ಬೆಡಗು (ನಾ). ರಿ. ಅಂದ; ಸೊಬಗು; ಸೊಗಸಂ:
"ಬೆಡಗುಡು ಮಹೋಪದೇಶ" (೧೬೨. ೬೧-೧೨೧); ಎಮ್ಮ ಕೆಲಂಗಲೋ
ಮಹಾಯುತಿರ್ದವು; ಶ್ರುತಿಪುರಸ್ಕೃತವಂ ತಮ್ಮ ಬೆಡಗಂ (೧೬೩. ೧೬
೩೩೪); ಪೊಲ ಬೆಡಗಂ ಮೆಟ್ಟಿ ಮೆಟ್ಟಿ ನೋಡಿ (೧೬೪. ೧-೦೦ ೫೧). ೨. ಒಯ್ಯಾರ; ವಿರಾಸ; ಒನಪು; ಜವ್ವನದ ವಿರಾಸ
ಬಂದದ ಬೆಡಗಿನ ಪಂದಿರೆ ಪಂದಿರಾಯಾ (೧೬೫. ೧-೦೫); ಮಧ್ಯಂ
ಬೆಡಗಿನಿಂ ಬಳ್ಳಿ ಮುಡಿ ಪುಗಳಂ ಕೆಡಲೆ (೧೬೬. ೨-೦೦). ೩. ಶಿವಿ;
ಗತ್ತ; ದಂಡೆಯಂ ನಿಟ್ಟುವ ಕೈ ನಡೆದ ಗದೆಯಂ ಬಸುತ ಬೆಡಗಂ
ರಂಜಿತು ಭೀಮ ದುರ್ಯೋಧನರಾ (೧೬೭. ೧-೧); ನುಡಿದ
ಬೆಡಗು ನೋಡುವ ಪರಾಕ್ರಮ ಮೂಡುವ ಸುಹೃದೋಕ್ತಿ . . .
ಬಳ್ಳಿ ಸಲಕವಲ್ಕಿ (೧೬೮. ೧೨-೧. ೫೬-೨೧; ೧೬೯). ೪. ನೈವೇದ್ಯ;
ಕೌಶಲ್ಯ; ಮೊದಲೋ ಕಲ್ಪಂಗಳ್ಳದ ಪದದೊಳ್ ಹಾಂ ಬೆಡಗು
ಮಕ್ಕಮ ಕೈಯೋ (೧೭೦. ೦-೧); ಪುನ ದೇಸೆಯಂ ಬೆಡಗಂ
ಬಾಳುಟ್ಟಿಯಪರ್ವದ್ವಯಂ ಬಗೆವರೊ ಧಾವಿಸುವರೊ ಸಾರಣೆಯಂತಿರೆ
ಕಸುಮಂ ಕುಡಿವರ್ ಕೆಲರ್ ಮಹಾಪುರುಷರ್ (೧೭೧. ೦-೧೦); ಅಸುತ
ದೇಸಿ ಪುನನ ಮಹೋನ್ನತಿವತ್ತ ಬೆಡಗು . . . ಶೋಭನೆ ನೆಲಸಿರ್
ಧಾರಿನ ಮನಗೊಳಿ ಮಕ್ಕುತಿಯೋರಂತರಂ (೧೭೨. ೦-೧೧). ೫.
ಚಮತ್ಕಾರ; ಚೂಪುರ್; ಬೆಡಗು(೧೭೩. ಬೆಡಗು) ಬೇರ್ಪಡು
ತೆಂ ನುಡಿನೆ ಮುಳ್ಳೆ ವರೆ ಪೊ ನುಡಿದಂ ಅರ್ಥಮದೊಂದು ತೆಂ
(೧೭೪. ೨-೧೧); ಸಂಗರದೋರಳು ರೋಕದರೂಗಲೆ ಸಮಾಂಗಮಂ
ಕೊಂಬಿ ನಿನ್ನಂ ನುಡಿಯ ತೊಡಕಿನ ಬೆಡಗಿನಿಂ ಸೋಲಿಸಿ (೧೭೫.
೦೦-೦೬). ೬. [ಸಂಗೀತ] ಹಾಡುವ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಕ್ರಮ (?);
ಭಜನೆ ಬೆಡಗು ಕಾಳು ಖಚರಂ ಗಮಕಂ . . . ಪೊಣೆ ಕಳೆಯಂಬವಂ
ಮೆಚ್ಚಿದು ಬಾಟಿದಂ ಮುರವೈರಿ ಮಸಮಂ (೧೭೬. ೨-೧). ಬೆಡಗು;
ರಿ. "ಬೆಡಗಿನ ರಮ್ಯಂ" (೧೭೭. ೦೧೦); ಪೊದಲ್ವೆಗುರ್ ಶುಕ್ರಿದದ
ಬೆಡಗಿಗೆ ಭಂಗಮಂ ಸಂಗೀತ (೧೭೮. ೨-೧೬); ಬೆಡಗಿನ ತುಂಬು
ಜವ್ವನೆ ಪಾಲ್ಕುವಾರನೆ ಮಂದಳೊಲುವಿದ (೧೭೯. ೨-೧೧). ೨.
ಅಕ್ಕುಟು ಬೆಡಗು ಬಿನ್ನಾಣವೆಂಬುದೇನೋ (೧೮೦. ೨೨); ಬಿಟ್ಟ
ಮುಡಿಯ ಬೆಡಗಿನ ಪುಡಿ ನೋಟದ . . . ದಿಟ್ಟಿಯರಿತಿಕಿಹರ್ದಿ
(೧೮೧. ೨-೦೦೧); ಬಾಳಿಗೆ ಕಡಗು ಸೂಳಿಗೆ ಬೆಡಗು (೧೮೨). ೪.
ತದೀಯಾಪ್ರಯೋಗದ ಬಿಲುಹೋಕ್ಷಿಸಿ ತೆಗೆದ ಬೆಡಗನು ಕಲಿಸಿ ಪಾಳು
ಪಶಾಪವನಾಂಯ್ದಿ ಪರವರ್ತಿ (೧೮೩. ೨೧. ೧-೧). ೫. ಅಡವನಾ
ಅಜನು ಕೋಡಗಾವನು ಹರಿಯು ನೋಡಿದರೆ ಹಿವನು ನರಿಯಾದನೇ ಬೆಡಗ
ರೂಢಿಯೊಳಿ ಬಿಟ್ಟ (೧೮೪. ೨೧); ಒಳ್ಳೆ ಕಡವನು ಕೈಯಾಕ್ತಿ
ಯಾಯತು ನಾಕೆನು ಮಾಡಲಿ ಮತ್ತೆ ಸೊಸೆಯಂದ ಮೂತಿನ ಬೆಡಗರಿ

ವಾಯಿತು ತಲೆದೂಗಿ ಸೈದೊಂದಳೆ (೧೮೫. ೦೨೧-೨೨). ೬.
ಬೋದ್ವೆ; ಸೋಜಿಗ; ಅಡಿಯಿಲ್ಲದ ನಡುವಿಲ್ಲದ ಮುಡಿಯಿಲ್ಲದ
ಬಯಲು ಎಡೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದು ತಾ ಜಗದ್ವಂದಗೂಡಿ ಹಿಡಿಯಲು ಬಡ
ಲಿಲ್ಲದ ಬೆಡಗು (೧೮೬. ೨೨-೦೫); ಸಾವಿರ ಪಡಿಯ ಹೊನ್ನಿನ ತೊಳೆವಂ
ಕಡಿಹಿಡಿದು ಜಂಗಮಳಿ ಕೊಡುತಿರಲು ವಿಸ್ಮಯವಿದನುತವೆಡಗನಾ
ಜಂಗಮವು ಬಸವನ ಎಡೆಗೆ ನಡೆತಂದಂಜ್ಞಾತಾತನ ಮುಂದೆ ಪಸುಸುತ
. . . ಮತಿಸಿ (೧೮೭. ೨೦-೨೦). ೮. ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ; ವಿಶಿಷ್ಟತೆ; ವಿಸ್ತ
ಕರ್ಣಾಟದ ಬೆಡಗುಗಳ ಒಬ್ಬ ಸತ್ಯವಿಗೊಟ್ಟಿದ್ದರಾ . . . ಮನೆಯಿಂದ
ಗಮಗಗಳಲ್ಲಿ (೧೮೮. ೨-೦೦). ೯. ಮುಂಬ; ದರ್ಪ; ಸೋಪ್ಪ; ಬಾಳು
ವಾಗ ಸಿರಿ ಬರುವಾಗ ತಂದೆ ಕೇಳು ಬೆಡಗು ಬೇಡುಟ್ಟಲೆ (೧೮೯.
೦-೧೦-೧). ೧೦. ಒಳಗಂಟು; ಮರ್ಮ; ನಿಗೂಢತೆ; ರಹಸ್ಯ;
ಬಯಲ ಬಣ್ಣದ ಮೂಡಿ ಸ್ವಯಂವ ನಿಲದ ಮೂಡಿ ಸುಳಿವಾತನ ಬೆಡಗ
ಬಿಲ್ಲವರಾಶಿ ರಾಮನಾಥ (೧೯೦. ೬೧-೦೫); ಶಿವಲಿಂಗಧ್ಯಯ
ಬೆಡಗಣಿಗಾಂತರಲಿ ನಿಮಗೊಡುಡಿ ಹೇಳುವೆ (೧೯೧. ೦೧-೦೫);
ಮೊದ ಮೂತ್ರದಲಿರದು ಭರ್ಮದ ಬೆಡಗು (೧೯೨. ೧೬-೦೫). ೧೧.
ಒಗಟಿನ ಮಾತು; ಜಮತ್ಕಾರದ ನುಡಿ; ಒಡಪ್ಪ; ಪದಿರು;
ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡಿಟ್ಟು ಮುಡಿಯನು ಬೆಡಗಿನ ಗಡಗದ ಕುಲವನು ಕಂಡಣ
ಯನು (೧೯೩. ೦೨೬-೨೭); ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಬೆಡಗು ಎಂದಾಗ ಇಂಥ
ಗಂಭೀರತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚತುರ ನುಡಿ, ಚಮತ್ಕಾರದ ಮಾತು ಎಂಬ
ಅರ್ಥವೇ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ (೧೯೪. ೨೧. ೨೦೧); ಬೆಡಗು: —
ಒಳಗಂಟಿನ ಒಂದು ಮಾತಿನ ರೀತಿ-ಅದಕ್ಕೊಂದು ಅನುಭವ ಸಮುದುವೇ
ಅಹಾರ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಸರಣಿ (೧೯೫. ೧೧. ೩೩೬).
೧೨. ಅಲಂಕಾರ; ಮಲಮಸೆಯ ಬೆಡಗುಬಹುದೆ ಬಯಲ ಬಂಧಿನ
ಬಹುದೆ (೧೯೬. ೦೦೦-೧೧೧). ೧೩. ಧಳುಕು; ಹೊರವಿಂಚು;
ಕಾಳುವರ ಗೆದ್ದರೆ ಬೆಡಗಲೆ ತೊಯ್ದರೆ ತವರೂರದು ಬೆಡಗುಗಳಿರದ
(೧೯೭. ೦-೦೫); ಹೊಸ ಬಾಳಿನ ಬೆಡಗು ಸಾಕು ಬೆಳಕು ಬೆಳಕು ಬಾಡಿಗೆ
(೧೯೮. ೨೦-೦೦).

ಬೆಡಗಿನ ಮಹಾ- ಮಹೇಶ್ವರರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ತ್ವಿಕ
ಅನುಭಾವದ ತಿಳಿವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ
ಒಗಟಿನಂತಿರುವ ಸಂಗೀತ ದೃಷ್ಟಾಂತ ರೂಪವಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪ
ಯೋಗಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಮಹನಪ್ರಕಾರ: ತಾತ್ತ್ವಿಕಚಿಂತನೆಯನ್ನು
ಪುನಿಟ್ಟು ಹೇಳಲು ಅನುಭಾವಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸತ್ಯವಾಗಿ
ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಅಭಿಮತಪೂರ್ವ, ಚಿನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಮುಂತಾದವರು ಅನೇಕ
ಬೆಡಗಿನ ಮಹನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ (೧೯೯. ೨೧. ೨೦೧); ಬೆಡಗಿನ
ಮಹನಗಳಲ್ಲಿ ಪಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ, ವಿಶೋಧಾಭಾಸವೇ ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ
ಬೇವಾರ್ (೧೯೯. ೦೬ ೨೧೧).

[ದೇ. ೨ ಕವಿ. ಮಿಷ್ಣ; ಮಲ. ಪದಿಪ್ಪ; ಕುಳು. ಬೆಡಗ್ .

ಬೆಡಗ್; ತೆಲಾ. ಬೆಡಗು, ಬೆಡಗು, ಬೊಗು, ಬೆರಗು]

ಬೆಡಗುಗಂಪು (ನಾ). ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಂಪು; ಅಪೂರ್ವವಾದ ಸಂಗೀತ:
ಮಲ್ಲಿಕೋತ್ಸರದ ಬೆಡಗುಗಂಪು ಮಧುಮೂತಿಯ ತೃಪ್ತಿನಿಗಂಪು . . .
ಬಗೆಗೊಡು ತದ್ವದೊಳ್ ನರೇಂದ್ರನಾ (೧೯೯. ೦೦-೨೧).

[ಬೆಡಗು + ಗಂಪು]

ಬೆಡಗುಗಿಡು (ಕ್ರಿ). ಅಂದಗಿಡು; ಚೆಲುವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು;
ಪಗರ್ ಸೋಮ ಒಡುಪುಬಾಡಿಯಾದಿ ವಿವಾಧರಂ ಸುಯ್ಯ
ಬೆಡಗಿಳಿ ನಾಡೆ ಬೆಡಗುಗಿಟ್ಟರವಿದಂತೆಕಾರಣಂ (೧೯೯. ೧-೦೫).

[ಬೆಡಗು + ಗಿಡು (< ಕಿಡು)]

ಬೆಡಂಗುವಡಿ (ಕ್ರಿ). ಅಂದವಾಗು : ಬೆಲುವನ್ನು ಪಡೆ : ಸೋಡಾಗು : ಇಂತುಪಟ್ಟ ಮಯ್ಯಣ್ಣಕ್ಕಿಂತೀ ಪೂವಿನೋಳ ತುಡುಗಯೋಳ ಪುಟ್ಟಗೆ ಯೋಳ ಬೆಡಂಗುವಡೆದೊಳೆಂ (ಕಂಠಾ. ೭-೪೩) : ಸೋಡರೆಂ ಪರ್ಚು ದಂತಿರೆ ಬೆಡಂಗುವಡೆದೊಳೆಂ ಮುನಿಯ ಬೇಡವುತಿಯಂ ಕಡುಗವಿಲಮಾಗಿ ಕಾಣೆನದಡವಿಯನನುಕರಿಸಿ ತದ್ವನು ಸೋಗಯಸುಗುಂ (ಕಾಂಠಾ. ೬೪).

[ಬೆಡಂಗು + ಪಡೆ]

ಬೆಡಂಗುವೆಣು (ಕ್ರಿ). = ಬೆಡಂಗುವಡಿ : ಉಡುವ ತೆಂಬರಿಂ ಬೆಡಂಗು ವತ್ತು (೩೩. XIII. ೩೩೦-೨೪; ೨೨೦) : ಭಾಸುಬೆಂದ್ರಿಕಾತಿಲಕಮುಡುವರೆ ಕಾಂತಿಯುತಂ ಬೆಡಂಗುವತ್ತಾಂಗ್ (ಕಾಂಠಾ. ೬-೩೪).

[ಬೆಡಂಗು + ವೆಣು]

ಬೆಡಂಗೊಂಡು (ಕ್ರಿ). = ಬೆಡಂಗುವಡಿ : ಕಂಡಮುಮುಕನವತ್ತಮು ಮೊಂಡೊಂಡೊಂಡು ಜಾತಿ ಜಾ(ನಕ)ಯ ಬೆಡಂಗೊಂಡಿವಪ್ಪೊಳವರೆ . . . ಬೆಡಂಗೊಂಡುವತ್ತು (ಕಾಂಠಾ. ೦-೩೪). [ಬೆಡಂಗು + ಒಂಡು]

ಬೆಡಗ್ಗ 'ಬೆಡಂಗ' ನೋ.

ಬೆಡಗ್ಗ 'ಬೆಡಗ್ಗ' ನೋ.

ಬೆಡಗ್ಗ 'ಬೆಡಗ್ಗ' ನೋ.

ಬೆಡಗಿ 'ಬೆಡಂಗಿ' ನೋ.

ಬೆಡಗ್ಗ 'ಬೆಡಂಗು' ನೋ.

ಬೆಡಗ್ಗ, ಬೆಡಗ್ಗ (ನಾ). ಚಕ್ಕ ಚಕ್ಕ ಪೊದೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು ಉಪ ಯೋಗಿಸುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಒಂದು ಸಾಧನ : ಕೃಷಿರಾದವರು ಹೊಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗುದ್ದಲಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಬೆಡಗನ್ನಾಗಲಿ ಕೊಡಲಿಯನ್ನಾಗಲಿ . . . ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲದೆ ಹಾಗೇ ಹೋಗಲಾಗದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). ಬೆಡಗ್ಗ : ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಜ, ಬಳಿ, ಕಡೆ, ಮೊಳ, ಕೊಡ್ಲಿ, ಗುದ್ದಲಿ, ಬೆಡಗ, ಬಾಚಿ, ಉಳಿ . . . ಮುಂತಾದ ಯಾವತ್ತು ಸಾಮಾನುಗಳು . . . ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). [4-ದುಂಡಾ. ಬೆಡಗ]

ಬೆಡಗ್ಗ, ಬೆಡಗ್ಗ (ನಾ). ಜಾತಿಯೊಳಗಿರುವ ಒಂದು ಉಪವಿಧಾಂಗ : ಪಂಗಡ : ಬಣ : ವರ್ಗ : "ಜಾತಿ, ಬೆಡಗು, ಬಣ, ಕುಲ, ತಳ, ಬಣ" (ಕಾಂಠಾ. ೩೪) : ಈ ರೀತಿಯ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಬೆಡಗುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು (ಕಾಂಠಾ. ೩೩) : 'ಗುಡ್ಡಲು'ವೆಂಬುದು ಬೆಡರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಬೆಡಗು. ಗುಡ್ಡಲು ಬೆಡಗಿನ ಹೆಗಸನ್ನು ಕಂಟಲರಾಯನು ಲಗ್ನವಾಗ ಬೇಕಾದರೆ ಅವನೂ ಬೆಡಗಜಾತಿಯವನಾಗಿದ್ದು ಬೇರೊಂದು ಬೆಡಗನವನಾಗಿರ ಬೇಕು (ಕಾಂಠಾ. ೨೩೬). ಬೆಡಗ್ಗ : ರಡ್ಡೆರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕೂಡಿ ೩೬ ಬೆಡಗಗಳೆಂದರೆ ಮನೆತನಗಳು ಇಲ್ಲವ ಗೋತ್ರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಒಂದೇ ಬೆಡಗವರಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಂಠಾ. ೦೨೪). [?]

ಬೆಡಗುಗಾತಿ (ನಾ). ವಿಲಾಸಿನಿ : ಬೆಡಗಿ : ಬೆಡಗುಗಾತಿಯರು ಯರುವ ಕಡೆ ನಡೆ (ಕಾಂಠಾ. ೦೪೦-೨೦) : ಬೆಡಗುಗಾತಿ, ಈ ಯುದ್ಧಕ್ಕೂ ವಿನಗೂ ವನು ಸಂಬಂಧ ? (ಕಾಂಠಾ. ೩೩೩). [ಬೆಡಗ್ಗ (< ಬೆಡಂಗು) + -ಗಾತಿ]

ಬೆಡಗುಗಾಡ (ನಾ). ೧. ಬೆಲುವ : ಸುಂದರ. ೨. ವಿಲಾಸಿ : ವಿಟ : "ವಿಟ = ಬೆಡಗುಗಾಡ" (ಕಾಂಠಾ. ೦೪).

[ಬೆಡಗ್ಗ (< ಬೆಡಂಗು) + -ಗಾಡ (< -ಗಾಟ)]

ಬೆಡಿ (ನಾ). ೧. ತುಪಾಕಿಯ ಗೋಲಿ :-ಗುಂಡು : ನಾನು ಬೆಡಿ ಹೊಡೆದು ಕಿರುಬನನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದುದು ಎನಗೆ ವಿನವಿದೆಯಷ್ಟೆ (ಕಾಂಠಾ. ೩೩೪). ೨. ಪಟಾಕಿ : ಗರ್ವಾಲು : 'ಬೆಡಿಕೆಂ' ಪರಾ.

[ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮಟ : ಮಲ. ಬಡಿ : ತುಳು. ಬಡಿ : ಕೊಡ. ಮೊಡಿ]

ಬೆಡಿಕಂಬ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಡುವುದ್ದು : ಮಡುವೆಡು ದಿಗ

ಬೆಡಿಕಂಬ, ಲಂಕಾಪಟ್ಟಣ, ಬಿರುಸು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಸುಡಿಸಿ . . . ನೆಲ ನಡುಗಿಸಬೇಕೆನು (ಕಾಂಠಾ. ೩೩೬). [ಬೆಡಿ + ಕಂಬ (< ಕಂಠ)]

ಬೇಣ, ಬೇಣ (ನಾ). (ಕರಾ) ಸಮತಟ್ಟಾದ, ಗಿಡಮರಗಳಿಲ್ಲದ, ಬರಿದಾದ ನೆಲ : ಮರ ಫಲ ಬೇಣ ಬಿರು ಬೆಟು ಬೆಟಿ ಮುಂತಾಗಿ ಸರ್ವಾಂಗೋದೊ ಸಹಿತವಾದ ಯಂತಿವೆಲಲು (ಕಾ. III-೧, ೬-೦೪; 1೩೨) : ಎರಡು ಮೈಲು ದೂರ ನಡೆದು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಚಕ್ಕ ಬೇವಿದೆ (ಕಾಂಠಾ. ೩೩) : ಅಲ್ಲೊಂದು ವಿಶಾಲ ಬೇವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲೂ, ಜಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕರಡವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦). ಬೇಣ : ನಮ್ಮ ಬೇಣವೇನೂ ಎಚ್ಚಿಬಂದಿಲ್ಲ (ಕಾಂಠಾ. ೬೩) : ಅನವೂ ಮುರ್ದೇಶ ಮೂರ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೊಲಗಿದ್ದ ಬಯಲು ಬೇಣಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (ಕಾಂಠಾ. ೨೦೩). [?]

ಬೇಣಬೆಂಡೆ (ಕ್ರಿ). (?) : ಬೇಣಬೆಂಡೆವರ ಮಾತು ಕೇಳು ಬಾಣಾ ದಿಗಲೊಳಪ್ಪರ್ವಯಕ್ಕೆ ಮನೆದೊಳ್ ಮುಜುಗಿ ಮಾಡುವೆಡೆ (ಕಾಂಠಾ. ೬-೨೩೦). [?]

ಬೇಣು 'ಬೆಳಗ್ಗು' ನೋ.

ಬೇಣೇಣು (ಕ್ರಿ). ಕಾಂತಿಯುಂಟಾಗು : ಬೆಳಕು ಬೆಟ್ಟಾಗು : ಹಗ್ಗವಿದಿದು ಬತ್ತಿಯಿಂದ ತೈಲವನುಂಡು ಬೇಣೇಣುವಂತಗಿದ್ದಿವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦-೩೩) : ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರ ಹೆರವುಳ್ಳಲು ಸುತ್ತಿಯಿಂದ ಭರ್ವದ ಬೇಣೇಣಿದಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩೦). [ಬೇಣು (< ಬೆಳಗ್ಗು) + ಏಣು (< ಎಣು)]

ಬೇಣಚಿಲ್ಲು 'ಬೇಣುಗಲ್ಲು' ನೋ.

ಬೇಣಚಿಲ್ಲು 'ಬೇಣುಗಲ್ಲು' ನೋ.

ಬೇಣು (ನಾ). (ಹರಕನ ಅಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿರುವ) ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು : ಅರೋಹ ಖನಜವಾದರೂ . . . ಅನೇಕ ಬೇಳೆ ಇವು ಸಹ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ಪುರೈಟ್ ಬೇಣು (ಕ್ಯಾಲ್ಸಿ) ವಿರೈಟ್ ಮುಂತಾದವು (ಕಾಂಠಾ. I, ೩೪೪).

ಬೇಣುಕಲ್ಲು 'ಬೇಣುಗಲ್ಲು' ನೋ.

ಬೇಣುಗಲ್ಲು, ಬೇಣಚಿಲ್ಲು, ಬೇಣಿಗಲ್ಲು, ಬೇಣುಕಲ್ಲು (ನಾ). = ಬೇಣು : ಮೂಡ ಹಿಡಿದ ಬೇಣುಗಲ್ಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೩. ೩೪-೦೦೦ ; 111೩) : ಬೇಣುಗಲ್ಲಿನ ಹಾಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಇರುತ್ತದೆ (ಕಾಂಠಾ. ೩-೪೩) : ಸಮುದ್ರದ ದಡದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಬೇಣುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ (ಕಾಂಠಾ. I, ೩೦೦).

ಬೇಣಚಿಲ್ಲು : ಅವನದೆಯ ಯಮದೂತಕರಣೀಬೇಟಿಗಳೊಳು ಬೇಣಚಿಲ್ಲುಗಳೊಳಗೆ ಎಳೆದು ಕೂಲಗಳಿಂದ ತಿವಿದು (ಕಾಂಠಾ. ೩೦-೨) : ಸ್ವಚ್ಛರೂಪದ ಬೇಣಚಿಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕಾಚಮಣಿ ಎಂದೆನ್ನುವರು (ಕಾಂಠಾ. ೬-೨೩೪) . ಬೇಣಚಿಲ್ಲು : ಸಾರಕರ ರಂಗವಲ್ಲಿಗಳ. . . ಬೇಣಚಿಲ್ಲಿನ ಹಿಪ್ಪದಾದೊಡೊ ರಚವು (ಕಾಂಠಾ. ೬-೨೪೪) :

ಕಾಡು . . . ಕೆಲವು ಕಾಲ ಬೇಣಚಿಲ್ಲಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದರು. (ಕಾಂಠಾ. ೪-೨೩೦). ಬೇಣುಕಲ್ಲು : ಹೊತ್ತಿಯ ಮರದ ಎಂಬ ಬೇಣುಕಲ್ಲು ಮರದಿಯನ್ನು ಬಲದಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದುಕೊಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. III, ಶ್ರೀರಂಗ. ೦೩೩-೩೪ ; 145೩) : ಬೆಂಕಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಬೇಣುಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಬೆಳ್ಳಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ವ್ಯರ್ಥ (ಕಾಂಠಾ. ೩೦). [ಬೇಣು + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್) / ಕಳು. ಮೊಳ್ಳಲ್]

ಬೇಣಿಗೆ 'ಬೆಳಕಿಗೆ' ನೋ.

ಬೇಣಾಯ್ (ನಾ). ಒಮ್ಮಾತನ ಹೆಸರು : ವರ್ಗದ ಬೇಣಾಯ್ ಗೆಲ್ಲು ರಾಣಿಯ ಕುಂಭಕ್ಕಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಯಂ ಹಾಯ್ದು ಸತ್ತೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೩. ೩೦-೩ ; ೨೨೦). [? + ಆಯ್]

ಬೇಣಾಯ್ (ನಾ). ಒಮ್ಮಾತನ ಹೆಸರು : ವರ್ಗದ ಬೇಣಾಯ್ ಗೆಲ್ಲು ರಾಣಿಯ ಕುಂಭಕ್ಕಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಯಂ ಹಾಯ್ದು ಸತ್ತೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೩. ೩೦-೩ ; ೨೨೦). [? + ಆಯ್]

ಬೆಣೆ (ನಾ). ಮರದ (ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಕಾರದ) ಗೊಟೆ : ಸರ್ವವರ್ಗಗಳಿಗೂ ಬೆಣೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತದ ವೆಳೆಗಿಲ್ಲದಂತೆ ಬಿಡುಬಿಡುಗಟ್ಟಿಸಿ ಬಿಡಲು ಮಳೆಗಾಳಿಗೆ ಹೊತ್ತುಗಾಳಿಬೇಕೆಂದು (ಸೂತ. ೬೦-೬೨); ಮೆಟಲ ಗುಂಡಿನ ಬಲಬುಂಡಿ ಮೆಟಲ ಬೆಣೆಯ ಬುಂಡಿ ಮೆಟಲಬಟ್ಟವ ಬುಂಡಿ ಕಟಕ ದೊಳೆಯ್ದಿದವಳ (ಕುಶಾಂ. ೧೦-೧೧); ಪಟವಾರದಂತೆಪೋಲಿ ಬೆಣೆಯ ನಮಾತ್ ಪೂಜಾಪನಿದೆಂಬಿನಮೇಲೆ ಬಗೆವೆಂದುದಿಂದ ಸಂದೇಹಿಸುತ್ತ ಗುಂಡಿ ದಂಬಿವೆಯಲ್ಲುಟ್ಟಿಯಿಂದ ಗಣಿತವೆಂದೂ (ಸೂತ. ೬-೧೩); ಪುಟಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ . . . ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಲೋಹದ ತೆರವು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಬೆಣೆಗಳಿಂದ ಬಿಗಿಯಬೇಕು (ಕುಶಾಂ. ೬೧).

[? / ಮರಾ. ಬೇಣೆ]

ಬೆಣ್ಣೆಗೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಬೆಣ್ಣೆಗೂರ್ ಕವ್ವಲಿ ಬಾಣಾಸಾಮಿ ಮಗ (೧೯. ೫. ೧೦೦೦. ೧೩-೧; ೧೧೦).

[? + ಊರ್]

ಬೆಣ್ಣೆತ್ತೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಎಣ್ಣೆಯಪೂರಸೂ ಬೆಣ್ಣೆತ್ತೂರಾಳ್ (೧೯. ೫. ೧೧೦೦. ೦೬-೬; ೧೧೦ ೧). 'ಬೆಳೆತೂರ್' ಪರಾ.

[? + ಊರ್]

ಬೆಣ್ಣೆಮ್ಮ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬೆಣ್ಣೆಮ್ಮ ಸೋಮಯಾಜಿಗಳ ಕೊಟ್ಟ ದಾನಂ (೧೧. VIII. ೧೫-೧೬; ೧೧೦ ೧೫). [? + ಅಮ್ಮ]

ಬೆಣ್ಣೆ (ನಾ). ೧. ಹಾಲು. ಮೊಸರುಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ, ಬಿದ್ದಾಗಿರುವ ಬಿಳಿಯ ಪದಾರ್ಥ : ನವನೀತ : "ವಧಿಗಾರ್ಯ. ಪವನೀತ-ಈ ೨ ಬೆಣ್ಣೆ" (ಸೂತ. ೧೬-೧೭); ಬಿಳಿ ಬೆಣ್ಣೆಯಂತೆ ಕರಗಿ (ಸೂತ. ೬-೧೩ ೫); ಬೆಣ್ಣೆಯು ತಿಂದ ಬೆಣ್ಣೆಂತೆ ಅಣ್ಣೆಯರೀಯದೆ (ಸೂತ. ೧೧-೧೨); ಬೆಣ್ಣೆಯ ನೇಮ ಬೆಣ್ಣದ ನೇಮ ಅಂಬರಿಯ ವೇಮವವಾರನೂ ಕಾಣೆ (ಸೂತ. ೧೩); ಒಂದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೆಣ್ಣೆ, ಒಂದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸುಣ್ಣು (ಗಾಣೆ). ೨. ಮೃದು ವಾದುದು : ನಯವಾದುದು : "ಬೆಣ್ಣೆಕಾಗದ" ಪರಾ.

ಬೆಣ್ಣೆಯ ಚಾಪಡಿ = (ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜಬಡೆಯರವರು ವಿವರಿಸಿದ್ದ) ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬೆಣ್ಣೆಯ ಚಾಪಡಿ-ಇದರಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯ ದನಕರು ಹೆಮ್ಮೆ ಕುರಿ ಮುಂತಾದ ಜೀವ ರಾಸುಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರ ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ಬೆಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅರಮನೆಗೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಬರುವಂತೆಯೂ, ಕೆಲವು ಕರಗಪಡಿಯಾಗುವಂತೆಯೂ ಕಟ್ಟಿರಿಸಬೇಕು (ಕುಶಾಂ. ೧-೧೯). **ಬೆಣ್ಣೆ ಹಟ್ಟು =** (ಅಲಂ) ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತನಾಡಿ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಅನುನಯಿಸು : ಪುಸಲಾಯಿಸು : ಇಷ್ಟು ಬೆಣ್ಣೆ ಹಟ್ಟಿಲಿಕ್ಕೇವೆ ಇವರಿಗೆ ಬಿಡು (ಕೋಶ. ೦೩). [ಬೆಳ್ಳೆ + ಹಟ್ಟು/ತಮ. ವಣ್ಣೆಯ, ವಣ್ಣು; ಮಲ. ವಣ್ಣು; ತುಳು. ಬೆಣ್ಣೆ, ಬೊಣ್ಣೆಯ; ಕೊಡ. ಬೊಣ್ಣೆನೆಯ; ತೆಲು. ವಣ್ಣ]

ಬೆಣ್ಣೆ ಅಕ್ಕಿಹುಲ್ಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : ಕಾಡಬರಗುಹುಲ್ಲು, ಬೆಣ್ಣೆ ಅಕ್ಕಿಹುಲ್ಲು (ಕುಶಾಂ. ೧೧-೧೨). [ಬೆಣ್ಣೆ + ಅಕ್ಕಿಹುಲ್ಲು]

ಬೆಣ್ಣೆ ಕಳ್ಳ 'ಬೆಣ್ಣೆ ಗಳ್ಳ' ನೋ.

ಬೆಣ್ಣೆ ಕಾಗದ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಕಾಗದ : ನಯವಾದ ಕಾಗದ : ಬೆಣ್ಣೆ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲು ಬಿಡುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ (ಕೋಶ. ೧೩). [ಬೆಣ್ಣೆ + ಕಾಗದ]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗಡುಬು (ನಾ). ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಡುಬು : ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ನವುಂತ ರಮ ಕಡಿದೊಲೆಯೊಳು ತೊಳೆದು ಬೆಣ್ಣೆಯು ಹಾಕಿಯಾದದ್ದಿರುವ ದೊಳು ಇಳುಕಿ ಹರಗಿದುಬುಗಳ ಮಾಡಿ ಸುಣ್ಣು ನೆಸುವ ಕಡುಬುಕೊಲಿಕ್ಕಿ ಕಾಯ್ದು ಕಂಡಿವೆಣ್ಣೆವಾಲೊಳು ಮುಳುಗಲಿಕ್ಕಿ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಬೆಣ್ಣೆ

ಗಡುಬೆಂದು ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟು ಸಿರಿವಟ್ಟಿ ಯಾಕಿಕ್ಕಿದುಂ ತಳವೆಂದು (ಕೋಶ. ೦-೬೨). [ಬೆಣ್ಣೆ + ಕಡುಬು (< ಕಡುಂಬು)]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗ್ಗ 'ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗ್ಗ' ನೋ.

ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗ್ಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಬೆಣ್ಣೆಗೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗಂ . . . ಗಿಡುಗು ಸಿಂಹಾಪಾನಿತಂ ಗಮನಾಗಮನದಲ್ಲಿ ತಾಂ ಪುಗೆ ಶುಭದಂ (ಕೋಶ. ೧೩-೧೪). [?]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗ್ಗ, ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗ್ಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಗರಗ್ಗ ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಭಗವತ್ತಂ ನಡೆಪೊತ ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗಗಮಂ ನೀರೊಳಕ್ಕದಂ ಮುಗ್ಗದೊಳೊಟುಗೆ (ಕೋಶ. ೧-೧೬); ಹೊತ್ತರೆ ಹಾಲಂ ಮರುಗಿಯುತ್ತರಣೆಮ ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗವೆರಡರ ಬೇರಂ ದಿತ್ತರದೊಳಿ ಹೆಚ್ಚುಟ್ಟಿಯೊಳಂ ಕಚೆಯ ಬೆಣ್ಣೆ ಮೂವದಿಯಕ್ಕಂ (ಕೋಶ. ೨೦-೨೧). ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗ್ಗ : "ಹೆಚ್ಚುಟ್ಟಿ, ಹೆಚ್ಚುಟ್ಟಿ . . . ಚಿಟ್ಟರಳಂ, ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗ್ಗ, ಭೇದ" (ಸೂತ. ೦೩); ಅಮರದವಳ್ಳಿ, ವೊರಲಿಹೊಣ್ಣೆ . . . ಬೆಣ್ಣೆ ಗರಗ್ಗ ಇವಂ ಕಪಾಯವಿಟ್ಟು ಸೇವಿಸಿದರೆ ವಾತಜ್ವರಂ ಕಡುಗುಂ (ಸೂತ. ೬೩). [ಬೆಣ್ಣೆ + ಗರಗ್ಗ]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗಲ್ಲು (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಕಲ್ಲು : ಹಿಟ್ಟುಗಲ್ಲು : ಬೆಂಕಿ ಹಟ್ಟು ಬೆಣ್ಣಾದರೆ ಬೆಣ್ಣುಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಬೆಣ್ಣೆಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲ ದಂತ ವ್ಯರ್ಥ (ಕೋಶ. ೧೧). [ಬೆಣ್ಣೆ + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್ಯಾ)]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗಳವು (ನಾ). ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕದಿಯುವಿಕೆ : ಬೆಣ್ಣೆಯ ಕಳ್ಳತನ : ಬೆಣ್ಣೆ ಗಳವು ಮೂಸುಮೇ ಬಿಣ್ಣೆ ನನು ಕಟ್ಟರಿಸಿ ತಾರಾ ಕಣ್ಣೆ ಗಳನೆಂದೊ ಬ್ಬಳೊಬ್ಬಳ ಸಮವನುಹಿ ಬಿಗಿದು (ಕೋಶ. ೦೦-೧೩-೧೪).

[ಬೆಣ್ಣೆ + ಕಳ್ಳ]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗಳೆ (ಕ್ರಿ). ಹಾಲು, ಮೊಸರನ್ನು ಕಡೆದು, ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆ : ಶುಷಾರವನೇವ ತಿಲೆಯೊಳಗೆ ಮುಳುಗುವ ನೀರೊಳು ಬೆಣ್ಣೆ ಗಳೆ ಮಗ್ಗದ ವೇಶ್ಯಾಮಾತೆಯರನವನೀತನೀಕ್ಷಿಸಿದ (ಕೋಶ. ೦೬-೧೬).

[ಬೆಣ್ಣೆ + ಕಳ್ಳ]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗಳ್ಳು, ಬೆಣ್ಣೆ ಕಳ್ಳ (ನಾ). ೧. ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕದಿಯುವವನು. ೨. ಕೃಷ್ಣ : ಬೆಣ್ಣೆ ಗಳ್ಳನ ಕೊಬ್ಬಿದುದರದೊಳ್ಳೊಟ್ಟ ಪೊಣ ಸುಣ್ಣುಮಂ ಪೊಯ್ದು ನೀರೊಳೆದಂತೆ ಮಾಡಿ . . . ಕಾಳಗದೊಳ್ಳುಟ್ಟುಮನುಹಿ ಹಣ್ಣೆ ದಲ್ಲದ ಮನಂ (ಕೋಶ. ೬-೨೧). **ಬೆಣ್ಣೆ ಕಳ್ಳ : ೨. ಬೆಣ್ಣೆ ಕಳ್ಳನೆ** ಮುದ್ದು ಚಿಕ್ಕ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ (ಕೋಶ. ೨-೧೨). [ಬೆಣ್ಣೆ + ಕಳ್ಳ]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗಾರಿಗೆ (ನಾ). ಬೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಾರಿಗೆ : ಅಣ್ಣವಾಲೊಳು ಸೊಜ್ಜೆಗಯಂ ನನಹಿಕ್ಕಿ ಬಳಕ ಸಣ್ಣ ನ [ಪ್ರಾಂತ್ ಕಡೆವ ಮಾಡಿಯದಲ ಸರಿ ಬೆಣ್ಣೆ ನಸುಗನೆಯಿಕ್ಕಿ ಗಾರಿಗೆಯ ಮಾಡಿ ಹೊಸತುಪ್ಪದೊಳು ಬೇಯಿಸಿದೊಡೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಗಾರಿ(ಕೋಶ. ೧೩) ಯಿಗಿ ಯೆಂಬ ಹೆಸರನುಹಿ ಪಡೆದು (ಕೋಶ. ೦-೧೩). [ಬೆಣ್ಣೆ + ಗಾರಿಗೆ]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗಾಸು (ಕ್ರಿ). ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕಾಯಿಸು : ತುಪ್ಪ ಮಾಡು : ಬೆಣ್ಣೆ ಗಾಸಾದೊಡ ಸುಗಂಧವೆರಮಂ ನಾರ್ಪ ತುಪ್ಪಮುಂ . . . ಲಡ್ಡಿಗೆ ಮಂಡಗೆ ಪೊದಲಾಗೊಡೆಯ ಪದಿನೆಂಟುತದ ಭಕ್ಷ್ಯದೊಪುಗಳೆಮಂ . . . ಬಡ್ಡಿಸಿದೊಡೆ (ಕೋಶ. ೬೧-೧೩). [ಬೆಣ್ಣೆ + ಗಾಸು]

ಬೆಣ್ಣೆ ಗೇಸು (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕೀಶವಯ್ಯನು ಪೊಣ್ಣೆ ಪೊಣ್ಣರಂ ಮಧುಕಾಮೋದರುಂ ಬೆಣ್ಣೆ ಗೇಸುಮಂ (೧೯. VII. ೧೧೫. ೬-೧೧; ೧೧೦). [?]

ಬೆಣ್ಣೆ ತೆಂಗು (ನಾ). ತೆಂಗಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಮೃದುವಾದ ತೆಂಗು : ಬೆಣ್ಣೆ ತೆಂಗಿನಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಬಿಡುಬಿಡುತ್ತದೆ (ಕೋಶ. ೧೩). [ಬೆಣ್ಣೆ + ತೆಂಗು]

ಬೆಣ್ಣೆ ದಲೆಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಕೆಲವ ಪಾಪ ಗುರುಸಕ್ಕಿ

ಬೆಳ್ಳೆ ಬೆಳ್ಳೆ ದಲೆಗು ಕುಟಕವಲ್ಲವು (ಕೂಡಣ. ೧-೩೩). 'ಬೆಳ್ಳೆ ಗರಗಿ' ಪರಾ. [?]]

ಬೆಳ್ಳೆ ದಳಗು (ನಾ). ಬೆಳ್ಳೆ ಹಾಕಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯ: ಎಣ್ಣೆಧಾರಿ ಸುಫೇಣಿ ಮುಸುಕೊಡೆ ಬೆಳ್ಳೆ ದಳಗು ಹಾಲುಂಡೆ ಸಕ್ಕರೆ ಮಂಡೆ . . . ಎನಿವುಮಂ . . . ಪರವೆ ಗಡುಸಿದಳಾಗ (ಕೂಡಣ. ೧೦-೨೮).

[ಬೆಳ್ಳೆ + ತಳಗು]

ಬೆಳ್ಳೆ ಬಳಪ (ನಾ). (ಕಪ್ಪೆ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಮೃದುವಾದ ಬಳಪ: ಬೆಳ್ಳೆ ಬಳಪವಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು (ಕೂಡಣ). [ಬೆಳ್ಳೆ + ಬಳಪ]

ಬೆಳ್ಳೆ ಬಿದುರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು: "ಎತ್ತರಾ, ಅಗ್ನಿಶಿಪಾ . . . ಬೆಳ್ಳೆ ಬಿದುರು ಸೊಪ್ಪು, ಅಗ್ನಿಶಿಪ" (ಕೂಡಣ. ೧೪೫).

[ಎ-ತಲಾ. ಬೆನ್ನೆ ಬಿದುರು]

ಬೆಳ್ಳೆ ಮಾತು (ನಾ). (ಅಲಂ) (ಪುಸರಾಯಿಸುವೆದಕ್ಕಾಗಿ ಆಡುವ) ಮೃದುವಾದ ಮಾತು; ನಯವಾದ ನುಡಿ: ಎದುರಿಗೆ ಮಾತು ಯಾರೂ ಏನೂ ಅನ್ನೋದಿಲ್ಲ-ಬೆಳ್ಳೆ ಮಾತನ್ನಾಡ್ತಾರೆ (ಕೂಡಣ. ೨೨).

[ಬೆಳ್ಳೆ + ಮಾತು]

ಬೆಳ್ಳೆಯೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಬೆಳ್ಳೆಯೂರ ದೇವಗಣನು ಮುಳ್ಳೆಧಾರದ ವೆಮ್ಮಾರಿಗಾಮುಗ್ನುನು (೨೪. ೪೭, ೪೮, ೪೯. ೩-೪; ೫೨ ೨).

[ಬೆಳ್ಳೆ + ಊರ್]

ಬೆಳ್ಳೆ ಎಟ್ಟು (ನಾ). ಬೆಳ್ಳೆ ಬೆರಗಿನ ಹಿಟ್ಟು: ಆ ಪಲ್ಟಿಯ ಸಲೆ ಸುರೂರಿ ಬೆಳ್ಳೆ ಎಟ್ಟು ತೊಡೆದು ಬೆರಗಿದ್ದರೊಳು ಕೊಯ್ದು ಬೆಳ್ಳೆಗಾಸಿದ ಹುಪ್ಪರೊಳು ವಾಕ ಮಾಡಿ ಗುಜ್ಜರಿನೇನವರಾದುದು (ಕೂಡಣ. ೧.೪೫).

[ಬೆಳ್ಳೆ + ಎಟ್ಟು]

ಬೆತ್ತಿರೇಕ (ನಾ). ವಿರೋಧ: ವ್ಯತ್ಯಾಸ: ವ್ಯತಿರೇಕಂ-ಬೆತ್ತಿರೇಕಂ, ವ್ಯಥೆ-ಬೆತ್ತಿ (ಕೂಡಣ. ೫. ೨೫ ಕ್ರಮ); ವ್ಯತಿರೇಕ, ಬೆತ್ತಿರೇಕ (ಕೂಡಣ. ೧೦ ಕ್ರಮ).

[< ಸಂ. ವ್ಯತಿರೇಕ]

ಬೆತ್ತೆ, ವೆತ್ತೆ (ನಾ). ೧. ದುಃಖ; ಅಳಲು; ವ್ಯಥೆ: ವ್ಯತಿರೇಕಂ-ಬೆತ್ತಿರೇಕಂ, ವ್ಯಥೆ-ಬೆತ್ತೆ (ಕೂಡಣ. ೫. ೨೫ ಕ್ರಮ); ವ್ಯತಿರೇಕ, ಬೆತ್ತಿರೇಕ; ವ್ಯಥಾ, ಬೆತ್ತೆ (ಕೂಡಣ. ೧೦ ಕ್ರಮ); ನೇಪಥ್ಯದ ತೆಗೆಗೆದ್ದು ಬೆತ್ತೆಯ ತಿರುನುಲದ ದಿರಲು ಜೀವಿರೋಕವೊವುದುಂಕು (ಕೂಡಣ. ೧೪-೨). ೨. ನೋವು; ಬೇನೆ: ವಿತತ ಕಪ್ಪವದಾಗಿ ಹೆರಿಯ ಬೆತ್ತೆಯ ಸ್ವಪದೆಯವರು (ಕೂಡಣ. ೪.೨-೧೦೪).

ಬೆತ್ತೆ: ಅವಳ ಬಾಲ್ಮನ್ ಮುಕ್ತಿ ಮುಸುಲಾರ್ ಕೇಡುಗಳ ಮೆಯವ್, ಅವಳಂದಮ ಕೇಳ್ವಂ (೧೦೪ ಕ್ರ. ೩೩-೩೦೫).

[< ಸಂ. ವ್ಯಥಾ]

ಬೆತ್ತೆಗೊಳಸು (ಕ್ರಿ). ದುಃಖವಡಿಸು; ವ್ಯಥೆಗೊಳಸು: ಗತಿರಹಿತರವು ತನ್ನಂ ಬೆತ್ತೆಗೊಳಸಲ್ವರಾಜುದುರಣಾರ್ಥಂ ದ್ವುತಗತಿಯನವರ ನೆಲೀ ದ್ವುತವ್ರತಂ ನಡೆವ ಫಂಗಿಯೇನಪ್ಪರಿಯೋ (ಕೂಡಣ. ೩-೩೨).

[ಬೆತ್ತೆ + ಕೊಳ + -ಇಸು]

ಬೆತ್ತ (ನಾ). ೧. ಬಿದಿರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ: ಸಣ್ಣ ಬಿದಿರು: ಸತ್ತಿ ಗುಗ್ಗರಂ . . . ಪಾವ್ತೆಗೆ ಪಂಚಮಸ್ತನಂ ಬೆತ್ತದ ಕೋರಿಘಾಡಿ ನೀ ಸಾಧಕ ಬತ್ತರ ಬರ್ಪಕೊಕ್ಕಿರೋ (ಕೂಡಣ. ೩೩೩ ಕೂಪು); ಬೆತ್ತ ಬಿದಿರಿ ದಡ್ಡು ಬೆತ್ತ ಮೆಳೆಗಳ ಕಡುವೆ . . . ಎಕೆ ಓಯನ್ನೆ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಎಂದತ್ತನು (ಕೂಡಣ. ೨-೩೦); ಮೆತ್ತಿವವು ಶರವಿಧದ ಮಯ್ಯಲಿ ಬೆತ್ತ ಬೆಳೆದದ್ದುಯ್ಯೊರಿದ್ದು ಮುಕ್ಕಗಿವ (ಕೂಡಣ. ೩-೩೪). ೨. (ಬಿದಿರಿನ) ಕೋಲು; ಸಳೆ; ಧಡಿ: "ಬೆತ್ತ-ಮೇತ್ರ=ಕೋಲು" (ಕೂಡಣ. ೩೨); ದಂಡಿಗೆ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮಂಡೆ ಮಾಟ ನಾಟುಟ್ಟಿದ್ದ (ಕೂಡಣ. ೧-೪೩-೨); ಚಿತ್ತವರಿಸಿದ ಕರವ ಬೆತ್ತ ತಾ ಮಣಿದಂತೆ ಕುತ್ತ ಹೋಗುವುದು

ಅರಸೊಲಿಯ ಮುನಿದರೆ ಕತ್ತು ಹೋಗುವುದು (ಕೂಡಣ. ೩೨).

[< ವ್ಯಾ. ಮೇತ್ರ, ಎತ್ತ./ಪಾಲಿ. ಮೇತ್ರ./ಸಂ. ಮೇತ್ರ]

ಬೆತ್ತದ ಬಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಬೆತ್ತದ ಬಳ್ಳಿ, ಹಾಲುಬೆತ್ತ, ನಾಗಬೆತ್ತ (ಕೂಡಣ. ೧೫-೩೬೯).

[ಬೆತ್ತ + ಬಳ್ಳಿ]

ಬೆತ್ತಲಿಗ 'ಬತ್ತಲಿಗ' ನೋ.

ಬೆತ್ತಲೆ, 'ಬತ್ತಲೆ' ನೋ.

ಬೆತ್ತಲೆ, 'ಬತ್ತಲೆ' ನೋ.

ಬೆತ್ತಲೆಗ 'ಬತ್ತಲೆಗ' ನೋ.

ಬೆತ್ತಲೆಗಣ್ಣು 'ಬತ್ತಲೆಗಣ್ಣು' ನೋ.

ಬೆತ್ತವರಿಗೆ (ನಾ). ಬಿದಿರಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗುರಾಣಿ: ಹಲಗೆ ಹಸ್ತಿಕ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಬದ್ದರ ಭಂಡಿ ತಳ ಬೆತ್ತಾಣ. ವೆತ್ತವರಿಗೆ ಮಹಾಯೋಗ ಬಿಲು ಗಾಜರು ಕಪ್ಪು ಪರಗವರಸು ನಿದು ಕಲಿರಾವಾನ ಕೇಕಿಡರು. (ಕೂಡಣ. ೪೩-೧೦೬).

[ಬೆತ್ತ + ಪುಗ]

ಬೆತ್ತೆ ಬೆಟ್ಟಾಗು (ಕ್ರಿ). (?): ದ್ವೀಪಾಚಾರ್ಯರ ವಿಷ್ಣುರಲ್ಲಿ ಬೆತ್ತೆ ಬೆಟ್ಟಾಗು ಗೊಡಗೊಂಡು ನೋಡುತಿರ್ಪುದಂ (ಕೂಡಣ. ೧೬-೩೨).

[?]

ಬೆದಕು 'ಬೆದಕ್ಕು' ನೋ.

ಬೆದಂಡೆ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಕಂಡ, ವ್ಯತ್ಯಗಳು ಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಚೀನಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರ: "ಬೆದಂಡೆ = ಬೈದಂಡೆ" (ಕೂಡಣ. ೫. ೨); ನಂದಿಗಲ್ಲಂ ಸಲ್ಲದ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಚಿತ್ತಾಣಮುಂ ಬೆದಂಡೆಯುಮಂದಿಗಡಿನ ನೆಗಟ್ಟಿಯ ಕಬ್ಬದೊಳೊಡಂಬಡೆ ಮಾಡಿದರ್ ಪುರಾತನಕವಿಗಳ್ (ಕೂಡಣ. ೧-೩೩); ಕೊಂಬು ಬೆದಂಡೆಯ ಪುರಾಣವುಗಳ ಪರದ್ದವ ಮಾಡುವವರ್ಗಳ ವಾತಂಗುಲಾವರ ಪರಡಾತೆಯವರ್ಗಳ ತುಲಗಳ ದೆಸೆಯೋಗಲೀಯಲಾಗದು ವಧುವಂ (ಕೂಡಣ. ೪-೨೪); ದೀನೆಯ ಕೊಂಬು ಬೆದಂಡೆಯ ಗಾಣರ ಬೂವಿದಿದು ಸುಲಿದು ಕುಂದಿಂ; ಕಥಶ್ರೀಣ ಯೋಡನೆಳು ಬಿಟ್ಟುವ ನಾಣಿಗಲೋ ಬುಧಾರಿಯೋ ವೈಸುವುದೆ (ಸುಕುಣ. ೨-೨೪); ದಂಡದ ದೀಳಂದಿಗರ ಬೆದಂಡೆಯ ತಳಿಗೆಯ ಮಹೇಂದ್ರಪಾಲಿಗಳ ಮನಂಗೊಡಸುವ ನೆಗಟ್ಟಿಯ ತಂಡಗಳಿವಾವ ದೆಸೆಯೋಳಂ ಕಡುರಯ್ಯಂ (ಕೂಡಣ. ೧೦-೨೦); ಬೆದಂಡೆಯೊಳೊಡಂಬಡೆ ಮಾಡುಬುದಂ . . . ಸೈರಿಸಂ (ಕೂಡಣ. ೧೪೪); ಪಾಡುವರಲ್ಲಿ ಬೆದಂಡೆ ಕೊತ್ತ ನೆತ್ತಿಜನುವನೆಂದು ಪೋವ ನೆವಮುಂ ಸಮಕಟ್ಟುವರಲ್ಲಿ ವಾಣಿಯರ್ (ಕೂಡಣ. ೪-೨೩೪).

[?]

ಬೆದಂಡೆಗಟ್ಟು (ನಾ). = ಬೆದಂಡೆ: ಕಂಡಮುಮಂಗಳ ವ್ಯತ್ಯಮುಮೊ ದೊಂದೆಡೆಗೊಂಡು] ಪಾತಿ ಪಾಣಿಯ ಬೆದಂಗೊಂದಿವರ್ಗೊಳವರ ವೇಬರ್ ಸುಂದರರೂಪಾ ಬೆದಂಡೆಗಟ್ಟು ಮದಕ್ಕುಂ (ಕೂಡಣ. ೧-೩೪); ಪಾಡುಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಲೆ ಮಾಡಿದುದಂ ಪಾಡುಗಟ್ಟು ಮೆಂದು ಬುಧರ್ ಕೊಂಡಾಡುವರದಟ್ಟು ದಲ್ ಮುಲ್ಕಾಡುಂ ರೊಡಿಯ ಬೆದಂಡೆಗಟ್ಟುಮಾಮಕ್ಕುಂ (ಕೂಡಣ. ೪೫).

[ಬೆದಂಡೆ + ಕಟ್ಟು]

ಬೆದಣಾಟ (ನಾ). ಹುಡುಕುವುದು: ಕೋಧನೆ: ಬೆದಣಾಟ ಬದುಕಲ್ಲ; ಬೆದಣಾಟ ಹೊಸ ಹುಣ್ಣಿ (ಕೂಡಣ. ೨೦೬).

[ಬೆದಕ್ಕು + ಆಟ]

ಬೆದಕಿಸು (ಕ್ರಿ). ಪರಿಶೋಧನೆ ಮಾಡು: ವೀರೇಕ ಶರಣಾಗಿಸರ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ನೇತಾಗ್ರಿಯಂ ಬೇಗ ಬೆದಕಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ರಾಗದಿಂ ಜಯರದ್ದ ದೀಪಗಂಟಿಯ ವೀರಭದ್ರ ಕರಣಾಸಮಂವ್ರ (ಕೂಡಣ. ೧೦-೩೬).

[ಬೆದಕ್ಕು + -ಇಸು]

ಬೆದಕ್ಕು, ಬೆದಂಕು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹುಡುಕು: ಕೋಧಿಸು: "ಬೆದಕ್ಕು-ಅನ್ನೇಪಾಣಿ (ಹುಡುಕು)" (ಕೂಡಣ); ಸರೋಪರಾಂಬಾವನಿಕಂ ತವ ಕುಳ್ಳಿ ರಣಾತರಂಜರು ಬೆದಕಿಯುಮೆಂತುಮಪ್ಪರಿಸಿ ಕೊಂದವನೇಬುದ್ದಿದೇಂ

ಸುಯೋಧನಾ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೧೦); ಬೆದಕದಿರು ಬೆದಕದಿರು ಬೆದಕದೊಡೆ ಹುರುಳ್ಳು (ಕಂಠಾ. ೨೮). ೨. ಆಯು; ಆರಿಸು : ಪಲರುಂ ಬೀಯಂಬಿನಂ ಸೂದೊಂಬವುಳ್ಳುಳನಾವಗಂ ಬೆದಕಿ ತಿಂದು (ಸುಕುಮ. ೧-೩೩). ೩. ಎತ್ತು : ವೇಲಕ್ಕಿಬ್ಬಿಸು : ಕಲ್ಲ ಬೆದಕದೆ ಕಪ್ಪೆಯ ಸೋಂಕದೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಉದಕವ ಕುಡಿಯಬಲ್ಲದೆ ಅದು ಯೋಗ (ಕಂಠಾ. ೦೨೩-೩೩೦). ೪. ಕೆದಕು : ಕೆದರು : ಎರಡುಕಾರೋ ನೆಲನಂ ಬೆದಕುತ್ತಂ ನೀರೆ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೦) : ಬೆಂದುದ ಬೆದಕಿ ನೋಯಿಸಬೇಡ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೦). ೫. ಪರ್ಯಾ ಲೋಚಿಸು : ಎವೇಚಿಸು : ಅವನು ಅವುಗಳ ವೈಶ್ಯವನ್ನು ಕುತೂಹಲ ದಿಂದ ಬೆದಕತೊಡಗಿದ (ಕಂಠಾ. ೦೨೮). ಬೆದಂಕು : ೧. ತನ್ನ ಎತ ಕಾರಣಪರಂಪರಾಧಿವಾತಮೋ ತಗ್ಗಿ ನುಗುಳುಮುಖಿಯಾಗಿ ಕೆಡೆದ ಕೇರ ಪಲಗಗಳೊಳ್ ಮೆಯ್ಯರೆದನೆ ಗೆತ್ತು ಬೆದಂಕಿ ನೋಡಿಯುಂ (ಕಂಠಾ. ೬-೨೮ ೩).

ಬೆದಕಿ ಕೋಡು = ಹುಡುಕು : ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡು : ಪರಿ ಶೋಧಿಸು : ರಾಜಮಂದಿರದೊಳು ಬೆದಕಿ ನೋಡಿದಳು ಸರೋಜಾಕ್ಷಿ ತನ್ನ ವಲ್ಲಭನೆ (ಕಂಠಾ. ೧-೩) : ಮಿಗೆ ಮಡಿದ ಮೇತಂದಂಗಳು ನೊಂಕಿ ನೋಡಿ ರಥಸುರೋಹದೊಡುಕಿನೊಳ್ ಬೆದಕಿ ನೋಡಿ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೨೮) : ಕುಸುಮ ತನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಬೆದಕಿ ನೋಡಿದಳು (ಕಂಠಾ. ೦೦೩).

[ದೇ. ೩ ಕೆಲು, ಬೆದಕು, ಬೆದಕು, ಬೆದಕು, ಬೆದಕು, ಬೆದಕು : ಕುರುಳ್, ಬೆದ್ ನಾ : ಕುರುಳ್, ಬೆದ]

ಬೆದಕು (ನಾ). ೧. ಕೆರತ : ಗೀರುವಿಕೆ : "ಸುಖಾತದಲ್ಲಿ ಬೆದಕು" (ಕಂಠಾ. ೧೦). ೨. ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅಧಿಕಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು : ದೂಕದಲಿ ಮದ್ದದಲಿ ಭಸಕಂಡೂತಿಯಲಿ . . . ಮರ್ನಿತಿಯಲಿ ಪರಸತಿಯಲಿ ಸುಪ್ರೀತಿ ಬಲಿವುಮ ಬೆದಕಿ ಬೆದಕಲು ರಾಯ ಕೀಳಿಂದ (ಕಂಠಾ. ೧-೧೩). [**ಬೆದಕು**]

ಬೆದಕು (ನಾ). ಕಾಮುಕತೆ : ಸುದತಿಯನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಚಿತ್ತವ ಚದುರದಲ್ಲಿಯೆ ನೆಲನೆ ಮಿಲವತಿ ಬೆದಕತನದಿಂದೊಂಕಿ ಧನುವಿಗೆ ಹೆದರುನೇರಿಸುವ (ಕಂಠಾ. ೦-೧೦೮). [**ಬೆದ** + **ಕನ**]

ಬೆದಕು (ನಾ). (?) : ಬೇರೋಳ್ ಎರಲಿವ ಸಹಾಯಂ ಮುಪ್ಪತ, ಮೆಂಟು ಗೆದು ಬಳ್ಳಿಪುಲ್ ಮರ ಪೊದಲು ಕಲ್ ಮುಳ್ ಬೆದಕುಗಳೊಂದದ ಪೋಳ್ ಸುಸರಮನಾಗಿಸುತೆ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೩). [?]

ಬೆದಕಿ (ನಾ). "ಸಂಬಂಧ, ಗೊಡವೆ" (ಕಂಠಾ. ೧೩೮) : ಇದನು ಬೆದಕು ಮದನನ ಮದಹರನ ನೀಮ ಕುಡಿಯದಿರು ದೈವಗಳ ಬೆದ [ಕಂಠಾ. ೧]ದಿಯಂ ಬೆದು ನೀಮ (ಕಂಠಾ. ೦೦೩). [?]

ಬೆದಬೆದ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : 'ಬೆದಬೆದನೆ' ಪರಾ. ಬೆದಬೆದ ಬೀ, ಬೆದಬೆದ ಬೀ, ಬೆದಬೆದ ಬೀ = ಅತಿಯಾಗಿ ನೋಯು. -ಸಂತಾಪಗೊಳ್ಳು : ಗುಣಗುಮ್ಮಂದು ಪೂರಿದು ಬೆದ ಬೆದ ಬೆದಬೆದ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳ ಕಡೆಯಂ ಪೇಟಾ (ಕಂಠಾ. ೧-೧೦) : ಬೆದಬೆದ ಬೇಯುತ್ತಂ ತಪದೊಳ್ ನಮೆದು (ಕಂಠಾ. ೧-೩೦) : ನಮೆ ರೋಗಗಳಾಗಿ ಬೆದಬೆದಂ [ಕಂಠಾ. ಬೆದಬೆದನೆ]ಬೆದಂ (ಬೆದೋರ. ೫. ೩೦೨-೩) : ಬೆದಬೆದಂ ಬೇಯ ಬೇಸತ್ತು (ಕಂಠಾ. ೧. ೧೪-೨೩ : ೧೩೨) : ಎಂತಂ ಬೆದಬೆದ ಬೆದಬೆಯ ಯೆಂತಂ ಸುತುಕುಡನೆ ಪುಗುವೆಯ್ ಬೇವನೆ . . . ಎಂತಂ ಭವಗತನದೊಳಗೆ ಬಟ್ಟನೆ ಬರ್ಪಯ್ (ಕಂಠಾ. ೨-೨೨) : ಪಾರ್ವಂ ಮಲ್ಲಲನೆ ಮಹಾಗಿ . . . ಬೆದಬೆದ ಬೆದು (ಸುಕುಮ. ೨-೦೦).

ಬೆದಬೆದನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದ : ಅತಿಯಾಗಿ : ಬಹಳ ವಾಗಿ : ಹದಿಹಾ ಸಿದ್ಧಿಯಾಂ ಹೃದಯದಲಿ ಬೆದಬೆದನೆ ಕುಡಿದುತ್ರಿ ಕೋಣಂ ಪದವಿಗದೆ ತಲೆವಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯುಳುತಿಕಿರಲು (ಕಂಠಾ. ೨೨-೩೩) :

ಮದಮಾತ್ಸರಗಳಿಂದ ಬೆದಬೆದನೆ ಬೆದನೆಯ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೦೨೩).

[ಬೆದಬೆದ + ಅನ್ಯ]

ಬೆದರಟ್ಟು 'ಬೆದರಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆದರಿಕೆ 'ಬೆದರಿಕೆ' ನೋ.

ಬೆದರಿಸು 'ಬೆದರಿಸು' ನೋ.

ಬೆದರು 'ಬೆದರು' ನೋ.

ಬೆದರು 'ಬೆದರು' ನೋ.

ಬೆದರುಗಣ್ಣು 'ಬೆದರುಗಣ್ಣು' ನೋ.

ಬೆದರುನೋಟ 'ಬೆದರುನೋಟ' ನೋ.

ಬೆದರುಬೊಂಬೆ (ನಾ). = ಬೆದಗೊಂಬೆ : ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಬೆದರುಬೊಂಬೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಕಂಠಾ. [ಬೆದರು (< ಬೆದರು) + ಬೊಂಬೆ])

ಬೆದರ್ಕೆ 'ಬೆದರ್ಕೆ' ನೋ.

ಬೆದಗೊಂಬೆ (ನಾ). ಹೊಲ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹೆದರಿಸಲು, ಹುಲ್ಲು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿ ಇಡುವ ಆಕೃತಿ : ಬೆದರ್ ಗೊಂಬೆಯಂ ಕಂಡು ಹೆದರುವ ಮಕ್ಕಳೊಲಂಕೆ (ಕಂಠಾ. ೧೪೧-೦೩೩). [**ಬೆದರು** + **ಗೊಂಬೆ**]

ಬೆದರ್ವಳೆ (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮಳೆ : ಭಾರಿಮಳೆ : ಬೆದರ್ವಳೆ ದಿಲುಮಳೆ ಸರಿಸೋನೆ ಸಿಡಿಲನೆ ಪುಸಸವಳೆಯಲಿ ಪುಸ ಯಾದುದು ಜಗದ ಜನನಕರ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೩). [**ಬೆದರು** + **ಮಳೆ** (< ಮಳೆ)]

ಬೆದರ್ವಳ್ಳೆ (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆ ಬೆದರಿಕೆ : ಬೆದರ್ವಳ್ಳೆಯನೇಳನೆ ಬೆದರಿಕೆಗಳನ್ನಿಗಿ ಮಳೆಯ ಬಿಡುಗಡೆವಧರಂ (ಕಂಠಾ. ೨-೧). [**ಬೆದರು** + **ವಳ್ಳೆ**]

ಬೆದಲ್ 'ಬೆದಲ್' ನೋ.

ಬೆದಲು 'ಬೆದಲ್' ನೋ.

ಬೆದಮಟ್ಟು (ನಾ). (?) : ಹದುವಾಗಿ ಮೇರೆ ಬೆದಮಟ್ಟು ಹೊಲ (ಕಂಠಾ. ೩೩-೦೩ : ೧೨೦). [?]

ಬೆದರಟ್ಟು, ಬೆದರಟ್ಟು (ಕಂಠಾ. ೧೩೮) : ಹೆದರಿಕೆ ಓಡಿರು : ಹೆದರಿ ಹೋಗು ವಂತೆ ಬೆದರಟ್ಟು : ದಾಣಮಂ ಪೊಸಮಸೆಯಂಬಿನಂ ಕಡಿದು ಕಟ್ಟರೆಯಂ ಬೆದರಟ್ಟು (ಕಂಠಾ. ೩-೩೪) : ಸದಾಕವನೊಡರಿ ಬೆದರಟ್ಟು ಸುಡುವುದು ಮಹಾದ್ವಾರ (ಕಂಠಾ. ೩೦) : ಮಹಾಕರಾಂಕರದ ಕಟ್ಟರೆಯಂ ಬೆದರಟ್ಟುತಂ (ಕಂಠಾ. ೦೩-೦೦೦). ಬೆದರಟ್ಟು : ಅಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮೇಲಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕಪ್ಪುಮುಖ ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗುತ್ತಿರುವ ಬೆಳೆನ್ನು ಒಳಗಿನ ಕಟ್ಟೆಯು ಬೆದರಟ್ಟುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಕೋರಿತು (ಕಂಠಾ. ೩೪). [**ಬೆದರು** + **ಅಟ್ಟು**]

ಬೆದರಾಡಿ (ನಾ). ಭಯದಿಂದ ಮಾತನಾಡುವವನು : ಹೆದರಿ ನುಡಿ ಯುವವನು : ಕವಲಾಜಾ ನದ್ಯಾಡಿ ನೋಡಿ ತನ್ನವನೊಡನೆ ಬೆದ ರಾಡುಗಳ ಸಂತೈಸ ಕಳುಹಿತು (ಕಂಠಾ. ೧-೨೨). [**ಬೆದರು** + **ಅಡಿ**]

ಬೆದರಾಡಿ, ಬೆದರಿಕೆ, ಬೆದರ್ಕೆ (ನಾ). ೧. ಭಯ : ಭೀತಿ : ಅಂಜಿಕೆ : ಹೆದರಿಸು ಬೆದರಿಸುವುದೋ ಹಿರಿಯನೈ ನೀನಾತ ಸುಖಾತ್ ಪರಮ ಪುರುಷನು (ಕಂಠಾ. ೩-೩-೩೩). ಬೆದರಿಕೆ : ೧. ಆದಮ್ಯವಟ್ಟಿಗೆ ಬೆದರಿಕೆ ಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಗರತಿಯರ ಗುಣನಡೆ ಕಲಿಸಿದ್ದರೆ ಹೀಗಾಗುತ್ತಿತ್ತೆ (ಕಂಠಾ. ೩೨). ೨. ಹೆದರಿಸುವಿಕೆ : ದಿಟ್ಟರಾದ ಹುಡುಗರು ಹುಚ್ಚನ ಬೆದರಿಕೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡದೆ . . . ಹುರಿಗಿಂದ ಕಟ್ಟರಾರಂಭಿಸಿದರು (ಕಂಠಾ. ೨೩). ಬೆದರ್ಕೆ : ೧. ಬಳಕೆ ಮನದೊಳ್ಳಂಕುವ ಬೆದರ್ಕೆಯಂ ದಿಟ್ಟು (ಕಂಠಾ. ೨೩-೦೦). ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕು = ಹೆದರಿಸು : ಭಯಪಡಿಸು : ಅಂಜಿಸು : ಸುಳ್ಳು

ಸುಯೋಧನಾ (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೦); ಬೆದಕದಿರು ಬೆದಕದಿರು ಬೆದಕದೊಡೆ
ಹುರುಳು (ಕುಶಾ. ೨೫). ೨. ಆಯು; ಆರಿಸು; ಪಲರಿಸು; ಬೇಯುವನು
ಸೂದಿಸುವವುಳ್ಳವನಾಗು ಬೆದಕಿ ತಿಂದು (ಕುಶಾ. ೧-೨೬). ೩.
ಎತ್ತು; ಮೇಲಕ್ಕೆಬ್ಬಿಸು; ಕಲ್ಲ ಬೆದಕದೆ ಕಪ್ಪೆಯ ಸೋಂಕದೆ ಅಡ್ಡಿಯ
ಉದಕವ ಕುಡಿಯಬಲ್ಲದೆ ಅದು ಯೋಗ (ಕುಶಾ. ೧೨೩-೨೩೦). ೪. ಕೆದಕು;
ಕೆದರು; ಎರಡನಾರೊಳ ನೆಲನಂ ಬೆದಕುತ್ತಂ ಎಲೆ (ಕುಶಾ. ೧-೨೦);
ಬಂದು ಬೆದಕಿ ನೋಯಿಸಬೇಡ (ಕುಶಾ. ೧-೨೦). ೫. ಪರ್ಯಾ
ಲೋಚಿಸು; ವಿವೇಚಿಸು; ಅವನು ಅವಳಳ ವೈಷ್ಣವಮ್ಮ ಕುತೂಹಲ
ದಿಂದ ಬೆದಕತೊಡಗಿದ (ಕುಶಾ. ೧೨೫). ಬೆದಕು; ೧. ತನ್ನ ಎರಿತ
ಪಾಂಚಪರಂಪರಾಧಿಪಾತದೊಳ ತಗ್ಗಿ ಮಾರ್ಗಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಡೆದ ತೇರ
ಪಲಗೇರೊಳ ಮೆಯ್ಯರೆದನೆ ಗೆತ್ತು ಬೆದಕಿ ನೋಡಿಯುಂ (ಕುಶಾ. ೬-೨೫ ೫).

ಬೆದಕಿ ನೋಡು = ಹುಡುಕು; ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡು; ಪರಿ
ಶೋಧಿಸು; ರಾಜಮಂದಿರದೊಳ ಬೆದಕಿ ನೋಡಿದಳು ಸರೋಜಾಕ್ಷಿ
ತನ್ನ ವಲ್ಲಭನ (ಕುಶಾ. ೧-೨); ಮಿಗಿ ಮಡಿದ ಪೇತಕಂಠಗಳಂ ನೋಡಿ
ನೋಡಿ ರಥಸುಂದೋಪದೊಡುಕೊಳ ಬೆದಕಿ ನೋಡಿ (ಕುಶಾ. ೧೦-೨೦);
ಸುನಂದ ತನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಬೆದಕಿ ನೋಡಿದಳು (ಕುಶಾ. ೧೦೫).

[ಬೇ. ೩ ತೆಲು. ಬದಕು, ಬೆಕಕು, ಬೆನಕು, ಬೆಮಕು, ಬೆತುಕು;
ಕುರುಬ್. ಬೆದ್ಕು; ಪುಡ್ಕು. ಬೆದ]

ಬೆದಕು (ನಾ). ೧. ಕೆರತ; ಗೀರುವಿಕೆ: "ನವಿವಾತದ್ವಿ ಬೆದಕಕ್ಕು"
(ಕುಶಾ. ೧೦). ೨. ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅಧಿಕಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು;
ದ್ಯೂತದಲಿ ಮದ್ಯದಲಿ ಭಸಕಂಡುಕೊಂಡು . . . ಮರ್ವಿಗಿಯಲಿ
ಪರಸತಿಯರಲಿ ಸಂಪ್ರೀತಿ ಬರಿವುದು ಬೆದಕಿ ಬೆದಕಲು ರಾಯ ಕೇಳೆಂದ
(ಕುಶಾ. ೧೦-೧೩). [**< ಬೆದಕು.**]

ಬೆದಕತನ (ನಾ). ಕಾಮುಕತೆ; ಸುಡತಿಯನು ಕಂಡೊಡನೆ ಚಿತ್ತವು
ಚಮರದ್ದಿಯ ನೆಲನೆ ಬಿಲಪತಿ ಬೆದಕತನದಿಂದೊಂಕಿ ಭನುವಿಗೆ
ಹದಯನೊರಿಸುವ (ಕುಶಾ. ೧೦-೧೩). [**< ಬೆದ + ತನ**]

ಬೆದದು (ನಾ). (?): ಬೇದೋಕ್ತ ವೀರಶೈವ ಪರಮಿಯಂ ಮುಷ್ಕತ,
ಮಂಟ ಗಿಡು ಬಳ್ಳಿ ಪುಲಮರ ಪೊದಲು ಕಲ್ ಮುಳ್ ಬೆದದುಗೊಂಡದ
ಪೋಲ್ ಸುಸರಮನುಗೊತೆ (ಕುಶಾ. ೧-೨೩). [**?**]

ಬೆದದೆ (ನಾ). "ಸಂಬಂಧ, ಗೊಡವೆ" (ಕುಶಾ. ೧೦೫): ಇದನಲ್ಲವು
ಭಜನು ಪದವನ ಮದಪರನ ನೀನು ಕುಡಿಯದಿರು ಬೈವಗಳ ಬೆದ
[ಕುಶಾ. ೧೦೫]ದಯಂ ಬಿದು ನೀನು (ಕುಶಾ. ೧೦೫). [**?**]

ಬೆದಬೆದ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: 'ಬೆದಬೆದನೆ' ಪರಾ.
ಬೆದಬೆದ ಬೇ. ಬೆದಬೆದಂ ಬೇ. ಬೆದಬೆದ ಬೇ = ಅತಿಯಾಗಿ
ನೋಯು. - ಸಂತಾಪಗೊಳ್ಳು; ಗುಣಗುವೊಂದು ಪುಡಿಮುಳ್ ಬೆದ
ಬೆದ ಬೆದಬಿಬುಳ್ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳ ಕೇಯೆಂ ಪೇಟಾ (ಕುಶಾ. ೧-೨೦);
ಬೆದಬೆದ ಬೇಯುತ್ತಂ ತಪದೊಳ್ ನಮೆದು (ಕುಶಾ. ೧-೨೦); ನಮೆ
ರೋಗಗಳಾಗ ಬೆದಬೆದಂ [ಕುಶಾ. ಬೆದಬೆದನೆ]ಬೆದಂ (ಕುಶಾ. ೧೦೫-೧೩); ಬೆದಬೆದಂ ಬೇಯು ಬೇಸತ್ತು (ಕುಶಾ. ೧. ೧೧-೧೩); ಎಂತೆಂ
ಬೆದಬೆದ ಬೆದಪಯ್ ಯೆಂತೆಂ ಸುತುಕುಡನೆ ಪುಗುಮೆಯ್ ಬೇವನೆ . . .
ಎಂತೆಂ ಭವಗಹನದೊಳಗೆ ಬಟ್ಟನೆ ಒಪರ್ಪಯ್ (ಕುಶಾ. ೨-೨೩); ವಾರ್ವಂ
ಮಲ್ಲಲನೆ ಮಜಾಗಿ . . . ಬೆದಬೆದ ಬೆದಂ (ಕುಶಾ. ೨-೨೦).

ಬೆದಬೆದನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣವ್ಯಯ; ಅತಿಯಾಗಿ; ಒಪ್ಪಳ
ವಾಗಿ; ಬೆದಕು ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಹೃದಯದಲಿ ಬೆದಬೆದನೆ ಕಂಡಿವೆತ್ತ ಕೋಣಂ
ಪದವನದೆ ತಲೆವಾಗಿ ಲಕ್ಷಿಸಿಯಳುತಿಕಿರಲು (ಕುಶಾ. ೨೨-೨೩);

ಮದಮತ್ತರಗಿಂದ ಬೆದಬೆದನೆ ಬೆದಬೆದಮ್ (ಕುಶಾ. ೨೨-೨೩).
[ಬೆದಬೆದ + ಅನು.]

ಬೆದರಟ್ಟು 'ಬೆದರಟ್ಟು' ನೋ.
ಬೆದರಿಕೆ 'ಬೆದರಿಕೆ' ನೋ.
ಬೆದರಿಸು 'ಬೆದರಿಸು' ನೋ.
ಬೆದರು 'ಬೆದರು' ನೋ.
ಬೆದರು 'ಬೆದರು' ನೋ.
ಬೆದರುಗಣ್ಣು 'ಬೆದರುಗಣ್ಣು' ನೋ.
ಬೆದರುಗೋಟ 'ಬೆದರುಗೋಟ' ನೋ.

ಬೆದರುಗೋಟಿ (ನಾ). = ಬೆದಗೋಟಿ; ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಬೆದರುಗೋಟಿ
ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ (ಕುಶಾ. ೧೦೫). [ಬೆದರು (< ಬೆದಕು) + ಗೋಟಿ]
ಬೆದರ್ಕ 'ಬೆದರ್ಕ' ನೋ.

ಬೆದಗೋಟಿ (ನಾ). ಹೊಲ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹೆದರಿಸಲು,
ಹುಲ್ಲು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿ ಇಡುವ ಆಕೃತಿ; ಬೆದ
ಗೋಟಿಯುಂ ಕಂಡು ಹೆದರುವ ಮಕ್ಕಳೊಲಂತೆ (ಕುಶಾ. ೧೦೫-೧೩೩).

[**< ಬೆದರು + ಗೋಟಿ.**]

ಬೆದವಳಿ (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮಳೆ; ಭಾರಿಮಳೆ;
ಬೆದವಳಿ ಬಿಡಲುಮಳೆ ಸರಿಸೋನೆ ಸಿಡಿಲಿನ ಪುನಃವಳೆಯಲಿ ಪುನಃ
ಯಾದುದು ಜಗದ ಜನಪಿತ (ಕುಶಾ. ೧-೨೩).

[**< ಬೆದಕು + ಮಳೆ (< ಮಟ್ಟ)**]

ಬೆದವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆ ಬೆದರಿಕೆ; ಬೆದವಳ್ಳಿಯನೇಳುವ ಬೆದರಿಕೆಗನ್ನಡಿ
ಮಳೆಯು ಬಿಡಬೇಡಿವರಂ (ಕುಶಾ. ೨-೨). [**< ಬೆದಕು + ಪಲ್ಲ**]

ಬೆದಲ್ 'ಬೆದಲ್' ನೋ.
ಬೆದಲು 'ಬೆದಲ್' ನೋ.

ಬೆದಮಟ್ಟಿ (ನಾ). (?): ಹಡುಪು ಮೇಲೆ ಬೆದಮಟ್ಟಿಯ ಹೊಲ (ಕುಶಾ. ೧೩-೧೩-೨೩; ೨೨೦). [**?**]

ಬೆದಟ್ಟು. ಬೆದರಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಹೆದರಿಸು ಓಡಿಸು; ಹೆದರಿ ಹೋಗು
ವಂತೆ ಬೆದಟ್ಟು; ವಾಗಮಂ ಪೂಜನುಸಂಯಂಬಿನ ಕಂಡು ಕಟ್ಟಲೆಯಂ
ಬೆದಟ್ಟು (ಕುಶಾ. ೧-೨೩); ಸದಾಶಿವನಂದರೆ ಬೆದಟ್ಟು ಸುಡುವುದು
ಮಾಡುವ (ಕುಶಾ. ೧೩೦); ವನಾಕರಣಕರದ ಕಟ್ಟಲೆಯಂ ಬೆದಟ್ಟುತಂ
(ಕುಶಾ. ೧೩-೧೦೦). ಬೆದರಟ್ಟು; ಅಗ ಕೊಟ್ಟಿಡಿದು ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ
ಒಂದು ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಕಪ್ಪುಮಟ್ಟಿ ಒಳಗೆ ಮುಗುತ್ತಿರುವ ಬೆದಕನ್ನು ಒಳಗಿನ
ಕತ್ತಲೆಯು ಬೆದರಟ್ಟುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಕೋರಿತು (ಕುಶಾ. ೧೩).
[ಬೆದಕು + ಅಟ್ಟು.]

ಬೆದಟಾಡಿ (ನಾ). ಭಯದಿಂದ ಮಾತನಾಡುವವನು; ಹೆದರಿ ನುಡಿ
ಯುವವನು; ಕಮಲನ ಜ್ಞಾನದ್ವಿಲಿ ನೋಡಿ ತನ್ನವನೆಂದೊಂದು ಬೆದ
ಟಾಡಿಕಳ ಸಂತ್ಸು ಕಳುಹುತ (ಕುಶಾ. ೧-೨೩).

[ಬೆದಕು + ಅಡಿ.]

ಬೆದಟಾಕಿ. ಬೆದರಿಕೆ, ಬೆದರ್ಕ (ನಾ). ೧. ಭಯ; ಭೀತಿ; ಅಂಜಿಕೆ;
ಹೆದರಿಕೆಯ ಬೆದಟಾಕಿಯನುಮೋ ಹಿಂಯವೈ ನೀನಾತ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹೆದರು
ಪುರುಷನು (ಕುಶಾ. ೧-೨೩). ಬೆದರಿಕೆ; ೧. ಅದಮ್ಯಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆದರಿಕೆ
ಯೆಟ್ಟು ಗರತಿಯರ ಗುಣನಡೆ ಕಲಿಸಿದ್ದರೆ ಹೀಗಾಗುತ್ತಿತ್ತೆ (ಕುಶಾ. ೧೩).
೨. ಹೆದರಿಸುವಿಕೆ: 'ಬಿಟ್ಟುರಾದ ಹುಡುಗರು ಹುಚ್ಚನ ಬೆದರಿಕೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ
ಕೊಡದೆ . . . ಹುರಿಗಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾರಂಭಿಸಿದರು (ಕುಶಾ. ೨೨). ಬೆದರ್ಕ;
೧. ಬಳಕೆ ಮನದೊಳ್ಳುಳುವೆವ ಬೆದರ್ಕಯಂ ಬಿಟ್ಟು (ಕುಶಾ. ೨೩-೧೦).
ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕು = ಹೆದರಿಸು; ಭಯಪಡಿಸು; ಅಂಜಿಸು; ಸಂಕೇತ

ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕುವುದರಿಂದಲೂ . . . ಬಹಳ ಹಾನಿಯಾಗುವುದು (ಮುಖ್ಯಾಂ. ೪-೭೩); ಊರಿನ ಗೌಡ ಬಂದೂ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕುತ್ತಾನೆ (ಕರ್ತೃ. ೭೯).

[ಬೆದರಿಸು + - ಇಕೆ. / ತುಕು. ಬೆದರಿಕೆ]

ಬೆದರಿಸು, ಬೆದರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಭಯಪಡಿಸು; ಅಂಜಿಸು; ವಾದಿಸು. ವಾದಿಗಳ ಪರವಾದಿತಮಸ್ತಮಮನೊಡನೆ ಬೆದರಿಸುವ ಪರ್ವದಿವೆಡೆ ಗಣಿ ಕೂ ದಿನಪೂಜೆಯಮೆನ್ನಿದುದು ವಿದ್ಯಯೊಂದುರ್ಗವೂ (ಕಂಠ. ೭೩); ಮುದುಡಿಸುತಂ ಕೈರವಮಂ ಬೆದರಿಸುತುಂ ಕೌಶಿಕಂಗಳಂ . . . ಮೂಡಿ ದನಕಂ (ಗಂ. ೨-೪); ಹೇರೊಡಲ ತೋಟಾಟ ಬಲವ ಬೆದರಿಸಲಗ್ಗಿ ಕೆಳ ಯತುದೇ (ಕುಣ್ಯ. ೧೨-೩೩). ೨. ಬೆದರಿಸು; ಹಾರಿಸು; ಜಿನ ಮಂಪದಾನಮಂಬ ಗಾರಿಯಂ ಲೋಭಮಂಬ ಮುಗಿಲಂ ಬೆದರಿಸದೆ (ಕುಣ್ಯ. ೭-೪೭); ಮಾಗಧನಾಯುಸ್ತಮಮಂ ಬೇಗಂ ಬೆದರಿಸುವ ಹಿಮಾಶುರುಚುಗವನಲಂತಾಗಳೆ ದಶನೇಂದುಮ್ಯತಿಯಾಗಲೆ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ಕೃಷ್ಣನವರ್ಗತೊಂದಂ (ಕುಣ್ಯ. ೧೦-೦೦೭). ಬೆದರಿಸು : ೧. ಘಡುಘಡಿಸು ಮರುಕಾತ್ಮಜನ ಬೆದರಿಸದೇನೆಂದೆ (ಕುಣ್ಯ. ೨-೩-೩); ಮತ್ತೊಂದು ತೋಟ ಬೆದರಿಸುತ್ತಾ ಬೋಳುತ್ತಾ ನಿಂತಿತು (ಕುಣ್ಯ. ೯೯); ಪ್ರತಾಪ ಕುಮಾರಿಯು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಬೆದರಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ (ಕುಣ್ಯ. ೨೩). [ಬೆದರಿಸು + - ಇಸು]

ಬೆದರಿಸು, ಬೆದರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಭಯದ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸು. — ತಿಳಿ : "ಬೆದರಿಸು—ದೃಷ್ಟಿ" (ಕುಣ್ಯ); ಪದ್ಧತಿಗೆ ಕೋಟೆಯ ಗಂಗೆಯ ರೊಕ್ಕು ಮೆಲ್ಲಮಂ ಬೆದರಿಸುವಂ ತರಕ್ಕಿ (ಕು. ೩೬, ೧೩೪-೧೦; ೧೩೫); ಒಗ್ಗಲನವುಡೆ ಮತ್ತಮಾತಂಗಯೂಪಮಂ ಬೆದರಿಸು ಬೆದರಿಸು ಕೊಟ್ಟು ಸಿಂಗರ (ಕುಣ್ಯ. ೧೪-೨೦); ಬೆಟ್ಟ ಬೆದರಿಸುವ ಸೇನಾಭಯವ ಹುಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟನು (ಕುಣ್ಯ. ೧೬-೪೬). ೨. ಭಯಪಡುವುದು ಮಾಡು; ಹೆದರಿಸು; ಹರಿಪೂಜೆಮಂ ಬೆದರಿಸುತಂ ಕರಿಪೂಜೆಮವುಂಡುಗರ್ಗ ಕೇಸರಿ ನೆಯ ಕೆಟ್ಟಲಂ ತುಡುಕುತುಂ ಪರಿಡತ್ತು (ಕುಣ್ಯ. ೭-೪೦). ೩. ಒಂದ ಕೊಟ್ಟಿದು ಮೂರವಾಗು; ಒಂದಾಯ ತೊಡಗೊಡೂ ಮೂಡಿ ಬೆದರಿಸಿದ ಮೊಲಗಳ ಮೂಡುಗು ಮನದಲನಶುಭಮಂ ದುಖಿಯುಮಂ (ಕುಣ್ಯ. ೧-೧೦). ಬೆದರಿಸು : ೧. ಪೇರಾಳೆವರೆ ವೆತ್ತನೆ ಸತ್ಯಾಂಕನ ಅಟ್ಟುಳ್ಳ ಭಟನ ಬೆದರೆ ಮಹೇಂದ್ರನ (ಕುಣ್ಯ. ೧೪೩. ೭೨-೨; ೭೩೫ ೪೪); ಬೆದರಿಸನಕ್ಕುಂ (ಕುಣ್ಯ. ೨-೦-೨೩); ಕರವಿರದೆ ಬೆದರಿಸು ಸಂತಸವ ನಾನುಕೈ (ಕುಣ್ಯ. ೪-೩೩); ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಹಾಕಲು ಬೆದರಿಸಿದ್ದರು (ಕುಣ್ಯ. ೧೧. ೧೦೦).

[ಕೆ. ೩ ತಮಿ, ವಿತಪು, ವಿತಿರ್, ವೆತಿರ್; ಮಲ, ವಿತುಕ್ಕು; ತುಕು.

ಬೆದರು; ತೆಲು, ಬೆದರು, ಬೆದರು]

ಬೆದರಿಸು, ಬೆದರಿಸು (ನಾ). ೧. ಭಯ; ಅಂಜಿಕೆ; ಬೆದರಿಸು [ಬೆದರಿಸು] ಪುಟಂ ಕುಂದುಮನಕಾದು (ಕುಣ್ಯ. ೨-೪೩ ೪); ಪರಾವದಿಂದಿ ಮನದ ಬೆದರಿಸು ಮನಸು ಸ್ವಾಮಿ (ಕುಣ್ಯ. ೧೦೩-೪); ಬೆದರಿಸು ತಮನಿ ಯಾಯ್ತು ಪಟುಭಟದಿಗಳಿಬ್ಬಗಿದಾಯ್ತು (ಕುಣ್ಯ. ೧೦-೦೩); ಕನಸು ಕಳವಳ ಬೆದರಿಸು ಭ್ರಮ . . . ಸಂತೋಷ ಇನಿತು ಸಂಧಿಸಿದವನಪನ ಕಂಡು (ಕುಣ್ಯ. ೩-೦೦-೪೩). ೨. = ಬೆದರಿಸು : ಕಡುಗೆ ಮೆಟ್ಟು ಬೆದರಿಸುಟ್ಟು ಮಲ್ಲಿ ಆ ಲೆಪ್ಪಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟಲಿಗ ರುದ್ರಾಕ್ಷ ಭೂತ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟ ಎನ್ನ ಕಿಡ್ಡು ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪವ ನಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದ ಮತ್ತೆ ವಿಹಂಗಲಾಲ ಮ್ಯಾಗಾತಿ ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ (ಕುಣ್ಯ. ೧೬೪). ಬೆದರಿಸು : ೧. ಮದನಪುತ ರಯವಿರಲು ಬೆದರಿಸುನ್ನೇಕೆ (ಕುಣ್ಯ. ೩೪); ಬೆದರಿಸು ಮೂಡಿದು ನಂಬು (ಗುಣ್ಯ. ೧೦-೩೩). ೨. ಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳೊ ನಲವುಡೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೊಲದಲ್ಲಿಯ ಬೆದರಿ ನಂತೆ ಬೀವವಿದ್ದು ಹೇವಾದಂತೆ ಆಕೆಗೆ

ಭಾಸವಾಯಿತು (ಕುಣ್ಯ. ೧೨೪); ರಾಗಬೆದರೆ ಭಾವದಾಚೆಳವಾದರೂ ಮಾತೆಂಬುದಿಗೂ ಅರ್ಥರೂಪದ ಬೆದರು (ಕುಣ್ಯ. ೧೦೦-೩); ಒಕ್ಕಲಿಗರು ತಮ್ಮ ಬೆಳೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ 'ಬೆದರು' ಎಂದು ಒಂದು ಕೋರಿಗೆ ಗಡಿಯೊಂದನ್ನು ನೇತುಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸುಣ್ಣು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಕುಣ್ಯ. ೧೩). ೩. ಹೆದರಿಸುವಿಕೆ : ಬಡಿಯ ಬೆದರು ಕಂಡು ಕಣ್ಣಿರದೆ ಹೆಕ್ಕಿ ಹಾರಿ ಹೋಗಬಹುದು; ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬೆಕ್ಕಿ ಹೋಗಬಹುದೇ ? (ಕುಣ್ಯ. ೧೭೩).

[< ಬೆದರಿಸು. / ತಮಿ. ವೆತಿರ್, ವಿತಪು; ತುಕು, ಬೆದರ್; ತೆಲು, ಬೆದರು]

ಬೆದರಿಸುಗಂಟಿ (ನಾ). ಬೆದರಿಸುವ ಹಸು, — ದನ : ಬೆದರಿಸುಗಂಟಿ, ಬೆದರಿಸು ಗಂಟಿ (ಕುಣ್ಯ. ೧೩ ಕ್ರಿಯಾ). [ಬೆದರಿಸು + ಗಂಟು]

ಬೆದರಿಸುಗಣ್, ಬೆದರುಗಣ್ಣು, ಬೆದರಿಸುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಭಯಭೀತವಾದ ಕಣ್ಣು; ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕಣ್ಣು : ಬೆದರಿಸುಗಂಟಿ ಬಿಟ್ಟು ಮಂಡೆಯ . . . ಪರಮದತಿ ಬಂದಳು ರಾಜಸಭೆಗೆ (ಕುಣ್ಯ. ೧೪-೭೦). ಬೆದರುಗಣ್ಣು : ಭೂಮಿಸುತ ಬೆದರುಗಣ್ಣು ನೋಡಿದಳು ಜಲನಿಧಿಯ (ಕುಣ್ಯ. ೩೪-೧೩); ಮಕ್ಕಳು ಅಳುಕಿ ನಿಂತು ಬೆದರುಗಣ್ಣಾಗಿ . . . ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕುಣ್ಯ. ೩). ಬೆದರಿಸುಗಣ್ಣು : ಬೆದರಿಸುಗಣ್ಣು ಬೆಳೆ ವನಂತೆ ನಿನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ನಾನು (ಕುಣ್ಯ. ೭-೧೩೦).

[ಬೆದರಿಸು + ಕಣ್ಣು (< ಕಣ್)]

ಬೆದರಿಸುಗಣ್ಣು 'ಬೆದರಿಸುಗಣ್' ನೋ.

ಬೆದರಿಸುಗಣ್ (ನಾ). ಹೆದರಿದ ಕಾಗೆ : ಬೆದರಿಸುಗಣ್ ನೋಟ ಸುಳುವ ನೊಡವು ಮಿಂಗಳ ಝಳಕೆ ಕೇಸರಿಯುಡು . . . ಒಪ್ಪಿದವನರ ಯಂದ್ರು ದರಿ (ಕುಣ್ಯ. ೨೨-೭೦). [ಬೆದರಿಸು + ಕಾಗೆ]

ಬೆದರಿಸುನೋಟ, ಬೆದರುನೋಟ (ನಾ). ೧. ಹೆದರಿಸುವ ನೋಟ : ಕಿಡುಪಲೆ ಕಿಮ್ಮಿಸಿ ಕಿಮ್ಮಿಗಣು ಬೆದರಿಸುನೋಟವು . . . ಮಿದೆಯ ಪುಡೆಯೊಡವಿನಂ . . . ಬಲವಿದಿಹರು ಬೀಡುದರು (ಕುಣ್ಯ. ೨-೩). ಬೆದರುನೋಟ : ೨. ಭಯ ತುಂಬಿದ ದೃಷ್ಟಿ : ಬೆದರುನೋಟದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೊಬ್ಬ ಆ ಮುದುಕನ ಕಡೆಗೆ ದುರುಗುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಡು ತಿದ್ದನು (ಕುಣ್ಯ. ೨೩೩). [ಬೆದರಿಸು + ನೋಟ]

ಬೆದರಿಸುವಾತು (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆಯ ಮಾತು; ಭಯದ ನಡೆ : ನೆಗಹಿ ಝಳಕೊ ಲುಳವಡುಯಿಳಿಗುಗುಳಿದುದು ಬಲಗಿಡುಗಳನು ನಿರ್ದಿಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟನೆಯರೆದುದು ಬೆದರಿಸುವಾತಿನರಿ (ಕುಣ್ಯ. ೨-೨-೪೩).

[ಬೆದರಿಸು + ಮಾತು]

ಬೆದರಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಕೆರೆಯ ಹೆಸರು : ತೆಂಕಾಯ್ಲೆಲೊಪಡ ಬೆದರಿಕೆ ಮೊದಲೆಮಡುವೆ (ಕುಣ್ಯ. ೧೦೩೭, ೧೦೪-೪೩; ೭೨೦).

[? + ಕೆರೆ (< ಕೆರೆ)]

ಬೆದರಿಸು (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಹೊದಕವಿಷಯ ಬೆದರಿಸು ಮಯಾದತ್ತಮ್ (ಕುಣ್ಯ. ೧೦೩೩, ೧೦೩-೩೪; ೬೩೩).

[? + ಊರ್]

ಬೆದ (ನಾ). ೧. ಬೀಜ ಬಿತ್ತುವುದು : ಬಿತ್ತನೆ : (೧). ೨. ಬೀಜ ಬಿತ್ತಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ. ಮಳೆ ಬಿದ್ದು, ಭೂಮಿಯ ಹದ : ಬೀಜವಿರೆ ಬಿತ್ತರೆ ಪೇಟ್ ಬೆದರಿಸು (ಕುಣ್ಯ. ೯) ಯಾವ ಭೂಮಿಯೋ (ಕುಣ್ಯ. ೧೨-೩೦); ಬೆದ ಎಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರೂ ಬೆಲೆಯುತ್ತದೆ (ಕುಣ್ಯ. ೧೩೩); ಬೆದೆಯರಿತು ಹದಮಾಡು ಪದಮದಿ ಹೊಲವನ್ನು (ಕುಣ್ಯ. ೧೩-೧); ಬೆದ ನೋಡಿ ಬಿತ್ತು, ಹದ ನೋಡಿ ಹರಗು (ಗುಣ್ಯ). ೩. ಬೀಜ ಬಿತ್ತಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹದವಿರದ ಭೂಮಿ ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಹದ

ವಾದ ಭೂಮಿ : ವನ್ನಿಕ್ಕುಣ್ಣವೆದನ್ನೆಲ್ಲುಣ್ಣವೆದ್ನು (೨೪ V. ೦೩೭-೦೪ : ೩೩); ಮನ್ನೊಕ್ಕುಣ್ಣವೆದ್ನು ಬೆದಿ ಉತ್ತಮ ಕ್ಷೇತ್ರಂ (೨೪. IX (೩). ೩೫೫. ೦೩೦-೩೩ : ೩೩೫); ಇಕ್ಕುಣ್ಣ ಬೆದಿ ಕಾಣ್ಣಿಡಿಯ ಪೊಲಯ್ಯವಾರ ಬಯಲು ಕೊಟಿ ಗದೆ (೨೪. VI. ೫೪. ೩೦-೩೭ : ೪). ೪. ಪಕ್ಕತ್ತೆ : ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಿತಿ : ಅಕಾಶಗಂಗಾತಟಾಕತೀಷಾಪುಂಜದಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನ ಬೆದಿಗೆ ಚುಕ್ಕಿ ಹೊಳೆವಂತೆ (೩೪೫. ೪೫-೪). ೫. ನಸೆ ; ಕಾಮೋದ್ರೇಕ : ಬೆದಿ ಬೇಟೆದೊಳು ಮಯ್ಯ ವೆಂವುಗೊಡುಂಬಿ (ಗೀತಗೋ. ೩೨-೦); ಬೆದಿ ಯನು ಹುಟ್ಟಿ ಬೇಗಾ ವದಗುವ ಕೊಟಿಕ್ಕಿ ವಳಗಾಗಬೇಡಂಬ ಮುದಿ ಸೂಳೆಯರ ನೋಡಿದನು (ಪ್ರಾಣಶ. ೩-೪೩); ದನ ಸಿಂಗ ಹುರಿ ಹಕ್ಕಿ ಹಾವು ಮೊನ್ನೆಗಳಿಗಲ್ಲ ಇನಿಸುಳಿಸು, ಬೆದಿ ಬೆದರು-ಅಪ್ಪಿ ಜೀವಿತವು (ಕಾಂಶಾ. ೨೪೪).

ಬೆದಿಬೆದಗೊಳು = ಕಾಮೋದ್ರೇಕಕ್ಕೊಳಗಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮಾಡುಕೊಡುಕೊಡುಮ್ಪಿ ಹೊಕ್ಕುರಾ ಮನೆಗಳು ಬೆದಿಬೆದಗೊಳು ಕಾಡಾವುವು (೩೪೫. ೦೩-೩೦). ಬೆದಿಬೆದಗೊಳು = ಕಾಮೋದ್ರೇಕವನ್ನು ಹೊಂದು : ಬೆದಿಬೆದಗೊಳುಕರಿದಯರೊಂದಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡು ನಮಗೊಂದು (೩೪೩. ೩೭-೨೪). ಬೆದಿ ಮಾಡು = ಹದಗೊಳಿಸು; ಹಸನು ಮಾಡು : ಕರುಧರಿಯಂ ನಿಜೋಗ್ರಗದಯೇರ್ಗೊಳನುಟ್ಟು ಸಮಸ್ತವೈರಿಭೂಪರ ರುಧಿರಾಂಬುಮಿದೆ ಬೆದಿ ಮಾಡಿ . . . ಸಿತ[ಕೀರ್ತಿ]ಯಿಂಬ ಬೆಳಸಂ ಬೆದಿದಂ (ಗಣಪು. ೦೦-೪); ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಬೆದಿ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ (ಗಣಪ. ೦೩). ಬೆದಿಯಾಗು = ಕಾಮೋದ್ರೇಕ ಉಂಟಾಗು : ಅದಿನ ಬುಟ್ಟಿಲ್ದಾ ಬಂದುದು ಪೊಣಕಿನ ರೂಪು ಬೆದಿಯ ಬುಟ್ಟಿ ಮದನೋಕ್ಕುತ್ತುಂ ಬೆದಿಯಾದ ತಾಯನೇಡಿದುದದತಿ ಸೂರ್ಯದ ಗೂಳಿ ತಾಯನೇಡುತ್ತಿಂಬಂದದ (ಕುಶೋ. ೩-೩೪). [ಬೆದಿ. ೪ ಮಾಲ. ಬಿದಿ. ತುಳು. ಬತ್ತಿ. ತೆಲು. ಬದಿ]

ಬೆದಿಗಾಣಿ 'ಬೆದಗಾಣಿ' ನೋ.

ಬೆದಗದ್ದೆ 'ಬೆದಗಲ್' ನೋ.

ಬೆದಗಲ್, ಬೆದಗದ್ದೆ (ನಾ). ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಲು ಹದವಾದ ಗದ್ದೆ : ಪದಿನಯ್ಯ ಕೊಳಗ ಬೆದಗಲ್ (೨೪. III (೩). ೩೫೫. ೩೦-೩೫ : 1021); ಕಳುಕುಟಕ ಮಾಗಣಾಚಾರಿಗೆ ಐಗುಳಗ ಬೆದಗಲ್ದಿಯು ಬೆಟ್ಟಲಿ ಮತ್ತರು ಎರಡು (ಪ್ರಾಣಶ. IX-1. ೦೦೨-೨೩ : 1063). ಬೆದಗದ್ದೆ : ಶ್ರೀಯೂರ ಚಾಮರಾಜಯ್ಯನ ಭೂಮಿಯಲು ಪತ್ತಕ್ಕೋಗ ಬೆದಗದ್ದೆಯುಂ . . . ಕೂವನ ಕುಶ್ವರಮಂಡಿಯಾರ್ಗ ಕೊಟ್ಟುದು (ಪ್ರಾಣಶ. ೦೪೯೩. ೨೫-೦೨ : 1092); ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟು ಎರಡು ಸುಗಿದು ಬೆದಗದ್ದೆ (ಪ್ರಾಣಶ. ೦೪೯೪. ೪೩-೦೨ : 1180). [ಬೆದಿ + ಗಲ್]

ಬೆದಗಾಣಿ (ನಾ). = ಬೆದಗಾರ್ತಿ ೨ : ತಳವಾಣರಿದ ಬಂದರಂವು ಕಾತರಿಸಿ ಬೆದಗಾಣಿಯರನು ಬಿಟ್ಟುಗಲುವ ಎಟರುಗಳೆದಗೇಡನೇನ ಬಟ್ಟಿಸುವ (ಮೋಹ. ೦೫-೨೩). [ಬೆದಿ + ಗಾಣಿ]

ಬೆದಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಕಾಮೋದ್ರೇಕವುಳ್ಳವಳು. ೨. ಹಾದರಗಿತ್ತಿ : ಜಾರಿ : "ಸಿಕ್ಕಿ, ಜೋಡೆ. ಪಾಣ್ಯ, ಬೆದಗಾರ್ತಿ ಈ ೪ ಜಾರಿಗೆ ಪೆರಾ" (೪೫೫. ೩೨-೩೩). ೩. ನಲ್ಲೆ ; ಪ್ರೇಯಸಿ : ಬೆಳ್ಳೆಟ್ಟಿಯು ಪೊದ ದೊಡಲಿಚು ತನ್ನ ಬೆದಗಾರ್ತಿಯ ಚೂಳಿಯು ಸಿಂಗವಕ್ಕೊಂದು ಸಮಿದು ಬೆಟ್ಟ ಕುಂಜಾದ ಗೊಂಡೆಯನೆ (ಪ್ರಾಣಶ. ೦೦೦-೨೩).

[ಬೆದಗಾಣಿ + ತಿ (< -ಇತ್ತಿ)]

ಬೆದಗಾಲ (ನಾ). ೧. ಬೀಜ ಬಿತ್ತಲು ಹದವಾದ ಕಾಲ : ನಿನ್ನ ಭೂಮಿಯೋಳಿ ಜೀವಮಂ ಬಿತ್ತಿದೊಡ ಬೆಳೆ ಬಾಳ್ವೆಗೆ ಕವನಕ್ಕಿದುವ ಮೇಳಿ ಯಲ್ಲೆನಲಮ ಮುಂದೆ ಬೆದಗಾಲಮಂಟೆದೊಡೆ (ಕೈಟಾ. ೦೦-೦೪). ೨. ಕಾಮೋದ್ರೇಕವಾದ ಕಾಲ : ಬೆದಗಾಲ-ಬೆದದ ಕಾಲವನ್ನು ಎಳ್ಳಿ

ಎಟ್ಟಿರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು (ಗೋಗ್ರ. ೩. ೨೩); ಬೆದಗಾಲದ ಹಮ್ಮುಸಿಕೆಯೊಳಗೆ ಮರ್ಯಾದಯಾಸಂಕುತಿಯೊಳಗೆ ತನ್ನ ಹೊರಗಿರುವ ಜೀವದ ನೆಲವ ಆತ್ಮಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾಚಿಸುತಿರುವ ಪರಿಯು (ಗೀತ. ೩೩-೩). [ಬೆದಿ + ಕಾಲ]

ಬೆದಗಾಣಿ, ಬೆದಗಾಣಿ (ನಾ). ೧. ಕಾಮಾತಂರತೆಯುಳ್ಳವನು. ೨. ಕಾಮುಕ ; ವಿಟ : 'ಬೆದಗಾರ್ತಿ' ಪರಾ. ಬೆದಗಾಣಿ : ೧. ಬೆದಗಾಣಿ ರೆದಿಯಂತೆ ಬೇಯುತಿರ್ದ ಪೆಣಾಗಳಂ (ಪ್ರಾಣಶ. ೩೪ ಕೂರಕ).

[ಬೆದಿ + ಗಾಣಿ]

ಬೆದಗುದಿ (ನಾ). ಸಂತಾಪ ; ಕ್ಷೇಶ ; ಬೇಗುದಿ : ಭೂ ನರರ ಬೆದಿ ಗುದಿಗೆ ಪಂಡಗಂಡುತನಕಿ (ಪ್ರಾಣಶ. ೨-೨೪). [ಬೆದಿ + ಕುದಿ]

ಬೆದಗುದಿಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಸಂತಾಪಗೊಳ್ಳು ; ಕ್ಷೇಶವಡು : ಭವದಿ ಬೆದಿ ಗುದಿಗೊಂಬಿ ಜೀವಜಾಲಂಗಳಿಗೆ ಶಿವವಿಯಾಬೇಕೆಂಬುದೇ ಶಂಭುಚ್ಚ ದೊಳ್ ಪ್ರಣವವಾಗಿಹುದು (ಪ್ರಾಣಶ. ೩-೩-೦೩೦). [ಬೆದಗುದಿ + ಕೊಳ್]

ಬೆದಗೂಡು (ಕ್ರಿ). ಬೀಜ ಬಿತ್ತಲು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹದವಾಗಿಸು : ಅಂಬಿ ಮುಚ್ಚಿ ರಕ್ತಪಾರಿ ಬೆದಗೂಡಿಸಿ ಸಾಲಿಡೆ ಪೆರ್ವಣಂ ರಣಾವನಿಶಲ ಮಿದುರ್ದಂಕುರಿತಮಾದಪೊಲೊಕ್ಕ ಕರುಳ್ಳಿಡಲ್ಲೊಂ (ಪ್ರಾಣಶ. ೦೩-೪೪). [ಬೆದಿ + ಕೂಡು]

ಬೆದಗೂಡು (ಕ್ರಿ). ಬೀಜ ಬಿತ್ತಲು ಹದವಾಗಿಸು. ಯೋಗ್ಯವಾಗು : ಪಾಯ್ಲೊಡೆ ಕೋಡನೊಪ್ ನಡ ಬಿಟ್ಟು ಮದೇಭದ ದಂತದಂ ಭರಂಗಿಯ್ಕಡ್ಕ ಯೆಟ್ಟು ಕಾಡನರಾಣಾಂಬುಗಳಂ ಬೆದಗೂಡಿ ತಾಯ್ಲಕ್ಕಿಯ್ಕಡಲೆಂದು ಬಿತ್ತಿದುದುಡೊಂದು ಮೃಗಾರಿ ತದುತ್ತಮಾಗದಿಂ ಸಯ್ವಿನ ಸೋರ್ವ ಮುತ್ತುಗಳೆ ದಿತ್ತುಗಲಾಗಿರೆ ತನ್ನ ದೀರಮಂ (ಕೈಟಾ. ೩-೩೩).

[ಬೆದಿ + ಕೂಡು]

ಬೆದಿಬೆದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ.

ಬೆದಿಬೆದಿ ಬೆ = ಅತಿಯಾಗಿ ನೋಯು ; ಬಹಳ ಸಂತಾಪ ಪಡು : ಮಗಿಲ್ಲದರ್ಥಪತಿಯಂತೆ ಬೆದಿಬೆದಿ ಬೇಯುತ್ತಂ (ಪ್ರಾಣಶ. ೦-೦೪೪) ; ಬೆದಿಬೆದಿ ಬೆಂದು ಬಾಯಿಡೆಗಳಂ ಬಸುಟಂ ಬಡೆ ಕೊಯ್ಯುಕೊಂಡು (ಪ್ರಾಣಶ. ೩-೪೦) ; ನೊಂದು ಮನದಲಿ ಪಾರ್ಥನಾ ಸತಿಯಂದವನು ಕಾಣುತ್ತ ಬೆದಿಬೆದಿ ಬೆಂದು ಯಮರಾಜನ ಕುಮಾರನ ಮೊಗವ ನೋಡಿದನು (ಕುವಾಲ್ಕ. ೫-೩೩).

ಬೆದಿಮ್ (ನಾ). ಬೀಜ ಬಿತ್ತಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹದವಿರುವ ಭೂಮಿ : ಬಿತ್ತನೆ ನೆಲ : ನಾಲ್ಕುಣ್ಣಗದ ಬೆದಿಮ್ನಾನ್ ಕೊಟ್ಟನ್ನ ಗೋತ್ರದ ದೇವದತ್ತರ್ಗ್ ಇತ್ತಾರ್ (೨೪. XVI. ೩೫೫. ೦೦-೨ : 76೩) ; ಶ್ರೀ ಜ್ಞ ಕಲ್ಲ ನಿಜಾಸಿ ಪನ್ನಿಕ್ಕುಣ್ಣಗ ಬೆದಿಮ್ನೊಟ್ಟಾರ್ (ಪ್ರಾಣಶ. ೦೪೯೫. ೩-೩ : ೩೦8) ; ಕುಪ್ಪಂ ಮಣಾರಿಯರ್ ಅಯ್ಯಕ್ಕ ಬೆದಿಮ್ನಾ ಇದನ್ನಿಟ್ಟ ಸುಮಗೆ ಸಲ್ಲದು (ಪ್ರಾಣಶ. ೦೪೯೩. ೦೩-೨೩ : ೩೦7). [ಬೆದಿ + ಮ್]

ಬೆದಿಮತ್ತಲು (ನಾ). ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಹದವಾಗಿರುವ ಭೂಮಿ : ಕೋಸಿಗರಾ ಜಯಮೆಲ್ಲ ಎಮ್ಮೋನ್ ಗೋಸಾಸಿಮದಾರಂ ಬೆದಿಮತ್ತಲುಂ ಪರಲ್ಲಾ ಪಮುಂ ಕೊಟ್ಟೋನ್ (೨೪. VIII. ೩೫೫. ೪೦-೩ : ೦1೦).

[ಬೆದಿ + ಮತ್ತಲು (< ಮತ್ತರ್)]

ಬೆದಿಮೆಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಲೂಗಿನ ಹೆಸರು : ಸಿಮ್ಮನೂರ ಕೆಳ್ಳಮ್ಮನ್ ಆಣ್ಣುಗಿಯ ರಟ್ಟಿಗನ್ ಬೆದಿಮೆಟ್ಟಿಯಾಪಮಾನ್ ಬಳ್ಳಿಗ್ಗೆಮಯ ಗಾಮುಣ್ಣನ್ (೨೪. VIII. ೩೫೫. ೦೦-೦೩ : 800). [?]

ಬೆದಿಯಾಕಲ್ (ನಾ). ಕಾಮೋದ್ರೇಕಗೊಂಡಿರುವ ಹೆಸು ; ಬಾರಿ ಬಂದಿರುವ ಆಳಳು : "ಪಚಂಡಿಯೆನೆ ಬೆದಿಯಾಕಲ್" (ಪ್ರಾಣಶ. ೩೩-೩). [ಬೆದಿ + ಆಕಲ್]

ಬೆದೆಯಾವು (ನಾ). = ಬೆದೆಯಾವುಕರ್: "ಅಚಂದೀ. ಸುರತಾ...ಈ ೨ ಬೆದೆಯಾವು" (ಪೂಜಾ. ೪೫-೦೬೬). [ಬೆದ + ಅವು]

ಬೆದವಡೆ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗು: ಸಾಳೆ ಬಿತ್ತುವ ಬೆದವಡೆ ಕೆಯಿ ಹಾಕಹುದು (೫೫೬. ೬೦-೬೬). ೨. ಉತ್ಪಾದಗೊಳ್ಳು: ಕೋರೇರು ನೇದಾರೊ ಕೊಡಮುಕ್ಕ ಮೂತಾರೊ ಬೆಳ್ಳಕ್ಕದ್ದಿರಿ ಬೆದವಡೆದು ನೇದಾರೋ ಸ್ವಾಮಿ ರೇವಯ್ಯ ಪುಷಿ ಕಂಪೆ (೪೪೫. ೩೫). [ಬೆದ + ವಡೆ]

ಬೆದವಾಡು (ನಾ). ತಲಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಾವು: ಎಣೆಹಾವು: ತವಕದಿನ್ನು ತಲ್ಲಣದ ಮಂದಿ ನಿಲ್ಲದ ಕೂಡಿ ತೋಡಗಲು ವ ವಿವಸಾವಾಸ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಕನಲ್ದಂದಿಲ್ಲ ಸಂಜೆ ಪೂವ ತಮಮತ್ತಮಿತ್ತ ಮಕುಂದಗತ್ತಲ ಪೂರ್ವದ ಪೋಟಲೊಳ ಮಿಡುಂಕುವ ಬೆದವಾಡಿ (ಪೂಜಾ. ಬೆಳವಾರಿ, ಬೆಳಗಾಡಿ) ಸಂತಗಲರಾಜವಗಲ್ಲು ವೆಕ್ಕವಕ್ಕಿಗರ್ (೫೫೬. ೫-೨೬; ೪೫೬. ೬-೬೦ ನೋ). [ಬೆದ + ವಾಡು]

ಬೆದವರಸು (ಕ್ರಿ). ಕಾಮಾತುರತೆಯಿಂದ ಕೂಡು: ಕಾಮೋದ್ರೇಕ ಗೊಳ್ಳು: ಎದವಿದ ಬೆದವರಸು ಕುರರಕೂಟಕಂಗಳಂತೊಗವ ಸರಕ ಮೊಣೆವೊಳಂ ಕೂಡ ವಿಂಧ್ಯಪ್ರವೀಣ ಪ್ರಚಲಿತವಾದಂತಾಗಿ (ಪೂಜಾ. ೦೬೦). [ಬೆದ + ವರಸು (< ಬರಿಯು)]

ಬೆದವೋಳು (ಕ್ರಿ). ಕಾಮೋದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳು: ಇರಳೊಳೆ: ಕಾಮಕಾರ್ಪಾ ಬೆದವೋಳು (ಪೂಜಾ. ಯಾದ) ಸವಾಸವಾಡುಕ್ಕ ಕಂಡಿಯನವಚೊಂಡು (ಪೂಜಾ. ೪-೪೫). [ಬೆದ + ವೋಳು (< ವೋ)]

ಬೆದಲ್, ಬೆಜಲು, ಬೆಜ್ಜಲು, ಬೆದಲ್, ಬೆದಲು, ಬೆದ್ದಲು, ಬೆದ್ದಲೆ, ಬೆದ್ಲಲೆ, ಬೆಜ್ಜಲೆ, ಬೆಜ್ಜಲೆ (ನಾ). ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿ; ಹೊಲ; ಕಾಡಾರಂಬ: ಬಿಡಿದ ದ್ವಿಗದ ಕೊಳದೊಳಗೆ ಬೆದಲ ಕಮ್ಮಿ ೫೦ (೪೫. ೪. ೦೬-೦೭; ೫೫೬). **ಬೆಜಲು**: ಬೆಜವರಿ ಮಿಡುಗ ಬೆಜಲು (೪೫. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆಜ್ಜಲು**: ಬೆಜ್ಜಾಡೆಮೆವಳಗೆ ವುಕ್ಕ ಗದ್ದ ಬೆಜ್ಜಲು ತೋಟ ತುಡಿ (೪೫. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದಲ್**: ಅಲವವಾರಾ ಬೆದಲ ಧಾನ್ಯಮಂ ಧರ ಸುಖದಿಂದುವೆದ್ದದು ಕಾರ್ಗಲ ದೊಳಂ (೫೫೬. ೫. ೫೬-೫೭). **ಬೆದಲು**: ಕೆಳೆಯ ಕೆಲಗೆ ಬೆದಲು ನೂಲು ಕಂಬ (೪೫. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲು**: ಆ ನಡು ಬಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟುಗಂವೊಳಗೊ ಬೆದ್ದಲು (೪೫. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಮುಗುಚೆಯ ಕಟ್ಟಿಯನು ಗದ್ದಯಾ ಮುಚೆಯ ಬೆದ್ದಲು ಸುಪ್ಪ . . . ಕೊಟ್ಟರು (೫೫೬. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಬೆದ್ದಲೆ ಕಟ್ಟಿ ಕಾಲುವೆ (೪೫. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಒಮ್ಮಕ್ಕರ್ ಬೆದ್ದಲೆ (೫೫೬. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಗಳೆಯ ಮತ್ತರ್ ೨ ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತರ್ ೩ (೪೫. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಆರೆಯ ಕೆಳೆಯವಂ ಆ ಕೆಳೆಯ ಮೂವಂ ದೆದೆಯಲು ಮಿಡುಗ ಬೆದ್ದಲೆ (೪೫. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಗೊರವಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಗದ್ದ ಕ ರಿ ಕೊ ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತ ರಿ (೪೫. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಧಾರಾಪುರ್ವಕಂ ಮೂಡಿ ಬಿಟ್ಟ ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತ ರಿ (೫೫೬. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಬಿಡುಗಡೆ ಮೂಡ ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತರೊನ್ನ (೫೫೬. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಬಿಡುಗಡೆ ಮೂಡ ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತರೊನ್ನ (೫೫೬. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಬಿಡುಗಡೆ ಮೂಡ ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತರೊನ್ನ (೫೫೬. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಬಿಡುಗಡೆ ಮೂಡ ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತರೊನ್ನ (೫೫೬. ೫. ೫೬-೫೭; ೫೫೬).

೦೬೦-೦೬ : ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆ**: ಕಲಾಕುಟಗ ಮಾದೇಶಾಚಾರಿಗೆ ಬುರ್ಗ ಬೆದಗಟ್ಟಿಯು ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತರು ಎರಡು (೫೫೬. ೫. ೫೬-೫೭ : ೫೫೬); ಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತಲು ೨ ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತಲು ೪ (೫೫. ೫. ೫೫೬. ೫೬-೫೭ : ೫೫೬).

ಬೆದ್ದಲು 'ಬೆದ್ದಲ್' ನೋ. **ಬೆದ್ದಲಕಂದಾಯ** 'ಬೆದ್ದಲಕಂದಾಯ' ನೋ. **ಬೆದ್ದಲಕಂದಾಯ**, **ಬೆದ್ದಲಕಂದಾಯ** (ನಾ). ಕುಷ್ಠಿಭೂಮಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ತೆರಿಗೆ.—ಕಂದಾಯ: ಗದ್ದಕರ ಬೆದ್ದಲಕಂದಾಯ ಕಾಡಾರಂಬ ಮನೆದಿಗೆ (೫೫೬. ೫೫೬-೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲಕಂದಾಯ**: ನಿರೂಪನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಅರಮನೆಗೆ ಬೆದ್ದಲಕಂದಾಯವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆಯೂ ನಿಷ್ಕರ್ಷ ಮಾಡಿದರು (ಪೂಜಾ. ೫. ೦೦೭).

[ಬೆದ್ದಲು (< ಬೆದ್ದಲ್) + ಕಂದಾಯ] **ಬೆದ್ದಲಗಲೆ**, **ಬೆದ್ದಲೆಗಲೆ** (ನಾ). ಬೆದ್ದಲು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಅಳತೆಕೋಲು: ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಗದ್ದಗಲೆ' ಮತ್ತು ಬೆದ್ದಲಗಲೆ ಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ (೫೫೬. ೫೫೬). **ಬೆದ್ದಲೆಗಲೆ**: ತಳವು ಗದ್ದಗಲೆಯ ಮತ್ತಲು ಮೂಟು ಬೆದ್ದಲೆಗಲೆಯ ಮತ್ತಲಾಟು (೫೫. ೫. ೫೫೬. ೫-೬೦ : ೫೫೬).

[ಬೆದ್ದಲು (< ಬೆದ್ದಲ್) + ಗಲೆ (< ಗಟ್ಟಿ)] **ಬೆದ್ದಲುಪೈರು** (ನಾ). ಹೊಲದ ಬೆಳೆ; ಕುಷ್ಠಿ ಪೈರು: ನೀರು ಬಾರದ ಮಹ ಆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆದ್ದಲುಪೈರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ನಿರೂಪನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಅರಮನೆಗೆ ಬೆದ್ದಲಕಂದಾಯವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆಯೂ ನಿಷ್ಕರ್ಷ ಮಾಡಿದರು (ಪೂಜಾ. ೫. ೦೦೭).

[ಬೆದ್ದಲು (< ಬೆದ್ದಲ್) + ಪೈರು (< ಪಯಿರ್)] **ಬೆದ್ದಲುಬೇಸಾಯ** (ನಾ). ಕುಷ್ಠಿ ವ್ಯವಸಾಯ: ಕಾಡಾರಂಬ: ಇನ್ನು ಅಡೆನಕ್ಕಯ ವಿಚಾರ. ಅದು ಕುಗ್ರಾಮ. ಎರ್ದಾ ಬೆದ್ದಲುಬೇಸಾಯ (೫೫೬. ೫೫೬).

[ಬೆದ್ದಲು (< ಬೆದ್ದಲ್) + ಬೇಸಾಯ (< ಬೆವಸಾಯ)] **ಬೆದ್ದಲೆ** 'ಬೆದ್ದಲ್' ನೋ.

ಬೆದ್ದಲೆಗಲೆ 'ಬೆದ್ದಲಗಲೆ' ನೋ.

ಬೆದ್ದುಗೊಂಡ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀವೀರನೊಳವ್ವುಧಿ ರಾಜಾಧಿಪತಿಯೊಳ್ಳರ ಬೆದ್ದುಗೊನ್ನೆಯ ಕೆಳೆಯ ಕಟ್ಟಪ್ಪನ್ನು (೫೫೬. ೫. ೫೫೬-೫೫೬ : ೫೫೬). [? + ಗೊಂಡ್ತಿ (< ಕುಂದ್ತಿ)]

ಬೆದ್ದುಗೊಂಡ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀಮತ್ ರತ್ನಸ ಬೆದ್ದುಗೊಂಡಯನಾಳುತ್ತಿರಿ (೫೫. ೫. ೫೫೬-೫೫೬ : ೫೫೬). [?]

ಬೆನ್, ಬೆನ್, ಬೆನು, ಬೆನ್ನು (ನಾ). ರಿ. ಕುಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಸೊಂಟದ ಮರೆಗಿನ ಶರೀರದ ಹಿಂಭಾಗ: "ಪುಕ್ಕಂ. ಪುಕ್ಕಮುಧಾಗು...ಈ ೨ ಬೆನ್" (ಪೂಜಾ. ೫೬-೫೬೭); ಪುಕ್ಕ ಪರಿಕಲಿಸಿ ಬೆನ್ನಂ. ಮುಟ್ಟಲೆ ಮುಡಿ (೫೫೬. ೫೫೬ ಕೂಡ); ದೇವತೆ ನವಿಲ ರೂಪಿನಿಂದಿತ್ತಿಕೊಂಡು ಬೆನ್ನೊಳ್ಳು . . . ಲತಾಮಂಟಪದೊಳಿರಿ ಪೋದೊಡೆ (೫೫೬. ೫೫೬-೫೫೬); ಪಡೆಯ ಪೋಗಿಗಿದು ಶೇಷಂ ಪಡೆಗಲನಡುಗುವುಮೇಳೆ ಮೊದಲಿನೆ ಬಿಟ್ಟುತಡಿಗಡೆ ಕೂರ್ಮನ ಬೆನ್ನಂದೊಡೆದು ಸಿಡಿಲೊಡನೆ ನುಚ್ಚು ನೂಟುನೆಗಂ (ಪೂಜಾ. ೫೫೬-೫೫೬). **ಬೆನ್**: ೨. ಹಿಂದುಗಡೆ; ಹಿಂಭಾಗ: 'ಬೆಂಗಾಣೆಸಂ', 'ಬೆಂಗಾಪು', 'ಬೆಂಗಾವಲ್' ಪರಾ.ಬೆನು: ರಿ. ಸುರಕ್ಕೆ ತನು ನಳಿತ ಬೆನು ಜೋಲ್ವ ಪುರ್ವಿಯಯ (೫೫. ೫. ೫೫೬-೫೫೬). **ಬೆನ್ನು**: ರಿ. ಹೆಣ್ಣು ಹೋಗಿ ಬೆನ್ನು ಬಾಗಿ ಅನ್ನದಿಗೆ ಹಂಗಾಗಡೆ ಮುನ್ನ . . . ಪೂಜಿಸು ವಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವನ (೫೫೬. ೫೫೬); ಮುಬಿಬ್ಬಂ

ಕಣ್ಣು ಬೆನ್ನೆಲ್ಲಂ ಮುಡಿ ಉರವೆಲ್ಲಂ ಮೋರೆ (ಕಂಠ. ೯-೩೬); ಎದೆಯ ಲೋಕದ ಬಾಣ ಬೆನ್ನೆಲಿ ತುದಿಮೊನೆಯ ತೋಟದವು (ಕುಶಾ. ೯-೦೦-೨೯). ೨. ಪುಟದ ನಾಲ್ಕು ಪರಿಸರಗಳೂ (ಬೆನ್ನು, ಮೇಲಂಚು, ಮುನ್ನಂಚು ಮತ್ತು ಕೆಳಲಂಚು) ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶಾಲವಾಗಿರಬೇಕು (ಮುದ್ರ. ೬೯).

ಬೆಂಗಿವರ್, ಬೆಂಗಿವರ್ = ಬೆನ್ನುನ್ನು ಹತ್ತು : ವಿಜಯಾರ್ಪಣೆ ಗಣೇಶ್ವರ ಬೆಂಗಿವಂದು (ಕಂಠ. ೦೯-೩೫); ನಿಜವಿಜಯಸಿಂಧುರದ ಬೆಂಗಿವಂದು (ಕಂಠ. ೯-೦೯ ೩); ಪಟ್ಟದಾನೆಯ ಬೆಂಗಿ ಬಂದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೬೨ ೪). ಬೆಂಗಿವಾಯ್, ಬೆಂಗಿವಾಯ್ = ಬೆಂಗಿವರ್ : ಮದಾಂಧ ಗಂಧಸಿಂಧುರಮಪ್ಪ ಪಟ್ಟವರ್ಧನದ ಬೆಂಗಿವಾಯ್ . . . ಭದ್ರಮಾಣಿ ಯದ ಕೆಲಿ ಸುಯೋಧನಂ ಪೊಜಮಾಟ್ಟುಂ (ಕಂಠ. ೦೦-೨೬ ೫); ಮಂಗಳವು ನಿಮಗೆಂದು ಹಂಸಿಯ ಬೆಂಗಿವಾಯ್ನು ಬಳಕೆ ನಭದೊಳಭಂಗಮನಿಯೆಡೆ ಗಿದನು (ಕುಶಾ. ೦೯-೬೯). ಬೆನ್ನಂಪತ್ತಿಸು = ಹಿಂಬಾಲಿಸು :

ಅನುಸರಿಸು : ಬೋಳೋವ್ವಿಯಂ ನಿವಂತರೋಳಪೊಕ್ಕು ಸಾಧಿಸಿದ ರಾಪ್ಪುಂಡೇಶನಂ ಶೌರ್ಯಾದಿಂ ಬೆನ್ನಂಪತ್ತಿಸಿ ಸೋದಿದೇವಪಾಟಿಯಂ ಕೈಕೋಡರ್ (ಕಂಠ. VII (೩). ಪರಿಮಂ. ೦೬೬-೬೦; 1229). ಬೆನ್ನಂಪತ್ತು = ಬೆನ್ನುಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳು : ಬೇರ್ಪಡಿಸು ಬಿಟ್ಟು ಬೆನ್ನುಂ ಪತ್ತಿದ ಬಿಟ್ಟುಂ (ಕಂಠ. ೬೬-೬); ಕುಪ್ಪಸದಂತೆ ಬೆನ್ನಂಪತ್ತಿ ಕೆತ್ತುಮರ್ (ರಮಾ. ೨-೬೬). ಬೆನ್ನಡಿಹೋಗು = ಬೆನ್ನುಟ್ಟಿ ಹೋಗು : ಆ ವಾಲಕಾರ ಜನರು ಕಂಡು ಆ ರಾಜರ ಬೆನ್ನಡಿಹೋಗಿ ಹಿಡಿಯುವಪ್ಪರಲ್ಲಿ (ಕಂಠ. ೨೯).

ಬೆನ್ನಾಗು = ೧. ಉರಿಯಾಗು : ಆಧಾರವಾಗು : ಅಶ್ರಯ ವಾಗು : ಮದನನ ದಿಗ್ವಿಜಯದೊಳಿಂತೆ ಬೆನ್ನಾಗಿದುರ್ದಂ ಬನ್ನಿಂದ ಸೆಗುಂ ಸುದಡಿಯ ಸೊಬಗಿನ ಸರ್ವಸ್ವದ ಭಾಗಂಗೊಂಡ ಪೂರ್ವಭಾಗಾ ಭೋಗಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೩೬); ತನ್ನ ಸೆಳೆಯೊಯ್ಯುವಾಗ ಬೆನ್ನಾವರ ಕಾಣೋ (ಕಂಠ. ೦೦೬೬-೬). ೨. ಅಂಗತ್ರನಾಗಿ ಬೀಳು : ಕೈಕಾಲುಣು ತಂದಿ ನೋಂದು ಬೆನ್ನಾದ ದಂಡನಾಥನ ಬಲವನು ಮಗ ಜೊಯ್ಯಳ ಕಂಡನು ಕಲಹಫಲಮಿಯೊಳು (ಕುಶಾ. ೦೬-೯೦).

ಬೆನ್ನುಚ್ಚರಿಸು = ಪೋಷಿಸು : ಮರಿದುಂಬಿಸು; ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟು : ಬೆನ್ನು ಚ್ಚರಿಸಿದರೆ ಬೆಕ್ಕತನಕ ಬೇಸೂರು ಹಾಡಬಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೨೯-೦೩). ಬೆನ್ನುತಟ್ಟು = ಬೆನ್ನುಚ್ಚರಿಸು : ಅನುವಾದರಾರ್ಯ ವಿಳಂಬವಾಗದಂತೆ ಲೇಖಕರ ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಿದರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೯, ಸುಪಾಕರ ಮಹಾ); ಸಂತೋಷದಿಂದ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಅವನ ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟುವಂತಾಯಿತು (ಕಂಠ. ೦೬೬). ಬೆನ್ನು ತಿರುಗಿಸು = ವಿಮುಖವಾಗು : ನೀನು ನನ್ನ ವಿವೇಕದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಕಿವಿ ಗೊಡದ ಹೋದೆ . . . ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಬೆನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದೆ (ಕಂಠ. ೦೦).

ಬೆನ್ನುತೋರಿಸು = ಬೆನ್ನು ತಿರುಗಿಸು : ಅವರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಬೆನ್ನುತೋರಿಸದ ಕೆಲಗಳೂ, ಅಭಿಮಾನಧನರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ (ಕಂಠ. ೩-೬೯). ಬೆನ್ನುತೋರು = ಬೆನ್ನುತಿರುಗಿಸು : ಶತ್ರುವಿಗೆ ಬೆನ್ನುತೋರಲಿಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೬೯). ಬೆನ್ನುಹಾಕು = ಹಿಂದಿರುಗು : ಮರಳು : ಹರಿದಾಸರು ಜಯಶೀಲರಾಗದೆ ಬೆನ್ನುಹಾಕಿದರು (ಕಂಠ. ೦೯); ವಾಗ್ವಿನಿಯು ಅವನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಹಾಗಾಗದಂ ಬೆನ್ನು ಹಾಕಿ ನಡೆದಳು (ಕಂಠ. ೦೯೦). ಬೆನ್ನುಹಿಡಿ = ಅನುಸರಿಸು : ಕೋತಿಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬೆನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿವೆ, ಹೊಡೆದಾಡುತ್ತಿವೆ (ಕಂಠ. ೦).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಜೆನ್, ವೆನ್; ತಳು, ಬೆ; ಕೊತ್ತ, ಬೆನ್ನೇ; ತಲು. ವೆನು, ವೆನ್ನು; ಕೋತ್ತ, ಕೋರಾ. ವೆನ್; ನಾಯ್, ವೆಂ]

ಬೆನಕ, ಬೆನವ (ನಾ). ೧. ಗಣಪತಿ : ವಿಷಾಯಕ : "ಹೇರಂಬು . . . ವಿಷಾಯಕ, ವಿಷಯಕ — ಈ ೨ ಬೆನಕನ ವೆಸರ್" (ಕಂಠ. ೯-೦೯);

ತಾಂ ತಿರಿವ ಗೊರವಿ ಬೆನಕನುಮಂ ತಿರಿಯುವೊಂ ತೆಜದೆ (ಕಂಠ. ೯-೦೦೦); ಸಗಲೆಯ ಬೆನಕಂಗೆ ಸಂಪಗಿಯರಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿದರೆ ರಂಜನೆಯಲ್ಲದೆ ಅದಕ ಗಂಜಕ ಬಿಡದ್ದು (ಕಂಠ. ೯೬). ೨. ಗುಂಡಾದ ಕಲ್ಲು : ದುಂಡುಶಿಲೆ : "ಬೆನಕ-ಗುಂಡಕಲ್ಲು. ಗಣೇಶ, ಒಂದು ಸಕ್ಕರೆಯ ತಿನಿಸು" (ಕಂಠ. ೨೬); ಹೊಳೆಗೊಳಗಿನ ಬೆನಕಗಳು ಹಾಗೆ ದುಂಡಾಗಿರುತ್ತವೆ ಮೋಡಿ (ಮುಂಬಂ. ೯-೦೦೦); ತೀರದ ಬೆನಕಗಳ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮೈಬಾಚಿ ಒರಗಿದಳು (ಕಂಠ. ೬). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿತಿಂಡಿ : ಬೊಕ್ಕಟ ವಾದಂತ ಬೆಂಡು ಬೆನಕ ಒರ್ವ ತುಕ್ಕಡಿ ಕಲ್ಯಾಣಶಾಲಿಗಳು (ಕಂಠ. ೯೬). ಬೆನವ : ೧. ಹಟ್ಟಿಯ ಹೊಜಿಗೆ ಬೆನವನ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿ ತಿವ್ವೆಯೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟಂತಾಯಿತ್ತು (ಕಂಠ. ೯. ೦೦೯-೨೬೦); ಶ್ರಿಯುಬಕ ದೇವರ ಹೆಮ್ಮಗನಪ್ಪ ತೊಟ್ಟಿಗಲ ಬೆನವಂಗೆ ಶರಣೆಂಬಿ (ಕಂಠ. ೯-೩); ಮಡಲು ನೆನದವ ಸ್ವಾಮಿ ರಿಂಗನ ಸನಮತ ಶಿವಗಂಗೆ ಬೆನವನ (ಕಂಠ. ೬). [< ೨೦. ವಿಷಾಯಕ./ ತಳು. ಬೆನಕ]

ಬೆನವ 'ಬೆನಕ' ನೋ. ಬೆನವಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕಾಡೊಡೆ ಅತನ ತಮ್ಮಂ ಬೆನವಯ ಸಗ್ಗಿಯಾದಂ (ಮೈ. ೦೯೨೬, ೬೬-೯; ೦೩೬ ೩೩). [ಬೆನವ (< ಬೆನಕ) + ಅಯ್ಯ (< ಅಯ್ಯ)] ಬೆನು 'ಬೆನ್' ನೋ. ಬೆನೆಯತವುರ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಬೆನ್ನೊಲ ವಿಷಯಾಭ್ಯಾಸರ(ರೇ) ಬೆನೆಯತವುರಂ ಅಣ್ಣಿ ಗಿಣ್ಣಿ (ಕಂಠ. VII, ೨೨೦-೨೯; ೦೩೩). [< ೨೦. ವಿಷಯಾಭ್ಯಾಸರ] ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಲ್ಲಿ (ನಾ). (ಬೇಟೆ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನುಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಚೀಲ; ಬೆನ್ನಿನ ಚೀಲ : ಪದವಿಳ ಕೂರಂಬು ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ ಕೆಯ್ ಪುಡೆ ಗಾಳಂ . . . ಬಿಡಿಕೋಲ್ಗೊಪ್ಪ ಜವದಿಂದಕ್ಕಂದರಾ ಧೀವರಂ (ಕಂಠ. ೬-೨೬). ಬೆಂಗಲ್ಲಿ : ಬಿಡಿಕೋಲು ಜಾಯಿಲು . . . ಬೆಂಗಲ್ಲಿ ತೊಡಕುವರೆ. ಕಂಬಿ ತಿತ್ತಿಯು ಸೋರೆಯ ಬುರುಡೆಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಗೊಂಚೆಯ ಸರಳಳ ಓಡಿದು . . . ಬೇಂಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಂಠ. ೦೬-೬೬). [ಬೆನ್ + ಕಲ್ಲಿ]

ಬೆನ್ನಂಟು (ಶ್ರಿ). ಹಿಂದೆಹೋಗು; ಹಿಂಬಾಲಿಸು : ಬೆನ್ನು ಹತ್ತು : ಲಕ್ಷ್ಮಣವೇಷಾಣಾತಿಯಿತ್ತು ನಾಂ ಬೆನ್ನಂಟಿ ಹರಿದಾಸನು (ಕಂಠ. ೩-೨-೬೨); ಎನ್ನಿಂ ಧಿಕ್ಕತೆಯಾಗಿ ತನ್ನ ಜನಮಂ ಬೆನ್ನಂಟಿಲ್ಲದ್ದು, ಕೈಯಪ್ಪನ್ನಂ ನಿಲ್ಲಲಗೇ ಎನ್ನುತ್ತ ಗುರುಬಿಟ್ಟಂ ಕೋವದಂ ಗರ್ಜಿಸಲ (ಕಂಠ. ೩೩-೦೯೦). [ಬೆನ್ನು (< ಬೆನ್) + ಅಂಟು]

ಬೆನ್ನಟ್ಟು (ಶ್ರಿ). = ಬೆನ್ನಂಟು : "ಬೆನ್ನಟ್ಟಿನಲು ತಗುಳ್ಳುದಕ್ಕುಂ" (ಕಂಠ. ೨೬೦); ಕಟ್ಟಿ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದಂತೆ ವಮ್ಮ ಹರಿಗು (ಕಂಠ. ೦೦-೦೬); ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಪಾರ್ಥಕುಮಾರ ಸದದನು ಮೈಮೈಗೊಲವ (ಕಂಠ. ೩-೬೯). [ಬೆನ್ + ಅಟ್ಟು]

ಬೆನ್ನಡಗು (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನ ಮಾಂಸ : ಮುನ್ನ ಮಧುಕೈಟಭವಾ ಹರಿ ಭನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಕೊಲ್ಲುವುದಿರ ಬೆನ್ನಡಗೇ ನೀರಲೊರಸಲಿಣಾಯ್ ಮೇದಿ ನಿಯು (ಕಂಠ. ೩-೬೬). [ಬೆನ್ನು (< ಬೆನ್) + ಅಡಗು]

ಬೆನ್ನಡರು (ಶ್ರಿ). ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು; ಸವಾರಿ ಮಾಡು : ಬಂದನಾಗಸ ವಾರಂವದ ಬೆನ್ನಡರದಾ ಗಜ ಎಧಿಯ ವಕದಿಂದ (ಕಂಠ. ೬-೦೯). [ಬೆನ್ನು (< ಬೆನ್) + ಅಡರು (< ಅಡರ)]

ಬೆನ್ನನೆ (ಅ). ೧. ಹಿಂದುಗಡೆ; ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ : ಗಿಳಿಯ ಬೆನ್ನನೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಗದ್ದದನ್ನಂ ಕಂಚುಕಿ ಬಂದು ಕಂಚನನುರಾಗದಿನಾ ವೆನ್ನಡೆಂದ್ರು ಚಂದ್ರನಂ (ಕಂಠ. ೬೬); ಹೊನ್ನೆಯ ಮೊಟಿಯ ಬೆನ್ನನೆ ಸನ್ನಾ

೨. ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು; ಸವಾರಿ ಮಾಡು : ಬಂದನಾಗಸ ವಾರಂವದ ಬೆನ್ನಡರದಾ ಗಜ ಎಧಿಯ ವಕದಿಂದ (ಕಂಠ. ೬-೦೯). [ಬೆನ್ನು (< ಬೆನ್) + ಅಡರು (< ಅಡರ)]

ಬೆನ್ನನೆ (ಅ). ೧. ಹಿಂದುಗಡೆ; ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ : ಗಿಳಿಯ ಬೆನ್ನನೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಗದ್ದದನ್ನಂ ಕಂಚುಕಿ ಬಂದು ಕಂಚನನುರಾಗದಿನಾ ವೆನ್ನಡೆಂದ್ರು ಚಂದ್ರನಂ (ಕಂಠ. ೬೬); ಹೊನ್ನೆಯ ಮೊಟಿಯ ಬೆನ್ನನೆ ಸನ್ನಾ

೨. ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು; ಸವಾರಿ ಮಾಡು : ಬಂದನಾಗಸ ವಾರಂವದ ಬೆನ್ನಡರದಾ ಗಜ ಎಧಿಯ ವಕದಿಂದ (ಕಂಠ. ೬-೦೯). [ಬೆನ್ನು (< ಬೆನ್) + ಅಡರು (< ಅಡರ)]

ಬೆನ್ನನೆ (ಅ). ೧. ಹಿಂದುಗಡೆ; ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ : ಗಿಳಿಯ ಬೆನ್ನನೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಗದ್ದದನ್ನಂ ಕಂಚುಕಿ ಬಂದು ಕಂಚನನುರಾಗದಿನಾ ವೆನ್ನಡೆಂದ್ರು ಚಂದ್ರನಂ (ಕಂಠ. ೬೬); ಹೊನ್ನೆಯ ಮೊಟಿಯ ಬೆನ್ನನೆ ಸನ್ನಾ

ಪೂರ್ವದ ಕೂಡಿಕೆ (೧೭೦. VIII, ೨೦೪-೨೦ : 103ನೂ ೨೪).
೨. ಕೊಡಲೆ; ಹಿಂದೆಯೇ : ಉನ್ನತಗುರುಪ್ರೀತಾದಮಂ ಮರ್ಚೆ ಬೆನ್ನನೆ
ಪೋದಂತರ ಮೂರ್ಧಪೋದನರಸಂ ವ್ಯಾವೋಹಮೇಗೈಯ್ಯೋ (೧೮೪೩-
೨-೨೪).

ಬೆನ್ನೆನಿಬರ್, ಬೆನ್ನೆನಿಬರು = ಅನುಸರಿಸು; ಹಿಂದೆಯೇ
ಬರು : ನೀಡುಮಗಲ್ಯೆಯನ್ನೆನಗೆ ಪೇಜ್ ಪೆಜಾರೇನಗಾಸೆ
ನಿನ್ನನನ್ನಾನುಮಗಲ್ಯೆನೇ ಕೆಳೆಯ ಬೆನ್ನನೆ ಬಂದವಂ (೨೦೨೫. ೧೩-೩).
ಮಿಂಚಿನ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೊಗುಲಾಪೋಲ್ ಬೆನ್ನನೆ ಬಂದಲ್ (೨೦೩೩೫. ೭-೨೪).
ಬನಕೆ ಶಂಬಿನು ಪೋಗುತಿರೆ ಮುತ್ತಿನ ಸರವು ಹಲದೊಗಲು ತಾಂ ಬೆನ್ನನೆ
ಬರುತೆ ನಿರ್ವಾಮೀನು ಬಿಡದಾಯ್ತು ಕೊಳೆತಿರಲು (೨೦೩೩೫. ೨೦-೬೨).

[ಬೆನ್ನ + - ಅನ್ನ]

ಬೆನ್ನಲೆ (ಕ್ರಿ). ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೂಗಾಡು. - ಒಲೆ : ಬರಿದ ಮುಂಗೈ
ಹೊಡೆಯ ಬಿರುದಿನೊಳುಲಿನ ಘಾಟೆಯ ಬೆನ್ನಲೆವ ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಿತ್ತು
ಜಿಲ್ಲಾಳುಭಯಸೇನೆಯಲಿ (೨೦೩೩೫. ೧-೧೦). [ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಅಲೆ]

ಬೆನ್ನಾನ್ (ಕ್ರಿ). ಬೆನ್ನಿಗೆ ಏರಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಹೊರು : ನಿಜವಾಗಿ
ತೆರಳೇಕಾಯಿತಾದರೂ ಜೀಯ ಬಿಡದಾದಿ ಬೆನ್ನಾಂತುಕೊಂಪೆ
(೨೦೩೩೫. ೩೩-೩೩). [ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಅನ್]

ಬೆನ್ನಿ (ಛಾ). [ಗಣಿತ] ಎರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ಬೆ,
ಬೆನ್ನಿ, ಯಮ . . . ದಂಪತಿ ಇಂಕಿನಿತುಂ ಶಿಕ್ಷೆ ಹೆಸರು" (೨೦೩೩೫.
೨೨-೨೨). [?]

ಬೆನ್ನಿಕ್ಕ (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆನ್ನಿನ ಹಿಂದೆ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡು : ತನ್ನ
ಬಲಕುಂ ಬೆನ್ನಿಕ್ಕೊಂಡು ನಂದಾಗಲ್ (೨೦೩೩೫. ೧೪-೬ ಬ); ನಿನ್ನದಿವನ
ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಕಲಾವುನೊಲುವಂ ಕನ್ನೆ ನಡೆಯೆಂದು ಸತಿಯಂ ಬೆನ್ನಿಕ್ಕಿ
ಬುಕ್ಕಮೊರ್ದರ ನಡೆಗೊಂಡಂ (೨೦೩೩೫. ೧-೧೦೦). ೨. ಬೆನ್ನು
ತೋರಿಸು; ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಓದಿದರು ರಿಕ್ಕುಟರು . . . ಬೆನ್ನಿಕ್ಕಿ
ಸುರುಬಲಕೆ (೨೦೩೩೫. ೬-೧೦-೨೦). ೩. ವಿಮುಖವಾಗು : ಭಾರತವನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ನಾಟಕದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆನ್ನಿಕ್ಕದೆ (೨೦೩೩೫. ೩ ಕುಟುಂಬ).
[ಬೆನ್ನ + ಇಕ್ಕ]

ಬೆನ್ನಿಕ್ಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಆ ಕೆಯ್ಗೆ ಬೆನ್ನಿಕ್ಕಿಯಿಲ್ಲ
ಬೆನ್ನಿಕ್ಕಿಯೆಂದವಂ ಶ್ವಾನ ಗಾರ್ಡ್ಸ್‌ನ ಬಾಣ್ಣಾಳ[೦] (೨೦. XI, ೨೦೪-೪ : 1897).
ಇಪ್ಪತ್ತರಡು ಮತ್ತಕ್ಕೆಯ್ಗೆ ಬೆನ್ನಿಕ್ಕಿಯಿಲ್ಲವು (೨೦. II, ೧೦೨-೨೦ : 1080).
[?]

ಬೆನ್ನೀ (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆನ್ನು ಕಿರುಗಿಸು ; ಬೆನ್ನು ತೋರಿಸು ; ವಿಮುಖ
ವಾಗು : ದಿವ್ಯಪುರಾಣ ಹಸ್ತಪ್ರವಾರಮಂಪ ಮುದ್ರಾಪೀಡೆಯು
ಶ್ರವ್ಯಭಿಷೇಕನಾಗಿ ಬೆನ್ನಿತ್ತೊಡಿದಂ (೨೦೩೩೫. ೩೩-೦). ೨. ಪಲಾ
ಯನ ಮಾಡು ; ಸೋತು ಓಡಿಹೋಗು : ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನ ಕೆನ್ನೆತ್ತರ
ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಭಯದಿಂದಕ್ಕುತ್ತೆ ಬೆನ್ನಿತ್ತದಂ ನೆನೆ (ಗಣಿತ. ೬-೩೪).
ಭೀಷಣಗಂಡ ಸುರೋಧನಪ್ರಭೃತಿಗಳ ಮುನ್ನಾಂತು ಬೆನ್ನಿತ್ತಪೂರ್
(೧೪. XI, ೨೪೩. ೧೩-೨೨ : 1124 ?); ಪೆಡರಸು ಬೆನ್ನೀಯ ನೆತ್ತಿಯ
ಬೀಡೆ ಬಿಡುಲು ಬಿದ್ದ ಲೋಡಗೇಡಿಜಿವವರಿಜಾತುರಂಗವ ಚವಳೋನ
ಯಲಿ (೨೦೩೩೫. ೧೦-೧೦). [ಬೆನ್ನ + ಈ]

ಬೆನ್ನೀಲ್ 'ಬೆನ್ನೋರ್' ನೋ.

ಬೆನ್ನೀರು 'ಬೆನ್ನೋರ್' ನೋ.

ಬೆನ್ನೀಣ (ನಾ). ಬೆನ್ನು ತೋರಿಸುವಿಕೆ ; ಓಟ : ಪಲಾಯನ : "ಪೊಂ
ಮಾಣೆಂದು ಬೆನ್ನೀಣ" (೨೦೩೩೫. ೩. ೨೦. ೩೩೪). [ಬೆನ್ನ + ಅಣ]

ಬೆನ್ನು 'ಬೆನ್ನ' ನೋ.

ಬೆನ್ನುಕಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹಿಂಬಾಲಿಸು ; ಅನುಸರಿಸು : ಗುಡೆಗೆ ಕರೆಯೋ
ವಾಗ ಒಲ್ಲೆ ಅಂತೇಕನಬೇಕೆಂದು ನಾನೂ ಅವನ ಬೆನ್ನುಕಟ್ಟಿದೆ (ಪುಣ್ಯಾಪ್ತ.
೨೩). ೨. ಪಕ್ಷವಹಿಸು ; ಬೆಂಬಲವಾಗು ; ಸಮರ್ಥಿಸು : ಆ
ಮಗನ ಬೆನ್ನುಕಟ್ಟಿದಳು (ಪ್ರೀತೀಶ್ವ. ೨೪೬); ನಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿರ್ಬಲರ
ಬೆನ್ನುಕಟ್ಟುತ್ತೇನೆ (೨೦೩೩೫. ೩೪); ನೀನು ಬೆನ್ನುಕಟ್ಟುವ ಬದಿ
ಯಾವುದು ? (೨೦೩೩೫. ೩೩). [ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಕಟ್ಟು]

ಬೆನ್ನು ಕೊಡು 'ಬೆಂಗೊಡು' ನೋ.

ಬೆನ್ನುಗಾವಲು 'ಬೆಂಗಾವಲ್' ನೋ.

ಬೆನ್ನುಡಚ್ಚಿ (ನಾ). ಸೀಳಿರುವ ಬಿದಿರಿನ ಮೇಲುಭಾಗ : (೧).

[ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಡಚ್ಚಿ (< ಡಚ್ಚಿ)]

ಬೆನ್ನುಫಣಿ (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಏಳುವ ಕುರು : ಶ್ರೀರಂಗರಾಯರಿಗೆ
ಬೆನ್ನುಫಣಿ ಎಂಬ ಪ್ರಣಾಜಾಡ್ಡೆ ಫಣಿವೊಂ ಬದುಕುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು
ತೋರಿತು (೨೦೩೩೫. ೧೨೪). [ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಫಣಿ]

ಬೆನ್ನುಬಲ 'ಬೆಂಬಲ' ನೋ.

ಬೆನ್ನುಬೀಳು 'ಬೆಂಬೀಳು' ನೋ.

ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ (ನಾ). ೧. ಬೆನ್ನಿನ ಎಲುಬು ; ಕಶೇರು : "ಶ್ರೀಂ. ಪೃಷ್ಠ
ಮಂಶಃಧರೇ, ಬೆನ್ನಮೂಳೆಗೆ ಬುಡ, ಬೆನ್ನೆಲುವಿನ ಕೆಳಗಡೆ" (೨೦೩೩೫. ೧೨೪).
೨. (ಅಲು) ಆಧಾರ : ಹಕ್ಕಿಗಳೇ ಬೆನ್ನಮೂಳೆಯಾದ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರವು
ಪ್ರಗತಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದ

ಬೇಕಲ್ಲವೇ ? (೨೦೩೩೫. ೨೦). [ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಮೂಳೆ]

ಬೆನ್ನುರಿ, ಬೆಚ್ಚುರಿ (ನಾ). ಅತಿ ಬಿಸಿಯಾದ ಉರಿ : ಬೆನ್ನುರಿ, ಬೆಚ್ಚುರಿ
(೨೦೩೩೫. ೩೨೩ ಕ್ರೋಡ). ಬೆಚ್ಚುರಿ : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು
ನೋಡಿ. [ಬೆಂ (< ಬೊ) ಉರಿ]

ಬೆನ್ನುಹಂಚು (ನಾ). ಭಾವನೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೋರಲು ಹಾಕುವ
ಹಂಚು : ಸೂರಿಗೆ ಬೆನ್ನುಹಂಚು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ (ರೂಢಿ).

[ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಹಂಚು (< ಹಂಚು)]

ಬೆನ್ನುಹತ್ತು 'ಬೆಂಬತ್ತು' ನೋ.

ಬೆನ್ನುಹುಣ್ಣು (ನಾ). = ಬೆನ್ನುಫಣಿ : ಬಿರಮಾಡಿಗೆ, ಬೆನ್ನುಹುಣ್ಣಿಗೆ,
ರೂಢಿಯ ಹುಣ್ಣಿಗೆ, ದಂತಬೀನೆಗೆ-ಪಚ್ಚಿತುತ್ತು. ಪಾಪಾಳ, ಹಿಂಬಿಡೆ,
ನಿರ್ವಿಷವತ್ಸನಾಳಿ . . . ಮಂಗಳುವುದು (೨೦೩೩೫. ೧೨೪).

[ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಹುಣ್ಣು (< ಫಣಿ)]

ಬೆನ್ನುಹುರಿ (ನಾ). ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯ ಸುತ್ತ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ
ಹುರಿಯಂತಹ ರಚನೆ : ಈ ಅಬದಿದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಿಚ್ಚುಟ್ಟಿ
ಯಕ್ಕತ್ತು. ಬೆನ್ನಹುರಿ ಹೊದಲಾದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಸಾಣ್ಣು ವ್ಯಾಯಾಮ
ಹೊರೆಯುವುದು (೨೦೩೩೫. ೩೪); ಅಂಗ ತೆಗೆಯಲು ಕೈ ಮೇಲೆ ಚಾಚುವಾಗ
ಬೆನ್ನಹುರಿಯಲ್ಲಿ ಮೋವಾಯಿತು (೨೦೩೩೫. ೨೦).

[ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಹುರಿ (< ಪುರಿ)]

ಬೆನ್ನೆತ್ತು (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ನೋಗುವನ್ನು ಹೊತ್ತು, ಉಳಲು
ಸಿದ್ಧವಾದ ಎತ್ತು : ಕಪ್ಪೆ ಹುಸು ಉಳುವ ಬೆನ್ನೆತ್ತು ಮೊಲವುಂ
ಕಪುವ ಕುಣುವಣ್ಣಿಯದೆ ಕಾಯಬಹುದು (ಪುಣ್ಯಾಪ್ತ. ೩-೩).

[ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್ನ) + ಎತ್ತು (< ಎತ್ತು)]

ಬೆನ್ನೆಲುಬು 'ಬೆನ್ನೆಲುವು' ನೋ.

ಬೆನ್ನೆಲುವು, ಬೆನ್ನೆಲುಬು (ನಾ). ೧. = ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ : "ಕರೆ.ರಾಕಾ
—ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ತಿ. ಬೆನ್ನೆಲುವಿನ ಹೆಸರು" (೨೦೩೩೫. ೧೨೪); ಕುದಿ ಮುಂದೆ
ಎಡೆದು ಬಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾಹತ ಕೊರಳನೆಡದಲಿ ಹೊಯ್ತು ಮುಂದೆ
ಬಿಡುಲವುಳಿಸಿದನು ಬೆನ್ನೆಲುವ (೨೦೩೩೫. ೧೨-೨). ಬೆನ್ನೆಲುಬು : ೨.

=ಬೆನ್ನಮೂಳೆ ೨ : ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರ್ಥಿಕ ಸ್ಪರ್ಧೆಯು ಬೆನ್ನ ಬಂದು ರಾಜಕೀಯ ಚಳವಳಿಯ ಬೆನ್ನಲಬಾಗಿ ಬರಿಯಿತು (ಪೂಜಾ. ೯೩). [ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್) + ಎಲುವು (< ಎಲ್ಲಾ)]

ಬೆನ್ನೇರು 'ಬೆನ್ನೇಟು' ನೋ.

ಬೆನ್ನೇಟು, ಬೆನ್ನೇರು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು : ಬೆನ್ನೇಟುವ ಮಗುವಿನಂತೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೯-೧೨ ೨೩೪); ಭೃಂಗಕುಂತಲವನು ಬಾಗಿ ನಿಖುಗೋಪಾಂಗನೆಯರು ಜಡವೇಯ ತುಂಗಸ್ತನವ ಕೊಪ್ಪರಿಯ ಕಾವ ಭುಜಂಗನವೊಲು ಬೆನ್ನೇಟುವವು (ಕೋಶ. ೧೨-೨೩). ಬೆನ್ನೇರು : ೨. ಅನುಸರಿಸು ; ಹಿಂಬಾಲಿಸು : ಭೃಂಗದ ಬೆನ್ನೇರಿ ಎಂತು ಕಲ್ಪನಾ ವಿರಾಸಾ (ಕರ್ಣಾ. ೯-೧೦); ಸೋಗದ ಎಸೆಯ ಸುಯ. ಮಿಗೆ ಮಾನವ್ಯ ಸಿಯ ಬಗಿದು. ಬೆನ್ನೇರಿ ಮೈಗೊತ್ತಿ. ಸೋಗ ಮಿಸಿ . . . ವಗುತರಿದ (ಕರ್ಣಾ. ೯-೧೧). ೩. (ಅಲಂ) ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸು : ಹೀಗೆಯೇ ಸುಲಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಈ ಪಂದಿಯ ಮಗ ಬೆನ್ನೇರಿಯಾನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩).

[ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್) + ಎಟು (< ಎಟು)]

ಬೆನ್ನೋಡು, ಬೆನ್ನೋಡು (ನಾ). ಬಿಸಿಯಾದ ಹೆಂಡು ; ಕಾದ ಓಡು. —ಕಾವರಿ : ಬೆನ್ನೋಡು, ಬೆನ್ನೋಡು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೯೩ ಕೃಷ್ಣಾ).

ಬೆನ್ನೋಡು : ಬೆಟ್ಟಡಿ, ಬೆನ್ನೋಡು (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೨೩ ಕರ್ಣಾ).

[ಬೆನ್ನ (< ಬೆನ್) + ಓಡು]

ಬೆನ್ನೋಡು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಪಲ್ಲಕ್ಕಿನಾಡುಸಾರಮು ಬೆನ್ನೋಡು ಸಾರಮು (೧೯. ೫. ೨೨೦೦. ೩೬-೩ ; ೨೨೦). [?]

ಬೆಪ್ಪ 'ಬೆಲ್ಪ' ನೋ.

ಬೆಪ್ಪಟ್ಟ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : p ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈಗಿನ ಬ್ಯಾಹಟ್ಟಿ : ಬೆಪ್ಪಟ್ಟನಾವು ಗ್ರಾಮೇ (೧೨. ೧೫. ೨೦೯-೧೦ ; ೨೦೦). [? + ಪಟ್ಟಿ]

ಬೆಪ್ಪತಕ್ಕಡಿ 'ಬೆಪ್ಪತಕ್ಕಡಿ' ನೋ.

ಬೆಪ್ಪನೆ (ಅ). ಸುಮ್ಮನೆ ; ತಪ್ಪಗೆ : ರಂಗನು ಬೆಗಾಗಿ ಬೆಪ್ಪನೆ ಕುಳಿತನು (ಕರ್ಣಾ. ೯). [ಬೆಪ್ಪ (< ಬೆಲ್ಪ) + -ಅನೆ]

ಬೆಪ್ಪಳ 'ಬೆಲ್ಪಳ' ನೋ.

ಬೆಪ್ಪಳು 'ಬೆಲ್ಪಳು' ನೋ.

ಬೆಪ್ಪಾಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬೆಪ್ಪಾಲೆ. ಕುಡ, ಕೊಡ್ಲೀಗೆ. ಪಾಲೆ. ಕೊಡಮುರ್ಕ (ಕುಡ್ಲಿ. ೭೯-೧೦೦); ಮರಗಳು : ಹೆವ . . . ಬೆಪ್ಪು ಹೂವರೂ. ಬೆಪ್ಪಾಲೆ. ಪಾಲೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೩೩). [?]

ಬೆಪ್ಪಿ (ನಾ). ದಡ್ಡಿ : ತಿಳಗೇಡಿಯಾದವಳು : ನೋಡಾಕೆ ಬೆಪ್ಪಿ ಇದ್ದಾಗ ಇದ್ದಿದು! ಎನು ಪಾಣಮಾತು ಕಲ್ಪ ಬೆಪ್ಪಿಯೆ ನೀನು ? (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೩೩). [ಬೆಪ್ಪ (< ಬೆಲ್ಪ) + -ಇ]

ಬೆಪ್ಪು 'ಬೆಲ್ಪು' ನೋ.

ಬೆಪ್ಪುತಕ್ಕಡಿ, ಬೆಪ್ಪುತಕ್ಕಡಿ (ನಾ). ಮಂಕೆ ; ದಡ್ಡ ; ತಿಳಗೇಡಿ : p ವ್ಯಕ್ತಿ. ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತೂಗಿ ನೋಡುವ ವಿವೇಚನೆಯಿಲ್ಲದವನು : ಅಮೆನು ಬೆಪ್ಪುತಕ್ಕಡಿ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೩೩); ಪರಮಾಯುಷ್ಯ. ಅಗ್ನಿ ಎನೋ ಬೆಪ್ಪುತಕ್ಕಡಿ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೨೦); ನಾನೇ ಶಪ್ಪುತಪ್ಪು ಉಂಟು ಬೆಪ್ಪುತಕ್ಕಡಿಯಾಗ ಬಾರಲು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೯). ಬೆಪ್ಪುತಕ್ಕಡಿ : ನಿಧಾನವೆಂದು ಹೇಳುವೆಯು ? ಬೆಪ್ಪುತಕ್ಕಡಿ. ಈಗಲೇ ಸಮಯ (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೨೦).

[ಬೆಪ್ಪು (< ಬೆಲ್ಪು) + ತಕ್ಕಡಿ]

ಬೆಪ್ಪುತಳ (ನಾ). ದಡ್ಡತನ ; ತಿಳಗೇಡಿತನ ; ಪೂಡ್ಡ ; ಮೈಸೂರು ರೂರ ಬೇಡಾದರೂ . . . ಪೋಷಣ್ಣ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿಸು

ವದೂ ಬೆಪ್ಪುತನ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨); ಇವರಸನ ಮುಖದ ನಗೆ ಮಾಯವಾಗಿ ಬೆಪ್ಪುತನ ಮೂಡಿತು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೦೦).

[ಬೆಪ್ಪು (< ಬೆಲ್ಪು) + -ತನ]

ಬೆಬ್ಬೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : " ಕಂಡೂಮೇಟು—ಬೆಬ್ಬೆ, ಮಂ(ಬಿ)ಪ್ಪು" (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೯); ಶಾಮಂಟ . . . ಬೆಬ್ಬೆಬೆಬ್ಬೆ. ಮರದೊಡನೆ, ಇವೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರ ತೂಕ. ಇವೆಬ್ಬವನ್ನು ಹಾಲ್ವೆ ಅರೆದು . . . ಮಂಡೆ ಗೊತ್ತಲು ಅಕ್ಕಿಯ ಕಟ್ಟು ವಾತಕಿಶ್ಚಕ್ಷೇಪ್ಯದಿಂದಾದ ಮಂಡೆರೂಲೆ ಯಲ್ಲಾ ಮೂಗುಂ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೯). [?]

ಬೆಬ್ಬಿಕ್ಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ : " ಜೀವಜೀವ—ನೋಲಕ್ಕೀ. ಬೆಬ್ಬಿಕ್ಕಿ" (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೨೩). [? + ಪಕ್ಕಿ]

ಬೆಬ್ಬನೆ (ಅ). ಅತಿಯಾಗಿ ; ಬಹಳವಾಗಿ : ಅವರಿವರನ್ನೆ ದರಣಕ್ಕಿಣಗಲು ಅಯ್ಯತನವೇಜಿ ಬೆಬ್ಬನೆ ಬೆಜಿವೆ ನಾನು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೩೩); ಬೆಬ್ಬನೆ ಬೆಜಿವೆ ಬೆಬ್ಬನೆ ಜಿಗಿ ಅಡಂಕಾರಭರಿತನಾಗುವವನ ಮನೆಯ ಲಿಂಗಸುಮತರು ಹೊಗರು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೯-೩೦). ' ಬೆಬ್ಬನೆ ' ಪರಾ. [? + -ಅನೆ]

ಬೆಬ್ಬರ (ನಾ). ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ; ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಿ : ಕಾಮರಾನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಬೆಬ್ಬರದಲ್ಲಿದ್ದ ಹುಮಾಯನನ ಪಾಳೆಯದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು (ಕರ್ಣಾಟ. ೩೬).

ಬೆಬ್ಬರ ಬೀಳು—ಬೆಟ್ಟ ಬೀಳು ; ಮೆಟ್ಟಿ ಬೀಳು : ತಲ್ಲಣಿಸು ; ಕುಮಾರಿಯವನು ರವಪ್ಪ ತೂಕಡಿಸಿ ಬೆಬ್ಬರದಿದ್ದ ದಿಕ್ಕುಗಳು ನೋಡುತ್ತಾನೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೯. ೯೩) ; ಅಭಿಮಾನು ದೂರ ನಿಂತು ಬೆಬ್ಬಳಗೋಡು ಬೆಬ್ಬರದಿದ್ದ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸು . . . ಹೇಳಿದನು (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೯). ' ಬೆಲ್ಪಳ ' ಪರಾ.

ಬೆಬ್ಬರಬೆಸೆ (ಕ್ರಿ). ಬಹಳವಾದ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಮಾನವಜಾಯಮುಂಬುದು ತಮ್ಮಿಂದಿಗಿಲ್ಲದ್ದು ಬೆಬ್ಬರಬೆಸೆದರ್ಪ (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೯೩-೨೩ ೩). [ಬೆಬ್ಬರ + ಬೆಸೆ]

ಬೆಬ್ಬರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬೆವರು ; ಗಾಬರಿಯಾಗು : ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಮುದಿವ ದೇತರ ಬಿರುದು ಮದಕೇಸರಿಗೆ ಯಾ. ಬೆಬ್ಬರಿವ ವನುಜರ ಕೊಡದವಳೆಯ ವೇನು (ಕರ್ಣಾಟ. ೩-೨೦-೨೯) ; ಬೆರದಂತ ಮೈಮೂರಿವ ಬೆಬ್ಬರಿಸಿ ಪರಿರಿವ ಮರದಂತಿರುವವೊಮ್ಮ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೩-೨೪). ' ಬೆಲ್ಪಳಿಸು ' ಪರಾ.

[ಬೆಬ್ಬರ + - ಇಸು. / ತಲು. ಬೆಬ್ಬರಿಸು]

ಬೆಬ್ಬಳ ' ಬೆಲ್ಪಳ ' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳ, ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳ, ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳು, ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳ. ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ೧. ಭಯದಿಂದ ಅಸ್ಥಿರವಾಗು.—ಚಂಚಲ ವಾಗು ; ಅಧೀರವಾಗು : ಇಂತು ಬೆಬ್ಬಳಗೋಡು ನಾಮಲ್ಲಯ . . . ಇವರಂ ಗಲ್ಲುಡೆಮಗಿದೆಂದೆಜಿ ನಿಲ್ಲದೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೯೦ ೩). ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳ : ೧. ಕಂಡವರು ಬೆಜಿಗಾಗಿ ಬೆಬ್ಬಳಗೋಡು ನೋಡುತರಿದರು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೩). ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳು : ೧. ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಬೊಪ್ಪೆಯು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ದೂರ ಕಾಪಮಾಗುಮಾತನನುತುಂ ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳು (ಕರ್ಣಾಟ. ೯)ಗೊಳುತುಂ ಬ್ರಹ್ಮನವನ್ನು ಸಲನಮಾನಮಂ ಮನ್ನಂ ಬಗಿದರ್ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೯). ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳ : ೨. ಭ್ರಮೆ ಹೊಂದು : ಪತಿಯೊರೆಯ ಉಬ್ಬರಿಸದ ಕಡುವಾದ್ದು ನೋಡದೆ ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳ (ಕರ್ಣಾಟ. ೯)ಮಾಗಿದಳೇ ಸಾಧ್ವಿ (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೦-೨೩). ಬೆಬ್ಬಳು ಗೋಳ್ಳು : ೧. ಅಭಿಮಾನು ದೂರ ನಿಂತು ಬೆಬ್ಬಳಗೋಡು ಬೆಬ್ಬರ ದಿದ್ದ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸು . . . ಹೇಳಿದನು (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೯).

[ಬೆಬ್ಬಳ (< ಬೆಲ್ಪಳ) + ಕೋಳ]

ಬೆಬ್ಬಳಂಬೋಗು ' ಬೆಲ್ಪಳಂಬೋಗು ' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳ ' ಬೆಬ್ಬಳಗೋಳ ' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಭಯಪಡಿಸು; ಅಂಜಿಸು: ಬೊಪ್ಪೆಯಬ್ಬರೆ ದಿಶ್ವಾಲಕನು ಮಿಗೆ ಬೆಬ್ಬಳ [ಶಾಣ. ಬೊಪ್ಪೆ]ಗೊಳಿಸಿ ದಾನವನ ಕೊಬ್ಬಿದ ಬಲವೆಂದೂ ಮುತ್ತಿತು ರಾಮನೊಬ್ಬನನಾ ಕಳೆದೊಳಗೆ (ಕಾಣಾಂ. ೯೩-೯೩). [ಬೆಬ್ಬಳಗೊಳಿ (<ಬೆಬ್ಬಳಗೊಳಿ) + - ಇಸ್ತು]

ಬೆಬ್ಬಳಗೊಳಿಸು 'ಬೆಬ್ಬಳಗೊಳಿ' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳವಾತು (ನಾ). ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ಹಿಡಿಸುವ ಮಾತು: ನಾವಿವು ಸ್ವಪ್ನವಾಚನ ಬೆಬ್ಬಳವಾತಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಸವದೇತರ್ಕಾಮೃತಕಳಗೊಂಬುದು (೧೫೬. ೩-೩೭ ೫). [ಬೆಬ್ಬಳ (<ಬೆಳ್ಳಳ) + ಮಾತು]

ಬೆಬ್ಬಳವೋಗು 'ಬೆಳ್ಳಳಂಜೋಗು' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳ 'ಬೆಳ್ಳಳ' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಗ (ನಾ). ಹೆದರಿದವನು; ಭಯಪಟ್ಟವನು: 'ಬೆಬ್ಬಳಗಿತಿ' ಪರಾ. [ಬೆಬ್ಬಳ (<ಬೆಳ್ಳಳ) + - ಗ್ತ]

ಬೆಬ್ಬಳಗಿತಿ (ನಾ). ಹೆದರಿದವಳು; ಗಾಬರಿಗೊಂಡವಳು: ಅವನಿಗೆ ಕಣ್ಣೆತ್ತಲೂ ಆರದ ಬೆಬ್ಬಳಗಿಯಾಗಿ, ಅಂಕತ ಸುಸಮುದುವನ್ನು ಹಾಳೀರಿಸಿ ವೃಥಾದೊಡ ಕಳೆದ ! (ಪೂರ್ವ. ೩೩-೦೯).

[ಬೆಬ್ಬಳಗ + - ಇತಿ (<- ಇತಿ)]

ಬೆಬ್ಬಳಗೊಳಿ 'ಬೆಬ್ಬಳಗೊಳಿ' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಕ (ನಾ). ಅಧೀರನಾದವನು: ಒಬ್ಬಳುಂ ತಲೆಯೆಡರ್ಕ್ಕೊಬ್ಬಳುಂ ತೊಡೆಯೆಡರ್ಕ್ಕೊ ಕೊಬ್ಬುತ್ತಲಹರೆ ಯನ್ನೊಬ್ಬಳುಂ ಪಡಬಡಿಯೊಬ್ಬಳು ಕೊಂಬೆನಲು ಬೆಬ್ಬಳಕನಾಗಿ ನಿನ್ನೊಂದು ಲಾಜವನೀವೆ ತುಂಬಿಸದಿರೇ ಮಾತ ಭಕ್ತರೊಳಗೆ:ದನಂತೆ (ಶ್ರೀಮತ್. ೯-೧೩).

[ಬೆಬ್ಬಳ (<ಬೆಳ್ಳಳ) + - ಕ್ತ]

ಬೆಬ್ಬಳಯೋಗು 'ಬೆಳ್ಳಳಂಜೋಗು' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳವೋಗು 'ಬೆಳ್ಳಳಂಜೋಗು' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಿಸು 'ಬೆಳ್ಳಳಿಸು' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳು 'ಬೆಳ್ಳಳ' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಗೊಳ್ಳು 'ಬೆಬ್ಬಳಗೊಳಿ' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಿ 'ಬೆಳ್ಳಳ' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಿಯೋಗು 'ಬೆಳ್ಳಳಂಜೋಗು' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಿಯೋಗು 'ಬೆಳ್ಳಳಂಜೋಗು' ನೋ.

ಬೆಬ್ಬಳಿವೋಗು 'ಬೆಳ್ಳಳಂಜೋಗು' ನೋ.

ಬೆವರ್, ಬೆವರು, ಬೆವರು, ಬೆವೆ (ಕ್ರಿ). ಬೆವರ್ತು. ಬೆವತು.

ಬೆವರ್ತು (ಭೂತತ್ವ). ೧. ಚರ್ಮರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಘರ್ಮಜಲ ಹೊರಗೊಳಿಸು; ಸ್ವೇದಗೊಳ್ಳು: "ಬೆವರ್—ಸ್ವೇದಭಾವೇ" (ಪೂ. ೧); ಪಂಡೆಯ ಪಾಪದರ್ಶನವನ್ನು ಬೆವರುತುಮಿದರ್ ಕರ್ಗನಂ ದುರ್ಯೋಧನಂ ಕಂಡು (ಪೂ. ೨-೨೨ ೫); ಆ ರಮಮಂ ನಿರ್ಜಿತಕಂಠೀ ರವರಮಮಂ ನಿರಸ್ತುನರವಮಂ ಕೋಪಾರುಣನೇತ್ರಂ ಕೇಶ್ವಾ ನಿರೋಳ ಗಿರ್ದುರ್ ಬಿವರ್ತನುರಗಪತಾಕಂ (ಗಣಪ. ೩-೨೨). ೨. ಭಯಪಡು: ಹೆದರು: "ನಡದಂ . . . ಒಳ್ಳೆದನೆಂದೆಡೆದೆಯೆ ಬೆವರ್ತನನರೊಡ ನೆಯ ಭಯಭರಿತನಕ್ಕು" (ಪೂ. ೧೦೯). ಬೆವರು: ೧. ಮೊಗ ಬೆವರೆ ಕೇಳುತಂ ಪರಿತಂದು (೧೫೬. ೯-೯೩); ಗಾಳಿ ಬೆವರುವುದುಂಟೆ (ಕಾಣಾಂ. ೯-೯೦); ಬೆವರುವಂಗೆ ಕಡುಗಂವು ಪರಿದು ರಾಜಸುವಧರಗಳ ಸುರತಾಂತರಮದಿಂದವರಿವರು ಮುಪ್ಪಿದರು (ಕಾಣಾಂ. ೧೦-೨೦); ಜಲದ ಒಳಗಿಲ್ಲ ಕಲ್ಲು ಸಲೆ ಬೆವರುಬಲ್ಲದೆ (ಕಣ್ವ. ೧೩೦). ಬೆವರು: ೧. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬೆವರುತ್ತಂ ಅನಂದಜಕಮಂ ಸೂನುತಂ . . . ಸಂಗನ ಬವನಂ ಶರಣ ಸಮೀಪಕದಿವಂ ಪರ:ಪದಂ ಪರಮಸುಖಿಯಾಗಿದಂ

(೧೫೬. ೩-೧೦೨); ಬೆವತುವು ದಿವ್ಯಲಿಂಗಗಳೆಳೆ ಪರ್ವತದಂತೆ ಬಿದ್ದುದು ಪೀಠ ಹೊಗೆ ಮೆಸಗಿ (೧೫೬. ೧೯-೨); ಉರಿಯುವ ಸುಡುಬಿಸಿಲಿಗೆ ಬೆವರುತ್ತ ನಡೆದ (ಕಾಣಾಂ. ೩). ಬೆವೆ: ೧. ಅಂಗ್ಯ ಅಂಗುಲಗಳೆ ಬೆವೆಯುವುದು ಅಂದರೆ ಹಸಿಯಾಗುವುದು (ಶ್ರೀಮತ್. ೨೩).

ಬೆವತು ಹೋಗು = ೧. ಹೆದರಿಕೆ. ಅವಮಾನಗಳಿಂದ ಬೆವತು ಕೊಳ್ಳು. ೨. (ಬೆವರುವುದರಿಂದ) ಆಯಾಸ ಹೊಂದು: ಬಿಸಿಲ ರ್ವಾಳಕ್ಕೆ ಮಗು ಬೆವತು ಹೋಗಿದೆ (೧೫೬).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಬೆವರ್, ವೇರ್, ವಿಯರ್; ಮಲ. ವಿಯರ್; ತುಳು. ಬೆಗರು, ಬೆಗ್ಗು; ಕೊಡ. ಬೆವರ್]

ಬೆವರ್, ಬೆವರು, ಬೆವರ್, ಬೆವರು (ನಾ). ಸ್ವೇದಜಲ; ಘರ್ಮ: ಸುರಿಯ ಬೆವರ್ ಕುರುಳ್ಳಿದಿದು ಮುತ್ತುಗಳಂ ಮುಪ್ಪಿದುಂಟೆ ಕಾಣುವಂತಿರ (ಕಾಣಾಂ. ೯-೧೦); ಬೆವರಿಂ ಮುಟ್ಟಿದವಂ ಸಂಭ್ರಮದಿಂ ಬಿಟ್ಟವೊಂ (ಕಾಣಾಂ. ೩೩); ಕೆದಕಿದವಳೆವಕ್ಕಾದುವೆ ಬೆವರ್ (ಕಾಣಾಂ. ೯-೨೯). ಬೆವರು: ಮೈಯಲಿ ಸುರಿದ ಬೆವರಿನ ಚರಣದಹುಗಳೊಕ್ಕುಗಲ್ಲಾಗಳ (ಕಾಣಾಂ. ೩೦೨. ೯-೧೨); ಪರ್ಯೋಕದಿಂ ಬೆವರಾತನ ರೌದ್ರಕ ವಂಕೆವಳೆಂದ ಗುರುನಾಥ (ಕಾಣಾಂ. ೩-೧೦). ಬೆವರ್: ಅಂಕು ನೋಡಿ ಬೆವರೊಳ್ ಮುಟ್ಟುಗಿ ನಡುಗುತ್ತಂ (ಕಾಣಾಂ. ೨೯೯). ಬೆವರು: ಬವರವಾದರೆ ಹರನ ವದನಕೆ ಬೆವರ ತಡೆನು (ಕಾಣಾಂ. ೯-೩೩); ಮೈ ಮೇಲೆ ಹೊಲಸು ಇದ್ದರೆ ಅದು ರೋಮಂಧ್ರಗಳ ಬಾಯಿಗೆ ಲೂತು ಬೆವರಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಮಾಡುತ್ತದೆ (ಕಾಣಾಂ. ೯-೨೯); ನಿಮ್ಮ ಕನ್ನೆಯ ಬೆವರ ಒರಸಾಳೆ (ಪೂ. ೧೩೩).

ಬೆವರಾದು = ಬೆವರು ಬರು; ಸ್ವೇದಗೊಳ್ಳು: ತ್ರಿಭೂತದಲ್ಲೆ ಸಾವನ ನಾಡಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ತುಪ್ಪವ ತೊಡೆದ ಹಾಗೆ ನಯವಾಗಿ ಬಂತೆ ಬೆವರಾದುವದಂ (ಶ್ರೀಮತ್. ೧. ೨). ಬೆವರಿಸು = ೧. ಕಷ್ಟಪಡು: ಶ್ರಮವಹಿಸು: ಬೆವರಿಸು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣ ಕೈಗೆ ಹತ್ತುತ್ತದೆ (೧೫೬). ೨. (ಆಲಂ) ಅವಮಾನ ಮಾಡು: ತೇಜೋವರ್ಧಗೊಳಿಸು: ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಅಪನನ್ನು ಬೆವರಿಸಿ ಕಳಿಸಿದು (೧೫೬). ಬೆವರುಸುಂಟು = ೧. ಮೈಯಿಂದ ಬೆವರು ಇಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು. ೨. ಕಷ್ಟಪಡು: ಶ್ರಮಿಸು: ಬೆವರುಸುಂಟು ತಂದೆ ಅನ್ನ (ಪಾಣಾಂ. ೧೦). ಬೆವರಿಸು = ಬೆವರಿನಿಂದ ನೆನೆ. — ಒದ್ದೆಯಾಗು: ಬಟ್ಟೆಬರಗಲೂ ಜೊರೆಯಾ ದುವು; ಬೆವರಿಸಿತು, ವಾದ್ಯಗಳು ಬೆನ್ನೇರಿದುವು (ಕಾಣಾಂ. ೧೩ ಕಾಣಾಂ. ೧೩). ಬೆವರಿಸು = ಬೆವರಿಸು: ರಾಮಪ್ಪನ ಮುಖ ಬೆವರಿಸಿದೆಯತು (ಪೂ. ೨೦); ಮೈಕುಂಬ ಬೆವರಿಸಿದುದುಹೋಯ್ತು (ಶ್ರೀಮತ್. ೨೯೩).

[< ಬೆವರ್, / ತಮಿ. ವೆವರ್, ವೇರ್, ವಿಯರ್; ಮಲ. ವಿಯರ್, ವೇರ್; ತುಳು. ಬೆವರ್, ಬೆಗರ್; ಕೊಡ. ಬೆವರಿ] ಬೆವರಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಬೆವರನ್ನು ಹೊಂದು: ಮಳೆರೊಟ್ಟಲನೇಣು ಪಾಜಿ ಗುಪ್ತೆಯನಾಡಿ ಬಳ್ಳುವಯವ ಬೆವರಾಂತು ಕೆಳದಿಯ ಕೈಮಾಟ್ಟಲು ಸಾವಿಂಗಳ ತಲೆದುವನೇಕೆ ಪುಷ್ಪಗಳು (ಕಾಣಾಂ. ೯-೨೯).

[ಬೆವರು (<ಬೆವರ್) + ಅನ್,]

ಬೆವರಿಡು, ಬೆವರಿಡು (ಕ್ರಿ). — ಬೆವರ್ ೧: ಮೋಟೆಗಳು ಬೆವರಿಡುತ ಹೊಯ್ದಂ ತೋಟುತ (ಪೂ. ೨೨-೧೩); ಜಲಜಮಾಯಿ ಬೆವರಿಡಲು ಕೊರ ಳನ ಲಲಿತ ಮುಕ್ತಾಹಾರವಲ್ಲಾಡಲು ಸೋಗನೇವಡಿಸಿ ನಿಂದಳು ಬಳಲಿ ಜಮಸುಯ್ಯ (ಕಣ್ವ. ೨-೩೯). ಬೆವರಿಡು: ಆ ಮಾತು ಕೇಳಿ ನೆನಗೆ ಬೆವರಿಟ್ಟಿತು (೧೫೬). [ಬೆವರ್ + ಇಡು]

ಬೆವರಿಳಿ, ಬೆವರಿಳಿ (ಕ್ರಿ). ಬೆವರು ಸುರಿ: ಬೆವರಿಳಿದು ಬೆವಸುಯ್ಯ ಮುಡಿ ಬರ್ಜಿ ಮುನಿಸರ್ಕ (ಕಾಣಾಂ. ೨೩-೧೯೨೦). ಬೆವರಿಳಿ: ಬರಿಯ

ಉದ್ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಆಯಾಸಗೊಂಡಂತೆ ಅವನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಬೆಮರೆಯು ತೋರಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೧೦೬) ; ಅವರದಾಗಿ ನನಗೆ ರೋಮಾಂಚವಾಗಿ ಬೆವರಿದು ಮಾತೇ ಮರೆತುಹೋಗುವುದು (ಕೂಟ. ೨೦೬).

[ಬೆಮರಾ + ಇತ್ಯ (< ಇಬ್ಬ)]

ಬೆಮರಾ 'ಬೆಮರಾ' ನೋ.

ಬೆಮರಾ 'ಬೆಮರಾ' ನೋ.

ಬೆಮರಾ (ಕ್ರಿ). ಬೆವರುವಂತೆ ಮಾಡು; ಬೆವರು ತರಿಸು; "ಬೆಮರಾ-ಸ್ವೇದಕರಣೀ" (ಕೂಟ). [ಬೆಮರಾ + ಚು]

ಬೆಮರಾ (ಕ್ರಿ). = ಬೆವರಾನ್ ; ಕಳ್ಳನೊಬ್ಬ ಬೆವರಾದ ಸೊಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತ ಬೆವೆಯದಿದ್ದ ಕುಳ ಬಿಗುಮೇಲೆ ರುತುಕಾಲವದದ ಪುಟ್ಟಿಯ ರೂಪದರು (ಕೂಟ. ೧೦೬-೧೨). [ಬೆಮರಾ + ಪದ]

ಬೆಮರಾ, ಬೆವರುಹನಿ (ನಾ). ಬೆವರಿನ ಹನಿ; ಸ್ವೇದಜಲ; ಬೆವರಾಣಿ ಕೈಯಿಗೆ ಲಚ್ಚಾನಮಿತಾನೆ... ನೋಡಿದಳು (ಕೂಟ. ೩-೧೦); ನಾಕರೋಮಾಂಚಗಳೇ ಬೆವರಾಣಿ ನೆಗೆಯಲ್ ಗದ್ದದಂ ಪೋ (ಇತ್ಯ. ೩೯); ಅಮರದತ್ತ ಬುಡು ನೆರೆಯ ಬೆವರಾಣಿ ತೊಟ್ಟಿಟ್ಟು ಸುಯ್ಯಲರುತ್ತಿದ್ದೆಂದಮದು ಕೋವಿರಾಡುಹುದು (ಕೂಟ. ೧೦-೧೧). ಬೆವರುಹನಿ: ಒಡಿಬಂದದರಿಂದ ಅವನ ಪಣಿಯ ಮೇಲೆ ಬೆವರುಹನಿ ಸಾಲುಗಟ್ಟಿದ್ದವು (ಕೂಟ). [ಬೆಮರಾ + ಪನಿ]

ಬೆಮರಾ, ಬೆವರುಸಾಲ (ನಾ). ಬಿಸಿಲಿನ ಜಳದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಒಂಥಂ ಬಗೆಯ ಗುಳ್ಳೆ; ಬೆವರುಗುಳ್ಳೆ; (೨). ಬೆವರುಸಾಲ: ಬೆವರುಸಾಲೆಯಿಂದ ಮಗುವಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಿದೆ (ಕೂಟ).

[ಬೆಮರಾ + ಸಾಲ]

ಬೆಮಿರು (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳು; ಭ್ರಮಿಸು; "ಬೆಮಿರು (ಬೆಮಿರು)—ಭ್ರಮಿಸು" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೨); ಭ್ರಮಾಂತಿ ಸರಸಜಲದಿ ಸೊಗಡಿ ಮಿಂದು ಬೆಮಿರವು (ಕೂಟ. ೧೦೨). [< ಭ್ರಮಿಸು]

ಬೆಮಿ (ನಾ). ಭ್ರಾಂತಿ; ಭ್ರಮೆ; "ಬೆಮಿ (ಬೆಮಿ)—ಭ್ರಮೆ=ಗಿರಿಬಿರಿ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೨); ಸೂಡಿದ ಮುಡಿಯನದಿಗಿಡಿ ಸೂಸುವ ಬಿಡುಮುಳ್ಳಿಯ ಕಂಟಕೊಡವವರ್ಣದಿಗಿಲ್ಲಿ ನಡೆವಳಿಯ ಬೆಮಿಯಂ ಪುಟ್ಟಿಯುಂ (ಕೂಟ. ೩೯-೪೦); ಕೆಂದಾವರೆಯ ಕೊಳಂಗಳ ಬೆಮಿವರೆಯ ಕೊಳಂಗಳವನುಕ್ತಿ ಬೆಮಿಮೊಡರಿಸುಗುಂ (ಕೂಟ. ೩-೪); ಇಲ್ಲಿ ಯಾವು ದಂದರೂ ನಾಡಿನ ಮಹಾರಾಣಿಯವರು ಬಿಡುಬಿಡುವರೆಂದು ನಿಮಗೆ ಯಾರಾದರೂ ಬೆಮಿ ಪುಟ್ಟಿದರೋ (ಕೂಟ. ೩೩). [< ಭ್ರಮೆ]

ಬೆಮಿಗೊಳ್, ಬೆಮಿಗೊಳ್, ಬೆಮಿಗೊಳ್ (೨). ೧. ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳು; ಭ್ರಮಿಸು; ಮಂಗಳಾಚ್ಯುತನ ಮೂರ್ತಿಯನು ಕಂಗಳಿಂದಲೇ ನೋಡಿ ಬೆಮಿಗೊಂಡು ಸವ್ಯವೃತ್ತಂಗಳಿಂದಿಲ್ಲದಿಹುತನ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩); ಸುಪುರಂಗಳ ನಾಂಟಿ ಹೃದಯದೊಳವುಮ ಕಡುವೆಮಿಗೊಂಡ ಕುಮ ತಿಯು ಕಮಲರೋಚನೆಯದಿಗೆ ಬಂದನು (ಕೂಟ. ೩-೪-೩೩); ಭೂಮಿ ಬರಿದೋಣೆ ಕಣೆ! ತಾಯಿಮಾಡಿಲೆಂದಣೆ ಬಂದಿ ಬೆಮಿಗೊಡಿದುವೆ? (ಕೂಟ. ೩೦-೩೧). ಬೆಮಿಗೊಳ್: ೨. ಮರುಳಾಗು; ಮನೋವಿಕ ಲತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು; ಶವರ ಹಿತರ್ ಖಳಿಕ್ಕಲ್ ಬೆಮಿಗೊಂಡ ನರಂಗ ಮಿಮುಲಿಹುವುದು ಪಾಲಿಂ (ಕೂಟ. ೧೯-೨೦). ಬೆಮಿಗೊಳ್: ೧. ಲೋಕವೆಲ್ಲವು ಭೀಕರನಲಾಕಾಶ ಕೂಗಲು ಸೂರ್ಯ ಬೆಮಿಗೊಳ್ಳಲು (ಕೂಟ. ೧೦-೧೧). [ಬೆಮಿ + ಕೊಳ್]

ಬೆಮಿಗೊಳ್ 'ಬೆಮಿಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೆಮರ (ನಾ). ೧. ಕಟ್ಟಡದ ಮೇಲ್ಭಾಗವನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ಮುಖ್ಯ ವಾದ ತೋರಿ.—ನಡುವಿನ ತೋರಿ: ನಡುವಿನ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ

ಸಂದೇಹದ ಕವರ ನೆಟ್ಟು ಮುಜುಳದ ಮೂಜಂಗದ ಮುಂದಿಗಿಯ ನಟ್ಟು ಸರಂಗದ ಸುವಂವದ ದೊಡ್ಡದ ಬೆಮ್ಮರನ ಹಾಕಿ (ಇತ್ಯ. ೧. ೧೦೬-೧೦೯). ೨. (?): ಕಡಿದೋಣಿಗಿಡ ಬೆಂದುದಿದ ಕೊಂಬುಗಳಲ್ಲದ ಬಳ್ಳಿ ಸುತ್ತ ಗೊಂಡದರಿದ ಬೆಮ್ಮರಂಗೊಡನೊಂದಿದ... ಬಂಟಿ ಕೈಪೆಮರ ನೊಂದದ ಪಾಧಗಳೊಂದುವಿಲ್ಲದಿಹದಿಗಳ (ಕೂಟ. ೧೨-೩೩); ಮೂಳೆಯ ಕಂಠಮಿಲ್ಲಿ ನಡುಯಿಲ್ಲದ ಬೆಮ್ಮರನಂತ ಪತ್ತಿಕೊಂಡೋಳಿಯ ನೀಳ್ಳು ನಿಂದ ಬಜಾಬುಳ್ಳಳ್ (ಕೂಟ. ೧೦೦-೧೦೨). [ಬೆಮಿ + ಮರ]

ಬೆಮ್ಮಾಡು (ನಾ). ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿರುವ ಮಾಡು; ಒಮ್ಮಾರು; ಇದೇ ಮನೆ ಎಡಗಡೆಯದು... ಬೆಮ್ಮಾರಿರುವಂಥಾದ್ದು (ಕೂಟ. ೩).

[ಬೆಮಿ + ಮಾಡು (< ಮಾಡು)]

ಬೆಮ್ಮಾರಲು 'ಬೆಮ್ಮಾರಲು' ನೋ.

ಬೆಮ್ಮಾ 'ಬೆಮ್ಮಾ' ನೋ.

ಬೆಮ್ಮ 'ಬೆಮ್ಮ' ನೋ.

ಬೆಮ್ಮಾಲ (ನಾ). ಸುಟ್ಟ ನೆಲ; ಬೆಂದ ನೆಲ; ಬಜಾಬುನುಬಾಯದೆ ಪರಿಯ ಕೆಮ್ಮಾಲನುಮಂ ಬೆಮ್ಮಾಲನುಮಂ ಕೆಮ್ಮಾಲನುಮಂ ಕೆಮ್ಮಾಲನುಮಂ ತಾಗುಮಂ ಬಾಗುಮಂ (ಕೂಟ. ೩-೨೦ ಪ).

[ಬೆಮ್ಮ (< ಬೆಮ್ಮ) + ಪುಂ]

ಬೆರಂಜು (ಕ್ರಿ). ಒಟ್ಟುಗೊಡಿಸು; ಕಲೆಹಾಕು; "ಬೆರಂಜು—ಬೆರಂಜೆ (ಒಟ್ಟುಗೊಡು)" (ಕೂಟ). [?]

ಬೆರಕೆ 'ಬೆರಕೆ' ನೋ.

ಬೆರಕೆ, ಬೆರಕೆ, ಬೆರ್ಕೆ (ನಾ). ೧. ಸೇರಿರುವುದು; ಮಿಶ್ರಣ; ಪ್ರಸಾದನವು ಬೆರಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಯುವುದು (ಕೂಟ. ೧೦೬); ಪರಿಪುರು ರನ್ನದೊಡವಿನ ಬೆರಕೆಯ ಪಳಗದರ (ಇತ್ಯ. ೧೦೬). 'ಕೆಲಬೆರಕೆ' ಪರಾ. ೨. ಕೂಟ; ಕೊಡುವುದು; ಬೆರಕೆಗೆ ವೇಸುವರ್ ಬೊಜಗರವ್ವರ ನಂಟರೊಳಂಗೆಹಿನೆಂದು ತರುವರಿ ಗಂಡರುಂ ಮನೆಗೆ ಬಂದೊಡೆ ನಾಣುವರ್ (ಕೂಟ. ೨-೧೦). ೩. ಹೊಂದಾಣಿಕೆ; ಹೊಂದಿಕೆ; ಸಾಮರಸ್ಯ; ಬೆರಕೆಯೇ ಬಾಳ ಸವಿ ಬೆರಕೆಯಲ್ಲದ ಬಾಳ್ಗೆ ಹಿಂತರಕ ಕೇಳು (ಕೂಟ. ೩೩-೩೪). ಬೆರಕೆ: ೪. (ಬುಕ್ಕ) ಚುರುಕಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಚಾಲಾಕಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಜುಜ್ಜುರೆ: ಅಗಲ... ಬೆರಕೆಗಳೇ ಅಗಲ ಯಾರೇ ಅದರೂ ಪ್ರಪಂಚಗಳು ಬೇಕೇ ಬೇಕು (ಕೂಟ. ೩); ಇವ ಮಾತ್ರ ಬಾಳ ಬೆರಕೆ ಅಕ್ಕಾಳು (ಇತ್ಯ. ೧೦). (ಗು). ೫. ಚಾಲಾಕಿ ನಿಂದ ಕೊಡಿದವು; ಚುರುಕಾದ; ಬಲ ಬೆರಕೆ ಜುಡುಗಿ ಬಾರಿ (ಕೂಟ. ೩೩). ಬೆರ್ಕೆ: ೪. ಬೆನ್ನಾ! ಬೆರ್ಕೆ! ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯದೆ ಶರಣಿ ಬಂದೆಯಾ? (ಕೂಟ. ೩೩). ೫. ಅಲ್ಲದ ಬೆರ್ಕೆದೇಸಾಯ ತನ್ನ ಸವಿ ಮಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನೇರು ಸುರಾದ ತಪ್ಪಿಸುವ ಸಂಭವವು ಉಂಟು (ಕೂಟ. ೨೦). [ಬೆರ + ಕೆ./ಕುಳು. ಬೆರಕೆ, ಬೆರ್ಕೆ, ಬಿರಕೆ./ ಪರಾ. ಬೆರಕಾ, ಬೆರಕೆ:]

ಬೆರಕೆಗಂಪು (ನಾ). ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಿಂದಂಟಾದ ಸುವಾಸನೆ; ಮಿಶ್ರಗಂಧ; ಅಂಜದ ಪೊಕ್ಕು ನಡುನೀರೊಳಾಡುವ ವನದೇವಿಯರ ಸೋಮಂಥದಿಂದ ಪರದರಲ ಬೆರಕೆಗಂಪಿನ ಪೊಪುಳಿ ಯೋಳ್ (ಕೂಟ. ೧೦೬); ಮಗದಾಗಿವ ವ್ಯಗ್ರವಾದದ ಮುಡಿಹದಂಬ ಪ್ರಸೂನದ ಬೆರಕೆಗಂಪುಗರವನು (ಕೂಟ. ೨-೧೦೩ ಪ). [ಬೆರಕೆ + ಗಂಪು]

ಬೆರಕೆಗೊಬ್ಬ (ನಾ). ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಆಹಾರ: ಮಿಶ್ರಣವಾದ ಓಗರ: ನೀವು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ನೆಲೆಯದಾದಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕ ಕುಲಮಯ್ಯೆಯಂ ಕಲಿಸಿ ಮಾಡಿದುದುಗಯ ಬೆರಕೆಗೊಬ್ಬನುಂ ಕಾರಣವಾ ಅಗುಬ್ಬಳಂ ಬಿಸುಟಂ (ಕೂಟ. ೩-೨೪ ಪ). [ಬೆರಕೆ + ಗೊಬ್ಬ]

ಬೆರಕೆಗಂಪು (ನಾ). ವಿಧವಿಧವಾದ ಬಣ್ಣಗಳು ಸೇರಿ ಆಗಿರುವ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ : ನವಮಣಿಸಂತಾನದೊಳಗಿನಯೆ ಬೆರಕೆಗಂಪು (ಕಂಪು. ೦೦-೩೬) ; ಬೆರಕೆಗಂಪಿನ ಬಂಡಾರ ವರವನತಿಯ ಲಾವಣ್ಯರಸದ ಪೂರದಿವಾದುವಲ್ಲಿ ಕಾಸಾರ (ಕೆಂಪು. ೦-೩೬). [ಬೆರಕೆ + ಕೆಂಪು]

ಬೆರಕೆಜನ (ನಾ). ಜಾತಿಸಂಕರವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಮೂಹ : ಪರಿವರಿಸ್ತೀ ರಾರುಲ್ಲವು ಬೆರಕೆಜನರಾಲಯವು ಲೆಕ್ಕನುಸರದರಹವನೀಶ ಭಕ್ತದ ನೆರಳನಾತ್ಮನಿ (ಕಂಪು. ೩೬-೦೩). [ಬೆರಕೆ + ಜನ]

ಬೆರಕೆವಣ್ಣ (ನಾ). ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಬಣ್ಣ : ಮಿಶ್ರವರ್ಣ : ತಳರ ಕಳೆಯ ಮಿಡಿಯ ಪೂಗುಡಿಯ ಪಾಡು ದೋರೆವಣ್ಣ ಬೆರಕೆವಣ್ಣದೊಳಿರ ವುದುಮಿಂ ಬಿಡಂಗುವಡಿದು . . . ರತ್ನಮಯ ಭೂಷಣಾಂಗತರುಗಳಕಿರಿದ ಮಾರಂದಾನೋಕಹಂಗುಂ (ಕಂಪು. ೦-೦೩ ಕ). [ಬೆರಕೆ + ಬಣ್ಣ]

ಬೆರಕೆವರಲ (ನಾ). ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ರತ್ನಗಳ ರಾಶಿ : ವರದರಶನ ಬೋಧಾಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಮಂಥರಗುಣಮಣಿಭೂಷಣವನು ಉರುಮುವದಿಂ ಕೊಟ್ಟು ತೆಗೆದನು ಮುನ್ನಿನ ಬೆರಕೆವರಲ [ಕಾಣಂ. ಬೆರಕೆವರಲಭೂಷಣವನು (ಕ್ರಿಶ್ಣಂ. ೦೪-೩೬) ; ಬೆರಕೆವರಲ ಮೊನ್ನ ನೆವಳ ಹೊಳೆದುದು ತರಣಿಯ ಕಟಿತಲಾಗ್ರದೊಳ (ಕಂಪು. ೧೦-೩೬). [ಬೆರಕೆ + ವರಲ (< ವರಲ)]

ಬೆರಕೆವರ್ಣ (ನಾ). = ಬೆರಕೆವಣ್ಣ : "ಸಾರಂಗೇ, ಶುಕೇ - ಈ ೨ ಬೆರಕೆವರ್ಣ" (ಕಾಣಂ. ೦೨೦-೩೦). [ಬೆರಕೆ + ವರ್ಣ]

ಬೆರಕೆವಾಸಿಗ (ನಾ). ನಾನಾವಿಧವಾದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಬಾಸಿಗ. - ಮಾಲೆ : ಸುರಿಯಯ ಸುರಮೊನ್ನೆಯಲರ ಬಿರಿಮುಗುಳ ಬೆರಕೆವಾಸಿಗವುಂ ತಲೆಸುತ್ತು (ಕಂಪು. ೧-೩೩ ಕ). [ಬೆರಕೆ + ವಾಸಿಗ]

ಬೆರಕೆಪೂವು (ನಾ). ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹೂವು ; ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಹೂವು : ಅಮಯಲೋರ್ವಳು ಪಿಡಿದತ್ತಿದ ಸಂಪೆಯಸಳ ಬಾಸಿಗವಾಗಳ ವಳ ಮಿಸುಪ ಕಣ್ಣದಿಗಳಿಂ ಬೆರಕೆಪೂವಿನ ಹೂವುಪೂಸಮಾಲೆಯಂತೆ ಮೆಚ್ಚುತುದು (ಕಾಣಂ. ೨೦-೦೪). [ಬೆರಕೆ + ಪೂವು (< ಪೂ)]

ಬೆರಕೆವೆಳಗು (ನಾ). ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಬೆಳಕು ; ಮಿಶ್ರಕಾಂತಿ : ನವರತ್ನ ಕೂಟಾಗ್ರದಿನ್ನುಂ ಬೆರಕೆವೆಳಗು . . . ಕಣ್ಗೆ ಸೆದುದು (ಕಂಪು. ೬-೧೩) ; ಸಕಲಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೊಳಕೊಂಡ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಿನ ಬೆರಕೆವೆಳಗು ಮುಟ್ಟದದೊಳಗಂ ಪೊಣಗಂ ತೆನ್ನೆ ತಿವೆ (ಗಂಪು. ೦೦-೨೩ ಕ) ; ನನು ನಗೆಯ ಬೆಳದಿಂಗಳನು ಹೊಳೆದಸಳುಗಂಗಳ ಬಳ್ಳಿಮಿಂಚನು ಮಿಸುಪ ತೊಡಿಯ ಬೆರಕೆವೆಳಗನು ಪಸೂಸುತ ಬಂದು (ಕಾಣಂ. ೨೬-೨). [ಬೆರಕೆ + ಬೆಳಗು]

ಬೆರಕೆಸೊಪ್ಪು (ನಾ). (ಒಟ್ಟಾಗಿಯೆ ಅಡಂಗಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸೊಪ್ಪು : ನೂಲಿಗೊಸು ಉಗುಣಿಕಾಯಿ ಬೆರಕೆಸೊಪ್ಪು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗಲೋ . . . ಆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಸುಪರಿಚಿತವಾದ್ದೆ ಆಗಿತ್ತು (ಕಾಣಂ. ೩೬) ; ಬೆರಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ಸಾರು ಚಂದ, ಸೂಳೆ ಮಕ್ಕಳು ಚಂದ (ಗಾಂ. [ಬೆರಕೆ + ಸೊಪ್ಪು]

ಬೆರಗಣ (ಕ್ರಿ). ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿ : ನೊಂದ ಸಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಬೆರಗಣ ಯದ ಬೆಳ್ಳಾಳ್ ದಾಯ್ದಂತೆ ಕಿಟ್ಟು ಮಾರ್ಚೆರನು ಪಾಯ್ದುಮಂ (ಕಂಪು. ೦೦-೦೦೩ ಕ). [ಬೆರಗು + ಅಣ]

ಬೆರಗು (ಕ್ರಿ). ಅಶ್ವರ್ಯಪಡು ; ವಿಸ್ಮಯಹೊಂದು : ಬೆರಗಾಗು : ಮುನಿಶ್ವರವರು . . . ಬೆರಗಿ ದ್ವಾರದ ಪಾಲಕರು ಭೂವರರ ಬೆರಗು ಗಳನ್ನು ಪಂದಿಸಿ ಬೆರಗಿದರು ಗೃಹವ್ಯಾಧಿಗಳಿ ಗಿರಿವರವಿಗುಹಲ್ವೆ (ಕಾಣಂ. ೩-೩೪) ; ರಾಜರು ಬೆರಗಿದರು ಲಾವಣ್ಯಲತಿಕೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು (ಕಾಣಂ. ೩-೦೦). [< ಬೆರಗು / ತುಳು. ಬೆರಗು]

ಬೆರಗು 'ಬೆಜಗು' ನೋ.

ಬೆರಗು (ನಾ). ೧. ಮೇಗ : ಶಿಫಾರ್ತ : (+). ೨. ಅಧಿಕಪ್ರಸಂಗತನ : ಧೂರ್ತತೆ : ಬೆರಗಿಂದ ಬೋಳನು ಹೀನವಜನಗಳೆಂಬ ಬೇವಮಂತ್ರ ಗಳಿಂದ ಬಯ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತುಲ ಕೊಡದಿರಲಾರೆನೆಂದು ಹಲ್ಲು ಕಚ್ಚಿದನು (ಕಾಣಂ. ೪ ಕಾಣಂ). ೩. ಉಪಾಯ ; ಬಾಲ : ಪಾತಕ ಕೊಂದಳು ಬೆರಗಿ[ಕಾಣಂ. ಗರದಿ] ಗಂಡನನಾ ಸ್ತ್ರೀಚರಿತಮದೇಂ ಕಳೆಯಲರಿದು ಮೆಡಿದ ಕೃತಕಂ (ಕಾಣಂ. ೩-೩೦). ೪. ಕೌಶಲ : ಚಾತುರ್ಯ ; ಬೆರ [ಕಾಣಂ. ಜಿ]ಗುಗಳಪರಾಧ್ವಂತಗಳಾ ಬಿಜುಸುಗಳಾದಾನವ್ಯಕ್ತಿಗಜವು ಗಳು ಕೀಣಂಗಳಪರಾಧ್ವಂತಗಳಾ (ಕಾಣಂ. ೧೦-೩೦) ; ಬೆರಗು ಚುಂಬನ ವಪ್ಪು ಸ್ವೀಕೃತವೆಜಕ ಜಾಣ್ಣುಡಿ ನೊಟ ಬೇಟವು (ಕಾಣಂ. ೦೦-೩೬). ೫. ವಿವೇಕ : ಒಡನೋಡದೊಂದು ಬೆರ[ಕಾಣಂ. ಜಿ]ಗಿಂಗೆ ಕೊಲಲ್ವೆನ ಗಾಗದು (ಕಂಪು. ೨-೩೦) ; "ಉತ್ತಮ" (ಕಂಪು. ೩೬) ; "ಕಾರಣ" (ಕಂಪು. ೦೦೩೦) ; "ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ" (ಕಂಪು. ೧೩೩). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ವಿರ್ಮವು, ವಿರಲೆ ; ಮಲ. ವಿರವು ; ಕೆ.೩೬. ಬಿಂದು ; ತೆಲು. ವೆರವು, ವೆರವು]

ಬೆರಗುಗೊಳ್ 'ಬೆಜಗುಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೆರಗುಗೊಳಸು (ಕ್ರಿ). ಅಶ್ವರ್ಯಪಡುವಂತೆ ಮಾಡು ; ವಿಸ್ಮಯ ಪಡಿಸು : ಕೈದ್ಯರನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿತು (ಕಾಣಂ. ೨೦೦). [ಬೆರಗು (< ಬೆಜಗು) + ಕೊಳ್ಳ + - ಇಸು]

ಬೆರಗುಬಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ಅಶ್ವರ್ಯಪಡು ; ವಿಸ್ಮಯಹೊಂದು : (ತುಟಿಗೆ ಕೈವರಳಿಟ್ಟು ಬೆರಗುಬಿಡದಂತಾಗಿ) (ಕಂಪು. ೩-೦೦) ; ಪೀಂಚಲು ಬೆರಗು ಬಿಡಿದವಳಂತೆ ಗಂಡನ ಕಣ್ಣಿನೇ ನೋಡತೊಡಗಿದಳು (ಕಾಣಂ. ೧೩೩). [ಬೆರಗು (< ಬೆಜಗು) + ಬಿಡಿ]

ಬೆರಗುವದು 'ಬೆಜಗುವದು' ನೋ.

ಬೆರಗುವಾರ್ (ಕ್ರಿ). ಉಪಾಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸು, - ನಿರೀಕ್ಷಿಸು (?) : ಅಳವಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬೆರಗುವಾರ್ವನೆ ಮೆಯ್ಯಬಾಯಂದಿ ಪೋರ್ವನೇ ತಿಳಿವುದಿಲ್ಲ . . . ಅಪ್ಪಳಿಸಿದನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಧರಗಿಕ್ಕಿದಂ . . . ನೆಗಟ್ಟಂತಕನಂ ಮುರಾಂತಕಂ (ಕಾಣಂ. ೬-೨೪). [ಬೆರಗು + ವಾರ್]

ಬೆರಟು 'ಬಜುಂಟು' ನೋ.

ಬೆರಟೆ 'ಬೆಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಬೆರಟೆ 'ಬಜಟಿ' ನೋ.

ಬೆರಲ, **ಬೆರಲು**, **ಬೆರಳ್**, **ಬೆರಳು** (ನಾ). ೧. ಕೈ ಅಥವಾ ಕಾಲಿನ ಅಂಗುಲಿ ; ಬೆಟ್ಟು : "ಅಂಗುಲೀ, ಕರಶಾಯಾ-ಈ ೨ ಬೆರಲ" (ಕಾಣಂ. ೩೩-೩೩) ; ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ಕಂಕಣಗಳಮಂ ತೊಟ್ಟ ಮುಂಗಯ್ಯಂ ಬೆರಲ್ವಳುಂ . . . ಶುಭಲಕ್ಷಣಾಂಕಿತಮಾಗಿ (ಕಾಣಂ. ೦೧೬-೦೧೬) ; ಬೆರಲ ಕೊಡಲ ಕೂಟಂ ಬೆರಲಂ ಮಿಡಿಯಿಸಿದುದು (ಕಂಪು. ೧-೦೦೬) ; ಬೆರಲಿರಲೊರಲೊರಲ್ವರಲ್ . . . ಲಾಂತಮಿವಂ ಗ್ರಾಮ್ಯ ರಜೆಯದುವ್ವರಿಸುವಂ ಕುಳಾಂತಭ್ರಮೆಯಂ (ಕಾಣಂ. ೨೬). ೨. ಒಂದು ಬೆರಳಿನ ಅಳತೆ : ಒಂದು ಅಂಗುಲ : ತಾನಾ ಪೀಚೀಂದ್ರಂ ಗಮೇಂ ಬೆರಲಿಂದ್ಲೆ ಕದಿನವ ಕಾವ ಗುಣಮಂ ಪುಗ್ಗಿಂದಭೂಪಾಳಕ (೩೩. ೩೩೩, ೩-೩೩ : ೧೧೩). **ಬೆರಲು** : ೧. ಕೊಡಲ ಮೂರೇಬಿಮ ಮಣ್ಣೊಡೆವಳು ಸಣ್ಣ ಬೆರಲ ಕೈರೇಬಿಯೆದ್ದು ವಳು (ಕಾಣಂ. ೦೬-೩೪). **ಬೆರಳ್** : ೧. ವಿರಟು ಸಂಕುಮಾರಕೆಯಂ ಬಿರಿದುಂ ಬೆರಳಿಂದವಟಿ ನೋಡಿದನೋ . . . ಎನಲಾ ತರುಣಿಯ ಗಂಭೀರನಾಳಿವಂವಲ ಮೆನೆಗುಂ (ಕಾಣಂ. ೦೦) ; ಎರಡು ಮಡಂಗಳೆಡೆ ವಾಲ್ವರಳುಂಗುಚ್ಚಂ ಗಡಗಲೆರಡಜೆದೊಳಗೇಣಾಗಿರೆ (ಕಾಣಂ. ೩-೩೬) ; ನಿಜಯೊಟ್ಟಿಸೆಯ

ವರ್ಧಕರಮತಿಶಯದಿಂದ ಬೆರಲೋ ರುಜೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೧-೧೩). ಬೆರಲೆ: ೧. ಎನ್ನ ಕಾಯವ ದಂಡಿಗೆಯ ಮಾಡಯ್ಯ . . . ಎನ್ನ ಬೆರಳ ಕಡ್ಡಿಯ ಮಾಡಯ್ಯ (೧೩೩. ೩೦೦); ಕಂಬನಿಯ ಮಿದಿದಳು ಬೆರಲಿನಲಿ (ಕರ್ಣ. ೩-೦೦); ಬೆರಳು ತೋರಿಸಿದರೆ ಹಸ್ತ ನುಂಗುತ್ತಾನೆ (೩೩). ೨. 'ಇಬ್ಬೆರಳು' ಪರಾ. ೩. (ಆಲಂ) ಸಹಾಯ: ಯಾವನನ್ನೆನು ದಿವ್ಯಗತಿಯ ಸೋಪಾನವನು ಜೀವಭಾವದ ಬೆರಳು ಕೊಟ್ಟು ಹತ್ತಿಸಿದನೋ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೩). 5

ಬೆರಲಂ ಮಿದಿಯಸುಂ = (ಆಲಂ) ಸೋಜಿಗವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಂ: ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸು: ಮಿದಿವಂ ಬೀಣಿಯನಿವನಿವೊಡನೆವರ್ ಬೆರಲ ಕೊರಳ ಕೊಟಂ ಬೆರಲಂ ಮಿದಿಯುಸಿದುದೊ (ಕೂ. ೧-೦೦೩); ಬೆರಲಂ ಮಿದಿಯವ ಪುಲಕಾಂಕುರಮಂ ಪುಟ್ಟಸುವ . . . ಅರಮನೆ ಮುಟ್ಟುದು ಮಯಂಗತಿವಿಸ್ತರಮಂ (ಕೂ. ೧-೦೦೪). ಬೆರಲಿನಪು = ಬೆರಲಿನಪು ಅಗಲ: ನಿರುತಿಯ ಕಂಪದಿಂದಮನೋಹರವೊಳಕ್ಕುವ ಕಂಪಮಪ್ಪದೊರ್ವ ರಲನಿರ್ವರ್ತ ತಗ್ಗಿ ತದಜಿಂದ ಹರಸೊಳರ್ವ ಕಂಪಮರ್ವರಲನಿರ್ವರ್ತ ಮತ್ತೆ ಕಿಷಿದಪ್ಪದರ್ವ ದಲುವ ಮಪ್ಪದೊರ್ವರಲನಿರ್ವರ್ತ ಹವಿರ್ಭಾವನ ಗೊಂಟನ ಕಂಪಮದೊರ್ವತಪ್ಪದಂ (ಕೂ. ೧-೦೦೫). ಬೆರಲ ಸೇವಗೆ = 10 ಕೈಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಹೊಸಿದು ಮಾಡುವ ಸೇವಗೆ: ಪರಾ ಗೌವರ ಯಪ್ಪಮರೆ ಸಣ್ಣ ಗೋಧೂಮ ಸರವಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡಸೇವಗೆ ಕಡುಬು ಪುಂಡಿಗೆ ಬೆರಲಸೇವಗೆಯಾದಿಯಾಗಿಯಾದವಾದ ಕಣ್ಣುಯಗಳ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು (ಕೂ. ೧-೦೦೬). ಬೆರಲುದಗೆ = ಬೆರಲಿತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದರೆ ಸೇವಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸೇವಕ: ಕೀಳಾಳು: ಆ ನೈವಾಲರ ಪುಗೊಳ ದೊಮ್ಮನೊ ನೀನವರ ಬಾಂಧವನೊ ಭೃತ್ಯನೊ ನೂನವಕ್ಷನೊ ಬೆರಳ ಬದಗನೊ ಕುರುಳ ಕೋಮಳನೊ (ಕೂ. ೧-೦೦೭). ಬೆರಳು ಕಟ್ಟು = (ಆಲಂ) ಸೋಜಿಗಗೊಳಿಸು: ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸು: ಗರುಡ ಗಂಧರ್ವನನ್ನರ ಕಿಂಪುರವರ ಬೆರಳು ಕ(ಕೂ. ೧-೦೦೮) ಬಿಟ್ಟು ಪುಟ್ಟದೊಳು ಉರಗ ಮಂಥರವೇಜು ನೀರ ಪೂನಿಯ ತರುವನೇಜು ಮೇಲ್ವಿಡುವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೦೦೯); ಅವನ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಬೆರಳು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (ಕೂ. ೧-೦೧೦). ಬೆರಳು ಕಟ್ಟು = (ಆಲಂ) ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸು: ಸೋಜಿಗವಡು: ದಯಾ ವತಿಯ ಪುರುಷಾರ್ಥ. ಎದಗಾರಿಕೆಗನ್ನ ನೋಡಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಮ್ಮಳದ ಜಾಗಿರದಾರರು ಬೆರಳು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದರು (ಕೂ. ೧-೦೧೧); ಪಾಂಡವರ ಆಗಿನ ದೊಲಿತ್ತಿಗೆ ಯಾರೂ ಬೆರಳುಕಟ್ಟುಪಾತಿತ್ತು (ಕೂ. ೧-೦೧೨). 20

[ಕೂ. ಕವಿ. ಮಲ. ವಿರಲ; ಹುಳು. ಬೆರಲ್. ಬಿರಲ್. ಬೆರಲ್. ತಲು. ಪ್ರೇಲು. ವೇಲು: ಕೋತ. ಮರ್ಲ; ತೊದ. ಮರ್]

ಬೆರಲಚ್ಚು. ಬೆರಲಚ್ಚು (ನಾ). ೧. ಬೆಟ್ಟನ್ನು ಒತ್ತಿದ ಗುರುತು: ಅಂಗುಲಿಮುದ್ರೆ: ನಿಜಾನಿಜಗೊಂಡ ಗುಣಾರ್ಜವನ ತಲೆನಿರ್ವರ್ ರಾಮಾರಸಮಾನದಿದಿದು ತೀವಿದ ಕಪಲಾಸನನ ಬೆರಲಚ್ಚುಗಳನ್ನ ಮಾಡುವ(ಕೂ. ೧-೦೧೩); ಬೆರಲಚ್ಚುಗಳನ್ನ ಬಿಡುತೆ ಕೊಂಕುಗಳ ತಲೆನಿರ ರೊಂದಿ ಮೂದಲಿಸುವಂತೆಪೊರಿದುಗುವ ನಮ್ಮ ವಿರಮಂ (ಕೂ. ೧-೦೧೪). ಬೆರಲಚ್ಚು: ೨. ಬೆಟ್ಟುಗಳನ್ನಾಡಿಸಿ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನ ಮೂಡಿಸುವ ಯಂತ್ರ; ಟೈಪ್ರೈಟರ್: ಕನ್ನಡ ಬೆರಲಚ್ಚು ಈಚೆಗೆ ತುಂಬು ಜನ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ (ಕೂ. ೧-೦೧೫). 'ಬೆರಲಚ್ಚು ಯಂತ್ರ' ಪರಾ. ೩. ಬೆರ 40 ಲಚ್ಚು ಯಂತ್ರದಿಂದ ಮೂಡಿಸಿದ ಅಕ್ಷರ: ಬೆರಲಚ್ಚು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಡು (ಕೂ. ೧-೦೧೬). [ಬೆರಲ್ + ಅಚ್ಚು]

ಬೆರಲಾಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆಟ್ಟನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸು. ೨. (ಆಲಂ) ಕಲಕು: ಕೆದಕು: ಹಿಂದಿನ ಜೀವದ ನೆನಪು ಮೆಲ್ಲನೆ ಅವಳ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಬೆರಲಾಡಿಸಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಾ (ಕೂ. ೧-೦೧೭).

[ಬೆರಲು (< ಬೆರಲ್) + ಅಡಿಸು]

ಬೆರಲು 'ಬೆರಲ್' ನೋ.

ಬೆರಲುಂಗುರ. ಬೆರಳುಂಗುರ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಉಂಗುರ: ಅಂಗುಲೀಯಕ: ಕೈಯಂ ನೋಡಿ ಬೆರಲುಂಗುರಮಂ ಕಾಡೆ . . . ಅಂಜಿ ದಸೆಗಳಂ ನೋಟ್ಟುಬೈಗಂ (ಕೂ. ೧-೦೧೮); ತೊಳಪ್ಪ ಬೆರಲುಂಗುರಮಂಜರ ಮಿವ ನೇಪುರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೦೧೯). ಬೆರಳುಂಗುರ: ಭೂಭೂರ ನಿಮ್ಮ ಪೊಳೆವ ಬೆರಳುಂಗುರ ಕಿಣಿಹಿನಾದ (ಕೂ. ೧-೦೨೦-೦೨೧); ಕಾಲರಾಯನ ಬೆರಳುಂಗುರದೊಳು ಗಾಡೆ ಮಿರುಗುವ ಪೊಸ ಪೊಟ್ಟಿ ಪರಳು (ಕೂ. ೧-೦೨೨-೦೨೩). [ಬೆರಲ್ + ಉಂಗುರ]

ಬೆರಲಿತ್ತು. ಬೆರಲಿತ್ತು (ಕ್ರಿ). (ಆಲಂ) ಮೇಲ್ಮೆ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಸಾರು: ದೊರೆವೆತ್ತ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಗತಿಯ ಬೆಟ್ಟು ಚಿತ್ರವರ್ತಿಯ ಸಭೆಯೊಳ ಬೆರಲಿತ್ತಿದರೆಂದೊಡೆ ಪಾದಿರಾದದೇವರ ಸಮಾನಮಾರಿ ಧರೆಯೊಳ (ಕೂ. ೧-೦೨೪); ನನೆಯಂಪುಗಲ್ಲಿ ಬೆರಲಿತ್ತುವರಲ್ಲಿಯ ಮೂಲೆ ಗಾರ್ತಿಯರ್ (ಕೂ. ೧-೦೨೫); ಬೆರಲಿತ್ತುತ್ತೆಯ್ವಿ ಕೊಂಡಾಡಿದನವನ ಪುಷ್ಪಾರ್ಜುನ ಪಾಂಡುಪುತ್ರಂ (ಕೂ. ೧-೦೨೬). ಬೆರಲಿತ್ತು: ಸಲ ಭೂವಲಯಕ್ಕೆ ಮಿಷಿಸುವಾತನೇ ಪೂರ್ವಾಗ್ಯನೊರ್ವನೆ ಸ್ಥಾಪಕಿಯೊ ಕೆಂದು ಬೆರಲಿತ್ತು ತೋಜಿಸುವಂತೆ ನೋಟಕರ ಕಣ್ಣ ಕಾಣಿಸಿದುವೆನ್ನಸೆಯ ದೇವತೆಯ ಪಳವಿಗಿಯುಳು (ಕೂ. ೧-೦೨೭). [ಬೆರಲ್ + ವಿತ್ತು]

ಬೆರಲಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆರಳುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿನಯಿಸು: ಕರವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡು: ಸಭೆಯ ತೋಪುಯಮಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದನ್ನಡಿಯುಮನೆಡೆ ಎದದೆ ಬೆರಲಿಡಿದು ಬಿಚ್ಚಳಸಲ್ (ಕೂ. ೧-೦೨೮). ೨. (ಆಲಂ) ಸೋಜಿಗಗೊಳಿಸು: ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸು: ಸೂಡುಗುಡಿಯೊಳುನಾಗಿ . . . ಪಂದ್ರಿಕಾಪ್ರಭೆ ಮೊದಲಿಡೆ ನಾಡೆ ವಿರ್ಕದಿಂ ಬೆರಲಿಡಿದು ಗುಣಾರ್ಜವಂ ನೆಜೆದು ನಿಟ್ಟಿಸಿದಂ ಬೆರಲಿಟ್ಟ ಜಾವಮಂ (ಕೂ. ೧-೦೨೯).

[ಬೆರಲ್ + ಮಿಡಿ]

ಬೆರಲಿಡಿಸು (ಕ್ರಿ). (ಆಲಂ) ಸೋಜಿಗವನ್ನಂಟುಮಾಡು: ಅಚ್ಚರಿ ಗೊಳಿಸು: ಮನನನ್ನೆದಂಬಿನೊಳುಬಿಡುವ ಸೌಂದರ್ಯದ ಕೈಮಿಕ್ಕಿರ ಕಾಂತೆಯ ಬೆರಲ್ ಬೆರಲಿಡಿಸುಗುಂ (ಕೂ. ೧-೦೩೦).

[ಬೆರಲ್ + ಮಿಡಿಸು (< ಮಿಡಿಯಸು)]

ಬೆರಸು 'ಬೆರೆಯಿಸು' ನೋ.

ಬೆರಸು (ನಾ). ೧. ಸಂಬಂಧ: ನಂಟು: ಪರಿಶವನ ಸಲ್ಲಿಸಿವರಸಿನಂ ವಿತ್ತ ಮುಟ್ಟಿರವ ಗುರುರಾಯ ಸುಂದವ ಕಗೊರಿದ (ಕೂ. ೧-೦೩೧). ೨. ಕೂಟ: ರತಿ: ಬೆರಸು ಬಿಲ್ಲನೆಯೊಕ್ಕೆಯಾತವಾಳಿಯು ದೇಶ ಚಕ್ರ ಮುಲಾಟನ ಚಾವಡಿ . . . ಸೈವದೋಜುವ ಸೂಳೆಗಿರಿ ಸೊಗಸಾದುದಲ್ಲಿ (ಕೂ. ೧-೦೩೨). [< ಬೆರಸು]

ಬೆರಸು (ಅ). ಸಹಿತ: ಒದನೆ: ಸಂಗಡ: ಗಂಗಪುಷ್ಪಾನಾಯ್ಕಗೆ ಪಟ್ಟು ದಂಗುನಿವೆರಸು ಮೂವತ್ತುಗುಳ ಅಯ್ಯಳ ಪಾಟು ಕೊಟ್ಟೊರ್ (ಕೂ. ೧-೦೩೩); ಮೂಳೆಗಿಲ್ಲೆಯು ಪೊಣವೊಲ ಲೊಳ ಬಿಟ್ಟುಹತ್ತಿರೆ (ಕೂ. ೧-೦೩೪); ಪರಿಮಿತಾಪರೀಂಪ್ರಭಮಾಂ ಬೆರಸು ರಾಜಪುನಮಂ ಪೋಯ (ಕೂ. ೧-೦೩೫); ಸ್ವಾಭಾವೀಯ ಸ್ವಲ್ಪಶ್ಚಂ ಬೆರಸುವಂ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬಕ್ಕಭಿಮಂಖಿನೆನಿಜ ವಸಿ ನಿ ತಾನಿರ್ವ ತಾಣಂ (ಕೂ. ೧-೦೩೬-೦೩೭). [< ಬೆರಸು]

ಬೆರಲ್ 'ಬೆರಲ್' ನೋ.

ಬೆರಲಚ್ಚು 'ಬೆರಲಚ್ಚು' ನೋ.

ಬೆರಲಚ್ಚು ಮಣೆ (ನಾ). ಬೆರಲಚ್ಚು ಜೋಡಿಸಿರುವ ಮಣೆ: ಬೆರಲಚ್ಚು ಯಂತ್ರ: ಬೆರಲಿತ್ತುಮಣೆ, ಬೆರಲಚ್ಚುಮಣೆ, ಬೆರಳುಮಣೆ (Key-board. ಕೃಷ್ಣ. ೧-೦೩೮). [ಬೆರಲಚ್ಚು (< ಬೆರಲಚ್ಚು) + ಮಣೆ]

ಬೆರಳಚ್ಚು ಯಂತ್ರ (ನಾ). ಬೆರಳಚ್ಚಿನ ಯಂತ್ರ; ಚೈಪ್‌ರೈಟರ್ : ಈಗ ಇನ್ನೆಡ ಬೆರಳಚ್ಚು ಯಂತ್ರಗಳು ಬಹಳ ಬೇಕಾಗಿವೆ (೩೩೦).

[ಬೆರಳಚ್ಚು (< ಬೆರಲಚ್ಚು) + ಯಂತ್ರ]

ಬೆರಳಲುಕಿ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟನ್ನ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವುದು. -ಅಲುಗಿಸುವುದು : ಧರೆಯಲುಕು ನಟ್ಟು ದಿಟ್ಟಿಯಲಾಡದರೆ ಪೂರೆಯವ ತುಂದಿನಾಲಗಯ ಬೆರಳಲುಕದೊಳಾಂದೊಳವ ಮಸ್ತಕದರಳುಗಲ್ಲಾ ಬರೆಯೊಪ್ಪಿದಳು (೩೦೩. ೯-೧೩೯). [ಬೆರಳು (< ಬೆರಲ) + ಅಲುಕ]

ಬೆರಳಾಣಿ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟನಿಂದ ಮಾಡುವ ಅವ್ಯಕ್ತ. -ಅಚ್ಚೆ : ನೆನ್ನಂತೆ . . . ಎಲ್ಲರೂ ತಾಂತಲಾದೊಡೆಯವರ ಬೆರಳಾಣಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು ಒಂದು ಗೌರವ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ (೩೩೩. ೧೯೬).

[ಬೆರಳು (< ಬೆರಲ) + ಆಣಿ (< ಆಣಿ)]

ಬೆರಳು (ನಾ). ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು : ಉಗುರು : ನಖ : ಬೆರಳದ ಕೂರ್ಮನೆಯ ಮಿಡುವ ಹಿನ್ನೆಗೆ ತಂತಿ ತಾಂ ಬೀಳೆಯಿಂಚೆರವೆಯಾವಂತೆ (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦-೧೦೧). [ಬೆರಳು (< ಬೆರಲ) + -ಳು]

ಬೆರಳದು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಗುರುತಿಸು : ನಿರ್ದೇಶಿಸು : ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಖವೆತ್ತಿ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಗದಾಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಕಡೆ ಬೆರಳದುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ (ಕನ್ನಡ. ೨೩ ೨೩೦) : ಸುಂದರಶ್ವತಿಯೊಳು ಕುಂದಿರು ವೆಡೆಯೊಳೆ ಬೆರಳದುವನು ನೋಡು ಏಳನು (೨೦೩೩. ೩೩-೩೪).

[ಬೆರಳು (< ಬೆರಲ) + ಇಡು]

ಬೆರಳಸು (ಕ್ರಿ). ಬೆಟ್ಟನಿಂದ ಬಾಚಿಸು : ಮಿಡಿಸು : ಹುರುಳಿಸು : ಅರಳಿಸು : ಮೂಲೆ ಮೂಲೆ ಕೊರಳಿಸಿ ಪೈದೆಯವೀಳೆ ಬೆರಳಿಸಿ (೧೯೯೩. ೧೯-೨೦). [ಬೆರಳು (< ಬೆರಲ) + -ಇಸು]

ಬೆರಳು 'ಬೆರಲ' ನೋ.

ಬೆರಳುಂಗುರ 'ಬೆರಲುಂಗುರ' ನೋ.

ಬೆರಳುಕಾಣಿ (ನಾ). ಕೈಬೆರಳುಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯವಾಗದಂತೆ ಹಾಕುವ ಕೈಚೀಲ : ಅರ್ಜುನನು ಚಿನ್ನದ ಕವಚವನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಬೆರಳುಕಾಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು . . . ಕಾಣುಕೊಂಡನು (೩೩೩. ೨೩).

[ಬೆರಳು (< ಬೆರಲ) + ಕಾಣ]

ಬೆರಳುಮುರಿ 'ಬೆರಳುರಿ' ನೋ.

ಬೆರಳೆತ್ತು 'ಬೆರಲೆತ್ತು' ನೋ.

ಬೆರಳುಮುರಿ, ಬೆರಳುಮುರಿ (ಕ್ರಿ). (ಬೆಟ್ಟನಿಂದ) ನೆಚ್ಚಿ ತೆಗೆ : ಲುಟಿ ಮುರಿ : ಎಲ್ಲ ನಾಯರೈದೆ ಕಂಗಿಟ್ಟು ತಾವು ಕಾಣೆಯನುತ ಬೆರಳುಮುರಿವುಕೆ (೩೩೩. ೧೦-೧೩). ಬೆರಳುಮುರಿ : ಮುರುಕೆಯು ಕಣ್ಣೀರು ಒರಿಸಿಕೊಂಡು ಪದುಂತನ ಮುಖದಮರು ಕೈಯಾಡಿಸಿ ಒತ್ತಿಕೊಂಡು ಬೆರಳುಮುರಿದಳು (೩೩೩. ೨೩). [ಬೆರಳು (< ಬೆರಲ) + ಮುರಿ]

ಬೆರಿಂಕ (ಫಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆ : ಪೊದೆ ಪೊದುಗಳಲಿ ಮೊಲ ಮಾಗಲಿ, ಬೆರಿಂಕವಾಗಲಿ, ನೆಗದು ಅದರ ಬೆನ್ನೊಡಿಯಲು ಯಾತ್ರಿಕನು ವುಮೂ ಉಂಟು (೩೩೩. ೧೩). [← ಕುಳು, ಬರಿಂಕ]

ಬೆರಿಗಿ (ನಾ). ಪಚ್ಚಿಲ ತಾನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸತ್ಕಾರ ಮುಂತಾದುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಯಮಾಡಿದುದನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಲು ರೈತರನ್ನು ಕೇಳಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಇವು ಪೂರ್ವಕಾಲದ ತೆರಿಗೆಗಳು : ಪುನತೆರಿಗೆ, ಹುಲ್ಲುಪಣ. . . ಬೆರಿಗಿ (ಪಚ್ಚಿಲ ತಾನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆತ್ತದ್ದನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಲು ರೈತರನ್ನು ಕೇಳಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು) (೩೩೩. ೨೩೪). [?]

ಬೆರಿಯು 'ಬೇರಿ' ನೋ.

ಬೆರೆ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಕೂಡು : ಸೇರು : ಮಿಶ್ರವಾಗು : ಕೃತಘ್ನಾತ್ಮವ ಮಾಘಕುದ್ಧದರವಿವಾಘಾಪಮುಕ್ತಂ ಪ್ರದಾಪತಿಯೋಗಂ ಬೆರಿದಂದು (೩೩೩. ೩-೨೨) : ಪರಿಚಂದ್ರತೀರ್ಥ ಸಪ್ತತೀರ್ಥವೆಂತಂಬ ಹಲವು ತೀರ್ಥಗಳ ಬೆರಿದು (೩೦೩. ೩-೧೦) : ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಂಶ ಎಷ್ಟಿದೆಯೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ರಕ್ತದೊಡನೆ ಎಷ್ಟು ಬೆರೆಯಿಸಿಬುದು ಮುಖ್ಯ (೩೩೩. ೩೯). ವಿ. ಸಂಭೋಗಿಸು : ನೆರೆ : ಬೆರವಾಗಿ ಭೋಗವೂ ಮೊದಲಾಗಿ ರಾಗವೂ ಬರವಾಗಿ ಓದು ಬರುವಂತೆ ಸಾಧನಗಳಿ ಬಾವಿಹುದುಂಟೆ (೩೩೩. ೧೩೦) : ಮತ್ತೊಂದು ದಿನ ರಾಯ ಅವಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬೆರಿದು ಬರುವಾಗ (೩೩೩. ೧೨೨) : ಆರನಿಮಿಷ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಬೆರಿದು ಸುರವಾರಾಂಗನಾಪುರವ ನೆನೆವೆ (೩೦೩೩. ೩-೩-೩೩). ಸಿ. ಲೀನವಾಗು : ಐಕ್ಯವಾಗು : ಉದಾತ್ತವಸವೇಶ್ವರಾದಿಗಳವಂ ಗ್ರಹಿಸಿ ತದ್‌ವ್ಯಕ್ತಿಯಂ ವೀರಶೈವಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಾರ್ಥನಿಸಿ ಶಿವನೊಳೆ ಬೆರಿದುರೇ (ಕನ್ನಡ. ೩-೩).

ಬೆರಿದಾಟ = ಸಂಭೋಗ : ಕೂಟ : ರತಿಕ್ರೀಡೆ : ಕುರುಬುಗೆ ಕುಣಿಯಾನೆ ಮಂಜುಗಳಿಗೆ ಮೊಲೆಯಾನೆ ಸರಸವಾಗಿ ಮಳೆಯು ಬರುವಾನೆ ಸೂಳಿಗೆ ಬೆರಿದಾಟವಾನೆ (ಕನ್ನಡ. ೧೯೦೩).

[ಬೇ. ೩ ತಮಿ. ವಿರಚು. ವಿರವು; ಮಲ. ವಿರಕು, ವಿರಕ್ಕು; ಕುಳು, ಬಿರಾವು, ಬಿರಸು : ತೆಲು. ಬೆರಮು : ಕುರುಪ್. ಮಿರ್ಗಿನಾ : ಮಲ್ತೊ. ಬಿರ್ಗಿ, ಬಿರ್ಗಿ]

ಬೆರೆ 'ಬೆರೆ' ನೋ.

ಬೆರೆತ (ನಾ). ಬೋಡಣೆ : ಹೊಂದಾಣಿಕೆ : ಸಂಬಂಧ : ಬಗೆಬಗೆಯ ಬೆರೆತದೊಳು ತರತರದ ರಂಜನೆಯು ಧೀರಾನುಭೂತಿಗಳ ರಸವ ತಳಿದು (ಕುರೂ. ೧೦-೩). [ಬೆರೆ + -ತ]

ಬೆರೆಯುಸು, ಬೆರಸು, ಬೆರಸು, ಬೆರಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಕೂಡಿಸು : ಮಿಶ್ರಮಾಡು : ಕುದ್ಧಮವ್ವ ಪೊನ್ನೊಳೆ ದುಷ್ಟರಪ್ಪವರ್ ತಮ್ಮ ಲಾಭ ದಾನೆಯುಂ ಕಿಸುವೆಳ್ಳೆಯೆಂಬವಂ ಬೆರೆಯಿಸು . . . ಪೊನ್ನೊಂದು ತೋಟಾಸುವ ತುಂದಿ (ಕನ್ನಡ. ೯-೩೯) : ನಿನ್ನ ಬೀವನದಲ್ಲಿ ಈ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಯಾರು ಬೆರೆಯಿಸಿದರು (೩೩೩. ೩). ಬೆರಸು : ರಿ. "ಬೆರಸು-ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣೆ" (ಕನ್ನಡ) : ಅಗಮಕೋವಿದನಿಗಿದಿತಮಾರ್ಗವಿದಂ ಬೆರಸಲ್ಪ ಮಾಗದೀ ಸಕ್ಕದದೊಳೆ (ಕನ್ನಡ. ೧-೧೦) : ಮುತ್ತು ಪವಳಂ ಬೆರಸಿದ ಪೊಲಾಯ್ತು ಚಿನ್ನತಪ್ಪಲು ಕಯ್ಯೋಳೆ (ಕನ್ನಡ. ೩-೧೦) : ತಕ್ಕದೆ ಬೆರಸಲ್ಪ ಪೃತಮುವಂ ತೈಲಮುವಂ (ಕನ್ನಡ. ೧-೨೨). ವಿ. ಸೇರು : ಕೂಡು : ಆ ವರ ಚಕ್ರವಾರ್ತೆಯೊಳೆ ಕಳಾಪಾಣಿ ಮುಖ್ಯಮವ್ವ ಕಾಂತಾವಳಿಯುತರಂ ಬೆರಸಿ ತುಂಬುತರ್ದ ಬಳಕಂ (ಕುರುಪ. ೧೩-೨೯) : ಭಟ್ಟಮ್ಮ ಭರ್ಗನನು ಶಾಂಭವಯಜನಸೂರಮಾಧಿ ರಿವಪದರವ ಬೆರಿಸಿತ (ಕುರುಪ. ೧೦-೩೩). ಸಿ. ಸಂಭೋಗಿಸು : ನೆರೆ : ಮೆಡೀರ ಮೆಡಿ ರೋಗವೆಂತು ಬೆರಸುವರಬೇ (ಕನ್ನಡ. ೧-೩೩) : ಅರಸರು ಮುಚ್ಚಿ ಬರಿಸಿ ಎನ್ನ ಬೆರಸಿದ ಬಳಕ ಅನುಜವೇ (ಕನ್ನಡ. ೩೩೯). ವಿ. ಐಕ್ಯವಾಗು : ಲೀನವಾಗು : ಸೇರಿಹೋಗು : ಬಿಟ್ಟು ಬೇಟಾ ಬೆರಸಿ ಹೋದಲ್ಲದೆ ದ್ವಂದ್ವರೂಪ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರನೋಮೇಶ್ವರಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣ (ಕನ್ನಡ. ೧೩-೨೩) : ಮಂಜುಮಯಾದು ಬೆರಸುತಿರ್ಪದೀಶ್ವರಾಂಭು ಯಂಗದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನೊದವುವುಕ್ತಮುಧುರ ಪದವು (ಕನ್ನಡ. ೩-೨೩ ೨೪೧). ಸಿ. ತಾಗು : ಭಟ್ಟಿಸು : ಸೋಸು : ಎರಡು ವಳ ಗಲಿಚ್ಚಿ ಮುದು ನೆಲ ಬಿಡು ಬೆರಸುತು (ಕುರುಪ. ೯-೨೯) : ಅನುರೂಪಮಾನೆ . . . ಮೊಟ್ಟೆ ಜುದು ಬೆರಸುತು ಮಾರಿಯುಂ ಪರಬಲವನು (ಕನ್ನಡ. ೩೯-೯)

೬. ಹೆಚ್ಚು ; ಹ್ಯಾಪಿಸು ; ಹರಡು : ಬೀತ ಕೈದುಗಳವಿಳೆಗೊಂಪಾಕ
ವನು ಬಾಣಾಗ್ಗಿ ಬೆರಿಸು (ಕುಚ್ಚ. ೨೨-೨೪) ; ಹರಡು ಬೆರಿಸು
ಬೀತವೆ . . . ಅಮಿಳದೇಗಲಿ (ಕೂಲಿ. ೨-೨-೨೩) ; ವಿನವೆಂಬೆನು
ಸ್ಮವಣಿ ಕಟ್ಟಿನ ಹಾನಿಯನು ಬನದೊಳಗೆ ಬೆರಿಸು[ಕೂಲಿ. ಬೆರಿಸು]
ಭಾನುಮಂದಲವಡಗೆ ಮುಸುಕಿದ ಹೊಗೆಯ ಹೊರಳೆಯಲಿ (ಕೂಲಿ. ೨-೨).
೭. ಗೊಂದಲಗೊಳಿಸು ; ಗೋಜುಗೊಳಿಸು : ಮುಂದೆ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ
ಯಕ್ಷರವಾಗಿ ಲಿಪಿಸುತ ಬೆರಿಸು[ಕೂಲಿ. ಸು]ರೆಕೃದ ಸರಿಗೆ ಬಂದಿರಲೋದು
ವುಡನೆಯ (ಕೂಲಿ. ೨೩-೨೪). ಬೆರಿಸು : ೨. ಪಾಪೋತ್ತರದೊಳ್
ಬೆರಿಸಿದ ಬೀಪೋತ್ತರಮಾಂ ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಪೆಗಯಲಾರ್ಕಮೆ ಬೇಗಂ
(ಕೂಲಿ. ೨-೨೦) ; ವ್ಯಸನತ್ಯಜ್ಯಯು ಕೇಳುಚಿತ್ತದ ಮಿಸುನಿಯೊಳು
ಬೆರಿಸು ಸುಬುದ್ಧಿಯ ಲಸವು ಹಾಟುತು ಹುದಿದ ರಾಗದ್ವೇಷಮ್ನೆಯಲಿ
(ಕುಚ್ಚ. ೨೩-೨೪). ೩ ಬೆರಿಸು : ೧. ನೊಟುಬದಿದಗೆ ರಾಜಮಲ್ಲಂ
ಮಯ್ಯನಿಡಿ ಗುಣ್ಣಿಗೆ ಗುಳ್ಳು ಎನಮರು ಸಮಸ್ತಬಲ ಬೆರಿಸು ಬಿಟ್ಟಿದ
ಗೊಬಗೊಟ್ಟು ಯುಟ್ಟುವಲ್ಲಿ (ಕೂ. ೨೨೪. ೨೬-೨ ; ಸಂ. ೨೨೩).

[ಬೆರೆ + ಅ + ಇಸು]

ಬೆರೆಪೊದಲ್ (ನಾ). ಒಂದಾಗೂದಿದ ಶರೀರ ; ಒಂದಾದ ದೇಹ :
ಕಟ್ಟಲೆನ ಸೆಂಜುಂಡಂ . . . ಪಣಿಯ ಪದುಗಣ್ಣು ಕಿಟ್ಟನುಜ್ಜಳಿಸಿ ಸಜ್ಜನ
ಬೆರೊದಿಯ ಮಯ್ಯ ಪೂಸಿ ದಟ್ಟದೊಳಲಂ ಪೊದದಗಜವರಸು ಬೆರೆಪೊದ
ಲೊಳದಂ (ಕುಚ್ಚ. ೨೦೩-೨). [ಬೆರೆ + ಒದಲ್]

ಬೆರೆಸು 'ಬೆರೆಯಿಸು' ನೋ.

ಬೆರ್ಚು 'ಬೆರಕೆ' ನೋ.

ಬೆರ್ಚು, ಬೆಕ್ಕು (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುದ್ದಿಗಾಗಿ ಪಳಗಿಸಿ
ಸಾಕುವ, ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳಿಳ್ಳ ಒಂದು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿ ;
ಮಾರ್ಕಾಲ : ಒಮ್ಮನೆ ಪಾಪುಗಳಿಗೆಯ್ತು ಮರ್ . . . ಬೆರ್ಚುಮೊಕಿಯುಂ
ಕಪ್ಪೆಯುಂ ಮುಂಗುರಿಯುಂ ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ ಶುಲಚರಂಗಳುಂ . . .
೮೧ ಕಿಂಕಗಿಡೊಳೊ ಪಟ್ಟ (ಕೂಲಿ. ೨೩-೨೪) ; ಬೆರ್ಚುಗಲದೊಳಗಾಡಿ
ದೊಡೊಳೊದಯಸಮಯಮಾಪ್ತನೊ ಪೋಗಿದ ಮಾರ್ಕುಳ ಪಗಲಾರ್ಕ
ಕಾಡಿರೊಡೊಳೊದಿನ ದವಸಮೊಳನೊಳುವ ಮುಮುಕಂ (ಕೂಲಿ. ೨೩-೨೪).
ಬೆಕ್ಕು : "ಓತು, ಬಿಡುಕು, ಮಾರ್ಕಾಲ, ಪುಪದಂಶು
— ಈ ೪ ಬೆಕ್ಕು" (ಕೂಲಿ. ೨೦-೨೩) ; ಬೆಕ್ಕಿಯಂ ತಿಂದ ಬೆಕ್ಕಿನಂತೆ
೮೧ ಕುಲಿಯದೆ ಮತ್ತೆಯಲಾದ ಮತ್ತಂಗಳೊ ಕಡೊಳೊ ತಿರು
ತಿರು (ಕೂಲಿ. ೨೪-೨೫) ; ಗಿಳಿಯೊದಿ ಕಲವೇನು ಬೆಕ್ಕು ಬಹುದ
ಪಳಲೊಳೊದೊ (ಕೂಲಿ. ೨೨೩) ; ಬೆಕ್ಕಿಗೆ ಬೆರಿಸು, ಇಲಿಗೆ ಪ್ರಾಣಸಂಕಟ
(೧೨೩).

ಬೆಕ್ಕಿನ ಕಣ್ಣು = ಬೆಕ್ಕಿನ ಕಣ್ಣಿನಂತೆ ಕಂಡುಬಿಟ್ಟವುಳ್ಳ ಕಣ್ಣು ;
ಅವಳು ಬೆಕ್ಕಿನ ಕಣ್ಣು (೨೨೩).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ವರುಕು ; ಮಲ. ವರುಕು, ವರುಕು, ವರುಕು ; ತುಳು.
ವರು ; ಕೊಡ. ಬೆಕ್ಕು ; ಕುರುಚು. ಬೆರ್ಚು ; ಮರಾಠಿ. ವರ್ಗ]

ಬೆರ್ಚಪ್ಪ (ನಾ). ಹೊಲ. ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಾಗಿ ಬರುವ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು
ಹೆವರಿಸಿ ಒಡಿಸಲು ಹಾಗೂ ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆ ಹೊಸಕಟ್ಟಿದ ಮುಂತಾದವು
ವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದುವು
ಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರದ ಬೊಂಬೆ ಅಥವಾ
ಬಿಟ್ಟುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಮುಖವಾಡ : ನಾನು ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಹುಳ್ಳ
ನಿಂದ ಬೆರ್ಚಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರೂ ಅವು ಬರುವುದನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ
(ಕೂಲಿ. ೨೨. ೨೦೩೪). [ಬೆರ್ಚು + ಅಪ್ಪ]

ಬೆರ್ಚಸು, ಬೆಚ್ಚಸು (ಕ್ರಿ). ಹೆವರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಭಯಪಡಿಸು :

"ಬೆರ್ಚಸು—ಭಯೇ" (ಕೂಲಿ) ; ಭನಸ್ತನಿತಮಾಂ ಕೇಕಿಸ್ತನಮಾಂ
ನೀರ ಧಾರೆಯುಂ ಮನಂ ಬೆರ್ಚಕಾರ್ತಮಾಂ ತಪಸ್ತನಿ (ಕೂಲಿ.
೨-೨೨೩) ; ತಪೋವನದ ಮುನಿನನದ ಪರಮಾನುರಾಗಮಾಂ - ಬೆರ್ಚಸು
ಕಾಮಾನುರಾಗಮಾಂ ಬೆರ್ಚಸು ತದಾಶ್ರಮದೊಳಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಗುರುವಾಗಿ
ಪಾಂಡುರಾಜನಿವೃತ್ತಗಂ (ಕೂಲಿ. ೦-೦೦೩ ಕ) ; ಭೂಪಾಲನ ಮೇಲಿತ್ತಿ
ನಡೆದಾತನಂ ಬೆರ್ಚಸು ಕುಮಾರಿಯರಂ ಕುಡಿದು ತರ್ವದಂ (ಕೂಲಿ. ೨-೨೦೩ ಕ).
ಬೆಚ್ಚಸು : ಕಟ್ಟುವವೆ ನಿಮ್ಮ ಕಟ್ಟಿನ ಹಲ್ಲುಗಳು ಬೆಚ್ಚಸು
ವುವೆ ನಿಮ್ಮ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ರೊಡುಗಳು (ಕೂಲಿ. ೨೨೩) ; ವಿಷದಂಯಾಗಿ
ಬೆಚ್ಚು ಬೆರಜುಗದನತಿಬಲ ವನೇಚರರ (ಕೂಲಿ. ೨-೨೨-೨೪).

[ಬೆರ್ಚು + ಅ + ಇಸು]

ಬೆರ್ಚು, ಬೆಚ್ಚು, ಬೆಚ್ಚು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೆವರಿಸು ; ಭಯಪಡಿಸು :
"ಬೆರ್ಚು—ಸಂತ್ರಾಸೇ (ಭಯಪಡಿಸು), ತೃಣವುರಾಜೇ ಚ (ದೃಷ್ಟಿಪರಿ
ಪಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಿದವ ಬೊಂಬೆ)" (ಕೂಲಿ) ; ಶಾಪದಾನೀಗಂ
ಮಂದ ದಿಕ್ಕಕ್ಕಮಾಂಪಂಚಿ ಬೆರ್ಚ ಬೆರ್ಚಯ್ಯದಂ (ಕೂಲಿ. ೦೪-೨೩) ;
೮೦ ದೊಡಗುಡ ಬೆಚ್ಚಿದುಯಿಗೆ ಬೆರ್ಚ ನಿಂದು ಸೊಲ್ಲಿವ ಪುಮಾರೊಗಾರ್ತಿ
(ಕೂಲಿ. ೨-೨೩). ಬೆಚ್ಚು : ೧. ಬೆರ್ಚಗಂ ತೇಜಕ್ಕದೊಡೊಳೊಗ
ಮುತಮುಕೀವಾಳೊಳ್ ಬೆಚ್ಚಿ ಬಾಯ್ಕೊಳಿಸಿ (ಕೂಲಿ. ೦೪-೨೩) ; ಗೊಡವ
ಕಳೆಕಳೆ ಕರಿ ಬೆಚ್ಚುವುದೆ (ಕುಚ್ಚ. ೨-೨೩) ; ಬೊಮ್ಮನ ಸದನಕೊಳಮುರಿ
ಸಾದನಗ್ಗದ ತ್ರಿವರಪತಿ ಬೆಚ್ಚಿದವು ಪಟ್ಟುಗವಾ ದಿಶಾಧರ (ಕೂಲಿ.
೨-೨೩-೨೦). ೨. ಅಮರು ; ಕಂಪಿಸು : ಗಂಡುಕುಡುಗರಿಬ್ಬರೂ
... ಕೋರಿನಿಂದ ಹೊಡೆದಾಡಿದ್ದರು, ರಾಮನಿಂದ ಮುಸುಗು ಬೆಚ್ಚಿ
ರಕ್ತ ಸುರಿಯಿತು (ಕೂಲಿ. ೨೩). ೩ ಬೆಚ್ಚು : ೧. ಬೀಚರಬ್ಬಿಣಿ
ಕುಟುಂಬಬ್ಬಿಣಿ . . . ಧರಗೆ ಸಂತಂ ಸಿಂಹಭೂಪಾಲಕ (ಕೂ. ೨೨೩.
೨೦೪-೨೦ ; ೨೦೩೩).

ಬೆರ್ಚಬಿಲು. ಬೆಚ್ಚಬಿಳು. ಬೆಚ್ಚಬಿಳು = ಹೆವರಿಕೆಯಿಂದ
ನಡುಗು ; ಸಾರ್ವ ಬಂದತ್ತಿದ ಭೀಕರಾಕೃತಿಯದಾಂಕಿರದೊಡು ಕೃತ್ಯಾಂತ
ಮೂರ್ತಿಯೊಡು ಕೃಮರ್ದಿರಲ್ಕಲುಸುರ್ದಂ ಚರನಂದುಚಿ ಬೆರ್ಚ ಬಿಲುತುಂ
(ಕೂಲಿ. ೨-೨೩) ; ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದು ತಿದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಮೇವುವುಂ ಧರೆ ಬಿರಿಯ
ಲಕ್ಕಿಯು ತೋಳುಕೊರೀರವಂ (ಕೂಲಿ. ೨-೨೩) ; ಅವನ ಕಂಡೆ
ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣು, ಕಂದುಬಿಟ್ಟ ಗದ್ದೆ ಮಿಸುಗಲು ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಂಡು
ಅವಳು ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದು ಅವನನ್ನು ನೋಡಲಾರದೆ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಳು
(ಕೂಲಿ. ೨) ; ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸ್ವಯದ್ ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದ (ಕೂಲಿ. ೨೦).
[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ವರುಕು ; ಮಲ. ವರುಕು ; ಕೊಡ. ಬೊರಡ್, ಬೊರಡ್,
ಬೊರ್ಚ್, ತಲು. ವಚಿ, ವೆಚ್ಚು ; ಕೊಡ. ಮರ್ಚು, ಮರ್ಚು]

ಬೆರ್ಚು, ಬೆಚ್ಚು (ನಾ). ೧. ಹೆವರಿಕೆ ; ಭಯ : ನೋಡುವರೊಳ್
ಮನಂ ಬಯಸುವಂತಿರೆ ನಶ್ಚಿ ತುಳುಂಕಿ ಬಿಂಕದಿ ನೋಡುವುದ್ದಿದ
ಮಾತನೊಡೊಡುವರೊಳ್ ಬಗೆ ಬೆರ್ಚದೊಳೊ ಮಾತಾಡುವುದು
(ಕೂಲಿ. ೦೩-೦೨೩). ೨. = ಬೆರ್ಚಪ್ಪ : "ಬೆರ್ಚು—ಸಂತ್ರಾಸೇ (ಭಯಪಡಿಸು),
ತೃಣವುರಾಜೇ ಚ (ದೃಷ್ಟಿಪರಿಪಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಿದವ ಬೊಂಬೆ)"
(ಕೂಲಿ) ; ಲೋಗರ ಕಣ್ಣಂಜಲ್ ತಾಗದಂತು ಬೆರ್ಚನಿಟ್ಟು ಪಕ್ಕಿಗಳಂ
ಬೆರ್ಚಲೊಡೊಳೊ ತೋಂಬಗನೊಂದಾಯಿತಿಯಂ ಕಂಡನಕ್ಕುಂ ರಾಮಂ
(ಕೂಲಿ. ೨೩ ೨೩). ೧. ೨ : ಪಕ್ಕಿಗಳ ನೆರವಿಯೊಳ್ ಬೆರ್ಚು ಕಟ್ಟಿಸುವ
ಮಂತ್ರದೊಳ್ ಪರ್ಚು (ಕೂಲಿ. ೦-೦೪ ೧೪). ೩. ಗೊಂಬೆ ; ಬೊಂಬೆ :
ಮುಂದೂ ಮಹಾರಾಜರೂ ತನ್ನ ಕಯ್ಯೊಡ ಬೆರ್ಚು ಮಾತ್ರವಾಗಬೇಕು
(ಕೂಲಿ. ೨೩-೨೦). ಬೆಚ್ಚು : ೨. ಬೆಚ್ಚಿನ [ಕೂಲಿ. ಬೆಚ್ಚಿ]ವಡಕಿ
ಯಂತೆ ಬೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ದೇನಯ್ಯ (ಕೂಲಿ. ೨. ೨೦೦-೦೩೦) ; ಕಡೆ

ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಬೆಳಗಿನ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ (೨೫೬. ೨೬-೨೭) : ಬೆಳಗಿನ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡುವೆ ನಿಂತ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೇ ನೋಡುತ್ತಿತ್ತು (ಪೂರ್ವಾ. ೨೬೩).

[< ಬೆಳಗು / ತಮ. ಮೊಟ್ಟೆ]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). (ಹೊಲ, ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಬೆಡುಕಿಸಿ ಓಡಿಸಲು) ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯ ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟು : ತಾಳಸೆಯನುಚ್ಚ ನತ್ತಿಯ ಗಾಳು ಗಗನದೊಳಿಲ್ಲ ಮನೆಯ ಬೀರರ್ ಪಾಳೆಯೊಳೆದರ್ ಪಾವದ ಹೋಳವ ಬೆಳಸಿಗೆ ಬೆಲೆಗಟ್ಟಿದ ತೆಜದಿಂ (ಮಹಾಕವಿ. ೧-೨೩). [ಬೆಳಗು + ಕಟ್ಟು]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಭಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೃಷ್ಟಿ : ಹೆದರಿಕೆಯ ನೋಟ : ನಡನಡನೆ ನಡುಗುತ್ತಿರುವ ಬೆಲೆಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಟ್ಟು ಗಂಟು ನೋಡಿದರ್ . . . ನಿಶಾಚರೀಂದ್ರಂ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೨೯೬-೨೯೭).

[ಬೆಳಗು + ಕಟ್ಟು]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು 'ಬೆಡುಕು' ನೋ.

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು, ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಎಸೆ : ಬಿಸುಡು : ಒಗೆ : "ಬೆ(ಬೆ)ಲೆಗಟ್ಟುಂ = ತುಡುಕಿದಂ" (ಕಪು. ೩೦. ೨). ೨. (ನದಿ ಮುಂತಾದವು) ಒಗೆಗಿ ಹೆಕ್ಕಳಿಯುಂಟಾಗು : ಅಂಗಜರಾಗಸಾಗರಂ ಬತ್ತಿ ಬೆಲೆಗಟ್ಟು [ಪೂ. ೧] ಭೂಭವದ ಕಣ್ಣೆ ತಮಂ ಕವಿದವು . . . ಏಕೆ ಕಾದಿದವನೋಪಳೆ ತೋರು ಮುಂದೆಂಬುದಿಂಬುಂ (ಕಪು. ೧೪-೧೫). ಬೆಲೆಗಟ್ಟು : ೧. ನೆನೆಯುಂ . . . ಬಾಲ್ಯೋಪದೋಷ್ಯ ಕೇತನಮಂ ಮಿಂಗಿಲೋ ದೊಳೆ ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ಮುನಿಪಾದೋಪಾಂತದೊಳೆ ಸಾಧುವೇವನಿಪಾಂ ರಹಿಯಂ ಮರಣ ಕಳೆದಂ (ಕಪು. ೧-೨೦). 'ಬೆಲೆಗಟ್ಟು' ಪರಾ. [?]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). = ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ೧ : ಆ ಮಹಾದೇವ . . . ಸಪ್ತಭೂದಾಪ್ತಿಯಿಂದಾದ ಮನದ ಮಸಕದಿನಸಮದ . . . ಮಂಕದ ದಂದದಿಂ ಕಟ್ಟಿದ ಲೋಹಪರ್ವತವು ಮುಟ್ಟುಗಳನಿತುಮಂ ತಕ್ಕೈಸಿ ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ಬಿಸುಡುತುಮಂ ಮಹಾವಂತ ಪವು (ಕಪು. ೧-೧೦೦ ೨).

[ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (< ಬೆಲೆಗಟ್ಟು) + - ಇಟ್ಟು]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು 'ಬೆಲೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಹಸುರುಗನ್ನಿ, ಬೆಲೆಗಟ್ಟು, ಬೀಳು, ಬೆಟ್ಟದ ಹಸುರುಗೋಳೆ (ಕೃಷಿ. ೨೬-೨೭). [?]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು, ಬೆಲೆಗಟ್ಟು, ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಬೊಗಸೆ : ಸೇರೆ : ಅಂಜಲಿ : ಬೆಲೆಗಟ್ಟುನಳುಕೆಯ ಮೊಗಮೊಗದು ನೆತ್ತರಂ ಪವನಸುತಂ ನೆತ್ತಿ ಯೊಳೆಬೆಡುಕಿದಂ . . . ಬೆಲೆಗಟ್ಟುನಳುಕೆಯ ಮೊಗಮೊಗದು ಕೇರ ಮನತ್ತಂ ಪಸರಿಸಿದಂ (ಕಪು. ೧೨-೧೩) : ಒಡವುಟ್ಟಿದರಂ ಕೊಂದವರಡಗಂ ತಿಂಜವರ ನೆತ್ತರಂ ಬೆಲೆಗಟ್ಟುನಳುಕೆ ಕುಡಿದಿ ನಿಟ್ಟುರತೆಯಂ ಹಿಂಬಿಯುಂ ಭೋಗ ಕಲ್ಪನಾಗನೆ ಭೀಮಂ (ಗಾ. ೨-೨೬) : ಬೆಲೆಗಟ್ಟುನಳುಕೆಯ ಮೊಗಮೊಗದು ಬಾಬಿನಮತ್ತಿ ಪೊನ್ನ ಬಟ್ಟುಲೊಳೆಬೆಡುಕಿದಂ ಕುಂಕುಮರಸಂ (ಕಪು. ೧-೨೬). ಬೆಲೆಗಟ್ಟು, ಬೆಲೆಗಟ್ಟು : ಈ ಕವಿಯು ಕೊಂಡು ನೆತ್ತರಂ ಬೆಲೆಗಟ್ಟುನಳುಕೆಯ ಮೊಗಮೊಗದು ಕುಡಿದವನೇ ಕಯ್ಯುಮನುಕೆಯ ಮೊಗಮೊಗದು (ಕಪು. ೨೬-೨೭ : ೨೧೬).

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ಬಾಬಿ = ಕೈತುಂಬಿ ದಾನ ಮಾಡುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಅವರೊಳಗೆ ನೆಗಟ್ಟರಸಾಸವಾರಿಮದನೋಗ್ರಮಹೇಶ್ವರನಾದ ಬಿಕ್ಕುಂ ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ದಾನಿಯಾದ ಕಡುಬಾಗಿತನಂ ಜಗದೊಪ್ಪ ಗಂಜನಾದೇವತವಿಕ್ರಮೋಚ್ಚಿತಗುಣಂ . . . ಮಂಜರಿಕ ಮಲ್ಲದೇವಂ (ಕಾ. ೧, ೨೩-೨೪ : ೨೧೬ ೧).

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಭಾವನೆಗೆ ಹಾಕುವ ಅಡ್ಡತೊಲೆ : ಮರನಾದಿನಲ್ಲಿ

ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಹಂಚಿನ ತಾಟು ಮಾಡುವರು. ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ಎಳೆಗಳೂ ಗಳಗಳೂ . . . ಬೇರಾಗುತ್ತವೆ (ಪೂರ್ವಾ. ೪-೧೦೬).

'ಬೆಲೆಗಟ್ಟು' ಪರಾ. [< ತಲು. ಬೆಲೆಗಟ್ಟು]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬೆಲೆಗಟ್ಟು, ಉಡುಪಲ್ಲಿ. ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ಕೃಷಿ. ೨೬). [?]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು 'ಬೆಲೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು, ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ೧. (ವಸ್ತುವಿನ) ಕ್ರಯ : ಧಾರಣೆ : ದರ : ಮೂಲ್ಯ : "ಪ್ರಕ್ರಯ, ಕ್ಷಿಪ್ರಕು-ಈ ೨ ಬೆಲೆ" (ಕಪು. ೨೪-೨೫) : ಅವನ ಬೆಲೆಯಂ ಬೆಲೆಗಟ್ಟುನಳುಕೆ ಲಕ್ಷದೀನಾರಂಗಳ ಬೆಲೆಯೆಂದು ಪೆ.ಬಿ.ಎ. (ಕಪು. ೨೬-೨೭) : ನಾಕದ ಭೃಲೋಕದಿಂದಾದ ಪೊಟ್ಟುಗಳಿಗೇ ಪೊಟ್ಟುಲೊಂದು ರವ್ಯಹಮ್ಯದ ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ಬರಲೆ ನೆಜೆಯವೆಂಬಂ . . . ಸಮದಂ ಪರಮಂ ಪರಂದರಂ (ಕಪು. ೧-೨೬) : ಬೆಲೆಯಂನಕ್ಕುಮ ಕೃತಿ ಗಾವಿಲ ಭಾವನದ ಭಾಗ್ಯದಿಂದಮಕ್ಕುಂ (ಕಪು. ೧-೨೬) : ಕಡ ಕಡಿ ಬಲ್ಲದ ಮೋಹದ ಬೆಲೆಯ (ಕಪು. ೨-೨೭ ಕೃಷಿ). ೨. ಸಂಬಳ : ವೇತನ : "ಭೃತಿ, ಭೃತ್ಯ, ಕರ್ಮಣ್ಯ, ವೇತಾ, ಮೂಲ್ಯ, ವೇತನಂ - ಈ ೨ ಬೆಲೆ" (ಕಪು. ೧೦೦-೧೦೧) : ಕೊಟ್ಟುನಂತೆ ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ಪರಮಾಗದೆ ಕೂಡಿಯ ಬಿಟ್ಟುನಂತೆ ಬೆಲೆಯಂ ಪಾರದೆ (ಕಪು. ೨-೨೭). ೩. ಮಹತ್ವ : ಹಿರಿಮೆ : ಪೊಟ್ಟುನಕ್ಕುಧರದ ಸಂಭವದ ಬೆಲೆಯೊಗ್ಗನಕ್ಕು ನವಮಂಭಗಂಜನವಿನಲರೇಪಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಸದಕಿಮನೋವರ್ತನದ ಬಿಕ್ಕುಲದ ಪೂವಂ (ಕಪು. ೧-೨೬) : ಸತ್ಯದೇವತೆ ಬಹು ಬೆಲೆಯವಳನು . . . ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು (ಕಪು. ೨೬-೨೭) : ಈ ಕಾಗದದ ಬೆಲೆ ನೆನಗಿಟ್ಟುರ ಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ನೀನೇ ಊಹಿಸಿಕೊ (ಕಪು. ೧). ಬೆಲೆ : ೧. 'ಬೆಲೆಗಟ್ಟು' ಪರಾ.

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು = ದಂಡ ಕೊಡು : ನಷ್ಟವನ್ನು ತುಂಬಿಸು : ಆಕೆಯ ಅಮೇಕಕ್ಕೆ ಆಕೆಯೇ ಬೆಲೆ ತರಬೇಕು (ಗಾ. ೨೬). ಬೆಲೆ ಬಾಳು = ೧. ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗು : ಧಾರಣೆಗೆ ಅರ್ಹ ವಾಗು : ಕಳುಹಿದ ಕಳು ಬೆಲೆ ಬಾಳುವಂತಹ ಸರಕು ಎಲ್ಲ ಬಂದರು ಗಳಗೊ ಹುದು ಬರಲಿ (ಕಪು. ೧೬-೧೭) : ಉದ್ದವಾದ ನಾರುಗಳಿಂದ . . . ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು (ಗೃ. ೧೬. ೧೭). ೨. ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆ : ಸಾಧಾರಣಜನತೆಗೆ ರುಚಿಸೂ ಬೇಕು, ನಜವಾಗಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವಂಥದೂ ಆಗಬೇಕು (ಕಪು. ೨೬-೨೭). ಬೆಲೆಬಾಳು = ೧. ಕ್ರಯವು ಕಡಮೆಯಾಗು. - ತಗ್ಗು : ಬೆಲೆಬಾಳು ಸರಕಿ ನಲ್ಲಿ ಲಾಭವೇ ? (ಗಾ. ೧). ೨. ಕ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆ : ಧಾರಣೆ ಹಿಡಿ : ನೀನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಸರಕು ಎಷ್ಟು ಬೆಲೆಯು ? (ಗಾ. ೧). ಬೆಲೆ ಮಾಡು = ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟು : ಧಾರಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸು : ದೊರೆಯುವ ವಸ್ತುವುರಾದರ್ಪಿಸಿ ಬೆಲೆಮಾಡೆ . . . ಅನರ್ಥ ರತ್ನಮಾದಂ ರತ್ನಂ (ಗಾ. ೧-೨೦) : ಮಧ್ಯಮನ ಪಾಪ ಬೆಲೆಮಾಡಿ ದರು (ಕಪು. ೨೬-೨೭).

[ದೇ. ೨ ಕಪು. ಎಲೆ. ಕುಲ. ಎಲೆ. ಕುಲ. ಬೆಲೆ, ಬೆಲೆ : ಕೊಡ, ಬೆಲೆ : ತಲು. ಬೆಲೆ. ಎಲೆ : ಕೋ. ವೇ. : ಕೊಡ, ಕೀಲಿ]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಊರುಗಳ ಹೆಸರಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಶಬ್ದ. ಉದಾ : 'ದೊಡ್ಡ ಬೆಲೆ', 'ಮಂಜನ ಬೆಲೆ', 'ಸೊಲಬೆಲೆ' ಇತ್ಯಾದಿ. [< ಬೆಲೆ ?]

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು 'ಬೆಲೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು 'ಬೆಲೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಲೆಗಟ್ಟು, ಬೆಲೆಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಧಾರಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸು : ದರ

ವನ್ನು ಹೇಳು : ಅಣೆಮುತ್ತಿಗೆ ವೆಗ್ಗಳ ಬೆಲೆಗಟ್ಟುವ ವಾಣಿಜ್ಯದೊಳಿಲಿವಿ (ಕೂಲಕ ೩-೨೬). ೨. ಮಹತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸು; ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿವು : ಒಲಿದವರೊಲಿದರೆ ಅವನ ಸೌಧಾಗ್ಯಕೆ ಅಕುಂಟು ಬೆಲೆಗಟ್ಟುವವರು (ಕೂಲಕ ೩೦-೩೬). ಬೆಲೆಗಟ್ಟು : ೧. ಕೆಲವರು ಒಂದು ತುಂಡುಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಕಕ್ಷಣವೇ ಅದರ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಅದರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಷ್ಟೇ ಎಂದು ಬೆಲೆಗಟ್ಟುವರು (ಗೃಹ ೬೪). ೨. ಈ ಚೆಲುವಿಗೆ ಬೆಲೆಗಟ್ಟುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ? (ದೂರಕ ೨೬).

[ಬೆಲೆ + ಕಟ್ಟು]

ಬೆಲೆಗಾಣು (ಕ್ರಿ). ಕ್ರಿಯೆ ಬರು : ಧಾರಣೆಯು ಸಿಗು : ಚಂದನದ ಕೊಡದು ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಗಾಣುತ್ತದೆ (ಪೂಜಾಂ. ೩. ೩-೬೪).

[ಬೆಲೆ + ಕಾಣು (< ಕಾಣ್)]

ಬೆಲೆಗುಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಕ್ರಿಯೆವು ಸಿಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಧಾರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಿಸು : ವ್ಯಾಧಿನೊಂದು ಪಕ್ಕಿಯು ಓಡಿತರೆ ಕರಗಿಸಿ ಬೇಡಂಗಿ ಬೆಲೆಗುಡಿಸಿ ಬಿಡಿಸಿದೊಡೆ (ಕೂಲಕ ೩-೨೪ ಕ).

[ಬೆಲೆ + ಕುಡಿಸು (< ಕೊಡಿಸು)]

ಬೆಲೆಗುಡು 'ಬೆಲೆಗೊಡು' ನೋ.

ಬೆಲೆಗಿಯ್. ಬೆಲೆಗೈ (ಕ್ರಿ). ೧. ಧಾರಣೆ ಸಿಗು : ವಿಕ್ರಯವಾಗು : ಕರ್ಗಲ್ಲಿನಿಹು 'ಬಿಳ್ಳಾದೊಡು ಬೆಲೆಗಿಯ್ಯೇ ರತ್ನವಾದೊಡೆ ಬೆಲೆಗಿಯ್ಯಂ (ಕೂಲಕ ೬-೪೩). ಬೆಲೆಗೈ : ೨. ಮಾರು : ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕೊಡು : ತಮ್ಮಂತೆ ವಾಳಲಿಳಿಸುವ ಬಾಲಕನು ಬೀಳುಗುವರನಿಗೆ ಬೆಲೆಗೈದರೆಯುವ ಕೇಳಿ ಕಿವಿಯ ಮುಚ್ಚುವುದು (ಕೂಲಕ ೩-೪೪).

[ಬೆಲೆ + ಕಿಯ್,]

ಬೆಲೆಗೇಡು (ನಾ). ಮೌಲ್ಯವಿಲ್ಲದುದು : ಹಿಂದಿನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಇಂದು ಬೆಲೆಗೇಡಾಗಿದೆ (ಕೂಲಕ ೨. ೫-೫೬). [ಬೆಲೆ + ಕೇಡು]

ಬೆಲೆಗೈ 'ಬೆಲೆಗಿಯ್' ನೋ.

ಬೆಲೆಗೊಡು, ಬೆಲೆಕೊಡು, ಬೆಲೆಗುಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕ್ರಿಯೆವನ್ನು ಕೊಡು : ಧಾರಣೆಯನ್ನು ತರು : ನೋಟ್ಟು ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತಾರ ಮಧುಮ ಮಲಯಾನಿಲನಂ ಮನೋವನಂ ಕೌಮುದಿಯಂ (ಕೂಲಕ ೧-೪೩) ; ಕರದ್ವಯದ ಕಾಂತಿಯ ಮೂಲೆಗಳೆಂ ಹೊಸಹೂವಿನ ಮೂಲೆಗತ್ತ ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ಕೊಂಡು ನಗಿಸಿದನೊರ್ವಂ (ಗೂಕ ೨-೬೬). ಬೆಲೆಕೊಡು : ೨. ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡು : ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡು : ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮುಖೋವ ಈ ಜೀವನದ್ವಷ್ಟಿಗೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು (ಕೂಲಕ ೧೪೬). ಬೆಲೆಗುಡು : ೧. ಕಪಟವಾದ ಪಾಲಂ ಬಿಡುಸುವ ಬೆಲೆಗುಡದೆ ಬಂಡಮಂಜುವ (ಕೂಲಕ ೧೨-೨೪) ; ಮನುಷ್ಯರನ್ನೊರ್ವಂ ಮನೆಯಂ ಪುಣ್ಯನಾರಂಗಿ ನಡೆನೋಡುತ್ತನ್ನಯ ಮನಮಂ ತನ್ನ ವಿಲಾಸದ ಬೆಲೆಗುಡು[ಕೂಲಕ ೧೨೩]ತವೆ ಮಾಡುಂಗೊಂಡಂ (ಕೂಲಕ ೨-೨೩).

[ಬೆಲೆ + ಕೊಡು]

ಬೆಲೆಗೊಳ್, ಬೆಲೆಗೊಳ್ಳು, ಬೆಲೆಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ೧. (ವಸ್ತುವನ್ನು ಪೂರಿ) ಹಣವನ್ನು ಪಡೆ : ತನ್ನ ಸುಲಿಪಲ್ಲ ಸಾಲ್ಗಲೆ ತೋಣ ಮಾರ್ಚೆಯ ಸರಿದಿ ಕೊಳ್ಳೆಂದು ಬೆಲೆಗೊಡು ನಿಲ್ಲುವವನ ನಾಚಿಕೆವರು (ಕೂಲಕ ೬-೪೪).

೨. ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳು : ಕ್ರಿಯೆಮಾಡು : ಬೆಲೆಗೊಂಡ ತೊತ್ತಲ್ಲ ಬೆಲೆ ಮನೆಯವನಾಗಿ (ಕೂಲಕ ೧೩೩). ೩. ಬೆಲೆಬಾಳು : ಅಮೂಲ್ಯವಾಗು : ಉಸಿರು ಪರಿವರ್ತನಾಗೆ ಬೆಲೆಗೊಂಬ ಹೂವೆಕೆ ರಸವೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಧನವತಿ (ಕೂಲಕ ೬-೧೨). ಬೆಲೆಗೊಳ್ಳು : ೨. ರೋಪದಿಂದ ಅವನು ಮುಮ್ಮಲ್ಲನ ತಲೆಯನ್ನು ಬೆಲೆಗೊಳ್ಳದೆ ಎಡನೆಂದು ಮಂಕ ಮಾಡಿ ಅದರಂತೆಯೇ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದನು (ಕೂಲಕ ೨೪). ಬೆಲೆಗೊಳ್ :

೨. ಮುಟ್ಟುವರು ದೇವೇಂದ್ರರು ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ವಾಣಿಜ್ಯೋಟ್ಟುಂ ತನ್ನೊಮ್ಮಂ ಪಡಕ್ಕೊಮ್ಮಂ ವಿನೀಶ್ವರಕ್ಕಂ ಪೂಜ್ಯಾರ್ (೨೪. ೧೪ (೩). ಪೂಜಾಂ. ೧೪೬-೩ ; ಸಂ. 750). [ಬೆಲೆ + ಕೊಳ್ಳು]

ಬೆಲೆಗೊಳ್ಳು 'ಬೆಲೆಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೆಲೆಪಟ್ಟ (ನಾ). "ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸಾಮಾನುಗಳ, ಅಥವಾ ಮಾಡಿರುವ ಕೆಲಸದ, ಬೆಲೆ ತೋರಿಸುವ ಪಟ್ಟ : ಬೆಲೆಪಟ್ಟ" (Bill ೨೦೪೧).

[ಬೆಲೆ + ಪಟ್ಟ]

ಬೆಲೆಯಮ್ಮ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಈ ಕಲ್ಲ ಸಂದಿಗರ ಕಂಠ x x x ಮುದ್ದನ್ನಿಟ್ಟೊಡೊಂ x x x ಬೆಲೆಯಮ್ಮನ ಮಗಂ (೨೪. VII, ಕೂಲಕ ೨೦೪-೩೩ ; ೧೩೧). [ಬೆಲೆ + ಅಮ್ಮ]

ಬೆಲೆಯಿದಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟಿಸು : ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಸು : ಯಶೋ ಭದ್ರಾಂಬಿಕೆಯು ಕಂಡು ರತ್ನಕಂಬಲಮಂ ನಿಮಿರ್ಬ ತೋರ್ಪುದುಮ ಪೂರ್ವವಸ್ತುವಪ್ಪದನಜಾದು ವಸ್ತುವುರವರಿಂ ಬೆಲೆಯಿದಿಸಿ . . . ಕೊಂಡಳ್ (ಕೂಲಕ ೧೦-೦೦೬ ೩). [ಬೆಲೆ + ಇಡಿಸು]

ಬೆಲೆಯಿದು (ಕ್ರಿ). ೧. = ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ೧ : ಬೆಲೆಯಿಡಲಜಾಪೊಡೆ ಮಂಡಲಿ ಬೆಲೆಯಿದುಗಮ (ಕೂಲಕ ೧೩-೩೦) ; ಬೆಲೆಯಿದಲಿ : ಪಯಕ್ಕೆ ಭುವನತ್ರಯ ಮುಂ ಬೆಲೆಯಲ್ಲ (ಕೂಲಕ ೩-೧೦). ೨. = ಬೆಲೆಗಟ್ಟು ೨ : ಬಾಣಾವ್ವಿ ನಾತ್ನ ಕನ್ನಾರತ್ನಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯಿದುವರಂಗಾಣೆ (ಕೂಲಕ ೨೪-೪೦).

[ಬೆಲೆ + ಇಡು]

ಬೆಲೆವಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮೌಲ್ಯ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು : ತವ ಸ್ವಾತಿದುದು ವಿದೊಗಿದ ಮುತ್ತಿಗೆ ತಿಗಮೊಗನಾವುದಂದೆವರ ಅವ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ರಂಧ್ರ ಗೈದು ಸುಗೊಳಸುತ್ತಲವನು ಬೆಲೆವಡಿಸರೆ (ಕೂಲಕ ೧-೦೬).

[ಬೆಲೆ + ವಡಿಸು]

ಬೆಲೆವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆ : ಬೆಲೆ ಬಾಳು : ಜಲಬಿಂದು ತುಕ್ಕಿಕ್ಕಿಯೊಳು ಬೀಳೆ ಮುಕ್ತಾಗಿ ಬೆಲೆವಡೆವಂತನ್ನ ಬಡನೊ ಬೆಲೆವಡೆಯದೆ ಮಾಡುದ ನಿಮ್ಮ ಕಿವಿ ನೋಳಲು (ಕ್ರಿಕೂ ೧-೦೪) ; ಜಲಬಿವಾತು ಗಳಿಂದ ಬೆಲೆವಡೆವೆನೆಂದೆಸುವವಳ್ಳು ನಿನ್ನೊಲಪೊಂದನೆ ನಂಬಹನು (ಕೂಲಕ ೧-೩೩). [ಬೆಲೆ + ವಡೆ]

ಬೆಲೆವಣೆ (ನಾ). ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ರತ್ನ ; ಬಹುಬೆಲೆಯ ರತ್ನ : 'ಬೆಲೆವಣೆಗಟ್ಟು' ಪರಾ. [ಬೆಲೆ + ವಣೆ]

ಬೆಲೆವಣೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ರತ್ನದಿಂದ ಮಾಡಿದುದು : ಅನರ್ಘ್ಯರತ್ನವಿಚಿತವಾದುದು : ಬಾಲನ ಕಣ್ಣೊಂದು ಬೆಲೆವಣೆ ಗಟ್ಟಿನ ದೇವಾರಂ ತೋಪವರ್ಪದಂ . . . ಒಳಪೊಕ್ಕಂ (ಕೂಲಕ ೬೬-೨೬). [ಬೆಲೆವಣೆ + ಕಟ್ಟು]

ಬೆಲೆವೆಂಡತಿ (ನಾ). ಹಣಕ್ಕೆ ಸಿಗುವ ಹೆಣ್ಣು : ಸೂಳೆ ; ಗಣಿಕೆ : ನಲ ಕೆಡುವಿಟ್ಟು ಪಡೆಗಂ ನೆಲಕಿಲ್ಲಂ ಸಮೆವ ಪಟ್ಟವಡೆವನೆ ಮತ್ತಂ ನೆಲನಿನಿತ ನಿತನ ಮದುಲಗೆ ಬೆಲೆವೆಂಡತಿ ಬಗ್ಗೊಡಿತು ಕಿಮಗುಳಮುಂಟೇ (ಕೂಲಕ ೨೪೪). [ಬೆಲೆ + ವೆಂಡತಿ (< ವೆಂಡತಿ)]

ಬೆಲೆವಣ್, ಬೆಲೆವಣ್ಣ (ನಾ). = ಬೆಲೆವೆಂಡತಿ : "ದಾರಿಕೆ ಲಂಚಿಕೆ ಪಣವರು ವಾರಾಂಗನೆ ಗಣಿಕೆ ವೇಶ್ಯೆಯನೆ ಬೆಲೆವಣ್" (ಕೂಲಕ ೧೩-೬೬ ; ಕೂಲಕಿಲ್ಲದ ಕುದುರೆ ಗಾಡಿಯಿಲ್ಲದ ಬೆಲೆವಣ್ . . . ಮನಕ್ಕೆಡಂಬಡಂ ಮಾಟ್ಟು ಮರ್ತಿಯಂ ಮಾಡುಗಮೇ (ಕೂಲಕ ೬-೪೩) ; ತಳುಯ್ಯಲಾಡುತಂ ಪಾಡುತಂ ನೋಡುತಂ ಬೆಲೆವಣ್ಣಸಿದಿರರು (ಕೂಲಕ ೧೦-೪೦). ಬೆಲೆವಣ್ಣ : ತನು ಮುಟ್ಟಿ ಮನ ಮುಟ್ಟದೆ ದೊರವಾದರಯ್ಯಾ ಬೆಲೆವಣ್ಣ ನಂಕಿ (ಕೂಲಕ ೪-೩೬೭-೩೬೮) ; ಅರ್ತಿಯಂ ಬೆಲೆವಣ್ಣ ಬಿಡುವಣ್ಣ ಮನವಣ್ಣ . . . ವಡೆಯುವನು (ಕೂಲಕ ೧-೩೨) ; ಬೆಲೆವಣ್ಣ ಸೂಳೆಹೋದ

ಕೆಂದು ಅತ್ತವನು ಇವನೊಬ್ಬನೆ ಮಾತನಾಡುವ! (ಕುಂಭ. ೩೬).

[ಬೆಲೆ + ವಣ್]

ಬೆಲೆವಣ್ಣು 'ಬೆಲೆವಣ್' ನೋ.

ಬೆಲ್ಲ (ನಾ). ೧. ಕಬ್ಬಿನ ರಸವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ (ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಕಾರದ) ಸಿಹಿಯಾದ ಫನಪದಾರ್ಥ; ಗುಡ: ಅರಗು ಮೊದಲಾಗಿ ಫೃತ ಸಜ್ಜರಸಂ ಬೆಲ್ಲಂ ಸಂಭವೆಂಬವಚಾಂ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಸಮದ . . . ಆರಗಿನ ಮನೆಯ . . . ಪುಗಿ (ಕುಂಭ. ೩-೩): ಹಾಲ ತೊಪಿಗೆ ಬೆಲ್ಲದ ಕೆಡು ಸಕ್ಕರೆಯ ಮಳಲು ತವರಂಜದ ನೊರೆತೆರೆಯಂತೆ ಅದ್ದರ ಮಹನ (ಕುಂಭ. ೨೦): ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಬೆಲ್ಲ, ಅಳಿಲಕಾಯಿ ಇವನ್ನು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ ಅರಿದು ಕುಡಿದರೆ ವಾತಜ್ವರ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು (ಕುಂಭ. ೩೩). ೨. ಪೆಂತ್ತು; ಚುಂಬನ: ಜಾಸಕಿವಾಯು . . . ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ಅವನ ಗಲ್ಲುಗೂ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು (ಸುಖ. ೩೨೪). ೩. (ಅಲಂ) ಸೋಗು; ನಟನೆ; ಕವಟ: 'ಬೆಲ್ಲವಾತು,' 'ಬೆಲ್ಲಿಸು' ಪರಾ. ೪. ಹಿತ: ವಿಶ್ವಾಸ: ಬೆಲ್ಲವಾಗಿರಬೇಕು ಮಂಥು ಜನರೊಳಗೆ (ಕುಂಭ. ೦-೩೨-೦).

ಬೆಲ್ಲತೂಗು = ತೂಕದಿಸು; ಜೂಗರಿಸು: ಲಲಿತಯಾಗಲೇ ಬೆಲ್ಲ ತೂಗುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕುಂಭ. ೨೦೪): ಆರನಿದ್ದಿಯಿಂದ ಬೆಲ್ಲತೂಗು ತಿದ್ದಿ ನಂಬಿಸು ನಕ್ಕನು (ಕುಂಭ. ೦೦೬). ಬೆಲ್ಲದ ಣಾಡೆ = ೧. ಉಂಡೆಯಾಕಾರದ ಬೆಲ್ಲ: ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಗೆ ಸಕ್ಕರೆಯ ಬದಲು ಬೆಲ್ಲದ ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕುಂಭ. ೨). ಆಲೆಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಬೊದಲನೆಯ ಅಡಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಅಚ್ಚು ಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದು ಮಾಡುವ ಉಂಡೆಯಾಕಾರದ ಬೆಲ್ಲ: ಅವರು ಆಲೆಮನೆಯನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಕೊಪ್ಪರಿಯಿಂದ ದೊಯ್ದ ಬೆಲ್ಲದ ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಂಚಿದರು (ಕುಂಭ. ೩೩). ಬೆಲ್ಲ ಮುಟ್ಟು + ಅಚ್ಚಿನ ಆಕಾರದ ಬೆಲ್ಲ: ಹೊಜೆಗೇರಿ ಬಂದ ಬೆಲ್ಲದ ಭಂಡಿಗೆ ಬೆಲ್ಲವು ಹದಿನೆಯ್ದು (೧೩. XIII. ೨೨-೩೬; ೩೦೩). ಬೆಲ್ಲಬೆಲೆ, ಬೆಲ್ಲ ಬೆಜ್ಜ - ಅತಿಯಾದ ಸಿಹಿಯ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟರೆಯಾಗುವುದು: ಘಡೆ ಕೆಂದು ಬಾಯಿ ಬೆಲ್ಲಬೆಲೆ ಅಗಿತ್ತು (ಕುಂಭ. ೦೬೪): ಆರುಬಯೇ ಅಭ್ಯಾಸವಾದ ಬಾಯಿಗೆ ಬೆಲ್ಲವು ಬೆಲ್ಲಬೆಲಾಗಿ ಹತ್ತುವಂತೆ (ಕುಂಭ. ೩೩).

[ಕುಂಭ. ೩೩. ಮಲ. ಬೆಲ್ಲಮ: ತುಳು. ಕೊಡ. ಬೆಲ್ಲ. ತೆಲು.

ಬೆಲ್ಲ. ಬೆಲ್ಲಮಂ, ಬೆಲ್ಲ]

ಬೆಲ್ಲಗೋಲ್ (ನಾ). ಸಿಹಿರುಚಿಯುಳ್ಳ, ಕೋಲಿನಂತಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಕಬ್ಬು.

ಬೆಲ್ಲಗೋಲ್ವಿಲ್ಲ = ಕಬ್ಬಿನ ಜಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬಿಲ್ಲಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು: ಮನ್ಮಥ: ಪುಣೆಯ ಬೆಲ್ಲಗೋಲ್ವಿಲ್ಲನ ಮಲ್ಲಿಗೆಸರಲ ಜಲ್ಲೆಗೆ ತಲ್ಲಣ ಗೊಂಡು (ಕುಂಭ. ೩೩-೩). 'ಕರ್ಪವಿಲ್ಲ' ಪರಾ. [ಬೆಲ್ಲ + ಕೋಲ್]

ಬೆಲ್ಲಗಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: "ಕಾಕಮಂಕಾ, ಕಾಕ ಮಾಚಿ . . . ಯರಡು ಬೆಲ್ಲಗಣೆ" (ಕುಂಭ. ೩೦): ವ್ಯವಸ್ಥಿತದಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಲ ಗಣೆಯ ಬೇರನ್ನು ತಂದು ಹಾಲಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಯ ಕೈಯಿಂದ ಅರಸಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕುಡಿಯ ಕೊಡಿಸಲು ಮಾಡಲುತಪ್ಪುವುದು ಗರ್ಭ ನಿಲ್ಲುವುದು (ಕುಂಭ. II, ೪೦). [ಬೆಲ್ಲ + ಗಣೆ]

ಬೆಲ್ಲಗಾರಿ (ನಾ). ಬೆಲ್ಲದಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿಭಕ್ಷ್ಯ: ದೋಸೆಯ ಲಗ್ಗೆ ಬೆಲ್ಲಗಾರಿಯು ಬಣ್ಣ ತಪ್ಪಿತವೆಯೆ ಬಾಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿ (ಸುಖ. ೩-೩೩). [ಬೆಲ್ಲ + ಗಾರಿ]

ಬೆಲ್ಲಗೂಳು (ನಾ). ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಅಹಾರಪದಾರ್ಥ: ಗಂಡನೊಡನೆ ಪಡೆಯುವುದಾದ ಬೆಲ್ಲ[ಕುಂಭ. ೩೩]ಗೂಳಾಗುವೆ ಮಾಡಿ

ನೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ ಬಟ್ಟಾಳಗಿತ್ತಿಗೆ ಪತಿಭಕ್ತಿ ಅಳವಡುವುದೆ ಅಯ್ಯ (ಕುಂಭ. ೨೦-೦೬). [ಬೆಲ್ಲ + ಗೂಳು (<ಕೂಬ್)]

ಬೆಲ್ಲಗೆಡ್ಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೆಣಸು: ಇಬ್ಬದಿಯ ಆಹಾರವಾಗಿ, ನರ್ಮಲಿಗಿಡಗಳ ಬೇರಿಗಳಿಂದ ಬೆಲ್ಲಗೆಡ್ಡೆಯ ಬಾಳಕೆ ಸುಟ್ಟು ವಾಸನೆ ಮೂಗಿಗೆ ಬಿಡಿಯಿತು (ಕುಂಭ. ೩೦). [ಬೆಲ್ಲ + ಗೆಡ್ಡೆ (<ಗಡ್ಡೆ)]

ಬೆಲ್ಲಗೊಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೀಜಧೀಸಸ್ಯ: ತ್ರಿಫಲ. ಬೆಲ್ಲ ಗೊಟ್ಟಿ . . . ಶ್ವೇತಗುಂಡಿ, ಗುರುಗುಂಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ (ಕುಂಭ. ೩೨).

[ಬೆಲ್ಲ + ಗೊಟ್ಟಿ]

ಬೆಲ್ಲಣೆ (ನಾ). ಮೋಸ: ಮಂಚನೆ: ಸೋಗು: ಲಿಂಗದೊಳು ಲಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಲಣೆ [ಣೆ] ಬೆಲ್ಲ ಗೆಲ್ಲ ಮಹಾಲಿಂಗದೊಳು ಪದಿರು ಚದುರು ಬಿಕ್ಕ ಮಂಕ ಮಾಲಿಂಗದೊಳು ನಯವಿನಯ ಸ್ವಪ್ನವೈದಿಗಳೆದೆ ಪಟ್ಟಿ ಮನಮುಟ್ಟಿದರನು (ಕುಂಭ. ೦೪-೩): ಬೆರಸು ಬೆಲ್ಲಣೆಯುಳ್ಳವನಾದವನು ದೇಶ ಚಕ್ಕು ಮಲುಕಿನ ಪಾದಡಿ . . . ಸ್ವಪ್ನದೊ ಜುವ ಸೂಳೆಗೇರಿ ಸೋಗುವುದಾದ್ದರಿ (ಕುಂಭ. ೨೩-೦೬). [ಬೆಲ್ಲ + ಆಣೆ]

ಬೆಲ್ಲಪತ್ರೆ 'ಬೆಲ್ಲವತ್ರೆ' ನೋ.

ಬೆಲ್ಲಬಿಲ್ಲ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿನ ಜಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬಿಲ್ಲಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು: ಮನ್ಮಥ: ಬೆಲ್ಲಗಂಗಳ ಮೋಟಿ ಬೆಲ್ಲಬಿಲ್ಲನ ಸರಳವಾದುದ ಪರಿಯುಲ್ಲ (ಕುಂಭ. ೩-೩೬).

[ಬೆಲ್ಲಬಿಲ್ಲ + -ಲ್]

ಬೆಲ್ಲಬಿಲ್ಲಾ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿನ ಜಲ್ಲೆಯ ಬಿಲ್ಲು: 'ಬೆಲ್ಲಬಿಲ್ಲ' ಪರಾ.

[ಬೆಲ್ಲ + ಬಿಲ್ಲ (<ಬಿಲ್)]

ಬೆಲ್ಲವತ್ತ, ಬಿಲ್ವತ್ತೆ, ಬಿಲ್ಲವತ್ತೆ, ಬೆಲ್ಲವತ್ತೆ, ಬೆಲ್ಲತ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಬಿಲ್ಲವತ್ತ: "ಮಾಲೂರು, ಶ್ರೀಫಲ, ಬಿಲ್ವ-ಈ ೩ ಬೆಲ್ಲವತ್ತದ ಮರ" (ಕುಂಭ. ೩೨-೩೦): ಉತ್ತರಾಯ ಬೆಲ್ಲವತ್ತದ ತೊಳವೆಯ ಪತ್ರಮನೊಂದಿತ್ತು ಚಿತ್ತರಮಮರತ್ತಮಂ ಪದಯಂ (ಸುಖ. ೩-೦೨): ಬೆಲ್ಲವತ್ತ ಕವಿತ್ವ . . . ಭೂರಕದಂಗಳಲ್ಲಿ ಬೋದಿವ ಭೂಮಿಸುತ ಭೂಪಾತಸಂತತಿಯ (ಕುಂಭ. ೩-೦-೨೪). ಬಿಲ್ವತ್ತೆ: ಶಿವಭೂಜಿಗೆ ಬಿಲ್ವತ್ತೆ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ (ಕುಂಭ. ೩೩). ಬೆಲ್ಲವತ್ತ: ಎತ್ತ ನೋಡಿದವತ್ತ ಬಿಲ್ಲವತ್ತಯ ತರುಮೊತ್ತದವಿವವೆ (ಕುಂಭ. ೦-೩೩). ಬೆಲ್ಲವತ್ತೆ: ಆ ಸುತನ ಮೇಲಣ ಭೂಪದಂ ಬೆಲ್ಲವತ್ತಯನು ಓಸರಿಸಿದಿಲ್ಲಲೆ ಕೂಕಿ (ಕುಂಭ. ೪೩-೨೪). ಬೆಲ್ಲತ್ತ: ಬೆಳ್ಳ ಕೈಯು ಎಕ್ಕಿ ಲೊಕ್ಕಿ ಬೆಲ್ಲತ್ತ [ಕುಂಭ. ಬೆಲ್ಲವತ್ತ] ನೆಲ್ಲಿ (ಕುಂಭ. ೦೩-೦೨).

[<ಕಂ. ಬಿಲ್ವವತ್ತ./ತುಳು. ಬಿಲ್ವತ್ತೆ, ಬೆಲ್ಲವತ್ತ]

ಬೆಲ್ಲವಾತು (ನಾ). ಸೋಗಿನ ನುಡಿ: ನಟನೆಯ ಮಾತು: ಎಲ್ಲಿಯಾಕುಂ ಬಂದು ಬೆಲ್ಲವಾತನ ಬೆಲ್ಲವಾತುಗಳೆ ಕೈಕೊಂಡು ರಾವ್ಯಮಂ ಕಿಡಿಸಲ್ಪ ಗದೆಯುಳ್ಳಿಡವನುಬೇರಿಸರ್ ಬಾರದೊ (ಕುಂಭ. ೦೦೩-೪): (ಬೆಲ್ಲವಾತಿ ನಿಂದ) ನಾಡು ವೇಶ್ಯ (ಕುಂಭ. ೩೦-೦೩).

[ಬೆಲ್ಲ + ವಾತು./ತುಳು. ಬೆಲವಾತು]

ಬೆಲ್ಲವುಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯಿ: ಬೆಲ್ಲವುಡಿ ಬೆಲ್ಲವತ್ತ ಮಾಗುಡಿ ಬಿದಿರ ಕಳೆರೆ ಪೊಸಮಾಕುಂಬವಿಯ ಕಾಯ್ತು ಕಂದ ಸಮವೊಪ್ಪವೊಪ್ಪಿನ ಕಾಯ್ತು ಮೂಗುದು (ಕುಂಭ. ೩-೦೬). [?]

ಬೆಲ್ಲಾಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಬೆಲ್ಲಾಟಿ-ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಲೆಯು ತ್ತದೆ. ಇದರ ತೊಲೆಗಳನ್ನು ಇಮಾರತಿಗೆ ಒಪಕ ಮಾಡುವರು (ಕುಂಭ. ೩೩). [?]

ಬೆಲ್ಲಿಸು, ಬೆಳ್ಳಸು (ಕಿ). (ಮುಖಿಸುತ್ತಿ ಮಾಡಿ) ವಂಚಿಸು: 'ಮೋಸ ಗೊಳಿಸು: ಬೆಲ್ಲಿಸುತ ಸವಿಸುಡಿಕಳಿಂದ ಮಾಯಗಣಿಸಿ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಸಾರಿ

ಬಾಗರೆದು ಬರಿಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನೆರೆಯಲ್ಲೇನು ಬಹು ಕಪಟವಿಟರುಗಳ ನಿಷ್ಪ್ರಣಮ ನುಳ್ಳಿಮರೆದು (ಕಂಠಾ. ೩-೬-೨೩). ಬೆಲ್ಲುಣಿ : ಅರಿಯದ ಹುಡುಗೀನ ಬೆಲ್ಲುಣಿ ಕೆ ನೋಡಿದೆಯಾ ಸುಂದರವರುಷ? (ಕಂಠಾ. ೧೭೬).

[ಬೆಲ್ಲು + ಇಸ್ಯು/ಕೆವಾ. ಬೆಲ್ಲಿಂಚು]

ಬೆಲ್ಲಾಣಿ 'ಬೆಲ್ಲಾಣಿಗೆ' ನೋ.

ಬೆಲ್ಲಾಣಿ, ಬೆಲ್ಲಾಣಿ (ನಾ). ಹಪ್ಪಳ, ಚಪಾತಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಲಬ್ಧಿಸುವ ಸಾಧನ; ಲಬ್ಧಿಸಿಗೆ; ರತ್ನಾಡಿ : "ಬೆಲ್ಲಾಣಿಗೆ-ಲಬ್ಧಿಸಿಗೆ" (ಕಂಠಾ. ೨೨). ಬೆಲ್ಲಾಣಿ : ತಾಪಹರಣಾಲಯದ ಬೆಲ್ಲಾಣಿಯಂ ಕದ್ದು ಕೊಂಡೊಯ್ದು (ಪುಷ್ಪ. ೨೬-೪).

[೬-೬೦. ಬೇಲನ; ಕುರಾ. ಬೇಲಣೀ=ಲಬ್ಧಿಸು]

ಬೆಲ್ಲಾಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಉರಿನ ಹಸರಂ: ತುರಗ ಪ್ರಧಾನವನ ನಿಷ್ಪಾದಿತ ಸೀಮಾಭ್ಯಂತರೋ ಬೆಲ್ಲಾಣಿ ನಾಮಾಂತರಾ: (೨೪. ೪೩. ಕೂಡ. ೬೬-೪೨; ೭೪೦). [ಬೆಲ್ಲು + ಉರ]

ಬೆಲ್ಲುತ್ಯ 'ಬೆಲ್ಲವತ್ಯ' ನೋ.

ಬೆವಕಾಳ್ 'ಬೇಕಾಳ್' ನೋ.

ಬೆವಟಕ್ಕ (ಕ್ರಿ). ೧. ಪಾತ್ರೆ ಮುಂತಾದುವಕ್ಕೆ ಬೂದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ತಿಕ್ಕು; ಹೂವೆ ಹೂವೊಗಾಗಿ ಬೆವಟಕ್ಕ ಕೈಯಾರ ಬೆಳೆದೊಡೊಪ್ಪ ವತ್ತಂತೆ ಅಳಲುವ ರತಿಯುರಸ್ತಳದ ಭಸ್ಮಾಂತಕ ಕಳಶಕುಟುಂಬಕ್ಕೊಪ್ಪಿದುವು (ಕಂಠಾ. ೬-೨೨). ೨. (ಆಲಂ) ಅನಂನಯಸು; ಮರ್ಚೆ ಹಿಡಿ : ಇವನೀಕೆಪ್ಪ ಬೆವಟಕ್ಕಬೇಕು? ಬಂದರೆ ಬರಲಿ. ಬೇಡಾದರೆ ಬದಲಿ (೬೬೦). [ಬೆವಟು + ಇಕ್ಕು]

ಬೆವಟು (ನಾ). ಪಾತ್ರೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಬೆಳಗಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬೂದಿ ಮುಂತಾದುವು : 'ಬೆವಟಕ್ಕ' ವರಾ. [?]

ಬೆವಟು 'ಬೆವರ', ವರಾ.

ಬೆವರ 'ಬೆವರ', ನೋ.

ಬೆವರಕ್ಕ (ನಾ). ತನೆಯಂದ ತೆಗೆದು, ಸುಟ್ಟ ಕಾಳು; ಕಾಚಕ್ಕ; ಬೆಳಸು: ಪುಳೋಳಿಂದ ಬೆವರಕ್ಕ ಮಾಡುವ (೬೬೦). [? + ಅಕ್ಕಿ]

ಬೆವರಟ್ಟ (ನಾ). ಕಾಲನ್ನು ಹುಚ್ಚುವ ಪಾದರಕ್ಷೆಯ ಒಳಗೆ ಹಾಕುವ, ಬೆವರನ್ನು ಹೀರುವ ಅಟ್ಟಿ: (೧). [ಬೆವರಾ (& ಬೆವರ) + ಅಟ್ಟಿ]

ಬೆವರಣಿ 'ಬೆವರಣಿ' ನೋ.

ಬೆವರಣಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆವರವಂತೆ ಮಾಡು: ಸ್ತ್ರೀದಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು: ಕಪಾಯ ಲೇಹ್ಯದಿಂದಲೂ ಧೂಮಪಾನ ಅಭ್ಯಂಗನ ಮುಂತಾದುದಿಂದಲೂ ಬೆವರಣಿವರಿದಿಂದಲೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಪ್ರಯೋಗಿ ಸುವುದು (೫೪೩. ೨೨). ೨. (ಆವಿಯು) ಶಾಖದಿಂದ ನೀರೂರು ವಂತೆ ಮಾಡು: ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರ ಹೊಡಿ ಒಡೆಯ ಮೇಲಿತ್ತಿ ಕೂಡಿ ಆ ಮಡಕೆಯ ಬಾಯಿಗೆ ಪುಟ್ಟ ಪಾವಡೆಯಂ ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ . . . ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಲ ಪುಟ್ಟ ಬೆವರಣಿ (೫೪೩. ೨೦೬). [ಬೆವರಾ (& ಬೆವರ) + ಇಸ್ಯು]

ಬೆವರಿಳಿ 'ಬೆವರಿಳಿ' ನೋ.

ಬೆವರು 'ಬೆವರ', ನೋ.

ಬೆವರು 'ಬೆವರ', ನೋ.

ಬೆವರುಗಾಳ್ (ನಾ). ಸೆತೆಯಿಂದ ಮೈಮೇಲೆ ಏಳುವ ಬೊಕ್ಕ: ಸೆಕೆ ಗುಳ್ಳಿ: ಮಗುವಿನ ಮೈಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಬೆವರುಗಾಳ್ ಆಗಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದೆ (೬೬೦). [ಬೆವರು (& ಬೆವರ) + ಗುಳ್ಳಿ (& ಗುರಾಳ್)]

ಬೆವರುಗಾಲಿ 'ಬೆವರುಗಾಲಿ' ನೋ.

ಬೆವರುಗಣಿ 'ಬೆವರುಗಣಿ' ನೋ.

ಬೆವಸಾಯ, ಬವಸ, ಬವಸು, ಬವಸೈ, ಬೇಸಾಯ, ಬೈವಸಾಯ (ನಾ). ೧. ಉತ್ತು. ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವುದು; ಆರಂಬ: ಒಕ್ಕಲುತನ; ಕೃಷಿ: ಒಬ್ಬಳೇ ಹುಡುಕಿ ಮೂವರ್ ಪುತ್ರರ್ ಎರಡಾರ ಬೆವಸಾಯ ಹತ್ತು ಕಡೆಹ (ಕಂಠಾ. ೬೩-೨೪); ಬೆವಸಾಯವ ಮಾಡಿ ಮನೆಯ ಬೀಯಕ್ಕೆ ಬತ್ತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಬೆವಸಾಯವ ಘೋರವೇಶಕಯ್ಯ (೨೫೦. ೧೬-೬೩); ಮಗಧವೇಶದಲ್ಲೊಬ್ಬ ಕೂದ್ರನು ಬೆವಸಾಯಮಂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬದುಕುತ್ತಿರಲು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬. ೬೦೩). ೨. ಪ್ರಯತ್ನ: ಪರಿಶ್ರಮ: ಪೂವಿಲ್ಲದ ಬೆವಸಾಯದಿಂ ಸೂಯಕ್ಕು ಮೂವೆಯಷ್ಟೇ ನೆತ್ತಿ ಕಟುಟಾಗಿ ಪುಳ್ಳಿಯನಡುಕವ ಬದವರ್ಗಂ . . . ಸೂಯೇಶಾಗದು (ಕಂಠಾ. ೬-೧೬೩). ಬವಸ: ೧. "ಬವಸಂ ಪೈವಸಾಯ ನಾಮದೊಳ್" (ಕಂಠಾ. ೨೨). ಬವಸು: ೧. "ಬವಸು=ವೈವ ಸಾಯಂ" (ಕಂಠಾ. ೪೦. ೨); "ಬವಸಂದು ವೈವಸಾಯಂ" (ಕಂಠಾ. ೬೬-೪೨೬); ಬವಸೊಂದು ಕಪ್ಪಮಂ ತವ್ವಿ ಬೇವರ್ಗ ಕುಡಿಯರ್ . . . ಶ್ರೀರಾಮಲೀಲಾವಿನೋದಮಂ ಪಾಡುತಿರೆಯಂ (ಕಂಠಾ. ೨೨-೨೦). "ಬವಸಿಗ" ಪರಾ. ೩. ಸದ್ವು: ಸಿದ್ಧತೆ: ಕವಿದುರ್ಗಂ ತಾತುರಂಗಂ ಬವಸ ದಳವುಳಂ ಭಾರ ಸೂಳೆ: ಷ್ಟಿಪ್ಪಾಹವದೊಳ್ಳಾಳುಕೊರಾಂ ಬೆಳೆ (೨೪. ೪೩. ೧೫೦. ೧೬೬-೨೬: ೨೫೦). ಬವಸೈ: ೧. "ಬವಸೈ (ಸು)-ವೈವಸಾಯಂ" (ಕಂಠಾ. ೨೪). ೨. ದೇವರ್ ಬವನೋರಾದಂ ಬವಸಯನೆ ಮಾಡು (ಕಂಠಾ. ೬೦೦); ದಾರುಣಸಂಸರಣವೇವೇರ್ ರಾಹಮಂ ತೀವ್ವ ಬವಸಯಂದಿವೇವನೀ ಧೀರಂ (ಕಂಠಾ. ೨-೧೬). ೪. ಉದ್ಯೋಗ; ಕೆಲಸ; ವೃತ್ತಿ: ಎನಗೆ ಮನೋಭವನೆ ದೇವಂ ಬವಸಮ ಬವಸೆ ಬಲವೆ ಕುಲರವಂ (ಕಂಠಾ. ೬-೬೬. ೪). ಕೇವಾಯ: ೧. ಪಾಲುನೆಲದೊಳ್ ಬೇಸಾಯ ನೀಚಾಶ್ರಯಂ . . . ಫಲದ ಭ್ರಾಂತಿಯಂ ತೋರ್ಪದ್ವ (ಕಂಠಾ. ೨೬); ಮಹವರಲ್ಲೊ ಕೂಡಿಯ ಬೇಸಾಯ ಸಾಗಿಸಿಕೊಡಗಿರಲು (ಕಂಠಾ. ೬೦). ಬೈವಸಾಯ: ೪. ಆತನ ಬೈವಸಾಯ ಬೈವಹಾರವೆನ್ನಿನ ಭಕ್ತಿಯ ಭಂಡ ಮೊವರ್ ನಿಜಭಕ್ತಿಯೇ ಕೋಟಾನುಕೋಟರಾಘಂ . . . ಕರಿದೇವಸಟ್ಟ ನೆಗಳ್ಳಂ ಧರೆಯೊಳ್ (ಕಂಠಾ. ೬೩-೬. ೨೪೬-೬೪: ೧೧೭೦). [< ಸಂ. ಬೈವಸಾಯ] ಬೆವಸಾಯಂಗಿಯ, ಬವಸೆಗಿಯ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡು: ಶ್ರಮಿಸು: ಬೆವಸಾಯಂಗಿಯಲ್ಲಿನುಮುಂಡೆ ಕೃಪಾಶ್ಚಾ ಮುರೂಂಕ ಪಾಂಡವರಂ ಗಲ್ಲದವಾಧ್ಯವಾಯ್ತು (ಕಂಠಾ. ೧೬-೩೦). ಬವಸೆಗಿಯ: ನಿನ್ನ ಬಡುಗಡೆಯ ಗಲಾಯ್ಸರ್ ಬವಸೆಗಿಯನ್ (ಕಂಠಾ. ೧೬-೬೦).

[ಬೆವಸಾಯ + ಕಿಯ]

ಬೆವಹಾರ, ಬೇಹರ, ಬೇಹಾರ, ಬೈವಹಾರ, ಭೈವಹಾರ, ಬೆವಹರ, ವೆವಹಾರ (ನಾ). ೧. ಉದ್ಯೋಗ; ಕೆಲಸ; ವೃತ್ತಿ: ನಾನು ಬೆವಹಾರವ ಮಾಡುವನಯ್ಯಾ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಂದು (ಕಂಠಾ. ೬೦೪); ಬಾಲರ್ ಬಾಲೆಯರ್ ಕೊಡುತು ತಿನತಿರಿ ಮುಕ್ತಿ ಆರಂಭವೊಕ್ಕೊ ಅಲ್ಲಿಯಾಗದೆ ಮುಗಿ ದೂಜಸುತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೈವಹಾರದಲ್ಲಿ ತಿಟ್ಟನೆ ತಿರಿಗಿ (ಕಂಠಾ. ೨-೩). ೨. ವ್ಯಾಪಾರ; ಹರಿದು: ಕರ್ಮವ ಕಳೆದು ನಿರ್ಮಲ ಭಕ್ತಿ ಸುಜ್ಞಾನ ಧರ್ಮವಾರವ ವೇಟಿಯ ಬೆವಹಾರ . . . ಹಿಂಡುದೈವ ಕಂಡ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಭುಜಿಟ್ಟಿಯೊಳು ಕೊಂಡು ಕೊಟ್ಟಾಡುವ ಘನ ಬೆವಹಾರ (ಕಂಠಾ. ೧೦೬-೪೬); ಆ ಪುರದೊಳೊರ್ವ ಪರನಂ ಸಮುದ್ರಾಂತರ್ದೀಪಂ ಗಳೊಳ್ ತನ್ನ ಬೆವಹಾರಕ್ಕಿದರ್ (ಕಂಠಾ. ೩೦-೬). ೩. ವ್ಯಾಪಾರದ ವಸ್ತು; ಸರಕು: ಆಟಿಯ ಧರಿಯ ಬೆವಹಾರವ ತಂದು ಮತ್ತೆ ಈಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಡನ ಕೊಡಲಾಗಿ ಕೊಂಡಕ ಸತ್ತ ಕೊಟ್ಟವ ಕಿಟ್ಟಿ (ಕಂಠಾ. ೨೬೬-೧೦೬). ೪. ನಡತೆ; ವರ್ತನೆ; ನಡವಳಿಕೆ: ಬಾಯು ನುಡಿ

ಬೆವಹಾರಿ ಬೆವನಗಲಾಯತವು ಬಳಕೆಯೆ ಬೇಕು (ಶ್ರುತೀ. ೩-೭೦).
ಬೇಹದ್ವಿ: ೧. ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಏತ್ಯಂ-ವ್ಯವಹಾರ, ಬೇಹಾರ, ಬೇಹರ (ಕುಟ. ೨೭೦ ಶ್ರುತೀ). ೨. ಎನ್ನ ಬೇಹರಕ್ಕೆ ದೋಷಯ ಹೂಯ್ಯತಿರ ಹಜಾದವು ಎನ್ನವೆಂದು ಇರದಾದುವನಿತಕ್ಕೆ ಪಜಾಯಲವಲ್ಲ ಶುಕರನುಂಡು ಬಿಟ್ಟು ಪೋದ (ಕೋಶ. ೭-೧೦). ೪. ಅವಾಪ ಹರಕೆಗಳ ಕಾಣಿಕೆಗೆ ಸಂದ? ಬೇಹರವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಲುವಾಗಿ ತಂದ? (ಗ್ರಾಂ. ೨೯-೭೦). ೫. ಸಂಬಂಧ: ಗೊಡವೆ: ಬಿಟ್ಟ ಕೆರೆ ಬನ ಬಾನು ಬಯಲೆಲ್ಲವೂದಿ:ಗೆ ನೆನಗಿವಕು ಮುಂದದ ಬೇಹರ ತೀರಿತೀಗ (ಗಣಿತ. ೨೯-೦೯). **ಬೇಹಾರ:** ೧. ಬೆಳಗೊಡುವುದೇಳು ಬೇಹಾರಕೆಂದೇನು ಕಳವಳವದೆ.ಕೆ (ಸರ್ವ. ೩೭೩); ರಾಜಾದ್ಯದೊಳ್ಳಲ್ವ ಧನಭಾಗದಿಂದರಮನೆಯ ಬೇಹಾರಮು ಮೊದಲಂತ ನೇಕಮೆತ್ತರ ಮುಂದಿಂ ನಡೆಯುಸುತ್ತೆ (ಕುಟ. ೯-೭೩ ಪ); ತನ್ನ ತಾಯಿ ಯೊಡನೆ ಗೃಹಕೃತ್ಯದ ಬೇಹಾರ ಸಾಗಿಸಲು ಬಂದಾಗ . . . ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸ ಕೊಡಗಿಡಲು (ಕುಟ. ೭೯೦). ೨. ಬಣಜಿಗರತಕ್ಕಗಲೊಳು ಬೇಹಾರಕೋ ಸುಗ ಮಧುರಗಂ ಪೇಟಾಕೊಂಡೊಂದು ಪೋರಕಂತಾರದೊಳ್ ಪೋಗುತ್ತೆ ಬೀಡ ಬಿಟ್ಟರು (ಸರ್ವ. ೨-೨೨); ಆಹಾರವುಳ್ಳಲ್ಲಿ ಬೇಹಾರ ಧನವಕ್ಕು ಆಹಾರದೊಳಗನಪುದಿವ್ವ ಸಿಟ್ಟಿಗೆ ಬೇಹಾರವಕ್ಕು (ಸರ್ವ. ೨೩೭); ಬೇಸಾಯ ಬೇಹಾರ, ನಯಿಗೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ಉಪ್ಯಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಜನರು ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರು (ರೂಪ. ೩೯). **ಬೆವಹಾರ:** ೨. ಆತನ ಬೆವಮಾಯ ಬೆವವ್ಯಾಪಿಸನ್ನೆನೆ ಭಕ್ತಿಯ ಭಂಡ ಮೊದಲ್ ನಿಜಭಕ್ತಿಯ ಕೊಟಾನು ಕೋಟಿಲಾಭಂ ಶಿವಸ್ತುಕ್ತಿಯ ಬೆಳಸು . . . ಕಲಿದೇವಸಿಟ್ಟಿ ನೆಗಲ್ಮಂ ಧರೆಯೊಳ್ (ಸಾ. ೨೩. ೨೫-೩. ೨೯೭-೧೦; ೨೨೦). ಭರತಿಸಿಟ್ಟಿಯ ಮಗ ತೀಕಿಸಿಟ್ಟಿಯರು ಬೆವಹಾರಮಾಗ್ಗದಿಂ . . . ಕ್ರಿಯಸ್ತರೊಪದಿಂ ಧಾರಾಪುರ್ವಕವಾಗಿ . . . ಕೊಂಡ ಎರೆ ಮುತ್ತರಡು (ಸಾ. ೨೩. ೨೯೭-೨೦; ೨೨೨). **ಬೆವಹಾರ:** ೧. ನಿಂಜು ಕೆಯ್ಯ ಭಯರವದೇವರ ಭವಪಾಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಯವತೆಯುಂಜು ಮಂದಿ ಸ್ತಾನಿಕರು (ಸಾ. ೨. ೩). ೨. ೧೯೭೦-೨೯೭-೩; ೨೯೭೦ ೩೪). **ಬೆವಹರ:** ೨. 'ಬೆವಹರಿಸು' ಪರಾ. **ಬೆವಹಾರ:** ೧. ನರನೊಂದು ಬೆವಹಾರಕೆರಡಾಯುವೆಯ ರಕ್ತ ಹೊರಗಣ ನುಭೋಗಕೊಂಡೊಳನೀತಿಗೊಂದು (ಕುಟ. ೩೩೯). ೨. ಉದ್ಯೋಗ ಬೆವಹಾರ ನೈವಸೇವೆಯಾಳ್ವರು ಮಧುರಾತ್ಮಗೆ ಬರ್ಪನಕೆ ನಿಧಿಗಯ್ಯಂತೆ ಮಂದಿರದೊಳು ಹಾದರವಿದ್ದಿಯಂಗೆಗಳೊಪ್ಪಿದರು (ಕೋಶ. ೦೯-೨೯).

ಬೇಹಾರವಾಡು=ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡು: ಹಿಡಿದ ಫಲ ದೃಢದಿಂದ ಬಿಡದ ಬೇಹಾರವಾಡಿ ಕೊಡುವುದೊಂದು ಲಕ್ಷ ಕೊಂಬುದೊಂದು ಲಾಭ (ಸರ್ವ. ೦೯-೨೩೩). 'ಬೇರ' ಪರಾ. [< ಸಂ. ವ್ಯವಹಾರ]

ಬೆವಹಾರಿ, ಬೇಹರಿ, ಬೇಹಾರಿ (ನಾ)- ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವನು; ವರ್ತಕ; ಹರದ: ತಮ ಪಟ್ಟಣವಾದ ಹೆಮರಗಾಲ ಬೆವಹಾರಿ ಗಂಗೆರ ಮೂಧವಸಿಟ್ಟಿಧು ಮಗ ಮಸಕಾಡೆಸಿಟ್ಟಿಗೆ . . . ಮಂಜ್ವಿ ಗ ರಿಲ ಬಡಗೆ ಸಿಟ್ಟಾಯ ಗಂಗೆನೆ ತೆಲುಮರು (ಸಾ. ೩೩(೩). ೨೦೨೩. ೩೨೯-೦೦; ೨೨೯); ಶ್ರೀ ಚಿಕಿತ್ಸಾಹರಾಯಪೊಡೆಯರ ಮನೆಯ ಬೆವಹಾರಿಗಳು (ಸಾ. ೨೩(೩). ೨೦೨೩. ೦೭೭-೩; ೨೨೯). **ಬೇಹರಿ:** ವಾಣಿಜ್ಯವರಂಗೂ ಕ್ರಿಯ ವಿಕ್ರಯ ವ್ಯವಹಾರವುಂಜಿತವದು ತರುನರತ್ನವು ಸಲ್ಲದಾ ಬೇಹರಿಯು ನೀಕ್ಷಣ ಂದಿದು ಬಿಟ್ಟುಬರುಹುಮಾಯನು ಸೆಳೆಯದಿರೆ ಹಳವೆಮಗೆ ಬಹುದು (ಕೋಶ. ೯-೨೯). **ಬೇಹಾರಿ:** ಹುಸಿಯಾದ ಬೇಹಾರಿಯು. ಇಲ್ಲ ಪಾಂ ಬೇಹಾರಿಯವು ಬೆವಹಾರವು ಹಾತಿಧರ್ವಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿ ದುಃಖಮುಬುದ್ಧಿಯಾಗಿ ಧನಮಂ ಬಂಟಿಸಿಕೊಂಡವು ಮನೆಯುಂ (ಕೋಶ. ೦೭೭-೦೦); ಉರ ಹರದರ ಹಾರುವರ ಬೇಹಾರಿಗಳ ಬಲು ಸೂಚಿಯಾದವು ಕೆರಿಕೇರಿಯಲಿ (ಕೋಶ. ೩-೯-೯); ಬಹುವಾಗಿ ರೆಟ್ಟು

ಸಕ್ಕರೆ ತುವುಗಳ ಮೊಟ್ಟಿಗಳನು ಮಾಲುನ ಬೇಹಾರಿಗಳಿಟ್ಟುಗಿಸು ತರೈದಿದರು (ಕೋಶ. ೦೦-೧೦). 'ಬೇರಿ' ಪರಾ. [<ಸಂ. ವ್ಯವಹಾರಿನ್] ಬೆವೆ 'ಬೆವುರೈ' ನೋ.

ಬೆವ್, ಬೆಸನ್, ಬೆಸನ್, ಬೆಸನು, ಬೆಸ (ನಾ). ೧. ಕೆಲಸ; ಕಾರ್ಯ: ಪಾಂಡವರ್ ಮುನ್ನಮೆ ಎನ್ನ ಕೆಯ್ಯ ವಂದರನಗಮಾ ಬೆಸಂ ತಟ್ಟಿದುದು (ಕುಟ. ೯-೨೩ ಪ); ಬೇಬ್ಬರಂ ಪುಟ್ಟಿಸುವ ಬೆಸಂ ಬಮ್ಮನದು ಸಮನ್ವವರಂ ರತ್ತಿಸುವ ಬೆಸಂ ತನ್ನದು ಗಡ ನಿಸದು (ಸಾ. ೨೩. ೨೨೦-೦೨೭-೨೭; ೨೨೨). ನಿನ್ನ ಅಂತಸ್ತತ್ತಸಾರ ಆಧಾರ! ಉಳಿದಿಲ್ಲವು ಬೆಸಕೆ ಬರದ ಸಿಂಗಾರ! (ಕುಟ. ೩೩-೯). ೨. ಶಿಲ್ಪಿಯ ಕೆಲಸ; ಶಿಲ್ಪ ಕಾರ್ಯ; ಕೆಂಡರಣೆ: ಪರಮ ಶ್ವರಭಟ್ಟರ ಲಿಖಿತಂ ಚಿನ್ಮಾತ್ಮಕ ಧರಾಣ್ಯಪ[೦] ನಿರ್ಮಿ ಇನ್ನಗೋಟಿಯ ಬೆಸಂ (ಸಾ. ೨೩. ೨೨-೩. ೨೨೨); ಮಚ್ಚರಿವ ಬಿರುದ ರೂವಾರಿ ಮದನಮುಖೇಶ ಕೇಶವದೇವ) ಮಾಡಿಸಿದ ಬೆಸ (ಸಾ. ೨. ೨೦೨೩. ೩೩-೦; ೨೨೨). ೩. ಅಪ್ಪಣೆ: ಅದೇಶ: ಶ್ರೀಮತ್ ಕೊಟ್ಟೊಡೆ ಮುತ್ತರಸರಾ ಬೆಸದ ಕಾಡುವಟ್ಟ ದಣ್ಣಿಹೆದು ಕೊವಳಾಲಿದುಳ್ ಏಳಾದೊಳ್ ಸಿರುವಲ್ಲವರಸ (ಸಾ. ೨೩. ೨೦೨೩. ೨೦-೩; ೨೦. ೨೨೨); ವಿದುರಂ . . . ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಬೆಸದೊಳ್ ವ ರಣಾವತಕ್ಕೆ ಪೋಗಿ (ಕೋಶ. ೩-೯ ಪ); ಅಗ್ನಿವಿತ್ತ ಬೆಸದಿಂ ನಡೆದನು (ಕುಟ. ೩೦೨. ೭-೦೦೨). 'ಬೆಸಂಬಡೆ' ಪರಾ. ೪. ಕೇಳುವುದು; ವಿಚಾರಿಸುವುದು: 'ಬೆಸಗೊಳ್' ಪರಾ. **ಬೆಸನ್:** ೧. ಎಸರನಿಡುವ ಅಕ್ಕಿಗುಳುವ ಬೆಸತಂ ಕೆಯ್ಯಿಟ್ಟವ ಕಂಟುಗುಳುವ ಬೆಸನಂ ಜೆಸಲ್ಲದೆ ಮತ್ತನ್ನ ಬಾಣಸಿಂಗಾರಿತ್ತರಲಿಪೋ ನಿನಗೀ ಬೆಸನಂ (ಕೋಶ. ೭-೩೭); ಈ ಬೆಸನವೊಡೆ ದೂತರ್ಗಿ ಭಟ್ಟರ್ಗಿ ಪರಿಗರ್ವದ ನಿಂ ಮಾಡಲ್ಪಕ್ಕದಲ್ಲ (ಕೋಶ. ೨೨-೩). ೩. ಬೆಸನೇನೊಡೆ ಬೇಬ್ಬನನ್ನ ಬೆಸನಂ (ಕೋಶ. ೦-೭೭); ನಿಮ್ಮನೆಮ್ಮರನ ಬೆಸನಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲಗೂ ಪೋಗಿಯೆಂ (ಕೋಶ. ೭-೦೦ ಪ); ಎಜೆಸನೆಯ ತನು ಕರಗಿ ಮನ ಕರಗಿ ನೋಡಿ ಮಾಡುವುದು ಭಕ್ತಿಸ್ಥಲ (ಕೋಶ. ೨೨೨). **ಬೆಸನ್:** ೩. ತನ್ನ ನೊಸಲು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೆಸನಿತ್ತರೆ ನಿಲಬಲ್ಲ ಗರುವರನಾರನು ಕಾಣೆ (ಸಾ. ೩೩-೦೭೭); ಕಾಳರಕ್ಕನ ನಿನ್ನ ಹಿಡಿತರೆ ಬೆಸ ಕೊಟ್ಟುಳನಿಟ್ಟಿದ ನೋಡು ಜೀಯ (ಕೋಶ. ೩೩-೨೦). **ಬೆಸನು:** ೨. ವಿಗ್ನಾಸ್ಥಿತತಂ ಮೊದಲಾಗಿತ್ತಾ ಬೆಸನುಮಂ ನಡೆಯಿಸುವ ರೂವಾರಿ ಮುಕ್ತಿಯೊಡೆ ಮುತ್ತರ್ವನ್ನೆರಡು (ಸಾ. ೨೩. ೨೨-೩. ೦೦೦-೨೨; ೨೦೨). ೩. ಅವರುಂ ಗುರುಗಳ ಬೆಸನಮನವೇಕವುತೆಗಳಂ ಕೈಕೊನ್ನಾ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಪೋಗುತ್ತಂ (ಸಾ. ೨೩. ೨೨-೩. ೨೨-೩; ೨೦೨). **ಬೆಸ:** ೨. ಈ ದೇಗುಲದ ಬೆಸಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪುಟಗಂ ರೇಷ್ಯವನೊಡೆಯನಾತಂಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತ ೧ (ಸಾ. ೨೩. ೨೨. ೨೯-೩೩; ೨೦೨). ೩. ದಂಡನಾಯ[ಕ] ಕೇಸಿ ಮಯ್ಯಂಗಳ ಬೆಸದಿಂ ಸಿದವಾದಿಸಾಯಾರದ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಮಗಂ ಜೀಯಮ ರಸರಾ ನಾಡು ಪ್ರತಿಪಾಳಸಿ (ಸಾ. ೨೩. ೨೨-೩. ೨೦-೦೨; ೨೦೨).

ಬೆಸಕುಡಿಯ ನೀರಿಣಿ=ಕೊಡದಿದ ನೀರು ತುಂಬುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡು: ಅಶಿಂದ್ರಿಯರಲ್ಲರು ಮದನನ ಮನೆಯ ಬೆಸಕುಡಿ (ಕುಟ. ೩೩) ಕೆಯ ನೀರಿಣಿವೆದಕೊಳ್ಳಗಾದರು (ಕುಟ. ೩೩. ೨೦-೭). **ಬೆಸದವ=ಕೆಲಸದ ಲಳು:** ಸೇವಕ: ಬೆಸದವಗೆ ಅರೆ ಅಳ ತೆಲುಪ್ಪಿದು (ಸಾ. ೨೩. ೨೦-೦೦೩; ೨೦೨); ಕಾಪ್ಪಕೊಟಿಸಿಂಜು ಬೆಸದವಂ . . . ಪೊಟ್ಟಿಲ್ಲ ಪರ್ವನಂ ಕಂಡು (ಪಾ. ೩೩. ೨೩-೨೨); ಬೆಸದವರ್ ಬಸವಲ್ಲದವರಂತೆಜಿ ಉಪಯ (ಕುಟ. ೩೩. ೨-೩೯). **ಬೆಸವಾಳು=ಬೆಸದವ:** ಕಿಟಾಯ ಪೊನ್ನಯ್ಯ ಬಲ್ಲಹನ ಬೆಸವಾಳು ಗಜಾಕುಸಚೋಬನ ಮೇಗೆ ದಣು ಪೋಗಲು (ಸಾ. ೨೩. ೨೨-೩. ೨೨-೩; ೨೦೨). **ಬೆಸನಂ ಕಾಣೆ=ಅಪ್ಪಣೆಗಾಗಿ ಕಾಯು:** ಅಡ್ಡೆಯನ್ನು ನೀರಿಟ್ಟನು: ಬೆಸನಂ ಪಾರ್ವವ ಮುತ್ತದೇವತೆಗಳ

(೨೦೩ ೦-೬೯) ; ಬೆಸನಂ ಪಾರ್ಥಿವ ಭೂಪತಿಪ್ರತೀಕರ್ (೩೦೩೫. ೨-೬೬).

[ದೇ.೩ ತಮಿ. ಎಯಮರ್]

ಬೆಸ್ಯ (ನಾ). ಸರಿಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲದುದು ; ವಿಷಮಸಂಖ್ಯೆ ; ಒಂದೆಡೆ ಬೆಸ ಎರಡೆಡೆ ಸರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೪. ೩೦೦-೬೯) ; ಪೂತುವ ಕುದುರೆ ಬೆಸಂ ಕೊಂಟೋಡುವ ತೇಗೊಂದೆ ಗಾಲಿ ಪೊಡವಂ ಪೆಟವಂ ಕೇಡಿಂಗಲೂ ದೊಡಕ್ಕುವು ನೋಡಿರೆ ರವಿ ಕಡೆದನಸ್ತಗಿರಿಮಸ್ತಕದೊಳ್ (ಕರ್ಣ. ೩-೦೯) ; ಋತುಮಾನ ಬೆಸವಾಗಿ ಬಿಗುವಾನ ಹಿರಿದಾಗಿ ಶಾಂತತೆಯ ತಳಿದಿರುವೆಯಾ? (೨೦೪. ೦೪೯-೯). [<ಸಂ. ವಿಷಮ. / ತಮಿ. ಎಯಮರ್ ; ತೆಲು. ಬೇಸ]

ಬೆಸಬಕ್ಕಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ (?) ; ಅಡತೆ ಕುಂವಾಡು ಬೆಸ ಬೆಸಗು ಬೆಸಬಕ್ಕಲು ತಗಡೂರ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಲುವ ಸುಂಕ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೯೯೩ ೦೬-೨೦ ; ?). [?]

ಬೆಸಂಗಿಯ್, ಬೆಸಕೆಯ್, ಬೆಸಕ್ಕಿ, ಬೆಸಗೆಯ್, ಬೆಸಗೈ (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಂಡರಿಸು ; ಕೆತ್ತು ; ಇದಮ್ಬರೆದೊ ಚೋರಯ್ಯನ ಪೆಗ್ಗಡೆ ಪೊನ್ನಯ್ಯ ಕಲ್ಲಮ್ಮನಂಗಯೊ ದಗ್ಗಾಟಾಂ (೩೦೩೫. ೩೩-೩. ೨೦-೦೨ ; ೦೬೫ ೫). ಬೆಸಕೆಯ್ : ೨. ಹೇಳಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸು ; ಸೇವಮಾಡು ; "ವರಿವಸ್ಸಾ . . . ಆರಾಧನಾ, ಉಪಚಾರಾ- ಈ ೧೦ ಬೆಸಕೆಯ್ಯರ್ದರ್ ಕೆವರ" (ಕೂಡು. ೨೦-೦೨೯) ; ಪೂಜ್ಞಕ್ಷಮದೊಳ್ ತನ್ನ ದಿದ್ಯೆಗಳಂ ತನಗೆ ಬೆಸಕೆಯ್ಯದಿರೆ (೨೦೩೫. ೨-೦೯ ೫) ; ದುರ್ಯೋಧನ ನಾಳೆ ನೆಲವಂ ಅತಂಗುಳಿದ ನಾಲ್ಕರ್ದಸಕೆಯ್ಯ ಬಾಬ್ಬಾರ್ (ಕೂಡು. ೬-೬೦ ೫) ; ಮುನಿಗೆ ಬೆಸಕೆಯ್ಯತಿಯೆಂದರಸವಲ್ಲರ್ ಕೈಮುಗಿದನು (ಕೂಡು. ೯-೨೦). ೩. ಅಂಕಿಗೆ ಬರು ; ಬೆಸಕೆಯ್ಯತ್ತ ಸಮುದ್ರಮುದ್ರಿತ ಧರಾಚಕ್ರಂ (ಕೂಡು. ೦-೦೦೦) ; ಕುಮಾರನಾಡು ತಳಕಾಡುಗೇಂದಿವು ಕಯ್ಯ ಸದ್ವರ್ತವತ್ತದಿಯಾಡೆ ಮುಂಚಿ ಕೆಂಚಿ ಬೆಸಕೆಯ್ಯದು ವಿಷ್ಣುನೃಪಂ ಕೃಪಾಸಮಂ ಪಡಿಯದೆ ಮುಂಚೆ ಕೊಂಗೆನ್ನವರಿತ್ತರಿಂಗಳನೇಂ ಪ್ರತಾ ಪಿಯೋ (೨೪. ೪. ಕೋಟು. ೦೨೨-೨೦ ; ೩೩೨). ಬೆಸಕ್ಕಿ : ೨. ಪಗಲ್ ಬೆಗಿರಿಸುವ ಸಲೆ ಬೆಸಕ್ಕಿಗುಂ ಮುನಿಗಳ್ಗೆ ನಗದ ಮರ್ಕಟನಿಕರಂ (೧೦೪. ೦-೬೩) ; ಉಳಿದ ವರ್ಗತ್ರಯಕ್ಕೆ ಬೆಸಕ್ಕಿವಳತೆಯಲಿ ಶೂದ್ರನು ಕೃತಾರ್ಥನು (ಕೂಡು. ೬-೦೬) ; ಅಹಿತರೆನೆಯುವರೆ ನಿರ್ಧಾನಪತ ನೃಪಗಯ್ಯಾಚರರು ಬೆಸಕ್ಕಿದಿಹರೆ (೩೫೩೦. ೬-೬೬). ಬೆಸಗೆಯ್ : ೧. ಬೆಸಗೆಯ್ಯನ್ ಪ್ರಯೋಳಮನ್ (೨೪. ೩೩ (೪). ಕೂಡು. ೯-೦೬ ; ಸು. ೪೭೬) ; ಚಾಮುಂಡೋಜಂ ಬೆಸಗೆಯ್ಯಂ (೨೪. V III, ೬೬೦. ೦೪೯-೬೦ ; ೧೦೩೩). ೨. ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀನಾನ್ದರಸ್ವಭುವೀರಾಜ್ಯದುಳ್ಳಿಗೆ ಬೆಸಗೆಯ್ಯಲ್ಲಿ (೨೪. V I, ಕೂಡು. ೬೯ ; 7೦೦) ; ಕರಮದಾಗ್ ತೊತ್ತಾಗಿ ಬೆಸಗೆಯ್ಯದು (ಕೂಡು. ೯-೯೦) ; ಬೆಸಗೆಯ್ಯಾ ಗೀರ್ವಾಣವೃಂದಮಂ ಮುನ್ನಿ ಕಳುಪಿ (ಕೂಡು. ೦೩-೯೬). ಬೆಸಗೈ : ೨. ತಂಗಿ ಬೆಸಗೈದಾಡರಸಲೀ ಯತಿಪತಿಯ (ಕೂಡು. ೦೯-೬೩) ; ಅಡಭವ ಶಾಶ್ವತರಸ ಮುಖ್ಯರಾಗಲೀ ಬೆಸಗೈ (ಕೂಡು. ಕೈವ ಸೇವಕರು (ಕೂಡು. ೬-೨೬-೨೦) ; ಪೃತ್ಯರ ಗಡಾಡಿಮ ಬೆಸಗೈದು ಬಿದುಕಲಿ (ಕೂಡು. ೯-೦೬-೨೪). [ಬೆಸ್ಯ + ಕೆಯ್ಯ]

ಬೆಸಂಬಡೆ, ಬೆಸವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆ-ಹೊಂದು ; ಕನ್ನಡದ ಅತ್ತದೊಳ್ ವಿಳಲ್ಪಬಿಂದುವಿಂಗೆ . . . ಬೆಸಂಬಡೆಂ, ಬೆಸವಡೆಂ (ಕೂಡು. ೦೬೬ ಕೃಷ್ಣ). ಬೆಸವಡೆ : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ. [ಬೆಸ್ಯ + ಪಡ]

ಬೆಸಂಬೆಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). = ಬೆಸಂಬಡೆ : ಬೆರ್ವುನಡಿಗಳ್ ಬೆಸವ ಬೆಸಂಬೆಟ್ಟು (೨೪. X I, ಕೃಷ್ಣ. ೬-೨ ; ೩೧೦) ; ನೆರೆದತ್ತಂ ಭಗಾಂ ನೀಕ್ಷಿಸೆ ಬೆಸಂಬೆಟ್ಟೇಣ ಚಿತ್ತೋದ್ಭವಂ ಬರೆ ಲಕ್ಷ್ಯಜಲಿದಂವಂ ಪಧಮೇಧೀಭಾಗದೊಳ್ (ಕೂಡು. ೩-೬೬). [ಬೆಸ್ಯ + ಪೆಟ್ಟು]

ಬೆಸಂಬೇಳ್ 'ಬೆಸಂಬೇಲ್ಯು' ನೋ.

ಬೆಸಂಬೇಲ್, ಬೆಸಂಬೇಳ್, ಬೆಸವೇಳ್, ಬೆಸವೇಳು, ಬೆಸವೇಲ್ಯು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಪ್ಪಣೆ, ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡು ; ಕಡಲೊಳ್ ನೀರ್ವರ್ವದ ಭಾಸಿಗಳಿವು ನೆರವಕ್ಕೊಂದು ತತ್ತಂ ಬೆಸಂಬೇಲ್ಯೊಡೆ ನಾನಾವರ್ವಾಭಾ ವರಿ ನೆರೆದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೧-೦೩). ಬೆಸಂಬೇಳ್ : ೧. ಸಂದಾದ್ರೀಸ ಪೊಗಗ್ಗೆ ಬೆಗಿನಂತೆ ಬೆಸಂಬೇಲ್ಯು (೨೪. VII, ಕೂಡು. ೩-೦೩ ; ೩೩೩). ಬೆಸವೇಳ್ : ೧. ನೊಸಲಿ ಧುಸುವುದು ಯುವರಾಜಪಟ್ಟವನೆಂದು ಬೆಸವೇಳ್ಳು (ಕೂಡು. ೯-೩-೨೬) ; ಇದು ಚಿತ್ರಮಾದುದು ಬೆಸವೇಳ್ಳು ದನ ರಾಗಿ (ಕೂಡು. ೬೦-೨೯). ಬೆಸವೇಳು : ೧. ಸಂತಸದ ಚಾರರಂ ಕರೆಸಿ ಬೆಸವೇಳಲತತ್ವಮಸ್ತುಗಳ ವಿಸ್ತಾರದಿಂ ನಗರವನಂತವಿಭವದೆ ಸಿಂಗದ ದಲೊಪ್ಪವಿಟ್ಟರು (ಕೂಡು. ೬-೩೦). ಬೆಸವೇಲ್ಯು : ೧. ಕುಬೇರಪ್ರಭುನಂ ನೀನೆ ಕೊಲ್ಲೆಂದು ಪೃಥುವಿಂಗೆ ಬೆಸವೇಲ್ಯು (ಕೂಡು. ೬೦) ; ಅರಸರ್ ಬೆಸವೇಲ್ಯು ಬೇಗು ಕ್ಷುರಭಾಂಡಮನೀಯೆಂದು ಬೇಡಿದೊಡೆ (ಕೂಡು. ೬೦-೦೬) ; ಬೆಸವೇಲ್ಯು ಭುವನೈಕಮಜ್ಜನದಯಾದಿತ್ಯಂಗೆ (ಕೂಡು. X X, ೪೯-೦೬ ; ೩೦೭). ೨. (ಯುದ್ಧದ) ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಯೋಜಿಸಂ- ನೇಮಿಸಂ ; ಇರುವೊಳ್ ಬಲಂ ನಿಶಾಚರ ಬಲಕುಟು ಮನಾದೆ ಘೋಷಪನಂ ಬೆಸವೇಲ್ಯುದು (ಕೂಡು. ೦೨-೬). [ಬೆಸ್ಯ + ವೇಲ್] ಬೆಸಕ (ನಾ). ಕೆಲಸದ ಆಳು ; ಸೇವಕ ; ಈ ಗಡಿಗೆ ಆರಾಧರೂ ಆಳು ವವರು ರೂಪಕರಾಜವೊಡೆಯರ ಬೆಸಕಿಗೆ ತಂವು ಹಂದಿರೆ ಕೊಟ್ಟವರು (ಕೂಡು. ೦೯೨೨, ೬೬-೨೬ ; ೩೩೩). [ಬೆಸ್ಯ + -ಕ] ಬೆಸಕಲ್ (ನಾ). ಅಗ್ನಿಕ್ಕಿ (?). " ಪಾವತಿ (ಕ) ಯೆನಲ್ ಬೆಸಕಲಕ್ಕು [ಕೂಡು. ಬೆಸಕೆಯ್ಯ, ಬೆಸಕೆಯ್ಯಕ್ಕು] " (ಕೂಡು. ೬೦-೨೦).

[p ಇದು 'ಬೆಸಕ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿಣಿತವಿರುವುದು]

ಬೆಸಕೆಯ್ 'ಬೆಸಂಗಿಯ್' ನೋ.

ಬೆಸಕೆಯ್ಯ 'ಬೆಸಗೆಯ್ಯ' ನೋ.

ಬೆಸಕೇಳ್ (ಕ್ರಿ). ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೇಳು ; ಅಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸು ; ಇತ್ತ ವಿಶ್ರಾಂತತುಂಗಂ ಧರ್ಮವೃತ್ತಂಗೆ ವಾಯುಸುತಂಗೆ ಪೊಡ ಮುಟ್ಟು ಬೆಸಕೇಳ್ಳು (ಕೂಡು. ಕೆಯ್ಯ) ; ನಂದಾಗಳ್ ಪಾಂಚಾಲರಾಜತನೂಡ ಯಂತಂವಳ್ (ಕೂಡು. ೬-೬೬ ೫) ; ಇಂದಚಿತಂ ತಪೋವನಕೆ ಪೊಡನ ಧೀಶನೆ ಪೊಗೆ ಮಾಣಲಾಗಂದೊಡವೊಗಲಿರ್ದವುದಾಂ ಬೆಸಕೇಳ್ಳೆಂ (ಕೂಡು. ೬-೦೦೦). [ಬೆಸ್ಯ + ಕೇಳ್]

ಬೆಸಕ್ಕಿ 'ಬೆಸಂಗಿಯ್' ನೋ.

ಬೆಸಕ್ಕಿಸು 'ಬೆಸಗೆಯ್ಯ' ನೋ.

ಬೆಸಕೋಲು 'ಬೆಸಕೋಲ್' ನೋ.

ಬೆಸಗಲಿ (ನಾ). ಆದೇಶವನ್ನು ಕೊಡಲೆ ಪಾಲಿಸುವವನು ; ಅಪ್ಪಣೆ ಯಂತೆ ನಡೆಯುವವನು ; ಆದ್ದನ ಬೆಸನಂ ಪರಕೆ ಕೇಳಿದ ಬೆಸಗಲಿ ಗಳುಮಂ . . . ನೋಡಿ (ಕೂಡು. ೯-೬೯ ೫) ; ದಾದಿಕಾಜವೆವಮರ ರದೊಂ ಬೆಸಗಲಿಗಳ್ ಬರ್ಪರೊ ಮಾನಸವೇಗರ್ ಪವನವೇಗರಂಳುಂ ಪಗಲುಂ (ಕೂಡು. ೩-೬೬). [ಬೆಸ್ಯ + ಕಲಿ]

ಬೆಸಗುಡು 'ಬೆಗೊಡು' ನೋ.

ಬೆಸಗೆ 'ಬೆಸಗೈ' ನೋ.

ಬೆಸಗೆಯ್ 'ಬೆಸಂಗಿಯ್' ನೋ.

ಬೆಸಗೆಯ್ಯ, ಬೆಸಕೆಯ್ಯ, ಬೆಸಕ್ಕಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಂಡರಿಸು ವಂತೆ ಮಾಡು ; ಕೆತ್ತಿಸು ; ನಿಮ್ಮಿಚ್ಚರ ವಿಮಂ (ಮೈ)ಯ್ಯ ಬೆಸಗೆ ಯ್ಯದೊ ಮೂಢವಯ್ಯನ ಲಿಖಿತಂ (ಕೂಡು. X II, ೨೦೯-೨೨ ; ೩೬೬). ಬೆಸಕೆಯ್ಯ : ೨. ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಅಂಕಿಗೆ

ಪರಮ: ಬೆಸಗೊಂಡಿತ್ತು, ಮಂಡಕರಂ ಬೆಸಗೊಳ್ಳು ಕುಟುಂಬರಂ ನಿರಾಶಿಸಿ (ಕುಟು. ೧-೪೦); ಬೆಸಗೊಳ್ಳು ಮಂಡ [೪] ಮಂ ಬೆಸಗೊಳ್ಳು ದನಂದಿದರ್ ರಿವುಳುಪರನಂಜು (೪೦೦. ೧-೨-೦೦೪; ೧೦೩೦). ಬೆಸಗೊಳ್ಳು.

ಬೆಸಗೊಳ್ಳು, ಬೆಸಗೊಳ್ಳು = ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳು; ನಿಮಗೆ ಬೆಸಗೊಳ್ಳುವೆವುಂ ಕ್ರಮದಿಂ ಬೆಸಗೊಳ್ಳುಕೊಂಡು ನೆಲನಂ ಪೂರ್ವಮಾದಿದಾಳ್ಳುದು (ಕುಟು. ೦೦-೦೬); ಅದರದಂ ಬೆಸಗೊಳ್ಳುಕೊಳ್ಳುನೊವೊದರೊಳ್ ದೇವಸಂಕುಲಮಂ (ಕುಟು. ೧-೦೬೩); ಕುಂಟಿಸೊನುಗಳ ಬೆಸಗೊಳ್ಳು(ಕುಟು. ಗೈ)ಸಿಕೊಂಬುದು ಸೇರದೆ ನಿನೆಗೆ ಕುಟು. ೦೦-೦೬). [ಬೆಸ + ಕೊಳ್ಳು]

ಬೆಸಗೈ 'ಬೆಸಗಯ್' ನೋ.

ಬೆಸಗೊಡು, ಬೆಸಗುಡುಂ (ಕ್ರಿ). ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡು; ಅಪ್ಪಾ ಪಿಸು; ನಿಜವರಿದಾರಕೆ ಬೆಸಗೊ(ಕುಟು. ಗು)ದು ಮಗನೇ (ಕುಟು. ೦೨-೦೦೪೫); ಜ್ಜಿಗರೈತ್ತರ್ಗೆ ಬೆಸಗೊಟ್ಟು ಹಿಡಿತರಲಟ್ಟಿದ ಪಳಕುವರನು (ಕುಟು. ೦೨-೦೬). ಬೆಸಗುಡು: ಬೆಸಗುಡು ದೈತ್ಯಾದಿಶ್ವರ ನೀ ನಿರೂಪಿಸಲಾನು ಮಿತಿಯ ಮೂಟುವನೆ (ಕುಟು. ೨೩-೦೦). [ಬೆಸ + ಕೊಡು]

ಬೆಸಗೊಳ್ಳು, ಬೆಸಗೊಳು, ಬೆಸಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಕೇಳು; ವಿಚಾರಿಸು; ಪ್ರಶ್ನಿಸು; "ಪ್ರಶ್ನ, ಅನುಮೋಗ, ಪ್ರಶ್ನಾ-ಈ ಮೂಟು ಬೆಸಗೊಂಬುದು ಪೆಸರು" (ಕುಟು. ೧೩); ಪ್ರಿಯಾಕುಲವಾರ್ತೆಯಂ ಬೆಸಗೊಂಡು ಸ್ಥಿರವಿದರ್ ಪ್ರಭು ನಡಿಯ (ಕುಟು. ೨-೬); ವಿರಾಟಂ ನಿನ್ನ ಬೆಸಗೊಮೇನಂದು ಬೆಸಗೊಳ್ಳು (ಕುಟು. ೦೩-೦೬); ವಜ್ರವರರು . . . ಕೌಶಲವಾನಿಯ ಬೆಸಗೊಂಡರು ಮೋಸುರಮಾರ್ಗಸಂಗತಿಯ (ಕುಟು. ೦೬-೦೯). ಬೆಸಗೊಳು: ಹಸೆಯ ಮೇಲಣ ದೂತ ಬೆಸಗೊಳುಟ್ಟಿದರೆ ಶಕ್ತಿದರ ಕತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದರಮ್ಮವರು (ಕುಟು. ೦೩-೦೬-೦೯); ದಯೋಧನನು ತೆಗೆದಟ್ಟಿದನು ಬೆಸಗೊಳುತವನ ಸಂಗತಿಯ (ಕುಟು. ೦೯-೧೦); ವಿನಯ ಕೇಳುತಲಿರುವುದೇನಂದು ಬೆಸಗೊಳು (ಕುಟು. ೦೬-೦೯). ಬೆಸಗೊಳ್ಳು: ಅಡುತ್ತ ಹಾಡುತ್ತ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಡುತುದು ರಿಂಗೈ ಅದು ಬೇಡದು ಬೆಸಗೊಳ್ಳುದು (ಕುಟು. ೦೯); ಭೀಮ ಪಾಠರ್ ಬಲುವ ಬೆಸಗೊಳ್ಳು ತಂದೆಯಪ್ರವಾದ್ಯಕ್ಕಿಗಳ (ಕುಟು. ೦೬-೦೯); ವಸುಮೇನು . . . ಗೃಹಮಾಹತ್ಯರನ್ನು ಬೆಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಾಗ (ಕುಟು. ೦೯). [ಬೆಸ + ಕೊಳ್ಳು]

ಬೆಸಗೊಳ್ಳು 'ಬೆಸಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೆಸಗೊಳ್ಳು 'ಬೆಸಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೆಸಗಿ (ನಾ). (?): ಅಪ್ಪ ಬೆಸಗಿ ಮೋಪರ ಸರ್ವಗತಿ ಮಂವ ಅಪ್ಪ ಕಂಪನ ಹಗಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿವಡಿ ವಿಷಮಗಳಿಂಬ ಬೆಸಗಿ ಸುತ್ತಿ ಕುಟು. (ಕುಟು. ೨-೦೬೪). [?]

ಬೆಸದ 'ಬೆಸ' ನೋ.

ಬೆಸದಪ್ಪ (ಕ್ರಿ). ಅಪ್ಪೆಯನ್ನು ವಿವರ: ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸು; ಬೆಸದಂದು ಪೂಣ್ಣ ದೇವರ ಬೆಸದ ಸಂಯಮಾರವಿಷ ರಾಜಕುಮಾರರ್ ಬೆಸದ್ದು ದರನಗಿತೊಂದು ಸ್ವೀಕೃತವಾದುದು ಎಂದಂಕಿ ಬಂದಂ ಪುನಶ್ಚಿ (ಕುಟು. ೦೦-೦೩). [ಬೆಸ + ತಪ್ಪು]

ಬೆಸನ್ 'ಬೆಸ' ನೋ.

ಬೆಸನ್ 'ಬೆಸ' ನೋ.

ಬೆಸನ್, ಬೆಸನ್, ಬೆಸನ್ (ನಾ). ೦. ಅಳಲು; ದಂ.ವಿ; ವ್ಯಥೆ; "ಬೆಸನುನೆ ವ್ಯಸನ" (ಕುಟು. ೦೩); ಬೆಸನಿಲ್ಲ ಬೆಸ ಕುಂಬವಾಗ ತನ್ನ ಕೊಡತನದ ಮೇಲೆ ಅದಂಗೆ ಜುಗಂಪ್ಪು ಹುಟ್ಟಿತು (ಕುಟು. ೨). ೨. ಅಸಕ್ತಿ; ತತ್ಪರತೆ: ಪುನರವಸತನದ ಬೆಸನೋಳ್ ಕೊಡುರ್

ಸುರಿದೇನವೊಡೆ ಎನ್ನ ಕೆಳಮನೋಳಗನಜುವವಂ (ಕುಟು. ೦೩-೦೬); ಬೆಸನಂ ವಹಿತದಲ್ಲೆಯೆ ಬೆಸನಂ ದ್ವಿವದೇವಪೂಜೆಯಲ್ಲೆಯೆ ಜಗಜ್ಜಾ ಬೆಸನಂ ನೋಂಟುಗಳಲ್ಲೆಯೆ ಬೆಸನಂಗಳ್ ಶಾಂತಿದೇವಿಯೋಳ್ ಬೆಸಪೋವೇ (ಕುಟು. ೧, ೦೩೩. ೦೦೬-೦೩; ೧೨೩). ೩. (ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಉಂಟಾಗುವ) ಅಭ್ಯಾಸ; ಚಟ; ಗೀಳು; ಬೆಸನಂಗಳ್ ತನುವಿಟ್ಟಿಗೊಯ್ದು (ಕುಟು. ೨೬೪); ಬೆಸಿಯಂ ಬೆಸನಮೋದಾರೇಳಿ ಪರ್ ರೋದೋಳ್ (ಕುಟು. ೨-೦೬). ಬೆಸನ್: ೦. ಆ ರಚನೆಯೇನೋ ಬೆಸನಂ ತನಗಿನಿತು ಬೆಸನಮೇನಂ (ಕುಟು. ೦-೦೨); ಬೆಸನಮಾನಂಟು ಮಾದರು ಮಗ್ಗುಲೋಪ್ಪ ವೋತನಿಗು (ಕುಟು. ೦೦-೦೯). ೨. ಬೆಸಗೊ ಬೆಸಸಕ್ತಂ ಸಮಯಪ್ಪ ಕುಟುಂಬೇವೆಯಂ ಬೆಸಗೊಟಿಯಂ ಮುದ್ದುಮಾಡ ಬೇಂಬಿಯಂ ಬೇಂಬಿಯನ್ನಂ (ಕುಟು. ೨ ೩ ೪); ಬೆಸನಮಂ ಸದ್ವ್ಯವ್ಯವೋ ತಾಳಿದಂ (ಕುಟು. ೨೨ ೦೩; ೧೦೩). ೩. ಬೆಸನಂ ಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಂ ಬೆಸವಪ್ಪ ಪೂಲಮೇವವಪ್ಪ ಜೈನಗಮೋಳ್ ಬೆಸದಾಗಿ ಮರ್ತ್ಯನೇ ಸಾಧಿಸೇ ನಿವಾರಣವದಿಯಂ ಕ್ರಮದಿಂದಂ (ಕುಟು. ೧-೦೬); ತನ್ನ ಗುರುಗಳ ದೊವನೆ ಕರಂದಿದುದು ಡೇವನವ ಕಂಡಿರುವ ಬೆಸನ ಬೆಸನಮಾಗಿ (ಕುಟು. ೨-೦೩ ೬). ೪. ಇಂದ್ರಿಯಮೇಶ್ವ: ಇಂದ್ರಿಯಮಾಪಲ್ಯ; ಬೆಸದೊಡಂಬಿಂಬಿಗಲಿ ಮಗ್ಗೊಡಂ . . . ವೇಗದವಳ್ಳಿ ಮತ್ತಮಾಟುಪ್ಪದ (ಕುಟು. ೧-೦೨); ಬೆಸದ ವಸದಿಂದಂ ಪುಟ್ಟಿದಂ ಬೆಸನ (ಕುಟು. ೧-೦೨); ಪುನಂದಿರವ್ವ ದಿವದೋಳತಂ ಪುಟ್ಟಿದ ಪರಿಜುಂ ಪಾಯಮಂ ಸುಸಿಲಂ ಬೆಸನಮಂ ಬಿಡುಬಿಡು ಯೋದುವೆಯಂ (ಕುಟು. ೨-೦೬). ಬೆಸನ್: ೦. ಹೆಚ್ಚು ಬೆಸನ ತೃಪ್ತಿಯಾಲಸ್ಯ ಮೋಡವೆಂಬೆಸವಪ್ಪಳುದು ಕರದೇಪ (ಕುಟು. ೦-೦೩); ಬೆಸದಿಂದ ಕಂದಿ ತಾರ್ತ್ಯವನಾಂತು ಸಂತತಂ ಸುಖಲೀತಮಂ ತಿಳಿದು . . . ಬೆಸವಂ ಧೂರಲು ರಸಯೊಳಿಹಡುಬ್ಬು ನೇತ್ರ (ಕುಟು. ೨-೦೨); ಬೆಸವಮುಸುಂಸಾರವರಿ ವಿನೋದವ ಕಾಣ್ ರಸಿಕೆಯ ಯೋಗವು (ಕುಟು. ೨೦೦). [< ಸಂ. ವ್ಯಸನ]

ಬೆಸನಂಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆ; ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದು; ಬೆಸನಂ ತನ್ನಾಶ್ರಮಮಂ ಮಿಕ್ಕುಬಾದ ಉಪಗೊಟ್ಟು ಬೆಸನಂಗೊಂಡು ತಾನುಂ ಸುತನೆಯಂ ವಾಯುಸಂತನ ಪೆಲನೇಟ್ (ಕುಟು. ೨೦-೦೨).

[ಬೆಸನ್ (<ಬೆಸ) + ಕೊಳ್ಳು]

ಬೆಸನಭಾಷೆ (ನಾ). ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಸನವನ್ನೊಳಿಂಬುದಾದುವ ಮೂತು: ಸುನಿ ಖನಿದಗೈದಿ ಅಸಂಪೂರ್ಣಗನೆಗೆ ಬೆಸನಭಾಷೆಯಂತಿ ಕರತಂದು ನೀನು ಮೋಟುಬಹುವ (ಕುಟು. ೧-೦೦). [ಬೆಸನ್ + ಭಾಷೆ]

ಬೆಸನ, ಬಸನಿ (ನಾ). (ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು) ಗೀಳಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಚಟಪುಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಪುನವರಂ ಕೊಲ್ಲುವವಂ ಬೆಸನಂಗಳ ಕಳ್ಳರಪ್ಪರಂ ಕಂಡೊತೆ ಸಂಸಮರ್ ಪುರುಷಂ (ಕುಟು. ೧-೦೦); ಬೆ(ಕುಟು. ಬೆಸನಂಗಳ ಗೊಟ್ಟು ತನಗಾಗಿ ಸಂತಸಮೋಪಮಾತ್ರ ಮರ ಗೊಟ್ಟು ಕರಂ ಕನಜುಬಾದದೇವನೇನಂ ಸೊಗಯಿಸುಗುಬು ಬೋರಂಗಿ ಚಂದ್ರಿಕಾವಿಗ್ಗಲಂ (ಕುಟು. ೨-೦೩). ಬಸನಿ: ಬಸನಿಯ ಗೆಟ್ಟುಬಸನ ನೆಗಟ್ಟಿಗೆ ಕೇಳಿಗೆ ನಾಡೆ ಗೊಡು ಬೆಸಗೊಳ್ಳು (ಕುಟು. ೦೨-೦೩); ಬಸನಿಗೊಳ್ಳು ಬಸನಿ (ಕುಟು. ೨-೦೩); ಬೆಸನಾರ್ತಮಂವೋಳಿಗಲ್ ಬಸನಿಗಲ್ ಅಡುಂಬೆಯಂ (ಕುಟು. ೨-೦೩). [< ಸಂ. ವ್ಯಸನ]

ಬೆಸನಿಗ, ಬಸನಿಗ (ನಾ). ಮತ್ತೊಬ್ಬವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು; ವ್ಯಸನಿ: ಅಡಗಿನ ಕಡುಬೆಸನಿಗನೊಡಲಡಗ . . . ವದದೊಳು ಗಡೆ ಗಿವರಂ (ಕುಟು. ೨೦-೦೨); ನೀಂ ಜೂದಿನ ಬೆಸನಿಗನಾಂತು ಶಿವಪೂಜಾಬೆಸನಿ (ಕುಟು. ೨-೦೩). ಬಸನಿಗ: ಅಡಗಿನ ಬಸನಿಗೈ ಶಿವ ಒಡಿಯಂವದವನವರ

ಬಾಬೊಳ್ ಗಿಡಿವರ್ (ಅಂಕ. ೨-೩) : ಮಧು ಮದ್ಯದ ಬಸನಿಗೆ ಕೂಡಿ ಮಧು ಮದ್ಯಮನೇನು ಸಪ್ತಧಾತುಪ್ರವಮಂ ವಿಧಿಯು ತಂದೆಜಿವರ್ (ಕುಸುಮ. ೧೦-೨೩) : ಅಸುಕೆಯ ಕೆಂದಳರುಯ್ಯಲನೊವಗಪೂರ್ವ ಯವ್ವನೋನ್ನತ್ತ ಬಸನಿಗನೋಲ್ವಿಸುವ ಬೇವಸೆಯೆಂಬವನ ಮನವನೇನು ವಂತೇಜಿ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೩-೬೯ ೮). [ಬೆಸನ್ + - ಇಗ]

ಬೆಸನಿಪು (ಕ್ರಿ). ದುಃಖವೆಡು : ಗಲ್ಲ ಹಿಡಿಯುವ ಕೆಲರು ಗಲ್ಲ ಹಿಂಡುವ ಕೆಲರು ಬೆಸನಿಪುವ ಕೆಲರು ಬೆದರಿಪುವ ಕೆಲರು (ಕಥೆ. ೯-೨).

[ಬೆಸನ್ + - ಇನ್]

ಬೆಸನೀ (ಕ್ರಿ). ಆಸ್ತಮಾಡು : ಅದೇಶಿಸು : ಅಮಾತ್ಯರನಿಬರಂ ಬೆಸನಿಪು ಬಸವನನುನಯದೊಳೊಡಗೊಂಡು ಬರಲಿಂಚ್ಚಿಲು (ಅಂಕ. ೨-೩); ಪೋಗಿಂದ್ರಕೀಲಕ್ಕೆ ಪಂಪದರ್ಪದ್ವತ್ತವಮಾಪ್ತವೆಂದು ಬೆಸನಿಪುಂ ವಾಸಂ (ಕುಸು. ೨-೧೦೬); ಶ್ರೀರಘುಪನ್ನನನ್ನದಿಯೊಳ್ ಬಿಸುಟ್ಟುದೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣಂಗೆ ಬೆಸನಿಪು ಕಳವದನ್ನೆ ! (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೦-೨೬).

[ಬೆಸನ್ (< ಬೆಸ್) + ಈ]

ಬೆಸನು 'ಬೆಸ್' ನೋ.

ಬೆಸವಗ 'ಬೆಸವಗ' ನೋ.

ಬೆಸಮುಟ್ಟು (ನಾ). ಕಾರ್ಯದ ಸಾಧನ. ಉಪಕರಣ : ಕನ್ನಡಿಯಂ ಕಂಪಿತ್ತದೆ ಮುನ್ನಾಕಾಶಕ್ಕೆ ನೆಲೆ ಬೆಸಮುಟ್ಟಿಗಂ ತನ್ನಯ ಕಟ್ಟಿದ ಸಂಕಿಗಿ ಮನ್ನಣೆಯಂ ತೋಪು ಬಲುಕಿ ನೋರ್ಪಮರ್ಪಡರ್ (ಕುಸು. ೧೨-೯).

[ಬೆಸ್ + ಮುಟ್ಟು]

ಬೆಸಲ್, ಬೆಸಲು, ಬೆಸಲ್, (ನಾ). ೧. ಹಡೆಯುವಿಕೆ : ಹೆರಿಗೆ : ಪ್ರಸೂತಿ : 'ಬೆಸಲಕಲ್', 'ಬೆಸಲ್' ಪರಾ. ಬೆಸಲು : ೨. ಹುಟ್ಟು : ಜನನ : ನಿಯ ಬೆಸಲಿಗೆ ಸುಸಲ್ ಮಿಸುಕುವಂತೆ (ಗೀತೆ. ೩೬-೯).

ಬೆಸಲ್ : ೨. 'ಬೆಸಲೆಗೊಳ್' ಪರಾ.

ಬೆಸಲಾಗು, ಬೆಸಲಾಗು=೧. ಹೆರು : ಪ್ರಸವಿಸು : ಹೆತ್ತ ತಾಯಿ ಮಗನ ಮಂಗಿ ಶಿರು ತಾಯಿ ಬೆಸಲಾಗಿ (ಕುಸು. ೨-೦೬) : ಮಸುಧೆಗುಲು ನೊಟ್ಟು ಕಂದನ ಬೆಸಲಹೆನು (ಕೀರ್ತ. ೯-೨೩). ೨. ಈಯು : ಕರೆಯಾಲು : ಬೆಸಲಾದಾವುಗಳಂ ಮುರಿಯಿಂ ಮುಸುಕುವ ಬಲ್ವಿರಿಂ . . . ದಾರುಣತರಮಪ್ಪಪರ್ಗಂ ಮಾಡಿದಳು (ಕುಸು. ೧೦-೧೦); ಪಶುವಂದು ಬೆಸಲಾಗಿ ನೋಡಿ ಕಣುದಂ ಬಾಯ್ಕಟ್ಟು (ಶ್ಲೋ. ೯-೬೦); ತುರಂಗದ ಮೊತ್ತಗಳು ತಮತಮಗೆ ಮೋಹಾಸುತ್ತು ಬರುಡಿಲಂತೆ ಗರ್ಜಿಸಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಬೆಸನಾದಂತೆ ಬರುಕಿರೆ (ಕೀರ್ತ. ೩೦). ೩. ಬೆಳೆ : ಫಲವೆಡು : ನೆಲನಿಲ್ಲಂ ಬೆಸಲಾಗೆ ಧಾನ್ಯತೆಯಂ . . . ಬಲುಭಾಗ್ಯಂ ದೊರೆಗಪ್ಪದೈ (ಕೀರ್ತ. ೩೬). ೪. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗು : ಉಂಟಾಗು : ಬಾಪತ್ತರನಿದೋಗಂ ಬೇಟೊಂದು ಮಾಹೇಶ್ವರ ತೇತ[ಶ್ರ]ಲಕೆ ಬೆಸಲಾದಂತಿರೆ (ಕೀರ್ತ. ೯-೧೩).

[ಬೆ. ೩ ತುಳು. ಬೆಜಲು, ಬೆಜಲು : ಗಡಬ. ವರ್ಗ]

ಬೆಸಲಕಲ್ (ನಾ). ಹೆರಿಗೆಯ ನೋವು; ಪ್ರಸೂತಿಯ ಬೇನೆ : ತಾಯಿ ಮೊಗ ನೋಡೆ ಮಗು ಬೆಸಲಕಲನೋತು ಸ್ಮರಿಸುವಂತೆ (ಗೋಪಾ. ೧೨-೨೯); ನನ್ನ ನೋಂದಾರ ಬೆಸಲಕಲ ತೊರೆ ? (ಗೀತೆ. ೨೯-೬೬).

[ಬೆಸಲ್ + ಅಲಕ್ (< ಅಲಕ್)]

ಬೆಸಲು 'ಬೆಸಲ್' ನೋ.

ಬೆಸಲ್ 'ಬೆಸಲ್' ನೋ.

ಬೆಸಲ್ (ನಾ). (ಮಗುವನ್ನು) ಹೆತ್ತವಳು; ಬಾಣಂತಿ : ಆ ಇರುಳೊಳರು ಬೆಸಲೆಯಾಗಿ ಮಗನಂ ಪೆತ್ತೊಳ್ (ಕೀರ್ತ. ೧೧೨-೩); ದಿಂಡಿಧಿಗೆ ಸರ್ಪಂ ಪುಟ್ಟ ವವಮಾಸಂ ತಿಡಿ ಬೆಸಲೆಯಾಗಿ ಪೊನ್ನಾಸಂ ಪಡೆದು

(ಕೀರ್ತ. ೨-೩೦ ೩) : ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಡಿಯೆ ಬೆಸಲೆಯಂಬಪೊತ್ತಿಯೊಂ ಮರಿಸಿದ ಸ್ಮರ್ಮಮಂ ನೋಡುತ್ತ (ಪಾಠ್ಯ. ೨೯-೨೩).

[ಬೆಸಲ್ + - ಎ]

ಬೆಸಲೆಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಹುಟ್ಟು : ಜನಿಸು : ಶ್ರೀಗೃಹಮಲ್ಲಿಕಾರ್ ಬೆಸಲೆ ಗೊಂಡರ್ ಗಂಡನುಂ ಗಂಡುದೊಟ್ಟಿನಿಕುಂ (ಕೀರ್ತ. ೨೦-೨೦).

[ಬೆಸಲ್ (< ಬೆಸಲ್) + ಕೊಳ್]

ಬೆಸವಗ, ಬೆಸವಗ (ನಾ). ಒಡೆಯನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವ ವನು; ಸೇವಿಸುವವನು : ಆ ಗೊಯ್ಯುಸಟ್ಟಿಯ ಬೆಸವಗ ಅಕ್ಕಸಾಲೆ ಚಟ್ಟೋಜನ ತಮ್ಮಂ . . . ಕೆಜಿಯಂ ಕಟ್ಟಿದಂ (ಅಂ. VII. ೩೦೩. ೯೨-೯೯; ೧೧೭ ೯); ಅತನ ಬೆಸವಗ ತಾಳಗುಬೈಯ ನಾಯ್ಕನ ಮಗ ಚಳವೊಡೆಯ ತಳ್ಳಿಟ್ಟಿದಂ (ಅಂ. VIII. ೩೦೩. ೨೦೬-೯; ೧೨೩). ಬೆಸವಗ : ಶ್ರೀ ಚಾಂದ ಬೆಸವಗಂ ಕಪ್ಪುಪುಟ್ಟಂ (ಅಂ. VII. ೨೯೦. ೨೦೬-೯; ೧೦೬).

ಬೆಸವಕ್ಕಲ್, ಬೆಸವಕ್ಕಲು (ಬರುವ) : ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಸವಕ್ಕಲು ರೆಂದೊಡೆ (ಅಂ. III (೩). ೩೦೩. ೨೦೯-೯; ೨೧೩); ಬಿುವ ಸೋರ್ಪಡಾನೆ ಗಳ ಪಾಜಿಪದನದೊರ್ವ ಲಾರಾಜಲದಿಂದ ಬೆಸವಕ್ಕಲೊಗುವ ಮೈದೆಮಂದಿಂ ಬೀದಿ ಕೆಸರ್ಪಡೆಹುದನವರತ (ಕೀರ್ತ. ೯-೧೦೬).

[ಬೆಸ್ + ವಗ]

ಬೆಸವೆಡೆ 'ಬೆಸುವೆಡೆ' ನೋ.

ಬೆಸವರಿಗಯ್ (ಕ್ರಿ). (ಆಲಂ) ಆಲಿಂಗಿಸಲು ಮುಂದುವರಿ (?) : ಬೆಸವರಿಗಯ್ ಬೆಸ[ವ]ಸುವಿತ್ತಾದನುತ್ತ ಮೇಗುದೋರ್ ಕಂಟುವ ಕನ್ನ ಕಡೆಯುವವೇಳದನಂ ತೀವರ್ ಮನಂಗೊರ್ ಬಸಯಸ ರಿಂಪುಕೆಯ್ಲೊಳವೊಯ್ಲೊಡಂಬಡಿಸರ್ ಪ್ರಮೋದಮಂ ಪೂಯಸ ಲಾಪಿಸರ್ ನೆರದೊಟ್ಟಿದ ಚಿತ್ತಮುದಾತ್ತಚಿತ್ತಯಾ (ಕೀರ್ತ. ೯-೧೦೬).

[< ಬೆಸ್ + ವರಿ + ಕಿಯ]

ಬೆಸವೆಣ್, ಬೆಸವೆಣ್ಣ (ನಾ). ಉಳಿಗದವಳು : ದಾಸಿ : ಸಿಂಗರಿಸುವ ಬೆಲವೊಳ್ ಬಿನವೊಳಗೊಮಂ ಸಾರುವ ಬಿದುವೊಳ್ ಹಿಂಗದೆ ಹೇಳಿ ನಡೆವ ಬೆಸವೆಣ್ . . . ಸೋಗೊಡು (ಕೀರ್ತ. ೧೨-೧೩); ಬೆಲವೊಳ್ ಕಾಡುಂಬೊಲ ಬೆಸವೊಳ್ ನಲದಾ (ಕೀರ್ತ. ೯-೧೦೬). ಬೆಸವೆಣ್ಣ : ಬಿದುವೊಳ್ ಬೆಲವೊಳ್ ಬೆಸವೊಳ್ ಮನೆವೊಡನೆಮುಂದೆ ರಾಮಕನು ಬಿದದೆ ನೋಡಿದರು (ಕೀರ್ತ. ೨೬-೬೯); ಬಿದುವೊಳ್ ಬೆಲವೊಳ್ ಬೆಸವೊಳ್ ವಂಗದವಾ ಪುರದೊಟ್ಟಿದವು (ಕೀರ್ತ. ೨-೨೬).

[ಬೆಸ್ + ವೆಣ್]

ಬೆಸವೆಣ್ 'ಬೆಸವೆಣ್' ನೋ.

ಬೆಸವೆಣ್ಣ (ಕ್ರಿ). ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳು : ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳು : ರಟ್ಟವಾದಿಯ ಬೆಸವೆಣ್ಣ ಎದಿರುಮೆ × × ತುರಗ ಸಮೂಹಮಾ ಪೊಕ್ಕು (ಅಂ. X. ಗೋಪಾ. ೬೬-೯; ೩೦. ೨೦೦) : ಪಡೆ ವಳ್ಳಂಗೆ ರಥಾಂಗಹೇತಿ ನಡೆಯಲ್ವೇಬ್ ಬೇಗವಾ ನನ್ನ ಪೆರ್ವಡೆಯಂ ನೀನೆನ ನಮ್ರಮೂರ್ತಿ ಬೆಸವೆಣ್ಣ . . . ಪಡೆಯಂ ಕೈಸನ್ನೆಗೊಯ್ದದ್ದಂತೆ ಪಡೆಯಲ್ವೇಬ್ (ಕೀರ್ತ. ೨-೧೦೬). [ಬೆಸ್ + ವೆಣ್]

ಬೆಸವೇಡು (ಕ್ರಿ). ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೇಳು : ಇಬೇಡು. ಕಾಳಗದಲು ಆಲ್ಲವ ವೆಸವೇಡಿ ಸತ್ತಂ ಪುಣ್ಯಯ್ಯ (ಕೀರ್ತ. IX - ೬. ೨೩-೯; ೨೬).

[ಬೆಸ್ + ವೇಡು]

ಬೆಸವೇಳ್ 'ಬೆಸವೇಬ್' ನೋ.

ಬೆಸವೇಳು 'ಬೆಸವೇಬ್' ನೋ.

ಬೆಸವೇಬ್ 'ಬೆಸವೇಬ್' ನೋ.

ಬೆಸು (ಕ್ರಿ). ಬೆಸುಗೆ ಹಾಕಿಸು : ಹೋಲಾದ ಕವಚವ ಹೊಲಿಸಿದರು
ವಾಹುಕೆ ಸವಗದ ಬಿರುಕ ಬೆಸಿಸಿದರು (ಕುಪ್ಯಾ. ೨-೩); ಸೋರುವ
ದಬ್ಬಿಯು (ಬೆಸು) ದುರಸ್ತು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಮಾಣಾ. ೨೨೯).

[ಬೆಸು (<ಬಿಸು) + - ಸು]

ಬೆಸು, ವೆಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡು ; ನಿರ್ದೋಶಿಸು ;
ವಿಧಿಸು : ಸಿಯುಗ್ಗಿರಾ ಮನವುಗತ್ತಿವ್ವಲ್ಲಹನಾ ಬೆಸು ಗಣ್ಣರ ವಲ್ಲಹ
x x ಮಾನಿಷಾದು ಸತ್ಯ (ಅ. XVI. ಕುಪ್ಯಾ. ೯೬-೩ ; ಸು. ೧೭೬) ;
ಅಂ ಬೆಸುಯ್ಯಂ ನಿನ್ನ ಬೆಸುದಂದದೋಪಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೩೩) ; ಬೆಸು
ದೋಗವನಾ ಪದಿಪಾಟಿರಂದರೋದಗಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೬-೩). ೨. (ಬಿಂ
ಯರು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ)
ಹೇಳು : ನಿರೂಪಿಸು : ವಿವರಿಸು : ಶ್ರೀವಿದಿತಾರ್ಥಾಪಂಶಾರಾ
ವಳಿಯಂ . . ಭಾವಿಸಿ ಬೆಸಿದನಪರಧರಾವಲ್ಲಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦) ; ಬೆಸುಂ
ನಿಮ್ಮಂದಿಪ್ರಯಮಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೦-೯) ; ಕನಸನೀ ಹದನಾಗಿ ಕಂಡನು
ದನುಜಹರ ಬೆಸಿದಜ ಫಲವನು ಪನಗೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೧೦). ೩.
ನೀಡು : ದಯಪಾಲಿಸು : ಅನುಗ್ರಹಿಸು : ದೇವ ಬಿಜಯಂ
ಗಿಯು ಕರಣಮಂ ಬೆಸುವುದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೬-೧೦-೧೦). **ವೆಸು :** ೧.
ಬಾಯ್ಕಳದಿರ ಮುನಿದು ಕೊಲ್ಲಿಪಲ್ಲವನೊಬ್ಬಂ ನೊಬ್ಬರಾದಿತ್ಯ
ನನ ವೆಸರ ಆ ಕಾಕರಾಸರಮೆಬ್ಬು ಪರ್ಗುಂಜಿಯ ಕೊ.ಟೆವನಾರ್
ರೋಟಿಸಿಬಿಟ್ಟು (ಅ. VII. ಕುಪ್ಯಾ. ೧೦-೯ ; ಸು. ೨೦೦).

[ಬೆಸು + - ಸು]

ಬೆಸಗೆ, ಬೆಸಗೆ, ಬೆಸುಳಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಅಗ್ನಿ ಪ್ತಿಕೆ : "ಅಗಾರಕುಪೀ,
ಹಸಂತಿ, ಹಸಂತಿಕಾ-ಈ ೩ ಬೆಸಗೆ" (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೨-೧೨೯).
೨. ಬಾಣಲಿ, ಓಡು, ಬೋಗುಣಿ ಮುಂತಾದ ಅಗಲವಾದ
ಬಾಯ್ಕಳ (ಹುರಿಯಾವು) ಸಾಧನ : ಬೆಸುಳಿಯೋ ಕರಂಜಿಯ
ಶಾಕುಯಂಗಳಿಕ್ಕಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೦೯) ; ಧರ್ಮವ್ಯಾಧಂ . . ಬಸಿಯ
ಹರವಿಯ ಸಾಲ ತೊರಳಿಗೆ ಬೆಸುಳಿಯ ಕುಟುಂಬಿಯ ಹಂಕಿಯ ಕುಸುರಿ
ದಲುವಿನ ಕೋಡ ಮೀನಂಗಡಿಯಟ್ಟಿತಂದ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೩-೯) ; ಆದಂ
ಬೆಸುಳಿಯೊಳಂ ಮಗುನ ಹುಡಿಯ ತಳದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೨೦).
ಬೆಸುಳಿಗೆ : ೨. ಎಳೆಯ ಬಾಳೆಯ ತೋಕೆಯನು ಬೆಸುಳಿಯಲಿ
ಲಂತರವಾಕ್ತಿ ಬೀಯುವುದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೬). **ಬೆಸುಳಿಗೆ :** ೨. ತಿಳಿ
ತುಟ್ಟು ಬೆಸುಳಿಯೊಳಗೆ ತನ್ನ ಕಳಲನು ನೋಡಿದನು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೬-೩೬).

ಬೆಸಗೆ 'ಬೆಸುಗಿ' ನೋ.

ಬೆಸು 'ಬೆಸು' ನೋ.

ಬೆಸುಗಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ದಿವ್ಯರ ಬೆಸುಗಿ ಕೊಟ್ಟರು
ಗೋಸಪ್ಪ, ನಾಲ್ಕು ಕಿ.ರಿಗೆ ನೆಜೆಯ ಗೋಸಪ್ಪನು (ಅ. VII. ಕುಪ್ಯಾ.
೨೩-೨೦ ; ಸು. ೨೦೦ ?).

[?]

ಬೆಸುಗೆ 'ಬೆಸುಗಿ' ನೋ.

ಬೆಸುಗಿಳಾಟ (ನಾ). ಬೆಸೆಯುವವನು : ಕೂಡಿಸುವವನು : ಸುನ
ಪಟ್ಟಿಹೊಟ್ಟು ನೋಡನ್ನ ಪುಣ್ಯವ ಬೆಸುಗಿಳಾಟಾ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೩-೨೦).

[ಬೆಸು (<ಬಿಸು) + - ಕಾಟ]

ಬೆಸುಗಿಗರ್ (ನಾ). ನಟ್ಟಿದ್ದು : ಶಿವಮುಖದೊಳ್ ಬೆಸುಗಿಗರ್
ಪಿತು ಕಾಣುವೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೦-೨). [ಬೆಸುಗೆ (<ಬಿಸುಗಿ) + ಕರ್]

ಬೆಸುಗಿಗಳಚು (ಕ್ರಿ). ಕೂಡಿಕೆಯು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗು : ಬೇರೆಯಾಗು :
ಬಿಡುಬಿಡುಹುಡುಕು : ಒಳಪನವಿ ನವದಿದ ಕಟ್ಟಿಮಾಡುವಿಕೆ ಬೆಸುಗಿ
ಗಳಚು ನಾಸಿಕವನಿರಲಿ ಖರಾಸುರನ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩-೩).

[ಬೆಸುಗೆ (<ಬಿಸುಗಿ) + ಕಳಚು (<ಕಟ್ಟು)]

ಬೆಸುಗಿಗಿಡು (ಕ್ರಿ). ೧. = ಬೆಸುಗಿಗಳಚು. ೨. (ಆಲಂ) ಸಂಬಂಧವು
ಕೆಡು. - ಹಾಳಾಗು : ಒಸವರ್ತುನಿಗೆ ಮುಂ ಕಳಶಸಂಭವಂ [ಮಾಣಾ,
ಪದವಿಯಂ ಮಾಡಿದೊಪಂ] ಬೆಸುಗಿಗಿಡ ಪಾಟುಗಿಡ ತನ್ನಸುವಂ ತಲ್ಲಟ
ಗುಡುವ ತೆಜದೊಳ್ಕೊಟ್ಟುಂ (ಗುಡು. ೨-೧೩).

[ಬೆಸುಗೆ (<ಬಿಸುಗಿ) + ಕಡು (<ಕಡು)]

ಬೆಸುಗಿಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಕೊಡು : ಜೊತೆಯಾಗು : ಸೇರು : ಅವರಿಬ್ಬರ
ಹೃದಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಬೆಸುಗಿಗೊಡಿದ್ದು ವು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೦೦).

[ಬೆಸುಗೆ (<ಬಿಸುಗಿ) + ಕೊಳ್ಳು (<ಕೊಳ್ಳು)]

ಬೆಸುಗಿದಬ್ಬು (ಕ್ರಿ). = ಬೆಸುಗಿಗೊಳ್ಳು : ಜೊತೆಮಾಡು ಮುನ್ನರ್ ಪ್ರವೃ
ತರ್ಮದೊಳು ಬಂಧಿಸುವುದು ಪ್ರವೃತರ್ಮವದು ಒಸುವ ಭಾವರ್ಮ
ದೊಳು ಗಂಟಿಯದದು ಬೆಸುಗಿದಬ್ಬುದು ಜೀವನೊಳು (ಕುಪ್ಯಾ. ೬೦-೬೦).

[ಬೆಸುಗೆ (<ಬಿಸುಗಿ) + ತಬ್ಬು]

ಬೆಸುಗಿಬಿಡಿ (ಕ್ರಿ). = ಬೆಸುಗಿಗೊಳ್ಳು : ಬೆಸುಗೊಳುವನಾ ಪದಿಪಾಟ
ರಿದದೊಡಗು ಕಾರ್ಯಭಾಗವಿದರಸನ್ನಿಶ್ಚಯನೊಡು ಬೆಸುಗಿಬಿಡಂತೆ
ಹತ್ತಿಸಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೬-೩). [ಬೆಸುಗೆ (<ಬಿಸುಗಿ) + ಬಿಡಿ]

ಬೆಸುಗಿಯಾರ್ (ಕ್ರಿ). = ಬೆಸುಗಿಗೊಳ್ಳು : ಕಮಲಕುಟ್ಟಲದೊಳು ಬೆಸುಗೆ
ಯಾಂತುವು ತುಂಬಿಗಳು (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೨೯). [ಬೆಸುಗೆ (<ಬಿಸುಗಿ) + ಆರ್]

ಬೆಸುಗಿಯೊಡೆ (ಕ್ರಿ). = ಬೆಸುಗಿಗಳಚು : ಭಿಕ್ಷು ಸರಳ ಗಾಳಿಗೆ ಬೆಸುಗೆ
ಯೊಡೆದುದು ವೈರಿಬಲದೊಳು (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೨೩) ; ಕುಸುರಿಬಿಡುವುದು
ಜೋಡುನೊಡೆ ಬೆಸುಗಿಯೊಡೆದುದು ಫಾಯದಲಿ ಮೈಬಸಿಯ ಬಿರಿದುರು
ಶೌರ್ಯ ಬಿಗಿದುದು ಭೀತಿ ಭೂಪತಿಗೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೩-೨೩).

[ಬೆಸುಗೆ (<ಬಿಸುಗಿ) + ಒಡೆ]

ಬೆಸುಗಿದತೆ (ಕ್ರಿ). = ಬೆಸುಗಿಗೊಳ್ಳು : ಕಾಲ ಸಂಕಲಿ ಮುಟ್ಟಿದುವೇ ಬಲು
ಬೆಸುಗಿದತೆವು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೦-೧೦). [ಬೆಸುಗೆ (<ಬಿಸುಗಿ) + ತೆ]

ಬೆಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಗರ್ವಿಸು ; ಅಹಂಕಾರಪಡು : ಬೀಗು : "ಬೆಸುಗರ್ವೀ,
ಕಾರ್ವಾಸಜಾಪೇ ಜಿ (ಹತ್ತಿ ಎಕ್ಕುವ ಬಿಲ್ಲು)" (ಕುಪ್ಯಾ) ; ಮುಗಿ
ಬೆಸಿದರ್ವು ಎವರಮನಸಿಯದೊಡೆದೊತ್ತಿ ಪೊಕ್ಕು ಕೆಲನಂ ಕೊಬ್ಬತ್ತಿ
ಸೆದು ಬಿದಿರಾರ್ವಾರ್ವಾಂಜಿಟ್ಟು ಸಮಂಜಸನ್ನಿಕ್ಕಿ ಮಿಕ್ಕನರಿವಾಟ
ನಿಯಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೦-೩೬) ; ಕೆಮ್ಮಿಗೆ ಬೆಸುವವರಸದೊಡೆ ಪಗರಣಪರಸಂ
(ಕುಪ್ಯಾ. ೧೨-೯೯) ; ಸೆಳೆ ಬಿಲ್ಲುಂಬೆಜಿಗಪ್ಪಂತು ಜರ್ವಿ ಬೆಸಿದು ನುಡಿದುದಂ
(ಕುಪ್ಯಾ. ೧೨-೯). ೨. ಕೋಪಿಸು : ಸಿಟ್ಟಾಗು : ಒಸೆಯದೆ
ಬೆಸಿಯದೆ ಪಂಥಾವಿರುತ್ತಮಿಂತಗ್ಗಿನಾಮುಫೂತಿಗಳ ಗುಣಕ್ಕೆ ಸಮಾನ
ಚಿತ್ತನಾಗಿಯುಮನಮಾನವನನ್ನನಾದಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೨೯) ; ಒಸೆಯದೆಯಂ
ಪದಾನರ್ತಗ್ ಸೌಖ್ಯಸಮ್ಮದ್ವಿಯನ್ನೇವ ದೇವ ನೀಂ ಬೆಸಿಯದೆಯುಂ ಪದಾನ
ತರ್ಗ ದುಃಖಪ್ರಕೃಪನ. ದುಗಂ ಎಪ್ಪರ್ವನು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೩-೯೯) ; ಬೆಸುವ
ಕುಟು ಬೆಸುಪ್ಪುವ ಮನಗುಂಡುವ ಮಲೆವರೆಪೊದಂ ದಂಧುಗೊಳಿಗೆ
ಸಗಪ್ಪಿಯುಂ ಮುನಿಮಾರ್ಗಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೩-೨೩). ೩. ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸು ;
ದಿಮುಖವಾಗು : ಪರಲೋಕಭಯಕ್ಕೆ ಬೆಸಿದು ಬೆಸುನೊಳಿಸಿದು ಯಾಕ್ತಾ
ಯುತ್ತಿವೇಕಕ್ಕೆ ತುಂತೆಗದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೩-೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಎಚ್ಚು ; ತುಳು. ಬೆಸು, ಬೆಸ]

ಬೆಸು 'ಬೆಸು' ನೋ.

ಬೆಸು (ನಾ). ಗರ್ವ ; ಹೆಮ್ಮೆ : ಮುಂದಂವರಿವುಗಳಿ ಮುಳಸಂ ಮೂದಲಿ
ಮೋಡಿ ಬಂದಿ ಭಾರಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕ ಬೆಸಿ ಜಮಾಪುರಂಗಳಿಂದ ಸಮಮಾಗೆ
ಕೈಮೋಡುಂ ವ್ಯವಳೆಕು ಬುಟ್ಟುವಾಹನನ ಮೇಲೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೩-೨೩) ;
ಬೆಸುಗಿಯ ಬೆಡಗು ಬೆಸುಗಿ ಬೆಸಿ ಜಮಾಪುರದೊಳುಮಿಗಿಯ ತೋರಿ
ನೋಡಿದರು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩-೩). [<ಬೆಸು]

ಬೆಸ್ಯ (ನಾ). ೧. ಅರಳೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದು ಹಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಲ್ಲು : ಬಳ್ಳಿಯನ್ನೇ ಪಟ್ಟು ಬೆಸೆಯಂ ಬೆಸೆದೇಹು ಪಾಪುಗಾಳಿಯಂ ಕೊಳ್ಳೆ ನರೂತ್ತಿ ಪುಡ್ಡೊರದಿಯಾನಲೆಯೊಳ್ ಸಿಲೆಯೊಂದೆತ್ತಿ ನೆನೂಕ್ಕುತು ಬೀಗುವೈ (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೦೨-೨೭೦); ಇಂತು ಬರ್ ಬೆಸೆಯಾಗಿ ಕಂಡು ಶತ್ರುಹಂ ಪೆಜುಕೊಂದು ಬಿಲ್ಲಂ ಕೊಂಡು ಕಣೆಯಂ ಪೊಡಿ (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೦೩೭-೦೨); ಬೆಸೆಯ ಕಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕಾಲ್ಕುಳು ಪೊಯ ತೊಗಲಿನ ಗಂಧ ಬೆಗಸು ವಸುಧೆಯೆಳು ಪುಟ್ಟಿನೊ ಫಲವೈ (ಕಣ್ವ. ೪-೨೨). **ಬೆಸೆಕೋಲ್** ಪರಾ. ೨. ಹೊಡೆತ : ಪೆಟ್ಟು : ಇವನೊವಗುಡೆಕೋ ಬಾದನೆಂದಿಸುವ ಬೆಸೆಗ್ಗೆ ದೆಸೆಗಟ್ಟು ಸೇನೆ ಗಜಜಿಜಿ ಕಂಡು (ಕೊಡು. ೨೦-೨೩).

[<ಬೆಸ್ಯ]

ಬೆಸ್ಯ (ಕಾ). ಮೇಕೆಯ ಕರಳಿನ ಹುರಿ : ಇದು ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು ವೀಣೆ. ಸಾರಂಗಿ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳಿಗೆ ತಂತಿಗಳಂತೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ : ಇದು ಬೆಸ್ಯ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೇ ಬೆಸ್ಯ ? ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಲ್ಲ-ಅಲ್ಲಿಯ ವೀಣೆ ಸಾರಂಗಿ ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಬೇಕಾಗುವ ಬೆಸ್ಯ ನಾವೇ ಕೊಡಬೇಡಲ್ಲಾ? (ಕಂಠ. ೭೦). [?]

ಬೆಸೆಕೋಲ್. ಬೆಸೆಕೋಲು (ನಾ). ಅರಳೆಯನ್ನು ಹಿಂಬಲು ಬಳಸುವ ಹಿಂಬಾರನ ಕೋಲು : ಕುಡುಪೊಡೆ ನಿಸ್ಸಪಂ ಕುಡುವು ದೇಹೊಡು ಬೆಸೆಕೋಲನೆಂದು ಪೇಬ್ ಕುಡುವುದೆ ಕನ್ನೆಯಂ ದ್ವಿಜಕುಲಂಗೆ (ಕಣ್ವ. ೭-೭೬); ತರಳಿಟ್ಟು ಬೆಸೆಕೋಲ್ (ಕುಂ. ೩೩ ಶ್ಲೋ.). ಬೆಸೆಕೋಲು : ಸುರಧನುವೆಂಬ ಬೆಸೆಕೋಲು ತುದಿಗೆ ತಳತಳವ ಎದ್ದುಲ್ಲತೆಯು ತಿರುವನಿಟ್ಟಿದ್ದರಲೆಯ ಪುಜಮೆಂಬ ತೆಜದಿ ಹಳಹಳೆಯೊಳೆಳ್ಳ ಪುನತತಿ . . . ವಿರಾಜಿಸಿದುದು (ಸಪ್ತ. ೦-೦೪); ಒಳ್ಳೆಯನಿದದೇಹು ಬೆಸೆಕೋಲು ನೇಜು ಗುಳ್ಳೆಯ ಬೆಳ್ಳ ಪೂರೈ ಹೊಳ್ಳುಮೊರದಿಯತ್ತಿದ ಒಲ್ಲ ತೋಜುವುದೊಳ್ಳುತೊಳ್ಳುತು ತುಜುಗಾಜು (ಕೊಡು. ೭೦-೭೪).

[ಬೆಸ್ಯ + ಕೋಲ್]

ಬೆಸೆಗಾರ 'ಬೆಸೆಗಾಣ' ನೋ.

ಬೆಸೆಗಾಣ, ಬೆಸೆಗಾರ (ನಾ). ಕೊಬ್ಬಿದವನು : ಅಹಂಕಾರಿ : ಎನ್ನಂ ಮುನ್ನಮಾರಂದು ಕಿಜುತುಕನಂತಂತು ಬೆಸೆಗೊಳ್ಳ ಬೆಸೆಗಾಣ ! (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೦೪೪-೨೨). ಬೆಸೆಗಾರ : ಕುಸುಮಾಸ್ತನ ದೆಸೆಗಾರದ ಬೆಸೆಗಾರ ! (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೭೦-೭೩). [ಬೆಸ್ಯ + -ಗಾಣ]

ಬೆಸ್ಯ, ಬೆಸದ (ನಾ). ೧. ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವವನು : ಜಾಲಗಾರ : ಕಲ್ಲೆಳಗೆ ಹರಟಿದ ಬೆಸ್ಯನ ಜಾಲಜಾಲಗಳ ದುಟ ಸಮೀಪದೊ ಪಲಪ್ರದೇಶ (ಸಪ್ತ. ೦೦-೪); ಇವ ಬೆಸ್ಯ; ಇವನ ಕೈಲಿ ಜನಿವಾರ ಮಾಡಿಸೋಕೆ ಆಗದು (ಸಪ್ತ. ೦೦). ೨. ಮೇನೆಯನ್ನು ಹೊರೆಯುವವನು : ಬೋಯಿ : ಬೆಸ್ಯ ಬಣ್ಣನ ಅಂದಳ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಪಭೋಗಿಗಳ (ಕಪ್ಪ. ೪-೦೩-೨೨); ಅಂದಳದ ಬೆಸ್ಯನನು ಕರೊ ಅವಗೆ ಇಂದಾಧರವೆ ಪವನು ಧರೊ ಹೊಂದಿ ನಂಬವೈಯನು ಬೆಸ್ಯ ನಾ ಬಾರಂದಂ ಕಳುಹಿದರು ಸತ್ಯರೊ (ಕಣ್ವ. ೨೭-೨೭). ಬೆಸದ : ೧. ಮಿಲ್ಲ ಬೆಸದರ ಮುರಿದು ಲಾಘವಪರವ ಪಾಳ್ಯಾಡಿ ಪುಲ್ಲಪರನಂ ಗೆಲದ ಸದ್ವರಾಮಾಃಶನಮಗೀಷ್ಟ ಸೂದ್ರಿಯಂ (ಕಾಶ. ೭-೭೨); ಮನೆಮಾರು ಮಾಡಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿ ಬಾಳ ದಿಂತಲವನೇತಕಿ ಬೆಸದರೊಡನೆ (ಗೊಡ್ಡ. ೨-೦೩). [ಬೆಸ್ಯ + ಕೊಲ್]

ಬೆಳ್ಳ, ಬೆಳ್ಳು, (ಸಪ್ತಾರೂ). 'ಬಿಳಿದು' ಎಂಬ ನಾಮಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅದೇಶರೂಪ : 'ಬೆಳ್ಳುಗಿಲ್', 'ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿ' ಪರಾ. ಬೆಳ್ಳು : 'ಬೆಳ್ಳುಮುಗಿಲು', 'ಬೆಳ್ಳುವೆಟ್ಟಿ' ಪರಾ.

[ಬೆ. ೩ ಕಮಿ. ಬೆಳ್ಳ. ವೆಳ್ಳ; ಮಲ. ವೆಳ್ಳ; ತುಳು. ಬೆಳ್ಳ. ಬೆಳ್ಳ; ಕೊಡ. ಬೆಳ್ಳ; ಪರ್ಜ. ವಿಲ್]

ಬೆಳ್ಳ, ಬೆಳ್ಳು, ಬೆಳ್ಳು (ನಾ). ೧. ದಡ್ಡತನ : ಮೂರ್ಖತನ : 'ಬೆಳ್ಳು', 'ಬೆಳ್ಳು' ಪರಾ. ೨. ಭಯ : ಅಂಜಿಕೆ : 'ಬೆಳ್ಳುರಲೆ', 'ಬೆಳ್ಳೋಟಿ' ಪರಾ. ೩. ತೋರಿಕೆ : ಹುಸಿ : 'ಬೆಳ್ಳೋಕರಿಕೆ' ಪರಾ. ೪. ಕ್ರೂರವಲ್ಲದುದು : ಸಾಧು : 'ಬೆಳ್ಳಿಗ', 'ಬೆಳ್ಳಿಗ' ಪರಾ. ೫. ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನು : ದಡ್ಡ : ಅಜ್ಞ : ಅರಿತಪದಂ ಪ್ರಸ್ತನ್ನಕವಿತ್ತಾಗುಮಿಲ್ಲದ ಪೂಜಾ ವೇಟ್ಟ ಬೆಳ್ಳಲೆ ಕೃತಿಬಂಧಮಾಂ ಬರಿಪ್ರಕಾಡರ ಕೈಗಳ ಕೇಡು (ಕಂಠ. ೦-೦೨); ಚಂತಿ ಕೆಲವು ಬಿಲ್ಲು ಕನಡೊಸಲ್ಲಂ ಬೆಳ್ಳಿನಿಮುವ ಬೆಳ್ಳಿವೇರನಗುಬ್ಬಾ ಗುಣತೆತ್ತದೆ ಸೂಳೆ ಮಾಣ್ಣುಮೇ (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೪-೪೨); ಒಳ್ಳೆ ಲಾಲವರನ್ನ ಬೆಳ್ಳನ್ನದಿಡರ (ಕಂಠ. ೭೪-೭೪). ಬೆಳ್ಳು : ೧. 'ಬೆಳ್ಳುಮಾತು' ಪರಾ. ೫. 'ಬೆಳ್ಳು ಗನ್ನಡಿಗ' ಪರಾ. ೬. ಕಪಟ : ಸೋಗು : 'ಬೆಳ್ಳುನಗ್ಗಿ' ಪರಾ. ಬೆಳ್ಳು : ೭. ಕಪಟವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಮುಗ್ಧತೆ : ಇನ್ನ ಕೆಲವರು ಬೆಳ್ಳಿಯೋ ಕುಚೋದ್ಯವೋ ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿದುದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಗೆ ಕರೆಯುವರು (ಕಂಠ. ೭೭). 'ಬೆಳ್ಳು' ಹೋ.

ಬೆಳ್ಳಾದು, ಬೆಳ್ಳುಮಾತು = ೧. ಮಂಕುಮಾಡು : ಮರುಳುಗೊಳಿಸು : ಧರೆಯಂ ಬೆಳ್ಳಾಡಿಕೊಡರಂಗುಂ ಲೋಕಂ (ಕಂಠ. ೭-೦೪). ೨. ಪರವಶಗೊಳಿಸು : ಮೋಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : "ಬೆಳ್ಳಾದುದು ಮರುಳ್ಳೊಳುವುದು" (ಕಂಠ. ೭೭-೭೭); ಕಾಂತಿಗೆ ಕೈಗನ್ನಡಿ ತೀರ್ಥಕರ ಕುಮಾರನ ಬೆಡಗು ಬೆಳ್ಳಾಡಿದವುಮಂಕರಿಸುವರು (ಕಂಠ. ೭-೭೦); ಮೆಯ್ಯಣ್ಣನಂ ಪೊಸಪ್ಪಗ್ಗದ ಗಾಡಿಯಿಂದ ಓರಿದಂ ಬೆಳ್ಳಾಡಿ ಬೇಟ್ಟಂ ತುಟ್ಟುಸಮಂ ಮಾಡುವ ಬರ್ಬರಾರ್ ಪಲಬರಂ ಕಣ್ಣಂ ಬೆಡಗು ದರೋ (ಕಂಠ. ೦೭೪); "ಬೆಳ್ಳುಮಾಡಿನಲು . . . ಮರುಳ್ಳಾದುವುದಕ್ಕೆ ವೆಸ" (ಕಂಠ. ೭೨). ಬೆಳ್ಳಾಗು = ೧. ಮೂಢತನದಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಬೆಮ್ಮಾಗು : ಅವಿವೇಕಿಯಾಗು : ನಲ್ಲಂಬಿದಿನ ಪುಪ್ಪಬಾಣನರ್ಧೆಯಂ ಬೆಂಬಿಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳಾಗಿ ತಕ್ಕಿಟ್ಟಂ ಕಿಟ್ಟಿದಗಟ್ಟು ಜಂಗಮಲತಾಪ್ಪೋಲೆಯರ್ ಬಾಲೆಯರ್ ಬಿಲ್ಲಂ ಬೆಂಬಿದ ತೋಟಿಯೊಳ್ ತೊಡರ (ಕಂಠ. ೭೩೦ ೭೩೪); ಪೊಡುದು ಜಾವನಂ ಕ್ರಮದಿನಾದುದು ಮುಟ್ಟಿನಿಸಾದೊಡಂ ಸ್ವರೋಣಾದೊಳೊ ವಿಮೋಹದೊಳದೇಕೆ ಗಡಂ ಬಗೆಯಂ ತಗುಳ್ಳ ಬೆಳ್ಳಾ [ಕಂಠ. ಬೇಳಾ]ದವಂ (ಕಂಠ. ೨-೭೩). ೨. ಹೆದರು : ಅಂಜು : ಪೋಗನೆ ಪೋಪ ಬಾರಲಪು ಬಾರನೆ ಜೀಯ ಹಸಾದದೇದು ಬೆಳ್ಳಾಗುತೆ ಜರ್ಜ . . . ಸೇವೆಯ ಕಷ್ಟವೃತ್ತಿಯಂ ನೀಗಿದನೊಂದು ನಿಮ್ಮ ದನೆಯಂ (ಕಂಠ. ೭೭).

ಬೆಳ್ಳ (ನಾ). (?) : ಮೂರ್ಖನ ಬೆಳ್ಳದೊಳು ಗಳೆಯೊಳ್ ಆಗಲು ಗಳೆ ೩ ನೀಳಂ ಗಳೆ ೭ (ಕಂಠ. ೩೩೩, ೨೭೭-೭೭ ; 1054); ಫಣೇಕಳಂಗಳೇ ದಾರವಾಗಿ ಬೊಕ್ಕಣ ಪೊಳವಮಾಜಿಯಾಗಿ ಚಕ್ರಮೇ; ಬೆಳ್ಳವಾಗಿ ಕೂರೂಯೇ ಮಾರಸುರಿಗೆಯಾಗಿ (ಕಂಠ. ೩೩೩, ೩೩೦. ೦೦೬-೭೦ ; 1054). [?]

ಬೆಳ್ಳಂಗು 'ಬೆಳ್ಳಗು' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಂಗು 'ಬೆಳ್ಳಗು' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಂತಿಗೆ, ಬೆಳ್ಳಂತಿಗೆ, ಬೆಳ್ಳಂತಿಗೆ, ಬೆಳ್ಳಂತಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಹೋಪು : ಕಾಂತಿ : ಪ್ರಕಾಶ : ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರ ಸರಸಾರಜನಂಗಳ ಬೆಳ್ಳಂತಿಗೆಯಪ್ಪಟ್ಟ ವರ್ಣಗಳೊಳಂಗಳಂಗಳಾದೊಡೊತಾಂತರಂಗಳಾಗಿ ನಲಿಯುತ್ತಿರ್ಪಿನಂ (ಕಂಠ. ೪-೭೩ ೪); ಕುರಿಫೂರಾಲನೆ ತೊಳಪ ಬೆಳ್ಳಂತಿಗೆಯನಿಡುಪಟ್ಟ ವರ್ಣಂಗಳೊಳ್ . . . ಬೀಳೆಯಂ ಜುಜಿಸಿದರ್ (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೦೦-೨೪); ಬಸಿಪಂ ಬಲಿದುಕ್ಕುವ ಮೋಹಾಮೃತರಸದ ಬೆಳ್ಳಂತಿಗೆ ಪರಕಲಿಸಿದುದೋ (ಕಂಠ. ೪-೦೫). (ಗು). ೨. ಬಿಳುವಾದ : ಶುಭ್ರವಾದ : ಕಾಂತಿಯೊಳ್ ಪುದಿದು ಬೆಳ್ಳ ಬೆಳ್ಳಂತಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಂಗಳೆಲ್ಲದ್ ಪೊಸಜಾಡಿ ದಿಶಾಕಾಂತೆಯ ಬೆಳ್ಳಸದನದ

ದಗುಂಪುನೇಂ ತನಗೆ ನಾಡೆಯಂ ಮಾಡಿದುದೋ (ಕಂಠ. ೦೦-೪) ;
ನೀಳ್ವ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳನಾಳ್ವ ಪಂಕರುಹಮನಾಳಿಗೊಳ್ ನೆಗೆಣ್
(ಕಂಠ. ೨-೨). ಬೆಳಕಿಗಣ್ : ೨. ಮುನ್ನದಿನ ರಾತ್ರಿ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಅಕ್ಕಿಯ
ನೆನೆಯಕ್ಕಿರಿಸಿ ಬೆಳಗಾಗಿ ಆ ಅಕ್ಕಿಯೊಂದುಹಿಡಿಯಂ ಮೆಲ್ಲಲು ಮೂರು
ದಿನಕ್ಕೆ ಬೀಸೀರೆ ಕೆಡುವ ರೋಗಂ ನಿಲ್ಲುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬); ಒಂದಿಷ್ಟು
ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಕೊಟ್ಟರೆ ನಾವೇ ಬೇಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ (ಕಂಠ. ೦೯).
ಬೆಳಕಿಗಣ್ : ೧. ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಪಂಕರುಹಮನಾಳಿಗೊಳ್
(೦೬೫. ೨-೨೨). ೨. ನಿಮ್ಮದಿಗಿಂತಿನ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್
ಬಿಡಯೇಯ್ಯಾ ಕನ್ನೆಯ ಮನೋರಥಮಾ ಮಾಡುದು (ಕಂಠ. ೦೦-೨೩);
ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಸಣ್ಣ ಹಿಟ್ಟು ಸೋದಿಸಿ ಹುರಿದುಕೊಂಡ
ಬಿಲ್ಲದ ಹಾಕೊಳು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು . . . ಗಾಂಧಿಯಾದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೨೪).
೩. ಹೊಳೆಯುವ; ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ : ಇರಳ ತಣ್ಣಿಸಿಲ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್
ಮಿಂಚಿಲ್ಲದಿಗಡಲ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೪೪). ೪. " ಬೆಳದಾದ ಅಕ್ಕಿ "
(ಸಂಘ. ೫೦). ಬೆಳಕಿಗಣ್ : ೨. ನೀನು ಉಣ್ಣುವ ಮೊತ್ತಿಗೆ ನನ್ನ ಅಕ್ಕಿವಾಗು
ತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಷ್ಟು ಮೊತ್ತ? ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಅಕ್ಕಿ (ಕಂಠ. ೦೦).

ಬೆಳಕಿಗಣ್ = ಭಳಿಸಿದ ಅಕ್ಕಿ ; ಬಿಳಿಯಕ್ಕಿ ; ಬೆಳಕಿಗಣ್ ನೆನೆಯಿಸಿ
ಸಣ್ಣವಾಗಿ ಅರಿದುಕೊಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೬೦). [< ಬಿಳಿದು / ತುಳು. ಬೊಳಕೆ]
ಬೆಳಕಿಗಣ್, ಬೆಳಕಿಗಣ್ (ನಾ). ಹೊಳವುಳ್ಳ ಕಣ್ಣು ; ಕಾಂತಿಯುತ
ವಾದ ಕಣ್ಣು ; ಬೆಳಗಾಯ್ದಿರಲು ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಸುಳಿವಾಡಿಯ
ಸುಲಲಿತಲಿತಾಂಗದ . . . ಲಲನೆಯರ ವಿರಾಸಂ ನೈವಜಾತಮನೇಕಾಳಿ
ಗೊಳಿಸಿದುದು (ಕಂಠ. ೨-೫). ಬೆಳಕಿಗಣ್ : ಮಿಜಾಗುವ ಬೆಳಕಿಗಣ್
ಗಣ್ಣುಗರೂಪತಯ ಜಲದೊಳಗೆ ಪೊಳೆಯು . . . ಎಳವಿನಾಳ್ವಕ್ಕಿತ್ತು
(ಕಂಠ. ೬-೫೦); ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್
(ಕಂಠ. ೦-೫೫); ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್ . . . ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್
ಯರ್ . . . ಬರತೀರ್ಪರ್ (ಕಂಠ. ೬೬-೪೪). [ಬೆಳಕಿಗಣ್ + ಕಣ್]

ಬೆಳಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕೆಂಪುಗಂಧಗಿ . . . ಬೆಳಕಿ,
ಗಂಧಗಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೯-೪೪). [?]

ಬೆಳಕಿ 'ಬೆಳಗು' ನೋ.

ಬೆಳಕಿ (ನಾ). ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯು ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ
ಗಲಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸುವ ಕೆಂಡಿ; ಗವಾಕ್ಷಿ; ವಾತಾಯನ; ನೆಲಕಗಲಿ
ತೀವಿದ ಕಟ್ಟಲೆಯು ಅಳಿಯಲ್ ಗವಾಕ್ಷಿಯೊಳಿರುವ ಬೆಳಕಿ (ಕಂಠ. ೨-೫೦).
ಮಿಂಚಿಗಣ್ ಸಮವಂ ಜಳಜಳನೆ ತೋಗಿ ಬೆಳಗಿದುವೆ ಭಗವಾಳಿ
(ಕಂಠ. ೨-೫೦). ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗಣ್
ಬಿಡುತ್ತಿರು (ಕೃಷ್ಣ. ೬೦); ಜನಕಜಾತಯಂ . . . ಮೃಗಜಮಾಡಿಂ
ಸಮದ ತನ್ನ ಕೈಪಟ್ಟಿಯಂ ತೆರಿದಮೋಫೆಯ ಸಿರಿಗೆ ಬಿಡುವರ್
ಕಿರಿದೊಡು ಬೆಳಕಿಗಣ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫೬-೫೭). [< ಬೆಳಗು + ಕೆಂಡಿ]

ಬೆಳಕಿ (ನಾ). = ಬೆಳಕಿಗಣ್ : ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಪಂಕರುಹಮನಾಳಿಗೊಳ್
ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಸಿಲುಕಿಸಿ ಪುನಃನೋಡಿದನಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬-೫); ನನ್ನ ಮನದ
ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಅಗೊ - ಕಂಡ ಕಣ್ವಾದುದು ಬೆಳಕಿಗಣ್ (ಕಂಠ. ೨೪-೫೫).
[< ಬೆಳಗು + ಕೆಂಡಿ]

ಬೆಳಕು 'ಬೆಳಗು' ನೋ.

ಬೆಳಕು 'ಬೆಳಗು' ನೋ.

ಬೆಳಕುಬೊಳು (ಕಿ). ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಣಿಸು : ಪರರಿವನ ಶರಿಸೂರ್ಯ
ನೇತ್ರಂಗಳಂ ಗಿರಿದ ಸವಮೋಳ ಮುಚ್ಚಲ್ ತಮಂ ಪಟ್ಟಲಿ:ತನಮು
ಗಣ್ವಿವ ಬೆಳಕುಬೊಳು (ಕಂಠ. ೪೬-೨೪).

[ಬೆಳಗು (< ಬೆಳಗು) + ತೋಪು]

ಬೆಳಕುಬೊಳು, ಬೆಳಕುಬೊಳು (ನಾ). ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್ ಬೆಳಕಿಗಣ್
ಗವಾಕ್ಷಿವಿರುವ ಮೂಳಿ : " ತಳಗಡೆ ಇರುವ ಕೋಣೆ ಮೊಗಗಳ
ಬೆಳಕು ಬಿಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಗವಾಕ್ಷಿ : ಬೆಳಕು
ಮೂಳಿ " (companion. ೨-೪೫). ಬೆಳಕುಬೊಳು : ಬೆಳಕು ಬರಲು
ಮೇಲಿನ ಬೆಳಕುಬೊಳಿಯೇ ಆಧಾರ (ಕಂಠ. ೫೫).

[ಬೆಳಗು (< ಬೆಳಗು) + ಮೂಳಿ]

ಬೆಳಕು (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು : ತನ್ನಣಿಸಿವೆ
ಬೆಳಕು ತನ್ನ ಬೆಳಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪೫. ೦೨೨-೨೦; ೦೫) [? + ಕಾಲ್]
ಬೆಳಕು (ಕಿ). ಬೆಳಕು ಇಲ್ಲದಂತಾಗು ; ಕತ್ತಲಾಗು : " ಮನಮನವಾ
ದುದೆಂದು ಬೆಳಗುಬಿಡು " (ಕೃಷ್ಣ. ೫೬-೨೦೬) ; " ಬೆಳಗುಬಿಡು
ಮನಮನವಾದುದು " (ಕೃಷ್ಣ. ೫೭).

[ಬೆಳಗು + ಅಬ್]

ಬೆಳಗಾಯ್, ಬೆಳಗಾಯ್, ಬೆಳಗಾಯ್ (ನಾ). ಬೆಳಗಲದ ಕಾಯಿ ;
ಬೆಳಗಲ ; ವಾರಣಾಸಂಗಳ ಬೆಳಗಾಯ್ (ಕಂಠ. ಬೆಳಗಲ, ಬೆಳಗಲ
ಮಣ್ಣು) (ಕಂಠ. ೫೬-೨); ಜಾಣತನವು . . . ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು
. . . ಕರಿಯುಂಡ ಬೆಳಗಾಯ್ ತಬ್ಬ ಕರತದಾದುದು ದಂತೆ ನಿಟ್ಟಿವರಿಗೆ
(ಕಂಠ. II. ೪೫೦. ಸೂತ್ರಗೋಷ್ಠಿ ಕಂಠ). ಬೆಳಗಾಯ್ : ಕಾವರ ಮೊಳೆ
ಬೆಳಗಾಯ್ ಮೊಳೆಗೆ ನೈದಿಲೆ ಕಣ್ . . . ಸೋಲ್ವ ವಯವಂಗೊಳ್ಳಲುದುವು
ಪೊಳ್ಳಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦-೪). ಬೆಳಗಾಯ್ : ' ಬೆಳಗಾಯ್ ' ಪರಾ.

[< ಬೆಳಗು + ಕಾಯ್]

ಬೆಳಗಾಯ್ ' ಬೆಳಗಾಯ್ ' ನೋ.

ಬೆಳಗಾಯ್ ಮೊಳೆ, ಬೆಳಗಾಯ್ ಮೊಳೆ (ನಾ). ಬೆಳಗಲದ ಕಾಯಿ ಆಕಾರದ
ಮೊಳೆ : ಬೆಳಗಾಯ್ ಮೊಳೆಯ ಹೊಳೆ ಪೊಳೆಗಳ ಮೊಳೆಯಲ್ಲದೆ ಬಿಳು
ಮೊಳೆಗಳ ಹೆಣ್ಣಿವಲ್ಲಿ (ಕಂಠ. ೬-೫೦೦). ಬೆಳಗಾಯ್ ಮೊಳೆ : ಬೆಳು
ಗಾಯ್ ಮೊಳೆಯ ಲಸದಿಂ ಬಾಧರದೇವಪ್ಪನೆ (ಕಂಠ. ೦೦-೦೪) ; ಸಿಂಗರದ
ಮೊಳೆಯ ಬೆಳಗಾಯ್ (ಕಂಠ. ಕಲ್ಯಾಣಿಯೊಳೆಯ ಬಟ್ಟದಕೊಡೆಯ . . .
ಬಿಟ್ಟಲೆಯ ಭಾವೆಯರ್ ಬರತೀರ್ಪರ್ (ಕಂಠ. ೫೬-೪೫).

[ಬೆಳಗಾಯ್ (< ಬೆಳಗಾಯ್) + ಮೊಳೆ]

ಬೆಳಗಾರ ' ಬೆಳಗಾರ ' ನೋ.

ಬೆಳಗಿರಿ (ನಾ). ಬೆಳಕು ಇಲ್ಲದುದು : ' ಬೆಳಗಿರಿಗಣ್ ' ಪರಾ.

[ಬೆಳಗು + - ಇರಿ]

ಬೆಳಗಿರಿಗಣ್ (ನಾ). ಬೆಳಕು ಇಲ್ಲದ ಕಣ್ಣು ; ಕುರುಡುಗಣ್ಣು ; ಲಿಪಾರಕ್ಕಿ
- ಪಲ್ಲಿವಾಯ್ . . . ಬೆಳಗಿರಿಗಣ್, ನಾಣಿವಿಣ್ (ಕಂಠ. ೦೫೬ ಕೃಷ್ಣ).
[ಬೆಳಗಿರಿ + ಕಣ್]

ಬೆಳಗು, ಬೆಳಗು (ಕಿ). ೧. ಬೆಳಕಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಪ್ರಕಾಶ
ಗೊಳಿಸು : ಪತ್ತದಸೆಯಂ ಬೆಳಗಿಸುವೆ ಪನ್ನೆರದರಾಶಿಗೊತ್ತಾಸೆ
ಯಾಗಿಪ್ಪ . . . ಎಂದೆ ದಿನಮಾನಮನಾ ಲಮ ನುತಿಸಿದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೪೨) ; ಸೂರ್ಯ . . . ಕತ್ತಲನ್ನು ಓಡಿಸಿ, ಮನೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲು
ಬೆಳಕು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ (ಕಂಠ. ೬). ೨. ದೀಪ, ಬೆಂಕಿ ಮುಂತಾದುದು
ವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಸು, - ಹೊತ್ತಿಸು : ಫಡಫಡಪುನ ಹೋಗುಹೋಗಲ
ಪಡಮು ಸ್ವಂಧವಳಿವೆ ಭಾಷೆಯ ನಡಪುಟ್ಟರೆ ಬೇಗೆ ಬೆಳಗು ಹವವಾಹನ
(ಕಂಠ. ೦೪-೫೦) ; ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಬಿಡುವೆಯ ಲೈಟು ಬೆಳಗಿಸಿದರು
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೪). ೩. ಅರತಿ ಮಾಡಿಸು : ನೀರಾವನ ಎತ್ತಿಸು :
ರಂಭಾಸ್ತಿಯ ಕೀಳಿದಿರುವ ಪಧಾನಿಕುರುಂಬ ಮುತ್ತುನಾರತಿಯ
ಮೊಂಡಿವಾಗಾದಿ ಬೆಳಗಿಸಿ (ಕಂಠ. ೪೦-೫೫). ೪. ಶೋಭಿಸುವಂತೆ
ಮಾಡು : ಜಗತ್ತನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲು ಒಬ್ಬ ಸೂರ್ಯ ಬೇಕು ; ಒಂದುಕನ್ನು
ಬೆಳಗಿಸಲು ಒಂದು ಪುಷ್ಪ ಸೂರ್ಯ (ಕಂಠ. ೫೪) ; ಸಂಗೀತ . . . ಬುದುದೆ

ಮಂಜುಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಮಂಟಪವನ್ನು ಬೆಳಗುವುದು (೫೫೫. ೬೨).
ಬೆಳಗಿಸು : ೧. ಭೃಂಗಕುಲನೀಲಾಕಂಗಳ ವರ್ಧನಗಳ ಬೆಳಗಿಸುವ
 ಮಧುರವಾಚನಗಳರೂಪವಾಗಳ ಸುಖಗಳ ಲತಾಂಗಿಯರನಿವ್ವ
 ಪದ್ಯಾಂಗನಾಜನವೆಂದಿದು (೫೫೫. ೧-೧೦). ೨ ಇದು ಭಂದಸ್ವಿಗಾಗಿ
 ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. [ಬೆಳಗು, + - ಇತ್ತು]
ಬೆಳಗು, ಬೆಳಂಗು, ಬೆಳಕ್ಕು (ಕ್ರೈ). ೧. ಹೊಳೆ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು :
 "ಬೆಳಗು-ಕಾಂತಿ" (ಕುಟು); ಜಲದದ ನೆಲಯು ಪರಮುಂ
 ವಿಶಾಸಮುಂ ಬೆಳಗುವುದಿಡ ದಿವ್ಯಜಯಂ ನೆಲದ್ದೆ (ಕುಟ. ೨-೧೩);
 ಹು... ನುಡಿದಂ... ಸಭಾಸದನು ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗಿ ದಂತಪ್ರಭೆಗಳ್
 (ಕುಟ. ೧-೨೧); ತೊಳತೊಳಗಿ ಬೆಳಗುವ ತನುಜ್ವಲಿಯು...
 ವರಳುವಾರನ ಕಂಡು (ಕುಟ. ೧೧-೨೩). ೨. ದೀಪ. ಬೆಂಕಿ
 ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು) ಹೊತ್ತಿಸು; ಪುಟ ಮಾಡು; ಹಚ್ಚು :
 ಬೆಳಗುವ ಸೊಡರೊಳ್ಳಿದಂ ಬೆಳಗಿ ಮಲಕೊಂಡು ಪೊಗದೆಯು
 ಕಂಡದೆ ಹಚ್ಚುಕುಸುಪೂರ್... ತವದಿತ್ತು ಮೆಚ್ಚುವನಿವೆವೆಂದಂ
 (ಗುಣ. ೧-೨೦); ಬೆಳಗಪ್ಪ ಜಾವದಾಳೆ ಸೊಡಗೊಡಗಿ ಬೆಳಗಿ
 ಕೊಡಗಿದ್ದರೆ ದೀಪಾವಳಿಯೆಂಬುದು (ಕುಟ. ೨-೧೫). ೩. (ಆರತಿ,
 ನೀಲಾಜನ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು) ಎತ್ತು; ನಿವಾರಿಸು :
 ನೋಟವೇ ಬೆಳಗಿದಾರತಿ ಶಂಕರಂಗಳ್ಳಿ (ಗುಣ. ೧೨-೨೩-೨೪); ಬಿಡಾರಿಯು
 ನೋಡುವ ಬನ್ನಿ ನಮ್ಮ ಲೋಕನಾಥನ ಸಿರಿಪಾದಕ್ಕೆ ಬೆಳಗುವ (ಕುಟ. ೧-೨೩
 ೧೫-೨೬); ಓನೆಯೊಲದರಿ ಬೊರವೊಗಲು ಮುತ್ತುಮಾಣಿ
 ದಾರತಿ ಬೆಳಗಿ ಕಾಣಿಕೆಯಿತ್ತು ಕೆಯ್ಯುಗಿದರು ಹಂಜಲವೇನೆಯ ನೋಡಿ
 (ಕುಟ. ೧೧-೧೬). ೪. ಶೋಭಿಸು; ಮೆರೆ; ವಿಜೃಂಭಿಸು; ಬೆಳಗು
 ಪುಡಿಪ್ರದೋಷದೊಳೆಯ್ಯನ ಮನ[ತನಲಿ]ಯ್ನ ಸಾಹಸಂ ಬೆಳಗುವುದೀ
 ಧ್ವಾವಳಿಯೊಳ್ (ಕುಟ. ೬-೧೯); ನೊಸಲೊಳಿಸಿದ ವಿಭೂತಿಯು
 ಬೊಟ್ಟು ಬೆಳಗುತೀರಿ (ಕುಟ. ೬-೨-೯); ಮುನಿವರನು ಶಾಂತಾದೆ.ವಿ
 ಸುತಾ ಧರಣಿಪನ ಭವನದರಿ ಬೆಳಗಿದನಧಿಕೇಂದರಿ (ಕುಟ. ೧-೨-೨೯).
 ೫. ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸು; ಪ್ರಕಾಶಮಾಡು; ಬೆಳಗುವೊಡ್ಡಿ ಲಾಕಿಮನದ್ಲಿ
 ಜಿವಾಗಮದಂ (ಕುಟ. ೧೧-೨೦); ಅತ್ತಿಮಜ್ಜೆ ಜಿನಶಾಸನಮು ಬೆಳಗುತ್ತ
 ಮಿರ್ದಪಳ (ಕುಟ. ೧-೨೯). ೬. (ಲೋಹ, ಗಾಜು, ಮುಂತಾದವು
 ಗಳೊಡಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು) ಮೆರುಗು ಬರುವಂತೆ ತೊಳೆ;
 ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಉಜ್ಜು; ಬೆಳಗಿದ ವಸವಿವರ್ಣಮಂ ತೀರದ ಸರೋ
 ವರಮನಿಲಿಸಿ ನಿರ್ಮಲವಾದ ನಿರ್ಮಲನತರಮಯ್ಯ ಜಗತಿತೀರನ
 ನೆಗಲ್ಲೆ ಜಿತಜಿನನ ಚಿತ್ರಮುದಾತ್ಮಂ (ಕುಟ. ೬-೨೬); ಉಪಾಧ್ಯಾಯ
 ರೋದಿಸಿ ಕೈಗನ್ನಡಿಯೊಂದಿಂ ಬೆಳಗುಗಂಡಂದಿಂಗೆ ಮಚ್ಚಿತ್ತಮಂ
 (ಕುಟ. ೧-೨); ಹತ್ತಾಳೆಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಬೆಳಗುವಾಗ ಹೂಣಿ ಹಣ್ಣನ್ನು
 ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು (ಕುಟ. ೬). ೭. ಶಾಪವೊಟಗು; ಬಿಸಿ ತಟ್ಟು :
 ಪೂವೇಶಿಕಾರ್ಕಿಯಾದ ಬಿಸುಸುಯ್ಯೊಳ್ ಬೆಳಗುದುಬೆಂದಿನಮಗಳದೊಂ
 ಕೊಡಗಿದುದೊ ಕುಮುದಿನಿವಿಸಾರು (ಗುಣ. ೧೨-೧೪). ೮. (ಆಲಂ)
 ಚೆರುಕುಗೊಳಿಸು; ತೀಕ್ಷ್ಣಗೊಳಿಸು : ಇದಿರನ್ನ ಹೇವರು ಮುತಿಯು
 ಬೆಳಗುವರು (ಕುಟ. ೬-೨೦); ಗ್ರಂಥಗಳು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತವೆ
 ... ಮುದ್ದಿಯನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತವೆ (ಗ್ರಂಥ. ೧); ಬೆಳಂಗು :
 ೧. ಕಛೇಲಿಯುಗಂ ಬೆಳಂಗಿ ನುಗ್ಗಿದೆ (ಕುಟ. ೧-೨೯). ೨. ಒಪ್ಪು;
 ಅಂದವಾಗಿರು; ಪಲಲುಂ ಪೂಗಡುಗಂ ಬೆಳಗುವ ಧರ್ಮ
 ತೋಟಮಂ ... ಕೊಟ್ಟು (ಗುಣ. ೧೨-೨೩-೨೪; ೨೪-೨೫).
 ೩ ಇದು ಭಂದಸ್ವಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. ಬೆಳಕ್ಕು : ೧.
 ಫೃತವಿದ್ದಂತೆ ಉನ್ನತದ ರಾಜ್ಯ ಭಾಯಿ ಬಿಡುವಂತೆ ರುವಿದಂತೆ

ಬೆಳುವ ಕಾಶವ ಗಳಿಸುವಂತೆ ಇಂತೀ ರಸಿವವಾರು ಬಲ್ಲರು (ಗುಣ. ೧೧-೨೦).
 [ದೀ.೩ ತಮಿ. ವಿಳಕ್ಕು, ವಿಳಕ್ಕು; ಪುಲ. ವೆಳಕ್ಕು,
 ವಿಳಕ್ಕು; ತುಳು. ಬೆಳಗು; ಕೊಡ. ಬೊಳೆ; ತಲು. ಬೆಳಗು, ಬೆಳಂಗು,
 ಬೆಳಕ್ಕು, ಬೆಳು, ಮೆಲಗು, ಮೆಲಂಗು; ಕೊಡ. ಬೆಳು]
ಬೆಳಗು, ಬೆಳಕು, ಬೆಳಕ, ಬೆಳಕ್ಕು (ನಾ). ೧. ಹೊಳವು;
 ಕಾಂತಿ : "ಪ್ರಕಾಶ, ಆಲೋಕ, ಉದ್ಯೋಹ - ಈ ೩
 ಬೆಳಗು" (ಕುಟ. ೧೨-೨೩); ಕೊಟ್ಟ ಮಾತೆಂಗಳ ಬೆಳಗುಳಂ
 ತನಗೊಡಂಬಡೆ (ಕುಟ. ೧-೧೦). ೨. ಸೂರ್ಯೋದಯದಿಂದ
 ಸಾಯಂಕಾಲದ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿ; ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು
 ಬೀರುವ ಕಾಲ; ದಿವಸ : ಬೆಳಗಮೊಳಂ ಕಾಣದು ನಿಶ್ಯೋಳ್
 ಕಾಣ್ವುದು ಮೆಗ್ಗಡಕ್ಕೆ (ಕುಟ. ೧-೧೦); ಬೋರಂಗಿ ಬೆಳಗು ಗುಣ
 ಮಪ್ಪದೆ (ಕುಟ. ೨೬-೨೭). ೩. ಸೂರ್ಯ, ದೀಪ ಮುಂತಾದುವುಗಳ
 ಪ್ರಕಾಶ : ಅನಿತರ್ ಬೆಳಗಿಸಂತರಮಾದುದು (ಕುಟ. ೬-೨);
 ಸೊಡರು ಬೀದಿಗೆ ಸುಳಿಯಲಿರಿಯ ಬೆಳಗು (ಕುಟ. ೧೧-೨೬);
 ಹುರಿಯ ಹುಲಿಯ ನೇತ ಬಿಜಾಗತ್ತಲೆಯ ಬೆಳಗವ ಭೃತಿ...
 ಇದೊಡು ಬವದೊಳಾ ಮುಪಿಯ (ಕುಟ. ೧-೨೩). ೪. (ಆಲಂ)
 ಅರಿವು; ಜ್ಞಾನ; ತೀವರತೆ; ಬೆಳಗಮೊಳಗೆ ಬೆಳಗಾಗುವ ಚಿತ್ತಯ
 (ಕುಟ. ೬-೧೦); ಬೆಳಗಿ ಮುಂದ ಗುರುನಿಮೊಳಗೆ ಸುಗಿದ ತಿಪ್ಪ
 (ಕುಟ. ೧೦೬). 'ಬೆಳಗುವಡೆ' ಪರಾ. ಬೆಳಕು : ೧. ಬೆಳಗುಬಿಟ್ಟು
 ಪರಾ. ಬೆಳಕ : ೨. ಶೋಭೆ; ಅಂದ : ತೀಗೊಬಿಡಿ ಬೆಳಗಿಯ್ಯಂ
 ಗಿರಿವಿಂಡಿ ಪೂತ ಪುಪ್ಪವನದಿಂ ವನದಿಂ ತೊಳಪ ತಿರೀವನಿಯದ ಬೆಳಕ
 ದಿನ ಯೋರುವಾಯ ಸೊಗಯುಸುತಕ್ಕೊಂ (ಗುಣ. ೧೨-೨೩-೨೪;
 ೨೪-೨೫). ಬೆಳಕ್ಕು : ೩. ಸಂದ ನಿಶ್ಯೋಳಗುಟವೆನವರಿದಕ್ಕೆ ಬೆಳಕೆ
 ಎಪಲು (ಕುಟ. ೧೬-೧೦೬); ಅವರು... ತರಿದವರು ಕಟ್ಟುಗುವ ಕತ್ತಲೆ
 ಯೊಳಗೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಗಳ ಬೆಳಕಿನಲಿ (ಕುಟ. ೬-೧೦-೨೦); ಹ್ವಾನದೀಪದ
 ಬೆಳಕಿ ಓದಾಡಬೆಳು (ಕುಟ. ೧-೧೯-೨೦). ೬. ದೀಪ : ಪೂತ :
 "ಬೆಳಕಿನ ದೀಪಂ" (ಕುಟ. ೨).
ಬೆಳಗುಬೆಳು, ಬೆಳಗುಬೆಳು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಮುಖಗತ್ತಲೆಮಾಗಿದ್ದ ರೂ
 ಕೊಟಿದ ತುಂಬಿಲ್ಲ ಎದ್ದುದ್ದೀಪದ ಬೆಳಗುಬೆಳು ಪರೂತು (ಕುಟ. ೧೦೬-೧೦೭).
 ಇಲ್ಲದಂತೆ ಅರತ ಬೆಳಗುಬೆಳು ಮುಸುಕಿತ್ತು ಗುಪ್ತವಿಲಿ (ಕುಟ. ೧೦೭-೧೦೮).
 ಬೆಳಕಿಗೆ ತರು=ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ತರು; ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸು; ನಮ್ಮನು
 ತಂದೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರು ಮುಂದೆ (ಕುಟ. ೨೨-೨೩). ಬೆಳು ಬಿಲ್ಲು=೧.
 ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಬೀರು. — ತುಂಬು : ಆ ದೀಪವು ಕೋಟಿಯ ತುಂಬ
 ಬೆಳು ಬಿಲ್ಲಿದೆ (ಕುಟ. ೨). ಸ್ವಪ್ನಗೊಳಿಸು; ಸ್ವಪ್ನೀಕರಿಸು : ಇಲ್ಲಿ
 ಕೊಡಿಸಿರುವ ಪೂಜನಾವಳಿಗಳೂ ದಂತಕಥೆಗಳೂ ಈ ಸಂಗೀತರತ್ನಗಳ ಹಿರಿಮೆ
 ... ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಬಿಲ್ಲುತ್ತವೆ (ಕುಟ. ೨೩, ೨೪).
 ಬೆಳು ಬಿಲ್ಲು=ಬೆಳಕು ಬಿಲ್ಲು ೨ : ಈತನ ಕಡಮೆ ಕಾಲದ ವರೆಗಿನ
 ರಾಸವಳಿಲ್ಲವೂ ಕೇವಲ ದಾಸವಳಿಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿವೆಯೇ ಹೊರತು
 ಈತನ ರಾಜಕೀಯಚರಿತ್ರೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕುಬಿರುವುದಿಲ್ಲ (ಕುಟ. ೨೬).
 ಬೆಳು ಹು = ಬೆಳಗಾಗು; ಸೂರ್ಯೋದಯಮಾಗು : ಬೆಳಕುಹು
 ಬೊಡನೆಯೇ... ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಹೊಳೆಯಬೋದರು (ಕುಟ. ೨೬).
 ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ = ಬೆಳಗಿನ ಸಮಯ; ಪ್ರಾತಃಕಾಲ; ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ
 ಪೂರಾ ಜೀ ಆಗದೆ (ಕುಟ. ೨೫). ಬೆಳು ಮಾಡು=ಶುಭ್ರಗೊಳಿಸು;
 ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡು; ದರ್ಪಣ ನಮನವಾಗಿ ಬೆಳಗಿ ಬೆಳಗುವುದು ನೇಪಾಪದಿಸಿ
 ನೋಡುವಂತೆ ಒಪ್ಪುವ ಸುಕವಿಗಳವೊಳಗೊಂದರತಕ್ಕಿರಿ ತಿದ್ದಿ
 ಮೆಚ್ಚುವೆ (ಕುಟ. ೧-೧೦). ಬೆಳಗುಬೆಳು = ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ;

ಬೆಳಗಾಗುವ ವರೆಗೂ : ತಲೆನೋವಿನಿಂದ ಬೆಳ್ಳುಬೆಳಗೂ ಬಿದ್ದೆಯೇ ಬರಲಿಲ್ಲ (೨೨೨). [**ಬೆಳಗು**, / ತಮಿ. ಮಲ. ಎಳಕ್ಕು; ಕೊಡ. ಬೊಕ್ಕೇ; ತಲು. ಬೆಳುಕು, ಬೆಳ್ಳು. ಮಲುಗು; ಕೋತ. ವಳ್ಳು]

ಬೆಳಗುಂಬೊಳ್ಳು, ಬೆಳಗುಪೊಳ್ಳು (ನಾ). ಬೆಳಗಿನ ಕಾಲ; ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲ : ಇಂದು ಬೆಳಗುಂಬೊಳ್ಳು . . . ನನ್ನ ಗ್ರಹಂ ನಿನ್ನನ್ನರುಹಿದನ್ ನನಗೆ (೨೨೨೦೧. ೨೪-೨೪೩). **ಬೆಳಗುಪೊಳ್ಳು** : ಮನೋಹರಂ ಮೋಹನ ಮಯೂರಮಿಥುನಂ ಬೆಳಗುಪೊಳ್ಳುನೊಳೆ . . . ಪಾರದವಪೊಳ್ಳುಪೊಯ್ಯಾ ರದಿಂ ಗರಿನೆತ್ತಿಗೆ (೨೨೨೦೧. ೨೩-೦೪೨೪). [**ಬೆಳಗು** + **ಪೊಳ್ಳು** (< ಪೊಯ್ಯು)]
ಬೆಳಗುಪಾವ (ನಾ). = **ಬೆಳಗುಂಬೊಳ್ಳು** : ಬೆಳಗುಪಾವದ ಬಲುಬಿದ್ದಿಗೆ ಮನವಿತ್ತೇಡು ಕೊಲುಪರವಣಿಯದೆ (ಕುತೂ. ೧೩-೩) : ಗುರುಸಮರ್ಚನೆ ಗರಲ್ಲರಲೆಂದು ಕುಸುಮಕುಂಡಲಮಂ ಕೊಂಡು ಬೆಳಗುಪಾವದೊಳ್ಳು ಜವದೊ ಪಡತರ್ಪಣಗಳ್ (ವ್ಯಾಕ. ೨೩-೩೩ ೫) : ಬೆಳಗುಪಾವ ಎದ್ದಾಗ . . . ಮನಕೊಂಡು ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಬಂದಿತ್ತು ಅವಳಿಗೆ (೨೦೪. ೩೨).

[**ಬೆಳಗು** + **ಪಾವ**]

ಬೆಳಗುಪೊಳ್ಳು 'ಬೆಳಗುಂಬೊಳ್ಳು' ನೋ.

ಬೆಳಗುಪಡೆ (ಶ್ರೀ). ಹ್ಯಾನವನ್ನು ಪಡೆ : ಅರಿವನ್ನು ಹೊಂದು : ಬೆಳಗುವದೆಯಲೊಡಂ ಕಾಣ್ತು ನಿರ್ವಾಲ್ಪದ್ವೈಯಂತೆ (ಜ್ಯೋತ. ೦೦೩-೩). [**ಬೆಳಗು** + **ಪಡೆ**]

ಬೆಳಗಿಯ 'ಬೆಳಗಿಯ' ನೋ.

ಬೆಳಗೈ 'ಬೆಳಗಿಯ' ನೋ.

ಬೆಳಗೈ, ಬೆಳಗೈ, ಬೆಳಗೈ, ಅ. ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ : ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ : ಬೆಳಗೈ ಹೊರೆಯರಲ್ಲಾ ಹೊರಬು . . . ಮನಮನಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಗಿ ಬತ್ತ ಪಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (೨೨೨೦೧. ೩೩). **ಬೆಳಗೈ** : ಒಂದು ದಿನ ಬೆಳಗೈ, ಒಂದು ದಿನ ಸಂಜೆ . . . ಹೀಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಉಟ ಮಾಡಬಾರದು (ಮೂಲಮ. ೪-೩೩). **ಬೆಳಗೈ** : ಆ ಬೆಳಗೈ ಅರನೋದಮದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ (೧೨೨೦೧. ೪). [**ಬೆಳಗು**, ೨೨೩ ಜಪ್ತವು 'ಬೆಳಗಿಗೆ' ಎಂಬ ಚತುರ್ಥ ವಿಭಕ್ತಿಕ ರೂಪದಿಂದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಗೊಂಡು ಅಪ್ಪಯವಾಗಿದೆ]

ಬೆಳಚವ್ವಾಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಅಹ ಸರೆ ನಾಡೊಳೆ ಬೆಳಚವ್ವಾಡಿಯ ಮಹಾವನಕ್ಕೆ ನೆಲ್ಲಕ್ಕಿಯ ಬಿಟ್ಟುನ್ (೨೪. ೧೧ (೩). ಗುರುತೇ. ೪೩-೩; 1೦೩೫ ೩೫). [**ಬೆಳಚ್ಚು** + <ಪಾಡಿ]

ಬೆಳಡಕಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಕುಪಾದಿ-ಲೋಯಿಸರೆ. . . ಬೆಳಡಕಲು" (೩೨೦. ೩೩). [**ಬೆಳ** (< ಬೆಳದು) + **ಅಡಕಲು**]

ಬೆಳತಿಗೆ 'ಬೆಳತಿಗೆ' ನೋ.

ಬೆಳತಿಗೆಗಣ್ 'ಬೆಳತಿಗೆಗಣ್' ನೋ.

ಬೆಳತಿಗೆದಡೆ (ಶ್ರೀ). ಹೊಳಪನ್ನು ಪಡೆ : ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಎಳೆವೆಳೆಸೆದಡಿ ಪಾಡಿವರವೆಳೆಯಂ ತಾಳ್ತು ಗಗನಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ತಪದಿಂ ತಿಳುವತಿ ಸೊಗಸಿದಳು ಬೆಳತಿಗೆದಡೆದರ್ಪ ಮಯ್ಯ ಚಲುವಿದಾಗಲ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩). [**ಬೆಳತಿಗೆ** (< ಬೆಳತಿಗೆ) + **ಪಡೆ**]

ಬೆಳತಿಗೆವಳಗು (ನಾ). ಉಜ್ಜಲವಾದ ಬೆಳಕು; ಬೆಳ್ಳನೆಯ ಬೆಳಗು : ಇದ್ದಿಲ್ಲಯ್ಯತಪ ಕಂಡದ್ದಿಯ ಬೆಳತಿಗೆವಳಗಿದ್ದಿಯಾಚ್ಚಿ ರಿಯನಂದಂ ಬಂದಂ ನಿಂದವು (೨೨೨೦೧. ೦೨-೦೦೩) : ತಿಂಗಳ ಬೆಳತಿಗೆವಳಗಿನೊಳಂ ಗಡಲೆವಂತೆ (ಕರ್ತೂ. ೧-೪೩). [**ಬೆಳತಿಗೆ** (< ಬೆಳತಿಗೆ) + **ಬೆಳಗು**]

ಬೆಳತೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಇದರ್ಪ ಸಾಕ್ಷಿ ಬೆಳತೂರ್ ಮಹಾವನಮಂ (೨೪. ೨. ೩.೨೦೪. ೦೦-೦೦ : 75೨) : ಕೆಲವಿನಾದ ಬೆಳತೂರ್ ಪಡವನದೆಯ ಮೊಟಿಯೊಳ್ (೨೪. ೧೧, ೩೦೨. ೪೦-೧೦ : ೪೨೦). [**ಬೆಳತ್** + **ತೂರ್**]

ಬೆಳದಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಜ್ವರಾಹಿಗಾರಕ್ಕೆ ಬೆಳದಲೆ ಯನಕ್ಕೆ ಮೇಣಂದಳಮಂ ನೀರಕ್ಕಿಗಟ್ಟಿ ನಿಂದರೆ ಕಳಯೊಳ್ಳುಗಳಂ ಉಜ್ಜುವ ಜ್ವರಮಂ ಘಲನ ತಾನೆರೆಯಲಾಕ್ಷಣ ಉಪಶಮನಂ (ಗೋಪ್ಯ. ೦೪೨-೩). [?]

ಬೆಳದಿಂಗಳು 'ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳ' ನೋ.

ಬೆಳಪ 'ಬೆಳರ್' ಪರಾ.

ಬೆಳಪು 'ಬೆಳ್ಳು' ನೋ.

ಬೆಳಬೆಂಜನ (ನಾ). (?) : ಸುದುತಿಯನೇಗಿಯ್ದಂ ಬಿಡಲಾಪದೆ ನೀಂ ಬೆಳಬೆಂಜನಾಗಿ ಭೋಗಿಸುವೆಂದು ಕೊಳ್ಳಬಗುದಿವೈ (ಕರ್ತೂ. ೩-೨೨೪) : ವಿಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಂ ದರ್ಶನಾರ್ಥವನುಂ ಅಪುನಮೇತರಮವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಂ ಮಪ್ಪ ಮರ್ಪತಿಗಳಂ ಕಂಡು ಬೆಳಬೆಂಜನನಾಗಿ (ಕರ್ತೂ. ೦೦-೩೩). [?]

ಬೆಳರ್, (ಶ್ರೀ). ಬೆಳಪ (ವರ್ತಕ್ಕು). ೧. (ರಕ್ತಹೀನತೆಯಿಂದ) ಬೆಳ್ಳುಗಾಗು : ಬಿಳಿಬಿಳುಪು : "ಬೆಳರ್-ಧಾವರ್ (ಬಿಳುವಾಗು, ಕಾಂತಿಯಾಗು)" (ಕುತೂ. ೨೦-೨೨೪) : ಸುರ್ವಾಚಾರುಳುಗುರೂಳ್ ಸಮಸಂಕರ ಕೆಂಪೊಪುಕಂ ಬೆಳರ್ತಧರಂ (೨೦೪. ೦೦-೦೨೩) : ಶುಕಾಂತಮುಕುರದಂಶಿರೆ ಶತಮಾಯು ಕದಂವುಗಳ್ ಬೆಳರ್ತವು (ಕುತೂ. ೪-೩) : ನೀರುಣದೆ ಮುಗಿಲ್ಲಳ್ ಬೆಳರ್ತ ಬೆಡಾದುವು (೨೨೨೦೧. ೩೩-೦೨). ೨. ಬೆಳಕು ಬೀರು : ಪ್ರಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡು : ದೀಪಗಳಯ ಕಪ್ಪಲೆಯೊಳ್ ದೀಪಿಗಳ್ ಬೆಳಪ ತಡೆ . . . ಬೆಳಗುತಿರ್ಪರ್ಪರ್ (ಕುತೂ. ೩-೨೨) : ಸುಲಲಿತಮಾಗಿ ನೀಳ್ ತುಪುಗುರ್ಪರ್ಪರ್ ತಮಮಂ ಬೆಳರ್ಪ ಕಣ್ಣುಗಳ್ ನೆಯಂದಮಂ ನೆಲೆಯ ಪೋಲಿರೆ (ಕರ್ತೂ. ೩-೨೨೪). ೩. ಬೆಳ್ಳು ಗಾಗಿಸು : ಬಿಳುಪೇರಿಸು : ಮಲ್ಲಿಗೆವಳ್ಳಿಗಳ್ ಲಸನ್ನಂಜಿಯಂ ಬೆಳರ್ಪ ಸೆಯ ಬಂದದು ಚೈತ್ರಂ (೨೨೨೦೧. ೪-೩). ೪. ಹೊಳೆ; ಮಿಂಚು : ಅಲರ್ಪ ಸಂಪಗೆಮರಲುಂತೆ ಬೆಳರ್ಪ ಬಣ್ಣಂ ಗುಣಾರ್ಪವಂಗೆ ಮಾಡಿದ ಬಣ್ಣದಂತೆ ಸೊಗಯಾಳ ಬರೆದು (ಕುತೂ. ೦-೦೨೩ ೫).

[**ಬೆಳ**, ತಮಿ. ವೆಳಪು; ಮಲ. ಎಳರ್; ತುಳು. ಬೊಳರು, ಬೊಳರು; ತಲು. ಪೆಲರು]

ಬೆಳರ್, (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ : ಬಿಳುಪು : ಬೆಳರಂ ಪೊಳಸುವಂ ಕರ್ಪಂ ಪೊನ್ನೊಳಮ ಪುಳಂ ಪಾಳಪ ನಿಮ್ಮಳತನುಮಿನುಗಿಂದಾಪ ದೊಳಪ ಮೊಗಮೈದುಂ (೨೨೨೦೧. ೩-೩). "**ಬೆಳರ್ಪಣ್ಣ**" ಪರಾ. ೨. ಹೊಳಪು : ಕಾಂತಿ : ಪ್ರಕಾಶ : ಕಾರ್ಮುಗಲ ಸೊಂಪಡರ್ಪ ಸೊಂಮುಡಿ . . . ಕೂರ್ಮಚರಣಾಗ್ರಮ ಬೆಳರ್ಪುಸುಂಕಿದ ಸೆಳ್ಳು ಗುರ್ಮನೋಹರಮಾಗಿ ಪರವೆಯಸದು (೨೨೦೨೪. ೩-೦೦) : ಬೆಳದ ಬೀಜುತಿಪ ಮುಂಡುಮುತ್ತಿನ ಬೆಳಕುಳಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೪).

ಬೆಳರ್ಪಾಡು = **ಬಿಳಿಬಿಳುಪು** ವಂತೆ ಮಾಡು : ನಿಶ್ಚೇಷಗೊಳಿಸು : ಪೈರವಾರವಣತಾವನವಾಂಬುರುಕಂಗಳಂ ಬೆಳರ್ಪಾಡದೆ . . . ಸಂಧಿ ಮೂವುವನ ಪಾಂಡವರೊಳ್ ಪೂಜಾಪರಿಕತನಂ (ನನಾಮ. ೧-೪೪).

[< **ಬೆಳರ್**, / ತಮಿ. ವೆಳಪು; ತುಳು. ಬೊಳ್ಳರೆ; ತಲು. ಪೆಲರು]
ಬೆಳರಿಸು (ಶ್ರೀ). ಬಿಳುಪಾಗಿಸು : ಬೆಳ್ಳಗೆ ಮಾಡು : ಸಿರಿವಣ್ಣಮಂ ಸೊಡೆಯು ತೊಡೆದಿಂ ಬೆಳರಿಸಿ ಜಪ್ತರಮಂ ಬೆಳ್ಳಟ್ಟಿಗಳಂ ಪರು ತಮಿದವಪ್ಪ ಮುತ್ತಿನೊಳ್ಳುಚ್ಚುಗಳಂ (೨೨೦೧. ೪-೨೩).

[**ಬೆಳರ್** + **ರಿಸು**]

ಬೆಳರ್ಗಣ್ (ನಾ). ಬಿಳುಪಾದ ಕಣ್ಣು : ಶುಭ್ರವಾದ ಕಣ್ಣು : ಬೆಳರ್ಗಣ್ಣಂಪವರ್ಪರುಗಲರ್ಪವೊಳಗೆ ಕಂಡು (ವ್ಯಾಕ. ೦೦-೦೦೩).

[**ಬೆಳರ್** + **ಗಣ್**]

ಬೆಳರ್ಗೊಂಪು (ನಾ). ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾದ ಕೆಂಪು : ಕಡುಗೊಂಪು : ಕಣ್ಣೊಳ್ ಕಂಡಿದ ಬೆಳರ್ಗೊಂಪು ಬೆಳ್ಳವರೆ (೨೦೪. ೦೨-೨೩) : ಪಕ್ಕ

ಬೆಂಬಾಧರಂ ಬೆಳೆಗೊಂವಂ ಸ್ಥಿತಕಾಂತಿಯಂ ತಳೆದುದಿಲ್ಲ (ಪ್ರಶ್ನಾ. ೧-೪);
ಬೆಂಕಳದ ಕಾಂತಿ . . . ಬೆಳೆಗೊಂವುಗುರ್ವೆಲಲ ಕಾಂತಿಗಳ ತಿಂತಿವೆ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩). [ಬೆಳೆಂ + ಕೆಂವು]

ಬೆಳೆಬಾಳ (ಕ್ರ). (ಆಲಂ) ಶೋಭೆಗೊಳಿಸು : ಈ ಜಗತಿಯನಾಳ್ವ
ರಾಜವನ್ನೊಳ್ಳುವದಿಂ ಜಗಮಂ ಬೆಳೆಬೆಡಂ (೩೪೩. ೨-೩೦).
[ಬೆಳೆಂ + ಬೆಡು]

ಬೆಳೆಬಾಳ (ನಾ). ಬೆಳೆಗಾದ ತುಟಿ : ಬೆಳೆಬೆಡೊಂಡ ತುಟಿ : ಬೆಳೆ
[೩೩೦. ೪]ದರ್ವಟ . . . ಅಳವಳದಂವೆಸೆಯ ಸುರಪಾಂತದ ವೆಣಾಡಿ
ಯೊವಳೆಸವಳು (೪೦೩೩. ೨-೪೦). [ಬೆಳೆಂ + ತುಟಿ]

ಬೆಳೆಬಾಳ (ನಾ). ಬೆಳೆಯ ಬಣ್ಣ : ಬೆಳುವೆ : ಪೊಂದರಾಜಸುಂದರಿಯರ
ನೆಲಮೊಲೆಯ ಸಿರಿಕಂಡದೊಳಿಂ ಪೊರೆಯ ಬೆಳೆಬಾಳಾಂತ ತೆರೆಗೊಳಂ
. . . ರಂಜಿಸುವುದು (೪೦೩೩. ೦೦೬); ಕುಸುಮಶರಣ ಪೊಸಜವದ
ಬೆಳೆಬಾಳ ಮುಸುಂತಿದುದೊ (೩೩೩. ೧-೦೪). [ಬೆಳೆಂ + ಬೆವು]

ಬೆಳೆಬಾಳ (ಕ್ರ). ಬೆಳೆಬೆಡೊಳ್ಳು : ಮೃದುವಾಗು : ಬೆಳೆಬಾಳದಾ
ಸೊನ್ನೊಳ್ಳಲವದೊ . . . ಕಾಪದಿಂದಿವಳಾದಾ ಬೆಂಬಾಧರಂ (೪೦೩೩.
೦೩-೩೩). [ಬೆಳೆಂ + ಬಿಟ್ಟು (<ಬಿಟ್ಟು)]

ಬೆಳೆಬಾಳ (ನಾ). ಬೆಳೆಯ ಮಣ್ಣು : ಬೆಳೆಮಣ್ಣು ಪೊಸಕಡೆಯದೊಳ್
ತುಂಬಿದ ನೀರಿಯ ತನಿರಮೆಂಬಂತಿರ ಕಳೆದಜೆಯ ಕರ್ಮದಾವನೊಂದು
ಪೊಳೆಂ . . . ಕೊಳಂ . . . ಸೊಗಯಿಸದತ್ತು (೦೩೩೩. ೩೨-೨೦).
[ಬೆಳೆಂ + ಮಣ್ಣು]

ಬೆಳೆಬಾಳ (ನಾ). ಬೆಳೆಯ ಹಕ್ಕಿ : ಹಂಸ : ಬಾಣಾನಿರುವರು ಸಿರಂ
ಬಾಗಿ ಮಂದಿರಲು ತಿರಿದಿತ್ತು ಪರಮತ್ವ ಬೆಳೆಬಾಳೆಯಮುನುಯದರ್ವ
(೪೦೩೩. ೨೪-೩೩). [ಬೆಳೆಂ + ಹಕ್ಕಿ]

ಬೆಳೆಬಾಳ (ಕ್ರ). ಬೆಳೆಗಾಗು : ಬೆಳುವೇರು : ಅದರ ಕವಿಲ್ವದೊಂದೆ
ಮೃಗೋದ್ಯಮದಿಂ ಬೆಳೆಬಾಳು ನಿಂದುದೊಂದೆ ಮಲದೊದ್ದವಪ್ರಸರದಿಂ
ಕದಿಂ . . . ಸರೋವರವಾದೊಳ್ (೩೦೩೩. ೪-೨೪).
[ಬೆಳೆಂ + ಪದ್ಮ]

ಬೆಳೆಬಾಳ (ನಾ). ರಿ. ಬೆಳೆಯ ಬಣ್ಣ : ಶ್ವೇತವರ್ಣ : "ಬೆಳೆಬಾಳು
ಮುಂದು ಧುಳಂ" (೪೩೩. ೦೦-೨೦); ಮೊವಣ್ಣಂ ಮರಿಸಿದುವರಲು ಸುರ
ತೊನ್ನೆಯ ಪೊಂಬಣ್ಣದ ಬೆಳೆಬಾಳದ ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಕೇಸರಮುಮೆಚ್ಚುಳಂ
ಕರ್ತೆಯಂ (ಪ್ರಶ್ನಾ. ೩-೦೬); ಇದತ್ತಂಸಂ ಕಪೋಲಂ ಕಡುಬದವೆನುಂ
. . . ಬೆಳೆಬಾಳಂ ಮೆಯ್ಯ ತಿವಿತ್ತು (೪೦೩೩. ೩೩-೩೦). ೨. ಶಿವ :
ರುದ್ರ : "ಬೆಳೆಬಾಳಂ ನೆತ್ತಿಗಣ್ಣ . . . ಸ್ಮರಹರಂ ನಾಮ" (೪೦೪೦. ೦೨). [ಬೆಳೆಂ + ಬಣ್ಣ]

ಬೆಳೆಬಾಳ (ನಾ). ರಿ. = ಬೆಳೆಬಾಳೆ : ನಡು ಪುರ್ವ ಬಾಸ
ಕೊನ್ನೆಯನುಂಟುಮಾಟು ಜಘನಂ ಬೆಳೆಬಾಳೆ ಮೊರೆಗಳ ಕದಂವು
ಗುರ್ವಸಿಟನೆ ನೋಡು (೪೦೩೩. ೧-೩೨); ತಿರೆ ಪೊವಲ್ವು ಪೊಂಗಿ ಬೀಗದ
ಬೆಳೆಬಾಳೆ . . . ತನ್ನೊಳೊಪ್ಪ ಸುರಪಾಂತದೊಳ್ (೪೩೩. ೦-೩೩).
೨. (ರವನಕಾಂತಿಯಿಂದ) ಬೆಲುವಾದ ಬಾಯಿ : ನಾಕಿತದ ನೀಜಿಗೆ
ಬೆಳೆಬಾಳೆಯ ಛಾಗ್ನಿನಿಧಿ (೩೦೪. ೩-೧೦ ೩). [ಬೆಳೆಂ + ಬಾಯಿ]

ಬೆಳೆಬಾಳ, ಬೆಳೆಲ, ಬೆಳೆಲು, ಬೆಳೆವಲ್ಲ, ಬೇಲ, ಬೇಳೆ, ಬೇಳೆಲು (ನಾ).
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತೊಂದು ಅದರ ಹಣ್ಣು : ಕುಶತ್ತ : ಆಮೃತ
ಬೆಳೆಲಿಂಗುಳಂ ಪನಸು ನಿಂಬು (೪೩೩. ೦೦೧೦ ಕೃಷ್ಣ); ಗುಡದಿಂ
ಬೆಳೆನ್ನೆಯನರಗುದಿಯೊ ಬೆಳೆದರ್ವ ಬೆಳೆಲ ತಿರುಳೊಳ್ ಮಹಾಂತದವ
ಸಮಾಜವ್ಯಮಂ ಕೊಡಿದೊಡದು ಲೇಸಪ್ಪ ತುಪ್ಪಮಾಪ್ಪಿದು ಪೂಯೇ
(೩೩ : ೩೩ : ೩. ೩-೨೨); ಬೆಳೆಲನೆಲರೊಳ್ಳುಮಂಪೋಗಲ್ವೆ ಸ್ವ

(೩೩೩. ೦೦-೩೩) : ಅದೇಬಾಳು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆ ತಳೆತಳೆ ನಾನಾ ತರು
(೪೩೩. ೦೩-೩೨). ಬೆಳೆಲ : ಬೆಳೆಲ ಗರುಗು ಹಾರಿವಾಳ . . . ಪತ್ರೆಗಳ
ನರ್ವಿಸು ಲಿಂಗಿ (೪೦೩೩. ೩-೦೬). ಬೆಳೆಲು : "ಕುಶತ್ತ ಮನೆ ಬೆಳೆಲುಂ"
(೪೦೩೩. ೩೩-೦೩); ಕಡಸಿಗಯ ಸೊನ್ನೆವಲುಗುಂ ಪೊದವಿಯ ಬೆಳೆಲಿಂಗಿ
ತೊಳೆಸಿ ಗುಗುಳು ಮರಿ(ಬೆ)ಗಳ (೩೩೩. ೨-೩೩); ಕಠಿಗೊಂಡ ಬೆಳೆಲ
ಹಣ್ಣಂತ ಗುರುಬೋಧೆ ನೆರೆಗೊಳ್ಳಬೇಕು (೪೩೩. ೩೩); ಬೆಳೆವಲ್ಲ :
ಬೆಳೆವಲ್ಲವು ವಿಷ್ಣುವರ ದಾದಿಮ ನಿಂಬೆ (೪೩೩. ೨೪-೩೦). ಬೇಲ : ಆಲಂ
ಜಾಲ ಬೇಲಂ . . . ಬ್ರಹ್ಮವೃಕ್ಷಂ ಕಟಾಕ ಕಟಾಯದಿಂದೊಪ್ಪತಿ
ದರ್ಶನಂ (೩೦೪. ೦-೩೨); ಬೇಲ ಸೆಳ್ಳು . . . ಪಾಧರಿಯಾದಿಯಾದ
ವೆರ್ಮರಗಳ ಕಾಡೊಳ್ಳೆತರುತಮಿರ್ವರು (೪೩೩. ೩-೩೩); ಪರಿಮಳದ
ಪಗ್ಗಲನಾಂತು ತುಂಗದ ಬೇಲಗಿಳುವು (೪೦೩. ೩-೩೪). ಬೇಳೆ :
"ಗಂಧಪರಾ-ಬೇಳೆ, ಬೆಲ್ಲವತ್ತ, ಸಂಪಗೆ" (೩೩೦. ೪೩); ಕವಿತರಂತೆ
ಬೇಳಂ ಭೂಮಿ ಪರ್ವದಂತೆ ಸೀಗೆ . . . ಮತ್ತಮೆನಿಸುನುಂ ಕೆಡದ
ಮರದೊಳಗಲ್ (೪೦೩. ೨-೩೩ ೩). ಬೇಳೆಲು : "ಕುಶತ್ತ-ಬೇಳೆಲು,
ಸಿವಣ್ಣ" (೩೩೩. ೨೦). [ಬೇ. ೩ ತಮಿ. ವಿಳವು, ವಿಳಾ, ಪೊಲ್ವೆ, ಕುಲ.
ವಿಳಾ; ತೆಲು. ವೆಲಗ./ಸಂ. ಬಿಲ್ಲ]

ಬೆಳೆಲ 'ಬೆಳೆಲ' ನೋ.

ಬೆಳೆಲು 'ಬೆಳೆಲ' ನೋ.

ಬೆಳೆವು 'ಬೆಳೆವು' ನೋ.

೨೦ ಬೆಳೆವು 'ಬೆಳೆವು' ನೋ.

ಬೆಳೆದಿಟ್ಟ 'ಬೆಳೆದಿಟ್ಟ' ನೋ.

ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಬೆಳೆವಳಿಗೆ, ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಬೆಳೆವಳಿಗೆ (ನಾ). ರಿ. (ಮನುಷ್ಯ,
ಪ್ರಾಣಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ) ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಬರಿತು ಬೆಳೆಯುವಿಕೆ :
ಗಂಡಕ್ಕಿ ಸರ್ಪಿಗೆ ಒಂದೆ ಮರಿ ಹುಟ್ಟುವುದು . . . ಅದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ
ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಬಿಡುವರ್ವ ಹತ್ತುವುದು (೪೦೩೩. ೧-೪೪). ೨. ವಿಳೆಗೆ;
ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ಭಾಗವು ಮಗನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು
ಮೆಚ್ಚಿದಳು (೪೦೩೩. ೦೩). ೩. ಹೆಚ್ಚಳ; ವೃದ್ಧಿ : ಇಂತಹ ಕೊಳಚೆ
ನೀರು ಸೊಳ್ಳೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಎಡೆಕೊಡುವುದು (೪೦೩೩. ೧೦).
ಬೆಳೆವಳಿಗೆ : ರಿ. ನಲವಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೊರೆಗಳ ಉಂಟಾದ ಬೆಳೆವಳಿಗೆ
ಯಿಲ್ಲ (೪೦೩೩. ೩. ೨೩-೨೩); ಹರಿಯುಂಟುಯುಗ್ರತರ ಬೆಳೆವಳಿಗೆಗೆ ಸಪ್ತ
ಗಿರಿ ಬೋರ್ವಾಗೆ (೪೦೩೩. ೦೩-೩೩). ಬೆಳೆವಣಿಗೆ : ೨. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ,
ವಿಕಾಸ, ಬೆಳೆವಣಿಗೆ (Development. ೩೩೩. ೩೦). ಬೆಳೆವಳಿಗೆ :
೪. ವಿಕಾಸ : ಈ ದರ್ಶನಗಳ ಬೆಳೆವಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಉದ್ಭವ
ವರಿಷ್ಠಾರಯುಗವೇ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದ ವಿಷಯ (೪೩೩. ೨೪೩); ಆರಂಭ
ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತನಾಟಕವು ಮಂಗಳಾಂತದ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸೆರೆಗೊಳ್ಳದ್ದ
ರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಬೆಳೆವಳಿಗೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದೇ? (೪೩೩. ೩. ೪).

[ಬೆಳೆ + ವಣಿಗೆ]

ಬೆಳೆವಲ್ಲ 'ಬೆಳೆಲ' ನೋ.

ಬೆಳೆವಲ್ಲ 'ಬೆಳೆಲ' ನೋ.

೪೦ ಬೆಳೆವಳಿಗೆ 'ಬೆಳೆವಣಿಗೆ' ನೋ.

ಬೆಳೆವಾರ (ನಾ). ಜಾತಿಗೆಟ್ಟವನು : ಪಟುವನ್ನಾದುವ ಣೋಡದನ್ನೊಳ
ದೊಪ್ಪಿಲ್ಲರಂ ಬಾಧಿವಾ ತಳವಾಣಿ ಬೆಳೆವಾರನ್ನೆ (೩೩೩. ೩೩-೩೩).

[ಬೇ. ೩ ತಮಿ. ಪೊಯಾರ್ = ಅಮಂಚಿತರು; ತೆಲು. ಬೆಲರಿ = ಅಮಂಚಿತ]

ಬೆಳೆವಿಗ (ನಾ). ವಿಳೆಗೆ; ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ಬಸವಣ್ಣ ನೀವು ಪುತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು
ನಿಂದರೆ ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳೆವಿಗ ದೆಸೆದೊಳ್ಳು ಪರಸಿತಯ್ಯಾ (೪೩೩. ೩೩-೨೩);
ತರುಣತರನ ಬೆಳೆವಿಗ ತಿರುದುಂ ಕುಂದಲ್ಲಿವಿತ್ತವೆಂದೇಳುವುದು

ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರಕುಮಾರಕ ನಿರಂತರವರ್ಧನದಸಕಮಪ್ಪ ಬೆಳವಿಗೆ ನಿವರಂ
(ಕುರುಕ್ಷೇ. ೦೫-೨); ಪಾಲಕ ಭರತಕುಲದಲಿ ನಿನ್ನ ಬೆಳವಿಗೆ (ಕುರುಕ್ಷೇ. ೨-೦೩). [ಬೆಳವು + -- ಇಗ್ಗ]

ಬೆಳವನವುರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಬಿಲ್ಲುಪತ್ರಿ, ಬಿಲ್ಲು.
ಬೆಳವನವುರ (ಪು. ೩೩. ೩-೨೬). [? + ಮರ]

ಬೆಳವು (ನಾ). = ಬೆಳವಿಗೆ : ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳವಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನೇ
ಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಜುವಿನ ಬೆಳವಿಗೆ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನೇ ಕಾರಣವಾದ
(ಪು. ೩೩. ೩-೨೬); ಮೋಕ್ಷದ ಹೆಳವನವಣ್ಣನು ಪಡೆಯಲೆಂದಾರ್ಜುನ
(ಕಾ. ೩-೩-೨೬). [ಬೆಳ + -- ವು. / ತಮಿ. ಎಳ್ಳವು; ಮಲ. ಎಳವು]

ಬೆಳಗಾಲು 'ಬೆಳಗಾಲು' ನೋ.

ಬೆಳಸಿ 'ಬೆಳುವೆಸಿ' ನೋ.

ಬೆಳಸು 'ಬೆಳೆಯಿಸು' ನೋ.

ಬೆಳಸು (ನಾ). ೧. ಬೆಳೆದುದು : ಬೆಳೆ : ಫಸಲು : ಪೀಕು (ಉಕ) :
"ಅಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುದು ಬೆಳಸನಕ್ಕುಂ" (ಪಂ. ೨೬); ನಾಡಕಾಡೆ
ಬೆಳಸಿಂಕೆಸಾ ವಿಷಮಾಂತರಾಳದೊಳ್ (ಕಂ. ೦೫-೨೯); ಆರಾಧನೆಯ
ಮಾಡಿದರೆ ಅಪ್ಪುತದ ಬೆಳಸು ಎರೋಧಿದಡೆ ವಿಷದ ಬೆಳಸು (ಕಂ. ೨೫.
೨೫೦); ಭೂತರಸಾ ನಿನ್ನ ಭಾಗ್ಯದ ಬೆಳಸು (ಕುರುಕ್ಷೇ. ೦೫-೩).
೨. ಕೆನೆ : ಕಾಳು : ಸೂರ್ಯೋ ಬೆಳಸಂ ಕೊಳ್ಳವೋಲಸಾರದೊಳ್
ಸಾರಮಂ ಮಹೀಪತಿ ಕೊಂಡಂ (ಕಂ. ೩-೨೨೫); ಜಿನಭಕ್ತಿಯಂಬ
ಬೆಳಸಿ ರಾಶಿಯಂ ತೋರ್ಪಂತೆ ಪಾಲ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿಂದಭಿಷೇಕಂ
ಮಾಡಿ ಪುನಃ (ಪಂ. ೨-೩೬). [ಬೆಳ + -- ಸು]

ಬೆಳಸಿ 'ಬೆಳುವೆಸಿ' ನೋ.

ಬೆಳಹು (ಕ್ರಿ). ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸು : ಬೆಳೆಸು : ಮುಂದಿನ್ನು ಎರ
ಶೃವಾಗಮದ ನಡವಳಿಯ ಕುಡಿಮೂ ಬೆಳಹುವನನಪ್ಪಂತೆ ಎಡುಗೇಸ
ಕವಲಿಪುರು ಬೆಳೆದುದು (ಕಂ. ೨-೩೦).
[ಬೆಳ + -- ಹು (< - ಫೈ)]

ಬೆಳಹು (ನಾ). = ಬೆಳವಣಿಗೆ : ತುಂಬಿನಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದಡೆಯಲಿ ಬೆಳಕು
ನಲಿ ಈ ಪರಿಯ ದೋಷವು ದಂಡಿನಲಿ ತರುದೋಷ (ಪು. ೩೩. ೦೫-೦೦).
[ಬೆಳ + -- ಹು (< - ಫೈ)]

ಬೆಳಾಕರಣ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಎಜುತಕೊಟ್ಟ ಸ್ವಕಂಗಳಿಗೆ
ತೆಜು ಮುಡಗಡಿ . . . ಬೆಳಾಕರಣ . . . ವತ್ತಾಗಾಯ ಮೊದಲಾಗಿ
(ಕಂ. ೨. ೩೫-೨; ೧೩೩ ೧). [ಬೆಳ + ಆಕರಣ]

ಬೆಳಾಕರಣ (ನಾ). = ಬೆಳಾಕರಣ : ಗುತ್ತಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆ. ಖಡ್ವಾಯಿ
ಬೆಳಾಕರಣ ಬೆಳಂದಂಡ (ಕಾ. ೨೫. ೨೯-೩೬; ೧೩೩೩).
[ಬೆಳ + ಆಕರಣ]

ಬೆಳಾವಡಿಬ 'ವೇಳೆವಡಿಬ' ನೋ.

ಬೆಳಗಾರ 'ಬೆಳಗಾರ' ನೋ.

ಬೆಳಗೆ (ನಾ). ಬೆಳವಣಿಗೆ : ವಿಶಾಸ : ಅದರಿಂದ ಬೆಳಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗು
ತ್ತದೆ (ಕುರುಕ್ಷೇ. ೬-೨೬೨); ಈಗ ನಾವು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಬೆಳಗೆಯನ್ನು
ಕಾಣುತ್ತೇವೆ (ಕುರುಕ್ಷೇ. ೩೦). [< ಬೆಳ + -- ಇಗ್ಗ]

ಬೆಳಗ್ಗೆ 'ಬೆಳಗ್ಗೆ' ನೋ.

ಬೆಳಗ್ಗೆ 'ಬೆಳಗ್ಗೆ' ನೋ.

ಬೆಳೆಯಕ್ಕಿ (ನಾ). ತಳಿಸಿದ ಅಕ್ಕಿ : ಬಿಳಿಯಕ್ಕಿ : x x x ನಿಲ್ಲಲಿಗೆ
ದಯೆಯಕ್ಕಿ x x x ಸೊಲ್ಲಾಗೆಯ ಬೆಳೆಯಕ್ಕಿಯಮುದ್ದಿಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ಕೂಟಾ
ಕಾಣುತ್ತದೆ (ಕಂ. ೨೫. ೨೬). [ಬೆಳ + -- ಇಗ್ಗ]

[೨೫ ಇದು 'ಬಿಳಿಯಕ್ಕಿ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಂಬಿತ]

ಬೆಳು 'ಬೆಳು' ನೋ.

ಬೆಳು 'ಬೆಳು' ನೋ.

ಬೆಳುಕ (ನಾ). ೧. ಬೆಳುಗಿರುವವನು : ಅಪ್ಪಂಕಂ, ಬೆಳುಕೆ, ತೂಳಕಂ
(ಕುರುಕ್ಷೇ. ೨೦೫ ಪ್ರದೋ). ೨. ಬಿಳಿದು : ಬಿಳುವಾದುದು : ಆ
ಕೆಚ್ಚಿಂಗೆ ಕೆಚ್ಚಿನಕ್ಕಿ ಸುಟ್ಟು ಬೆಳು [ಪಾ. ೩೩ : ಕು] ಕನ ಮಾಡಿ ಬೆಳುಗಾರ
ದಂತೆ ಮಾಡು (ಕಂ. ೨೫. ೨೫೩); ಪರೇನಂತೆ ಬೆಳುಕನಾಗಿ ಸುಪ್ಪೋಚಿತ
ರುಚಿಯ ನೀ (ಪಂ. ೦೦-೨೬ ಪ). ೩. (ಆಲಂ) ಸ್ಪಷ್ಟವಾದುದು :
ನಿಚ್ಚಳವಾದುದು : ಶ್ರುತಿಯವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಥವತಿಬೆಳುಕನಾಗಿ ಸಂತತ
ವೊತ್ತವೊಳಂತರ್ಪವೆಂದಂ ಜಿತವುರನ ವಿದ್ಯೆ ಸಂತತವತಿಪ್ರತಿಯಂತೆ ಕ್ಷಿತಿ
ಯೊಳತಿಗೋಪ್ಯವೆಂದಾ ಸ್ಯಂದವಂ (ಪಂ. ೩-೨೯).
[ಬೆಳು (< ಬಿಳಿದು) + -- ಕು]

ಬೆಳುಕರಿಸು 'ಬೆಳುರಿಸು' ನೋ.

ಬೆಳುಕು (ಕ್ರಿ). ಮಿಟುಕಿಸು : ವಿಜನಮಹ ಕಾವಿನೊಳ್ಳುಕ್ಕಿದು ಬೆಳುಕ
ದವೆಗಳಮುಖಯದಿಟ್ಟುಗಳ ನಾಸಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸೆ (ಪಂ. ೨-೩೦-೩೩).
[< ತಲು. ಬೆಳಕು = ಜರಿಸು]

ಬೆಳುಗತ್ತೆ 'ಬೆಳುಟ್ಟೆ' ನೋ.

ಬೆಳುಗದಿರ 'ಬೆಳುದಿರ' ನೋ.

ಬೆಳುಗದಿರು 'ಬೆಳುದಿರು' ನೋ.

ಬೆಳುಗನ್ನಡ 'ಬೆಳುನ್ನಡ' ನೋ.

ಬೆಳುಗನ್ನಡಿಗ (ನಾ). ಅಜ್ಜನಾದ ಕನ್ನಡಿಗ : ಎಲೆ ನಲ್ಲಕೆ ಸಕ್ಕಪವಿನ್ನಹವನ
ಬಳಕೆಯ ಬೆಳುಗನ್ನಡಿಗನ ಹೊಲಬಲ್ಲ ಕೈಯೆಂದು (ಪಂ. ೩೩. ೦-೨೫).
[ಬೆಳು (< ಬೆಳು) + ಕನ್ನಡಿಗ]

ಬೆಳುಗವತಿ (ನಾ). ಬೆಳದಿನಲ್ಲೇ ಮಾಡುವ ಲೂಟಿ : ಹಗಲುದುಡೋಡೆ:
ಬೆಳುಗದ [ಪಾ. ೩೩ : ವಿ] ತಯಾರಾಯ ಪರಿಭವ ತಕ್ಕ . . . ನಿನ್ನ ಕಲ್ಲರ
(ಕುರುಕ್ಷೇ. ೦-೨೫); ತಕ್ಕ ಪಳವು ಬೆಳುಗವತಿ ದುರ್ವ್ಯಸನಂ . . . ಜಿನ್ನ
ಬಸವನಹ ರಾಜ್ಯದೊಳ್ ವಿಸುಕುವೆ (ಕಂ. ೩-೨೦).
[ಬೆಳು (< ಬಿಳಿದು) + ಕವತಿ (< ಕವತಿ)]

ಬೆಳುಗಾಯ 'ಬೆಳಗಾಯ' ನೋ.

ಬೆಳುಗಾಯ್ಲೆ 'ಬೆಳಗಾಯ್ಲೆ' ನೋ.

ಬೆಳುಗಾರ, ಬೆಳಗಾರ, ಬೆಳಗಾರ (ನಾ). ಖನಿಜಲವಣು; ಬೆಳಗಣ :
ಪಟಕ : "ಬೆಳಗಣ-ಬೆಳಗಾರ" (ಕಂ. ೩೯); ಬೆಳುಗಾರವೆ ಬೆರಸಿ
ಬೆಚ್ಚಿ ಬಂಗಾರಕ್ಕೆ ಸಂದಂಟಿ ಹೇಳಾ (ಕಂ. ೨೫. ೨೫-೦೦೨೯); ಹಿಪ್ಪಲಿ ಗುಳ್ಳ
ಬೆಳುಗಾರ ಹೊಮ್ಮುಗುಳ್ಳ ಸಲೆಯವಂ ಮಧುವಿಂದೆ ಕಲಸಿ (ಕಂ. ೦೩-೨೬); ಅಲಂಪಿನ ಬೆಳುಗಾರಮುಟ್ಟುರುತಿ ರತೋದ್ದೀಪನದ್ವಯಂ
(ಕಂ. ೦೫. ೦-೨೬). ಬೆಳಗಾರ : ಆ ಕೆಚ್ಚಿಂಗೆ ಕೆಚ್ಚಿನಕ್ಕಿ ಸುಟ್ಟು ಬೆಳುಕನ
ಮಾಡಿ ಬೆಳು [ಪಾ. ೩೩ : ಕು] ಗಾರದಂತೆ ಮಾಡು (ಕಂ. ೨೫. ೨೫೩); ಶರಣ
ನಾದದ ಮುರಿದ ಬಂಗಾರವ ಬೆಳಗಾರದಲ್ಲಿ ಪಿಚ್ಚಂತಿರಬೇಕು ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ
(ಕಂ. ೨೫. ೨೫. ೩೬). ಬೆಳಗಾರ : ಕೆಳ ಹಗಿನ ಬೆಳಗಾರ ಜೇನುಕುಪ್ಪ
ಇವಂ ಮರ್ದಿಸಿ ಲಿಂಗಲೇಪನಕ್ಕಿದು ರತಿಗೈಯ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಂಪೋಷ
ಪಡುವರು (ಕುರುಕ್ಷೇ. ೩೬೦); ಕಲಬುಗನ್ನಡಿ ಉಪ್ಪುಬಿಟ್ಟುಗಳ ಬಳಿ
ಪಟಕವು (ಬೆಳಗಾರ) ವಿರೇಷವಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ (ಕಂ. ೩೩. ೩೦).
"ಬೆಳಗಾರ" ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ವೆಳ್ಳಿಕ್ಕಾರಮ್; ಕುಲ.
ವೆಳ್ಳಿಕ್ಕಾರಮ್; ಕುಳ. ಬೆಳಗಾರ; ತಲು. ಬೆಳಗಾರಮಾ]
ಬೆಳುಗಾಲ (ನಾ). ಅಕಾಶವು ಶುಭ್ರವಾಗಿರುವ ಕಾಲ : ಶರತ್ಕಾಲ :
ಮಳೆಗಾಲ ಹೋದುದು ಬೆಳುಗಾಲ ಬಂದುದು ದಳ ನಡವುವನ್ನು ಜಿನ್ನ
(ಕಂ. ೨-೩೬). [ಬೆಳು (< ಬಿಳಿದು) + ಕಾಲ]

ಬೆಳಗುಳ 'ಬೆಳ್ಳೋಳ' ನೋ.

ಬೆಳಗೊಡೆ 'ಬೆಳ್ಳೊಡೆ' ನೋ.

ಬೆಳಗೊಳ 'ಬೆಳ್ಳೊಳ' ನೋ.

ಬೆಳಗೊಣ್ಣ (ನಾ). ಶುಭ್ರವಾದ ಬೆಳುದಿಂಗಳು : ಸಂಜೆಯೊಳು ಶಶಿಯ ಬೆಳಗೊಣ್ಣವೆರೆ ಸೊಡಲಿಗಸರೇ (ಕುಸು. ೧-೨೦೪).

[ಬೆಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಜೊಣ್ಣ]

ಬೆಳುದಂಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆದಾಯ : ದಂಡರೊಪದಿಂದ ಬಂದ ಆದಾಯ : ನೋಹಣವೊಕ್ಕಲು ಗುತ್ತಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆ ಖಡ್ಗಾಯ ಬೆಳುದಂಡ ಬೆಳುದಂಡ ಎಸೆ ಒಸಗೆ (ಕಾಣ. XV. ೨೪೬-೨೬ : 1433).

[ಬೆಳು + ದಂಡ]

ಬೆಳುದಿಂಗಳ 'ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳ' ನೋ.

ಬೆಳುದಿಂಗಳು 'ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳು' ನೋ.

ಬೆಳುದುರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಉದೀ. ಬೆಳುದುರೆ, ನೀರುದುರೆ (ಕುಸು. ೩೨-೬೦೦). [ಬೆಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಉದುರು]

ಬೆಳುಣ್ಣಿ 'ಬೆಳ್ಳಣ್ಣಿ' ನೋ.

ಬೆಳುಣ್ಣಿ (ನಾ). ಕಪಟದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಗು : ಸೋಗಿನ ನಗು : ಅಸರದ ಹಡಗಿಯ ಬೆಳುಣ್ಣಿ ವಕ್ರವಾಕ್ಯಸಮೂಹದವುಣ್ಣಿ ಸಂಗಡಿ ಕುಲಂ ಹಸಗಟ್ಟುನಾಮಿಕಯರಾದಲ್ಲದೆ ಸಂಗವಾದ ಕುಲವಂ ಕಡಿದು (ಕುಸು. ೬-೬). [ಬೆಳು (<ಬೆಳ್ಳು) + ನಗ]

ಬೆಳುಣ್ಣಿಬೆಣ್ಣಿ (ಕ್ರಿ). ಮೆಲುನಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಪುಂದಪಾಸ ದಿಂದಿರು : ಬೆಳುಣ್ಣಿಬೆಣ್ಣಿ ರಂಗ ಬಾರಿಬ ಕೋಮಲಯ ಕೋಪಿಕ ಯಿಂದಾದವು (ಕುಸು. ೨೨-೪). [ಬೆಳುಣ್ಣಿ (<ಬೆಳ್ಳಣ್ಣಿ) + ಬೆಣ್ಣಿ]

ಬೆಳುಣ್ಣಿ 'ಬೆಳ್ಳುಣ್ಣಿ' ನೋ.

ಬೆಳುಣ್ಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೆಲ್ಲಿ : ಎಲವ ಮುತ್ತುಗೆ ಹಾಲೆ ಯಳನೇಣಲು . . . ಬೆಳುಣ್ಣಿ (ಕುಸು. ೨-೬).

[ಬೆಳು (<ಬಿಳಿದು) + ನೆಲ್ಲಿ]

ಬೆಳುಣ್ಣಿ 'ಬೆಳ್ಳುಣ್ಣಿ' ನೋ.

ಬೆಳುಣ್ಣಿ 'ಬೆಳ್ಳುಣ್ಣಿ' ನೋ.

ಬೆಳುಣ್ಣಿ 'ಬೆಳ್ಳುಣ್ಣಿ' ನೋ.

ಬೆಳುಣ್ಣಿ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಮಚ್ಚಿ : ಬೆಳುಮಚ್ಚಿ ಕಾರಕ್ಕು ಸುಪ್ರದಕ್ಷಿಣಿ ವಾಞ ಸಂ . . . ಎಸಿಮವು ಚಕ್ರಧರಗೆ (ಕುಸು. ೬-೭೦).

[ಬೆಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಮಚ್ಚಿ (<ಮಚ್ಚಿ)]

ಬೆಳುಮಾತು (ನಾ). ದಡ್ಡತನದ ಮಾತು : ಅವಿವೇಕದ ಮಾತು : ಕಲಹಂತರೊಲ್ಲ ಕೂಡಿದರೆ ಸಾಕು . . . ಸಕನದು ತೂಡ ತೋಳು ಮೊಳಗೊಂದಿದುವೆಂದು ಬೆಳುಮಾತನಾದರೇಕೆ (ಕುಸು. ೧೦-೧೨೬).

[ಬೆಳು (<ಬಿಳು) + ಮಾತು]

ಬೆಳುಮಾತ (ನಾ). ಬೆಳಗುವ ನಕ್ಷತ್ರ : ಮಿನುಗುವ ತಾರೆ : ಪ್ರಾರ್ಥ ಕೋಟ ಬೆಳುಮಾತ ಮಿಂಚುತಿವ ದಾನೋಡನನ್ನಿ (ಕುಸು. ೨೨-೩).

[ಬೆಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಮಾತ]

ಬೆಳುಮುಗಲು 'ಬೆಳ್ಳುಗಿರ್' ನೋ.

ಬೆಳುವು. ಬೆಳವು (ನಾ). (ಅವಶಕನ ಸೂಚಕವೆಂದು ಭಾವಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಕಾಡುಪಾರಿವಾಳ : "ಸಂಗಂ ಬೆಳುವವನಿ ಸಿಕ್ಕು" (ಕುಸು. ೩೩-೧೦) : ಬೆಳುವ ಬೆಳವೆಗೆ ಬೆಳು ಬಹ ಮಿಮಾಧರಗೆ . . . ಮಂಡಗೊಳ ಮುಖ್ಯವಿಹಂಗವ ಪೈದೇನಿ ನೋಡು (ಕುಸು. ೬-೧೪೬) : ಬೆಳುಗಿಣ್ಣ ಬೆಳುವಂತೆ ನಿಪ್ಪಲು ಬೆಳ್ಳುನಾಪೆ (ಕುಸು. ೬-೧೪೦). ಬೆಳವು : ಗೂವೆ, ಕಾಗೆ, ಬೆಳವ (ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾರಿವಾಳ)

ಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂಡುವುದಿ ಕೆ ಬಂದಿದೆ (ಕುಸು. ೩೨) : ಹಾಡುವ ಬೆಳವ : ಹಾರುಳ ಪಾರಿವಾಳ : ಬೊಗಲುವ ನಾಯ . . . ಮುಂತಾದ ದಿನದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆತ್ತಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಗ್ಯ ಸುವತ್ತನ್ನು ತುಂಬಿ ಸೂರೆಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ (ಕುಸು. ೬೬ ಕಂಠಾರ್ಕಕಂಠಯ).

[ದೇ.೩ ತು. ಬೆಳವ]

ಬೆಳುವು. ಬೆಳವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಬಿಳಿಧೂವದ ಮರ : ನಿಮಿತ್ತ ಲಗ್ನ ಮಾಯಾ ಮರವಳಿ ಬೆಳುವ ಮೂಲಿಕೆಯಿಂದ ಕಡೆಯ ನಿನ್ನ ಇರವು (ಕುಸು. ೨೬೯-೬೬). ಬೆಳವು : ಮಾವು ಹಲಸು ಬೆಳವ(ಕುಸು.೦) ದಾದಿಮವಣ್ಣಿ ಕಾದಿಯಾದಾ ಪಕ್ಕಪುಲದೊಳಗೆ ಕಲಸಿ (ಕುಸು. ೨-೬) : ಮತ್ತಿ ಮಧುಕಂ ಮಂಗಾರ ಪಟ್ಟಿಂದಿಡಲಮಾಲಂ ಬೆಳವಿಂಗಳು ಪುನಃ (ಕುಸು. ೩೩೬). [?]

ಬೆಳುವಟ್ಟಿ 'ಬೆಳ್ಳುಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಬೆಳುವಣ್ಣಿ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ : "ಬೆ(ಕುಸು.೦)ಬಿಳುವಣ್ಣಿಬೆನ ಬಿಳಿದು" (ಕುಸು.೦-೬೪). [ಬೆಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಬಣ್ಣ]

ಬೆಳುವರಿ (ಕ್ರಿ). ಬೆಳ್ಳುಗಾಗು : ನರಿ : ಜಗುಳದ ಹಳ್ಳುಗಳ ಬೆಳುವರಿದ ರೋಮಾಮಯೊಳ್ಳೆತರುಕಿರಲಾ ಪುರಜನ ನೋಡಿತಾ ವೃದ್ಧನನು (ಕುಸು. ೧೨-೧೪). [ಬೆಳು (<ಬಿಳಿದು) + ವರಿ]

ಬೆಳುವಲ 'ಬೆಳ್ಳುಲ' ನೋ.

ಬೆಳುವಲು 'ಬೆಳ್ಳುಲ' ನೋ.

ಬೆಳುವಲಿ 'ಬೆಳ್ಳಲಿ' ನೋ.

ಬೆಳುವಲು 'ಬೆಳ್ಳಲಿ' ನೋ.

ಬೆಳುವಸದನ 'ಬೆಳ್ಳಸದನ' ನೋ.

ಬೆಳುವಸದನಂಗಿಯ 'ಬೆಳ್ಳಸದನಂಗಿಯ' ನೋ.

ಬೆಳುವಸೆ. ಬೆಳಸು. ಬೆಳಸೆ (ನಾ). (ಇನ್ನೂ ಬರಿಯದ) ಹಾಲು ತುಂಬಿ ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಕಾಳು : ಸಿಹಿತನ : "ಬೆಳುವಸೆ ದುಗಿ ಕಾಳುಮಕ್ಕುಂ" (ಕುಸು.೦-೧೦೦-೬). ಬೆಳಸು : ಸುಟ್ಟ ಬೆಳಸುಯು ಲೇಸು ಅಟ್ಟಿ ಬೋನವು ಲೇಸು (ಕುಸು.೦೦೦-೬) : ಬೆಳಸುಯು ಹೊರೆ ತಂದು ಇಳುವಿದನು (ಕುಸು. ೬-೬೬). ಬೆಳಸೆ : ಮಧುನು ಸುಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟ ಬೆಳಸುಯನ್ನು ತಿಂದು (ಕುಸು. ೨೬). [ಬೆಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಸೆ (<ಪ್ರಸು)]

ಬೆಳುವಾಲ. ಬೆಳುವಾಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ದೇವಲಾಂಗ ರಿಕಾ-ಬೆಳುವಾಲ" (ಕುಸು.೦೦) : ಅಕರೆ ಬೆಳುವಾಲಕುಪವಿಮೆಯೆಸಲದೇಂ ಹೊನ್ನೆಗಿಪ್ಪನಾದಿದು (ಕುಸು.೨-೬೬). ಬೆಳುವಾಲಿ : "ಬೆಳುವಾಲಿ-ಬೆಳುವಾಲಿ" (ಕುಸು. ೦೦೨). [?]

ಬೆಳುವಾಲಿ 'ಬೆಳುವಾಲ' ನೋ.

ಬೆಳುವೆ 'ಬೆಳ್ಳು' ನೋ.

ಬೆಳುವೆಟ್ಟು 'ಬೆಳ್ಳುಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಳುವಳಗು 'ಬೆಳ್ಳಳಗು' ನೋ.

ಬೆಳುವೆಳ್ಳಿ (ನಾ). ಹೊಳೆಯುವ ಬೆಳ್ಳಿ : ಶುದ್ಧಬೆಳ್ಳಿ : ಕಳವೆಯ ಕ್ಷತಕಳರ್ಚನೆ ಹಾಯಿಗೊಮ್ಮ ಮತ್ತೆಕೆವು : ತಿನ್ನಕ್ಷತೆಯೊಮ್ಮ ತಳರುತಾವರೆ ಮೂಲೆ ಮೊವಲಾಪ ಪುಷ್ಪಮ್ಮ ಬೆಳುವೆಳ್ಳಿಮಿಸುನಿಪ್ಪುವೊಮ್ಮ (ಕುಸು. ೧೦-೧೦೯). [ಬೆಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಬೆಳ್ಳಿ]

ಬೆಳುವರಿ 'ಬೆಳ್ಳರಿ' ನೋ.

ಬೆಳುವರಿಯ ಮರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಅ ಕೆಜೆಯ ಕೂಡುವ ನೀರೊತ್ತು ಮೇರೆಯು x x x ಮೇರೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಮೂಡ ಬೆಳುವರಿಯ ಮರ (ಕುಸು. IX-i. ೨೪೬-೪೬ : 1147). [? + ಮರ]

ಬೆಳುವು 'ಬೆಳ್ಳು' ನೋ.

ಬೆಳುಹೂರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಬೆಳೆಯ ಹೂರಿ ಗಿಡ :
 ನಲ್ಲಿ ಬೆಳುಹೂರಿಗಳ ಬೇರಿಲ್ಲದ ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿಯೆಂಬಿವತ್ತೂ ಪುನಿಯಂ
 ಬೆಲ್ಲನೆ ದೂಗಿನೋಳೊಡಿದೊಡೆಲ್ಲಾ ಪಾವಿನ ವಿಷಕ್ಕೆ ತವಿಲದೆ ಸಾಲ್ಕುಂ
 (ಕುಸು. ೭-೩೩). [ಬೆಳು (< ಬಿಳಿದು) + ಹೂರಿ (< ಪೂರಿ)]
 ಬೆಳೆ, ಬೆಳೆ (ಶ್ರೀ). ೧. ಮನುಷ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದುವು
 ಶಾರೀರಿಕವಾಗಿ, ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ
 ಹೊಂದು : ಅತಂ ಕ್ರಮಕ್ರಮದಿಂದ ಸುಖದಿಂದ ಬೆ[ವಾಣ. ೩]ಳಿದು ನವ
 ಯೌವನಗಾರ್ಪಣ್ಯನೇ (ಕುಸು. ೭೦-೨೯); ಹುಟ್ಟಿದ ಶ್ರೀ ಗುರುದಿನ ಹಸ್ತ
 ದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದನು ಅಸಂಖ್ಯಾತರ ಕರಾರಾದಲ್ಲಿ (ಪಾಣಾ. ೩. ೩೯-೦೯೮); ಅಂದಿ
 ಯನೇತಾ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಂದಕವಿಗಿರನಲು ಬೆಳೆದನು (ಕೂರಣ. ೯-೦೨-೨೩).
 ೨. ಗಿಡ, ಮರಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗು; ಸಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆ : "ಬೆಳೆ—
 ಸಸ್ಯವೃದ್ಧಿ" (ಕುಸು); ಪೂರ್ವಸ್ಯಾಂ ದಿಶಿ ನೊಲಿ ಬೆಳೆದಾ ಬೆಳೆದೊ
 ಲದಿ (೨೯. ೧೧ (೩). ೩೩೩೦. ೦೯೯-೬೦ : ೭೭೦); ಬೆಳೆದೊಲಗಿದ ಕಲಮೆ
 ಗಳುಂ ತಿಳಿಗೊಳಿದೊಳಗಲದ್ ಸರಸಪ್ರಪತ್ತಿಗಳಂ ಕಳಹಂಸಗಲ್ಲಿ
 ಕೋಮಳವಿಳಾಸವತಿಗಲ್ಲಿ ಪಡೆಗುಮೊಸಗಯನಾಗಳ್ (ಕೂ. ೨-೦೩೩);
 ಬೆಳೆದು ಮಗಮಗಿಪ ಗಂಧರ್ವಾಯಿಂದಲ್ಲಿ ಸುಖವ್ವ ಗಿಳಿದಿನೋಳಿಯುಂ
 . . . ನೆಲೆಯ ಸೊಗಯುವ (ಕೂ. ೨-೨೨ ಕಳ); ಮೊತ್ತದವು ಶರವಿಧದ
 ಮೆಯ್ಯಲಿ ಬೆತ್ತ ಬೆಳೆದದ್ದಿಯುಳೊಲಿದ್ದೆದು ಮತ್ತೆಗವ ನೊಂದವಾಯದೊಲ
 ಬಾಣಹೂರಿ (ಕುಸು. ೨೨೭. ೨-೨೯). ೩. ಮೊಳೆ; ಮೊಡು :
 ಹುಟ್ಟು : ಅಂಕುರಿಸು : ಮದವನ್ನಾತಂಗಳೊಲದಿನೊಲೊಡೊಡೆ
 ಯೊಳಿ ಬೆಳೆದುದೊಂಬಿನಮೆತ್ತಂ ಮದಗಂಧಮೊದವೆ ಕತ್ತರಿವುದು ಪುದಿವೇಲಾ
 ಲತಾವಳೊಲೊಡೊಡೊ (ಕೂ. ೨೨೭. ೨೯); ಬೆಳೆದೊಳಿ ಕೈಕಾಲು ನೀಲಾಚಲ
 ಹೇಳೆನ ಮುಗಿಲ ತುಡುಂವ ತಲೆಯ ತೋಕೆಯ ತೋರವತ್ತನ ಕಂಡು
 ಕುರುಸೆಣೆ ಕಳವೊಲಿದು (ಕುಸು. ೨೨೭. ೨೩-೩೦). ೪. (ಕೊಡಲು,
 ಉಗುರು ಮುಂತಾದುವು) ನೀಳವಾಗು; ಉದ್ದವಾಗು : ಬೆಳೆವ
 ತುವುಳಿದಿನಾ ಹಳಹಳೆನ ನಳನಾ (ಕೂ. ೨೩. ೨೨-೦೩); ಆ ವಿಮಲ
 ಯತಿರೂಪವನು ಬಹಿರಾಮಣನಭಕ್ತಿಶ್ರೀ ಅಯದಿನದಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂಗೆ
 ಪದಿಯನೆ ಬೆಳೆದನಾ ಹನುವ (ಕೂ. ೨೩. ೨-೦೯). ೫. ಮೊಲಕ್ಕೆ
 ಚಾಚು—ನೀಡು : ಆ ಮಹಾಕವನಮಧ್ಯದೊಳೆಂಬರವರಿಗಂ ಬೆಳೆವ
 ಮರದುಳುಗಲ ನಡುವೆ ನೀಳೊಪ್ಪಿ ದಿವಕ್ಕೆ ಪೊವ ಬಟ್ಟಿಗೆ ಸೋಪಾಂ
 ಗಟ್ಟಿದಂತೆ ತೆಜತೊಡಿದ ನೆಗೊಳಿವ ಪೊಗಿಯಂ ಕಂಡು (ಕೂ. ೨೩. ೩).
 ಬಿಳಿ ಬೆಳೆದು ನಳಕಡೊಡೆ ದೆ. ವರ್ಣಾರೋಗವ ಸವಿಗಾರ್ ಪೊಗಿ
 ಮಾದುಪ್ಪದೇನುತ ಲಜ್ಜಿಸಿ ತಲವಾಗಿದಂತೆಂದು ರಾಹಾಪ್ಪ (ಕೂ. ೨೩. ೨-೨೯).
 ೬. ಪೈರಿನಿಂದ ತುಂಬು : ಸಸ್ಯಸಮೃದ್ಧವಾಗು :
 ಅಳುರದು ಕರ್ಬು ಮುಟ್ಟಿದು ವಿಷಾಂ ಮದಾಸತಿಯರ್ ಮಂಡಲಂ ಬೆಳೆ
 ವುದು ಬೇಡಿದಂತೆ ಮುಳಿ ಕೊಳ್ಳುದು (ಕೂ. ೨೩. ೨-೨೩); ಬೆಳೆದುದು ಬಿತ್ತ
 ದೆಯುಂ ಭೂವಳೆಯಂ ಲವಿ ಬಿಸುವನುಬೆಳೆದು ಸೊಗಯನೆ ಜಗಮಂ ಬೆಳೆ
 ಗದನೇನೇಬುದೊ ಚಕ್ರಾಂಧನನ ಪೂರೊಡವುದು ತೇಜಮುಮಂ
 (ಕೂ. ೨೩. ೨-೨೩). ೭. ಫಲವನ್ನು ಕೊಡು : ಫಲ ಬಿಡು : ಅಜು
 ವತ್ತುದಿವಕ್ಕೆ ಬೆಳೆವ ಪುಟ್ಟಗದ್ದೆ ಪಾಸ್ಕೈಮೆಂಬುದು (ಕೂ. ೨೩. ೨-೨೩).
 ೮. ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡು : ಒದಗಿಸು : ಜಳನಿಧಿ ಮೇಲೆಯಂ ವಿಗಡ
 ನ್ನಿಂದುದು ಧಾರುಣಿ ಧಾನ್ಯವರ್ಗಮಂ ಬೆಳೆವುದು . . . ನಿರ್ಮಲ
 ಗುಣ ಕೈನಯೋಗಗಳ ನಿತ್ಯವಿಲತಪಃಪ್ರಭಾವದಿ (ಕೂ. ೨೩. ೨-೨೯).
 ೯. ಮಳೆ, ಗಿಡ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು :
 ಬೆಳೆಸು : ಕುರುಧರೆಯಂ ನಿಜೋಗ್ರಗದಮೇರ್ಗನುತ್ತ . . . ತವ
 ಭೂಧರಿಸ್ತೀರ್ತಿವುಂ ಬೆಳಸಂ ಬೆಳೆವಂ ಪರಸ್ಪನ್ನೈವೈರವಂ

(ಗದಾ. ೨೦-೨) : ಭತ್ತಿಯಲ್ಲದೆ ಬರೆಯಬಹುದೆ ಚಿತ್ತಾರಣ ಬಿತ್ತಿ
 ಬೆಳೆಯಬಹುದೆ ಧರೆಯಲ್ಲದೆ (ಕೂ. ೨೯೩); ಬೆಂದುದನಂ ಬಿತ್ತಿ
 ಬೆಳೆದುಂದಿರನು ನಾ ಕಾಣೆ ಬೆಂದುದನು ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆದುಂಬ ದಾಸೋಹಿ ಇಂದು
 ಧರನಕ್ಕ (ಕೂ. ೨೯೩. ೨೦೦). ೧೦. ಹೆಚ್ಚಾಗು : ಅಧಿಕವಾಗು : ಉಕ್ಕಿ
 ಶೋಕದ ಕಡಲು ಪಾರ್ಥನ ಮುಕ್ಕಳಿಸತಾ ಶೋಕಶರಧಿಯ ಹೊಕ್ಕು
 ಬೆಳೆದುದು ಕೋಪಶಿಖಿ ಪಡುಗ್ಗಿಯಾದದಲಿ (ಕುಸು. ೨೨೭. ೨-೨೩).
 ೧೧. ವಿಳಿಗೆಹೊಂದು : ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆ : ಅಜನು ಪಾಳೆಯುವಂ
 ಪುದುಂಗೊಳಿಸೊಂದಿ ಕೊಮೆಯಂ ಭೂಮಿಪರ್ ನೆಟಿಯಳ್ಳಂದ
 ಮಿಳಾಕಳಂ ಬೆಳೆಯುತಿರ್ಕ (ಕೂ. ೨೯೩. ೨-೨೩); ಸಕಲಮಹೀತಂ
 ಬೆಳೆಗೆ (ಕೂ. ೨೯-೨೩); ಶಂತನುವಿನ ಸಂತತಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲಂಥ, ಕ್ಷತ್ರಿಯಂಗೆ
 ಉಚಿತವಾದಂಥ. ಧರ್ಮವನ್ನು ನಾನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ (ಕೂ. ೨).
 ೧೨. ತಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಲಿದು : ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರು : ಅವರ ಮಗಳು
 ಬೆಳೆದಿದ್ದಳೆ, ವರನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕೂ. ೨೩). ೧೩. (ಪ್ರಯಾಣವು)
 ತೊಡಗು; ಆರಂಭವಾಗು : ಕಾಂಗೆ ಅವರ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಯತು
 (ಕೂ. ೨೩). ೧೪. ಜರುಗು : ನೆರವೇರು : ತೊಳಪ ಕಂಠಳಿಂದ
 ನೈದಿಲ ಬಳಗವನು ಸಾರಿದುತ ಮೊಳೆದ ಬೆಳೆದ ಕಂಗಳ ಹುಟ್ಟು
 ವೆನಲಮಯರು ಸೊಗಯುವರು (ಕೂ. ೨೩. ೨೩-೨೬); ಉಪನಯನ
 ಬೆಳೆಯತು. ಬಂದ ನಂಬರಲ್ಲಾ ಅವರವರ ಊರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ
 ದರು (ಕೂ. ೨೩. ೨೩). ೧೫. ಬಾಗು : ಎರಗು : "ಬೆಳೆದುಬೆನ್ನೊಲ
 ಗಿದುದು" (ಕೂ. ೨೩. ೨೩). ೧೬. (ಅಲಂ) ತೀರು : ಮುಗಿ : ಮನೆ
 ಯಲ್ಲಿ ಅರಿಸ ಕುಂಕುಮ ಬೆಳೆದವೆ. ಅಂಗದಿಂದ ತರಿಸಬೇಕು (ಕೂ. ೨೩).
 ೧೭. ೨. ಇವಾನ್ ಕೊಳಿ ಕುರುಚ್ಚುಕುಳಮ್ ಒಕ್ಕಲನಮ್ ಕೊಳ್ಳುವಾ
 ಎತ್ತಿದಲ್ಲಿ ವೆಳೆಯಾದ ಕಡೆಗೆ (ಕೂ. ೨೩. ೨೩-೨೬ : ೨೩೦).
 ೩. ನೆಲನುಂ ಬೆಳೆಗೆ ಪಾರ್ವರುಮ್ ಪ್ರಜೆಯಮ್ ತಡೆಗೆ (ಕೂ. ೨೩. ೨೩-೨೬ : ೨೩೦).
 ಬೆಳೆಬೆಳೆ, ಬೆಳೆಬೆಳೆ (ದ್ವಿರಂಕೈ) : ದೇವ ನೀಂ ಕೊಟ್ಟ ಕನ್ನ ಬೆಳೆ
 ವೆಯೆ ನಾಯಾಯ್ (ಕೂ. ೨೩. ೨೩-೨೬) : ವಿಜಿನಪರಿವತ್ ವಿವಿಲ
 ಎತ್ತರದ ಗದ್ದೆಕೋಗಿನಲಿ, ಹಳದಿಯ ಪೈರು ಬೆಳೆಬೆಳೆದು ಪಬ್ಬಿಯಲಿ
 (ಕೂ. ೨೩. ೨೩-೨೬); ಬೆಳೆಬೆಳೆಯುಳ್ಳ ಮಕ್ಕಳ ಪೂಜೆ (ಗದ).
 [ದೇ. ೨ ತಮಿ. ಎಳ್ಳೆ ; ಮಲ. ಎಳ್ಳೆ ; ತುಳು. ಬುಲೆ, ಬುಳ್ಳೆ, ಬೊಳ್ಳೆ;
 ಕೂಡ. ಬೊಳ್ಳೆ ; ತೆಲು. ಬೆಲಯು ; ಕೋತ. ವೆಲ್ ; ಕೂಡ. ವೆಲ್]
 ಬೆಳೆ (ನಾ). ೧. ಬೆಳೆದುದು; ಮರ, ಗಿಡ, ಪೈರು ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಸು :
 ಪಾಚೆಯೇ ಸರ್ವಜನಾಶ್ರಯಂ . . . ಬೆಳೆಯೇ ಸರ್ವದ ಔವನಂ
 (ಕೂ. ೨೩. ೨೩) : ಎಮ್ಮ ಪೂಜದ ಬೆಳೆಗೊಣಗದವೊ ಮಡುಪ್ಪದೇನು
 (ಕೂ. ೨೩. ೨-೨೩) : ಬೆಳೆಯ ಗುಣ ಮೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಣಾ (ಗದ).
 ೨. ಬೆಳೆಯುವಿಕೆ ; ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ; ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ
 ಬೆಳೆ ಲಳಿಗಳೆಂಬ ಭಾವವಚನದ್ವಯದೊಳ್ (ಕೂ. ೨೩. ೨೩) : ಬೆಳೆಯು
 ನ್ನದಿಂದೆಂದು ಬೆಳೆಯ ಕಂಡವರಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಸಿಯನಾಳು ತಾಂ
 ಮಾಳಯನು ತಿಳವವರು ಅಜಾಗು (ಕೂ. ೨೩. ೨೩) : ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಿನ
 ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವೃಕ್ಷದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಪಾಸ್ಕೈವಾಕ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೊಡಲಿ
 ಮುಟ್ಟು ಬೀಳುತ್ತಿದೆ (ಕೂ. ೨೩. ೨೩). [$<$ ಬೆಳೆ. / ತಮಿ. ಎಳ್ಳೆ ;
 ಮಲ. ಎಳ್ಳೆ ; ತುಳು. ಬುಲೆ, ಬುಳ್ಳೆ ; ಕೂಡ. ಬೊಳ್ಳೆ]
 ಬೆಳೆಹಾಣೆ (ನಾ). ಬೆಳೆಯು ಕೊಯ್ಲಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದಾಗ, ಕೊಯ್ಲು
 ಮಾಡಲು ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯಲು ಗುತ್ತಿಗೆದಾರನು ಭೂಮಾಲೀಕನಿಗೆ
 ಒಪ್ಪಿಸುವ ಹಾಣು, ತರಕಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾಣಿಕೆ : (ಕೂ. ೨೩. ೨೩).
 [ಬೆಳೆ + ಹಾಣೆ (< ಕಾಣು)]

ಬೆಳೆಯಿಸು, ಬೆಳೆಸು, ಬೆಳೆಸು (ಕೃ). ೧. ಗಿಡ ಮರಗಳು ವೃದ್ಧಿ
ಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ಸಸ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸು; ಅನಿಬರಃ
ನಿಕಜನಿಯಾರ್ . . . ಮುಂ ನೀರಜ್ಜಿದು ನಡೆದು ಬೆಳೆ[ಶಾಖಾ. ಬಳ]
ಯಿಸಿದ ಜಾಣತೋಳವಾದಪಾದಿಗಳ್ಗೆ ಮುಕುಳಿತುಂಜರಿಯಾರಾಗಿ
(ಶಾಖ. ೩-೨೦೦ ಕ); ಜಿತರಿಪ್ಪುರೇಂದ್ರಮನ್ಯುಕ್ಷಿತಿವತಿ ರಿಪ್ಪನಪ್ಪುಳುಂಗಳನಾ
ಜನ ಮನ್ಯುಡತಮಾಪ್ತಸಲಿಲಧಾರಾಪ್ರತಾನದಿಂ ಕೀರ್ತಿವದ್ವಿಯಂ ಬೆಳೆ
[ಶಾಖಾ. ಬಳ] ಯಿಸಿದಂ (ಕಾಂಕಾ. ೦-೦೩೩); ಕುದ್ವಾಲಕತಿಯನುಜತಿ
ತಾಳೆಮ್ಮನಿಪ್ಪಗಂ ಮುದ್ದುಗೈದೀ ವಕುಳಿಬೆಳೆಯಿಸಿದಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೦).
೨. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸು; ಏಳಿಗೆಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡು; ಉತ್ತರ
ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚ ಗವ್ವಡತನವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಲು ದುಡಿದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ
ಲೇಖಕರೊಬ್ಬರು (ಶಾಖ. ೩೯). ಬೆಳೆಸು; ೧. ಕಂಡುಗೊರಲನೊಳು
ಕಾದಲ್ಯ ಸ್ಮರ ತನ್ನದೊಂದು ಬಿಲ್ಲು ಸಾಲದೆಂದು ತಂದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸನೆಯಂತೆ
ಬೆಳೆಯರ್ ಸಂದನೊಳು ಎನಬನದಿ (ಮೋಹ. ೨-೯೭); ಆಲರಾದಿಲ್ಲಪ್ಪ
ಬಾಣಗಳತಿಮ್ಮದುವದಕಳುಕರು ಜನರೆಂದು ಚಂದ್ರ ಅಳಿಯವ ಬಿಲ್ವ ಬೆಳೆಸ
ದಂತೆ ಧವಲಕ್ಷ್ಮಿಗಳ ಗದ್ದೆ ರಾಜಸುತಿಕುವು (ಕಂಠ. ೩-೭೪). ೨.
ಪೋಷಿಸು; ಸಾಕು; ಮೇದಿನಿಯೊಳವುಪ್ಪೆ ತಾಮೋಪಾದಿಯಲಿ
ಮೊಲೆಯೊಡೆ ಬೆಳೆ [ಶಾಖಾ. ಕೃ] ಸಲು ಬೆಳೆದೆ ಮಾಗನಾಗಿ (ಶಿಖ. ೨೩೬).
೩. ಹೆಚ್ಚಿಸು; ಅಧಿಕಗೊಳಿಸು; ಪರಿಯ ಹಿರಿಸುಬೆಸೆಯವರ ಚಿತ್ರವ ಬರಸಿ
ವೈರವ ಬೆಳೆಸಿ ಬಂದರು ಧರಿಯ ಭಾಗವ ವೇದಿ ಕದನವ ಮುಸಿದರೆಮೊಡನೆ
(ಕಂಠಾ. ೨-೦೯); ನೀನಿದು ಮುಳುವು ಮದಗೊಬ್ಬನಲಿ ಪ್ರರವ ಬೆಳೆಸಿ

ಕೊಡದೊಡಾ ನೈವಾಲಕತಲಕ ತಕ್ಕುವನೇ (ಕೂರಣ. ೨-೬-೪೦). ೫. ಉಂಟು ಮಾಡು; ಹುಟ್ಟಿಸು; ಸಲಿಸಿದವನೋ ಮುನ್ನ ನೀನೆನ್ನವರ ಸರಿಗಳ ನಿಲಿಸಿದವನೋ ನೆಲಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಬೆಳ[ಗಾಣಾ. ೪]ಸದವನೋ (ಕೂರಣ. ೪೦-೪೦). ೬. ಬೇಡು; ನೀಡು; ನೀಳವಾಗಿಗು: ಪವನವ್ಯಾಸಂ ಗಳಂದಳ್ಯಸಮೋಗಕ್ರಮಕ್ರಮಂಗಳಂ ಜಿವ್ವಯ ಬೆಳಸಿ ಪರಸಮ್ಪ್ರದಿಂ ಪಡಾಧಾರದ ಪಟ್ಟವದ ಪಥವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಮವನನ ಮಸ್ತಕಕ್ಕೆ[೪೫. . . ಮುಕ್ತಾಂಬಿಕೆಯೊಡಗೊಡುವುದು ಲುಬಿಕಾಯೋಗ (ಕವಕ. ೨೯-೬೬); ಉಜುವ ಬಾಲವ ಬೆಳಸಿ ದಾರಿಯ ತೇಜುಗೊಡದಡೆಯೊಡ್ಡಿ ಮನುಷ್ಯನ ಮುಂಜಿವನು ತಾ ಕಾಂಪೆನ್ನನುಕರ್ದನಾ ಹನಮು (ಕುಶ್ಯಾ. ೬೦೨-೦೦-೦೪). ೭. [ಗಣಿತ] ಗುಣಾಕರದಮಾಡು; ಗುಣಿಸು; ತಿರುಳುಯೇ ಪರ್ಚಿಸು . . . ಬಳಯಿಸು . . . ಬೆಳಸೆಂದು ಇಂತಿನಿತುಂ ಗುಣಿಸಿಕೊಡಕ್ಕೆ ಹಸರು (ಪ್ರಜಾ. ೦೦-೦೦). ಬೆಳಸು: ೧. ಮೂರಡಿ ತೂಮ್ಬಂ ದೇವಭೋಗದಿಂ ಕಬಿ ಫಲಮಾ ಕೊಣ್ಣು ಬೆಳಸಿ ನಾಗೊಮ್ಮೆಯುಂ ಸಾಲೆ ಉಳುವದು (೨೪. ೫. ಕೂರಣ. ೦೦-೯; ಸಾ. ೭೫); ಇಳಿಯೊಳದಂಕುರಿಸಿ ಪರಿತ್ಯಾಳದೊಳ್ ಪರ್ಥಿಸಿಯ ನೀಳ್ವ ಗಗನಕ್ಕಸು (ಗಣಪ. ೦೦-೬); ತೀದ ಮಾತೆ ಜೊಳಿಸಿದಂತೆ ಎದೆಯ ಬೀಜ ಬೆಳೆಸಿದಂತೆ ಭಾವನಾದಂತೆವೋರ್ (ಸೂರ್ಯಾ. ೬೦-೦೫). ೪. ಅನಗೊಂದಿ ವೆಂಟಪ್ಪಿಕರಾಯರು ಈ ರಾವಬವೆದಾರದ ಸಂಗಡ ಸ್ನೇಹವಂ ಬೆಳೆಸ ಬೇರು (ಪ್ರಜಾ. ೧, ೨೬). [ಬೆಳೆ + - ಇಸು]

ಬೆಳವಣಿಗೆ 'ಬೆಳವಣಿಗೆ' ನೋ.

ಬೆಳವತ್ತರ್ (ನಾ). ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿ: ಉರಣಗಳ್ಳವ್ವದೆ ಮದಾಳಂ ಬೆಳವತ್ತರಂ ಪಡಲ್ವಾಣಮನುಪಾರಮಾಸಾರ್ವಜನಿಕಮನೀ ವಾರಿಕಮಾರ್ತೀವರೊಂದುಮಾ ನಾಡವರ್ಗಲ್ (ಕೂರಣ. ೦೦-೦). ೨ ಈ ಪದ್ಯದ ಅರ್ಥ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. [ಬೆಳೆ + ಮತ್ತರ್ (< ಮತ್ತರ್)]

ಬೆಳವಳಿ 'ಬೆಳವಳಿ' ನೋ.

ಬೆಳೆವೊಲ, ಬೆಳೆಹೊಲ (ನಾ). ಬೆಳೆದ ಹೊಲ; ವೈರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಭೂಮಿ: ಬೆಳೆವೊಲನತ್ತಲುಂ ಕಿಚಾದ ಪರ್ವದ ಪರ್ವತ (ಕೂರಣ. ೬. ೬೬ ಕ್ರೂಕ); ಅರಿಯನ ಪಡೆದು ನಾಲ್ವತ್ತೆಂಟುಗಾಪದವಕೆಯೊಡ್ಡಿ ರತ್ನಗಳ ಬೆಳೆವೊಲದಂತೆ ಸಿಂಗೊಡ್ಡ ಕಟಗನ್ನದವ ಕಂಡತ್ತ ಬೀಗದಳು (ಕೂರಣ. ೪೦-೫೫); ಬೆಳೆವೊಲು ಗೆಮ್ಮೆಯಂ ಗಾಳಿಯಂ ತೂಗುತಿರೆ ಗಿಳವಳಗ ಮೆಲ್ಲುಲಿಯ ಬಸಗಿಯನೆ ಬರಲು (ಕೂರಣ. ೬೬-೪೨). ಬೆಳೆಹೊಲ: ಕೆಳಗೆ ಬೆಳೆಹೊಲ ಕಪ್ಪು, ಮೇಲೆ ಬಾಂಹೊಲ ಕಪ್ಪು, ಮಿಟ್ಟಿಗಳು ಕಪ್ಪು (ಕೂರಣ. ೦೫-೨೨). [ಬೆಳೆ + ವೊಲ]

ಬೆಳೆಸಾಲು, ಬೆಳೆಸಾಲು (ನಾ). ವೈರಿನ ಸಾಲು: ಬೆಳೆಸಾಲು: (೧). ಬೆಳೆಸಾಲು ಕಾಂಟಿ. ಬೆಳೆಸಾಲು ಕಾಂಟಿ=ವೈರಿನ ಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ದರಗಿ. ಕಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ ಎಡಕುಂಟೆ: (೨). [ಬೆಳೆ + ಸಾಲು (< ಸಾಲ್)]

ಬೆಳೆಸು 'ಬೆಳೆಯಿಸು' ನೋ.

ಬೆಳೆಹೊಲ 'ಬೆಳೆವೊಲ' ನೋ.

ಬೆಳೊಡಕೆಲು 'ಬೆಳ್ಳಡಕೆಲ್' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳನೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಪಕ್ಷಿಗ್ರಾಂ ದಿಶಿ ಬೆಳ್ಳನೂರ್ ಗ್ರಾಮ (ಕೂ. ೪II. ೦೦೫-೨೭; ೦೦೫೫ ಕ). [ಬೆ + ಉರ್]

ಬೆಳ್ಳರಿಸು, ಬೆಳ್ಳಕರಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ಬಿಳುವಾಗು; ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದು: ನೂಸಲೊಳ್ಳಿದ ಮುದಪಪ್ಪ ಪೆಂದಪಪ್ಪಿನಿಂ ಪತ್ತಿ ಪಗಲ್ವು ಬೆಳ್ಳರಿಸುಬೆಳ್ಳಕರಿಸುಂ . . . ಎಮ್ಮೊಳವದೆ (ಕೂರಣ. ೪೦೦);

ಮುಂದೆ ತೊಡಂಬೆಯೊಳ್ಳೊನು ತೋರ್ಪ ಪೂರ್ವನ ಮಗ್ಗಿ ಬೀಗಿ ಬೆಳ್ಳರಿಸಿದ ಮೊಗ್ಗ ಕೂಡೆ ಬೀದಾದ ಮುಗುಳ್ (ಮಗ್ಗ. ೬-೪೬); ಬೆಳ್ಳಕಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳರಿವುದು ಕೆಮ್ಮನೆಂದು ರುತಾದ್ರಿಯನಿಳಿಯ ಬಂದು ನಿಶ್ಚಿನಂ ಗಿರಿಪತಿ ಶಂಭುಮಂದಿರಮನೆತ್ತಿಸಿದಂ ಗುಣಕೂಸುಬಿಟ್ಟಿಯಂ (ಕೂ. ೪. ಕೂರಣ. ೦೪೬-೪೭; 1161). ಬೆಳ್ಳಕರಿಸು: ೧. ನದಿ ನೆಗದು ಬೆಳ್ಳಕರಿಸಿ ತಲೆಗೆ ತಲೆದೋಡುತಿರೆ ಪರಕರಿಸಿ ಹಂಜಿಯಂ ಕೂಜರಿಸಿ (ಬಿಡುಕ. ೨-೦೦). ೨. ನಿಶ್ಚೇದವಾಗು; ಬಿಳಿಬಿಕ್ಕೊಳ್ಳು; ಬೊಳೆದ ಮೊಗ ಬೆಳ್ಳಕರಿಸದನೆ ಕೋಮರೆ ತಲೆ ಗರ್ಭವದು ವಸುಧಾತಳದೊಳಕಿ ಸೂಜಿಗವು ಭಾವಿಸುಪೊಡೆ ಜನಾಂಜಿಕಡಾ (ಕೂರಣ. ೨೨-೫೯).

[< ಬೆಳೆ + - ಇಸು]

ಬೆಳ್ಳಾಡು 'ಬೆಂಗಾಡು' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳು, ಬಳುಕು, ಬಳುಕ್ಕು, ಬಳ್ಳು (ಕ್ರ). ೧. ಅಂಜು; ಫೆದರು. ೨ 'ಬೆಳ್ಳು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಯೋಗ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಬೆಳ್ಳುಣು' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ನಾಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಬೆಳ್ಳು' ಎಂಬುದು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಪ್ರಯೋಗವಲ್ಲದಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಮುಖ್ಯೋಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬಳುಕು: ೨. ಬಾಗು; ಬಗ್ಗು: ಕೊರಲೊಳ್ ತಳ್ಳಗ್ಗಲಂ ತೊಂಗಲ ಪೊರಕೆಳೊಲಂ ಬಾಗಿ ಬಾಲು ಬಳುಕುತ್ತಿರೆ ಗಾತ್ರಂ ವೆತ್ತಿಯೊಳ್ ನಟ್ಟುಗುಣುಗಿಯ (ಕೂರಣ. ೬-೨೯); ಉರಿಯ ಕೆಲಕಾಂಟಿ ಮುಡಿಯಂದಲರಾಗೆ ಒಡನಡು ಬಳುಕೆ (ಕೂರಣ. ೦೦-೬). ೨ ಇದು ಭಂದಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. ಬಳುಕ್ಕು: ೧. ಬಾಡುತಂ ಬಳುಕುತಂ ಹೆಜಮಟ್ಟಿ ಭೀತಿಯಂ ಕೆಲಸಾದು (ಕೂರಣ. ೬೬-೦೫-೨೦); ಅಳುಕುತ್ತ ಬಳುಕುತ್ತ ತಂದೆ ಕರುಣಿಸು ವಿಶಾಪವನೆಂದು (ಕೂರಣ. ೦-೨೫); ದೋಸವಂ ಕಂಡೊಡಾಂ ಬಳುಕುವಂ (ಕೂರಣ. ೧-೦೦). ೨. ಲಲನೆ ಸುಳಿದಳು ಕುಚದ ಭಾರಕೆ ಬಳುಕೆ ನಡು . . . ಸುಳಿಗುರುಳೊಲೆಯಲಾ ಕಲಿಭೀಮ ನಿಂದಿನಲಿ (ಕೂರಣ. ೬-೦೯); ನಡು ಬಳುಕಲ್ ಕುಚಂ ಕುಣಿಯಂ . . . ರಾಜಕೇವಿರಗಿಣ್ಣೆಯನೊಲ್ಲಾ ಪೂವದಳ್ (ಕೂರಣ. ೬೬೦). ೩. ತೊನೆ ದಾಡು; ಒಲೆದಾಡು: ಭೂವನಿಕೆಗೆ ಮಂಜುಸುವ ತೆದಿಂದ ಬಾಗಿ ಬಳುಕುವ ತೆನೆಗಳಿಂದ (ಕೂರಣ. ೨-೨೬) ಬಳ್ಳು: ೧. ಭಾನುಮತಿ . . . ಲಂಚು ಪುಷ್ಪಯ ಮುತ್ತಿನ ತೆಡನೆ ಮೋಡಿ ನೋಡಿ ಬಳ್ಳುತ್ತಿರೆ (ಕೂರಣ. ೯-೬೯); ಗಾಂಧಾರಿ ಮನದೊಳ್ಳು ಬಳ್ಳು ನೆನೆಪಿನವೋಗಿ (ಗಣಪ. ೬-೬೬ ಕ). ೨. "ಬಳ್ಳು-ವಮನೇ" (ಕೂರಣ); ತುಡಿ[ಸದ] ಹಾರಮಂ ಮೊಲೆಯ ಮೆತ್ತೆನೊಳಂ ನಡು ಬಳ್ಳುವುದು (ಕೂರಣ. ೬-೪೬); ಬಲ್ವೊಲೆಯು ಬಳ್ಳುತ್ತ ಕೌಗು (ಕೂರಣ. ೬೬೯); ಮೂರ್ಯನ ಕೋಪದೊಳ್ ವಾರಣವ ರೋಮಂಗಳೇಂ ಬಳ್ಳುವುದು (ಕೂರಣ. ೨೦-೬). [ದೇ. ೩ ತಮ. ಬೆಳ್ಳು; ತುಳು. ಬಳಕು, ಬಳುಕು, ಬೊಳಕು, ತಲು. ನಡಕು- ಮೇಲು]

ಬೆಳ್ಳು, ಬಳುಕು, ಬಳ್ಳು (ನಾ). ೧. ಹೆದರಿಕೆ; ಛಂಜಿಕೆ: ಭಯ: 'ಬೆಳ್ಳುಣು' ಪರಾ. ಬಳುಕು: ೨. ಒಳ್ಳೆದಾಟ: ತೊನೆತ: ಗಡಬ್ಬಗಳ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಳುಕು . . . ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೂಪರೂಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ (ಕೂರಣ. ೨). ಬಳ್ಳು: ೧. 'ಬಳ್ಳುಣು' ಪರಾ. ೩. ಮಡುಕೆ; ಕಂಪನ: 'ಬಳ್ಳುಪೋಗು' ಪರಾ. ಬೆಳ್ಳುನೋಗು= ಅಂಜು; ಹೆದರು: ನಾಚುಪ್ಪಿತಿಯನಾಗಳೆದಾ ಮನದೊಳ್ಳು ಬೆಳ್ಳುನೋಗಿ (ಕೂರಣ. ೬-೬ ಕ). [<ಬೆಳ್ಳು] ಬೆಳ್ಳುತ್ಯ 'ಬೆಳ್ಳುಣು' ಪರಾ.

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, 'ಬೆಳ್ಳುತ್ತು,' ಪರಾ.

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು 'ಬೆಳ್ಳುತ್ತು,' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ಕ್ರಿ.). ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ಭೂತತ್ವ). ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ಭೂತತ್ವ). ೦. ಭಯವಡು; ಅಂಜು; ಹೆದರು : "ಬೆಳ್ಳುತ್ತು-ಭಯ" (ಕುಣ. ೫); ಮತ್ತನೆಯನರಸನುಜನ ಸತ್ಯಬಲಂ ನಿನ್ನೊಳ
ಜನಳಂದಿದಂ ಬೆಳ್ಳುತ್ತುದೊಳನಿನ್ನೊಡೆತೊಡಲೊತ್ತಿ ದಿನನಾಥನಿತ್ತು
ಮುಡುಗುಮುಡು (ಕುಣ. ೦೨-೦೩); ಅಣ್ಣವೆಂದು ರುದ್ರರವನು
ನಿಜಗದ ಕುಡುವುರ್ವ ಕುಡಿದುಡುಡುಡು ಬಾಳ್ ಇಣ್ಣಿಯಲನುಗೈಯ್ದ ಕೈ
ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಕಣ್ಣುಕಾಣುತಕ್ಕರಾ (ಗುಣ. ೧-೨೩);
ಗೋಪಾಲಕರ್ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ದೈತ್ಯರ್ ಪೋಗೆ ಕೃಷ್ಣಂ ರಿಪುಕರನಿಸಂ
ಗಲ್ಲವೇವಂತೆ ಪೋದಂ (ಕುಣ. ೬-೨೨). ೨. ನಡುಗು;
ಕಂಪಿಸು : ತನುವಂ ತೀವ್ರನೋಗಾಸ್ತು ಭೇದಿ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಮಿಕ್ಕೀರ್
ಧೈರ್ಯಕವೆವರ್ (ಕರ್ಪ. ೦೨-೦೩); ಅಕ್ಕದೆ ಚಿತ್ತದೊಳ್ ಬೆಡು
ಬೆಳ್ಳುತ್ತುದುಗ್ಗತಪೋನುತಾದಿಂದ ಬಿಟ್ಟದೆ ಮೋಂಪಿಯಂ ಗೋಲಗೆ
ವಂದ ಶರೀರಗುಣಾನಂದೋಧದೊಳ್ ತಲ್ಲಣದಿದುರ್ವ ಜೀವಕರವಂ ಬಿಡ
ಧಾರ್ಮಕಚಿತ್ತವರ್ (ಕುಣ. ೧-೨೩). ಬೆಳ್ಳುತ್ತು : ೦. ಕಿಂಪುರವರಾವ
ಭುಜಬಲದ ಸೋರ್ಗಂ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೊಳ್ ಪೂರ್ವಮೆಂದು ಬಿಟ್ಟು
ಯಾಂ (ಕುಣ. ೦೩-೦೪); ಎಣಗುವ ತುಂದಿವಿಡಗಿಯ ಬಗ್ಗಿ
ಕೋಗಿರೆ ಕೋಂಬುಗೊಂಡು ಬೆಳ್ಳುತ್ತು . . . ಪಾಂಡೊಡೆದಲೆಯಂ
ಕನಲ್ಪ ನಡೆತಂದು ಬಸಂತನ ಸೋರ್ಗ್ ಸೋರ್ವನಂ ಮುಂದೆ ನಿಂದು
(ಕುಣ. ೦೫). 'ಬೆಳ್ಳುತ್ತು' ಪರಾ. [ಬೆಳ್ಳುತ್ತು + ಕುಣು]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ಅಂಜಿಕೆ; ಹೆದರಿಕೆ; ಭಯ : ಕಟಾಣ
ಬಂದಿಯೋವದ ಅನಿಂತರಿ ಮುನಿಕಾಂತೆ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಸಿಡಿವಿಡಿ
ಗೊಂಡು ದುಗೆಟ್ಟು ಬಾಯ್ಕಟ್ಟು ಪಿಂಡಿಸುವೆ ನೋಡಿನೋಡಿ . . .
ಕಿಣ್ಣದರ್ (ಕುಣ. ೧-೨೩). ಬೆಳ್ಳುತ್ತು : ಅಕ್ಕಿಯನ್ನೆತ್ತಿದೊಡ್ಡುಳ್ಳ
ಕೈತಲರ್ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಬಿಡಿದಿ ಕಿಣ್ಣದೊಡ್ಡುನೊಡೆಗೆ ಅಕ್ಕಾಳ್ಳಿ ಮುಂದೆ
ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು (ಕುಣ. ೦೬-೦೭). [ಬೆಳ್ಳುತ್ತು]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ಶುಭ್ರವಾದ ಗಂಗಾನದಿ : ಸಿರಿರಾಗೆಯ ಶೆತ್ತ
ಸೋದಗದಲೆಯ ತಾತ್ತರಿಯದಿ ನೋಡುಂದಂತೆ ಮುಂದುಮುಂದಿವಿಯಾ
ತಕದ್ದಿ ಮುಂಕೊಂಡು ಪರಿದು ತುಂಗ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ಕುಣ. ೧-೨೩).
[ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (< ಬಿಡು) + ಗಂಗೆ]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ತೀವ್ರವೆಂಬುದವನು; ಮೂಢ : ತಪೋಧನರೇಬ
ಮುಖಸಮುದ್ರಮುಮು ಕೋಪಿಸುವ ಕರಿಕಾಲರಾಜನ ಮಹಾ
ಪ್ರತಾಪಗ್ನಿ ಗೃಹಸ್ಥರೇಬ ಬೆಳ್ಳುತ್ತುಮನುಬಾಳುಲಿಗೊಮೆ (ಕುಣ. ೦೮-೦೯).
[ಬೆಳ್ಳುತ್ತು + ಗಂಧ]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಕಡಲು; ಶ್ವೇತಸಮುದ್ರ : ಬಳ್ಳುಳ ನೀಳ್ ಕಣ್ಣ
ಲರ ಕೈಮೆಯಂ ಕಣ್ಣು ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಕೈರಿಯಲ್ಲಮಾಟುಡೊಡೊಯ್ಯನ
ಮಂಗಳ ಭಂಗಭೀತಿಯಂ ತಳ್ಳದೆ ಮಾಡೆ ಬಾಪ್ಪಜಳಮಂ ಕಳೆದಟ್ಟು
ನೀಯ (ಕುಣ. ೧-೨೩). [ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (< ಬಿಡು) + ಕಡಲ್]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, ನೋ.

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ಚಂದ್ರನ ಬಿಳಿಯದಾದ ಕಿರಣ :
ದನೆಯಂ ಪಾಣಿಕೆತು ಬೆಳ್ಳುತ್ತುನಿಂ ಪಣ್ಣಾಂಗನಾವಿಧಿಯೊಳ್ . . .
ತಾರವರಿದೇವಗಂ ಹಸನಾಯಿತ್ತು ಪುರಂ ಗೃಹಾಗನೆಯರಿಂ ಚಂದ್ರೋ
ದಯವನಂದೊಳ್ (ಕುಣ. ೧-೨೩); ಕಾತ್ತರಮತುಧಾಪಿ ವರ್ಧನ
ಕರವೆವೆಂದು ತನ್ನ ಪೇಂದು ನಗಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ಕುಣ. ೧-೨೩). ಬೆಳ್ಳುತ್ತುದಿರು :
'ಬೆಳ್ಳುತ್ತುದಿರು' ಪರಾ. [ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (< ಬಿಡು) + ಕರಲ್]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಕಿರಣಗಳನ್ನೆಳ್ಳುವನು; ಚಂದ್ರ :
"ಜೊನ್ನೊಡಲಂ . . . ಬೆಳ್ಳುತ್ತುದಿರು, ಇರುಳರಸಂ, ಚಂದಿರಂ . . . ತಿಂಗಳ್
ಈ ೨೦ ಚಂದ್ರನ ಪರಂ" (ಕುಣ. ೧-೨೩); ಸಿರಿಗೆ ಮನ್ನೆ ಪರಿತ್ಯಾಸಿಯಂ
ದರದಲಿ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ಕುಣ. ೧-೨೩). ಬೆಳ್ಳುತ್ತುದಿರು : ಕಾಯವೆಣ್ಣು ನಡೆದ
ವಿಚಾರಣೆಯ ಕಟ್ಟಿನೀತಿಗೆ ಹೆಸರಿ ಬೆಳ್ಳುತ್ತುದಿರುಪೋಗೆ (ಗುಣ. ೦-೧).

[ಬೆಳ್ಳುತ್ತು + ಅ]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ಶುದ್ಧವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ; ಚಿಕ್ಕಗನ್ನಡ :
ಅಕ್ಕನ ಹೆಸರು ಕನ್ನಡವೆಂದೆಷ್ಟೆ . . . ಅವನ ಹಿಂದಿನವನೊ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು
ಪೆಂದಾಗಿರುಪುದಂತೆ (ಕುಣ. ೧, ೧೨). ಬೆಳ್ಳುತ್ತು : ಬೆಳ್ಳುತ್ತು
ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಪೆಳ್ಳುತ್ತು ದೇಶೀಯಂಗಳಾ ಕನ್ನಡಮಂ ತಿಳಿ ಸೆಕ್ಕದಗನ್ನಡ
ಮುಮನೆಯೊಳ್ವಿವಾಮಾತೃಯಂ ಬಿಟ್ಟವ ನರಂ (ಕುಣ. ೧-೨);
ವಿಜಯಾಶಿವಯೋಗಿ ಬೆಳ್ಳುತ್ತುದಮಾದ ವಚನರಚನೆಗಂ ವಿವೇಚಿತಂ
ಮಾಣಿಯೆಂಬ ಪ್ರಕರಣಮಂ ಪೆಳ್ಳುತ್ತು (ಕುಣ. ೧).

[ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (< ಬಿಡು) + ಕನ್ನಡ]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ನೋ.

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). (ಚದುರಂಗದಾಟದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಆನೆ, ಕುದುರೆ
ಮುಂತಾದ) ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಕಾಯ : ಒಪವಿದ ತಾರಗರ್ಗ
ನಿಜದವುಂ ಪರಮ ಪೋಗೆ ಬೆಳ್ಳುತ್ತುಗರ್ ಚದುರಂಗದ ಬೆಳ್ಳುತ್ತುವೆವೆಂದಿ
ನೀಲದ ಮಾತೆ [ಕೈ]ಯ ಮಾಲ್ಕಿಯಾಪ್ಪಾಕಾಶ (ಕುಣ. ೧-೨).

[ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (< ಬಿಡು) + ಕರು]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ಕ್ರಿ.). (ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯಿಂದ) ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳು; ಆಶ್ರಯದ
ಮಾಡು; ಬೇರು : ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಕೋವಂದ ಬಿಟ್ಟುಳು ಪರದೊಟ್ಟು
ಮಿಗಗನೆಯು ತೊಟ್ಟನೆ ಬೆಳ್ಳುತ್ತುತ ತಮ್ಮಸುಮನು ಬಿಟ್ಟು ನೆಲೆ
ಬಿಟ್ಟುಡಾಗ (ಕುಣ. ೧-೨೩); ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಕೊರಲು
ಮೆಯ್ಯ ಹಬ್ಬದ ನಡೆತ ಹೊಯ್ಯಳ್ಳಿ ದಬ್ಬದಲೆಯ ಮಾತು ದುಡುಡುಡು
ಗಡ್ಡೆದುಬ್ಬಸಗೊಳಿತ್ತವನವು (ಕುಣ. ೧-೨); ಮುಖಗಿ ಬಾಯ್ಕಟ್ಟು
ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ತುಡುಗಿದ ನೋವಿನೊಳಗೆ ಸಾವುತಿರ್ಪನ ನೆಣೆ ಕಂಡು
ಮುಖಗರಯ್ಯೊ (ಕುಣ. ೦೨-೦೩). [ಬೆಳ್ಳುತ್ತು + ಕರಿ]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು, ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಬಿಳಿಯ
ಕಬ್ಬು; ರಸದಾಳಿ : ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಮೆಲ್ಲೆಲ್ಲೆವೊಡೆ ಕಾಮನ
ಬಿಲ್ಲುಳ್ಳೊಡೆತು ಕಂತು ಮುಯ್ಯಂತಿರ್ಪಂ (ಕುಣ. ೧-೨೩); ಕಂಡು
ಗೊರಲನೊಳು ಕಾದಲ್ ಸ್ಮರ ತನ್ನೊಂದು ಬಿಲ್ಲದು ಸುಲಬೆಂದು ತಂದಿ
ಬೆಳ್ಳುತ್ತುನೆಯಂತೆ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಸಂದಾಟು ಬನಬನದಿ (ಕುಣ. ೧-೨೩).
ಬೆಳ್ಳುತ್ತು : ಗಿಣ್ಣುಗೊಳ್ಳದ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ರಸದಂತೆ ಬಿಟ್ಟುಸುವನು
ಕಥಾಮೃತವ (ಕುಣ. ೧-೨).

[ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (< ಬಿಡು) + ಕುಂಬ (< ಕರ್ಪ)]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ೦. ಬಿಳುವಾದ ಕಲ್ಲು. ೨. ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು :
ಅನ್ನ ಬನ್ನ ಬೆಳ್ಳುತ್ತುಡ ತೆಂಕಾಯ್ತೊಡಿಂ ಕೊಳ್ಳುರಿಪುಸೊ
(೧೯. VI (೩), ೨೧೦೫. ೬೬-೨೯; ೩. ೨೦೦); ಚಂಚಲವಳ್ಳದ ತಿ(ತಿ)ರಮ
ಸವಾ ಬೆಳ್ಳುತ್ತು ಸರಡೆ ಅನವಂಗಿಳಿಯ ಉತ್ತರಶೃಂಗದ x x x
(ಕುಣ. VII. ೨೦೩-೨೬; ೧೦೩೫ ೩೩). [ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (< ಬಿಡು) + ಕಲ್]

ಬೆಳ್ಳುತ್ತು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತ್ ಬಂಕಿಯರಸರರ್
ಬನವಾಪ್ಪನಿಬ್ಬಾಸರಮಾಮಾಪ್ಪಳ್ಳಲಿಮೂನೊಟ್ಟುಮಾಂ . . . ಅಕ್ಕಾತಿರ
(೧೨. VII. ೨೦೩-೬; ೧೦೩೫ ೩೩); ಶ್ರೀಮತ್ ಸತ್ಯವಾಕ್ಯಬಿರ ಪೆಮ್ಮನದಿಯು
ಗೊಟ್ಟ ಕಲ್ಪಾಟು ಬೆಳ್ಳುತ್ತುಯ ನಿರ್ಗುಂಡ ಜಗಿಯರಸಗ್ಗಿ ಕೊಟ್ಟಿ
(೧೯. V. ೧೦೯. ೬೦-೯; ೨೨೦). [?]

ಗಳಾದುದು ಬಿದ್ದವು ಕೇಣವಿಲ್ಲದೆ ತಪ್ಪಾದವುಬಲವ (ಸುಖ್ಯ. ೧-೧೨).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಕೊಡ್ತಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಗಳ, ಬೆಳ್ಳಿಗುಳ, ಬೆಳ್ಳಿಗೊಳ, ಬೆಳ್ಳಿಳ, ಬೆಳ್ಳಿಗೊಳ, ವೆಳ್ಳಿಳ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ೨ ಈಗಿನ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ; ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರನ ಪ್ರತಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಜೈನರ ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರ : ಬೆಳ್ಳಿಳವಾಳಗಳ ಪುತ್ರೀ ವೀರಸನುಬ್ಬಾಂತದೇವರ ವರಶಿಷ್ಯಂ ಶ್ರೀ ಗೋಣಸನಪಟ್ಟಿತ ಭಟ್ಟಾರೇರ ವರಶಿಷ್ಯಂ ಶ್ರೀಮತಾ ಅನಂತವೀರ್ಯಯ್ಯಂಗಳೇ ಪೇರ್ಗೇ ದೊರಂ ಪೊಸವಾಡಗಮಾನನಭೃಂಜರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ಪಡೆದಂ (೨೫. VI. ೦೨-೯ ; ೧೧) : ರೂಪಾರೂಪಾಂಗುರಂ ಅನ್ಯಮೂಲಕುತಮಗಾಮಂ ಗುರಂ ನವಿಲೂರ ನಾಬ್ಬಾಮುಗುರಂ ಬೆಳ್ಳಿಳದ ಗೋವಿಂದಪಾದಿಯ ಉಪಾಸಕಮಂದಂ ಬೆಳ್ಳಿಳದಾಮಾಳ ಗೋವಿಂದಪಾದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದು (೧೪. II. ೩೩-೯ ; ೫. ೫೦). ಬೆಳ್ಳಿಗುಳ : ಶ್ರೀ ತಿರುಮಲೆಯ ತಪತಯ್ಯಂಗಳು ಸಮಸ್ತರಾಜ್ಯದ ಭವ್ಯಜನಗಳ ಅನುಪತದಿಂದ ಬೆಳ್ಳಿ ಗುಳದ ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಅಂಗರಕ್ಷೆಗೋಸುಕ ಸಮಸ್ತರಾಜ್ಯದೊಳ ಗುಳ್ಳಂತಹ ಜೈನ[ರು] ಬಾಗಲಗಟ್ಟಿಳೆಯಾಗಿ ಮನೆಮನೆಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೧ ಪದಾಕೊಟ್ಟು (೧೪. II (B). ೯೬೩-೨೨ ; 1988) : ಗ್ರಾಮೋತ್ತಮಂ ಬೆಳ್ಳಿಗುಳಾಖ್ಯಮ್ ದತ್ತದಿರ : (೧೩. VII. ೨೦-೦೦೦ ; 1422). ಬೆಳ್ಳಿಗೊಳ : ಹಡುವಲು ಬೆಳ್ಳಿಗೊಳಗಳೆಂದು ಮಾವಿನ ಕೆಲೆಯ ಗತ್ತಿಯೊಳಗಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿಗೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದ ಬಟ್ಟಿ (೧೪. II(B). ೯೨-೯೯ ; 1118). ಬೆಳ್ಳಿಳ : ನಿರ್ಮಲನಂ ಘನಪುಷ್ಪವೃಕ್ಷ ಬಂದಜಿದುದುಧ್ರದಿಂದ ಧರಗದಭುತರಾಮೃತ ಪರ್ವತೋಪ ಕಣ್ಣಿಡಿದಿರ ಸಂದ ಬೆಳ್ಳಿಳದ ಗೊಂಮುಟ ನಾಥನ ಪಾದಪದ್ಮದೊಳ (೧೪. II. ೨೩೯-೩೬ ; 1180). ಬೆಳ್ಳಿಗೊಳ : ಅಭಿಷೇಕಿಯ ವೀರ ವೀರಪಲ್ಲವರಾಯನ ಮಹಂ ಕೆದೆ ಸಂವಿರ ನಾಯಕಂ ಬೆಳ್ಳಿಗೊಳಘಟಯಚ್ಚ ಬೆಳ ಬದಿಗರ ಬೆಟಕೆ (೧೪. II. ೯೩೩-೩ ; 1350 ೪೪). ವೆಳ್ಳಿಳ : ಶ್ರೀ ಭದ್ರಮಾತು ಸಚ್ಚಗಂಪ್ರಮುನೀಸ್ತ್ರಯುಗ್ಮ ದಿನೊಪ್ಪಿ ವಲ್ ಭದ್ರಮಾಗಿದ ಭರ್ಮಮನ್ಮಮಾಳೈವ್ಯಾಘೋಲೋ ವಿಧುಮಾಧರ ಶಾಸ್ತ್ರೀನ ಮುನೀಶನಾಳಿ ಎ ವೆಳ್ಳಿಳ ಅದಿಮೇಲಶನಾದಿ ವಿಷ್ಣು ಪುನರ್ವಚ್ಚೇ ಆಗಿ x (೧೪. II. ೩೦-೩ ; ೫. 850).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಕೊಳ್ಳ]

ಬೆಳ್ಳಿಯ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಛಾಯೆ : ಬಿಳಿಚಿಕೊಂಡ ಬಣ್ಣ : ಸಂಚರಿ ಸಡೆ ಮರುಳಾಗಿ ಮಿತಿ ಮೀರಿತಂದು ಮನ್ಮಥಪರವಶವಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ವೇಷ ಮನವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಕಾರದಿಂದಲೆ ವಿರಹವೇವನೆಯ ಹೇಳುತ್ತ. . . ಇರುವ ಬಗೆಯನು ಕಂಡು (ಪ್ರಣ. ೨೬). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಛಾಯ]

ಬೆಳ್ಳಿಸ (ನಾ). ಶುಭ್ರವಾದ ಕೀರ್ತಿ : ನಿರ್ಮಲವಾದ ಯಶಸ್ಸು : ಪುಣ್ಯದ ಪುಂಜದಂತೆ ಶಿವನ ಸದ್ಗುಣಾಪಿಂಬಿತ ಭಕ್ತರ ಬೆಳ್ಳಿ ಸದಂತಕವ . . . ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರನಂ ಕಂಡು (ಪ್ರಾ. ೩-೪ ೫) : ಚಳಿಯಾಳ್ಳೊಗ್ಗಿ ನೊಡನೆ ನಿಜದಂ ಒಮಶ್ವಸನ ರಥವೇರಿ ದಾಳಿಟ್ಟು ವಸುಧಯಾ ನಡುಗಿದ ಹೇಮಂತನೃಪನ ಬೆಳ್ಳಿಸದಪೋಲಾಗಳ್ಳವಳ್ಳಡಂ ಮಂಜು ದಸೆದೇವಯಾನಾ ಪರಿಸರ್ದಾದು (ಕೇಶ. ೨೩-೦೦) : ನಿನ್ನಯ ಪಿರಿಯರಿಂತು ಬೆಳ್ಳಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಸದಿಂದಸೆಂದಿಗಿ ಪದವನಗಿದ್ದುಂ ಬದಿಲಮೊಳಂ ತೊಟ್ಟು ಗೊಂಡಂ (ಪ್ರಾ. ೧೪-೨೬). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಜಸ್ತಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಣಿ (ನಾ). ಉಜ್ವಲವಾದ ಕಾಂತಿ : ನಿರ್ಮಲವಾದ ಹೊಳಪು : ಚಾರುವುರದಾದಿಪವ ನಿಟಲದಿ ಎರಡನುವ ಶ್ರೀಭಾಷ ದ್ವಾರೇಬೆಡೊ ವಾರಿಜಾಂಡದ ನಿಳಯ ಕತ್ತಲೆಯೊಳಂ ಬೆಳವ ತೋಕ ಬೆಳ್ಳಿಣಿಟೋ : (ಪ್ರಾ. ೧೬-೩೦). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿ) + ಣಿಟೋ]

ಬೆಳ್ಳಿನ (ನಾ). ೧. ದಡ್ಡತನ; ಬೆಪ್ಪತನ; ಮೌಢ್ಯ : "ಗಾಂವು ಕಕ್ಕುತನಮುಂ ಬೆಳ್ಳಿನಂ" (ಸಂಪ. ೨೭) : ಸತ್ತರನೆ ಸಾಯದರಂತೆ ಸುತ್ತಮಿರ್ಪ ಬೆಳ್ಳಿನವನಿತ್ತವನು ಮರನನಾ ದವದಗ್ನಿ ಬದುರ್ಗ ರೀಗುಮೇ (ಪ್ರಾ. ೯-೩೯) : ಶ್ರೀಭುವನವಿದಯೆಯ ವೀರಮಂ ಚಕ್ರ ವರ್ತಿತ್ವನೆಯ್ದಿದನ ವಿದ್ಯಯಮಂ ಬೆಸಗೊಂಬವನ ಬೆಳ್ಳಿನದಂತೆ (ಪ್ರಾ. ೨೦-೩೬) : ಅವನ ಬೆಳ್ಳಿನಕ್ಕೆ ಬೆಕ್ಕಸಂಬುಟ್ಟು ಘನಸಂಭ್ರಮ ಮೇನಿದು ಮೇಲ್ವಜೆ ನಿಜುತಿಯನೆಂದು ಬೆಸಗೊಳ ಬಸವಂ (ಪ್ರಾ. ೩-೩೦ ಪ). ೨. ಮೋಸಗಾರಿಕೆ : ವಜ್ರವೆ : "ಗಾಂವು ಕಕ್ಕುತನಮುಂ ಬೆಳ್ಳಿನಂ" (ಸಂಪ. ೨೭). [ಬೆಳ್ಳಿ + - ತನ]

ಬೆಳ್ಳಿಗೆ 'ಬೆಳ್ಳಿತಿಗೆ' ಮೋ.

ಬೆಳ್ಳಿರು (ಶ್ರ). ಬೆಳ್ಳಿಗಾಗು : ಬಿಳುವೇರು : ಉದಾರರಿಹ ತರ ಗೆಲಯ ಅದುರಿ ಬೆಳ್ಳಿರುವಂತೆ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೯). [೨ 'ಕಲ್ಪರು', 'ಬೆಳ್ಳಿರು' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಸಾಮ್ಯತೆಯ ಮೇಲೆ ಈ ಗುಪ್ತ ಬಳಕೆಯಾಗಿರಬಹುದು]

ಬೆಳ್ಳಾವರೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ತಾವರೆ; ಪುಂಡರೀಕ : ಮಂಡೂದತ್ತ ನಿಜಮುಚುಂಡಲಮಾಗಸದೊಳಬಿನಂ ಬೆಳ್ಳಿಣಿ ಕಣ್ಣೊಂಡು ಪರಿಭವಿ ದುದು ಶಶಿಮಂಡಳಮಂ ಬಂದು ಕಂಡ ಬೆಳ್ಳಾವರೆಯು (ಪ್ರಾ. ೧೩-೨೯) : ಬೆಳೆಯದ ಪೊಲಂಗಳೊ ಬೆಳ್ಳಾವರಗಳೆರಡಳಿಯದ ಕೊಳಂ ಗಳಂ . . . ಮತನವರತಸುಮಿ ಪೊಳೆಯದ ಜನಂಗಳಂ ಮುಳ ದಜಲರಾಂ ಕಾಣನಾ ಮಹಿಮೆಂಡಲೊಳು (ಪ್ರಾ. ೩-೯).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ತಾವರೆ (< ತಾಮರೆ)]

ಬೆಳ್ಳಾಳೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ತಾಳೆ : ಶ್ವೇತವರ್ಣದ ಕೇದಗೆ : ನೆರೆ ಮುಳ್ಳ ತುಂಬವಸರ ಬಂಡುಗರವು ಪೊರೆಯೊಳಗಿವೆ ದಮೆದು ವರವನ ಪುಷ್ಪಗೊಟ್ಟಿಡಿಸೆ ಬೆಳ್ಳಾಳೆಯರಲೊಟ್ಟಿದುವು ವನತಬದಿ (ಪ್ರಾ. ೩-೯೦). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ತಾಳೆ (< ತಾಳಿ)]

ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳ, ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳು, ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳೆ, ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳು. **ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳು** (ನಾ). ೧. ಚಂದ್ರನ ಬೆಳಕು. —ಕಾಂತಿ : ಚಂದ್ರಿಕೆ : "ಚಂದ್ರಿಕಾ, ಕೌಮುದಿ, ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ, ಚಂದ್ರಾತಪಃ—ಈ ಏ ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳ ಬೆಸರ್" (ಪ್ರಾ. ೯-೪೯) : ಅಂಗಲತಾರಾಜಿತ ಸಾಂದ್ರಜದನರಸಂ ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳೆಬೊಂದು ಪಂಜಲ ಬಾಬಲ್ಗ ದೆಯಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿಸದನಂ ಕಣ್ಣೊಟ್ಟುಕಾ ಕಾಂತಿಯಾ (ಪ್ರಾ. ೧-೦೩) : ಚಂದ್ರಕಾಂತಪುಷ್ಪವರ್ಣಕಿರ ಗೋರಿ ಕೊನ್ನಗುರಮೇ ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳೊಳ್ (ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). ೨. ಬಿಳುಪಾದ ಚಂದ್ರ : ಶೋಭಿಸುವ ಚಂದ್ರಬಿಂಬ : ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳನಂಗಳವಂ ನೀರ್ಗಿರ ಪೊರೆಯಿತ್ತಿ ರತಿಯ ಮುಖಗಂಧಮರಣತಾಳಿರ ತೊಯ್ದುಪೊಲೊಳ್ಳಂ ತಾಳಿದುದಿವ ಸುರಭಿಕೇತಕೇಕುಸುಮಂಗಳ (ಪ್ರಾ. ೯-೬೦). **ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳು** : ೧. "ಚಂದ್ರಿಕಾ, ಕೌಮುದಿ, ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ—೩ ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳ ಹಸರುಗಳು" (ಪ್ರಾ. ೩. ೩೦) : ಮೇಘವೆ ಜಡೆ ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳೆ ವಿಭೂತಿ ಪರ್ವತಂಗಳಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ (ಪ್ರಾ. ೧-೩) : ವೀರರಂಗವನತ್ತ ಬಲ್ಲರು ಹಾರುವರು ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳನ ಬಿಟ್ಟುಸಾರ ಸುಡುವುದು ಕೈದು ಒಡಿದರೆ ಕೆಲಿಗಳೇ ದ್ವಿಜರು (ಪ್ರಾ. ೨೩-೩-೩೯) : ನಂದಿತು ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳ ಕಿಟ್ಟು ಪಾಟಿಪುಷ್ಪಚಂದ್ರಮಾ ನಸ್ರಮಿಸಿದನು ಕಂಡಿತು ನಕ್ಷತ್ರಮುಖಿಕಾಂತಿ ಬೆಳಗಾಗ ಬಂದಿತು ಬೆಜಲದಿವಸ್ವ (ಪ್ರಾ. ೩. ೨೬-೨೯). **ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳೆ** : ೧. ದೇವಿಯೊಳಿರುವ ಪದವಿಬಿ ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳೊಳಿರ್ಗಿ (ಪ್ರಾ. ೯-೨೩). **ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳು** : ೧. "ಜೊನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ದಿಂಗಳಕ್ಕುಂ" (ಪ್ರಾ. ೩-೦೦) : ಸುಂದಂ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಉರಿಯಾಯುತ್ತತ್ವ ಬೆಳ್ಳಿದಿಂಗಳು ಬಿಟಾಯಿತ್ತು ಕೇದಿ (ಪ್ರಾ. ೩. ೯೩-೦೦೦) : ಬೆಳ್ಳಿ ದಿಂಗಳಂವ ಮೂದಿದ ಮೂರ್ತಿಯೊಂದಿಂ ಬೆಳಗು ಜೆಲುವಾಕಾರವಾದೊ

ಬೆಳ್ಳವೆ (ನಾ). ಬಿಳಿದಾದ ಕವಡೆ : ಭಾಸುರಬೀಳಂತರ್ಗಾಂಗೋಳ
ಹಿಮಗೋಳ ಪಾದಯುಗ್ಮಾಂಗಲ್ಲಿ ಕರದುಸವ ಫೋಣಾಗ್ರದೊಳಗೆ
ಬೆಳ್ಳವೆಗಳ ಧರಿಸಿ ಕಣ್ಣಡಕಂಗಳಂ ತಾಳ್ದು . . . ಒರ್ವ ತೋಳಿಸುವ
ಧ್ಯಂಗಿಯ ತಲದ ಮಲೆಯುತ್ತ ಪೊಕ್ಕಂ (ಕಾಶ. ೩-೬-೪೯).

[ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಕವಡೆ]

ಬೆಳ್ಳವಿ (ನಾ). ದಡ್ಡನಾದ ಕವಿ : ಬೆಳ್ಳವಿ, ಬೆಳ್ಳವಿ, ಅಜಾಗವಿ
(ಕಾಶ. ೩-೦೩೨ ಉದಾ). [ಬೆಳ್ಳ + ಕವಿ]

ಬೆಳ್ಳಣಿ (ನಾ). ೧. (ಹಕ್ಕಿಯು) ಬಿಳುಪಾದ ರೆಕ್ಕೆ. — ಪುಟ್ಟ : ಪೊನ್ನ
ಕಡಿವಾಗಾದ ರನ್ನ ವೊಗ್ಗುವದ ಕಿವಿಯ ಜಾಮರದ ಸುತ್ತರಾಳಿಯು
ನತ್ತಿಯ ಬೆಳ್ಳಣಿಯ . . . ತಾರಗಸಂಘಾತದಿಂ (ಕಾಶ. ೬-೦೨ ಕ).
೨. ಭಾಣದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳುಪಾದ ಗರಿ : ನಿರ್ದೋಲಗಣ್ಣ
ಸುಣ್ಣಳಗಡರ್ಪಿತ ಕೂರಲಗಾ ಸುಕ್ಕೋವಲಾಂಗಮೆ ಶರಯ್ಯ ತೊಟ್ಟಲರ
ಪಟ್ಟಮೆ ಬೆಳ್ಳಣಿಯಾಗಿ ಕಾವಿನೀಸವಿತಿ ಎರಾಜೊಡ್ಡದಂ (ಕಾಶ. ೩-೦೨೪).
[ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಗಣಿ]

ಬೆಳ್ಳಟ್ಟಿ, ಬೆಳ್ಳಗತ್ತೆ, ಬೆಳ್ಳತ್ತೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಕತ್ತೆ :
ಅದಿತ್ತನಸ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲದುಮಂ . . . ಬೆಳ್ಳಟ್ಟಿ ಪೂದಿದ ಪುನ್ನ
ರಥಮಂ ಬೆಳ್ಳಟ್ಟಿಯದರಸರ್ಗೇಷುವುಮಂ ಇಂತೀ ಪದಿನಾಟು ಕನಸು
ಗಳಂ . . . ಕಂಡಂ (ಕಾಶ. ೪-೨೦-೨೧). ಬೆಳ್ಳಗತ್ತೆ : ಪರಮಾಯುಷ್ಯಮಂ
. . . ಹಮಕ್ಕೆ ಮೂವತ್ತೆರಡುಪ್ರಯು ಬೆಳ್ಳಗ[ಣಿ]. ಬೆಳ್ಳತ್ತೆಗಾ
ಕರಭ್ಯಂ (ಕಾಶ. ೪-೦೦) ; ಬಳಿಕ ಪುಳಿತು ನಾಕು ಕೊಳಿತು ಸತ್ತ
. . . ಬೆಳಗುತ್ತೆಯಾಗಿ ಸಂವಸಿ (ಕಾಶ. ೪-೨೩). ಬೆಳ್ಳತ್ತೆ :
ನಾಗರ್ದರ್ಶಂ ಒಂದಿವೊಸಿದ ತಪೋಧನನಂತೆಯಂ ಪುಡಿಯೊಳ್ ಪೂರಲ್
ಬೆಳ್ಳತ್ತೆಯಂತೆಯಂ . . . ಮತದಿಂ ಪೂಜಮಟ್ಟು ನಿಂದ ಭಾದಸ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಕಂಡಂ (ಕಾಶ. ೦೬೩-೦೬). ಬೆಳ್ಳತ್ತೆಮದಮೆ ಬಳಮುಡು
ಪುಟ್ಟು ಸಮದು ಸತ್ತುಮಾ ಕಾರಬೀಳರದೊಳ್ ಬಹುಕರ್ಮಯಂಬಿ
ದೊಂಬನ ಮನೆಯೊಳ್ ಸ್ತ್ರೀ ಮದದಿಂ ಬೆಳ್ಳತ್ತೆಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟ (ಕಾಶ. ೩-೦೨ ಕ).
[ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಟ್ಟಿ]

ಬೆಳ್ಳಾಡು (ನಾ). (ಅಲಂ) ಬಿಳಿಯ ಹೊವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಕಾಡು :
ನಾಡಾಗಳರಸದಂಪೊಂದಾಡಂಬರದಿಂದ ಸತ್ತಿಗಿತ್ತಿರುವನೆ ಕಣ್ಣೊಡುಂ
ಬೊಲನಾದುವು ಬೆಳ್ಳಾಡಿನೊಳಲೊಳಸವ ಬಯಲ ವೆಳ್ಳಾದರಗರ್
(ಕಂಪು. ೦-೪೫). [ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಕಾಡು]

ಬೆಳ್ಳಂಜಿ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಗುಲಂಜಿ : ಕೇಸುಯನುಗುಳ್ಳ ಕಣ್ಣಳ
. . . ಭಾಸುರದ ಬೆಳ್ಳಂಜಿದೊಡವುಗಳ ಮೂಡಿಗೆ ಶರಾಸನದ ಕಿಲೆಯ
ಕಿಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಕತಾದಿದು ಮಹಾಶವರರೂಪದಿಂ ಶಂಕರಂ ಸಂವಿಧಾ ಸೌಂದ
ರೇಶ್ವರನಿದರೊಳು (ಕಾಶ. ೦೬-೩೩).
[ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಗಂಜಿ]

ಬೆಳ್ಳಂದೊರು (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಇದಕ್ಕೆ ಸಕ್ಕಳಿ
ಬೆಳ್ಳಂದೊರುಂ ಕಿಪುಬೆಳ್ಳಂದೊರುಂ ಸತ್ತಿಯೊರುಂ ಸಿಂಗೊರು ನಗರಲ
ಪುನ್ನರ್ವರ ಮಹಾಪರಿಷಯ ಎಡನಾಡ ಮಾರವಣ್ಣಾ ಮುಣ್ಣಾ
ಗಳಂ ಸಕ್ಕ (ಅ. III (H). ಕಂಪ. ೨೪-೬; ಸ. 1೦ ನೆಯ ೬೫).
[ಬೆಳ್ಳಂದೊ + ಊರು (< ಊರು)]

ಬೆಳ್ಳಂಬಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಕುಂಬಳ; ಬಿಳಿಯ ಕುಂಬಳ;
ಬೊದೊಗುಂಬಳ : ನಿಂಬದ ಲೂಸುಮಂಗಳನೊಂದಂಬರಪಂಚಮಂತೆ
ನವನೀತಮಾನಾಣಂಪೆಯನನಾರತಂ ಬೆಳ್ಳಂಬಳಮಂ ಗಿಣ್ಣನೊಡ್ಡಿಪ್ಪ
ದಮೋಘಂ (ಸುಕು. ೬-೪೩); ಇರುಳೊಟಂ ಕೊಲೆಯುಯ್ಯಾ ಬಾಬುರದ
ಮಣ್ಣೊಡೆ ಬೆಳ್ಳಂಬಳಂ [ಕಾಶ. ಮುಂಜೊ ಗಿಣ್ಣಲಿಡೆ, ಮಣ್ಣೊ

ಣಂ ಬೆಳಗುಂಬಳಿ ಪರದೈವಸ್ತುತಿ ಕಳ್ಳು . . . ಜೂದಕಿಣ್ಣಾಕ್ಷಿಯೆಂಬಿ
ವಿನಿತುಂ ಜೈನಂಗೆ ಮೂಲವ್ರತಂ (ಕಾಶ. ೩೦೯).

[ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಕುಂಬಳ]

ಬೆಳ್ಳಂಡಾರ 'ಬೆಳ್ಳಂಡಾರ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಂಡಾರೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆ : ಶ್ವೇತಾಶ್ವ : ಬೆಳ್ಳಗುದಾರೆ
ಹಗಲು ಕಡೆಗಿದ್ದು ಬಂದಿಳೆಯು ಬೆಳ್ಳನರಿ ಬೆಳ್ಳಿ (ಕಾಶ. ೦೩-೩೩೨).

[ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಕುದುರೆ]

ಬೆಳ್ಳಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ನಾಡಿನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತ್ಪನ್ನಿವರ್ಮ
ಬೆಳ್ಳಣೆಯೆಚ್ಚಿತ್ತದೆ ನಾಡಟ್ಟಿತ್ತು ತಂದಪುರ ಪನ್ನೆರಡು . . . ಸಾನ್ನೇಗೆ
ಸಾಯರಮಂಪಂ ದುಪ್ಪಾಟಿಕ ನಿರ್ಮಾಣನಂವೊಡಿ ಸಂಪಿಡೊ ರಾಜ್ಯಂ
ಗೆಮುತ್ತಿಟ್ಟು (ಅ. VIII, ಕಾಶ. ೪೭೬-೦೨; ೪೮೧). [ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಗಣಿ]

ಬೆಳ್ಳಳ 'ಬೆಳ್ಳೊಳ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳೊಡಾರ, ಬೆಳ್ಳೊಡಾರ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಗುಡಾರ; ಬಿಳು
ಪಾದ ಡೇರೆ : ಅಂತಹ ಒಂದು ಬೆಳ್ಳೊಡಾರದೊಳಗೆ ಸಟ್ಟಿಯ ಕೊಳ್ಳೊ
ಡೆದು ಪಾಯಕತ್ತೆವಿಲ್ಲದೆ ಹಾಳೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ . . .
ಬಲ್ಲಪ್ಪನೂ ಮೊರೆಯೂ ಕಿತ್ತಲಗಿನ ಕಡುಗಾಮಲ್ಲುಡುತ್ತಿರುವರು
(ಕಾಶ. ೦೨-೪). ಬೆಳ್ಳೊಡಾರ : ಮುಸುಕರ್ಪ ಮಂಜಿಂ ಬೆಳ್ಳೊ
ಡಾರಂಗಳಂತೆಯೆ ಶೈಲಂಗಳಲ್ಲಿ ಶೈವಲಿಂಗಕ್ಕೊಸರಾಮವೀಧಿಗಳ
ವಾಂಗಿಂ ಕಂಗೊಳಿಸಿ (ಕಾಶ. ೨೩-೦೦).

[ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಗುಡಾರ]

ಬೆಳ್ಳೊಳು (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಅನ್ನ : ಬಿಳುಪಾದ ಅನ್ನ : ಮಲ್ಲಿಗೆ
ಯರಳಂತೆ ಬೆಳ್ಳೊಳು ಬಹುವರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಂಜಿತ ಬಣ್ಣಗಳೂ ಬೆಳ್ಳೊಳು
ವಾಗಳ ತುಂಬಿ ಸುಳಹತ್ತಿ ಚಿನ್ನಿಡಳು ಬೆಡದನೆಗೆ (ಕಾಶ. ೩೦-೩೬).

[ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಕೊಳು (< ಕೊಳು)]

ಬೆಳ್ಳಣಿ, ಬೆಳ್ಳಣಿ, ಬೆಳ್ಳಣಿ (ನಾ). ಒಂದೂ ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು :
ರಾಜಮುಣ್ಣಾಮುಣ್ಣಾ ನೂ ಸಿಜನಂ ಗಡಗಗಾಮುಣ್ಣಾ ನೂ ಮಾರಯನೂಂ
ಬೆಳ್ಳಣಿಯೊಡೆಯಂ ಮೊದಲಾಗಿ ಎಟ್ಟದಿಂಬರುಂ ಕುಂಕಿಲ
ಯೊಡ್ಡರುಂ ಸಾತ್ತಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು (ಅ. XII, ಕಾಶ. ೩೦-೪೬ ; ೩೧೨).

ಬೆಳ್ಳಣಿ : ಅನ್ನ ಬನ್ನ ನಗರವಳ್ಳಿ ಕುಂಡೊ ಬೇರಿಯಂ ಅನ್ನ
ಬನ್ನ ಬೆಳ್ಳಣಿಯ ಪದವಣ ಕಡೆಯಂ (ಅ. III (೩). ಕಂಪ. ೨೦೪-೦೬ ; ೨೧೬). **ಬೆಳ್ಳಣಿ** : ಮಣ್ಣೊಡರ ರಣವಣ್ಣಾ ಕ ಬರಳಿದು
ಬೆಳ್ಳಣಿ ಎಮ್ಮಗೆ ಕೆಟ್ಟು ಯಲವರಿದು ಕಳಾಳಿಸಿದ (ಅ. XII, ಕಂಪ. ೩೩-೩ ; ೨೩೧). [ಬೆಳ್ಳ (< ಬಿಳಿದು) + ಕಣಿ]

ಬೆಳ್ಳೊಡೆ, ಬೆಳ್ಳೊಡೆ (ನಾ). (ದೇವರು, ರಾಜ, ಇವರಿಗೆ ಹಿಡಿ
ಯುವ) ಬಿಳಿಯ ಕೊಡೆ : ಶ್ವೇತಚ್ಚಿತ್ರ : ಗುಡಿ ಶುಖಂ ಚಾಪುರಂ
ಬೆಳ್ಳೊಡೆ (ಅ. XII, ೩೩೬-೦೩ ; ೨೨೨); ಮೇಬ್ ಮಗನೆ ಬೆಳ್ಳೊಡೆಯಲ್ಲಿ
ಮದತ್ತ ಪೋಯ್ತು ಸುತ್ತಿಪಾದ ಚತುರ್ವಲಂ ನಿವನಮಾಯರವಾದುದೆ
ಪೊರಟೊಪರಿಂ (ಕಾಶ. ೦೩-೬೯) ; ಬೆಳ್ಳೊಡೆಯ ವಿರಚ್ಚಯೊಳೊ
ಪ್ಪದಂ ಪಿಡಿದೈರಾಪತುಣ್ಣಾ ನಿಂದನಂದಿಂದಂ ಕೇಳ್ ದನುಪೊಡ್ಡವಾ
(ಅ. ೬-೩೬) ; ಸೀಗುರಿಯ ಚಾಪುರದ ಮೇಗಪ್ಪ ಬೆಳ್ಳೊಡೆಯ ಭೋಗ
ಪಡುಗರ ಪದವೆಯದೆ ದಾರವಣ್ಣ ಬೇಗ ಮಹಾವಮಂ (ಕಾಶ. ೩೦೦).
ಬೆಳ್ಳೊಡೆ : ಭೇರಿಯ ಮದ್ದಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳ್ಳೊಡೆ [ನೆ]ಳಲಿಗೆ ನೆಲಂ ಕಳ
ನಾಗಿ . . . ನರರೊಳು ತುಂಬಲಿಗರ್ಪ ಸಂಪದದೊ ವಿಪ್ರಭರಾಪೊಗೊಳೊ
(ಕಾಶ. XX, ೦೦೨-೩೬ ; 1144೯) ; ಸಂದೆಕೆ ಕೆಲಬಲದ ಬೆಳ್ಳೊಡೆ
ಗೊಳ್ಳೊಡೆ ಹಿಂದೆ ಎಳ್ಳಳಿಫಿರಿರವಂ ಸಂದೆಕೆ (ಕಾಶ. ೩-೦೬೩) ;
ಮದ ಮುಜುದು ಮುಗುಯ್ಯಾ ರಥ ಬೆಳ್ಳೊಡೆ ಮಹಾಕಾಡೆಡೆ ಚಮರಿ

ಬಿರುಂದಿ (ಇ.ಶ. ರ. ೩೦-೩೧) ; ಅದುವೇ ಬೆಳುದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮೈವೆವರು
ವೃದ್ಧಿ (ಇ.ಶ. ೩೨-೩೩). ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ : ರಿ. ' ಒಳ್ಳೆಯವರು ವೆಲ್ಲರಿಗಲ
ಹೊಂದಾವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ' ಸೂಚಿಸಿರುವುದೇ (ಇ.ಶ. ೩೪-೩೫) ; ಬಂದಿರ
ನೊಳಗೆ ಕಟ್ಟುಂಟು ಬೆಲ್ಲಿಗಳ ಕಂಡಿಕಂಡಿವುದೇ (ಇ.ಶ. ೩೬-೩೭)
(ಇ.ಶ. ೩೮-೩೯).

ಚಿಕಂದಿಗಳ ಹಕ್ಕಿ = ಬೆಳಂದಿಗಳನ್ನೇ ಸೇರಿಸಿ ಒಬ್ಬತೆನ್ನುವುದು
 ಕವಿಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತಿಯಿರುವ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿ; ಚಿಕಂದಿಪಕ್ಷಿ;
 ಬೊನ್ನಪಕ್ಷಿ; ಸಡಿವಕ್ಕಿಯ ನಳ್ಳಿಯ ಪೊನ್ನಪಕ್ಷಿಯ ಮಡಿವಕ್ಕಿಯ
 ಬೆಳಂದಿಗಳ ಹಕ್ಕಿಯ ವಿಚಿಗ್ಗೂಷಾಪಕ್ಷಿಯ ಒಳಗೆ ಒಳಗೊಂಡುದು
 ನೃಪತುಂಗಯಾ (ಕುಮಾರ, ೨-೧೮), ಚಿಕಂದಿಗಳಕೂಟ = ಬೆಳಂದಿಗಳನ್ನಲ್ಲಿ
 ಮೂಡುವ ಊಟ: ಇದಿಲ್ಲದೆ ಬೇಟೆ, ಬನ್ನದಿ ಬೆಳಂದಿಗಳಕೂಟ
 (ಕೋಶ-೩-೪) [ಬೆಳೆ (& ಬಿಡು) + ತಿಗಳ]

ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು 'ಜಿಲ್ಲೆಗಳ' ನೋಡಿ.

ಜಿಲ್ಲೆಗೂಲಿ (ಪಾ). ಬಿಳಿಯ ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರ : ಪ್ರೇಷವರ್ಗದ ಪಟ್ಟಿಸೀರೆ :
ಇಂತು ಜಿಲ್ಲೆಗೂಲಿನಮಟ್ಟ ಮನಂಗೊಳಿಸ ಸೌಂದರವಾಗಿ ತತ್ಕಾಲಂ
ಯವರ್ಗಗಿಲ್ಲ . . . ಆರತಿಯೆತ್ತಿದರೆ (ಅಧಿಕ. ೬-೫ ಪ).

[ಚಿಕ್ಕ, (< ಚಿವು) + ದುಗುಲ,]

ಚಿಕ್ಕಬ್ಬಗೋಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಬಿಕ್ಕಬ್ಬಗೋಡೆಯ
ಗಾಮಾಣ್ಯರು ಜೀವರು ತಮ್ಮ ಕಿಚ್ಚಿಯ ನಾಳೂರಿನ ಕಿಚ್ಚಿಯ ಗಮಾಣ್ಯ
ಮಾಡಿ ಭತ್ತಮು . . . ಸಲ್ಲಪ್ಪ ಕೊಟ್ಟರು (ಗಾಣ. IX-1, 10-00 :
83). [ಬಿಕ್ಕ, (& ಬಿಕ್ಕ) + ಕೊಂಡ]

[ಜಿಫ್, (<ಬಿಫ್) + ಕೊಂಡ]

ಬೆಳ್ತೀಡ (ಗಾ). ಒಟ್ಟಾತನ ಹೆಸರು : ಬೆಳ್ತೀಮ ಒಂದೂ ಇಳ್ಳೆಡ
ಮಲ್ಲಾಚಾರಿ (ಎ. ೫೪. ೫೬೫. ೮೪-೮೫ ಸು. ೨೨೦).

[ಬೆಳಿಗ್ಗೆ, (< ಬೆಳಿಗ್ಗೆ) + ಪ:ಪ]

ಬೆಳ್ಳಿನ್ನೆ (ನಾ). ಚರ್ಮವು ಬಿಳಿದಾಗುವ ಒಂದು ಜಗಜು ರೋಗ :
 "ಶ್ವಿತ್ರಮಯುಂದು ಬೆಳ್ಳಿನ್ನೆ" (ಕೂಯು. ೪೪-೪೫).

[ಬೆಳ್ಳಾ (< ಬೆಳಿದು) + ಕೊನ್ನು]

ಬೆಳ್ಳಗೆ. ಬೆಳುನಗ್ಗಿ (ನಾ). ಶುಭ್ರವಾದ ನಗೆ; ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ನಗೆ :
 ಖಖದಶನದ್ಭುತಿಯು ಬಳ್ಳಗಿಯ ಸೂಸರನ ನುರುಚಿಯ ತೆರಳಿದು
 ಹೊರಳಿಯನೆ . . . ಚಿಲ್ಲ ತಿಳಿನರ ತುಂತುಮನಿಗನಿವದುವು
 (ಶಿಖಾ. ೫೦-೫೧); ತರುನರನ್ನೆದುರ ಬೆಳ್ಳಗೆ ನಮ್ಮ ಶುಭ್ರಕಿ ನಡುಬಿಲ್ಲ
 ಬಂದದ ಜುಗಿದು ಪರಿಮಳಗಿಳಿ ಬೀಜತ ದೆಸದನಿಗಾಲರಳುಮಲ್ಲಿಗೆ
 ಗಳೊಪ್ಪಿದುವು (ಕಾಶಿ. ೨-೨); ಇಂತು ಮರ್ತ್ಯರತಿರಾಮ್ಯರದಿಮ್ನುಸು-
 ಏದವ ರಾಜಪರವೇಶ್ವರನಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಗೆಯೊಳ್ ಬಿಡಬಿಡಿನವನೀನಿಯಂ
 . . . ಎನುತೆ ಪದಿನಿದಿದು (ಅಮೃತ. ೧೪-೧). ಬೆಳುನಗ್ಗಿ :
 'ಬೆಳುನಗ್ಗಿಯೆ' ಪರಾ. [ಬೆಳ್ಳ (\approx ಬಿಳು) + ನಗೆ]

ಬಿಲ್ಲವಿರ್ (ನಾ). ನರೆತ ಕೂದಲು : ಬಿಳಿ ಕೂದಲು : ಮೂವೆಯಾಚ್ಚಿ
 ಉಗ್ಗ ಮುಟ್ಟಿಯೊ ಪುನವಿರ್ ಮೊದಲಿಂದ ಕಲ್ಲು ಬಿಲ್ಲವಿರ್
 ತುಡುಗಿ ನೊರೆತರು ಬಳಸಮಾ ತೊಡವಂತಿರ ಮೈ ಬೆಳರ್ತ ಕಯ್
 ಪಣಜ ಗಜಿಂದ್ರಮಂ ನೊಳೆಯೆ ಪೊಲ್ಲುದುಬೆಳ್ಳಲನೊಂದು ತಾಡದೊಳ್
 (ಕೂ. ಸಾ. ೧-೩೭) [ಬಿಳ್, (& ಬಿಳಿದು) + ವಿರ್]

ಬೆಳ್ಳಂದಿ. ಬೆಳ್ಳಂದಿ (ಸಾ). ೦. 'ಮದಾದ ಮಾತು; ಸವಿನಯಿ.
'ಭವಹನ ಕಿತ್ತಿ ಮುಂಬಾದಿ', 'ಕಪ್ಪದರೆ ಕಿನಸ ಮುದ್ದಿಟ್ಟು', 'ಕಪ್ಪು
ಕಾಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ಅಕ್ಕಿ ಮುಸುಗಿ ಹಕ್ಕು' ಮೊದಲಾದ ಸೂಚನೆಗಳು ತಾಯ್ನನದ
ಬೆಳ್ಳಂದಿಗಳಲ್ಲವೇ ? (ಇಸ. ೧೫). ೨. ತಿಳಿಯದ ಭಾಷೆ.
ಶುದ್ಧವಾದ ಭಾಷೆ; ಅದರಲ್ಲಿ: ತಿರುಗಿಸುವ ವಿಕೃತಿಯೇ

ಪ್ರಕಾಶಕರು ವೇದಾಂತ (ಸಾಹಿತ್ಯ, ೩-೨೨). ಬೆಳೆನುಡಿ : ೨.
 ಪರ್ಯಾಯಗನ್ನಡಂ ವಿಶದ ಪದವು ಹಕ್ಕವುಪುಜ್ಯಗನ್ನಡಂ ಬೆಳೆನುಡಿ
 ದೇಶಿ ಗ್ರಾಮ . . . ಆ ಮರಗನ್ನಡ ಸಾರಗನ್ನಡಗಳು ಮೊದಲಾದ
 ಸಾರದ ಮೇಲೆರಳುಣುಮಿವಾದಿಯಾದವಂ . . . ಅಣ್ಣ ಕಾಂಕೇ
 (ಕೂಟ, ೨-೨). [ಬೆಳ್ಳೆ (& ಬೆಳೆನುಡಿ) + ನುಡಿ.]

ಬೆಳ್ಳೇಶ್ವ (ನಾ). ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ, ಮೇತೃ; ಹೊಳಪುಳ್ಳ, ಕಣ್ಣು : ಮಿರುವ
ಬೆಂಬಲನೇತೆಯರು ಚಪಲನೇತೆಯರು . . . ಸುರುಬಿನುಡುಗನೇತೆಯರು
ಯಾರುಯಾವನೇತೆಯರು ಬೆಳ್ಳೇಶ್ವದವರು (ಕವಿ. ೨೪-೩೬).

[ಬೆಳೆ, (< ಬಿಡು) + ವೇತ್,]

ಬೆಳ್ಳೂರೆ, ಬೆಳನೂರೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯದಾದ ನೂರೆ; ಬಿಳುಪಾದ ಬುರುಗು; ಘನ : ನೇತ್ರಂಗಲೋಕ ಬಂದು ಬೆಳ್ಳೂರೆಯಂ ಪೋಲ್ಲು ದುಮುರ್ಬಿ ಕಾಮರ್ಗವಿ ಎರ್ಪೋರ್ ಕೋಶದಿಂದ ಹುದಂ ಸುಂಯು ತ್ತಿರ್ಪದಾಮೊಪ್ಪಿ ಚಕ್ರಿಯ ಕುನಂಗೊಂಡತ್ತು ಮುತ್ತದ್ವಿಪಂ (ಅಂಫ. ೨೨-೩); ತೆರೆಯ ಸೆಳಮಂಚಿದೊಳ ಬಿತ್ತದಿದ ಗೆಳತಾಬುದಳದ ಮಧ್ಯ ಸರೊಳ ಬೆಳ್ಳೂರೆಯ ತೆರನುಪ್ಪಿನೊಳ ಪ್ರಿಯಗಿರದೊಳ್ಪನೆ ಬಯಸಿ ಕೋಕನಾಯ್ತು ಸರೊಳಂ (ಅಂಫ. ೨-೩); ತೆಳುವುದಿಯ ಮಳರಿದಿಯ ಲಿಪ್ಪದಿಯ ತಳಗಡಿಯ ಪೊಳನೆಯಲುಂ ಪೊರೆಯಲೊಕ್ಕೊಪ್ಪಿಯ ಬೆಳ್ಳೂರೆಯ . . . ಅತಃಕಂಗೆ ಸುತರಂಗೆ ನೋಳ್ಕಂಗೆ ಸಲಿ ಕಳ್ಳನಕಳಂದು ದಿವಹಸುಂಧು (ಶೃಣ. ೨-೨೨). ಬೆಳುನೂರೆ : ಎಣುಗಳು ಬುದುಬುದಿ ರಾಂಕವ ಕಾಣ ಕಾಳವ ಮಿಂದ ನೋ ಬಿದಿದೊಣ ಬೆಳುನೂರೆ ಮನಗಿ ನಸುದಿಸಿರಳತ ಹೊನರಿಯಲ . . . ಮೊಗ ಮದೆ ಮೇರಳ ದಂಟಿತು (ಶುಣ. ೨೨. ೨೦-೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಡಿಮಾ) + ನೋವಿ]

ಜೆಪ್ಪು, ಜೆಪ್ಪು (ನಾ). ರಿ. ಮೂರ್ಖ; ಮುಂಕ; ದಡ್ಡ; ತಿಳಗೇಡಿ ;
ಮದುವೆಯ ಕೊಲ್ಲು ನಂಬಿ ಮನೆಯ ಭಾಸ್ಕರಂ ಸೂತಗೇಡಿವ
ಜೆಪ್ಪುನುಮಂ (ಕರಗಾಣು. ೯-೧೦). ಜೆಪ್ಪು : ರಿ. ಕಾನೂಬ್ಬ ಜೆಪ್ಪು-
ಹುಚ್ಚು, ಅವಿವೇಕಿ (ಕೂಕಿ. ೮); ನನ್ನ ಹಾಗಿರುವ ಮಂಕರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟು
ಗೂಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ಜೆಪ್ಪರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸು. ಎಲ್ಲರೂ
ಒಮ್ಮತದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡೋಣ (ಕೂಕಿ. ೨೦). ೨. ಗಾಬರಿಯಿಂದ
ದಿಕ್ಕು ತೋಚದವನು; ದಿವ್ಯಾಕೃತಿ : ಸೀಕರಾಮನು ಅವನ ಶರಣ
ಕಾಲರು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆದ. ಇತರ ಹುಡುಗರು
ಜೆಪ್ಪರಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತರು (ದೂಕಿ. ೪೫). [ಜೆಪ್ಪು, ೧-೮]

ಬೆಳ್ಳಡ್ಡೆ (ಮಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆ : ಶೈಲವಸ್ತ್ರ : ಎಲ್ಲರೂ ಮದುವೆ
ಎನ್ನ ತೋರಪಡೆ ಬಿಂಬವಾದವು ವಸ್ತ್ರಯಮಾನಮಾಲಿಂಗಿ ತೋರಿಸಿದೆ
ಕಪ್ಪಡವು ಬೆಳ್ಳಡಗಲಾಗಿದವೇ ತೋರಿದು ತೋರು ಸಾಪ್ತಮ್ಯದನು
(ಅಕ.ಅ. ೨೨-೨೪). [ಬೆಳ್ಳೆ (<ದಿರು) + ಡಡೆ]

ಬೆಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳಿ.

ಬೆಳ್ಳದಂನುಡಿ (ಕ್ರಿ. ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನನಿಂದ ನುಡಿ.—ಮಾತನಾಡು :
ಬೆಳ್ಳ [ಜಾಣ್ಣ. ಬೆಳ್ಳ]ದಂನುಡಿದಂ (ಕಣ್ಣು. ೫೦ ಪುಟ.).

[ಬೆಳ್ಳಿ, (ಬೆಳ್ಳಿ) + ಮಡಿ]

ಬೆಳ್ಳಡರ್, ಬೆಳ್ಳಡರು (ಕ್ರಿ). ಬೆಳ್ಳಗಾಗು; ಬಿಳಿಯದಾಗು; ಬಿಳುಪೇರು;
ಪಯ ಪಸುರ್ಪ ಬೆಳ್ಳಡರೆ ಏಲ್ಮಗುಗೊಳ್ ಪೊರೆದೊಡು ಹೆಂಬೆಲರ್
ಪೊರೆಪೊರೆಪುಂ ನೆಲ್ಲಿ ನಡು ಪೊಂಗಿರೆ ಮಲ್ಲಿಗರ್ ಮನವಡೊಳ್
ಬಂದೊಡೆ ನಲ್ಲರು ನೆನಮೆ ನಲ್ಲರ ಮೆಲ್ಲಿರ್ವೆಗಳ್ ನಿಲಂತರಂ ಬಿಡಿವು
ದೊಡೊ ಮಲ್ಲಿಗೆಗೆ ನಲ್ಲರ ಮೆಲ್ಲಿರ್ವೆ ಮೇಳಗೊಡುಡೊ (ಪಂಪ. ೧೦-೧೦೬);
ಚುಂಡಿ ಬಿಳಿ ಬೆಳ್ಳಡರ್ ಬಾಯ್ ಹೆ . . . ಪೊರ್ಪುಮಂನವು

ಹಂತದಿವ್ಯ ತುಂಬುಮಾಯಾಂ ತರಳ್ ಕುರುಳ್ (ಕೌಶ್ಯ. ೧-೨); ಜಡಗ್ರಾಸುಯನಾದನೆನುತ್ತಂ ಚಿಂತೆಯಂ. ಬೆಳ್ಳೆಡರ್ದದನೆ ತದ್ವಂ ಶರಣೈಫುಮಿರ್ಕಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೬-೪). ಬೆಳ್ಳೆಡರು : ನಡು ಪೊದಳ್ಳವ ವರವಳ್ಳಯುವದಗದವು . . . ಬೆಳ್ಳೆಡರಿ(ಕಾಶ್ಯ. ೬)ದವು ಮುಖ ಮೂಡಲಗಣ ಮೂವಿನೀತ್ರಯದ (ಕೌಶ್ಯ. ೧-೩-೩); ಶಿಶು ಗರ್ಭ ದೊಳ್ಳೊಳಗೆ ಕೂಡಿದ ಚಿವುಕವೊಲಿಂಗುಚಿ ಬೆಳ್ಳೆಡರೊಳ್ಳಿನಿಂದೊಟ್ಟ ದಳುಪ್ಪರಾಕ್ಷಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೧೩-೩). [ಬೆಳ್ಳೆ + ಅಡರ್]

ಬೆಳ್ಳೆಡರು 'ಬೆಳ್ಳೆಡರ್' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳೆಡಸು (ಕ್ರಿ).-ಬೆಳ್ಳೆಡರ್: ನಡು ಪೊದಳ್ಳವ ವರವಳ್ಳಯುವದಗದವು . . . ಬೆಳ್ಳೆಡಸಿ(ಕಾಶ್ಯ. ೧)ದವು ಮುಖಮಂಡಲಗಣ ಮೂವಿನೀತ್ರಯದ (ಕೌಶ್ಯ. ೧-೩-೩). [ಬೆಳ್ಳೆ + ಅಡಸು]

ಬೆಳ್ಳೆರಿ (ನಾ). ಹೊಳೆಯುವ ಗುರಾಣಿ : ಅರೊಸಿನ್ ಪಂದೊಪನ್. ತಲೆಯಿಂದ ಕಾಲ್ಪರಮ್ ಮೆಯ್ ಜೋಡ ತೊಟ್ಟನನ್. ಕಯ್ ಬೆಳ್ಳೆರಿಯನ್ ಪೊದ ಮೇಲ್ವಾಯ್ ನನ್. ಬ್ಬಿತ್ತು ಪೊದನನ್. ದೂಡುತ್ತಮುಟ್ಟದಯ್ ಕಡಿಮಾಮೊತ್ತಿ ನಿಟ್ಟೊಟಿನ್ ಪುದು (ಕೌಶ್ಯ. ೩-೧೦). [ಬೆಳ್ಳೆ (& ಬಿಳಿದು) + ಮರಿ]

ಬೆಳ್ಳೆಳ, ಬೆಳ್ಳೆಳ, ಬೆಳ್ಳೆಳ, ಬೆಳ್ಳೆಳ, ಬೆಳ್ಳೆಳ, ಬೆಳ್ಳೆಳ, ಬೆಳ್ಳೆಳ, ಬೆಳ್ಳೆಳ, ಬೆಳ್ಳೆಳ (ನಾ). ಒ. ಭಯ; ಹೆದರಿಕೆ: ಗಾಬರಿ: ತೋಳಿಂದಿಂದು ತಾಯನುಚಿಯುಳ್ಳ ಕೊಳಲಿಗೆಮಗೆ ರೋಕದೊಳ್ಳೆಳಮಿಟ್ಟದಾಕೆ ನಿಲಾಪಳೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯುಮಾವಹೇಶ್ವರಾ (ಕಾಶ್ಯ. ೩). ೨. ಚಿಂತೆ: ಸಂಚಲನ: "ಬೆಳ್ಳೆಳಂ ಸಂಚಳಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೨); ಗಳಿಯಾದತ್ತರು ಮಂದರಂ ಕನಕಶೃಂಗಂ ಚಿವಮಾದತ್ತು ಬೆಳ್ಳೆಳಮಂ ತಾಳಿದುದೆಯ್ದ ರಾಪ್ಪನಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೨-೩). ಬೆಳ್ಳೆಳ : ಒ. "ಬೆಳ್ಳೆಳಸು" ಪರಾ. ಬೆಳ್ಳೆಳ : ಒ. "ಅಗಾರ್ವ . . . ಬೆಳ್ಳೆಳ, ಅಳು, ಬೆಳು, ಮುಟ್ಟು, ತಟ್ಟು, ಅದಿವ್-ಈ ಒಂ ಭಯಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೨೩). ೩. ಬೆರಗು; ಆಶ್ಚರ್ಯ: ಸೋಜಿಗ: "ಬಕ್ಕಡಿ ಪಿಗುರ್ವಾರ್ವ ಬೆಳ್ಳೆಳ . . . ಬೆಳ್ಳೆಳಯನಲ್ ಬೆಳಗಪ್ಪ ಭಾವಂ" (ಕೌಶ್ಯ. ೧೦); "ತಟ್ಟಣಂ . . . ಬೆಳ್ಳೆಳ ತಳವಳವಲ್ ಸೊಡ್ವಮು ಬೆಳಗಪ್ಪ ಭಾವದೊಳಂ" (ಕೌಶ್ಯ. ೩೦). ೪. ದಿಕ್ಕುತೋಚಿದಿರುವಿಕೆ: ದಿಗ್ವ್ಯಾಂಕಿ : "ಮೆಳ್ಳೆ ಮಂದನೆ ವಿಳಕ್ಕಮೆಂದು ತಿಳಿಗೆ ವಿದಗ್ಗರ್" (ಕಾಶ್ಯ. ೩); ಮೂವನ ದೊಟ್ಟ ವೀರನು ಕಂಡು ಬೆಳಗ ಬೆಳ್ಳೆಳದೊಳದ ಮುಳಮದು ದಿವ್ಯ ಪುಷ್ಪಕವ (ಕೌಶ್ಯ. ೬-೩೬-೪); ತಟ್ಟುಮಾತಿನಂ ಪೊರ್ವುಗೊಮ್ಮಂ ಜಿಟ್ಟ ಬಳಯ ಬೆಳ್ಳೆಳಮರೊಳ್ಳಿ ಬಿಗುಗೊಳಿದ ಪೊಷ ಕಟ್ಟದ ಪಮಾಂತುಪನ ಸುಪ್ಪಮಾಡಿಗಲ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೬-೧೦೯). ೫. ದಿಗ್ವ್ಯಾಂಕಿ ಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು; ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟವನು : ಜನಕ ಸುಂದಿ ವಾತ ಕೇಳು ಕಂಗಿಟ್ಟನಾ ತನು ಬೆಳ್ಳೆಳನಾದ ಕೂಡ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೧೦೯). ಬೆಳ್ಳೆಳ : ೪. ಅದ್ಭುತವಾದ ಕನಕ ಕಂಡು ರಾಯನು ಉಬ್ಬಿ ಪದಜ್ಞ ಕನ್ನ ತೆಪ್ಪದು ಬೆಳ್ಳೆಳಯಾಗಿ ಕೋಡಲು ನಾಲ್ಕುದಸಮನು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೯-೨೦). ಬೆಳ್ಳೆಳ : ಒ. "ಬೆಳ್ಳೆಳಗೊಳ್ಳ" ಪರಾ. ಬೆಳ್ಳೆಳ : ೪. ಕೂಡಿದ ಕೊಡದರ್ಚಿಸದೆ ಬೆಳ್ಳೆಳಮಗದ (ಕೌಶ್ಯ. ೧೯೩, ಕಾಶ್ಯ. ೩-೧೦ : ೨೨೦); ಕಂದಾರಿ ಲಕ್ಷ ಗಜ ಪತ್ತಿ ನಿರ್ಘೋಷದಲಿ ಬೆಳ್ಳೆಳಯಯ್ ಮೇಳುಂಬ ವಿಘಾತಿಗೆ ಸಿಲುಕಿ ತೆತ್ತದು" ಸಕಲವಸ್ತುಗಲ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೬-೩೩). ಬೆಳ್ಳೆಡ : ಒ. "ಬೆಳ್ಳೆಡನುಡಿ" ಪರಾ. ಬೆಳ್ಳೆಳ : ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು ಪರಾ.

ಬೆಳ್ಳೆಳಬೋಗು, ಬೆಳ್ಳೆಳಬೋಗು, ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು, ಬೆಳ್ಳೆಳಯೋಗು, ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು, ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು, ಬೆಳ್ಳೆಳಯೋಗು, ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು.

ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು (ಕ್ರಿ). ಭಯಪಡು; ಗಾಬರಿಯಿಂದ; ಗಾಬರಿ ಯಿಂದ ದಿಕ್ಕುತೋಚಿದಂತಾಗು. -ದಿಕ್ಕುಡನಾಗು: ಬೆಳ್ಳೆಳಬೋಗು, ಬೆಳ್ಳೆಡನುಡಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೦ ಕಾಶ್ಯ). ಬೆಳ್ಳೆಳಬೋಗು : ಕ್ರಿಜಗ ದ್ವಿಪಗ ಗಣ ಕೋಳಿಯಂಬ ಮದದೊಳ್ ಮತ್ತನಾಗಿ . . . ಕಟ್ಟುಪಂಚದಂ ಪೊಟಮಟ್ಟಿ ಬರುತ್ತಟ್ಟಿ ಸುವಾರಿಕಾರದ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬೆಳ್ಳೆಳಬೋಗು(ಕಾಶ್ಯ. ಪೊ. ಬೊ)ಗದ (ಕೌಶ್ಯ. ೨-೩ ೪); ಕಾಮ ದೇವಂ . . . ಉಬ್ಬಿಟ್ಟು ದಾಗಮಂ ತೊಟ್ಟು ತಗಿದಾರ್ಕಪೂರಕ್ಕೆ ನಿಲಿಸಿ ಬಿಡಲು ಪಬ್ಬಿದುದು ಬಾಣ ಪಂದರ್ಪದಾಯೊಳೆ ತಾಂ ಬೆಳ್ಳೆಳಬೋಗು ತಿರುಗುತ್ತಿಲ್ಲದ ಕಾಣುತ್ತಟ್ಟಿ ಮತ್ತೊಂದ ಹೂಡಿದಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೯-೩೦). ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು : ನಿಲುತ್ತಾರದೆನುಪ ನೋಡಿದಂ ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು . . . ಪೊನ್ನ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಪವಮಂ ಬಿಟ್ಟಿದಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೧೯); ಕಾಣುತ ಮಣಮದುಗೋಪುದೊಳಗಿದ್ದೇಕಾಂಕ ನಿರ್ಭವನಯರು ಪ್ರಾಣವದ ದೇವದತ್ತ ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು ತಾಣವದಂ ಮೊಟಗಿದರು (ಕೌಶ್ಯ. ೬-೩೬) : ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು ಉಚ್ಚಿದು ಪೊಟನಂ ಕಾಡಿಗೆ ಕೋಳಿಪೋದನೆಮೊಂದು ಫೀತಿಯಂ ವದಜ್ಞ ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು . . . ಮುಣಗತ್ತಿದಮ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೨೯). ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು : ಭಯ ದೊಳಂ ತನು ವೆಪ್ಪರ್ತಳುಕಿ ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು ದಯಗಟ್ಟು ನಿಂದವಂ ಸುಡಿದಂ ಸಂಜಳನಾಗಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೧೬-೨೦-೨೬) : ಸಮಾರ್ಥಂ ಬುದ್ಧಿಗಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳೆಳ ಯೋಗಿ (ಕಾಶ್ಯ. ದೂಗಿ) ತವತವಗೆ ಸುಮ್ಮಂ ಮನವಕ್ಕೆ ನೆಟ್ ಮರುಳಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೬, ೩೭-೧೦). ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು : ಅರಸಂ . . . ಕೆಲದೊಳದ ನಾನಾದೇಶಿಯ ಬುಲಿಪಿವಿಟ್ಟೇರಾದ ಕರಣಕರಂ ಕರದ ವಂದಿರ ಕರಾಗ್ರದೋಯಲೊಡನಾ ಲೊವಿನಮನವರಂಮೋದಲಾಯದೆ ಬೆಳಗಾಗಿ ಬೆಳ್ಳೆಳ(ಕಾಶ್ಯ. ೪)ವೋಗಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೩-೨೯ ೪). ಬೆಳ್ಳೆಳ ವೋಗು : ಫಾಯದದವನು ದ್ವಪದನುಕ ಪೂರಾಯಬೇಜನಲೊಡಿದರು ಮುದ್ರೆಯರನ್ನಟ್ಟಿ ಮುಚ್ಚಿದು ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು(ಕಾಶ್ಯ. ಪೊ)ದನವೇಶ (ಕಾಶ್ಯ. ೨-೩೯): ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು : ಸೊಂದರಸಂ ತುಂಬಾರಸಂ ಬೆಗಡುಗೊಂಡು ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು (ಕಾಶ್ಯ. ೪ಯಾ. ೪ಯಾ. ೪ವೋಗಿ ನಡುಪದ ವರ್ ಕಟ್ಟಿದಂ . . . ಕೌತುಕಸದೊಳವಾತವೆಂದರ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೯-೨೩) : ಗುರುಪೋದಿಯನೇವೇಡಿಯನೊವಳಂ ಕಂಡೊರ್ವ ತುಲನತನುನಿ ನೆನುಗಿಗೆ ಧೂರ್ದ ಬಿಲ್ಲುಯುಗಲ ದಸಂಚು ಹೆವ್ವಳ ಕರತವನೊಡಿ ಬೆಳ್ಳೆಳ ಯೋದನಾ ಪದದೊಳೆ (ಕೌಶ್ಯ. ೧೯-೩೦). ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು : ಹೂಡಿ ದಂವಿನ ತೋಳೆ ತೆಗಿಪ ಬಾಡುತ್ತಾಹದ ವಿವಾಳದ ಬಿಡಿಯ ಬೇಳವಿಗೆ ಬೆಳ್ಳೆಳವೋದನಾ ಪಾರ್ಥ (ಕೌಶ್ಯ. ೧೯-೧೦); ಗೃಹದೊಳದೊಳುನಿಧಿ ತಕ್ಷಣದೊಳದಾಗಿ ಕಂಡು ಬೆಳ್ಳೆಳ (ಕಾಶ್ಯ. ಬ್ಬಿ)ವೋಗಿ ತಳಮುಳಗೊಂಡು ಕರವಳವ ನಿಪಪತಿಯಂ ನೋಡಿ ದುರ್ಗಾಚಿಯಂತಂದಳ್ (ಕೌಶ್ಯ. ೧೬-೩೩ ೪). ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗು : ಅಗಮಿಸುತ್ತಿಲ್ಲದ ಬೆಗದ ನಡಕಂದು ವರ್ವರ್ ಬೆಳ್ಳೆಳವೋಗುತ ಸಾಗಿ ವರಮೂಲಿಂಗದ ನೋಗಿನ ದೇಗುಲ ವನೆಯ್ವಿಡಿ . . . ಬಿಡಿಕೊಳಲೊಡಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೧೯-೧೦೯).

[ಬೆಳ್ಳೆಳ + ಪೋಗು (& ಪೋಗು)]

ಬೆಳ್ಳೆಳಸು. ಬೆಳ್ಳೆಳಸು- ಬೆಳ್ಳೆಳಸು (ಕ್ರಿ). ಒ. ಹೆದರು; ಭಯಪಡು: ಮೇಳ ಬೆಳ್ಳೆಳಸು ಬಂದಂ ಪಲ್ಲಂಗದಲ್ಲಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦ ಕೌಶ್ಯ); ಚಿಂತಾಕುರ ನಾಗಿ ಬೆಳ್ಳೆಳಸು ಮೇವನಮಂ ತಳವಂ ಧನಂಜಯಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೧೦೩). ಬೆಳ್ಳೆಳಸು : ಒ. ಬೆಳ್ಳೆಳಸಿದು ತಾತ ತೆಪ್ಪಗಿ ನಾ ನೋಡ (ಕೌಶ್ಯ. ೩೬-೧೦೯); ತೆಪ್ಪು ತವೆಯತ್ತಿ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಜೊಗುಲಿಗೆ ಬೆಳ್ಳೆಳಸುವಾಸರಿಂ ಬೆಳ್ಳೆಳ ಮರುತಿಪಕಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩-೩೩). ಬೆಳ್ಳೆಳಸು : ಒ. ಅಳವಳಂ ಬೆಳ್ಳೆಳಸಂ ಕಳವಳಂ . . . ತಳವಳಂ ಬೆಳಗಯ್ವ ಬೆಳ್ಳೆಳಗಿದಿರಿಂ

(೨೦೫. ೨-೧೦). ೨. ದಿಕ್ಕುತೋಪದಂತಾಗು : ಪಬ್ಬಿಬ್ಬುಗೊಳ್ಳು : "ಬೆಳ್ಳುಳುನು ವಿಮೋಚಾ (ದಿಕ್ಕುತೋಪದಂತಾಗು)" (೨೦೫. ೨-೧೦); ಮುನಿಪಾಳಿಕೆ ವಿಮೋಚಾ ಸತ್ತರಸುವುತನಂ ಬಿಳುಳು ಲೋಹಿತಾಶ್ವಂತಂ ಎನೆ ಬೆಳ್ಳುಳುನು ತೆದ್ದನು (೨೦೫. ೨-೧೦); ಮದನನದಿ ಬಂದವೇಳೆಂದು ಪಾಲ್ಗಟ್ಟು ಬಿಡು ಕೈಕಾಲ್ಗಟ್ಟು ಕಳವಳಿಸಿ ಬೆಳ್ಳುಳು ಕುದಿದೋದಿದರಾ ತಾವನಂ (೨೦೫. ೨-೧೦). ೩. ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳು; ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ: ಅರಿಯದಾತ್ಮವಜ್ಞಾನ ಮೇಲೆ ತುಳುಕಿ ತದಂಬು ಮೇದಿನೀಶ್ವರನತ ಪಾದಪಂಜನ ಪೂಜೆ ಚಂದನಪಂಚದೊಳ್ ಸವಿಸ್ತರಮೊಡಗೂಡಿ ಬಿಲ್ಲುಬಿಡಿದೊಪ್ಪಿವುದದ್ವೈತಮಾಗಿ ಮೃತ್ಕಿಶಾಭರಣವಿದೆಂದು ಬೆಳ್ಳುಳು ನೋಡುವ ನೋಟರೂಂ ನರೇಂದ್ರರುಂ (೨೦೫. ೨-೧೦). ೪. ಅತ್ಯರ್ಥವರು; ಬೆರಗಾಗು: ನೋಜಿಗೊಳ್ಳು: ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯರಕ್ಷಣೆ ಮಿದೇನೆಂದು ಬೆಳ್ಳುಳು ರಘುವೀರನಚ್ಚರಿಗೊಡದೆ:ನದೇನೊಲ್ಲು ತಿಳುವುದೆಂದು ಬಿಡಗೊಂದನು (೨೦೫. ೨-೧೦). ೫. ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳು: ಮರುಳಗೊಳ್ಳು: ಮನವಾರಾಧನು ತಿಂದು ತೇಗದು ಜಲಯ ಸುದೇಹದಂ ಬಿಡ್ತೆನೆಂದವರ ಬೆಳ್ಳುಳು ಕಾಡಾತೆಹುದು (೨೦೫. ೨-೧೦). "ಬೆಳ್ಳುಳು" ಪರಾ. [ಬೆಳ್ಳುಳು + ಇಯ]

ಬೆಳ್ಳುಲು (ನಾ). ಶುದ್ಧವಾದ ಹಾಲು : ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕ್ಷೀರ : ಇದೊ ತಂದೆ ತನಿಗಳನು, ಪನ್ನ ಮಗನಯ್ಯಾಗಿ, ಪಿತ್ತಗಳಿಗೆ, ತನಯಧಯ: ಅಜ್ಞತನು ಕರದ ಈ ಇನಿವಾದ ಬೆಳ್ಳುಪಾಲು, ಹೂಗಲಿಸಿ ಬಿಟ್ಟು:ನಿಳಿದೀ ಚಿಂಚಿನು (೨೦೫. ೨೨೨-೨೨೪).

[ಬೆಳ್ಳು (<ಬಿಳು) + ಪಾಲು (<ಪಾರ್)]

ಬೆಳ್ಳಲ (ನಾ). ಮೂರ್ಖತನದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು; ದಡ್ಡತನವುಳ್ಳದು: ಇದು ತಲೆಗೊಯ್ದದತ್ತ ಮುಂದಿಲ್ಲ ನೆಜೆ ಕಲ್ಲದು ಬೇಜುಬೇಕೆಂದದೆ ತನುಬಿಟ್ಟುಂ ಕಿಡಿಗೊಂಡು ಮುಡಲ್ ನೆಜೆ ಕಲ್ಲದಾಯ್ತು ಬೇಟದೊಳೆಂದು ಬೆಳ್ಳಲಂ ಕುಳುಕುರಾರೊಳ್ಳುದು ನೋಡ ಬಂದ ಕಾಲದ ಪರಮಂ ಮುಗುಳ್‌ನೊಲೆಯ (ಮೂಲಮುಮೂವುವುದಕ್ಕೆ ಗೋಪಮಂ ?) (೨೦೫. ೨-೨೨೨). [ಬೆಳ್ಳು + ಇ]

ಬೆಳ್ಳು, ಬೆಳ್ಳು, ಬೆಳ್ಳು, ಬೆಳ್ಳು (ನಾ). ೧. ಬಿಳುಪು : ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ : ಶ್ವೇತವರ್ಣ : ಧವಳತೆ: ಹಿಮಧವಳಾತಪತ್ರಮವ ಪೋರಿ ಮುಖೇಂದುವ ಬೆಳ್ಳು (೨೦೫. ೨-೨೨೨); ಕಳೆದುದು ಮಗಿ ಲೂಗಿದುದು ಕೋಗಲಿ ಪಲ್ಲವಿತು ಮುಮುರಂ . . . ತಂದೆ ನೀದ ನೀಡುಂ ಕಳೆದುಪು ಲೂತ ಕೆಂಪಿನ ಪನುಪಿನ ಕಲ್ಪನ ಬೆಳ್ಳಿನಂದಮಂ (೧೦೫. ೨-೨೨೨); ಕಂಪನ ಮೈಗಧರಕಿ ಬೆಳ್ಳು ಕಡೆಗಟ್ಟಿ ಕೆಂಪುಬಿಡುಮಂ (೨೦೫. ೨-೨೨೨). ೨. ಕಾಂತಿ : ಹೊಳಪು: ಪೂರ್ವಲೋಕದಂ ತಾಪರೆಯ ಗೆತ್ತು ಮುಖಾಬ್ಬ ಮುಗೊಂದು ತುಂಬಿ ಚುಂಚು ಸತಿ ಬಿಡು ಪುಳುಕು ನೋಬುದುಮನೆಯ ಕಣ್ಣು ಬೆಳ್ಳುಗಳ ಪನುಪಿನ ತುಂಬುಗಳ ಕುಂದಲಯಂಗಳರಲ್ಲು ಗೆತ್ತು ಮತ್ತೆಯುಂ, ಮುಮುಪುವುದಂ (೨೦೫. ೨-೨೨೨); ಪೋವಲಗಿಂಗಿಂ ಮಿಳಮ ಬೆಳ್ಳು ಲಾಶ್ವಕಮಾಗಿ ಗಂಡಮಂಡಳಕಳೆಂದಮಂಜಿಯುತಿರ್ದುದನಲ್ ನ ಯ ಮಂ . . . ಲೋಪನಗಲಿತದೊಳ್ (೧೦೫. ೨-೨೨೨); ತರಳ ವಿಶಾಲಲೋಪನ ಬೆಳ್ಳು ಲಾಶ್ವಕಳೆ ಬಿಲ್ಲು ಭೂಪೋಷಿತವದ ಬಿಡು . . . ಕಣ್ಣು ಮಂದಿರ (೨೦೫. ೨-೨೨೨). ೩. ಶುಭ್ರವಾಗಿರುವಿಕೆ: ನಿರ್ಮಲತೆ: ಸ್ವಚ್ಛತೆ: ಶುಭ್ರತೆ: "ಬೆಳ್ಳು-ನಿರ್ಮಲತೆ" (೨೦೫. ೨-೨೨೨); "ಬೆಳ್ಳು-ನಿರ್ಮಲತೆ" (೨೦೫. ೨೨೨). ೪. ಹೊಳಪು: ಕಾಂತಿ: "ಬೆಳ್ಳುವಡೆ" ಪರಾ. ೫. [ಧಂದ] ಕಾಶ್ವಾ ರಣಿಗೆ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕದೊಡ್ಡ ಕಾಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಕ್ಷರ: ಲಘು: ಮೊದಲೋ

ಧಂದದೀಯದೆಂದು ಲೆಕ್ಕದಿ ಕಟ್ಟಿದು ವ್ಯಕ್ತಮೆಂದು ಪೊಬ್ಬಿದು ಬಗವಂ ದೊಡ್ಡಾಳವಣುಕಮನರ್ಥಿಸಿ ಬೆಳ್ಳುಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುದು ಸಮಭಾಗವಿಯಾ ದೊಡೆ ರೂಪಯುತಾರ್ಥದೆ ಬಾಬಿಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುದು ಗಡ ಸೂತ್ರವಾ ತೆಜದ ಕಾಣುದು ನಪ್ಪಮಂ (೨೦೫. ೨-೨೨೨). 'ಬೆಳ್ಳು' ಪರಾ. ಬೆಳ್ಳು: ೨. ಒಳಗುಳ್ಳೋವಣಮಮದಿರ್ ಬೆಳನು ಪೊಜಗಿಯೆ ಬೆಳನೆಯುಂ ಬೆಳಗಂ ಪೊಳೆ ಸುರಿವಲ್ಲಿ ಮುಸುಕನೆ ವಿಳಾಸದಂ ದರ್ಶ ಪಾಪನಕಳಿತನಾದಂ (೧೦೫. ೨-೨೨೨); ಕಡೆಗಟ್ಟಿ ಪೊಳಪು ಸುರಿವಲ್ಲಿ ಪಯಾಭರಣಗಡಾದ ಮಂಜಿ ಮುಳ್ಳುಮಯದಿಮ್ಮಿರದ ಸೊಡರಾಗಳ ದೇದಿವ್ಯದೋಷ್ಯಮಮನದಂ ತೋಬಿಸಿದವು (೨೦೫. ೨-೨೨೨). ಬೆಳ್ಳುಪು: ೧. ಬೆಳುಪು [೨೦೫. ಬೆಳ್ಳು] ಬೆಳುಪುಪಾಗಡೆ ಸುಮಲಿನತೆಯಾ ಮಂ ಬಿಡು ಪುತ್ರನಂನುಮಂ ಬೇಜು ಬನಕ್ಕೆ ತೋಪುದು ಬೆಳ್ಳುಗಳ (೨೦೫. ೨-೨೨೨); ಅಳಿಯಂಜನುಲನಲಾದ ರವೀರಂ ಪುಗದ ಸುಳಿ ಗೊಂಡು ದಳವೇಜು ಹುರಳದ ಬೆಳ್ಳುವಳದ ಸುರಿಸಿದವುಪ್ಪ ವಿಶಾಲ ಮೊಗ್ಗಿಯಂ ಕೊಂಡು (೨೦೫. ೨-೨೨೨); ಬೆಳ್ಳುಪು ನೆಜೆಯದ ಕೆಂಪುಮಂ ನೆಯ್ದುಲಗಿಳಿ ಪದವಿಯ ಕಂದಿತಗಂಗಳಿಗೆ ಪದಿಯಲ್ಲ (೨೦೫. ೨-೨೨೨). ೨. ತತ್ ಕಲ್ಪಕ ನುರಿನೀರವದು ಪುದಿದದಿರ್ ಫಳಪು ಬೆಳ್ಳುಪುದಿಗೆ ಬೆಳ್ಳು ಬಳ್ಳಿಗಳ ಧಂದ ಬೆಳು ಮೇಲೆ ಪಿಳೆ ಪನು ಸರಿ ಬೆಳುಗಿರಲು (೨೦೫. ೨-೨೨೨). ಬೆಳ್ಳುಪು: ೧. ನೇಪಥದಾಯಾತ್ಮಗಿ ನೋಟ ವಿಷಕ ವಾಯುತ್ವ ಕಂಡ ಅಂಗದ ಕೆಳ ಕಂಗಳ ದೋಪ ಎಳೆವ ಸ್ವರದು ಬೆಳುಪು ಮೇಲೆ ಕೆಂಪುಬಿಟ್ಟು (೨೦೫. ೨-೨೨೨). [ಬೆಳ್ಳು (<ಬಿಳು) + ಪು] ಬೆಳ್ಳು, ಬೆಳ್ಳು (ನಾ). ೧. ದಡ್ಡತನ: ಬುದ್ಧಿಮಾನತೆ: ಮೌಢ್ಯ: ಮಂಕಿತನ: ಇನಿತನುಂಜಿಯುತಿರ್ದು ಬೆಳ್ಳುನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುಕೊಳ್ಳುಕೊಳ್ಳು ಮೂರ್ವನೋಪಕಂಡೊಡಂಬುದವೆಳ್ಳಿಯ ಬಾಬಿವೆಂಪು ಪಂಬರಿಂ ಮನದೊಳೆಬಿಟ್ಟು ಚಿಂತಿ ಕಲ್ಲಲ್ಲು ಬಿಟ್ಟು ಕನಲ್ಕೊಳ್ಳು ಬೆಳ್ಳುನುವ ಬೆಳ್ಳು ಬೇರನುಬಿಟ್ಟುಗಸೆತದೆ ಸೂಳೆ ಮುಜ್ಜಾಮೆ: (೨೦೫. ೨-೨೨೨). 'ಬೆಳ್ಳು' ಪರಾ. ಬೆಳ್ಳು: ೧. ಬೆಳ್ಳು ಲೆಪ್ಪ ಗೊಂಡುಕಿಟ್ಟ ಕಣ್ಣು, ಆ ಮುಖಮಂಡಲದ ಚಿಲುಮನ್ನು ಮುಸಲು ಗೊಳಿಸಿಟ್ಟು (೨೦೫. ೨-೨೨೨); ಮುಖವೆಲ್ಲ ಬಾಗಿ ವಿವರ್ಣವಾಗಿ ತುಳುಕು ಅದಮುತ್ತಿರದೆ, ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳು ಅಲ್ಲ, ಭಯವು ಅಲ್ಲ, ಏನೋ ಒಂದು ಬಗವು ನೋಟ (೨೦೫. ೨೨೨); ಪುಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳು, ತಿವಲೀರಿ (೧೦೫. ೨-೨೨೨). ೨. ಬೆಳ್ಳುನಾದವನು: ದಡ್ಡ: ಮಂಕೆ: ಮೂರ್ಖತನದೊಳ್ಳಿರದ ಸೊಬ್ಬು ಗಳಾದಂತೆ ನಿಜವಾಯ್ತುಗಳ ಬೆಳ್ಳುಮಂ ಮರಿದು ಬೆಳ್ಳು (೨೦೫. ೨-೨೨೨); ನಾನು ಅಂಥ ಬೆಳ್ಳು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೆನು! (ಮುಜ್ಜಾಮೆ: ೨); ಮೆದರ್ ಹೊಡೆಯೋ ಭೂಪನಂದರಿ ಸಾಮಾನ್ಯವೇನೋ ಬೆಳ್ಳು? (೨೦೫. ೨-೨೨೨). [ಬೆಳ್ಳು + ಪು] ಬೆಳ್ಳುಗಳ (ನಾ). ಬಿಳುಪಾದ ಕಣ್ಣು: ಬಿಳುಬಿಟ್ಟು ಕಣ್ಣು: ಕಾಶ್ವಾ ರಣಮಯ್ಯನೊಡಂಬ ತಬ್ಬಿ ಬಿಡು ಪಾಲ್ಗಿ ಜೇನು ಸೂಸು ಪೊಪರಿಕೆ ಬೆಳ್ಳುಗಳ ಬೆಳ್ಳುಳು, ಬೆಳ್ಳು ನಿಂದರ್ ಬದರ್ಗಂ ಬೆಳ್ಳುಳು (೨೦೫. ೨೦೫-೨೦೬). [ಬೆಳ್ಳು + ಲೋ] ಬೆಳ್ಳು ದೋಟ (ಕ್ರಿ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದು : ಬಿಳುವೇರು : ನೆಜೆ ಮುರಿದಲು ಮುಖವನು ಮುಖಿ ಬೆಳ್ಳುದೋಟೆ ಬಿಟ್ಟುನು ಕಾಲೊಗವೆತ್ತು ಬೆಳ್ಳುದೋಟೆ ಮಂಗಳಂ . . . ಸಲಾಪ ಕುಮರ ಸೂರ್ಯನಿಕ್ಕುಂ (೨೦೫. ೨೦೬). [ಬೆಳ್ಳು + ತೋಪು] ಬೆಳ್ಳುವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಹೊಳೆ : ಅಜ್ಞತ ನಳೋಳ್ಳುಳ್ಳಿ . . . ಬೆಳ್ಳುವಡೆ ಸೆಳ್ಳುಗುಗಳ ತೋಪೆಂದು ನೆಜು ನೋ ಪೆದೆ ನೋಡಿದಳು (೨೦೫. ೨-೨೨೨). [ಬೆಳ್ಳು + ಪು]

ಬೆಳ್ಳುವೆಣು (ಕ್ರಿ). ಬಿಳುವನ್ನು ಹೊಂದು ; ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗು : ತೊಂಗಲೊಂದಿರ್ದ ಕೆಂಪಾದುದುಗಯ ತರಂ . . . ಸೊಂಪಿನಿಂ ಬೆಳ್ಳು ವೆತ್ತಿದಾಗಲೋಲಂ ಪ್ಪಾ ದಾರಂಬುಗಳೊಲವಿನಂ ತೋರುತ್ತಂ ಕೊಟ್ಟು ನೊವರ್ (ಕೃ. ೧. ೩೪). [ಬೆಳ್ಳು + ವೆಣು]

ಬೆಳ್ಳನೆ (ಕ್ರಿ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಶೋಭಿಸು. — ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ಪುರಸಿದುದು ಪದ್ವಿ ಬೆಳ್ಳನೆದುದು ಕುಮುದಿವಿ ನಿಶಾಮುಖಂ ನಸು ಗರ್ಜಂದಸಿದುದು ಪದ್ಮಪಾದಸೆ ಕೆಂಪೆದುದು ದಿವಸಾವಸಾನಮವ್ವದು ಮಾಗ್ (ಕಾಂ. ೧. ೧೪) ; ನೆಲಂ ಪುಟ್ಟನೆ ಪುಮ್ಬುರಿಪೊಡಂ ಮೇಣ್ ಮಿಂಚುವೆತ್ತಿಪೊಡಂ ತಿಲೆಗ್ ಬೆಳ್ಳನೆದಿಪೊಡಂ . . . ನಿಜಯಂ ಜಲಮಕ್ಕಂ ಪುರಪದ್ಮಯಪ್ರಮಿತದೊಳ್ (ದೋ. ೧. ೨೩). [ಬೆಳ್ಳು + ಎಣ್]

ಬೆಳ್ಳೆರು 'ಬೆಳ್ಳೆಣು' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳೆಣು, ಬೆಳ್ಳೆರು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಬರು : ತುಣುಗಿದಲರಿಂ ಬೆಳ್ಳೆಣು ಬಹುಕಂಗಳೊಳಂ ಬಿವವಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದ ಬನಮಂ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟು ದೇಲೆಂದೆಂಬುದುಂ (ಕೃ. ೧. ೩೪). ೨. ಬಿಳಿಬಿಳೊಕ್ಕು ; ಮ್ಲಾನವಾಗು : ಬಹು ತೆಳ್ಳನೆದ್ದ ಮೊಗಂ ಬೆಳ್ಳೆಣುದುದೇ . . . ಬೋದ್ಯಮಿದೆಂದು ಮಗುಬ್ಬು ಬಳ್ಳೆಸಿದೆಂದ್ರನ ಕಂಠೆಯೊಳಂ ತರ್ವತ್ತಿಯನಾ ನೃಪಪತ್ನಿಯಂ (ಕಂ. ೧. ೩೦) ; ಗಣಕರು ಲೆಕ್ಕಿಸಲಾಡೆ ಬಿಜಾಗೆ ಪರಸಮಯಗಳ ಮೊಗಂ ಬೆಳ್ಳೆಣು ಬಿಜ್ಜಳ ಮೊಗಂ ಲಿಪ್ಪೆಯೇಣ್ ತರಣರ ಮೊಗಂಗಳು ಹರುಷವೆಜೆ (ಕಂ. ೧. ೨೫). ಬೆಳ್ಳೆರು : ೧. ಅಳಗಳಂ ಪಾರುತೆ ಪವಳ ಬೆಳ್ಳೆರುತೆ (ಕಂ. ೧. ೩-೩೦) ; ಸ್ನಾನದೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರದ ಸಮಿಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳದಾಗಿ ಬೆಳ್ಳೆರಿ ಮಂಚಾಗಿರುವ ಜಾಲಪೊಂದು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃ. ೧. ೩೦). [ಬೆಳ್ಳು + ಎಣ್ (< ಎಣ್)]

ಬೆಳ್ಳೊಡೆ (ನಾ). (ಬಿಳುಪಿನನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವರಿಂದ) ಬಿಳಿದಾದ ದೇಹ : ದಿಟ್ಟನೊಂದಾನೊಂದು ದಿನದೊಳು ಮುಟ್ಟುಬರೆ ಯಾದವರ ಮನೆಗಳೆಮ್ಮ ಭುಕಿತ್ತದ ಬೆಳ್ಳೊಡೆಯ ಕಂಚಿದೆಯ ಸುಲಿಪ್ಪ (ಕಂ. ೧. ೩೩). [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಡೆ]

ಬೆಳ್ಳೊಣು (ನಾ). ೧. (ಅನಿಷ್ಟಕಾರಕವೆಂದು ನಂಬಲಾದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ ; ಬಿಳಿಯ ಪಾರಿವಾಳ ; ನರಯ ಜೊಜಂಗಳಮೂನು ನರದೊಡನೆ ನೆರದು ಬಿವದೊ ಮೋಬು ಪರಿವರಗಿಳಿಯುಂ ಬೆಳ್ಳೊಣುಂ ನೆರದಂದವನುಬಿಳೊಣುರೊಣುಮೊಳಂ (ಕಂ. ೧. ೧-೧೦). ೨. (ಶಿಲಂ) ಅನಿಷ್ಟಕಾರಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಎನಿತಾನುಮಂದೆಂದು ಜೂದನಿಕ್ಕಿಯುಂ ಮೃಪದಸುತೆಯನೆಲೆದುಯ್ಯೆಯುಮಿಂತಿನೊಂದೊಂದು ದುಕ್ಕಾಸನನೆಂದಂ ಶಕುನಿಯಂಬ ಬೆಳ್ಳೊಣು[ಪ್ರಾಣಂ]ಬೆಳ್ಳೆರ್ದೆಸಿದಂ (ಕಂ. ೧. ೩-೩೦) ; ಮುಜ್ಜ ಕಸುವ ಧರ್ಮವೊಡೊಡ ಗುಣುಗುಣುಸುವ ಗಂಡದಿರೊಳಿದ್ದಾಡುವ ಬೆಳ್ಳೊಣುಗಳಂ ಕಿಪುಗುಳೆಯುರೊಪ್ಪಾಡೊ ಪೊಲಿಪ್ಪದ ಧರ್ಮರತ್ನಾ ಕರೆಯಂ (ಕಂ. ೧. ೧೦-೧೫). [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಣು]

ಬೆಳ್ಳಳೆ 'ಬೆಳ್ಳಳ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಳೆಪೊಣು 'ಬೆಳ್ಳಳಂಪೊಣು' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಂಜು (ನಾ). ಬಿಳಿದಾಗಿರುವ ಮಂಜು : ಶುಭ್ರವಾದ ಹಿಮ : ಅಜಾಲು ಪುರುಷುಟ್ಟಿರೊಳ್ ಪೊಣಂಗೆ ಮುಸುಕುಟ್ಟಿದು ಪರ್ತಿದಂ, ಬೆಳ್ಳಂ ನೊಳ್ ಬೆಳ್ಳಂಜು ಕರಪುತೆ ನೆಪಪಟ್ಟಿರ್ದೆಂದು, ಪಾರ್ವತಿ ಪರಮಲಸ್ಯ ವಯ್ ನೀನ್ (ಕಂ. ೧. ೨-೨೫). [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಮಂಜು]

ಬೆಳ್ಳಡಿ (ನಾ). ಶುಭ್ರವಾದ ಬಟ್ಟೆ, ಪಟ್ಟೆ, ಸೀರೆ ಮುಂತಾದುವು : ಕೆಂಪಿನ ಶಿವವರಮಂ ಕಳೆದು ಪಟ್ಟಂ ಸುಂದಿ ತಲೆನಾರ್ ಮಿಂದು . . .

ಬೆಳ್ಳಡಿಯನುಟ್ಟು ಬಳವದೊಲೆಯನುಟ್ಟು ಶ್ವೇತವಾಲೆಯನೆಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೈಗೈಯ (ಕಂ. ೧. ೩-೩೫). [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಮಡಿ] ಬೆಳ್ಳಣ್, ಬೆಳ್ಳಮಣ್ಣು (ನಾ). ೧. ಬಿಳಿಯ ಮಣ್ಣು : ಬೆಳ್ಳಣ್ಣರಸದ ಮುಂಪ್ರದೇಶಂ ನಿರಂತರಂ ಪಾಂಡುಭೂಮಿ (ಕಂ. ೧. ೩೫-೪೦). ಬೆಳ್ಳಮಣ್ಣು : ೨. ಗೋಪೀಚಂದನ : ಸಣ್ಣದೊಡನೆ ಬಿಳುಗೊಳಂಪೆಯ ಪ್ಪಾ ಗಿಹ ದೇಹದ ನೊಣು ಬೆಳ್ಳಮಣ್ಣು ಮುಟ್ಟಿಯ ತಕ್ಕ ಮಂಡಲ ತೋರ ಪವಮಣ್ಣದು . . . ಮುನಿ ರಂಜಿಸಿದ (ಕಂ. ೧. ೧೦-೨೫-೩೫). [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಮಣ್ಣು]

ಬೆಳ್ಳಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಕುಣ್ಣಗಿಣೆ ಕರಿಯಮ್ಮ ಬೆಳ್ಳಣೆಯ ಪದುಮಣ್ಣನ್ ಕುರ್ಬುರನೋಮ . . . ಇನ್ನೊ ಎನೆಬರು ಶ್ರೀಕರನಾ ಸುತ ಬಿಟ್ಟುರ್ (ಕಂ. ೧. ೪೫, ೫೦-೫೨ : ೫೦-೫೦೦). [ಬೆಳ್ಳು + ಮಣ್ಣು]

ಬೆಳ್ಳಣೆ (ನಾ). ೧. ಬೆಳ್ಳಗಾಗುವಂತೆ ಉಜ್ಜಿದ ಸಾಣೆ ; ಬೆನ್ನಾಗಿ ಹರಿತ ಮಾಡಿದ ಸಾಣೆ : ಬೆಳ್ಳಣೆಯಂಪಿನ ಸಂಮೋನೆಯಂಪಿನ ಸೋಪೆ ಪಾರೆ ಯಂದಿನ ತರಲ್ ಪಾನಮದುದಲ್ಲಿ (ಕಂ. ೧. ೩೫-೪೦) ; ಪೊದಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳಣಿಸಿಲ್ ರಾಡುವತೆಯುಟ್ಟಾಸದಂತೊಳಿಯ . . . ಪಾಯುವೆಯು ಗ್ (ಕಂ. ೧. ೩-೪). ೨. ಪಣ್ಣವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಭಾಗ : ಕನ್ನಡಿಯರ್ವೊಲೊಳಪ ಚಕ್ರದ ಬೆಳ್ಳಣೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವಳ್ಳನ್ನ ಮುಖಾಬ್ಬಮಂ (ಕಂ. ೧. ೩೫-೪೦). [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಮಣ್ಣು]

ಬೆಳ್ಳಲ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಮರಳು ; ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಉಸುಕೆ ; ನೀರ್ಗೆ ಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಲರಿಗಳನ್ನಕ್ಕಿಯ ತೊಳ್ . . . ಬಂದುದಿನಿಮರ್ಲ ನೀರದವಪ್ಪ ಶಾರದಂ (ಕಂ. ೧. ೩೫) ; ಭೃಗುದೇವತಾಪ್ರಜಾಸಮೋಚಿ ಪ್ರಕರಮೆನೆ ಬೆಳ್ಳಲರ್ ಪೊದುದು ಕರಂ ಕಣ್ಣ ಸಿದುದನವಳಂ ಪ್ರಮಾಣು ಯೊಳ್ (ಕಂ. ೧. ೩-೪). [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಮರಳು (< ಮಣ್ಣು)]

ಬೆಳ್ಳಲೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯದಾದ ನೀರಿನ ಧಾರೆ : ನೇಸರದೊ ತಗ್ಗಿಸಲ ಬೆಳ್ಳಲೆಯ ಕರೆಯುತಿದೆ (ಕಂ. ೧. ೩-೪). [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಮರಳು (< ಮಣ್ಣು)]

ಬೆಳ್ಳಲೆಂಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಪೊಣ್ಣುಪ್ಪ ಬೆಳ್ಳಲೆಂಗ್ಲಂ ಶ್ರೀಕಂಚನಾಯ ನರಸಿಗಮಣ್ಣಲದ ತೊಣುಗೊಳ್ಳುತ್ತಮ್ (ಕಂ. ೧. ೪೫-೪೬ : ೫೦-೫೦೦). [ಬೆಳ್ಳು + ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್ಣು)]

ಬೆಳ್ಳನಿಷ (ನಾ). ಹೇಡಿ ; ಅಂಜುಬುರುಕೆ : ಪುಲ್ಕಿದಿಡು ಮುಣ್ಣುಳೆಯನು ಮುಳ್ಳುಡು ಭೂತತೊಂ ಬೆಳ್ಳನಿಷರ್ದವರ್ಗ ಮುಳ್ಳುಪ್ಪಾವರ ಣಯದು . . . ತಂಕಿರಾಳ್ಳದು ನೆಪವಳಿಯು ಲೋಕವಳಾಯ (ಕ್ರಿ. ೧. ೩-೪). [ಬೆಳ್ಳು + ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್ಣು)]

ಬೆಳ್ಳರಲ, ಬೆಮ್ಮರಲ, ಬೊಮ್ಮರಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಪುಷ್ಪ : ಮುಳ್ಳು ಪೊದೆಯ ಬೆಳ್ಳರಲಂ ಕಾಯ್ ತಂದಿ ಪ್ಪಾನಕೆ ಹಾರ್ ಸುತಿದೊಡು ಹೊಸಮರ್ಗೆ ಹರಕೆಗಾಗಿ (ಕ್ರಿ. ೧. ೩೫-೪೦). ಬೆಮ್ಮರಲ : ದೊಡದಲ್ಲಿ . . . ಬೆಮ್ಮರಲ ಮುಟ್ಟುಗಳೊ ಅರಮರಂ ಗಿವರಾಗಲೊ ಇಮ್ಮವ್ (ಕಂ. ೧. ೩೫). ಬೊಮ್ಮರಲ : ಬೊಮ್ಮರಲ, ಬಿಳುಸುರಿಮುಳ್ಳು, ಸ್ವಾಗುರಕಿ (ಕೃ. ೧. ೩೫-೪೦). 'ಅರಮರಲ' ಹೋ. [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಮರಲ ೨]

ಬೆಳ್ಳಳ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಜಾಗ : ನಿರ್ದೋಷದೊಳ್ಳೊಳ್ ಕುಲಗಳೆಡೆಗೊಳ್ಳೊ ಬೆಳ್ಳಳ[ಕಂ. ೧. ಬೆಳ್ಳಮಣ್ಣದೊಳ್ಳೊಳ್ ಭೀತಂ ಗಣಗಿಯುಂ (ಕೃ. ೧. ೩-೪). [ಬೆಳ್ಳು (< ಬಿಳು) + ಮಣ್ಣು]

ಬೆಳ್ಳಿಂಚು (ನಾ). ೧. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮಿಂಚು; ಭಕ್ತಭಕ್ತನಿಂದ ಮಿಂಚು : ಬಲಾಹಕಂ ತಾಳ್ ಬೆಳ್ಳಿಂಚಿನೊಬ್ಬರೊಳೊ ಪೊತನೆ ಭಾಷಿಸುತ್ತಿರುವನು ಬಾಹುಬಲದಿಂದದ್ದದ ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡದ ಮಹಾ ಹಯಂ ಗಗನವಾರ್ಗದೊಳೊಡುತಿದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೦೬); ಬಿಜ್ಜೆ ಬೆಳ್ಳಿಂಚು, ಲೋಕನಾಶಕ್ಕೆ ಕಪ್ಪೆಯ ಚಂದಿಕೆ, ಬಿಜುಮಿಲ್ಲೆ ಕೆಮ್ಮಿಂಚು (ಕಣ್ಣ. ೨೦೬ ಕೃಷ್ಣಾ); ಬೆಳ್ಳಿಂಚು ಮುಂಬುತಿದ ಸೊಡರ ಕಣ್ಣೆಗನಿಂ (ಗಾಂ. ೦೫-೨೩). ೨. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಕಾಂತಿ; ಪ್ರಕಾಶ : ಶ್ವೇತವಸ್ತ್ರದ ಕೆಲಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಂಚಿನ ದುಕೂಲದ ಸಜ್ಜೆ ಕವುಳುಡೆ ಗಳನ್ನಕ್ಕುದೂ ಆದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಭದ್ರಾಸನವನ್ನು ಬಳಸುಗಟ್ಟಿ (ಪು. ೨೦-೦೩). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಮಿಂಚು]

ಬೆಳ್ಳಿಗ (ನಾ). ೧. ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಯಾದ ಸಾಧುಪ್ರಾಣಿ; ಕ್ರೂರ ವಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಿ : ಬೆಳ್ಳಿಗಂ ಪಜ್ಜೆ ದಲಂಬುದನದಮನಣ್ಣ ವಾತನೆ ಚಿದುರಂ (ಕಂಠಾ. ೨-೧೩); ಕತ್ತಲೊಡ್ ಪೇರಡಮೊಳ ಸೆರೆ ಕೋಲ್ಕೆಗ ಬೆಳ್ಳಿಗಂಗಳಂ ಮಿತ್ತುವಿನಂದದಿಂ ತವಿಸಿ (ಕಣ್ಣ. ೨-೦೯). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆ; ಚಿಗರೆ : "ಕೃಷ್ಣಸಾರಂ ವಾತ ಪ್ರಮಿಯನೆ ಬೆಳ್ಳಿಗ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦-೬); ಎಮ್ಮ ಪಾಸಿದ ಚಿತ್ರಪುಷ್ಪಮಂಜು ಬಲೆಯೊಳ ನಿಮ್ಮಂತಪ್ಪ ಬೆಳ್ಳಿಗಂಗಳಂಗಳೆ ತೊಡಗುಂ (ಕಂಠಾ. ೨-೧೯ ಕ); ಜದಯಿಯಂಬ ಬೆಳ್ಳಿಗಂಗಳನರ್ಪ ಕಾಬ್ಬಿಟ್ಟಿನಂತೆ ಕೆಂಕ ಮಾದ ಕಂಕಣಕುಂಜಂಗಳೊಳಂ (ಪು. ೨-೩೩). "ಕೋಲ್ಕೆಗ" ಪರಾ. [ಬೆಳ್ಳಿ + ಮಿಗ]

ಬೆಳ್ಳಿಗಿಲ್, ಬೆಳುಮುಗಿಲು, ಬೆಳ್ಳುಗಿಲು (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮೋಡ; ಬೆಳ್ಳಿಗಿಲಿಂದ ಮುಸುಕಿದ ಬಾಣಾರ್ಪಪುಷ್ಪಮಿರ್ಪಂಕಿರ್ಪಂ (ಕಂಠಾ. ೨-೧೨); ಮಿಸುಗುವ ಬೆಳ್ಳಿಗಿಲೊಳಗುದಯಸುವಿನಬುಬದ ಪೊರಿದ . . . ಬಾಲನಂ ಸ್ವಪಾಲಂ ಕಂಡಂ (ಕುಸುಮ. ೨-೧೭). ಬೆಳು ಮುಗಿಲು : ದಟ್ಟಿಸಿ ಬಳಿದ ಬೆಳುಮಿಂಗಳಂ ಬೆಳುಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿದ್ ಚಂದ್ರಕಳೆಯೆಂಬ ಭಾವವೆಮ್ಮ ಬಿಳಿಯು:ಪುರಿಗಿಯಾಗೊಳಂ ನಿಂದೊರ್ಪ ಸತಿ ಕಣ್ಣೆ ಸೊಗಯಿಸಿದಳು (ಕಣ್ಣ. ೧-೧). ಬೆಳ್ಳುಗಿಲು : ಕಾಪ ವೆಗ್ಗೊಡುವವನೊಳಂಕೆಗೆ ನಾ ಪರಿಹರಿಸುವೆನಂದಂ ತಾ ಪನಿಗಿರ ಬೆಳ್ಳುಗಿಲು ತುಳುಕಿದಪೊಡಾ ಪರಿ ಬೆಳ್ಳಿಯಾದ್ತು (ಕಣ್ಣ. ೨-೦೯); ಕೋಕ ಬೆಳ್ಳುಗಿಲ ಮೊಗ್ಗರದಂತೆ . . . ತೆಣಿಯ ಬಳವೊಟ್ಟಿದುವು (ಕಣ್ಣ. ೨-೩೩); ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಮೊಸರಿನ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಬೆಳ್ಳುಗಿಲು ಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು (ಕಣ್ಣ. ೦೨೯).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಮುಗಿಲ್]

ಬೆಳ್ಳುಗಿಲು, ಬೆಳ್ಳುಗಿಲ್ ಮೋ.

ಬೆಳ್ಳುಗುಳ್ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮೊಗ್ಗು; ಬಿಳುಮೊಗ್ಗು : ಸುಧನಂ ಬೆಳ್ಳುಗುಳ್ವಿನಂದಿಸಿ ಜಿಗ್ಗಿದರ್ಪಂಗಳ್ ಚಿತ್ರಬೊಳ್ ಮೊದೆಯಂ ದೈತಪೊಲಾಗಿ (ಕಣ್ಣ. ೨೦೬ ಕೃಷ್ಣಾ); ಹೆಗಯ ಬೆಳ್ಳುಗು ಳೊಂದು ತೊಂಡವನ್ನೊಟ್ಟಿಕೊಂಡೊಟ್ಟಿನಿಂದರಳುತಿದ (ಪ್ರಾಂ. ೨೩-೧೨). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಮುಗುಳ್]

ಬೆಳ್ಳುನಿಸು (ನಾ). ಹುಸಿಮುನಿಸು; ಸುಳ್ಳು ಕೋಪ : ಬೆಳ್ಳು ಕೆಳ್ಳುನಿಸು ಕೈತವಮಂ ಕನುನೊಳ್ ನೆನೆಯದೆ (ಕಣ್ಣ. ೨೦). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಮುನಿಸು]

ಬೆಳ್ಳುಗ (ನಾ). = ಬೆಳ್ಳಿಗ ೧ : "ಬೆಳ್ಳುಗಮಂ ಮುಗುಬ್ಬೆ" (ಕಣ್ಣ. ೨೦); ಬೆಳ್ಳುಗದಾಪ್ರಮಂ ಪ್ರಚರಪಕ್ಕಣಂತತಿಯು ನಿರಂತರಂ ಬೆಳ್ಳೊಡಲಾಗಿ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ತೋರ್ಪುದು ರಮ್ಯಕಮೆಂಬ ಕಾನನಂ (ಕಣ್ಣ. ೨-೧೯). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಮುಗ]

ಬೆಳ್ಳಿಗ (ನಾ). ಬಿಳಿಕೊಂಡ ಮುಖ; ವಿವರ್ಣವಾದ ಮುಖ : ಪದಂಗಳೊಳೊಗದಾ ಪುಕಳಚೆಯಂಗಳ್ ಕಳೆದುವು ಮುಳಸಂ ಸಲ್ಲಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಿಗಂಗಿದ್ದಿರೆಯುಂ (ಕಣ್ಣ. ೨-೦೯); ಆತಿಬೆಳ್ಳಿಗದಿಂದವಿವಾಹ ಮಂವುಲ ಮುಳುಗುತ್ತಮಿವ ಕಡಲೋಳಕ ದಾನಗುಣಂಗಳಂ ಪಟಾಚಲೆ ದವೈದಾರ್ಪ ಕೂರ್ಪ ತಿರಿದೀವ ಗುಣಂ ಗುಣದಂಕಕಾರ್ತಿಯಾ (ಕಣ್ಣ. ೦೨-೦೬); ದೀರ್ಘನಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳಿಗವನ್ನೆತ್ತಿ, ಸುತ್ತ ನೋಡಿ ಹಣತಾಗಿ ಬಾಗಿ (ಕುಸುಮ. ೧-೨).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಮಿಗ]

ಬೆಳ್ಳಿಲೆ (ನಾ). = ಬೆಳ್ಳಿಗ ೧ : ಬೆಳ್ಳಿಲೆ ಪಲ್ಲಂ ಬೆಳ್ಳಿಲೆರೆಯಿಂದಂ . . . ಬೆಳ್ಳಿ ಬೀರಳು ಬೆಳ್ಳಿಹೂಮರವದೊಂದು (ಕಣ್ಣ. ೦೨೩-೨೩೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಮೋರೆ (< ಮೋಡ)]

ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ (ನಾ). (ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಅನಂತರ) ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಳಕು ಹೆಚ್ಚಾಗುವ ದಿನಗಳು ಮತ್ತು ಆ ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ; ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ : ಳ್ಳಾದು "ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ" ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಕನ್ನಡೀಕರಣ : "ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಮೆಂದು ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷಂ" (ಕಣ್ಣ. ೨೨-೨೯); ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿದೊಳ್ ಕೊಳಗಿ ಬೆಳಗುವ ಸುಧಾಸೂತಿ (ಕಂಠಾ. ೨೨-೨೩); ಪುಕ್ಕಳು ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿದ ಎಳವೆಯನೋಪುಡಿ ಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಮುತ್ತಾ ತಾಯ್ತಂದೆಯರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನಂಟು ಮಾಡಿದರು (ಪು. ೬೦). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಪಟ್ಟಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ, ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ (ನಾ). ೧. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಲಜಲ ಪಕ್ಷಿ; ಬಿಳುಪೆ ಪಕ್ಷಿ; ಬಗೆಯೊಳ್ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ (ಕಣ್ಣ. ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ)ಯು ಒಂದಿಂಗೆ ಮಂದಿರಂ ಸರಿಗಂಡಂ (ಕುಸುಮ. ೧-೨೯); ತರದ ಪಾಟಾದುವು ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ ನೊಟ್ಟಿದಂತೆ ನೆರದ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲೆ ಬಿಳಿಯದರು ಬಿಗಿದಂತೆ (ಕಣ್ಣ. ೧-೦೬ ಕಣ್ಣ); ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಯು ಬಿಗುಟ್ಟಿ ನಿರೋಳೊಳಗೊಳಗೆ ಮೈಗರವ ವಿಮಂಗಳಂ . . . ಕಂಬರಿವ ತೆರೆಯನೊಂದು ಕೊಳಂ ಪಗಲ್ಪಟ್ಟಿ ಕೈತಿದ ಯೆಯುತಿದ ಸೊಗಯಿಸಿದತ್ತು (ಕಣ್ಣ. ೨೨-೨೯). ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ : ೧. "ಬಲಾಹಾ, ಬಸಕಂಠಿಕಾ-ಈ ೨ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ" (ಕಣ್ಣ. ೧೨-೧೬); ಬಸವನಂ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಯು . . . ತುಂಬಿಯಂ ತಿಳಿಯರ್ ಸ್ವಪ್ನದ ಲೇಸು (ಕಣ್ಣ. ೨೯); ಸಲೆ ಸುಳುವನ ಪೈರದಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಯ ಬಳಗ ಮುಳ್ಳುಟ್ಟುಗವೇನು (ಕಣ್ಣ. ೦೨-೦೯); ಜಗನ್ನಾತೆಯ ಅತೀರ್ಪಾದ ಬಾನಕ್ಷತ ಈ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ (ಕಣ್ಣ. ೧೨-೨೯). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ; ಬುಕ : "ಬಕೋಚಿ - ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ, ಬೋದನಹಟ್ಟಿ" (ಕಣ್ಣ. ೦೦೩); ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಯಂತೆ ಮಾಯಾಮಾರ್ಗನು ಪುಲಿಯಂತೋಪಾಯಲನು . . . ಆಗ ಳುವು ದಿವಸಮಿರ್ಪದಂ (ಕಣ್ಣ. ೨-೨೨). ೩. (ಆಲಂ) ಆಡಂಬರದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ನಾವು ಒಳ್ಳೆ ಆಶ್ರವಂತರು. ಆಸ್ತಿಗಲ್ಲಾ ಪಾನೊಬ್ಬನೇ ಮಗ, ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಪಂಕ. ಸರಿ ಪೇಟಿ ಮಟ್ಟಿಗಲಿಂದ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಗಳು ಬಂದಿರಲುಲಾರಂಭಿಸಿ ದುವು (ಕಣ್ಣ. ೧೦). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಪಟ್ಟಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ, ಬೆಳುವಟ್ಟಿ, ಬೆಳ್ಳುಬಟ್ಟಿ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತ್ರ : ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆ : ಬಳ್ಳಿದೇಗಂ ಕೊಪ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಯು (ಕಣ್ಣ. ಬೆಳ್ಳುಂ ಬಟ್ಟಿಯು) ನೀಲದ ನಿರ್ಮಲೋದದ . . . ಬೆರಕವೆಳಗು ಮಂಟಪ ದೊಳಗಂ ಪೊಚಂ ತಕ್ಕನೆ ತೀವ (ಕಣ್ಣ. ೦೦೨೯ ಕ); ವರನ್ನಾನವಂ ಮಾಡಿ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಯು ಧೋತ್ರಮಂ ತೆಗೆದುಟ್ಟು (ಕಣ್ಣ. ೨-೦೨ ಕ); ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ ಅಂಚೆದುಪ್ಪುಳ್ಳಾಸ ಮೇಲೆ ಸಹಿಸಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಕೂತನುತ್ಸ ವದಿ (ಕಣ್ಣ. ೦೨-೦೯). ಬೆಳುವಟ್ಟಿ : ಕಟ್ಟಿದ ಬೆಳುವಟ್ಟಿಯು ಮೇಲ್ಪಟ್ಟಿನೊಳಂ . . . ಪರಿವರಕ್ಕೊಳಿ ಮುಸುಣುವ ಮುಳುದುಂಬಿಯು ಬಂಬರಿಂ (ಕಣ್ಣ. ೨೦); ಕಟ್ಟಿ ಹೊಸ ಬೆಳುವಟ್ಟಿ ಮೊಮ್ಮು ಮುಟ್ಟು

ವಿಶ್ವ ಹೊಂಬಣ್ಣವಾದುದು (ಕೂಟಾ. ೩-೪-೩೦); ತದಂತು ಕೊಟ್ಟಿರು
ಬೆಳುವೆಟ್ಟಿಯು ಸುರಳಿಯನಂದು ರಾಯನ ಹೆಸರು (ಕೂಟ. ೩-೩೦).
ಬೆಳ್ಳಂಬಟ್ಟಿ : ಬೆಳ್ಳುಗಿಲಮಟ್ಟಿ ಬೆಳ್ಳುಮಟ್ಟಿದಂತೆ ಬೆಳ್ಳುಂಬಟ್ಟಿಯನುಟ್ಟು
(ಕೂಟ. ೦೨-೩೩ ೪); ಮುಕ್ಕಾವಳಿಗಳೆಂಬ ಬೆಳ್ಳುರಿಯು ಸುರಿವ ಶರದದ
ಮುಗಿಲ ತೆಗಳಿಗೆಯೆಂಬಿವ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಿನ ಬೆಳ್ಳುಂಬಟ್ಟಿಯು (ಕೂಟ. ೦೨-೦೦ ೪); ಕಾರಕ್ಕೆ : ಬೆಳ್ಳುಂಬಟ್ಟಿ (ಕೂಟ. ೪. ೦೩೩ ಕ್ರಿಯೆ).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಬಟ್ಟಿ]

ಬೆಳ್ಳನೆಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಭಟ್ಟಾರಕವಾಡ್ಯಮುಕ್ತ
ರೋತ್ತರಾಭವದ್ವಿ ಸಲುತ್ತಿರ ಬೆಳ್ಳನೆಗೆ ಪನ್ನಿರದು ಮುಕ್ತಿಯಾಗಿಯಾ
(ಸೌತಾ. XI-1, ೨೯-೩; ೩೩); ಬೆಳ್ಳನೆಗೆಯೊಳಿವೆ ಮುಟ್ಟಿವೆ...
ಒಂದು ಗದ್ಯಾಂಶವಿದು (ಸೌತಾ. XI-1, ೩೩-೪; ೩೩). [?]

ಬೆಳ್ಳಿಯಲೆ (ನಾ). (ಬಿಳಿನ ರುಳಿದಲ್ಲಿ) ಬೆಳ್ಳಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವ
ಬಯಲುಪ್ರದೇಶ : ಬಂದುದು ಬೆಳಸಿಕಾಲಂ... ತೋಪಗಳ
ಪರಿಗಟ್ಟುವ ಬೆಳ್ಳಿಯಲೆ ಸರಸವು ಮರುಮರೀಚಿಕಾಪಾಪಂಗಳ
(ಕೂಟ. ೩-೩೩); ಬೆಳ್ಳುಗಿರ್, ಬೆಳ್ಳರ್, ಬೆಳ್ಳಿಯಲೆ (ಕೂಟ. ೦೩
ಕ್ರಿಯೆ). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಬಯಲೆ (< ಬಯಲೆ)]

ಬೆಳ್ಳಲ್, ಬೆಳ್ಳುವಲ್ಲ (ನಾ). ೧. ಬೆಳ್ಳುಗಿರುವ ಹಲ್ಲು : ಬಿಳಿಯ
ಹಲ್ಲು : ಬೆಳ್ಳುಗಿರ್, ಬೆಳ್ಳಲ್, ಬೆಳ್ಳುವಲ್ (ಕೂಟ. ೦೩ ಕ್ರಿಯೆ).
ಬೆಳ್ಳುವಲ್ಲ : ೧. ಮುಂಡ ಹಾರುವಿದುಂಕೆ ಬೆಳ್ಳುವಲ್ಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡು
(ಕೂಟ. ೩-೩೩). ೨. (ಆಲಂ) ಉದ್ದದ ಹಲ್ಲು (?) : ಬೆಳ್ಳುವಲ್ಲ
ಮರೀಚಿಕದ ಲೋಚುಗಿಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳಲೆದು... ಏಕಾಚರು
ನೀಚರಂದಿಸುವವಿಚಾರ ಬೆಳ್ಳುಗಿರ್ಗಳೆಲ್ಲ ನೆರದು ಪೊಲನೆಳವುಗಿಟ್ಟು
(ಸೌತಾ. ೦೨-೩೩). 'ಕೇನಿವಲ್' ಪರಾ. [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಪರಾ]

ಬೆಳ್ಳಲ 'ಬೆಳ್ಳಿಲ್' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಲೆ, ಬೆಳ್ಳುವಲೆ (ನಾ). ಮೋಸದ ಬಲೆ : ಬೆಳ್ಳಿಗುವ ಗಿಳಿಗಳ
ಬೆಡಹುಸಲೆಂದು ತಳುವದ ನೋಡು ಗೋಪಿಯರ ತೊಳವ ಕನ್ನದಿರ ಬೆಳ್ಳಲೆ
ಗೊಂದವು ಮಡಿಗಿಯಲೆಮುಡ ಬಾನೊಳವವು (ಕೂಟಾ. ೨೩-೩).
ಬೆಳ್ಳುವಲೆ : ಆರಂಕಂ ಹಾರಾಗದು... ಆರಾಯತಿಗಿಡರಿ ನಾರಿಯ
ಬೆಳ್ಳುವಲೆಗೆ ಸಿಲುಕಿ (ಕೂಟ. ೩೦೦). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಬಲೆ]

ಬೆಳ್ಳಸದನ, ಬೆಳ್ಳುವದನ (ನಾ). ಶುಭ್ರವಾದ ಹಾಗೂ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ
ವಾದ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಉಡುಗೆ. -ತೊಡುಗೆ : ಬಿಳಿಸರಿಯ ಬೆಳ್ಳಸದನ
ಬೆಳಗಿನಂತೆ ದಂತಕಾಂತಿ ಪರಿಸಿ (ಕೂಟಾ. ೦೩-೪ ೪); ಸೊಗಯುವ
ಬೆಳ್ಳಸದನವು ಮೃಗುಬವಿಶಾಳೇಶ್ವರಿ ಕೊಂಡಾಗಳ (ಕೂಟ. ೩-೦೦೦);
ಪೂಸಮುಕ್ತದೊಡಗಿಳಿ ತೋರಮುಗಿಮಾಡಿಯು ಸುಕು
ಮಾರಿ ಬೆಳ್ಳಸದನವನಂತಾ ವಾರಿಪಾಸನ ಸೊಳ್ಳಿ ಮದಕದೊಂದು ಲೀಲೆ
ಯರಿ (ಕೂಟ. ೨೩-೩). ಬೆಳ್ಳುವದನ : ಬೆಳ್ಳಿಯನು ಕಾಲೋಚಿತ
ತಕ್ಕನ್ನವಳ ಮನ್ನಾದಿಯು ಸುರಳನೆದುರು ಬೆಳ್ಳುವದನಗೊಳಿಸಿದರು
ನೋಬಗಾಗಿ (ಕೂಟ. ೩-೩೩). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಸದನ]

ಬೆಳ್ಳಸದನಂಕೋ, ಬೆಳ್ಳಸದನಂಕೋ ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಸದನಂಕೆಯ್, ಬೆಳ್ಳುವದನಂಕೆಯ್ (ಶಿ). ಶುಭ್ರವಾದ ಹಾಗೂ
ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವಾದ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆಗಳಿಂದ
ಸಿಂಗಾರಗೊಳ್ಳು : ಬಿಳುಂ ಕೆಳು ಬೆಳ್ಳುಂದಿಗಳಂ ತೊಡುವ ಗಣ
ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆ ಕೆಳು ಪದವನುಂ ಕೆಳು ತಲೋವೊಂದು ಬೆಳ್ಳಸದನಂ
ಗಯ್ಯ (ಕೂಟ. ೨-೦೩ ೪). ಬೆಳ್ಳುವದನಂಕೆಯ್ : ಅಂತಾ ಪಟ್ಟ
ದರಸಿ ಪೊಸತಾಗಿಯೆತ್ತಿದುದು ಬೆಳ್ಳುವದನಂಕೆಯ್ ನಂತರಂ (ಕೂಟ. ೩-೦೦೦ ೪). [ಬೆಳ್ಳಸದನ + ಕೆಯ್]

ಬೆಳ್ಳಸದನಂಕೋ, ಬೆಳ್ಳುವದನಂಕೋ (ಶಿ). ಶುಭ್ರವಾದ ಹಾಗೂ
ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವಾದ ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆಗಳಿಂದ ಸಿಂಗಾರಗೊಳ್ಳು :
ತಂದೆಯ ರಾಜಮಂದಿರದೊಳಗಾ ತನ್ನ ಕನ್ನೆ ಮದದೋವರಿಯೊಳೊಂದು
ಬೆಳಸು ಬೆಳ್ಳಸದನಂಕೊಂಡು ಸುಖಸುಖೆಯಾಗಿ (ಕೂಟ. ೦೩-೦೦೦ ೪);
ಮುತ್ತಿನಾಭರಣಂ ಬಂದನದನ್ನಾ ಕಂಪಲರ್ ಮತ್ತೀದಾಮೇಮೇ
ಮನೋಹರವಸ್ತ್ರಾರದಿಂದ ಬೆಳ್ಳಸದನಂಕೊಂಡೊಟ್ಟಿದಳ್ ಬೇವಿ
(ಕೂಟ. ೦೩-೦೦). ಬೆಳ್ಳಸದನಂಕೋ : ಮತ್ತೊಂದು ದಿವಸ
ಮತುಮತ್ತಿಯಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಸದನಂಕೊಂಡು ಬೆಳ್ಳಸದನಂಕೊಂಡು
ತಲೆತಲೆದೋ ಧನಪಾಲನೊಡನೆ ಸುಖಸುಖೆಯಾಗಿ (ಕೂಟ. ೦೩-೦೩ ೪).

[ಬೆಳ್ಳಸದನ + ಕೋ]

ಬೆಳ್ಳಲಿ (ನಾ). ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಸ್ವಚ್ಛತೆ ; ಶುಭ್ರತೆ : "ಬೆಳ್ಳಲಿ
ಯೆಂದೆ ನಿರ್ಮಲಮಾಳ್" (ಕೂಟ. ೩೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಲಿ]

ಬೆಳ್ಳಲಿ (ಶಿ). ೧. ಬೆಳ್ಳಿಗೆ ಹೊಳೆ : ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿರು : ತೋಯುತ್ತಿರೆ
ತಾರಹಾರಮುಟ್ಟುನೆ ಮೊಗಂ ವಿಷಮನೆ ತೋಚಿ ವಿಲೋಚನಕಾಂತಿ
ನಿಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳಲಿ... ಉದ್ಯಾಲಾದಿವರ್ (ಕೂಟ. ೦೩-೩೩). ೨. (?) :
ಸಕಲಜೀವರಮನೋಕೊಂಡು ಕರಂ ಬೆಳ್ಳಲಿಗಳ ಮೂರ್ತಿಯೊಳ
ಕಳಮುಮೊತ್ತಲ್ ಅತಿಭಂಭಕವೆನಿಸಿದ ಕೋಪ್ಪಲೋಪಿಧದಿಂದಿಸ್ಸಗುಂ
(ಕೂಟ. XIII. ೩೩೦-೩೩ ; ೩೩); ಎತ್ತಲಂ ವಿಳರ್ ಕೇತನರಾಜ
ಕರಂ ವಿರಾಜುಲ್ ಬಳಸಿದ ದೇವಾಲಯಮುಂ... ಬೆಳ್ಳಲಿ ಸುಖ
ದಾನಮುಮಳಮುಪ್ಪಾ ಕಾಡಿಯೊಳೊಳರನ್ನೊಡುವದ (ಕೂಟ. XIII.
೩೩೦-೩೩ ; ೩೩). [ಬೆಳ್ಳಲಿ + ಲಿ]

ಬೆಳ್ಳಾಗಲ್ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಹಾಗಲಕಾಯಿ : ಮಂಡಲಮಾರಿ ಸುಮಾರು
ಮಂಡಲಮೆಂದೂ ತೋರ್ಪ ಬೆಳ್ಳಾಗಲಿವೆ ಕೊಂಡರದು ಪೂಸ ಕುಡಿಸುವ
ಲೆವದ ಕೊಟ್ಟ ಪಾವನಗೊಳ್ಳುವವು (ಕೂಟ. ೦೦-೩೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಪಾಗಲ್]

ಬೆಳ್ಳಾಯ್ (ನಾ). ಬಿಳಿಚಿಕೊಂಡ ತುಟಿಯುಳ್ಳ ಬಾಯಿ ; ಬಣ್ಣ
ಗುಂದಿದ ಬಾಯಿ : ಎತ್ತಂ ಬಿಸುಸುಯ್ಯ ಬೆಳ್ಳಾಯಲೆಪಿಂ ಪಲ್ಪರ್
ಬೆಳ್ಳಾಯ ದದರ್ಪಮೇಂ ಮನ್ನಾದಿ (ಕೂಟ. ೩-೩೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಬಾಯ್]

ಬೆಳ್ಳಾರ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ರಾಪಂಚ : ಕರಮಸದವು ಲತೆಗಳನೆಬ್ಬರದಿಂ
ಮಟ್ಟಲೆಯ ಹೊದಕಿ ಬೆಳ್ಳಾರದ ಬೇರ್ ಸಿರಿಬಿಡದ ವಳಯು (ಕೂಟ. ೦೦-೩೩).
[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಬಾರ್]

ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟು (ನಾ). ಬಿಳಿಯದಾದ ಧೂಳು. -ಪುಡಿ : ಒಟ್ಟುಂ ಪೆರ್
ಕಳಮು ಒಟ್ಟುಂ ಧೂಳಾಗುಮೊಳ್ಳುವಿ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟುಂ ಮುಖಮೊಡೆ
ಒಟ್ಟುನೊಳವೊಂದು ರುಚಿಯವದು ತಲೆದವು (ಕೂಟ. ೦೦-೦೦);
ಪರದನ ಪರ್ವನೆಯೊಳ್ ರಪ್ಪರಮಂ ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟುಟ್ಟಿದುದು
ಚೀಟಿಯರ್ ಕತ್ತರಿಯಂ ಹರಿನೀಲ ಮನೋಹರ ಕುಟ್ಟುಮರಜಮಿದೆಂದು
ಪೂಜಾಗುತಿರ್ಪರ್ (ಕೂಟ. ೩-೩೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಒಟ್ಟು]

ಬೆಳ್ಳಿತ್ತು (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಬೀಜ : ಕಾವದೇವನ ಮವಳಿಯ
ಬೆಳ್ಳಿತ್ತುಗಳ ವಿಷರಪು ಮೇಣನೇವವು ಕರ್ಪೂರಮರಗಾ ಪುಡೊಳಗ
(ಕೂಟ. ೩-೩೩). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಏತ್ತು (< ಬಿಟ್ಟು)]

ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿ, ಬೆಳ್ಳುವೆಟ್ಟಿ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆಟ್ಟ ; ರಜತಗಿರಿ ; ಕೈಲಾಸ
ಪರ್ವತ : ನೀವನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳಿಟ್ಟಿಯುಂವೆಂಬ ಮಹಾ ಬಿಟ್ಟನ್ನ
ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ತೆಗೆದಿಟ್ಟ ಕಟ್ಟುರಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡ (ಕೂಟ. ೩-೩೩)

ಬೆಳುವೆಟ್ಟು : ಬೆಳುವೆಟ್ಟುದೊಳು ಪಾಳ್ವ ಸಾಂದಿಯಾರ ಪಕ್ಕದೊಳು
ತೊಪಾಯ್ತಂದರಮಗೆ (೨೨೩. ೩೨-೩೩). 'ಬೆಳ್ಳಿವೆಟ್ಟು' ಪರಾ.

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಬೆಟ್ಟ]

ಬೆಳ್ಳಿಗಳು, ಬೆಳುವೆಳು (ನಾ). ಹೊಳೆಯುವ ಬೆಳಕು; ಧವಳಕಾಂತಿ :
ಬೆಸೆಯಲ್ಪಂ ಚಂದನಾಸಾರದಿಂ ಮುಸುಕಿತ್ತಂಜನಮೊಂದು ಬೆಳ್ಳಿಗಳು ಪರ್ವ
ತೈಯ್ದ ರೋದೋಂಕಮಂ (೨೨೩೦. ೦೩) : ಹೊಳಗುವ ಮುತ್ತಿಮೋರೆ
ಗಳ ಬೆಳ್ಳಿಗಳಿಂ ಸುರಿವಲ್ಲ ಮಿಂಚುಂ . . . ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿವಳಾತಿ ಮಲ್ಲದಲ
ಪರ್ವರೆಯೊಳ್ ಸಿಂ ನಂದಳೆಂಬಿನಂ (೨೨೩೦. ೩೪). ಪಿರಿಯ ಬೆಳಕು ಪನಗೆ.
ಅರಮನೆಗೆ, ಕಾಂದಿರಲನ್ನಿ ಬೆಳ್ಳಿಗಳು (೨೨೩೦. ೦೪-೦೫). ಬೆಳುವೆಳುಗಳು :
ಹೊಳೆವ ನಿಜುನಿಗೆ ವದ ಬೆಳುವೆಳುಗಳು ಕಾಡಮಿಂಚುಗಳ ಒಳಗೆ (೨೨೩೦. ೩-೦೪) : ರೋಷನ ದೀಧಿತಿಯ ಬೆಳುವೆಳುಗಳು . . . ತನುಮಳಗಿಯ ಬೆಳಗಿನ
ಬೇವಿಯನಿಸಿದಳು (೨೨೩೦. ೩೨-೩೩). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಬೆಟ್ಟ]

ಬೆಳ್ಳಿಗಾರ್ (ನಾ). = ಬೆಳ್ಳಿಗಳು : ಬೆಳ್ಳಿಗಾರ್ ಕೋಮಲಾಂಗದೊಳ್
ಬಿದದ ಪೂರಿಸ ಚಂದ್ರಕಾಂತದಿಂ ನಿರ್ಮಲ ಪುಷ್ಪವೂಲಮಳದಳು
(೨೨೩೦. ೦೦-೦೦). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಪೂಗಾರ್]

ಬೆಳ್ಳಿಗಲ್ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಿಗೆ ಹೊಳೆಯುವ ಪ್ರಮಾಪ. — ಹರಿವು :
ಪದಮಗ ಕಡಲ್ಪಗೆ ಪರಿವ ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಬೆಳ್ಳಿಗಲ್ಪನರೊಳುವಿದ ಬೊಟ್ಟುಳಿ
ಗಳಂತ ಪಾರಗಳೆ ತೆರಗರೆಯ (೨೨೩೦. ೦೨೪) : ಸುತಕಮಾ
ಸುರಾಪಗಮ ಬೆಳ್ಳಿಗಲ್ಪನಲ ಪದಮಿಂದುಗುಳ್ಳ ಹೇಮಂತಗೀಂದ್ರಮಂ
ಪೆನ್ನೆಯುತ್ತು ಮುದುಚಿತ ದಂತಧಾಮಮೋರಂಕೊಗಿಯುತ್ತಿರರ್ (೨೨೩೦. ೦೩-೦೪) : ಅನ್ನೆಗಂ ಜಾನಕಿಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೋಪಾತು . . . ಪೆನ್ನೆಯ ಪರಿವ
ಬೆಳ್ಳಿಗಲ್ ದಿವಿವನದಿಯ (೨೨೩೦. ೦೪-೦೫).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಪೂಗಲ್]

ಬೆಳ್ಳಿಲ, ಬೆಳವಲ್ಲ, ಬೆಳುವಲ, ಬೆಳುವಲು, ಬೆಳ್ಳಲ, ಬೆಟ್ಟಲ (ನಾ).
ಒಂದು ನಾಡಿನ ಹೆಸರು : ೨ ಈಗಿನ ಧಾರವಾಡ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸುತ್ತ
ಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ : ಶ್ರೀ ಬೆಳ್ಳಿಲ ವಿಷಯಾಭ್ಯಾಸರ(ರ) (೨೨. VII. ೨೨-೨೪ : ೩೩) : ಬೇವ್ವಾಯ್ತ[೦] ಬೆಳ್ಳಿಲ ಮೂನೊಳು
ಮನಾಳುತ್ತು ಮನ್ನಿಣ್ಣಿ (೨) ಗಿಜಿಯಲ್(ರ)ಗರ (೨೨. XII. ೨೦೪-೦೫ : ೩೩) : ಶ್ರೀಮತ್ಪನ್ನಾಪದಿಗಳ್ . . . ಬೆಳ್ಳಿಲ ಮೂನೊಳುಮಂ
ಕಸುಕಾಡ್ಪುತ್ತಮಂ [ಪಾಗದ]ಬ್ರಹ್ಮಮಂ ವಿರಾಕುಳಮಾಳುತ್ತಿರ
(೨೨೩. XI-1. ೪೦-೪ : ೩೩). ಬೆಳವಲ್ಲ : ಜೋಳದ ಬೋಸಕ್ಕಿ ಬೇಳೆಯ
ತೊಗಯಾಗಿ ಕಾಳೆಮ್ಪ ಕರದ ಪಯನಾಗಿ ಬೆಳವಲ ಮೇಲೆ ಮೋಡಂದ
(೨೨೩೦. ೦೩೩) : ಈ ಸೀಮೆಗೆ ಕೊನಡು ಎಂತಲೂ ಬೆಳವಲ ಎಂತಲೂ
ಅನ್ಯವುದುಂಟು (೨೨೩೦. ೪) : ಬೆಳುವಲ : ಸ್ವಲ್ಪಶ್ರೀ ಬೆಳುವಲ x x
[ನಾ]ಗಿದುಮ್ಪ (೨೨೩೦. XI-1. ೦೨-೨೩ : ೩೩) : ಉಪಧಿವ್ಯಕೋವಿಗ
ಮಾಖಮನಿಸಿದ ಬೆಳುವಲನಾಳ್ಗೆ ತಿಲಕವಂದದ ನಟಗುಂದದ ವಿಶ್ವ
ಕುಲೋತ್ತಮಸುಧ್ಯಾದಿತಯಶಂ ಶ್ರೀಧರಂ (೨೨೩೦. ೦-೪) : ಪಲಗಿ
ಬೆಳುವಲಮೊಪ್ಪುವ ಹುರಿಗಿಜಿಯಾ ಲೊಕ್ಕಿಗುಂಡಿ ಪದ್ಮಾರವರಗಂ
ಕರಿಗನ ತಗುಳ್ಳ ವಿಶ್ವಮಾಜಲದಿಂ ಕೈಕೊಂಡ ಎಷ್ಟು ಭೂಮಂಡಲಮಂ
(೨೨. XVI. ೨೪೩. ೩೩೦ : ೩೩೩) : ಆತಿ ಬೆಳುವಲ ನಾಡೀತ
(೨೨೩೦. ೦೪೩). ಬೆಳುವಲು : ಅದರೂ ಚೆನ್ನೋಡಿಯ ತಾಲ್ಲೂಕಿನೊಳಗಿನ
ಶೂರ್ವದ ಅರ್ಧಭಾಗವು ಬೆಳುವರೆಂದು ಹೇಳುವುದು (ಮಾಣಿಪು.
೨-೦೪೩) : ಬೆಳುವಲಿ ಅಥವಾ ಬೆಳುವಲು (೨೨೩೦. ೪). ಬೆಳ್ಳಲ :
ವಿಷಯಾದಿತ್ಯ ಶಾಸನಾತ್ ಬೆಳ್ಳಲವಿಷಯೇ (೨೨. II. ೩-೨೦ : ೨೩) :
ಪಾಡು[೦]ಗ್ಗ(೨)ಪದ[೦] . . . ಪೂಗಿಪ್ಪ ಮೂನೊಳು(೩)ಮಂ
ಬೆಳ್ಳಲ ಮೂನೊಳುಮಂ ಸುಖದಿಪ್ಪನಾಳುತ್ತದಿರೆ (೨೨. XII. ೨೩೩-೦೩ :

೨೩) : ಕಂಪುಲದೇಸಕ್ಕಳವಟ್ಟಿ ಚನ್ನಪ್ಪವೆನೆ ಬೆಳಗಿದೊಳ್ಳಲಮೆನ್ನಪ್ಪ
ಬೆಳ್ಳಲದೇಶಂ (೨೨. I. ೨೪-೨ : ೨೩೩). **ಬೆಟ್ಟಲ** : ಮಾರೆಯಂಬುದೇಸದಂ
ಬೆಟ್ಟಲವಾಗ ಮುಂಕುಳದಪ್ಪನೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗನುಂ ರಾವಣಂ (೨೪. VII. ೩೨೦-
೦೩೩-೩೬ : ೩೩೩). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಪೂಲ]

ಬೆಳ್ಳಿಲೆ (ನಾ). ಶುಭ್ರವಾದ ನೀರಿನ ನದಿ : ಧವಳವರ್ಣದ ಹೊಳೆ :
ಬೆಳ್ಳಿಲೆಯ ಕಡೆಬಿಳಿಯ ಕೆಯೊಳೆಯ ಕೂಡಲ ತೊದಿ ಬೆಳಕವಳಗ ಒಳ
ಕೊಂಡು ದಿಟ್ಟಿಗತಿವಿಸ್ಸಯವನೀವುತಿರಲು (೨೨೩೦. ೩-೩೦).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಪೂಲ (< ಪೂಲಿ)]

ಬೆಳ್ಳಿಲಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಲೂರಿನ ಹೆಸರು : ಸಪ್ತಕೃದ
ಮೆನ್ನೆಗುವುಣ್ಣುನು ಬೆಳ್ಳಿಲಲ್ ಬಿನಮ್ಪನು ಬಿಕ್ಕುವಟ್ಟಿ ಕೆಳಗೆ
ಕೊಡಪ್ಪಿಬ್ಬುಮುಂಬ್ಬ ಸಮಮುಂಮಂ (೨೪. ೪. ೨೪೩. ೨೩೦-೦೪ :
೨೩ : ೨೩). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಪೂಲ]

ಬೆಳ್ಳಿರಿ, ಬೆಳುಸರಿ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಧಾರಿಯಂತಿರುವ ಮಳೆ :
ಧವಳವರ್ಣದ ವೃಕ್ಷ : ಸುಂದವುದು ಮುಗಿಲ ಮುತ್ತಿನ ಸರಿ
ಗಗನದಿನೊ ಪೂವವೇವಿರೊಳ್ ಬೆಳ್ಳಿರಿ (೨೨೩. ೦೦-೩) : ಸೌಧಗಳ
ಬೆಳ್ಳಿ ಪರ್ವದವು ಬೆಳ್ಳಿನ ಬೆಳ್ಳಿರಿಯಂ ಸುಧಾಂತುವಾ (೨೨೩೦. ೨-೨೦) :
ಸೋನೆಯ ಕೆಸುಗಳಲರಲರ ಬೆಳ್ಳಿರಿ (೨೨೩. ೩೪ : ೨೩೩). ಬೆಳುಸರಿ :
ಹಂಸಕಳವಾ ಪೀತಮಾನಂದಾಪುಷ್ಪಂಕಿತ ಬೆಳುಸರಿಯಾ ಭೂತಳಿ
ಭೂಗರ್ಭಯ (೨೨೩೦. ೨೩-೨೩). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಸರಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಲಿ (ನಾ). ೦. ಬಿಳಿಯ ಸುಳಿಯೆಲೆ : ಬೆಳ್ಳಿಲಿ ಪುಟ್ಟಿ ಪುಟ್ಟಿ
ಕೆಡಗುಗಳ ಸೂರ್ಯ ಚೇತನಿ ಚಂದಗುಂ ಬಿರಮಾಗಿ ರಾಗಮಂಚಿಗೆ
. . . ತಿಂಡಿದುಮ ತಣ್ಣನೆ ಚಣ್ಣನೆ ಮೃದುವಿನಿಲಂ (೨೨೩೦. ೩-೦೩೪).
೨. ನೀರಿನ ಸುಳಿ : ಬಿರಾವರ್ತ : ಕೋಲ್ಲಿ ದಂತದ ಬಳಿಯಂತಿರಲ್
ಸುಳಿದು ಸುತ್ತದ ಬೆಳ್ಳಿಲಿಯುಂ ಚಂದ್ರಮುಂದ ಕರಿಯಂತೆ ತೋಪಾ
ದುಂದು ಕುಂತಳವಾಗಳಂತುಂಕುಂಕುಂ (೨೨೩೦. ೪-೨೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಸುಲ]

ಬೆಳ್ಳಿಲೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಕಲ್ಲು : ಎಸದಿರೆ ನಾಯತ್ತಿಯ ಸಂಧಿಸ ಸರ್ಪನ
ಗೃಹಮುಮಾಗಿ ಪದಮದೇವಿಯೊ ನಿಸದಂ ಪುರುಷಪ್ರಯ
ದೊಳೊಸಗುಂ ಪಲಮಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬೆಳ್ಳಿಲೆ ನೆಗುಂ (೨೨೩೦. ೩-೨೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿದು) + ಸರಲ (< ಸರಲಿ)]

ಬೆಳ್ಳಿ (ನಾ). ೦. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ : ಧವಳವರ್ಣ : 'ಬೆಳ್ಳಿಗಂಡ' ಪರಾ.
೨. (ನದಿಯ) ನೆರೆ : ಪ್ರಮಾಪ : ಪೂರ : ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಬೆಳ್ಳಿದೊಳಗೆ
ಬಿನದಿ ತೇಕುವ ಕುಸುಮಾಯುಧವೋ (ಮಾಣಿ. ೦೦-೩) : ಜೋಳಿ,
ಬೆಳ್ಳಿ ಆಳ ಇದ್ದೀತು ! ದಿನಾಂ ಕದಿಯುವ ಪುಟ್ಟಿ ನಲ್ಲಿ ಮದುವಿನ ಅಕ್ಕಿ
ಇಳಿಯದಿ (೨೨೩. ೨೩, ೦೩೩). ೩. ನೊರೆ : ಪೇನ (?) : ಉದಿರ್ಗಿ
ಲೋಕವಿರುತ್ತಮಾಳದಲಪೂರ್ ವೀರೋಡಿ ಪಾಡಲ್ಪಿ ಬಂದುದು
ನಕ್ಷತ್ರದ ಬಣ್ಣ ಮಟ್ಟಿಬಾಯದೊಲ್ಲಾ ನಂದದಿಂ ಕೀರ್ದ್ ತೀವಿದ ಬೆಳ್ಳಿ
ತಿಳಿದಿರೆ ಸಾಚೆಗದ ಚೆನ್ನೋರಿಚಂದ್ರಿಕಾವಾಪಪಾತ್ರದಪೂಲ್ಪಾಂತಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪು
ಸಾರ್ವಜನಿಕಾಧೀಂದ್ರಮಂ ಚಂದ್ರಮಂ (೨೨೩೦. ೪-೩೦).

[ದೇ. ೩ ಪದಿ. ಮಲ. ಬೆಳ್ಳಿ : ಕುಳಿ. ಮೊಳ್ಳಿ, ಮೊಳ್ಳಿ, ತಿಲು. ವೆಳ್ಳಿ,
ವೆಳ್ಳಿ, ಮೆಳ್ಳಿ, ಮೆಳ್ಳಿ]

ಬೆಳ್ಳಿ (ನಾ). ೦. ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನು : ದಡ್ಡ : ಮೂರ್ಖ : ಸತ್ತು
ಹೊತ್ತ ಕಣ್ಣುಯದ ಬೆಳ್ಳಿನೆಲೆನಗೆ ದಂ ಧವಳಿಯ ಮೋಟಂದವಂ
(೨೨೩೦. ೪-೩೩). ೨. ಏನೂ ಅರಿಯದವನು : ನಿರಪಾಯಕರನಾದ
ವನು : ಮುಗ್ಧ : ಪಾಡಿಯ ಬೆಳ್ಳನ ಕೆಳ್ಳರು ತಾಗದೇ ಇನ್ನಾಗಿ
ಮೊರೆಗೊಪದ (೨೨೩೦. ೩-೦೩೩) : ಕೆಳ್ಳರು ಕರಣಕಣ್ಣದ ಬೆಳ್ಳಿಗಾರ

ನೋಡಿ ಬಸವಂ ಸ್ವರೀತಾಮಿತಪುಲಂಕವರ್ಗವನು ಬಹು ಭಕ್ತರೂಪಂ
ಮಾಡಿದನೆಲ್ಲರಂ ಕೊಂಡಾಡುತೆರರ್ (ಪಂ. ೯-೧೯); ಕಲ್ಪನ ಬಾಧೆಗೆ
ಸಿಕ್ಕಿದ ಬೆಳ್ಳನವೊಲು ಹಲವೆ ಹಲವೆ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಂ (ಕಂ. ೧೧-೨೨).
೨. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಇದಕ್ಕೆ ಸಕ್ಕ ಮಂದಿರೆ ಒಂಬಯ್ಯ ಬೆಳ್ಳನ
ಕರಕುಡಿವಾರದರಹೆಯಮ್ಮ ಕೆಡಹಿದು ರದ್ಧುಪ (೨೪. ೧೯. ಪಂ. ೧೧-೨೨).
[ಬೆಳ್ಳ. + -ಅ. /ಕವಿ. ವೆಳ್ಳರ್ = ಮುಗ್ಧರು;
ಕೆಲು. ಬೇಲ. ಬೇಲು. /ಸಂ. ಭೇಲ]

ಬೆಳ್ಳಂಗ (ನಾ). ಒಂದು ಮನೆತನದ ಹೆಸರು (?): ಕಯ್ಯೋಗವಡೆಯ
ಬೆಳ್ಳಂಗರ ಮದವ್ಯುಗಾಯಿಗ ತಾರತಿಯ ಮಹಾವನಕ್ಕೆ ಸಂಪನ್ನಾದನ
ಮುಂದೆ ಬಿಟ್ಟು (೨೪. ೧೧೧. ಪಂ. ೧೧-೨೨). 'ಬೆಳ್ಳ' ಪರಾ [?]

ಬೆಳ್ಳಂಗಡೆ (ಕ್ರ). ೧. ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹರಡು: ಧವಳವರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸು:
ಗಂಗಡಲೆ ಡೆಲ್ಲರ್. . . ಗಂಗಯೆ ತೊಡಗಿಳಿಸಲ್ ಬೆಳ್ಳಂಗಡೆದು
ಕಾಮಾದವನದ ಸಿರಿ ಬೆಳ್ಳಂಗರ್ (ಪಂ. ೭-೨೨); ಜಗದ ಧೀಪರಯಾರ್ಕ
ಕಣ್ಣ ಬೆಳ್ಳು ಬೆಳ್ಳಂಗಡೆತೊ ಪೇಜುವನೆ ನಿಜುಲಮಾದುದು
ನೀರಹಾಕರಂ (ಕಂ. ೧೧-೨೨). ೨. ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಸುರಿ-ಮೀಳು:
ಅಂತು ನೀರದ ತೊಡೆಯಂ ನೆತ್ತರ ತೊಡೆಯಮೊದನೊಡನೆ
ಬೆಳ್ಳಂಗಡೆದು ಪರಿಯೆ (ಕಂ. ೧೧-೨೨); ಇಂತು ಮುಂಗಾರ್ ತರಿದೊಡನೆ
ತಿರವೆಗೆ ಮುಂಗಡೆಯೊಳೆ ಬಳ್ಳುವನ ನೇಪದಿ ಬೆಳ್ಳಂಗಡೆದು
ಸೊಗಡಾರಿನೊಡನೆ ಪೇಜುಂ ಪೇಜು ಪರಿದುಂದು (ಕಂ. ೧೧-೨೨); ನೀರು
ಬೆಳ್ಳಂಗಡೆವ ನೀರ ಬೀಳ ಬೆಳ್ಳು (ಕಂ. ೧೧-೨೨). [ಬೆಳ್ಳ. + ಕೆಡೆ.]

ಬೆಳ್ಳಂಬರ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆ; ಶೈಲಾಂಬರ: ಸಂಪೂರ್ಣರಾಜತ
ವದನೆ ಕ್ಷೀರಾಬ್ಜವಿಳಿ ಬೆಳ್ಳಂಬರದ ದಿವ್ಯಾಗಿ (ಕಂ. ೧೧-೨೨).
[ಬೆಳ್ಳ. (< ಬಿಳಿಯ) + ಅಂಬರ]

ಬೆಳ್ಳಂಬರಿ (ಕ್ರ). ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿ: ಕೋಡಿ ಹರಿ: ಕಂಡದು! ಈ
ಕಟ್ಟುಬೀಳ ಬೇಗನೆಯ ಬೇಗನೊಳಂ ಬತ್ತದೆ ತುಂದಿ ಬೆಳ್ಳಂಬರಿವ
ಬೆಳೆಯುಂ (ಕಂ. ೧೧-೨೨). [ಬೆಳ್ಳ. + ಪರಿ]

ಬೆಳ್ಳಂಬೆಳಕು 'ಬೆಳಗು' ಪರಾ.

ಬೆಳ್ಳಂಬೆಳಗು 'ಬೆಳಗು' ಪರಾ.

ಬೆಳ್ಳಂಬಾಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು: ಬೆಳ್ಳಂಬಾಡಿಯ ಗೊಟ್ಟಿ
ವಾಡಿಯ . . . ನಾಲ್ಕು ಮುಂಗುಗಳ್ಳಂ ತಂಭಲಶ್ಚವಾಗಿಯುಂ
ಒಂದಬಿಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ದು (೨೪. ೧೧೧ (೨). ಪಂ. ೧೧-೨೨).
[ಬೆಳ್ಳ. + ವಾಡಿ (< ವಾಡ್ತಿ)]

ಬೆಳ್ಳಕ್ಕರಿಗ (ನಾ). ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಇಂಡಿತ: ಅಕ್ಷರಜ್ಞನಾದ
ಮೂರ್ಖ: "ಕಾಲಾರಿಜನಂದಂ. ಬೆಳ್ಳಕ್ಕರಿಗನಂದಂ ಗ್ರಾಮಂ"
(ಕಂ. ೧೧-೨೨); ಇರು ಮರುಳೆ ಶುಷ್ಕವೈಯಾಕರಣಂ ಶುಷ್ಕ
ತಾರ್ಕಿಕಂ ಬೆಳ್ಳಕ್ಕರಿಗಂ ವಿಷಯಮೆ ಶುಷ್ಕರತ್ನಮತಿತರತರವಿ
ಕದಂಪವಿಷಯಂ (ಕಂ. ೧೧-೨೨); ಗಟ್ಟಿರೊಡದೊಗುವಿನಂ ಬಾಯ್ಕು
ರೇಶಿ ಬೆಳ್ಳಕ್ಕರಿಗರ್ (ಕಂ. ೧೧-೨೨); ಅಬ್ಬಗುಂ ಬೆಳ್ಳಕ್ಕರಿಗರೊಳ
ಪುಬ್ಬಗುಂ ಪುಟ್ಟಸಾರಿಗರೊಳ . . . ಪಾವರಿ ಪನ್ನೋರ್ದಿಲ್ಲಂ
(ಕಂ. ೧೧-೨೨). [ಬೆಳ್ಳ. + ಅಕ್ಕರಿಗ]

ಬೆಳ್ಳಕ್ಕೆ 'ಬೆಳ್ಳಕ್ಕೆ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಕ್ಕೆ (ನಾ). ಹುಸಿ ಅಳು: ಕಳ್ಳಳು: ಮಂಳು ಬೆಳ್ಳಕ್ಕೆ ಮೈ: ಮಂಳ
ಪುಣಿ ಮಾಮಾಯೆ . . . ಎಂಬವು ಗಣಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವಂತಾದ
ಕರಳೀನೋಡುತರ್ದಳ (ಕಂ. ೧೧-೨೨); ಮಂಳು ಬೆಳ್ಳಕ್ಕೆ ಮೈ
ಯೊಲುಮೆ ನಮವೊಲೆ ಲಕ್ಷಗಣವು ಬೆಳ್ಳಕ್ಕರಿಗಳತುಳುಬು
(ಕಂ. ೧೧-೨೨). [ಬೆಳ್ಳ. + ಅಕ್ಕೆ (< ಅಟ್ಟೆ)]

ಬೆಳ್ಳಗನೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಅಗನೆ ಮರ: ಬೆಳ್ಳಗನೆ. ಬೆಳ್ಳಗನೆ
(ಕಂ. ೧೧-೨೨). [ಬೆಳ್ಳ. (< ಬಿಳಿಯ) + ಅಗನೆ]

ಬೆಳ್ಳಗೆ (ಅ). ಬಿಳುವಾಗಿ: ಬೆಳ್ಳಗಾಗಿ: ಗಟ್ಟಿ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹುಡುಗ ಬಿಳುವಾದ
ಮುಟ್ಟಿಸಿದ ನನ್ನ ತುಟಿಗೆ (ಕಂ. ೧೧-೨೨); ಮೈ ಬೆಳ್ಳಗಾದವನ ನೆರಳು
ಬೆಳ್ಳಗೆಯೆ? (ಕಂ. ೧೧-೨೨).

ಬೆಳ್ಳಬೆಳ್ಳಗೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಕೇವಲ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಒಂದು
ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ: ನಾವು ಎಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಬೆಳ್ಳಗೆ ಎಂದು ನಂಬದಿದ್ದರೆ
ಎನೋ ಕಷ್ಟ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದು (ಕಂ. ೧೧-೨೨).

[ಬೆಳ್ಳ. (< ಬಿಳಿಯ) + -ಅಗ್ಗೆ]

ಬೆಳ್ಳಚ್ಚರಿ (ನಾ). ದಿಗ್ವೈಪ್ರಯಂನು ತರುವ ಅಶ್ವರ್ಯ: ಉರಿಯ
ಉರ್ವಾಶಯನಲ್ಲ ಕಾಡುಗಿಳಿಸುಂ, ನಿಟ್ಟುಸಿರೂ ಬಿಟ್ಟುನಳವು ಕೋಲಂಕೆ
ಬಾವುರಿದ ಬೆಳ್ಳಚ್ಚರಿಗೆ ಮನಂ ಮಾಡುತದವೋ! (ಕಂ. ೧೧-೨೨).
[ಬೆಳ್ಳ. + ಅಚ್ಚರಿ]

ಬೆಳ್ಳಚ್ಚಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಸಸ್ಯ: ಸಾಲಬಾಗಿ, ಬೆಳ್ಳಚ್ಚಿ, ಬಿಳು
(ಕಂ. ೧೧-೨೨). [ಬೆಳ್ಳ. (< ಬಿಳಿಯ) + ಅಚ್ಚಿ]

ಬೆಳ್ಳಡಕಲ್, ಬೆಳ್ಳಡಕಲು, ಬೆಳ್ಳಡಕಲು, ಬೆಳ್ಳಡಿಕಲು (ನಾ). ಒಂದು
ಬಿಳಿಯ ಸಸ್ಯ: "ವೈವಾಹಮಂ-ಗಣಪರ, ಮೂಕೂರತಿ, ಬೆಳ್ಳಡಕಲ್"
(ಕಂ. ೧೧-೨೨); ವಿಷಮಯ್ಯಂ, ಬೆಳ್ಳಡಕಲ್ (ಕಂ. ೧೧-೨೨).
ಬೆಳ್ಳಡಿಕಲು: ಒಂದುಮಾತ್ರವಾಗಿ ಇರುವುದುಗಳಿಗೆ . . .
ಕೊಡುವಂಥಾ ಮೇಲೊಳಗರಳು-ಗಣಪರಿಸೂಪು, ಬೆಳ್ಳಡಿಕಲಸೂಪು,
ಮುಟ್ಟಿಯ ಸೂಪು, ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ಕಂ. ೧೧-೨೨). ಬೆಳ್ಳಡಕಲು:
"ಬೆಳ್ಳಡಕಲು ವಿಶಾಲಂ ಕಂಠಕಮಂಜು" (ಕಂ. ೧೧-೨೨);
ಬೆಳ್ಳಡಕಲ ಮೇರು ಅಕ್ಕಿಯನು ಕೊಡ ಕುಟ್ಟಿ ಹಿಟ್ಟು ಕೊಳಿಸಿ ಸವ್ಯ
ತುವುದಿದಂಗಳು ಪನ್ನೆತ್ತರು ಪರಿಹರ (ಕಂ. ೧೧-೨೨). ಬೆಳ್ಳಡಿಕಲು:
"ದ್ವಿಪುನರ್ವಾಗುಜಿಪುಲಿ, ಬೆಳ್ಳಡಿಕಲು" (ಕಂ. ೧೧-೨೨).

[ಬೆಳ್ಳ. (< ಬಿಳಿಯ) + ಅಡಕಲ್]

ಬೆಳ್ಳಡಕಲು 'ಬೆಳ್ಳಡಕಲ್' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಡಿ (ನಾ). ೧. ಬೂದಿ ಬಿಳಿದ ಪಾದ: ಬೆಳ್ಳಡಿಯ ಬೆಳ್ಳಡಿ
ವಿಷುನಿವಾಪುಗದುನೊಟ್ಟಿ . . . ಕಂಠವುಡುಂ (ಕಂ. ೧೧-೨೨).
೨. ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಪಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು: ಶಿವ: "ಬೆಳ್ಳಡಿ
ಯಂದು ಗೊಡವಂ" (ಕಂ. ೧೧-೨೨); ಬಿಡಿದವನು: ರಾಣಿ ಬಂದನೆ
ಬೆಳ್ಳಡಿಯಂದು ಪಾಸ್ಯದೊ ಸೊಡ್ಗಿದಂ (ಕಂ. ೧೧-೨೨). ೩. ಒಂದು
ಬಿಳಿಯ ವಸ್ತು: ಗೊಡವ. ೨. ೩: ಸುರವತಿಯ ಬೆಳ್ಳಡಿಯ ರಥಚರಣದ
ಪಾವನ ಮುನಿಯ . . . ಪೆಸರ ವಿಳುಕುಂ ಕರಮನಿಗುಂ (ಕಂ. ೧೧-೨೨).

[ಬೆಳ್ಳ. (< ಬಿಳಿಯ) + ಅಡಿ]

ಬೆಳ್ಳಡಿಲು 'ಬೆಳ್ಳಡಕಲ್' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಡಿಯ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಪಾದವುಳ್ಳವನು; ಬಿಳುವಾದ
ಪಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು; ಶಿವ: "ಶಿವಶಿವಿಯಾ . . .
ಸಂತ ಬೆಳ್ಳಡಿಯನೆನೆ ತಿವಗೆ ಪೆಸರ" (ಕಂ. ೧೧-೨೨). [ಬೆಳ್ಳಡಿ + -ಅ.]

ಬೆಳ್ಳನೆ (ಗು). ಬೆಳ್ಳಗಿದವ: ಬಿಳುವಾಗಿರುವ: ಅಜ್ಜದ ರಸವೈಯ
ಕಾಯಿಯ ರಸ ಬೆಳ್ಳನೀರುಳ್ಳಯ ರಸವು (ಕಂ. ೧೧-೨೨); ನಡೆದಾಡುವ
ದಡೆಗೆ ಕವಚವಿಡುಂ ಕಟ್ಟಿಗಿಳಿಸೊಂದುಮಂ ಕೈಕೊಳ್ಳದೆ . . . ಕೊರಳ
ಪಪುರವೆವಾಲೆ ವೇಣುಪು ನಾರು ಬೆಳ್ಳನೆ ನೀರಯಲಿ! (ಕಂ. ೧೧-೨೨).
ಕನ್ನೆ ದಿರೆಮನು ಒಂದನು ಕನ್ನೆಯ ಕನ್ನೆಯ ಬೆಳ್ಳನೆಯವನು
(ಕಂ. ೧೧-೨೨).

[ಬೆಳ್ಳ. (< ಬಿಳಿಯ) + - ಅನ್ನೆ (< - ಅನೆಯ)]

ಬೆಳ್ಳುಬಿ (ನಾ). ಹುಸಿಯ ಅರ್ಥ; ಮೃಗಗಳನ್ನು ಹೆದರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕೊಗಾಟ. — ಕಿರುಪಾಟ : ದೀಪದ ಗಡಗ ಹುರಿ ಕೊಳಗಾಣಗಳ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಬೆಳ್ಳುಬಿಯನೆಸಗಿ ಮುದ್ದಿಸುವುದಕ್ಕಿರುವುದು (ಚಿತ್ರ. ೬-೩); ತಂದೆ ಬೆಳ್ಳುಬಿಯ ಗೈದು ಬಲಿಗಳನ್ನೂ ಹರಡಿ . . . ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನಾ ವನದೊಳಗೆ ಮದನಮದದಲ್ಲೂ (ಚಿತ್ರ. ೧೨-೩). [ಬೆಳ್ಳು + ಅಬ್ಬಿ]

ಬೆಳ್ಳಲರ್ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಹೂವು; ಬಿಳಿಮಾದ ಪುಷ್ಪ : ಬೆಳ್ಳಲರವೂರಿದೊಳೆಂದು ಗಿರಿರಾಜನೊಳಿದೆ (ಚಿತ್ರ. ೬೩). [ಬೆಳ್ಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಅರ್]

ಬೆಳ್ಳವರೆ (ನಾ). (?) : ಬೆಳ್ಳವರೆ ಕಡೆನೋಡು ಮೊಗಹಿಯಂಟುವನೊಳೆ ಕೂಡೆ ದೈವಮಾ ವಿರಚಿ ಪೆಟ್ಟು ನಾಡೆ ದುಜುದುಂಬಿಯೆಂದೆಂದ ನೆಂದವಂದಿರೊಳೆ ನೆಜೆದೊಡಗೂಡಿ ಕಳ್ಳದಿವ ಡಯಗಿದೊತ್ತಿರನಾರು ಬಾರಿಪರ್ (ಚಿತ್ರ. ೧೩). [?]

ಬೆಳ್ಳವಾಪ (ನಾ). [ಬೆಳ್ಳು] ಬೆಳಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಳಕಾಲುಬ್ಬದ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರಿನ ನಡುವೆ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ನಿಂತು ಮಾಡುವ ತಪಸ್ಸು : ತನು ಪಂಚವೇರ್ ಬೆಳಕಿರ್ಚನಗಂ ಹಿಮಮುಕ್ತಿದರವೋರ್ ಪುದಿರಿಯುಂ ತನು ತನಗಲ್ತೆಂದೇಕಾಂಶ ನಮಾಸದೊಳಂತು ಬೆಳ್ಳವಾಪದೊಳೆಂದಂ (ಚಿತ್ರ. ೬-೩೩); ಬೋಗ ಮೇಳಕಾಂ(ಗ)ಕಂ ಬೆಳ್ಳವಾಪದೊಳೆ ಮೇಳಕಾಂಪಮಂನಂದ್ರಂ ನಿಂದಂ (ಚಿತ್ರ. ೧-೧೦೬); ದಳ್ಳುರಿವೋಲ್ಟ ಬಿಲ್ ಹಿಮವುಂಜಮಂ ಮುಸುಂಟದ ತೊನಾ ತನ್ನನಿಗೆ ಕಲ್ಪಿರವುಂಜದ ಬೆಳ್ಳವಾಪಮಂಜದ ನೆಸಗಿತ್ತ ಬೇಸಗೆಯ ಬಿಟ್ಟದ ಕಲ್ಪಿರ ನಿಂದ ಗೌರವಂ (ಚಿತ್ರ. ೧-೧೬). [ಬೆಳ್ಳು + ವಾಪ]

ಬೆಳ್ಳಹೋಗು (ಕ್ರ). ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಹೋಗು : — ತೇರಿ ಹೋಗು : ತ್ಯಾಂಪ್ಲನು ಆ ಹೋಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಹೋದನು (ಚಿತ್ರ. ೩೩). [ಬೆಳ್ಳು + ಹೋಗು (<ಪೋ)]

ಬೆಳ್ಳಾನೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಅನೆ; ಬಿರಾವತ : ಅಂತು ಬೆಳ್ಳಾನೆ ಬೆಳೆಯುಂ ಪೊಂಕಿರಾಕ ಬಲಮಂ ಪದಲ್ಪಡೆ (ಚಿತ್ರ. ೧೧-೩೩); ಇಂಪದ ಬೆಳ್ಳಾನೆಮಂ ಬಿಡಿದು ಹೆಸಗಲ ವ್ಯಂದಮಂ . . . ಏಂದಂ ಗಳೆಮಂಪದರಾಂಗದಿಂ ಸೊಗಯಿಸುವಂ ದಿದ್ವರ್ವಸ್ವರೂಪವಂ ಭವಿಸುಂ (ಚಿತ್ರ. ೧-೧೦೬); ತುಂಬು ಬೆಳ್ಳಾನೆಯ ಸುರಾಧಿವನಂ ಮೊತ್ತಿಗೆ ತಂದು ಹೊಡಗಡಂ (ಚಿತ್ರ. ೨-೧೦). [ಬೆಳ್ಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಅನೆ]

ಬೆಳ್ಳಾಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ತೆರಿಗೆ. — ಸಂಕ : ಕುಮರಿಯ ಪುಷ್ಪಕವಲು x x x ಒಡ್ಡರಾಪಕವಲು ಬಿ x x x ಒಡ್ಡಕದ ಬೆಳ್ಳಾಯವಲು x x x ಪ್ರವೃತಿ (ಚಿತ್ರ. ೨೫, ೬೬-೩; ೧೧೫); ಪುಷ್ಪಕದ ಬೆಳ್ಳಾಯವಲು ಪ್ರವೃತಿ (ಚಿತ್ರ. ೧೧೫, ೧೧೫, ೧೧೫, ೨-೩; ?). [ಬೆಳ್ಳು? — ಅಯ]

ಬೆಳ್ಳಾರ್, ಬೆಳ್ಳಾಲ್ (ನಾ). (ಪಕ್ಷಿ, ಪ್ರಾಣಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಬಳಸುವ) ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಬಿಲೆ. — ಪಾಟ : "ಮೃಗ ಪಾಲಕಂ ಪಾಗುರು ಬೆಳ್ಳಾರವನೊಳ್" (ಚಿತ್ರ. ೧೧೫-೩); ಬೆಳ್ಳಾರ ಬಿಲೆ ಮೊದಲ ಹೊದಿಸುವವನೊ ಸನ್ನದೋಡು . . . ಎಂದೊಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ನಾಡುಬಲ್ಲದ ಮೊದ್ಲ ಪುಟ್ಟದೊಡು (ಚಿತ್ರ. ೧-೧೩); ದುಮನ ಪಳಕಿವ ಜೂಬು ದುಮನುಗಿದ ಬೆಳ್ಳಾರವನುಂ ದುಮಂ ಹರಣಿಗೈದ ಬಿಟ್ಟಿದು (ಚಿತ್ರ. ೧-೧೩); ತರಣಾಧಿಪಯೋಜಿಗ್ ಕಳಮಣಿರಾರಕ್ಕಿ ಬೆಳ್ಳಾರದೊಳಿರ . . . ಪಾಂಥರ್ ಬಲವಂದು ಬೆಳ್ಳಾಗದವೊರ್

ಸಾರ್ಕಂದು ಬೆಳ್ಳಾಗಿ ಪಾಮಯಿರ್ ಕಾವದ ಬೇಂಟಿಗಾರ್ತಿಯರೆಪ್ಪಾ ಶಂಕಿಯಂ ಮಾಡುಪರ್ (ಚಿತ್ರ. ೧-೬೬). ಬೆಳ್ಳಾಲ್ : ಬೆಳ್ಳಾಲಂ ಗಾಳದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಕೋಲೆಂದೆಂತಿ ಸೆಂಡು ಕೋಲಿಸಿ ಬೆಳ್ಳಂ ಮತ್ತೂ ಮಲವು ಬಂದದ ಬೆಳ್ಳಾರ್ತು ಬೇಂಟಿಗೆ . . . ಪೊಪಮಟ್ಟು (ಚಿತ್ರ. ೧೨-೬೩).

ಬೆಳ್ಳಾರ್ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ (ಮುತ್ತಿನ) ಹೂರ : ಅರಣಿಯಂಟುವನು ಬಿರಮನೊ ಜಗದುನಾವಗಂ ಸುತ್ತಿದ ಮುನ್ನೇರಂಬುದು ಬಿರದಿನ ಬೆಳ್ಳಾರ್ನೊಡುದರದೊಡು ಕೋಳಾಡನಾ (ಚಿತ್ರ. ೧-೧೩).

[ಬೆಳ್ಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಅರ್]

ಬೆಳ್ಳಾರಬಲೆ 'ಬೆಳ್ಳಾರವಲೆ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಾರವಲೆ. ಬೆಳ್ಳಾರಬಲೆ, ಬೆಳ್ಳಾಲವಲೆ (ನಾ). = ಬೆಳ್ಳಾರ್ : ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾಲವರು ಬಿಟ್ಟದಂ ಧಕ್ಕಿಯಂ ಬೆಳ್ಳಾರವಲೆಗಲಿ (ಚಿತ್ರ. ೨೦-೧೦); ಹೇಳು ಹೇಳಿರಲಿವೊ ತೆಗೆ ಬೆಳ್ಳಾರವಲೆಯನ್ನ ಹಂದೆಮುಡೆ ನಾನಾಕತನವೆನಿಲ್ಲ (ಚಿತ್ರ. ೨-೩-೧); ಮುನಿಪ್ಪಗಾ ವಳಯ ಪಂಗಂಗಳೊಡ್ಡಿದ ಬೆಳ್ಳಾರವಲೆಯನೆ ಕಂಗೊಳಿಸುಂ ಸೂಳಿಗಲಿ (ಚಿತ್ರ. ೬-೧೦). ಬೆಳ್ಳಾರಬಲೆ : ಬೆಳ್ಳಾರಬಲೆಗಳ ಹರಡಿ ಸೊಕ್ಕಿನ ತೋವನಲಿ ಸಿಲಾಸಿದರಾ ಮೃಗವ (ಚಿತ್ರ. ೨೬-೧೦); ಪಂದಿವ ಕಾಳ್ಪಟ್ಟ ಮುಂದಗದ ಕಾಲ್ಪರಿಕ ಕಟ್ಟಿ ಬಲಗದ ಬಿಟ್ಟ ಬೆಳ್ಳಾರಬಲೆ ದೊಡಗದ (ಚಿತ್ರ. ೨-೧೬); ಬೆಳ್ಳಾರಬಲೆಯ ಗುಂದಿಮ ಸುಳದ ಕವಲೊಳು ಅಡಿಕಿಲ್ಲೊಡು ನೇಗ ಡಿಗಿತ್ತಿಯ ಬಿಲ್ಲುಬುಗಳ ಬರೊಡ್ಡೆಪ್ಪಾ . . . ಮೇಡರ್ ಕಾಡು ಮುತ್ತಿಯಂ (ಚಿತ್ರ. ೧೧-೨೩). ಬೆಳ್ಳಾಲವಲೆ : ಕಾಲಾಗಣ್ಣೆ ದು ಪುಲೆಯ ಬೆಳ್ಳಾಲವಲೆಗಳ [ಚಿತ್ರ. ಹೊಡೆಗಳ] . . . ಬೇಟಿಗಾಡು ಬಳಸಿದಂ ಶಿವನ (ಚಿತ್ರ. ೧-೬೬). [ಬೆಳ್ಳಾರ್ + ಅರ್]

ಬೆಳ್ಳಾರ್ಪಟ (ನಾ). = ಬೆಳ್ಳಾರ್ : ಬೆಳ್ಳಾರ್ಪಟಮೆಂಬಲಿಗ . . . ದೊಡ ಪುರಿ ಹಿಡಿಸುಂಗಳಾಗುತ್ತಮಂ ಸಂಗಡಿಸುತ್ತಿದೊಪ್ಪ ವಿಂಧ್ಯಾ ಬಿವಿಗೆ ಮದುದುಮ್ಪತ್ತಿರಾಪಕವುಂ (ಚಿತ್ರ. ೧-೬೬); ತಡೆಗಳ ಬಲಿ ಗಾಣ ಕೂಳಿ ಬಿಲು ಸಲಾ ನಾಮ್ ಗಿಡಾಗ ನೆರೆಮಾಡಿ ಬೆಳ್ಳಾರ್ಪಟಂ ಕೋಡೆತ್ತ . . . ಪ್ರಕರವರು ಬೇಡರು ನಡೆದರು (ಚಿತ್ರ. ೧-೧೬); ಓಡಿದುರೇ ಬೆಳ್ಳಾರ್ಪಟಂಗಳ ಸರಕವ ಮೂಡಿಗೆಗಳೆಂಬು ತಾ ನೈವನಿ ರೊಳ್ (ಚಿತ್ರ. ೧-೨೨). [ಬೆಳ್ಳಾರ್ + ಪಟ]

ಬೆಳ್ಳಾಲ್ (ನಾ). ಬಿಳಿ ಅಲವ ಮೆರ : ಮಾಪರ ಬೆಳ್ಳಾಲ ಸಂಪಗೆ . . . ಮೊನ್ನೆಯದ ಮರನಾ ಪನದೊಳಾವೆಮೊಳಾವಗೆ ತೀವಿಕೊಂಡಿವು (ಚಿತ್ರ. ೬-೧೦); ಬದರಿ ಬಂಗಲ ಕಂಡನ ತಡನು ಬೆಳ್ಳಾಲ ಜೆವರ ಪಂದಗಲಂದ (ಚಿತ್ರ. ೧-೨೬). [ಬೆಳ್ಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಅಲ್]

ಬೆಳ್ಳಾಲ್ 'ಬೆಳ್ಳಾರ್' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಾಲವಲೆ 'ಬೆಳ್ಳಾರವಲೆ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಾಲೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಪಾಲೆಮರ : ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೇಗ, ನಂದಿ . . . ಬೆಳ್ಳಾಲೆ . . . ಗಾಂಧರಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಗಗನಪಂಚ ಪುಷ್ಪಗಳು (ಚಿತ್ರ. ೨). [ಬೆಳ್ಳು (<ಬಿಳಿದು) + ಅಲ್ (<ಪಾಲೆ)]

ಬೆಳ್ಳಾಳ್, ಬೆಳ್ಳಾಳು (ನಾ). ೧. ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು; ಅದಿವೇಕಿ : ಮೂರ್ಖ : ಬೆದ್ದ : ಕೃಷ್ಣೋರಗನು ಹಿಡಿದ ಬೆಳ್ಳಾಳುತಾಪುನೆ ವಿವರಾತ್ತಮಿರ್ವ ದತ್ತಾತ್ರೇಯಮುಂ . . . ಕಂಡಂ (ಚಿತ್ರ. ೬-೩ ಬಿ); ಧರಣೀಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಿರ್ವಾಂಶ ಮಂಜುಳಗರ್ವ ವಿಭೂತಿಯಂ ಬಿಡುಬಿಡು ಪುಟ್ಟಂಗೊಂಡಂ ತಾಮ್ರಾ ಬೆಳ್ಳಾಳಂ ಪೊಲನೆ ದುಂತ್ರವೈದ್ಯದಳುಂ ಕೇಡಯ್ಯ ಪಂ ಧರ್ಮಮಂ (ಚಿತ್ರ. ೧-೧೬); ಬೆಳ್ಳಾಲೆಗೊಂಡನೊಡು ಪುಟ್ಟನೊಳೊಪುಂ (ಚಿತ್ರ. ೧೧೫ ಟಿಪ್ಪಣಿ). ೨. ಹೇಡಿ : ಅಂಜು ಮರತ; ಪುಕ್ಕಲ : ಬೆಳ್ಳಾಳ್ ಪುಳಿವೊಡುಪುಡೊಳ್ಳೆ ಪುಡಪು

ದೋಷವು (ಕಂಠ್ಯ. ೧೩-೧೩); ಒಳ್ಳಾಳುಗೋಡಲಿರುವ ಬೆಳ್ಳಾಳು
ವೊಲಗಿದು ಕಂಡು ಬಾವಣ್ಯರಸಂ ತಕ್ಕಂಕುಗುಟ್ಟಿ ಮಿಕ್ಕಿಸಿ ದಳ್ಳಾಡುವ
ಜನೇಂದ್ರಶಿಶುವಂ (ಶಾಂತಿ. ೧೦-೪); ನೀಂ ಕಳ್ಳರಂ ಕಂಡ ಬೆಳ್ಳಾಳಂತೆ
ಬದಲಾಯನಗಂ ಪೇಬದೆ ಪೊಗಂ ನೋಡದೋಡಿ ಬಂದೆಯದೇಂ ಕಾರಣ
ಮನೆ (ಕಂಠ್ಯ. ೨೩-೨೩). ಬೆಳ್ಳಾಳು : ೨. ಕುದುರೆಯ ಚದುರೆಯ
ಹದಿರೇಡಂ ಒಂದೆಯ ಚದುರನೇಜಾರೇ ಕಣೆಯುವದು ಬೆಳ್ಳಾಳ
ದಿದಿರಿ ಹಾಕುವದು (ಕಂಠ್ಯ. ೧೩೬). [ಬೆಳ್ಳು + ಅಳ್ಳ]

ಬೆಳ್ಳಾಳು 'ಬೆಳ್ಳಾಳು' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಾಟ (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಪಂಗಡದ ಹೆಸರು : ಬೆಳ್ಳಾಟ
ಕುಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಸ್ಥ (೨೩. ೫೩೬. ೧೯೭-೦೩; ೫೩).

[ಬೆ. ೩ ತಮ. ವೆಳ್ಳಾಳ, ವೆಳ್ಳಾಟ, ವೆಳ್ಳಾಳ; ಕುಲ, ವೆಳ್ಳಾಳ]

ಬೆಳ್ಳಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೊಳೆಯುವ ಬಿಳಿಯ
ಲೋಹ; ರಜತ : "ರಜತಂ. ಕಳಧಾತಂ. ರೂಪಂ. ತಾರಂ — ತಾ
ಳ ಬೆಳ್ಳಿ" (ಕಂಠ್ಯ. ೨೯-೦೪); ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಲ್ಕು ಗೋಪುರಗಳಿಂದೊಪ್ಪಿ
ವಳಯಾಕೃತಿಯಾಗಿ ಜಳಿಸಿದ . . . ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಮುಮಂ (ಕಂಠ್ಯ.
೧೦-೩೪); ಸಾಸಿವೆಮ್ ಒವಿಲೆಯ ಕೋಡುಮ್ ಕೋಗ(ಗುಮಮ್)
ಪೊಮ್ಮಂ ಬೆಳ್ಳಿಯುಮಂ ಕಟ್ಟಿ ಸಾಯ(ಸಿ)ಬ್ಬರಾಜ್ಜಿವರ್ಗ್ಗ
ದಾನದೊಟ್ಟಿ ಪಲಂ (೫೩೩. ೫೩-೧, ೨೯-೦೬; ೨೩); ಪುಂಡರೀಕದಸಳ
ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಿಂಹಿಂ ಪರಿಮಳದ ರಸಮನೇಜಿದು ಪರಾಗದ ತಿಲಮಂಜಿ (ಗಂಠ್ಯ.
೨-೬೦ ನ). ೨. ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ (ಮೂರಾಣೆಯ
ಬೆಲೆಯ) ನಾಣ್ಯ. — ಹಣ : ಅಬ್ಬಿ ಇಬ್ಬಿ ಗಂಜಿನ ಕಡೆಯವರೂ ಹೆಣ್ಣಿನ
ಕಡೆಯವರೂ ಬೆಳ್ಳಿ (ಮೂರಾಣ) ಹಂಚಿದರು (ಶಾಂತಿ. ೧೩).

೩. ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಶುಕ್ರ : ಉಪಯು ಭಾಳದಲಿ
'ಬೆಳ್ಳಿ' ಯೊಂದೆಯ ಮಿರುಗುವುದದಲಿ . . . ಹಣೆಯಬ್ಬಿ ಚಂದ್ರ
ಕುಂಕುಮ ಬಿಂದುವೊಟ್ಟಿ (ಕಂಠ್ಯ. ೧೯-೨೦); ಉಪಯು ಹಣಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿ
ಶುಕ್ರ ತಿಲವನದಲಿ (ಕಂಠ್ಯ. ೨೯-೦೦). ೧, ೨ : ಗಗನವಂತು
ಬೆಳ್ಳಿಯಂ ಮೊಪ್ಪಿದಂ, ಕೆಯ್ದುಲರಂತು ಕರ್ಪೂಣಂ ರಂಜಿಯುಂ . . .
ದಿಟ್ಟಿಯ ಬಟ್ಟಿಗೃತರ್ಪ ಲೋಹಕಾರರ ಪುನಿಯಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೧೦೨-೦೦).
೪. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಣ್ಣ : ಬಿಳುವು; ಶ್ವೇತವರ್ಣ : "ಬೆಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯುಂ
ಶ್ವೇತಮೆಯುಮ" (ಕಂಠ್ಯ. ೧೦೦-೩); ಮುಗಿಲ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪೊರೆಯ
ಹೊದಿದು ಸೊಗಸು ನೆನಸು ಕಾಣುವುದದಿ ನಗುವ ಚಿವುಟ ಬೆಳಕಿ
ನೋಗೆ ಕಂಡ ತಬ್ಬಲಿ ಮರಿಯನು (ಗಂಠ್ಯ. ೯೦-೦೩). ೫. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಬಿಪದೀಪಕ : "ನೀಲಮಂದೀ—ಬೆಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳವತ್ತ" (ಕಂಠ್ಯ. ೯೯).

ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಟ್ಟು = ರಜತದ ಬೆಳ್ಳಿ. — ಅಣಸು : ಚನ್ನದ
ಹರದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಟ್ಟು ಮುತ್ತುಗಳನ್ನಂತ ಕುಚ್ಚಿನಟ್ಟಿಗಳ್ ಸನ್ನಾಹದ
ಬಲುಭೂರು ಕೋಟಿಯನತ್ತನ್ನಂತದಲಿ ಕಾದಿಹರು (ಕಂಠ್ಯ. ೧೦-೦೩).
ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಾಣ್ಯ = ಬೆಳ್ಳಿನಾಣ್ಯ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯ
ಬಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಚನ್ನದ ಪಾಣ್ಯ ಮಾಯವಾಗುವುದು
(ಕಂಠ್ಯ. ೨೯). ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಿಟ್ಟು = ರಜತದ ಬಿಟ್ಟು : ಕೈಲಾಸಪರ್ವತ :
ಗಗನದಿಂ ನವಲೋಹತವೃಕ್ಷಿಗಳ್ ಮಲುಮ್ನನೆ ಕೋ ನಾಂದಂ ಕೆಂಪಮು
ತೊಟ್ಟನೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಿಟ್ಟಮಲ್ಲಾ ಕಾದಿನ ಪಗಮಂ ಬ ಶಂಕೆಯನೆ ಮಾಡಿ
ದುದಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಪರ್ವತಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೯-೩೩); ಮುಗಿದ ನಡುವೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ
ಮಿಟ್ಟಿಗಳೆಳೆವೆ ಜೈನಧರ್ಮಾಂಗಣ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೊಳೆ ಕೂಡ ಮಾಡಿದ ರಟ್ಟಂ
ಶಂಖಪಾನೇಶನೇ ಪೊಗದರಾರ್ (ಕಂಠ್ಯ. ೧-೩೩); ಗಂಗೆ ಬಲುಪೂರಲಿ
ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಿಟ್ಟದ ಬಳ್ಳವಳ್ಳು ಬೆಳ್ಳಿಗಡವೊಪ್ಪ (ಕಂಠ್ಯ. ೨-೩೦).
ಬೆಳ್ಳಿಯು = ಬೆಳ್ಳಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು : ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗೆ : ನಗರೋರ

ಬೆಳ್ಳಿಯುಮಂ ಮರಪೂರ ಮಾಕ್ಕರಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೧೯೩೬, ೧೦೪-೪೩; ೧೩);
ಬೆಳ್ಳಿಯರ ಕುಲತಲಕ ಧಮ್ಮಗವಡಂಗೆಮುಂ ಬೊಮ್ಮಗವೊಂದಿಗೆಯಂ
ಪುಟ್ಟಿದ ಸುಪ್ತ ಕುಲದ್ವೀಪಕ ಚಿಟಿಗವೊಂದ (೨೪. ೧೩(೩). ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೯-೦೩;
೧೩೩). ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹಬ್ಬ = ಯಾವುದಾದರೂ ಸಂಘ, ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ
ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷ ತುಂಬಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ
ಸಮಾರಂಭ : ರಜತಮಹೋತ್ಸವ : "ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ವಾರ್ಷಿ
ಕೋತ್ಸವ; ರಜತಮಹೋತ್ಸವ, ಪುಂಡರೀಕ ಪೂರ್ತಿ; ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹಬ್ಬ"
(Silver Jubilee. ೨೦೪೦); ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಾಪ್ತಿಯೋ ವರ್ಷವನಗಿದು ಬೆಳ್ಳಿಯ
ಹಬ್ಬದ ವರ್ಷ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೦). ಬೆಳ್ಳಿಯುಕ್ಕರಿಗೆ = ಬೆಳ್ಳಿಯ ದರಿಯ
ಮೇಲುದೊಡಿಕೆ. — ಉತ್ತರೀಯ : ವರಕವಾಂಡಲವೊಪ್ಪಿ ಹಸ್ತ
ದೊಳೊಡವೆತ್ತಿರ ಬೆಳ್ಳಿಯುಕ್ಕರಿಗೆ ಜನ್ನಿವರಂ ಬೆಡಗಗಳೊಟ್ಟಿ ಬಾಲ
ದಿನೇಶಂತಿರ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೨೦೩). ಬೆಳ್ಳಿಯಣಿಗೆ = ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹಬ್ಬ :
ಬೆಳ್ಳಿಬಿಟ್ಟದೊಡಿಕೆ, ಗಾರಿ, ಬೆಳ್ಳಿಯೊಸಗೊಸಗೆ ಬೀರಿ ಕಾಯಿ ಕೃಷ್ಣನ
(ಕಂಠ್ಯ. ೯-೯). [ಬೆ. ೩ ತಮ. ಕುಲ, ವೆಳ್ಳಿ; ಕೊಡ, ತುಳು.
ಬೊಳ್ಳಿ; ಕುಲ, ಮೆಡಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಂದ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿ ಮಂಜುಳ ಬೆಳ್ಳಿನ್ನ
ಗುಡ್ಡ ನೂರತ್ತಲಾಪ್ಪಾತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಗ್ರಾಮಾ (೨೩. ೫೩೬. ೦೬-೯; ೩೩).
[?]

ಬೆಳ್ಳಿಗೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಹಸು : ಬೆಳ್ಳಿಯಣಕವೆಂದರ
ಬಳ್ಳವಾಲ ಕಣಿವೆ ಮರುಳೆ (ಕಂಠ್ಯ. ೨೩೩-೦೦೦೦); ಬೆಳ್ಳಿಯವನ
ಕಣುವೊಡೆ ಬಳ್ಳವಾಲ ಕಣಿವೆ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩); ಕಾಳಯ ಕಡೆಗಣ್ಣ
ಕಿತ್ತು ವಿದಿಯ ಸರ್ವಾಂಗಪಸೀಕಿ ಅಬ್ಬ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹಾಲ ನಿಶ್ಚಯದಲ್ಲಿ
ತೆಗೆದು ತೃಪ್ತಿಯಾಗಿ ಕೊಳ್ಳಬಿಟ್ಟೆ ಅತನ ಸದಾಶಿವಮೂರ್ತಿಂಗವು
(ಕಂಠ್ಯ. ೧, ೧೩೦-೦೬೯). [ಬೆಳ್ಳಿ + = ಗೆ./ಗೊಳ. ಬೊಳ್ಳಿಗೆ = ಹಸು]

ಬೆಳ್ಳಿಗೊಡೆ (ನಾ). ರಜತದ ಭತ್ತಿ ; ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕೊಡೆ : ಸಂಗಡನೆ
ತನ್ನೊಳರಾಣಿ ಪಿಶುಗ ಸಿಕ್ಕದುಕ್ಕಿಗಳೆನುಕುಮರುಚಿ ಶಕ್ಯಂಗಿತ್ತಿದ
ಮಾಣಿಗೊಡೆ ಪೊಗೊಡೆ ಬೆಳ್ಳಿಗೊಡೆಯೊಡುದು ವಿಧುವುಂ (ಕಂಠ್ಯ.
೦೬-೦೦೬). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಕೊಡೆ]

ಬೆಳ್ಳಿನಾಣ್ಯ (ನಾ). ಬಲಾವಣೆಗಾಗಿ ಅಡಕತದ ಮುದ್ರೆಯೊಪ್ಪಿ
ತಯಾರಿಸಿದ ರಜತದ ಬಿಟ್ಟು : ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹಣ : ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದ
ಅಮದಾಗುವ ಮುಗಣವೊಂದರ : ಮಾದಕ ಪಾಣಿಯ . . . ಚನ್ನ
ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿನಾಣ್ಯ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧, ೨೩); ಚನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿನಾಣ್ಯವನ್ನು
ಕರಗಿಸಿದರೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಲೋಹದ ಬೆಲೆಯಷ್ಟು ಮೂಲ್ಯ ದೊರೆಯು
ತ್ತದೆ (ಕಂಠ್ಯ. ೨೬). [ಬೆಳ್ಳಿ + ನಾಣ್ಯ (<ನಾಣಿಯು)]

ಬೆಳ್ಳಿಬಿಟ್ಟು 'ಬೆಳ್ಳಿಬಿಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಿಮಲೆ (ನಾ). ರಜತಗಿರಿ : ಕೈಲಾಸಪರ್ವತ : ಗುಗಿಯಂ ಬೆಳ್ಳಿ
ಮಲೆಯಂ . . . ಹಿಂದುಗಳೆವಮರ್ ಧವಲಾಂಗದಂ ಸೊಗಯುವನಂ
ದಿವ್ಯಧರ್ಮಸ್ವರೂಪನಂ ಭಜಿಸುವೆ (ಕಂಠ್ಯ. ೧-೦೦).

[ಬೆಳ್ಳಿ + ಮಲೆ]

ಬೆಳ್ಳಿಮಾಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಭೀಮಗಾಮುಗುರಂ
ಬೆಳ್ಳಿ ಮಾಣಿಯ ಶ್ರೀಯ ಗಾಮುಗುರಂ . . . ದಿವ್ಯರಾಮಗಾಮುಗುರಂ
ವಿಜ್ಞುರಂ ಸರಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಪಡೆದಾಮ್ (೨೪. ೧೩(೩). ಕೃಷ್ಣಾ.
೩೩-೦೯; ೩೦. ೩೦೦). [?]

ಬೆಳ್ಳಿಯುಗ (ನಾ). 'ಬೆಳ್ಳಿಯುಗ (ಮನುಷ್ಯನ ಇಳಿತಿಂಬಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ,
ಬೆಳ್ಳಿ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಕಬ್ಬಿಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆ
ಯದು)' (The Silver age. ೧೦೪೦). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಯುಗ]

ಬೆಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಇಲಿ : ಬೆಳ್ಳಿಗಿರುವ ಇಲಿ : ಬಿಳಿಯ ಇಲಿ : "ಉದುರು : ಬೆಳ್ಳಿ" (೩೫೦. ೦೫) ; ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಿಡುಕೊ ನೀರ್ಪೂಕಂತೆ (ಪೂರ್ವ. ೨-೩೦) ; ಬಿಡುಕೊ ಹೊಕ್ಕ ಬೆಳ್ಳಿವಿಂದು ಬಿದರ್ವಂತೆ (ಪೂರ್ವ. ೨೦-೩೩) ; ನಲ್ಲ ದೇವಸಾಲೆ ಹುರ್ದಿಗೊಂಬತ್ತು ಮುಖ ಬೆಳ್ಳಿಗಿ ನಾಲ್ಕು ತುಂಗೋಡು ಮೂದಿದ್ದವಿಲ್ಲಯೇ ಕಂಡೆ (ಪೂರ್ವ. ೨೦೩೯). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿ) + ಇಲಿ, ತಮಿ. ವೆಳ್ಳಿಲಿ; ತಲಾ. ವೆರೈಲುಕ]

ಬೆಳ್ಳಿವಕ್ಕರಿ (ನಾ). ಕುದುರೆ. ಆನೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ರಕ್ಷಾಕವಚ. - ಮೈಮೋಡು : ಬಳಸಿದ ಬೆಳ್ಳಿವಕ್ಕರಿಮ ಕುದುರೆಗಳ (ಪೂರ್ವ. ೬-೬೩). [ಬೆಳ್ಳಿ + ವಕ್ಕರಿ]

ಬೆಳ್ಳಿವಕ್ಕರಿ (ನಾ). = ಬೆಳ್ಳಿವಕ್ಕರಿ : ಬೆಳ್ಳಿವಕ್ಕರಿಯ ತೇಜಯವ ನಾರಿವಳೆವಕ್ಕರಿಯಂತೆನವ ಮೆಯ್ಯಮನು (ಕುಣಾಂ. ೨೦-೪೨).

[ಬೆಳ್ಳಿ + ವಕ್ಕರಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ನಾ). ರಜತದ ಸಣ್ಣ ಪಾತ್ರೆ : ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಟ್ಟಲು : ಕಳ್ಳ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ದಾಯೋ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ಸಹಿ ಪಡೆಯಂ ಕಳ್ಳಿ ನೆಲಕ್ಕಿಹದ ರಾಜುವಂ ನೆಲ್ ಪೋಲ್ಕಲ್ (ಕುಣಾಂ. ೯೩೩ ೩೩೪೪) ; ಕರತಕರತೋದಕ ದೊಳ್ ಸುರುಚದ ಚಂದ್ರಮನ ಕೆಳಕೊನಂ ತೋಪುತ್ತಿರೆ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ರಿಂದಾ ತರಣೆ ಕರಂ ತೆಗದು ತೆಗದು ಬೆಜಾಗಿದರ್ (ಗಾಂ. ೯-೩೦೪).

[ಬೆಳ್ಳಿ + ಮಟ್ಟ]

ಬೆಳ್ಳಿಮಾಡ (ನಾ). ರಜತದ ಸೌಧ : ಬೆಳ್ಳಿಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆ : ಬೆಳ್ಳಿಮಾಡಂ ಗೊಳೊಲ್ಲು ಸತ್ಯವೆಗೊಡಿ ಸುಧಮಾನರೇಂದ್ರನೊಪ್ಪಿದಂ (ಕುಣಾಂ. ೬-೯೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ + ಮಾಡ]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ, **ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ**, **ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ** (ನಾ). ರಜತಜಲ : ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತ : "ಒಂದಂವೊಂದು ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟಂ" (ಕುಣಾಂ. ೯೯-೯೩) ; ಬೆಳ್ಳಿ ಗಿಲನಟ್ಟ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟದಂತೆ ಬೆಳ್ಳಿಯೊಪ್ಪಿಯನುಟ್ಟು (ಕುಣಾಂ. ೦೨-೦೩ ೩) ; ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಜಂ ಪಡಿಯನುವುಪ್ಪಂ ರಪ್ಪಗಲ್ಲೆಂಬ ಬೆಳ್ಳಿ (ಕುಣಾಂ. ೩೩೩). **ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ** : ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟದೊಡೆ. ಗೌರಿ. ಬೆಳ್ಳಿಯೊಪ್ಪಿಯನುಟ್ಟು ದೀರಿ ಕಾಯ ಕೃಷ್ಣತೆ (ಕುಣಾಂ. ೯-೯). **ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ** : "ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ಒಂದಂವೊಟ್ಟು ಪುಗದಪ್ಪ ರಜತದ್ವಿಗಲ್ಕ" (ಕುಣಾಂ. ೦೦) ; ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟಂಗ ವರನುಟ್ಟುಯನೊಪ್ಪಿತ ಮೊಗದೊಪ್ಪು . . . ಸದ್ವಕ್ರವತ್ಸಲನಲ್ಲವೆ (ಕುಣಾಂ. ೬-೩) ; ಇದೆ ಕೊಳಾ ತೋರ್ಪದಾತೋರ್ಪದೊಂದಂ ಬೇಗುಲಂ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ಪಂಗಿಂ (ಕುಣಾಂ. ೩೩-೨). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಮಟ್ಟ]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ 'ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ಶ್ರಿ). ೧. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕೆಲಸ. ೨. ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದುದು. - ತಯಾರಿಸಿದುದು : ಭೂಪಾಲನ ಸತ್ಯರಣಾಗ್ರದೊಳದರ್ವದು ಭೀರಮನುಸುವ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ಸಂಕಲಮಾಗಳ್ (ಕುಣಾಂ. ೬-೩೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ + ಮಟ್ಟ]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ 'ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೂ ಸಂಘ. ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷ ತುಂಬಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ ಸಮಾರಂಭ : ರಜತ ಪುಜೋತ್ಸವ : ಕನ್ನಡಗಾಂಪುಪರಿಪೂರ್ಣ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ಎಪ್ಪಂದ್ವೇ ಯಿಂದ ನಡೆಯತಾ (ಕುಣಾಂ. ೩೩೩). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಮಟ್ಟ (< ಮುರ್)]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ 'ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ 'ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಗೂಡ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ" (ಕುಣಾಂ. ಪಿಯಣಿಯವನುನೆ ಕರಿದೇವೆ" (ಕುಣಾಂ. ೯೦-೩೨). [?]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ 'ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಉಡುಪು : ಬಿಳುಪಾದ ವಸ್ತ್ರ : ಹೊಸವಸ್ತ್ರ ಉಡುವಲ್ಲಿ ಹರಿಯ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ಕುಣಾಂ. ೦-೩೦-೨) ; ಉಡುವು ಪೊರೆಯನು ಕಳಚುವುದಾದರೆ ಉಡುವು ಪೊರೆ ಬಿಡುವ ಪಾಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟದಾಗತರಿದ್ದವು ಸಹಿಯರ ಪೊರೆಯವಾದವ ಮೈಗೆ (ಕುಣಾಂ. ೦೯೯-೯). [ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿ) + ಉಡು]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ನಾ). ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಅಥವಾ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಸೌಧ : ಮಿಸುವ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟರಿಗೊಳು ಪಟ್ಟಿಯ ಪೂಸತಾದ ಮುಗೊಟ್ಟಿರುಂ (ಕುಣಾಂ. ೬-೩) ; ವರ ಮುನಿವ ಮೋದಿದಾ ಸ್ವಟಿಕಮಯಾ ಭಿಕ್ಷಿಯೊಳು ಸ್ವರೂಪತೊಪ್ಪಿರ್ಪ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟರಿಗಳನು (ಕುಣಾಂ. ೬-೩೯).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿ) + ಉಪ್ಪರಿಗೆ]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ, **ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ** (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನು : ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿ (?) : ನಚ್ಚುವುದೀಯರನನಮುಪ್ಪಂ ಮಿಗಿಲಂಜಿ ತನುಪನೆಂ ತಟಿದೊಳಂದಚ್ಚ ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟಿಯನಿವರರೆ ಹರಿಯ ಸಿರಿ ಬೆಳೆಯಮದೇಂ (ಕುಣಾಂ. ೦೦-೦೦೩). **ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ** : ಬುಟ್ಟಿ ಪಂಡಿರರ್ಚನೆಯನಾದನ ರಾಡಲೊಡಮುಗಿರ್ಪ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ಮತ್ತೆ ಜೈನತನಮೇವದವಂ ಜನಧರ್ಮ ವೊಪ್ಪಂ (ಕುಣಾಂ. ೯೩೯). [< ಬೆಳ್ಳಿ ?]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ನಾ). (ಸಂಭಾರಪದಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ) ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕುರ್ಮಿಯ ಜಾತಿಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಡ್ಡ : ಲತನ : "ಮುಪ್ಪದಂ, ಲತನಂ . . . ರಸೋದಕ : - ಈ ಒ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ" (ಕುಣಾಂ. ೦೦೨) ; ನೋಡಿ ಕನ್ನಡ ಕೆಂಡದ ಮೇಲೆ ಮುಪ್ಪು ಬೀವಿನೆನ್ನೊಳ್ ತೊಯ್ಯಕ್ಕಿದ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟಯಂಕೊನಂತೆ (ಕುಣಾಂ. ೦೩-೩೦ ೩) ; ಅಲ್ಲವೊನಂ ಕುಡ್ಡ ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ . . . ಎಂದಿವು ಮೊದಲಾಗಿ ತೊಗಿ ಮುಪ್ಪವ ಭಾಂಗಳ್ಗೆ ಹೇಳಾಂಗದ್ದುಲಂ (ಕುಣಾಂ. ೩೩೩. ೩೩-೩೯ : ೩೩೩) ; ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟಯನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬಗ್ಗರಣೆ ಚುಗಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕುಣಾಂ. ೩೩).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿ) + ಉಪ್ಪರಿಗೆ, ತಮಿ. ವೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ; ತಲಾ. ಬೊಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ; ತಲಾ. ಮೈಟ್ಟ]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ನಾ). ದನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ರಾಸು : ಎದಗೋರನಲ್ಲಿ ಕಾಯ ಹೂಡಿ ಬಲಗೋರನಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ (ಕುಣಾಂ. ೯೯)ಯ ಹೂಡಿ ಅಡಿಗೆಮಟ್ಟದಂತೆ ಧಾಯಂದಂ ಹೊಡೆಯಲಾಗಿ ಭೂಮಿಯೊಡಗೂಡಿ ಸಮಯತ್ತು (ಕುಣಾಂ. ೦೦೩-೩೩೩) ; ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ಕುಣಾಂ. ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ) ಗಳಂಧದೇಕದಂ ಹೇಳಾ ಬಂದರ್ಪ ರಾಸಗಳ ತನ್ನಗೊಯ್ಯು ಗಾಣಾ ದೊಳ್ಳಿಮಟ್ಟ ತೊಲ ಕುಂಠೋಟಿಗಳ ತಳಿದರು (ಕುಣಾಂ. ೯-೩೦) ; ಮರದ ವುರೋರಿ ಬೆಟ್ಟವ ಬೆಳ್ಳಿ ಬೆದಪುಸುವ ಜಿಬುವ ಮೈರೋರಿ . . . ನಾನಾಪದಯ ಕಬ್ಬಿಗಳೊಳಗಾದ ಪಲವು ಪರಿಯತ್ತು ತೊಂಭಟ್ಟಾಲು ಲಕ್ಷ ಮೇಲ್ಕೊ ಒಡುವು ಗಿಲ್ಲೆ (ಕುಣಾಂ. ೩೩-೩) ; ಬಟ್ಟಿಗಡೆಸು ಕೆಂಡ ಹುರಿಗ ಕಾರಿಯಾ ಬೆಳ್ಳಿ . . . ಎನಿವು ಮಟ್ಟಿಯ ಸೀರೆಯಂದದರಿ (ಕುಣಾಂ. ೩೩೦. ೦-೯೦).

[ಬೆಳ್ಳಿ (< ಬಿಳಿ) + ಎ. ತಮಿ. ಮೈಟ್ಟ ; ತಲಾ. ಬೊಳ್ಳಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ 'ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನು : ದಡ್ಡಹಣ್ಣು : ಸಿಗನೆ, ಪದರೆ . . . ಕಳ್ಳ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಹಡ್ಡೆ, ಎಗ್ಗ (ಕುಣಾಂ. ೦೯೬ ಕ್ರಮೇ).

[ಬೆಳ್ಳಿ + ಎ. ತಮಿ.]

ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ನಾ). ಅಂಜುವ ಹೃದಯ : ಬೆದರಾವ ಹೃದಯ : ಪಡಿಯಲರ್ . . . ದದಿಗಂ ಬರಲು ಬೆಳ್ಳಿಮಟ್ಟ (ಕುಣಾಂ. ೦೩೩-೩೯೬).

[ಬೆಳ್ಳಿ + ಎ. (< ಎದರ್)]

ಬೆಳ್ಳಿಮನೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ತನ ಹೆಸರು: ಬಾಣಗುನ್ನರಾ ದೇವದಿಗುಂ
ಕುನ್ನದಿಗುಂ . . . ಗಣಗುನ್ನರಾ ವೆವೆವರುಂ ಬೆಳ್ಳಿಮನೆಯರುಂ
ಸುಗುಣಾ ಪುಟ್ಟರುಂ ಬಳ್ಳವರುಂ ಪುಣ್ಯಾಯ ಕಬ್ಬಾತರುಂ ಬಿರದರುಂ
೪ ಪೊಲಕಂ ನಡೆಯುಗಿದೋರ್ (೨೯. ೪೪, ೫೫. ೬೫-೭೫; ೭೫). [?]]

ಬೆಳ್ಳಿರಲೆ. ಬೆಳ್ಳಿರಲೆ (ನಾ). ೦. ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಕೊಡಿದ ಜಿಂಕೆ:
ಹೆದರಿದ ಮೈಗೆ: ಕಾಪುಕುಂದೋಡಂ ಗಣ ಸೋಂಕದೆ ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಗೆ
ಗಣಮೂಡಿದ ಕೆದರಿಕೋಡಿ ಪೊದತ್ತಾಗು (ಕೊಡು. ೬-೫೫); ಪೆರದೇಶಾ
ಧೀಶ್ವರರನ್ನು ರೂಪ ಪುಣ್ಯೋದೋಡು ಭಯದಿಂದ ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಪೋಡು
ವರ್ (ಕೊಡು. ೯-೫೫); ಪೆರಾಪಾಪುತಂ ಪೊಣಮುಟ್ಟುಪ್ಪಿಗದಿಂ
ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಗೆ ಗಣಮೂಡಿದಂ ಪೋಡಿದನಾಗು (ಕೊಡು. ೬-೫೫).
ಬೆಳ್ಳಿರಲೆ: ೦. ಪೊಣದೊಂದ ಬಿಲ್ಗೆ ಸಲ ಕೊಂಕೆಗರು ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಯಂತೆ
ಬಿಜುಕೋಡಲು (ಕೊ. ೧. ೫೫-೫೬; ೫೫); ಕಡುಗವ್ವವೆತ್ತು
ಬಿತ್ತರಿತ ದೀವದರಲೆಗೆ ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಗೊಲೆಯುಂ . . . ಪಳಪ್ಪನೆ
ಪಟ್ಟಳ ಪಂದ್ರಚಂದ್ರಾಕಾಶದೊಂದೊ (ಕೊಡು. ೦೦-೪೬ ೫).
೨. (ಅಲಂ) ಪೇಡಿ: ಅಂಬುಬುರುಕೆ: ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಗಲವ್ವ ಲೋಕದ
ಜಡಾತ್ಮರನಂಜನೆಯುಂ ಧಾರಣೆವರವು ಕಾಮನಂ ಪಗುವ ಭಂಗಿ
ಯೊದವ್ವ ವಾರಿಪಾಕುಂ (ಕೊಡು. ೦೬-೫೫). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಎರಲೆ]

ಬೆಳ್ಳಿರಲೆ 'ಬೆಳ್ಳಿರಲೆ' ನೋ.
ಬೆಳ್ಳಿರಲೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಗ್ಗಾದ ಎದೆ: ವಕ್ಷ: ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಯ ವಾಚಿಯು
ಮಗೂ ಪಳಸಿತ ಪಾಂಡುರಗುಂ . . . ಇದುವೆಯುಲ್ಲ ಧನವಂ
(ಕೊಡು. ೯-೦೦-೦೫). [ಬೆಳ್ಳಿ + (ಬಿಳಿಯ) + ಎರಲೆ]

ಬೆಳ್ಳಿರೆ (ನಾ). ೦. ಬಿಳಿಯ ಬಗ್ಗಾದ ಎಲೆ: ಬಿಳುಪಾದ ಎಲೆ:
ಮಲ್ಲದಿಂ ಸುಂದಾಯ ತನು ತನ್ನ ಕಾಂತಿಯ ಪೊಲೆಯದು ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಯ
ಪುರಯ ಕುಸುಮದ ತಂದಿಂ (ಕೊಡು. ೯-೦೯). ೨. (ಉತ್ತಮ
ದರ್ಶನ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಳುಪಾದ ಎಲೆಯೆದಲೆ: ಬಿಳಿಯಲೆ:
ಕಾಂಡದಗದಿನಂತೆ ಪೆಳ್ಳಿರಲೆಗನೊಂದೊಳೊಂದ ಕೇವಲ
ಪೊಂದವರೆಯಂತೆ ಪಾದಪಟ್ಟೊಳೊಂದ ಕೆಂದವನೇನ ಬಟ್ಟೆ ಸುವ
(ಕೊಡು. ೦೬-೫೫); ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಯ ಪುಂದಿನ ದಿನ ಪಾಪರಮನ
ಬೀಸುವಗ್ಗದ ವಿದ್ಯೆಯೊಡ್ಡಿದ ದೇವಿ ರಂಜಿತಳ (ಕೊಡು. ೯-೫೫);
ಎಲೆಗೆ ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಯದಂ ಬೆಳ್ಳಿರಲೆಯ ಪಾಪುಕವೆತ್ತು ಮಹಿಮೆಯುಸಿರಾ
(ಕೊಡು. ೬-೫೫). [ಬೆಳ್ಳಿ + (ಬಿಳಿಯ) + ಎರಲೆ/ಕವಿ. ಮೊಟ್ಟೆ]

ಬೆಳ್ಳಿಲೆಗೆ (ನಾ). ಉತ್ತಮವಾದ ಬಿಳಿಯ ಎಲೆಯೆದಲೆಯನ್ನು
ಮಾರುವವನು. - ವಿಕ್ರಯಿಸುವವನು: ಮಿಗುಪುಣ್ಯಕೆಯುಳ್ಳವನು
ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಮಾಟಕಮುಳ್ಳ ಬೆಳ್ಳಿಲೆಗರು ಜಟ್ಟಿಗೆ ಗೀತಪಾಠಕರು ಸಟ್ಟಿಗೆ
ಮಲು ಚಿನ್ನವರವರು ಪಟ್ಟಿನ ಕಟ್ಟಿಗೆಕಾಣದವರು (ಕೊಡು. ೫೫-೫೫).
[ಬೆಳ್ಳಿ + - ಗಟ್ಟಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಲೆಗವಳ (ನಾ). ಬಿಳಿಯಲೆಯ ಕಾಂಬುಲ: ಪವನಿ ಮುಸುಕಿ
ಕೊಡಿದ ಬೆಳ್ಳಿಲೆಗವಳ ಕೊಡುತಂತು ನಂದಿದ (ಕೊಡು. ೦೦-೫೫).
[ಬೆಳ್ಳಿ + ಕವಳ (= ಕವಲು)]

ಬೆಳ್ಳಿಡಿ (ನಾ). ಎದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ: ಆ ಗೊಂಬುಗಳು ಗಾಣ
ಕೊಡಿದ ಪಾಪರಯಂದಲೆ ಪೊರಟವು. ಬೆಳ್ಳಿಡಿ ಹಿಡಿಯು
ವುಕ್ಕಿ (ಕೊಡು. ೬೫). [ಬೆಳ್ಳಿ + (ಬಿಳಿಯ) + ಡಿ]

ಬೆಳ್ಳಿಡಲ (ನಾ). (ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದುದರಿಂದ) ಬಿಳುಪಾದ
ದೇವಪುತ್ರನು: ಶಿವ: ಬೆಳ್ಳಿಡಲ ಸ್ವಪ್ನವಶ್ಯಲಕ್ಷಣ (ಕೊಡು. ೬-೫);
ಪಂದ್ರಚಂದ್ರದಲೆ ಬೆಳ್ಳಿಡಲವಲ್ಲವೆ ಕೇಳಿದವುಂದಿವು ಪುತಿಗೊಂದ
(ಕೊಡು. ೦೦-೫೫). [ಬೆಳ್ಳಿ + (ಬಿಳಿಯ) + ಡಿ + -ಲೆ]

ಬೆಳ್ಳಿರೆ (ನಾ). ಮೌಢ್ಯದ ಮಾತು: ಇರುಳನೊಟಂ ಜೇನು ಮಾಂಸಂ
ಸುರ ಪರಾಂಗವೆಯುಗು ಕೊಲೆ ಬೆಳ್ಳಿರೆ ಮಹಾಮಿಥ್ಯಾಪದಂ ಪರಪೀಡೆ
ಜೂಡು . . . ಗಿಬ್ಬಾತ್ಮರದ ದಾನಂ ಬೇಂಟೆ ಪೂವಿನ ಪಾಕ ಮೂಲವ್ರತಂ
(ಕೊಡು. ೦೬-೫೫). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಬೆರೆ]

ಬೆಳ್ಳಿಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಬೆಳ್ಳಿಲೆಯ ಬಟ್ಟೆಯ
ಪೇರಾಪ್ಪ ಪಳಂದಿದಮು ಪೋಗಿ ಹಿರಿಯ ಪಳವಳ್ಳೊಡಿ (ಕೊಡು. ೧೫-೬, ೫೫-೬; ೫೫ ೫೫). [?]

ಬೆಳ್ಳಿಲೆಕರಿ (ನಾ). (ಬಿಸಿಯರಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ತೋರುವ)
ಹುಸಿಯ ಓರಿಕೆಯ ಅನುಭವ: ಭುವನದ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಕೊಡುಂಪ
ಮಹಾದೇವಿಯನು ಬುಟ್ಟೊಲೆ ಪಳದ ಮೊಳಕೊಳು ಬೆಳ್ಳಿಲೆಕರಿ
ತೋಪಾದುದು (ಕೊಡು. ೦೬-೫೫). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಓರಿಕೆ]

ಬೆಳ್ಳಿಲೆಟ (ನಾ). ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ಓಡುವ ಓಟ: ಅಂತು ಬಿಜುತು
ಬೆಳ್ಳಿಲೆಟಮೊಡುವವನೊಡುವ ಭಯವನುಂ (ಕೊಡು. ೬-೫೫ ೫);
ಅಕ್ಕಾಡೆ ನರನ ಕೊಣಗಡೆಯಲ್ಲೊಳಗಲ್ವ ಬಳ್ಳಿ ಕುರುಬುಲಮುಟ್ಟುಂ
ಬೆಳ್ಳಿಲೆಟಮೋಡೆ (ಕೊಡು. ೫೫). [ಬೆಳ್ಳಿ + ಓಟ]

ಬೆಜುಟು 'ಬಿಜುಟು' ನೋ.
ಬೆಜುಗುಣ (ನಾ). ೦. ವಿಸ್ಮಯವಾಗುವಿಕೆ: ಅಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವುದು:
"ತಳಮಳಗು-ಬೆಜುಗುಣಂ" (ಕೊಡು. ೫೫. ೫). ೨. ದಿಗಿಲು: ತಳಮಳ:
"ತಳಮಳವನಲ್ವ ತಾಂ ಬೆಜುಗುಣಂ" (ಕೊಡು. ೫೫).
[ಬೆಜು + ಅಗುಣ]

ಬೆಜುಗು (ಶ್ರ). ಅಶ್ಚರ್ಯಪಡು: ಬೆರಗಾಗು: ಸುರರು ಬೆಜುಗು
ದಾಟಕದಂ ಬೇರೆ ಮುಟ್ಟೆ ಜೀವಮಾ ವಿಳ (ಕೊಡು. ೬-೫೫).
[ಬೆಜು + ಅಗುಣ]

ಬೆಜುಗು. ಬೆರಗು (ನಾ). ೦. ಬಿಗಿದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: ಸೆಡೆತ:
ಸುರಪುಯ ಕೊಡದ ಕುಚಂಗರ ಬೆಜುಗು ಬಿರಲೇನ ಪರಮಪುಣ್ಯಪೂಜಾರ
ದೊಳಮೈತುನ ಕೊಡಾ ವರವು ಪುಣ್ಯ ಪಾತ್ರಕೇವಲಮುಟ್ಟುಂ
(ಕೊಡು. ೬-೫೫). ೨. ದೇವತೆ ಸೆಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಮೂರ್ಛರೋಗ: ಕಾಪು, ಅಮಾರ, ಬೆಜುಗು,
ಮಹೋದರ, ಕಾಮಿಲೆ, ಇವಕ್ಕೆ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ದಿನಮಾಂಜ್ವಲದ ತೀವ್ರ
ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡುವುದು (ಕೊಡು. ೧. ೫). ೩. ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟತೆ:
ಸ್ವಂಭವ: 'ಬೆಜುಗುವದು' ಪರಾ. ೪. ಅಶ್ಚರ್ಯ: ವಿಸ್ಮಯ:
"ವಿಸ್ಮಯ, ಅದ್ಭುತಂ, ಅಶ್ಚರ್ಯಂ, ಚಿತ್ರಂ-ಈ ೪ ಬೆಜುಗಿನ ಪೆಸರು"
(ಕೊಡು. ೫೫): ಬಿಜು . . . ಬಿಜುಗುವ ನುಗುಗಳ ಕೊಡಿದ ಎನ್ನ
ವನ ಬೆಜುಗು ವಿಜ್ಞಾನು ಅಯ್ಯಯ್ಯ (ಕೊಡು. ೫ ೫೫-೫೫);
ಜೋಡರ ಧುರಂತುತ್ವತಿ ಬೆಜುಗುತ್ತುದು ದೇವತೆಗೆ (ಕೊಡು. ೫೫. ೫೫). ೫. (ಮನಸ್ಸಿನ) ಗಲಿಬಿಲಿ: ದಿಗ್ಗಮ: ಗಾಬರಿ: ಅತನ
ಪ್ರಾಣಶ್ವರಿ ವಜ್ರಮಾಳಿ . . . ನಿಶಿತಾಭೀಷುಪಂ ಕಟ್ಟು ಬೆಜುಗು
ಮುಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿಗಿಲ್ಲದಾತನ ಬೆಜುಂ ಜಿಜ್ಞಾಸುಪ್ರದೇಶದ ಪೊಯ್ಯ
(ಕೊಡು. ೫೫-೫೫); ಸೇವದೊಳು ಕೋವಮಂ ನೆನಪಿನೊಳು ಬೆಜುಗುಮಂ
ತನುವೊಳ್ಳುಸುವಮಂ ಬಯ್ಯದಂತೆ ಬಂದು (ಕೊಡು. ೫೫. ೬-೫೫);
ಮೋನದೊಳದಿರೊಣ್ಣನಲಾ ಬೆಜುಗಿನ ಗರದ ಗಾಹಿನಲದ್ದು ಮೋನ
ದೊಳದೊಳಾ ಪಾಪು (ಕೊಡು. ೫೫. ೫೫). ೬. ಅಂಜಿಕೆ: ತಲ್ಲಣ:
ಭೀತಿ: ತಳಮಳ: ಪೊತ್ತ ಮಗುಡದ ವಿಷಮುಸುಗುಗಳ ಬಿಗಿದ
ಬೆಜುಗಿನ ಬಿಟ್ಟ ಕಟ್ಟುಗಳ ಓಡಿಯದಿರಲಿ . . . ಮಿಡುಕದಿರದುದು
ರಾಯಮೋಲಗದೊಳಗೆ ಪರಿವಾರ (ಕೊಡು. ೫೫. ೫೫); ತಲ್ಲಣ ತಳವಳಗು
... ತಳಮಳವನಲ್ವ ಸೊಡ್ವಿವುದು ಬೆಜುಗು ಭಾವದೊಳು

(ಅಂಕ. ೨೦). ಬೆರಗು: ೨. ಅಪ್ಪಾರ, ಬೆರಗು, ಪುಡೋದರ, ಕಾಮೂರ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳು ಕಾಣಿಸಿದ್ದೀಯೇ . . . ಪ್ರತೀಕಾರವು ಮಾಡಬೇಕು (ಅಂಕ. ೨೨). ೪. "ನೋಜಿಗ, ಬೆರಗು, ಬೆಕ್ಕು. . . ಚೋದ್ವ" (ಅಂಕ. ೨೦); ಈ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ವಸ್ತುಗಳ ಪದವೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ದೂರವಿದೆಯಲ್ಲ ಎಂಬ ಬೆರಗು ನನಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ (ಅಂಕ. ೨೬).

ಬೆಜಗುಗು, ಬೆರಗುಗು = ೦. ವಿಸ್ಮಯಪಡು; ಅಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದು : ತಾರದಿಂ ಮೊಗಪುಟ್ಟಿತುತುಂ ಬೆಜಗುಗು ಕೂದಿದರ್ (ಅಂಕ. ೨೨-೨೩); ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯಂಗಿ ಮಹಾದೇವಿ ಬಡ್ತಿಸಿಡುಡೆ ಬೇಸಿಗಂ ಕಂಡು ಬೆಜಗುಗಿ (ಅಂಕ. ೨೪-೨೫); ಪೋರರಕ್ಕಸರೂಪ ವಿಟ್ಟುಕುತ ಬೆರಗಾದಮು (ಅಂಕ. ೨೬-೨೭); ಮನವುರದ ಸಿರಿಗೆ ಬೆರಗಾಗಿ ಕೇಳಿದನಂದು ಹಂಸವೃಜನ ಕುರಿತು ನಾಡನರಸಾರಿಂದ (ಅಂಕ. ೨೮-೨೯). ೩. ದಿಗ್ವಿಮೆಯಾಗು : ಮೋದಿದೂರ ಕುರ್ಗಿದವರ್; ಬೆಜಗುಗು ಬೇಂಟೆ ಮುಕ್ತಿದಮ್ (ಅಂಕ. ೩೦-೩೧). ಬೆಜಗು ರೋಗ = ದೇಹವು ಸೆಡೆಯುವ ರೋಗ; ಮೂರ್ಛ : ಅಶ್ವಮದದಿಂದಲಿ ಬೆಜಗಿರಿದವಗೆ ಬೆಜಗು ರೋಗ ಬಟ್ಟಿದುರಿ ಮುಕ್ಕು ಹಾಕಿದವಗೆ ನೇತ್ರವ್ಯಾಧಿ (ಅಂಕ. ೩೨-೩೩).

[<ಬೆಜ್./ತಮಿ. ವಿಜ್ಯಪ್ಪ, ವಿಜುಮ್ಪ, ವೆರುಪ್ಪ, ವೆಜುಪ್ಪ; ತುಳು. ಬೆರಗು; ತಿಲು. ವೆಜುಗು, ವೆರಗು, ವೆರಗು, ವೆರಪ್ಪ; ಕುಳಿ. ಬಾ]

ಬೆಜಗುಗೋ, ಬೆರಗುಗೋ (ಕ್ರಿ). ವಿಸ್ಮಯಪಡು; ಅಶ್ಚರ್ಯ ಹೊಂದು; ಬೆರಗಾಗು : ಇಳಿಯಲಿಟ್ಟ ಕೈಗಳೆಲ್ಲವ ತಪ್ಪೆದು ಬುಟುತು ಮರಳಿ ಹುಟ್ಟಲು ಬೆಜಗುಗೊಡು ರಾಮ (ಅಂಕ. ೩೪-೩೫); ಗಂಡರು ಬೆಜಗುಗೋ ಮೂಳೆಯಾತ ಬಾಲರೂ ಬೆಜಲು ಕೀರಕೀರಿಯರಿ (ಅಂಕ. ೩೬-೩೭). ಬೆರಗುಗೋ : ನೀರವಲ್ಲ ತವೆತ್ತಿಸದ ಬಾಳು ನಾಡನ ಕಂಠ, ಪೊಲ್ವಿಗೆ ಬೆರಗುಗೊಡರು ಸೇನೆಯಲಿ ಹಳಬರಾದ ವೆರಗುರಂ (ಅಂಕ. ೩೮-೩೯). [ಬೆಜಗು + ಕೋಳ್]

ಬೆಜಗುವವು, ಬೆರಗುವದು (ಕ್ರಿ). ೦. ನಶ್ವೇಷ್ವತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು; ಸ್ವಂಭೂತವಾಗು: ಮುಕಮಂ ತೇಯಂ ತವಮುನಿಯನ ರಾಮ್ಪ ಮೂರ್ತಿ ಯೊಳ್ಳಿ ಚ್ಚ ತದಂಗಳೆ ಬೆಜಗುಮ್ಪು ನಿಲ್ಲವೆನೆ ರುಚಿರಸ್ವಂಭೂತವಮಂ ಕಂಡಾಗಳ್ (ಅಂಕ. ೪೦-೪೧); ತಾಂತರಸದೇಂದಿ ಸಮದ ಪುತ್ರಿಯನ ಲ್ಲಿಜಗುಮ್ಪುಂ ತಮೂರ್ಪಾಪ್ಪಿಯಾಗುಂ ಮೀರ್ಪಾ ತಿವಯೋಗಿಯಂ ಕಂಡು (ಅಂಕ. ೪೨-೪೩). ೨. = ಬೆಜಗುಗೋ : ತನುವಿನೊಳಗಿಂದ ಪ್ಪೋರ್ವನೆಯು ಕಂಡಾಳಿಯರ್ಪೆಟಗುಮ್ಪು . . . ತಿತ್ತೋಪಹಾರಮಂ ಎರಚಿದರ್ (ಅಂಕ. ೪೪-೪೫); ಅನಿಮಿತ್ತಬಂಧುವ ನೋಡಿ ವೆಜಗುವಪ್ಪೇ ಸಂದಣಿಯದೆ (ಅಂಕ. ೪೬-೪೭); ಬೆಜಗುಮ್ಪುಳು ನೀನದಾರಲಿ ಕಿಜುಮಗಲ ಯನೆ (ಅಂಕ. ೪೮-೪೯). ಬೆರಗುವದು : ೨. ಓದು ಮುಟ್ಟಿದ ಓದುಗರು ಈ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಕೃತ್ರಿಮ ಕಾಲನಿರತರು ನೈಪ್ಯದಿಂದ ಬೆರಗುಮ್ಪು ಪದವರಾಗುತ್ತಾರೆ (ಅಂಕ. ೫೦-೫೧). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಶೂನ್ಯಕಮ ಬೆರಗುಮ್ಪು ತನ್ನಪ್ಪಕ್ಕೆ ಲಂದವು (ಅಂಕ. ೫೨).

[ಬೆಜಗು + ವದು]

ಬೆಜಗುವದೆ (ಕ್ರಿ). = ಬೆಜಗುಗೋ : ಬೆಜಗುವದರು ಪಾಂಡವಾದಿ ಗಳುರುಮುದವರ ತಳೆದು (ಅಂಕ. ೫೩-೫೪). [ಬೆಜಗು + ವದೆ]

ಬೆಜಗುವೆಜು (ಕ್ರಿ). ಅಶ್ಚರ್ಯಪಡು; ವಿಸ್ಮಯ ಹೊಂದು : ಭಸವ ಯೂಧಪಂ ಬೆಜಗುವೆತ್ತು ಮುದಂ ಬೆಜಗುಗಿ ಪಂದಿಯಂ ಪಾವರ್ವಂತೆ ತೊಟ್ಟ ಕೆಬುಟ್ಟ (ಅಂಕ. ೫೫-೫೬); ಅರ್ಜುನ ಬೆಜಗುವೆತ್ತೊರ್ವವದ ಮುಂದಿನಂತೆವರ್ವನವದೊಳು (ಅಂಕ. ೫೭-೫೮). [ಬೆಜಗು + ಬೆಜು]

ಬೆಜಗೊಂದು (ಕ್ರಿ). = ಬೆಜಗುಗೋ : ಸಾಂಗದಿ ಮಾಡಿದ ಏನು ಪದಾರ್ಥಗಳಂ ಹಿಂದೋಗರಂಗೆ ಹಾಂಗೆ ಸಮೆಯಲು ಗೊರೆಯುಟ್ಟುರಿವಟ್ಟು ಬೆಜಗೊಂದಿ (ಅಂಕ. ೫೯-೬೦). [ಬೆಜಗು + ಒಂದು]

ಬೆಜಿಟಿ 'ಬಜಿಟಿ' ನೋ.

ಬೆಜಿಟ್ಟು 'ಬಿಜುಂಟು' ನೋ.

ಬೆಜಿಟ್ಟು (ನಾ). ಬೆರಳಿನಿಂದ ಕೆದಕಿ ನೋಡುವಿಕೆ : ಕೈಮೊಳಗಣ ಬೆಜಿಟ್ಟು ನಿಲ್ಲದನ್ನೆ ಹೃದಯದ ಕಾಮ ಉಡುಗದನ್ನೆ ಕೈ ವಿರಕ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗ್ಲಿ ದುಡೋ (ಅಂಕ. ೬೧-೬೨). [<ಬಿಜುಂಟು]

ಬೆಜಿಟ್ಟುಗೋ (ಕ್ರಿ). ಬೆರಳಿನಿಂದ ಕೆದಕು : ಗೋರಿಕಲ್ಮಳಿಗೆ ಚಿಂತಾ ಮುಗಿಯನೊಬ್ಬ ಬೆಜಿಟ್ಟುಗೊಂದವನಂತೆ (ಅಂಕ. ೬೩-೬೪).

[ಬೆಜಿಟ್ಟು (< ಬಿಜುಂಟು) + ಕೋಳ್]

ಬೆಜಿಟಿ 'ಬಜಿಟಿ' ನೋ.

ಬೆಜಿಟಿ 'ಬಜಿಟಿ' ನೋ.

ಬೆಜಿಟಿ 'ಬಜಿ' ಪರಾ.

ಬೆಜಿಟಿ 'ಬೆರೆಯಿಸು' ನೋ.

ಬೆಜಿಟಿ 'ಬಜಿಟಿ' ನೋ.

ಬೆಜಿಟಿವರ್ (ನಾ). (ಆಲಂ). (ಬೆರಗುಯಂತೆ) ಅಗಲವಾದ ಹಲ್ಲು : ದೊಡ್ಡ ಹಲ್ಲು : ಬಿಡುವಾಯ್ ಮೀರುದ್ವ ಮೂರ್ತಿಗಳೆದು ಬೆಜಿಟಿವರ್ ಕೊಂಕುಮೊಗಿಟ್ಟು ಕಣ್ಣಳ್ . . . ಅನಿಯ ಉಬ್ಬನೇಲ್ ಕೂಡ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯಯಕ್ಕುಂ (ಅಂಕ. ೬೫-೬೬). [ಬೆಜಿ (<ಬಜಿಟಿ) + ವರ್]

ಬೆಜಿ. ಬಿಜು. ಬೆರ (ಕ್ರಿ). ಬೆಜಿಟಿ (ಭೂತನ್ಯ) ಬಿಜುತು, ಬಿಜುತು, ಬಿಜುತು, ಬೆಜಿಟಿ (ಭೂತನ್ಯ) ೦. (ಬೆಜಿ. ಗಾಳಿ, ಮಳೆ, ಸಾವು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ದೇಹವು ಸೆಡೆದುಕೊಳ್ಳು: ಮರಗಟ್ಟು; ಬಿಗಿದು ಕೊಳ್ಳು: ದಳ್ಳೆ ಬಂಗಿದಂತೆ ಬೆಜಿಟಿ ಕೊಂಡಿರಬೇಡ (ಅಂಕ. ೬೭); ದೇವಾ ಲಿಯದೊಳಗೆ ಬಜಿಟಿಯು ಬೆಜಿಟಿ ಪೂನದೆ ಕೆದಕು ಬಾತಿಟ್ಟು (ಅಂಕ. ೬೮-೬೯); ತಾಪಸಂ ಬಿಜಿಟಿ ಬಿವಿಹ ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳು ಕಂಡು ಹಮ್ಮಿಸಿ ಮಿತ್ತವಾದನು (ಅಂಕ. ೭೦-೭೧). ೨. ಕಂಗುಲಾಗು : ಕಂಗಿಡು : ಬೆಜಿಟಿ ಬಿಜಿಟಿಯು ತನು ಕಿಟಿಟಿಯು ಮತ್ತಮಾಯು ಮುಂಟಾಗಿಯು ದೇವಾಟಿಯು ಕಂಗು ಕಂದೆಯ ಗಳಬೊಳಗರ್ಪ ವನನನ್ನೆ [ನಂದು ವ್ಯತಂಸಂ] (ಅಂಕ. ೭೨); ಬೆಜಿಟಿ ಬಿಜಿಟಿಯ ಕೈಯಂ ಕಾಲಮನುಡುಂಗಿ ಕಂಗುಂಗಿ ಕಾಳ್ಕರ್ಪ ಕಿರಾತನನಾ ಪಾರ ದೂಳರ್ಪ ಕರ್ಪಾತಬಾಪಾಣಿ ಕಂಡು (ಅಂಕ. ೭೩-೭೪). ೩. ದೇವ ಪದು: ಸೊಕ್ಕು; ಗರ್ವಿಸು : "ಬೆಜಿ-ಅಪಂಕಾರಧಾವೇ (ಗರ್ವಪದು)" (ಅಂಕ. ೭೫); ಜಂಗಮವ ಮುಂದೆ ದಿಟ್ಟತನದಲ್ಲ ಬೆಜಿಟಿ ನಿಂದಿರ ಲವ್ವೆನು (ಅಂಕ. ೭೬); ತಾಗುದಟ್ಟಿನ ದಾಪುಮದವೆ ನಿನ್ನ ಕರೆದರೆ ಕೃಷ್ಣ ಬೆಜಿಟಿಯಲ (ಅಂಕ. ೭೭); ಇಂತು ರನ್ನಬಂಡಾರಿಯನೆ ಆಯ್ದಿಟ್ಟಲೂ ಬೆರದು ಬೆಜಿಟಿವರ್ ನೀರವನ್ನ ಕಡುಜಾಣಿಗೆ ನೋಜಿಗಂ ಗೊಂಡು (ಅಂಕ. ೭೮-೭೯). ಬಿಜು : ೨. ಎರಗಟ್ಟುರಗೊಡೂ ತಿರಿ ತರುತಿರ್ಪ ಕೃಷ್ಣದಿಗಿರ್ಪ ಮಗುಟ್ಟುಂ ಬಿಜುತೋಡಿ ಬೇಡರೊಳ್ ನೆರವಿಲ್ಲದೊಡ ಯನಿ ಉಪ್ಪದೊಳೆಂ ನೆರೆಯಲ್ವೆ ಕಿರ್ಗಾವೇ (ಅಂಕ. ೮೦-೮೧); ಕೆಲವು ವಾಮನಂಗಳ್ ಬಿಜುತೋಡಿ ಕಾಣಿಸಲ್ಪಡಿದೊರ್ವೊ ಬುಂದು (ಅಂಕ. ೮೨-೮೩); ತಾಪಸಂ ಪಾಪಾಗಳಪ್ಪ ಭೂಪರವೆತ್ತಿತೆ . . . ನೆತ್ತರಂ ಕಾಪ ಬಿಜುತು ಪೋಗಿ (ಅಂಕ. ೮೪); ಜಗದ್ವಿನದ ಪಾಡ್ವತಮಂ ಬಿಜುತೋಡೆ . . . ಉದಯ ಶೈಲಮನೇಶ್ವರನುಮಪ್ರಿಯಂ (ಅಂಕ. ೮೫-೮೬). ಬೆರ : ೩. ನೀಳು ದಾರಿಯು ತಾಸ್ತ್ರವನುಮದ ಬೆಳುವೆಗೆ ಬೆರಪುದ . . . ಪುಟ್ಟಮಾಧಿಯು

ಸೈದಿ ಬದುಕು (೫೫೫. ೦೨-೩), ಎಲೆ ಕಾಲುನಿಜೆ ಬೆರೆಯದಿರು (೫೫೫-೦೯-೨). [ದೇ.೩ ಕವಿ. ವಿಜ್ಞೆ; ಪುರ. ವಿಜ್ಞೆ]

ಬೆಣ್ಣೆ ' ಬೆಣ್ಣೆ ' ಪರಾ .

ಬೆಚ್ಚಿಪ್ಪ (ನಾ). ಸೆಡೆತ: ತೊರವಾಗುವ ಬಾಪ್ಪವಾಯಿನೆಜುತಿಗಳ್ ನಾಂದು
ಮಗುಜಿ ವಿರಹಾನಲನಿಂ ನೆಚಿ ಬೆಚ್ಚಿಪ್ಪ ಪಾಪಿ ಪಡನೇನೊಳಿರ್ದುರ್ದ
ದಗಲ್ಲು ಚಕ್ರವಾಡ್ಯದ್ವಂ (ಶಬ್ದಾಕು. ೧೦ ಕ್ರಮೇ).

[ಬೆಂಕಿ + - ಸ್ವ./ಕೂ. ವಿಜ್ಯವು]

ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ (ನಾ). ಒಂದು ಕೂಡಿನ ಹೆಸರು : ಪುಕ್ಕಾದ ಕೊಬ್ಬುಗಳ
ಸಾಮಾನ್ಯ ಬೆಲೆಮೃದ್ವೆಯೊಳ್ ರಾಜಮಾನ ಮೂಗಣ್ಣುಗಂ (೨೪. ೫.
ಮುಳುಗಾ. ೦೦೨-೬; ಪೂ. ೫೦). [? + ಪೃತ್ಯ]

ಬೆಟು (ಶ್ರೀ) (?): ಕೆಡೆ ಬುಡುಬುಡುರು ಕೆಡೆಬುಡುಬುಡುರು
 × × ಬುಡುಬುಡುಬುಡುಬುಡುಬುಡುಬುಡುಬುಡು × × × ಕೆಡೆಬುಡುಬುಡು
 ಕೆಡೆಬುಡುಬುಡುಬುಡು (ಎಫ್. VI. ಕೆಡೆಬುಡು: ೧೯೭೫-೭; ಪು. ೭೫೦). [?]

▲ಬೆಲೆ ಮತ್ತು 'ವೆಲೆ' ನೋಡಿ.

▲பேயு, 'பேயு', நேர.

బెట్టూ (నా). (?): బెట్టూయో ఘత్తదొరిలో నాజుభత్తమూమం ...
బెట్టూర్ (అ. 1 (2), 72-8; 890).

[೫ 'ಇದು 'ಬೆಳ್ಳಗೆ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವಿಷ್ಟವಿರಬಹುದು ?]

▲ಬೆಟ್ಟದ 'ಬೆದ್ದಲ' ನೋಡಿ.

▲ಜಿಲ್ಲೆ 'ಪದ್ಮ' ನೋ.

ಬೆಳ್ಳಿ (ನಾ). ವೆಂಶ: ಕುಲ: : ತಲ್ಲಣಾದಸುಂಗೊಳ್ಳನೆಗೊ ಕಾದಿ ತಾಂ
ಬೆಳ್ಳಾಂ ಕಿತ್ತಿ ಸಪ್ಪದಕ್ಕಿ ರೂದೊಳ್ಳನೆವ್ವಳು ಕೊಂಗಳಾದೊಳ್ಳತ್ತಂ
ದಯಾಗೆವ್ವಂ (ಅ.೪(೩). ಕೃಷ್ಣ. ೪-೪ : ಸಿ. (ಮತಂ ೪೪).

[←ಕದಿ. ವಿಜಯ]

அப்படி 'பித்தல' நூல்.

ಜೀ., ಬೆಂಯ್., ಬೇಯು (ಶ್ರೀ). ಬೆಂದ (ಭೂತಕ್ಕು). ಬೇವ (ವರ್ತಕ್ಕು).
ಬೆಂದು (ಭೂತನೊಕ್ಕು). ರಿ. ಸುಂಡು ; ದುಸು : "ಬೇ - ದಾಡೇ
(ಸುಟ್ಟು ತೋಗು)" (ಕುಸು); ಬೇವ ಶವಸಂಪೂರ್ಣಕಳಂ ಚಕ್ಕು
ಮೊಕ್ಕಂವಾಗಳ್ ಕದಿದುಗುಭೂತನಕರಂ ಕೆದ್ರು ಬೇಯು ಬಾಯ್ ಬೇಯು
ತಿಂಬಂದಂ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸುಗುರ್ವಿಸುವಿನಂ ದುರ್ಯೋಧನಂ ನೋಡಿದಂ
(ಕುಸು. ೧೩-೩೦); ಬೆಂದ [ಪಾಣ. ಹುಂದಿದು ಬಿತ್ತಿದು ಬಿಂಬಂ ಪಟ್ಟಿದು
(ಕುಸು. ೩೩-೪). ೨. ಕುದಿದು ಬೆತ್ತವಾಗು : ಅಕ್ಕಿಗಟ್ಟಂ
ಬುಡು ತಂದೀರನೊಕ್ಕಿತ್ತಿ ಕೊನೆಯಿತ್ತಿಯ ಹಾಕಿ ಬೇವಾಗ ಕಳೆಯುನೊಡು
ಬಳಕಿ ಬೇವಾಗೊಂಡು ಬುಡುಕೊಂಡು ಮುಟ್ಟುಳನ್ನಿ . . . ಹೊಂಟು
ಕೊಂಡು ಮುದುವಾಗ ಬೂದಿದುರು ತಾ ಶುದ್ಧಪುಷ್ಪೋದನಂ (ಕುಸು. ೩-೨). ೩. (ಆಲಂ) ಸಂಕಟಪಡು ; ರುಗುತನಪಡು ; ನೆರಳು ; ಮರ
ಮಟ್ಟು ಕಡೆಕೆ ಕಲ್ಪಮಂಟಪಂ ನೀದ.ವು ಕಳರಾಸಲಿನಂ ಬೆಂದುವು
ತನು ಬಾಲ್ಯುಪಾಯಮಾವುದು ಬೇವಾ (ಕುಸು. ೩-೩೪); ಅಳುರುತ್ತ
ಮಿರ್ವ ಮಂದಗುತಳಂದಿಕಂತು ಬೇವುನಿತಂತತನಿರ್ವುಳಮಪ್ಪಿದು
ಲಾವಗೊಂ (ಗುಪಾ. ೩೨); ರುಜೆದೊಕ್ಕೇನಗೆ ದಿವ್ಯಪಥಂ . . . ಗಡ
ಕೈಸಾರೊಡ ಭಾವಿಪಂದವನೆ ಧಕ್ಕಂ (ಕುಸು. ೩-೩೩); ಬೆಂದೊಡಲ
ಹೊರಪದಕ್ಕಿ ನಾನಾಹಿ (ಕುಸು. ೩. ೩೩-೩೪). ೪. ನೆರವಾಗು ;
ಹಾಳಾಗು ; ಅಳವನ್ನು ಹೊಂದು ; ಅಳಿ ; ನೆನಕು ಸತ್ತಿತ್ತು
ಧಾಂಕು ಬೆಂದಿತ್ತು (ಕುಸು. ೩೩-೩೪); ಬೆಂದೊಡಲತೋಟಯಲಿ
ಕೊರವಪ್ಪೆಂದ (ಕುಸು. ೩೩-೩೪); ಇಂದು ನಿಮ್ಮಂಭಯ ಕಂಡು
ಮದ್ದವಜೀವ ಬೆಂದೊಡೆಂದರು ದ್ವಿಮೇಶ್ವರರು (ಕುಸು. ೩೩-೩೪).

ಬೆಮೇ: ೧. ವಿದ್ಯಾನುನಯಕುಲ . . . ಕಾನ್ಯಾಸ್ತುರಿಯಾಯಿತುಂ ಬ್ರಹ್ಮ
ಶೈಲವಿಮರ್ಶಕದಿಗಂ (ಕರ್ಪಾಪ್ತ. ೩-೨). ೩. ದಿವ್ಯೋ ಭೋಗಿಭೂದಂ
ಮಹಾನರಕದೊಳ್ ದುಃಖಾಗ್ನಿಯಂ ಬೆಮ್ಮಿದಂ . . . ಒರ್ವನೆ
ಬೆಮ್ಮುವಂಟ ಜನರ ಶ್ರೀಮಾಕೃಮಂ ನಂದಿದಂ (ಕರ್ಪಾಪ್ತ. ೩-೩೦).
ಬೇಯು: ೧. ಉರಿಯೊಳಗೆ ವಕ್ರಂಗಳಂ ಜಾಯ್ತು ಕರವನತ್ತದ ಮುನ್ನ
ಬಂದಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦-೬೬); ವಿದಾಳವಮಯದ ಬಿಲ ಬೀಗೆ ಬೆದರು
ನಲವುಸ್ತು ಕಿತ್ತಲ್ಯ ಕಡುಗಾದ ಕಾವರಿಯಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪-೫೩). ೨.
ಪಾಶ್ರ್ವ ಕುಂಬ ನೀರಿಟ್ಟು ಅಕ್ಕಿ ಹಾಕಿ ದಿಂದ ಅವಂತರ ನೀರನ್ನೆಲ್ಲ ಬುದು
ತೆಗೆಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನ್ನ ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ
(ಕರ್ಪಾ. ೬೨).

[ದೇ. || ತಮಿ, ಮಲ, ಮೇ ; ತಳು, ಬೇಯು ; ಕೊಡ, ಬೆಡು ;
ತುಲು, ಮಗು ; ಕೊಡ, ಬೆಡು ; ಕೊಡ, ಪೊಡು ; ನಾಡು, ನೀ ;
ತಮಿ, ಮೇ ; ತುಲು, ಮೇ ; ಕುರೂಮ್, ಬೇಯುನಾ]

15 ಬೇ. (ಶ್ರೀ). ಬೇಹು (ಭೂತವ್ಯೂ). ದೈವ್ಯದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಪಡೆದ
ಯಿಂದ ಬೇಡು: ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ, ಬೇಹು, ಬಿಡುಬಿಡು, ಕ, ಇನ್ನೂ ಬಿ
ನೊಲುವೆಯನು ಹಾನು ಹಾನಿದ ಬಗೆಯ ನನ್ನೊಲುವೆಬೇಗಿಯನು
ಕೆರೆದರುಹು (ಇಂಗೀತ. ೪೫-೦೦).

ಜೇತುಕೊಳ್ಳು-ದೈನ್ಯದಿಂದ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳು: "ಸ್ವಾಮಿ, ಸ್ವಾಮಿ, ದಿನಾಲೂ ಒಂದು ಗಂಟೆಜ್ಜಾದರೂ ಪಾಠ್ಯಕ್ರಮ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋ" ಎಂದು ರಾಜಂ ಅವನನ್ನು ಜೇತುಕೊಂಡ (ಸ್ವಾಮಿ, ೧೭). [?]

ಬೇಸ- (ಉಪ). ಇಲ್ಲದುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಒಂದು ಉಪಸರ್ಗ: 'ಬೇದಿರುಪು' ಪರಾ. [+ ಪಾಠ, ಹಿ. ಬೇ]

ಬೇಳುರು (ನಾ). ಅವಮರ್ಯಾದೆ ; ತಿರಸ್ಕಾರ : "ಅವಮಾನ" (ಪಾಕ. ೫) ; ಕಾವಪ್ಪನವರ ಒಬ್ಬ ಸಭ್ಯಗೃಹಸ್ಥನ ಬೇಳುರು ಮಾದ್ರಾ ಇದ್ದೀರಿ ನಿನ್ನ (ಪಾಕ. ೬೯).

[— ಪಾಠ. ೩೦. ಬೇಲಸರ್; ದುರಾ, ಬೇಲಸರ್, ಬೇಲಸರ್, ಬೇಲಸರ್]
 ಬೇಲಸರ್ (ನಾ). ಅಧಾರವಿಲ್ಲದುದು; ಸುಳ್ಳು: ಇಂಗ್ಲೀಷಸರಕಾರದ
 ಸೀಮೆ, ಮೈಸೂರುಅರಸನ ಸೀಮೆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ನಿಮ್ಮ ಸೀಮೆಗೆ
 ಸಮಾನವಾಗಿ ಇದ್ದರೆ, ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಂದೇಶ ಭಾವನೆ ಬೇಲಸರ್
 ಅಗುತ್ತಿತ್ತು (ಶಾಕೀಪ್. ೦೯೫); ಮೈಸೂರುಅರಸನ ಸೀಮೆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ
 ಇಂಗ್ಲೀಷಸರಕಾರದ್ದುರಸುವಸರಕಾರದ ಸೀಮೆ ಅಗಿ ಇದ್ದರೆ, ತಮ್ಮ
 ಯೋಚನೆಗೆ ಬೇಲಸರ್ ಅಗುತ್ತಿತ್ತು (ಶಾಕೀಪ್. ೦೯೫).

[←ಹಿರಿ. ಬೇರಸಲ]

ಬೀಜಮಾಸ, ಬೀಜಮಾಸ (ಫಾ). ನವಂಬರಿಗೆ ಅರ್ಧನಲ್ಲದುವನು ;
 ಅವ್ಯಮಾನೇಶ : ಕಾಲಗತಿಯಿಂದ ಸಂಭಾಷಯ ವ್ಯವಯ ನಂತರ
 ಸೂರ್ಯಾಜ್ಞ ಬೀಜಮಾಸನಾದ (ಪಂ. ೧೦). ಬೀಜಮಾಸ : ವೀಷಾದರ
 ಮುಸಲ್ಲಾ ನವಿರಾದವಹರು ಹೀಗೆ ಹಿಂದೂ ಬೀಜಮಾಸವೊಂದಿಗೆ
 ಸೇರುವುದು ಸುಯ್ಯಾ (೧೩.೫. ೨).

[←-ಪಾಠ. ಹಿಂ. ಬೇಕಾಮಾನ್ ; ಪುರಾ. ಬೇಗಮಾನ್]

40 ಬೇಂಕು 'ಬ್ಯಾಂಕು' ನೋ.

ಬೆಂಗಳೂರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಹುಲಿ : ಅದ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡ್ಡಬರಿವನ್ನೂ, ಬೆಂಗಳೂರುದೂ ಒಬ್ಬ ಗೌಡನ ತೋರನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹರಿದುಬಿಟ್ಟಿತ್ತು (ಪ್ರಾ. ೫. ೫). ೨ ಇದು ತಮಿಳಿನ 'ವೆಂಕಟ್ಟ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪುರಿ' ಎಂಬುದು (ಒಂದೇ ಅರ್ಥದ ಎರಡು ರೂಪಗಳು) ಸೇರಿ ಉಂಟಾದ ಶಬ್ದ ರೂಪವಿರಬಹುದು.

[ದೇ. || ಕಮ. ವೇದ್ಯ; ಮಲ. ವೇದ್ಯ; ಕಲಾ. ವೇದಿ. / ಸಂ. ವಾ. ಪ.]

ಬೇಟಿ, ಬೇಟಿ (ನಾ). ೧. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಉಂಟಾಗುವ ಮೋಹ; ಪ್ರಣಯ : ಪ್ರೀತಿ : ಆ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆ ಲಲಿತಾಗನಲ್ಪಡೆಗೆ ತೊಟ್ಟನೆ ಬೇಟಿಮೆ [ಪಾಣ. ಬೇಟಿಮೆ] ಪುಟ್ಟಿ ಪುಟ್ಟಿದೊ (ಪಾಣ. ೨-೨೬); ಜವ್ವನೆಯ ಮೊಲೆಯಂತೆ ಬೇಟಿದ ತೊಂದಾಟದಂತೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದರ್ಶನಂತೆ . . . ಕಡೆಯೊಳ್ ಪೇಸುಪ್ರಥಮಮತೋಭಯಮಾಗದೆ ಪ್ರೇಗದು (ಕರ್ಣಾಟ. ೬-೨೨೨) ; ರೂಪಂ ಕರಂ ಮೆಚ್ಚಿಯುಂ ತಲೆಯಂ ತೊಗದೆ ಪಾಂಥರೀಂಟಿ ವಿಶಸ್ತಪ್ಪಾತುರರ್ ಚತುಃಪುಷ್ಪದೊಳ್ ಪಾಟಿದ ಬೇಟಿಮೇಂ ಬಗೆಗೆ ನೀರ್ಪಾಯ್ತಂತೆ ಭೃಂಗಾರಶೀತಲೋಯಂ ಗಗನಾಂತಂ ಪಾಣಿತದೊಳ್ ಪೊಯ್ದರ್ ಪ್ರಪಾಶಾಂತೆಯರ್ (ಕರ್ಣಾಟ. ೬-೨೨೨). ಬೇಟಿ : ೧. ಬಗೆಯೊಳ್ಳಿದ ಬೀಜಮಂ ತಳದು ನೀರ್ಪಾಯ್ತಂದದಿಂ ತೋಳ ಸುಗೊಗರ್ಗೊಳ್ಳೊನಮುಪ್ಪಿ ತಗ್ಗಲಸಮಂ ನೀರ್ಪಾಯ್ತದುಂ (ಪಾಣ. ೨-೨೨) ; ಮೊಟು ವಳ್ಳಲು ಮನದ ಬೆಸುಗಯ ಬೇಟಿವಿಳ್ಳಲು . . . ಮೋಟರಿಗಿಂದಾದ್ತು ಭಾವಿನಿ ಬಿಡಗು ಮಾಯಯಲಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೨೨) ; ಮೆಲೆ ಬೇಟಿವ ಬಿಟ್ಟು ಜೀವದಲಾಳದೊ ತೊಲಗನೆ ಪವನುತ ಕಳೆಳಸಿ ನಗುತವೆ ಕಾರವೇಂಪ್ರಗಂದಮತ್ತರವೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨). ೨. ಆಕರ್ಷಣೆ; ಸೆಳೆತ : ಬೇಟಿವಿಲ್ಲದೆ ಬರೆವೊಳ್ಳಿ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೬) ; ಮೊಟದಲಿ ಮಾಕಾಡಿ ಪುರ್ಣ ಬೇಟಿದಲಿ ಬಿಟ್ಟಾಡಿ . . . ಸರ್ವಸ್ವಮು ಮೆಳೆ ಕಮರಿ ಗೋಟು ಗೊಳಸುವ . . . ಬೇಟಿಕಾಡಿಯರೊಟ್ಟಿದರು (ಕರ್ಣಾಟ. ೧-೨-೨೨) ; ಕಡೆಗಣ್ಣು ಸವನುಡಿ ನಿಡುತುಬ್ಬಿನ ಬೇಟಿ ಬಡನಡು ಕಡುನಿಡುಬಗಲೆ . . . ಮುದ್ದು ಮದದಿರನ್ನೆಯರ್ ದಿದರು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೦-೨೨). ೩. ಆಸೆ ; ಬಯಕೆ : ಬೇಟು ಲೇಸು ಕಾಡುವುದೆಂಬಂತೆ ಕೊಲೆ ಲೇಸು ಕಾವುವುದೆಂಬಂತೆ . . . ಸಂಸಾರದ ಸುಖಂ ಲೇಸು ಮೇಗಣ ನರಕದಾಖಿಗಳಿರಿಯುವೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮೆಟಿ, ಮೆಟ್ಟಿ, ಮೆಟ್ಟು; ಮೆಲ, ಮೇಳ್]

ಬೇಟಿಂಗೊಳ್, ಬೇಟಿಗೊಳ್ (ಶ್ರೀ). ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಪ್ರಣಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಹೊಂದು ; ಆನೋರ್ದಕ್ಕೆ ಬೇಟಿಂಗೊಂಡಿರ್ (ಪಾಣ. ೧೩೦-೧೩೦). ಬೇಟಿಗೊಳ್ : ಸ್ವರಿಸಿ ಹಲವುಕಾಲ ಬೇಟಿಗೊಂಡಳುನೆಂದಿರುಳ ಭೋಗ ದೊಳು ತೀರ್ಪಿದರು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨೨) ; ತಳಿದುತ್ಪರಿಸುಕಾದಂ ಬೆರತು ಕಡುಬೇಟಿಗೊಂಡಳಂತೆ ಸ್ವದ್ವಾಫಲತೆಯನೀಡಿಸಿ ಪಾಂ ಪಾಟಲಮಾಗುವೆ ನಿಂದು ಬೇವಿಯ ಮೊಗಮಂ (ಕೃಷ್ಣಾಟ. ೨೬). [ಬೇಟಿ + ಕೊಳ್,]

ಬೇಟಿಗಾಣ. ಬೇಟಿಕಾರ, ಬೇಟಿಕಾಣಿ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಣಯಾಪತ್ತಿ ನಡವಣು ; ಪ್ರಣಯ. ೨. ಕಾಮುಕ : ಜಾರಿಯ ಮಹಂತ ನೆಲಿ ಕಣ್ಣೆ ಬೆಡಕಿಯಂ ಬಿಡುವ ಬೇಟಿಗಾಣನುಮಂ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨). ಬೇಟಿಕಾರ : ೧. ಬೇಟಿಕಾರ ಬಂದ ಮೊದ, ಹತ್ತು! ಒಂದು ಬೇಟಿಪೋ ! (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨). ಬೇಟಿಕಾಣಿ : ೧. ಇದು ಪುಗಲಿಂ ನಡವೆಯೆಂದು ಬೇಟಿಕಾಣಿದವನೊ ಸಾಣಿ ಜಡಿದಂತೆಗೊಂ ಸಹಕಾರತೋಮಣಾಕಾರ ವರಿತಪ್ಪವುಪ್ಪ ಕರಪ್ಪುಗಳಲ್ಲನಿ ಕೊದವಂಗಳೊಳ್ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨) ; ಕರುಣದ ಬೇಟಿಕಾರ ಶಿರಮಂ ಕೊಳ್ಳಿದು ಕಂತು ಮಧುವಿಂಗ್ಗುಲಿ ವರದಲೊಗ್ಗಿತ್ತಿರ್ದುರೊಡಿಯಲಾಗದೆ ಪೋಲ್ವತ್ತು ಶೀತಕರನ ಕಳಂಕಂ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨೨). [ಬೇಟಿ + ಕಾಣ]

ಬೇಟಿಗಿ (ನಾ). ಬೇಟಿಯಾಡುವವನು ; ಬೇಡ ; ಶಬರ : ಇದುವರೆ ಸಿಡಿವರೆ . . . ಬಿಡುವರೆಗೆನಿಪ್ಪದವೆಮಾ ಬೇಟಿಗರೊಳ್ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨). [ಬೇಟಿ + ಗಿ]

ಬೇಟಿ, ಬೇಟಿ (ನಾ). ೧. ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೀಡಾಗಿಯೋ ಅಪಾರಕೃಷ್ಣಿಯೋ ಹಿಂಮಾಡಿಸಿ ಹಿಡಿಯುವುದು ಅಥವಾ

ಕೊಲ್ಲುವುದು; ಶಿಕಾರಿ; ೨ ಸಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: "ಅಚ್ಚೋಟವಂ, ಮೃಗಯಾ, ಮೃಗವ್ಯಂ, ಪಾಪರ್ಥಿ, ಅಪೇಟಿಕ್ಕು...ಶು ೩ ಬೇಟಿ" (ಪಾಣ. ೨೦-೨೦); ಆಮರ ತಪೋಮಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂ ಲಲಿತಪುಟಗೊಂದುವಿಗು ಮಪ್ಪೊಡಂ ಬೇಟಿ ಸಮನಿದೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨); ಪಾಮಿದನುಯದಂತು ಬೇಟಿಯ ನೆವದೊಳ್ ಬಟ್ಟಿಗಳಂ ಸೋದಿಸುವಂ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨ ೨); ಜವ್ವನಿ ಬೇಟಿಗೊಡುತಾಕೆ ಕಾಡೊಳಗಲೆಯಂತಿರಲೊರ್ವ ಗೈರಿಕಮನವೇಷಿ ಸುರಪುರುಷನೈತರಲ್ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨೨). ೨. ಬೇಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬೀಳುವ ಮೃಗ : ಈತುಮೃಗ : ಬೇವು ಭರ್ಮದೊಳೊಂದು ಬೇಟಿ ದೊರೆ ಕೊಂಡರೆ ಕೂತುಸಂಗಮದೇವಂಗರ್ಜಿತವ ಮಾಡುವ(ಪಾಣ. ೨೦೬). ೩. (ಆಲಂ) ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ದೊರೆಕಿದುದು ; ಲಭ್ಯವಾದುದು ; ಮೇಧಾವಿನಿಯ ಪೂರಿದಂತೆಪ್ಪ ಬೇಟಿ ದೊರೆತುದಿಂದು ! (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨). ಬೇಟಿ : ೧. ಪೀಳಮೇಳದ ಬೇಟಿಗಳ ಪೈಪಾಳಗಳ ಜೂಜಿನ ಸಮಂಜಸಲೀಲೆಗಳ ಕೇಳಿಯಲಿ ಕೇಳಿದರು ಮಂಜುಷಗಳ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨) ; ಗಾನವೆಲ್ಲೆ ಹಿತವಡುವುದು . . . ಪೂಜಿಸನತಿಯರಾಟ ಬೇಟಿ ಕಾಳಗ ಬುದರೇನ್ನಬರುವುದು ಪಾಪ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨) ; ಎನ್ನೆಯ ಬೇಟಿಯನ್ನೇ ಇಚ್ಛಿಸುವ ಆಮರ ನಮಗೆ ಕಪ್ಪ ಕೊಡಕ್ಕಿಲ್ಲ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨). ೨. ಸಿಕ್ಕಿ ಬೇಟಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨) ; ದಿದಿರು ನೀನಿಂದು ಹಿಡಿದೊಂದು ಬೇಟಿಯ ಕೈಯೊಳಗಿರು ಪೊಂದು ಮೊದಲ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨). ೩. ಬೇಟಿ ಬಲೆಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋದುದನ್ನೇನು ಬಲ್ಲಳು (ಪಾಣ. ೨೨). ೪. ಹುಡುಕಾಟ ; ಅರಸುವಿಕೆ : ಎರಡನೆಯ ಹೆಂಡತಿ ತೀರಿಕೊಂಡು ಆರೇಳು ತಿಂಗಳಾಗಿದ್ದು ವಂತೆ. ಅಪ್ಪ ! ಈಗ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಟಿಯಂತೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨).

ಬೇಟಿಯುಳ್ = ಬೇಟಿಗಾರ ; ಬೇಡ ; ಶಬರ : ಕೊಟ್ಟಿಕ್ಕದಂ ಮರವಿಲ್ ಕಟ್ಟಿದ ಪಾಟಿಟ್ಟು . . . ಸನ್ನಿವೇಶನ ಬೇಟಿಯೊಳೊರ್ವಂ ಬಂದು ಪೊದಮಟ್ಟು ಕಂಡಿಂತೆಂದು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮೆಟಿ, ಮೆಟ್ಟು, ಮೆಟ್ಟಿ; ಮೆಲ, ಮೇಟ್ಟು; ತುಳು, ಬೇಟಿ, ಬೇಟಿ, ದೊಟಿ ; ಕೊಡ, ಬೋಟ ; ಕೆಲ, ಮೇಟಿ, ಮೇಟ ; ಕೊಡ, ಮೇಟ ; ಕೊಡ, ಮೇಟ ; ಕಾಡು, ಮೇಟ] ಬೇಟಿಗಾಣ 'ಬೇಟಿಗಾಣ' ನೋ.

ಬೇಟಿಗಿ, ಬೇಟಿಗಿ (ನಾ). ಶಿಕಾರಿಯಾಡುವವನು ; ಬೇಡ ; ಶಬರ ; ವ್ಯಾಧ : ಒಂದೆ ಪಲ್ಲೆ ಬೇಟಿಗರ ಕೆಯ್ಯಿಳಾದಂತೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨ ೨); ಪೂವಿಂದು ಬೇಟಿಗಂ ನುಟ್ಟುವಿಗೆ ನಡೆತಂದು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨) ; ದೀದವ ಹೋರಿಯಂ ಕಟ್ಟಿ ಬೇಟಿಗಂ ಮರನು ಕುಳಿತರೆ ಮರದ ತಂದಿಮಂಟಿಯ ಮೇಲೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨೦-೨೨೦). ಬೇಟಿಗಿ : ಬೇಟಿನ ಸಿಂಗ ಬೇಡರ ಪೆಮ್ಮ ಬೇಟಿಗ(ಪಾಣ. ಮೆಟ್ಟಿಗ, ಬೇಟಿಯ)ಹೋಪದ ಹರಿಗಯ ಲಿಂಗ ಸೋಟಿನ ಪನ್ನವದ ಕಳುಹಿದನಂದಾ ಹುಯ್ಯಲಿಗೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೨-೨೨). [ಬೇಟಿ + ಗಿ]

ಬೇಟಿಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ಬೇಡಿತಿ : ಶಬರ : ಪಾಂಥರ್ ಬಲವಂದು ವೆಳ್ಳುಗವೊಳ್ ಸಾರ್ತಂದು ವೆಳ್ಳಾಗಿ ಪಾಮರಿಯರ್ ಕಾಮನ ಬೇಟಿಗಾರ್ತಿಯುರೊಪ್ಪ ಶಂಕಿಯು ಮಾಡುವರ್ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೨೨) ; ಯುಪ್ಪಾನ್ಯಗಮಂ ಪಟ್ಟು ಕೋಲೆತ್ತುವ ಬೇಟಿಗಾ [ಪಾಣ. ಕಾ]ರ್ತಿ ದುರಪೋಲಿಸರ್ ಮಿಗೆ ಮಾರೊರ್ತಿದುರ್ (ಗಾಣ. ೨-೨೨). [ಬೇಟಿಗಾಣ + ರ್ತಿ (-ಗಿ)]

ಬೇಟಿಗಾಣ, ಬೇಟಿಗಾಣ, ಬೇಟಿಗಾರ, ಬೇಟಿಗಾಣ (ನಾ). ಶಿಕಾರಿಯಾಡುವವನು ; ಬೇಡ ; ಶಬರ : ಕೊರರಪ್ಪ ಬೇಟಿಗಾಣ ರೊಳಕ್ಕಿಡಿ . . . ಬೇಟಿಗೆ ಪೋವ ರೊಡ್ಡುತರ ನೆಗಟ್ಟಿಯ ನರಕಗಮನ

ಮನಜ್ಞಾಪುಗುಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩) ; ಅಂತೂರ್ವ ಬೇಟೆಗಾಣಂ ಮಂದಂ ರಾಜಪುಂಸಂಗಿ ಪುಡಮಟ್ಟು ಇಂತಂದಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೦೦೩ ೪). **ಬೇಟೆಗಾಣ :** ನೋಡಿದ ಪಂಡಿರಲ್ಲಾ ಕಾಮದೇವನಂಬ ಬೇಟೆಗಾಣಂಗೊಡ್ಡಿದ ಪುಲ್ಗ ಗಳಂತರಲಂಬಿನ ಮೊನೆಗೆ ಪುಣೆ ಪುಣ್ಯ ಪಕ್ಕಾಗಿರೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪-೩೪ ೪) ; ಬೇಟೆಗಾಣನಂತೆ ಅದಿವಜ್ಞ ಯನಟಸಿಯಂ (ಗಣಪಾ. ೩-೨೬ ೪) ; ಬೇಟೆ . . . ಕವಲುಂಬಸಹಿತಂ ಭೋರಣೆ ನೆರದತ್ತು ಬೇಟೆಗಾಣಕ ತಂದಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೪). **ಬೇಟೆಗಾಣ :** ಬೇಟೆಗಾಣನು ಮೃಗಮಟ್ಟು ಮೃಗ ಗೋರಿ ಗೋಳಗಾಗದಯ್ಯಾ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩೩) ; ಚರರು ಮಲ್ಲರು ಬೇಟೆಗಾಣ[ಪಾಣ] ಬೇಟೆಗಾಣರು ಪರಿಜನಾಪಳಸಹಿತ . . . ಪಯೋದಲರವನೈತಂದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೩೨). **ಬೇಟೆಗಾರ :** ಲಕ್ಕೂರಿಗೆ ಮೂವಲ ಅಗ್ಗೇಯ ವಿಡ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಗಾರನ ಅಲದ ತಾಳನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಾ ರಿ (೦೪. ೧೩೩. ೬೨೩೦೩-೩೦ ; ೧೦೦೩) ; ಬೇಟೆಗಾರನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡುವ ಮೃಗಗಳು ದೇಗದಿಂದ ಪೊದೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಇವು ಅಗ್ಗೇಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦೦). **ಬೇಟೆಗಾಣ :** ಬಿಟ್ಟದ ನವರಿಗೆ ಕಣ್ಣೇರು ಬಂದರ ಬೇಟೆಗಾಣಗೆ ದಯಾ ಪುಟ್ಟಿಣೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦-೦೩೩-೨).

ಬೇಟೆಗಾರನ ಹಕ್ಕಿ = ತನ್ನ ಆಹಾರವನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಹಕ್ಕಿ ; **ಮಾಚುಳ್ಳ :** (೪). **ಬೇಟೆಯಾಡು** = ಹಿಂದು ದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ಸಲಹೆಪರಿಷ್ಕಾರ್ಥವೋಯಾತ ಭಾಂಕ ವತ್ಸಲನು ತಾನಾಗಿ ಅರ್ಕಂಮೂರ್ತಿ ಬೇಟೆಯಾಡಾನಾ ಗಿರಿವಿದರ ದೊಳಗೆ ನೆಲಸಿದನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೪). [**ಬೇಟೆ + ಾಣ**]

ಬೇಟೆಗೊಳವಿ (ನಾ). ಶಿಕಾರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತುಪಾಕಿ. - ಬಂದೂಕು ; ತಪ್ಪಾ ನೇಟಗರ್ವಸು ಬೇಟೆಗೊಳವಿಗಳು ತಳೆದು ಪೊಣಮಟ್ಟು ದೇಗಲದ ಗೋಪುರವ್ಯಾಕಾರ ಮಂಟಪ ವಿವರವಾಗಲೋ ನೆಲಸರ್ಪ ಕಿಣುವಕ್ಕಿಗಳನೂಡಿ ಮಾಟಿಗಳಿಂದಿಟ್ಟು ಕಡಕ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೪). [**ಬೇಟೆ + ಗೊಳವಿ (< ಗೊಳವಿ)**]

ಬೇಟೆಗೋಲ್ (ನಾ). ಶಿಕಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕೋಲು. - ಬದಿಗೆ : ಪುಳಂದರ ಬೇಟೆಗೋಲ್ಗಳು ಬದಿಯಂಬಲ್ . . . ಅದಿಯಂಬಲ್ಗಳು ಗಳನ್ನೂಡಿ ನುಡಿಗಳಂ ನುಡಿಯುರಾ ಪಪಪದೊಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೪೪). [**ಬೇಟೆ + ಕೋಲ್**]

ಬೇಟೆಗಾಯ್, ಬೇಟೆನಾಯಿ (ನಾ). ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಶಿಕಾರಿ ಯಾಡುವ ನಾಯಿ ; ಶಿಕಾರಿಯ ತರವೇತು ಹೊಂದಿರುವ ನಾಯಿ ; ಕಂಪದಿಂದಿಂತು ಬರ್ಪಂ ದಿಡೆ ಬೇಟೆಗಾಯ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦-೦೦). **ಬೇಟೆನಾಯಿ :** ಕ್ರಮೇಣ ಬೈಗು ಸೋಗಾದ ಬೇಟೆನಾಯಿಯಾಯಿತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩೪) ; ಬೇಟೆಯಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಲಿತ ಮಲ್ಲ ಬೇಟೆನಾಯಿಯ ಬಿಡುಕೆ ಮುಂದ (೧೦೪). [**ಬೇಟೆ + ನಾಯಿ**]

ಬೇಟೆಪಣಿ "ಬೇಟೆಪಣಿ" ನೋ.

ಬೇಟೆಪುರಿ (ನಾ). ರಿ. (ಅಲ) ಮೃಗಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪಳಗಿಸಿದ ನಾಯಿ. ೨. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯಂತಿರುವವನು ; ಕಲಿ : ಪರಾಕ್ರಮಿ ; **p** ಬೇಟೆಯಾಡುವ ನಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಿಗೆ, ಅವರ ಶಕ್ತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳದ ಗುರುತನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಲು ಬಳಸುವ ಪದ : ಬೇಟೆಪುರಿಗಳರ, ಕಳೆಯುರ, ಒಡ್ಡಿಕೆ, ಅಪನೋಕಂ. ೩. ಅಬ್ಬಹಾ ಪುಣಿಹಂಸ್ ಇಲ್ಲನ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩-೪೩೦). [**ಬೇಟೆ + ಪುರಿ**]

ಬೇಟೆಯಾಡು, ಬೇಟೆಯಾಡು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹಿಡಿ ಅಥವಾ ಕೊಲ್ಲು ; ಶಿಕಾರಿಯಾಡು : ಬೇಟೆಯಾಡುವಂ ಮಧು ವಾನ್ಮದಾಂಕುಗಳಂ ಸೇವಿಸುವಂ . . . ನಾರಕಂವಿ ಪುಟ್ಟ . . .

ದುಃಖಿಗಳನಂಧಮವರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪೩-೨೦) ; ನೀನಂ ಪಾನಮೋರ್ವ ಗಂಗಾನದೀತೀರದೊಳ್ ಬೇಟೆಯಾಡುವಲ್ಲಿ . . . ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿಗಳಂ ಕಂಡು ಪೊಡಮಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪-೩೩ ೪) ; ದುಷ್ಟಮೃಗಗಳ ಬೇಟೆಯಾಡಿ . . . ಸುಜನರವನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿತ್ತಂದನು ಸರಾಗದಲಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦-೦೦). **ಬೇಟೆಯಾಡು :** ತುಣುಪುಳ್ಳಗಳ ನೋಡಿ ವನಾಳ ತಪ್ಪದೆ ಬೇ[ಪಾಣ]. ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಸಮಸ್ತಬಲಸಹಿತ . . . ನೃಪ ಬಿಡಿಸಿದನು ಪಾಳಯವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೬-೦) ; ಬೇಟೆಯಾಡುತ ಬಂದ ಸ್ವಾಮಿ ಬಿಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ನಿಂದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦-೩೩-೨) ; ಅಂದು ಬೇರೆ ಬೇಟೆಯು ಸಿಕ್ಕಲೂ ಇಲ್ಲ . . . ಬೇಟೆಯಾಡುವ ಮನಸ್ಸು ಇರಲಿಲ್ಲ (ಕ್ರಿಷ್ಣಾ. ೩೩). [**ಬೇಟೆ + ಆಡು**]

ಬೇಟೆವದನಂಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಶಿಕಾರಿಯು ಬೇಟೆವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು. - ತೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು ; ಬೇಟೆವದನಂಗೊಂಡು [ಕ್ರಿ]ಯು ಬಾಗಿಲೊಳು ದಿತ್ಯನಾರಾಯಣನುಂ ನಾರಾಯಣನುಮಿದುರ್ ಪುಗಲ ಪುಲೈಯು ಮೊದಲು ರಮಂಮಂ . . . ಎಚ್ಚು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟೆಯು ಮೇಕೆದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೪೩ ೪). [**ಬೇಟೆ + ವದನ + ಕೊಳ್ಳು**]

ಬೇಟೆವಣಿ, ಬೇಟೆವಣಿ (ನಾ). ಶಿಕಾರಿಯು ತಮಗಿ. - ದೋಲು, - ಬರೆ : ಕೊಟ್ಟಕ್ಕಮಂ ಮರವಿಲ್ ಕಟ್ಟಿದ ಪಳುಟ್ಟು ಬೇಟೆವಣಿ . . . ತನ್ನೊಳಮರೆ ಬೇಟೆಯನೊಪ್ಪಂ ಬಂದು ಪೊಡಮಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩) ; ಪರಪುತ್ಸಹಿಗಳೆವ್ವು ಬೇಟೆವಣಿಯಂ ಪೊಡ್ವುರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ಕೃಷ್ಣಾ. ೩. ೩೩-೩೪) ; ಅಬ್ಬರಿದುದು ಬೇ[ಪಾಣ]. ಬೇಟೆವಣಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩-೦೦) ; ಬೇಟೆವಣಿಯು ಬಂದುಕೊತ್ತು ತದ್ವನಾಂತರೊಳ್ (ಕ್ರಿಷ್ಣಾ. ೩೩-೪೪). **ಬೇಟೆವಣಿ :** ಪುಷಮಹಾಶಯ ಮನೋಧರ ಬೇಟೆವಣಿಯಂ ಪೊಯ್ಯ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩) ; [**ಬೇಟೆ + ವಣಿ**]

ಬೇಟೆಪೋಗು (ಕ್ರಿ). ಮೃಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಹೋಗು ; ಶಿಕಾರಿ ಮಾಡಲು ಹೋಗು ; ಬೇಟೆಯು ವೆವದೊಳ್ ಬಿಟ್ಟಿಗಳಂ ಸೋದಿಸುವ ಮೆಂದು ನಿಜ್ಜಂ ಬೇಟೆಪೋಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೪ ೪) ; ಆತನೊಂದು ದೆವನಂ ಬೇಟೆಪೋಗಿ ಮಯೋದೀವವೈದೊಂದು ಪುಲಿಯಂ ಕಂಡು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦೩-೦೪). [**ಬೇಟೆ + ಪೋಗು (< ಪೋಗು)**]

ಬೇಟೆನೋವು (ನಾ). ಬೇಟೆಯನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು : ಅಟ್ಟಿದುದು ಸೆರೆಯಾದಗಿಲೇ ಬೇಟೆನೋವು ನಟ್ಟಿಗಾಗದೆ ಪೋಯ್ತು, ಬಹುದು ಮೆವೋವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩೩). [**ಬೇಟೆ + ನೋವು (< ನೋವು)**]

ಬೇಟ (ನಾ). ರಿ. ಕವ್ವ. ೨. (ಅಲ) ಪುಕ್ಕಲುಮನುಷ್ಯ ; ಭೀರು ; ಹೇಡಿ : ನೀರ ತದಿಯಲಿ ಕಾಲಯವಗಂಟಿ ಗುಡ್ಡುಪೊಗುವುದು ಹುಗದಿಲಿ ಲಜ್ಜೆದೊಳುವುದು ಕೀಳುಬೇರೆ ಬಿಟ್ಟುಸುವುದು ನಿನ್ನ ಪೂರುಪಮತ ತಗದಿಟ್ಟು (ಕ್ರಿಷ್ಣಾ. ೦೩-೩೩). [**ಕವ. ಭೀ**]

ಬೇಟರಿ (ನಾ). ರೊಟ್ಟಿ, ಬಿಸ್ಕತ್ತು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಮಾರುವ ಅಂಗಡಿ : ಪ್ರತಿದಿನ ಬೆಳಗುದೊಡನೆ 'ಬೇಟರಿ'ಗೆ ಹೋಗಿ ಬೈಡ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು . . . 'ಸಾಡುಬರಗಗಳಿ' ಮೋಟಾರುಗಳ ಮೂಲಕ ಚೌಕವುದೂ ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಕೆಲಸ (ಸಾಧಾರ. ೦೩). [**ಃ. Bakery**]

ಬೇಟರಿಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಬೆಂದು ಕರಿಕಾಗು ; ಸೀದು ಹೋಗು ; ಸೀಯು : ಎಲ್ಲಿ ಉಡಗದ ಎಲ್ಲಿ ಬೆದೆ ಎಲ್ಲಿ ಬೇಟರಿಗೊಂಡ ನೀನು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪- ೧೩. ೩೬-೪೪). [**ಬೇಟೆ + ರಿಗೊಳ್**]

ಬೇಟರಿಪೋಗು (ಕ್ರಿ). = ಬೇಟರಿಗೊಳ್ : ಬಿಡುಬಿಡುಬಿಟ್ಟು ಕಂಕಾಳಕ ಕಡಲೆದೊಳ್ ಪುಕ್ಕ ಕೋರ್ಪ ಕಯ್ಯಲೈರೆ ಪಾಕಾಳಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಿದೊಗಾ

ಮುಖಾಂತರದೊಂದು ಪುಟ್ಟ ಬಾಯ್ಲೇರಿ (ಫಾಂ. ಬೇರಿ, ಬೆಕ್ಕಿರಿ) ಬೋದಂಡಿರ್ದ ಬಾನಂಗುಳಿ ಗಿಟಗಿಟುಂತ್ರಂಮೊಲಗಾರ್ಡ ಮೆಯ್ ಮೆಯ್ನಿರಿ ಚದ್ಲಪ್ಪಿ ವಕ್ಕಾಗಿರೆ ಚರಿಗುಣ್ಣುಂದನೊವಂ ಮುನೀಂದ್ರಂ (ಫಾಂ. ೬೨; ಚು. ೧-೨೦೨ ನೋ); ವಾದಿಗೇರ್ಡಗಂತು ಬೆದು ಬೇರಿ ಪೋಗದಿರವೆಂದು ತೋಪಾಂತ ತಂದ ವಿಶಾನಾಂಬರಂದೋಬ್ ಕತೇರಧನ ಮೆಲ್ಲಮ ವಿಚ್ಚಾಪಿ (ಪದ್ಯಾ. ೧-೦೬). [ಬೇ. + ಕರಿಪೋಗು]

ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ, ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ, ಬೇಕಾಯ್ದೇಶೀರ (ಗು). ೧. ಕಾನೂನುಬಾಹಿರವಾದ; ಅಕ್ರಮವಾದ: ನನ್ನಗೊಡ ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ ಸಂಬಂಧ ಇಟ್ಟುಗೊಂದಿರಿ ಅಂತ, ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಗೊಳ್ಳಾಗ ವಸ್ತು ವದವಿ ಅಂಟಪಿ (ಶ್ಲೋ. ೦೦); ಆದರೆ . . . ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ ಮಗು. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗುವುದು (ಫಾಂ. ೧೩). (ನಾ). ೨. ಕಾನೂನುಬಾಹಿರವಾದುದು; ಅಕ್ರಮ. **ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ:** ೨. ಧರ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಕೋಣೆಯನ್ನು ವಾದಿಗಿದುಳ್ಳದ್ದೇ ಆರು ತಿಂಗಳಿಗ್ಗುಲಿ ಒಟ್ಟು ಲಭುಗ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಇರಲು ಕೊಟ್ಟುದು 'ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ' ಆಗುವುದೆಂದೂ . . . ಅದರಿಗೆ ತಿಳಿದುದು (ಫಾಂ. ೦೦೪). **ಬೇಕಾಯ್ದೇಶೀರ:** ೨. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿಗಳು ಬೇಕಾಯ್ದೇಶೀರ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು (ಫಾಂ. ೨೬). [**ಮರಾ. ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ**]

ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ 'ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ' ನೋ.

ಬೇಕಾಯ್ದೇಶೀರ 'ಬೇಕಾಯದೇಶೀರ' ನೋ.

ಬೇಕ (ನಾ). ೧. ಹೆಣ್ಣು ಕಪ್ಪೆ. ೨. ಕಪ್ಪೆಯ ಮರಿ; ಸಣ್ಣ ಕಪ್ಪೆ; ಈ ಕಥೆ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಕರ್ಣಾಮೃತ ಕಾಣುವುದುಗರ್ತವಿಷವು ಬೇಕಿ ಶಾವರೆಯೊಳು ಬಿಡ್ಡ ರೀತಿಯೊಳು ಮಾತ್ರ ಕುಜನರು ದೂತವರು (ಭಾಷ್ಯ. ೦-೩೬) [**ಕಂ. ಭೇಕ**]

ಬೇಕು (ನಾ). ಅವ್ಯಕ್ತತೆ; ಅಗತ್ಯ: ತೀಗದ ಉಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು; ಜನರ ಬೇಕುಗಳೂ ಅರಿತೊಂದವು (ಪು. ೨೦); ಹೊಸ ಹೊಸ ರುಚಿ ಗಳೂ ಬೇಕುಗಳೂ ಕೊನುದಂತಲ್ಲ ಸ್ವಸಂಬಂಧವಾದ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಕಸುಬುಗಳೂ ವಿವರವಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು (ಫಾಂ. ೬೦). [**ಬೇಕು**]

ಬೇಕು (ಅ). ಇಷ್ಟವನ್ನಾಗಲೀ ಅಗತ್ಯವನ್ನಾಗಲೀ ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅವ್ಯಯ: ಇಷ್ಟದನೆ ಕೊಂಡು ತನೆಯದೆ ಮತ್ತಿನ್ನೂ ಬೇಕುಮೆಂದು ಪಾಯ್ ಮೂರ್ಛಾ (ಪು. ೦೦೩೦-೧, ೨-೨೦-೨೬); ಬೇಕು ತನ್ನೊಂದ ಪಳೆಯಂದಳು ನೋಡಿ ಸುರಗಣವ (ಪಂ. ೦೩-೦೬); ಪತ್ತಿಬೇಕೆಗೆ ಉಪ್ಪು ಹವೆ ಬೇಕು (ಪು. ೦೦೩೦, ೧-೨೬); ತಾಯಿ ಬೇಕು ಇಲ್ಲದೆ ಬಾಯಿ ಬೇಕು (ಫಾಂ. ೧೩). **ಬೇಕಾಬಿಟ್ಟು** = ೧. ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ; ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ; ಅಂಥ ಬೇಕಾ ಬಿಟ್ಟು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದವಳೂ ಅಲ್ಲ (ಪಂ. ೦೦೩೦, ೨-೨೬); ಅದನದು ಎನೋ ಬೇಕಾಬಿಟ್ಟು ಪಾಳ ಪೇಳುವ ವಿಧಾನವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ (ಫಾಂ. ೩೩). ೨. ಸುಲಭವಾಗಿ; ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ: ಬೇಕಾಬಿಟ್ಟು ಬಂದುಬಿಡುತ್ತಾ ಅಂದುಕೊಂಡಿದ್ದೀನು? ಕಪ್ಪಪಟ್ಟರೆ ಫಲವುಂಟು (ಪಾಂ. ೦೬೨). [**ಬೇಡು**]

ಬೇಕೂಪ 'ಬೇಕೂಪ್' ನೋ.

ಬೇಕೂಪ್, ಬೆವಕೂಪ್, ಬೇಕೂಪ, ಬೇಕೂಪ್, ಬೇವ್ಕೂಪ್ (ನಾ). ಅವಿವೇಕಿ; ತಿಳಿಗೇಡಿ; ಮೂರ್ಖ: ರೊಕ್ಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಮೋಬಾರ ತರಬಂತ ಯಾವ ವೇಳೆದೋ ನನಗೆ ಬೇಕೂಪ್ (ಫಾಂ. ೩). **ಬೆವಕೂಪ್:** ಬೆವಕೂಪ್ ಅಂಚುಂದಿ ಬೇರರು ಬಹಳ ಜನಯಿಧಾರೆ (ಶ್ಲೋ. ೩೦). **ಬೇಕೂಪ:** ಇವನೂ, ಈ ಬೇಕೂಪ ನಮ್ಮ ಬ್ರಾನ್ಸ್‌ಮೇರ್‌ನಾಗಿ ಹೆಂಗಗೆ ಕಾಡಿಕೊಂಡ . . . ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ (ಫಾಂ. ೨೬). **ಬೇಕೂಪ:**

ನೀನೆ ಕೆತ್ತು ನಿನ್ನ ಮುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡವೇನೋ ಬೇಕೂಪ್ (ಪು. ೩೩, ೨೦). **ಬೇವ್ಕೂಪ್:** ಯರೋ ಬೇವ್ಕೂಪ್ ಅನಿವಶ್ಯಕ ತಲೆದುಲ್ಲಾ ಪರಬೇಡ (ಪು. ೦೯). [**ಮರಾ. ಬೇವಕೂಪ್; ಹಿಂ. ಬೇಕೂಪ್, ಬೇವಕೂಪ್; ಮರಾ. ಬೇಕೂಪ್, ಬೇವಕೂಪ್, ಬೇವಕೂಪ್, ಬೇವಕೂಪ್**]

ಬೇಕೂಪ 'ಬೇಕೂಪ್' ನೋ.

ಬೇಕೊಂದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆವಧೀನಸ್ತ: ಬೇಕೊಂದಿಯು ಸೊಪ್ಪುಂ ಪಳೆವಣ್ಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಸು ಬಿಡಲು ಕುಂಬರವು ಮಣ್ಣುಂ (ಫಾಂ. ೬). [?]

ಬೇಕೋಲು (ನಾ). (ಉಕ್) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೋಲು; ಕವೆಗೋಲು (?) : ಹೊಲ ಮಾಡುವವರು ಸಹ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಟುಟಿ ಬೇಕೋಲು ಮುಂತಾದ ಆದುದುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಬೆನ್ನಸರಿಯಾಗಿ ಬಂದರು (ಫಾಂ. ೨೬). [? + ಕೋಲು (< ಕೋಲ್)]

ಬೇಗ (ನಾ). ೧. ತ್ವರಿತ; ತೀವ್ರತೆ; ರಭಸ: ಯಾವತಿ ಹಿಮೋಪಲ ಪ್ರತಿಮೆಯು ನಳಿಕೋಳುಗಳಾಗುವುದು . . . ಶಶಿಕಾಂತ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಜಾಂಭುಯನಾಗಣಗಳೆತ್ತವ ಪಿಂಡಪ್ಪ ಬೇವನ ದೊಳು ತಡದಿರ್ದದೊಂದು ಬೇಗಮಂ (ಫಾಂ. ೨೩); ಗರ್ವ ಪರ್ವತಾರೂಢನಾಗಿ ಜರ್ವತಮಂ ತಾಗೆ ಬೇಗದೊಳ್ ಕೆಡಪ ಕೋಡುಂ ಗಲ್ಲುಂ ಕೋಡೊಳಂತು (ಪಂ. ೧೬-೦೦); ಬೇಗದಿಂ ಬಿರಲು ನೀಂ ಪೋಪೋಗು (ಪಂ. ೩೩); ಕಂಚನಿಬರ ಕಾಲ ಬೇಗಮಂ ಕರಣ ದಿಂದಂಡಲಯವಾರದೊಂದೆಂತೆ (ಪಂ. ೨೨-೨೩). ೨. ವೇಳೆ; ಸಮಯ: ಹೊತ್ತು: ಗೋವರ್ಧನಪಟ್ಟಾರ್ ಮುಂದು ಬೇಗಂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಿಂ ಕೆಂದುದ್ದೇಲಂಗಿಯೊರ್ (ಪಂ. ೬೦-೬); ಆ ಮದಮಪರ್ಗಂಕೇ ನೇತಕೋಳಾದುದನಿವಾಸನುಂ ಬೇಗದೊಳೆಳೆದು ತೋಪನೆ ರಣದೊಳ್ (ಪಂ. ೦೯-೨೩); ಕೆಳೆದಾನೊಂ ಬೇಗಕ್ಕೆ ಭೋಂಕನೆ ಪೊನ್ನದ ಭಮಂಜಿರ್ದಾನೆಮಂ ಕೇತ್ತು (ಪಂ. ೩೦-೬). [**ಕಂ. ಬೇಗ**]

ಬೇಗ, 'ಬೇಗಂ' ನೋ.

ಬೇಗಂ, ಬೇಗ (ಅ). ತ್ವರೆಯಾಗಿ; ಶೀಘ್ರವಾಗಿ; ಜಾಗೃತಿಯಾಗಿ: ಸುರವಾಪಂದೋಲ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತಳ ತವಪೋಲ್ಕುಂಜುಪೋಲ್ಕೋಬ್ ಬೇಗಂ ಒರಿಗುಂ (ಪಂ. ೩೩ (೩), ೧-೨; ೧೩೩ ೩೩); ವಿಪದರ ನೀಂ ವಿಪದರ ನಾಗರ ಬೇಗಂ ವಿಪಯಾವಿಷವಿಪಮನುಗುಟ್ಟು ನಿರ್ವಿಪನಾಗಾ (ಪಂ. ೨-೦೬); ಮನವಲ್ಲದೆ ಮನದೊಳ್ಳುಪೊಡೊಳಂ ಬೇಗಂ ತಂದಂತಂತೆ ಪುಜೆವಿಡ್ವಾರೊಗಣೆಗತ್ತ (ಪಂ. ೧-೧೦). **ಬೇಗ್:** ಕಾಯ್ಲಳುಮೃತನ ತಾಗದು ಟುಗಲಂ ಬಿಡಿರೆ ಬೇಗ ಮೊಲೆತೊರದು ಮಣುಗುವವು ಕಣುವುಂ ಬಿಡಿರೆ (ಪಂ. ೧-೦೦೬); ಉದಯವಾಗದ ಮುನ್ನ ಕಳನೊಳು ಹೊವಣುಗಟ್ಟಿದೀ ತ್ರಿಗರ್ತರು ಕವನಕೊಳ್ಳಗಳದೊಡುವುದು ಬೇಗ ಏಮಂದೆಂದು (ಪಂ. ೨-೦೩); ಕಡಿದು ರಿಪ್ಪೆಳೆ ಶಿರವನಾಸೆಕುದುರೆಯ ಗಡಗಗಳನು ಬೇಗ ಓದಿದು . . . ಒಟ್ಟುಸುವೆವೆ ಮನ್ನೆಯರೆಡವಿದ ದೆವದಂ (ಪಂ. ೧-೬೨).

ಬೇಗಬೇಗ, ಬೇಗಬೇಗ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಕೈಯ ಕುಂಚಮಂ ಬೇಗಬೇಗಂ ಬೇಸಲೊಡನೆ (ಪಂ. ೨೬೪); ಬೇಗ ಬೇಗ ಅರ್ಚನೆ ಪೂಜನೆಯ ಮಾಡು ವುದು (ಪಂ. ೦೬೩). [**ಬೇಗ**]

ಬೇಗಂ (ನಾ). ನವಾಬನ ಹೆಂಡತಿ; ದೊರೆಸಾನಿ; ರಾಣಿ: ನೀನೇ "ಬೇಗಂ" ಎಂಬ ವೆಸರನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಕುಮಾರ ಸರೀಮನು ನಿನ್ನನ್ನು ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪಾಸಾಬೇಗಮಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನೆಂದು ಕೇಳಿದನು (ಫಾಂ. ೩೩).

[**ಮರಾ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಬೇಗಮರ್**]

ಬೇಗಡೆ, (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು: ವಾಗ್ವೈದ್ಯಂಬವುಗಳು ಉಪಾಂಗಗಳು; ನಂತರ ಭಾಷಾಂಗಲಕ್ಷಣವುಗಳು (ಪ್ರಸುಪ್ತದತ್ತವು): ಬಿಲಾಸುರ, ಬೇಗಡೆ, ನಂತರ ಪೂರ್ಣಾಚಂದ್ರಿಕಾರಾಗ (ಚಕ್ರ. ೧೦). 'ಬೇಗಡೆ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಬೇಗಡಾ]

ಬೇಗಡೆ, **ಬಿಗಡೆ**, **ಬೇಗಡೆ**, (ನಾ). (ವಜ್ರ, ರತ್ನ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ) ತೂತು; ರಂಧ್ರ : "ಬೇಗಡಮನೆ [ಚಾಂ. ೬೦ನೇ] ಬಿಜ್ಜಮಂದು ತಿಳಿ ವಿದಗ್ಧರಂ" (ಚಾಂ. ೧೩); ರತ್ನದ ಪುಂಜವೇ [ಚಾಂ. ಬಿಗಡವನಕ್ಕುನ್ನಲ್ಲಿ ಮೊನೆ ಮುಂದೆ ಸಮದ ಮತ್ತೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಲ್ಲ (ಸಚ. ೪. ೫. ೪೦೦-೪೦೦). **ಬಿಗಡೆ** : ರತ್ನ ಮುತ್ತು ಬಿಗಡವನಕ್ಕುನ್ನಲ್ಲಿ ಉದಿಂದ ಬೋರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೆಳ ಕಾಂತಿ ಇಲ್ಲ (ಚಾಂ. ೧೪-೧೬).

ಬೇಗಡೆ : ತುಗರಿ: ಕದವರಲ್ಲಿ ವಜ್ರಕ್ಕೆ ಬಿಗಡೆಯು ಮಾಡಿದನದಾವನು (ಸಾಂ. ೧೦೦-೧೦೦); ಪರ್ವತದ ಬೇಗಡೆಯ ಕೆಳಯಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಗರ್ವಿತಾಧಿಕರಣಕ್ಕೊಪ್ಪಿದವರು ಕಾಯದಿರಿ (ಚಕ್ರ. ೨-೩). [? / ೩೦. ಬೇಗಡೆ = ರತ್ನದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು]

ಬೇಗಡಮೆ, **ಬೇಗಡಮೆ** (ನಾ). (ವಜ್ರ ಅಥವಾ ರತ್ನಗಳಿಗೆ) ವಜ್ರ ಮಾಡುವ ಅಥವಾ ರಂಧ್ರ ಕೊರೆಯುವ ಕೆಲಸ : ಕದವದ ಕಂದರೆಯ ಬೇಗಡಮದ ಬಿಡಂಗು . . . ಜಡಜಡಮಯ ಸುರವರ್ಧಕ್ಕೊಡರಿಸುವವು ಕರ್ಮಕಾರಕದ ಕೌತುಕಮಂ (ಚಾಂ. ೧-೧೩); ಕದವದ ಕಂದರೆಯ ಬೇಗಡಮದ ವಿಚಿತ್ರವುಪ್ಪ ಕೆಲಸದಗತಿಯಂ ನಡೆ ನೋಡಿ (ಚಾಂ. ೧-೧೩). **ಬೇಗಡಮೆ** : ಕದವದ ಕಾಂತಿ ಕಂದರೆಯನ್ನು ಕೆಳದ ಚಿತ್ರವುಪ್ಪ ಬೇಗಡಮದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾದುದು (ಚಕ್ರ. ೧-೧೪).

[ಬೇಗಡೆ + ದೆಸೆ]

ಬೇಗಡಿಸು (ಕ್ರಿ). (ವಜ್ರ, ರತ್ನ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ) ವಜ್ರ ಮಾಡು: ರಂಧ್ರಮಾಡು; ತೂತುಕೊರೆ: ಪುಂಜವೇ ಬೇಗಡಿಸು. ಬಿಗಡಿಸುವ ವಜ್ರದ ಮೊನೆಯಂತೆ ಲಿಂಗದ ಭೇದಗೂಡಿಯ ಅಂಗ ನಿರಯಾವಾದಲ್ಲಿ ಅದು ಲಿಂಗಾಂಗಿಯ ಸ್ಥಿತಿ (ಸಚ. ೪. ೫. ೧೦-೧೦). [ಬೇಗಡೆ + ಇಸು]

ಬೇಗಡೆ, (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ೨೯ನೇ ಮೇಳಕರ್ತ. ಧೀರಶಂಕರಾಭರಣದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ . . . ವೀರರಸಪ್ರಧಾನರಾಗ (ಚಾಂ. ೧೦೩); ಬೇಗಡರಾಗದ 'ತೂಗರಾಜಾಯ ನಮಸ್ತೆ' . . . ಗರುಡಧ್ವನಿ ರಾಗದ 'ಅನಂದಸಾಗರಮಿ' ಈ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮೂತ್ರ ಅದರು ಕಮ್ಮ ಕಚಿರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಚಾಂ. ೨).

[ಸಂ. ಬೇಗಡಾ]

ಬೇಗಡೆ, (ನಾ). ೧. (ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ) ಹೊಳಪಿನ ತೆಗೆದು: ತಪ್ಪರದ ರೇಕು; ಮೂಡುಮಿರ್ಚಾಡ ಗಾಜಂ ಕಟ್ಟುವ ಬೇಗಡ ಮಿರ್ಚಾಡ ಬೇಗಡೆಯಂ ತೊಡುವರೆ (ಕ್ರಿ. ೧೦. ೨೪-೨೫); ೨ ಕಂಠಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಂಪು ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆಯ ಪಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬೇಗಡೆಯ ಕಾಗದದ ಹೂವು ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನೂ . . . ನೋಡಿದರು (ಚಾಂ. ೩೩). ೨. (ಅಲಂ) ಡಾಲು; ಅಡೆಯು: ವೈಭವ : ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದ ಯಾವ ವಿರಾಸ ವಿಶ್ವಮಗಳೂ ಬಿಡು ಬೇಗಡೆಗಳೂ ಅವರ ಬಾಗಿ ಬರಬಾರದಿದ್ದು (ಚಾಂ. ೨೪); ಮುಂಬರುವ ವಿರಾಸದಲ್ಲಿ ತಾಯಿಗುಳಿನ ಸಹವಾದ ಮೊದಲಾದ. ಅಲಂಕಾರಗಳ ಬೇಗಡೆಯಲ್ಲ (ಚಾಂ. ೩೦).

[—ಮಾ. ಬೇಗಡೆ, ಬೇಗಡೆ/ತೆಲಾ, ಬೇಗಡೆ = ಕಾಗುಂಗಾರ]

ಬೇಗಡೆ, 'ಬೇಗಡೆ' ನೋ.

ಬೇಗಡೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ೧. = ಬೇಗಡಿಸು: ಬೇಗಡೆಗಳಿಂದ ರತ್ನವೃತ್ತಿಯ ವಿತರಾಗದಾ ಪೃವನದವನು (ಚಾಂ. ೩೩-೩೦). ೨. ತೂತು ಕೊರೆ;

ಧಿರಿಸು : ದೇವದವು ದೇವತೆಯನವನವತಿಕನವು ನೂಲು ಶುದ್ಧಿ ಕಳಕ ಕಡ್ಡುವನ್ನು ಬೇಗಡೆಗೆದವನವನ (ಚಾಂ. ೨-೩೦).

[ಬೇಗಡೆ (< ಬೇಗಡೆ) + ಕೆರೆ]

ಬೇಗಡಮೆ 'ಬೇಗಡಮೆ' ನೋ.

ಬೇಗಡೆ (ಅ). ಶ್ವರೆಯಾಗಿ: ಶೀಘ್ರವಾಗಿ : ರಾಯರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುವರಂದು ನಾನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಊಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ (ಚಾಂ. ೩೩); ಬೇಗನೆ ಆಗಲೆಂದು ಪಾರ್ಶ್ವನುವದರ ಹೊರತಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (ಚಾಂ. ೩೩).

[ಬೇಗ + ಅನ್ಯ]

ಬೇಗಯ್ಯ (ನಾ). ವೇಗ : ಶೀಘ್ರತೆ (?) : ಕಡುಗಯ್ಯನಾಗಿ ಶೀಘ್ರ ಸಂಧಾನವಿಸುವವನಾಗಿರುವ ತಕ್ಕುಂ ಬೇಗಯ್ಯಯ್ಯಂ ಕಡೆ (ಚಾಂ. ೩-೩೦ ಕ). [< ಬೇಗ]

ಬೇಗವೇತು (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಮುಖ್ಯತಾಯ; ಏರುವ ಇಳಿಯುವ ಸ್ವರಗಳ ಬೆರಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಕೆಂಬಿಸುವುದು (?) : ನಿಷ್ಕರಣ ರಂಗಕ್ಕಿ ಬೇಗವೇತು ತರಹರಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ದಾಳವಾಳಂ ಪರಿವರ್ತನೆ ಕೊಂಕು ಕಮ್ಮಣವನರಂ ಬಿಡಂಗುವದಯ ಪಾಡುತ್ತಿರಯ್ಯಂ (ಚಾಂ. ೧೩-೩೩ ಕ). [?]

ಬೇಗಾರ್, **ಬೇಗಾರ**, **ಬೇಗಾರಿ** (ನಾ). ೧. (ಸರ್ಕಾರದವರು) ಕೂಲಿ ಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ; ಬಿಟ್ಟಕೆಲಸ: ಬೇಗಾರ್ ಮತ್ತು ಅದೇ ರೂಪದ ಇತರ ಬರಾಕಾರ ದುಡಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿವೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ (ಚಾಂ. ೧೩). **ಬೇಗಾರ**: ೨. ಬಿಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು; ಬಿಟ್ಟಬಾರ: ಯಾ ಗ್ರಾಮದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಆಯಾಗಾರು ತಾನೆಬೇಗ ಪುರಂಕವ ತಳವಾರವೋಬಾ ಬೇಗಾರ ದಾನ ಕೆಮ್ಮ (೧೪. ೫. ೩೦೦೦-೩೦-೦೪; ೩೩೩); ಗ್ರಾಮದ ಬೇಗಾರರು (ಮಾಡಿರು) ಪಾಪಾಕುದುರಿಗೆ ದಿನ ೧ಕ್ಕೆ ಹೂಪುಲು ೧೦ ಹೊರೆ ಪ್ರಕಾರ ಸರದಿ ಪೇರೆ ತರಬೇಕು (ಚಕ್ರ. ೪೪); ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಬೇಗಾರರಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಾಗ ನಾಟಕ ಆಡಿ ಒದಗಿಕೊಟ್ಟವು (ಚಾಂ. ೩೩). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ: ಹೊನ್ನೆ ತೆತ್ತಲ್ಲಿಂದ ಹೊಲ ಮಾಡುವಾರರು ಬಿಟ್ಟ ಬೇಗಾರವಿಲ್ಲದೆ ಊರೊಳಗಿರಬಾರದು (ಸಚ. ೩೦-೩೦); ಆ ಪೋಲ ಕಯಲೂ ಮನೆದೆಹಿ ಬಿಟ್ಟ ಬೇಗಾರ ಕಾಣಿಕೆ ಕಡಾಯ ಬಿನನೂ ನಾಲು ಕೊಳ ಸಲ್ಲದು (೧೪. ೫. ೩೦೦೦-೩೩-೦೪; ೩೩೩). **ಬೇಗಾರಿ**: ೨. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಗಾರಿಗಳು ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಇದೆ (ಚಾಂ. ೩೩). ೩. ಯಾ ಗ್ರಾಮದ ರೈತರಿಗೆ ಕಾಲ್ತೆಲಿಸ್ ಹೊರ್ತು ಕಡಮೆ ಬಿಟ್ಟ ಬೇಗಾರ ಮುಂತಾದ ಪುಷ್ಪವಯಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ನಡೆವಂತೆಯೂ (ಪ್ರ. ೧೦. ೧೪೩೪. ೪೩-೧೦೦; ೩೩೩); ಆದವಾನಿಯಂಥಾ ಬಸಾಲ್ ಜಂಗನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲೂ ತಹಸೀಲಿನ ಬಿಟ್ಟಬೇಗಾರಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯರಲಿಲ್ಲ (೪೩. ೩೩). [—ಮಾ. ೩೦. ಬೇಗಾರ್, ಬೇಗಾರಿ; ಪುರಾ. ಬೇಗಾರ್, ಬೀಗಾರಿ, ಬೇಗಾರ್, ಬೇಗಾರ]

ಬೇಗಾರ 'ಬೇಗಾರ' ನೋ.

ಬೇಗಾರಿ 'ಬೇಗಾರಿ' ನೋ.

ಬೇಗು (ಕ್ರಿ). ಅತಿ ಆಸೆಪಡು: ದುರಾಸೆಪಡು: ಹಠಾ ನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆ ಕಡಿಮಾಿ ವಿನು ಬೇಗುದೋ ಪುಷ್ಪಗುಟ್ಟಿದ್ದು! (ಚಾಂ. ೨೦). [?]

ಬೇಗುದಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕುಡಿ: ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಯು. ೨. (ಅಲಂ) ಸಂತಾಪಗೊಳ್ಳು: ತಪಿಸು: ಆ ದೈತ್ಯನು ತಾಗಿ ಹೊದಕೊಂಡು ಬೇಗುದಿದುದ್ದ ಪೋಮಾಧಿಗಳ ಮೇಣ್ ಕಾಮರೂಪಿಗಳ ಕೆಲಬರಿಯ ಧೀಮತೀಧಾದಿ (ಕ್ರಿ. ೩೩-೩೦). [ಬೇ + ಕುದಿ]

ಬೇಗುದಿ (ನಾ). ರಿ. ತೀವ್ರವಾದ ಬೇಗೆ; ಅತ್ಯುಷ್ಣ: ಇಂತಪ್ಪ ಬೇಗನೋಳ್ ಬೇಗುದಿಯಪ್ಪ ಮಹಾರಾಜರೊಳ್ (ಕವಿ. ೧-೪೭ ೩).
೨. (ಅಲಂ) ಸಂತಾಪ; ದುಃಖ; ತಳಮುಳ: "ಬೇಗುದಿ, ಉಚ್ಚಗಂ. ಅದಮಲಂ—ಈ ೨ ಸಂತಾಪಂ" (ಕವಿ. ೩೬-೨೩); ವೈರಾನುಬಂಧದ ಬೇಗುದಿಯ ದುಮ್ಮಾನ ದಳವೇಳಾದುದು ಬೇಜಾಜು ಭೀತಿ ಭೂವತಿಗೆ (ಕವಿ. ೧-೩೨); ಯಾರ ಸಾಹಸಾರ್ಥದಿಂದಲೂ ಅವನ ಬೇಗುದಿ ಆರು ಮಂಟರಲ್ಲ (ಕವಿ. ೨೦೪). [**< ಬೇಗುದಿ**]

ಬೇಗುದಿಗೋಳ್, ಬೇಗುದಿಗೊಳು, ಬೇಗುದಿಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ರಿ. (ಬಿಸ್ತಿನ ತಾಪ ಅಥವಾ ರೂಢಿದಿಂದ) ಬೇಗೆ ಹೊಂದು; ಬಳಲು: ದಿಸ್ತೋಳ್ ಬೇಗುದಿಗೊಂಡವಂ ತನ್ನೊಳನಂ ಪೊಕ್ಕಂತೆಯಂ . . . 10
 ಮರದಪ್ಪ ಸಂತಸಮನೆಯ್ತಿ (ಕವಿ. ೨೨೦). **೨. ಸಂತಾಪವನ್ನು ಹೊಂದು;** ತಳಮುಳಸು: ಸಹೋದರನದೇವಂದವನೊ ಹಾಯೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಬಂದು ಬೇಗುದಿಗೊಂಡನು (೩೩೩-೦೪-೦೩).
ಬೇಗುದಿಗೊಳು: ೨. ೬ ರುದ್ರಪಾದರ್ಪಣೆ! ಇಳಿಯೋಳಿ ಕಳವಳಿ ಕಂದಿದು ಬೇಗುದಿಗೊಳುವ ಸನ್ನ ಬೇವವ ಭೈರವೇ! (ಕವಿ. ೨೦-೩). **ಬೇಗುದಿಗೊಳ್ಳು:** ೨. ದಾಸರು ಅತ್ಯೀಯತೆಯ ತೀವ್ರ ಸಳತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಾ ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರಿಯ ಬೇಕೆಂದರೆಯದೆ ಬೇಗುದಿಗೊಂಡರು (ಕವಿ. ೦೨೪); ಅಪರಿಚಿತ ಮಲ್ಲನೊಬ್ಬನಿಂದ ತರುಗಿ ಪರಿಭವ ಒದಗಿತ್ತು ಎಂದು ಅವರ ಚಿತ್ತ ಬೇಗುದಿಗೊಂಡಿತು (ಕವಿ. ೨೨೩). [**ಬೇಗುದಿ + ಗೋಳ್**]

ಬೇಗುದಿಗೊಳು 'ಬೇಗುದಿಗೊಳ್' ನೋ.
ಬೇಗುದಿಗೊಳ್ಳು 'ಬೇಗುದಿಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೇಗುದಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬೇಯುವಂತೆ ತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡು: ಸುಡುವ ಬೇಗುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಯುವೆ ಕೊರವ ಚಳನದಾಗಿವರಿ ಬೇಗುದಿಸುವ (ಕವಿ. ೧-೨೨). [**ಬೇ + ಕುದಿಸು (<ಕುದಿಯು)**]

ಬೇಗುರಿತ (ನಾ). ಬೇಗುದಿಗೊಂಡವನು; ಅಸೂಯೆ ಹೊಂದಿದವನು: "ಬೇಗುರಿತನ" ಪರಾ. [**ಬೇಗೆ + ಉರಿತ**]

ಬೇಗುರಿತತನ (ನಾ). ಬೇಗುದಿಗೊಳ್ಳುವುದು; ಅಸೂಯೆಪಡುವಿಕೆ: ಅಸುರಾರಾತಿ ಆರಸನ ಬೇಗುರಿತತನವೊಂದು ಶೀಘ್ರದಿನ್ಹಾಗಲಾಸ್ಯನೊಂದು ಭೀಮನ ರೂಪವನು ರಚಿಸ ಸಾಗಿ ಬಂದಾಯಂಧನೃಪನಮರಾಗಿ ನೂಕಲ್ಕಿ (ಕವಿ. ೨-೨೬). [**ಬೇಗುರಿತ + ತನ**]

ಬೇಗೋರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: "ಹುಯ್ಯಲಬೇಗೋರ್" ಪರಾ. [**? + ಊರ್**]

ಬೇಗೆ (ನಾ). ರಿ. ಬೆಂಕಿ; ಕಿಚ್ಚು: ಘೋರಶಾಂತಾರಮನೊಂದು ಬೇಗೆ ಪೂವಂತು ರಥಂ ಪರಿದತ್ತು (ಕವಿ. ೧-೪೦); ಕಾನನವಂಜುವುದು ಬೇಗೆಯ್ಯಾ (ಕವಿ. ೩೩); ಶ್ರೀಗಂಧ ಭೂಪತಿ ಪಾಪಾರೋದ ಬೇಗೆವೊಲ್ ಭಾಗಿ ಮುಸುಕಿದುದು (ಕವಿ. ೧೨-೩೦). **೨. ಉರಿ:** ಜ್ವಾಲೆ: ಮನ್ಮಥಾಸಳಶಿಖೆ ಬೇಗೆಯ್ಯಾಗಿ ಮಂದಪ್ರಾಪ್ತಿಯಂತೆವೊಲೊಕ್ಕಿ ತೋಡಿದಳ್ (ಕವಿ. ೧೦ ಕವಿ. ೨೨೪); ಅಭ್ಯುದಯಗಲರ ಬೇಗೆದೊಳಗೂ ವಿಷುಚಿಗ ತೊದಿ ವ್ಯಕ್ತ ಉರಿದೇ ಹೋವರಿ (ಕವಿ. ೩೩-೨೯). **೩. ಕಾವು:** ತಾಪ; ಶಾಖ: ವಿಳಯಕಾಳದ ಕಾಲ್ಪುಚಿತ ಬೇಗೆ ಸಾರ್ವಂತಿವಲದಳವುಂ ಕಿರ್ಣಂ ಕಿರಿಯುಮಾಗಿ ತಾಗಿದಾಗಳ್ (ಕವಿ. ೦೦-೩೩ ೩); ಕಿಚ್ಚಿಲ್ಲದ ಬೇಗೆಯರಿ ಪಂದನಪ್ಪ (ಕವಿ. ೩-೩೨-೩೪); ವಿರತಕಾಪದ ಬೇಗೆ ಭೂಮಿಾಶ್ವರನ ಮುಸುಕಿತು (ಕವಿ. ೦೩-೨೯). **೪. (ಅಲಂ)** ಸಂಕಟ: ತಳಮುಳ: ದುಃಖ: ತಂದೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಬೇಗೋಳಂ ದೂರದೆ ಬಿರ್ದದೊಂದು ಕಡುಸೇದೆಯೊಳಂ ಮಂದನಂ

ಪರವಶತೋದಿಸಿದಿತ್ತಾಗಲಾ ಪಿಪಾಸೋದ್ರೇಕಂ (ಕವಿ. ೦೦೪); ವಿರಹಿ ಬೇಗೆಯಂ ಪ್ರಿಯುಗ್ ರಾಗಮಾಣಿಗುಗುಂ ಬಸಂಗಳೊಳ್ ಮೊರೆವ ಮಂದಾಳ . . . ಕೂಡುವ ತರಂಗಮಂ ಭುಮುನಂತರ್ಪ ವಾರಿವಂ (ಕವಿ. ೧-೨೦); ತಪ್ಪ ಒಡಲ ಬೇಗೆಯನ್ನಾ ತೀವಿಸೊಳ್ಳು ಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಜುನನು ಅವನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಹೋಗಿ . . . ಎಳೆದು ತಂದನು (ಕವಿ. ೩೦). [**ಬೇಗೆ + ಗೆ**]

ಬೇಗೆಗೇ (ನಾ). ಕೆಂಡಗಿಣ್ಣು: ಅಗ್ನಿನೇತ್ರ: ಈತ ಬೇಗೆಗೇದದ ರಹಸದೆ ಬಿಡನು (ಕವಿ. ೧-೨೦). [**ಬೇಗೆ + ಗೇ**]

ಬೇಗೆಗಿಚ್ಚು, ಬೇಗೆಗಿಚ್ಚು (ನಾ). ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆ: ವಿಮಳತವತ್ತ್ ನಿರ್ವೂಟೆಯ ತೀರದೆ ಜಾರುಕುಂಜಪಂಕ್ತಿಯೊಳ್ ಸಮನಿಸಿ ಬೇಗೆಗಿಚ್ಚ ಕಾರ್ಪ ಕೇಸರಿಯಾಸುರಮಾಗಿ (ಕವಿ. ೩೦-೦೦೪). **ಬೇಗೆಗಿಚ್ಚು:** ಬೇಗೆಗಿಚ್ಚನೊಳ್ ಬೇವವೊರಿದುರ್ವಿವಲವ ಬಿಲ್ಲುಗಳ್ ರಾರಂಗಭೂಮಿ ದೊಳ್ (ಕವಿ. ೦೩-೨೯); ಬಿಟ್ಟವೆಸಗಿಯ ಬೇಗೆಗಿಚ್ಚಿನ ಬಳಸಂಗೊಳ ಗಾದ ಸಿಂಗದ ಸಂಗಡದಂತೆಯಂ (ಕವಿ. ೩-೦೩ ೩). [**ಬೇಗೆ + ಕಿಚ್ಚು**]

ಬೇಗೆಗಿಚ್ಚು 'ಬೇಗೆಗಿಚ್ಚು' ನೋ.

ಬೇಗೆಗೋಳ್ (ಕ್ರಿ). ಬೇಯು: ಸುಡು: ಅಂಬುಚರಮೆಲ್ಲಂ ಬೇಗೆ ಗೊಂಡತ್ತು ದಾಂಬೊಳ ಒತ್ತಿತ್ತು ಮಂಟಿ ಪೊನ್ನದುದರಗ್ಗಂ ಬೆಂದದಾ ಗ್ರೀಷ್ಮರೊಳ್ (ಕವಿ. ೧-೩೬). [**ಬೇಗೆ + ಗೋಳ್**]

ಬೇಗೆಪತ್ತು (ಕ್ರಿ). ಬೆಂಕಿಯುಂಟಾಗು: ಕಿಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು: ಬೇಗೆಪತ್ತಿದ ಬಿಟ್ಟು ಪೂರ್ವಂತ ಪೂರ್ವವು ಗುಪ್ತವುಂ ಗುಪ್ತವದೊಳ್ (ಕವಿ. ೦೪-೩). [**ಬೇಗೆ + ಪತ್ತು**]

ಬೇಗೆಯಾಳು (ಕ್ರಿ). ಕಿಚ್ಚು ಇಲ್ಲಿವಂತಾಗು: ಬೆಂಕಿ ಆರು: ಬೇಗೆ ಯಾಳುವೊಡಾಲು ತಿಂಗಳು ತಡವೊಟು ಹೋಗುಮುದು ಮುಂದೆ ಮತ್ತೆ ಈಗ ನೀವೆರಡುಬಂದದ ಬೆನ್ನಿಚ್ಚವರಕ್ಕನಿಗಾದಿ ಕಡುದಿಲ್ಲಿಗೆ (ಕವಿ. ೩೦-೩). [**ಬೇಗೆ + ಆಳು**]

ಬೇಗೆಮೆ (ಕ್ರಿ). ತಾಪವನ್ನು ಹೊಂದು: ಸುಡು: ಸುಡುವ ಕನ್ನದಿಯೊ ದೊಡ್ಡ ನಿಜಾತ್ಮಂ ಬೇಗೆಮೆಡುದು (ಕವಿ. ೨-೩-೩). [**ಬೇಗೆ + ಮೆ**]

ಬೇಗೆವರಿ (ನಾ). ತಾಪವು ಬೆಚ್ಚಾಗುವಿಕೆ: ಶಾಖವು ಹರಡುವಿಕೆ: ಬೇಗೆವರಿ ಬೇಗದಿಂಗಳಲಿ ನಮಗಾಗಿ ತೋಡಿತಲಾ (ಕವಿ. ೦೨-೨೯). [**ಬೇಗೆ + ವರಿ**]

ಬೇಗೆವೊಗು (ಕ್ರಿ). ಸುಟ್ಟುಹೋಗು: ದಹಿಸಿಹೋಗು: ಬೇಗೆ ಪೂವ ಬಿಟ್ಟದಂತೆ ಮೆಯ್ ಬಿಸುವವಾಗಿ (ಕವಿ. ೦೦-೩೩); ಮು ಬೇಗೆವೊಗಿ . . . ಬಸವಯ್ಯನು ಬೇಗನೆಯ ಬಿಸಿಲೊಳಿಂದಿರ್ಬಳವಂ (ಕವಿ. ೧-೩೯). [**ಬೇಗೆ + ವೊಗು (<ವೊಗು)**]

ಬೇಚರಾಕ 'ಬೇಚರಾಮಿ' ನೋ.

ಬೇಚರಾಕು 'ಬೇಚರಾಮಿ' ನೋ.

ಬೇಚರಾಮಿ 'ಬೇಚರಾಮಿ' ನೋ.

ಬೇಚರಾಕ 'ಬೇಚರಾಮಿ' ನೋ.

ಬೇಚರಾಕು 'ಬೇಚರಾಮಿ' ನೋ.

ಬೇಚರಾಮಿ 'ಬೇಚರಾಮಿ' ನೋ.

ಬೇಚರಾಮಿ, ಬೇಚರಾಕ, ಬೇಚರಾಕು, ಬೇಚರಾಮಿ, ಬೇಚರಾಕ.

ಬೇಚರಾಕು, ಬೇಚರಾಮಿ (ನಾ). ನಿರ್ಜನವಾದ ಭೂಮಿ: ಪಾಳು ಭೂಮಿ: ಬೇಳು: ಒಂದು ಪರ್ಯಾಯ ಕೂಡ ಜನಮಾತಿಯು ಉಳಿಯ ದಂತ ಬೇಚರಾಮಿ ಮಾಡಿದರು (ಕವಿ. ೦೩-೦೩). **ಬೇಚರಾಕ:** ಆ ಪರ್ವ ಬೇಚರಾವಾಬೇಕಿ ? (ಕವಿ. ೦೩). **ಬೇಚರಾಕು:** ಅನಾದಿ ಬಂಜರಾಭೂಮಿಯ ಬೇಚರಾಕಾಗಿರುವ ಭೂಮಿ ಸಹ ಎಷ್ಟು ಇದೊ

ಬೆಣ್ಣೆಗೆ ನೋಡಿ . . . ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಬೇಕು (ಸುಖಾಂ. 11, 40);
ಬೇಟೆಗಿವರ ಆಗಲೇ ಬೇಟೆರಾಕು ಆಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತ್ತು (ಸುಖಾಂ. 11, 40).
ಬೇಟೆರಾಮಿ : ಕುಸುಗಟ್ಟಿಯೆಂಬ ದಿನ್ನೆ . . . ಬೇಟೆರಾಮಿ ಬಿದ್ದು
ಇದೆ (ಸುಖಾಂ. 11, 41). ಬೇಟೆರಾಕ : ವಾಡೇ ಮತ್ತು ಮತ ಇವೆರಡೂ
ಹೀಗಾಗಿ ಹಾಕಾದರ. ಪಾದಕ್ಕೆ ಬೇಟೆರಾಕ ಅದ್ದಾಂಗ (ಗ್ರಾ. ಸುಖಾಂ. 41).
ಬೇಟೆರಾಕು : ಹಳೇಬಲ್ಲೂರು ಒಂದು ಬೇಟೆರಾಕಾಗುವ (ಮೃ. ಸುಖಾಂ. 41).
ಬೇಟೆರಾಮಿ : ಗ್ರಾಮಗಳು ಇಹಾವಿವಾ ಬೇಟೆರಾಮಿ ಸೂತ
(ಕರಣ. 3).

[← ಪಾಠ. ಹಿಂ. ಬೇಟೆರಾಕ್; ಪುರಾ. ಬೇಟೆರಾಮ್, ಬೇಟೆರಾಗ್]

ಬೇಜಮಿ, ಬೇಜಮಿ (ನಾ). ಅಗತ್ಯದ ಪುರೈಕೆ. — ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಇವತ್ತಿನ
ಬೇಜಮಿ ಇವತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ (ಸುಖಾಂ. 11, 41); ಪುರಾ
ಬರೂತನಕ ನಾ ಹೆಂಗರ ಬೇಜಮಿ ಮಾಡತೀನಿ (ಕರಣ. 11, 41). ಬೇಜಮಿ :
ಕ್ಷೀರದ ಸುಪ್ಪುತದ ಬೇಜಮಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕರಣ. 11, 41);
ಅಮೇರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಕೂಲಿ ಮಾಡಿ ದುಡಿದು ವರ್ಷದ ಏಳನ
ಬೇಜಮಿ ಮಾಡುವರು (ಕರಣ. 11, 41).

[← ಪುರಾ. ಬೇಜಮಿ, ಬೇಜಮಿ]

ಬೇಜವಾಬುದಾರಿ, ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿ (ಗು). ೧. ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಇಲ್ಲದ;
ಹೊಣೆಗೇಡಿತನದ : ಈ ರೀತಿ ಬೇಜವಾಬುದಾರಿ ಮಾಡುವುದು
ಸರಿಯಲ್ಲ (ಕರಣ. 11, 41); ನೀವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಬೇಜವಾಬುದಾರಿ
ಕೆಲಸದ ಬಗ್ಗೆ ಉದ್ದಿ ತಿಳಿಸಲೇ ಗುಟ್ಟು ಎಂದಿದೆ (ಕರಣ. 11, 41).
(ನಾ). 2. ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಹೊಣೆಗೇಡಿತನ :
ಬೇಜವಾಬುದಾರಿಯಿಂದ ಇಂಥ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದು . . .
ಅರ್ಥವು . . . ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರ್ತವ್ಯ ಅಕ್ಷಮ್ಯ ಸುಖದೊಳಗೆ ತನ್ನಯ
ನಾಗಿರುವುದು (ಕರಣ. 11, 41). ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿ : ೧. ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ
ಹೋಗಿ ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿ ಬೇರ್ವಾಯಿ ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲದೆ 'ಪು' ತಂದುಕೊಂಡ
ನನಗೆ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಚಿರಿಗ್ರಾಂ ಬಂತು (ಕರಣ. 11, 41).

[← ಪುರಾ. ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿ]

ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿ 'ಬೇಜವಾಬುದಾರಿ' ನೋ.

ಬೇಜಾರು (ನಾ). ಉತ್ಪಾದನೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ನಿರುತ್ಪಾದ : ಬೇಸರ :
ಅವನನ್ನು ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಜರುಪಡಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಬೇಜಾರು
ಬೇಜಿ (ಕರಣ. 11, 41); ಬಲದೇವನಿಗೆ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಲು ಬೇಜಾರು
(ಕರಣ. 11, 41). 'ಬೇಸರಿ' ಪುರಾ.

ಬೇಜಾರುಗೊಳ್ಳು = ನಿರುತ್ಪಾದನೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಬೇಸರಿಸು :
ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಬೇಜಾರುಗೊಂಡು ವಿನೋದ ತನ್ನ ಪಾಯಿಗೆ ಹೇಳಿಯೇ
ಹಿಡುತ್ತಿದ್ದ (ಕರಣ. 11, 41). ಬೇಜಾರುಪಡು = ಬೇಜಾರುಗೊಳ್ಳು :
ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಯಾರು ಬಂದರೂ ನಮ್ಮ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ದಿನವಿರಲಾ
ಬೇಜಾರುಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಕರಣ. 11, 41).

[← ಪಾಠ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಬೇಜಾರ್. / ತಮಿ. ವೇಜಾಜು;
ತುಳು. ಬೇಜಾರ್; ಕೊಡ. ಬೇಜಾರ]

ಬೇಜಮಿ 'ಬೇಜಮಿ' ನೋ.

ಬೇಜಾ (ನಾ). ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದುದು; ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು;
ಹಾಲಪ್ಪನಾಯ್ಕನ ಮಾತಿನ ಬೇಲಿ ಬಂದವು ಬೇಜಾ ಅಯ್ಯತ್ತಾ.
ಇನ್ನಾವೇರಿ ನಾವು ಬಾಕುಮಾ ಇವರ ಪರಿಣಾಮ ಅಗೋರಿಯ
(ಕರಣ. 11, 41). [← ಹಿಂ. ಪುರಾ. ಬೇಜಾನ್ = ಸತ್ಯವಿಲ್ಲದುದು]

ಬೇಟಿ 'ಬೇಟಿ' ನೋ.

ಬೇಟಾರ 'ಬೇಟಿಗಾಣ' ನೋ.

ಬೇಟಿಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಣಯಲಾಲಸೆಯುಳ್ಳವಳು. 2. ವೇಶ್ಯೆ.
ಗಣಕೆ : ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಬೇಟಿಗಾರ್ತಿ ತಾಯಿ ಕಣ್ಣು ಬುಟ್ಟಿ ತನ್ನ ಮೊಟ್ಟ
ನಾಕೆಯ ಮನೆಗೆ ಪೋಷ ಬೇಟಿಗಾರ್ತಿಯ ನಂ ಒಡಿದು (ಕರಣ. 11, 41);
ಬೇಟಿಗಾರ್ತಿಯರಿಂದಲೇಕೆಂಗೆ ಬಸನಗರ್ ಕಡೆಬದ್ದಿಯರೆಂದುಮಾ ಲತಾಂಗಿ
ಯರೆನ್ನಿದರೂ ನಯದೆ ನೋಡಿದನವತ್ತಿವೈಸಂಭವಂ (ಕರಣ. 11, 41);
ಸರ್ವಸ್ವವನು ನೆಹಿ ಕವರಿ ಗೋಟುಗೋಟುವ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಬಟ್ಟಾಟವಿವ
ಬಹುದಿದ್ದದ ಮಾಯೆಯ ಬೇಟಿಗಾರ್ತಿ (ಕರಣ. 11, 41)ಯರೊಬ್ಬರು (ಕರಣ. 11, 41).
[ಬೇಟಿಗಾಣ (< ಬೇಟಿಗಾಣ) + -ತಿ (< -ತಿ)]

ಬೇಟಿಗಾಣ 'ಬೇಟಿಗಾಣ' ನೋ.

ಬೇಟಿಗಾಣ (ನಾ). ಬೇಟಿಯಾದುವವನು (?) : ಕೂಕಣಗ ಬೇಟಿಗಾಣ
ಮರೆಯ ತಾಕಳತು x x x ಮುಚಿತುಪರಮಂ ತಳಸಾಲ ಹೆಸುವ
ಗಂಟಿಲ ಗಾಳ (ಕರಣ. 11, 41). [ಕರಣ. 11, 41; 1107].

[ಫಿ ಇದು 'ಬೇಟಿಗಾಣ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವಿಷ್ಟವಿರುವುದು]

ಬೇಟಿಗೋಳ್ 'ಬೇಟಿಗೋಳ್' ನೋ.

ಬೇಟಿಮರುಳು (ನಾ). ಪ್ರಣಯಲಾಲಸೆ.

ಬೇಟಿಮರುಳುಗೊಳ್ಳು = ಪ್ರಣಯಲಾಲಸೆಯಿಂದ ಮರುಳಾಗು :
ನಿನ್ನನು ಬಡಬೆ ನೋಡಿದ ಜವನಿಗರು ಬಡವಾಗಬೆ ಬೇಟಿಮ
[ಕರಣ. 11, 41] ಮರುಳಾಗದಿವರ ಬಡನಡುವಿನ ಬಿಕ್ಕಣ್ಣಿ (ಕರಣ. 11, 41).
[ಬೇಟಿ (< ಬೇಟಿ) + ಮರುಳು (< ಮರುಳ್)]

ಬೇಟಿವಾತು (ನಾ). ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾತು : ಲಲೈಯ
ನುಡಿ : ನಲ್ಲಳ ಬೇಟಿವಾತೋ ಶುಭಾರಂಭವಾದವೊ . . . ವಿವಾಧಾನು
ರಾಗವೊ (ಕರಣ. 11, 41). [ಬೇಟಿ (< ಬೇಟಿ) + ಮಾತು]

ಬೇಟಿವೇಳ್ (ನಾ). ಪ್ರಣಯಲಾಲಸೆಯುಳ್ಳವಳು; ನಲ್ಲೆ : ವಿವರದಿಂದ
ಪ್ರಯತ್ನಮಾಸಮಾಗಮಪ್ರಶಾಂತಿ ಹೃದಯಮಂ ಬೇಟಿವೇಳ್ ಬೇಟಿವೇಳ್
ಸೋಗಿ ನವಿಲುಳ್ಳಿಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದು ಕೇಳುವುದು ಕೇಗಿ ತನ್ನೆರೆಯನಂ
(ಕರಣ. 11, 41). [ಬೇಟಿ (< ಬೇಟಿ) + ವೇಳ್]

ಬೇಟಿವೇಳು (ನಾ). ಪ್ರಣಯದ ವೃದ್ಧಿ : ಪ್ರೇಮದ ಅಧಿಕೃತ :-
ಹೆಚ್ಚಳ : ಕಾಮಿನಿ ಹುಲಿಸಾದ ಬೇಟಿವೇಳು [ಕರಣ. 11, 41] ಕಡುಂತಕದಂತ
ಮಯ್ಯಿದರ್ (ಕರಣ. 11, 41). [ಬೇಟಿ (< ಬೇಟಿ) + ವೇಳು]

ಬೇಟಿಹೂಡು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಣಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗು : ಇನಿಯಕೊಡನೆ ಪಾರಿ
ವಾರ ಬೇಟಿಹೂಡಿದ (ಕರಣ. 11, 41).

[ಬೇಟಿ (< ಬೇಟಿ) + ಹೂಡು (< ಪೂಡು)]

ಬೇಟಿ 'ಬೇಟಿ' ನೋ.

ಬೇಟಿಗಾಣಿ (ನಾ). = ಬೇಟಿಗಾರ್ತಿ : ಜಾರವಣಗಳ ಬಲೆಯ ತಕ್ಕಿನ
ಛೇಳಗಳ ತೊಡುಗಳ ನೆಗಗಳ ಮೇಲುಮುದ್ದಿನ ಬೇಟಿಗಾಣಿಯರಿದ್ದರು
ವನದ (ಕರಣ. 11, 41); ವಿವರಕ್ಕೆ ಮೃಗಗಳ . . . ತುಂಗಕುಳಗಳಿವಾ
ಬಿನಲಿ ಸುಲಲಿತವರನಂಗನ ಬೇಟಿಗಾಣಿಯರು (ಕರಣ. 11, 41).

[ಬೇಟಿ (< ಬೇಟಿ) + -ಗಾಣಿ]

ಬೇಟಿಗಾಣ 'ಬೇಟಿಗಾಣ' ನೋ.

ಬೇಟಿಗ 'ಬೇಟಿಗ' ನೋ.

ಬೇಟಿಗಾರ 'ಬೇಟಿಗಾಣ' ನೋ.

ಬೇಟಿಗಾಣಿ (ನಾ). ಬೇಟಿಯಾದುದಿಕ್ಕೆ : ಶಿಕಾರಿ : ಹಿಂದಿರ ಬೇಟಿಗಾಣಿ
ದನಕಾರಿಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದುವು ಎಂದಲ್ಲ (ಕರಣ. 11, 41).

[ಬೇಟಿಗಾರ (< ಬೇಟಿಗಾಣ) + -ಗಾಣಿ]

ಬೇಟಿಗಾಣ 'ಬೇಟಿಗಾಣ' ನೋ.

ಬೇಟಿನಾಯಿ 'ಬೇಟಿನಾಯಿ' ನೋ.

ಬೇಟೆಯಾಡು * ಬೇಂಟೆಯಾಡು * ನೋ.

ಬೇಟೆರಾಯ (ನಾ). ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ೨ ಒಂದೆ
ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಜನರು. ಮೊದಲು ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು
ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರಿಬಹುದು : ನಗರ ತಿರುಮಲೇಶ್ವರ ಬೇಟೆರಾಯರು
ಮಿಗೆ ಕಾದಿಹರು ಪಟ್ಟಣವ (ಕುಟಾ. ೭-೦೦೨).

[ಮೇಟೆ (< ಮೇಟೆ) + ರಾಜು]

ಬೇಟೆವಸ (ನಾ). ಶಿಕಾರಿಯ ಹವ್ಯಾಸ. — ಉದ್ಯೋಗ: ಪೊಗೊಲೊ
ಮೊಗೊ ಚೈಗುಮರಗೊ ಬೇಟೆವಸದಿವಸಮರೆಯಾಗಿ . . . ವೇವಳಾಪಿವ
ಪೊರಿದಿವಸ ವಸದೊಲೊದಿವಸ ಸಂದಿವಸಂ (ತಂತ್ರ. ೪-೪೩).

[ಪೇಟೆ (< ಪೇಟೆ) + ಪೆಟ್ಟ]

ಬೇಡ, (ಸಾ). ೧. ಬೇಟೆಯನ್ನು ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟವನು : ಹೆಚ್ಚರ
ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವನು : ಶಬ್ದ : "ವನಚರ ಕರಾಕ ಭಾನುಷ್ಠ, ನಿಷ್ಕಾಂ
ವೃಂದ ಕುರ ಥಿಲ್ಲಾಖ್ಯಂ ಬೇಡನಮಂ" (ಕಪ್ಪ. ೩೩. ೩೩-೩೪) ; ಕಾಮೋ
ಬೇಡರಂತೆ ತೊಟ್ಟು ದಾಯಾಗರ ಕಂದಿ ಕುಂದಿದ ಮೊಗಗಳಂ ನೋಡು
ಛಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩) ; ಇರುವ ಹಗಲೆನ್ನದೆ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಕವ
ಮಾಡಿದ ಬೇಡ ಕೈಲಾಸಕೋಪ್ಪಯ್ಯಯ್ಯಾ (ಚಕ್ರ. ೩೩) ; ಮಿಟರಗಿ
ಕರಗಮು ಮಿಗುಂಡಮಂ ಬಂಧಿಸುವ ಮುಗುಳಂಬ ಬೇಡ ಜಾಲ
ದೊರೆ ಸೂಳಿಯರಗಲೆತ್ತ ಹಗಲಿತ್ತು ಹುಣ್ಣಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೪).

[ದೇ|| ತದಾ, ವೇದನ್, ವೇದ್ವಾನ್; ಪಾಲ, ವೇದನ್; ತುಳು, ವೇದವ]

ಬೀಡ್ಕ (ನಾ). ಹೆದರುವವನು ; ಭೀರು ; ಬೇಡಿ : " ಬೀಡನೆ
ಭೀತಭಕ್ತಂ" (ಪೂ. ೧೫); ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಬೀಡರವು ಭೀತರ್ಗ
ಮರ್ವ (ಕತ. ೧೫-೩). ' ಬೀಡ' ಹೊಂ.

[< జా. ఫోటో./మరా. ఫోటో = ఫోటో]

ಬೇಡ, (ಅ). ಸ್ವಭೂತ, ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅಮೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಿಂದೂ ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಅವ್ಯಯ : ಬೇಡ (ವಿರೋಧಮಂತಕಮಂಕೇಸರಯೋಃ ಸಮಸಂದೌ ಸಂದ್ವಯಂ ಮೂಡಾ (ಶಂಕಣ. ೧೩-೩೪); ಒಡೆಯ ಬೂದಿಯು ಬಿಡಲು ಬೇಡ (ವೃಷ. ೧೦೯); ಲಗದಲಿ ಶೂಲಿಯಡ್ಡುಗೈದವ ಹಿಡಿದನು ಬಿಡತ ಮೇದಿಡತ (ಕುರು. ೨೩. ೯-೯).

[illegible]

బేరతొట్ట - పడగొట్ట - నీలం.

ಬೆಡಗೊಟ್ಟು, ಬೇಡಗೊಟ್ಟು (ನಾ). ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ: ಬೇಡರ
ಹಳ್ಳಿ: ಬೇಡಗೊಟ್ಟು ಮೂಲಾಧಿಕಾರಿ ಮುಕ್ತರಾದವರು... ಮೂಲ
ಭವ್ಯವಾಚಕವಾದ ಬಾಹ್ಯಕರಣವು: ಭವ್ಯವಾಚಕವಾದ ಮೂಲ
ಗಾಂಧೀವರ್ಣ (1884-1884). ಬೇಡಗೊಟ್ಟು: ಭವ್ಯವಾಚಕವಾದ
ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕರ ಶಬ್ದದ ನಾಲ್ಕು ಬೇಡಗೊಟ್ಟು ಮೂಲ ಮೂಲವಾದ ಶಬ್ದ
ಮೇಲೆ ಮೂಲ (1884: 1-1884). (ಬೇಡ, ಬೇಡ)

‘ಜೀವಂತಿ - ಬೀದಿತಿ’ ನೋ.

ಬೇಡವು ' ಬೇಡವು ' ನೋ.

ಬೆಂಗಳೂರು (ವಾ). ಶುಭರೂಪ ವೇಷಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಬಲಿ.- ಬಾಲ :
 ಬೆಂಗಳೂರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವೇಷಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಬಲಿ.- ಬಾಲ : . . .

ತಕ್ಕಗೊಳಗಾವಮೋ (ತುಳು. ೧೬-೩). , [ಪ್ರ:ಡ₁ + ಬಲ₁]

ಬೇಡರರು (ನಾ). ಶುರರ ಮುಖಾಂಡ: ಕಿರಾತರ ಒಡೆಯ: ಬೇಡರ
ನಾಯಕ: ನಾಡರಸಂ ತಗುಳ್ಳು . . . ಖಡನನ ಕಡಿದಕ್ಕಿ ಮೆಚ್ಚಿದಂ
ಮೇಡರಂ ಶರಂಗತಮನಾನರ ಬೇಡರಂ ಬಿ ಗರ್ವದಿಂ (ಹಿರಾಪ. ೧-೨೪).
ತಮ್ಮಾಳ್ತನವ್ವ ಬೇಡರಂಗೆ ಬೇವೆ ಬಂದು ಫೀಪುವನದೊಳರ್ವಳ್ಳಿಗೆ
ಪೋಗಿ ನಮ್ಮ ಬೇಡು ಮರಮಂ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಿಮೆಂದು ಬಿನ್ನಪಂಗೆಯ್ಯುದಂ
(ಕರ್ಪಾಪ. ೨-೯೩). [ಬೇಡ್ಯ + ಅರಸ,]

ಬೆಡಮ್ಬ (ನಾ). ಶಬರರ ನಾಡು.—ಬಿರು : ಅನಂತ ಭೋಗಿಭೋಗಿ
ಭೋಷಿನ ಗಂಧದು : ಪುತ್ತು ಕಟುಕವ್ವರಗೊಲ್ವ ಕಾರ ಭೋಗಿಯುನಪದುವಾರದ
ಬೆಡಮ್ಬ ಮಂ ಕಂಡೆ (ಕಾಶಾ. ೭೩). (ಮಿಡ್ಲ + ಪುಟ್ಟ)

ಬೇಡವಟ್ಟು (ನಾ). - ಬೇಡವಟ್ಟು: ಆ ಪಕ್ಷಿಯಾದವನುಳ್ಳ ಪಕ್ಕಗೊಟ್ಟು
 ಸುಮಂ ಬಿಟ್ಟು ಬೇಡವಟ್ಟುಗೊಡವೆನಾದುದು (ಶಂಕರ. ೪-೩೯ ೩);
 ಅಗುರ್ವಾವೈಚಿಕಿಯ ಬೇಡವಟ್ಟುಗಳ . . . ಕಡಿಮಲದ ಮಂನಿನ
 ಪಕ್ಕಮೊಗ್ಗ ಬೇಡವಟ್ಟು ಮು ಕಡಿಮೆಕೊಟ್ಟು ಕೆಲವಪಕ್ಕಮೊಗ್ಗ
 (ಇದ್ಯ. ೩-೨೦); ಓದದ ಬೇಡವಟ್ಟು ಭಾಗದ ಕೆಲಗೊಟ್ಟು ಸಿಲ್ಲದ
 ಎರೋಧಿಗುಮುವಿಮಾನುಮಗೊಡವದ ಬೇಡವಟ್ಟುಮಂಡವೊಳ್ಳ
 (ಭಕ್ತ. ೩-೩೩). [ಬೇಡ. + ಮಿಟ್ಟು]

ಬೀಡವಡೆ, ಬೀಡವಡೆ (ನಾ). ಕುರುರ ದಳ : ಕಿರಾತರ ಸೈನ್ಯ : ಬೀಡವಡೆ ಮುನುಷ್ಯಕೊಂದೆಗಾಡೆ ಸುರುಳ್ಳುದು ಕೊಡೆಯ ಚಮಾದ ಮುಜ್ಜಿಯೊಳ್ ಗೂಡುಗೊಳುಕಿರ್ಪ. ತೋರ್ಪುಕ್ಕೀಡೆಯ ದಿಗ್ಗಿಡು ಮೆಸಮದು (ಉತ್. ೧೪-೨); ಅಂತುತ್ವಾಕವೇತಾರವಡೆಯಂತೆ ಭಯಂಕರಾ ಕಾರಮಾದ ಬೀಡವಡೆಯ ನಡುವೆ . . . ಬಂದಂ ಪುರಂವಪುಕರಬಜುಳ ಸೇನಾಮೇತಂ ಕಿರಾತಂ (ಉತ್. ೧೫) ; ತಡಿಕವರೆ ತಟ್ಟಿವರೆ . . . ಮುಡಿವರೆ ಮಂದಸಿವರೆಯ ಹೊಜ್ಗಳ ಬೀಡವಡೆ ನೆರೆದುದು (ಚಾ. ೩-೪). ಬೀಡವಡೆ : ಏರ್ ಬೀಡವಡೆಯೊಡೆಯನೊಂದು ಕಡೆಯೊಕ್ಕೀರಲೆ ದೂಡುತ್ತಮೆಸದಿರಂ (ಉತ್. ೨-೫ ೫) ; ಮರೆ ಲುಲಾಯ . . . ಕರಿ ಕಳ್ಳ ನಿದಿಶ್ಚತಾನದ ಮೇಡುಗಾಡಿನಲಿ ಹರಿದು ಬೆರುಕು ಬೀಡವಡೆ (ಕೀರಾ. ೩-೩-೧೩). [ಬೀಡ, + ವಡೆ.]

ಬೇಡವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಕಿರಾತನ ಬಿಡ್ಡು ; ಕಪ್ಪುವರ್ಗ : ಬೇಡಬೇಡರು ಬೇಡ
ಕಳೆವರು ಬೇಡವನೆ ಬೇಡವಳ್ಳಿದ ತುಂಬಿವಿಂತು ಬೇಡಬೇಡರು
ಬಿರುಕಿರ್ದೆವು ತ್ಯಾಗವಿ ಬೇಡವ ಯಾವಕರತೆ (ಕತ. ೩-೧೩).

[ಪೀಠ + ಪಾಠ]

ಬೇಡವಳ್ಳಿ (ನಂ: ೨೦). ಶುಭರೂಪ ವಾಸಿಸುವ ಹಳ್ಳಿ; ಕಿರಾತರು ನೆಲಸಿರುವ
ಗ್ರಾಮ: ಉಪಗ್ರಹವೆಂಬ ಅರ್ಥವಾಗಿ... ವಿಂಧ್ಯಾಚಲವು
ನಲ್ಲ ನದುವೆ ನೆರೆವು ನೆಂಬ ಬೇಡವಳ್ಳಿಯ ಸಂಕೇತ (ಕವಿ. ೧೦೨-೧೧)
ಕಾಲೋಗ್ಗ ಮೆಲುವ ಬಿಡುವೆಂಬ ಬೇಡವಳ್ಳಿ ಗೆಡದ ಮಧ್ಯಾ ನದುವೆಂಬ
(ಕವಿ. ೧೨೧-೨೨): ಬೇಡವಳ್ಳಿಯ ಬಿಡುವೆಂಬ ಮಧ್ಯಾ ನದುವೆಂಬ ಗೆಡದ
ಗಿಡದ... ಬೇಡವಳ್ಳಿಯ ಬಿಡುವೆಂಬ ಮಧ್ಯಾ ನದುವೆಂಬ (ಕವಿ. ೧೨೨-೨೩).

[८८, + २०,]

ಬೆಡವೋ (ದಾ)- ಶುಕ್ರವಾರ; ಕಲಾಪ; ವೇದಿತಿ; ಬಲ್ಲೂಕಾಃ
ನಿಂದಮಾ ಬೆಡವೊಳು ಚಕ್ಷು ರವಿಸಿ (ಶಿಖಕ, ೨೯-೩೦); ಬಿಡಿತ್ತು
ಮಾನಂ ಕುಟುಂಬದ ಕೊಡುವಾಗಲು ವಿಷಯ ನೋಡು ಸಂಗಡವಾಗಿತ್ತೆ

ಲಾಡುವ ಬೇಡುಳ್ಳವನು . . . ವಿಜೃಂಭಿಸಿ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨-೨೩ ಕ).

ಬೇಡವೆಂದಿಲ್ (ಬಹುವ್ರವ) : ನಿಜವುಂಟು ಬೇಡವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು ನೆರವೆ ಬೇಡವೆಂದಿರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೪). [ಬೇಡು + ವೇ] 5

ಬೇಡಾಧಿಕತಿ (ನಾ). = ಬೇಡರಸ : ಹಿರಣ್ಯಧನವೆಂಬ ಬೇಡಾಧಿಕತೆಯು ಮಗನಾದ ವೀರವ್ಯಸೇವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪೬). [ಬೇಡು + ಅಧಿಕತಿ]

ಬೇಡಿ (ನಾ). ಕಾನೂನಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರಾಧಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಅವರ ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಲೋಹದ ಸಂಕೋಲೆ ; ಕೋಲ : ಅದಿಯ ಬೇಡಿ ಒಡೆಯರಿಲ್ಲ ; ದುಡಿದ ದಾಸ್ಯ ಬಿಡಲಿ ಇಲ್ಲ ! (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೪-೦೦) ; ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಡಿಗಳು ಬಿದ್ದವು ! (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪).

ಬೇಡಿ ಹಾಕಿಸು = ಸಂಕೋಲೆಯನ್ನು ತೊಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬಂಧಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಒಂದು ದಿವಸ ಆ ತಂತ್ರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಬಗೆ ಬಂದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು . . . ಅವನ ಕಾಲಿಗೆ ಬೇಡಿ ಹಾಕಿಸಿ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೦೬) ; ನಿನ್ನ ಕೈಗೆ ಬೇಡಿ ಹಾಕಿಸಿ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೬).

[< ಹಿಂ. ಕುರಾ. ಬೇಡಿ]

ಬೇಡಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ಯಾಚನೆ ; ಕೋರಿಕೆ : ಇಳಿಯ ರಾಮನಿಗಾಯ್ತು ಬೇಡಿಕೆ ವಿತ್ತರಂದದಿ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೬-೦೦) ; ಅವಳ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆಯಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦೨). ೨. ಬೇಕಾದುದು ; ಅಗತ್ಯವಾದುದು : ಇವಳಿಗೆ ವೇಳೆಯ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ, ಇತರ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ತಾವೆ ಕೊಂಡು ತರಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರಾದವರನ್ನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬).

ಬೇಡಿಕೆ ನೀಡು = ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಪೂರೈಕೆ : ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳೂ ಸಹ 'ಬೇಡಿಕೆ-ನೀಡಿಕೆ' (Demand-Supply)ಗಳ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಒಂದೇ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨) [ಬೇಡು + ನೀಡು]

ಬೇಡಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ. - ಸಂಕ : ಕ(ಂ)ಮುಚ್ಚಿಸ್ತರ ವೇವರ ಸಂದಾಯವಿಗಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಬೇಡಿಗೆಯ ಕಮ್ಮಿಬಿಡಲು ದಳಕೆ ವಿಸ ಒಂದು (ಕಾಶ್ಮೀ. 1X-1, ೨೨-೦೬ ; ೨-1೨೨) ; [ಅರಿತಿ] ಕಾಣಿಕೆ ಬೇಡಿಗೆಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ವೇವರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿವೆಯೇನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಮೀ. 1X-11, ೬೦-೨೨ ; 1೨೨). 'ಬೇಡು' ವರಾ.

[ಬೇಡು + ನೀಡು/ತಲು. ಬೇಡಿಗೆ]

ಬೇಡಿಕೆ, ಬೇಡತಿ (ನಾ). ಬೇಡರ ಹೆಗ್ಗನು ; ಕಿರಾತಿ : ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾಯದೊಳ್ ಪಾರ್ವತನೊಡಿ ನಿಪಾದಿತಿಯೆಂಬ ಬೇಡತಿಯೊಬ್ಬಳು ಮಗನಿರ್ದಿಗವೂಗಿಕ್ಕೊಡೆ ತನಮುಂಡು ಬೆಡುಮರಲ್ಲು ಮುಳುಗುಂದಿದರ್ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨-೪೨) ; ಕೈರೀಪತಿಯ ಬಿಸಬಣ್ಣಿ ಭೂಪುತ್ಯತೆ ಬೇಡಿಕೆಯಾದ ತೆಣನನುಕರಿಸಿದರ್ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೪೦) ; ಅಲರ್ಗರ್ ಪೊಗಿದ ಲೋಲಮಾಯ್ ನಗಮೊಗ . . . ಚಿಲ್ವಾಗಿರೆ ನಿಂದ ಬೇಡತಿಯರಂ ಕಂಡಂ ಮುಡವಲ್ಲವಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೦೬). ಬೇಡತಿ : ಭಕ್ತ(ಕಪ್ಪು) ಪುರದೊಳ್ ದಾರುಣನೆಯ ಬೇಡಂಗು ಮಾಂಗಿ (ಮಾಂಗಿರಿ) ಯೆಂಬ ಬೇಡ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೬)ತಿಗಿ ಅಮಾರಂಕನೆಯ ಮಳಾಣಾಗಿ ಪುಟ್ಟಿಹನಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦೬೦) ; ದಾಗುರಿಯೊಡನಾಡುವ ಬೇಡತಿಯೊಬ್ಬಳಿಗಿಡೆದು ಕಂಡುಂ ನೀನುಂ ನಿನ್ನ ಗಂಡನುಂ ಪುರಿಯಂಕಿದರ್ ಪರಿಯಂಕಿದರ್ಕಿಡಲೆನೆ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨-೬೬) ; ಪಂಚಭೂತಿಯೆಂದು ಬೇಡತಿಯೊಬ್ಬಳಿದ್ದಳು ಸಂತರು ಸಹಿತರಿ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೪-೬೬). [ಬೇಡು + ನೀಡು (< ನೀಡು)]

ಬೇಡಿಕು, ಬೇಡಿತ್ತು, ಬೇಡಿದು (ನಾ). ಯಾಚಿಸಿದುದು ; ಕೇಳಿದುದು ; ಬೇಡಿದುದು : ಬೇಡಿದರ್ಗೆ ಬೇಡಿಕು ಕೊಟ್ಟು ಬಂದಿಹು

ಳಸವರಗಿಗಳೆಂದು . . . ನೋಡಿ ರುದ್ರಾವತಾರಂ . . . ಹಿಮವತ್ಸರ್ವ ತಕ್ಕ ಪೂಜೆಯಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨-೬೪) ; ತಂದಿಸುವುದೇಕೆ ನಿಜ ಪಲವುಂ ಬಳಿಯಂ ಬಳಿಗಾಣ ನಿನ್ನ ಕಾಲ್ಪಿದಿದವನಿತ್ತುನೆ ನಿನ್ನಗೆ ಬೇಡಿಕುಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨-೬೦) ; ಬೇಡತಿಯೊಬ್ಬಳೊಬ್ಬಳು ಚಕ್ರಧರಂಗಿರಾಂವರಾರ್ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦೦-೬೩). ಬೇಡಿತ್ತು : ಈ ಕುಮಾರನನ್ನೆತ್ತಿದಂಗೆ ಬೇಡಿತುಂ ಕಂಡುಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦೦೬-೦೩) ; ಭರಗಿಹುಪಗಿಯೊಡನೆನು ನಾಮದಿನೆಂದು ಶರಣರ್ಗೆ ಬೇಡಿತುನಿಲ್ಲೆನ್ನದಂತೊಡೆದು ಕೊಡುತಲಿಪ್ಪಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೬. ೨೪-೦೦) ; ಬೇಡಿತುನಿವೆನೆಂದೆಂಬ ಪರವನವುಬಿಡಲೊಬ್ಬಳು ಶರಣು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦೦-೦೨). ಬೇಡಿದು : ಬೇಡಿನೀವ ಭುವನೋದ್ವಂದದೊಡೆದ ದೃಷ್ಟಿ ಪುಕರಿದಾಗಿ ವೈಷದಾಗಿ ತಂದತಂದವರೊಡೆದುದು ತಂದ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨-೪-೦೦).

ಬೇಡಿಕು = ಯಾಚಿಸಿದವನು ; ಯಾಚಕ : ಶ್ರೀವಿಜಯಂ ವಿಮಾಹವನೊಡಂಬಡೆ ತಂಗೆಗೆ ಮಾಡಿ ಬೇಡಿದಂಗಳವರನಿತ್ತು . . . ಮುಳುಗುಂ ಬೆರವನ್ನಯವೊಂದು ಮೈಮೆಯಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೬-೦೪) ; ಬೇಡಿದ ನಿಜವುಂ ಸರಿಪುದುಂ ಕೇರ್ಗಿಗೆ ಜನ್ಮದ್ರತಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೬೨ ಕೃಷ್ಣ). ಬೇಡಿದರ್ (ಬಹುವ್ರವ) : ಬೇಡಿದರ್ಗೊಡೆ ಮುಳಿಗೆ ವಂದರಂ ಕಾಯದೆ ನೀಳೊದವಿದ ವಸದನುಪಾರ್ವತಧಮನದೇರ್ತ ಬಾರ್ತ ಜೀವನ್ಮುತಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦೨-೪೬) ; ಬೇಡಿದರ್ಗಲ್ಲೆಂಬುದುಂ ಕಾದಿ ನೋಲುದುಂ ಪೆಜದೊಂ ಬೇಡಿಸುವುದುಂ ಕನಸಿನೊಳಪ್ಪೊಡಮಿಲ್ಲಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨-೬ ಕ).

[< ಬೇಡು]

ಬೇಡಿತು 'ಬೇಡಿತು' ನೋ.

ಬೇಡಿದು 'ಬೇಡಿತು' ನೋ.

ಬೇಡಿಸು (ಕ್ರ). ಯಾಚಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಬಯಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬೇಡಿಸುವವುಗಳೊಂದಿಗಲೆ ಲಲ್ಲಿಯ ಮೆಲ್ಲದಿಗಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನಾಣದಿದ ಕೆಂಡುಗಲ್ಲಿ ಬಗೆಗೊಂಡಿಸಂ ತಲೆದೂಗುಂದಂಕೊಳ್ . . . ಅಳಿದುವು ದಾಯ್ತು . . . ತತ್ಪರತಮಂದಿರವುಳ್ಳದೊಳಿಂಕುಂಕಂಡಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೬-೬೬). [ಬೇಡು + ನೀಡು]

ಬೇಡು (ಕ್ರ). ಬೇಪ, ಬೇರ್ಪ, ಬೇಪ, ಬೇಳ್ಳು, ಬೇಳ್ಳು, ಬೇಳ್ಳು (ಭೂತಕ್ಕ). ೧. ಬಯಸು ; ಇಚ್ಛೆಪಡು ; ಆಶಿಸು : 'ಬೇಡು-ಯಾಚು'ಯಾಂ, ತುರಸಮೂಹೇ ಚಿ (ಚಾಣ). ಭಿ.ಮ ವಕುಲ ಸುಮೇಧರ್ಗೆ ದುರ್ಯೋಧನ ತಮ್ಮನಪ್ಪ ಯಾಚುತ್ತು ಗಮವರ್ ಬೇಡಿದ ನಾಡುಗಳನೆ ಕಂಡಿ ಸಂತಸಬುದಿ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦೪-೬೬ ಕ) ; ಬಗೆಯಂ ಬೇರ್ಪರ್ಪಮಂ ಮಂಚೆಯಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. 1X, ೨೭೬. ೬೪-೬೦ ; 111೨) ; ಬೇಡ ವರವನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦೪-೬೬) ; ಈ ಪುರೋಹಿತ ಸುಗೃಹಾಚಗಿ ಬೇಪನಿತು ಮೋಧಿಸು (ಬೇಪ. ೦೬-೨) ; ತಲೆಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಇಲ್ಲ, ತನು ಮೃಗನಾಥ ಬೇಡಿತು (ಗಾಥೆ). ೨. ಕೇಳು ; ಯಾಚಿಸು : ಬೇಡುವನರ್ಥಸಂಚಯಮಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨-೦೦೨) ; ನೀಂ ಬಾ ಪೂಜವಮೆಂದಿಗೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ತಕ್ಕನಕ್ಕೆ ಪಾಣ್ಣಿ ಬೇಡುವೆನೆ ನೀವಮೆಯ್ಯನಂ ಬೇಡಿರೆ ಎಂಬುದಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦-೬೦) ; ಅಲರ್ಪ ಭೂಭಾವನಮಂಡಲವಲ್ಲಭನಾದ ಬೇವನೊಬ್ಬನು ಬೇಡು ವರ ದುನ್ನತಿಯಂ ಸುಖೀಂದ್ರವಲ್ಲಭಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦-೦) ; ಬೇಳ್ಳುತಿಪ್ಪನಕ್ಕೆ ದೂವಮನೆ (೬೪-1111, ೨೭೬. ೦೦-೦೨ ; 1085) ; ಜನ್ಮದಂ ಬೇಳ್ಳು ಸಯ . . . ಮಿಟ್ಟು ನಿಮ್ಮಂ ನೆನೆಯುತ್ತಿಹರ್ತೆ ದಂಬಾಪರದರಸ ವರಾಧಾಕ್ಷ ರಕ್ಷಿಪ್ಪದ್ದಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೦).

ಬೇಡಿಕೊಳ್, ಬೇಡಿಕೊಳು, ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳು = ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳು ; ಯಾಚಿಸು ; ಬಯಸಿದಂ ಬೇಡಿಕೊಳ್ ನಿನ್ನ ಬೇಡಿದುದೆಲ್ಲವುಂ ಕಂಡುಂ

(ಶಾ. ೧೦-೩) : ಧರ್ಮಿಯಂ ಜೇಯನೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ವಿರೋಧಿ
ನರೇಂದ್ರರನೊತ್ತಿಕೊಂಡುಂ (ಕೂಶಾ. ೧-೧); ಎನ್ನ ನೊಡಗೊಂಡು ಮುದದ
ಪೋಪಂತನುಗ್ರಹಿಸದೆಂದಂ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲೊತ್ತಿದಂ (ಶ್ರೀಮಾ. ೧-೩೩);
ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಮತ್ಸ್ಯ ಅತ್ಯಸ್ತುತಿಯ ಒಂದು ಶ್ವಪ್ನಾ ನನ್ನ ಬಾಯಿಯಿಂದ
ಹೊರಬೀಳದಿರಲೆಂದು ಬೇಡುವನ್ನ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (ಇಬ್ರಾ. ೩).
ಬೇಡವಳು, ಬೇಡಳು = ಇಷ್ಟವಾದವಳು; ಬೇಕಾದವಳು; ಕಮಲ
ಮುಖಿಯನು ಬೇಡವಳನೊಯ್ದ ಮಳಗುಣವಿಧಿ ಕೊಡಲೆಂದರು (ಕೂಶಾ.
೧೦-೧೦೨-೨೩); ಬೇಡವರಡಕೊಂಡುಮೆಂಬುದಿ ಬೇಡಳ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದರ್
ಅ ಹೂಗಣೆಯ ನೃಪವರನರ್ಪಂತೆ ಭಾವತಿ ಕಟ್ಟಿಸುವರೆ (ಕೃಷ್ಣಾ.
೨-೩೩); ಬೇಡಳು(ಶಾ. ೧೦-೨೦) ಮುನ್ನಿ ಮತುಂಜವನವರಿಸುತ್ತವಿ. ನನು
ದಯಗಿರಿಯನಡರ್ಪಂ (ಕೂಶಾ. ೩-೩೯). ಬೇಡುದು- ಬೇಡುದು.
ಬೇಡುದು-೧. ಬೇಕಾಗಿರುವುದು; ಅಗತ್ಯವಾದುದು; ಶಿವಗಾ
ದ್ರೋಹದ ವಚನವದು ಕಿವಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದ ಮಾತೃದರಿ ಹಗಲೆವ
ನನವಿಜಾರಿದೊಳಿಸಲ್ ಬೇಡುದು (ಕೂಶಾ. ೧೦-೧೯); ಸತಿಯ ಗೆಳೆ ಭೈರವಂ
ಬೇಡುದು (ಕೂಶಾ. ೧೩-೩೩); ಆನೆ ರಿಪುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವೇದಿ
ಪಾಡುಗಟ್ಟುವದಕ್ಕಿಂತ ಕೈಯುಗುರೆ ಸಾಲದೆ ನಟ್ಟಿನ ಕೈದುವೇಬಿಟ್ಟುಬೇ
(ಇಬ್ರಾ. ೧೦೦ ಕೂಶಾ. ೩). ೨. ಬೇಡಿದುದು; ಬಯಸಿದುದು;
ಬೇಡುದು ಮಾಟ್ಟು ಕಲ್ಪದ್ವಯವಿತಾನಂ . . . ಪೋಮವಿಧಾಗ್ವಾಸ್ತಿಯ
ಪುನ್ನತನುಮಿತುಂ ನಿಶ್ಚಯಂ ವ್ಯರ್ಥಮಲ್ಲೇ (ಕೂಶಾ. ೩-೧೦).
ಬೇಡೋಡೆಯ=ಬೇಕಾದ ಒಡೆಯ; ಇಷ್ಟವಾದ ಸ್ವಾಮಿ;
ಬೇಡೋಡೆಯ ನಾನಿರಲು ಮೂಡುವನಂ ಕೇಳಿ ಸಾಹಸ ನೋಡು
(ಕೂಶಾ. ೧೦-೧೦). ಬೇಡುಂ=ಬೇಡುವವನು; ಯಾಚಿಸುವವನು;
ಯಾಚಕ; "ಬೇಡುವಂ ಬೇಡುಂ" (ಕೂಶಾ. ೩೦); ಬೇಡುನ ಬೇಡು
ವನ್ನು ಕೂಂಟನಿರಿಯಿಂದಮಗ್ಗಂ (ಕೂಶಾ. ೩-೩೩). ಬೇಡುಲ್.
ಬೇಡುಳು, ಬೇಡವಳು, ಬೇಡುಲ್, ಬೇಡುನಲ್ (ಬಹುವು): ೧. ಬೇಕಾ
ದವಳು; ಅತ್ತೀಯರು; ಅರಸಿಯರನೂಗುಂ ಬೇಡುರುಮಂ ಮೊನೆ
ಗೂಡು . . . ಬೇಡುನಗಿರೋಲ್ (ಕೂಶಾ. ೩-೩೩); ನುಸುಳು
ಗಂದಿಯೊಳುರವನೊಡರು ಕೂಶಾ ಕೃಪ ಮೊದಲಾದ ಬೇಡವರು (ಕೂಶಾ. ೩-೩೩).
೨. ಬೇಡುವವರು; ಯಾಚಕರು; ಬೇಡುಗಿರಾತ್ತೀವ
... ಪರಹಿತಕಾರ್ಯಕೃತೃರನುದಾರಗುಣಾನ್ವಿತಂ (ಕೂಶಾ. ೩-೩೩, ೧೦೨-೨೯; ೧೦೨೩); ಪದನಾಥದಾನದತ್ತನದೆ ಬೇಡುರ ಬೇಡುದಿತ್ತು
ಸದ್ಗುಣಾನ್ವಿತನೊಳ್ಳಿ ನಿನ್ನ ಪರೀಂ ಗಳ ಹೊಯ್ಯುಗೊಣೆಮೆನ್ನದೇ
(೧೯-೧೩, ೧೩೩೩. ೩೯-೨೩; ೧೩೩೩); ಬೇಡುರ್ಗಿ ಬೇಡಿದ ಪರಿಯಲಿವುತ
ಪಾಪಿ ಕೋವದಿ ಹೋಮಿಸಿದನಂದು (ಕೂಶಾ. ೧೦-೧೯).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಬೇಡು; ತಳು. ಬೇಡು; ತಲು. ಬೇಡು]

ಬೇಡು, 'ಬೇಳ್' ನೋ.

ಬೇಡು (ನಾ). ಬೇಡರ ಸಮೂಹ; ತಬರರ ಗುಂಪು; "ಬೇಡು—
ಯಾಚಾ ಯಾಂ, ತಬರ ಸಮೂಹೇ ಚ" (ಕೂಶಾ). [**<ಬೇಡು**]

ಬೇಡು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ; ಬೇಡು ಬಿಟ್ಟು . . . ಸುಂಕ
ಸಾಧಿಲ x x x ಮೊದಲಾಗಿ ಅವುಕೊಂಡುಯಿಲ್ಲದೆ (ಕೂಶಾ. ೧೫-೩೩, ೧೦೨-೩೦; ೧೦೨೩); ಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ತೆರಿಗೆ ಬೇಡು ಅಪಾಯ ನೆಟ್ಟು ಬೇಡು
ಅಳುದೂ ಬಿಟ್ಟು (ಕೂಶಾ. ೧೫-೩೩, ೧೦೨-೩೩; ೧೦೨೩); ತುಳುವದ ಶಾಸನ
ಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ತೆರಿಗೆಗಳೆ: — ತೆರು . . . ಅರವಸ್ತು. ಬೇಡು.
ಅಪ್ಪದೆ (ಕೂಶಾ. ೩೩೦). 'ಬೇಡು'. 'ಬೇಡಿಗಿ' ಪರಾ. [?]

ಬೇಡುಂಗೊಳು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ; ಸುಂಕದ ಬೇಡುಂಗೊಳು
ನಲ್ಲಿತ್ತು ಪರಿಹರ ವಗ್ಗು ಗದ್ಯಾನ್ (೧೯-೩೩, ೩೩-೩೩; ೧೩೩೩ ೨);

ಪ್ರತಿ(ವೃತ್ತಿ)ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧಾರಿಸುವವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಯ ಯ (ಬಿ)ನಗೆ
ಕಾಣಿಕೆ ಬೇಡುಂಗೊಳು ಅಕರ ಸರ್ವಜನಾಧಿಪತಿ[ಪ್ರ]ವಾಗಿ . . .
ಧಾರಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು (೧೯-೩೩, ೩೩-೩೩; ೧೩೩೩).

[**<ಬೇಡು**]

ಬೇಡುಗ (ನಾ). ಯಾಚಿಸುವವನು; ಬೇಡುವವನು; ತಾ ಮಾಡಿದನೆಂದ
ತನ್ನ ಕೆಳಗಿನವ ಅಗುವ ಮಾಯಕ ಕಾರ್ಮಿಕಮಲಗಲು ಇವ ಕೊಂಡನೊಂದು
ಮನಕ್ಕೆ ತೋಟವದೆ ತನ್ನ ಕೆಳಗಿನ ಬೇಡುಗರು ಈ ಮೂವರು (ಕೂಶಾ.
೩೩-೩೩); ರಾಮರಾಯರು . . . ಪಾಂಗಿರಿಗೆ ಬಂದ ಬಡ ಬೇಡುಗರನ್ನು
ಬಿಟ್ಟುಯಿಂದ ಎಂದೆಂದೂ ಮರಳಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (ಕೂಶಾ. ೩೩).

[ಬೇಡು + —ಗ]

ಬೇಡುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಯಾಚಿಸುವಿಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಕಣ್ಣು;
ಬೇಡುವ ನೋಟ; ಭಾರತಿ ಗಂಡನ ಕಡೆ ಬೇಡುಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೋಡು
ತ್ತಿದ್ದಳು (ಕೂಶಾ. ೩೩). [ಬೇಡು + ಕಣ್ಣು (**<ಕಣ್ಣು**)]

ಬೇಡುಹ (ನಾ). ಯಾಚಿಸುವಿಕೆ; ಯಾಚನೆ: "ಅರ್ಥವೇನು . . .
ಅರ್ಥವೇನು—ಈ ಬೇಡುಹ" (ಕೂಶಾ. ೩೩-೩೩).

[ಬೇಡು + —ಹ (**<—ಹ**)]

ಬೇಡು 'ಬೇ' ನೋ.

ಬೇಡಾಳ (ನಾ). ಭೂತ; ಪಿಶಾಚಿ; ಶಾಕತರೂಪಿತಿಯೊಳ್ ಬೇಡಾಳಂಗಳ
ಮೂಡು . . . ತಳತಳಲಯಳುಮದೆ ಕೂಡು ಭಯಮಯನಾದಂ
(ಕೂಶಾ. ೩-೩೩); ಆ ಜನಭವನವೊಳ್ ಮನೆಯನುವ ಬೇಡಾಳು
ಮಿವರಲ್ಲದುದು ನೆಟ್ಟು ಪರಿದಗುವಾಗೆ ಬೇಡಾಳರೂಪುಗಳಂ ವಿಗುರ್ವಿಸಿ
ಪರಿತಂದು (ಕೂಶಾ. ೧೯-೩೩); ಬೇಡು ಹತ್ತಿದ ಬೇಡಾಳ (ಕೂಶಾ).

[**< ೩೩. ಬೇಡಾಳ**]

ಬೇಡು 'ಬೇ' ಪರಾ.

ಬೇಡು (ನಾ). ೧. ಹಂಚಿಕೆ; ಯುಕ್ತಿ; ಉಪಾಯ. ೨. ಉದ್ದೇಶ;
ಧೈಯ; ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮಗಳನ ಕೊಟ್ಟು ಅವನ್ನು ದತ್ತಕ ತೋಗೊಳ್ಳು ಬೇಡು
ಇವು ಪುಗ ಕಾಣಸಕದ (ಕೂಶಾ. ೧೦೩). ೩. ಸಿದ್ಧತೆ; ತಯಾರಿ;
ಜನರಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕುಗಟ್ಟು ಕಣ್ಣು ತಿರುಳೊಳ್ಳು. ಬೇಡು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವ
ಬೇಡುಗದ್ದಾರ (ಕೂಶಾ. ೩೩); ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅವಳಿಗೆ ಬೇಡು
ಮೊದಲಿಕ್ಕಿ. ಕಾಲು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಪರಾಯನ ಬೇಡುವ ಬೇಡು
ಇರಬೇಕು (ಕೂಶಾ. ೩೩). ೪. (ಅಲಂ) ಅಂದಾಜು; ಊಹೆ; ಮುಂದೆ
ಯಾವ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಪರಗಿದರೆ ಬರುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಬೇಡು ಮೇಲೆ
ಯಾಚಿಯಾಗದೆ ಯಾವ ಕಡೆಗೆ ಮೊದಲಿಕ್ಕಿ ಸಾಲುಗಳೇ ಕಾಣುವ ಹಾಗೆ
ಮಾಡಿ (ಕೂಶಾ. ೩೩).

ಬೇಡು ಕೊಡು=ಅಂದಾಜು ಮಾಡು; ಮುಂದೆ ಆ ಗಿಡಗಳ ಮಧ್ಯ
ದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕುಡುಗಿಂದ ಎದೆಯ ಹರಗುವದಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯು ಆಗದ ಹಾಗೆ
ಮೊದಲೇ ಬೇಡು ಕೊಡಿ. . . ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೊಡಿಸುವ ಕು (ಕೂಶಾ. ೩೩).
ಬೇಡು ಹಾಕು=ಯೋಜನೆ ಹಾಕು; ಇನ್ನ ಪೋಲಿಸದ ಕೈಯೊಳಗೆ
ಕೊಡೋದು ಅಂತ ಇವರಲ್ಲರೂ ಬೇಡು ಹಾಕಿದ್ದರು (ಕೂಶಾ. ೧೦೩).

[**<—ಮಾಡು. ಬೇಡು**]

ಬೇಡ (ನಾ). ವೇದ; ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ನುಡಿ: "ಒಂದು. ಪಟವಾತು,
ಬೇಡಂ, ಸುತಿ—ಈ ಬೇಡಂ" (ಕೂಶಾ. ೩೩-೩೩). 'ಬೇಡಕ್ಕರಿಗ' ಪರಾ.

[**<೩೩. ಬೇಡ**]

ಬೇಡಕ್ಕರಿಗ (ನಾ). ವೇದಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದವನು; ವೇದಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ
ದವನು; ಬೇಡಕ್ಕರಿಗರ ಜವಾಬಿ ಸೊಕ್ಕಾಸಿಕೆದುರೆಯ ವೈಕಾರಿಯಂ
ಕೂಡಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಕೆ ರಂಜಿಸಿತು (ಕೂಶಾ. ೩-೩೩). [ಬೇಡ + ಅಕ್ಕರಿಗ]

ಬೇದನೆ (ನಾ). ಸಂಕಟ; ಬೇದನೆ: "ಬೇದನೆಯ ಬೇದನೆಯ" (ಕರ್ಣ. ೩);
ವತ್ತಕ್ಕೆ ಬತ್ತಂ . . . ವೇದನಾ-ಬೇದನೆ (ಕುಶ. ೨೫ ಕ್ರಮೇ).

[<ಸಂ. ಬೇದನಾ]

ಬೇದಬಿಜ್ಜೆ (ನಾ). ವೇದವಿದ್ಯೆ: 'ಬೇದಬಿಜ್ಜೆ' ಪರಾ.

[<ಸಂ. ವೇದವಿದ್ಯಾ]

ಬೇದಬಿಜ್ಜೆಗ (ನಾ). ವೇದವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟವನು: ಬ್ರಹ್ಮ:
"ಪೊಂಬಿಸಿಜಾ ನಂದಿವೆನ್ನಾಂ ಬೊಮ್ಮಂ ಬೇದಬಿಜ್ಜೆಗಂ. . . ನಂದೊಗನೆ
ನಲಜನೆಂಬ ವೆಸಂ" (ಕರ್ಣ. ೩); ಇವರೂ ಬೇದಬಿಜ್ಜೆಗಗೆ ಸರಿಮಿಗೆ
ಲನವರ್ (ಕುಶ. ೧೦-೧೫). [ಬೇದಬಿಜ್ಜೆ + -ಗ]

ಬೇದಮ್ಮ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಇಂತಿಕ್ಕೆ ಕಾಣಬಾಬ ಕಂಠ
ಯುನುಂ ಆ ಸೂಗೊರೆ ಕನ್ನ ನುಂ ಪೂವುರ ಬೇದಮ್ಮ ನುಂ ಕನ್ನರಮಂ. . .
ಸಾಕ್ಷಿ (೧೪. XI. ಕ್ರಮ. ೬೪-೬೬; ೫೩). [ಬೇದ + ಅಮ್ಮ]

ಬೇದಾದ (ಗು). ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಲ್ಲದ; ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ: ಸರ್
ವಜ್ಞಾರ ಆಳವಾ ನೋಂದಣಿಬೇರಿಮಂದರ ಮೊಗರಾಯನು ಒಂದು
ಬೇದಾದ ಕೇರಿಯೇ ಎಂದೆನ್ನಲು ಏನೂ ಅದ್ವಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ (೧೫.೧೦).
[<ಪಾರ. ಹಿಂ. ಬೇದಾದ್ = ಅನಾಯ, ಅಪಾರ]

ಬೇದಿರುಸು, ಬೇದಿರ್ಸು (ನಾ). ಅಧಿಕಾರದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಧರಿಸಬೇಕಾದ
ಉಡುಪನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರರಂತೆ ಧರಿಸುವ ಸಾಧಾರಣವಾದ
ಉಡುಪು: "(ಅಧಿಕಾರದ ಉಡುಪು ಧರಿಸಲ್ಪಡುವ ತೊಡುವ) ಸಾದಾ
ಉಡುಪು; ಬೇದಿರುಸು" (ಕರ್ಣ. ೧೦೪). ಬೇದಿರ್ಸು: ಒಬ್ಬ ಸಿದ್ಧ
ಬೇದಿರ್ಸನ್ನಿ ಬಂದು ವಿಷಯಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಸಿದ (ಕುಶ. ೪೪).
[ಬೇ- + ದಿರುಸು (<ದಿರುಸು)]

ಬೇದಿರ್ಸು 'ಬೇದಿರುಸು' ನೋ.

ಬೇದು (ನಾ). ತಾಳಿ ಬರುವಂತೆ ಕಟ್ಟುವ ಕಟ್ಟು; ಪೋಲ್ವೀಸು (?):
ಹುರಿಗಲು ಹುಜೆಸೆಯ ಸೊಪ್ಪೊಂದಿಗಂ ಭೂತಾಂತಿ ಕರೆಯಂಬಿನ
ತೊಳೆದಲಸದ ಬೆರಸಂತೋರೆಯುಮೊಲದಿಂದ ಬೇದುಗಟ್ಟಲಬಿಳವಿವುಂ
(ಕುಶ. ೧೦-೩೩); ಪೆಗ್ಗಿರ್ ತಗಚೆ ನದ್ದಿಕ್ಕಿ ತಗ್ಗಿಯವಾಮಾಗೊಡನೆ
ಬೆರಸಿದುದಂ ತಾಂ ಕೊಗ್ಗಿ ಕುಮಾರಿಗಳಂ ಕುಡಿಸೊಗ್ಗಿಸಿದಂಬಿಲಿ ಬೇದು
ಗಟ್ಟಿ ವಿಷವುಂ (ಕುಶ. ೩೩-೩೪). [<ಬೇ.]

ಬೇನಾಮಿ, ಬಿನಾಮಿ, ಬಿನಾಮಿ, ಬಿನಾಮೆ (ಗು). ೧. ಹೆಸರಿಲ್ಲದ;
ಅನಾಮಧೇಯವಾದ: (ಕುಶ. 1೪, ೬೪). ೨. ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆಯವರ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ. (ನಾ). ೩.
ಹೆಸರಿಲ್ಲದುದು; ಅನಾಮಧೇಯವಾದುದು: ಇಂದಿನ ಹಗರಣಕ್ಕಿಲ್ಲ
ಕಾರಣವಾದ ಪತ್ರ ಬೇನಾಮಿಯಾದುದು (ಕರ್ಣ. ೪). ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಬಿನಾಮಿ: ೧.
"ಓದಿ ನೋಡಿ" ಎಂದು ಆ ಬಿನಾಮಿ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಅಪಹ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟರು
(ಕುಶ. ೫೬). ೨. ಜಮೀನನ್ನು ಪೂಜೆಗೆ ತಂದು, ಹುಜನಲ್ಲಿ
ಬಿನಾಮಿಯಾಗಿ ಕೊಗಿ ಅನಂತರ ಅಸ್ತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳುವುದು ಶಾಸ್ತ್ರಪೋಗರಿಗೆ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿತ್ತು (ಕರ್ಣ. ೧೦೪).
ಬಿನಾಮಿ: ೧. ಈ ಬಿನಾಮಿ ಹುಂದಿರುವನ್ನು ಈತ ಲಪಾಯಿಸಲೆಂದು
ನಮ್ಮ ಅಂಗದಿಗೆ ತಂದಿರುತ್ತಾನೆ (ಕರ್ಣ. ೪೩). ಬಿನಾಮೆ: ೨. ತನ್ನ
ಮತ್ತು ಭಾವ ಕೃಪೆಯನ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ ವೈಧಮ್ಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ
ಅತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬಿನಾಮಿ ಪೋನೋಕೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನು
(ಕುಶ. ೧೦). [<ಹಿಂ. ಬೇನಾಮ್; ಪರಾ. ಬಿನಾಮಿ]

ಬೇನೆ (ನಾ). ೧. ರೋಗ; ಖಾಯಿಲೆ; ಮ್ಯಾಧಿ: ಉಟ್ಟಿದಂ ಕಳೆಯದಿ
ರಿಂದು ಬೇನೆ ಕಳೆದವು (ಕರ್ಣ. ೪೪ ಕೂಡ); ಮರ್ಯಾದೆಗಂ

ಅಸಹಾಯಗಂ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಿಯು ನವ್ಯವಂಗಮಾವ ಕಜ್ಜುಮಂ ದೆಜ್ಜ
ಯಿಲ್ಲದ ಬೇನೆಯಂತೆ ತೀರಲಿಯದು (ಕರ್ಣ. ೬೬-೬೭); ಅವಳ
ಪರಕೆಯು ನೋಂದಿಯೆಂದು ಪಡೆದಬ್ಬಗೆ ಪರ್ವತಿ ಬೇನೆಯೆಂದು . . .
ಕರೆಯಂತೆ (ಕರ್ಣ. ೬-೪೨). ೨. ನೋವು: ಯಾತನೆ: ಅಚ್ಚಿಕುಟ್ಟ
ದುತ್ಸಾಹ-ಒಣ್ಣ ಬಿಜಿ ಬೇನೆಗಳುಮಂದಿವು ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ (ಕರ್ಣ. ೩೬-೩೭); ಬೇನೆಗೊಳ್ ಮೊಗಂಗಳಂ ಬನ್ನೆಗೆ ಮಾಡದಿರಳವುಕ್ಕಿರಿಯಾಗಿ
ಕೆಲರ್ ಮಹಾರಥು (ಕರ್ಣ. ೧೦-೩); ರೋಮರೋಮಂದವುಬೆ
ಸರ್ವಾಂಗಮಂ ವೃತ್ತಿ ಕಸಪುಗೊಡನೆ ಮಿಡಿದಂತಪ್ಪ ಬೇನೆಗಮನಂತ
ಗುಣಮೆನಪ ದೇವವೃಥೆಯನೊದಮುತ್ತುಂ (ಕರ್ಣ. ೧೦-೩೩ ೩). ೩.
(ಹೆಂಗಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ) ನೋವು: ಶೂಲೆ: ಬಣ್ಣ
ಬೇನೆಯನುಪಹ (ಕುಶ. ೩೦-೧೪೦-೧೦೪); ಬೇನೆಯನಕ್ಕಿಗರ್ ನೆಸು
ಮುಂಗುಳ್ಳಿರ . . . ತಟಫೂವದೊಳೊಂದಂ ಕರೇನು ಸೂಲಿಸುತ್ತೇನೂವಲ್ಲಿ
ಮಾಡಿದುದೊ ಬೇದೋಳಂ ಕರುಣಾನುಭಾವಮಂ (ಕರ್ಣ. ೩-೩೩);
ಸುಖಪ್ರಸೂತಿಯೊತ್ತಿರೆ ಪದವರ್ ಭಯಂ ಗಡ ನಯಂ ಗಡ ಬೇನೆಯು
ಸೂಲು ಗಡೆಂದು ತತ್ತರದ ಪುರಂದ್ರಿಯರ್ ಸಹಗೆ ತೂಟಾರ್
ಸ್ವಗೃಹಾಂತರಗದೊಳ್ (ಕೂಟ. ೩-೩೪). ೪. ಅದಬೇ; ಕಷ್ಟ;
ತೊಂದರೆ: "ಬೇದನಾಯಾಂ. ಬೇನೆಯೋ" (ಕರ್ಣ. ೧೩);
ಕಾನನದೊಳು ಕಡುಕಪ್ಪವಡದು ನೋವು ಬೇನೆಗಳಿಗೆ ಬೇಸದ ಸಾನುರಾಗ
ದೊಳನುಸೂರಿ ತನ್ನಿಡಿಯನ ಜಾನಕಿ ಜಸದ ಪದವಳು (ಕರ್ಣ. ೧-೪೬);
ಪರರ ಬೇನೆಯಲ್ಲಿ ಮನ ಹಿಗ್ಗುವಾತನೆ ಹೊಲೆಯ (ಕರ್ಣ. ೧೩-೩).

ಬೇನೆಯು=ರೋಗಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗು. - ಈಡಾಗು; ಖಾಯಿಲೆ
ಬೀಳು: ಬೇನೆ ಬಿದ್ದರೆ ಪೇಸದ ಬೇಸದ ಸನ್ನಾಸದೊಳುಪುಟಿಸುವುದು
(ಕುಶ. ೧-೧೪); ಅವಳು ಬೇನೆ ಬಿದ್ದು ಬಹಳ ದಿನಗಳಾದವು (ಕರ್ಣ. ೧).

ಬೇನೆಂದಿ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಸೂತಿಯು ಮೋವಿನಂತಹ ನೋವನ್ನು
ಅನುಭವಿಸು: ಬಾಳ್ವುಬೊಳ್ ಕರಣೆ ತಾಂ ಬೇನೆಗುಂದೊಡವುಲ್
ಮೆರೆದವುದು ಪೂರಪೊತ್ತು ಮಹಾಕಾಪತಿತು ತಾಂ (ಕ್ರಿ.ಕರ್ಣ. ೨-೧೦).
[ಬೇನೆ + ಕಂದಿ]

ಬೇನೆಬಿಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡು: ಯಾತನೆಯನ್ನು ಅನು
ಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು: ಕ್ಷಾಣಾದರೇಯ ದರ್ಶನಾವರಣೆಯ ಬೇನೆ
ಬಿಡವ ವೇದನೆಯಾ ಹೀನದ ಮೋಹನೆಯಾಯುವುನಾಮಗೋತ್ರಾ
ನುಗದಂತರಾಯಗಳು ಇವು ಕರ್ಮವೆಂಬ (ಕರ್ಣ. ೬೬-೧೦೬).
[ಬೇನೆ + ಬಿಡಿಸು]

ಬೇನೆಯ? (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು (?): ಕೌಡಲಗೋತ್ರ ಕನ್ನ
ಪುಜೆನ ದಾಗಂ ಬೇನೆಯ ಸೋಮೇಜಿ ಬೇನೆಯ ಸೋಮೇಜಿಯ ಮಗ[ಂ]
ಮಾ[ರಂವುಭ]ಪ್ಪರ ಮಗಂ ಗೋಲೆಯುಚ್ಚುಮ್ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ
ದೊಳೊಲಾಪುರುಪವಿಷ್ಣು [ತ]ತ್ಕಾಲದೊಳ್ವಾನಗ್ರಾಹಣ[ಂ]ಗಿಯುಂ
(ಕರ್ಣ. XI - 1. ೪-೪; ೫೩). [?]

ಬೇನೆಯಾ (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೆಂಗಿಯ ನೋವನ್ನು (ಅನುಭವದಿಂದ) ತಿಳಿ-
ಲರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು: ಬಣ್ಣ ಬೇನೆಯಾಪುಂದಪೋಲಿ ನುಡಿಯುಂಟೆ
(ಕರ್ಣ. ೧-೧೩). ೨. (ಕಾವ್ಯರಚನೆಯ) ಕಷ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿ. - ಅರ್ಥ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು: ಬೇನೆಯಾಪುಂದ ನೀರಸನಕೆ ಪುಟ್ಟಿದಮುಜ
ಭವನು (ಕರ್ಣ. ೧-೨೩). [ಬೇನೆ + ಅಯ]

ಬೇನೆಯಾ (ಕ್ರಿ). ರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸು; ಖಾಯಿಲೆಯನ್ನು
ಮಾಪಮಾಡು: ಕೊಲಾತಿರ್ಪಯ್ಯಗೊಡದು ಬೇನೆಯಾಪಾ ತೀಕ್ಷ್ಣವುಂ
. . . ಬೇದಾರಮಿಂತೆಲ್ಲ ಮುಂ ಪುಲವುಂ ಕಡೆಗೊಳ್ಳಿಕ್ಕೆ (ಕೂಟ. ೪೪).
[ಬೇನೆ + ಅಯ]

ಬೇಸೆಯತ್ತು (ಕ್ರಿ). ಹರಿಗೆಯ ನೋವನ್ನು ಅನುಭವಿಸು. -ತಿನ್ನು : ಮದದಿಗೆ ಸವಮಾಸ ತುಂಬಿತು ಶಿವಯೋಗದೊಡೆಯಳು ಬೇಸೆಯತ್ತಿದಳು (೨೦೦೦. ೨-೪೦). [ಬೇಸೆ + ಎತ್ತು]

ಬೇಸೆ 'ಬೇಡ್ಡು' ಪರಾ.

ಬೇಸತ್ತೆ (ನಾ). ಸುಳವು ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ನಾಪತ್ತೆ : ನಿನ್ನ ರಾತ್ರಿ ಕೇಬ್ಬಿಗೆ ಯಾವಾಗ ತಿರುಗಿ ಬಂದಳೋ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಮುಂಜಾನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಬೇಸತ್ತೆ (೨೦೦೨. ೦೦) : ಬೇಸತ್ತೆಯಾದ ನಮ್ಮ ಪಾಪರಾಯ ಇನ್ನೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ (೨೦೦೩. ೧೪). 'ನಾಪತ್ತೆ' ಪರಾ. [ಬೇ - + ತತ್ತೆ]

ಬೇಸರವಾಯಿ, ಬೇಸರ್ವಾ (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ : ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುವದು ಕೆಲಕೆಲವರಿಗೆ ಬೇಸರವಾಯಿದು ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಾಗ್ಯೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ . . . ಫಾಯದೆಯ ಸಂಗತಿಯೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿತು (ಪುಂಜನಾ. ೨೦೯). ಬೇಸರ್ವಾ : ೨. ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲವ ಪತ್ತೆ; ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿ : ಅಂತೂ ಅದ್ದಿಲ್ಲ, ತಾಯಿ ಹಾಂಗೆ ಮಗಳು ಬೇಸರ್ವಾಯ್ತು (ಪುಂಜನಾ. ೨೧). [←ಪಾರ. ಬೇಸರವಾ, ಬೇಸರವಾಹ, ಬೇಸರವಾಹಿ, ಬೇಸರ್ವಾ; ಹೀ. ಬೇಸರವಾ, ಬೇಸರವಾಳ, ಬೇಸರವಾಹ್, ಬೇಸರವಾಹೀ; ಪುರಾ. ಬೇಸರವಾ, ಬೇಸರವಾಳ, ಬೇಸರ್ವಾ, ಬೇಸರ್ವಾಳ]

ಬೇಸರ್ವಾ 'ಬೇಸರವಾಯಿ' ನೋ.

ಬೇಪಾರ (ನಾ). ಕೊಳ್ಳುವ, ಮಾರುವ ವ್ಯವಹಾರ : ವ್ಯಾಪಾರ : "ಬೇಪಾರ-ವ್ಯಾಪಾರ" (೨೨೩೩. ೨೨); ಆ ಪರಮವಿರಗಿಯ ಸುಜ್ಞಾನದ ಬೇಪಾರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನೇ ಪರಿಯವರೋಧಗಳೆಂದು ಪುನಃಕರ್ಮ ತಮಗೆ (ಪುಂಜನಾ. ೨೧-೨೨); ಪಾವ್ ಸುಖ್ಯ ಬೇಪಾರ ಮೂಡತಾವ್ (೨೦೦೩. ೧೪). 'ಬೇರೈ' ಪರಾ.

[←ಹೀ. ಪುರಾ. ಬೇಪಾರ್. / ಪಿಂ. ವ್ಯಾಪಾರ]

ಬೇಪಾರಿ (ನಾ). ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುವವನು; ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥ : ವ್ಯಾಪಾರಿ : ಕರಿ ತುರಗದ ಬೇಪಾರಿಗಳತ್ತಾಯದಿರವ . . . ಸಿರಿಯ ಪೂರ್ವಗಳ ವಿಶ್ರಯಪರ ರನ್ನದೊಳವರಿಗಳ ನೋಡುಪ್ಪೇಳಂದ (ಪುಂಜನಾ. ೨೦-೨೪). [←ಹೀ. ಪುರಾ. ಬೇಪಾರಿ. / ಪಿಂ. ವ್ಯಾಪಾರಿ]

ಬೇಪಾಮು (ನಾ). ಎಚ್ಚರಿಕೆ ತಪ್ಪುವಿಕೆ; ಅಲಕ್ಷ್ಯ : ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ : ಗದ್ದೆ ವಗೈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ಮುಂತಾದ್ದರಲ್ಲಿ ದವಡಬಟ್ಟು ಬೇಪಾಮು ನಿಂದ ನೋಡದೆ ದವಡವನ್ನು ತಡಿಸಿದರೂ . . . ಅದರ ಜವಾಬು ಅಮಿಲವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದಿತು (ಪುಂಜನಾ. ೨೧. ೨೨) [←ಪುರಾ. ಬೇಪಾಮ್]

ಬೇಫೀರ, 'ಬೇಫೀರ' ನೋ.

ಬೇಫೀರ, ಬೇಫೀರ್, ಬೇಫೀರ (ಗು). ೧. ಯೋಜನೆಯಿಲ್ಲದ; ನಿಶ್ಚಿತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಬೇಫೀರ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲು ದೂಡಿ . . . ವಿಶ್ವಾಸ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಬರುವ ಧರ್ತಿಮಾಳ್ವಿ ಹೋಗಿ ಎದುರು ನಿಂತ (೨೦೦೩. ೨೨-೨೩). (ನಾ). ೨. ನಿಶ್ಚಿತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದು; ಯೋಜನೆಯಿಲ್ಲದುದು : ಎಳೆ ಅನ್ನರಿ, ಬೈವ ಅನ್ನರಿ . . . ಅದೆಷ್ಟು ಬೇಫೀರ ಆದ 'ಮೋದ್ರೀ' (೨೦೦೩. ೧. ೨೪). ೩. ನಿಶ್ಚಿತ : ಆರ. ಮು. ಬೇಫೀರ್ : ೩. ನನ್ನ ಹೇಬನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ನೆನಪು ನನಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಬೇಫೀರ್ ಆಯಿತು (೨೦೦೩. ೦೦೨). ಬೇಫೀರ : ೧. ಮುಂಚೆ ಒಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಾಗ ಈಗ ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುವಕ್ಕಾಗಿ ಈ 'ಬೇಫೀರ' ವ್ಯಕ್ತಿಯ ? (೨೦೦೩. ೦೦೨). [←ಪಾರ. ಬೇಫೀರ್; ಹೀ. ಬೇಫೀರಾ, ಬೇಫೀರ್; ಪುರಾ. ಬೇಫೀರ್, ಬೇಫೀರ್]

ಬೇಫೀರ 'ಬೇಫೀರ' ನೋ.

ಬೇಬಂದಾಕಾ (ಗು). ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಕ್ರಮ ತಪ್ಪಿದ : ಗೊಂದಲವೆಯುವಾದ : ಏನು ಬೇಬಂದಾಕಾಹವ್ಯವದು ? (ಪುಂಜನಾ. ೨೨). [← ಪುರಾ. ಬೇಬಂದಾಕಾ, ಬೇಬಂದಾಕಾ]

ಬೇಬಂದು (ನಾ). ಕ್ರಮವಿಲ್ಲದುದು; ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಲ್ಲದುದು; ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ : (೨). [←ಪಾರ. ಪುರಾ. ಬೇಬಂದಾ]

ಬೇಬಾಕ್ 'ಬೇಬಾಕ್' ನೋ.

ಬೇಬಾಕ್, ಬೇಬಾಕ್, ಬೇಬಾಕು (ನಾ). ಬಾಕಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ತೀರ್ಪು : ರಾಮಕೃಷ್ಣಗೌಡನು . . . ಕಂದಾಯ, ಕೌಳಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವೂ ಬೇಬಾಕಾದ ಮೇಲೆ ಹಿಂತಿರುಗುವನು (ಪುಂಜನಾ. ೨). ಬೇಬಾಕ್ : ಕುಳಿತ ಜಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ದರ್ಪದಿಂದ ಕಂದಾಯ ಬೇಬಾಕ್ (೨೨೪. ೨೨). ಬೇಬಾಕು : ನಾಳೆ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ನೋಡಿ ಎಲ್ಲಾ ಬೇಬಾಕು ಮಾಡ್ತೀನಿ (ಪುಂಜನಾ. ೨೨); ಏನು ಲೆಕ್ಕ ಅದರೂ ಈ ಸುಗ್ಗಿಗೆ ಅದಷ್ಟು ಮಾಡಿ ಬೇಬಾಕ್ ಆಗೋ ಪಾಂಗ ಮಾಡ್ತೀನಿ (೨೦೦೩. ೨೨). [←ಪಾರ. ಹೀ. ಪುರಾ. ಬೇಬಾಕಿ, ಬೇಬಾಕ್]

ಬೇಬಾಕು 'ಬೇಬಾಕ್' ನೋ.

ಬೇಮನ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ನಿರಾಸಕ್ತಿ; ನಿರುತ್ಸಾಹ : ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯೊಳಗೆ ಕಾವಿಗಳೆಂಡು ತಾಪದಿಂದಿಡಿದಿಗೆ ಚಿಂಸೆ ಮೆನುನದಿ (ಪುಂಜನಾ. ೨). [←ಹೀ. ಬೇಮನ]

ಬೇಮಾನ 'ಬೇಮಾನ' ನೋ.

ಬೇಮಾಲಮ್ 'ಬೇಮಾಲಮ್' ನೋ.

ಬೇಮಾಲಮ್, ಬೇಮಾಲಮ್ (ನಾ). ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತಿರು ವುದು; ಗುಟ್ಟು; ರಹಸ್ಯ : ಬೇಮಾಲಮ್ ಮಾತ್ ಅಗಿದಾನ್ (೨೦೦೩. ೨೨). ಬೇಮಾಲಮ್ : ಕಾನೀ ಕೊಲೆಗಳನ್ನು ಇಷ್ಟು ಬೇಮಾಲಮ್ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಂಬುದು ನನ್ನ ಹೊರತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಂಕಣಿಗಾದರೂ ಗೊತ್ತಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೋ ಹೇಳಲಾರನು (೨೦೦೩. ೨೨). [←ಹೀ. ಪುರಾ. ಬೇಮಾಲಮ್]

ಬೇಯಿತುಬಾರಿ (ಗು). ನಂದಿಗಿಗೆ ಅರ್ಹವಲ್ಲದ; ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ವಲ್ಲದ : ಪ್ರಾಣಿ ಬಾಕೀದಾರ ನಾದಾರ್ ಬೇಯಿತುಬಾರಿ ಜನಕ್ಕೆ ಸಹ ಯಾರಾರ ಕೂಡ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ (ಪುಂಜನಾ. ೨೨. ೨೦).

[←ಪಾರ. ಹೀ. ಬೇಯಿತುಬಾರಿ]

ಬೇಯಿಸು, ಬೇಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ನೀರು ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಅಂಶದೊಂದಿಗೆ ಅಪಾರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕುದಿಸು; ಪಕ್ವಮಾಡು; ಅಡು : ಮಾರು ಕಟ್ಟಿಯಿಂದ ತಂದ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ತೊಳೆದು, ಅನಂತರ ಅದ್ವ ಗಳನ್ನು ಬೇಸುವಂತೆ ಕತ್ತರಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಬೇಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ (೨೦೦೩. ೨೨); ತರಕಾರಿ ಕೊಡಿ ಮೊದಲು; ಉದ್ದಾದರೂ ಬೇಯಿಸ್ತೇನೆ (೨೦೦೩. ೨೦). ೨. (ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ) ಸುಡು : ಕಾಯಿಸು : ಹೊತ್ತದಂದರೂ ಕಂಡರೂ ಕೊಂಡರೂ ಮೊದಲಿಂದ ಮತ್ತದಂ ಬೀ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಳೆಸುತ್ತ ತಿಳಿದುಪ್ಪ ಸಕ್ಕರೆಯ ಕಲಸೆ ಮುಚ್ಚುಳರೂಪವೆಂದು ಪಡೆದುಮಾ (೨೦೦೩. ೦-೦೦); ಕುಂಬಾರ ಮಾಡಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೇಸಿದ ಹೊಸ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಬೀಮಿಕೆ ಅನ್ನುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (೨೦೦೩. ೨೨). ೩. (ಆಲಂ) ನೋಯಿಸು; ಹಿಂಸಿಸು; ತಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗು ಮಾಡು : ಕಂದರ್ಪನ ಸುಟ್ಟ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ದಂದಾದೊಡೆ ಮತ್ತೆ ತಿಳಿದು ಬಂದ ಪಾಪಿಯ ಬೇಯಿಸಬೇಡವೆಂದು ಸುಗಂಧಾಕ್ಷತೆಯ ಮೆತ್ತಿದನು (೨೦೦೩. ೨೦-೨೨); ಬಿಟ್ಟುಬೇಸುತ್ತಿಗಳ ಹೃದಯವು ಬೇಯಿಸುವ ಪೊತ್ತವು ಕೇಡಂಗಳನೆ . . . ಸಂಜೆದಾರೆ

ಗಳಿಸುವುದು (ಶಿ.ಬಾ. ೨-೪೭); ನಿನ್ನಿಂದಲ್ಲವೆ ಎನಗೇ ಪಾಪವು ಹೃದಯವ ಬೇಯುವ ಸಂಕಟವು ! (೪೭೩೩. ೫೦-೫೨). ಬೇಸು : ರಿ. ಹಿರಿಮದ್ದಿನ ಬೇರು ಪಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೇಸಿ ವೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ . . . ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು (ಶಿ.ಬಾ. ೨೩೩). ೨. ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಸಿದು ರೊಟ್ಟಿ ಗಳನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿ; ಬೇಸುವುದಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಯಾಕೆ ? (ಪು.ಪಾ. ೩-೧೩). ೪. ಉರಿದು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ದಹಿಸು : ದುಗಡು ಬಿಜುಸುಗಾಳಿ ದಿಸಿಯ ದಿಸಿಲವಾಯುಂ ಕಾಸದು ದಮಗ್ನಿ ಪುಲ್ಲಕೊ ಕೊಂದನಾದೊಡಂ ಬೇಸದು (ಶಿ.ಬಾ. ೧೩-೧೬). [ಬೇ. + - ಇಸು.]

ಬೇಯು 'ಬೇ' ನೋ.

ಬೇರ್, ಬೇರು, ವೇರ್ (ನಾ). ರಿ. ಸಸ್ಯವನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕ ವಾದ, ಭೂಮಿಯ ಕೆಳಗಡೆಯಿರುವ ಸಸ್ಯದ ಭಾಗ; ಮರ, ಗಿಡ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಅಡಿಭಾಗ, —ಮೂಲ : "ಪಾದಪವ ಮೂಲಮತ ಪಸರಿಸಿದ ಬೇರಕ್ಕುಂ" (ಪು.ಪಾ. ೩೨-೨೩); ಭೇಮನುಮೊತ್ತಿ ಕಿಟ್ಟು ಬೇರೊಡನೆ ಮಹಿಷವೊಂದನೊಡೆಯುಂ (ಪು.ಪಾ. ೩-೧೨); ಬೇರನೊ ದವಗೇರೆಯುಂ ಕೋಪಾದರಂಬಂತೆ (ಪು.ಪಾ. ೬-೧೨). ೨. ಬುಡ; ತಳಭಾಗ; 'ಬೇರೇಲು', 'ಬೇರೊಡಿಸು' ಪರಾ. ೩. (ಅಲಂ) ಮೂಲ ಸತ್ತ್ವ; ನೆಲೆ : ತನ್ನ ಸುತನಬರೊಳಜುಗನವೆನ್ನದಯಮನೆಯ್ತು ಪಾದಪ ಪಾಮರ ಬೇರೊಳ್ ಬೆನ್ನೊರನೆಹೊಯ್ದಿರಂ (ಪು.ಪಾ. ೧೦-೧೩); ಕರ್ಮದ ಬೇರ್ಗಳಂ ಪೂಜೆಮೂರ್ ನೀರಾಳ ಮಹಾವಿರೂಪಿಗಳಂ ಕೇಶಸಮೂಹಮುಂ ಪೂಜೆಮುಂ (ಪು.ಪಾ. ೬-೧೨); ಮೂಲದ್ವಾರದ ಬೇರಿ ಮುಟ್ಟು ಭೂಮಂಡಲ ವನೇಹಾದ ಆಚಾರದ ಬೇರ ಹಿಡಿದು ಐಕ್ಯದ ತುಡಿಯನೇಹಾದ (ಪು.ಪಾ. ೩-೧೩-೧೪). ೪. (?) : ಸದಿ ಸಮನಾಗಿ ಸುತ್ತಿಟ್ಟ ತೋಳ್ ಸತ ಪಾದರ್ದಿಯಂಪುಂಪನವು ವಳಿ ಬೀಗಿ ಬಾಯೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಬಾಯ್ ದೇಹಾದ ಬೇರ್ಗ ನೋಡುವ ಡವಪೋಡಿಡುಕ್ಕರತದುತ್ತಿಡಿದಂತಿರ ಕಾಮ ಸೌಖ್ಯದಿಂ ಸವದಪೂರಿಪ್ಪವಲ್ಲಿ ಗಗನೇಶರದಂಪತಿಗಳ ರಹಾಂತದೊಳ್ (ಪು.ಪಾ. ೪-೧೩). ಬೇರು : ರಿ. ಪತ್ತಿರದಂಪತ್ಯಂ ಬೇರರಂತದವೊಳ್ ನಾರ ಸೀರೆಯನುಟ್ಟು ಬೇರುಮಂ ಬಿಡೆಯುಮಂ ತಿಂದು ಕಂದಿ ಕುಂದಿ (ಪು.ಪಾ. ೨೦೪-೧೦೫); ನೀರಿಲ್ಲದ ನೆಲೆಯಲ್ಲದ ಬೇರೆಯ್ದ ಗಿಡು ಹುಟ್ಟುತ್ತ (ಪು.ಪಾ. ೧೨೩-೧೨೪); ಬೇರು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಮರದ ಯೋಜನೆ ಯಾಕೆ ? (ಗಾ. ೨). ಕೋಪಮನುಷಿ ಜಹಾದಾ ಮೋಹಮಂ ದಾಂಟಿ ಲೋಭತದ ಬೇರಂ ಕೆತ್ತು (೪೪೩. ೬೪); ಅತ್ಯಂತಾಳಗಳಪ್ಪದ ಬೇರಂ ತೀರ ಕಲ್ಲಂತ ಕಿಟ್ಟಂ (ಪು.ಪಾ. ೧೩-೧೦೦); ಹುರಿದುದು ಭವದೇವದುಷ್ಕರ್ಮದಂತರ ಪಪಾದುದು ಕಪಟದ ಬೇರು ಸುರಿದುದಾನಂದಾಪ್ತ-ಶ್ವಪ್ಪ ನುಟ್ಟಿದು ಕಯ ಪುರದವರ್ ಪುಣ್ಯಮೊಂದಿದರಂ (ಪು.ಪಾ. ೪೨-೪೩). ೩. ಕೆಳಭಾಗದ ತಂದಿ.—ಕೊನೆ; ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿಯನು ಕಲಿಸಿ ಬರೆಯುತ ಮೂಗ ಬೇರನ್ನು ತಿಡಿದು ಮುಸುಕುಕೋನುಂಟು (ಪು.ಪಾ. ೧-೪೨-೪೩). ಬೇರ್ : ೨. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂ ಮಿಕ್ಸೆಸರ್ ಜೋಕನ ವೇರಂ ಕೆತ್ತುರ್ ನೀರೊಳ್ಳಲುಗಲ ಸಲೆಯಲ್ಲಂದನಾ ಬಂದನಾ ಬಂದನೇ ತಾನೆಂಬಂತೆ ಬಂದಂ ನಿಜನಿಜಯಥ x x ಮೊಳಂಬನೊಳಂ (೪೪೩. ೨೫. ೪೪-೪೫; ೧೪೪೧).

ಬೇರುಮುಟ್ಟು ಕೀಳು = ಮೂಲೋತ್ಪತ್ತಿನ ಮಾಡು; ಪೂರ್ತಿ ಯಾಗಿ ಕೀಳು : ಆ ಕಿಟ್ಟು ಜೀವಿಯನ್ನು ಬೇರುಮುಟ್ಟು ಕೀಳುವುದು ಕಪ್ಪ (ಪು.ಪಾ. ೨೨೪). ಬೇರೊಳ್ಳುಸೀರಂ ಪೋಯ್ = (ಅಲಂ) ನಾಶಮಾಡು; ಪಾಳುಮಾಡು; ಚಲದಿಂ ಮೂಳುಳುಗ್ಗಿ ಬೇರೊಳ್ಳುಸೀರಂ ಪೋಯ್ (೧೪. ೨೫. ೧೫೩. ೪೨-೪೩; ಪು. ೧೧೫). [ಬೇ. ತಮಿ. ಮಲ. ನಾಯ್. ಗಡು. ವೇರ್; ತುಳು. ವೇರು; ತೆಲು. ದೇರು]

ಬೇರ್, 'ಬೇಯ್' ನೋ.

ಬೇರ, ವಯಿರ(ನಾ). ರಿ. ಹಗೆತನ; ವೈರ; ಶತ್ರುತ್ವ; ಒಟ್ಟಿಸಿದುವಿಗಿಂತ ಬೇರಂ ಬೇರದಂ ಕೆತ್ತುರತನನುವವಮಂ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರೇವಂ (೧೩. ೨೪೬. ೩೬-೦೦; ೧೧೪). ಕೊರಸಿಯಿಂದಿವನ ತಲೆಯನೆಯಂದೊಬ್ಬಂ ಕೊರಾತ್ಯನ ಕಯ್ಯನ್ನಂ ಬೇರದೊಳಿತ್ತವರ್ಗಳತ್ತ ಪೋದರ್ (ಪು.ಪಾ. ೪-೪೬); ತುಂತು ಬೇರಮನೇಸದೆ ಸಂತತಮುಂ ಮಹಾಕವರಸಿ ಮುದ್ದಿಪ್ಪದನ್ನಂ (೪೪೩. ೩-೪೬). ವಯಿರ : ರಿ. ಶ್ರೀ ಪಲ್ಲವಕುಲತೀರನ್ ವಯಿರಮ ಕಟ್ಟಿ ಎಣ್ಣೆದು ಸಗ್ಗಾಲಯಕ್ಕೇರಿದನ್ (ಪು.ಪಾ. ೧೪೨೪. ೪೬-೨; ೪). ೨. ಹಗೆಯಾದವನು; ಶತ್ರು; ವೈರಿ : ಕನಗಿಯಿರಿದಾದ ವಯಿರಯಜುಡು ರಣಮಂಡಿತಂ ಮಾಡಿ (೪೪. ೨. ೩೩-೦೩; ೧೩೩೩).

[< ಸಂ. ವೈರ]

ಬೇರ, ಬ್ಯಾರ (ನಾ). = ಬೇಪಾರ : "ದೇರ—ರಿ ವ್ಯಾಪಾರ, ೨ ವೈರ" (ಪು.ಪಾ. ೬೨); ತಾರವನು ನೀನೆತ್ತು ಬೇರವನು ಬಿಟ್ಟುಹುದು ನೀಣ್ ಯವಳೆಂದು ಪರವಧುವ ಸಾರಿದರೆ ಮಾರಿ ಬಂದಿಹುದು (ಕಪ್ಪ. ೧೬೪೩); ಬೇರದಮರದಂ ಮಯ್ಯೆಗಿದು ಬಾಂಜಗರ ನೆವಿ ತಮತವಾಗಿ ಪೊಸ ವದನೇಕೆಯೊಳರಿಯುಂ (ಪು.ಪಾ. ೨೨-೦೪). ಬ್ಯಾರ : ಕೆಲವು ಪಾಟಿ ಗಳೊಳ್ ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ಪೈರುಗಳಂ ತಂದು ತುಂಬಿ ಬ್ಯಾರವಂ ಮಾಡುವ ಬಿರಿಯರು ಬಾಜಗರು . . . ಪಾನಾಪಾತಿಯವರಿಗೆ ಬೇರ್ಬೇರ ಬೀದಿಗಳಂ ಹುಡು (೪೪೧೦. ೧೩೩-೩). [< > ಸಂ. ವ್ಯಾಪಾರ]

ಬೇರ, ಬೇರಿ (ನಾ). ರಿ. ಶರೀರ; 'ಉಜ್ಜ್ವಲಬೇರ', 'ಕುಂಕುಮಬೇರ' ಪರಾ. ೨. ವಿಗ್ರಹ; ಪ್ರತಿಮೆ : ರುಕ್ಮಿಣೀಸತ್ಯಭಾಮಾಸಮೇತ ಪುಷ್ಪ ಕೃಷ್ಣಸ್ಥಾವಿರಾಯವರಂ ಪೂಜಾರಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಂ ಗೈದು (೧೪. ೨೪. ಪು.ಪಾ. ೧೦-೨೩; ೧೩೩೩). 'ಮೂಲಬೇರ' ಪರಾ.

[< ಸಂ. ವೇರ]

ಬೇರೆಯು (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆಯಾಗಿಸು; ಬದಲಾಯಿಸು : ಬೇರೆಯಾ ನಿಮಿಷನಿಮಿಷವೊಡಲ ಬಾಣಗಳ ತೋಡಿತ ಪೂಸರವೈಯಂತೇನು ಬೊಮ್ಮಂ ? (ಪು.ಪಾ. ೬೩). [ಬೇರಿ (< ಬೇರ್) + - ಇಸು] ಬೇರಾಗ (ನಾ). ಸರಿಯಾದ ರಾಗವಲ್ಲದುದು; ಅಪಸ್ವರದಿಂದ ಕೂಡಿ ದುದು : ನಿಶ್ಚ ದನಿಯ ಸರಿರಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇರಾಗ ಮರಿಸಿ ಮರಿಸಿ (ಪು.ಪಾ. ೨೪-೪). [ಬೇ. + ರಾಗ]

ಬೇರಿ, ಬಿರಿಯ, ಬ್ಯಾರಿ (ನಾ). ರಿ. ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವನು; ವರ್ತಕ : ವೈಶ್ಯ : ಉರವ್ಯ : . . . ಭೂಮಿಸ್ವಾಕ್, ವಿಚ್ಛ-೬ ವೈಶ್ಯರ ಹೆಸರುಗಳು, ಬೇರಿಯವರು, ನಗರವರು, ಕೋಪುಟಗಳು ಮುಂತಾಗಿ (೩೪೦೩. ೨೩). ಬಿರಿಯ : ರಿ. ಕೆಲವು ಪಾಟಿಗಳೊಳ್ ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ಪೈರುಗಳಂ ತಂದು ತುಂಬಿ ಬ್ಯಾರವಂ ಮಾಡುವ ಬಿರಿಯರು ಬಾಜಗರು . . . ಪಾನಾಪಾತಿಯವರಿಗೆ ಬೇರ್ಬೇರ ಬೀದಿಗಳಂ ಹುಡು (೪೪೧೦. ೧೩೩-೩). ಬ್ಯಾರಿ : ೨. ಕೇರಳದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವನು; ಮಾಹಿಲ್ಟಿ : ಇಬ್ಬರೂ ಮಾಹಿಲ್ಟಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಬ್ಯಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಮರೆಯಾಳಗಳು ಉಡುಪಂತೆ . . . ಅಡ್ಡ ಪಂಚಿ ಸುತ್ತಿ ಉದ್ದುದ್ದ ಒಣಿಸು ಪಾಕಿದ್ದರು (ಪು.ಪಾ. ೪೩೩); ಬ್ಯಾರಿಗಳೆಲ್ಲ ಬರಿ ಸ್ವಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು (ಪು.ಪಾ. ೪೩).

[< ಸಂ. ವ್ಯಾಪಾರಿ. / ತುಳು. ಬ್ಯಾರಿ]

ಬೇರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೀವವಾದ್ಯ; ಭೇರಿ; ನಗಾರಿ : "ಬೇರಿ — ಭೇರಿ = ನಗಾರಿ" (ಪು.ಪಾ. ೬೨); ಭಾರಕ್ಕೆ ಬಗಾರಂ—ಆರಂಭ—ಆರಂಭ . . . ಭೇರಿ—ಬೇರಿ (ತುಳು. ೨೩೩ ಕೃಷ್ಣಾ).

[< ಸಂ. ಭೇರಿ]

ಬೇರಿಗ್ಗ (ನಾ). ಹಗ್ಗ; ವೈರಿ; ಶತ್ರು : ಅರಮಗಂ . . . ಈ ಶೇರೇವು ಬಂದು ನೆಲಕೆಳಗಾಯಿತು ಬೇರಿಗನವನ್ನಳಿಸುವನೆಂದು ಕೋಲ್ಕಳಂ ತಿರು ವಾಯ್ಕ ಪೂಡಿ ಕಾದಿದಂ (ಅಪು. ೧೨೪-೨೬). [ಬೇರ್ಗ್ಗ + - ಇಗ]
ಬೇರಿಗ್ಗ (ನಾ). ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವನು : ವರ್ತಕ; ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥ : ಸಂದ ಭಕ್ತಿಯೊಳಿ ಭೀರವನುಳಿದ ಬೇರಿಗರ ವೃಂದಂ . . . ಅಂದು ಕಾಣಿಸಿತು ರಕ್ತಸಮೆಯಗ (ಶ್ರೀಕಾ. ೯-೩೬).
[ಬೇರ್ಗ್ಗ + - ಇಗ]

ಬೇರಿಣ್ 'ಬೇರಿಣ್' ನೋ.
ಬೇರಿಣ್, ಬೇರಿಣ್ (ನಾ). ರಿ. ಕೊಡುವಿಕೆ; ಸಂಕಲನ : ಗಣಿತದ ಚತುರೋಪಾಯಗಳಾದ ಬೇರಿಣ್, ವಹಾಚಿ, ಗುಣಾಕಾರ, ಭಾಗಾಕಾರ ಗಳನ್ನು ನಾನು ಸರೀಸಾಗಿ ಕೈಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲೆ ನಾದರೂ ಕ್ರಿಯೆ ಸರೋಪ ವಾಗುತ್ತದೆ (ಗೌತ. ೧೭೪) : ಮೊದಲು ಬೇರಿಣ್, ಮುಂದೆ ವಹಾಚಿ, ಅದ್ದೇನೆ ಗುಣಾಕಾರ ಮತ್ತು ಕಡೆಗೆ ಭಾಗಾಕಾರ ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಿರುವುದು (ಶ್ರೀಕಾ. ೩೫). ೨. ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತ : ಅದ್ದಿರುವ ಒಟ್ಟು ಮನೆಗಳ ಬೇರಿಣ್ ಮೂವತ್ತೈ ಮಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟ (ಕೂ. ೧೬) : ಎಲ್ಲದರ ಬೇರಿಣ್ ಕೊನ್ನ (ಒಟ್ಟು. ೧೭). ೩. ಒಟ್ಟು ಕಂದಾಯದ ಮೊಬಲಗು : ಗ್ರಾಮದ ಬೇರಿಣ್ ಸಾಗವಳಿ ಬರದಂನ್ನು ಪರಾಂಮರಿ ಸರ್ವಮಾಂಪ್ಪವಾಗಿ ಅವಳಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಿವರ (ಒಟ್ಟು. ೧೯೭೯. ೨೨-೨೩ : ೩೫) : ಈ ವಿವರದಿಂದ ಜನಗಳಿಗೆ ಸೂಚ್ಯವು ಹೆಚ್ಚು. ಆ ರಾಜ್ಯದ ಬೇರಿಣ್ ಒಂದಕ್ಕೆ ಎರಡಾಯಿತು (ಅಪು. ೩೩೯) : ಕಂದಾಯ ಮಾಪ್ಪ ವಾಗಿ ಹಾತಾ ಹನು ಬೇರಿಣ್ ಎಷ್ಟು ಅಂತ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಕೈಬರತ್ತರೇ ಇರಲಿಲ್ಲ (ಕೂ. ೧೭೫). ಬೇರಿಣ್ : ರಿ. ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ ಕೊಂಡಿಕೊಂಡು ಹೋದ ಮತ್ತು ಅನ್ನದೇಜುವೆಂದು ಗುರುತಿಸಿದಾಗ ದ ಒಟ್ಟುಗಳೆಂದರೆ-ಬೇರಿ (ಬೆಟ್ಟಂ) . . . ದರಮಾಪ್ಪ, ಬೇರಿಣ್, ಮುಪರೆ (ಅಪು. ೧೭೫).
[4-ಹಾರ, ಬೇರಿಣ್ ; ಹಿಂ, ಬೇರಿಣ್ ; ಪಂ. ಬೇರಿಣ್]

ಬೇರು 'ಬೇರ್' ನೋ.
ಬೇರುಂಗಾಲ್ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಕಾಲುವೆ : ಬಳಕೆಯ ಕೀಲಿಯು ಬೇರುಂಗಾಲ್ ಮೊಕ್ಕಲೊಳೊನ್ನು ಪೊಳೆಯಂ ಕೆಯುಂ ಪದಿಕ್ಕೊಳಮ್ ವತಮುಂ ಮಿಸಲಂ ಬಳವತ್ತಮುಂ ಸಲ್ಲದು (ಅ. III, ಹಂ. ೧೫೫-೫೬ : ೧೫೫). [ಇ ಇದು 'ಬೇರುಂಗಾಲ್' ಎಂಬುವ ಅಪರಿವಿಷ್ಟವರ ಬಹುದು. / ಪಂ. ಪೆರುಂಗಾಲ್]

ಬೇರುಗ (ನಾ). ಬಿಷ್ಣುವ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವನು : ಬಿಷ್ಣುವ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಮಾರುವವನು : ಈಗ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ- ನಾರುಗಂ, ಬೇರುಗಂ, ಬೇರುಗಂ (ಅಪು. ೨೦೯ ಕ್ರಮೇ).
[ಬೇರ್ಗ್ಗ + - ಇಗ]

ಬೇರುಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). (ಆಲಂ) ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು : ಭಂಡಾರ ಬೊಕ್ಕಸ ಮನೆಗಳ ನೋಳ್ನಾ ಭಂಡಾರಿಗಳು ನೋಡುಮತ ಕಂಡವರ್ದೇ ನೈವನವೆಂಬರು ಬೇರುಗಾಣ್ತುಮ್ಪು ತಾನೊಳಗೆ (ಕೂ. ೭೩-೭೩). [ಬೇರು (<ಬೇರ್ಗ್ಗ) + ಇಗ]

ಬೇರುಗಿ (ನಾ) ಬಿಷ್ಣುವ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವನು : ನಾರುಗಿ, ನಾರುಗಿ : ಬೇರುಗಿ, ಬೇರುಗಿ (ಕೂ. ೧೯೭ ಕ್ರಮೇ).
[ಬೇರುಗ + - ಇ]

ಬೇರುಗಿಡು (ಕ್ರಿ). ಬುಡ ಅಥವಾ ಮೂಲವನ್ನು ಕಡಿಸು.-ಹಾಳು ಮಾಡು : ಈ ಮಹಾರಾಜನಿಗೂ ಇವನ ಹಿಂದಿನವರಿಗೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇರುಗಿಡುಬೇರುಗಿಡು ಕುಂಡಕನವನ್ನು . . . ತಟ್ಟಿ ಕಾವಾಡಿಕೊಂಡು

ಬರುತ್ತ . . . ಪಾವನರಾಗಿರುವ ಶೂರರ ಮನೆತನದವರು ನೀವು (ಕೂ. ೨೦-೨೨). [ಬೇರು (<ಬೇರ್) + ಕಿಡು (<ಕಿಡಿಸು)]
ಬೇರುಗಿ (ನಾ). = ಬೇರುಗಿ : ನಾರುಗಿ, ನಾರುಗಿ, ಬೇರುಗಿ : ಬೇರುಗಿ (ಕೂ. ೧೯೭ ಕ್ರಮೇ).
[ಬೇರುಗ + - ಇ (< - ಇ)]

ಬೇರುಗೊಲೆ 'ಬೇರ್ಗೊಲೆ' ನೋ.
ಬೇರುಡಿ (ಕ್ರಿ). ಬೇರುಸಹಿತ ಮುಂದಿರು ಕೊಳ್ಳು : ಬುಡ ಕಿತ್ತುಬರು : ತೀರ ಗಿರಿ ಮುಳ್ಳೈನೆ ಭುಜದರಿ ಬೇರುಡಿದು ಬೆಳಲಿ . . . ಹುಸಿ ನಾನಾ ಭೂರಿಭೂಜಗಳಿಂದ ಹೊಯ್ದಾಡಿದರು ಸರಸದರಿ (ಕೂ. ೨-೨-೨೩). [ಬೇರು (< ಬೇರ್) + ಉಡಿ]

ಬೇರುಬಿಡು 'ಬೇರ್ಬಿಡು' ನೋ.
ಬೇರುವರಿ 'ಬೇರ್ವರಿ' ನೋ.

ಬೇರುಡಿ (ಕ್ರಿ). (ಆಲಂ) ಸ್ಥಿರಪಡಿಸು : ನೆಲೆಗೊಳಿಸು : ಈ ಶೋಕದ ಚಾರಿತ್ರಿಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಸಲಾಗಲಿ, ಅತ್ಯಂತಭಾವವನ್ನು ಆ ಕಾರಣವೇ ಬರಿದಿರುವೆಂಬುದನ್ನು ಬೇರುಡಿ ಸರಿಸಾಗಲಿ ನಾವು ಹವಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ (ಅಪು. ೩೯೯).
[ಬೇರು (< ಬೇರುಡಿ) + - ಇ]

ಬೇರುರು 'ಬೇರುರು' ನೋ.
ಬೇರುಣ್, ಬೇರುರು (ಕ್ರಿ). ರಿ. (ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ) ಭೂಮಿಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಮೂಲದ ಬೇರುಬೇರೆ ತುದಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗು.- ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲು : ಬೇರು ಬಿಡು : ಹಾರುವನ ಭಕ್ತಿ ಒಡಿಸೊಳಗೆಯ ಹೊಯ್ದಂತೆ ಕೆಳದಾಂಕಿ ಬೇರುಡಿದು ಮೇಲೆ ಫಲವಾಗದು (ಅಪ. ೩೭೫). ೨. (ಆಲಂ) ನೆಲೆನಿಲ್ಲು : ತಳವೂರು : ಸಭೋಭಾಗದಿಂದ ಜೀವನವನಿತುಂ ಭೂಭಾಗವೊಳ್ ಬಂದು ತೊಟ್ಟನೆ ಬೇರುಡಿದ್ದೋ . . . ಎಂದಿನಮೇಲೆ ನಾಡೆ ವರೋನಾಳು ಬೊ ವಿಯದ್ದಿಗೊದಿಭೂಮಂಡಲಂ (ಅಪ. ೭೨೪) : ಇಂತು ತಪೋವೀಣಂ ಚಿತ್ತಭೂಮಿಯೊಳ್ ಬೇರುಡಿದುಹುಣ್ಣಾರದೊ ಕಂಕಂರಿ (ಗೌ. ೩-೧೨ ಕ) : ಬೇರುಚಿ ಬೇರುಡಿದುದು ಜಯದಾಸ ಹುಣ್ಣಾರ (ಕೂ. ೨-೧೦೯). ಬೇರುರು : ೨. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದಿಯಾಹುತವು ಬೇರುರಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಾರ್ವವಾದಿತು (ಅಪ. ೩೬) : ನೈತಿ ಮತ್ತು ದೈವೀಭಾವನೆಗಳು ಬೇರುರುವುದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ (೨೪೮. ೧೧೫). [ಬೇರ್ಗ್ಗ + ಉಣ್ಣು]

ಬೇರ್ 'ಬೇರ್' ನೋ.
ಬೇರ್ 'ಬೇರ್' ನೋ.

ಬೇರೇಬ್ (ಕ್ರಿ). ಬುಡಸಹಿತ ಕಿತ್ತು ಬರು : ಭೂತಳಂ ನಡೆಗೆ ಶೈಲಶ್ರೇಣಿ ಬೇರೇಬ್ ವಿಶ್ವಜಗತ್ಪೋಷಣಸ್ಥಭಾವಗತಿಯಂ ಬಂದಂ ವಿಜೃಂಭಿತಂ (ಅಪ. ೧೭-೩೬). [ಬೇರ್ಗ್ಗ + ಬೇರ್ಗ್ಗ]

ಬೇರೊಡೆ (ಕ್ರಿ). ಬೇರು ಹರಡು : ಮೂಲ ವಿಸ್ತರಿಸು : ವಿಳು ಫಲಾಗುಣ ಹರಿ ವರೋಧ ಮೇಲೆ ಬಿಜಯಂಗೆಯ ಬಹಳ ಫಲಾಯಿದಲಾ ನನ್ನ ಪೊದ್ದುಮದ ಬೇರೊಡೆದು (ಕೂ. ೭-೧೧). [ಬೇರ್ಗ್ಗ + ಒಡೆ]

ಬೇರ್ಗ್ಗ (ನಾ). ಬೇರುಬೇರೆ ಮಾಡುವಿಕೆ : ಬೇರ್ಬಡಿಸುವಿಕೆ : ವಿಂಗಡಣೆ : 'ಬೇರ್ಗೇಯ' ಪರಾ.
[ಬೇರ್ಗ್ಗ (< ಬೇರ್) + - ಕ]

ಬೇರ್ಗ್ಗ (ನಾ). (?) : ಪುನರ್ಮಾರ್ಗೀಕರಣ ಘಟನಾ ಗಾಣದೊಳಂ ಬಿಡಿದ ಬೇರ್ಗೇಯಂ . . . ಮೊನೆಯಂ ಪುನರ್ಮಾರ್ಗೀಕರಣ ಕೈಗಯ್ಯ (ಅಪ. ೧೦-೧೨ ಕ). [?]

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ (ಕ್ರಿ). ಬೇರ್ಪಡಿಸು; ವಿಂಗಡಿಸು; ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸು : ಅರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಿರಲೆಂದು ಛಾತ್ರಗೆ ತೋರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ತಪಸ್ಸು ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿದು ಜಗದೊಂದು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ (ಸಾಹಿ. ಗೃಹೋ) ಇಂಗೆ ಚಿಂತಿಸುವ (ಸಾಹಿ. ೩೨-೧೦೪). [ಬೇರ್ಪಿಕೆ + ಕರ್ಮ]

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ, ಬೇರ್ಪಿಕೆ, ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ (ಕ್ರಿ). = ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ : ಮನೋವಾಕ್ಯಾದ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಯು ನೆರವಿನ ಕರ್ಮಮಂ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯಲ್ಲಿನಗೊತ್ತಕ್ಕಮೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಪ್ರಾರಂಭಮಂ (ಸಾಹಿ. ೧-೨೪ ೩); ಏನಿಗೆ ಕರ್ಮಬಂಧವನ್ನು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯೆಂದು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ತೋರಿಸಲ್ಪಡುವುದು (ಸಾಹಿ. ೧-೨೦೦); ತನ್ನಿಂ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಮೆದ್ದುಂ ಪೂರಿದಿರುವುದೆಂದೇ ವಿಭೇದಂ ದಲೇನುಂ ಕೆನ್ನಂ ಮೆಯ್ಯೋಪಪತ್ತಿಂ (ಸಾಹಿ. ೧-೧೫). ಬೇರ್ಪಿಕೆ : ಅರ್ಥವಂತವಾದುದು ಯೋಗವಿಂತಿರುವುದು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ದೃಢವಿರಲೆಂದು (ಸಾಹಿ. ೨-೧೦); ಖಂಡದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದುದು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು (ಸಾಹಿ. ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು) ಮುಂದೆಮುಂ ಸೀಳು (ಪ್ರಕಾ. ೧೦-೧೫); ಗಂಗಿಯಲಿ ಬಂದು ತಾನಾಗಿ ಪೂರಿದವು ಪಕ್ಕು ನೀರು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯೆಂದು ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪಕ್ಕು ತಮದೊಂದು ಬಿಡುವುದು ? (ಸಾಹಿ. ೧೦-೧೦). ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ : ಇಂತಹ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕೂಡಿ ಮಹಾಂಧಕಾರ ಸಂದಿತ್ತು ಇಂತಹ ಅಂಧಕಾರ ಸಂದಿಟ್ಟು ತಿರುಗುವುದು ಬಿಡುವುದು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು (ಸಾಹಿ. ೧-೧೫).

[ಬೇರ್ಪಿಕೆ (< ಬೇರ್ಪಿಕೆ) + ಕರ್ಮ]

ಬೇರ್ಪಿಕೆ 'ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ' ನೋ.

ಬೇರ್ಪಿಕೆ, ಬೇರ್ಪಿಕೆ (ನಾ). ರಿ. ಮೂಲವನ್ನು ಕಿತ್ತು ನಾಶಮಾಡುವುದು. ೨. (ಅಲಂ) ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲವಂತೆ ಮಾಡುವುದು : ಅರಿನ್ನು ಗತಿ ನಮಗೆ ಸಂಬಂಧಿ ಬಾಳುವ ಪಾಪವನ್ನು ಕಿತ್ತು ನಮಗೆ ಬೇರ್ಪಿಕೆ ಕಿತ್ತು ಕಾರಣವುನಗಿತ್ತುಮೇ ಪಾಪವೆಂದು ಹರಿ ತನ್ನ ಸುತನಂ ಜಪಿಸಿದನು (ಪ್ರಕಾ. ೬-೧೦). ಬೇರ್ಪಿಕೆ : ೨. ನಾರಿಯರು ಮುಖದೊಳಗೆ ಮುದ್ರಿಸುವುದು ತನ್ನಿಂಗೆ ನಮ್ಮಯ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯೆಂದು ದೂರದಿಂದ ಹಾಯುವುದು ಬಿಡುವುದು (ಸಾಹಿ. ೧-೧೫); ದೂರವು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದು (ಸಾಹಿ. ೧-೧೦).

[ಬೇರ್ಪಿಕೆ + ಕಿತ್ತು]

ಬೇರ್ಪಿಕೆ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಬೇರೆಯೆಂದು. ೨. ಬೇರೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸು : ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಪಕ್ಷು ಪುನಃನಿರ್ವಾಣಿಯು ತನ್ನ ಕೆಂಗು... ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಕಲ್ಪತಗುಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ (ಸಾಹಿ. ೧೦-೧೫).

[ಬೇರ್ಪಿಕೆ + ಕಿತ್ತು]

ಬೇರ್ಪಿಕೆ (ನಾ). ಅನ್ಯಮಾತು; ಬೇರೆಯು ನುಡಿ : ಸಿದ್ಧವಾದ ಅನ್ಯವಾಕ್ಯವಿರ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು (ಸಾಹಿ. ೧೪).

[ಬೇರ್ಪಿಕೆ (< ಬೇರ್ಪಿಕೆ) + ಮುದ್ರಿಸು]

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆಯು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗು; ಅನ್ಯಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನಡೆ : ಕಾರ್ಯಾತರದ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ನಡೆನು ಒಂದಿರಬೇಕು ಮುಂದೆ ಸುತರ್ದ ಬಿಡುವುದು (ಸಾಹಿ. ೧-೨೦ ೩).

[ಬೇರ್ಪಿಕೆ (< ಬೇರ್ಪಿಕೆ) + ನಡೆ + ಘೋಷಣೆ (< ಘೋಷಣೆ)]

ಬೇರ್ಪಿಕೆ 'ಬೇರ್ಪಿಕೆ' ಪರಾ.

ಬೇರ್ಪಿಕೆ (ನಾ). ಬೇರೆಯಾದ ಭೋಜನಸಾಮಗ್ರಿ, -ಎಡೆ : ಪುನಃ ಖಂಡವಾದ ಒಟ್ಟುಸುವುದು ಪುನಃ ಸಂಗಡಿಸು ಪಾತ್ರೆಯ ನೋಡುವಂತೆ ಅಡುಗೊಲುವುದು ವಿಂದಂಜನಕ್ಕೆ ಬೇರ್ಪಿಕೆ ನೋಡಿ ಭೋಜನವಿರ (ಸಾಹಿ. ೧೦-೧೪). [ಬೇರ್ಪಿಕೆ (< ಬೇರ್ಪಿಕೆ) + ಪರಿ]

ಬೇರ್ಪಿಕೆ (ನಾ). ಬೇರೆಯಾಗಿ ಮಾಡುವಿಕೆ; ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವಿಕೆ : ವಿಂಗಡಿಸು : ಅನೇಕ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಸ್ವಲ್ಪವಾದುದು 'ವಿಲೋಕನ'

ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದು. ಎಂದರೆ, ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಕೆಲಸ ಎಂದು (ಸಾಹಿ. ೧೦೪). [ಬೇರ್ಪಿಕೆ + - ಇತಿ]

ಬೇರ್ಪಿಕೆ (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆಯಾಗಿಸು; ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸು : ಒಡಲ ಬಳಿ ನೆರಲಾಗಿ ಗತಿ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು (ಸಾಹಿ. ೧-೧೪); ಕುಂದವನು ರಸ ಗುಡ್ಡದಾಕ್ಷಣ ಕರೆಯದೆ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಪಕ್ಕು ಕೆಯು ತಂದದ್ದೆಂದರು (ಸಾಹಿ. ೨೦-೧೪); ಬಿಡುವುದನ್ನು ಸುರಿದು ಬಿಡು ಮತ್ತು ತಿರುಗುವುದು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು (ಸಾಹಿ. ೧೦೪). [ಬೇರ್ಪಿಕೆ + - ಇತಿ]

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ (ನಾ). ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಿಕೆ : 'ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು' ಭೇದ, ಅಂತರ (ಸಾಹಿ. ೧).

[ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು + - ಪಕ್ಷ (< - ಪಕ್ಷ)]

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ, ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆಯಾಗಿಸು; ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಸು : 'ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು' - ವಿವಿಕ್ತ, ವಿವಿಧ (ಸಾಹಿ. ೧); ಕೊರಲೊಳ ದುಡ್ಡೋವನೇತಂ ಪುನಃ ಬಿಡುಕೊಳ್ ತೋರಿಸಿಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ ಪಂಜುರಿದಂತೆಯ್ದು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ತಂದದ್ದೆಂದರು ಗಾಳಿಯಿಂದಾದ ಯೋಗವಿರ... ಎಸವ ಗಂಗಾಪ್ರವಾಹವೆಂದಿರದಂ. (ಸಾಹಿ. ೨೦); ಉದ್ದೋತಂ ಶ್ವೇತಶ್ಚೈವಂಗಳನಣುಪುದುಬಿಟ್ಟುಬಾಪಂಗಳಂ ಸ್ವಾಧೀನವಾದಂಗಳಂ ಭವ್ಯರ ಬಗ್ಗುವುದು ದಯವಿಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾದುದಾದುದೆಂದೊಳ್ (ಸಾಹಿ. ೧-೧೪). ೨. ಹರಿದು; ಬಿಟ್ಟು : 'ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು' - ವಿವಿಕ್ತ, ವಿವಿಧ (ಸಾಹಿ. ೧). ೩. ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ; ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗೊಳಿಸು : (೧). ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು : ರಿ. ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ತಿಳುವಳಿಕೆಯು (ಸಾಹಿ. ೧-೧೪). [ಬೇರ್ಪಿಕೆ (< ಬೇರ್ಪಿಕೆ) + ಪರಿ]

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ 'ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ' ನೋ.

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ, ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ (ನಾ). ರಿ. ಬೇರೆಯಾಗುವುದು; ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗೊಳಿಸುವುದು. ೨. ವ್ಯತ್ಯಾಸ; ಅಂತರ : ಇಲ್ಲಿ ಬಿಡು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗಳೆಯ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು, ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಒಂದೇ ಭೂತಂ - ನಿತ್ಯವಾದುದಾಗಿ (ಸಾಹಿ. ೨೦). ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು : ೨. ಮುನ್ನಿನ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಲಲವುಂಟಾಗುವುದು (ಸಾಹಿ. ೧೦೦). [< ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ]

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ (ನಾ). ಬೇರೆಯಾದ ಮಳೆ, -ಭಾರವರ್ಷ : ಎಲೆ ಗಳಿಬಿಡುವುದು ಮರದ ತೊಟ್ಟುಗೊಂಬಿನ ನೀಡಿದುದೊಳ್ ತೊಟ್ಟುಗೊಂಬಿನಿಂದ ಗುಣವುಂ ತನು ಕೂಡ ಕುಸುಂಗೆ ಕಂಠಕಂಠ ಭರಮುಟ್ಟು ಪೂರಂ ಕೂಡು ಪಕ್ಷಿಗಳದರ್ವವೊಳಿರದುದು ಬಿಡುವುದುಗಳ ಸುಯು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಬಿಡು ಕೊಡುವುದು (ಸಾಹಿ. ೧-೧೫). [ಬೇರ್ಪಿಕೆ (< ಬೇರ್ಪಿಕೆ) + ಬಿಡು]

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ (ಕ್ರಿ). ಬಿಡುವು ಕೆತ್ತುಬಿಡುವಂತೆ ಮಾಡು : ರಜತ ಕೈಲಮಂ, ಶಿವ ಶಿವಾನಂದರೊಡನೆ, ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಕಳುಹಿದ ದೈತ್ಯರ ದೊರೆಯು ಕೋರ್ ಸ್ವರಾತ್ಮಮು - ಪುನಃಪುನಃ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಪುನಃಪುನಃ ಪುನಃಪುನಃ (ಸಾಹಿ. ೧೦-೧೪).

[ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು + ಬಿಡು]

ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ, ಬೇರ್ಪಿಕೆಯ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮರಗಿಡಗಳ ಬೇರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುವುದು, ಹೋಗು. -ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡು : ತಾವಾರ್ತವನಕ್ಕೆ ನೆರಲಾಗಿ ನೀಡಿ ಮುಟ್ಟುವುದು ಬಿಡು : ತಪ್ಪುಪಟ್ಟು ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು ಇವೆ ಅಶ್ವತ್ಥದಂಥವ (ಪ್ರಕಾ. ೧೦-೧೪). ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು : ರಿ. ಬಿಡುಕೊಳ್ ಹೊಸಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಳೆತು ಜನನಂಪಾದದೊಂದಿಗೆ ಕರತು ಅಲ್ಲ ಬೇರ್ಪಿಕೆಯು (ಸಾಹಿ. ೧೪). ೨. (ಅಲಂ) ತಳವುರು : ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲು; ಬೇರೆಯು : ಆ ತಂತ್ರಗಳು ಪುನಃಪುನಃ ಬಿಡುವುದು

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೇರುವಿಟ್ಟುವೆ (ತುಸು. ೨೭೩); ವೈದಿಕಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬೇರುವಿಟ್ಟು
ಅಪ್ಪ ಯಾಕೆ ಹೀಗೆ ಬದಲಾದ ? (ತುಸು. ೨೭೦).

ಬೇರುಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು = ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗು; ಪ್ರಬಲವಾಗು; ಸಿದ್ಧರ
ವಾಗಿ ನಿಲ್ಲು : ಪಾಂಡವರು ಇನ್ನೂ ಬೇರುಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ
ಮುಂದೇಬೇರೆ ಅವರನ್ನು ಮಾರ್ಗಮದಿಂದ ಅಡಮಾನದೊಡನೆ (ಕತ. ೩೩)

[ಜೆ:ರ₁ + ಬಿಡು₁]

ಬೇರ್ಮನೆ (ನಾ). ರಿ. ಬೇರೆಯ ಮನೆ: ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗೃಹ.

೨. ಮುದುವೆಯ ಸಂವರ್ಧದಲ್ಲಿ ವರನ ಕಡೆಯವರನ್ನು ಇಳಿಸುವ ಮನೆ; ಬಿಡದಿವನೆ: ಹೋಗಿ ಬಿಡುವ ಬೇರ್ಮನೆ (ವರನರಾಜ ಮನೆ)ಯಿಂದ ಪೂದಲಿಂಗನನ್ನು ಕರೆಕೊಂಬಿಲ್ಲ . . . ಬೇರ್ಮನೆಯಿಂದ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮದಲಿಂಗನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಪುಣ್ಯ ಬೇಕು (ಸೂತಕಂ. ೩೨). ೩. ಮುದುವೆಯ ನಂತರ ವಧೂವರರಿಗೆ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಮನೆ; ಪ್ರಸ್ತಾದ ಕೋಣೆ: ಮುದುವೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಲ್ಲು ಮುಗಿದು ಮುದುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೇರ್ಮನಿಗೆ ಕರುಳಿಸುವ ಮೇಳೆ ತುಂಬಿ ಶರವಾಯಿತು (೩೩). [ಬೀರ, (&ಬೆಕ್ಕ) + ಮನೆ].

[ದೇರ್, (\leq ದೇರ್) + ಏನ್]

ಜೆ.ಬಿ.ಎಸ್ (ನಾ). ಅನ್ಯರೇತರ : ಅನ್ಯದೇಹ : 'ಜೆ.ಬಿ.ಎಸ್
ಯೋಗ' ವರಾ. ... [ದೇಹ] (ದೇಹ) + ಜೋಗ

ಜೀವಮಯ್ಯಾಗು (ಕ್ರಿ). ಅನ್ಯಶರೀರವನ್ನು ಹೊಗು.- ಪ್ರಮೇಶಿಕು:
ಪರಕಾಯಪ್ರವೇಶ ಮೂಡು : ಇದು ಜೀವಮಯ್ಯಕ್ಕ ಯೋಗೀಂದ್ರವು
ತನುವಿನವೂ ಮುನ್ನಿನಂತಿವು (ಕಾಠಾಣ. ೩೦).

[ದೇವರ್ವಾಡು + ಪುಟ ೧೦]

ಬೇರ್ವರಿ, ಬೇರುವರಿ (ಶೃ). ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಹೆಚ್ಚು. —
ಪರಮ : ಅಳಿರಣವಿಳಾಸವು ಮೇಜಿವ ಮೇಳಸುವುದಿನ ರೂಪ
ಶಾಸನಂಬರದಾದು ಒಳಗೊಳ್ಳುವುದಾದುದರಂತೆದುವರ್ತಿ ಭೂತ
ಬೇರ್ವರಿದಾದು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಲಲಿತಾಂಗದೇವನಾ
(೪೦೩. ೨-೪೩) : ಶಿವನಷ್ಟಿ ಚಿತ್ತದೊಳು ಬೇರ್ವರಿದವರ್ತಲರು (೩೫೩.
೨೩. ೨೪-೩೩). ಬೇರುವರಿ : ಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಕವಿಮಾರ್ತದಾಗಲಿಕೆ ಬೇರು
ವರಿದುದು (೩೫೩. ೩-೨-೦) : ಚಾರಾಕರ ಪರಿಮೂರ್ತಿಯಲಿ ಮನ
ಬೇರುವರಿದಿಗಿಡಿಕೆ ಲಗನುತ . . . ಪರಮಭೂತಿಯ ಸಾರಾಭವ್ಯವ್ಯವಲಿ
ಮೇಜಿವದು (೩೫೩. ೨-೩-೪೩). [ಬೇರ್, + ವರಿ]

2-04-74). [a

ಬೇವೇರಿ (ಕ್ರಿ).-ಬೇವೇರಿ : ಕವಕಟ್ಟುಮದುವೆ ಬೇವೇರಿಯಲ್ಲಾ ನ
ಕೂಪ ನೆಲೆಗಟ್ಟುವನೆ ನಾಥ ನಮ್ಮವನುಳಿದುದು (ಪಂಕ್ತಿ. ೧-೦೩).

$[ಜೆ_1 + ಪ_1]$

ಬೇವೇರನು (ಅ). ಡಿ. ಬೇರು ಸಹಿತವಾಗಿ; ಬುಡ ಸಮೇತ : ಅರ್ಜುನನಾಗಳ್ ಬೇವೇರನು ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಸುರರವ್ಯಾಪ್ತರ್ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೨೬)
ಬೇವೇರನು ಕೆಲವು ಮಲವು ನೀರ್ವಾಗಳನ್ನೊಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರ್ಗ ಗಡೇಂದ್ರ,
. . . ಸುರಕೀಂದ್ರವನೊಡುಬಾಗಳ್ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೬. ೬೦). ೨. ಬುಡದಿಂದ
ಹಿಡಿದು : ಬೇವೇರನು ತುದಿವರಂ ಕಾಯ್ದು ಮನಸುಗಳನೀರ್ವನಲಮು
ಕರವ ತೆಂಗು ಕುಸುಮ್ ಬುಸುಕಿ ತೋರ್ವ ನಾರಂಗ ಬಂದೇರಮಿಸುತು
ನಾಡೆ ಸಾರ್ವಕಾಲಂ ಕುಂದವು (ಕಂಠ. ೧೦-೨೨).

[ಪೇರ, + ಬೆರಸು,]

ಬೇಲ 'ಬೆಳಲ' ನೋ.

బీరాయి (నా). ఒందు క్షుద్రదేవతయ దేసరూ : తుళు
 భవాని బిల్లద బీరాయి . . . ఎల్ల నానాదా కళ్యేదవతగల్ ఎల్ల
 ఒలిదరూ (అనుక. ౩౬-౨). 'జీనిగూయి' పరా.

[7 + 100]

ಬೇಲಾಡತ್, ಬೇಲಾಡತ್ (೮). ನಿತ್ಯಂರಯವಾಗಿ; ನಿತ್ಯಂದೇವವಾಗಿ;
 ಖಾತ್ರಿಯಾಗಿ: ಬೇಲಾಡತ್! ದೇವದಾನವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಸೇವಾ
 ಮಾಡೋದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಧೃತ್ಯನ ಧರ್ಮ ಅದ (ಜಾಹಾಂ. ೦೫); ಜಾಹಾಂರದಾಗಿ
 ಬೇಲಾಡದ ಹೊತ್ತಿನಾಗ ಬೇಲಾಡದ ಮೂಲಂ ಬೇಲಾಡದಂ ಕೇಳಿರಿ. ಬೇಲಾಡತ್
 ಸಗತದ (೦೪೬. ೨೫). ಬೇಲಾಡತ್ : ಬೇಲಾಡತ್ ಹೋಗಿರಿ
 (ಜಾಹಾಂ. ೨೫); ಬೇಲಾಡತ್ ನೀ ಬೇಲಿಡ ಕಮ್‌ಕತ್ ಕೊಡತಾನ್
 (ಘೋರಾ. ೪೪). [← ಅರ. ಮರಾ. ಬೇಲಾಡತ್]

ಬೇಲಾಪಕ್ 'ಬೇಲಾಪಕ್' ನೋ.

ಬೇರಿ, ಮೇಲಿ (ನಾ). ೧. ಹೊಲ, ತೋಟ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಕುವ ಪೊದೆ. ಮುಳ್ಳು, ಮುಳ್ಳುತಂತಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಆವರಣ. — ಸುತ್ತುಗೋಡೆ: “ಆವೇಷ್ಟಕ: ವೃಕ್ಷಿ: — ಈ ೨ ಬೇರಿ” (ಶಾಲೂ, ೪೪-೦೩೩); ಪನಿಯಾಲ ಕಾಲದ (ಗ)ನ ಬೇರಿಯುಂ ಅನ್ನ ಬನ್ನ (ಎ. ೨೧, ೬೦೨. ೦೩೪-೦೩; ೨೧೩ ೧); ಕಾವ ಬೇರಿ ಎದ್ದು ಹೊಲದ ಮೇದ ಮೇಲಿನ್ನೆ

ನಿಷ್ಕೇನು (ಪೂಂ. ೨-೩೩-೪). ೩. ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಲು ದೀವದ ನೆರವಿನಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಸ್ಥಳ: "ಬೇಲಿ ತೋಡು" (ಕುಂಗೂ. ೦೦೨-೩); ಆ ನಾರಾಯಣನು ತಾನುಮಂತ್ರಪುರವರವರವರವರ ಬೇಲಿಗೆ ಬೇಲಮಟ್ಟು ಪರಿಯ ತಾಣಕ್ಕೆ ವಂದು ಬೇಲಿಯ ಕೆಲವೊಳವದ ವೇಣುಗುಲಿವಿಗಮುಳ್ಳೊಳ್ಳು ಗೆಂಟಾಗಿ ಬೀಡು ಬಿಡು (ಕುಂಗೂ. ೩-೪೩ ೩).

೩. ಭೂಮಿಯು ಒಂದು ಅಂಶ : ಕರಕುರಾದುದೇವರ್ಗ ನಿವೇಶಕಂ ಒನ್ನು ನ್ನಾದೀವಿಗಂ ಬಿಟ್ಟು ಭೂಮಿ ದೇವದವಿನ್ಮ ಮೂದಲು ಒನ್ನು ಬೇರಿ (೨೯. III (೫). ೫೦೫. ೩೫-೦೬; 1148); ಆ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಅದ್ವಿತು ಮೂಲಸ್ತಾ ನದೇವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಮನ್ನು ಬೇರಿ ಯೊಂದು (೨೯. III (೫). ೫೦೫. ೩೫-೦೬; 1171). ೪. ಎಲ್ಲೆ ಸೀಮೆ : ಕಾದ ಬೇರಿಯಂ ಮಾಕಾರನವನುಲಂ . . . ಪದ ಮುಚ್ಚಿ ನೀಂ ಬಲ್ಲೆ ನೀಂ ಮುಚ್ಚಿ ಹರಿಗೆ ಕೇಲಾನೆ ಬಲ್ಲೆ (ಕೊಡ. ೩-೪೦). ೫. ದೇವಿ : ದಿ. ಬದಗಲು ಬೇರಿವಿರಂ ಈಶಾವ್ಯದೊಳ ಕವಾಳೇಶ್ವರಂ ಕಲ್ಪಿ ಬ ಪೂಲದ ಸೀಮೆ (೨೨೨. 1೫-1. ೦೨೦-೪೪; 1087).

[ದೇ.ಶಿ ಕವಿ: ಮಲ. ವೇರಿ; ತುಳು. ದೇರಿ; ಕೊಡ. ಬೆರಿ;
ಮಲ. ವೆಲುಗು; ಗೊಂದಿ. ವೆಲುಮಾ]

ಬೇಲಿಫ, ಬೇಲಿಫ (ನಾ). ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದ ಅನುಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಪಾಲನೆ
 ತರುವ. ಗೃಹಕ್ಕೆ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡುವ, ತಕ್ಷಣವೇ ರವಾನೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ
 ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ. ಜಮೀನುದಾರನ ಕಂದಾಯ ಮಂತ್ರಿಯಾದವು
 ಗಳನ್ನು ವಸೂಲಿಮಾಡುವ ಕೋರ್ಟಿನ ಅಧೀನ ; ಬೇಲಿಫರು ನಿಸ್
 ಚರ-ಸ್ವರ ಅಸ್ತಿಗಳ ಜಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ್ಗೆ ನೀನೆ
 ನಿನ್ನ ಮಾನಕ್ಕೆ ಹಾಗೆ ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದೀ ? (ಮಾತಾ. ೧೩). ಬೇಲಿಫಃ
 ಬೇಲಿಫ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತಾಗ ಗಂಡ ಘಾಯವಾಗಿ ಕೂತ
 (ಗಂಧಮ. ೪೯); ನಾರ್ಬಾರುಜನ ಬೇಲಿಫರು ಆತನ ಪಾದಿಯನ್ನು
 ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತರು (ಇಸಾ. ೬೭). [— ೪೦. Baillif]

ಬೇಲಿಯಿತ್ತು. (೪). ಹೊಲ. ತೋಟ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಪೊದೆ, ಮುಳ್ಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಆವರಣವನ್ನು ಹಾಕು; ಬೇಲಿ ಹಾಕು : ಕದ್ದುಪ್ಪದೆ ಬೇಲಿಯಿತ್ತು ವೆನೆಂಬ ಪಾಂಡಿಲ್ಲದೆ ಪೊಣುವೆನೆಂಬ . . . ಮಜ್ಜೆಮಣಿ ಯಿಗೆ ಸಂಬಂಧವುಂ (ಛಾಂದೋ. ೧-೩೩). [ಬೇಲಿ + ಇತ್ತು]

ಬೇಲಿವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಸುತ್ತಲೂ ಬೇಲಿಯಿಂದವ ಚಿಕ್ಕಹಳ್ಳಿ : ೧೪೪೫
 ಕೊಳ್ಳಿಗೊಂಡಮಗ್ಗಿದ್ದಿದ್ದುಮಾಂದು ಬಂದವೀ ಕಳ್ಳಿಯ ಬೇಲಿವಳ್ಳಿ
 ಯೊಳಗೆ ಜಿವಾಡುತಿ ಹಳೆ ಭೇದವು (೧೭.೨. ೧೯-೧೧). [ಬೇಲಿ-ವಳ್ಳಿ]

ಬೇಲಿವೀಡು (ನಾ). ಬೇಲಿಯಿರುವ ಸ್ಥಳ : ಬೇಲಿವೀಡು ಪೊಲ್ಲು ಸಮಾಪವರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಪೊರ್ಲಿಯೊಲಗಿಸುವರ್ ಪಾರಿವತ್ಯಯಸುರರು (ಕೂರ್. ೧೪೬). [ಬೇಲಿ + ವೀಡು]

ಬೇಲಿಸೌತೆ (ನಾ). ಬೇಲಿಯ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೌತೆ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯ : "ಪುಗೋರ್ವಾರಾಃ - ಬೇಲಿಸೌತೆ" (೬೫೦. ೦೨೬); "ಪುಗಾದಿಣಿ-ಹಾವುಮಕ್ಕಿ, ಬೇಲಿಸೌತೆ" (೬೫೦. ೦೨೬). [ಬೇಲಿ + ಸೌತೆ (< ಸವೃತ)]

ಬೇಲೀಫ 'ಬೇಲಿಫ' ನೋ.

ಬೇಲಾ, (ನಾ). ಕೆಟ್ಟು : ಬೋರೆ ; ಪಂಡಿ : ಯಾವುದೋ ರೈಲ್ವೇ ರಹಿದ ತೆಗದುಕೊಂಡು ಕಾಗದದ 'ಬೇಲಾ' ಗಳನ್ನು ತರಲು ರೈಲ್ವೇಸ್ವಾಮಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು (೧೮೫೦. ೦೫೩). [← ಇಂ. ಕಾಲ]

ಬೇಲಾ, (ನಾ). ಚಿತ್ರಗಳ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಅಲಂಕಾರಪಟ್ಟಿಕೆ (?) : ರಾಗ್ಯದಲಿ ತಿದ್ದಿದ ಲೋಪಗಳು ರಚನೆಯ ಪೂರ್ವಕ ಪಂಕ್ತಿಗಳು ಕುಸುಮ ಗಳಿಂದಲೊಪ್ಪುವ ಬೇಲಾಗಳು (೪೪೦. ೬೬೬) : ಗೊಡುಗಳಿಗೆ ಬುಡದಿಂದ ಅನೆ. ರಾವಣತರಾ, ಗೋಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬಗಳು, ಬೋಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಲಾ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರದ ಸಾಲುಗಳಿವೆ (೬೫೫೨. ೦೦೦). [?]]

ಬೇಲೂರ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಾಮಿಶ್ರೀ ಬೇಲೂರರು ಮಗ ಮಾಫ x x x ಸತ್ಯನ (೧೮೫೫. ೩೦೫೦. ೦೩೬-೦೪ : ೫೦. ೦೦೦ ೪). [?]]

ಬೇಲೆ (ನಾ). (ಸಮುದ್ರದ) ತೀರ ; ದಡ : ಪಡುವಲು ಸಮುದ್ರದ ಬೇಲೆ ಬಡಗಳು ಆಗಿದ್ದ ಒತ್ತಿಲು ಇಂತಿ ನಾಲ್ಕು ಗಡಿ (೪೩. ೧. ೫೩-೦೨ : ೧೩೩). [< ಸೊ. ಬೇಲಾ]

ಬೇವೆಕೊಫ್ 'ಬೇಕೊಫ್' ನೋ.

ಬೇವ 'ಬೇ' ಪರಾ.

ಬೇವರ್ಸಿ 'ಬೇವಾರ್ಸಿ' ನೋ.

ಬೇವಸ (ನಾ). ೧. ಚಿಂತೆ ; ಮುಮ್ಮಾನ ; ಉಮ್ಮಳ : "ಬೇವಸಂ. ಮುಮ್ಮಾನಂ ಉಮ್ಮಳಂ—ಈ ೩ ಚಿಂತೆ" (೪೫೦. ೩೩-೩೩) ; ತನಗಿನಿತಲ ಬೇವಸಂ ಕವರ್ವರಮೊಳೆ ಕವಿಯಲ್ಲದರಂ (೪೦೫೦. ೦೬೩) ; ಮಕ್ಕಾಗ್ಗನ್ನೆ ಕಥಾಪೊಯ್ಲವುಂ ಬಗೆದು ನೋವನಗಾದು ನೋವಂ ತುಂತೆಕಗಾವುರು ಬೇವಸಂ (೫೬೬. ೩-೩೬) ; ಏವುಜನು ಬೇವಸದ ಬೇಳಂಬದಲಿ ಬೇಸುತುವ ಪುನರಥವ (೬೬೦೫. ೩-೩-೩೦). ೨. ಅತಿಯಾದ ಇಚ್ಛೆ ; ಉತ್ಕಟವಾದ ಬಯಕೆ : ಆದ ಕಾರ್ಯವು ಎಣಗಿಲ್ಲ ಎಮ್ಮನು ಕಾಣ್ವಾ ಬೇವಸದಿ ಬಂದೆನು (೧೦೫೩. ೪-೦೩). [← ಬೇ, /ತಮ. ಬೇವವರ್]

ಬೇವಸಂಗೊಳ್, ಬೇವಸಗೊಳ್, ಬೇವಸಗೊಳುಂ (ಕ್ರಿ). ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಮುಮ್ಮಾನಗೊಳ್ಳು ; ಅನೇಕಕಾಲಂ ವ್ಯಯೋಗಗನಾ ವರ್ವರಂಗಳಂ ಪೊತ್ತು ತಿರುಗಿ ಬೇವಸಗೊಂಡೊಂದುದಿವುಂ ತನ್ನಾರ್ ಪತ್ತಿಗೆ ವರ್ವರಂ (೫೦೫೦. ೩೦-೦೪). ಬೇವಸಗೊಳ್ : ಭೂತಕವ ಸೌತ್ಯದಪೊಳರ್ಪ ಮುನುಷ್ಯಸಂಭಾಷಣಂ ಕಂಡು ಬೇವಸಗೊಂಡು ತಿರುಗಿದಂ (೬೬೬೬. ೦-೪೬). ಬೇವಸಗೊಳುಂ : ತಳವಳಗೊಂಬ ಪೊರರು ಬಲುಬೇವಸಗೊಳುವ ಬೀಳುಗಳು . . . ತಿಳವುದು ಪೊಳೆಯೊಳಗೆ (೬೬೬೬. ೪-೫೬) ; ಪಿಂದು ಮುಂದನಾರವುಂ ಬೆವರ್ ಬೇವಸಗೊಳವ ಮುಂದಂ ಮದಿವಿವುಂ ನೋಳು ಬೋದವರು (೬೬೬೬. ೦೪-೪೬). [ಬೇವಸ + ಕೊಳ್]

ಬೇವಸಂಬಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ವ್ಯರ್ಥಗೊಳಿಸು ; ದುಂಬಿವಡಿಸು : ಬೇವಸಾ ಬೇವಸಂಬಡಿಸಿ ಬೇವಸಂಬಡಿಸಿ ವಿದಂಬಾತ್ಮ ಸುತ್ತಿನ ಭವವಾಶವಂ ೫೫೫೦ (೫೦೫೩. ೫೪೫ ೬೫೬). [ಬೇವಸಂಬಡಿಸು + ಬೇವಸಾ]

ಬೇವಸಂಬಡು (ಕ್ರಿ). ದುಂಬಿವನ್ನು ಹೊಂದು ; ತಳವಳಗೊಳ್ಳು : ಪ್ರಚಂಡಕರಣಾತಮಹಪ್ರಂಗಳಮಂ ಸೈಯುವ ಸರಸಂಗಳಂಮಾಕೆಯ ಮಾರ್ ಸೋಂಕಿದನಿತಲೊಳೆ ಕೊಂಗೆ ಕರಿಯಪ್ಪೆ ವರುಕಾರಣದಿನಕಾರಣ ದಾರುಣವ್ವ ಮನ್ಮಥವೆಡೆದಡೆ ಬೇವಸಂಬಡುರ್ವ (೫೦೫೦. ೩೪೬). [ಬೇವಸ + ಬಡು]

ಬೇವಸಂಬಡೆ, ಬೇವಸವಡೆ (ಕ್ರಿ). = ಬೇವಸಂಬಡು : ಅಲಗೊಂಚಲಂ ಬೆಂಬರೇಬಾಬಕಂ ಕಾಣದುದ್ದೆ ಚಿಕ್ಕ ಬಯಲೊಳಗಿ ಬಿಡದ ಬೇವಸಂಬಡೆಯುಂ (೫೬೬೬. ೬-೪೬ ೬) ; ಬೇವಸಂಬಡು ಕಂಗೆಡುತೆ ಮುಂದೆಗೈಯಲೆಂದೆನುತರಲು (೪೦೫೦. ೪೬-೬). ಬೇವಸವಡೆ : ರೂಪರೋಮಣಿಯುತಂ . . . ತಾನುಮಂ ಬಿಟ್ಟುದರಿಂ ಬೇವಸವಡೆ ದುಂದರಾಗುಣವ್ವ ರಾಗದ ವಿಜೃಂಭಣೆ (೫೦೫೩. ೨೨ ೪೦೫೩೫೫೦). [ಬೇವಸ + ವಡೆ]

ಬೇವಸಗೊಳ್ 'ಬೇವಸಂಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೇವಸಗೊಳುಂ (ಕ್ರಿ). = ಬೇವಸಂಬಡಿಸು : ಶುಭರಂ ಜಂಗಮಾಕಾರದಿಂ ಬಂದು ಸಂತಸದ ಕವ್ಯವಿಟ್ಟು ವ್ಯಕ್ತಮಂ ಮಾಡಿ ಬೇವಸಗೊಳುಂ . . . ಮಿಸುವ ಕೊಳದೊಳ್ಳು ಕುಗಿ ಪೊರವುಮಂ ತಾಳನಮು ತಿರುಗುಲಕಂಶನಿವ್ವ ಶರಣಂ (೫೦೫೩. ೦೩-೦೩). [ಬೇವಸಗೊಳ್ (< ಬೇವಸಂಗೊಳ್) + -ಗೊಳುಂ]

ಬೇವಸಗೊಳುಂ 'ಬೇವಸಂಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೇವಸವಾಳು (ಕ್ರಿ). = ಬೇವಸಂಬಡು : ಭೂವರವೂವ ಮುಸುಕಿತು ಬಲದಲ್ಲ ಬೇವವಾಳೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನರು (೫೦೫೦. ೩-೪೩). [ಬೇವಸ + ವಾಳು (< ತಾಳು)]

ಬೇವಸವಡೆ 'ಬೇವಸಂಬಡೆ' ನೋ.

ಬೇವಾರಸಿ 'ಬೇವಾರ್ಸಿ' ನೋ.

ಬೇವಾರಸಿಮಾಲು, ಬೇವಾರಸುಮಾಲು (ನಾ). ಒಡೆಯರಿಲ್ಲದ ಮಕ್ಕು ; ವಾರಸುದಾರರಿಲ್ಲದ ಪದಾರ್ಥ : ಬೇವಾರಸಿ (ಮಾಲು), ಅಸ್ವಾಮಿಶ (ಮಕ್ಕು) (walf. ೫೫೬). ಬೇವಾರಸುಮಾಲು : (೧೨) ಬೇವಾರಸುಮಾಲಿನ ಎರಿವಾರ . . . (೧೩) ನಾದಾರುಕಳಕ್ಕೆ ತಪಾಡಿ ಕೊಡುವುದು (೫೦೫೦. ೧೧, ೧೨) ; ಪರೇತ್ಯಪ್ಪನ ಪಾತ್ರಿ ಪರಟೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬೇವಾರಸು ಮಾಡಿದಂ ಮರವೂಕೊಂಡು (೫೦೫೦. ೦೦೬). [ಬೇವಾರಸಿ (< ಬೇವಾರ್ಸಿ) + ಮಾಲು]

ಬೇವಾರಸು 'ಬೇವಾರ್ಸಿ' ನೋ.

ಬೇವಾರಸುಮಾಲು 'ಬೇವಾರಸಿಮಾಲು' ನೋ.

ಬೇವಾರ್ಸಿ, ಬೇವರ್ಸಿ, ಬೇವಾರಸಿ, ಬೇವಾರಸು (ಗು). ೧. ಯಾರೂ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ; ವಾರಸುದಾರರಿಲ್ಲದ ; ಅನಾಥವಾದ : ಬೇವಾರ್ಸಿ ಹೊಕ್ಕಿ ರಣವರು ಮುತ್ತಿದ ಪಾಳೆ (೫೫೩. ೨೫) ; ಬೇವಾರ್ಸಿ ಹೊನ್ನ ಹೂತರು (೫೦೫೦. ೪). (ನಾ). ೨. ಯಾರೂ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಅನಾಥ ವ್ಯಕ್ತಿ : ನಾನು ನಿನ್ನ ಬೇವಾರ್ಸಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ (೫೦೫೦. ೦೨) ; ಹಿವು ಸಂಸಾರವಂದಿಗರು. ಪನ್ನಂಥ ಬೇವಾರ್ಸಿಗಳಲ್ಲ (೫೦೫೩. ೦೫೩). ೩. ಕೆಟ್ಟುದು, ಕೆಟ್ಟವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬ ಹೀನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವ ಒಂದು ಬಯಕೆ : ನಮ್ಮ ಪಾಡಿಗೆ ನಾವು ರಾಜ್ಯ ಆಲೋಕಿ ಬಿಡೋಲ್ಲ ಬೇವಾರ್ಸಿ (೬೬೬೬. ೫೪) ; ಬೇವಾರ್ಸಿ . . . ಈ ಮನೆಗೆ ಕಾಲ್ಪುರಬೋಕಿ (೬೬೬೬. ೫೫). ಬೇವಾರ್ಸಿ : ೨. ಸಂಬಳದ ಪಾಕೆ ಇಟ್ಟೊಂಡಿರೋದಲ್ವ ಬೇವಾರ್ಸಿಗಳ ಧಾಣಿ ನಮ್ಮನ್ನ ನೋಡೊ ಈ ಗುರುಸಿದ್ಧೇಶ ನಾಟಕದೊಳಗೆ ನೆವೋನ್ನವುಡ (೫೦೫೩. ೨೫). ಬೇವಾರಸಿ : ೧. "ಬೇವಾರಸಿಮಾಲು" ಪರಾ. ಬೇವಾರಸು : ೧. "ಬೇವಾರಸು

ಮೂಲಾ' ಪರಾ. ೨. ಹರೇಕೃಷ್ಣಮ ಚೇವಾರಸಂ ಅಲ್ಪ ಕಲ್ಪತ್ಯಯಾನ್ತಿ
ಅವನ ಮಗದ್ವಿಧಿ (೨೦೪೩-೦೦೬).

[೪- ಮರಾ. ಬೇವಾರಾ. ಬೇವಾರಾ. ಬೇವಾರಿನ್]

ಬೇವಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀಬೇವಿ ಮುತ್ತರಸರ
ಮಗನು ಪೊಲೆಯವೃತ್ತವಕರೀಶ್ವರನಾಳುತ್ತಮ್ (೦೪. ೫. ೪೪೪.
೩೩-೨೦; ಸು. ೨೦೨). [?]

ಬೇವು (ನಾ). ಬೇವುಯೇಗುಣವುಳ್ಳ ಕಹಿರುಚಿಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು
ಹೊಂದಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ನಿಂಬ; ಅರಿಷ್ಟ: "ನಿಂಬ
ಮರಿಷ್ಟಂ ಒಟುಮಂದಂ ಬೇವು" (ಪ್ರಾ. ೪೩. ೩೩-೦೦); ಬೇವಿನ ಗೊಟ್ಟಿ
ಯೊಳಿನವರ್ತನೊಳ್ ತಂದಂ . . . ಅಯಿ ತೊಲುವಾತನೆ ಗಾಂಪಂ
(ಕರ್ನಾಟ. ೩-೦೦೬); ಬೇವಂ ಮುಟ್ಟಿದ ಕಾಗೆಗೆ ಮೂಟುಪ್ಪಂ
ಪಕಿಯೊಳೆದಾಯ್ತು ಮನಂ (ಕರ್ನಾಟ. ೨-೪೩); ಬೇವು ತಂ ಪರಿಪಕ್ವ
ವಾದರೆ ಹಾಡುಮೆಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ (ಕರ್ನಾಟ. ೦೩-೦೩).

ಬೇವಿನಣ್ಣ = ಒಬ್ಬನಿಂದ ಬೇವಿನಿಂದ ತೆಗೆಯಲಾದ (ಬೇವಿನ
ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಎಣ್ಣೆ: ಕನಲ್ಪ ಕಂಡದ ಮೇಲೆ ಪುಟಿಯ ಬೇವಿನ
ನಣ್ಣೆಯೊಳ್ ತೊಯ್ದು ಕೊಟ್ಟು ಕೊಡುತೆ . . . ಬೇವ ಪೊರ್ತಿಕ
ಕ[೦]ವು ನಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪದ (ಕರ್ನಾಟ. ೦೩-೦೦೬). ಬೇವು ಇನ್ನೂ
ಕೊಳ್ಳು = ಬೇವುಳ್ಳ ಉಂಟಾಗಿರುವ ವಿಷಯವಿರುವ ರೋಗ
ಗಳನ್ನು ಬೇವಿನಿಂದ ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ೨ ಅರೆದ ಬೇವಿನ
ಸೊಪ್ಪನ್ನು ನೀರಿನೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಬೇವರ ಎಗ್ಗಿಹವನ್ನು
ಮಾಡುತೆ ರೋಗಪರಿಹಾರಕ್ಕೆಂದು ಆ ನೀರನ್ನು ಮೈಮೇಲೆ ಹಾಕಿ
ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಮೈಮೇಲೆ ಬೇವರ ಬಂದಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೇವ
ರನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಲೆಂದು ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪಿನಿಂದ ನಿವಾರಿಸುವಿಕೆ
ಮುಂತಾದುವು ಕೆಲವು ಬೇವಾಲಯದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪಂಚಿಕೆ
ಮತ್ತು ಪದ್ಧತಿ: ಆ ನಾಡದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಅರಸ . . . ಪಟ್ಟದ
ಛೇನ ಜನಸಮಾಜ 'ಬೇವು' ಇನ್ನೂ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಬೋಗಿ'ಯ
ದಿನ ಕೇಳಿದಾಗಲೇ ಅರಸಿಗೆ ಈ ರೋಗದ ಸ್ಥಿತಿ ಬಂದುದು (೩೩. ೩೩).
ಬೇವು ಬೆಣ್ಣೆ = ಬೇವು ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆ; ೨ ಬೇವಿನ ಹೂವು. ಚಿಗುರು
ಗಳನ್ನು ಬೆಣ್ಣೆದ ಜೊತೆಗೆ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ಸೇವಿಸುವುದು ಯುಗಾದಿ
ಹಬ್ಬದ ಒಂದು ಆಚರಣೆ. ಬೇವು ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆಗಳ ಕುಟುಂಬಗಳಂತೆ
ಬದುಕಿನ ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನಭಾಗಗಳಾಗಬೇಕೆಂಬ ತತ್ವ
ವನ್ನು ಈ ಆಚರಣೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ: ಬೆಣ್ಣೆಬೆಣ್ಣೆ
ಮೆಣ್ಣೆಬೆಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ, ಇವೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದುವು
(ಕರ್ನಾಟ. ೪೩); ಬೇವು ಬೆಣ್ಣೆದ ಮುಂಗಾಯ ಹಬ್ಬದ ಬಾಡ್ಯಾಚರಣೆಗಳ
(ಕರ್ನಾಟ. ೩೦). [ಬೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮೇಮು; ತುಳು. ಬೇವು;
ತುಳು. ಬೇವ, ಮೇಮು; ಕೋತ. ಮಮ್; ಕುಮಿ. ಮೇವ]

ಬೇವು, 'ಬೇವು' ನೋ.

ಬೇವ್, ಬೇವ್, ಭೇವ್ (ನಾ). ಲೇಸು, ಒಳಿತು, ಸರಿಯಾದುದು.
ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಕೊಂಡಾಟದ
ಮಾತು: ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಬೇವ್ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ
ಯಿಂದ ಈ ಸಾರಿ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೩೩). ಬೇವ್: ಆ ಬೆನ್ನ
ಮುಖಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಂದಲೂ ಬೇವ್ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು
(೩೩). ಭೇವ್: ಹಿರಿಯರಿಂದಾಗಲಿ ಕಣ್ಣಿಗಾರರಿಂದಾಗಲಿ ಒಂದು
ಬಾಯಿಯವರೂ ಭೇವ್ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡುದಿಲ್ಲ (೩೩. ೩೩); ಹುಡುಗರು
ಗಳು ಚಪ್ಪಾಳೆಗಳನ್ನು ತಟ್ಟಿ . . . ಭೇವ್ ಬಲದೇವ್ ಭೇವ್
ಎಂದೂ ಕೂಗಿದರು (ಕರ್ನಾಟ. ೪೩). [೪-ಮರಾ. ಮರಾ. ಬೇವ್]

ಬೇವ್ 'ಬೇವ್' ನೋ.

ಬೇಸಗಿ, ಬೇಸಗಿ, ವಯಸಾಖಿ, ವೈಶಾಗ (ನಾ). ೧. ಸೆಕೆಗಾಲ;
ಬಿಸುಲಕಾಲ: "ನಿದಾಘಃ. ಗ್ರೀಷ್ಮ: - ಈ ೨ ಬೇಸಗಿ" (ಕರ್ನಾಟ.
೨೦-೦೩); ವಿದ್ಯಗಳಿಂದಮೆ ಬೇಸಗಿಯೆನೆ ಮುಖಗಾಲಂ ಮಾಡಿ . . .
ಪೊಲೆಯ ಪೊಟುಮಟ್ಟು (ಕರ್ನಾಟ. ೦೩-೩); ಪರನಾರಾಯಣಾರವರಂ . . .
ಬೇಸಗಿಯನಾದಿ ಬುಲಬು ಬೇಸಗಿಯ ಸಡುಮಗಲೊಳ್ ವನಶ್ರೀದಗಂ ಜಲ
ಶ್ರೀದಗಮಾಪ್ತರಾಗಿ ಯಮಾವಾನದೀತಟನಿಟವರ್ತಿಗಳಾದರ್ (ಕರ್ನಾಟ.
೩-೩೦ ೩). ಬೇಸಗಿ: ೧. ಜವನಕೆಯಾಗಲೋಸುನೆ ಬೇಸಗಿಯಂತೆ
ಪಯೋಧರಂ ಸಭೋವಿವರವನೆಯ್ತೆ ತೆವೆ. . . ನೆತಕೆ ನೆಡುಮೊಟ್ಟಿದರ್
(ಕರ್ನಾಟ. ೦೩-೨೪); ಉಗುಟ್ಟಿದು ಕೆಂಗಿದಿಯಂ ಬೇಸಗಿ ಬಿಸುಪ್ಪು ಸರ್ಕ
ಮಣಿಗೊಮ್ಮಾಳ್ (ಕರ್ನಾಟ. ೪-೩೩); ಧ್ವನಿಯು: ಸ್ವರಾಗಾತ್ಮ . . .
ಬೇಸಗಿಯ ಸದಿಯಂತೆ ಕೃತವಾಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಬಲವಾಗಿತ್ತು (ಕರ್ನಾಟ. ೪೪).
ಮಯಸಾಖಿ: ೨. ಒಂದು ತಿಂಗಳಿನ ಹೆಸರು: ವೈಶಾಗಮಾಸ:
ಸಕಮಾಪ್ತ ರಿತಿಗಳನೆಯ ಕೀಲಸಂವತ್ಸರದ ಮಯಸಾಖಿ ಬ ೩೦
ಸೋಮವಾರ . . . ಬೇವರ ಪುಕಿಪ್ಪೆಯನೂ ಮಾಡಿ (ಕರ್ನಾಟ. ೦೪-೨೪.
೦೩-೦೩; ೧೩೩೩). ವೈಶಾಗ: ೧. ಖಚಾರಕ್ಕೆ ಗಣಾರಂಭಮಂ-
ಮೂಗಿ; ವೈಶಾಗಿ-ವೈಶಾಗ (ಮರಾ. ೨೩ ತ್ರಿದೀಪ).

ಬಿಟ್ಟುಬೇಸಗಿ, ಬಿಟ್ಟುಬೇಸಗಿ = ೧. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಸೆಕೆಗಾಲ;
ಉಗ್ರವಾದ ಬೇಸಗಿ: ಬಿಟ್ಟುಬೇಸಗಿಯ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ತಣ್ಣಗೆ
ಮಾಡುತೆ ಪಟ್ಟಮಾಡುತೆ (ಕರ್ನಾಟ. ೩-೦೩); ಒದವಿದ ಬಿಟ್ಟುಬೇಸಗಿಯ
ಕೂವಿಸಿಲವಿಸೆ ಬಿಟ್ಟು ಕಾಯುವೇವದ ಪರಿಸಂ ಸಮುತ್ಪತ್ತಿ
ನಿಂದವಯವ ಮೊಡಿ ಪೊಕ್ಕು . . . ನೆಲಮರಗದು (ಕರ್ನಾಟ. ೪-೩೩);
ಕಾನನಮುರಿಮದು ರವಿಶಾಂತಾನನನಂ ನಗದ ಬಿರಮೊಡದದು . . .
ಬಿಟ್ಟುಬೇಸಗಿ ಬಿಸಿಲೊಳ್ (ಕರ್ನಾಟ. ೦೩-೨೪). ೨. ಸೆಕೆಗಾಲದ ಅತಿಯಾದ
ತಾಪ: ಬಿಟ್ಟುಬೇಸಗಿಯಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಬೇಸಗಿ ಸುರಾಗದಸಂಗಳ ಕಾರ
ಮಾಂಬು ತತ್ತರವರದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಕ ಮೈನದೊಂಗಳ ಮಾಗಿದೊಂಗಳಂ
(ಕರ್ನಾಟ. ೦-೩೩).

[< ಸಂ. ವೈಶಾಗ. / ತುಳು. ಬೇಸಗಿ; ತುಳು. ಮೇಸಂಗಿ, ಮೇಸಗಿ]
ಬೇಸಗಿಗಾಲ, ಬೇಸಗಿಗಾಲ (ನಾ). ಸೆಕೆಯ ಕಾಲ; ಗ್ರೀಷ್ಮಯುತು:
ನಾಡುಮಾಗಬಿಟ್ಟು ಗಿಡು ಪರ್ವದರ್ಗಳ ಕರಯಂತ್ಯನಾದಂ ಪೂರಸಮುತ್ಪತ್ತಿ
ತುಳು ಭಾಸು . . . ಬಂದುದು ಬೇಸಗಿಗಾಲಂ (ಕರ್ನಾಟ. ೩-೩೩);
ಬೇಸಗಿಗಾಲಂ. ಕಾಲಮೇಯುತೆ ಮಿಟ್ಟುಕೊಡಲಾಗಿಲ್ಲ ಕಲ್ಲಿ . . .
ದೋಸೆಯನ್ನಟ್ಟಿವೇರಲ್ ಮಳಲುರಾಶಿಗೊಪ್ಪಮಾಣುಪ್ಪು (ಕರ್ನಾಟ. ೪-೩೩);
ಧರದ ಬೇಸಗಿಗಾಲಂ. ಕಾಲದೊಂಗಳಿಗುಮರನ ವಿಜನದೊಳಿದ್ದ
ವೈಶಾಗಪರವಾಲು ಕೋವದಲಿ ಕಿಡಿಬೋಗಿ ಕಲಿತುಮು, ಧರಗೆ
ಮುಟ್ಟಿದನು (ಕರ್ನಾಟ. ೩-೩-೦೩). ಬೇಸಗಿಗಾಲ: ಕೇವ ಸಲದ
ಬೇಸಗಿಗಾಲ ಬಹಳ ತಾಪದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು (ಕರ್ನಾಟ. ೩-೩).

[ಬೇಸಗಿ + ಕಾಲ]
ಬೇಸಗಿರಜ, ಬೇಸಗಿರಜ, ಬೇಸಗಿರಜೆ (ನಾ). ಶಾಲೆ, ಕಾಲೇಜು ಮೊದ
ಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸೆಕೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಬಿಡುವು. - ರಜೆ: ಕಂಡೆನು
ಹಿರಿಯರಮೊಮ್ಮೆ ಪಾ ಮೊದಲಿಗೆ ಮೋದಾಗ ಬೇಸಗಿರಜೆ (ಕರ್ನಾಟ.
೦೩-೨೪). ಬೇಸಗಿರಜ: ಈಗ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಬೇಸಗಿರಜ ಬಂದಿದೆ (೩೩).
ಬೇಸಗಿರಜೆ: ಅಮನು . . . ಮುಷ್ಕ ಒಂದು ಸಾರಿ ಬೇಸಗಿರಜೆಗೆ ಮನಗೆ
ಬರುತ್ತಿದ್ದ (ಕರ್ನಾಟ. ೩೩). [ಬೇಸಗಿ + ರಜ (< ರಜಾ)]

ಬೇಸತ್ತು, 'ಬೇಸತ್ತು' ಪರಾ.

ಬೇಸತ್ತು, 'ಬೇಸತ್ತು' ಪರಾ.

ಬೇಸಣ್. ಬೇಸಿನ್ (ನಾ). ಕಡಲೆಯ ಹಿಟ್ಟು. ಬೇಸಿನ್.

ಬೇಸಣ್ ಉಂಡೆ = ಕಡಲೆಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿ. ಉಂಡೆ : ಮಿಲ್ಲನೆ ಒಂದೆಡೆ ಬೇಸಣ್ ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಾಯಾದಿಸಿದರೆ ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ (೩೩. ೦೦). ಬೇಸಣ್‌ರಾಡು, ಬೇಸಿನ್ ರಾಡು = ಬೇಸಣ್‌ಉಂಡೆ : ಏನು ಕೊಡಲೆ ಸಾರ್. ಜಾಮುನ್, ಜಿಲೇಬಿ, ದುರೋಟ್, ಬಾದಾಮಿಹಲ್ವೆ, ಬೇಸಣ್ ರಾಡು (ಕುಪಾಂ. ೧). ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಮದಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ತೇಂಗೊಳಲು, ಚಕ್ಕಲಿ ಮತ್ತು ಬೇಸಿನ್‌ರಾಡುಗಳು ಅದರಲ್ಲಿದ್ದವು (೩೫. ೧೦).

[←ಹಿಂ. ಪುರಾ. ಬೇಸಣ್]

ಬೇಸಡ 'ಬೇಸಣ್' ನೋ.

ಬೇಸರಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ಬೇಜಾರುಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡು : ಜುಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸು : ಏಮ್ಮನ್ನು ಬೇಸರಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುವ ಅಧ್ಯಾಸವು ನಡೆಗೆ ಇರುವೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಎದೆ ತಟ್ಟಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (೩೫. ೧೭).

[ಬೇಸರ (<ಬೇಸಣ್) + ಕೊಳ್ + - ಇಯ]

ಬೇಸರಗೊಳ್ಳು 'ಬೇಸಣ್‌ಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೇಸರಿ, ಬೇಸ್ರಿ (ನಾ). ಹೆಂಗಸರು ಮೊಗಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ. ಅನೇಕ ಹರಳುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ : ಕಿವಿಯ ಓಲೆ ಮೂಗಿನ ಮೇಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿಲಿ ಹಾಳುವ ಯಾವ ಒಡವೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ (ಕುಪಾಂ. ೫೯) : ಮೂರುಹರಳಿನ ಬೇಸರಿ ಘಣ್, ಘಣ್ ಎಂದು ಮಿಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ (ಕುಪಾಂ. ೦೫). ಬೇಸ್ರಿ : ಎಳಸಾದ ಮೂಗಿಗೆ ಒಪ್ಪೋಣ ಸೀಮೆಕಮಲದ ಬೇಸ್ರಿ (೩೫. ೧).

[←ಹಿಂ. ಪುರಾ. ಬೇಸರ, / ತಮಿ, ಬೇಸರಿ ; ತಿರು, ಬೇಸರಿ]

ಬೇಸರಿ 'ಬೇಸಣ್' ನೋ.

ಬೇಸರಿಸು 'ಬೇಸಣ್‌ಸು' ನೋ.

ಬೇಸರು 'ಬೇಸಣ್' ನೋ.

ಬೇಸರು 'ಬೇಸಣ್' ನೋ.

ಬೇಸರುಗೊಳ್ಳು 'ಬೇಸಣ್‌ಗೊಳ್' ನೋ.

ಬೇಸುರಾಡಿ (ನಾ). ಬೇಜಾರಿನಿಂದ ಕೊಡಿದ ಅಥವಾ ಬೇಜಾರನ್ನು ತರುವ ಮಾತು. -ನುಡಿ : ರೇಫ್ಟಿ-ಕಸಮಗಲ್ಲಿಗೆ, ನೇಸಮಯಾಣಂ, ಬೇಸುರಾಡಿ (ಕುಪಾಂ. ೦೫ ಕ್ರಮಾಂ) : ಬೇಸಣ್ + ನುಡಿ, ಬೇಸುರಾಡಿ (ಕುಪಾಂ. ೩೨ ಕ್ರಮಾಂ). [ಬೇಸಣ್ (<ಬೇಸಣ್) + ನುಡಿ]

ಬೇಸಣ್ (ಸಪೂರೂ). 'ಬೇಸಣ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅದೇಶರೂಪ : 'ಬೇಸುರಾಡಿ' ಪರಾ. [<ಬೇಸಣ್]

ಬೇಸಣ 'ಬೇಸಣ್' ನೋ.

ಬೇಸಣ್, ಬೇಸರಿ (ನಾ). ಅಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಜುಗುಪ್ಸೆ : ಬೇಜಾರು : ಎಷ್ಟು ಚಿತ್ತದ ಬೇಸಣ್‌ಕಿ ಬಯಲಾಯ್ತು (ಕುಪಾಂ. ೧-೩೪) : ಬೇಜಾರಿನೆಯ ಮಾಡಿದನಿನ್ನು ಸಾಕೆಂದೆನುತ ಬೇಸಣ್‌ಕಿಯಲಿ ನುಡಿದಳು ವಿಮಳೆಗಾ ಮಾಯೆ (ಕುಪಾಂ. ೬-೦೪) : ಭಾಸಿಯಾಡರು ಬಂದ ಒಪ್ಪಿಯ ಮೈಸಿರಿಯ ಪುಷ್ಪಮೌದ್ಯದ ಗೆದ್ದ ಬೇಸಣ್‌ಕಿಯಲಿ (ಕುಪಾಂ. ೧-೦೨-೨೪). ಬೇಸರಿ : ಮುಂಚ್ಚಾದಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಬೇಸರಿ ಮತ್ತು ಅಯಾಸದಿಂದ ಪುಣೆಗೆ ಹೊರಡಲಾರದ್ದೆಂಬ . . . ಗ್ರಾಮಾಥಿ ಮುಖವಾಗುವುದು ಸುಖ (ಕುಪಾಂ. ೨೪) : ಹಾಳುಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಬೇಸರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಗುವ ಸಲುವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಅಕ್ರಮಗಳು ನಡೆದಾವೆಯೆಂದು ಜಾಗರೂಕರಾಗಿದ್ದರು (ಕುಪಾಂ. ೦೫).

[ಬೇಸಣ್ + - ಇತಿ]

ಬೇಸಣ್‌ಸು, ಬೇಸರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ಬೇಜಾರು ಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು : ಬೇಸರಪಡು : ಧಾರದ ಶವಳದೊಳಿಡುವ ಸಂಗರಕ್ಕೆ ಬೇಸಣ್‌ಸಿದ ಪರಾಕ್ರಮಪರಿಗತರು ಪವಡಿಸಿದರೆಂದು ಧನಂಜಯಾಪ್ತದಲ್ಲಿ (ಕುಪಾಂ. ೨-೨೦) : ಮಿಲ್ಲನೆ ಒತ್ತಿದಂಕಾಯ್ತವಗೆ ಕನದೊಂದು ಶ್ವ ಸ್ವ ಸುಖಸುಪ್ತವಾದನು ಸೇನೆ ಬೇಸಣ್‌ಸಿ (ಕುಪಾಂ. ೨೪-೩). ೨. ಅಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸು : ಜುಗುಪ್ಸೆಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬೇಸರಪಡಿಸು : ತುಳಿತ ಕಟಕಟ್ಟಿ ನಿತ್ಯಕ್ಷಯವ್ಯಯ ಪುತ್ಯವಾಯಂಗಳಂ ಮಾಡಿ ಬೇಸಣ್‌ಸಿ ಸೆಲದಿಂ ತೆರಳುವಂ (ಕುಪಾಂ. ೦೩-೩೬) : ಪಿದುಂ ಬೇಸಣ್‌ಸಿದವು ಬಿರಿಯುಂಂ ಜಳದಂಗಳ್ (ಕುಪಾಂ. ೧-೩೪). ೩. ದೇನೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬಳಲಿಸು : ಅಯಾಸಪಡಿಸು : ಬಣ್ಣದಿಲ್ಲಾಗಿ ಪೊಯ್ . . . ಕಬ್ಬಲೆಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟಿ ಬೇಸಣ್‌ಸಿದುಂಕು ಪರ್ವ ಕವಿ ದರಗುಂಜಾರಿಗತಕ್ಕ ವಿಕ್ರಮರ್ (ಕುಪಾಂ. ೦೨-೪) : ಏದಿ ವರನೊಡೆ ತುಳಿದು ಬಿಲುಬಿದ್ದು ಕವಿವಿದಾಳು ಕುದುರೆಯ ಬಿದ್ದಿನಲಿ ಬೇಸಣ್‌ಸಿದನು ಪಿತ್ತವತಿಯ ಪರಿಜನವ (ಕುಪಾಂ. ೦೨-೩೬). ಬೇಸರಿಸು : ೧. ಸುಂದರರಾಯರು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯವನಾಗಿ ಬೇಸರಿಸಿಕೊಂಡು ತಾನೇನು ಮಾಡಲೂ ಕೋರದೆ ಬಿಟ್ಟಲಾಮನೆಗೆ ಹೊರಟಳು (ಕುಪಾಂ. ೪). ೨. ವ್ಯಸನಹೊಂದು : ಕನಿಕರಪಡು : ನೀನು ಕ್ಷೀಣಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಬೇಸರಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕುಪಾಂ. ೦೩). [ಬೇಸಣ್ + - ಇಯ]

ಬೇಸಣ್, ಬೇಸರು (ಕ್ರಿ). ಬೇಸತ್ತು (ಭೂತತ್ವ). ಬೇಸತ್ತು (ಭೂತತ್ವ). ೧. ಬೇಜಾರುವಡು : ಜುಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಅಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ಬೇಸಣ್‌ಸಿದನೆಂದು ಬಗೆ ಮದ್ದಾಸಿ ತಲಾಸೆಂದು ಕನ್ನಡಂಗಳೊಳೆಂದು ಹಾಸಂಗಿಯುಮಾಡುಯ ರಾಜದ ಬೇಸಣ್‌ಗುಂ ದೇಶಿ ಬೇಸಣ್‌ವೇದಪ್ಪದೊಂ (ಕುಪಾಂ. ೧-೩೩) : ಅವರುಂ ತಮ್ಮ ಕಂಡಾದಂ ಪೊಟ್ಟೊಡೆ ಬೇಸಣ್‌ದಿ ದಿವಸ್ಯಂ ಚರಿಗೊಗು ವುದುಂದು ಭಟ್ಟಾರ್ ಕಟ್ಟಿದೊಡೆ (ಕುಪಾಂ. ೨೪-೦೨) : ಲಲಿತಾಯಿ ಶಂಕೆಯಂ ಭಯಂಪರದ ನಾಣುಮಂ ಕ್ರಮದೆ ಹಿಂಗಿಸು ಬೇಸಣ್‌ದಿರ್ ಗುಣಾರ್ಗವಾ (ಕುಪಾಂ. ೩-೩೩) : ಕೊಲೆಗೆ ಬೇಸಣ್‌ದರು ಸಾವುದೇಳಕ ದವರರು (ಕುಪಾಂ. ೧-೦೭). ೨. ಅಲಸ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದು : ದಣಿ : ಬಳಲು : "ಬೇಸಣ್ - ಅಲಸ್ಯ" (ಕುಪಾಂ) : ಬಿಲುದಿವಸ್ಯಂ ಬದದವಿಗೆ ಬೇಟೆಯಾಡರ್ ಪೊಗಿ ಒಂದು ಮೃಗಮುಷ್ಟಿಡಂ ಸಮನಿ ಸದೆ ಬೇಸತ್ತುಬಲ್ಲ ಪೊಲರ್ದೊಗಿ (ಕುಪಾಂ. ೧೩-೩೩) : ಕಲಹದೊಳು ಕಂಠದೊಡೆ ಹೊಯ್ ಹೊಯ್ಲೂ ಕೊರವನುಜನು ಮುಂಕೊಳು ಕೊಳ್ಳದೆ ಕಳುಹಿ ಬೇಸಣ್‌ತನಿಬಸುತ ಮನಗೆ (ಕುಪಾಂ. ೩-೩). ಬೇಸರು : ೧. ಉರುತ್ತರವಾದಿಂದ ನೆತಮೋಣ ನಗರಿಯೊಳ್ ತಿರುತಿರಗಿ ಬೇಸರದೆ ನೋಡಿ ನಿವೃತ್ತಮಾಯ್ತು (ಕುಪಾಂ. ೩-೩-೪) : ಅಪೇಕ್ಷಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವ ಸ್ನೇಹಿತನಿಗೆ ಬೇಸರದೆ ಮತ್ತು ಮತ್ತು ವಿವೇಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ (ಕುಪಾಂ. ೨೨) : ಈ ಮಗಳ ಮೂರ್ಖತನಕ್ಕೆ ನಾನು ಬೇಸತ್ತಿದ್ದೇನೆ (ಕುಪಾಂ. ೦೩೪).

[ಬೇ. ತಮಿ, ಬೇಸಣ್ : ತಿರು, ಬೇಸರು]

ಬೇಸಣ್, ಬೇಸರ, ಬೇಸರು, ಬೇಸಣ (ನಾ). ೧. ಅಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಬೇಜಾರು : ಜುಗುಪ್ಸೆ : ಒಂದೆಡೆಯೊಳ್ . . . ಅಪ್ಪಾ ವೆತ್ತ ಪೊಳೆವಲ್ಲಿ ಯಾಳ್ಳಿಯಾದ ಮಾತಂ ತನ್ನ ಸೊಳೆಯ ಬೇಸಣ್‌ ಕಳೆಯಂ ಗಿಂತೆಂದಂ (ಕುಪಾಂ. ೦೨-೩೬) : ನಿಮ್ಮಡಿಗಳಂ ಕಾಣುವೆ ಕಡಬೇಸಣ್‌ದಿರೆ ಪರಂ ಮಾಹೇಶ್ವರಪ್ಪರವನಟ್ಟಿದಂ (ಕುಪಾಂ. ೦೩-೦೪) : ಧನಸಂಗರಕ್ಕೆ ಬೇಸಣ್‌ ತೋಡಾತೇ ತನ್ನಾಡೆ ಹೇಳು (ಕುಪಾಂ. ೩-೩೩). ೨. ಅಯಾಸ : ಬಳಲಿಕೆ : ದಣಿವು : ಆ ಸುದತಿಯ ಮೃದುಪದವಿವ್ಯಾಸಮೌಮಂ

ಶೇಷನಾಲಾಜಿ ಸುಯ್ಯಂ ಬೇಸಣನೆಂದೊಡೆ ಗರ್ಭದ ಕೂಸಿನ ಬಳಿದಳವಿಯಳವನಳವರೂರೇ (ಕೂಕಣ. ೧-೧೨೬). ಬೇಸರ : ರಿ. ಪೊಲ ಪೊರ್ಡಲ್ ಪೇಸಿ ಬೇಸರದಿವಳದ ಮುಹೀಕಾಂತೆಯಂ ರಕ್ಷಿಸಲ್ (೧೪. VII. ೩೩೩. ೩-೪ : 1218) ; ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವರಿಗೊಂಗಳೂ ಅವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಬೇಸರ (ಪಾಣ. ೨೦೪) ; ಮನೆಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಳಿಗೆ ಬೇಸರವಿಲ್ಲ (ಪಾಣ. ೨೦). ೩. ವ್ಯಸನ : ಕನಿಕರ : ಅವಳ ದೀನಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ತುಂಬ ಬೇಸರವಾಯಿತು (ಕೂಕ. ಬೇಸರ : ರಿ. ನಿಮಗೆ ಬೇಸರಾಗುವ ಕೆಲಸ ನಾವು ಬೇಸರವಾದೆವು (ಪಾಣ. ೩-೧೨೪) ; ಈ ಜನರಿಗೆ ನೋವು ಬೇಸರವಾಯಿತು (ಕೂಕ. ೨೨೪) ; ಬೇಸರಿಗಿಂತ ಹೇಸರಕ್ಕೆ ಆದಿದ (ಗೌ). ಬೇಸಣ : ರಿ. ವಸವಮುಖಿ. . . ಸತಿಯರ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಬುಗೊಡಳು ಬಲವೇನಾದಿ ಬಳಲುವಳು (ಕೃಷ. ೧-೨೦). 'ಬೇಸಾರಂ' ಪರಾ. [< ಬೇಸಣ್ + ತಳು. ಬೇಸರ್]

ಬೇಸಣಗೋಳ, ಬೇಸರಗೋಳ, ಬೇಸರಗೋಳ (ಕ್ರಿ). ಅಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು ; ಬೇಸಾರುವಡು ; ಜುಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಬೇಸಣಗೊಂಬ ತಕ್ಕುವರಿಯ ಮನದೋಗಾಜಣ ಬಹಳ ವೆಗ್ಗಣಿ ತುಸಲಾದಿನ್ನು ಕಾಡುವುದೊಳ್ಳುತಲ್ಲೆಂದು ನೇಸಣ ತಲೆಯ ತೋಜಿಸಿತು (ಕೂಕ. ೨೨-೨೩). ಬೇಸರಗೋಳ : ಅವಳು ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಕೆಲಸ ಸಿಗದಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಹಳ ಬೇಸರಗೊಂದಿದ್ದಳು (ಕೂಕ. ಬೇಸರಗೋಳ : ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಒಯ್ಯಬೇಕಾದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಕಟಗಳು ತಟ್ಟಿದರೂ ಬೇಸರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ (ಪಾಣ. ೩-೨೦೬).

[ಬೇಸಣ್ + ಕೋಳ್]

ಬೇಸಣಿಯು (ಕ್ರಿ). = ಬೇಸಣಗೋಳ ; ಆರಾಜ್ಯತಂ. . . ಅಳವಳಂ ಬೆಟ್ಟಣಂ ಕಳವಳಂ . . . ಬೇಸಣಿಯು ಬೆಳ್ಳಿಗದಿನರಂ (ಕೃಷ. ೩-೪೦).

[ಬೇಸಣ್ + ಎಯ್]

ಬೇಸಾಯ 'ಬೆವಸಾಯ' ನೋ.

ಬೇಸಾಯಗಾರ (ನಾ). ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ; ರೈತ ; ಒಕ್ಕಲಿಗ : ಅರಸುಕಾಲದವನಿಗೆ ಬೇಸಾಯಗಾರನ ಹೆಸರನ್ನು ತರುವುದೇ? (ಪಾಣ. ೩೨) ; ಆ ಕಾಲದ ಮೂಲಕ ಮನೆಯೇ ತನ್ನ ಮೂರುಬೋಕ ಗಳೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೊರಗು ಎಂಬ ಬೇಸಾಯಗಾರನಿದ್ದನು (ಕಾಣ. ೧ ಕೃಷಾಣ).

[ಬೇಸಾಯ (< ಬೆವಸಾಯ) + ಗಾರ (< ಕಾಲ)]

ಬೇಸಿಗೆ 'ಬೇಸಗೆ' ನೋ.

ಬೇಸಿಗೆಕಾಲ 'ಬೇಸಗೆಕಾಲ' ನೋ.

ಬೇಸಿಗೆರಡ 'ಬೇಸಗೆರಡ' ನೋ.

ಬೇಸಿಗೆರಜೆ 'ಬೇಸಗೆರಜೆ' ನೋ.

ಬೇಸಿನ್ 'ಬೇಸನ್' ನೋ.

ಬೇಸಿನ್ (ನಾ). ಶಿಕ್ಷಾ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಬಹಳ ಬೇಸಿನ್ ಮಾಡಿದವನು ಇದೊಂದು ರುಕ್ಮಿಣಿಯಾಯಿ (ಕೂಕ. ೬೬). [+ ಪಾರ. ಪರಾ. ಬೇಸಿನ್]

ಬೇಸು 'ಬೇಯಸು' ನೋ.

ಬೇಸುರ, ಬೇಸೂರ, ಬೇಸೂರು (ನಾ). ರಿ. [ಸಂಗೀತ] ಅವಸ್ಥರ. ೨. (ಆಲಂ) ಅಸಂಬದ್ಧವಾದುದು : ಪ್ರಳಯ ಪೂರ್ವದ ರಾತ್ರ, ಸದ್ದಿಲ್ಲದಿ ಸುತ್ತು ಯುದ್ಧ ಬಹುಕರ ಶುದ್ಧಶಾಂತತಾ ವಾದದೊಲು ಪುಣಾಮ ಬೇಸೂರವರಾ (ಕೂಕ. ೧೦೦-೧೦). ಬೇಸೂರ : ರಿ. ಬೇಸೂರ ಹಾದಿಕೊಂತ ತೇಲಗಣ್ಣು ಮೇಲಗಣ್ಣು ಹಾಕತಾವು (ಗ್ರಾಹಣ. ೧೩). ಬೇಸೂರು : ರಿ. ಬೆನ್ನು ಬೆನ್ನಿರಿಸಿದರೆ ಬೆಳತನಕ ಬೇಸೂರು ಹಾದಿಲ್ಲ (ಕೂಕ. ೨೬-೨೭). [+ ಬೇ. ಬೇಸುರ ; ದೂರ. ಬೇಸೂರ]

ಬೇಸುರಿ (ನಾ). ತೀವ್ರವಾದ ತಾಪ : ಬೇಸುರಿ, ಬೇಸೂರು (ಕೂಕ. ೨೯೩ ಕ್ರಮ) ; ನಿಟ್ಟುಸುರಿನ ಬೇಸುರಿಯಲಿ ಜೀವ ಮಿಡುಕುತಿರುವುದು (ಪಾಣ. ೨೨-೬). [< ಬಿಸಿದು + ಉರಿ]

ಬೇಸೂರ 'ಬೇಸೂರ' ನೋ.

ಬೇಸೂರು 'ಬೇಸೂರ' ನೋ.

ಬೇಸೋಡು (ನಾ). ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ ಕಾವರಿ ; ಕಾಯ್ ಹೆಚ್ಚು : ಬೇಸು, ಬೇಸೋಡು (ಕೂಕ. ೨೯೩ ಕ್ರಮ).

[< ಬಿಸಿದು + ಓಡು]

ಬೇಸು (ನಾ). ರಿ. "ಒಂದು ತೆರದ ಇಷ್ಟೇಬಾಟ : 'ಬೇಸು' ಅಟ" (ಪಾಣ. ೨೯೩) ೨. ಇವು ತೊಟ್ಟರ ಇಷ್ಟೇಬಾಟದ ಮೂರು ಹಂತ ಗಳಲ್ಲಿ ಅಗುವ ಸೋಲು : ಇದು ಮೂರನೇ ಬೇಸು. ಕಡೆಯ ಅಟ (ಪಾಣ. ೧೦). ೩. (ಆಲಂ) ಮೋಸ : 'ಬೇಸುಬೀಳು' ಪರಾ. [ಇ. ೨೦. Baso]

ಬೇಸುಬೀಳು (ಕ್ರಿ). ಮೋಸಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಬೆಚ್ಚು ಬೀಳು : ಅದಕ್ಕೇ ಮತ್ತೆ ನಮ್ಮ ಮುಳ್ಳುಮುವಿದ ಸಂಪತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೆ ಬೇಸು ಬೀಳುವುದು (ಕೂಕ. ೨೯).

[ಬೇಸುಬೀಳು + ಇಯ]

ಬೇಸುಬೀಳು (ಕ್ರಿ). ಮೋಸಹೋಗು ; ಬೆಚ್ಚು ಬೀಳು : 'ಬೇಸು ಬಿಡು' ಗಂಡನನ್ನು ಕಂಡು ಹೆಂಡುವೆಗೆ ಮೋಸಹೋಗು (ಕೂಕ. ೨೯) ; ಎಂದೂ ತಂತ್ರಿಯವರು ಅಷ್ಟು ಬೇಸು ಬಿದ್ದಿರಲ್ಲ (ಕೃಷ. ೨೨೪).

[ಬೇಸು + ಬೀಳು (< ಬೇಸು)]

ಬೇಸು 'ಬೇಸರಿ' ನೋ.

ಬೇಹ 'ಬೇಡು' ಪರಾ.

ಬೇಹಕ್ಕುದಾರ (ನಾ). ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಲ್ಲದವನು ; ಹಕ್ಕುದಾರನಲ್ಲ ದವನು : ಇಂತಹ ಬೇಹಕ್ಕುದಾರರಿಂದ ಪಡೆಲಿರು ಶಾಸ್ತ್ರಾಭಿಗರಗಳು ಕಂಡವುದ ಹಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಕೂಡದು (ಗ್ರಾಹಣ. ೯೯).

[+ ಅರ. ಬೇಹಕ್ಕುದಾರ]

ಬೇಹಣ (ನಾ). ಬೇಯುವಿಕೆ ; ಬೆಂಗುಹೋಗುವಿಕೆ : ಲೋಹಕಂಠ ದೊಳ್ಳೆಯಂ ಪೊಯ್ತು ಪಾಪುಗಳನೋಡೋ ತಂಬುತ್ತು ಮಂಜ್ಜಳ ಮಂಜ್ಜಳಿಗಿಚ್ಚನಾ ಹದಂತಪ್ಪದಂದದೆ ಬೆಳಗಿ ಬೇಯುಸಲು ಸೂಸುಸಾದಿರ ವತ್ತರಂ ಬೇಹಣಲ್ಲದ ಸಾಯಿಲ್ಲ (ಕೃಷ. ೯-೧೯-೨೦).

[< ಬೇ. + ಅಣ]

ಬೇಹಣಗಾರ (ನಾ). ಗಾಯಂಕರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಗ (?) : ಅರಯ್ಯ ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರಮಿಯ ಹವಣ ತೊಟ್ಟು ಕೈಕೊಂಡೆಂಬಲನ ಬೇಹಣಗಾರ್ ಮಿಣುಕಿಸವ ಮಿಣುನಿಯಂ ಸುಗಿದೆಗೆವಂತೆ ಮುಳಿದುಂಬಿಗಳ ಶುಲ್ಕರಮಂ ಸೂಜಿಗೊಂಡಂತೆ ಕಾರವಿಸುತಿರೆಯಂ (ಪಾಣ. ೬-೯೩).

[ಬೇಹಣ್ + ಗಾರ]

ಬೇಹರ 'ಬೇಹೂರ' ನೋ.

ಬೇಹರ 'ಬೇಹೂರ' ನೋ.

ಬೇಹರದರ (ನಾ). (?) : ಬಿಟ್ಟು ಹುಣುಸೇಹಣ್ಣು ಬೇವಿನ ಫಲವ ಎಲ್ಲ ಬೇಹರದರನ ಒಲ್ಲನೊಬ್ಬ ಹಾಣ ಮದ್ದಿಹಾರ್ವನುಬಿಟ್ಟ ಮನದೊಡೆಯ (ಪಾಣ. ೧೦೦-೧೩). [?]

ಬೇಹರಿ 'ಬೇಹೂರಿ' ನೋ.

ಬೇಹರಿಸು, ಬೇಹರಿಸು (ಕ್ರಿ). ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡು ; ಆ ಸಿಟ್ಟಿ ಬೇ (ಪಾಣ. ೬೬) ಪರಿಸಿ ಬಹುಧನಮಂ ಪಡೆದು (ಕೂಕ. ೧೦-೬೬ ಕ) ; ಕಡಲೊಳ್ಳೊಳಿಸುವ ಪರ್ವದೊಳಗಂ ಬಂದ ದೀವದೀವದ ಮೇಲಾ

ದೊಡ್ಡಮೆಗಳಂ ಬೇಹುಗಲ್ಲ ದಣಿವೆ ವಸೆವರುರಿವಬ್ಬಿರವಮಂ ಪೇಗಂ
(ಕುಶಾ. ೩-೨೫). **ವೇವಹರಿಸು** : ಇವನನ್ನಂ ಬಿಟ್ಟು ಪೋವವನು
ನಾನಾವಾವದೇಶಕ್ಕೆ ವೇವಹರಿಸಲ್ ಪೋದಡಿವವನ್ನ ಕಡೆಯ ಬಾಗಿಲ
ಕಾಪಾಗಿಪ್ಪಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೫). [**ಬೇಹರು** (< ಬೇಹಾರ) + -ಇತ್ತು]
ಬೇಹಾಗ್, ಬೇಹಾಗು (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು :
ಅವರು ಬೇಹಾಗ್‌ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ ತಿಲ್ಲಾನ ತಂಬ ಸೊಗಸಾಗಿತ್ತು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೫). **ಬೇಹಾಗು** : ಯಮುನಾಕಲ್ಯಾಣಿ, ಹುಸುನಿ, ಬೇಹಾಗು,
ಹಮಾರು, ನವರೋಣು ಮುಂತಾದ ರಾಗಗಳು ಹಲವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು
ಕರ್ನಾಟಕ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವು ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ (ಗಾತಕ. ೫೫).
[+ಹಂ. ಪುರಾ. ಬೇಹಾಗ್./ಸಂ. ಬೇಹಾಗ್]

ಬೇಹಾಗು 'ಬೇಹಾಗ್' ನೋ.

ಬೇಹಾರ 'ಬೇಹಾರ' ನೋ.

ಬೇಹಾರಿ 'ಬೇಹಾರಿ' ನೋ.

ಬೇಹಾರಿಗ (ನಾ). ವ್ಯಾಪಾರ ಮೊಡುವವನು ; ವ್ಯಾಪಾರಿ ; ವರ್ತಕ :
ಅಂಗಡಿಯೊಳು ಮೂಟಾತಿಕ ಬೇಹಾರಿ [ಕಾಣಂ. ವ್ಯವಹಾರಿ]ಗಳ ಕಂಗೊಳ
ಸಿದರು ಒಂದೆಸೆಯ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೬) ; ನಂದರಟ್ಟಿ-ಮಹೀಶ್ವರವರದ
ಬೇಹಾರಿಗ (ಕಾಣಂ. ೦೦-೩). [**ಬೇಹಾರ** (< ಬೇಹಾರ) + -ಇಗ]

ಬೇಹಿಗ (ನಾ). ಗೊಡಬಾರ ; ಬೇಹುಗಾರ ; ಹೊತ್ತಿಳಿಯ ಮನೆ
ದೀಪದಂತೆ ಕಣ್ಣು ಪರತಂ ಕಾಣವಂತೆ. ಎನ್ನವನಂತೆ ತೋರುವಂತೆ ?
ಎನ್ನ ಬೇಹಿಗನೇನಿದು ? (ಕಾಣಂ. ೩೩-೩೪). [**ಬೇಹು** + -ಇಗ]

ಬೇಹು, ಬೇಹು (ನಾ). ಗುಪ್ತಚರ್ಯೆ ; ಗೊಡಚರ್ಯೆ ; ಬಟ್ಟೆಯ ಬದಿ
ಕಳ್ಳಂಗೆ ಬೇಹುಸಂದು ಕಳವು ದೊರಕದಂತಾಯಿತ್ತು (ಕಾಣಂ. ೨೦೯-೨೧೦) ;
ವನಪರರು ಬೇಹಿನಲಿ ಭೂಸುರನವ ಬೆಂಬಿಟ್ಟಿದರು (ಕುಶಾ. ೩-೦೪) ;
ಕಟ್ಟತು ನನ್ನನು ಮುಕ್ತಿಯ ರಾಹು ಬಾಳನ ಬೆನ್ನೊಳೆ ಸಾವಿನ ಬೇಹು
(ಕಾಣಂ. ೩೩-೩೪). **ಬೇಹು** : ಕೆಲವು ಬೇವಿನ ಜವರನ್ನು ಬೇಪುಸಲ್ಪಾಸರ
ಸೀಮೆ ವಳಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ (ಕಾಣಂ. ೩೩-೩೪).

ಬೇಹು ಸೋಪು = ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆಯುವಿಕೆ ;
ಗೊಡಚರ್ಯೆಯಿಂದ ತೋಧಿಸುವಿಕೆ ; ಜಮೀದಾರ ಬಡೂರ
ಬೈರೆಗಾಡ ಸಹಾ . . . ಆ ಕಳ್ಳನನ್ನು ಬೇಹುಸೋಪಿಂದಾ ಭತ್ತ
ಹತ್ತಿಸಿ ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ಅವನ ಕೊಟ್ಟು, ಗರವಲಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು
(ಕಾಣಂ. ೩೩). **ಬೇಹಿನ ಚಾವಡಿ** = (ಮೈಸೂರುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ
ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜಒಡೆಯರು ವಿರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಎಂಭತ್ತ ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆ
ಗಳ) ಗುಪ್ತಚರ್ಯೆಯ ಕೆಲಸದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ
ಇಲಾಖೆ ; ಬೇಹಿನ ಚಾವಡಿ = ಇದರಲ್ಲಿ . . . ಅರಮನೆಯಿಂದ ಗಡಿಗಳಿಗೆ
ಬರಿಸಿದ ನಿರೂಪವನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವಂತೆಯೂ ಕಟ್ಟಳೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು
(ಕುಶಾ. ೩, ೦೪೯). **ಬೇಹಿನ ಜನ** = ಗೊಡಚರ್ಯೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ
ನೇಮಿಸಲಾದ ಜನ ; ಗೊಡಬಾರರು ; ಗುಪ್ತಚಾರರು ; ಘಟನೆಯ
ಗಜಬೇಂಟೆಯೊಳು ಬಹುದೊಡು ಬಂದವ ಸಮಾಯಮನ್ನತ ಕ್ಷೋದಿ
ಬೇಹಿನ ಜನ [ಕಾಣಂ. ಚರಿತೆ ಪೇಳಲು (ಕಾಣಂ. ೦೦-೩೪). **ಬೇಹಿನವ** =
ಗೊಡಬಾರ ; ಗುಪ್ತಚಾರ ; ಬೇಹುಗಾರ ; "ಬೇರಿಗಂ = ಬೇಹಿನವಂ"
(ಕಾಣಂ. ೩೩. ೨) ; ಕೃಷ್ಣನು . . . ದ್ವಾರಕಾಮಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋದ ವೃತ್ತಾಂತ
ವನ್ನೂ ಪಾಂಡವರ ಸಮಾಚಾರವನ್ನೂ ಬೇಹಿನವರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕೇಳಿ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩) ; ವಿವಾಹಸಮಾಹಂ ಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮಾರನಾಯಕಂ
ಬೇಹಿನವರಿಂ . . . ಸುದ್ದಿಯಂ ಕೇಳು (ಕಾಣಂ. ೦-೩೩).

[**ಬೇ. ೩** ತದಿ. ಬೇ, ಬೇಹು ; ಮರು, ಬೇಹು ; ತುಳು, ಬೇಹು ;
ಕೆಲು, ಬೇಗಂ]

ಬೇಹುಕಾತಿ (ನಾ). ಗುಪ್ತಚರ್ಯೆ ಮಾಡುವವಳು ; ಗೊಡಬಾರಿ ;
ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಬೇಹುಕಾತಿಯಾದ ರಂಭೆಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ
ಭೂಮಿಗೂ ನಿಲಿಸಿಬಂಧಪಡುಗುತ್ತದೆ (ಕಾಣಂ. ೫೩, ಕೃಷ್ಣಾ. ೫೩).
[**ಬೇಹು** + - ಕಾತಿ]

ಬೇಹುಕಾರ 'ಬೇಹುಗಾಟ' ನೋ.

ಬೇಹುಕಾಟ 'ಬೇಹುಗಾಟ' ನೋ.

ಬೇಹುಗಡಿ (ನಾ). ಗೊಡಚರ್ಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸೀಮಾ ಪ್ರದೇಶ ;
ಬೇಹಿನ ಎಲ್ಲೆ ; ಇದರದು ಮಹೇಂದ್ರಾಚಲಂ ದಕ್ಷಿಣಾಂಬುಧಿಗೆ
ಬೇಹುಗಡಿಯಂ ಕಟ್ಟಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೦). [**ಬೇಹು** + ಗಡಿ]

ಬೇಹುಗಾರ 'ಬೇಹುಗಾಟ' ನೋ.

ಬೇಹುಗಾರಿ (ನಾ). ಗೊಡಬಾರನ ಕೆಲಸ ; ಗೊಡಚರ್ಯೆ ;
ಅಗ್ರಚಾರ . . . ಬೇಹುಗಾರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದ
ಕಾರಣ ಆತನನ್ನು ಶತ್ರುವಿನ ಸಮಾಚಾರ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ
ಆಯ್ಕೆಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಕಾಣಂ. ೩, ೦೩೩).

[**ಬೇಹುಗಾರ** (< ಬೇಹುಗಾಟ) + - ಇರಿ]

ಬೇಹುಗಾಟ, ಬೇಹುಕಾರ, ಬೇಹುಕಾಟ, ಬೇಹುಗಾರ (ನಾ).
ಗೊಡಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ; ಗೊಡಬಾರ ; ಜೂಜಾಗಾಣಂ
ಬೇಹುಗಾಣಂ (ಕಾಣಂ. ೦೪ ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩). **ಬೇಹುಗಾಟರ** ಮೊಗದಿಂದ
ರಾಯರ ಗಾಜುಗದಂಕಗಳನಜಾತಂ (ಕಾಣಂ. ೩೦-೩೩). **ಬೇಹುಕಾರ** ;
ಬೇಹುಕಾರನ ತಂದಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಮೊಡಿದುದು (ಕಾಣಂ. ೩೩) ; ಬೇಹುಕಾರರು
ಬಂದು ಹಿಂದಿನ ಮೊಕ್ಕವಿನದ್ದೆಯೇ ಈ ಅತಿಥಿ ದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು
ಸೇನಾಪತಿಗಳಿಗೆ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿದರು (ಕಾಣಂ. ೩೩). **ಬೇಹುಕಾಟ** ;
ಎಲ್ಲೆಂದ ಬಂದೆಯಂಬರೂ ಕೊಲ್ಲಿವನಂ ಬೇಹುಕಾಟನೆಂಬರೂ . . .
ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದಂ (ಕಾಣಂ. ೨-೦೩೩) ; ನೇನವಿತ್ತನ ಬೇಹುಕಾಟರ
ಸುಳವೊ ತಿರುದ ಪ್ರಳಯಭೋಯನೆ ನಿಲಯನಿಲಯದ ಸೊಡರು ತಳವದು
ಕೊಡೆ ಪಗರಿದುಲಿ (ಕಾಣಂ. ೩೩-೦೩). **ಬೇಹುಗಾರ** ; ಸಮಾಹಿಯಂ
ಬೇಹುಗಾರರ ಗೊತ್ತಾಗಾರನಂ ನೋಡಿ (ಕಾಣಂ. ೦೩೩-೪) ; ಫಾತುಕ
ರನ್ನೂ ಬೇಹುಗಾರರನ್ನೂ ಒಳಗೆ ಸಂಚುಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸಿರತ್ತದ್ದೂ
. . . ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು (ಕಾಣಂ. ೦೩೩). [**ಬೇಹು** + - ಕಾಟ]

ಬೇಹುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಮಾತನಾಡು. - ಹೇಳು ;
ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯಾಧಿಪತಿಗೆ ಕ್ಷೀಣಸ್ವರದಿಂದ ಬೇಹುಗುಟ್ಟು, ವೀರವನ್ನನ
ಮಾಡಿ ಹೊರಟುಹೋಗುವವನು (ಕಾಣಂ. ೨೩-೩). [**ಬೇಹು** + ಕುಟ್ಟು]

ಬೇಹುಬರ್ (ಕ್ರಿ). ಬೇಹುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲು ಬರು ; ಪೊಲಗಾಟ
ನಮ್ ಕಾಣಾತೆ ಪಲ್ಲರಂ ಪರಿತಂದು ಬೇಹು ಬಂದವನಿವನಂ ಕೊಡಿಯಿಟ್ಟು
ಮಿನ್ನಂದೊಡೆ (ಕಾಣಂ. ೩೩-೩೪) ; ವೇವ್ ತೊಲಗಿ ಭೇವನ್ನ ಬೇಹು
ಬಹುದಿದೇಡ ವೇವದ (ಕಾಣಂ. ೩-೪೦). [**ಬೇಹು** + ಬರ್ (< ವರ್)]

ಬೇಹುರ, ಬೇಹರು (ನಾ). ೦. ಗುಪ್ತಚಾರ ಜನ ; ಗೊಡಬಾರಮಂದಿ ;
ಎನು ಮಜುಗೊಡೆನು ಪಾಂಡವಮಾನನಿಗಳ ಪೂದನುಂಧಾನ
ಬೇಹುರದಲ್ಲಿ ಬೈಚಿಡ ದೇವರೋಳದಲಿ (ಕಾಣಂ. ೦೩-೦೩೩). **ಬೇಹರು** ; ೦.
ಪರಗದಾಸೆಯಮೂದಿ ಹರಿದೋಡುಮಿತಮೋಹರದೊಳಗೆ ಬೇಹ ಬೇಹರ
ರೈದ ಸೋಸಿ ಸಂಹರಣಾಲದ ಕಾಲಹರನ ಕೋಪದೊಳಿಹುವ ಪರಹನೇಂ
ಬಟ್ಟಸುವನು (ಕಾಣಂ. ೩೩-೦೦). ೨. ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದವನು. -
ಮುದ್ದಿತಾಲಿ : "ವೇಹರಮುನ್ನನೆ ಭೂದಿ ಮುದ್ದಿಬಲಯುತನಕ್ಕಂ"
(ಕಾಣಂ. ೩೦). [**< ಬೇಹು**]

ಬೇಹುವಳ (ನಾ). ಗೊಡಚರ್ಯೆಗಾಗಿ ನಿಯಮಿತನಾದವನು, -ನೇಮಿ-
ಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ; ನಿಮ್ಮ ದೋಷದ ಗೆಯ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಿಸಿ ವಿವರ

ಗಳನ್ನು ಮೃಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಪರಿಶೀಲನೆಯೊಪ್ಪಿಸಲು
ಶ್ರೀಮತ್ಪ್ರಭು ಅಧಿಕಾರಗೊಟ್ಟಿರುವ ಹೊಸ ಬೇಹುವಳ (ಫೆಬ್ರ. ೨೦-೦೪).

[ಬೇಹು + -ವಳ]

ಬೇಹುಪಾಠಿ 'ಬೇಹುಪಾಠಿ' ನೋ.

ಬೇಹುಪಾಠಿ, ಬೇಹುಪಾಠಿ (ಗು). ೧. ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ; ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ
ತನದ. (ನಾ). ೨. ಜಾಗರೂಕತೆ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ;
ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ; ಅವನ ಕೂಡ ಪರಬುತ್ವ ಪರಬುತ್ವ ನಾನು ಬೇಹುಪಾಠಾದ
(ಕೂಗಾ. ೪೨). ಬೇಹುಪಾಠಿ : ೧. ಬೇಹುಪಾಠಿ ಪೋರೋಪದ
ಉಂಟಾದ ಕಲ್ಪತನದ ನಷ್ಟವನ್ನು ನಷ್ಟ ಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರಿಂದ
ವಸೂಲಾದುದಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ (ಪೂಜಾ. ೪೩). ೨. ಪಾನೀನ ಅಮೃ
ಬೇಹುಪಾಠಿ ಮಾತನಾಡಿದ್ದಾ (ಪೂಜಾ. ೪೩).

[← ಪಾಠ. ಪಾಠ. ಬೇಹುಪಾಠಿ. ಬೇಹುಪಾಠಿ]

ಬೇಹುಪಾಠಿ (ಕ್ರ). ಬೇಹುಪಾಠಿ : ಬೇಹುಪಾಠಿ : ತಾಪದಲವಂ
ಬೇಹುಪಾಠಿ ಬೇಹುಪಾಠಿಯೆಂದುವು ಕೂಡಿದುದು (ಪೂಜಾ. ೪-೪೪).

[<ಬೇಹು + -ಪಾಠಿ]

ಬೇಹು, ಬೇಹು, ಬೇಹು (ಕ್ರ). ಬೇಹು (ಭೂತಕ್ಕು). ಬೇಹು
(ಭೂತಕ್ಕು). ಬೇಹು (ವರ್ತಕ್ಕು). ಬೇಹು (ಭವಕ್ಕು).
೧. ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡು ; ಪವಿತ್ರವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸು ; ಯಜ್ಞ
ಮಾಡು : "ಬೇಹು—ಹವಿಪ್ರಧಾನಿ (ಅಹುತಿ ಕೊಡು). ನಿವೃದ್ಧಿ ಚ
(ಬೇಹುಗನಿ ಇಲ್ಲದಿರು)" (ಪೂಜಾ) ; ಮಹಾದೇವವಿಶ್ವಾತ್ಮಕತನವಾದ
[ತರಮಾಗಿ ಬೇಹು] ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕತನದ ಕರೆಯು (ಪೂಜಾ. ೫-೧೦-೧೩ ;
೫೨) ; ರಾಜಸೂಯಮಂಟು ಯಾಗಮಂ ಬೇಹುಂಕೆ ಮಾಡಿ ಎನ್ನಿಂ
(ಕೂಗಾ. ೬-೧೩ ೩) ; ಹೋಮಸ್ತೋತ್ರಮಂಟು ನಗಿದುದು ಮುಖ್ಯ
ಬೇಹು ಮಂತ್ರಾಗ್ರಿಯಿಂದ (ಗಾ. ೧-೬೬) . ೨. ಅಹುತಿಯಾಗು ;
ಅಹುತಿಗೊಳ್ಳು ; ಮಾರಿ ಹೊಡೆದುಳ್ಳ ಕನ್ನ ಕುಡುಮರಿಗೆ ಕುಡುಮರಿಗೆ
ಬೇಹು ಸಿರಿವಳಿ . . . ಮುದುಗುಂಟನೆಯ (ಪೂಜಾ. ೬-೬೦) ;
ಸಯ್ಯದಗಿನಿ ಬೇಹುನಳಿದು ಕಯ್ ಸುಗಿದು ಬಯ್ಯ ಹವನುಗಿಂದ ಬೇಹು
ಬಗೆ ದಕ್ಕುಸಲಿ (ಪೂಜಾ. ೧೦-೧೩-೧೪). ಬೇಹು : ೧. ಜಗದಾತ್ಮಯದ
ರಾಜಸೂಯಮಂಟು ಬೇಹುಪಾಠಿ ಪೂಜಾವಗಮವು x x x
ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಮೇಗಾಕ್ಷೀಪದಿಂ ಪೋಗಿ ಮೃಗಗಳಂ ಕಪ್ಪಮನ್ನ
ಕೊಡ್ತಾ (೧೪. ೫೫. ೫೫. ೧೩-೬ ; ೧೩೫). ಬೇಹು : ೧. ಬೇಹು
ಕೊಡುಳ್ಳ ರೂಪಿ ಬಂದಿರಿ ಬಗೆಯದಳುಕು ಬೀದಿಯೊಳು ಬೇಹುಮಂ
ಧವುಬೈವವ ಮಾಡಿದಪರಂದು ಹೊಜವಂಟು ನಿಜಗೃಹವನು(ಪೂಜಾ. ೬-೬೩) ;
ವಿನಯವಾ ಹೋಮವ ಬೇಹುವೆದೆಯೊಳು ಸಾಸುರಾಗದೆ ಲಾಜಮನು
ಭೂಪಾತದನೆ ಬೇಹುತಿರಿ ಚುಟುಕಿರೊಬ ಧ್ವಾನವೆದುದು (ಕೂಗಾ. ೭-೨೩) ;
ಬೇಹುಪಾಠಿಹುತಿಯಿಲ್ಲ ಪುಷ್ಕರಮಂ ಬಿಟ್ಟು ನೆಲೆ ವೆಜಗುಮಟ್ಟ
(ಕೂಗಾ. ೨೦-೨೪). ೨. ಸುಟ್ಟು ಹಾಕು ; ಕುಡುಪದಿಸು ; ನಾಶಮಾಡು ;
ಬಂದುಮುಖದಲಿ ಜಗವ ಹೂಡುವನೊಂದುಮುಖದಲಿ ಜಗವ
ಸಲಹುವನೊಂದುಮುಖದಲಿ ಬೇಹುವನು ನವುನುಗಿಯಲಿ ಜಗವ
(ಕೂಗಾ. ೬-೬೩) ; ಮಾತಿ ರಾಹು ಪ್ರೇಮಪಾಠಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ
ಬೇಹುವ ರೀತಿ (ಪೂಜಾ. ೫೨ ೦೪). ೩. ಅಹುತಿಯಾಗಿ ಪಡೆ ; ಅಹುತಿ
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು ; ಹರಿಯು ಬಾಣವು . . . ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನಾದ ಪರನ
ತರಗಳ ಬೇಹುವದು (ಪೂಜಾ. ೦೪-೬೩).

[ಬೇ. ೨ ತಮಿ. ಬೇಹು. ತಮಿ. ಬೇಹು]

ಬೇಹು, ಬೇಹು (ನಾ). ೧. ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಿ ; ಕಣ್ಣುಬಿಟ್ಟು : (೧). ೨.
ಮೋಹ ; ಮರುಳು ; 'ಬೇಹು' 'ಬೇಹು' ಪರಾ ೩. ಬೆವುತನ ;

ದಡ್ಡತನ. ೪. ಮೂರ್ಖನಾದವನು ; ಅಮಿಷ ; ವಡ್ಡ ; ಅಮ
ರೇಂದ್ರೋನ್ನತಿ ವಿಚರೇಂದ್ರವಿಧರಂ ಭೋಗೇಂದ್ರಭೋಗಂ ಮಹೇಂದ್ರ
ಮಹೇಂದ್ರಯೋವೇಂದ್ರವಿಧರಂ ಮಹೇಂದ್ರ ಬೇಹುನುತ್ವಮ
ದೀಕ್ಷಾವಿಧಿಯಂ ಸಮಾಧಿವರಣಂ ಕರ್ಮಕ್ಷಯಂ ಬೋಧಿಲಾಭಮೋಘಂ
ದೊರಕೊಳ್ಳದಕ್ಕುಂ (ಪೂಜಾ. ೧೦-೬೩) ; ಬೇಹುನುತ್ವಮ
ತಲ್ಲನಸದಾತ್ಮ ಕೂರ್ತವಯವದಿಂ ಕೀಳ ಪ್ರವಾಪನಾಂಗವನೇಳನ
ಮುತ್ವತು ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಭವಂ (ಪೂಜಾ. ೧-೧೩). ೫. ದೋಷಿ ;
ಕಳವಳ ; 'ಬೇಹು' ಪರಾ. ಬೇಹು : ೨. 'ಬೇಹು'ದನೆ ಮರುಳು
(ಕೂಗಾ. ೨೪). ೩. 'ಬೇಹುಗೊಳ್ಳ' ಪರಾ. 'ಬೇಹು' ಹೋ.

ಬೇಹುಗು=೧. ಕಣ್ಣುಬಿಟ್ಟುಯಾಗು ; ತಪ್ಪಿದ್ದಾಗು ; ಹರಿ ವರಂಜಾದಿ
ಗರ್ ಬೇಹುದೋಷದ ನಿಲವನವಾದುದು (ಕೂಗಾ. ೧೩-೧೦). ೨.
ಹುಟ್ಟುಗು ; ಮರುಳಾಗು ; ಬೋಹಗೊಳ್ಳು ; ಆ ಕಾಂತ ಬೇಹುವನ
ಬಿಟ್ಟಿಗೊಡು (ಪೂಜಾ. ೨೦-೬೩) ; ಕುಮಾರರಾದಾಗೆ ರಿಪ್ಪಿ ಬೇಹಾದಳು
(ಕೂಗಾ. ೨೩-೬೩). ೩. ಮೂರ್ಖನಾಗು ; ಅಮಿಷಿಯಾಗು ;
ಪಿರಿದೊಂದಿಹಾ ನದಿಂ ಯಾವನವಳಕ್ಕೆ ಮೈದೋಹಿ ಕಂತಾನಿವಾಸಾಂತರ
ದೊಳಿ ಶ್ವಾನೆಗೆ ಹೀಹಂದಿಗೆ ಕಿಟಗಿಯೊಂದಿಗ ಬೇಹು(ಕೂಗಾ. ೫೫. ೫೫)
ಗುಕುಂ (ಕೂಗಾ. ೫) ; ಗುಣದ ಕನ ಬೇಹೇಂದ್ರಚಿಂತಾಮನವೆನುತ
ಕಾಲ್ಗಿದದು ಬೇಹುಬೇಹಿ ಸಾಕುಂದನವಳಿಕೆಯನುಸುರವೊಡೆದಿರಿ (ಪೂಜಾ.
೧-೧೦) ; ಕಾಶಪತ್ತಿಲಗತ್ತಾರಸುಖಾದಿಯಂ ತೊಜಿದು ದರ್ಶನಾಗದಿ
ಸಾರ್ಥದೊ (ಪೂಜಾ. ೨೪-೬೩). ೪. ತಳಮಳಗೊಳ್ಳು ; ಕಳವಳಿಸು ;
ಪಾಂಚಾಲನಂದನೆಯಂ ಕಾಡೆ . . . ನರಂ ಭೈರವಗೊಳ್ಳು ದಪ್ಪ
ಹೃದಯಂ ಬೇಹುದಂ (ಪೂಜಾ. ೧೩-೬೩) ; ಎಸವ ಪುರವನವು
ಗೋ ಕಡುತ ಬೇಹುಗಿ (ಪೂಜಾ. ೬೩. ೬೩-೨೩) ; ಶರಣವದೋಗವುಳ್ಳಗೆ
ಬೇಹುಳ್ಳ ಬೇಹುಗಿ ಪಂಪರಿ ಪರಮಾ ವಿಶ್ವನಾಥವೆನುತ್ತಂ (ಕೂಗಾ.
೬-೧೦) ; ಕುರುತುತದ ಚಿಂತಮರಿ ಬೇಹುದುಬೆನ್ನದು ಚಿತ್ತವದ್ದನು ಪೇದ
ಪುಕದೊಳು (ಕೂಗಾ. ೧೩-೬೩). ಬೇಹು, ಬೇಹುಮಾಡು=ಮರುಳು
ಗಿಸು ; ಮರುಳುಮಾಡು ; ಎದಗಾರೊಳಿ ತೊಡರಿಂ ತೊಡರ್ಪ ಪಡೆಯಂ
ಬೇಹುದಿ ನಿನ್ನೊಂದು ಪಿರಿದೊಳಿ ನಿಲ್ಲವಳು ನೆಂದಂ . . . ಅನ್ಯ
ಕಾವಿನಿಯರು ಹೋದಾಡುವಂತಿದ್ದೊಳಿ ತೊಡರಂ ಸುಗುಲವೆದಿ (೫೫. ೪,
೫೫. ೧೦೨-೧೦೩ ; ೫೫. ೧೩೩) ; ದೇವ ನೀಮಲ್ಲಿಗೆ ಪದಂ ಬರಲ್
ತೋಪನೊಂದಂತವಳ್ ತಾಪನಂ ಬೇಹುದಿ ಬೇಗಂ ನಲಿದೊಳೊಡ
ಗೊಡುಯ್ಯಳ (ಕೂಗಾ. ೬-೬೩) ; ಜಾಲೊರನ ಕೈದು ಮನಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದೆ
ಅಳಗೊಂಡಿತು ಜಗವ ಬೇಹು ಮಾಡಿ (ಕೂಗಾ. ೧೪-೪೩).

[ಬೇ. ೨ ತಮಿ. ಬೇಹು, ಬೇಹು. / ಸಂ. ಭೇಲ]

ಬೇಹು 'ಬೇಹು' ನೋ.

ಬೇಹು (ನಾ). ೧. ಸ್ಪರ್ಶ ; ಸೋಂಕು ; ಚಂಡಾಳಗ ಬೇಹುವಂತಾಚೆಂ
ಗಳೆಗೊಂಡ ಪಾಣಮದಲ್ಪ ಸುರಧಿಯಂತಮಾಗಿವಾಬಂದಲಾತ್ಮಯ
ಮುರ್ದಿದನೆ ರಂಜಿತ್ತು ತತ್ತರು (ಕೂಗಾ. ೧೩-೧೦). ೨. (?) ;
ಚಂದಾದಿತ್ಯಕ್ಕೇಳನಾಗಿಯಂ ಚಕ್ರವು ಬೇಹುವಾಗಿಯಂ ಮಜ್ಜ
ಕವಜವು ಕಂಟಕಿಯಾಗಿಯಂ . . . ಬಹುಮಿ(ರಂ)ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳಿಗೆ
ಸಾಕ್ಷಾಂಗಮರಿ ಭೇದಮಟ್ಟ (ಕೂಗಾ. ೧೪-೧೩ ; ೧೦೦೦ ?). (?)

ಬೇಹು 'ಬೇಹು' ನೋ.

ಬೇಹು (ನಾ). ೧. ಎಡೆಯನೆ ; ಅಣಕ ; 'ಬೇಹು' ಪರಾ.
೨. ಕೇಡು ; ವಿಪತ್ತು ; ಎಗದಾದಿ ಬೇಹು ವಸ್ತುನಗಿದುದರಿ
ತರ್ಪಣವನ ಮನವೊಂದು ಬಿದ್ದುದು ಕೋಪಮಯವಾಗದ
ಮಧ್ಯದಲಿ (ಕೂಗಾ. ೬-೧೦) ; ಕೇಡು ವ್ಯಕ್ತವಾದುದು ನೀ ಕೋಳು

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೋಶಮುಖಾಂತರ . . . ಬೇಕುಮೇಯ ಬೇಕುಮವದ
ನೋಡಾರು (೨೫.೩೬. ೦-೨೫), ಏಕಾನೇರಿ ಉಪ್ಪರಿಗಯತ್ತೀ ಕೇಳುದವ
ಯವತ್ತ, ಕರ್ಮವು ಮೇಳಿಸಿದ ಬೇಕುಮವಲ್ಲದ ಬೇಕು ಪಡಕಲ್ಲ (೨೫.೩೬.
೦೬-೩೭). ೩. ಗೋಂದಲ : ಗೆಲಿದಿರಿ : ಒಳ್ಳಿತ ಮಾಡಿ ಮಾಡ್ಕೊ
ಜಾಯೆಂ ಮತ್ತಾ, ಪುರಂ ಜಿಲ್ಲವಾ ಪುರಮಿದಾ ಪುರಮೊಳಿತಾ ಪುರಮದಂ
ತಿಂತೆಯ ಬೇಕುಮವಂ (೨೫.೩೬. ೦-೦೨೦). ೪. ಮರುರು : ಲಕ್ಷ್ಮಪಣೆ :
ಮೋಡ : ಧರೆ ಮನೆಯಾರ ಬೇಕುಮಕೊಳಿಗಾಗದೆ ಜನಾರ್ದನನ ನೆತಿಯ
ಬೇಡಿದನೀವ (೨೫.೩೬. ೦-೩೬). ೫. ಮೋಸ : ಮಂಜನೆ : ಪಾಡುವ
ರಾಗದಂತೆ ಬೇಕುಮದ ಪರ್ಮದಂತೆ . . . ಕಡೆಮೊಳ್ ಪೆಸುವಪಮುಮ
ಕೋಳಿಯುಮಾಗದೆ ಪೋಗದು (೨೫.೩೬. ೩-೦೨೨) : ಸೋಲದ ಗೆಲ್ಲದ
ಪೆರಮಾತುಗಳುದಂ ಬೇಕುಮಾದಿ ಪುಗಳಮಂ ರಾಸಿ ತಂ ಕೇಳುದು
ಪರ್ಗೇ ಜಿಲ್ಲುದು ಮೊದಲಾದುವೆಲ್ಲಂ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯಪರ್ಗ
ದಂಮಕ್ಕುಂ (೨೫.೩೬. ೦೨೦). 'ಬೇಕು' ಹೋ.

[ප්‍රා., පිටුව. / කේ. වැනිය]

ಪೀಳಂದಿಗೆ (ನಾ). (ಹಾಸ್ಯಪರವಾದ) ಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡು
ವವನು : ವಿದೂಷಕ : ದಂಡದ ಬೀಳಂಬಿಗರ ಬೆದಂಬೆಯ ತೆಳೆಯ
ಮುಚ್ಚಿದ ಹಾಳೆಗಳ ಮನಗೋಡುವ ವೆಗ್ಗಟ್ಟುಬೈಯ ತಂದೆಗಳವಾದ
ದನಿಯೊಳಂ ಕಡೆರದ್ದುಂ (ಕರ್ಪಣ. ೧೦-೨೦).

[< ಪ್ರಾ. ವೇಲಯಗ. / ಸಂ. ವಿಶಯಕ]

ಬೇಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಮಾಲಾಳು—ವಿಶಾಖಾಳುಕೆ, ಬೇಳೆ, ಬೆಲ್ಲವತ್ತು" (ಒಂ. ೧೨೨). [?]

ಜೀಳು 'ಬೆಳರ್' ನೋ.

ಜೀವಾವನ (ನಾ). ಸಮುದ್ರ, ಹೀರದಬಳಿ ಇರುವ ಅರಣ್ಯ. — ಕಾವ್ಯ : ಜೀವಾವನವೆಂಬ ಪಕ್ಷಿ ಚತುರದಿಂದಲೇ ವೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದೆಂದಿದ್ದರಿಂದ ಭರತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿವ್ಯತಾಯಿದೇವತೆ ಮಗಳೆಯಾಯಿದು ವಿಷ್ಣುವಂ (ಐತರ). ೧-೧೬ ಪ). [**ಸಂ. ಜೀವಾವನ**]

జీవిత 'జేబు' నూరి.

ಬೇಡು (ಶ್ರೀ). (ಹಸು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು) ಅರಬು ; ಕೋಗು :
 ಫೀಕಡುಕುರಾಳ್ ಮೈಗಾಜಿಯಂ ವಾಜಿಯಂ ಬೇಡುತ ವೀಳ್ ಕಾಲ್ಮಸು
 ಗಳಂ ಮುರುಗಲಂ . . . ಪಾಳಾದ ಸೆಕಲೋಣಂಗಳಂ ಕೆಗಳಂ
 ಕೋಡಲರಿ ಫಣಮಾದುದು (ಶಾಖ. ೯೩-೯೩). [ಪೀಳ್. + ಇದು.]

ಬೇಳೆಮೆ (ಕ್ರಿ.). ೧. ಹೋಮ ನಮದು : ಯಜ್ಞ ಮೊದು : ಅಮಾಪತಿ
ತಪ್ಪದಿಂ ಸಾಸೆಯಿಂ ಪಾಲ್ಪರಣ ಸಮಿಧಯಿಂ ಹುತವಣಮಂತ್ರ, ವಿಧಾನದ
ಬೇಳೆ ತಂಡ ಸುಮಾರ್ತಮಂ ದ್ವಿಜರ್ಗ (ರೋಗೋಶ. ೯-೧೭). ೨. ಸುಡು :
ಜಗಿಯ ವಿಳಾಸವೆನುಡುರಂ ಸೀಳಿಸುವೆನಂಗಮಂ ಬೇಳುಸುವೆನಗ್ಯೋರ್ ತಾಳ
ಸುರರೆಂದು . . . ಪರಿ ನವದಮ (ಶಿಖ. ೩೦-೩೩). ೩. (ಅಲಂ) ವಜ್ರ
ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಅಂಕಿತಗೊಳಿಸು : ತುಡುಮ ದೊರೆ ವೈದೋಜಯಮಂ
ಜಗದೊಳ್ ತನಗಿ ಸಾಜಿಯೊಲ್ಲಂಬಾರ್ ತಂಜಾಪುರಂ ಮಧುರೆಯನಂಜವ
ದಾಮಲಗದೊರೆಮುಮಂ ಬೇಳುವಂ (ಕೃಷಿ. ೩-೪೨).

[ಜೀವಿ + -ಇಸ್ಯ]

ಬೇಳು, 'ಬೇಳ್', ನೋ.

ಜಿಲ್ಲಾ 'ಬೇಡ್' ನೋ.

ಬೇಳ್ಕು, ಬೇಳ್ಕು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಬೇಳ್ಕಾ ಕಳೆ—ಬೇಳ್ಕು, ನರುಮಲು" (ಪಂ. ೫೦). ಬೇಳ್ಕು: "ಬೇಳೆ ಪುಂಗರ ತಿಳುವಯ್ಯುವಳ್ಳು" (ಪುಂಗರಾ. ೧೦-೩೦). [?]

ಜೀವಕಾಠಿ 'ಜೀವ' ರೇ ನೋ.

ಬೇಳುಗೋಳ, ಬೇಳುಗೊಳ್ಳು (ಕೈ). ತಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗು : ಸಂಕಟ
ವಡು : ವ್ಯಸನವಡು : ಮದದಿ ಕಾಣ್ಯಾದ ಮೇಳುಗೊಳು ಬಂದನ್ನ ತಾಳದೆ
ತಕ್ಕಸುಲುವೆವೆಲ್ಲದೊಡಾವು ಬೇಳುಗೊಳದಳೆನೆ ನಿಶ್ಚಯವು (೨೦೦೩. ೦೩-೦೦೦).
ಬೇಳುಗೊಳ್ಳು : ಈ ನದಿಗೋಳವಲಿ ನೀ ಸಿಲುಕ ಬಹುದೇ ಬೇಳುಗೊಳ್ಳುದಿ
ರೆಂದು ಬೋಧಿಸಿದಳು ನಾಪಾತ್ಯಜನ (೨೦೦೩. ೦-೦೩-೦೩).

$$[b_i^{\text{out}}_2 (< b_i^{\text{out}}_2) + b_i^{\text{out}}_1]$$

ಬೇಳುಗೊಳ್ಳು 'ಬೇಳುಗೊಡ್' ನೋ.

ಬೀಳುನುಡಿ (ನಾ). ಮರುಳು ಮಾಡುವ ಮಾತು : ಆ ಬೀಳುನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೆಮ್ಮೆ ಬೀಳಲ್ ನಮಗಂತು ರಾಜಕೂಟಿಯೆ ಬೊಗ್ಗೇ (ಕುತೂ. ೬-೫).

[ಜೇಳು₂ (< ಜೇಳು₁) + ನುಡಿ₂]

ಬೇಳುಮಾಕು (ನಾ). = ಬೇಳುಮಾಕಿ ; ಬೇಳುಮಾಕಿದು ಕುವರಿದು ಜನಗೀ
ವುದು ಕಾಲಪರಣಿ ಲೇಸೆಂದು (ಕನಕ. ೩-೭೪).

$[ಬೇರಾ_2 (< ಬೇರ್' _2) + ಮಾಕಾ_1]$

ಬೇಳೂರಿ (ನಾ). ಹೋಮದ ಉರಿ.—ಚ್ವಾಲೆ : ಜನ್ಮಗೊಂಡದ
ಬೇಳೂರಿ ಜುಜುಬು ಕಿಡಿತಿರುವೊವುದು (ಹಾಡು, ೪೩-೪).

$$[x_1, (\leq x_1^*) + u_2]$$

ಬೀಳುವನು (ಕ್ರಿ). ಕಳವಳ ಪಡು; ತಳಮಳ ಹೊಂದು: ಸ್ವಪತಿ
ವ್ಯಯವಟ್ಟು ದಾರವಟ್ಟು ಬೀಳುವಟ್ಟಿತನು ಭಯವಟ್ಟು ಕೇಳಲವನು
ವೃತ್ತಾಂತವನು (ಪ್ರಕೃ. ೫-೦೯). [ಬೀಳು (< ಬೀಳ್) + ಪಡು]
ಬೀಳುವನೆ (ಕ್ರಿ).-ಬೀಳುವನು: ಹೇಳಿದಾ ಕವ್ಯವನು ತಪ್ಪಿ ಕರೆ
ಯನುಕುಂಠಿತನು ಬೀಳುವನೆಯದರಿಂದ ದೂತನು ಹೇಳಿ (ಪ್ರಕೃ. ೫-೦೯).
[ಬೀಳು (< ಬೀಳ್) + ಪಡು]

ಬೇಳುವೆ, 'ಬೇರೆ' ನೋ.

ಬೇಳುವೆ, ಬೇಳೆ, ನೋ.

ಬೆಳುವೆಗೊಕ್ಕು, ಬೇಳುವೆಗೊಕ್ಕು (ಶ್ರೀ). ಕಳವಳಪಡು ; ತಳವುಳಿಸು ;
 ಉಳಿದದಂಗಳಕ್ಷತರು ತಾಳದ ತಲೆನಿರ್ಗದಂ ಗೋಳುವೆಹಂದು ಬೇಳುವೆ
 ಗೊಂದಯ್ದುದರು (೧೮೫೬. ೧೨-೧೩). ಬೆಳುವೆಗೊಕ್ಕು ; ಕಾಬಳಾಲನ
 ಬಲೆಯೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬೇಳುವೆಗೊಕ್ಕುತಿದ ದುಗವ್ವು (೧೮೪೯. ೧೩).

$$[\text{ಬೇಳುವೆ}_2 (< \text{ಬೇಳೆ}_2) + \text{ಕೊಳ್}_1]$$

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ 'ಬೆಳಗಾವಿಗೊಳ' ನೋ.

ಬೇಳುವೆದಳೆ (ಕ್ರಿ). = ಬೇಳುವೆಗೊಳ್ : ಕಳೆದು ಕಲಹೊತ್ತಿನ್ನು ನಿದ್ರಾ,
ಲಲನೆ ಬೇಳುವೆದಳೆಯುಲದ ಪದಗೊಳಿಸದಾರದ (ಕುಣ. ೨೩-೨೪).

[ಬೇಳುವೆ, (\leq ಬೇಳೆ₂) + ಪಳೆ₁]

ಬೆಳುಮೆಬೂದಿ (ನಾ). ಪುಂತ್ರಿಸಿದ ಬೂದಿ; ಮರಳು ಮೂಡುವ
ಬೂದಿ; ಮಂಕುಬೂದಿ; ಹಾಲ ಜಡಿದ ಚಂದಬೆಳು ಪುಷ್ಪಬಾಣವ
ಬೆಳುಮೆಬೂದಿಯು ತರದ . . . ತೂಗಂತು ಮೇರಾದ ಬೆಳುದಿಂಗಳಾಗ
(ನಾಂಕ. ೩-೯೩). [ಬೆಳುಮೆ (< ಬೆಳ್ಳು) + ಬೂದಿ]

ಬೇಳುವಮಾತು 'ಬೇಳ್ಳಿಮಾತು' ನೋ.

ಪೀಠ, (ನಾ). ರಿ. (ಕಡಲೆ. ಹಸರೂ, ಉದ್ಭವ ಇತ್ಯಾದಿ) ದ್ವಿಧರ
ಧಾನ್ಯದ ಹೋಳು.-ಭಾಗ : ಕಾಳಗ್ನಿರುದ್ರನ ಮಂತ್ರಾವನಿಯ
ದಮರು ತಾಳು ಬೇಳೆಯನುತಿಪ್ಪರಯ್ಯ (೨೫೪. ೨೩) : ಬಂದಿಸಿದ ಕಣಕ
ದುಂಡಗಳನೊಂದೊಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ ಕಡಲೆಯ ಬೇಳೆಗಳನು
ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಸೊಪ್ಪುಗೊತ್ತು . . . ಇತ್ಯ (೨೫೫. ೧-೨೦) : ದ್ವಿಧರ
ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಇದುವಾಗಿ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತುದು
(೨೫೬. ೩). ೨. ತೊಗರಿಬೇಳೆ : ಆ ವೇಳೆಗೆ ಬೇರೆ ನಷ್ಟಗಾದುದರಿಂದ
ಅದನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಎಸೆಟ್ಟುಳು (ಮುಕ್ತ. ೩. ೨೩). ೩. ಭಾಗ :

ಹಿಳುಕು : ಅಳುಕುಂಡಿ . . . ನಾರಂಜೀಳಿಯ ಬೇರು. ಬೆಳ್ಳುಕಿ ದುಃ ಸುರಿದ ಬೇಳೆ ಇದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗಿರಿ ಹುಲಿವು ನಾಗಳ ನೂರನ್ನೆ ಹಾಕಿ. ಕಪಾಯ : ವಿಕ್ಟಿ. (೫೩. ೨೪). ೪. (ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಳಿಯುವ. ಸುಮಾರು ಅರು ಸೇರುಗಳ) ಒಂದು ಅಳತೆ.—ಪ್ರಮಾಣ : ಒಳ್ಳೆಯ ಒಂದು ಬೇಳೆ ತೆಂಗಿನೆಣ್ಣೆಯಿದೆ. ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಎಂದು ಬಂದಿ (ಕೂಟ. ೩೩). ೫. ಒಂದು ನಾಣ್ಯ; ಹಾಗೆದ ಅರ್ಥಭಾಗ : "ಸಿಕ್ಕಿಸಲ್ಪಡೆಯರದನೊಂದು ಪಾಗಂ" (ಕೂಟ. ೦೦೪-೦೦); ಅಯ್ಯದಿಂ ಬರು ಸುಸಿವ್ವರಂ(೦) ವಿರ್ಮ ಜಾರಿಕೇಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು [ವೈ] ಕೈಲಾಂ ಹಾಗೆ ತರವುಜಿಗೆ ಬೇಳೆ (೫೩. ೩೩-೩೪; ೦೦೧); ಹೋದೊಂದೇಸ ವಿಪ್ರಗೊಂಡು ಬೇಳೆಯನು ತ್ರಿಣಯನ ಮಕುಟವಾದರೂ ಅಕಸಾಲೆ ಬೋಯದೆ ಬಿಡನು (೫೩. ೦೦೦). ೬. (ಅಲಂ) ಉಪಾಯ : ಯುಕ್ತಿ; ತಂತ್ರ; ಲೇ ಎನ್ನ ಕನವೆ ಕಳಗನ ಬೇಳೆ ಇಲ್ಲಿ ವೇದೋಪವೇ ! (೫೩. ೧, ೩೦೩).

ಬೇಳೆಯುಸು = ೧. ತೋಗರಿಬೇಳೆಯನ್ನು ಪಕ್ಕವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬೇಳೆಯುಸುವಾಗ ಅದು ಬೇಗ ಬೇಯಲೆಂದು ಅಡುಗಿ ಸೋಡವನ್ನು ಬೇಳೆ ಎಸರಿಗೆ ಹಾಕುವರು (೫೩. ೩೦). ೨. (ಅಲಂ) ಯುಕ್ತಿ ಸಫಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಈಗ ನನ್ನ ಮಾತೊಂದು ನಡೆಯ ಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ತನ್ನದೇ ಬೇಳೆ ಬೇಯಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಳು (ಕೂಟ. ೪೭). ಬೇಳೆ ಬೇಯು = (ಅಲಂ) ಯುಕ್ತಿ ಸಫಲವಾಗು : ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಯಾಗು : ಭೂರ್ಬುಗಲ್‌ನವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಬೇಳೆ ಬೇಯದೆ ಹೊದ್ದರಿಂದ ಈ ರಾತ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಮ್ಮೊಟ್ಟಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು (ಕ್ರ. ೧೧. ೩೩); ಅವನ ಮುಂದೆ ಅವರ ಬೇಳೆ ಬೇಯಲಿಲ್ಲ (೫೩. ೦೧). ಬೇಳೆಯ ಕಾಳು = ಎರಡು ಭಾಗವಾಗು ಪಂತಹ ಕಾಳು : ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ : ಬೇಳೆಯ ಕಾಳುಗಳು : ಕಡಲೆ, ಬಟ್ಟಗಡಲೆ, ತೊಗರಿ, ಚನ್ನಂಗಿ, ಉದ್ದು, ಹೆಸರು, ಅಲಸಂದಿ, ಅವರ (೫೩. ೦೨). ಬೇಳೆಯ ಮಣೆ = ಬೇಳೆಮಾತೆ : ನನ್ನ ಬೇಳೆಯ ಮಣೆಯೊಳಗಿನ ಬಂಗಾರವಲ್ಲವೆ ನೀನು ? (ಕೂಟ. ೪೭-೪೮).

[ಬೇ. ೩ ಕೊಡ. ತಾಳು. ಬೇಳೆ. ತಿಲ. ಬೇಡಲು]

ಬೇಳ್ಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆವರೂಸು : "ಬೇಳೆಯನೆ ಮಜವ ನಾಜಪವುಪದ" (ಕೂಟ. ೦೩೩); ಬೇಳೆಯ ಪತ್ರಗಳೊಳಗೆ ಬೇಳೆ [ನಾಂ. ಬಾಳೆ]ಯ ಗೆಡ್ಡೆಯನೆ ಕೊಡಿ ಮರ್ದು ಕುಡಲೇನು ಪೇಬಲರಿ ಬೆಂಬ ಕೊಳಸನ ಬೇಟನೆ ಪಾವರನಮುಗ್ರವಿಷವನವರಗುಂ (ಕೂಟ. ೦೦-೨೪). 'ನಾಯಂಬೇಳೆ' ಪರಾ. [ಬೇ. ೩ ತಡಿ. ವೇಳ್ಕೆ; ಮುಲ. ಮೇಳ]

ಬೇಳೆಕಾಳು (ನಾ). ೧. ತೋಗರಿ ಮುಂತಾದ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳ ಹೋಳು—ಭಾಗ. ೨. (ಅಲಂ) ಶಕ್ತಿ : ಸಾಮರ್ಥ್ಯ : "ನಾಳೆ ಗೊತ್ತಾಯ್ತದೆ ನನ್ನ ಬೇಳೆಕಾಳು" ಎಂದು . . . ಹೇಳಿ, ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ಆ ಮುಟ್ಟುಗತ್ತಲಲ್ಲಿ ಕಡಗಿ ಹೋದರು ಪಟೇಲರು (ಕೂಟ. ೩೩). [ಬೇಳ್ಕೆ + ಕಾಳು, (< ಕಾಳು)]

ಬೇಳೆಗೆಯ್ (ಕ್ರಿ). ಒಡೆದು ಭಾಗ ಮಾಡು.—ಹೊರು ಮಾಡು : ಒಗುಮಿಗೆ ಬೇಳೆಗೆಯ್ದು ಮೇಳೂ ತರವಲ್ಲದೆ ಚ್ಚೆಯುಂ ಪವ್ವಾಳೆಗೆ ಕಲಸಿದ್ ಪ್ಪಾಳುಸುಗೊಬನಾಪತಿಗತ್ತಪ್ಪಾಯಿಂ (೦೧೩೩. ೩-೩೨).

[ಬೇಳ್ಕೆ + ಕೆಯ್]

ಬೇಳೆಮಣೆ (ನಾ). ತಾಳೆಯು ಹೊತಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಬೇಳೆಯುಕಾರದ ಚಿನ್ನದ ಮಣೆ: ತಾಳೆಹೋಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಬೇಳೆಮಣೆಯನು ಕಟ್ಟಿ ಬೇಳೆಯನು ಅಳಿತು ನಡೆವವಳು ದೊರಕುವುದು ತೂಲಿಯ ಕರಣ (೫೩. ೦೩೩).

[ಬೇಳ್ಕೆ + ಮಣೆ]

ಬೇಳ್ಕೆಟ್ಟಿ (ನಾ). ಬೆಲೆಬೀತ : ಪರವನ್ನು ಬೆಲೆಗೊಡಲು ರಚಿಸಿರುವ ಜಗಲಿ : ಪರಬೆಲೆಯುವ ಬೇಳ್ಕೆಟ್ಟಿಯೊಳ್ ಪರಿಕರಲ್ ಬೇಳ್ಕೆಯನ್, ಕೊಟ್ಟಿ ಬಲಿಯುವ ಬೇಳೆಗದಿಲ್ಲ ಕಾನ್ ಅಗ್ಗದೇವನ್ (ಕೂಟ. ೪೨-೪೩); ಅದುವರಂ ಶೂನ್ಯಾರ್ಥಮಾಗಿದ್ ಬೇಳ್ಕೆಟ್ಟಿಯಂಗಿ ಸೂಚ್ಯಾರ್ಥಂಗಳನ್ ಸುಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದನ್ ಅವರ್ಗ (೦೨೩. ೨೩-೩೩).

[ಬೇಳ್ಕೆ + ಕಟ್ಟಿ]

ಬೇಳ್ಕೆ (ನಾ). ಬೇಡುವಿಕೆ : ಕೋರಿಕೆ (?) : ಮೃಡನುಡುರಾಜ ಪನ್ನಗ ವಿರಾಜ . . . ಸುರಾಸುರ ಕದಂಬಕನೇವ್ಯಪರಾಂಬುಜದ್ವಯಂ ಅಡಲೆ ಮೃದಾನಿಗನ್ನ ಕುಳೆಕ್ಕ ಕುಳೆಕ್ಕಂಗಳ್ ನಾಡ ರಯ್ಯಮವೈ ಬೇಳೆನಲ್ಲವಂ ನೆಜೆಯ ತೋರ್ಪದು ಬೇಳ್ಕೆಯ ಬಂದನೇತ್ತರಂ (ಕೂಟ. ೪೩); ಕೇಳುವರ ಗೊಂದಲಾಕೆ ಶಿಷ್ಟನ ಮೇಲುವಾತನ ಬೇಳ್ಕೆಗೊಡನನುಕೂಲವಾದುತ್ತರವ ಮಿಗೆ ಗುರುಸೂಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರೆ (ಕೂಟ. ೩-೦೨). [< ಬೇಡು + ಕೆ]

ಬೇಳ್ಕೆರೆ. ಬೇಳೆಗರೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಅರಜುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅಕ್ಕಂದನ ಮಾಡಿಸು (?) : ನೆರೆದು ನಾಲ್ಕೆಸೆಯಂಬುವಾಯು ಮುರುಗರೆದು ಬತ್ತೀ ಸಾಯಾಧವದ್ದೆ ಬೇಳ್ಕೆರೆದು ಮುತ್ತಿದರದ ಪಟ್ಟಿ ಸಾಗ ಬರ್ಪರನ (ಕೂಟ. ೪-೪೪). ಬೇಳೆಗರೆ : ೨. ಅಕ್ಕಂದನ ಮಾಡು : ಬೇಳೆಯಂಬಿನ ಗಾಯದ ಪಾಯ್ಕೆಬಾಯಿಂದ ಬೀಳುತ ಗೋಣ್ಣಾಗಿಗೊಂಡು ಬೇಳೆಗರೆವ ಮುಳೆಯ ನೆಕ್ಕುವ ಪುಲೈಯೊಳೆಯಾದವರೊಳಗೆ (ಕೂಟ. ೨-೩೩); ಒಮ್ಮೊಟ್ಟುರು ಒಂದೊಂದು ಹುಲೈಮರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಅವುಗಳು . . . ತಮ್ಮ ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಾಣದೆ ಬೇಳೆಗರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು (ಕೂಟ. ೪೩). [ಬೇಳ್ಕೆ + ಕರೆ]

ಬೇಳ್ಕೆ 'ಬೇಡು' ಪರಾ.

ಬೇಳ್ಕೆ 'ಬೇಳ್ಕೆ' ಪರಾ.

ಬೇಳ್ಕೆಲ (ನಾ). (?) : ಈರುಗೆ ಬೇಳ್ಕೆಲನಾವಂ ಶಿವಭಕ್ತನಾತನಲೆ ಸದ್ವಕ್ತಂ (ಕೂಟ. ೩೪). 'ಬೇಳ್ಕೆಲ' ಹೋ. [? + ಘೆಲ]

ಬೇಳ್ಕೆ (ನಾ). ಮರುಳುಮಾಡುವಿಕೆ : ಮೋಸಗೊಳಿಸುವಿಕೆ : 'ಬೇಳ್ಕೆ ಮಾತು' ಪರಾ. [ಬೇಳ್ಕೆ + ಮಾ]

ಬೇಳ್ಕೆಮಾತು (ನಾ). ಮರುಳುಮಾಡುವ ನುಡಿ : ನೀಚರ ಬೇಳ್ಕೆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಿಡತಕ್ಕದ್ದೇ ಹೆಂಗಸರ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ (೦೩೩. ೦೩೩). [ಬೇಳ್ಕೆ + ಮಾತು]

ಬೇಳ್ಕೆ 'ಬೇಡು' ಪರಾ.

ಬೇಳ್ಕೆ 'ಬೇಳ್ಕೆ' ಪರಾ.

ಬೇಳ್ಕೆ. ಬೇಳೆಮೆ (ನಾ). ೧. ಹೋಮ : ಯಜ್ಞ : ಸೊಗಯಿಸುವ ಗಂಗಾದ್ವಾರದೊಳ್ ಮುನೀಶನಂಗಳ ಬೇಳ್ಕೆಗ್ಗು ಪದ್ರವಂಗಯ್ಯ ನಿಜಾಟ ಕೋಟಿಯಂ ನಿಹಿತರಕೋಟಿಯಿಂದಮುಟ್ಟಾಟಿ (ಕೂಟ. ೪-೩೩ ಪ). ೨. ಅಹುತಿ : ಬಲಿ : ಪೂಜು ಬೇಳ್ಕೆಟ್ಟಿಗಳ್ ಮನೆಯ ಬೇಳ್ಕೆಟ್ಟಿಗಳ್, ಎಲ್ಲಮುಮ್ ಪೂಲೆಗಲಿಯಿರುತ್ತ . . . ದೇವತೆಗಳದಜ್ಜಂದವಿನ್ ಕೊಳ್ಳರಮಿತ್ತ ಬೇಳ್ಕೆಯನ್ (ಕೂಟ. ೪೨-೪೩). ಬೇಳೆಮೆ : ೧. ಬೇಳೆಮೆಯು ನೋಡನಂತ ಮುನಿಗಳತಿಕೋಪದಿಂ ಸರ್ಪಹೋಮವನು ಮಾಡಿ (೦೩೩. ೨೦-೪); ಅತ್ತಮೇಧದ ಬೇಳೆಮೆಯ ಸುಭ್ರವದ ಧಾಳಾ ಧಾಳೆಯರಿ ತಿವಿದಾಡುವವು ಪದ್ಮೆಗಳು ಹುತವಹನ (ಕೂಟ. ೦-೩-೪೪); ಬೇಳೆಮೆಗಳ ಭೃದ ಕೊಪರಿಗಿಯ ಸಾಲೊಟ್ಟಿಮವು ದುರ್ಗದೊಳಗೆ (ಕೂಟ. ೦೦-೦೩೪). [ಬೇಳ್ಕೆ + ಮೆ]

ಬೇಳ್ಕೆ. ಬೇಳೆಮೆ. ಬೇಳೆಮೆ (ನಾ). ೧. ಮರುಳು : ಮಾಯೆ : ಮಾಟ : ಶಲೆಮಾಗಿ ಕೈರವಾತುಳಂ ಬೇಳ್ಕೆಯಿಂದಕವುದೋರದೆ ಮತ್ತೆ ನಮ್ಮನೇ ನುಂಗಿದು ಸೆರೆದು ತಳ್ಳಿಸುತ್ತ ಮಾತದಂ ಮರಸಿದಂ (ಕೂಟ. ೦೪-೨೦).

ಬೇಳೆವೆ : ೧. ವಿರಾಡದ ನಿಮಾಸು ಬೇಳೆವೆಯ ಬೇಳೆ . . . ವಿವಿಧ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ ತಂದರು (ಕಾಂ. ೬-೩೦). ೨ ಇದು ಭಂದಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. ಬೇಳೆವೆ : ೩. ವಶೀಕರಣಮಾಡುವ ಉಪಾಯ. - ಸಾಧನ : ವೀಳೆಯದೊಳಗೆ ಮುದ್ದುಂಟೊ ನಿನ್ನರಸವಾ ಕೋಳಿಲಂಬೊ ಮೃಯಂತ್ರ ಬೇಳೆವೆಯಂಬೊ ತಿಲಕದೊಳ್ಳಿದರಿಂಕು ಬೇಳಾಗಿ ನೀನು ಸಿಕ್ಕುವೆಯು (ಕಾಂ. ೯-೦೦೦); ತಾರಿ ಹೊನ್ನಂಗುರದವ ಬರೆ ಮೋಹದ ಬೇಳೆವೆಯನು ನೀ ತರದು ಮೇಲಾದೊಡಪ್ಪಯ ಸೇರಿ ಕೊಂಡಾತನ ಬಾಲಸಿ ಬಿಡು ನೀ ಮಗಳೆ (ಕಾಂ. ೬-೦೦೬). ೪. ದಡ್ಡತನ : ಬಿಪ್ಪುತನ ; ಮೂರ್ಖತನ : ಸದ್ಗುರುಮುಖವನಜಯದಿತ ಬೇಳೆವೆಯ ಬುದ್ಧಿಯಲಿ . . . ವಿಳ ತನ್ನೊಲಗಕೆ ಪಡೆತಂದು ಮಂತ್ರಿ ಪ್ರಕಟಿತಂದ (ಕಾಂ. ೬-೬). ೫. ಮೋಸ ; ವಂಚನೆ : ಹೇಳುವೆನು ಕರ್ಣಿಗೆ ಶತ್ರುನ ಬೇಳೆವೆಗೆ ಸಿಲುಕದ ಪರಿಯನೆಂದಾರಿಸುತ ರವಿಯದ್ದ ನಿತ್ತಲು (ಕಾಂ. ೬-೨). ಬರಿಭೂಪತಿಯೊಳುವ ನಾಡೊಳ್ಳಿಯುಂ . . . ಬೇಳೆವೆ ಕೈತವಂ ಕಳವು ಹಾಡುವೊನ್ನತಂಗಳಲ್ಲ (ಮಾಂ. ೬-೩೬); ಪುಲಿಕೇತಿಯು . . . ರಾಟರ ಅಟವನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಮೂಳವರ ಬೇಳೆವೆಯನ್ನು ಮುಂದಿರು ಗುರ್ಜರರನ್ನು ಜರೂರ ಮಾಡಿದನು (ಕಾಂ. ೬-೨೨) ೬. ಮೈಮರೆವು : ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಅವುಗದೇವಯ್ಯನರಸು ರುದ್ರಮೈಗೆ ಕವಿದುದು ನೀರು ಬೇಳೆವೆಯು (ಕಾಂ. ೯-೩೬). ೭. ಕಳವಳ : ಸಂತಾಪ : 'ಬೇಳೆವೆಗೊಳ' ಪರಾ. ರೆ. ಹಿಂಸೆ ; ಕಾಟ ; ಪೀಡೆ : ಕಾಪಾನ ಬೇಳೆವೆಗೆ ಬೆಂಡಾದುದ್ದುರ ವೈಯವದಿಗಿ (ಕಾಂ. ೯-೩೬).
 ಬೇಳೆವೆವಾದು = ಮಾಟಮಾಡು : ತೋಳ ಮೇಲೆನವ ನರ್ತಕಿ ಸಹೃದ್ಯ ಗಳಾಗಿ ಬೇಳೆವೆ ಮಾಡಿ ನೋಟದ ತಾಳದಾದಿನಾ ಶತ್ರುನ ವಿಶ್ವಯದಾ ಲಾಪವೇನ ಬೇಳೆವೆನು (ಕಾಂ. ೬-೦೩೬). ಬೇಳ್ತೆಯ ಬುದಿ = ಬೇಳೆವೆ ಬುದಿ : ಅರಲ. ಪರಾಗಮೆಂಬ ಪೊಸ ಬೇಳ್ತೆಯ ಬುದಿಯನಿಟ್ಟು ಮೃದಾ ತರುಣಿಯ ಭೃಂಗನಿಲಮಾಳೆಮಾಲೆಯೊಲರೊಂಬ ಜೋರನು ಪರ ಭೃತನಂದು ಕಂಡು (ಕಾಂ. ೦೦-೨೩). [ಬೇಳ್ತೆ + ವೆ]

ಬೇಳ್ತೆಮಾತು, ಬೇಳೆವೆಮಾತು (ನಾ). ಮೆರಳುಂ ಮಾಡುವ ಮಾತು ; ಬಣ್ಣದ ಮಾತು : ಅವರ ಬೇಳ್ತೆಮಾತಿಗೆ ಮರುಳಾಗಬಿಟ್ಟು, ಆ ಪೆಳವೇನೇ ಹೆಂಡತೀಂದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರೆ, ಸಜ್ಜ ಮನೆ ಹಾಳಾಗಿಹೋಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆಯ್ಯಾ! (ಕಾಂ. ೬-೨); ಸಾವಿಕ್ಕ ಮೈ ವಿನೂ ಅರಿಯದವರು, ಬೇಳ್ತೆಮಾತಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಗ ಮೋಸಹೋಗುತ್ತಾರೆ (ಕಾಂ. ೬-೨). ಬೇಳೆವೆಮಾತು : ಈ ಬೇಳೆವೆಮಾತಿಗೇನಂತೆ ? ನೀನು ಪಾಪುರ ಮಾಡಿದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಿಡುತ್ತೆ? (ಕಾಂ. ೬-೨).
 [ಬೇಳ್ತೆ + ಮಾತು]

ಬೇಳ್ತೆಲ (ನಾ). (ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯಂತಿರುವ) ಮಟ್ಟಸವಾದ ಭೂಮಿ (?) : ಅಕ್ಕಲಮುಳ್ಳೊಡ್ಡಬಲಮಿಲ್ಲ ಭವಾಶ್ಚಬಲಗಳಿ ಲ್ಲೊಡಂ ತೋಳ್ತಲಮಿಲ್ಲ . . . ಅಕ್ಕಲಸಗಿಡ್ಯದೇಳೆ ಬಲಿಮಾ ಮರವರಾ ಮರೆಯಂಬುದೇನದಂ ಬೇಳ್ತೆಲಮಾಗಿ ಮುಂ ತೋವನಲ್ಲನೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಬ ರಾವಣಾ (ಕಾಂ. VII, ೩೫೦. ೦೩-೨೬; ೯; ೩೫೦೦. ೩೩ ನೋ). 'ಬೇಳ್ತೆಲ' ಮೋ. [ಬೇಳ್ತೆ + ಲ]

ಬೇಣ್ಣ, ಬೇರ್ಣ, ಬೇಣು (ಸಪ್ತರೂ). 'ಬೇಣ್ಣ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆದೇಶರೂಪ : 'ಬೇಣೂರ್', 'ಬೇರ್ಣಯ' ಪರಾ. ಬೇರ್ಣ : 'ಬೇರ್ಣವೆ' ಪರಾ. ಬೇಣು : ಒಂದಜ್ಜಿ ಒಂದು ಬಿಟ್ಟು ಬೇಣುಮಾಡಾರದಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಿಂಗೆ ಒಂದೆ ಉಪದೇಶವೊಂದೆ ಕ್ರಿಯಾಕರ್ಮ ಒಂದೆ ನೀವಿಲ್ಲಾಪ್ತವ ಬೇಣುಮಾಡಿ ನುಡಿವಿರಯ್ಯಾ (ಕಾಂ. ೬-೨-೩೬); ಕುವಲಯವೈರಿ ಪಂಕರುಹಮಿತ್ರನ ಶೇಷನಾಪಹರ್ತು

ಮಂದವನವನಂ ಪಿಸುಗೈತದೇಲೇ ಜಗದಂಬಿಕೆ ಬೇಣುಮಾಡಿದರಾ (ಕಾಂ. ೯-೦೩೬). 'ಬೇಣುದೋಣು', 'ಬೇಣುವಡು' ಪರಾ.
 [< ಬೇಣ್ಣ / ತಮಿ. ಮು. ವೇಣು : ತೆಲು. ವೇಣು : ಕೋತ. ವರ್ಣ]

ಬೇಣ್ಣರಿಸು (ಕ್ರ). ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ, ಇರಿಸು : ಬೇರೆಯಾಗಿರಿಸು : ಪ್ರತೀಕರಣನಿಬರೂಮಂ ಕ್ಷಿತಿಪತಿ ಬೇಣ್ಣರಿಸು ಮಾಪ್ಪರಂ. ಮನ್ನಿಸ (ಕಾಂ. ೦೩-೦೩); ಕರಗಿ ಕಾಸಿದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬೇಣ್ಣರಿಸಿ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮವನು ಕಂಡರಿಸಿದಂತಿರಲೆನವ ಶಿವನು ಕಂಡನುಬಾಧವ (ಕಾಂ. ೬-೦೩); ಸರ್ವಜ್ಞ ಸರಜೋದರ ಕಂತುರತಿಗೆ ಗಾಂಧರ್ವವಿವಾಹವ ಮಾಡಿ ನಿರ್ವಾಣಗೊಟ್ಟು ಬೇಣ್ಣರಿಸಿದಂ ಮುನಿ ಗರ್ವದಿಂ ಬಿನ್ನಯಿಸನು (ಕಾಂ. ೦೩-೦೩). [ಬೇಣ್ಣ + ರಿಸು]

ಬೇಣು 'ಬೇಣ್ಣ' ನೋ.
 ಬೇಣುಕೆಯ 'ಬೇರ್ಣಯ' ನೋ.

ಬೇಣುಗಾಣ್ಣ (ಕ್ರ). ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣಾ : ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗಣಿಸು : ಭಂಡಾರ ಬೋಕ್ಕಸ ಮನೆಗಳ ನೋಕ್ಕನಾ ಭಂಡಾರಿಗಳು ನೋಡುವಂತೆ ಕಂಡವರಲ್ಲೀ ನೃಪನದಂಬರು ಬೇಣುಗಂಡಗಿಸುವನು ತಾನೊಳಗೆ (ಕಾಂ. ೬-೩೩). [ಬೇಣು (< ಬೇಣ್ಣ) + ಕಾಣ್ಣ]

ಬೇಣುದೋಣು (ಕ್ರ). ಬೇರೆಯಾಗಿ ತೋರು. - ಕಾಣಿಸು : ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಗಿ ನಿಲ್ಲು : ಗುರುಮಹಾತ್ಮ್ಯೊಳಗೆ ಶಿಷ್ಯ ಬೆರಸಿ ಬೇಣುದೋಣದೆ ಗುರುವೆ ಶಿಷ್ಯ ಶಿಷ್ಯನೆ ಗುರುವಾದ ವಿತ್ಯಸೇವ್ಯನು (ಕಾಂ. ೯೩-೯೩೬).
 [ಬೇಣು (< ಬೇಣ್ಣ) + ತೋಣು]

ಬೇಣುನುಡಿ (ಕ್ರ). ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳು : ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳು : ಬೇಣುನುಡಿದೆಯೊಳಾ ವೈಶ್ಯಭಗ್ನನಾಂತರಮೆಂಬ ಪರ್ವಗಳಕ್ಕಂ (ಕಾಂ. ೦೩೩-೬೦). [ಬೇಣು (< ಬೇಣ್ಣ) + ನುಡಿ]

ಬೇಣುಪಡು 'ಬೇರ್ಪಡು' ನೋ.

ಬೇಣುಪೊಗು (ಕ್ರ). ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರು : ಬೇಣುಪನವಾದೀತಂದು ಬೇಣುಪೊದಳು ನೋಡಾ ಅವ್ವಾ ಕಮ್ಮರಿವಟವಳು ನೋಡಾ ಅವ್ವಾ (ಕಾಂ. II, ೨೦೨-೩೩). [ಬೇಣು (< ಬೇಣ್ಣ) + ಪೊಗು (< ಪೊಗು)]

ಬೇಣೂರ್ (ನಾ). ಅನ್ಯಸ್ಥಳ : ಪರವಾರು : ಸೋಂಬನಂ ಮೆಚ್ಚಿ ಬೇಣೂರ್ ಪೊದ ಸೂಳೆಮಾತುಯ್ಯರಾಡವ ರಾದೇವತೆಯರಿಂ (ಕಾಂ. ೩೨೯ ೩೦೮೯); ಬೇಣೂರ್ ಪೊದ ನಲ್ಲರ ನೆನೆದು ದೂಟಾಸುಪ್ತ ನೀಣಿಯರ ನಿಡುಸುಯ್ಯ ಗಡಾದಿಂ (ಕಾಂ. ೩೨); ಮಗಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಪೆಳ್ಳು ನಿವರಮೇವರೊ ಬೇಣೂರ್ವಂ ಪೊದಾಗಳ್ (ಕಾಂ. ೯-೩೦ ೩).
 [ಬೇಣ್ಣ + ಊರ್]

ಬೇಣ್ಣ, ಬೇರ್ಣ (ನಾ). ೧. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದುದು : ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದುದು : ದೂಟಾಪದಂಪು ಸುಭಟರಿಗೆ ಮನ ಬಿಟ್ಟ ನುಡಿ ಬೇಣುಯ್ಯ ಸಮರದೊಳು (ಕಾಂ. ೦೩-೬). ೨. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು : ಆ ಕಾಂತಗಂದು ನಯಂ ಬೇಣ್ಣ ಬೆಡಂಗು ಬೇಣ್ಣ ಪೊಳವೆಗಣ್ಣಿಯೆಯುಂ ಬೇಣ್ಣ ತೊಪ್ಪನೆ ಮೆಯ್ಯೋಣ್ಣ (ಕಾಂ. ೬-೨೩) : ಸಿರಿ ಗಿರಿಹಾತ ಶಾರದ ಶಚಿಮುಖ್ಯರು ಸರಿಯಲ್ಲವಿವಳ್ಳು ಬೇಣ್ಣ (ಕಾಂ. ೦೩-೩). ೩. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಅನ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ : ನೀಂ ಬೇಣ್ಣಮಿಗೆ ಸುಯೋಧನನೊ ಬೇಣ್ಣಯ (ಕಾಂ. ೬-೩೬); ಇವಳನ್ನ ತುರದಿಂ ಬೇಣ್ಣಳ್ (ಕಾಂ. ೦೩-೬೦೬); ನೀಂ ಬೇಣುಂ ಬೇಣ್ಣಂ ಪಿನ್ನಬುದ್ಧಿ ನೀನಂ ನವಗಂ ಬೇಡ (ಕಾಂ. ೦೩೩-೯). (ಗು). ೪. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ : ಮರಕತಮನಿವಿರತ ವಿಮಲಾಭಿಕ್ತಿ ಪೊಗಬ್ಬರೂರಿದಿಂ ಬೇಣ್ಣ ಭಿಕ್ತಿ (ಕಾಂ. ೯-೩೦ ೩೦೯); ಬೆವಂಗಿಗಳ ಬೇಣ್ಣ ಭಂಗಿಗಳ ಲ. ೪ ರ ೪. ೬ ೦ ೩೩೩೩೩ನೆ

(೧೪. ೧೨-೦೩೩-೦೩೩; ೧೧೩), ಅನು ಚಿನ್ನ ಮೃದ್ವಿಕಾರ್ಜನಂಗೆ ಮದುವೆಗೆ ಎನಗೆ ಬೇಟೆ ಶೃಂಗಾರವೇಕೆ (ಕುತೂಹ. ೩. ೩೩-೩೪); ದೇವತಾಯ ಗುಂಟೇ ಬೇಟೆ ಬೇವು (ಕುತೂಹ. ೩-೪೨). ಬೇರೈ : ೪. ಮಹತ್ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನಿಂದಲೂ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿತು ! (ಕುತೂಹ. ೩೩೩) : ನೋಟಗಳ ಕಗ್ಗಟ್ಟು ದಿಟ್ಟ ದಂತಾಗಿ ಮೇಣ್ ಅಟವಾಡುತ್ತಿತ್ತುದು ಬೇರೆಡೆಯ ದಿಗದು (ಕುತೂಹ. ೪೩-೩೩).

ಬೇಟೆಬೇಟೆ, ಬೇರೆಬೇರೆ, ಬೇಟೆಬೇಟೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಪಾಸುಗಯು ಮಹಿಯಲಾಟದ ಬೆಸಜುಗುಂ ಬೆಟಿ ಬೇಟೆಬೇಟೆದಟಿಂ (ಕುತೂಹ. ೦-೪೩); ದ್ವಾರವಟಿಯಲ್ಲೂ ಹೋಡಿದವಾಲಯಗಳು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಮೇಲಾಪುರಿಯಲ್ಲಿಂದಲೇ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದರೆ, ಒಂದನ್ನೊಂದಂ ಅಂಟಿ ಇದ್ದವು (ಕುತೂಹ. ೦೩೪) : ಪಂಚೋದ್ರಿಯವೃತ್ತಿಗಳ ಬೇಟೆಬೇಟೆ ರೂಪದಳಿದವನಿವೆಗಳಿಗಳಿಂ ಮನಂಗೊಳಸುವ ಕರಕಮಲಗಳ. ಚಂದ್ರಾಚಂದಂ ನೀಡೆ (ಕುತೂಹ. ೩೦).

[ದೇ. ೩ ಕೊಡ. ಬೋರೆ : ತಿರು. ಮೇರೆ]

ಬೇಟೆ, ಬೇರೈ (ಅ). ರಿ. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ : ಪರಿಸಂಖ್ಯಾಕೋಟರಂ ಬೆರಸು ಬೇಟೊಡ್ಡಿ ನಿವರ (ಕುತೂಹ. ೦೦-೩೩ ೩) : ಎನಗೆ ಭೀಮಾರ್ಜನರಪುಟಾ ಲೀನಮಜನಬ್ಬದ ಬೇಟೆ ನಿನ್ನಲಿ ಮನವಿಧೇದವ ಬಲ್ಲೇ (ಕುತೂಹ. ೨-೩೪); ಕಟ್ಟೆಯ ನುಡಿ ಮಾರಗಾರ್ತಿಯರೊಳು . . . ಕುಟ್ಟಿಯ ನುಡಿ ಪ್ರೀತಿಯೊಳ್ಳದ ಬೇಟೆ ದಿಟ್ಟಸರಾ ಕಾಡೊಳ್ಳ (ಕುತೂಹ. ೨-೦೩). ಬೇರೈ : ೨. ಕೊಡ : ಬೋತೆಗೆ : ಅರ್ಯಕ :— ಅಯುಧವಾಗೆಗಳು ಬೇರೆ (ಕುತೂಹ. ೦೩). [**ಬೇಟೆ**]

ಬೇಟೆ ? (ನಾ). (?) : ಸಹಗವ್ಯಯಯ್ಯಯ್ಯಗವ್ಯಾ ಗೋಸಾಸ ಮಿಲ್ಲಂ ಅವಿರ್ತರಸಿಗೆ ಬೇಟಂ ಕಾಲು ಕಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಿರ್ (ಪು. ೦೪೦೩. ೩೦-೦೨ : 1002). [?]

ಬೇಟೆ, ಬೇರಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೇಡಿ : ಅಂಜುಪುರಂತ : ಕಾಳಾಂತಕನಂತೆ ನಾಡೆ ಹಳೆಯಂ ಹರಿಯಂ ಕಡುಕೆಯ್ತು ಕಾಯ್ತು ಮೂಜಾಂತಿಟ್ ಪಲ್ಲಿ ಬೇಟೆ ಭಯದಿಂ ಬಿಡುತೋಡನೆ ನಿನ್ನಧೀಶ್ವರಂ (ಕುತೂಹ. ೪-೨೪). ಬೇರಿ : ೨. ನವುಂಸಕೆ : ಪಂಡ : ಮೊಳಸಂ ಮೂಳಸಂ ಬೋಟಸಂ ಮೂಳಸಂ ಕೀಳುಜಾತಿಯನು ಪುರಳಳಿದ ಮೆಯ್ಯಾಡೊಡಂ ಬೇರಿ ಬೇರಿ ಯತ್ತೊಡವನಂ ಕಾಮನಂಬ ಮತ್ತೀಲೆಯರು ಕಣ್ಣೆಸೆದರು (ಕುತೂಹ. ೪-೪೪).

[**ಬೇಡಿ**]

ಬೇಟೊರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಬೇಟೊರಾ ಮಗಂ ಮಾವಪ್ಪನ್ ಪ್ರಭುಗೌಡಿ ಬೇಟೊರಾ ಎಮ್ಮೆಯ ತೊಳಲೊಳ ಗುದ್ದಿ ಅನ್ನಿಹುದು ಸತ್ತನ್ (೧೪. ೨. ಕುತೂಹ. ೨೨೩-೨ : ೩. ೧೨೦೪).

[? + ಊರ್]

ಬೇಟು 'ಬೇಡು' ಪರಾ.

ಬೈ 'ಬಯ್' ನೋ.

ಬೈ 'ಬಯ್' ನೋ.

ಬೈ 'ಬಯ್' ನೋ.

ಬೈ (ನಾ). (ಬತ್ತದ) ಒಣಹುಲ್ಲು : 'ಬೈಸೊಡಿ', 'ಬೈಹುಲ್ಲು' ಪರಾ. [**ಬುಳು**, ಬೈ, ಬಯ]

ಬೈಯ (ನಾ). ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಹೊದಿಸಿದ ರಟ್ಟು.— ಮೇಲುಹೊದಿಕೆ : ಬುಗಾರದೇಡು ಮೊರೊಕೊ ಬೈಯ (ಕುತೂಹ. ೩೩). [**ಬು**, ಬುಗಾರ]

ಬೈಂದವ (ಗು). ರಿ. ಬಿದುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. [ಶ್ರೀವ] ನಿರ್ಮಲತೆ : ಶುದ್ಧತೆ : ಪದಧ್ವಾನಿಕವಾದ ಪವತಕ್ರೋಧಧಾಗದ

ಪುಗ್ಗುಹರಕ್ತಿಯ ಮಸ್ತಕಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಲ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪರಪ್ರಕಾಶಮಾಹಾ ಶಕ್ತಿ ವಿನಾಭೂತ ನಿವಸಸ್ತು ವಿಶ್ವದ್ವೈ ಬೈಂದವಾನಂದಾದಿ ವಿಲಕ್ಷಿತಿಯಿಂದಾದ ನಿಜವಿವಾಧವೃತ್ತಿಯಿಂದಾದ (ಕುತೂಹ. ೦-೨); ಪರಮಪದಾಕ್ಷರದಿ ವಿಲಕ್ಷಿತಗಳಿಂದಾಗಿ ಕರ ರಂಜನದಯರ್ಪ ಮಾರ್ಗಿಯಂ ಬೈಂದವಂ ಪರಬಿಂದುಪಾದ್ಯದೊಳವಂಗವಂದದಿ (ಕುತೂಹ. ೦೩-೪೩). 'ಬೈಂದವ ಶರೀರ' ಪರಾ. [ನಾ.]

ಬೈಂದವಶರೀರ (ನಾ). [ಶ್ರೀವ] ಮಲರಹಿತವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು : ನಿರ್ಮಲದೇಹಿ : ಒಂದಾಗುವ ಮಲಮನುಳ್ಳ ವಿಜ್ಞಾನಕಲರಂದೆಡೆದು ಮಲದಿನಾ ಪ್ರಳಯಕಲರು ಕೀಳ ಕಂದಾ ತ್ರಿಮಲದ ಸಲಾಕಲರು ಮೂವರಿವರೊಳಗೆ ವಿಜ್ಞಾನಕಲರೂ ಬೈಂದವಶರೀರರುಮನಾದಿಪ್ರಾಕ್ತರು ತಿವನೊಳೊಂದಿ ತಿವಸಮದ ಸಾಯುಪ್ಪವವುಂ ಪದೆವುತೆದೆಂದು ಮುಕುರೊದರರಾಗಿರ್ಪ (ಕುತೂಹ. ೩-೩-೩೦); ಪ್ರಭಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ರುವವರು ಪರಿಪಕ್ವಮಲರಾದರೆ ಬೈಂದವಶರೀರವೆಂಬ ಕುಪ್ಪಸ್ತುಶ್ರೀಶರೀರ ವನ್ನು ಕೆಲವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು . . . ಪಂಚಕ್ರೋಧಾಧಾರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನು (ಕುತೂಹ. ೨೪). [ನಾ.]

ಬೈಕ (ನಾ). ತಿರುಪೆ : ಯಾವನೆ : ಭಿಕ್ಷೆ : "ಬೈಕದೊಳ್ ಬೈಕಂ" (ಕುತೂಹ. ೩೪); ಅಮೃತ್ತಗಿಲ್ಲಾ ಕಾಯ್ತುಗಡೆದೆಯಲ್ಲಮಂ ಪುಗಿ ಬಯ್ಯು[ಬೈಕ]ದ ಭಾಷನಮಾಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ವಿಳು ಸಾಯ ಪೊಯ್ಯಾ ತಿವಿಯಂ ಓದಿದೊಡರೊಡರ್ ಬಂದನೆ (ಕುತೂಹ. ೨-೩೩).

'ಬೈಕಂಗುಳಿ', 'ಬೈಕಂದಿ' ಪರಾ. [**ನಾ**, ಬೈಕ]

ಬೈಕಂಗುಳಿ (ನಾ). ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವುದೇ ವೃತ್ತಿಯಾಗುವವನು; ತಿರುಕ : ಯಾವತೆ : ಕೂಡಂ . . . ಬೈಕಂಗುಳಿ ಬೇಡಿ ಬೈಬಲ್ಲವಂ ಕೊಟ್ಟು ಬುಟ್ಟು ಭಿಕ್ಷುಂ (ಕುತೂಹ. ೪೩-೩); ತುಂಗುಳನ್ನ ಬೈಕಂಗುಳಿ [ಕುತೂಹ. ಬಯ್ಯಂಗುಳಿ, ಬಿಸನಂಗುಳಿ, ಬೈಸಂಗುಳಿಯುಮಂ ಕಟ್ಟುಪ್ಪ ಕಳ್ಳನುಮಂ ಕಂಡಿದು ಮುನ್ನಿತ ಪಾವದ ಫಲಮಿದೀಗಲನ ದೋಡದ ಫಲಮೆಂದು ಬಗೆದೊಡು ನೆಗಟ್ಟುಡು ಗತನು (ಕುತೂಹ. ೪೩-೩).

[ಬೈಕ + ಕುಳಿ]

ಬೈಕಂಗೊಳ್ (ಶ್ರೀ). ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆ : ಮುಂದಿಟ್ಟು ಚಕ್ರಮಂ ತಿರಿಕೆಂದುದುಮಂ ಪಾಳಮಿದುರ್ ಬೈಕಂಗೊಳ್ಳೊಂದದದ ಕೊಂಡುಮಂ ಮಿನದೇಪೆದುನ್ನತಿ ಮಾಡಿ ಪೊಗಟ್ಟು (ಕುತೂಹ. ೦೪-೩೩); ತಿರಿವುದು ಬೈಕಂಗೊಳ್ಳುಮೆ ಮೊರವೆದು ವೆಪ್ಪದೊಂದಿಯಲ್ಲ (ಕುತೂಹ. ೩೪).

[ಬೈಕ + ಕೊಳ್ಳ]

ಬೈಕಂದಿ (ಶ್ರೀ). ತಿರುಮಾಗಿ ಸುತ್ತೂ : ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಅರೆದಾಡು : ಇರ್ಪರುಂ . . . ಕಪ್ಪವಮುಟ್ಟು ಬೈಕಂದಿದನ್ನಪ್ಪೊಡಮೊಡುವವೆಂದು ಕಾಯ್ತು ಮುಡಿದೊಡಂ (ಕುತೂಹ. ೩-೦). [ಬೈಕ + ತಿರಿ]

ಬೈಕಬೇಡು (ಶ್ರೀ). ಭಿಕ್ಷೆಕೇಳು : ಯಾವತೆಸು : ಓದಿದ ಕಾಳಂ ತಿವಿದಿದಾದಿದ ಬೇಕಲಂ ವಿನಪ್ಪರಾಚ್ಚಂ ಬೈಕಬೇಡಿದ ಕೇಂಗೆ (೧೪. ೧೧೩. ಕುತೂಹ. ೦೩೩-೦೩ : 111೩); ಕೆಲರ್ . . . ಪರರ ಪುಷ್ಪಳಂ ಪೊಕ್ಕಯ್ಯೊಡುಮಂ ಬಯ್ಯು[ಬೈಕ] ಬೇಡಿ ಇಕ್ಕದ ಮನೆಯಂ ಬಯ್ಯು . . . ಸುತ್ತ ಮಾರ್ಗತೀಳ್ ಸಲಮರ್ (ಕುತೂಹ. ೦೩೩). [ಬೈಕ + ಬೇಡು]

ಬೈಕಿ 'ಬಯ್ಯೆ' ನೋ.

ಬೈಕೆಗೊಡು (ಶ್ರೀ). ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿದು; ನ್ಯಾಸವಾಗಿಸು : ನ್ಯಾಸಪೂಜಾರ ಬೈಕೆಗೊಟ್ಟುರ್ಪಮಾಗಮಂ ಮಹಾದು ಕುಳಿದಂ ಪೆಟ್ಟು ದನೆಯೆಂಬುದು (ಕುತೂಹ. ೨೩೪); ವಿನಂ ಬೇಡುವೆಂದದ್ದಾನೆ ಬಗೆ ಬೆವಣಿ ಬಗೆಗೆ ಬಂದೊಡಮೆಯನೊಲ್ಲಾ ಕೆರಿದಾಗಲೆ ಕುಡಿದುಂದಾ ನೃಪತಿಗೆ ಕೈಕಿ ಬೈಕಿ ಗೊಟ್ಟುರ್ ಮೆಪ್ಪಂ (ಕುತೂಹ. ೩-೩೩). [ಬೈಕಿ (<ಬಯ್ಯೆ) + ಕೊಡು]

ಬೈಕು 'ಬಯ್ಯು' ನೋ.

ಬೈಕು 'ಬಯ್ಯು' ನೋ.

ಬೈಕುಬಯ್ಯು 'ಬಯ್ಯುಬಯ್ಯು' ನೋ.

ಬೈಕುಗಟ್ಟು (ನಾ). ಸಾಯಂಕಾಲದ ಮಯ್ಯುಗಟ್ಟಲೆ; ಸಂಜೆಗಟ್ಟಲು : ಮತ್ತೊಂದಿಂಥ, ಬೈಕುಗಟ್ಟಿಯುತ್ತಿರೆ ಸೇತೆ ಮದ್ದುಗಟ್ಟಿ ಕಂಡಕಾ ರನೊ ಕಲ್ಲ ನೆತ್ತಿಯೊಳ್ (ಶ್ರೀಮತಃ ೨೪೫-೨೫೬); ಆ ಮೇಲಾಗಲೆ ಬೈಕುಗಟ್ಟು ಪುನುಕಟ್ಟುತ್ತ (ಮಯ್ಯು. ೪೦).

[ಬೈಕು (< ಬಯ್ಯು) + ಕಟ್ಟು (< ಕಟ್ಟು)]

ಬೈಕುಗಿಂಪು 'ಬಯ್ಯು' ಕೆಂಪು' ನೋ.

ಬೈಕುದಂಪು : (ನಾ). ಸಂಜೆಯ ತಂಪು. — ಶೈತ್ಯ : ಬೈಕುದಂಪಲ ಗಿಳಿ ಸೊಗು, ಮಲೆವರೆಗೋದಿನೊಂದರೆಯ ತುದಿಗೇರಿ ಕುಳಿತು ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೋ ಮೊಳಕೆಯೊಂದು ಬೆರಗಾದನೊಂದದ್ದು ತವನು ಧವಲ (ಶ್ರೀಮತಃ ೨೪೫-೨೫೬).

[ಬೈಕು (< ಬಯ್ಯು) + ತಂಪು (< ತಾಂಪು)]

ಬೈಕುಮುರ್ (ನಾ). = ಬೈಕುಗಟ್ಟು : ಮುಕ್ತಮು . . . ನೋಡು ತಿರುರು ಬೈಕುಮುರ್ ತಿರುರು ಬೈಕುಮುರ್ ದೈತ್ಯವಿತ್ತಾಗುವಂ. ಕಂಡು ದೇವನೋ ! (ಶ್ರೀಮತಃ ೨೪೫-೨೫೬).

[ಬೈಕು (< ಬಯ್ಯು) + ಮುರ್ (< ಮುರ್)]

ಬೈಕುಮಲ್ಲಿಗೆ (ನಾ). ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆರಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ ; ಸಂಜೆಮಲ್ಲಿಗೆ : ಕಾಂತಾಜನಂ . . . ಅಲರ್ ಬೈಕು ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಚಿಲ್ಲೆಯು ತುಂಬು ಕಣ್ಣುಮುಂದು (ಶಾಂತ. ೫-೧೦).

[ಬೈಕು (< ಬಯ್ಯು) + ಮಲ್ಲಿಗೆ/ಕುಳು. ಬೈಕುಮಲ್ಲಿಗೆ]

ಬೈಕುಬಯ್ಯು 'ಬಯ್ಯುಬಯ್ಯು' ನೋ.

ಬೈಕು 'ಬಯ್ಯು' ನೋ.

ಬೈಕು 'ಬಯ್ಯು' ನೋ.

ಬೈಕು 'ಬಯ್ಯು' ನೋ.

ಬೈಕು 'ಬಯ್ಯು' ನೋ.

ಬೈಕು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು : ಮಾರ್ಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸದಿಯ ಮೀನು ಅಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರದ ಕಾಣೆ. ಕುಚ್ಚ, ಬೈಕು, ಬೂತಾಯ ಎಲ್ಲ . . . ತಂದಿದ್ದರು (ಶಾಂತ. ೫೨). [?]

ಬೈಕರು (ನಾ). (?) : ಗಂಧದ ಮಡುವಿನೊಳ್ಳಿಟ್ಟ ಕೈ ಹಗು ನೋಂದಿಸಿ ತಾಂಬೂಲಪಿಂಡ ತಂದು ಬಾ . . . ಕುಚ್ಚಿಗೊತ್ತಿ ಕುಚ್ಚಿಗೊತ್ತಾಗಿ ನಿಂತು ಬೈಕರಿಗೆ ನೋಕುವರು (ಶಾಂತ. ೬-೧೨). [?]

ಬೈಕಿ (ಗು). ಬೀದಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ; ರೇತುನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ : 'ಬೈಕಿದೋಷ' ಪರಾ. [೫೦.]

ಬೈಕಿದೋಷ (ನಾ). "ಗರ್ಭಾಧಾನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಗರ್ಭ ಮತ್ತು ಬೀಜಸಂಬಂಧವಾದ ದೋಷಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಬೇವನ್ನು ಪಾಪವಿಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬೀಜವೆಂದರೆ ಶುಕ್ಲ ತೋಷಕಗಳು. ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ನಿಷಿದ್ಧಕಾಲಮೈಥುನಾದಿ ಪ್ರಯಾಶ್ಚವಾದ ದೋಷವೇ 'ಬೈಕಿದೋಷ'" (ಶಾಂತ. ೫೨) : ಕಾರಣವುಪಪತ್ತಿನ ಹೊಮ್ಮುವುಳ್ಳ ಬೀಜವನ್ನು ಪಾಕಮಾಡುವಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯು ನಿಷ್ಣಾತನು . . . ಈ ಬೈಕಿದೋಷದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನಾವು ತಡೆದುಕೊಂಡೇವೆ : (ಶಾಂತ. ೫೨). [೫೦.]

ಬೈಕಿಟ್ಟು 'ಬೈಕು' ನೋ.

ಬೈಕು 'ಬೈಕು' ನೋ.

ಬೈಕುಕೋಣೆ 'ಬೈಕುಕೋಣೆ' ನೋ.

ಬೈಕುಮಾನೆ 'ಬೈಕುಮಾನೆ' ನೋ.

ಬೈಕುಮುಷ್ಕರ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕೋರಿಕೆಯ ಪೂರೈಕೆ ಗಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟುಹಿಡಿದು ಕುಳಿತು ಮಾಡುವ ಸಂಪು : "ಧರಣ್ಯಪ್ಪ, ಬೈಕುಮುಷ್ಕರ" (Sanyas-Sankhya. ೫೨. ೬೨).

[ಬೈಕು (< ಬೈಕು) + ಮುಷ್ಕರ]

ಬೈಕು 'ಬೈಕು' ನೋ.

ಬೈಕುಕೋಣೆ, ಬೈಕುಕೋಣೆ (ನಾ). ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಕೂರಿಸುವ ಸ್ಥಳ ; ದಿವಾನಮಾನೆ : ನನ್ನನ್ನು ಬೈಕುಕೋಣೆಗೆ ಕುಳಿಸಿ ಎರಡುಕೊಂಡು ಹೋದರು (ಶಾಂತ. ೨೫೬). ಬೈಕುಕೋಣೆ : ಬೈಕುಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲುವುದಿಗಿಂತ ಮುಗುಳು ಕಟ್ಟಿದೆ (ಶಾಂತ. ೨೫೬).

[ಬೈಕು (< ಬೈಕು) + ಕೋಣೆ (< ಕೋಣೆ)]

ಬೈಕುಮಾನೆ 'ಬೈಕುಮಾನೆ' ನೋ.

ಬೈಕು 'ಬೈಕು' ನೋ.

ಬೈಕು, ಬೈಕು, ಬೈಕು, ಬೈಕು, ಬೈಕು (ನಾ). ೧. ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ಕೂರುವಿಕೆ : ಅರಸನು ಬೈಕುಗೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಎತ್ತರ ಪಾದ ಮಂಜವಿಡುತ್ತಾರೆ (ಶಾಂತ. ೫೨). ೨. ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಬಾಗಿ. — ಸ್ಥಳ. ೩. (ಸಂಘ, ಸಮಿತಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಸದಸ್ಯರು ಸೇರುವ) ಸಭೆ ; ಅಧಿವೇಶನ : ಗಣೇಂದ್ರಸಿಂಹನ ಬೈಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದು ಮುಂಜಾನೆಯಿಂದ ಯುದ್ಧಸಮಿತಿಯ ಬೈಕು ಹಬ್ಬಿದೆ (ಶಾಂತ. ೨೫೬).

೪. (ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳ) ಕಚೇರಿ ; ಗೋಷ್ಠಿ : ಸುಂದ್ರಾನಾಯಕ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೈಕು ಬೈಕು ಕೂಡ ಆಗಿ ವಸಂಹನು . . . ಐದುರೂಪಾಯಿನೋಟವು ಆತನು ಕೈಗೆ ಹೊಡೆದನು (ಶಾಂತ. ೨೫೬) ; ಆತ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸಂಗೀತಬೈಕುಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

(ಶಾಂತ. ೫೨). ಬೈಕು : ೪. ಬೇಕ ಭೂಮಾಗಲ್ಲದೆ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ವಾಚನ ಮಾಡುವುದು . . . ಇದಕ್ಕೆ 'ಬೈಕು' ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ (ಶಾಂತ. ೫೨) ; ನನ್ನ ಸರಸಮಾಣಿ ಪಾಡುಬಿಡುವು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ . . . ಎಂದು ಗಂಧೀರವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಅಲ್ಲೇ ಬೈಕಿಗೆ ಕುಳಿತ (ಶಾಂತ. ೨, ೫೦). ಬೈಕು : ೪. ಅನೇಕ ಉತ್ತರಾದಿ ಗಾಯಕರು, ತಮ್ಮ 'ಬೈಕು' (ಕಚೇರಿ)ನಲ್ಲಿ, ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಮಕ್ಕಳು ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಾಡಲು ಮೊದಲುಮಾಡಿದ್ದಾರೆ (ಶಾಂತ. ೨೫೬) ; ಬೈಕಿಯನ್ನು . . . ನಾವುನಾಡಲು ಬೈಕಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬಾರಿಸಿಟ್ಟು ಪುರಂದರದಾಸರು (ಶಾಂತ. ೫೨).

ಬೈಕು : ೩. ಅ.ಭಾ.ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಸಮಿತಿಯು ೧೯೨೦ ರ ನವೆಂಬರ್ ೨೨ ರಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಬೈಕಿನಲ್ಲಿ . . . ಬಾರೋಲಿ ಇದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ತಾಲೂಕು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು (ಶಾಂತ. ೫೨). ೪. ಅದು . . . ಪಾಡುವ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಬೈಕಿಯಿಂದಮುಕ್ತಾರ (ಶಾಂತ. ೨೫೬) ; ಅವನ ಒಂದು ಬೈಕನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (ಶಾಂತ. ೫೨, ೨೦೦೬).

೫. ಬಿಡಾರ ; ಕಿಟಾಣಿ ; ಮೊಕ್ಕಾಯಿ : ಶ್ಯಾಮಲಾಯು ಊರಿಗೆ ಬಂದು ಮಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೈಕು ಹಾಕಿದ ದಿನವೇ, ರಾಜಪ್ಪ ಕನ್ನಡಬೇರಿಯನ್ನು . . . ಸ್ವರಾಂಕೂರದ (ಶಾಂತ. ೫೨, ೨೦೦೬).

ಬೈಕು : ೩. ಇದುವ ಬೈಕಿಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ವಿಷಯದ ಚರ್ಚೆಗೆ ಆರಂಭ ವಾಗಿತ್ತು (ಶಾಂತ. ೫೨). [-೫೦. ಮರಾ. ಬೈಕು]

ಬೈಕುಮಾನೆ, ಬೈಕುಮಾನೆ, ಬೈಕುಮಾನೆ (ನಾ). ಸಮಾರಂಭ, ಸಭೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವ

ವಿಶಾಲವಾದ ಹದಾರು... ಪಡಸಾಲೆ; ದಿವಾನಖಾನೆ: ಮಹದ
ಉನ್ನತಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಬೈಲಕುಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು
ಚಿತ್ರಪ್ರಕಟಣೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ ತಾಂತ್ರಿಕವಿಷಯವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು
(ಕಣಕಂ. ೩೩). ಬೈಲಕುಖಾನೆ: ತಮ್ಮ ಬೈಲಕುಖಾನೆಯಾದ ಮುಮುಂಟವ
ಮೊಳಗೆ ಆದರದಿಂದ ಕರೆದೊಯ್ದು ದಿವಾನಸದರಲ್ಲಿ ಕುಳಿಸಿ ಕುಳಿತುಪ್ರಶ್ನೆ
ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು (ಫಿ.ಉಖ. ೫); ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಬೈಲಕುಖಾನೆಯಲ್ಲಿ
ಸೇರಿದಾಗ ಆ ಬೀಡುಗಾಗಿ ಜಾಹನ್ನು ಹಾಡುವಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಿದ್ದಳು (ಫಿ.ಉ. II. ೩೩). ಬೈಲಕುಖಾನೆ: ಎರಡು ಅಂತಸ್ತಿನ ಬೈಲಕು
ಖಾನೆ; ಮೊದಲ ಬೇವರ ಮನೆ (ಕಣಕಂ. ೪); ಡಾಕ್ಟರ ರಂಗಸ್ಥಾನ
ಮನೆಯ ಬೈಲಕುಖಾನೆ (ಕಣಕಂ. ೧೦೦).

[ದೈತಕು + ಖಾನೆ. / ಹಿ. ದೈತಖಾನಾ]

ಜೈನ 'ಒಯ್ಯ' ಪರಾ.

ಬೈತಲಿಕ್ಕು (೨). ಬೈತಲಿ ತೆಗೆ : ಬೈತಲಿಕ್ಕು ಬೆಸು ನಾನೆ, ನನ್ನ ಕೈಯಾರ
(ಕಣ್ಣು. ೨೨೨-೩). [ಬೈತಲಿ (< ಬಯಲಿ) + ಇಕ್ಕು]

ಜೈಕಲೆ • ಬಯ್ಯಲೆ • ನೋ.

ಜೈತಲೆದಗೆ 'ಬಯ್ಯಲೆದಗೆ' ನೋ.

ಬೈತಲಬಟ್ಟು, ಬೈತಲಮೊಟ್ಟು (ನಾ). ಬೈತಲಗೆ ಧರಿಸುವ ಅಧರಣಾ ;
ಬೈತಲಮಣೆ ; ಜಡದಲ್ಲ ಬೈತಲಬಟ್ಟು (ಇತ್ತೀ. ೧೦-೧೧). ಬೈತಲ
ಬೊಟ್ಟು ; ಮಂದಗಮನಗೆ ಮಂದಾರಣ ಬೈತಲಮೊಟ್ಟು. . . ಸಮಮ
ಸಂಗರಿಸದೊಡಂ (ಅಶ್ವತ್ಥ. ೧೦೦-೧೦೧).

[ಜ್ಯೋತಿ (< ಬಯ್ಯಲಿ) + ಜ್ಞಾ]

ದೈತಲಿವುಳ್ಳಿ 'ದೈತಲಿವುಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಬೈತಲೆಬೊಟ್ಟು 'ಬೈತಲೆಬಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೈಕಲರಮಾವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾವು : ಪೂಮಾವು ಭಾವಿಸಲಾಗಿರಬಹುದು. (ಸುಮಾರು ೨೨-೨೩).

[ಬೈಕಲೆ ? + ಮಾನ]

ಬೈತಲಬಟ್ಟಿ, ಬೈತಲಬಟ್ಟಿ (ಹಾ). ಬೈತಲ ತೆಗೆದಿರುವ ಸ್ಥಳ : ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಏನು ಕೆಲಸವಾಗುತ್ತಿರಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಬೈತಲಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ತನ್ನಾಂಶಿಯಾ (ಉದಾ. ೩-೪). ಬೈತಲಬಟ್ಟಿ : ಕೆಲಸದ ಕತ್ತಲೆಯು ಏನಾಗಿರುವುದು ಮರೆಯುವಂತೆ ತಪ್ಪಂತೆಯು ಬೈತಲಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮರಳುವಂತೆಯು ಮುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ (ಉದಾ. ೩-೪).

[ಜೈತರಿ (< ಜಯ್ತರಿ) + ಪಟ್ಟೆ_೧]

ಜೈಕರ್ತವಿಗೇ 'ಬಯಲಿವಣಿ' ನೋ.

ಜಿ.ಕು. ಬಯ್ಯ ಪರಾ.

ಜಿ.ಕೆ. 'ವಿಹಿತ' ನೋ.

ಬೈದಿತಿ (ನಾ). ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಯ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವಳು:
 ದಯಾಬೈದಿತಿಯು ಕೂಡಲೆ ಎದ್ದು ತಾನು ತಂದಿದ್ದ ಔಷಧವ ಘುಟ್ಟು
 ವನ್ನು ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪನು ಮೊದಲು ಹಚ್ಚಿದ್ದ ಮದ್ದನ್ನು ತೊಳೆದು
 ತಗಿಡಳು (ಕೂ.ಪ. ೪). [$\text{ಬೈದಿ} + -\text{ತಿ}$, ($-\text{ತಿ}$)]

$[< \text{ಜೈದ}_1 + -\text{ಇತಿ}_2 (< -\text{ಇತಿ}_2)]$

ಬೈದ • ಬೈದ್ಕ • ನೋ.

ಬೈದ್ಯ, ಬೈದಿ, ವಯಿದ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ವೈದ್ಯ; ಡಾಕ್ಟರು; ಬೈದ್ಯ
ಮುಂದರ ರೂಪಕ್ಕೆ ಬೈದ್ಯ (ಕುಟುಂಬ. ೫೫); ತಮ್ಮಿಣ್ಣ ಬೈದ್ಯನ ಮನ
ಯೊಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹೋಗದನು (ಕಾದ್ಯ. ೩೩). ೨. ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹೆಸರು.
ಮಕ್ಕಳ ಪಂಗಡವೆಂದರೆ ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುವ ಶಬ್ದ : ಬಿಲ್ವವನ್ನು ಬೈದ್ಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

(ಕುಟುಂಬ. ೨೨೨): ಅವಳಿಗೆ ಏಳು ವರ್ಷ ಮದುವೆ ಆದಾಗ ಪಂಡಿತ್ರಿನ ಪಟ್ಟು ಬೈದ್ದನಿಗೆ ಕೈ ಹಿಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ (ಕುಟುಂಬ. ೨). ಬೈದೆ : ೧. ಇವರು . . . ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಯ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಬೈದೆ(ಬೈದೆ) ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟರು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨೨). ವಯಿದ್ಯ : ೨. ವಾಸ್ತವವಯಿದ್ಯ ನಾರನವಯಿದ್ಯ . . . ಯಿಂತಿವರಿರು . . . ಕೊಟ್ಟ ಶಾಸನದ ಕ್ರಮ ಮೇತೆಂದರೆ (ಇತಿ. IX-11, ೧೨೦-೦೭ : 1೨೦); ನಾರನವಯಿದ್ಯನ ಹಳೆಯ X X X (ಇ. ೪III, ೩೪೫. ೦೭೩-೦೦ : 1೨೨).

[< ಸಂ. ವೈದ್ಯ./ಕುಟು. ವೈದ್ಯ.]

10 ಬೈನಾಡು (ನಾ). ಬಯಲುಸೀಮೆ, -ಪ್ರದೇಶ; ವಾಂಡಿ. ಕೊಂಗಂ,
ವಯನಾಡು. ತುಳು ಮತ್ತು ಪುನ್ನಾಡು ಎಂಬ ಕೇರಳದ ಐದು
ಸೀಮಾಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಈಗಿನ ವೈನಾಡು: ಬೈನಾಡ ಸೀಮೆ
ತಮ್ಮ ಅರಣನ ಎಂದು, ತಾವು ಭಿಯಾದಿ ಮಾಡಿದ್ದು ನಾವು ವಿಚಾರಣೆ
ಮಾಡಿದ್ದಿರರು. . . ನೆಕಲು ನಮಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿತು (ಉತೇರ. ೧೩).

[←ಮುಲ. ವಜ್ರನಾಥು]

ಚ್ಚನಿ 'ಜಯಿನ್' ನೋ.

ಚೈನೆ - ಬಯಿಸೆ' ನೋ.

ಬೈಪಣ್ಣ (ನಾ). ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಮೇವು ಹಾಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಕಟ್ಟಿರುವ ತೊಟ್ಟಿ; ಗೋದಲೆ; ಗೋತ್ತು ; ದನಗಳ ಮೊರೆ ಎಚ್ಚರವಾಗಿ
ನಿಲ್ಲುವುದು ಮುಕ್ತ ನಿಂದ ಬಂದಿ ಬೈಹುಲ್ಲು-ಹಾಕಲು ಬೈಪಣ್ಣ ಮೂಡಿರುವುದು
(ತಾ.ಗಿ- ೪೦). [೨-ತುಳು. ಬೈಪಣ್ಣ]

ಬೈಬಲ್ 'ಬೈಬಲ್ಸ್' ನೋ.

ಬೈಬಲ್ಲು, ಬೈಬಲ್ (ನಾ). ಕ್ರೈಸ್ತರ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ : ಕುರ್ಬಾನ್ತರ
ಮಿಮಾಂಸೆಗರದೊ. . . ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಓಲ್ಡ್ ಟೆಸ್ಟಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ
ಟೆಸ್ಟಮೆಂಟ್ ಇದ್ದ ಹಾಗಿ (೧೫೭ ೧೫೮) : 'ತತ್ವವು ಬಲದ ಗಡ್ಡದ ಮೇಲೆ
ಹೊಡೆದರೆ ಎಡಗಲ್ಲವನ್ನೂ ಮುಂದು ಮುಡಿ'ಯೆಂದು ಬೈಬಲ್ಲು ಹೇಳುತ್ತದೆ
(ಝಾಣ. ೧೫). ಬೈಬಲ್ : ಕ್ರೈಸ್ತರ ಒಂದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯ . . .
ಬೈಬಲ್‌ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ತೋರಿಸಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯ
ವಿಶ್ವವೆಂದು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ (ಝಾಣ. ೧೫). [4-ನಾ. Bible]

೩೦ ಬೈಮಾತು (ನಾ). ಬಯ್ಯುವ ಮಾತು; ತಗಳಿಕೆ; ನಿಂದೆ ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವ
ನಮ್ಮ ಬೈಮಾತುಗಳನ್ನು ಮೊಂಡು, ತೀರಾ ಮಿದು, ಸವ್ವ, ನೀರಸ,
ನಿಜ ಯೋಜಕ (ತಮಾ. ೫, ೮೬).

[ಬೆ_೩ (<ಬಹು_೩) + ಮಾತು_೩]

ಚೈಮೂಗ್ 'ಫೈಮೂಗ್' ನೋ.

36. బీయ 'బయ్య' న్నో.

ಚೈಯೂ 'ಪುರುಷ' ನೋ.

ಬೈರ 'ಬೈರವ' ನೋ.

ಬೈರಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಪಾಕ. . . ಬೈರಗ
... ವಾಣಿ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರರೂಪಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ
(ಎಚ್. ಎಂ). 'ಬೈರಿ' ಪರಾ. [?]

ಜೈರಗಿ 'ಜೈರಗಿ' ನೋ.

ಬೈರಗಬೀಬಿ (ಕ್ರಿ). (ರಂಧ್ರಮಾಡುವ ಸಾಧನದಿಂದ ಕೊರೆದಂತೆ)
ತೂತು ಬೀಳು : ರಂಧ್ರವಾಗು : ಧಾರಾಮದಿಂದ ನೆಲಂ ಬೈರಗ
ವೀಬ್ಬಂದಿಂದ ಬಿಡುತವ್ವ ಮಹಾವಾರಣಾಭಯಂ ನಿಜ್ಜಂ ಕಾರಂ
ಕ್ರಿ.ಕೊಂಡು ಮೆಣಿವ್ವದಾತನ ರಾಜ್ಯಂ (೨೫೦ ಪು. ೩-೪).

[ಬ್ರಹ್ಮ (<ಬ್ರಹ್ಮ) + ಲೋಕ,]

ಬೈರವ. ಬೈರ (ನಾ). ೧. ಶಿವ; ಈಶ್ವರ; ಭಗವತ್, ಬಹಾರಂ. . . ಬೈರವ
ಬೈರವ, ಭೋಗ-ಬೋಗ (ಕುಟ. ೫೫ ಕ್ರ. ೫೫). ಬೈರ: ೨. ಒಬ್ಬಾತನ
ಹೆಸರು: ಕೆಟ್ಟಂ ಬನ್ನವ ಬೈರನಯ್ಯ ಜಯಮಂ... ಮಾಲ್ವಂ (೨೨- 1೪
(೩). ಕೃಷ್ಣ. ೪೦-೪: ೫೫). 'ಬೈರಭೋಜ' ಪರಾ. [<ಸಂ. ಬೈರವ]

ಬೈರವಾಸ 'ಬೈರಾಸಂ' ನೋ.

ಬೈರವೋಜ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಗೋಪಾಲದೇವನ ಮಗ
ಗಯಾಣನು ಬೈರವೋಜನ. . . ಕೊಟ್ಟ ಭೂಮಿಯ ಕ್ರಮ (೨೯. VII.
೧೮೩೦. ೪೦-೨: ?). [ಬೈರ (<ಬೈರವ) + ಒಜ್ಜ (<ಒಜವರಾ)]

ಬೈರಾಗಿ (ನಾ). ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನು ;
ಎರಕ್ತ; ವಿರಾಗಿ: "ಬೈರಾಗಿ-ವೈರಾಗಿ" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨): ಕೆಲ ಬೈರಾಗಿ
ಗಳೂ ಮಾಂತ್ರಿಕರೂ ನಾವು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲೆವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ
(ಕುಂಜ. ೪-೦೦೫): ಬೈರಾಗಿಯು ಮಂತ್ರವದಲ್ಲಿ ಯೋಗವನ್ನು
ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದನು (ಪ್ರಣಯ. ೯೨). [<ಸಂ. ವೈರಾಗಿನ್]

ಬೈರಾಗಿನಿ (ನಾ). ಎರಕ್ತ: ವಿರಾಗಿನಿ: ಬೈರಾಗಿನಿಯೂ ನಾನೂ ನಾಳೆ
ನಗಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತೇವೆ (೧೪೦೫. ೦೦೦). [<ಸಂ. ವೈರಾಗಿನಿ]

ಬೈರಾಗಿನ (ನಾ). ಎರಕ್ತ: ಬೈರಾಗಿನ: ಬೈರಾಗಿನಕ್ಕೆ ಮರುಳಾದವನಿಗೆ
ಮನೆಯ ಹೆಂಗಸಿನ ಹೆಗ್ಗ ? (೨೫೮. ೫೯). [ಬೈರಾಗಿ + - ಹನ]

ಬೈರಾವಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬತ್ತ: ಕೊಡಗು ಮಳುಕಂತೆ ಹರಟನ
ದಾಗ್ಗೆ ಗಳೂಡನೊಪ್ಪುತ್ತೆ ಬೈರಾವಳಿಯ ಕಡುಸೊಬಗಾಂತಿಹ ಬಂದ್ರೋ
ದಯಾಶಾಲಿಯೆಡೆವಿಡದೆಸುವರ್ತಿಯಲಿ (೪೦೫೩. ೩-೭೦). [?]

ಬೈರಾಸ 'ಬೈರಾಸಂ' ನೋ.

ಬೈರಾಸು, ಬೈರವಾಸ, ಬೈರಾಸ, ಬೈವಾಸ (ನಾ). ೧. ಮೈಮೇಲೆ
ಹೊದೆಯುವ ವಸ್ತ್ರ: ಉತ್ತರೀಯ: ಕಪ್ಪಿ, ಎಲೆಅಡಿಕೆ ಚೀಲ, ಒಂದು
ಬೈರಾಸು. ಇಷ್ಟನ್ನೂ ತಾನೇ ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಗುಡಿಸಲಿಂದ
ಹೊರಬಿದ್ದ (೪೦೫೩. ೦೫೪). ೨. ನೀರು ಹೀರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವ
ವಂತೆ ಹಾಳುಜಾಳಾಗಿ ಹೇಡಿದ ವಸ್ತ್ರ: ವಾಣಿಪುಟಿ: ತಲೆಯೊರಲು
ಬೈರಾಸನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತಂದಿಟ್ಟು . . . ಕರೆಯುವಾಗ ಹುಡುಕರು ಬಟ್ಟಲು
ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು (೪೦೫೩. ೪೦): ಮೊಳೆವರೆಗೆ ಒಂದು ಅಂಗಿ.
ಅರೇಳು ಮೊಳೆದ ಒಂದು ಚುಂಗು ಪಂಡೆ . . . ಹೇಲ ಮೇಲೆಕೊಂಡು
ಬೈರಾಸು (ಬಾವಲ್) (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫). ಬೈರವಾಸ: ೧. ಬಿದ್ದ ದೋಪ್ಪ
ವನ್ನೂ ಬೈರವಾಸವನ್ನೂ ಎತ್ತಬೇಕು (೪೫೩. ೩೨). ಬೈರಾಸ: ೧. ವಸ್ತ್ರ
ಮೈಯನ್ನು ಒಂದು ಬೈರಾಸದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡೆ (ಪ್ರ. ೩೯. ೭೪): ಸೇವಕ
ಕಿರಾಪಂತೆ ಮತ್ತು ಬೈರಾಸಗಳನ್ನು ತಂದು ಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ (ಪುಂಜ. ೩೯). ಬೈವಾಸ: ೨. ಹಪ್ಪಡೆ ಬಿಂದಿಳುಪ್ಪಸಗಳಿಗಿಟ್ಟು ಸ್ವಪ್ನದ
ಬೈವಾಸದೊಡನೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ವಿಂದರು (ಕೋತಕ. ೨-೪೩).

[< ಸಂ. ಒಪ್ಪಿಮಾಸಸ್ / ತುಳು. ಬೈರಾಸ್, ಬಯಿರಾಸ್;
ತುಲ, ಬೈರವಾಸ, ಬಯಿರವಾಸ]

ಬೈರಿ, ಬೈರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಅಜ್ಜನ ಪಟ್ಟಿ, ಅರಂಜೆ,
ಬೈರಿ, ಜಾಗಂರಿ, ವಿಜವ್ವಳ್ಳ (ಪ್ರ. ೩೧. ೭-೧೫೫). ಬೈರಿ: "ಅಜ್ಜನ
ಪಟ್ಟಿ, ಅರಂಜೆ, ಅರಂಜೆ, ಅರಂಜೆ, ಬೈರಿ . . . ವಿಜವ್ವಳ್ಳ"
(೫೩೨. ೦೩). [?]

ಬೈರಿಗೆ, ಬೈರಿಗೆ (ನಾ). ೧. (ಭೂಮಿ, ಮರ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು)
ತೂತು ಕೊರೆಯಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಪಕರಣ:
ಬೈರಿಗೆ . . . ಮರದ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಆಯುಧ (ಪುಂಜ. ೦೦೫):
ಇದನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಅಡಿಗಳ ಅಳಕ್ಕೆ ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಕೊರೆಯು
ವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಯಾರು ಮಾಡುವ ಬೈರಿಗೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು

(೫೫೩. ೦೩). ೨. (ಆಲಂ) ಬೇಸರ ತರಿಸುವುದು; ತಲೆಚಿಟ್ಟು ಹಿಡಿಸು
ವುದು: ಅವನ ಬೈರಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅಗಲೇ ತುಂಬಾ ಹೊತ್ತಾಯಿತು
(೫೫೩). ೩. ತಲೆಚಿಟ್ಟು ಹಿಡಿಸುವವನು; ಬೇಸರವನ್ನೊಯ್ಯಿ ಮಾಡು
ವವನು: ಅವನೊಬ್ಬ ಬೈರಿಗೆ, ಅವನ ಸಹವಾಸ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಕಾಗಿದೆ
(೪೫೩). ಬೈರಿಗೆ: ೧. ಚಂಡುಲ ನುಗ್ಗಾಯ್ತು ಬಲ ಮುಂಕೊಂಡು
ಬರೆ ಬೈರಗಿಯನರೆದಂತಾಯ್ತು (ಸಂಜ. ೭-೩೯). 'ಬೈರಿಗೆಬೀಬ್' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ತುಳು. ಬೈರಿಗೆ, ಬೈರಯ, ಬೈರವು]

ಬೈರಿಗೆಕೊರೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ರಂಧ್ರಮಾಡುವ ಸಾಧನದಿಂದ ತೂತು ಕೊರೆ:
ಅವನು ವಾಗದಿಗೆ ಬೈರಿಗೆಕೊರೆದು ಅಗುಳಿಯನ್ನು ಆಳವಡಿಸಿದನು (೪೫೩).
೨. (ಆಲಂ) ಇರಿ: ಚುಚ್ಚು: ಬಾಲಕರಲ್ಲರ ಮನದಲ್ಲೂ ಭೀತಿ ಬೈರಿಗೆ
ಕೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು (ಪುಂಜ. ೦೩). [ಬೈರಿಗೆ + ಕೊರೆ, (< ಕೊಟ್ಟಿ)]

ಬೈರೂಪ (ನಾ). ೧. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ರೂಪ, -ವೇಷ, -ಸೋಗು;
ಬಹುರೂಪ: ಗದ್ದೆ ಪಡೆ ಕಂಠಿ ಲಾಂಛನವ ತೊಟ್ಟಿರುವ ಬೈರೂಪ
ದಂತೆ (ಗುಣ. ೨೫೦-೨): ಬಹುಬಗೆಯಾದ್ರಹಾರಿಗಳ್ಳಿರೂಪದವರು ತಾಳ
ವುದ್ದಿಳಿಗಾಗಿರುವ ಪಡಿಯ ರತ್ನಕೀರ್ತಿಗಳ್ಳಿಹಗೊಟ್ಟಿದ್ದುವು (೪೦೫೩-
೨೦-೪೯): ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿನ ಉತ್ತಮಾಂಶಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ
ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರ ಅಡ್ಡ ಬೈರೂಪಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೂ
ಇದು ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೩). ೨. ಸೋಗು
ಜಾಕುಮನು; ವೇಷಭಾರಿ: ಉಟ್ಟಿರ ಕೊಟ್ಟಿರನಯ್ಯ ನಟ್ಟುವರಂತೆ
ಕೊಟ್ಟಿರ ಕೊಂಡರನಯ್ಯ ವೇಕೆಯರಂತೆ ಬಿಟ್ಟಿರ ಕಟ್ಟಿದರನಯ್ಯ
ಬೈರೂಪನಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬೯-೨೯).

ಬೈರೂಪದಾಟ = ಬಗೆಬಗೆಯ ವೇಷಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು
ಮಾಡುವ ಪ್ರದರ್ಶನ: ವೇಷದಾಟ: ಒಂದು ಬೆಸೆಯೊಳಿಂಪ್ರಹಾಲವ
ತೋಟುವ ಮಂದಿ ಬೈರೂಪದಾಟಗಳ ಸಂದರ್ಶಿ ಹಾಸ್ಯರಸಗಳಿಂದ ಭುಜಿ
ದುಂದಿನ ಸಭಯಾರ್ತಿಯಲಿ (೪೦೫೩. ೨೦-೦೦೩). [<ಸಂ. ಬಹುರೂಪ]

ಬೈವಾಸ 'ಬೈರಾಸಂ' ನೋ.

ಬೈಲ, ಬಯಿಲ. (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬತ್ತ: "ಸಿತಪಾಲಿ ಕೆಂಗುವ
ಕೆಂಪುರಾಜಾಸ್ತವುವ ಬೈಲಮಂದಿವು ನೆಲ್ಲಿ ಭದ್ರಂಗಳಕ್ಕು" (ಪುಂಜ.
೦೦೦-೪). ಬಯಿಲ: (೨).

ಬೈಲಾಟ 'ಬಯಿಲಾಟ' ನೋ.

ಬೈಲು 'ಬಯಿಲ್' ನೋ.

ಬೈಲುಕಡೆ 'ಬಯಿಲ್ಕಡೆ' ನೋ.

ಬೈಲುಗಂಬಾರ 'ಬೈಲುಗಮ್ಮಾರ' ನೋ.

ಬೈಲುಗಡ್ಡೆ (ನಾ). ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಗಡ್ಡೆ; ಬಯಿಲು.
ನಾಡಿವಲ್ಲಿರುವ ಗಡ್ಡೆ: ಬೈಲುಗಡ್ಡೆ, ಬಿಟ್ಟುಗಡ್ಡೆ, ಕಾಡು ಬೀಡು ಎಲ್ಲ
ಕೂಡಿ ಅಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆಮಾ ? (ಪುಂಜ. ೦೩).

[ಬೈಲು (<ಬಯಿಲ್) + ಗಡ್ಡೆ (<ಗಟ್ಟಿ)]

ಬೈಲುಗಮ್ಮಾರ, ಬೈಲುಗಂಬಾರ (ನಾ). (ಜೀವನವರ್ತನೆಗಾಗಿ
ಊರೊಂದೊರಿಗೆ ಅಲೆಯುತ್ತ) ಊರಿನ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೀಡು
ಬಿಡುವ ಕಮ್ಮಾರರ ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಆ
ವಾಯು ತಿರುಗಾಡುತ್ತ ಊರ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಬೈಲುಗಮ್ಮಾರ ಗುಡ್ಡ
ರೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕಿತು (ಪುಂಜ. ೨-೦೯). ಬೈಲುಗಂಬಾರ: ಬೈಲು
ಗಂಬಾರರು ಹೊರ ಹುಡುಗುತ್ತ ಊರೊಂದೊರಿಗೆ ತಿರುಗುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.
ಹೋದ್ದಿ ಊರ ಹೊರಗೆ ಗುಡಾರ ಹೊಡೆಕೊಂಡು ಹೋರೆ ಬೊರೆಯುವ
ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವರು (೪೫೩. ೦೩೨).

[ಬೈಲು (<ಬಯಿಲ್) + ಕಮ್ಮಾರ (<ಕಮ್ಮಟ)]

ಬೈಲುಭೂಮಿ (ನಾ). ಬಯಲಿನಿಂದ ಕೊಡಿದ ಪ್ರದೇಶ : ಪಂಚದಾ
ಕಾರವಾಗಿ ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾ ವದೀತವಿಂಗಳಂ ಹಾರುತ್ತಾ
ಬೈಲುಭೂಮಿಯೊಳು ಭೇದಮಂತ್ರ ಭೇದಮಂತ್ರಿಯುತ್ಪ (೨೫೦-೨೬-೨).

[ಬೈಲು (< ಮರು) + ಭೂಮಿ]

ಬೈಲಿಗೆ 'ಬಯಸುನೆಗೆ' ನೋ.

ಬೈಸ (ನಾ). ೧. ಚತುರ್ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ವೈಶ್ಯ : 'ವೈಸಕುಳ'.
'ವೈಸಾನ್ವಯ' ಪರಾ. ೨. ವೈಶ್ಯ ಮತ್ತು ಕುಡಿಯರ ಸಂಬಂಧ
ದಿಂದಾದ ವಂಶ. - ಮನೆತನ : ವರವೈಶ್ಯರೊಳೊಪ್ಪಂ ಕುಡಿಯರ
ಕೂಡು ಮಮವೊಲೊಡು ವಂಶಗೊಂದರಿಂ ಪುಟ್ಟಿದ ಸುತರಂ ಧರ
ವೈಸರನಟ್ಟಿ ವೈಸರನೊಪ್ಪದವರ್ಗಳಂ (೨೫. ೧, ೨೫-೨೬ : ೧೧೫).

[< ಸಂ. ವೈಶ್ಯ / ಕು. ವೈಸ]

ಬೈಸಕುಳ (ನಾ). ವೈಶ್ಯರ ವಂಶ : ವೈಶ್ಯಕುಲ : ವೈಸಕುಳಪುಳ
ಮಾತ್ಸ್ಯಗುರು ವೈಸಕುಳಾನುಯುಕ್ತ ಕೊಡುಗಲೆಯ ಭೂತರಸರಂ ಮುಕ್ತ
ದೇವರಸರಾದಿವರ್ಷ ಬಿಟ್ಟ ಧರ್ಮಂ (೨೫೫. ೨೧-೨೨, ೨೫೬-೨೬ : ೧೧೫).

[ಬೈಸ + ಕುಳ (= ಕುಲ)]

ಬೈಸಗಿ, (ನಾ). ೧. [ಸಂಗೀತ] ನೀನೆಯ ಬುರುಡೆಯ ಮೇಲ್ಬಾಗಿ
ದಲ್ಲಿ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರುವ (ಸೇತುವೆಯಂಥ) ಎತ್ತರ
ವಾದ ಭಾಗ : ದಡೆ ಜಾತಿ ಮುಖ್ಯ ಬೈಸಗಿ ಮುಂತಾದವು
ಪ್ರಮಾಣ. . . ತಂತಿಗಳು ಕಳೆಯೇಜಾತಿ (೨೬೪. ೨೬) : ಅದಲ್ಲ
ವಂಶ ಜಾತಿ ಮುಖ್ಯ ಬೈಸಗಿ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಮಾಣ. ಆಮಾ
ರಾಗಮಗುಣ್ಯಮಾಗಿ ವೇಶ್ಯಾತಿ (೨೬೪. ೨೬-೨೭). ೨. ಒಂದು ರಾಗದ
ಹೆಸರು (?) : ಇವಳಿ ಹಾಯವ ಮೂರುವಲ್ಲಿ ಪೂರೊಳು ಹುಟ್ಟುವುದೇ
ಭಾಮಕಂ ಗೀತವಾಗುತುಂ ಸಂಘರೋಧಕಾರೊಳು ಲರವಮಾಗುತಿ
ಗುರುತ್ವಂ ನುಡಿದ ಬೈಸಗಿಯಂ (೨೬೪. ೨-೩-೩೩).

[< ಕುಲ. ಬೈಸ, ಬಯಸು]

ಬೈಸಗಿ, 'ಬಯಸುನೆಗೆ' ನೋ.

ಬೈಸನಿಗೆ 'ಬಯಸುನೆಗೆ' ನೋ.

ಬೈಸರು, ಬೈಸಾರಿ, ಬೈಸಾರಂ, ಬೈಸಾರ (ನಾ). ಸಂಜೆಯ ಸಮಯ :
ಸಾಯಂಕಾಲ : ಇಳಿಜೊತ್ತು : ನಿನ್ನ ಸಾಯಂಕಾಲ ಬೈಸರಾಗ
ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹತ್ತ ಇರೋ ಲೂರಿಗೆ ತಪಾಲುಬನ್ನಾಗ ಬಂದ (೨೬೫. ೬) :
ಬೈಸಾರಿ : ಸೂತಕ ವಿವಾಹನಿಮಾಗುವವರಿಗೂ ಪರ ಕೂರಲರಲಿಕ್ಕಿ
ಮನ್ನಿಸಿಲ್ಲದೆ ಅವನು ಬೈಸಾರಿ ಸಮಯ ಗುರುದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು
(೨೬೫. ೬೪). ಬೈಸಾರು : ತುಗ ಮಂಗಳಕ್ಕಾಗಿ ವೇಷಾಂತವಲ್ಲಿ
ಹೊರಬಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಬೈಸಾರಿಗೆ ಕಾಂಚನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ವೇಷಾಂತರು
ಸಿಕ್ಕಿಕಂ (೨೬೫. ೭೩). ಬೈಸಾರಿ : ಹೊತ್ತಾರಿ ಹೋದವರೇತಕಿ ಬಾರರು
ಬೈಸಾರಿಯಾದರು ಇವರು (೨೬೫. ೧೦೪-೧೦೫). [?]

ಬೈಸಾನ್ವಯ (ನಾ). = ಬೈಸಕುಳ : ತತ್ಪಾದವೋಪಚಾರಿ ಸಮಾಧಿಗತ
ಪಂಚಮಾಪಾಣ್ಣ ಮುಪಾಸಾಮಂತ್ರಂ ಸಮಾರಂಭಮಾಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂಕ್ಷಂ
ಬೈಸಾನ್ವಯಸರೋಪನಮಾತ್ಮಗಾಂ (೨೫೭. ೨೫. ೦೪-೦೫ : ೧೧೦).

[ಬೈಸ + ಅನ್ವಯ]

ಬೈಸಾರಿ 'ಬೈಸರು' ನೋ.

ಬೈಸಾರಂ 'ಬೈಸರು' ನೋ.

ಬೈಸಾರಿ 'ಬೈಸರು' ನೋ.

ಬೈಸಿಲ್ಲಂ, ಬೈಸಿಲ್ಲಂ (ನಾ). ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಪೆಡಲಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತು
ನಡೆಸುವ ಎರಡು ಚಕ್ರಗಳ ಪಾಪನ : ಸೈಕಲ್ ; ರಂಗ್ಲಾ ಬೈಸಿಲ್ಲಂ
ಇಳಿದು ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು (೨೬೫. ೫). ಬೈಸಿಲ್ಲಂ : ಬುಟ್ಟಿ

ಗಳನ್ನು ಎಮ್ಮೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬುಟ್ಟಿಯಿಂದ ಬೈಸಿಲ್ಲನ್ನು ತಳ್ಳಿ
ಕೊಂಡು ನೀರಿನೊಳಕ್ಕೆ ರಂಗ್ಲಾ ಇಳಿದನು (೨೬೫. ೫).

[< ಇಂ. Bicycle]

ಬೈಸಿ, ಬಯ್ಯಿ, ಬುಗಿ, ಬುಟ್ಟಿ, ಬೈಸಿ (ನಾ). ೧. ಮಂಡಿಯೂರಿ
ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು : ಅಳಿದೊಡೆದುನಾ ಕಡಾಬೆ ಬೈಸಿಯಿಂದ
ತೋಳಿತ್ತಿ ಕೊಡುತ ಸದ್ವಮ (೨೬೫. ೨-೩). ೨. ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ
ಭಂಗಿ-೦೨ : ಬುಟ್ಟಿಯು ವಿಶ್ವವಾಂಶ ಬೈಸಿ ಕಮಲಸಂಜ್ಞೆ
ವೆಳಲು ಪುನಃಮನವನವನವನು ಮೂಡು ತದಂಗವಿಧಿಗಳಿ (೨೬೫.
೪-೫-೧೦). ೩. ಎರಡು ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಬಿಟ್ಟು ಕುಳಿತು
ನಿಂತು ಮೂಡುವುದು : ಲಾಟಿವೈಸು : (೧) ೪. ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ
ಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ : ಸವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು, ಕುಳಿತು ಮೂಡು
ವುದು : ಹದಾಬತ್ತೀಡೆಯಂ ತೋಪುವ ಹೂಸಾತನೋ ತಾನೆನವೆಂದವಂ
ಪ್ಪಯ ಸೋತಕಂ ದಿಂಕಮುಂ ಬೈಸಿಯಂ ನಿರ್ಜಲ
ತಾಗಮಂ . . . ಪೂವಲಿಟ್ಟಿ ದರ್ ನಾಡೆಯಂಕೂ ಕಂವರ್ವದೊ
ಸುತಚರ ಕುರುಗೊಡಿದೊಳೆ ಪೌಢಾದು (೨೬೫. ೬-೭).

೫. ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಎಡೆ : ಆ ನೆಲದೊಳೆರೆಯುನಾದ ಹೊಡೆನವನು
ನಿಂತರವು ಸುರಗಿಯ ಬೈಸಿಯಾಯ್ತು (೨೬೫. ೨೬-೨೭). ೬. ದೃಢತೆ
ಅಚಲತೆ : ತೂಪಾದರ ತೂಪೊಟ್ಟಿ ಗಳಿಗೆ ಪಾಪವುಂ ಬುಟ್ಟಿಯಂ
ಬೈಸಿ ಪಾಪವು (೨೬೫. ೨೬-೨೭) : ಕಳುಹರನ ನಾನದ
ವೈಷಯಾಲಯ ಬೈಸಿ (೨೬೫. ೦-೧-೧). ೭. [ಬುಟ್ಟಿ] (ವೈಶ್ಯ
ಅಭಿನಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೆ ಬುಟ್ಟಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವ)
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಂಗಿ : ಸಂಪ್ರದಾಯ ತಿರುಪ್ಪ ಹಾರಿ ಬೈಸಿ
ಪುಷ್ಪದೊತ್ತಿ ತೋಪುವ ಪದ್ಧತುನು (೨೬೫. ೨೬-೨೭).

೮. [ಸಂಗೀತ] ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುವ ಅಥವಾ ರಾಗಗಳನ್ನು
ಹಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆ : ಕಾಳಂ ಬೈಸಿ ಪಟ್ಟಿ ಕಾಂಕಿ . . . ಬೈಸಿ
ಕಳೆಯುವವಂ ಮೊಟುಂ ಪಾಪುವಂ ಮುರವೈ ಪಾಪಮಂ (೨೬೫. ೨-೩) :
ಕಟ್ಟಿದ ನಿರ್ವಾಹದ ಮೇಲೆ ಬೈಸಿ ಬದಗಂ ಮೀಟಿ ನಿದೋರ್ವೊಡಿದ
ಕಾಂಕೋಳದ ಪಲ್ಲವಾಧರ ಪೂತೋತ್ಪನ್ನಂ ಗದ್ಯಮೂ (೨೬೫.
೬-೭) : ಬೈಸಿ ಸ್ವಾಯಿ ಪುನಃಕಾರಿ ಮುಂತಾದವು ಭಾವಗಳನ್ನು
ತೋರುತ್ತದೆ . . . ಪಾಪವಾರಂ ಪುತ್ಪವಂತೆ (೨೬೫. ೨೬-೨೭).

ಬಯ್ಯಿ : ೪. ವಾಮಾಂಶ್ರಯತನೋತಕ ರೂಪರೇವ ಭಾವನೆ
ಬಯ್ಯಿ ತೊಡೆ ಮಡ ಕಯ್ಯನಿಯಂ ಬಡಾದಂಕಿಗಾಯತಿತ್ತಿದದಾ
ರೂಪದ್ರೋವಿವಾಸ (೨೬೫. ೧೫-೧, ೧೫-೨೦ : ೧೨೫). ೮. ಕಾಂಕಿ
ದೊಳಂ ನಿರ್ವಾಹಿ ನಿದೋಳಿ ಬಯ್ಯಿ [೨೬೫. ಬಯ್ಯಿ] ಮುಪಾ
ಪಾಳದವಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಪದವುಂ ರಾಗಂ (೨೬೫. ೨೬-೨೭). ಬುಗಿ :

೩. ಸ್ವರಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ಸಮನಾದ ನೆಲದೊಳು ಗುರುಬೋಧೆಯಂ
ದಂಡೆಗಳೊತ್ತಿ ಪರತ್ವ ವಿವರದ ಬುಗಿಗಳೆ ಪಾಪಕಣವೆಂ
ಕೊಡುವೊತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿ (೨೬೫. ೪-೫-೧). ಬುಟ್ಟಿ : ೩. ವೆಂಕಟರವುಗಿ
ಹಾಸರು . . . ದಿವ್ಯಾ ಹವದ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನೂ ದಂಡೆಗಳನ್ನೂ ಹಾಕು
ತ್ತಿವರು (೨೬೫. ೫). ಬೈಸಿ : ೮. ಅಮರ್ಷ ರಾಶಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯಂ
ಕೂಟವನವನವನ ಪಾಪಿಯಂ ಬೈಸಿಯಂ ಬೈಸಿ ಪಾಪವಂ
ಮಾಪುಳಗಂ ಪುನಃಕಾರಂ (೨೬೫. ೨-೩).

ಬೈಸಿ ಒತ್ತು = ಬುಟ್ಟಿಬೈಸು ಹಾಕು : ರಾಮಾಂಶ್ರಯತನೋತಕ ಗುರು
ಮಾಪುವಲ್ಲಿ ದಂಡೆಮೊಡೆಯುವುದು. ಬೈಸಿಒತ್ತು ತದಂ, ಕುಟ್ಟಿಮಾಪು
ವುದು ಮುಂತಾದ . . . ಪಾಪವಾಪವು ಮೂಡುವವಂ (೨೬೫. ೨೦).
ಬೈಸಿ ಹೊಡೆ, ಬುಗಿ ಹೊಡೆ ಬೈಸಿ ಒತ್ತು : ನೋತವಂ ಬೈಸಿ

ಹೊಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (೨೩೩೦. ೧, ೩೦೩); ಬೇಗ್ಗೆ ನಾಲ್ಕಕ್ಕೆ ಎದ್ದರೆ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು, ಬಾಗಿ ಹೊಡೆಯಬೇಕು (೨೩೩೦. ೨೦).

[- ಕುಳಿತು, ಬೈಸಿಗೆ, ಬೈಸಿಕಾ]

ಬೈಸಿಗೆ 'ಬೈಸಿಕೆ' ನೋ.

ಬೈಸಿಗೆಯೆ (ಕ್ರಿ). ಮಂಡಿಯೊಂದು; ನೀರಮಂಡಿ ಖಾತು; ಹೊಡಿದ ಸರಳ ಕವಿವರಗುಗಿದು ಬೈಸಿಗೆಯೆ (೨೩೩೦. ಗಿಯ್ಯಾ. ಗೈದಾ) ಖಾತಾದರಿ ಪರಿವಿಡಿಯಾಳಾರ್ಯದು ಗರುಡಿಯ ಗುರುಪ ವಿನವನು (೨೩೩೦. ೨೦೩). [ಬೈಸಿಗೆ (<ಬೈಸಿಕೆ) + ತೆಗೈ]

ಬೈಸು, 'ಬಯ್ಯಸು' ನೋ.

ಬೈಸು (ನಾ). ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ.

ಬೈಸು ಮಾತು = ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾತು; ಕುಳಿರಿಸು: ಸಂವರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆಣಗಳನ್ನು ಬೈಸು ಮಾಡುವರೆ ರುವ ಮಾತುಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಾತುಗಳು (೨೩೩೦. ೨೦೩).

[- ಕುಳಿತು, ಬೈಸು = ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು; ೩೦. ಬೈಸು = ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು]

ಬೈಸೊಡಿ (ನಾ). ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿದ ಕಂತೆ. - ಹೊರೆ. - ಕಟ್ಟು: ಗಾಡಿಯ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿದ್ದ ಬೈಸೊಡಿಗಳನ್ನು ಎಳೆದು ತಂದು, ಬಿಟ್ಟು, ಅವುಗಳ ಮುಂದೆ ಹರಿದ (೨೩೩೦. ೨).

[ಬೈಸು + ಸೊಡಿ (< ಸೊಡ್ಡು)]

ಬೈಸುಳ್ಳು 'ಬೈಸುಳ್ಳು' ನೋ.

ಬೈಸುಳ್ಳು (ನಾ). ಒಗ್ಗಿದ ಹುಲ್ಲು; ದನಗಳ ಮೊರೆ ಎಳುವುದು ನೆಲಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಬಿಡು ಬೈಸುಳ್ಳು ಹಾಕಲು ಬೈಸುಳ್ಳು ಮಾಡುವರು (೨೩೩೦. ೨೦); ಎರಡರೂ ಸೂಡಿ ಬೈಸುಳ್ಳನ್ನು ಬಿಡು ಹಾಕಿ, ಅವುಗಳ ಬೆನ್ನು ಚೆನ್ನರಿಸಿದರು (೨೩೩೦. ೩). [ಬೈಸು + ಹುಲ್ಲು (< ಪುಲ)]

ಬೊಂಕೆ 'ಬಂಕೆ' ನೋ.

ಬೊಂಕು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಸುಳ್ಳಾದು; ಸುಳ್ಳುಹೇಳು: ಸಮಯ ನೋಡಿ ಕೊಂಡು ನಂದಿಕೆ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಬೊಂಕೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಸಾಧ್ಯವು ಅತ್ತು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು (೨೩೩೦. ೨೦೩); ಈ ನಿಜಾಂತವನ್ನು ಭ್ರಾಂತಿಕೋಪವಾಗಿ ಪೋಕದ ಮೋಹನೆಯು ಹನ್ನೊಂದನೇ ಬೊಂಕುಪ್ರಸಂಗವೆಂಬ ಲೀಲಾವತಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರಿಸು (೨೩೩೦. ೨೦). ತಿ. ಹೇಳು; ಮೃದಿ: ಬೋದ ಬೊಂಕನು ಬೊಂಕವೆ-ಭರೆ ಬೋದ ಬೊಂಕನು ಬೊಂಕದರೆ ಪಾವಣಾಂತ ಬೊಂಕದ ನಗುವೆ (೨೩೩೦. ೨೦-೨೨). ಸಿ. ಜಂಬದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳು; ಜಂಬ ಕೊಡು: ಈ ಯಾಗದೊಳಿಗಾರು ಸರಾಪ ರಾಯರುಂಟು ಬೊಂಕೆ ನುಡಿದ ವಿಜಯನೇಬುವನೆಯ ಪಾಂಚವಿಂದ ಮುಂದೇನು (೨೩೩೦. ೩೩-೩೪); ಅವಳು ಬೊಂಕುವಂತೆ ಮುದುವಿಗೆ ಮುಂಡೆ ಅದನನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದರೂ ಅವನನ್ನು ಅವಳು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೨೩೩೦. ೩೩).

[ದೇ. ೩ ಕುಳು. ಕೆಲಾ. ಬೊಂಕು]

ಬೊಂಕು (ನಾ). ರಿ. ಬದಾಯಿ; ಜಂಭ: ಅವರು ನಕ್ಕು ಅಂತ ಇವರ ಬೊಂಕು ಹೆಚ್ಚು. ಇವರು ಬೊಂಕಿದರು ಅಂತ ಅವರ ಕೂ ಹೆಚ್ಚು (೨೩೩೦. ೩೩). ತಿ. ಭ್ರಾಂತಿ: ಭ್ರಮೆ: 'ಬೊಂಕುರೀವಿಗೆ' ಪರಾ. [<ಬೊಂಕು/ಕಮ. ಭ್ರಾಂತಿ; ಕೆಲಾ. ಬೊಂಕು]

ಬೊಂಕುರೀವಿಗೆ (ನಾ). ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನಂಟುಮಾಡುವ ದೀವ: ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಳಕು ಹರಡದ ದೀವ: ಕಂಕಿಷೆಯಾರು ಕತ್ತರೆಯ ಕಾಗಪನು ಕವಿಯ ಬೊಂಕುರೀವಿಗೆ ಕಂಕಿ (೨೩೩೦. ೨೦).

[ಬೊಂಕು + ದೀವಿಗೆ]

ಬೊಂಕೆ 'ಬಂಕೆ' ನೋ.

ಬೊಂಕೆಮುಣ್ಣು (ನಾ). ಜಿಗುಟುಮುಣ್ಣು; ಜೇಡಿಮುಣ್ಣು: "ಮುಣ್ಣು ಮುಣ್ಣು-ತಿ . . . ಕೆಮ್ಮುಣ್ಣು, ಬೊಂಕೆಮುಣ್ಣು" (೨೩೩೦. ೨೦).

[ಬೊಂಕೆ (< ಬಂಕೆ) + ಮುಣ್ಣು (< ಮುಣ್)]

ಬೊಂಕೆ (ನಾ). ರಿ. ಎಳೆಯ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ; ಸೀಯಾಳ: ಕನೇಮ್ ನವರೂಪವೆ ಮಾಡಿ ಅದಾಗಿ ಬೊಂಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಕಾಡುತ್ತಿ ಬಂದ (೨೩೩೦. ೨೦೩); ಮರ ಹತ್ತಿ ಬೊಂಕೆ ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಜಪವಿದೆ (೨೩೩೦. ೨೦೩). ತಿ. ಎಳೆಯ ಕಾಯಿ: 'ಹನಬೊಂಕೆ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ಕುಳು. ಬೊಂಕ; ಕೆಲಾ. ಬೊಂಕ, ಬೊಂಡಾ, ಬೊಂಡಲ, ಬೊಂಡ್ಲ]

ಬೊಂಡಲ, ಬೊಂಡಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಬೊಂಡಲ ಗಿಡ (೨೩೩೦. ೩೩-೩೪); ಬೊಂಡಲ ಗಿಡ (೨೩೩೦. ೨೦೩). ಬೊಂಡಲ: (೨).

[- ಕುಳು. ಬೊಂಡಲ, ಬೊಂಡಲ]

ಬೊಂಡಲ 'ಬೊಂಡಲ' ನೋ.

ಬೊಂಕೆ, ಬೊಂಡು (ನಾ). ರಿ. ಚಿಂದಿಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹೊಲಿದು ಮಾಡಿದ ಹೆಚ್ಚಡ: ಕಪ್ಪದಿ: ಕಂತೆ ಬೊಂಕೆಯು ಜಂಗಮ ಬಂದರೆ ಹೀಗುವುದು ಕಂಡವಾದರೆ ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕ (೨೩೩೦. ೨೦೩); ಬೊಂಕೆಯೇ ಕಟ್ಟು ಬದಾಪನು ಮುಂತೆ ಬೇಡಲು ಮುನ್ನ ಮಡಗಿದ ಬೊಂಕೆಯು ಕಟ್ಟು ಬದಾಪನು ಕಾಣದುದಕ್ಕಾಗಿ (೨೩೩೦. ೨೦-೨೩); ಬೊಂಕಾದ ವಿ ಬೊಂಕೆಯು ಕೊಡಪುತಲಬೇಕೆ ಹೊನ್ನ ಕಮೆಯೇ (೨೩೩೦. ೨೦-೨೩).

ತಿ. ಗುಂಜಾದುದು: ಗೋಜಾದುದು: ಕಾಯಿ ಬಲಿತು ಬೊಗಿ ದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಾತ್ರ ಕಿರುದು . . . ಗಲ್ಲದ ದಾದಿಯಂತೆ ಕಾರಿಣ ಬೊಂಕೆ (೨೩೩೦. ೨೦೩). 'ಬೊಂಕೆಕಟ್ಟು' ಪರಾ. ಸಿ. ಗುಂಜು: ಕಟ್ಟು: ಹೂವನ್ನು . . . ಕೆಂಪಿನೇ ಒಂದು ಬೊಂಕೆ ಕೂಡಲು ಎತ್ತಿ ಅದರೊಳಗೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡರು (೨೩೩೦. ೨೦೩); ಚಿಣ್ಣಿಯ ಕಂತೆಗಳು. ಪಾಯಿ ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರತಿಗಳ ಬೊಂಕೆಗಳು (೨೩೩೦. ೨೦೩); ಕಂತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಬೊಂಕೆ (೨೩೩೦. ೨೦೩). ಬೊಂಡು: ರಿ. 'ಬೊಂಡುಕೆ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ಕಮ. ಭ್ರಾಂತಿ; ಕೆಲಾ. ಬೊಂಕ]

ಬೊಂಕೆಕಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಜಡೆಗಟ್ಟು: ಗುಂಬಾಗು: ಗೋಜಲಾಗು: ಬೊಂಕೆ ಕಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದ ನಿದ್ದ ತಲೆ. ಮಾಸಲು ಚಿಂದಿಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬೋಡು ತಿದ್ದುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಟ್ಟೆ ಉರಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು (೨೩೩೦. ೨೦).

[ಬೊಂಕೆ + ಕಟ್ಟು]

ಬೊಂಕೆಕಟ್ಟು 'ಬೊಂಕೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೊಂಕೆಗೆ (ನಾ). ಕೌದಿಯನ್ನು ಹೊದಿರುವವನು: ಗ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ: ಮಾತುಗೂ, ಬೂತುಗೂ, ಕಂತೆಗೂ, ಬೊಂಕೆ[೨೩೩೦. ರಿ]ಗೂ (೨೩೩೦. ೨೦ ಕ್ರ ಮೋ). [ಬೊಂಕೆ + - ಗೈ]

ಬೊಂಕೆಗಟ್ಟು, ಬೊಂಕೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಟ್ಟು ಗಿಡ: ಬೊಂಕೆಗಟ್ಟು. ಜಡೆಗಟ್ಟು (೨೩೩೦. ೩೩-೩೪). ಬೊಂಕೆಕಟ್ಟು: "ಬೊಂಕೆಕಟ್ಟು, ಜಡೆಗಟ್ಟು, ಮುಂಡುಗಟ್ಟು" (೨೩೩೦. ೩೩).

[ಬೊಂಕೆ + ಕಟ್ಟು]

ಬೊಂಕೆಮಿಣ್ಣು (ನಾ). ಗುಂಜುಮಿಣ್ಣು: ಜುಂಜುಜುಂಜಾದ ಮಿಣ್ಣು: ವಿಜ್ಞಾನವಾದ ಬೊಂಕೆಮಿಣ್ಣು . . . ಸೇವಕನೊಬ್ಬನು ಮಂದಿರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೨೩೩೦. ೨೦). [ಬೊಂಕೆ + ಮಿಣ್ಣು]

ಬೊಂಕೆಬಾಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಬೊಂಕೆಬಾಳೆ(ಪದವಳಿ) - ಮಧ್ಯಮ ಅಕಾರದ್ದು. ಕಟ್ಟು ಇವುಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ (೨೩೩೦. ೨೦). [?]

ಬೊಂದರಿಗೆ (ನಾ). ಗೌಸು: ಮೇಲುಹೊದಿಕೆ: ಇಕ್ಕಿದ ಪಟಾಯ ಸುಮಾರಸಂಗಳೊಳು ಕಟ್ಟಿದ ಚಿನ್ನದ ಬೊಂದರಿಗೊಳಿಸುವುದಿರ್ದ ಪುಣ್ಯವಾಯಬೇಕೋಪದೇವಾ (೨೩೩೦. ೨-೨೩ ೩): ಸಿದ್ಧಾಂತ

ದರದೋಳಿಯೊಳಂ ಸಾಚಿದ ರೋಹಾಸವದೋಳ್ ಕಟ್ಟಿದ ದೇವಾಲದ
ಬೊಂದಿರಿಯೊಳಮಿಟ್ಟ ನೇರಾಳೆಯ ಪಡೆಗಂಗಳೊಳಂ (ಇಂಟಿ. ೩-೫೦೪).

[?]

ಬೊಂದಿ (ನಾ). ದೇಹ; ಶರೀರ : "ಬೊಂದಿ=ಶರೀರಂ" (ಕುಕು. ೫೦-೨);
ತನ್ನ ಬೊಂದಿಯೊಳದ್ ಹಂಸನ ನೋಡುತ್ತಿರಲವನೆಂದೆಂದು ಸುಖ
(ಕುಕು. ೩೨-೩೩); ದೆಸೆದಸೆಯ ಕಟ್ಟಲೆಯ ಬಿಂದಮೊದ್ದುಗೂಡಿ ಗುಂಡು
ಗೊಂಡು ತಮ್ಮ ಪಗೆಯ ಬೆಂದಿರನ ಬೊಂದಿಯಂ ಬಂದಿವಿಡಿವೊಂದು
ರವಣಿಯಂ ಬಾಂದಳವನೇಹಿ ಪೋವುವನೆ . . . ನೀಲವರ್ವತಂ . . .
ವಿರಾಜಿಸಿದತ್ತು (ಕುಕು. ೩೨-೩೩). "ಗೊಂದಿಬೊಂದಿ" ಪರಾ.

[ದೇ.೩ ಕವಿ. ಪೂಜೆ: ತು. ಬೊಂದಿ/ಪ್ರಾ. ಬೊಂದಿ]

ಬೊಂದಿ (ನಾ). ಕಾತಿ, ನಾರು, ಹಗ್ಗ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ವೆಂಡಿ.-
ಕಟ್ಟು : (೪). [ದೇ.೩ ತು. ಬೊಂದಿ]

ಬೊಂದಿಗೆ (ನಾ). ಬೀಗ : ಕೀಲಿ (?) : ಮಹಾಹೋರ ಕಾವ
ತೊಡದರ್ ದೊಂಕಿ ಬಂದರ ಬಾಯ ಬೊಂದಿಗೆ ಮೊನೆಯರ ಗಂಡರ ಗಂಡ
ಮದಗಿದೇದ (ಕು. ೩೩. ೪೫೫. ೦೦೩-೩ : ೩೩೩). [?]

ಬೊಂದಿಗೆಮಾಯ್ (ನಾ). (?) : ಬಂದಿದ ಮುತ್ತುವಲ್ಲಿ ಮುಜಾ
-ಮೂಗಿನ ಬೊಂದಿಗೆಮಾಯ ಪೊಗುಗಿಲ್ಲದ ಪುಸುಗಿಗ್ಗಾ ಕೆಂದಲೆಯ
ಕಾಳಿಗವರ್ಗದ ಬೀಡುಲ . . . ಬೇರುದದ ಲುಬ್ಬಕರಿದರ್ಲಬ್ಬ
ಮೂದರ್ವರ್ (ಕುಕು. ೩-೪೯). "ಬಂದಿಗೆಮಾಯ್" ಹೋ.

[ಬೊಂದಿಗೆ? + ಬಾಯ್]

ಬೊಂದು 'ಬೊಂತೆ' ನೋ.

ಬೊಂದುತ್ಯ (ನಾ). ಬಂದಿಯಾದ ಕೊಳಕುಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಡು
ಮವನು : ಬೊಂತೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವವನು : ಉಕ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ . . .
ಬೊಂದುಕಂ, ದಿಂದುಕಂ (ಕುಕು. ೨೦೩ ಕ್ರಮ); ಸಣ್ಣಕಂ, ಬೊಂದುಕಂ,
ದಿಂದುಕಂ (ಕುಕು. ೪೫೦ ಕ್ರಮ).

[ಬೊಂದು (< ಬೊಂತೆ) + ಉಕ (<-ಉಗ)]

ಬೊಂದುತ್ಯ 'ಬಂದುಕ' ನೋ.

ಬೊಂದುಗೆ (ನಾ). (?) : ಕೆಂದಳದೊಳಮರ್ಚಿ ಬಾರಿಸುತೆ ಬೊಂದುಗೆಯಂ
ಕುಜುಕುಗೆ ಪೊದಳವ್ವಳಿಸುತಮಾಗಳೊರ್ವಳಭಿಸುರಿಕಿ ವಿ:ರವಿಡಂಬ
ಯಾದದಿಂ (ಕುಕು. ೪-೪೨೨). [?]

ಬೊಂದೆ (ನಾ). ಕುಣಿ : ಕುಳಿ : ಶಿಶುವಳಿಯ ಬೊಂದೆಯೊಳಕ್ಕೆ
ಮಣ್ಣಂ ಮುಚ್ಚಿ ಬಂದಯ್ಯಗೆಣಿಗೆ ದೆವತೆಗಿಂದವನು ಕಂದನಂ ಬಿಟ್ಟು
ಬರುವರ ಬೀಗ ತಾ ಹೋಗಿರಿ (ಗುಣಾ. ೦೪-೩೯).

[ದೇ.೩ ಕವಿ. ಪೂಜೆ-ಬಿಲ : ತು. ಬೊಂದ]

ಬೊಂಪ್ಪ 'ಬಂಪ್ಪೆ' ನೋ.

ಬೊಂಪ್ಪೆ 'ಬಂಪ್ಪೆ' ನೋ.

ಬೊಂಬಡ 'ಬೊಮ್ಮಡಿ' ನೋ.

ಬೊಂಬಲ್ 'ಬಂಬಲ್' ನೋ.

ಬೊಂಬಲಮದ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಬೊಂಬಲಮರದ
ನರಳೊಳು ಕುಳಿತಂತೆ ಮರ್ಚಿಟ್ಟ ಮುತ್ರಿತನ ಕೊಟ್ಟಂತೆ (ಅರೋ. ೪.
೩-೪೨-೩). [ಬೊಂಬಲ + ಮರ]

ಬೊಂಬಳ 'ಬೊಂಬಾಳ' ನೋ.

ಬೊಂಬಾಳ, ಬಾಂಬೋಳ, ಬೊಂಬಳ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ನಾಲ್ಕು
ಧ್ವನಿಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕಾಳಲಯ ಬೊಂಬಾಳ ವಿಶ್ವದ
ಮೇಳವದು ತಾ ರಾಗಬದ್ಧದ ಸಾಳಿದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಬೊಂಬೆಯ ವಿವಿಧ
ರಚನೆಗಳ . . . ಲಯಮಾನವಜೀವನ ಗಾಯಕನು (ಕುಕು. ೩೦೩).

೦-೩): ಕಾವ್ಯಳ ಬೊಂಬಾಳ [ಕುಕು. ೩೦೩]ನಾರಾಟ ವಿವಿಧಮೇಳ
ಚತುರ್ವಿಧಸ್ವರಂಗಳಂ ಪರಂವಿಷಿ (ಕುಕು. ೦೪೯). ಬಾಂಬೋಳ :
ಅನೇಕ ರಾಗಗಳಿಂದ ಸವಿಯುವ ಸೊಂಪು ಬಾಂಬೋಳ ಮಧುರಂ ಬಾಂದ್ರ
ವಿವಿಧ ಸುಸ್ಥಾನಮಾನಂಗಳಂ ಪಾಡಲುಗೈದಿದರು ಕಾಳಜ್ಞರು (ಕುಕು. ೨-೩೩). ಬೊಂಬಳ : ಪಾವಳ ಬೊಂಬಳ ನಾರಾಟ ವಿಶ್ವಮೇಳ
ನಾಲ್ಕುಂ ಧ್ವನಿಯ ಭೇದಮಾನವ . . . ಬಾಜಸುತ್ರಿಯಂ (ಕುಕು. ೩೦೩-೩೩ ೪). [?]

ಬೊಂಬಾಳ 'ಬಂಬಾಳ' ನೋ.

ಬೊಂಬಾಳ (ಪಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂದಣ : 'ಚವರಬೊಂಬಾಳ'
ಪರಾ. [?]

ಬೊಂಬಾಳದೀಪ (ನಾ). ಪ್ರಖರವಾಗಿ ಉರಿಯುವ ಪೆಂಜು.-
ಹಿಲಾಲು : ಇವಂದವನು ಬೊಂಬಾಳದೀಪದ ಸಂದರ್ಶನ . . .
ಕುರುಹೂಮಿಗೈತಂದ (ಕುಕು. ೦-೦೯); ಬೆಳಗಿದುವು ಬೊಂಬಾಳ
ದೀಪಾವಳಿಗಳಿದ್ದೆಸಗಲಿ (ಕುಕು. ೩-೩೦).

[ಬೊಂಬಾಳ (<ಬಂಬಾಳ) + ದೀಪ]

ಬೊಂಬಾಳದೀಪ್ತಿ (ನಾ). ಪ್ರಖರವಾದ ಕಾಂತಿ.- ಪ್ರಕಾಶ.
ತೋಣುತ ಬೊಂಬಾಳದೀಪ್ತಿಯ ಚುರುಕುಪ್ರಭೆಯೂ ಮಂದವುರಿ
ಯೊಳಗಸಾರಿ ನೆಹಿ ರೆಂಟಿಕ್ಕು ನೋವುರಿಗೆ (ಕುಕು. ೩-೩೩).

[ಬೊಂಬಾಳ (<ಬಂಬಾಳ) + ದೀಪ್ತಿ]

ಬೊಂಬಾಳದೀಪಿಗೆ (ನಾ). = ಬೊಂಬಾಳದೀಪ : ತವಣಿಯರುಗಳ
ಹೃದಯ ಮಿಡುವ ಮಿಸುನೆಯ ಬೊಂಬಾಳದೀಪಿಗೆಗಳ್ಳುರಾಚರಪ್ರಭೆಯ
ಸೂಸುವು (ಕುಕು. ೩-೩೩). [ಬೊಂಬಾಳ (<ಬಂಬಾಳ) + ದೀಪಿಗೆ]

ಬೊಂಬಾಳದೀವಿಗೆ 'ಬಂಬಾಳದೀವಿಗೆ' ನೋ.

ಬೊಂಬಾಳಸು 'ಬಂಬಲಿಸು' ನೋ.

ಬೊಂಬಿಡು 'ಬೊಬ್ಬಿಡು' ನೋ.

ಬೊಂಬು, ಬಂಬು (ನಾ.) ಪೊಕ್ಕಾದ ದಪ್ಪನೆಯ ಬಿದಿರಂ.-ಗಳು :
ಹೇಗೆ ಒಂದು ವಂಶ ಅಥವಾ ಬೊಂಬಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪರ್ವಗಳಿರುತ್ತವೋ
ಹಾಗೇ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ಪರ್ವಗಳಿವೆ (ಅರವ. ೩); ಬೊಂಬು
ಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕಾದಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮರಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟಿ
ಕಟ್ಟುರಂತೆ ಅಟ್ಟಾ ಓದಿರು (ಕುಕು. ೦೯). ಬೊಂಬು : ಮೊದಲು
ಮೊದಲು ಬೊಂಬು ಬಂಬುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ
ಮರದಿಂದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವೇಕೆ (ಕುಕು. ೨೨); ಬಂಬು
ಹೊರುವವನ ಸಂಗಡ ಹಂಬಲಿಸಿದರೆ ಇಂಬು ಸ್ಥಿತಿ (ಕುಕು. ೩೩).

[ದೇ.೩ ಕವಿ. ಮಮ್ಮ; ಮು. ಮಮ್ಮ; ತುಳು. ಬಂಬು]

ಬೊಂಬು 'ಬಂಬು' ನೋ.

ಬೊಂಬುಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ : ಬೊಂಬುಡದ
ಮಾಯುಜದ ದೋಳಿನ ಬೆಂಬಳಯಲಿಹೀನಾಗಸದದಂತೆಂಬ ನಾನಾವಾದ್ಯರಸ
ತುಂಬಿತು ದಿಶಾವಳದು (ಕುಕು. ೨-೪೯). 'ಬೊಂಬುಳಿ' ಹೋ. [?]

ಬೊಂಬುಳಿ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚಳ; ಅಧಿಕ : ಚದರ ಪೆಂಜು, ಸಪದದ
ಬೊಂಬುಳಿ ಸತ್ಯದ ದಿತ್ತರಂ. . . ವಿಶದದ ದೇಸೆ ಕೊಡೆ ಪೋಗದ
ಕಣಿಯಾಯ್ತು ತಾ ತವೆ ಪರವನಂ (ಕುಕು. ೩-೦೦೩).

[ದೇ.೩ ಕವಿ. ಪೂಜೆ; ತುಳು. ಬೊಂಬುಳಿ]

ಬೊಂಬುಳಿ, ಬೊಬ್ಬುಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮವಾದ್ಯ :
"ಮಣವು-ಬೊಂಬುಳಿಯ ಮೇರು" (ಕುಕು. ೪೩); ಕೋಟೆಯೊಳ
ಗಳು ಚನ್ನತ್ತಿರಿ ಬೊಂಬುಳಿ ಬಡಿಸಿಕೊಂಡವು (ಕುಕು. ೩-೦೯); ಕೊಂಬು
ದವರುಗ ಹೆಡೆ ಸಂಬಕ ಕವಳೆ ಧಕ್ಕೆ ಬೊಂಬುಳಿ ಕರನೆ

ಹಗ್ಗು ಬೆ ಜರ್ವಾರಂಗಂ (ಕುಟುಂಬ-೬-೩೩). ಬೊಬ್ಬಳ್ಳಿ: ಪುಷ್ಪದ
ಧಕ್ಕೆಯ ಧವಳವಾದ ಜವಳಾಗಳು ಹಿತ್ತಿಯು ಕಿನ್ನರಿಯು ಹೊನ್ನ
ಬೊಬ್ಬಳ್ಳಿ(ಕಾಣಂ. ಬೊಂಬಳ)ದು . . . ಕೋಳಾದಳಂ ನೆಗೆ (ಗಂ. ೧೦೪. ೬-೬೬) : ಬೊಬ್ಬಳ್ಳಿ ಘಂಟೆ ರಣವಜ್ರಪೊಪ್ಪಾತಿರಲಂದು ಮುಖಗಿ
ಲಂಕಾನಗರಿ ಗೋಳಬ್ಬಳುಪುನಂತಿರೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದ ಸಿರಿಯ ಹಿಂದೆ
ಬೀಳುಗೊಬ್ಬನೊಯಂಬ ತೆಣನಾಯ್ತು (ಕಾಣಂ. ೧೦-೧೩) [?]

ಬೊಂಬೆ, ಬೊಮ್ಮ (ನಾ). ರಿ. ಗೊಂಬೆ; ಮೂರ್ತಿ; ಪ್ರತಿಮೆ :
ನೆಲದ ಬೊಂಬೆಯು ಮಾತಿ ಜಲದ ಬಾಣವೆಂಬುದು . . .
ಆದಿಪದ ಯಂತ್ರವಾಹನಾರೋ (ಕಾಣಂ. ೩-೧೩); ಪಾಪಾದರ್
ಪೊಳದು ಬೀಳು ಮಿಂಚಿನ ಬೊಂಬೆಯೆಂಬಿವಂ (ಕಾಣಂ. ೩-೧೩);
ಮಾಯೆಯಾದಿಸಿದ ಮಗ್ಗು ರೂಪ ಕಪ್ಪದ ಹಾಕ ಕಲ್ಲು ಕುಂಟ
ಹಬ್ಬ ಬೊಂಬೆ (ಕಾಣಂ. ೧-೧೩); ನಾನಾ ಜನ್ಮದಿ ಬಂದ ವಾಟಕದ ಬೊಂಬೆ
ಯೆಂಬ (ಕಾಣಂ. ೧೦೪-೧೩). ೨. ಕಣ್ಣು ಗೊಂಬೆ; ಕನೀನಿಕೆ : ಅಂಬರ
ವರ್ಧನಟಾ ಪಾಮರಿಯಲಗಣ್ಣು ಬೊಂಬೆಗಳ ಮನವೊಂದು ಪಾಗುಂದ
ವನಬ್ಬದೊಳೆಂಬರವದೇಬಂತೆ ತಕ್ಕಮೆಗಳ ತನೆಯ ಪಾಲಾಗಲೊಂದೆ
ಗುಡಾ ಕೆಂಬಬ್ಬ ಹಕ್ಕಿಗಳಮಂ ಸೋವುತ (ಕಾಣಂ. ೧-೨೩); ಅಲಗಣ್ಣು
ಬೊಂಬೆಯ ಪದವಿಲೆಂಬಾ ಜಾರುವಿತ್ತಾಂಬರವಂ ಪೊಂದಿ . . .
ಮನೋರಮಗನಪಪಯೋಗಂಗಳೆನಯಾ ನವಸುರಕರೋಳಂ (ಕಾಣಂ. ೧-೩೩). ೩. ಅಕ್ಕತಿ; ರೂಪು : ಚಿತ್ರದ ಬೊಂಬೆಗಿದ್ದ ಮನೆ
ಕಿಚ್ಚಿದ್ದ ಬೇದಿ ಬೊಂಬೆಯು ಹೊತ್ತಿದ ಕಿಚ್ಚು ಚಿತ್ರವಾಗಿ ಉಂಪದ
(ಕಾಣಂ. ೧. ೧೦೦-೧೦); ಭಿತ್ತಿಭಿತ್ತಿಯೊಳೆ ಬರದ ನಾನಾ ತೆಣದೊಳೆವ
ಬೊಂಬೆಗಳಿಂದ . . . ಕಂ ಜಿಲ್ಲಾದುದು (ಕಾಣಂ. ೩-೩೦). 'ಗೊಂಬೆ'
ಪರಾ, ಬೊಮ್ಮ : ೩. ಅ ಬೊಮ್ಮಯಂತೆ ಈ ಬೊಮ್ಮ (ಕಾಣಂ. ೧೩).

ಬೊಂಬೆಯ ಬಣ್ಣ = (ಬೊಂಬೆಯು) ಚಿತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಸೀರೆ : ಹಳದಿ
ಪೊಪ್ಪಳ ಚಂದ್ರಗಾವಿ ಬೊಂಬೆಯ ಬಣ್ಣ ಸುಲಿಪಲ್ಲು ಹೊನ್ನ ತಗದಿಸ
ಬಿಳುಪಿಲ್ಲ ನಾನಾರೋದ ಜವಳೆಯ ಮಳೆಗಳೆನೆಯುವ (ಕಾಣಂ. ೬-೩೦).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಪೊಮ್ಮು, ಪೊಮ್ಮಲ್ ; ಪಾಲ. ಬೊಮ್ಮ ; ಕುಳು.
ಬೊಂಬೆ ; ತೆಲು. ಬೊಮ್ಮ, ಬೊಮ ; ಕೋಲಾ. ಕುವಿ. ಬೊಮ್ಮ]
ಬೊಂಬೆಗಣ್ಣು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೀರೆ : ಹಾಪುಗಟಿಯು ಬೊಂಬೆ
ಗಣ್ಣು ಚಿತ್ರವೇಯು . . . ಮಿರುಪ ನೇತ್ರವೇಯು ಮುಖ್ಯ ನಾನಾ
ವಿಧದ ಸೀರೆಗಳ ಚಿತ್ರವೇಬೊಣ್ಣು ಕಂಚುಕವ ಬೇಡುತ ತಗದು (ಕಾಣಂ.
೧೩-೩೦). [ಬೊಂಬೆ + ?]

ಬೊಂಬೆಯಾಟ (ನಾ). ರಿ. ಮಕ್ಕಳು ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು
ಆಡುವ ಆಟ : ಮಗುವುತದರಿ ಬೊಂಬೆಯಾಟಕ ಮಗುವನೇ ತಹ
ನೆಂದು ಬಂದಳು (ಕಾಣಂ. ೩-೧೩). ೨. ಸೂತ್ರದಿಂದ ಗೊಂಬೆ
ಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ತೋರಿಸುವ ಆಟ. 'ಗೊಂಬೆಯಾಟ' ಪರಾ.
[ಬೊಂಬೆ + ಆಟ]

ಬೊಕ್ಕಸ 'ಬೊಕ್ಕಸ' ನೋ.

ಬೊಕ್ಕ 'ಬಕ್ಕ' ನೋ.

ಬೊಕ್ಕಣ್ಣ, ಬಂಕಣ, ಬಕ್ಕಣ (ನಾ). ರಿ. ಬೀಳು ; ಸಂಜೆ : ಪುನ
ಕಂಕಣಗಳೆ ದಾರವಾಗಿ ಬೊಕ್ಕಣಪೊಳವನುಂವೆಯಾಗಿ (ಕಾಣಂ. ೧೦೪. ೧೦೪-೩೦ ; ೧೦೪ : ೧೦೪) ; ಕುಸುಣಂ ಪೊಕ್ಕಿಡದೇವುದೊ ಕಿನ್ನುವದೇಮುಂ
ಬೊಂದಿ ಕಟ್ಟಣ ಬೊಕ್ಕಣಮುಂ . . . ಕುಸುಣಂ ದೇವನಿ ನಾರವಂಗಮು
ಗುವದಂ (ಕಾಣಂ. ೩-೩೩) ; ಬೊಕ್ಕದ ಬೊಂದಿಮನುಂಫನುತೊದಿ ಮೂಗಿ
ನೋಳ ಪೊಕ್ಕೊಡೆ ಸೀಂತು . . . ಪುರ್ವಕ್ಕುವ ಮರ್ಕಟಂ ನಗದ ತಾವ
ಸರಂ ನಗುತ್ತಿಲ್ಲದೊಳೆ (ಕಾಣಂ. ೧೦೦೪). ೨. ಕುಂದುರು

ಬಾಯಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಬೀಳು : ತೋಬರಿ : ಮತ್ತೊಂದೆಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟು
ಕಟ್ಟುತ ಯರದೀಕ್ರಮಂ ವಶದಿನಮಂಕರಿಸದೆ ಬೊಕ್ಕಣಮನಿಕ್ಕಿ (ಕಾಣಂ.
೧೦-೩೦) ; ಪುನಮೆಂಬುದು ಬೇದಿಯ ಪೂರವೆ ? ಬೊಕ್ಕಣದೊಳಗಣ
ಹುರೆಯು ? (ಕಾಣಂ. ೧೦೪). ೩. ಬೇಳು ; ಕೆನೆ : ಲೈದ ಪಟ್ಟ
ಅವನ ಬೊಕ್ಕಣದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಹೊದು ಬಾಯ್ತೆರದಿತ್ತು (ಕಾಣಂ. ೩೩) ;
ಲಕ್ಕದ ಪುನದೊಳಗೆ ಅಂಕ ಬಿದ್ದು ಪೊಕ್ಕಣ ಬಾಂಸಿರಿದಿತ್ತು ಬೊಕ್ಕಣ
ದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ (ಕಾಣಂ. ೧೦೦). ಬಂಕಣ : ೩. ತನ್ನ ಹೊಲ
ಸಾವ 'ಬಂಕಣ'ದೊಳಗೆ ಕೈಯಿಕ್ಕಿ ಎಲೆ-ಅಡಿಕೆ-ಕಂದಾಕುಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ
ತೆಗೆದು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡ (ಕಾಣಂ. ೧೩).
ಬಕ್ಕಣ : ೨. ಕುಂದುರು ಬೇದಿಯನು ಸಲೆ ತಿಂದು ಬಕ್ಕಣವೊಂದಿಲ್ಲ
ಮಿಟ್ಟುತ (ಕಾಣಂ. ೧೦೪). ೩. ತಮ್ಮ ಬಕ್ಕಣದಲ್ಲಿ ಕಾಸು ಕಪರ್ದಿಯಲ್ಲ
ದಿದ್ದರೂ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬುಳೆ ಹಾಕಿದ್ದರ ಸಾಕೆಂಬ ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಜನರು
ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಾಣಂ. ೩೩).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಪಾಲ. ಪೊಕ್ಕಣ ; ಕುಳು. ಬೊಕ್ಕಣ ; ತೆಲು.
ಬೊಂಕಣ, ಬೊಂಕಣ, ಬೊಕ್ಕಣ, ಬೊಕ್ಕನ. /ಸಂ. ಬೊಕ್ಕಣ]

ಬೊಕ್ಕಣ್ಣ 'ಬಕ್ಕಣ್ಣ' ನೋ.
ಬೊಕ್ಕಣಿಕೆ, ಬೊಕ್ಕಣಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಜ್ಜಿಪಟ್ಟಣ :
ಪೆಟ್ಟಿಟ್ಟು, ಬೊಕ್ಕಣಿಕೆಯು, ಶುಂಠಿ . . . ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಅರಿದು
ಕೊಡಲು ತೆಣ್ಣುಪ್ಪರ ಬಿಡುವುದು (ಕಾಣಂ. ೩೩). ಬೊಕ್ಕಣಿಕೆ : ಹುರಿಗುಲಂ
ಕುರುಚಿನಲವ ಬೊಕ್ಕಣಿಕೆಯುತಿತಂ ತುಳಿದಿಟ್ಟು (ಕಾಣಂ. ೧-೩೩). [?]

ಬೊಕ್ಕತಲೆ 'ಬಕ್ಕದಲೆ' ನೋ.
ಬೊಕ್ಕದಲೆ 'ಬಕ್ಕದಲೆ' ನೋ.
ಬೊಕ್ಕನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ ; ಒಮ್ಮೆಲೇ ; ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ :
ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಪುನ ಕಿವುಳೊಳೆ ಬೊಕ್ಕನೆ ಬಿದ್ದಂತೆ ಬಿದ್ದ ನಾಂ ದಂದಗ
ದೊಳು ಹೊಕ್ಕು ತೆಗೆವವರ ಕಾಣಂ ಅಕ್ಕಟ ಶಿವನೇ (ಕಾಣಂ. ೩೩).
[ಬೊಕ್ಕ + ಅನ]

ಬೊಕ್ಕನೆತ್ತಿ 'ಬಕ್ಕನೆತ್ತಿ' ನೋ.
ಬೊಕ್ಕಬಾಯಿ (ನಾ). ಬೋಡುಬಾಯಿ ; ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಬಾಯಿ ;
ಬಜ್ಜಿಬಾಯಿ : (೧). [ಬೊಕ್ಕ (<ಬಕ್ಕ) + ಬಾಯಿ (<ಬಾಯ್)]
ಬೊಕ್ಕಬೋರಲು 'ಬಕ್ಕಬೋರಲು' ನೋ.

ಬೊಕ್ಕರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮಗುಚಿಹಾಕು ; ಎತ್ತಿಹಾಕು (?) : ಮದವಳದ
ಕದಂ ಕದು ಕದಲುಕ ಕರ್ಣಜಾಮರದ ಕತ್ತರ ಸಿರ್ಗಿನ ಜಹವಕ್ಕಿಯುಂ
ಬೊಕ್ಕರಿಸಿದ ತೋರಹತ್ತದಿನವನೇತಳಮಂ ಕವಳಮಂ ಕೊಳಲೆಂದೆ
(ಕಾಣಂ. ೧೦-೩೩) ; ತೆಣಿಯೆಂದವುತು ಗಿರಿಯು ಬೊಕ್ಕರಿಸಿ ಹೊಳಲೆನು
ತಿತ್ತಲು ಲಕ್ಕವಿಲ್ಲದ ಲೋಕಗಳು ಗಡಗವನ ಉರುಳುತಿರೆ (ಕಾಣಂ. ೩-೨೦).
[? + ಅನ]

ಬೊಕ್ಕಸ, ಬೊಕ್ಕಸ, ಬೊಕ್ಕ (ನಾ). ಹಳದಿ ಭಂಡಾರ ; ಕೋಶ ;
ಮಜಾನೆ : ಪುಸ್ತಕವಾಗಿ ಭವಿಷ್ಯ ಕೆಳಗೆ ಬೊಕ್ಕಸ ಭಂಡಾರ ಅಸಿ ಕೃಷಿ
ವಾಣಿಜ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯವನ ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಸ್ವಕುಲದಿಂದ ಬಂದ
ಒದಗಿದ ಪ್ರದ್ವಿಪ ಒಡೆಯತ ಮುಂದಿಟ್ಟು (ಕಾಣಂ. ೩. ೧೦೪-೧೩) ;
ಬೊಕ್ಕಸದ ಸೇವನೋವ ಪನ್ನಯ್ಯನ ಪರಸಿಂಹದೇವನ ಬರಹ (ಕಾಣಂ.
೧೦೪. ೧-೧೩ : ೧೩೦). ಬೊಕ್ಕಸ : ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಳವರನು ಬೊಕ್ಕಸ
ವಟ್ಟಿನವನ (ಕಾಣಂ. ೧೦೪. ೧೦೪. ೧೦೪-೧೩ : ೧೩೦). ಬೊಕ್ಕಸ : ಅಪರಿಗೆ
ಸುಲ ಪಾಂಪಾಪ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅಪರ ಬೊಕ್ಕಸದ ಕವಾ ತಿಂದುವನು
ಕನ್ನರ ಸೆಟ್ಟಿಯು ನೆಲಿಸಿದನು (ಕಾಣಂ. ೩. ೧೦೪. ೧೦೪-೧೩ : ೧೩೦) ; ದೇವರ
ಬೊಕ್ಕಸ ಮಲಂ ರಿ (ಕಾಣಂ. ೩. ೧೦೪-೧೩ : ೧೩೦).

ಜಿ.ಎಸ್.ಸುಬ್ಬ-ಖಡಗನೆಯ ಕಾವಲುಗಾರ : (ಪುಟ. ೨೫, ೨).

[ದ್ರ.|| ತಮಿ. ಪುಸ್ತಕದ್ : ಪುಳು. ತಿರು. ಬೊಕ್ಕಸ]

ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ 'ಬೊಕ್ಕಸವೇ' ಏನೋ.

ಬೋಧಿ (ನಾ). ಬೋಧುದಾಯಿಯವರು : ಪಲ್ಲಿಲ್ಲದವರು :

ಒಟ್ಟು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ : (4). $[E_{\text{ಸೂ}} (< E_{\text{ಸೂ}_1}) + -^{\text{ಸೂ}}]$

ಜೊಕ್ಕು, ಜೋರಲು 'ಬಕ್ಕು, ಬೋರಲು' ನೋ.

ಬೊಕ್ಕಿ (ನಾ). ರಿ. (ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಏಳುವ. ಕೆರೆಮೀಸು ಅಥವಾ
 ಇಲ್ಲದಿರುವ) ಸಣ್ಣ ಉಣತೆ.—ಉಬ್ಬು; ಗಂಧೆ; ಪಲವು ಪರಕೀತಿ
 ಬೊಕ್ಕಿಗಳು ಮೂಡಿ ನಡೆಗಟ್ಟು ಮೆಲ್ಲದಿಯ ಎಣವುಯಂ ಮೊಡಿ
 (ಪಾ. ೪-೨೪); ಪಾಲಗಯ ಮೇಲೆ ಬೊಕ್ಕಿಗಳಿದ್ದು ಪರಿವರ್ತನಾ
 ಕಟ್ಟುಗೂಡಿದಾರ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದಿರುವರು (ಪಾ. ೨೫); ರಾಣಿಯವರು
 ಬೊಕ್ಕಿಯ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವುದಿದ್ದಾರೆ (ಪಾ. ೨೬). ೨.
 (ಸುಡುವುದು ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾ
 ಗುವ) ಗುಳ್ಳೆ; ಬೊಟ್ಟು; ಕಡದಾಕಳಸನಿಯ(ಫ್ರಿ)ಕಾಡೊಡಲಿಲ್ಲಾ ಬಿಡು
 ಬೊಕ್ಕಿ, ಕೆರೆಮೆಲೆಕಳಗಂ ಕಡಲೊಕ್ಕಿ ಮುತ್ತುಗಳ ವೆಗದೊಡವುವಾರಾ
 ಕಡಲ ಬುದ್ದಿಯ ಕಣ್ಣೆಗಳಂ (ಪಾ. ೨೭. ೨-೩); ಕರೆಯುವ ವಸ್ತುವೆಲ್ಲ
 ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿ ಪಾರಿ ತೂತು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಅವನ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳನ್ನೂ
 ಬೊಕ್ಕಿ ಎದ್ದಿತ್ತು (೨೮-೨೯. ೪).

[ದೀ.|| ಪುಳು. ಪುಳು. ಭೂಕು. ಭೂಕು. ; ಕರಾ. ಪುಳು.]

ಬೊಕ್ಕ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲ; ಕುಳಿ; ಹೋರು; ಮೊಗಸದಾಮು ಜಾತಿಯವರಿ
 ಘಾಲಿ ಬೊಕ್ಕಿಯು (ಗಾ.ಪ. ೨೨-೨೩); ಈಗಿನವು ಬಂದಿ ಬೊಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ
 ಕಾಣಲಾಗಿದ್ದು (ಹಾ. ೨೦); ಲೋಕಪ್ರದರ್ಶನ; ಕೆಂದಲ್ಲಿ
 ಬೊಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ವಾಷಮಾಡುವ ಸುಂದಿಗಳಂತೆ, ಕಾಲರಣ
 ಮಾಡಿದ ಸಾಕು . . . ಅದರಲ್ಲಿ ಕವಿ ! (ಕೊ. ೧೩೯. ೨೦).

[ದೀ. : ಕವಿ. ಪುಸ್ತಕ ; ಕವಿ. ದೀಪ ; ಕವಿ. ಪುಸ್ತಕ, ದೀಪ ;
ಕವಿ. ಪುಸ್ತಕ]

ಬೊಳ್ಳೆಯೋಬೆ (ಕೆ). ಗಂಜಿಯೇಳು : ಬೊಳ್ಳೆಯೇಳು : ಮೊತ್ತ, ಬೊಳ್ಳೆ
ಗಾಂವ ಪತ್ತಿ, ಮೊಲೆಯು ಪರಳೊತ್ತಿ, ಪಾಂವವ ಬೊಳ್ಳೆಯೋಬೆಯ ಪತ್ತೆ
ದ್ರಾವಣಿಯಿಂದವಳಾಗ ಮತ್ತೆ ಬಂದಿರತೊ ಮೂವನೊ (ಕುಟುಂಬ. ೨-೩).

$$[2\alpha d_1 + \alpha d_2]$$

ಬಿ.ಎಲ್. 'ಬೊಕ್ಕಸ' ಬೋ.

ಬೋಧೆ (ಪಾ). ಬಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ಸುರಂಗಮಾರ್ಗ: ವ್ಯಥಾ . . .
 ಎಂದ: ಇಟ್ಟು ಬಿಡು ಆ ಬೋಧೆಗಳನ್ನು ಸಾರಿಸಾರಿ ತೋರಿಸಿದಳು
 (ಪುಟ. ೧೦೨). [←ಮಹಾ. ಬೋಧೆ]

ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ 'ಬವರಿ' ನೋಡ.

ಮಿಷಗಿರಿಗಡ್ 'ಪವರಿಗಡ್' ಪೋ.

ಚಿತ್ರಗಾರದಿರುಗು 'ಬವರದಿರುಗು' ನೋ.

ಬೊಗರಮೊಲೆ, ಬುಗುರಿಮೊಲೆ (ಸಾ). (ಆಕಾರದಲ್ಲಿ) ಬುಗುರಿಯಂತೆ
ಇರುವ ಮೊಲೆ : ಬೊಗರಿಯಂತೆಲೆದ್ದಾದುವಳು ಎಲುವಳು ಹೊನ್ನ
ಬೊಗರಮೊಲೆಯ ಮೊದಲು (೪೩. ೩೨-೩೪); ಬೊಗರಮೊಲೆಯ ಚಿಬ್ಬ
ಗಾಡಕಾತಿಯಿದ್ದಿದರು (೪೩. ೩-೩೦); ಬೊಗರಮೊಲೆಗಳಿಗೆ ಕೂರುಗುರು
ತಾನಿದವು (೪೩. ೩೩-೩೪) ಬುಗುರಿಮೊಲೆ: ಮೆಮೊದ ಪೊಮೊದ
ಮಂಚಿನ ಬುಗುರಿಮೊಲೆ (೩೩೦. ಮೊದಲು)ಗಳ ಸೆಳೆವುವ ಸೆಳುಗು:ರ
ಬದಗಿನ ಕಾಂತೆ ರಂಜಿಸುತಿರ್ಪಳಾ ಪುರರಿ (೪೪. ೨-೪೪).

[ಮೊಗರಿ (<ಬದು) + ಮೂಲೆ]

ದೊರೆ 'ಬವರಿ' ಮೋ.

|| ಬೆಂಗಳೂರು, 'ಬಾಗೆ' ವೋ. ||

ಬೊಗಗನ್ನಿ (ಐ). ಕೆಲಸ: ಉದ್ಯೋಗ: ಸಿಂಹಸುಬಾಕುವೆ ಲೇಸು
ಬೊಗಗನ್ನಿ: ಬಗಗಿಯಲ್ಲವರ ಕೆಲ ಲೇಸು (ಸಗ್ಗು: ಬಗ್ಗು). [?]

ಬೊಗಸೆಗಲ್ ಬಗಸೆಗಲ್ ನೋ.

■ ಬೊಂಬಾಯಿಯ 'ಬಗಸಾಕ್' ಮೋ.

ಬೊಗಲಿ, ಬಗಲಿ (ನಾ). ಕಣ್ಣು: ಕೊಂದರೆ; ಬದನೆ: 'ಬಿಜಾ ಬೊಗಲಿ
ಬಿಜವಾ' ಎಂದು ಸುಂದರಕ್ಕೆ . . . ಕಣ್ಣಿರಲು ಒರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು
(ಕ.ಕ. ೧೭೩). ಬಗಲಿ: ಮಮ್ಮ ಬಗಲಿ ಎಮ್ಮಾಳ ? (ಭಾಷ. ೩೨). [?]

చివరికి 'బుగుళ్ళో' నేరం.

10 బీజాపూర్ 'బుగ్గి' పోలీస్.

ಜೋಗಟುಬಗರಿ, ಬಗಾಟುಬಗರಿ (ನಾ). ಇವರು ಎದುರುಬದುರಾಗಿ
ನಿಂತು ಕೈಹಿಡಿದು, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ದೂರಕ್ಕೆ ಸುತ್ತುವ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಟ; ಗಿರಿಗಟ್ಟಲೆ ಆಟ : ಸಂದಯು ಜೋಗಟುಬಗರಿ
ಅಡುವಾಗ ತನ್ನ ಒದವಾಡಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ತೊಪ್ಪಲ
ದಂತೆ ತಿರುವುದನ್ನು ಅವಳ ಪಾಡುಯು . . . ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು
(ನಾ. ೫). ಬಗಾಟುಬಗರಿ : ಇವರು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಗಳಂತೆ ಕೈಹಿಡಿದು
ಪಾದಕ್ಕೆ ಪಾದ ತಾಗಿಸಿ ಗರಗರಿಸಿ ತಿರುವುದುಂಟು . . . ಅವರು ಹೆಣ್ಣು
ಮಕ್ಕಳಾದಂತೆ 'ಬಗಾಟುಬಗರಿ' ಲೀಲೆಯಂತೆ ಕಂಡಿತ್ತು (ಪು. ೧೦೭).

[*zhang* ? + word (< word)]

20 చీకాపల్లి 'బాగుడు' నేషన్.

దేవునికంటే 'బాగుడు' నేటి.

ಜೊತುಗೂಡು 'ಬ್ಯಾರಿಸ್' ನೋ.

ಜೊಗುರು, 'ಪುಟ್ಟ' ನೋ.

ಮೊಗ್ಗು, 'ಬಗ್ಗು' ಮೊದಲ.

14 ಜೋಗುಳವನ್ನು 'ಬಾಗುಳವನ್ನು' ನೋಡಿ.

ಬಿಡುಗಡೆ 'ಪುಸ್ತಕ' ನೋ.

ಬೊಗ್ಗನೆ (೨). ಒಮ್ಮೆಲೆ : ಕೂಡಲೆ : ಬೆಳ್ಳಿ ಬಲದ ಬೇರೂಣ
ಬೊಗ್ಗವೈತುರು ಭುಗಿ ಬಂದು ಮನನೊಂದು ಸಿಗ್ಗಾಗಿ ತೆರದವನಾಗಿ
(ಕಂ. ೨೨-೨೩) : ಮೂರೆಯ ಕುಡುಕಾಮಭಯದಿಂದ ಬೊಗ್ಗು
ನೋಡುವ ಮುನಿವರುಕಿ ಪ್ರಭು ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬೆಳ್ಳಿಬೊಣ್ಣಂತೆ ಸಕಲ
ಕರ್ಮಗಳಂ ಮುಗಿ ಮಾಡಿ (ಕಂ. ೨-೨೩). 'ಬಗ್ಗನೆ' ವರಾ.

ಬೊಗ್ಗು (ನಾ). ರಿ. (ಕತಕಿಯುಂಕತ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಣವಾದ್ದು :
 ಎರವೊಂಬುಳಿಯ ಬೊಗ್ಗು ಬೊಗ್ಗುಗಳ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಿರುವೆಂದು ಹೇಳುವಾಗ...
 ಬಗ್ಗಿ ವಣ್ಣಗಳ ರಭಸವಾದ್ದು (ಪೂರ್ವ. ೩-೨೩) : ಬಗ್ಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಸೂರ್ಯ-
 ಛಾಯೆಯಿಂದ ಬೊಗ್ಗಿನಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೪) : ಗಗ್ಗರವಣ್ಣ ನಿಜವಿಡಿದ ಕೂಳು
 ವಣ್ಣ ಚೆನ್ನ ಬೊಗ್ಗಿನ ನವಣ್ಣ ಬೆಳಗುವೆ (ಕುಮಾರ. ೧೦-೩೩). ವಿ. (ಅಲಂ)
 (ಪಾತಕನಿಗೆ ವಕ್ರನಾದ) ಕುಗ್ಗುತ; ಕನಿ : ಸಮ್ಯಗ್ರಮಾಣರ
 ಬಂದಾಗ ಬೊಗ್ಗು ಎದುರಾದ (ಪಾಣ. ೨೨). [?]

ಮೊಗ್ಗುಳ್ಳಾ (ಕೃ). ಉಬ್ಬು : ಉದಾ (?) : ಹುಗ್ಗು . . . ಸುಸುಖದಲಿಗಿ
ಮೊಗ್ಗುಳ್ಳಾ ರೊಪ್ಪುರುದ್ದಲಿಗಿ ಮೊಗ್ಗುನು ಸುಬ್ಬಲಿಗಿ ಯಮಕುತಿಮೊಪ್ಪುಳ್ಳಿ
(ಪುಟ. ೨೦-೨೨). [ಮೊಗ್ಗು + ಏಳ್ಳು, (ಎಂಬಾ,)]

ಬೊಟ್ಟು (ನು). (ಕೂದಲಿಗೆ ಸಮಂಥವಿರತೆ) ಬಟ್ಟುವಾದುದು :
 ಬುದುರಿಗೆ ಎಂಬವರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮೆದ್ದು ಕೂದಲುಗಳು ಬೊಟ್ಟಾಗಿ
 ಉದವಾಗಿ ಕಾಣುವುವು (ಅ. ೩. ೨೨-೨).

6. [ದ್ರ.: ಪದಾ. ಭಾಷ್ಯ = ಒಂದರಿಂದ ರಾಶಿ ; ಕಲಾ. ಭಾಷ್ಯ = ಪದಾರ್ಥ (ಒಂದರಿಂದ)]

ಬೊಟ್ಟು 'ಬಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೊಟ್ಟುಬಾಯಿ 'ಬಟ್ಟುಬಾಯಿ' ನೋ.

ಬೊಜಂಗ, ಬೊಜಗ (ನಾ). ೧. ಎತ್ತವುರವು; ಜಾರಿ: ಪುರಂದಿಯಕ್ಕನ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿ ಭಂಡದವಂ ಬೊಜಂಗನ (೨೦೬. ೧೨-೧೩); ಮುದುವ ಬೊಜಂಗನ ಕಂಡ ಬೆಲೆಬೆಣ್ಣೆ ಮಂತ್ರೋಪಸಾರಾತ್ಮಂ (೨೨೫೫. ೧-೩); ಇಲ್ಲದ ನೆವಮ್ಮಗರಿ ಬೊಜಂಗನ ಕಲ್ಲೆದೊ ಮಲ್ಲೆದೊಮೂರ್ತಿಕಂ ತಿರಿ (೨೨೫೫. ೧೨-೧೩). ೨. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಸಂಘ(?): 'ಎಲೆಯಬೊಜಂಗ' ಪರಾ. ಬೊಜಗ: ೧. "ವೇದ್ಯಾಪತಿ, ಭುಜಂಗ, ಎಲ್ಲ, ಪಲ್ಲವ: ೨-೪ ಬೊಜಂಗ" (೨೨೫೫. ೩೩-೩೪); ಈ ಭುಜೋ ಮರದೇವ ನೆಂಬೊ ಬೊಜಂಗವಾತಂ . . . ನಾಲ್ವರ್ ಭಾರ್ಯಮರ್ (೨೨೫೫. ೩೦); ದಿವ್ಯಹೃದನಾಶೋಭೆ ನಮಸ್ತೋತ್ತಮೋಪಮಾತಂ ಬೊಜಂಗದೊ ರಣಾಡಿಗುರುಳ್ಳಳ ಭಾರ್ಯಮರ್ತೋಪದರಾಗಳ್ (೨೨೫೫. ೩೦-೩೩); ಗಣಪದ್ವಯೋಪದರೊ ಬೊಜಂಗದೊ ಬೊಜಂಗದೊ ಮಧುಮೂರ್ತಿ ಗಳಾದರ್ ದಿವ್ಯ ದಿವ್ಯಗಳೆರೆ ಪಾಳಮಂ ತುಂಬದರ್ (೨೨೫೫. ೨೩-೨೪).
[< ಸಂ. ಭುಜಂಗ]

ಬೊಜಂಗತನ, ಬೊಜಗತನ (ನಾ). ಎತ್ತಿನ ಮರ್ತನೆ. - ಸ್ವಭಾವ; ಎತ್ತವುಕ್ಕಿ: ನದ್ರಿದುರ್ದಿ ಮೆಟ್ಟಿಗೆ ತೊತೆ ಮೇಲೆ ಬೀಬಿ ಮದ್ದನಾಬಿ ಬೊಜಂಗತನಕ್ಕೆ ನೋಡೆ ಸೂಳಿಗೆ ಕೊಡದೇಬ್ಬರೇ ಪುನುಬಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನೊಬ್ಬ ನೊತ್ತೆಯಂ (೨೨೫೫. ೩-೩೪). ಬೊಜಗತನ: ಭಾಷೆ ಮುಡು ಮುದಿಯ ಎಳೆದುಮನಿಗಳ್ ನೊ ಬೊಜಗತನವುಂ ಮುಡು ಮತ್ತೊದೊಳೊ ದಿವ್ಯದೊತ್ತೆಯಂ (೨೨೫೫. ೨೩-೨೪).
[ಬೊಜಂಗ + ತನ]

ಬೊಜಗ 'ಬೊಜಂಗ' ನೋ.

ಬೊಜಗತನ 'ಬೊಜಂಗತನ' ನೋ.

ಬೊಜ್ಜ (ನಾ). (ಕರಾ) ಉತ್ತರಕ್ಕಿಯೆಯ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ದಿನದ ಕರ್ಮ; ತಿಥಿ: ಶ್ರಾದ್ಧ: ಸ್ವಭಾವಯ ಬೊಜ್ಜದಾಗಿ ತಿಂಗಳೊಂದು ಕಳೆಯಿತು (೨೨೫೫. ೩೪); ಬೊಜ್ಜಕ್ಕೆ ಮುನ್ನೂರುರೂಪಾಯಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಮುದುವದಾಗಿ ಎಣ್ಣೆಯಾದ್ದರು (೨೨೫೫. ೨೦). [೨-ಕರಾ. ಬೊಜ್ಜ] ಬೊಜ್ಜಗಿಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಕಿರಿಯ ಬೆಸೆರು: ಮೂದಗಿಣಿ ಎ ಬೊಜ್ಜ ಗಿಣಿಯ ಒಳಗಿಣಿ ಎ ಕೂಡಿತ್ತು ಸೀಮೆ (೨೪. ೧೪. ೨೨: ೨೩. ೧೦-೨೫; ೩೦. ೧೦). [ಬೊಜ್ಜ ? + ಕಿಣಿ]

ಬೊಜ್ಜು, ಬೊಜ್ಜೆ (ನಾ). ೧. ಉಬ್ಬಿದ ಶರೀರ: ಜಕ್ಕುಮೈ: ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು ಬೊಜ್ಜು ನಿನಗೆ, ಮುತ್ತುಗ್ಗು: ಮುದುಡೆ? (೧೨೫ ೩೬-೩೭); ಕನ್ನಪದ ಬೊಜ್ಜು ಬೆಳೆತೊಂದು ಸುಖದಾಗಿ ವಾಳದೊಂದು ಎಣ್ಣೆಯಿ ಇದ್ದರೆ ನಿನಗೊ. . . ಕನ್ನಪದಪಾರದಲ್ಲಿ ಕೃಪಾಕರವು (೨೨೫೫. ೧೨). ೨. ದೊಳುಬೊಜ್ಜೆ: (೨). ಬೊಜ್ಜೆ: ೧. ಸಣ್ಣ ಕೊಡಿಗೆ ಬಂದ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಾಣತೆ ಬಂದ ಬೊಜ್ಜೆ ಪುರಾಗಿ ಬಂದ (೨೨೫೫. ೪೪-೪೫). ೨. ಬೊಜ್ಜೆ: ಉದರ: ಸಬಲವೊ ಬೊಜ್ಜೆ ಕೊ ಬೊಜ್ಜೆ ಕೆಳವಾಳ ಮೇಲಾದ ಕೊಡೆ ಕಾಣಬಾರದು ಕಂಡ (೨೨೫೫. ೧೦೫).
[ಬೊ. ೨ ಕರಾ. ಭಾಷೆ: ಕರಾ. ಬೊಜ್ಜು]

ಬೊಜ್ಜುಗ (ನಾ). ಉಬ್ಬಿದ ಶರೀರವು ವನು: ಎಳು ಮೈಯವನು: "ತಿವಿ, ತಿವನ: ೨-೩ ಬೊಜ್ಜುಗಂ" (೨೨೫೫. ೩೨); ಬೊಜ್ಜು ಬೊಜ್ಜುಗ ಬೊಜ್ಜುಗ ಪೆರ್ದೊಡೊಬವ (೨೨೫೫. ೨-೩-೩).

[ಬೊಜ್ಜು + ಗ]

ಬೊಜ್ಜುಮಯ. ಬೊಜ್ಜುಮೈ (ನಾ). ಬೊಜ್ಜು ಬೆಳೆದ ದೇವ: ಜಕ್ಕುಮೈ: ಮಿತಿ (ಎದರೆ ಬೊಜ್ಜುಮೈಯ ಅದರ ಗೆಡ

ಮಾನ್ಯನೊಬ್ಬ) ಮಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲೋಪದೊಡಗುರುಹುದು (೨೨೫೫. ೨೪). ಬೊಜ್ಜುಮೈ: ಪುಟದಿಂದ ಹಗವಿಗೆ ಬೊಜ್ಜುಮೈ ತಾಳುವಂತು (೨೨೫೫. ೨೪). [ಬೊಜ್ಜು + ಮೈಯ]

ಬೊಜ್ಜುಮೈ ಬೊಜ್ಜುಮೈಯ ನೋ.

ಬೊಜ್ಜೆ 'ಬೊಜ್ಜು' ನೋ.

ಬೊಟ್ಟು (ನಾ). ಭೋತ್ರ, ಸೀರೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಬೆರಳ ಗಲದ ಸಾದಾಅಚು: ದುಂಡುಚು: (೨). [ಬೊಟ್ಟು + ಅಚು]

ಬೊಟ್ಟಗ (ನಾ). (ವಿಜ ಸಹಿತವಾದ) ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನ ಅಥವಾ ಕಾಯಿಯ ಚಿಕ್ಕತುಂಡು: (೨). [<ಬೊಟ್ಟು/ಮಾ. ಬೊಟ್ಟಗ]

ಬೊಟ್ಟನೊಪ್ಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆವಧಿ: ಸಸ್ಯ ಮತ್ತೆ ಅದರ ಸೊಪ್ಪು: ಬೊಟ್ಟನೊಪ್ಪ ಒಂದು ಹಿಡಿ, ತಿರುಳುಂಥದೊಂದು ನಾರು ಒಂದು ಹಿಡಿ. . . ಮತ್ತೆ ಗೆಡೊಂದಿಗೆ ಅರೆದು. . . ಕುಡಿಯಲು ಬಹು ಮೂತ್ರ ನಿಲ್ಲುವುದು (೨೨೫೫. ೨೦-೨೧). [ಬೊಟ್ಟು + ನೊಪ್ಪ]

ಬೊಟ್ಟಳ, ಬೊಟ್ಟಳ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಿತ್ತು: ಅಳಗಂ ಸುಲಾಯಗಂ ಬೊಟ್ಟಳೋಕತ್ತರಮಂ ಮೆಸವ ಮೊಜತ್ತರಮಂ ಗೂರೆ ಪಾನಾಭೇದಂಗಳ ಪುರಣ ತುಂಬು ಮೂರಿ [೨೨೫೫. ಬೊಟ್ಟಳ]ಯಂ ಮಾರಿದಂ (೨೨೫೫. ೨-೨೩). ಬೊಟ್ಟಳ: ಅಪ್ಪಣಾಪುಷ್ಪಮಂ ಸಳಮೊಕೊಂಡು ರಘುಂಕರಂ ಭೂಮ್ಯಳಗ ಸುಲಾಯಳಗ ಬೊಟ್ಟಳ ಒಳಕತ್ತರ ಮೊಜತ್ತರ ವಿಷಮತ್ತರಮಂ ಎಲ್ಲ ಪಾದನದ 'ಬೊಟ್ಟಳೋಕತ್ತರ' ಹೊನ್ನೊ. . . ಪಾಪಸುಪ್ಪಿರೆಯಂ (೨೨೫೫. ೧೩-೩೩). [?]

ಬೊಟ್ಟಳಗ (ನಾ). ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ಹವಳದ ಬಣ್ಣದ ಪರು: ಶ್ವೇತ ಪುಷ್ಪ ಪರಿತ ಪುಷ್ಪ: . . . ಅಳಗ ಬೊಟ್ಟಳಗ ಇಂತಿ ದರವಾಗದ ಪರು ಪಾಮದ ಅನುವನೊತು (೨೨೫೫. ೨-೨೩)

[ಬೊಟ್ಟು (<ಬಟ್ಟು) + ಅಳಗ]

ಬೊಟ್ಟುಡು 'ಬಟ್ಟುಡು' ನೋ.

ಬೊಟ್ಟಳ 'ಬೊಟ್ಟಳ' ನೋ.

ಬೊಟ್ಟದಿರು (ಕ್ರಿ). ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನ ಬೀಳಸು: ತೊಟ್ಟಕ್ಕಿರು: ಅಟ್ಟ ಪಾಪದ ತೈಲವಂ ತಾಂ ಬೊಟ್ಟದಿರು ಲೇಹಿಸುತ ಪಠ್ಯಂಗಿಟ್ಟದಕ ತಕ್ಕನಿಕು ಜೋಪಾನವಮಾಚರಿ (೨೨೫೫. ೦೩-೦೪).

[ಬೊಟ್ಟು (< ಬಟ್ಟು) + ಇರು]

ಬೊಟ್ಟಡು 'ಬಟ್ಟುಡು' ನೋ.

ಬೊಟ್ಟು, ಬೊಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಬೆರಳು: ಅಗುಲಿ: ನೋಡಿದ ಬೆರಳಂ ನಾರಾಯಣಂ ತನ್ನ ಬಲದ ಕಿಮ್ಮಿಳ್ ಕುಡಿದೊತ್ತಿರೊಡೆ ಬೊಟ್ಟನೊತ್ತಿ ದಂಪಾದುದಿಲ್ಲ (೨೨೫೫. ೧೩-೨೪ ಕ); ಚತುರ್ದಾಶಯಪರಾಪ್ತ ಬೊಟ್ಟಿ ಮಂದ್ರಿಕೆಯಂ ಬೊಟ್ಟನೊ. ಬೊಟ್ಟನೊತ್ತಿರೊಡೆ ಭಾಗಿ . . . ಕುಡಿದೊತ್ತಿರೊಡೆ ರೂಪಾ ಸ್ವರೂಪಿ ಬೆರಳುಗುರಮಂ ತಿರುಳುತನ ರೂಪಕ್ಕು (೨೨೫೫. ೩-೧೦ ಕ); ಬೊಟ್ಟಿಗೆ ಉಗುರದ ಮೂಡಿ ಎಣ್ಣೆ ಸೀರಿನೋ (೨೨೫೫. ೨-೨೪-೨೫); ಬೊಟ್ಟು ಸೀದರೆ ಬೊಟ್ಟ ತುಂಬೇ? (೧೨೪). ೨. ಕಾಲಿನ ತುದಿಬೆರಳು: ತುದಿಗಾಲು: ಭೀತಿಯಿಂದ ಬೊಟ್ಟನೊ ಸದಮ ಮಂಪು ನೆರವುಪಪತಿಯನ್ನಿ ಒಂದೊಬ್ಬರು ಬಳಿ ಪಾತಿಪಾರಿ (೨೨೫೫. ೧೨-೧೩). ೩. (ವಿಜ ಸಹಿತವಾದ) ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡು: 'ಬೊಟ್ಟಗ', 'ಬೊಟ್ಟು' ಪರಾ. ಬೊಟ್ಟು: ೧. ಮಧುರಾಶಯದೊಡವದೊಡವ ಬೊಟ್ಟು ಸೀದಿದರರ್ಥಕ್ಕಿ (೨೨೫೫. ೩ ೨೪); ತುರ್ದೆಯಂ ಗುಡ್ಡಕ್ಕು ಬೊಟ್ಟು (೨೨೫೫. ೧೦೩-೧೪); ನಾಲ್ಕುಬೊಟ್ಟು ಅಗಲ ಪರಪಾರು . . . ಕುಡ್ಡಸ (೨೨೫೫. ೨೦).

೬

೧೫

೨೦

೨೩

೩

೩೫

೪೦

೪೩

ಬೊಟ್ಟು ಕಟ್ಟು, ಬೊಟ್ಟುಕಟ್ಟು = (ಆಲಂ) ಅಶ್ವರ್ಯವೆಂದು; ಬೆರೆ ಗಾಣು; ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಹೊಂದು; ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಯಿದ್ದು ಕಟ್ಟಿಯೆರೆ ಬಟ್ಟು ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಶುಗಳೆನಿಸಿದು ಕಟ್ಟಿವಿಧಿಗೆ ಬಂದು ಕಟ್ಟಿಯಾಳುಗಳೆಂದು ಬೊಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದರು ಕಾಯನುತ (ಮುಖ್ಯಂ. ೨-೬೦); ಇದನ್ನೂ ಕಂಡು ಬೇರೆ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಬೊಟ್ಟುಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಶ್ವರ್ಯವಿಲ್ಲ (ಅಪ. ೬೬).

ಬೊಟ್ಟು 'ಬಟ್ಟು' ನೋ.

ಬೊಟ್ಟು (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಮದ್ದಳೆ ಬಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿ (?); ಅಷ್ಟು ವೈಕಿ ನೇಮ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬೊಟ್ಟು ಮೋಹರ ಅರಿವೆಂಬ ಪಂಚರಾ ಎಂಬ ಕೂಟು ತಪ್ಪದೆ ಶುದ್ಧಭಾರತೀಯವು ಮದ್ದಳೆಗಳು ಬಾರಿಸುವ ಮದ್ದಳೆಕಾಣಿ (ಪ್ರಾ. ೨-೦೦ ಪ).

[- ತು. ಬೊಟ್ಟು = ಗಾನವಿಧೇಶ]

ಬೊಟ್ಟುಗ (ನಾ). ಮೈಮೇಲೆ ಚುಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಪಾಣಿ; ಚರತೆ : ಮೂಟುವಾಗದ ಬೊಟ್ಟುಗ ಅಟುವಾಗದ ಅಳಗ ಐದುವಾಗದ ಸಂಜೆಗ ಇಟೋಳಿಗಾದ ಪಾನುವಾಗದ ಅಜುಲ ಕುಟುವಾಗ ಕೊಲುವ ತೋಳನ ಕುಲ ಮೂಟಾದ ತ್ರಿವಿಧದ ಬಟ್ಟಿಯ ಮಟ್ಟಿದ (ಪ್ರಾ. ೩೨-೩೩).

[ಬೊಟ್ಟು (< ಬಟ್ಟು) + - ಗ]

ಬೊಟ್ಟುಗೋ (ಕ್ರಿ). ದುಂಡಾಗು; ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗು; ಮೊಳಕುವು ಬೊಟ್ಟುಗೊಂಡುವು ಪೊಗರದ್ದುವು ನಳನಟುಲಗಳೆಂಬಂತೆ ಬೆಳವುಡುವು ಬೊಡೆಗಳ ಪೊಗಳನವ ಗೆಲುವಂತಾ ಕೋಮಲೆಯ (ಪ್ರಾ. ೦೨-೪).

[ಬೊಟ್ಟು (< ಬಟ್ಟು) + ಕೋಳ]

ಬೊಟ್ಟುಕೋರಿಸು 'ಬೊಟ್ಟುಮೋಹಿಸು' ನೋ.

ಬೊಟ್ಟುಮೋಹಿಸು, ಬೊಟ್ಟುತೋರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆರಳಿನಿಂದ ತೋರಿಸು; ಬೆರಳು ಮಾಡು. ೨. (ಆಲಂ) ಸ್ಪರ್ಧೆಗಾಗಿ ಬೆರಳೆತ್ತು. - ತೋರಿಸು : ನೀನೆ ಬಲ್ಲಿದನೆಂಬರ್ ನೇಮಿಸುವಾರು ಬೊಟ್ಟುಮೋಹಿಸು 'ಬಾ (೦೫. ೦೬-೦೮ ಪ). ಬೊಟ್ಟುತೋರಿಸು : ೧. ಹುಡುಗ ಓಡುತ್ತಲೆ ತನ್ನ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಬೊಟ್ಟುತೋರಿಸು . . . ಹೊಡೆದುಹೋದನು (ಪ್ರಾ. ೬೬). [ಬೊಟ್ಟು + ತೋರಿಸು]

ಬೊಟ್ಟುಮುರಿ, ಬಟ್ಟುಮುರಿ (ಕ್ರಿ). (ಆಲಂ) (ಬೆರಳು ಮುರಿದು) ಶಬ್ದಿಸು; (ನೆಟಿಗೆ ಮುರಿದು) ಶಾಪಹಾಕು; ನೀವು ವನಗೆ ಬೊಟ್ಟು ಮುರಿದು ಶಾಪಿಸುತ್ತ ನನ್ನನ್ನು ಮನೋಕ್ತೆ ಬೈದುಬಿಡು (ಪ್ರಾ. ೦೨. ೦೩); ಏನಾಗಿದೆ ವಸಂತಗ, ನೀವೆಲ್ಲಾ ಇಷ್ಟು ಬೊಟ್ಟುಮುರಿಯಿರಿ? (೦೫. ೦). ಬಟ್ಟುಮುರಿ : ಅವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅಗದವರು ಲಬಿ ಬಟನೆ ಬಟ್ಟುಮುರಿದು ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟುಕೊಂಡರು (೦೫)

[ಬೊಟ್ಟು + ಮುರಿ]

ಬೊಟ್ಟುಪೋರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಟ ಅಡು (?) : ತಿಳಿಗಲ್ಲಾದವ ಬೊಟ್ಟುಪೋರಿಸುವ ಸೆಂಡಂ ಪೊಯ್ಯ ಬಾದಿಗೆ ಕೈನಿಡಿದರ್ವಾದವ . . . ನಾನಾಶ್ರೀಯೊಂದಿವರಂ ತಪಿಸಿದುದ್ದುತ ಭಾವದಲ್ಲಿದ್ದರೇನುವು ಶ್ವರಾಗಿದರ್ವೋ (ಪ್ರಾ. ೨-೬). ೨. ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಅಹ್ವಾನಿಸು; ಪಂಥಾಹ್ವಾನ ನೀಡು (?) : ಪೊಡೊಳು ಪೋಳಿಳುಕುತ್ತಂ ಮೊಟ್ಟೊರಿಸುತ್ತ ಬೊಟ್ಟುಪ[ಪೋ] ರಿಸುತ್ತಮಿವು ಮೊದಲಾದ ಪೊಪೊ. ರಾಗದ್ವೇಷದೇತಗಳವು ಮೊಡುತ್ತಿವುದು ಮಂಚೆ ಮೊದಲಾದ ಖುದ್ಧಿಗಳವುಪದೇಶಗಳದ್ದು ದಾರಂಭೋಪದೇಶ ಮಕ್ಕುಂ (೦೫. ೦೩). 'ಬೊಟ್ಟುಮೋಹಿಸು' ಪರಾ. [?]

ಬೊಟ್ಟುತ್ತು (ಕ್ರಿ). ಬೆರಳೆತ್ತು ಮೇಳು; ಕೈಯೆತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸು. - ನಿರ್ದೇಶಿಸು : ಭಗವಂತರವರ ಮಂತ್ರಗಳು

ವಿಕರಂಶೆಂದು ಬೊಟ್ಟುತ್ತಿದಂ ರಾಯರೊಳೆಂತಾ ನಾರಸಿಂಹಂ ಸಚವ ರೊಳೆಸಕಂವೆತ್ತು ಪೊರಾಳನೀಯುಬ್ಬರೆ . . . ಹೊಯ್ಯನ ಸಕಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಮಂ ಕಾದರಿತ್ತರ್ (೦೪. ೫೬. ಪಾಠ: ೫೬-೫೭; ೫೭೪); ಉತ್ತಮದೇವ ನೀನೆ ಮೊರೆಪೊತ್ತರೊಳೆಂದು ಜಗತ್ತಯಕ್ಕೆ ಬೊಟ್ಟುತ್ತಿದ ಮೂಟೆಯಾದ ಗುಡಿಗಟ್ಟು . . . ಉನ್ನತ್ತಗಣೇಂದ್ರಮಿದೊಡ ಗಣೇಂದ್ರ ಮದಾಲಸಯಾನ ಮೋಡಿದರ್ (೦೫. ೪-೦೦೦); ಭಟ್ಟರ ಗುರು ಗಣೇಂದ್ರನ ಕುಮಾರನ ಬೊಟ್ಟು ಪೊಗಲ್ಲಿ ಲುಬ್ಧಕರು ಕೊಟ್ಟರೊಂ ಬೊಂದು ಕೋಗಣಗಳು ಐದ್ದು ಬೆಳ್ಳುಕಿ ಏಗಿರಾದುದೆನಿಸಿ (೦೫. ೦೪. ೦೪. ೦೪). [ಬೊಟ್ಟು + ಎತ್ತು]

ಬೊಡ್ಡಣ (ನಾ). ಸೋಪಾನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಾಡುವ ಪುಷ್ಕರಿಣಿ. - ಕೊಳ : ಬಾ ನಾವಿಾ ಬಾವಿಯೊಳ್ ಜಲಕ್ರೀಡೆ ಯಾದುವಂ ಎಂದೊಡಗೊಂಡೊಯ್ಯತನಂ ಬೊಡ್ಡಣವ ಬಾವಿಯೊಳಗೆ ಪೂವಂತೆ ಗೆಯ್ಯ (೦೫. ೦೪. ೦೬). 'ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿ' ಪರಾ. [?] ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿ 'ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿ' ನೋ.

ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿ, ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿ (ನಾ). = ಬೊಡ್ಡಣ : ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಳಗೆಲ್ಲಂ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳಂಗಳೆಲ್ಲಂ ಪೊಗೊಳಂಗೆ ಬಾವಿಗಳೆಲ್ಲಂ ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿಗಳೆ (೦೫. ೦೨-೦೩); "ವರ್ಧನವಾಪಿ. ತುಂಬಿದ ಬಾವಿ" (೦೫. ೦೩). ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿ : ಸುಂದರವಾಪಿ, ಮನ ಲುಟ್ಟನುಮಪ್ಪ ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿಯೊಳ್ . . . ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಂ ಮನಕ್ಕೆ ಮಂದರಿಯೋಳೊಡನೆ ನೀಡುಂ ಬೇಗಮಾಡುತ್ತಿಪ್ಪನೆಗಂ (೦೫. ೦೬-೦೭); "ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿಯೊಳ್-ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿಪುದ್ದಿ. ಕೊಳದಲ್ಲಿ (?), (ಸಂ) ವರ್ಧನವಾಪಿ (?) . . . ಇಂಥ ಬಾವಿಗೆ ನೀರನ್ನು ತುಂಬುಹುದು, ಕೆಳಗಿರುವ ತೊಪಿನಿಂದ ನೀರನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಿಡುಹುದು, ಇದನ್ನು ಜಲಕ್ರೀಡೆಗೂ ಮಿಮುಷ್ಠಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು" (೦೫. ೦೩); ರ್ತಮಂ ಪೊಟ್ಟು ರಾಕ್ಷಾದ್ರವದೊಳು ಬೊಡ್ಡಣ ವಾವಿಯಂ ತೀವಿದೊಡದಳೊಳೊಲಾದಿ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿ ಕೋಡಿ ಕೃತಕ ರಂಧ್ರಮಾಪ್ಪದನಜುಡು (ಪ್ರಾ. ೦೪. ೦೪); ತುಂಬಿದ ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿಯ ತೊಂಬಂ ಪೂವರಿ ಕಂಡವಂ ಕೆಳದಲ್ಲಿಂದ ಬೇಗಂ ಪೊಪಮದೆ (೦೫. ೦೪-೦೪); ಅರಸನೊಡಮಂ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಾದರ್ ಬಗದು . . . ಪೂಜಕ್ಕೆ ತಿಳುವುತಮಪ್ಪ ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿಯಂ ಮನಿಪಾಪನುತಂ ಪೊಕ್ಕುಳ್ (೦೫. ೦೬-೦೭). [ಬೊಡ್ಡಣ + ವಾವಿ/ ಕೆಲ. ಬೊಡ್ಡಣವಾವಿ] ಬೊಡ್ಡಿ 'ಪೊಡ್ಡಿ' ನೋ.

ಬೊಡ್ಡಿ ತನ (ನಾ). ಸೂಳೆತನ; ಜಾರತನ; ಮನುಕುಲದ ಪುಟ್ಟ ನಿಟ್ಟುರದ ಬೊಡ್ಡಿ ತನಮಿಂತಂ ಸೂಟನನಾಯ್ತು ಬಾಲ್ಯ ನೀಂ ಮಗಳೇ ! (೦೫. ೦೪. ೦೪-೦೫). [ಬೊಡ್ಡಿ (< ಪೊಡ್ಡಿ) + - ತನ]

ಬೊಡ್ಡಿ ಮಗ 'ಪೊಡ್ಡಿ' ಪರಾ.

ಬೊಡ್ಡು 'ಬಡ್ಡು' ನೋ.

ಬೊಡ್ಡೆ (ನಾ). ೧. (ಗಿಡ. ಮರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ) ಬುಡ; ತಳ; ಕೆಳಭಾಗ : ಆ ಬೇವಿನ ಮರದ ಬೊಡ್ಡೆಯು ಅಪನಿಗೊಂದು ಅಸಪವಪ್ಪ (೦೫. ೦೦); ಅನರ್ದರೂ ಒಂದೆಯ ಬೊಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಎದುರು ಮಲೆಯು ನೋರಿನ ಬಾಹುಬದಿಯು. ನೋಡಿದರು (೦೫. ೦೦). ೨. ಮೊದಲು; ಆರಂಭ : ಬೊಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವನೊಂದು ಬೊಡ್ಡು ತಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡಿರುಮು (ಪ್ರಾ. ೦೪. ೦೪). 'ಬುಡ' ಪರಾ.

ಬೊಡದೆ, ಬೊಡದೆ (ನಾ). ವಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಒರಬಾದ ಹಪ್ಪಡದಂತಹ ಹೊದಿಕೆ; ಬೋಳು ಒಡಮುಡಿ ಲೋಕುಮಂಡಗಳ ಸತಧಿಸತಧಾಳ. ಧನ್ಯಾಂಗಮುಂದೊಳತಂ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಾಲೆ ಕಂಬಳಿ ಪಾಡಿ ಬೊಂತೆ

ಬೋದಿರೆಯು ಕೌಡು ನಿರ್ವಾಣ ಕಾಶಾಂಬರ (ಗುರುತು. ೨-೫೩); ಕಾವಿ ಕಾಪಾಯಂಬರವು ಕಂತೆ ಪಾದಿಯು ಬೋದಿರ ತೀವಿ ಮೈಯೊಳು ಭೂತ ದೇವಗಣ ನಡೆಯ (ಪಂ. ೧೬೬-೩). ಬೋದಿರ: ತಳದ ಒಡಲು ಬೋದಿಯ ಕುಟ್ಟುವ ಕೈದಿಯು ನೆತ್ತಿಯ ಜಡೆಯ ಬೋದಿರೆಯು ದಡದೊರೆತ ಮನೆಯೊಳುನವತ್ತ ನೋಡು (ಗುರುತು. ೭-೫೬).

[—ಮಾ. ಬೋದಿರ: ಬೋದಿರ]

ಬೋದಿರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಸೂತನೊಬ್ಬನು ಕಂಡು . . . ಬೋದಿರನೆ ಮಾರ್ಪು ನೀರೊಳಾ ಬಾಳನನಾದಮಾದರದ ಕಂಡೊಡದ ನಿಧಿಗಂಡನಂತೆಪೋರ್ (ಪಂ. ೧-೫೬); ಎಳೆ ಬೋದಿರನೆ ಬಿಟ್ಟು (ಪಂ. ೧೦-೭೦).

ಬೋನಗಾರ 'ಬೋನಗಾರ' ನೋ.

ಬೋಪ್ಪ 'ಬಪ್ಪ' ನೋ.

ಬೋಪ್ಪಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಸಂಕರದಾಸಿ ಕೊಟ್ಟದಾಸಿ ಸುಂಕದ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಬೋಪ್ಪಡಿ ಬಳಗಾಗಿ ಸುಂಕ ಆದುದಾಯ . . . ಧಾರಾಪರ್ವತ ಮೂಡಿ ಬಿಟ್ಟರು (೧೪. V(೩). ೧೨೩೫. ೨೦೩-೦೪; 1175) [?]

ಬೋಪ್ಪಯ (ನಾ). ತಂದೆ; ಜನಕ; ಬೋಪ್ಪಯ. ಮುಚ್ಚು ವಿರೆ ನನಗೆ ನಿಮ್ಮತ್ತ ಮಂ ಸುಡುತ್ತಿರ್ವಳು ಬೇಗಿಯಂ (ಶ್ರೀರಾಮ. ೪೨-೧೩).

[ಬೋಪ್ಪ (<ಬಪ್ಪ) + ಆದ್ಯ (<ಅದ್ಯ)]

ಬೋಪ್ಪಿ (ನಾ). (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೂದಲರ್ಚೆಗೆ ಸೇರಿದ) ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯ ಆರ್ಚಕ : (೧). [—ಮಾ. ಭೋಪಿ, ಭೋಪ್ಪ]

ಬೋಪ್ಪಿಬೋಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಬೋಪ್ಪಿಬೋಯಸ್ಸ ಕಾಣ್ಯ(ಶ್ರೀ)ಪೋತ್ತ ಕುಮಾರಕರ್ಮಣ (೨೪. VII. ೧೪೪-೪೨; ೧೧೩). [ಬೋಪ್ಪಿ + ಬೋಯ]

ಬೋಬ್ಬರ 'ಬಬ್ಬರ' ನೋ.

ಬೋಬ್ಬರ್ಯ (ನಾ). (ಕರಾ) ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ನಿರ್ದಯದಿ ಜಟ್ಟಿಗೆ, ಬೋಬ್ಬರ್ಯ ಬಂದ ಹಾಗಿ ಕಾಣಸುಡುರು (ಸೃಷ್ಟಿಕ. ೪); ಆ ಬೋಬ್ಬರ್ಯ ನಿಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತೆ ? (ರಾಮಕ. ೫೩). [—ತುಳು. ಬಬ್ಬರ್ಯ]

ಬೋಬ್ಬಾಟ, ಬಬ್ಬಾಟ (ನಾ). ೧. (ಅನಂದ, ಆವೇಶ, ರೋಷ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ) ಕೋಗಾಟ; ಚೀರಾಟ; ಅರಬುವಿಕೆ : ಬೋಬ್ಬಾಡಾರುವೀ ಬೋಬ್ಬಾಟಬೇತ್ತ್ (ಪಂ. ೩೩-೦೬); ನಿಜಪಡಾತಿಯ ಬೋಬ್ಬಾಟ . . . ಶ್ರೀಮತ್ತ್ ಭವವ ಬೀಜವು (ಪಂ. ೧೩-೨೦). ೨. ಬೋಡ ಶಬ್ದ : ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಧ್ವನಿ : ದಿವಜರ ಫಟ್ಟಿನಲಿ ಬೋಬ್ಬಾಟವಾಯ್ತು ಗಿಳಿರೋಗಿಗಳು (ಪಂ. ೧೨-೨೩); ಅಸುರರ ಬೋಬ್ಬಾಟ ಪಯದುರುಡೇಶಿತಧ್ವನಿ ಕರಿಯ ಪುಂಜಿತ ಭೋಷ . . . ಅಸುರರ ಬೆವಜಾಟು ರಾಮಸುವಾಸಿನಿಯನು (ಪಂ. ೬-೨೪). ೩. ಅಬ್ಬರ; ಅರ್ಭಟ : ಅಟವಾರಂಭವು ಬಹು ಬೋಬ್ಬಾಟವೇತೆ ವಿಜಯವಿ ಪಾಟಾಟಿಗ ಮೆಚ್ಚು ವಳೆ (ಪಂ. ೧೩-೪೭); ಭಂಡ ಬೋಬ್ಬಾಟವನು ಬಿಡು ಕೈಕೊಂಡು ನೋಡಿದನುಳಿದ ಗೋಪರ ತಂಡವನು ಬಳಿಕಾಪುತಿಯ ಮಾಡಾವಡೆ (ಪಂ. ೧೦-೭೨-೦೨); ತನ್ನ ಗಂಡನ ಬೋಬ್ಬಾಟ ರಾಧಾಬಾಯಿಗೂ ತುಳು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿಯೇ ತೋರಿದಳೆಕು (ಪಂ. ೭೩). ೪. ಗಲಾಟೆ; ಗಲಿಬಿಲಿ; ಗೊಂದಲ : ಅರಮನೆಯಲಾ ಬೋಬ್ಬೆ ಪುನಹರದಲೀ ಬೋಬ್ಬಾಟವಿನ್ನೂಳವರಳುಗಳ ಪಾಡಾಡುರು (ಪಂ. ೩-೬); ಇರುಳು ಬೋಬ್ಬಾಟದಲಿ ನಿನ್ನ ಗಟ್ಟಿ ನೆರೆಯವರಾಸಿನಲಿ ಹೆಸರೊಂದನಿಟ್ಟ (ಪಂ. ೧. ೪೨). ೫. ತಕರಾರು; ತಗಲೆ;

ಮಾತ : ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಬೋಬ್ಬಾಟಗಳು ಪತ್ರದ್ವಾರದಿಂದ ನೇಮನ ನಡೆ ದಿರುತ್ತವೆ (ಪಂ. ೧೩೪.೪ ಕೃಷ್ಣಾಟ). ೬. ಗುಬ್ಬು; ಪುಕಾರು; ನೀ ಅದು ಮಾಡುತೀ ಇದು ಮಾಡುತೀ ಅಂತ ಲಾರಿಲ್ಲಾ ಬೋಬ್ಬಾಟ ಆಗ್ಗಿರವ್ವಾ (ಪಂ. ೩-೦೦೦); ರಾಜಪ್ಪ ನಿನ್ನ ಕೈಕೊಂಡು ಕೇಳಿದಾ ಅನ್ನೋದರ ಬೋಬ್ಬಾಟ ಮಾಡಿದವ ಶ್ಯಾಮರಾಯ (ರಾಮ. 11. ೦೪). ಬಬ್ಬಾಟ : ೭. ಸ್ವಲ್ಪವರ ಮಾತು. ದೂತಕ್ಕ ಬಬ್ಬಾಟ ಮಾಡೋದು (ಪಂ. ೩೪); ಈಗ ಇಲ್ಲದ ಬಬ್ಬಾಟ ಮಾಡೂ ಪಂಗಿಲ್ಲ. ಯಾರುರೂ ಹೇಳದ ಸುಮಾಳ ಇರೂದ ಪಾಡ (ಗುರುತು. ೪೪).

[ಬೋಬ್ಬೆ + ಆಟ/ತುಳು. ತುಳು. ಬೋಬ್ಬಾಟ]

ಬೋಬ್ಬಿ 'ಬೋಬ್ಬೆ' ನೋ.

ಬೋಬ್ಬಿಕ್ಕು, ಬೋಬ್ಬಿಯುಕ್ಕು (ಶ್ರೀ). ೧. ಕೂಗು; ಅರಬು; ಲಂಘನುತ ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳ ತೆಕ್ಕೆಯೊಳು ಕೋಣನಿಂದ ಕಂಡು ಶಬ್ದಿಯರು ಬೋಬ್ಬಿಕ್ಕಿ ಮಗುಕ್ಕಾ ಲಿದರು (ಪಂ. ೩-೪೯). ೨. ಗರ್ಜಿಸು; ಅಬ್ಬಿರಿಸು; ರಕ್ಕಸಿಯ ಕೊಂಡತುಳುಕುಪದ ಹರವರಿಯಲುಜ್ಜೆ ಬೋಬ್ಬಿಕ್ಕಿ ದಾಪಪ್ಪಳಿ ಪುಟನೆಗದಂಬರಸ್ಥಳೆ . . . ಪಾಪವನು (ಪಂ. ೩-೨೪); ತನ ನೀಣಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಂದಾವದೊಳು ಬೋಬ್ಬಿಕ್ಕಬಬ್ಬದು (ಪಂ. ೪೪. ೨೭-೨೮). ಬೋಬ್ಬಿಯುಕ್ಕು : ೧. ತಬ್ಬಿಪ್ಪಿಯಾಗದೆ ತಳ್ಳಂಕಗೊಕ್ಕದೆ ಬೋಬ್ಬಿ ಯಕ್ಕದೆ ಜೋಕೆಯಜುರು ಬಬ್ಬಿರಿಬ್ಬರು ಮೂವರೊಂದೊಂದು ಕಲೆಯ ಮೈಯುಬ್ಬಿಪ್ಪಳು ಕೇಳಿದರು (ಪಂ. ೧-೭೦). [ಬೋಬ್ಬೆ + ಇಕ್ಕು] ಬೋಬ್ಬಿಡಿಸು (ಶ್ರೀ). ಬಹಳ ಶಬ್ದ ಮಾಡಿಸು : ಮೂಗಿನಲಿ ಪಲವು ಕುಣು ಕೋಣಗಳ ಹೊಣುವುದರಿಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳನು ಕಿವಿಗಳ ಬಳಿಯ ಬೋಬ್ಬಿಡಿ ಸುವುದು (ಪಂ. ೩-೨೩). [ಬೋಬ್ಬಿಡು + — ಇಕ್ಕು]

ಬೋಬ್ಬಿಡು, ಬೋಬ್ಬಿಡು, ಬೋಬ್ಬೆಯಿಡು (ಶ್ರೀ). ೧. (ಅನಂದ, ರೋಷ, ಆವೇಶ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ಕೂಗು; ಅರಬು : ಭಿಲ್ಲಪ್ರಕಟಣೆ ಕೂರ್ಣಾಯ್ತುಳಂ ಬಿಟ್ಟು ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟು (೧೦೪. ೧-೦೦೦); ಸ್ವಸ್ತಂ ಪದೆಯರ್ ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟು ಕೋಲಂ ತುಡುಕೆ (ಪಂ. ೭-೭೦); ಬೀಳುಬೀಳುವುದುನಿವ ವಧೆ ಬಾಳಲೀವುಡೆ ನಿನ್ನನೆನುತುಬ್ಬಾಳುತನದಲಿ ಪಾರ್ಥ ಬೋಬ್ಬಿಡೆ (ಪಂ. ೩೩. ೦೪-೦೫). ೨. ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೇಳು; ಧ್ವನಿಮಾಡಿ ಹೇಳು; ಉದ್ದೋಷಿಸು : ಬೇಡಿ ಕರೂವನೀಯನುತು ಕೂಡೆ ಬೋಬ್ಬಿಡುಕಾರು ಕಾಣಿಗೂಡಿ ತಾರಿಸುತ್ತಂ . . . ಪಾಂಡವಮಣಿಯನು (ಪಂ. ೧೬-೨೦); ಶ್ರೀ ರುದ್ರವೇದ ಬೋಬ್ಬಿಡುತ್ತಿದೆ (ಗುರು. ೨೪೫-೦); ಕಟ್ಟಿಗೆ ಗಾಣನೇಕವುಗ್ಗಡೆ ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟುದು ರಾಯನೇಳೆಯಲಿ (ಪಂ. ೩೩. ೨೦-೨೪). ೩. ಆಕ್ರಂದನ ಮಾಡು; ಮೊರೆಯಿಡು; ಚಂದ್ರಂಗಿ ರಾಜು ಅಡ್ಡ ಬಂದಲ್ಲಿ ಅಂಬುಧಿ ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟು (ಪಂ. ೨೩); ಪದ್ಧತಿ ಕಾಯ ಮನಗೆ ಬಾಣಸವ್ವಿಬೋ ಗಜವನುತ ಬೋಬ್ಬಿಡುತ್ತಿದುದರಿಬಲ (ಪಂ. ೩೩. ೩-೪೬); ಬಾಲೆಯರುಗಳ ಬೋಬ್ಬಿಡಲು ಗೋಪುರದಗ್ರಾಂತಿಯ ರೋದನ ಗೇಳಿ ಕೇಳಿಗಾಣನ ಕೊಲ್ಲು ದಿಲ್ಲೆಂದು ದುಖಿದ ತೀಲಗೆ ಮಾತನಾಟದನು (ಪಂ. ೩೩. ೩೩-೩೪). ೪. ಅಧಿಕವಾಗಿ ಧ್ವನಿಮಾಡು. — ಶಬ್ದ ಮಾಡು; ಸಹವೇಯಿಕೆಗುಬ್ಬಾಂ ಬೋಬ್ಬಿಡುವುದುಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಸಡ್ಡನೆಗೆ ಸೋ ಯಸುಗುಂ (೧೦೪. ೩-೪೯); ಕೂಡಿಕೂಡಿದ ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟಾಡುತಿರ್ವ ಸಂದ್ರ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲಿ ಚಿಕೋರಿಗಳು (ಪಂ. ೩೩. ೦೬-೦೭). ಬೋಬ್ಬಿಡು : ೪. ಶುಖಗಳ ಬೋಬ್ಬಿಡರ್ . . . ನಡೆದಂ ಮರುಳುಸಿದಾಂತ ವೃದ್ಧಂ (ಪಂ. ೩-೦-೩). ಬೋಬ್ಬೆಯಿಡು : ೧. ಮಾಧವನು ತನ್ನ ಜನರನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬೋಬ್ಬೆಯಿಡುವಂತೆ ಹೇಳಿದನು (ಪಂ. ೩೪).

[ಬೋಬ್ಬೆ + ಇಕ್ಕು]

ಬೋಬ್ಬಿರಿ 'ಬೋಬ್ಬಿ' ನೋ.

ಬೊಬ್ಬರಿ (ನಾ). ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕಾಲಿನ ಹೆಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ : ಮುತ್ತಿನ ಗಟ್ಟಿಗಳಂ ಕೂಡಿದ ವೀರಮುದ್ರಿಕೆ ಕೂಡಿದ್ದ ಬೊಬ್ಬರಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೨೦೨-೩).

[— ತು. ಬೊಬ್ಬರಿ]

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ, ಬೊಬ್ಬರಿ (ಕೃ). ೧. (ಅನಂದ, ರೋಷ, ಅವೇಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳಿಂದ) ಕೂಗು ; ಅರಚು : ಪಾಪಂ ಒಡಂಬಡುಂ . . . ಕೆನ್ನೆತ್ತ ರೋಷವರೋಷವಂ ತಳ್ಳಿಹುದಂ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಮಂ . . . ಅಡುವಾಗ (ಕಂಠಾ. ೧೨-೨೫ ಕ); ಬೇಡವೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದಾದಿದು (ಕಂಠಾ. ೨-೧೦೯); ಅಯನುಕ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದು ವಿಪ್ರನಕಾಯ ಕುಣಿದು . . . ಹರಂಜದರಿ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೩೦). ೨. ದೊಡ್ಡದ್ದನಿ ಮಾಡು ; ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಧ್ವನಿ ಮಾಡು ; ಉದ್ದೋಷಿಸು : "ಬೊಬ್ಬಿಣಿ (ಬೊಬ್ಬಿ + ಇಣಿ) — ಮಹಾರಣಿ" (ಕಂಠಾ); ಸೂಳಮಿ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದವರನಿನ್ನಾಳಯದ್ರಿ ಗಳ ಹೆಜ್ಜೆ ೩೪ ಸಿರಿಲೇಳಿಯುರದವ್ವ ವಿದಿಧವಾದ್ರವ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೯೯); ಬೊಬ್ಬಿಣಿದು ಕಿರ್ತಿದೊಂದುಮುಖ ಜಗದೊಳು ವೀಯು ಕ್ಷೀರೇಂದ್ರನಿ (ಕಂಠಾ. ೨೩. ೨೪ ಕ. ೩-೬; ೯); ನಿಮ್ಮ ಸುಗುಳು ಶರೀರವ ನಿಗಿ ಲೆಯಲಿ ಎಂದು ಬೊಬ್ಬಿಣಿದೊಡ್ಡನಿರಥರ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೩೩). ೩. ಅಕ್ರಂದನಮಾಡು ; ಮೊರೆಯಿಡು : ಬೊಬ್ಬಿಣಿವನಮಾಂತಿಕವ ನೊವ್ವ ಭಟನಿರಭುರಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೦); ರಥ ಒಡವಡೆದೊಡ್ಡನೊವ ಗುವನೊ ಸುಳುವರ ಪಾನನುಕ ಪಡೆ ಬದರ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದು (ಕಂಠಾ. ೧೩-೬೩). ಬೊಬ್ಬರಿ : ೧. ಬಗ್ಗು ಹಬ್ಬಿದವನು ಚಿತ್ರಕಾರ, ಬೊಬ್ಬರಿವನ ಗವಾಯಿ. ಕಾಗದ ಇಪ್ಪು ಮಾಡಿದವ ಏನಿ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಮೋ ? (ಕಂಠಾ. ೩೩); "ಇಡೆಯ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಗಂಡಸುತನ ?" ಎಂದು ಬಲವಾಗಿ ಬೊಬ್ಬರಿದು ಕೇಳಿದಳು (ಕಂಠಾ. ೧೦೬). ೨. ಕಬ್ಬಿಲರ ಕಬ್ಬಿಗರು ತಾವನುತಬ್ಬಿ ಬೊಬ್ಬರಿಯ ಕಬ್ಬುವುದು ? (ಕಂಠಾ. ೧೩-೩೯).

[ಬೊಬ್ಬೆ + ಇಣಿ]

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ (ನಾ). ಅಬ್ಬರು; ಅರ್ಭಟ; ಗರ್ಜನೆ ; ಇಹಿತ ಮಾನ್ಯವೊ ಸುಭಟನೆಗೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿ ಮಾನ್ಯವೊ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೯೩); ಬಲು ಬೊಬ್ಬಿಣಿತ ಕೂರಣ ಧೈರ್ಯ ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ ಹೊಕ್ಕುದು ಹೊರಳೊಡೆದುದು ವಿಸ್ಮಯಸರ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೦೦). [ಬೊಬ್ಬಿಣಿ + — ತ]

ಬೊಬ್ಬರಿ 'ಬಬ್ಬರಿ' ನೋ.

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ 'ಬಬ್ಬಿಣಿ' ನೋ.

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ (ನಾ). ೧. (ನೀರಿನ) ಗುಳ್ಳೆ; ಬುದ್ಬುದ : ಇಬ್ಬರು ಗಳೊಂದಾಗಿ ಕೂಡಿದ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯೊಡನೆ ಹೊಂದಿದ ಹಲವು ವಾಲ್ಮೀಕಿ (ಕಂಠಾ. ೩೩. ೧-೧೦); ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಗಳೊ ಟ್ಟಿಬೊಬ್ಬಿಣಿಯವರೊಳು ಸುತರಪುಟಗೊಬ್ಬಿಣಿ ವಂದವೇ ಪಾಲ್ಗುಡ ಲಿಸಿದುದಿರಿಸಿ (ಕಂಠಾ. ೧-೧೦೯); ನೀರ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ ದೇಹದ ಸಾರವಣಿಯಂತೆ ಸುಖವುಜ್ಜಾ ನದ ವಾರಿಯಾದುದು (ಕಂಠಾ. ೧೦೬). ೨. (ಗರ್ಭಾಶಯದಲ್ಲಿರುವ) ಐದನೆಯ ದಿವಸದ ಗರ್ಭಾಶಯ : ಪ್ರಥಮದಿನ ಕಲಬುಮುರಂ ಪವನವನ್ನೆದುದಿನಕ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯೊಡನೆವಣಿಸಿದುದು ವಪನಿಗರ್ಭದ ಮೂಸವಣಿಯೆಂದು ಪವನ (ಕಂಠಾ. ೧-೯೩).

[— ಸಂ. ಬುದ್ಬುದ, ಕ್ರಾ. ಬುದ್ಬುದ, ಕಂಠಾ. ಬೊಬ್ಬಿಣಿ]

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ 'ಬೊಬ್ಬಿಣಿ' ನೋ.

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ (ನಾ). ೧. = ಬೊಬ್ಬಿಣಿ ೧; ಬೆಳಗುವ ತಾರಕಾಶರಮಾ ಕರೋಳಿ ಪೂರ್ಣಕಾಲದಂತೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೦); ಕುಣಿದವೊಡೆ ನಿಲ್ಲದು ಜಪ್ಪನವೊಡೆ ನೀರ ಬೊಬ್ಬಿಣಿ

(ಕಂಠಾ. ೧-೩೩); ನೀರ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಗೆ ಕುಣಿದದ ಬಟ್ಟೆ ಕೊಟ್ಟು ಸುರಕ್ಷಿತವ ಮಾಡುವ ಭರವ ನೋಡು (ಕಂಠಾ. ೧೩). ೨. = ಬೊಬ್ಬಿಣಿ ೨; ಹಿಂದಮಾಡುವುದ ಪುರುಷನ ವೀರ್ಯ ಸ್ತ್ರೀರಕ್ತದೊಡನೆಬೆರೆದೊಡು ದಿನಕ್ಕೆ ಕಲಬುಮುದು ಐದುದಿನಕ್ಕೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯು ಬುದ್ಬುದ (ಕಂಠಾ. ೨೩). ೩. ಮನೆಯು ರಮಸ್ಸು ಹಿತ್ಯದೀರ್ಯಗಳೊಂದಾಗಿ ಸಾಕಿಶಯದಿಂ ಪ್ರಥಮದಿನದಲ್ಲಿ ಕಲಬುಮುದು ತೊಡೊಳ್ಳಿದಂಕಾಶ್ರಿಗ ಬೊಬ್ಬಿಣಿ ದೊಬ್ಬಿಣಿ (ಕಂಠಾ. ೨೩-೩). [ಬೊಬ್ಬಿಣಿ + — ಇಣಿ]

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ (ಕೃ). ಗುಳ್ಳೆಯೇಳು ; ಬುದ್ಬುದವೊಟಗು ; ಕೆಸ ಅಮರ್ಯವೆಣಿ ವೀರ್ಯವುಳು ಬುಳುಬುಳುಂದೊಡೆ ವಂದಬ್ಬಿ ಕಂಪಂ ಮುಗುತ್ತುಂ ಬತ್ತಿ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೬೪). [ಬೊಬ್ಬಿಣಿ + — ಇಣಿ]

ಬೊಬ್ಬೆ (ನಾ). ಸಂಡವುದರಿಂದ ಹರ್ಷದ ಮೇಲೇಳುವ ಗುಳ್ಳೆ ಬೊಬ್ಬೆ ; ವೇದದ ಮೇಲೆ ಏಳುವ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು ದೊಡ್ಡವಾಗಿ ಅಪವಾ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಇರುವುದು (ಕಂಠಾ. ೩೦); ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಕೆಗಾಗಿ ಯಾರೂ ಅಳಲಿಲ್ಲ. ಗೋಳಾದಿ ಅತ್ತಿಹರಂದರ ನನ್ನ ಕಾಲ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು (ಕಂಠಾ. ೧೦೬); ಬೊಬ್ಬೆ ಬಂದು ಕೈ ನೋಡುಲಾರಂಭಿಸು (ಕಂಠಾ. ೧೦೬). [ದೇ. ತು. ಬೊಬ್ಬೆ]

ಬೊಬ್ಬೆ (ನಾ). ೧. (ಅನಂದ, ರೋಷ, ಅವೇಶ, ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ) ಅರ್ಭಟ ; ಕೂಗು ; ಅರಚುವಿಕೆ : "ಬೊಬ್ಬೆಯನಲ್ ಭುಗರ್ಜನೆ" (ಕಂಠಾ. ೩೩); ಬೇಡ ಬೊಬ್ಬೆಯಂದದವಿ ಗೋಳಿಟ್ಟುದು (ಕಂಠಾ. ೩-೩೩); ಕಳವಳಿಸತರನೆ ಬೊಬ್ಬೆಯೊಳಂದದೀ ನಮ್ಮವರು (ಕಂಠಾ. ೨೦-೯೯); "ಇನ್ನಿ ಹಿರಂಪದ ಬೊಬ್ಬೆಯ ಕೇಳು . . . ಯಾವನು ತಪ್ಪಿದನು" (ಕಂಠಾ. ೩೯-೧೦೬). ೨. ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದ ; ಮಹಾಧ್ವನಿ : "ಕೋಲಾಹಲ, ಕುಲಕಲ : — ಈ ೨ ಬೊಬ್ಬೆಯ ಪೇರು" (ಕಂಠಾ. ೧೩); ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಬೊಬ್ಬೆಯಂ ಕೂಟ್ಟಿಟ್ಟದೊಡೆ ಕಾಪ ವಿಸುಗುಮಿತಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೬೯); ಮೆಲುಕುನಿಗಿ ಗೆ ಹೊದ್ದಿದವ್ವ ಸರದಲಿಗೆ ಕೋಗಿಲೆಯೊಡೆದವ್ವ . . . ನೇವರದ ಬೊಬ್ಬೆಗೆ ಸುಲಕವು ಹಂಸಗಳು ಕಮಲಾನನೆಯ ಕಳದಿಯರ (ಕಂಠಾ. ೩-೧೦). ೩. ಅಕ್ರಂದನ ; ಪ್ರಲಾಪ : ಅರಮನೆಯಲಾ ಬೊಬ್ಬೆ ಹೊನ್ನವರದೀ ಬೊಬ್ಬಟ ವಿಸ್ತಾರದಸುಗಳ ಪಾಡಾವುದು (ಕಂಠಾ. ೧-೬); "ಬೊಬ್ಬಿಯಾದುದು ಬಳಕ ಸುಮನಸರೊಬ್ಬಿಣಿಯು ಪೋಷಿಸಿರಿ ಮುನಿಗಳು ಬುದ್ಬಿಣಿದರು (ಕಂಠಾ. ೧-೧೦-೯). ೪. ಗುಟ್ಟು ; ವ್ಯಕಾರ ; ಒಂದು ಬೊಬ್ಬೆ ಪಾಡುರೋರರ ಗಾಂಗೆ . . . ಕಣ್ಣು ಕಳವಳಿಗನ್ನ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಬೊಬ್ಬೆ ಎದ್ದು (ಕಂಠಾ. ೧೩. ೩೯).

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ = ಮುಳ್ಳುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತು, ಮೈಗೆ ಕತ್ತಿ ತಿವಿದುಕೊಂಡು, ಗದ್ದಲವೆಬ್ಬಿಸಿ ಧಿಕ್ಕಿಯೆತ್ತುವ ಕಾಯಿಕೆ. (೧). ಬೊಬ್ಬಿಣಿ = ಕೂಗು ; ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಅರಚು ; ಕತ್ತಿ, ಅಟುಕಿ ಎಂದು ಬಾಂತ್ರಿ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಹಾಕುತ್ತಾರೆ (ಕಂಠಾ. ೩೩); ಮಹಾಗುರು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಹಾಕುತ್ತಾರೆ (ಕಂಠಾ. ೧೦). ಬೊಬ್ಬೆ ಹೊಡೆ = ಬೊಬ್ಬೆ ಹಾಕು ; ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಬೊಬ್ಬೆಹೊಡೆದರ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿ (ಕಂಠಾ. ೧೦೬). [ದೇ. ತು. ಬೊಬ್ಬೆ ; ತು. ಬೊಬ್ಬೆ]

ಬೊಬ್ಬೆ ಬೊಬ್ಬಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೊನ್ನೆಮರ ; ಕಲ್ಲೊನ್ನೆ ; ಮೊಳೆಹೊನ್ನೆ, ಶ್ರೀಹೊನ್ನೆ, ಕೂಡ, ಬೊಬ್ಬೆ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೩೩). ಬೊಬ್ಬಿ ಬೊಬ್ಬಿ (ಇಯಾ) — ನೀರಿನ ಅರಕ್ಕೆ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ (ಕಂಠಾ. ೧೩); ಮರಗಳು . . . ಮರಾಠಿ, ಕೂಡ, ಬೊಬ್ಬಿ, ದೇವ ದಾರು, ಅಡವಿಗೋರಬೆ (ಕಂಠಾ. ೩೩).

ಬೊಬ್ಬೆಯ ಮಿಡುಗ = ಹೊನ್ನೆಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅಳಿಯವ

ಸಾಧನದಿಂದ ಅಳತೆಮಾಡಿದ ಧಾನ್ಯದ ಖಂಡುಗಪ್ರಮಾಣ (?) : ಅಮೃತಪಡಿಗೆ ಭತ್ತ ಬೊಟ್ಟೆಯ ಖಂಡುಗ $\times \times$ ಮಧ್ಯಾಂವದ ಪೂಜೆಗೆ ಬತ್ತ ಬೊಟ್ಟೆಯ ಖಂಡುಗ ೦೫ ದಿನ ೦೬ ಅಕ್ಕಿ ಹಾ ರೆಕ್ಕದಲು ಅಕ್ಕತಗೆ ಮರುಪಕ್ಕಿ ಬೊಟ್ಟೆಯ ಖಂಡುಗ ೩೩ (೧೪. VIII, ಪಾಠ. ೦೬೬-೬೯ : 1488).

ಬೊಟ್ಟುಗುಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ಕೂಗಾಡು : ಗೆವ್ವಲಮ್ಬು ಪು : ದುರ್ಗಕ್ಕಡರಡ ರೆಂದೊಡಹಾ ಬೊಟ್ಟುಗುಟ್ಟುವರಡು (ತಾಂತ್ರಿ. ೬-೬).

[ಬೊಟ್ಟು + ಗುಟ್ಟು]

ಬೊಟ್ಟುಗುಡು 'ಬೊಟ್ಟುಗೊಡು' ನೋ.

ಬೊಟ್ಟುಗೊಡು, ಬೊಟ್ಟುಗುಡು (ಶ್ರೀ). ದೊಡ್ಡವ್ವನಿಯಿಂದ ಕೂಗು : ಅರಯ : ಒದಹಾ ನೋಡಿದಳು ಬೊಟ್ಟುಗೊಟ್ಟಾರಿ ನೋಡಿದಳಾಪ ತೆಂದಿ ನೋಡಿದದೇಂ ವಿಚಾರಿಸದೆ ರೆಕ್ಕಿಸದೆ ಹೋಗುತಿರೆ ಕಂಡವಂ ಹದವನೇಗುವನಾದಳು (೩೨೫. ೬-೭); ಆಡುಗಟ್ಟುಗಳಿಗುರಿ ಹಬ್ಬಿಸುತ ಕೈದೀವಿಗಳಂತೆಬ್ಬಸಲು ಪ್ರಭೆ ದೇವೋಳವರಿಸಲ್ಪೆ ನಿರ್ಭರವ ಬೊಟ್ಟು ಗೊಟ್ಟಾಲುತ್ತು. . . ಬರುತಿರಲು (೧೨೫. ೦೬-೨೦); ಬಿಜಮೆರಡಾಗಿ ಪರ್ಮಣವದೊಡ್ಡಿ ವಿಳವದ ನಿಂದು ಬೊಟ್ಟುಗೊಟ್ಟು . . . ಪಳಜಿದುಂದು (೧೧೫. ೦೬-೩೬). ಬೊಟ್ಟುಗುಡು : ಬೊಟ್ಟುಗುಡುತುಂ ಬಂದರಾ ಪುರ್ ಧೀವರ್ (೧೨೫. ೨-೩೦); ತಡೆ ನಿಲ್ಲು ಜಡಿ ಬೊಟ್ಟುಗುಡು ಪೊದ ಪೊಳದಗು (೩೨೫. ೨೬-೩೭). [ಬೊಟ್ಟು + ಕೊಡು]

ಬೊಟ್ಟುಗೊಳ್ (ಶ್ರೀ). ಗರ್ಜಿಸು : ಅಬ್ಬರಿಸು : ಅರ್ಥಟಿಸು : ಬೊಟ್ಟುಗೊಡಿದವರೂ ತಗುಳ್ಳೊಡಹಾ ಸಾರ್ (೧೨೫. ೩-೦೪).

[ಬೊಟ್ಟು + ಕೊಳ್ಳು]

ಬೊಟ್ಟೆಯಿಕ್ಕು 'ಬೊಟ್ಟಿಕ್ಕು' ನೋ.

ಬೊಟ್ಟೆಯುಡು 'ಬೊಟ್ಟುಡು' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮೆ 'ಬೊಮ್ಮೆ' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮೆ, ಬಮ್ಮೆ, ಬರಮ, ಬರಮ, ಬರ್ಮ, ಬೊಮ್ಮೆ (ನಾ).

೦. ಪರಾಕ್ಷರವಸ್ತು : ಪರಬ್ರಹ್ಮ : ಬೇಟದರಿ ಮೂವಣ್ಣ ದಾಚು ಕೂಟದರಿ ಕುಟುಪಾಗಿ ಮಿಗೆ ನಿರ್ಲೋಚಿಸುವ ನಿಜ ದಿಟ್ಟ ಬೊಮ್ಮವಿದು (೪೩೫. ೯-೧೬); ಬಳಸುವಾರವ ಬಳಾಯ ಬೊಮ್ಮದ ಮೂಳವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ ನಜಿ ನಿರ್ವಾಲತವಪ್ಪಾ ರುದ್ರನಿರಾತಿರ್ದನು ವಿನೋದದರಿ (೪೪೫. ೨-೯); ಬೊಮ್ಮವನು ಅಪ್ಪಾಡಿಪುರ ಸುಮ್ಮನಿರಿದ ವೇಳು ಬೊಮ್ಮವನಹಾಡು ಉಸುರಿದರೆ ಕಳಹೋಗಿ ಕೆಮ್ಮಿ ಸತ್ತಂತೆ (೪೪೫. ೨೬). ೨. ಶ್ರೀಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾಚ ಬ್ರಹ್ಮ : "ಅಜಂ [ಬೊಮ್ಮಂ]" (೪೫೫. ೪); ಒಡಗುಮಾಡಾಂಡ ಮಿನ್ನನಿಸು ಜೇಪೊಪ್ಪಾಳೆ ಬೊಮ್ಮನುಂ ಮನಂಗಿಡುಗುಂ (೪೫೫. ೨-೬೬); ಬೊಮ್ಮದೇವನ ಬೊಮ್ಮಂ ಶ್ರುತಿವಿಹಿತ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ನಿಷ್ಕನಪ್ಪ ರಾವಣಂ (೪೫೫. ೦೬೪-೦೬೫); ಕಯ್ಯ ಬೊಮ್ಮನ ಬರದ ಪರಬೊಮ್ಮನೊಕ್ಕಿದಂ (೫೧೫. ೩. ೨೦-೦೯). ೩. ಧರ್ಮಬೋಧೆ : ವೇದಾಂತ : ಕೇಳುತಿರ್ದೆರ್ ಕರ್ಣ ಬೊಮ್ಮವ ಕೇಳ ಬಂದವ ನಾಪ್ಪ ನಾಳಿನ ಕಾಳೆದ ಜಮಮಾಖದ ಬೆಳೂಕಿ ಬಂದವೆ (೪೫೫. ೩. ೯-೧೪). ೪. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ : ವಿಶ್ವ : ಕಾಂಡಗೈಯುವ ಭೈರವ ನಾನೊ ಬೊಮ್ಮ ವನೊಡೆಯುವ ಬರೂಡಿಲಾಸು (೫೨೫. ೦೩-೦೪). ೫. ವ್ಯಾಧ್ಯಾಣ : ಕಮ್ಮನೆ ತುಪ್ಪ ಕಪ್ಪಾಯ ಪಾಯಸದಿಂದೆ ದಮ್ಮನೆ ತನವನಿಂದನುತ ಬೊಮ್ಮರ ಸಂತತಿ ಮದಿಯಂತೆ ಸಾರ್ವರು (೫೩೫. ೨-೩೯). ೬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದವು ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ದಿಶವುಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಮ್ಮ : ೬. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು :

ಶ್ರೀ ಬಮ್ಮ (೧೪. II. ೯೦ : ೫. ೦೦೦); ಪುರೀಕರಣಗದ ಬಮ್ಮಂ ಸರಸ್ವತೀಗಣದ ದಾಸಿ ಕ [೧೩.] $\times \times \times$ ನಿರಾತಯತಿ [ಸಚಂ] ಖ್ಯಾರಿಸಿದಂ ನಾಗಮರ್ಯಾದೆ ಬ್ಯಾತ್ರ [೧೩] (೫೩೫. II-೬. ೪೬-೪೭; 1082). ಬರಮ : ೨. ಕರೂಣೆಯನೊಂದನೆ ಅಡಕುಪರಣಂಗೊಂಡೊಡನೆ ತನ್ನ ಪೊಡೆಯಂ ಲವ್ವಡಿಲಾಯಿ ಬರಮವನೊಗಯಿಸಿಯವನೊಳೆ ಪುರುಳ್ಳನಂತೊರೆದ ನೊನೆದು ನಿಗಮದ ಪೆರೆಯಂ (೫೪೦. ೦-೨೦). ಬರಮ : ೬. ಪಲ್ಲಿ ವರಸ ದೇವಯ ಮೂಡಲ ಗೋವನ್ ಬರುಮಾಸಟ್ಟಿದ $\times \times \times$ ಆಳು ಪಾಣ್ಡಿಯನ ಮೇಗಟ್ಟು ಮಜೆಯುಣೂಪಾಡೊ (೧೪. X. ೪೩೫. ೨೦-೬ : ೫. ೦೦೦?). ಬರ್ಮ : ೦. ನಾಲ್ಕೊ ಗಂಧನಾದ ಖಳದಕ್ಷಿಣ ಮೇಳದ ಕೆಟ್ಟಿವೇಳೇ ಕಲ್ಮಷಾರ್ವಾಪಂ ಬಳಕೆ ಬರ್ಮವೆನುತವಯ್ಯಾ ರಾಂತಕಾ (೪೩೦. ೦೨-೦೩). ೨. ಮಾನ್ಯಗಿಡವನೇಂ ಚತುರ್ಭುಜನ ಮುಚ್ಚರಪ್ಪಾಳೆ ಬರ್ಮಗೊಳ್ ಬಂದಿರಿದನೆ ವೀಳು ಪಾಲ್ಕಡವನೇಂ ಪವನೇ . . . ಕಲಿ ಗೋನಪೂವನೊಳ್ (೧೪. VIII, ಪಾಠ. ೦೦೯-೬೬ : 1042); ಬರ್ಮನುಮಾ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನುಂ ಶೋಭಯಂ ನಿರ್ಮಿಸಲೆಂದು ವಧೂವರರೂಪಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸದಂತೆ ಮಿಸುಗಿತ್ತು (೦೬೫. ೦೦-೩೨). ಬೊಮ್ಮ : ೬. ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆ : ಗಾಳಗದುಂ ನೆಲಮಾಕ್ಕೆ ಜಕ್ಕಿಯುಂ ಬೊಮ್ಮನುನೆಂದು ಜೀವಪದ್ಧಗಿದರೆ. . . ಪಾರಕದಾ; ಖಮನ್ನದದಿರ್ವರೇ (ಪ್ರಾ. ಕೃಷ್ಣಾಂಶ. ಪದ್ಯಾಂಶ. ಪಾಠ. ೬. ೦೨೬೯).

ಬೊಮ್ಮಜಟ್ಟಿಗೆ = ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆ : ಪಾಪಾಡಿ ಬೇಡಿ ಹೆಮ್ಮರಂಗಳ ಓದಿದು ಪಾಧಿಸುವುದ ಕಂಡು ಬೊಮ್ಮಜಟ್ಟಿಗ ಕಿರವಂ ದಂತರಾತ್ಯ (೪೪೫. ೦೨-೪). ಬೊಮ್ಮಜಟ್ಟಿ = ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆ : ಬೊಮ್ಮಜಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದವಮ್ಮ ಒಮ್ಮೆಗಿಷ್ಟಿಲ್ಲವಾಯಿತಮ್ಮ (೫೧೫. ೯೬-೯೭). ಬೊಮ್ಮನ ಕತಿ = ಬ್ರಹ್ಮನ ಪತ್ನಿ : ಸರಸ್ವತಿ : ರಸಿಯ ಚಲುವಾಕಿರಲಿ ಸಿರಿ ಪಾರ್ವತಿಯ ರೂಪಂತಿರಲಿ ಬೊಮ್ಮನ ಸತಿಯ ಸೊಬಗಂತಿರಲಿಯಾ ಬಾಲೆಯ ರೂಪಂಗೆ ಪ್ರತಿಯ ಕಾಣೆನು (೪೩೫. ೨-೦೪); ಬೊಮ್ಮ ನಿರ್ಮಿವನುಲು ದುರ್ಮತಿಯ ನೀ ಕೇಳು ಬೊಮ್ಮನ ಸೂಗಿ ಮೂಗಿಲ್ಲವಾ ಮೂಗ ನಿರ್ಮಿಸನದೇಕೆ (೪೪೫. ೨೦೦). [**ಪ್ರಾ. ಬಮ್ಮಂ/ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮನ್**]

ಬೊಮ್ಮಚರಿ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು ; ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ : ಪೂಜವಿಹೆಯ ಹೋಗಾಡಿ ರಾಫವ ಓದಿವನ್ನೆ ಬಲು ಬೊಮ್ಮಚರಿಯವ ಕೊಡುಮಲ್ಲದಕಾಂಡ ನೀ ಹೊಸ ಭೊಮ್ಮಚರಿಯಾದೆ (೪೩೫. ೨೨-೦೪). [**< ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿನ್**]

ಬೊಮ್ಮಚರಿಯ. ಬೊಮ್ಮಚರಿಯ (ನಾ). ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ : ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯ : ಜಡೆಯ ಮುಡಿಯ ಮುಕುಟ . . . ಸೊಪ್ಪು ಸೆಳೆಮಂಚ ಮಡದಿಯಲ್ಲದೆ ಬೊಮ್ಮಚರಿಯವು (೪೩೫. ೨೨-೨೩); ಲಲನೆಯೊಬ್ಬಳ ವ್ರತವನೆಗೆ ಗಡ ಹಸುವದಿರಲಿ ಬೊಮ್ಮಚರಿಯದ ಬಳಕೆ ಗಡ ನಿಮಗೆಲೆ ನಪುಸಕರೆಂದಳಾ ಕಾಂತ (೫೧೫. ೨-೪-೨೦). ಬೊಮ್ಮಚರಿಯ : ನಿರ್ದಿಸುತ ಪೂಜಿಗಿಳಿದವನು ಬಜ್ಜವನು ಗಜಮಾಖವನಲ್ಲ ಸೊಲ್ಲಸ ಲಧವ್ಯಾಯೊಕ್ಕಿದ ಬೊಮ್ಮಚರಿಯವರಿ (೫೧೫. ೨-೯-೨೯).

[**< ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ**]

ಬೊಮ್ಮಚರಿಯ 'ಬೊಮ್ಮಚರಿಯ' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮಟೆ, ಬೊಮ್ಮಟೆ (ನಾ). ೦. ಎಳೆಯ ಮಗು : ಹಸುಗೂಸು : ಆ ತಿಂಗಳ ಬೊಮ್ಮಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಡದಿಯ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟಿ (೪೩೫. ೦೬); "ನನ್ನ ಮಾವನನ್ನು ನೋಡು ಪಾಪ" ಎಂಜು ಮೊರದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ . . . ತನ್ನ ಎಳೆಯ ಬೊಮ್ಮಟೆಗೆ ಹೇಳಿದಳು (೪೫೫. ೦೬೬). ೨. ಕೋಮಲವಾದುದು ; ಎಳೆಯಮು : ರಾಜಮ್ಮ ಎಮ್ಮ ಮಗುವಿನ ಬೊಮ್ಮಟೆಯಾದ ಕೆನ್ನಗೆ ನಮದಾಗಿ

ಮುದ್ದಿಟ್ಟು (೨೫೫. ೨೫). ಬೊಮ್ಮತಿ : ೧. ಬೊಮ್ಮತಿಯ ಅಳು
ವಿನ ಭೃಗು ಕೀಳಿತು (೨೫೫. ೨೫); ಗೌಡನ ಮಡತಿಯು ಆ ಬೊಮ್ಮತಿ
ಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಕೊಂಡು . . . ಕಾವಿವೆಲ್ಲ ಅರೆದಳು (೨೫೫. ೨೫).

ಬೊಮ್ಮದ 'ಬೊಮ್ಮಡಿ' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮಡಿ, ಬಮ್ಮಡಿ, ಬೊಂಬಡ. ಬೊಮ್ಮಡ (ನಾ). ೧. ಬೊಮ್ಮಡಿ :
ಕೊಗಾಟ : ಸಂಪ್ರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರ ಬೊಮ್ಮಡಿ ಬೋರಾಯತು (೨೫೫).
ಬಮ್ಮಡಿ. ಬೊಂಬಡ : ೨. ಸದ್ದು ; ಶಬ್ದ : 'ಜರ-ಜರೋ',
ಪುಯ್ಯಪ ಮಳೆ . . . ಕವಿ ಕರಗುವ ಬೊಂಬಡವನ್ನು ಪ್ರತಿಪ್ರತಿ
ಧ್ವನಿ ಕುಗ್ಗುವಾಗಲಾದ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು! (೨೫೫. ೨೫).
ಬೊಮ್ಮಡ.

ಬಮ್ಮಡಿ ಬಜಾಯಸು, ಬೊಂಬಡ ಬಜಾಯಸು = ಬೊಮ್ಮದಾಳು :
ಕೊಗಾಟ : ಅವನು ಕಂಪಿಯವರು ಬಮ್ಮಡಿ ಬಜಾಯಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ
(೨೫೫. ೨೫) ; ಅದೇ ಬೊಂಬಡ ಬಜಾಯಸುತ್ತಿರುವೆ ? ಸ್ವಲ್ಪ
ಗರು (೨೫೫). ಬೊಮ್ಮಡಿಮಡ. ಬೊಮ್ಮಡಮಡ = ಬಮ್ಮಡಿ
ಬಜಾಯಸು : ರೈತರಲ್ಲಾ ಬೊಮ್ಮಡಿ ಮಡಮಾಡೋ ಅವರು
(೨೫೫. ೨೫) ; ಗಿರಾಣಿಗು ಬೊಮ್ಮಡ ಮಡವಾರು (೨೫೫. ೨೫).

[೨೫. ೨೫. ಬೊಮ್ಮಡಿ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ. / ಮರಾ.
ಬೋಂಬ್ = (ಮಾ. ಸಂ. ೨೫೫೫೫೫೫೫) ಬಾಯಿ ಒದಿದುಕೊಳ್ಳು
ವುದು. ಶಬ್ದವಾದ್ಯ]

ಬೊಮ್ಮತಿ 'ಬೊಮ್ಮದತಿ' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮದತಿ 'ಬ್ರಹ್ಮದತಿ' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮಪಾಸ, ಬೊಮ್ಮಪಾಸ (ನಾ). ೧. ಬಮ್ಮನನ್ನು ಅಧಿದೇವತೆ
ಯಾಗಿ ಪಡೆದ ಆಶ್ವ : ಬ್ರಹ್ಮರಕ್ಷೆಯ ಪಾಶ ; ಬ್ರಹ್ಮಪಾಶ. ೨.
(ಆಲಂ) ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗದಂತಹ ಬಂಧನ. -
ಪಟ್ಟು : ಆಳಿಯ ಪಾಸವೊ ಬೊಮ್ಮಪಾಸವೋ ತರಬೇದು ತೋಳೊ
ವಾಳೊ ಸುರು ಸೂಳೊ ಕೊಟೊ ಕಾಳೊಟವೋ (೨೫೫. ೨೫೫).
ಬೊಮ್ಮಪಾಸ : ೧. ತರತರದ ಸಪ್ತರವ್ಯಂಗಳಂ ಮೇಲಿರಿಸಿ
ಬೊಮ್ಮಪಾಸದ ಕೆಲವ ಕೊಂಡಿಗಳೊಳಗೆ ಬಿಡು ಅಮ್ಮದ್ದು ಪಾಶಮಂ
ಕೊಟ್ಟು ಬರೆತೆಂದು. . . ಕೊರಬೊಳವತರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೊಮ್ಮ
ಪಾಸಮಂ (೨೫೫. ೨೫. ೨೫೫-೨). [< ೨೫. ಬ್ರಹ್ಮಪಾಶ]

ಬೊಮ್ಮಬರಹ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮರಿಖಿತ ; ವಿಧಿರಿಖಿತ ; ಮಗಬರಹ :
ಬೊಮ್ಮಬರಹ (೨೫೫. ೨೫) ಕೆಳಗೆ ವಿಷಯವದಾರಮ್ಮ ಬೋಳದೊಳು
(೨೫೫. ೨೫೫). [ಬೊಮ್ಮ + ಬರಹ (< ಬರಹ)]

ಬೊಮ್ಮಬೋಧ (ನಾ). ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಬಗೆಗಿನ ಜ್ಞಾನ. - ತಿಳಿಪಳಿಕೆ :
ಬೊಮ್ಮಬೋಧಯು ಹೇಳಿ ಕೇಳಿಯು ಸುಮ್ಮನು ಸ್ವಪನವು ಬಂದಿ
ಯಮ್ಯಾಲಿ ಒದಿದಾಗಿ ಕಿಡುಪರು ಹಿತರು ಹೇಳಿದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಕೇಳರು
(೨೫೫. ೨೫೫). [ಬೊಮ್ಮ + ಬೋಧ]

ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ, ಬಮ್ಮಯ್ಯ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಕ್ಷಮದೇವತೆ :
ಬಮ್ಮಯ್ಯಂ ಪನೇಗೆ ಹೆಡಮಂ ಮೂಗಿ ಬೊಮ್ಮಯ್ಯಂಗೆ ಜರುಮ್ಪ
ವದದತ್ತಮಂ (೨೫೫. ೨೫೫). ಬಮ್ಮಯ್ಯ : ೨. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು :
ನಿಮ್ಮಿತ್ತರ ಬಮ್ಮಯ್ಯ ಹೆಸರುಬೋ (೨೫. ೨೫. ೨೫೫-೨೫. ೨೫೫).
[ಬೊಮ್ಮ + ಆಯ್ಯ (< ಆಯ್ಯ)]

ಬೊಮ್ಮರಕ್ಷಣ (ನಾ). ೧. ಭವಾಪ್ರಾಪ್ತನಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಧನ, ಪರ
ಪತಿ ಯರನ್ನು ಅವತರಿಸಿದ ನೀಚಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಮರಣಾನಂತರ
ಬರುವ ಪಿತೃಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಪಾತಿ ಜನ್ಮತೋಷವನ್ನು ; ಬ್ರಹ್ಮ
ರಕ್ಷಣ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗೆ ಬರ್ಪನೊರ್ಪ ಬೊಮ್ಮರಕ್ಷಣಂ ಕಂಡು

ಬಿಡುವು ತೆಗೆದುದು ತೆಗೆದುದು (೨೫೫. ೨೫೫) ; ಇಂದು ಬೊಮ್ಮರಾಗಿ
ನನ್ನೊಡವಂದಿರ್ಪಂ ಬೊಮ್ಮರಕ್ಷಣಂ ಮಹಾರಂ ಕಂಡೆನೆಂದು ನೋಡಲೇನು
(೨೫೫. ೨೫೫) ; ಬೊಮ್ಮರಕ್ಷಣಂ ಕೊಡದೆ ಕಾದಿರಿ . . . ಬೊಮ್ಮರಕ್ಷಣ
ಗೀತೆಯೊಳು ಪಟ್ಟುಗಡ (೨೫೫. ೨೫೫-೨೫೫). ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ತಂದೆ ಮತ್ತು
ರಾಕ್ಷಸ ತಾಯಿಯಿಂದ ಜನ್ಮಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಪರರಕ್ಷಣಮಂ . . . ರಾಕ್ಷಸ
ಕಂಠೋರ್ಗರ್ ಮಂತ್ರವು ಬೊಮ್ಮರಕ್ಷಣಂ ಕೊಂಡು ಬಂದೊಂದು
ಮೊಮ್ಮೆತಿಯು ಪಾತಿಗೊಂದು ಮುಂದಿಡುವುದು ಜನ್ಮಮಂ ಕೈಕೊಂಡು
(೨೫೫. ೨೫೫-೨೫೫). [< ೨೫. ಬ್ರಹ್ಮರಕ್ಷಣ]

ಬೊಮ್ಮರಲು 'ಬ್ರಹ್ಮರಲು' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮರಸ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬೊಮ್ಮರಸಗೌಡರ ಮಕ್ಕಳು
(೨೫. ೨೫. ೨೫೫. ೨೫೫-೨೫೫ ; ೨೫೫). ೨. 'ಬೆಕ್ಕುರಾಸ್ಯನಿಘಂಟು' ಎಂಬ
ಕೋಶವನ್ನು ಬರೆದ ಒಬ್ಬ ಕನ್ನಡಕವಿಯ ಹೆಸರು : ಕರ್ಣಾಟಕದ
ಕವೀಂದ್ರಕವಿರಾಜ ತಾಮರಸರ ಬೆಕ್ಕುರಾಸ್ಯನಿಘಂಟು ಎಂಬ ಬೊಮ್ಮರಸಂ
(೨೫೫. ೨೫೫). [ಬೊಮ್ಮ + ರಸ]

ಬೊಮ್ಮವಿದ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ; ವೇದಾಂತ
ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ; ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವಾನ್ : ೨. ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಬೊಮ್ಮ
ವಿದುಗೊಳಿ ತಕ್ಕಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು (೨೫೫. ೨೫೫-೨೫೫).
[< ೨೫. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್]

ಬೊಮ್ಮವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ವೇದಾಂತರಹಸ್ಯ ; ಬ್ರಹ್ಮಕೃತ್ವ ; ದಕ್ಷ ಪುರುಷ
ಪು ತನ್ನ ಬಲವನು ಮುರವೋ ಹರಿಯಲ್ಪ ಸುಲಾಕರೋಪ್ಪದೊಳಿ
ಯಲೇನದೆ ಬೊಮ್ಮವಿದ್ಯೆಯನು ತಿರುಳುಗಳನು ಮಡಿದವರಾ ಗೊರವಾ
ತನ್ನಂತೆ ಭಾವಿಸುವುದು ಕೃಷ್ಣಾಪನಾನಂದಕೊಂದು ಮನುಷ್ಯ (೨೫೫.
೨೫೫-೨೫೫). [< ೨೫. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ]

ಬೊಮ್ಮವೊಲೆಯ (ನಾ). ಆಹಾರಗಟ್ಟಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಮು :
ನೀರಾಳಂ . . . ಮುಂದಿಡುವಂ ಪಟ್ಟು ಮಿಡಿದ ಪಾಣಿಗಳನುಬಿಡ
ಬೊಮ್ಮವೊಲೆಯಂಗೆ ಪರಲಾದ ಮಡಿದಿಯಂ ಬಿಡಿದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ಕಣ್ಣಿ
ಕಾಣಲ್ಪರದೊಂದು ಮೈಮೆವೆತ್ತು ನಿಂದಿಗಾರಾ (೨೫೫. ೨೫೫).
[ಬೊಮ್ಮ + ವೊಲೆಯ]

ಬೊಮ್ಮತಿರೋಕ್ಷ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರ : ಸರಿಸು
ಪಾಶಪಾಶಾಸ್ತ್ರವನು ಮಗ್ಗೇದ ಬೊಮ್ಮತಿರೋಕ್ಷವನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು
ಕೃಷ್ಣಮಂತ್ರೋಕ್ಷ (೨೫೫. ೨೫೫-೨೫೫). [< ೨೫. ಬ್ರಹ್ಮತಿರೋಕ್ಷ]

ಬೊಮ್ಮಹತಿ, ಬಮ್ಮಹತಿ, ಬೊಮ್ಮಹಿ, ಬೊಮ್ಮಹಿ, ಬ್ರಹ್ಮಹತಿ,
ಬ್ರಹ್ಮಹಿ, ಬ್ರಹ್ಮಹಿ, ಬ್ರಹ್ಮಹಿ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಕೊಲೆ :
ಪಂಚಮಹಾಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ : ಹೇಳಲೇನದೆ
ಹೇಳುವುದು ಮನೆ ಬೊಮ್ಮಹತಿಗಾಗಿ (೨೫೫. ೨೫೫). ಬಮ್ಮಹಿ : ೧.
ಕೊಡುವುದು ; ಕೊರಿಸುವುದು : ಬಮ್ಮಹಿಮಂಗಳದೊಳು ಮಹಾಪಾತ
ಗಳೊಳುಮರು (೨೫೫. ೨೫೫-೨೫೫). ೨. ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ ಮುಂತಾದುವು
ಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ದೋಷ-ಪಾಪ : ಭೀತಮಂತ್ರಂ ಖಳ ಕೃಷ್ಣ
ಕಪೋತಮಂ ಪಡೆದು ಬೀಳಮಂ ಕೊಡಿದ ಬಮ್ಮಹಿಯದೊಡ
ಮೊಗದೊಳಗೇತರ್ ಒಪ್ಪುವಂ ಪತಂದೂವಿವಂ (೨೫೫. ೨೫೫) ;
ನನಗೆ ಬಮ್ಮಹಿಯಾಗಿ ಸಾವೆಂದು ಅವರ ಕಾಣ್ತಿದೊಂದು ಮರದೊಳ
ಬಿಡುಮಂ ಪಟ್ಟ ಕೊರಲೊಳ ಸುತಿ ನೇಲ್ಪು ಸತ್ತರ್ (೨೫೫. ೨೫೫-೨೫೫).
ಬೊಮ್ಮಹಿ : ೨. ಭವಾಪನೆಯಗೆ ಹಸುಕರ್ಮ ಬೊಮ್ಮಹಿಯಾಯ್ತು
(೨೫೫. ೨೫೫) ಬೊಮ್ಮಹಿ : ೨. ಕೇಂಬಾರದ ಬೊಮ್ಮಹಿಯು ನೆಗ
ವೇರಾಳ ಪಾಶಕಟ್ಟುವಂ ಪಾಶಕಟ್ಟಿದು ತಣ್ಣಿದೊಟ್ಟಿದೊ ಮುಂದಿ
ವಾರದ ಕೊಡು ತನ್ನೊಡನೆ (೨೫೫. ೨೫೫) ; ಕಾವಿ ಕಂಠೋರ್ಗರ್

ಮುಂಚೆ ಬೊಮ್ಮರಕ್ಕಸರಂ ಕೊಂದು ಬಂದೊಂದು ಬೊಮ್ಮೇತಿಯ
 ಕಾಂತಿಗೊಂದು ಮುನಿಯಾಚೆಯಂ ಜನ್ನಮಂ ಕೈಕೊಂಡು (ಅಪ್ಪ. ೧೫-೨೨). **ಬ್ರಮಾತಿ :** ೨. ಭರ್ತೃವನಾಪನಾನುಮಳದರದ್ಧಿ ಗಂಗಿಯ
 ಬಗವೊಂದೊರೆ ಅಳಿದ ಬ್ರಮಾತಿ (ಅಪ್ಪ. ೨೧೭. ೨೧೮-೨೧೯; ೧೦೨೭).
ಬ್ರಹ್ಮತಿ : ೨. (ಅಲಂ)ಕಪ್ಪ; ಸಂಕಟ: ಶ್ರೇಷ್ಠಯರಿ ರಘುರಾಮಮಾಮದಿ
 ಸೀತೆಯಂ ಹೋಗಾಡಿ ರತರಿದಾತನಂ ಪ್ರಹ್ಮತಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತೊಲಲ್ಪಟ್ಟಂತರನಾ
 (ಅಪ್ಪ. ೨೭-೨೮). **ಬ್ರಹ್ಮಾತಿ :** ೨. ಸಾಸ್ಯೋರ್ವು[೦]ವಾಪ್ಪರನಲ್ಪದ
 ಬ್ರಹ್ಮಾತಿಯ (ಅಪ್ಪ. ೨೧೭-೨೧೮; ೧೦೧೬); ಸಾಸಿರವೇದಪಾರಗರುಮನಳದ
 ಬ್ರಹ್ಮಾತಿಯಕ್ಕ (ಅಪ್ಪ. ೧೦೬-೨೨-೨೨; ೧೦೨೨). **ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ :** ೧. ಕುಬರದ್ಧಿ
 ಪಾರುವನು ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಗೆ ಸಾರುವನು (ಅಪ್ಪ. ೨೦೭). ೨. ದೇವ
 ನಿನ್ನಾಚೆಯಂ ನಾಂ ಪ್ರಹ್ಮರು ಪಲವ್ವ ಸಾಪರವನೊಂದೊಂದು ದಿನದಲ್ವ
 ಕೊಲ್ಲಿನೆನಗಾವ ಪ್ರಕಾರದೊ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಯಿಲ್ಲ ಗಡ (ಅಪ್ಪ. ೨-೩-೩೩);
 ಕಾಳ್ಕುಧನ ಮಡುಮಡು ಬರಲ್ವ ಗಾತ್ರಕಂದೀಗಲಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ
 (ಅಪ್ಪ. ೨೪-೨೫); ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ . . . ಅತ್ಯಮೇಧವಾಗ ಮಾಡಿಸಲು
 ಅನಾಗಿ ಓದಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಹೋಯಿತು (ಅಪ್ಪ. ೨೩೦). (ಗು). ೪.
 (ಅಲಂ) ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ : ಅಗಾಧವಾದ : ಜಾನಕಿಯಾಯುವಾರಿಗೆ
 ಭ್ರಮೇತಿ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು (ಅಪ್ಪ. ೨೨); ದೇವಮಂದಿದ್ದರೂ ನೀರಿಗೆ
 ಹೋದೊಂದು ಆವಳ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತ್ತು
 (ಅಪ್ಪ. ೩೬). 'ಬ್ರಹ್ಮಹತಿ' ಹೋ. [< ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾ]

ಬೊಮ್ಮ ಹಾಸ 'ಬೊಮ್ಮ ಹಾಸ' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮಾಂಡ (ನಾ). ವಿಶ್ವ: ಜಗತ್ತು: ಪಾನು ಪಳೆಪೊತೆ . . . ಬೊಮ್ಮಾಂಡ
 ಕುನಿಯುವುದು (ಅಪ್ಪ. ೧೦-೧೧); ಆರು ಸರಿ ನಿನಗೆ ಬೊಮ್ಮಾಂಡಬೊಳಗೆ
 (ಅಪ್ಪ. ೨-೩೩ ಕೃಷಿ); ಬೊಮ್ಮಾಂಡವಾ ಬಾಣನ ಪರವನೆ ಕಾಯ್ದು
 ಕೊಂಡಿವೆ (ಅಪ್ಪ. ೨೦-೨೧). [< ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ]

ಬೊಮ್ಮಾರ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಅಗ್ರಹಾರ : ದೇವಾರ ಬೊಮ್ಮಾರಮಂ
 ನೆಗವಕ್ಕುಂ ಮೆಲೆದಪ್ರತೀಪ ಬರಂದರ್ ಸದ್ಭರ್ಮಸತ್ಯಾಂತರ್
 (ಅಪ್ಪ. ೩-೨೦೪). [ಬೊಮ್ಮ + < ಅಗ್ರಹಾರ]

ಬೊಮ್ಮಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವನಸ್ಪತಿ : ಬ್ರಾಹ್ಮಿ : ಸುರವಾರಣೆ
 ಲಿಕ್ಕಿ ಬೊಮ್ಮಿ ಬೇವಿಗು ವಿಳಂ . . . ತಕ್ಕ ಲವಣಗಳೆಂಮಂ
 ತುಲಿದೊಂದುಮಾಡಿ ಸುಸ್ತಂಗಳಾದಿಕ್ಕಿ ಪೊರ್ವವಾಣ ರುಜೆಗಲ್
 (ಅಪ್ಪ. ೧೦೭. ೯-೨೦); ಬೊಮ್ಮಿಯ ಸೊಪ್ಪನೊಪ್ಪದಿಂ ಗಡಬಜೆಯಿಲ್ಲ
 ದಂಕರದು ತದ್ರಸಿದೊಂದುಹಿ ಮಾಡಿ ನನ್ನಮಂ ಪೈಜಿದುದುಂ ವಿಷವ್ವೇ
 (ಅಪ್ಪ. ೩-೧೪). [< ಸಂ. ಬ್ರಾಹ್ಮೀ]

ಬೊಮ್ಮ 'ಬೊಬೆ' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮೇತಿ 'ಬೊಮ್ಮ ಹತಿ' ನೋ.

ಬೊಮ್ಮೇತಿಗಾಣ, ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಗಾಣ, ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಗಾಣ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
 ವಧೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವನು; ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಬೋಪವನ್ನು
 ಹೊಂದಿದವನು : ಈತಂ ಮುನ್ನಮೊರ್ವನಂ ಪಾಪನಂ ಕೊಂಡ
 ಬೊಮ್ಮೇತಿಗಾಣಂ ಈಗಲದೆ ಎರೆಯಾದಂ (ಅಪ್ಪ. ೧೦೩-೧೦೪).
ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಗಾಣ : ೧. 'ಪನ್ನಾಪವಳದವನು ಕೊಡುಮಾರವೆಯಂ
 ವಾರಣಾಸಿಯಂ ಕವಿದಿಯಪಲಿದ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಗಾಣಂ (ಅಪ್ಪ. ೧೭. ೨೦೦೨೩.
 ೧೦-೨-೨೦೩). **ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಗಾಣ :** ೨. (ಅಲಂ) ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಬೋಪವು
 ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವವನು : ಈ ಪುರಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾ ಮುಖ್ಯನ
 ಮರಳನನೀ ಗೌತಮನ ಗೋಮೇ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಗಾಣನಾರ್ ಪುಗಿಸಿದಾರ್
 ತೇವರ್ (ಅಪ್ಪ. ೩-೨೨).

[ಬೊಮ್ಮೇತಿ (< ಬೊಮ್ಮಹತಿ) + -ಗಾಣ]

ಬೊಮ್ಮೇಪದೇಶ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವುದು;
 ವೇದಾಂತರಹಸ್ಯದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುವುದು : 'ಪಪರವ
 ಕೊಡವನು ಸಂತರಿಗೆ ವಿಷತರ್ಮವ ಮಾಡಲಸದೆ ಕುಡುವುಂ
 ಬೊಮ್ಮೇಪದೇಶವ ಮಾಡಿದವನಾದೇ (ಅಪ್ಪ. ೩-೨-೩೩). ೨.
 ಉಪನಯನ : ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶ. [< ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶ]
ಬೊರಗೆ (ನಾ). ಬಿಲ : ಹೋರು : ಕರಡಿ ಕಳವಳನೆ ಗೋಮಾಯು
 ಗೊಂದಿಯೊಳಗೆ ಬೊರಗದು ಮೊಲಂಮೊಗತ್ತಿರಲು . . . ಲುಬ್ಧಕ
 ಸಮಾಪ ಪದಕಿದುಮು ಪೋರಾರಾಂವ (ಅಪ್ಪ. ೧೦೩-೧೦೪). [< ಪೋರಾಂ]
ಬೊರ್ಮ 'ಬೊಮ್ಮ' ನೋ.
 -ಬೊಲ್ -ವೋಲ್ ನೋ.

ಬೊಲ್ಲ (ನಾ). ಮುಖವು ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುದುರೆ :
 "ಮುಖಂ ಬೆಳ್ಳದೋಪಾರಿ ಬೊಲ್ಲನಕ್ಕ" (ಅಪ್ಪ. ೧೦-೧೧); ಬೆಳ್ಳ
 ಚೀರಮರ ಬಂಟಿ ನಾನಯ್ಯ ಎಷ್ಟು ಜಾಗು ಬೊಲ್ಲನ ಕಾಪ ಗೋಪನೆಯರು
 (ಅಪ್ಪ. ೩೩೬); ತನ್ನ ಬೊಲ್ಲನ ಕೊತೆ ಮಂಗಳನಂ . . . ವಾಪರರಾ
 ನೀವು (ಅಪ್ಪ. ೨೯-೩೦); ಥಳಥಳಿಸಿ ಪೊರದು ಮುಖಬೊಲ್ ತೊಳಗುವ
 ಬೆಳ್ಳಸೆಯ ಬೊಲ್ಲಂ (ಅಪ್ಪ. ಬೋಲಂ) (ಅಪ್ಪ. ೨-೧೨).

[ದೇ. ೩ ತಲು. ಬೊಲ್ಲರು]

ಬೊಲ್ಲ, ಬೊಲ್ಲು (ಅ). ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಭಾವ
 ಸೂಚಕವು : ಸಭೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಪೊಲ್ಲುತ್ತು ಜಾಂಗು ಬೊಲ್ಲ ಕುಳ
 ಬೊಲ್ಲ ಮಂಗಳಕ ಬೊಲ್ಲಮಂದೀ ರವಂ (ಅಪ್ಪ. ೧೦-೩೩); ನೆರೆದ ಜನ
 ಮಲ್ಲುಳೇ ಜಾಂಗು ಬೊಲ್ಲನುತಿರಲು (ಅಪ್ಪ. ೩-೩೩). **ಬೊಲ್ಲು :**
 ಸೊಲ್ಲಿವರು ಜಾಗು ಬೊಲ್ಲು ಶಬ್ದವ ಕೇಬಲ್ಲ ತಳಗೊರ್ತಿಯರು
 (ಅಪ್ಪ. ೧೦-೩೩).

ಬೊಲ್ಲವೆ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಯಾವುದಾದರೂ ಚರ್ಮವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ
 ನುಡಿಸುವ ಪಾಟವಿನ್ಯಾಸ; ೩ 'ಬೊಲ್ಲವಣೆ' ಎಂದರೆ ಒಂದು
 ಪಾಟವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಅದರ ಮೊದಲು, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು
 ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕ್ಕಾ, ಪಟಕ, ಮೃದಂಗ, ಥಟ್ಟಾ, ಕರಟಾ
 ಇತ್ಯಾದಿ ವಾದ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಪಾಟಾಕ್ಷರವನ್ನು ಬಿಡುವಾಗಿ
 ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು : ಇಂತಹ ಖಂಡವನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ನುಡಿಸು
 ವುದು ಎಂದು ಸಂಗೀತವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ :
 ಏಕುರೇಖೆಯ ಚಾರಣೆಯ ಧಿಕ್ಕವಣೆಯ ಸೇವನೆ ಬೊಲ್ಲವಣೆಯ ಬೆಡಂಗು
 ಬಿತ್ತರಿಕೆಯಂ ಬೀಜಾ ಬಾಹುತಿರಿಯಂ (ಅಪ್ಪ. ೩೩. ೩-೪೩ ಕ).

[? / ತಲು. ಬೊಲ್ಲವಣೆ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾಟ್ಯಬದ್ಧ]

ಬೊಲ್ಲಿ (ನಾ). ಕಥೆ : ಹೇಳಿಕೆ : ಉತ್ತ : ಭಾರತಕಥೆಯು ಟೀಕು ಸಹಾ
 ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪಠಗನಾಯಕನ ಬೊಲ್ಲಿ (ಅಪ್ಪ. ೧೦-೧೧); ಇವನ
 ಗ್ರಂಥ : ಪಂಚಪರಮೇಶ್ವರ ಬೊಲ್ಲಿ (ಅಪ್ಪ. ೧-೧೨೨); ಪಂಚಪರಮೇಶ್ವರ
 ಬೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಬರೆದು . . . ಗತಿಸಿದ ಬಾಳಕುದ್ರಪಂಡಿತನು ಮಾಘ
 ಣದಂದು ಬಿತ್ತರ ಬಿಟ್ಟ (ಅಪ್ಪ. ೧೦೩). [< ಪ್ರಾ. ಬೊಲ್ಲಿಲ]

ಬೊಲ್ಲಾ 'ಬೊಲ್ಲ' ನೋ.

ಬೊಲ್ಲಿ (ನಾ). ಅಸತ್ಯ : ಸುಳ್ಳು : ಒಳ್ಳಿದ ವಾಚಾಳ ನಾರದಮುನಿ ನನ್ನ
 ಬೊಲ್ಲಿಯ ಮಾತನುತಿರಲಿ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ ಸುದ್ದಿಯ ಪೇಳ್ವುದು (ಅಪ್ಪ. ೩-೧೪).
 [-ತಲು. ಬೊಲ್ಲು]

ಬೊಲ್ಲ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕೋಗಲಿಯು ಒಕ್ಕಲ್ ಶ್ರೀ
 ಎಮ್ಮೆಯರ ಮಗ ಬೊಲ್ಲ ಗುಣಗಾಮುನ್ನಿನೊಡು ಬಿಲ್ಲನ್ (ಅಪ್ಪ. ೨.
 ೨೦೦೧-೧೦-೪; ೩೨-೩೦). [?]

ಬೊಹರಿ 'ಬಹು' ನೋ.

ಬೊಳ್ಳುಮರ (ನಾ). ಬೊಳ್ಳಾದ ಮರ : ಪೊಳ್ಳುಮರ : ಪೋಡಲು
ಇತ್ತು ಮೊದ್ದಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಒಳಗಿನದೆ? ಬೊಳ್ಳುಮರವಿದ್ದ ಹಾಗೆ!
(೧೮೧೧. ೯೨). [? / ತುಳು. ಬೊಳ್ಳುಮರ]

ಬೊಳ್ಳುಮರ 'ಬಳ್ಳುಮರ' ನೋ.

ಬೊಳ್ಳು 'ಬಗುಳ್ಳು' ನೋ.

ಬೊಳ್ಳುಗರೆ 'ಬಳ್ಳುಗರೆ' ನೋ.

ಬೊಳ್ಳು (ನಾ). ಪುರುಳಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ತಿರುಳಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಹೊಳ್ಳುತನ:
'ಒಳಬೊಳ್ಳು' ಪರಾ. [< ಪೊಳ್ಳು]

ಬೋ (ಅ). (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೌರವಾರ್ಹರಾದವರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸು
ವಾಗ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ) ಒಂದು ಅವ್ಯಯ: ನಿಮಿಷದ ನಿಮಿಷಂ ಬೋ
ಕ್ಷಣದೊಳಗರ್ಥಂ ಬೋ... ನೀ ಮಾಡಿದ ಮಾಯಂ ಬೋ
ಅಭ್ಯಾಸಯಂ ಬೋ (೧೮೫೭-೧೮೬೨). [< ಭೋ]

ಬೋಂಡ (ನಾ). ಕೆಲಸದ ಕಡಲೆಹಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪಲ್ಯವನ್ನು ಉಂಡಮಾಡಿ
ಅದ್ಡಿ. ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರಿದು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿಂಡಿ:
ಕಡರಲೇಳೆಯ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಒಡೆ ಮತ್ತು ಬೋಂಡಕ್ಕೆ ಅದ್ದಿಟ್ಟಾಗಿಯೂ
ಸಿಂಹಿಂಡಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ (೧೮೫೭-
೬೩); ನನಗೆ ಎರಡು ಬೋಂಡ, ಅವನಿಗೆ ಎರಡು ಬೋಂಡ ತಂದಿರಿಸಿದ
ಹುಡುಗ (೧೮೬೩. ೩೩). [? / ಪುರಾ. ಬೋಂಡ]

ಬೋಣಾಣಿತ್ತಿ (ನಾ). (ಉಕೆ) ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೊರಗೆ
ತೋರ್ಪಡಿಸುವವಳು; ಗುಮ್ಮನ ಗುಸಕೆ : ಐ ಬೋಣಾಣಿತ್ತಿ, ಸುರುವು
ಅತೇನು? (೧೮೫೭. ೬೨); ಈ ಬೋಣಾಣಿತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ತಾಕದಿದ್ದರೆ
ಈ ಪುರಿಯಿಂದಲೇ ತರ ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (೧೮೬೩. ೩೩).
[< ಬೋಣಾಣಿ + -ಗಿತ್ತಿ]

ಬೋಣಾನ (ನಾ). = ಬೋಣಾಣಿತ್ತಿ : ಐ ಬೋಣಾನ ಪುಂಪಾನ
ಹೊತ್ತು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದಿ ? (೧೮೫೭. ೩೦) ; ನನ್ನ ಲಿಯ ವಾಲುಲ
ಪಲ್ಯವನ್ನು ಆ ಬೋಣಾನಯೇಕೆ ಉಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮೆರಡಾಡುವಳು?
(ಪುಟ್ಟ. ೬. ೨೨). [?]

ಬೋಕಿ (ನಾ). ೧. ಒಡೆದ ಮಡಕೆಯ ಬೊರು : ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಆದರಣೆ
ಮಾಡಿದ ಒಡೆದ ಮಡಕೆಯ ಬೋಕಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ಗಂಜಿ ಹೊಯ್ದುತ್ತಾ
ಇದ್ದನು (೧೮೫೭. ೨೯, ೬) ; ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತುಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಹಳ
ಪುಡಿಯಾಗಲಿ ಪಡಕೆಯಾಗಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದದು (೧೮೫೭. ೩೩) ; ೨. (ಆಲು) ಭಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆ : ನೂಕೋನ ಮನೆ ಉಟ್ಟಕ್ಕಂತ
ಬೋಕಿಯ ಉಟ್ಟ ಲೇಸು (ಗ೦೦). 'ಬಕ್ಕರೆ' ಪರಾ.
[ದೇ. II ತೆಲು. ಬೋಕಿ]

ಬೋಗಿ (ನಾ). ಸುಖಾಸುಖವ : ಭೋಗ : ಭರಣಕ್ಕೆ ಬಕಾರಂ...
ಭೋಗ-ಬೋಗಿ (೧೮೫೭. ೨೩ ಕ್ರಮ). 'ಮೆಯೋಗಿ' ಪರಾ.
[< ಸಂ. ಭೋಗ]

ಬೋಗುಣ 'ಬೋಗುಣ' ನೋ.

ಬೋಗುಣವಿಲ್ಲ, ಬೋಗುಣವಲಿಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ (ಅಲಂಕಾರ)
ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು : ಬೋಗುಣವಿಲ್ಲ, ಕೆಂಪುಗೊಂಡ (೧೮೫೭-
೧೯-೨೦). ಬೋಗುಣವಲಿಯ : ತೊಳಗುತವೆ ತೋಟದಲ್ಲಿ ತರತರ
ಗುಲಾಬಿ ಹೂ, ಡ್ಯಾರಿಯಾ, ಬೋಗುಣವಲಿಯ (ಪೂರ್ವ. ೩-೩).
[< ಗಂ. Bougainvillea]

ಬೋಗರ (ಗು). (ಆಲಂ) ನಿಜವಾದ : ದಿಟವಾದ : ನಿಜು ಬರೇ ಮಾತಿ
ನಲ್ಲೇ ಮುಗಿಸಿದೆ. ಅಷ್ಟು ಬೋಗರಮಾಡಿವಿದ್ದವಳು ಬಟ್ಟಲು ಹಿಡಿ.
ನೋಡೋಣ (೧೮೫೭. ೬೩). [< ತುಳು. ಬೋಗರ = ಸುಳ್ಳು]

ಬೋಗಾಯ್ತು ? (ನಾ). (?) : ಬೋಗಾಯ್ತುಮನೆ ತೇಜಕ್ಕಾಗುವೆನೆ
ನೆಗಟ್ಟು ಗಂಗೆವಜ್ರನ ಲೋಬೋಗಾಯ್ತು ಸೇವರಪರೋಕ್ಷೋಗಿಯ ಮಾಪ್ಪ
ಡಗೊಳುವೆನ್ನ ನಂಟ (೧೮- II., ೧೩೨-೨, ೧೩೦). [?]

ಬೋಗಾರ್ಕು 'ಬೋಗಾಣ' ನೋ.

ಬೋಗಾರ್ಕು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವನಸ್ಪತಿ : ಬೋಗಾರ್ಕು ಜಾಯಿಫಲ
ಸೈಂಧವ... ಇವನ್ನು ಸಮಾನಗೊಂಡು ಚೋರ್ಣಮಂ ಮಾಡಿ...
ಮೆಲ್ಲಲು ವೀರ್ಯವರ್ಧನವಕ್ಕು (೧೮೬೩. ೬೩). [?]

ಬೋಗಾರ್ಕು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ: ಅರಸಿ ಬೋಡಲೆಯಲಿ ಹುದು
ಗಿದ ಹರಡ ಹಂಗೆ ಮದೂರ ಬಿಟ್ಟುಫ ಗೊರವ ಗೀಜಗ ಲಾವುಗೆ ಬುಜಲೆ
ಬೋಗಾರ್ಕು... ಇತ್ತರವೆಯಿಂದ (ಕೊಡು. ೩-೨-೨೨). [?]

ಬೋಗಾಣ. ಬೋಗಾರ್ಕು (ನಾ). ಲೋಹದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು ;
ಲೋಹಕಾರ : ಕೆಂಪುಗಾರ : "ಪೋಗಾರ್ಕು. ಲೋಹಕಾರ - ಈ ೨
ಬೋಗಾಣಂ" (ಪೂಜು. ೪೬-೪೭) ; ಬೋಗಾಣ ಬೇಸವಟ್ಟು ಗ ೧

ಬೋಗಾಣ ಬಾಣುಸಟ್ಟು ಗ ೧ (೧೮. ೨೪. ಕೋಟು. ೩೪೩-೪೦ : ೧೫೦) ;
ಹುಡು ಮಾಡುವನ ಶಿವಪೂಜೆ ಬೋಗಾಣ ಹರವಿಟ್ಟಂತೆ (೧೮೫೭. ೧೩೦).
ಬೋಗಾರ್ಕು : ಕೆಂಪುಗಾರ್ಕು ಬೋಗಾರ್ಕು ಸಹ ಗುಡಾರ ರಿಕ್ಕಿ ವರ್ರುಪ
೧ ಕೆ ರ್ ೧ ಹೂಪ್ರಕಾರ ಸಡಕೊಡಲುಳ್ಳವರು (೧೮. ೨೫. ಕಾಕ್ಕು. ೩೦-೪೪ : ೧೫೦) ; ತಾಮ್ರ ಹಿತ್ತಾಳೆಗಳ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮೂರುವ ಜೈನರಿಗೆ
ಕಾಸಾರರಂತಲೂ, ಬೋಗಾರರಂತಲೂ, ತಾಂಟುಗಾರರಂತಲೂ ಅನ್ನುವರು
(೧೮೧೧. ೧೫೫) ; ಗಂದಿಗರು. ಬೋಗಾರರು... ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಯ
ವರೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೧೮೫೭. ೧೩೩).
[< ಸಂ. ಪೋಗಾರ್ಕು/ತುಳು. ಬೋಗರ]

ಬೋಗಾಣದೇಜಿಗೆ (ನಾ). ಲೋಹಕಾರರ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆ :
ಬಿಟ್ಟ ಕಾವಲು ಬೋಗಾಣದೇಜಿಗೆ ಗಣಾಜಾರಿದರಿಗೆ ಕೋಜುಗಳ ತೆರಿಗೆ
(೧೮. ೨೫. ೩೩) ; ನೂಕುತು. ೧೩೩-೧೬ : ೧೫೦). [ಬೋಗಾಣ + ತೆರಿಗೆ]

ಬೋಗಾಣದೇಜಿ (ನಾ). = ಬೋಗಾಣದೇಜಿಗೆ : ಬಿಟ್ಟ ಕಾವಲು
ಬೋಗಾಣದೇಜಿ ಗಣಾಜಾರಿದೇಜಿಗೆ... ಸಲಿಯೂರವತ್ತನೆ ಮುಂತಾದ
ಸರ್ವತೇಜಿಗೆ ಜಾಲುವಳಿಯ ಗ್ರಾಮಗಳು (೧೮. ೨೫. ೩೩) ; ನೂಕುತು. ೧೩೩-೧೬ : ೧೫೦). [ಬೋಗಾಣ + ತೆರಿಗೆ]

ಬೋಗಾಣಾಕಿ (ನಾ). = ಬೋಗಾಣದೇಜಿಗೆ : ಬೋಗಾಣಾಕಿ ಮಾಡತೆ
ಮುಂತಾದ ಏನುಳ್ಳ ಸಲಿಸ್ಸಾಪ್ಪನು ಅಗುವಡಿ ನಂಜುಡೇಶ್ವರ
ದೇವರ ಬಂಡಾರಕ್ಕೆ ಸಲಿಸುವಂತೆ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವ ಭರ್ಮಸಾದನ
(೧೮. ೨೫. ೩೩) ; ನೂಕುತು. ೧೩೩-೧೬ : ೧೫೦). [ಬೋಗಾಣ + ತೆರಿಗೆ]

ಬೋಗಾಣಾಕಿ (ನಾ). = ಬೋಗಾಣದೇಜಿಗೆ : ಬೋಗಾಣಾಕಿ ಮಾಡತೆ
ಮುಂತಾದ ಏನುಳ್ಳ ಸಲಿಸ್ಸಾಪ್ಪನು ಅಗುವಡಿ ನಂಜುಡೇಶ್ವರ
ದೇವರ ಬಂಡಾರಕ್ಕೆ ಸಲಿಸುವಂತೆ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವ ಭರ್ಮಸಾದನ
(೧೮. ೨೫. ೩೩) ; ನೂಕುತು. ೧೩೩-೧೬ : ೧೫೦). [ಬೋಗಾಣ + ತೆರಿಗೆ]

ಬೋಗಿ (ನಾ). ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನು ; ಸುಖ :
ಭರಣಕ್ಕೆ ಬಕಾರಂ... ಭೋಗಿ-ಬೋಗಿ (೧೮೫೭. ೨೩ ಕ್ರಮ):
ವೀಳಿಯ ಪುಷ್ಪ ಮುಂತಾದ ಪರಿಮಳಕೆ ಬೋಗಿಯವಿರುವನು (೧೮೫೭. ೩-೨೦).
[< ಸಂ. ಭೋಗಿ]

ಬೋಗಿ (ನಾ). ರೈಲುಗಾಡಿಯ ಬಿಡಿಗಾಡಿ. - ಇಬ್ಬಿ : ನೆಕ್ಕುಬೋವು
ಗಾಗಲಿ ಇತರರಾಗಲಿ ಬೋಗಗಳ ಎರ ಬೋಗಲು ಅವುಗಳ ದೊರೆತಿರಲ್ಲ
(ಪೂಜು. ೪೩೩). [< ಗಂ. Bogie]

ಬೋಗುಡಿಜಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಪ್ಪಿನ ಸಸ್ಯ : ಮೈಲತುತ್ವವಂ
ಬೋಗುಡಿಜಿಬೊಟ್ಟಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ತೇದು ಹೊರಮೊಳಗೆ ತೊಡೆಯ ಮೊಳೆ
ಮಾಡುವುದು (೧೮೫೭. ೨೪೩). [?]

ಬೋಗುಣಿ, ಬೋಗುಣಿ, ಬೋಗುಣಿ, ಬೋಗುಣಿ (ನಾ). ತಳಭಾಗವು
ಗುಂಡಾಗಿದ್ದು, ಅಗಲವಾದ ಬಾಯುಳ್ಳ ಲೋಹದ ಪಾತ್ರೆ :
ಏಳನ್ನ ಮನವನ್ನೆ ! ನೋಡು, ಪೋಲರ ಬಂದು ನಿಜು ಬೋಗುಣಿಯೊಳೆ

ಜೋಗುನಿಯು ಸದಾ ಹಾರಯರಳುಗಳಲ್ಲಿಂದ ಜನ್ಮದಿಹನು (೧೫೬:೦);
ಒಲೆಯ ಏಳು ಒಂದು ಬೋಗುನಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ರಾತ್ರಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಅನ್ನವನ್ನು
ನಾಯಕಿಗಳಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಇಟ್ಟಿದ್ದಳು (೧೫೬:೩೩).
ಬೋಗುನಿ: ಒಂದು ಬೋಗುನಿಗೆ ನೀರು ಸುರಿದು ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುರಿಸಿದೆ
(೧೫೬:೩೩); ಅವುಗಳನ್ನು ತೋಡು ನೆನೆಯಾಗಿ ಅರ್ಧ ಬೋಗುನಿ
ದೊಸದೊಂದಿಗೆ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯಾಗಿ . . . ಉಪಹಾರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ್ದರು
(೧೫೬:೩೩). ಬೋಗುನಿ: ಈ ಸೇವಕರು ಚಿನ್ನದ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ
ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬೋಗುನಿಗಳನ್ನು . . . ಹೊತ್ತು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು
(೧೫೬:೩೩). ಬೋಗುನಿ: ಬೋಗುನಿಯಲ್ಲಿ ಸುನೀರು
ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟು ನೀರು ಹೊಯ್ದುದರಿಂದ ಈ ತೊಪ್ಪಲವನ್ನು ಹಾಕಿ
ಅದರ ಎಣರನ್ನು ಬಿಸುಡಿದು ಬಿಳಿಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಹಾಲುನ್ನು ಹಾಕಿ
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (೧೫೬:೩೩); ಬೋಗುನಿಬೋಗಿನ ನೀರು
ಹೊರಸೂಸಿ ಪರಾಕರೋಗ ಬೀಳುತ್ತದೆ (೧೫೬:೩೩).

[೪-ಕುರಾ, ಬೋಗುನಿ, ಬೋಗುನಿ, ಬೋಗುನಿ, ಬೋಗುನಿ,
/ಕುರಾ, ಬೋಗುನಿ, ಬೋಗುನಿ, ಕುರಾ, ಬೋಗುನಿ]

ಬೋಗುನಿ 'ಬೋಗುನಿ' ನೋ.

ಬೋಗುನಿಯ 'ಬೋಗುನಿ' ನೋ.

ಬೋಗುನಿ 'ಬೋಗುನಿ' ನೋ.

ಬೋಟಿ (ನಾ). (ಮಕ್ಕಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ) ಮೊಲೆ; ಸ್ತನ: ಜಾತಿ
ತಟ್ಟುತರನ್ನು ಪುಟ್ಟಿಯರುಹು ಬೋಟಿಯನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತ
(೧೫೬:೩೩). 'ಪಾಟಿ' ವರಾ.

ಬೋಟಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು: ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಗೋಯ ಮನಮಗತಿ
ಬೋಟಿಧರ್ಮಸ್ಥ ಉತ್ತಮಾಳ್ವಂಶ ? ದೊಳೆ ನೀ ಎದಮಾ ಒಂದ
ಮಲೆ [೮] ಸತ್ಯ (೧೫೬:೩೩, ೧೫೬:೩೩ ; ೧೫: ೧೦೦).

[?]

ಬೋಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೆಂಡ: ಇವರು ಜೋಳದೊಳಗೆ
ಅನ್ನಕುಳ್ಳು, ಭಂಗಿ, ಕುಂಜರಿ, ಅಂದರೆ ವಿಷಮುಳ್ಳಿದು ಬಿ:ಜ,
ಇವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಂಡು ಬೋಟಿಯು ಸರಿಯಾಯನ್ನು ಮಾಡಿ . . .
ಮಾಡಿದರು (೧೫೬:೩೩). 'ಅಕ್ಕಿಬೋಟಿ' ವರಾ.

[೪-ಕುರಾ, ಬೋಟಿ: ಹಿಂ, ಬೋಟಿ: ಕುರಾ, ಬೋಟಿ,
ಬೋಟಿ]

ಬೋಟಿಗಾರ (ನಾ). ಬೋಟಿಯು ಹೆಂಡವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವವನು:
ಬೋಟಿಗಾರರು ಇವರು ಪಲವು ಹಿಂದೂಜಾತಿಗಳ ಮಂತ್ರವೆಂದು
ಕೊಡುತ್ತದೆ (೧೫೬:೩೩). [ಬೋಟಿ + - ಕುರಾ, (-ಕುರಾ)]

ಬೋಟಿ 'ಬೋಟಿ' ನೋ.

ಬೋಟಿಗಾರ (ನಾ). ಮದುವೆಗಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜಿಲ್ಲಾವ:-
ಸುಂದರ: ಬೋಟಿಗಾರನು ಕರೆಯುವುದು, ಬೋಟಿಗಾರನು ಕೊಡಿದ
ಕಯ್ಯಾಗುವದಾಗಿ ಕರೆಯುವುದು ಎಂದು (೧೫೬:೩೩).

[೪-ಕುರಾ, ಬೋಟಿಗಾರ]

ಬೋಟಿಗಾರ (ನಾ). ಮದುವೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜಿಲ್ಲಾವ:-
ಸುಂದರ: ಬೋಟಿಗಾರ ಒಬ್ಬ ಬೋಟಿಗಾರನು ಬಾಲ್ಯಕಾಲದ
ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಗಾಳಕ್ಕೆ ಬಿಡುಮಾಡಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕು (೧೫೬:೩೩);
ನಾಳೂ ದಕ್ಷ ಬೋಟಿಗಾರನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಎಲ್ಲಿ ಕಂಡವನು ಎನ್ನುವುದೆಂದಿಗೂ
ಮರೆಯಲಾರಿ (೧೫೬:೩೩). [೪-ಕುರಾ, ಬೋಟಿಗಾರ]

ಬೋಟಿ. ಬೋಟಿ (ನಾ). ಭಾರ: ಹೊರ: ಸಕರಿನ ಕರೆಯುವುದು
ಬೋಟಿಯು ಸುಳ್ಳು ಸುಮ್ಮನೆ ಆಡುತಿಗಲ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ (೧೫೬:೩೩).

೧೦; ಈಗ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬೋಟಿ ಬಂದಿದ್ದು ಆ ಬೋಟಿಯನ್ನು ನೀಡೆ
ಸ್ವಂತ ಖುಷಿಯಿಂದ ಹೊತ್ತಿದ್ದೀರಿ (೧೫೬:೩೩, ೨೦೦). ಬೋಟಿ:
ನಿಮ್ಮ ಮಾಲ ಪ್ರಪಂಚದ ಬೋಟಿ ಭಾಳ ಅದೆ (೧೫೬:೩೩, ೧೫೬:೩೩); ನಾಳೆ
ಮನಿ ಬೋಟಿ ಅದರ ಮಾಲೆ ಅಲ್ಲ (೧೫೬:೩೩, ೧೫೬:೩೩).

[೪-ಕುರಾ, ಬೋಟಿ: ಕುರಾ, ಬೋಟಿ, ಬೋಟಿ]

ಬೋಟಿ 'ಬೋಟಿ' ನೋ.

ಬೋಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಡುತನ: ಸ್ವಕದ ಪೂರ್ವದ
ಮಾನ್ಯ ಆಡು ಸ್ವಾಮ್ಯ ಬಾಟು ಬೋಟಿ ಸಹ ತೋರಿಗಟ್ಟಿ-ಸಲುವ
ಉಪಗ್ರಾಮ (೧೫೬:೩೩, ೧೫೬:೩೩, ೧೫೬:೩೩ ; ೧೫೬:೩೩).

ಬೋಟಿ (ನಾ). ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನ ಸಿಪ್ಪೆ-ಗೋಟಿ-ಗೋಟಿ (?) :
ಸ್ವಾತಿನೀರಿನ ಮುತ್ತು ಬಿಸಿ ಕೋಳಿಪುದ್ದೆ ಬೋಟಿ ತೋಡುವ ಮೌಕ್ತಿಕ
ಫಲಗಳಾದ (೧೫೬:೩೩, ೨೦). 'ಬೋಟಿ' ವರಾ. [?]

ಬೋಟಿ, ಬೋಟಿ (ನಾ). ನಾವೆ: ಪರಿಗೋಟು: ಬಂದರಗಳಲ್ಲಿ
ಅಲೆದಾಡುವ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಮಾಲುಬೋಟಿಗಳು, ಇವುಗಳ ಹೊರತು ಆ
ಸುಂದರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ಸುಂದರವೂ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೧೫೬:೩೩, ೨೦).

ಬೋಟಿ: ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಬೋಟಿಯ ದೀಪಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತವೆ
(೧೫೬:೩೩, ೨೦); ಕುಮಟಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ . . . 'ಬೋಟಿ'
ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತಿತ್ತು (೧೫೬:೩೩, ೨೦). [೪-೧೦, ೨೦೦]

ಬೋಟಿ (ನಾ). (?): "ಕುಟುಂಬ ಬೋಟಿಯನಿಂತ" (೧೫೬:೩೩, ೨೦).

[?]

ಬೋಟಿ, ಬೋಟಿ, ಬೋಟಿ (ನಾ). ೧. ಹಳ್ಳಿಬದವನು: ಬೋಟಿ
ಬಾಯಿಯವನು: "ಅದ್ವಿತೀಯ ಬೋಟಿಯನಿಂತ" (೧೫೬:೩೩, ೨೦);
ಅದಿಗಟ್ಟುವೇಕೆ ಬೋಟಿಯ ಕಪ್ಪೆ (೧೫೬:೩೩, ೨೦). ೨. ಕೂದಲನ್ನು
ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡವನು: ಬೋಟಿಯನಿಂತವನು. ೩. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲಿಲ್ಲ
ದವನು. ೪. ದರಿದ್ರ: ಬೋಟಿ . . . ಗಂಟುಬದವ:

ದಿವಾಳಬೋಟಿ (೧೫೬:೩೩, ೨೦). ೫. (ಕರಾ). ವೆದ್ದ: ದಡ್ಡ:
ಬುದ್ಧಿಹೀನ. ಬೋಟಿ: ೬. ಬೋಟಿಯನಿಂತ ಬಾಟಿ (೧೫೬:೩೩, ೨೦):
೭. ಕೋಟುಗಳಿಲ್ಲದ ಎತ್ತು: ನಿಲುವ ಸಂಪತ್ತು ಬೋಟಿ ಬಟ್ಟ ಕರಮಾಪ
ಮುಂದೊಲೆವ ನಾಣ್ಯವೆಯ ಕಟ್ಟುಸಿಗೊಳಗಾದ ಪಲವು ಪರಿಯತ್ತು
ತೊಪ್ಪುತ್ತಾ ಬಾಲ್ಯ ಮೇಳೈಸಿ ಬಿಡುವುದು ಗಿಟ್ಟಿಕೆ (೧೫೬:೩೩, ೨೦):
ಕೊರಗುತಿರಗು ಹೇರಿ ಹಾಕಿದ ಬೋಟಿಯನಿಂತವರಿ (೧೫೬:೩೩, ೨೦-೨೦).

೮. (ಅಲಾ) ಸಂನ್ಯಾಸಿ: ಪ್ರತಿ: ನಿನ್ನ ಸುಖದ ಪರಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಾಯರು
. . . ಜಡವು ಧುಡಿಯ ಬೋಟಿಯನಿಂತವರು (೧೫೬:೩೩, ೨೦-೨೦).

ಬೋಟಿ: ೯. "ಮುಂಡಾ, ಮುಂಡಿತ - ಈ ೨ ಬೋಟಿಯ" (೧೫೬:೩೩, ೨೦):
೧೦. ನಾರೇಂದ . . . ಸೀತೆಯರ್ ಕನ್ಯಾಮಾಡಕ್ಕಿಯುಪ್ಪದಲ್ಲಿ
ನಿಳಿಸುವುದು ಬೋಟಿಯ ಕಾಣುತ್ತಾಳೆಂದಿಂದು ನೆತ್ತಿಯು ಹಕ್ಕದಿಂ
ಛಾಯೆ (೧೫೬:೩೩, ೨೦-೨೦). [ಬೋಟಿ + - ಅ, /ಕುರಾ, ಬೋಟಿ]

ಬೋಡಿ, ಬೋಡಿ (ನಾ). ೧. ಹಳ್ಳಿಬದವನು: ಬೋಟಿ ಬಾಯಿಯವನು:
ಕುಂಟೆಯುಪ್ಪ ಬೋಟಿಯನು ಬೋಟಿಯ (೧೫೬:೩೩, ೨೦); ಮಗಳಿಗೆ
ಸುಂದರವು ಒಂದುಮಾತ್ರಿಯು ಬೋಡಿ ಹಿಗುಣತನು ಮಾಡಿ (೧೫೬:೩೩, ೨೦):
೨. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲಿಲ್ಲದವನು: (೧). ಬೋಡಿ: ೩.
ತಲೆಯ ಕೂದಲನ್ನು ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡವನು: ಕೇಶಮುಂಡನ ಮಾಡಿಸಿ
ಕೊಂಡವನು: ಕೂಳಿಗೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಬೋಟಿ ನಿನ್ನಗಟ್ಟು ಗುಟ್ಟಾಳತನವೇಕೆ
(೧೫೬:೩೩, ೨೦-೨೦): ಬೋಡಿ ತರುಮಾ ವೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಹಾಗಿ (೧೫೬:೩೩, ೨೦).

೪. ಒಂದು ಬಾಯಿಗಳು.

ಬೋಟಿಯನಿಂತ = ಮುಂಡೆಯ ಮಗ: ಒಂದು ಬಾಯಿಗಳು:

ಛೂ ಎಪ್ಪು ಬೋಡುಯ್ಯ ? ಎತ್ತು ಸತ್ತು ಈ ಬೋಳೇಮಗೆ? (ಕುಟು. ೩೨). [ಬೋಡು - ಗ್ಯ./ತುಳು.ಬೋಳ]

ಬೋಡು, ಬೋಳು, ಬೋಲು (ನಾ). ೧. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಿತಿ; ಬಾಯಿ ಬರಿದಾಗಿರುವಿಕೆ : (೧). ೨. (ತಲೆಯಲ್ಲಿ) ಕೊದಲಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಿತಿ; ಬೊಕ್ಕ. ೩. ಬರಿದಾಗಿರುವಿಕೆ; ಖಾಲಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ. (ಗು). ೪. ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದ; ಬಾಯಿ ಬರಿದಾದ : 'ಬೋಡುವಾಯ್' ಪರಾ. ಬೋಳು : ೨. ಆಕಸರವು ತುಳುಬೋ ಜೆದಯೋ ಬೋಳೋ ಅಜಾಯಬಾರದಣ್ಣಾ (ಕೋಟಾ. ೨೦೯-೬೩); ಮಂಡೆ ಬೋಳನ ಕರತಮಂಡಲ ದಂಡಭೋತೃದ ಕಾಸೆ ಮೇವದ ಲಂಡಸಂಸ್ಕಾರಿಯನು ಹರಿಯಾರನತ್ತ ಭಕ್ಷವನು ಕೊಂಡು ನೀಡಿದರೆ (೪೫೦. ೬-೬೦). ೩. ಕೊದಲಿಲ್ಲದ; ಬೊಕ್ಕಾದ; 'ಬೋಳಂದಲೆ' ಪರಾ. ೬. ಬರಿದಾದ; ಖಾಲಿಯಾದ : 'ಬೋಳಾಗ್ಗೆ' ಪರಾ. ಬೋಲು : ೨. ನಾವಿದಂ ಕನ್ನೆಯ ಪುರ್ವಂ ನೊಸಲುಮಂ ಸಮಾಹಿ ದಾಗಣ ಪುರ್ವಂ ಬೋಲು ಪುರ್ವಾಗಿ ನೊಸಲುಂ ತಜ್ಜುವಂತಾಗಿ (ಕುಟು. ೯-೬ ೫). ೩. 'ಬೋಲುಮಂಡೆ' ಪರಾ.

ಬೋಡಾಗು, ಬೋಳಾಗು, ಬೋಲಾಗು = ೧. ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದಾಗು; ಬಿಟ್ಟು ಬಾಯಾಗು; ಹಲ್ಲುಗಳಾದು ಬಾಯಿ ಬರಿ ಬೋಡಾಗುಮದು (ಕುಟು. ೨೦-೨೧). ೨. ಬರಿದಾಗು; ಖಾಲಿಯಾಗು; ಒಬ್ಬಕೊಪ್ಪೆರಿನಾಚೆ ಬೋಡಾದ ಬೋಲೆಯಂ . . . ಕುರಿತ್ತಲಿನ ಗತಿಯಾಯ್ತು (ಕೋಟ. ೦೬-೬೬); ಮಂಡೆ ಬೋಳಾದರೇನೋ ಹುಟ್ಟು ಬೋಳಾಗದನ್ನಕ್ಕರ (ಕೋ. ೯-೦೩); ಹೂವಿಲ್ಲದ ಹೂಳು, ಹೂವಿಲ್ಲದ ಕೊರಳು, ಬರಿಗೈ, ಬೋಳಾದ ಹಣೆ (ಕೋಟ. ೦೬). ೩. ಅಸಹಾಯಕವಾಗು; ನಿಸ್ಸತ್ತ್ವ ವಾಗು; ವಿಂಡರೆ ಛೂಪದ ಬಾರಿಗೆ ಬಿರ್ಬಿ ಬೋಡಾಗಿ ನಾಯಾಗಿ ತೇಜಂಗಿಟ್ಟು (ಕೋಟ. ೩೬-೦೩); ಉದಿಶಾತ್ಮಗ್ರಭವಪ್ರಕಾಪದ ಪೂರ್ವರ್ಥಂ ಕೇಡು : . . . ಪೂರ್ವರ್ಥದಂಗರಾರಾಸ್ತೋಡಿ ಬೋಡಾಗಿ ಪೋಗದರಾರ್ (೩೨. XX. ೦೨-೩ : ೨೧೭). ೪. ಕೊದಲಿಲ್ಲವಾಗು; ಬೊಕ್ಕವಾಗು; ಮಂಡೆ ಬೋಳಾದರೇನೋ ಹುಟ್ಟು ಬೋಳಾಗದನ್ನಕ್ಕರ (ಕೋ. ೯-೦೩); ಲರಿಶಾಗಿದುರೋಳ ರಾಗದೆ ನರಿದಾದುವ ವದನ ದಂಡು ಛೂಡದೆ ತವಮಂ ಸರಿ ಮೂಲ್ಕಿ ದೈವದಿಂದ ತಲೆ ಬೋಲಾಯ್ತು ನಿಜ ಮುಟ್ಟಿನೊಳ್ಳದೇಂಬರೆ (ಕುಟು. ೬-೪೦); ಬೋಲಾದ ಕಲೆಯ ರೋಮಂ . . . ಬಳೆವ ತೊದಿಂ ಕೋರಾಪಲಬ್ಬದೊದವುತಿರ್ಕಂ ಛಾಪಂ (ಕೋಟ. ೯-೪೦). ೩. (ಆಲಂ) ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗು; ಹೊನ್ನಿನ ಆಪ್ತಾಯನಕ್ಕಿ ಬೋಳಾದವನಲ್ಲ . . . ಕೊಡಲಸಂಗಮ ದೇವರಲ್ಲಿ ಎನಗಾರು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಬೋಳಾದನ್ನ ಪ್ರಭುದೇವರು (ಕೋ. ೪-೪೯೬-೦೩೦). ಬೋಲದಲೆ = ಬೋಳಿಸಿದ ತಲೆ; ಕೊದಲಿಲ್ಲದ ತಲೆ; ಕರಿಯ ಕಚ್ಚು ಬಮನುಟ್ಟು ವೆಯ್ಯಲ್ಲಂ ಮೂಯಂ ಪೂ ಬೋಲದಲೆವರಸು ಬಾಯೋಳ ಕವಡಿಗಳಂ ಪಲ್ಲಳಂತೆ ಮೂಡಿ (ಕೋಟ. ೦೯-೦೬). ಬೋಲಮಂಡೆ = ಬೋಲದಲೆ; ಕಚ್ಚು ಬಂ ಗುಂಡಿಗೆ ಬೋಲಮಂಡೆ ಮಂಡೆದಂಡುಮೀಕ್ಷಣಸಾಪ್ತಹೇತುವೇ (ಕೋಟ. ೯-೪೦); ಕರಕಂ ತಾಳೆಯಿಂ ತೀವಿದ ಕರಚರಣಂ ಬೋಲಮಂಡೆ ಕುಗ್ಗಿದ ದೇಹಂ (ಕೋಟ. ೬-೨೨೪).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಪೋಲು; ತುಳು. ಬೋಳು, ಬೋಲು; ಕೊಡ. ಕೋತ, ಬೋಳ; ತುಳು. ಬೋಡು]

ಬೋಡುಕಡಲೆಸೊಪ್ಪು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷಧೀಸಸ್ಯ; ಮೂರುಗುಟ್ಟಿನ ಗಿಡ, ಬೋಡುಕಡಲೆಸೊಪ್ಪು, ಕರಂಡೆ, ಮುಂಡಿಗಿಡ (ಬೃ. ೩೧. ೬೦-೦೪೬೦); ಮೂರುಗುಟ್ಟಿನ ಸೊಪ್ಪು, ಬೋಡುಕಡಲೆಸೊಪ್ಪು.

ಗರಾಗಲು (ಕುಟು. ೨೩೦). 'ಬೋಲಿಗಡಲೆ' ಪರಾ.

[ಬೋಡು ? + ಕಡಲೆ + ಸೊಪ್ಪು]

ಬೋಡುಗೈ (ಕ್ರಿ). ಬರಿದುಗೊಳಿಸು; ಬೋಳುಮಾಡು; ದಂತಿ ಮೃಗವತಿಯ ದಾಡೆಯ ಬೋಡುಗೈವುಡೆ ತಳುಂತೇತನಂ ದಂದಬೂಕ ನುಂಗುವದೆ (ಕೋಟ. ೨೯-೦೩). [ಬೋಡು + ಕೈ (< ಕೆಯ್ಯೆ)]

ಬೋಡುಬಾಯ್ 'ಬೋಡುವಾಯ್' ನೋ.

ಬೋಡುಬಾಯಿ 'ಬೋಡುವಾಯ್' ನೋ.

ಬೋಡುವಾಯ್, ಬೋಡುಬಾಯ್, ಬೋಡುಬಾಯಿ (ನಾ). ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಬಾಯಿ; ಬೊಟ್ಟು ಬಾಯಿ; ಅನದಲೆಯ ನತ್ತರ್ ಪ್ಪುದ ಮುತ್ತಂ ದಾಳಂಬದೀಪಂಗಿತ್ತತ್ತಿ ಕಳ್ಳನೆ ಮುಕ್ಕರೊಡನೆ ಪಲ್ಲಳ್ ಮುಕ್ಕಪ್ಪೋಗೆ ನೋಡಿದಂಬಂತ ಬೋಡುವಾಯಂ ತಲೆಬೊಡಿನ ಕೋಡ ಗಂಗಳಂ ನೀಡುಂ ನೋಡಿ (ಕೋಟ. ೩-೩೩ ೪); ಶೈಲವೃದ್ಧನ ಬೋಡು ವಾಯಂತ ಗವಿ ಮೆರದಾದು (ಕುಟು. ೯-೦೪೪). ಬೋಡುಬಾಯ್ : ನರದಲೆಗೆ ಮೂಡೊಡದು ತೆರಗೊಂಡೊಡಲನು ಕತ್ತಲೆಯ ಮುಚ್ಚಿಯು ಬೋಡು[ಕೋಟ. ಬೋಡುವಾಯಂದಲೊಳುತ್ತ . . . ಹಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಸೂಳೆಯರಸರು (ಕೋಟ. ೦೦-೬೬). ಬೋಡುಬಾಯಿ : ಒತ್ತುಗಲ್ಲದ ಬೋಡುವಾಯಂಗಳ ನತ್ತಿ ತರಟಿನ ಸೂಳೆಯರು ಮನದಳೆಯಲಿ ತಿರುಗಿದರು ಕತವೃದ್ಧ ರಸಮೇಳದೊಳು (ಕೋಟ. ೨೦೯).

[ಬೋಡು + ಬಾಯ್]

ಬೋಣಿ (ನಾ). ಬಿಲುಪ್ಪ; ಸೌಂದರ್ಯ; 'ಬಗುರುಬೋಣಿ' ಪರಾ. [← ತುಳು. ಪೋಡಿ, ಪೋಣಿ]

ಬೋಣಿ (ನಾ). (ವ್ಯಾಪಾರಿಯು ಮಾಡುವ) ದಿನದ ಮೊದಲನೆಯ ನಗದುವ್ಯಾಪಾರ, — ರೋಮಿವ್ಯಾಪಾರ; ನಮ್ಮ ಸಮಾಜ ಖುಮದೇ ಬೋಣಿ ಕೊಡುವೆ ಭೂರ ತಲೆ ಕೆಣಿ (ಕೈ. ೪೪೫೯. ೬-೬೬); ಆ ಬೋಣಿಗೆ ನಮ್ಮ ಬೋಣಿ ಅಗ್ಗಿ (ಕೋಟ. ೪೨).

ಬೋಣಿ ಮಾಡು = ನಗದಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡು; ಬೋಣಿಮಾಡಿ ತಾಯಿ (ಕೈ. ೩೩. ೨೨); ಕೊಡುವದೆ ಬೋಣಿ ಮಾಡಿ (ಕೋಟ. ೧೧. ೪೨). ಬೋಣಿಮಾಡು = ನಗದಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗು; ಬೋಣಿಯಾಗದೆ ಕಡೆ ಕೊಡುವುದು ಹಾಗೆ (ಕೋಟ. ೦೬೬); ಮೂಕೆ ಬೋಣಿಯಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೇರಾರು ಮಾಡಿದ್ದ ರಿಂದ ಹೋಬಲ್ಲದಿ ಜಗಳ ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು (ಕೋಟ. ೪೯).

[← ಪುರಾ. ಬೋಣಿ, ಬೋಣನೆ, ಬೋಹನಿ; ಕೂ. ಬೋಹನ, ತಮಿ. ಪೋಣಿ; ತುಳು. ಬೋಣಿ, ಬೋಣ; ತುಳು. ಬೋಣ]

ಬೋಡ್ವ (ನಾ). ಉಬ್ಬಿರುವುದು; ಉದಿರುವುದು; ಬಾಕಿರುವುದು. ಬೋದಬೋಟಿಯಾಗು = ಉಬ್ಬು; ಉಬ್ಬಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಉದಿ ಕೊಳ್ಳು; ಬೊಟ್ಟಿಯುಬ್ಬಿರಿಸುವುದೇ ವಿಷ್ಯಂಭವನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ದಿನದಿನದಲ್ಲಿಯೂ ಬೋದಬೋಟಿಯಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆಹೋಗುತ್ತ ಇರುವುದೇ ವಿಷ್ಯಂಭವನಿಸಿಕೊಂಬುದು (ಕೋಟ. ೩೩೯).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಪೋಣ್ವ; ತುಳು. ಬೋದ; ಬೋಂದ = ಸ್ಥೂಲ ಕಾಯದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ತುಳು. ಬೋದ, ಬೋದ]

ಬೋಡ್ವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ; "ಬೋಟಿ — ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿ, ಬೋದನ ಹಕ್ಕಿ" (ಕೋಟ. ೦೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಪೋತಾ; ತುಳು. ಬೋದ = ಹಕ್ಕಿಯ ಮರಿ]

ಬೋಡ್ವ (ನಾ). ೧. ತಿಳುವಳಿಕೆ ಕೊಡುವುದು; ಉಪದೇಶ; ಬೋಧನೆ; ತಡೆಯದೆ ಮುಂಕಂಡ ತಿರುಂ ಜಡಗುಟ್ಟಲ್ಪಾರದೆಂದು ಬೋಲಿಸಿ ಬೋದಂ ಕುಡೆ ಕೊಡನವಂ ಕವಮಂ ಗೆಡೆಗೊಂಡಿರೆ

ದಂಟು ಬೂದಿ ತೊರೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦-೧೦೧). ೨. (?) : ಬೋಧಂ ಬೋಧಗಗೊಂಡುಂಬ ನಗಯಂ ನೀಂ ಮಾಡಿದಿರ್ ಜೀವನೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦-೧೦೧). [< ಸೊ. ಬೋಧ]

ಬೋಧೆ 'ಬೋಧೆ' ನೋ.

ಬೋಧೆಗೆ (ನಾ). (?) : ಮೊದಲೊಳ್ ತಂಬಿರ್ಗಾನೆ ಬೋಧೆಗೆಗೊಂಪು ಬೋಧೆಂ ಸುಗ್ಗಿ ಬರ್ವದನೇ ಪಂದವತಾನೆ ಪುಂಡುದೆಗೆದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೧-೧೦೨). [?]

ಬೋಧೆ (ಪಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ೫ ಪಂಪನಿಗೆ ಅಶ್ವಯು ದಾತನಾಗಿದ್ದ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ರಾಜಧಾನಿ. ಈಗಿನ ಅಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಕೇರಂನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೋಧನ : ಅಂತೂ ಸ್ವಪತಿ ನಿಜಲಯ್ಯಾ ಜಾನಯನವಗಾಪಮರಿಸುವಂ ಬೋಧನದೊಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೨) : ಬೋಧನ ೭೦೦ಜಜ ಬಳಿಯ ಕಂಪಾ ೨೪೫ ಮೊದಲ ಬಾಡಂ (ಕಾಣೀ. ೧೬-೧ : ೩೩೬). [? / ೫ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಪೌದನ' ಎಂಬ ನಗರದ ಹೆಸರಿನ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದು ಪರಿಶೀಲನಾರ್ಹವಾದುದು]

ಬೋಧೆಯ (ನಾ). ಒಮ್ಮಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತು ಬೋಧೆಯ, ಗ್ನಾಗೋಪ ಪುನರ ಕೂಲ (೨೮. VIII. ೨೦೦. ೧೦೩-೪ : ೧೦೪).

[ಬೋಧೆ + ಅಯ್ಯ]

ಬೋಧಿಗೆ, ಬೋಧ್ಯ, ಬೋಧಿಗೆ (ನಾ). ಕೆಂಬದ ಮೇಲೆ ತೊಲೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ (ಮರದಿಂದ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ) ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಸಾಧನ : ಪವಳದ ಜಂತಿಯೊಳಂ ಪದ್ಮ ರಾಗದ ಬೋಧಿಗೆಯೊಳಂ . . . ಒಪ್ಪುವ ವಿವಾಹಗೀತಮಂ ಸಮಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೪ ೩) : ಕೆಸಗಿದ್ದ ಬೋಧಿಗೆ ನವಮರಕತರತ್ನಕೋರಣಂ ಪೌಕಾರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೧) : ಚಂದ್ರಕಾಂತದ ಬೋಧಿಗೆಗಂ ಇಂದ್ರ ನೀಲದ ನಾಗವಟ್ಟಿಗೆಯಂ . . . ಮೂಕದ ಪ್ರತಿಮೆಗೊಂದೊಪ್ಪುವ ಕೃತ್ರಿಮ ಬ್ರಹ್ಮಾಲಯಗಳಂ ಕಲ್ಪಿಸುವಂ ಬೋಧೆತುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೧೨೨). ಬೋಧ್ಯ : ರತ್ನರಾಜಿಯ ಕೆಲಸದಿಂದ ರಾಜನ ಕಂಬ ಬೋಧ್ಯ ತೊರೆ ಪಲಗೆ ಪೂಸಕ ಬೋಧೆಯೊಂದೊಪ್ಪ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೨೩) : ಮಹಾದ ಬೋಧ್ಯ ರತ್ನದೊಲೆ ಕಂಟ್ರಮನೀಲದ ಕೋಟಿಪಟ್ಟಿಯ ಮಹೋಪವಿಷಾಂಕ ಪುಕಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೪). ಬೋಧಿಗೆ : ಇಂದ್ರನೀಲದ ಕಂಠ ಮಹಾದ ಬೋಧಿಗೆ ಇಂದ್ರಕಾಂತದ ಭಕ್ತಿಯೊಳೆ . . . ಸುಂದರವದೆಯ ಚಪ್ಪರವ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೨) : ಲಲಿತಪಟ್ಟಿಗೆಳ ತೊಲೆ ರತ್ನ ಬೋಧಿಗೆಗಳ ಪ್ರವಾಳಗಳಿಂದ ಮೇರಿಸಿದ ಜಂತಿಗಲ್ . . . ಪೊಗದಂಗಳಂ ಪೇಳಲಪ್ಪರಿಯದುದರಮನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೪). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಪೋತಿಕ್ಕಿ : ಮಲ. ಪೋತಿ : ತುಳು. ಬೋಧಿಗೆ : ತೆಲು. ಬೋಧಿಯ, ಬೋಧ]

ಬೋಧ್ಯ 'ಬೋಧಿಗೆ' ನೋ.

ಬೋಧ್ಯ 'ಪೋದ' ನೋ.

ಬೋಧ್ಯ ಬೋಧೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಮಲ್ಲು : ಬೋಧ್ಯ ಬಳಿದ ಹೊಲ ಹಾದಿಲಿದ್ದರೇನು, ಹಾದಿಲಿದ್ದರೇನು? (ಗುಣ. ಬೋಧೆ : 'ಬೋಧಿಸರೆ' ಪರಾ. [?]

ಬೋಧಿಗೆ 'ಬೋಧಿಗೆ' ನೋ.

ಬೋಧೆ 'ಬೋಧ್ಯ' ನೋ.

ಬೋಧೆಸರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೊಂಡು : ಅಂಟುಕಾಮಿನಿದ. ಬೋಧೆಸರ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೧೨೩). [< ತೆಲು. ಬೋಧಸರ, ಬೋಧ್ಯಸರ]

ಬೋಧೆ (ನಾ). ೧. ಕಲಿಸುವಿಕೆ : ಬೋಧಿಸುವಿಕೆ. ೨. ಎಚ್ಚರ : ಸ್ವಪತಿ : ಮುದುಕನನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತಂಪು ಮಾಡಿ, ಅಂದರೆ ಬೋಧೆ ಬರುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೩) : ರಾತ್ರಿಯಾಗುವಾಗ ಮತ್ತೆ ಬೋಧೆ ತಪ್ಪಿತು

(೧೦೩. ೧೨). ೩. ಅರಿವು : ಜ್ಞಾನ : ತಿಳಿವಳಿಕೆ : ಸರ್ವಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯೊಳ್ ತೊಡರ್ಪ ಬೋಧಂ ಭವ್ಯಸಂಸೇವ್ಯಮಾಯ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೪) : ಭರದಿಂದ ದೇಶಾಪಧಿ ಬೋಧ ಪುಟ್ಟಿತು ಭರತೇಶ್ವರನ ಪೂಜೆಗೆಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೨೪). ೪. ವಿಚಾರ : ಅಲೋಚನೆ. ೫. ಅರಳುವಿಕೆ : ವಿಶಾಸ. ೬. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮತಿ ಲಕ್ಷ . . . ಬೋಧ . . . ಅವಸ್ಥಾರಗಳೆಂಬ ಎಣವತ್ತುಮೂಟು ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳಂ ಪರಿವರ್ಧಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨೨). ೭. [ಭಂದ] ಒಂದು ಗಣದ ಹೆಸರು : ಮೂರು ಗುರು (—) ಇರುವ ಗಣ : ಮಗಣ : ಗುರುವೆರಡಾಗದೆ ದರ್ಶನ ಮೂಟುಗಲ್ ಬೋಧ ಪಾಲ್ಕುಮಾಗಲು ಚರಿತಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೧೦.) [ಸಂ.]

ಬೋಧೆ (ನಾ). ಕಲಿಸುವವನು : ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡುವವನು : ಶಿಕ್ಷಕ : ಬೋಧ್ಯ ಸಂಗತಿ ಸಲ್ಲ ಸದ್ವ್ಯಾಧ್ಯಾಸಕಿ ಸಲ್ಲ ಜಮ್ಬ ಬೋಧಕನಿಗೆ ಸಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦-೧೦೧). [ಸಂ.]

ಬೋಧೆವೃಕ್ಷಿ (ನಾ). ಜ್ಞಾನವೃಕ್ಷಿ : ಜಗಮಲ್ಲಂ ನಿಜ ಬೋಧೆವೃಕ್ಷಿ ಯೊಳೆ ಕಾಣಲ್ ಬುಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೩). [ಸಂ.]

ಬೋಧೆನೆ (ನಾ). ೧. ಕಲಿಸುವುದು : ಹೇಳಿ ಕೊಡುವುದು : ಆ ಹಿರಿಯರ ಬೋಧನೆ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨). (ಅಲಂ) ದುಷ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಚಿಕಾಪಕ್ಕೆ ಮಾಡುವಿಕೆ : ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸುವಿಕೆ : ಆ ದುಷ್ಕನ ಬೋಧನೆಯಿಂದ ಅರಿಯದ ಹುಡುಗರು ದುಷ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇಳಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩). [ಸಂ. ಬೋಧನೆ]

ಬೋಧಾಳ (ನಾ). (ಕರಾ) ಏನೂ ತಿಳಿಯದವನು : ಮುಗ್ಧ : ಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನು : ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಬೋಧಾಳನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩) : ಒಬ್ಬ ಮಗನಿದ್ದಾಣೆ ಅವನಿಗೆ — ಬೋಧಾಳ ಶುಕರ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩).

[ಬೋಧ + ಹಾಳು (< ಪಾಟು) + ಅ.]

ಬೋಧಾಳಂ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿವಂತ : ಪಾಡೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿಸ್ಸೂಚಿಪ್ರೇಮ ಪುನಸ್ಪ್ರೇಮ್ಯನದರ್ಶನದಾನಯ್ಯನಾ [ತಾಣೀ]ಗಳನುತ್ತುಂ ನಂದಿದಂ ಮನಂಬುಗುವಿನಂ ಬೋಧಾಳಂ ಮೇಧಾವಿಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೨೩).

[ಸಂ. ಬೋಧಾಳಂ]

ಬೋಧಿ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅರಿವು : ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ : ಉತ್ತಮ ದೀಕ್ಷಾವಿಧಿಯುಂ ಸಮಾಧಿಪುರಾಣ ಕರ್ಮಕ್ಷಯಂ ಬೋಧಿರಾಭಮಬೋಧಂ ದೊರೆತೊಳ್ಪದಕ್ಕಿಮಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೪) : ತಪದೊಳ್ ತನುಪು ನಿಷ್ಕಾಸಲದಿನಸುಪಟ್ಟಾಪಮ ಪಿತೃಪುರುಷರ ಶಾನೆ ಬೋಧಿಯವು [ಕೃಷ್ಣ. ಮಯುಕ್ತಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೪) : ದೀಕ್ಷಿಗೆ ಸಂತತಂ ಪುಲಮನೆ ನೆಗಬ್ಬುದೆ ಬೋಧಿ ವಲಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೨೪). ೨. ಗೌತಮಬುದ್ಧನಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಜ್ಞಾನೋದಯ : ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನು ಬೋಧಿಯನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು . . . ರಾಜಗೃಹಕ್ಕೆ ಬಂದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪) : ಬೋಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಬುದ್ಧನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮನುಷ್ಯಜೀವಿವಿಷ್ಣು ಮನೋಹರವಾಗೆ ಕಂಡಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨೪) : ಬೋಧಿಯಾದ ಸಂತರ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನು ಪಕ್ಷದಿ ಯಲ್ಲಿ ಏಳುವವನು ಚರಿಸದ ಕುಳಿಪ್ಪನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨. ೨೩). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಅರಳಿ : ಅಶ್ವತ್ಥ : ೫ ಈಗಿನ ಪಾಟ್ನಾ ನಗರದ ಬಳಿಯಿರುವ 'ಬುದ್ಧಗಯಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ವೃಕ್ಷ. ಗೌತಮಬುದ್ಧನು ಇದರ ಕೆಳಗೆ ಜ್ಞಾನೋದಯವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ : "ಶ್ರೀವೃಕ್ಷೇ, ಒಪ್ಪಲಂ, ಅಶ್ವತ್ಥಃ, ಬೋಧಿ — ಈ ೪ ಅರಳಿ" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೨೪) : ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನು ಈ ಮರದಯಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಯಲ್ಲೇ ಬುದ್ಧನಾದದ್ದು ? ಮರಕ್ಕೂ ಬೋಧಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದದ್ದು ? (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩). 'ಬೋಧಿವೃಕ್ಷ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಬೋಧಿದುರ್ಲಭಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ದುರ್ಲಭಬೋಧಿಯನೊಡನೆ ದೃಢರ್ಮ ರಾಗರವೇಷೆಯುಂಟು ಚಿಂತೆ ಬೋಧಿದುರ್ಲಭಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ (ಶ್ರುತಾಂ. ೨೯೬-೩೬). 'ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಬೋಧಿದುರ್ಲಭಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ]

ಬೋಧಿದುರ್ಲಭ (ನಾ). = ಬೋಧಿ ೨ : ರಾಜನು. . . ಬೋಧಿದುರ್ಲಭ ಬಳಗಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಜೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಪ್ಪುಗಾಗಿ ಮಹಾಪ ಪಡುತ್ತಿದ್ದ (ಶ್ರುತಾಂ. ೨. ೧೭೬). [ಸಂ.]

ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ (ನಾ). ೧. ಬುದ್ಧ. ೨. [ಬೌದ್ಧ] "ಅರ್ಹತನು ನಡೆಸ ಬೇಕಾದ ಶೀಲಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು, ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನಾಗುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ. ಬುದ್ಧನಾಗುವ ಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳವನು" (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೪-೨೦೯) : ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿ ಸತ್ತ್ವನು ಅವನಿಗೆ ಧರ್ಮ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ಅರ್ಹತರಾಗುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ನಾಗುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭ. ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನಾಗಿ ಲೋಕದ ದುಃಖ ಮನ್ನು ತಾನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಯತ್ನಿಸುವುದು (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬). [ಸಂ.]

ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ (ನಾ). = ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ೨ : ಜೈತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಬುದ್ಧನ ಮತ್ತು ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿವೆ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ರಥದ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯೂ ನಾಲ್ಕು ಗೊಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ನಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿರುವಂತಹ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹ ಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತಾರೆ (ಶ್ರುತಾಂ. ೨. ೧೭೬).

[<ಸಂ. ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ. / ಪಾರಿ. ಪಾ. ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ]

ಬೋಧಿಸು (ಕ್ರ). ಕರಿಸು : ಹೇಳಿಕೊಡು : ಸರ್ವಗಮ್ಯಮಾನಿಗಳಂ ಕಂಡು . . . ಸಂಸಾರರಹಿರಭೋಗನಿವೇಗಮಂ ಬೋಧಿಸಿ (ಪಾಂ. ೨. ೧-೩೬) : ಸನ್ಮಾರ್ಗದಿಂ ಸಲ್ವ ಸಾಧುಗಳೆಮ್ಮಂ ದಯೆಯಿಂದ ಬೋಧಿಸು ತಮಿರ್ಕೊಂದು ಜಿನೇಂದ್ರೋತ್ತಮಂ (ಸುತಾಂ. ೧-೩) : ಹಡದುಂಬ ಸೂಳೆದುಂತ ಧನವುಳ್ಳವರನಪುನು ಬೋಧಿಸಲು ಮುನ್ನ ನಾನಪಜನಯ್ಯಾ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬). [ಬೋಧಿ + -ಇಯ]

ಬೋಧಿ (ನಾ). ೧. ತಿಳಿಯುವಿಕೆ : ಅರಿಯುವಿಕೆ. ೨. ಜ್ಞಾನ : ಅರಿವು : ತಿಳಿವು : ನಿಷ್ಕರಗಾದಿಯೊಳಗಿಹರಿಗೆ ವೇಳದಿರಾದಿಗಗನಾನಂದ ಬೋಧಿಯದ (ಗಣಾ. ೨-೨). ೩. ಬುದ್ಧಿ : ತಿಳಿವಳಿಕೆ. ೪. ಅಲೋಚನೆ. ೫. ಅರಳುವಿಕೆ : ವಿಕಸನ. ೬. ಎಚ್ಚರ : ಸ್ಮೃತಿ : ಜಾಗೃತಿ : ಸಂಕಲ್ಪನೆ. . . ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪುರ ಬರತೊಡಗಿತು. ಬೋಧಿಯ : ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಪುರ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨. ೧). ೭. ಚೈತನ್ಯ. ೮. ಕರಿಸುವಿಕೆ : ತಿಳಿಣ : ಬೋಧನೆ : 'ಬೋಧಿಸು' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಬೋಧಿ]

ಬೋಧನ, ಬೋಧಣ (ನಾ). ೧. ಅನ್ಯ : ಅಹಾರ : ಘೋಷ ಮಡಕ ಯೋ ಬೋಧನವನೊತ್ತಿ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ಎತ್ತಿದ ಬೋಧನದೊಳ್ ಕಲ್ಪಾಣದಮುತಾಹಾರಮನಾರೋಗಿ (ಪಾಂ. ೨-೨೯) : ನಿನ್ನ ಪಾಲನೊಡಲು ನೆತ್ತರ್ ಖಿಂತಿನವನೆಗೆ ಪಗಲ ಬೋಧನದೊಂದು ಕಟ ಕ್ಕಂ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬). ೨. ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವಿಕೆ : 'ಬೋಧನಗಾಡು' ಪರಾ. ೩. ನೈವೇದ್ಯ : ಎಡ : ಉಂಬ ಜಂಗಮ ಒಂದೆಡೆ ನಡೆಯುವರು ಉಣದ ರಿಂಗೆಟ್ಟ ಬೋಧನ ಹಿಡಿಯುವರು (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ಪೇಲಾಪುರಿಯ ಶ್ರೀಚಿಂತೆಯನ ಬೋಧನ ಅವಳರದ ಹರಿವಾಣದ ನಯವೆದ್ದಕ್ಕೆ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬-೨-೨ : ೨೬೬). ೪. ಮಿಡೆ : ಮುದ್ದೆ : ಅನ್ನ ಮೆದದ್ದು

ಪಶ್ಚಾತ್ತಿ ಬೋಧನವಾಗಿದೆ (ಪಾಂ. ೨.೩೬). ೫. ರಾಶಿ : ಸಮೂಹ : ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯದಗದು ಮೆದೆ ಎರೆಯಪ್ಪದಡಕಿಡಲಿಗಿಗಳ ಬೋಧನ ಬೋಧನೆಯ ಲಗ್ನಿ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨-೩೬). ೬. (ಬೆನ್ನಾಗಿ ನಾದ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ತಬಲ ಅಥವಾ ಮದ್ದಳೆಯ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಹುಂಡಾಗಿ ಬಳಿಯುವ ಸರಿ : ಎರಡು ಕಡೆಗೂ ಚರ್ಮದ ಪೊರೆಗಳನ್ನು . . . ಬಿಗಿದು, ಎಡಕ್ಕೆ ಬೋಧನವನ್ನೂ, ಬಲಕ್ಕೆ ಕರಣೆಯನ್ನೂ ಹಾಕಿ ನುಡಿಸುತ್ತಾರೆ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ಯಕ್ಷಗಾನದ ಮದ್ದಲೆಯು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಚಕ್ಕದು. ಇದರ ತೊಗಲಿಗೆ ನಿತ್ಯವೂ ನಿತ್ಯ 'ಬೋಧನ' ವನ್ನು ಹುಚ್ಚಬೇಳು (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) ಬೋಧಣ : ೭. ಚಂದ್ರಮಂಡಲದ ಕಳಂಕಮನುದ್ದು ವಂತೆ ಲೋಹ ಚಕ್ರದಿಂ ಪುಟಿಯ ಬೋಧಣಂ ಪಾಪಹರಮನುದ್ದಿ ಭಾರತಿಯ ಮುಖಕಮಲದೊಳ್ ಕತ್ತರಿಯ ಬೊಟ್ಟಿನಿಡುವಂತೆ ಪೂಜ ಬೋಧಣಮಂ ಪತ್ತಿಸಿ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨-೩೬) : ಮಗದತ್ತಿ ನೋಡಿ ವಾರಿಯ ಕಣ್ಣಿನೆಡೆ ಬೋಧಣದ ಹದನಪಾದಕ್ಕೆ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬). [<ಸಂ. ಭೋಜನ./ತಮಿ. ಭೋಜಮ್, ಭೋಜನಮ್; ತುಳು. ಬಜನ, ಬೋಜ : ತೆಲು. ಬೋಜನ./ಮರಾ. ಬೋಜ, ಬೋಮಾ, ಬೋಮಾ]

ಬೋಧೆ (ನಾ). ಅಡುಗೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾತ್ರೆ : (೪). 'ಬೋಧೆ' ಪರಾ. [?]

ಬೋಧನಗಾರ, ಬೋಧಿಗಾರ, ಬೋಧನಗಾರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾರೆಗಿಡ : ಬವಣಂ ಪಿಪ್ಪಲಿ ಪನೆ ಸಾವಿ ಬವ(ಬೋ)ನಗಾರಿ ಶುಂಠಿ . . . ಎನ್ನಿಪಪಣಂದಂ ನೃಪನತ್ವಾವಳಿ ಮಾಡಿ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨-೨೯). ಬೋಧಿಗಾರ : 'ಮಗ್ಗಿ, ಬೋಧಿಗಾರ, ಬೋಧಿಗಾರ' (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ಬೋಧಿಗಾರ, ಬುಡುಗಾರ, ಮಗ್ಗಿ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬). ಬೋಧಿಗಾರ : ಉಪ್ಪು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಬಜೆ, ಸಾವಿ, ಬೋಧಿಗಾರಿಯ ಕಾಯ್, ಶುಂಠಿ. . . ಇವಂ ಬೋಧಿಗಾರಂ ಮಾಡಿ . . . ಕಲಸಿ ನೃಪಂ ಮಾಡುವುದು (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨-೨೯) : ಬೋಧಿಗಾರಿಮೇರಂ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಅರೆದು ಸುಂಗಲು ಮುಟ್ಟುಟ್ಟು ಗುಣವಾಗುವುದು (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬). [ಬೋಧೆ + ಕಾರ]

ಬೋಧಿಗಾರ 'ಬೋಧಿಗಾರ' ನೋ.

ಬೋಧಿಗಾರ 'ಬೋಧಿಗಾರ' ನೋ.

ಬೋಧಿಗಾರ, ಬೋಧಿಗಾರ (ನಾ). ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವವನು; ಬಾಣಸಿಗಿ : 'ಬೋಧಿಗಾರ್ತಿ' ಪರಾ. ಬೋಧಿಗಾರ : ದೇಸಾಮರೆ ಅಡಿಗಾಗಿ ಒಪ್ಪಿ ಬೋಧಿಗಾರನೊ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬).

[ಬೋಧೆ + -ಕಾರ]

ಬೋಧಿಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವವಳು; ಬಾಣಸಿಗಿತ್ತಿ : ನಾನಾಭಕ್ತಿ ಭೋಜ್ಯಂಗಳಧಿಕವಾಗಿ ಬೋಧಿಗಾರ್ತಿಯರ ಕೈಯಿಂದ ಭೋಜನವಾಗಬುದಿ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ಮಾರುವದು ನಿನ್ನ ಬೋಧಿಗಾರ್ತಿಯರಿಗೆ ಮಾರುವದು ನಿನ್ನ ನೀರ ಪೊತ್ತವರಿಗೆ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬).

[ಬೋಧಿಗಾರ್ತಿ + -ತಿ (<-ಇತಿ)]

ಬೋಧಿಗಿತ್ತಿ, ಬಾನಗಿತ್ತಿ (ನಾ). = ಬೋಧಿಗಾರ್ತಿ : ಭರದ ಹವ್ವನಡಕಿ ವಿರಾಸದ ಬೋಧಿಗಿತ್ತಿಯರು ವರಕಪಾಕ್ಷದ್ವಯದ ಪರಿಸುತುಸುಮಂದದ ಸ್ವೋಪ್ಪವನಭಿಗನುತಿರ್ವರಂ (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ಕಿತ್ತಿದ ರತ್ನಾಭರಣ ಭೂಷಿತ ಬೋಧಿಗಿತ್ತಿಯರ್ಪಾಂಗಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಧಿಕಾರದ ನೀನಿರ್ವರು (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ಅಪ್ಪರಕ್ಕೆ ಬೋಧಿಗಿತ್ತಿ ಮಗ್ಗುಲ ಬಂಗಾರದ ಪುವಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಸುತ್ತಲು ನಾಲ್ಕು ಬಂಗಾರದ ಬಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬) : ಬಾನಗಿತ್ತಿ : ಲಗ್ನಿ ಅಡುಗಿನಿಂದ ಬಾನಗಿತ್ತಿ : ಪಾಂಗ ಮಡದು ದುಡದು ಸತ್ತಿ (ಪಾಂ. ೨.೩೬) : ಭಲರೇ ಬಾನಗಿತ್ತಿ ಯುದರ ಪೈಯೆಲ್ಲಾ ಮೊದಮೊದಲೊಡಳು (ಪ್ರಾಚ್ಯ. ೨.೩೬). [ಬೋಧೆ + -ಗಿತ್ತಿ]

ಬೋನಗುಡಿ (ನಾ). ಆಹಾರವನ್ನು ತುಂಬಿದ ಪಾತ್ರೆ : ಬೋನ ಗುಡಿಕೆಗಳ ಮುದ್ರೆಯುಳ್ಳದ ಚೀರಗಟ್ಟುಗಳ . . . ಹೊಜೆಯನು ಹಗಲೊಳಕ್ಕೆ ನಡೆವರೊಟ್ಟಿದರು (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೧೩-೪೮) ; ಮದವನ್ನಪಗೆಂದು ಸೇರಿಸಿ ಬಯ್ಯ ಬೋನಗುಡಿಯ ತೆದಿ ಸಾಲ್ಪಿಡಿದ ಪನಸತತಿ ಮೆಲೆದವು (ಕೇಶು. ೬-೦೦) ; ಮಾನಿಯಾರಾಗತನನುಜನ ಸತಿಯರ್ಗಿ ಬೋನಗುಡಿಕೆಗಳಿಲ್ಲದವು (ಕೇಶು. ೪೦-೫೩). [ಬೋನೈ+ಗುಡಿಕೆ]

ಬೋನಗೋಟಿಗೆ (ನಾ). ಅಡುಗೆಯ ಕೋಣೆ ; ವೀಗುತ್ತಮಾಗಿದವರ ಭಾರದೊಲಟ್ಟಿ ಸಾಗಿಸಿದ ಬೋನಗೋಟಿಗಾಗಿ ರಣದೇವಿಗಾಗುತಿಕು ಭಕ್ತರಸರಾಧಿಸ್ತಮಿಂಡಕು ತಲೆಗೊಲೆಗುಡುಗಳನು (ಕೇಶು. ೧೨-೨೦).

[ಬೋನೈ+ಗೋಟು]

ಬೋನಮಿಡು (ಕ್ರಿ). ಊಟವನ್ನು ಬಡಿಸು : ಪುಟ್ಟಂ ಸಟ್ಟುಗಮಂ ಕೊಂಡಪ್ಪಾಚ್ಚಿ ಬೋನಮಿಟ್ಟು ಬಂದಯೊ (ಗಣಪು. ೬-೩೩).

[ಬೋನೈ+ಮಿಡು]

ಬೋನಮಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಮೇಕೆ...ಪೀಠ (?) : ಒಡನೆ ವಾಕರಡತ್ತು ಕುದುರೆಯ ಮಡಕೆ ಚರವಿಗೆ ಬೋನಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡಿಯ ಪರಿವಾಗಳ (ಕೇಶು. ೨೩). [ಬೋನೈ+ಮಟ್ಟಿಗೆ]

ಬೋನವತ್ತು (ಕ್ರಿ). ಆಹಾರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು ; ಊಟವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸು : ಮಡದಿಗೆ ಬೋನವತ್ತುವೆಡೆಯಡುವ ಬಡುವ . . . ವೀಳೆಯಮಂ ತೆಗದೀವ ದಂದಗಂ ತೊಡರೆ ಪಾನಗೋಲ್ ನೆರದಂದ್ರ ಲಹಾಗಿಯರನ್ನವಾಸದೊಳ್ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೪-೩೬). [ಬೋನೈ+ವತ್ತು]

ಬೋನವೇಳಿಗೆ (ನಾ). ಅಡುಗೆಮಾಡುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ತುಂಬಿದವ ಬುಟ್ಟಿ : ಅನ್ನಗಂ ಥೀಮಸೇನನಂ ಬೋನವೇಳಿಗೆಯು ಸುಟ್ಟುಗಮಂ ಮನೊರ್ವ ಪರಿಚಾರಣಂ ಓದಿಯುಕೊಂಡು ಬಂದು (ಕೇಶು. ೪-೩೩ ಕ).

[ಬೋನೈ+ವೇಳಿಗೆ (<ಬಟ್ಟಿಗೆ)]

ಬೋನು (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಭದ ಗಳಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೂ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳಿಗೂ ವೇತನದ ಜೊತೆಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಡುವ ಲಾಭದ ಒಂದು ಭಾಗ. - ಅಂಶ : ಆತನು ಸತ್ತಹೋಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂಥಾ ಬೋನುಗೆ ಬಾಧ್ಯರೆಂದು ಆತನು ನೇಮಿಸಿದವು . . . ಸಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಬೋನು ಮೊಲಗು (ಗೃಹಾ. ೩೩) ; ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಬೋನು ಸಿಗಲೇಬೇಕು (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೦೪). [- ಇಂ. Bonus]

ಬೋನಾತಿ 'ಬವನಾತಿ' ನೋ.

ಬೋನಾಸಿ 'ಬವನಾಸಿ' ನೋ.

ಬೋನಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಒಡ್ಡು : ಮಂಗೆ ಹೌದಲ್ಲ, ಒಡೆಯರೆ, ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಬರೆದೇ ಇದ್ದರೆ ಬೋನಿಕ್ಕೊಡು (ಕೇಶು. ೩೩೪). [ಬೋನು+ಇಕ್ಕು]

ಬೋನಿಗೆ (ನಾ). ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಒಡ್ಡು ವವನು : ನೆಲೆಯನಂದಿಗ ಬಲ್ಲ ಬರೆಯ ಬೋನಿಗೆ ಬಲ್ಲ (ಕೇಶು. ೦೪೦೨). [ಬೋನು + ಇಗ]

ಬೋನು (ನಾ). ೧. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವ ಸಾಧನ : ಪಂಜರ : ಗೊಡು : ಕೊರೆಯುಗುಗಳಂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಓದಿದು ಬೋನುಗಳಂ ಕೊಡುತ (ಸೌಗಂ. ೨೩-೩೩) ; ಅನೇಕ ನಮೂನೆಯ ಇಲಿ ಹಿಡಿಯುವ ಬೋನುಗಳ (ಕೇಶು. ೪೪). ೨. (ಅಲಂ) ಇತರರನ್ನು ವೇಚಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸುವ ಉಪಾಯ : ತಾನು ಒಡ್ಡಿದ ಬೋನಿಗೆ ಸುನಂದ ಬಿದ್ದಿದ್ದಾಳೆ (ಕೇಶು. ೦೦೬). [ದೇ. || ತಮಿ. ಭೋನೈ ; ತುಳು. ಬೋನು. ಬೋನು ; ತೆಲು. ಬೋನು]

ಬೋಬಾಟಿ 'ಬೋಭಾಟಿ' ನೋ.

ಬೋಭಾಟಿ, ಬೋಬಾಟಿ (ನಾ). ತೆಕರಾರು : ಬೊಬ್ಬಾಟಿ : ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಂಥಾ ಪ್ರಕಾರದ ಬೋಭಾಟಿಗಳು ಒರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವು ಬಹಳ ಹವಣಿಸುತ್ತೇವೆ (ಮುಣಾ. ೪೬). ಬೋಬಾಟಿ : ನಮ ಮನಿಗಿ ಬಂದ್ರ ಬೋಬಾಟಿ ಆಗುಂದು ತುರ್ತು (ಕೇಶು. ೪೨). 'ಬೋಬಾಟಿ'ಹೋ.

[+ಮರಾ. ಬೋಭಾಟಿ. ಬೋಭಾಟಾ]

ಬೋಯ, ಬೋಯ, ಬೋವ, ಬೋವ್ವಿ, ಬೋವೈ (ನಾ). ೧. (ಇತರರಿಗಾಗಿ ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವುದು, ಸಾರಥ್ಯಮಾಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ) ಸೇವೆ ಮಾಡುವವನು ; ಸೇವಕ ; ಪರಿಚಾರಕ : ಅಲ್ಲಿ ಒಸದಿಯ ಶಂಕ(ಗ)ಿಕವ ಬೋಯ[ಪ್ರ]ದ್ವಂಗೆ ಪಾಗಪೊಂದು (೨೨- 1X, ೨೩-೦೦೨ ; 1117). 'ಬಂಡಿ' ಪರಾ. ೨. ಬೆಸ್ತ ; ಮಿನುಗಾರ : ಬೆಸ್ತ, ಭಾದಲು, ಬೋಯ (ಕೇಶು. ೦೬೩) ; ಬರೆಯನ್ನು ಬೀಸಿ ಮಿನು ಹಿಡಿದರೆ "ರೊ ಬೆಸ್ತ, ರೊ ಬೋಯ" ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಅವಮಾನ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೇಶು. ೨೦). ೩. ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಶಬ್ದ ; ೪ ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಭೋಜಕ' ದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದು. 'ಬಾಹ್ಯಣ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆಯೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಬಾಹ್ಯಣ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದ್ದು, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಸೂಚನೆಯೂ ಇದೆ : ಸಿಂಗಬೋಯಂ ಮಾಡಿದ ಆಗ್ರಂ ಒನ್ನು (೪೨- 111-4, ೦-೬ ; ಕು. 1೨೦೦). 'ಬೊಟ್ಟಿಬೋಯ', 'ಮುದುಬೋಯ' ಪರಾ. ೪. ಕಲ್ಲುಕುಟುಕರ ಹೆಸರಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಶಬ್ದ : (೧). ಬೋಯ : ೩. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಯನ್ನು ಹೊರುವವನು : ಭರತಚಕ್ರಿಯ ಭಾಕ್ತ ಬೋಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗ (ಕೇಶು. ೩೩-೦೩೩) ; ವಿಮಗೆ ಪಾಲ್ಕಿ, ಬೋಯಗಳನ್ನು ಕರೆಯುಕಿ ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹುವನು (ಕೇಶು. ೦೩೩). ಬೋವ : ೧. ಲಂಚಮಿತ್ತಂ ಹಿಡುಂಬರು ಬೆಸದ ಬೋವರಟ್ಟುಗುಗಳಂ (ಕೇಶು. ೦೩೩- 1, ೦೪-೨೪) ; ದೇವರಿಗೆ ಬಟ್ಟ[ಸೀದು]ಸರ್ವವಾನ್ವಯಿಗೆ ಬೋವಗೆ ಬಟ್ಟ ಮತ್ತ ೨ (ಸೌಗಂ. 2X, ೩೬-೦೪ ; 11೦7) ೨. ಬೋವಳಿಂದಿವರ ಮದವ ಮುಣು ಸುವವೆಂದು ಅವರ ನೆರಹೊರೆಯ ಒಬ್ಬಲರನೊಡಗೂಡಿ. . . ಕಳುಹಿದ ರಥಮರು (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೩-೦೨). 'ಬಂಡಿ' ಪರಾ. ಬೋವ್ವಿ : ೩. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಹೊರುವ ಉದ್ಯೋಗದಿಂದ ಬೋವಿ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ (ಕೇಶು. ೨೨) ; ಈ ಒಡ ಬೋವಿಗಳು ಬಟ್ಟೆಯ ಹಿಡಿದು ದಮ್ಮಾ ಹತ್ತುವಂತೆ ಒಡಿಸುತ್ತಿರಲು (ಕೇಶು. ೦೪೩). ೬. ಹರಿಗೋಲನ್ನು ನಡೆಸುವವನು ; ಅಂಬಿಗೆ : ಹರುಗೋಲು ಪಾಂವ ಬೋವಿಗಳಿ (೨೪. 7XII, ೩೪೪೪. ೦೩೬-೨೦೨ ; 17೦೨). ಬೋವೈ : ೧. ತಿಜುವಂಗಡಿ ಡಿ ಮತ್ತಮಂಗಡಿಕೊಳ್ಳಣ ೧ . . . ಜಗತಿಯ ಬೋವುಗಳೊಳ್ಳಣ ೧ (೨೪. ೪. ೩೪೬-೩೨ ; 1೦೦೨).

[ದೇ. || ತಮಿ. ಭೋಯ, ಭೋಕ ; ಮಲ. ಬೋಯ ; ತುಳು. ಬೋಯ, ಬೋವಿ ; ತೆಲು. ಬೋಯ, /ಮರಾ. ಭೋಕ]

ಬೋಯ 'ಬೋಯ' ನೋ.

ಬೋಯಕೆ (ನಾ). (ಸಾರಥ್ಯ ಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ) ಸೇವೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ; ಪರಿಚಾರಿಕೆ. 'ಬಂಡಿ' ಪರಾ. [ಬೋಯ + ಇಕ]

ಬೋಯಿಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕೋನಿಯ ಗಂಗನ ಬೊತ್ತ ಮಲ್ಲಮಂ ಬೆವುಮಿನಂ ಕೆರಳ್ಳಿ ತ.ಬಾಳಾಳನ್ನಕ್ಕೆ . . . ಅಡಟಿ ನಳುಕ್ಕಿಯಂ ಮೆಚಿದು ಸಾವುದು ಬೋಯಿಗನ್ನಳಾಗ್ರದೊಳ (೨೪. II, ೦೩೬-೦೪ ; ಕು. ೪೩೦). [?]

ಬೋಯಿತಿ. ಬೋಯಿತಿ (ನಾ). ಅಯಿಗರ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವಳು :
ವ್ಯಾಸ ಬೋಯಿತಿಯ ಮಗ (ಸಾ. ೫೦). ಬೋಯಿತಿ : ಜ್ಞಾನದನು
ಬೋಯಿತಿಯಲ್ಲಿಯಾ ವ್ಯಾಸನಾದುದು (ಸಾ. ೫೦-೫೧).

[ಬೋಯಿತಿ + -ಯಿತಿ (< -ಯಿತಿ)]

ಬೋಯಿತಿವರ್ತು (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀ ಮದಾಳು
ವರ[ವ]ರ ಬೋಯಿತಿವರ್ತುರ ನಾಟು ಮಂದಿಮಂದಿ[೪] . . .
ಸುಂಕಮರ್ದದಾಸ ಕಾದರ್ (ಸಾ. ೫೦-೫೧ : ೫೦-೫೧).

[ಬೋಯಿತಿ ? + ವರ್ತು]

ಬೋರ್ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : 'ಬೋರಾಡು' ಪರಾ.
ಬೋರ್ (ನಾ). ೧. ಮಾಸಲುಗೊಂಪು ಬಣ್ಣ : 'ಬೋರಗುಂದರೆ'
ಪರಾ. ೨. ಮಾಸಲುಗೊಂಪುಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆ : 'ಕುರಗುಂದರೆ'
. . . ಬಳಿದುಮಾಗೊರೆದ ಕೊಪರಿ ಜ್ವಾಲದ ಮೂವ ಬೋರವರಗುಂ
ಮಾಸ ಬೋರವರಗುಂ (ಕುರಗುಂ. ೫೦-೫೧) : ತನ್ನ ಬೋರವ ಕೂಡ
ಮಂಗಳನಂದೆ ಕೊಂಗಳನನವನು ತನ್ನ ಬೋರವನಂದಿರಿ ವಾಹನ
ನಿವ (ಸಾ. ೫೦-೫೧) : ಸಮಸ್ತಶರೀರದ ರೋಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ
ವಳ್ಳ ಶುಭ್ರ ರಕ್ತವರ್ಣಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಬಾಲಗಳಲ್ಲಿ
ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವಳ್ಳ ಕುದುರೆಯು ಬೋರನೇನು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು (ಸಾ. ೫೦-
೫೧-೫೨). 'ಬೋರ್' ಪರಾ. [ರೇ. ೧/ಪರಾ. ಬೋರ್]

ಬೋರ್, ಬೋರ್ (ನಾ). ದಿವ್ಯಳಿಯಾದವನು : ಇಂಥ ಅಪರಿಚಿತನಿಗೆ
ಕೆಲಸ ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ಬೋರನಾಗುವುದನ್ನೂ ಬಯಸಲ್ಪ (ಸಾ. ೫೦-೫೧).
ಬೋರ್ : ತಾನು ಪೂರ್ವ ಬೋರಿಯಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡುವುದು
ದುಃಖಮೂಲ (ಸಾ. ೫೦-೫೧). [-ಕುರಾ. ಬೋರ್]

ಬೋರಂಗಿ. ಭೋರಂಗಿ (ನಾ). ೧. ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ರೆಕ್ಕಿಗಳುಳ್ಳ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು : ಬೀರುದಂಬಿ : ಬೀರುಂಡೆ : ಗುಲಾಬಿ
ಗಿಡಕ್ಕೆ ಮುತ್ತುವ ಹಸರು ಬಣ್ಣದ ಅಥವಾ ಕ್ರಮವರ್ಧದ ಬೀರುಂಡೆ :
ಗುಲಾಬಿಬೀರುಂಡೆ : ಬೋರಂಗಿ (Sona-chaffer. ೫೦-೫೧) : ನಿರ್ಮಲದ
ಗುಡ್ಡ ಹಾಂಗೇರಿದಿ ಬಸವಣ್ಣ ಬೋರಂಗಿ ಪಕ್ಕ ಸರಸಂಗ ಕಟ್ಟಿಗೊಂಡು
(ಸಾ. ೫೦-೫೧). ೨. (ಆಲಂ) ಒಯ್ಯಾರಿ : ಬೆಡಗಿ : ೩ ಬೋರಂಗಿ.
ಮೈ ತೊಳಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವುದು ? (ಸಾ. ೫೦-೫೧). ಭೋರಂಗಿ : ೧.
ಮಳೆ ಒಂದು ನಿಂತಾಗ . . . ಗಿಡದಿಂದ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಭೋರಂಗಿಗಾಗಿ
ಅಪರಿದಾದುವುದು (ಸಾ. ೫೦-೫೧) : ಭೋರಂಗಿಯ ಒಂದು ಹಸಿರುಬಣ್ಣ
ಶಾಪಗ್ರಸ್ತದೇವತೆಯಂತೆ ಇವನ ಸರಗಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ (ಸಾ. ೫೦-೫೧). [<ಬೋರ್]

ಬೋರಂಟಿ. ಭೋರಂಗಿ (ನಾ). ಹಾರುವಾಗ ಶಬ್ದ ಮಾಡುವ.
ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಕಾರದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಾಳಿಪಟ : ಆ ಹುಡುಗನು
ಬೋರಂಟಿ ಹಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (ಸಾ. ೫೦-೫೧). ಭೋರಂಗಿ : ಭೋರಂಗಿ
ಅಡಿಸಲು ಬೇಕೆಷ್ಟು ? ಮೂಲನ ಎಳೆಯೊಂದು ಸಾಕಿದ್ದೇ ? (ಸಾ. ೫೦-
೫೧-೫೨). [< ಬೋರ್ ?]

ಬೋರಗುಂದರೆ (ನಾ). ಮಾಸಲುಗೊಂಪು ಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆ :
ವಾರಾವದ ಬೋರಗುಂದರೆಗಳೊಳ್ ಪೂಡಿದ ಪುಷ್ಪಾನ್ವ ರಥಮನೇಳ್
(ಸಾ. ೫೦-೫೧ : ೫೦-೫೧). [ಬೋರ್ + ಕುದುರೆ]

ಬೋರಮಾಳ. ಬೋರಮಾಳ (ನಾ). (ಎಲೆಹೆಣ್ಣಿನ ಆಕಾರದ
ಚಿನ್ನದ ಗುಂಡುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸರ : ಸ್ವ
ಕೊರಳೊಳಗೆ ಬೋರಮಾಳ ಇಟ್ಟು ಕೈಯೊಳಗೆ ಬಿಲವಾದ ಇಟ್ಟು
(ಸಾ. ೫೦-೫೧). ಬೋರಮಾಳು : ಕಾಸಿನ ಸರ, ಗುಂಡಿನ ಸರ . . .
ಬೋರಮಾಳು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಸರ, ಗೋಧಿಸರ (ಸಾ. ೫೦-೫೧).
[-ಕುರಾ. ಬೋರಮಾಳ]

ಬೋರಮಾಳು 'ಬೋರಮಾಳ' ನೋ.
ಬೋರಲಿಡು (ಕೈ). ಮಗುಚಿ ಹಾಕು : ತಳ ಮೇಲುಮಾಡು :
ಮೋರಲಿಟ್ಟು ಬಟ್ಟಲಿನಂತಿರುವ ನೀಲದಿಗಂತ (ಸಾ. ೫೦-೫೧).

[ಬೋರಲು + ಇಡು]

ಬೋರಲು (ನಾ). ಶಲೆಕೆಳಗು : ಬುಡಮೇಲು : ಆ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು
. . . ಅದೇ ಬೋರಲು ಹಾಕು (ಸಾ. ೫೦-೫೧) : ಕಂಬಳಿಯ ಮೇಲೆ
ಮೋರಲಾಗಿ ಆಫಾರ್ ಬಿದ್ದಿದ್ದು (ಸಾ. ೫೦-೫೧). 'ಬೋರಲಿಡು' ಪರಾ.
[ರೇ. ೧ ತಲು. ಬೋರ್]

ಬೋರಾಡು (ಕೈ). ೧. ಸಂಭ್ರಮಗೊಳ್ಳು : ಸಡಗರಪಡು :
ಬೋರಾಡಿ ಸಾಲವನು ಹಾಕಾಡಿ ಒಯ್ಯುವನು (ಸಾ. ೫೦-೫೧) :
ಎಕ್ಕೆಯ ಗಿಡದಾಗ ಹಕ್ಕಿ ಬೋರಾಡಿದಂಗೆ (ಸಾ. ೫೦-೫೧) : ಹಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ
೪೩ ಮಾಡಿನ ಸಾಲು ಹೋರಗೊಳು ಬೋರಾಡಿ ಹಿಂಡುವ ಮೂರು
ಆಳಗಳೂ. ಎರಡು ಎಮ್ಮೆಗಳೂ ಮುಷುಗುಟ್ಟುತ್ತವೆ (ಸಾ. ೫೦-೫೧).
೨. ದೃವಿಯೊಳಿರು : ಬೋರಾಡ್ವನಿ ಮಾಡು : ಮಗು ಅನ್ನ
ಪೂರ್ವಾಯೂ ಬೋರಾಡಿಕೊಂಡು ಆಳತೊಡಗಿದರು (ಸಾ. ೫೦-೫೧) :
ಇವನು ಮರಣ ಹೊಂದಲು ಆಳವರೂ ಬೋರಾಡಿ ಅತ್ತನು
(ಸಾ. ೫೦-೫೧). 'ಬೋರಾಡು' ಪರಾ. [ಬೋರ್ + ಆಡು]

ಬೋರಿ 'ಬೋರ್' ನೋ.

ಬೋರಿಗೆ 'ಬೋರಿ' ನೋ.

ಬೋರಿಯ (ನಾ). ರಂಗುರಂಗಿನ ಚಿತ್ರಗಳುಳ್ಳ. ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ
ಹಾಸು : ಜಾಹಮು : ಭೋರಿಯ ಬೋರಿ[ಸಾ. ೫೦-೫೧]ಯೊಳೆ
ತುಂಬಿದ ಬಿರುಮುತ್ತಿನಕ್ಕಿಯು ಮೆಟ್ಟಿದಂಜಿರಿ ಬಗ್ಗುಗಿಡದೊಳೆ
ಪೇಮಾಂಬುಜದ ಮರಾಳಿಮಿಥುನಮಂ ತನುಮಿಥುನಂ (ಸಾ. ೫೦-೫೧).
[?/ಕುರಾ. ಬೋರಿಯ]

ಬೋರಿಸರ (ನಾ). ಬೋರಮಾಳ : ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಬೋರಿಸರ'
ಕೂಡಾ ಗುಂಡುಗುಂಡಾದ ಮಣಿಗಳಿರುವ ಹಳ್ಳಿಯ ಮಾದರಿದುಮು
(ಸಾ. ೫೦). [ಬೋರಿ (<ಬೋರ್) + ಸರ]

ಬೋರ್, 'ಭೋರೆ' ನೋ.

ಬೋರ್ (ನಾ). (?) : ಆರೋಳು ಗುಂಡು[ಸಾ. ೫೦-೫೧]. ಮಡುಗಟ್ಟಿದ
ಬೋರು ಕೊರಗಿದ ನೇರ ಬಾಯೊಳು ಭೋಜಮದುವ ಹೊದಿನ ದಡಗ
ದೈತೇಯರು ಹೊಂದು ನೋ ಹಾಯಗುಂಡದ ನುಂಗುವರು (ಸಾ. ೫೦-
೫೧-೫೨). [?]

ಬೋರ್, 'ಭೋರೆ' ನೋ.

ಬೋರ್, ಬೋರಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು
ಅದರ ಹಣ್ಣು : ಎಲೆಚಿ : 'ಬದರಿ. ಕುಪರಿ, ಕರ್ಕಾಧರ್ - ಈ ೩
ಬೋರಿಗಿಡದ ಪರ' (ಸಾ. ೫೦-೫೧) : ಕಾರೆ ಬೋರಿ ಗುಳವತ್ತಿ
ತುಂಬುರು ನಗರೆ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಕ ತಂದರಾಳ್ವನ ಬಳಿಗೆ (ಸಾ. ೫೦-
೫೧-೫೨) : ಗೇರು ಕಾರೆ ಬೋರಿಗಳೆಸದವು (ಸಾ. ೫೦-೫೧). ೨. ಎಲೆಚಿ
ಹಣ್ಣಿನ ಒಣ್ಣು : ಮಾಸಲುಗೊಂಪುಬಣ್ಣ : (?) : ಬೇರೆ : ೧. ಧರೆ
ಬೋಳಿಸುವುದು ಕಾಕಪ್ಪುರಮೆನ್ನಿವೊಂದು ಪುರಾಂಥ ಭೂಮಿಧರಮು
ದರಲ್ಲಿ . . . ಮಾಮುಬಟ್ಟೆಯು ದಾರೆ ನೆಲ್ಲಿ . . . ಬಿಲ್ವದಿ ಬಹುವೃಕ್ಷಂ
ಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಭೋರತರ ಕಾಂತಾರಮಿಡುಮು (ಸಾ. ೫೦-೫೧).

ಬೋರಿ : ೧. 'ಬೋರಿಸರ' ಪರಾ.

[<ಪ್ರಾ. ಬೋರ್-ಬೋರಿ. / ಸಂ. ಬದರಿ./ಸಂ. ಬೇರ್, ಬೋರ್;
ಕುರಾ. ಬೋರ್, ಬೋರಿ]

ಬೋರ್, 'ಬೋರ್' ನೋ.

ಬೋರ್ಗರ್ (ಕ್ರಿ). 'ಬೋರ್' ಎಂದು ಶಬ್ದವಾದು: 'ಬೋರ್ಗರ್ ಯಿಸು' ಪರಾ. [ಬೋರ್ + ಕರಿ]

ಬೋರ್ಗರ್ಯಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬೋರ್ ಎಂದು ಶಬ್ದವಾದು: ಅಬ್ಬರಿಸು: ಪ್ರಳಮದ ದಾವಾಗ್ನಿಯ ಕುಡಿನಾಲಗಿಯವನೆ ಬೋರ್ಗರ್ಯಿಸುತ ಮೂಳದು ಬಾಣವ ಸುಭಟರು ಮುಂದುಮರಿದಾಗ ಸಲೆ ತುರುಕರನಟ್ಟಿದು (ಕಂಠ. ೦೯-೩೩). [ಬೋರ್ಗರ್ + ಇಸ್ತು]

ಬೋರ್ಗಲ್ಪ (ನಾ). (ಉಕ) ಒರಟಾಗಿ, ಉಬ್ಬಿರುವ ಕಲ್ಲು: ಅವಳ ಈ ಎಲ್ಲ ಉಪಾಯಗಳೂ ಬೋರ್ಗಲ್ಪ ಮೇಲೆ ಮಳೆಗರೆದಂತಾದುವು (ಕಂಠ. ೦೯); ಫಕೀರ ಹೇಳಿಕೊಂಡುದೆಲ್ಲ ಬೋರ್ಗಲ್ಪ ಮೇಲೆ ನೀರು ಸುರುವಿದಂತಾಯಿತು (ಪಾಪು. ೯೦). 'ಗೋರ್ಗಲ್ಪ' ಪರಾ.

[< ಬೋರ್, (< ಫೇರ) + ಲ್ಪ (< ಲ್)]]

ಬೋರ್ಡ್ (ನಾ). ೧. ಸೀಮೆಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಬರೆಯಲಾದ ಬರವಂತೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಕರಿಯು ಬಿಟ್ಟದ ಫಲಕ; ಕಪ್ಪುಹಲಗೆ: ರಂಗೋನು ಬೋರ್ಡಿನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ 'ತತ್ತ' ಎಂದು ಸರಿಯಾಗಿ ಬರೆಯು (ಕಂಠ. ೦೯). ೨. ಹೆಸರು, ವಿಳಾಸ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಫಲಕ; ನಾಮಫಲಕ: ರಾದುರ ಮನೆಯ ಮುಂದಿರುವ ಒಂದು ಬೋರ್ಡಿನ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬೋರ್ಡ್ ಇಳಿದಿಳಿದೇಕೆಂದು ರಾಜಮೃನವರ ಹೆಬ್ಬದಕ್ಕೆ (ಉಪ. ೩೩). ೩. ಸಮಿತಿ: ಮಂಡಲಿ: ಪರಿಣಾಮೋರ್ಥಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅನರ್ಥ ಪಡೆವು (ಇಗ್ಗ ೩೮). [← ಇಂ. Board]

ಬೋಲ್ - ಫೋಲ್' ನೋ.

ಬೋಲಬಗರಿ (ನಾ). (ಉಕ) ಕೊಬ್ಬರಿಬಟ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ತೂತುಕೊರೆದು ದಾರ ಸೇರಿಸಿ. ತಿರುಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಟಿಕೆ: ಕಾರಹಾಸುವೆ ಕರಿ ಪಂದಿ ಮಣ್ಣೆತ್ತು ನೀರನು ಕುಡಿದವು. ಏತು ಪಂಚಮಿ ಬೋಲಬಗರಿಗೆ, ಹಣ್ಣು ತರಂಗಿ ಮಿಡಿದವು (ಕಂಠ. ೦೨-೯). [?]

ಬೋಲಿಯಕ್ಕಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು: ಜಾಬಾಯಕ್ಕಿಂ ಬೋಲಿಯಕ್ಕಿಂ ಪುತ್ತೂಕ್ಕಿಯಿಂದಿಕ್ಕಿದಂಗೆ ಏತ್ತುವುದಂ ಕೊಟ್ಟು (೨೯. ೯೧೫. ೫೯. ೯೫-೧೦; ೯೩). [? + ಅಕ್ಕಿ]

ಬೋಲು (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ತಾಳವಾದ್ಯಗಳ ಲಯಬದ್ಧವಾದ ನುಡಿತ: ಸ್ವರಪಾಠ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ನಾಗಪ್ಪ ಮೃದಂಗವನ್ನು ಕೈಗಿತ್ತ ಕೊಂಡು... ಅದಿಂತದ ಕೆಲವು ಬೋಲುಗಳನ್ನು ಸಾಂಬಣಿ ಅಧಾಸ ಮಾಡಿಸಿದ (ಪಾಪು. ೩೩); ಅದರ ಪಟ್ಟಿ, ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸಿಯಾಗಿ, ತಬಲ ಮೃದಂಗಗಳ ಬೋಲಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದಲು ಒರಂದಂತಿಲ್ಲ (ದಾಂತ್. ೧೧. ೯೦). [← ಹಂ. ಬೋಲ್]

ಬೋವ 'ಬೋಯ' ನೋ.

ಬೋವಾಣಿ (ನಾ). ಪರಿಚಾರಕರ ಮುಖಂಡ: 'ಬೋವಗಾಣಿಕೆ' ಪರಾ. [ಬೋವ (< ಬೋಯ) + ಕಾಣ]

ಬೋವಗಾಣಿಕೆ (ನಾ). ಪರಿಚಾರಕರ ಮುಖಂಡತ್ವ. - ನಾಯಕತ್ವ: 'ಬೋವಗಾಣಿಕೆತನ' ಪರಾ. [ಬೋವಗಾಣಿ + ತನ]

ಬೋವಗಾಣಿಕೆತನ (ನಾ). = ಬೋವಗಾಣಿಕೆ: ಮಾಯ... ಬಳಕೆಯ ಕೋಪಲು ನಾಗವಾಸದ ಪರಿವಿ ಮಂದದ ಬೋವಗಾಣಿಕೆತನವಲ್ಲವು (ಕ್ರೂಣ. ೩-೬೬). [ಬೋವಗಾಣಿಕೆ + ತನ]

ಬೋವಿ, 'ಬೋಯ' ನೋ.

ಬೋವಿ, 'ಬೋವೈ' ನೋ.

ಬೋವಿತಿ 'ಬೋಯಿತಿ' ನೋ.

ಬೋವೈ, 'ಬೋಯ' ನೋ.

ಬೋವೈ, ಬೋವಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಕಿರಲ್‌ಬೋಗಿ, ಬೋವುಮರ, ಹಿರಬೋಗಿ, ಕವಳಲ, ಕಲೆಬಾಪಿ, ಶಮವಲಿಬೋಗಿ, ಸಕ್ಕಲೆಬೋಗಿ (ಪ್ರಶ. ೯೯-೯೩೩). ಬೋವಿ: 'ಬಿಳಿಬಸರಿ, ಬೋವಿಯ ಮರ (ಪ್ರಶ. ೩೩-೩೩೦); ಹೆಬ್ಬಲಸಿನ, ಬೋವಿನ, ಸಾಗವಾಣಿಯ ಮತ್ತು ಅನೇಕತರದ ಮರಗಳು (ಸಂಗ. ೩೩). [← ತುಳು. ಬೋವೈ]

ಬೋವೈ (ನಾ). ೧. ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದವನು: 'ಬೋಡು - ಬೋಸಂ' (ಕಾಣ. ೨೦). ೨. (ಕರಾ) ಬೆಪ್ಪ; ಪೆದ್ದ [ಬೋಸು + ಅ]

ಬೋವೈ (ನಾ). ಒಡವೆ: ಅಭರಣ: ಅಲಂಕಾರ: ಕೈಲಿ ಕಾಸಿಲ್ಲ ಮೃಲಿ ಬೋಸಿಲ್ಲ (ಬೋಸು = ಭೂಪಾ) ಹೋಗಲೂ ಸೂಳೆ ಕಂಡು ಪವ್ವುಸಿ ಬಿದ್ದನಂತೆ (ಪಾಪು. ೦೩೨). [← ಸಂ. ಭೂಪಾ]

ಬೋಸಡಿ 'ಭೋಸಡಿ' ನೋ.

ಬೋಸರ (ನಾ). ಪಂಚನೆ: ಕವಟಿ: "ಬೋಸರಂ ಕಪಟದರಂ" (ಕಾಣ. ೩೯); ನಿತ್ಯ ಬೋಸರದ ಗರಂದಿ ವಂಚಿತನ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳವ ಬಲು ನೆಲನು (ಪಾಪು. ೩-೯೬); ಬೋಸರದಿಂದ ಕಯ್ಯು ಗದಾ (ಪ್ರಶ. ೦೯೦-೨೦).

ಬೋಸರಗಿತ್ತಿ (ನಾ). ಪಂಚಿಕೆ: ಮೋಸಗಾತಿ: ಒಬ್ಬರ ಕೈದಿಡದು ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾತುಗೊಟ್ಟು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸನ್ನೆವು ಮಾಡುವ ಬೋಸರ [ಪಾಪು. ಪಾದರಗಿತ್ತಿಯಂತೆ... ಕೋಲೆಬೋಸರೇತಕ್ಕೆ (ಪ್ರಶ. ೯. ೦೦೦-೨೨೨); ಪಂಚಿಕೆ ಬೋಸರಗಿತ್ತಿ ಮರದವೇತೆ... ತೇವೆಯೊಡ ನಾಡಿದ ಮೆಡಕಿಗುಂಟೆ ಸ್ವಪ್ನಂ (ಪ್ರಶ. ೦೯-೩). [ಬೋಸರ + ಗಿತ್ತಿ]

ಬೋಸರಣಿ (ನಾ). ಬೋಸ: ಪಂಚನೆ: ಕಕ್ಕು ಧಾಳಿಕತನ ಬಿಡು ಬೋಸರಣಿ ಬೇಳಕ್ಕೆ ಪೊಳೆಗೇದಿದಕೆ ಸಿಕ್ಕುವರೇ ಕೋವಿದರು (ಕಾಣ. ೨೯-೩೦); ಬಾಳದ ಬೀಳವೇ ಬಂದಿ ಬೂತಾಟಮಂ ಬೇಳೆಗಿಟ್ಟಿಗಳ ಬೋಸರಣಿ ಬಾಳವತ್ತರ ಘುರಂದಂ ಬಿಟ್ಟು ಬರ್ಪದೇಳೆಗಿಮಂತೊ (ಕಾಣ. ೩೩-೩೦). [ಬೋಸರ + ಅಣಿ]

ಬೋಸರಿಗೆ (ನಾ). ಬೋಸಗಾರ: ಪಂಚಿಕೆ: ಕಾಮದೇವಂಗಿ ಬೋಸುಗಂ ನಿಂದುಬಾಯಂಬರಾ ಪೂರದ ದೇವ್ಯಾವಾಟೊಳ್ ಬೇಟೆಯಾರ್ (ಕಾಣ. ೯-೦೩೩); ನೀನಲ್ಲದದನ್ನಿಗರೆನ್ನೆ ತಾಯಿ ಸಮಾನವೆನುತ ಭಾವಮು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಗೊವ್ ಬೋಸರಿಗನಾಳಿಯನಿತ್ತು ತಾನೆಂದು ಪೂಜಮುಟ್ಟನಾಗಿ (ಪ್ರಶ. ೦೩-೩೦); ಕೊಡದ ಬೂಟಕವಾಟಿನಲಿ ಮನ್ನಹ ಕೇಳಿಗೊಡ್ಡದುವದ ಬೋಸರಿಗನ ನಡೆ ನಾಳೆ ಕಿರವೆನೆಂಬಿಟ್ಟು ಪೋವ ಕಡುದಾತನ ಲೇ ಮಗಳೆ (ಕಂಠ. ೩-೦೯೩). [ಬೋಸರ + ಇಗೆ]

ಬೋಸರಿಗತನ (ನಾ). ಬೋಸ: ಪಂಚನೆ: ಬೋಸರಿಗತನದಿಂದ ಒಡಲ ಹೊರವಳಂತೆ ಮಾಗಿದ್ದಂತದಿಂದ ಒಡಲ ಹೊರವ ಶಬ್ದ ಬೋಧಕರಿಗೆ ನಿಜಗುರುಭೋಗೀಶ್ವರರದಾರ ಪದವೆಂತು ದೊರಕೊಂಬುದೊ (ಕಾಣ. ೧೧. ೨೦೨-೨೩೨); ಮತ್ತೀ ದಂಪ್ತತನದ ಬೋಸರಿಗತನವೇಕೆ (ಕಾಣ. ೩-೯); ನನಗೆ ಬೋಸರಿಗತನಮುಂ ನುಡಿದು... ನಿನ್ನಗಿದೇವಾರಮಂ ಮಾಡಿದಳಿ ತಕ್ಕುವಾದಮುಂ ಬಲ್ಲೆ ನಾನು (ಪ್ರಶ. ೨-೨೨). [ಬೋಸರಿಗೆ + ತನ]

ಬೋಸರಿಗೆ (ನಾ). = ಬೋಸರಿಗತನ: ಹಾಸ್ಯರಸದ ಬಲ್ಲವರೂಟ್ಟಿಯ ಬೋಸರಿಗೆಮುಪಮಾನ ದಾಯಿ ಬಿಟ್ಟು ಕೂಡಾತನವಾತಂಗಿ ಲೇಸು ಸೇವೆ (ಕಾಣ. ೦೩-೨೯). [< ಬೋಸರ]

ಬೋಸರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ವಂಚಿಸು; ಮೋಸಗೊಳಿಸು: ಏತಕೆಲ ದವು ಪಾರಿ ಲೆಕ್ಕನ ಮಾತಿನಲಿ ಬೋಸರಿಸಿ ನಮ್ಮೆನು ಬೂತು ಮಾಡದೆ ಹೋಗು (ಕಾಣ. ೯-೯೦); ಸಮನುಡಿಯಂ ಬೋಸರಿಸಿ ಮಾಯಗೈವರ್ (ಕಾಣ. ೯೦-೯೩). ೨. ಸುಳ್ಳು ಅದರವನ್ನು ತೋರಿಸು: ಪ್ರೀತಿಸುವಂತೆ ನೆಟಿಸು: "ಬೋಸರಿಸು - ಮಿಥ್ಯಾದರೇ (ಕವಟಮಯಾಳದ ಮಾಡು)"

(ಕುಶಾ). ನೆರೆದ ಮಿಂಚರೊಳಿಂಕನೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೋಸರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೆಂದು (ಕುಶಾ. ೯-೨೦). ೩. ಪೋತ್ನಾಹಿಸು; ಉಬ್ಬಿಸು; ಪರ ಪರಿಶುದ್ಧ ಸತ್ಯಂಗಡದಿಂದ ಬೋಸುಸುವಂತಾಗಿ (ಕುಶಾ. ೨-೨೦); ಅಸುರದೇ ಯೋಶಿರಸಬಾರದ ಬೋಸರಿಸು ನಂದಿಸಿ ನಮಿಸಿ ಕೊಡಾಡಿ ಮುಂಡಾಡಿ (ಕುಶಾ. ೧೭-೭); ಮಾಯೆ ನಿನ್ನ ನಗಲಿರಬಲ್ಲಳೇ ಎಂಬ ಬೋಸರಿಸುತಂ (ಕುಶಾ. ೩-೯೯). [ಬೋಸರ + - ಇತ್ತು]

ಬೋಸಿ (ನಾ). ಪಲ್ಲಿಲ್ಲದವರು: "ಬೋಡೀ = ಬೋಸಿ" (ಕುಶಾ. ೨೨೦). [ಬೋಸು + - ಇ]

ಬೋಸಿ (ನಾ). ಅಗಲವಾದ ಬಾಯುಳ್ಳ ಲೋಹದ ಗುಂಡನೆಯ ಪಾತ್ರೆ; ಒಪ್ಪಲಿನ ಜಗಲಿಯ ಮೇಲೆ ತುಮ್ಮದ ಬೋಸಿ, ಕುರದ ಮೊರಗಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಬೆರಸಿದ ಸೀಗೇವುಡಿ (ಕುಶಾ. ೧೦೩); ಗಡಿಗೆ. ಬೋಸಿ . . . ಬಾಸದ ಸಾಲು ಇವುಗಳನ್ನು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೊರಗೆ ಒರುತ್ತಾಳೆ (ಕುಶಾ. ೧೦೦). [?]

ಬೋಸು (ನಾ). ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದವರಿಗೆ: "ಬೋಡು = ಬೋಸು" (ಕುಶಾ. ೨೨೦). "ಬೋಸುಪಾಯ್" ಪರಾ.

[ಬೋ. ತಲು. ಬೋಸು = ಪಲ್ಲಿಲ್ಲದ]

ಬೋಸುಡಿ 'ಬೋಸಡಿ' ನೋ.

ಬೋಸುವಾಯ್ (ನಾ). ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಬಾಯಿ; ಬೋಡುಬಾಯಿ: ಪಲ್ಲಕುವುದ ಬೋಸುವಾಯಿಂದರವನೆಯ ಮುಂಜಾಗಿಕೊಳು ನೀದ (ಕುಶಾ. ೭-೩೩). [ಬೋಸು + ಬಾಯ್]

ಬೋಹಾ 'ಬೋನ್' ನೋ.

ಬೋಹಸು (ಕ್ರ). ಸರಿಯನ್ನು ಬಳಿದು ಮದ್ದಳೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸು; ಬೋಹಸು ಮದ್ದಳೆಗಳು ಶ್ರಮಿಸೋಹಿ ಸಂಧಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲಿರೆ ಬೇಹಪರಾ ನೀದಿಕೆ ಗುಡ್ಡದೇವಿ ಮುದೇವಿ (ಕುಶಾ. ೧೨-೧೦). [ಬೋಹಾ (< ಬೋನ್) + - ಇತ್ತು]

ಬೋಹರಿಗೆ, ಬೋರಿಗೆ (ನಾ). ಕಸಬರಿಗೆ; ಪೊರಕೆ: ಕೈಯ ಬೋಹರಿಗೆ ಮಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಿಂಧಿ (ಕುಶಾ. ೭೨೯); ಒಂದು ಬೋಹರಿಗೆಯಂ ಕೊಂಡು ಬೋಹರಿಸಿ ತಂದು ಗೋಮಯದಿಂದ ಹೇವರಿಸಿ ಸಾರ್ಸಿ (ಕುಶಾ. ೬. ೧೨೯-೩); ಸಂತಸದ ಬೋಹರಿಗೆಯಂತು ಮಹಮಂ . . . ನಿರ್ವಾಳವ ಮಾಡುತ್ತೆ (ಕುಶಾ. ೧೯-೦೨). ಬೋರಿಗೆ: ಕಸುಪ್ಪೇರು ತಿಪ್ಪ ತಿಪ್ಪ ಬೋರಿಗೆಯಿಂದ ಕೊಡುವನು (ಕುಶಾ. ೩೩-೯); ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೋರಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು . . . ಕಸಪ ಬಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಹಿಟ್ಟುವನು (ಕುಶಾ. ೨೯೬). [ಬೋ. ತಲು. ಬೋರಿಗೆ. / ಪಾ. ಬೋಹಾರೀ]

ಬೋಹರಿಸು (ಕ್ರ). ಗುಡಿಸು; ಕಸತೆಗೆ: ಸ್ವಪ್ನ ಮಾಡು: ಬೇವ ರಾಜ ನಿಮ್ಮ ಸತ್ತಿಗಿವೆ ಹಿಡಿದ ವಾಯು ನಿಮ್ಮ ಅಂಗಳವ ಬೋಹರಿಸುವ (ಕುಶಾ. ೧೯೦-೧೦); ಒಂದು ಬೋಹರಿಗೆಯಂ ಕೊಂಡು ಬೋಹರಿಸಿ ತಂದು ಗೋಮಯದಿಂದ ಹೇವರಿಸಿ ಸಾರ್ಸಿ (ಕುಶಾ. ೬. ೧೨೯-೩); ರಾಜಾಂಗೇವ ಬೋಹರಿಸುವ ವಾಸಿಗಿಯಮ್ಮಾಕ್ಕಿ (ಕುಶಾ. ೧೯. ೧೨೯-೧೦). [< ಬೋಹರಿಗೆ + - ಇತ್ತು]

ಬೋಳ 'ಬೋಲ್' ನೋ.

ಬೋಳ 'ಬೋಡ' ನೋ.

ಬೋಳ 'ಬೋಬ್' ನೋ.

ಬೋಳಂಗಡಲೆ 'ಬೋಬಗಡಲೆ' ನೋ.

ಬೋಳಂದರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ನಂದಿ. ಬೋಳಂದರು ಬೆಲ್ಲ ತಿ (ಕುಶಾ. ೧೯-೧೯). [? + ತರು]

ಬೋಳಕ 'ಬೋಳುಕ' ನೋ.

ಬೋಳಕ್ಕಾರು (ನಾ). (ಕರಾ) ಹೆಣ್ಣಿನ ಪ್ರಾರಂಭದ ಸ್ಥಿತಿ; ಬೋರೆ: ನಿನ್ನ ಬೋಡಿವಾಗ ಕಾಯಿ ಬೋಳಕ್ಕಾರು ಆಗುತ್ತೆ. ತೆಗೆದುಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳ ಬೇಕಂತೆ ಇದ್ದೆ (ಕುಶಾ. ೩೩). [< ತಳು. ಬೋಳಕ]

ಬೋಳಗಡಲೆ 'ಬೋಬಗಡಲೆ' ನೋ.

ಬೋಳತರ 'ಬೋಬತರ' ನೋ.

ಬೋಳತರಗ 'ಬೋಳದರಗ' ನೋ.

ಬೋಳದರಗ, ಬೋಳತರಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆವರಿಸು: ಗಂಡಮಾಲೆ ಒಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಬೋಳದರಗನ ಬೇರೆ ನೀಂದ ಅರಿದು ಲೇಟುಲು ಅವು ಒಡೆಯದು (ಕುಶಾ. ೧೧. ೧೭೨); ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೋಳ ದರಗನ ಬೇರು. ಸೂರ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಬೇರು . . . ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ ಳ ತೊಳಕೆ ಸೇವಿಸುವುದು (ಕುಶಾ. ೨೦೯). ಬೋಳತರಗ: ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಬೋಳತರಗ, ಹಾವುಮಕ್ಕಿಯ ಬೇರು ಇವಿಷ್ಟೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ನೀರೇಡ್ಡೆನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರಿದು ಕುಡಿಸಲು ಮಿಸು ಕಟ್ಟಿದ ವಿಷ ಶಮನವುದು (ಕುಶಾ. ೧೧. ೨೨೦). 'ಬೋಬತರ' ಪರಾ. [?]

ಬೋಳಮುಟೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಅರಸಿಲ್ಲ . . . ಗೊಡ್ಡನ ಮರ. ಬೋಳಮುಟೆ. ಹಾಲುಬರಿಗೆ, ಗಾಂಗೀರುಕ. ಕಾಪ್ಪನೆಲ್ಲಿ. ಬಾರಿಗೆ" (ಕುಶಾ. ೩೯); ಗೊಡ್ಡನ ಮರ. ಹಾಲುಬರಿಗೆ. ಬೋಳಮುಟೆ (ಕುಶಾ. ೩೯-೩೩). [ಬೋಳ + ಅವುಟೆ (< ಅಂಬಟೆ)]

ಬೋಳಯಿಸು, ಬೋಳಯ್ಯ, ಬೋಳವಿಸು, ಬೋಳಿಸು (ಕ್ರ). ಪುಳಕಾಯಿಸು; ಉತ್ಪೇಜಿಸು; ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡು; ಸಂತ್ಪಿಸು: ಸಜ್ಜೆವನೆಗುಯ್ಯ ಸಜ್ಜೆನನ್ನೇಹದ ಸಾಗಿಸಿ ನೋಡಿ ಭೋಗದೋ ಬೋಳಯಿಸಿ ರಾಗದಿಂ ಮೇಳಯಿಸಿ (ಕುಶಾ. ೨-೧೦೩ ೩); ಬೋಳಯಿಸು ತುತ್ತುಮಾ ತುರುಮಂ . . . ಉಪ್ಪುಲರತ್ನಕುಂಡಲಾಂ ಬೋಳಪೋಲಪುಟ್ಟಿ ಯುಗನಿಂಕನಿಂದ ಬರುತುಂ ಧರಾಧಿಪಂ (ಕುಶಾ. ೩-೩೨); ತುರಗವನು ಬೋಳಯಿಸಿ ವಾಳೆಯ ತಿರುತಿ . . . ಕೃಷ್ಣ ಪಾರ್ಥನ ರಥವ ಲುಳವಡದ (ಕುಶಾ. ೩-೨). ಬೋಳಯ್ಯ: ಹರುಷ ಮಿಗೆ ಮುದ್ದಾಡಿ ಬೋಳಯ್ಯದ ನಿರ್ವಾರಣ (ಕುಶಾ. ೩-೨೩). ಬೋಳವಿಸು: ಬೇಗದೊಳಾದಂ ಮನವಿಯ ಬೋಳವಿಸುತುಂ (ಕುಶಾ. ೯-೭೦); ಕೋಳ ಹಿಡಿದೆಲ್ಲದ್ದು ಪಾರ್ಥನ ಬೋಳವಿಸಿದನು . . . ಅರು ಮುಂಡಾದಿದನು ಫಲಾಗುಣ (ಕುಶಾ. ೧೦-೩೨); ಬೋಳವಿಸಿದನು ಸಕಲಪುರ ಭೋಳಗಳ ಸನ್ನಾನದಲಿ (ಕುಶಾ. ೩-೨೦-೨೩); ಬೋಳಿಸು: ಪಾರ್ಥತೇವತಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ತಲೆದಡವಿ ಬೋಳಿಸಿ ಕೌಶಲಿಂಗಿಕೆಂದನು (ಕುಶಾ. ೧೯-೧೦); ನಂಬುಗೆಯ ನುಡಿಯಲಿ ಭಾಸುಮತಿಯರ ಬಗೆಯ ಸಂತ್ಪಿಸೆಂದು ಬೋಳಿಸಿದನು ಸಂಜಯನ (ಕುಶಾ. ೩-೩೨); ಆ ನೃಪಾಲಕಂ ಸೋದರವೆಹರಿಸಿ ಮುನಿವರನ ಪದಕೊಡೊಡೆ ಮರದಿತ್ತಿ ಬೋಳಿಸಿ ತರು ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನಿತ್ತು (ಕುಶಾ. ೨-೧೯).

[? + - ಇತ್ತು. / ತಳು. ಬೋಳಿಸು]

ಬೋಳಯ್ಯ 'ಬೋಳಯಿಸು' ನೋ.

ಬೋಳರೆ (ನಾ). ಬೆವ್ವಟಿಯಾದ ಕಲ್ಲು: ತವುಟಿಲ್ಲ ತೋರುವ ಬಾಣ ಗಲ್ಲುಗಳು ಪೋರಂತೆ ಬೊಡ್ಡ ಬೋಳರೆ ಹಿಂಡುಗಲ್ಲೆಂದು ಸಾರುತಿಬರು ಬಲ್ಲವರು (ಕುಶಾ. ೧೦-೩೩).

[ಬೋಳ (< ಬೋಡು) + ಅರ (< ಅರ)]

ಬೋಳಮು 'ಬೋಳಯಿಸು' ನೋ.

ಬೋಳವ (ಅ). 'ಬೋಗು' ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಒಂದು ಕೊಗು: ತೊಟ್ಟಿ ಲೋಕದವ್ಯಕ್ತಿ ಕಿರುಗೂಸು ಬೋಳವ ಬೋಳವ ಭಟ್ಟಾರಾ ಎಂದತ್ತಾ

ಗಳೆ (ಕಾ. ೧೦. ೫೫-೫೭); "ಬೋಳಹಬೋಳಹ-ಗಜ್ಜಗಜ್ಜ. ಬೋಳಗಿ
ಹೋಗು <ಪ್ರಾ. ಪೋಲ" (ಕಾ. ೧೦. ೫೫. ೫೬). "ದೇಹ್ಯ" ಹೋ.
[<ಪ್ರಾ. ಪೋಲ. ಪೋಲಿಲ]

ಬೋಳಾಮುತ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಕುಪ್ಪಕ್ಕಿ:—ಬೋಳಾ
ಮುತ್ತಿ, ಬಂಗಾರಮುತ್ತಿ. ಪಚ್ಚಿತುತ್ತ್ವ ಇಷ್ಟು ವರದ ತೂಕ . . . ತೊಡೆಯ
ಗುಣ (ಪ್ರ. ೧. ೧೦೭). [?]

ಬೋಳಿ 'ಬೋಡಿ' ನೋ.

ಬೋಳಿಸು 'ಬೋಲಿಸು' ನೋ.

ಬೋಳು 'ಬೋಡು' ನೋ.

ಬೋಳುಕ, ಬೋಳಕ (ನಾ). ೧. ಉಳಿದವನು; ಸೇವಕ: ಚನ್ನದ
ಬಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಸದ ಬಿರಾದಿನ ಕುನ್ನಿಗಳನ್ನು ಬೋಳು[ಕಾ. ೧೦. ೪]ಕರು
ಮನ್ನೆಯ ಮಿಗವೇಟಿಕಾಣ ಕಂಪುಲ ಕೈಸನ್ನೆಯುಣಮಾ ಎಲಿಸಿದರು
(ಕಾ. ೧೦. ೫೬-೫೭); ಮುಟ್ಟುಳಿದ ಬೋಳುಕರನ್ನರ ಬೇಳುಕೊಟ್ಟು
ಪೂಜ್ಯನುತ್ತ್ವವದಿ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮). ಬೋಳಕ: ೧. ಮಿಳಿ ಬೋಳಕರ
ಕಟ್ಟಿಗಾಣರನೊಪ್ಪಗಡೆ ಬೊಟ್ಟುಟ್ಟಿದ ರಾಯನೊಳೆಯಲಿ (ಕಾ. ೫೬.
೫೭-೫೮). ೨. ಕಲ್ಪುರ್ಗಿಯ ಸುರಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೊಡಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ
ಇರುವ ಮುಲ್ಕಾಲ್ಗೋರಿಗೆ ಪೂಜೆಮಾಡುವ, ಜಾಡರ ಜಾತಿಯ.
ಹಿಂದೂವ್ಯಕ್ತಿ: ಈ ಜಾಡರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದವನು ಇದರ ಪೂಜಾರಿ.
ಈ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಬೋಳಕವೆಂದು ಹೆಸರು (ಕಾ. ೫೬. ೫೭). [?]

ಬೋಳುಗರೆ 'ಬಳ್ಳುಗರೆ' ನೋ.

ಬೋಳುಗೈ (ನಾ). (ಬಳಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಅಭರಣ. ಅಲಂಕಾರ
ಗಳಲ್ಲದ) ಬಿರಿದಾದ ಕೈ:—ಪಾಲಿಯಾದ ಕೈ: ಬಳಿಯೊಡದ
ಬೋಳುಗೈ! ತೈಲವಿಲ್ಲದ ಬೇಣ ಪೊದರಾಗುವುದು ಹೀಗೆಲ್ಲೊಡು!
(ಪ್ರ. ೧೦೫. ೬೦-೬೬). [ಬೋಳು (<ಬೋಡು) + ಕೈ (<ಕಮ್)]

ಬೋಳುತರೆ 'ಬೋಳುದರೆ' ನೋ.

ಬೋಳುದರೆ, ಬೋಳುತರೆ (ನಾ). ಕೊಡಲಿಲ್ಲದ ತರೆ; ಬೊಕ್ಕತರೆ:
ಸಿಲು ಹೊಡೆದಂತಹುರಸಳಿ ಕಂಗಡಲು ಮೆಲೆದಮು ಬೋಳುದರೆಗಳು
(ಕಾ. ೧೦. ೫೬-೫೭); ಬೋಳುದರೆಯ ಬಂದಿಯೊಡನೆ ಅವನು ಹುಟ್ಟುಪಟ್ಟ
ಕೂಗಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಪ್ರ. ೧೦. ೧೦೬). ಬೋಳುತರೆ: ಒಂದು ತುಟಿನ ತುಂಬ
ಬೋಳುತರೆಯ ಹಾರ್ಪರಾಜನ ರೂಪಾಯಿಗಳು (ಕಾ. ೧೦. ೫೭); ಬೋಳು
ತರೆಯನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಒರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ . . . ಕಣ್ಣನ್ನು ಅರಳಿಸಿದರು
(ಕಾ. ೫೭. ೫೮). [ಬೋಳು (<ಬೋಡು) + ತರೆ]

ಬೋಳುಮಂಡೆ 'ಬೋಲುಮಂಡೆ' ನೋ.

ಬೋಳಿ 'ಬೋಲಿ' ನೋ.

ಬೋಳಿ (ನಾ). (ಕರಾ) ಗಡ. ಮರಗಳಲ್ಲದ ಬೋಳಿ; ಬೋಳುಗುಡ್ಡ:
ಮಲ್ಲಬೋಳಿ: ದನಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಳಿಗೆ ಮೇಮಲು ಹೋಗುತ್ತವೆ
(ಕಾ. ೧೦. ೫೭). "ಬೋಳಿ" ಪರಾ. [<ಬೋಡು]

ಬೋಳಿ 'ಭೋಳಿ' ನೋ.

ಬೋಳಿಯು 'ಬೋಲಿಯು' ನೋ.

ಬೋಳಿಯು 'ಭೋಳಿ' ನೋ.

ಬೋಳಿಯತನ 'ಭೋಳಿತನ' ನೋ.

ಬೋಳಿಸು 'ಬೋಲಿಸು' ನೋ.

ಬೋಟ್ಟು, ಬೋಳ್ಳಿ (ನಾ). ೧. ಸಾಪು: ಮೃತ್ಯು: "ಬೋಟು—ಮಿಟ್ಟು;
ಮುಂಡು: ಒಂದೆಪ್ಪು" (ಕಾ. ೧೦. ೫೭). ಬೋಳ್ಳಿ: ೧. "ಬೋಳ
ಯನಲ್ ಮೃತ್ಯು" (ಕಾ. ೫೬. ೫೭). ೨. ಅಪಾಯ: ಗಂಡಾಂತರ;
ವಿಪತ್ತು: ಒಂದು ಬೋಳ್ಳಿ ಬದುಕಿಡೆ ತಂದೆ ಸಾಲ್ಪದ್ದು (ಕಾ. ೫೬. ೫೭).

೫೭-೫೮); ಹರದರ ಮಹಾದೇವನು ಬೋಳಿ ಬದುಕಿದನು (ಕಾ. ೫೬.
೫೭-೫೮); ಬಿರವ ತಡವರಿಸುತ್ತ ಮಹಾದೇವಿಯ ಬವರದ ಬೋಳಕೊಮ್ಮೆಗೆ
ಹರಗವುಳಿದುದೆನುತ ರವಿಸುತನೇಜಾದನು ಗಿರಿಯ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮).

ಬೋಟು = ಸಾಯುವವರು; ಮೃತ್ಯುರು: ಈ ಬಾಣ ಬನ್ನದೆ ಕನ್ನ
ಮೂಟು ಬೋಟು! (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮).

ಬೋಟ್ಟು 'ಬೋಡು' ನೋ.

ಬೋಟ್ಟು, ಬೋಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಪಧಿಸಸ್ಯ: "ಬೋಟು =
ಮಿಟ್ಟು; ಮುಂಡು: ಒಂದೆಪ್ಪು" (ಕಾ. ೧೦. ೫೭). ಸಕಷಾಯ
ಕುಪುಗಳ ದಂತಕಾಪ್ಪದೊಳ್ ಬೋಟು ಕೊಂಟು . . . ತೊಡುತೊಂಡು
ಪಲ್ಲುಲಿಯ ದಂತ ಬಳಮುಂ ಪಡೆಗುಂ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮); ಉಪ್ಪುಂ
ಬೋಟುಮುಮುಂ ಸಮನಪ್ಪುಂತಿ ಕೊಡಿ ಪುಂಡು. . . ಪೂಸುವುದು ಕಟ್ಟ
ದುಪ್ಪವ್ರಣದೊಳ್ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮). ಬೋಳ್ಳಿ: "ಇಕ್ಷುಪತ್ರಕಂ—
ಬೋ: (ಬ)ಳ್ಳಿ" (ಕಾ. ೫೭. ೫೮); ಒಪ್ಪುಪ್ಪುಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ:—ಬೇವಿನ ಬಳಿ
ನಾರು, ಅಪರದವಳ್ಳಿ ಬೋಳ, ಕಟ್ಟಪದವಲ ಇವ ಕಷಾಯವ ಮಾಡಿ
. . . ಕುಡಿಸಲು ಬವುದಿನಗಳಿಂದ ಇರುವ ವಿಷಮಪ್ಪುರ ಮಣುವುದು
(ಕಾ. ೫೬. ೫೮). "ಬಾಳ್ಳಿ" ಪರಾ.

[ದೇ. ೫ ಕಲು. ಬೋಳ; ತಲು. ಬೋಳ, ಬೋಲ./ ಪರಾ. ಬೋಳ]
ಬೋಟುಗಡೆ, ಬೋಳುಗಡೆ, ಬೋಳುಗಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಬಿಪಧಿಸಸ್ಯ: "ಅದ್ವೈತ—ಬೋಟುಗಡೆ. ಪಂದಿಗಡೆ" (ಕಾ. ೫೭. ೫೮);
ಬೋಳುಗಡೆ: ಕುಂಡ . . . ಬೋಳುಗಡೆಬೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮ
ಭಾಗವಾಗಿ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಕೊಡಲು ಶೀತಪುರಂ ಗುಣಮಕ್ಕು (ಕಾ. ೫೬. ೫೭).
ಬೋಳುಗಡೆ: "ದ್ವಿಪುಟ—ಕಳ್ಳುಗಡೆ, ಬೋಳುಗಡೆ" (ಕಾ. ೫೬.
೫೭-೫೮); ಬೋಳುಗಡೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಳಿಗೆಯ ಕೊಡಲು
ಸರ್ಪಪುರ ಮಣುಂ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭). "ಬೋಟುಗಡೆ" ಪರಾ.

[ಬೋಟ್ಟು + ಟರೆ]

ಬೋಟುತರೆ, ಬೋಳುತರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಪಧಿಸಸ್ಯ:
"ಬೋಟುತರಮುದು ಪತಂ ಮುಂಡಿ ಭಿಕ್ಷುಮಂದೊಕ್ಕು" (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮);
ಬೋಳು ಬೋಟುತರಂ ಸುಪಾಪ್ಯದೊಳಮಂಗುರ್ ಬಿಲ್ಲದೊಳ್ ನಾಗರಂ
. . . ಅಮುಪ್ಪುಕರಂ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮); ಜೀರಿಗೆಯುಪ್ಪು ಬೋಟು
ತರಂ . . . ಇವುಮುದು ಮಜಿಗೆ ಸರ್ಪರಾಜಾಪವಾರಂ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮).
ಬೋಳುತರೆ: "ಮುಂಡು—ಬೋಳುತರಂ" (ಕಾ. ೫೬. ೫೭); ಬಿಲ್ಲವತ್ತಂ . . .
ಬಿಲ್ಲು ಗೋರೋ ಬೋಳುತರ ನೇತ್ರಪೂಜಕವದವದವನ ಗುಂಗಂ
ಹಾರಿವಳ ನೇಜಾಲಪ್ಪುವಾ ಇವ ಪತ್ರಗೊಳುತುಮಂ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮).
ಇಂಗು, ಸ್ವಂಧವ, ಕುಂಡ . . . ಬೋಳುತರಂ, ಮಾಮುವಿರಂಗ ಇವಂ
ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲರದು ಕುಡಿಯ ಕೊಡಲು ಹೈದ್ರೋಗಂ ಕೊಡುಂ
(ಕಾ. ೫೬. ೫೭). "ಬೋಳುತರಂ" ಪರಾ. [ದೇ. ೫ ಕಲು. ಬೋಡತರ]

ಬೋಟುಸು, ಬೋಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕೊಡಲನ್ನು ತೆಗೆ; ಕೊರ ಮಾಡು:
ತರೆ ಬೋಟುಸಿ ಹೋತಂ ಮಿಡಿದಲೆಗುಡುಮ್ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮);
ಕಡೆ ಮೂಗೋಪಂ ಬೋಟುಸಿ ನಡೆದಲೆಯೊಳ್ ಮುಲಸನೊಡೆದು
(ಕಾ. ೫೬. ೫೭ ಕ್ರಿಯಾ); ಪಡೆಗಟ್ಟುಲಾರದೆಂದು ಬೋಟುಸಿ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭.
೫೭ ಕ್ರಿಯಾ). ಬೋಳಿಸು: ೧. ಅನು ನಿಪ್ಪಾ. ಶರಣಿಗೆ ಮಂಡೆಯ
ಬೋಳಿಸಿಕೊಂಡು ಗಂಡುಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು (ಕಾ. ೫೬. ೫೭); ಮಂಡೆಯಂ
ಪುಟ್ಟೇಳಿ ಬೋಳಿಸಿ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮); ದೀರ್ಘಕುಂತಕವ ಬೋಳಿಸುವಾಗ
ಕಂಡು ಕುಪದೀರ್ಘವರು ಗೋಳದರೆ (ಕಾ. ೫೬. ೫೭-೫೮). ೨. (ಲಲಂ)
ನಿಶ್ಚೇಪವಾಗಿಸು; ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು; ನಷ್ಟ ಮಾಡು: ಹಣ್ಣು
ಕಾಯಿಗಳಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೋಳಿಸಿದರು (ಕಾ. ೫೬. ೫೮).

ಬೋಲಿಸುರು = (ಅಬ)ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಕಷ್ಟಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳು; ಒಂದೆರಡು ಬ್ರಹ್ಮ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬೋಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಒಬ್ಬ ನಿರ್ಮಾಪಕ ಸಿಕ್ಕರೆ ಇಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು . . . ತಯಾರಿಸುವುದು (ಕೂಗಿ. ೨೬). [ಬೋಲು (< ಬೋಡು) + -ಅಬ]
ಬೋಲಿಸುರು (ನಾ). ಕೂವಲು ತೆಗೆಯುವಿಕೆ; ಕ್ಷೌರ: "ಕ್ಷೌರಂ ಭವಾಕರಗಂ, ಮುಂಡನಂ, ವಸನಂ - ಈ ೪ ಬೋಲಿಸುರು" (ಕೂಗಿ. ೦೦೯-೩೬). [ಬೋಲಿಸು + -ಹ್ಯ (<-ತ್ಯ)]

ಬೋಲು 'ಬೋಡು' ನೋ.
ಬೋಲುಮಂಡೆ, ಬೋಳುಮಂಡೆ (ನಾ). = ಬೋಳುದಲೆ: ಕರದ ಕಮಂಡಲಂ ಕಿಚ್ಚಿಯ ಚಂಡಿಕೆ ಮಿಂಚುವ ಬೋಲುಮಂಡೆ (ಕೂಗಿ. ೩-೩೩). ಬೋಳುಮಂಡೆ: ಒಬ್ಬರು ಬೋಳುಮಂಡೆ ಅರಸರಿದ್ದರೂ ನಮಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩). [ಬೋಲು (< ಬೋಡು) + ಮಂಡೆ]

ಬೋಲಿ, ಬೋಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುತವಾದ ಮಾತಿ: "ಬೋಲಿ - ಒಂದಂಶ ಭೇದ" (ಕೂಗಿ. ೩೦. ೦); ಬೋಲಿಯುಂಟು ಸೂಚಿ. ನಮಗಿಲ್ಲ ಬುಲಿ. ಬಿಡುಗಡೆ ಜಡಿ (ಕೂಗಿ. ೦೫-೨೯). ಬೋಳಿ: "ಬೋಳಿಯೆನಲೆ ಶರಭೇದಂ" (ಕೂಗಿ. ೨೬); ಹಿಳು ಕವಲಂಬು ಬೋಳಿದಿರಲೆ . . . ಸವಿಯಾನೆಂಬ ನಾನಾ ಸರಳನು ಸೇರಿದು (ಕೂಗಿ. ೩-೨೬); ಗಜಾಯೋದವರಲಿ ಸರಲನ ಮಸದ ಮುಮ್ಮೊನೆಯ ಬೋಳಿಯೋ . . . ಎನಿಸಿ ಕಣ್ಣೆಡ್ಡಮಾಗಿ (ಕೂಗಿ. ೬-೩೨); ಮುರಿಯೋಳನ ಮುಮ್ಮಿ ಮತ್ತಿದನು ಮುಮ್ಮೊನೆಯ ಬೋಳಿಗಳ (ಕೂಗಿ. ೬೩. ೧-೨೦).

ಬೋಲಿಯು, ಬೋಳಿಯು (ನಾ). ದೇವತೆ: ಅಮರ: "ಅಮರವನಿ ಗಳೆ, ಕನಕಪುರಂ . . . ಬೋಲಿಯುರಂ - ಈ ೯ ದೇವರ್ಗಳ ಮೊಂ" (ಕೂಗಿ. ೯೩-೦೯); ಇಂದ್ರನೀತನೆ ಮತ್ತಮಿಮಂ ದಿಶ್ಯಾಲಿ ಬೋಲಿಯು ರೀಕುಮರ್ ಚಂದ್ರವತ್ತಿ ಮುರಗ್ಗದ ದೇವಪ್ರಿಯರೆ . . . ಎಂದಿದ್ದು ಜಾಲಮನೀಕ್ಷಿಸಿ ಬೋಲಿಯುಟ್ಟಿದು ಭೂವಪುನವಂ (ಕೂಗಿ. ೯-೦೬); ದೊಸಗಿರಂ ದೇವರ್ಗಳೊಡೆಯರ್ ಮಾಟ್ಟರೆ ನಿಟ್ಟುಸಿದ ನಿಮ್ಮ ದೊರೆಗೆ ಬೋಲಿಯುರೊಳರೇ (ಕೂಗಿ. ೨೯ ಕೃತೇ); ಪೊಮ್ಮಿಂ . . . ಬೋಲಿಯುಗ್ಗೆ ಮೇಳದೆಯುಮನಿಸಿ ಕಣ್ಣೊಳಂ (ಕೂಗಿ. ೬-೬). ಬೋಳಿಯು: ವಾಳವಂಜದ ಬೋಳಿಯಂಗೆ ಬಸವಣ್ಣಂ ಮುಯ್ಯಿ ಕಂಠಿ ದುರ್ (ಕೂಗಿ. ೯-೩೦); ನೀನನ್ನದೆ ಕೂತು ವಾರಿಸಿದ ಬೋಳಿಯುರಾರ್ (ಕೂಗಿ. ೩೩).

ಬೋಳಿಯುರಸು = ದೇವತೆಗಳ ಒಡೆಯ: ದೇವನಾಗರಸ . . . ದೇವ ಬೋಳಿಯುರಸು (ಕೂಗಿ. ೩. ೩೦೯-೦೦); ನೆನೆಮಗೆ ತನ್ನನು ತೆತ್ತು ಬದುಕುವೆಂಬ ಬೋಳಿಯುರಸು ನಡೆತಂದ (ಕೂಗಿ. ೩೦-೩೨). ಬೋಳಿಯುರಸಿಯು = ಬೋಳಿಯುರಸು: ಸುಶಕ್ತಂಗಳಿತ್ತಂ ಹರ್ಷದಿಂದ ಬೋಳಿಯುರಸಿಯು (ಕೂಗಿ. ೦೨-೦೩). ಬೋಲಿಯುರೋಜು, ಬೋಳಿಯುರೋಜು = ದೇವತೆಗಳ ಗುರು: ಬ್ರಹ್ಮಪುತಿ: "ಗುರುಂಜಿಲ್ಲ ಬೋಲಿಯುರೋಜು" (ಕೂಗಿ. ೦೫); ಬೋಲಿಯುರೋಜು ಜಾಣ್ಣೆ . . . ತನ್ನೊಳೊಪ್ಪ ಮನುನಿರ ಮಾರ್ಗದ ನಡೆಯುತ (ಕೂಗಿ. ೦೦೯-೦೦); "ಬ್ರಹ್ಮಪುತಿಗೆ ಪೂರೋಗು ಬೋಲಿಯುರೋಜು" (ಕೂಗಿ. ೦೯).

ಬೊಂಡರಿ (ನಾ). ೧. ಎಲ್ಲ: ಮೇರೆ: ಸರವದ್ದು. ೨. ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಆಟದಲ್ಲಿ ಚೆಂಡನ್ನು ಹೊಡೆದಾಗ ಅದು ಮೈದಾನದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಹೋಗುವುದು; ೩ ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಓಟಗಳ ಜೆರೆಯಿದೆ: ಒಂದು ಮ್ಯಾಚಿನಲ್ಲಿ ರಾಂ ಮಂದರಂ ಮಾರನ್ನು ಬೊಂಡರಿಗೆ ಕಳೆದುಹೋದರು.

ಅದರ ಅದು ಬೊಂಡರಿ ಗೆರೆ ಮಾರಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಂಪೈರ್ ಅದನ್ನು ಬೊಂಡರಿ ಅಂತ ಹೇಳಿಲ್ಲ (ಕೂಗಿ. ೦೫೦).

[4-ಇಂ. Boundary]

ಬೊಡ್ಡ (ಗು). ೧. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ: ಬೊಡ್ಡಿಕವಾದ. ೨. ಬುದ್ಧನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ: 'ಬೊಡ್ಡಮತ' ಪರಾ. (ನಾ). ೩. ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಶಾವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯದು: "ಆ ಮತ್ಸ್ಯನಾ ಕೂರ್ಮ . . . ಬೊಡ್ಡನಾ ಕೃಷ್ಣನೆಂದಾತನವತಾರ ಹತ್ತನಿಕ್ಕುಂ" (ಕೂಗಿ. ೬-೦೯); ರಾಮನಾದು ರತ್ನಹಾರ ದೊರಕಿತು ಎನಗೆ . . . ಬೊಡ್ಡಮತೋ ಅತಳಗಳ ಬಿಗಿದಿತ್ತು ಬಹು ಬಗೆದಂತಿತ್ತು (ಕೂಗಿ. ೩-೬೯-೩); ಬೊಡ್ಡ ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅವತಾರ (ಕೂಗಿ. ೦೯-೨೩). ೪. ಬುದ್ಧನ ಮತಾನುಯಾಯಿ: ಬುದ್ಧನಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವಾದ ಮತದ ಅನುಯಾಯಿ: ಸರಪತಿಯ ತೊರೆಗಾ ಸಮಯದಲಿ ನೆರದು ಕ್ಷುಣ್ಣಾ ಬೊಡ್ಡರಂ ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಬಂದಿಂಕಂದು ಹೇಳಿದರಾ ಮೂರ್ತನಿಗೆ (ಕೂಗಿ. ೩೦-೨೦). [ಸಂ.]

ಬೊಡ್ಡಮತ (ನಾ). ಬುದ್ಧನಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವಾದ ಮತ: ಬೊಡ್ಡ ಮತದ ಪಾಠದೊಂದಿಗೆ ಬೊಡ್ಡಗ್ರಂಥವಾಚನಾ ಅಡಿಯ (ಕೂಗಿ. ೦೩); ಬೊಡ್ಡಮತವೆಲ್ಲಾ ಒಂದೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೂಸುವುದವೂ ಮಕ್ಕುವಾದವೆಂದು ಭ್ರಾಂತಿಗೆ ಆಕಾಂಕ್ಷಾಗುಣವು (ಕೂಗಿ. ೩೩). [ಸಂ.]
ಬೊಡ್ಡಮತಾರ (ನಾ). ವಿಷ್ಣುವಿನ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಅವತಾರ: ಬತ್ತಲ ನಿಂತಗೆ ಬೊಡ್ಡಮತಾರ . . . ಮುಕ್ತಿಯೆದುರಾರತಿಯತ್ತಿರೆ (ಕೂಗಿ. ೯-೨೦೬-೩). [ಸಂ.]

ಬೊಡ್ಡಿಕ (ಗು). ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ: ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕೆ . . . ಬೊಡ್ಡಿಕಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ತನ್ನೊಳಿ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ (ಕೂಗಿ. ೦೦೯); ಎರಡ ಸಮಸ್ತ ಬೊಡ್ಡಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೆಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯನೇ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ (ಕೂಗಿ. ೦).

ಬೊಡ್ಡಿಕತೆ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರಧಾನತೆ: ಪಾತ್ರರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎದ್ದಿನ್ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಕತೆಮ ಬೊಡ್ಡಿಕತೆಯನ್ನು ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆ ಇಲ್ಲ (ಕೂಗಿ. ೨೦೦). [ಸಂ. ಬೊಡ್ಡಿಕತೆ]

ಬೊಬಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: ಬೊಬಿ ಎಂದು ನಾಯ ಬೊಗಳುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು (ಕೂಗಿ. ೩೩).

ಬೊಲಿ, ಬೊಳಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು: ಘನರಾಗಗಳು, ನಾಟ, ಗೌಲಿ, ಮರಾಲಿ ಅಂತೆಯೇ ಬೊಲಿ, ತ್ರೀರಾಗ (ಕೂಗಿ. ೦೬೦). ಬೊಳಿ: ಬೊಳಿ - ೧೫ನೇ ಮೇಳಕರ್ತ ಮಾಯಾಮಾಳವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇವು . . . ಬೆಳಗಿನ ಹಾವದಲ್ಲಾ ಹಾಡಬೇಕಾದ ರಾಗ (ಕೂಗಿ. ೦೨೯). 'ಬೊಳಿ' ಪರಾ [4-ಸಂ. ಬೊಲಿ]

ಬೊಳಿ 'ಬೊಲಿ' ನೋ.
ಬೃತಿಪಾತ 'ಬೃತಿಪಾತ' ನೋ.
ಬೃತಿಪಾತ, ಬೃತಿಪಾತ (ನಾ). [ಮ್ಯೂಸಿ] ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪದಿನೇಳನೆಯದು: ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಬೃತಿಪಾತಗಳೆಂಬ ಸೂರ್ಯದಿಹಂ ದೊರಕೊಂಡೆಂದು (ಕೂಗಿ. ೩೩. ೦೦-೨೩; ೩೩೩). ಬೃತಿಪಾತ: ಉತ್ತರಾಯಣ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಬೃತಿಪಾತವೆಂದು . . . ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟ ಗದ್ದೆ (ಕೂಗಿ. ೪೩. ೦೬-೩೯; ೩೩೩). [4-ಸಂ. ಬೃತಿಪಾತ, ಬೃತಿಪಾತ]

ಬೃವಸಾಯ 'ಬವಸಾಯ' ನೋ.
ಬೃವಹಾರ 'ಬವಹಾರ' ನೋ.
ಬ್ಯಾಂಕ್ 'ಬ್ಯಾಂಕು' ನೋ.

ಬ್ಯಾಂಕು, ಬೇಂಕು, ಬ್ಯಾಂಕ್ (ನಾ). ಹಣಕಾಸಿನ ವ್ಯವಹಾರದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ; ಖಾತೆದಾರರ ಹಣವನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೇಕಾದಾಗ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಒದ್ದಿ ಕೊಡುವುದು ಮತ್ತು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಹಣವನ್ನು ಸಾಲಕೊಟ್ಟು ರಾಫೆ ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸಂಸ್ಥೆ ; ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮೂಲಕ ಹಣಕಾಸಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದೂ ಮಾಡಿಸುವುದೂ ಅಮಕೂಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ (ಕಂಪ್ಯ. ೬೭) ; ಮಗನನಗೋಲೆಯ ಬರೆದರೆ ಬೇಕೆಷ್ಟಕ್ಕೇ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ನಂಟು (ಸಾಂಪ. ೦೬-೧೪). ಬೇಂಕು : ಬೇಂಕಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಹಣವೆಲ್ಲ ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತದೆ (ಕಂಪ್ಯ. ೦೬). ಬ್ಯಾಂಕ್ : ಅಂದು ಬ್ಯಾಂಕ್ ಇದ್ದುದರಿಂದ . . . ಬೇಸರ ಮರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು (ಕಾಂಕ. ೦೦). [← ಇಂ. Bank]

ಬ್ಯಾಂಡು (ನಾ). (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ) ವಾದ್ಯ ಮೇಳ : ಒಂದು ಜೋಡು ರೇಡೀಮಾಟಲು, ಒಂದು ಜೋಡಿ ಬ್ಯಾಂಡು (ಕುಣು ೩೪) ; ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಬ್ಯಾಂಡು - ಒಲಂಪಿಕ್ಯಮರು (ಇರುಕ ೦). [← ಇಂ. Band]

ಬ್ಯಾಂಡೇಜ್ 'ಬ್ಯಾಂಡೇಜು' ನೋ.

ಬ್ಯಾಂಡೇಜು, ಬ್ಯಾಂಡೇಜ್ (ನಾ). (ಬಿಷದಿ ಹಾಕಿ ಗಾಯಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ) ಬಟ್ಟೆಯ ಮೆಟ್ಟಿ-ಕಟ್ಟಿ : ಕಂಪೌಂಡರು ಒಂದು ಗಾಯ ತೂಕವು ಬ್ಯಾಂಡೇಜು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು (ಕುಣುಕು. ೦೦); ಬ್ಯಾಂಡೇಜನ್ನು ಬಟ್ಟೆ ಮಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಯಗಳಿಗೆ ಮುಲಾಮು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕಂಪ್ಯ. ೨೬). ಬ್ಯಾಂಡೇಜ್ : ಹೊಕ್ಕುಳದ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಬಿಡು ಬ್ಯಾಂಡೇಜ್ . . . ಇವುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು (ಗ್ರಹ. ೦೦). [← ಇಂ. Bandage]

ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರ್ಯಾ (ಗು). ಹರಿದಿದ ; ಚೆಲ್ಲಿದ : ದಿವಿವದನುಕವಾಗುವ ಘಟಾಸ್ಥಿತಿ ; ಬಿಸ್ಕೋಮಬ್ಯಾಕ್ಟೀರ್ಯಾ ಕಾಪಾಮುಕಿರಣಸಮವೇಷ್ಯವಾದುದರಿಂದ (ಕಂಪ್ಯ. ೨೬-೨೭-೨೮ ; ೩೩೬). [← ಸಂ. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರ್ಯಾ]

ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ (ನಾ). "ಕೊಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಜನ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಜನ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ, ರೋಗಜನಕವೂ ಜೀವಿಸಹಾಯಕವೂ ಆಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕೀಯವೂ ವಿವಿಧಾಕಾರವೂ ಆದ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಏಕಾಣುಜೀವಿ" (Bacterium, ೧೪೪೦) : ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಲೂ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಅಣುಜೀವಿಗಳು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ (Bacteria) . . . ಮೈಕ್ರೋಬ್ಯಾ (Microbe) ಎಂಬ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಕಂಪ್ಯ. ೦೬೪) ; ರೋಗಕರವಾಗಿ ಕಾರಣವಾದಂಥ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ವೈರಸ್ಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಇವು . . . ನಮ್ಮ ಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಮರಿವ ಮೂಡುವವು (ಗ್ರಹ. ೦೦). [← ಇಂ. Bacteria. / p ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದು 'Bacterium' ಎಂಬುದರ ಒಳಮಹನರೂಪ]

ಬ್ಯಾಕ್ಟೀನ (ನಾ). ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನಿರೂಪಣೆ : ಭೃಶ್ವವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಾಟಕಪ್ರಾಯಕಾಪ್ಯಾನಾದ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀನಮ್ಯಾಪಾರಾಲ್ಪವತನು ಶ್ರೀಹರ್ಷ ಶರಸಮ್ರಾಟೇಶ್ವರರವರ ಪುಟಪೀಯಗೀಯಮ್ಯಾಪರಸಾಸ್ತಾದಸಂಪದ ಸಂಕ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ (ಕಂಪ್ಯ. ೨೬, ಪಾಠ. ೧೦-೬೬ ; ೩೩೬). [← ಸಂ. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀನ]

ಬ್ಯಾಗು (ನಾ). ಬೇಲ ; ಸಂಚಿ : ಇದೋ ನಮ್ಮ ಬ್ಯಾಗು, ಎಮ್ಮ ಹಣ (ಕಂಪ್ಯ. ೦೨). [← ಇಂ. Bag]

ಬ್ಯಾಟರಿ (ನಾ). ರಿ. ಒಣ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕೋಶಗಳಿಂದ ಬೆಳಗಿಸಬಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ಬಟ್ಟಿನ ದೀಪ ; ಬಾಟರ್ ; ಅಲ್ಪಬಟ್ಟುರು ಇಲ್ಪಟ್ಟುರು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲದ

'ಬ್ಯಾಟರಿ'ಯನ್ನು ಹುಡುಗಿಯರ ಕಡೆ ತರುಗಿಸಿ ಬೆಳಕು ಬೆತ್ತಿದರು (ಕಂಪ್ಯ. ೦೦) ; ಉಪಮೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಬೆತ್ತಿದ ಬ್ಯಾಟರಿ (ಕಂಪ್ಯ. ೦೪೬). ವಿ. ಒಣ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕೋಶಗಳ ಶ್ರೇಣಿ : ಇನ್ನೆರಡು ವಿದ್ಯುತ್‌ನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಬ್ಯಾಟರಿ ಎಂಬ ಮೆಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿವೆ (ಕಂಪ್ಯ. ೬೬). ಸಿ. ತುಪಾಕಿದಳ ; ತುಪಾಕಿ ಸೈನಿಕರ ತುಕಡಿ : ನಮ್ಮ ಬ್ಯಾಟರಿಯ ಸರದಿ ಬಂದಾಗ ರಣಭೂಮಿಗೆ ಹೋಗಲೇ ಬೇಕಲ್ಲ ? (ಪ್ರಾಸ. ೨೯). 'ಬತೇರಿ' ಹೋ. [← ಇಂ. Battery]

ಬ್ಯಾವ, ಬಿಯದ, ಬಿಯ್ಯದ, ಬೀಯದ (ನಾ). ಬೇಡ ; ಶಬ್ದ : ಶೃಂಗಾಳ ಮತವೆಂದೂ ಬ್ಯಾವರಾಜಂ ಧನಮುಕ್ತನಂಬ ಸೆಟ್ಟಿಗೆ ತಂದು ಕೊಟ್ಟೊಡೆ (ಕಾಂಕ. ೦೨೪). ಬಿಯದ : "ದಿಯದರೆಂದುಂ, ಬಿಲ್ಲರೆಂದುಂ ವ್ಯಾಧರ್" (ಕಂಪ್ಯ. ೨೨-೦೬) ; ಬೇಡಿದೋಯದ್ದಿದ ಬಿಯದರ್ ಮೃಗಮಾನವ (ಕಾಂಕ. ೦೬೬) ; ಮುನ್ನೋರ್ವ ಬಿಯದ ಪುಲ್ಲೆಯ ಬಿಡಲು ಮಜಾ ಗುಣಿಸಿ ಮರಳಿ ತಾ ಬರಲಿಲ್ಲವೇ (ಕಾಂಕ. ೧-೪೩). ಬಿಯದ : ಮುಕ್ತಿಗಯನು ಮಾಡಿದರು ಮೃಗಂಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನಿ ಬಿಯದರು (ಕುಣುಕು. ೨೬-೩೦). ಬೀಯದ : ಸಿಂಗಮಿಭಕಂಫಂಮೊಯ್ದುಂ ಕಾಣುತುಂ ನಡುಕಂ ಕಿಮ್ಮಿಗೆ ಬೀಯದಂ ಭರದ ಮೋಡುತೊಂದು ಪಾಬ್ಯಾವಿಯೋ ಕೆಡದಾಗಳೆ (ಕಂಪ್ಯ. ೧-೨೨೬) ; ಬಿದಿರ್ ಪುರಿಯ ರಟ್ಟಿದರು ಬೀಯದನರಬರು ಮರನಣುಬರು (ಕಾಂಕ. ೨-೩೨). ೨ ಬಿಯದ, ಬೀಯದ—ಇವು ಭಂದಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪಗಳಿರಬಹುದು. [← ಸಂ. ಬ್ಯಾಧ]

ಬ್ಯಾದಿ, ಬಿಯದಿ (ನಾ). ರೋಗ ; ವ್ಯಾಧಿ : ಸೂಚಕ ನೋಡಿದಾಗಳ ಕಣ್ಣೆಗಳ ಸುರಿವುದುಂ ಕಂಡಿಗಳೇತರಿ ಬ್ಯಾದಿಗೊಂದು ಬಗಿ ದಿರ್ಪಣ (ಕಾಂಕ. ೨೬-೦೬). ಬಿಯದಿ : ವ್ಯಾಧಿ-ಬಿಯದಿ (ಕುಡ. ೨೪ ಕ್ರಮ) ; ವ್ಯಾಧಿ, ಬಿಯದಿ (ಕಾಂಕ. ೦೦ ಕ್ರಮ) ; ಗೋವಾ ಪಾತ್ಯಮಂ ಬಿಟ್ಟು ಪೊಡಗಮಳೆ . . . ಶೃಂಗಂಗಳೆಡೆಯಂ ತುಪಾಪ, ಮನುಷ್ಯಂಗೆ ಒಂದ ಬಿಯದಿ ತಪ್ಪುಗುಂ (ಕಂಪ್ಯ. ೦೦೩-೦೩). [← ಸಂ. ಬ್ಯಾಧಿ]

ಬ್ಯಾಪ್ತ (ಗು). ಆವರಿಸಿದ ; ತುಂಬಿದ ; ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ : ಕೀರ್ತಿವ್ಯಾಪ್ತ ದಿಶಂ ನಾಗಕನ್ಯಾಪಾಣಿಯದಯುಗದಂ (ಕಂಪ್ಯ. ೨೬, ಪಾಠ. ೩೨-೩೪ ; ೩೩೬). [← ಸಂ. ಬ್ಯಾಪ್ತ]

ಬ್ಯಾಪ್ತ (ನಾ). ವಿಸ್ತಾರ ; ಹರಹು ; ಇಂದ್ರತ್ವಮಂ ಪಟ್ಟಿಗೆ ದಿವ್ಯರಂಗಾ ದಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಕೊಟ್ಟು (ಕಾಂಕ. ೨೬, ಪಾಠ. ೦೦೩-೦ ; ೩೩೬). [← ಸಂ. ಬ್ಯಾಪ್ತ]

ಬ್ಯಾಬ್ಯಾ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಳ್ಳ ಕೊದಾರಿ ಯೊಂದು ಮುಂಜುಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು . . . 'ಬ್ಯಾ ಬ್ಯಾ' ಎನ್ನುತ್ತಾ ರೊಪ್ಪದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಒಡಿ ಬರುವುದನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು (ಕಂಪ್ಯ. ೦೩). ಬ್ಯಾಮೋಹ (ನಾ). ಅತಿಶಯವಾದ ಆಕರ್ಷಣೆ : ಕಾಮಬ್ಯಾಮೋಹ ವಿಸ್ಮಯಕರ . . . ಮುಕ್ತಾಬ್ಜನಾರಂಧರ್ (ಕಂಪ್ಯ. ೨೬, ಪಾಠ. ೦೦೩-೦ ; ೩೩೬). [← ಸಂ. ಬ್ಯಾಮೋಹ]

ಬ್ಯಾರ 'ಬೇರೈ' ನೋ.

ಬ್ಯಾರಿ 'ಬೇರೈ' ನೋ.

ಬ್ಯಾಲ, ಬಿಯಳ (ನಾ). ರಿ. ಪಳಗದಿರುವ ಆನೆ ; ಕಾಡಾನೆ ; ಉಗ್ರ ಮಾದ ಆನೆ : ಭಾಳಲೋಚನ ವಾಹನೋಗ್ರಬ್ಯಾಲನಂ ತನ್ನ ಪ್ರಬಲ ಕುಂಡಾಲವೊಂದು ತನ್ನಿ (ಕಂಪ್ಯ. ೨೬-೩೬). ಬಿಯಳ : ರಿ. ಬ್ಯಾಳ-ಬಿಯಳ (ಕಂಪ್ಯ. ೨೪ ಕ್ರಮ). ವಿ. ಒಬ್ಬಾ ತನ ಬೆಸರು : ನಾಟ್ಯಾ ಮುಗ್ಧ ಬಿಯಳಮಂ ಪೊದು ಮುಗುಳಯ ಕೊಮರಯ್ಯನುಂ

(೨೯. VI. ೨೪. ೨. ೨-೦೩; ೨೨೨ ?) : ಜಕ್ಕವೆಯ ಮಗು ಬಿರುಳು (ಮೈ. ೦೪. ೨೯. ೩೩-೩; 1019). [**ಸಂ. ಬ್ಯಾಲೆ**]

ಬ್ಯಾಲೆ (ನಾ). ಮಾತುಗಳಲ್ಲದೆ, ಕೇವಲ ನರ್ತನದಿಂದಲೇ ಅಭಿನಯಿಸುವ ನಾಟಕ : ನೃತ್ಯನಾಟಕ : ಶ್ರೀ ಉದಯಶಂಕರರು . . . 'ಬ್ಯಾಲೆ' ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲು ಮುನ್ನವೇ ಕೈಕೊಂಡರು (೨೮೩. ೩೩೩); ತಮ್ಮ ಗೆಲುವನ್ನು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸುತ್ತಾ ಬ್ಯಾಲೆ ಮಾಡುಗಿಯರ ಹಾಗೆ ಹಗುರವಾಗಿ ತೇಲುತ್ತ . . . ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಎದ್ದಿರ್ನ್ ಜಡ್ಡಿಯಿಟ್ಟು (೩೩೩. ೨೩೩).

[← ಇಂ. Ballet]

ಬ್ಯಾರ್ನೆಸು (ಕ್ರಿ). ಬಣ್ಣ ಸು : ವರ್ಣಸು : ಸಮಸ್ತಸಾರಸಂಪುಟಮಣಿ [ಫಾ]ವಾಕ್ಯಗಳಂ ಬ್ಯಾರ್ನೆಸು ದತ್ತಚಿತ್ರೆಯಾಗಿ (೨೪೩. XX. ೨೦೫-೨೬; 1247). [**ವ್ಯಾ. ವರ್ಣಸು**]

ಬ್ಯೋಮ (ನಾ). ಆಕಾಶ : ಗಗನ : ಸೋಮಸುತು ಗೋಮಲ ಬ್ಯೋಮಾಂಕಂ ಸೂರನನ್ನೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರ್ಪಂ (೨೯. XI. ೨೨೩. ೦೩-೩೩; 1271). [**ಸಂ. ಭೋಮನ್**]

ಬ್ರಹ್ಮ (ನಾ). ಗುಂಪು : ಸಮುದಾಯ : ಸಮೂಹ : ಪರಸಾಮಾನ್ಯ ಕುರುಬ್ರಹ್ಮೋಗ್ರ ನಥಪ್ರೋದ್ವೀಪನು . . . ಧರ ಕೀರ್ತಿಪ್ರದ (೨೯. XI. ೩೩. ೩೩-೩೦; 1199). [**ಸಂ. ವ್ರಜ**]

ಬ್ರಹ್ಮ, ರಣಿ (ನಾ). ಹುಣ್ಣು : ವ್ರಣ : ನೋನೊಲ್ಲದೆ ಚಂದನಮಂ ಬ್ರಹ್ಮದೊಗ್ಗತೆಯನುಳಿಗುವು ಮಹಾದೇವಂ (೨೨೩. ೬೬. ರಣಿ : 20 "ರಣ-ವ್ರಣ = ಹುಣ್ಣು" (೩೩೩. ೩೩). [**ಸಂ. ವ್ರಣ**]

ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮ (ನಾ). ನೋಂಟು : ನಿಯಮ : ವ್ರತ : ಧಾರಣೆಮಹಾದೇವಿ . . . ಗುರುಭಕ್ತಿಗಯ್ಯ ಬಂದಿಸಿ ಶ್ರಾವಕಬ್ರಹ್ಮಗಳನೇಜಿಸಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಕೇಂದರ್ (೩೩೩. ೩೦-೦೪); ತನುಮ ತಯ್ಯಪ್ಪಕಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮದೊಳುತ ಕನ್ನಬ್ರಹ್ಮಕಂತ ಪೂಜೆರ್ಪಂ (೨೨೩. ೬೬); ಬಾರಮ ಬಾರದು ವಿಷಯಗೆ ಪಶುಪತಿಯ ಬ್ರಹ್ಮವೆ (೨೨೩. ೬೬). ಬ್ರಹ್ಮ : ಇಂಕಿವೇ ಬತಮಿದೇ ಮತಮಂತಿದ ಕಜ್ಜದುಜ್ಜಗಂ (೩೩೩. ೩೩-೩೦).

[← ಸಂ. ವ್ರತ]

ಬ್ರಹ್ಮಿ (ನಾ). ವ್ರತವೃತ್ತನಾದವನು : ಮುನಿ : ಯತಿ : ಇದು ವಿದ್ಯಾದಾನಂ ದೇವಾರಂಗಯ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಿಗಣ್ವಾನ್ (೨೯. III. ೨೦೩. ೦೩-೦; ೩. ೨೨೨ ?); ಶ್ರೀಮತ್ಪ್ರೋದ್ವೀಪನು ಸೋಮೇಶ್ವರಪರಮಾರ್ಥಸೂತ್ರ ಭೃಗಂ (೨೨. XXVII. ೩-೩; 1082); ಬ್ರಹ್ಮಿಗರ್ವ ಮನೆ ಮಣವೆಂಬುದು (೩೩೩. ೩೦-೦೪೩). [**ಸಂ. ವ್ರಹ್ಮಿನ್**]

ಬ್ರಹ್ಮ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯ. ೨. ಮರದ ಬೇರು. ೩. ದಿನ : ದಿವಸ. ೪. ಎಳೆದ ಗಡೆ. ೫. ಸೀಸ. ೬. ಕುಮಾರ. ೭. ಶಿವ. ೮. ಬ್ರಹ್ಮ. ೯. ಬಾಣದ ಮೊನೆ. ೧೦. ಒಂದು ರೋಗದ ಹೆಸರು. [**ಸಂ.**]

ಬ್ರಹ್ಮಾತಿ 'ಬೊಮ್ಮಪತಿ' ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮ 'ಬಿಯ' ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮ (ನಾ). (ಹಲ್ಲುಜ್ಜಲು, ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯಲು, ದೂಳು ಹೊಡೆಯಲು, ಚಿತ್ರಬರೆಯಲು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಬಿರುಗೊದಲು, ಸಣ್ಣ ಕಂತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕುಂಚ : ಹುಲ್ಲುಮ್ಬವು ಬ್ರಹ್ಮ, ಮತ್ತೆ ಸಾಬೂನು ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಕೈಸೇರಿತು (೩೩೩. ೦೦೦). ಬ್ರಹ್ಮ : ಬ್ರಹ್ಮಗೆ ಪೇಸ್ ಅಟಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ . . . ಹೊತ್ತಲ್ಲದೆ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮನಕು ಮನಕು ಎನು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆದಿತು ಎಂದು ಮರುಕತೊಡಗಿದ (೩೩೩. ೯).

[← ಇಂ. Brush]

ಬ್ರಹ್ಮ 'ಬ್ರಹ್ಮ' ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮ (ನಾ). ೧. ಸಕಲಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಮೂಲಕಾರಣವಾದ, ಗುಣಾತೀತವಾದ ಪರಾತ್ಪರ ತತ್ತ್ವ : ಪರಮಾತ್ಮ : ಬ್ರಹ್ಮವೆನಲದ ಜಂದಧಿಕವೇನಿಲ್ಲವದು ತನ್ನಿಂದ ತಾನೆ ತೋಜುತ್ತಿರ್ಪದು (೩೩೩. ೦-೦೪); ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ವಸ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮ, ಅಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಎರಡು ವಿಧ (೩೩೩. ೨೦೦); ಸತ್ಯವೆಂದರೂ ಜ್ಞಾನವೆಂದರೂ ಅನಂತವೆಂದರೂ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರೂ ಒಂದೇ (೩೩೩. ೦೦೬). ೨. ವೇದನುಂತ್ರ. ೩. ವೇದಗಳು. ೪. ಆಗಮಗ್ರಂಥ ಸಮೂಹ. ೫. ಓಂಕಾರ; ಪ್ರಣವ. ೬. ಚತುರ್ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು : ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವರ್ಣ. ೭. ವ್ರತಯೋಗ : ತಪಸ್ಸು. ೮. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ. ೯. ಮೋಕ್ಷ : ಮುಕ್ತಿ : "ಕೈವಲ್ಯವನ್ನರ್ಪಣಂ ಬ್ರಹ್ಮವಕ್ಷರಂ . . . ಎನ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪರನಿಕ್ಕು" (೩೩೩. ೩-೩). ೧೦. ಪೇದಮೇದಾಂತ ಜ್ಞಾನ : ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ. ೧೧. ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಆರಿತವನು : ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ಬ್ರಹ್ಮನಿಡನಾದವನೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬಲ್ಲವನೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಗುತ್ತಾನೆ (೩೩೩. ೦೦೦). ೧೨. ಆತ್ಮ. ೧೩. ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರ. ೧೪. ಸೋಮಮಾಗದ ಹೋತ್ವ, ಉದ್ಯಾತ್ವ, ಬ್ರಾಹ್ಮ ಮತ್ತೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕರು ಋತ್ವಿಜರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಅಗಸ್ತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಧಂ . . . ಋಷಿಗಳ ಅಧ್ಯಯಾರ್ಥದಾತ್ಮ ಹೋತಾರರುಂ ಋತ್ವಿಜರುಂ ಸಾಮಾಜಿಕರುಮಾಗಿದರ್ (೩೩೩. ೩-೩); ಯಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಹೋತನೆಂಬವನು ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ . . . ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬವನು ಅಥರ್ವವೇದವನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿ . . . ತಪ್ಪದುದನ್ನು ತಿದ್ದುತ್ತ ಯಾಗವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವಮಾಡಿಸುವವನು (೩೩೩. ೦೩೩). ೧೫. ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ : ಪಿತಾಮಹ : "ಬ್ರಹ್ಮಾ, ಸ್ವಪ್ನಾ, ಧಾರಾ . . . ಕಮಲಾಸನಃ — ಈ ೨೦ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜೀರ್ಣ" (೩೩೩. ೨-೩); ವಿಷ್ಣುಗಿಳಿ ಮಡಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮಂ (೩೩೩. ೦-೦೪). ೧೬. ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕ : ಅತ್ಯದ ಬಯಕೆವಳ್ಳಿ ದಾಂಗುಡಿ ದಾಂಟಿ ಕಾಲದೇಶಾಂತವ ನೊಡೆದು ಮಿಂಚಿ ಬ್ರಹ್ಮಮಂ ತಬ್ಬುವುದು (೩೩೩. ೩೩-೩೩). ೧೭. ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರ. ೧೮. ಐಶ್ವರ್ಯ : ಸಂಪತ್ತು. ೧೯. ಆಹಾರ. ೨೦. ದಿಬ್ಬ : ಸತ್ಯ. ೨೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ. ೨೨. ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಿತಿ. ೨೩. ಸೂರ್ಯ. ೨೪. ಎಳುವಿನ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳು. ೨೫. ರುದ್ರ. ೨೬. ಇಂದ್ರ. ೨೭. ಚಂದ್ರ. ೨೮. ಅಗ್ನಿ. ೨೯. ವಿಷ್ಣುಂಥ ಮೊದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೩೦. ಬುದ್ಧಿಜಿವಿ. ೩೧. ಒಂದು ಭೂತ : ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆ : ಅಂದಿನ ಮಲನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭೂತ, ಪ್ರೇತ, ಒಡಾಚಿ . . . ಜಟಿಗ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಕಲ್ಲುಕುಟಗ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಹೆಸರಿನ ಹಲವು ಜಾತಿಯ ದೆವ್ವಗಳಿದ್ದವು (೩೩೩. ೨). ೩೨. [ಛಂದ] ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಎರಡು ಅಂಶಗಳ ಗಣ : 'ಬ್ರಹ್ಮಗಣ' ಪರಾ. ೩೩. [ಜ್ಯೋತಿಃ] ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ವಿಷ್ಣುಂಥ . . . ಬ್ರಹ್ಮ . . . ವೈದ್ಯತೆಗಿಳಿಂಪು ಇಪ್ಪತ್ತೇಳುಯೋಗಗಳಂ (೩೩೩. ೨೩೩).

ಬ್ರಹ್ಮಶಿಲೆ = (ಆಲಂ) ಅತಿವಿಳಂಬವಾಗುವ ಶಾಶ್ವತಿಯೆ : ಅವನ ಬ್ರಹ್ಮಶಿಲೆ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ನನಗೆ ಅವನನ್ನು ಕಾಯುವ ಶಾಶ್ವತಿಯಿಲ್ಲ (೩೩೩). [**ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಶಿಲೆ**]

ಬ್ರಹ್ಮಕಂಠಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಗಂಧಿ' ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮ (ನಾ). ೧. ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಜನಾದ 'ಬ್ರಹ್ಮ'ನು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ : ಉನ್ನತವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮಂ ಬೆರೆದ ಪೂಜೆ

ಪೊಳಗಾದದಂ ತೊಪಿದು ಕಳೆದು . . . ತಂಕಮುಂದಾಗಿ ಹೋದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಮಾಡುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಿಯಾಚರಣೆ. [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮಣ್]

ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ. ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮನ ವಯಸ್ಸು. - ಅಯುಷಕಾಲ. ೨. [ದ್ವೈತ] ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದ ಒಂದು ಭಾಗ : ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವೆಂದು ಎರಡು ವಿಧ . . . ಪ್ರತಿಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಸೇರಿ ಬದ್ಧಜೀವಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯುಂಟು (ಹಿಂದೂ. ೨೫). ೩. [ಜೈನ] ಪದಿನಾರು ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; "ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸ್ವರ್ಗ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩) : ದೀಕ್ಷೆಗೊಂಡು ಗೋಗ್ರತವೆಗೆಯ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪೋಗಿ ಬಂದಿಗಳ ರಾವೆದೇವ ನಾದಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೧೬ ೫). ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ : ೨. ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ ನಿಶ್ಚಯಾರಾಧ್ಯಾದಿಗಳವು ಲೋಕಾಂತಿಕರ್ . . . ಬಂದು (ಶಾಂಖ. ೪-೧೬ ೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಕವಿ (ನಾ). "ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿ : ಸಕಲಕವಾಪ್ರವೃತ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಶ್ವರಕ ಬ್ರಹ್ಮಕವಿಜನಾಧಿಕಾರ . . . [ಸಂ]ಧಿಮಗ್ರೂಪ ಪದ್ಯರಸಂ ನಿವಹಾರೇವಿರಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. XI-1, ೨೦-೨ : 1005). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ 'ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ' ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ (ನಾ). [ವಾಕ್ಯ] ಕೆಂಬದ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಪ್ರಶಸ್ತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ, ವಿಷ್ಣುಕಾಂತ, ರುದ್ರಕಾಂತ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ವಂಭವಪ್ರಭೇದಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೬). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಗಂಟು (ನಾ). ೧. ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಧರಿಸುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾದ ಗಂಟು. - ಪವಿತ್ರವ ಗಂಟು ; ಪದೋಕ್ತದಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಗಂಟು ಪರಸುತರಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೪-೨೦) : ನಾನು ಜನವಾರದ ಬ್ರಹ್ಮಗಂಟನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತ ಓಡಿ ಬಂದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೬). ೨. (ಆಲಂ) ಶಾರ್ವತವಾದ ಸಂಖ್ಯೆ : ಮಂದಿ ಅಂದ ಮೂಲ ಬ್ರಹ್ಮಗಂಟುವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩). ೩. ಬಿಡಿಸಲಾಗದ ಸಮಸ್ತೆ : ಆ ಸಂಸಾರದ ಸಮಸ್ತೆ ಒಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮಗಂಟು (ಕೃಷ್ಣಾ). [ಬ್ರಹ್ಮ + ಗಂಟು]

ಬ್ರಹ್ಮಗಂಟು, ಬ್ರಹ್ಮಕವಿ (ನಾ). ೧. ಧೋತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಚುಂಗುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಂಟುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬಟ್ಟೆ ಪರಿಯಿಂದ ಕಟ್ಟುವ ಕುಚ್ಚು. ೨. (ಆಲಂ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಅನೂಪಾನವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಬಡತನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಪದ : ೨ ಇದು ಅವನ ಹರುಕಲುಬಟ್ಟೆ ಹೊದಿರಿಸುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ : ಈ ಬ್ರಹ್ಮಗಂಟುವನ್ನು ಹೊದಿದು ದೊಡ್ಡವರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿವೇಕೆಂದರೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ). ಬ್ರಹ್ಮಕವಿ : ೨. ಹೊದಿ ಯುವುದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಕವಿಯು ಹುಣುಬಟ್ಟೆ ಹೊರತು ಬೇರೆಯಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೪). [ಬ್ರಹ್ಮ + ಕವಿ]

ಬ್ರಹ್ಮಗಣ (ನಾ). [ಭಂಜ] ಎರಡು ಅಂಶಗಳಿಂದಾದ ಗಣ : ಅವಶೋಕನಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಣವೆಂತೆಂದೊಡ ಬ್ರಹ್ಮಂ ಮರ್ಹಣಂ ಧಾತ್ಯ ಸುರವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೨೦ ೫) : ಬ್ರಹ್ಮಗಣ ೪ ಬಗೆ, ವಿಷ್ಣುಗಣ ೪ : ರುದ್ರಗಣ ೧೬ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೪) : ಬ್ರಹ್ಮಗಣ ೩ ರಿಂದ ೪ ರವರೆಗೆ ಮಾತ್ರಗಳನ್ನು ೪ ಗಳುಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಗ್ರಂಥಿ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮಗಂಟು ೧. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ. ೨. ಮಂತ್ರವಾದಿಗಳು ಹಾಕುವ ಒಂದು ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸ. - ಮಂಡಲ. ೩. [ಯೋಗ] ಸ್ಥೂಲಕರೀರದ ಮಧ್ಯದ ಸ್ಥಾನ : ಸ್ಥೂಲದ ತನುವು . . . ಅನುವಂದಿಸುವುದರ

ಮಧ್ಯದವನೆ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದಿಂದಿರುವುದೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರವು ಯೋಗಿ ತನುವುಧ್ಯ (ಗಣಾ. ೪-೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ (ನಾ). ೧. ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ : ತಪಂ ಭವಮಂಚಸ್ಕಂ ನಮಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಮಾನಮಾನಿಗಳ್ಳುಂ ವರ್ಜಿಗಳ್ಳುಮೇ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೨೬) ; ಹೃದಯ ವಾಕ್ಯ ನೇತ್ರ ರೇತಸ್ಸು ಅಂಗಗಳು ಪರಸ್ಪಾದಿಷಯದೊಳುಂ ಸ್ಪಷ್ಟೀ ವಿಷಯದೊಳಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಾಗಿಯುಂ ಚರಿಸದಂತೆ ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆನುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೪) : ಬದುಕಿದ ಮೊಲಗೆ ನೀ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಧರ್ಮ ಬುದ್ಧಿಸದ ಮಂತ್ರಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೧೪). ೨. ಚತುರಾಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆ ಯೆಂದು : ಇಷ್ಟತ್ವೈದನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಇರುವ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹದ ಕಾಲ : ಮೊದಲ ಮಳೆಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಮದುವೆಯಾದುದು ಎಳೆ ಮಗುವಿನವರೆಗೆ ವಾಕ್ಪ್ರಸ್ತ ಮೆಂಬಶ್ರಮವು ಮಗುವು ತಂದಿಗೆ ತಾ ಸಂಗಾಸವನು ಮಾಡಿದನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೨೪). ೩. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾದ ಶಿಷ್ಯ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ (ನಾ). ೧. = ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ೧. ೨. = ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ೨. ೩. [ಜೈನ] ಆಯುಷ್ಯಮೂರು ಗರ್ಭಾಸ್ಥಯಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾನುಷ್ಠಾನ : ಬ್ರಹ್ಮ[ಕೃಷ್ಣಾ. ಪೃತ್ಯ]ಚರ್ಯಯು ಪುತ್ರಾಪರಣಮುಂ ಅಪ್ಪಯ್ಯುತ್ತಮೂರ್ತಗರ್ಭಾಸ್ಥಯಕ್ರಿಯೆಯೋ (ಶಾಂಖ. ೨೦೨) : ವಿಳನೆಯ ನೆಲೆಯ ರಾಮನು ವಿಜಾಹಿತ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮವಾಸನೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿ ಪೂರ್ಣಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ (ಶಾಂಖ. ೧೯೪). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾ]

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು : ಸ್ತ್ರೀನಿಕರ ಸರ್ವಾಂಗರಾಗಿಯುಂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೩೩) : ಮನುಷ್ಯನಾಯ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಸಂಗವನ್ನು ತಾಗಮಾಡಿದವನೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ (ಶಾಂಖ. ೧೯೪). ೨. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವವನು : ಚತುರಾಶ್ರಮಶುದ್ಧಿಯೆಂಬುದಾರ್ಹತದೊಳು . . . ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯುಂ ಗೃಹ್ಯನುಂ ವಾಚಪ್ರಸ್ತನುಂ ಭಿಕ್ಷುಕನುಂ ಮುಂ ನಾಲ್ಪರಪುರಂ (ಶಾಂಖ. ೨೦೩). ೩. ಮದುವೆಯಾಗದವನು : ಅವಿವಾಹಿತ ಪುರುಷ : ಇಬ್ಬರೂ ಧೀರು ಸುಂದರು : ಇಬ್ಬರೂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೯೪). ೪. ಶಿವ : ಈಶ್ವರ. ೫. ಸೃಂದ : ಪನ್ನಾಖ. [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿನ್]

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವಳು : ಸ್ವಲ್ಪಿಗಾಗಿ ಆಕೆ ಅಪಸ್ತಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿವಳಿಯೇ ಉಳಿದಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೬). ೨. ದುರ್ಗಾದೇವತೆ. [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿ]

ಬ್ರಹ್ಮಜಾತಿ (ನಾ). (ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ) ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮರ್ಗ ; ೨ ರತ್ನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಬೆರಗಟ್ಟುವಾಗ ಈ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಾರೆ : ಅರುಂಧತಿಯು . . . ಬ್ರಹ್ಮಜಾತಿಯ ವಜ್ರದ ಒಲೆಗಳ್ಳುಟ್ಟು . . . ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪೨). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಬಯಕೆ : ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಕುತೂಹಲ : ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೂ ಮೊದಲೇ ಯಾವುದು ಅಗಬೇಕೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವುದೋ ಅದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು (ಶ್ವೇತಾ. ೧೦) : ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರು ವವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಸಂಕೇತವೂ ಸಾಧನವೂ ಆಗಿರುವಂತೆಯೇ ಜನನಾಮೃತ್ಯು ಜಪಸಾರ್ಥಕದ ಕುರುಹಾಗಿದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೬೪). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾ]

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ; ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿತವನು ; ಸರ್ವಸಮರ್ಥ ವಿನೋದಿವರವರ್ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞರೆಲ್ಲರಿಯಾಂ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧-೧೦೬); ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞನಾದ ಆತನಿಗೆ ವ್ಯಥೆಯಿಲ್ಲದ ಬರಬೇಕು ? (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೦೯). ೨. ಕಾರ್ತಿಕೇಯ ; ಸ್ವಂದ. ೩. ವಿಷ್ಣು. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವದ ಜ್ಞಾನ ; ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಅರಿವು ; ಎಲೆ ಮನವೇ ನಿನ್ನ ನಿಜವನು ಅಲ್ಲದೆ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಅದೇ ಕೇವಲ ಮುಕ್ತಿ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೩೩-೧೦೯); ಬ್ರಹ್ಮನಾದವನಿಗೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ, ಬ್ರಾಹ್ಮೀಪ್ರಜ್ಞೆ ಅಳವಡುತ್ತದೆ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದವನು ; ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ; ಈ ನಿಮಿತ್ತಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಕಲಸದಾ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೩-೩೨). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ]

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಕಾಶ, ತೇಜಸ್ಸು ; ಸರ್ವಪ್ರಪಾದಂಥಾ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿವುಂಟೋ, ತತ್-ಅ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ-ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೨೬-೧೦). ೨. ಶಿವ ; ಈಶ್ವರ. [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿ]

ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೆ (ನಾ). ೧. ವಿಷ್ಣು ; ನಾರಾಯಣ ; ವಾಕ್ತವಿಯು ಕೃತೆ ಮಾಡಲಿ. ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೆಯು ದಯೆ ಮಾಡಲಿ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೦೨). ೨. ಬೃಹಸ್ಪತಿ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ (ಗು). ೧. ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೩. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ. (ನಾ). ೪. ವೇದಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವನು. ೫. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರಿಯನಾದವನು ; ವಿನಯಶೀಲನಿಧಿಯಂ ವಿವೇಕನಿಧಿಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನಂ ಪೂರ್ಣಪೂರ್ಣಸದ್ವಾಚಮುಕೋತ್ತಿಯಂ . . . ಮನುಜೇಶ್ವರ ಮರಣಾದಾಜನನದೇಂ ಏರ್ಪಾಳನ ಪೂಜ್ಯರೇ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೪. ೧೦೩. ೧-೧೩; ೧೧೦). ೬. ವಿಷ್ಣು. ೭. ಕಾರ್ತಿಕೇಯ. ೮. ಹೂವರಿಗೆ ಮರ : "ತೂದ, ಪೂಗ, ಶ್ರಮಂಕೆ, ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮದಾಯ, ತೂಲಂ - ೬ ಹುವರಿಗೆ ಗಿಡ . . . ಕಾಡಡಿಕೆಮರವೆಂದು ಕೆಲವರನ್ನುವರು" (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೦೨). ೯. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು ; ಮುಂಜಹುಲ್ಲು. ೧೦. ತಾಡವೃಕ್ಷ. ೧೧. ಹತ್ತಿಗಿಡ. ೧೨. ಹಿಪ್ಪನೇರಳೆ ಗಿಡ. ೧೩. ಶನಿಗ್ರಹ. ೧೪. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಹಿತಕಾರಿಯಾದುದು : "ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಹಿತಂ - ಈ ೨ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಗ್ ಒಳ್ಳೆಯದು" (ಕಾಣು. ೩೨-೩೩). "ಬ್ರಹ್ಮದಾಯ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವ (ನಾ). ಪರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ; ಮೋಕ್ಷತತ್ತ್ವ ; ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ ಸಭೆದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿಕ್ತುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವಪಡೆದು ತಮ್ಮ ಪಡೆಬ್ರಹ್ಮರನ್ನೂ ಕೊಂಡು ಸಮ್ಯಕ್‌ವರು ವಿಷ್ಣುವನು (ಬ್ರಹ್ಮ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮತಿ "ಬೊಮ್ಮಹತಿ" ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮತಿಕಾಣಿ "ಬೊಮ್ಮೇತಿಗಾಣಿ" ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮತೇಜ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವದ ತೇಜಸ್ಸು. - ಕಾಂತಿ ; ವಿಮಲಕ್ಷತದೊಳಗೆ ತಾ ವಿದಿತವಿಮಲಬ್ರಹ್ಮತೇಜವಿದಂದನರ್ಪಣೆ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೨೯-೩೦); ಬ್ರಹ್ಮತೇಜ ಆ ಮೊಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ ನೋಡನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವರೇ ನುಡಿದಿದ್ದ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೩೩). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮತೇಜ]

ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ವಿ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮನ ತೇಜಸ್ಸು. - ಕಾಂತಿ. ೨. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಇರುವ ದೇಹಕಾಂತಿ ; ಇದಂ ಜಗತ್ತೆಯೊಡೊಲಗದೊಳಗೆ ಚತುರ್ಮುಖನತರ್ಕಬ್ರಹ್ಮ

ತೇಜಸ್ವಿ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧-೨೬); ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸು ಎಲ್ಲ ತೇಜಸ್ಸುಗಳಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯದು (ಬ್ರಹ್ಮ. ೨೩). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್]

ಬ್ರಹ್ಮತ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅತ್ತಿಮರ : ಅಲವು ಅತ್ತಿ ಹೂರತ್ತಿ ಕಲ್ಲತ್ತಿ ಮೇದಿನಿ ಬ್ರಹ್ಮತ್ತಿ ಮತ್ತಿ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೯-೨೬೦).

[ಬ್ರಹ್ಮ + ಅತ್ತಿ]

ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ (ನಾ). ೧. ಪರಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಮೋಕ್ಷ : "ಬ್ರಹ್ಮಭೂಯಂ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ, ಬ್ರಹ್ಮಸಾಯಾಜ್ಯಂ - ೨ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗುವಿಕೆ, ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮೈಕಸ್ವರೂಪಾದ ಸ್ಥಿತಿ . . . ಮೋಕ್ಷ" (ಬ್ರಹ್ಮ. ೨೩೦). ೨. ಬ್ರಹ್ಮವದವಿ. ೩. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ. ೪. ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬ ಹುಟ್ಟಿದನಾಗಿರುವಿಕೆ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮದಂಡ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಶಾಪ ; ಮಹಾಶಾಪ. ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಧನರೂಪವಾದ ಗೌರವ. ೩. ಶಿವ ; ಈಶ್ವರ. ೪. ಮುಖಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗದಂಡ : ಆ ವಿವಿಧ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವನು ಶತಸಾವಿರವನಾ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡದ ಧಾರದರಲೇ ಗೆರೆದ ನೊಬ್ಬ ಪಸಿಪ್ಪಮಾನಿ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೦-೪೩); ಆಶೆಯು . . . ಅರ್ಧಮಣ ದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಅರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಮವಾಗಿ ಹಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವನ್ನು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಾಡಿದಳು (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೩). ೫. ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರ. ೬. ಬೆನ್ನೆಲುಬು ; ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವ ಯಾವ ಅಸ್ಥಿ ಉಂಟೋ ಆ ಅಸ್ಥಿಯು, ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೇಶಿ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವೆಂದು, ಕೃತ್ಯತೇ- ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೩೩-೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಜಧೀಸಸ್ಯ ; ಅಜದಂಡಿ : ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿಮ ಬೇರನು ಅಕ್ಕಿಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಅರಮ ಗಂಡಮಾಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸಲು ತತ್ಕೃಣದಲ್ಲಿಯೇ ಒಡೆವದು (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೧, ೧೨). ೨. ಒಂದು ನಾಡಿನ ಹೆಸರು : ಬ್ರಹ್ಮೈಕಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಸಾಮಾಮಾನಾದಿಗೆ ಅಧಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೩೩-೩). "ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿ" ಪರಾ. [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿ]

ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೆ, ಬೊಮ್ಮದಂಡೆ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿ ೧ : ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿ - ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೆ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೩) ; ಪದನಲಮ ಪುರಿದು ತಿಲಕೈಲದ ನಿಶೆ ಪಡೆಯುಕ್ಕಿಯೆಂಬವಂ ಮೇಣ್ ಗೋಮೂತ್ರದ ಹಾವುಮಕ್ಕಿಯಂ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೆಯುಮನರದಂ ಪೂಜೆ ಪೂರ್ಣ ಕೆಡುಗುಂ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ೯-೩೦) ; ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೆಯ ಬೇರಂ ಆ ಕಾಲಲ್ಲಿಕೆ ಅಡಿಸಿ ಕೊಂಡರೆ ಗುರುಗುರು ಪರ x x x ಹುಣಸೇಗೊಟ್ಟಿಯಮ್ಮ ಬಾಯಲ್ಲಿಲಲು ಉರಿತಿಯು ಹರ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೧೩). ಬೊಮ್ಮದಂಡೆ : ಮುಂಗುರು ಬೊಮ್ಮದಂಡೆ [ಬ್ರಹ್ಮ. ಬೋವಗಾರಿ] ಭಾಸ್ಕರ. . . ಎನಿಸ್ಸೆಬಿಲ್ಲಮಂ ಬೆರಸಿರೆ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೩-೧೩೩) ; ಬೆವೆ ಕಣ್ಣೆ ಕುಮಾರಿಯಾತ್ತರಿ ಬೊಮ್ಮದಂಡೆ ನಿಶಾಯಂತಂ (ಬ್ರಾಹ್ಮ. ೨೩). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿ]

ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶಿ (ನಾ). ಅಜವಾನ ; ಓಮ : "ಅಜಮೋದಾ, ಉಗ್ರಗಂಧಾ, ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶಿ, ಯವಾಣಿಶಾ - ೪ ಅಜಮೋದದ ಹೆಸರುಗಳು, ಓಮುಕಾಣಿ" (ಬ್ರಹ್ಮ. ೧೧೩). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶಿ]

ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶಿ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ ; ಅಹ. ಏನು ಲೇ ನಿನ್ನದಯಾ : ವಿಶ್ವತಾಸಂಸ್ಪರ್ಶಿ, ಮೇಣ್ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶಿ ! (ಬ್ರಹ್ಮ. ೩೦-೦). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶಿ]

ಬ್ರಹ್ಮದಾಯ (ನಾ). ೧. ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಒಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ. ೨. ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಪೂರ್ಣವಾದ ನಂತರ ರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಧನ ಮತ್ತು ಭೂರೂಪ

ವಾದ ಅಸ್ತಿ : ದೇವದಾಯ ಬ್ರಹ್ಮದಾಯ ಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವರುಗಳ
ಮಾಧುರ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ದೇವರುಗಳ ಅಂಗಭಾಗಗಳನ್ನು
ಮೂಡಿ ಗುಡಿಯೊಳಗೆ . . . ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು
ನಾಶಮಾಡಿದನು (ಕುಶಾ. ೧. ೨೩೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮದಾರು (ನಾ). ರಿ. ಹೂವರಿಸೆ ಮರ : "ಹೂವರಿಸೆ ಮರ :
ಕ್ರಮುಕಃ, ಬ್ರಹ್ಮದಾರು, ತೂಲಾ -- ೬ ಹೂವರಿಸೆ ಗಿಡ"
(ಸಾ. ೧೦. ೧೦). ೨. ಅಡಿಗಿವರ : ಅದಕ್ಕೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಮಗೆ
ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಸಾಮಗ್ರಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಾಗಿರುವ
ಹೆಸರುಗಳು ಅನೇಕ : ಕ್ರಮುಕ . . . ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮದಾರು ಇತ್ಯಾದಿ
(ಮಾ. ೩೯೦). ೩. ಹಿವ್ವನೇರಳೆ. ೪. ಅರಳಿಮರ ; ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ :
(೧). ೫ ಈ ಪದದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಕೋಶಕಾರರಲ್ಲಿ
ಗೊಂದಲವಿರುವಂತಿದೆ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮದೇಯ (ನಾ). ರಿ. = ಬ್ರಹ್ಮದಾಯ ೨ : ಬ್ರಹ್ಮದೇಯ
ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅರ್ಪಣೆ ಅಥವಾ ಕೌಶಲಗೀತೆಗೆ ಘೋಷದಿಗಿ (೧೪. ೪೧(೩).
ಕ್ರಿಯೆ. ೧೩-೧೩ : ಸು. ೧೦೦) : ಅದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇಯವೆಂದಾಗಿ
ಕೊಟ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಕುರಿತ ವಿವರ
ಹೀಗಿದೆ (ಸಾ. ೬). ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮ, ಪೂಜಾವತ್ಯ, ಅರ್ಪ, ದೈವ,
ಗಾಂಧರ್ವ, ಆಸುರ, ರಾಕ್ಷಸ ಮತ್ತು ವೈಶಾಖಗಳೆಂಬ ಎಂಟು
ವಿವಾಹ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ವಿವಾಹ.
[ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮದ್ವೇಷ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವುದು : ಕಾಲಪ್ರೇರಿತ
ರಾಗಿ ಜನರು ಬ್ರಹ್ಮದ್ವೇಷವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ತಾವು ಕಟ್ಟಿ ಇತರರನ್ನು
ಕೊಂದುತ್ತಿರುವರು (ಕುಶಾ. ೩೯). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮದ್ವೇಷಿ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವವನು : ಖರಿಸು
ಧನವಿಗಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠಾನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದ್ವೇಷಿಯೂ ಮಾನಸಾಪಾಯನ
ಆಗಿ ಸದ್ವಿಧಿ ವಿಘ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಸಾ. ೧೦೩).
[ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮದ್ವೇಷಿ]

ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವಭಾವ : ಬ್ರಹ್ಮನ ಗುಣ :
ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಮುಗುಳು ಸತ್ಯಾಸ್ತವವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತ,
ಕಲ್ಪಿತ, ಅಧಿಸ್ತವಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮವಾಗಿ ಕೋರಿ ಬರುವ
ಸತ್ಯವೇ ಗಮನಿಸಲ್ಪಡುವ ಸತ್ಯದಾತ್ಮವೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದಿಂದ
ಇರುವುದು (ಸಾ. ೧೦೯). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮನಂದನ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಗ ; ನಾರದ : ಬ್ರಹ್ಮನಂದನನಾದುದರಿಂದ
ನಾಡಿಯುಂ ನೆಗಟ್ಟಿದುದು ಭಾಮ ಕೃಷ್ಣಾಹವಂ (ಸಾ. ೧೨-೩೯). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿ (ನಾ). ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗ : ಸುಷುಮ್ನಾ
ನಾಡಿಯ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ 'ಮಧ್ಯಕ' ಎಂದು ಹೆಸರು, ಎಡಭಾಗಕ್ಕೆ
'ಆರ್ಯಾ' ಎಂದು ಹೆಸರು, ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಕಾಶನ' ಬಲಭಾಗಕ್ಕೆ
'ವೈದ್ಯಕ' ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳು. ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ 'ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿ'
ಎಂದು ಹೆಸರು (ಸಾ. ೬-೩ ೪೫). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿ]

ಬ್ರಹ್ಮನಾರಾಯಣ (ನಾ). ಶತೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಬ್ರಹ್ಮ
ನಾರಾಯಣ ಋಷಿ . . . ಮುಂಡಕವೇದವು ಮೊದಲಾದವೇ ಶತೋಪ
ನಿಷತ್ತುಗಳು (ಸಾ. ೨). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮನಾಳ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿ : ಬ್ರಹ್ಮನಾಳದ ಗೊತ್ತು ಒಮ್ಮೇಲೆ
ದೊರೆಯುವುದು (ಸಾ. ೩೬೭). [ಬ್ರಹ್ಮ + ನಾಳ (= ನಾಲಿ)]

ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮನ ಪದವಿ, -ಅಧಿಕಾರ : ಆನಂದವರ್ಧನ
ಕವಿಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟಿವನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ (ಸಾ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಪಾಶ (ನಾ). ರಿ. ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರ : ಬ್ರಹ್ಮಪಾಶ ವಿಷ್ಣುಮಾಯವನತಿ
ಗಳಿದ ಭಲದಲ್ಲಿ ವಿನಂದಿಸಿದುದಿದ್ದನಾನು (ಸಾ. ೨೩೩-೧೦೪೯). ೨.
(ಆಲಂ) ದೊಡ್ಡ ಬಂಧನ : ಇವರ ಹೇಳಿಕೆ ಪ್ರೇಮಶಂಕರರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪಾಶ
ವಾಗುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು ಫೇಲೀಸರು (ಪ್ರೇ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಪಿಶಾಚಿ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದವನ ಪಿಶಾಚಿ : ೫ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ನಾದವನನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಕೊಂದರೆ ಕೊಂದ ನಂತರ ಅವನು
ವೃಂತರನಾಗಿ ಕೊಂದವರನ್ನು ಹಿಂಸೆಪಡಿಸುವನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ :
ಆ ದೊಡ್ಡ ಮರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪಿಶಾಚಿಯಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಸಾ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ (ನಾ). ರಿ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಗ ; ನಾರದ : ಶರದ್‌ಸಂಕ್ರಮಣ
ದಾತನಾ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಂ (ಸಾ. ೨-೪೯). ೨. ಬ್ರಹ್ಮನ ಹತ್ತು ಮಂದಿ
ಮಾನಸಪುತ್ರರು. ೩. ರುದ್ರ. ೪. ಭಾರತದ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ
ಹುಮು ಬಿಂದು ಬಂಗಾಲ ಉಪಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ಒಂದು
ಹೊಳೆ : ೫ ಗಂಡುಹೊಳೆ. 'ನದ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ
ಹೊಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು. ೬ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷ : 'ಕೋಕಿಲ,
ಕಾಲಕೂಟ, ಹಾಲಾಪು, ಸೌರಾಪು, ಶೌಕಿಲಯ, ಬ್ರಹ್ಮ
ಪುತ್ರ, ಪ್ರದೀಪನ, ದಾರದ, ವತ್ಸನಾಥ - ೯' ವಿಷಧಿವಳು
ಅಂದರೆ ಒಂಭತ್ತು ಬಗೆಯ ವಿಷಗಳು (ಸಾ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಪುರ (ನಾ). ರಿ. ಬ್ರಹ್ಮನ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನ. ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕೇರಿ ;
ಅಗ್ರಹಾರ : ವಿಳಸದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂಗಳು ವಿವಿಧ ಕೋಟೀಶ್ವರ
ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನಾಳುತ್ತಿರುವುದು, ತಯಿಂ . . . ಅವನು ಸೊಗ
ಯ[ಸಿರ್ವಂ] ಪುರಾಣದಂತೆ (ಸಾ. ೧೪. ೧೪-೧೪ : ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣ (ನಾ). ಪದನೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣ, ಪದ್ಮಪುರಾಣ, ವೈಷ್ಣವಪುರಾಣ . . .
ಗಾರುಡಪುರಾಣ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣವೆಂಬವೇ . . . ಪದನೆಯು ಮೂಲ
ಪುರಾಣಗಳು (ಸಾ. ೬). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ (ನಾ). ರಿ. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ಬ್ರಹ್ಮನ ನಿವಾಸಸ್ಥಳ :
ಆ ಸೌಂದರ್ಯ . . . ಈ ದೇಶವನ್ನು ಪಾರ್ವತೀಶ್ವರನು
'ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ'ಯನ್ನಾಗಿಟ್ಟು (ಸಾ. ೧೦೩). ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ
ವಿಶಾಲವಾದ ಕೇರಿ ; ಅಗ್ರಹಾರ : ಪುರಿಹಿಯ ಒಬ್ಬನ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ
ಯೆಂದು ಹೆಸರು (ಸಾ. ೧೪. ೧೪-೧೪ : ಸು. ೧೦೦) : ಪ್ರತಿಪತ್ತಿವರಸು ಬ್ರಹ್ಮ
ಪುರಿಗೆ ಕೇರಿಯು [ಕೆ]ಯುಮಂ ಶ್ರೀ[ಗು]ಣದ್ವೇಷದ ಶ್ರೀಸೋಭನೇಶ್ವರ
ಮನ್ನರದಂ [ಪುರ] ಸಾರ್ವಭೌಮ ಪುರಸ್ಕರಣಿ ಪಡೆದು (ಸಾ. ೧೪-
೧೪-೧೪ : ೧೦೩) : ವಿಪ್ರಜನಾಳವಿಷದ್ವೇಷದ್ವೇಷದಿಂದೆಂದಿಕ್ಕಂ
ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಯ ಸೌಧಸಮೂಹಂ (ಸಾ. ೧-೧೦೪). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ]

ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಗಳಿಕೆ ; ಪರಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯ
ವಾಗುವಿಕೆ : ನಾನು ಆ ಸಾಧನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿ
ರುವೆನು (ಸಾ. ೩೬). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧು (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಚಿತವಾದ ಆಚಾರವಿಲ್ಲದೆ, ಹೆಸರಿಗೆ
ಮಾತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿರುವವನು : ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಮು : "ಬ್ರಹ್ಮ
ಬಂಧು, ದ್ವಿಪಾದಮು -- ಈ ೨ ದ್ವಿಪಾದಮು" (ಸಾ. ೩೬-೧೦೩) :
ಇಂತು ತನ್ನೊಂದಿರವಂ ಕೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧು ಮಂ ರನ್ನಗೊರಲಂ ಮತ್ತಮು
ರೊರ್ಮ ರಿಸುರಿಸಯ . . . ಆ ಕ್ಷೇತ್ರಮನಮಗಂ ತೋರಲ ಎಂಬುದುಂ
(ಸಾ. ೩೬-೧೦೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಬಿಂದು (ನಾ). ರಿ. ಶತೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬ್ರಹ್ಮ
ಬಿಂದು ಆರೂಪ . . . ಮುಂಡಕವೇದವು ಮೊದಲಾದವೇ ಶತೋಪನಿಷತ್ತು
ಗಳು (ಸಾ. ೨). ೨. (ಆಲಂ) ವೇದಪಾಠ ಮಾಡುವಾಗ

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಸೂಸುವ ಉಗುಳಿನ ಬಿಂದು-
ಹನಿ : "ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದಾಃ—ವೇದವಾಕ್ಯಮಯಾದಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಂದ
ಹೊರಡುವ ತುಂಕುರಗಳ ಹೆಸರು" (ಐಯಾ. ೨೨-೬). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಬ್ರವ (ನಾ). ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿರುವನು;
ಅಯೋಗ್ಯನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : "ಬ್ರಹ್ಮಬ್ರವಂ ಪಾರ್ವಣಿ ತನ್ನ
ಜಾತಿಯು ತೋಳು ಬಾಬ್ರಂಗಿ ನಾಮಂ" (ಪುಣಾ. ೭೫-೭). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಮಾರ್ಗ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗ; ಆಧ್ಯಾತ್ಮಮಾರ್ಗ : ಬ್ರಹ್ಮ
ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ನಡುವಿನ ವಾದುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೆ ತನ್ನೊಳಗೆ (ಛಾಂ. ೫-೧೩); ಹಾದಿಗಳನ್ನಾಡುವ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನೆದುರಿದ ಮಾರ್ಗವೆಂದೆ ಮೆಲ್ಲನೆ
ಸಾಧನದೊಳಲ್ಲದೊಡೆ ಮೆರೆಯುವ ಬ್ರಹ್ಮಮಾರ್ಗವೆಂದೆ (ಗಣಾ. ೧೩-೨೬);
ಯೋಗಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ (ಪಾದಿ) ತಪ್ಪುವವನು . . .
ಉಭಯದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೆ? (ಛಾಂ. ೧೦).
[ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮವಿಮಾನಾಂ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಿಹ್ವಾ
ಮಾಡುವ ಬಾದರಾಯಣಸೂತ್ರ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ; ವೇದಾಂತ
ಶಾಸ್ತ್ರ; ಉತ್ತರವಿಮಾನಾಂ : ಜೈಮಿನಿಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಭರ್ವವಿಮಾನಾಂ.
ಧರ್ಮವಿಮಾನಾಂಯೆಂದೂ, ಬಾದರಾಯಣಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಿಮಾನಾಂ.
ಬ್ರಹ್ಮವಿಮಾನಾಂಯೆಂದೂ ವ್ಯವಹಾರ (ಐಯಾ. ೧೦೯).
[ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮವಿಮಾನಾಂ]

ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ (ನಾ). ೧. ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ
ಮಾಡುವ ವೇದಪಠಣ. — ವೇದಾದ್ಯಯನ : ವೇದಾದ್ಯಯನರೂಪ
ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರರೂಪವಾದುದು ಅತಿಥಿಪೂಜಾರೂಪವಾದುದು
ಯಜ್ಞ ಪಿತೃತರ್ಪಣರೂಪ ಪಿತೃಯಜ್ಞ ಭೂತಪ್ರಸಾದರೂಪ ಭೂತಯಜ್ಞ
ಎಂಬ ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ನಡೆಸುತ್ತ (ಛಾಂ. ೧೦೦); ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ.
ಪಿತೃಯಜ್ಞ ದೈವಯಜ್ಞ ಭೂತಯಜ್ಞ ಮನುಷ್ಯಯಜ್ಞ—ಈ ೪ ಮಹಾ
ಯಜ್ಞಗಳು, ವೇದಾದ್ಯಯನವು ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞವು (ಛಾಂ. ೧೦೬).
೨. ವೇದಗಳನ್ನು ಪೇಳಿಕೊಡುವಿಕೆ ; ವೇದಾಧ್ಯಾಪನ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಯೋಗ (ನಾ). ೧. ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಯ ಉದ್ಯೋಗ. —
ಪ್ರಯತ್ನ : ಬ್ರಹ್ಮಯೋಗ ಮುಖಾರ್ಥ ಸ್ವಾಧೀಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮ
ಯೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕಾಲ (ಛಾಂ. ೧೩-೧೦೩). ೨. [ಯೋಗಿ]
ಇವತ್ತೇಳು ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬರೆ ಚೈತ್ರಂ . . . ಅತಿಶುಭದಂ
ಬ್ರಹ್ಮಯೋಗಂ ಮನಂಗೊಂಡಿರೆ ಭಾಸ್ವನ್ನಾಭರಣಾಂಗನೆ ವಿಶದಯತೋ
ಭಾಗಿಯಂ . . . ಪುತ್ರಸು ಪುತ್ರಂ (ಕಂಠ. ೭-೩೬); ಬ್ರಹ್ಮಯೋಗಕ್ಕೆ
ಸಾಲ ೨೭ ಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ತಾಪ್ಯಾ (ಕಂಠ. ೭೦-೭). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರ (ನಾ). ೧. ನೆತ್ತಿಯ ಮಧ್ಯದ್ವಾರವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ
ರಂಧ್ರ ; ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶರೀರ ರಚನೆಯೆಲ್ಲ ಅದ ಮೇಲೆ ಚೈತನ್ಯವು
ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದೆಂದೂ ಸಾಯುವಾಗ ಈ
ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಜೀವ ಹೋದವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂದೂ
ಇತರೆಯ ಮತ್ತು ಕಠರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ : ಬಿಟ್ಟು ಕಣ್ಣು ಬಿಗಿದ
ಹುಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿದು (ಐಯಾ. ೫೦೯); ಬ್ರಹ್ಮ
ರಂಧ್ರದ ಗೊತ್ತು ಒಪ್ಪಲೇ ತಿಳಿವೇ (ಐಯಾ. ೩೬೯); ಯೋಗ ಸಂಪ್ರ
ದಾಯಂತೆ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕರ ಸಮಾಜಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿರುವ ತಲೆ
ಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವಿದೆ (ಐಯಾ. ೧೩೬). ೨. ನಡುನೆತ್ತಿ : ಹುಣಿಸುತ್ತ
ಬೂದಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ನಿರ್ಮೂಲವಾಗುವ
ಹಿಡುವುದು (ಐಯಾ. ೧೦೯ ಕೂ); ಕಟ್ಟಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಎರವಂಥ
ಮಾದುಮಿಳವಾದ ಹುಳಿ (ಐಯಾ. ೩೦೭). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮರಶ್ಮಿ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ತೇಜಸ್ಸು : ಕಂಠೀ
ಪಂದನರು ಸುಕ್ಷಾತ್ರತೇಜೋವೃಂದವನು ಮುಂಕುಡರು ವಿಮುಖ್ಯಸ್ಥ
ರೂಪರು (ಐಯಾ. ೧೦-೨). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸ (ನಾ). ಧರ್ಮಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಧನವನ್ನೂ
ಪರಪತ್ನಿಯರನ್ನೂ ಅವಹರಿಸಿದ ನೀಚಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಮರಣಾ
ನಂತರ ಬರುವುದನ್ನೆಲೆವ ಪಿಶಾಚವನ್ನು ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಜನ್ಮ
ತಾಳಿದವನು : ಸಂಗರಾರ್ಜುನಂ ಸಿದ್ಧನಂತಾ ಸಿದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರಮಂ ಭಗವಂತದನ
ದೇವತಾ ದೊಡೆ . . . ನಾರಾಯಣನಂತೆ ಬಲಿಯಂ ಬೇಡುವ ಬ್ರಹ್ಮ
ರಾಕ್ಷಸಂ . . . ಅತಿಭಯಂಕರಾಕಾರವುಳ್ಳದು (ಐಯಾ. ೩೬ ೩೭೪);
ಮೇದೋಹೋತನಂಬದಂ ದಾನವೇಂದ್ರಂಗೆ ಪಾರೋಹಿತವುಂ
ಮಾಡುವಂ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸಂ ಕಂಡು ಪಾರ್ಥನ ಹಯವನು ಲೂಹಿಸಿದನು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೨೩); ಯಾರೋ ಅನ್ಯಾತ್ಮದರು ಗೂಡಿಯಲ್ಲಿ—ಕಪ್ಪಿಯವರ
ಮಗ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು (ಛಾಂ. ೧೦೬).
"ಬೊಮ್ಮರಕ್ಕಸ", "ಬ್ರಹ್ಮಪಿಶಾಚಿ" ಹೋ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿತು ಆ ತಿಳಿವಿನಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಾದ
ವನು ; ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞನಾದವನು : ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ ಗುರುಪೂಜ್ಯಂ ಎಂದು
ಪಾಪ್ಯವೆರೆ ವೇದಾಂತೆಂದು ಸಂತೈಸಿಯಂ (ಪ್ರಾಣಾ. ೧೦-೯೭೬);
ಇವತ್ತೂ ನಾವು ಸೇರಿರುವುದು ತಪೋಬಲದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಾಧಿಸಿ
ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾಗಿರುವ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳು
ವುದಕ್ಕೆ (ಐಯಾ. ೨೨೦). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿತ್ವ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಪದವಿ :
ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿತ್ವವು ಒಪ್ಪಿರ ಇಪ್ಪರ ಅಧಿಮಾನದಿಂದ ಬರುವ ಪದವಿಯಲ್ಲ
(ಐಯಾ. ೨೨೦). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಲಿಖಿತ (ನಾ). ಹಳೆಯ ಬರೆಹ ; ವಿಧಿಲಿಖಿತ ; ೨ ಮಾನವರ
ಹಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಯು ಬರೆದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಯಾರಿಂದಲೂ
ಅದನ್ನು ಅಳಿಸಲು, ಬದಲಾಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆ
ಯುವುದು ಎಂದು ನಂಬಲಾದ ಲೇಖಿ, —ಬರೆಹ : ಬ್ರಹ್ಮಲಿಖಿತವ
ಮಾಣ ಭಾಳುರೂಪು ನಿರ್ಮಲದಿ ವೈಷ್ಣವರ ಮಾನಮುಟ್ಟಿ ಭಜಿಸಿ (ಛಾಂ.
೩೫ ಕೃಣು); ಬರೆದದ್ದೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಖಿತವೆಂದೂ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ತಿಳಿಯುವ
ಕಾರಣವಿಲ್ಲ (ಐಯಾ. ೭). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಲಿಪಿ (ನಾ). ೧. = ಬ್ರಹ್ಮಲಿಖಿತ : ಬ್ರಹ್ಮಲಿಪಿ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಪಿಶಾಚ
ಪರಿವಾರದವರ ಆದೇಶ ಬೇರೆಯಲ್ಲ (ಐಯಾ. ೧೦೦); "ನಿಮಗೆ ಒಂದು ಗಂಡು
ಮಗ ಹುಟ್ಟಿರಿ" ಅಂತ ಆವಾಗ ಅಂದೆ ಅಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಪಿ ಅಂತ ತಿಳಿರಿ!
(ಐಯಾ. ೧೦೦). ೨. (ಆಲಂ) ಓದಲು ಬಾರದ ಲಿಪಿ : ಆ ವೈಷ್ಣಾತ್ಮನ
ಬರೆವೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಪಿ (ಐಯಾ. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ (ನಾ). ೧. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ನಂಬ
ಲಾದ ಲೋಕ : ಸತ್ಯಲೋಕ : ನಾನು . . . ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪದಿಂದ
ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೊಡನೆ ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿ
ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿರುವೆನು (ಐಯಾ. ೧೦೯). ೨. [ಜೈನ] ಹದಿನಾರು ಕಲ್ಪ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲೋಕಾಂತಿಕದೇವರ ನಿವಾಸ : ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕನಿಲಯ
ರಪ್ಪ ಲೋಕಾಂತಿಕರೂಂ (ಐಯಾ. ೧೦-೯೭ ೪). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮವಂತ (ನಾ). ವೇದಾಧ್ಯಯನಸಂಪನ್ನನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ :
"ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ . . . ಬ್ರಹ್ಮವಂತಂ ಸೋಮಪಂ ವಿಪ್ರನೇದನಲಾ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಪೆಸರಕ್ಕಂ" (ಪುಣಾ. ೭೩-೦). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮವಂತ]

ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ (ನಾ). ೧. ವೇದಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ
ಅಭಿಪ್ರದ್ಧಿ. —ತೇಜಸ್ಸು : "ಆಹಾರದ ಓದಿನ ಸಜ್ಜೆವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ

ವೆಂಬುದು" (ಪೂರ್ವ. ೩೩-೨೯೩); "ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ವ್ಯತ್ಯಾಧ್ಯಯವರ್ಧಃ
—ವಶ್ಯೇ ನಡತೆ, ಅಧ್ಯಯನ, ವೇದವಾಚಕ ಈ ಯೆರಡರ ಪಂದಿ.
ಅಭ್ಯುದ್ಧಿಗಿ ಹೆಸರು" (ಶ್ಲೋಕ. ೨೩೩). ೨. ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು
ಪಡೆದವನು : "ಅಜಾರಮಾರ್ಗ ತಂತುವನಜವನವನೋರ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮ
ವರ್ಚಸನಕ್ಕುಂ" (ಪೂರ್ವ. ೩೯-೦). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸು; ಬ್ರಹ್ಮಬಿಲ : ಋಷಿಗಳು ಈ
ಪವಿತ್ರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗುತ್ತಿದ್ದು ದರಿಂದಲೇ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ, ಪ್ರಜ್ಞೆ,
ಕೀರ್ತಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು (ಪೂರ್ವ. ೩೦).

[ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು]

ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿ (ನಾ). ವೇದಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವವನು; ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು
ವಿವರಿಸುವವನು; ವೇದವಿದ : ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಹಿರಿಯರಾದ ಕಡೆ
ಗೆಳೆಯುವವರು (ಪೂರ್ವ. ೪). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನ್]

ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಿ (ನಾ). ೧. ವೇದಾಂತ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವವಳು;
ವೇದಾಂತಪ್ರವೀಣೆ : ದನುಜೇಷ್ಠ ಕುಶಾಂಗಿರಸ್ ಸಮವಿಲಗ್ನೇಶ್ವರ
ದೊಳಗೆ ಬಾಲ್ಯರಾಗಿ ನಿರಾಬಾಧದಿಂದಿರೋದಾ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರೋಪೇತಯುಂ
ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಿಯುಂ ಪಾತಕಯುತಕ್ಕುಂ (ಪೂರ್ವ. ೨೨-೨೩); ಸ್ವೀಯರು
ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು, ಸದ್ಯೋಪಧುಗಳು ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆ. ಬ್ರಹ್ಮ
ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಪದನ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮೊದಲಾದ ನಿಯಮಗಳು
... ಎಂದು ವಿಧಿಸಿರುತ್ತಾರೆ (ಪೂರ್ವ. ೨೨೯). ೨. ಗಾಯತ್ರೀದೇವಿ.

[ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಿ]

ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತು (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ : ನಿಷಿದ್ಧಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿ ...
ತೀವ್ರಮುಮುಕ್ಷುಗಳಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನಾದ ಗುರುವರ್ಯನ
ಅಧಿಪಾತರಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ವೇದಾಂತರಮಾ ಮಾಡುವೆನು (ಪೂರ್ವ. ೨೩೦).

[ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್]

ಬ್ರಹ್ಮವಿದ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ : ಬ್ರಹ್ಮವಿದನಾವವನೇ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ
ಬಲ್ಲವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದವನೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ. ಬ್ರಾಹ್ಮೀ
ಪ್ರಜ್ಞೆ ಆಳವಡುತ್ತದೆ (ಪೂರ್ವ. ೨೨೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ವೇದಾಂತ ವಿದ್ಯೆ; ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದ ವಿದ್ಯೆ;
ಮೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ : ಕೋಳುಗೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಮೂಲಧವಂ ತನು
ಧರತಿ (ಪೂರ್ವ. ೬೩-೪); ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ... ಪರಮಪುರುಷನ ಜ್ಞಾನದ
ನಿರ್ದೋಷ ಧ್ಯಾನ, ಅರ್ಚನೆ, ಪ್ರಣಾಮ ಮೊದಲಾದುವು, ಇವೇ ಉಪನಿಷತ್ತು
ಗಳಲ್ಲಿ ವೇದನ, ಉಪಾಸನ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ
ಪೇಳಲ್ಪಡುವುವು (ಪೂರ್ವ. ೨೩೩) [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ]

ಬ್ರಹ್ಮವೀಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೀಣೆ : ವಿಪುಲಕ ಚಿತ್ತಿಕೆ ...
ಬ್ರಹ್ಮವೀಣೆ ಸಾರಂಗವೀಣೆ ಸರವೀಣೆ ಆಕಾಶವೀಣೆ ಅಂತರವೀಣೆ ರುವ್ರ
ವೀಣೆಯೆಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ತೆಜನ ತಂತ್ರವಾದ್ಯಕ್ರಮವೆಂಬುದು:
(ಪೂರ್ವ. ೧೯೦); ಆತನು ಬ್ರಹ್ಮವೀಣೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ತಾಳ
ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದನು (ಪೂರ್ವ. ೯೮). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮವೀಣಾ]

ಬ್ರಹ್ಮವೈಶ್ವ (ನಾ). ೧. ಆತ್ಮಿಮರ. ೨. ಮುತ್ತುಗ : ಪಲಾಶ:
"ಬ್ರಹ್ಮವೈಶ್ವ ಪಲಾಶಂ ಮುತ್ತುಗಂ" (ಪೂರ್ವ. ೩೩-೬೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮವೇತ್ಯ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮವೈಶ್ವಾನಿ : ಬ್ರಹ್ಮವೇತ್ಯರು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ
ನೆನಪರೇ (ಪೂರ್ವ. ೨೩-೨೩). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮವೇತ್ಯ]

ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತ (ನಾ). ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹದಿನೆಂಟು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣ ಪದ್ಮಪುರಾಣ. . . ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತಪುರಾಣ . . .
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣವೆಂಬವೇ . . . ಹದಿನೆಂಟು ಮೂಲಪುರಾಣಗಳು:
(ಪೂರ್ವ. ೯); ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹದಿನೆಂಟುಪುರಾಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳು:- (೧) ಬ್ರಹ್ಮ

(೨) ಪದ್ಮ (೩) ವಿಷ್ಣು. . . (೧೦) ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತ . . . (೧೮)
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ (ಪೂರ್ವ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮವೃತ (ನಾ). [ಜೈನ] ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ವೃತ :
ಪಂಚವಿಧಂ ಬ್ರಹ್ಮವೃತಂ ಜಿನೇಶ್ವರಮತದೋಃ" (ಪೂರ್ವ. ೬೩೨). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಶಿರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರ : ೯ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಕಲ
ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಅಸ್ತ್ರ; ದೋಗನು...
ತನ್ನ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಆವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಶಿರವೆಂಬ ಒಂದು
ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು . . . ಅಲ್ಪಬಲವುಳ್ಳವನ ಮೇಲೆ
ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅದು ಪುನಃಪನ್ನೇ ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವುದುತ್ಪದೆ ಎಂದನು
(ಪೂರ್ವ. ೨೨). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಶಿರಸ್]

ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ (ನಾ). ೧. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಬ್ರಹ್ಮಶಿವಬಲರರು
ಪುನಃಹೊರ ಆಳಿ (೨೪. ೩. ೩೨೪. ೨೯-೩ ; ೩೦-೨೦೦). ೨. 'ಸಮಯ
ಪರೀಕ್ಷೆ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಒಬ್ಬ ಕನ್ನಡಕವಿಯ ಹೆಸರು:
ಈತನು ಪರಲೀಲಿಯೆಂಬ ಸಾವಿರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು
ದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನ ಸಮಯಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ (ಪೂರ್ವ. ೨. ೨೩೨).
[ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಸಂಕಲ್ಪ (ನಾ). ವಿಧಿಯ ನಿಯಮ : ದೇಶಾಯರು ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪ
ವನ್ನು ಒಂದು ನಿಮಿಷವಾದರೂ ತಿದ್ದಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು (ಪೂರ್ವ. ೨೦೩).
[ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಭೆ. ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮುದಾಯ:
ಶಿನಪ್ರಮಯ್ಯರ ಕಾವಿಯನ್ನು ಕಂಡೇ ಪದಮನೋನಿಷ್ಠರರು
ಮುನ್ನಡೆದು ಸೀಯಾಳ ಇಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಗೆ ಕಂಡಿರಿದರು (ಪೂರ್ವ. ೬೩೩).
೩. ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳ ಸಭೆ; ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳ ಸಭೆ; ಆ ಬ್ರಹ್ಮ
ಸಭೆಯ ಇಂದಿನಲ್ಲಿ, ಮಿತ್ರಪರಿವಾರದ ನಡುವೆ, ಜನಕರಾಜ ವ್ಯಾಘ್ರಾಜನದ
ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ (ಪೂರ್ವ. ೨೯೦). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಸಭಾ]

ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮುದಾಯ. ೨. ಬಂಗಾಲ
ದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯಧರ್ಮದ ಪುನರುತ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕೀರ್ತಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರರು
ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಒಂದು ಧರ್ಮಪಂಥ : ಚಾರ್ವಾಕಿಯ ಮನೆಯವರು
ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು (ಪೂರ್ವ. ೬೩); ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವು ವಿಗ್ರಹಾ
ರಾಧನೆ, ಅವತಾರವಾದ, ಜನ್ಮಾಂತರ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು
(ಪೂರ್ವ. ೩೨೨). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಸಂಕ್ಷಾತ್ಕಾರ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯ; ಮುಕ್ತಿ; ಮೋಕ್ಷ; ಬ್ರಹ್ಮ
ಸಂಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೇ ಪವನವನ ಚರಮಗುರಿಯಾದರೆ ಲೋಕಸೇವೆಯೇ ಆದರೆ,
ಮುಖ್ಯಸಾಧಕ (ಪೂರ್ವ. ೯೨ ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಸಾಯುಜ್ಯ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವಿಕೆ; ಮುಕ್ತಿ:
"ಬ್ರಹ್ಮಭೂಯಂ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ, ಬ್ರಹ್ಮಸಾಯುಜ್ಯಂ-೩ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ
ವಾಗುವಿಕೆ . . . ಮೋಕ್ಷ" (ಪೂರ್ವ. ೨೩೦); ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮ
ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ (ಪೂರ್ವ. ೨೩೨). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಸಾರ್ವಜ್ಞ (ನಾ). ಹದಿನಾಲ್ಕು ಜನ ಮನುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು;
ಹತ್ತನೆಯ ಮನ್ವಂತರದ ಅಧಿಪತಿ; ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಳೊಳಗೆ
ಧರ್ಮಸಾರ್ವಜ್ಞಿಯೇ ವಿಷ್ಣು ಸಾರ್ವಜ್ಞಿಯಂತಲೂ, ಪಕ್ಷಸಾರ್ವಜ್ಞಿಯೇ
ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾರ್ವಜ್ಞಿಯಂತಲೂ . . . ನಾಮಾಂತರಮಂತ್ರಾಂಗಿ (ಪೂರ್ವ. ೨೨೯).
'ಚತುರ್ಧಶಮನಂ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ (ನಾ). ೧. ಜನಿವಾರ : ಯಜ್ಞೋಪವೀತ : "ಜನಿವಾರಂ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮುಪವೀತಮನಿಹಂ" (ಪೂರ್ವ. ೩೩-೬); ಆನರವರ
ಸೇರಿಕೊಳ್ಳೋ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಭಿಧಾನ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದಿಂದ ಜವಿತ್ರಾಗುತ್ತ

ಮಾರ್ಗ (೨೦೩. ೦೨-೦೩ ೩); ದೇವ ವನಮಾಲಾಸ್ಮರಣ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ. ಜಯ ನಮಸ್ಕೇ (೩೩೦. ೩-೦೩ ೫೫). ೨. ಬಾದರಾಯಣ ಮುನಿಯು ರಚಿಸಿದ ವೇದಾಂತಸೂತ್ರ: ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಕ್ಕೇ ಬಾದರಾಯಣ ಸೂತ್ರ. ವೇದಾಂತಸೂತ್ರ, ಶಾರೀರಕವಿಮನುಸಂಘ, ಬ್ರಹ್ಮವಿಮಾನಾಸಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿವೆ (೨೦೩೦. ೨೩೦). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಸಾಸನ (ನಾ). ೦. ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಾಸನ. ೨. [ವಾಸ್ತು] ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳ; ವಾಸ್ತು ಮಂಡಲದ ಮಧ್ಯಭಾಗ: ದೇರದ ಒಂದಿಕ್ಕೆ (ಪೀಠ)ಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ವಾಸ್ತುಮಂಡಲದ ಮಧ್ಯಭಾಗವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಸನದಲ್ಲಿ ಬೀಜಾವಾಚನೆ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಮಾಡಿ . . . ರದ್ಯವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಬೇಕೆಂದು ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ (೩೩೫೦. ೦೯). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಆಸ್ತಿ. — ಸ್ವತ್ತು. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷ: ಮುಕ್ತಿ: ಬೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ತದ್ಭಾವಾಪ್ತಿ. ಎಂದೂ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪರಾಜ ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳೂ (೪೫೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಹತಿ (ನಾ). ಪಂಚಮಹಾವಾತಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು; ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಧೆ: ರಾಘವ . . . ರಾಮಾವಧೆ ಯೊಂದು ಬಂದಾ ಬ್ರಹ್ಮಹತಿ ತನ್ನನ್ನು ಅವಗಡಿಸಲದೆ ನಿಷ್ಕೃತಿ ಯಾವುದೆಂದು ಸಾರುವ ನಿಗಮದರ್ಶನಂ ತಿಳಿದು ಹಯಮೇಧಮಂ ತವ ನೆಗಳ್ಳುವನಾಗಿ ನಿಷ್ಕೃತಿ ಕರೆಸಿದಂ ವರಮಾಹ್ನಾದಿಗಳನು (೩೩೫೦. ೨೦-೨); ಓನ್ನಮತ್ತಿವಾಯಸಾಯಂಬ ಮಂತ್ರಮಂ ಸ್ಮರಿಸಿದೊಡೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತಿ . . . ಪಾತಕವೆನಿಸ್ತು ತ್ಯಗವಾ ಪುರುಷ . . . ಸಾಯುಜ್ಯಪದವಿಯ ಪದೆಪರು (೩೩೫೦. ೨೦-೨೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮಹತಿ: ಎಲವು ಎಲವು ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯವ ಮಾಡಿದವನೇ ಒಮ್ಮೆ ಶಂಕನಿಲವು (೩೩೫. ೩೦); ಅವರಿಗೆ ಬೊದಲು ಅವರು ಕೇಳಿದ ಪರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯವ ಮಾಡನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು (೩೩೫. ೩೦-೩೧). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯ.]

ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮಹತಿ: ಇವುಬ್ಬರನ್ನೂ ಕೊಂದದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯು ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು (೩೩೫. ೨೩೦); ಅಂತೂ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ ತಪ್ಪಿದುದಲ್ಲ ಇನ್ನು (೩೩೫. ೩೦-೩೧). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯ.]

ಬ್ರಹ್ಮಹರಣ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಆಸ್ತಿಯ ಅಪಹರಣ: ಅ ದುರಾತ್ಮನು ಮಹಾತ್ಮನ ಧನಮಂ ಕೊಡು ಬ್ರಹ್ಮಹರಣಮಂ ಸುಮರ್ಷ ಹರಣಮಂ ಗೆಯ್ಯ (೩೩೫೦. ೩೦-೩೧). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಜಲಿ (ನಾ). ವೇದಪಠನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ (ಗೌರವದಿಂದ) ಕೈ ಮುಗಿದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: "ಬ್ರಹ್ಮಾಂಜಲಿ:—ವೇದಪಾಠಸಮಯ ದಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೂ ಗುರುಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ವಿನಯಭಾವಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮುಗಿದ ಕೈಗಳ ಸೇರಿಗೆ ಹೆಸರು, ಬೋಗಿ ಹಿಡಿದ ಹಾಗೆ ಕೈಮುಗಿಯುವಿಕೆ" (೩೩೫೦. ೨೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ (ನಾ). ೦. ವಿಶ್ವ: ಜಗತ್ತು: ಪಾಶಾಕಿಂದಿತ್ಯತ್ಯ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಚರಣ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದಿತ್ಯತ್ಯ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಕುಟ (೩೩೫. ೩೫೩); ವಿವಿಧ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಮಾರ್ಗವೆ ನನ್ನ ವಶಾಂತ (೩೩೫. ೩-೦೩೩); ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಶತದರಿ ಹೊಲಬಾಗೆ ಹೊಕ್ಕಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನೀತನುಗುಳಿದನು (೩೩೫೦. ೩-೩೩). ೨. ಹದಿನೆಂಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ವಾಮನ ಗಾರುಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ . . . ಸಾಂ ಗ ದಿಂದ ಪಾದ ತ ಪೂರ್ಣಾಂಗಲೋ (೩೩೫. ೩೩-೩೩). ೩. [ದ್ವೈತ] ಇಷ್ಟತ್ಯ ದ್ರವ್ಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಪರಮಾತ್ಮ. ಲಕ್ಷ್ಮಿ . . . ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ. ಅವಿದ್ಯೆ.

ಮಾರ್ಗ . . . ಪ್ರತಿವಿಂಬ ಎಂದು ದ್ರವ್ಯಗಳು ಇಷ್ಟತ್ಯ (೩೩೫೦. ೨೩೩). ೪. (ಅಲಂ) ಅತ್ಯಧಿಕವಾದುದು; ಅತಿಶಯವಾದುದು: ಹಾಸ್ಯರಸದಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ವಿಚಾರಗುತ್ಯ (೩೩೫. ೩೩೩); ವಸಂತನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು (ಗಂಧಾರ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಾನ (ನಾ). ಹದಿನಾರು ಮಹಾದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: (೧) ತುಲಾವ್ಯವಾದಾನ, (೨) ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭದಾನ, (೩) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಾನ . . . (೧೩) ಮಹಾಭೂತಭಟವಾನ: ಈ ಮೇರೆಗೆ ಹೋಡತ ಮಹಾದಾನ ಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸ್ಥೂಲತೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ ಸತ್ಕೀರ್ತಿಯಂ ಪದೆಪರು (ಬುಣಾಣ. ೩. ೦೦೦). [ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ? + ದಾನ]

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣ (ನಾ). ಹದಿನೆಂಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣ ಪದ್ಮಪುರಾಣ ವೈಷ್ಣವಪುರಾಣ . . . ಗಾರುಡ ಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣವೆಂಬವೇ . . . ಹದಿನೆಂಟು ಮೂಲಪುರಾಣಂ ಗಳುಂ (೩೩೫. ೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಧ (ನಾ). ಗೋಮೂತ್ರ: "ಬ್ರಹ್ಮಾಂಧ್ಯಂ ಭೇ-ಬ್ರಹ್ಮಾಂಧ್ಯಂ? [ಬ್ರಹ್ಮಾಂಧ್ಯಂ]. ಗೋಮೂತ್ರ" (೩೩೫. ೦೩೩). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಧ್ಯಂ]

ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ (ನಾ). ೦. ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಂಡತಿ: ವಾಗ್ಗೇವತೆ: ಸರಸ್ವತಿ: ಪರಣವೆ ವಾನೆ ಪುರೆಯೇ ಕಲ್ಯಾಣಿ ವಾಗ್ಗೇವನಿ ವರ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ಸುಂದರವೇನು ಸುಚರಿತಾಣಿ (೩೩೫. ೩-೩-೦). ೨. ಜುಗರ್ಗದೇವತೆ. ೩. ರೇಣುಕೆಯೆಂಬ ಸುಗಂಧವ್ರವ್ಯ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಿತ್ತಾಳೆ. [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ]

ಬ್ರಹ್ಮಾತಿ 'ಬೊಮ್ಮಹತಿ' ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮಾದಾಯ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಭೂಮಿ: ಹಿಂದಿನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಕೊಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಾದಾಯವನ್ನು ಶಾಪ ಈಗ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತೀರಿ (೩೩೫. ೨೩೫). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಾದೇಯ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮಾದಾಯ ೨. : ಕೆಸುಗೋಮೊಡೆಯ ಬಿಸಾ ಮ್ನುಜ್ಞ ಧ್ವನಿಗವಾಯುಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದೇಯಂಕೊಟ್ಟಮ್ (೨೩. ೨೪. ೩೩೩. ೪-೪; ಸು. ೨೩೦); ಕೆಸುಗೋಮೊಡೆಯ ಮಹಾಪತ್ನಿಗೆ ವರ್ಷಾಭ್ಯುದಯಂ ಮದ್ಯೋದಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದೇಯಂ ಪುಯ್ಯಂ (೨೩. ೨೪. ೩೩೩. ೪-೪; ಸು. ೨೩೦). [೨ ಇದು 'ಬ್ರಹ್ಮಾದೇಯ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಂಬಿತವಿರುವುದು]

ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ (ನಾ). ೦. ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಆನಂದ: ಕರಣೇಂದ್ರಿಯಂಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಭವಸ್ಥಾಯಿದಲದಂಗಿ ಸುತ (ಗಂಧಾ. ೦೩-೩೦); ಅಸ್ತಿತ್ವನಿಗೆ ನಿರ್ಗುಣವಾದ ದೈವೀತೀವಸ್ತು ಸಗುಣರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಭಾವವಾಗಿ ಆಗುವ ಆನಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ವೆನಿಸುವುದು (೩೩೫. ೩೦). ೨. ನಿರ್ದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವೈಮರೆತು ನಿರ್ವಿಕಾರ ವಾಗಿರುವ ಸುಖ: ವಿಷಯಾನಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಮುಖ್ಯಾನಂದ ವಾಸನಾನಂದ ನಿಜಾನಂದ ಅತ್ಯಾನಂದ ಅದ್ವೈತಾನಂದ ವಿದ್ಯಾನಂದ ವೆಂಬವೇ ಆನಂದದ್ರವ್ಯಭೇದಂಗಳವಲ್ಲ . . . ನಿರ್ದ್ರಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪದೇ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವೆನಿಸುವುದು (೩೩೫. ೩೪); ಸುಖಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವೆನು ತೋರದೆ ಸುಖದಲ್ಲಿರ್ಪದೇ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವೆನಿಸುವುದು (ಗಂಧಾ. ೨೩-೩). ೩. (ಅಲಂ) ಅತಿಶಯವಾದ ಸಂತೋಷ: ಮಾಮಂತಿಕಂತೂ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವಾಯಿತು (೩೩೫. ೦೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಾನುಸಂಧಾನ (ನಾ). ಪರಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವದ ಭಾಸ: ಯವುಗಳಲ್ಲಿ . . . ಪಾಲ್ಗನೆಯದು ಬ್ರಹ್ಮಜರ್ಯ. ಇದು ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಸಂಧಾನವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ (೩೩೫. ೨೩೫). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಮಿತ್ರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಗಿಮಾವು. ಅಮೃತಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಮಿತ್ರ, ಮೇಯೋಬಾದ್ (ಫಿ. ೩೧. ೨-೩೬).

[ಬ್ರಹ್ಮ + ಅಮೃತಸಿ]

ಬ್ರಹ್ಮಯು (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಯುಸ್ಸು : ೨ ನಾಲ್ಕಾಯುಗಳು ಸಾವಿರ ಬಾರಿ ಬಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ದಿನದಷ್ಟು ಕಾಲವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ೨. (ಆಲಂ) ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸು : ಜೀಯ ತತ್ಪ್ರಪ್ರಕಟಿಸಾರ್ಥ ಸಮಸ್ತಕ್ಷಿತಿಪತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಯುರಸ್ಸುಮೆಂತು ಕೃತಿಗೆ ನಮಿಸುತಗೊಣವೆಂಬುದಾವಳಿಯ ಸಂಗತಿಯುಪಪಂಚಸುತ ಸಮಯೋಚಿತದ ಮನ್ನಣೆವಡದು ಮೆಚ್ಚಿದುದು ಭಟ್ಟಸಂದೋಹ (ಫಿ. ೩೧. ೨-೩೬).

[ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮಯುಸಾ]

ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಥ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಬೋಧನೆ. ೨. ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವುದು. ೩. ಪರಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. ೪. ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಹವಿಸ್ಸು. ೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಂತ್ರ. ೬. ತುಂಡು ಪ್ರದಾನವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರಾದ್ಧ. ೭. ಶ್ರಾದ್ಧದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ವಿಶ್ವನಾ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗಲಿ ಎಂಬರ್ಥದ ಮಂತ್ರ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಥ (ನಾ). ಹಸ್ತಿನಾಪುರದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಸರಸ್ವತೀ ಹಾಗೂ ದೃವದ್ವತೀ ಎಂಬೆರಡು ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶ : ಸರಸ್ವತೀ ದೃವದ್ವತೀ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ತಪೋವನಗಳ ಪ್ರದೇಶವೆಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಥವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು (ಫಿ. ೩೧. ೩೬). ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನೆಲಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಪ್ಸರ ದತ್ತಕಮುಗೆ ನಾನಾಸಾಹೇಬನಿಗೆ . . . ಪಾರ್ಶ್ವಕಪೆನ್ನನು ೮ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು (ಫಿ. ೩೧. ೩೬). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಾಸನ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಧ್ಯಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಯೋಗಾಸನ: "ಬ್ರಹ್ಮಾಸನಂ ಧ್ಯಾನಯೋಗಾಸನೇ - ಸ್ವಸ್ಥರೂಪವನ್ನಾಗಲೀ ಉಪಾಭ್ಯಾಸದೇವತಾಮೂರ್ತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸ್ಥಾಪಕ. ಪದ್ಮ ಮುಂತಾದ ಯೋಗಾಸನಗಳ ಹೆಸರು" (ಫಿ. ೩೧. ೩೬). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಧಿದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರ : ಇಂದ್ರಜಿತುವಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದಂಟೆಯು ಎಂದು . . . ಬಂದೊಸಗಿವೆಳ್ಳನಿಜನನುರೂಪಿ ಮನ್ನಿಸಿದನು (ಫಿ. ೩೧. ೩೬-೩೭). ಅರ್ಜುನನು ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭). ೨. (ಆಲಂ)ಮಹಾ ಉಪಾಯ; ಆತ್ಮಂತ ಬರಿಷ್ಠವಾದ ಉಪಾಯ; ಬಿನ್ನಾಣದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಅಪಳಕ ಅದಿವಾಲೀ ಒಳಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ ಎಂದು ಅಂದುಕೊಂಡ (ಫಿ. ೩೧. ೩೭). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಹೊನ್ನೆಗನ್ನೆ : "ಮತ್ಪ್ರಾಕ್ಷೀ-ಬ್ರಹ್ಮ, ಹೊನ್ನೆಗನ್ನೆ" (ಫಿ. ೩೧. ೩೭); ಅಳಿಲೆಕಾಯ, ಕಾರಕಾಯ . . . ಬ್ರಹ್ಮ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಚೋರಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಿಂದ ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಸ್ವರಭಂಗ ಪರಿಹಾರವಾಗುವಾಗುವುದು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು.

[ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮ]

ಬ್ರಹ್ಮ (ಗು). ೧. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ವಿಷ್ಣು. ೩. ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿ : ಉತ್ಪತ್ತಿಯೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಮುಳುಗಿದರು ಎಲ್ಲಿನೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಗಳು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭-೩೮). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮನಿ]

ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ 'ಬೊಮ್ಮದತಿ' ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಶಾಫಿ 'ಬೊಮ್ಮೇತಿಗಾಫಿ' ನೋ.

ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷ : ಮಂತ್ರ : ಅದಿವಳದ ನಿವೇದನೆಯಾದಂತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಗುರುಕರುಕಾಣಬಾಕ್ಷದಳೆಂದು ತಾವಾಗಿರುವರಿಗೆ ತಾನವಿರಳ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂದು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯತೆ (ನಾ). = ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯ : ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯತೆಯು ಸದ್ವ್ಯವಹರತರ ಪದವನುಸುರುದ್ದೇವ ಶಕ್ತಮಂತು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭-೩೮). [ಸಂ. ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯತಾ]

ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹದಿನಾರು ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಮುಂದೆಬಂದು . . . ಆಯಾಪ್ರದೇಶದೊಳಗೆ ಕೊಲೆಗೆ ಮೊಗಂ ಮುರಿಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಮೋತ್ತರವೆಂಬುದರವೇಂ ಜಮು ಜಟ್ಟಿಗನೋ (ಫಿ. ೩೧. ೩೭-೩೮). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಪದ (ನಾ). ತಿರುಪತಿ, ಮೇಲುಕೋಟಿ ಮುಂತಾದ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿವಿಷ್ಣುಂಭೋಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವ ಸಕಲಪೂಜೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೇವೆ : ಮೇಲುಕೋಟಿ ಚಲುವರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ . . . ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಪದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹುತಮಾದಿಯೂ ಧರಿಸಿ ತೆಗೆದ ನಂತರ (ಫಿ. ೩೧. ೩೭) : ಗೋಪಾಲದಾಸರು . . . ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಪದಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಪತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವುದರ ವಿಷಾ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿಶೇಷವೆಂಬುದು ಮೊದಲಾದಿ (ಫಿ. ೩೧. ೩೭). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶ (ನಾ). ೧. ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವುದು : ವೇದಾಭ್ಯಾಸನ, ೨. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವುದು : ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವುದು : ಅವನವರಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶದ ಹವಾ ಬಲ್ಲವನಾದನು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭). ೩. ಉಪನಯನ ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರೋಪದೇಶ : ನಾಳೆ ಕುಂದವಿಷ್ಣುವಿನ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಮಗಳು ಶಾಂತಲೆಯನ್ನೂ ತಪ್ಪದೆ ಕರೆತರಬೇಕು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭) : ಆ ಹಮುಟ್ಟುರು ಅಂದೇ ಬೇಸಗೆಯೊಳಗೆ . . . ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶವನಿತ್ತರಾದರೊಳಗೆ ವಿಧ್ಯುಕ್ತ ರೀತಿಯೊಳಗೆ (ಫಿ. ೩೧. ೩೭). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಂದಿ (ನಾ). "(ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸದಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿಸಿ ತೆಗೆದ) ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ್ದು" (Brandy. ೩೭) : ನೆಕ್ಕರದೀವ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮಂದಿ ರೊಡನೆ ಒಂದು ರೋಟಿ ಬ್ರಾಂದಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸವನ್ನೂ ಸವಿದನು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭). [← ಇಂ. Brandy]

ಬ್ರಾತ (ನಾ). ಸಮೂಹ : ಸಮುದಾಯ : ಜನಚಿಕ್ಕಬ್ರಾತಮಂ ಬಂದನು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭) : ತೇತನೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನೊದೋತು ಮನುಜ ಬ್ರಾತವದುಭುತವಾತಮಾನರಾಗಿ ಪೊಗಳಲು (ಫಿ. ೩೧. ೩೭).

[← ಸಂ. ಬ್ರಾತ]

ಬ್ರಾಹ್ಮ (ಗು). ೧. (ಸ್ತುತಿಪರಕವಾದ) ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : "ಬ್ರಾಹ್ಮಂ - ಬ್ರಹ್ಮಸಂಬಂಧವಾದ ತೀರ್ಥವು" (ಫಿ. ೩೧. ೩೭). ೨. ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವಾದ. ೩. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೪. ಆಗಮಗಳು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ವೇದ ಸಂಬಂಧವಾದ. ೫. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ : ವೇದೋಕ್ತವಾದ. ೬. ಪವಿತ್ರವಾದ : ದೈವಸ್ವರೂಪದ : ದೈವಿಕ. ೭. ಆತ್ಮ. ಮುಹೂರ್ತ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅಧಿದೇವತೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವು. ೮. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೯. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ವಿಪ್ರ : ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೊಳಗೆ ಕಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾದೆಂಬು ಬಿಲವೆಂಬ (ಫಿ. ೩೧. ೩೭) : ಗೋ ಬ್ರಾಹ್ಮರು ನಾಡೆ ರಕ್ಷಕದಿವೃಷ್ಟತ

ಬಾಹಿಗಿ (ಶಾಖೆ. ೪೪) : ಒಮ್ಮೆನದಿ ದೇವ ಬ್ರಾಹ್ಮರ ಪೂಜೆ ಸಂತರ್ಪಣ ಗೃಹ್ಯತ (ಶಾಖೆ. ೨-೩೯). ೧೦. ನಾರದ. ೧೦. ಕೃ. ಹೆಬ್ಬೆರಳನ ಬಾಹದ ಕೆಳಗಿರುವ ಭಾಗ. ೧೨. ಒಂದು ಪುರಾಣದ ಹೆಸರು. 'ಅಷ್ಟಾದಶ ಪುರಾಣ' ಪರಾ. ೧೩. ಎಂಟು ಬಗೆಯ ವಿವಾಹವದ್ವಿತಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ವರನಿಂದ ವಿನನ್ನೂ ಪಡೆಯದೆ ಸಾಲಂಕೃತ ಕನ್ಯಾ ದಾನಮಾಡುವ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಿವಾಹ. ೧೪. [ಜ್ಯೋತಿ] ಒಂದು ಮಹಾರ್ಥದ ಹೆಸರು : ಬೆಳಗಪ್ಪ ಜಾವದ ಬ್ರಾಹ್ಮಮಂಟ ಮಹಾರ್ಥದೊಳ (ಶಾಖೆ. ೯-೨೦ ಪ). ೧೫. [ನಾಟ್ಯ] ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೂರು ದೇಶೀಯಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೨ "ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಸಮಾನಾಗ್ರಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲನ್ನು ಕುಂಚಿತಮಾಡಿ ಮೊವಲ ಕಾಲಿನ ಮೊಳಕಾಲಿಗೆ ಸಮಾನಾಗ್ರಮಂತೆ ಹಿಂದುಗಡೆ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ವೈದು" (ಶಾಖೆ. ೩೩೦ ಗಣ್ಯಪಾಠ) : ಒಂದು ಪದಂ ಸಮದಿಂ ಪಾತ್ರೊಂದು ಪದಂ ನಿಂದ ಪದದ ಮೊಳಕಾಲ್ಗಂ ಸಮದಿಂದವುಡೆಂದು ಮದಿದುಂ ನಿಂದುಂ ಕುಂಚಿತಮದಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಮಂಟಂ (ಶಾಖೆ. ೬-೨೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ (ಗು). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ. ೩. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಂದ ಬಂದ. (ನಾ). ೪. ಬ್ರಾಹ್ಮನನ್ನು ಅರಿತವನು; ಬ್ರಾಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ : ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ (ಶಾಖೆ. ೬-೧೬ ೫೩೪೫). ೫. ಚತುರ್ಮರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮರ್ಗ : 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ' ಎಂಬ ಮರ್ಗದ ಎಲ್ಲರೂ ಮೂಲತಃ 'ಸ್ಮಾರ್ತರೇ' (ಶಾಖೆ. ೨೨). ೬. ಚತುರ್ಮರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು; ವಿಪ್ರ : "ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಾಚಂ ಭೂಮಿದೀವಂ ದ್ವಿವಂ" (ಋಷಿ. ೬-೨೦); ಗುರುಕ್ಷೇತ್ರದಿಳು ಸಹಸ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ ಸಹಸ್ರಕವಿಲಯಂ ದಾನಂಕೊಟ್ಟಿ ಫಲ (ಶಾಖೆ. ೨೨-೧, ೨೩-೨೬ : ೨೫೨); ಮುಳಿಯದಿರಿ ನಾವೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ತಿಳಿದು ನೋಡಲು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆ ನೀವಿಳಿಯೊಳಂ (ಶಾಖೆ. ೨೨-೨೯). ೭. ಸಂಹಿತೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಆರಣ್ಯಕ ಎಂಬ ವೇದಗಳ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ವೇದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವಾದ ಗದ್ಯಭಾಗ : ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಹಿತೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಆರಣ್ಯಕ ಮೊದಲ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿರುವವು. ಪದ್ಯಗದ್ಯರೂಪಗಳಾದ ಮಂತ್ರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಹಿತೆಯೆಂದೂ, ಅವುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂದೂ, ಆರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಠಗಳು ನಿರ್ಮಾಪಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ರಹಸ್ಯವಾದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಆರಣ್ಯಕವೆಂದೂ ವ್ಯವಹಾರ (೨೦೨೫. ೧೦೬); ಪ್ರಜಾಪತಿಯಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮನನ್ನೇ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ (೨೦೨೫. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀರಿ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಾನಸವ ಪ್ರದೇಶ; ಅಗ್ರಹಾರ : ಭೂರಿಭೂಷಾತ್ಮಮರಲ್ಲದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀರಿ ಕಣ್ವಶಕಿ ರಂಜಿತಂ (ಶಾಖೆ. ೬-೩೩). [ಬ್ರಾಹ್ಮಣ + ಕೀರಿ]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಧರ್ಮ : ಜ್ಞಾನ ವಯ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ (ಶಾಖೆ. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಬುವೆ (ನಾ). = ಬ್ರಾಹ್ಮಬುವೆ : "ಹಂತಿಮಾತ್ರಮೇವ ತೋಷಿ ಬಾಲ್ಯ ಪಾರ್ವದಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಬುವೆನಂಬುಮೆ" (ಕಥಾಪಂ. ೬೬-೨೫೨). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯುಕ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂಲಿಕೆ : ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ : "ಹಂಚಕಾ . . . ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯುಕ್ತಿ. ಅಂಗಾರವಲ್ಲೀ, ಬಾಳೆಯಾಕಾ. ಬರ್ಬರ, ವಂದಕೀರ್ ಭಾರಂಗೀ ಹೆಸರುಗಳು. ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ

ಎಂಬುವ ಗ್ರಂಥಿದ್ರವ್ಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು" (ಶಾಖೆ. ೧೦೬). [ಸಂ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯುಕ್ತಿ]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಡ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ನೆಲೆ. - ಕೀರಿ : ಮಂತ್ರಸಾಲೆಯು ಸೀಮೆಗಳಿಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಡದ ಹೊಟ್ಟು ಸರೂಪನ ಗ್ರಾಮ (೨೪. VIII. ೩೬೪೫. ೫೫-೧೦ : ೨೩೨); ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಡದಿಂದಲೂ ಗದೆ ತೊಡು ಸಹಾ (ಪ್ರಾಣ. ೧೯೩೩. ೨೬-೨೦ : ೨೩೩). [ಬ್ರಾಹ್ಮಣ + ವಾಡ] ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾರ್ಥ (ನಾ). ಶ್ರಾದ್ಧದ ಕರ್ಮ ಮತ್ತೂ ಪೂರ್ವಪಂಕ್ತಿ : ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾರ್ಥದಿಂದಲೇ ಜೀವನ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಭೋಜನವೆಂದರೆ ಹತ್ತು ಮೈಲಿ ಎಲ್ಲಿಂದ ತಾಲಿ ಹಿಡಿದು ನಡೆದುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ ದಾಸಾಚಾರ್ಯ ತನ್ನ ಕಪ್ಪುಮೆಟ್ಟಿ ತೋಡಿಕೊಂಡ (ಶಾಖೆ. ೧೦); ಹದ್ದಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾರ್ಥ ದವರಂತೆ ಗಡದ್ದು ತಿಂದು, ನಾಲ್ಕು ಮೊಂಬಾಯಿಬೋಂಡ ಎರಡು ಚಿರೋಟಿ ಮುಗಿದ್ದರು (ಶಾಖೆ. ೧೦೯). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೆ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀ : ಮಹಾದೇವ ಜಗಂಗಿ ಯರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಂಚುಬೈಗೆ [ತಂಪಾ] ಪದುವಣ ಮಧ್ಯದ ಮನೆಯ . x x x ಬಿಟ್ಟರು (ಶಾಖೆ. ೨೨. ೨೨-೧೫ : ೨೩೨). ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹೆಂಡತಿ : ಶ್ರೀಪತಿನಾಮಕರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೆ ಜಾಮಿಕಪ್ಪಗಳು . . . ಶ್ರೀ ಮೊಲ್ಲಾಸ್ತಾನದೇವರ ದೀವ್ಯಕ್ಕೆ . . . ಬಿಟ್ಟ ಮತ್ತರು ೧ (ಶಾಖೆ. ೫). ೩. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹೆಂಡತಿ. ೪. ಬುದ್ಧಿ. ೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ : "ಹಂಚಕಾ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣೆ. . . ಮದಕ : - ಭಾರಂಗೀ ಹೆಸರುಗಳು" (ಶಾಖೆ. ೧೦೬). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಿತ್ತಾಳೆ. ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಲ್ಲಿ. ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಣಸ, - ಕಡಜೀರಿಗೆ ಹುಳು. [ಸಂ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣೆ]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೆ (ನಾ). = ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ : ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಕೆ ನೆಲೆಗಟ್ಟುವೆಂಬುದು ಬಲ್ಲದೆ ನೀವು ಹೇಳಿ (ಶಾಖೆ. ೪. ೩೦-೨೦೬); ಪಾಚಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ ತೊಡ್ಡನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅಭ್ಯಂತರವಿರಲಿಲ್ಲ (ಶಾಖೆ. ೬). [ಬ್ರಾಹ್ಮಣ + - ಣೆ]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣತಿ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯವರು : ಜಾತಿ ಕಟ್ಟಾಡಿತಿ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣತಿ, ಕೊದ್ವಿತಿ (ಶಾಖೆ. ೨೬ ಕ್ರಮ). [ಬ್ರಾಹ್ಮಣ + - ಣತಿ (< - ಣತಿ)]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣತರ (ಗು). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ. (ನಾ). ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನು : ತಮಿಳುಬೀತದ ಅಕ್ಷರರು . . . ಇವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತರರೂ ಇದ್ದರು (ಶಾಖೆ. ೨೫೫). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ : ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿರುವಿಕೆ : ನಿಮಗೆ ತಾನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವೆಂದು (ಶಾಖೆ. ೨೨-೩೯); ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವೂ, ಗೌರವವೂ, ಮಣಿಯೂ ಹೋಗಿ ಅವನ ದೇಹ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ ! (ಶಾಖೆ. ೩೨); ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಕ್ಕೆ ದೇಶವನ್ನು ಗೌರವವಿದ್ದ ಕಾಲ ಆದು (ಶಾಖೆ. ೩೩). ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮುದಾಯ : "ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ, ವಾಡಭ್ಯಂ . . . ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗುಂಪು" (ಶಾಖೆ. ೩೩). ೩. ಶನಿಗ್ರಹ. [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮಧರ್ಮ (ನಾ). ವೈದಿಕಧರ್ಮ : ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ . . . ಬ್ರಾಹ್ಮಧರ್ಮದಿಂದಾಗಿ ಜಗತ್ತು ಭಾರತವರ್ಷಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಪುನಃ ಎಂದು (ಶಾಖೆ. ೧. ೨೦). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮಮಹಾರ್ಥ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಬೆಳಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬರುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶುಭಮಹಾರ್ಥ : ಬ್ರಾಹ್ಮಮಹಾರ್ಥ ಮೊದಲ ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ೪ ಗಳಿಗೆ ಆರಂಭವಾಗುವ ಮಹಾರ್ಥವು (ಶಾಖೆ. ೯೨). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮಿ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮನ ಪರಾಶಕ್ತಿ : ಅದಿಶಕ್ತಿ. ೨. ವಾಗ್ವೇದತಃ : ಸರಸ್ವತಿ : "ಬ್ರಾಹ್ಮೀ, ಭಾರತೀ, ಭಾಷಾ, ಗೀತ, ವಾಕ್, ವಾಣೀ, ಸರಸ್ವತೀ . . . ಮಚಿ - ೧೨ ಮಾತಿನ ಹೆಸರುಗಳು . . . ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಶಬ್ದವು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಸರಸ್ವತೀ ಶಬ್ದದವರೆಗೂ ೭ ಸಮ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿವೆ" (ಸಿಂಹಾ. ೪೯) ; ವರಪದ್ಮಾಸನದೊಳಗೆ ಕನನ್ಮನೆಯಂ 5 ಸಿಂಹಾಸನಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಿಯೊಳಗೆ ಪರಮಶ್ರೀ ಗಣನಾಥ ಸೂತ್ರಮಣಿಯೊಳಗೆ ರತ್ನೋಜ್ವಲಂ ಭೂಷಣಂ ದೊರೆಯಾಗಿರ್ಪನಂ. . . ಜಗದ್ಗುರುವಾದಂ ನಮು ಗಣಿ ಬೇಜ್ಜಿ ವರಮಂ ಶ್ರೀರಾಜಕಂಜಾಸನಂ (ಸಂಪು. ೨೩). ೩. ಮೂತು ; ನುಡಿ ; ವಾಕ್ಯಶ್ಚ. ೪. ಬ್ರಾಹ್ಮರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವಾದ ಸ್ತ್ರೀ. ೫. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹೆಂಡತಿ. ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ಹೊನ್ನಗನ್ನೆ : "ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ಪುತ್ಯಾಕ್ಷೀ ವಯಸ್ಸಾ, ಸೋಮವಲ್ಲೋ - ೪ ಹೊನ್ನ ಗೊನ್ನೆಸೊಪ್ಪ" (ಸಿಂಹಾ. ೧೯೯). ೭. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳ ಹೆಸರು : "ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಮೂಹತಶ್ರೀ, ಕಾಮಾರೀ, ವೈಷ್ಣವೀ, ವಾರಾಹೀ, ಮಾಯೇಂದ್ರೀ, ಚಾಮುಂಡಾ - ಈ ೭ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಪೆಸರು" (ಸಂಪು. ೧-೧೬). ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಿತ್ತಾಳೆ. ೯. ಒಂದು ನದಿಯ ಹೆಸರು. ೧೦. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲಿಪಿ : "ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿ" ಪರಾ. [ಸಂ. ಬ್ರಾಹ್ಮಿ:]

ಬ್ರಾಹ್ಮೀಮುಹೂರ್ತ (ನಾ). = ಬ್ರಾಹ್ಮಮುಹೂರ್ತ : ಬ್ರಾಹ್ಮೀ [ಸಂಪು. ೭೬] ಮುಹೂರ್ತಮುಖ ಪುಷ್ಪಾಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂವಿಶ್ರಾಂಬುವಿನ ಮುಷ್ಪ ನಮನೊಲವಿನ ಮೂಡಿ (ಸಂಪು. ೧೨-೧೩) ; ಬ್ರಾಹ್ಮೀಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಶೌಚವಿಧಿ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಶುಚಿಯಾಗಿ ಸ್ವಸ್ಥಾನನಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು (ಸಂಪು. ೨೦) ; ಇನ್ನೇನು ಅರಸುಗೋದಯ ವಾಗುವುದರಲ್ಲದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಮುಹೂರ್ತವಿದು (ಸಂಪು. ೧೦). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿ (ನಾ). ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಲಿಪಿಗಳಿಗೆ ಮೂಲವೆನಿಸಿದ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಲಿಪಿ ; ೨ ಇದು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು, ಬ್ರಾಹ್ಮನಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಯಾಯಿತೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಾದವಿದೆ : ಭಾರತೀಯಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರಸಂಜ್ಞೆಗಳಿಗೆ "ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿ" ಮೂಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ವಾಗಿದೆ (ಸಂಪು. ೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮೀಸ್ಥಿತಿ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮನಿಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸ್ಥಿತಿ ; ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿ : ತಾವು ಸದಾ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೇವಲ ಲೋಕ ರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಒಮ್ಮುರ್ವಿರಾಗುವ ಮಹಾನುಭಾವರು (ಸಂಪು. ೨೯) ; ಬ್ರಾಹ್ಮೀಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಯೋಗಿ ಕೂಡ ಕರ್ಮಮಾಚರಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು (ಸಂಪು. ೧೯೯). ೨. (ಆಲಂ) ಮಂತ್ರಬದ್ಧಿ ಸ್ಥಿತಿ : ತಿಪ್ಪ ನನ್ನು ರಮಿಸಿ ಆವನ ಹೃದಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಮೊರೆತು ಆವನ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಸ್ಥಿತಿಯು ರಹಸ್ಯವಾಗಿದೆಯೇ ಉಳಿಯುವುದು (ಸಂಪು. ೧೭೩). [ಸಂ.]

ಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯ (ಗು). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಪರಮಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯ ಪ್ರಭಾವ ಮನುಷ್ಯ ಪರಿವೃತ್ತಕಾರವುಂ ಕಾಳ್ಪಿತು (೨೪. ೧. ೧೦೦೩). ೨. ಪರಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೩. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸೇರಿದ. (ನಾ). ೪. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಕೆ ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿತ್ವ ; ತೋಪಪ್ಪ ಬ್ರಾಹ್ಮವೆಂಬುದು ಮೇಲೆ ದರ್ಶನವಿಶೇಷತೆಯು ಬೇಜ್ಜಿವಾಂತಿನೆರಡುಪಂ ನೀ ಕೂಡಿ ನುಡಿಯದಾ (ಸಂಪು. ೩-೪). ೫. = ಬ್ರಾಹ್ಮಪುರಾಣ : ಪರಮ ಶೈವ್ಯಂ ದ ಲೈಂಗ್ಯ ವಿರಳ ನಾರದ . . . ಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮವೈವರ್ತ ಸಾಂಗದಿಂದಪ್ಪಾರ ಪ್ರಾಣಂಗಳೊಳು (ಸಂಪು. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಬ್ರಹ್ಮವಾರ, ಬ್ರಹ್ಮವಾರ (ನಾ). ಬೃಹಸ್ಪತಿವಾರ : ಗುರುವಾರ : ಸುಭಾಸುಸಂವತ್ಸರದ ಕಾರ್ತಿಕಶುದ್ಧ ೫ ಬ್ರಹ್ಮವಾರದನ್ನು ಲಿಂಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯು ಮಾಡಿ (೧೪. ೪೫, ೧೪೩೩.೦೪-೦೬ ; 1103) ; ಶುಭಾಸು ಸಂವತ್ಸರದ ವೃಶ್ಚ ಸುದ್ದದಮವಾಸೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾರದಂದು . . . ಭಾರಾ ಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು (೧೪. ೫೧, ೧೪೩೩. ೧೩-೦೬ ; 1164). ಬ್ರಹ್ಮವಾರ : ಶ್ರೀವಯ ಸಂವತ್ಸರದ ಫಾಲ್ಗುಣ ಸುದ್ದ ಪವರ್ಣಮಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾರದಲಿ . . . ಭಾರಯ ಯಜ್ಞವು ಕೊಟ್ಟ ಶಾಸನ (೧೪. 1೫, ೧೪೩೩. ೩೩-೩ ; 1174). [<ಸಂ. ಬೃಹಸ್ಪತಿವಾರ]

ಬ್ರೀಡ್ಡತ್ವ (ನಾ). (?) : ಬಳವುದ್ದಿಶ್ಚ ಭೂಪಾಳಕರಡಗಿಜಗಿ ಧರಣಿಬೋಗ ದಂವಾರ್ತರ ಜಾಹಾಬಳವಂ ಮೂರ್ತಿದಂ(ದ)ದಂ ತೊಕ್ಕುಳಕಿ ಬಳಕಿ ಬ್ರೀಡ್ಡತ್ವಮಂ ಪೂರ್ಣಾರ್ (೨೩. ೫೪೧. ೩೦-೨೨ ; 1074). [?]

ಬ್ರೂಂಹಿತಾತ್ಮ (ನಾ). ಪರಮಾತ್ಮ : ಬಿಂದುಸ್ವರೂಪನೇ ಕೋಟಿಂಶ ಶುದ್ಧನೇ ತಂದೆಯು ಬ್ರೂಂಹಿತಾತ್ಮನೆ . . . ಸದಾಶಿವ ಪಂಡಿತಕ್ಕನೇ . . . ನಿನಗೆ ಮಂದಿಸುವೆನುತಿರ್ಪರು (ಸಂಪು. ೩-೨-೯). [<ಸಂ. ಬ್ರೂಂಹಿತಾತ್ಮನ]

ಬ್ರೂ (ನಾ). ಯತಿಗಳ ಪೀಠ : ಅದಿ ಸಂಕಿತಬ್ರೂಗಳಂ ರಿಸಿಗಳಂ (ಸಂಪು. ೯೦-೯೧) ; ಒಂದು ಕಡೆಯದ್ದಾದರೂ ಮಿಗೆ ಬ್ರೂಯ ನೊಲಿಕ್ಕುಪಾಟಿಸಿ ಲಾಲಿಸಿ (ಸಂಪು. ೨೯೦). [<ಸಂ. ಬ್ರೂ]

ಬ್ರೆಡ್ಡು (ನಾ). " (ಭಾನ್ಯದ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಕಲಿಸಿ, ವಾದಿ, ಸಾ, ಉಡುಗು ಹಾಕಿ, ಒಲೆಯಲ್ಲಟ್ಟು ಸುಟ್ಟು) ರೊಟ್ಟಿ" (Broad. ೧೦೭೩) : ಬ್ರೆಡ್ಡಿಗೆ ಬೆಣ್ಣೆಯು ಸಾಲದಂಥಳುಪಳು (ಸಂಪು. ೯೯-೧೦). [<ಸಂ. Broad]

ಬ್ರಹ್ಮವಾರ 'ಬ್ರಹ್ಮವಾರ' ನೋ.

ಬ್ರೇಕು (ನಾ). ಚಕ್ರದ ಪಲನೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಲಕರಣೆ ; ಬಿರಿ ; ತಡೆ : ದಕ್ಷಮರಿ ಬದಿಗೆ ಪಡೆದವರ ಮಲಯೇ ಕಾರು ಹಾಯಸುಲ್ಲ ; ಅದಕೆ ಬ್ರೇಕಲ್ಲ (ಸಂಪು. ೨೪-೨೫). [<ಸಂ. Brake]

ಬ್ರೇಲ್ (ನಾ). "ಕುರುಡಮು ಕೈಲಡಿಸಿ ಓಮುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿ ಸುವಂತೆ ರಚಿಸಿದ ಉಬ್ಬು ಬರವಣಿಗೆ ಅಥವಾ ಮುದ್ರಣ : ಬ್ರೇಲ್ ಲೇಖನ, ಮುದ್ರಣ (ಈ ಉಪಾಯವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದವನ ಹೆಸರಿನಿಂದ)" (Braille. ೧೧೯). [<ಸಂ. Braille]

ಬ್ರೋಚು (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಂಗಸರು ತಮ್ಮ ಕತ್ತಿನ ಬಳಿಯ ಉಡುಪಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಭವ್ಯಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿ ಸುವ ಮತ್ತು ಮಡುಗಿಯರು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಪಿನ್ನಿನಂತಹ ಒಂದು ಆಭರಣ ; ದುಮುನಿಗೆ ವಿವಾದರೂ ರಿಬ್ಬನ್ನೋ ಬ್ರೋಚೋ ತಂದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ (ಸಂಪು. ೯೦). [<ಸಂ. Brooch]

ಬ್ರೇಡು (ನಾ). ೧. ಹರಿತವಾದ ಅಂಚು. - ಅಲಗು. ೨. ಚಪ್ಪಟೆ ಯಾಗಿರುವ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿತವಾದ ಅಲಗುಳ್ಳ ಲೋಹದ ತೆಳುವಾದ ಒಂದು ಸಾಧನ : ಬ್ರೇಡು ಹಿಡಿದ ಕೈಗೆ ಬೇಡಿ ಬೀಳುವುದು ತಡವೆ ? ಜೇಬು ಕತ್ತರಿಸಿದ, ಜೇಬು ಕಂಡ (ಸಂಪು. ೩೭). [<ಸಂ. Blade]

ಬ್ಲೈಜು 'ಬ್ಲೈಸು' ನೋ.

ಬ್ಲೈಸು, ಬ್ಲೈಜು (ನಾ). (ಹೆಂಗಸರ) ಕುಪ್ಪಸ : ರವಿಕೆ : ಇವಕ್ಕೆ ಮ್ಯಾಚು ಆಗೋ ಬ್ಲೈಸುಪೀಸು ತಂದುಕೊಡಿ (ಸಂಪು. ೩೦). ಬ್ಲೈಜು : ತರತರದ ಬ್ಲೈಜುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಳು (ಸಂಪು. ೨೯). [<ಸಂ. Blouse]

ಭ (ನಾ). ೧. ಕನ್ನಡವರ್ಣಮಾಲೆಯ ಸಲವತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಕ್ಷರ.
೨. ನಕ್ಷತ್ರ; ತಾರೆ: "ಭಂ, ನಕ್ಷತ್ರಂ . . . ಉಯ - ಈ ಫ ನಕ್ಷತ್ರದ
ಪರ್ವ" (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೦-೨೦). 'ಭಂಗಣ' ಪರಾ. ೩. ಶುಕ್ರಗ್ರಹ.
೪. ಪ್ರಕಾಶ; ಕಾಂತಿ. ೫. ಭ್ರಮೆ; ಭ್ರಾಂತಿ. ೬. ಸಾಮ್ಯ;
ಹೋಲಿಕೆ. ೭. [ಗಣಿತ] ನಾಲ್ಕು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ :
"ಛ ಭ ಭ ವಂ ನಃ ನಾಲ್ಕು" (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೦೯-೧೦). ೮. ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು
ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ. ೯. [ಭಂದ] ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುಪೂ
ಆನಂತರ ಎರಡು ಲಿಪುಗಳೂ (-೧೧) ಇರುವ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳ
ಒಂದು ಗಣ; ಸಭಭರಂಗಗಳೊಂದಿರ ಪದದೊಳ . . . ದ್ರುತಪೂರ್ವ
ವಿಲಂಬಿತಂ (ರೂಪಾಂಶ. ೨-೦೨೫).

ಭಂಗ (ನಾ). ೧. ಮುರಿಯುವಿಕೆ; ಚೂರುಮಾಡುವಿಕೆ. ೨. ಭಾಗ
ಮಾಡುವಿಕೆ; ವಾಲುವಾಡುವಿಕೆ; 'ಭಂಗಂಬಡೆ' ಪರಾ. ೩. ಮುರಿದುಡು;
ಮುರಿದು ಬಿದ್ದುಡು; ತುಂಗವನ್ನ ತುಂಗವದಂತಾ
ಪಾತನವಾತಿಪಾತನಭಂಗಮಂ . . . ನೃಪನಯ್ಯದನುದ್ವಿಷ್ಟಂ ಗಮನಾ
ಶತಶೃಂಗಮಂ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧-೦೧೫). 'ಭಂಗಂಬಡು' ಪರಾ. ೪. ತುಂಡು;
ಚೂರು. ೫. ಭಾಗ; ಪಾಲು. ೬. ಬಿರುಕು; ಒಡಕು; ಭದ್ರ.
೭. ನಾಶ; ಡಾಳು; ಈ ಪರಿ ಕೊಲೆಗೆ ಭಂಗಕ್ಕೆ ಎನ್ನ ಬಿರುದರು ಬಂದುದಿಲ್ಲ
(ಕುಣ್ಯಾಚಾರ್ಯ. ೧೬-೧೭); ಪಂಗುವಾದರೂ ಲಿಂಗಪೂಜೆ ಇದ್ದರೆ ಭಂಗವಾಗಿ
(ಗಣ. ೮. ಸೋಲಾ; ಪರಾಜಯ; ಭಂಗಮನಾಳ್ವ ವೀರಯರ
ಕುಂತಕವೆಂಬುದದಿರ್ಕೆ ತುಂಬಿಗ್ ಭಂಗಮನಾಳ್ವ ವೀ ಮುನಿವಧೂಟಿ
ಕುರುಳ್ಳವೆಂದು ಭಂಗಿಸರ್ (ಪ್ರಾ. ೧೬-೨೯); ತುಂಬುರು ಬಂದು
ಸೊಂದರನದಿಗೆ ಬಳಲುತ್ತ ಬಿಡಿದಂ ಎಂದು ಬಿನ್ನೈದಂ ತನ್ನ ಭಂಗಮನದಂ
(ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೨-೨೯); ಕುರುಬಲಪಾಲದಿ ಜಳ್ಳುಗರು ಬಿದ್ದುಡು ಭಂಗ
ಶರಧಿಯಲಿ (ಕುಣ್ಯ. ೨೫-೨೬). ೯. ಮಾನಹಾನಿ; ಅಪಮಾನ;
ತೇಜೋಹಾನಿ; ಭರತಾಮಾಶ್ವರಂ ಗುರು ಒರೆಯುಗ್ಗಾಂ ಚಕ್ರದರ್ಶಿ
ಮುಖಮೂರಣ ದೊರೆಯನುಮೇವವಲಯ ಮುಂಭರಯೊಳ್ ತಂದಿಕ್ಕಿ
ಭಂಗಮಂ ಮಾಡುವನೇ (ಪ್ರಾ. ೧೯-೦೧೨); ಅಂಕ ಓದಿದರೆ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ
ಭಂಗವಯ್ಯ (ಪ್ರಾ. ೨೯-೨೯); ಎಲೆರೆ ದೊಡ್ಡಗರೇ ಕೊಬ್ಬಿದರಳ
ವನಜೆಯದೆ ನುಗ್ಗು ಮುಜಿದರೆ ವಳದ ದೊರೆಯ ಭಂಗವೇ
(ಕುಣ್ಯಾಚಾರ್ಯ. ೧೭-೨೯). ೧೦. ತೊಂದರೆ; ಕಷ್ಟ; ಕ್ಲೇಶಕರವಾದುದು;
ದೊರ ಮರ್ಜನರ ಸಂಗ ಭಂಗವಯ್ಯ (ಪ್ರಾ. ೧೯-೧೯); ಸಂಗದಿಂ ಕಳೆಯಿಲ್ಲ
ಭಂಗದಿಂ ಮೊಜಿದಾಲ್ಲ ಗಂಗಿಯಂದಿರ್ದ ನದಿಯಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾ. ೨೯-೨೯);
ಸಹ್ಯವಲ್ಲದೆ ಮರುದ್ವಿಷ್ಟವೆಂದೆನುವುದು ಅದು ನಮಗಿಂದಿಗು ಒರದು
ಈದೊಂದು ಭರಮನೆಯಳು ನಾವು ನಡೆದುದು ನಮಗಾವ ಭಂಗವು
ಇರದು (ಪ್ರಾ. ೧೯-೨೯). ೧೧. ಅಲೆ; ತೆರೆ: "ಮೇಜಿ, ಭಂಗಿ,
ತರಂಗ - ಈ ೩ ತೆರೆ" (ಪ್ರಾ. ೧೯-೧೯); ಅಕಳಂಕ ರತ್ನಂಗೋಳ
ಯಿಂದ್ರತಪ್ಪ ಸಲಭಂಗ (ಪ್ರಾ. ಭೋಗದ್ರವ್ಯಸುಖಯ ಸವ್ಯಳಿಗಂದೆ . . .
ಕಡರ್ ಕಣ್ಣ ಸದುಮು (ಪ್ರಾ. ೨೯-೨೯); ಭೃಂಗದ ಸಂಗೀತದ ಭಂಗಂಗಳ
ಸುಂವುವು ಸುಳಿಗಳಾಯನೇರಿ (ಕುಣ್ಯ. ೨೯-೨೯). ೧೨. ಕುಂದು;
ದೋಷ. ೧೩. ೧೪: ಕಾಪ್ತವುನಿಸಿದೊ ಮುಂಭಸುನೇವಂ ಪನರಸ
ಮಿದನಿ ಭಂಗವರಹಿತಂ . . . ಮತ್ಯುತಿ ಚಮತ್ಯುತಿಪ್ರದಮಲ್ತೀ

(ಪ್ರಾ. ೧-೧೦). 'ಭಂಗವಿತಿ' ಪರಾ. ೧೩. ನಿರಾಶ. ೧೪. ಬಾಗು;
ತಿರುವು. ೧೫. ಬಾಗುವಿಕೆ; ಸಂಕೋಚಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ. ೧೬. ಹಾರುವಿಕೆ.
೧೭. ಚಲನೆ; ಅಲುಗಾಟ: 'ಭಂಗಂಜಿ' ಪರಾ. ೧೮. ಕೊಂಕು;
ವಕ್ರತೆ; ಮಗತ: ಭಂಗಮನಾಳ್ವ ವೀರಯರ ಕುಂತಕವೆಂಬುದದಿರ್ಕೆ
ತುಂಬಿಗ್ ಭಂಗಮನಾಳ್ವ ವೀ ಮುನಿವಧೂಟಿ ಕುರುಳ್ಳವೆಂದು ಭಂಗಿಸರ್
(ಪ್ರಾ. ೧೬-೨೯); ಭಂಗಮನುಂತಂ ತಳದ ಲತಾಗಮನಿಂ ಎನ್ನ ಕೋಮ
ಕಾಂಜ ಚಿಲ್ಲಿಂ ಗೆಲ್ಲು (ಕುಣ್ಯ. ೬-೬೨). 'ಭೃಂಗಭಂಗ' ಪರಾ.
೧೯. ಒಚ್ಚಿಯ ಮಡಿಕೆ. ೨೦. ಕಪಟ; ಮೋಸ: 'ಭೃಂಗಗಾಣ' ಪರಾ.
೨೧. [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಣತ; ವಿಕಲ್ಪಗಣತ:
"ವಿಕಲ್ಪ" ಅಥವಾ "ಭಂಗ" ಎಂಬ ಗಣಕಶಾಸ್ತ್ರವು ವಿಷಯವಾಗಿ
ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹೇಳುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ (ಗಣ. ೨೦೯).
೨೨. [ನಾಟ್ಯ] ದೇಹವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ರೀತಿ; ಭಂಗಿ: "ಭಂಗ"
ಎಂದರೆ ಶರೀರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ರೀತಿ. ಶರೀರವು ಸಮರೇಖೆಯಲ್ಲಿ
ಇದ್ದರೆ ಸಮಭಂಗವೆನಿಸುವುದು (ಪ್ರಾ. ೨೨, ೨೨೯). 'ಶ್ರಿಭಂಗ' ಪರಾ.

[ಸಂ.]

ಭಂಗಂಬಡು, ಭಂಗವಡು, ಭಂಗಬಡು, ಭಂಗವಡು (ಕ್ರಿ). ೧.
ಅವಮಾನಕ್ಕೊಳಗಾಗು; ಅವಮಾನ ಹೊಂದು; ತಾರಕನಿಂದ
ಭಂಗುಬಟ್ಟು ಬೇವೊಂದ್ರತವೇಕೆವಾಗಿ (ಪ್ರಾ. ೧೯-೨೯). ಭಂಗವಡು:
೧. ತುಂಗುಬಲಸೌಮಿತ್ರಿಯಿಂದಾಳ್ ಭಂಗಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಬುಟ್ಟಿ ಮಹೋಗ್ರ
ರವನಿ ಚರಣನೆಯ ದೊಡ್ಡಲಿ ಬಿರನ್ನೆತಂದನಾಹವೆ (ಪ್ರಾ. ೨-೨
೨೨೨); ಅವರು ಗಂಡನ ಪುನಗೆ ಹೋಗಬಾರದೇ? ಇವೊಂದು
ಭಂಗವಟ್ಟುಕೊಂಡೂ ಇಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕೆಂದೇನು? (ಪ್ರಾ. ೨೨-೨೨).
೨. ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗು; ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾಗು; ಅಂಗಭೋಗ
ಮುಟ್ಟಿ ಲಿಂಗಭಕ್ತಿಯ ಮುಟ್ಟಿ ಭಂಗವಡುತಿಹು (ಪ್ರಾ. ೧೯-೧೯);
ಭ್ರಮರ ಭ್ರಮಿಸಿ ಬೇಗೂ ಭಂಗವಟ್ಟು ಹಾಗಿ (ಗಣ. ಭಂಗಬಡು: ೧.
ಹಂಗವರವನೆಯಿಂದ ವೀಗದ ಗುಡಿ ಲೇಸು ಭಂಗಬಟ್ಟುಂಬ ದೊಡ್ಡ
ಕ್ಕಂತಲು ತೆಂಗುಳದೆ ಲೇಸು (ಪ್ರಾ. ೧೯-೧೯). ೩. ಮುರಿದು
ಹೋಗು; ಚೂರಾಗು; ಲೋಕದೊಳು ಮುಂಗೈಯ ಕಂಕಣೀಶ
ಕನ್ನಡಿ ಭಂಗಟ್ಟು ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ತಾಂ ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲ (ಪ್ರಾ. ೨೦-೨೦).
ಭಂಗವಡು: ೨. ವಿಷ್ಣು ಬದ್ಧನೊಡನೆ ದಬಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಭಂಗವ
[ಪ್ರಾ. ೨೦-೨೦] ಬಟ್ಟುದಕ್ಕೆ ಕಡೆಯಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾ. ೨೨-೨೨). [ಭಂಗ + ಪಡು]
ಭಂಗಂಬಡೆ, ಭಂಗವಡೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಸೋಲಾ; ಪರಾಜಯಗೊಳ್ಳು:
ಯಮಕಂಕರರು ಭಂಗಂಬಡೆಮಾ ಹರಿಕಂಕರ ಕೈಯಲಿ ಬಿರುಬಿಡುಮೀಳನನು
ವಿಜಾದದಲಿ ಪರಕಿ ಹೋದವರೇನೊಂದರು (ಪ್ರಾ. ೨-೨-೨). ಭಂಗವಡೆ:
೧. ಲೋಕವನ್ನನು ಕರ್ಣ ಕುರುಬಲಪ್ರಾಪ್ತಿವಾಳನು ಭಂಗವಡೆಮದ
ಸಾಕು ನೀ ಸಾರೊಂದು ಭೀಮನ ಮೂಕಿದಮ ಶಲ್ಯ (ಕುಣ್ಯ. ೧೨-೧೨);
ಸಿಂಗದಿಯೊಡನೆ ಮೇಯುಪಾಬಿಗೆ ಬಿಲು ಕಂಟು ದೊಡ್ಡಸೋಡಿ
ಭಂಗವಡೆಯ (ಪ್ರಾ. ೧೦-೧೦). ೨. ವಿಭಾಗ ಹೊಂದು; ಬೇರೆ
ಬೇರೆಯಾಗು; ಭಂಗವಡೆದೊಂದುಮವರ ಗೃಹಂಗಳ ಮೂಕಿದ
ಸಂಜೆಯುಂ ನಾಲದೆ ಕರ್ಣಿಗಳನೇವಮಾತ್ತಿನ ಬೆರಗಿನಾಜ್ಞಲಿ ಪೋವ
ವಪ್ಪದ ಬಿರಿಂ (ಪ್ರಾ. ೨೨-೨೨). [ಭಂಗ + ಪಡು]

ಭಂಗಂಜಿಣ (ಕ್ರಿ). ಅಲಗಾಡು : ಜೆಂಬಲತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಸ್ಥಿರತೆಯಿಲ್ಲದಾಗು : ಖಿದುಮದ್‌ದವಕಿ ವಾಜಿಸುತಿರೆ ಭಂಗಂಜಿತ್ತ ಕಾರಲಕೆ ಫನಕುಬೆದೊಳ್ ಕರವಿಕ್ಷೇವದಿ ನೆರ್ತಿಗೆ ನರೇಂದ್ರನಂದನನ ನೊಲ್ಲ ನೋಡಿದೊರ್ವಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೦೦). [ಭಂಗ + ಜಿಣ]

ಭಂಗಗಾಣ (ನಾ). ನಂಬಿಕೆಗೆ ದ್ರೋಹ ಬಗೆಯುವವನು : ವಿಶ್ವಾಸ ಘಾತುಕ ; ವಂಚಕ : ಲಿಂಗವ ತೋಪ್ ಉದರವ ಹೊರವ ಭಂ[ಕಾಶ್ಯಾ. ಬಂಗಗಾಣ ನಾನು ಕೊಡಲಸಂಗಮದೇವಾ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦೬) : ಹಿಂದಾದ ಮುಕ್ತಿಯ ಪಾಪಕೊಂಡುಂಟ ಭಂಗಗಾಣರ ತೋಪದಿರಾ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪. ೨೨೦-೨೨೧). [ಭಂಗ + ಗಾಣ]

ಭಂಗಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ಕಪ್ಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗು : ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾಗು : ಕಡಕು ಕೊಡುವೆಂದು ಅಡವಿಗೊಡಲು ಬೇಡ ಕಡುಭಯದಿ ಭಂಗ ಗೊಳಬೇಡ ವಿಧಿಯಾಪ್ಪಾದವವಿಡೊಂದುಂಟಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೬೬). [ಭಂಗ + ಗೊಳು (<ಕೊಳ್)]

ಭಂಗಚಿತ್ತ (ನಾ). ಅವಮಾನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಮಾಡುವ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯ : ಭಂಗಚಿತ್ತಿಗೆಯ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ದುರಿತಾಪವನ್ನು ತೋಮದೊಂದುಂಟ ಕಂಪನಾನ್ವಯವರಾಜಿಗಳ ಮುನೀಗೊಡವಯೋಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೬-೧೭). [ಭಂಗ + ಚಿತ್ತ]

ಭಂಗತಾಳ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ತಾಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ಭಂಗತಾಳ ಉಪಭಂಗತಾಳ ವಿಭಂಗತಾಳ ವಿತಾಳ ಶುದ್ಧತಾಳ ಅನುಪಾಕ ವೆಂಪಾಣು ಮರ್ಗಸಂಪ್ಪಾಭೇದಮಾಗಿರುವೆಂದು ಪೇಳ್ವ ಭರತವಾಸ್ತ ಪ್ರದೀಗರಪ್ಪ ತಾಳಧಾರಿಗಳಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩೬). [ಸಂ. ಭಂಗತಾಳ]

ಭಂಗವಡು 'ಭಂಗವಡು' ನೋ.

ಭಂಗವಡು 'ಭಂಗಂಬಡು' ನೋ.

ಭಂಗಬಡು 'ಭಂಗವಡು' ನೋ.

ಭಂಗಬಡು 'ಭಂಗಂಬಡು' ನೋ.

ಭಂಗವಡು, ಭಂಗವಡು, ಭಂಗಬಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸೋಲಿಸು : ಪರಾಜಯಗೊಳಿಸು : ಹಿಂಗದ ಕಾದಿದ ಕಿಂಗ ಹನುಮನು ಭಂಗವಡು ಸಹವಿದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೬-೧೭). **ಭಂಗವಡು** : ೨. ಉಲ್ಲಂಘಿಸು : ಅತಿಕ್ರಮಿಸು : ಉಲ್ಲಂಘಿಸು : ಭಂಗವಡು (violate. ಪು. ೩೭). **ಭಂಗಬಡು** : ೩. ಅವಮಾನಗೊಳಿಸು : ಹಿಂಗಿಸುವವಳುವನುಚ್ಚು ವ್ಯ ದಂಗವೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ . . . ಭಂಗಬಡಿಯ ಬಿಡುವುದೇ ಭುಲಿಂಗ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೧೦-೧೧). [ಭಂಗವಡು (<ಭಂಗಂಬಡು) + ಇಸು]

ಭಂಗವಡು 'ಭಂಗಂಬಡು' ನೋ.

ಭಂಗವಡು 'ಭಂಗಂಬಡು' ನೋ.

ಭಂಗವಾದ (ನಾ). [ಜೈನ] ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಧಾನತತ್ತ್ವ : ವಿಳುಬಗೆಯ ಭಂಗವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ತತ್ತ್ವ : ಸಪ್ರಭಂಗಿ : ಸ್ಯಾದ್ವಾದ : ಸ್ಯಾದ್ವಾದವು ಅನೇಕ ವಿರೋಧಿವಾದ ಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ನಡುವಾದ ಭಂಗವಾದಗಳು ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಭಂಗವ್ಯಾಕುಲತ (ನಾ). ೧. ನಾಶದಿಂದ ಕಳವಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ೨. ಅಲೆಗಳಿಂದ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿರುವುದು. ೧, ೨ : ಆ ಮಹಾರ್ಜನಂ ಸಮುದ್ರಮಾಗಮುಂ ಅಪಾರಮಿಸ್ಸಾರಿಯುಂ ಭಂಗವ್ಯಾಕುಲತಮಾಗಿಯು : ಮಚ್ಚುತಪ್ರಭಾವಭಾಸುರಮುಂ . . . ಎನಿಸುರಗದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೧೨ ೫). [ಸಂ. ಭಂಗವ್ಯಾಕುಲತ]

ಭಂಗಶ್ಲೇಷ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ : ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದರೆ

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವು ಹೊರಡುವ ಪದಸಂಯೋಜನೆ : ಪದವರ್ಗ ವಿಭಕ್ತಿವಿಭಾಗದಿಂದ ದ್ವಿಧಾರಣಮುಷ್ಯಮಾಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಶಬ್ದದೊಳಾಗಿ ತೊಳು ಮಂಚಂತದು ಭಂಗಶ್ಲೇಷಮೆಂದು ಪೇಬಲ್ಪಡುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೬೬). ಉದಾ : 'ಕಡಲು ಮಿಗೆವೆಂದವರಗೇಂದ್ರಂ ಸೊಗಯಿಸುವುದು ದಾನವಾರಿಲೇಖಾನುಗತಂ' ಈ ಪದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಅಮರಗೇಂದ್ರವು (ಐರಾವತ) ಕಡಲು ಮಿಗೆವೆಂದು ಸೊಗಯಿಸುವುದು' ಎಂದು ಕಡಲಿಗೊ ಐರಾವತಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಸುವಾಗ 'ದಾನವಾರಿಲೇಖಾನು ಗತಂ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ದಾನ+ವಾರಿ+ಲೇಖಾ+ಅನುಗತಂ' ಎಂದು ಒಡೆದರೆ, 'ಮದೋದಕದ ಗಿರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ' ಎಂದು ಐರಾವತಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪದವನ್ನು 'ದಾನವ+ಅರಿ+ಲೇಖ+ಅನುಗತಂ' ಎಂದು ಒಡೆದರೆ 'ರಾಕ್ಷಸರ ಶತ್ರುಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಆಶ್ರಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟುದು' ಎಂದು ಕಡಲಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಂಗಶ್ಲೇಷವೆಂದು ಹೆಸರು. [ಸಂ.]

ಭಂಗಮಿತಿ (ನಾ). ೧. ಅಲೆಗಳ ಸಮೂಹ. ೨. ಕುಂದಗಳ ಸಮೂಹ. ೧, ೨ : ಕುಮುದದಿಂದ ಪ್ರಕಟಲದಿಂದ ವಿಚಾರಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದ ಜಡಜೀವನೋಪಾಯದಿಂದ ಭಂಗಮಿತಿಯಿಂದಿರ್ಪ ತಾವರಿಗೊಳಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೨೨). [ಸಂ.]

ಭಂಗಾರ 'ಬಂಗಾರ' ನೋ.

ಭಂಗಾಣ 'ಬಂಗಾರ' ನೋ.

ಭಂಗಿ, ಬಂಗಿ (ನಾ). ೧. ಸೇವಿಸಿದರೆ ಅಮಲೇರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಸ್ತು : ಗಾಂಜಾ : ಎಲ್ಲಾ ಬಟ್ಟು ಭಂಗಿ ನಟ್ಟು (ಗಾ. ೨). ೨. ಗಾಂಜಾ ದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಮಾದಕವಸ್ತು : ಅಡಗ ತಿಂಬರು ಕಣಕದಿಗೆ ಇರಲ್ವ ಸುರೆಯ ಕುಡಿವರು ಹಾಲಿರಲ್ವ ಮುಕ್ಕುವರು ಭಂಗಿಯ ಸ್ವರ ಇರಲ್ವ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩-೩೪) : ಇದುವೆ ಏತ್ತದ ವಿಶೇಷ ಮದ್ಯದ ವಿಕಾರವು ಭಂಗಿ ತಲೆಗೇರ್ಪಡುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೩೦) : ಭಂಗಿಯನು ಸೇವಿಸುವ ಭಂಗವು ಎನವೆ ಭಂಗಿಯ ಗುಂಟು ತಲೆಗೇರ್ಪಡುಂ ಮಂಗನಂತಿಹುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೫). **ಬಂಗಿ** : ೧. "ವಿಜಯಿಯೆನೆ ಬಂಗಾಣ ಭಂಗಿ" (ಮಂಗಾ. ೩೩-೩೪). ೨. ಬಳ್ಳಿ ಬಂಗಿ ಮಗ್ಗು ಉಳ್ಳ ಮೊದಲಾದ ಇವನ್ನೆಲ್ಲವ ಬಿಡಬೇಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೭) : ಹೇಸರಗತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂಗಿಯ ಪೇಟು ಸಾಸಿರ ಗಂಗ ಸಾರಗಳ ಸೊಸುವ ಸಾಡುವುದ ಓವಳಗೆ ಲೆಕ್ಕವೀಸೆಂದು ಪೇಳ್ವರಾದನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೩೬) : ಅಂಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಂಗಿ ಸೇದಿ ಮಂಗನಾದ (ಗಾ. ೩). ೩. ಗಾಂಜಾಸೊಪ್ಪಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ಪಾನೀಯ, —ಮದ್ಯ : (೪). ೪. ಗಾಂಜಾ ಸೇವುವ ಚಟಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದವನು : ಗಾಂಜಾ ಕುಡಿಯು ವವನು : ಶುದ್ಧ ಬಂಗಿಯ ಹಾಗೆ ಆಡುತ್ತೀಯಲ್ಲ (ಕಾ. ೩).

ಭಂಗಿಪ್ಪಡಿ = ಗಾಂಜಾ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಪುಡಿ, — ಜೋರ್ : ಅರಳಂ ಸೊಸಲುಮಂ ಸಮಂತಪನಿಯಂ ಭಂಗೀಪ್ಪಡೀ ಬಿಲ್ಲುಂ ಬೆರೂರ್ ತಿಲಿಪ್ಪಮಂ . . . ಮಾಣುವರ್ ಪ್ರತಿಪಿನಂ ಮದ್ಯಪಿಗಳ್ ಸಂತತಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩). **ಭಂಗಿಸೊಪ್ಪು, ಬಂಗಿಸೊಪ್ಪು** = ಗಾಂಜಾಗಡದ ಸೊಪ್ಪು : ಉಮ್ಮತ್ತದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮದಗನೆ, ಭಂಗಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾವನೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩) : ಮಂಚೋಲಗಳು, ತಮಸಿ, ಕೊಮ್ಮೆ . . . ಗುಗ್ಗುಳ, ವಿಜಯಾ (ಭಂಗಿಸೊಪ್ಪು) . . . ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಶಾಸ್ತ್ರಸೂತ್ರಗಳು . . . ಗುಣಗೊಂಡುವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೪೩) : ಬಂಗಿಸೊಪ್ಪಿನಿಂದ ಮದ್ಯ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕಾ. ೩). [**ಭಂಗಿ, ಭಂಗಾ/ ಸಂ. ಭಂಗಾ/ ತುಲಾ. ಭಂಗಿ, ಬಂಗಿ/ ಹಂ. ಕುಡಾ. ಭಂಗಾ/**]

ಭಂಗಿ (ನಾ). ರಿ. ಮುರಿಯುವುದು ; ಸೀಳುವುದು. ೨. ಒಡೆತ ; ಸೀಳು ; ಬಿರುಕು. ೩. ಬಾಗು ; ತಿರುವು ; ನೆರಸಲೆ ಭಂಗಿ ಭಂಗಿ ಪದವಳ್ ಬೆಳವಾಯ್ ವೆತ್ತತ್ತಿದಂತೊ ಕೋಮಲತೆ ಬೇಜ್ ಮುನ್ನಿನಯಳಂ ಮುಜ್ಗೊಂಡುದೊ ಸೂಜ್ಗೊಂಡುದೊ (ಪಂಪ. ೩-೨೨).

೪. ಅಸ್ಥಿ ರತೆ ; ಭಂಗುರತೆ. ೫. ಹೊಂಕಾದ ದಾರಿ. — ಹಾದಿ. ೬. ಅಲೆ ; ತೆರೆ. ೭. ಮೋಸ ; ಮಂಜು. ೮. ನೆಪ ; ಮ್ಯಜ. ೯. ಬಗೆ ; ವಿಧಾನ ; ರೀತಿ : “ವ್ಯಾಕೂ(ಶ್ಯ)ತಿಃ ಭಂಗಿಃ — ಈ ೨ ಪರಿ” (ಕಣ್ವ. ೧೨೩-೬೬) ; ಆವ ಭಂಗಿಯು ನೋಡುಪೋವನ್ನೊಳ್ಳು ಗುಣಲೇಖಮಂವಿ ಕವಿದುವನುಗ್ರಹಂಮಾಡು ಪೂರ್ಣ ದೇವಿಯರದೊಂದು ಭೂಪುತ್ರರು ಮುಖ್ಯಕಾರಣ (ಕಾಂಪ. ೧೩೧) ; ಹೋಲುತ್ತಿರುವ ಕುರುಳಂ ತಿರುಗುತ್ತಮಿಂತೆಂದಳಂದಿನ ಭಂಗಿಯಂ (ಮಹಾಕ. ೨-೬೦). ೧೦. ದೇಹದ ನಿಲ್ಲುವು. — ವಿನ್ಯಾಸ : ಅಂಗೋಪಾಂಗದೊಳ್ ಸಂಗಳಿಸುವ ಪಲವು ಭಂಗಿಯಂ . . . ಎಸಮದು ಭರತಾಂತಃಪುರಸ್ಕೃತಮೂತಂ (ಅಶ್ವ. ೧೦ ೧೨೩) ; ಪೂಜಿಸುವುದು ಪಾಡಲಾದ ಮೆಯ್ಯ ಕಂಪಿಸ ಕೆಯ್ಯ ಭಂಗಿ ಕಳ್ಳಸೆಯ (ಅಂಕ. ೪-೪೬) ; ಮಾರಿಮುರಿದು ನೋಚ್ಚಿ ಭಂಗಿಯಂ ತಮ್ಮ ಕೊನೆಗೊಳ್ ಕಾಂತಿಯಂ ಬೆಸೆಯುವೆತ್ತಂ ಬೆಳಗಿಯಂ (ಅಶ್ವ. ೩೯-೧೪). ೧೧. ಚರ್ಯೆ ; ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ; ನಿಲ್ಲುವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಚಳಿದಲಿ ಭಂಗಿಯಲಿ ಭರದಲಿ . . . ಶ್ರಮವನು ತೋಪಿದನು ಪಾರ್ಥ (ಕಾಂ. ೬-೯೦) ; ಕಾಗದ ಕತ್ತರಿಸುವ ಬಾಣನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ, ಒಗೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಭಂಗಿಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಮಾತಿನ ವೈಖರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (ಪಂಪ. ೩೬). ೧೨. ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಹೇಳುವ ಮಾತು ; ಉಕ್ತಿವೈಚಿತ್ರ್ಯ ; ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯೊಂದು ಮಾತಿನ ಭಂಗಿಗಳನ್ನೂ ವಿದ್ವಾರ ಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೯). ೧೩. ಬೆಡಗು ; ಒಪ್ಪು ; ಒಪ್ಪಾರ ; ನಿಲ್ಲುವ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಮದ್ಯವೆನಿ ಭಂಗಿಯೊಳನಂಗವಲತಪೂರ್ ನಿಲ್ಲು (ಅಶ್ವ. ೯-೨೦) ; ಸುತ್ತುವ ಸೋಗಿಯು ಸುತ್ತಿನೊಳೊಡುವ ಕೀಕಿಯ ಭಂಗಿ ಲೋಕಮಂ ಸೋಲಿಸುಗೊಂ (ಪಂಪ. ೬-೬೬). ೧೪. ತೀವಿ ; ಗತ್ತು ; ಭಂಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ಗಾಡಿಗೆ ಭಂಗಮನೊಡರಿಸ . . . ಎವ್ಯದಂಗಳ ಬಂದಂ (ಕಾಂಪ. ೬-೬೯). ೧೫. (?) ; ಸ್ವಯಂಭುದೇವರ ಸ್ಥಾನಾಧಿಪತ್ಯ ದೇವರಾಜೀಯರ ಸಿದ್ಧಂ ವಾಮ ದೇವ ಭಂಗಿಯನ್ನೊಳಗುಳ್ಳಂಗೆನೆಯರ ಪುತ್ರಂ (ಪಂಪ. ೨೫-೨೯-೨೩ ; ೧೦೩೬). [ಸಂ.]

ಭಂಗಿ (ನಾ). ಬೀದಿಯ ಕಸ ಗುಡಿಸುವ ವೈಶ್ಯವನು ; ಜಲಗಾರ ; ಜಾಡಮಾಲಿ ; ಭಂಗಿಗಳು ಅಥವಾ ಪಲಾಲಮೋರರು . . . ಪಾಯ ಮನೆಗಳ್ಳೆಯ ವಲವನ್ನು ತೆಗೆದು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವರು (ಕಾಂ. ೨೨೦) ; ಮ್ಯನಿಸಿದಾಲೆಯ ಭಂಗಿಗಳು ಅದೇ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ಗುಡಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದರು (ಮಾಣಿ. ೧೬೬) ; ಈ ಇವಾರತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಭಂಗಿಯು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ನೆಂತಲೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಪಂಪ. ೨೨).

[೬ ಹಂ. ಪದಾ. ಭಂಗೀ]

ಭಂಗಿ (ನಾ). ಗಾಂಜಾ ಸೇರುವ ಚಿಪ್ಪುಳ್ಳವನು ; ಜರ್ವೆಗಳ ಭಂಗಿ ಕಳಗೊಡಿ ಜೂಜಿಗ ಸುಂಕಿಗ ತಲೆಬೋಳಿಸಿ ಭಾಡೆಮಾಡಿ ನಿರ್ಧರವಿಲ್ಲ (ಕಂ. ೧೦೯-೧೦). [ಭಂಗಿ + ಗ]

ಭಂಗಿತ (ನಾ). ರಿ. ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಒಳ್ಳೆನು . . . ಸಂಗನ ಪರನನವೆಯದ ಉದ ಭಂಗಿತರ (ಅಶ್ವ. ೬೬೩) ; ಅಂಗ ದಾಪ್ಯಾಯನಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವನುಸುವ ಭಂಗಿತರನೇನೆಂಬೆ (ಪಂಪ. ೩೩-೧೨೨) ;

ವಾದದಲಿ ತಲೆವಾಗಿ ಭಂಗಿತರಾದ ಜೈನರು ಪುತ್ರೆಯಂ ಸಂವಾದಿಸಿ ದರಿಯಾಲವೊಂದಿದ್ದು ಹುದು . . . ಎಸಲು (ಅಶ್ವ. ೩೦-೬೬). ೨. ಸೋತು ಹೋದವನು ; ಪರಾಜಿತ : ಇನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆಯರಲಿ ನಾರಿಯರೆನ್ನ ಪುಲು ಭಂಗಿತರು ಭುವನದೊಳನ್ನು ಜನಿಸಲು ಬೇಡ ಗಂಡರು ಭೀಮ ಸನ್ನಿಧರು (ಕಾಂ. ೩-೬೬). [ಸಂ.]

ಭಂಗಿಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ಭಂಗಿಗಳಿಗೆ ಮೇತನ ನೀಡಲು ವಸೂಲು ಮಾಡುವ ಸಂಕ. — ತೆರಿಗೆ : ಜಕಾತಿ, ಭಂಗಿಪಟ್ಟಿ, ಮಾರ್ಕೆಟ್ ಫೀ, ಭರದೀಪಟ್ಟಿ ಇವೇ ಆವಾಯದ ಮುಖ್ಯವಾಲುಗಳು (ಕಾಂ. ೪೯೩).

[ಭಂಗಿ + ಪಟ್ಟಿ]

ಭಂಗಿಭಾಷಿತ (ನಾ). ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಹೇಳುವ ಮಾತು ; ಉಕ್ತಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ; ಭಂಗಿಭಾಷಿತವಾಚನಂ ಪ್ರೀತನಂ ಮಾಡಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೯೯ ೪). [ಸಂ.]

ಭಂಗಿಮುಕ್ತ. ಬಂಗಿಮುಕ್ತ (ನಾ). = ಭಂಗಿ ; ಲಿಂಗಲಿಂಗದೊಳಗಿರುವ ಚಿನ್ಮಯ ತಿಳಿಯದೆ . . . ಜಂಗಮ ಸ್ವಾಭವ ಭಾವವನು ತಿಳಿಯದೆ ಭಂಗಿಮುಕ್ತಗಳಿಲ್ಲ ಲಿಂಗವಾತರದಲಿ (ಕಂ. ೧೨೬-೬). ಬಂಗಿಮುಕ್ತ : ನಾವು ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ಸೆರೆಗೊಂಡುಕೊಂಬಂಗಿಮುಕ್ತರು ! (ಕಂ. ೧೩).

[ಭಂಗಿ + ಮುಕ್ತ]

ಭಂಗಿವಡೆ (ಶ್ರಿ). ಬೆಡಗನ್ನು ಹೊಂದು ; ವಿಲಾಸವನ್ನು ಪಡೆ ; ಲತಾಂಗಿ ಭಂಗಿವಡೆದೊಳ್ ಬೇಂಟೆಬೆಂಟೊಂದು ಬಳ್ಳಿಗೆ ಭೂದ್ವಾರಜಿ ವಂದದಿಂ (ಅಂ. ೧೦-೧೦) ; ಭಂಗಿವಡೆವಿಳೆವೊಡಿನ ಪಾಂಗಿಸೆವಾರ ಫಟಿಯಲ್ಲಿ . . . ಮಂಗಳವಾಡಲೆವೆತ್ತರರಬರಮರ್ಕರ್ (ಪಂಪ. ೧೪-೯).

[ಭಂಗಿ + ವಡೆ]

ಭಂಗಿವಜ್ಜು (ಶ್ರಿ). = ಭಂಗಿವಡೆ ; ಸಂಭಗುರೂಪಿಣಿ ಕಣ್ಣವರ ನೀಳ್ಲಲರ್ಗ ಗುಡುರಯ್ಯವಾಗಿ ಕೋಮಳತನು ಭಂಗಿವೆತ್ತಸೆಯ (ಕಾಂ. ೬-೧೬೯) ; ದೇವಜದಂಗಳಮರಿಚೆಯ ಭಂಗಿವತ್ತಿಲರ್ ಬಗೆಗೊಳಿಸುತ್ತ ಬಂದನ ರಸದೊಡದಂದದೆ ಪೂರ್ವದಿಬ್ಬುಖಂ (ಅಂ. ೧೬-೧೦೩).

[ಭಂಗಿ + ವಜ್ಜು]

ಭಂಗಿಸು (ಶ್ರಿ). ರಿ. ಮುರಿ ; ಒಡೆ ; ಬಂಡಿಯಂ ಭಂಗಿಸಿದ ಬಲ್ಲಿಂದ . . . ಬೊತಿದೊಡೆ ಸಂಗರದೊಳೊಳವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೬೯). ೨. ಧ್ವಂಸ ಗೊಳಿಸು ; ಹಾಳುವುದು ; ಬಿಂಗಲೊರವನ ಪರಾರ್ಥಮವನು ಬೇಗ ಭಂಗಿಸಿ ದುಡುವೆನು (ಕಾಂ. ೧೦-೬೬) ; ಭಂಗಿಸಿತು ಭರತನಳವ ಸುಯ್ಯಸಿರೊಂದೆ ಆ ವಸ್ತ್ರನೀರವತೆಯಂ (ಶ್ರೀ. ೧೦೩-೨೦). ೩. ಸೋಲಿಸು ; ಪರಾಭವಗೊಳಿಸು ; ಸಂದ ಕಾಮದೇವನುಮಂ ರೂಪಿ ನೊಳೊಡಂ ಭಂಗಿಸಿ (ಪಂಪ. ೪-೨೦೬) ; ಇಂತು ಸಕಲಭುವನಮಂ ಭಂಗಿಸುವ ಚತುರಂಗನೇನೆಯ ನಡುವೆ ಕಡುಹಿಂ ನಡತಂದು (ಗಂ. ೪-೪ ೪) ; ಕದವದೊಳವನ ಭಂಗಿಸಿ ದಿಡುವೆನು (ಕಾಂ. ೬೬೬. ೬-೯೯).

೪. ತಡೆಗಟ್ಟು ; ನಿಗ್ರಹಿಸು ; ಭಂಗಿಭಾಷೆಮೊಗದು ಸೂಸುವ ಶೃಂಗಾರ ರಸಕ್ಕೆ ಸೇತುಗಟ್ಟುವವೊಲರ್ ಚಿತ್ತಂಗೊಳವ ರತ್ನಕಾಂಕ್ಷಯನಂಗನೆಯ ನಿಂತದೊರ್ ತೊವರ್ಚದೊರ್ವರ್ (ಅಂಕ. ೪-೨೬೨). ೫. ಅವ ಮಾನಗೊಳಿಸು ; ನೇನೇಸು ಪರಿಯಲಿ ಬಯ್ಯ ಭಂಗಿಸಿ ನಮ್ಮ ಮೂಜರಡೆ ಆ ಸಿತಾತ್ಯನ ಬಿಲ್ಲನೊಡದಾಕಾರವಪ್ಪಳಿಸುವ ಶರಣುಕೆ ಮಿಸ ಲಿಜೆಯಾ ಕರ್ಣ ನಿನ್ನೊಡಲು (ಕಾಂ. ೯-೨೯) ; ಜನಕನ ನಂದನೆಯ ಹಂಪಲನು ಬಿಟ್ಟು ನೆರದಿಳುವೊಂದಲರ ರಾಯರು ಬೈದು ಭಂಗಿಸುತಾ ವಿದೇಹಜನ (ಕಾಂ. ೧-೧೩-೨೯) ; ಸಲೆ ನಾಚಿಕೆಯನು ತೊಪಿದು ಬಲಗೈ ಬರಳನೊರ್ವನಿಗಿತ್ತ ಮೊನ್ನೆಯಂದಲಿದು ಭಂಗಿಸರೆ ಕಂಡವರು (ಕಂ. ೩-೧೦೯).

೬. ಕಾಡು ; ಹಿಂಸಿಸು ; ಬಲುಮೆಲೊಂದು ಚಡಾಳಿ ಜಗವ

೭. ಕಾಡು ; ಹಿಂಸಿಸು ; ಬಲುಮೆಲೊಂದು ಚಡಾಳಿ ಜಗವ

ಭಂಗಿಸಿತು (ಪೋಷ. ೦೬-೧೬) : ವಿಶೇಷವೆಂದು ಸದಗದಿಂದಲೈತರಾವಳು
ಹೊಸಸುಗ್ಗಿ ವಧುವಿನ ಹಾಗೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ವಿಧದಿಂದಲೂ ಭಂಗಿಸುವಳು
ಮಳೆಗಾಲ ಅತ್ತೆಯ ಹಾಗೆ (ಕಾಣಾ. ೨೦-೪೦). [ಭಂಗ + -ವಳು]

ಭಂಗುರ (ಗು). ೧. ಸುಲಭವಾಗಿ ಮುರಿದುಹೋಗುವ. - ಒಡೆದು
ಹೋಗುವ : ಚಳದನೀಳಾಹತಕ್ಷುಭಿತಭಂಗುರತುಂಗತರಂಗಮಾರ್ಗಾವಳನ
ಸಮಾಚ್ಛನ್ನೋಗಾತ್ . . . ಜಳಮಂ ಮನಂ ಬದುಸಿ ನೋಡಿದರ್ಥ
ವಮಂ ಗುಣಾರ್ಗವಂ (ಕಾಣಾ. ೪-೨೫). ೨. ಕ್ಷೇಪವಾದು : ಚೆಂಡಲ
ವಾದು : ಸ್ಥಿರವಲ್ಲದ : ಭಂಗುರಮಿಥ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಂ ತುಂಗಲೋಕಂ ಪುರಮಾ
ದವುಕವ್ಯಾಗ್ಗ್ವಾ ನಂ ಕಂಗೋಕಸುಮಂತಿಕರ್ತಂ . . . ವೀರನಳ
ಭೂಪಾಲಂ (ಕಾಣಾ. ೪೪) : ಮಾಯೆಯೆಂದು ಅಥವಾ ಪ್ರಭುವಿನ
ಭಂಗುರಲೀಲೆಯೆಂದು ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅವು ಅಲ್ಲಗಳೆದುದಿಲ್ಲವು
(ಮಹಾಭಾ. ೨೬). ೩. ಕೊಂಕಿದ : ಬಾಗಿರು : ಭಂಗುರ ಕರಾರದಂತ್ಯಂ
ತುಂಗನಯನಂ ಮತಂಗಜಂಗ ಮಿದುಕಂ ನುಂಗಿ ನಲಿಗವಜ್ಞ ಲಿಖುಗಿ
ಲಂಘಿಸುತಿರೆ ಸಿಂಗಮಂ ಜಿನಾದತಿ ಕಂಡರ್ (ಕಾಣಾ. ೬-೬೪). ೪.
ಗಂಟುಹಾಕಿದ : ಗಂಟುಹಿದ : ಭಂಗುರಧೀಮಾಘಾತಾಟದಂತ್ಯಂ . . .
ತುಂಗಲಂ ಮುಗೇಂದ್ರನೊಸಿದಿವರ್ತಕರ್ತವರಾಘಾತಾಟದಂ (ಕಾಣಾ.
೨೫-೩೬). ೫. ಮೋಸದ : ವೆಂಜನೆಯ. (ನಾ). ೬. ಚೆಂಡಲವಾದುದು :
ಇಂದ್ರಿಯಸಂಗದುರುಳುಗಳು ಭಂಗುರಂಗಕಸಂಗನೋವಾಶಂಗಳು . . .
ವಿಶ್ವ ಕಂಗವಳಿ ಮತ್ತೆ (ಕಾಣಾ. ೪೦-೪೯). ೭. ಕ್ಷೇಪವಾದುದು :
ನಶ್ವರವಾದುದು : ಕರ್ಮಗಂಗತ್ಯಜಂ ದೊರೆತೊಳ್ ಸುಖಂ ಭಂಗು :
ಮಲ್ಲೆ (ಕಾಣಾ. ೧೦-೪). ೮. ಕತ್ತರಿಸುವುದು : ನಾರಮಾಡುವುದು :
ಸಂಗಜವಪಸ್ತ ಕನಿಷ್ಠಾಂಗುರದ್ವಯಂ ಪ್ರಿಯಸಮನವೇದಲತಾ
ಭಂಗುರಮಂ ರವಿಮಂಡಲಮಂಗುರಮಂ ರಘುಜನಿತ್ಯನಾಮನ ಕಿಷ್ಕಿಂ
(ಕಾಣಾ. ೪೬). ೯. ನದಿಯ ಬಾಗಿರು : ತಿರುವು. ೧೦. ಬಾಗಿದುದು :
"ವಕ್ರಂ, ಪುಟನಂ, ಭಂಗುರಂ . . . ಕೂರ್ಮಮತ್-ಈ ೧೨
ಕೊಂಕಿದುದು" (ಕಾಣಾ. ೧೦೬-೧೦). [ಸಂ.]

ಭಂಗುರಕೇಶಿ (ನಾ). ಗುಂಗುರು ಗುಂಗುರಾದ ಕೊಡಲುಳ್ಳವಳು :
ಭಂಗುರಕೇಶಿ ನಲ್ಲನ ತಳೆಗಲೊಳೊಯ್ಯುವೆ ಮೆಯ್ಯನಿಕ್ಕಿ (ಕಾಣಾ. ೪೫).

[ಸಂ. ಭಂಗುರಕೇಶಿ]

ಭಂಗುರವೇಣಿ (ನಾ). ಕೊಂಕಿದ ಕೊಡಲು : ಗುಂಗುರು ಕೊಡಲು :
ಭಂಗುರವೇಣಿಯೆಂಬ ಬಂಧುರನದಿ ರಂಜಿಸುತ್ತ ಮಹಿಳಾಂಕುಮ ಭಂಗುರ
ದೇಶಿಯೆಂಬಿನಂ (ಪ್ರಕೃ. ೬-೬). [ಸಂ.]

ಭಂಗುವಕಟ್ಟು ? (ನಾ). (?) : ಜೋಗುಕ್ಕು, ಜೆಲವಂತಿ ಅಭ್ಯಂತರ
ಸಿದ್ಧಿ ಆಳುತ್ತಿರೆ ಜೋರಯ್ಯನ ಮದಿ ಭಂಗುವಕಟ್ಟು ಈ ಕಲ್ಲ
ಮಲೆಪೊಕ್ಕರ ಕೊಲರಂಗದು (ಪ್ರಕೃ. ೧೦೨೬, ೧೦-೪ ೧೦೨). [?]

ಭಂಗು (ನಾ). ಗಾಂಜಾ ಅಥವಾ ಸೇಬಿನ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯಲು
ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೂಮಿ : "ಭಂಗುಂ, ಭಾಂಗೀನಂ - ಈ ೨ ಸೇವನ
ಕರ್ಮ" (ಕಾಣಾ. ೨೬-೪). [ಸಂ.]

ಭಂಜಿತ (ನಾ). ೧. ಮುರಿಯುವಂತಹುದು. ೨. ಮುರಿಯುವಿಕೆ.
೩. ನಾರಪಡಿಸುವಂತಹುದು : ಅವರ ವಾದವೇ ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ
ಭಂಜಿತ (ಕಾಣಾ. ೪೨೬). ೪. ನಾರಪಡಿಸುವವನು : ಸಾಧುಗಳೊಳಗಿ
ಸಿದನು ಭೂಭಾರಭಂಜನಸಾರಹರನು (ಕಾಣಾ. ೯-೨೪). [ಸಂ.]

ಭಂಜನೆಗೆ (ನಾ). [ಅತ್ತರಾ] ಕುಮರೆಯೆ ನಡೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದು
ಪ್ರಕಾರ : ಮಂದಗತಿ : ಮೆಲಸದ : ಭಂಜನೆಗೆಯಲಿ ಮೆಲ್ಲದೆಯ
ವರಮಾರಳನ ಪೋಲ್ಲದೊಯನೆ . . . ಜಾತ್ಯಶ್ವಸಂಕೇವದುದು
ಪೊಗ್ಗಿನಲಿ (ಕಾಣಾ. ೨-೩೦). [←ತುಂಬು. ಭಂಜನೆಗೆ]

ಭಂಜನ (ಗು). ೧. ಮುರಿಯುವ. ೨. ತಡೆಯುವ : ನಿಗ್ರಹಿಸುವ.
೩. ಹಿಂಸಿಸುವ : ಬಾಧಿಸುವ. (ನಾ). ೪. ಹಾಳುಮಾಡುವುದು :
ನಾರಪಡಿಸುವುದು. ೫. ಹಾಳು : ನಾರ : ಆರ ಸೆರವೊಳಂಧಕಾರದ
ಭಾರವನು ರವಿ ಗಲುವ ನಿನ್ನೀ ವೈರಬಲಭಂಜನಗೆ ಗುರು ಹಂಗಡನ
(ಕಾಣಾ. ೬೨೬. ೧೬-೪೬). ೬. ದೊರಮಾಡುವುದು. ೭. ಪೀಡಿಸುವುದು.
೮. ನಾರಪಡಿಸುವವನು : ಅಂತು ಸಮರಕುಂಜರಘಟಾಘಾತ
ಭಂಜನಂ ಮೃಗಾಧಿರಾಜಂ ಕೈನೀಡಿ . . . ಬಲಾತ್ಕಂಕೆಂದಂ (ಕಾಣಾ. ೩೬-೧೫) :
ಪದಮೂಟುಂ ಪ್ರಶ್ನತಿಗಳುಬೊರ್ಪೆಯ ನಿರ್ಮೂಲವಾಗೆ ಸಕಲಸಂಸಾರ
ಭಾರದುಃಖಭಾರಭಂಜನನಂ ನಿರಂಜನನಮಾಗಿ (ಕಾಣಾ. ೧೬-೪೦ ೪) :
ಜೈನಮಗ್ಗರಾದ್ವಾಂತಪಮೋಧಿಗಲ್ ವಿಷಯವೈರಿಗಳಾದ್ವತಃಪುರ್
ವ್ಯಾಸರ್ . . . ಶುಭಚಂದ್ರದೇವಸಿದ್ಧಾಂತಮುನೀಂದ್ರರಂ ಭೋಗ್ಯದಾ
(೨೪. ೩. ೧೦೬-೧೦೯ : ೧೨೩). [ಸಂ.]

ಭಂಜನಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯೆ : ಬೇರೆಯವರನ್ನು
ನೋಲಿಸುವ ವಿದ್ಯೆ : ಅಮಿತೇಜವಂ . . . ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ತಿ ಕಾಮರೂಪಿಣಿ
. . . ಭಂಜನಿ . . . ಅಭೋಗಿನಿಯೆಂಬವು ಮೊದಲಾಗಿ ಕೆಲವಿದ್ಯೆ
ವಾಗಿವೆ ಸಾಧಿತವಿದ್ಯೆಗಳೊಳ್ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿದರ್ (ಕಾಣಾ. ೧೬).
[ಸಂ. ಭಂಜನಿ]

ಭಂಜನೆ (ನಾ). ೧. ನೋಲಿಸುವಿಕೆ : ಅಡಗಿಸುವಿಕೆ : ಭಂಜನೆಗೆ
ಬಲಾತ್ಕಾರವೆಂದು ನಿರ್ಮಗಂಜುವರು ಗುರಭೀಷ್ಠರಾ ಪರಿಂಜರಾ
ತಾವಲ್ಲನುತ ತಾಗಿದನು ಭಂಜನಿಯ (ಕಾಣಾ. ೧೦-೪೨). ೨. ನಾಶ :
ಧ್ವಂಸ : ವೆಂಜನೆಯ ಲೋಕಕಂಟಕರ ಭಂಜನೆಯ ನಾಪೂರಿದ ಕರ್ತವ್ಯ
(ಕಾಣಾ. ೧೦-೬೨). [ಸಂ. ಭಂಜನೆ]

ಭಂಜನೆ (ನಾ). ವಿವರಣೆ : ಬದುಲ ಭಂಜನೆ ಬೇಡ ಮಾಡಲೊಡ್ಡು
ಪ್ರಜ್ಞೆ ಯಾರ್ಜನಂ ಕಿಷ್ಕಿ ಮುಂದೆ ಸ್ವರಿಸುವುದು (ಕಾಣಾ. ೧೬-೪೯).
[ಸಂ. ಭಂಜನಾ]

ಭಂಜವಣಿ (ನಾ). ೧. ಬಾಗಿರು : ವಕ್ರತೆ : ಕಂಗಲರಿ ಕುಡಿಮೇಳ
ಹುಟ್ಟಿನ ಹೊಗಿನಲಿ ಭಂಜವಣಿ ಭಾವದ ಭಂಗಿಯಲಿ ಪತಿತರಣ . . .
ದೌಪದಿಯ (ಕಾಣಾ. ೧೦-೨೬). ೨. ತಿರಸ್ಕಾರ : ಹೀಯಾಳಿಕೆ :
ಅಂಜುವರೆ ನಿಲು ಜೂಜಾಗಾಹರ ಭಂಜವಣಿಗಳಹರ ಬಾ ನೃಪರಂಜರಿಸಿ
ವಿಜಯವೆ ಪರಮದೊತ್ತರಸುಧೆಯ (ಕಾಣಾ. ೧೬-೧೦).
[ಭಂಜನು + -ವಣಿ]

ಭಂಜಳಿ (ನಾ). = ಭಂಜನಿಗೆ : ಭಂಜಳಿ ಮುರಳಿ ರಘುಂಜಿ ವಾಹಿನಿ
ರೂಪ ರಂಜಿತ ರೇಬೆಯೆಂದೆಂಬ ಮಂಜುಳವನದ ಪಡಂಗೊಳಾ ಹಯ
ರಂಜನೆವಡೆದುದು (ಪ್ರಕಾಂ. ೪-೧೨). [←ತುಂಬು. ಭಂಜಳಿ]

ಭಂಜಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ತತ್ಕಾರೀ - ಸುವಲಯ, ಭಂಜಿ.
ಕುಂಬಳಿ" (ಕಾಣಾ. ೩೬). [?]

ಭಂಜಿಕೆ (ನಾ). ಮೂರ್ತಿ : ವಿಗ್ರಹ : ಆ ತುರಂಗದ ವಿರಂ
ಕೀರಿಸಿತು . . . ನಿಜತನುವಿನ ಲೀಲೆಯೊಡಗುಡಾಕೃತಿಯ ಭಂಜಿಕೆ
ಯೆನರ್ (ಕಾಣಾ. ೧೦-೧೦). [ಸಂ. ಭಂಜಿಕೆ]

ಭಂಜಿತ (ಗು). ೧. ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟು : ಕೀಳುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು :
ತರ್ಜನವೀಣಾಶಿಂಜಿತಂ ಭಂಜಿತತರಿದುಜೀರಕೃಕಾಂಚಿಪ್ರಣಾಂ . . .
ಅಶ್ವಕೇದು ಪುಧುರಪಪ್ಪಸ್ಮರೋತ್ತಾನಗಾಂ (ಕಾಣಾ. ೧೦-೧೦೦) :
ವಿಕ್ರಿಯವಳದಿಂ ತಾಂ ಬಳಿದುಲ್ಕ ಭಂಜಿತಮಹಾಮಂತ್ರಿಶ್ರಮಂ ಶ್ರೀಶ್ರಮಂ
(ಕಾಣಾ. ೬-೨೪). (ನಾ). ೨. ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿದವನು : ತಿರ
ಸ್ಕೃತ : ಆ ನೃಪತಿ ಭಂಜಿ (ಕಾಣಾ. ೧) ಕೂಗಿ ಬರುತ ನಾರದಮುನಿವನಂ
ಕಂಪನು (ಕಾಣಾ. ೩-೨೫). ೩. ಬಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟುದು : ಭಾಗ್ಯವಾದುದು :

ಇನ್ನೊಂದಿಗೇ ! ಬುಧನ ಜೊತೆಗೆ ಹಾಳುಳ್ಳ ಗ್ರಹವು ! ಅದರ ಪ್ರಭು
ಯೊಳಿಂಥ ಚಲನವು ಮೂರ್ತಿಯು_ಭಂಜಿತವು (ಸಂಚ. ೩೨-೦೨). [ಸಂ.]

ಭಂಜನ (ಶ್ರೀ). ೧. ಒಡೆ; ವಂಶ : (೨). ೨. ಕೀಳುಮಾಡು; ಅವ
ಮಾನಗೊಳಿಸು; "ಭಂಜನು_ಅವಮಾನನ" (ಕುಂ. ೧೨೦); ಕೋಟಿಶಬ್ದಕೋಶಿಯಂ
ರಂಜಿತ ಭಂಜನುತ (ಕುಂ. ೧೨-೦೨). ೩. ದಂಡಿಸು; ಶಿಕ್ಷಿಸು; 5
ಜಂಗಮಪ್ರಾಸಾದದೊಡನೆ ಭಂಜನುತ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ಕರೆಯುವನು
ಮಗನನು ಭಂಜನುವುದಿಲ್ಲ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ಭಂಜನುತ ಭಂಜನುತ
ವೆಂದನು ಪಗುತ ಪುರಂದರಿ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨). ೪. ಸೋಲಿಸು;
ಪರಾವರ್ತಿಸು; ಸುಖದೊಡನೆ ಭಂಜನುತ ಭಂಜನುತ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨). 5
ಏಕವಚನ ಪುಷ್ಪವೇಷದೊಡನೆ ಭಂಜನುತ ... ಮೊಕ್ಕೊಂದು ಒದವಿದುದೊಡನೆ
ಕಲ್ಲು ಮಾನಸರಂಜಿತ ದುಃಖದ ನೆರವಿಗೊಳಿಸು (ಕುಂ. ೩-೦೨೨);
ಶಿಷ್ಟರುಗಳಿಗೆ ಕೃಪೆಮಾಡಿ ಸಲಹೆಯ ದುಃಖರುಗಳಿಗೆ ಕಾಡಿ ಭಂಜನುತ
(ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ನಿರಾಶರ ವಿಷಯ ಭಂಜನುತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವನು
ಶಿಷ್ಟರು ಭಂಜನುತ ಅಂಜನುತವೆತ್ತು (ಕುಂ. ೩-೦೨೨). ೬. ಭಂಜನ
ಗೊಳಿಸು; ನಾಶಮಾಡು; ರಂಜಿತ ಮಾತುಳ್ಳ ವಸ್ತುವು ಭಂಜನುತ
ಬಂದವನುಳ್ಳವನು ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಿಸುವೆ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ಅಂಜನುತ ಚಿತ್ರವೆ
ಅನುರ ಭಂಜನುತವು (ಕುಂ. ೩-೨೨). ೭. ತುಂಡುಮಾಡು; ಕತ್ತರಿಸು;
ಕೋಟಿಮೂಲನಗಾಯಿದನು ಭಂಜನ ಭೂದಿವಾಸದ ವಂದನ ಭಂಜ
(ಕುಂ. ೩೩-೨೨) ಸುತ ವಲಿವಲಿ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨). [ಭಂಜನ + -ನು]

ಭಂಜ 'ಬಂಜಿ' ನೋ.

ಭಂಜಾಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿವರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅದರ ಕಾಯಿ;
ಮುಳ್ಳುಗಾಯಿ; ಮುಳ್ಳು ಬದನೆ; "ವಾರ್ತಾಕೀ, ಹಿಂಗುಕೀ, ಸೂರ್ಯ,
ಭಂಜಾಕೀ, ದುಃಖಭಂಜಾಕೀ_ಬಿವರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಮುಳ್ಳುಜಾತಿ. ಗುಳ್ಳು,
ವಾದಿರಾಜಗುಳ್ಳು (ಕುಂ. ೩೩-೨೨). [ಸಂ. ಭಂಜಾಕಿ]

ಭಂಡ (ನಾ). ಕ್ಷೀರಿಕ; ನಾಟಕ; ಕವನವು ಒದವಿಸು ಭಂಡಂ
ಮಂಡಮ ಕೀಳುಕೆತ್ತೆಯವನು ... ಪುರಮಂ ಭಂಡಮಾಡಿ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨).
[< ಪಾ. ಭಂಡ=ಜೋಳನುವಿಕೆ, ಜೋಳನುವ ಕೆತ್ತಿ]

ಭಂಡ (ನಾ). ೧. ಮಾರುವ ವಸ್ತು; ಸರಕು; ಸಾಮಾನು; ಭಂಡವಂ
ಪರದಿಗೊಂದು ಒದವಿಸು ಸಾರಮವು ಭಂಡವಂ ತೀರಿಕೊಂಡು. . .
ದಕ್ಷಿಣಮಧುರಗೆ ಭಂಡೋಡ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ಭಂಡವ ಮಡಕೆಯೊಳಗೆ
ರಂಜನುತ ಭಂಡವ ತುಂಬಿ ಅಂಜನುತ ಪಾಕವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭಂಡವ
ಮಾಡುವುದು ನೋಡು (ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ವಜ್ರವು ತಲೆಯ ಭಂಡವ
ಮಾಡುವ ಕೈಕೊಳರಿ ಕರ್ಣದಿಗಳು (ಕುಂ. ೩೩-೨೨). ೨. ಅಸಲು;
ಮೂಲಧನ; ಭಂಡವಾಳ: "ಭಂಡ (ಬಂಡ)-ಭಂಡ=ಭಂಡವಾಳ"
(ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ಭಂಡವ ಭಂಡ ಮೊದಲ ನೋಡುವ ಕೋಟಿಮಾ
ಕೋಟಿ ರಾಘವ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨, ೨೨೨-೨೨; ೨೨೨). ೩. ಪ್ರಯೋಜನ;
ಲಾಭ; "ವಿಭಂಡ" ಪರಾ. ೪. ವಿವರಣೆ; ವಾಸ್ತವ. 5
೫. ನಾಟಕ; ಲಕ್ಷ: "ಭಂಡಗೇಡು", "ಭಂಡವನ" ಪರಾ. ೬. ಮಾನ
ವಿಲ್ಲದವನು; ನಾಟಕಗೊಳಿಸುವನು; ಲಕ್ಷಗೇಡಿ; ವಿವರಣೆ ವೇಷ
ಧಾರಿಯನು ಭಂಡವು ಲಕ್ಷಭಂಡವು (ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ಭಂಡವ ದೈವ
ಫಲವೆನು (ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ಭಂಡವಾದನು ನಾನು ಸುಖದ
ಕಂಡು ಕಾಣುವ ಹಾಗಿ ಇರಬಹುದು ಪರಿಯ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨).
೭. ಮೊಂಡುವಾದ ಮಾಡುವವನು; ಕೋಟಿನೋಟಗಳಿಗುತೇಳುತ
ಪಲಿ ಕಾಲ್ಪಿಸುವುದು ಭಂಡವ ಮೂಡುವ ಮಾಡುವವನು (ಕುಂ. ೩೩-೨೨).
೮. ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಹೇಸುವವನು; ನೀಡ; ಅನ್ಯಾಯ
ಮಾಡುವವನು; ಉರಿಗೆ ದೋಷ ಹೇಸುವ ಈ ಭಂಡವಗೆ ನೆರವುಮಾಡು

ವಂತೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಉರ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಲಿ ಒಟು ಹಾಕುವಂತೆ, ಮಾಡಿರಿ
(ಕುಂ. ೩೩-೨೨). [ಸಂ.]

ಭಂಡಗೇಡು (ನಾ). ನಾಟಕಗೇಡು; ಲಕ್ಷಗೇಡು; ಕಂಡಕಂಡವಿ ಎತ್ತು
ಗಂಡವಂದರೆ ನೋಡಿ ಭಂಡಗೇಡು ಮಾಡಿದನು ಭಂಡ ನಿನ್ನ ಮಗನಮ್ಮ
(ಕುಂ. ೩೩-೨೨-೨೨). [ಭಂಡ + ಕೇಡು]

ಭಂಡಗ 'ಬಂಡಗ' ನೋ.

ಭಂಡಕಾಡೆ (ನಾ). ಯುದ್ಧರಂಗ; ರಣಭೂಮಿ; ಭಂಡಂ
ರಾಜನೇನೆಯು ತಮಿ ಗೆಲ್ಲಾ ಗಡ್ಡರುಂ ಭಂಡಕಾಡೆರೊಳೆ ಕಾರವ
ಸೇನೆಯಂ ತಂದರು ಗೆಲ್ಲಾ ಗಡ್ಡರುಂ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨; ೨೨೨).
[< ಸಂ. ಭಂಡಕಾಡೆ]

ಭಂಡತನ (ನಾ). ೧. ನಾಟಕಿಯಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ; ಉಂಟು
ಮಾಡುವುದು ಒದವಿಸು ಭಂಡತನವನಿಲ್ಲ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ಕಂಡು
ಸೈರಿಸಿ ಬಿಡುವುದು ಭಂಡತನ ಬಿಡುವುದರಿಗೆ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨);
ಇದು ಭಂಡತನವ ಮಗ್ಗುಲೊಳಿರುವ ಕೊಟಿಮಾಡಗಲಾಡುವ ನಿರ್ದೇಶನ
ವರಣೆ ಮೂ ಸುಖವ ಬರೆಯೊಡನೆ ಬಿಡುವುದುಳ್ಳವೆ ನೀನು
(ಕುಂ. ೩೩-೨೨). ೨. ಅನ್ಯಾಯ; ನೀವು ವಂಜನೆಯಿಂದ ಅವರಣಿಸಿದ
ರಾಜವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಭಂಡತನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨).
೩. ಬಿಡುವಿಕೆ; ಮೋಸ; ಕಪಟ; ರಾಜ್ಯವಂಶವನ್ನು ಹೇಗೆ
ಸಾಗುವಿಕೆಯ ಬಗೆ ಭಂಡತನದ ಉದ್ದೇಶವನಿಗಿನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗು
ತ್ತಿದೆ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨). ೪. ಪಟವಾರಿತನ; ನಮ್ಮೊಡನೆ ಭಂಡತನ
ವನ್ನು ಮಾಡುವ. ನಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀನರಿಯ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨).
೫. ಕಟ್ಟನಡೆ; ಅಸಂಸ್ಕೃತಿ; ಈ ಗಂಡಸರ ಭಂಡತನದಿಂದಾಗಿ
ವಾಣಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಓಡಾಡುವ ಅಸ್ತವಿದಿರಲ್ಲ (ಕುಂ. ೩೩-೨೨).
[ಭಂಡ + -ತನ]

ಭಂಡನ (ನಾ). ೧. ಕಾಳಗ; ಯುದ್ಧ; ಸುರಾಜ ಕಳುಹಿದ ಕರ
ವಾಪರಭಗವಂ ದಯದಿಂದ ಕೈಕೊಂಡು ಭಂಡನವನನು ಬಿಡು (ಕುಂ. ೩೩-೨೨).
೨. ಭಂಡವಂಶದಿಂದಿರುವುದೊಳಿಟ್ಟು ಸಡವ ಗಂಡುಗಲಿಯಂ
ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಕೊಡುವುದು ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ನಿಗಗಿದು ಮೊಗ್ಗುಲಿಗೆಂಕಂತು
ವನೇ ಕೊಡುವುದು ಬಾಡು? (ಕುಂ. ೩೩-೨೨). ೩. ಕಪಟ;
ಚಿಲಿಖಿತ್ತು. ೪. ತುಂಬಿತನ; ದುಷ್ಟತನ. [ಸಂ.]

ಭಂಡವಾಳ (ನಾ). ಹೀನವಾದ ಬಿಡುವು; ಕೀಳುಮಟ್ಟದ ಜೀವನ;
ಅದರ ಕೃಪಾಮುಖ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಜೀವಗಳು ಭಂಡವಾಳು ಬಿಡುವುದಿರುವ
ನಿರರ್ಥಕಗಳು ಅನೇಕವು (ಕುಂ. ೩೩-೨೨); ಭಂಡವಾಳು
ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲಯಾ ? (ಕುಂ. ೩೩-೨೨).
[ಭಂಡ + ವಾಳ (< ವಾಲ್)]

ಭಂಡವಲ 'ಬಂಡವಾಳ' ನೋ.

ಭಂಡವಲು 'ಬಂಡವಾಳ' ನೋ.

ಭಂಡವಾನೆ ? (ನಾ). ಸರಕು; ಸಾಮಾನು; ದೂರಾಟವ ವಸ್ತು (?) ;
ನಾಟಕಗೇಡು ಹತ್ತಿ ಹಂದಿರ್ದಾಳು ಸಮಸ್ತಭಂಡವಾನೆ ಮಗನಮ್ಮಗಳಾಗಿ
ತಾವು ಮಾಡುವುದೊಡನೆ ಭಂಡವ ಹೊಂದಿ ವೀಸುವಂ ಕೊಟ್ಟರು
(ಕುಂ. ೩೩-೨೨-೨೨; ೨೨೨). [?]

ಭಂಡವಾಳ 'ಬಂಡವಾಳ' ನೋ.

ಭಂಡವಾಳಗಾರ 'ಬಂಡವಾಳಗಾರ' ನೋ.

ಭಂಡವಾಳಶಾಹಿ 'ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ' ನೋ.

ಭಂಡವಾಳಗ 'ಬಂಡವಾಳಗ' ನೋ.

ಭಂಡವಾಳು 'ಬಂಡವಾಳ' ನೋ.

ಭಂಡವಾಳುಗಾರ 'ಬಂಡವಾಳಗಾರ' ನೋ.

ಭಂಡವಿಕ್ರಯ (ನಾ). ಸರಕಿನ ಮಾರಾಟ : ಜಾರುವತ್ತಂ . . . ತುರುಕಿಬರದೊಳ್ ಕಾಣಮಾಯ ಭಂಡವಿಕ್ರಯಮಂ ಮಾಡಿ (ಕೊಡು. ೪-೧೬ ೩).

[ಸಂ.]

ಭಂಡವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ವೆಂಚನೆ : ಕಪಟ : ತಾನೆ ತನ್ನನೆ ಹೊಗಳಿಕೊಂಬರ ಮಾನಸಿಯಾದವರು ಸಾಕಿ ದಾನವರ ಗರುವಾಯ ಭಾರಿಯ ಭಂಡವಿದ್ಯೆ ಗಳು (ಕಾಡು. ೧೬-೩೩). [ಸಂ. ಭಂಡವಿದ್ಯಾ]

ಭಂಡಸಾಲೆ (ನಾ). ಮಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡುವ ಸ್ಥಳ : ಉಗ್ರಾಣ ; ಕೋಡಿ : ಪೂರಿವರದ ಭಂಡಸಾಲೆಯ ಮಸ್ತು (ಕೊಡು. ೩೫. ೧೦೦-೪೯ : 1189); ಭಂಡಸಾಲೆಯು ನಾಗದುಗದಲಾ ಭತ್ತಮೂವೆಯವು ತ್ತು ಆಳಗೆ X X X ಡಿಸಿ ಕೊಂಡಲ್ಲಿ (ಕೊಡು. 1X-11. ೧೦೬-೦೮ : 1567); ಇಂಗ್ಲಿಷರು . . . ಭಂಡಸಾಲೆಗಳ ಸುತ್ತ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು (ಇಂಗ್ಲಿ. 111-೦೬೫). [< ಸಂ. ಭಂಡಸಾಲೆ]

ಭಂಡಾಟ (ನಾ). ೧. ನುಚ್ಚುನುಣ್ಣಿನಿಂದಿರುವಿಕೆ : ಅಡ್ಡೆಗೇಡು : ಭಂಡಾಟ ಮೈಗೊಟ್ಟು ಗೋಟಿಯರು ಪಾಪನ ನಿಂದೆ (ಕೊಡು. ೦-೦೬೫-೦); ದೊಡ್ಡವನಾದಿದ್ದೇ ಆಟ ಒಡವನಾದಿದ್ದೇ ಭಂಡಾಟ (ಗಾ. ೨). ೨. ಬೂಟಾಟಿಕೆ : ಆಡಂಬರ : ಬೂಟಿಕದ ಮೊತುಗಳ ನುಡಿದೇ ನಾಟಕವ ಕಟುಮೆ ಕಣ ಭಂಡಾಟವು ಗುಮ್ಮಲ್ಲಿ (ಕೊಡು. ೨೨-೪೦). ೩. ಕಪ್ಪ : ತೊಂದರೆ : ತಾವತ್ತಯ : ತಿವವಧದ ಶ್ರೀಪಂಥಮ ಬಟ್ಟು ಮಗ್ಗುಟ್ಟು ಕಟ್ಟು ಕೊಂಡಾಡುತೀರ ಜಗದ ಭಂಡಾಟ ಮಂ ಮನಗೊಂಡ ಪುಷ್ಪಾಂಡವೋರನಾಯಂ (ಕೊಡು. ೩-೦೩೬); ವೃಥಾ ಸಂಭ್ರಮಿತರ ಭಂಡಾಟವೇತಕೆ ರಣಕೆ ಹೆಜ್ಜೆಯು (ಕಾಡು. ೦-೬೦); ಉಂಡು ಕೆಂಡವ ಕಾಸಿ ಉಂಡು ತಕವದ ನಡೆದು ಉಂಡವದ ಮಗ್ಗುಲರಿ ಮಲಗೆ ವೈದ್ಯನ ಭಂಡಾಟವಿಲ್ಲ (ಕೊಡು. ೨೦೦೪).

[ಭಂಡು + ಆಟ]

ಭಂಡಾರ, ಬಂಡಾರ, ಬಂಡಾಟ (ನಾ). ೧. ಬೆಲೆವಾಳುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡುವ ಸ್ಥಳ : ಬೊಕ್ಕಸ : ಖಜಾನೆ : "ಭಂಡಾರವೆಂದು ಕೋತಕ್ಕು" (ಕೊಡು. ೬೦-೧೦೬); ಮೇರು[ವ]ವು . . . ಪರಸವೆಯು ಕಣ ಭಂಡಾರದೊಳುಂಟೆನೆ ಕಂಡುವನಾರಿಕದಾನಕ್ಕೆ ಪೋಲ್ವರಾರ್ ಬಿದ್ದಿಗನಂ (ಕೊಡು. ೦-೨೮); ವಾಗ್ವೇದಿಯ ಭಂಡಾರವ ಮುದ್ರೆಯ ನೊಡವಂ ಸಾರಸ್ವತಮನವ ಕವಿಯೊಳ್ ಕವಿರತ್ನಂ (ಗಾ. ೧೦-೬೮); ಶೂರಸೇನನ ಸವರು ನಟ ಭಂಡಾರವನ ಕೊಂಡು . . . ಮುಂದೆ ನಡೆವನು (ಕಾಡು. ೩-೨). ೨. ಖಂಡೋದಾ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ ಹಂಚುವ ಅರಿಸಿನ, ಕುಂಕುಮ ಮುಂತಾದುವು : "ಭಂಡಾರಂ=ಹೊನ್ನ ಸಂಪನ್ನಂ, ಅರಿಸಿನದ ಪುಡಿಯಂ" (ಕೊಡು. ೨೬೦); ಧೂಳಿಯ ಭಂಡಾರ ಹಣೆಯೊಳ್ ಗಿತ್ತೋ (ಕೊಡು. ೩೬-೦೮); ಅವರ ಹಣೆಗೆ ಭಂಡಾರ, ಅಂದರೆ ಕುಂಕುಮ ಪಟ್ಟಿ, ತೀರ್ಥವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮೂರುಸಲ ಎರಚುತ್ತಿದ್ದ (ಕೊಡು. ೩೨). ಬಂಡಾರ : ೧. "ಬಂಡಾರಮನೆ ಕೋತಮಕ್ಕು" (ಕೊಡು. ೬೩); ಅಮಾನ ಕುದುರೆ ಪೆತ್ತೆಗೆ ಬಣ್ಣಾರಮಮ್ ಕೊಡ್ತಾ (ಮೈ. ೦೬೭೬. ೩೦-೩ : 1058); ಅಡನುಂ ಸಕಲವೆಡವಂ ವರಮ ಪೂಜಿಸಿ ಬಂಡಾರವ ಪೊನ್ನಲಿಯಂ ಮುಂದೆ ರಾಸಿಮಾಡುವುದಂ (ರಮಾ. ೩-೨೦೩); ಬಂಡಾರ ತುಂಬಿ ನೀ ಬಂದಿಯಲೆ ಹಣುಪರ ಮಂಡಲವನಾಳ ಮಜೆಯವರ ಒಕ್ಕಲನು ಕೊಂಡಾಡುಕೊ (ಕೊಡು. ೬೨೬). ೨. (ಕೊಡು. 1X-೯). ೩. ಮೊಟ್ಟೆಯ ಒಳಗಿರುವ ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಲೋಕ : ಅಂಡಗಳ ಮೇವಳಿ ಪಕ್ಕದ ಪೋಷಕ ಜೀವಕಾಣಿಕೆ ಬಂಡಾರವನ್ನು (Tolk) ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುವ

ರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ (ಕೊಡು. ೬೨). Δ ಬಂಡಾಟ : ೧. 'ಬಂಡಾಟಕಾಟ' ಪರಾ.

ಭಂಡಾರ ಒಡೆ=ಭೀಮನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯೆಂದೊ ಪೂಜೆಯ ನಂತರ ಹೊಸ್ತಿಲ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಹೂರಗಾದೊಂದಿಗೆ ನಾಣ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟು ಕರಿದ ಪೂರಿಯಂತಹ ಭಕ್ತವನ್ನು ಮೊಳಕೈಯಿಂದ ಒಡೆ.-ಮುರಿ : ನನ್ನ ತಮ್ಮ ಈ ಸಾರಿ ಭಂಡಾರ ಒಡೆಯಲು ಊರಿನಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ (ಕೊಡು. ೨೬೫). ಭಂಡಾರದ ಚುಕ್ಕೆ - ಅರಿಸಿನ ಪುಡಿ, ಕೋಲು, ಗಂಟೆ ಮುಂತಾದುವು ಗಳನ್ನು ತುಂಬಿದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ (ಕೊಡು. 1X. ೦೦). ಭಂಡಾರದಾಟ=ಅರಿಸಿನ ವನ್ನು ಎರಚುತ್ತಾ ಸ್ವತಿಸುವುದು : ಸುರಭಯಭೋದರಿ ದೇವಿಯ ವರಮಾಪಂತಮಾಡಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ ಹುಡುಕರು ಭಂಡಾರದಾಟದ ಸುರರು ಕುಣಿದರು (ಕೊಡು. ೨೩ ೩೩೬).

[< ಪಾ. ಭಂಡಾರ, ಭಂಡಾಳ, ಭಂಡಾಗಾರ. / ಸಂ. ಭಂಡಾರ]

ಭಂಡಾರಕ (ನಾ). ಮೊಕ್ಕಸದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ : ತಪಾಸಾರಾಯನ ಭಂಡಾರಕ ಶ್ರೀಮತ್ ಮಹಾನಾಯಕಾಚಾರ್ಯ ಬಯಲ ಹುರಿ ಅಮರಗಿಜೆಯ ಗಿರಿಯೇನಾಯರ ಮಕ್ಕಳು ವಿರವೇಣಾನಾಯಕರು ಕೊಟ್ಟ ಭರ್ವಾಶಾಸನದ ಕ್ರಮವೆಂತೆಂದರೆ (ಕೊಡು. 111 (೩). ಸಾ. ೧೦-೧೭೨ : 1589).

[ಭಂಡಾರ + ಕ]

ಭಂಡಾರಗರಣತನ (ನಾ). ಮೊಕ್ಕಸದ ಅಧಿಕಾರ : ಖಜಾನೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯ ಹುದ್ದೆ. - ಪದವಿ : ಜಯಸಿಂಹಭೂಪನನ್ ತನ್ನದೊಂದನುಪಧಾಪಿಸಿದ್ಧಿಯಂ ಮೊಟ್ಟಿ ತದ್ವಯಯಂ ಪಡೆದೊ ನೆಟ್ಟ ಕ್ಷಯ:ನಿಧಿಭಂಡಾರಗರಣತನದಾಸ್ತದಮಂ (ಕೊಡು. 111. ೨೦೦-೦೯೬ : 1077).

[ಭಂಡಾರ + ಕರಣ + ತನ]

ಭಂಡಾರಗವಿಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಭೀಮರಠ್ಠನದ್ವತ್ತರ ತಟ್ಟು ಭಂಡಾರಗವಿಟ್ಟಿಗೆನಾಮಗ್ರಾಮಂ (ಕೊಡು. ೪. ೨೦೪-೬೩ : ೩. 757).

[?]

ಭಂಡಾರಸದನ (ನಾ). ನಿಧಿಯನ್ನಿಡುವ ಸ್ಥಳ : ಭಂಡಾರ : ಖಜಾನೆ : ಭಂಡಾರತಿಯೊಳ ಪುದೇವ ಭಂಡಾರರಂಗಿತ್ತಾ ಸಂತಕವಿಸುವನು ಬಣ್ಣಿಯಲಾ ಭಂಡಾರಸದನವನು (ಕೊಡು. ೨೩-೬೮). [ಭಂಡಾರ + ಸದನ] ಭಂಡಾರಾಲಯ (ನಾ). = ಭಂಡಾರಸದನ : ನಾನಾಪ್ರಕಾರ ರತ್ನ ವಿಜಾನಗಳ ಬಹಳರಾಶಿಯು ತುಂಬಿ ಕರಂ ಭೂನುತಭಂಡಾರಾಲಯವೊ ಸರಪ ನಿವಾಸವಲ್ಲಿ ರಂಜನುತಿರ್ಕಂ (ಕೊಡು. ೦-೦೬೪); ಭಂಡಾರಾಲಯದೊಳಕ್ಕೆ ಮಹಾವೈಶ್ವನೇಶ್ವರಿಯು ಪಟ್ಟಿಯೊಳಾಯಿವ ವರಸುರಕ್ಕಳ (ಕೊಡು. ೬-೦೬). [ಭಂಡಾರ + ಅಲಯ]

ಭಂಡಾರಿ, ಬಂಡಾರಿ (ನಾ). ೧. ಖಜಾನೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ : ಖಜಾಂಚಿ : ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿ : ಕೂಡಲಸಂಗನ ಪಾಮಾನೆಯೊಳ ಭರ್ವಾಸಂತಾನ ಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನು (ಕೊಡು. ೩೯೬); ಶಿವಪಾದಪಂಕಜಭಕ್ತಿಯುಕ್ತನು ವೇದಿರೇಶ್ವರ ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಂಡಾರಿ ಬಲದೇವ (ಕೊಡು. ೬-೬೬); ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಗುತ ಬರುವ ಭಂಡಾರಿಯ ಸೊಲ್ಲ ಕೇಳಿದ ಬಸವಣ್ಣ (ಕೊಡು. ೦೩-೦೬೩). ೨. (ಕೊಡು. 111 ರಾಜರ ಮತ್ತೂ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ) ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ನೇವಕರ್ಮಗ. ಒತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಗ ನಡೆಸುವ ಭಂಡಾರಿಗಳ ಜನ ೨ ಕೆ . . . ಆಕ್ಕಿ ಮು ೨೦ (ಕೊಡು. 111-1. ೦೬೬೦ : 1866). ಬಂಡಾರಿ : ೧. ಇಂತವು ರತ್ನ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ಆತೀವಿ ಕಾಂತನಟ್ಟ . . . ಬಂಡಾರಿ ಬರಸಾಮಾಣ (ಕೊಡು. 111. ೩ ೬೦ : 1೦೫೦).

[< ಪಾ. ಭಂಡಾರಿ, ಭಂಡಾಗಾರಿ. / ಸಂ. ಭಂಡಾಗಾರಿ]

ಭಂಡಾರಿಗ, ಬಂಡಾರಿಗ (ನಾ). = ಭಂಡಾರಿ : ಕಾಮಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಭಂಡಾರಿಗನು . . . ಪದವೀಶ್ವರವನ್ನೇ ಚಿರಾಜರಾಮಾಚಾರ್ಯನಾಮಾಚಾರ್ಯ

ಮಂಜೇಂದಮಾ (ಅಂತ್ಯ. ೧೨-೩ ಪ); ಭಂಡಾರಿಗರ್ ವಿವಿಧವುಗಳಿಗೊಳಿಸಿ
ತಂದು ಮುಂದಿಬಿಡುವ ಸುಗಂಧಾನುಲೇಪನಕುಸುಮವಸ್ತ್ರವುಗಳಿಗನು
ಸಿಯುಂ ತಾನುಂ ಶೃಂಗಾರಂಗಿಯಾ (ಕಂಪು. ೬-೧೪ ಪ); ಬಾಗಿಲಿಗಂ,
ದ್ವಾರಿಗಂ, ಭಂಡಾರಿಗಂ (ಕಂಪು. ೧೦೩ ಶ್ಲೋ). ಭಂಡಾರಿಗ : ಭಂಡಾರಿ
ಗರ್ಭಾನ್ನಂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಂತೆ (ಕಂಪು. ೬-೬೩). [ಭಂಡಾರ + - ಇಂ]
ಭಂಡಾರಿಸು. ಭಂಡಾರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಆಯುಧವನ್ನು ಒರೆ. ಕೋಶ
ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಒಳಗಿಡು. - ಮುಚ್ಚಿಡು. - ಸೇರಿಸು. ಕಡುಮುಕುಮು
ಕೂರಲಗ ಭಂಡಾರಿಸು ಸಮಂತದಿನಂತೆ ಪುದ್ದಿಗವನು ನೆನದು ಬರುತಿರ್ಪ
ಸಿದ್ಧನ ಪಡ್ವು ದ ಮೇಲೆ . . . ಕೃಷ್ಣರುನಂ ಬರ್ಗದಾ (ಕಂಪು. ೬-೧೩);
ಭರಮಿಲ್ಲದನು ಮಾರುತಿ ಭಂಡಾರಿಸು ಭರದಿನಂತೆ ಜಯಜಾಯ ಅರಗ
ಮುದ್ರೆಯಿಟ್ಟಂತೆ ಗದೆಯೊಳು ಪೂರದ ರತ್ನಾಂಜನುಪ್ಪಿಮದು (ಕಂಪು. ೧೦-೧೩).
೨. ಆಯುಧವು ಒರೆ. ಕೋಶ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಒಳ
ಗಿಡು. - ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದಾಗು : ಮಿಸುಕುಲಾಪು ಚಕ್ರ ಭಂಡಾರಿಸು
ಬಂಧಾರಿಸು ಮುನ್ನಿನ ಜಪ್ತನದ ಬಲ ಮುಕುತು (ಕಂಪು. ೧-೬೪);
ಎನ್ನದಯವಿದಿದಿರಿತನಕ ಸಮಬಲರ ಕಾಣದೆ ಕಲಹ ನೆಪ ಭಂಡಾರಿ
ಸಿದ್ಧಗದಾ (ಕಂಪು. ೬-೬-೪೪). ೩. ಮುಂದುರು; ಸಂಕೋಚಗೊಳಿಸು;
ಕಾಯ್ದೊಂದು ದಂತವಳಂ ತೋರದರೆ ಮುಜುಬು ಮುಜುಬು ಮಾರಾಮಾ
ಪೋಲ್ಪದಡು ನಿರ್ದಾಡ್ಯಂ ಭಂಡಾರಿಸು ಪುಡ್ಡಾದ ತಲಾಯಂ
ಬಾರಿಯುಮಂ ಮುಜುಬು ಪ್ಪಿಯು ಪ್ಪಿಮಮದುಮಿಭಮಾ (ಕಂಪು. ೩-೧೦೩).
ಭಂಡಾರಿಸು : ೧. ತನ್ನದಗಿಯುನೆಡಗೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಿರ;
ಕಪಾಲಮಲ್ಲಿ ಬಂಡಾ (ಕಂಪು. ೧೨೧೦) (ಕಂಪು. ೬-೪೪).

[ಭಂಡಾರ + - ಇಂ]

ಭಂಡಿ 'ಬಂಡಿ' ನೋ.

ಭಂಡಿ (ನಾ). ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದವಳು; ನಾಚಿಕೆಗೇಡಿ; ಗಂಡನಂ ವೆಚೆಯದ
ಮಿಂಡಿಯೊಳು . . . ಉಣಲಕ್ಕಿ ಪಂಗಡವ ಭಂಡಿಯೊಳು ಸಂತಿಯಂ
ಮಲಮಕ್ಕಳು ಬಳಲುವದಿವಳೊಳು ಕುಟುಂಬೊಳು ಪುಡ್ಡೊಳು ಬಿಟ್ಟುಲಾಟ
ಮಿಗ ಕಾರಣವು (ಕಂಪು. ೬-೪೪); ನೀನು ಭಂಡಿ, ಜಗಭಂಡಿ (ಕಂಪು. ೬೦೦).

[ಭಂಡ + - ಇಂ/ಪ್ರಾ, ಭಂಡಿ = ಕುಲಟಿ]

ಭಂಡಿಕಾರ 'ಬಂಡಿಕಾರ' ನೋ.

ಭಂಡಿಕಾಣ 'ಬಂಡಿಕಾಣ' ನೋ.

ಭಂಡಿತ (ನಾ). ತುಪ್ಪಳಾದ ಹೆಗಸು; ಮಾರಗೇಡಿ : ಶತದ್ರವ್ಯದರು
ಭಂಡಿತ [ಪಂಪು. ಭಂಡಿತಿಯರಾಗಲು ಕೊಂಡಗತ್ತಿಯರು (ಕಂಪು. ೧೦-೧೩).
[ಸಂ. ಭಂಡಿತಾ]

ಭಂಡಿದಳಿ (ನಾ). ಗಾಡಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆರಿಗೆ : ಕಂಪಾಣದಳಿ
ಅಸಗದಳಿ ತೊತ್ತುದಳಿ ಭಂಡಿದಳಿ . . . ಇನ್ನನಿಷ ತೇಯನು
ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟರು (ಕಂ. IV (೩), ಕಂಪು. ೨೪-೧೦;
11೧೧). [ಭಂಡಿ (< ಬಂಡಿ) + ತಳಿ]

ಭಂಡಿಲ (ನಾ). ೧. ಅದ್ವೈತ. ೨. ದೂತ; ಜಾರ. ೩. ಶಿಲ್ಪಿ. ೪. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮರ; ಬಾಗಿ; ಶಿರೀಷ. [ಸಂ.]

ಭಂಡಿವಟ್ಟಿ (ನಾ). ಗಾಡಗಳು ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವ ದಾರಿ;
ಗಾಡಿಸ್ತೆ : ಮಗಿದುರೆಯಂ ಪಡುವಲಪ್ಪಮಿವನ ಕೆಪಿಯಂ ಬಡಗ ಬಲ
ನಿಗುಣಂಗಳ ಭಕ್ತಿ ಮೈಯಿಂದಾನೆದೊಪ್ಪಿದಿದಂತೆ ನಾರಕೋರೂರ
ಕೆಪಿಯ ಮೂಡೂ ಕೋಡಿಯಂ ಕೂಡುತ್ತಾ (ಕಂಪು. 1X-1, ೧೦-೧೦:1೧1೬).

[ಭಂಡಿ (< ಬಂಡಿ) + ವಟ್ಟಿ]

ಭಂಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅವಮಾನಪಡಿಸು; ಹೀಗಲೆ : ಭಂಡಿಸು ಬೈದ
ಬೈಕಲನೆ ಲಾಡಿಸು (ಕಂಪು. ೧೩-೬); ಗ್ರಹ ಹೊಡೆದ ಕೋಪಿಯಂತೆ

ದಸದಸಗೆ ಶಿರುಗಿ ಭಂಡಿಸುವದ್ಯಮಿಗಳಮೂನಿಕೂಡಿ ಸ್ವೇದಮಂ
ಮಾಳ್ವನು (ಕಂಪು. ೧-೨೩). ೨. ನಾಚಿಕೆಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಕಂಡು ನಪ್ರಜ್ಞತ ತಾಂಬೂಲಪಿಂಡವ ಕೊಂಡು ಸುಗಂಧವಿದೆಂದು
ಉಂಡೆಯೊರೆಸುಂಪೇಂದ್ರನು ಹಾಸ್ಯದಿ ಭಂಡಿಸುತ ಕೂಡದನು ಕಕ್ಕ
(ಕಂಪು. ೧-೨೪). ೩. ಬಯ್ಯು; ತೆಗೆಳು; ಮಿಂಡಿಮಗಳನಗದಿ ಜಡುರರು
ತಮ್ಮ ವೆಂಡಿಪ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಭಂಡಿಪ್ರಪ್ತಗುಡುಗೋಲಾಗಲಂದ
ಲಡಗಿ ಮಿಂಡಿಸುಮರು ಕಟ್ಟುಗಳನು (ಕಂಪು. ೨-೪೪). 'ಬಂಡಿಸು' ಪರಾ.

[ಭಂಡ + - ಇಂ]

ಭಂಡೀರ (ನಾ). ೧. ಅಲವ ಮರ; ಮಜ್ಜೆ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಸಸ್ಯ; ಮಂಜಿಪ್ಪ : 'ಭಂಡೀರ:-ಮಂಡೂಕಪರ್' (ಕಂಪು. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಭಂಡೀರಿ (ನಾ). = ಭಂಡೀರ ೨ : 'ಮಂಜಿಪ್ಪ . . . ಭಂಡೀರಿ,
ಭಾಂಡೀ, ದೋಷಪದ್ಧತಿ ಮಂಜಿಪ್ಪ ಪಸರುಗಳು. ಇದು ಗ್ರಂಥಿಕ
ದ್ರವ್ಯವು' (ಕಂಪು. ೧೦೩). [ಸಂ. ಭಂಡೀರಿ]

ಭಂಡೀಲ (ನಾ). = ಭಂಡಿಲ ೪ : 'ಶಿರೀಷ, ಕುಟುಂಬ, ಭಂಡೀಲ-೩
ಬಾಗಿಮರದ ಹಸರು' (ಕಂಪು. ೧೨೩). [ಸಂ.]

ಭಂಡು (ನಾ). ೧. ಅವಮಾನ : ಸಿಗ್ಗು : ಎಲೆಹೆಣ್ಣು . . . ದಂಡಿಯ
ತರಿಸ ಕೊಂಡೊಪ್ಪು ನವ್ವುರವನಗೆ ಭಂಡು ಜನದೊಳು ದೇಡ ಬೇಗ ನಡೆ
(ಕಂಪು. ೧೦-೧೩). ೨. ಅವಮಾನಕರವಾದ ಕೆಲಸ; ನಾಚಿಕೆಗೇಡಿನ
ಕೆಲಸ : ಪಂದಿರ ಪಂದಿನಂದಿಗೊಂಡು ಕೊಲಲಾಗುದೊಡು ಮಜ್ಜೆಯೊಳು
ಕೊಲುವ ಭಂಡು ಬೇಡನಗೆ (ಕಂಪು. ೨೩-೪೪). ೩. ಬೂಟಾಟಿಕೆ;
'ಭಂಡಾಟ' ಪರಾ. (ಗು). ೪. ಅಶ್ವೀಲವಾದ : ಭಂಡು-ಕವನಗಳನ್ನು
ಹೇಡುವ ಹವ್ಯಾಸ ಅಪರಿಗರವೇಡನೊ ನಿಜ (ಕಂಪು. 11, ೪೩೩).

ಭಂಡು = ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರು : ಲಜ್ಜಾ ಹೀನವಾಗು : ನನ್ನಯ
ಹವ್ಯಾಸವಾದು ತೊಡಟ ನೀ ಭಂಡಾದ ರೋದದಿ (ಕಂಪು. ೧೨-೬).
ಭಂಡುಮಾಡು = ಅವಹೇಳನ ಮಾಡು : ನಾಚಿಕೆಗೊಳ್ಳುವಂತೆ
ಮಾಡು : ನಿಜಮನವ ಮುಂಡೊಡೆದಮನು ತೊಲಗಿಯ ಭಂಡುಮಾಡಿ
ಪ್ರಮೋದಿಸುವು (ಕಂಪು. ೧೦-೧೪); ಭಂಡುಮಾಡಿದ ನನ್ನನಿಂತು
ನಮ್ಮಯ ಒರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯ ದಸಿಯಂದಂ (ಕಂಪು. ೨೩-೧೦).

[ಭಂಡ + - ಉ]

ಭಂಡುಗಿಯರ್ (ಕ್ರಿ). ಅವಮಾನ ಮಾಡು : ಅವಹೇಳನ ಮಾಡು :
ಎಮ್ಮ ಮುತೆಯರ . . . ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ದಿಡಿ ಭಂಡುಗಿಯವನೊಕ್ಕುವವು
(ಕಂಪು. ೧೦-೧೩). [ಭಂಡು + ಕಿಯರ್]

ಭಂಡ್ತಿ 'ಬಂಡ್ತಿ' ನೋ.

ಭಂಡ್ತಿ (ನಾ). = ಭಂಡಿ : ಭಂಡುಕಂ(ದು)ಡಮಂಡರೂರಾದಿಗಳಂ
ವರಿಸಕ್ಕಿ ಭೋಜ್ಯದೊಳ ಕೊಂಡಿರದಾಗಲಂತೆ ತಲೆಗೇಡಾದೊಂ . . .
ನೀರಿಯ ರಂಗಳನೊತ್ತವುದು (ಕಂಪು. ೧೪-೬೩); ಭಂಡೆ, ಮುಂಡೆ, ತುಂಡಿ
(ಕಂಪು. ೧೪ ಶ್ಲೋ); ಒರ್ವನ ಶರಿದರ್ವರ್ಗ ಕದನವ ಬಳುವ ಗಂಟಕ್ಕಿದ
ಭಂಡೆ (ಕಂಪು. ೬-೧೧೩). [ಭಂಡ + - ಂ]

ಭಂಭಾ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹವ್ಯವಾದ್ಯ; ಭೇರಿ : ನಗಾರಿ :
ಮುಖಮುಖ ತುಣುವ ಭಂಭಾ ಮರ್ದಳಿ ಪುಲ್ಲರಿ ಮುಕುಂಡ ತುಳ
ಕಾಡಳ ಶಬ್ದ ವಂಶವಿಣಾಸ್ವರಂಗಳಸಯ (ಕಂಪು. ೧೩-೪೬). [ಸಂ.]

ಭಂಭಾರವ (ನಾ). ನಗಾರಿಯ ಸದ್ದು : ಭೇರಿಯ ಶಬ್ದ : ಕಾಪಾ
ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂ ಪ್ಪೂರಮೋಧ್ಯಯಂ ಪದವಿನಂ ಗಂಭೀರಭಂಭಾರವಂ
(ಕಂಪು. ೧೩-೪೬); ಭಟರ ಜಾಹಾರವಂ ದಳದ ಭಂಭಾರವಂ ರೂಕಿಲ
ಕಿರಾವಂ . . . ಕಿವಿಗಿ ಕೇಳಾರವಂ ತೀದಿತಂದಾ (ಕಂಪು. ೨೨-೪).

[ಸಂ.]

ಭಂಕಿ ? (ನಾ). (?): ಭಂಡದ ಮಹಾಜನಂ ಪಿಯ ಕೆಲಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಭರ್ತು ಮುಂದೆ ಗ್ರಾಮದ ಅವೆದೊಂದು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ದಗ್ಧದೊಪ ತಪ್ಪಕುಂ ತಪ್ಪದಾಯ ಸ ತಿಪ್ಪಸಂಕವಿಂತುಂ ಕೆರೆಯ ಭಂಕಿ ಬಿಟ್ಟ ಭರ್ತು (೦೪. ೫೬. ೦೪೨-೦೨ : ೪). [?]

ಭಕಾರ (ನಾ). 'ಭ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ: ಭಕಾರಕ್ಕೆ ಬಹಾರಂ—ಅರಂಭ—ಅರಂಭ (ಕೂಡ. ೨೫೫ ಕ್ರಮೇ). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತರಿ, ಬಕ್ತರಿ. ಭಾಕರಿ (ನಾ). (ಉತ್ತ) ಜೋಳ. ಸೆಡ್ಡೆ ಮೊದಲಾದುವು ಗಳ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ರೊಟ್ಟಿ: ಬಿಟ್ಟ ಭಕ್ತರಿ ಮಾಡುವ ಕಂಡ (ಕೂಡ. ೨-೦೫೬-೦); ಅಕ್ಕಿಯ ಭಕ್ತರಿ ಮಾಡುವುದು ನನಗೆ ಅದೇ ಮೊದಲ ಪ್ರಸಂಗ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦). ಬಕ್ತರಿ: ಉಣ್ಣುವಾಗ ಬೀ ಅನ್ನವನ್ನಾಗಲಿ ಬೀ ಬಕ್ತರಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಮೊದಲನಿಂದ ಕಡೆಯ ತನಕ ತಿಂದರೆ ನಮಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕೂಡ. ೨-೨೪೬); ಬಕ್ತರಿಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಕೆಲಸ ಸಾವಿತ್ರಿಯದು (ಕೂ. ೦೬). ಭಾಕರಿ: ಎರಡು ಭಾಕರಿಗಳನ್ನು ಸುಡುತ್ತೇನೆ (೦೦೪. ೦). [— ಮರಾ. ಭಾಕರಿ. ಭಾಕರ]

ಭಕ್ತಿ (ಗು). ೧. ಹೆಂಬಿಕೊಟ್ಟ; ಭಾಗಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. ೨. ಪಾಲು ಮಾಡಿದ; ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ೩. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ; ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳ. ೪. ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ; ಮಗ್ನವಾದ. (ನಾ). ೫. ಪೂಜಿಸುವವನು; ಆರಾಧಕ: ತಂದೆಯ ಭಕ್ತಿಂ [ಬ್ರಾಧವ]ವ್ಯಂಧಾರಕನಿವ ಸಾಧನಾತನ ತಮ್ಮಂ . . . ನೆಗಲ್ಲಂ (ಕೂಡ. ೦೨-೨೨): ಕಂಡ ಭಕ್ತಿಗೆ ಕೈಮುಗಾತನೇ ಭಕ್ತಿ (೦೫೬. ೨೪); ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲಿ ಮನವಲಿ ಬುವನದೊಂದು ಗೀತವನೊಂದು ಬೆಳಲು ಕರಿತು ಭಕ್ತರು ತಮ್ಮಡಿಗೆ ಬಂದು (೦೫೬. ೨೨-೨೬); ನಕ್ಕನು ಶಂಭು ಭಕ್ತನ ಮನದ ಧೃತಿ ಯನು . . . ಪಾರ್ವತಿಗೆ ತೋಜಿಸುತ (ಕೂಡ. ೬-೨). ೬. ಅಕ್ಕಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅನ್ನ: "ಅಂಥ. ೬೦೦೦. ಭಕ್ತಿಂ . . . ಅಹಾರ: —ಈ ಕೊಯ್" (ಕೂಡ. ೫೨-೦೪); "ಭಕ್ತಿಂ, ಭಕ್ತಿಂ, ಅಂಥ. ಅನ್ನಂ, ಓದನು, ದೀದಿವಿ—೬ ಅನ್ನದ ಹೆಸರು, ಬೋಸ" (ಕೂಡ. ೨೫೬). ೭. [ವೀಶೈ] ಮುಕ್ತಿಸಾಧಕವಾದ ಆರುಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಭಕ್ತಿಸ್ಥಲವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವನು: ಅಚಾರಿಂಗಭಕ್ತ ನಾಬೊಡೆ ಸ್ವಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದೇಕು (ಕೂಡ. ೬-೦೨); ಭವಿ ಭಕ್ತರೊಳಗೆ ಕೊಡು ಕೊಳೆಯುಂಟೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬-೦೦); ಶುದ್ಧಾಂತರಂಗವಾದ ಜೀವನು ದಿವಸ ಉಪಾಸನೆ ಮತ್ತು ಭಾರಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡು ಭಕ್ತ ನೆನುವನು (೦೪೬. ೬೨). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿ (ನಾ). ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧಾನ್ಯ; ನೆಲ್ಲು: ಎರಡುಗದ್ದಾಣಂ ಪೊನ್ನು ಇರ್ವತ್ತಕ್ಕುಣ್ಣುಗಂ ಭಕ್ತಮುಂ ಇರ್ತೋದಿ ಕೆಲಗೋಡು ಪುಟ್ಟಿಗೆಯುಂ ತನ್ನ ಸೀಮಾನ್ನರಂ (೦೪. ೫೪೦. ೫೪೬. ೭೨-೪೨: ೪೨): ಮೂರ್ಕ್ಕುಣ್ಣುಗ ಭಕ್ತ ಪೊಲಿಯೆ ಕೊಣ್ಣುಟ್ಟುಪೊನ್ ಈ ಭರ್ತು (೦೪. ೫. ೪೦೦೪. ೬-೪: ೪೨): ಎಡೆವಾವಿಗೆ:—ಕಿರುಕು ಸಾಲ, ಭಕ್ತಕಾಣ, ಅಂಬಲದೊಳಗಣ ಅಕ್ಕಿ. ಹೊಸ ಹೆಂಡು ಇವನ್ನರೆದು ಪೂಸಲು ಎಡೆವಾವೆ ಮಾಡ್ಕುಂ (೦೪೬. ೬೪).

[೪ ಇದು 'ಭಕ್ತಿ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವೃತ್ತ]

ಭಕ್ತಕವಿ (ನಾ). ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವವನು; ಸಂತಕವಿ: ಭಕ್ತಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯವನು ಕಬೀರ (೦೫೬. ೪೫೬). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಕುಟುಂಬ (ನಾ). ತನ್ನ ಭಕ್ತರೆನ್ನೇ ಸಂಸಾರಮಾಗುಳ್ಳವನು: ಪರಮಭಕ್ತಕುಟುಂಬಕನು ನೀ ಕರನಯಲ್ಲದೊಡೀ ಕುಟುಂಬಕ ಶರಣ ದಾರೈ ಕೃಷ್ಣ (ಕೂಡ. ೦೨-೦೨೦). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಕುಟುಂಬ (ನಾ). = ಭಕ್ತಕುಟುಂಬಕ: ನಂಬಿದವರಿಗೆ ತನ್ನ ತತ್ತಿಹ ನೆಯ ಬಿರುದನು ಮೊದಲು ಭಕ್ತಕುಟುಂಬ ಸಾರಥಿಯಾದನೊಲಿದರ್ಜನೆಗೆ ಮುಂದೆ ಭಕ್ತಿ (ಕೂಡ. ೦ ೪೫೬): ಭಕ್ತಕುಟುಂಬ ಭಕ್ತಜನವಲ್ಲ . . . ಪೊರ (ಕೂಡ. ೨-೦೬). [ಸಂ. ಭಕ್ತಕುಟುಂಬನಾ]

ಭಕ್ತತೆ (ನಾ). ಭಕ್ತಿ; ಶ್ರದ್ಧೆ: ಭಾವನದೊಳ್ಳಿಯುಂ ಭವಿಗೆ ಭಕ್ತತೆಯು ಬಿದಾ (ಕೂಡ. ೪೪). [ಸಂ. ಭಕ್ತತಾ]

ಭಕ್ತಪರಾಧೀನ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಗೆ ಅಧೀನನಾಗಿರುವವನು: ಭಕ್ತರ ವಶವರ್ತಿ: ಭಕ್ತಪರಾಧೀನನಾದ ಕಾನ ಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟ ನಾಗಿ ಸರ್ವವನ್ನೂ ಮಾಡುವನು (ಕೂಡ. ೭೬): ದೈವವನ್ನು ಭಕ್ತ ಪರಾಧೀನ ಎಂದು ಹೊಗಳಿದ ಮೇಲೆ ಕಂಡ ಮೇಲೆ ಅವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ತೋರಿಸಬೇಡವೆ ಭಕ್ತನಾದವನು (ಕೂಡ. ೨೪೪). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತವತ್ಸಲ, ಭಕ್ತವತ್ಸಲ (ನಾ). ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯವುಳ್ಳವನು: ಓಹಲನ ಮೊದಲ ಸಾರಾಪ್ಪವೆಂಬ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾಗಿ (ಕೂಡ. ೭೬): ದೈತ್ಯವ್ರಯಮಾವಕ ಭಕ್ತವತ್ಸಲ ಭಕ್ತಸುರಧೀನು. . . ಕೀರವ ಕರಣಿಸಿನಗೆ (ಕೂಡ. ೨-೬೪): ಭಕ್ತವತ್ಸಲ ಕೃಪಾಕರ ಪಾಪಾಭಯನಿವಾರಣ ವೃತ್ತಿಂ ಪಾಪಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೭೬). ಭಕ್ತವತ್ಸಲ: ಭಕ್ತವತ್ಸಲಂ [ಕೂಡ. ಭಕ್ತಜನವತ್ಸಲಂ] ಮಗನ ಮಾತಂ ಮನ್ನಿಸಿ ಮಹಾಮಹಿಮನೊಂದು ಗುಪ್ತವೇಷಮಂ ಕೈಕೊಂಡದ್ದರಕ್ಕೆ ನಡೆತಪ್ಪಾಗಲಿ (ಕೂಡ. ೦೬-೦೭೨). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತವತ್ಸಲತೆ (ನಾ). ಭಕ್ತರ ಮೇಲಿರುವ ಪ್ರೀತಿ.— ಭಾತ್ಸಲ್ಯ: ಆತನ ಬೋಜಮಂ ನೆನೆಯದಾದಂ ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಭಕ್ತಿಯೊಳ್ ಶಂಭುಗೆ ಭಕ್ತವತ್ಸಲತೆ ಸಲ್ಲುಂ ಮೇರ್ ಪುರ್ಗಕ್ಕುಮೇ (ಕೂಡ. ೪-೬೦). [ಸಂ. ಭಕ್ತವತ್ಸಲತಾ]

ಭಕ್ತವತ್ಸಲೆ (ನಾ). ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯವುಳ್ಳವಳು: ಎಲೆ ಮಾತೆ! ನೀಂ ಭಕ್ತವತ್ಸಲೆ ಸಾಣಂ! (ಕೂಡ. ೬೨-೦೦). [ಸಂ. ಭಕ್ತವತ್ಸಲಾ]

ಭಕ್ತವತ್ಸಲ ಭಕ್ತವತ್ಸಲ ಮೋ.

ಭಕ್ತವಾತ್ಸಲ್ಯ (ನಾ). = ಭಕ್ತವತ್ಸಲತೆ: ಒಂದು ವೇಳೆಯಾದರೂ ಮಾತನಾಡು, ಎನ್ನ ಭಕ್ತವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ತೋರು (ಕೂಡ. ೭೭). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತವ್ಯಸನ (ನಾ). ಭಕ್ತರ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ.—ಮಮಂತೆ: ಕುತಲರನ್ನವರು ಜೀಯ ಭಕ್ತವ್ಯಸನಭಾರವು ನಿಮ್ಮಲಿರ ಬೇವಿಸುವುದರೋ ಪಾಂಡುನಂದನರು (ಕೂಡ. ೦೦-೭೦). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತವ್ಯಸನಿ (ನಾ). ಭಕ್ತರ ಮೇಲೆ ಒಡಲ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು.— ಮಮಂತೆಯುಳ್ಳವನು: ವರನನಾಥ ಮುಕುಂದ ಪಂಗಳಣಿಯ ಭಕ್ತವ್ಯಸನಿ. . . ಕರಣಿಸಿನಗೆ (ಕೂಡ. ೨-೬೪). [ಸಂ. ಭಕ್ತವ್ಯಸನಿನ್]

ಭಕ್ತಸ್ಥಲ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಪಟ್ಟಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು: ಮುಕ್ತಿಸಾಧನೆಯ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು: ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಚಾರಿಂಗದಾದ್ಯವಾದುದು ಅದಣ ಉಪಾಸನನಾಗಿ ಭಕ್ತಸ್ಥಲವುಂಟಾದುದು (ಕೂಡ. ೪೪-೪೨): ಪಿಂಡಸ್ಥಲ ಪಿಂಡಾಸ್ಥಲ . . . ಸಹಜಮಾಪ್ತಿಸ್ಥಲ ಈ ರೀತಿ ಭಕ್ತಸ್ಥಲಂಗಳು (ಕೂಡ. ೨೫೬-೦೦೪): ಭಕ್ತಸ್ಥಲದಿಂದ ಭಕ್ತಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ದೈತಧಾವನೆಯಿಂದ ಅದ್ವೈತಾದ್ಯಿಗೆ ಮುಂದುವರೆಯುವುದೇ ಸಾಧನೆ (ಕೂಡ. ೭ ೬೪೬). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಾದಾಯ (ನಾ). ಭಕ್ತದ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆರಿಗೆ: ಸಕಲ ಸುಖಾರ್ಥದಾಯ ಭಕ್ತಾದಾಯದೇವಂಟಾದ ಸಾಮ್ಯವನು ಆಗುಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ತೆರಿಗೆ ಗುತ್ತಿಗೆಯ ತೊಂದೆ ಗ ೩೦ (೦೪. III (N). ೫೫೬. ೭೯೪-೦೦; ೭೫೫). [ಭಕ್ತ + ಆದಾಯ]

ಭಕ್ತಾನುಕಂಪ (ನಾ). ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠವುಳ್ಳವನು, ದಯೆಯಿರುವವನು : ಭಕ್ತಾನುಕಂಪಿ[ಶಾಖಾ. ಭಕ್ತಾನುಕಂಪಿ] . . . ಪರಮೇಶ್ವರ ಮುನಿ ಕೀರ್ತಿಸ್ತದಂ (೨೦೩೪. ೦೬ ಸೂತ್ರ).

[ಸಂ. ಭಕ್ತಾನುಕಂಪಿ]

ಭಕ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಭಾಗಮಾಡುವಿಕೆ. ೨. ಪಾಲು : ಭಾಗ. ೩. ದೇವರು, ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಗುರು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ತೋರುವ ನಿಷ್ಠೆ. -ಶ್ರದ್ಧೆ. -ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆ : ಸಿದ್ಧಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕಂ ಪ್ರಜಗದ್ಗುರು ವೆನಿಸಿದಸ್ತದ್ಗುರುಮೇ ಗುರುವೆಂದು ತತ್ಪದಸರೂಪಧ್ಯಾನಮಾಯೋಗಿನಿ (೨೦೩೪. ೦೬-೭೨ ಪ); ದೇವರೊಳಂ ಗುರುಗಳೊಳಮಾಗಮದೊಳಂ ನಂಬುಗಿಯಂ ನೆರೆಯಂ ಭಕ್ತಿಯಾದುಸೂನಮಾಗಿ ಭೋರವೀರತಪೋ ನಿಯಮನಿಖ್ಯತನಾಗಿ (ಕುಳುಕು. ೩-೪೭ ಪ); ಭಕ್ತಿಯಂಬುದ ಮೂವದಾರದು ಕರಗಸದಂತೆ ಹೋಗುತ್ತ ಕೊಡುಯುವುದು ಬರುತ್ತ ಕೊಯ್ದುದಕು (೨೦೩೪. ೨೦೨). ೪. ಸೇವೆ : ಉಪಚಾರ : "ಮರಮಾ . . . ಭಕ್ತಿ . . . ಉಪಚಾರ : - ಈ ೧೧ ಬೆಸೆಯುದರ್ಶ ಪೆಸಂ" (ಪೂಜಾ. ೨೦-೨೨೯). ೫. [ತತ್ಪ್ರತ್ಯಾ] ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದು; ಔಪಚಾರಿಕ ಪ್ರಯೋಗ; ಗೌಣ ಮತ್ತು ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಯೋಗ; ಆಲಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಯೋಗ : ೫ 'ಉಟಿ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಯುವನ್ನು ನಿನ್ನ ಮುಖವೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಹೇಳುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. 'ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡಿರುವೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವೆ' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಸೂರೆಗೊಂಡಿರುವೆ' ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು : "ಭಕ್ತಿ"ಯೇ ದ್ವನಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕೇಳಿನ ಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (೨೦೩೪. ೨೦) : ಪದಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಬಂಧ ಶಕ್ತಿ, ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. ಶಕ್ತಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಂಭ. ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರಾಸಂಬಂಧ. ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಭಾಗವೆಂಬ ವಿಶದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದೆಂದರ್ಥ (೨೦೩೪. ೨೦೨). ೬. [ಜೈನ] ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವದ ಎಂಬ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಕ (ಗು). ಭಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಆಗ ಸಂಗಮಾದೇವರಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬಸವನನಮಫ(೨೦೩೪. ಭಾ)ಕ್ತಿಕಯೋಗನಂ ಕಾಣತ ಪದಿಸಿ ಬಿನ್ನೈದರು ಮುಂದೆ (೨೦೩೪. ೩-೬). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಕಂಪಿತ (ನಾ). ಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮಾರುಹೋಗುವವನು, -ಪರವಶನಾಗುವವನು : ಭಕ್ತಿಕಂಪಿತ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ (೨೦೩೪. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಕಾಂಡ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಟ್ಟ. - ಸ್ತುತಿ : ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಭಕ್ತಿಕಾಂಡ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ ಇಂತೀ ತ್ರಿವಿಧದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ನಾದರೆ ತನು ವಿಧದೊಳಗೆ ಅಂಗವಿಲ್ಲ (೨೦೩೪. ೨೦೨) : ಕರ್ತೃತ್ವ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವಾಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದೇ ಭಕ್ತಿಕಾಂಡವು (೨೦೩೪. ೦೨೯ ೨೦೩೪). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಕಾಂಡಿ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನು : ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವನು : ಉತ್ತಮ ಸ್ತುತಿ ಭೋಗ ಭಕ್ತಿಕಾಮ ವ್ಯಕ್ತನಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಕಾಂಡಿಯಲ್ಲ (೨೦೩೪. ೨೦೨) : ಸಕಲಕ್ರಿಯಗಳೇನಿಲ್ಲಾ ಮೋಕ್ಷವಾತನೇ ಭಕ್ತಿಕಾಂಡಿಯೆನಿಸುವನು (೨೦೩೪. ೦೩).

[ಸಂ. ಭಕ್ತಿಕಾಂಡಿ]

ಭಕ್ತಿಗೀತ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಭಾವವೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಹಾಡು : ಭಗವಂತನ

ಮಹಿಮೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಹಾಡು : ದೇವರ ನಾಮ : ಎಂದಿನಂತೆ ಇಂದಾದರೂ ಆತಿ ಕಟ್ಟಳೆ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿ ಗೀತವನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದಳು (೨೦೩೪. ೨೦೨) : 'ಗೀತಾಂಜಲಿ'ಯು ಭಕ್ತಿಗೀತಗಳ ಸಂಗ್ರಹ (ರಸಗ. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿತ್ರಯ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಗುರು, ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಜಂಗಮರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುವ ಭಕ್ತಿ : ಲೋಕೋಪಕಾರಣ ಭಕ್ತಿತ್ರಯವಿರೋಲು ವಿಧೂತಭವಹಾಲಿ (೨೦೩೪. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿದಾಸೋಹ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಸೇವೆ : ಭಕ್ತನಾಯತ್ರೆ ಭಕ್ತಿದಾಸೋಹಮುಕ್ತನಾಯತ್ರೆ ಯುಕ್ತಿದಾಸೋಹ . . . ಈ ದಾಸೋಹದ ಅನುವ ಕೂಡಲಸಂಗಮು ತಾನೇ ಬಲ್ಲ (೨೦೩೪. ೨೦೨). [ಭಕ್ತಿ + ದಾಸೋಹ]

ಭಕ್ತಿಪಂಥ (ನಾ). ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವೆಂದು ನಂಬಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ : ರಾಮದಾಸ, ತುಕಾರಾಮ ಮೊದಲಾದ ಸಂತರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಒಡಳ ಹಳೆಯದು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆ (೨೦೩೪. ೨೦೨) : ಸುಸಂಸ್ಕೃತರೂ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮರೆತು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೈವವನ್ನೇ ನಂಬಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವೇ ಭಕ್ತಿಪಂಥಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣವಾಯಿತು (ಮುಖ್ಯ. ೦೦೦ ೨೦೨). [ಸಂ. ಭಕ್ತಿಪಂಥ]

ಭಕ್ತಿಪಥ (ನಾ). ಪರಲೋಕಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಕರ್ಮಮಾರ್ಗ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ, ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗಗಳೆಂಬ ಮೂರುಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಭಗವಂತನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ : ಅಂಗದ ಮೇಲಣ ಲಿಂಗದ ಮಿಗಿಲಿ ಬಂದ ಸುಖಮಾರ್ಗಾರ್ಥಸುವ ಹಿಂಗಲಾಗದು ಭಕ್ತಿಪಥಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪ (೨೦೩೪. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು : ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದುದು : ತತ್ಪೂರ್ವಕಂ ದೃಢ(ದೃಢ)ಸೇನಂ ನಿರಿಸಿ (ನಿರ್ವಿ) ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕದಿಂದಮಹಾರಂಗುಡೆ (೨೦೩೪. ೨-೨೦ ಪ) : ಅವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ (೨೦೩೪. ೨. ೦೦೨). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರ (ನಾ). ಆತ್ಮಧಿಕವಾದ ಭಕ್ತಿ : ನಿರತಿತಯವಾದ ಭಕ್ತಿ : ಸಂಗನ ಕರಣ ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರವು ಎನಗಿಂತು ಸಾಧ್ಯವೆಷ್ಟುದು ಹೇಳಿನ್ನೆ ತಂದೆ (೨೦೩೪. ೨೦೨). [ಭಕ್ತಿ + ಭಂಡಾರ]

ಭಕ್ತಿಭಾವ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಡಿದ ಮನೋವೃತ್ತಿ : ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಮನಸ್ಸು : ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ವಿನಿಮೂಲ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂ ಸಾಂಜರನಿಲಲಂ ನಿಗಮವಂದ್ರನಂ ಕೀರ್ತಿಸಿದಂ (೨೦೩೪. ೨-೦೦೦) : ಅವರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗೆಗೆ ಉತ್ಕಟವಾದ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದರು (೨೦೩೪. ೨). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ (ನಾ). = ಭಕ್ತಿಪಥ : ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವಿದಮ್ ಸೂಮು ದ್ಯುಕ್ತವಂ ತಾನಿನ್ನು ಮನುಷ್ಯತ್ವನಾಗಿದು ಒಡವೆವಾಗಿ (೨೦೩೪. ೨೨-೨೩) : ಪೂಜ್ಯರ ಕಿರಣಸುಧೆ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದೊಳ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ (೨೦೩೪. ೨) : ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೂ ಇಂಥ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಜ್ಞಾನದೇವೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮೂರು : ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ, ಕರ್ಮಮಾರ್ಗ (ರಸಗ. ೨೦). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಯುಗ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಯುಗ : ವಿದೇಹೀಯರ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ಭಾರತವನತಗೆ ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾದಾಗಲೇ "ಭಕ್ತಿಯುಗ" ಆರಂಭವಾಯಿತು (೨೦೩೪. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಯೋಗ (ನಾ). ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು : ಮೃತ್ಯುಪಾಪನು ನಂದನಗೆ ಕರಾಗ್ರಪ್ರಿಯೆ ಹೇಳಿದ ಮೊದಲ

ದೊಳಗಿಹ ಭಕ್ತಿಯೋಗವನೊದಿದು ಹೆಚ್ಚು (೨೨೫. ೧೩-೨೩೩); ನವವಿಧವಾದ ಭಕ್ತಿಯೋಗಮಾರ್ಗವ ಬೋಧಿಸಿದನು ಗಗನಸದ್ಗುರು (೧೧೩೨. ೩-೨೩೩); ಗೀತೆಯಲ್ಲಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಕರ್ಮಯೋಗ, ನಡುವಣ ಅರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಯೋಗ . . . ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು (೪೫೯. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಯೋಗಿ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದವನು; ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಸಾಧಕ: ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನವಿದಿದು ಶತ್ರುದೇವಗಣಾಂತ ಎಲ್ಲರು ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರಾದ ಕಾಲದಲಿ (೨೩೪. ೨೩-೨೪). [ಸಂ. ಭಕ್ತಿಯೋಗಿನ್]

ಭಕ್ತಿರತಿ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಆಸಕ್ತಿ. - ವ್ಯಾಮೋಹ: ಭಕ್ತಿರತಿಯ ವಿಕಳತೆಯ ಯುಕ್ತಿಯನೇನ ಜ್ಞಾನೋದರಯ್ಯಾ ಕಾಮಿಗುಂಟಿ ಲಕ್ಷ ನಾಟಕ (೧೩೪. ೨೦೬); ಮೂಟಕಟಿಪರವಜನುಮತದಿಂದವ ಭಕ್ತಿರತಿಯಯ್ಯಾ ಕೂಡಲಚ್ಚನಂ ಪೂದೇವಾ (೨೩೪. ೧೬-೧೭). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿರಸ (ನಾ). = ಭಕ್ತಿಭಾವ: ವಿಷಯರೂಪನ ಮೂಡಿ ಭಕ್ತಿರಸವ ದೇವರು ಮೋಹಿಸಿ ಸುಖಾದ್ವಿಯಂಬುದಕವನೊಡೆದು ನೋಡಿ ಸುಖಯ್ಯಾ (೧೩೪. ೨೦); ಭಕ್ತಿರಸಂ ಮುಸುಕುವುದನುರಕ್ತರೂ ಮುಗಿವರ್ಧದೇವತೆಯೊಂ (೨೩೪. ೬-೨೪೦). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಸಾರಾಯ (ನಾ). ರಿ. ಭಕ್ತಿಯ ಸಾರಾಂಶ. - ತತ್ತ್ವ: ಎಣೆಗೆ ಎನ್ನ ರೂಪ ನಿರೂಪಾದ ಬಳಕೆ ಭಕ್ತಿಸಾರಾಯದ ಪಥವನೊಲ್ಲನಯ್ಯಾ (೧೩೪. ೨೪-೨೪). ೨. ಭಕ್ತಿಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವವನು: ಭಕ್ತಿತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿರುವವನು: ಭಾವ ಸಾರಾಯರ ಭಕ್ತಿಸಾರಾಯರ ತೋಟಯ್ಯಾ ನಿಮ್ಮ ಭರ್ಮ (೧೩೪. ೨೦೬). [ಸಂ. ಭಕ್ತಿ + ಸಾರಾಯ]

ಭಕ್ತಿಸ್ಥಲ (ನಾ). = ಭಕ್ತಿಸ್ಥಲ: ಭಕ್ತವ ಮುಕವೆಂದು ಜಂಗವು ನಡೆದು ಬಂದಲ್ಲಿ . . . ತನು ಕರಗಿ ಮನ ಕರಗಿ ನೋಡಿ ಮಾಡುವುದು ಭಕ್ತಿಸ್ಥಲ (೧೩೪. ೧೩೪); ಗುರುನಿಗೆ ತನು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮನ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಭಕ್ತವ ಕೊಟ್ಟೆನಂಬನ್ನಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಸ್ಥಲ (೨೩೪. ೨-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಹೀನ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು: ಭಕ್ತಿಹೀನನ ದಾಸೋಹವ ಸದ್ಗುರು ಸವಿಯರು (೧೩೪. ೬೦೬); ಬೇದ ಇಂತಹ ಭಕ್ತಿಹೀನನ ಬುಣೊಳನ್ನು ವನು ನೀವು ಹುಟ್ಟಿರಲುಬದಿ (೧೩೪. ೨೦-೨೪). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಹೀನತೆ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ: ಅಕ್ಕಟಾ ಮುಟ್ಟುವನೆ ಇಂತಹ ಉಕ್ಕಿಗೆ ಕಲಿವಾಧನಿಸಂತಕ್ಕೆ ಕೀಳಿದ ಭಕ್ತಿಹೀನತೆಯಾದ ವಾರ್ತೆಯನು (೧೩೪. ೨೬-೨೭). [ಸಂ. ಭಕ್ತಿಹೀನತೆ]

ಭಕ್ತಿ (ನಾ). ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳು; ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವವಳು: ಗಂಡ ಹಿವಲಿಂಗದೇವರ ಭಕ್ತಿ ಹೆಂಡತಿ ಮೂವನುಸೇಯ ಭಕ್ತಿ (೧೩೪. ೧೦೪); ಅವಳು ಭಕ್ತಿ (೧೩೪. ೪೦-೪೧). "ಪತಿಭಕ್ತಿ" ಪರಾ. [ಸಂ. ಭಕ್ತಿ]

ಭಕ್ತ (ನಾ). ರಿ. ತಿಂಡಿ; ಭಕ್ತ: "ತೈಲಾದಿ ತುಪ್ಪದೊಳ್ ತಾಳಿಸಿದು ಪೈದೆ ಭಕ್ತಮನಿತ್ತು" (೨೩೪. ೬೪-೬೫); ಹದಾದ ಭಕ್ತವನುಂಡು ಕೀರಿಗೆ ಮಣ್ಣು ನು ಪೊಟುವರೆ ಕಾಡಿ ಕರಿಕಾಲತೋಳ ಭರದಲ್ಲಿ ಪೊಯ್ಯಲು ಹರಿ ದಾಡಿದಂದದಿ ಕರಗದಿ ಕುಣಿ ನೀ (೨೩೪. ೨೦-೨೦೦); ಪಕ್ಷವಿಲ್ಲ ದಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯು ? (೧೩೪. ೨). ಆಹಾರ: ಉಪಸು: ನಿಧಿಯರ್ ಬರಿಸುವುದ ಬುಟ್ಟಿಗೆರ್ ವಂದಿದರ್ಯ್ಯರಾಲದ ಕೀಗಿಂ ತೋರ್ದರ್ ನಮ್ಮಯ ಭಕ್ತದೊಳ್ (೨೩೪. ೨-೨೩); ಕಾಳಿಗಾಳಿಯ ರಿಲಹುಸುರಿದಾಳು ಗೈವರು ಭಕ್ತಗಳನಾ ಕೂಳ ಬಡಿಸುವರೋರ್ವರ್ (೧೩೪. ೬೪-೬೫). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತ (ಗು). ರಿ. ತಿನ್ನುವ; ಕುಳಿಸುವ. (ನಾ). ೨. ತಿನ್ನುವವನು:

ಕುಳಿಸುವವನು: "ನರಭಕ್ತ" ಪರಾ. ೨. ಹೆಚ್ಚು ತಿನ್ನುವ ಸ್ವಭಾವದ ವನು: ಹೊಟ್ಟೆದಾಹ: "ಭಕ್ತ: ಭಕ್ತರೇ, ಅದ್ವರ:—ಈ ೨ ತಿನ್ನು" (೨೩೪. ೨೪-೨೪೩). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಕಾರಿ (ನಾ). = ಭಕ್ತಕ ೨: "ಅದ್ವರಂ ಪುಷ್ಕರಂ ಭಕ್ತಕಾರಿ ತಿನ್ನಾಳಿಯಕ್ಕುಂ" (೨೩೪. ೬೪-೬೫). [ಸಂ. ಭಕ್ತಕಾರಿನ್]

ಭಕ್ತನ (ನಾ). ರಿ. ತಿನ್ನುವುದು. ೨. ಆಹಾರ: "ಮಲ್ಲನಂ . . . ಭಕ್ತನಂ . . . ಸ್ವದನಂ—ಈ ರಿಂ ಕೂಟಂ" (೨೩೪. ೨೪-೨೫). ೩. ಲಾಡು ಮೊದಲಾದ ಭಕ್ತ.—ತಿಂಡಿ. [ಸಂ.]

ಭಕ್ತನ (ನಾ). ರಿ. = ಭಕ್ತನ ೨: ಎಲ್ಲಿಗಲವೋ ಹೋಗಿದಿರು ಕಟಿ ನಿಲ್ಲು ಬಂದವರಾವಕೆಯು ಬಿಲ್ಲವಿಡಿದುಲಿ ನೋಡು ಭಕ್ತನಗಾದಿ ನೀನೇಗೆ (೨೩೪. ೨-೨); ಹುಣತ ರಾಕ್ಷಸಿಯ ಭಕ್ತನಗೆ ಹೊರಗಾಗಿ ತ್ಯಕ್ತಿಯಲಿ ಕಳಿದಿರುವಯಾ ? (೨೩೪. ೪೪-೫೦); ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯದಂತನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಭಕ್ತನ ಸ್ವೀಕರ ? (೧೩೪. ೨). ಆಹಾರವನ್ನು ರುಚಿಕರ ವಾಗಿ ಮಾಡುವ ವೃಂದನ: "ಉಪದಂತ, ಅವದಂತ, ಭಕ್ತನಂ—ಈ ೨ ಕುಡಿಸುತ್ತ ಬಾಡಿಸುವುದು" (೨೩೪. ೨೪-೨೫). [ಸಂ. ಭಕ್ತನ]

ಭಕ್ತಿ "ಬಕ್ಷ" ನೋ.

ಭಕ್ತ (ಗು). ರಿ. ತಿನ್ನುಲ್ಪಟ್ಟ; ನುಂಗಿದ: ದಕ್ಷಮುಖ್ಯಯಕ್ಷನು ಭಕ್ತಕ್ಷ್ಮದ . . . ಅಕ್ಷಯ ರಕ್ಷಿಸಮ್ಯವನು (೧೩೪. ೬೦-೬೧). (ನಾ). ೨. ತಿಂದುದು: "ಭಕ್ತಂ, ಚರ್ವಿತಂ . . . ಭುಕ್ತಂ—

೧೪ ಭುಜಪ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು" (೧೩೪. ೬೨-೬೩). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಸು (ಕ್ರಿ). ತಿನ್ನು; ಕುಳಿಸು; ಸೇವಿಸು; ನೀವು ಮಾಡಿದ ಬಯಲು ಭಕ್ತಿಸು ಅನಂತ ಹಿರಿಯರನು (೧೩೪. ೨೦೬); ತಾನೇಂ ಮನುಷ್ಯನು ಭಕ್ತಿಸು ರಾಕ್ಷಸನೇ (೧೩೪. ೨೩-೨೪); ರತ್ನದೀಪಸುರನಂ ಭಕ್ತಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಾಯ್ತೆದಿದಾರ್ ಮರಗುಗಿಯ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿವೊಲ್ ಹಿಂದಾಪ್ಪರಗೊಂಟಿದನೆಗೊಕ್ಕಿದವು (೨೩೪. ೧-೬೦). [ಸಂ. ಭಕ್ತಿಸು + ಇತ್ಯು]

ಭಕ್ತೀಸ್ "ಬಕ್ಷೀಸ್" ನೋ.

ಭಕ್ತೀಸ್ "ಬಕ್ಷೀಸ್" ನೋ.

ಭಕ್ತ (ಗು). ರಿ. ತಿನ್ನುಬಹುದಾದ; ತಿನ್ನುತಕ್ಕ. (ನಾ). ೨. ತಿನ್ನುಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು: ತಿನ್ನುತಕ್ಕದು: ಗುರುತಿಷ್ಠ ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರ ಪೇಯಾಪೇಯ ಭಕ್ತಾಭಕ್ತ ಗಮ್ಯಾಗಮ್ಯ ವಧ್ಯವಧ್ಯಾದಿ ವಿಧಾಗ ವಿಚಾರಮನೊಡಂಬಡೆ (೨೩೪. ೧೦೦). ೩. ತಿಂಡಿ; ತಿನಿಸು; ಪ "ಭಕ್ತ-ತಿ: (ಅ) ಭಕ್ತ, ಭೋಜ್ಯ, ಲೇಹ್ಯ, ಚೋಷ್ಯ, ಪಾನೀಯ (ವಿದ್ಯಾಕ. ೨೦). (ಆ) ಅತಿರಸ, ಹೋಳಿಗೆ, ಲಡ್ಡು, ಜಿಲೇಬಿ, ಲವಣಪ (ಅಪ್ಪಂ) (ಸಾಂಖ್ಯ. ೪೫)" (ಕ್ರಿಷ್ಣ. ೬೦೦); ಪದಿನೆಂಟುಂ ತಂದಿ ಭಕ್ತರೂಪಂಗಳುಮಂ ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ಪಾನಂಗಳುಮಂ ಭ್ಯಾರ್ಥಿ ಬಡ್ಡಿ (೨೩೪. ೬೪-೬೫); ಭಕ್ತಾರ್ಥಿಗಳು ಬೇಡುವ ಮಕ್ಕಳ ಬಾಳ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ನೋಡುತಿರ್ಪದೊಂದಿರವಲ್ಲೇ (೨೩೪. ೧-೧೦೦); ಪಳನಳವ ಒಪ್ಪುವಿದ ಭಕ್ತಾರ್ಥಿಯ ಹೆಣಗಿಳೋರೊಟಿ ಮಂಡಳಿ (೨೩೪. ೧೦-೨೩). ೪. ಲಾಡು. ಹೋಳಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಸಿಹಿತಿಂಡಿ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇವರ ಸಮರಾಧನೆಯಂದು ಭಕ್ತಕ್ಕೆ ಹೋಳಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ (೨೩೪). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಕಾರ (ನಾ). ಸಿಹಿತಿಂಡಿಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು; ಭಕ್ತವನ್ನು ಮಾಡುವವನು: "ಅಪೂಜ್ಯ, ಕಾಂದವಿಕ, ಭಕ್ತಕಾರ:—೨ ಚಪ್ಪಾಯ ಮುಂತಾದ ಭಕ್ತಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗೂ ಹೆಸರುಗಳು" (೧೩೪. ೨೪). [ಸಂ.]

ಭಗ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯ : "ಅದಿತ್ಯಃ . . . ಭಗಃ . . . ಕ್ರಿಯಾಕರಃ" ಈ ೪೭ ಅದಿತ್ಯನ ಪುರುಷ (ಋಷಿಃ ೬-೩೩); ಬೆಳ್ಳಿ ಕರಗಿ ಬೆಳಗಾಯ್ತು ಎಳೆ ಹಗಲಾಗಿ ಭಗವತು ಸುಡತೆ ? (ಋಷಿಃ ೧೦೦-೪). ೨. ದ್ವಾದಿಶುದಿತ್ಯ ರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಅವನು ಭುಜಂದೇಹಾದು ಚಿಹ್ನೆಯು ಕೊಯ್ದು ಪೂಷನ ಪಲ್ಲಕ್ಕನುಡಿರ್ ಭಗವತು ಕಣ್ಣುಂ ಕೆಡೆದು . . . ನೋಯಿಸ (ಕಥಾ. ೧೦-೨೪೦); ಭಗವತು ಕಣ್ಣುಂ ಕೆಡೆವೆಂದು ಹೇಳುಂ ಮತ್ತೆ ಭಗವೇತ್ರ ಎನುತುಂ (ಋಷಿಃ ೩-೧೬-೦೪). 'ಭಗಭಿ' ಪದಾ. ೩. ತೀರ್ತಿ; ಯಶಸ್ಸು : ಪೊಗುಲೆ ಜಗತೀಚಿತ್ರಂ ದಿಕ್ಪ್ರದೋಕ್ ಭಗಮಾಪಾಂ ನಗಲೆ ವಿಜಯೋ ದೋಗಿವ್ಯಾಭಾಸಮಾನಮುಹೋದಯಂ ಮಗುಟ್ಟು (ಕಥಾ. ೨-೩೦). ೪. ಸ್ತ್ರೀಯ ಗುಹ್ಯ; ಯೋನಿ : "ಭಗಃ, ಯೋನಿಃ, ಉಪಶ್ವಃ, ವರಾಂಗಿ, ಸ್ಮರಮಂದಿರಂ—ಈ ೩ ಉಪಶ್ವಂ" (ಕಥಾ. ೧೩-೩೦); ಭಗಮಲರೂಪ ಕೆತ್ತಗುಂ ಗುಡಮಗುಂ ತೊಡ ನಡುಗುಂಗೆಂ ಲತಾಂಗಿ (ಕಥಾ. ೧೦-೩೩); ದಿಸುನಿಂ ಪೂಸುಗೆ ತಾಂ ಕಿಸುಗುಳಿಯಪ್ಪವಳ ಭಗದ ಗಂಧಂ ಕೆಡುಗುಂ (ಕಥಾ. ೪-೧೩). ೫. ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವ ಪಾಪ ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಗಳ ಪರಿಣಾಮ. — ಫಲ. ೬. ಭಾಗ್ಯ; ಅದ್ಭುತ. ೭. ಸಂಪತ್ತು; ಐಶ್ವರ್ಯ. ೮. ವಿಳೇಗೆ; ಅಭ್ಯುದಯ. ೯. ಘನತೆ; ಹಿಂಮೆ. ೧೦. ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ; ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ. ೧೧. ಬಲ; ಶಕ್ತಿ; ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ೧೨. ಮಹಾತ್ಮ. ೧೩. ಪ್ರಯತ್ನ; ಸಾಹಸ. ೧೪. ತೇಜಸ್ಸು; ಶಾಂತಿ. ೧೫. ಒಲುಮೆ; ಪ್ರೀತಿ. ೧೬. ಪವಿತ್ರತೆ; ಪರಿಶುದ್ಧತೆ. ೧೭. ಅರಿವು; ಜ್ಞಾನ. ೧೮. ಭರ್ಮ. ೧೯. ವಿರಕ್ತಿ; ವೈರಾಗ್ಯ. ೨೦. ಸಂಯಮ; ಯತಿ. ೨೧. ಮುಕ್ತಿ; ಮೋಕ್ಷ. ೨೨. ದವ; ಸ್ತುತಿ. ೨೩. ಭವಿತವ್ಯ. ೨೪. ದೇವತೆ : "ಸೂರ್ಯನೊಳು ಭರ್ಮನೊಳು ಯೋಗಿಯೊಳು ಮರದೊಳಿಶ್ವರ್ಯ ದೊಳು ಜ್ಞಾನದೊಳು ವೈರಾಗ್ಯದೊಳು ಭವಮಾರ್ಗದೊಳು ಮುಕ್ತಿಯೊಳು ಪ್ರೀತಿಯೊಳು ಮಹಾತ್ಮೆಯೊಳು ಭಗನೊಳು ಭಗವಾಂಸುಂ" (ಕಥಾ. ೧೦೦-೩೦); "ತವಂ ಸಂಯಮಿ ಭರ್ಮ ಕೀರ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಜ್ಞಾನಮೈಶ್ವರ್ಯ ಯೋನಿ ಪವಿತ್ರಂ ಭವಿತವ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಕಿರಣ ಗೀರ್ವಾಣರುಂ ಮುಕ್ತಿಯುಂ ಜಪ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಂಗಳುಂ ಭಗವಾಂಸುಂ" (ಕಥಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಗಂದರ (ನಾ). ೧. ಗುಹ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾರೋಗಿ : "ಭಗಂದರಃ—ಶಿಕ್ಷೋದ್ವ್ಯಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಪುಣ್ಯ" (ಕಥಾ. ೧೦-೧೪); ಒಬ್ಬನ ತೊಲ ಭಗಂದರಂ ಕುಪ್ಪ ಕ್ಷಯ ಗಂಡಶರೀರವೇದನ ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯಬೇಡುಮೊಹುವ್ಯಾಧಿಗಳೊಮ್ಮೊದಲ ನೆಯ್ಯೋಳ್ ಪಟ್ಟಿದೊಡೆ (ಕಥಾ. ೩೪-೧೦); ಸತಿಯುಂ ವಿಚಾರಿವಾಗುಂ ಧುತಿಗಂಗಿಯೊಳವನತಿ ಭಗಂದರದೊಳು ಮುಂ ಪ್ರತಿದಿನಮಿಟ್ಟನ್ನಮ ನುಂಡ ಶಿವಂ ತನಗಲ್ಕುಂ (ಕಥಾ. ೪-೨೦); ಜಾಯಿಂದ ಬಂತು ಭಗಂದರ (ಕಥಾ. ೨). ಒಬ್ಬ ಮುಷಿಯ ಹೆಸರು. [ಸಂ.]

ಭಗಭಿ (ನಾ). ಭಗನೆಂಬ ಅದಿತ್ಯನನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದವನು ; ವೀರಭದ್ರ : ರತ್ನಮಯವಂದವಂತನೆಯ್ತು ಓದಿದು ಬರಲಾ ಭಗಭಿಂ . . . ನಡೆದ ನಭವಂ (ಕಥಾ. ೨-೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಭಗೀ (ನಾ). ೧. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗುಂಪು. — ಸಮೂಹ : ಭಗೀದ ಲೆಕ್ಕಮಂ ಮುಖಿಯ ನೀರ್ವನಿಯಂ . . . ಪವನಲ್ ಬಗದರ್ವನೆ ಗಾಂಪನಾಗನೇ (ಕಥಾ. ೧೦-೦೦); ನೆಗಟ್ಟು ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲಶಂ ಚಂಡಪ್ರಭಂ ಪಂಜರಂ ಭಗೀಂ . . . ಗಗನಚ್ಚತ್ರದ ಹೇಮದಂಡಮೆನುಲ್ ಸಾಲ್ವತ್ತು ಹೇಮಾಚಲಂ (ಕಥಾ. ೧-೨೩); ಮುತ್ತಿನ ಬಿಂಬದ ಜಾರದ ಮುತ್ತಿನ ವಿಭವಂದಿನವ ಬೆಳ್ಳೊಡೆ ಭಗೀಂ ಸುತ್ತಿರೆ ಮಿಸುಗುವ ಶಿವನಿಮುತ್ತಿರೆ (ಕಥಾ. ೧೦-೨೩). ೨. [ಭಂದ] ಮೊದಲನೆಯ

ಅಕ್ಷರ ಗುರುವು ಉಳಿದೆಡೆಕು ಲಭುಗಳೊ ಆಗಿರುವ (-ಯ) ಒಂದು ಅಕ್ಷರಗೀ : ಆದಿ ಗುರುವಾಗಿ ಭಗೀಂ (ಕಥಾ. ೧೦-೨೪ ೨೩೩). [ಸಂ.]

ಭಗೀಮಂಡಲ (ನಾ). ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗುಂಪು ; ತಾರಾಮಂಡಲ : ಓದಿದು ಸರನೆ ತಿರುಹುಮರು ನಡುಗಿ ಕಂಗಿಟ್ಟೊಡಿತಲ್ಲಾ ಬಡದೆ ಸುಂಟರಗುಳುಟ್ಟುತು ಭಗೀಮಂಡಲಕಿ (ಕಥಾ. ೨೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಭಗದಾಳ, ಬಗದಳ, ಬಗದಾಳ (ನಾ). — ಭಗಂದರ ೧ : ಹಗ್ಗುಳ್ಳದ ಬೇರು ತೊಳ ೭, ಕಾಯಿಲುಮುತ್ತಿಯ ಎಲೆ ತೊಳ ೭, ಕುಪ್ಪ ತೊಳ ೭ ಇವ ಅರೆದು ಪೂನೆ ಭಗದಾಳ ಮೂಣ್ಣುಂ (ಕಥಾ. ೩೩). ಬಗದಳ : ಕರವಲೆಂಬುದು ಕೈಟ್ಟು ಹೂಣ್ಣು ಅಮೆಳೊಕ್ಕವೆಂಬುದು ಬಾಯ ಬಗದಳ ಅಂಗಿಟ್ಟೊಂಕೆಂಬುದು ಪಾಪದ ತವರೂಪ (ಕಥಾ. ೧೦೪-೨೭೪); ಬಾಯೊಳಗಣ ಬಗದಳಕ್ಕೆ ಎನ್ನ ಕೇಳಬೇಡ (ಕಥಾ. III. ೩೩-೦೩೨); ಶರಣ್ಗೆ ಸರಿ ಸುರನರರೊಳಿಲ್ಲೆಂಬ . . . ಸರಿಯೆಂಬ ಬಾಯ್ಗೆ ಬಗದಳ ವಾಗದಿರ್ಪರೇ (ಕಥಾ. ೦೬-೦೪೨). ಬಗದಾಳ : ಬಾಯಿಗೆ ಬಂತು ಬಗದಾಳ ಬಿನ್ನಿಗೆ ಬಂತು ಭೇತಾಳ (ಗಡ).

[—ಮೂ. ಭಗದಳ, ಭಗದಳ, ಭಗದಾಳ. /ಪ್ರಾ. ಭಗದಲ]

ಭಗಭಗ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಅವರು ಮಾಡಿದ ಅನ್ಯಾಯ ನೆನಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಭಗಭಗ ಎಂದು ಉರುತುಕೊಗುತ್ತೆ (ಕಥಾ).

ಭಗದ (ನಾ). (ಉಪವಾಸದ ದಿನ ಅಲ್ಪಾಹಾರಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ತ್ಯಾಜ್ಯವು ; ಅಕೆಯುಂ ಕ ಫರ್ಮದ ಮಂಡಾದ ಮೇಲೆ ಧಾರಣೆ, ಇರತಕ್ಕ ಜೀನುಸಗಳು ೧, ಹವೀಷ : ೨, ಅಮಲಕ್ಕಿ : ೩, ಭಗದ (ವರಯದ ಅಕ್ಕಿ) (ಕಥಾ. ೦೩೦). [—ಮೂ. ಭಗದ]

ಭಗಿರಿ "ಬವರಿ" ನೋ.

ಭಗವ (ನಾ). ವೈಷ್ಣವ ಸಂನ್ಯಾಸಿ : ಭಗವರೊಳಂ ಗೊರವರೊಳಂ ಸುಗತರೊಳಂ ಜುಜುುರೊಳವುದುಂದುಂ ಜುಜುಂದಿಳಿಂದೆ ನೆಟ್ಟರುಂ ನಲಗೆ ಗಳವರಾದನೆಂದುಮಿಲ್ಲ ಪಾರ್ವರಿಗಿಂದುಂ (ಕಥಾ. ೧೦೦೦. ೩. ೧೦-೨೪). [—ಸಂ. ಭಗವಾ?]

ಭಗವಂತ (ನಾ). ೧. ದೇವರು ; ಪರಮಾತ್ಮ : ಭಗವಂತನೆ ಕವಿ ಸಹೃದಯ ನಾಂ (ಕಥಾ. ೩೦-೨); ಈ ಕುಶ್ವರನು ಮಹದ್ವೈಶ್ವರ್ಯಗಳೂ ಪೂರ್ಣವಾದ ಭಗವಂತನು ; ಬೀಮೇವಾದ್ವಿತೀಯನು (ಕಥಾ. ೦೩೩); ಅರ್ಜುನನು ಮದಾಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಅನೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ, ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನ ಕಾರ್ಯ ಫಲಿಸುತ್ತದೆ (ಕಥಾ. ೦೩೩). ೨. ವಿಷ್ಣು. ೩. ಶಿವ ; ಈಶ್ವರ. ೪. ಜನ ; ಅರ್ಹಂತ. ೫. ಗೌತಮ ; ಬುದ್ಧ ; ಅನಂದನವರನೆಬ್ಬಿಸುತೊಡನೆ ಮರಳಿ ಬರೆ, ಭಗವಂತ ಮೃಣೀಕಂದ (ಕಥಾ. ೩೩-೩); ಭಗವಂತನು ಒಂದು ಸಲ ಶ್ರಾಮ್ಯಯ ಜೀತವನದಲ್ಲಿ ಅವಾಳುಕೊಡಿನ ಆರಾಮದಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದನು (ಕಥಾ. ೦೩೩). ೬. ಪೂಜ್ಯರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ : ಅನ್ಯಾ ನಾಜಾರ್ಯ ಭಗವನ್ಮರಾಸ್ತು ನಮಃ ದೇವಾಜಾರ್ಯಭಗವನ್ಮರ್ಗ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟು (ಕಥಾ. ೩. ೦೩೩-೩; ೭೩೩). [ಸಂ. ಭಗವಾ?]

ಭಗವತಿ (ನಾ). ೧. ಗೌರಿ ; ಪಾರ್ವತಿ : "ದಯಾಣೀ . . . ಭಗವತಿ, ದುರ್ಗಾ . . . ಮೇನಾತ್ಮಜಾ—ಈ ೨೦ ಗೌರೀದೇವಿಯ ಪುರುಷ" (ಕಥಾ. ೪-೦೩); ಮರಿಯನೊಳ್ ಭಗವತಿಯುಂ ಪದಿಪ್ಪೆಗಿಯೊಡೆ (ಕಥಾ. ೦೪೨೪, ೩೪-೩; ೨೩೩ ೨೪); ಆ ಭಗವತಿ ಕೊರ್ತು ದೀರಿಯಯಾಗಿ ಭುಜಾಸಿಗೆ ನಾಗದರ್ಮನಾ (ಕಥಾ. ೦-೪). ೨. ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಸರಸ್ವತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆ. ೩. ಶಪ್ತಸ್ಥಿ, ಮುಷಿತತ್ವ, ಮೊದಲಾದ ಪೂಜ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಬಳಸುವ ಪದ : ಎಲೆ

ಭಗವತಿಯಿರಲಿ, ಮಹಾದೇವಿಯಿರಲಿ ಇತ್ಯ ಕಡೆಗೆ ಬರಬೇಕು (ಉಚಿತ. ೪-೩ ೩).

ಭಗವತಿಲಿಂಗಾಚಾರ = ದೇವಿಯ ಭಕ್ತನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀಮನುಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರಂ ಚೋಲರ ಭೀಮ ಚೋಲನಾರಾಯಣ ಭಗವತಿಲಿಂಗಾಚಾರ ನಾಗರಸನ ಕುಮಾರವೀರ ದೊಂದುರಸಂಗಿ ಬಸುರುಚೋದನಂ . . . ಕೊಟ್ಟನು (೨೪೫. 1೫-1, ೩೩೩-೩೪: 1೨7೫). **ಭಗವತಿಯೇಣು** = ಮರ್ಗಿಯ ಯುದ್ಧ : ದೇವೀ ಸಂಗರ : ಭಗವತಿಯೇಣುಮೇಲ್ವ ತಡಿದು ಕಥೆಯಾಯ್ತುಮೇಣು (ತಂತ್ರ. ೧೦-೧೩); ಗಣಪತುಗುಣಿ ಕೀರ್ತಿಕೃಪ್ತ ಕಾಕಾಮುತ್ತುರ ಮೂದಲ ಪೆಂಚ್ಚ ವಿಕ್ರಮಂ ಭಗವತಿಯೇಣು ಚಿಚುಗುಮುತ್ತುಯ ಪನ್ನಿನಿವೇಳ ಪುಣ್ಯಂ ತೆಗಳ್ಳುದುದಾರತಾರುಚಿತಪ್ರಭಯಂ ಪಡೆವಳ್ ಕೈಲನ (೨೪೫. ೫-1, ೩೩-೩೪: ೫: 1೨೭7); ೩ ಭಗವತಿ'ಯು ಪರಾಶಕ್ತಿಯ ಒಂದು ಸ್ವರೂಪ. ಪಾರ್ವತಿಯಾಗಿ, ಮರ್ಗಿಯಾಗಿ ಅವಳು ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ ಕಥೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅದುದರಿಂದ ದೇವಿಯ ಯುದ್ಧ, ದೇವೀಸಂಗರ, ಭಗವತಿಯೇಣು ಎಂಬ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಿಯು ಮಾಡಿದ ಯುದ್ಧದ ಕಥೆ ಅಥವಾ ಪುರಾಣದ ಕಥೆ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. [ಸಂ. ಭಗವತಿ]

ಭಗವತ್ಪಾದ (ನಾ). ಘಟಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಹೇಳುವ ಒಂದು ಗೌರವಾರ್ಥಕಶಬ್ದ : ಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು ಜಗನ್ನಿತ್ಯಾವಾದಿಗಳಾದರೂ ಅವರ 'ಒಂಫಾ' ಪದ ಪ್ರಯೋಗದ ಅರ್ಥವೇ ಬೇರೆ (ಉಚಿತ. ೧೨೨ ೫೫). [ಸಂ.]

ಭಗವತ್ಪಾದಿ (ನಾ). (ಎಷ್ಟು ವಿಧ ಪಾದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುದೆಂದು ಹೇಳುವ) ಗಂಗಾನದಿ : ಸುತ್ತ ಬಳಗತ ಕೂಡ ಕುಳಿತು ಭಗವತ್ಪಾದಿ ಪೆತ್ತ ದೇವನ ಸ್ಮರಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ (ಉಚಿತ. ೩೨-೧).

[< ಸಂ. ಭಗವತ್ಪಾದಿ]

ಭಗವದಿಚ್ಛೆ (ನಾ). ದೈವೇಚ್ಛೆ : ಈಶ್ವರಸಚಲ : ಪ್ರಕಟಗಾಗಿ ಒಂದೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವಾದರೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭಗವದಿಚ್ಛೆ ಹಾಗಿತ್ತು (ಉಚಿತ. ೫೪: ೨೪೫೫); ಭಗವದಿಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಶಿಕ್ಷೆ ರದ್ದಾಗುತ್ತದೆ (ಉಚಿತ. ೫೩). [ಸಂ. ಭಗವದಿಚ್ಛೆ]

ಭಗವದ್ವೀತಿ (ನಾ). ಹಿಂದುಗಳ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ : ಮಹಾಭಾರತದ ಭೀಷ್ಮಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ತತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಹದಿನೆಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗ್ರಂಥಭಾಗ : ವೇದಗಳ ಸಾರಸಾರವಸ್ಥೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಾದರೆ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರಸಾರವಸ್ಥೆ ಭಗವದ್ವೀತಿ (ಉಚಿತ. ೧೦೪); ಉತ್ತಮಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುವ ಭಗವದ್ವೀತಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಮಹಾಭಾರತವು ಪಂಚಮವೇದವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿತು (ಉಚಿತ. ೧೦೨ ೫೫). [ಸಂ. ಭಗವದ್ವೀತಿ]

ಭಗವನ್ 'ಭಗವಾನ್' ನೋ.

ಭಗವಾ (ಗು). ಕಾವಿ ಬಣ್ಣದ : ತಿರುಂಬುವ ಕಾದುಕಟ್ಟು. ವೇದಾಂತ ಮಾರ್ಗದ ಹೆಸರನ್ನಾಗಿ ಗುಂಪುಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಿರುಗುವ ಭಗವಾ ವೆ.ಪ ಭೂಷಣವಲ್ಲಿರುವ ಗಾಂಜಾಮೇಳದವರಿಗೂ ಸೇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (ಉಚಿತ. ೩೩ ೫೫೫೫); ಮದ್ದಿನ ಅಪಾಮದದ ಟೀಕರು ಭಗವಾಕವನಿ ಧರಿಸ ಹತ್ತಿದರು (ಉಚಿತ. ೪೩೩); ಭಗವಾ ಲಿಂಗಾಚಾರ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಯಿತು (ಉಚಿತ. ೨೦). [< ಸಂ. ಭಗವಾ]

ಭಗವಾನ್. ಭಗವನ್ (ನಾ). ೧. ಗುರುಹಿರಿಯರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಗೌರವಸೂಚಕವಾದ ಒಂದು ಶಬ್ದ : ತತ್ವಭಾವಾನ್.

ಭಗವಾನ್ — (ಇವೆರಡು) ಈ ೨ ಪೂಜಾವಚನಂ" (ಉಚಿತ. ೨೨-೧೨೨).

೨. ಬುದ್ಧ : "ಸರ್ವಜ್ಞ ಸ್ವಗತಃ, ಬುದ್ಧಃ, ಧರ್ಮರಾಜಃ, ಶರಣಾಕರ, ಸಮಂತಭದ್ರಃ. ಭಗವಾನ್ . . . ಮುನಿಃ—೧೮ ಬುದ್ಧದೇವರ ಹೆಸರುಗಳು" (ಉಚಿತ. ೧೩). ಭಗವನ್, ೧. ಭಗವನ್, ನಾನು ವಿಗಾರ (ಉಚಿತ. ೪೪). [< ಸಂ. ಭಗವತ್]

ಭಗಾಂಕುರ (ನಾ). "ಗಂಧಸಿನ ಶಿಶುಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಲುವ ಹೆಂಗಸಿನ ಜನನೇಂದ್ರಿಯ ಭಾಗ; ಭಗಾಂಕುರ" (Clibaria. ೨೦೫). [ಸಂ.]

ಭಗಿನಿ (ನಾ). ೧. ಒಡೆಯುತ್ತಿರುವಳು; ಸಹೋದರಿ : "ಭಗಿನೀ, ಜಾನ್ಮಿಃ, ಸ್ವಸಾ—ಈ ೩ ಒಡೆಯುತ್ತಿರುವಳು" (ಉಚಿತ. ೪೪-೩೩೩); ೨. ನೆಡು ಮಾಧವನು ಅಕ್ಕಮೇಧಯಾಜಮಾಡ ಕದಂಬಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಪಮೌನ ಭಗಿನಿಯನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು (ಉಚಿತ. ೨೦). ೩. ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಶಬ್ದ : ಭಗಿನಿಯರೆ, ನಮ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ (ಉಚಿತ. ೩). ಪುಣ್ಯವಂತ; ಭಾಗ್ಯವಂತ. [ಸಂ. ಭಗಿನೀ]

ಭಗಿನಿಜ (ನಾ). ಸೋದರಿಯ ಮಗ : ಸೋದರಳಿಯ : "ಭಗಿನಿಜಂ ಸ್ವಸ್ತಿಯು ಸೋದರಳಿಯ" (ಉಚಿತ. ೪೩-೪೪). [< ಸಂ. ಭಗಿನೀಜ]

ಭಗಿನಿಪತಿ (ನಾ). ಸೋದರಿಯ ಗಂಡ; ಅಕ್ಕ ಅಥವಾ ತಂಗಿಯ ಗಂಡ. [ಸಂ.]

ಭಗೀರಥ (ನಾ). ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ತಂದನೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಒಬ್ಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿ; ದೀಕ್ಷಾಗೃಹಣಮನ್ನೇರಲಿಕ್ಕೆ ಮಹಾರಥಂ ಭಗೀರಥಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವದವಿಯಂ ದಡೆಗಿಯು (ಉಚಿತ. ೧೦-೧ ೫); ಇದು ಭಗೀರಥರಥದ ಬೆಳಕೊಂಡು ಪರಿವ ಸುರನದಿಯ ಪ್ರವಾಹವೆನಿಸಿ . . . ಐತಪ್ಪ ಚತುರಂಗದ ಪದಪತಿಗೆ ಧರ ನಡುಗುತರೆ (ಉಚಿತ. ೪-೫).

ಭಗೀರಥಪ್ರಯತ್ನ = ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಯತ್ನ : ಗಾನಯೋಗ ದಾದ್ಯಂತಮುಂ ಆಹುತೈತಿಗೊಡವರಲ್ಲಂ . . . ಭಗೀರಥಪ್ರಯತ್ನ ಕರೋ ಗಾಗದು (ಉಚಿತ. ೫೩-೫೩); ಆ ಹುಡುಗಿಗೆ ಗಂಡು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಭಗೀರಥಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು (ಉಚಿತ. ೪೩೩). [ಸಂ.]

ಭಗ್ಮನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ಕೂಡಲೆ ; ತಟ್ಟನೆ : ಒಣ್ಣಿ ಡೆಯದೊತ್ತಿ ನಡೆತಹನು ಭೂರಿದನಡುಗಿ ಲಿಂಗದರು ಹಿಂದೆ ಹಿಂದೆ ನೀಡೆ ಸೈನ್ಯ ಭಗ್ಮನೊಡುರು (ಉಚಿತ. ೧೦-೧೩). [ಭಗ್ಮಂ + ಅನ್.]

ಭಗ್ಮ (ಗು). ೧. ಮುಂದೆ; ಒಡೆವ : ಈ ಭಗ್ಮಜೋಪಾಯು ನಿನ್ನದೇ (ಉಚಿತ. ೩೩). ೨. ಸೋತ; ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ೩. ಹಾಳುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ; ನಾಶಗೊಂಡ. ೪. ಎದೆಗುಂದಿದ; ನಿರಾಶಗೊಂಡ. (ನಾ). ೫. ಮುಂದಿರುವುದು : ನಂದಗೋಪಂ ಪುಜಾಪುಲಿಂ ಒಂದು ಭಗ್ಮ ವಾಗ್ದಾರ್ ಮಹಾಸ್ವಂಧರಾಪುಜಾಪುನವಿಟಿಯುಮಂ . . . ಕಂಡು (ಉಚಿತ. ೩-೩೪ ೫). ೬. ಎರಡಾಗಿ ಒಡೆದುದು ; ಹೋಲಾದುದು : "ಭಿನ್ನಂ ಭಂಗುರ ಭಗ್ಮಂ . . . ಭಿತ್ತಮಕ್ಕುಂ" (ಉಚಿತ. ೧೦೩-೪೫); ಭಗ್ಮವಾದ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಭಂಗವೆಂದು ಗುಡಿಯೆಂದೇನು ? (ಉಚಿತ. ೫೩೩). [ಸಂ.]

ಭಗ್ಮಪಾತ (ನಾ). ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ತ್ವರಿತ ಭಾಗ ; ನವ್ಯಪಾತ : ಭಗ್ಮವಿ-೪೫೫೫ ತಾತ್ಕಾಲಿಕಪಾತವೇ (stop gap) ಉತ್ತಮ ಎಂಬುದು ಅವರ ಸೂಚಿ (ಉಚಿತ. ೪೪). [ಸಂ.]

ಭಗ್ಮಮಂದಿರ (ನಾ). ಮುಂದೆ ಬಿದ್ದ ಮನೆ ; ನೆಲಸಮವಾದ ಮನೆ : ಆ ಭಗ್ಮಮಂದಿರವನ್ನು ಜೀವಪೂರ್ಣದೇಗುಲವನ್ನಾಗಿಸುವ ಕೆಲಸ ಹರಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮಗ ಈರನಡಾಗಿತ್ತು (ಮುಂಜಮು. ೩೪). [ಸಂ.]

ಭಗ್ಗಮನೆ (ನಾ). ನಿರಾಶೆಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸು : ಭಗ್ಗಮನಮಲ್ಲದಂತೆ
ಲಗ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿ . . . ಪಂಡಾಗ್ನಿಯ ನಡುವಣದ ವಿಪ್ರಕೃತವೋಳೆ ನಿಂದರ್
(ಗಂ. ೪-೯). [ಸಂ. ಭಗ್ಗಮನಸ್]

ಭಗ್ಗಮನೋರಥ (ನಾ). ಕೈಗೊಂಡ ಆಸೆಯುಳ್ಳವನು ; ನಿರಾಶನಾದ
ವನು : ಭಗ್ಗಮನೋರಥಂ ರಶಿಸುಪಾಸವಸೇವೆಗೆ ಪಂಡಬಾಣ ಪಂಡಾಗ್ನಿ
ತಪಕ್ಕೆ ನಲ್ವ ವಿರಹಾತುರನಂತಿರೆ (೨೦೯೩. ೪-೨೨೬) ; ಅರಮನೆಗೆ ಪಡೆ
ಯಿನಲು ತಂದೆಯ ಪರಮವಚನವಲಂಛನೆ ಕಾತರಿಸಿ ಭಗ್ಗಮನೋ
ರಥನು ಮರಳಿದನು ಮಂದಿರಕ್ಕೆ (ಕುಚ್ಯು. ೨-೨೫). [ಸಂ.]

ಭಗ್ಗಲತಾವೇಷ್ಪನ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ಆಲಿಂಗನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ :
ನಂದಿರ್ ಪುರುಷನ ಮುಂದಲೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯೊ ಬರತೆಗೆದು ಅತ್ಯಂತ
ಬಾಗಿಲಿ ಆತನ ಕೊರಳು ಬೆನ್ನಂ ತೊಡಗಿಂದೊಲಗಿಸಿ ಆತನ ಹಿಡಿದಲ್ಲಿ
ಕಪೋಲಗಲನ್ನಿಕ್ಕಿಕೊಂಡುಯಿಂಪವಳು. ಆತನ ಕೈಗಳಿಂದೆರಡುಕೊಡೆಗಳಂ
ಮಿದು ಇರುತಿರ್ಪನು. ಇದು ಭಗ್ಗಲತಾವೇಷ್ಪನವೆಂಬುದು (ಗುಣಾಂ.
೨೨೩). [ಸಂ.]

ಭಗ್ಗಾಂಗ (ನಾ). ೧. ಮುಂದಿನ ಅವಯವ. ೨. ಅಂಗವಿಹಲನಾದ
ವನು : ರಿಕ್ತಕುಂಭಂ ವಿಶಾಖಜ ಭಗ್ಗಾಂಗನ ಕುಪ್ಪಿಯಂ ವಿಧವೆಯಂ
ಕೊಂದೊಟವಂ ಭೂಮಾಮಂ ನಿಷ್ಕಾರ್ ಕಂಡರೆ ಪೋಗರ್ತೆ (ಪೋಪಾ. ೬೨).
[ಸಂ.]

ಭಗ್ಗಾವಶೇಷ (ನಾ). ಬಹು ಭಾಗ ಹಾಳಾಗಿ, ಉಳಿದಿರುವ ಅಂಶ :
ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿಲ್ಲಾ ಹಳೇ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಭಗ್ಗಾವಶೇಷವನ್ನೇ
ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆವೆ (ಕಾಶ. ೩೩೯). [ಸಂ.]

ಭಗ್ಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮುರಿ : ಭೇದಿಸು : ಭಗ್ಗಿಸು ಬೇವನಹಾವು ಬೆಳೆಸಿ
ಮೂಳು ನಗ್ನಾತ್ಮನಂಬಿಗಳೊಂದೆ (ಭೂ. ೩೩-೩೩). [ಭಗ್ಗ + -ಇಸು]

ಭಗ್ಗೋತ್ಸಾಹ (ನಾ). ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನು : ನಿರು
ತ್ಸಾಹಿ : ಕ್ಷುತಿಪುಸಾಶೀತಾಹವ ಪ್ರಮುಖಪರೀಷಂಗಳಂ ಸ್ವಯಲಾಹವೆ
ಭಗ್ಗೋತ್ಸಾಹರುಂ ದೋರೋತ್ಸಾಹಾಪಮಾನಿಗಳುಮಾಗಿ (೨೦೨. ೯-೨೨೨).
[ಸಂ.]

ಭಜೆತ್ರಿ (ನಾ). ನಕ್ಷತ್ರಮಂಡಲ : ಗ್ರಹಗಳ ಜಾರವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ
ಮಾಡಲು ಅವು ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ತಿರುಗುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವ ಭಜೆತ್ರಿ
ವನ್ನು (ಪಂಡೀ) ಹನ್ನೆರಡುರಾಶಿಗಳಾಗಿ (ಮೇಷ, ವೃಷಭ ಇತ್ಯಾದಿ)
ವಿಂಗಡಿಸಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೯೨). [ಸಂ.]

ಭಜೆಲ (ನಾ). (?) : ಕುಡುಕೂರ ಭಜೆಲ ದೋರಯ್ಯನ ಮಗಂ ಮರದ್ಯುಂ
ಬಿನವಾರನೊ $\times \times \times$ ಲ್ಲಿಯು ಪೆರ್ಯೂರಲಾವಿನೊಳ್ಳತ್ತಂ (೨೪. 1೪.
ಪಾಪಾ. ೨೦-೨; ೨೨7). [?]

ಭಜಕ (ನಾ). ಪೂಜಿಸುವವನು ; ಭಕ್ತ ; ಉಪಾಸಕ : ಭಜಕಂ ದೈವದ
ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳೊಡೆ ಭಟಂ ನಿರ್ಭೀತ ತಾನಾದವಂ (ಪೋಪಾ. ೯) ; ಹೊಲಬು
ಗಡಿಸಿದನಖರನಿಗಮಂಗಳನು ತನ್ನಜೆಯಲಿ ಭಜಕಂಗಳೊಲಿದು ತಾನ್ಯತರಲು
ಕರಣದ ಭಜತೆಯನೆ ದೋಳ (ಕುಚ್ಯು. ೯-೨೨). [ಸಂ.]

ಭಜನೆ (ನಾ). ೧. ಭಾಗ ಮಾಡುವಿಕೆ. ೨. ಆರಾಧನೆ ; ಉಪಾಸನೆ :
ಪೂಜೆ. ೩. ಭಕ್ತಿ. ೪. ಸೇವೆ ; ಉಪಕಾರ ; ಶುಭೋಷೆ.
೫. ಹೊಂದುವುದು ; ಪಡೆಯುವುದು. ೬. = ಭಜನೆ ೩.
೭. [ಗಣಿತ] ಭಾಗಹಾರ : (೨). [ಸಂ.]

ಭಜನೆ (ನಾ). ೧. ಪೂಜೆ ; ಆರಾಧನೆ : ಅಹುದಹುದು ಭಜ್ಜಭಾವದ
ಭಜನೆ ಎಂತಂತಹುದೊ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೨-೨೨೪) ; ಪರಶಿವನ ಭಜನೆಯಲ್ಲದನಾಮಿ
ಕರಂಗಳಿರಾ (೨೦೨. ೨೦-೨೨) ; ಕಣ್ಣಿಟವೇ ಕಂಜಾಕ್ಷ ಕಾಮಾರಿಗಳ
ಭಜನೆಯಲಿ (ಕೋಪಾ. ೦-೨-೨೨). ೨. ಸೇವೆ ; ಉಪಕಾರ ; ಶುಭೋಷೆ :

ಮರುಳ ಮದಕರಿಗಾಂತು ಮದವನೊ ಗುರುಭಜನೆಯಲ್ಲದಕೆ ಶಾಂತಿಯ
ದಾವುದವಧರಿಸಿ (೨೩೬. ೦೦-೨೨). ೩. ದೇವರ ನಾಮ. ಸ್ತೋತ್ರ
ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಾಳ, ಮದ್ದಳೆ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ
ಸಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿಗೆ ಹಾಡುವುದು : ಭಜನೆಯ ಮಾಡಿ ಬಾಗಿಲ ಬಂದು
ಕಾಡಿದ ದ್ವಿಜರಸುಮತವ ತೀರಸದ ನಿಜಲೋಭಿತವೆಂಬಂದದಿ ಸಾಲ್ವಟ್ಟಿ
ಕುಜವಿದುರಾ ಬನಬನದಿ (ಪೋಪಾ. ೨೨-೨೨). ೪. ಸ್ತೋತ್ರ
ರೂಪವಾದ ಹಾಡು : ಭೋಜನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಭಜನೆ ಇರಬೇಕು (ಗಾಣ).
೫. ಆಶ್ರಯ ; ಆಸರೆ : 'ಭಜನೆಗಿಡಸಂ', 'ಭಜಿಸು' ಪರಾ.

ಭಜನೆಮಾಣೆ = ಅನೇಕರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ ದೇವರ ಭಜನೆ
ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ ; ರಾಮನವಮಿಯಾದುದರಿಂದ ಅಂದು ಭಜನೆಮಾಣೆಯಲ್ಲಿ
ಬಹಳ ಜನ ಸೇರಿದ್ದರು (ಪೋ). ಭಜನೆಮಾಣೆ = ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು
(ಗುಂಪಾಗಿ) ಹಾಡು. — ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡು : (ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ)
ಸ್ತುತಿಸು : ಅದರ ಹುಡುಗರು ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರು ಗಂಡಸರು ಅವನ್ನು
ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨). [ಸಂ. ಭಜನೆ]

ಭಜನೆಗಿಡಸು (ಕ್ರಿ). ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು ; ನೆಲೆಗಿಡಿಸು : ಭಜನೆ
ಗಿಡಿಸಿದವರು ಸೂರ್ಯಾಜನ ಸಂಭವನಾದಲ್ಲಿ ದೇವರು ಕೊಂಡಾಡ
(ಕೋಪಾ. ೨೨-೨೨). [ಭಜನೆ + ಗಿಡಿಸು]

ಭಜನೆಮತ (ನಾ). ದೇವರ ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವನು : ಕ್ರಿಸ್ತಧಾ
ರಾದ ಭಜನೆಮತರಲ್ಲರು ಪುರಾಣದ ಪೂಜಕರು (ಕೋಪಾ. ೦೦೩-೦೦೩).
[ಭಜನೆ + ಮತ]

ಭಜಾವಳಿ (ನಾ). "ಹೆಚ್ಚು ದೀರ್ಘಸ್ವರಗಳಿಂದಲೂ ಕೆಲವೇ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರ
ಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ, ಪ್ರತ್ಯಾಯಿಯಲ್ಲೂ ತಾನೆ ಪ್ರಾರಂಭ
ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವಿಕೆ" (ಪೋಪಾ. ೨೨). [?]

ಭಜೆ. ಬಜ್ಜೆ. ಬಜ್ಜು (ನಾ). ಕಲಿಸಿದ ಕಡಲೆಹಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿ ಬಿಲ್ಲೆ
ಗಳನ್ನು ಅದ್ದಿ ಕೆರೆದು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯ : ಕಂದ
ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಕಂದರೂ ಬಾಯಿಗೆ ನಮೋನವಾದ ರುಚಿಕೊಡುವ ಆ ಭಜ್ಯ
. . . ಸವಿಯಬೇಕೆಂಬ ಲವನವಿಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ (ಪೋಪಾ. ೨೨). ಬಜ್ಜೆ :
ಕಡಲೆಬೇಳೆಯ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಬಜ್ಜೆ ಮತ್ತು ಬೋಂಡಕ್ಕೆ ಅದ್ದಿಟ್ಟಾಗಿಯೂ
. . . ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕುಚ್ಯು. ೩೩) ; ಆ ದಿನದ ಬಜ್ಜೆ ದಿವ್ಯವಾಗಿತ್ತು
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೨) ಬಜ್ಜು : ವಿನು ಕೊಡಲಿ ಸಾರ್, ಜಾಕೂನ್ . . .
ಬೋಂಡಾ. ಬಜ್ಜು (ಪಾಪಾ. ೨೩). [—ಪಾಪಾ. ಭಜೆ]

ಭಜೆಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವನಸ್ಪತಿ : "ಭಜನೆಕಾ—ಧಾರಂಗಿ"
(೩೨೦. ೦೦೦). [?]

ಭಜೆಯಿಸು 'ಭಜಿಸು' ನೋ.

ಭಜಿಸು, ಭಜೆಯಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಪೂಜಿಸು ; ಆರಾಧಿಸು ; ತಂದೆ ಕೇಳಬೇಕು
ದೋಷದ ತಂದೆಯಂ ಭಜಿಸದೆ ರಕ್ಷಿಸನೆ ತಂದೆಯಂ ಬಿದಿ ರವಿ ಶಿಖಿಗಳಂ
ಭಜಿಸಿ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ತಂದೆ (೨೩೬. ೦೦೦) ; ಮಂಮೂರ್ವವನನೇನು ಭವಂಗಳಲಿ
ಭಜಿಸಿದರೊ ನಿನ್ನವರು (ಕುಚ್ಯು. ೦೩-೦೩) ; ಇವಮುವಿಂಗೆ ಗುಣಾಪಕ್ವವಂ
ಕೊಟ್ಟು ನಿನ್ನ ಭಜಿಸಿದಿವೆವುಹುದೆಂದು ಪರವನಿತ್ತು . . . ವಿದೂಷಾಕ್ಷ
ನೊಟ್ಟಿದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೨). ೨. ಸೇವಿಸು ; ಆಶ್ರಯಿಸು : ಹಾಸ್ಯ
ಭಜಿಸಬೇನೆ ಕರ್ಮವ ಭಜಿಸುತ್ತಿದೆ (೨೦೨. ೨೦೨) ; ಅಗಣಿತ ಧರವಿಜಯ
ದೋರ್ಬಲರು ಮಣಿಮಯಮುಳುಕುವರ್ಧನರು ಜರಣಾಶನತರಾಗಿ ನಳ
ಫಲವರನ ಭಜಿಸುತರಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೨೩) ; ಪಡೆಯನೆ ಪರದೇವತೆ
ಯೆಂದು ಭಜಿಸುವ ಸತಿಮುರ ಸನ್ನಿಹಿಸುವನು (ಪೋ. ೨-೨). ೩.
ಧ್ಯಾನಿಸು ; ಚಿಂತಿಸು : ಭಜಿಸು ನಿತ್ಯಮುಖವ ನಿಜಯನಕೆ ಇವರಕೆ
ತತ್ವದ ನಿಜವಿದರೆ (ಕುಚ್ಯು. ೯-೦೨) ; ಆ ಯದುಕುಲೇಂದ್ರನು

ಭಜ್ಯಸುಂ ಚತುರ್ದಿಯೊಳಗೊಡೊಳು (ಶ್ಲೋ. ೨-೧೯). ಭಜ್ಯಯಿಸುಂ:
೧. ಭಜ್ಯಯವನನ್ನ ಸತ್ಯತಿಗೆ ಸತ್ಯತಿಸಾಧನಮೆಂದು ನಾಂದಿಯೊಳ
ನಿಜಕವಿತಾನುಕೂಲಗುಣಭದ್ರನಂ (ಕರ್ಪಣ. ೧-೨೦) ; ಕದರಿ ರೇಮನಾ
ಗುರುಪದಮಂ ಭಜ್ಯಯಿಸುಂಕುಂ ದಿನಮಿದರ್ (ಶ್ಲೋ. ೩೬-೨೫) ;
ಮಂತ್ರಜಪಂಗಳಂದೆ ಸಂಭಾವಿವರಾವನಂ ಭಜ್ಯಯಿಸುಂ ಮುನಿಗಳ
ಮನುಗಳ (ಶ್ಲೋ. ೧-೧೦೬). ೨. ಅಭಜ್ಯಯೊಳೆ ತಂದಿತ್ತನೊಳಗೊಡೊಳೆ
ತೊಡದೊಂತೆ ಸೌಖ್ಯವಂ ಭಜ್ಯಯಿಸಿದತ್ತು (ಶ್ಲೋ. ೩-೬೯). ೩. ಹೊಗಳು ;
ಸ್ತುತಿಸು : ಭಜ್ಯಯಿಸುವ ಪೂಜಾರ್ಥಕರ ಪರಶಗಳೊಳಗೆ ಬರುತ್ತಿದರ್ಪನಪ್ರ
ತಿಮಸುಕುವಾರಣೀಖರಂ (ಕಂಠ. ೩-೧೦). ೪. ಅನುಸರಿಸು ; ಪಾಲಿಸು :
ಅದಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಭಜ್ಯಯಿಸಿದ್ ಪದಂ ಮುಳುಗುಂ (ಶ್ಲೋ. ೧೦-೬೬).
[ಭಜನ + ಇಸು]

ಭಜ್ಯಸು, ಬಜ್ಯಸು (ಶ್ಲಿ). ೧. ಕಾಳು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಹುರಿ.
೨. ನಾಶಮಾಡು ; ತಲೆಯೆತ್ತದಂತೆ ಮಾಡು ; ಸಜ್ಜಿಸಿದನು ಸಕಲರು
ತಾಜಿಸುತರಿ ಭಜ್ಯಸಿದಮ ಎರಡು ತುಂಡುಮಾಡಿ (ಶ್ಲೋ. ೬೦-೯).
ಬಜ್ಯಸು : ೨. ಗುಜ್ಜುಹೊಗುವುದು ಹಂಗಳದಿರಲಿ ಬಜ್ಯದೊಳವುದು
ಕೀಳಾದೊಳಕ ಬಜ್ಯಸುವುದಿದು ಎನ್ನ ಪಾರುಪದನುತ ತೆಗೆದಜ್ಜ (ಶ್ಲೋ. ೩.
೧೦-೬೦).

[ಭಜ್ಯ (ಪ - ಷಾ. ಭಜ್ಯದ. / ಸಂ. ಭಜನ) + ಇಸು]
ಭಜ್ಯ 'ಬಂಟಿ' ನೋ.

ಭಜ್ಯ (ನಾ). ೧. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾದುವವನು ; ಸೈನಿಕ ; ಬಂಟಿ ;
ನಿರ್ಧರದ ಭಜ್ಯ ಜೀವಗಳನ್ನಲಿ ಅದ್ದರಿಸಿಕೊಂಬಣಿ (ಕರ್ಪ. ೧೦-೬೦) ;
ಭಜ್ಯರತ್ನಮನಶ್ಚಂ ಗಜಭಜಿಯಂ ಗಜಭಜಿ ತರಕ್ಕು ರಥಮಂ ರಥಮುತ್ಯುಟ
ಭಯದಿಂದೊಡಿ ದಿಶಾಭಜಮಂ ಮಹಗೊಳೆ ಹರಾಯುಧಂ ತರಕ್ಕುಧಂ
(ಶ್ಲೋ. ೬-೬೦) ; ಭಜ್ಯಕುಟ ಭಜ್ಯ ಮಿದ್ಗಲತ ಮಿಂಚು ಭಜ್ಯಕರ ಮೊದ್ವ
ಯಜ್ಯುರಂ ಮೊಡಗು (ಕರ್ಪ. ೨-೨೨). ೨. ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿ ; ಶೂರ :
" ದೀರ, ಶೂರ, ವಿಶ್ರಾಂತ, ಭಜ್ಯ, ಜಾರುಭಜಿ : ಈ
೩ ಕರಿ" (ಕರ್ಪ. ೧೦-೬೯) ; ಭಜ್ಯನಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬಾಹನಂಧನು
ಲಾಘವಿಕೊಂಪಂಭಿಸುವರಿ (ಕರ್ಪ. ೬೯-೭೨). ೩. ಬೇಡ ; ಕಿರಾತ :
" ಕಿರಾತ, ಶೂರ, . . . ಭಜ್ಯ, ಮಳೆ, ಮ್ಲೇಚ್ಛ : ಈ ೪ ಬೇಡ
ಮೊದಲಾಗುಳ್ಳಂತೆ ಭಜ್ಯಕಿರಾತ" (ಕರ್ಪ. ೧೦-೭೨). ೪. ಸೇವಕ ;
ದೂತ : 'ಭಜ್ಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಜ್ಯ (ನಾ). ಸೇವಕ ; ಆಳು ; ಬಡಿಯುತಲತರ ನನ್ನಯ ಭಜ್ಯರಂಗು
ಬಡಿಸೆಂದು ತಪವೈತು (ಶ್ಲೋ. ೬೯-೭೬). [ಸಂ.]

ಭಜ್ಯಕಟಾಜ (ನಾ). ಸೈನಿಕರ ಗುಂಪು. ಸಮೂಹ : ಸೈನಿಕರು ನೀವಾ
ಗೊಂದು ತನ್ನ ನಂದಿದು ಭಜ್ಯಕಟಾಜಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟೆಂದೆ ಸೂರುತ್ತರಿಯಂ
ಕಲ್ಪಾಂತದಂಗಾಂತನ ಮುಸಕಮಂ ತಾರದಂ ರಾಜಪುತ್ರಂ (ಕರ್ಪ. ೩-೧೦೬).
[ಸಂ.]

ಭಜ್ಯಗುತಿಗೆ (ನಾ). ಸೈನಿಕರಿಗಾಗಿ ಕೊಡುವ ದವಸ ಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾ
ದುವು ; ನಾಳು ತಣುವತಾ ಭಜ್ಯಗುತಿಗೆಯ ಸುಂಕವನೂ ಸರ್ವಮಾನ್ಯ
ವಾಗಿ ಬಿಡಲು (ಆ. ೨೨. ೩೦೦೦. ೧೨-೧೯ ; ೧). [ಭಜ್ಯ + < ಗುತಿಗೆ]

ಭಜ್ಯಮಾನ್ಯ, ಬಟಮಾನ್ಯ (ನಾ). ಎದ್ದಾಂಸನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ
ರಾಜನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಭೂಮಿ ; ಉಂಬಳಿ ; ಮಹಾ
ಮಾತೋಪ್ರೀತಿಯವರು ಕೊಟ್ಟ ಅನಂದೊರು ಭಜ್ಯಮಾನ್ಯ ೧ ಪ್ರತಿ ೧ ಸಹ
ಅನುಭವಿಕೊಂಡುಯರುವಲ್ಲಿ (ಆ. ೧ (೨). ಶ್ಲೋ. ೩-೯ ; ೧೬೬) ;
ಧರ್ಮಾದೀಕ್ಷಿತರ ಭಜ್ಯಮಾನ್ಯದ ಹೊಲ (ಆ. ೨೨. ೩೦೦೦. ೬-೯ ; ೧೬೬) ;
ಅನೇಕ ದೇವದಾಯ ಬ್ರಾಹ್ಮದಾಯ ಭಜ್ಯಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಡಲ್ಮಾಡಿ

(ಕರ್ಪ. ೨೨. ೩೦). ಬಟಮಾನ್ಯ : ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಬಟಮಾನ್ಯವೆಂದು
ಬಿಡಿದದ್ದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟಾಯು ವ್ಯಕ್ತಿವಂತರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು (ಶ್ಲೋ. ೬).

[< ಭಜ್ಯಮಾನ್ಯ]

ಭಟರಾಜು (ನಾ). (ಹಿಂದೆ ಮೈಸೂರುಮಹಾರಾಜರ ದರ್ಬಾರು
ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ) ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು
ಜನವರ್ಗ : ಭಟರಾಜು ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವರ ವಂಶಸ್ಥರು
ಇಂದಿಗೂ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ (೧೬೬).

[ಭಜ್ಯ (< ಬುಟ್ಟಿ) + ರಾಜ್ಯ. / ತೆಲು. ಭಜ್ಜಾರ]
ಭಟರಿ 'ಭಟಾರಿ' ನೋ.

ಭಟಸಂಘ (ನಾ). = ಭಟಕಟಾಜ : ಭಟಸಂಘದೊಳೆಕುಟುಂಬ
... ದರ್ಶನಂ ಸಕಲಧರ್ಮಕ್ಕಂ (ಕರ್ಪ. ೬-೬೨). [ಸಂ.]

ಭಟಜ (ನಾ). (?) : ಸರಿದಾಡಿ[ಳೆ]ನಾಡುಳ್ಳ ಮೈಗೇಶನಾಗೇನ್ನಾಭೀಶ
ಭೈರವಪುರೋ ಶ್ರೀಮೈಗೇಶನಾಗೇಶ್ವರಿಯರ್ದರ (ಶ್ಲೋ. ೧೬೬.
೧೬-೯ ; ೧೬೬). [?]]

ಭಟಾಂಗ (ನಾ). ಹೊಗಳಿಕೆ ; ಪ್ರಶಂಸೆ : ಅನೇಕವೀರರೊಳಿಲ್ಲ ಸರಿದೊರ
ನಿನಗೆ ಬಾಯಲಿ ಬಲ್ಲದನು ನೀನತೆ ಭಟಾಂಗದ ಮಾತನುತಿರಲಿ
(ಕರ್ಪ. ೧೬೬. ೧-೬೬) ; ಹಿಂದೆ ಹಿಂದೆ ತಿಂದು ; ತಿಂದುವೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಾಹದ,
ಬಾಯಲ್ಲಿ ಭಟಾಂಗ (ಕರ್ಪ. ೧೬೬. ೬೬). 'ಭಟಿಂಗ' ಪರಾ.

[ಭಜ್ಯ (< ಬಂಟಿ) + ಅಂಗ]

ಭಟಾಗ್ರಸಿ (ನಾ). ಬಹಳ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳವನು ; ಶೂರಾಗ್ರೇಸರ :
ಅರರ ಧಾಪರ ಕರ್ಪ. . . ಭಟಾಗ್ರಸಿ ನಿನ್ನ ಸುರಿದೊರೆಯರಡುಯಾಗ
ದರಿ ಕಾಣೆನು (ಕರ್ಪ. ೨೨. ೨೦-೨೦). [ಸಂ.]

ಭಟಾರ, ಬಟಾರ, ಬಟಾರ, ಭಟೋರ, ಭಟಾರ, ಭಟಾರ (ನಾ).
೧. ಪೂಜ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ ; ಗೌರವಾನ್ವಿತ ; ಮಾನ್ಯ. ೨. ಯತಿ ; ಗುರು ;
ಗಾಮಾನ್ಯ ಪೂಜಾರ್ ಸತ್ತಿರುವ ಕಾವಾಳಗುಣಾರಂ ಪದದೊಳ
ಮುಗ್ಧರು (ಆ. ೨೨. ೧೬೬. ೨೨-೨ ; ೩೦. ೧೦೦) ; ಎನ್ನಂ ಹೋಷಮಂ
ಕಲ್ಪಿಸಿದೊಡೆ ಭಟಾರರಂದರ್ (ಕರ್ಪ. ೩-೩೬). ೩. ಒಡೆಯ ;
ರಾಜ : ಸ್ವಸ್ತಿತಿಕ್ರಮವ್ಯಾಸಕ್ತಾಶ್ರಯ ಶ್ರೀಪ್ರಭಾವೀವಲ್ಲಭ
ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರಭಟಾರರ ರಾಜ್ಯಮೊಂದುತ್ತರಮುಧಿ
ವೃದ್ಧಿಸಲ್ (ಆ. ೨೨. ೬೯-೬ ; ೨೬) ; ಶ್ರೀಲಾಲವರಭಟಾರರ ಪೃಥುವಿ
ರಾಜ್ಯದ್ವಯ (ಆ. ೨೨. ೬೦-೦ ; ೨೬) ; ಅಮೋಘವರ್ಷ ಶ್ರೀಪೃಥಿವಿ
ವಲ್ಲಭಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜಪರಮೇಶ್ವರಭಟಾರರ (ಆ. ೨೨. ೨೦-೨ ;
೩೦-೨೬). ಬಟಾರ : ೩. ತ್ರಿಪುರವಶತ್ಕಾರ ಬಟಾರತ್ನಪರಾಜ್ಯಂಗಿಯು
ತ್ತಿರ (ಆ. ೨ (೨). ಕುಳಿತ. ೧೦೬-೨ ; ೩೦. ೧೦೦). ಬಟಾರ : ೧. ಕಾರಗನ
ಜೊಂಪದಂತೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿರೆ ಪರಮಾತ್ಮ . . . ಕೃಷ್ಣ-ಬಟಾರನಪೂರ್ ತಪೋ
ಧನಂ ಮರಮೊದಲಿದರ್ಪವನ್ನದೊಡೆನನ್ನದೊಡಂಬಡೆ ಮೇಘಾಲದೊಳ
(ಕರ್ಪ. ೧-೧೯). ಭಟೋರ : ೩. ಶ್ರೀಮತ್ಪದಂಬವನ್ಮಾಗುಂಪನ್ನೆಲ
ಭಟಾರ[ನಾ]ಲಿ ಕರುಣ ಭಟೋರನಾಲಿ (ಶ್ಲೋ. ೧೬೬. ೧೬ -೬ ;
೩೦. ೧೦೦). ಭಟಾರ : ೨. ಕೇಶವನನ್ನಿ ಅಪ್ಪೀತವನಾ ಭಟಾರರ ಬಡದಿ
ಪೂಜಾನಿವೃತ್ತಿ (ಕರ್ಪ. ೨೨. ೧೦೦-೧೯ ; ೧೦೦) ; ಭಾವನಿವೃತ್ತಾರರ
ಕಾಲಂ ಕರ್ಪ ಧಾರಾಭಾವ್ಯಕ ಸ್ವರ್ಗನಮಸ್ಕಮಾಗ . . . ಕೊಟ್ಟ ಗದ್ದೆ
(ಶ್ಲೋ. ೧೬೬. ೬೯-೧೦ ; ೩೦. ೧೦೦). ಭಟಾರ : ೨. ಅವರ ಹೋ
ಅಮೃತ್ಯುಂ ದೀಗುಲಮಂ ಮಾಡಿ ಭಟಾರರ್ಗ್ಗ ಉರಮೊಡೆನು ಕೀಳ
ಕೀಳೋ . . . ಐ x x ಟ್ಟಿ (ಆ. ೨೨. ೧೬೬. ೩೦-೧೦ ; ೧೦೦) ;
ಭುವನತ್ತಿ ಭಟಾರರ (ಆ. ೨೨ (೨). ಶ್ಲೋ. ೨೦೦-೬ ; ೧೦೦. ೧೦೦).
[< ಸಂ. ಭಟಾರ]

ಭಟ್ಟಗುತ್ತಿಕೆ (ನಾ). = ಭಟ್ಟಗುತ್ತಿಕೆ : ಆ ಮಹಾದನಂಗಳು ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ದಂಜಾಯ್ಕರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದೇವರ ಭಟ್ಟಗುತ್ತಿಕೆಯ ನಿಯೋಗ ೧ ಕೆ ಜೀವಿತ ಗತಿ (೨೪. ೪೫ (೩). ಅನುಶಾ. ೩೩-೪೪ : ೧೨೫).

[<ಭಟ್ಟಗುತ್ತಿಕೆ]

ಭಟ್ಟಗೈಯ (ನಾ). ವಿದ್ಯಾಂಸರಿಗೆ ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಭೂಮಿ : ಭೂರಿಗೆ ಮತ್ತು ೬ ಭಟ್ಟಗೈಯ ೬ ಚಟ್ಟಗೈಯ ಮತ್ತು ೭ (೨೨೩. ೩೫-೬. ೩೪-೬ : ೨೨೩). [ಭಟ್ಟ + ಕೈಯ (<ಕೈಯ್ಯ)]

ಭಟ್ಟಗ್ರಾಮ (ನಾ). ಇನಾಮು ಗ್ರಾಮ; ಜಾಗೀರು : ಬಾಳ್ಕು ಕಾಂಟ್ರಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಪಲವು ಭಟ್ಟಗ್ರಾಮಗಳುಮಂ (೨೩. ೩೪-೨೦ : ೨೨೦). [೪ ಇದು 'ಭಟ್ಟಗ್ರಾಮ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವರ್ತಿ]

ಭಟ್ಟತನ (ನಾ). (?) : ಇಷ್ಟರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿ ಸ್ವತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಹೊರಳುವಾಗ ನಿಷ್ಕಮತರಂತಾದಿರೋ . . . ಹೀಗಲ್ಲದೆ ಭಟ್ಟತನಕ್ಕೆ ಹೋರುವ ಭವ್ಯಭಂಡರನೇನೆ (೨೩. ೪೩. ೨೪-೩೦) : "ಶ್ರೇಷ್ಠತನ, ಗೆಲುವು" (೨೩. ೪೩. ೨೪). [ಭಟ್ಟ + -ತನ]

ಭಟ್ಟದರ್ಶನ (ನಾ). ಕುಮಾರಿಭಟ್ಟನೆಂಬ ವಿದ್ಯಾಂಸನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ತತ್ವ : ಭಟ್ಟಮತ : ಭಟ್ಟದರ್ಶನವು, [೫] ಪ್ರಭಾಕರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗಣ್ಯವರ್ಗಂ . . . ಸರ್ವಸತ್ಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೆಯ್ (೪೩. ೩-೨-೨೪೩ : ೨೪೩). [ಸಂ.]

ಭಟ್ಟಬಾಣ 'ಬಟ್ಟಬಾಣ' ನೋ.

ಭಟ್ಟಮಂಡಪ (ನಾ). ವಿದ್ಯಾಂಸರು ಸಭೆ ಸೇರುವ ಮಂಟಪ : ಶೋಕಾ ಭವಂ ಪುನರೋ ಬಗೆದು ಸಜಾಯಮು ಪೆತ್ತನೆಂದೊಸೆದಮಹತನ ಬುದ್ಧಿಯು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡೆ ಭಟ್ಟ [೫೩೦. ೬೫] ಮಂಡಪದೊಳಿ : ಶೋಕಮಂ ಬರೆದು ಭೋದಂ (೨೩. ೪೩. ೨೪-೪) : "ರಾಜನ ಸಭಾಮಂದಿರ" (೨೩. ೪೩. ೨೪). [ಸಂ.]

ಭಟ್ಟಮತ (ನಾ). = ಭಟ್ಟದರ್ಶನ : "ವ್ಯವಹಾರಿ ಭಟ್ಟನಯ" ಎಂದು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ . . . ಭಟ್ಟಮತವ್ಯಕ್ತರಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ. ಅನುಮಾನ, ಉಪಮಾನ, ಷ್ಟು, ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ, ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯೆಂದು ಆರು ಪ್ರಮಾಣಗಳು (೨೩. ೪೩. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಭಟ್ಟಮಾನ್ಯ (ನಾ). = ಭಟ್ಟಮಾನ್ಯ : ಪಳೆಲಗೂಡುಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಮಾನ್ಯದ ತೆಂಗಿನಕಾಳು ಹೊಲರಿ (೨೪. ೪ (೩). ಅನುಶಾ. ೨೨೦-೩೩ : ೨೩೩) : ಭಾರ್ವದಿಂದ ಪಡೆದು ಬರೆತ್ತಿರುವ ದೇವದಾಯ ಪ್ರಜ್ಞದಾಯ ಭರ್ಮದಾಯ . . . ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಭಟ್ಟಮಾನ್ಯ ಉಂಟು ರಕ್ತ ಕೊಡೆಗೆ ಮುಂತಾದುವೇನೂ ಹೆಚ್ಚು ಷಡಮಯಾಗದಂತಯೂ . . . ವಿಚ್ಛತ್ತಿರೋಕು (೨೩. ೪೩. ೨೦). [ಸಂ.]

ಭಟ್ಟವೃತ್ತ (ನಾ). (?) : ದುವಿಧಾನೀತಲಸರಾ ದಗ್ಧನಾಯಕರು ಭಟ್ಟ ವೃತ್ತರಾ ಸಾಸಿವ್ವರು ಒಲೆಯ ಅಯ್ಯಾವ್ವರು ಜೆಮು ಮುನೂರ್ವರು ಮಿ x x x ತನ್ನೆಯ ಮಹಾಜನಕ್ಕೆ ಭರ್ಮನಿಮಿತ್ತ ಕೊಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯ ಕ್ರಮ ನಿವೃತ್ತದ (೨೪. ೩೫. ಕುಮಾರ. ೨೦-೪ : ೨೨೩). [?]

ಭಟ್ಟವೃತ್ತಿ (ನಾ). = ಭಟ್ಟಮಾನ್ಯ : ಮೂರನೆಯ ಭಟ್ಟರಿಗೆ ಮತ್ತರ್ಚನ್ನ ರದು ಪುನೆಯೊಂದು ನ್ಯಾಸಂ ಪ್ರಭಾಕರವರವಂ ವಶ್ಯಾಗೊ ಗುಣಾಶಾಸಪದಿ ನೋ ಭಟ್ಟವೃತ್ತಿ ಮತ್ತರ್ಮಮತ್ತು (೨೩. ೩೫. ೩-೨೪ : ೨೨೩) : ಜಾಲರಿಗೆಗು ನ್ಯಾಸದ ವಶ್ಯಾಗೊ ವೃತ್ತಿಯ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಬಟ್ಟ ಭಟ್ಟವೃತ್ತಿಯೊಂದು (೨೩. ೩೫. ೪೩-೩೦ : ೪) : ಪೌರಥ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಜೀವನೋಪಾಯ ಕ್ಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ದಾನವನ್ನು ಭಟ್ಟವೃತ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆದರೆ, ಪೌರಥ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ದಾನವನ್ನು ಚಟ್ಟವೃತ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ (೨೩. ೨೪). [ಸಂ.]

ಭಟ್ಟವಿತ್ತಿ (ನಾ). = ಭಟ್ಟಮಾನ್ಯ : ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಗುಳೆ ಗಟ್ಟಿ ಭಟ್ಟವಿತ್ತಿ ಜಾವಯ್ಯ x x x ಇದನುಪವಿಷ್ಟವ ವಾರಣಸಿಯುವ ಕವಿಲಿಯುವ ವಲಿದೊ (೨೪. ೪ (೩). ಅನುಶಾ. ೪೩-೪ : ೨೩. ೨೪. ೪೪).

[ಭಟ್ಟ + ವಿತ್ತಿ]

ಭಟ್ಟಾರ (ನಾ). = ಭಟ್ಟಾರ ೩ : ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಶ್ರೀವೃದ್ಧಿವೀ ಪಲ್ಲಭ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜಪರಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟಾರ (೨೩. ೩೩. ೩೦-೩ : ೪೩) : ಸ್ವಸ್ತಮೋಘವರ್ಷಪ್ರಭುವೀವಲ್ಲಭಂ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜಪರ ಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟಾರ ರಾಜ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊನ್ನುತ್ತರಂ ಸಲೆ (೨೩. ೩೩. ೪-೪ : ೨೨೩) : ನಾಗಶ್ರೀಯೂ . . . ತನ್ನ ಮುನ್ನಿನ ಪೊಲಿತಿಯಾಗಿ ಪಟ್ಟದ ಭವಮಂಜುಷು ಭಟ್ಟಾರ ಕಾಲ್ಪಣಿ ಪೊದವಟ್ಟು ಕುಕ್ಕರ್ದಾಗರ್ (೨೩. ೨೪. ೨೪-೨೪). [ಸಂ.]

ಭಟ್ಟಾರಕ (ನಾ). ೧. ರಾಜ, ಗುರು, ಹಿರಿಯರ ಪೆಸರುಗಳ ಕೊನೆ ಯಲ್ಲಿ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಸೇರಿಸುವ ಒಂದು ಶಬ್ದ : "ಪಾಪಾ, ದೇವ, ಭಟ್ಟಾರಕ : ಈ ಮೂಟುಂ ಪೆಸರ ಕಡೆಯೊಳ ಪೂಜಾವ(ಚಿ)ನಂ" (೨೩. ೨೪. ೨೪-೨೪) : ಶಿವಗುಪ್ತಭಟ್ಟಾರಕಗಾಂ ಪಾರಣಿಯಂ ಮಾಧುವಂ (೨೩. ೨೪. ೩೪-೩) : ತನ್ನಂತಮಾಣಿಯ ಗರ್ಭದೊಳಮಹರಿ ಯಮಭಟ್ಟಾರ ಕನಂತರ್ಧಾನಕ್ಕೆ ಸಂದಂ (೨೩. ೨೪. ೨೪-೨೪) : ವಿಜಯಾಂಬಿಕೆ ಪದದಳಪತ ಭಟ್ಟಾರಕರಂ (೨೩. ೨೪. ೨೪-೨೪). ೨. ಚಾಲುಕ್ಯರ ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಬರುವ ವಿಶೇಷಣ : ಸ್ವಸ್ತಿ ನಿತ್ಯವರ್ಷ ದೇವ ಶ್ರೀಪ್ರಭುವೀವಲ್ಲಭ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ (೨೩. ೩೫. ೩೩-೩ : ೨೨೩). [ಸಂ.]

ಭಟ್ಟ 'ಬಟ್ಟ' ನೋ.

ಭಟ್ಟ, ಬಟ್ಟ (ನಾ). ೧. ಮದ್ಯ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಅರ್ಕವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಬೆಯ ಸಾಧನ : ನೀರು ಪಾಕದ್ದರಿಂದ ಭಟ್ಟಯೊಳಿಂದ ಆ ಹರಳನ್ನ ಸೇರಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಅನುಪೂಕೋಷ್ಠತೆಯ ಅನುಭವವಾಯಿತು (೨೩. ೨೪. ೨-೩) : ಈ ಪೀಡಾಮನುಪ್ಪನನ್ನು ಭಟ್ಟಯಲ್ಲಿ ಪಾಕಿ ಪೆಗದು ಒಂದು ಭಟ್ಟಾರ್ ಮಾಡಬೇಕು (೨೪. ೨೪. ೨೦). ೨. ಕಡಲೆ, ವುರಿ, ಅವಲಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಹುದಿಯುವ ಸ್ಥಳ : ಜಹದಗಡಿ. ಬೀಜಾಭಟ್ಟರ ಜುರು ಮುರಿಯ ಭಟ್ಟಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಅವನು . . . ಸಂಕಪನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿದ್ದ (೨೩. ೨೪. ೨೦). ೩. ಹುಬೆಯ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ತೆಗೆದ ದ್ರವ ವಸ್ತು : ಸಾರ : ವಿವಿಧರಗಳ ಭಟ್ಟ, ಸಾಂದಯಾಗಾಪೋಷ್ಣ ಕವಿ ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯದು (೨೩. ೨೪. ೨೨೦) : ಒಡಲ ನರಕದ ಭಾಂಡ ಕುದಿಸಿ ಭಟ್ಟಯ ತೆಗೆದ ಮೋಹಿನಿಯ ಚಕ್ಕಲರ ಗುಟುಕನೆಮ್ಮೋ ಕುದಿದ (೨೩. ೨೪. ೨೪). ೪. (ಅಲಂ) ಹದ : ರೀತಿ : ರಚನಾಕ್ರಮ : ನಿಷ್ಠೆ ಪರಾ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಇದು ಹೊಕ್ಕಲ್ಲ. ಸಪ್ತ ಕೆಲಸದ ಭಟ್ಟ ಕೆಟ್ಟೀತು (೨೩. ೨೪. ೨೦) : ಭಟ್ಟ ಕೆಟ್ಟವೆಂದು ಅವರ ಆಸೆ ಚಿಗುರಿತು (೨೪. ೨೪. ೨೦೩) : ಒತ್ತಾಯ ದಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಟ್ಟ ಕೆಟ್ಟಿದ್ದ ಅಲ್ಲಿ (೨೪. ೨೪. ೨೦೩). **ಬಟ್ಟ :** ೧. ಸುಣ್ಣದ ಹರಳುಗಳನ್ನು ತಂದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪಾಕಿ ಅವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಸುಣ್ಣ ಮಾಡಬೇಕು (೨೩. ೨೪. ೨-೨೪) : ಒಟ್ಟಿ ರೊಟ್ಟಿಗಾರನ ಬಟ್ಟಿಯು ಮಿತಿಯಾಗಿ ಕಾದದ್ದೇ ಈ ಅಗ್ನಿನಪ್ಪಕ್ಕೆ ಕಾವನಾಯಿತು (೨೪. ೨೪. ೨೪) : ಬಟ್ಟ ಸುಟ್ಟು ಹೋಯಿತೆಂದರೆ ಸೆಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟಾನೇ ? (೨೪. ೨೪). ೨. ಅಲ್ಲಿ ಅವನ ಅವಲಕ್ಕಿಯ ಬಟ್ಟಿಯಾದ್ದಿತು (೨೪. ೨೪. ೨).

ಭಟ್ಟಿಯಳು : ಬಟ್ಟಿಯಳು = ೧. (ಬೇರು, ಎಲೆ ಮುಂತಾದುವು ಗಳಿಂದ) ಸುರವನ್ನು ತೆಗೆ : ಜೀವನು ಒಂದು ರಾಶಿ ಅದು ಇದು ದೇರುಗಳನ್ನು ತಂದು ಭಟ್ಟಿಯಳು . . . ಔಷಧವನ್ನು ಪಕ್ಷಮಾಡಿದನು

(ತತ್ಪ. ೧೫. ೧೫) : ಬಿತ್ತಬಿತ್ತದ ರಸವ ಸಮಮ ಸಮಿದಾಕ್ಷಿಣದಿ ಆಯುಷ್ಯ ಸಾರವನು ಬಿಟ್ಟಿಯುಳಿಸುವ ತೆರದಿ . . . ಅಂತರ್ಗತ ಲೋದಿತು ? (ಸಾಂ. ೩೬). ೨. (ಅಲಂ) ನಕಲಮಾಡು ; ಕಾಪಿಮಾಡು : ಆ ಕುಲಗ್ರಂಥವನ್ನೇ ಇವರು ಭಟ್ಟಿಯುಳಿಸಿದ್ದಾರೆ (೩೫).

[← ಹಂ. ಮರಾ. ಭಟ್ಟಿ. / ಸಂ. ಭಟ್ಟಿ = ಹಂಯುವಿಕೆ]

ಭಟ್ಟಗಿ (ನಾ). (?) : ಇಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲದ ಬಿಟ್ಟಿಯನು ಮಾಡುವಾಳಾದ ಭಟ್ಟಗಿ ಬಟಾಬ[ಟಾಟಂ- ಬಟ್ಟಿಗರಂಬನು] ನಾನಾದ ಕೊಟ್ಟಿಗನು ಇನ್ನು ಇಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟಿರೆ ನನಗಿಟ್ಟಿ ಭಟ್ಟಿಗೆ ಬರುವದು (ಅಪಾಂ. ೩-೪೪). "ಬಿಟ್ಟಿಗಿ" ಪರಾ. [?]

ಭಟ್ಟಗಿಯ (ಕ್ರಿ). ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿಸು ; ಕರಗಿಸಿ ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸು : ಮೃ 10 ಮೂವೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಭಟ್ಟಗಿಯುಂತಾದ ರೂಪದೊಂ (ಸಾಂ. ೪. ೧-೧೦೦ ಪ). [ಭಟ್ಟಿ + ಕಿಯ.]

ಭಟ್ಟನಿ (ನಾ). ೦. ಒಡತ ; ಯಜಮಾನಿತಿ. ೨. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ನಾಟಕಾದಿ ರೂಪಕಗಳಲ್ಲಿ ಚೀಟಿ ಮೊದಲಾದವರು ಪಟ್ಟಿದ ರಾಣಿ ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ರಾಜಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ : "ಕೃತಾಭೀಶಾ. ಮಹಿಮೆ-ಈ ೨ ಷ್ವದಸ್ಯಾರ್". ಭಟ್ಟನಿಯಂಬುವುದೊಂದೊಂದು (ಪಾಪಾ. ೩೪-೩೫). ೩. ಪೂಜಾ ರಿಯ ಹೆಂಡತಿ : ಇದು ತನ್ನ ಭಂಡಿಗೆ ಸುವಿಶ್ವವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದನೋ ಎನೋ, ಅಂತೂ ಈ ಭಟ್ಟನಿಯ ತಳ್ಳಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟ (ಪಾಪಾ. ೧೫). [ಸಂ. ಭಟ್ಟನಿ]

ಭಟ್ಟಸುಂಕ. ಬಟ್ಟಸುಂಕ (ನಾ). ಭಟ್ಟಿಯುಳಿಸುವ ಸಾರಾಯ ಮೊದಲಾದ ಮಾದಕಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆರಿಗೆ : ಅಪ್ಯಾಃ : (ಕೃಷ್ಣ. 11, ೫೪). ಬಟ್ಟಸುಂಕ : (ಸಾಂ. ೧೦೦). [ಭಟ್ಟಿ + ಸುಂಕ.] ಭಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ (ನಾ). ವಿದ್ಯಾಂಸನಾದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ಸೇರುವ ಒಂದು ಉಪಪದ : ಜನ್ಮಯುಭಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯಗ್ಗಿ ಕಾಲ ಮತ್ತರು ೫೦ (೪೨೬. ೯೩-೧೦೪ ; 10೦೨) : ಮನವೆಗ್ಗದೆ ದ್ವಾ ನಾಯಕ ಭಾಸ್ಕರಭಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಲಾಳ ಮೂಳವ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಗೌಡ ವಿಷಯ ಮೊದಲಾಗಿರುತ್ತ ರದಿತಾದರದರಸುಮಕ್ಕಳಿರುಮಾ ಶ್ರೀ ಮದ್ಯುವಸ್ತಕವಾಲ್ವದೇವರ ಪ್ರೀತಾದಾರಾಧನದೀಕ್ಷಿಯ ಕೈಕೊಳ್ಳಿಸ (ಸಾಂ. ೫೫. ೪೩-೪೪ ; 10೦೩). [ಸಂ.]

ಭಟ್ಟೋರ 'ಭಟಾರ' ನೋ.

ಭಡಕ್ಕನಿ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ ; ತಟ್ಟನೆ ; ಕೂಡಲೆ : ಅವನ ಜಗ್ಗಲಿರುವ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ನಿಂತಂತಾಗಿ ಬೆತ್ತಿದಿದ್ದ ಭಡಕ್ಕನ ಕೂಳಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದು ನಿಂತ (ಪಾಪಾ. ೧೫) ; ಅಂದ್ರೆ ಮಂತಿ ಒಮ್ಮೆ ಭಡಕ್ಕನ ಹೇಳಿದದು (ಪಾಪಾ. ೧೫). [ಭಡಕ್ಕ + ಅನ್ನ.]

ಭಡವ (ನಾ). ೦. ವ್ಯಭಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸುವವನು ; ತಲೆಬಿಡುಕೆ ; ಕುಂಟಿನೆಗೆ. ೨. ಒಂದು ಬೈಗುಳು : ಆ ಭಡವ ತುಂಬ ಚೆನ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೩೫).

[← ಹಂ. ಭಡಾ ; ಮರಾ. ಭಡವಾ, ಭಡವಾ]

ಭದಾಭದಾ (ಅ). ವೇಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ ; ಏ ಸುಮ್ಮಾ. ದಮ್ನಿ ಮತ್ತೇ ಭದಾಭದಾ (ಪಾಪಾ. ೩೪) ; ಭದಾಭದಾ ಲೂರು ಬಿಡುಕೆ (ಪಾಪಾ. ೪೦).

ಭಣಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಬಿಕ್ಕೋ ಎನ್ನು ; ಬಂದಿಗಿ ಕಾಣು : ಅಮರೇ ತರವದ ಮೇಲಂತೂ ಇಡೀ ಮನೆಯೇ ಭಣಗುಟ್ಟುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಭಾಸ ವಾದುದಿದೆ (ಪಾಪಾ. ೧೦೦) ; ಅದೇ . . . ಮನೆ ಬಂದಿಗಿ ಭಣಗುಟ್ಟುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು (೧೦೫. ೪೪). [ಭಣ + ಕುಟ್ಟು]

ಭಣಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). = ಭಣಗುಟ್ಟು : ಒಂದು ದಿನ ಅಸುತ್ಯಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಪಂದಿವಳು ಕಾಣದೆ ದೋರರ ಅಂದು ಇಡೀ ದಿನವೆಲ್ಲ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಭಣಗುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು (ಪಾಪಾ. ೧೦೪) ; ನಮ್ಮನ್ನಿಳಿಸಿದ ಮನೆ ಭಣಗುಟ್ಟಿರ ಬಂದು (ಪಾಪಾ. ೧೦). [ಭಣ + ಕುಟ್ಟು (< ಕೊಟ್ಟು)]

ಭಣಭಣ (ನಾ). ಬೇಸರ, ಉತ್ಕಂಠೆ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ : ಇಂದು ಏಕೆ ಭಣಭಣ ? (ಪಾಪಾ. ೧೦೬) ; ಅಂದಿಗೊಂದು ಜಟಿವಟಿ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಭಣಭಣ ಎನಿಸುವುದು (೧೦೬. ೪೪).

ಭಣಭಣವೆನಿಸು = ಶೂನ್ಯವಾದಂತಾಗು : ಬಿಕ್ಕೋ ಎನ್ನು ; ಮಂಟಪ, ಅವಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಬಾದಿದ ತೋರಣಗಳೆಲ್ಲ ಈಗ ಭಣಭಣವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು (ಪಾಪಾ. ೧೦೬). ಭಣಭಣವೆನಿಸು = ಹಾಳು ಸುರಿ ; ಶೂನ್ಯವಾಗು : ಅಮರೇದ ಸಾಲೆ ಭಣಭಣ ಸುರಿಯುವತ್ತಿತ್ತು (ಪಾಪಾ. ೧೦೬) ; ಬಾಣವಳಿಯು ಭಣ ಭಣ ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು (ಪಾಪಾ. ೧೦೬).

ಭಣಭಣಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). = ಭಣಗುಟ್ಟು : ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಭಣಭಣಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನ ಮನೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಯ ಇತರ ಮಂಗಳರೂ. . . ಒಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು (ಪಾಪಾ. ೧). [ಭಣಭಣ + ಕುಟ್ಟು (< ಕೊಟ್ಟು)]

ಭಣಿತ (ಗು). ೦. ಉಚ್ಚರಿಸಿದ ; ಹೇಳಿದ ; ಮಾತನಾಡಿದ. (ನಾ). ೨. ಹೇಳಿಕೆ ; ಮಾತು ; ವಚನ : ಪ್ರಸನ್ನರಮಂಗಳಕ್ಕೆ ಚತುಸ್ಸಾಕ್ಷಾ ನಾನು ಭಾಗಮಂತ್ರಗಾಂತ್ರಿತವನಿ ಕಟ್ಟಿಗು ಇಂತನುಭಾಗಬಂಧಂ ಭಣಿತಮಾದ್ಯು (೪೫. ೩-೧೬) ; ಲೋಕತೆ ನಗಿ ಭಣಿತಕೆ ಮನೆ ಮೋಯಿತು ನಡಗಿ (೧೦೫. ೩೩-೦೪). [ಸಂ.]

ಭಣಿತ (ನಾ). ೦. ಮಾತು ; ವಚನ : ನುಡಿದ ವಕ್ರಭಣಿತಗಳಾವ್ಯರ್ಯವಂ ಪಟ್ಟನೆ (ಪಾಪಾ. ೧-೧೦೬ ಪ) ; ದನೆಯ ಭೂಸುರರನ್ನ ಪಾನದಿ ದಾಸದಿಂ . . . ಭಣಿತಗಳ ಮೃದುಮಧುರಗಾಂತ್ರಿತವನಿ ಭಣಿತವಾರ್ ಸಂಪ್ರಮಿ ಸಲು (ಪಾಪಾ. ೧-೧೦೬) ; ಭಣಿತ ಭಣಿತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿದು ಕುಂಠಿತ ಮಂಟಪ ಮತ್ತೆ ತಲೆಯತ್ತಿ ನಿಂತಿರುವ ದಿಶೆಂತೆಯು (ಪಾಪಾ. ೧೧-೧೩). ೨. ವಾಕ್ಯರಚನೆ ; ವಾಗ್ವಿಂಛ : ಸಾಂಕತ್ಯದ ಇತರ ಕೃತಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾದ ಗಾದೆಗಳು, ಮಾತಿನ ಭಣಿತಗಳು ಧಾರಾವಾಗಿ . . . ಮಾಡುವಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ನಿಕಟವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ (ಪಾಪಾ. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಭಣಿತ (ನಾ). ೦. ಮಾತು ; ವಚನ : ಸಕಲಸುಧಾ ಭಣಿತಯಂ ಜಯ ಜಯ ಸ್ವಾಮಿಮದಧಾರೆಯುಂಜಿಸೇನದಜಿನಶಂಕಜಹರಿಮುಖಾಪುಲಂ ಮೃಗಾಟಿದಂತೆ (ತತ್ಪ. ೧೦-೧೦) ; ರಣಮುಖದೊಳೆ ಕೃತ್ಯಧರ್ಮದ ಲೋಕ ತಪ್ಪದೆ ವೇದವಸ್ತದ ಭಣಿತ ನೋಯದೆ ವೀರವೃತ್ತಿಯ ಪದದ ಪಾದವೆಂದು . . . ಜೀವದಾಶೆಗೆ ಮನೆಯದಳಿದವನಲ್ಲ ಬಲ್ಲರು (೪೫. ೩-೧೦) ; ಪ್ರಗುಣಿಸುವುದೆಂದು ಯಥಾರ್ಥದ ಭಣಿತವಾದುದು (ಪಾಪಾ. ೧೦-೧೧). ೨. ಚಿಂತಾರವಾದ ಮಾತು ; ಪಕ್ಷೋಕ್ತಿ : ಲಾಳವೆಯ ರವಣಿಯ ರಾಗಳ ಸೂಳುನುಡಿಗಳ ಸದಗಂಗಳ ಸುಲ ಭಣಿತಯ ಬಂಧನೋಪಯು ಲೇಯ ಪ್ರಥುಲತೆಯ . . . ಬಟ್ಟಿಸುವೆ (೪೫. ೧-೧೧) ; ಹಲವೆ ಜನ ಸಾಧಕರನ್ನಾ ಸಿದ್ಧಂಮನ್ನರನ್ನಾ ತನ್ನ ದಳನ ಪೂಜಿಸ ಭಣಿತಗಳಿಂದ ಉದ್ವಿಗು . . . ಚಿತ್ರಿಸುವೆ ಅಪೂರ್ವ ಕೃತಿಯೆಂದು (ಪಾಪಾ. ೧೧-೧೧). ೩. ರೀತಿ ; ಭಂಗಿ : ದೇವ ನೀನೀ ಪರಿಯ ಜಂಗಮಭಾವಭಣಿತಯ ಭೂ ಬಂದರೆ ಗಾಂವಿಲರು ನಾವೆತ್ತು ಬಲ್ಲೆವು ನಿಮ್ಮ ಮಂಟಪಯನು (ತತ್ಪ. ೧೦-೧೦) ; ಜಗದಾಪದ ಭರವಸ ಭಣಿತಗಳಿಂದಲೂ ಭಯರಸದ ಸೋನಗಳ ಸೂಸುತ ನಿಮ್ಮ ರಘುರಾಜೇಂದ್ರ ಸೇನೆಯಲಿ (ಪಾಪಾ. ೧-೧೧) ; ಅಪರಮಿ|| ಬಲ ಭೂಸುರ

ಮಹಾವಾರ್ಧಿ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಕುಣಿತವು ಬಾಗಿಗಾಕ್ಷಣದೊಳೆತ್ತರಿಮುಟ್ಟಿದ್ದು (ಕೂಟ. ೧೩-೬೬). ೪. ಭಕ್ತಿವಚನ; ಕೈಚಳಕ : ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಭವ್ಯವಾದಂತೆ ಭಕ್ತಿಗಳ ಭವ್ಯತೆಯಿಂದಾತು ಬೇರೆಯಾದ ಭವ್ಯರೂಪದ ಭೋಗ ಭೋಗಿಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ (ಕೂಟ. ೪-೨-೬). ೫. ಸ್ವಪ್ನ : ಭಕ್ತಿಯ ನುಡಿಯಿಂದ ಗುಣಮಣಿ ಪೋಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ ಯದ್ವಿಯಿಂದ (ಕೂಟ. ೨೨-೧೦೬). ೬. [ಸಂಗೀತ] ವಾದನ ಗಾಯನ ಗಳಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ರೀತಿ (?) : ಭಕ್ತಿ ಬೆಡಗು ಕಾಕು ಮಿಶರಂ ಗಮನಂ . . . ದೇಶ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಳೆಯುವವಂ ಮುಟ್ಟಿದು ಬಾಜಿಯಂ ಮುರವೊ ವಾಸಮಂ (ಕೂಟ. ೩-೬) : ಭೋ ಭಕ್ತಿ ಬೆಡಗು ಮುರಂ ನಯಂಗಳೊಳೆ ಕೂಟಭವ ತಾನಂಗಳೊಳೆ ಸಕಲರಾಗಂಗಳಿಂದೊಂದು ತುಂಬಿದ ನಾರದಂ ಬಾಜುತರಂಗರೊಂದೊಳೊಳಿಸಿವಧವದಿಂದ (೩೦೬-೨-೬). [ಸಂ. ಭಕ್ತಿ]

ಭತ್ತ 'ಬತ್ತ' ನೋ.

ಭತ್ತ 'ಬತ್ತಾಯ' ನೋ.

ಭತ್ತಗಾವೆ (ನಾ). ಇನಾಮುಗ್ರಾಮ : ಜಹಗೀರು : ಮದನಾಪ ತಾರಮಂ ಕನಕದಂಡ ಬಾಮರದಂ . . . ಭತ್ತಗಾವೆಯಂ ಪದಮದಾತ್ತ ಕವಿಲಕನನಿದಂ ಕವಿರತ್ನಂ (ಕೂಟ. ೧೨-೨೦) : ಭೀಮನೃಪಸಾಹಸೋಧಿ ಪಟಿಸ್ರಾಜಯನಾಯಕಂ ಜಿಲ್ಲೆಲ ಮೂನೂಜಿಗಳಿಗಾ ಭತ್ತಗಾವೆ ಎರೆಯ ಪಸುನೆಯಂ ಮುನ್ನಿಗ್ರಹ ವಿಷ್ಣುವ್ರತಿಪಾಕನದಿನಾಳ್ಳು ಸುಖ ದಿನಿ (೨೪೩. ೫-೬, ೬೬-೬೭ : ೫ : ೧೦೨೦) : ದ್ವಾಪಾಯಕ ಲಕ್ಷರಂ ೨೦ ೨೦೦೦೦ ಭತ್ತಗಾವೆಯೊಳಗಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಲವೆರಡುನೂರುಮಮ . . . ಅಳುತ್ತಮಿದುರ್ (೧೩. ೫೪೫. ೧೪೦-೫ : ೧೧೦೬).

[ಭತ್ತ (<ಬತ್ತಾಯ) + ಗಾವೆ (<ಗಾಮ)]

ಭತ್ತಗಾಮ (ನಾ). = ಭತ್ತಗಾವೆ : ಜಯುಂಜದೇವರು. . . ಮುನ್ನಿಗ್ರಹ ರಮಾಮಂ ಪದನಿಗ್ನ ಭತ್ತಗಾಮಗಳು ಬೆಳ್ಳಲಮೂನೂಜಿ [ಪ್ರ]ರಿಗಿಳೆ ಮೂನೂಜಿಮಂ . . . ಅರಸು[ಗ್ರ]ಯುತ್ತಮಿರಿ (ಕೂಟ. ೧೪೦. ೬೬-೬೭ : ೧೦೨೦). [ಭತ್ತ (<ಬತ್ತಾಯ) + ಗಾಮ]

ಭತ್ತವಟ್ಟಿ (ನಾ). (?) : ಮತ್ತಂ ಭತ್ತವಟ್ಟಿಯ ಗಡಿಯ ಸುರಂಗಳು ತಮ್ಮಂಗಡಿಯಲು ಪರ್ವಪ್ರತಿ ಚೈತ್ರಕ್ಕೆ ಹಾಗೆ ಮತ್ತಂ ಚೈತ್ರಕ್ಕೆ ಹಾಗೆಮಂ ಬಿಟ್ಟಿರಿ (೨೪೩. ೫೪. ೧೩೩-೫೪ : ೧೧೨೦). [?]

ಭತ್ತಾದಾಯ (ನಾ). ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಯಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯ : ಉತ್ಪನ್ನ : ಕೆಳೆಯ ತೇಲ ಕೋಡಿಪೊಳಗಿಗಾ ಭತ್ತಾದಾಯ (೨೪. ೧೫. ೫೦೦. ೩೩-೩೪ : ೧೨೭೪) : ಸಕಲ ಭತ್ತಾದಾಯ ನಿಧಿ ನಿಕ್ಷೇಪ ಜಲಪಾಪಾ . . . ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ಭರ್ವ (೨೪. ೫೬. ೫೪೫. ೪೩-೦೪ : ೧೨೭೫). 'ಬತ್ತಾಯ' ಪರಾ. [ಭತ್ತ (<ಬತ್ತ) + ಆದಾಯ]

ಭತ್ತಾಯ 'ಬತ್ತಾಯ' ನೋ.

ಭತ್ತ 'ಬತ್ತಾಯ' ನೋ.

ಭತ್ತ 'ಬತ್ತಾಯ' ನೋ.

ಭತ್ತ (ನಾ). 'ಭ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ : "ಭತ್ತಕ್ಕೆ ಹವ ಪವಕ್ಕಂ" (ಕೂಟ. ೨೫೨). [ಸಂ.]

ಭದಂತ (ನಾ). ೧. ಪೂಜೆ; ಶ್ರೇಷ್ಠ. ೨. ಗೌತಮ ಬುದ್ಧ. ೩. ಬೌದ್ಧ ಫಿಕ್ಷಗಳನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ : ಭದಂತನು ಮನವಾರಿ ಮಾತನಾಡಲಿ (ಕೂಟ. ೩೪ ೬೨೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭದ್ರ (ಗು). ೧. ಮಂಗಳಕರವಾದ : ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾದ. ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾದ : ಉತ್ತಮವಾದ : ದ್ವಿಜವರ್ಗ ರಚಿಸಿದ ತಲೆ ಗುಡಿಗಳ ಪರ್ಗ ಕಾಲಯ ಭದ್ರಭವನಿಯ . . . ಒಲಗತಾಲಿ ಮೆಜಿದುಮ ಭವನದವನ

(ಕೂಟ. ೧-೩೩) : ಕ್ಷಮೆಯಲ್ಲಿ, ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ, ತಾಂತಗಾಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿ, ಭದ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ, ತನುಕಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರದನಾ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಂ (ಶ್ರೀರಾಮ. ೨೩-೬೨). ೩. ಅಂದವಾದ; ಚೆನ್ನಾದ. (ನಾ). ೪. ಕ್ಷೇಮ; ಸುಖ : ಶ್ರೇಯಸ್ಸು : "ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಶ್ರೇಯಸಂ . . . ಭದ್ರಂ. ಮಂಗಳಂ ಈ ೧೧ ಒಳ್ಳೆತರ್ಕ ಪೂರ್ವ" (ಕೂಟ. ೨೦-೩೨) : ಮತ್ಯಾವಮಂ ಮುಟ್ಟಿ ಕೀಳ್ಳ ಗುಣಂಗಳೊಳ್ ಜನಕ್ಕೆಮಕ್ಕೆ ವಿಭವಂ ಭದ್ರಂ ಶುಭಂ ಮಂಗರಂ (ಕೂಟ. ೧೨-೨೬) : ಸಮಸಂದಿಷ್ಟಾರ್ಥಮಂ ಮಾಲ್ಯ ಕಾಂತನೈರೋಕ್ಷುತ್ತ ನೆನ್ನೊಳಂದಂ ಮದಮಂ ಭದ್ರಂ ಶುಭಂ ಮಂಗಳಂ (ಕೂಟ. ೪-೬೪) : ಎಲ್ಲೆ ಭೂಮಿಪತಿಯ ನಿಜಗೆ ಭದ್ರಮಾಗಲಿ (ಕೂಟ. ೪-೨೩). ೫. ಜೋಪಾನ : ಸುರಕ್ಷಿತ : ಅಭೇದ್ಯ : ಭದ್ರಮೆನಿಸಿದ ಕಾಮಮಲಸದ್ರವಮಂ ಪೀರ್ಪ ಪದವೊಳೊಪ್ಪಿತು . . . ಅಳಿನಿಕರಂಜಂ (ಕೂಟ. ೨-೬೩) : ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನ ಪದ್ಧಯಗಾಧಿ ಭಂಡಾರಗಳು ಭದ್ರವಾಗಿವೆ (ಶ್ರೀರಾಮ. ೧೪೪) : ಭದ್ರಾ ಮಾಡಿ ವಪ್ಪಿ ನಿರ್ದಿ ಬಿಡುವೊಳ್ಳಿ (ಕೂಟ. ೬. ದೃಢ : ಗಟ್ಟಿ : ಎಳೆಗಳನ್ನು ಮರಿದು ಭದ್ರವಾದ ದಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟ. ೬೨) : ಕೇಶವ ರಾಮನಿಗೆ ಸೆರೆಕೂಡಿಯಲು ಕಲಿಸಿದುದು ಈ ಸೂರಪ್ಪನೇ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಭದ್ರವಾದ ಕಂಬಿಕೆ (ಕೂಟ. ೬). ೭. ಶುಭಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಆನೆ : "ಭದ್ರಾ, ಮಂದಾ, ಮೃಗಾ—ಎಂದಿವು ಆನೆಗಳ ಮೂರು ತೆಣಕೆ" (ಕೂಟ. ೬೬-೬೭) : ನಯನವೊಳೊತ್ತ ಭಾರಂ ನಿಯಮಿಸುವಂ ಭದ್ರಮಂದಮೃಗಂಕೋರ್ತನುದದ ನೈಪಕರಿಗಳು (ಕೂಟ. ೨-೩೬). ೮. ೭. ಕುನ್ನತವಂಶವುಳ್ಳವರೊತ್ತಮ ಭದ್ರಗುಣಾಭಿಷಂ ಜಗತ್ತನ್ನು ತದಾನಯುಕ್ತವಿಭವಂ . . . ಎನಗೀತನೆ ನೆಚ್ಚಿನ ಪಟ್ಟಿದಾನೆಯಂದೊ ನೆಚ್ಚಿ ಮುಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದನೊ ವಿಷ್ಣುನೃಪಂ ದೈವನೀಪತಿತ್ವಮಂ (೧೪. ೪೬. ೫೪೫. ೧೩೦-೪೬ : ೧೧೦೪ ?) : ಕರಿಯಂ ಭದ್ರಯುತ ಸರೋಪದ ಗುಣಾಧಾರಂ ಪೃಥ್ವೀಶನಂ ಹರಭೃಂ . . . ಕುಮಾರಂ ಪುಟ್ಟುಮ ನೃಪಯಂ (ಕೂಟ. ೪-೫೪). ೯. ದೊಡ್ಡದು : "ಪುಷ್ಕಂ . . . ವಿಪುಳಂ, ಭದ್ರಂ, ಪರಪುಷ್ಕಂ ೧೨ ಹಿರಿದು" (ಕೂಟ. ೧೦೬-೦೭). ೯. ಬಂಗಾರ : ಚಿನ್ನ. ೧೦. ಉಪ್ಪರಿಗೆ : ಮಹಡಿ : ಆಗಲೆ ದುಪದಂ ಪಟ್ಟಿದು ನೆಲಗಟ್ಟುನೊಳಂ . . . ಇಂದ್ರನಿಲದ ಭದ್ರ ದೊಳಂ . . . ಚಂದ್ರಕಾಂತದ ಚಂದ್ರನಿಲಯೊಳೊಪ್ಪುವ ವಿಷಾಹ ಗೀಪಮಂ ಸಮಯು (ಕೂಟ. ೩-೬೪ ?) : ಕಾಂತೆ ಮಾಳಿಯ ಭದ್ರದ ಬಯಲೊಳಿಡಿದಳು ಪೊಡೆಸೆಡೆನು (ಕೂಟ. ೪-೧೩) : ಮೇಲಂಗುಡಿಗಳ ಭದ್ರದುಪ್ಪರಣಗಳ . . . ರಾಜಾಲಯವನನುಕರಿಸಿದರು ಕಾಂತಿ ಒಮ್ಮಾರರಿಗೆ (ಕೂಟ. ೧೦ ೪೪). ೧೧. ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ ಐದು ಪ್ರಕಾರದ ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಹಾಮಹಿಮನು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಶುರದ ಆಳತೆ ಆಕಾರದ ಮೇಲೆ ಐದು ಜಾತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾನೆ : ಪಂಸ, ಶಕ, ರಾಜಕ, ಭದ್ರ, ಮಾಲವ್ಯ ಎಂಬವೇ ಈ ಐದು ಜಾತಿಗಳು (ಕೂಟ. ೧೦೬). ೧೨. ಎತ್ತು; ಗೋ ; ವೃಷಭ : "ಉತ್ತಾನ್, ಭದ್ರಾ . . . ಗಾ—೯ ಎತ್ತುಗಳ ಹೆಸರು" (ಕೂಟ. ೨೫೦). ೧೩. ಒಂದು ಪರ್ವತದ ಹೆಸರು : ಬಳಿಕ ಸುಗಂಧವಿ . . . ಭದ್ರ . . . ಪಾರಿಜಾತಮಂ ಪದಿನಾಲ್ಕು ಕುಲಾಚಲಂಗಳೇ ಪೂರ್ವೋತ್ತಮವೆಂಬ ಕೀಲಕವರ್ತಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಿವೆಂದಿನ್ನಿಹವು (ಕೂಟ. ೨೫೩). ೧೪. ಉತ್ತಮವಾದ ಪೀಠ : ಸಿಂಹಾಸನ : ವಿಮಲ ಭಕ್ತಕಾಪ್ಪರು ಸಹಿತ ಸುರನಿದಿಯ ಮಗನೈತಮಂ ನವಭದ್ರದಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸು ಮಾಯಿತ ಸಚಿವನಸಹಿತ (ಕೂಟ. ೬-೦೬). ೧೫. [ಜ್ಯೋತಿ] ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯದು : ಒಳ ದಾಲದ ಕಾಲವ ತೈಕುಲ ಗರವ ವರ್ಷ ಭದ್ರಂಗಳೆ ಬೇಳು ಜುಲಕರಾಂಗಳಂ (ಕೂಟ. ೨೫೦). ೧೬. ಕತ್ತರಿಸುವುದು; ಭೇದನ :

“ಅಲಭು ಮದೇಧ ಪುಗವ ಸುಮಂಗಳ ಭೇದನ ಭದ್ರವಾಚಕಂ”
(ಶಾಕ. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಕ (ಗು). ೧. ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾದ; ಮಂಗಳಕರವಾದ. ೨. ಅಂದವಾದ; ಚೆನ್ನಾದ. ೩. ಪುಣ್ಯಕರವಾದ. (ನಾ). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ದೇವದಾರು. ೫. [ಭಂವ] ಮರ್ಛಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತನೆಯ ದಾದ ಬೃಹತಿ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದು ವೃತ್ತ: ರಾತ್ರಮ್ಮಿಸುರಪಾಪಂ ಕ್ಷುಪ್ರಮಲ್ಲದಿರೆ ನಾಮದಿಂ ಭದ್ರಕಂ ಸರಸಪಾನೇ ಸದಸಂ ಲಯಪದ ಕ್ರಮಂ (ಕೂಡೋಣ. ೨-೦೦೩).

ಭದ್ರಕವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ = ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜನಾದ ಅಹವಮ್ಜಿನ ಒಂದು ಬಿರುದು: ಸಮಸ್ತಭಾವನಾಶ್ರಯಂ . . . ಭದ್ರಕವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಕೋರಣ ಭಯಂಕರಂ ಉಭಯಬಲದಲ್ಲಣ (ಗಣಪ. ೩-೭ ೫). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಕಾಲಿ, ಭದ್ರಕಾಲಿ (ನಾ). ೧. ಶಕ್ತಿದೇವತೆ; ದರ್ಗ. ಭದ್ರಕಾಲಿ: ೧. ನೋಡು ಬರತಲಿರಂವರದೋ ರುಪಭದ್ರಕಾಲಿಯು! ದೇವಿ. ಚಂದ. ಚಾಮುಂಡಿ, ರಕ್ತಕುಂಡಮಾಲಿಯು! (ಶಾಕ. ೨-೨). ೨. ದಕ್ಷನ ಯಾಗ ವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಲು ಪರಮೇಶ್ವರನು ವೀರಭದ್ರನ ಸಹಾಯ ಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆ: ಹದ್ರದ ಹುಗೆ ಖಂಡಮವರದ ರ್ಭಾಳಮುತೆ ತೇಂದಿಳಮ ಸಲ ಭದ್ರಕಾಲಿ ಸಹಿತ ಗಂಡುಗಂಡಿರಂ . . . ಬರುತಿರ್ದಂ (ಶಾಕ. ೩೨-೪೩). [ಸಂ. ಭದ್ರಕಾಲಿ]

ಭದ್ರಕಾಲಿ 'ಭದ್ರಕಾಲಿ' ನೋ.

ಭದ್ರಕುಂಭ (ನಾ). ಮಂಗಳಕಲಶ; ಪೂರ್ಣಕುಂಭ: “ಭದ್ರಕುಂಭ: ಪೂರ್ಣಕುಂಭ: ೨ ಅರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳ ಕರವಾಗಿ ಇರಿಸತಕ್ಕ ಪೂರ್ಣ ಲಶಗಳ ಹೆಸರುಗಳು” (ಶಾಕ. ೨೪೩). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಗಜ (ನಾ). = ಭದ್ರ ೭: ಅಂತರ್ದ ಸಲಶಕುಂಭಲಕ್ಷಣಾಕಾರಮುಮತ್ಯಾ ಯತಕರಮುಮಿದ್ರನೀಲಜ್ವಯಮುಮ ಮಹಾಕಾಯಮುಮತ್ಯ ಭದ್ರ ಗಜಮಂ ಕಂಡು (ಕೂಡೋಣ. ೦೦-೦೦೩ ೫); ಭದ್ರಗಜ ಅಜಲದಲ್ಲಿ ಭರ್ಜಿಸಿ ಕೊಂಬೇ (ಸರ್ವ. ೩೦); ಅಳಿದುಟ್ಟು ನೂಕರಸುಗಳು . . . ಮುಗ್ಧರು ದೊಂಬ್ಯನೂರು ಭದ್ರಗಜ (ಕೂಡೋಣ. ೦೦-೦೦). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಕಂತ್ರ (ನಾ). ಅಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಮೀರಾಗಮದ ಪದಮೂರು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಪ್ರಸ್ತುತಕಂತ್ರ . . . ಭದ್ರ ಕಂತ್ರ ಮೀರತಂತ್ರವೆಂದು ಮೀರಾಗಮದ ಪದಮೂರು ಭೇದಗಳು (ಸರ್ವ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಭದ್ರತಾಮಂಡಲಿ (ನಾ). [ರಾಜನೀ] ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯು ನೆಲಸುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆ; ದೇಶದೇಶಗಳ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ನಿರ್ಣಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಸಮಿತಿ: (Security Council. ಶೃತಿ-೩೩); ಭದ್ರತಾಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಮಾಯ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ (೨೩೩). [ಸಂ. ಭದ್ರತಾಮಂಡಲಿ]

ಭದ್ರತಾಸಮಿತಿ (ನಾ). = ಭದ್ರತಾಮಂಡಲಿ: ಸಾರ್ವತ್ರಿಕಸಭೆ (General Assembly) ಭದ್ರತಾಸಮಿತಿ (Security Council) . . . ಇವು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಆರು ಪ್ರಧಾನತಂತ್ರಗಳಾಗಿವೆ (ಕೂಡೋಣ. ೦೭). [ಸಂ.]

ಭದ್ರತೆ (ನಾ). ಈತಬಾಧೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿರುವಿಕೆ; ಸುರಕ್ಷತೆ: ಕ್ಷೇಮ: ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಧನತ್ಯ, ಅರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ

ಮಾಣ ಭದ್ರತೆಯು ಇಂತಹ ಅರ್ಥಿಕ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು (ಕೂಡೋಣ. ೨೪೦). [ಸಂ. ಭದ್ರತಾ] ಭದ್ರದಂತಿ (ನಾ). = ಭದ್ರ ೭: ಎಣಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕುಂಭಕರ್ಣನು ರಣಕ ನೂಕಿದ . . . ಭದ್ರದಂತಿಯುನೊಬ್ಬಕೋಟಿಯುಸು (ಕೂಡೋಣ. ೨೩-೪).

[ಸಂ. ಭದ್ರದಂತಿ]

ಭದ್ರದಾರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ದೇವದಾರು: “ಚಕ್ರ ಪಾದಪಿ, ಪರಿಭದ್ರಕ, ಭದ್ರದಾರು, ದ್ವ್ಯಕ್ತಿರಮಂ, ಪೀತದಾಮ, ದಾರು, ಪುತಿಪಾಪಂ ೭ ದೇವದಾರುವೃಕ್ಷದ ಹೆಸರು” (ಶಾಕ. ೦೨೪).

[ಸಂ.]

ಭದ್ರಪದಿ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವಂತ್ಯ ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು: ಪೂರ್ವ ಭಾದ್ರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಾಭಾದ್ರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು. [ಸಂ. ಭದ್ರಪದಾ] ಭದ್ರಪರ್ವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: “ಗಂಧಾರೀ, ಸರ್ವತೋ ಭದ್ರಾ, ಕಾಶ್ಮೀರೀ, ಮಂಭುಮರ್ಗಣಾ, ಶ್ರೀಮರ್ಗಣ, ಭದ್ರಮರ್ಗಣ, ಕಾಶ್ಮೀರೀ ೭ ಶೀವನೆಯ ಮರದ ಹೆಸರು” (ಶಾಕ. ೦೨೦): “ಭದ್ರಮರ್ಗಣುಳ್ಳ (ಗೂಳಿ?)” (ಶಾಕ. ೦೦೦). [ಸಂ. ಭದ್ರಮರ್ಗಣ]

ಭದ್ರಪೀಠ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪೀಠ: ಸಿಂಹಾಸನ: “ಸಿಂಹಾಸನಂ ಭದ್ರಪೀಠಂ” (ಕೂಡೋಣ. ೩೩-೦). ೨. (ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ) ಒಂದು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಪೀಠ.-ಅಸನ: ಆ ಶಿಮಾರ್ಪಣೆಗುಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಅನಂತಪೀಠ ಕಮಲಪೀಠ . . . ಭದ್ರಪೀಠ ಭಾವನೆಯೆಂದುಕಲ್ಪಿತವಾದ ದಿವ್ಯಮಂಟಪಮಧ್ಯಗತ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ (೦೫೩. ೦೦೩): “ಮಯಮತ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಪೀಠಗಳು ಅನೇಕ ವಿಧವೆಂದೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಭದ್ರಪೀಠ, ವದ್ರಪೀಠ . . . ಶ್ರೀಕಾಮ್ಯವೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ (ಶಾಕ. ೦೦೩). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಬಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಸಾರಣಿ ಗಿಡ: “ಸಾರಣೀ, ಪ್ರಸಾರಣೀ, ಕಟುಂಭಾ, ರಾಜಬಲಾ, ಭದ್ರಬಲಾ — ೫ ಕಿರಿಯ ಹಸಾರಣಿ ಗಿಡ. ಸಾರಣಿಗಿಡ” (ಶಾಕ. ೦೦೩). [ಸಂ. ಭದ್ರಬಲಿ]

ಭದ್ರಬಾಹು (ನಾ). [ಜೈನ] ಐವನೆಯ ಶ್ರುತಕೇವಲಿ: ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಭಾರತದಿಂದ ಶ್ರಮಣವೆಳಗೊಳ್ಳಿ ಬಂದ ನೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಜೈನಮುನಿ: ಗೋವರ್ದನ ಭದ್ರಬಾಹು ವಿಜಯ ಪೂಜ್ಯಲ ಕೃತ್ತಿಕಾರ್ಯ . . . ಮಹಾಪುರುಷಸನ್ನಿತಿ ಸಮವದ್ಯೋತಿ ತಾನ್ವಯ ಭದ್ರಬಾಹುಸ್ವಾಮಿನಾ (೨೪. ೩೩. ೦೭: ಸು. ೫೦೦): ಇಂತು ಪದ್ವಿಜಾಣು ಕಂಡ ಕವನಗಳ ಪುಲಂಗಳಂ ಸಂಪ್ರತಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಮಹಾ ರಾಜಂಗೆ ಭದ್ರಬಾಹುಭೂರ್ಯ ಪೇಲು (ಕೂಡೋಣ. ೩೩-೦೪). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಮಂಟಪ (ನಾ). ೧. ಮದುವೆ ಮುಂತಾದ ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಮಂಟಪ: ಶುಭಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮಂಟಪ: ಪಾಂಡಾರಿ ಪೂಜೆ ಭದ್ರಮಂಟಪಕಾಲಿಯನು (ಕೂಡೋಣ. ೦೪-೦): ದಂಡಗಿಡುನಿಳಿದವಾರತಿಗಳ ನಿವಾಸಿಯಂ ಚಂದ್ರಹಾಸಂ ಭದ್ರಮಂಟಪ ದೊಳು (ಕೂಡೋಣ. ೩೦-೦೪): ಅನಂತರಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿರೆಯಿಂದೇ ಕ್ಷಮ ಭದ್ರಮಂಟಪದ ಮುಂದೂ ಮುತ್ತಿನ ಮೊಗಸಾಲೆಯೊಳ್ . . . ಒುಗಂಗೆಯಿತ್ತು (ಕೂಡೋಣ. ೦೩-೦೦ ೫). ೨. ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಗೃಹ: ಕರಾವಣೆ ಭದ್ರಮಂಟಪ ರಮ್ಯಭವನದೊಳುರುತರನಾಟ್ಯ ರಾಜಗಳು . . . ಎಣೆಗು (ಕೂಡೋಣ. ೦೩-೨೩). [ಸಂ. ಭದ್ರಮಂಟಪ]

ಭದ್ರಮಂತ್ರಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಯೊಳಿಕೆ: ಕೊನ್ನಾರಿ ಗೆಡ್ಡೆ: “ಭದ್ರಮಂತ್ರಕ, ಗುಂಡಾ — ೨ ಕೇವಲಧಾರ್ಯ ಭದ್ರಮಂತ್ರ ಗಳು. ದೊಪ್ಪಾಪೇ ಭದ್ರಮಂತ್ರಗಳ” (ಕೂಡೋಣ. ೦೪೩). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಮುಖ್ಯ (ನಾ). = ಭದ್ರಮುಖ್ಯಕ : "ಮುಖ್ಯಕ, ಕರುಮಿದು, ಭದ್ರಾ, ಜಳದ-ಈ ೪ ಭದ್ರಮುಖ್ಯ" (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦೨-೪೬೬); ಭದ್ರಮುಖ್ಯ . . . ತಾವರಬಳ್ಳಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಆದಿನ ಹಾಲಿಂದ ಅರೆದು ಕುಡಿಯ ಕೊಡಿಸಲು ಕತ್ತಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು (ಪ್ರಕೃ. ೧೧-೨೦೩); ಕೋಷ್ಠ ಪದ್ಯಕಂ ಕರ್ಪೂರ ಬಾಳದ ಬೇರು ವೃಷ್ಣರಂ ಭದ್ರಮುಖ್ಯ ಯುವಂ ಸರಿಗೊಂಡು (ಇತು. ೨೭೩). [ಸಂ. ಭದ್ರಮುಖ್ಯ]

ಭದ್ರಯವ (ನಾ). ಕೊಡಸಿಗೆಯ ಹಣ್ಣು : "ಕಳಿಂಗಂ, ಇಂದ್ರಯವಂ, ಭದ್ರಯವಂ . . . ಕೊಡತಿನ ಹಣ್ಣಿನ ಹೆಸರುಗಳು" (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೦೩೭). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮತ್ತೆರೆಡು ಸ್ಥಾನಮುಗೊಟ್ಟಿ ಗಡಿಯ ಭದ್ರಯ್ಯನ ಕಲ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿದ (೧೪. VIII. ೨೩೬೦. ೪೪-೧೦; ೪೭೧). [ಭದ್ರ + ಆಯ್ಯ]

ಭದ್ರಲಕ್ಷಣ (ನಾ). ೧. ಮಂಗಳಕರವಾದ ಗುರುತು, - ಚಿಹ್ನೆ : ಶೂದ್ರ ರೈಸಿರಿ ವೇಶಿಯರೂಪಕ ಭದ್ರಲಕ್ಷಣವನರ ಕೇರಿಲಿ ವಿದ್ಯಮದ್ವಾರ ಲಾಯಂಗಳು (ಪ್ರಕೃ. ೨೦-೨೪). ೨. ಭದ್ರವೆಂಬ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆನೆಯ ಗುರುತು, - ಚಿಹ್ನೆ. ೧. ೨ : ರಾಸದಿಂ ದೊಡಂಬಟ್ಟಿರೆ ಭದ್ರಲಕ್ಷಣಗುಣಾಂತನವುನ ಗಂಧವಾರಾಂ ಪಟ್ಟಿ ಸರೇಂದ್ರ ರಾಜ್ಯವಾದಿಕೋದಿತಮಾಪದಮಲ್ಲದೇವನಾ (ಪಾಠ್ಯ. ೦-೦೦); ಪರದಾನೋನ್ನತ ಭದ್ರಲಕ್ಷಣವದ ಪದ್ಮಾನುಪಂಗಿತ್ವಮಾಗಿರೆ ಪೆಂಪಟ್ಟಿರಿ ಯಾದ ದೇವಗಣವಂ ರಕ್ಷಿತ್ ಭೂಚಕ್ರವಂ (ಪಾ. ೦-೩). ೩. ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಯ ಮನೆಯ ಲಕ್ಷಣ. - ಸ್ವರೂಪ. ೧. ೩ : ಆದು ಬೀರಿಯು ಕರುಮಾದ ತೇದಿಂ ಭದ್ರಲಕ್ಷಣೋದೇತಂ (ಪಂಪ. ೧-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭದ್ರವಾಹು (ನಾ). = ಭದ್ರವಾಹು : ಶ್ರೀ ಭದ್ರವಾಹುಸುಂದರಗುಪ್ತ ಮುನಿಷ್ಠಮುಗಿದೊಪ್ಪಿ (೧೪. II. ೩೦-೦ : ೩. ೬೨೦). [< ಭದ್ರ + ವಾಹು]

ಭದ್ರಶಾಲ, ಭದ್ರಶಾಲ (ನಾ). ೧. ಅರಮನೆ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ಭವನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಭಾಗ; ಕೊಟ್ಟಿ. ೨. [ಜೈನ] ಮೇರುಪರ್ವತದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಭದ್ರಶಾಲಿ. ನಂದನ. ಸಾಮ ನಸ ಮತ್ಸ್ಯ ಪಾಂಡುಕವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನವಪಂಜರಕಲ್ಲು ಪೊಲುತ್ತುಂ ಭದ್ರಶಾಲದಿಂ ತಗುನ್ಮ ಪಾಂಡುಕವನಂಬ ರಮವಲಿ ಸಲೆಯೊಳರ್ಧ ಕೃತ್ತಿಮಜೈತ್ಯಾಲಮಂಗಳಂ . . . ಅರ್ಚಿಸಿ (ಪಂಪ. ೨-೩೩೪); ಮಂದರಶೈಲವಂ ದಿದಿಹನಾಮೇನಯರೆ ಭದ್ರಶಾಲದಿಂ . . . ಆ ಗಿರಿಯೊಳಿರಿಸಮಾಪ್ತಿಯು ತಂದುದು (ಪಾಂಪ. ೩-೨). **ಭದ್ರಶಾಲ :** ೨. ಘನತರಭದ್ರಶಾಲದಿನಿಶ್ಚಿತವಾದದ ಸಂದನಕ್ಕೆ ನಂದನ ದಿಸದೊಂದು ಭೇಗೊಳಿ ಸೌಮಸಕ್ಕೆ ತಗುಳ್ಳು (ಪ್ರಕೃ. ೦೨-೦೦೪). [ಸಂ. ಭದ್ರಶಾಲ]

ಭದ್ರಶಾಲೆ (ನಾ). = ಭದ್ರಶಾಲ ೧ : ಜನಪೂಜ್ಯದಾತ್ತಯೋಗವ ಮದಿ ಮೋಶನದ ಶೃಂಗಾರಾಂಗನಾಗಿ ಮನೆಯೊಳಗಣ ಭದ್ರಶಾಲೆಯ ಸಿಂಹಾಸನ ದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತನೆಯ್ದುಂ (ಪಾ. ೪೨-೩). [ಸಂ. ಭದ್ರಶಾಲ]

ಭದ್ರಶಾಲ 'ಭದ್ರಶಾಲ' ನೋ.

ಭದ್ರಶಿಲ (ನಾ). ಗಂಧದ ಮರ; ಚಂದನವೃಕ್ಷ : ಗಂಧಾರ, ಮಲಮಾ, ಭದ್ರಶಿಲ, ಚಂದನ - ೪ ಚಂದನದ ಗಿಡ " (ಪ್ರಕೃ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಹಸ್ತಿ (ನಾ). ಶುಭಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಆನೆ : ಎಂಭತ್ತುನಾಲ್ಕುಳ್ಳ ಗಂಧಸುಧರಂಗಳವು ಭದ್ರಹಸ್ತಿಗಳುಂ (ಪಂಪ. ೦೩-೩೪). [ಸಂ. ಭದ್ರಹಸ್ತಿ]

ಭದ್ರಾಂಗಿ (ನಾ). ಸುಂದರವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವಳು; ಮಂಗಳಾಂಗಿ : ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಭದ್ರಾಂಗಿ ಎಳಸಿಕೆಯ ವಿಳಸನಿಧಿ . . . ಪಶುಪತಿಯ ಪಟ್ಟದ ಮಹಾದೇವಿ (ಗಾ. ೩-೪೦೩). [ಸಂ. ಭದ್ರಾಂಗಿ]

ಭದ್ರಾಕರಣ (ನಾ). ಕ್ಷೀರ : ಮುಂಡನ : "ಕ್ಷೀರಂ, ಭದ್ರಾಕರಣಂ, ಮುಂಡನಂ, ವಪನಂ-ಈ ೪ ಬೋಪಸುಹ" (ಪಾಠ್ಯ. ೦೪೪-೩೩); ಭದ್ರಾ ಕರಣ ಮೂಡಿಕೊಂಡರೆ ಭದ್ರವಾದೀತೇ ? (ಗಾ. ೩). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಾಕಾರ (ನಾ). ೧. ಭವ್ಯವಾದ ಆಕಾರ, ಸ್ವರೂಪ. ೨. ಭವ್ಯವಾದ ಆಕಾರವುಳ್ಳವನು : ಭದ್ರಾಕಾರನು ಕಾಂತಿಮಂತ್ರನುಭೂತವನುಮಾದ ನೀತಂಗಿನಿತು ವಿಭವಮುಮೇತಾದುದು (ಪಾಂಪ. ೪-೩೩೪); ಭದ್ರಾ ಕಾರಣತಂಗಳುಂಪದಂ ಧನು (ಪ್ರಕೃ. ೦೩-೦೪). ೩. 'ಭದ್ರ' ಎಂಬ ಆನೆಯ ಲಕ್ಷಣ. ೧. ೩ : ಬಂಭಕುಚದಿಂದ ಜವ್ವನದ ಮದದಿಂದ ಭದ್ರಾ ಕಾರದಿಂದ . . . ಎನವ ಮೊಗ್ಗಾನೆಗಳ ಮೇಲ್ಮೆತ್ತವರವರಾಯತುಗಳಿಂದ (ಪ್ರಕೃ. ೦೩-೩). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಾಕ್ಷ (ನಾ). ೧. ರುದ್ರಾಕ್ಷಮರದ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ರುದ್ರಾಕ್ಷ ಭದ್ರಾಕ್ಷ . . . ಬೀಜಾದಿ ಲತಾಗೃಹಂಗಳಂ (ಪಾ. ೨೦೦). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕುದುರೆ : ಸತ್ವಯುತಂ . . . ಅತಿಸತ್ವನರಪ್ರಾಸಿಕಂ ಹಮಂ ಭದ್ರಾಕ್ಷ : (ಪ್ರಕೃ. ೩-೪೦). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಾಕ್ಷಿ (ನಾ). = ಭದ್ರಾಕ್ಷ ೧. ಭದ್ರಾಕ್ಷಮರ. ಹೆಸುಮರ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಮರ (ಪ್ರಕೃ. ೪೦-೪೦೦); ಸುಗ್ಗಿದ ಬೀಜವನ್ನು ಕೆಲವರು ಭದ್ರಾಕ್ಷಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು (ಪಾಂಪ. ೪೨). [< ಸಂ. ಭದ್ರಾಕ್ಷ]

ಭದ್ರಾತಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೆಡ್ಡೆ : ಭದ್ರಮುಖ್ಯ : "ಮುಖ್ಯಕಂ ಮುಖ್ಯ ಭದ್ರಾತಕಂ" (ಪಾಂಪ. ೪೦-೩೩). [?]

ಭದ್ರಾರಮಣ (ನಾ). ಗೋವುಗಳ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದವನು ; ಕೃಷ್ಣ : ನಿರ್ದಾರಿತ ಭದ್ರಾರಮಣ ವಿವಿಳಾರ ಚಿವ್ವೇಪ ಸರ್ವಕಾಲ ಸುಂದರಸಾರ (ಪಾಂಪ. ೦೪೦). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಾಸನ (ನಾ). ೧. = ಭದ್ರಾಸನ ೧ : "ಸಿಂಹಾಸನಂ, ಭದ್ರಾಸನಂ-ಈ ೨ ಸಿಂಹಾಸನಂ" (ಪಾಠ್ಯ. ೩೦-೨೬೬); ಸ್ವಪೇಂದ್ರಂ ಭದ್ರಾಸನವುಳ್ಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಲೋಕಾರ್ಥ ವಿಜಯಾರ್ಥಕಮಾರುಂ (ಪಂಪ. ೦೩-೦೪೨); ಗಿರಿಪತಿಯುಂ ಸತಿಯುಂ ಪರಮಾನಿಗಿತವಿಶತರಾಗಿ ಭದ್ರಾಸನದೊಳ್ ಪರದಿಂ ಕುಳಿರುತ್ತುಂ (ಗಾ. ೪-೩೪); ಕುಳರ್ಧಪಂದುರು ಭದ್ರಾಸನದೊಳಗುಹರದಿಂ ಮನು ರಾಜನತುಳನತಸುರಭೂಪಂ (ಪಾಂಪ. ೨-೨೦). ೨. ಧ್ಯಾನ ಮಾಡು ವಾಗ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಂಗಿ : (೩). [ಸಂ.]

ಭದ್ರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕ್ಷೀರಮಾಡು; ಮುಂಡನ ಮಾಡು : "ಭದ್ರಿಸು ಮುಂಡಪ್ರಿಯಾಯಾ" (ಪಾಂಪ. ೨). ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡು : ಪಾಪಾಸದ್ವಿ ಹಿಂದೈತಂದ ಸಕಲಾಪಿಡಪವ ದೀಕ್ಷಿತರ . . . ಅನುಮನಿಸಿ ಭದ್ರಿಸಿ (ಪ್ರಕೃ. ೦-೪). ೩. (ಆಲಂ) ಹೋಗಲಾಡಿಸು; ನಿವಾರಿಸು; ಮುಕ್ತಿಸೋ ಮಂದರವನುಮುರಿ ಭದ್ರಿಸೋ ಭಯರವ ನೆನುತುಪ್ಪಿದುದು ತುಂಹನಾದದಲುಭವಮುಲನಕರ (ಸಾ. ೩-೩-೦೩). [ಭದ್ರ + ಇಸು]

ಭದ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಮಂಗಳರೂಪಳಾದವಳು; ಮಂಗಳಾಂಗಿ : ಭದ್ರ ರೀನು ಭಯವೃತ್ತಾಂಗಿಯ (ಪಾಂಪ. ೦೪೩). ೨. ಹಸು; ಆವು : "ಭದ್ರಾರಮಣ" ಪರಾ. ೩. ದೇವಗಂಗಿ. ೪. ಕರ್ನಾಟದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನದಿಯ ಹೆಸರು : ಪರಾಪರ್ವತದ ಗಂಗಾಮೂಲದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸುವ ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು . . . ಕೊಡಲಿಯ ಬಳಿ ಒಂದಾಗಿತ್ವವೆ (ಪಂಪ. ೨೫. ೩೦೩). ೫. = ಭದ್ರಮುಖ್ಯಕ : "ಮುಖ್ಯಕ, ಕರುಮಿದು, ಭದ್ರಾ, ಜಳದ-ಈ ೪ ಭದ್ರಮುಖ್ಯ" (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦೨-೪೬೬). ೬. [ಜ್ಯೋತಿ] ಹನ್ನೊಂದು ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಳನೆಯದು : ಕರಣವೇಕಾದತಗಳಿರಿ ಚರಣಾ ಕಣನಿ ಚತುಷ್ಠ . . .

ಭವ್ಯಯವಿಸುವ ಕರಣವಾರು ಶುಭಂಗಳು (ಗಣಾ. ೧-೭೦). ೭. ಚಾಂದ್ರ
ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಉಭಯವಕ್ಷಗಲ ಎರಡು, ಏಳು ಮತ್ತು ಹನ್ನೆರ
ಡನೆಯ ತಿಥಿಗಳು; ಬಿದಿಗೆ, ಸಪ್ತಮಿ ಮತ್ತು ದ್ವಾದಶತಿಥಿಗಳು;
ನಂದೆಯನು ಭವ್ಯಯನು ಒಂದಾಗಿ ಅರ್ಧಿಸಲು ಅಂದಿನ ತಿಥಿಗೆ ಸವನಾಗಿ
ಗ್ರಹಣಾ ತಾ ಮುಂದೆ ಬಂದಕ್ಕು (ಸರ್ಗ. ೦೫೦); ೩೦ ತಿಥಿಗಳಲ್ಲಿ
ನಂದಾ, ಭದ್ರಾ, ಜಯಾ, ರಿಕ್ತಾ, ಪೂರ್ಣಾ ಎಂಬ ಸಂಕೇತವು ಮಾಡ್ಡ
ಮೊದಲು ಪದ್ಮಮೀವರೆಗೂ ಆಗುವವು (ಕಣಾ. ೭-೨೪ ೫೪). ೫
ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಈ
ಹೆಸರುಂಟು. [ಸಂ. ಭವ್ಯ]

ಭವ (ನಾ). ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಅಧಿಪತಿ; ಚಂದ್ರ; ಗಗನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿಯೆ
ನೌವ್ಯಭಂಜಿಯೋ ಮತ್ತೊಂದುವನ್ನಕ್ಷತ್ರಕುಂದಳಪಾಂಗಣವೆನೋ
ಭವಂ (ಕಣಾ. ೨-೫೭). [ಸಂ.]

ಭವ್ಯರೆ 'ಬಾವ್ಯರೆ' ನೋ.

ಭಬ್ಬ (ಗು). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ; ಫಬ್ಬ, ಶ್ರಾವ್ಯ, ಕಾಬ್ಬ, ನಾಟಕವಾದ್ಯಯ
ಕಾಬ್ಬಾನಾದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯನ ವ್ಯಾಪಾರಾ x x x ನಬ್ಬ, ಶ್ರೀಪರ್ವ (೧೯
X1. ೧೫೦. ೧೦-೭೭; 1148). [ಸಂ. ಭವ್ಯ]

ಭವ್ಯನ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ; ಅಲಾಯದ ಎಂದವು
ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವು ಭವ್ಯನಾ. ಭವ್ಯನಾ (ಕಣಾ. ೨-೭೭ ೨೫೦).
'ಕಿವ್ಯನಾ' ಪರಾ.

ಭಯ (ನಾ). ೧. ಹೆದರಿಕೆ; ಅಂಜಿಕೆ; ಭೀತಿ: "ಅತುಕ: . ಭಯಂ
... ಸಾಧ್ಯಂ ... ಈ ೭ ಭಯಂ" (ಕಣಾ. ೦೨-೧೦); ಭಯ
ಮಹಾಯುದ ಕರಿಯುಂ ಜಾಗಿಯುಮೆನಿಸದೆ ನಾಡೆ ಲೋಭಯುಂ ಪಂದೆ
ಯುಮಾಗಯೆ ಬಾಲ್ಯಂಗಳದೆ ಸೂಳೆಯ ಕಣ್ ಪಾಸಗಯೆ ಕಣ್ಣುಮೇರು
ಅಗುಗುಮೇ (ಕಣಾ. ೭-೭೭); ಅನ್ಯತಂ ಲೋಭಂ ಭಯಮೆಂಬಿತುಂ
ನೀನರ್ ನಾಡೊಳಕುಮೆ ರವಿನಂದ ನನ್ನ ಬಾಗಮಾಣ್ಕೆಂಬಿನತರ್ಕಂ ನೀನೆ
ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗನಾವಯ್ (ಗಣಾ. ೭-೭೭); ಭಯದಿಂದ ಭಕ್ತಿ. ನಮ
ದಿಂದ ಯುಕ್ತಿ (ಗಣಾ. ೨). ಭೀತಿಯನ್ನಂಟುಮಾಡುವಂತಹುದು;
ಭಯಾನಕವಾದುದು; ಮುನ್ನಿನವರು ಹೋದ ದಾರಿ ಭಯ ಕಾಡರಣ್ಯ
(ಕಣಾ. ೧೫೭). ೩. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು;
ಭಯಾನಕ ರಸದ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವ: "ರಹಿ: ... ಭಯಂ,
ಜುಗುಪ್ಸಾ, ವಿಷಯಾ, ಶಮ: ... ಈ ೪ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಗಳಾ" (ಕಣಾ. ೦೫-೧೦); ರಹಿತವಾಸಂ ... ವಿಷಯಾಶಯತಂ ಪ್ರತಿಭಿವ್ಯಕ್ತ ಸ್ಥಾಯಿ
ಭಾವವಿವು ಶಾಮತುಂ (ಕಣಾ. ೭. ೭೯); ರಹಿ ಮಾನ ... ಭಯ ...
ಶೃಂಗಾರಾದಿ ನವರಸಗಳಿಗೆ ಬೀಜಭೂತಂಗಳಾದ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಗಳು;
(ಕಣಾ. ೨೨೭); ಈ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಗಳು ಎಂಬ (ಅಭವಾ ಒಂಭತ್ತು)
ಅವು ಯಾವುವೆವರೆ: ರಹಿ ... ಭಯಂ, ಜುಗುಪ್ಸೆ (ಅಸಹ್ಯತ).
ವಿಷಯ (ಅಶ್ವರ್ಯ), ಶಮ (ಶಾಂತಿ) (ಕಣಾ. ೦೫೭). ೪. [ನಾಟ್ಯ]
ಮೂವತ್ತಾರು ದೃಷ್ಟಿಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಭಯಾನಕರಸಕ್ಕೆ
ಸ್ಥಾಯಿಭಾವವಾದ ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿ;
ಅನಿಗದಿಗಿಯಾರ್ವ ಮುಗುವಾ ಸದಗರದಿಂ ಭೀತಿಸುತ್ರೆ ಜಲನಂಬೆತ್ತಂ
ಬಿದರಾರಿ ಬೀಳ್ತೆ ಹನಿಂ ಗಡಗೊಡೊಡ ಭಯಮೆನ್ನ ನೋಟಮದಕ್ಕಂ
(ಕಣಾ. ೭-೭೭).

ಭಯ ಭಕ್ತಿ = ೧. ಹೆದರಿಕೆ ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧೆ; ಅವಳು ಸೋಮವಾರ
ವ್ರತವನ್ನ ಭಯ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ (ಕಣಾ. ೨). ೨. ಹೆದರಿಕೆ
ಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರದ್ಧೆ; ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತೋಜುವ ಮನದಲ್ಲ
ಮಂಚನೆಯಲ್ಲದೆ ಭಾವಪೂರ್ವಕವು ಮಾಡುವ (ಕಣಾ. ೭೭೪);

ಅಂಭೋಜಾಯತಾಕ್ಷನ ಪಾತಿಯನು ಗಾಂಗೆಯ ಭಯಭಕ್ತಿಯಲಿ
ಗೆಲಿದನು ವರಸುಂದರ್ಶನವ (ಕಣಾ. ೭. ೭೭೪). [ಸಂ.]

ಭಯಂಕರ (ಗು). ೧. ಭಯವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವ; ಉಗ್ರವಾದ;
ಘೋರವಾದ; ಕುಮುದವನಾಭಾಮೆ ಪರಚ್ಚ ಭಯಂಕರನೀಲಿ
ವಾಹಿನೀರಮಣಸಮ್ಮದ್ವಿ ಸ್ವಲಿತ ರಾಜ್ಯರಮಾವಧು ವಂದು ಲೀಲೆಯಂ
(ಕಣಾ. ೧-೭೭); ಭೀಕರ ಕಾಡು, ಭಯಂಕರ ಗರ್ಜನೆ (ಕಣಾ. ೭೭. ೨೦-೦೪). ೨. ಅತಿಶಯವಾದ; ಮೇಲುಮಟ್ಟದ; ಹೆಚ್ಚಾದ;
ಭಯಂಕರ ಭಯಂಗೊಂಡಿತ್ತು ಮಂತ್ರತಂತ್ರ (ಕಣಾ. ೧೧); ಭಯಂಕರ
ಸಂತೋಷವೊಂದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆರಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು (ಕಣಾ. ೧೭).

(ನಾ). ೩. ಭಯವನ್ನಂಟುಮಾಡುವಂತಹುದು; ಹೆದರಿಕೆ
ಯನ್ನಂಟುಮಾಡುವಂತಹುದು; ಏವರದೊಳು ಹರಿಪಾಂಚನನ್ನದ
ರವ ಭಯಂಕರವಾಯ್ತು (ಕಣಾ. ೭೭. ೧೦-೦೪); ಒಂದು ಸ್ವೇಷ್ಯನಲ್ಲಿ
ಪೋಷ್ಯಮಾಸರು ಅದೇ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಆಗತಾನೇ ನಡೆದಿದ್ದ ಭಯಂಕರವಾದ
ಕೊಲೆ ಒಂದನ್ನು ಲಂಕಿತು ಹೇಳಿದನು (ಕಣಾ. ೧೭); ಹುರಿಯು. . .

ಹೇದಿವರ್ಗದ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ರಣ್ಯಗಳೂ ಮೊನೆಯಾದ ಕೋರೇಡ್ಡಲು
ಗಳೂ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ತೋರುಂವು (ಮುಂಜಯ. ೧-೭೭). ೪. ಬಹಳ
ಸಮರ್ಥನಾದವನು; ಸಾಧು; ಶರ್ವ ಕಡಿಮೆ ಆಸಾಮಿ ಅಂತ
ಕಿರೋರೇನು ನೀವು? ಭಯಂಕರ ಆದಾರ್ಥಿ ಆದರು. ಭಯಂಕರ ಆದಾರ
(ಕಣಾ. ೧೭). ೫. = ಭಯಂಕಾರಿ: "ವೀರಂ ಭಯಂಕರಂ (ಕಣಾ. ೧೭. ೧೭)
ಕಾಂ ದಕ್ಷಾಂ ಶರಭನೇ ವೀರಭದ್ರನೇಕು" (ಕುಂಗಣ. ೭-೦೫). [ಸಂ.]

ಭಯಂಕಾರಿ (ನಾ). (ದಕ್ಷನಿಗೆ) ಭಯವನ್ನಂಟು ಮಾಡಿದವನು;
ವೀರಭದ್ರ: "ವೀರಂ ಭಯಂಕಾರಿ (ಕಣಾ. ೧೭. ೧೭) ದಕ್ಷಾಂ ಶರಭನೇ
ವೀರಭದ್ರನೇಕು" (ಕುಂಗಣ. ೭-೦೫). [ಸಂ. ಭಯಂಕಾರಿನ್]

ಭಯಂಕೃತಿ (ನಾ). ಭಯ: ಅಂಜಿಕೆ: 'ಭಯಂಕೃತಿಗೆಯು' ಪರಾ.
[ಸಂ.]

ಭಯಂಕೃತಿಗೆಯ್ (ಕ್ರಿ). ದಿಗಿಲನ್ನಂಟು ಮಾಡು; ಹೆದರಿಸು;
ಶರಣಕರ ಮಹಾಭಯಂಕೃತಿ ನೋಳ್ತಮರ್ಧಗ ಭಯಂಕೃತಿಗೆಯ್ದುದು
(ಕಣಾ. ೭-೭೭). [ಭಯಂಕೃತಿ + ಕೀಯ್]

ಭಯಂಗೋಳ, ಭಯಂಗೋಳ್ (ಕ್ರಿ). ಅಂದು; ಹೆದರು; ಪೊಗಿಂ
ಕಡಂಗಿ ಬೀದೊಳೆ ಬೀಗುವ ವಿಸ್ಮಯಗಾಳೆ ನೋಡೆ ವಿಸ್ಮಂಗೆನೆಯರ್
ತೊವಲ್ಕೊಳೆ ಭಯಂಗೋಳೆ ಕೋಡೆಗಟ್ಟುಗಟ್ಟಿ ಚಿತ್ರಾಂಗದನಯ್ಯ
(ಕಣಾ. ೧-೭೭); ಸರ್ವನಂ ಮೆಟ್ಟಿದರಂತೆ ಭಯಂಗೋಡು (ಕಣಾ. ೭೭. ೦-೦೭೭); ಗಜಜಾನಲಿ ಗಿರಿ ಬರಿಯ ದಿವ್ಯವ್ರಜ ಭಯಂಗೋಳೆ (ಕಣಾ. ೭೭. ೦೭-೦೭). ಭಯಂಗೋಳೆ: ಪಾಲ್ಕುಂ ಭಯಂಗೋಡುನಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಂ
ಮಿಗಿರೆಂದು ತಲ್ಲಣಿಸಿದಂ ಜೋಳಂ ಭಯಭ್ರಾಂತಿಯಂ (ಕಾಂ. ೫೫. ೫೫-೦೭; 1078 ೨); ಏಲವಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭಯಂಗೋಳೆ ದ್ರೋಣ ಹೊಕ್ಕನು ರಾಯ
ಮೋಹರವ (ಕಣಾ. ೭೭. ೨-೭೭); ಸಂತೈಸಿದರು ಭಯಂಗೊಂಡಿಹ
ವೃಪಾಲಕನ (ಕಣಾ. ೭-೭೭). [ಭಯಂ + ಕೋಳ್]

ಭಯಂಗೋಳಸು, ಭಯಂಗೋಳಸು (ಕ್ರಿ). ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನಂಟು ಮಾಡು;
ಭಯಪಡಿಸು; ತೊಳಗುವ ದಿವ್ಯಾಶ್ವಮಾರ್ದ ಕೋದಂಡಮನುಂ
ಗೊಳಿಸೆ ಮನಂಗೊಳಿಸೆ ಭಯಂಗೋಳಿಸೆ ಸಧಾಸದರನುಅದೆ ಕರ್ಗಂ ಬಂದಂ
(ಕಣಾ. ೨-೭೭); ಮುಳುಮಾಸೇಸರಿ ವಿದ್ಯೋಗಿಗಳೆರಬ್ ಮೈಗಂಗಳಂ
ಭಯಂಗೋಳಿಸಿದುದುತ್ಪೇಕಮದಕೋಕಿಲಗರ್ಜಿತಕರ್ಜಿತಗಂ (ಕಣಾ. ೭-೭೭). ಭಯಂಗೋಳಸು: ಮಲಿತ ದೃಷ್ಟ್ಯಾದೃಷ್ಟನನು ಭಯಂಗೋಳಿಸಿ
ಸೋಮಕ ಸ್ತಂಧಮಾರ್ಜನವುಳ್ಳುದನು (ಕಣಾ. ೭-೭೭).

[ಭಯಂಗೋಳ - ಇಸು]

ಭಯಂದೋಷ (ಕ್ರಿ). ಭಯವನ್ನಂಟುಮಾಡು : ಹೆದರಿಸು : ಅಂಜಿಸು : ಬೆಚ್ಚಿಯಂತೆ ವಕ್ರನಾಗದೆ ಸಿಡಿಲಂತೆ ಭಯಂದೋಷದ[ಉಪಾ-ಮೋದನಂತೆ ಸೀಳುತ್ತದೆ] (ಕರ್ಪೂ. ೧-೧೩). [ಭಯ + ದೋಷ]
ಭಯಂಬಡು. ಭಯಪಡು (ಕ್ರಿ). = ಭಯಂಗೊಳ್ : ಈ ಸಂಜೀವಕ ನೆಂಬಿಟ್ಟು ಕೆರೆದೊಡಾ ಭೃಂಗಿಗೊಂದಂ ಭಾವಿಸದೆ ನೀಂ ಭಯಂಬಟ್ಟೀ ವನಮಂ ಬಿಟ್ಟು ಪೋವೆನೆಂಬುದುಂ (ಕೃತಕ. ೪೨-೩); ಮೃಡಮುಖ್ಯ ಮರರುಂ ಭಯಂಬಡುಮಿಂ . . . ಆರಭಟಿಯಂದಿದಂ ನಿಜಂಭಾಸುಂ (ಕೃತ. ೧೩-೩). ಭಯಪಡು : ಬಲವಿದ್ದು ಲಯವಾದ ಮೇಲೆ ಭಯ ಪಡುವುದೇ ಸರಿ (ಗಾ). [ಭಯ + ಪಡು]

ಭಯಂಬಡೆ (ಕ್ರಿ). = ಭಯಂಗೊಳ್ : ಕಡಗ್ಗಾ ಕುಡಿದಳೆಗಿಂಬ ಲುಕ್ಕಿ ಮಿಂತಿಗೆ ಭಯಂಬಡು ವೆಡಂಬಟ್ಟುನ ರಾಜಹಂಸಮಾಜಮನೋ ಜಿಯಂ ಕರೆದು (ಕೃತಕ. ೩-೧೯ ಪ). [ಭಯ + ಪಡೆ]

ಭಯಂಬರಸು (ಕ್ರಿ). ಭಯದಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಹೆದರು : ಲಲಿತಾಂಗಿಯ ಶಂಕೆಯಂ ಭಯಂ ಬರಸಿದ ನಾಣುಮಂ ಕ್ರಮದೆ ಒಂಗಿಸು ಬಿಸಜದಿರ್ ಗುಣಾರ್ಗವಾ (ಕೃತಕ. ೩-೭೭).

[ಭಯ + ಬರಸು (< ಬರಿಸು)]

ಭಯಂಬರಸು (ಅ). ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ : ವೊದಲೊಳೆ ಕೆತ್ತಿದತ್ತು ಬಲಗಣ್ಣಿನನೊಪರ್ಪಿರಿದುರೋ ಬಿದಿಯನುತುಂ ಭಯಂಬರಸು ಮುನ್ನಮೆ ಶಂಕಿಸುತಿರ್ (ಕೃತಕ. ೪೯). [ಭಯ + ಬರಸು]

ಭಯಂಗೊಳ್ 'ಭಯಂಗೊಳ್' ನೋ.

ಭಯಂಗೊಳಸು 'ಭಯಂಗೊಳಸು' ನೋ.

ಭಯಾಗ್ರಸ್ತ (ನಾ). ಹೆದರಿರುವನು : ಭೀತ : ಚಿಟ್ಟಿವಸರರು ಭಯಾಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಕುಕ್ಕೊಂ ಬಿಟ್ಟರು (ಪ್ರಾ. ೩೩).

ಭಯಾಗ್ರಹಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಹೊಂಗೆತೊಕ್ಕು, ತಪ್ಪಿ ತೊಕ್ಕು . . . ಸೇವಿಸಲು ವಾತಾಗ್ರಹಣೆ, ಪಿತ್ತಾಗ್ರಹಣೆ, ಕ್ಷೇಷಾಗ್ರಹಣೆ. ಭಯಾಗ್ರಹಣೆ, ತೋಗ್ರಹಣೆ . . . ಮುಂತಾದ ಸಕಲರೋಗಗಳೂ ಗುಣಮುಕ್ತಂ (ಕೃತ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಭಯಾಚಿತ (ಗು). ರಿ. ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಚಿಂತೆಗೊಂಡ, -ಬೆರಗಾದ : ಮನೋಬಾ ಸರ್ಕಾರಿವರೇಲನ ಕಡೆಗೆ ಭಯಾಚಿತನೆತ್ತೆಯಾಗಿ ಎವೆಯುಕ್ಕದೆ ನೋಡಿದಳು (ಕೃತ. ೪೯). (ನಾ). ವಿ. ಹೆದರಿರುವನು : ಗಾಬರಿ ಗೊಂಡವನು : ಶ್ರೀಪತಿಗೃಹಾಧಿನಾಥನದಂ ಧರೆಯೋ . . . ಬಂದು ಮಾಕೊಳ್ ರಿಫೂವರ್ವಿ[ರ್ದೀದಿವ್ವೆ]ಗಭಯಾಚಿತತರ್ಕ್ಕಿ ಬಿಟ್ಟು ವೆಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲುಂ ಕೆರಿದಿಗೊಂ (ಕೃತಕ. ೩೩, ೩೪-೩; ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಭಯಾಜ್ವರ (ನಾ). ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾದ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಬರುವ ಜ್ವರ : ಅಪದರೋರಾತಿಸೇನೆಗೆ ಭಯಾಜ್ವರವೊಮ್ಮೆ ಪಟ್ಟು ತೋರ್ಪಿಂ (ಕೃತಕ. ೩೩, ೩೪-೩; ೪); ಹಿಂದಿನ ದಿನ ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೆನಸಿ ಕೊಂಡಾಗ ಅವನು ಭಯಾಜ್ವರವೊಡೆತನಾದನು (ಕೃತ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಯಪಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಹೆದರಿಸು : ಗಾಬರಿಗೊಳಿಸು : ಸುಮ್ಮನೆ ಭಯ ಪಡಿಸಿದರೆ ಕೆಲಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕೃತ. ೩೩).

[ಭಯಪಡು (< ಭಯಂಬಡು) + ಇಸು]

ಭಯಪಡು 'ಭಯಂಬಡು' ನೋ.

ಭಯರಸ (ನಾ). ರಿ. ಹೆದರಿಕೆ : ಭೀತಿ : ಅಂತು ವಿಜಾತು ಬೆಕ್ಕೋಟ ಮೋಡುವರೂಫೋಪ ಭಯರಸಮಂ ಪುಟ್ಟು ನಿಟ್ಟು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವ ಗಗನ ಚರೇಂದ್ರನ ರೌದ್ರರಸಮಂ . . . ಮಣ್ಣಾದುಂ (ಕೃತಕ. ೩-೪೦ ಪ); ಪಾಪಕೇಡೋಗೆ ಕೌತುಕರವೊಳಾಂವದಂ ಪಟ್ಟು ಭಯರಸದೊಳ್ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳಿ (ಕೃತ. ೩-೪೩ ಪ). ವಿ. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಪವರಸಗಳಲ್ಲಿ

ಒಂದು : ಭಯಾನಕ ರಸ : ಒಮ್ಮೆ ಇಮ್ಮೆ ಕೂಡಿ ಒಲ್ವಿಯಂ ಸೊಗಸು ಪಟ್ಟುವದರಿಂ ಭಯರಸವುಳ್ಳದು. ಅದರಿಂ ಭೀತಿಭಾವವುಳ್ಳದು (ಕೃತಕ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಯರಸಕ (ನಾ). = ಭಯರಸ ರಿ : ಕಸವರವ ಸವಿಯುಮಂ ಭಯರಸಕದ ಸವಿಯುಮನದಂತುಮಾಪಣಿಯಾದುದಂ ಮನುಮೆಯುಳ್ಳವನು (ಕೃತಕ. ೦೨-೦೩೦). [ಸಂ.]

ಭಯವಿಹೀನ (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆಯಿಲ್ಲದುದು : ಭಯವಿಲ್ಲದುದು : ನಿರ್ಭಯ : ಕೌರವರೊಳಗೆ ಹೆಗ್ಗಿಯಾಗಹನು ಕೀಚಿ ಬಲು ವಿರಾಟನಿಗವನ ದೇಯಂ ಭಯವಿಹೀನನದಂ (ಕೃತಕ. ೦-೯). [ಸಂ.]

ಭಯವಿಹ್ವಲ, ಭಯವಿಹ್ವಲ (ಗು). ಹೆದರಿದ : ಗಾಬರಿಗೊಂಡ : ಲಯಾಂತಃಪ್ರೇಷಣಾಪೂರ್ವಕಂ ಪರದೊಳಗುಳ್ಳದತ್ತು ಭಯವಿಹ್ವಲಪೌರ ಕೃತಂ ಮಹಾರುತಂ (ಕೃತಕ. ೯-೯೯). ಭಯವಿಹ್ವಲ : ಭಯವಿಹ್ವಲ ಸಂಪರ್ಪಣಾ ಕೊಳುಗುಳದಿಳಿಯಂ ಬೆಂಗೊಟ್ಟು ಜಗುಳ್ಳನೆಪಿಡವದಿಂದಂ (ಕೃತಕ. ೩-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭಯವಿಹ್ವಲ 'ಭಯವಿಹ್ವಲ' ನೋ.

ಭಯವೊಂದು (ಕ್ರಿ). = ಭಯಂಗೊಳ್ : ಕ್ರಾಂತಕರು ಭಯವೊಂದು ಭಯವೋವುಡುತದಿಗಾಗಿ ಹೊಡೆದಳು (ಕೃತಕ. ೩೦-೩೩). [ಭಯ + ವೊಂದು]

ಭಯಸ್ಥ (ನಾ). ಭೀರು : ಭಯಪ್ರಕೃತಿಯವನು : "ಭೀರು ಕರಂ ಕಾತರಂ ಭಯಸ್ಥಂ ತ್ರಸ್ತಂ" (ಕೃತಕ. ೦೦೦-೦೨); ಆ ಹುಡುಗ ಬಹಳ ಭಯಸ್ಥ (ಕೃತಕ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಯಸ್ಥಿ (ನಾ). ಭಯಗೊಂಡವಳು : ಹೆದರಿರುವಳು : ಆ ದುರ್ನಯಕ್ಕೆ ಸೀತೆ ಭಯಸ್ಥಿಯಾಗಿ ಗೃಮಪತ್ತರನಂ ಕರಿದಾರೇನಂ ಬೀದಿದೊಡವರ್ಗದಂ ಕಂಡುವುದೆಂದು ಮೇಲ್ವು (ಕೃತಕ. ೦೩-೩೩ ಪ). [ಸಂ. ಭಯಸ್ಥ]

ಭಯಾಕುಳ (ಗು) ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಅಂಜಿ : ಇನ್ನೆಡಲ ಮೇಲೆ ಭಯಾಕುಳರೊಲವೇತ್ರ ನಿರಾಂಬುಬಲಕ್ಷಿಯಂ ಕೆದಕಿ ಮೂವು ಕಾಣಗೆ ಮಾಯ್ಯ ತುಂಬಿರ್ (ಕೃತಕ. ೯-೩೩). [ಸಂ. ಭಯಾಕುಳ]

ಭಯಾನಕ (ಗು). ರಿ. ಭಯವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ : ಭಯಂಕರವಾದ : ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರವಂ . . . ಜೀವನದ ಅತಿದುರ್ಭರಾಪ್ತಗಳನ್ನೂ ಭಯಾನಕ ಹಿಂಸೆಗಳನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಕೃತಕ. ೩೩). (ನಾ). ವಿ. ಭಯವನ್ನಂಟುಮಾಡುವುದು : ಭಯಂಕರವಾದುದು : ಭೋರು : ಅಂತೆ ದೇರ್ ಇರಾಳೊಳುಂ ಭೋರಾಂಭವದ್ವಮಂ ಪೀದರ್ ಮೂರ್ಛಿ ಸಂದ ಮೌನಮಾತಿಸ್ಪುರಂ, ಕಟನಂ, ಭಯಾನಕಂ (ಪ್ರಾ. ೪೯-೪೩); ಈ ಎರಡನೆಯ ವಿಚಾರವು ರಾಘವನಿಗೆ ಭಯಾನಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು (ಗೃತಕ. ೩೩). ಸಿ. ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ದಹನ . . . ಮಹಾಸೂಪರ್ವತವೆಂಬೆದು ಮಂತ್ರಿನರಕಗಳೊಡಗೂಡಿ ಭಯಾನಕವೆಂಬರಸನಂಕವಿದು (ಕೃತಕ. ೧೦೦). ಕೆ. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ನವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಭಯಮೆಂಬ ಸ್ವಾಯಿಭಾವದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರಸ : "ಶೃಂಗಾರಃ . . . ಭಯಾನಕಃ, ದೀಪ್ಯತಃ, ಅದ್ಭುತಃ, ಒಂತಃ — ಈ ರಸಂಗಳ" (ಕೃತಕ. ೦೩-೩೩) : ಸತತಂ ಭಯಾನ ಕೋದ್ಭುತರಸಂ ಕರಂ ವಿಷಮಬಂಧನದಂ . . . ಲೋಪಕೋಶ್ಚಿಗನಕ್ಕತಿ ರೌದ್ರರಸಂ ರಸಾಮರಂ (ಕೃತಕ. ೩-೦೦೦); ನಿಗ್ರಹರಂಕಾಭರಾಂತಕ ವ್ಯಯಲಾದ ಅಂಗ ವರ್ಗೀಕಂ . . . ಮರುಪ್ರಭೃತಿಫಲಪಾಲಕರಿಂ ಭಯಾನಕರಸಮಂ . . . ನೆಗಲುತ್ತುಮಿರಿಯಾರೆ (ಕೃತಕ. ೩-೩೯ ಪ); ಹೇಳಿದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹೊಡೆಮರಳಿದಾಗಲೆ ತೋರನ ಕಡಿಕಗಳ ರೂಮುಂ ಭಯಾನಕರಸಕ ಗಂಕಾಯಾಯ್ತು (ಕೃತಕ. ೩-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭಯಾರ್ತಿ (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕಷ್ಟ. -ನೋವು :
'ಭಯಾರ್ತಿಗೊಳ್' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಯಾರ್ತಿಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಹೆದರು : ಅಂಜು : ಮಂಜನ ಪಂಜಮೊತ್ತಯಿ
ಮುತ್ತಿ ಮುಸುಕಿ ಭಯಾರ್ತಿಗೊಳ್ಳನೆ ಕಂಜಮುಂ (ಕಂಠ. ೪-೪೪).
[ಭಯಾರ್ತಿ + ಕೊಳ್ಳ.]

ಭಯಾವಹ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದುದು : ಭೋರವಾದುದು :
"ಭೋರಂ, ಪ್ರತಿಭಯಂ, ಭೀಮಂ, ದಾರುಣಂ, ಭಯಾ(ವಹಂ)ವಹಂ
. . . ಭಯಾ(ವಹಂ)ಸಕಂ - ಈ ನಿಂ ಭಯಾಂಕರಂ" (ಕಂಠ. ೦೦೭-೦೦).
[ಸಂ.]

ಭಯಮೂಗ 'ಭೈಮೂಗು' ನೋ.

ಭಯೋತ್ಕಟ (ನಾ). ನಿ. ಭೀತಿಯ ಆಧಿಕ್ಯ. -ಆತಿಶಯ. ೨. ಒಂದು
ನರಕದ ಹೆಸರು : ನಿರಾಶ್ವಾಸ ಸುರಾರ್ಥ ಕೂಟಶಾಲ್ಮಲಿ ಆರಿಷ್ಟ
ಸಂವನವೆಂಬುದು ಪಾಂತ್ರಿನರಕಂಗಳೊಡನೆ ಭಯೋತ್ಕಟವೆಂಬುದುನರಕ
ವಿಹುದು (ಕಂಠ. ೦೪೦). [ಸಂ.]

ಭಯ್ಯ (ನಾ). ನಿ. ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನು : ಸಹೋದರ. ೨. ಅಳು :
ಸೇವಕ : ಅವರು ಸಾವಾಜ ಮಲಕಾಡಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ನಿರಂ ಭಯ್ಯ
ಬಂದು ಎರಡು ಗ್ಲಾಸಗಳನ್ನು ಅವರದಾಗಿ ಇಟ್ಟು (೨೩೭-೨೪).
೩. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮತ್ತು ಸರೀಕರನ್ನು ಕರೆಯುವ ಒಂದು ಶಬ್ದ.
[+ ಒಂ. ಭಯ್ಯ, ಭೈಯಾ ; ಪರಾ. ಭಯ್ಯಾ]

ಭರ್ (ನಾ). ಮೇಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ :
ಗಾಳಿ ಭರ್ ಎಂದು ಬೀಸುತ್ತಿದೆ (ಕಂಠ).

ಭರ (ಗು). ನಿ. ಹೊರುವ : ನಿರ್ವಹಿಸುವ. ೨. ಪೋಷಿಸುವ :
ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡುವ : ಬೆಂಬಲವನ್ನು ನೀಡುವ. (ನಾ).
೩. ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು : ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುವುದು. ೪. ಕಳ್ಳತನ :
ಕಳವು : ಅಪವರಣ. ೫. ಹೊರೆ : ಭಾರ : ತೂಕ : ಅಸೆಗ ಹುಟ್ಟಿದ
ವ್ಯಾಜಿ ಅಸಮನೆ ಕರಿತು ಪೋಷವದಿಯು ಬಯಸಿದರೆ ಭವಮೂರನ್ನು
ಭರವು ತಪ್ಪದು (೦೪೪. ೦೫). ೬. ಹೊಣೆ : ಜವಾಬ್ದಾರಿ :
ನಗರಶೃದ್ಧಿ ಮಹೋತ್ಸವ ಕೋಟುಗುಂ ನರಸೀಕರೋಳಿನಲ್ಲಿಯೂ
ಭರವಂ ತಾಳಿಕೆತು ಮಣಿ ಗುಮಾಸ್ತಕಳಂ ಪರಮಗುರು ಬೆಸ
(೨೩೭. ೩೩-೩೪, ೪೭ ೪೮ ; ೧೦೦೦) ; ಸೇನೆಯ ಸುತ್ತವಳವದ ಭರವ
ಕೈಕೊಂಡೊಡ್ಡ ಮೊಹವನು ಗುಡಿಯೊಳಾರ್ಥ (ಕಂಠ. ೪೦೪).
ಭರನು ಲೋಕದ ಭರವ ಪರಮಾರ್ಥವನು ಬಿಡದೆ ಹೊರಡು ಕರೆ ಬರಲ್
ಅಳದೆ (೪೦೪. ೪೦೦). ೭. ಹೆಚ್ಚಳ : ಅತಿಶಯ : ಆಧಿಕ್ಯ :
"ಅತಿಶಯಾ. ಭರ. . . ದೃಢ - ನಿಳಿ ಅತಿಶಯವ ಹೆಸರುಗಳು"
(೩೩೦. ೩೫) ; ಸಿಂಹ ಭರವಳ್ಳಾಗಿ ಮಹಿಮೆಯಿರುವ ಹಾಣಿ
ಕೊಣತೆಯಾದಾಗ ಕೊಡಲು ತನಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಂಟುಗುವವನಿಗೆ (೩೪೭-
೩೪೮) ; ಕಡುಮುಗಿಯ ಭರಕ್ಕೆ ಕೈವೆಂದು ಕೊನೆಮೊರ್ವ ಮನಮರಣಂತೆ
. . . ಕಂವರಂ . . . ಸೊಗಯಿಸುವವನು (೦೪೫. ೦೦೪-೫).
೮. ಅಸಕ್ತಿ : ತಪ್ಪರತೆ : ನೂರ ಮೊಟ್ಟುಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟು
ಸುರಕ್ಷಿತವ ಮಾಡುವ ಭರವ ನೋಡಾ (೭೫೪. ೦೩೨) ; ಎರಡು ಬಲವನು
ಮಗದು ಕೊರಿಸುವ ಭರವಯಾವವನು (೪೦೪. ೪೦೦).
೯. ಉದ್ದೇಶ : ಆಮೇಲೆ : ಆಮೇಲೆ : ತಡಹರವ ಹಾ ಕಾಣೋ ಮೋದರಕ
ಗತಿಮೇವನಂತ ಭರವರೆ ಕೊಡು ತೋಪವನು ಕೃಪಾಪಾರ್ಥವಾಗಿ ಕರಿ
ದೋಣಿ (ಕಂಠ. ೩೩-೩೪) ; ಸ್ಥಿತಿ ಭರವಲ್ಲಿ ಎನಿಸನೋ ಮನಾ
ಎದ್ದರು (೪೭೫. ೪೭). ನಿಂ. ರಭಸ : ಚಿರುಕು ; ಮೇಗ : ಭರದಿಂದಂ
ತಂಜಿದ ನೀರವದೊಳ್ ಮಾರಾಂಮುನಿಯೊಳೊಳ್ (೪೭೫.

೦೪-೦೦೫) : ತಿರುನಾಲ್ಕಂಕಾ ಎಂದ ಸರಮೋಳಿದರ್ ನಾಯಕಿ ಕೇಳಿ
ಭರದಿಂದ ಎದ್ದು (೪೦೪. ೩. ೭-೦೪) ; ರಾಜಂ. ಚಿತ್ರಾಂಬರಯ್ಯನಾಗಿ
ಬಂದಂ ಭರದಿಂ (೩೩೪. ೩-೦೬) ; ಭರದಿಂದ ಮೋಗುವವನ ಸಂಗವ
ಹೊರೆ ಮೊಟ್ಟೆಯಾ ಅಂದ (೫೪). ನಿಂ. ಭರಾಟೆ : ಪರಿಕೆ : ೩ ರಿಂದ
೫ನೇ ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ ಬಳ್ಳಿಯ ಭರವು ಇರುತ್ತದೆ ; ಆರನೇ ವರ್ಷ ಆ ಭರ
ಬಂದಂವುದು (ಕಂಠ. ೩-೨೦೪). ನಿಂ. ನೆರೆ : ಭರ್ತಿ : ಸಿಂ ಬಂದ
ಕಾಲದೊಳಗದು ಉಬ್ಬುವುದೆಂತಂದಂವುದು ಕೊನೆಗೆ ಭರ ಬಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ
ಬಂದಿರುವುದು ಮೋಗುವುದೆಂತದೆ ಮೊಗೆ (೩೩೪. ೨೦೭-೨೩).
ನಿಂ. ಹಿಂದಿನ ಇಷ್ಟತ್ತು ತೊಲೆಯೆಷ್ಟು ತೂಕ. [ಸಂ.]

ಭರಂಗಿಯ್, ಭರಗೈ (ಕ್ರಿ). ನಿ. ತವಕಿಸು : ಅಂಕೊಂದು ಪರ್ವಂಬರಂ
ಭರಂಗಿಯು ನೋಂಕು (ಕಂಠ. ೦-೦೩೪). ೨. (ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು)
ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಹೊಣೆಮೊರು : ಭೃತಾರಾಪ್ತಂ ನುಡಿದಾತನೇ ಪರಿ
ಭರಂಗಿಯು ತನೇ ನೂ ಪ್ರಭಾಸುತರಂ ನೋಯಲಾಗದಂದು ನುಡಿದಾನಾ
ಮಾರ್ತಮು : (ಕಂಠ. ೦೦-೦೦). ೩. ಅರ್ಥವಿಸು : ಜೋರಮಾಡು :
ಎನ್ನನುವನಾ ಪಾಂಪಾರಿಯಂ ಪಂಜವುಭಯಂಬೋದೆಯುಮಾಳ್ಳಿ ಎಳ್ಳ
ಳವನೋಪಾತ್ತಿದರ್ ಬಿಲ್ಲಾಳ್ಳಿ ಕಲ್ಲಿ ಭರಂಗಿಯು ಪರ್ (ಗಂಠ. ೩-೩೬).
೪. ಭಾರವಾದು : ಆತ್ಮವಿಸು : ಮೇಲೆ ಬೀಳು : ಭೋಂಕನೆ
ಸಿಂಹವುನಿಂದ ಗರ್ಜಿಸ ಸಭಾಸೂರರ್ಭರಂಗಿಯು ದಮಾದಿಕ್ಕಂಗೆ
ಬಯಲ್ಗೆ ಪರ್ವರೋಳರೆ ದಿವ್ಯಭಾರಾಚ್ಚಿದೊಳ್ (೨೪-೨೫, ೨೪೫ ೨೪-೨೦ :
೧೧೩) : ಈ ದೀರನೊಳ್ . . . ಚಲದೆ ಮರೆಮರಣ್ನಾರ್ ಭರಂಗಿಯುರಿ
ನ್ನಾರ್ . . . ಎಂಬೊಂದಕವೆನುವು ಬಂದಂ ಜರಾಸಂಧಭೂವಂ
(೩೫. ೭೨). ಭರಗೈ : ೪. ತೂಕವ ಎದ್ದಗವ ಕೊಂತ ಸುಳ ಗದೆ
ರಕ್ತಗ ವಸವದರಿ ಭರಗೈದಿ (೨೪೫. ೨೩-೦೬). [ಭರ + ಕಯ್.]
ಭರಂಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಚಿರುಂಕುಗು : ಮೊಳವುಣ ಮೇದು ಮುದ್ದಂದಿನದ
ಬಿಜುಮಿಲ್ಲಾಗಿ ಬೆನ್ನಂ ಭರಂಗೊಂಡಕುತ್ತುಂ . . . ಕಾಡೊಳಿಪ್ಪಂದಳಿ
ದಿವ್ಯಪ್ರಕಾಶಂ ವೈಭವಮಿಪನಕಾಶಂ (೦೩೪. ೩-೭೦).

[ಭರ + ಕೊಳ್ಳ.]

ಭರಂಬಡು (ಕ್ರಿ). = ಭರಂಗೊಳ್ : ಒಂದುದವನಂ ಮಧ್ಯಪ್ರಸಮಯ
ಮಪ್ಪನ್ನಗ ಭರಂಬಡು ಕೆಲಸಂಗೈದು (ಕಂಠ. ೨೪ ೦೪). [ಭರ + ಪಡು.]

ಭರಕತ್ತು 'ಬರಕತ್ತು' ನೋ.

ಭರಣಾತ್ತು 'ಬರಮಾತ್ತು' ನೋ.

ಭರಮಾತ್ತು 'ಬರಮಾತ್ತು' ನೋ.

ಭರಗುಟ್ಟಿ (ವಾ). ಯಥೇಚ್ಛ : ಹೇರಳ : ಪುರ, ಶ್ರೀಖಂಡ. . . ಒಂದೆರಡು
ಪಲ್ಲ. ಇತ್ತಾದಿಯಿಂದ ಮೊದ್ಲ ಬೀಳುಮೇಲೆ ಭರಗುಟ್ಟಿ ತುಂಬಿದ್ದವು
(೪೭. ೩೩). [+ ಮೂ. ಭರಗುಟ್ಟು]

ಭರಗುಡು (ಕ್ರಿ). ತಡಮಾಡು : ವಿಳಂಬಮಾಡು : ಭರಗಡೆ ನೀಡೊಂದು
ಗುಂಡನು ಬಿಡು ಬಳ್ಳಿಗೆ ಸೇರಿ ಕೊಡು (೨೪೫. ೦೭-೦೮).

[ಭರ + ಕಡು.]

ಭರಗೈ 'ಭರಂಗಿಯ್' ನೋ.

ಭರಡಾ 'ಬರಡಾ' ನೋ.

ಭರಡಿ (ನಾ). ನಿ. ನುಚ್ಚು : ತರಿ. (ಗು). ೨. (ಆಲಂ) ಅಲ್ಪ :
ತುಚ್ಛ : ಹುರಿದಿಗೆ ಮಾಡುವ ಹುರಿದಿಲ್ಲದ ದಾಸ . . . ಎರಡು ಕಡೆ
ಕಟ್ಟಿ ಭರಡಿ ದಾಸನು ನಾನು (೩೩೭. ೩-೪). [+ ಮೂ. ಭರಡಿ]

ಭರಣಿ (ನಾ). ನಿ. ಹೊರುವುದು : ಭರಿಸುವುದು : ಮಹಿಸುವುದು.
೨. ಪೋಷಣೆ : ರಕ್ಷಣೆ : ಪರಿಪಾಲನೆ : ಮುತ್ತಯ್ಯನು ನಾರಣೋಜರು
ಯಂಕಿ ಮಂವತ್ತಿವರ್ ಭರಣಿ (೨೪೩. ೧೫-೧, ೨೪ ೦೦ ; ೪೫೪);

ತೋಚುತ್ತಿತ್ತಮದೇ ಹರಣಭರಣಿಚಾತುರ್ಯವಂ ಚಾತುರಂಗಂ (ಚಕ್ರ. ೦೦-೨೦); ವರನವೇಷದೊಳಗೆ ಪಾಂಡವರೊಳಿ ಹೋದರು ಕೈದುಗಳ ಮಿಗೆ ಹರಣಭರಣಿಕ್ಷಮಗಳೆಲಿ ನೀನೆನಗೆ ನೀಡಲು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೬೨). ೩. ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಗ್ರಾಸ; ಜೀವಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಅನ್ನಾಹಾರ: ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿಯೆಂಬವಳು ಪುರುಷನಲ್ಲದೆ ಪ್ರಥಮಾ ಪುತಂಗಾಣೆ ಪಿತಮಾತೆ ಮುಟ್ಟಿ ಭರಣವಿಟ್ಟು ಕಾಳಿಹೋತುರನ ವಸದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬರಲು (ಶೃಂಗ. ೦೦-೨). ೪. ಸಂಬಳ; ಕೂಲಿ; ವೇತನ: "ಕರ್ಮಾಣ್ಯಾ . . . ಭರಣಂ, ಮೂಲ್ಯಂ, ನಿರ್ವೇಶಾ, ಪಣಃ - ೦೦ ಕೂಲಿಯು ಪುರುಷಗಳು" (ಚಕ್ರ. ೦೦. ೨೦೬). ೫. (ತರವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು) ತುಂಬುವುದು; ಭರ್ತಿಮಾಡುವುದು. ೬. ತುಂಬುವ ವಸ್ತು, - ಪದಾರ್ಥ. ೭. ಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಅಂಶ (?) : ತೋಟದ ಸ್ವರ ದಲ್ಲಾ ಭರಣ ೬೦ಕೆ ಹೊದ ಅಡಕೆವರೆ ೧೪೫೦೦ಕೆ ಗ ೨೫೩ (ಶೃಂಗ. ೦೯೬೬. ೬೬-೦೯; ೧೬೭೦).

ಭರಣದ ಕೋಶ್ = ಒಂದು ಅಂಶವು ಕೋಲು (?): ಗೋವಾ ಪೊಲದೊಳಗೆ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಭರಣದ ಕೋಶೋ ಸರ್ವ್ವ ನಮಸ್ಕಂ ಬಿಟ್ಟು ನೆಲ ಮತ್ತರು ೬೦ (ಸೌಖ್ಯ. ೫೫. ೦೯-೧೯; ೧೦೬೫); ಭರಣದ ಕೋಲ ಪರಿಸಂಕನ ಮತ್ತರು ೩ (ಕೋಶ್ಯಾ. ೦೯-೧೯; ೧೧೭೦).

[ಸಂ.]

ಭರಣ್ಯ (ನಾ). (?): ಕೆಡಕಡವೇಳ್ಳದಂ ಪಡುವದಂ ಭರಣ್ಯ ತಿಣ ಟುತ್ತಮಿಪ್ಪದಂ ಚರಣವನಾವಳಂ ಬಿಡಿವದಂ ಪೆಜ್ಜಿನಿತು ಕೂಲಿ ತೋಪ್ಪ ತಂದಜ್ಜಿದು (ಚಕ್ರ. ೦೦-೧೬). [?]

ಭರಣಿಯಾ (ಶ್ರೀ). ಕಾವಾಡಂ; ರಕ್ಷಿಸು; ಕಂಡ ಪಡವಾಯೊರಣಾ ಶ್ರೀಭರಣ್ಯಾನ್ ನೂಜಿನಾಲ್ಮವ್ಯಾಹಾಜನಕೆ ಭರಣಿಯು ತವಗಂ ಮಹಾಜನಂ ಪ್ರಜೆಗೊ ಮೂಡಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂ(೦೬. ೫೫. ೬೬-೦೯; ೧೦೬೫); ಜಗದುಟ್ಟಮುಮು ವಿಷುವೆ ಮಿಗೆ ಭರಣಿಯುಂಕಿರ್ತುಂ (ಚಕ್ರ. ೦೬-೧೬). [ಭರಣ್ಯ, ± ಕಿರ್ತು.]

ಭರಣಿ (ನಾ). ೦. (ಬಡವ. ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಇಡುವ. ಮುಟ್ಟಳವಿರುವ) ಸಂಪುಟ; ಕರಂಡ; ಡಬ್ಬಿ; ಮುಖೊನನರ್ಚಿಸಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಮಾರ್ಗ ಮನೆಯ ಭರಣದೊಳ್ ತೀವಿಯ ನಡೆನ ನಿಧಿಯ ಮೊಗದೊಳಿರಿಸನಲ್ಲ, ಮಧುರಾಧರಂ ಮನೋಹರಮವಳಾ (ಚಕ್ರ. ೨-೧೬); ತರಿಸಿದಂ ಚಂದವದ ಸಾದಿನ ಭರಣಿಗಳ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೧೦); ಕತ್ತಲೆ ಲೋಕವನು ಮುಸುಕಿದುದು ಭರಣಿಯು ಮುಚ್ಚುವವದಲಿ (ಚಕ್ರ. ೨-೦೯). ೨. [ಬ್ರೂಂಟಿ] ಯುವನು ಅಧಿದೇವತೆಯಾಗಿರುವ. ಅಶ್ವಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು: ಭರಣಿ ಮಳೆ ಪೂರ್ವ ಕೃತ್ತಿಗೆ . . . ವೈಶ್ವಾಕರಮಂಡಳಮೆಂಬ ನಾಮಮಂ ತಳಿರ್ದಿಕುಂ (ಚಾಣಕ್ಯ. ೧-೧೦); ಭರಣಿ ಮಹಮ್ಮಫು ಯಜಮ್ಮಂ. ಅಂತಕಂ ಮಹಂತಾರಕಂ ಈ ೫ ಭರಣಿನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಮೆರು (ಚಕ್ರ. ೨-೧೦); ನೀಳಿಯದೆಲೆಯ ಬದಕೆಯಂ ಭರಣಿನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ತಮು ಕೈಗೆ ಟ್ಪುವುದು (ಚಕ್ರ. ೦೦). ಭರಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಭರಣಿ ಅಳುವನು (ಚಕ್ರ. ೩. ಭರಣಿನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಳೆ; ಮೆರು: 40 ಮೇಷವಂತೆ ಭರಣಿಯಾ ರಸಂತೆ ಆರಿವ ರತುಪ ಧಾಣಿ ಸ್ವರ್ಗವ್ವ ಸ್ವರಂ ಕಾಣಿದಂತೆ (ಚಾಣಕ್ಯ. ೨-೯).

ಭರಣಿಯ ಮಳೆ = ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮತ್ತಲ್ ಕೊನೆ. ಮೇ ಅರಂಭದಲ್ಲಿ. ಸೂರ್ಯನು ಭರಣಿನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಬರುವ ಮಳೆ: ಭರಣಿಯ ಮಳೆ, ಧರಣಿಯ ಮಳೆ (ಚಕ್ರ. [ಸಂ. ಭರಣಿ] ಭರಣಿಗ (ನಾ). ಸಾಗುವಳಿದಾರ: ಕೇಯ ಮಹಾಜನಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ

ಸಮುದಾಮಿಸ್ತೆನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೇಯಂ ಪುನೆಯಂ ಜೇಷ್ಠನೊಪ್ಪನೊಡದೆ ಮಿಕ್ಕದೆಲ್ಲಂ ಮೂವತ್ತೆಬ್ಬಾರ್ಸಿರ ಸಮಯಂ ಪೂರ್ವದ ಭರಣಿಗರ ಸಸ್ತತಿ ಯಲ್ಲದೆ ಪರ್ಜೆಗೆ ಕೆಯ್ವ ನಮಂ ಮಾಡಲಾಗದು (ಸೌಖ್ಯ. ೫೫. ೧೯-೧೯; ೧೦೬೫). [ಭರಣ್ಯ, ± -ಗ]

ಭರಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ತು: ನವಲಾದಿ. ಪೈರೊಳಿ, ಭರಣಿ (ಮ. ೩೧. ೬೬-೦೯೬). [?]

ಭರಣ್ಯ (ನಾ). = ಭರಣ್ಯ ೪: "ಕರ್ಮಾಣ್ಯಾ . . . ಭರಣ್ಯಂ. ಭರಣ್ಯಂ, ಮೂಲ್ಯಂ, ನಿರ್ವೇಶಾ, ಪಣಃ - ೦೦ ಕೂಲಿಯು ಪುರುಷಗಳು" (ಚಕ್ರ. ೦೦. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ಭರಣ್ಯ (ನಾ). ೦. ಅಭಿನಯಿಸುವವನು; ನಟ: "ಶೈಲಾಲೇ . . . ಭರಣ್ಯ: ನಟಃ - ಈ ರ ನಟ್ಯವಿಗಂ" (ಕೂಲಿಯ. ೬೬-೧೬); 'ನಟ' ಎಂದರೆ ಕಾಣೆಯು: ಪವನು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇವುಗೆ ಭರತರು, ಶೈಲಾಪರು ಮುಂತಾದ ಹೆಸರು ಉಂಟು (ಸಂಚ. ೨೯). ೨. ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ; ಅಭಿನಯ ಕಲೆ: ಭರತಂಗಿ ಭರತಮುನಃಪರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಮುಮಂ . . . ಉಪದೇಶಂಗಿಯು (ಚಕ್ರ. ೧-೬೦ ೫); ಭರತ ಭಂಡೋವ್ಯಾಕರಣ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ . . . ಸ್ವರನಲೋಕನ ಮುಮೋದ್ಧೇಶಂ ಬಸವಂಗಿ (ಚಕ್ರ. ೨-೧೦); ಕವ್ಯಾಗಮ . . . ಸಂಗೀತ ಭರತ ಅಶೋದ್ಧೇಶಂ ಪೊದ್ದೀ ತಾಗಮದ ಪೋಷರಧೇದಂಗಳು (ಚಕ್ರ. ೬೧). ೩. ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬರೆದ ಮುನಿಯ ಹೆಸರು: ಆ ಮುನಿವ ಭರತನೊಲಮಿ . . . ಗಂಧರ್ವವಾರತತಿಗಿತ್ತನೊಲ್ವ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರತಿಯಂ (ಚಕ್ರ. ೦-೦೦); ಭರತ ಮುನಿಪೊಳ್ಳಿದಾದ ಭರತನಾಟ್ಯವನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯಪುದ್ದವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿ ಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ನಾಟ್ಯವೃತ್ತಿಗೆ ಭರತನಾಟ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರುಬಂದಿದೆ (ಚಕ್ರ. ೨೯). ೪. ಭಾರತವನ್ನಾಳಿದ ಒಟ್ಟು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಕ್ರವರ್ತಿ: ಭರತನ ವರದೊಳ್ ನೆಗ್ಗು ಪಾಂಡುಗಿವೃಷ್ಟಿಯುಂ . . . ನೀಮುಮಾ ಮರದವೊಳೊ ವಿವಾಲವರವಂಗಳೆಲ್ಲಜುಮತು:ಟಾದುದೇ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೦೦); ಬಾಳಿಕೆಯುನನುಜರಿದೊಡಗೂಡಿ ಭರ್ಮಜಂ ತಾವಂ ಭರತ ನಳ ನಹುಜಾದಿ ರಾಜರು ಪೇಳುಪೂಜವರ್ಗಿನತು ಗುಣಬಿಟ್ಟವೆಂದು ಭೂಮಂಡಲಂ ಕೊಂಡವಲು (ಶೈಲಾ. ೨-೯); ನಿನ್ನೀ ಕುಮಾರಂ ನೃಪಾಣ್ತಮ ಭೂರಕ್ಷಣದತ್ತನೊ ಭರತನಾಮಂದಾಳ್ವ ತಾಂ ಬಾಳುವಂ (ಚಕ್ರ. ೦೦೯-೦೯೬). ೫. ವರರಥನ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ; ರಾಮನ ತಮ್ಮ: ರಂಭದಿವ ಮುಮೂರ್ತದೊಳ್ ಸುಮಿತ್ರ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊ ಕೈಕೆ ಭರತನಂ ಸುಪ್ರಭೆ ಶತ್ರುಘ್ನನೊ ಪದವುಮಂ (ಕೂಲಿಯ. ೨-೦೬೫ ೫); ಆರಸಂತಕೊಡವದ . . . ನೇಮವ ಧರಿಸಿ ಮರಳಿದು ಭರತ ನಂದಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕಿಂತಂದ (ಕೂಲಿಯ. ೨-೬ ೫೫೫); ತೊಡು ಜನನಿಯ ಜಲವಂ ಜನಿಸಿ ಭರಣದೊಳ್ಳಿದು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಭರತ ಶತ್ರುಘ್ನರೊಡಗೂಡಿ (ಶೈಲಾ. ೦೦-೨). ೬. ಪರಮಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಮಹರ್ಷಿ: ಜಡಭರತ: ಶುಕ್ರವಾದ್ವಿಜಕುಲದಲುದಿಸಿ ದಲುತ್ತಮೋತ್ತಮನಾತ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯ ಪುತ ಕಮಪೂರ್ವವಿವಮಾಮಿರತನಾ ಭರತ (ಚಕ್ರ. ೨-೬ ೫೫೫). ೭. ಭಾರತದೇಶ: ಇಂಡಿಯಾ; 8 ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಆಳಿದುದರಿಂದ ಈ ನಾಡಿಗೆ ಭರತವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ: ಆ ತಿರ್ಯಗ್ಗೋಕದ ಗುಪ್ತಮಾವೆ ಲಮಾಜುಧಿಪತಿವ್ಯತಮಾಗಿ ಭರತ ವ್ಯಮವತ . . . ದವಾತಂಗಳೆಂಬಿಲ್ಲಂ ಜನಪದಂಗಳೆಂದಂ . . . ವಿಸಿದು(ಚಕ್ರ. ೦-೧೯ ೫); ನಾಡಾಕ್ಷೇತ್ರದೊಳುತ್ತಮಂ ಭರತಮಾ ಭೂಭಾಗದೊಳ್ (ಸೌಖ್ಯ. ೫೫. ೧೨-೦೬; ೧೦೭೫); ಭರತಾರ್ಥಕ್ಕಿರಾಜನಪ್ಪ ಸುನನಂ ವೆತ್ತವ್ವೆ ತನ್ನಂಗಿ (ಕೂಲಿಯ. ೦೦-೦೯೦). ೯. [ಜೈನ] ಆದಿತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ವೃಷಭ

ದೇವನ ಹಿರಿಯ ಮಗ; ಪ್ರಥಮಚಕ್ರವರ್ತಿ : ಭರತವರ್ಮೇಶ್ವರ
ವೃತ್ತಂ ಚರಮಾಂಗಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಂದೊಡೆ ಪೇಟರ್ ದೊರೆ ಪೆಪಾರಾ
ಭರತನೊಲನೆ (೨೨೩. ೦೨-೦೪); ಭರತಂ ಮುನ್ನಾದಿಶೇರ್ಭರತನ
ಚರಣಮಂ . . . ಪೂಜಿದಂ (೨೨೩. ೦೨-೨೩); ಭರತನನ್ನೊ ದಾಪುಬರಿ
ತುಳ್ಳಿ ಮರಳಿದ ಭರತೊಲಂ (೨೨೩. ೦೨-೦೪). [ಸಂ.]

ಭರತ 'ಭರತಿ' ನೋ.

ಭರತಕಟ್ಟಿ (ನಾ). ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮ : ಪರಿ ಪೂಜಮಂ
ರೃಕುಲ ರೃಕಕಂಡು ದಾಪುಲು . . . ಭರತಕಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡವೊಡಂ
(ಗುಣ. ೨-೦೪). [ಭರತ + ಕಟ್ಟಿ]

ಭರತಕಳಾವಿದ (ನಾ). ಭರತನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವವನು :
ನರದೇಶ್ವರಂದಿದಾಪಾಸ್ತಾನದೊಳಮಮ . . . ಭರತಕಳಾವಿದ್ಯಾಳಂ
(೨೨೩. ೦೨-೨೩). [ಸಂ. ಭರತಕಳಾವಿದ್ಯಾ]

ಭರತಕುಲ, ಭರತಕುಲ (ನಾ). ೧. ಭರತಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ವಂಶ:
ಪಾಂಡವ. ಕೌರವರು ಹುಟ್ಟಿದ ರಾಜವಂಶ : ಭರತಕುಲಗನ
ದಿನರಂ . . . ಗರ್ಭೋದಮಯಿಯಿಂದುದುಡಿದಂ (ಗುಣ. ೨-೨೩);
ಭರತುಲೇಂದರಲಂಕಂ . . . ಕುರುಕೇತುವಲ್ಲಿದಂ (ಗುಣ. ೩-೩೦).
೨. ಭರತವಿಂದದ ಜನತೆ. ಪ್ರಜಾವರ್ಗ : ತಿವನ ಕಸ್ತುಗೆ ಭಂಗ
ಬಂದರು ನವರುಮಾರನ ಸಂಭವ ತಾರಕಾಸುವಭಯ ಕಾದಿದ ಭರತಕುಲ
ವಿಜಯಾಧವ (ಗುಣ. ೪೬-೦೨). ಭರತಕುಲ : ೧. ಭರತಕುಲ
ತಿಳಿವರಂ . . . ನರದಿವರುಮಾ ಲಕ್ಷ್ಮ ಮನಿರವಕ್ಕು ಸರದೆ ತೆಗೆಯದಾ
ತಿಳುವಿರಾ (ಗುಣ. ೨-೩೨). [ಸಂ.]

ಭರತಕುಲ 'ಭರತಕುಲ' ನೋ.

ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ (ನಾ). ಭಾರತವರ್ಷ; ಭರತಘೂಮಿ : ಜಿನೇಂದ್ರವಂದನಾ
ಭಕ್ತಿಯಂ ಪೂಜಲ್ಲಿ ಭರತಕ್ಷೇತ್ರದೊಳ ಯುಗದೊಳ್ ತೀರ್ಥಂಗಳೊಂ
ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಮಪ್ಪರಂದಂ ಸರ್ವಜ್ಞರ್ ಜನನಿ (೨೨೩. ೦೨-೦೪);
ಮನೋಹರಮುಮನಿದ ಭರತಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಧ್ಯದೊಳ್ ಮಧ್ಯದೊಳಮುಂಟು
(ಗುಣ. ೨-೦೪). [ಸಂ.]

ಭರತವಿಂದ (ನಾ). = ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ : ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ
ದೇಶಕ್ಕೆ ಭರತವಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಭರತವರ್ಷ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ
(ಗುಣ. ೨-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭರತವ (ನಾ). ಭರತವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು : ಭರತುರೊಳ್ಳುನ್ನದ
ಪರಭಾಷೆಯನುಂಟುಮಾಡಿ ಪೂಜಿದೊಟ್ಟುಂ ಕುರುಮಾಂ (ಗುಣ. ೩-೩೪).
[ಸಂ.]

ಭರತವ್ವ (ನಾ). ಭರತಪುಣಿತವಾದ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು;
ನಾಟ್ಯವಿದ್ವಾಂಸ : ಸ್ಮರಮಂಜುಗೆ ತಾಂ ಭರತವ್ವನಂದದಿಂದಾನ
ಮನಜಿಗೆ ದಾತೃಶ್ರದಂತೆ. (ಗುಣ. ೦೦-೩೩); ಲಲಿತತಮಿತವಾದಿ ವಾದ್ಯಾ
ಕಲಿತ ಭರತವ್ವನಿಗೆ . . . ಭಂಡಾರಿಗಳೊಡಂ (೨೨೩. ೩೪-೨೪);
ಭರತವ್ವರ್ ಭದ್ರಕಾಣಿ ಸರ್ವಕ ಮೊರ್ . . . ಒಪ್ಪುಗುಂ (೨೨೩. ೦-೩೩).
[ಸಂ.]

ಭರತನಾಟ್ಯ (ನಾ). ಭರತಮುನಿಯಿಂದ ನಿರೂಪಿತವಾದ ನಾಟ್ಯ :
ಭರತಮುನಿಪೋಷಕವಾದ ಭರತನಾಟ್ಯವನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯಶುದ್ಧವಾಗಿ
ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ನಾಟ್ಯಪದ್ಧತಿಗೆ ಭರತನಾಟ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು
(ಗುಣ. ೩೪೪). [ಸಂ.]

ಭರತನಿಷ್ಠಾ (ನಾ). = ಭರತವ್ವ : ಸರಸವಿಳಿತ ತಾರಕರು ಪರಭರತ
ನಿಷ್ಠಾರು ಗಾಯರು . . . ವೈತಾರಕರು ರಂಜಿತು (ಗುಣ. ೨-೨೩).
[ಸಂ.]

ಭರತಪಕ್ಷಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ : ನೀರುಕಾಗಿ : "ದಾತೂಪಾ.
ಕಾಲಂಟಿಕ-೨ ಭರತಪಕ್ಷಿಯ ಹೆಸರು" (ಗುಣ. ೩೪೪). [ಭರತ + ಪಕ್ಷಿ]
ಭರತಪತಿ (ನಾ). = ಭರತ ರ : ಭರತಪತಿಯ ಶೋಕಾವೇಗಮಂ ವ್ಯವಧ
ಸೇನಗಣಾಗ್ರಸಂಗಂಕೆಂದಾಪಾದೊರ್ (ಗುಣ. ೦೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಭರತಘೂಮಿ (ನಾ). = ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ : ಭರತಘೂಮಿ ಪನ್ನ ತಾಯಿ,
ಪನ್ನ ಪೂರವ ತೊಟ್ಟಲು (ಗುಣ. ೩೪-೦). [ಸಂ.]

ಭರತಮಂಡಲ (ನಾ). = ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ : ಅಂಕು ಭರತಂ ಭರತಮಂಡಲ
[ಗುಣ. ೪] ಮನೇಕಚಕ್ರಚಾರ್ಯಯಿಂದಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಮಿರಯಿರೆ
(೨೨೩. ೦೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಭರತಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಭರತಯ್ಯನ
ದಿದ್ವ ಲಿತ (೨೪. VII, ೩೩೩. ೨೦೩-೦೪; ೨೦೩). [ಭರತ + ಯ್ಯ]
ಭರತಪು "ಭರತರಪು" ನೋ.

ಭರತವರ್ಷ (ನಾ). = ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ : ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ
ದೇಶಕ್ಕೆ ಭರತವರ್ಷ ಇಲ್ಲವೆ ಭರತವರ್ಷ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ
(ಗುಣ. ೨-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭರತವಾಕ್ಯ (ನಾ). ೧. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ನಾಟಕವೇ ಮೊದಲಾದ
ರೂಪಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಟನು ಬಂದು ಮಾಡುವ ಮಂಗಳಾ
ಶಂಸನೆಯ ಶ್ಲೋಕ. - ಶುಭದ ಕೋರಿಕೆ : ಪೂಜ್ಯರು ಅನುಗ್ರಹಿಸು
ವುದಾದರೆ ಈ ಭರತವಾಕ್ಯವು ಹರವೊಸಲ್ಪಡಲಿ (ಗುಣ. ೦೩-೨೪);
ಭರತವಾಕ್ಯಮಾ ಪೂಜದ ನಾಟಕ ತಾನಾದೊಡಂ ಮೃತ್ಯು ತಾಂ
ನಾಂದಿಯೊಳ (ಗುಣ. ೦೦೪-೨೪); ಭರತವಾಕ್ಯದೊಂದಿಗೆ ನಾಟಕ
ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ (ಗುಣ. ೩). ೨. (ಆಲಂ) ಕೊನೆಯ ಮಾತು :
ಅವರು ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಭರತವಾಕ್ಯ ಹೇಳಲ್ಪಡು (ಗುಣ).
[ಸಂ.]

ಭರತವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ನಾಟ್ಯವಿದ್ಯೆ : ನಾಟ್ಯಕಲೆ : ಅತನ ಮಹಿಮೆಯಂ
ಪೇಳಿದೆ . . . ಸಕಲಭರತವಿದ್ಯಾಪ್ರದ್ಯ ಗಂಧೀರಭಾಪೂಜಿದ್ಯವಿದ್ಯಯ
ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭೋ ವಿಷ್ಣು ದೇವ (೨೪. V (೩). ೩೩೩. ೪೦-೦೦ : ೩೩೦);
ಭರತವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯತನ ಸಮಗ್ರವಾದ ಸಂಗರದ ಸಾರಥಿಕವನ
ಮಹಾದಿವ್ಯ ಹಲವು ಕಾಲದಲಿ (ಗುಣ. ೩-೨೩). [ಸಂ. ಭರತವಿದ್ಯಾ]

ಭರತಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಭರತವಿದ್ಯೆ : ಭಾರತ ವಿಭಾವಮಾನವನುಭಾವ . . .
ಅಜಗಿ ಭರತಶಾಸ್ತ್ರಮದಿಂ (ಗುಣ. ೩ ೩೪); ಭರತಶಾಸ್ತ್ರಾಂಭೋಧಿ
ಜಂದ್ರಂ . . . ವಿಸದಂ (೨೪. II (೩). ೪೪-೪೦ : ೩೩೩); ಭರತಶಾಸ್ತ್ರ
ದೊಳ ನಾಟಕದೊಳ . . . ನುಡಿದರು (೨೪. ೪೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಭರತಾಗಮ (ನಾ). = ಭರತವಿದ್ಯೆ : ಭರತಾಗಮದೊಳ್ ಮೂವತ್ತೆರಡನ
ನೆಟ್ಟಂಗಜಾರಮಂ (೨೨೩. ೪-೨೪); ಭರತಾಗಮವಿಟ್ಟಿಗೆ ನಿಜಕರಣ
ಮಂಗಳರಣಮಂಗಳಾರಂ ಜಾರಂ (೨೨೩. ೦೩-೩೪); ಪರಮಭರತಾಗ
ಮೋಚಿತಪರಿವರ್ತನೆಯಿಂದ ನಾಟ್ಯದಂತರ್ಭೇದವೆ ಪರಿಯಂ ಪೇಳು
(೨೨೩. ೦-೩೪). [ಸಂ.]

ಭರತಾತ್ಮಜ (ನಾ). ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು : ಭಾರತೀಯ :
ಸೋದರರೊಡಾ ಭಾವನೆ ಸರ್ವರೊಳಿರು. ಭರತಾತ್ಮಜನನ್ನೊಸು, ಕಂದಾ !
(೨೨೩. ೪-೪). [ಸಂ.]

ಭರತಾನ್ವಯ (ನಾ). ಭರತವಂಶ : ಸತ್ಯನಂಬನಿಗೆ ಭರತನೆಯವನಾದಂ
ಆತನಂ ಬಿಟ್ಟ ಭರತಾನ್ವಯಮೆಂಬುದಾದುದು (ಗುಣ. ೩-೪೪). [ಸಂ.]

ಭರತಾನ್ವಯ (ನಾ). = ಭರತಾನ್ವಯ : ಭರತಾನ್ವಯದೊಳಂದಿನಂ
ದುವರಗಂ ಸಾವತ್ಸರೊಳ್ ಬದ್ಧಮೃತದಿಂದಿವು ಸಾರಗಂ ಕಡದಿದ್ದೆ
(ಗುಣ. ೩-೪). [< ಸಂ. ಭರತಾನ್ವಯ]

ಭರತಿ, ಬರತ, ಭರತ, ಭರತಿ, ಭರ್ತಿ(ಗು). ೧. ತುಂಬಿದ; ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ; ಅಲ್ಲಿ ತೊಗಲ ಬಾವಲಿ ಬೀರತಾನ ಭರತಿ ಹಗಲಿನೊಳಗೆ (ಗಂಗಳ. ೩೩-೩೭). ೨. ಅಧಿಕವಾದ; ಹೆಚ್ಚಾದ; ಒಂದುಸಲ ಆಕೆಗೆ ಭರತಿ ನೆಗಡಿ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು (ಕೀರ್ತಿ. ೦೪). ೩. ಇಡಿಯಾದ; ಪೂರಾ. ೪. ಮಜ್ಜಾಭೂತಾದ; ಕಟ್ಟುಮಸ್ತಾದ. (ನಾ). ೫. ಸಮುದ್ರ, ಅಥವಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಏಳುವ ಆಲೆಗಳ ಉಬ್ಬರ; ಭರತಿ ಅಂದರೆ ಏರುವುದು ಅಥವಾ ಉಕ್ಕುವುದು; ಓಹೋಟಿ ಅಂದರೆ ಇಳಿಯುವುದು (ಪುಣ್ಯ. ೬-೬೩); ಚಿನ್ನಸಕ್ಕರೆಯು ಬೆರೆಯ ಭರತಿ ಉಕ್ಕುವುದು ಕ್ಷೀರಸಿಂಧು (ಪ್ರಾಕೃತ. ೨೪-೦೦); ನಮ್ಮ ಸಾಹೇಬದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಯಾರೋ ಭರತಿ ಬರುವುದು ಎರಡು ಗಂಟೆಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅದನ್ನೇ ನೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರು (ಸ್ವ. ೫೭. ೧೪). ೬. ಹೆಚ್ಚಳ; ಅತಿಶಯ; ಅಧಿಕ; ದುಃಖದ ಭರತಿ ಇಳಿಯುತ್ತ ಬಂತು (ಕೀರ್ತಿ. ೦೪೬). ೭. ಜೋರು; ಭರಾಟೆ; ಸಮೂಹ ನವಾಯನ ಹೋಗು ತಿದ್ದಾಗ ಜಾತ್ರೆಯು ಪೂರತಾಗಿ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು; ಅದರ ಈಗ ಅದರ ಭರತಿಯು ಮೊದಲಿನಷ್ಟು ಇರುವುದಿಲ್ಲ (ಕೀರ್ತಿ. ೨೦೬); ಜಾತ್ರೆ ಮುಗಿದು ಶಿವರಾತ್ರಿಯಾಯ್ತು ಶ್ರಾಮಣಿ ತುಂಬು ಭರತಿ (ಕೀರ್ತಿ. ೩೩-೩೭). ೮. (ತೆರವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು) ತುಂಬುವುದು; ಸ್ಥಳಗಳ ಭರತಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವಳು ನನಗೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿ ಬರುವಳೆಂದು ನಾನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದ (ಪುಣ್ಯ. ೫೬); ನಾನು ನನ್ನ ಕಾಲೆಯ ಭರತಿಗಾಗಿಯೇ ಎಂದು ನಾರಾಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ತಂದದ್ದುಂಟು (ಸ್ವ. ೫೬. ೬). ಬರತ; ೫. ನೀರು ಅಷ್ಟೊಂದು ಇಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ . . . ಬರತದ ನೀರೂ ಸೇರಿದರೇಳು (ಪುಣ್ಯ. ೩೨); ಈ ಮರಿಯು ಮುನ್ನೂರು ನಾಲ್ಕೂರು ಗಜ ಉದ್ದಗಲವಾದ ಹರಹು. ಬರತದ ನೀರಿಗೆ ತುಂಬಿದ ಜಲಾಶಯವಾಗುತ್ತದೆ (ಪುಣ್ಯ. ೩೦). ಭರತ; ೫. ಓಟ ಭರತದ ಭರಮದ ಹೊನ್ನೂಟದವರು ಅಹರಿಗಳ. . . ರಾತ್ರದಿಂದ ಸಮುದ್ರ ರಂಜಿತು (ಕೀರ್ತಿ. ೨-೦೨-೨); ನಾವಿಕರು ದಿಗ್ಗನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಸ ಮರ್ಥರಾಗಿ ಭರತವನ್ನು (ತೀರ) ಬಿಟ್ಟು ಬಹಳ ದೂರ ಹೋಗಲು ಹೋಗಿದ್ದರು (ಕೀರ್ತಿ. ೦). ಭರತೆ; ೫. ಒಂದೊಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯು ಕಾಫ್ಯಾದಿಯಲ್ಲಿಯ ಭರತಮಂದಂತೆ (ಕೀರ್ತಿ. ೫೬). ಭರ್ತಿ; ೩. ಅದ್ಭುತದಿಯೇ! ಭರ್ತಿ ಒಂದು ತೆಂಗಿನಮರವನ್ನು ಎತ್ತರವಿರುವ ಹುರಿ ಕವನದಿಳು (ಸ್ವ. ೫೬. ೪೩). ೪. ಏನು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿದ್ದಾನೆ ತುಂಬು ಗಿಲ್ಲ, ಬಾರೀಕೆ ಮಿಸೆ, ಭರ್ತಿ ಆಳು, ನನಗಂತೂ ಸುಖವೇ ಬಂದಂತಾಯಿತು (ಕೀರ್ತಿ. ೬೪). ೮. ಸೈವ್ಯಕ್ಕೆ ಭರ್ತಿಯ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು (ಕೀರ್ತಿ. ೬೪). ೯. ರಂಗು; ವಿರಿಕೆ; ಆಟ ಒಳ್ಳೆ ಭರ್ತಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಆಳರಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದ (ಕೀರ್ತಿ. ೬೪).

ಭರತ ಇಳತ = ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಇಳತ; (೪). ಭರತದೇಳು = ಸಮುದ್ರವು ಉಬ್ಬರಗೊಳ್ಳು. — ಉಕ್ಕೇರು: ಭರತಚಕ್ರಿಯ ಪುತ್ರರಲ್ಲವೆ ನುಡಿದರು ಭರತವದಂತೆ ಕ್ಷೀರಾಬ್ಧಿ (ಕೀರ್ತಿ. ೪೬-೬೭). ಭರತಿ ಆಗು, ಭರ್ತಿಯಾಗು = ಪೂರ್ಣವಾಗು; ತುಂಬು: ಒಂದು ಗೋಡೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದ ಫಾಂ ಸೆಲ್ಯು ಪರಾಪಾರದ ಹಬ್ಬಗಳಿಂದ ಭರತಿ ಆಗಿತ್ತು. (ಕೀರ್ತಿ. ೦೦); ಉತ್ತರಕಡೆ — ಭೋಲರ — ಎಂಬ ಬಂದರಂಪಟ್ಟದಿಂದ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹತ್ತಿಯು ಭರ್ತಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ (ಕೀರ್ತಿ. ೬೪); ರಾಯರ ಮನೆಯ ಬೊಟ್ಟು ಹಾಲೆಲ್ಲಾ ಜನರಿಂದ ಭರ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು (ಕೀರ್ತಿ. ೫೨). ಭರತಿ ಓಹಟಿ. ಭರತಿಓಹಟಿ = ಭರತ ಇಳತ: ಭರತಿ ಓಹಟಿಯು ಕ್ಷಯವ ವೃದ್ಧಿಯನು ಅರಿಯದನ್ನ ಹಿಗ್ಗು (ಕೀರ್ತಿ. ೩೨೨-೦೩); ಸಮುದ್ರದ

ನೀರು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಕಾಲವೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಯುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಭರತಿ ಓಹಟಿಗಳೆಂತಲೂ ವಿವಿಧ ಗಣಿತಲೂ ಅನ್ವಯರು (ಪುಣ್ಯ. ೬೬೩). ಭರತಿ ಮಾಡು, ಭರ್ತಿ ಮಾಡು = ತುಂಬು; ಪೂರ್ಣವಾದ; ಹುಂಡಿಗಳು ತೋರಿಸಿ ಲಾಗು ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಭರತಿ ಮಾಡುವುದು (ಪುಣ್ಯ. ೩೪); ಹೀಗೆ ಹೊರ ಹೋದ ನೀರಿನ ಬದಲಿಗೆ ಬೇರೆ ನೀರನ್ನು ಆಗಾಗ ಭರ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು (ಕೀರ್ತಿ. ೬೬); ರಾಜಾದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಬಂದಾಗಿದ್ದ ಬೊಕ್ಕಸವನ್ನು ಭರ್ತಿ ಮಾಡಿದನು (ಕೀರ್ತಿ. ೦೨). ಭರತಿ ಹಾಳು = ತುಂಬು; ಭರ್ತಿ ಮಾಡು: ನಮಗೂ ನಿಮಗೂ ನಡುವೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಈ ಕೊರಕಲಕ್ಕೆ ಭರತಿ ಹಾಳುಮಂತಾಗಬಹುದು (ಕೀರ್ತಿ. ೨ ೬೪೫೫). [+ಹಿಂ. ಮರಾ. ಭರತಿ]

ಭರತ 'ಭರತಿ' ನೋ.

ಭರತೋರ್ವಿ (ನಾ). = ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ: ಅಮ್ಮನೆಯಂ ತಪ್ಪು ಸುಕ್ಕುಮರ್ತಿ ಜೀವಾಂಶ ಹೋದರೂ ಧರ್ಮಚಕ್ರವಿರುತ್ತಾ ಭರತೋರ್ವಿಗುತು ಸಲಿ ನೋಂತಂ ಶಾಂತೀರ್ಥೇಶ್ವರಂ (ಕೀರ್ತಿ. ೦೦೬). [ಸಂ. ಭರತೋರ್ವಿ]

ಭರದಂಡು, ಬರ್ದಂಡು, ಭರದಾಂಡ, ಭರದಾಂಡು, ಭರ್ದಂಡು (ಗು). ೧. ಭರದಿಂದ; ಪೂರ್ಣವಾಗದಿಂದ. ೨. (ಆಲಂ) ಅತಿಶಯವಾದ. (ನಾ). ೩. ಬಹಳ ವೇಗದ ಓಟ: ರಘುಸವಾದ ಓಟ: ರತ್ನ. . . ಭರದಂಡು ಕುದುರೆ (ಪುಣ್ಯ. ೫೦). ಬರ್ದಂಡು: ೨. ಎಂಥಾ ಆಳು ಅಂತೀರಿ? ಬರ್ದಂಡಾಳು! ಅವರನ್ನ ಕಂಡೇ ಹುರಿ ನಡುಗಬೇಕು (ಪುಣ್ಯ. ೩೦). ೩. ಗುಡ್ಡವೊಂದು ದೊಳ್ಳನ್ನೇನೂ ಬರ್ದಂಡು ಓಡಿದನು (ಪುಣ್ಯ. ೪೪). ಭರದಾಂಡ: ೩. "ಭೋರಿತಕಂ—ಬಿರು ನಡೆ. ಭರದಾಂಡ" (ಪುಣ್ಯ. ೫೦). ಭರದಾಂಡು: ೩. ಆ ಗುಂಪು ಭರ ದಾಂಡು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋಯಿತು (ಕೀರ್ತಿ. II. ೫೩). ಭರ್ದಂಡು: ೩. ಭರ್ದಂಡು ಹೋಗಿ ಬಂದುಬಿದ್ದೀನಿ, ಒಂದು ಎರಡು ಹಾಕೋ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ (ಪುಣ್ಯ. ೬೬). [+ಮರಾ. ಭರದವಡ, ಭರದಾಡ]

ಭರದಾಂಡ 'ಭರದಂಡು' ನೋ.

ಭರದಾಂಡು 'ಭರದಂಡು' ನೋ.

ಭರದ್ವಾಜ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿ; ಹೆಗ್ಗಾರ: "ಹೆಗ್ಗಾರಂ ಭರದ್ವಾಜಮಂದನಕ್ಕಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೫೦-೪); ಗಿಡಗಂ ಚೆನ್ನೋರ ಸರಸ ಭರದ್ವಾಜಾಳಿಗಳ . . . ಜಾತಕವಿವರಣಂ ತತ್ತರವ್ಯಾತದೊಳ (ಕೀರ್ತಿ. ೪-೪೬); ಮರುದಿನಂ ಕೋಕಲ ಭರದ್ವಾಜ ಬರ್ಹಿಕೇಶಾ ದ್ವನಿ ಗಳೊಡನೆ ಮೊಗದೋರುಕಿರೆ. . . ಗುಹಂ ತರಿದನು ಸಾವಯಂ (ಪುಣ್ಯ. ೪೭-೫೪). ೨. ಒಪ್ಪಿ ಋಷಿಯ ರಸರು: ಭರದ್ವಾಜಂ ದ್ರೋಣಂಗೆ ಕೃಷ್ಣ ತಂಗಿಯಪ್ಪ ಕಾದದ್ವತೆಯಂ ತಂದು ಮದುವೆಯಂ ಮಾಡಿದೊಡೆ (ಕೀರ್ತಿ. ೨-೪೬ ಹ); ಆ ಭರದ್ವಾಜನು ನಿಜೋನ್ನತದೈವ ದಿನಾ. . . ಸುರರ ಸುಖಾಭಿರಾಷಮ ಬಡಿದನು ವಿವಿಧೋಪಚಾರದರಿ (ಕೀರ್ತಿ. ೨-೬-೦೩); ವಿದ್ವತ್ಪ್ರಭಾವಯುಮಾಳಯ ವಿವಿಧವಂ ಭರದ್ವಾಜ ಗೋತ್ರಪವನ್ಗಾ ಮಾಂಕನ ಸುತಂ (ಕೀರ್ತಿ. ೨-೦೦). [ಸಂ.]

ಭರತಪೂರ (ಅ). ೧. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ; ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ: ಒಬ್ಬರ ಕಂಡರ ಒಬ್ಬರ ಮದಲು ಅಬ್ಬರ ತಬ್ಬರ ಆಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರ ಕೂಡಿ ಬದುಕಿನ ಜಬ್ಬ ಮಾಡಿಲ್ಲ ಭರತಪೂರ (ಕೀರ್ತಿ. ೨೪೦ ೪); ಕರಡಿಗಳು ಚಂಗಾಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಭರತಪೂರ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಗವಿಯನ್ನೇ ಹೋಗಿ ಬಿದ್ದವೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ಸ್ಥಳ ಬಿಟ್ಟು ಕದಲುವುದಿಲ್ಲ (ಪುಣ್ಯ. ೩-೦೬೪). ೨. ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ; ಬೇಕಾದಷ್ಟು: ಸುರೇಶ, ಸಕೇಶ್ವ-ಕಿರೋರಾಗಿ ಭರತಪೂರ ಅನಿಮ-ಅನಿಮ ಇದ್ದವು (ಕೀರ್ತಿ. II. ೨೦೪).

[+ಹಿಂ. ಮರಾ. ಭರತಪೂರ]

ಭರಭರ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಅಪ್ಪಾ ಭರಭರ ಬಡಿಸು.
ನಾನು ಪೋಲಿಸ ಕೋರಿಗೆ ಹೋಗುವೆನು (೧೯೪೨, ೨೫೦).

ಭರಭರನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ಬಹಳ ವೇಗವಾಗಿ;
ಬಹುಚುರುಕಾಗಿ : ಭರಭರನೆ ಹೋಗಿ ಭರವದೇವರ ಸಂಗಡ
ಭರವಾಸ ಕೇಳಿದ (೧೧೪). [ಭರಭರ + -ನೆ.]

ಭರಭರಾಟ, ಭರಭರಾಟೆ (ನಾ). ೧. ಖರಾಟ; ಪರಿಕೆ : ದೋರು : ಈ
ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂಡಿನಿಂದಲೂ ಭರಭರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆ
ಯಾತ್ಮ ಬಂದ ಅನೇಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ನಾಶವಾದವು (ಪುನಾಹಾ. ೦೦);
ದೈವನಾಯವು ಭರಭರಾಟೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಯಿತು (೧೯೪೫, ೬೦). ೨.
ಸದಗರ : ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಭರಭರಾಟೆಯಿಂದ ಪೂರ್ತಿ ಸೂಜಿಬಟ್ಟೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು
(ಕೊಪ್ಪ. ೫೬). ೩. ಅಧಿಕೃತ; ಹೆಚ್ಚಳ : ಹವೆಯ ಭರಭರಾಟೆಯು
ಕಡಿಮೆಯಾಗಲೋಡಗಿತು (೧೯೪೬, ೨೯). ಭರಭರಾಟೆ : ೧. "ಭರಭರಾಟೆ =
ಬರಿಕೆ" (೧೯೪೫, ೨೫). [← ಮರಾ. ಭರಭರಾಟ]

ಭರಭರಾಟೆ 'ಭರಭರಾಟೆ' ನೋ.

ಭರಭರಿ (ನಾ). = ಭರಭರಾಟೆ ೧ : ಇಲ್ಲಿಯ ಹ್ಯಾವಾರವು ಒಳ್ಳೆ ಭರ
ಭರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದೆಂದರೂ... ಇದೇ ಮೊದಲನೇ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ
(ಮುನಾಹಾ. ೬-೧೨೬). [← ಮರಾ. ಭರಭರ]

ಭರಭಾರ (ನಾ). ರಕ್ಷಣೆಯ ಹೊರೆ : ಕಾಪಾಡುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ :
ತಂದೆಯ ಭರಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ ಬಡತನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕೊಡುವ
ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಕೊಡುವ (೧೯೫೬, ೧-೬೫); ಗುರುವು ಭರಭಾರವನ್ನು ಹೊಣೆ
ಸಲು ಕರುಣಾವಿಲ್ಲದೆ ನಿನಗೆ (೪೬೫, ೧೬-೬); ಎನ್ನ ಭರಭಾರ ನಿಮ್ಮದು
ವಾನಿದ್ದಿದೆಯು ನಿಮ್ಮದು (೧೯೪೬, ೨೪-೬). [ನಂ.]

ಭರಭಾರಿ (ನಾ). ಪೋಷಣೆಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವುದು : ಬೆಳೆ
ನೀಯ ಭರಭಾರಿ ಕೇಶವಸಂಭವೈ... ಕಾವೇರಿ ಭೋಗರಹಸೆಯದು
(೧೯೫೦, ೨-೬). [ನಂ. ಭರಭಾರಿ]

ಭರಮ್ 'ಭರಮು' ನೋ.

ಭರಮು, ಭರಮ್, ಭರಾಮು (ನಾ). ೧. ಮನ್ನಣೆ; ಗೌರವ :
ನಮ್ಮ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪನ 'ಭರಮು' ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದುದೂ
ತಂದೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವುದು (೧೯೫೬, ೧); ಮುಮುಕ್ಷು ತನ್ನ
ಮಾತಿಗೆ ಭರಮು ಬಾರದೆಯೆ ತಿಳಿದು, ಪತನ ಬೇರೆ ಯಾರೋ ಗುರುತ
ದವರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ (ಪುನಾಹಾ. ೨೯೬). ಭರಮ್ : ೧. ಸರಕಾರದವರು
ಆಯಾಯ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ 'ಭರಮ್' ಉಳ್ಳವ
ರನ್ನು ಆರಿಸಿ ಅವರ ಮುಖೇನ ಕೊರತೆಯ (ಹಣಕಾಸು) ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ
ಜಟಿಲವಾದ ಮಾದಿರನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು (೧೯೫೬, ೯). ಭರಾಮು : ೧. ಆ
ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತಡೆಗಟ್ಟಿದಾರರ ಭರಾಮನ್ನು ನಾನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡೆ
(ಪುನಾಹಾ. ೫೦); ನನ್ನ ಮಾತನಾಡುವ ಭರಾಮು ಬಂದಿತೆ ?
(೧೯೫೬, ೯೯). ೨. ದೋಷ : ಭರಮು ಭರಾಮಿಗೆ ಒಂದು ದೋಷವು
ಕಂಡುಬಂದನ್ನು ಅನ್ನ ಪಾತಿ ಸಾಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ದೋಷವಾದ
ಮಾತಾಗಿತ್ತು (ಪುನಾಹಾ. ೦೦).

ಭರಾಮನವು = ಗೌರವಸ್ಥರು; ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು : ಅಭ್ಯರ್ಥರು
ಬೇಕು, ನಿಜ, ಭರಾಮನವರು ಬೇಕೆಂಬುದು ನಿಜ (ಪುನಾಹಾ. ೬೬).

[← ಮರಾ. ಭರಮ್]

ಭರವತ (ನಾ). ೧. ಬಹಳ ಚುರುಕು; ಅತಿ ವೇಗ : ಸುಂದರವು ಗಾಂಧಿ
ಬೆಳ್ಳರಲಿಗೆ ಗಣ್ಯವಾದವನಾದ ಭರವತದ ಪೂಜನೋಡಿ ಲಂಕಾ
ಪುರಮಂ (೧೯೫೫, ೧-೧೦೦); ಪೂಜಾರ್ಥವೆಂದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ
ದೇವರು ಬರಲು ಕಂಡುಬಂದ ಭರವತದ ಕೊಂಡುಮುಟ್ಟು ತಪ್ಪಾಯಿತು ಮು.

ಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯೊಳಿರಿದಿರಿಸಿ (೧೯೫೬, ೨-೯೫). ೨. ಸ್ಪಷ್ಟ; ಖಚಿತ :
ಹದಿನಾರು ಹೊನ್ನೆಗಳಿಗೆ ಭರವತದ ಮೂಲದಂದು ಬಂದು ಖಂಡುಗೆ
ಮಾಗಲು ಇದರ ಶರಾದ್ರಿ ಪೂಜೆಗೆ ಭರವತದಿಂದ ತಿಳಿಯುವವರು ಗಣಿತ
ವಿಳಾಸ (೧೯೫೬, ೧೯-೦). [ನಂ.]

ಭರವಮ, ಬರವಮ, ಭರವಮೆ, ಭರೋಸ(ನಾ). ೧. ನಂಬಿಕೆ; ವಿಶ್ವಾಸ :
ಕಂಪಿಯು ಪೂಜ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬರನ್ನು ಭರವಮದ ನಡೆತರಲು (೧೯೫೬,
೧೬-೨೬); ಕರಗುಕರ ನೀನಂಬುವುದೇತಕ್ಕೂ ಭರವಮವಿಲ್ಲದೆ (ಕೊಪ್ಪ.
೨-೬೦ ೭೬೦); ಭರವಮವಿಲ್ಲದೆ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಬಂದವಳು ಕೇಳಿಕೊಂಡ
(೧೯೪೬, ೨). ಅಪೇಕ್ಷೆ; ಆಶಾಂಕ್ಷೆ : ಅದಕ್ಕೂ ನಿಮ್ಮೂ ಹಿಂದೆ
ವೆರಸು ನೋಡುವ ಭರವಮದಿಂದ ಪಾಂಡುರೋದರದಿಂದ ಬಂದು (ಕೊಪ್ಪ.
೨-೧೦೦); ಪರಮಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದುಂಟು ಗಿರಿಯೊಮ್ಮೆ ನೋಡ
ಲಿಂತ್ಯ ಭರವಮೋದ್ದುಂದಿರಿ (೧೯೫೬, ೨೦-೬). ೩. ಆಸೆ : ಅವ
ಲಂಬನೆ : ಅರಸನ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ಕಾಣತು ಆಡಲು ಬೇಡ ಸರಸ ನೀಡ
ಯಿರಿ ಇರಬೇಡ ಒರ್ವರಲಿ ಭರವಮವು ಬೇಡ (೧೯೫೬, ೬೯೫).
೪. ರಭಸ ; ವೇಗ : ಚುರುಕು : ಉಪಾರ್ಥ ಪಡೆಯುವ ಬೇಡ
ಲಿಲ್ಲದೆ ಸುನಿ ತನ್ನೊಡತು ಮನೆಗೆ ಭರವಮೋದ್ದುಂದಿದೆಯೆಂಬುದು
ಗಿಂತಿದೆಯೆ ದಾಸಿ (೧೯೫೬, ೧೦-೨೦); ಗುರುಕುತನನೊಟ್ಟಿ ಸ್ವಲ್ಪ
ಭರವಮದ ನಿರ್ದಿವನು (ಕೊಪ್ಪ. ೨-೨೬); ಅಸುಖವು ವಾಸರ
ಕುಸುಮವಾಯಿತು ಭರವಮದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದುದು ಕಂಡು (ಕೊಪ್ಪ.
೨-೬೬-೬). ೫. ದುರುಳಿ : ಪ್ರಚಾರವರ್ತನಾ ಪರನುಪದಿಯ ಕೆಟ್ಟ
ಸ್ಥಿತಿಯ ರಾಜ್ಯಶಾಸನವನ್ನು ವಿಫಲವರ್ತನಾ ಬರವಮದ ಪಟ್ಟಬದ್ಧನಾದ
(೧೯೫೬, ೨-೧೦೦). ೬. ಅಪೇಕ್ಷೆ : ಸಂಕಲ್ಪ : ಭರವರೈತಂದ
ತುಂಗಾಪುರಮಂ ಕಾಣುತಿರಲವರಮುಂಟುಪಡೆಯು ಮೂಡಿ ನೀ ಬಂದ
ಬರವಮದೇನೆಂದು ಕೇಳಿ (ಕೊಪ್ಪ. ೧-೧೦೦). ಭರವತಿ : ೧. ಈ
ಯೊಂದು ಭರವತಿಯೊಳು ನಾವು ನಡೆದುದು ನಮಗಾದ ಭರವತಿ ಇರದು
(೧೯೫೬, ೧೯೦-೯೨); ನನ್ನ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಿವಿಯಿಟ್ಟು ಮರುಗಿದೀರಿ ಎಂಬ
ಭರವತಿಯಿಂದಲೇ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ (೧೯೫೬, ೨೫೦). ೬. ಅಶ್ವಾಸನೆ :
ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಹಾಯದ ಭರವತಿ ಬೇಕು (೧೯೫೬, ೫೬). ೭. (?) :
ಭೂಮಿಯ ಹೊಣೆಯೊಳುನಿಳುಮುವೆನೆಂದು ಬಂದವನು ಕಾಣುವುದಿದಾದ
ಭರವತಿ ಕಾದ ಬರಹಳು (೧೯೫೬, ೨೬-೬). ಭರೋಸ : ೧.
ನಾಯಕರಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನ ಮ್ಯಾಲ ಸಂಭೂತ ಭರೋಸಾ ಅದ
(ಕೊಪ್ಪ. ೨೫). ಅವಂದಾಸ ನನಗೆ ಭರೋಸ ಇಲ್ಲ ತಗೀರಿ (ಕೊಪ್ಪ.
೧, ೫೬).

ಭರವತಿ ಕೊಡು = ಅಶ್ವಾಸನೆ ನೀಡು; ಮಾತು ಕೊಡು : ತಂದೆ
ಭರವತಿ ಕೊಟ್ಟರು (೧೯೫೬, ೧೧-೧೦೦೯); ಮುಂಡುರು ಮಾತು ಬಿಡು
ತ್ವೇನೆ ಎಂದು ಭರವತಿ ಕೊಟ್ಟು ಹೋದ (೧೯೫೬, ೨೫೦). ಭರವತಿ
ನೀಡು = ಭರವತಿ ಕೊಡು : ಆಗಾಗ ಸರ್ಕಾರದವರು ಪಕ್ಕ...
ಭರವತಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಮಸ್ತ ಮಾತು ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗಿದೆಯೆಂದ
ನಿಂತಿ (೧೯೪೬, ೬೬೬). ಭರವತಿಯೆಂದು = ನಂಬು; ವಿಶ್ವಾಸವೆಂದು :
ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಭರವತಿಯಿಟ್ಟು ಒಂದು ಮಾತು ಬೇಕುತ್ವೇನೆ (೧೯೫೬, ೬).

[← ಹಿಂ. ಭರೋಸಾ; ಮರಾ. ಭರಮಸಾ, ಭರೋಸಾ]

ಭರವತಿ (ನಾ). ೧. ನಂಬಿಕೆ : ನಿಯಮ ತಪ್ಪುವರೆ ಶಕ್ತನಲ್ಲದೆ ನೆರವ
ದಿವನುಮಾಡುವ ಮಾತು ಭರವತಿ ತಾಳೇನು (ಕೊಪ್ಪ. ೧೬-೨೨);
ಅಂತರರ ಭರವತಿಯ ಕಾಣದಾಗ ಭರವತಿ ತಾನೆಂದೆ (ಕೊಪ್ಪ. ೨-೧೬-೬೬).
೨. ಅಪೇಕ್ಷೆ; ಆಸೆ : ಭರವತಿ ಭರವತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ (ಕೊಪ್ಪ. ೨೫-೧೦).
೩. ಚುರುಕು ; ವೇಗ : ಅರಿ ತಿಳಿದಿದೆಯೆ ಕೃಷಕ ಕಾಪುರವದೇ

ಲೇಸಾಮ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಭರವಸಿಕೆಯಾದುದೇನಂತ ಕೈಕೊಂಡೆವೆನ್ನಾ ದ್ರೋಣ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೨೦). [ಭರವಸಿ + - ಇತಿ]

ಭರವಸಿಗ. ಬರವಸಿಗ (ನಾ). ೧. ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವವನು : ದೇವರೊಳ ಭರವಸಿಗನಂತೆ! ಕಾಂಜಿವು ದೇವರೊಳವಂ ರಕ್ಷಿಸಲಿ! (ಗೋ. ೧೨-೨೦೨). ೨ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವನು : ಕೆಲಸಗಾರ : "ಕ್ರಿಯಾವಾನ್, ಉದ್ಯುಕ್ತಃ - ಈ ೨ ಭರವಸಿಗಂ" (ಪರಾ. ೬೨-೨೨೦); "ಭರವಸಿಗನಾದ್ಯುಕ್ತನಕ್ಕು" (ಪಂ. ೬೨-೨). ಬರವಸಿಗ : ೧. ಬರವಸಿಗರಿ : ಪಮ್ಮನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವವು (ಪಂ. ೨೨-೨೨). [ಭರವಸಿ + - ಇತಿ]

ಭರವಸಿ 'ಭರವಸಿ' ನೋ.

ಭರವಸನ (ನಾ). ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವವನು : ಸಮರ್ಥನಾದವನು. . . ಭರವಸಕ್ಕ ಮುಂದುವರಿದುಹೋದುದು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವೆಂದೂ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಭರವಸಿ. ಬರವಸಿ. ಬರ್ವಸಿ (ನಾ). ಅತಿಶಯ : ಅಪಹೃ : ಅಮರ-ಶುದ್ಧ : ನ್ಯಾಯ. ಪಳೆಯ ದೇವರೊಳ ಅಮರಿ ಭರವಸಿ (ಪಂ. ೬೨-೨೨೦). ಬರವಸಿ : ಇದ್ದು ಶಾಸ್ತ್ರವಾರಿಯಾಗಿ ಬರವಸಿದೇ ಆಗಿತ್ತು (ಪಂ. ೧೧. ೦೦೦); ಅಮರಿ ಈತನ ಹೊಸಮಾತುಗಳು ಬರವಸಿಗಾಗಿ ಅಮರಿ ಇವನ ಮೇಲೆ ಬಹು ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳು ನಡೆಯಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು (ಪಂ. ೨೦). ಬರ್ವಸಿ : ರಕ್ತವತ್ತ ಕೇಶವನಿಗೆ ಬರ್ವಸಿಗಾಗಿತ್ತು (ಪಂ. ೬೨-೨೨೦). [← ೬೦. ಭೂ. / ಸಂ. ಭೂ.]

ಭರವಸ (ನಾ). ಹೊರೆಯನ್ನು ತಾಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನು : ಅದರ ಮತ್ತೊಂದು ಭರವಸೆಗಳೂ ಹಂಪಿಗಳಂತೆ ಕಟ್ಟಿಭಾರವಂ (ಪಂ. ೨-೨೦೨). [ಸಂ.]

ಭರಾಟ, ಭರಾಟಿ (ನಾ). ೧. ಮೇಗ : ರಭಸ : ಆತಂಕ : ಇನ್ನು ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತರಲ್ಲಿರದ ಹಾತಿ . . . ತಮಗಿರುವವನು ಬರೆಯುವ ಭರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ ಇತರರಿಗಿಂತ ಎನಿಸುತ್ತದೆಂದು ಮರೆಯುವ ಇನ್ನೊಂದು (ಪಂ. ೬೨-೨೨೦); ಓದಿನ ಭರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುವಿಧ ಬರೆಯದಿರುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ನೀವು ಹೇಗೆಲ್ಲಾ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತೀರಲ್ಲ! (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨). ೨. ಹೆಚ್ಚು : ಅತಿಶಯ : ಸಮೃದ್ಧಿ : ಅವುಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಸ್ವರ್ಗ. ಗಂಧರ್ವ ಭರಾಟೆಯಿಂದ ಪರವನಾದ ನನ್ನ ಅಧಿಗಮವನು (ಪಂ. ೧೨); ಅಗ ನಮ್ಮ ಹೊಲವಕ್ಕೆ ಸೇವಿಸಿದ ಕಡ್ಡೆ ಬಹಳ ಭರಾಟೆಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು (ಪಂ. ೬೨-೨೨೦). ಭರಾಟಿ : ೧. ಸನ್ನ ತನಿಯರಿಗೆ ಓದಿನ ಭರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಮನೆಗೊಳಿಸಿ ಬಿಡುವಾಗಲೂ (ಪಂ. ೧೨); ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ಭರಾಟೆಯಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ದಡವಾಗದೆ ಇರುತ್ತದೆಯೇ? (ಪಂ. ೧೨-೨೨೦). ೨. ಬೋರು : ಜರಾಟ : ಹೆಚ್ಚು ಕವಿವಾಚಕ ಗಾರ್ಡನ್ ಆದಕೆವು ಭರಾಟೆಯಿಂದ ಸೂರಿತು (ಪಂ. ೧೨); ಹೆಚ್ಚು ಮಿತ್ರ ನನ್ನ ಭರಾಟೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ನೋಡಲಿಲ್ಲ (ಪಂ. ೬೨); ಹಿಂದಿನ ಕೆಲಸದ ಭರಾಟೆ ಈಗಿಲ್ಲ (ಪಂ. ೧೨). [← ಮರಾ. ಭರಾಟಿ]

ಭರಾಟಿ 'ಭರಾಟಿ' ನೋ.

ಭರಾಣ್ಣಿ (ನಾ). ಚಂದ್ರಕೇಶವ : ಶಿವ : ಚಕ್ರಧರನೇತ್ರವನೊಮ್ಮೆ ಭರಾಣ್ಣಿ . . . ಪರವಸನೀಕರ ರಕ್ಷಿಸುವವನು (ಪಂ. ೨೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಭರಾಭರಿ 'ಬರಾಬರಿ' ನೋ.

ಭರಾಭರಿಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಹಿರಣ್ಯವಾಗಿ ನಿಲತು ಮುಂದೆ ಮಾಡು : ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಿಂತು ಗೌರವ ಸೂಚಿಸು : ಸೇತುಗಟ್ಟಾಗಿ ಭರಾಭರಿಗೊಟ್ಟ ಪದಾತಿಯ ಪದ ಗು ರಭವಾ ಭರತನಾಭವ ನೋಡತ (ಪಂ. ೨೨-೨೨).

೨೨-೨೨): ಪಟ್ಟಗದ್ದುಗಳ ಕೊಡಿಸಿ ಕುಳಿರಲಿಟ್ಟು ಚಕ್ರೇಶನೊಡನೆ ನೋಡಿ ನಿಟ್ಟಿಸಿ ಕೈಮುಗಿದೊಡನೆ ಭರಾಭರಿಗೊಟ್ಟು ನಿಂತು ಸುರಸೇನ (ಪಂ. ೨೨-೨೨). 'ಭರಿತ ಮಾಡು' ಪರಾ.

[ಭರಾಭರಿ (< ಬರಾಬರಿ) + ಕೊಡು]

ಭರಾಮು 'ಭರಮು' ನೋ.

ಭರಾಯಿಸು, ಬರಾಯಿಸು (ಕ್ರಿ). ಭರ್ತಿಮಾಡು : ತುಂಬು : ಪರೀಕ್ಷಾ ಬಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಗೋಳ ಮಾಡಿ ಮೇವಿನಾಗ ಭರಾಯಿಸು! (ಪಂ. ೧೨). ಬರಾಯಿಸು : ಅವರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಅರ್ಜಿ ಬರಾಯಿಸಿ ಅವರ ಮೂಲಕವೇ ತಪ್ಪಿಲ್ಲದಿರಲಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು (ಪಂ. ೨೨).

[ಭರಾ (p ← ಒಂ. ಭರಾತಿ) + - ಇತಿ]

ಭರಿ (ನಾ). ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲು : ರಂಗವಾಗ ಪಾಣಿಂಗವಾದ ಏರಗದೊಡನೆ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದದೆ ಉದಿಯೊಳಗೂ ಮನಸರದಂತೆ . . . ಕರಿಯೊಳಗೂ ಭರಿಯಂತೆ ಮನವೊಳಗೂ ವಿವರವಂತೆ (ಪಂ. ೧೨-೨೨). [?]

ಭರಿತರ (ನಾ). ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲು : ಭರಿತರ ಭರದೊಳು ಕೊಂಡು ಕೊಂಡಿ ಬರ ಬರದೊಳು ತಾಗ ವೈರಂಗೂ ಪೋರದವು ಮಾವುಗಳು ಮೇಲೆ ಏರವಾಗುಗಳೊಳು ಪೋರದ (ಪಂ. ೨-೨೨೦). [ಭರಿ + ಕರಿ]

ಭರಿತೆಯ್, ಬರಿತೆಯ್, ಬರಿಕ್ಕು, ಭರಿಕ್ಕಿ (ನಾ). = ಭರಿತರ : ನಿರಂತರ ನೆರದೊಳಗೂದೊಡನೆ ಬಾರ್ಯೊ ಭರಿತೆಯು ನಿಟ್ಟುಡಲೊಳಗೆ ಪೂವಾಜಿ ಮಂದ ಪುಸ್ತಕವು ಭೂತವೆಂತೆ ತೆಗೆದು (ಗಂ. ೨-೨೨ ೨); ನಿಂದಿವು ಕರೆಯ ಕೆಲವು ಪೂವೆಯನಿಂದಿವು ಮನೆಯ ಭರಿತ[ಪಂ. ೨]ಯು ಪಡೆಯನೆ ರಂಜಿತು (ಕ್ರಿ. ೧೨-೨೨); ಭರಿತಿಯೊಳವು ಕೆಂದೆಯು ಹಿಂದುಹಿಂದುಹಿಂದು . . . ಹೊದವೆಂದೊಡನೆ ಗಮನಿಸುವ ಸಂಗತದೊಳು (ಪಂ. ೨೨-೨೨); ಇಂತಿಂದು ಭ [ಪಂ. ೨] ರಿಕೆಯು ನಾನದ ಮಹಾಗೃಹದಾನವನೋ . . . ಮೇಲೆನೆ ತೋಳುಮದಾ ವರಾಪಕಂ (ಪಂ. ೨-೨೨). ಬರಿತೆಯ್ : ಬರಿತೆಯು [ಪಂ. ೨]. ಬರಿಕ್ಕಿಗಳು ನೀಡಿ ವರ್ಣಾಯ ಬರ್ಗಲಂ ವಂಕಿಗಳುಕಿರ್ವವು . . . ತಪೋವರದೊಳವಾನವಾಗರ್ವ ವರ್ಗ (ಪಂ. ೧೨-೨೨). ಬರಿಕ್ಕು : ಎಲ್ಲವು ಸಾತ್ಯ . . . ಹೋಗಿವಂತೆ ಹೆಚ್ಚಲೆಯನೊಡನೆಂದು ನಿಂದು ಬರಿಕ್ಕು ಮುಖದ ಗಮನಂತೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨-೨೨); ಇದರ ಶಿವತಂದೆಗೊಡನೆ ಬರಿಕ್ಕು ಪರಿವರ್ತನೆಯಿಂದ ಸಂಜಿಸುವ ದಾತವಾರಗನೊಡನೆ (ಪಂ. ೨-೨೨). ಭರಿಕ್ಕು : ಸದಮದ ಭರಿಕ್ಕಿಯೊಳಗೆ ಈರೇಳುವವನು ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗ ತಾನೆ ನಿಂದುದಲ್ಲ (ಪಂ. ೨-೨೨); ಕೇಳಿದನು ದಾಡೆಗಳ ಭರಿಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ತುಂಡಿಸಿ ಮಲದಿಯು ಒರಸಲೆಂದು ಕೊಡವನೊಡನೆಗಳ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೨೨); ನೆಗಲಿ ಭರಿಕ್ಕಿಯನು ಬರ ಬರದೊಳ ಕರ್ಣಬಾಲನದಿನವಂ ಮಿಗೆ ಪರಿವಿವ ಮವಕಿಗಳಿಗೆಗೊಡವನೊಡನೆ ನಿಂದುಮೇವುಂ ಬಿಡವೆಳ (ಪಂ. ೨-೨೨). [ಭರಿ + ಕಿಯ್]

ಭರಿತಿಯಿಲ್ಲ (ನಾ). ಸೊಂಡಿಲಿನ ತೂತು. - ರಂಧ್ರ : ನಿಂದಿವು ಭರಿತಿಯಿಲ್ಲ ದೊಳ ಕಾಡೊಡನೆ ಪೂವ ಬಾಣಿಯವನು ಸ್ವರದೊಳ ಮೂಡಿದವು (ಪಂ. ೨-೨೨). [ಭರಿತಿಯ್ + ಮಿ]

ಭರಿತ 'ಭರಿತ' ನೋ.

ಭರಿತ (ಗು). ೧. ತುಂಬಿದವು : ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವ : ಸ್ಪೂರ್ಣವಾದ ದೂರವನಾಂತರಂ . . . ಭರಿತಭೂತಕೆಲವಾಗಿದೆ ಮುಂದೆ ಗುಂಪಿಯವನು ಸ್ವಾಮಿ (ಪಂ. ೨-೨೨); ಭರಿತ ಪದವಿಯವನು ತನುಯ ಕೇಳಿದೊಳಕ್ಕೆ ವ್ಯವಹರಂತೆ . . . ಎಳೆತು ಕೋಮಲವು ಕಂಡವನೊಳ (ಪಂ. ೨೨-೨೨); ಭರಿತವನೊಡನೆ ದೊಡ್ಡವರಂ

ಮೇಲ್ವರಿದೊತ್ತಿ, ಪದಸನೆ (೨೫೫. ೩೦-೩೦). ೨. ಪೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿ : ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ೩. ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ. ೪. ಹಸುರಾದ. (ನಾ). ೫. ಶೋಷಿಸುವುದು; ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು : "ಅಚಿತಂ . . . ಭೂತಂ, ಪೂರ್ಣಂ — ಈ ೯ ಸಂದರ್ಭ" (ತಾಪಾ. ೧೦೩-೧೩); ಬಿಲ್ಲರಿಗಳ ಭೂತಂ ಸರಿಗಳ ಕಲ್ಪಾಂತರವು ಸರಿಗಳ ಪೂರ್ಣತದಿಂದ ಶರಧಿ ಕವಿದಂತೆ ಕಟಕದುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ವರ್ಷಂ (ಗೌ. ೯-೩೦); ಧನಧಾನ್ಯ ಗೋಳನ ಸಂಪದಾದಿಗಳ ಭೂತವಾಗಿರುವವು ಮುನ್ನವನಿತ ಧರಣಿಯಲಿ (ತೀರ್ಥಾ. ೧-೩-೩೦). ೬. ಹಸುರಿನಿಂದ ಕೊಡಿದುದು; ಭೂತವನ ವರ್ಗಾನು . . . ನೋಡಿಕೆ ಶರಧಿ ತನೆಯಂತೆ ವರ್ಗಾನೆನುವುದು (ಪಾಶಾ. ೧೩-೩). [ಸು.]

ಭೃತಫೋನ (ನಾ)- ದೇವತಾಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಹೀಗಿರುವ ಆಹಾರ,-
ಪ್ರಸಾದ : ಭೃತಫೋನ ಭೃತಫೋನವೆಂದು ಭ್ರಮಾಗಂಡು ಭ್ರಮಿತ
ರಾದಿರಿ ಲೋಕವೆಲ್ಲ ಭೃತಫೋನವೆ ದಿವ್ಯವಾದರೆ ಮತ್ಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆಯ
ಉಂಟೆ (ಅವತ. ೨೪೯-೦೦೫೦). [ಭೃತ + ಫೋನ]

ಭರಿತಾರ್ಪಣ (ನಾ). ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಸಮರ್ಪಣೆ: ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ದೇವರಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವುದು : ಇಂತಿ ಭರಿತಾರ್ಪಣವೆಂದಿಗೇಕುಸಿದ ಸರ್ವವ್ಯವಧಾನಿಯ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೈದು ಮುಟ್ಟು (ಆಹರ. ೧೨೨- ೨೩): ಬಂದುದ ಸಾಕೆನ್ನದೆ ಬಾದುದು ತಾಯೆನ್ನದೆ . . . ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಂದದ ಅನಂದದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನಿಂದುದೆ ಭರಿತಾರ್ಪಣ (೧೬೩೩. ೧೨). [ಸಂ.]

ಭರಿಸು (೩). ೧. ತಾಳು; ಸೂಸು; ದೂವನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವನ್ನು
ಭರಿಸಲಾರದೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಸಿಗುವ ನಮದು ಕೂಲಿಗೆ ಆಸೆಪಟ್ಟು ನಗರಕ್ಕೆ
ತೆರಳಿದರು (ಕಾ.ಪ. ೧೯); ಆ ಸುತ್ತೋಲೆಯನ್ನು ಭರಿಸಲಾಗದೆ, ಆ
ಭಾವವನ್ನು ಭರಿಸಲಾಗದೆ . . . ಬಳಸುತ್ತಿರುವ (ಪಂ. ೧೦). ೨.
ಹೊರೆಯ; ಮೊಸು; ನಿರ್ವಹಿಸು; ವಿಶ್ವಸತ್ತಾದ ಲಯ ವಸ್ತು
ಹೊರೆಯುವವನುಗಳಿಗೆ ಸಂತತ ನೆರವು ಪಡೆಯುತ್ತ ಭರಿಸುವಿರುವುದು ಬಾಳ
(ಕಂ. ೧೦೨). ೩. ಹೊಂದಿದ; ಪಡೆ; ನೂಲಿರ್ದ ಕಾಯ ಭರಿಸಿದರು
ನಿನ್ನ ರಥ ತಾಯಿ ಸಿಕ್ಕಾಳೇ ? (ಕಂ. ೧೨೨-೨೩). [<ಭರಣಿ + - ಇಸು]

ಭರಣಿ (ನಾ). ಕರಿದ ಮಾಂಸ : " ತಾಳಸಿದವನು ಭರಣಿಕರಿದನು" (ಕರಾಡು, ೨೭-೦೬). [ಸಂ.]

ಭರೋಸ 'ಭರವಸ' ನೋ.

ಭಗ್ಗ (ನಾ). ೧. ಕಾಂಕಿ; ಶೋಭ. ೨. ಶಿವ; ಪರಮೇಶ್ವರ: "ಕಾರಾಣ. . . ಭಗ್ಗ, ಕೃತ್ಯವಾಸಾ. . . ನೀಲಶೋಭಿತ. —ಈ ಲಿಂಗ ಮಹಾ ದೇವರ ಪೆಸರಾ" (ಕೂಟಾ. ೩-೦೨); ಆನಂದರು ಯಗದಾನಂದಚಾರ್ಯರ ಪಲ್ಲಿಯಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಭಗ್ಗನಂ ವಿವರಯಂಗಿಯು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟುದು (ಕೂಟ. ೧೬-೦೨೦); ಭೂವಿಹಾರದೊಳಗೆ ಪೂಜಿಸಿದವನು ಸವೃತ್ತಿಯಂ ಭಗ್ಗನಂ (ವಾಣೀ. ೦೨-೦೦೩). [ಸಂ.]

భర్త 'బర్త' న్నో.

ಭರ್ಗುತ (ನಾ). ವಡ್ಡೆ, ಚಕ್ಕುಲಿ, ಮಾಂಸ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೊರಮಾ,
ಮಾಂಸ ಜೀವಿಸುವವನು : ಕೈಲಿಶರು ಹಂಚುರಿಯ ಮೂಲದ ಜೀವಿಸುವ
ಭರ್ಗುತರು ಕುಟುಕರು (ಹರ್ಷ, ೪-೬೪). [ಸಂ.]

[illegible]

ಭರ್ವಡಿ (ಗಂ). ೦. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಕೊಡಿದೆ : ಸರಿಸುಮಾರು

ಕುಚ್ಚಿಪರದಿಂ ಬಿಡುವ ಭರ್ತೃ ಶರಣಂ ಶೇರಿತಿ ತನ್ನ ಪರಪಾತನವ
ತೋರಿ (೨೫೧೨. ೩೩-೩೪). ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ; ಭಾರಿ : ರಾಮಮಂದಿರ
ದಲ್ಲಂತೂ ಭರ್ತೃ ಕಚೇರಿಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು (೨೫೧೩. ೩೩); ಭರ್ತೃ ವಸ್ತು
ಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚುಕೊಂಡು ಬಂದ ಹೆಡುಗಳೆಂದು ಅದಿನ ಅರ್ಥವರ್ಧನಾಗಿ
ಶೋಭಿಸಿದರು (೨೫೧೩. ೦೦೯). (ನಾ). ೩. ಅದ್ಭುತ; ಅಡಂಬರ;
ವೋರರು : ಭರ್ತೃಯಾಗಿ ಮುಗಿದ ಮದುವೆ ದೀಗರಲ್ಲಿ ಬಹಳ
ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು (ಮೃತ. ೦೩); ಯಾರು ಯಾರಲ್ಲಿಗೇ
ಹೋಗಲಿ-ಅಪರಿದೇವರಿಗೆ ಆಗತಕ್ಕ ಅನನ್ಯ ಉಪಚಾರಗಳು ಭರ್ತೃಯಿಂದ
ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು (೨೫೧೩. ೨). [—ಮರಾ. ಭರ್ತೃ]

10. భర్జి 'బుర్జి' నేల.

ಭರ್ಜಿಮೆ (೨). ನಾಶಮಾಡು: ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸು : ದುಷ್ಪ್ರಕಾರಕನಂ
ಭರ್ಜಿಗವೀರ್ಭವನ ಕುಮಾರಕನಂ . . . ತುಕಿತಂ (ಶಾಸ್ತ್ರಜೀ. ೧-೧೦).

[ସର୍ବସ୍ୱ + - ଇୟ,]

ಭರ್ತೃ (ನಾ). ನಾಟ್ಯ: ಅಭಿನಯ: 'ಭರ್ತೃಶಾಸ್ತ್ರ' ವರಾ. [\leq ಸಂ. ಭರತ]

16 ಭರ್ತೃ (ನಾ). ೧. ಗಂಡ; ಪತಿ : "ಕಾಂತಃ . . . ಭರ್ತಾ . . . ಅನುತಃ :
— ಈ ೧೧ ಗಂಡಂ" (ಪೂಜಾ. ೩೦-೨೭೩); ಭರ್ತೃನ್ಯೈ [ಪೂಜಾ. ೪೨೪೮೮]
ತರ ಕಾಂತಾತಾ ಸತಿ ಕೂರ್ತದಿಗಲಿ ಕರ್ತಾ (೧೨೪. ೩೦-೩೫); ವಧ್ವಾಗಗ
ಅಂದು ಪ್ರಾಣವಜ್ಜ ಪ್ರಯಾಸವ ಭರ್ತ. ಭಾರ್ಯಾ ಜ್ಯೋತಾ ದೊರೊವರು
(ಪೂಜಾ. ೧೦೦). ೨. ಒಡೆಯ; ವಾಲಿಕ; ಪೋಷಕ : "ಭರ್ತ (ಭರ್ತಾ) =
20 ಭರ್ತಾ = ರಕ್ಷಕ" (ಪೂಜಾ. ೩೩); ಸರ್ವಕ್ಕೆ ಭರ್ತನು ಪರ್ತನುಂ
ಪಯೋಜನದ ಭರ್ತ ವೇಣುಂಟೆ (ಪೂಜಾ. ೫೨-೪). [ನಂ. ಭರ್ತಾ]

ಭರ್ತೃಶಾಸ್ತ್ರ (ಶಾ). ನಾಟ್ಯವಿದ್ಯೆ: ನಾಟ್ಯಕಲೆ: ನರ್ತಕಿಯರು ನಾಟ್ಯ
ಶಿಕ್ಷಣ ಗಮನ ಭರ್ತೃಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲಕರು (ಪ್ರಾ.ರೂ.೩-೦೫).

[ਫਤਹ, + ਰਲੋਸ਼ੁ]

28 ಭರ್ತಾರ (ನಾ). ರಿ. ಗೆರೆಡ: ಪತಿ: ಆಂ ಮುನ್ನಿನ ಜನ್ಮದೊಳ ಮನೋ
ವೇಗಯನಂವ ವಿದ್ಯಾರಥಿ ಎನ್ನಂದಿನ ಭರ್ತಾರಂ ಮುಗುಟೊಳನೆಂಬೊಂ
ವಿದ್ಯಾರಥಂ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೩); ಅಶಯ ಭರ್ತಾರಂ ನಿಜಮಂದಿರಕ್ಕೆ
ಬಂದು (ಪ್ರಾಂ. ೩-೩೫ ೪); ಸಾರಿದಳು ಸರಸಜವದನ ಭರ್ತಾರನನು
(ಪ್ರಾಂ. ೪-೩೫). ೨. ಬೆಡೆಯೆ ; ಯಜಮಾನ : ಭರ್ತಾರಂ ನೀನ
30 ಪಾಂಪಾಪದರನ ವಿದ್ಯಾಪಾತ್ಯ ರ್ಗವ್ಯವಸ್ಥಂ (ಪ್ರಾಂ. ೪೫). [ನಂ. ಭರ್ತಾರ]

ಭರ್ತಾರಿ (ನಿ). ಹೆಂಡತಿ: ಎನ್ನ ಭರ್ತಾರಿಯು ಪದವಿನ ಪೂರ್ವಕ
ಮಯಿದಳ (ರಜಪುಷ್ಪ. ೬-೯೩). [ಭರ್ತಾರ + ಅರ್ಕ]

భర్త 'భరతి' న్నో.

ಭರ್ತೃ (ನಾ). ೧. ಗಂಡ; ಪತಿ: ಪ್ರವಾದೋಕ್ತಮಾಗ್ನಾನ್ ದೇವ್ಯಮ
 ದೇವ್ಯಂ... ಭರ್ತೃವು ತತ್ತ್ವಮೇ ತತ್ತ್ವಂ (ಣಾಂಭಿ. ೯-೧೯): ಆದಿರಯಿರ ಭರ್ತೃ
 ತಮ್ಯೋದಧುಗೀರ್ವಂ (ಭೃಕೃ. ೩-೯೯): ಪರಿತಪದ ಭರ್ತೃದ್ವಯವ
 ನೋಡಿ ಪೋದಿದುದಾ (ಪ್ರಾಣ. ೯-೩೩). ೨. ಒಡೆಯ: ಸ್ವಾಮಿ ;
 ಯಜಮಾನ : 'ಭರ್ತೃನಿಂದ' ಪರಾ. ೩. ರಕ್ಷಕ : ಪಾಲಕ. [ಸಂ.]

ಭತ್ಯಾದಾರಕ (ನಾ). ರಿ. ದೊರೆಯ ಮಗ; ರಾಜಭತ್ಯ. ೨.
[ಕಾವ್ಯಮೀ] ನಾಟಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನೇವರು ರಾಜಭತ್ಯನನ್ನು
ಸಂಪೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ: "ನಾಟ್ಯದ್ವಯರೂಪಯಂ ದೇವ
ದೇವಯಾದು ಕುನಸರಸಂ ಭತ್ಯಾದಾರಕನೇವಮ್" (ಶಾಬಾ. ೧೭-೧೮):
"ನರ್ತನವ ಸತಿ ದೇವಿಯಕ್ಕಮಾ ನಂದನಂ ಭತ್ಯಾದಾರಕನಕ್ಕಂ"
(ಮ:ಗಣ. ೨೭-೧೦). [ಸಂ.]

4. ಭತ್ಯಾದಾರಿ (ನಾ). ೧. ಅರಸನ ಮಗಳು ; ರಾಜಪುತ್ರಿ. ೨. [ಕಾವ್ಯಮ್ನ] ನಾಟಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವಕರು ರಾಜನ ಮಗಳನ್ನು

ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ : "ನಂದನಂ ಭರ್ತೃದಾರಕನಕೃತ್ಯಾ
ಮೃದ್ವಯ ಸಹೋದರಿ ಭರ್ತೃದಾರಿಕಯಕೃತ್ಯಾ" (ಮುಗಣ. ೨೩-೦೦);
"ಭರ್ತೃದಾರಿಕಾ, ತತ್ಪ್ರಕಾರ ಅಂಕಾ ಅರಸಿನ ಮಗಳ ಹೆಸರು" (ಐದ್ಯಾ. ೧೦).

[ಸಂ. ಭರ್ತೃದಾರಿಕಾ]

ಭರ್ತೃನಿಂದಕ(ನಾ). ಒಡೆಯನನ್ನು ದೂಷಿಸುವವನು; ಸ್ವಾಮಿದ್ವೇಷಿ:
ದೌರ್ವರ್ತಿಯಾದನ ಕೃತೃನ ಭರ್ತೃನಿಂದಕ . . . ವಿಶ್ವವೃತ್ತನ ರೋಷ
ವಾಗಿರಾಗಲಿ ಕೊಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾಳೆ ಸ್ವಂಧವನ (ಕುಷ್ಠಾ. ೧-೩೪). [ಸಂ.]

ಭರ್ತೃನ (ನಾ). ೧. ಹೆದರಿಸುವುದು; ಬೆದರಿಸುವುದು. ೨. ಹೆದರಿಕೆ;
ಭಯ ೩. ತೆಗೆತೆ; ನಿಂದೆ; ಬುದ್ಧಿ. ೪. "ಭರ್ತೃನಂ, ಅಪಾರಾಧೀ-
ಮನಗೆ ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಅಪಾರಾಧವಾಕ್ಯದ ಹೆಸರು. ಬೆದರಿಕೆ
ಸೊಲ್ಲ" (ಐದ್ಯಾ. ೩-೩೩); ಭರ್ತೃನ . . . ದುರ್ಭೋಗ್ಯ ನಾನ್ಯಾ
ವಿಧಾಸುಖಾತ್ಮಕವಾದ ವೇದನಾರೋಷಗಳಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ
ನಿಷ್ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ಮಾರ್ಗ ಶಿಕ್ಷಾರೇಖೆಯಿಂದ (ಐದ್ಯಾ. ೧೦೦).
'ಭರ್ತೃನಂಗಿಯ' ಪರಾ. ೪. ಶಾಪ. [ಸಂ.]

ಭರ್ತೃನಂಗಿಯ (ಕ್ರಿ). ಹೆದರಿಸು; ಬೆದರಿಸು; ನೆಗಲಿವಳ ಕೌಟುಂಬದ
ತನಗೆ ತಡೆಯದ ನೆಗಲೊಡನೆ ತನಗೆ ತೋರುದಳೆಂದು ರಾಯದಿಂದ
ಭಾಗಿಸುತ್ತಾ ವಿಪ್ರರಾಂತ್ ಸೂರಾಂಧಿಯ ಭರ್ತೃನಂಗಿಯರಿದ್ದು
(ಕಾಶ್ಯ. ೧-೩-೩೪). [ಭರ್ತೃನ + ಕ್ರಿಯಾ]

ಭರ್ತೃನ (ನಾ). ತೆಗೆತೆ; ನಿಂದೆ; ಕ್ರೋಧಿಯರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಭರ್ತೃನಯ
ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦೦); ಆ ದನಿಯಲ್ಲಿ ನೋವು ತುಂಬಿತ್ತು.
ಭರ್ತೃನಯರಲ್ಲಿ (ಕುಷ್ಠಾ. ೩). [ಸಂ. ಭರ್ತೃನ]

ಭರ್ಮಾತೃಕ 'ಭರದಂಡ' ನೋ.

ಭರ್ಮಾ (ನಾ). ೧. ಆಧಾರ; ಬೆಂಬಲ. ೨. ವೇತನ; ಕೂಲಿ; ಸಂಬಳ.
೩. ಬಂಗಾರ; ಚಿನ್ನ; "ವೇತನ, ಸ್ವರ್ಣಂ, ಜಾತಕೂಪಂ, ಸುಮರ್ಣಂ.
ಭರ್ಮಾಂ . . . ತಪೋಯು-ಈ ೨೫ ಹೊನ್ (ಪೂರ್ವ. ೨೯-೦೪);
ಜನಪ್ರಶಸ್ತಿಯುತ ಭರ್ಮಾತೃಕಮಾರ್ಗಮಾಪನಂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿರುವುದು . . .
ಭರ್ಮಾಮಂದರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೪). 'ಭರ್ಮಾಯುರ' ಪರಾ. ೪.
ಚಿನ್ನದ ನಾಗ್ಯ. ೩. ಹೊಕ್ಕುಳು. ೩. ಹೊರೆ; ಭಾರ. ೩. ಮನೆ.
[ಸಂ. ಭರ್ಮಾ]

ಭರ್ಮಾತೃಕ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸ; ಭರ್ಮಾತೃಕದ . . .
ನಾನಾಯುಧಗಳ ನೆತ್ತರೇಕಾಂತಿಯಿಂದ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವುದು
ವರ್ಧಮಾನದ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೨೪). [ಸಂ. ಭರ್ಮಾತೃಕ]

ಭರ್ಮಾಹರ್ಮ್ಯ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಉಪ್ಪಿಗೆ ಮನೆ; ಆ ಪುರಭರ್ಮಾ
ಹರ್ಮ್ಯಾಚಿ ಪುನಃಪುನಃ (ಕಾಶ್ಯ. ೨-೪೯). [ಸಂ.]

ಭರ್ಮಾಂಬರ (ನಾ). ೧. ಚಿನ್ನದ ಜರಿಯುಳ್ಳ ಮೃತ್; ಪೀತಾಂಬರ;
ಜರಬಟ್ಟೆ. ೨. ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಯುಳ್ಳವನು; ಕೃಷ್ಣ;
ನಿರ್ಮಾತೃರೋಷ ಕೃತಿಯ ಕೇಳುವವಿಗೆ ಭರ್ಮಾಭರ್ಮಾತೃಕಮೋಕ್ಷಗಳ
ಭರ್ಮಾಂಬರನಿವ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೨-೩೩). [ಸಂ.]

ಭರ್ಮ್ಯ (ಗು). ೧. ಚಿನ್ನದಿಂದ ಮಾಡಿದ; ಆ ದಿವ್ಯ ಭರ್ಮ್ಯಾಹರ್ಮ್ಯ
ದೊಳು ಸುರಸತಿಗೆ ಸಮವಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸುರಸತಿಯೊಳು ಸ್ವೀಕರಣ
ನೊಂದರಳ ತಿವಗಿರಿಸೆ (ಗುಣ. ೩-೦೪); ಪುನಃಪುನಃ ಕಾಯ್ದು
ಪುನಃಪುನಃ ಭರ್ಮ್ಯಾತೃಕಯಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗದೊಡನೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩-೪೨).
(ನಾ). ೨. ಚಿನ್ನ; "ಭಂಗಾರ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಭರ್ಮಣಿ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾಪ್ರಯೋಗ; ವೇಗವಾಗಿ; ಶೀಘ್ರವಾಗಿ;
ಸರಸ ಹೋಗಿದ್ದಾ ಭರ್ಮಣಿ ಬಾರವಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦).
[ಭರ್ಮ + ಅ. ಅಸ.]

ಭಲ 'ಭಲಾ' ನೋ.

ಭಲ (ಅ). ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಭಾವಸೂಚಕ
ವ್ಯಯ: ಅಮ್ಮ ಬಾಪ್ಪ ಭಲೇ ಎನೆ ಸಂದನೀತಾಳಾಗದೊಳ್
(ಕಾಶ್ಯ. ೨೪. ೩೦-೩೩; ೧೧೭); ಭಲರ ಸ್ವಪೇದ್ಯಾ ದಯೆಯೊಳ್
ನರಗೊಳಿಸಿದ ಮನಮಂ (ಕುಷ್ಠಾ. ೧-೩೪); ಎಲೆ ಕವಿವಿ ಬೆರಸು
ಬೆರಸುತ್ತಿರಲು ತಿವಿತಿವಿ ಭಲರ. . . ಹೊಯ್ ಹೊಯ್ ಚೋರನರು
(ಐದ್ಯಾ. ೧-೩).

ಭಲಭಲ, ಭಲಭಲ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ); ಭಲಭಲರೇ ತಾಗ್ಗಿ ಯಾಚಕ
ಕಂಠಿ ನೀನೊಬ್ಬನೆಯರಾ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೨-೨೪); ಭಲಭಲರ ಗುರುಭಕ್ತಿ
ತಿಲಕ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೩-೧೦). [ಅ. ಭಲಾ]

ಭಲಾ, ಭಲ, ಭಲೆ (ಅ). = ಭಲರ: ಹೊರೆಯ ಮಾದಿಗ ಭಕ್ತನಾದ
ಆತನ ಮನೆಯ ಸೋಗಲಿಗೆ ಪಂಚಮಾವಾದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾನವ ಮಾಡನೆ
ಸೆಲಸನುಗೈದಿ ಉಭೇ ಜಾಂಗು ಭಲಾ ಎಂದು (ಕಾಶ್ಯ. ೪. ೨೯೩); ಭೇ!
ಉಭೇ! ಭಲಾ! ಬಾಪ್ಪರೇ! (ಕಾಶ್ಯ. ೨೩-೧೪); ಭಲಾ ಬಟ್ಟೆ ಅಂದರೆ
ಕಮ್ಮಣ್ಣ ಮುಕ್ಕಿದ (ಕಾಶ್ಯ. ಭಲ: "ಭಲ-ಅಭರಣ, ಮೆಚ್ಚಿನೀಳ್"
(ಕಾಶ್ಯ. ೩೩); ಭಲ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಂಚಿನೇ ಬಂದವನು (ಮುಗಣ. ೩).
ಭಲೆ: ಉಭೇ ಜಾಂಗು ಭಲೆಯಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧. ೧) ಎಂದು ನೆಗದ
ರಹಸ್ಯಗಳೊಳು . . . ಶ್ರೀಗುರು ಪ್ರಭು ಬಂದ ಪೂಜಿದಂ
(ಕಾಶ್ಯ. ೨೩-೧೦೩೩). ಭಲೆ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇನ್ನೇನು ಕೇಳಿದರು?
(ಕಾಶ್ಯ. ೧); ಈ ಚಿನ್ನದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಮುಂದಾಳುಗಳು
'ಭಲೆ' ಎಂದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೪). [ಅ. ಭಲಾ, ಭಲಾ/ಕುಲಂ. ಭಲಾ]

ಭಲಾರಿ 'ಭಲಾರಿ' ನೋ.

ಭಲೆ 'ಭಲಾ' ನೋ.

ಭಲ್ಯ 'ಬಲ್ಲೆಯ' ನೋ.

ಭಲ್ಲ (ನಾ). ೧. ಅರ್ಥವಿದ್ಯಾಕಾರವಾದ ತಂದಿಯುಳ್ಳ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಬಾಣ: ಭಲ್ಲದಿನಿಷ್ಟು ಅಂಧನಿ ಬಿಲ್ಲಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಂತೆ
ಕಾಂಡಕೋಟೀರೋಲ್ಲಾಸತರಂಗಿಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರಾ ತಾರ್ಕಾ
ವಹವಿಸುವುಳ್ಳಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೨-೩೩); ಕರೆಯುಗೈದಿ ಕೂಡ ಭಲ್ಲದ ಸ್ವಲ್ಪವ
ಪುಂಡಿವಾದಿಟ್ಟು . . . ಸಂಯಂ ತರಾಣವಿಭಾತದ ಕೊಳ್ಳದನಾಗಳ
ಚ್ಯುತಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೩೪). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ:
ಈಟಿ; ಭರ್ಜಿ: ಮುಸುಂಡಿ ಪುಂಡಿವಾಳ ತೊಲ ಭಲ್ಲ ಪತಾಕ
(ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೪); ಗಜಹಮವರೂಢಾದ ರೋಷಕರ ಸಂದೇಶಿಯ
ಬಾಯಿ ಭಲ್ಲಗಳ ಪುಂಡಿವರಣ್ಣೀಷು ಪಾದ್ಯದವರ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೩).
೩. ಕರಡಿ; ಭಲ್ಲಾಕ: "ಪುಣ್ಯ, ಅಷ್ಟಿ, ಭಲ್ಲ, ಭಾಲ್ಲಾಕೆ,
ಭಲ್ಲಾಕೆ - ಈ ೩ (ಕರಡಿ)" (ಕಾಶ್ಯ. ೩೪-೩೩); ಆಳಿ ನಿಜಾಸ್ತದಿಂದ
ನಿಮಿರ ಪುಟ್ಟಿನ ಬಾಯ್ಲೆಯೊಳ್ ಪುಂಡಿವಾಳಾಗಿ ಪಾಟಿ ಪಾಲಿಯು
ನೊಂದು ಭಯಂಕರ ಭಲ್ಲಮುಖದ್ದಾ ಕತಮಾಳಗುಲ್ಲದೊಳಗಿಷ್ಟಾದಂ
(ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೩); ಪುಂಡಿವಾಳಿಯೊಳ್ ಭಲ್ಲ ಪಾಪುಕೊಟ್ಟು
ಲೈರ್ದಯು ತನ್ನಪುದು ಪೋಪುದು ಗುಣವೇ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೪). [ಸಂ.]

ಭಲ್ಲಾತ (ನಾ). = ಭಲ್ಲಾತಕ: "ಭಲ್ಲಾತಮಯ್ಯಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೨೪-೪).
[ಸಂ.]

ಭಲ್ಲಾತಕ (ನಾ). ಗೇರುಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಭಲ: "ಭಲ್ಲಾತಕಂ
ಗೇರು" (ಮುಗಣ. ೩೩-೩೩); ತಿಲ ಭಲ್ಲಾತಕವಂ ಮೇಷ್ ಫಲದಾಲು
ಮಂಜುಳದಂದು ಚಿತ್ರಮಂ ಗೋಜಲದೊಳ್ ಕೂಡಲೆಗೊಳಿಸು ಕೆಲವಂ
ದಮಕ್ಕೆ ಕಿಡುಗುಮಯ್ಯದ ಮೊಳೆಗಲ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩-೩೩); ತಿಲಂ
ಮಾಡಮಂ ಪರಭಲ್ಲಾತಕದಿಂದ ತೋರು ಕಟಾಂಕಿಯೊಡನೆ . . .

ಬೆಳೆಯುವಂ ಜೋಳಂ ಮಹೀಭಾಗದೊಳ್ (ಹಲ್ಮಜ. ೧-೦೦). [ಸಂ.]
ಭಲ್ಲಾತಕಿ (ನಾ). = ಭಲ್ಲಾತಕ : " ನೀಯ್ವಕ್ಕಿ . ಅರುಪ್ಪರ, ಅಗ್ಗ
ಮುಖೀ, ಭಲ್ಲಾತಕೇ-೪ ಗೇರುಮರದ ಹೇರುಗಳು " (ಹಿಜ್ಜೂ. ೦-೦೦);
ಒಳವುಗದಿವಿನೊಳೊಂದಿ ಭಲ್ಲಾತಕವಳವೀಜದಂದಿದೊಡೆವನು (ಪೂಜೋ.
೦-೦-೦); ನೆಲ್ಲಿ ಪೇರಲು ಮಾವು ಬದಲಿ ಬುನೋಗಿವಂ ಭಲ್ಲಾತಕೇ ಪೂಗ
ಪ್ಪಾಗ (ಹಿಜ್ಜ ೧-೦-೦೦). [ಸಂ. ಭಲ್ಲಾತಕೇ]

భల్లాసన (నా). బిల్లు; పంజీవప్రకృత్యరూపితకృతభల్లాసనోద్వేగధనం
 పద్మాంగప్రమిళబీజనమయ్య ఎంటినయ మనసు పుట్టి (కంఠ. ౩.
 ౧-౨౪ ప). [సం.]

ಭಲ್ಲಾಂಕದ (ನಾ). ನರಿಯ ಚಿಹ್ನೆಯುಳ್ಳ ದಂಡ (?) : ಕರಡಿಯ
 ಕೂದಲನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುವ ದಂಡ (?) : ಪಾಮು ಪ್ರಾಚೀನ
 ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕಶ್ರೇಣಿಯು ತಮ್ಮ ಗುರುತಿಗಾಗಿ ಹಿಡಿಯು
 ಪ್ರಿದ್ದ ದಂಡವಿರಬಹುದೇ ? : ವೀರಬ್ಬಾಚಾರ್ಯಪುರಾಣ . . .
 ಭಲ್ಲಾಂಕದಾಡಪ್ಪರಾಮಪ್ಪ . . . ಜಯಪತಿಪಟ್ಟಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
 (೨೨ : ೫೫, ೨೦-೨೬ : ೧೦೩): ಭಗವತೀದೇವಿಲ್ಲ ವರಪ್ರಸಾದರಂ
 ಸಮಸ್ತ ಭಲ್ಲಾಂಕದಾಡಪ್ಪ ರಪ್ಪ ತಂಕಣಿಯೊಡನೆ ಪ್ರಮುಖವಾದಿಯಾಗಿ
 ಸಮಸ್ತ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಸಿಟ್ಟಿದುರೂ ಸಿಟ್ಟಿಗುತ್ತರು(೬) (೨೨೨ : ೧೫-೬
 ೨೨೩-೨೪ : ೧೨೭). [ಭಲ್ಲಾಂಕ (ಪ - ಪ್ರಾ. ಭಲ್ಲಾಂಕ) + ದಂಡ]

ಭಟ್ಟಾಕ (ನಾ). ೬೦ನು ಬಗೆಯ ಕಂಡುಪ್ಪಾಣಿ : ಕರಡಿ. " ಪ್ಲೂಕಃ
 . . . ಭಾಪ್ಲೂಕಃ - ಕಿ ಕರಡಿಯ ಹಸರುಗಳು " (೧೧೦, ೧೨. ೧೨೩); 20
 ಒಳ್ಳೆ ಹೆದ್ದಾಡುವುದು ರಾತ್ರಿಯ ಕಳ್ಳ ಎಲವ ಗಡ್ಡ ಬೆಳೆದರೆ ಭಟ್ಟಾಕನು
 ಪಂಡಿತನ (೧೦೩೫. ೨೨-೨೩); ತೃಪ್ತವರದ ಭೀಮಾಭ್ಯುಪ್ಲೂಕವೆಂದು
 ಚರಿಸುತೆಕಂಡು (೧೨೦, ೧೧. ೧೨-೧೨೨). [ಸಂ.]

ಭಲ್ಲೂಕ (ನಾ). = ಭಲ್ಲೂಕ: "ಪುಷ್ಪ, ಅಪ್ಪ, ಪುಷ್ಪ, ಭಲ್ಲೂಕ, ಭಲ್ಲೂಕ - ಈ ೫ (ಕರಡಿ)" (ಕೂಡು. ೨೭-೨೮); ಕಾಶ್ಯಪನು
 ಕಂಟಕನೊಬ್ಬ ಭಲ್ಲೂಕವುಳ್ಳನೊಬ್ಬ . . . ಪರಿಪೂರ್ಣ ಬಿರುದುರಿನ
 ಬಾವುಡಿಯ ಕುನ್ನಿಗಳು ನೆರೆದವಂಜನನೇತನೊಬ್ಬಗದೊಳು (ಪುಷ್ಪ. ೨-೩);
 ಉಗ್ರಭಲ್ಲೂಕವ್ಯಕ್ತಿ ದುಷ್ಪ್ರಮೃಗಕಂಕಾದಿಂ . . . ಪರಿಪೂರ್ಣ
 ವನಯ್ಯದನುಮಾರಾಧಿತಂ (ಪುಷ್ಪ. ೨೨೦); ಎತ್ತಲಂ ಮೊಳೆದ ಸಂಜೆ
 ಶಾರ್ದೂಲ ಭಲ್ಲೂಕ ವ್ಯಕ್ತ ಸೂಕರಾದಿ ದುಷ್ಪ್ರಮೃಗಗಳ ನಿಮ್ಮರಪ್ಪನಿಗೆ
 ಅಕ್ಕವೆನಯ್ ! (ಪುಷ್ಪ. ೨೭-೨೮). [ಸಂ.]

ಭಲ್ಲೆ (ನಾ). ಗಿ. ಕಾಟ; ಭರ್ಜಿ; ಆನೆ . . . ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು
ಮನಗೆ ಬಟ್ಟು ಬೀಳದಿರಲೆಂದು ಶತ್ರುವು ಎಸೆದ ಭಲ್ಲೆಗಿದುರಾಗಿ ತನ್ನ
ವಾದವನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ (ಪ್ರದಾ. II,
೦೫); ಬಿಲ್ಲ ಬಾಗಿಸಲುಕೂಡು ಭಲ್ಲೆ ಬಾಗಿಲುಕೂಡು ? (ಹರ್ಷ. ೩-೩೦).
೨. ಭಲ್ಲೆಯಂತೆ ನೀಳವಾದ ಜೋಳದ ಕಡ್ಡಿ, - ಕಾಂಡ : ಮುಂಜಾ
ವಿನಿಂದಲೂ ಮುಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಭಲ್ಲೆಯ ಒಗ್ಗಿ ಮೇಲಾಯಿ ನಡೆದಿದೆ, ಒಪ್ಪರಿ
ಗಿಂತಲೂ ಒಪ್ಪಿರು ಮೊದ್ಲೆ ಭಲ್ಲೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೊಲಗಳಿಂದ
ತರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಶಕ. ೦೫). [ಸಾ. ಪು]

ಭಟ್ಟಿಯು 'ಒಟ್ಟಿಯು' ನೋ.

ಭಲೈಹ 'ಬಲ್ಲೆಯ' ಸೋ.

ಭದ್ರ (ನಾ). ೧. ಇರುವಿಕೆ; ಇರುವ; ಅಸ್ತಿತ್ವ. ೨. ಹುಟ್ಟು; ಉತ್ಪತ್ತಿ. "ಭವಮಪಿ ಪುನಃಪದಮ" (ಗಾ. ೨೩); ಅಜಿತಾದ ಜನನಿಯು ಪುನಃಪದ್ಮ ಬಾರದ ಭವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿದೆ ತಂದ (೩೫. ೨೧). ೩. ಹುಟ್ಟು ನಿಂದ ಸಾವಿನ ವರೆಗಿರುವ ಅವಧಿ; ಜೀವಿತಕಾಲ; ಒಂದೆಂತಿಹು ಕೆಳಗೆ ಭವಮಂ ನೆನದವೆಂಬಂತಿಹು ಭವ ಪುನಃಪದ್ಮಗಳಿಂದ ನೆನದವು

(೨೩೩. ೨-೩೦) : ಪೋದ ಭವಂಗಳೊಳೆ ನೆರಬೊಂದು ತಪಂ ಪು
ಮಾಯ್ತು (ಐಹ. ೨-೪೪) : ಮಂದ ಭವದ ಮಹೇಶ್ವರಿಯೊಂದಂತು ಮೂವರಾಗಿ
ಭವದ ಭಾವಂ ಬಾರದಂತು ತಕ್ಕೆಯ್ಯರೇ ಮೇಲ್ (ಐಹ೩೩. ೩೪-೨).
೪. ಸಂಸಾರ : ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವ್ಯವಹಾರ : ಕೂಡಲು ಸಂಗನ ಶರಣ
ಅನುಭವದಿಂದ ಎನ್ನ ಭವದ ಕೇಡು ನೋಡಯ್ಯಾ (ಐಹ. ೪. ೪೯೦)
ದ್ವೈಧಾರಾವತನುಕೀರ್ತಿಸ್ಸಾನ ತೋವುದು ಭವದ ಕಿವ್ವಿಪದ (ಕುಬ್ಜ. ೨೨೨. ೧೫-೨೬) : ಸಮತೆ ಸಂಯಮಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಭವಮೋಲಗಿಸಿ ಸಮನಿವೃದ್ಧ
ಮಹಿಮೆ ಪದವಾತ್ಮನುಭವತಿ (ಕಂಠಸ. ೩೦೪). ೫. ಪ್ರಪಂಚದ
ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವನು; ಶಿವ; ಪರಮೇಶ್ವರ : "ಈಶಾನಃ . . .
ಭವಃ ಭೂತೇಶಃ . . . ನಿಲರೋಮಿತಃ — ಈ ೪೫ ಮಹಾದೇವರ
ವಸಂ" (ಕೂಡು. ೩-೦೬) : ಭವದ್ರಾವಣವಿಲೋಚನಗ್ನಿಹಿತಿಯಿಂದ
ಮಂದಳಿ ಮತ್ತೂ ಮನೋಭವನಿಟ್ಟೊಡೆ (ಕಂಠಸ. ೩-೨೪) : ಚಂದಾಶು
ರುಭಾಂಶುಗಳ ಭವನೇಶ್ವರ (ಕೂಡು. ೩. ೩೩) : ಭವನ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮಿಗಿಲು
ರಾವಣನಂತ ನಡೆತಂದ (ಕೂಡು. ೨೨-೦೪). ೬. ಸಂಸಾರವೃಳ್ಳವನು :
ಪರಮಶರಂ ಭವಾಭವಂ . . . ಕ್ಷರನಕ್ಷರನನಿಪಗಣತವಿವಾದ್ಭಗುಣ ನಿನ್ನ
ನಿವದರೊ ಕೇವಲಮೇ (ಐಹ. ೩-೪೩). ೭. ಮರೆಯುಟ್ಟು : ಪುನ
ರ್ವಿಷ್ಣು : "ಮರಳಿ ಪುಟ್ಟುವದಜ್ಜಿ ಭವಮೆಯುವಕ್ಕು" (ಕಂಠಸ. ೧೪೦-೦೬) : "ಪನರ್ಪದೊಳೆ ಶಿವನೊಳೆ ಭವಾಪ್ಪಯಂ" (ಐಹ. ೧೦೩).
೮. ಕ್ಷೇಮ : ಸೌಖ್ಯ : "ಆ ಭವಂ ಭದ್ರಮೆಂಬುದು" (ಕಂಠಸ. ೧೪೩-೩). ೯. [ಜನ್ಮ] ಜನ : ಕೀರ್ಥಕರ : ಭವನ ತನು ಭಾಳ
ಮಂಡವ ನವಮಂಡನದೊಡವೈ (ಐಹ೩೩. ೧೦-೩೦). ೧೦. ಅಂತ
ವಿಧ ಸಂಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಮೋಘ ಪ್ರಸಕ್ತೇಶ್ವರಾಳ ಭವ
ಭಾವಭೇದದಿಂದ ಮಂಜಿದಂ ಸಂಸಾರಂ (ಐಹ೩. ೧೦-೩೩ ಪ). ೧೧. [ಭಂದ]
ಗುರುವಿನ ಸಂಕೇತ : ನನ ಭವಮುಂತದಿಂದ ಮನಶಮವನೇ . . .
ಜನಕುತ ಸುಲಭಂ (ಕೂಡು. ೨-೩೦) : ದಿವ್ಯಪುರಮಂಗಯಂಗದ
ನಿಲನಿಲಂ ಶಿವತರತ್ರಿತಮಂ ಕಡೆಯೊಳೆ ಭವನಿ ಕಂಗಿ ಗಣನಗಳೊಳೆ
ತಲ್ಪಿಸುಗಂ ಪದವಿಪ್ರಮಾಣ ಭವನದೊಳೆಶಿವಶಬ್ದವೆಂಬುದು . . .
ಹಂಸಪದಂ (ಕೂಡು. ೧೦೩-೨-೦೪೩). [ಸಂ.]

ಭವಗೌರವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಸ್ತುತೆ : ಬೇಗೋಡ್, ಭವಗೌರವ, ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಕಾಂಗೋದಿ, ಗವಗೋರಿ (ಪು. ೧೧-೦೮-೨೦೦). [? + ಭವ]

ಭವಗಣಿ (೪). ಸಂಸಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು, - ನೀಗು : ಎಷ್ಟು
ಮಿದನಾಪ್ಪಣ್ಣಿ ಕರಗುಡಿಂ ಮುಂದೂ ಭವಗಣಿವ ತಂದೆ ನೀಗಲಿರವ
ದಂದುಗವುದಿಲ್ಲ (೨೦೩. ೩-೪). [ಭವ + ಣಿ.]

ಭವಂಗಿಡಿಸು 'ಭವಗೇಡಿಸು' ನೋ.

ಭವಂತಿ. ಬಾವಂತಿ (ನಾ). ಮನೆಯ ನಡುವೆ ಇರುವ ಅಂಗಳ ;
 ಶೊಟ್ಟಿ : ಸದಾಮಾ ಭವಂತಿಗಿಂ ಪಟ್ಟಿಯರಳಿಸಾಲನೊಡರುಚಿಯ
 (ಪುಟ : ೨೦-೦೩) ; ಮೇಗುರುದರಮನೆಯಂ ಕಾಣುವ ಭವಂತಿ ಶೊಷಪವಂತಿ
 ಪದಂಜಯಸ್ತಗಿ ಪದಂತಮಾಪುರ್ ಚಂದ್ರಮಾಪುರ್ ಕೆಂಬ ಸ್ಥಾನಗಿಂ
 ಮ್ಹಾರಂಗಿಯ್ತು (೪೪. ೦೦-೧೩). ಬಾವಂತಿ : ನಾಯಕರ ಮನೆಯ
 ದನಗಳನ್ನು ಕಾದುದಕ್ಕೆ . . . ಅದರ ಬಾವಂತಿಮನೆಯ ಒಂದು ಮೂಲೆ
 ಯಾದರೂ ಆಸಲೆಯಾಗಿತ್ತು ಇದಾಗಿ (೪೪:೫. ೨).

[←ತೆಲು, ಘವಂತಿ, ಸವಂತಿ]

ಭದ್ರಕರ್ಮ (ನಾ). ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ಮ : ನಿಮ್ಮ ಮಾಗದ
ನಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಭದ್ರಕರ್ಮವೈದುದೆಂದು ಶಿವಪುಸ್ತಕವು (೩೩೮, ೪೬೦).

[**ଶେ. ଶ୍ରବଣଦର୍ଶନ**]

ಭವಕ್ಷಯ (ನಾ). ೧. ಸಂಸಾರದ ನಾಶ. ೨. ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವವನು : ದಕ್ಷಿಣಮುಖ್ಯಾಯಾ ಭವಕ್ಷಯಾಯಾ ನಮೋ (೧೫೩. ೧೦-೧೭). [ಸಂ.]

ಭವಗಡಿಸು. ಭವಂಗಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡು. - ಮಂತ್ರಗೊಳಿಸು : ಸಮ್ರಾಜ್ಯಾನಮಲ ದಳ್ಳುರಿ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಸೋಮೇಶ್ವರನ ತೋಟ ಭವಗಡಿಸುತ್ತ (೧೮೮. ೫೩-೫೪). ೨. ಹಾಳುಮಾಡು : ನಾಶಗೊಳಿಸು : ತಾಯೆ ಪಡೆದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಭವಗಡಿಸಲೆಂದೇ ನಿಜಳಗೋಳಲವ (೨೫೫. ೧೦-೧೨). ಭವಂಗಡಿಸು : ೧. ಭವಂಗಡಿಸುಪೋಲಗೃಭವ ಬೇಸೋಂ ಪೋಕೆ ಪೋ ಭವಂ ಭವಮಾಪಾಂತದಲ್ಲೆಯೆ ಮನೋಭವದ್ವಂಸಕಂ (೧೦೩. ೧೩-೧೪). [ಭವ + ಕಡಿಸು.]

ಭವಗಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿವಾಗು : ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗು : ಗುಹೇಶ್ವರನಂಬ ಲಿಂಗದ ಪೂಜೆ ಭವಗಟ್ಟಿ ನಾನಯ್ಯ (೧೮೫. ೪೯-೫೦); ಸೋಂಕದ ಮುನ್ನವೆ ಸುಭಾಧಾನಪ್ರಸಾದಿ ಅರ್ಚಿಸದ ಮುನ್ನವೆ ಅವಧಾನಪ್ರಸಾದಿ ಅರ್ಚನತು ಭವಗಟ್ಟಿ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಸಾದಿ (೧೮೮. ೨೧-೨೨). ೨. ಸಂಸಾರಕ್ಕಿಲ್ಲೇರಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸು : ಕಾಯದ ಕಂದದ್ದಿ ಲಿಂಗದ ತುದಿಯ ಬಾಯಾಳು ಭವಗಟ್ಟು ನಾನುಗಟ್ಟು ನಾನಾರಂಬುದುಹುದು. . . ಜೇವರ ಬೇಡುವ ಜಾರಂಗಿಲ್ಲಿದೋ ನೆ ಕಳಂಕಮುಕ್ತಿಕಾರ್ಜುನಾ (೧೮೯. ೨೫-೨೬); ಭವಗಟ್ಟು ಬಂದ ಮಗೊಂದು ಕರುಗಂಡ ತೆಗೆದು ಬಿಗಿಯಟ್ಟಿದರೆ ಚಿತ್ತಮುಕ್ತಿಕಾರ್ಜುನನ ಹೃದಯಕಮಲ ದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆನು (೧೮೯. ೩. ೩೩-೧೪); ಕುಲಗಟ್ಟು ಭಲಗಟ್ಟು ಸಂಗಾ ನಿನ್ನ ಪೂಜೆ ಭವಗಟ್ಟು ನಾನಯ್ಯ (೨೫೬. ೫೨). [ಭವ + ಕಡು.]

ಭವಗಡಿ (ನಾ). ೧. ಸಂಸಾರದಿಂದ ನಿವೃತ್ತನಾದವನು; ಸಂಸಾರವನ್ನು ತೊರೆದವನು : ಭಕ್ತನಾಗಿ ಭವಗಡಿಯಾಗಬೇಕು ಇದು ಗುಣ ಭವಗಡಿಯಾಗದ ಒಂದಿಗಡಿ (೧೮೨. ೧೭೩). ೨. ಸಂಸಾರಬಂಧನವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವವನು : ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವವನು : ಬೇಡಿಕೊಡುಗಾ ಹೋದ ನಿನಗಾನಂದಿ ಮಾಡಿದುದೆಲ್ಲದೇ ಭವಗಡಿ ವಂಗಣ (೧೫೩. ೧೫-೨೬). [ಭವ + ಕಡಿ.]

ಭವಗಾತುಪ್ಪಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ದೇವ. ಮನುಷ್ಯ. ತೀರ್ಥಂಕರ ಮತ್ತು ಸರಳಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕುಬಗೆಯ ಗತಿ:-ಸಂಸಾರ : ಕಪ್ಪತರಮಂ ಕಪಾಪಚತುಪ್ಪಯದೇಗಿಡಿ ಬೇವ ಕಿಡಿಸಿದ ಭವಗಾತುಪ್ಪಯಮಂ (೧೫೩. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭವತಾರಿಣಿ (ನಾ). ಸಂಸಾರದಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡುವವಳು : ಪರಮೇಶ್ವರಿ : ತಮಸ್ಸಿನ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಜಡವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಸಮಾಜ ಪುರುಷನನ್ನು ಎತ್ತಿರಳಲು ಭವತಾರಿಣಿಮೇ : ದೇವಗಿತ್ತು (೧೫೩. ೧೪-೧೫). [ಸಂ. ಭವತಾರಿಣಿ.]

ಭವತಿ (ನಾ). ಗೌರವಾನ್ವಿತಳಾದ ಮಹಿಳೆ : ಪೂಜ್ಯ : ಭುವಗಪಕ್ಷ ಪುರಗಣಪ್ರದೊಳಾಪುಳಿವ್ವ ದವಗಣೇ ಭವತೀ (೧೮೫. ೧೦-೧೧); " ಭವತಿ ಭಿಕ್ಷುಂದೇಹಿ " ಎಂಬುದಿವು ಕಲ್ಯಾಣ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಪರ್ಮಯ ಸಮ್ರಾಜ್ಯಮಂತ್ರಂ (೧೮೫. ೧೦೩-೧೪). [ಸಂ. ಭವತಿ.]

ಭವತಾಳ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ] ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಾಲ : ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲ : ಭಾವಿ ಭವತಾಳಗಳೊಳಾ ವಿಹಿತವಿಭಕ್ತಿಯಾದಿಗಳೊಳಗಮದ್ದಿ ತಾಳೊರ್ ಕೆಲಬರ್ ಭಾವಾದಿವದ್ದಾದಿಯೊಳಮದುವಂ ಪ್ರಾಯಂ (೧೮೫. ೧೦). [ಸಂ.]

ಭವದೀಯ (ಗು). ನಿಜಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ನಿಶ್ಚ : ಭವದೀಯ ವದನವು ಲೋಲದೀಯವದನದಿಶಂಕವೇವಿಸಿತಮಂ . . . ಪೋಲ್ಲು (೧೮೫. ೧೦-೧೧).

೨-೧೧) : ಬಂದು ತಂದುಂಕರೆ ಪದದಾ ಮಹಾಪುರುಷನಾಹುತಮಂ ಭವದೀಯ ತೋಕವಂ (೧೮೫. ೧೦); ಭವದೀಯ ಮನೋಹರಬಾಲ್ಯ ವಿನೋದಾವೃತದೊಳೆಯ್ದಿ ತೀವಿದ ಮತ್ಸ್ಯಾಂತವನಂತೇ ವಿಜದಿ ತೀವೆವದೇ (೧೮೫. ೧೦-೧೧). [ಸಂ.]

ಭವದೂರ (ನಾ). ೧. ಸಂಸಾರದಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುವವನು; ಪ್ರಾಪ್ತಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ತೊರೆದಿರುವವನು : ವಿರಕ್ತ : ಪೂರವದಮ್ನನು ದಾರಮುಮಾಗಾರ ಬಸವಕುಮಾರ ಭವದೂರ (೧೫೩. ೧೦-೧೧). ೨. ಶಿವ : ಸೋಮಧರ . . . ಅನತಲ್ಪಭೂಮಿರುತ ಭವದೂರ (೧೫೩. ೧೦). [ಸಂ.]

ಭವನ (ನಾ). ೧. ಇರುವಿಕೆ : ಅಸ್ತಿತ್ವ. ೨. ಹುಟ್ಟು : ಜನನ. ೩. ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ : ಮನೆ : ಗೃಹ : " ಅವಾಸ . . . [ಅ]ವಸಥಂ. ಗೃಹಂ, ಭವನಂ . . . ಅಲಯ : ಈ ೩೦ ಮನೆ " (೧೮೫. ೧೦-೧೧). ೪. ದೊಡ್ಡ ಮನೆ : ಪ್ರಾಸಾದ : ಸೌಧ : ಭವನ ಭವನ ಮನವ ಸಿದ್ಧಿಯ ಬಕ್ಷರಾಪಣಿಗಳಂ (೧೮೫. ೧೦-೧೧ ಕಣ); ವಸುಧೆ ಗುಡಿ ಕವಿದಂತೆ ಸ್ವಯಂ ವಾಸಿಸು . . . ಎಸಮಮ ಭವನೈಕಭವನದಂತಾ ಭವನಂ (೧೮೫. ೧೦-೧೧); ಓಯ ಭವನದ ಸುತ್ತುವರೆಯದ ಮುರುಬಿನಲಿ ವಾನಮವಿಗಳಂ (೧೮೫. ೧೦-೧೧). ೫. ಸ್ಥಳ : ಜಾಗ : ೬. ಹೊಲ : ಕ್ಷೇತ್ರ. ೭. [ಜ್ಯೋತಿ] ಗ್ರಹಗಳಿರುವ ಮೇಷ ಮೊದಲಾದ ದ್ವಾದಶ ರಾಶಿ : ಭವನು ದ್ವಾದಶಭಾಗಂ ಸಮಾಂತಂ . . . ಇನಿತಂ ಪಕ್ಷರ್ಗ ಮು ಪರಂ ಪ್ರವರ್ತಕಂ (೧೮೫. ೧೦-೧೧). [ಸಂ.]

ಭವನಮಹತ್ತರದೇವ (ನಾ). = ಭವನವಾಸಿ : ವಿವಿಧಾಭ್ಯಾಸರೇ ಕಾಣ್ವುದುಗಿಡಿ ಭವನಮಹತ್ತರದೇವರ್ ಕ್ರಮದಿಂ ಬರ (೧೮೫. ೧೦-೧೧). [ಸಂ.]

ಭವನವಾಸಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ಪಂಗಡ : p ಇವರಲ್ಲಿ ಅಸುರಕುಮಾರರು, ನಾಗಕುಮಾರರು, ಸುಪರ್ಣಕುಮಾರರು, ದ್ವೀಪಕುಮಾರರು, ಉದಧಿಕುಮಾರರು, ವಿದ್ಯಾಕುಮಾರರು, ಸ್ಥಾನಿಕುಮಾರರು, ದಿಕ್ಕುಮಾರರು, ಅಗ್ನಿಕುಮಾರರು ಮತ್ತು ವಾತ ಕುಮಾರರು ಎಂಬ ಪತ್ತು ವರ್ಗಗಳಿವೆ : ದೇವಾ : ದೇವರ್ಗ್. ಚತುರ್ವರ್ಣಯಾ : ಭವನವಾಸಿ ಪುಂಕರ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ವೈದಾನಕ ಭೇದದಿ ಚತುಸಂಭೂತಮನುಕೃತವರ್ (೧೮೫. ೧೦-೧೧).

[ಸಂ. ಭವನವಾಸಿ]
ಭವನವಾಸಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಭವನವಾಸಿ ದೇವತೆಗಳ ವಾಸಿಸುವ ಲೋಕ : ಸುಸುಖಯುತ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯರಮಧ್ಯದಿ ಉಲಗರು ಭವನವಾಸಿ (೧೮೫. ೧೦-೧೧) ಉರು ದವಿವಿಪಮವನಾರಕರು ಕಳೆಯೆಂದು ಪರಮಾಗಮದಿ ಬೇಳುವದು (೧೮೫. ೧೦-೧೧). [ಸಂ. ಭವನವಾಸಿ.]

ಭವನವಾಸಿ (ನಾ). = ಭವನವಾಸಿ : ಅಲ್ಲಿ ದೇವಗತಿ ಖಾಲ್ಯಮಂತನ ಭವನವಾಸಿ ವಾನವಂತರ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಲಲವಾಸಿ ಭೇದಭಿನ್ನತ್ವದಿಂ (೧೮೫. ೧೦-೧೧) : ಅಸುರ ನಾಗ ವಿದ್ಯುತ್ ಸುಪರ್ಣ ಅಗ್ನಿ ವಾತ ಸ್ಥಾನಿಕ ಉದಧಿ ದ್ವೀಪ ದಿಕ್ಕುಮಾರ ವಶದಿ ಭವನವಾಸಿಗಳಂ (೧೮೫. ೧೦-೧೧). [ಭವನವಾಸಿ + ಗ]

ಭವನಾಂಗ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮನೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ವೃಕ್ಷ : ಭವನಾಂಗಂ ಕಲ್ಪಭೂಮಿ ಸಮದ ಬಹುವಿಭೋಕ್ತ೦ಗಪರ್ಮ್ಯಾವಳೇ ಗರ್ಭವಿನಾಸಾ ವಾಕೋರ್ (೧೮೫. ೧೦-೧೧). [ಸಂ.]

ಭವನಾಂಗಭೂಜ (ನಾ). = ಭವನಾಂಗ : ಸ್ನೇಹಮಾದ ಭೋಗ ಭೂಮಿಮ ಭವನಾಂಗಭೂಜದ ವಿಗುರ್ವಣ ಸುಖಯುತವೇವುದೆಂಬ ವಿದ್ಯಮಾನವೇವರ್ (೧೮೫. ೧೦-೧೧) [ಸಂ.]

ಭವನಾಮರ (ನಾ). = ಭವನವಾಸಿ : ವಿಮಾನಾರೋಹಣಲಕ್ಷಣೋಕ್ತಿಷ್ಠ
ವಾನ್ಮಂತ್ರರ ಭವನಾಮರನಿಶಾಂಯಪರಿವೇಷಿತತೋಭುತಮುತಿರುಚರ
ನಿವಾಂಗಳುಚಿಗೋಳಂ (೨೦೩. ೦೦-೦೩ ಕ) ; ಚಮರವೈರೋಚನಪ್ರಮುಖ
ರಪ್ಪ ಭವನಾಮರರುಮಂ . . . ಪಿರವಿ (೨೦೩. ೦೩-೦೦೩ ಕ). [ಸಂ.]

ಭವನಾತಿ 'ಬವನಾತಿ' ನೋ.

ಭವನಿಕೆ (ನಾ). ಅರಮನೆ : ಪ್ರಾಸಾದ : ಅವನಿಕೆ ಮಹಾದಿವಸ
ಬೀಡುತ್ತವ ನಿಧಾನವಜಾಧು ರಾಯನ ಭವನಿಕೆಯ ಹೊಜುಹೆಯಲಿ
ದಂಡಿಯನವನಿಕದ (ಕುಚ. ೩. ೦೩-೩). [ಸಂ. ಭವನಿಕಾ]

ಭವನಿಲೇಖ (ನಾ). ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು : ವಿರಕ್ತ :
ತಾಪಕು ಬಳಿದಿದು ಬರೆ ಬಳಿ ತುರವ ಹೊಜವಂಟು ಭವನಿಲೇಖ
ಭೀಷ್ಮ ದ್ರೋಣರನು ಕಳುಹಿದನು ಮನೆಗೆಗೆ (ಕುಚ. ೦೩-೩). [ಸಂ.]

ಭವನಿವಾರಾ (ಗು). ರಿ. ಸಂಸಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ : ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ
ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ : ಭವನಿವಾರಾ ಭಾವಮೋಹನ ಭಾವನ
ಭೂಷಣ ರಾಮಕಥೆಯಿಂದ ಕವಿಕುಲೋತ್ತಮ ಹೋಗಿದನು ವಾಲ್ಮೀಕಿ
ಮುನಿರಾಯ (ಕುಚ. ೦-೦೩). (ನಾ). ೨. ಸಂಸಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು
ವಂಥದು : ನೈವವಸ್ತುಸಾರವೇವು ಭವನಿವಾರವು (೨೦೩. ೩-೦೩).
[ಸಂ.]

ಭವಪರಿಣತಿ (ನಾ). ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ (ರೂಪಾಂತರದಿಂದ) ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ;
ಜನ್ಮಪರಿವರ್ತನೆ : ದಯಾಕಾಸಂಬಂಧುಂಧಂ ಭವಪರಿಣತಿ ತನ್ನೂಲಿನಾ
ಬೀವಂ ನಿಶ್ಚಯಂ (೨೦೩. ೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಭವಪರಿಣಾಮ (ನಾ). = ಭವಪರಿಣತಿ : ಸಂಜಯನಂದೊಂ . . .
ಕಾದಿ ಸತ್ಯ ಭವಪರಿಣಾಮಪರಾವರ್ತನದಿಂದ ಬಂದು (೨೦೩. ೩-೦೩ ಕ).
[ಸಂ.]

ಭವಪರಿವರ್ತನ (ನಾ). = ಭವಪರಿಣತಿ : ಚತುರ್ಗತಿಸ್ಥಿತಿಗಳಂ ಸರ್ವ
ಜಘನ್ಮಮಾಪ್ಯಯುಷ್ಯದೊಳ್ ತೊಡಗಿ ಸಮಯಾದಿಶಾಸುಕ್ರಮದಿಂದನೇಕ
ಭವಪರ್ಯಾಯಪರಿಭ್ರಮಣದಿಂದ ಬಂದು ಪುಟ್ಟುತ್ತಂ ಕಡೆಯೊಳುತ್ಪನ್ನಾ
ಯುಷ್ಯಮನೆಯ್ ನೆಣೆಯಿಸುವ ನೆಣವಿ ಭವಪರಿವರ್ತನಮುಂಬುದು
(ಸಿ.ಕುಚ. ೩-೩ ಕ). [ಸಂ.]

ಭವಪಾತ (ನಾ). ಸಂಸಾರ ಬಂಧನ : ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಬಂಧನ : ಭವ
ಬಂಧನ ಭವಪಾತವಾದ ಕಾರಣವೇನಯ್ಯಾ (೨೦೩. ೩) : ದಿವಿ ವಕ್ಷಾ
ಜನಮುನೊಡಂಬಡಿ ಪುತ್ಯದಯವನಪ್ರಳಿವಿಷಯಸುಖಕ್ಕೋಗಡಿ ಭವ
ಪಾತಮಂ ಪಳೆವಡಿ (ಕುಚ. ೦೩-೩) ; ವಿರೋಧಿ ಪುತ್ಯದ
ವಿಶಾರದ್ಯಾದಿಯಲಿ ದೊಡಗಿ ಭವಪಾತದಲಿ ದಿಗದಿದು (ಕುಚ. ೩-೩).
[ಸಂ.]

ಭವಪ್ರತ್ಯಯಜ್ಞಾತ (ನಾ). [ಜೈನ] "ಕಾಲ ದೇಶಗಳು ಎಷ್ಟೇ
ದೂರವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು : ಹಿಂದೆ
ನಡೆದ, ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯ
ಬಹುದು ; ದ್ರವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾಲಭವಗಳನ್ನು ಅವಧಿಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ
ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ. ಇದು ದೇವ ನಾರಕರಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಹೀಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಒರುವ ಅವಧಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ 'ಭವಪ್ರತ್ಯಯಜ್ಞಾನ'
ಎಂದೂ ಹೆಸರು" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩) : ಭವಪ್ರತ್ಯಯಜ್ಞಾನ ತೊಟ್ಟಿನ
ಪುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವಭವದೊಳ್ ತೊಟ್ಟಿಂದ ವೃತ್ತಾಂತಮಂ ನೆಣೆಯಿಸಿದು
(೨೦೩. ೨-೩) ; ಪುಟ್ಟಿತ್ತಾ ನಾಕೇಂದ್ರಾಗೆ ನಿವ್ಯಾಕುಲಮುಪುಳವ
ಪ್ರತ್ಯಯಜ್ಞಾನಮಾಗಳ್ (ಕುಚ. ೩-೩) ; ಅಂತು ಪಲಕಾಲ
ಮಾನಾನುಕುಂ ಮಾಡಿ ಮಹಾದವಂಗೆ ನೆವವಿ ಪುಟ್ಟುದಂತೆ ಪುಟ್ಟಿದ

ಭವಪ್ರತ್ಯಯಜ್ಞಾನಪ್ರಭಾಮಂದಂ (ಕುಚ. ೩-೩ ಕ). [ಸಂ.]

ಭವಬಂಧ (ನಾ). = ಭವಪಾತ : ಪೂರ್ವಜನ್ಮ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಗುರುಕರುಂ
ವಿದಿದಂಗೆ ಬುಧವೆಲ್ಲಿಯೊ ಭವಬಂಧ[ಪಾತ] ಬಂಧನವೆಲ್ಲಿಯೊ
(೨೦೩. ೩) ; ಎನ್ನದಾನೆಂಬೆರಡುಂದೆ ಬನ್ನಬದುವನು ಜೀವನಲ್ಲದೆ
ಮುನ್ನವಿನ್ನೆಂದೆಂದಿಗಾತ್ಮಂಗಳ ಭವಬಂಧ (ಕುಚ. ೩-೩). [ಸಂ.]

ಭವಬಂಧನ (ನಾ). ರಿ. = ಭವಪಾತ : ಭವಬಂಧನ ಭವಪಾತವಾದ

ಕಾರಣವೇನಯ್ಯಾ (೨೦೩. ೩) : ರಿಂಗವರಾಜ್ಞಾಖರನಾಗಳು ಭಟಿ ಭವ
ಬಂಧಕ್ಕೋಳಾಗದಂತರು (೨೦೩. ೩-೩) ; ಕರ್ಮದಿಂದಲ್ಲವೇ
ಜೀವಿಯು ಬದ್ಧನಾಗಿ ಭವಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಒಡ್ಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ?
(೨೦೩. ೦೦೩). ೨. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಿದ್ದವನು : ಅಶಯಂಬ
ಪಾತದಲ್ಲಿ ಭವಬಂಧನಾಗಿದನಯ್ಯಾ (೨೦೩. ೩). [ಸಂ.]

ಭವಬದು (ಶ್ರೀ). ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸು :
ಅನುಭವಮಾಕಿ ಶುಭಕರ್ಮಾಕಿ ಸರ್ವರು ವಶವಾಗಿ ಭವಬದುಹಿತರು
(೨೦೩. ೩-೦೩). [ಭವ + ಬದು]

ಭವಬದ್ಧವೈರ (ನಾ). ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಮತ್ಸರ ; ಜನ್ಮಾಂತ
ರೀಯ ದ್ವೇಷ : ಪುಟ್ಟರೊಡಮುಟ್ಟಿದು ಮೊದಲೊಳ್ ಪುಟ್ಟ ಭವಬದ್ಧ
ವೈರದಿಂದ ದಿವಸತನುಂಟಾಗಿ (೨೦೩. ೩-೩) ; ಭವಬದ್ಧವೈರಮಂ
ತಿಳಿದು ವಿಭೇಗಜ್ಞಾನದಿಂದ . . . ನವಮುಡಮಾಗಿ ಮುಟ್ಟುರ್ ನವನಾರಕರಂ
ಪರಾಗನಾರಕರಾಗಳ್ (ಕುಚ. ೦೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಭವಬಾಧೆ (ನಾ). ಸಂಸಾರದ ತೊಂದರೆ ; ಶಾಪತ್ರಯ : ಬೋಧ
ಪರಾಕೃತಿಯಂ ಭವಬಾಧಾಪರಿತರಿಯದ್ದು (ಕುಚ. ೩-೩).
[ಸಂ. ಭವಬಾಧಾ]

ಭವಭೋಗ (ನಾ). ಸಂಸಾರಸುಖ : ಇಹಲೋಕದ ಸುಖ : ಅಪಾರ
ಭವಭೋಗಮನಿಕೆ ಪಕ್ಕುಮಿಟ್ಟು ಕಾನನದೊಳಿ ನಟ್ಟು ನಿಂದು
(ಕುಚ. ೩). [ಸಂ.]

ಭವಭ್ರಮಣ (ನಾ). ಜನ್ಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ರಮಣ ; ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟು
ಸಾಯುವುದು : ಇವನಾದಿಭವ ಭವಭ್ರಮಣದೊಳಿಗೊಗ್ಗಿ
ಯೊಳ್ ಮಗ್ಗಿದವು ಜೀವಗಳನಂದಿನ (೨೦೩. ೦೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಭವಮಥನ (ನಾ). ಜನ್ಮಕರ್ಮವನ್ನು ನಾರಮಾಡುವುದು ; ಮುಕ್ತಿ
ದಾಯಕ : ಭವಮಥನದ್ರವಮಂ ಕಿವಿಂ ಭವಾಂತರಭವನಕ್ಕಯ್
ತಡುದನ್ನ ನೀಂ ಭವಮಥನ (೨೦೩. ೦೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಭವಮಾಲೆ (ನಾ). ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳ ಪರಂಪರೆ ; ಜನ್ಮಚಕ್ರ : ಅನಿ
ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಾಣಿ ಆಯುನ ಕೆಲವು ಪುಣ್ಯವದಿಯು ಬಯ್ಯದರೆ ಭವ
ಮಾಲೆಯ ಭವ ತಪ್ಪದು (೨೦೩. ೦೩) ; ವಿವೇಕರೂಪನು ತಿರುಗುವನು
ಭವಮಾಲೆಯಲಿ ಮೋಕ್ಷನಪೇಕ್ಷಿಸದೆ (೨೦೩. ೦-೩) ; ಭವಮಾಲೆ
ಗೂಳಿದು ಸುಖಸುಖದಿ ಅವ ಸದಾಶಿವನು ತಾನಕ್ಕು (ಕುಚ. ೦೩).
[ಸಂ. ಭವಮಾಲಾ]

ಭವಮುಕ್ತ (ನಾ). ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದವನು : ಶಿವ
ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳಾತ ಭವಮುಕ್ತನಾದಾತ (ಕುಚ. ೩). [ಸಂ.]

ಭವರಮ್ಯ (ನಾ). ಪೂರ್ವತಿಯ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಭವರಾಂಬ :
ಅವ್ವ ಅವ್ವ ಎಂದು ಭವರಮ್ಯನ ಕರವನು ಯಾವ ನೆವ ಎನಗೆ ಹೇಳಿದರು
ನಮ್ಮಗಲಿ ಜೀವ ಬೇಸರಾಯ್ತು ಹಡದ್ವ (ಕುಚ. ೩-೩).
[< ಸಂ. ಭವರಾಮಾ]

ಭವರಾಟಕ 'ಭವಜುಟಿಗಾ' ನೋ.

ಭವರಿವೃ (ನಾ). ರಿ. ಸಂಸಾರಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದು ;
ಪರಮಾತ್ಮ. ೨. [ಜೈನ] ಅರ್ಹಂತ ; ಜೀವ : ಇಂದ್ರ ಭವರಿವೃವಂ

ಸ್ತುತಿಯು ಮುಕ್ತವಿಭಕ್ತಿತನಾದನಾದನುನಂದಿಂದಂ (ಶ್ಲೋ. ೧೦-೨೪). [ಸಂ.]

ಭವರುಜಿ (ನಾ). ರೋಗದಂತೆ ಕ್ಲೇಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸಂಸಾರ : ಐಹಿಕವ್ಯಾಪಾರ : ನಾನಾಭವರುಜಿಯೊಳು ಬಿದ್ದಂ ತೋರ್ದಂ ಬಳರ್ದಂ (ಶ್ಲೋ. ೨೪-೨೫). [ಸಂ. ಭವರುಜಿ]

ಭವರೋಗಿ (ನಾ). = ಭವರುಜಿ : ಭವರೋಗವ ಗೆಲುವ ಪರಿಯ ನೋಡಾ (೧೫೮. ೨೫); ಭವರೋಗಕ್ಕಿದು ಭೇಷಣ (ಶ್ಲೋ. ೨೬-೨೭). [ಸಂ.]

ಭವರೋಗವೈದ್ಯ (ನಾ). ಸಂಸಾರದ ತಾವತ್ತಯಗಳನ್ನು ಪರಿ ಹರಿಸುವವನು; ಪರಮೇಶ್ವರ : ಭವರೋಗವೈದ್ಯನೆಂದು ನಾನಿಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಗೈ (೧೫೮. ೨೮); ಪವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆ ನೀನು ಭವರೋಗ ವೈದ್ಯ ಭಕ್ತರ ನಿಧಿಯ (ಶ್ಲೋ. ೨೯-೩೦ ಕೃಷ್ಣ); ಮುಂದೇನು ತೋಚಿದೆ ದೈವದ ಶರಣೆಂದ ಭವರೋಗವೈದ್ಯನೆ ನೆನೆದೆ (೧೫೮. ೩೧-೩೨). [ಸಂ.]

ಭವರೋಗಿ (ನಾ). ಸಾಂಸಾರಿಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವವನು : ರಾಗದಿಂದಂರೋಚಿಕ ಭವರೋಗಿ ನಿನ್ನರಿ ಮಾತನಾಡಲಿರಾಗದು (ಶ್ಲೋ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ. ಭವರೋಗಿ]

ಭವಸ್ವರಣಿ (ನಾ). ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ನೆನಪು; ಜನ್ಮಾಂತರದ ಸ್ಮೃತಿ : ಮಹಿಮೆಯು ಮುದ್ದು ಗೆಯ್ಯಮುಗುನಂಜಿವಾಳಿಯಾ ಮಹಿಯೊಳಾ ದೇವಮಂದಂ ಕಂಡನಗೆ ತೋಜುತ್ತಂ ಭವಸ್ವರಣಿ ತೊಟ್ಟನೆ ಪುಟ್ಟ (ಶ್ಲೋ. ೩೫-೩೬). [ಸಂ. ಭವಸ್ವರಣಿ]

ಭವಸ್ವೃತಿ (ನಾ). = ಭವಸ್ವರಣಿ : ವೇದನಿವಹಸ್ವೃತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಕಳಾಕಳಾಸಂಪನ್ನತೆಯಂತು ಬಂದದು ಭವಸ್ವೃತಿ ಪುಟ್ಟತೊ ಮೇಣ್ ಪರಪ್ರಸಾದೋನ್ನತಿಯಾದೋ (೧೫೮. ೩೭). [ಸಂ.]

ಭವಹರ (ನಾ). ಸಂಸಾರದ ದುಃಖವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವನು : ನತನೀಯವಾತ ಚೇಶ್ವರೋಪರಣಾಗರೂಪನು ಹರಂ ಭವಹರಂ ಮಾಹೈದೇವಂ (೧೫೮. ೩೮-೩೯); ಭವಹರ ನಿರೀಕ್ಷಿಸು ರಕ್ಷಿಸನ್ನೆನುತು ಮೂರಳವನು (೧೫೮. ೪೦-೪೧). [ಸಂ.]

ಭವಹರ (ನಾ). ಸಂಸಾರದ ದುಃಖವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವವನು : ಮುಕ್ತಿದಾಯಿನಿ : ಶ್ರೀಮಹ್ಯಾಶ್ರಯಶ್ಚರೋದಯ ಶಿವ . . . ಭವಹರ ಶರ್ವಾಣಿ (೧೫೮. ೪೨-೪೩). [ಸಂ. ಭವಹರ]

ಭವಜಾಟಾ, ಭವರಾಟ, ಭವಜಾಟಿಳ, ಭವಜಾಟಾಳ (ನಾ). ಪುನಃಪುನಃ ಹುಟ್ಟುವುದು : ಜನ್ಮಚಕ್ರ : ಭವಭವಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮನವು ಸಿಲುಕದೆ ಭವಜಾಟಾ [೧೫೮. ೪೪, ೪೫] ದೊಳು ತುಂಬಿದೆ (೧೫೮. ೪೬). ಭವರಾಟಿಳ : ಬೋಧಿವರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಭವರಾಟಲದ ಕಾರಣಗಳ ಕುಣಿತವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನು (೧೫೮. ೪೭). ಭವಜಾಟಾಳ : ಮೇಲಿನ 'ಬಸವ' ಪ್ರಯೋಗದ ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು ನೋಡಿ. ಭವಜಾಟಾಳ : ಅಜುಹು ಆಚಾರೋನವಾದ ಗುರುಲಿಂಗಜಂಗಮವ ದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಭವಜಾಟಾಳದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಸತ್ಯ ಹುಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟದು ತಪ್ಪಿದದ್ದು (೧೫೮. ೪೮-೪೯). [ಭವ + ಜಾಟಾ]

ಭವಜಾಟಿಳ 'ಭವಜಾಟಿಣ' ನೋ.

ಭವಜಾಟಾಳ 'ಭವಜಾಟಿಣ' ನೋ.

ಭವಾಂತಕ (ನಾ). ಸಂಸಾರದ ಕೋಟಿಲೆಗಳಿಗೆ ಯಮಸ್ವರೂಪ ನಾದವನು; ದೇವರು : ಅತ್ಯರಹಿತವಪ್ರಮೇಯನಂತರೂಪನಂಭ್ಯ ಭವಾಂತಕನನಂದಂ ದೈವದ ಕಂಡನುಜಭವ (೧೫೮. ೫೦-೫೧). [ಸಂ.]

ಭವಾಂತರ (ನಾ). ಬೇರೆಯು ಹುಟ್ಟು : ಜನ್ಮಾಂತರ : ನೆನೆದಂ ನಿಭಂಗದನತೀಶಭವಾಂತರಭೂರಿವೈರಮಂ (೧೫೮. ೫೨-೫೩); ಈಗಾ

ಗಿಯುಂ ನೆನೆದು ನಿರಾಕುಳಂ ಬಗೆದು ಭಾವಿಸು ನಿನ್ನ ಭವಾಂತರಂಗಳಂ (ಶ್ಲೋ. ೫೪-೫೫); ಪ್ರಥಮ ಭವಾಂತರದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾದನಂಬ ಗೋಶ್ವರನ ಮಾಡಿ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಕರೆದು ನಿಮ್ಮ ಭೃತ್ಯನ ಮಾಡಿಯನ್ನನಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದಿ ರಯ್ಯಾ (೧೫೮. ೫೬); ಕಣ್ಣು ಚಾಯದೊಡಂ ಕರುಣೆಯಾದ ಮೆಚುಗುದಿವ್ಯದ ಭವಾಂತರವ್ಯಾ ಮೋಹಂ (ಶ್ಲೋ. ೫೭-೫೮). [ಸಂ.]

ಭವಾದ್ರಿ (ನಾ). ಶಿವನು ವಾಸಮಾಡುವ ಬೆಟ್ಟ; ಕೈಲಾಸಪರ್ವತ : ಮನುಜನನ್ನನೀಕ್ಷಿಸಿ ಭವಾದ್ರಿಯನೇಡದೆ . . . ನೆಲೆಕ್ಕೊಗೆದಾಗಲೆ ಪೋಗದಿದೊಡೆಯನೆ ಬೆಸಗೊತ್ತಂ (೧೫೮. ೫೯). [ಸಂ.]

ಭವಾನಿ (ನಾ). ಶಿವನ ಹೆಂಡತಿ : ಪಾರ್ವತಿ : "ರುದ್ರಾಣೀ, ಶರ್ವಾಣೀ, ಕಾಳೀ, ಕಾತ್ಯಾಯನೀ, ಭವಾನೀ . . . ಮಂತ್ರಕೃತಾ—ಈ ೨೦ ಗೌರವೇವು ಬೆಸಂ" (ಶ್ಲೋ. ೬೦-೬೧); ಎಲ್ಲಿ ಪದಿನದಾಳ ಕಾನಲ್ಲಿ ಭವಾನಿ ಭಕ್ತಿ ಮಿಗೆ ಭಾವಿಸಿ ಭರ್ಗನೊಲ್ಲು ಪೂಜವಳೆ (೧೫೮. ೬೨-೬೩); ಪಾಲಿಸ್ವಂ ಭೀಮಾಭವಾರ್ಧಿನಿ ಭವಾರ್ಧಿನಿ ನೀಂ ಭವಾನೀ (೧೫೮. ೬೪-೬೫). [ಸಂ. ಭವಾನೀ]

ಭವಾನೀಧವ (ನಾ). ಪಾರ್ವತಿಯ ಪತಿ : ಪರಮೇಶ್ವರ : "ಭವಾನೀಧವ . . . ಭವಾನೀಧವನುಗ್ರಹ . . . ವಾಮದೇವಂ ವ್ಯವಾಳಂ" (ಶ್ಲೋ. ೬೬-೬೭); ಇದು ಕೈಲಾಸಂ ಭವಾನೀಧವನ ನೆಲೆ (೧೫೮. ೬೮-೬೯). [ಸಂ.]

ಭವಾರಿ (ನಾ). ೧. ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಶತ್ರುವಾದವನು : ಸಾಂಸಾರಿಕ ಕ್ಲೇಶ ಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವವನು : ಶಿವ : ಭವಾರೋಧ ಭವಂ ಭರ್ಗ ಮೃದಂ . . . ನಾಡೆ ನೆನೆದಂ (ಶ್ಲೋ. ೭೦-೭೧). ೨. ಶಿವನ ಶತ್ರು : ಮುನ್ನಿಧ : ಮುರಜನ್ನಾರಾಯಣಗಂ ಸಿರಿಗಂ ಶ್ರೀರಾಮಗಮತನುಗಂ ಭವಾರಿಗಮೃತ್ಯಂ (೧೫೮. ೭೨). [ಸಂ.]

ಭವಾರ್ಧಿನಿ (ನಾ). ಜನನಮರಣರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರಬಂಧವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವವಳು : ಪಾರ್ವತಿ : ಪಾರ್ವತಿ ಪಾಲಿಸ್ವಂ ಭೀಮಾಭಿ ಮಾರ್ಧಿನಿ ಭವಾರ್ಧಿನಿ ನೀಂ ಭವಾನೀ (೧೫೮. ೭೩-೭೪). [ಸಂ. ಭವಾರ್ಧಿನಿ]

ಭವಾವಳಿ (ನಾ). = ಭವಮಾಲೆ : ಅರಸಂ . . . ನಾಲ್ವರ ಭವಾವಳಿಯಂ ಬೆಸಗೊಳಿ (೧೫೮. ೭೫-೭೬); ಕತೆ ಕಡೆಯುಂ ಭವಾವಳಿ ತಡಮಾಗದೆಯುಂ . . . ಆ ಜನವಂದ್ರಂ ಇಂತೆಂದಂ (೧೫೮. ೭೭-೭೮); ಹಸ್ತಿಯ ತನ್ನ ಮಾನಿನ ಭವಾವಳಿಯಲ್ಲಿಮನೆಯ್ದು ದೇವಿ (೧೫೮. ೭೯-೮೦). [ಸಂ. ಭವಾವಳಿ]

ಭವಾಲಿ (ನಾ). = ಭವಮಾಲೆ : ಅದು ನಮ್ಮಿಬರ ಭವಾವಳಿಯೆಂದೆ ನಮಗನು ಭೂತಪೂರ್ವಂ (೧೫೮. ೮೦-೮೧); ಅಂತು ಭವಾಲಿಯನೋಲಿಯ ಪೂರ್ವ ಪರಪರಾಮರ್ಶಂಗಿಯು (೧೫೮. ೮೨-೮೩). [ಸಂ. ಭವಾಲಿ]

ಭವಿ (ಗು). ೧. ಬದುಕಿರುವ; ಜೀವದಿಂದಿರುವ. (ನಾ). ೨. ಸಂಸಾರ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದವನು. ೩. [ವೀಶ್ವ] ವೀರಶೈವದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆಯದವನು : ತನು ಭೃತ್ಯನಾಯಿತ್ತು ನಿನ್ನ ಮನ ಭವಿ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ (೧೫೮. ೮೪); ಭವಿ ಮುಟ್ಟಬೇಡೆ ಬೇಡೆಂದು ಮೂಗುತ ಮಿರೆ (೧೫೮. ೮೫. ೮೬-೮೭); ಅರಿವಿಭಕ್ತರಿಗೆ ಮದುಮೆಯವಾದುದಿ ನಾ ಮುಳ್ಳೆನ್ನದೆ ಈ ದುಃಖತೆಯಂ ಭವಿಗೆ ಕೊಡೆನು (೧೫೮. ೮೮-೮೯); ಭಕ್ತರಿಗೆ ಭವಿಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತಿಯಂತರವಕ್ಕು ಭಕ್ತ ತಾ ಮುಕ್ತನಾಗಿಹರೆ ಭವಿ ಭವನ ಸುತ್ತುತ್ತರಿಹನು (೧೫೮. ೯೦). [ಸಂ. ಭವಿ]

ಭವಿಕ (ಗು). ೧. ಹಿತಕರವಾದ. ೨. ಯುಕ್ತ; ಯೋಗ್ಯ. ೩. ಸಮೃದ್ಧ. (ನಾ). ೪. ಒಳ್ಳೆಯದು : "ಶ್ವೇತೋತ್ತರೇಯಸಂ . . . ಭವಿಕಂ, ಭಾವಿಕಂ, ಶ್ರೀಯಃ. ಭವಂ, ಭವಂ, ಮುಗಳಂ—ಈ ೧೦ ಒಳ್ಳೆತರ್ಕ ವೆಸಾ" (ಶ್ಲೋ. ೯೦-೯೧). ೫. ಶುಭ : ಮಂಗಳ. ೬. ವಿಳಿಗೆ;

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ. ೭. ಸುಖ ; ಸಂತೋಷ : ವಿಲಯಕ್ಕೂ ತವಾದಿಂದಲ್ಲವಾಗಿ
ವಸ್ತುವ ಸುಮಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಭವೀದಿಂದವ ನಿನ್ನ ತಕ್ಕಯೋಗಿರವ ಮೂಲ್ಯವು
ಮೂಲ್ಯವು (ಕೃತಾಂತ. ೩-೯೦) ; ಶಿವಶ್ವಯನಾಚಾರ್ಯದಿಂದಲಿ ಗಣಕಾಂಗಣಿಯು
ಶಿವನ ವಾರಂ ಕುಲಶ್ವರಿಯರಂ ಕರವುತು ಭವಿಕದಂ ರೂಪಿಸರ್ವಾ (ಕೃತಾಂತ.
೩-೧೩೪). ೮. ಐಶ್ವರ್ಯ ; ಸುವತ್ಸು ; ಅವರಷ್ಟು ಧನವಂತರಾ.
ಇವರಷ್ಟು ಬಲವಂತರಾ. ಅವರಷ್ಟು ಯಶವಂತರಾ? ಎನುವ ಕರಾರಿನಲಿ
ಭೂತ ನಾಶವುಮದಲಿ ಮರತು ನೀಂ ಕೊರಗುವುದು ಶಿವನಾಗಿ ಕೃತವ್ಯ
ತೆಯ ? (ಪೂರ್ವಕ. ೭೪೬). [ಸಂ.]

ಭವಿತನ (ನಾ). ಭವಿಯಾಗುವಿಕೆ; ಒಮ್ಮುನ್ನತಿಯಾದ ಸ್ಥಿತಿ : ಭವಿತನಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ಭವನಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಭವದಾಗಿ ಭಗವಂತನಾದ ನೋಡಾ (ತತ್ವ. ೫-೦) : ಭವಿತನದ ತೊಲಗಿ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಇದ (ಜನ. ೯-೩೩). [ಭವಿ + -ತನ]

ಭವಿತವ್ಯ (ನಾ). ೧. ಮುಂದೆ ಆಗಬೇಕಾದುದು :- ನಡೆಯತಕ್ಕುದು :-
 ೨. ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ವಾತವ್ಯಗಳ ಫಲ, ಪರಿಣಾಮ : "ಛಮ್
 ಮನ ಪ್ಯಾಮಾಣ್ಯ ಭವಿತವ್ಯಮನು ಆ ವಿವಾಹಂ" (ಕುಂಞ. ೯-೫);
 ೩. ಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಭವಿತವ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಗಳ ಸಹಾಯದಾದಿವರ ಮೇಲೆ
 ದೋಷವಿಲ್ಲ (ಕುಂಞ. ೧೦-೨೦); ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಾನದ ಬಾಂಧವ
 ಜರಾಯುವರರು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಭವಿತವ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರುವಾರೋ (ಋಷ. ೩೫).
 ೪. ಉತ್ತರಕಾಲ : ಭವಿಷ್ಯ : ಈಗಲೂ ಹಿಂದೂಸಮಾಜವು ಎಷ್ಟೆತ್ತು
 ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಭವಿತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಐತಿಹಾಸಿಕವೆಂಬ
 ವಾಗಿ ಉಳಿದೀತೇ ಎನ್ನ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಬದುಕುವ ಜನಾಂಗವಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆ
 ಯುವುದಿಲ್ಲ (ಕುಂಞ. ೧೧); ಭವಿತವ್ಯದ ತೆರೆಯನ್ನು ಓಸರಿಸಿ
 ನೋಡುವೆಯೇನು ? (ಕುಂಞ. ೧೨). [ಸಂ.]

ಭವಿತವ್ಯತೆ (ನಾ). ೧. = ಭವಿತವ್ಯ ೨ : "ಭಾಗಭೇದಯಂ. ಭಾಗ್ಯಂ. ವಿಜಾಣೀ, ಭವಿತವ್ಯತಾ—ಈ ೪ ಭಾಗ್ಯದ ವಿಸರ್ಗ" (ಕಲಾಡು. ೫೦-೫೩); ನಿಶ್ಚಲವಾದಂಥ ಭವಿತವ್ಯತೆಯನುಂಟೆ ಓಡಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿವು (ಅನಾಕ. ೦೫-೦೬). ೨. = ಭವಿತವ್ಯ ೩ : ಮಾರ್ಕಣ ಮತ ಓದೇ . . . ಜನತೆಯ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಭವಿತವ್ಯತೆಯು ಗುರಿ ಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ದಾರಿಯನ್ನು ತೆರೆದುವುಲ್ಲವು (ಅನಾಕ. ೦೬).
[ಸಂ. ಭವಿತವ್ಯತಾ]

ಭವಿಷ್ಯ (ಸು). = ಭವಿಷ್ಯ. ೧: ದಿವ್ಯದಿವ್ಯ, ನಿಮ್ಮದಿವ್ಯ
ಭವಿಷ್ಯ, ಭವಿಷ್ಯದ ಭವಿಷ್ಯದ ದಿವ್ಯದಿವ್ಯ (ಸು. ೧: ೧೨).
[< ಸು. ಭವಿಷ್ಯ.]

ಭವಿಷ್ಯ (ಸಾ). ೧. ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವುದು ; ಮುಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ : ಎನ್ನಾಯಿತ್ತು ಭವಿಷ್ಯ ಎನ್ನ ಭಕ್ತರು ಕಂಡವು. ಎನ್ನಾಯಿತ್ತು ಭವಿಷ್ಯ ಎನ್ನ ಪ್ರಮಥರು ಕಂಡವು (೨೫. ೧೦೯); ಗುಣಪ್ರಪಂಚಲಿಂಗವು ಭವಿಷ್ಯವು ಸಾಕೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಗದಿವು (೩೦೫. ೧೫-೧೬); ಕವ್ಯ ಮನೆಯ ಭವಿಷ್ಯ ಮೇನು ? (೨೨೨. ೨೦). ೨. ಮುಂದೆ ಬರುವ ಕಾಲ; ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ: ಭೂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ವರ್ಷ ಮಾಸಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬರತಕ್ಕವೆ (೨೨೨. ೨೨). ೩. ಜೋಯಿಸರೂ ಜಾತಕ ಅಥವಾ ಪ್ರಶ್ನೆಲಿಂಗಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಅಪಾರದಿಂದ ಹೇಳುವ, ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ವಿಷಯ : ನಮ್ಮ ಜೋಯಿಸರು ಹೇಳಿದ್ದ ಭವಿಷ್ಯ ಅಕರಣ ಸತ್ಯವಾಯಿತು (೨೨೨) (ಸಂ.)

ಭವಿಷ್ಯಂತಿ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ್ಯಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ:
ಭೂತವತಿ ವರ್ತಮಾನಂ ಮೃತ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ಸಮಗ್ರಭವಿಯಂತಿಮಾತ್ಮತಃ
ವಿಭಕ್ತಿಗತ್ಯಮತಿತ ಭವದ್ವಾ ವಿಕಲ್ಪ ವಿಧಾದಿಗಳಿಗ್ (ಶಾಕ. ೩. ೩೫):

ಪ್ರಭುಮಾಧ್ವರಾಜರ ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯಂತಿಗಾದ 'ಗುಂ' ಎಂಬುದು
ವರಮಾದೊಡಂ ಕ್ರಿಯಾಪದದೊಳ್ ವಿಧಿಬಕ್ತಮಾಂಟಾ (ಕುಪ್ಪ. ೪೪ ಪ. ೩).

[ಸಂ. ಭವಿಷ್ಯಂಕಶ]

ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕಾಲ (ನಾ). = ಭವಿಷ್ಯತ್ತು ೨: ಭೂತ = ಭೂತಕಾಲದ, ಭವಿಷ್ಯತ್ = ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕಾಲದ. ಕ್ರಿಯೆಗರ್ = ಕ್ರಿಯಾವದಂಗಳ್ (ಚುಪ. ೬೩ ೩೯); ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ : (i) ಈ ಪ್ರತ್ಯಯವು ವ ಲಗನುತ್ತದೆ (೪೩೬. ೨೫) ; 'ಹೊಡುಮನು' ಎಂಬುದು ಮೊಂದೆ ಲರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ಹಡೆಯುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ (ಕುಪು. ೬೨).

[X5.]

10 ಭವಿಷ್ಯತ್ತು (ಗುಂ)- ರಿ. ಮುಂದೆ ಆಗಲಿರುವ,--ಜರುಗುವ: ಅಂತಾ
ಭವಿಷ್ಯದ್ವಿಜನ್ಯವರ್ಗಧ್ಯಮಾಪ್ಯಾವನ ದಾನವೈಕ್ಯಗ್ರಹಯುಜನಮಾದವ
ವಿಶಿಷ್ಟವ್ಯಕ್ತಿಯುಮಾಂ . . . ನಿಜಾಸಿ (ಅಂಕ. ೪-೭೩ ಪ). (ನಂ.) ೨.
ಮರಲಿರುವ ಕಾಲ: ಮುಂದಿನ ಕಾಲ: ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಏನಾಗುವದೋ
ಯಾವಿಗೆ ಗೊತ್ತು? (ಅಂಕ). ೩. [ವ್ಯಾಕ್] ವರ್ತಮಾನ. ಭೂತ
15 ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯತ್ತು ಎಂಬ ಮೂರಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಭವಿಷ್ಯ
ತ್ಕಾಲ: ದದವವಾರಂಗಲ್ ಮೂಲದೊಳ್ಳುಂ ಭೂತವರ್ತಮಾನ
ಭವಿಷ್ಯದ್ವಿಜ ವಿಷ್ಣು ತ್ರಿಶಯೈಶ್ಚಲ್ಲಿ ವಚನಗಳಿಲಿವಿದವಾಗಮವಾಕ್ಯಂ
(ಅಂಕ. ೩೩): ಸಮನಾಗಿ ಭೂತದೊಳ್ ಲಿಂಗವಚನದೊಳ್ ತಲ್ಪ
ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಗುಂ ಕುಂ ಸಲ್ಲುವ ತಾವೈಕ್ಯವಚನ
20 ದೊಳ್ ನೆಲಿಸುಮೆಂ (ಅಂಕ. ೩೩). [ಸಂ. ಭವಿಷ್ಯತ್]

[ಸಂ. ಭವಿಷ್ಯತೆ]

ಭವ್ಯತ್ವರಾಣಿ (ನಾ). ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹದಿನೆಂಟು ಪ್ರಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೨ ಇದರಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರದ ವಸೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ : ಬ್ರಹ್ಮತ್ವರಾಣಿ . . . ಭವ್ಯತ್ವರಾಣಿ . . . ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪೂರ್ವಾದಿವೇ ಪಾಲ್ಯಲಕ್ಷಗ್ರಂಥಾಂವೈದಾಂಶ್ಯ ಹದಿನೆಂಟು ಮೂಲಪುರಾಣಗಳ್ಳಿ (ಪಂಪ. ೭). [ಪಂ.]

ಭವಿಷ್ಯನ್ನಿಧಿ (ಸಾ). ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಸಹಾಯವಾಗಲಿವೆ
 ದೂರವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ಸಂಬಳದಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ
 ಮಾಡಿ ಹಿಡಿದು ಅಡಳಿತದವರೂ ತಮ್ಮ ವಂತಿಗೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ
 ನಿಮ್ಮತ್ತರಾದ ಮೇಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡಲು ಕೂಡಿದಿರುವ ಹಾಗೆ : "ಪ್ರೇಮ
 ನಿಧಿ" (Provident Fund, ಕ್ರಿ. ೩೫) : ನಿವೃತ್ತಿವೇತನ . . . ಅವರಲ್ಲಿ
 ಹಾಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಸೇವಾನಿವೃತ್ತಿವೇತನವೂ ಹಾಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಉಪ
 ದಾನವೂ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯನ್ನಿಧಿಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ . . . ಮೊತ್ತಗಳೂ ಸೇರಿರು
 ತ್ತವೆ (ಜನವರಿ, ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಭವಿಷ್ಯವರಾಣಿ (ನಾ).-ಭವಿಷ್ಯತ್ಪರಾಣಿ : ಪದ್ಮ. ಸ್ವಾಂಧ ಮತ್ಯು
 35 ಭವಿಷ್ಯವರಾಣಿಗಳು . . . ತೀರ್ಥವ್ಯತಗಳ ಒಂದು ಸಂಪುಟವಾಗಿ
 ಪ್ರಣಿಮಿಸಿದ (ಚಾಪ. ೧೩). [ಭವಿಷ್ಯ. + ವರಾಣಿ]

ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾವ್ಯ (ನಾ.) ಗ್ರಂಥಗತಿ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಮೊದಲ
ಅಗಮ.ಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗ :
ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥ : ಭವಿಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅವಗತಿ ಮುಖಪಾಠವಾದಂತೆಯಾಗಿತ್ತು
(ತುಕೂಕ. ೪). [ಸಂ.]

ಭವಿಸು (ಕ್ರಿ). ಹುಟ್ಟು; ಹರಿಸು : ಜನಹೃದಯಮೋಹಂ ಭವಿಸುಂ
 ಭವಿಸಿದುದು ನವಜೀತನಂ (ಕಥಾ ೩. ೬೦-೬); ರಾಮನುಲೈವನು ಲೋಕ
 ರೋಮಾಂಜಿತವಾಗಿಯು ಭವಿಸಿದಾ ಧರ್ಮದಾಮೋದನಂ ! (ಕ್ರಿ. ೧೫೬
 ೧೬೬). [ಭವ + ಿ ಇತ್ಯು.]

48 ಭವೇತ್ತಾರಣ (ಗು). ಸಂಸಾರದಿಂದ ಪಾರಾಗಾಣಿಸುವ : ಭವೇತ್ತಾರಣ
ದಂಸದ್ವೈದನಂ ಕವಕಾದಿವಿಜೃಂಭಾಂತರಂ (ಪಾಶ್ಚ. ೨-೦೦೫). [ಸಂ.

ಭವ್ಯ (ಗು). ೧. ಮುಂದೆ ಆಗುವ; ಆಗಲಿರುವ. ೨. ಸಂಯಮ : ಯೋಗ್ಯವಾದ; ಅರ್ಹವಾದ. ೩. ಮಂಗಳಕರವಾದ; ಶುಭವಾದ. ೪. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ : ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ : ಫವ್ವಗುಡಿಯೊಳಗಿನ ದಿವ್ಯಲಿಂಗದ ಮುಂದೆ ಅವ್ಯಕರವೊಯ್ದು ತೋರಿದರು (೩೩೩. ೩-೩೩). ಜಗದೀಶ್ವರನ ಮಹಿಮೆ ಸಂಪಾದ್ಯವಹುದಿದ್ದಿ ಭವ್ಯಸೌಂದರ್ಯಾಲದ ವನ್ಯ ಶಾಂತಿಯಲಿ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩). (ನಾ). ೫. ಮುಂದೆ ಆಗಬೇಕಾದುದು : ಆಗಲಿರುವುದು : ಮುನ್ನವನ್ನು ಧೂತ, ಭವ್ಯ (ಆರುವುದು, ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಆಗಬೇಕಾದ್ದು) ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವರು. ಭವ್ಯಾರ್ಥವುಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅನುಕೃತ್ಯ ಗಣ್ಯರಿಂದ ಅವುಗಳು ಭವ್ಯವೆನಿಸುವವು (ಪ್ರೀತಾ. ೨ ೩೩). ೬. ಒಳ್ಳೆಯದು; ಮಂಗಳ; ಶುಭ : "ಶ್ರೇಷ್ಠ(ಶ್ರೇಷ್ಠ)ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಕಲ್ಯಾಣಂ ಶ್ರೋತೃಮಾಂ. ಶಿವಂ, ಶುಭಂ, ಭವ್ಯಂ, ಭವ್ಯಂ, ಶ್ರೇಷ್ಠಂ, ಭವ್ಯಂ. ಭವ್ಯಂ, ಮಂಗಳಂ - ಈ ೧೦ ಒಳ್ಳೆತನ ಪದಂ" (ಪದ್ಯಾ. ೨೦-೩೨) : ಭವ್ಯಕ್ಕೆ ಪದ್ಧಿ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದು (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩). ೭. ದೊಡ್ಡದು : ವಿಶಾಲವಾದುದು : ಗ್ರಂಥಗಳು ವಾಸವಾಗಿರುವುದಾದ ಭವ್ಯವು ಭವ್ಯವು, ಮನೋಹರವು ಆಗಿರುವುದು (ಪ್ರೀತಾ. ೩). ೮. ಅದ್ಭುತ : ಸೌಂದರ್ಯವಿಷಯವುಳ್ಳ : ಚರ್ಚೆಗೆ ಅರ್ಹವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರವೆಂದರೆ . . . ಭವ್ಯ ಮತ್ತಾ ಕ್ಷುದ್ರಗಳ (Redigend) ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿವರಣೆ (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩). ೯. ವಿಧ್ವಂಸ : ಪ್ರಾಚ್ಯ : ಭವ್ಯ ಸತ್ಯವೇಳ್ವರ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರವು ವರ್ಣನೆಯಿಂದಾದುದು ಭವ್ಯವೆಂಬುದು (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩). ೧೦. ಅತರ್ಕ್ಯವಾದುದು; ಗೆಲಾರದುದು : "ಕಲ್ಯಾಣಮರ್ತಕ ಮೋಕ್ಷಗತಜೀವಿಗಳೆಂಬ ಭವ್ಯವಾಚಕಂ" (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩). ೧೧. [ಜೈನ] ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವ : ಸಮಗ್ರ ಜೀವ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನು : ಆಮೇಲೆ ಭವ್ಯರವೂ ಅಭವ್ಯರವೂ ಎಂದು ಬೆಸಗೊಂಡೊಡ (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩-೩೪) : ೧೨. ಭವ್ಯನಯವುಳ್ಳವನು : ಭವ್ಯಂ ಮಹಾದೇವಿ ವಿಷಯದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಲಂಕೆಯವುಳ್ಳವನು (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩) : ಈ ಶುಭಕರವಾದುದು ಸತ್ಯವೆಂದರೆ ಕೇಳಿ ಭವ್ಯವು ಸುಖವೆಂದಿರಲು ಮಂಗಳ ಶ್ರೀವಿರಾಸಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩).

ಭವ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿ = ಭವ್ಯರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವವನು. ಗುಣವೆಂಬುದು ಬಂದು ತನ್ನೊಳ ಪಡೆದಿರೆ . . . ಭವ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿಯುಂ ಶಿವನಾಗಿ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩) : ಭವ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿ ಸರ್ವಕಾರಣವೆಂದೆ ಕಾವ್ಯಕಲ್ಪಾ ಸನನನ್ನಾದ್ದು ದಿಂದೆ ಪೊಗಳಿ ಪೆಗಲ್ಲದಿ ಗೋಮಾನ್ವಿ ಬ್ರಹ್ಮೇಂದ್ರಂ (೩೩. ೩೩. ೩೩-೩೩; ೩೩. ೩೩೦). [ಸಂ.]

ಭವ್ಯಜನ (ನಾ). [ಜೈನ] ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ಸಮೂಹ : ಲಸದ್ರತ್ಯಯಂ ಗಳಿಸುವೋಪಾಯಂಗಳ ಗಡವೆಂದು ಭವ್ಯಜನವುಂ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಲ್ಪಿಸು ಪಾಧ್ಯಾಯವೋಪಾಯಂ ಚಿತ್ತಗೃಹದೊಳ್ಳತ್ಯಯವೋಪಾಯಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩) : ಭವ್ಯಜನದ್ರವ್ಯವೆಂದೆಂದೆ ಕಲ್ಯಾಣವುಂವಾದುದುಗಳ ಮಾರ್ಗವುಂ (೩೩. ೩೩. ೩೩-೩೩; ೩೩೦). [ಸಂ.]

ಭವ್ಯಜೀವ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜೀವ : ಭವ್ಯರಾ ಅದಂ ಭವ್ಯಜೀವವೂ ಅಭವ್ಯಜೀವವೂ ಎಂದು ಬೆಸಗೊಂಡೊಡ (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಭವ್ಯತೆ (ನಾ). ೧. ಹಿರಿಮೆ : ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ : ಶೂನ್ಯವಾದವೆ ಮುತ್ತು ಪ್ರಭಾವಿಗಳೊಳಗಿದ್ದ ಬರುವ ಅದ್ಭುತವ ಚಿತ್ರ ಮೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಒಂದೆ : ಅದೇ ಭವ್ಯತೆ ಅದೇ ಔನ್ನತ್ಯ ಎಂದರೊಡ (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩೩); ಅ ಶಿವನ

ಸ್ವಭಾವದ ಭವ್ಯತೆ. ಎಚ್ಚು ಇರುವುದೋ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಇರುವುದು (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩). ೨. [ಜೈನ] ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಿಕೆ; ರತ್ನತ್ರಯವು ಪ್ರವಾಗುವ ಯೋಗ್ಯತೆ : ಇಂತು ಭವ್ಯತೆ ಜಗತ್ಕಾರ್ಯದರ್ಶನವಾದುದು (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩-೩೩) : ಅಮರೇಂದ್ರನುಂ ಶಿಷ್ಯವಿಮಾ ಮರಣಂ ಪರಗಾಡೊಡಲ್ ಭವ್ಯತೆ ಬಲಿರಿಸುವೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಿರೆ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩) : ಆ ಮುನೇಂದ್ರರ್ ನಾಗರವರ್ಣ ಭವ್ಯತೆಯ ಕಾಲಬ್ರಿಯವುಂವದ್ದಯ ವಿವೇಚನಂಗಳೊಳಿವೆಂಬೊಡ ಸದ್ವರ್ತಕ್ಕೆ ಪಾರಂವ ಮಾರ್ಗವು ಭವ್ಯತೆಯುಂ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮುಪ್ಪಟ್ಟು (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩). [ಸಂ. ಭವ್ಯತೆ]

ಭವ್ಯತ್ವ (ನಾ). ೧. ಹಿರಿಮೆ; ಔನ್ನತ್ಯ. ೨. = ಭವ್ಯತೆ ೨ : ಪದ್ಧಿಧರ್ಮ ಮುಂ ದಿವ್ಯ ಭವ್ಯತ್ವಮುಂ . . . ದ್ವಾದಶವಿಧೋಪಾಯಂಗಳ ಮುಂ ವಿವಿಧವು ಪ್ರರೋಪಣೆಗಳಮುಂ . . . ಜೀವುಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩) : ಜೀವತ್ವಮುಂ ಭವ್ಯತ್ವಮುಂ ಅಭವ್ಯತ್ವಮುಂ ಎಂಬ ಪಾರಂಪರಿಕ ಭಾವತ್ವವುಂ ಜೀವತ್ವವುಂವದ್ದಯ (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭವ್ಯಪ್ರಬೋಧವೋಧಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ದ್ವಾದಶಾನುಮೋಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬೋಧಿಮಾರ್ಗವು : ಅಧಿವಿವಿಧವುಂವದ್ದಯ ಸ್ವಭಾವ ವೈರಾಗ್ಯಭಾವಮುಂ ಸರ್ವಭವನುಂಭವದಿರತೆಯುಂ ದಿವ್ಯಭವನುಂ ಭವ್ಯಪ್ರಬೋಧವೋಧಿಯೆಂಬುದು (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩-೩೩). 'ದ್ವಾದಶಾನು ಪ್ರೋಕ್ಷಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭವ್ಯಮಾರ್ಗಣಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಪದಿನಾಲ್ಕು ಮಾರ್ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಭವ್ಯಜೀವರನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು : ಗೋಪ್ರಿಯ ಕಾಯ ಯೋಗಿ ವೇದ ಕವಾಯ ಜ್ಞಾನ ಸಂಯಮ ದರ್ಶನ ಲೇಖ್ಯ ಭವ್ಯ ಸಮ್ಯಕ್ [ಪ್ರೀತಾ] ಸಂಜ್ಞಾಹಾರಿಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ದಶಮಾರ್ಗಣಿಗಳೊಳಂ . . . ಚತುರ್ದಶಮಾರ್ಗಣಿ ಸುಖವ ಜೀವಂಗಳೊಳಂ ಸಂಸಾರಜೀವಂಗಳೆಂಬುದುಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩) : ಭವ್ಯಮಾರ್ಗಣಿಯೊಳಂ ಒಂದ ಬೋಗ್ಯ ಪ್ರಕಟಿಗಳು ೧೧೭ ವಿವಿಧವುಳ್ಳಿಗುಣವುಂ ನಿರ್ಮಮದಿಂದವೊಂದೆಂಬುದುಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩-೩೩). 'ಚತುರ್ದಶ ಮಾರ್ಗಣಿ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಭವ್ಯಮಾರ್ಗಣಿ]

ಭವ್ಯಾವಲಿ, ಭವ್ಯಾವಲಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಭವ್ಯರ ಸಮೂಹ. - ಗುಂವು : ಶ್ರೀಪದ್ಮತ್ಯಮಿದಾದೀವಚಿಂತಂ ಕಲ್ಯಾಣಮತ್ಯಮಿದಯತ್ಯಮ ಭವ್ಯಾವಲಿ (ಪ್ರೀತಾ. ೩) ಗೆಂದು ಬೇಟಿಸಿ ಬುಧರ್ . . . ಜೀವುಂ . . . ಸಂಸಾರ ಸಾರೋದಯಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩-೩೩). ಭವ್ಯಾವಲಿ : ಜನಪತಿಗಳವ್ಯಾವಲಿ ಚತುರ್ದಶವಿಧ ದೇವರ್ಷಿಯೊಳ್ಳು ವಿವಿಧರತ್ನತ್ರಯಮುಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩) : ಅಂತೇವಾ ಭವ್ಯಾವಲಿಗಳತೇವವಿವಿಧವುಂ ಮಾಡಿ ಲೋಕೋತ್ತರ ದಾಹಾರ್ಯವೆಂಬುದುಂ ನಿರ್ಮಮದಿಂದ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭವ್ಯಾವಲಿ "ಭವ್ಯಾವಲಿ" ನೋ.

ಭವ್ಯಾವಲಿ (ನಾ). = ಭವ್ಯಾವಲಿ : ಸೆಗಟ್ಟುಜನಜೀವಯಂ . . . ಜನಪ್ರೀತ : ಸಂವತ್ಸರವುಂ ಭವ್ಯಾವಲಿ ಹಿತಕರವಾದಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩) : ಅನವಧರ್ ದಯೆಯುಂ ಭವ್ಯಾವಲಿ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩). [ಸಂ. ಭವ್ಯಾವಲಿ]

ಭವ್ಯೋತ್ಸವ (ನಾ). ೧. ಅತ್ಯುತ್ಸವವಾದ ಸಂತೋಷ : ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಅನಂದ. ೨. [ಜೈನ] ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ಸಂತೋಷ. - ಅನಂದ. ೧, ೨ : ಅರ್ಹಾರ್ಥಪರಂಪರೆಯ ಕಂಡಾಗಿ ಭವ್ಯೋತ್ಸವಮುಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩) : ಶ್ರೀಯಂ ತಳಿದಂ ಶ್ರೀಜಗಜ್ಜಯಂ . . . ಭವ್ಯೋತ್ಸವ ದಾಯವೆಂಬುದು ಜೈನಜನಮೋಪಕರಣಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭವ್ಯತೆ (ನಾ). ಬೋಗ್ಯವು ಪ್ರಾಣಿ : ನಾಯಿ : "ಕಾಲೇಯಂ, ಸಾರ ಮೇಯಂ, ತೇವಂ, ಶ್ವಾ, ಕುರ್ಬಂ, ಭವ್ಯತೆ, ಮೃಗದಂ, ಶಾಲಾ

ವೈಕುಂಠ-ಶೇಷ ನಾಯಕಿ(ಯ)" (ಪಾಟು. ೫-೨೨೬); ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಪಲ್ಲಿ
[೨೨] ಬಾಹ್ಯಕವಾಲಂಗೊಂದು ಮೊಲವ ಭವನ ಕುಡಿದೊಡೊಳವೊ
ದುರ್ಗಮಂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ನುಡುಗಮೆವುಗೆ ಬಲ್ಲ ಂಡಿಕೆಯು (ಪಾಟು. ೨೨೭);
ವಿಷಮಮೃತವಾಗಿದೊಡು ಜೀವನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಭವನಂ ಕರೆತಂದು ಮೆದವೊಂದಿ
ಸರೆ (೧೫೦. ೩೩-೪೪); ಕರಿ ಮೆಕರಂ ನಳುಲಮಾಡು ಭವನ . . . ಪಂಚ
ಪುರಿಗಳ್ (೧೫೦ ಕು. ೧-೨-೨೨೦). [ಸಂ.]

ಭಸಣ (ನಾ). ರಿ.ನಾಯಿಯ ಬೊಗ್ಗುವಿಕೆ. ೨. ನಾಯಿ; ಶ್ವಾನ. [ಸಂ.]
ಭಸಣಿಗೆ 'ಬಯಸಣಿಗೆ' ನೋ.

ಭುತ (ನಾ). ೧. ಬೂದಿ; ಭಸ್ಮ: "ಭೂತಿ, ಭುತಂ, ಭ್ವ, ಜ್ವಾರಂ, ರಕ್ಷಾ - ಈ ೫ ಬೂದಿ" (ಕೂಡು. ೧೩-೩೯); ನಾವೊಮ್ಮೆ ಬೇಟೆಯ ಹೋದರೆ ಭುತಕ್ಕಾಯಿತೆಂದು ನಿಸ್ಕರಿಸಿದನು ಸಾಯದವೇಳೆನೂ ಬರುವಂತೆ ಬಟ್ಟೆ ರಾಜನ ಕೊಂದನು (ಕತ. ೯೩). ೨. ಗೋವಿನ ಸಗಣೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಶಿವಭಕ್ತರು. ಹಳೆ ಮೊದಲಾದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಭಸ್ಮ: ವಿಭೂತಿ; ಅಂಗೀಕರಣಭಸ್ಮಾಂತಂ . . . ಭವವಿಭೂಷಣಮಾಣಿ . . . ನೆಗಟ್ಟಿದಾರಮಹಾಶಕ್ತರೋ ಭೂಗಮಂ (ಕೂಡು. ೧-೨); ಆದ ವರೋ ಧರ ನಂದೆಯನಾದನಂದ ಭುತದಿಂದ ವಿಪ್ರನಾದ ತಂ ಪೊಂದಿದು ವಸು ವೇಷಂ (ಗೌ. ೯-೧೦೬); ಪಾವ್ನಿಕೆ ಶಿವನಿಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸು ನೂಂದಿತು . . . ಭುತದಿಂದ ಈ ವಿಪ್ರನನ್ನು ಹೊದಿದಳು (ಕೂಡು. ೧೬).
[ಸು.]

ಭಸಿತಧರ (ನಾ). ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನು ; ಪರಮೇಶ್ವರ :
ಕರಗೊರಲನು ಬಂದ ಭಸಿತಧರನು ಬಂದ ರಕ್ತಜವಾಹರನು ಬಂದ
(ಇಂಚಾತಿ. ೨೨೨-೦೦). [ಸಂ.]

ಭಸ್ಮವಿರೋಪನ (ಸಾ). ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು :
ಭಸ್ಮವನ್ನು ಧರಿಸುವುದು : ಭಸ್ಮಧಾರಣೆ : ಭಸ್ಮವಿರೋಪನಪ್ರಮಾಣ
ದಂತು ಮೃಗೋದ್ರವಚನಕಮಾಪಾ (ಶ್ಲೋ. ೨೦-೩೦). [ಸಾ.]

ಭಟಿಕಾಂಗ (ನಾ). ೧. ವಿಭೂತಿಯು ಲೇವನವುಳ್ಳ ಶರೀರ ; ಭಸ್ಮವನ್ನು
ಧರಿಸಿರುವ ದೇಹ : ಸಂಗಮಾಶ್ರಯ ಬಹುವನ ಚಿತ್ತಮಂ ಪರೋಕ್ಷವನಂದು
ಕೇಶವ ಕುಂದಲಂ . . . ಪುರೋಹಿತರು ಭಟಿಕಾಂಗಂ ಸಮಾದಾಯಾಮಸಿ
ಗಗಳನ ಸದಕಮದು (ಬಾಹ. ೩೨-೩೦). ೨. ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಮೈಗೆ
ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡವನು ; ಶಿವ : ವೇದಾಪುರಾಣ ಲಿಂಗ ಭವಭಟಿಕಾಂಗ
ಸಂಪ್ರದೇಶಗುಣ ತೋರೋ ಭಕ್ತಕೃಪಾಂಗ. (ವಿವೇಕ. ೬೪ ಶ್ಲೋ). [ಸಂ.]

ಭೂತೋದ್ಧೃತಿ (ಗು). ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ : ಭೂತೋದ್ಧೃತಿ
ತನುವಿಂ . . . ವಿಹ್ವಲಿತಾಘನರದಃಶ್ಚಂದ್ರಂ (ಶ್ರುತಿ. ೨೩-೨೦) ; ಮಗಯು
ದೇಶೈಃ ಕಿಲಾಗ್ನಯಂತಿ ಭೂತೋದ್ಧೃತಿಃ ಕಲರಾಟಂ ಕಣೈಃ ಕೃಷ್ಣ
(ಉಪನಿಷತ್. ೯೦-೦೬). [ಸಂ. ಭೂತೋದ್ಧೃತಿ]

ಭಸ್ತ (ನಾ). ಚರ್ಮದ ಚೀಲ : ಸೆರದೊಳ್ ಬಿದಾರ್ಗಳೊಡೊಳ್ ಭಸ್ತಮಾಂ
 ಕೊಯ್ದು ಪೊಳವುಬಿಡೊಂದು ಕಾಸರದೊಳ್ ತರು:ರೆಪ್ಪಕ್ಕಾಲವನಾಂ
 ಮಾಡಿ . . . ಚಾರಣಮಾಡಿಂಪ್ರರಂ ಕೆಂಥು (ಕುಣಾಕು. ೪-೦೩೩ ಪ).
 [ನಂ. ಭಸ್ತಾ.]

ಭಸ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಚರ್ಮದ ತುದಿ: ಭಸ್ತಿಯು ಕೆಳನಂಕಲಸದೆ ಕಡಕೆಯ
ಮೊತ್ತವ ಜಾವದ ಹೊರೆಯುವ ವರಿಯಂ ತೊತ್ತಿ (೪೫.೫. ೫೦). ೨.
ಚರ್ಮದ ಬೇಲ. [ಸಂ.]

ಭೃಗ್ವಿ (ನಾ). ೧- ಚರ್ಮದ ಬೇಲ : ಚರಕಕೂ ವನಮದನೇಶವತ್ಸ
ವತ್ಸಾಗೆ ಪೂತ್ಯ ತಾಂ ಭೃಗ್ವಮಂದವತ್ಸಮಿಜಾಯ ಕೈಡುಗಿ ಪೂತ್ಯ
ಗುರುಪೊಲುರುಕ್ಕು ನಗಿಪುದು ನಗದೂಳ್ (೧೩೩೩. ೨-೦೦೦). ೨.
ಚರ್ಮದ ತಿಡಿ : ತಿತ್ತಿ. ೩. ಚರ್ಮದ ಜಲವಾತ್ರೆ. [ಸಂ. ಭೃಗ್ವರಾ]

ಭಸ್ತಿ (ನಾ). ರಿ. = ಭಸ್ತಿ ಕ. ಶಿ : ಈ ಭಾನುವಾರವೂ ರೀಲಾಭಸ್ತಿ
ಯಂದು ಪೂಯ್ಯದೊಡ್ಡ ನಿತ್ಯವ ಹಸ್ತ-ಭೂಗದಿಹದಕ-ಪರಾಭೂತಾಪನವ
ಉದಯಾಶೀರ್ವಣಂ (೫೩, ೬-೪). ೨. [ಯೋಗ] ಅಪ್ಪನಿಧವಾದ
ಕುಂಭಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸೂರ್ಯಭೇದ ಉಚ್ಚಾಯ ಸೀತಾರಿ ಸೀತಕ
ಭಸ್ತಿ ಕೃತುರಿ ಮೂರ್ಧ್ನ ಕೇವಲವೇನು ಅಪ್ಪಕುಂಭಕಪ್ರಕಾರಂಗಳಂ
(೩೫೪, ೧೦). [ಸೂ. ಭಸ್ತಿತಾ]

ಭಸ್ತೃ (ನಾ). ೧. ತಿದಿ ; ತಿತ್ತಿ : "ಭಸ್ತಾ, ಜರ್ಮಪ್ರಸೇವಿತಾ - ೨
ತಿದಿಯು ಪುರು" (ಹೂ. ೨೨. ೨೨). ೨. ಜರ್ಮಪ್ರದ ಚೀಲ. [ಸಂ. ಭಸ್ತಾ.]

ಭಸ್ತು (ನಾ).೧.-ಭಸ್ತುತ ಂ: "ಭೂಷಿ. ಭೂಷಂ. ಭಸ್ತು. ಕ್ಷಾರಂ, ರಕ್ಷಾ-ಈ ೫
ಬೂದಿ" (ಕಂಠಾ. ೦೩-೩೯); ಅಯ್ಯುದೇ ಕಾವನನ ಸುಪ್ತ ಭಸ್ತು ಮೈಯಲ್ಲಿ
ಮುಖಮೂದಲೆ ಏಕಯ್ಯಾ (೩೫೫. ೩೩). ೨.-ಭಸ್ತುತ ೨: ಭಸ್ತು ಮತ್ತೂ
ರುದ್ರಾಕ್ಷಗಳನ್ನು ಧೂಪವಧರಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಅನಂದ (೩೫೬). ೩.
[ವೈದ್ಯಶಾ] ಸುವರ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಪುಟಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ
ತಯಾರು ಮಾಡುವ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ವೃದ್ಧಿ.-
ಔಷಧ: ಹತ್ತಿರಾಯನ ಅರ್ಧಸೇನದಲ್ಲಿ ಬಿಳುಪಾದ ಭಸ್ತು ಗದ್ದಾಣಿ ೩
ತೂಕ. ಸೌತೇಣ ೫ ೨ ತೂಕ, ಸಹ ಕೊಡಿಸಿ ಕೊಡಲು ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ
ಯಾಗುವುದು (೩೫೭. ೩೫. ೩೯೩); ಆಗ ಒಗ್ಗಲಿ ಒಂದು ಭಸ್ತು ನನ್ನು
ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಸ್ನಾನವು ಕಾಳನವ್ವು ಪ್ರಮಾಣವ್ವು ತನ್ನ
ಸಂಗಡಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು . . . ಹೇಳಿದ್ದು-ಆ ಮುದವನ ಕಿವಿಗೆ ಬಾಣದಂತೆ
ಮೋಗಿ ನುಚ್ಚುತು (ಕಂಠಾ. ೦೩).

ಫುಡವಾಗು = ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗು; ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ಹೋಗು; ವಾತವಾಗು = ಇದ್ದಿದ್ದವುತ್ಪತ್ತಿವಾಗಿನ ಫುಡವಾಗಿನೇ, ಇದ್ದು ನೆಲವೆಳೆಕೊಳ್ಳದೇ ಜೀರ್ಣವಾಗಿನೇ (ಅಪ. ಕೇ. ೫೦-೩); ಉರಿ ಹತ್ತಿತರಿ ಯಾವುಫುಡಿಸ್ತನ್ನಾಗು ಗ? ಮನೆಯುಂ ಫುಡಯಾಯತ್ತು. (ಅಪ.ಕ. ೫೩-೨೪); ಸುಟ್ಟ ಸುಣಗಿತು ವಾಗಿ ಫುಡವಾಗುತದ (ಆ.ಕ. ೧೦. ೧೩-೧); [ಸಂ. ಭವನ]

ಭಸ್ಮಕ (ನಾ). ೧. ಜಲದಾಗ್ನಿಯು ತೀವ್ರವಾಗುವುದರಿಂದ ತಿಂದು ದಲ್ಲ ಭಸ್ಮವಾಗಿ, ಯಾವಾಗಲೂ ಅತಿಯಾದ ಹಸಿವಾಗುವ ವಸ್ತು ತಿಂದ ಆಹಾರ ಮೈಗೆ ಹತ್ತಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಧಿ; ಭಸ್ಮಕರೋಗ ಮೂರ್ಛಾವಶಿ ಕಷಯದ ತವನ ಸುಪುಸುಪಲೆಂದು ಬಿರುಸುಯ್ಯು (ಶೂಕ. ೩-೩೭); ಲಾತನಗೆ ದುಃಖವೋದಯದಿಂದ ಎರಿತೆಂದು ಭಸ್ಮಕವ್ಯಾಧಿ ಭಂದಿರದವಲು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗದೊಳೊಂದು ತಿರುಗುತರಿಸು ಬೋಕದರಿ (ಶೂಕ. ೩-೩೭). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಣಿವೆ ನಾಧಿ. [ಸಂ.]

ಭಸ್ತುಗಂಟಿ (ನಾ). ವಿಭೂತಿಯಿರುವ ಜೋಳಿ (?): ಬದಲಿ
ಜಟಾಯಧವ್ವಿ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಸ್ತುಗಂಟಿ [ಫಾ. ಗುಂಡಿ] ಇಲ್ಲ
(ಛಾ. ೧೩೦. ೧೩೧-೧೩೨). [ಪಂ. ಭಸ್ತುಗಂಟಿ]

ಭೃಗುಂಧಿನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿ
ಸುವ ಪರಿಮಳಭವ್ಯ: "ದ್ವಿಜಾ . . . ಭೃಗುಂಧಿನೀ-೬ ರೋಗಾಃ
ಎಂಬುವ ಗ್ರಂಥದ್ರವ್ಯದ ಹೇಳು" (ಸೂ. ೬. ೧೫೦). [ಸೂ. ಭೃಗುಂಧಿನಿ]

ಭಸ್ತುಧಾರಿ (ನಾ). ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನು: ಕೂಡಲಸಂಗಮ
ಧರವ ಭಸ್ತುಧಾರಿಯಾದ (ಹೂ. ಕ. ೩೨೨). [ಹೂ. ಭಸ್ತುಧಾರಿ]

ಭಸ್ಮ ಪುಟ (ನಾ). [ವೈದ್ಯಕಾ] ಸುಮರ್ಣ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಭಸ್ಮ
ವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದು; ವೈದ್ಯರು
ಸುಮರ್ಣಭಸ್ಮವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಭಸ್ಮ ಪುಟ ಹಾಕಿದಾರೆ (ಕೂ). [ಸಂ.]

ಭಸ್ಕರಸ (ನಾ). [ವೈದ್ಯಶಾ] ಪಾದರಸದ ಭಸ್ಕ- ಪುಡಿ (?):
 ವೈಷತ್ವ ಸ್ವಭಾವಂ ಸೂದಿತಿ ಕಿಂಚಿದಂ ಕೊಂಡಂ ಭಸ್ಕರಸಮೂಲದಂ
 ಯೋಜಿಸಿ (ಚ.ಪ. ೧೨-೩). 'ರಸಭಸ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಸ್ಮಸ್ಥಾನ (ನಾ). ವಿಭೂತಿಯೇ ಲೇಪನ : ಲಿಂಗಭಾವನದಿಂದಲಿ ಭಸ್ಮಸ್ಥಾನವು ಮಾಡುವುದು ಜ್ಞಾನಪಾದೋದಕವು (ಪ್ರಾಂ. ೬೭-೨೬೬). 'ಅಗ್ನೇಯ ಸ್ಥಾನ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಸ್ಮಾಭ್ಯಂಗ (ನಾ). ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು; ಶಿವ: ಭಸ್ಮಾಭ್ಯಂಗ ಉಲಿಂಗ ಸಂಜನಸಂಗ . . . ಪಾರ್ವತೀಶ ಪಾಲಿಸುವವನು (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ೦೬-೦೭). [ಸಂ.]

ಭಸ್ಮಾವಶೇಷ (ನಾ). ೧. ಉಳಿದಿರುವ ಬೂದಿ; ಮೇಣವು ಭುಜಪದ್ಮಮು ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಭಸ್ಮಾವಶೇಷಮಂ ತೋಯಲೆಂದಿದ್ದನನಾ ದೋಷ್ಯ ದರ್ ತಾಯಿ! (ಪ್ರಾಂ. ೭೯-೨೦೬೬). ೨. ಭಸ್ಮವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿರುವುದು; ಮಹಾತ್ಮರ ದೇಹ ಭಸ್ಮಾವಶೇಷವಾಯಿತು (೬೦೭). [ಸಂ.]

ಭಸ್ಮೀಕರಣ (ನಾ). ಬೂದಿ ಮಾಡುವುದು ; ಸುಟ್ಟು ಹಾಳುಮಾಡುವುದು; ಮುಷ್ಕರ ಮಾಡಲಿ, ದೇಶದ ಅಸ್ತಿಯಾದ ವಾಹನಗಳ ಭಸ್ಮೀಕರಣ ಮಾಡಬಹುದು? (೬೦೭). [ಸಂ.]

ಭಸ್ಮೀಕರಣ (ಶ್ರೀ). ಸುಟ್ಟುಹಾಳು ; ನಾಶ ಮಾಡು : ಹಿಂದೂ ಹಿತತನ ದಿಂದಲಿ ವಿರಹದೊಳೊಂದಿದ ಬಲ್ಲಿಕೆಗೆ ವೇದನೆಯಂ ತಂದವನು ಭಸ್ಮೀಕರಿಸಿದ ತಾನು ನಿರ್ವರವಿಹುದಲ್ಲ (ಪ್ರಾಂ. ೯-೨೦). [ಭಸ್ಮೀಕರಣ - ಇತ್ಯು.]

ಭಸ್ಮೀಕರಣ (ನಾ). ಭಸ್ಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಉದಕ : ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಕಡದಿರುವ ನೀರು; ಜಲ; ವಲಿದು ಭಸ್ಮೀಕರಣ ಮಂತ್ರವಾದುದು . . . ಇಂತಿಯಪ್ಪವರಿಯಾ ಜಲದ ಪೂಜಾತ್ರಯಂ (ಪ್ರಾಂ. ೦೯-೪೦). [ಸಂ.]

ಭಸ್ಮೀದ್ಯೂತ (ನಾ). ವಿಭೂತಿಯೇ ಲೇಪನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು ; ಭಸ್ಮಧಾರಿ : ಮಹಾವೀರಭಟರು ಭಸ್ಮೀದ್ಯೂತರಸವ ಜಡಯಧುರ್ಮಗಳು (ಪ್ರಾಂ. ೯-೨೦೦). [ಸಂ. ಭಸ್ಮೀದ್ಯೂತ]

ಭಸ್ಮೀದ್ಯೂತ (ಗು). ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡ. - ಲೇಪನ ಮಾಡಿಕೊಂಡ : ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾರನಂಗಿಯು ಭಸ್ಮೀದ್ಯೂತಗುತನಾಗಿ ದೇವತಾಸಮಾರಾಧನೆಗೆ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ (ಪ್ರಾಂ. ೭೦-೭). [ಸಂ. ಭಸ್ಮೀದ್ಯೂತ]

ಭಸ್ಮುಟಿ (ನಾ). (?) : ಕಡುಭಯಂಕರವೆನಿಸಿದ ಭಸ್ಮುಟಿ (ಪ್ರಾಂ. ೭೦೦೦. ಬೋಸರಿ. ಭಸ್ಮುಟಿ. ಭಸ್ಮುಟಿ) ಕಡೆಗೆ ರಕ್ತಸಿಂಧವಿದುಳಿ ಕಳುಗುಡುಹಿಗಲಾಯೆನುತ ತಿವಿದನು ಮತ್ತೆ ರಕ್ತಸನ (ಪ್ರಾಂ. ೬-೬೭-೨೨). [?]]

ಭಲಿಯೂರ (ನಾ). ಒಂದು ಉದಿನ ಹೆಸರು; ಅಸ್ಥಾನವುಮಂ ಭಲಿಯೂರಂ ಬನ್ನ ಸಿಕ್ಕಿಬಿಟ್ಟಾಯಂ ಚಿಕ್ಕಿಶ್ವರಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಪೂಜೆಯುಂ ಪದಿಕ್ಕೊಳಂ ಭಕ್ತಮುಂ ವಿಜಯಂ ಬಲವತ್ತಮುಂ ಸಲ್ಲದು (೦೪. III. ೦೭೭. ೦೭೬-೯: ೧೭೭). [?] + ಉರ]

ಭಲಾರ 'ಭಟಾರ' ನೋ.

ಭಲಾರಿ 'ಭಟಾರಿ' ನೋ.

ಭಲರೆ (ಅ). ಮೆಚ್ಚಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಭಾವಪೂರ್ವಕ ವ್ಯಯ : "ಅರೆ ಭಲಾ ಭಾವ ಭಲರೆ ಭರೇ . . . ಸುಂಪುರೆಯನೆ ಕೊಂಡುಬಿಡ ನಂದಿ" (ಪ್ರಾಂ. ೯೬); ಗಾಯಲರು ಪಾತಕಗೊಡವೆಮಾಡಿದೆಯೆಂಬ ಭಲರೆ ಭಾವದಾಯಕಿ ರಾಜವನ್ನೆತ್ತುಬಿಡಿದನು ಕಲಿ ಭೀಮ (ಪ್ರಾಂ. ೭೭೬. ೩೦. ೨೯೭); ಭರಣಿಪಾಲಕ ಕಂಡು ಮೆಚ್ಚುತ್ತ ಪರವ ನೀವನು ಭಲರೆ ಮೆಚ್ಚಿದನು ಬೇಡನಲು (೯೭೭. ೦೭೬). "ಭಲರೆ" ಪರಾ.

ಭಲಲರೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಭಲಾಭಲಾಭಲಾ ಗೆಜ್ಜೆಯಾ ನಾದ ಭಲಭಲರೆ ನಿಮ್ಮ ಹೊಲದ ಬೆರಳುಂಗುರ ಕಿಣಿಕಿಣಾಡ (ಪ್ರಾಂ. ೦-೦೯೦-೦). [?]]

ಭಟಾರಿ 'ಭಟಾರಿ' ನೋ.

ಭಟಾರ 'ಭಟಾರ' ನೋ.

ಭಾಂಕರಿಸು (ಶ್ರೀ). ಭಾಂ. ಭಾಂ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ವಹಿಸು : ಗದ್ದಲ ಮಾಡು ; ಕೋಲಾಹಲ ಮಾಡು : ನನಗೆ ನೆಗಡಿ ಹಿಡಿದಾಗ ಭಾಂಕರಿಸುವ ಸೀನುಗಳ ಲೆಕ್ಕ ಇದು ! (ಪ್ರಾಂ. ೬೬). [ಭಾಂಕರಿಸು + ಇತ್ಯು.]

ಭಾಂಕಾರ (ನಾ). ಭಾಂ, ಭಾಂ ಎಂಬ ಧ್ವನಿ : ಗಲಾಟೆ ; ಗದ್ದಲ ; ಕೋಲಾಹಲ : ಆ ಪ್ರಯಾಣಭೇರಿಭಾಂಕಾರಮೆಂಬ ಹೊಂಕಾರದೊಳೆ . . . ಪುರುಹಿವರ್ಗದ ಪರಿಸರಪ್ರದೇಶದೊಳೆ ಎಡದೊಳ್ಳಿಂಗಲಿ ಮುಟ್ಟು ಮೇಲ್ಮುಟ್ಟುಮುದು (ಪ್ರಾಂ. ೦೭-೭೬ ೪); ಅಗರ್ ಕಲ್ಪುಹನ ಸೇನೆಯೊಳೆ ಹಾಹಾಕಾರಂ ಪರಬಲದೊಳೆ ಭಾಂಕಾರಮಂಜಿ ಮರ್ಚಲೊಡಂ (ಪ್ರಾಂ. ೦೭-೭೬). [ಸಂ.]

ಭಾಂಕಾರಂಗುಡು (ಶ್ರೀ). ಭಾಂಕಾರ ಮಾಡು; ಅರ್ಭಟಿಸು; ಕೋಲಾಹಲ ಮಾಡು : ಸಂಗರಾರ್ಜುನಂ ಸಿದ್ಧನಂತಾ ಸಿದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರಮಂ ಪುನಕಂದನದಂ ತಪ್ಪಿದೊಡೆ . . . ಭೈರವಂಶ ಭಾಂಕಾರಂಗುಡುತಿರ್ಪ ಸಾಧಕಂ ಗೋದಾಮೆಯಂತೆ ಬೀದ ಬಗ್ಗುವಪ್ಪ ರಣಚ್ಚಿಗಿರಿ . . . ಅತಿ ಭಯಂಕರಾಕಾರವುಪ್ಪದು (ಪ್ರಾಂ. ೭೯ ೬೦೭೪). [ಭಾಂಕಾರ + ಕುಡು (< ಕೊಡು)]

ಭಾಂಕಿ (ನಾ). ಕೆಹಳೆಯಂತಹ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ : ನಗಾರಿ ಭಾಂಕಿ ತುತ್ತೂರಿ ತಂಬಿ ಜಾಗಟಿ ಇವುಗಳ ವಾದ್ಯಗಳೊಡನೆ ಬರಣೆ (ಐದು ಕಲಕಗಳು) ಮೆರವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತವೆ (ಪ್ರಾಂ. ೩೬); ದಾಸನ ಸರಣಿಗಳು . . . ಕಡಾಸು, ಬನವಾಸಿ, ತುತ್ತೂರಿ, ಭಾಂಕಿ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂಜನೆಯನ ವಿಗ್ರಹ (ಗುಣ. ೦೨ ೬೦೪); ದಾಸಯ್ಯನೂ ಅವನ ಹಾವ್ಯಾರು ಜನ ಅನುಚರರೂ ನಗಾರಿ, ಭಾಂಕಿ, ತುತ್ತೂರಿ, ತಂಬಿ, ಜಾಗಟಿ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ . . . ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತಾ ಬರುವರು (ಪ್ರಾಂ. ೪). [೬-೬೦. ಭಾಂಕಿಯಾ ; ಮರಾ. ಭಾಂಕಾ]

ಭಾಂಗಣ (ನಾ). ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಇರುವ ಸ್ಥಳ. - ಪ್ರದೇಶ : ಆಕಾಶ : ಮಂಗಳಾಕ್ಷತೆಯನ್ನಣ್ಣಿಣ್ಣಿ . . . ಭಾಂಗಣದೊಳೆ ಪೋದಣ್ಣಾ ರೊಡನೆ ಸಿಂಧುಗಂಗಾಡೇವಿಯರತ್ತ (ಪ್ರಾಂ. ೪೯-೨೯). [ಸಂ.]

ಭಾಂಗಿ, ಬಾಂಗಿ (ನಾ). ೧. ಅಂಜಿಯ ಮೂಲಕ ಕಳುಹಿಸುವ ಗಂಟು : ಪಾರ್ಸಲ್ಲು : ಒಂದು ದಿನ ಆ ಬಾಲಿಕೆಗೆ ಅಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಂಗಿ ಬಂದಿತು (ಪ್ರಾಂ. II, ೬೪); ಕರಾಣಾರತ್ನದಿಂದ ರಾಯರ ವಿಶಾಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಿಜೆಪ್ಶರ್ ಭಾಂಗಿ ಬಂದಿತು (ಪ್ರಾಂ. ೬೦); ಯುದ್ಧಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಬರತಕ್ಕ ಭದ್ರವಾಗಿರುವ ಭಾಂಗಿಗಳೊಳಗೆ ಆಪಾಯಕರವಾದ ಸಿಡಿಮದ್ದಿನ ಗುಂಡುಗಳು . . . ಇರುವವೋ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಎಲ್ಲರೇ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುವರು (ಪ್ರಾಂ. ೩೬). ೨. ಮೂಟೆ ; ಹೊರೆ : ಇಷ್ಟು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ . . . ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಸುಮಾರು ನೂರು ದೊಡ್ಡ ಭಾಂಗಿ ಗಳಾದುವು (ಪ್ರಾಂ. ೦೭೭). ಬಾಂಗಿ : ೧. ಈಗ ತಾನೆ ಅಡ್ಡಕ್ಕೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಪುಟ್ಟಿದೊಂದು ಬಾಂಗಿ ಬಂತು (ಪ್ರಾಂ. ೪೬). [೬-೬೦. ಬಹಂಗೀ ; ಮರಾ. ಬಂಗೀ, ಬಹಂಗೀ]

ಭಾಂಗೀನ (ನಾ). ಸೇವೆಯ ಹೊಲ : "ಭಂಗಿಂ. ಭಾಂಗೀನಂ - ತಿ ೨ ಸೇವೆಯ ಕೆಲಸ" (ಪ್ರಾಂ. ೨೭-೪). [ಸಂ.]

ಭಾಂಡ (ನಾ). ೧. ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತುಂಬಲು ಮತ್ತು ಅಡಿಗೆ, ಊಟ ಪೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮಣ್ಣು, ಲೋಹ, ಮರ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಪಾತ್ರೆ. - ಭಾಜನ : "ಸ್ಥೂಲ ಭಾಂಡಂ ಮಡಕೆಯೆಂದೆನಿಸು" (ಪ್ರಾಂ. ೬೨-೨೨); ಬೆಂಡಾಲ

ಭಾಂಡದಿಂದ ಭೂಮಿವತಿಕವಾದಂಭಾವಂ ಪವಿತ್ರಮೆಯುದಂಭಂ
(೧೫೦೫. ೬೩೫); ಪಾಕಮಾಡುವ ಭಾಂಡ ಸೋಣಗನ ದೊವಿಗೆಯಯ್ಯಾ
(೩೩೬. ೬೦೪); ಭಾಂಡ ತುಂಬಿತು ಮತ್ತೆ ನಲಿಯುತ ಚಂದಹೃದಯನ
ನುಡಿಯ ವಿಷವನು ಬಿಡಿಸಿದಲಾಯನುತ ಕೊಂಡಾಡಿದನು ಕೋಮರಿಯ
(೪೫೦೪. ೬೩೬. ೦೬-೦೭). ೨. ಸಲಕರಣೆ; ಉಪಕರಣ. ೩. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ. ೪. ಕುದುರೆಯ ಸಜ್ಜು. —ಅಲಂಕಾರ :
“ಭಾಂಡಂ - ೧ ಕುದುರೆಗೆ ಅಲಂಕರಿಸುವ ವದಿವೆ” (೫೩೦೫. ೬೩೫).
೫. ಒಡವೆ; ಆಭರಣ. ೬. ಆಸಲು; ಮೂಲಧನ. ೭. ನದಿಯ
ಪಾತ್ರ. ೮. ಸಾಮಾನು, ಸರಂಜಾಮು ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಗ್ರಿ.
೯. ಸರಕುಗಳ ಗಟ್ಟಿ, —ಮೂಟೆ. ೧೦. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಸರಕು, —
ದಾಸ್ತಾನು. ೧೧. ಭಂಡಾರ; ನಿಧಿ. ೧೨. ಹಾಸ್ಯ; ನಕಲಿ.

ಭಾಂಡ ಭಾಷಣ = ಪಾತ್ರಪರಟೆ : ಭಾಂಡಭಾಷಣ ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲ
ದವರ ಭಕ್ತಿ ಹೃದಯ ಮಂಡೆಯ ಹೊಜೆ ತೊಳೆದಂತೆ ಕೊಡಲಸಂಗಮ
ದೇವ (೨೫೫. ೦೪). [ಸಂ.]

ಭಾಂಡಕ (ನಾ). ೧. ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ. ೨. [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯದ ಒಂದು
ಭಂಗಿ (?) : ಭರತಮಾತಂಗದ ತಿರುಪು ಭಾಂಡ [೩೩೦೫. ೬೩೬] ಕ ಕುಳರ
[ದ್ರ]ಪರಿಯಿಂದಾಡುತಲಲು . . . ಸುಂದರ್ಭಾಗಮಳೆಯ ನಿರ್ಜರರು
(೪೪೫. ೦-೬೩). [ಸಂ. ?]

ಭಾಂಡಕರ್ಪೂರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕರ್ಪೂರ : ವ್ರಾಹ್ಮ
ರಾಯನು ದೊರೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಳುರಾಯಸವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ
ಅದರ ಬಲದಿಂದ ದಳವಾಯಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಭಾಂಡಕರ್ಪೂರದ
ಶಿಶಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವನು (೫೦೫೪. ೦೦೪); ರಾಜರು . . . ಅವರನ್ನು ಕರ
ಯಿಸಿ, ಕಾಣ್ಕೆಗೆ ಭಾಂಡಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಇಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಸಿ . . .
ಕರೋರವಾಗಿ ನುಡಿದು ಬಿಟ್ಟರು (೬೪೪. ೬೪). [ಭಾಂಡ್ಯ + ಕರ್ಪೂರ]

ಭಾಂಡವಲ 'ಬಂಡವಾಳ' ನೋ.

ಭಾಂಡವಲದಾರ 'ಬಂಡವಾಳದಾರ' ನೋ.

ಭಾಂಡವಲಶಾಹಿ 'ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ' ನೋ.

ಭಾಂಡವಲು 'ಬಂಡವಾಳ' ನೋ.

ಭಾಂಡವಳು 'ಬಂಡವಾಳ' ನೋ.

ಭಾಂಡಸಂಕರ (ನಾ). ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವುದು; ಮಡಿ
ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಮೈಲಿಗೆ ಮಾಡುವುದು : ಅದು ಗಂಡು ನೆರದುಕೊಂಡು
ತುಡುಗುಣಿಯಾಗಿ ಭಾಂಡಸಂಕರಂಗಿಯುತ್ಪತ್ತಿರ್ಪದುಂ (೫೦೫೦. ೨೬೦-೨೦).
[ಸಂ.]

ಭಾಂಡಾಗಾರ (ನಾ). ಉಗ್ರಾಣ; ಭಂಡಾರ; ಕೋಶ : ಶ್ರೀಗಂ ರಾಜ್ಯ
ವಿಭೂತಿಗಂ ನೆರೆಯನಿಪ್ಪಾತ್ತಿಯಮಾಣೆ ಭಾಂಡಾಗಾರಂ ಮೊದಲಾಗಿ
ಮಿಕ್ಕ ಬಸನಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವುಂ ಬಯಶ್ರೀಗೇಹಂ ಕಂಡೆ (೩೦೫೪.
೨-೦೨; ೧೦೪7). [ಸಂ.]

ಭಾಂಡಾರ (ನಾ). —ಭಾಂಡಾಗಾರ : ಹಾಲು ತನ್ನ ಸೆಂಗಿನ ತುದಿಯಿಂದ
ಭಾಂಡಾರದ ಕೀರಿಯ ಕೈಗೊಂಡುನ್ನು. ಬಿಟ್ಟು . . . ಒಂದು ಬಿಟ್ಟು
(೩೪೪೪. ೨೬೬); ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರೂ, ಪುರಾಣದ
ವಿಭೂತಿಗಳೂ ಯಾವ ಶಕ್ತಿಸಾರದ ಭಾಂಡಾರವಾಗಿದ್ದರೋ, ಅದರ
ಲವಲೇಶವನ್ನಾದರೂ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಅವಿವೇಕಿಗೊಂದು ನಮ್ಮಪ್ಪ
ತೆಗಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರವಚನಕಾರನೂ ಸಮಯ ಮೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ
(೪೪೪೪. ೪೦). [ಸಂ.]

ಭಾಂಡಿ 'ಭಾಂಡ' ನೋ.

ಭಾಂಡಿಕ್ಕಿ (ಗು). ನೆಗೆಗಿಡಾದ; ಹುಸ್ಯಾಸ್ಪದವಾದ : ಸುರಪಗಾ

ಮಾನೀಶನ ಪತ್ನಿಗಳು ಪೆ ಭಾಂಡಿಕದೇಹಮಾಯಿತು (೨೫೫೦. ೬-೦೪);
೫ ಇಂದ್ರನು ಗೌತಮಮುನಿಯ ಶಾಪದಿಂದ ವೈನೋರಿಹಿತನಾದ
ನೆಂದು ಪುರಾಣಕಥೆಯಿದೆ. [←ಸಂ. ಭಂಡ]

ಭಾಂಡಿಕ್ಕಿ (ನಾ). ಕ್ಷೌರಿಕ; ನಾಯಿಂದ; ನಾಟಕ. [ಸಂ.]

ಭಾಂಡೀರ (ನಾ). ೧. ಅಲ. ಗೋಡೆ ಮುಂತಾದ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮರ : ಪರ್ಣಕ ಕೆಂಪು ಸೊಗಯಿಸಿತಾದ್ದಂಡಪಾಂಡಭಾಂಡೀರ
ಮಟಂ (೫೫೦. ೪-೪೫); ೨ ಭಾಂಡೀರಮಂಜ ಮಹಾಮಟವಿಟಪರ್ಯಾಕ್
(೫೫೦. ೪-೪೬ ೩). ೨. ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆ : ಸಂಸ್ಕೃತ
ಪ್ರಾಕೃತ ವೈಶಾಖ ಮಾಗಧ ಶೌರಸೇನ ಭಾಂಡೀರ ಅವಭೃಂತ ವೈಕೃತ
ಶುದ್ಧ ಮಿಶ್ರಾದಿ ಭಾಷಾಭಿಧಗಂ ಪೇಶ್ಯ ಲಾಕ್ಷಣಿಕಪ್ಪ ಕವಿಗಂ (೩೪೪.
೨೨). [ಸಂ.]

ಭಾಂಡು (ನಾ). (ಉಕ) (ಕಡಮೆ ಬೆಲೆಯ) ನೂಲಿನ ಸೀರೆ : ಬರಿಯ
'ಭಾಂಡು' ಗಳೇ ನಿತ್ಯದ ಉಡಿಗೆಯಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಅಂದು ಮೈಸೂರು
ಮಾಡಿಯು ಸೀರೆಯೊಂದನ್ನುಟ್ಟು ಅದಕ್ಕನುರೂಪವಾದ ಕುಪ್ಪಸವನ್ನು
ತೊಟ್ಟರು (೫೫೫. ೨೫೬); ಬೆಳದ ಮಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮಣವಾಗಿ ಕಾಣಬೇಕೆಂದು
ಭಾಗೀರಥ ತನ್ನ ಜೀವನನ್ನೇ ಒತ್ತಿ ಇಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಭಾಂಡನ್ನು ಉಡಿಸಿದರೆ
ಅದಕ್ಕೊಂದು ಬೇರೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೇ ಬರೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಸಮಾಜದ ಜನ (೪೫೦.
೦೦೪); ನಮ್ಮ ಅವ್ವನಿಗೆ ಇರಲೆಂದು. ರಂಗಸ್ವ ಎರಡು ಭಾಂಡು ಕೊಡಿಸಿ
ಕೊಟ್ಟರು (೫೪೪. II, ೪೬). [← ಮರಾ. ಬಾಂಡ್]

ಭಾಂಡಿ, ಭಾಂಡಿ(ನಾ). (ಉಕ) ಪಾತ್ರ; ಭಾಷಣ : ಭಾಂಡಗಳು ಒಂದ
ಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತಹ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗಾತ್ರದವು ಇರಬೇಕು
(೪೫೫. ೬೬). ಭಾಂಡಿ : ಬಾಯಿಯು ಒಮ್ಮೆ ಪಾತ್ರೆ ತಿಕ್ಕಿ ಹೋದಳು.
ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಒಂದು ಭಾಂಡಿ ತಿಕ್ಕಲು ಬರಲಾರೆ ಎಂದು ಪೇಳಿ
ಹೋದಳು (೪೫೫. ೨೫೬); ಹತ್ತು ಹೊಡೆದರೂ ಭಾಂಡಿ ತಿಕ್ಕಾಕ ಬರೂ
ಹಾಗಿಲ್ಲ (೪೫೫. ೦೪); ಸತ್ಯನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ
ತುಪ್ಪದ ದೀಪಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಳೆಯ ಭಾಂಡಿಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ
ಲಲಕಿಸುತ್ತವೆ (೪೫. ೪೬). [←ಮರಾ. ಭಾಂಡೆ. / ಸಂ. ಭಾಂಡ]

ಭಾಕರಿ 'ಭಕ್ತರಿ' ನೋ.

ಭಾಕ್ತ (ಗು). ೧. ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ; ತಿನ್ನತಕ್ಕ. ೨. ಅಶುಕ
ವಾದ; ಪರಾಧೀನವಾದ. ೩. ಗೌಣವಾದ; ಅಪ್ರಧಾನವಾದ :
ಮುಖಮುಖವಾಂತರೀವದು ನಿರವಧಿಸುಖ ಭಾಕ್ತಪ್ರಪಂಚ ಸುಖವೆಂ
ತಪರಿವಿತವೆಂದು (ಮುಳುಕ. ೪೪೪). (ನಾ). ೪. ಅನ್ನ; ಆಹಾರ :
ಭಾಕ್ತವಾರಾರ ದುಡಿತದಿನೊ ನಿನ್ನಾಗುಜುದು ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯೊ ಪುಣ
(ಮುಳುಕ. ೪೫೦). ೫. ಅಶ್ರಿತವಾದುದು; ಪರಾಧೀನವಾದುದು.
೬. ಮುಖ್ಯವಲ್ಲದುದು; ಅಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ೭. [ಕಂಪ್ಯಮಿಂ]
ಗೌಣವಾದುದು; ಲಾಕ್ಷಣಿಕ; ಔಪಚಾರಿಕ; ೮ ಯಾವುದಾದ
ರೊಂದು ಪದವು ತನ್ನ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೊಂದು
ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅದು
ಭಾಕ್ತವೆನಿಸುವುದು. “ಬಿಸಿನೀಪತ್ರದ ಶಯ್ಯೆ ತಾನೆ ಕರೋಣ
ಸಂತಾಪವೆಂ ವೇಳುಗುಂ” ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ವೇಳುಗುಂ' ಎಂಬುದು
ಭಾಕ್ತವದ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಚೇತನವಾದ ಶಯ್ಯೆಯು ಮಾತನಾಡು
ವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ 'ವೇಳುಗುಂ' ಎಂದರೆ 'ಸ್ವಪ್ನಪಡಿಸುತ್ತದೆ'
ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೊಂದು
ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು : 'ಶಯ್ಯೆ'ಯೆಂದು ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮವನ್ನು
ವಿವ್ಯಾಹರ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದರಪ್ಪ . . . ಪುಟ್ಟ ಕೆಲವರು ಅದನ್ನು
'ಭಾಕ್ತ' (= ಲಾಕ್ಷಣಿಕ) ವೆಂದರು (೪೫೫. ೬೩೬. ೪). [ಸಂ.]

ಭಾಕ್ತಿ (ಗು). ರಿ. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ; ಶ್ರದ್ಧಾವಂತನಾದ; ಇದಮೋದುವ ಕೀರ್ತಿ ಕಲ್ಪ ಭಾಕ್ತಿಕಜನಕಗಳುಂ ಸಮಾನೀಕರಣ ಮನೋರಥ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ (೨೫೩. ೨೨-೪೩). (ನಾ). ೨. ಭಕ್ತಿ; ಅಶ್ರಿತ; ಭಾಕ್ತಿಕನ ಪೊಲೆ ಬಲವೆಂದುದು ವಚ್ಚಿ (೨೫೩. ೩-೬). [ಸಂ.]

ಭಾಗ (ನಾ). ರಿ. ಪೂರ್ಣವಾದ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥದ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ವಾದ ಅಂಶ. ಪಾಲು: ಕೃಮದಿಂ ದ್ವಾದಶಭಾಗವೊಂದು ಗೃಹಕಲ್ಪಂ (೨೫೩. ೦-೩೬); ಎನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಸಾಸವೆಯ ಪದ್ಯಾಗದನಿಶ್ಚಿ (೨೫೩. ೩೩೩). ೨. ಹಂಚಿಕೆ; ವಿಭಾಗ; ಹಿಸ್ತ: ಅವರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಸ್ತಿಯನ್ನು ಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು (೨೫೩). ೩. ಕರ್ತವ್ಯ; ಹೊಣೆ: ಅಪಾಯಕರವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಎನ್ನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೇ (೩೩೩. II. ೪೦೬). ೪. ದಸೆ; ದಿಕ್ಕು: ಪರ್ಗಾಣಾಮಾಸಾಗ್ರಾಮ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಕೃತಾಕೃತಕ್ಷೇತ್ರಂ (೨೫. XI. ೨೦೩೩. ೬೬-೬೭; ೨೫೬); ದಕ್ಷಿಣದಿಶಾಭಾಗದೊಳ್ಳೋನಸಮುದ್ರದ ಕೃತ್ರಿಮಪುರ್ವತಮನೊಡರಿ (೨೫. VIII. ೩೫೩. ೦೦೬-೬೭; ೧೦೭೪). ೫. ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳ ಗುಂಪು; ಪ್ರಾಂತ; ಅಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ನಾಡಿನ ವಲಯ: ವನವಾಸಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಎಡವಳಲಾಗಿ ಕೆಲಕಾಗಾಮಾಸ ನಾಮಗ್ರಾಮ (೨೫. XI. ೨೦೩೩. ೬೬-೬೭; ೨೫೬). ೬. ಅದ್ಭವ; ಭಾಗ್ಯ; ಸುದೈವ. ೭. ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಅಂಶ; ಪಾಪಾಂಶ; ಕಾಲಭಾಗ. ೮. ಸ್ಥಳ; ಅವಕಾಶ; ಸ್ಥಾನ. ೯. [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಅಪೂರ್ಣ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಶ. ೧೦. ಭಾಗಲ್ಪು. ೧೧. [ರೇಖಾಗ] ಒಂದು ವೃತ್ತದ ಸುತ್ತುಳತೆಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನೂರ ಅರವತ್ತನೆಯ ಒಂದು (೨೫೩); ಅಂಶ ಒಂದ: ದಿಗ್ಗಿ. ೧೨. [ಜ್ಯೋತಿ] ಒಂದು ರಾಶಿಯ ಮೂವತ್ತನೆಯ ಒಂದು (೨೫೩) ಅಂಶ. [ಸಂ.]

ಭಾಗಂಗೊಳ, ಭಾಗಂಗೊಳು (ಶ್ರಿ). ಭಾಗವೊಡು; ವಿಭಾಗಿಸು: ಮಧ್ಯಮಪದಾರ್ಥಸಂಖ್ಯೆಯಂ ಆ ನಿಖಿಲಶ್ರುತಾಕ್ಷರಂಗಂ ಭಾಗಂಗೊಡೊಡೊ ದಂಗಭಾವಮಂಗಳವೃದ್ಧಿ (೩೩. ಶ್ರಿ. ೬೬); ಭಾಗಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಸರು ತವಿಸು, ಭಾಗಿಸು, ಉಗಿ, ಎತ್ತು . . . ಭಾಗಂಗೊಂಬುದಕ್ಕೆ (೩೩೩. ೦೩-೦೪). ಭಾಗಂಗೊಳು: "ಭಾಗಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಸರು - ತವಿಸು ಭಾಗಿಸು. . . ಭಾಗಂಗೊಳು ಸರಿ. . . ಇಂತಿವೆತುಂ ಭಾಗಂಗೊಂಬುದಕ್ಕೆ ವಸರು" (೩೩೩. ೦೩-೦೪). [ಭಾಗ + ಲೋಕ]

ಭಾಗಂಗೊಳು 'ಭಾಗಂಗೊಳ' ನೋ.

ಭಾಗಂಬೋಲು (ಶ್ರಿ). ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದು: ಭಾಗಂಬೋಗದ ಲೋಕಕ್ಕರಂಗಲ್ಲಂ ಪ್ರಕೀರ್ಣಕಪ್ರಮಾಣಮಕ್ಕುಂ (೩೩. ಶ್ರಿ. ೬೬).

[ಭಾಗ + ಪೋಗು (< ಪೋ)]

ಭಾಗಧೇಯ (ನಾ). ರಿ. ಪಾಲು; ಅಂಶ; ಭಾಗ. ೨. ಭಾಗ್ಯ; ಅದ್ಭವ: "ಭಾಗಧೇಯಂ ಭಾಗ್ಯಂ, ವಿವಾಹ, ಭವತವ್ಯತಾತು ಇ ಭಾಗ್ಯದ ಪುಸ್ತ" (೩೩೩. ೨೦-೨೩); ಅಗಣಿತ ಭಾಗಧೇಯಕೃತ ಮೂಲಗುಣಂಗಳೆಂದಗು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನಾಕುಲಂ ಬೆಸಿದಂ ಮುನಿಪುಂಗವಂ (ಸುಕು. ೩-೪೬); ಭರತಕುಲದಲಿ ಭಾಗಧೇಯಸ್ತುರಣಜೀವನಮೃತನಾತ್ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದಾಡಲಿ ಮುನಿದು ಮಾಡುವುದೆನು ವಿಧಿಯೊಡನೆ (೩೩೩. ೦೬-೦೭); ಭವ್ಯವಿಧವನ್ನ ಮಕ್ಕನಂದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಮೇಶ್ವರನೆಯ ಮಾಡದಿವತ್ತಮಾರ್ಗಂ . . . ಭಾರತೀಭಾಗಧೇಯಂ (೩೩೩. ೬-೦೭); ತಮ್ಮ ಭಾಗಧೇಯವೇ ತಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರುವುದು (೩೩೩. ೦೩೩). ೩. ಅಸ್ತಿ; ಐಶ್ವರ್ಯ. ೪. ಸುಖ; ಸೌಖ್ಯ. ೫. ತೆರಿಗೆ; ಸುತ: "ಅರ್ಥಾಂಗಮಾ, ಅಯಾ, ಭಾಗಧೇಯಂ, ಕರ, ಬಳಿ-ತು ೫ ಸಿದ್ಧಾಯಂ" (೩೩೩. ೬೦-೬೭). ೬. ಹಕ್ಕುದಾರ; ಬಾಧ್ಯಸ್ಥ. ೭. ಅದ್ಭವವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ;

ಭಾಗ್ಯವಂತ: ಕುಮಾರಿಗುಚಿತೋದ್ಯಾಪ್ತಭವದ ಸ್ವಯಂವರಕೆ ಭೂ ಭುವನದ ಭಾಗಧೇಯರ ಭೂರಮದರನು ಒರಿಸಿದನು (೩೩೩. ೦-೨೨-೨೪) [ಸಂ.]

ಭಾಗಲ್ಪು (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದಂ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದರೆ ಉತ್ತರರೂಪವಾಗಿ ಬರುವ ಸಂಖ್ಯೆ: ಭಾಜ್ಯವು ಭಾಜಕದಿಂದ ಕಡಮೆಯಾದಲ್ಲಿ, ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗಲ್ಪುವನ್ನು ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೩೩೩. ೨೬). [ಸಂ.]

ಭಾಗಲಾಂಬಿಕೆ (ನಾ). ಒದ್ದಾಕೆಯ ಹೆಸರು: ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾಂಗ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಯಾಶ್ರೀ ಭಾಗಲಾಂಬಿಕಾ ದೇವ್ಯಾ (೧) ನಮಸ್ಕಂ ಕೃತಮಾಸಾ (೩೩೩. XX. ೦೬-೨೦; ೨೭೬). [**ಬಗಲೆ ? + ಅಂಬಿಕೆ**]

ಭಾಗವಂತ (ನಾ). ಪಾಲುದಾರ; ಒಪ್ಪಿದಾರ: ಎನ್ನ ಸುಖದಾಂಬಿಕೆ ಭಾಗವಂತರು ನೀವರಾ (೩೩೩. ೬-೨೦-೨೦). [ಸಂ. ಭಾಗವತ]

ಭಾಗವಡೆ (ಶ್ರಿ). ಬೇರ್ಪಡು: ಬೇರೆಯಾಗು: ಆ ಗಿರಿಯಂಬ ದೇವನ ಪಶ್ಚಿಮಂತರಡಾಗಿ ಕಾ ನದಿಯಿಂದ ಭಾಗವಡೆದು ಪೂರ್ವದಿಡೆಹದಿಪುದಾ ಶ್ರೀಗೆ ನಿವಾಸವೆಂದನು (೩೩೩. ೦-೬೭). [ಭಾಗ + ಪಡೆ]

ಭಾಗವತ (ಗು). ರಿ. ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ; ದೇವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೩. ದೇವ ಭಕ್ತಿ; ಹರಿದಾಸ; ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ: ಕೌರವಭವನವನು ಜೊತೆಜೊತೆ ಪರಭಾಗವತಪುಸ್ತಕರತ್ನ ವಿದುರನ ಮನೆಗೆ ನಡೆತಂದ (೩೩೩. ೩-೪); ಭಾಗವದರೂ ರಂಗ ಬಾಗಿಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಭಾಗವತರು ಕಂಡರಪ್ಪಿಕೊಂಡೊ ಯ್ದರೊ (೩೩೩. ೨-೦೦೦ ೨೫೩೩); ಯದ್ವಿಚ್ಛಾಸುರನು ಭಾಗವತ ಮಕ್ಕಕಮದ ಬ್ಬಂದಾರಕೋಪವಂ ಸತ್ಯಸುಧಂ ಭೀಷ್ಮಂ (೩೩೩. ೯-೬೦). ೪. ಪುರಾಣದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಯಕ್ಷಗಾನ, ಬಯಲಾಟ ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಅಡಿಸುವವನು ಮತ್ತೂ ಹಿಮ್ಮೇಳ ವನ್ನು ಹಾಡುವವನು: ಹಳೇಕಾಲಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಟ ಕರಿಸುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಭಾಗವತನೆಂದು ಹೆಸರು (೩೩೩. ೬೩); ರಂಗಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಲ್ಲರೂ ಭಾಗವತರನ್ನೂ ರಂಗಸ್ಥಳವನ್ನೂ ವಂದಿಸಿ ಕಾಲನ್ನಿರಿಸ ಬೇಕು (೩೩೩. ೩೭); ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ . . . ಭಾಗವತನು (ಹಾಡುಗಾರನು) ಅದನ್ನು . . . ಎಲ್ಲ ತಾಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂದರ್ಭವಂತು ಹಾಡುತ್ತಾನೆ (೩೩೩. ೦೩೩). ೫. ಕೆಲವರು ಕೀರ್ತನಕಾರರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ: ಅನಂತರಾಮಭಾಗ ವತರಿಗೆ ಮಧುರವಾದ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತಹ ಶಾರೀರಸಂಪತ್ತು ದೈವ ದತ್ತವಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತು (೩೩೩. ೬೦); ಇವನು ಸಂಗೀತ ಕಲಿಕದ್ದು ಯಾವ ಭಾಗವತರಲ್ಲಿ? (೩೩೩. ೦೩೩). ೬. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹದಿನೆಂಟು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಭಾಗವತ ಪುರಾಣ . . . ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣ ಮೊದಲೇ . . . ಹದಿನೆಂಟು ಮೂಲ ಪುರಾಣಗಳು (೦೩೩. ೬); ವಿಷ್ಣು, ಭಾಗವತ, ನಾರದ, ಗಾರುಡ ಈ ನಾಲ್ಕು ಪುರಾಣಗಳು ಪೈಷ್ಣವಗಳು (೩೩೩. ೦೬೬).

ಭಾಗವತರ ಆಟ - ಯಕ್ಷಗಾನ, ಬಯಲಾಟ ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕ ರೂಪ: ಕರ್ಣಾಟಕದ ಬಯಲಾಟ ಇಲ್ಲವ ಭಾಗವತರ ಆಟಗಳೂ ತಿದ್ದಿದ ನರ್ತನೇಲಿಗೇ (೩೩೩. II. ೨೦). [ಸಂ.]

ಭಾಗವತಧರ್ಮ (ನಾ). ಭಗವಂತನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪರದೈವ ಮತ್ತು ಅವನಲ್ಲದುವ ನಿರತಿಶಯವಾದ ಭಕ್ತಿಯೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವೆಂದು ಬೋಧಿಸುವ ಮತ; ವೈಷ್ಣವಮತ: ಇದೇ ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗವತಧರ್ಮ. ವಿಶ್ವಾತ್ಮತತ್ವಾದ್ವಾಂತ (೩೩೩. ೨೫೬); ಈ ನಾರಾಯಣನ ಅರಾಧಕರ ಒಂದು ಪಂಥವೇ ಬೆಳೆದು

ಮುಂದೆ ಅದು ಭಾಗವತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಬೆರೆತಿರುವುದು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ (ಅಂಕ. ೨೯೬). [ಸಂ.]
ಭಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯ (ನಾ). ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಹೊರಟ ವೈಖಾನಸ್ಯ ಪಾಂಚರಾತ್ರ. ಭಾಗವತಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂಬ ಮೂರು ಅಗಮಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು; ೪ 'ಶಕ್ತಿಭಾಗವತ', 'ಶಿವಭಾಗವತ' ಮುಂತಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಇವೆ; ಶ್ರೀಶುಕಭಾಷ್ಯಾನುಸಾರಿಯಾದ ದರ್ಶನದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿ ಶ್ರೀಗೋಪಬಂಧನರಿಂದ ಉದ್ಭವವೃಂದಾವಿಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿ ಉಪಾಸಿಸುವ ವೈದೀಕಸಂಪ್ರದಾಯವು "ಭಾಗವತಸಂಪ್ರದಾಯ"ವೆಂದೂ . . . ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ (ಅಂಕ. ೬೬); ಆದರೆ ಮನೆತನದವರಲ್ಲಿ ಭಾಗವತಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಓಲಾಟಿದ್ದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದೀತು (ಅಂಕ. ೯೭). [ಸಂ.]

ಭಾಗವತಿಕೆ (ನಾ). ಯಕ್ಷಗಾನ, ಬಯಲಾಟ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವಿಕೆ; ಸಂಯುಕ್ತಭಾಗವತರಂಜನವರು . . . ಭಾಗವತಿಕೆಗೂ ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿ ಆ ಉದರಕೂಲಿಯಿಂದಲೇ ಪರಲೋಕವಾಸಿಗಳಾದರು (ಅಂಕ. ೬). [ಭಾಗವತ-+ಇತಿ]

ಭಾಗವಹಿಮೆ (ಶ್ರೀ) ಸೇರು; ಭಾಗಿಯಾಗು; ಪಾಲುಗೊಳ್ಳು; ಇಂದಿನ ಕವಿಗೋಪಿಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಹೊರಾಂತ್ ಕವಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು (೬೩೩). [ಭಾಗ+ಹಿಮೆ]

ಭಾಗಶಃ (ಅ). ಕೆಲವು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ; ಭಾಗಭಾಗವಾಗಿ; ಅಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾಮತೋಟಿಯ ಜೀವನವೂ ಜೀವನವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಭಾಗಶಃ ಸ್ವಂತ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದಲೂ ಭಾಗಶಃ ಪರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದಲೂ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (ಅಂಕ. ೯೯೯). [ಸಂ.]

ಭಾಗಶಃ (ನಾ). ಹಣ; ಧನ; ದ್ರವ್ಯ; ನಿಗದಿತವಾದವುಗಳಿಗೆ ನೆಲೆಯು ತುಡುಕಿಯುಂ ಮಾಡಿಸಲ್ ಭಾಗಶಃ(ಅಂಕ. ೩೩೩). ಭಾಗವಶಃಮುಕ್ತಿಯಾದ ನಿಗದಿತ ಪೆಂಡಿಕಿಯುಂ (ಅಂಕ. ೩೩-೦೪); ಕೋಮಾಳ್ಕಪ್ಪೆಂಡು ಭಾಗಶಃ ಮಿಲ್ಲದೊಂ (ಅಂಕ. ೯೭-೪). [**ಸಂ.** ಭಾಗಶಃ?]

ಭಾಗಶ್ಚ (ನಾ). = ಭಾಗಶ್ಚ ಂ : ಆ ಎನ್ನು ಭಾಗಶ್ಚರೇನಾವರು? (ಅಂಕ. ೩೩೦). [**ಸಂ.** ಭಾಗಶ್ಚ]

ಭಾಗಶ್ಚ (ನಾ). ಂ. (ಬಿಡ್ವೋಗಿಕ ಉದ್ಯಮ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲದವಾಳವನ್ನು ಹಾಕಿ) ಲಾಭನಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳವನು; ಪಾಲುಗಾರ : ಆ ಇಬ್ಬರು ಹಿಬ್ಬರೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಭಾಗಶ್ಚರು (೬೩೩). ೨. ಪಿತ್ತಾರ್ಜಿತವಾದ ಅಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಗ. ಸಹೋದರ ಮೊದಲಾಗಿ ಪಾಲಿಗೆ ಅರ್ಹನಾದವನು; ದಾಯಾದ : "ದಾಯಾದಃ— ೩ ಮಗನು, ಬಂಧು, ಭಾಗಶ್ಚ" (ಅಂಕ. ೩೯೬). [ಸಂ.]

ಭಾಗಶಾರ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಭಾಗ ಮಾಡುವುದು;—ಭಾಗಿಸುವುದು : ಈ ಮಾರ್ಗದೊ . . . ಭಾಗಶಾರಂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟುದು (ಅಂಕ. ೩೨-೨೪); ಭಾರತೀಯವಿಧಾನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಗುಣಕಾರ ಭಾಗಶಾರಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇದ್ದು, ಹೈಸ್ಕೂಲು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ (ಗಣಿತ. ೨೯೩). [ಸಂ.]

ಭಾಗಾಕಾರ 'ಭಾಗಾಕಾರ' ನೋ.

ಭಾಗಾದಿ (ನಾ). ಂ. ಪಾಲುಗಾರ; ಭಾಗಶ್ಚ; ಅವನ ಗೊಡವೆಯೇ ಅವನು ನೀನಾರು ಅವನ ಪಾಪಕ್ಕೆ ನೀ ಭಾಗಾದಿಯು (ಅಂಕ. ೩೬-೦). ೨. ದಾಯಾದಿ; ಭಾಗಾದಿ ಬಲಕರಲಿ ವೈರಿ ತಾ ಎಡಕರಲಿ . . . ಮುಳಿದುಬಂದ ಧನ ದೊಲ ದಮವಿರಲಿ (ಅಂಕ. ೦೦೩); ಮುಲಸಮಂಧ

ಭಾಗಾದಿ ಹದ್ದಿಗೆ ಹೆಳಹಾದಿ (ಅಂಕ. ೨೯-೦೬). ೩. (ಅಲಂ) ಶಕ್ತು; ದ್ವೇಷಿ : ಯಾರೋ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ನಮ್ಮ ಭಾಗಾದಿಗಳು (ಅಂಕ. ೨೩); ಹುಟ್ಟುತ್ತಾ ಬಂಧು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಭಾಗಾದಿ (ಅಂಕ. ೩೩). [ಸಂ. ಭಾಗಾದಿ]

ಭಾಗಾರ 'ಭಾಗಾಕಾರ' ನೋ.

ಭಾಗಾರ್ತ (ನಾ). ಂ. ಭಾಗವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹನಾದವನು; ವಾರಸುದಾರ; ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ. ೨. ಪಂಚಭೇಕಾದುದು; ಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾದುದು. [ಸಂ.]

ಭಾಗಾವಳಿ (ನಾ). ಪಾಲು; ಭಾಗ : ಮಂಚಗಾವುಂಡನ ಕುಲಪ್ತೀ ಸಾನ್ವಿ ಅಬ್ಬಿಗೊಡಿ ಸ್ವರ್ಗಸ್ವಯಾದಾಗಳುಂ ನೆಲ್ಲೂರ ಭೂಮಿ ಆಕಲ ಗೌನಸೋಮಯನ ಭಾಗಾವಳಿ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಕಳಗುಂದಲೆ ಭೀಮಯ ಹರಿ ಆನೆ (ಅಂಕ. ೯೩೩. ೩೩೩. ೯೩೩-೦೦ : ೩೩೩). [**ಭಾಗ** + **ವಳಿ**]

ಭಾಗಾಕಾರ, ಬಾಗಾರ, ಭಾಗಾಕಾರ, ಭಾಗಾರ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಭಾಗಿಸುವುದು; ಭಾಗಹಾರ; ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಭಾಗಾಕಾರದ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು (೬೩೩). **ಬಾಗಾರ :** ಗಣಿತ ಬಾಗಾರಗಳ ಲೆಕ್ಕವ ಗುಣಿಸಿ ಭಾಗಿಸಿ ಹೇಳದರೆ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯನು ಓದಿದವನ ತಂದೆಯ ರೂಪವನು ಬರದು ಮಣವನು (ಅಂಕ. ೬-೩). **ಭಾಗಾಕಾರ :** ಪ್ರತಿವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋಗಿ ಉತ್ತರ ಪಡೆಯುವ ಭಾಗಾಕಾರ; ದೀರ್ಘಭಾಗಾಕಾರ (Long-division. ೩೯೩); ಭಾಗಾಕಾರ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಹಾಗೆದ ಲಕ್ಷಣ ತಿಳಿಯದೆ? (ಅಂಕ. ೩೯೩). **ಭಾಗಾರ :** ಆಳು ಭಾಗಾರ ವಿಷಮಭಾಗಾರ . . . ಇವು ಮೊದಲಾದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳು (ಅಂಕ. ೦-೩). [**ಸಂ.** ಭಾಗಾಕಾರ]

ಭಾಗಿ (ನಾ). ಂ. ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದವನು; ಪಾಲುದಾರ; ಹಿನ್ನೆದಾರ. ೨. ಯಾವುದಾದರೂ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವವನು : ಅಕ್ಷಯೇಶ್ವರಿ ತನ್ನತಂದ ಪಾರ್ಥಿಯು ಮೇಲದೂ ನೋನ್ನು ಭಕ್ತಿಯುಂ ಆಕ್ಷಮಾಣಕ್ಕೆ ರಮ್ಯಸುರಲೋಕಸುಕೃತಿ ಭಾಗಿ (ಅಂಕ. ೩೩. ೨೦-೪; ೩೩. ೩೦೦). ೩. ಪೂಜೆ, ವಂತ; ಅದ್ವೈತಶಾಲಿ; ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿ. ೪. ಸಮಾನವಾದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳವನು; ಸಮಭಾಗಿ; ದಾಯಾದ. ೫. ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದವನು; ಮೂಲಿಕೆ; ಒಡೆಯ. ೬. ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರ್ಯಭಾರ. ಸಮರಂಭ, ಸಾರ್ವಜನಿಕಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವವನು, — ಮಿಳಿತಹಾಗುವವನು : ಆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದೆನು (೬೩೩). [ಸಂ. ಭಾಗಿ]

ಭಾಗಿತ್ವ (ನಾ). ಭಾಗಿಯಾಗುವಿಕೆ; ಭಾಗವಹಿಸುವುದು; ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವುದು : ಒಂದು ಆಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು; ಭಾಗಿಯಾಗುವುದು, ಭಾಗಿತ್ವ (complicity. ೩೯೩). [ಸಂ.]

ಭಾಗಿನೇಯ (ನಾ). ಂ. ಅಕ್ಕ ಅಥವಾ ತಂಗಿಯ ಮಗ; ಸಹೋದರಿಯ ಪುತ್ರ; ಸೋದರಳಿಯ : "ಸ್ವಪ್ನೀಯಾ, ಪಾಮೇಯಾ, ಭಾಗಿನೇಯಾ :— ಈ ೩ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರ ಮಗಂ" (ಅಂಕ. ೩೯-೩೩೩); ನಿನ್ನ ನಲ್ಲನೆ ಗಡಂ ಮದ್ದಾಗಿನೇಯಂ (ಅಂಕ. ೩-೩೪); ತೃದೀಯ ಭಾಗಿನೇಯಂ ಮುನ ಮುಳ್ಳ ಭಾಗಾಂಶಮಿಲ್ಲಮಂ ತಾಗಭೋಗೋಪಭೋಗಾದಿ ವ್ಯಸನಕ್ಕೆ ಸದ್ವ್ಯಯಂ ಮಾಡಿ ಕಿಡಿಯುಂ (ಅಂಕ. ೩-೩೩ ೪). ೨. ದಾಯಾದಿ (?); ಶಕ್ತುತು ಮುಕಳಿತಾಂಕಲವುಟನಾಗಿ ಬಿನ್ನವಂ ಜಗನ್ನಾಥ ಪಾಂಡವ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಂಜುನವೆಂಬನೆಗತಿಪ್ರಿಯತನಯಂ ಮುರೋಧನಂಗೆ ಭಾಗಿನೇಯಂ ನಿಜಗೆ ಮೃದುನನಮವುಂ . . . ಎನೆ (ಅಂಕ. ೯-೦೦೪ ೪). [ಸಂ.]

ಭಾಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ೦. ಪಾಲುವುದು ; ಭಾಗಮಾಡು ; ವಿಭಾಗಿಸು : ಭಾವಿಸಿದಂ, ಭಂಗಿಸಿದಂ, ಭಾಗಿಸಿದಂ (ಕಮಟ. ೭೨ ಶ್ಲೋಕ). ೨. [ಗಣಿತ] ಭಾಗಾಹಾರ ಮಾಡು; ಭಾಗಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪಿಸು—ತವಿಸು, ಭಾಗಿಸು, ಉಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೨-೩೩); ಭವದ ಗುಣಕಾರ ಭಾಗಾಹಾರಂಭವವರ್ತಿಸಿ ಭಾಗಿಸಿ (ಗೊಪ್ಪ. ೨೩-೩೦); ೦೨೦ನ್ನು ಎರಡರಿಂದ ಭಾಗಿಸಬೇಕು (ಶಾಕು. ೧೦೩).

ಭಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು = ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳು ; ಪಾಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಹೊಟ್ಟೆಯ ರಕ್ತಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇರೆದ ರಾಗಿರುವಾಗ ಪ್ರೇಮಾತಿತಯವು ಅಮೆಚ್ಚರಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ತೋರಿಸಿತು! (ಗಣಿತ. ೨೦). [ಭಾಗ + -ಆಪ್ತ]

ಭಾಗಿಸುಹ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಭಾಗಿಸುವುದು ; ಭಾಗಾಹಾರ : ಎತ್ತು ಶೇಯನಲು ಭಾಗಿಸುಹವಕ್ಕಂ (ಕೂಗಣ. ೧೦೨-೧೦).

[ಭಾಗಿಸು + -ಹ್ಯ (< -ಹ್ಯ)]

ಭಾಗೀದಾರ. ಭಾಗೀದಾರ (ನಾ). ಪಾಲುಗಾರ; ಭಾಗ್ಯ. ಈ ಕಂಪನಿ ಗಳು ಭಾಗೀದಾರಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೭-೮ ರೂಪಾಯಿಯಂತೆ ಲಾಭವನ್ನು ಸೂಸುವವನಾದ ಕೊಡುತ್ತದೆ (ಕಣ. ೧೦೩); ಭಾಗೀದಾರರು ಪ್ರಾರಂಭದ ಬಂಡವಲಕ್ಕೆ (Paid-up capital) ಹೂವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದವರು (ಇ. ೧೯೪೬. ೩). **ಭಾಗೀದಾರ :** "ಭಾಗೀದಾರ—ಪಾಲುಗಾರ" (ಶಾಕು. ೨೩).

[+ ಮಹಾ. ಭಾಗೀದಾರ]

ಭಾಗೀರಥಿ (ನಾ). ಭಗೀರಥನೆಂಬ ಮಹಾರಾಜನಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದು ಬಂದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ನದಿ ; ಗಂಗಾನದಿ : "ಭಾಗೀರಥಿ. ಸುರ ಸರಿತ", ಎಷ್ಟು ಪದೀ, ಹಾಪ್ಪದೀ, ಗಂಗಾ—ಈ ೩ ಗಂಗೆ" (ಕೂಟ. ೧೦೦-೧೦); ಬಾರವ್ವ ಭಾಗೀರಥಿ ತೋಟವು ಜನರಿಗೆ ನಾ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದು ತೋಟವು ಜನರಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨ ಶ್ಲೋಕ); ಕೆರೆಳ್ಳು ಭಾಗೀರಥಿ ಸಮಸ್ತವ್ಯವ್ಯಂದೊಡಲನ್ನ ಮಗನುದ್ದಾ ಮನಾರ್ಪಣೆಂದುಮಾಕುವ ನಲ್ಲಮ. . . ನೀನನಗೆ ಸುತರಲ್ಲಿ ನಲ್ಲಹುದೆ ಪೋಗಿದೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೧೦); ಭಗೀರಥ ಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಭಾಗೀರಥಿ ತಂದ. ನಗರದವ ಯತ್ನ ಮಾಡಿ ನಾ ಕಳೆತೊಡ (ಗೌರ).

ಭಾಗೀರಥಿನೆಡೆ = ಗಂಗೆಯ ಮಗ; ಗಾಂಗೇಯ; ಭೀಷ್ಮ : ಸಾರಿ ದನು ಶರವಂತವನು ಭಾಗೀರಥಿನೆಡೆನನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೨೩).

[ಸಂ. ಭಾಗೀರಥಿ]

ಭಾಗುರೆ (ಅ). ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ನಿಮಾತಾವ್ಯಯ : ಜಯ ಮರುಳಯ ಭಾವರರೆ ಭಾಗುರೆ ರಾಲುತೊ ರಾಲುತೊ. . . ಕಯ ಸಿಂ ಬೋಳೆಯನಾಯೆಂ (೨೪. ೪೩೩. ೩೨-೩೩; ೩೩೬). [?]

ಭಾಗೆ (ನಾ). ೦. ಪಾಲು; ಭಾಗ; ಅಂಶ : ಹೋದ ಮೃಗಮಂ ಕಂಡೊಡೆ ನಗೆ ನೀನೊಳ್ಳಿದಂ ಆದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಂ ಪಂಚಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಿದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬. ೧೩೦-೯); ಅಕ್ಷರಂ ಭರೆಯೊಳೊಬ್ಬರ ಭಾಗಿಗೆ ಬಂದುದಲ್ಲ. (ಕೃಷ್ಣ. ೩); ಇನಿತುವಂ ಪೂಜುಭಾಗಿಯ ಮಾಡಿ ಕುಡುವುದು (ಗೌರ. ೧೩-೩). ೨. ಹಂಚಿಕೆ ; ವಿಭಾಗಿಸುವಿಕೆ ; ವಿಂಗಡಣೆ : ಮೊಪರಿಗಂತು ನಾಲ್ಕು ಪರಿಗಣಿತ ಪದವನ್ನೂ ಸಂಘಟಿಸಿದುದು ಭಾಗಿಯಲಿ (ಕೂಟ. ೧-೩-೩೦). ೩. ಐಶ್ವರ್ಯ ; ಸಂಪತ್ತು : ಭಾಗೆ ಉಳ್ಳವರ ಮನೆಯಾಗ ಶುಭಾಯ್ ಆಗ ಹುಟ್ಟಿ ಆಗ ಬೆಳೆದಾಪ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). ೪. ಎಡೆ ; ಸ್ಥಳ : ಮಂಭಾಗಿಯೆಂಬತ್ತನಾಲ್ಕು ಸಾಸಿದೋಜನಂ ಬಾಹುಬ್ಬ ಮುಮಕ್ಕಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೧೦) ; ಗುರುರವಿಗಳತ್ತಂಗಳಾಗಿಯೆಲಿರಲು . . . ಪುತ್ರೋದಯ ಗಣಾದವು ಭೂವ ದಶರಥಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೩).

ಭಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು = ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳು ; ಅವ್ಯಕ್ತಮುಖಮಂ ಮಾಡು

ತ್ರಿದಶಾಳಿಗಳ ನಂದಿದಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟದ ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದುದನು ಭಾಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡರ್ ತಮ್ಮಳಗೆ ತಾವೆ ನಿಮಗನ್ನದ (ಕೂಟ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ. ಭಾಗ] **ಭಾಗಿಕಾಣಿ (ನಾ).** ಭಾಗವಹಿಸುವವನು ; ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವವನು ; ಭಾಗ : ಆಗದಿರದೆಯಬ್ಬರವು ಕಿವಿಮೂಗು ಮುಸುಕಿದವಳ ಬವರದ ಭಾಗಿಕಾಣರ ಬರುವ ಭರತಾವತಜ ಮೋಡನಲು (ಕೂಟ. ೩-೩-೧೦). [ಭಾಗೆ + -ಕಾಣಿ] **ಭಾಗೆಗೊಡು (ಕ್ರಿ).** ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಡು ; ಪಾಲುಕೊಡು : ಏಕನೊಡುತ ನುಜಂಗಿ ಭಾಗೆಗೊಟ್ಟುಳಿದರ್ಥತೆಯೊಳನುಜೆಯ ಜಂಗಮಾರ್ಪನೆಯ ಮಾಡೆಂದು ಸಿತಗಳನ ವಶಕ್ಕತ್ತು ಪಡೆಗೊಟ್ಟುಗ್ರಹಂ ಶರಧಿಯೊಳು ಮದಿಯ (ಕೂಟ. ೩-೩). [ಭಾಗೆ + ಕೊಡು]

ಭಾಗೇದಾರ 'ಭಾಗೀದಾರ' ನೋ.

ಭಾಗ್ಯ (ನಾ). ೦. ಶುಭಶುಭಕರ್ಮಗಳ ಫಲ ; ವಿಧಿ ; ಹೆಣೆಬರಹ : "ಭಾಗ್ಯಧೇಯಂ, ಭಾಗ್ಯಂ, ವಿವಾಹಃ, ಭದ್ರತತ್ವತಾ—ಈ ೪ ಭಾಗ್ಯದ ಪೆಸರ್" (ಕೂಟ. ೨೦-೨೩); ಎಮಗೆ ತಂದೆಯತ್ತವನಕಳಂ ಪೂರೆಯಂತೆ ತನಗೆ ಭಾಗ್ಯನುರೂಪದಂ ಬಾಲ್ಯಮೊಪ್ಪಿದಂ ಮದದಿಂ ನಿಷ್ಕನುಪರಣಿಸಿದಂ ಮನೋನೃತರೋಮಣಗರ್ (ಕೂಟ. ೧೯-೧೩); ಬಗೆದೆಯದೆ ತನ್ನ ಭಾಗ್ಯದ ಫಲವೆಂದು ಬಗೆದು ಭಕ್ತಿಯೊಳೆಸಗುವುದು (ಕೂಟ. ೩-೩); ಪಳೆಯಂತೆ ನಿಜಭಾಗ್ಯವನಾ ಯೆಳೆಯರ್ ತೋಳಿತ್ತಿ ಗೋಳೆಡಲ್ಪಟ್ಟು ಗಿರ್ (ಕೂಟ. ೩೨-೧೦). ೨. ಅದೃಷ್ಟ ; ಸುದ್ದಿ : ನಾಯರಂದ ಪುರುಷ ಭಾಗ್ಯದೇವತೆಯೊಲಿವ ಕಾಲವನು . . . ಮೆಚಿಸುವೊಡೆ ವಿಧಾತ್ಯಗಳವಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೩-೩); ಇದು ಭಾಗ್ಯವಿದು ಭಾಗ್ಯವಿದು ಭಾಗ್ಯವಿದು ಪದುಮನಾಭನ ಶಾವಳುನೆ ಸುಖವಯ್ಯ (ಕೂಟ. ೧-೧೩ ಕೃಷ್ಣ); ನಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯವದಿಂದ ನೀನು ಬಂದು ಮಾನ ಉಳಿದಿ (ಕೂಟ. ೨೨). **'ಭಾಗ್ಯವಂತ' ಪದಾ.** ೩. ಸುಖ ; ಶ್ರೀಯಸ್ಸು, ೪. ಸಿರಿ ; ಐಶ್ವರ್ಯ ; ಸಂಪತ್ತು ; ರಹಿಯಂ ಸೌಂದರ್ಯಸೌಭಾಗ್ಯವನೊಸಗಿಯು ಪೋಲೊವಿಯಂ ಭಾಗ್ಯ ಮಂ ಭಾರತಿಯಂ ನಾನಾಕಲಾಶೀಲಮನಕಿಶಯುಜ್ಜಿರ . . . ಮಹಾದೇವಿ ಕಣ್ಣೆಡೆಮಾದಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩); ಭಾಗ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪೂರವು ನಮ್ಮಮ್ಮ ನೀ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬಾರಮ್ಮ (ಕೂಟ. ೧-೨೦ ಕೃಷ್ಣ); ಯೋಗ್ಯತೆಯುನಿಸುವೊಡೆ ನಿಜವೆರಾಗ್ಗಿಂದಾದಿಕ್ಕುನುಸುವ ಭಾಗ್ಯ ಮಿರದ್ದೆ ಕಂಡ (ಕೂಟ. ೧೩-೨೩); ಭಾಗ್ಯ ಬರುವಂಪಾದು ಭಾಗ್ಯ ತಡೆದೋ ? (ಗೌರ). [ಸಂ.]

ಭಾಗ್ಯದೈವ (ನಾ). ಅದೃಷ್ಟವನ್ನೂ ಕೊಡುವ ದೈವ ; ಭಾಗ್ಯದೇವತೆ : ಕಾಯೆ ಪಳೆಯ ಭಾಗ್ಯದೈವ ಗೆಲುವ ಸಿರಿಯ ಪಡೆಯನು (ಕೂಟ. ೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ (ನಾ). ೦. ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ದೇವತೆ ; ಧನಲಕ್ಷ್ಮಿ. ೨. ಐಶ್ವರ್ಯ ; ಸಿರಿ ; ಸಂಪತ್ತು : ಸೇರಲ್ ಬರೆ ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ದುಡಿಸನ ಬಡವಂ (ಕೂಟ. ೩-೩). [ಸಂ. ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ]

ಭಾಗ್ಯವಂತ (ನಾ). ೦. ಪುಣ್ಯವಂತ ; ಅದೃಷ್ಟಶಾಲಿ : ಯೋಗ್ಯರಾಗಿ ಭೋಗ್ಯರಾಗಿ ಭಾಗ್ಯವಂತರಾಗಿ ನೀವು (ಕೂಟ. ೧-೯ ಕೂಟ); ಅವರು ತುಂಬ ಭಾಗ್ಯವಂತರು, ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಸಿದ್ಧಿ (ಕೂಟ). ೨. ಸಿರಿವಂತ ; ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ : ಇವಳು ಭಾಗ್ಯವಂತರ ಮಗಳೆ? (ಕೂಟ. ೩). [ಸಂ. ಭಾಗ್ಯವಂತ]

ಭಾಗ್ಯವಂತೆ (ನಾ). ೦. ಪುಣ್ಯವಂತೆ ; ಅದೃಷ್ಟಶಾಲಿನಿ : ಅನ್ನಿನಿದಾಚ ಭೂವನ ಕಾಣ್ತೆ ದಯಾವಂತೆ ಭಾಗ್ಯವಂತೆ ನಿತಾಂತಂ ಶಾನ್ತಿ . . . ಮಹಾ ದೇವಿಯೆಂಬ ಪೆರಂದೆಂದರ್ (೧೨. ೩೫. ೧೨-೧೩; ೩೩೬); ಆ ಗುಣ ಶಾಲಿಯ ಕೈವಿಯವ ಹೂವಾಗಿ ತುಂಬ ಭಾಗ್ಯವಂತೆ (ಕೂಟ. ೨).

ಸಿರಿವಂತ; ಧನವಂತ: ಆ ಬಡಹುಡುಗಿ ಸಿರಿವಂತರ ಮನೆಗೆ ಸಿರಿ ಭಾಗ್ಯವಂತೆಯಾದಳು (೩೩೦). [ಭಾಗ್ಯವಂತ + ಎ.]

ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿ (ನಾ). = ಭಾಗ್ಯವಂತ ರಿ : ಎಲೆಲಿ ಬಕುತರ ಭಾಗ್ಯ ಶಾಲಿಯು ಬೆಳಗಲವೆಲಾ ತಿವಯನುತ ಪದನಳನಯುಗಳದಲೊಡಲನೀಡಾದಿನನು ಹರುಪದಲಿ (೪೦೩, ೫. ೧-೦೦). [ಸಂ. ಭಾಗ್ಯ ಶಾಲಿನಾ]

ಭಾಗ್ಯಹೀನ (ನಾ). ಅದೃಷ್ಟವಿಲ್ಲದವನು; ದುರದೃಷ್ಟಶಾಲಿ; ನಿರ್ಭಾಗ್ಯ; ಅವನು ದೂರ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳೂ ಇಲ್ಲದ ಒಬ್ಬ ಭಾಗ್ಯಹೀನ (೩೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾಗ್ಯಾಧೀನ (ನಾ). ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು; ದೈವೇಚ್ಛೆ; ದೈವಾಯತ್ಯ; ಪುಂಡರೀಕ ಸಂಗಂ ದೀಪಯ ನೀಂ ಬದ್ಧಾಂತಿಪದಂ ಭಾಗ್ಯಾಧೀನಂ (೩೩೩, ೫. ೩೬-೪೩). [ಸಂ.]

ಭಾಗ್ಯೋದಯ (ನಾ). ಅದೃಷ್ಟ; ಸುದೈವ : ಭಾಗ್ಯೋದಯವಿಹೀನನು ತಾನನುತ ಕುರುಲಾಯ ದಿಸುಸುಯ್ದು (೪೦೩, ೫. ೦-೨೪). [ಸಂ.]

ಭಾಜಕ (ಗು). ರಿ. ಭಾಗ ಮಾಡುವ; ವಿಭಾಗಿಸುವ : 'ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ' ಪರಾ. (ನಾ). ೨. ಭಾಗಮಾಡುವವನು. ೩. [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಯಾವುದರಿಂದ ಭಾಗಿಸಬೇಕೋ ಆ ಸಂಖ್ಯೆ; ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ೧೦೦ ಭಾಜಕವೆಂದೂ ೬೩ ಭಾಜಕವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (೩೩೩, ೨೭). [ಸಂ.]

ಭಾಜನ (ನಾ). ರಿ. ಭಾಗಿಸುವುದು; ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವುದು. ೨. ಶಬ್ದ, ಒಟ್ಟು ಮುಂತಾದ ಯಾವುದೇ ಪಾತ್ರ; ಭಾಂಡ : "ಅಮೃತಂ, ಭಾಜನಂ, ಪಾತ್ರಂ, ಸ್ಥೂಲಂ — ಈ ೪ ತಳಿಗೆ" (೩೩೩, ೫. ೨-೨೩); ಇದರೊಳ ಸೂಸುವ ಹೇಮಭಾಜನಸಮೃತ್ಯಂತ ವಸ್ತುಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿದನರ್ಘ್ಯಭರಾಕ್ಕೆ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿಮಿಲ್ಲ (೩೩೩, ೫. ೨-೩೩); ಮೂವಾದಿಪಾಠನ ಕಾರ್ತಿಕದಳು ಹೊನ್ನ ಭಾಜನ ಗಂಧವಾರಿಯಲಿ (೩೩೩, ೫. ೨-೩೩); ಪರಿಮಳವೃತ್ತಪರಿಮಳಭಾಜನಂಗಳನೋಜಿಯಂ ಪಿಡಿದು . . . ಬರ್ಪ ಮದದಿಯರಿಂದತಿಸಂಭವಂ ನೆಗಳ (೩೩೩, ೫. ೨-೩೩ ಪ). ೩. ಪಾತ್ರನಾದವನು; ಅರ್ಹ : ಮನುಷ್ಯಂ ವಜ್ರಸಮುದ್ರವಂ ಶಿಶುತೇಜೋ ದೃದೃತ್ವದೋ ಸೌಖ್ಯಭಾಜನಸಂಘಂ . . . ಸ್ವಲ್ಪಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾಜನಸಂಘಂ ಬಹುಯೋಗದೋ ನೆಗಲ್ಲ ವಾಪೋಯೋಗದೋ ಪುಟ್ಟಿದಂ (೩೩೩, ೫. ೦೩-೦೬); ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಿದ್ವಾತಿಗಂ ರಾಜ್ಯದೋಪ್ಪ ಭಾಜನವಾದರು (೩೩, ೪. ೩೩೩, ೦೦೩-೦೦; 1123); ಅನಾಕುಲೋದ್ವಲಭಾಗ್ಯಸಂಗ್ರಹಂ ಗೃಹಮಖಿಲಸುಖಭಾಜನಂ ಜನಂ ತದ್ಗೇಶದ (೩೩೩, ೩-೦೩); ಭರತಂ ಪಾಪಾತ್ಮನನದನು . . . ಬಾಬು ಭುಷಿಯಂಬಂತ ಭಾಜನನಾಗಿ ರಾಮಗೌರವಕೆ (೩೩೩, ೫. ೩೩-೩೪೩).

ಭಾಜನವಾಗು = ಈಡಾಗು; ಗುರಿಯಾಗು; ಪಕ್ಕಾಗು : ನರನ ಪಾತಿಗೆ ದೌಪದಿಯ ತೊತ್ತಿರುಗಳುಪಪಾಸಕ್ಕೆ . . . ಭಾಜನವಾದನ್ನೆ (೪೦೩, ೫. ೦೩-೪). [ಸಂ.]

ಭಾಜನಾಂಗ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹತ್ತುಬಗೆಯ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಮರ : ಭಾಜನಾಂಗ ಶರುವಂ ಪೋಲ್ವಂ ಸುರಾಧೀಶ್ವರಂ (೩೩೩, ೩-೩೩); ಬಹುಭಾಜನಂಗಳಂ ವಿರ್ವಹಿಸುವುದವರರ್ಥ ಭಾಜನಾಂಗಮಹೀಪಂ (೩೩೩, ೩-೦೦೪); ಭಾಜನಾಂಗಮೆಯದು ಕನಕನಳವಾಣಿಪತಿ ವಿವಿಧಭಾಜನವಿಶೇಷಂಗಳ ನೀವುದು (೩೩೩, ೫. ೪). [ಸಂ.]

ಬಾಜ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಭಾಗಮಾಡಬೇಕಾದುದು; ಭಾಗ ಮಾಡಲ್ಪಡುವುದು; ಹಂಚಲ್ಪಡುವುದು : ವಿಶ್ವಪ್ರದೇಶಾದಿಪು ಲೋಕಾಕಾಶೈಕ ಪ್ರದೇಶಾದಿಗಳೊಳ ಭಾಜ್ಯ; ಪರಿಸಲ್ಪಡುವುದು (೩೩೩, ೫. ೩೩೩).

೨. (ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವಾದ ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ) ಪಾಲು : ಭಾಗ. ೩. [ಗಣಿತ] ಭಾಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಂಕ, — ಸಂಖ್ಯೆ; ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ೧೦೦ ಭಾಜ್ಯವೆಂದೂ ೬೩ ಭಾಜಕವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಭಾಜ್ಯವು ಭಾಜಕದಿಂದ ಕಡಮೆಯಾದಲ್ಲಿ, ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗಲಬ್ಧವನ್ನು ೦ ಎಂದೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೩೩೩, ೨೭). [ಸಂ.]

ಭಾಟ್ಟ (ನಾ). ರಿ. ಕೂಲಿ; ಮಜೂರಿ. ೨. ಮನೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಬಾಡಿಗೆ. [ಸಂ.]

ಭಾಟ್ಟ (ನಾ). ಹೊಗಳುಭಟ್ಟ; ಸ್ತುತಿಪಾಠಕ : ವೈಧವವು . . . ಉತ್ಸಾಹಿಯ, ಉದ್ಯೋಗಿಯ ಮುಂದೆ, ಭಾಟನಂತೆ ಸ್ತುತಿಪಾಠವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಾದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೇ? (೩೩೩, ೩೩); ಈ ಭಾಟನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ದಿವ್ಯಾಧರಂತೆ ತನ್ನ ಪಕಿದೇವರು ಕೇಳುತ್ತ ಕುಳಿತದ್ದು ದೇವೂಬಾಯಿಗೆ ಸಹನವಾಗಲಿಲ್ಲ (೩೩೩, ೦೦೩).

[← ಹಿಂ. ಭಾಟ್ ; ಮರಾ. ಭಾಟ./ಸಂ. ಭಟ್ಟ./ಪ್ರಾ. ಭಟ್ಟ]

ಭಾಟಕ (ನಾ). ಬಾಡಿಗೆ : 'ಭಾಟಕ, ಅವಶ್ಯಯಾ — ಈ ೨ ಬಾಡಿಗೆ' (೩೩೩, ೫. ೨೭-೨೮). [ಸಂ.]

ಭಾಟಾ, ಬಾಟಾ, ಬಾಟಿ, ಭಾಟಿ (ನಾ). ದಾರಿ; ಮಾರ್ಗ; ರಸ್ತೆ : 'ಭಾಟಾಮಾರ್ಗ' ಪರಾ. ಬಾಟಾ : 'ಬಾಟಾಮಾರ್ಗ' ಪರಾ. ಬಾಟಿ : ಆ ಭಾರಕ್ಕೆ ಮುರಿಯದಂತಹ ಬಲವಾದ ಕಟ್ಟವಾಗಬೇಕು. ಹಳ್ಳ ತಿಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಗಳೂ ಅಚ್ಚುಗಳೂ ಮುರಿಯದಂತಹದ್ದಾದ ಬಾಟಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಗುವುದು (೩೩೩, ೨೦೪). ಭಾಟಿ : 'ಭಾಟಿಮಾರ್ಗ' ಪರಾ. [← ಕೆಲಾ. ಬಾಟಿ./ಸಂ. ಬಾಟಿ./ಹಿಂ. ಬಾಟ್]

ಭಾಟಾಮಾರ್ಗ, ಬಾಟಾಮಾರ್ಗ, ಭಾಟಿಮಾರ್ಗ (ನಾ). ಹೆದ್ದಾರಿ : "(ದೇಶದ) ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ; ಭಾಟಾಮಾರ್ಗ" (Trunk-Road ೩೩೩); ಕುಡುಕನಿರಿದು ಲೈಸನ್ಯ ಯಾರಿಗೆ ? . . . ಒಟ್ಟಿಯ ಪರಿ ವಿಜ್ಞದ ಭಾಟಾಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಾನೆ (೩೩೩, ೦೩); ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಭಾಟಾಮಾರ್ಗವಾದ್ದರಿಂದ. . . ಚಕ್ರವನ್ನೂ ವಿರ್ವಹಿಸಿದರು (ಸುಪಾಕ. 11, ೦೩೪). ಬಾಟಾಮಾರ್ಗ : ದಾರೀನು ಬಾಟಾ ಮಾರ್ಗವಾ ? ಕಾಡುದಾರಿ (ಕೊಂಕ. ೩೩೦); ಶಾನುಭೋಗರು . . . ಬಾಟಾಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವರ ಊರಾದ ತಲ್ಲೂರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು (೩೩೩, ೦೦೩). ಭಾಟಿಮಾರ್ಗ : ಭಾಟಿಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗವಾಸನು ಮಾರ್ಗಾಯಾರಿಂದ ಕೃಂತನಾಗಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ನಿದ್ರೆಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು (೩೩೩, ೩೩). [ಭಾಟಾ + ಮಾರ್ಗ]

ಭಾಟಿ (ನಾ). ರಿ. ಕೂಲಿ; ಮಜೂರಿ. ೨. ಬಾಡಿಗೆ. ೩. ವೇಶ್ಯೆಯ ಸಂಪಾದಿಸುವ ಹಣ. [ಸಂ.]

ಭಾಟಿಗೆ 'ಭಾಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಭಾಟಿ 'ಭಾಟಾ' ನೋ.

ಭಾಟಿಮಾರ್ಗ 'ಭಾಟಾಮಾರ್ಗ' ನೋ.

ಭಾಟ್ಟ (ಗು). ರಿ. ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : 'ಭಾಟ್ಟಮತ' ಪರಾ. (ನಾ). ೨. ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನ ಅನುಯಾಯಿ. [ಸಂ.]

ಭಾಟ್ಟದರ್ಶನ (ನಾ). ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಮೀಮಾಂಸಾ ತತ್ತ್ವ : ಆ [ಹೊ]ಲಂ ನಾಗವಾವಿಯ [ದಿ]ಗ್ನವಿಗೆಯ ಅಜಲೂರ ಎಡವಾ ಅನದ [೪]೪ಗೆ ಭಾಟ್ಟದರ್ಶನವ್ಯಾಖ್ಯೆಗೆ ಮತ್ತರು ೩೩ (೪೩೩, ೩-೨-೨೦೪; 1058). [ಸಂ.]

ಭಾಟ್ಟಮತ (ನಾ). ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನೆಂಬ ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸನಿಂದ ಪ್ರಚುರವಾದ ಮತ : ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಅವಾಂತರಭೇದ : ತಿವನಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರಂ ಭಾವಕೊಂಬುದು ಭಾಟ್ಟ

ಮತವು (೨೨೪. ೯-೬); ಜೈಮಿನೀಯಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಚಾರಕನು ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟ. . . ಇವನ ಮತಕ್ಕೆ ಭಾಟ್ಟಮತವೆಂದು ಹೆಸರು (ಶಾಖ. ೨೨೯). [ಸಂ.]

ಭಾಷಿಗಿ 'ಬಾಡಗಿ' ನೋ.

ಭಾಣ (ನಾ). [ಶಾವ್ಯಮ್ರಾದಶರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಏಕಪ್ರಾತ್ಯಾಭಿನಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ವಿಟಿನಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವ ಭೂರ್ತ ಚರಿತ್ರೆ, -ವಿಶಾಂಕರೂಪಕ : ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಭಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಪಂಸಕ ನವರಸಗಳಿಗೆ ತನ್ನೊಳು ಧಿಕ್ಕರಿತ ಕಮಿಲ್ಲದಿರ ನೋಡಿ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಕ್ಕಿವನ ಕವಿತರಭೇರೊಂಡನೆಂದು ಪೆಡಕ್ಕಿ ಕರೆದುದು ಕವಿಕರವು (ಶಾಖ. ೨-೨೪); ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಟಕ, ಪ್ರಕರಣ, ಭಾಣ, ಪ್ರಪಂಸ, ದಿಮ, ವ್ಯಾಯೋಗ, ಸಮವಣಿ, ವೀಣ, ಅಂಕ, ಈಶಾವ್ಯುಗ-ಎಂಬ ಹತ್ತು ವಿಧಗಳಿವೆ (ಶಾಖ. ೨, ೨೪); ಭಾಣ-ಕರ್ಮಿತ; ಕಲ್ಯಾಣಕರ ಭೂರ್ತಚರಿತ್ರೆ (೪೩೦. ೨೦೯). [ಸಂ.]

ಭಾಣಸರ್ವಗಡೆ 'ಬಾಣಸರ್ವಗಡೆ' ನೋ.

ಭಾಣಸಿಗೆ 'ಬಾಣಸಿಗೆ' ನೋ.

ಭಾಣಸುರ್ವಗಡೆ 'ಬಾಣಸುರ್ವಗಡೆ' ನೋ.

ಭಾತಿ (ನಾ). ಬೆಳಕು; ಪ್ರಕಾರ; ಕಾಂತಿ; ಭಾತಿ ಮಿಗೆ ಉತ್ಪಾಂಗವ್ಯವಹರಮೂಲವಾಗಿಸುವ ಕೀತನಾನೀತಪ್ರಕೀರ್ಣದೊಳು . . . ರಾಜಸಲು (೨೪೬. ೨-೨೦); ಜ್ಯೋತಿ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾತಿಯುಂಟಾದಂತೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದನವ ತಿವೆಯೋಗಿ ಜಗಕ್ಕೆ ಜ್ಯೋತಿ ತಾನಕ್ಕು (ಪರ್ವ. ೨೪೦); ಬಸವ ಶರಣನೆ ಪಾಪವಳವು . . . ಬಸವ ಶರಣನೆ ಪರಮಪಾವನಭಾತಿ ಸಂದಿಸುಗು (೨೪೬. ೨-೨). [ಸಂ.]

ಭಾತಿಸು (ಕ್ರಿ). ಶೋಭಿಸು; ಪ್ರಕಾಶಿಸು; ಈ ತರದೊಳಾ ಕಾತಿ ಸಾತಿಶಯದಿಂದ ಭಾತಿಸುತರರುತಿರಲು (ಪರ್ವ. ೨೪). [ಭಾತಿ + ಇಸು]

ಭಾತು (ನಾ). ರಿ. ಭತ; ನೆಲ್ಲು; (೧). ೨. ಕುದುಪಲಕ್ಕು; ಕುಸುಪುಲಕ್ಕು; (೨). ೩. ಅನ್ನ; ಬೋನ; ಆಹಾರ. ೪. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೇಸರಿಭಾತು. ಪಾಂಗೀಭಾತು ಮುಂತಾಗಿ ತುಪ್ಪ. ಸಕ್ಕರೆ ಅಥವಾ ತರಕಾರಿ. ಮೊಸರೆ ಮುಂತಾದ ರುಚಿಕರವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕಲಸನ್ನಗಳ ಹೆಸರಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಪದ : ಇಂದು ಉಟಕ್ಕೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಭಾತು ಮಾಡಬೇಕು (೨೨೪). 'ಏತ್ಯ' ಪರಾ. [← ಹಿಂ. ಕಾರಾ. ಭಾತ್. /ಸಂ. ಭತ್./ಶ್ಯಾ. ಭತ್.]

ಭಾತ್ಯುತಿ (ನಾ). ಭಾ ಭಾ ಎಂಬ ಧ್ವನಿ; ಭಯಂಕರ ಧ್ವನಿ; ಗರ್ಜನೆ; ಜರದವಗರಭಾತ್ಯುತಿ ಕೇಸರಿಭಾತ್ಯುತಿ . . . ವಿಜಗಮುತ್ಯರೀತ್ಯುತಿ ತಿ:ದಿ ಎತ್ತಿನದೊಳ್ ಬಿಡದೆಸಿಗುಂ (ಶಾಖ. ೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಭಾದು (ನಾ). = ಭಾದ್ರಪದ : "ನಭ್ಯಾಃ ಪೌಷ್ಕವದಃ ಭಾದ್ರಃ ಭಾದ್ರಪದಃ - ಈ ೪ ಭಾದ್ರಪದಮಾಸದ ಹೆಸರುಗಳು" (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೪೦). [ಸಂ.]

ಭಾದ್ರಪದ (ನಾ). ಚಾಂದ್ರಮಾನದ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಆರನೆಯದು : "ಭಾದ್ರಪದಮಾಸಮಂ ನಭ್ಯವೆಂಬುದು" (ಕಾಂಡ. ೦೯-೦೯) : ಸ್ವಿರಭಾದ್ರಪದಸಿತಾಪ್ತಮಿಗರದೊಪ್ಪಿರೆ . . . ಪುಷ್ಕದಂಶ ಜಿನಪತಿ ಪರಮಪ್ರೀಮುಕ್ತಿಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂ ಕೆಯ್ಯೊಂಡಂ (ಶ್ರುತಿ. ೦೯-೨೩); ಪಂಚಾಕ್ಷರಾದಿಯಿರಿದುಮಳಮಂತ್ರಗಳ ಜಪ . . . ಸ್ತುತಿ ಸುಡುವುದು ಭಾದ್ರಪದದಲಿ (ಗಣ. ೯-೧೪); ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ 'ಜೈತ್ರ. . . ಭಾದ್ರಪದ . . . ಫಾಲ್ಗುಣ' ಎಂದು ಒಮ್ಮೊಬ್ಬರನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಿದರು (ಕೇಶಕ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಭಾದ್ರಪದೆ (ನಾ). ಪೂರ್ವಭಾದ್ರಪದೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಭಾದ್ರಪದೆ ಗಳಿರದನ್ನೂ ಕುರಿತಂತೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಹೇಳುವ ಶಬ್ದ :

ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ನಕ್ಷತ್ರ. [ಸಂ. ಭಾದ್ರಪದಾ] ಭಾನ (ನಾ). ರಿ. ಕಾಣಿಸುವುದು ; ಗೋಚರಿಸುವುದು ; ಭಾಸವಾಗುವುದು ; ಭಾಳದೊಳಮಳಫೂತಿಯ ಭಾನಾ ಸಾಲಗೆಯೊಳು ನಾಮಾ ಮೃತಪಾನಾ (೨೪೬. ೨೨); ಮಾನಸವ ಚಿಂತೆವಿದಿದಂದೊರ್ವನರಡಾಗಿ ತಾನದಾರೊಳು ವಾದಿಸುವಂತೆ ಬಾಯಿಂದನೋ ನುಡಿಯುತ್ತ ಕೈಸನ್ನೆ ಗೈಯುವನು ಭಾನಪೊಂದರೊಳೆರಡು (ಪಾಣ. ೨೨). ೨. ಅರಿವು ; ಜ್ಞಾನ ; ತಿಳಿವಳಿಕೆ. ೩. ಪರಿವೆ; ಪ್ರಜ್ಞೆ ; ಸೂನುಗಳ ಗಾನವನು ಕೇಳಂತ . . . ಸಫಿಕರು ಭಾನವನು ಮರತಂದದಿಂ ಕಣ್ಣಿರ ಸುರಿಸಿದರು (ಕಾಂಡ. ೦೨-೨೩); ಹೋತಿಯವರು ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರವಲ್ಲಿ ಮೈಮೇಲಿನ ಭಾನವನ್ನೇ ಮರತಂತಿತ್ತು (ಪೂಜಾ. ೪೦); ದಾದಲ್ಯಾ . . . ಭಾನರಹಿತಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿವೆ (೦೨೪. ೨೨). ೪. ನೆನಪು; ಜ್ಞಾಪಕ ; ಸ್ಮರಣೆ; ಕಾನನದ ತಮಗಾದ ದುಃಖದ ಭಾನವದು ಮಾನಿಗೆ ಮೇಣಾ ಜ್ಞಾನವರಣಿಗೆ ಪರಮ ಪರುಪದೆ ಯುಂಟು ಮಾಡಬುದು (ಕಾಂಡ. ೦೨-೨೨). ೫. ದೊಳವು ; ಪ್ರಕಾರ.

ಭಾನಶಬ್ದ = ಜ್ಞಾನಶಬ್ದ; ಪ್ರಜ್ಞಾಹೀನನಾಗು ; ಮೈಮರೆ ; ಅವನ ತಂದೆ, ಅಜ್ಜ ಎಲ್ಲ ಕಳ್ಳು ಕೂಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಹೆಸರು ಹೋದವರು. ಎಷ್ಟು ಕೂಡಿದರೂ ಭಾನಶಬ್ದವರಲ್ಲ (ಕಾಂಡ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಭಾನಗಡಿ. ಬಾನಗಡಿ (ನಾ). ರಿ. ತೊಡಕು ; ಗೊಂದಲ ; ಜಟಿಲತೆ ; ಅಲ್ಲಂದ ಪತ್ರಗಳು ಯಾವಾಗ ಬರತೊಡಗಿದವೋ ಆಗ ನಮಗೆ ಈ ಭಾನಗಡಿ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂತು (ಸ್ಮ. ೨೨. ೦೪೨). ೨. ಆಚಾರುಯ ; ಮಾಡಬಾರದ ಕಾರ್ಯ ; ದುರ್ಭಟನೆ ; ಬೆಳೆದ ಜ್ಞಾನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಬ್ಬಕೊಂಡು ಕುಳಿತರು. ನಾಳೆ ವಿವಾದರೂ ನೆನ್ನರಿಸಲು ಬಾರದ ಭಾನಗಡಿಯಾದರೆ ? (ಕಾಂಡ. ೦೨); ಮತ್ತೇನರೆ ಭಾನಗಡಿ ಮಾಡಿರುವರೇನು ? (ಕಾಂಡ. ೨೪); ಯಾವವ್ವಾ ಸುರಮಾಡಿದ ಭಾನಗಡಿ - ಕಾಮಿನಿಯ ಜೊತೆಗೆ ? (ಪುಟ್ಟ. ೨). ಬಾನಗಡಿ : ೩. ಕುತಂತ್ರ ; ಕಿತಾಪತಿ ; ನೀರೀದೇ ವಿವಾದವು ಬಾನಗಡಿ ಇದ್ದಿರಬೇಕು (ಪುಟ್ಟ. ೦೪); ಅವನು ದಯನನ್ನು ತನ್ನ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿಸಲು ನಡೆಸಿರುವಂಥ 'ಬಾನಗಡಿ'ಗಳೆಲ್ಲ ಭಟ್ಟರಿಗೆ ಹೊಸಪಲ್ಲ (ಕಾಂಡ. ೨೦).

[← ಮರಾ. ಭಾನಗಡ]

ಭಾನಗೇಡಿ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದವನು ; ಅವಿವೇಕಿ ; 'ಭಾನಗೇಡಿತನ' ಪರಾ. [ಭಾನ + ಕೇಡಿ.]

ಭಾನಗೇಡಿತನ (ನಾ). ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; ಅವಿವೇಕ ; ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೈಚಳಕ ಉಮೇಶನಿಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಹುಸುಮಾಯಾಗಿ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಕಲಿತಿದ್ದನು. ಇವನ ಈ ಭಾನಗೇಡಿತನವೇ ಭಟ್ಟರಿಗೆ ಗಂಟಲ ಗಾಣವಾಗಿದ್ದಿತು (ಕಾಂಡ. ೨೪). [ಭಾನಗೇಡಿ + ತನ]

ಭಾನವ (ಗು). ರಿ. ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೩. ಶನಿ ; ಭಾನವನುಂ ಮಾರ್ಹೆಯನುಂ ತವೋಗ್ರಹಮೆನಿವರೆ (ಕಾಂಡ. ೨-೦). [ಸಂ.]

ಭಾನವಿ (ನಾ). ರಿ. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಶನಿ ; ಆದಿತ್ಯನಿಷ್ಟತ್ತು ಭಾನವಿಯಯ್ಯತ್ತು ನಿರ್ಗಾಭಾವದ ದರಾಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೇಶರಪ್ರವರ್ (ಕಾಂಡ. ೨-೦೪). [ಸಂ.]

ಭಾನಾಭಿ (ನಾ). ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವವನು ; ತೇಜೋನಿಧಿ ; ನಮನ ನೀಲಸೋಪಮಂ ಸೊಸುಗುಂ . . . ಉನಮ್ಮಾಡುಗುಂ ಜಾಪು ಬಾಯಿಯ ಕಂಠಗಳನಂದೊಡೆವೊಗಬ್ಬೆನೋ ಭಾನಾಭಿಯಂ ನಾಜಾಯಂ (ಕಾಂಡ. ೦-೨೨). [ಸಂ.]

ಭಾನಾಮತಿ (ನಾ). ಯಕ್ಷಿಣಿ, ಮಾಟ ಮೊದಲಾದ ತಾಂತ್ರಿಕವಿದ್ಯೆ ; ಜಾದೂಗಾರಿಕೆ : ಗುಲ್ಮಗರ್ಜಲ್ಯಯಲ್ಲಿ ಭಾನಾಮತಿ ತಾಂತ್ರಿಕವಿದ್ಯೆ ಅಪೇಕ್ಷಾ ಹೊಸವಿಷಯವಲ್ಲ (೩೩೩). ೨ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಾಜನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ 'ಭಾನುಮತಿ' ಎಂಬವಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಾದೂಗಾರಿಕೆ ಯಾಗಿದ್ದಳೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ.

[← ೩೦. ಭಾನಮತಿ, ಭಾನುಮತಿ = ಜಾದೂಗಾರಿಕೆ ; ಮಠಾ. ಭಾನಾಮತಿ, ಭಾನುಮತಿ]

ಭಾನು (ನಾ). ೧. ಹೊಳಪು ; ಪ್ರಕಾಶ. ೨. ರಶ್ಮಿ ; ಕಿರಣ : "ಉಸ್ಮ . . . ಭಾನುಃ, ಕರಃ, ಪಾಪಃ, ವಿರೋಧಃ, ಗಾಃ - ಈ ೩೨ ರಶ್ಮಿಗಳ ಪೆಸರಿ" (ಶಾತು. ೩-೩೯) ; ಮಡದೀ ನೀರಿನ ಪದಮಾ ಸುತಂ . . . ಬಿದಿಕುಂ ತನ್ನಯ ತೇಜದಿಂದ ಮಿಗುವಿದ್ದವ್ಯಾಸಂ ಭಾನುಮಂ (ಪೂ. ೨-೩೩). ೩. ಸೂರ್ಯ ; ಆದಿತ್ಯ : "ಆದಿತ್ಯಃ, ಸವಿತಾ . . . ಭಾನುಃ, ಬ್ರಹ್ಮಃ . . . ತ್ರಯಾತಮಃ - ಈ ೪೭ ಆದಿತನ ಪರ" (ಶಾತು. ೩-೩೬) ; ಚಿಕ್ಕೋರಂಗೆ ಚಂದ್ರಮನ ಬೆಳಗಿನ ಚಿಂತೆ ಅಂಬುಜಕ ಭಾನುವಿನದಯದ ಚಿಂತೆ (ಪೂ. ೩೬೪) ; ಭಾನು ಶುಕ್ರೋಚಿತೇಜೋಗಾತ್ರ ಶೈವೇತ್ರ (ಪ್ರಕಾ. ೨-೯೩) ; ಭೂಮಿ ಮಂಗಳಂ, ಬಾಂಗಿ ಭಾನು ಪುಟ್ಟ ದಂಕಿರ ದಶರಥಂ ಪುಟ್ಟ (ಪಾಶ್ಯ. ೩-೦೦). ೪. ರಾಜ ; ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ೫. [ಗಣಪತಿ] ಹನ್ನೆರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೀರ್ತ : ಭಾನು ಲಘುಗಳೆನವ ಚರಣ ತಾನವೆರಡುಳ್ಳ . . . ಭೋಗನಾಮ ಸಾನುರಾಗ ಮಪ್ಪದಿಂದ (ಕುತೋಚ. ೪-೫-೩೩) ; ಆ ವಿಕೀತನ ಸುತ್ತ ದ್ವಾರವು ಭಾನುಸಂಖ್ಯೆಯೊಳವು (ಪ್ರಕಾ. ೨-೩೩). ೬. [ಭಂದ] ಎರಡು ಲಘುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಗುರುವಿರುವ ಗಣ ; ಜಗಣ (೮-೮) : ಭೋಮದ್ವಯ ಭಾನುಕರ್ಪಯುಗ್ಮಂ ತಾಮಾಗಿರತ್ಯ (ಕುತೋಚ. ೨-೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾನುಜ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಶನಿ. ೩. ಯಮ : ಆ ಭಾನುಜನೊಳು ಉಮೇಶನೊಳು ರೆದಿಪಾಳೊಳು ಮೃತ್ಯುವಿನೊಳು ಕಾಲ ನಾಮಮಕ್ಕಂ (ಪೂ. ೧೦೩-೩೯). ೪. ಸಂಗ್ರೀವ. ೫. ಕರ್ಣ : ವೀರನಿಬರಂ ನೆರದು ರಿವುಗಂ ಭಾನುಜನ ಸೊರೆಗೊಟ್ಟರು (ಪೂ. ೬೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾನುಜಿ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನ ಮಗಳು ; ಯಮುನೆ ; ಜಿತಭಾನುಜ ಗೋಮತಿ ಛೇತಪಾಪ ಭಾನುರಕರ ಛೋಪಾಪತಿ . . . ಕವೇರೇನ (ಪೂ. ೨-೩). [ಸಂ. ಭಾನುಜಾ]

ಭಾನುತನುಜ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಕರ್ಣ. ೩. ಸಂಗ್ರೀವ. [ಸಂ.]

ಭಾನುತನುಜ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಕರ್ಣ : ನೀನು ಲೋಕಂ ಬಿಡುಡಿದ ನೀನಿಲ್ಲದಿವೆಲ್ಲಮೊಳವ ಭಾನುತನುಜಾ (ಪೂ. ೧೩೩ ಕ್ರ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾನುದಾಸ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು ; ಆಳು ಎಜಾದು ಸಕ್ಕೂನ್ ಭಾನು ದಾಸನ್ ಜಯಮಿತ್ರನ್ (ಪ್ರ. ೧೦. ೧೯೩೯, ೨೩-೩ ; ಸಂ. ೭೦). [ಸಂ.]

ಭಾನುನಂದನ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಸಂಗ್ರೀವ : ಆ ಭಾನು ನಂದನ ಒಂದು ಹಳೆದ ದಾಸವರ ಪಡೆಯ (ಪೂ. ೩೩-೨೫). ೩. ಶನಿ : ಭಾನುನಂದನ ಬುಧ ಮಂಗಳರಾ ಬಲವು ತಪ್ಪಿದರೇನು ದೀಪನಾಥ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರವಿಠಲನ ಭಾಷವೆಲ್ಲ ಪರಿವಾಸಂಗಿ (ಪೂ. ೦-೦೩೯-೩). [ಸಂ.]

ಭಾನುಬಿಂಬ (ನಾ). ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ : ಉದ್ಭವಭಾನುಬಿಂಬಮಂ . . . ನಿಜಮುಖದೊಳ್ ಪೊಗುವ ಮತಂಗಜಪತಿವರೂಂಕು ಕನಸು ಪರಿವಾಸು ಮಂಜುಬಿಂಬವನೆ ಕಂಡೆ (ಪ್ರಕಾ. ೪-೯೯) ; ಭಾನುಬಿಂಬವ ಮೊಗದ

ಲೊಡದು ಮಾನಸದ ಭಕ್ತರೂ ಕಲಿ ಪವಮಾನತನಯನ ಮುತ್ತಿಕೊಂಡರು ರಾಯರಾವತರು (ಪೂ. ೪- ೧೯-೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾನುಮಂತ (ನಾ). ಕಿರಣಗಳುಳ್ಳವನು ; ಸೂರ್ಯ ; ಮಾನಮಾನಸ ಲಂಜ ಭಾನುವ[ಮ]ತ್ಯು ಭನಯನೋತ್ತರೇಂದ್ರಕಿರಣಪ್ರಭಾವ್ಯಮು ತಪ್ಪಿದೊಪ್ಪಗುಂ (ಪಾಶ್ಯ. ೩-೦೩). [ಸಂ. ಭಾನುಮತ]

ಭಾನುಮತಿ (ನಾ). ೧. ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳವಳು ; ಕಾಂತಿಮಂತೆ. ೨. ದುರ್ಯೋಧನನ ಹೆಂಡತಿ. — ರಾಣಿ : ನಕ್ಷತ್ರಮಾಡಿ ಭಾನುಮತಿ ಸೋಲೊಡೆ ಸೋಲವಾನೀವುದೆಂದು ಕಾಡುತ್ತಿರೆ ಲಂಬಗಂ ಪಜಾಯೆ (ಪೂ. ೯-೩೯) ; ನೀನೊಡೆದು ಸಲಹೆಂದು ಮುದದಲಿ ಭಾನುಮತಿ ಮೈಯೊಡೆದು ಮುರಹರನ ಚರಾದಲಿ (ಪೂ. ೯-೩೩). [ಸಂ. ಭಾನುಮತಿ]

ಭಾನುಮೊಮ್ಮ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನ ಮೊಮ್ಮಗ ; ಕರ್ಣನ ಮಗನಾದ ವ್ಯಪಸೇನ : ಪುರುಹೂತನುತ ಭಾನುಮೊಮ್ಮನ ತರುವಿ ನಿಲ್ಲರಾಗು ಸುರಿದು ವ್ಯಪಸೇನನು (ಪೂ. ೬೩-೦೩). [ಭಾನು + ಮೊಮ್ಮ]

ಭಾನುರಿಪ್ಪ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನ ಶತ್ರು ; ರಾಹು : " ಭಾನುರಿಪ್ಪ ಸಿಂಹಪ್ರಿಯನೊಂದು ತಮರ ರಾಹು ಗಗನಚರಭುಜಗಂ ಸ್ವರ್ಧಾನು ವಿಧುತಂದನಂತೆಂದು ತಾನೊಂ" (ಪೂ. ೦೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾನುರೋಡಿ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶ. — ಕಾಂತಿ : ಭಾನು ರೋಜಿಯಂ ಬಸವದೀ ಧರಾಂಗನೆಗೆ ಚಂದನಲೇಪನಮಾದುದು . . . ಕಾಂತಿ ಸುಧಾಮಯೂರಿನಾ (ಪೂ. ೦೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾನುವಂತ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳ ಲಾದ ಒಂದು ರಾಜಮನೆತನ. — ರಾಜಕುಲ ; ರಾಮನು ಅವತರಿಸಿದ ವಂತ : ಪರಭಾನುವಂತಲರಾಮ ನೀ ಕಾಮಗೆ ಸಂಯಂಜ (ಪೂ. ೧೦-೪). [ಸಂ.]

ಭಾನುವಾರ (ನಾ). ಒಂದು ವಾರದ ಏಳು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ ; ಸೂರ್ಯನು ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುವ ವಾರ ; ಆದಿತ್ಯವಾರ : ದೇವರಾಜನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮುಂದಿನ ಭಾನುವಾರ ಭಾತುವಿಗೆ ಹೋಗಬೇಡು (ಪೂ. ೩). [ಸಂ.]

ಭಾನುಸುತ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಕರ್ಣ : ಪೃಥಿವಿಪತಿ ಮಾದ್ರೇಕನನು ಸಾರಥಿಯ ಮಾಡಿದನೊಲ್ಲ ಮಿಗುಲಿಕರಥಯಂಕರ ಭಾನುಸುತನಾಪತಿ ನಡೆತಂದ (ಪೂ. ೪- ೯ ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾನ 'ಬಾನ್ವಿ' ನೋ.

ಭಾಪು 'ಬಾಪ್ಪ' ನೋ.

ಭಾಪುಗೋ (ಪ್ರ). ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆ : ಕವಿಯಂ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಭಾಪುಗೋಲಿ ಬಾಲ್ಯಂ (ಸಂ. ೩೩-೦೦). [ಭಾಪು (<ಬಾಪ್ಪ) + ಗೋ_೧]

ಭಾಪುರೆ 'ಬಾಪ್ಪರೆ' ನೋ.

ಭಾಪ್ಪು 'ಬಾಪ್ಪು' ನೋ.

ಭಾಮ (ನಾ). ೧. ಹೊಳಪು ; ಪ್ರಕಾಶ. ೨. ಸೂರ್ಯ ; ರವಿ. ೩. ಸಿಟ್ಟು ; ಕೋಪ ; ಭಾಷೋದ್ವೇಗ. ೪. ಸಹೋದರಿಯ ಗಂಡು ; ಭಾವ. [ಸಂ.]

ಭಾಮಂಡಲ, ಭಾಮಂಡಳ (ನಾ). ೧. ಬೆಳಕಿನ ವಲಯ ; ತೇಜೋ ಮಂಡಲ. ೨. [ಜೈನ] ಅರ್ಹಂತನಿಗಿರುವ ಅಪ್ಪಪ್ರಾತಿಹಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಪ್ರಭಾವಲಯ : ಇರೆ ಭಾಮಂಡಲದೀಪ್ತಿಯ ಪರಪಂ . . . ದಿವಾಕರಕುಮಾರಕರೇನಕರಪ್ರಚುರರುಚಿಗಳಂ ಮಂಗಳಸುಗಂ (ಪೂ. ೦೦-೩೯) ; ಪೂಮತಿ ಕೇಸರಿಪೀಠ ಭಾಮಂಡಲ [ಪಾಂ. ೪]

ಮೇಯ ನೆಗಟ್ಟಿನೊಡದಿಡೆನಂ (ಶಾಂತಿ-೨) ; ಭಾಮಂಡಲದೊಳ್ ನಿನ್ನಂ ಭಾಮಂಡಲಮೆನೆಯ ಪರಿಸರ (೨೫೩, ೬-೨). ಭಾಮಂಡಲ : ೨. ಸುರಭೀರೀಧೂರಿ ಭಾಮಂಡಲಸ್ತೋಮಂ ಭಾಸ್ವದನಂತಮೋಧ ಬಳ ದೈಕ್ಯವಿತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಮುದ್ಧಾಮಂ ಮಾಟ್ಯವಗಟ್ಟಿಲಾಂ ಶುಭಮಂ ಶ್ರೀವರ್ಧಮಾನಂ ಜನಂ (೨೫೩, ೧-೨). 'ಪ್ರಾತೀಹಾರ್ಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಾಮಂಡಲ 'ಭಾಮಂಡಲ' ನೋ.

ಭಾಮಟ್ಟಿ 'ಭಾಮಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಭಾಮಟ್ಟಿ ಭಾಮಟ್ಟಿ (ನಾ). (೨೫೩) ಮೋಳಗಾರ ; ವಂಚಕ ; ಧೂರ್ತ : ಇವನು ಯಾವನೋ ಪರಿಚಯದ ಭಾಮಟ್ಟಿ ಇರಬೇಕು (೨೫೩, ೨೬). ಭಾಮಟ್ಟಿ : ನೀ ಒಪ್ಪಿನ ಸಭ್ಯಗೃಹಸ್ಥ. ಪಾವನು ಭಾಮಟ್ಟಿದ್ವೀಪನು (ದಾಸಾಹ. ೬೨). [← ಮರಾ. ಭಾಮಟ್ಟಿ]

ಭಾಮಿನಿ (ನಾ). ೧. (ಕೋಪಸ್ವಭಾವದ) ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀ : "ಕೋಪ ವರಸಿದ್ಧ ಸ್ತ್ರೀ ಭಾಮಿನಿಯೆನಿಸುವಳು" (ಶಾಂತಿ. ೧೦೬) ; ಇದಮುಂದೆಯ ಜಾಣಿಗೆ ಭಾಳತಳದ ಭಾಮಿನಿಗೆ ಶ್ರೀರೋಚಿತದ ಲಲನಗೆ . . . ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಂ ತಂದೆ ನಿಮಾಮಿಸಿಕೊಟ್ಟ . . . ಪೋದಶಕಪ್ರವಿಳಾಸಿನಯವೇರನು ನಡೆ ತಂದು (೧೦೬, ೬-೧೦ ೩) ; ಭಾಮಿನಿ ಕೇಳಿಸಿರಾಪ್ಪದ ಸೋದೇಶನ ಭಕ್ತ ನಿರ್ವಪೋಟಲನು (೨೫೩, ೨೬-೨೭) ; ತಿಂಗಳಾರಕೆ ಮರಳಿ ಬಹೆನೆಂಬ ಭಾಷೆಯು ಭಾಮಿನಿತೆ ಭಾಮಿನಿ ಸಮಾಧಾನಮುದ್ದಿಯಂ ಮೇಲೇಳುತ್ತಳಿಂ ಪಡದು (೨೫೩, ೩೬-೩೭). ೨. ಹೆಂಗಸು ; ಸ್ತ್ರೀ ; ಮಹಿಳೆ :

"ರಾಮಾ, ವಾಮಾ . . . ಭಾಮಿನಿ, ಕಾಮಿನೀ . . . ಯುವತಿಃ—ಈ ೨ರ ಸ್ತ್ರೀಯರ" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೬೯-೭೩). ೩. = ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟಿ : ಶರ ಕುಸುಮ ಭೋಗ ಭಾಮಿನಿ ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ವಾರ್ಧಕಗಳಿಂದಾಚು ತಪಾ . . . ಪಟ್ಟಿ ನಡೆಗುಂ (ಕುಟಾಂಶ. ೩೭-೩೮ ೫೩) ; ಭೂವಿನಿತ ಜೀವಂಧರನ ಚರಿತನು ನೇರಿಸುವೆನು ಭಾಮಿನಿಯ ಪಟ್ಟಾದಿಂ ಕನ್ನಡದೊಳೊಲಿದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೨೪) ; ಇದು ಶರ, ಕುಸುಮ, ಭೋಗ, ಭಾಮಿನಿ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ, ವಾರ್ಧಕ ಎಂದಿರು ವಿಧವು (೨೫೩, ೪೩). [ಸಂ. ಭಾಮಿನೀ]

ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟಿ (ನಾ). = ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟಿ : ಈ ತಪೋವೇಶ್ಯತನ ನಾಮವ ಸೂತನು ವಸುಧಾತಳದ ವಿಶ್ವಾತಿ ಬಯಸದೆ ಬಟ್ಟಿಸಿದ ಭಾಮಿನಿ ದೃಷ್ಟದಲಿ ನಾನು (ಪಾಣ. ೧೦೬). [← ಸಂ. ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟಿ]

ಭಾಮಿನೀದೀರ್ಘದ್ವಪದಿ (ನಾ). [ಛಂದ] ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟಿದಿಯ ಲಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಚಿಸುವ ಎರಡು ಸಾಲಿನ ಪದ್ಯ : ಭಾಮಿನೀ ದೀರ್ಘದ್ವಪದಿಯು ಬಂಧ ಸಾಧ್ಯ (ಕುಟಾಂಶ. ೩೬). [ಸಂ.]

ಭಾಮಿನೀವೇದ (ನಾ). [ಜೈನ] ಪುರಾಣವೇದ. ಸ್ತ್ರೀವೇದ ಮತ್ತು ನಪುಂಸಕವೇದವೆಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಸ್ತ್ರೀವೇದ ; ಚಾರಿತ್ರ್ಯಮೋಹನೀಯಕರ್ಮವಿಶೇಷ : ಅಭಿಧರಿಸಿ ನಪುಂಸಕವೇದ ಭಾಮಿನೀವೇದಮುಗಳದೊಡನೊಡನೆ ಜಗದ್ವಿಭು ಹಾಸ್ಯ ರತ್ನರತಿತೋಕಭಮುಪುಗುಬೈಗಳನಾಚುಮಂ ದೊಡೊಡಂ (ಕುಟಾಂಶ. ೧೭-೧೮) [ಸಂ.]

ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟಿ (ನಾ). [ಛಂದ] ಆರು ಬಗೆಯ ಪಟ್ಟಿದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳಿರುವ ಆರು ಸಾಲಿನ ಮಾತ್ರಾ ಗಣ ಛಂದಸ್ಸು ; ೧ "ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣವ ಮೂವೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣವು ಬರುವ ಹಾಗೆ ಈ ಗಣಗಳು ಒಂದೆರಡು ನಾಲ್ಕೆದನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡೂ ಮೂರಾರನೆಯ ಪಾದ ಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರೂ ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇರುವುದು ಭಾಮಿನೀ ಪಟ್ಟಿ ಎನಿಸುವುದು" (೨೫೩, ೪೬) ; ಸಾಹಕವಿ ಕರ್ಣಟಲಕ್ಷಣ ದೋಜಿತನ ಕವಿಸಾಧನಂ ಜನರಾಜಚರಿತೆಯ ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟಿಯುಂ

ರಂದು . . . ಬೆಸೆದನು (ಪ್ರಾಣ. ೧-೨೪) ; ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತ ಮತ್ತು ಕೂರಮೊಮ್ಮಾಯಣಗಳು ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ (೨೫೩). [ಸಂ. ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟಿ]

ಭಾಮಿ (ನಾ). ೧. ಕೋಪಸ್ವಭಾವದ ಹೆಂಗಸು. ೨. ಹೆಂಗಸು ; ಮಹಿಳೆ : "ಭಾಮಾ, ಭಾಮಿನೀ, ಈ ೨ ಪಕ್ಷ" (೧೦೬, ೧೦೬). ೩. ಸುಂದರಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀ : ಸ್ವಾಮಿ ಸದ್ಗುರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯದ ಭಾಮಿಯರು ಶ್ರೀವರ್ಧತಂ ಮೊದಲೀ ಮಹಿಯೊಳೊಳರು (೨೫೩, ೧೦-೧೨) ; ಚೋಳಧರಾಭಾಮಾಧಿಪತಿ ಮನೋಜ್ಞ ಶ್ರೀಮಹಿಂತ ಪೃಥುಳ ಭಾಗ್ಯಮಂ ಪಡದಿತ್ತಂ (೧೦೬, ೬-೧೨) ; ಬೆರಗು ಹೊಡೆದರ್ಜನಂ ನೋಮತಿರಾ ಭಾಮಿ ಬಂದವೊಲಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ವಿದಿದಳಂತಾರದಲಿ ತರುಗುಲಿ ವರ್ಣಗರ್ಭದೊಕ್ಕು . . . ಮರೆಯಾದಳದೆ (೨೫೩, ೬೨-೬೩). ೪. ಹೆಂಡತಿ ; ಪತ್ನಿ : ಈ ಭೂಮಿ ಈ ಭಾಮಿ ಈ ಭೋಗ ಈ ರಾಗ ಮಾರವು ಬತೆಯೋ ಬಡ್ತಿ (೧೦೬, ೨೨-೧೦೦). ೫. ಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ; ಸತ್ಯಭಾಮಿ : ಇಂತಾ ಭಾಮಿಯು ದಾಮವನಾಂತರಿ ಕಂಡು . . . ಪೇಳ್ವಳು (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ೬).

[ಸಂ. ಭಾಮಿ]

ಭಾಯಿ (ನಾ). ಭ್ರಾತೃಭಾವನೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಸಂಬೋಧಿ ಸುವ ಶಬ್ದ ; ಸಮಾಜದಾಂಗು ತಮಗೆ 'ಭಾಯಿ' ಎಂದು ಕರಿದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಪಾಣ. ೪) ; ಭಾಯಿ. ಇಂದೋ ನಾಳೆದೋ ನಿಮ್ಮ ದಡುಗಡೆಯಾಗುವುದು (ಪಾಣ. ೧೦೦).

[← ಹಿ. ಮರಾ. ಭಾಳಿ/ಪ್ರಾ. ಭಾಳಿ/ಸಂ. ಭಾತ್ಯ]

ಭಾರ (ನಾ). ೧. ಹೊರೆ ; ತೂಕ : "ತಿಗ್ಗುಮೆಶ್ವಾರು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦) ; ಮಾತಿಂದ ಬರ್ತ ಭವಭಾರಭೋಗ (೨೫೩, ೨೨) ; ಭೂಭಾರಬ್ಜೀವಿನೋದಿ ಕೃಷ್ಣ ನೆಮಗಿಗಾನಂದದೊಡೊಹಮಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೨) ; ಆ ಹೂಜಗೆ ರು ಶಿಶುವಿದ್ದ ಕದಂತೆ ಗಿರಿಭಾರವಾಗಿ ಬರೆ (ಪ್ರಾಣ. ೧೦-೧೨) ; ಇರುವ ಭಾರ ಇರುವೆಗೆ, ಅನ್ಯ ಭಾರ ಅನ್ಯಗೆ (೧೦೬). ೨. ತಲೆ, ಹೆಗಲು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊರುವ ಹೊರೆ ; ಮೂಟೆ ಮೊದಲಾದವು : "ವಿವಿಧಾ, ವಿವಿಧಾಃ ಭಾರಾ, ಪರ್ಯಾಧಾರಾಃ—ಈ ೪ ತಲೆಹೂಟ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೨-೧೩). ೩. ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ; ಜವಾಬ್ದಾರಿ ; ಕರ್ತವ್ಯ : ಅಂಜದಿರು ಆಳುಕದಿರು ಪರದೈವಕ್ಕೆ ಅಗಿದಿರು ಕೂಡಲಸಂಗನ ಕೈಯಲು ತಡುವುದನ್ನ ಭಾರ (೧೦೬, ೨೨) ; ಕುಳಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಕೆಲಸ ತಂದಿ ಪೂಜೆಮರು ಎಂದೆಂದೂ ಕೆಲಸ ಎಂದು ಭಾರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಾನ್ಯಗದ್ದ ಯನೂ ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು (೨೪, ೨(೩), ಕೋಶ. ೨೦೦-೦೪ ; ೨೭೫ ೪೪) ; ರತ್ನವಳಿನಾಟಕದ ಅಭಿನಯದ ಭಾರ ನನ್ನ ಮೆಲೆ ಬಿತ್ತು (೧೦೬, ೨೪). ೪. ಕಷ್ಟಕರವಾದುದು ; ಕಠಿಣವಾದುದು : ಈ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕೋಟಿ ಉಪಪಾಪಗಳು ಪರಿಹರಿಸುವದು ಯೇನು ಭಾರವಾದೀತು (೧೦೬, ೨೨). ೫. ಮಹತ್ವ ; ಗುರುತ್ವ ; ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ : ಧೀರ ಬಿನ್ನವಿಸಿದನು ಕಾರ್ಯದ ಭಾರವನು (ಕುಟಾಂಶ. ೧-೨೦). ೬. ಅಧಿಕವಾದುದು ; ಹೆಚ್ಚಾದುದು ; ಗುರುತರ ವಾದುದು : ಕಡೆಹದಲಿಗಳ ತೋರಣಂ ಮದದ ಮೈಯುಬ್ಬುಗಳ ಖಳುದ್ದದು (ಕುಟಾಂಶ. ೬-೭-೮) ; ಭಾರವಾದ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಭೋರವಾದ ನರಕ (೧೦೬). 'ಭಾರಸಂಖ್ಯೆ' ಪರಾ. ೭. ಪ್ರಭಾವ ; ಪರ್ಜಸ್ಸು. ೮. ಹೆಂಗು ; ಹೆಣ. ೯. ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರಲು ಉಪಯೋಗಿ ಸುವ ಘೋಲು.—ಅಡ್ಡ. ೧೦. [ಗಣಿತ] ಇಪ್ಪತ್ತು ತೊಲೆಗಳ ತೂಕ : "ತೊಲೆಯಂತಿವಪ್ಪತ್ತಿರಲ್ ಭಾರಂ" (ಕುಟಾಂಶ. ೧೦೪-೧೦) ; ಭಾರಕ್ಕೆ ಪತ್ತು ತೊಲೆಯುಂ ಭಾರಕ್ಕೆಂ ನೂಲುವಂ ಪೀಸಿಯಕ್ಕುಂ

ಭಾರತ್ಯ ಮಣವು ಹತ್ತಂ ಭಾರತ್ಯಂತಾಗ ದಡೆಯ ತಪ್ಪದು ಗಣಕ ಭಾರತ್ಯಭಾಸರ ತೋರೆಯುಂ ಭಾರತ್ಯಂ ಕರುಮೆಂಬುಸಾಸನಮಕ್ಕುಂ ಭಾರತ್ಯ ಕಾಲ್ಪುರಾಜ ಬತ್ತಿಸಾವಿರ ಭಾರತ್ಯಂ ಮೂವತರಡು ಸಹಸ್ರಪ್ಪನ್ನವ ತೂಕಂ ಭಾರತ್ಯ ತೋರೆಯ ವಿಂಶತಿ (೪೪೩೩. ೨-೨೦); ೫ 'ವ್ಯವಹಾರ ಗಣಿತ' ದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಭಾರ' ಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಪ್ಪಮಾದ ಅನೇಕ ತೂಕದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ : ಇವುತ್ತು ತೋರಗಳಕ್ಕುಂ ಭಾರಂ (೪೪೩೩. ೪-೨೫); ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಲು ದಿನದಿನದಲೆಂಬಿಂಟು ಭಾರದ ಕನಕವನು ಮನೆ ಕೊಡುವುದು (೨೫೫೫. ೦೦-೬೬-೬); ಆ ವಿಪ್ರರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ . . . ಒಂದೊಂದು ಭಾರ ಹೊನ್ನನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು (೦೦೪೪. ೪). ೧೦. ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಯು ತೂಕ ; ಒಂದು ತೂಲು : (೪).

ಭಾರ ಬರು = (ಉಕ್ತ) ದೆವ್ವ ಹಿಡಿ ; ಭೂತಾಮೇಶವಾಗು : ತುಸ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಮಾತು ಪುರ ಕೀಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲೇ ಭಾರ ಬದವರ ಹಾಗಿ . . . ಒಂದಾದಿದರಂತೀ (ಪೂಜುಣ. ೬೨). ಭಾರವಾಗು = ಹೊರೆಯಾಗು ; ಒಡ್ಡಿಯಾಗು : ಮಕ್ಕಳು ಮರಿಗಳು ಚಕ್ಕ ಪರಿಸುವದು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಭಾರವಾಗುವುದು (ಪೂಜು. ೨೨೪-೬); ಪಾನಾ ಬಗಯ ವಾಸನಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರವಾಗಿ ಕುಳಿತವು (ಪೂಜು. ೬೦೦). ಭಾರವಾಲು = ಭವಿಷ್ಯಾರಿಯನ್ನು ಹೊರಿಸು ; 'ಹೊಣೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸು : ದೇವರ ಮೇಲೆ ಭಾರವಾಗಿ ನಿಂತು ಬಿಂಬಿರುವುದು ಆದರ ಸ್ವಭಾವ (೬೦೦). [ಸಂ.]

ಭಾರಂಕ (ನಾ). ೧. ಪೋರವಾದ ಯುದ್ಧ ; ಭಯಂಕರವಾದ ಕಾಳಗ : "ಭಾರಂಕಮೆನಕ್ಕೆ ದಂಡ" (ಕಾಳ. ೩೪); ಕದನದ ಭಾರಂಕವಾರಧ್ಯದಯ ತರದೋಟುವುದೊ ನಮಗೇಕದೊ ಚಿಂತೆ ಮುಂದರಿ ಬಲ್ಲನು (ಕಾಳ. ೨-೨೦); ಏರದನ್ನ ಭಾರಂಕದಾನ ತರಲನೇ ಸುರ ಗಿರಿಯನಾನವ ಕೊರಳ ಸತ್ತವೆ ತಿಮ್ಮದುದು ಮೇಲೆ ಸುರಳಿಕ (ಕಾಳ. ೨೦-೬೬). ೨. ವೀರಯೋಧ ; ಸೈನಿಕ : ವೀರ ರಾಮನ ಕಂಠ ತಿತ್ತಿರನು . . . ಚೂರಿಸುವ ಖಡ್ಗಮದ ಕಡುಹನ ಭಾರಂಕು ಭಾರಂಕಿದ್ದುದು ಭೂರಿಭೂಷಾಭರತ ವೀರಾಜರದುವೈನರಿ (ಕಾಳ. ೬-೨೦-೬). [ಸಂ. ಭಾರಂಕ]

ಭಾರಂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಿಕದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ವನಸ್ಪತಿ : "ಹಂಚಿಣ್ಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಪದ್ಮ, ಭಾಗೀ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಯಕ್ಷಿಣ, ಅಂಗಾರವಲ್ಲಿ, ದಾರೇಯಾಶಾಕ, ಬರ್ಹಿ, ಪಂದಕಿ— ೯ ಭಾರಂಗೀ ಹಸರುಗಳು, ಗಂಟುಭಾರಂಗೀ ಎಂಬುವ ಗ್ರಂಥಿಕದ್ರವ್ಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು, ತಿರುದೇಗುಗಡವೆಂದು ಕೆಲವರನ್ನುವರು, ಪಾಯಿ ತ್ತಾಗದ ಮರ" (ಸಾಂ. ೧೬೬); ಪೂಜಾಲಂ . . . ಭಾರಂಗಿ ನೇಳರಂ ಪಾದರಿ ಪಾಪತಂದರು (ಕಾಳ. ೦೨-೨೪).

ಭಾರಂಗಾಡಿ ಕಣಾಯ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಪಾಯ : ಭಾರಂಗಾಡಿ ಕಪಾಯ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಪುಷ್ಪರಮೂಲ . . . ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಪಾಯ ಮೈ ಅಪ್ಪಾವರೇಷವಾಗಿ ಕೂಡಿ ಬಿಡಿಯ ತಾಂದ್ರಿಸನ್ನು ಗುಣಮಕ್ಕುಂ (ಕಾಳ. ೦೬೬). [ಸಂ. ಭಾರಂಗ]

ಭಾರಕ (ನಾ). ೧. ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಕೆಲರು ಚತುರ್ವೇದ ಭಾರಕರಾದರು (ಕಾಳ. ಪೂ. ೩೭-೦೬); ಮನುಷ್ಯನೊಳಗೂ ನಿಧಾನದ ಕನಕಗಳನ್ನಲ್ಲವನು ಭಾರನಜದ ತಿರುವಲಿ ಹೊಣಾ ನಡೆದನದನು ರಕ್ಷಿಸತ (ಕಮ್ಯ. ೪-೨೪). ೨. ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತವನು ; ಹೊಣೆಗಾರ : ಭರ್ಮಪತ ವರಮುಂದಿನನು ನಿಂದು ಮಾಡಿಸುವ ಭಾರಕ ಮುರಪರನಾ ಮುಕಂವೆವಂ ಕಾಣುದುಳ್ಳೊಡೆ ತನ್ನ ಕೂಡೆ ನೀಂ ಒಂದು ಸೇವಿಪುದು (ಕಾಳ. ೪-೬೪). ೩. ಹೊರೆ ; ಭಾರ : ೪. ಭಾರ

ಮಾದವನು ; ಹೊರೆಯಾದವನು : ನಿನ್ನ ಮರೆದಜ್ಞತೆಯುಂ ಚರಿಸುತ್ತ ಗರ್ವವಾಂತಾ ಮಹಿತ್ತಾತ್ಮರಂ ಜರಿದು ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರನಾದನಕ್ಕುಟ (ಕಮ್ಯ. ೬೦). ೫. ಸೈನಿಕ ; ಯೋಧ : ಉಪರೋಧ ಕವಿವಾಚೆಯಗಲಕ ದೇರುವಿದುದು ಬೆಣಗುಬಿಂಕದ ಭಾರಕರು ಭಾರಿತು ಕೋಟಾವಳುದ ಗ್ರದಲಿ (ಕಾಳ. ೨-೨೦-೦). [ಸಂ.]

ಭಾರಕರ್ತ (ನಾ). (ಜಗತ್ತಿನ) ಹೊಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವವನು ; ದೇವರು ; ಭಗವಂತ : ಭಾರಕರ್ತನು ನೀನು ಒಪ್ಪಸಂಸಾರಿಯೆಂಬುದ ನಿಗಮತತಿ ಕೈವಾರಿಸುತ್ತಿದೆ (ಪೂಜ. ೩೬). [ಸಂ. ಭಾರಕರ್ತ]

ಭಾರಕಾರತ (ಗು). ತೂಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ; ಭಾರವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ : ಈ ಸಾಂಪ್ರತಿಯು ನೀರಿನ ಸಾಂಪ್ರತಿಯನ್ನು ತುಸು ಮಿಗುವ ತನಕ, ನೀರು ಭಾರಕಾರತ ಖಂಡಗಳ ಒಳಗೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು (ಕಾಳ. ೨. ೦೦೬). [ಸಂ.]

ಭಾರಕ್ರಮ (ಪಾ). ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಲು ಶಕ್ತವಾದುದು.— ಸಮರ್ಥವಾದುದು : "ಭಾರವಾ, ಭಾರ್ಯಾ, ಭಾರೀಯ, ಭಾರೀಣ, ಭಾರಂಧರ— ಭಾರಕ್ರಮಗಳಾಗಿ ಹೇಳುವ ವಿತ್ತು" (ಕಾಳ. ೪). [ಸಂ.]

ಭಾರಕ್ಕೆ, 'ಭಾರವಣ' ನೋ.

ಭಾರಕ್ಕೆ (ನಾ). ಮಾಟ ; ಮೋಡಿ ; ಮೋಕರಣವಿದ್ದು : ನೀವೇ ರಿಂಗಜಿಂಗವವಾಗಬಿಟ್ಟು ನಾನಾರಂಬುದ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳರಣ್ಣ . . . ಪೂಜೆಯ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತಿಗೆ ಭಾರಕ್ಕೆಯ ವಿಧವೆ ಹೊತ್ತು ವಿಧಾತನಂತಿರ ಬೇಕು (ಕಾಳ. ೦೬೬-೬೬); ಭಾರಕ್ಕೆ ಪರನಾಳ ಕಡರೋಟಿ ಮುಂಹದ ಚೂರುಚೆಲ್ಲ ವಿಧ ಗಳ . . . ಪೇಳಿಲಾಜಾಯುರ ಚೂರುಚರಣ ತರಣನಿ (ಕಾಳ. ೦-೦೨); ಭಾರಕ್ಕೆಯ ವಿಧವುಂ ಸಮರದೊಳ್ ತೋಟದೊಡ ಭೀರರಂ ಮೆಚ್ಚಿದರೆ (ಕಾಳ. ೨೨-೨೪). 'ಭಾನುಮತಿ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಭಾರಕ್ಕೆ = ಮೋಕರಣವಿದ್ದು ; ಭಾರಕ್ಕೆ = ಮುಕ್ತಮಾಟ ಗಳಿಂದ ಪಡೆದಿರಿಸಿಕ್ಕು]

ಭಾರತ (ನಾ). ೧. ಭರತವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುದು : ಚಾರುಚಿತ್ರಂ ಭರತವಮರಗುಣಂ ತನ್ನ ಪೆಸರೊಳಮದಗಿಸಿಯ ಯಶೋಭಾರಂ ಬಲಮುಂ ಕಥೆಯುಂ ಭಾರತಮೆನ ನೆಗಟ್ಟಂ (ಕಾಳ. ೦-೬೬). ೨. ಭರತ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ೩. ಹಿಂದೂದೇಶ ; ಭರತಖಂಡ ; ಭಾರತಖಂಡ : ಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿದೆ ; ಹನ್ನಡೆ ಎನ್ನುವ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇದೆ (ಕಾಳ. ೩) ; ಭಾರತದ ರೈಲುದಾರಿ ಬೇರಬೇರ ಅಳತೆಯುಂ (ಕಾಳ. ೨೦೬). ೪. ಭರತವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪಾಂಡವ ಕೌರವರ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇತಿಹಾಸಪುಸ್ತಕವಾದ ; ಮಹಾಭಾರತ : ಒಳ್ಳೆಯದ್ದು ನೋಡ ಭಾರತ ದೊಳಗಣ ಕಥೆಯಲ್ಲೊ ಗಮಾಯುದ ದೊಳಗೊಳಗೊಂಡತ್ತೆ ಸಿಂಹಾ ವಕೋಣನನ್ನಮದನೊಡದಂ ಕವಿರನ್ನಂ (ಕಾಳ. ೦-೬೬) ; ಭಾರತ ವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಾಸರಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗಣೇಶನು . . . ನುಂಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು (ಕಾಳ. ೬೬). ೫. ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪಂಪಕವಿಯು ರಚಿಸಿದ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ'ವೆಂಬ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ ; ಪಂಪಭಾರತ : ಚಲದೊಳ್ ದುರ್ಯೋಧನಂ ನ್ನಯೊಳನ ತನಯಂ . . . ಭರ್ಮದೊಳ್ ನಿರ್ವಾಲಚಿತ್ತಂ ಭರ್ಮಪುತ್ರಂ ಮಿಗಿರಿ ವರ್ಗಣನ ಭಾರತಂ ಲೋಕಭೂಷಂ (ಕಾಳ. ೦೪-೬೪). ೬. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗದುಗಿನ ನಾರಣಪ್ಪನೆಂಬ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ, ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಟ್ಟದೀ ಕಾವ್ಯ ; ಕರ್ಣಾಟಭಾರತಕಥಾವಂದರಿ : ಕಾವ್ಯಕೆ ಗುರುವೆನಲು ರಚಿಸಿದ

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತವ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೯). ೭. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೌರವ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧ : ಮಹಾಭಾರತಯುದ್ಧ : ಮಿಕ್ಕ ತೋಳ್ವಲದ ಪೋಷಕ ಕರ್ಣ ನವಗುಳ್ಳನತನನಗುಂಟಿ ಭಾರತಂ ಕಲಹವಿದುರ್ಬವಂ ಪರಿಗನಪ್ಪೊಡೆ ಮೋಕ್ಷಮೋಕ್ಷ ನೀಂ ಪಳೆಯಲೆದವಯ್ಯಾ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೧-೨೩) ; ಮಾರಿಗೌತನವಾಯ್ತು ಪಾಳನ ಭಾರತವು . . . ರಣದಲಿ ಸುಭಟಕೋಟಿಯನು ತೀರಿಯೆ ಪತಿಯವಸರಕ್ಕೆ ಕೋರವನು ನೂಕುವನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೧-೨೦). ೮. ಮಹಾಭಾರತಯುದ್ಧವು ನಡೆದ ಪ್ರದೇಶ : ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ : ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ : ಅಂತು ಭಾರತಂ ಸಮರಭಾರಾವತಾರಮುಗಿ (ಸೂತು. ೧-೩೬ ಪ). ೯. ಭರತಮುನಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ. ೧೦. ನಟ : "ಶೈಲಾಲೀ, ಶೈಲಕೃಷ್ಣ . . . ಭಾರತಃ, ನಟಃ - ೬ ನಟ್ಯವನ ಹೆಸರು" (ಸೂತು. ೩೦೦) ; ಭಾರತನಿಯೋಗಾಳಿ ಜನಪದಪಾರವಿಭವಗಣದ ಪಾರಾವಾರ ಗಂಭೀರಗಣದ ನೃಪಭೃಷ ಮುಖ್ಯವಿಧಿಗಳು (ಸೂತು. ೩೦-೩೯). ೧೧. [ದ್ವೈತ] ವಾಯು : ಭ-ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮ. ಅವನಲ್ಲಿ ರಹಸ್ಯಗುರುಭವದಿಂದ ಭಾರತಯಂದು ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಹೆಸರು (ಸೂತು. ೩-೩ ಕಾಶ್ಯಾಪ.).

ಭಾರತದ ಹುಣ್ಣುಮೆ = ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ : ಈ ಆಶ್ಚರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಹುಣ್ಣುಮೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಲು ಅರಂಭ ಮಾಡಿದರು (ಚಕ್ರ. ೧೯). [ಸಂ.]

ಭಾರತವರುಷ (ನಾ). - ಭಾರತವರ್ಷ : ಹಿಮದ ಹೊಯ್ದು ನ ಸರಿಸುಜಲ ರವಿಯಂತೆ . . . ಸುರವಿಮಾನಶ್ರೇಣಿಗಳ ನವವರಿವಳದ ಪೂರದಲಿ ಭಾರತ ವರುಷಕವನು ಪಾರ್ಥ ಬಂದನು ಭರ್ಮವನ ಹೊರಗೆ(ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೦೯). [<ಸಂ. ಭಾರತವರ್ಷ]

ಭಾರತವರ್ಷ (ನಾ). ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಕಣ್ಗಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಹಿಂದೂದೇಶ : ಭಾರತ ; ಇಂಡಿಯಾ : ವಿಷ್ಣು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿರುವ 'ಭಾರತವರ್ಷ'ದ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಂಭೋಜಾದಿ ಪ್ರದೀಪಗಳೂ ಪ್ರಸೂತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೯ ೩೫೯). [ಸಂ.]

ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ. ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ (ನಾ). ಮುಖ್ಯವಸ್ತುವಾದ ಹುಣ್ಣುಮೆ; ವ್ಯಾಸಪರ್ವತಮೇ ಅದಿವ ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ. ಇನ್ನು ಫಾಲ್ಗುಣದ ಅರಂಭ ಆಗಲಿದೆ (ಚಕ್ರ. ೧೦೯). ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ : ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ ಓರೂ ದಲಿ ಮಿಂದು ಹೂರಗದಾರಿಕೆ ಮನೆಯೊಳಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೩೩-೪) ; ಸ್ವಾಗತಿ ಶಿವರಾತ್ರಿ ಇದ್ದಾಗ ಯುಗಾದಿ ಬಂದಾಗ ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ (ಚಕ್ರ. ೩೩) ; ಮುಖ್ಯವಸ್ತು ೧೫ನೆಯ ದಿವಸ ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ. ವ್ಯಾಸರಾಜ ವಂದ ಮಹಾಭಾರತದ ಪೂಜಾ-ಪೂಜಗಳೂ ವ್ಯಾಸರಾಜಪೂಜೆಯೂ ಈ ದಿವಸ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದು ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ (ಚಕ್ರ. ೩೩).

[ಭಾರತ + ಹುಣ್ಣುಮೆ (<ಪೂಜೆ)]

ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ 'ಭಾರತಹುಣ್ಣುಮೆ' ನೋ.

ಭಾರತಾಹವ (ನಾ). ಮಹಾಭಾರತದ ಯುದ್ಧ : ವಾರಣದ ಕುಂಭ ಸ್ಥಳಗಳ ಜಾಯಮಾತ್ರಿಕನೀಕರಣಃ ಪುಣ್ಯ ಭಾರತಾಹವ ಕೌತುಕೋ ದಯರಸಕಿ ನೆರೆಯಾಯ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾರತಿ (ನಾ). ೧. ಭಾಷೆ ; ಮಾತು ; ನುಡಿ. ೨. ವಾಣಿ ; ಸರಸ್ವತಿ : "ವಾಣಿ(ಗ್)", ವಾಣಿ, ಭಾಷಿ, ಭಾಷಾ, ಗೌ, ಗೀ, ಪಾಪ್ಯ, ಸರಸ್ವತಿ ಈ ರ ಸರಸ್ವತಿಯ ಹೆಸರು" (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪) ; ರತಿಯಂ ಕಳಿಗುದಿವ ಭಾರತಿಯಂ ಜಾಣೆದ ಪೂವ . . . ಆಗ್ಗದ ಸತಿಯ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೦) ; ಪೋದೇಮಿಯಂ ಭಾಗ್ಯಮಂ ಭಾರತಿಯಂ ನಾನಾಕಣಕೌಶಲಮನತಿಶಯ . . . ಬೆತ್ತಿರಲ" . . . ಮಹಾದೇವಿ ಕಣ್ಣೆದ್ದ ಮಹರ್" (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೪) ;

ಭಾರತಿಯ ಪದ್ಧತಿಃಪೋಲಾ ಮುಖಕಮೂಮೊಪ್ಪರೆ . . . ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಹಾನಾ ಬಚ್ಚಿಯೊಳಿ ಬರುತುಮಿದಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೧-೨೩). ೩. ಪಂಡಿತ ; ವಿದ್ವಾಂಸ : "ಭಾರತಿಯನಲ್ಲೆ ವಿದ್ವಾಂಸನೊಕ್ಕು" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩-೨). ೪. ಅದಿಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಜಗದ್ಗುರು ಗಳು ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಪದ : ಶೃಂಗೇರಿಯ ರಾಮಚಂದ್ರಭಾರತಿ ೧೫೦೮ ರಿಂದ ೧೫೬೦ರ ವರೆಗೆ ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ . . . ತೋರುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩, ೨೦೦). ೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಕ್ಕ ; ಒಂದೆಲಗೆ ; ಬಾಪ್ಯ. ೬. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ನಾಟಕಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನಾಲ್ಕು ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಭಾರತಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಕೈರಿಕೆಯಾರಭೆಯುಮೆಂಬ ವೃತ್ತಿಯೊಳಿ ಯಮಂ ಸಂಚಾರಿಸುವ ಭಾವಮಂ ವಿಸ್ತಾರಿಸುವ ದೇಹಂ ಬೇಡ ನೀಲಾಂಜನಿಯಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೨೩) ; ಭಾರತಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಕೈರಿಕೆಯಾರಭೆಯುಪ್ಪ ವೃತ್ತಿಗೊ ನಾಲ್ಕುಕ್ಕುಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩) ; ವೃತ್ತಿ ಎಂದರೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಸತ್ಯ ವಿಷಯಗಳ ಸ್ವರೂಪ ವಿಶೇಷ : ಇದು ಕೈರಿಕೆ, ಸಾತ್ವಿಕ, ಆರಭ್ಯ, ಭಾರತಿ ಎಂದೂ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ (ಸೂತು. ೧೩). ೭. [ಸಂಗೀತ] ತಂತ್ರೀವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ತಂತ್ರೀವಾದ್ಯಗಳು : ಒಳಗ ವಿಷಯ . . . ಬ್ರಹ್ಮವಿಣಿ ಸ್ವರವಿಣಿ ಭಾರತಿ ಆರಾಭ್ಯವಿಣಿ ಆಕಾಶವಿಣಿ . . . ಎಂಬ ಮೂವತ್ತಮೂವು ತಂತ್ರೀವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩). ೮. [ದ್ವೈತ] ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಪತ್ನಿ ; ವಾಯುದೇವರ ಪತ್ನಿ ; ಶರಣ ಭಾರತಿದೇವಿಗೆ ಶರಣ ವಾಯುರವನಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೦೯೯ ಪೂ). ಭಾರತಿ ವಾಣಿ ಈವರಿಗೆ ಮರುತ ಬ್ರಹ್ಮರು ಉತ್ಪಮರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೦೦).

ಭಾರತೀಭಾಗ್ಯಾಳಿ = ೧. ಸರಸ್ವತಿಯ ಓಲೆ. - ತಾಟಂಕ. ೨. ಕವಿ ನಾಗಚಂದ್ರನ ಒಂದು ಬಿರುದು : ಅನಂದಾಶ್ರಮ ತಾಳಿದವ ಎಂಬುದು ಭಾರತೀಭಾಗ್ಯಾಳಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨-೩೩). ಭಾರತೀಭಾಗ್ಯಾಳಿ = ಸರಸ್ವತಿಯ ಭಾಗ್ಯದಂತಿರುವವನು ; ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವವನು ; ವಿದ್ವಾಂಸ ; ದಾನೋತ್ಕರದೊಕ್ಕಂದಾರ ಮಂಕಂತೆಸದನಭವಂ ಭಾರತೀಭಾಗ್ಯಾಳಿಯಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೦೨೯). ಭಾರತೀ ಭಾಗ್ಯಾಳಿ = ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನಂತಿರುವವನು ; ಉದ್ವಾ ಮ ಪಂಡಿತ : ಪಂದನಂ ತದ್ವರಣೀಶಾವಸದೋ ತೋಭಸುತಿರ ಒಳದಂ ಭಾರತೀಭಾಗ್ಯಾಳಿಯಂ (ಚಕ್ರ. ೩-೦೦೯). [ಸಂ. ಭಾರತೀ]

ಭಾರತಿಕ (ಗು). ೧. ಭರತಮುನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ; ಭರತಮುನಿಯಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾದ : 'ಭಾರತಿಕವಿದ್ಯೆ' ಪರಾ. (ನಾ). ೨. ನಾಟಕಲಾವಿದ ; ನಟ ; ದಸೂಂ ಭಾರತಿಕಂಗಿ ನಾಟ್ಯಭಟನ ಪ್ರಸ್ತಾಪನಾಟೋಪಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೨೩) ; ನೀರ್ವಾಣಮಂಗಣಾಯಾಣಿ ಸಂಗೀತಗಾಮು ರಾಗಿ ನೀಂಪ ಭಾರತಿಕರೆ ನಟ್ಟಿವರಾಗಿ ಸನ್ಯಾಸನಾಟಕಾ ರಂಭಪ್ರಸ್ತುತವಿತ್ತಸೂತ್ರಧಾರಣೆ ಮುಂದೆ ನಿಂದು ಪೆಪ್ಪಾಂಜಲಿಯಂ ಕೆದಕಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೩೦ ಪ) ; ಭಾರತಿಕನಾಗಿ ಮಂದಸಮೀರಂ ಕೈನೀ ದುವೆತ್ತವದ್ವಜತಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾರತಿಕವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ಭರತಮುನಿಯಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾದುದನ್ನೆಲ್ಲಾದ ವಿದ್ಯೆ ; ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ; ನಾಟ್ಯಕಲೆ : ಭಾರತಿಕವಿದ್ಯೆಯೊಳಿ ತೋರ್ಯ ತ್ರಿತಯಮೊಧಯಾರ್ಥಮನಭಾವಭಂಗಿಯುಮಂ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದೊಳಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮೋಪಲಬ್ಧಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಮುಮಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವುಂಭವಂಜನಮುಮಂ ಮುದ್ದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪ ಪ). [ಸಂ. ಭಾರತಿಕವಿದ್ಯಾ]

ಭಾರತೀಪತಿ (ನಾ). ಸರಸ್ವತಿಯ ಗಂಡ ; ಬ್ರಹ್ಮ : ಭಾರತೀಪತಿ ಪತುರವರಿಮುತೋದಾರ ಗಂಭೀರಭವತೆಗಳಂ ವಿನೈಪಂಗಿಯು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨-೩೩ ಪ). [ಸಂ.]

ಭಾರತೀಯ (ಗು). ೧. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಟ್ಟ; ಭಾರತದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ: 'ಭಾರತೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ' ಮರಾ. (ನಾ). ೨. ಭರತ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನಂ; ಭಾರತರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಜೆ: ಭಾರತವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ದೇಶ, ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಜನಾಂಗವೆಂಬುದು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಜನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ (೨೦೬೩. ೪); ಪ್ರಾಚೀನಭಾರತೀಯರ ತತ್ತ್ವವಿಚಾರಗಳ ಭಾಷಾಂತರ ಅಥವಾ ಸಂಗ್ರಹವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರಬಹುದು (೨೨೪೨. ೧೦ ಕುಸು.೧). [ಸಂ.]

ಭಾರತೀಯತೆ (ನಾ). ಭಾರತೀಯನಾಗಿರುವಿಕೆ; ಭಾರತೀಯತ್ವ: ಈ ತರನಾದ ದೇಶಪ್ರೇಮೆ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯತೆ ಆತನ ವೇಷಭೂಷಣ ದಲ್ಲಿಯೂ . . . ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು (೨೨೪೨. ೧೦೦). [ಸಂ. ಭಾರತೀಯತಾ]

ಭಾರತೀಯತ್ವ (ನಾ). = ಭಾರತೀಯತೆ: ಒಮ್ಮೆಗೇ ಜಾತಿವತ್ವ, ಉದ್ದೇಶನ, ಮೃದುತ್ವ - ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಅಪೂರ್ವ ಹೆಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾರತೀಯತ್ವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು (೨೨೪೨. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಭಾರತೀಯಸಂಪ್ರದಾಯ (ನಾ). ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಜಾತವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ನಡವಳಿಕೆ. - ಪದ್ಧತಿ. - ಆಚಾರ: ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಮವತ್ಸೇತುಸರ್ಯಂತ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಭಾರತೀಯಸಂಪ್ರದಾಯ ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು (೨೨೪೨. ೧೦೫ ೨೧೪). [ಸಂ.]

ಭಾರತೀಯಸಂಸ್ಕೃತಿ (ನಾ). ಭರತಖಂಡದ ಜನತೆಯ ಮಾನಸಿಕ ಸಾಧನೆ: ಭಾರತೀಯರ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ: ಭಾರತೀಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ವೈದಿಕಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದೂ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ದಿಟವಿದೆ (೨೨೪೨. ೨೨೨ ೨೧೪). [ಸಂ.]

ಭಾರತೀಯ (ನಾ). = ಭಾರತೀಯ ೨: ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದರಲ್ಲಿ ಜೀವವನ್ನು ಅಡಿಯಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವವರು ಭಾರತೀಯರು (೨೨೪೨. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಭಾರದದಿ (ನಾ). (ಉಕ) ದೊಡ್ಡತನ: ಗೌರವ: ಸಾಮಂತನು ಬನಾದರೂ ಕೃಷ್ಣತನಯನ ಮೇಲೆ ಅಪಸಂಭವ ಮಾಡತಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯನೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ಅವರ ತಾಯಿಯು 'ಭಾರದದಿ'ಯ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು (೨೨೪೨. ೧೦೨).

[+ಕುಟಾ. ಭಾರದದಿ = ಭಾರವಾದ ಮಕ್ಕ: ದೊಡ್ಡ ಸಾಮಾನ್ಯ]

ಭಾರದ್ವಾಜ (ನಾ). ೧. ಭರದ್ವಾಜನೆಂಬ ಮಹರ್ಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು: ಭಾರದ್ವಾಜವಿಶಾಲಗೋತ್ರಮನುಬಂಧದ್ವಾರತಕ್ಷೇತ್ರಮಂ . . . ಸಾರಂಚಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಂತಲಂಕಿತಂಚಾಳ್ (೨೨೪೨. ೧-೨೦). ೨. ಭರದ್ವಾಜ ಮುನಿಯಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾದ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ೩. ಭರದ್ವಾಜನ ಮಗ: ದ್ರೋಣ: ಅಂತು ಭಾರದ್ವಾಜನಾಗಾಮಿಕ ಸಂಗ್ರಾಮರಂಗಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಂಗಳು ಸಮಯಿಸುವ ಸೂತ್ರಧಾರನಂತೆ ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಂಗಮ್ಯುತ್ತಿರ (೨೨೪೨. ೨-೨೪ ೪): ಒಂದು ಗಡ ಚಿ: ಭಾರದ್ವಾಜಂ ಗಡ ಬಿಲ್ಲ ಒಲ್ಲೆಯುಂ ಕುಲಮುಂ ನಿರ್ವಾಹಂ ಮುಖ್ಯವು ವಾಂಡತನೂಕರ ಪಕ್ಷಮೊಳೆ ಪಾಳಿಗೆಡೆ ನೆಗಟ್ಟುಡಳಾಂ (೨೨೪೨. ೨-೨೪): ನೈಪಾಲಶ್ರೇಣಿಯನು ಶ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಕಳೆಯಲಿ ಜಾಗರನು ಮಾಡಿದನು ಭಾರದ್ವಾಜಮುನಿಯಂದು (೨೨೪೨. ೩-೨೨). ೪. ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ: ಭರದ್ವಾಜ. ೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ: ಹೆಣ್ಣುರ: ವರಿಯ ಭಾರದ್ವಾಜ ಹಿತ ಹಿಂಗಲಿ . . . ತಿವಿ ಮಡ ಗೊಳಲಿ ಮುಖ್ಯವಿಹಂಗವಿವೆ ವೈದೇಹಿ ನೋಡಿದ (೨೨೪೨. ೩-೨೨-೨೩);

ಹರಿಣ ಭಾರದ್ವಾಜ ಪಂಗಡಗಳು ತಡೆಯ ನರಿ ನವಿಲು ನಕುಳ ಮಾಯಸಂಗಳು ತರ್ಪಿ ಶುಭಕುಸುಂಗಳು (೨೨೪೨ ೧೨೫): ಕಂಠೋಪ ಕೊಂಚಿ ಭಾರದ್ವಾಜ ಜೀವೋತ . . . ಪುಂಗವಕ ಸಾಲ್ವ 'ನರಲಗನಸಗವಟ್ಟುಗಳ ಸಂಗಮೊಪ್ಪಿದವಲ್ಲಿ (೨೨೪೨. ೧೦-೨). ೪. ೫: ಬಂಧುರ ಭಾರದ್ವಾಜ ಶಾಂಡಿಲ್ಯಕ ಶುಕ ವಿಮದಾಗಪ್ಪ ಕಂ ತಾಮಸಪ್ರೋತ್ಕರಮಂ ಸೋಮಾರ್ಕ ರುಕ್ಷಾಂಚಿತಮದು ನಭಮಂ ಪೋಲ್ವು ಚರ್ದಾಯ್ವರಾಂ (೨೨೪೨. ೨-೨೩). ೬. ಅಗಸ್ತ್ಯ. ೭. ಅಂಗಾರಕಗ್ರಹ. [ಸಂ.]

ಭಾರದ್ವಾಜತನೂಜ (ನಾ). ಭಾರದ್ವಾಜಮುನಿಯ ಮಗ: ದ್ರೋಣ: ಭಾರದ್ವಾಜತನೂಜಂ ಚಾರುಗುಣಂ ದ್ರೋಣವೆಂಬಂ. . . ಜನವಿಸುತ ಚಾವವಿದ್ಯಾರಾರಂ (೨೨೪೨. ೧೦-೨೩). [ಸಂ.]

ಭಾರದ್ವಾಜಿ (ನಾ). ಕಾಡುಹತ್ತಿಗಡ: "ಆ ಹತ್ತಿಯ ಗಡು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಭಾರದ್ವಾಜಮುನಿಗು" (೨೨೪೨. ೧೦೦). [ಸಂ. ಭಾರದ್ವಾಜಿ]

ಭಾರಯ್ಯ (ನಾ). ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವ ಕಂಬಿ, - ಅಡ್ಡ: "ಭಾರಯ್ಯ, ವಿಹಂಗಿಣಾ - ಈ ೨ ಕಾ(ಚಿ)ಸ ಕಂಬಿ" (೨೨೪೨. ೧೨೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಭಾರಯಿಸು 'ಭಾರಿಸು' ನೋ.

ಭಾರವಟ್ಟಿಗೆ 'ಬಾರವಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಭಾರವಣೆ, ಭಾರಣ್ಣ (ನಾ). ೧. ಹೊರೆ: ತೂಕ: ಭಾರ. ೨. ಹೆಚ್ಚಳ: ಅಧಿಕ: ಅತಿಶಯ: ತಿವನಚನೆಯ ಪರಿಮಯ ಕರಣರ ತಿರತನೆಯ ಭಾರವಣೆಯ ಮೇಲೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ನರ್ತನದ ನುಣು ಮೈಸುಂಧು ಕೈವಿ: ನಡೆದು ಬಿರ (೨೨೪೨. ೧೦೦-೧): ಭಾರಾಧಿಪ್ತರ ವೀರನಿಂದಮೃದಿಯ ನೇಹದ ಭಾರವಣೆ ತೋಟುವುದೇವೈ ಕರ್ಣನಾರಿಂದ (೨೨೪೨. ೨೩-೨೪): ಬರುತ ಕಂಡನು ತೋಳಿ ತೋಟುವ ಶಿರದ ಸಿರಿಪಾದುಕೆಯು ವ್ಯಕಾಂಠೆಯರ ಭಾರವಣೆಯಲಿ ಬಳಸುವ ಭದ್ರಶಾಯನನು (೨೨೪೨. ೩-೨೩). ೩. ಹಿರಿಮೆ: ವೆಂಪು: ಘನತೆ: ಲೀವಿ: ಕಡುಮನದ ಕಲಿ ರಾಜಪುತ್ರನಡೆವ ಮೈ ಪರಿಮಳದಿ ದೇ ಕಂಟಲು ಭಾರವಣೆಯಲಿ ಬಂದನು ಕರ್ಣನೋಲಗಲಿ (೨೨೪೨. ೧-೧೪). ೪. ಅಡಂಬರ: ಅಜಾತೋಪ: ಕೋಲಾಪಲ: ಬಮಯಲಿ ಪಯಪಾಡಿನಲಿ ಮೈಲಮಣೆಯಲಿ ಬಿನ್ನಾದಲಿ ಭಾರವಣೆಯಲಿ. . . ಕೌರವಮಹೀಶತಿ ತೋಟಾದನು ಶ್ರಮವನು ಕಠಾರಿಯಲಿ (೨೨೪೨. ೧೦-೨೪): ಪ್ರತಿಭುನಿಭಾರವಣೆ ರೇಷ್ಣ ಕರ್ಣ (೨೨೪೨. ೨-೧೩).

ಭಾರಣ್ಣ: ೧. "ಭಾರಣ್ಣೆಯನೆ ಬಲುಭಾರಂ" (೨೨೪೨. ೨೪): ಸಾರಪರಿಮಳ ಮೃಗಗಳ ಬಲುಭಾರಣೆಯು ಪುಟ್ಟಿಗಳೊಪ್ಪಿತು (೨೨೪೨. ೧೩-೨೪): ಜಗತಿ ಜರಿದುದು ರಣದ ಹೊವಟ್ಟುಗಳ ಭಾರಣ್ಣೆ (೨೨೪೨. ೩-೧೩-೨): ಭಾರಣ್ಣೆಯ ಗಂಡತ್ವಲಗಳೆಲ್ಲ ಗಮನವರು ಮಾರುತನ ಗತಿವಿದಿದು ಪಡಿಬಲವು ಪುಂಕೊಂಡು ಭಾರಣ್ಣೆತನ ಸುತ್ತಿ ಪೋವಂತದೇಂ ಬಡಗ ತೋರುವುದೊ ತತ್ತ್ವಮುದದಿ (೨೨೪೨. ೩-೧೨-೨೦). ೨. ಕುಣಿದ ಕುಡುರೆಯ ಪದದ ಬಲುಭಾರಣ್ಣೆಯರೊಲವಾನೆಗಳ. . . ತಿವಿದಗದ ಭೂರೊಡ್ಡಗೆ ಸ್ಥಾಡಿಸಿತರಡು ಬಲದಲಿ (೨೨೪೨. ೨-೨): ಅಧಿಕಭೀತಿಯ ಭಾರಣ್ಣೆಯಲಿರಲುಂ ಭಡಾರಣಿ ಭೋರನಂತ ಹದ್ದಿದುದು (೨೨೪೨. ೩-೨೩-೧೦): ಭಾರಣ್ಣೆಯ ಬಲದೊಡನೆ ಕುಡುರಗಾವಲೊಡನೆ ವೀರತಪ್ಪುಧ್ವಜನ ಮಂತ್ರಿ ನಳುಲದ್ವಜಂ ದೂರದೊಳ್ ಕಂಡನು (೨೨೪೨. ೨೩-೨೪). ೩. ಅಡವಿನೋಡರದೊಳ್ಳಾರಣ್ಣೆಯೊಳು . . . ಕಾಣೆನ ವರಿವರ್ಗ ಸಮರಾದ ಕಲಿಗಳಂ (೨೨೪೨. ೨೩-೧೨): ವಿಚಾರವಳಿದಾರೊಡ ಯೋಗಿಯ ಭಾರಣ್ಣೆಯಲಿತ್ತೂರವೆಸದನು ಭಕ್ತಕೇಯಲಿ (೨೨೪೨. ೨-೨೩). ೪. ಭೈರವನ ಭಾರಣ್ಣೆ ರತ್ನಸಂಪತ್ ಮಿಬ್ಬು ಮೊತ್ತಂ ಗಣನಾತೀರವೆನ ರೊಪ್ಪುವವೋರ್ ಪರಿದಿದುರದಾಕ್ಷಣ ಸಂಗರಿದುಬ್ಬು ಗಕ್ಕೆ ಚತುರಂಗಬಲಂ

(ದಕ. ೭-೪೭); ಕಾಳಗದೊಳಿರಿದಾರು ಭೀಮಾರ್ಜುನರ ಭಾರಣಿಗೆ (ಕುಶಾ. ೩-೪೭); ಆರು ಮುರಹರನಲ್ಲದಸುವನು ಹೀರುವರು ಭೂಕನೆಯ ಶಕಟನಾರೊಡಿದು ಹುಡುಕಿದಿಯ ಮೂಳರು ಮೂರುಕಾಸುರನ ಭಾರಣಿಯ ಬಣ್ಣಗುವ ವೀರರದಾರು (ಕಾಣ. ೨-೩-೦೬). ೩. ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ : ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿ : ತಿಳಿಯಲಟ್ಟಿದ ಸಾತ್ಯಕಿಣಿ ಕೊಳುಗುಳದ ಭಾರಣಿಯಾಯ್ತು (ಕುಶಾ. ೬೨-೩); ಕೂರ ನೇಡುಗಲು ದರವೇಷನಭಾರಣಿಗೆ ಬಾರದುದನೊಂದೇ ಸೇರಿದುದನರ್ಜುನ ಮಹಾ ವಿಷ್ಣುಗಳನೇ ಧರಗಿ ಬೀರುಸುತರಗಡುವುದು . . . ನೆಲೆ ಕಂಡೆ ನಾನೆಂದ (ಕಾಣ. ೧೦-೩೨-೨೪).

[< ಸಂ. ಭಾರ. / ಮಂ. ಭಾರಾವಣೆ = ಬಹಳ ಭಾರವಾಗು]

ಭಾರವಹ (ನಾ). ೧. ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರುವವನು. ೨. ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊರುವವನು; ಹೊಣೆಗಾರ : ಪುರಗವಾರಗಜಶಿಕ್ಷಾಭಾರವಹಂ ಮಿಳದವಾರಧನಂ ಪುಣಿಗುಮಾ ರುಚಿಪಟ್ಟುಗುಮಿಳಾರಮಣಯಾಶ್ರಂ (ಕಾಣ. ೨-೪೭). [ಸಂ.]

ಭಾರವಾಸಿ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚು ಭಾರ : ಅಧಿಕವಾದ ತೂಕ : ಪಾರಣಾಗೀರು ಹೊನ್ನಿನ ಚೀಲಚೀಲಗಳು ಭಾರವಾಸಿಯ ಸ್ವರ್ಗಾರೂಪದಿಂ ಅಂಬಾರಸಹ ಅಶ್ವಗಜಮೂಹ . . . ಧವಳಭಕ್ತಗಳನಾರಾಗೀವದೀವತ್ತಿರಲು ರಾಜ ಚೂಡಾಮಣಿಯ ಸಭೆಯೊಳೊಲವಿಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩). [ಭಾರ + ವಾಸಿ.]

ಭಾರವಾಹ (ನಾ). ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವವನು; ಹೊರೆಯಾಳು : "ಭಾರವಾಹು. ಭಾರಿಃ - ೨ ಹೊರ ಹೊರುವವನ ಪುರು" (ಸಿಂಹ. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾರವಾಹಕ (ನಾ). = ಭಾರವಾಹ : ಯುವರಾಜಂಗರಸಂ ರಾಜವಿಜಾಸಮನಿತ್ತು . . . ಭಾರವಾಹಕಂ ಭೋಜಿಯನಿಲಿಪಿದಂತೆಪೊಲಾದಂ (ಪುಷ್ಪ. ೪-೧೩೦). [ಸಂ.]

ಭಾರವಾಹಿ (ನಾ). = ಭಾರವಾಹ : ಕರ್ತೃಶಾಲಿಯಾದ ಪುರುಷನು. "ಯುಕ್ತಿಯಾವಾನ್ ಸ ಪಂಡಿತಃ", ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಭಾರವಾಹಿಗಳು (ಶಿಷ್ಯ. ೧೨೬). [ಸಂ. ಭಾರವಾಹಿನ್]

ಭಾರವಿಸು 'ಭಾರಿಸು' ನೋ.

ಭಾರಸಂಖ್ಯೆ (ನಾ). ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆ; ಬಹುಸಂಖ್ಯೆ : ಪುರಕತದ ಮಧು ಪಾತ್ರೆ ನೀಲದ ಕರಗ ವೈಡೂರಿಯದ ಪದಿಗು ಜರರು ತಂದೊಟ್ಟಿದರು ಬಂದಿಗೆ ಭಾರಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ (ಕುಶಾ. ೪-೧೩); ತಂದು ಬಳಕೊಟ್ಟಿದರು ಪುರುಕತದವದ ನೀರಸಂಖ್ಯಂಗಳನಂದಮಿಗೆ ಮಧ್ಯದಲಿ ಸುರಿದರು ಭಾರಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ ಒಂದು ಕಾಳುಶ್ವೇಧದಲಿ ಹಳುಕೊಂದಿರುತ್ತವಕರ್ಪುರವನು (ಕಾಣ. ೬-೩೩-೪೪). [ಸಂ. ಭಾರಸಂಖ್ಯಾ.]

ಭಾರಾಂಕ (ನಾ). ೧. ಅತಿಶಯವಾದ ಯುದ್ಧ, -ಕದನ : ಬನರದೊಳು ಹರಿಪಾಂಚವನ್ನದ ಶವ ಭಯಂಕರವಾಯ್ತು ಬಹಳವಾದೊಳಗೆ ಪಾರ್ಥಂಗ ಬಿದ್ದುದು ಭೂರ ಭಾರಾಂಕ (ಕುಶಾ. ೧೦-೧). ೨. ಯೋಧ : ಪರಾಕ್ರಮಿ : ನೀರಜಭವನ ಮಾಪಪುತ್ರ ನೀನಲ್ಲದಾರಾದೊಡೀ ಮಾತುಗಳ ಭಾರಾಂಕನಾಗಿಯೊಡನೆ ಪೇಳ್ತಿದೆ ನೀಳಿ ತೋರಣಗಟ್ಟವನೆಂದ (ದೊಡ. ೧೨-೩೦). [ಸಂ.]

ಭಾರಾಮಾರ್ಗ 'ಬಾರಾಮಾರ್ಗ' ನೋ.

ಭಾರಾವತಾರ (ನಾ). ಹೊರೆಯನ್ನು ಇಳಿಸುವಿಕೆ : ಕಪ್ಪವನ್ನು ಪರಿ ಪರಿಸುವಿಕೆ : ಮುನ್ನೂರ ಕೃತಯುಗದೊಳ್ . . . ನೆಗಟ್ಟಿಯ ದೈತ್ಯರಲ್ಲ ಮನ್ನ ಚಕ್ರಭಾತದೊಳಟ್ಟು ಮಟ್ಟಿದಂತಾದರದೊಂದು ಭಾರಾವನಿ[ತ]ಯ ಭಾರಾವತಾರದೊಳನಿತಾನಂ ಭೂತ ಪೋದುದು (ಹಂಪಿ. ೩-೨೦ ಬ). [ಸಂ.]

ಭಾರಾಳಸ (ನಾ). ಭಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಲಸ್ಯ; ತೂಕದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಜಡತ್ವ : ತನ್ನ ನಡೆಯಂ ನಡೆಗೊಡುವರ್ಪ ಕೀಳ ಹಂಸಾಳಿಯ ಬನ್ನೊಳ್ಳದೆ ನೆವೆಯಲ್ ಬಸಮಲ್ಲದ ನಿಂದು . . . ಭಾರಾಳಸ ದಿಂದವಾದ ಗಮನಾಲಸ್ಯತ್ವಿಯನೇನನೆಂದವೆಂ (ಕಾಣ. ೨-೪೭).

[ಸಂ. ಭಾರಾಲಸ]

ಭಾರಿ (ಗು). ೧. ಹೆಚ್ಚಾದ : ಅತಿಶಯವಾದ : ಅಧಿಕವಾದ : ಭಾರಿ ಧನವನು ತಂದು ಧರಗಿಳುಹಿದರು (ಕುಶಾ. ೧೪-೩); ನನಗೆ ಬಲು ಭಾರಿ ದಾನ ಮಾಡಿದಿ (ಹಂಪಿ. ೨೪). ೨. ದೊಡ್ಡದಾದ : ಗಾತ್ರವಾದ : ಜಾಲಿ ಜೇನೊಡವಿವ್ವ ಪಿಪ್ಪಲಮಾಲೆಯನ ನೋಡಬಲಿ ಲತೆಗಳ ಮೇಲು ಹೊದಕೆಯ ಬಂದಣಿಗಳ ಭಾರಿಪೊಳಗಲಿ (ಕಾಣ. ೬-೪-೨೪). ೩. ಕಟ್ಟುಮಸ್ಸಾದ : ಸ್ಥೂಲವಾದ : ಅವರು ಭಾರಿ ಆಳುಗಾಳಿದ್ದಾರೆ (ಕಾಣ. ೪೦). ೪. ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ : ಅತಿ ಬೆಲೆಯ : ಆಳ ದಿನವೂ ಭಾರಿ ಸೀರೆಯನ್ನೇ ಉಡುತ್ತಾರೆ (ಕಾಣ. ೩). ೫. ತೀವ್ರವಾದ : ಅತಿಯಾದ : ಮೈಯಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಜ್ವರ. ಪೂರಾ ನಿಶ್ಯಕ್ತಿ (ಕಾಣ. ೧೦೩). ೬. ಭಯಂಕರವಾದ : ಭೀಕರವಾದ : ಭಾರಿಯಾಹವಾದೆಡೆಗೆ ನಿಮ್ಮನಿದಾರು ದಿಟ್ಟುಪಾಯದಲಿ (ಕುಶಾ. ೪-೧೦). ೭. ಪಶ್ಚರ್ಯವುಳ್ಳ : ಸಿರಿಯುಳ್ಳ : ಆತ ಹಲವಾರು ಜನರನ್ನೂ ತನ್ನ ಕೈಗಳಿಗೆ ಸಂಬಳಕ್ಕಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಭಾರಿ ಮಾನುಷ್ಯ (ಕಾಣ. ೧೦). (ನಾ). ೮. ಭಾರವಾದುದು : ತೂಕವಾದುದು. ೯. ದೊಡ್ಡದಾದುದು : ಗಾತ್ರವಾದುದು : ಭಾರಿಯ ತಲೆವರಿಗಳೊಡ್ಡಿದರು ಹೊಗಿದರು ದುರ್ಗವನು (ಕುಶಾ. ೩-೩೦); ಭಾರಿಯ ದಂತಿ ಮಹದಾಹವದೊಳಿರಿದುದು (ಕುಶಾ. ೬೨-೧೦). ೧೦. ಹೆಚ್ಚಾದುದು : ಅತಿಶಯವಾದುದು : ಭಾರಿಯ ಭೂರ ಗಡಣ ದಲಿ ಭಾರಣಿಯಲಿವ್ವ ನಿಜಪರಿವಾರವನು ಬೋಳ್ಳಿ (ಕುಶಾ. ೧೦-೪); ಬೇರಲಾ ದಮಯಂತಿ ಭಾರಿಯ ಬಳಿಶೆಯನನುಭವಿಸಿ ತಂದೆಯ ನಿಳಯ ವನು ಪಾರಿದಳು (ಕಾಣ. ೬-೨-೧೩). ೧೧. ದವ್ವವಾದುದು : ಸ್ಥೂಲ ವಾದುದು : ಕರವ ನೊಸಲಲಿ ಚಾಚಿ ಭಾರಿಯ ಭುಜವನೊಡಣಿಸುತ ಅರಸಗಭವಂದಿಸುತ (ಕುಶಾ. ೬೨-೧೦). ೧೨. ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದು : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ಇತ್ತ ಭೂರಿಪ್ರವನು ಭಾರಿಯ ಹತ್ತಸಾರಿರಥ ಸಹಿತ ಕೈಗುತ್ತಿದನು ರಣವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಲರಿತಬಲಿದಲಿ (ಕುಶಾ. ೧೦-೧); ಈರೇಳುರೋಕದ ವರಗಂಡನಂದೆಂಬ ಭಾರಿಯ ಬಿರುದಿನ ಕಡೆಯ ವೀರದಾನವನೆಗಾಲಿನೊಳಗೆ . . . ಒಪ್ಪಿ ತಿಮ್ಮದು (ಶಿಷ್ಯ. ೬-೩೩).

ಭಾರಿಯಾಳು = ಮಹಾರಾಜರ; ಅತಿ ಪರಾಕ್ರಮಿ; ಶ್ರೇಷ್ಠ ಯೋಧ : ಭಾರಿಯಾಳ್ವ ದ್ರೋಣನಾತನು ತೀರಿದನು (ಕುಶಾ. ೬೨-೩೩); ವೀರ ನಿಶ್ಚಯ ಶೌರ್ಯದಾಗರ ಭಾರಿಯಾಳಧುರಗಲ ಬಂಟಿ . . . ಮಾರಿಮುಖ ನೆಂಬವನು ಬಂದವ ರಾಮಣ ಮಂತ್ರಿ (ಕಾಣ. ೩೩-೧೦).

[< ಸಂ. ಭಾರ. / ತಿಲು. ಭಾರಿ. / ಹಂ. ಮಂ. ಭಾರಿ.]

ಭಾರಿ (ನಾ). ಸಿಂಹ.

ಭಾರಿಗಿಳಾಂಕ = ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ಬೇಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದವನು; ಮಂದಕರಿ ನಾಯಕನ ಒಂದು ಬಿರುದು : ಆಗ ಭೂರು "ಮಹಾಪುಜ ಭಕ್ತಪತಿ ಖಡ್ಗಮುಖೋವಂತ . . . ಅರಿಕಲಭಕಂಠೀರವ ವೀರಮಂದಿರರಾಜ ಭಾರಿ ನಿಗಳಾಂಕ ಜಯ ಜಯ" ಎಂದು ಹೊಗಳಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೪). [ಸಂ.]

ಭಾರಿ (ನಾ). ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರುವವನು : "ಭಾರವಾಹು. ಭಾರಿಃ - ೨ ಹೊರ ಹೊರುವವನ ಪುರು" (ಸಿಂಹ. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾರಿಮಾಡು (ಕ್ರಿ). (ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯಿಂದ ನಿಂತು) ಮುಜರೆ ಮಾಡು : ಗೌರವ ಸೂಚಿಸು : ಒಂದು ಕುಂಭಕಳಂಕುತಗಳನೊತ್ತಿ ಭರದಲಿ ನಡಿಸಿ ತಂದಾಗ ಪರಜೀವನಂಪ್ರಗಿ ನಮಿಸಿ ಹೋದರುಗಳು ಹರುಷದ

ಭಾರಿಮಾದಿದರು (೪೦೩. ೨೦-೨೩); ಕುರಗಾರೋಹಶರ್ಮತಂದು ಕುಮಾರಯು
ಬರುದಿನೇಷುಪವ ತೋಳು ದೊರೆಯಾಯ ಕಂಠೀರವಗೆ ಕೈಮುಗಿದಾಗ
ಹರುಷದ ಭಾರಿಮಾದಿದರು (೪೦೩. ೨೦-೨೩). "ಬರಾಬರಿ", "ಭರಾಭರಿ
ಗೊಡು" ಪರಾ. [ಭಾರಿ ? + ಮರು]

ಭಾರಿಮ, ಭಾರಯಮ, ಭಾರವಿಮ, ಭಾರ್ಯಮ (ಶ್ರೀ). ೧. ಭಾರವಾಗು; 5
ಹೊರೆಯಾಗು; ತೂಕವಾಗು. ೨. ಜಡವಾಗು; ಜೈತನ್ಯಹೀನವಾಗು;
ಜಟ್ಟುವಟಿಳಿಯಿಲ್ಲದಾಗು : ಭಾರಿಮ ಮೈ ಮುಖ್ಯಯಲಿ ಲಂಘ ಸರತರ
ಲಂಬಿಸಿತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೨೩). ೩. ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೇರು;
ಭಾರವನ್ನು ತುಂಬು : ಭಾ[ಷಣಂ. ಬಾ]ರಿಸಿದ ಬಲಹೊಲೆಯು
ಭಂಡಿಗಳೊರಗಿಸಿದವು ಪಯಗಾದರಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩-೩). ೪. ಹೆಚ್ಚಾಗು; 10
ಅಧಿಕವಾಗು; ನಮಗಿಯರಿಯ ಭಯ ಭಾರಿಸಿತನು ನಿಮಿತ್ತದಿಕೆನಲು
(ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩-೩೦); ಪುಂಡುಪುಂಡ ಕೋವರಲಿ ದುರ್ಗದ ಹೆಡೆಪರಿಯಂತೆ
ಪುರ ಗಡುಬಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿತು ಭಾ[ಷಣಂ. ಬಾ]ರಿಸಿತು ಭಯವಿನತನೂಜಾಗಿ
(ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩-೩೦); ಕೊರವಂ ಮುನ್ನರ್ದ ಸರಗೈತಂದು . . . ಭಾರಿಸಿದ
ಬಳಲಿಯ ನೀಗಿ ಸರಿಯಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩-೩೦). ೫. ಗುಂಪುಗೂಡು; 15
ಸೇರು; ನೆರೆ : ಉರೋಳ ಕಪಿಮಾರ್ತಯಗಲಕಿ ಬಿರುವುದು
ಬಿಜಗುಬಿಜದ ಭಾರಕರು ಭಾರಿಸಿತು ಕೋಟಾವಳಯದಗ್ರದಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. 1-3-30); ಭಾರಿಸಿದುದುಬಲಕಿ ಸಂವಾಕೂರ ಸಾತ್ಯಕಿ . . . ಪ್ರವೀರಕರು
(ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೨೦-೨೩). ೬. ಹರಡು; ವ್ಯಾಪಿಸು; ತಿವಿದುದು
ನಿಖಳಜಗ ಕೊರವರು ಕಂಪು ಛುಗೈದಿದರು ಭುವನದಲಿ ಭಾರಿಸಿತು 20
ಜಯಜಯ ಜಯ ಮಹಾಭಾಷ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩-೩೦); ಛುಗುಗುಣ
ಬಿದ್ದನೆಂದು ಭಾರಿಸಿತು ವಾರ್ತೆಗಳ್ಳುರದೊಳಗೆ ದಳದೊಳಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. 3-3-30); ಭಾರಯಮ : ೨. ಕುರುಬಲದ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ನಡೆದಂತೆಲ್ಲ
ಕುಮಾರನಿಗೆ ತನು ಭಾರಯಮಿತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨); ಹೃದಯ ವರ್ತಮಾವುರ್ದು
-ಭಾರಯಮಿ. ಇನ್ನೂ ಭಾರಯಮುತ್ಪದ (ಪಾಂಶ. ೧೨, ೧೨). ೭.
ಶೀವ್ರವಾಗು; ಅತಿಶಯವಾಗು; ಇದತ್ತನವಾದ್ಯ ಇದತ್ತನಗನ ಎನ್ನು
ವಂತೆ ನೈತೃಸಾನುಭವ ಭಾರಯಮಿತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೨). ಭಾರವಿಮ : ೧.
ನಿಲ ಭಾರವಿಮಿತವನ ಶರಕಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩-೩೦). ೨. ಅವನಿಯದೇಗದ
ಭಂಡಿಗಳು ಭಾರವಿಮಿ ನೊಕಿತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೨೦-೨೩). ೩. ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸು;
ಸೇರಿಸು : ಕೂರಕರ್ಮರು ತುಡುಕಿ ದ್ರೌಪದಿಯನಾ ಪೆಣೆ ಭಾರವಿಮಿ
ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿದರಾಗಲು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩-೩೦). ಭಾರ್ಯಮ : ೨. ಹರನ
ಕರಣಕ್ಕೆ ಹಾರೈಸಿ ಭಕ್ತಿಭರದಿಂ ಭಾರ್ಯಮ ಮನದ ಮೊನೆಯಂ ಕೋರೈಸಿ
(ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩-೩೦); ಮಾರವಿಜಯನ ಕಾಣುತ ಭಕ್ತಿ ತರೇಣಿ ಭಾರ್ಯಮ
ಬೀಳುವುದೊಳು ಭಾರಯೋಳು ಸಾಪ್ತಾಂಗನಮಿತನಾದನಾ ರಾಯರ
ದೇವನಂದು (ಪ್ರಾಣ. ೩-೩-೩೦). ೪. ಮೇರೆಯಲ್ಲದ ರಾಜ್ಯ ಮಗನ ನಿನಗೆ
ವ್ರತಭಾರವಗ್ಗುವೆಂಬ ಚಿಂತೆ ಭಾರ್ಯಮ ನವಗಿದ್ದುದು ಹೋಯ್ದುದು
ಕುಮಾರನ ಕೊಡೆ ನುಡಿದಳು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨-೧೦೨); ನುಡಿ ಮೆಲ್ಲನಾಗಿ ಬಡನದು
ದೊಡ್ಡಿತಾಗಿ ತವ ಬಿಡುವ ಎಚ್ಚುಸಿರು ಭಾರ್ಯಮ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩-೩೦);
ತನ್ನ ಕೆಲಸನ ತನಗೆ ಭಾರ್ಯಮ. ಅಕಳಕಿ ಮೈಮುರಿತವರೊಳಲು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. 1-3-30). ೫. ದೊಡ್ಡದಾಗು; ದಪ್ಪವಾಗು : ಸಾರಿ ಸಂಸಾರ್ತಮಯ
ನನುಗೊಳನೆ ಮತ್ತಾ ರಾಯ ಕೈಕೊಳತರ್ದ ಭಾರ್ಯಮ ಬೆಳೆದೊಂದು
ಕುರುವನತ್ತಿತ್ತಿತ್ತಿ ಧೀರನೊಲ್ಲನು ಸೋರಿವಂತೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩-೩೦).

[ಭಾರ + ಇಮ]

ಭಾರುಂಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪಕ್ಷಿ; ಎರಡು ತಲೆಯುಳ್ಳ
ಪಕ್ಷಿ; ಗಂಧಭೇರುಂಡ : "ಭಾರುಂಡವನ", "ಭೇರುಂಡ" ಪರಾ.

[ನಾ.]

ಭಾರುಂಡವನ (ನಾ). ೧. ಭಾರುಂಡ ಪಕ್ಷಿಗಳ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಾಸಿಸುವ
ಕಾಡು.-ಅರಣ್ಯ. ೨. ಒಂದು ಅರಣ್ಯದ ಹೆಸರು : ಗಂಗಾಸುಸ್ಥಾನಗಳ
ಪುಲಬಂಟುತುಕ್ತರದ ಎರಮಕ್ಕಾದಿಗಳ ಚಿಲುವ ಭಾರುಂಡವನ
ಮನುಷ್ಯ ಕುಳಂಗಾಖ್ಯ ರತಿಹಕ್ಕಾದಿನೀಶ್ವಲಯುತಮಾದ ಕಾಳಂದಿಯಡಗೈ
ತಂದನು (ಪಂ. ೨-೨೦-೨೨). [ನಾ.]

ಭಾರ್ಯಮ 'ಭಾರಿಮ' ನೋ.

ಭಾರ್ಯಪಣೀವಿ (ನಾ). ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಜೀವಿಸುವವನು ;
ಭಾರವಾಹ : "ಭಾರ್ಯಪಣೀವಿ = ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು
ಜೀವಿಸುವವನು". (ಪಾಂಶ. ೩೩ ೩೪). [ನಾ. ಭಾರ್ಯಪಣೀವಿ]

ಭಾರ್ಗವ (ನಾ). ೧. ಭೃಗುವಂಶಕರ್ತೃಯ ಮಗ; ಜೈವನಮಹರ್ಷಿ :
ಭಾರ್ಗವನು ವಾಹು. ಜೈವನನೆಂದು ಕರೆಯುವರು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨, ೧೨೨).
೨. ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯ : "ಉಪನಾ, ಶುಕ್ರಾ, ಕಾವ್ಯ, ದೈತ್ಯಗುರು,
ಭಾರ್ಗವ, ಕವಿ, ಧಿಷ್ಣಿ - ಈ ೭ ಶುಕ್ರನ ಪರಂ" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. 1-3-30); ಪೋದುದು ಬೊಮ್ಮಂಗಿ ಶರಣು ಭಾರ್ಗವನು ಕಣ್ಣಾಣ . . .
ವಿಧಿಯಂ ವಿಜಯವನವನೈ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩). ೩. ಶುಕ್ರಗ್ರಹ :
ದಿವ್ಯಕರಂಗೆ ಭಾರ್ಗವ ದಿನೇಶ್ವರ . . . ಪರಮಂ ನಿರಂತರಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. 1-3-30). ೪. ಭೃಗುವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ; ಪರಕುರಾಮ :
ವಾಯುವಪರದೊಳ ಶಿಶುಸಂಗಂ ಪೋ[ಶ]ಂಗಿಡಿಸಿ ಸುಗಿದಂ ಭಾರ್ಗವಂ
(ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩-೩೦); ಕರಿವೀರವೈರಭಿ ಭಾರ್ಗವನೀ ನರಸಿಂಹನೆಂದು ಕಾದಿದ
ಸರಣಿದು ಬಂದಿಹವಗ್ಗಮ ಹೇಳದ ಎರಡೇಲ್ಲೆಯಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨೨, ೨೨, ೨೨-೨೩; ೨೨೨); ಮುಪ್ಪಂ ಭಾರ್ಗವಂ ತಂದೆಯ ನನ್ನಿಗೆ ಮಾತ
ರೇಣುಕೆಯಂ ಕೊಲ್ಲನಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩-೩೦). ೫. ಬಿಲ್ಲುಗಾರ;
ಧನುರ್ಧರ : ಅಂತು ಕಲ್ಪ ಮುನ್ನವು ಚಾಪವಿಧಿಯೊಳಗಿಂದವಿನಿತನೆ
ಭಾರ್ಗವನೊಡ ಭಾರ್ಗವಂಗೆ ತಾನೆ ಭಾರ್ಗವನಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩-೩೦);
ಸಿಡಿಲ ಬಳಗವಿದಂಬಿನೆಗಂ ತಾಗಿದತ್ತು ಭಾರ್ಗವಸೈನ್ಯಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. 1-3-30); ಬಿಲ್ಲು ಬಲ್ಲನೆಯ ಶರಕ್ಕೆ ಭಾರ್ಗವರ ಮೊಗ್ಗರದೊಟ್ಟುಳಿ
ಕುಂತದಾಳ ತಿಂತಿನ ಪೆಣೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದಿರುದಂ . . . ಇವಳವಳುಳ್ಳ
ವತ್ತಮಿರ್ಪಣಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩-೩೦). ೬. ಶಿವ ; ಪರಮೇಶ್ವರ. ೭.
ಗಜ ; ಅನೆ. ೮. ಕಂಬಾರ ; ಕುಲಾಲ. ೯. ಬಾಣ ; ಶರ :
ಬಾಣ್ಣದಿಯಂ ಸಿಡಿಲ್ಪ ಕಿಡಿಯಾಂ ಬನ್ನಟ್ಟಿ ಕೋಟ್ಟುಬರೇಚರಂ
ತಾಗಿದುದು ಭಾರ್ಗವನೆಯಂ ವಿಶ್ವಸೈರೋಚಿತೃಯಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩-೩೦).
[ನಾ.]

ಭಾರ್ಗವಪುರಾಣ (ನಾ). ಹದಿನೆಂಟು ಉಪಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ;
ಭೃಗುವಂಶಕರ್ತೃಯಿಂದ ಪ್ರೋಕ್ತವಾದ ಪುರಾಣ; ಸಸತ್ಯಮಾರ್ಗಪುರಾಣ
ನಾರಾಯಣಪುರಾಣ . . . ಭಾರ್ಗವಪುರಾಣವೆಂಬವೇ ಆಯಾ ನಾಮಧೇಯ
ಮುಳ್ಳವರಿಂ ವಿದೊಟವಮದ ಹದಿನೆಂಟು ಉಪಪುರಾಣಂಗಳು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩).

[ನಾ.]

ಭಾರ್ಗವಿ (ನಾ). ೧. ಲಕ್ಷ್ಮಿ : "ಇಂದಿರಾ, ಲೋಕಮಾಹಾ, ಮಾ,
ರಮಾ, ಮಂಗಲದೇವತಾ, ಭಾರ್ಗವೀ, ಲೋಕಜನನೀ, ಕ್ಷೀರಸಾಗರತನ್ವತಾ
-೮ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಹೆಸರುಗಳೆಂತಲೂ ಅಧಿಕಪಾಠ ಹೇಳುವರು" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨).
೨. ವಾರ್ವತಿ. ೩. ಗರಿಕೆ. [ನಾ. ಭಾರ್ಗವೀ]

ಭಾರ್ಗವೀಪತಿ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ : ವಿಷ್ಣು ; ಭಾರ್ಗವೀಪತಿಗವಳ
ಸತ್ಯಾಂತಗತಮದಾಗಿಹುದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨-೨೩). [ನಾ.]

ಭಾರ್ಯ (ನಾ). ೧. ಭಾರವನ್ನು ಪೊಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದು ;
ಆಶ್ರಯ ನೀಡಬೇಕಾದುದು. ೨. ಸೈನಿಕ ; ಯೋಧ. ೩.
[ಗಣತ] ಒಂದು ಅಳತೆ : ದೋಣದಿ ಪೋಡಪಾಗವ ಕಾಣುತಲಂ

ಭಾರ್ಯಾಮನ್ಯುತಮು . . . ದೋಷದರಿ ಪದಿನಾಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ವಂದು ಭಾಗೆ
ಭಾರ್ಯಾವನಿಸಿಕೊಂಬುದು (ಶ್ಲೋಕ. ೭೯-೮೦). [ಸಂ.]

ಭಾರ್ಯಾದೂತಿ (ನಾ). ನಾಯಕ-ನಾಯಿಕೆಯರ ಸಮಾಗಮಕ್ಕೆ
ಸಾಧಕರಾದ ದೂತಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು : ದೂತಿಯ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ
ನಾಯಕನ ಹೆಂಡತಿಯು ನಂದಿಸಿ ಆ ಗಂಡನ ಅರಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಮೊದಲಿ
ಅಭಿಲಾಷೆಯ ಕುರುಹಾದರೆ ಆ ಬಟ್ಟಿಯು ನಾಯಕಿಯ ಪಾದಕ್ಕೆ
ಪಡೆಸುವಳು. ಅವಳು ಭಾರ್ಯಾದೂತಿಯನಿಸಿಕೊಂಬಳು (ಶಾಖಾ. ೨೩೯).
[ಸಂ. ಭಾರ್ಯಾದೂತಿ]

ಭಾರ್ಯೆ (ನಾ). ಹೆಂಡತಿ : ಪತ್ನಿ : "ದಾರಾಃ, ಕ್ಷೇತ್ರಂ, ಕಳಶಂ,
ಭಾರ್ಯಾ . . . ಗೃಹಾಃ - ಈ ರೀತಿ ಹೆಂಡತಿ" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೦-೨೯೦);
ಆರ್ಯಪುನ ಬಳಗಿದ್ದಿದನು ಪೂಜಾರ್ಯನೊಂದಾದರೂ ನಿನ್ನಯ ಭಾರ್ಯೆ
ನುಡಿಯಲು ನಿಂದೋ ವನದಲ್ಲಿ ನಾನಿಗ (ಶ್ರುತಾಂ. ೧೦-೨೯); ನಿನ್ನ
ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ನೀನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ, ನಿನ್ನ ಭಾರ್ಯೆಯು ಸುಮ್ಮನಿರುವ
ದಕ್ಕಾದೀತೆ ? (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೨). [ಸಂ. ಭಾರ್ಯೆ]

ಭಾಲ, ಭಾಳ (ನಾ). ಹೆಣೆ : ನೊಸಲು : ತನ್ನ ಬೈವರೇಷೆ ಬರೆಯುವಂತೆ
ತಾನೆ ಭಾರಾ (ಶಾಖಾ. ೨೯-೧೦). 'ಭಾಲ', 'ಭಾಲವಟ್ಟಿ' ಪರಾ.
ಭಾಳ : "ಏಳು ಭಾಳಮಂಗಳಮಂಜರಿ ಲಲಾಟ" (ಶ್ರುತಾಂ. ೭೦-೧೦);
ಅಗಣಿತಶೋಭವತ್ತ ಪುರಸ್ಕೃತ ಭಾಳದ ಲೋಚನಾಂಶುಮಾಲಿಕೆ
ಕಂಠಿಸಂತತಿ ದಿಶಾಪರ್ಯಾಯ ಕುಡಿಯಿಟ್ಟು . . . ಅಗ್ಗಲಿ ತೋರ್ಪದ
ತತ್ಪುರವಿಧಿಧರ್ಮಿಣಿ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೧೦೦); ಸರಸಾಂಶು ಕರಣ
ದೋಳಿಯ ವಿರೂಪಿ ಸಿಂಧೂರಭಾರದ ಕುಣಿತ ಕಂಠಕರವ . . . ಗಣಪತಿ
ಮಾಡಮಗೆ ನಿರ್ವಿಘ್ನದಾಯಕವ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೧-೨); ಭೃಷ್ಮಪ್ರಪಂಚಂ
ತೋಕಪದ್ಯದ್ವಾರಂ . . . ಮಿಸುಗೆ ಚರಿಯುಮೆ ತಪ್ಪಲೊ ತಾಪ
ಸೇಂದ್ರಂ (ಶಾಖಾ. ೧-೧೨೨). [ಸಂ.]

ಭಾಲಪಟ್ಟಿ, ಭಾಳಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಣೆ : ನೊಸಲು : ನೆತ್ತಿ : ರಾಷ್ಟ್ರ
ನಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಕಾರ್ಯವಿದೆ. ವಿಶ್ವದ ಭಾಲಪಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅವನ
ಸಾಲಗಳೂ ಇವೆ (ಶಾಖಾ. ೨೭). ಭಾಳಪಟ್ಟಿ : ರಿ. ಅವರ ಭಾಳಪಟ್ಟದ
ಮೇಲೆ ಮೂಡಿ ನಂತ ಗರಗಲು ಇದನ್ನು ತುಂಬಾ ಸೂಚಿಸುವ
(ಶಾಖಾ. ೨). ೨. (ಸಂಚಾರದ ಬಗೆಗೆ ವಿವರಣೆಯಿರುವ) ಯಜ್ಞಾ
ಶ್ವದ ಹೆಣೆಪಟ್ಟಿ-ಲಲಾಟಪಟ್ಟಿ : ಕುದುರೆ ತನ್ನಿಟ್ಟಿಯಾದ್ದರೆ ಕಂಡು
ಭಾಳಪಟ್ಟದ ಲೋಕವನೋದಿಸಿಕೊಂಡು ನೀರಾಳಕೆಯರಾಗೆ ಸಡತಂದು . . .
ಸಂಭ್ರಮದೊಳಂತೆಂದರು (ಶ್ರುತಾಂ. ೧೨-೧). [ಸಂ.]

ಭಾಲಾಂಬಕ, ಭಾಳಾಂಬಕ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಣೆಗಣ್ಣು. ೨. ಹೆಣೆಯಲ್ಲಿ
ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು : ಹೆಣೆಗಣ್ಣು : ಶಿವ : ಭಾಲಾಂಬಕ ದುಷ್ಟಕಾಲಂ
ಖಡ್ಗಾದಿ ಶೂಲಾಯುಧ ತ್ರಿಪುರಕೋರಾಪಲ (ಶ್ಲೋಕ. ೧-೧೨-೧).
ಭಾಳಾಂಬಕ : ೨. ವಿಶೇಷಲನವನೇನು ಭಾಳಾಂಬಕನೊ ಬರಿಬಂಧನೊ
ಸುರಪಾಲಕನೊ ಪಡೆಪಡೆ ಎಂತ ಕವಿದುಂದು ಕರ್ಣನಿಧಿನಲಿ (ಶಾಖಾ. ೧೨-೨);
ತರಣಿಯುಂಟುಗೆ ಭರಣೆ ಕಲ್ಪದ ಹರಣ ಭಾಳಾಂಬಕದ ಶಿಖ
ಸೀಮದಿಂದತಾಯ್ಕನನಂಬನು ನಮ್ರಹಾಗಮವ (ಶಾಖಾ. ೧-೨-೧೨);
ಬೂಟಕದಿಂದ ಭಾಳಾಂಬಕವ ಭವಿಯಾಡಂಬರಂ ಮೆಲೆವರೊಳು
ಕೂಡದರು (ಶಾಖಾ. ೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಭಾಳಾಕ್ಷ, ಭಾಳಾಕ್ಷ (ನಾ). ರಿ.=ಭಾಲಾಂಬಕ ರಿ. ೨.=ಭಾಲಾಂಬಕ
೨ : ಅರಿಸ್ತ ಸಿದ್ಧರಾಮಕ ಕವಕಾಂಬಕಂ ಭಾರಾ[ಶಾಖಾ. ೯೨]ಕ್ಷನಂ
ಕುಟುಕು ಪುತ್ರನಂ ಬೇಡಿ ಬಹುಕಾಲಮಯಂತ್ರರಂ ತವಮಾಚರಿಸಲು
(ಶಾಖಾ. ೯೭-೨). ಭಾಳಾಕ್ಷ : ರಿ. ಮೃದನ ಭಾಳಾಕ್ಷದಲಮೊಳಿಟ್ಟು ಕೂ
ಗಿರಿಯಡಿಗಲ್ಲ ಮೇಲಿಟ್ಟ ಕೆಂಡಮಾಸಂ ಬಿಟ್ಟದನೆ ದಿವಸನೆಯ್ದಂದನು

(ಶಾಖಾ. ೯-೨೭); ಹೆಣೆದುಂಬಿನಿಂದ ತೃಂಗಾರ . . . ಕ್ಷಿಗದಲುವ
ಭಾಳಾಕ್ಷದಿಂ ರಾಧ . . . ಕ್ಷಮುತ್ತದಿ ಶಾಂತ ಮೆಲೆಯೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ
ನಿಧಿನಲಿ ಸವರಸಭಿತನಾಗಿದನುಗಜೇಶನು (ಶಾಖಾ. ೨-೨೨). ೨.
ಭಿಕ್ಷಾನ್ಯ ಮಮಂಡಾ ಭಾಳಾಕ್ಷಂ ಸಾರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗತುಳುಗುಗುಳಮಂ ಸುಕ್ಷಮ
ಯಂದರ್ಪಿಸುತೋಕ್ಷಯಸುಖದೊಳ್ಳನೋಪಲಂ ಪಡೆದಿದರ್ (ಶಾಖಾ. ೧೦-೧೦);
ಭದ್ರಾರೋಧ ಭವಾರಿ ಭಾಳ ಮೃದನಂ ಭಾಳಾಕ್ಷ ಪಾದಾಕ್ಷನಂ
. . . ಹೃದ್ರಾಜೇವದೊಳಿಟ್ಟು ನಾಡೆ ನೆನೆದಂ ಮದ್ರಾಜನುರ್ವಿಶ್ವರಂ
(ಶಾಖಾ. ೨-೭); ಭಾಳಾಕ್ಷನ ಮೂಲಮಂತ್ರಪೂಜೆ ಸಾಲದೆ (ಶಾಖಾ. ೨೦-೭).
[ಸಂ. (ಭಾಲ + ಅಕ್ಷಿ +)]

ಭಾಲೆ 'ಬಲ್ಲೆಯ' ನೋ.
ಭಾಲ್ಲುಕ (ನಾ). = ಭಾಲ್ಲುಕ : "ಭಲ್ಲುಕಮಟ್ಟಿಭಲ್ಲುಕನ ಕರಡಿ" ಭಾಲ್ಲುಕ
ಮಟ್ಟುಂ (ಶ್ರುತಾಂ. ೧೦-೨). [ಸಂ.]

ಭಾಲ್ಲುಕ (ನಾ). ಕರಡಿ : ಭಲ್ಲುಕ : "ಮುಟ್ಟು, ಅಚ್ಚು, ಭಲ್ಲು, ಭಾಲ್ಲುಕ,
ಭಲ್ಲುಕ - ಈ ನೆ ಕರಡಿ" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩-೭೨). [ಸಂ.]

ಭಾವ, ಭಾವ (ನಾ). ರಿ. ಸೋದರಿಯ ಗಂಡ : ಅಕ್ಕ ಅಥವಾ
ತಂಗಿಯ ಪತಿ : ನಿಮ್ಮ ಭಾವಂ ಕುಪರೇಶ್ವರಯ ಉಪಮಾಪೂರ್ವಕಂ
ರಾತ್ರಿ ಪ್ರಕಮೆ ನಿರೆ (ಶಾಖಾ. ೨೯); ಭಾವನಿಗೇ ಪೋಗಿ ಬೇಡಿದದೀವ
ನಾಗಿ ಬಸವರಾಜನು (ಶಾಖಾ. ೧೦-೨೨); ಓತಳ್ಳಿ ಶ್ರೀದೇವಿ ಹರಿಯಲೋಕಂ
ತೊತ್ತಾಗಿಹಳದನಲಿಕ್ಕಾತನಿಂದತ್ಯಧಿಕಮಂಬಲಿಲ್ಲ . . . ದಿನಕರ ಶೀತಕರ
ರಿಗೆ ಭಾವ ಮರಣನಿಗಯ ಕೀಳೆಂದ (ಸಂಕ. ೬-೨೭). ೨. ಗಂಡನ
ಅಣ್ಣ : ಅವ ಬಣ್ಣಗಣಿತನಾಮನಿ ಹಾಣಿನವನವನಿ ಗಾಡಿಶಾಖಾ ಶಿವಾ
ಯಿಂದಕ್ಕೆ ಮನ ಮೈದುನ ಭಾವ ಗಂಡರಿಗೆ ಮನೆಗಂ ಬಿಟ್ಟು . . .
ಪರಿತಂದದೇವೇಶ್ವನನ್ನಾಕ್ಷಿಯರ್ ಮದಲಲಕ್ಷಿಯರ್ ನಿಟ್ಟಿಸದಿರೆನಿರವ
(ಶಾಖಾ. ೨೦-೧೨). ೩. ಸೋದರಮಾವನ ಮಗ : ಸುದಾಮಯೇಬ
ತಪ್ಪ . . . [ಗ]ಗಿಯಂ ಮಿಮಾಂಗಳ ನೆಗುಟ್ ಬುದು ಕಾಲಂ ಪಿಡಿದೊಡೆ
. . . ತಪ್ಪ ಭಾವನಂ ಧನದೇವನಂ ಕರದಿ ನೆಗುಟ್ ಬಿಡಿಸಂಬುದಂ
(ಸಂಕ. ೭-೧೨ ೨). ೪. ಹೆಂಡತಿಯ ಅಣ್ಣ : ತಮ್ಮ ಭಾವಂ ಕೈವನ
ಮನೆಯೊಡವಗತವಂಶ್ರಮನಾಗಿದೊಂದು ದಿವಸಂ ಪಾಂಡವರಂ ಕೊರೆ
ವರಂ ಪೂಜಿಸಲೊಳೆ ನೆರೆದಿಸುತರೆ . . . ಕಂಡು ನಕ್ಕಂ ದ್ರೋಣಂ
(ಶಾಖಾ. ೨೨-೧ ೪); ರಾಘವ ಪುಲಗುಣಿಯನುತ ಪಾರ್ಥನ ಭಾವ ಕುಡಿ
ಜಮ್ಮ ಬಗೆಮಲಿ ತುಂಗಾವಲಯನದುಹಿದನು ಸುಳಿಸದಾಡವಕೆ ರಥವ
(ಶಾಖಾ. ೨೭-೨೭). ೫. ಸೋದರಕ್ಕೆಯ ಮಗ : ಅವನು ನಿಮ್ಮ
ಸೋದರಕ್ಕೆಯ ಮಗ, ನನಗೆ ಭಾವನೇ ಆಗಬೇಕು (ಶಾಖಾ. ೬. ಬಂಧುತ್ವ
ವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆತ್ಮೀಯತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ :
ಆ ಜುಬುಕನೊಂದುದವನಂ . . . ವಾಯುಸನಿದರ್ಲಿಗೆ ಬರ್ಪದಮಾ
ವಾಯಸು ಇದಿವೆಂದು ಎಲೆ ಭಾವ ದಿಂ ಬಡವಾದಿರೆನೆ (ಶಾಖಾ. ೧೦-೨೦);
ಭಾವುಶ್ರ ಕೇಯುವಪ್ಪರಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಭಾವದಿರು ಅವರನ್ನ ಸುತ್ತು
ಮದಿದ್ದರು (ಶಾಖಾ. ೨೦೨). ಭಾವ : ರಿ. ಪುನಮಲವಳಯ
ಗಾವಾಣ್ಣವ್ಗನೊ ಎಳವರಿ ತಮ್ಮ ಭಾವಂಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಿನಯಂಗೆಯ್ಯ
ಕಲ್ಲಂ ನಿಹಿಸಿದಂ (೨೯. VIII, ಶಾಖಾ. ೨೨೦-೧೦; ೨೨೨).

ಭಾವಕ ಬಂಟಿ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಭಾವನಾದ ರಾಜನಿಗೆ
ನಡೆಸ ನಹಾಯಕ : ಪರನಾಣಪುತ್ರ . . . ಭಾವನ ಬಣ್ಣ ಗುಣ
ಚಕ್ರವರ್ತುಗೆ (೨೯. II, ೨೦೭; ೨೦-೧೦). ಭಾವನ ಕೇಸರಿ = ಒಂದು
ಬಿರುದು : ಸತ್ಯಯುಧಿಕ್ಷರಂ ಪ್ರತಿಪನ್ನಮೇರು ಭಾವನ ಕೇಸರಿ
ನಾಮಾದಿ ಸಮಪ್ರಪ್ರಸ್ಮ (೨೯. IV, ೨೦-೧೦; ೨೦. II, ೨೦೭).
ಭಾವನಗೇಧವಾರಂ = ಭಾಲುಕ್ಕೆ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲದೇವನ ಕಾಲದ

ಒಬ್ಬ ಮಾಂಡಲಿಕನ ಬಿರುದು : ದಿಶಾಗಜವ್ರಜು ಬೆರಬೆ
ವಿರೋಧಿಯಂ ತುಳಿದು ಕೊಲ್ಲಿದು ಭಾವನ ಗನ್ನವಾರಣಾ (ಕಾಣ-೨೫-೧.
೦೦೩-೫; ೧). ಭಾವನ ಸಿಂಗ = ಭಾವನ ಕೇಸರಿ : ಶ್ರೀನೋಮೇಸ್ವ[ರ]
ದೇವ ಪಾದಾರವಿಂದ x x x ನ ಕಮಳಭಿಂಗಂ ಭಾವನ ಸಿಂಗಂ
ಶ್ರೀಮತ್ಕೈಗ್ಗಡೆ ಚಂಗದೇವಯ್ಯ (ಕಾಣ- ೨೫, ೩೦-೦೨; 1088).

[< ಸಂ. ಭಾವು]

ಭಾವ (ನಾ). ೧. ಇರುವಿಕೆ; ಇರುವುದು; ಅಸ್ತಿತ್ವ; ಸತ್ತ್ವ : ಮುಖ್ಯ
ಸತ್ತ್ವಯೇ ಭಾವವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು (ಕಾಣ-೩. ೬); ಅಭಾವದಿಂದ
ಭಾವ ಹೊರಡು (ಕುಶ್ಯ-೩. ೧ ೩೫); ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯಗಳು
ಭಾವ, ಅಭಾವ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ (ಕಾಣ-೩. ೦೬೦). ೨. ಆಗುವುದು; ಸಂಭವಿಸುವುದು; ಉಂಟಾಗುವಿಕೆ. ೩. ಹುಟ್ಟು; ಜನ್ಮ.
೪. ನಿಜಸ್ಥಿತಿ; ಸತ್ತ್ವ. ೫. ಪರಮಾತ್ಮ : ದೇವನಾರಂದನಲು
ಬುದ್ಧಿಯ ಭಾವದಲಿ ಭಾವನವೆಂಬ ಸದ್ಭಾವವೆಂಬುದು (ಕಾಣ-೩. ೧-೦೬೬).
೬. ಮನಸ್ಸು; ಅಂತರಂಗ ; ಚಿತ್ತ : "ಬಗೆಯೊಳಾತ್ಮನೊಳು ಘೋರ
ಜನ್ಮದೊಳು ಚಿತ್ತೆಯೊಳು ಭಾವಮನೋ" (ಪಂಚ- ೦೫-೦೬);
ಭಾವಮುದ್ರೆ ಎಲ್ಲದವಳಿ ಭಕ್ತಿ ಕೆಲಗೊಳ್ಳದು ಕೂಡಲಸಂಗಮ್ಯನೊಲಿ
ದಂಗಳದ (ಕಾಣ- ೩೫); ಅವ ಪರಿಯ ದೇವಿಯೊಳ್ಳಗೆ ಬಗೆವರ್ಧನಾ ಎರಡಳ
ನಾರೈದು. . . ಭಾವನ ಬಂದಿಗೊಳುವುದು (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). ೭. ಪ್ರಾಣಿ
ಗಳ ಸ್ವಭಾವ. - ಪ್ರಕೃತಿ; ಜೀವಿಗಳ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗುಣ. - ಪ್ರವೃತ್ತಿ.
೮. ಮನೋಭರ್ಮ; ಭಾವನೆ; ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ; ಸಂವೇದನೆ : ಮರುಳು
ಕಲೆ ಹುರುಳುಕಲೆ ನೀನೇ ದೇವಾ. . . ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ
ಭ್ರಾಂತಳೆಂದು ಭಾವ ನಿಂದುದಾಗಿ (ಕಾಣ- ೩೫); ಭಾವಂ ಭಾವುರತ್ನ
ಗರ್ಭಮಯತಂ ಚಾರತ್ಯಗರ್ಭಂ (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬); ಭಾವದಿಂದ
ತಲ್ಲನಿಸಿದೆಯುರ್ವಿ ಕಾ ಕೊಯ್ಯುಂದಿರ್ಭವಂ (ಕಾಣ- ೩-೦೦೬೦).
೯. ಅಭಿಪ್ರಾಯ; ಅತಯ ; ಇಂಗಿತ : ಭಾವಮಂಬುದಕ್ಕುಂ
ಕವಿಗಳ ಭಾವಿ ಮನದ ಬಗೆಯೊಂದಿರ್ಭಂ (ಕಾಣ- ೩-೦೦೬); ಪದಮ
ಪದಂ . . . ಭಾವು ಭೋದ ಸದ್ಭಾವಂ ದನಿಯೊಳೊದವದ ದನಿಯನಿ
ಜೆಲ್ಲ ಪಂ ಕವಿತೆಗಳು (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬); ಈ ಸಹಜವೋ ಸಾತ್ಯ
ಯಾಭಾವನೋತ್ಪತ್ತಿಮೌಢಸರ ಭಾವವೆನ್ನುದು (ಕಾಣ- ೩-೦೬).
೧೦. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ವಸ್ತು ; ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿಷಯವಾಗಿರುವ
ಪದಾರ್ಥ : ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯಗಳು ಭಾವ, ಅಭಾವ ಎಂದು
ಎರಡು ವಿಧ. ಭಾವಗಳಾದ ಫಲಪ್ರಸಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಪದಾರ್ಥಗಳೋ
ಅವುಗಳ ಅಭಾವಗಳೂ ಪದಾರ್ಥಗಳು (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). ೧೧. ಸ್ವರೂಪ ;
ಚರ್ಯ ; ತೋರಿಕೆ : ಆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ, ಹುಡುಗಯ ಮುಖದ ಭಾವ
ತುಂಬ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಫಲಿಸಬಂದಿದೆ (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). ೧೨. ಆಂಗಿಕ ಚಲನೆ. -
ಕ್ರಿಯೆ : ಅವರ ಮುಖದ ಭಾವದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದಿರುವುದು
ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). ೧೩. ಅರವತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ
ಎಂಟನೆಯದು : ಮತ್ತಮಾ ಮರುಷೇ ಪ್ರಥಮ ವಿಧವ ಶುಕ್ಲ
ಪ್ರವೋದಕ ಪ್ರಹೋತ್ವತ್ತಿ ಆಗಿರಸ ಶ್ರೀಮುಖ ಭಾವ . . . ಅಕ್ಷಯ
ವೆಂದಜವತ್ತು ತಲನಾಗಿಡುದು (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬); ಶಾಲಿನಾಪನ ಶೇ
೦೨೫೩ನೆಯ ಭಾವಸಂವತ್ಸರ ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸ. ಅಂದಂ ಭಾರ್ತಮಯ
ಸಂಜೆ (ಪ್ರೀ-೩೫. ೦). ೧೪. [ವ್ಯಾಕ] ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ
ಉಂಟಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿ : ತನಮಿಕೆಯುಮಂದಿವಂ ಚಿಕ್ಕಣಭಾವಮೋಳಕ್ಕುಂ
(ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). ೧೫. ಭಾವನಾಮ : ಜರಮಲ್ಪದ ವಿಧಿಯುಂ
ಧಾತುಗೆ ಭಾವದೊಳಕ್ಕುಂ ಧಾತು ನಿಜದ ಭಾವಮುದಕ್ಕುಂ (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬).
೧೬. [ಗಣಿತ] ಒಂಬತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ಮುಧಾ

ಭಾವಂ ಕೇಶವದಿಶವಂಕಂ ಭಾವರಂಧ್ರ . . . ನಿಧಿ ರತ್ನ ನವಮುಖಂಭಕ್ತ
ನೀಂ (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). ೧೭. [ನಾಟ್ಯ] ಸೂತ್ರಧಾರನನ್ನು
ಸಂಪೋಧಿಸುವಾಗ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಶಬ್ದ : "ಸೂತ್ರಧಾರನಂ
ಭಾವ ಎಂಬುದು" (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬); "ಶಿಕ್ಷಕಂ ಭಾವನಕ್ಕುಂ"
(ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). ೧೮. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಶೃಂಗಾರ ಮೊದಲಾದ
ರಸಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ರತಿ, ಶೋಕ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ;
ವಿಶೇಷ ರಸ ನಿಷ್ಪಾದನೆಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವ ಮತ್ತು
ಸಂಚಾರಿಭಾವ : "ಹಾತ್ಯಮಸ್ವರ್ಥವಂ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಫಲಿಸುವ ಪದ
ವಿಹಾರಮಂ ಭಾವಮಂಬುದು" (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬); ಭಾವದನುಬಾದ
ದೇವ ವಿಭಾವದ ಪಸುಗೆಗೊಳೊಪರ್ವ ರಸದಭಿನಯಮಂ ಭಾವಿಸು
ಪೂಜಾದೇವನ ದೇವೇಂದ್ರನ ಬಗೆಮಸದಳಂ ಸರ್ವಯಾ
(ಕಾಣ- ೩-೦೬೬); ರಸಭಾವವಿಹಾರಂ . . . ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದಯೆಗೆಯ್ಯ
(ಕಾಣ- ೩-೦೬೬); ಹಾದಭಾವವಿಲಾಸವಿಧಿಮವಿಲಾಸಿನಿಯರಾ ವಿ
ವಿವಿಧವಂ ಪಾಂಗಿಕ್ಕೋಪಮಾರ್ಥವೇಯನಂ . . . ಬರಿಸಿದಂ
(ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). ೧೯. [ಪ್ರಾಚೀನರ ಮತದಂತೆ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಒಬ್ಬರು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿಗೆ ಸಂದರ್ಭ ಪರ್ಯಾ
ಲೋಚನೆಯಿಂದ ಬೇರೊಂದರ್ಥವು ತೋರುವುದು : ವಿರ್ತಕೃತ
ದಿಂದರ್ಥಾಂತರವಂ ಸಮಾನಿಸುವುದಕ್ಕಿ ಭಾವಮಂ ಪಾರ್ಥವೆಂಬಂ
(ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). ೨೦. [ಜ್ಯೋತಿ] ಜಾತಕನಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಫಲ
ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸ್ಥಾನ : ಕ್ರಮದಿಂದ ತನು ಧನ ಸಹಜಾತ
ವಿತ್ರವೃತ್ತಿ ಯುವತಿ ನೈಧನ ಧೋದ್ಯಮ ರಾಘವ ಯಮಂದಿಂ
ಮಿವಕ್ಕುಂ ಲಗ್ನಭಾವನಾಮಫಲಂಗಳ (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬); ಲಗ್ನದಿಂದ ಕ್ರಮ
ವಾಗಿ ತನು, ಧನ, ಸಹಜ (ಸಹೋದರ), ವಿತ್ರ, ವೃತ್ತ, ಅರಿ (ಕೃತ್ಯ),
ಯುವತಿ (ಕಳತ್ರ), ನೈಧನ (ಮೃತ್ಯು), ಧರ್ಮ, ಉದ್ಯಮ (ಉದ್ಯೋಗ),
ರಾಘ, ವ್ಯಯ (ಖರ್ಚು) ಇವು ಹನ್ನೆರಡು ಭಾವಗಳ ಹೆಸರು : ಈ
ವಿಚಾರಗಳ ಫಲವನ್ನು ಆಯಾ ಭಾವಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬ ೫೯).
೨೧. [ಜೈನ] ಜೀವನ ಪರಿಣಾಮ : ಜೀವಾಂತಿಕ, ಕ್ಷಾಯಿಕ,
ಕ್ಷಯೋಪಶಮಿಕ, ಜೀವಿಯಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರಿಣಾಮಿಕ ಎಂಬ ಮಂಖ್ಯ
ವಾದ ಐದು ಭೇದಗಳುಳ್ಳುದು : ಭಾವಮಂಬುದು ಕರ್ಮಗಳ
ಕ್ಷಯದಿವಪುನರುಂ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿವಪುತ್ಯನ ಪರ್ಯಾಯಂ
(ಕಾಣ- ೩-೦೬೬). [ಸಂ.]

ಭಾವಂಜಿ "ಬಾಗುಜಿ" ನೋ.

ಭಾವಕ (ಗು)- ೧. ಆಗಲು ಕಾರಣವಾದ ; ಉಂಟುಮಾಡುವ.
೨. ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನಂಟು ಮಾಡುವ ; ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾದ.
೩. ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವ ; ಊಹಿಸುವ. ೪. ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ
ಅಸಕ್ತಿಯನ್ನುಹೊಂದಿರುವ;ಸುಂದರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಭಿಲಾಷಿಸುವ.
೫. ರಸಾಸ್ವಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳ ; (ನಾ). ೬. ಮನೋ
ಭಾವ ; ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ. ೭. ಸೋಗಸಾದುದರಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳ
ವನು ; ಕಲಾಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳವನು ; ರಸಿಕ ; ಸಹೃದಯ : ಭಾವಕ
ನೊಡೊಡಂ ಚಿದುರನೊಡೊಡಮಾರ್ ಜೀವಾರೊ ನೀನೆ (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬) ;
ಈವ ಗುಣಂ ಬೇಡಲೊಡಂ ಕಾವ ಗುಣಂ ಭೀತಿಯಿಂದ ಮಜಿವುಗಲನಸುಂ
ಭೂವಿನತಮನಿ ತೋರ್ಪವು ಭಾವನಿಧಿ ನಾರಸಿಂಹಗುಂಡನೊಳನಸುಂ
(೦೯. ೪. ೦೫೩. ೩೨-೩೩ ; 1117) ; ತೀವಿದರು ಹೊರವಳಯದಲಿ ನಾನಾ
ವಿಧದ ನಾಟಕದ ವರ್ತನ ಭಾವಕ. . . ಮಲ್ಲಚಿತ್ರಕರು (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬) ;
ಭಾವಕರ ಕಿವಿಡೊಡವಿಗೊದವಿದ ಹಿರಣ್ಮಿದುಭೂತಳದೊಳನೆ ವಿರಾಜವುದು
ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಕಾವ್ಯರಚನೆ (ಕಾಣ- ೩-೦೬೬) [ಸಂ.]

ಭಾವಕತೆ (ನಾ). ೧. ಭಾವಕನ ಧರ್ಮ; ಭಾವಕತೆ ೨. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಸಹೃದಯರು ರಸಾಸ್ವಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ್ಯ—ಕ್ರಿಯೆ : ೨ ಕಾವ್ಯಾರ್ಥಬೋಧೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಸೀತೆಯೊಬ್ಬ ರಮಣಿಯು ರಾಮನೊಬ್ಬ ರಮಣನಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವೈಕೃವಳು ಎಂಬ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ಸೀತಾಂಶವನ್ನೂ ರಾಮಾಂಶವನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸಿ ಕೇವಲ ಕಾಮಿನೀತ್ವ—ಕಾಮುಕತ್ವ ಭಾವನೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಕಾಮಿನಿಯು ಕಾಮುಕನಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವೈಕೃವಳೆಂಬ ಭಾವನೆಯುಂಟು ಮಾಡುವ ಸಾಧಾರಣೀಕರಣ; ಇದಂ ಭಟ್ಟಿನಾಯಕನ ಮತ : ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ವಿಭಾವಾದಿಗಳ ಸಾಧಾರಣತ್ವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ಅವು ರಸವಿಷಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಭಾವಕತೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೬) : ಕಾವ್ಯನಾಟಕದಲ್ಲಿ . . . 'ಭಾವಕತೆ', 'ಭೋಜಕತೆ' ಎಂಬ ದುತ್ತರದಂ ಶಕ್ತಿಗಳಿವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨). [ಸಂ.]

ಭಾವಕಿ (ನಾ). ೧. ಚಲುವೆಯಾದ ಸ್ತ್ರೀ : ಸುಂದರಿ : ಗೀಯೊಡನೊಂದಿ ಯೊಡ ನಡೆಗಲ್ಲು : . . ಕಳಾಗುಣಂ ಪೊದಲ್ಪಳವಡೆ ಬಾಲಭಾವದೊಳೆ ಭಾವಕಿಯರು ಬಳವರ್ ನಿರಂತರಂ (ಕುಸು. ೧೨೩ ಶ್ಲೋಕ) : ಭಾವಕಿಯನ್ನೊಮ್ಮೊದಲೆ ಕಾಣಲೊಡಂ ಜೆಮರುಣ್ಣಿ ಎನ್ನಯಂ ತಿವಿ . . . ಮರದಲ್ಲುಪೊರ್ದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೨) : ಸುರಿಯ ಮುತ್ತುಗಳರರ ಮುಸುರದಿ ಪರಿಪರಿಯ ಚಾರಿಗಳ ತಂದಜ್ವರಿಯನಿ ನಟಿದಳು ಭಾವಕಿ ನಾಟ್ಯರಂಗದಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೧೯). ೨. ರಸಿಕಳಾದ ಸ್ತ್ರೀ : ಪಾಂಥರವಜಾ ದೀಯುತುಂ ಐರಾಭೀರುಪಂ ಕಾಣೆ ಳವತೆನೆದರೇಂ ಜಾತಿಭಾವಕಿಯರೋ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧೩) : ಮುದ್ದು ಮೊಗದ ಭಾವಕಿಯರ ಲಲ್ಲಿನುಡಿಯೆಂಬ ನಯಗತ್ತಿ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯವ ಕೊಡುವತ್ತಿವೆ ನೋಡಾ (ಸಿದ್ಧ. ೧೦-೧೩) : ಭಾವಕಿಯರ್ ತೊಡಗಿದರತಿಕೋವಿದೆಯರ್ . . . ಜಲಕೇರಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೨). [ಭಾವಕಿ + ಇ]

ಭಾವಕೈದಂತ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ] ಭಾತುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಭಾವನಾಮು : ಕೈದಂತಭಾವನಾಮು : ಕೆಲವು ಭಾತುಗಳು ನಿಜರೂಪದಿಂದಲೇ ಭಾವ ಕೈದಂತಗಳಾಗುವುವು. ಉದಾ : ಅಗಾ, ಅರ್ಜು, ಓದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೭). [ಸಂ.]

ಭಾವಗಮ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದು : ಊಹೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದು : ವಿಚಿತ್ರರತಪ್ರಾಥಿಕ ಭಾವಗಮ್ಯಮನುಷಿಂ ಶ್ರೀರೂಪ ಕಂದರ್ಪನಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಗರ್ಭಿತ (ನಾ). ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು : ಇಂಗಿತದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು : ಹುಡುಗಿಯರು ಒಪ್ಪರನೊಬ್ಬರು ಭಾವಗರ್ಭಿತವಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಗುಸುಗುಸುಪಟ್ಟುಕೊಂಡು (ಕುಸು. ೨೯). [ಸಂ.]

ಭಾವಗೀತ (ನಾ). ಕವಿಯ ಆತ್ಮೀಯವಾದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಪ್ರಸ್ತವಾದ ಕವನ : ೨ ಹಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ಒಂದು ಭಾವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಭಾವನೆ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರು ತ್ತದೆ. ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'Lyric' ಎನ್ನುವ ಪದದ ಅನುವಾದ : ಭಾವಗೀತ, ಅಪ್ಪಪಟ್ಟಿ . . . ಎಲ್ಲವೂ ಇಂದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯) : ನಿಟ್ಟುಣೆ ಹೊರಟಂತೆ ಹಾಡುಗಟ್ಟುಗಳ ಕೊಲ್ಲಾರಿ ಬಂದಿ. ಭಾವಗೀತ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಚಂದ ವಧೂವರ ಹೋಡಿ (ಕೇಮು. ೩೩-೯) : ಭೃಂಗದ ಬೆನ್ನೇರಿ ಬಂಕು ಕಲ್ಲು ನಾಲಿರಾಸಾ ಮಾತು ಮಾತು ಮಧು ಬಂದ ನಾವದ ನಮೂತಾ . . . ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ ಸ್ವಾರ್ಥವಿಲ್ಲ ಬರಿಯ ಭಾವಗೀತಾ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩-೧೦). [ಸಂ.]

ಭಾವಗೀತೆ (ನಾ). = ಭಾವಗೀತ : ಭಾವಗೀತೆಯ ಹಾಗೆ ಹೃದಯ ಜೀವನ ದೇವತೆ ಈ ಗೀತಕಾರ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೦-೨೯) : ಕವಿಯ ಭಾವಪ್ರಧಾನವಾದ

ಕಾವ್ಯ ಭಾವಗೀತೆ ಎಂದವು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨) : ಭಾವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ರಸ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨). [ಸಂ. ಭಾವಗೀತಾ]

ಭಾವಚಿತ್ರ (ನಾ). ೧. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಚಿತ್ರ : ಪ್ರತಿಕ್ರಮ : ಮನದಿ ಯೋಚಿಸುವ [ಯು]ವನ ಭಾವಚಿತ್ರ ಮನೊಂದಿರು ಪುನಃಪುನಃ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೨೦) : ನನ್ನ ಲಯ್ಯಂದ ಬರದ ಪೂಜ್ಯಕಾದ ಶಕುಂತಲೆಯ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಬಾ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨-೩) : ಪ್ರೀತಿಯಂದೈತಂದು ನೀನಂದು ನನಗಿತ್ತ ನಿನ್ನ ಆ ಭಾವಚಿತ್ರವನು ನೋಡುತ್ತ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೯-೧೬). ೨. ಕ್ಯಾಮರಾ ಎಂಬ ಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಗ್ರಹಿಸಿದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ : ಭಾಯಾಚಿತ್ರ : ಪೋಟೊ : ಮೇಜಿನ ಮೇಲಿದ್ದ ಭಾವಚಿತ್ರ ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೯). [ಸಂ.]

ಭಾವಚಿತ್ರಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಭಾವಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ತೋರುವ ಶಾರೀರಿಕಕ್ರಿಯೆ : ಶೃಂಗಾರಚಿತ್ರಿ : ಆತನಿಂದ ಬೇಟೆಮಾಡುತಕ್ಕದ್ದುಂ ತೆಗೆಲ್ಪಟ್ಟೊಂದು ಧೈರ್ಯವಂತು . . . ಚಿತ್ರದೊಳುಣ್ಣೆ ಕಳೆದಳು ಕಿರಿಂಚಿತ ಭಾವಚಿತ್ರಿಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೨). [ಸಂ. ಭಾವಚಿತ್ರಿ]

ಭಾವಜಿ (ನಾ). ೧. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು. ೨. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು : ಮನ್ಮಥ : ಕಾಮ : ಮೂವತ್ತಾಟುಂ ಗುಣದಿಂ ಭಾವ ಜನಂ ಕಟ್ಟಿ ಮೈವಲದರ್ ವ್ಯವದಿಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೦) : ಭಾವಜವಂದಿ ಬೆದಲಿಸಿ ಭಾವಜನಂ ಪರಮಸುಖಮೋಪಾಯವನ್ನೊಪ್ಪಿದ ವಾಸ್ತವ ಪೂಜ್ಯತ್ವವಿದ್ದವರಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಕಸಂತಂಗಳ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೨೦) : ಜಾತಿ ಜಾಣ್ಡಿಯ ಭಾವ ಭಾವಜನ ಹೊವಿನಂಬಿನಂತೆ ಮನಮಂ ಪಾಟಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨-೧೯ ೩).

ಭಾವಜನಯ್ಯ = ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ : ವಿಷ್ಣು : ಭಾವಜನಯ್ಯನ ದಿನದಿ ಉಂಡವರನು ಕೀವಿನೊಳಗೆ ಹಾಕಿ ಕುದಿಸುವ ಯಮನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೪-೧) : ಬಾಡೊ ಬಾರಯ್ಯ ಮನೆಗೆ ಭಾವಜನಯ್ಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬ ಕೃಷ್ಣ). ಭಾವಜನಯ್ಯ = ಮನ್ಮಥನ ರಾಣಿ : ರತಿ : ಅಂಗಲತೆಯು ಅತಿ ಬೆಂದು ಭಾವಜನಯ್ಯ ಬರವರಲು ತದ್ವಿನಂ ಕಂಗೊಳಿಸಿತೇನೊನ್ನೊ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೯). [ಸಂ.]

ಭಾವಜನಕ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ : ವಿಷ್ಣು : ದ್ವಾಪಾರದಲಿ ಭಾವಜನಕನಾಗುವವಿದನು ತ್ರಿಜಗಮಾಲುಂ ಬಾದರಾಯಣನೆಂಬ ನಾಮದಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯-೩೨). [ಸಂ.]

ಭಾವಜಾಂತಕ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದವನು : ಶಿವ : ಭಾವಜಾಂತಕ ಜಯವೆನುತ . . . ಪೊಂಡೊಟ್ಟಲಂ ತರಿಸಿ ತಿರುವನತ್ತಿ ಒದಿದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೬). [ಸಂ.]

ಭಾವಜಾರಿ (ನಾ). = ಭಾವಜಾಂತಕ : ಭಾವಜಾರಿಯು ಹರಿಯು ಕಮಲಜರಾಮರಾದರು ಪೂಜೆಲಯೇಕೆ ಮಹಾಗಣಪತಿಯ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨-೧೦). [ಸಂ.]

ಭಾವಜೀವಿ (ನಾ). ಮಾನಸಿಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯತೆಯನ್ನನು ಭವಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ವಾಸ್ತವತೆಗಿಂತಲೂ ಕಾಲ್ಪನಿಕಭಾವನೆಗಳಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಮಾರುಹೋಗುವ, ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿ ಬರುವ ಉದಾತ್ತದೈವಗಳನ್ನು ಆದರ್ಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಹೀಗೆ ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಎಂತೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಳು ಆ ಭಾವಜೀವಿಯಾಗಿದ್ದ ಬಾಲಕಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯) : ಬುದ್ಧಿವಿಷ್ಣುನು ಭಾವಜೀವಿಯನ್ನು ಬೈದು ಮಾಚ್ಚುತ್ತಾನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯) : ಕನ್ನಡಿಗರು ಭಾವಜೀವಿಗಳು, ಬುದ್ಧಿ ಜೀವಿ ಗಳಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦). [ಸಂ. ಭಾವಜೀವಿ]

ಭಾವಜ್ಞ (ನಾ). ಇತರರ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲವನು: ರಸಿಕ; ಸಹೃದಯ; ಒಬ್ಬಂದನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿರು ತನ್ನ ವೇದನೆಯ ಬಿಡುವ ಭಾವಜ್ಞರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸ್ವಜಾತಿಯ ಗುಣವಲ್ಲದೆ ನೀತಿಯ ಗುಣವಿಲ್ಲ (ಕೋಶ. ೫೩-೫೬); ಭೂಮಾಲನನು ಸುಮದಲಿ ಮೂರುವು ದೋಳವಿಸಿ ಭಾವಜ್ಞ ಪಂದಿಸಿದನು ಮನೋವೃಥೆಯ (ಕುಟಾ. ೧೬-೧); ಸೋತದೆಯು ಸುಖದೃಷ್ಟದಲಿ ಧೈರ್ಯಾತಿಸಿದುದಲಿ ಕಾದಿ ಕೀರ್ತಿಯು ಬೈತಲೆಯನಪ್ಪುವದೆ ಭಾವಜ್ಞರಿಗೆ ಗುಣ (ಕೋಶ. ೬-೪೪-೪೫).
[ಸಂ.]

ಭಾವಜೀವ್ಯತೆ (ನಾ). ಆಲೋಚನೆಯ ಗಾಢತೆ; ಭಾವನೆಯ ತೀವ್ರತೆ: ಅವನ ಭಾವನಾವಿವೇಕಶಕ್ತಿಯು ಭವಿತವ್ಯ ಕರಾಕೃತಿಯ ಕಂಡುಕೊಂಡಿಗೆ ಬಣ್ಣವಿಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಭಾವಜೀವ್ಯತೆಯನ್ನೊದವಿಸುತ್ತದೆ (ಕವ್ಯಾ. ೧೫).
[ಸಂ. ಭಾವಜೀವ್ಯತಾ]

ಭಾವತ್ರಯ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಭಾವ. ಸದ್ಭಾವ ಮತ್ತು ನಿರ್ಭಾವ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾವಗಳು: ಭಾವತ್ರಯಗಳು ಪಾಪತ್ರಯಗಳು ಪುಣ್ಯರಣಗಳು ಇಂತಿವು ಆದಿಯಾಗಿ ತೋರುವ ತೋಜಿಕೆಯ ನಾಣವು ಎಷ್ಟನೆ ಅಲ್ಲ (ಕುಟಾ. ೧. ೧೦೦-೧೦೧); ಭಾವದ್ರವ್ಯವು ನಿರ್ಭಾವ ಎಂಬ ಭಾವತ್ರಯಗಳೆಲ್ಲದರ ದೇವರೆಂದನ್ನೆ (ಚ್ಯೋ. ೪-೨೬); ಭಾವತ್ರಯಗಳೆ ಬಣ್ಣಗೊಡಿ ದುರ್ಭಾವತ್ರಯಗಳೆ ದೂರವೂ ಮನತ್ರಯಗಳೆ ಮರ್ದನ ಮಾಡಿ (ಕೋಶ. ೧೪-೧೪). [ಸಂ.]

ಭಾವದೋಷತೆ (ನಾ). ಭಾವದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಖರಗೊಳಿಸುವುದು: ಮುದ್ರೆಗಳು ಭಾವದೋಷತೆ; ಆಸನಗಳು ರಾಮೋಷತೆ (ಪಾಶ. ೫೩).
[ಸಂ.]

ಭಾವಧ್ವನಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಿ] ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆ. ಗುರು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ರತಿಯೂ ಮತ್ತು ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಭಾವಗಳೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ತೋರುವುದು; ಭಾವವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಂಜ್ಯವಾಗಿರುವುದು: 'ಉದ್ರಿಕ್ತಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಳೆದ ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಭಾವವು ಚಮತ್ಕಾರಕಾರಿಯಾದಾಗ 'ಭಾವಧ್ವನಿ' (ಪ್ರಶ್ನಾ. ೧೫. ೫೪). [ಸಂ.]

ಭಾವನ (ನಾ). [ಜೈನ] ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ದೇವತೆಮೂವತ್ತೆಂದಿ ಒಂದು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೇವತೆ; ಭವನವಾದೇವ: ನಿರುತಂ ಭಾವನರಂ ಪೂಜಾರ್ಥರಂ ಪೋಷಿಸ್ವರಂ ಕಲ್ಪವಾಸಕುಮಾರದ್ ಚತುರ್ವಿಧಾಮರಂ ದಾರಂ ಸೋಮದೋಳ್ ಕೂಡ (ಪ್ರಶ್ನಾ. ೧೦-೧೩). [ಸಂ.]

ಭಾವನಾಜೀವಿ (ನಾ). = ಭಾವಜೀವಿ: ನಿನ್ನ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ನೀನು ಭಾವನಾಜೀವಿಯೆಂದು ಕಂಡುಬರುವುದು (ಪೂಜಾ. ೫೦).
[ಸಂ. ಭಾವನಾಜೀವಿನ್]

ಭಾವನಾಮ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕೃ] ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ನಾಮಪದ: ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆ ಕಡೆಯುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನಾಗಲಿ ತಿಳಿಸುವ ನಾಮವಚನಕ್ಕೆ ಭಾವ ನಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು (ಪ್ರಶ್ನಾ. ೫). [ಸಂ.]

ಭಾವನಾಮಯಿ (ನಾ). ೧. ವಾಸ್ತವತೆಯ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಕಲ್ಪನಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಆಕೆ ತುಂಬ ಭಾವನಾಮಯಿ (ಕೋ. ೨. [ಬೌದ್ಧ] ಸಂಸಾರನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪಾರಮಿತಾ ಎಂಬ ಸದಾಚಾರದ ಮೂರು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಈ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಭಾವನೆಯು ವೇದಾಂತಿಗಳ ಶ್ರಮಾ ಮನನ ನಿರಾಸರಗಳಂತೆ ಶ್ರುತಿಯೂ, ಚಿಂತೆಯೂ, ಭಾವನಾಮಯಿ ಎಂಬ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಮಿತಾ ಎಂಬ ನಾಮಭೇದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಗಿರುವುದು (ಕೋಶ. ೪೦). [ಸಂ. ಭಾವನಾಮಯಿ]

ಭಾವನಾಲವಣ (ನಾ). [ವೈದ್ಯಶಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧ: ದೀಪದ್ರವ್ಯಗಳೊಡನೆ ಭಾವನೆ ನೀಡಿದ ಉಪ್ಪು: ಭಾವನಾಲವಣ- ಅದುಸೋಗಿ, ಎಲಚುರಿ . . . ಲೋಳಿಸದ ಈ ರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಕೇರಿದ ಚೊಕ್ಕಟವಾದ ಲವಣ ಸೇರು ಇನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ದಿನ ಭಾವನೆಯು ಕೊಟ್ಟು ನೆಳಲಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು . . . ಸೇವಿಸಲು ಹುಟ್ಟುಗೂರಲು, ಹುಟ್ಟುಶ್ವಾಸವು ಪರಿಹರವಹುದು (ಚಕ್ರ. ೫೩).
[ಸಂ.]

ಭಾವನಾಲೋಕ (ನಾ). ಭಾವನಾಪ್ರಪಂಚ: ಮಾನಸಿಕ ಕಲ್ಪನೆ: ಅವಳ ಮಾತು ಭಾವನಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಇಳಿಯತೊಡಗಿತು (ಕುಟಾ. ೧೨). [ಸಂ.]

ಭಾವನಾಮಾದಕ್ಕೆ (ನಾ). [ವೈದ್ಯಶಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧ: ಭಾವನೆ ಕೊಟ್ಟು ಒಂದು - ಅದಮೋದ: ಭಾವನಾಮಾದಕ್ಕೆ - ಕೆಲ ಮಾಡಿದ ವಾದಕ್ಕೆ ಸೇರು ಇನ್ನು ಅದಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಯು ಮೂಡಿಕೊಟ್ಟು . . . ಸೇವಿಸಿ ಪಾಸರೋಗಶ್ವಾಸ . . . ಅಗ್ನಿಯಾದ್ದು ಪುಂಕತಾದ ಲೋಕಗಳು ಸಹ . . . ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗುಣಪುಕ್ಕುಂ (ಚಕ್ರ. ೫೩).
[ಸಂ. ಭಾವನಾ] + ವಾದಕ್ಕೆ]

ಭಾವನಾಶಕ್ತಿ (ನಾ). ಉಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ: ನಿಮಗೆ ಭಾವನಾಶಕ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪವು ಇಲ್ಲ (ಕುಟಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾವನಿದ್ವಂದ್ಯ (ನಾ). ೧. ಪ್ರೀತಿಯ ಅಭೇದ: ಅಭಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿ: ಅತ್ತೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುವತೆ. ೨. ಸಮಭಾವನೆಯುಳ್ಳವನು: ಸಮಾನಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನು: ತನುಮಂ ಪಿತ್ತಳ್ ಗಡಂ ನಿನ್ನ ಪತ್ತಿ ಯತೋದಾಪಧು ತತ್ತನೂನೂಡುಂಬಿಂ ಭಾವನಿದ್ವಂದ್ಯನಾಗಿಯು ನೀಂ ರಕ್ಷಿಸು ರೂಪೋಪನಿವಸ್ಯತುತ್ರನಂ (ಕೋ. ೩-೫೩). [ಸಂ.]

ಭಾವನಿಷ್ಠ (ಗು). ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಭಾವವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ: ಭಾವಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾದ: ಭಾವಪ್ರಧಾನವಾದ: ಮನಸ್ಸಿನ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ದರ್ಶಿಸುವ ಭಾವನಿಷ್ಠಕಲ್ಪನೆ (subjective imagination) ಹೀಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಕರಣಗಳು ಮಾತ್ರ (ಕೋಶ. ೩೦). 'ಭಾವನಿಷ್ಠಕಾವ್ಯ' ಪರಾ.
[ಸಂ.]

ಭಾವನಿಷ್ಠಕಾವ್ಯ (ನಾ). ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶಕರು ಸೂಚಿಸಿರುವ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠಕಾವ್ಯ. ಭಾವನಿಷ್ಠಕಾವ್ಯ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಭಾವವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಕಾವ್ಯ: ಕವಿಪ್ರಜ್ಞೆ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವಿಗಾಗಿ ಬಾಹ್ಯಜಗತ್ತಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಎರೀಷವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸದೆ, ಆಶ್ರಯಿಸಿದರೂ ನಿವಾರ್ಯವಾದ ಉಪಲಂಬವನ್ನಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು, ತನ್ನ ಅನುಭವ, ಆಲೋಚನೆ, ಭಾವ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಇದನ್ನು 'ಭಾವನಿಷ್ಠ' ಕಾವ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು (ಪಾಶ. ೧). 'ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಕಾವ್ಯ' ಪರಾ.
[ಸಂ.]

ಭಾವನಿಷ್ಠುರ (ನಾ). ಕ್ರೂರವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರು: ಮುರ ಮುಳಸ ಚಿತ್ತೈದೈ ತರಂವಿಯು ಸಾಭಿಪ್ರಾಯವಾಕ್ಯಸ್ತು ರಣವನು ಸಭ್ಯಾಂಗಭಾಷಿತಭಾವನಿಷ್ಠುರವ (ಕುಟಾ. ೫೦-೫೧). [ಸಂ.]

ಭಾವನೆ (ನಾ). ೧. ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ: ಆಶಯ; ಅಂತರಂಗದ ಆಲೋಚನೆ. - ಅನಿಸಿಕೆ: ವರಗುಣಗಳನ್ನೊದನೊಂದಂ ಪರಿಮಿ ದೋಳಬ್ಬರನೊಳರ್ಪಿ ಪರಿಕರ್ಷಣೆ ತಾನೆಯ ಭಾವನೆಯಲ್ಲದೆ (ಕೋ. ೩-೩೪); ಈ ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಪುಣ್ಯಗಳೂ ಕಥೆಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಹಜವಷ್ಟೆ (ಕೋ. ೪); ಅವರ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ . . . ಇನ್ನಾವ ಭಾವನೆಯೂ ಬೆಳಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (ಕುಟಾ. ೧೪೦).

೨. ಧ್ಯಾನ : ಪದೇಪದೇ ಮಾಡುವ ಅನುಸಂಧಾನ : ತನು ತನುವಾಗಿ ನೋಂತು ಪರಮಾಗಮಭಾವನೆಯೊಳ್ ನಿರಂತರಂ ಮನಮಿರೆ (ಚಕ್ರ. ೧-೨) ; ನಿನ್ನ ರೂಪಭಾವನೆಯೊಳ್ ಕೂಡಿ ನಿನ್ನತುಳನಾಮವಪ್ರಿಯಯಲ್ಲಿ ನಿಟ್ಟವಟ್ಟು (ಚಕ್ರ. ೨-೩). ೩. ಆಲೋಚನ : ಆಭಿಲಾಷೆ : ಉಮೆಯ ಭಾವನೆಯನೊಡಗೂಡುವ. . . ದೇವ ಗಂಗಾಧರಂ ಪೊರೆಗೆ ನಿಟ್ಟಂ ನಮ್ಮನು (ಚಕ್ರ. ೨-೨). ೪. [ವೈದ್ಯಶಾ] ಯಾವುದಾದರೂ ಚೋರ್ಣವನ್ನು ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಒಣಗಿಸುವುದು ; ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟಿ ವುದು : ಲೋಹದ ಆರದುದಯನ್ನು . . . ಮೂಲಂಗೀರದಿಂದ ಭಾವ ನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ . . . ಚೋರ್ಣಮಾಡಲು ಶುದ್ಧಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು (ಚಕ್ರ. ೩); ಜೇನುಮೇಣಿಯಕ್ಕದ ಹಾಲು ಮುಂಡಗೈವಾಲುಗಳಿಂದ ಏಳು ಬಾರಿ ಭಾವನೆಯ ಮಾಡಿ ಕಾಸಿ ವೈದ್ಯಕದಂಶಕ್ಕೆ ಕಾಸಿ ಮತ್ತಲು ವಿಷಹರ (ಚಕ್ರ. ೩-೦); ಎಲೆಮರದ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಚೋರ್ಣಮಾಡಿ ಹಾಲಿನಿಂದ ಅನೇಕವಾರಿ ಭಾವನೆ ಮಾಡಿದೇಕು (ಚೋರ್ಣವನ್ನು ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಒಣಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಭಾವನೆಯೆಂದು ಹೇಳರು) (ಛೇದನ. ೩ ೨೩೩). 'ಭಾವನೇಗರ್' ಪರಾ. ೩. [ವೈದ್ಯಶಾ] ಜೀವರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರ : ಸರ್ವಜೀವಿಗೂ ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿರುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಭಾವನಾ, ವೇಗ, ಪಶುಖ್ಯೋಗ್ಯತಾ, ಸ್ಥಿತ್ಯಾ ಪಳಕಳೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರವಾದ ಮನಃಪರಿಣಾಮವು . . . ಭಾವನೆ ಅನುಭವವೆಂದೆಂಬಾಗಿ ಸ್ವಂತಿಹೇತುವಾಗಿರುವುದು (ಛೇದನ. ೨೪೯).

[ಸಂ. ಭಾವನಾ]

ಭಾವನೇಗರ್, ಭಾವನೈ (ಶ್ರೀ). ೧. ನೆನೆಯಿಸು : ದ್ರವಪದಾರ್ಥ ದೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾದುದು : ತನುವಾಶನೋಗೆ ಭಾವನೆಯ್ತು ಸೊಪ್ಪಿಗೆ ಯನಿಸು ಕೆನವೆಸು ಬೆಳ್ಳಿಯನಿತಿ ಮತ್ತೆ ಕಿವುಚುಗಮ್ಮ ಪಂಜಿಮೊಳು ನಸುತುಪ್ಪವೆಳುವು ಬೇಯಿಸಲದುವ ಕಿವುಚುರೊಟ್ಟಿ (ಚಕ್ರ. ೨-೦೪). ೨. ದ್ರವದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆನಿಸಿ ಒಣಗಿಸು : ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟು : ಉದ್ದು ದ್ರವದ ರುಚಿಯನೊಪ್ಪಿ ಉರವಿಂದದ ರಂಗಂ ಭಾವನೆಯ್ತು ರಲಂಬನ ತೇಜದೊಳಕ್ಕೆ ಕರಂ ಪರಿಸಿದಿ ಬಿಡಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದಂವದಿನೊಪ್ಪಿದುವವಳಂಪುಗಳ (ಚಕ್ರ. ೨-೩). ಭಾವನೈ : ೨. ಭಾವನೆಯಿಲ್ಲದ ಮಾಣಿಕೆ ಮಾಡದರದಿ ಪ್ರಿಯದಿಂದಲಾಗಿರು ರಸದಿ ಭಾವನೆಯ್ತುಲಾಯತದಿ ಗಜನಿಂದ ಮಳೆಯುರೇಳುವೇಳೆ ಭಾವನೈಯಲದವು (ಚಕ್ರ. ೨೩-೦).

[ಭಾವನೆ + ಕೆಯ್]

ಭಾವನೈ 'ಭಾವನೇಗರ್' ನೋ.

ಭಾವಪರವಶ (ನಾ). ಭಾವೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಮೈಮರೆತವನು ; ಭಾವಾವೇಶಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವನು : ಪ್ರತಿಸಾರಿಯೂ ಭಾವಾ ಮಾಡು ವಾಗ ಪ್ರಕೃತಭಟ್ಟ ತಲುತಿದ ಕೂಡಲೆ ಅನನು ಭಾವಪರವಶ ನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು (ಚಕ್ರ. ೨೪೬). [ಸಂ.]

ಭಾವಪರವಶತೆ (ನಾ). ಭಾವೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಮೈಮರೆಯುವಿಕೆ : ವ್ಯತಿ ನಿಷ್ಟವಾದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದ ಮೂಲಕ ಬಂದ ಭಾವಪರವಶತೆಯಿಂದ . . . ಮುಳುಗೇಳುವ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಲೇಖಕಿ ಇಲ್ಲ (ಚಕ್ರ. ೨೬೨).

[ಸಂ. ಭಾವಪರವಶತಾ]

ಭಾವಪರಿವರ್ತನ (ನಾ). ೧. ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ೨. [ಜೈನ] ಜೀವಿಗಳ ಭಾವವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗು ವಿಕೆ ; ೨ ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾನ. ಕಪಾಯಾಧ್ಯವಸಾಯಸ್ಥಾನ, ಅನುಭಾಗಾಧ್ಯವಸಾಯಸ್ಥಾನ ಮತ್ಯು ಯೋಗಸ್ಥಾನ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ : ಮೂಲೋತ್ತರಪ್ರಕೃತಿಗೋ ಸರ್ವವಾಪ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮೊದಲ್ಪಟ್ಟ ತತ್ತ್ವಾದ್ವೈ ಸಂಪದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಯ ಯೋಗದಿಂದ

ಪ್ರಪ್ರದೇಶಾನುಭಾಗ ಬಂದಸ್ಥಾನಗೋಳಗಲ್ಲಿ ಸಮಯೋತ್ತರಾನುಕ್ರಮ ದಿನತ್ಯವ್ಯಸ್ಥಿತವರಂ ಪರಿವರಿದಪ್ಪದೆ ಟ್ಟುವುದಂ ಭಾವಪರಿವರ್ತನ ಮುಂದು (ಸುಕಾಶ. ೬-೬ ೪) ; ಇಂತೀ ಸರ್ವಸಮುದಾಯಂ ಭಾವ ಪರಿವರ್ತನಂ . . . ಭಾವಪರಿವರ್ತನಕಾಲಂ ಅನಂತಗುಣಂ ಅತಿಶಾಲ ದೋ ಭಾವಪರಿವರ್ತನವಾದಂಗಳನಂತಂ (ಚಕ್ರ. ೨೦). [ಸಂ.] ಭಾವವುಷ್ಟಿ (ನಾ). ಭಾವನೆಯ ಆಧಿಕ್ಯ ; ಆಳವಾದ ಭಾವನೆ : 'ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಭಾವವುಷ್ಟಿ, 'ಪಾರಸಿಕರಾ' ನಾಟಕದಲ್ಲ (ಚಕ್ರ. ೨೬೨). [ಸಂ.]

ಭಾವಪೂರ್ಣ (ಗು). ೧. ಭಾವನೆಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ; ರಸಭರಿತವಾದ. (ನಾ). ೨. ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದು ; ರಸಭರಿತವಾದುದು : ಅವರ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು (ಚಕ್ರ. ೨೬೨). ೩. ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದು ; ಸತ್ತ್ವಭರಿತವಾದುದು ; ಸ್ಥಿರವಾದುದು : ಅಶೋಕನ ಪರಮತತ್ವಜ್ಞತೆಯ ನೀತಿ ಅಭಾವಪೂರ್ಣವಾದುದಲ್ಲ. ಭಾವಪೂರ್ಣವಾದುದು (positive) (ಚಕ್ರ. ೨೬೦). [ಸಂ.]

ಭಾವಪ್ರಧಾನ (ಗು). ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿ ಅಥವಾ ಮನೋಧರ್ಮಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗುಳ್ಳ ; ವರ್ಣದಯಕವಿಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಭಾವಪ್ರಧಾನ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು (ಚಕ್ರ. ೨೬೨). [ಸಂ.]

ಭಾವಫಲ (ನಾ). ೧. ಮನಃಕಲ್ಪನೆಯ ಪರಿಣಾಮ ; ಮನೋ ವೃತ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮ. ೨. [ಜ್ಯೋತಿ] ಲಗ್ನವೇ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುರದು ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭಾಶುಭಗ್ರಹಗಳಿದ್ದಾಗ ಅವು ಜಾತಕದಿಗೆ ಕೊಡುವ ಫಲ : ಮಿತ್ರಾರ ಪರೋಪ್ಪ ಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಥಿತರಾಗಿ ಶುಭ ಶುಭಾನ್ವರ್ ಲಗ್ನಕ್ಷೇತ್ರಾದಿ ಭಾವಫಲಮು . . . ಉಂಟಾದ (ಚಕ್ರ. ೨೬-೦೬) ; ಯಾವ ಭಾವಫಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾದರೂ ಆ ಭಾವವನ್ನೇ ಲಗ್ನವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಯಾ ಭಾವದ ಫಲವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು (ಚಕ್ರ. ೨೬-೦೬ ೩೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಬಿಧಿ (ನಾ). (ಉಕ್ತ) ಕಾರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧ ಬಿದಿಗೆಯೆಂದು ಸೋದರಿ ಯರೂ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸತ್ಕರಿಸುವ ಹಬ್ಬ ; ಸೋದರಬಿದಿಗೆ ; ಯಮದ್ವಿತೀಯ ; ೨ ಯಮನು ತನ್ನ ತಂಗಿಯಾದ ಯಮುನೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದನೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಈ ದಿನ ಸಹೋದರರು, ಸಹೋದರಿಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮಗಳದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಊಟಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ : ಕಾರ್ತಿಕಶುದ್ಧದ್ವಿತೀಯಗೆ ಭಗಿನಿಯರು ತಮ್ಮ ಸೋದರ ರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆರತಿ ಅಕ್ಷತೆಗಳಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಸದಿ ಯುಣದಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಂಧುಗಳು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮ-ತಂಗಿಯರಿಗೆ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಉಡುಗರೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ರೂಢಿ ಯಿದೆ . . . ಈ ಹಬ್ಬ ಭಾವಬಿಧಿಯಾಗಿದೆ (ಚಕ್ರ. ೨೬೨) ; ವಾಸು ಅಪನಿಗೆ ಭಾವಬಿಧಿಯ ದಿನ ಬಂಧುತಲಕವನ್ನು ಸಹ ಮಂದಿಯ ಮುಸಾಂತರ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ (ಚಕ್ರ. ೨೭೨).

[ಭಾವ (೨ ← ಮರಾ. ಭಾವ = ಭಾತ್ಯ) + ಬಿಧಿ]

ಭಾವಭವ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವವನು ; ಮನಸಿಜ ; ಕಾಮ ; ಮನ್ಮಥ : ಭಾವಭವದ್ವಂದ್ವಮಾಥೂವಿಶ್ರುತ ಭೂಧರೇಂದ್ರದ್ವಾದ ಸದ್ವಂತಾನಿಜದಧಸ್ತಮಣಿಗ್ರವದ ಮೇಗಟೆಯೋಗದಿಂದ ನಿಂದಂ (ಚಕ್ರ. ೨೬-೨೪) ; ಭಾವಭವನೆಗೆ ಮುಳಿದು ನಿತಿಶಾಕುಸುಮ ಬಾಣಾವಳಿಗಳನೆಸುತಿರದವು ನಿರ್ದಯಂ (೪:ಮುಖ. ೨೪-೨೦) ; ಮುಧುಮವ್ಯ ಹತಭವಜ್ಞ ನಿರ್ಜತಭಾವಭವಸ್ಯನ್ಯ (ಚಕ್ರ. ೨೬-೨೦).

[ಸಂ.]

ಭಾವಮೈದ 'ಭಾವಮೈದನ' ನೋ.

ಭಾವಮೈದನ. ಭಾವಮೈದ (ನಾ). ಗಂಡನ ಅಥವಾ ಹೆಂಡತಿಯ ಅಣ್ಣ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ. - ಸಹೋದರ: ಭಾವಮೈದನನನ್ನಾ ನಿಕನೇ ಭಾವನಿಗೆ ನಾನಂದಬೇಡೆಂದೋ ಕರುಣಾಸಿಂಧು ಸಂತೈಸಿದನು ಧರ್ಮಪನ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨. ೭-೮). ಭಾವಮೈದ: ಕೊಡತಿಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ಕೊಂಡು ಅವನ ಭಾವಮೈದ ರಥು ಒಳಗೆ ಬಂದು . . . ಹೇಳಿದನು (ಕುಷಾಗ. ೧೩). [ಭಾವ + ಮೈದನ (< ಮಯ್ಯನ)]

ಭಾವಮೋಕ್ಷ (ನಾ). [ಜೈನ] ಸರ್ವಕರ್ಮನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ವರೂಪ: "ಮೋಕ್ಷಭೇದ - ಘಾತಿಕರ್ಮ ಕ್ಷಯ: ಅರ್ಹತಾವಸ್ಥೆ: ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಂಪದವಾಗಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರಿಣಾಮ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨): ಅತ್ಯುನ್ನತ ಉಂಟಾಗುವ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಭಾವನೆಗಳು ದೃಷ್ಟವಾಗುವುದೇ ಭಾವಮೋಕ್ಷವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೦). [ಸಂ.]

ಭಾವಯುಕ್ತೀ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಕಾವ್ಯದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹೃದಯನಲ್ಲದೇಕಾದ ಪ್ರತಿಭೆ: ಸಹೃದಯನಿಗೆ ಆದರ್ಶವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ರಾಜಕೀಯರೂ "ಭಾವಯುಕ್ತೀ" ಎಂದು ಹೆಸರು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨೨). 'ಕಾರಯುಕ್ತೀ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಾವಯೋಗ (ನಾ). ೧. [ಜೈನ] "ಮನೋವಶತಾಯಗಳನ್ನು ಆವಲಂಬಿಸುವ ಸಂಸಾರಿಜೀವಿಗೆ ತ್ರಿಕರಣಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಕರ್ಮಾಣುಗಳನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಭಾವಯೋಗ ಎನಿಸುವುದು" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೭೭). ೨. [ಯೋಗ] ನಿರ್ದಿಷ್ಟಸಯೋಗದ ಒಂದು ಬಗೆ: ಸ್ವರ್ಗದ ಮೂರ್ಧ್ವ ದಿಕ್ಕೇ ತೋತ್ರ ಚಂದ್ರಾರ್ಕೇ ನೇತ್ರ ಅಗ್ನಿಯೇ ಮುಖ ಲಂಕಾರವೇ ಪಾಶ ಫಲಮಯೇ ಪಾದಂಗಳಾದೀಶ್ವರನ ವಿರಾಡ್ವಪಮಂ ನೆನಪು ಅಲ್ಲದೆ ಭುಜಾಸ್ಥಾಭರಣಾದಿಹಿತನಾದೀಶ್ವರನ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಯಂ ಪೂಜಿಸಿ ಬಳಸಿದಜನವಂಗಳೊಂದೊಂದಂ ಬಿಬ್ಬಿಳವ ಅವಮವ ಮಾತ್ರಮದ ಸದ್ಗುಣಪ್ರಪ್ತದಲ್ಲಿ ಮನೋಲಯವೆಂದೇ ಭಾವಯೋಗ ವೆನಿಸುವುದು (೧೬೪. ೩೦). [ಸಂ.]

ಭಾವರತಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಪ್ರೀತಿ: ಮನಃಪ್ರೀತಿ: ಮೃದನ ನಿಹಂದೋಳ ದಾಳಿ ಕಪಾಳಗಂಧ ಪೂಜನುರಗಿಗತ್ತರೇಂದ್ರಂ ತೊಡರ್ಪಲ್ಲಿ ಭಾವರತಿಯೆಂದೊಡನೊಗದಂ ಸಿವಸ್ವಪನಿಭುವನವೆಂದಂ (೧೨. XIV, ೨೭೦-೨೭೧; 117೨). [ಸಂ.]

ಭಾವಲಹರಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯುವ ಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರವಾಹ: ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಒಂದಾಗಿ ಬರುವ ಭಾವನೆ: ಅವರು ತಮ್ಮ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು, ಭಾವಲಹರಿಗಳನ್ನು ಪಚನರೂಪಕ್ಕೊಳಿಸುವಾಗ... ಉಪಮೆಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಲಿಂಗ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಮಾನಸಿಕಪೂಜೆಗಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಲಿಂಗ: ಕ್ರಿಯೆಯಂತೆ ಭಾವವು ಕೊಡ ಯಾವ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೋ ಅದು: ಭಾವ ಸದ್ಭಾವ ನಿಭಾವ ವೆಂಬ ಭಾವಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಭೂತವಾಗಿ ಭಾವಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಕಥಾವದಿಂದಿಷ್ಟದೆ ಭಾವಲಿಂಗ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦. ೧೬೪-೧೬೫): ಲಿಂಗ ಸ್ವಲ್ಪವು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವುದು. ಎಂದರೆ - ಒಂದನೆಯದು ಭಾವಲಿಂಗವು . . . ಭಾವಲಿಂಗವು ನಿಷ್ಕಳವು. ಅದು ಭಾವದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸ

ತಕ್ಕದಾಗಿ ಭಾವಗ್ರಾಹ್ಯವೆನಿಸುವುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೪-೨೫ ೩೪): ಭಾವ ಲಿಂಗವು ನಿಷ್ಕಳವು ಪರಕ್ಕೆ ಪರವು. ಇದು ಸದ್ಭಾವದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸು

ಯೋಗ್ಯವಾದುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨).

[ಸಂ.]

ಭಾವಲಿಪಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲಿಪಿ. - ಅಕ್ಷರ: "ವಸ್ತುವಿನ ಹೆಸರನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಕೇವಲ ಭಾವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಲಿಪಿ: ಭಾವಲಿಪಿ (ಉದಾ. ಜೀವಾಲಿಪಿ)" (Ideograph. ೨೦೪೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಲೇಖ್ಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ಕಷಾಯದಿಂದ ಅನುರಂಜಿತವಾದ ಮನಸ್ಸು, ವಚನ, ಕಾಯಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ: ಕಷಾಯಗಳ ಉದಯದಿಂದ ಅನುರಂಜಿತವಾಗುವ ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ: ೨ ಇದರಿಂದಲೇ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವವು ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂಧಿತ ವಾಗುತ್ತದೆ. - ಲೇಪನಹೊಂದುತ್ತದೆ: ಭಾವಲೇಖ್ಯಯ ಕಲ್ಪನೆಯು ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಿಂದ ದ್ರವ್ಯಲೇಖ್ಯಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯೦). [ಸಂ. ಭಾವಲೇಖ್ಯ]

ಭಾವವಚನ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕೃ] ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಥವಾ ಧಾತ್ವರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದ: ಭಾವವನ್ನು ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದ: ಭಾವನಾಮ: ವಿನುತ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕಂಗಳುಮೆನಿಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾವವಚನಂಗಳನಾಯ್ತಿಕರ್ತ ಮಿಸುಪ್ರತ್ಯಯವನೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಿಜಾಜಿ ಬರ್ಹಮಾ ಕೈಲಿಂಗಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೯): ಬೆಳೆಯುವ ಧಾತುವಿನ ಭಾವವಚನಂ ಬೆಳೆಯೆಂದಂ ಬೆಳೆಸೆಂದಮಿವುಕಮ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦೪ ಕೃಷ್ಣ). [ಸಂ.]

ಭಾವವಾಚಿ (ನಾ). = ಭಾವವಚನ: ಸಂಸ್ಕೃತದ-ಸಹೃದದ, ಭಾವ ವಚನಂಗಳು = ಭಾವವಾಚಿಗಳು, ಆಯು = ಆಯುಕೊಂಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೪ ೪೪೪). [ಸಂ. ಭಾವವಾಚಿ]

ಭಾವವಿದ (ನಾ). = ಭಾವಜ್ಞ: ವಿವಿಧಕಳಾಧಿಷ್ಠ ಭಾವವಿದಂ ರಸರಸಂ . . . ನೈವತತಮಹಿತಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೩). [ಸಂ. ಭಾವವಿದ]

ಭಾವಶಬ್ದಕ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅನೇಕ ವ್ಯಭಿಚಾರಭಾವಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರುವುದು: ೨ ಈ ವ್ಯಭಿಚಾರಭಾವಗಳ ಮೇಳವು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದರೆ 'ಧ್ವನಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು: ಆಸ್ವಾದ್ಯವಾಗುವ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಕರು ಭಾಷೇದವು, ಭಾವರಾತಿ, ಭಾವಸಂಧಿ ಭಾವಶಬ್ದಕ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ದಶಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. . . ಒಂದನ್ನು ಒತ್ತಿರಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದ ರಂತೆ ಅನೇಕ ಭಾವಗಳು ಒದಗುವುದು ಭಾವಶಬ್ದಕ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨೨): ಹೀಗೆ ಇದ್ದು ಒಂದೊಂದು ಭಾವವನ್ನು ಹೊಳೆಹೊಳೆದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮತ್ತೊಂದೊಂದು ಭಾವವು ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ನಾನಾಭಾವಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ 'ಭಾವಶಬ್ದಕ' ಯೆಂದೂ ಹೆಸರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೪): ೨ 'ವಿಧಿಯ ಕಾರ್ಯಮಲ್ಲಿ ಶತಿಯಾ ಸುಕುಲಂ ಪ್ರಿಯ ಮತ್ತೆ ಕಾಂಬಳೇ! ಪೊಲ್ಲದ ನೊತ್ತಲಲ್ಲೆ ತಿಳಿವಿ ಮೊಗಮೇಂ ಮುನಿದುಂ ಮನೋಹರಂ | ಬಲ್ಲರಕಲ್ಪಪರ್ ನುಡಿದರೆಂ ಕನಸಲ್ಲಿಯಮಾಕೆ ಕಾಣಳಿನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸಂಧೀರನಾಗು ಮನವೇ ಮಿಗೆ ಚುಂಬಿಪ ಧನ್ಯನಾವನೋ'

(ಧ್ವನ್ಯಾರೋ. ೧೭೦). ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂಕದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉರ್ಮಶಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ ಕಾಮಪರವಶನಾದ ಪುರೂರದಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಂದ ವಿಶರ್ಕ-ಜಿಹ್ವಾಕೃ, ಮತಿ-ಸ್ಥೂತಿ, ಶಂಕೆ-ದ್ವಂದ್ವ, ಧೃತಿ-ಚಿಂತೆ ಈ ಸಂಚಾರಿ ಭಾವಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಿಂದಿನದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಭಾವವು ಬಾಧಿಸುತ್ತಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಧ್ವನಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ. [ಸಂ. ಭಾವಶಬ್ದಕ]

ಭಾವಶಬ್ದಕ, ಭಾವಶಬ್ದಕ (ನಾ). = ಭಾವಶಬ್ದಕ: ಇಲ್ಲಿ ಜೈನಜಯ ದ್ವೈತತಮಂ ಕೀರ್ತವಂಗೈಶ್ಚ, ಧ್ವರ್ಯ ನಿರ್ವಿಡಾಕಂಧಭಾವಂಗಳ

ತಟುವಾಯಿಂದೊಂದಣಿ ಮೇಲೊಂದು ಉದಿಸುವದು ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪಂ (೨೨೩. ೦೪೭-೦೦). ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪಂ : ಪೂರ್ವಭಾವಭಾವಂಗಳನುತ್ಪರೋತ್ತರಭಾವಂಗಳುವಾರ್ಧಿಸಿಯದು ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪಂ (೨೨೩. ೦೪೭-೦೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಒಂದನ್ನೊಂದು ಉಪಮರ್ಧಿಸುತ್ತಾ ಸೇರಿರುವ ಅನೇಕ ಭಾವಗಳು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದರೂ ಪ್ರಭಾವತೆಯನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಮತ್ತೊಂದು ರಸ ಅಥವಾ ಭಾವಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿರುವುದು; ಇಲ್ಲಿ ಜೈತಜಯ ವೃತ್ತಾಂತಮಂ ಕೇಳಿ ಮಂಗೊತ್ತಕ್ಕ ಭೈರ್ಯನಿರ್ದೋಷಾದೇವಭಾವಂಗಳ ತಟುವಾಯಿಂದೊಂದಣಿ ಮೇಲೊಂದು ಉದಿಸುವದು ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪಂ ಇದು ಕವೀಶ್ವರನ ಪ್ರಭಾವವಿಯಮಾದ ಪ್ರೀತಿಭಾವಕ್ಕಂಗಮಾಗಿರ್ಪದೊಂದಿರು ಭಾವಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಂ (೨೨೩. ೦೪೭-೦೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪ 'ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪ' ನೋ.

ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪಾಲಂಕಾರ (ನಾ). - ಭಾವಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ : ಪೂರ್ವಭಾವಭಾವಂಗಳನುತ್ಪರೋತ್ತರ ಭಾವಂಗಳುವಾರ್ಧಿಸಿಯದು ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪಂ ಒಂದು ರಸಕ್ಕಾದೊಡಂ ಭಾವಕ್ಕಾದೊಡಮಂಗಮಾಯದು ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪಾಲಂಕಾರಂ (೨೨೩. ೦೪೭-೦೪). [ಸಂ. ಭಾವಶಬ್ದಲ್ಪಾಲಂಕಾರ]

ಭಾವಶಾಂತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಒಂದು ಧ್ವನಿಪ್ರಭೇದ : ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಭಾವವು ಶಾಂತವಾದಂತೆ ವರ್ಣಿಸುವುದು; ೨ ಉದಾ: ಶಾಂತನು ವಿಲಂಬ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹುಟ್ಟುಗಂಟು ಹಾಕಿದ್ದ ಶಾಂತಿಯು, ನಾಯಕನು ಬಂದು ಕಾಲಿಗಿರಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಂದಪಾಸವನ್ನು ಬೀರುವಳು. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕೋಪ (ಅಮರ್ಷ) ಮೆಂಬ ಭಾವವಿದ್ದು ಅದು ಶಾಂತವಾಯಿತೆಂದು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾವಶಾಂತಿಯಾಗುತ್ತದೆ : ಒಂದು ಭಾವವು ಶಾಂತ (ಅದೃಶ್ಯ) ಪಾಪುತು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ 'ಭಾವಶಾಂತಿ'ಯೆಂದೂ . . . ಹೆರೂ (೨೨೩. ೨೦೪); ಆಸ್ವಾದ್ಯವಾಗುವ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಭಾವೋದಯ, ಭಾವಶಾಂತಿ, ಭಾವಸಂಧಿ, ಭಾವಶಬ್ದಲತೆ ಎಂಬ ಪಾಲು ದಶಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. . . ಬಂದ್ ಭಾವಲಯ ಹೊಂದುವುದು ಭಾವಶಾಂತಿ (೨೨೩. ೨೨೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಶುದ್ಧಿ (ನಾ). - ಭಾವಶುದ್ಧಿ : ಭಾವಶುದ್ಧಿ ವಿಷದವರಲ್ಲಿ ಧೂಪವನ್ನೊಡ್ಡಿದುದು ನೀನು (ಉಚಿತ. ೩-೦೨-೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಶುದ್ಧಿ (ನಾ). ನಿ. ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಚ್ಛತೆ : ಹೃದಯಸ್ಯರ್ಮಲ್ಯ : ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿ : ಸ್ವಂದೇವ ರಾಗುನನು ಜನುಪನ ಭಾಮಸೇವನ ವಿವತ ದೂತ್ಯಜನಿಂತಿದ್ವಪ ಭಾವಶುದ್ಧಿಯಲಿ ನೆನದವರ ಪರಿಶಂಗಳೋಡುವವ (ಕಾವ್ಯ. ೩-೦೩೨); ಬಸವಣ್ಣನರ ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ಭಾವಶುದ್ಧಿಯ ಬಾಗಿಲು (೨೨೩. ೨). ೨. [ಜೈನ] "ಅಪ್ಪಶುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲೊಂದು; ದೇಹ ಭೋಗದಲ್ಲಿ ವೀತರಾಗನಾದಾಗ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಮಲಗಳು ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು" (೨೨೩. ೦೪೨) : ಭಾವಶುದ್ಧಿ ವಿಶೇಷದಿಂದಮನದಿಂದಮನಾರ್ಥನಾಗಿ ಸತ್ಯಭಾಮ ತದಾರ್ಯದಾದರ್ಶ (ಕಾವ್ಯ. ೩-೦೨೪ ೪); ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಂಸಾರ, ದೇಹಗಳ ಭೋಗದ ವಿಷಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದಂಥ ವೀತರಾಗತ್ವವೇ ಸಂಪೂರ್ಣರಾಗ-ದ್ವೇಷಾದಿ ಮಲಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ ಮನವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಿರ್ಮೂಲತೆಗೇನೇ ಭಾವಶುದ್ಧಿ ಎನ್ನುವರು (೨೨೩. ೦೦೦). 'ಶುದ್ಧಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಾವಶುದ್ಧಿಗೊಡು (ಕೆ). ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಮನಸ್ಸಿನ ನಿರ್ಮೂಲನತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಗುರೂಪದೇಶಂಗೊಳ್ಳದೆ. . .

ಅನುಮಿತೆ ತಮಗೆಯ್ಯೆನೆಂದು ಪಂಬಾಗಿ ಶಾವತಪ್ಪನಾಗಿ ಭಾವಶುದ್ಧಿಗೊಟ್ಟು ಕೋಪಾಗಿ ಪರ್ಜಿ (ಕಂಕಣ. ೩೦-೦೨). [ಭಾವಶುದ್ಧಿ + ಕೊಟ್ಟು]

ಭಾವಸಂಧಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಧ್ವನಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ; ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲದ ಎರಡು ಭಾವಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರುವುದು; ೨ ಹರ್ಷವಿಷಾದಗಳು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರುವುದುಂಟು. ಅವು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದರೆ ಭಾವಸಂಧಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ : ಭವಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಎರಡು ಭಾವಗಳ ಮಿಲನ ಭಾವಸಂಧಿ (೨೨೩. ೨೨೪); ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ಭಾವಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಭಾವಸಂಧಿ ಯೆಂದೂ. . . ಹೆರೂ (೨೨೩. ೨೦೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಸಂಧ್ಯಾಲಂಕಾರ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಒಂದು ಆಲಂಕಾರ; ಎರಡು ಭಾವಗಳ ಮೇಳನವು ತನ್ನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿರುವುದು : ಪರಿವೇಶಿತವು ಭಾವಂಗಳ ಸಂಧಿ ಒಂದು ರಸಕ್ಕಾದೊಡಂ ಭಾವಕ್ಕಾದೊಡಮಂಗಮಾಯದು ಭಾವಸಂಧ್ಯಾಲಂಕಾರಂ (೨೨೩. ೦೪೭-೦೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಸಂವರ (ನಾ). [ವೈಯಾಕರಣಿಕ] ಉಂಟುಮಾಡುವ ಭಾವಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದು; ಸಂಸಾರವನ್ನು ಪರ್ಧಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದು : ಕರ್ಮಸ್ಥಂದ ಪರಿಣಾಮಂ ತಗರಶ್ಚ ಕಾರಣಮ್ಯಂ ಪರಿಣಾಮಂ ಭಾವಸಂವರಯೆಂಬುದು (ಉಚಿತ. ೦೪೭-೦೪). [ಸಂ. ಭಾವಸಂವರ]

ಭಾವಸಮಾಧಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಶಾಂತತೆ; ವಿಶಾಂತತೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಧ್ಯಾನ : ಕಾಯಸಮಾಧಿ ಕರಣಸಮಾಧಿ ಭಾವಸಮಾಧಿಯಾದ ಏಕ ಗೋಪೇಶ್ವರರಿಗದಲ್ಲಿ ಬಯಲಾಭ್ಯಾಸೆಯಳಿದು ಜ್ಞಾನಸಮಾಧಿಯನೆಯ್ದುಬಿಟ್ಟ ಅದೇ ನಿಜಸಮಾಧಿ (೨೨೩. ೦೪೭-೦೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಸಾರಾಯ (ನಾ). ನಿ. ಭಾವದ ತಿರುಳು. ೨. (ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ) ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಭಾವಸಾರಾಯರ ಭಕ್ತಿಸಾರಾಯರ ತೋಜಯ್ಯ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ (೨೨೩. ೨೦೪). [ಭಾವ + ಸಾರಾಯ]

ಭಾವಸೂಚಕವ್ಯಯ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕರಣ] ಸುಖ, ದುಃಖ, ಸಂತೋಷ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅವ್ಯಯ : ಅಹದ, ಆಯೋ, ಭಲಾ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಗಾರ : ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಸಂಭ್ರಮ, ಪ್ರಶ್ನೆ, ಸಂಕುಚ ಮೊದಲಾದ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಅವ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಭಾವಸೂಚಕವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು (ಉಚಿತ. ೦೪೭). [ಸಂ.]

ಭಾವಸೂತಕ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಭಾವಲಿಂಗೋಪಾಸನೆಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಚುಚುಲಚಿತ್ತತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಮೈಲಿಗೆ. -ಅಡ್ಡಿ : ಮನಸ್ಸಿನ ಅನಧಿಕಾರತ್ವ : ಎನ್ನ ಕನಸೂತಕವ ಕಳೆದ ಬಸವಣ್ಣ. . . ಭಾವಸೂತಕವ ಕಳೆದ ಬಸವಣ್ಣ (೨೨೩. ೨೦೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಳಯ (ನಾ). ಕಾಂತಿಯ ವಲಯ. -ವರ್ತುಲ : ಭಾವಳಯ ವಿಲಾಸತೋಳಮಂದಾರ ಪರ್ವಭೂಯಾಚ್ಚನ್ನಂಗನಾದ್ಯಂ ಕೃತಿಭಾವನ ವಿವತಂ ನೇಮಿ ರಕ್ಷಿತ್ಯ ವಮ್ನಂ (೨೨೩. ೦-೦). [ಸಂ. ಭಾವಳಯ]

ಭಾವಾಜಿ (ನಾ). ಭಾವನನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕರೆಯುವಾಗ ಅಥವಾ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮಾತು : ಅಕ್ಕ ಭಾವಾಜಿ ಯೆಂದಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಒಂದು ಪೊಕ್ಕಾಗಿ ಗಿಳಿಯಿಂದ ಪಾನು ಮಿಕ್ಕು ಸದಾ ಪಾದಿಸುವನಾಗಿ ಜಾಣ್ಣುಡಿ ಅಕ್ಕದೊಡುವನು (೨೨೩. ೪-೨೪); ನಮ್ಮ ಭಾವಾಜಿಯವರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯದವರು (ಕಾಣ್ಯ. ೩). 'ಅಕ್ಕಾಜಿ', 'ಅಕ್ಕಾಜಿ' ಪರಾ. [< ಭಾವ + -ಜಿ]

ಭಾವಾತಿರೇಕ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಉದ್ದೇಶ; ಉದ್ದೇಶ; ಭಾವಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ; ಭಾವಾತಿರೇಕದಿಂದ ಅವರು ಬಿರುಸಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದರು (ಕೂ). [ಸಂ.]

ಭಾವಾತ್ಮ (ನಾ). ತತ್ತ್ವವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು; ತತ್ತ್ವಜ್ಞ; ಜೀವಂ ಜೀವಿ ಶರೀರಂ [ಭಾವಿ] ಜೀವಿಂ ಬ ಪರಮತತ್ತ್ವಾರ್ಥವ ಸದ್ಭಾವ ವಿಚಾರಮನಜಾವಾ ಭಾವಾತ್ಮಂ ಮೆಯ್ಯನೋವನೇನಜ್ಞದಪನೇ (ಸಂಕುತ. ೧೨-೨೩). [ಸಂ. ಭಾವಾತ್ಮನ]

ಭಾವಾತ್ಮಕ (ನಾ). ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿರೂಪವಾದುದು; ಭಾವಪ್ರಭಾವ ಮಾಡುದು; ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವೆಂದರೆ ಭಾವಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಎಂದೂ ನಮ್ಮ ಅರ್ಥ (ಕಾಶ್ಯ. ೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಾನುಗುಣ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿರುವುದು; ಅವರವರ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿರುವುದು; ಭಾವನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತಿರುವುದು; ದೈವವು ಮಂತ್ರವು ತೀರ್ಥವು ವೈದ್ಯವು ದ್ವಿಜನು ದೈವವು ಗುರುವು ರೋಗದಿಗಿವು ದಿವ ಸಿದ್ಧಿಯನೀವು ಆ ಸಿದ್ಧಿ ಭಾವಾನುಗುಣವು (ಪಂಪ. ೬೩-೬೪). [ಸಂ.]

ಭಾವಾನುವಾದ (ನಾ). ೧. ಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಭಾವವನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಸರಳಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದು; ಗದ್ಯಾನುವಾದ; ಪಂಪತ್ತು ಅನೇಕ ಪಳಗನ್ನಡಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಭಾವಾನುವಾದದ ಸಮೇತ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ (ಕೂ). ೨. ಒಂದು ಭಾವೆಯ ಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಗ್ರಂಥದ ಭಾವವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದು; ಈ ರೀತಿಯ ಭಾವಾನುವಾದ ಮೂಲದ ಮೃದುವಿನ ರಸ, ಗುಣ ಇವುಗಳಿಗೆ ಧೈಯಂಜಾಗದಿರುವುದು ಮುಖ್ಯ (ಪಂಪ. ೭೫, ೭೬); ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳ ಭಾವಾನುವಾದ, ಭಾವಾನುವಾದ ಮತ್ತು ಅನುವಾದಗಳೂ ಬಂದವು (ಕಶಕ. ೯೬೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಾನುಸಾರ (ನಾ). ಭಾವನೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾದುದು; ಅವಿದ್ಯೆಯು ದ್ವಿಪರ ಭಾವಾನುಸಾರದಿ ತೋರುತಿಹಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಾಭಾಸ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಉಚಿತವಲ್ಲದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವ ಸಂಚಾರಿಭಾವ; ೧ ಮುನಿಪತ್ನಿ, ಗುರುಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಒಬ್ಬರ ತರಬೇತುರನ್ನು ಕಾಮಿಸಿ ಚಿಂತೆ. ದೈವ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಳೆಯುವಂತೆ ವರ್ಣಸಂಪದ, ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರೀಕರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಲಪ್ರದರ್ಶನೋತ್ಸುಕ್ಯ, ಗುರುಗಳ ಮೇಲೆ ಉಗ್ರತೆ ಇವುಗಳು ಭಾವಾಭಾಸವೆನಿಸುತ್ತವೆ; ರಾವಣನು ಸೀತೆಗಾಗಿ ಸಂತಾಪಗೊಂಡಂತೆ ವರ್ಣಸಂವಾಗಿ ಭಾವಾಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾವಾಭಾಸವು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದರೆ ಭಾವಾಭಾಸದ್ವಿನಿಯಾಗುತ್ತದೆ; ಭಾವವು ಅನೇಚಿತದಿಂದ 'ಭಾವಾಭಾಸ' ವಾಗುವುದು (ಕೂ. ೨೦೯); ರಸ, ಭಾವ, ರಸಾಭಾವ, ಭಾವಾಭಾಸ, ಭಾವರಾಂತಿ ಇವು ಎಂದೂ ವಾಚ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ (ಕೂ. ೧೩೬, ೧೩೭); ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದೊಂದು ಉಚಿತರಗತಿಯ ಭಾವಾಭಾಸ (Pathetic Fallacy)ವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ತಿಳಿದುದು (ಕೂ. ೧೩೭). [ಸಂ.]

ಭಾವಾಭಿನಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಹರ್ಷ, ವಿಷಾದ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿನ ಚಲನೆ, ಮುಖವಿಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಶಾರೀರಿಕಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು; ಮನುಷ್ಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿನ ಭಾವೋನ್ನೇಷಗಳನ್ನು . . . ಅಗಮನ್ಯಾಸ ಭಾವಾಭಿನಯಗಳ ಮೂಲಕ ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿತ (ಕಶಕ. ೨೯೯). [ಸಂ.]

ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ಆಶಯವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದು; ತನ್ನ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂಯಮ ಪದ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಕೋಪಾರೂಢನಾದನು (ಕೂ. ೨೨೩); ಶಿರ್ಮಿಗೆ ಕಲ್ಲು, ಮೊಗ್ಗಲಿಗೆ ಬಣ್ಣವಾಗದ, ಕವಿಗೆ ಭಾವ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವನ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೂರ್ಛಮಗಳು (ಕೂ. ೨೨೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಾರ್ಥ (ನಾ). ೧. ಕಾವ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯ; ಯಾವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕವಿಯು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದಾನೋ ಆ ಉದ್ದೇಶ. - ಆಶಯ; ಸಮ್ಯಗ್ವರ್ತನಾದ ಗುಣಾಧಾರ ನಿಜರಾದ್ಯತ್ಮಂ ಉಪಾದೇಯಮೆಂಬುದು ಭಾವಾರ್ಥಂ (ಕಶ್ಯ. ೧); ಮುನ್ನ ತಾವು ಬರಿಸಿ ಕಳುಹಿದ ಪತ್ರವು ತರಿಸಿ ನೋಡಿಕೊಂಡ ದರ್ಶಾರ್ಥ ಭವಿಸಿದ ಭಾವಾರ್ಥವುಂ ತಿಳಿದು (ಕೂ. ೨೦೩-೨೦೪). ೨. [ವ್ಯಾಕೃ] ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಭಾವವನ್ನಾಗಲಿ, ಭಾತ್ಯರ್ಥವನ್ನಾಗಲಿ ತಿಳಿಸುವ ಅರ್ಥ; ಈ ಸಂದೇಶತ್ರಯಾರೂಪಗಳಿಗೆ ಕಾಲಭೇದ ಅರ್ಥಭೇದಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಂಟು. . . 'ಹೊರಬರೆ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ ರೂಪವೆಂದೂ, 'ಹೊರಬರಲು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಭಾವಾರ್ಥದ ರೂಪವೆಂದೂ ಹುಸು (ಕೂ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಾರ್ಥತ (ನಾ). [ವೀರೈ] ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವುದು; ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆಧವಾನೊಂದು ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವಾದ ಶಿವಗೋಸುಗ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿಹುದು ಅದು ಭಾವಾರ್ಥತವೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿಹುದು (ಕೂ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಾವಿಷ್ಟ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹರ್ಷ, ಶೋಕ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳಿಂದ ಪರಿವರಣಾದವನು; ಭಾವಪರವಶ; ಅವರು ಭಾವಾವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಕೋಡುಗಲ್ಲಿನ ಬಳಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ನೋಡಿದರು (ಕೂ. ೧೩೬, ೧೩೭); ಆಶಿಯಾಬುಗಳು ಇದಕ್ಕೇನುತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಾರು? ಅವರು ಭಾವಾವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಕಂಠಬಿಟ್ಟರು (ಕಶ್ಯ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಾವೇಗ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ. - ತೀವ್ರತೆ; ಆ ಭಾವಾವೇಗದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ನಗು ಹಸರಿಸಿತ್ತು (ಕೂ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಾವೇಶ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವದ ಉದ್ದೇಶ. - ಉದ್ದೇಶ; ಸ್ಥಾನಿತ ಅಂಥ ಭಾವಾವೇಶವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಅಗಲಹುದು ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು (ಪಂಪ. ೧೩೬, ೧೩೭); ಭಾವಾವೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದ ಅವನಿಗೆ ಬಾಹ್ಯಪ್ರವೇಶದ ಅಂವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ (ಕಶ್ಯ. ೧೩೬); ವಿರ್ವಾಟಿಲ್ಲ ನನ್ನಗಲಿ ಎಂದು ಚಾಮುಂಡರಾಯ ಭಾವಾವೇಶದಿಂದ ಮೂಕಾದನು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಭಾವಾಪ್ತ (ನಾ). [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಸಾಂಖ್ಯಮತದಂತೆ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಇರುವ ಎಂಬುಭಾವಗಳು; ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಜ್ಞಾನ ಇಚ್ಛಾರಾಗ ದ್ವೇಷ ಮೊದಲಾದವು; ಅದಕ್ಕೇನೆ ಪೂರ್ವ ಪಾಪ ಸ್ವರ್ಗ ನರಕ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷ; ಇದರಲ್ಲೇ ಧರ್ಮ ಅಧರ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನ ಪಶ್ಚರ್ಯ ಅನೈಶ್ವರ್ಯ ವೈರಾಗ್ಯ ಅದೈರಾಗ್ಯವೆಂಬ ಭಾವಾಪ್ತವಿರುವುದು (ಕೂ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಿ 'ಭಾವಿ' ನೋ.

ಭಾವಿ (ಗು). ೧. ಮುಂದೆ ಅಗುವ; ಅನಂತರ ಉಂಟಾಗುವ; ಮುಂದಿನ ಕಾಲದ; ಭಾವಿಭರತೇಶ್ವರಮುಖಾಂತರವೇ ಭರತಮುಂದೆಗೊಂಡರೆ ಸದ್ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುವ ಬಂಧುಜನವಳಿ ಕೂಸಿಗೆ ಭರತನೇಬೇ ಪೆಸರಂ (ಕೂ. ೬೩೬); ಅದಿಜನೇಶ್ವರಂ ಮೊದಲ ಚಿಕ್ಕಿ ಭಾವಿಜನೇಂದ್ರನಾಮತೀರ್ಥೋದಯಮಾಳಯಂ ಬೆಸನೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೧೧); ಭಾವಿ ಉಚಿತಗಾಗಿ ಶುಭಪ್ರಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ . . . ಒಂದು ಮಾತು ಕೇಳ

ಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಕೇಳಿದವು ಅಷ್ಟೆ (ಕುಟು. ೦೨೩). (ನಾ). ೨. (ಕರ್ಮ) ವಶದಿಂದ ಅಥವಾ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ) ಅಗಿಯೇ ತೀರಬೇಕಾದುದು. ನಡೆಯಲಿರುವುದು : ಭಾವಿಯೊಡನೆ ಭೋಗದೊಳಾವುದು ನಿಶ್ಚಯಮಾತೃತಮದತೀತಮನಿವಿ (ಕುಟು. ೨-೩೬); ಭಾವಿಯೊಡನೆ ದೂರದವರು ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಕಳೆಯಲ್ಪೆ ಸಾಧ್ಯಮಾಗದು ಜಗಮೋ (ಕುಟು. ೦೩-೦೦). ೩. ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು ; ಭಾವನೆಯುಳ್ಳವನು; ಭಾವಿಸುವವನು : ನಿನಗೆ ಮಜ್ಜನವ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಲದೇಹ ನೀನು ನಿರ್ಮಲದೇಹ . . . ನಿನಗೆ ಭೂತವನಿಕ್ಕುವಲ್ಲಿ ನಾ ಭಾವಿ ನೀ ನಿರ್ಭಾವಿ (ಕುಟು. ೩೬-೦೩೦); ಶೈವರೂಪ ಲಿಂಗಾವಧಾನದ ಭಾವಿಯಾದ ಹೊಲಬುಗಟ್ಟ ಮನೋವಿಕಾರದ ಮಾತುಗಳನಾದರಿಸಬೇಕಾದ (ಕುಟು. ೨೦-೨೬). ೪. [ವ್ಯಾಕ್] ಮುಂದೆ ಬರುವ ಕಾಲ; ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ; ನೆಗಟ್ಟು ಸಂಪ್ರತಿಗಂ ಭಾವಿಗವನ್ನೆಗಮನ್ನಮನೆಗಮನವೇನಿವಿ ಸೂರಿ ಗಳಂ (ಕುಟು. ೨೭೬). [ಸಂ. ಭಾವಿಸ್]

ಭಾವಿಕ (ಗು). ೧. ನೈಜವಾದ ; ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ; ವಾಗ್ವವವಾದ. ೨. ಭಾವಾತೀತಕೃತ್ ; ಭಾವಾರ್ಥವಾದ ; ಭಾವಪ್ರಧಾನವಾದ. (ನಾ). ೩. ಒಳ್ಳೆಯದು; ಶುಭವಾದುದು; ಪುಂಗಳಕರವಾದುದು : "ಶೋಭಾಯಾಂ ಶಿವ ಶ್ವಶ್ರೇಯಾಸಂ ಶುಭಂ ಭಾವಿಕಂ ಪುಂಗಳಂ ಭವ್ಯವಾ ಭದ್ರಂ . . . ಲೋಕಮೊಂದಿನಲ್ಲೊಳ್ಳತೆ ಪೆರನಿಕ್ಕಂ" (ಕುಟು. ೦೨-೩೬). ೪. ಅರಿತವನು ; ತಿಳಿದವನು ; ಬಲ್ಲವನು : ರಾಜನು ಮಗುವನು . . . ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರದಲಿ ಪರಿಣತನು ಭಾವಿಕನು ಕರಿ ಕುರಗರಥದಲಿ (ಕುಟು. ೩೬-೦೨); ಭಾವಿಕನೇ ಅವರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಲ್ಲನು, "ಭಾವಿಕ ಬಲ್ಲನು ಅವರ ಪುದುರಾ ! ಮಿದು ಕವಿಯು ಹೇಳುವನು (ಕುಟು. ೨೦). ೫. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ಪ್ರಬಂಧವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸುವ. ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಈಗ ನಡೆಯುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸುವ ಒಂದು ಗುಣ : ಭಾವಮಂಜುರವ್ಯಂ ಕವಿಗಳ ಭಾವಿಸಿ ಮನದ ಒಗ್ಗಡೊಂದಿದರ್ಥಂ ಕೇವಲಮದಜ್ಞೋತ್ಥಂಕೃತಿ ಭಾವಿಕಮಂಜುರವ್ಯಂ ನೈವತುಂಗದೇವತಾದಿಂ (ಕುಟು. ೩-೦೨೭); ಭಾವಿಕಮಂದರೀಶ್ವರಿ ಕವಿ ಭಾವಗತಾರ್ಥಮತೆ ತಾಮಲಂಕೃತಿಗೊಳುದ್ಯಾವಿಸಿ ಪೇಟ್ಟು ಶಶಿವರವಾದಿಭೂತ ಪ್ರಬಂಧವಿಷಯಮದಕ್ಕಂ (ಕುಟು. ೩೬೬); ಭಾವಿಕವನಿಕ್ಕುಂ ಸತ್ಯವಿಭಾವಗತಾರ್ಥಂ . . . ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯ ಭಾವನೆಯ ಭಾವಿಕಮಂಜುರವ್ಯಂ ಪ್ರಬಂಧವಾಸ್ತವವಿಷಯಂ (ಕುಟು. ೩೭). ೬. ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಹಿಂದೆ ಅನುಭವಿಸಿದ ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ನಡೆಯಬಹುದಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ವಿವರಿಸುವುದು : ಓಂದ ಪೊದಂದಂ ಮುಂತೆ ಬರ್ಪದನಾವುದ ನಾದೊಡೊಂದಂ ರಸಾವೇಶದಿಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಂತೆ ಕಾಣ್ವುದು ಭಾವಿಕವನ್ನವುದು (ಕುಟು. ೦೩೬-೨೬). "ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಾವಿಕತನ (ನಾ). ಅಸ್ತಿತ್ವತನ ; ಭಾವನೆಯ ಅಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪರಲೋಕವಿದೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ; ವೈಜ್ಞಾನಿಕಮುಗ ಉದಿಸುವ ಮುನ್ನ ಜನತಾಯಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಮನುಷ್ಯನ ಭಾವಿಕತನ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತ್ತು (ಕುಟು. ೦೦೨). [ಭಾವಿಕ + ತನ]

ಭಾವಿಕತೆ (ನಾ). = ಭಾವಿಕತನ : ತೀರ್ಥಪ್ರಸಾದರು ಮೊಗ್ಗುವಿಗೆ ಬಂದಂದಿನಿಂದ ಅವರ ಭಾವಿಕತೆಗೆ ಸೀಮೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ (ಕುಟು. ೨೦). [ಸಂ. ಭಾವಿಕತಾ]

ಭಾವಿಕಾಲ (ನಾ). ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ ; ಮುಂದೆ ಬರುವ ಕಾಲ : ಭೂತವತಿ . . . ಅವ್ಯಾತವಿಧಕ್ಕಿಗಳಕ್ಕುಮತೀತಭವದ್ಯಾವಿಶಾಲವಿಧ್ಯಾವಿಧ್ಯಾಳಿ (ಕುಟು. ೩೬೭). [ಸಂ.]

ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರ (ನಾ). = ಭಾವಿಕ ೬ : ಭೂತಭಾವ್ಯಾರ್ಥಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮೇಲೆ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರ . . . ಭೂತ ಭಾವಿಕವಾದರ್ಥವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಪೇಳಲ್ಪೆ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರ (ಕುಟು. ೦೩೭-೦೨); ಓಂದ ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತಮನಾದೊಡಂ ಮಂದಾಗುವ ವೃತ್ತಾಂತಮನಾದೊಡಂ ಈಗಲ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಪೇಳ್ವದೇ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರಮವ್ವುದು (ಕುಟು. ೩೦೭ ಶ್ಲೋ.). [ಸಂ.]

ಭಾವಿಕೇವರಿ (ನಾ). [ದ್ರವ್ಯ] ಮುಂದೆ ಕೇವಲಿಯಾಗಲಿರುವವನು : ಸುಧರ್ಮಶ್ರುತಕೇವಳಿಗಳು ಜಂಬೂನಾಮ ಭಾವಿಕೇವರಿ (ಕುಟು. ೨) ಗಳೆಲ್ಲ ಪೇಟ್ಟು ಶ್ರೀಪಟ್ಟಲಕ್ಷಣಮಹಾವಿರಾಜದೊಳಾದಿವಿರಾಜಭಾನುಬಂಧಂ (ಕುಟು. ೨). [ಸಂ. ಭಾವಿಕೇವರಿನ್]

ಭಾವಿಕ (ಗು). ೧. ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ; ಉಂಟುಮಾಡಿದ ; ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ. ೨. ಪಡೆದ ; ಹೊಂದಿದ ; ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ. ೩. ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ ; ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ. ೪. ಊಹಿಸಿದ ; ಕಲ್ಪಿಸಿದ. ೫. ಒಪ್ಪಿರುವ ; ಅಂಗೀಕೃತ. ೬. ಚಿಂತಿಸಿದ ; ವಿಚಾರಮಾಡಿದ ; ಧ್ಯಾನಮಾಡಿದ. ೭. ಸ್ತೂರ್ತಿಗೊಂಡ ; ಉತ್ತೇಜಿತವಾದ. ೮. (ದ್ರವದಲ್ಲಿ) ನೆನೆಯಿಸಿದ ; ನೆನಹಾಡಿದ. ೯. ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ; ಬೆರೆತ. ೧೦. ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟಿದ ; ಸುವಾಸಿತ. (ನಾ). ೧೧. ಪಡೆದು ; ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು : "ಲಬ್ಧಂ, ಪ್ರಾಪ್ತಂ, ವಿಸ್ತಂ, ಭಾವಿಕಂ, ಆಸಾದಿಕಂ, ಭೂತಂ - ೬ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು, ಪಡೆದುಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು, ಅಗಿ ಬಂದಿರುವುದು" (ಕುಟು. ೩೦). ೧೨. ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟಿದುದು ; ಸುವಾಸನೆ ಗೊಳಿಸಿದುದು : "ಭಾವಿಕಂ, ವಾಸಿತಂ - ೨ ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟಿದ ವಸ್ತುವಿನ ಪೆರನುಗಳು" (ಕುಟು. ೨೦೭). ೧೩. [ಗಣಿತ] ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಿ ಪಡೆದ ಸಂಖ್ಯೆ ; ಗುಣಲ್ಪು. [ಸಂ.]

ಭಾವಿತಾತ್ಮ (ನಾ). ಸ್ತೂರ್ತಿಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ; ಪರಿಪಕ್ವವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ; ವಿಚಾರಶೀಲ ; ಅಂತು ಭಾವಿತಾತ್ಮನ ಧಾತ್ವವಿಚಾರದನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೊಳ್ ಕೂಡಿದಂ (ಕುಟು. ೦೨-೨೪ ೩) ; ರಾಯಾಜಂ ನದೀತನೂಜನಂ ಮಾಗಿಸಿ ನೀವನ್ನೊಡೆ ವಿಧಿವೇದಿಕ್ಕು ರುಂ ಭಾವಿತಾತ್ಮರುಮಾಗಿದರ್ ಕ್ಷಾಣಿಗಳ್ ಅಂತೆ ನೆಗಲರಾಗದೆಂದು ಅಹೊ ದೊಡೆ (ಕುಟು. ೩-೨೪ ೩) ; ದೈವಚಿತ್ತನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿದನೊ ಭಾವಿತಾತ್ಮನೆ ಪೊಡೆಶಭಾವನೆಯಂ ಮನೀಶ್ವರಂ (ಕುಟು. ೦೦-೩೩). [ಸಂ. ಭಾವಿತಾತ್ಮನ್]

ಭಾವಿಮ (ಶ್ರೀ). ೧. ತಿಳಿ ; ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ಕಾವೇರಿ ಯಿಂದಮೂ ಗೋದಾವರಿವರಮಿರ್ಪ ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿದ ಜನಪದಂ ಮಧುಧಾವಳಿಯಿರಿಸುವಿಶದವಿಷಯವಿಶೇಷಂ (ಕುಟು. ೦-೩೬) ; ತನ್ನ ಮನಮಂಮನದೊಳುಮನುಹಿ ಸೆಜಿವಿದಿದರ್ಥವರ್ವರೂಪಯ ರೂಪಮು ಮನದೊಳ್ ಬಗದು ಭಾವಿಸಿ ಮತ್ತಮಿಂತೆಂದಂ (ಕುಟು. ೨-೩೦ ೩) ; ಲೈಯದೊಂದಂ ಭಕ್ತಿಯಂ ಭಾವಿಸಿ ನೀನಿದಂ ಸ್ವಶಕ್ತಿ ಕೈಕೊಳವೇಬ್ಬುದು ರಾಜಕೀರಮಂ (ಕುಟು. ೩೬). ೨. ಆಲೋಚಿಸು ; ವಿಚಾರಮಾಡು ; ಮುಣ್ಣಾರಬೋಲಿ ಸೊಗಯಿಸುವ ಮಹಿಮದವನೆ ನೆಗಟ್ಟುಂ ಭಾವಿಸುವೊಡಣಿ ಪೆಂಪೆಸಾಲಭಂ (ಕುಟು. ೦-೦೩) ; ಆಗಮಮಂ ಪಂದಿಗಿಯುತ್ಪತ್ತಿವಾರ್ಥಮಂ ಭಾವಿಸುತ್ತಂ (ಕುಟು. ೩೬-೩) ; ನೆಟ್ಟನೆ ಮನದೊಳ್ ಭಾವಿವೊಡಾರದೊ ಸಂಸಾರಂ (ಕುಟು. ೨-೩೬). ೩. ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ; ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ಸ್ಮರಿಸು : ನೆಪೋಮಧ್ಯದೊಳಿದರ್ಥನಂದ ಪೇಟ್ಟು ನೈಯ ನುಡಿಸುವುದು ಭಾವಿಪಂಥೋಪನೇತ್ರೇ (ಕುಟು. ೩೭೦) ; ತಿಂಗಳಾರಕೆ ಬಹನೆಂಬ ಭಾವೆಯಂ ಭಾವಿಸುತೆ (ಕುಟು. ೩೬-೦೩೭). ೪. ಭಾವಿಸು ;

ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡು : ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿಯಿಂದಮೋರಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ತಾಂ
ತನ್ನ ಯನಾಗಿ ತಚ್ಛರಿತಮಂ ಕಾವ್ಯಂಗಳೊಳೊಡೆ ಬಿಟ್ಟು ವೇಬ್ರಾಂತನ
ಕರ್ಮನಿರ್ವಹಯನಂತಿಂತುತನ್ನ ಕುರ್ಮೇ (೨೦೩. ೧-೩೬) ; ಧರೆಯಂ
ನೋಯದಿರೊ ಜೀವಶ್ವರಪದಾಂಭೋದಾತಮಂ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರು (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧-೨೬೦) ; ಚರಿತೆಯ ದಿನದೊಳು ಜನನ ಭಾವಿಸಿ ನನ್ನ ಬಳಗೊಂಡು
ಮೂರ್ತಿ ಭಾವಿಸಿ (೨೩೩. ೧-೨೬). ೩. ಗಮನವಿದು : ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡು ;
ಅಸಕ್ತಿಯಿಡು : ಧೂಮ್ರಭಸೋತ್ಪನ್ನವಭೂವಿಲಾಸತತ್ತ್ವವಾಚಿನಾ
ದೇಶದಿಂದ ಭಾವಿಸಮಂಧತಮಧೂರೋದ್ಧಾವಿತಗಂಭೀರನಾದದಿಂ ಬಾಜಿ
ಸಿದಂ (೨೦೩. ೨೭-೩೬) ; ಕೊಳೆ ನನ್ನ ನಜ್ಜಿನ ಪಾಂಡವರ ತಲೆಗಲವ
ಯಂದು ದುರ್ಯೋಧನನ ಮುಂದಿಕ್ಕಿದೊಡು ಮಹಾಪುರುಷನೂ ತಲೆಗಲಂ
ನೀಡುಂ ಭಾವಿಸಿ ನೋಡಿ (೧೦೩. ೩-೩೩) ; ಇರದದನಲ್ಲರಿಂದದರ
ಭಾವಿಸಿ ಭಾವಿಸಿ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಚಿತ್ತರಮವನೇತಲಂ ತನಗೆ ಸಾರ್ಥವೊ
ಲೊರ್ವೊದಲುಗ್ಗೆ ಪೊಗ್ಗಿದಂ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೩-೩೦). ೬. ಗೌರವಿಸು ;
ಅದರಿಸು : ಕರ್ಪೂರಿಕೆಯು . . . ಸರವಾದನದತ್ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಾದಿ
ಉಪಕಾರಗಳಿಂದ ಭಾವಿಸಿದಳು (೨೩೩. ೧-೩೩). ೭. ಮಾಡು ; ರಚಿಸು ;
ನಿರ್ಮಿಸು : ಕರಿಯ ನೆಬ್ಬಲ ಕವಿನೋಳ ಭಾವಿಸಿದ ನೂಪುರಮುಮಂ
. . . ಕೊಟ್ಟು (೨೦೩. ೩-೩೩) ; ಬೆಳಗುವ ಕನ್ನಡಿಯ ತೀವುವ ಕಲಶದ
ಭಾವಿಸುವ ಬೂಪುರದ . . . ಕೋಳಾಹಳಮೆಸೆಯ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧-೩೩).
೮. ವಾಸನೆ ಕಟ್ಟು : ಭಾವನೆ ಕೊಡು : ವಿಶಾಖೀವಿರೂಪಾ
ಬಂಧಂಗಳಂ ಪೊತ್ತು ಮಲ್ಲಿಗೆಯೊಳ ಭಾವಿಸಿ ಧೂಪದೊಳ ಪೊರದು
(೨೦೩. ೧-೩೦) ; ಹಿಮರೋಚಿ-ಕಳಕಾಡದಂಜಮನಿಲದಿಂ ತಿರ್ಪಿ ನೇಲ್ಕೊ
ಳಂಕುಮದಿಂ ಭಾವಿಸಿ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧-೩೩). ೯. ನೆನೆಯಿಸು ;
ನೆನಹಾಕು : ಅರಿದಪಮೂತ್ರದೊಳೊಂದಿರ ಸುರದಾರುಮನೆಚ್ಚಿದಂದು
ಮೇಗೇಬುದಿನಂ ಸುರಭಿಯು ಜಳದೊಳ ಭಾವಿಸಿ ಪರೀತಕಯನೇಚ್ಚಿ
ಡದೊಳೊಳ ಕಡುಗುಂ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧-೩೩) ; ಮಾವಿನ ಬಿತ್ತಳೆಯ ಕರಿ
ತರ್ಕರಿಯನಿಂತ ಭಾವಿಸುವುದಕ್ಕಿಗಿಚ್ಚುಂ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೩-೩೩).

[(ಸಂ. ಭಾವನಾ) + - ಇಸ್ಯ]

ಭಾವೈ (ನಾ). (ಉಕ) ಬಂಧು ; ಭ್ರಾತೃ ; ಅಣ್ಣ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ;
ಭಾವೈ. ಭಾವುರಾಯ ರಾವಣ ! ಏಕೆ ಓಗೊದಲಾರೆಯೋ ? (ಕಾಶೀ. ೩೩-೩೬). 'ಭಾವುರಾಯ' ಪರಾ.

[- ಮೂ. ಭಾಉ. ಭಾವು. /ಸಂ. ಭ್ರಾತೃ. /ಪ್ರಾ. ಭಾಉ]

ಭಾವೈ (ಗಂ). ೧. ಆಗುವ ; ಇರುವ. ೨. ರಸಾಸ್ವಾದನೆ ಮಾಡ
ಬಲ್ಲ ; ರಸಿಕನಾದ ; ಸಹೃದಯನಾದ ; ರಸಜ್ಞನಾದ. ೩. ಆತ್ಮೀ
ಯವಾದ ; ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕವಾದ ; ಹಾರ್ದಿಕವಾದ ; ಅಂತಹ ಒಂದು
ಭಾವೈಪ್ರೇಮ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಂದಮಾತೆಯಲ್ಲಿ ಇದೆ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೨೦೩). ೪.
ಸುಖಿಕರವಾದ ; ಒಳ್ಳೆಯ ; ಮಂಗಳಕರವಾದ. (ನಾ). ೫.
ಮಂಗಳ ; ಶುಭ ; ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ; "ಶ್ವೇತ(ಶ್ವ)ಶ್ರೇಯಸಂ, ಕಲ್ಯಾಣಂ,
ಶ್ವೇತವತಿಯಂ, ಶಿವಂ, ಶುಭಂ, ಭವಿಕಂ, ಭಾವುಕಂ, ಶ್ರೇಯಃ, ಭವಂ
ಭವಂ, ಮಂಗಳಂ-ಈ ೧೧ ಒಳ್ಳೆತರ್ಕ ಪರಂ" (ಕಾಶೀ. ೨೦-೨೩) ;
"ಶ್ವೇತಶ್ರೇಯಸಂ . . . ಭಾವುಕಂ, ಭವಿಕಂ, ಭವಂ, ಶುಭಲಂ, ಕ್ಷೇಮಂ,
ಶಸ್ತಂ-ಈ ೧೨ ಶುಭದ ವಸುಗಳಂ" (ಶ್ವೇತ. ೨೩). ೬. ರಸಿಕ ;
ಸಹೃದಯ ; ರಸಜ್ಞ ; ಪ್ರಕಟತರಂ ಶ್ವಿಂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಸಮೃತಮುಖ್ಯದ್ವಿ
ಮನಃಕೃತಕವನಂ ಭಾವಂ ಭಾವುಕಭಾವಂ ಕಾವ್ಯತೆಯೊಳಗೊ ನಿನಾ
(ಕರ್ತವ್ಯ. ೧-೩೩) ; ಬಲ್ಲವರು ಭಾವುಕರು ಭಕ್ತಿಯ ಬಲ್ಲವರು ಲಾಲಿಸುವುದಿ
ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯಲಿ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧-೩೩). ೭. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶ್ರದ್ಧೆ
ಯೊಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಅಳಿಲಿನ ವೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಗರಗಲು ಬಂದವೆಯೆಂದು

ಭಾವುಕರು ಸಂಬುತ್ರಾರಿ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧. ೩-೩೩) ; ಭಾವುಕರ ಪಾಲಿಗೆ ದುವನರು
ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರಾಕ್ಷಸಂತಾನವೇ ಆಗಿದ್ದರು (ಶ್ವೇತ. ೨) ;
ತುಂಬ ಭಕ್ತರೂ ಭಾವುಕರೂ ಇರುವ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಬಿಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಯೂತ್ರ
ಮಾಡಲಾರದ ಜನರು . . . ಯೂತ್ರಾಸ್ಥಿಶಲೆ ಬಂಡಿಗಳನ್ನು ನುಗ್ಗುತ್ತಾರೆ
(ಕರ್ತವ್ಯ. ೨). ೮. ಅಕ್ಕ ಅಥವಾ ತಂಗಿಯ ಗಂಡ ; ಭಾವ :
"ಒಡಹುಟ್ಟಿದಳ ಮದವನಂ ಭಾವುಕನೆಂಬುದು" (ಕಾಶೀ. ೧೬-೧೯). [ಸಂ.]
ಭಾವುಕತೆ (ನಾ). ಭಾವನಾಮಯತೆ : ಮತ್ತಿನೇನು ? ಭಾವುಕತೆಗೊ
ವಿಚಾರಕ್ಕೂ ನಡೆಯುವ ಸಂಭವಾತ್ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೨೩) ; ರೂಪಕದನು . . .
ಭಾವುಕತೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ (ಕಾಶೀ. ೧೦೩).

[ಸಂ. ಭಾವುಕತಾ]

ಭಾವುಕಸಾಹಿತ್ಯ (ನಾ). ರಸಪ್ರಭಾವನವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ; ಕೇವಲ ಆನಂದ
ವಸ್ತುವೆಂಬುದು ಸಾಹಿತ್ಯ ; ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದಾದ . . .
ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಹಾಗೂ ಕಿಳಂವಾಗಿ ಭಾವುಕಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಜನಜಾಗೃತಿ
ಯುಂಟುಮಾಡುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಅಗತ್ಯವೆಂಬ ಮನೋಭಾವ ಸಾಹಿ
ಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು (ಕಾಶೀ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾವುಕೆ (ನಾ). ಸಹೃದಯವುಳ್ಳವಳು ; ರಸಜ್ಞ ; ವಾಸುದೇವನನ್ನು
ಹೃದಯವಾದೇವನ ದೇವತೆ ಭಗವಂತನ ರೀತಿಗಾಗಿ ದೇವತೆ ಭಾವುಕೆ
(ಕರ್ತವ್ಯ. ೨೩-೩೩). [ಭಾವುಕ + - ಇ]

ಭಾವುಕೆ (ನಾ). = ಭಾವುಕೆ : ಭಾವುಕೆ ನೀಂ ಪೊಟ್ಟಂದದಿನಾ ವನದೊಳ
ಗಿರ್ಲನಂ ತದುವಿವಸುಜವಂ ಪಾವನವಂತಂ ಬರಲರಾ ಎವರಮನಳಾದಂ
(ಕರ್ತವ್ಯ. ೩-೩೩). [ಭಾವುಕ + - ಎ]

ಭಾವುರಾಯ (ನಾ). (ಉಕ) ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕರೆಯುವಾಗ ಬಳಸುವ
ಶಬ್ದ ; ಬಂಧು ; ಅಣ್ಣ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ; ಭಾವು ಭಾವುರಾಯ !
ಏಕೆ ಓಗೊದಲಾರೆಯೋ ? (ಕಾಶೀ. ೩೩-೩೬). [< ಭಾವು + ರಾಯ]

ಭಾವೆ (ನಾ). ೧. ಚಿಲುವೆಯಾದ ಹೆಣ್ಣು ; ಸುಂದರಸ್ತ್ರೀ ; ಭಾವ
ಭಾವಿಕನೊಬ್ಬವಾನುಕ್ರಮ ಪ್ರಭವಭಾವುಗಳಂ ಭಾವಿಸಿ ಪಲಂಬಿ
ವಂಬರಿಯೆಂಬಂ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೩-೩೩) ; ಭಾವೆ ನೂಕಿದಿರನ್ನ ವರಲಾಜೆವಮುಖ
ಕೃಪೆಮಾಡು (ಕಾಶೀ. ೨-೩೬) ; ಬಟ್ಟಿ ಬರ್ಮಿಯ ಭಾವೆಯರಾಯತಿ
ವತ್ತು ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಪೊಜಮಟ್ಟು (ಕಾಶೀ. ೩-೩೬) ; ದೇವಮದುಭ
ಮೊಳಗೆ ಸ್ವರ್ಗದ ಭಾವೆಯರು ನರ್ತಿಸಲು (ಕಾಶೀ. ೩೬-೩೭).
೨. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಹೇಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ;
ಭಾವೆಯುಂ ನುಸುಳುಂ . . . ಕೇವಲಮಾತ್ರ ಭೇದಮಂ ಸುಸಮಾಚಾರಮಂ
. . . ಅವಮವದೇ ಕೇಯವೇಬ್ಬಂ ಪ್ರಿಯೆಯಂ (ಕಾಶೀ. ೨-೩೩).

[< ಸಂ. ಭಾವಾ]

ಭಾವೇಂದ್ರಿಯ (ನಾ). [ವೈ] ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಭಾವೇಂದ್ರಿಯ
ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಇವರಲ್ಲಿ ಎರಡು
ವಿಧ : "ಒಬ್ಬ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ (ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯಕರ್ಮದ
ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಿಶೇಷ ಮತ್ತು ಆತ್ಮನು ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯದಿಂದಾ
ಗಿರುವ ನಿರ್ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಅದರಿಂದಾಗುವ
ಆತ್ಮನ ಪರಿಣಾಮ)" (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧೦೩) ; ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯಮುಂ
ಭಾವೇಂದ್ರಿಯಮುಂ ಎಂದಿತು ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳೆತ್ತಿಂ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೩೬) ;
ಮತಿಜ್ಞಾನಾದರೂರ್ದವು ಕಡೆಮೆ ಆದಂತೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ
ವಿಶುದ್ಧಿಗೆ ಈ ವಿಶಿ ಸಂದ್ಭವಿಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಉಪಯೋಗಾತ್ಮಕ
ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಭಾವೇಂದ್ರಿಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಭಾವೋದಯ (ನಾ). ೧. ಸುಖ, ದುಃಖ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳ
ಉತ್ಪತ್ತಿ.-ದುಃಖ. ೨. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭೇದ ;

ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸಂಚಾರಿಭಾವವು ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅದು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವುದು : ಅಸ್ವಾದ್ಯವಾಗುವ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಆಲಂಕಾರಿಕರು—ಭಾಷೋದಯ, ಭಾವಶಾಂತಿ ಭಾವಸಂಧಿ, ಭಾವಶುಲಕ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ದಶಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ . . . ಹೊಸದಾಗಿ ಒಂದು ಭಾವ ಉದಿಸುವುದೇ ಭಾಷೋದಯ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೪೨೩; ೪೨೪); ಒಂದು ಭಾವವು . . . ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ 'ಭಾಷೋದಯ'ವೆಂದೂ . . . ಹೆಸರು (೪೨೩. ೨೦೪). ೩. ಒಂದು ಆಲಂಕಾರ : ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವ ಒಂದು ಭಾವವು ರಸಕ್ಕಾಗಲಿ, ಭಾವಕ್ಕಾಗಲಿ ಅಂಗವಾಗುವುದು : ಒಂದು ರಸಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಭಾವಕ್ಕಾದೊಡನೆ ಭಾಷೋದಯವೆಂಬಂಗಳಾಗುವುದು ಭಾಷೋದಯಾಲಂಕಾರವೆನಿಸುವುದು (೪೨೩. ೦೪೪-೦೫೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷೋದ್ವಿಜನ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸುವುದು. - ಶೀವ್ರಗೊಳಿಸುವುದು : ಇಲ್ಲಿ 'ಭಾವ' ವಾಸ್ತವವಾಗಿಯೂ ರೋಷಭಾವದ ಅಶಯದ ರೂಪವಲ್ಲದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹೃದಯಸ್ಥ ಭಾಷೋದ್ವಿಜನಶಕ್ತಿ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (ಸಾಂ. ೭೪). [ಸಂ.]

ಭಾಷೋದ್ವಿಜನ (ನಾ). ೧. 'ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ; ಮನಸ್ಸಿನ ; ಕಾಮ ; ಮನ್ಮಥ : ಸದಯೋವನದೊಳ್ಳು ಗುಡೋಪವಿಚಾರಮಾಡುವ ಮೂಡಲೇವದ ಭಾಷೋದ್ವಿಜನಂ ಪರವಶಯದಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೯೩); ಕುಸುಮಾಸ್ತವಳಯದೊಳ್ಳುಗದ ಭಾಷೋದ್ವಿಜನಿಗೆ ನಮಗೆ ಸಖ ಸಂಪದವಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೦-೦); ಅವರ್ಗಗ್ರಸೂನು ಭಾಷೋದ್ವಿಜನಮೂರ್ತಿ ಸುಧಾಕುಮಾರದೊರ್ತಿ ಜಯಪ್ರೀತವಂ. . . ಸಗರಮೂರ್ತಿಗ್ನಾನಂ (ಸಾಂ. ೩೩. ೪೭-೦೪ : ೧೦೪). ೨. ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿರುವವನು ; ಸ್ವಯಂಭೂ ; ಬ್ರಹ್ಮ ; ವಿಧಿ : ಮರಣಂ ಲಗ್ನಭವನಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುಗುಂ ಭಾಷೋದ್ವಿಜನ ಕಾಪೂದಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೭-೦೩). [ಸಂ.]

ಭಾಷೋದ್ವಿಗ್ನತೆ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಕಳವಳ; -ವ್ಯಾಕುಲತೆ : ಮಾನ್ವೋವ ಅವನ ಭಾಷೋದ್ವಿಗ್ನತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದಳು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೦೯೦). [ಸಂ. ಭಾಷೋದ್ವಿಗ್ನತಾ]

ಭಾಷೋನ್ನತ (ನಾ). ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಪರವಶನಾದವನು; ಕವಿ ಉನ್ನತ, ಭಾಷೋನ್ನತ ! (ಕಾಶ್ಯಪ. ೪೯-೦೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷೋನ್ನೇಷ (ನಾ). ಭಾವನೆಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವಿಕೆ : ಮನುಷ್ಯ ಹೃದಯದಲ್ಲೇನ ಭಾಷೋನ್ನೇಷಗಳನ್ನು . . . ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸ ಭಾವಾಭಿನಯಗಳ ಮೂಲಕ ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿತ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೯೯). [ಸಂ.]

ಭಾವ್ಯ (ಗು). ೧. ಜರುಗಿರುವ ; ನಡೆಯಲಿರುವ. ೨. ಯೋಚಿಸಲು ತಕ್ಕದಾದ ; ಊಹಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ. (ನಾ). ೩. ಆಗತಕ್ಕದು ; ಆಗಬೇಕಾದುದು : ಸುಖರು ಪ್ರೀತಿಭವಂ ಜೀವಕ್ಕೆ ಸಮಾನಿತುಂ ಯದ್ವಾವ್ಯಂ ತದ್ವಪಶಯಂಬ ಸುಖಿಯುಳ್ಳವನು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೭-೩). ೪. ಸವಿಯುಳ್ಳದಕ್ಕಾದುದು ; ಅಸ್ವಾದ್ಯವಾದುದು : ಭಾಷಂ ಭಾವಕ ಭಾವ್ಯಂ ಕಾವ್ಯತತೋಗ್ಗಗಳೆನ್ನಾ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೦-೩೯); ರಾಮಾದುಗಿ ಕಾವ್ಯವು ಅಜರ ಅಮರ ಧರೆಯೊಳು ಬಹುಭಾವವು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೪೯-೦೪). ೫. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ಪ್ರಹೇಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧ : ಸಮಸೂರ್ನದಿ ಭಾವ್ಯ [ಕಾಶ್ಯಪ. ಮ] ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಪ್ನಾರ್ಥಮುಲಾವು ನಾಮಾಂತರಿತಂ ಕುಸುಮಿಯ ನುಡಿಯಂಬವು ಭಾವಿಸಿ ಪೇಳಿಕೆಗಳೊಳೆ ಪೇಜ್ಜಿ ಭಾವಮಾಡುಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೯೯). [ಸಂ.]

ಭಾಷಣ (ನಾ). ೧. (ಸಭೆ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ) ಮಾತನಾಡು

ವುದು ; ಉಪನ್ಯಾಸ : ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ನನಗೆ ಸುಸಮಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ . . . ವಂದನೆಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೪೩); "ಶ್ರೀ" ಯವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಭಾಷಣದ ಸ್ವರೂಪ . . . ಬೋಧೆಯಾಗಿ, ನನ್ನ ಸಂದೇಹ ತಿಳಿಲವಾಗುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೯೪. ೩೯೪). ೨. ಮಾತು ; ಉಕ್ತಿ ; ಸಲ್ಲಾಪ ; ಸಂಭಾಷಣೆ : "ಮಿಥುಃ ಭಾಷಣಂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಹಳು" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೯೪). [ಸಂ.]

ಭಾಷಣಕಲೆ (ನಾ). (ಸಭೆ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ) ಮಾತನಾಡುವ ಕಾವ್ಯ. - ಜಾತುರ್ಯ : ಜಾಷಣಕಲೆ ಎಲ್ಲ ಭಾಷಣಕಾರರಿಗೂ ಸಿದ್ಧಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೪೩೪). [ಸಂ. ಭಾಷಣಕಲಾ]

ಭಾಷಣಕಾರ (ನಾ). ಭಾಷಣ ಮಾಡುವವನು ; ಉಪನ್ಯಾಸಕ : ಸಭಾಂಗದ ಮಧ್ಯ ಭಾಷಣಕಾರರಿಗಾಗಿ ತೋಳುಳ್ಳ ಕುರ್ಚಿಯೊಂದನ್ನಿರಿಸಲಾಗಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೯೩); ಅವನು ಭಾಷಣಕಾರರಂತೆ ಒಂದೇ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಸದ ಬರುವಂತೆ ತೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೪೩). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಂಗ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ಲಿಂಗದ ಸೋಂಕದ ಮನಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಾಭಿವಾಸವಾದುದೆಂದೆ ಶೇಷನ ಅಭಿವಾಸ ದಂತಿರಬೇಕು ಪ್ರಾಪ್ತನ ವಾಸದ ಭಾಷಾಂಗದಂತಿರಬೇಕು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೦೯೩-೦೯೩); ಸರಸಭಾಷಾಂಗಕ್ರಿಯಾಂಗೀಕೃತದ ನಾಟಕ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ವಿಸರ ಮಧುರೀಕೋಕ್ತಿಯಂ . . . ಸಿದ್ಧಿಯಾಳೆಚಿರಿತೆಯೊಂದೊಡೆದು ವಿರಚಿಸರು ಭಕ್ತಸಭಾಂಗರಂಗೋಳು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೫೩-೫೩); ಭಾಷಾಂಗರಾಗ - ಜನಕರಾಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಅನ್ಯಸ್ವರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಆರೋಹಣದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಹೊಂದುವ ರಾಗಗಳು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಂಗಶಾಪಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಕರ್ನಾಟಕಸಂಗೀತದ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕಾಶ್ಯರಾಗಗಳೆ . . . ಮೂರನೆಯದು ಭಾಷಾಂಗಶಾಪಿರಾಗ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೦). [ಸಂ.]

[ಭಾಷಾಂಗ + ಶಾಪಿ]

ಭಾಷಾಂಗಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಹೆಸರು ; ಭೈವತದ ವಿರಚನೆಯ ಶ್ರುತಿ : ಸ್ವರದಿಂ ಶ್ರುತಿ ಸಮುತ್ಪತ್ತಿ . . . ಭಾಷಾಂಗಿ ವರ್ತಕ ಸಂಪೂರ್ಣಯಂಬ ಮೂಟು ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಭೈವತ್ಕಾರ ದಿಂದುದ್ಭವಿಸಿದವು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೦೯೩). [ಸಂ. ಭಾಷಾಂಗೀ]

ಭಾಷಾಂತರ (ನಾ). ೧. ಭಾಷೆಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ. - ವ್ಯತ್ಯಾಸ : ಉಭಯ ಭಾಷಾಂತರವೆಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಿಂದಭಿನವನಿಲಂಕಿತನವಮಂಗಳನುರ್ದನು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩-೩). ೨. ಬೇರೆ ಭಾಷೆ ; ಪರಭಾಷೆ ; ಅನ್ಯಭಾಷೆ. ೩. ಒಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಬೇರೆಭಾಷೆಗೆ ಮಾಡುವ ತರ್ಜುಮೆ. - ಅನುವಾದ : ದರ್ಗೀಶನಂದಿನಿಯು 'ಐವನ್‌ಹೋ' ವಿನ ಭಾಷಾಂತರವೆಂದಾಗಲಿ ಭಾವಾಂತರವೆಂದಾಗಲಿ ಯಾರೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೦೯೦). ೪. ಬೇರೆಯ ಶಬ್ದ ; ಪ್ರತಿಶಬ್ದ : ಭಾರತದೊಳಿನ ನುಡಿಯಂ ಜಾರು ಸುಧೇವಿಯೆಂಬ ಭಾಷಾಂತರಮಂ ಸೂರಿನ ಮೆಚ್ಚಿ ವೇಳ್ವಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಂತರ ಮಾದು = ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡು, - ಅನುವಾದ ಮಾಡು : ಗುರುಗಳು ಪಂಚತಂತ್ರದೊಳಿನವೊಂದೊ ಕಥೆಯನ್ನು ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಲಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೪-೦೩೯). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಂತರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸು. - ಅನುವಾದ ಮಾಡು : ಅವರು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಕೆಲವು ಕವನಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ್ದಾರೆ

(೨೩೩೬: ೦೦): ನಕಾಶಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವರು ಹಲವು ಹಳೆಯ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು (೨೩೩೬: ೦೦).

[ಭಾಷಾಂತರ + - ಇಸ್ಯು]

ಭಾಷಾಧೀಶ (ನಾ). ಸರಸ್ವತಿಯ ಗಂಡ; ಬ್ರಹ್ಮ: ಶ್ರೀಶ ಭಾಷಾಧೀಶರು . . . ದೇವತೆಮುಖ್ಯಾಧೀಶರುಂ ನೆನೆದೊಲಯಿಸುತರಲು (೨೩೩೬: ೨೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಪತ್ರ (ನಾ). ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದುದನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುವುದಾಗಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ ಪತ್ರ; ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪತ್ರ: ಮಜ್ಜನಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ರಿಂಗ ಅದು ರಿಂಗದ ಸ್ಥಳದ ದಿವ್ಯ ಗುರುವಚನ ಭಾಷಾಪತ್ರ ಶಿವರದದಲ್ಲಿ (೨೩೩೬: ೬೪): ಈ ಅರ್ದದ ಆತನ ಸ್ವಾಮ್ಯದಿಂದ ಭಾಷಾಪತ್ರಕ್ಕೆ . . . ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ . . . ಕೊಡುವವನಾಗು (೨೩೩೬: ೬೬-೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಪತ್ರಿಕೆ (ನಾ). = ಭಾಷಾಪತ್ರ: ಮೊದಲು ಕೊಡಗಿನ ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆಯಿಂದ ಮಿತ್ರತ್ವವಾಂಛಿಸಿ, ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಡೆದು ಬರುವಂತೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷಾಪತ್ರಿಕೆ ಬರೆದು (೨೩೩೬: ೬೭). [ಸಂ. ಭಾಷಾಪತ್ರಿಕಾ]

ಭಾಷಾಪರ್ಯಾಯ (ನಾ). [ದ್ವಿನ] ಆರಂಭದ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಪರ್ವತರೂಪವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು ಕಾರಣವಾದ ಜೀವನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ: ೨ ಸ್ವರವೆಂಬ ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಭಾಷಾಪರ್ವತರೂಪವಾದ ಪುಣ್ಯಲಕ್ಷ್ಯಂಧಗಾಗಿ ಸತ್ಯ, ಅಸತ್ಯ, ಉಭಯ, ಅನುಭವ ಎಂಬ ಭಾಷಾರೂಪವಾದ ಪರಿಣಾಮದ ಶಕ್ತಿಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ: ಯದುದಯದಾಕಾರದ ಪರ್ಯಾಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಸತ್ಯಪರ್ಯಾಯನಾಮ ತತ್ ಪೂರ್ವಮಾಚಾರಪರ್ಯಾಯನಾಮ . . . ಭಾಷಾಪರ್ಯಾಯನಾಮ ಮನಃಪರ್ಯಾಯನಾಮ ಚಿತಿ (೨೩೩೬: ೬೮-೯). 'ಪರ್ಯಾಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಪ್ರಾಧಿ (ನಾ). ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, - ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ, - ಪಾರಂಗತತ್ವ: ಅವುಗಳ ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಪ್ರಾಧಿಯುಂ. ಕಾವ್ಯಮಯವಿವೇಚನೆಯು . . . ವಿರುದ್ಧ (೨೩೩೬: ೭೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಮರ್ಯಾದೆ (ನಾ). ಭಾಷೆಯ ರೀತಿ. - ಸ್ಥಿತಿ: ಪ್ರಥಮಾ ವಿಧಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಯ ಹೇಳುವುದು ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ (೨೩೩೬: ೭೧). [ಸಂ. ಭಾಷಾಮರ್ಯಾದಾ]

ಭಾಷಾರೂಢಿ (ನಾ). ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ. - ಪ್ರಯೋಗ: ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವು ಕೊಡಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಾಷಾರೂಢಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೨೩೩೬: ೭೨). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ (ನಾ). ಭಾಷೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರ: ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ: ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲೇಖನಗಳು ಕನ್ನಡಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಬೆಳಕು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ಈವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕೇವಲ ಮೂರೇ ಮೂರು (೨೩೩೬: ೭೪, ೭೫, ೭೬). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿ (ನಾ). ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು; ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರಪಂಡಿತ: ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪ್ರಥಮಾವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ವೆನ್ನಲು ಕೊಡುವ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸುವುದು (೨೩೩೬: ೭೭). [ಸಂ. ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿ]

ಭಾಷಾವಿದ (ನಾ). ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು; ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪುಣ್ಯವನು; ದೋಷಗಳಂತೆ ಮಿಗಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವೊಳಗಾದುದು ಸಲವಿದ್ದು ತ್ವರ್ಣದೊಳ ದೊಡ್ಡಗುಂ ಕೃತಿವಧುವಂ ಭಾಷಾವಿದ (೨೩೩೬: ೭೮-೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾವಿವರ್ತನಾ ವಿಶೇಷವು ನಿರ್ವಹರವು ದ್ವಂದ್ವ ದು ಸುಭೋಗ (೨೩೩೬: ೭೯-೮೦): ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾವವು ದೇಶಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವ್ಯತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಭಾಷಾವಿದರು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅರಿಯಬೇಕು (೨೩೩೬: ೮೦). [ಸಂ. ಭಾಷಾವಿದ]

ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ: ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ . . . ಅವರೇ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರು (೨೩೩೬: ೮೦, ೮೧, ೮೨): ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಿಯನ್ನು ಸಾಡಬೇಕಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುವ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಧಗಳ ವಿವರಣೆ ಅಧಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ (೨೩೩೬: ೮೩). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಸ್ಯಾರೂ (ನಾ). ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವಿಕೆ; ಭಾಷೆಯ ಪರಿಷ್ಕಾರ: ಭಾಷಾಸ್ಯಾರೂಪಮಾಣ ಸಮೀಕ್ಷೇವರ್ ಜಿನೋದಾಗಮಾರೋಪ್ಯರ್ ವೀಷ್ಣುರವೈದುಚಿತಂ ವಿದ್ವತ್ಪ್ರಭಾಮಧ್ಯದೊಳ್ (೨೩೩೬: ೮೪-೮೬). [ಸಂ.]

ಭಾಷಾಸಮಿತಿ (ನಾ). [ತ್ವಿನ] ಸಾಧುಗಳು ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಐದು ಸಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ೧ "ದೂಷಿತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಸದಾ ಸತ್ಯಪ್ರಿಯಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾದ ವಾಣಿಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ; ದುರ್ಭಾಷಣ ರಹಿತನಾಗಿರುವುದು" (೨೩೩೬: ೮೭): ೨ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅನರ್ಥಕ ಜನಪ್ರಲಾಪವಿರೂಪಮುಂ ಸ್ವಭಾವಮುಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮುಮಾಗಿ ಮತ್ಯರ್ಥಾನ್ಯತಾಂಶಿ ರಹಾಯೇವಮಾಸ್ತು ಸ್ವಭಾವಮುಂ ರೂಪವಿರೋಧಿ ದೇಶಕಾಲವಿರೋಧಿ ಸಂಸ್ಕೃತಾದಿ ವಾಗ್ಮೋಪವಿರೂಪಮಾನ್ಯ ನುಡಿ ಭಾಷಾಸಮಿತಿ (೨೩೩೬: ೮೮): ನಿಗ್ರಂಥಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಸಮಿತಿಗೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ (೨೩೩೬: ೮೯). 'ಪರ್ವತಸಮಿತಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಾಷಿಕ (ಗು). ೧. ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಮಾತನಾಡುವವನು; ಹೇಳುವವನು: ಭಾಷೆಯೊಳಗಿನ ಪದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅರ್ಥ-ಭಾವಗಳಿಂದ ಆಯಾ ಭಾಷಿಕರ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಸ್ಕಾರ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ವ್ಯತ್ಯವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ (೨೩೩೬: ೯೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷಿತ (ನಾ). ೧. ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು; ಮಾತು; ವಚನ: "ಉಕ್ತಂ, ಭಾಷಿತಂ, ಉದಿತಂ . . . ಲಬ್ಧತಂ - ೨ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು" (೨೩೩೬: ೯೧): ತತ್ವನಿರ್ಭಾಷಿತಮಾತ್ಮಚಿತ್ತಮಂ ಭೂದಿಸಿದಂತೆ ಲೋಕಪತಿಗಿಟ್ಟುಂ . . . ಪರಿ ಶಾಂತಿನಾಮಮುಂ (೨೩೩೬: ೯೨-೯೩): ತದೀಯ ಪರಮಭಾಷಿತಂ ತನಗೆ ಕರ್ಣಕೂಲಮಾಗಿ . . . ನೀಡುಂ ನೋಡುತ್ತಮಿರ (೨೩೩೬: ೯೪-೯೫). ೨. ಭಾಷೆ: "ಬ್ರಾಹ್ಮೀ, ಭಾರತೀ, ಭಾಷಾ . . . ಭಾಷಿತಂ, ವಚನಂ, ವಚ: - ೧೩ ಮೂವನ ಪದಗಳು, ಅಂದರೆ ನುಡಿಯ ಪದ" (೨೩೩೬: ೯೬). [ಸಂ.]

ಭಾಷಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮಾತನಾಡು; ನುಡಿ: ಹೇಳು: ತಾ ಮುಸುಡನತ್ತೀಗೆ ಭಾಷಿಸನೋ (೨೩೩೬: ೯೭-೯೮). [ಭಾಷಿಸು + - ಇಸ್ಯು]

ಭಾಷೆ (ನಾ). ೧. ಮಾತು; ನುಡಿ; ಜನರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಧನ: ವಿದವ್ರಯೋಗಿ: ತಿರದವನ ಮತವಿನ ಭಾಷಾವಳಿ ಲಿಪ್ಪಿನ ಸಾಕ್ಷರನ . . . ಸುರದವನ ತಿಳಿದ ಪದವನ ಸಂಧಿವ್ಯವರಣವೇಕೆಂದ (೨೩೩೬: ೯೯-೧೦೦): ಭಾಷೆ ದುಡ್ಡಿದ ಪದಗಳು ಹಲವು; ಮರ್ಯಾದೆ ಕೆಲವು (೨೩೩೬: ೧೦೧): ಅಕ್ಷರ ರೂಪವಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದ ಮನೋಭಾವನೆಯೇ ಭಾಷೆ (೨೩೩೬: ೧೦೨). ೨. ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ವಸ್ತು-ವಾಚ್ಯಯ: ಸಂಸ್ಕೃತಂ ಪ್ರಾಕೃತಂ ಅವಿಭಕ್ತಿಕಂ ಪ್ರಕಾಶಿತ ಮೆಂಬ ಮೂವುವರೆ ಭಾಷೆಗಳೊಳ್ ಪುಟ್ಟುವ ಪ್ರವಿಧಾಂಧ ಕರ್ಣಾಟಕಾದಿ ಪಟ್ಟಿಜಾರತರ್ ಸರ್ವವಿಷಯಭಾಷಾಶಾಹಿಗಳೆಕಂ (೨೩೩೬: ೧೦೩-೧೦೪):

ಕನ್ನಡದೊಳೆ-ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ (ಪುನಃ ೨, ೫೫೦, ೩, ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆ: ಸರಸ್ವತಿ: ವಾಣಿ: "ವಾಣಿ(ಗ)", ವಾಣಿ, ಭಾರತೀ, ಭಾಷಾ. . . ಸರಸ್ವತೀ-ಈ ರ ಸರಸ್ವತಿಯ ಜನರ" (ಪಾಣಿನಿ. ೩-೪); ಶ್ರುತದೇವಿ ವಾಣಿ ವಾಗ್ವಾಂಶಿ ವಚನಂ ಭಾಷೆ ಮಾತಿ ಗೀರ್ ವಾಗ್ವಾಂಶಿ ಸರಸ್ವತಿ ವರದೆಯಾಗಿ . . . ತಿರುಗಿಗೆ ದಯೆಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬); ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡಾ ವೀರಭದ್ರನು ಪೂಜನೆಯನ ಪಲ್ಲನಾದಾರ್ಜನ ಭಾಷೆ ಮುಖಿಕೆಯಂತದೊಡ್ಡೆಯ ನಾಕವನಂದ (೨೫೫. ೨೭-೨೮). ೪. ಆಣೆ: ಶಪಥ: ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ: ಹೇ ಬಂಗಾರವಸ್ತು ಕಪ್ಪಡ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟನೆ ಬಿದ್ದಿರಲು ಕಂಡು ಕಾತರಿಸಿ ಕೈಮುಟ್ಟಿ ವಿಶ್ವದ ಭಾಷೆ (೨೫೫. ೨೦-೨೨); ವಿಪ್ರರ ಕರಸಿ ವೈದಿಕದಿಂದ ಉಪದರಗ್ನಿಯನು ಮಾಡಿದರು ಭಾಷೆಗಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬); ಮಾರವನು ಕುಟಕವೆತ್ತಿ ಬಂದರೆ ತನ್ನ ನೆನೆಯಂದಿತ್ತ ಭಾಷೆಯ ನೆನು ಬಂದುದನುಕುತು ಚಿಂತಿಸಿದ (೨೫೫. ೨೭-೨೮); ತಿಂಗಳಾರಕೆ ಮರಳಿ ಬಹುನಂಬ ಭಾಷೆಯಂ ಭಾವಿಸುತ್ತ ಭಾವಿಸಿ ಸಮಾಧಾನಬಂದಿಯಂ. . . ನಡೆದಳೆ ತಿರುದವಳಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೩೩). ೫. [ಜೈನ] ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಸೂತ್ರಪದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಭಾಷೆಯುಂ ಬುದು ಪರಮಭಾಷಾಸಂದರ ಪದನಾರದಿಂದನವೈ ಜನಪತಿಯನಾರಾಧಿಸಿ ವಾಣಿ ಸಮಿತಿಯಂ ತವದೊಳೆ ನೆಗುಳ್ಳೊಡೆ ದಿದ್ಯಾ ಭಾಷೆಗಳು ಪಡೆಗುಂ (ಪಾಣಿನಿ. ೨೩).

ಭಾಷಾ ಚತುರ್ಭುಜಃ-ನಾಲ್ಕು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತನಾದವನು: ಒಂದು ಬಿರುದು: ದೊಡ್ಡನಾಯಕನಾದವನು ಭಾಷಾ ಚತುರ್ಭುಜಂ ಸುಜನಮುಖರದ್ವಯಂ [ಪಾಣಿನಿ. ೨೦೭೭-೨೦೭೮]. . . ಶ್ರೀಮದ್ವಿಜ್ಞಾನಾಯಕ ದಾಮಪಯಂ ಉಚಂಗೆ ಮೂವತ್ತು ಮನುಲಂತ್ಯವಿಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೭. ೩೦-೩೩; ೨೦೭೦). ಭಾಷಾವಾರು-ಭಾಷೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾದ; ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ: ನಾವು ಈಗ ತಾನೆ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತರಚನೆಯ ಪುಲವಾಗಿ ವಿಶಾಲವೈಯೋಪಾಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೩೩೩). ಭಾಷೆಗಳೆಂದಾಗು-ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸು; ಶಪಥಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸು; ಭಾಷೆಗಳೆಂದಾಗು ಲಸಮಾಧ್ಯಯನು ವೇದವು . . . ಈ ಮೂವತ್ತೆಂದಾಗಲಿಗೆ ಒಂದೆ ಮುಖಾ ಮುಖವು ಹರಮೂರ್ತಿ. . . ಮುಖವು (೨೫೫. ೨೬-೨೭). ಭಾಷೆಗೆ ಕಷ್ಟ-ಆಡಿದ ಮಾತನ್ನು ನಡೆಸದಿರು; ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪು; ಅವರ ಎಂದೂ ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವವರಲ್ಲ (೨೫೫). ಭಾಷೆಗೆ ಕಷ್ಟವ ರಾಯರ ಗಂಡ-ಪುಷ್ಪಪ್ರಭಾಕರನು ರಾಜರನ್ನು ದಂಡಿಸುವವನು; ಒಂದು ಬಿರುದು: ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರಂ ಅರಿರಾಯವಿಭಾಡ [ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾ]ದುರ ಗಂಡ ಶ್ರೀ ವೀರಬುಕ್ಕನುಪಾಧಿದೇವರ ರಾಜಾ [ಭು]ದಯದಲೂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೩, ೨೦೭೩-೨೦೭೪; ೨೦೭೪). ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪುವ ರಾಯರ ಗಂಡ: ದೋಷಕೃದ್ಭಾಷಾಯೋ ರಾಜಂಡ: (೨೫೫. ೨೭. ೩೩೩. ೨-೩೩; ೨೦೭೪). ಭಾಷೆ ಮುಟ್ಟು-ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸು; ವಾಗ್ದಾನವನ್ನು ನಡೆಸು; ಅವನು ಭಾಷೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಎಲ್ಲಿಂದಲೂ ಭರಾ ಎನ್ನಿಕೊಂಡ (೨೫೫). ಭಾಷೆಯಂ ಕೊಡು-ಮಾತು ಕೊಡು; ಪುಷ್ಪನ ನೀಡು; ಭಾಷೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು ತಪ್ಪುವವನು ನೀವಾ ವಿಶೇಷವುಂ ಕಂಡು ಬರ್ದವು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೦). ಭಾಷೆಯಂ ನೀಗು-ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಳೆ; ಶಪಥಕ್ಕೆ ಭಂಗವನ್ನು ತರು; ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪು; ಉದರ ನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೆ ಭಾಷೆಯಂ ನೀಗಿ (೨೫೫. ೨೭-೨೮). ಭಾಷೆಯಂ ಪ್ರತಿಪಾಲಿಸು-ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿನಂತೆ ನಡೆ; ಕೊಟ್ಟ ಮಾತನ್ನು ನಡೆಸು; ಜನಸಮುದಯ ರುತಾರವನಂವನು ಭಾಷೆಯಂ ಪ್ರತಿಪಾಲಿಸುವನು (೨೫೫. ೨೭-೨೮). ಭಾಷೆಯಂ ಸರಿಸು-ಕೊಟ್ಟ ಮಾತನ್ನು ಉಳಿಸು; ಶಪಥವನ್ನು

ನಡೆಸು.-ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸು: ನಿನ್ನ ಅಂದಿನ ಭಾಷೆಯಂ ಸರಿಸು ತದ್ದೋಟಿಯನವರೂ ನನ್ನಿಯಂ ಮುಟ್ಟು (೨೫೫. ೩೦-೩೧). ಭಾಷೆಯಂ-ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪು: ನಾಂ ಬೇಡೆಂದು ನಿರಿಸಲು ಮುದಿಸಿ ಭಾಷೆಯನುಕುತು ಕೈಮುಪ್ಪನ್ನ ಮೇಲುರ್ಚ ಗದಬದನ ತರೆಯಂ ಪುಷ್ಪವು ಹಾಯ್ದವು (೨೫೫. ೨೭-೨೮). ಭಾಷೆಯಂ ಕೊಡು-ಭಾಷೆಯಂ ಕೊಡು: ಎನ್ನ ಸ್ವಾಮಿ ಸಂಗಯ್ಯ. . . ಚಿತ್ತದ ಮರಿಸಮಂ ಕಳೆದು ಭಾಷೆಯನೊದವಿಸಿದನೆನಗುತು ಪಾಣಿನಿಯಂತು ಬಿಡಲು (೨೫೫. ೩೩-೩೪). ಭಾಷೆಯ ಬಂಟಿ-ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ದಾಸನಾಗಿರುವವನು; ಶಪಥವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸುವವನು; ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವೀರ ಭೀರ ರಣದಲ್ಲಿ ಒಸುನದ ಮತ್ತೆ ಭಾಷೆಯ ಬಂಟಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೭-೨೮). ಭಾಷೆಯು-ಮಾತನುಕುತು: ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯುಡುವ ಜನಂದಾರ (೨೫೫). ಭಾಷೆಯು-ಆಣೆಯು; ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡು; ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡು: ಭಾಷೆಯುಟ್ಟು ಶೇಕದ್ದೇನೆ ಕೇಳು, ನಿನ್ನನ್ನು ಮನೆಗೆ ಸೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲ (೨೫೫). ಭಾಷೆಯೊಳು-ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿಗೆ ಬದ್ಧನಾಗಿರು; ಆಡಿದ ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪದಿರು; ತಂದಿರಲಾದವನು ಶ್ರುತವನು ಬೇರಾಗೊಂಡವನು ಕೊಲುವೆನಂಬವನು ಭಾಷೆಯೊಳಿರುತಿರಲು ಭಾಷೆಯನೊಡವು . . . ಮನೆಗೆಯ್ದಿರಲು (೨೫೫. ೩೩-೩೪). [ಸಂ. ಭಾಷಾ]

ಭಾಷೆಕಾಣಿ (ನಾ). ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದವನು; ಆಣೆಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡವನು: ತಪ್ಪು ಕೊಡು ಕೊಡು ಭಾಷೆಕಾಣನು ಮೇಲೆಂದು ಹೋಗಲಿ ಮುಟ್ಟುಕೊಂಡ ದೊಳೊಳುನುಪದ ಮೋಡುವವನುತ ತನಿಗಿವಳಿತರೀನ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೭. ೨೦-೩೩). [ಭಾಷೆ + ಕಾಣಿ]

ಭಾಷೆಕೊಡು 'ಭಾಷೆಗೊಡು' ನೋ.

ಭಾಷೆಗೆಳ್ಳ (ನಾ). ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪುವವನು; ಕೆಲವೆಡೆಯೊಳುಂ ಪುಗರುರುಭಾಷೆಗೆಳ್ಳರುಂ ಕೆಲವೆಡೆಯೊಳುಂ ಸದಾ ಪರವರೂಸಂಗದಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೩). [ಭಾಷೆ + ಕೆಳ್ಳ]

ಭಾಷೆಗೆಡು (ಕ್ರಿ). ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪು: ಭಾಷೆಗೆಡ್ಡರವನ ಸ್ವಯಲಿ ದೋಷವಲ್ಲಾ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ಶೇಷಭೂಷಣಭಕ್ತರಿದ್ದ ಪರವರ ಸಾಕನ್ನು (೨೫೫. ೩೩-೩೪). [ಭಾಷೆ + ಕೆಡು]

ಭಾಷೆಗೊಡು. ಭಾಷೆಕೊಡು (ಕ್ರಿ). ಮಾತುಕೊಡು; ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡು: ಎಂದೆಯುಕೆ ಭಾಷೆಗೊಟ್ಟುನುಕವೀರಂ (೨೦೭. ೩-೩೩). ಭಾಷೆಕೊಡು: ಭಾಷೆಕೊಟ್ಟವನು ಭೋಷಣೆ ಮಾಡನ ? (ಗಾಡ). [ಭಾಷೆ + ಕೊಡು]

ಭಾಷೆತಪ್ಪುಕೆ (ನಾ). = ಭಾಷೆಗೆಳ್ಳ: ಆತ ದೋಷಿ ಭಾಷೆತಪ್ಪುಕೆ ನವನು ಭವದಲ್ಲಿ ಬೇಲುವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೭-೨೮). [ಭಾಷೆ + ತಪ್ಪುಕೆ]

ಭಾಷೆವಂತ (ನಾ). ಕೊಟ್ಟ ಮಾತನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು; ಆಡಿದ ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪದಿರುವವನು; ಲೇಖನ ಪಾಲಂಕವಂ ಭಾಷೆವಂತನು ಬಂಡಿರವನು (೨೫೫. ೨-೩೪). [ಭಾಷೆ + ವಂತ]

ಭಾಷ್ಯಗಿ, ಬಟ್ಟಗಿ, ಭಾಟಗಿ (ನಾ). (ಉಕ್ತ) ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥ: ಆಡು ಮುಂಜಾನೆ ಮಲ್ಲುನಾಲ್ಕು ಸಾರ ಎಡತಾಕಿದರೂ ಭಾಷ್ಯಗಿ ಸಿಟ್ಟಿಯೂ ಇಲ್ಲ ಮಗದುಮವೂ ಇಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೨). ಬಟ್ಟಗಿ: ಬಟ್ಟೆಯ ಹಾಕಿ ಕನ್ನೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ವೇದೋಕ್ತ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಕಾರ ಲಗ್ನವಾಯಿತೇ ಹಾಗೆ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). ಭಾಟಗಿ: ನೆಗಿಯಾನೆನ ರೇಕೊಂಡು ಮಾಲವ ಭಾಟಗಿ ಬರೀಕ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦); ಆ ಕಾಲದ ನೈಮಿತ್ತಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾಟಗಿ ಅಥವಾ ಭಾಷ್ಯಗಿ ಹಾಕುವುದು ಎನ್ನುವರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩ ಕೀಳೆ). 'ಭಾಸದಿ' ಪರಾ. [?]

ಭಾಷ್ಯ (ನಾ): ೧. ವ್ಯಾಕರಣ. ವೇದಾಂತ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಗ್ರಂಥ; ಸೂತ್ರಾನುಸಾರವಾದ ಪದಗಳಿಂದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಹಾಗೂ ವಿವರಣೆಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಪದಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ: ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರು ಒಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ . . . ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಶಂಕರರ ಭಾಷ್ಯವು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೩೦); ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಾ ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊರಬಿರುವ ವಾರ್ತಿಕವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಅರ್ಥದಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೩). ೨. ತತ್ತ್ವವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಉಪನಿಷತ್ತು. ಗೀತೆ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರೌಢವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಯಾವುದೇ ಗಣನವಾದ ಮೂಲಗ್ರಂಥದ ವಿವರಣೆ ಗ್ರಂಥ: ಪಟಾಂಜಲಿ ಮಡಿ ಮುತ್ತುಮುಖುಂಗೋದಂದದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯಮನೋವಂ ಕಲ್ಪಯೋದಿದಾತನಲ್ಲದೆ ಬೃಹದಾಚಾರ್ಯರು ಬರೆದ ಬರೆಯಲಾಗದ್ದು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೦-೧೦೦); ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೇಶವ ಭಗವಾನ್‌ನಿಗೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಪೂರಾಣರು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೦೯). ೩. ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಪತಂಜಲಿಯು ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯಕಾರ (ನಾ). ೧. ಯಾವುದೇ ಸೂತ್ರಗ್ರಂಥದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು. - ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು: ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ ದ್ವಾರಾ ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಉಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವಾರ್ತಿಕಕಾರರು ನಿರೂಪಿಸಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆದರಿಸಬಾರದೆಂದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೩); ನಿರೂಪಕಾರರಾದ ಯಾಸ್ಮದೊ, ನಿರುಕ್ತರ ಭಾಷ್ಯಕಾರರಾದ ಸ್ವಯಂವಾದಿ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಾಜ್ಞಾನೀಯರೂ . . . ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೩೩). ೨. ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಪತಂಜಲಿ. ೩. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಶಂಕರ. ರಾಮಾನುಜ ಮತ್ತು ಮಧ್ವ ಆಚಾರ್ಯರು: ವಾಣಿ ರಾಮಾನುಜ ಜಗ್ಗಿಂತರದತಿಸ್ತಾ ನಂಗಿಯು . . . ತತ್ತ್ವ ಸಿಂಧುಯಲ್ಲಿ ವಿಮುಗು ಶ್ರೀ ಭಾಷ್ಯ ಕಾರಾಚಾರ್ಯರು ಸಮಾಧಾನದತತ್ತ್ವವಾದಿ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೩-೧೩); ದ್ವೈತವೇದಾಂತಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಮದ್ವಿಧ್ಯಾ ಚಾರ್ಯರವರು ಭರತಮಂಡಲಲ್ಲಿದ್ದಾ ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದರು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೧) [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯ (ನಾ). ವಿವರಣೆ: ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ: ನಿಗದಿ ಸೂಚನೆ ಮಾತ್ರ ಬೀರಾಗುತ್ತದ್ದು? ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ. ಅದರ ಭಾಷ್ಯ ಹೇಳಲು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೦೬). [ಸಂ. ಭಾಷ್ಯ]

ಭಾಷ್ಯ (ನಾ). ೧. ಹೊಳೆವು; ಪ್ರಕಾಶ; ಕಾಂತಿ. ೨. (ಮನಸ್ಸಿಗೆ) ತೋರಿಸುವುದು; ಹೊಳೆಯುವುದು: ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗುಣ ಅನ್ಯಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಅದು ಕಾಣದು. ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಅನಾನುಭವಭಾಗಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೨). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ: ಹಾಲಕ್ಕಿ: "ಶಂಕುತಃ ಭಾಷ್ಯ-ಈ ಪಿ ಹಿಂಗೆ" (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೦-೧೯); ದ್ವೀಪನು . . . ಶರೀರದ ಒಂದು ಕ್ರಿಯಾವಾದ ಭಾಷ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಮಾಡಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಒಂದು ಮರದ ತುದಿಗೋಡೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೨೦). ೪. ಹದ್ದು; ಗೃಧ್ರ: ಈಸು ದೊಡ್ಡತನ ಮಾಡಲೇನಾ ಭಾಷ್ಯವು ಸಾಕ್ಷಿಯು ವಾಲಿ ಹುತಾಶನ ನಂದವರು ತಿಳಿದಾದರುಮರಾತ್ರವು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೬-೨೬). ೫. ಹುಂಜ: ಕುಕ್ಕುಟ. ೬. ದನಗಳ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ; ಗೋಷ್ಠ. ೭. ಒಬ್ಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ

ನಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಕಾರ: ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾಷ್ಯ ಹಾಟಗಳನ್ನು . . . ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಲು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದಕ್ಕವನ್ನು ಬೆಂಕಿ ಸುಡಲಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೩೦).

ಭಾಷಾಗು = ಕಾಣು; ತೋರು: ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಅನ್ಯತದಂತೆ ಕಂಡದ್ದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ವಿವರಂತೆ ಭಾಷಾಗುಬಹುದು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೩); ವಾಣಿ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರೀತಿಯಂತೆ ಭಾಷಾಗು ಬೇಕು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೨೯). [ಸಂ.]

ಭಾಷಕ (ಗು). ೧. ಬೆಳಕು ಬೀರುವ; ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ. ೨. ತೋರಿಸುವ: ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವ. ೩. ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ; ತಿಳಿಯಲಾಗುವ; ಸುಗಮವಾದ; ಸರಳವಾದ. (ನಾ). ೪. ತೋರಿಸುವುದು; ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದು: ಇದೇ ರೀತಿ ಪದವ್ಯಂಗ್ಯವೆಂಬ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಅತ್ಯನಿರಪೇಕ್ಷವಾದ ಪದವೇ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವ ಮೂಲಕ ರಸಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುವುದು ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಭಾಷಕವೆನಿಸಬಹುದು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಭಾಷದಿ (ನಾ). (?): ಅರಸನುಮತಿಯಿಂದ ದೃಢರಥ ತರುಣಿಗೊಡ್ಡ ಯನ್ನತ್ತಿಸಿದ ಏಂಧುರವಿ ವಜ್ರಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಭಾಷದಿಯುಳ್ಳವನಾದ ಸುರ ಸಹಿ ನವದ್ರವ್ಯವುಡವನಿರತ ಸುರಕಾಂತಿಯರ ತರದೊಳು ಪರಮದೊಳು ಮಜ್ಜನವ ವಿರಚಿಸಲಾರನೈಯರು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೯-೨೩). 'ಭಾಷ್ಯಗೆ' ಪರಾ. [?]

ಭಾಷಾಧಿಪ (ನಾ). ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾದವನು: ಸೂರ್ಯ: ದಾತರಥಿಗಳ ಸ್ವಾಧೀನವು ಮಾಡಿ ಬೀಗಿದು ಭಾಷಾಧಿಪಂಗಳ್ಳುಮಿತ್ತಾಕ್ಷಿಶ ತ್ರಿಯಯ ರಚಿಸಿ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧-೧೨-೩). [ಸಂ.]

ಭಾಷಿಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹೊಳೆ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು. ೨. ಶೋಭಿಸು: ಕಂಗೊಳಿಸು: ಭಾಷಿಸುವ ಜ್ಯೋದ್ವಿಯದೊಳೆ ಗುರುಲಿಂಗ ಕಂಭೋ ಮುಖದ ರಸವಿತ್ತು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೨-೩೩); ಭಾಷಿಸ ರಂಭಯೋರ್ವತಿ ತಿಲೋತ್ತಮ . . . ಈ ಸುಂದರೀನು ಸಾಟಿ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೦-೯); ತಾಪ ಗಲ್ಲದನವರತ ಭಾಷಿಸುವ ಮುನಿಜನೋಪಾಸಕದಿಂದತೆಜೋರಾತಿ . . . ಬೆಳಗತಾ ಮುನಿಯ ಕಣ್ಣಿ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧-೨-೩೯).

[(ಸಂ. ಭಾಷೆ) + - ಇತ್ಯು]

ಭಾಸುರ (ಗು). ೧. ಹೊಳೆಯುವ; ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ. ೨. ಅಂದ ವಾದ; ಶೋಭಿಸುವ; ಭವ್ಯವಾದ: ಅಗಾಧವು ಕಂಡಂ ಪರ ಮಾನುಭಾವಭಾಸುರ ಸುರರಾಜೋಪಮಿತ ವಿವಿಧವಿಧವೋದಯನು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೨-೯೦); ಪ್ರಾಸಾಧಾಸಂ ಮೂಲಾಂ ಭಾಸುರಕಂಜಾಯತಾಕ್ಷಿ ಕೇಳದ ಮೊರವೆ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧-೯೩ ೧೩೩೩); ಭಾಸುರ ವಾರ್ತಾಸಾಯಂ ಪೊನ್ನನುತ್ಪನ್ನವು (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೦-೩೩); ಭಾಸುರಕುಸುಮಗಳಿಂದ ಪರನಂ ಯಜವಂ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೨-೩೦). (ನಾ). ೩. ಅಂದ; ಶೋಭೆ: ಸೌಂದರ್ಯ: ದಿವ್ಯಲಕ್ಷಣತೆಯುಳ್ಳಾದಂ ಭಂಡಾರಿ ಬುಮ್ಬುಚೇಶನಂ ನವರತ್ನಮಯಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಭಾಸುರು ಮಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೨೯-೩೩). ೪. ಶೂರ; ಕಲಿ. [ಸಂ.]

ಭಾಸಿ 'ಬಾಸ್ಕಿ' ನೋ.

ಭಾಸ್ಕರ (ಗು). ೧. ಬೆಳಕನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ; ಹೊಳೆಯುವ; ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. (ನಾ). ೨. ನೇಸರು; ರವಿ; ಸೂರ್ಯ: "ಅದಿತ್ಯ, ಸವಿತಾ . . . ಭಾಸ್ಕರ, ತಿಗ್ಗಾಂತು, ದ್ವಾದಜಾತ್ಯ, ತ್ರಯಾತಮ: - ಈ ೪೭ ಅದಿತ್ಯನ ಮೇಲೆ" (ಪ್ರಾಚೀನ. ೨-೩೩); ಸಿತಮಂ ಭಾಸ್ಕರನುಂ ನಿಲಿ ಚತುರ್ಥದೊಳ್ . . . ಜನಪತಿಯಕ್ಕುಂ (ಪ್ರಾಚೀನ. ೧೨-೨೩); ಮನದೊಳ್ ಭಾಸ್ಕರನಂ ಬೀಡಿ ಮತ್ತಂ ಪ್ರಕಾಶದೊಳ್

ಇದೆ ರಥಂ ಸಿದ್ಧಮುಚ್ಚರಮೇವ (ಚಾತು. ೨೭-೨೮). ೩. 'ಬೇವಂಧರ ಚರಿತೆ' ಎಂಬ ಪಟ್ಟದಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕನ್ನಡದ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಹೆಸರು: ಈ ಕೃತಿರಚಿತ ಕವಿವರನು ವಿತತ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಗೋತ್ರಾನ್ವಿತ ಸದಸುಪವಾಂಶಸುತವಿಶ್ವತನು ಭಾಸ್ಕರನು (ಚಾತು. ೧-೩೩); ಭಾಸ್ಕರನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತದಿಂದ ಕಾವ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಂದೆರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಎರವರಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಂತಿದೆ (ಚಾತು. ೨೩೩). ೪. 'ಬೇಹಾರೋತ್ತಮ' ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕನ್ನಡದ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಹೆಸರು: ಭಾಸ್ಕರ. ಸು. ೧೬೫೦-ಈತನು ಬೇಹಾರೋತ್ತಮನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ (೪೭೪. ೧೧. ೩೩೪). ೫. [ಗ್ರಂಥ] ಹನ್ನೆರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ: ಇಂದುಗಣಂ ಶುಸಂಖ್ಯೆಯೊಳೊಂದಿರ ಚಂದ್ರಧರಂ ಬಂದು ಪದಾಂತದೊಳೊಳೊಡ ಭಾಸ್ಕರವೊಳ್ ಯಂತಿಯುಂ ನೆಂದು ವಿರುಚಿತಿ ಹಾಳಗಿಂ ಪಡೆದತ್ತು ಜಗದ್ವಂದಿತಂ (ಚಾತು. ೨-೩೩೩). ೬. [ಧಂದ] ಎರಡು ಲಘುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಗುರುವಿರುವ ಗಣ; ಜಗಣ (೨-೨) : ಉರ್ವೀಮಾರುತ ಭಾಸ್ಕರಾನಿಲವಿಯದ್ದಂದೊ ಪದಾಂತಗಳೊಳ್... ಶಾರ್ದೂಲವಿಶ್ವೇದಿತಂ (ರೂಪಾಂಶ. ೨-೩೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾಸ್ಕರನಂದನ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ವನ. ೨. ಕರ್ಣ: ಹಿಂದೆಗೆ ತಿರುಗಿದನು ಭಾಸ್ಕರನಂದನನು ಬಲಹೂಕದಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೬-೩೦). ೩. ಯಮು. ೪. ಶನ. ೫. ಸುಗ್ರೀವ. [ಸಂ.]

ಭಾಸ್ಕರವಾರ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನು ಅಧಿದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ವಾರ: ಭಾನುವಾರ: ಅದಿತ್ಯವಾರ: ಕೃಷ್ಣಸಪ್ತಮಿಯೊಳ್ ಭಾಸ್ಕರವಾರವೆಂದು (೨೪. ೧೬. ೪೩೪. ೩೦-೩೧; ೧೧೪). [ಸಂ.]

ಭಾಸ್ಕರಸುತ (ನಾ). = ಭಾಸ್ಕರನಂದನ ೨: ಭಾಸ್ಕರಸುತನು ಹಾಲ್ವದಿ ಮಾರಹರಂದ್ರಮಾ ಪಿಗಲ್ವಿಯದೊಳ ಭೀಮಂ (ಕುಮ. ೬೩ ಕ್ರಮೇಶ). [ಸಂ.]

ಭಾಸ್ಕರಸ್ವರ (ನಾ). ಸೂರ್ಯಸ್ವರ: (ಮನುಷ್ಯನ) ಬಲಭಾಗದ ಮೂಗಿನ ಹೊಳೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ವಾಯು: ಒಂದು ದಿನ ತನು ವಿನಿಲ ನಡೆವುದು ಇಂದುಭಾಸ್ಕರಸ್ವರಗಳಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಸಾವಿರದಾಂಶವು ಯೇಳುಭಾಗದಲಿ ಬಂದುವನು... ತಂದು (ಚಾತು. ೪೭): ಇಂದು ಭಾಸ್ಕರ=ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರ, ಸ್ವರ=ಶ್ವಾನಗಳು, (ಒಳಹೊರವ್ಯಾಸಗಳು) (ಚಾತು. ೪೭ ೪೮). [ಸಂ.]

ಭಾಸ್ಕರಾಪತ್ಯ (ನಾ). [ವ್ಯೂಹಿತ] ಶನಿಗ್ರಹ: ಭಾಸ್ಕರಾಪತ್ಯನುಮಂಗಾರ ಕನುಂ ಮೇಣ್ ಕೂಡಿರೆ ದಾರಕನಬ್ಬದ್ವಯಕ್ಕೆ ಲಯಮಾಗದಿರಂ (ಚಾತು. ೬-೪೮). [ಸಂ.]

ಭಾಸ್ಕರಿ (ನಾ). = ಭಾಸ್ಕರಾಪತ್ಯ: ಇರೆ ನೀಜಾಂಶದೊಳ್ ಹಿಮಾಂಶು ಮೃಗಕಂಠಕ್ಷೇತ್ರದೊಳ್ ನೋಡೆ ಭಾಸ್ಕರಿ (ಚಾತು. ೯-೨೩). [ಸಂ.]

ಭಾಸ್ಕರ (ಗು). ೧. ಹೊಳೆಯುವ: ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ. ೨. ಭವ್ಯವಾದ; ಉಜ್ವಲವಾದ: ಭಾಸ್ಕರಧ್ವನಿಯೆಂಬ ದೇವಗಣಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೪೮). (ನಾ). ೨. ಒಂದು ಮೂಲಭಾತು: ರಂಜಿತ: "ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಖದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸಂಯೋಗ ಹೊಂದಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸುಡುತ್ತ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಪ್ಪಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವ ಕ್ಷಣದಿ ಭಾಯಯ, ಮೇಣದಂಥ, ಒಂದು ಅಲೋಪಮೂಲಭಾತು: ರಂಜಿತ: ಭಾಸ್ಕರ" (Phosphores. ೩೪೩). [ಸಂ.]

ಭಾಸ್ಕರಬೋಧ (ನಾ). ೧. ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ. ೨. ಭವ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವನು: ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿ: ಭಾಸ್ಕರಬೋಧ ನೀನಜಾಪದ್ವ ನುಡಿಯೊಳ್ ನೈವೇತಿಪಾರಸಮ್ಭವಮಂ (ಚಾತು. ೨-೨೮). [ಸಂ.]

ಭಾಸ್ಕರರೂಪ (ನಾ). ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಆಕಾರ: ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವಾದ ಸ್ವರೂಪ: ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಜತಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುವ. ಕ್ರಮ ಹೇಗಿಂದರೆ-ಇಂದ್ರಿಯಸಂಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಶುಕ್ತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಭಾಸ್ಕರ ರೂಪದಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಗೃಹೀತವಾಗುವುದು (ಚಾತು. ೩೪೪). [ಸಂ.]

ಭಾಷದರು 'ಬಹಾದುರ್' ನೋ.

ಭಾಷೊ (ಅ). ಮೆಚ್ಚುಗೆ. ಹರ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅವ್ಯಯ: ಚಕ್ರೇಶ ಚಲದಂಕಮಲ್ಲ... ಭಾಷೊಯೆನೆ ವಕ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಬರುತಿರ್ತ (ಚಾತು. ೩೦-೩೨).

ಭಾಳ 'ಭಾಲ' ನೋ.

ಭಾಳನೆಯನ (ನಾ). ಹಣೆಯಲ್ಲಿ-ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು; ಹಣೆಗಣ್ಣು: ಶಿವ: ಭಾಳನೆಯನಪ್ರತಿಮಾಕುರಾಡೋಲಮಾನಸ (ಚಾತು. ೨೨-೨೨). [ಸಂ. ಭಾಲನೆಯನ]

ಭಾಳನೇತ್ರ (ನಾ). ೧. (ಶಿವನ) ಹಣೆಗಣ್ಣು: ಆ ಗಣಾಂಗಳ ಸದುವ ಮುಜಾಪುಂಡನೊಕ್ಕಿದಂ... ಭಾಳನ ಭಾಳನೇತ್ರದಂತೊಕ್ಕಿದಂ (ಚಾತು. ೩. ೩೨-೩೩); ಮುಚ್ಚಿದಧವನ ಭಾಳನೇತ್ರದ ಮುಚ್ಚಳವ ತೋದುವಿದ ಕಿಚ್ಚನು ಬಿಟ್ಟ ದೀಪಿತ ತೊದಲುಣ್ ಅಬ್ಬದನು ಮರ್ಘಬರ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೩೪). ೨. = ಭಾಳನೆಯನ: ಭಾಳನೇತ್ರಗೆ ತಾಂ ಸದ್ವತನೇ ಸೌತಿಕಂ (ಪ್ರೀತಾಂಶ. ೩೦-೩೦). [ಸಂ. ಭಾಲನೇತ್ರ]

ಭಾಳಪಟ್ಟ 'ಭಾಲಪಟ್ಟ' ನೋ.

ಭಾಳಲಾಂಛನ (ನಾ). ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ವಿಭೂತಿ ಮೊದಲಾದ ಗುರುತು-ಚಿಹ್ನೆ: ಬೀರಿಯ ಕೆಲವರು 'ಭಾಳಗಂಧಾಕ್ಷತೆ'ಗಳನ್ನ 'ಭಾಳಲಾಂಛನ'ವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೬). [ಸಂ. ಭಾಲಲಾಂಛನ]

ಭಾಳಲಿಪಿ (ನಾ). ಹೀಗೆ ಹೀಗೆ ಅಗಬೀಕೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಅಕ್ಷರ.- ಬರವಣಿಗೆ: ಹಣೆಯ ಬರಹ: ವಿಧಿಬರಹ: ಕಾಳಗದಿಂದಹಿತರಾಯದ ಭಾಳಲಿಪಿಗಳ ನೋರಸುವೆನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೨); ತೊಡಮೇ ತೋರ್ಪ ನೀಶಾಚರವಡೆಯ ಭಾಗದ ಭಾಳಲಿಪಿಯನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೬೨). [ಸಂ. ಭಾಲಲಿಪಿ]

ಭಾಳಲೋಚನ (ನಾ). = ಭಾಳನೆಯನ: ಭಾಳಲೋಚನನಾದೊಡಂ ಕಾದಿ ತಂದವು (ಚಾತು. ೩೬. ೩೬-೩೭); ಬರಹೇಳಲಾಪರೆ ಕರೆ ಸಹಾಯಕಿ ಭಾಳಲೋಚನ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೨೩); ಅಂಗದನು ತಿರುಗಲು ಭಾಳಲೋಚನ ಮೆಚ್ಚುತೀ ಭೂಪಾಲ ರಾಘವನಂಗಿಚ್ಚವನು ಮುನ್ನಿದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೩೪); ಕೋಳಿ ಕೂಗಿದ ಮುನ್ನ ವಿಳುವದು ವಿತ್ಯದಲಿ ಭಾಳಲೋಚನನ ಧ್ವನಿಯು ನೆನೆದರೆ ಅಳನುಳಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೪). [ಸಂ. ಭಾಲಲೋಚನ]

ಭಾಳವಿಲೋಚನ (ನಾ). = ಭಾಳನೆಯನ: ಸನ್ಮತಾಮೃತಸುಚಿಂತಂ ಪ್ರಜ್ಞನ್ನ ಭಾಳವಿಲೋಚನನು (ಚಾತು. ೩೦-೩೨). [ಸಂ. ಭಾಲವಿಲೋಚನ]

ಭಾಳಾಂತರ (ನಾ). ಹಣೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗ.-ಮಧ್ಯ: ಬರೆಯಬಲ್ಲನು ಬರೆದ ಬರಹವನೋರಸಲೊಯೆನು ಜಗದ ಭಾಳಾಂತರದಲೀ ಸುತಾಚರದ ತತ್ವಮ್ಭಲವಿದಿದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೩೦); ಶಿಶುವಿನ ಭಾಳಾಂತರ ದೊಂಬಿಳು ಮಂತ್ರಿಸಿದ ವಿಭೂತಿಯ ದೊಟ್ಟಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೩೩). [ಸಂ. ಭಾಲಾಂತರ]

ಭಾಳಾಂಬಕ 'ಭಾಲಾಂಬಕ' ನೋ.

ಭಾಳಾಕ್ಷ 'ಭಾಲಾಕ್ಷ' ನೋ.

ಭಾಳಾಕ್ಷರ (ನಾ). = ಭಾಳಲಿಪಿ: ಬರೆಯಬಲ್ಲನೆ ಬರೆದ ಬರಹವ ನೋರಸಲೊಯೆನು ಜಗದ ಭಾಳಾಂತರದಲೀ... ನಿರ್ಭರದ ಭಾಳಾಕ್ಷರದ ವಿಧಿಗೆ ವಿಧಾತ್ರ ನೀನಂದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೩೦). [ಸಂ. ಭಾಲಾಕ್ಷರ]

ಭಾಷಾಕ್ಷಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹಾಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು; ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನಿ: ಚಳದ್ವಾಳಾಕ್ಷಿ ಸಂಖ್ಯಾತಿಯುಂ ಹ್ವಾಳಾಮಾಲಿನಿ ಮಾಲಾಕ್ಷಿ ಮತ್ಯಂತಿಗೆ ನಿರ್ವಿಘ್ನೋನ್ನಿವಾರಣಮಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೧-೯).

[ಸಂ. ಭಾಷಾಕ್ಷಿ (ಭಾಲ + ಅಕ್ಷಿ + —)]

ಭಾಳೇಕ್ಷಣ (ನಾ). ೧. ಹಣೆಗಣ್ಣು : ಶಿವನಿಂತೆಳ್ಳಂದು ಭಾಳೇಕ್ಷಣಮಾ ಸರೆಯ ತಾಂ ಕೊಟ್ಟು ಹನ್ವಾಯೆಯುಂ ತೂಳ್ತು . . . ಗೆಲೊಟ್ಟಿದುಂ (ವ್ಯಾಖ. ೩-೨೩). ೨. = ಭಾಳನೆಯನ : ಕಿನ್ನೊದರು ಭಾಳೇಕ್ಷಣಂಗಾ ವಾಸುದೇವಸ್ತುತಿವರಾಯಣ ಗೌರಿದೇವಿಯರು ಭಾಸುರಾಸುನೃಹ ರಹಸ್ಯವನುಪಹರಿಸಿದಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೧-೨-೩). [ಸಂ. ಭಾಳೇಕ್ಷಣ]

ಭಿಂಗಾರಿ 'ಬಂಗಾರ' ನೋ.

ಭಿಂಡಿಮಾಲ (ನಾ). = ಭಿಂಡಿಮಾಲ. [ಸಂ.]

ಭಿಂಡಿಮಾಲ, ಭಿಂಡಿಮಾಲ (ನಾ). ಕೈಯಿಂದ ಎಸೆಯುವ ಸಣ್ಣ ಭಲ್ಲೆಯಂತಹ ಆಯುಧ: ಶಕ್ತಿ, ಪ್ರಾಸ, ಹುಲಿಕ, ಭಿಂಡಿಮಾಲ ಶೂಲ . . . ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ತಂದಿರುವ ಈ ಸಮಂತಪಂಚಕವು ಎಷ್ಟು ಭಯೋರವಾಗುವುದು ! (ಕಂಠ್ಯ. ೧೦೨) ; ಶೋಪಾರ ಭಿಂಡಿಮಾಲ ಗಳ ಯುದ್ಧ ಗಜಗಜಗಳ ಹೋರಾಟ . . . ಅನಂತಾನಂತವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು (ಕಂಠ್ಯ. ೧೦೧). **ಭಿಂಡಿಮಾಲ :** ತೋಮರಮಾಲ ಪಾಸುಂಧಿಭಿಂಡಿಮಾಲವಾದ್ದು ಲಗದಾದಿವಿಧಾಯುಧಗಳೊಳಗೊಳಿಸುವುದೇ [ನಾ] . . . ಆಗಿ (ಕಂಠ್ಯ. ೨-೩೪) ; ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ದಿಲ್ಲರಸು ಸೂರಿಗೆ ತೀರಿಕೆ ಫಣ್ಣಿವಾಳಮೆತ್ತಿದ ಕರವಾಳ (೧೪. ೪೧೭, ೪೧೮. ೧೩೩-೪೪ ; ೧೦೦) ; ಪರಿಫಾಳಮುಸುಂಡಿತೋಮರಭಿಂಡಿಮಾಲಕಳು . . . ದಿರಫನಾರ್ಥದಾದಿ ಶಸ್ತ್ರೋತ್ಕರದಲಿಬಿರು ಕುಶಲರಾದರು ಮುನಿಯ ಗುಡಿಯಲಿ (ಕಂಠ್ಯ. ೧೭-೧೦೯). [ಸಂ.]

ಭಿಂಡಿಮಾಲ 'ಭಿಂಡಿಮಾಲ' ನೋ.

ಭಿಂಡಿಮಾಲ (ನಾ). = ಭಿಂಡಿಮಾಲ. [ಸಂ.]

ಭಿಂಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಭೇದಿಸು ; ಭೇದೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡು : ಸೋಲ್ಪಡು ಗುಡು ಮುಗುಟ್ಟುಂ ಸೋಲ್ಪಡು ಭಿಂಡಿಸುಮ . . . ಗ್ರಹಂಗಳಿಂದಲಾ ಮುನ್ನಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೨೯). 'ಭೇದಿಸು' ಪರಾ. [ಭಿಂಡು + — ಇಸ್ತು]

ಭಿಂಡು (ನಾ). ೧. ಮುರಿಯುವಿಕೆ ; ಹುಳುಮಾಡುವಿಕೆ ; ನಾಶ ಪಡಿಸುವಿಕೆ : 'ಭಿಂಡಿಸು' ಪರಾ. ೨. ಹಾಳುಮಾಡುವವನು ; ನಾಶಪಡಿಸುವವನು. ೩. ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ಮಗುವನ್ನು ಪಡೆಯುವವನು ; ಮೃತಪಾತ ಶಿಶುವಿನ ಜನನಿ : "ಪಶ್ಯತ್ಸೂತೀ, ಭಿಂಡು: — ಈ ೨ ಮಕ್ಕಳು ಬಾಳದವಳು" (ಕಂಠ್ಯ. ೧೦-೩೯) ; "ಮಕ್ಕಳುಲಿ ಸಾವ ಸತಿ ಭಿಂಡುವಳು" (ಮಂಥಾ. ೧೯-೩). [ಸಂ.]

ಭಿಂಗಾರಿ 'ಬಿಂಗಾರಿ' ನೋ.

ಭಿಕ್ಷನೆ (ಅ). ರಘು ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಸಂಜಿಗುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ಸುಸುರುಹಗರ್ಭಾಂಡ ಭಿಕ್ಷನೆ ಬಿಡು ಪ್ರಳಯಾಂತಕನ ಕೋಪಮಸ್ತುರಗಳಿಂ ಮಿಗಿಲೆಂದೆನಲು ಬೀಸುಮು ಬಿರುಫಾಳ: (ಕಂಠ್ಯ. ೧-೩-೨೩). [ಭಿಕ್ಯೆ - — ಅನ್ಯ]

ಭಿಕ್ಷ (ನಾ). ೧. ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಬೇಡುವುದು ; ತಿರುಪೆ ; ಯಾಚನೆ ; ಮೃಡವೇದಾ ಶರಣೆಂದು ಭಿಕ್ಷೆ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆ ದೇವಾ ಎಂದೆನಿಸು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ (ಕಂಠ್ಯ. ೧೩೩) ; ಆಹಾರಮೋರಮಾಂಡ ಆಹರಮಾಮಾಡುರ್ತೆ — ಗ್ರೀವಾ, ಭಿಕ್ಷಾ—ಎಂದರೆಡು ಶಬ್ದಗಳಿ ಗ್ರೀವ, ಗ್ರೀವೆ ; ಭಿಕ್ಷೆ, ಭಿಕ್ಷೆ — ಎಂದು ನಿಜಸುವುದು (ಕಂಠ್ಯ. ೩೨ ಕ್ರಿಯಾ) ; ದ್ವಾರಾವತಿಯ ಪೋಷ್ಯ . . . ಭಿಕ್ಷವ ದೇವತೆಯು ಮವನಾರಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಹಂಸ ಮೋಡುವೆನೆಂದು ನಡೆತುವನು

(ಕಂಠ್ಯ. ೨-೩೩). ೨. ಬೇಡಿದವನು ಕೊಡುವ ಅನ್ನ. ಆಹಾರ ಇತ್ಯಾದಿ : ಅಕ್ಷಯನ ಭಕ್ತರ್ಗ ೭೩೩ ಭಿಕ್ಷಮಂ ತಂದಿಕ್ಕಿದು ತ್ತಮನಕ್ಷಯದ ಫಲಕಿಂ ಸಮವಹಾದೇ (ಕಂಠ್ಯ. ೧೦ ೩೩) ; ರಾಗಿ ತಂದಿಯೊ ಭಿಕ್ಷೆ ರಾಗಿ ತಂದಿಯೊ (ಕಂಠ್ಯ. ೧-೩೯ ಕೃಷ್ಣ) ; ರಾಮಾನು ಸನ್ಯಾಸಿಯ ವೇದವನ್ನು ಪಾಕಿಕೊಂಡು ಈ ಪರ್ಣಶಾಲಿಗೆ ಬಂದು ಭಿಕ್ಷವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಈ ತಂತ್ರವನ್ನರಿಯದೆ ಸೀತೆ ಭಿಕ್ಷವನ್ನು ನೀಡಿದಳು (ಕಂಠ್ಯ. ೧೪. ೨೩). ೩. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಭೋಜನ, — ಲಾಡಿಟ: ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ಈ ದಿನ ಭಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕರೆದಿದ್ದೆವು (ಕಂಠ್ಯ. ೨೩೩).

[ಸಂ. ಭಿಕ್ಷಾ]

ಭಿಕ್ಷಾದೇಹಿ (ಅ). ೧. 'ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಿ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪಾತ್ಯ: 'ಭವತಿ ಭಿಕ್ಷಾದೇಹಿ' ಎಂಬುದಿರುವ ಕವ್ಯರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇರ್ಪೆಯ ಸಪ್ತಾಕ್ಷರೀಮಾತ್ರಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೧೦೪-೧೯). ೨. (ಆಲಂ) ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಿ ಎಂದೂ ಬೇಡುವವನು ; ತಿರುಕೆ ; ಭಿಕ್ಷುಕೆ : ಅಕನ ದೊರದಡೆ ಉಪವಾಸಿ ಪಾನೆಂದೆಂದು . . . ದಸೆ ದೆಸೆಗಳು ತಿರುಗಿ ಭಿಕ್ಷಾದೇಹಿಯಾದ ಸಂದೇಹಗಳ ಶಿವನೊಬ್ಬನು (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩) ; ವನಗೆ ಭಾಮೈದನಾಗಿ ಭಿಕ್ಷಾದೇಹಿಯಾಗಿದಾರದಂದು ಅಧಿ ರಾಧವನ್ನು ಕೊಡಿದರೆ ಹೀಗೆ ಜೀನುಮಾಶಿತವಾಗಿ ಉಭಯಭೃತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವೆ (ಕಂಠ್ಯ. ೩ ಕಾಣ್ಯ). 'ದೇಹಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷಾಟನ (ನಾ). ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುವುದು ; ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವುದು : ನಿಮ್ಮುವನೆ ಜಲಾದನರಿದ ತಲೆಯ ಬಾಯೊಳಗೆ ರಕ್ತವನ ಲಯಿಸುಪುದ ದಿಂದ ಭಿಕ್ಷಾಟನದನೆಗೇಡೇಭವ (ಕಂಠ್ಯ. ೨-೨-೩೩). ದೇವನುತ್ಪದಿಂದ ಭಿಕ್ಷಾಟನಕ್ಕೆ ನಡೆದ ನೀವಿಯವರೇಫಾಳ್ಮನು (ಕಂಠ್ಯ. ೧-೧೦). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷಾಟನಂಗಿಯ (ಕ್ರಿ). ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ತಿರುಗು ; ಯಾಚನೆಯಾಗಿ ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗು ; ತಿರುಪೆ ಬೇಡು : ಭಿಕ್ಷಾಟನಂಗಿಯುಬೇಕೆಂದು ಮನುಷ್ಯಂ ಗುರು ಗಣಪರುಗಳನ್ನು ಸೀಗರವಾದವು (ಕಂಠ್ಯ. ೧-೧೦).

[ಭಿಕ್ಷಾಟನ + ಕಿಯೆ]

ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ (ನಾ). = ಭಿಕ್ಷಾಟನ: ಐಶ್ವರ್ಯ ಕೇಡುಕೊಂಡವರಿಗೆ, ನಿರ್ಗತಿಕ ರಾದವರಿಗೆ ಈ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಯೇ ಆಶ್ರಯ (ಕಂಠ್ಯ. ೨ ಕ್ರಿಯಾಟನ).

[ಸಂ. ಭಿಕ್ಷಾಟನ]

ಭಿಕ್ಷಾನ್ನ (ನಾ). ೧. ಭಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ದೊರಕುವ ಅನ್ನ ; ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬೇಡಿ ತರುವ ಅನ್ನ. — ಆಹಾರ: ಭಿಕ್ಷಾನ್ನವನುಂಡಾ ಭಾಷಾಕ್ಷಂ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳಿಗೆ:ಗುಳ್ಳಮಂ ಸುಕ್ಷಮೆಯಿಂದರ್ಜಿಸುತೊಕ್ಕಯಮು ದೊಕ್ಕನೋಪಲಂ ಪಡದಿರ್ದಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೧೦-೧೦) ; ಇವಂಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನಿಕ್ಕ ದೊಡೆ ತಾನೆ ಪೂಜಮಟ್ಟು ಪೋಷನೆಂದು ಭಿಕ್ಷಾನ್ನಂ ಪುಟ್ಟದಂತೆಸಗಲು (ವ್ಯಾಖ. ೨೯-೩೩) ; ಈ ಪಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡರೆ ನನಗೆ ಮುಂದೆ ಭಿಕ್ಷಾನ್ನವೇ ಗತಿ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩). ೨. ಬೇಡಿದವರಿಗೆ ನೀಡುವ ಅನ್ನ. — ಆಹಾರ: ನೀಜಿಯೊರ್ವಳನಾರಾಗದಿಂ ಭಿಕ್ಷಾನ್ನಮಂ ತಂದು ವೀಡಿ ನಿಂದಾರ್ (ಕಂಠ್ಯ. ೨-೩೩) ; ಅಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಆರಿದೇಲ್ಲವೆ ಭಿಕ್ಷಾನ್ನ ಹಾಲುಪ್ಪವಕ್ಕೆ ? (ಕಂಠ್ಯ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರ (ನಾ). ೧. = ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರ. ೨. ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದವನು ; ಶಿವ : ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದನೋ ಈ ಮೋಹನದ ಸಿದ್ಧಂ . . . ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಬಂದನೋ ವಿಸ್ವಯಾಕಾರ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರನು (ಕಂಠ್ಯ. ೨ ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರಿ (ನಾ). ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪಾತ್ರಿ ; ತಿರುಪೆ ಗಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಪಾತ್ರಿ ; ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರಿ ಹಿಡಿಯುವ ವನ ಇನ್ನೊ ವನ್ನುಳ್ಳ ದೇವಿಯಾಗಿಲ್ಲ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩೩). [ಸಂ. ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರಿ]

ಭಿಕ್ಷಾಶನ (ನಾ). = ಭಿಕ್ಷಾನ್ನಂ : ತಂದ ಭಿಕ್ಷಾಶನವನ್ನೆತ್ತಿದರು ನಂದನರು
ತಾಯಿಗೆ ನಿವೇದಿಸಲು (ಕುಟು. ೧೦-೧೧). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷು (ಕ್ರ). ತಿರುಬೆ ಬೇಡಂ; ಯಾಚಿಸು; ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡು; ಅಪನ
ಕಪಾಲವಂ ಪಡಿದವನುನೇತ್ರನು ಭಿಕ್ಷುಸುವನೆಂದುಸುವನು (೧೫೩. ೩೬-೩೭).
[ಭಿಕ್ಷು + -ಯ್ಯ]

ಭಿಕ್ಷು (ನಾ). ೧. ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವವನು; ಯಾಚಕ; ಭಿಕ್ಷುಕ; ಮಿಥುಪ
ಪಳಕನ ಕುಂಡಲವ ಕಿವಿಯೊಳಂಬಿಟ್ಟು . . . ಮೊಳೆಯ ಪುಳಿಯೊಳು
ಪ್ರೀತಿಯೆ ಬೊಟ್ಟು ಭಿಕ್ಷುಬೇಡು ತಾಳನ್ನೆತ್ತಿವಟ್ಟು (೧೫೩. ೧೦೦).
೨. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಭಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಾಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಸಂನ್ಯಾಸಿ; ನಾಲ್ಕನೆಯ
ಅಶ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ತಪಸ್ವಿ: "ಪರಾಶರೀ, ಪ್ರತಿ, ಭಿಕ್ಷು:
. . . ತಾಪಸ:—ಈ ಫ ತಪಸ್ವಿ" (೧೦೫೩. ೧೪-೧೫). ೩. ಬೌದ್ಧ
ಸಂನ್ಯಾಸಿ: ನಾನು ತಂದೆಯ ಬರಾತಾರಕ್ಕಾಗಿ ಭಿಕ್ಷು ಆಗಿಲ್ಲ
(೧೫೩. ೧. ೧೫೬); ಅನಂದ ಏಕವು ಭಿಕ್ಷುಗಲನಚ್ಚರಿಸು (೧೫೩. ೩೫-೩೬);
ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷುಗಳು . . . ಮರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಶಿವಾ
ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೇವತೆಗಳ ದೊರಕಿದ (೧೫೩. ೪೨). ೪. ಜೈನ ಸಂನ್ಯಾಸಿ: ೫
"ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಇವರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ:- ೧. ಅನಗಾಹ. ೨. ಯತಿ.
೩. ಪವಿತ್ರ. ೪. ಮುಖಿ" (೧೫೩. ೧೪೪). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷುಕ (ನಾ). ೧. ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಜೀವಿಸುವವನು; ತಿರುಕ;
ದಯಾಚಕ: ಪರಹನು ಭಿಕ್ಷುಕನಾಗಿ ದ್ವಾರಾಪತಿಗೆ ಬಂದ ಪರಿಯವದ
ವರ್ಣಿಸುವನು (೧೫೩. ೧. ೩೫೬). ೨. ವಿರಕ್ತ; ಸಂನ್ಯಾಸಿ: ಈ
ದೇಗುಲಮನೋರಂಜನದಲ್ಲಿ ನಿನಂದೇನೂ ಗರ್ವಂ ತಳ್ಳುವುದು
ರಕ್ಷಿಸದೊಳವುಗುವಂ ಭಿಕ್ಷುಕಂಗೆಣವಂಗೀ ಪಂಶಂ (೧೫೩. ೫೪-೫೫).
೩. ಜೈನಯತಿ; ಸಂನ್ಯಾಸಿ: ಶ್ರಮಾ: ಅರ್ಹತದೊಳ. . .
ಪ್ರಜ್ಞಾಪಯ್ಯಂ ಗೃಹಸ್ಥನಂ ನಾನಪ್ರಸ್ಥನಂ ಭಿಕ್ಷುಕನುಮೆಂದು
ನಾಲ್ಕರಪ್ರಸ್ಥ (೧೫೩. ೩೫೬); ತದಾಶ್ರಮಿಯವು ಲೋಕತಾಶ್ರಮಂ
ಭಿಕ್ಷುಕಂ ಬಂದು ಪಾರದತ್ತನ ಸಮುಕ್ತರೂಪದೊಳ್ ತಡೆಂ ಬಂದಿರತ್ತ
ಭೀದೊರ್ ಎಂಬುದು (೧೫೩. ೪-೫೪). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷುಕಿ (ನಾ). ೧. ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಜೀವಿಸುವವಳು; ಯಾಚಕಿ;
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ ಭಿಕ್ಷುಕಿ (೧೫೩. ೩೫೬); ತಿರುವನ ಮನೆಯ ದಾಗಿಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷುಕಿ
ಯೊಳ್ಳುಳು ಲೋಕುತ್ತಿರಳು (೧೫೩. ೧೫೬). ೨. ಜೈನ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿ;
ಕಂತಿ: "ಶ್ರಮಾ, ಭಿಕ್ಷುಕಿ, ಮುಂಡಾಈ ೩ ಕಂತಿ" (೧೫೩. ೪೦-೪೦೬).
[ಸಂ. ಭಿಕ್ಷುಕಿ:]

ಭಿಕ್ಷುಕಿ (ನಾ). ಬೌದ್ಧಸಂನ್ಯಾಸಿನಿ: ಇಂಥ ದಿವ್ಯವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯ
ಭಗವಂತ ತಾನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರ ಸಂಗವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಹುಕಾಲದೊ
ಸ್ಥೀಯರನ್ನು ಭಿಕ್ಷುಗನೆಯರನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಲ್ಲ (೧೫೩. ೧೫೬); ಬುದ್ಧ,
ಭಾರ್ಗ, ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಶರಣಾಗುವವರಿಂದ ಭಿಕ್ಷುಗಳೂ ಭಿಕ್ಷುಗನೆಯರೂ
ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯಬಹುದೇ ಹೊರತು ಅವನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು
ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವನೆ (೧೫೩. ೧೫೬); ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ಭಿಕ್ಷುಕಿ
ಮತ್ತು ದೇವದಾಸಿಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು (೧೫೩. ೪೦).
[ಸಂ. ಭಿಕ್ಷುಕಿ:]

ಭಿಕ್ಷಿ (ನಾ). ೧. ತಿರಿಯುವುದು; ಬೇಡುವುದು; ತಿರುವೆ; ಯಾಚನೆ:
"ಯಾಚ್ಚಾ, ಭಿಕ್ಷಾ, ಅರ್ಥನಾ, ಅರ್ಥನಾ-೪ ಬೇಡುವಿಕೆ, ಕೇಳುವಿಕೆ,
ತಿರುಡುವಿಕೆ" (೧೫೩. ೩೫೬); ಗ್ರೀವಾ, ಭಿಕ್ಷಾ-ಎಂಬೆರಡು ಪುಂಗುಳ್ಳ
ಗ್ರೀವ, ಗ್ರೀವೆ, ಭಿಕ್ಷ, ಭಿಕ್ಷಿ ಎಂದು ನಿಜವುವುದು (ಕುಟ. ೩೦ ಕ್ರಿಯಾ).
೨. ಬೇಡಲು ಬಂದವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ದಾನ.-ಅನ್ನ, ವಸ್ತ್ರ, ಹಣ

ಮೊದಲಾದುವು: ಕರೆದು ಭಿಕ್ಷೆಯ ನೀಡೆ ಗೋಪ್ಯವು ನಿಮ್ಮ ತಲೆ
ಗೋವಾಲನಿಗೆ (೧೫೩. ೧-೧೫೩ ಪುಟ); ಇವೆಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನೆತ್ತಿದೊಡೆ ತಾನೆ
ಪೊಡುಟ್ಟು ಪೋಪನೆಂದು ಭಿಕ್ಷುನಂ ಪುಟ್ಟಿದಂತೆಗಳು (೧೫೩. ೨೪-೨೫ ಪುಟ).
೩. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಭೋಜನ:
ಇಂದು ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಭಿಕ್ಷಿಗೆ ಕರೆದಿದ್ದೆವು (೧೫೩).
ಭಿಕ್ಷುನು=ಬೇಡಲು ಬಂದವರಿಗೆ ಏನನ್ನಾದರೂ ಕೊಡು;
ತನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನೇ ತುಡುಲರೂಪವಾಗಿ ಭಿಕ್ಷುನಿಡಿದಳು (೧೫೩. ೧೦೬).
ಭಿಕ್ಷು ಬೇಡು=ಯಾಚನೆ ಮಾಡು; ತಿರಿ: ಮುಂದಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ
ಭಿಕ್ಷುಬೇಡು (೧೫೩. ೫). [ಸಂ. ಭಿಕ್ಷಾ]

ಭಿಕ್ಷಿಯು "ಬಿಡೆಯ್ಯ" ನೋ.

ಭಿಕ್ಷೆಯು "ಬಿಡೆಯ್ಯ" ನೋ.

ಭಿಕ್ಷ (ನಾ). ಹೊರ; ಖಂಡ: "ಭಿಕ್ಷಂ, ಶಕಲಂ, ಖಂಡಂ, ಅರ್ಧಂ—
೪ ಮುರುಳು ಬೊರಗಳ ಹೊರ" (೧೫೩. ೨೪). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷರಿ (ನಾ). ಖಡ್ಗಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರಸೆ: ಬಂದಿಹೋರಿಸ
ಕಳೆದೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿಹೋರಿಂದ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಭ್ರಮಾವನ್ನು ಮಾಡಿ ತೊಡೆ
ಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಆವರು ಅದು ಭಿಕ್ಷರಿಯೆಂದು ಸದೃಶವು (೧೫೩. ೪-೬೦).
"ಶಕಭಿಕ್ಷರಿ" ಪರಾ. [?]

ಭಿಕ್ಷಿ (ನಾ). ೧. ಮರಿಯುವುದು; ಒಡೆಯುವುದು; ಬೇರ್ಪಡಿಸು
ವುದು. ೨. ಬೊರ; ಮುರುಳು; ತುಂಡು. ೩. ಒಡೆದು
ಹೋಗಿರುವ ಅಥವಾ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತು.
೪. ವಿರಹ; ಸೀಳು; ಭಿದ್ರ. ೫. ಗೋಡೆ; ಕುಡ್ಯ:
"ಭಿಕ್ಷಿ, ಕುಡ್ಯಂ-೨ ಗೋಡೆಯ ಹೊರಗಳು" (೧೫೩. ೪೪); ಇದಿರೂಳ
ಭೀಕ ಪಳಕೆ ಭಿಕ್ಷಿಯಂತ ಸುತ್ತಿದ ನೇತ್ರಮಾಲಿಕೆಯೊಳ (೧೫೩. ೫೪);
ಭಿಕ್ಷಿ ಮೂಳು ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುತ್ತಾ (೧೫೩. ೪೫-೪೬).
೬. ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಮೂಲ ಅಧಾರ; ಹಲಗೆ, ಒಟ್ಟಿ.
ಗೋಡೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನ: "ಭಿಕ್ಷಿಯನೆ ಪುಸ್ತಕಂ" (೧೫೩. ೧೫೬-೧೫೭);
ಭಿಕ್ಷಿಯಲ್ಲದೆ ಬರೆಯಬಹುದೆ ಚಿತ್ರವನು ಬಿಟ್ಟ ಬೇಯಬಹುದೆ
ಭರೆಯಲ್ಲದೆ (೧೫೩. ೫೬); ಭಿಕ್ಷಿಯೊಂದಿಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರವೊಕ್ಕಿರಬಹುದು ?
ಚಿತ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಭಿಕ್ಷಿ ಸೂಗಸಹುದುತು ? (೧೫೩. ೧೫೬). ೭. ಮೂಲ;
ತಳ: ಅರ್ಜನೆಯವನರ್ಚನದಲ್ಲಿ ಪೂಜದ ಫಲ ಭಿಕ್ಷಿಯಂ ದ್ರವ್ಯವ
ಕೊಡುವುದು ಮೂಲರೂಪದೊಳಗೂ ಈ ಉಭಯದ ಭಿಕ್ಷಿಯನೊಡು
ನಿತ್ಯವ ತಂದವನಿಗೆ ಏನೂ ಏನರಲ್ಲ (೧೫೩. ೧೫೬-೧೫೭). ೮. ಬೇವಿನ
ನಡೆಸಲು ಅಥವಾ ದೇವತೋತ್ಸವಾದಿಗಳು ನಡೆಯಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವ
ಅಧಾರಭೂತವಾದ ಶಾಸನವುಳ್ಳ ಭೂಮಿ, ಇಡುಗಂಟು
ಮೊದಲಾದುವು; ಆಶ್ರಯನಿಧಿ: ಉತ್ಸವಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬಗೆ ನಮ್ಮ
ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಒಟ್ಟಿ ಭಿಕ್ಷಿ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದೇನೆಂದರೆ (೧೫೩. ೧೫೬),
೧೫೩. ೧೫೬ ೬; ೧೫೩. ೪. ಹಿನ್ನೆಲೆ: "ಮುಂದಾಗದೆ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ
ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಕೊಡುವಂಥ ದೃಶ್ಯ . . .
ಹಿನ್ನೆಲೆ; ಭಿಕ್ಷಿ; ಮರೆ; ಅತ್ತಿಹಿ" (Bask-ground-೧೫೩). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷಿಚಿತ್ರ (ನಾ). ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿರುವ ಚಿತ್ರ: ಭಿಕ್ಷಿ
ಚಿತ್ರಾಕೋಶದೊಳಿರುವುದು. . . ರಯ್ಯಮೆನಿಸುತ್ತವಿತ್ತಯ್ಯಾಗ್ಯುಪಂ
(೧೫೩. ೪-೫೬); ಪ್ರಕೃತ ಅವಲೋಕನದಲ್ಲಿ . . . ಬೋಳಂ ಕಾಲಗಳ
ವರೆಗೆ, ಆ ಮೇಲೆ ತಿರುವಾಂಕೂರು-ಕೊಟ್ಟಿ ಭಿಕ್ಷಿಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಲೇಪಾಕ್ಷಿ
ಕರೆಯ ವರೆಗೆ . . . ಮುಚೆಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ (೧೫೩.
೫೫); ಅಂಕಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷಿಚಿತ್ರಗಳಿರುವ ಸಂಗತಿ ಅನೇಕರಿಗೆ
ತಿಳಿದದ್ದೇ (೧೫೩. ೫೫). [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿದೋಷ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾವ್ಯದೋಷ ; ಸಂಧಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು ; ವಿಸಂಧಿ : ಮುನ್ನೂ ತೇಲ್ದೊರ್ಧಂ ಭಿನ್ನಪ್ರಸ್ತಾರ ಭಕ್ತಿದೋಷವು ಗತಂ (೪೩೩. ೦-೪೭). **೨** "ಜನಪತಿಗೆ ಒಸಗಿಯಂ ಪುರಜನಮೆಲ್ಲಂ ಬೀಡುತಿರ್ಪರಾಗಳ್ ತಾಮುಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜನಪತಿಗೊಸಗಿಯಂ' ಎಂಬುದನ್ನು, ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಕಡಮೆ ಬೀಳುವುದೆಂದು ಕವಿ 'ಜನಪತಿಗೆ ಒಸಗಿಯಂ' ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಒಡೆಯ ಬಾರದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಡೆದರೆ ಭಕ್ತಿದೋಷ. [ಸಂ.]

ಭಕ್ತಿಪತ್ರ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಸುವ ಪತ್ರ; ಪ್ರಚಾರಪತ್ರ : ಆಕಾಶದ ಬಿನ್ನ ಮೇರೆ ಭಕ್ತಿಪತ್ರ ಒದಿದೆ (೪೩೩. ೦೪); ಸಾಂದರ್ಭ ಕೊರೆ ಸಂಬಂಧದ ಭಕ್ತಿಪತ್ರಗಳನ್ನು ಭಗತ್‌ಸಿಂಗ್ ಬರೆದುದೂ ತಿಳಿಯಬಂತು (೪೩೩. ೦೦೪); ಈ ಕಾಯಾಲೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪತ್ರಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಲಿ. . . ಸಾಗರಕರಗಿ ಅರಿವಾಗುವಂತೆ ವಿವರಿಸಬೇಕು (೪೦೩. ೦೦). **೩** ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'Wall Poster' ಎಂಬುದರ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ. [ಸಂ.]

ಭಿದುರ (ಗು). ೧. ಮುರಿಯುವ; ಒಡೆಯುವ; ಸೀಳುವ. (ನಾ). ೨. ಮುರಿಯುವವನು ; ಒಡೆಯುವವನು : ಮದವದರಹ್ಯಮಸ್ತಭಿದುರಂ [ಭಯ]ವಿಧುರನನ್ನೆಬಾಚಿದುರಂ. . . ವ್ಯವಸೇನಂ (ಗಣಿತ. ೧-೩೩). ೩. ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧ; ಅಶನಿ : "ವವಿ, ಅಶನಿ. . . ಗೌ, ಭಿದುರಂ. . . ಶುಖಿ. - ಈ ೧೨ ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧವೆಂದೆ" (ತಾ.ಪು. ೦೦-೩೩); ಅರಿಭೂಧ್ಯದ್ವಿರಿದುರ್ಗಸಂಗಭಿದುರ ಜ್ಞಾನಾನಕಂ . . . ಬರಾಳನ್ನಪಾಲ ಭೈರವಕರಪೂಜ್ಯಶ್ವತಾಪಾನಕಂ (೨೪. ೪೩. ೪೩೩. ೦೨-೨೨ ; ೨೩೨); ತಾವು ಗೋಚರಮಾಗದಿರೆ ಕೋಪ ಪೆಳ್ಳು ತೀವಿ ಭಿದುರೋಪಮಿತತ್ವಜೇಧಿಯ ತೆಗೆದು ಕಾವವನ್ನರಿದು ಕೊಂದವೆ ನೆನಲು (೩೦೩. ೦-೦೨-೦೨). **೪**. ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನುಳ್ಳವನು, ಇಂದ್ರ; ದೇವೇಂದ್ರ; ಅರಿಯಾರ್ಥವರ್ತಮದಳನಭಿದುರನುರುತರವಿಜ್ಞ ಪ್ರಬಲಸೇನಾದ್ವಿಬಾಹುಂ (೩೩೩. ೦-೦-೦೪). ೫. ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಡೆಯುವಂತಹುದು; ಭಂಗುರವಾದುದು. ೬. ಬೆರಕೆಯಾದುದು ; ಮಿಶ್ರವಾದುದು. ೭. ಅನಿಯ ಕಾಲಿನ ಸರಪಳಿ. ೮. ಸಿಡಿಲು. [ಸಂ.]

ಭಿದೆ (ನಾ). ೧. ಒಡೆಯುವುದು; ಮುರಿಯುವುದು : "ಭಿದೆ ಸ್ತುತಿ ನಮಕ್ಕುಂ" (೩೩೩. ೦೦೪-೨೩). ೨. ವ್ಯತ್ಯಾಸ ; ಭೇದ : ರೂಪವುಂ ಒಡಿದು ಭಿದೆಯಂ ಸ್ವಾಭವು (೩೩೩. ೦೨-೪೦). ೩. ರೀತಿ; ವಿಧ; ಬಗೆ. [ಸಂ. ಭದಾ]

ಭಿದ್ಯ (ನಾ). ದಂಡೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವ ಹೊಳೆ ; ಗಂಡುಹೊಳೆ ; ನದಿ : "ಭಿದ್ಯ, ಉದ್ಯ, ನದಿ : - ಈ ೩ ಗಂಡುಹೊಳೆ" (ತಾ.ಪು. ೦೦೦ ೪೪). [ಸಂ.]

ಭಿನ್ನ (ಗು). ೧. ಒಡೆದ ; ಮುರಿದ. ೨. ವಿಭಾಗಿಸಿದ ; ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ. ೩. ಬಿಡಿಸಿದ ; ತೆರೆದ. ೪. ಅರಳಿದ ; ವಿಕಾಸಹೊಂದಿದ. ೫. ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದ ; ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ : ಭಿನ್ನ ಅಂಕಿ ಅಂಕಗಳನ್ನು ಹೋರಿಸುವಾಗ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ತಂದಾ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತವೆ (೨೪೪. ೨೬೪). ೬. ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡ ; ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೊಂದಿದ. (ನಾ). ೭. ಒಡೆದಂ ಹೋದುದು ; ಸೀಳಿಹೋದುದು ; ಹಾಳಾದುದು : "ಭಗ್ನಮನೆ ರುಗ್ಗಮನೆ ತಿನ್ನಮನೆ . . . ಭನ್ನಮನೆ ಕಿಟ್ಟಿದು" (ಪಾಂಗಣ. ೦೩೨-೨೩); ಜಲವ ಸುಂಗಿತ್ತಯ್ಯ ಎನ್ನ ಕರವ ಪತ್ರಯ ಸುಂಗಿತ್ತಯ್ಯ ಬಿಡಿ ಎನ್ನಯ ಮಂತ್ರ ಭಿನ್ನವಾಯಿತು (೩೩೩. ೪೩೩) ; ಭಿನ್ನವಾದ ಗಡಿಗೆ ಹೊನ್ನು

ಕೊಟ್ಟರೆ ಸುನಾದಿತೆ ? (ಗಣ). - ೮. ತುಂಡು ; ಚೂರು ; ಶಕಲ. ೯. ಬೇರೆಯಾದುದು ; ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದುದು ; ಅನ್ಯ : ನೀನೆ ಸರ್ವಶ ಸರ್ವಗುರ್ವಾತ್ಮಕ ಸರ್ವಭೂತಮಯ ನಿನ್ನಂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರ್ಪ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲ (೩೩. ೩-೪೪) ; ಅಭವನೊಳ್ಳಿರೆದಾ ಮನವುಂ ನೆನಪುಂ ವಾಂಛಿಯುಮನ ವರತಂ ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲದಿರ್ಪಂ ನಿಜದಿಂ (ತಾ.ಪು. ೨-೩೪). ೧೦. ಅರ್ಥಭಾಗ : "ಖಂಡ, ಅರ್ಥ; (ಧರ್ಮ). ನೇಮ; ಶಕಲಂ. ಭಿನ್ನಂ. ಸಾಮಿ-ಈ ೬ ಅರ್ಥಂ" (ತಾ.ಪು. ೦೦೦-೨೩); "ಶಕಲಮನೆ ನೇಮಮನೆ ಭಿನ್ನಮನೆ ಖಂಡಮನುರ್ಧಕ್ಕೆ ನಾಮಂ" (ತಾ.ಪು. ೦೨೪-೦೪). ೧೧. ಕುಂದು ; ಕೊರತೆ ; ದೋಷ : ತನ್ನ ಭಿನ್ನವನೆಯಾದ ಅಪರವೆಂಬ ಕುನ್ನಿಯನೇ ನಂದ . . . ದೇವಾ (೧೩೩. ೦೩೩) ; ದೇವಗೊಂದಿಷ್ಟು ಭಿನ್ನವಾದರೆ ಭಾವಿಸು (೩೩೩. ೨-೩೦). ೧೨. ಸೀಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ; ಭೇದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ; ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವನು ; ನಿನ್ನಂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರ್ಪ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೀ ರಿವು ಭಿನ್ನವಾದುದು ಚಿತ್ರಂ ಪದ್ಮವತ್ರಾಂಬಕಾ (೩೩. ೩-೪೪). ೧೩. ಬೇರೆಯಾದವನು ; ಬೇರೆಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಭಿನ್ನನಂತೆ ಕೋಪ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನನಹಿಯು ಮಹಿಷ ತಿಳಿಯಲಿವನ್ನೆ ಮೂರರೈ (೪೩೩. ೪-೩೦). ೧೪. [ಗಣಿತ] ಭಾಗಿಸುವುದು ; ಭಾಗಾಪಾರ ; ಗತೃ ತಾಯಂ ಸಂಖ್ಯತಂ ತವ ಭಕ್ತಿ ಭಿನ್ನ ಚಿನ್ನದಿಂತಂ ಪಾಪಭಾಷೆಗಳ ಭಾಗಿ ಸೂಮಂದಜಾ ನೀನವಂ ಬಾಧಾ ? (೩೩೩. ೦೨-೦೩). ೧೫. [ಸಂಗೀತ] ರಾಗ ಹಾಡಿಗೆಲ್ಲ ಒಂದು ; ರಾಗಹಾಡುಗಳು ಶುದ್ಧ ಭಿನ್ನ ಗೌಡ ಅಪ್ಪ ಸಾಧಾರಣ ಸಪ್ತಸಾಧಾರಣ ಪಟ್ಟಿರಮೆಂಬಾಹುಹಾಡುಗಳು (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭಿನ್ನಂಗಿಯ. ಭಿನ್ನಗೈ (ಶ್ರೀ). ೧. ಸೀಳು ; ನಾಶಮಾಡು ; ಲೋಕಾಳ ಸಂಹಾರಮಂ ಭಿನ್ನಂಗಿಯು ಲೋಕಾರ್ಥ ಪಾಲ್ಪಡಲನೆಯ್ದಾ ಲೋಕನಂಗಿಯು (ತಾ.ಪು. ೨-೩೪). ಭಿನ್ನಗೈ : ೨. ಭೇದವಾದುದು ; ಪಕ್ಷಪಾತವನ್ನು ಮಾಡು : ತನ್ನಿನಯು ತನ್ನೊಡನೆ ಮೈಬಳಗವ ಭಿನ್ನಗೈಯದೆ ಬೆರಸುವುದು (೩೦೩. ೩-೪೩). [ಭಿನ್ನ + ಕಿಯೆ.]

ಭಿನ್ನಕರ್ತೃ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ] ಕ್ರಿಯಾಪದ ವಾಚ್ಯವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವವನು ; ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಪ್ರಯೋಜಕ ಕರ್ತೃ ; ಪ್ರೇರಕ ಕರ್ತೃ : ಭಿನ್ನಕರ್ತೃವಿನೋಗಸಂವಿಧಿ (ತಾ.ಪ. ೨೩೦. ಕೃತೀ). [ಸಂ.]

ಭಿನ್ನಕರ್ತೃಕ (ನಾ). ೧. = ಭಿನ್ನಕರ್ತೃ : ಅಥ ಭಿನ್ನಕರ್ತೃಕ ಪ್ರಯೋಗೇ - ಪರ್ಚಸು - ವರ್ಧನೇ. ಬರ್ಚಸು - ಭಯೇ (ತಾ.ಪು. ೪). ೨. ಪ್ರಧಾನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಕರ್ತೃವಿನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಕರ್ತೃವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಪೂರ್ಣಕ್ರಿಯಾಪದ : ಅಪೂರ್ಣಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು . . . ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಕರ್ತೃಕ, ಭಿನ್ನಕರ್ತೃಕ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ . . . ಕಡದೊಡೆ ಪಾಲ್ಪಡಲ್ ವಿವಿಧ ಮಸ್ತವನೀಯದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಡೆ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಈವ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಒಂದೇ ಕರ್ತೃವಿನಿಂದ ಆದುವಲ್ಲ ; ಭಿನ್ನಕರ್ತೃಕವಾದುವು (೪೩೩. ೪೪). [ಸಂ.]

ಭಿನ್ನಕುಂಭ (ನಾ). ಒಡೆದ ಗಡಿಗೆ. - ಮಡಕೆ : ಭಿನ್ನಕುಂಭದೊಳಿಹುದುಕ ದಂತೆ ನೆಲೆಯಿಟ್ಟು ಮಹಿಜದಂತೆ (೩೩೩. ೩೦-೩೦). [ಸಂ.]

ಭಿನ್ನಕೌಶಿಕಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಭಿನ್ನಪಕ್ಷ ಭಿನ್ನತಾನ ಭಿನ್ನಕೌಶಿಕಿ ಮಧ್ಯಭಿನ್ನಮೆಂದು ನಾಲ್ಕು ರಾಗಗಳು ಗೌಡ ಹಾಡಿಯಂಗಳು (೩೩೩. ೨೩೩). [ಸಂ. ಭಿನ್ನಕೌಶಿಕಿ]

ಭಿನ್ನಗಣಾ (ನಾ). ತಪ್ಪುದೈತ್ಯ ; ಸರಿಯಲ್ಲದ ಮೋಟ : ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾ ಸುಯಧಾನಿಯಾಗಿ ಮೋಡಲಿಲ್ಲದ ಭಿನ್ನಗಣಾ ನೋಡಿದನೆಂದು ತಮ್ಮ

ಮಾಡಿದಂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರೊಡನೆ ಅಜ್ಜನು ಅಣ್ಣನೊಬ್ಬರೊಡನೆ
(೧೦೫೩. ೧೩-೧೪). [ಭನ್ನ + ಕಣ್ಣ (< ಕಣ್)]

ಭನ್ನಗೈ 'ಭನ್ನಂಗೈಯೆ' ನೋ.

ಭನ್ನಪಾಣ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಭನ್ನಪಡ್ಡ
ಭನ್ನಪಾಣ ಭನ್ನಕೌಟಿಕಿ ಮಧ್ಯಭನ್ನವೆಂದು ನಾಲ್ಕು ರಾಗಗಳು ಗೌಡ
ಜಾತಿಯವುಗಳು (೧೦೫೩. ೨೩೩). [ಸಂ.]

ಭನ್ನತೆ (ನಾ). ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವಿಕೆ; ವ್ಯತ್ಯಾಸ : ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ
ಸಾಹಸ, ಹೇಡತನ ಮುಂತಾದುವು ಸ್ವಾಯಂಸ್ಥಾನದ ಭನ್ನತೆ
ಯಿಂದಂಟಾಗುತ್ತದೆ (೧೦೫೩. ೩೩). ಕರೆಯುವ ಭಾವಗೂ ಅಡುವ
ಭಾವಗೂ ತುಂಬ ಭನ್ನತೆ ಇದೆ (೧೦೫೩. ೧೦೫). [ಸಂ. ಭನ್ನತಾ]

ಭನ್ನಪಂಚಮ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಗಾನ
ಸಾಮವರಾಂಧಿಯ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವವರಾಂಧಿ(೨೩). ಭನ್ನಪಂಚಮರಾಗ
ಹೀಗೆ ಎರಡು ರಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ (೧೦೫೩. ೧೦೫). [ಸಂ.]

ಭನ್ನಪದ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ] ಸಮಾಸವಾಗಿದೆ ಇರುವ ಬೇರೆಬೇರೆ
ಪದ : ವ್ಯಸ್ಥಪದ : ಭನ್ನಪದದೊಳಗೆ ಸಮಾಸಪದದೊಳಗೆ ಣಾರಕ್ಕಿ
ಪರಮವಾದ ಸ್ವರಾರಂ ಣಾರಮನೆಯುಗುಂ (೧೦೫೩. ೧೦೫ ಕೃತಿ). [ಸಂ.]

ಭನ್ನಪಾಠ (ನಾ). ಸಂಪಾದಿತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಬೇರೆ ಪಾಠ :
ಪಾಠಾಂತರ : ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಎರಡು ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಆಯುವ
ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಭನ್ನಪಾಠಗಳು (Variante) ಎಂದು
ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (೧೦೫೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭನ್ನಪಾಠವಾಹಕ (ನಾ). ಒಂದು ಮೂಲಪ್ರತಿಯಿಂದ ಜನ್ಮವಾಗಿರ
ಬಹುದಾದ ಪಾಠಾಂತರಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ಇವರೊಳಲ್ಲಿ ಒಂದು 'x' ಪಾಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ
'x', 'y' ಮತ್ತು 'z' ಗಳನ್ನು 'x' ಮೂಲಪ್ರತಿಯ ಭನ್ನಪಾಠವಾಹಕಗಳು
(Variant bearers) ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು (೧೦೫೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭನ್ನಭಾಷಣ (ನಾ). ರಿ. ಮಂಡಕೆಯ ಚೊರರು : ಓಡು : ಬೋಕಿ :
ವಿಷ್ಣು ನಮಸ್ತುತು ತತ್ತ್ವಮಾತ್ಮಾ ದಿ ತತ್ತ್ವಮಿಲ್ಲೆಂಬ ನಿಷ್ಕ ಮತು
ಭನ್ನಭಾಷಣಮಾನಮೆಂದು ಸಂಭ್ರಮತುಂಗ ಪ್ರತಿಭಾಭಂಗವೆಂದು ಮೂಡಿ
(೧೦೫೩. ೨೦೦ ೩). ೨. (ಆಲಂ) ಅಪ್ರಯೋಜಿತ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಪುತರಾಂ
ಕೈಕೋದಕದೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟವನೆ ಭನ್ನಭಾಷಣಮರ್ತ್ಯ (ಕೊರಾಪಾ. ೧೦-೧೦೦).
[ಸಂ.]

ಭನ್ನಭಾವ (ನಾ). ಬೇರೆಯ ಭಾವನೆ : ಅನ್ಯಭಾವ : ಅನುಭವದೊಳಗೆ
ಬಿಟ್ಟ ಅರಿವೊಂಕ ಭನ್ನಭಾವವೆಂದಾದ ಶಿವಶಿವಾ ಎಂತಿದ್ದರೂ
ನಾನು (೧೦೫೩. ೧೦೦) : ಭನ್ನಭಾವಪ್ರಕೃತವ್ಯಕ್ತೋತ್ಪನ್ನವೊಂಕಗಳು
. . . ಪಾರಸತಿಯರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತೆ (೧೦೫೩. ೧೦-೧೧) : ಭನ್ನಭಾವ
ಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಇದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸರ್ವತೋ
ಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು (೧೦೫೩. ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಭನ್ನಮುಖ (ನಾ). ವಿರೋಧ : ತನ್ನ ಚಿಂತೆಯೊಂದು ಬೈವದ
ಗನ್ನತೆಕಡೆದೊಡು ಭಾವದ ಒನ್ನಗೈಯ ಬಗೆ ಮುಖಾ ದೈವದ ಭನ್ನಮುಖ
ನಾಲ್ಕು (೧೦೫೩. ೧-೨). 'ಅಭಿಮುಖ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭನ್ನಮಂಹೂರ್ತ (ನಾ). [ಜೈನ] ಒಂದು ಮಂಹೂರ್ತ ಅಥವಾ
ಎರಡು ಭಳಿಗೆಯಿಂದ ಆತ್ಮಲ್ಯ ಕಡಮೆಯಾಗಿರುವ ಕಾಲ : ಒಂದು
ಮಂಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಯವಷ್ಟು ಕಡಮೆಯಾಗಿರುವ ಕಾಲ :
ಒಂದು ಮಂಹೂರ್ತದೊಳಗಿಂದ ಒಂದು ಸಮಯವು ಕಡಮೆಯಾದರೆ. ಅದು
ಭನ್ನಮಂಹೂರ್ತವೆನಿಸುವುದು (೧೦೫೩. ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಭನ್ನಯಿಸು 'ಭನ್ನಿಸು' ನೋ.

ಭನ್ನರಾಶಿ (ನಾ). ರಿ. [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಪೂರ್ಣಾಂಕವನ್ನು ಒಡೆದರೆ
ಬರುವ ಭಾಗ : ಒಂದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಕಡಮೆಯಾದ ಭಾಗ :
ಕಾಲ. ಅರ್ಧ ಪೊದಲಾದುವು : ಅಪೂರ್ಣಾಂಕ : ಭನ್ನಾಂಶ :
ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೨೪೦೦ಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ
ಅಳತೆ, ತೂಕ ಮುಂತಾದುವುಗಳೂ, ಒಡ್ಡಿಯ ವ್ಯವಹಾರವೂ ದ್ವಿ. ತ್ರಿ. ಚ.
ಎಂಬ ಭನ್ನರಾಶಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ (೧೦೫೩. ೩). ೨. ಅಪೂರ್ಣಾಂಕ
ಲೆಕ್ಕ : ಭನ್ನರಾಶಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಕಲನ. ವ್ಯವಕಲನ ಮೊದಲಾದ
ಲೆಕ್ಕಗಳು : ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥಗುಣಿತೋಕ್ತಿ ಕಾಲಕು ಭನ್ನರಾಶಿ
ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿದ (೧೦೫೩. ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಭನ್ನರಾಶಿ (ನಾ). ರಿ. ಬೇರೆಬೇರೆ ರೀತಿಯ ರಾಶಿ : ಸ್ವಾದ :
ಸ್ಮಾರ. ಉಪ್ಪು ಎರಡೂ ಭನ್ನರಾಶಿಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು (೧೦೫೩).
೨. ಬೇರೆಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಅಭಿರಾಶಿ. - ಅಸಕ್ತಿ. - ಅನೇಕ :
ಅವಿಭಜ್ಯ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರಾದರೂ ಭನ್ನರಾಶಿಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು (೧೦೫೩).
೩. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಅಭಿರಾಶಿಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಭನ್ನರಾಶಿ
ಗಳಾಗಿ ತಂತನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿನಿಟ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವಕ ಪೂರ್ವ (೧೦೫೩. ೧೦-೧೨ ೩).
[ಸಂ.]

ಭನ್ನರಿಂಗ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ] ಬೇರೆಬೇರೆಯ ರಿಂಗ : ಭನ್ನರಿಂಗದ
ಅನೇಕ ಕರ್ತೃವರಾಗುವಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾವಚ್ಛೇ ಕಡೆಗೆ ಕರ್ತೃವರಾದ
ರಿಂಗವು ಬರುವುದು. ಉದಾ : - ಅನೆಯಮರಸಮಮಾರಸಿಯುಂ ಬಂದರ್
(೧೦೫೩. ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಭನ್ನವಿದ್ಯ (ನಾ). ವಿದ್ಯಾಬಲವನ್ನು ಕಳೆದೊಂದವನು : ಬಹು
ರೂಪದಿಂದ ಕಾಂಡ್ಯಾರ್ಥಸುರಂ ನೀನಜನತಾಳ್ಮಾಂಭ್ರಮನಿಂ ಭನ್ನವಿದ್ಯ
ನುಮಾಸನ್ನಸನ್ನಾಹಮಮಾಗಿ ವೇಶಗೆದು ಪೋಗಿ (೧೦೫೩. ೧-೨೩ ೩).
[ಸಂ. (ಭನ್ನ + ವಿದ್ಯಾ + -)]

ಭನ್ನವಿಸು 'ಭನ್ನಿಸು' ನೋ.
ಭನ್ನವೃತ್ತ (ನಾ). [ಭಂದ] ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯದೋಷ : ಒಂದು ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿತವಾಗಿರುವ
ಗುರು ಲಘುಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಅಕ್ಷರವಾಗಲಿ ಮಾತ್ರೆಯಾಗಲಿ
ಮೆಚ್ಚು ಕಡಮೆಯಾಗುವಿಕೆ : ಭಂದೋಭಂಗ : ಸಂವಿಧಿತ ಯತಿಭಂಗಂ
ಭನ್ನವೃತ್ತವೆಂದಿಂತು ವಾಕ್ಯದೋಷವೆಂದಕ್ಕೂ (೧೦೫೩. ೧೦೫) : ಗುರು
ಲಘುರೂಪಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟರೂಪವೇನಾಧಿಕಾರರಂ ಭಂದವೊಂದೊಂದಿ ಭನ್ನ
ವೃತ್ತಮೇಲುದು ಮಾರುತುಮಾತ್ರಂಕ ದೋಷಮಾತ್ರಂ ಕೃತಿಯೊಳ
(೧೦೫೩. ೧೦೫). [ಸಂ.]

ಭನ್ನಪಡ್ಡ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಭನ್ನಪಡ್ಡ
ಭನ್ನಪಾಣ ಭನ್ನಕೌಟಿಕಿ ಮಧ್ಯಭನ್ನವೆಂದು ನಾಲ್ಕು ರಾಗಗಳು ಗೌಡ
ಜಾತಿಯವುಗಳು (೧೦೫೩. ೨೩೩) : ಭನ್ನಪಡ್ಡವೆಂಬ ರಾಗವು ಭೂಪಾಲ
ಮೇಳದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ (೧೦೫೩. ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ (ನಾ). ವಿರುದ್ಧಾಭಿಪ್ರಾಯ : ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದ :
ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಒಂದು ಕೊನೆಗೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ
ಮಾತು ಕೂಡ ಸಂತುಷ್ಟೋಗಿತ್ತು (೧೦೫೩. ೧೦೫) : ಈ ಬಗೆಯ ಉಚ್ಚ
ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವದೇ ವಿಧಾಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಕಠಿಣ
ವಾಗುವುದು (೧೦೫೩. ೧೦೫). [ಸಂ.]

ಭಿನ್ನಿಸು. ಭಿನ್ನಯಿಸು. ಭಿನ್ನವಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಬೇರ್ಪಡು : ಸಡಿಲವಾಗು :
ವಿಪ್ರಮಾನತತವೇಬಲದೊಳೊಪ್ಪಿಯಾ ಬಿದಿರಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನಿಸದೆ ಬಿದಿರದ
ಬಿಟ್ಟಿಗಳ ದಂತಗಳುಂಟಾದವನೊಂದನು (೧೦೫೩. ೧೦-೧೧) :
ತೋಯದದ ಕತ್ತಿನೊಳು ವಿದ್ಯಾತು ಭಾಯ ಭಿನ್ನಿಸಿ ತೋರುಪೊಲು :

(೩೫೩. ೦೨-೩). ೨. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗು; ಬದಲಾಗು; ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗು; ಭಿನ್ನವಾಗು; ಮುನ್ನ ತಾನು ಬರಿಸಿ ಕಳುಹಿದ ಪತ್ರಮಂ ಪರಿಸ್ತೋದಿಸಿದಂತೆಂದರ್ಥ ಭನ್ನಿಸಿದ ಭಾವಾರ್ಥಮಂ ತಿಳಿದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦-೨೩); ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಭನ್ನಿಸುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦೯). ೩. ಭಿನ್ನವಾಗು; ಬೇರಾಗು; ಭಿನ್ನವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಸಹಯೋಗವಾದಿವಾದವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩-೨೯). ೪. ಬೇರೆಯಾದು; ತೆಂಗಾಯ ಬಲಹಿಂದ ಭಿನ್ನ ತ್ರಿಸ್ತುಳೀರ ಸೇವಿದೇಕು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩-೨). ೫. ಮುಂದೆ ಹಾಕು; ಹಾಕುಮಾಡು; ನಾಶಮಾಡು; ಮನ್ನಿಸಲಿ ಎಂದಿ ನನ್ನ ಬೇಡಿಕೆಯು. ಭನ್ನಿಸಲಿ. ನನ್ನ ಬಲವನು ಮರಸೂ (ಕುಂಭಾ. ೩೩೦). ಭಿನ್ನಯಿಸು: ೨. ಒಂದೇ ಮರದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಭೇದದಿಂದ ಒಂದು ರವೆವೆವಿಧ್ಯ. ಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಭಿಜವು ಕ್ಷೇತ್ರಬಲದಿಂದ ರಸ. ಪಾಕ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನಯಿಸುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ (ಕುಂಭಾ. ೨೦೯ ಸಂಭಾ. ೨೦೩). ೬. ಬೇರೆಯಾದು; ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸು: 'ಕಾಸು ಇದ್ದೇನೆ' ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರಾಗಲಿ ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಯಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩). ಭಿನ್ನವಿಸು: ೨. ಮನುಷ್ಯನು ಕರ್ಮಯೋಗಿ ಭೋಗಿಯೋನಿ ಎರಡೂ ಆಗಿರುವುದಾದರೆ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಭೋಗಗಳ ಅನುಪಾತವು ಒಂದೇ ಆಗಿರದೆ ಭಿನ್ನವಿಸುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩೦).

[ಭಿನ್ನ + ಅಂತ್ಯ]

ಭಿನ್ನೋದರ (ನಾ). ಮಲತಾಯಿಯ ಮಗ; ಮಲಲಗ್ನಿ ಅಥವಾ ಮಲತಮ್ಮ; ರಾಜಕುಮಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಕಾಂತಯ್ಯಪಂಥಾಪು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಭಿನ್ನೋದರರಾದ ತನ್ನ ಸಹೋದರರನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೯). 'ವಿಕೋದರ' ಪರಾ.

[ಸಂ.]

ಭಿನ್ನೋಪಪಾತ (ನಾ). ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಮುದ್ರಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಪೂರಕ ಪಾಠಾಂತರ: ೨೫ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲದಾಗ ಈ ಭಿನ್ನೋಪಪಾತ (Sub-Variant) ಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩); ಈ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಭಿನ್ನೋಪಪಾತಪಾಠಗಳೆಂದು (Sub-Variant Carriers) ಉಪಪ್ರಧಾನಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರೆಯಬಹುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩). [ಸಂ.]

ಭಿಮ್ಮನು (ಕ್ರಿ). ಶಬ್ದದಿಂದ ತುಂಬು; ಪ್ರತಿಭೆನಿಸು; ಜನಪೂಜೆಗೆಂದು ಮುನ್ನವೆ ಬುಜುತರ ಪುನೆಯಿಂದ ಬಂದಿರಲಿ ಅನುಪಮ ಪೂಜೆಗೈದರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯೋಪ ಭೋರನೆ ದಶದಿಕ್ಕು ಭಿಮ್ಮನಲು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೫೨-೫೦). [ಭಿಂ + ಎಮ್ (< ಎಮ್)]

ಭಿಮ್ಮನ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾ ಶಬ್ದ: ಅಳಿಯದೆ ಬಂದವು ಕಿಮ್ಮನ್ ಪಂಪರಸಯ್ಯ ಭಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪) ಮ್ನನ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೩ ತೃಣ). ಮ್ನನ್ವವಾರಗಿ ಕಿಮ್ಮನ್ ಕೂರ್ಮಾನತಾರಗಿ ಭಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪) ಮ್ನನ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೩-೦). ೨ ಮಹಮ್ಮದಿಯರು ತಮ್ಮ ಮತದ ಉತ್ತಮಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾ ಹುಸೇನ್, ಬಾ ಹುಸೇನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮತ್ತೆ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದನ್ನು ಮೋಡಿ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಕಿಮ್ಮನ್' ಪರಾ. [?]

ಭಿರಿಂಗಣಿ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ; ತಟ್ಟನೆ; ಕೂಡಲೆ; ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ; ಧಿಡಿರನೆ: ಸಿಟ್ಟಿಗಿದ್ದು ಭಿರಿಂಗಣಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಲದಿಂದ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೋಗಿ ಕೂದುವಳು (ಕುಂಭಾ. ೩೨).

[? + ಅಂತ್ಯ]

ಭಿರ್ಕ್ (ನಾ). ಬುರುಡೆಮಾತು; ಪೊಳ್ಳುಮಾತು: ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಏನು ಹೇಳಬೇಕೋ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬಿಟ್ಟರೆ ತನಗೆ ಅನುಮಾನ ಎಂದು. ಏನೋ ಒಂದು ಭಿರ್ಕ್ ಹೂಡದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦೯).

[? + ಅಂತ್ಯ]

ಭಿರ್ಕ್, ಬೃಗ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ರಾಗಾಲಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವೈತ (ಕಾಲ)ದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವಿಕೆ: ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ೨ ಸ್ವಾದಿ ಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಬೃಗಗಳನ್ನು (ಭಿರ್ಕ್) ಅದ್ವೈತವಾದ ವೇಗ ಮತ್ತು ಸುಲಭ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨). ಬೃಗ: ಕೇಳುವವರಿಗೆ ದೀಪಾವಳಿಯ ಮದ್ದು ಮತಾಪುಗಳ, ಬಾಣದಮಸುಗಳ ಮಿಗಲು ದೇಶದ ಕಣ್ಣು ಕೋರೈಸುವ ಸೌಂದರ್ಯ ಸೊಗಸುಗಳು ಈ ಬೃಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨). [?]

ಭಿರನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ; ಬೇಗನೆ; ಚುರುಕಾಗಿ: ಭಿರನೆ ಸಮಸ್ತ ಕುರುಸೇನಗಳಲ್ಲಿ ಗಜ ಕೆರೆಸರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦-೩೦).

[? + ಅಂತ್ಯ]

ಭಿಲ್ಲ (ನಾ). ಬೇಡ; ವ್ಯಾಧ: "ಬಿರುದರ್ ಭಿಲ್ಲರ್ ವ್ಯಾಧರ್" ನಯದಿಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦); ಒಂದೊಂದೆಯ ಮುಳ್ಳುಡುಗಳೊಳ್ ಕೂಡರ್ ಮೆಯ್ಯವಿರ್ ಪಳಾಗುವೆಂದು ಮಿಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರೆಯೆ ನಿಂದು ದಿಲ್ಲಭಿಲ್ಲಗಿ ತಮ್ಮಿಂ ತಮ್ಮ ಪಡುಮಿಗಂಕುಡುವ ಚಮರೀಮೃಗಂಗಳಂ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩೨೩ ಪ); ಭಿಲ್ಲಗಾದುದೇ ಗೋಪುರಂ (ಕೋಟ್ಯಾ. ೩೦).

[ಸಂ.]

ಭಿಲ್ಲಕರ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು: ಸಾಳಗ ನಾಟ ಭಿಲ್ಲಕರಂಮಂಜಿರಂ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾರಾಗಕ್ಕೆ ಉಪಾಂಗಗಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೨೯). [?]

ಭಿಲ್ಲಪಲ್ಲಿ (ನಾ). ಬೇಡರು ಮನಸಿರುವ ಗ್ರಾಮ; ಬೇಡರ ಪಳ್ಳಿ; ಸೊಗಲುಪುದಿ ಕಾನನೋದ್ದೇಶಮೋರಂತಿರ ನಾನಾಭಿಲ್ಲಪಲ್ಲಿವಿಗಮ್ಮಗ ಲಕಾಪವೃಕ್ಷಿಗುಡ್ಡಮಾತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೯). [ಸಂ. ಭಿಲ್ಲಪಲ್ಲಿ]

ಭಿಲ್ಲಪಳ್ಳಿ (ನಾ). = ಭಿಲ್ಲಪಲ್ಲಿ: ದರಿಸಿಯಾನೆಗಳ ಗಣಾಕೆ ಮೇವ ಮುಗಿಲ್ ದೂಣಿ ಭಿಲ್ಲಪಳ್ಳಿ ಕನ್ನರವಿಭುನಾಳಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿರೆ ತೀರ್ಪು ಶೈಲಮಾರ್ಗಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೦). [ಭಿಲ್ಲ + ಪಳ್ಳಿ]

ಭಿಲ್ಲಿ (ನಾ). ಬೇಡರ ಹೆಗಸು; ಬೇಡಿತಿ: ವನವನದಿ ಬನದಿವ ಭಿಲ್ಲಿಯರ ಬನ್ನಣವ ತೋಟಮದು (ಕುಂಭಾ. ೨-೩); ಭಿಲ್ಲಿಯ ವಿಶಾಸ ಮನ್ನಾಳಿಸೆಂದು ಸರ್ವಮಂಗಳ ನಿಜಕಾಳಂತ್ರಿವೆಸರಂ ಮಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕಮಂ ನೆಗಲ್ದರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩); ಆ ಶಿವದೇವತಾಪರಾಯಣೆಯು ಯಾರಿರ ಬೇಡು? ಭಿಲ್ಲಿಯ ವೇಷಧಾರಿಯಾದ ದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯಾಗಿರಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೭೨). [ಸಂ. ಭಿಲ್ಲಿ]

ಭಿವೊಮ್ಮ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು (?): ಸ್ವಸ್ತಿತ್ರೀ ಭಿವೊಮ್ಮ ಕೂರಾಳಗದ ಅಲರೊಳಿ ಕೊಣವಿಯಂಗೆ ದುರದುಳ್ ದುಗ್ಗ ಮಾರು ಪಡೆಪಟ್ಟಿ ಎಜ್ಜದು ಬಿಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೦; ಕು. ೨೫೦).

[? + ಅಂತ್ಯ]

ಭಿಷಗ್ಗನ (ನಾ). ವೈದ್ಯರ ಗುಂಪು: ಶರೀರರಕ್ಷಣೆಗೆ ಪರಿಚಯಗಂ ಸಮಯೋಚಿತಕೆಶಲರಪ್ಪ ಗುರುಜನ ಭಿಷಗ್ಗನ ಗಣಪನ ಗಣಪಾನ ಭಾಷಿಜನ ಉಪಮಹತ್ತರಿಕಾಜನಮಂ ಸಮರ್ಪಿಸುವುದಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೨). [ಸಂ.]

ಭಿಷಗ್ಗೋಷ (ನಾ). ವೈದ್ಯನ ತಪ್ಪು: ಮತ್ತಮಾತುರನಾಪಧಿಧಿರು ವಾದೊಡಂ ಭಿಷಗ್ಗೋಷಮಾಗಂತೆ ನಿಮ್ಮ ಪೆಟ್ಟು ದನುಪೇಕ್ಷಿಸಿದೊಡೆನ್ನ ದೋಷಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೦ ಪ). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷುರ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವೈದ್ಯ. ೨. ಉತ್ತಮವಾದ ಮದ್ಯ. - ಔಷಧ : ಮನೋರೋಗಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಭಿಕ್ಷುರಂ (ಶ್ರೀಮತಃ. ೨೬೧-೨೦೨). [ಸಂ.]

ಭಿಕ್ಷು (ನಾ). ವೈದ್ಯ : "ದೋಷವತ್ ಭಿಕ್ಷುಂ ಚಿಕಿತ್ಸಕಂ ವೈದ್ಯವತ್" (ಕುಂಗಲ. ೦೦೭-೭); ಶಾಕುಬರತನವಡು ನರಕವಾತನ ಮನೆಗೆ ಜೋಕೆಯಂ ನಿಧಿ ತಾನೆ ಬಂದವೋರ್ ರಂಜಿಸಿ ನೂಕದಳುವನ ಮನೆ ಗಾರ್ವೆದು ಭಿಕ್ಷುಜ್ಞನಂದೆಯ್ಯಂ ಮೂಲೈಯಂತ್ . . . ತಿಮಯುತ್ರ ಮನೆಗೇಗ ದೊರಕೊಂಡುದು (ಕೇಶವ. ೨-೦೦). [ಸಂ. ಭಿಕ್ಷು]

ಭಿಕ್ಷುತಿ (ನಾ). ಸೀದಹೋದ ಅನ್ನ : "ಭಿಕ್ಷುತಿ, ದಗ್ಧಿತಾ-೨ ಅನ್ನದ ಹೀಕು; ಸೀದಹೋದ ಅನ್ನ" (ಪ್ರಾ. ೨೭೭). [ಸಂ. ಭಿಕ್ಷುತಿ]

ಭಿಕ್ಷು (ಪಾ). ಬೋಧನ; ಅನ್ನ : "ಅಂಧಾ ಕೂರಂ, ಭಕ್ತಂ ದೀದಿವೀ, ಅನ್ನಂ ಓದನಂ, ಭಿಕ್ಷಾ, ಅತನಂ, ಅಹಾರಃ - ತು ಕ್ ಕೂಲಾ" (ಕೇಶವ. ೩೨-೨೪). [ಸಂ. ಭಿಕ್ಷು]

ಭೀ (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆ; ಭಯ; ಭೀತಿ : ಏಕಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ - ಪಾ. ಮಾ. ಪಾ. ಶ್ರೀ. ಸ್ತೀ. ಭೀ. ಭೀ. ಕೂ - ಎಂದಿವು ಮೊದಲಾದ ಏಕಾಕ್ಷರ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತೆಜಿದಂ ಎತ್ತಿವೆಯಂ ಪಡೆವುವು (ಕುಮ. ೪೩ ಕ್ರಮ); ಅನೇಕ ಸ್ತರಸ್ಥಿತಿ ಕೆಂ? ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀ. ಭೀ. ಭೀ (ಕುಮ. ೦೦೩ ಕ್ರಮ); ಕೋಡಿ ಖರದೊಪಾರ ಭೀಯಂದೋಡಿ ಪೊದಂಥೆ ಪುನುಗು ಕೂಡಿ ಪುನರೂ ಬಂದು . . . ಸೌಖ್ಯದಿಂದಾವಾಸ ಮಾಡಿದರು (ಕೇಶವ. ೦೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಭೀಂಕೃತ (ನಾ). ಬಾಗದ, ಧ್ವನಿ : ಭೀಂಕೃತಂ ಬಾಗದೊಳು ಭೀಂಕೃತಂ ಕೆಲಭೀಂಕೃತಂ ಪಿಂಪಿತಂ ಮದಗಜದೊಳು (ಕುಂಗಲ. ೨೬-೬). [ಸಂ.]

ಭೀಂಕೃತಿ (ನಾ). = ಭೀಂಕೃತ : ಕುಣವುತಿರ ರೂಪಾತ. ರಾಮನ ಕಣದು ಭೀಂಕೃತಂ, ರೋಗಕೃತವತಿ ಪದದರಿ (ಕೇಶವ. ೨-೨-೨೩); ಬಿರಾಜರ ಗುಣಕೃತಿ ಚಿಪವಯುಕ್ತ ಶರವೇರ ಮಹಾಭೀಂಕೃತಿ ನೋಳ್ವಮರಗ ಭೀಂಕೃತಿಯ್ಯುದು (ಕೇಶವ. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಭೀಕರ (ಗು). ೧. ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ; ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ : ಭೀಕರವಂಕರನಿಶ್ಚಯಭೀಕರಂನೀಕರವಂಕರಂನೀಕರಾತಿವ್ಯಾಕೃತಿ ಕವನೀಯಮಂಟು ಪೂಜೋದ್ರೀಪಂ (ಕೇಶವ. ೦-೩೩); ಪುರಹರಂ ಪೊದೆಯ ಕೋಳ್ವೊದ ಭೀಕರಗಜಾಸುರನೊ . . . ಎಂದೊಬ ಸಂದೇಹದೆಯಾದ ಸೂಕ್ತಿದಕ್ಕಲನೊಂದಂ ಕಂಡಂ (ಕೇಶವ. ೬-೦೦); ಉರವಣಿ ಪಾವನವ ಭೀಕರ ಸರಕ್ಕಳು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ತ (ಕೇಶವ. ೨೪-೨೬). (ನಾ). ೨. ಭಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂಥದು; ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂಥದು : ಭೀಕರವುಪ್ಪ ತೊಲಿಯುಭೀಕರವೋ; ತವವಾತನೇಕ ನೀನೇಕ ಕೃಪಾಣವೇಕ . . . ಸಿದ್ಧೇಕ ಮರಾಣವೇಕ ಲೋಕದೊಳ (ಗೇಶ. ೪-೦೦೨); ಕುಸುಮಧವರೋಮಂಥವೇನಂ ಕರಂ ಭೀಕರಮಗಲೊಪ್ಪಗುಂ ಕಾಪನದೊಳುಭೀಮನನ ಬಲಾಯುಪ್ಪತಾನಂ (ಕೇಶವ. ೪-೨೪); ತರಳನ ಕೊಗ್ಗಿಯಂದೆ . . . ಕೊರಲರಗದಿದು ಕತ್ತರಿಸಲು ತಲೆ ಬಿತ್ತು ಹೊರಳಲು ಭೀಕರವಾಯ್ತು (ಕೇಶವ. ೨೩-೦೪). ೩. ಭಯಾನಕತೆ : ಸರಹರಿಯ ವೇಷದಳದು ಭೀಕರದೊಳಂದು ಪಿರಗುಕನ ಸಂಕರಾದನಂ (ಕೇಶವ. ೩೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಭೀಕರವತಿ (ಕ್ರಿ). ಭಯಂಕರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು; ಭಯಂಕರವಾಗು; ಹೊದದರ ಹೊದದು ದೊಕ್ಕೊಂ . . . ಭೀಕರವಡದು ಹೊಯ್ದುದು ಪರವಂ (ಕೇಶವ. ೨೪-೨೪). [ಭೀಕರ + ಪಡೆ]

ಭೀಕರಮು (ಕ್ರಿ). ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡು; ಹೆದರಿಸು; ಬಿಡು ಭಿಕ್ಷುನೆ ಫೊಕ್ಕೊಸುತದಿಗದಿಗೆ ಕೋಪಾಟೋಪದರಿ ಭೀಕರಮು (ಸು. ೨೩)

ಕಯ್ಯ (ಪಾ. ೨೨-೨೪); ಅಣತದೊಳು ಬಾಗಾ ಚುಮ್ಮಾ ಭೀಕರಿಯ್ಯುದು ಭೀಕರಿಸುತ ಹೋದುದತ್ತ (ಕೇಶ. ೨೪-೨೪); ರಣ ವಂದು ಭೀಕರಿದುದು ಸುರಳನ್ನಪಾಲ ಕೇಕೆಂದ (ಕೇಶವ. ೨-೨೩).

[ಭೀಕರ + - ಇಯ್ಯ]

ಭೀತ (ಗು). ೧. ಭಯಗೊಂಡ; ಹೆದರಿದ. (ನಾ). ೨. ಅಂಜು ಬಿರುಕ; ಹೇಡಿ; ಪುಕ್ಕ : "ದರಿತು. ಚಿಂತೆ, ಭೀತೆ . . . ತಂಕತೆ ಈ ರ ಪ(ಹಿ)ಂದೆ" (ಕೇಶವ. ೨೪-೦೪); ಭೀತನುಬಿಡನಂ ಕಾಯಾ ತುರನಂ ಮುಡನಂ . . . ಅಪರವಾದು ಬಿನ್ನವಿಪ್ಪಂ ಗಾಂಪಂ (ಕೇಶವ. ೨೬-೦೨). ಭೀತಂ ಲೋಚಂ ತರಂ ನುಗುಣಿ ಕುಸುಗುಳುಗು ನಿರ್ಗಜ್ಞಂ ಪಾಟ ಕಳ್ಳಂ (ಮಹಾ. ೨-೦೪). ೩. [ಸಂಗೀತ] ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಹಾಡುವವನು : ಭೀತ = ಭಯದಿಂದ ಹಾಡುವವನು (ಕೇಶವ. ೦೦೨). [ಸಂ.]

ಭೀತಿ (ನಾ). ೧. ಹೆದರಿಕೆ; ಅಂಜಿಕೆ; ಭಯ : ಜಗತ್ಪಯ ರಕ್ಷಾಪ್ರಯವಪ್ಪ ಕೃಷ್ಣನ ಚಿತ್ರಂ ಭೀತಿಯಂ ಮಾಯುಮೇ (ಕೇಶ. ೨-೨೪); ಭೀತಿಯನುಂಟುಮಾಡುಗುವಿವೇಕಿ ಶರಾಪನ ಬಾಗಾಪಾಲಂ (ಕುಮ. ೦೦-೦೦); ಕರಣದರಿ ಬಿಟ್ಟಾತನು ಮಂದರೂಗುಪರಿಧಾನ ಶೌರ್ಯ ಭರಾ ಭೀತಿಯನಿಕ್ಕರೋದಿದನನಿಲ ಭೀತಿಯರಿ (ಕೇಶವ. ೦-೨-೨೬). ೨. ಅಪಾಯ. ೩. ನಡುಕ; ಕಂಪನ. [ಸಂ.]

ಭೀತಿಗೊಳಮು (ಕ್ರಿ). ಅಂಜಿಸು; ಹೆದರಿಸು; ದ್ವಿತಯ ಕಾಮುಗ ನಮ್ಮರಂದಿವಳವೇವತಿಗಿಲ್ಲ ಭೀತಿಗೊಳಮು (ಕೇಶವ. ೦೨-೨೪); ಪಾತಾಳಗದಿಯಾದಗುಂ ದಿಟ್ಟಿಗೆ ಸೊ ಭೀತಿಗೊಳಮುವ ಕೊಕ್ಕಳವು (ಕೇಶವ. ೦೨-೨೩). [ಭೀತಿಗೊಳ + - ಇಯ್ಯ]

ಭೀತಿಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ಹೆದರು; ಅಂಜು; ಗಾಬರಿಯಾಗು; ಭಯಗೊಳ್ಳು; ಮಂದಸ್ಥಿತಮಾಣಂಬುಜನಾಗಿ ಭೀತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತನಿವ್ವವರ ವಿಶವಭಯಮಂ ಪರಿಪರಿಯ (ಕೇಶವ. ೨-೨೬); ಭೀತಿಗೊಂಡನು ದ್ರೋಣ ಸೋಲೆ ಕೇತು ವಾದನು ಶಬ್ದ (ಕುಮ. ೦೪-೦೩); ಪಲ್ಲಿಯ ಹುಡ್ಡೊಳದಿಗೆ ಭೀತಿ ಗೊಂಡಾಗ ನಿಲ್ಲದೆ ಬಿಡು ನಿಟ್ಟಿಸುತ (ಕೇಶವ. ೦೨-೨೨).

[ಭೀತಿ + ಕೊಳು (<ಕೊಳ್ಳು)]

ಭೀತಿಯುಳ್ಳ (ನಾ). ಹೆದರಿದವನು; ಅಂದಿದವನು; ಭೀತಿಯುಳ್ಳನಾಗಿ ಆತ ಯೋಚಿಸಿದ (ಕೇಶವ. ೦೨೪). [ಸಂ.]

ಭೀತಿವರಿಸು (ಕ್ರಿ). = ಭೀತಿಗೊಳಮು : ಪರ ದುಗ್ಧಾಬ್ದಿಯ ಮುಳವದಿಂ ತುಸುಮಾತ್ರ ಗರಳವ ಬಿಡಲಾಕ್ಷಣದ ಸುರಮುಖ್ಯ ಭೀತಿವರಿಸಿದ ಧರಣೀಧರ ಪೂರಾಜ ರಕ್ತಪದಂ (ಕೇಶವ. ೦-೦೪).

[ಭೀತಿವರಿಸು + - ಇಯ್ಯ]

ಭೀತಿವದು (ಕ್ರಿ). = ಭೀತಿಗೊಳಮು : ಪೂಜ ಸಂಗಂಧ ಕರಿಕಾದುದು ಸದ್ವಿಲಾಸಿಯರು ಭೀತಿವರಿಸು (ಕೇಶವ. ೨೪-೦೬); ರಾಗದೊಳ ಕರಿಪಾಠಂ ಭೀತಿವಟ್ಟು ಬಿನ್ನೊಟ್ಟವನೇ (ಕೇಶವ. ೪-೨೪). [ಭೀತಿ + ಪಡು]

ಭೀತಿಸು (ಕ್ರಿ). = ಭೀತಿಗೊಳಮು : ನೆಲೆಯನಿಡಿದನಗೆ ತಿವಾಂಟಿಯಂದು ಭೀತಿಸು ಬಿಡಿಕೊಳವು (ಕೇಶವ. ೦೨-೦೬); ಮದ್ದಾನಿಗೆ ಸಿಂಹ ಮಲಿತಂಕ ಸುಧಾಪಿರಾದ್ಧ ನಿಂದಿರ್ ಭೀತಿಸಿದ (ಕೇಶವ. ೨೩-೦೪).

[ಭೀತಿ + - ಇಯ್ಯ]

ಭೀತ (ನಾ). ಹೆದರಿದ ಹೆಣ್ಣು; ನಿಜಾಪ್ರಭೀತ ಸುಚಿತ್ತ, ಗುಣವಿ ಮಾನಿ ಜನಾಪವಾದವಿರಹಿತಿಯನುಪ ವಾರಿ ನನ್ನ ಜನಾದಗುಣಾದಿಪಾರ ವರ್ತುವಿನಂತೆಯತಕು (ಕುಮ. ೨-೨೦). [ಸಂ. ಭೀತಾ]

ಭೀಮ (ಗು). ೧. ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ; ಅಂಜಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ; ಭೀಕರವಾದ : ಪುಂ ಕೊಲ್ವ ಪೊರೆಯ್ ಬಂದು ಜಮಾ

ಗಂಧಾರ್ಥವಾ ಭೀಮಸಾಮಾಜಮುಂ ವಿಸ್ತಯಮುಕ್ತವಂ ಭರತನಂ
ಕಂಡಾಯ್ತು ಹಾಕಿಸ್ಕರಂ (ಕೂಟಾ. ೧೩-೩೦). (ನಾ). ೨. ಹೆದರಿಕೆ
ಯನ್ನಂಟುಮಾಡುವುದು; ಭಯಂಕರವಾದುದು; ಭೀಕರವಾದುದು:
"ಭೀಕರಂ, ಪ್ರತಿಭಯಂ, ಭೀಮಂ . . . ಭಯಾನಕಂ—ಈ ರೀತಿ
ಭಯಂಕರಂ" (ಕೂಟಾ. ೧೩-೨೫); ಭೀಮಂ ಭಯಂಕರಂ ಜೀವೇ
ಮಾತೀ ಕೂಸಿನಂವಮಾತನ ಮೆರವಂ ಭೀಮವೆ (ಕೂಟಾ. ೧-೨೨).
೩. ಶಿವ; ಶಂಭು; ಈಶ್ವರ: "ಈಶಾನ್ಯ . . . ಭೀಮಃ, ಭರ್ಗಃ,
ಕೃತ್ತಿವಾಣಾಃ . . . ಮಹಾದೇವಃ, ಮೃಡಃ (ಸ್ಮೃತ್). ನೀಲಲೋಹಿತಃ—
ಈ ಛತ್ರ ಮಹಾದೇವರ ಮೆರ" (ಕೂಟಾ. ೩-೨೨); ಭೀಮ . . .
ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಕರುಣಸುವುದಮಗೆ (ಕೂಟಾ. ೧-೩). ೪. ಪಾಂಡುರಾದವನ
ಮಗ; ಯುದ್ಧಿಷ್ಟಿರನ ತಮ್ಮ: "ಕುರುದೈರಿ ವಾಯುಜೈತಂ
ವ್ಯಕ್ತೋದರನಲಂ ಭೀಮನಕೃಂ" (ಕೂಟಾ. ೩೩-೩); ಅಗಲತ್ವತುಮಂ
ಜೀವಪುಂಜಾಂತ ಭೀಮಸಾಯಕನಿವರ್ತಕದಿಂದಬಯ್ಯೆ ನೊಂದು
(ಕೂಟಾ. ೧೨-೩೪); ಕುರುವಂತಾಧೀಶನಂ ಮೂದಲಿಸುವದಿಬಂ
ಭೀಮನಂದ್ವಿಮುಷಮಂ (ಕೂಟಾ. ೭-೨೪). ೫. ೪: ಮತ್ತಮಾ
ಮಹಾವನಂ . . . ಪಾಂಡವಪ್ರಕರದಂತಾತ್ ಭೀಮನಕುಲದ್ವಪದಮುಂ
ಅರ್ಜುನೋರ್ಜಿತಮುಂ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೫). ೬. ಯಮಂ.
೭. ೪. ೫: ಭೀಮ ಬಲವದರಾಶೀನಂಭೀಮ ಕುರುಕುಲಕುಸುಮ
ಮಾಗಲಾಭೀಮ ಮಲೆದ್ವಿ ಮೂನಿಧಿಯ ಮೂನಾಪಮಾನಗಳ(ಕೂಟಾ.
೩-೨೩). ೮. ವಿದರ್ಭದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದ ಒಬ್ಬ ರಾಜ; ದಮಯಂ
ತಿಯ ತಂದೆ: ಭೀಮವ್ಯವಾಲಕಂ ಹೆರದ ನಿಬ್ಬಣಿಗರ್ಗ ವಿಚಿತ್ರವಸ್ತ್ರ
ಮುಕ್ತಮಯಭೂಷಣಗಳನೇಕವನಿತ್ತು (ಕೂಟಾ. ೨೨); ಎಸೆದುದಲ್ಲಿ
ವಿದರ್ಭಕರವಮು . . . ಅಧಿಗಧಿಪತಿ ಭೀಮವೃತ (ಕೂಟಾ. ೧-೨೫). ೯.
'ಬಸವಪುರಾಣ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ತನ್ನದವ ಒಬ್ಬ
ಕವಿಯ ಹೆಸರು: ಒದವಿದರ್ಭಕವಾಪ್ರಕಾರಕಪ್ರದಯ ಭೀಮಕವಿ
ಪ್ರಗೇತಾಭಿದಯ ಬಸವಪುರಾಣಕವಿಯೊಳು (ಕೂಟಾ. ೩೦-೪೩). ೧೦.
ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಧಾತುಮಾತವನ್ನು ಬರೆದ ಒಬ್ಬ ವೈಯಾಕರನ
ಹೆಸರು: ವೇದಸಮಾಜಿ ಭೀಮನಿವಾಡುಮು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಧಾತು (ಕೂಟಾ.
೩-೨). ೧೧. ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು: ಭೂವಿಕ್ರ ರಕ್ತಪಾತಿ ಧುಮ್ರಿಕ
ಕೂಟಾಕಮವಂದ್ವಿದು ಮಂತ್ರಿನೇರಕಂಗಳಂ ಸುತಿ ಭೀಮವೆಂಬರಸುನರಕ
ವಿಷುದು (ಕೂಟಾ. ೧೨೨). ೧೨. (ಆಲಂ) ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಂಟುಮಾಡುವ
ವನು: ಹೊಟ್ಟೆಬಾಕ: ಭೀಮನಿಗೆ ಭೀಮವಾರವಾದರೇನು? ಭೀಮ
ವಾರವಾದರೇನು? ಭೀಮನ ಹಿಡಿದ ಸ್ತ್ರೀ (ಗಾಢ).

ಭೀಮಗಡೆ = ಭೀಕರವಾದ ಗಡೆ: ಕುರ್ಯೋಧನಾಮಜ ದುತ್ಯಾ
ಸಕ ಭೀಮ ಭೀಮಗಡೆಯಂ ಪಂಚತ್ವಮಂ ಪೊದಿದ್ದ (ಗೂಟಾ. ೩-೩);
ಪಂದಿ ಪೋಟ್ಟಿ ಸುಳ ಭೀಮಗಡೆ ಕೂತ ಮುಂದುಗಡಿಸುವ ಕೈದುಗಳ
ಸಂದಕೆ ಖಡ್ಗಬಲಿತೆ (ಕೂಟಾ. ೧೦-೨೨). ಭೀಮನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ =
ಅಮಾಧಮಾಸ ಮುಗಿದು ಶ್ರಾವಣಮಾಸ ಆರಂಭವಾಗುವಾಗ
ಬರುವ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ: ಇಂದು ಭೀಮನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಾದ್ದರಿಂದ
ಶಾಲೆಗೆ ರಜ (ಕೂಟಾ). ಭೀಮನ ಬಿಲ್ಲು = ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲು: ಕಾಮನು
ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಪಡುವಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಭೀಮನ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಕಂಡು 'ಅಮ್ಮ,
ಅಮ್ಮ, ಇಲ್ಲಿ ಮೋಡು!' ಎಂದು ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದವು (ಕೂಟಾ. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಭೀಮಕಾಯ (ನಾ). ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇರುವ
ದೇಹವುಳ್ಳವನು: ಒಪ್ಪುವ ಸಾರಾಯಜ್ವಲಮಾಸನಂ ಭೀಮಕಾಯನುಂ
(ಕೂಟಾ. ೧-೨-೨೦); ಭೀಮಕಾಯನಾದರೂ ಕೌಶಲನು ಆ ರುದ್ರ
ಮೂರ್ತಿಯ ಮುಂದೆ ಮಗುವಿನಂತಿದ್ದಾನೆ (ಕೂಟಾ. ೩೪). [ಸಂ.]

ಭೀಮಗಾಮುಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಮರವೂ ಉಕ್ಕಿಗಳ
ಗಾಮುಂಡುಂ ಭೀಮಗಾಮುಂಡುಂ . . . ಎನ್ನಬರಂ ನರಸಾಕ್ಷಿಯಾಗ
ವೆದರಾಮ್ (೨೪. VII (೩), ಕ್ರೀಡಾ. ೩೩-೨೪; ಸಂ. ೨೦೦).

[ಭೀಮ + ಗಾಮುಂಡ]

ಭೀಮನಕಡ್ಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ವಿಷಬೀದಿ, ವಿಷಕಡ್ಡಿ,
ಭೀಮನಕಡ್ಡಿ (ಕೃಷಿ. ೩೧. ೩೦-೨೪೫). [? + ಕಡ್ಡಿ]

ಭೀಮನಸೊಪ್ಪು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು: (ಕೃಷಿ. ೩೧.
೩೩-೨೩೩). [? + ಸೊಪ್ಪು]

ಭೀಮನಕುಂಟೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು: ಬಿಟ್ಟುಂಟುಹುಲ್ಲು.
ಭೀಮನ ಹುಲ್ಲು . . . ಗಂಟುಕಾಟ (ಕೃಷಿ. ೩೧. ೩೪-೨೨೨). [? + ಹುಲ್ಲು]

ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮ (ನಾ). ೧. (ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ) ಭಯವನ್ನುಂಟು
ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. ೨. ಭೀಮನಂತೆ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು:
ಉರ್ಜಿತೇಷಂ ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮವನದಿಭೀ ಮಹಿಯೋಕ್ ಪೃಥ್ವೀರಾಮ
ನಮನಮೂವಂ (ಕೂಟಾ. ೨೨. ೨೪-೨೦; ೨೨೦). [ಸಂ.]

ಭೀಮಪಾಕ (ನಾ). (ಆಲಂ) ಅತ್ಯಂತ ರುಚಿಕರವಾದ ಅಡುಗೆ; ೨
ಭೀಮನು ರುಚಿಕರವಾದ ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಸಮರ್ಥ
ನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ: ಪದ್ಮಸುಗಂಧ ಸೇರಿತ ನರಪಾಕ
ಭೀಮಪಾಕಗಳನ್ನು ಇಸುಮದೇ ಪಾಕಲಾನಿವಾಳು (ಕೂಟಾ. ೨೩೨).
'ನರಪಾಕ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೀಮಬಲ (ನಾ). (ಆಲಂ) ಅತಿಶಯವಾದ ಬಲ-ಶಕ್ತಿ: ಭೀಮಬಲದಿಂದ
ತನ್ನ ಮುಂದಿರುವ ಒಂದು ವಿದ್ಯುತ್ ಒಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಎಲೆ
ಹೊಡೆದುಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸೆಳೆದಳು (ಕೂಟಾ. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಭೀಮಭೀಷಣ (ನಾ). ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು: ತುಪಾಕಿ ಕ್ರಿಮಿ
ಸಂಭಿ ಅಮುಢ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮೂತ್ರಕೂಶ ಪುಗಾಂಧವಾಸಗಳೆಂದ್ವಿದು
ಮಂತ್ರಿಪರಕಂಗಳಿಂದೂಡಗೂಡಿ ಭೀಮಭೀಷಣವೆಂಬರಸುನರಕವಿಹುದು
(ಕೂಟಾ. ೧೨೨). [ಸಂ.]

ಭೀಮಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಭೀಮಯ್ಯನ ಮಗಂ ಪಿಗ್ಗಡೆ
ಬೇಣಯ್ಯಂ ಗಂಗರಾಮಯ್ಯ ಕುಮ್ಭಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕುಡುರೆಯಂ ಪಾಯ್ಕಿ ಸೆಕ್ಕೊಡ
(೨೪. XII, ಕೂಟಾ. ೩೦-೩; ಸಂ. ೨೨೨); ಬಟ್ಟೆಗನ ಪಿಗ್ಗಡೆ ದಾಸಯ್ಯನ
ಮಗಂ ಭೀಮಯ್ಯಂ ಬರೆದ (೨೪. VIII, ಕೂಟಾ. ೩೩-೨; ೨೭೨).

[ಭೀಮ + ಯ್ಯ]

ಭೀಮರ (ನಾ). ಕಾಳಗ; ಯುದ್ಧ. [ಸಂ.]

ಭೀಮರಕ್ಕೆ (ನಾ). ಯಾವ ಭೀತಿಯೂ ತಟ್ಟದಿರಲೆಂದು ದೇಹದಲ್ಲಿ
ಲೇಬಿಸುವ ಕಾಡಿಗೆ. ಕಟ್ಟುವ ಯಂತ್ರ ಮೊದಲಾದುವು: ರೋಮ
ರೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಭೀಮರಕ್ಕೆಯ ಬಲ ಕೊರಳಾಗಲಿಕ್ಕಿರಿ ಒಂದಾನ (ಕೂಟಾ.
೨೨-೨೩). [ಸಂ. ಭೀಮರಕ್ಕೆ]

ಭೀಮರಥಿ (ನಾ). ೧. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಒಂದು ನದಿ;
ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಉಪನದಿ; ಭೀಮಾನದಿ. ೨. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ
ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ದುಷ್ಟಾಲ; ಎಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯಂ
ವರ್ಷದ ವಿಕನೆಯ ತಿಂಗಳ ಏಳನೆಯ ದಿನದ ರಾತ್ರಿ; ೩ ಇದು
ಬಹಳ ಅನಿಷ್ಟಪ್ರದವಾದ ಕಾಲವಾದುದರಿಂದ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡ
ಬೇಕೆಂದು ಕಾಸ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಶಾಂತಿಗೆ ಭೀಮರಥಿಶಾಂತಿ
ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. [ಸಂ. ಭೀಮರಥಿ]

ಭೀಮರಾಜ (ನಾ). ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರತೀರದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ,
ಕಪ್ಪೆಬಣ್ಣದ 'ನೀಳವಾದ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ' ಮಧುರವಾದ ಕಂಠವ್ವನಿ
ಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ: (೪). [ಸಂ. ?]

ಭೀಮಸೇನ (ನಾ). ೧. = ಭೀಮ ೪ : ಭೀಮಸೇನಚರಣಪ್ರಹರಣ
ಗಣತೋದೇಶಾದ್ರ್ಯಮೌಘಯಮಾಗಿ (ಕೂಶಾ. ೧೭-೧೦೩ ಕ); ಭೂಮಿ
ಪತಿ ಹೇಳುವನದೇನೆನು ಭೀಮಸೇನನ ಜನನದದ್ವೈತವ (ಕೂಶಾ. ೧-೪೯).

೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕರ್ಪೂರ. [ಸಂ.]

ಭೀಮಸೇನ (ನಾ). = ಭೀಮಸೇನ ೨ : ಅಡಿದ ಪಾರಿಜಾತದ ಕವ್ವರ
ವಳ್ಳಿಯ ನೆಲವತ್ತಿಯಾದ್ಯದಕೆಯ ಭೀಮಸೇನಕದ ಚುಂಬುದಿಂ
(ಕೂಶಾ. ೧೦-೯೩). [ಸಂ.]

ಭೀಮಾಟವಿ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದ ಕಾಡು ; ಮಹಾರಾಜ ; ಆ
ಭೀಮಾಟವಿರಸ್ತುರದೊಳಿರಿ ಪೋವುದು ನಾಮಧಿ ಭೈರ್ಯಮನ ಮನ
ದೊಳವಳಂವಿ ಪತುರ್ವಿಧಾಧಾರ ಪೋರವ್ಯತ್ಯಾಸವರ್ವಕಂ
ಸನ ಸದಿಂ ಮುಡಿ (ಕೂಶಾ. ೧-೭ ಕ); ರಾಮಂ ಕಲಿಸಿದ ಕೇದಿಂ
ರಾಮಗೆ ವಸಿ ನಡಿದು ರಥಮನೇಳಿಸೊಂದೊ ಭೀಮಾಟವಿಯಂ ಕರಿಹಂ
ಭೀಮಾಟವಿಯಂ ಕೃತಾಂತಮುವಿನಯ್ಯಂದಂ (ಕೂಶಾ. ೧೩-೭೩). [ಸಂ.]

ಭೀಮ (ನಾ). ೧. ದುರ್ಗಿಯ ಒಂದು ಹೆಸರು. ೨. ಭೀಮಾನದಿ:
ಸೋಪಾನ ಕಟ್ಟಿ ಭೀಮಯೊಳು ಇಳಿಯದಕೆ ಸೋಪಾನವನಾತೆ ವಕನಿತ್ತ
(ಕೂಶಾ. ೭೦೬). [ಸಂ. ಭೀಮಾ]

ಭೀರು (ನಾ). ೧. ಅಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ : "ಜರಿತ, ಚರಿತ, ಭೀತ,
ಶಸ್ತ, ಭೀರು, ಕಾತರ, ಕ್ಷುಭಿತ, ಶಂಕಿತ—ಈ ೮ ಪ(ಕ)ಂಡೆ"
(ಕೂಶಾ. ೩೬-೧೯೯); ಭೀರುಗಳು ಶರಣುಗುವರು. . . ಇವಾಯವ್ಯ
ವೇ (ಕೂಶಾ. ೨೫-೨೭ : ೧೧೭) ; ನೀನಿವಿಯಲ್ ವಿಷಮಾತಂ . . .
ನೀನುರುತರ ಭೀರು ಸರ್ವಭೂಷಣನಾತಂ (ಕೂಶಾ. ೬-೧೦೬). ೨. ನರಿ.
೩. ಹುಲಿ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಬ್ಬು. ೫. ಬೆಳ್ಳಿ. ೬. ಆಡು.
೭. ನೆರಳು ; ಭಾಯಿ. ೮. ಸಾವಿರಕಾಲಿನ ಹುಳು ; ಜರಿ.

[ಸಂ.]

ಭೀರುಕ (ಗು). ೧. ಅಂಜುವ ; ಹೆದರುವ. (ನಾ). ೨. = ಭೀರು ೧ :
"ಶಸ್ತ, ಭೀರು, ಭೀರುಕ, ಭೀರುಕ :—೪ ಹೆದರುವವನ ಹೆಸರು.
ಭಯಪಡುವ ಹಿರಿ" (ಕೂಶಾ. ೭೫). ೩. ಹುಲಿ. ೪. ನರಿ. ೫. ಕರಡಿ.
೬. ಗೂಬೆ. ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಬ್ಬು. [ಸಂ.]

ಭೀರುತನ (ನಾ). ಹೆದರಿಕೆ ; ಹೇಡಿತನ ; ಆರು ಕರಿಸದರಲವೂ ಸುಗರ
ಭೀರುತನವನು ನಿನಗೆ ಯಾದವನಿರಲಿ ಮುನ್ನಿಲ್ಲವಯುತವಾಯ್ತು
(ಕೂಶಾ. ೧೦-೪೦-೪೯). [ಭೀರು + ತನ]

ಭೀರುತೆ (ನಾ). = ಭೀರುತನ : ಕೈವಾಲವಾಂವಿಸಿದೆಯ ತಾವಲೆಯಂತೆ
ಚಾರುಭೀರುತೆ ಮೆರೆಯ ನಾರಿಯ ದುಕೂಲಮಂ ತಳಿದು (ಕೂಶಾ. ೧೦-೩೦೦). [ಸಂ. ಭೀರುತಾ]

ಭೀರುತ್ವ (ನಾ). = ಭೀರುತನ : ಭೀರುತ್ವಮೇಗಿಯ್ಯದೋ (ಕೂಶಾ. ೭-೩೯).
ಅಂತುಪತಮಭಾವಮಂ ಪಾಪಭೀರುತ್ವಮಂ ತನಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆ ವುಟ್ಟಿ
(ಕೂಶಾ. ೧-೧೯ ಕ). [ಸಂ.]

ಭೀರುತ್ವಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ (ನಾ). [ಜೈನ] ಸತ್ಯವ್ರತದ ಐದು ವಿಧವಾದ
ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಭಯವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ; ೫ ಕ್ರೋಧಪ್ರತ್ಯಾ
ಖ್ಯಾನ, ಲೋಭಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಭೀರುತ್ವಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಹಾಸ್ಯ
ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಅನವಿಚಿಛಾಷಣ—ಇವು ಸತ್ಯವ್ರತದ
ಐದು ಭಾವನೆಗಳು : ಭೀರುತ್ವಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ—ಭಯಮಂ ತೊಡುವುದು
. . . ಈಯಯ್ಯಂ ಸತ್ಯವ್ರತದ ಭಾವನೆಗಳವು (ಕೂಶಾ. ೨೭೦).
[ಸಂ.]

ಭೀರುಕ (ನಾ). = ಭೀರು ೧ : "ಶಸ್ತ, ಭೀರು, ಭೀರುಕ, ಭೀರುಕ :—
೪ ಹೆದರುವವನ ಹೆಸರು. ಭಯಪಡುವ ಹಿರಿ" (ಕೂಶಾ. ೭೫). [ಸಂ.]

ಭೀಷಣ (ಗು). ೧. ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ; ಭಯಂಕರವಾದ :
ಪ್ರಕುಚಿತ ಮೃಗವತಿ ಶಿಶುವನ್ನಿಶಾಕ ರತಿವಟಿ ಭೀಷಣಭೂಭಂಗ
ನಕುಲ ಸಹದೇವರ್ (ಕೂಶಾ. ೭-೭) ; ಭೀಷಣಬಲರಸ್ತುಪ್ಪಲತೋಷಣ
ದಕ್ಷರ್ . . . ಕುಂಭಕರ್ಣ ವಿಭೀಷಣರಂಬರ್ (ಕೂಶಾ. ೧೦-೨೨೩) ; ಅದರ
ಭೀಷಣ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು . . . ಕಾಲು ನಾವು ಐದನೆಯ ಅಂಕಕ್ಕೆ ಹೋಗ
ಬೇಕು (ಕೂಶಾ. ೭೦). (ನಾ). ೨. ಭಯಂಕರವಾದುದು : ದಾರುಣ
ವಾದುದು : "ಘೋರಂ . . . ಭೀಷಣಂ, ಭೀಷಂ, ಭೈರವಂ, ಭಯಾ(ವಹ)
ನಕಂ—ಈ ೧೦ ಭಯಂಕರಂ" (ಕೂಶಾ. ೧೦೬-೨೦). ೩. ಭಯಂಕರ
ನಾದವನು : ಸಂಸ್ಕೃತೋದ್ಭವ ಚಪಳಾಪಕರಾಕ್ರಮೋನಾದಭೀಷಾ
ನಾದನಾ ಭೀಮ (ಕೂಶಾ. ೧೩-೭೭). ೪. ರುದ್ರ ; ಶಿವ. ೫. 'ತಾಸೆ' ಎಂಬ
ಒಂದು ವಾದ್ಯ ; ಭದ್ರಕಮೇಲ ಕರಾಡಿ ಶಾಸಕಮೇಲ ನಗಾರಿ ಭೀಷಣವೆಂಬ
ತಾಸಾ . . . ಭೋರಘಟಿಕೆಯೆಂಬ ಘಟಿ ಇತ್ಯಾದ ದಶವಾದ್ಯಗಳಂ
ಬಾರಿಸಲುಳ್ಳ ವಿಚಕ್ಷಣರಿಂ ವಿನತರಾಗಿ (ಕೂಶಾ. ೨೭೬). 'ಪೇಚಮಹಾ
ವಾದ್ಯ' ಪರಾ. ೬. [ಕಾವ್ಯಮಿತಿ] ಎಂಟುರಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ;
ಭಯಾನಕರಸ ; ಬಳಕೆ ಹೊಕ್ಕದ್ದು ಕೋಚ್ಚ, ದ್ವೇಷ್ಯ ಪ್ರತಿಘಟ ಭೀಷಣ
ಜುಗುಪ್ಸನೆಯ ಅಶ್ವರ್ಯ ಸಾಮ್ಯಸ್ವರಗಳೆಂಬ ರಸಾತ್ಮಕರೂಪವಾಗಿ
ತತ್ಪದ್ಧಾತ್ಮಕವು (ಕೂಶಾ. ೨೯೯). [ಸಂ.]

ಭೀಷ್ಮ (ಗು). ೧. ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ; ಭಯಂಕರವಾದ :
ಹಾಜ್ಜಲ್ಯಮಾನನರಾಭ್ಯರ್ಥನಂ ಬಹುಬಂಧನಂಬವರು ಭೀಷ್ಮಧ್ವಾನನಧಾಂ
ಚರಂ (ಕೂಶಾ. ೧೨-೯) ; ತೈತ್ತಿಜಕರದ ಭೀಮಭೀಷ್ಮಭಿಭೂವನೊಂದು
ಚರಿಸುತ್ತಿತಂದು (ಕೂಶಾ. ೧೩-೭೯). (ನಾ). ೨. ಭೀಕರವಾದುದು ;
ಭಯಂಕರವಾದುದು : "ಘೋರಂ . . . ಭೀಷಂ, ಭೈರವಂ
ಭಯಾ(ವಹ)ನಕಂ—ಈ ೧೦ ಭಯಂಕರಂ" (ಕೂಶಾ. ೧೦೬-೨೦) ;
ಮುತ್ಸುಗ್ ಸುತ್ರಲೂ ಸಿದ್ಧಿಯುತ್ಪಿಚ್ಛನಮಿದುರ್ದೊಂದಕವಂದೇಭಂ
ಭೀಷ್ಮದೊಳ್ ಗ್ರೀಷ್ಮದೊಳ್ (ಕೂಶಾ. ೧೨-೯೫) ; ಮೇಘಬಂಧಿತ ಗಿರಿಯು
ಚೂಡದಿಯಾರ್ಭಟ ದುವಿಕ್ಕು ವರ್ಧಿಯಾಭಾತದಿಂ ಭೀಷ್ಮವಹ ಜಲಪಾತ
ವ್ಯಾತಂಗಂ ಭೀರಮರಣಂ! (ಶ್ರೀರಾಮ. ೩೩-೨೯೦). ೩. ಭಯ ;
ಭೀತಿ : ದೊರೆಕೊಳ್ಳು ಯಾವನಿ ಸ್ವಾಮಿಯನೊಗವ ದುಹಾರಿಕ್ಕ ಭೀಷ್ಮ
(ಕೂಶಾ. ಭೀಷ್ಮ. ಭೀಷ್ಮ. ಭೀಷ್ಮಂ (ಕೂಶಾ. ೭-೧೦). ೪. 'ಶಂಕನು' ಎಂಬ
ರಾಜನಿಗೆ ಗಂಗಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ; ಪಾಂಡವ, ಕೌರವರ
ಅಜ್ಜ ; ಗಾಂಗೇಯ : "ಗಾಂಗೇಯನ ಭೀಷ್ಮನು" (ಕೂಶಾ. ೭೫-೭೬) ;
ತಂದನಂದೆಟಿಯಂವಿಕೆಯಂಪಾಲಯೆರೆಂಬ ಬಾಲೆಯ[ರಸಂ]
ಭೀಷ್ಮಂ ಯತೋ ಭಾಗಿಯೋ (ಕೂಶಾ. ೧-೭೯) ; ಕೌರವೇಂದ್ರನ
ಮೋಹದ ಗುರುಭಾರ ಭೀಷ್ಮಂಗಾಯ್ತು (ಕೂಶಾ. ೧-೭೨) ; ಯದ್ವಿಷ್ಣು
ಮರಣ ಭಾಗವತಮುಕ್ತಮೆನಿ ಬೃಂದಾರ ಕೋಪಮಂ ಸತ್ಯಸಂಧಂ
ಭೀಷ್ಮಂ (ಕೂಶಾ. ೧-೨೦). ೫. (ಅಲಂ) ಒಂದು ಮನೆತನ ಅಥವಾ
ಒಂದು ಊರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಯಸ್ಸಾದವನು ;
ಹಿರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ರಾಜಮಾತೆಯವರ ಕರ್ಮಾಂತರಗಳು ಮುಗಿಯು
ತ್ತಿದ್ದಂತೆಯ ಭೀಷ್ಮರ ಆರೋಗ್ಯ ಕಟ್ಟಿತು (ಕೂಶಾ. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಭೀಷ್ಮತೆ (ನಾ). ಭಯಂಕರತೆ ; ಭೀಕರತೆ ; ಬಲಶಾಲಿಗಳ ತೊಡೆ
ತಂದಿಟ್ಟ ಕಾಮರ್ವದ ಭೀಮ ಭೀಷ್ಮತೆಯುಟ್ಟರಿಸಿದತ್ತು (ಶ್ರೀರಾಮ. ೨೭-೨೯೩). [ಸಂ.]

ಭೀಷ್ಮಪ್ರತಿಜ್ಞೆ (ನಾ). (ಅಲಂ) (ಮಹಾಭಾರತದ ಭೀಷ್ಮನು ಮಾಡಿ
ದಂಥ) ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ; ಅಚಲವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ; ದೃಢಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ; ಗೌಡರು ಈ
ವಿಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭೀಮಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಶಿಕ್ಷಮಾಡಿಸುವ ಭೀಷ್ಮಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ನಂತರು
(ಕೂಶಾ. ೭). [ಸಂ. ಭೀಷ್ಮಪ್ರತಿಜ್ಞಾ]

ಭೀಷ್ಮ ಶ್ರಯತ್ನ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಅಚಲವಾದ ಪ್ರಯತ್ನ : ವಿಷ್ಣು ಕೃಷ್ಣ ಬಂದರೂ ಬಿಡದೆ ಸಾಧಿಸುವಿಕೆ : ಹುಡುಗನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವಿಕೆ : ಸರ್ವಾಪರಾಧವನ್ನು ಸನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿ ಅವಳನ್ನು ನಿರವರಾಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಈ ನಿಷ್ಠೆ ಭೀಷ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬). [ಸಂ.]

ಭೀಷ್ಮಾರಿ (ನಾ). ಭೀಷ್ಮನ ವೈರಿ : ಶಿಖಂಡಿ : ಬೊಬ್ಬಿರಿವೃತಂ ಬಂದು ಭೀಷ್ಮಾರಿಯಂ ಮನೆಯೊಳವೃತ್ತನು ಫಡೆಯನುತಲಿದನು ಶಿಖಂಡಿಯಂ (ಕುರು. ೭೬-೭೭). [ಸಂ.]

ಭೀಷ್ಮಸು (ಶ್ರೀ). ಉಗ್ರಮಾಗು : ಉಸರ್ದಂ ವಸುದೇವಂ ಭೀಷ್ಮಸ ಕೋಪಾರಕ್ತನೇತ್ರನಲರಜ್ಜತ್ಯಂ (ಕುರು. ೩-೩೨) : ಇದೆ ಪರಿಯ ರಥ ಪರಿಗಾ ಮಿಸುಗುವ ಸಂಕರಿಯ ಈಗ್ಗೆ ಭೀಷ್ಮನ ಭೀಷ್ಮಸ ದಸಗೆ ಪರಿಗೋಡ್ಡ ಪೂಸರಥಮುಮನೇಣ ಮತ್ತೆ ನೀ ಸಿಂಹರಥಂ (ಕುರು. ೩-೪೬). [ಭೀಷ್ಮ - ೧೫]

ಭು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಶಂಖ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವ ಶಬ್ದ : ಭು ಭೂ ಭೂ ಎಂದು ಪುರುಷನಾದ ಶಂಖಂ (ಕುರು. ೧೦ ಕ್ರೋ. ೩).

ಭುಂಕರಿಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಭುಂ ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡು. ೨. ಸೆಜ್ಜುವಾಗಿ ಬಂಧಿಸು : ಸಂಕರಯನಕವರಿಯಾಗಿಯು ಭುಂಕರಿಸಿದನು (ಕುರು. ೩-೪೬). [ಭುಂಕರಣ - ೧೫]

ಭುಂಕಾರ (ನಾ). ಭುಂ ಎಂದು ಧ್ವನಿ : ಭೋರಂಗಗಳ ಭುಂಕಾರ (ಕುರು. ೩೦-೩೦). [೨.]

ಭುಂಗಾ 'ಭೋಂಗಾ' ನೋ.

ಭುಂಜತೆ (ನಾ). ತಿನ್ನುವವನು : ಉಣ್ಣುವವನು : ಭಕ್ಷಿಸುವವನು : ಆತ ಪ್ರಸಾದವಿಡಿದು ಭುಂಜಿಸುವ ಭುಂಜಕನಾಗಿ ವೇಶವಿಡಿದು ರಂಜಿಸುವ ರಂಜಕನಲ್ಲ (ಕುರು. ೧೦೭-೧೭) : ನೆರೆ ಹೊಲ್ಲೆ ಹಾರ ಬೋರಕರ ನೆರೆ ಹೊಲ್ಲೆ ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರರ ನೆರೆ ಹೊಲ್ಲೆ ಸುರೆಯ ಭುಂಜಕರ (ಕುರು. ೧೦೭-೧೭). [ಕುರು. ಭುಂಜಕ. / ಸಂ. ಭೋಜಕ]

ಭುಂಜನ (ನಾ). ತಿನ್ನುವುದು : 'ಭುಂಜಿಸು' ಪರಾ. [ಕುರು. ಭುಂಜಕ. / ಸಂ. ಭೋಜನ]

ಭುಂಜಿಸು, ಭುಂಜಿಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸು : ತಿನ್ನು : ಊಟ ಮಾಡು : ಏಕವೃತದ ಭೂಸುರರು ಏಕಾಂತನಿವಾಸದೊಳಕವಾಗಿರ ಸ್ವಯಂವಾಳವ ಮಾಡಿ ಭುಂಜಿಸರು (ಕುರು. ೩-೩೩) : ಭುವನಜನವಂಜದಿ ನೋಟಕರ ಭುಂಜಿಸುವನೋ ಕಾರಣವೂ ನಾನನುತೆ ಕರವತ್ತೆ ಬಾರೆನೆಲ್ಲ (ಕುರು. ೨೨-೨೯) : ಸ್ವಾದುವಾದ ಫಲವಂ ಭುಂಜಿಸಿ (ಕುರು. ೨೯-೪). ೨. ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸು : ಸವಿ : ನನೆಯದಿರದೆ ಪೂಜ ಮೃಗಗಳವೆಂದು ತನೆಯ ತುಡಿಯ ತನಿಗಂಪಂ ಭುಂಜಿಸಲೆನುತನುರಾಗ ದಿನವೊಳಿಕ್ಕಿಲ್ಲದೊಳಿಡುವನುಳಿಗಳು (ಕುರು. ೧-೪೯) : ಜಗದುದರ ಕೊಟ್ಟದನು ಭುಂಜಿಸು (ಕುರು. ೧೪೩) : ಹಾನಿ ವೃದ್ಧಿ ಜಯಾಪ ಜಯಗಳು ಏನು ಕೊಟ್ಟದ ಭುಂಜಿಸು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಿವಾಸನ ಕರುಣವೆನೆ ಸಂಪಾದಿಸುವುದು (ಕುರು. ೧೦೯). ಭುಂಜಿಸು : ೧. ಮುಡಿಯು ರಾಘವನ ಚರಣದೇ ಕಾಣಿಕೆಯ ನೀಡಿದನು ಕರತದ ಪಟ್ಟಣ, ಪುಗಳಂ ಮಾಂಸಾನ್ನಮಂ ಭುಂಜಿಸ ಸರ್ವರಂ ತಗಡುತಂ... ಕಳೆದರಾ ರಾತ್ರಿಯಂ ಸುಖವೆ ನಿದ್ರೆಯಿರಿ (ಕುರು. ೭೬-೭೭). 'ಭೋಜಿಸು' ಪರಾ.

[ಭುಂಜನ - ೧೫ / ಸಂ. ಭುಂಜನ]

ಭುಂಭುಕ 'ಬುಂಭುಕ' ನೋ.

ಭುಕ್ತಿ (ಗು). ೧. ತಿಂದ : ಊಟಮಾಡಿದ. ೨. ಅನುಭವಿಸಿದ.

(ನಾ). ೩. ತಿಂದುದು : ಊಟಮಾಡಿದುದು : "ಭಕ್ಷಿತಂ, ಚರ್ವಿತಂ... ಅತ್ತಿತಂ, ಭುಕ್ತಂ... ಭುಂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ತಿನ್ನಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಅಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ನುಂಗಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಮೆದ್ದದ್ದು" (ಕುರು. ೩೩). ೪. ತಿನ್ನುವಿಕೆ : ಊಟಮಾಡುವುದು : "ಭುಕ್ತಿಃ, ಭುಕ್ತಃ... ಭೋಜನೀಯಂ-ಈ ೭ ಹೊರತವೂ, ಊಟವು" (ಕುರು. ೨೩೫). ೫. ಅನ್ನ : ಆಹಾರ : "ಕೂರಮನ್ನಂ ಭುಕ್ತವೋ[ಃ] ಭಕ್ತವೋ[ಃ] ದನಂ ಭಕ್ತಮಾಹಾರಮಶನಂ ಬರಿಯನೆಲ್ಲೆ ಪೋಗರಮಕ್ಕು" (ಕುರು. ೬೩-೮). ೬. (ಅಲಂ) ಸಾಂಸಾರಿಕ ಸುಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನು : ವಿಷಯಲಂಪಟ : ತಿವಭಕ್ತಿಯೊಳ ಭುಕ್ತಂಗೆ ಎಂದೆಂದು ಭವಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲ (ಕುರು. ೩೬೯). [ಸಂ.]

ಭುಕ್ತಕಾಲಿ (ನಾ). ೧. ಊಟದ ಮನೆ : ಭೋಜನಗೃಹ. ೨. ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಊಟಕ್ಕೆ ವಿವಾಹದ ಮಾಡುವ ಮನೆ : ಅನ್ನಸತ್ರ : ಮಹ ಭುಕ್ತಕಾಲಿ ಕಂಪನ ಫಲವೂರಿತ ಗಂಧ ಶ್ವತ್ಯಾದಿಕದಜವಟಿಗೆಯ ಮನೆಗೊಪ್ಪಿಸುವುದು (ಕುರು. ೩-೩೬). [ಸಂ. ಭುಕ್ತಕಾಲಿ]

ಭುಕ್ತೇಷ (ನಾ). ಉಂಡು ಮಿಕ್ಕ ಅನ್ನ : ಎಣ್ಣೆ : ಉಟ್ಟಿಷ್ಟ : "ವಿಷ್ಣು, ಭುಕ್ತೇಷಃ-ಈ ೨ ಉಂಡು ಮಿಕ್ಕದ" (ಕುರು. ೨೯-೨೯) : ಕೊಳೆತ ಬೆರಳನು ಭುಕ್ತೇಷದೊಳಿಳಿದರೆ ಕಂದಿಳೆ ಚಕ್ಷುರೊಳಿಳಿದು ಭೋಗಿಸಿ (ಕುರು. ೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಭುಕ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಊಟ ಮಾಡುವುದು : ಊಟ : ಭೋಜನ : "ಭುಕ್ತಿಃ, ಭುಕ್ತಂ... ಭೋಜನೀಯಂ-ಈ ೭ ಹೊರತವೂ ಊಟವು" (ಕುರು. ೨೩೫) : ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ವಾಂಛೆ ಬೇಡದ ಭುಕ್ತವೂ ಗುಪ್ತದರಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತೆ ವಿಷಬೀಜವಾಗಿ (ಕುರು. ೩೬೯) : ಪುರುಷನ ಒಳ್ಳೆಯ ಮದುವೆಯಲ್ಲೂ ಆದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಪಡುತ್ತಿರುವನು ಸೂಟ ಉಟವಾಕಸುತಿವರು ಇದಕ್ಕೆ 'ಭುಕ್ತಿ' ಎಂದು ಹೆಸರು (ಕುರು. ೧೪). ೨. ಸುಖಾನುಭವ : ಭೋಗ : "ಕಾಮದೊಳು ಭುಕ್ತಿಯೊಳು ಸಂಭೋಗಮೆಂದನು" (ಕುರು. ೧೦೪-೧೦). ಕರ್ತನನಜಿಯದವನು ವಿಪ್ರನಾದರೇನು ಚತುರ್ವಿದಿಯದವ ರನು ಭುಕ್ತಕಾರಣ ಲೋಕದ ಇಚ್ಛೆಗೆ ನುಡಿದು ನಡೆದಯ್ಯ (ಕುರು. ೬೪) : ಮಲತ್ರಯಂಗಳಿಗೆ ತಲೆಗೊಡು ಭೋಗಮಂ ನೀಗಿ ಭುಕ್ತಿಯಂ ತೊತ್ತಳ ದುಳಿದು (ಕುರು. ೨೬-೨೭). ೩. [ಜ್ಯೋತಿ] ಸೂರ್ಯಾದಿ ಗ್ರಹಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ರಾರಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರು ವಾಗ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದ ಕಾಲ : ಅಯುದನು... ರಿಪುಭುನಾಯುಷದ ಷಡವಗ ಭುಕ್ತಿಯ ಶಕ್ತಿದನು ನೃಪತಿ (ಕುರು. ೩-೩೫). ೪. ವಕ್ತೃಯ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಫಲ ನಡೆಯು ವುದೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವ ಸೂರ್ಯಾದಿಗ್ರಹಗಳು ಫಲಕೊಡುವ ಕಾಲ ವಿಶೇಷ : ೧ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬದುಕು ವುದಾದರೆ ಆತನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತುಗ್ರಹಗಳ ದೆಶೆಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೆಶೆಯಲ್ಲೂ ಒಂಭತ್ತು ಗ್ರಹಗಳ ಭುಕ್ತಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭುಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಫಲಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ದೆಶೆ ಮತ್ತು ಭುಕ್ತಿಗಳ ಕಾಲನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಗಣಿತವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೃತ್ತಿಕಾಸಂಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಜನಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಜನನಕಾಲದಲ್ಲಿ ರವಿವಶೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಳಿಕ ಚಂದ್ರದಶೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ರವಿವಶೆಯು ಆರುವರ್ಷಗಳು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ರವಿ, ಚಂದ್ರ, ಕುಜ, ರಾಹು, ಗುರು, ಶನಿ, ಬುಧ, ಕೇತು, ಶುಕ್ರ

ಗ್ರಹಗಳ ಭುಕ್ತಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ : ಯುಕ್ತವಂತನು ಶುಕ್ರನ ಭುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆದನಂತೆ (೧೫): ಮಾಘಮಾಸದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶುಕ್ರಭುಕ್ತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತದೆ (೩೫). [ಸಂ.]

ಭುಕ್ತಿಗೀಯ (ಕ್ರಿ). ಊಟಮಾಡು : ಪರಮತವು ವ್ಯಗತವಾದಲ್ಲಿರತಂ ಸರೆ ಭುಕ್ತಿಗೀಯು ಶಯನಗೊಂಡಿರೆ (೩೫೩. ೪-೦೪-೦೬).

[ಭುಕ್ತಿ + ಗೀಯ]

ಭುಕ್ತಿಗೀಯ (ಕ್ರಿ). ಊಟಮಾಡು : ಭೋಜನ ಮಾಡು : ಸಡಗರದಿಂದ ಪಡೆಯತ ಮೆಲ್ಲನೆ ಪಡೆದಕಾ ರತಿಯ ಚಿತ್ತವನು . . . ಮಜ್ಜನೆ ಭುಕ್ತಿಗೀಯ (೩೫೩. ೦೦-೨೦). [ಭುಕ್ತಿ + ಗೀಯ]

ಭುಕ್ತಿದ (ನಾ). ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವವನು: ಐಹಿಕಸುಖವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವವನು : ಭುಕ್ತಿದರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲದೆ ಮುಕ್ತಿದರು ತಾವಾಗರು (೩೫೩. ೬-೩೦). [ಸಂ.]

ಭುಕ್ತೀಚ್ಛಿತ್ಸ (ನಾ). ಊಟಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟು ಎಂಜಲು ಅನ್ನ : "ಭುಕ್ತೀಚ್ಛಿತ್ಸಂ, ಭೇಕಾ-ಈ ೨ ಮಡಗಲು" (೩೫೩. ೩೪-೩೬). [ಸಂ.]

ಭುಗ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಬೆಂಕಿಯು ತಟ್ಟನೆ ಹತ್ತಿ ಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದ : ಒಮ್ಮೆ ಜೋಗುಟ್ಟುವುದನ್ನು ಭುಗ್ಗುವುದು ಎರ್ಪರು ಕಟ್ಟಿ ಲಾಟಿಸು (೩೫೩. ೨೦೫-೨೩).

ಭುಗಭುಗ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : 'ಭುಗಭುಗನೆ' ಪರಾ.

ಭುಗಭುಗನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣವ್ಯಯ : ಭುಗಭುಗ ಎಂದು ಧ್ವನಿಯಾಗುವಂತೆ : ಭುಗಭುಗುರ್ವಾ ಪಾಯ್ವ ಬಿಸುತೆತ್ತರ ಸುಟ್ಟುರೆಯಂ ನೆಲಕ್ಕೆ ಪರ್ವಗಳಾಗಲೀಯದವ್ಯಳು ಒರ್ವನಂ (೩೫೩. ೦೦-೩೦). [ಭುಗಭುಗ + ಅನ್ಯ]

ಭುಗಭುಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಛಟ ಛಟ ಭುಗಿಲು ಭುಗಭುಗಿ (೩೫೩. ೩೬-೩೭) : ಭುಗಿಲು ಭುಗಭುಗಿ ಭುಗು ಭುಗಲೊಡಗಿದು ದಳುರಿಯಾಗುಳಲು (೩೫೩. ೩೬-೩೭).

ಭುಗಭುಗು (ಕ್ರಿ). ಭುಗಭುಗಿ ಎಂದು ಧ್ವನಿ ಬರುವಂತೆ ಉರಿ, — ಜ್ವಲಿಸು : ಹುಟ್ಟಾಗಿ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾ ಜ್ವಲಿಸು : ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉರಿ : ಭುಗಭುಗು ರಿಪುವನಕರದಲಿ ಸರೆ ದಿಂದವರಿದು ಭುಮದಾಪಾಗಿ (೩೫೩. ೦೨-೦೪) : ಭುಗಭುಗು ಕೋಪಾಗಿ ಮೂಡಿದು ಕೋಲ್ಲಳು ತೆಗೆತೆಗಿದು . . . ಬಿಲ್ಲುಕೊಡಿದು ಬೊಬ್ಬಿಡಿದನು (೩೫೩. ೦೨-೦೪). 'ಭುಗುಭುಗು' ಪರಾ.

[ಭುಗಭುಗಿ + ಅನ್ಯ]

ಭುಗಿಲ್, ಭುಗಿಲು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಅನುಕರಣವ್ಯಯಗಳು . . . ನಿಟರ್, ಪರಿರ್, ಭುಗಿಲ್, ಭೋರ್ . . . ಇತ್ಯಾದಿ (೩೫೩. ೩೨). ಭುಗಿಲು : ೧. ಛಟ ಛಟ ಭುಗಿಲು ಭುಗಭುಗಿ (೩೫೩. ೩೬-೩೭) : ಭುಗಿಲು ಭುಗಭುಗಿ ಭುಗು ಭುಗಲೊಡಗಿದು ದಳುರಿಯಾಗುಳಲು (೩೫೩. ೩೬-೩೭). ೨. ತಪ: ದ್ವಳ : ಎರಡುಹನಿಯಾದರೂ ಕಣ್ಣೆರಾ ಉದುರುಬಾರದೆ ? ಆ ಒಳಗಿನ ಭುಗಿಲು ಸ್ವಲ್ಪವಾಡರೂ ಹೊರಮುಖವಾಗಬಾರದೆ ? (೩೫೩. ೩೦೩) : ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುಯಲು ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಭುಗಿಲು (೩೫೩. ೩-೩).

ಭುಗಿಭುಗಿಲ್, ಭುಗಿಭುಗಿಲು, ಭುಗಿಬ್ಬುಗಿಲ್, ಭುಗುಭುಗಿಲ್, ಭುಗುಗಿಲ್, ಭುಗುಭುಗಿಲ್ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ದೇವಳಂ ಮುಖಾತ್ ರಸಯನಲ್ಲಾಡಿಸತ ಭುಗಿ[೩೫೩. ೧೫]ಭುಗಿಲ್ ಭೇಧಿಲನೊಗಿದು ಮಹಾವಿಷಂ (೩೫೩. ೦-೦೬) : ಉರಿಗೆ ಹವಿಯಂ ಕೊಡಲೊಡನೆ ಸಕೆ

ಅರಿದು ಭುಗಿಭುಗಿಲಿತತ (೩೫೩. ೩೬-೦೩) : ಬಿಸುತೆತ್ತರ ಭುಗಿಲ್ ಭುಗಿಬ್ಬುಗಿಲನೆ ಪಾಯ್ವ ಪೊದ್ದುಪ್ಪ (೩೫೩. ೦೩-೦೩) : ಭುಗಿ ಭುಗಿಲ್ ಭುಗಿಭುಗಿಲು ಭುಗು ಭುಗುಭುಗುಭುಗಲೊಡಗಿದು ಭುಗಿ ಗಳವು ನೀಡಿದು (೩೫೩. ೩-೩.೩೪) : ದಳ್ಳೆಂಬ ಭೋರೆಯ ಭುಗು ಗಿಲಿ[೩೫೩. ಭುಗುಭುಗಿಲಿ]ಬೇಲ್ಗುಯನಂತು ಕೇಸುರಿಗಳಂ ಸೂಸಿ ಗುರ್ವಟ್ಟಿನಂ (೩೫೩. ೩೬-೪೦) : ಮೆದುರಿ ಭುಗುಭುಗಿಲ್ ಭುಗಿಲಿನಂತು ಮಗುರ್ವಿಸಿ ಪರ್ವ (೩೫೩. ೦೩-೩೪).

ಭುಗಿಲನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣವ್ಯಯ : ಭುಗಿಲ್ ಎಂದು ಧ್ವನಿಯಾಗುವಂತೆ : ಭುಗಿಲನೆ, ಭುಗಿಲನೆ, ಭೋರನೆ ಎಂಬನುಕರಣ ಪದಗಳ್ . . . ಅವ್ಯಯಪದಗಳವ್ಯವ್ಯ (೩೫೩. ೩೦೩ ಕ್ಕೆ).

ಭುಗಿಭುಗಿಲನೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಭುಗುಭುಗುಲನೆ ನಿಮಿರ ವನಂ ಭುಗಿಭುಗಿಲ ಮರಿದು (೩೫೩. ಭುಗಿಲನುರಿದು) (೩೫೩. ೩-೩೬).

[ಭುಗಿಲ್ + ಅನ್ಯ]

ಭುಗಿಲಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ತಳವಂಕವು ತುಂಬು, — ವ್ಯಾಪಿಸು : ರಾಗದಿಂ ಟಂಕಾರಗೈಯ್ದು ದಹಡಿ ಬಿಸುಗಿ ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನದೊ ಶ್ರೀಗೀರಣ ಪ್ಪದದು ಭುಗಿಲಿದು ತನುಕಂಪನಾಗಿ ಜರ್ಘಾಂತಿ ತಲ್ಲಣಗೊಳುತೆರಲು (೩೫೩. ೬-೪೩). [ಭುಗಿಲ್ + ಇಡಿ]

ಭುಗಿಲಿದು (ಕ್ರಿ). ೧. ಉರಿ : ಜ್ವಲಿಸು : ಭುಗುಭುಗು : ಹುಟ್ಟಿದು . . . ಭುಗಿಲಿಟ್ಟು ಕದಿದು ತುದಿಗೆ ಬಹುತಾಪೋಪಾಪಗಳ (೩೫೩. ೨೦-೩೩) : ಅದು ಬಳಕ ಭುಗಿಲಿತು ಮುಟ್ಟಿದುದು ಬಿಡದಾ ಕಾಕನನು (೩೫೩. ೨-೬-೦೦). ೨. ಬಡಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡು : ಭೋರ್ಗರೆ : ಕಪಕಳ ಕಳಕಳದ ಬೊಗ್ಗುಗಳ ಮೇಳವೆ ಭುಗಿಲಲು (೩೫೩. ೬-೪). ೩. ತಟ್ಟನೆ ಹೊರಸೂಸು, — ಬಿವ್ವು : ಮೇಲಕ್ಕೆ ಉಕ್ಕು : ತಗರಾಗಿ ಕಾದಿ ಸತ್ತರ್ ಭುಗಿಲಿತೆ ತಲೆಯೊಡನೆ ಸತ್ತು ಗಂಗಾತಟದೊಳ್ ಸೊಗಯಪ ವ್ಯಪಂಗಳಾಗಿಯೂ ಮಿಗೆ ಕ್ರೋಧ ಗೊಂಡು ಕಾದಿಯುಬಿದು (೩೫೩. ೪-೬). ೪. ಸಿಟ್ಟುಗೊಕ್ಕು : ಕೋಪವನ್ನು ತೋರಿಸು : ಎನ್ನ ಕಂಡರೆ ಭುಗಿಲಿಡಲಡೀಯ, ಹರಗರ ಮಿಗಲು ಸುಡಿಗಾನಮ್ಮೆ (೩೫೩. ೩೬-೪೩) : ತಿಡಿಯೊಡಗಿಟ್ಟು ಹೊಡೆಸುತೆರಿದ ದಡ ಭುಗಿಲಿತು (೩೫೩. ೬-೪೩). [ಭುಗಿಲ್ + ಇಡಿ]

ಭುಗಿಲು 'ಭುಗಿಲ್' ನೋ.

ಭುಗಿಲಿನ್ (ಕ್ರಿ). ಭುಗ್ಗನೆ ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳು : ತಟ್ಟನೆ ಉರಿಯೇಳು : ಜ್ವಲಿಸು : ಕಿಣಕಿದರೆ ಭುಗಲಿದುನೀಡನ ರಣಪರಾಕ್ರಮದ್ವು (೩೫೩. ೬-೪) : ಪತು ಪವಿ ಭುಗಲಿದುರಿದು ಪರಿದಾಡಿದನು ಹುತವನಶ್ಚ ಮೇಧದಲಿ (೩೫೩. ೦-೬-೪೪) : ಬಿಳದುರಿ ಮಸಗಿದು ಭುಗಲಿದು ವೀರನಾರಿದು ಮನದಿ (೩೫೩. ೦೨-೩೩). [ಭುಗಿಲ್ + ಇನ್]

ಭುಗಿಲ್ಲರೆ (ಕ್ರಿ). ಭುಗಿಲಿದು ಶಬ್ದಮಾಡು : ದನುಕಾರಿಯಂ ದನುಜನಂ . . . ಭುಗಿಲ್ಲರೆವಿನಂ ಪೊಯ್ರ್ ಗದಾರದೊಡಿದಿ (೩೫೩. ೪-೩೩). [ಭುಗಿಲ್ + ಲರೆ]

ಭುಗುಭುಗು (ಕ್ರಿ). ಭುಗುಭುಗು ಎಂದು ಶಬ್ದಮಾಡು : ಸಗುಡದ ಲಾಚ್ಚ ಭುಗುಭುಗು ಉಚ್ಛಳಿಸದ್ವೆ ಹರಪಿನಲಿ ನಾಲಗೆ ಹಪ್ಪವಾಹವನ (೩೫೩. ೦೨-೩) : ರಂಗಿರಿಯೊಳು ದಗದೊ . . . ಭುಗುಭುಗು ಬಿರುದಿನ ಮನ್ನೆಯ ಭಟರ ಪ್ರತಾಪಾಗಿ ಮೇಲೆದುದು ರಿಪುವನದೊಳಗೆ (೩೫೩. ೦೨-೩೩). 'ಭುಗಿಭುಗಿಸು' ಪರಾ. [ಭುಗುಭುಗು + ಇನ್]

ಭುಗುಭುಗು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಭುಗುಭುಗು ಭುಗುಭುಗು ಲೊಡಗಿದು ದಳುರ ಸುಕ್ತಿ ಸ್ವರನ ಬಿದ ಬತ್ತಲಿ ವರ್ವಿಲ್ಲಾಸುತೆ ಸುಟ್ಟುಗಿದುದು ಉರಿ ನಪ್ಪಕಳಿ (೩೫೩. ೬-೪೪) :

ಭಗಭಗಭಗಿ ಭಿತ್ತವ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮೂಲ ಭುಗುಭುಗು . . . ಎಂದು
ಹಾವರಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪-೨೯).

ಭುಗ್ಗ (ಗು). ೧. ಬಗ್ಗಿದ : ಡೊಂಕಾದ : ವಕ್ರವಾದ. (ನಾ). ೨.
ಬಗ್ಗಿರುವುದು; ಡೊಂಕಾದುದು; ಬಾಗಿರುವುದು; ವಕ್ರವಾದುದು :
"ವಕ್ರಂ . . . ಭುಗ್ಗಂ, ಅರಾಳಂ, ಕುಟಕಂ, ವ್ಯಾಕುಂಚಕಂ, ಉರ್ಮಿಮಾತು"
— ಈ ೧೨ ಕೊಂಡಿದುದು" (ಕಣ್ವಾ. ೧೦೬-೧೦) : "ಭುಗುರ
ಮರಾಳಂ ಭುಗ್ಗಮಾದಿಂ . . . ವೃಜಿನಮೆನಲು ಪೊರೆದ ಕೊಂಕಕ್ಕೆ"
(ಕುಣಿ. ೧೩-೬). ೩. [ಕಾಮಶಾ] ರತಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗ :
ಶೋರಮೂಲಗಳನ್ನೂ, ಕೂರಿ ಕೂಡುವನೋಣೆಯೋರಂತಿ[ರಿ] ಭುಗ್ಗಕರಣ
ಮೆಂಬುದು (ಕಣ. ೪-೨೦). ೪. [ನಾಟ್ಯ] ಮುಖದ ಒಂದು ಅಭಿನಯ :
"ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಮಾಡುವುದು" (ಚಾಪ. ೨೪
ಗಣ್ಯಾ. ೧೦೩) : ವ್ಯಾಭುಗ್ಗ ಭುಗ್ಗ ಉದ್ವಾಹಿತ ವಿಧುತ ವಿದ್ಯುತ ವಿದ್ಯುತ್
— ಈ ಅಣು ಪದನಭಾವಂಗಳ (ಚಾಪ. ೬-೧೦೪ ೩). [ಸಂ.]

ಭುಜ (ನಾ). ೧. ತೋಳು; ಬಾಹು : "ದೋಃ ಪ್ರವೇಷ್ಯ. ಭುಜಃ
ಬಾಹುಃ ಭುಜಾ—ಈ ೩ ತೋಳು" (ಕಣ್ವಾ. ೩೩-೩೬) : ಪಕ್ಷಿಪರ
ನಡುವನುಡಿಯಲ್ಲಿನ ಭುಜಾಗಳು ಸಾಲ್ಕುಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೬) :
ಭುಜಕ ಜಯಮೇಹ ರಿಪುಭುಜಗಣ ಭುಜಮೇಹ (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೪-೨೯).
೨. ಹೆಗಲು : ನಾನು ಎರಡು ಮೂರು ಮಹಾದ ಎಳೆಯ ಬಾಬುನಿದ್ದಾಗ
ನರಪ್ರಿಯ ಒಂದು ಬದುರಾಳಕ್ಕೆ ಯಾರದೋ ಭುಜವನ್ನೇರಿಕೊಂಡು
ಹೋಗಿದ್ದೆ (ಚಾಪ. ೧೦). ೩. ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲು. ೪. ಡೊಂಕು;
ವಕ್ರತೆ. ೫. (ಅಲಂ) ಪರಾಕ್ರಮ : "ಭುಜಾಕ್ರಾಂತ" ಪರಾ.
೬. [ರೇಖಾಗ] ಎರಡು ಕೋನಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ರೇಖೆ : ಅ. ಆ
ಎಂಬುವುದು ತಾನು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಸರೇಖೆಯೇನು, ಇ ಈ ದುಂಬುವುದು
ಆ ಸರೇಖೆಯೇ ಭುಜಗಳಾಗಿರುತ್ತೆ (ಕೂಪ. ೧೦). ೭. ದೂರದ
ಒಂದು ಅಳತೆ : ಹತ್ತಿಯೋಡನ(?) : ದಂಡಮೆಂಬು ಸಾವಿರದ
ನರ ಕೂಡ ತೋಟಾರುವ ಕ್ರೋರ ಚತುರನ್ನತೆ ಯೋಜನವನೇರ್ದದ
ಕೂಡ ಭುಜವು (ಚಾಪ. ೨೩-೨೪).

ಭುಜ ತಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು = ಜಂಭ ಕೊಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳು : ಅತ್ಯಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳು : ಉನ್ನತಾಧಿಪದದಲ್ಲಿರುವ ಜನ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾದ ತಮ್ಮ
ಅಧಿಕಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಭುಜತಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ನಾವು ಅಂಥದೇ ವಿಚಿತ್ರ
ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದೇ ? (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೯೩). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗ (ನಾ). ೧. ಹಾವು; ಸರ್ಪ : "ಭುಜಂಗಕೈಲರಾಕೆ" (ಕಣ್ವಾ.
೨೩); ಅಂತಃಕಾತಕತ್ತು ಕತ್ತುವಕ್ರಯಕರಕರವಾಕದಂಷ್ಟಾಳ ಭುಜಂಗ
ಮೂರ್ತಿ ವಿಶ್ವವಿಶ್ವಂಭರಾಧಾರವಪುರಿಕೇನುಯ ತೋಳಲದೊಳ
ರಾಜ್ಯಂಗಿಯಂತಿರ್ಪನ್ನಗರ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೧೦ ೩). ೨. ವಿಟ : ಹಾರ :
"ಪಶ್ಯಾಪಶು, ಭುಜಂಗಃ, ವಿಟಃ, ಪಲ್ಲವಿಃ—ಈ ೪ ಮೊಜಂಗ"
(ಕಣ್ವಾ. ೬೩-೬೬) : ತಿಸುಳಿಯಂ ದೇವತಮಮೇಶಾಭುಜಂಗಮಂ . . .
ನುತಿಸಿದು (ಕಾಪ. ೬-೬೦) : ವಿಲಾಸದಿಂ ಸುಳಮೊಡಿಸುಮಿವಳ್ಳುರ್ದ
ದಳೆಯೆನುತ್ತಾಡೆ ಭುಜಂಗರು (ಚಾಪ. ೧೦-೧೦೦). ೩. ಪತಿ : ಒಡೆಯ.
೪. ಪಂಡಿತ : ವಿದ್ವಾಂಸ : ಪರ್ವತಾದಿರಾಜ್ಯಾಳಮನಿಲಾಸದ
ರಾಜವಿದ್ಯಾಭುಜಂಗಂ ಮಂಥಾಪ್ತೀಭುಜಂಗಂ . . . ಸಹಜ ಮಧುರ
ಸಂಗೀತಗೋಪ್ಯಭುಜಂಗಂ ರುಮದ್ರಾಳಭುಜಂಗಂ ನೈವಗುಣಾಳಯಂ
(ಚಾಪ. ೬೯-೧೦೦ : ೧೧೩). ೫. ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವವನು : ಪುಷ್ಪಿ :
ಮುನಿ : "ವಿಟ ತಮೋನಿಧಿ ಭೋಗಿಗಳಂ ಭುಜಂಗವುಳ್ಳಂ"
(ಚಾಪ. ೬೬) : "ಪಾಪನಮುನಿ ವಿಟ ಸರ್ಪಂ ತೀವ್ರ ಮೂರು
ಭುಜಂಗಶ್ಚಂ ಜಗದೊಳ" (ಕಾಪ. ೬೬). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗತ್ವಾಸ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಹದಿನಾರು ವಿಧವಾದ ಮಾರ್ಗದ
ಆಕಾಶಬಾಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ೫ "ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಕುಂಚಿತ
[ಪರಣ ೩] ಮಾಡಿ ಹಿಮ್ಮಡಿಯನ್ನು ನಿಂತುಬಿಡುರಾಗಿಗಿರಿ ಮೋಣ
ಕಾಲನ್ನು ತನ್ನ ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಅಂಗಾಲನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮಾಡಿ
ಸೊಂಟದಿಂದ ಮೊಳಕಾಲವರೆಗೂ ಅಡಿಯನ್ನು ಚಲಿಸುವುದು.
[ಅಂಗಾಲನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮಾಡಿ ಸೊಂಟ ಮೊಳಕಾಲು
ಇವೆರಡನ್ನೂ ಚಲಿಸಬೇಕು. ಎಂದಂ ಭರತನಾಟ್ಯ ಮತ್ತೂ ಸಂಗೀತ
ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿಯೆ]" (ಚಾಪ. ೨೦೯ ಗಣ್ಯಾ. ೧೦೩) : ಅತಿಶ್ರಾಂತ, ಅವ
ಶ್ರಾಂತ, ಪಾರ್ಶ್ವಶ್ರಾಂತ, ಮೃಗವೃತ್ತ, ಉದ್ವರ್ಧನಾಸು, ಅರಾಂತ,
ಸೂಚ, ಸೂಪರಪಾದ, ಡೋಲಪಾದ, ದಂಡಪಾದ, ವಿದ್ಯಾದ್ವಾಂಕ,
ಪ್ರಮದಿ, ಭುಜಂಗತಾಸ, ಅಕ್ಷಿಪ್ರ, ಅವಿದ್ಯ, ಉದ್ವಾಂಕ ಈ ಹದಿನಾಳು
ಮಾರ್ಗದ ಆಕಾಶಬಾಗಿಗಳು (ಚಾಪ. ೬-೬೬ ೩). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗತ್ವಾಸಿತ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಮೂರೆಯ ಬಗೆಯ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು; ೫ "ಭುಜಂಗತ್ವಾಸಿತ ಚಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಕುಂಚಿತ
ಪಾದವನ್ನು ಎತ್ತಿ, ಸೊಂಟ ತೊಡೆ ಮತ್ತು ಮೊಳಕಾಲುಗಳಿಂದ
ತ್ಯಸ್ರಾಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ತಿರುಗಿಸಿ [ಸುತ್ತಿ] ಒಂದು ಕೈಯನ್ನು
ವ್ಯಾವರ್ತ ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ತ ಮಾಡಿ ದೋಲಪಾದದಲ್ಲಿ
ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಕಟಕಾಮುಖಿ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವುದು"
(ಚಾಪ. ೨೦೯ ಗಣ್ಯಾ. ೧೦೩) : ತಲವೃತ್ತವು . . . ಭುಜಂಗತ್ವಾಸಿತ . . .
ಗಂಗಾವರಣ—ಈ ಮೂರೆಯ ಕರಣಂಗಳ (ಚಾಪ. ೯-೧೨ ೩). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗನಿಲಯ (ನಾ). ೧. ಹಾವುಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನ; ಹಾವಿನ ಹುಟ್ಟು :
ಗದ್ದುಲುಹುತ್ತ. ೨. ಪಾತಾಳಲೋಕ : ಭುಜಂಗನಿಲಯಂ (ಚಾಪ.
ಭವನಂ) ಕೂರು ಶ್ರೀಶಾಲಾತ್ಮಯಂ (ಚಾಪ. ೬೬). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಪ್ರಯಾತ (ನಾ). [ಭಂದ] ವರ್ಗಭಂದ್ಯನಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡ
ನೆಯದಾದ ಜಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃತ್ತ : ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು
ನಾಲ್ಕು ಯಗಗವಿರುವ ವೃತ್ತ : ಕುಂಚ ವಾರ್ಧಿಪರ್ಯಾಯಮಾತ್ಮಂ
ವಿರಾಮಾ ದಿಶಾಸಂಜ್ಞೆಯುಳ್ಳಂ ಪರ್ಯಾಯತಾತ್ವೇ ವಿಶೇಷಂ ಕವೀಂದ್ರ
ಸ್ತುತಂ ಪಾಟೀಮೋಲ ಪ್ರದಕ್ಷಂ ಸಮಸ್ತಂ ಭುಜಂಗಪ್ರಯಾತಂ
(ಕೂಪ. ೨-೧೦೬). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಭೋಗ (ನಾ). ೧. ಹಾವಿನ ಶರೀರ. ೨. ಹಾವಿನ ಹೆಡೆ :
"ಭುಜಂಗಭೋಗಾಶ್ರಿತ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಭೋಗಾಶ್ರಿತ (ನಾ). ೧. ಅದಿಶೇಷನ ಹೆಡೆಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ
ಕೊಂಡಿರುವವಳು; ಅದಿಶೇಷನ ಹೆಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವವಳು.
೨. ಹಾರರೊಂದಿಗೆ ಸುಖಿಸುವವಳು. ೧, ೨ : ಸತತಂ ಭುಜಂಗ
ಭೋಗಾಶ್ರಿತ ನಿಶ್ಚ ಕಳತ್ರವಾ ಧರಾವಧು ಮತ್ತಂತಕಿಯಾದ ಮಹಾ
ಪುರುಷಪುತ್ರಮಂ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾರಚರಿತಶ್ಚಮದಿ [ಇಂತು] ವ್ಯಾಜಸ್ವತ್ಯ
ಲಂಕಾರಂ (ಚಾಪ. ೬-೧೦೬). [ಸಂ. ಭುಜಂಗಭೋಗಾಶ್ರಿತಾ]

ಭುಜಂಗಮ (ನಾ). ೧. ಭುಜಂಗ ೧ : "ವಿಷಧಃ . . . ದರ್ವೀಕರಃ,
ದೃಕ್ಯಾಕಿಃ, ಭುಜಂಗಮಃ — ಈ ೨೩ ಪಾದಿನ ಘರಾ" (ಕಣ್ವಾ.
೧೦೩-೧೦೬) : "ಉರಗಂ ಸರೇಶ್ವಮಂ ಕುಂಭೇನಸಂ ಭೋಗಿ ಮರುಪಾತನಂ
ದಂದಕಕಂ ಭುಜಂಗಮಂ . . . ಸರ್ಪಂಗ ನಾಮಂ" (ಕುಣಿ.
೧೦೩-೧೦೬). ೨. ಪಾತಾಳವಾಸಿಯಾದ ನಾಗ : ಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾಧರರು
ಮುಗಳ ಮಹಾಗಣಾದಿತ್ಯರು ಭುಜಂಗಮರು . . . ಎಸರರು ರೋಮ
ರೋಮದ ಕಾಯ ಚೌಕದಲಿ (ಕಾಪ. ೯-೨೯). ೩. ರಾಯ.
೪. [ಗಣಿತ] ಎಂಟು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ. ೫. [ಜ್ಯೋತಿ]
ಇವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ನಕ್ಷತ್ರರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿತ್ತನೆಯದು; ಅಶ್ವೇಷ. [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಯಾಗ (ನಾ). ಸರ್ಪಗಳನ್ನು ಹವಿಸ್ಸನ್ನಾಗಿ ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಾಗ : ಸರ್ಪಯಾಗ : ತಂದೆಗೆ ಸರ್ಪದಷ್ಟಮಿದ ದಾದಾದಷ್ಟ ಭುಜಂಗಯಾಗವೆಂಬ ಕುಂದಿನಿಶಿಬ್ಬದಂತೆ ರಚಿಸುತ್ತಿರಲಾಗ (೪೦೪೦. ೨೮). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಲೋಕ (ನಾ). ನಾಗಲೋಕ : ಪಾತಾಲ : ರಂಗನಾಥನ ಪದಪತಿಗೆ ರಣರಂಗಭೇತನು ಬಿದ್ದನಿರದೆ ಭುಜಂಗಲೋಕ (೨೫೫. ೦೨-೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗವಳಿ (ನಾ). [ಶೈವ] ಕಾಳಾಮೃದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದು ಶಾಖೆ : ಸಮುದ್ರದ ಬಲಗಡೆಕೊಡು ಗರ್ದ್ಭ ಬಯವುದನಿತು ಕೊಟ್ಟಿರಿಸ್ತಾನೆ, ಭುಜಂಗವಳಿ ಕಾಳಾಮೃದು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃಭೇದನ ನಡೆಯುವ . . . ಈ ಭರ್ವಮಂ ಪ್ರತಿಪಾಳಿಸಿದವನಿಗೆ ವಾರಣಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಪುರಸ್ಕಾರ (೪೨೪. ೨೨-೭-೩೭ : ೨೦೩). [ಭುಜಂಗ ? + ಬಳ್ಳ (<ವಜ್ರ)]

ಭುಜಂಗವಿಷ್ಣುಂಭಿತ (ನಾ). [ಭಂದ] ಅಕ್ಷರಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾರ ನೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃತ್ತ : ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಇರುವ ನಾಲ್ಕುವಾದಗಳುಳ್ಳ ವೃತ್ತ : ಅದ್ವೈತಿಯಾಗ್ಯಾಕಾಂಗ್ರಂ ಪರಮಿತಸುರಪುರುಷಂ . . . ಸ್ವನಿಧರ ವಿನಮಿತ ಪುರುಷ ಭುಜಂಗವಿಷ್ಣುಂಭಿತ (೨೦೩೦೩. ೨-೪೭). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗವೀಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೀಣೆ : ಇಬ್ಬದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಕನ್ನಿರಿ. ಪಿಪಾಸಿ. ರುದ್ರವೀಣೆ, ಆಶ್ವವೀಣೆ, ಬ್ರಹ್ಮವೀಣೆ, ಭುಜಂಗವೀಣೆ, ರಾಮಾಪ್ಪ ಮುಂತಾಗಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ವೀಣೆಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸುತ್ತವೆ (ಸಂಗ್ರಹ. ೩೦೨). [ಸಂ. ಭುಜಂಗವೀಣಾ]

ಭುಜಂಗತಯನ (ನಾ). ಅದಿಶೇಷನನ್ನು ಹಾಸಿಗೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ವನು : ವಿಷ್ಣು : ಮಾತಂಗಪರದ ವಿಹಂಗಮನ ಭುಜಂಗತಯನ (೨೫೪. ೪೭-೦). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಾಂಚಿತ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ನೂರೊಂಟು ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧ "ಬಲಗಾಲಿನಿಂದ ಭುಜಂಗತ್ಯಾಸಿತಚಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಲಗೈ ಯಿಂದ ರೇಚಿತವನ್ನೂ ಎಡಗೈಯಿಂದ ಲತಾಕರವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದು" (೨೫೪. ೨೪ ಗಣ್ಯಕುಣಃ) : ಭುಜಂಗಾಂಚಿತಮೊದಲು ಭುಜಂಗತ್ಯಾಸಿತಮೆಂದು ಬಲಗಾಲಿಂದ ಮಗುಳ್ಳ ಬಲಗೈ ರೇಚಿತಮೊದಲ ಲತಾಕರಮೆಂದು ಎಡಗಾಲಿನಿಂದ ಭುಜಂಗಾಂಚಿತಮೊದಲ ಕರಣಮೆನಿಸಿತು (೨೫೪. ೪-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಾಂಚಿತತ (ನಾ). = ಭುಜಂಗಾಂಚಿತ : ತಲಪುಟ್ಟ ಪುಟ ಲೀನ. . . ಭುಜಂಗಾಂಚಿತತ . . . ಗಂಗಾವತರಣ - ಈ ನೂರೊಂಟು ಕರಣಗಳ (೨೫೪. ೪-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಸರ್ಪಾಕ್ಷಿ ಗಿಡ : "ನಾಕುಲೀ, ಸುರಸಾ, ಹಾಗುಗಂಧಾ, ಗಂಧನಾಕುಲೀ, ನಕುಲೇಷ್ವಾ ಭುಜಂಗಾಕ್ಷಿ, ಭತ್ರಾಕೀ, ಸಾವತಾ, ಲಿ ಸರ್ಪಾಕ್ಷಿಗಿಡದ ಹೆಸರುಗಳು" (೨೫೦೩. ೧೩೪). [ಸಂ. ಭುಜಂಗಾಕ್ಷಿ]

ಭುಜಂಗಾಧಿಪ (ನಾ). ಹಾವುಗಳ ಒಡೆಯ : ಸರ್ಪರಾಜ : ಅದಿಶೇಷ : ಉರುಭುಜಂಗೋ ಭುಜಂಗಾಧಿಪಗೇನ ಪದವಿಶ್ವಂ ಸೋಲಮಂ . . . ದಶವಸ್ತ್ರ ಪದವೆಂದು ನೃಪತ್ಯಾಂಗದೊಳ ನಾಡೆ ಬೆಟ್ಟಂ (೨೫೪. ೨-೨೪). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಾಶ್ವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಂತ್ರಾಶ್ವ : ಸರ್ಪಾಶ್ವ : ವಿಗೇಂದ್ರಾಶ್ವಂ ಭುಜಂಗಾಶ್ವಮಂ ಗತಿ ಗೆಲ್ಲಾಸಯಿಸಂದಂ ಕೇಶವ ನಿಜಾಂಭರ್ ತಮ್ಮೊಳೆಚ್ಚಿದರ್ (೨೫೭. ೦೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಭುಜಂಗಿ (ನಾ). ೧. ಹೆಣ್ಣು ಹಾವು : ವೀರಶೈವ ಭುಜಂಗೇಸಮಾಕ್ರಿಯ ಶ್ರೀವಿಂಶತಾಂಡಂಗಳೆಂಬಷ್ಟ ದೋರ್ವತಾಂಡಂಗಳಿಂದವತಿಸಿದಾರೀಂಗಳಂ ಗೆಯ್ಯು (೨೦೪. ೦೨-೪೩). ೨. ನಾಗಸ್ತ್ರೀ. ೩. ಸೂಳೆ : ಮೇಶೈ : ಇಂತನಂತಚರಿತ್ರದಿಂದ ಲಂಕೆಗೆ ಹಾಕಿ ಪಾಪಪಟ್ಟ ರತಿ ಭಾರತಿ ಸಾಗರ ಸುತೆಯವತೊಪ್ಪುವ ಭುಜಂಗಿಯರಂ . . . ನೋಡಿ (೨೫೦. ೨-೪೨). [ಸಂ. ಭುಜಂಗೀ]

ಭುಜಂಗೇಂದ್ರ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸರ್ಪ. ೨. ಅದಿಶೇಷ : ತರುಣೋತ್ಪಂಗ ತಶಾಂಕುಂದಮೆ ಸುಧಾಭೀಷಂ ಭುಜಂಗೇಂದ್ರನಂಕುರಂ . . . ಶಂಕರ ಕಲ್ಪದ್ರುಮನೀಗಭೇವೈಫಲಮಂ ಚಾಕುಕ್ಯನಾರಾಯಣಂ (ಗಣ್ಯಕು. ೦-೨). [ಸಂ.]

ಭುಜಕೀಟ (ನಾ). ತೋಳಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ : ನಮ್ಮ ಕರ್ಣಾಂಧಲ- ಭುಜಕೀಟ, ಅಲಂಕಾರಗಳ ರೀತಿ ಹಾಗೆಲ್ಲ (ಹುಣ್ಣು. ೧೩೪). [ಸಂ.]

ಭುಜಕೀರ್ತಿ (ನಾ). = ಭುಜಕೀಟ : ಸರ್ವತೋಳಂಬುಗಳ ಪದಯೊಳು ಫಲಭೂಮಿರತ್ನಗಳಂತೆ ಲೇಖಕರಿಗೆ ರನ್ನದ ಭುಜಕೀರ್ತಿಯನಳವಡಿಸಿದರು ನಾರಾಯ (೨೫೫. ೧೦-೦೪) : ಮುಕ್ತಿನ ಮೂಗುತಿ ಪುತಮಿಟ್ಟ ಭುಜಕೀರ್ತಿ ಪುತ್ರುಕುಡದ ನಡುವೆನವ ಕತ್ತಿರಿಯಾಗ್ತಿನ ಕಾಂತ್ಯೋರಿ ಯದನ ವೃತ್ತಾಂತವನುಸುರವೆನು (೪೦೩೦. ೦-೦೪) : ಭುಜದ್ವಂದಿಯ ಮಂಜರಿಯ ಸಿದಿಯಂ ಭುಜಕೀರ್ತಿ ಕಳೆದು ಕೆರೆಯೊಳೆಯ (೨೫೪. ೩-೦೦). [ಭುಜ + ಕೀರ್ತಿ, / ಕೆಡು. ಭುಜಕೀರ್ತಿ]

ಭುಜಗ (ನಾ). = ಭುಜಂಗಿ ೧ : "ವಿಷಧರಃ . . . ಭುಜಗಃ . . . ಭುಜಂಗಮಃ - ಈ ೨೫ ಶಾವಿನ ಪೆಸರ" (೨೫೫. ೦೨-೦೪) : ಭುಜಗನ ಪೂಜಾಸಂವಾದ ಬೇಕೆಂದದಂ ಕೊಂಡಿದನೆ ಕೊಂಡಿದನೆ ಕಂದಿದನೆ ಕಂದಿದನೆ (೨೫೪. ೭೭೪) : ಕೊಡಬಿದರ ಕಟ್ಟುಹುಣ್ಣು ಬಂದಿದ ಭುಜಗನ ನಳರಿಸುವಧೋಲ್ (ಹುಣ್ಣು. ೧೩-೩). ೨. = ಭುಜಂಗಿ ೨ : ಪುರವ ಪುಗುವನಿತದೊಳಗಲ್ಲವ ಭುಜಗ(೨೫೦. ಭುಜಂಗಿನೀ ತಲಪವಾದು ತನ್ನ ಮಧುಮೆಂದು ಹೃದಯ ತಿಡಿಯ (೨೫೦. ೨-೦೩). ೩. [ಗಣಿತ] ಎಂಟು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ. [ಸಂ.]

ಭುಜಗತ್ರಸ್ತ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ನೂರೊಂಟು ಬಗೆಯ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧ "ಭುಜಂಗತ್ಯಾಸಿತಚಾರಿಯನ್ನು . . . ಮಾಡಿ ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಎಡಮಾಶ್ವದಲ್ಲಿ ರೇಚಿತ ಮಾಡುವುದು" (೨೫೪. ೨೪ ಗಣ್ಯಕುಣಃ) : ಭುಜಗತ್ಯಾಸಿತಚಾರಿಯ ಭುಜವಿಂದ ಮಾಡುತರಡು ಕೈಗಳೆಡದೊಳ್ ನಡದಿ ರೇಚಿತಮಾಗಲ್ ಭುಜಗತ್ರಸ್ತಮೊಂಟ ಕರಣಮೆನಿಸಿತು (೨೫೪. ೪-೨೦). [ಸಂ.]

ಭುಜಗದ್ವೇಷಿ (ನಾ). ೧. ಹಾವುಗಳ ವೈರಿ : ಗರುಡ. ೨. ವಿಚರನ್ನು ದ್ವೇಷಮಾಡುವವಳು : ವಾರರತ್ನ. ೧. ೨ : ವೈನತೇಯನ ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿಯಂತೆ ಭುಜಗದ್ವೇಷಿಯಾದಿರ್ದ(ದ)ನಪಾದುರಗವನಿತೆಯಂತೆ ಕೋಳ್ಪಟ್ಟ ಮಂತ್ರದೊಳಂ (೨೫೪. ೪-೩೩). [ಸಂ. ಭುಜಗದ್ವೇಷೀ]

ಭುಜಗಧಾರಿ (ನಾ). ೧. ಹಾವನ್ನು ಆಭರಣವನ್ನಾಗಿ ಧರಿಸಿರುವವನು : ನಾಗಭೂಷಣ : ಶಿವ. ೨. [ಭಂದ] ರುದ್ರಗಣಸ್ತಸ್ತುರದ ಪದಿನಾರುಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧. ಗಂಗಾಧೀಶಂ . . . ೧೨. ಭುಜಗಧಾರಿ (೨೦೩೦೩. ೩-೨೪). [ಸಂ. ಭುಜಗಧಾರಿ]

ಭುಜಗದ್ವಜ (ನಾ). ೧. ಹಾವಿನ ಚಿಹ್ನೆಯಿರುವ ಬಾವುಟ. — ಧ್ವಜ : ಸರ್ಪದ್ವಜ. ೨. ಹಾವಿನ ಚಿಹ್ನೆಯಿರುವ ಬಾವುಟ ವನ್ನೊಳ್ಳವನು : ದುರ್ಯೋಧನ : ಒದವಿದುನ್ನತಮೂರ್ತಿಗಳೊದವಿ ಗವಾಘಂಧವೆ ಫೇಮ ಭುಜಗದ್ವಜರಂ (ಗಣ್ಯಕು. ೪-೩). [ಸಂ.]

ಭುಜಗನಾಯಕ (ನಾ). ೧. ಸರ್ಪಗಳ ನಾಯಕ. ೨. [ಜೈನ] ನಾಗಕುಮಾರರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದವನು : ಮಂದಾಭಕ್ತಿಗೆ ಮಂದನಂ ಭುಜಗನಾಯಕನಂ ನಡೆಸೋಡಿ (ಶಾಂತಿ. ೧-೩೬). [ಸಂ.]

ಭುಜಗಪುರಿ (ನಾ). ನಾಗಲೋಕದ ರಾಜಧಾನಿ : ಭೋಗವತಿ : ಭುಜಗಪುರಿಧನದ್ರವ ಪುರಿ ದಿವಿಪುರಿ ವಡೆದೊಳಗೊಂಪಿವೆಂಬಂತಿರಿ (ಶಾಂತಿ. ೧೩-೧೩೬). [ಸಂ.]

ಭುಜಗಬಂಧ (ನಾ). ಮಲ್ಲಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ : ನಾಗಬಂಧ : ತಳಪತ್ತಂ ದೂವಟ್ಟಿ . . . ಭುಜಗಬಂಧಂ ತೋರುತ್ತಂ ತಿರೋವಳಯಂ ಬಾಹುತರಂ ಚಮತ್ಕರಿಸೆ ನಾನಾ ಕೌಶಲದೋಜಾದರ್ (ಕಂಠ. ೧-೭೩). [ಸಂ.]

ಭುಜಗಭೂಷ (ನಾ). ಸರ್ಪಗಳನ್ನು ಆಭರಣವಾಗಿ ಧರಿಸಿರುವವನು : ಸರ್ಪಭೂಷಣ : ಶಿವ : ತಾಪತ್ರಯಾಶಂಕಾರಿ ಎರೂಪಾಕ್ಷಂ ಭುಜಗಭೂಷಂ . . . ಕನ್ನ ಸಿದಂ (ಕಂಠ. ೧-೭೩). [ಸಂ.]

[ಸಂ. (ಭುಜಗ + ಭೂಷಾ + -)]

ಭುಜಗಭೋಜನ (ನಾ). ಹಾವಿಗೆ ಆಹಾರವಾದುದು : ಇಲಿ : 'ಭುಜಗ ಭೋಜನಗಮನ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭುಜಗಭೋಜನಗಮನ (ನಾ). ಇಲಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುವವನು : ಮೂಷಕವಾಹನ : ಗೂವತಿ : ಚರಣಮಂ ಮೂಳ್ ಭುಜಗಭೋಜನ ಗಮನಂ (ಕಂಠ. ೧-೮). [ಸಂ.]

ಭುಜಗಮರ್ದನ (ನಾ). (ಕಾಳಂಗ) ಸರ್ಪವನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿದವನು : ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ : ಕಾಳಂಗಮರ್ದನ : ಕಡಿಕೆಯಿಡು ಕಾದಲೆಂದೊಡಂಸುವಾತ ನೇಂ ಭುಜಗಮರ್ದನನೇ ಕಲಿಗೋನಭೂಷಣೋ (೨೪. ೧೪೫, ೧೫೦-೧೫೩ ; ೧೫೩). [ಸಂ.]

ಭುಜಗರ್ಗ (ನಾ). ತೋಳಿನ ಮದ್ದು-ಕೊಬ್ಬು-ಗರ್ಗ : ಕರಮಿದ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಕೊಳಸಂ ಭುಜಗರ್ಗದ ಕೊಡನಂಗುಸಂಗರಜಯ ನಾಗವರ್ಮ್ಯವಿಧು (ಕಂಠ. ೨-೧೪ ; ೧೪೫). [ಸಂ.]

[ಭುಜ + ಗರ್ಗ (< ಗರುತ್ಸ)]

ಭುಜಗರೋಕ (ನಾ). ನಾಗರೋಕ : ಪಾತಾಳ : ಬಿದಿ ಮನದಲ್ಪಿಯಂ ಭುಜಗರೋಕದ ಮಾನವರೋಕದಿಂದ್ರೋಕದ ಒಹುಸಾರವಸ್ತುಗಳ ನೊಂದಿಗೆಯ್ತು ತರಳ್ತು ತಂದು (ಕಂಠ. ೨-೧೨). [ಸಂ.]

ಭುಜಗತಯನ (ನಾ). ಹಾವನ್ನು ಹಾಸಿಗೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು : ಶೇಷ ಶಾಯಿ : ವಿಷ್ಣು : ಎನಗೊಬ್ಬ ದೊರೆಯು ದೊರಡಿದನು . . . ಭುಜಗ ತಯನನಾದ ತ್ರಿಜಗವಂದಿತನಾದ (ಚರಣ. ೧-೧೪೯-೨). [ಸಂ.]

ಭುಜಗಶಿಶುಸೃತ (ನಾ). [ಭಂದ] ಅಕ್ಷರಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ದಾದ ಬೃಹತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃತ್ತ : ಸೃಜಯಿಸೆ ನನಮಾಂ ಮುತ್ತಂ ಗಜಪತಿಗಮನೇ ವೃತ್ತಂ ತ್ರಿಜಗದೊಳದು ಸಂಸಿದ್ಧಂ ಭುಜಗಶಿಶುಸೃತಂ ನಾಮಂ (ಕಂಠ. ೨-೧೦೯). [ಸಂ.]

ಭುಜಗಾಭರಣ (ನಾ). ಹಾವನ್ನು ಆಭರಣವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು : ಶಿವ : ಶರಣಂಗವ್ಯಸನ ಭುಜಗಾಭರಣಮರತೀರಿಟಮಂದಿಶಚರಣ . . . ಸಲಹಗೆ ಭಕ್ತತಪಸರನು ಪಾರ್ವತೀರಮಣ (ಕಂಠ. ೧-೨). [ಸಂ.]

ಭುಜಗಾರಿ (ನಾ). ಹಾವುಗಳ ಶತ್ರು : ಗರುಡ : ಕರುಕುಲಮಂ ಬಹಾರಿ ಭುಜಗವ್ಯವಮಂ ಭುಜಗಾರಿ ದಾನವೇಶ್ವರಕುಲಮಂ ಮುರಾರಿ . . . ಕೊಂದ ಮೊಲ್ಕಿಯಂ (ಕಂಠ. ೨೩೯-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುಜಗೇಂದ್ರ (ನಾ). ೧. ನಾಗರಗಳ ಒಡೆಯ : ಹಾವುಗಳ ಒಡೆಯ : ನಾಗೇಂದ್ರ : ಭವಪರಾಕ್ರಮಿ ಭೀಮಸೇನಗೆ ವಿಮುತ ಭುಜಗೇಂದ್ರಂಗ ದುಶ್ಶಾಸನ ಜೀವಾನಿಲನ ಪಾರಣಿ ಸಮರಭೂಮಿದುರಿ (ಕಂಠ. ೧೯-೭೨). [ಸಂ.]

ಎಚ್ಚು ಕಡವಿನಾತನುರುಭುಜವನ್ನೆದೆಯ ಭುಜಗೇಂದ್ರನಂದದಂ ಧರೆಯೊಳ್ ಪೊರಳ್ತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೯-೧೯). ೨. = ಭುಜಗ ನಾಯಕ ೨ : ಭುಜಗೇಂದ್ರಂ ಭವಪ್ರಕಾಸದಿನನೊನವ್ಯಂತರರ್ (ಕಂಠ. ೧೨-೧೨). [ಸಂ.]

ಭುಜಪತ್ರ. ಭುಜಪತ್ರ, ಭೋಜಪತ್ರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಭೂರ್ಜವೃಕ್ಷ : "ಭೂರ್ಜ, ಚರ್ಮ, ಮೃದುತ್ವಕ್" - ೨ ಭುಜಪತ್ರಗಿಡದ ಹಸರುಗಳು (ಕಂಠ. ೧೨-೧೨). ಭುಜಪತ್ರ : "ಭೂತಪ್ಪಿ-ಭುಜಪತ್ರ" (೬೫. ೧೦೨) : ದೇವದಾರು, ಭುಜಪತ್ರ, ರಾಸ್ತೆ . . . ಇವುಗಳ ಕಷಾಯ ವನ್ನಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ವಾತವ್ಯಧರ ಕೆಡುಗುಂ (ಕಂಠ. ೬೫). ಭೋಜ ಪತ್ರ : (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೨೨).

[< ಪಾ. ಭುಜಪತ್ರ. / ಸಂ. ಭೂರ್ಜಪತ್ರ. / ಮರಾ. ಭುಜಪತ್ರ]

ಭುಜಪತ್ರ 'ಭುಜಪತ್ರ' ನೋ.

ಭುಜಬಲ. ಭುಜಬಲೆ (ನಾ). ೧. ತೋಳಿನ ಕಸುವು, - ಶಕ್ತಿ : "ತೋಳ್ಬಲಂ ಭುಜಬಲಂ" (ಕಂಠ. ೯೬) : ಭುಜಬಲಮಂ ಪವಗ್ಗಡಿಪೊಡ ಪ್ರತಿಮಂ . . . ಮತ್ತೆ ಸಾಧಿಸಿದವಂ ಬಹುರೂಪಿಯಂ ಪರಾಜನಂ (ಕಂಠ. ೧೯-೧೯) : ಆ ಸುಧನ್ವಂ ತನ್ನ ಭುಜಬಲದೊಳಾದರ್ಗ ವಿಜಯವ ಮೊದರಿಪುತಿದರ್ಗಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೧೩). ೨. ಶೂರ : ಪರಾಕ್ರಮಿ : ಕಳಕವಿದೇಕುತ್ತುಂ ಭುಜಬಲರು ದೇವಾರಿಕರು ಹೋ ಎವುತ ವಾರಿಸಲು (ಕಂಠ. ೧-೧೧). ಭುಜಬಲ.

ಭುಜಬಲಮುಖ = ಪರಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜಟ್ಟಿಯಂತಿರುವವನು : ಶೂರ : ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಿಪುವದನಮಾಣೇಶ್ವರ ರಾಯವಾಂಠರಿ ಭುಜಬಲಮುಖ ಶ್ರೀನೋವಿದೇವರಸರು (ಕಂಠ. ೬೯-೭೦-೭೧ ; ೧೧೭). [ಸಂ.]

ಭುಜಬಲಿ (ನಾ). ೧. ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿ : ಶೂರ. ೨. [ಜೈನ] ಆದಿ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಎರಡನೆಯ ಮಗ : ಬಾಹುಬಲಿ : ಪುರುತನಯರ್ ಭುಜಬಲಿಯುಂ ಭರತನಾಮಜೆ ದೊರೆಗೆಮದೊಡ (ಕಂಠ. ೧೯-೧೯). [ಸಂ.]

[ಸಂ. ಭುಜಬಲಿನ್]

ಭುಜಬಲ 'ಭುಜಬಲ' ನೋ.

ಭುಜಭವ (ನಾ). ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ತೋಳಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದವನೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ವೃತ್ತಿ : ಕ್ಷತ್ರಿಯ : ಭುಜಭವಗಣಿತಂ ಶಿಷ್ಯಪ್ರವ ಪಾಲನ (ಕಂಠ. ೨-೨-೨೦). [ಸಂ.]

ಭುಜಮಧ್ಯ (ನಾ). ತೋಳುಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗ : ಎದೆ : "ಭುಜ ಮಧ್ಯಂ, ಉರಃ, ವಕ್ಷಃ, ಹೃದಯಂ, ವಕ್ಷಃ-ಈ ೫ ಉರಂ" (ಕಂಠ. ೧೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುಜವಲಯ (ನಾ). ತೋಳುಗಳಿಗೆ ತೊಡಿಸುವ ಆಭರಣ : ತೋಳು ಬಳೆ : ಲಲನೆಗೆ ಮಿಸುತ ಭುಜವಲಯ [ಕಂಠ. ಭುಜವಳೆಯ, ಭುಜವಳೆಯ] ಭುಜಕೀರ್ತಿಗಳವೊಗಿ ಕಡಗ ಕಂಠಣ ಸೂಡಗವನ್ನಿ (ಕಂಠ. ೯-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುಜವಿಕ್ರಮ (ನಾ). = ಭುಜಬಲ ೧. ಕಳಾವಿಭವದೊಳ್ ಭುಜ ವಿಕ್ರಮದೊಳ್ . . . ನಿಷಗಾರ್ ದೊರೆ ಮಾನವರೇ ಧರತ್ರಿಯೊಳ್ (ಕಂಠ. ೧-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುಜವಿಕ್ಷೇಪ (ನಾ). ೧. ತೋಳುಗಳನ್ನು ಕೊಡಹುವಿಕೆ : ತೋಳು ಗಳನ್ನು ಒದರುವುದು. ೨. [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿ ಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಬಾಹುಚಲನೆ : ಕರಯ್ಯನೊಡ ಭುಜವಿಕ್ಷೇಪದಿಂ ದಿಗ್ವಿಭಾಗಂ ಪರಭಾಗಂಚ್ಚುಪೊಂಭತ್ತನಿಪ ಪಯನಭೇದಗಂಧಂಬಿನಂ ನಿರ್ಭರತರ್ವಾಯುತ್ಪತ್ತಿಂ ದಿವಿಪುರಿವೃಥಂ ತಾಂಠವಪೌರ್ದಿವತ್ತಂ (ಕಂಠ. ೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಭುವನೋಯ್ (ಕ್ರಿ). ತೋಳುಗಳನ್ನು ತಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು; ಬಾಹುಗಳನ್ನು
ಅವೃತ್ತಿಸು; ಸದ್ಭೂತೋದೇ: ಬಲೇಶ್ವರೇಶುವನು ಬಲಿದಂಷ್ಟ್ರಯನು
ಭುವನೋಯ್ ಬೊಬ್ಬಿಲಾದ (ಕೂಟ. ೧-೨೨-೨೭). [ಭುವ + ಲೋಯ್.]

ಭುವನಿಖರ (ನಾ). ತೋಳಿನ ಮೇಲಿನಭಾಗ; ಹೆಗಲು; ಕುಲಶಿಖರಿ
ಶಿಖರೋತ್ಪತ್ತಿಗೊಳಗಾದ ಭುವನಿಖರಂಗಳಂ . . . ಅತ್ತೀಯಯೇವನ
ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಮಂ ಪ್ರಕಟಂ ಮಾಡೆ (ಕೂಟ. ೨-೪ ೫); ಭುವನಿಖರಾದಲ್ಲಿ
ಭವಕುಂಟಮಂದಿರ ಬರದಿದ್ ಪತ್ತಪ್ರವೃದ್ಧಿ (ಹಾಕ. ೧-೦೨೨). [ಸಂ.]

ಭುವನಿರ (ನಾ). = ಭುವನಿಖರ: "ಸ್ಯಂಧ್ಯಾ, ಭುವನಿರ, ಅಂಸಾ—
೩ ಹೆಗಲು ಪೆರರು, ಭುವನಿರಸ್ತು" (ಹಿಂಯ್ಯ. ೧೨೨); ಹೊಯ್ವನು ಪವನವನ
ಭುವನಿರವ ಸೂರ್ಯವನವನಿಷ್ಟಯಾಗಿ ಬೀಳಿಸುತ್ತರಸ ಬೊಬ್ಬಿಲಾದ
(ಕೂಟ. ೭-೩೩); ಗುರುಕುಂಟಮಂ ಮುಸುಕುತಿ ಭುವನಿರದೊಳೆ ಕುರು
ಗಂಟನಾಂತ ವಲ್ಲದಿಂ (ಕಾಕ. ೪-೦೪). [ಸಂ.]

ಭುವನಿರಸ್ತು (ನಾ). = ಭುವನಿಖರ: "ಸ್ಯಂಧ್ಯಾ, ಭುವನಿರ, ಅಂಸಾ—
೩ ಹೆಗಲು ಪೆರರು, ಭುವನಿರಸ್ತು" (ಹಿಂಯ್ಯ. ೧೨೨). [ಸಂ. ಭುವನಿರಸ್ತು]

ಭುವಾಶ್ರಾಂತ (ಗು). (ಆಲಂ) ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಅಧೀನ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡಿರುವ: ಅಜಿತಜಯವಾಹಾರಾಜಂ ಯುವರಾಜಾದರಸು ನಿಜ
ಭುವಾಶ್ರಾಂತಪ್ರತ್ಯಂತರಾಜಸಮಾಜಾದರಸು . . . ಅನಿಲಪ್ರಭಾಸ
ಪರಿವಾರಮುಕ್ತಪನಮಾಗೆ (ಕೂಟ. ೩-೨ ೩). [ಸಂ.]

ಭುವಾಶ್ರ (ನಾ). = ಭುವನಿಖರ: "ಭುವಾಶ್ರ, ಅಲಸಂ—ಈ ?
ಮುಯ್ಯ" (ಕೂಟ. ೩-೩೩); ನಾಭಿಯಲಭವ ಪರಭಾಷಾಗ್ರದೊಳಿರ
ದಿಗುಪಾಲಾರು ರಂಜಿತು (ಕೂಟ. ೪-೩೪). [ಸಂ.]

ಭುವಾಸ್ಥಾಲನ. ಭುವಾಸ್ಥಾಲನ (ನಾ). ತೋಳನ್ನು ತಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು:
ಅಂತು ಬಿಸುಟ್ಟು ಮಲ್ಲಿಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧರಾಗರಂ ಭುವಾಸ್ಥಾಲನಂ
ಮಾಡಲೊಡಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೩ ೫); ಅವನ ಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಯವು
ಮಾಗಿಯುತ್ತ ಬರಲು . . . ಬಾಗಿಲ ಹತ್ತಿರ ಹಾಕುತ್ತಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಂಕಥ
ಭುವಾಸ್ಥಾಲನವು ಕೇಳಬಂತು (ಕೂಟ. ೨೨); ಭುವಾಸ್ಥಾಲನ: ಭುವಾಸ್ಥ
ಭವಭವನ ಭುವಾಸ್ಥಾಲನ ಮಾಡಿ (ಹಾ. ೬೧ ೨೦-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುವಾಸ್ಥಾಲನ ಭುವಾಸ್ಥಾಲನ ನೋ.

ಭುವಿಷ್ಯ (ನಾ). ೧. ಆಳು; ಸೇವಕ: "ಹೇಟಿ, ಭುವಿಷ್ಯ, ಕಿಂಕರ: —
ಈ ೩ ಭವಿಂ" (ಕೂಟ. ೩-೨೦೦); "ಭವಿಷ್ಯ, ದಾಸೇರ, ಭುವಿಷ್ಯ, ೨
ಪರಿಚಾರಕ:—ಈ ೧೧ ಬಾಲನ ಪೆರರು, ಹಾಕರಿಯವನು" (ಹಿಂಯ್ಯ. ೨೦೨).
೨. ದಾಸ್ಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯೊಂದಿವನು: ಪಂಚನಾರಾಣಗು
ತೋದ ಮೇರೆ, ತಾನು ಅವ್ಯಾ, ಆರೋಭ್ಯ, ಬಂಧಮೋಕ್ಷ.
ಭುವಿಷ್ಯ, ಕ್ಷೇಮಾಂತಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವನು (ಹಾಕ. ೧೨೩).
೩. ಜೊತೆಗಾರ. ೪. ಹಸ್ತಸೂತ್ರ; ಕಂಕಣ. ೫. ರೋಗ;
ಮಾಯೆರೆ. [ಸಂ.]

ಭುವಿಷ್ಯ (ನಾ). ೧. ದಾಸ; ಸೇವಕ: ಕಳಿಂಗೇಶನ ಮುಂದೆ ನಿಲಿಸಿ
ಸ್ವಪನ್ನಮಾಂಕಂಗಳು ಭುವಿಷ್ಯ ಪದನನ ಪುಂಗೀಭೃದಿ ಶಸ್ತ್ರ ದಾಗಿ
ಸಮಾನನವನಂ (ಹಾಕ. ೩-೨೩೨). ೨. ಸೂಳೆ; ಗಣಿಕೆ. [ಸಂ. ಭುವಿಷ್ಯ]

ಭುವಿಸು ಭುವಿಸು ನೋ.

ಭುವಿ (ನಾ). ೧. ತೋಳು; ಭುವ: "ದೋ, ಪ್ರದೇಷ್ಯ: ಭುವ:
ಬಾಹು: ಭುವಾ—ಈ ೩ ತೋಳು" (ಕೂಟ. ೩-೩೩೨). ೨. ಹಾವಿನ
ಪಕ್ಕಿ, -ಮಂಡಲ. ೩. ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಳತೆಯ ಒಂದಂ ಪ್ರಮಾಣ (?):
ಧಾರಾಭವಕಂ ಮಾಡಿ ಕುಡಲು ಮಾತ್ರಂಚಯ್ಯನಾಯಕಂ ಪಡೆದು
ಬಿಟ್ಟ ಸ್ಥಳಂ ಕುಡುವೆ ಕೀರಿಯಾದಿತ್ತದೇವರ ಕಿಯ್ಯಂ ಪತ್ತಿರ ಬಹಗ
ತೋರಂಗಾವುಡೆಯ ನವಿಲವತ್ತರು ಪತ್ತವ್ವ ಲಳಿಲ ಭುವಿ ಪಡುವ

೨೨ ಬಹಗ ೧ || ಮೂಡ ೨೪ || ತಂಕ ೨೭ || ಮತ್ತರು (ಕಾ. ೧೨-೧, ೧೯೭-೨೭ : ೧೧೧); ಭುವಿ ಪುನಸ್ಕಾರ ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ
ಮಂದು ಬಿಟ್ಟ ಭೂಮಿಯು ತ್ವಜು ಗಣಾ ಭಳಯಂ(೦) ನೀಳದ ಭುವಿ
ಯಂ ದ್ವಿಗುಣಿಸಿಯಗಲದೊಳೊಂದ ಕೂಡಿ ಗುಣಿಸುವೆ ಕ್ರಮದಳತೆಯಲು
(ಕಾ. ೧೨-೧ : ೧, ೨೪೯-೩೩ : ೧೩೨); ಭುವಿಗಳನಿಜಾದನಿಕಳೊಳೆ
ಭುವಿಯೊಂದುಮಂಕುಡು ಕೂಡಿ ಭುವಿನಂಪ್ತ ಯೋಳಂ ನಿಜದಿಂ ಪ್ರತಿಗಳ
ಕೂಡಿಯ ಭುವಿನಂಪ್ತ ಯೋಳೊಂದ ಕಳಿಯಲುಳಿದುದು ಹಾರಂ (ಕಾ. ೨೩-೦೦). [ಸಂ. ಭುವಾ]

ಭುದಿಗನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ: ಭಬ್ಬನೆ; ಭಕ್ಕನೆ:
ಇದ್ದ ಕೈದ್ದಂತೆ: "ಕಾಪ್ಪ-ನೀರಿ"ದಲ್ಲಿ ಭುದಿಗನೆ "ಹಿಮಗಿರಿ ತಿಮಿಂಗಲ"
ಒಂದು "ತಪ್ಪೆ ಯಾರದು?" ಎಂದು ಕೇಳುವಂತಾಗಿದೆ (ಕೂಟ. ೪೩೩, ೪೩೩೩). [? + - ಅನ್ನೆ]

ಭುರನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ: ಭುರ್ ಎಂದು ಶಬ್ದ
ಮಾಗುವಂತೆ: ಭರಭರನೆ ಹೋಗಿ ಭುರನೆ ಹಾರಿ ಬಂದ ಹಾಗೆ (ಗುರಿ).
[ಭುರ್ + - ಅನ್ನೆ]

ಭುಲತಾಪಿ, ಭುಲತಾಪಿ (ನಾ). ಸುಳ್ಳುಭರವನೆ: ಮೋಸದ ಆಶ್ವಾ
ಸನೆ: ಪದವನ್ನೆ ಭುಲತಾಪಿಯಿಂದ ಬಾಳುಸಾಹೇಬ ಆವರಿಗೆ ಭೂಮಿ
ಮತ್ತು ವಾಡೆದ ಕುಡುಕ ಕೊಡಲಕ್ಕೆ ಸಾಫ ಒದ್ದೆಂದಾಗ, ಆ ಹೆಣ್ಣು
ಮಗಳು ದಿವು ಮಾಡಬೇಕು ? (ಗುಣಾ. ೨೦೨). ಭುಲತಾಪಿ.

ಭುಲತಾಪಿ ತುಂಬು, ಭುಲತಾಪಿ ತುಂಬು = ಸುಳ್ಳು ಭರವನೆಯ
ನಂಬುಮಾಡು: ಸುಳ್ಳು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸು: ಇಲ್ಲದ
ಭುಲತಾಪಿ ತುಂಬಿ ಈ ಕೆಲಸಗಿ ನಿನ್ನ ತಂಗಿಗ್ಗ ಗಂಟು ಹಾಕಿ ಅವನ ತಲೆ
ಕೆಡಿಸಿಟ್ಟಿ (ಕೂಟ. ೧೨೨); ಲಗ್ನ ಆಗತೀನಿ ಅಂತ ಭುಲತಾಪಿ ತುಂಬಿ
(ಗುಣಾ. ೧೯); ಯಾರಾದರೂ ಭುಲತಾಪಿ ತುಂಬಾರು ಜೋಕೆ
(ಗುಣಾ. ೨೦). ಭುಲತಾಪಿ ಹೊಡೆ = ಸುಳ್ಳು ಹೇಳು; ಬುರುಡೆ
ಹೊಡೆ: ಆವರಿಗೆ ಭುಲತಾಪಿ ಹೊಡೆದು ನಿನ್ನ ಊರಿಗೆ ಕರಕೊಂಡು
ಹೋಗತಾನೆ (ಕೂಟ. ೩, ೨೦೨).

[೪- ಭುಲತಾಪಿ, ಭುಲತಾಪಿ, ಭುಲತಾಪಿ, ಭುಲತಾಪಿ]

ಭುಲತಾಪಿ 'ಭುಲತಾಪಿ' ನೋ.

ಭುಲ್ಲನೆ 'ಬುಲ್ಲವನೆ' ನೋ.

ಭುಲ್ಲಯು 'ಬುಲ್ಲವಿಸು' ನೋ.

ಭುಲ್ಲವ (ನಾ). ೧. ಸಡಗರ; ಸಂಭ್ರಮ: ಎಲ್ಲಾ ಶಕ್ತಮಾನಾಂತಿ ಭುಲ್ಲ
ವದಿಂ ವೀರರಭಟನಿಂ ಪೆಯುಟ್ಟು (ಕೂಟ. ೩-೩). ೨. ಅಧಿಕ;
ಅತಿಶಯ: ಎಲ್ಲಿ ಕೋಡಲು ರೋದನದ ಮೆಟ್ಟಿಲಿ ನೋಡಿದದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಾ
ಭುಲ್ಲವವು ಯಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೊಡಲ್ಲಿ ಸಂತಾಪವು (ಕೂಟ. ೧-೦೨೨).

[< ಬುಲ್ಲವನೆ, / ತಲು, ಬುಲ್ಲವು]

ಭುಲ್ಲವನೆ 'ಬುಲ್ಲವನೆ' ನೋ.

ಭುಲ್ಲವನೆ 'ಬುಲ್ಲವನೆ' ನೋ.

ಭುಲ್ಲವಿಸು 'ಬುಲ್ಲವಿಸು' ನೋ.

ಭುಲ್ಲಿಸು 'ಬುಲ್ಲವಿಸು' ನೋ.

ಭುವ (ನಾ). ೧. ಬೆಂಕಿ. ೨. ಭೂಮಿ: ಭೂಭಾವಂ ಸ್ವರ್ಮುಪಂ
ಜನತವಂ ಸತ್ಯವಂದೇಳು ಮೇಲಣ ರೋಮುಳ್ಳು" (ಕೂಟ. ೧೦-೩೨).
೩. ಮಾಯಾಮಂಡಲ. [ಸಂ.]

ಭುವನ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತು; ಪ್ರಪಂಚ: ರೋಕ: ಭುವನಂ, ವಿಷ್ಣುಪಂ.
ರೋಕ: ಜಗತ್ — ಈ ೪ ಜಗದ ಪೆರರು" (ಕೂಟ. ೨೨-೦೩೩);

ಭುವನಗಳ್ ಪದಿನಾಲ್ಕು ಮಂ ನಡುಗುಳ್ ಇಮರ್ಥ್ಯಮಾಳ್ವೆನ್ನ
ಕೆಯ್ಯು ವಿನೋಕ್ ತೀರದುದಾವ ಕೆಯ್ಯು ವಿನೋಕ್ ತೀರವುದೇ (ಕೂಟಾ-
೦೨-೪೪); ಭುವನಗಳ್ ಪದಿನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ವೇಸಂ ಮಾರಾತಿಗಳ್ . . .
ಎಲ್ಲಿ ಪೊಕ್ಕು ಬದುಕಲ್ಪಕ್ಕಂ ಭುವನಗದ್ವಜಂ (ಗಣಪು. ೩-೨೦);
ಭುವನಂ ಸಪ್ತಶತವಾದಮಾಯಾ ನಿಲ್ವಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಮುಂ ಮುಂಗುವ
... ಹರಿಗರಿದುಂಟೇ (ಪೂ. ೩-೩೩). ೨. ಮನುಷ್ಯರು ವಾಸಮಾಡುವ
ಲೋಕ; ಭೂಮಿ : ಭುವನದ ಕನ್ನಡ ಸ್ಥಳದರ್ಶನಗಳ್ ಸಲ ಸಾಲ ಸೋಲೆ
(ಕಾಂ. ೦-೩); ಭುವನಜನಮಲ್ಲಮೋವೆಯ (ವಿದುದನಲ್ (ಕಾಂ. ೩-
೪೩); ಭುವನಜನವಿಮುತವಾದಂ ದಿವ್ಯಕರಂ . . . ದಿವ್ಯಾಶಾಶಿವಿರಿಹಿರ
ಶೇಖರನಾದಂ (ಕೂಟಾ. ೩೪-೦೩೩). ೩. ಮನುಷ್ಯ ವರ್ಗ; ಜನತೆ :
ನೀವರಾವಿರ್ಗರು ಮುಯ್ಯ ನೂಸುವುದರ್ಗ ಭವನವೆ ಬೈವೆದೈ ನಿಮ್ಮ
ನುರನು(ಕಾಂ. ೦-೩೩). ೪. ನೀರು ; ಜಲ : "ಅವ.(ವ)", ತೋಯಂ
... ನೀರಂ, ಭುವನಂ, ಅಮೃತಂ, ಜೀವನಂ, ಜೀವನೀಯಂ - ಈ ೨೬
ನೀರಂ" (ಕೂಟಾ. ೦೩-೩೩). ೦. ೪ : ಶ್ರೀವಾರೀಜನ್ಮಗೇಹಂ ಭುವನ
ವಿನುತ ಮುದ್ದಾ ಮಸತ್ಯ ಪ್ರಯುಕ್ತಂ ನಾನಾರತ್ಯ ಪ್ರಕೀರ್ಣಂ . . . ಭಯ್ಯ
ಲೋವೀಶವಂಶಂ (೨೪- ೪. ೩೩೩. ೨೦೪-೩-೩೩೩); ರಭದಂತೆ ಚಿತ್ರ
ವಿಸ್ತರಮುರುಬ್ದು ಜಾಂಡವುರಾತ್ಯಲಕ್ಕು ವನಾಶ್ರಯಂ . . . ಕೊಳಂ
(ಗೌ. ೨-೪೪). ೩. ವಾಸಿಸುವ ಮನೆ, - ಗೃಹ. ೬. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ
ಹೊಂದುವಿಕೆ ; ಏಳಿಗೆಯಾಗುವಿಕೆ. ೭. ಸಮುದ್ರ; ಸಾಗರ. ೮.
ಬಾನು; ಆಕಾಶ : "ಲೋಕೋಳು ಸಪ್ತದೊಳಂಬುಧಿಯೊಳುದೊಳೊಳ್
ಭುವನಾಸ್ತಮಕ್ಕಂ" (ಕೂಟಾ. ೦೩-೩೩). ೯. ಕಾಡು; ಅರಣ್ಯ.
೦೦. ಯುದ್ಧ : "ಲೋಕಂ ರಾವಿವಿನೋದಕವಾಗಾಶವಿದೈದು ಭುವನ
ಶಬ್ದಂ" (ಕೂಟಾ. ೨೩). ೦೦. [ಗಣಿತ] ಪದಿನಾಲ್ಕು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ
ಸಂಕೇತ : "ಮುಖ ಭುವನ ಪದಿನಾಲ್ಕು" (ಕೂಟಾ. ೦೦೪-೪); ಪವಪರ
ಶರೀಗತ [೪] ವನುಜಿ ಸವಕವದಿದ ತಳಕದಿಂದ ಗುಡಸಲು ಮತ್ತಾ
ಭುವನಂ ಶರ ಶತಿ ಳಸುಮಂ ಪವನಿ ಧರಯಂಬ ಲಬ್ಧ ತವ್ವದೆ ಬಪ್ಪಂ
(ಕಾಂ. ೪೩-೦).

ಭುವನಯ್ಯಮಲ್ಲ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಹಳ ಶೂರನಾದವನು; ಲೋಕೈಕ
ವೀರ : ಅತಃ ತಮ್ ಭುವನಯ್ಯಮಲ್ಲನಿವ ದಸಮರ್ಥದವ
(೨೪೩. ೩೩. ೦೪-೨೩ ; ೩೩೩). ಭುವನೈಕ ಮಾನ್ಯ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ
ಮತ್ತಾರೂ ಸಮಾನರಲ್ಲದಂತಹ ಗೌರವಸ್ಥ : ಶಿವಶಿವಾ ಭುವನೈಕ
ಮಾನ್ಯರನವಗದಿಸಲಗ್ನುಡ್ಡ ಮಾನಂದನಾ ಶಂನಿ (ಕಾಂ. ೩-೦೨-೦೨).
ಭುವನೈಕಾದು - ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಸುಂದರ : ಅನೆಯ ಮೇರೆಯುಂ
ಅಳ ಮೇರೆಯುಂ ಕುದುರೆಯ ಮೇರೆಯುಂ ಪರಿದುಡೊಂದೆ ಗಜಂ
ಭುವನೈಕರಾಮನಾ (ಕೂಟಾ. ೦೨೦ ಕ್ರಮೇ). ಭುವನೈಕವೀರ = ಜಗತ್ತಿ
ನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸರಿಸಮಾನರಲ್ಲದ ಶೂರ. - ಬಲಶಾಲಿ : ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಅಪ್ರತಿಮಶೂರ ; ಅಸಹಾಯಶೂರ : ಮಂಡಳವಕುಟಚೂಡಾಪಣಿ
ಶ್ರೀಮತ್ಯು x x x ಪವರ್ಯಾಡಿ ಭುವನೈಕವೀರನುಡಯಾದಿತ್ಯಮಂ (೨೪.
೪೩. ೦೨೦-೩೩ ; ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಭುವನಕಟ್ಟ (ನಾ). ೦. ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಹಾನಿ. ೨. ನೀರಿನಲ್ಲಿ
ಇರುವ ಮುಳ್ಳು ; ತಾವರೆದಂಟಿನ ಮುಳ್ಳು. ೦. ೨ : ಸಕಲಕತ
ಚಂದ್ರಮನೋ . . . ಭುವನಕಟ್ಟಂ ಬುದೋಲ್ಲಿದ್ವಾ ಬಾದೋಳ್
(ಗೌ. ೨-೩). [ಸಂ.]

ಭುವನಕಟ್ಟಿ (ನಾ). ೦. ನೀರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು ; ಸರೋವರ :
ಪನಮೂರಿಯಂದಿಂದ ಪದ್ಮಿ ಪದ್ಮಿಯುಳ್ಳು ವನಕಟ್ಟಿ ಭುವನಕಟ್ಟಿಯ
ತೆಜದ ಹಂಸಲೋಚನಲೋಕಿ. . . ಎನೆ ರಂಜಿಸುವ ಕಾಸಾರಮಂ (ಕೃಷ್ಣಾಂ.

೦೩-೦೨). ೨. ಜಗತ್ತುಗಳನ್ನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವವನು ;
ವಿಶ್ವಂಧರ ; ನಾರಾಯಣ. [ಸಂ.]

ಭುವನಚ್ಯಾತಿ (ನಾ). ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ ;
ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ : ಭುವನಚ್ಯಾತಿಯ ಹಾಶರೂಪಭರದಂ . . . ನವೀರು
ವನಿಪ್ಪಂ ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಸನ್ನು ನಿವರಂ (ಕಾಂ. ೦-೪೦). [ಸಂ.]

ಭುವನಗರ್ಭಿತ (ನಾ). ೦. ಜಗತ್ತಿನ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವರಿಸಿಕೊಂಡಿರು
ವುದು. ೨. ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು.
೦. ೨ : ಭುವನಗರ್ಭಿತವಾದುದಾ ಮೂರ್ಧನ ಜಠರದಮೋಲು ಪರಭಾಗ
ವತನಂತಿರಿ ವಿಷ್ಣು ಪದಸಂಸ್ಕೃತನುವಾಯ್ತು (ಕಾಂ. ೩-೦೨). [ಸಂ.]

ಭುವನಜ (ನಾ). ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು ; ತಾವರೆ ; ಕಮಲ ; ಕಾಂತಿ
ಜನರ ಬಾದಭುವನಜಗಳಿಗಾಗುವನು (ಕಾಂ. ಪಾದಭವನನಾಗುವ
ಮುದ್ದಿ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೦-೩). [ಸಂ.]

ಭುವನಜನತ (ನಾ). ೦. ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವನು ; ಬ್ರಹ್ಮ.
೨. ಜನರಿಗೆ ತಂದೆಯಂತಿರುವವನು ; ರಾಜ ; ಘನರಘನರಾಘನ
ಬವನಯೋ ಶಾಪ್ತಜೊಳುಗಾಗಿ ಪೋರುಕ್ಕು ದೂವಿರಿ ಭುವನಜನಂ
ಮಗಲಿ ನೀಂ ಪೇಲಿ (ಕಾಂ. ೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಭುವನಜಭವ (ನಾ). (ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಭಿ) ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ;
ಬ್ರಹ್ಮ.

ಭುವನಜಘಾಂಶ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ : ಭುವನಜಘಾಂಶಭವನಶ
ಸಮೇರು ರವಿಬಂಜುಂಬ ಬಾದನೋಳಪ್ಪೊವಿರೇಕದಂದದ ಬಜಿ
ಸುರ್ವಾರುಬ ಪರ್ವದಂತ ಕೆಂಬಿರಸಗುಂ (ಕಾಂ. ೪-೨೪). [ಸಂ.]

ಭುವನಚ್ಯಾಯ (ನಾ). ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯನಾದವನು. - ಶ್ರೇಷ್ಠ
ನಾದವನು : ಭುವನಚ್ಯಾಯನ ತಂದೆ ತದ್ವಿಭವ ತಾಯೆಂಬೊಂದು
ಸದ್ಬಂಗೆ ನೋಂತವರಾಳ್ ನಿಮ್ಮ ಪೊಲು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೦೨-೦೩೦).
[ಸಂ. ಭುವನಚ್ಯಾಯಾ]

ಭುವನಶ್ರಯ (ನಾ). (ಸ್ವರ್ಗ, ಮರ್ತ್ಯ, ಪಾತಾಳವೆಂಬ) ಮೂರು
ಲೋಕಗ್ರಳು : ಭುವನಶ್ರಯ ಮೂರ್ತಭವನಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮೊಳವೆ
(ಕಾಂ. ೪೩); ಭುವನಶ್ರಯಂಗಳೊಳುಕ್ಕು ವಸ್ತುಗಳ್ ದೇವ ಕರತಳಾ
ಮೇಕವಮವನೆ ನಿಶ್ಚಯಮಾದವು (ಕಾಂ. ೪-೩೦). [ಸಂ.]

ಭುವನಶ್ರೀಶ್ರ (ನಾ). ಲೋಕಕ್ಕೆ ರುದ್ರನಂತಿರುವವನು ; ಜನರಿಗೆ
ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು : ಭುವನಶ್ರೀಶ್ರರುಚಿಯಂ ಕೈ
ಕೊಂಡನಾ ಪೊಂಡವಂ (ಕೂಟಾ. ೨೦ ಕ್ರಮೇ). [$<$ ಸಂ. ಭುವನಶ್ರೀಶ್ರ]

ಭುವನದಯಿತ (ನಾ). ಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾದವನು ; ಅದ್ವೈತಂಗಳಿಗಾಗಿ
ಭುವನದಯಿತಂಗಳ್ ದೈತೇಂದ್ರರಲ್ಲಮೆಜಗಿದರ್ (ಕಾಂ. ೩-೩). [ಸಂ.]

ಭುವನದಲ್ಲಾ (ನಾ). ೦. ಪ್ರಪಂಚದ ಭಯ ; ಜನರ ಗಾಬರಿ ;
ಒಜರಿದುಂದು ಜನನಿಮವದೆ ಬಾಯಜಿತು ಬರವಂದಿಗಳ ಸಕಾಶರ ನಿರೋಧ
ವನೇನೊಂದೆನು ಭುವನದಲ್ಲಾ (ಕಾಂ. ೩-೩-೦೪). ೨. ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ
ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು ; ಸುರನರ ಭುವನಗಮ ಭುವನದಲ್ಲಾ
ದಶವದನುಕ್ತವದಿನೋಡ್ವೊಲಗದೊಳಿದ್ವನು (ಕೂಟಾ. ೩-೩-೩).
[ಭುವನ + ತಲ್ಲಾ ($<$ ತಲ್ಲಾ)]

ಭುವನನಯನ (ನಾ). ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣಾಗಿರುವವನು ; ಸೂರ್ಯ ;
ನಯನಕರ್ಣಾಹಾರಮಾಹನನಯನ ಭುವನೇಶಯನ ಭುವನನಯನ (ಕಾಂ.
೩೦-೩೦). [ಸಂ.]

ಭುವನನಾಥ (ನಾ). ಭೂಮಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದವನು ; ಅರಸ ; ರಾಜ ;
ಹರಿಗೃಹಿ ಬೋಧನಿ ದಮವರಮುನಿಯಂ ಭುವನನಾಥನಿದಿಗೊಂಡು
... ಕಂಡ (ಕಾಂ. ೪-೩೩). [ಸಂ.]

ಭುವನಪ್ರಾಣ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪನಾದವನು; ವಾಯು : ಮೂರು ಭಯವನು ಭೀಮ ಭೂವನ ಕಾಣು ಹೋಗನೆ ನಡುಗಿ ಭುವನ ಪ್ರಾಣನಾತ್ಮಕ ಬಿದ್ದನಾ ಭೃತರಾಷ್ಟ್ರನುಬ್ರಿಯಲಿ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಭುವನಬಂಧುಕ. ಭುವನಭಂಧುಕ (ಗು). ೧. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ವಾಸಿಯಾದ : ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ : ಭುವನಬಂಧುಕದೇವಿ ಮಹಿದೇವಿಯವತವಾರುಹಕ್ಕು (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೧೨). (ನಾ). ೨. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವುದು.-ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು : ಭುವನಬಂಧುಕವಾಗಿ ಶಿಖಿ ತದ್ಭವನವಿಜಯ ದಹುಲು (ಕಾಣ್ಯ. ೧೨-೨೦). ೩. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು.-ಕೀರ್ತಿವಂತ : ತದನುಜನಪರಿಮಿತ ಗುಣಾಸ್ವದ ನೆಸಿದಂ ಭುವನಬಂಧುಕಂ . . . ದೋಗಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೦-೨೧, ೧೦೧). ಭೀಷ್ಮನು ಭುವನಬಂಧುಕನನ್ನಿ ದೋಗಂ ಹಸ್ತನಾಪುರವ (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೨೧). **ಭುವನಭಂಧುಕ :** ೧. ಮೂವರೆ ಧಾತ್ರಿಯೊಳು ಭುವನಭಂಧುಕ ದಾನಿಗಲುವ್ಯರಾಗ್ಯದೊಳು ಮೂವರೆ ರಾಜನೀತಿನಿಲಯಧರೆಯೊಳು ಸುಜಿವಪ್ರಾಪ್ತರುಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೧೧. ೧೧೧-೧೨, ೧೧೨). ಎಸಿದುದು ವಸುಧಾಧರನ ಭುವನಭಂಧುಕತೇಜಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೨೧); ಕವಿಜನವಿವಿತಿ ಕೋಶಲ ಪವರ್ತಗ್ಗ ಮುಂಕದ್ಭೂಭವನಭಂಧುಕ ಕೀರ್ತಿಯುತನಂ (ಕ್ರಿ.ಶಾಂ. ೨-೨೧). ೨. ಜಗತ್ತಾಂತರ ಕೀರ್ತಿಯಂ ಭುವನಭಂಧುಕನೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೧೨. ೧೧೨-೧೩, ೧೧೩). ಭುವನಭಂಧುಕ [ಕಾಣ್ಯ. ಬಾಂಧುಕ]ವಾದ ತನ್ನ ಮಗಳ ವಿಚಿತ್ರಸ್ಥಿತಿ ವಿಧ್ಯಾವಿಶಾಸನಂ ಕಂಡು ಜಿತಶಕ್ತ ಮಹಾರಾಜಂ . . . ಬರಿಹ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೧೨); ಅದುದೇನೋ ಭೂಭುವನಭಂಧುಕವನು[ದು]ಕೀರ್ತಿ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೧೨. ೧೧೨-೧೩, ೧೧೩). ೩. ಉನ್ನತಕೀರ್ತಿ ಭುವನಭಂಧುಕನೊಪ್ಪಿದನು (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೧೩). [ಭುವನ + ಬಂಧುಕ]

ಭುವನಭಂಧುಕ 'ಭುವನಬಂಧುಕ' ನೋ.

ಭುವನವಾಸ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯ ಕೊಳಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಹದಿನೆಂಟುಗುಳ ಮೊದಲಾಗಿ ಒಂದೆಂಟುಗುಳ ಪರ್ಯಂತಮಾದ ಪಂಚಾಮೃತಮವಿದಿದು ಜಾತಿವಾಸ . . . ಭುವನವಾಸ . . . ಭುವನಾಧಿವಾಸವೆಂಬ ಹದಿನೆಂಟು ತೆಜದ ವಾಸಗಳ ಲಕ್ಷಣವಜಾತು (ಕಾಣ್ಯ. ೨೨). [ಭುವನ + ವಾಸ]

ಭುವನಾಂತರ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ.-ಒಳಭಾಗ. ೨. ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗ : ಶಾಂತಿಕಥೆಯಂ ಭುವನಾಂತರದೊಳೆ ನಿಮಿಷದೊಂದೆದಮನೊಂದೆ ಪಾಲಗಿಯೋಪ್ಪೊಗಲ್ಪಂ ಪೊಟ್ಟಿ ದುಪ್ಪಿಯ (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೧೨); ಭುವನಾಂತರವುಂ ಸಿಂಹಿಸುವವೊ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೧೨. ೧೧೨-೧೩, ೧೧೩). ಭುವನಾಂತರವುಂ ನಿಜರಾಮ್ಯರಗದ ಪರ್ವತನಿಂದಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೧೨); ಭುವನಾಂತರವುಂ ಭೀರವಮದಂ ತೀವರ್ತಿ (ಕ್ರಿ.ಶಾಂ. ೨-೨೦). ೩. ಬೇರೆಲೋಕ : ಲೋಕಾಂತರ. [ಸಂ.]

ಭುವನಾಧಿತ್ಯ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಗೆ ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವವನು. ೨. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕಿಷ್ಕಿಂ ರಾಜಮಲ್ಲ ಮನ್ನೆ ಬೇಡಿದೊಳರನಲನಂ ಭೂಧಾರವುಮಂ ಕೊಟ್ಟುನೆನ್ನು ಒನ್ನು ಭುವನಾಧಿತ್ಯಂ ಬರೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೧೨. ೧೧೨-೧೩, ೧೧೩). [ಸಂ.]

ಭುವನಾಧಿಪ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ; ರಾಜ : ಭುವನಾಧಿಪನಂ ಮೆಟ್ಟಿ ಜವದಂ ಕೈರಾಸಕೊಲ್ಲ ತಳವೊಳಿಹಲನಂ ಸವಿಲಾಸುಬದ್ದೀಕ್ಷಿಸ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುವನಾಧಿಪತ್ಯ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಡೆತನ.-ಪ್ರಭುತ್ವ. ೨. ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು : ಪರಮೇಶ್ವರ :

ಶರಣ[ಸ್ವಾ]ಂಗಳೊಗೆ ಭುವನಾಧಿಪತ್ಯಂ ಸುರಗಣಾಧಿತ್ಯಂ . . . ಮಯ್ಯಿತ್ತಿ ನಂದಿರೆ ವಿರೂಪಾಕ್ಷರಿಂಗೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೧-೧೧೨). [ಸಂ.]

ಭುವನಾಧಿವಾಸ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯ ಕೊಳಲು ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬಳಿ ಹದಿನೆಂಟುಗುಳ ಮೊದಲಾಗಿ ಒಂದೆಂಟುಗುಳ ಪರ್ಯಂತಮಾದ ಪಂಚಾಮೃತಮವಿದಿದು ಜಾತಿವಾಸ . . . ಭುವನಾಧಿವ ವಾಸವೆಂಬ ಹದಿನೆಂಟು ತೆಜದ ವಾಸಗಳ ಲಕ್ಷಣವಜಾತು (ಕಾಣ್ಯ. ೨೨೨). [ಭುವನಾಧಿವ + ವಾಸ]

ಭುವನಾಧೀಶ (ನಾ). ಭೂವತಿ; ರಾಜ : ಭುವನಾಧೀಶನೇಕ್ಷಿಪೊದು ತವಂ ಕಿಯ್ಯಿತ್ತಿ (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೧೨). [ಸಂ.]

ಭುವನಾಧ್ಯ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಮಂತ್ರ. ವದ. ಮರ್ಗ. ಭುವನ. ತತ್ತ್ವ. ಕರಾ ಎಂಬ ಆರು ಮರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ತತ್ತ್ವಾಧ್ಯ. ಕರಾಧ್ಯ. ಭುವನಾಧ್ಯ (ಇವು ಮೂರು ಅರ್ಥಾಧ್ಯಗಳು) (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೧೦೧). [ಸಂ. ಭುವನಾಧ್ಯನಾ]

ಭುವನಾಭಿರಾಮ (ನಾ). ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರನಾಗಿರುವವನು; ರಾಮನಂ ಭುವನಾಭಿರಾಮನಂ ಗೋರತ್ಯಧಾಮನಂ . . . ಸಂತತಂ ನಾ ಮನಂದವೆಂದು ರಮಿಸದೆ ಬಾಲ್ಯನಂತೆಂದಳು (ಕ್ರಿ.ಶಾಂ. ೧೧-೨೨). [ಸಂ.]

ಭುವನಾಯ್ತ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ರಾಜಮಲ್ಲಂಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯವುಂ ಗೆದ್ದಾರಿಯೆಮೆನ್ನು ಭುವನಾಯ್ತನ ಮಾಗುಣ್ಣಿಯೊಳ್ಳಾದಿವನ್ನು (ಕಾಣ್ಯ. ೧೧೨. ೧೧೨-೧೩, ೧೧೩). [?]

ಭುವನಾರಾಧ್ಯ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನ ಜನರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವಳು : ಲೋಕಪೂಜ್ಯ : ಶ್ರೀಮತ್ಪ್ರಾಣೀಯಶ್ರೀರೋದ್ಭವ ಶಿವ ಭುವನಾರಾಧ್ಯ ಕಲ್ಯಾಣಿ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೧೨೨). [ಸಂ. ಭುವನಾರಾಧ್ಯ]

ಭುವನಾಲಯ (ನಾ). ನೀರಿಗೆ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದುದು : ಸಮುದ್ರ : ಶಿವದೇವರ ವರಗದಂ ಭುವನಾಲಯಮಬ್ಬಗಿಹ . . . ಶರಧಿ ಮಹಿಮಾ ವಾಸಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೨೨). [ಸಂ.]

ಭುವನಾತ್ರಯ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವವನು. ೨. ನೀರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದು. ೧. ೨ : ಪುಕರಾಭವನಂತ ಸ್ಥಲ ಭುವನಾತ್ರಯಂ ಶ್ರೀನಂತನಿಮಿಷನಿಕರಣಂತನಂ . . . ತಾನೆಂದದಿ ಪೊಡುದು (ಕ್ರಿ.ಶಾಂ. ೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುವನೇಶ (ನಾ). ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವುದು; ತಾವರೆ; ಕಮಲ : ನಯನಭವನೇಶಾಚಾರ್ಯಮ ನಯನೇಶವಿಪಕ್ಷಲಕ್ಷಣ ಜಯಂತು ಸಿದ್ಧೀಶ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೦-೨೧). [ಸಂ.]

ಭುವನೇಶ (ನಾ). ೧. ರಾಜ : ಅರಸು : ಭುವನೇಶು ಬೆಸಗೊಳೆ ವಿನಯ ಮತಃಪ್ರಸಂಗಳಿಸಿದೊಂಬಡೆ ನಂದಿದಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೨-೨೨); ಈ ಭುವನೇಶಂ ಬಾಯ್ಕಳದೊಡವಂ ತಡೆಯದೊಂ ಶ್ರೀಪ್ರಪ್ತನುಬಂಧುಪ್ರದೊಳ್ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೧೨೨). ೨. ಶಿವ; ಪರಮೇಶ್ವರ : ಭುವನೇಶಂ ಭೂತಿಯುಕ್ತ ಭುಜಧರನಜೆಯಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೧೨). [ಸಂ.]

ಭುವನೇಶಯನ (ನಾ). ಭುವನೇಶ : ಜಯನೇಶಾರಾಧನನಯನ ಭುವನೇಶಯನ ನಯನಾಭಯನ ಭುವನಕ್ರಿಯನಯನ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೦-೨೧). [ಸಂ.]

ಭುವನೇಶ್ವರ (ನಾ). ಭುವನೇಶ ೧ : ಹರನೊಡನೆ ಹೊಯ್ದಾದಿಗ್ಗದ ನರನು ತಂದೆ ಸಮಸ್ತ ಭುವನೇಶ್ವರನೊ ಮಂರವೊ ಮೂವನು ನಿನ್ನ ತನಯನಿಗೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೨. ೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಭುವನೇಶ್ವರಿ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಒಡೆಯಳಾದ ಶಕ್ತಿದೇವತಿ : ಅದಿಶ್ವರಿ. ೨. [ವಾಸ್ತು] ದೇವಸ್ಥಾನದ ಶಿಖರಗಳ ಒಳಮೈಲಿ.-ಒಳಭಾಗ; ಫಲಕವಿಜಾನದ ಎತ್ತರದ ಪರಮಾವಧಿ : ಮನೆ

ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಗೋಪುರದ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಪೂಜನಾವರಿಸಿ (ಶ್ರೀರಾಜ. ೫೫-೬೦); ಈ ರೀತಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ದೆರಗುಮಾಡುವ ಭಾಗಮಂದಿರ ಅವುಗಳ ಭುವನೇಶ್ವರಗಳು (ಹೃ. ೫೫. ೪೦).

[ಸಂ. ಭುವನೇಶ್ವರಿ:]

ಭುವಲೋಕ (ನಾ). ಭೂಮಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಮೇಲಿನ ಏಳು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು : ಭುವಲೋಕದ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ಲೋಕದ ಅಗ್ನಿವಣಿಮುಖ್ಯ ಮಜ್ಜನಕ್ಕೆ ಹೋದ (ಅಪೂ. ೪೭-೪೮). ಪರಮ ಜಂಗಮಾದಲ್ಲಿ ಪದವಿಲ್ಲಾ ಲೋಕಂಗಳಿಗರ್ಪಣೆ . . . ಕುಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಭುವಲೋಕ (ಕೂ. ೫೫-೫೬); ಈ ಪೂಜಾರ್ಪಣೆ (ವಿರಾಟ. ೧೦೦). ಕುಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಭುವಲೋಕದಿರುವುದು (ಕೂ. ೪೦೦). [ಸಂ.]

ಭುಸ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಹಾವಿನ ಘಾತಾರ. ದೀರ್ಘಸಿಂಹದ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವ ಶಬ್ದ : ಅಲಾಗಿ ಭುಸ್ಸೆಂಬ ಭೇದಗಳಿಗರ್ಪಣೆ ಹೋಗಿ . . . ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೊಂದಿರಾದುದಿ (ಕೂ. ೨-೨೨); ನಡೆದಂತೆ ತಡೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪಲ್ಲವ ಹೆಣಗನ್ನೆತ್ತಿ ಭುಸ್ಸೆಂಬ ಸ್ವಾಸದಿಂದ ಮಹಾಭೇದಮಾತೆ (ಕಾ. ೫೫. ೬೫-೬೬).

ಭುಸುಂಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಮೃತ : ಮಿಸುವ ಚಕ್ಕ ಭುಸುಂಡಿ ಲಾಡಿಗಳ ಸರಳ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವ ದಾನವ ಮುಸುಕಿದನು ಮೊದ್ವಿಡುತ ರಿಪುಕುಪಾರಭೃರವಿಯಾ (ಕೂ. ೫೫. ೦-೫೫). [< ಸಂ. ಭುಸುಂಡಿ:]

ಭುಸುಂಗುಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ೧. (ಹಾವು) ಭುಸ್ ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡು. ೨. (ಆಲ) (ಲೋಪದಿಂದ) ಜೇಗವಾಗಿ ಉಸಿರುಬಿಡು : ಉದ್ದೇಗವನ್ನು ಹೊಂದಿ : ಕೆಂಪುಗಿಳಿಯ ಹುಡುಗ, ಹೆಚ್ಚುಮಾತು ತುಳಿಸಿಕೊಂಡ ಹಾಗೆ ಹಾವಿನಂತೆ ಭುಸುಂಗುಟ್ಟುವರು (ಕೂ. ೫೫. ೪೦); ಗಲುವಾದ ಗಂಡುಕುದುರೆಯು . . . ಒಂದು ಸಲ ಭುಸುಂಗುಟ್ಟು ಕೆತ್ತನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಅಲಗಿಸಿ, ಅನಂತರ ಚಲಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುದ್ದರಿಂದ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಿತು (ಕೂ. ೫೫. ೬೦). [< ಭುಸ್ + ಕುಟ್ಟು:]

ಭುಸುಗುಡು (ಶ್ರೀ). = ಭುಸುಂಗುಟ್ಟು ೨ : ಅವರೂ ಗೋಪಾಲನು ಭುಸುಗುಡುತ್ತಾ ಅನುತನ ಮೇಲೆ ನೆಗದು ವಜ್ರದನು (ಕೂ. ೫೫. ೦೫); ಗಲುವಾದ ಮನಸ್ಸು . . . ಎಲ್ಲ ಬಟ್ಟು ನೆರೆಮನೆಯ ಪಾರ್ವತನ ಮಾತನ್ನು ನೆನೆದು ಭುಸುಗುಡುತ್ತಿತು (ಕೂ. ೫೫. ೨೫). [< ಭುಸ್ + ಕುಡು (< ಕೂಡು):]

ಭೂ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿ : ಭರಣಿ : ನೆಲ : "ಭೂ. ಭೂಮಿ, ಮಹಾಭೂ, ಅಮಃ . . . ಭೂ, ಅಭಾರಾ - ಈ ೩ ಭೂಮಿಯ ಬೆರಗು" (ಕೂ. ೫೫. ೨೬-೨೭). ೨. ಭೂಲೋಕ : "ಐತ್ತರದ ಭೂರ್ಭವಂ ಸ್ವರ್ಭವಂ ಪನತಪಂ ಸತ್ಯಮಂದೇಳು ಮೇಲಣ ಲೋಕಮಕ್ಕು" (ಕೂ. ೫೫. ೦೦-೦೨). ೩. ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ವೃದ್ಧಿ : ಭೂ ತೋರು ಪಾವಳ ಸಮೀಪಣ ಅಂಬರದಿ ಗಳೆಲ್ಲ ಆದಿಮಾಧಾರದ ಪರಮಾತ್ಮರಿಗವಲ್ಲಿ (ಕೂ. ೫೫. ೪೪).

೪. [ಭುವ] ಮೂರುಗುರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಗಣ : ಮೃಣಾ (— — —) : ಉತ್ತರ ಭೂ ಮುಗ್ಧಂ ನೆಲಸಿದಂತೆ : ಜಲಪದ್ಮಾಕ್ಷೀ ಸಂಲಿತವೃತ್ತಂ (ಕೂ. ೫೫. ೨-೫೦); ಭೂ ವಾಕಾಂತದೇಳರೆ ತೋಯೇಶಂ ತಾನೆಂದು ಪವಣ ನಾಮಂ (ಕೂ. ೫೫. ೨-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಭೂಂಕೃತಿ (ನಾ). ಹಾವಿನ ಘಾತಾರದ ಶಬ್ದ : ಅಭೇದ ಭೂಂಕೃತಿ ಘಾತ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮಧ್ಯಮಾಪನ ಸರ್ವಸರ್ಪನಂ ನೋಡಿ (ಕೂ. ೫೫. ೫೦-೫೪). [ಸಂ.]

ಭೂಕಂದಾಯ (ನಾ). ಜಮಿನಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಕಂದಾಯ. — ತೆರಿಗೆ : ಭೂಕಂದಾಯ ಕಂದಾಯದ ನಿರ್ಧಾರವೂ ಮೂರೆಯೂ

ಭೂಕಂದಾಯಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವುದೂ . . . ಕಂದಾಯದ ಪರಭಾರವೂ ಸೇರಿ (ಕೂ. ೫೫. ೫೦). [ಭೂ + ಕಂದಾಯ:]

ಭೂಕಂಪ (ನಾ). ಭೌತಿಕಕಾರಣದಿಂದ ಆಗುವ ಭೂಮಿಯ ಕಂಪನ : ಭೂಮಿಯು ನಡುಗುವುದು : ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ . . . ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿವೆ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೂಕಂಪಗುಂಟಾಗುತ್ತದೆ (ಕೂ. ೫೫. ೦೨೨); ಕಾಲನೇಮುವ ಪೂಜೆ . . . ಆಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿ, ಭೂಕಂಪದಲ್ಲಿ ಗದಗದ ನಡುಗಿ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಯೊಳಗೆ ಸಿಡಿದು ನುಚ್ಚುನೆರಗಿ . . . ನಮ್ಮೆಡೆಯಲ್ಲಿ ತುಡಿದ ತಲಬ ವಾಗಿದ್ದಾನೆ (ಕೂ. ೫೫. ೫೦-೫೧). [ಸಂ.]

ಭೂಕಂಪನ (ನಾ). = ಭೂಕಂಪ : ಇದೆ ಭೂಕಂಪನದ ರೂಪದ ಮಳೆ . . . ಇದೆ ಭೂಮಾಕೇತು ಮಂಗಳದೊಳಗಣ ರಾಮನಿರಾಧರ ನಮಗೆಂದ (ಕೂ. ೫೫. ೪೦-೪೧). [ಸಂ.]

ಭೂಕವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಭೂಮಿಪಾ — ಭೂಕವ" (ಕೂ. ೫೫. ೦೨೨). [ಭೂ + ಕವ (< ಕವು):]

ಭೂಕಾಂತ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಪತಿ : ರಾಜ : ಉಪವಾಸವಿರಕ್ಕಾ ಪೂಜಿತಭೃತ್ಯರು ತಾನೆಮ್ಮತ್ತಣಮಿಲ್ಲದಂ ನಿಂತರೋ ಭೂಕಾಂತನುಂ ಕಾಂತೆಯುಂ (ಕೂ. ೫೫. ೫-೫೬); ಜನಬಡವ ಪುನಾಪುರಮಲ್ಲಿ ಗರಸುಸುವ ಭೂಕಾಂತ ಜನದೇವಿಯಂ (ಕೂ. ೫೫. ೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಭೂಕಂಡ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಭಾಗ : ಭೂಮಿಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ಅವುಗಳ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಗರದ ನೀರಿನ ಅಳ ಕಡಮೆ (ಕೂ. ೫೫. ೫೫, ೬೫); ನಮ್ಮೆಡೆ ಒಳಕ ದೊಡ್ಡ ಭೂಮಂಡ (ಕೂ. ೫೫. ೨೩). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಭೂಮಿಪೂರ್ — ಭೂಮಿಪೂರ್" (ಕೂ. ೫೫. ೦೦೫). [ಸಂ.]

ಭೂಗತ (ಗು). ೧. ಭೂಮಿಯ ಒಳಗಿರುವ : ಯಾವುದೇ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭೂಗತ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಕಂಡುಬರುವುದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು (ಕೂ. ೫೫. ೨). ಏಕೀಕರಣವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ : ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಗತನಾಯಕರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಿರುಕುಳವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕೂ. ೫೫). (ನಾ). ೨. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋದುದು. — ಹೂತುಹೋದುದು : ಆದರೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದ ಊರುಗಳೆಲ್ಲವು ಭೂಗತವಾದವು (ಕೂ. ೫೫-೫೬). ೩. ಹಾಳು : ನಾಶ : ಜೀವ ಪಾಪ ಕಾಯ ಕೆಡದು ಭೂಗತವಾಗಿ ವಾಯುಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿ ಹೋದಾಗ ಆಗ ಮುಕ್ತಿಯ ಬಯಸಿದರಂತೆ (ಕೂ. ೫೫. ೨೦೬-೨೦೭); ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಜಮೀನು ಮೊಯಸಳಸೇನೆ ಭೂಗತವಾಯಿತು (ಕೂ. ೫೫. ೨೨೦).

೪. ನಾಶಮಾದವನು : ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಲೇಖಿತವಾದವನಿಗೆ ಅಪಾತನ ಸುದ್ದಿ . . . ಇವರೆಲ್ಲರು ಈಶನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ಭೂಗತರಾದರು (ಕೂ. ೫೫. ೫೫-೫೬).

ಭೂಗತ ಮಾಡು = ೧. ನೆಲದೊಳಗೆ ಮುಚ್ಚಿದು; ಹೂತಿದು : ಅವನು ಹೂವನ್ನೆಲ್ಲ ಭೂಗತ ಮಾಡಿ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ತುಹೋದುದರಿಂದ ಅದು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಯಿತು (ಕೂ. ೫೫). ೨. ಹಾಳುಮಾಡು : ಅವನಲ್ಲಿಲ್ಲ ಪಾಶವಿರಕ್ಕು . . . ಆ ದಿನ ಸುಳುಮುಹೋರಿದ್ದ ದೈವೀ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ತುಳಿದು ಭೂಗತಮಾಡಿತು (ಕೂ. ೫೫. ೬೫). [ಸಂ.]

ಭೂಗರ್ಭ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಳಭಾಗ : ಭೂಗೋಳದ ಮಧ್ಯವು ಅಥವಾ ಭೂಗರ್ಭದ ಪೀಠಿಕೆಯು ೭೯೧೨ ಮೈಲುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ (ಕೂ. ೫೫. ೫); ಭೂಗರ್ಭವನ್ನು ಸೀಳಿ ನೋಡಿದರೆ ಅಲ್ಲೂ ಅದೇ ಹಾಡು (ಕೂ. ೫೫. ೫೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂಗರ್ಭಜಲ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಳಗಿರುವ ನೀರು : ಭೂಗರ್ಭಜಲ (ಗುಪ್ತ ಜಲ) (ಕೂಟ. ೦೩). [ಸಂ.]

ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಳಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಭೂಮಿಯ ಚಿಪ್ಪಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರ (ಕೂಟ. ೦೦೬); ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಲಿಲಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವಾದಿಯಾದ ಮಾಲ್ಕ್ವಿಸ್ಟ್ ಮುಂತಾದವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೂ ಪರಿಣಾಮವಾದಕ್ಕೆ ಪ್ಲಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿವೆ (ಮಾಲ್ಕ್ವ. ೩೩ ೩೩೪). [ಸಂ.]

ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ನಾ). ಭೂಗರ್ಭ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಭೂಮಿಯ ಪದರಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ . . . ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಕೂಟ. ೪೪). [ಸಂ.]

ಭೂಗುಗ್ಗುಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮೇವು-ಭೂಗುಗ್ಗುಳ" (ಕೂಟ. ೦೩೪). [ಸಂ. ಭೂಗುಗ್ಗುಳ]

ಭೂಗುಗ್ಗುಳು (ನಾ).-ಭೂಗುಗ್ಗುಳ : "ಅಸುರಸಂಭವಾ-ಭೂಗುಗ್ಗುಳು" (ಕೂಟ. ೪). [ಸಂ. ಭೂಗುಗ್ಗುಳು]

ಭೂಗುಣ (ನಾ). ನೆಲದ ಸತ್ತ್ವ-ಗುಣ: ಭೂವೇದನೆಯಲ್ಲಿರುವ ವೇಗಗಳಿಂದ . . . ಇದರ ಭೂಗುಣವು ಇಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು (ಕೂಟ. ೪೪). [ಸಂ.]

ಭೂಗುಹ (ನಾ). ನೆಲದೊಳಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮನೆ : ನೆಲಮನೆ : ನೆಲ ಮನೆಗೆ : ಭೂಗುಹದೊಳಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಣ್ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೇಣ್ನಂಟು ಪಾಣ್ಡುನೋಡುವಂ (ಕೂಟ. ೪-೫೬). [ಸಂ.]

ಭೂಗೋಚರ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ವಾಸಮಾಡುವವನು: ಮನುಷ್ಯ : ತಕ್ಕಾಗಿದೆ ಕಿಂಕರಭಾವಂ ನೀನಿ ಸಮಸಿಸಿತ್ತಾ . . . ನೀನು ಭೂಗೋಚರನಾ (ಕೂಟ. ೦೪-೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂಗೋಲ. ಭೂಗೋಳ (ನಾ). ೧. ಗೋಲಾಕಾರವಾದ ಭೂಮಿ: ಭೂಮಂಡಲ : ಅವ ದೇವಿ ರವಿಯ ಸುತ್ತ ಭೂಗೋಲವ ತಿರುಗಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ರಂಧ್ರದೊಳಿರುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಿರುವುದೋ (ಕೂಟ. ೦೨ ೦೦). ೨. -ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ : ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ . . . ಭೂಗೋಲ, ಗಣಿತ . . . ಅನುಭವಶಾಸ್ತ್ರ. ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಮಾಲಿಭೂತತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು (ಕೂಟ. ೪). ಭೂಗೋಳ: ೧. ಅದಿವರಾಪರೂಪದೊಳೆ ನಿನಂದತ್ತಿದ್ದು ಗೋಮೀನಿಭವ . . . ಭೂಗೋಳಮಂ (ಕೂಟ. ೦-೩); ಭೂಗೋಳದ ಮೇಲ್ಭಾಗವು ಭೂಗೋಳಪದದಲ್ಲಿ . . . ಎರಡು ಗೋಳಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (ಕೂಟ. ೦೨). ೨. ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವ ಪಾಠ:- ಮೋಢೆ : ಮೂರನೆಯ ಘಟಿ ನಮಗೆ ಭೂಗೋಳವಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂಗೋಳ 'ಭೂಗೋಲ' ನೋ.

ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). " ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ, ಆಕಾರ, ಪ್ರಕೃತಿ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮತ್ತು ರೇಷಿಕೆಯ ವಿಭಾಗಗಳು, ವಾಯುಗುಣ, ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಮೊ. ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ : ಭೂವಿವರಣೆ" (Geography. ೦೦೫): ಭೂಮಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು (ಕೂಟ. ೦): ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗುವ ಮೊದಲು ಭೂಮಿಯ ಆಕಾರದ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಚರಿಸುವ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು (ಕೂಟ. ೦). [ಸಂ. ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ]

ಭೂಚಕ್ರ (ನಾ). ೧. ಚಕ್ರಾಕಾರವಾದ ಭೂಮಿ: ಭೂಮಂಡಲ:

ಮೆಪಚ್ಚಿಯಿಂದ ದೇವಗಾಪಂ ರಸ್ತೆಗೆ ಭೂಚಕ್ರಮಂ (ಕೂಟ. ೦-೩); ಚಕ್ರಮಾಯನಾಶ್ರಮಿಸಿದಂ ಭೂಚಕ್ರಮಂ ಪಂದದಿಂ (ಕೂಟ. ೦-೨೬); ಭೂಮಾನ ಕೀರ್ತಿ ಭೂಚಕ್ರಮಂ ಮಾಸುಕದಂತೆ ಚಕ್ರಂಗಳಿರ (ಕೂಟ. ೪-೨೬). ೨. ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆ : ಸುಮಭಾವಕವೃತ್ತ. ೩. ಅರಸುಗಳಿಗೆ. ದೇವರಗಳಿಗೆ ಉತ್ಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ ನೀಳವಾದ ದಂಡವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಹೆಮ್ಮೆ ಅಗಲವಾದ ಕೊಡೆ.-ಭಕ್ತಿ: ಭೂಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಭೂಪತಿಗಳಾದ ಅರಸುಗಳು ಹಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಐಶ್ವರ್ಯವಂಟಾಗಿ ಪ್ಲಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಮಹಾಮೋಹನಕರವಾಗಿ ರುಷ್ತಿದು(ಕೂಟ. ೩೨). ೪. ರಥ. ಸಿಂಹಾಸನಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸುವ ಭಕ್ತಿ: ನರತ್ವ ರಚುವ ರಾವಣಿಂದ ಭೇಳೆಯುವ. . . ಭೂಚಕ್ರ ಕೊಡೆಯಿಂದ ಭೇಳೆವ ಕುಶುಗಳ ಸೋಜಿಗದಿರಂತಿರ್ಪ ರಥವು (ಕೂಟ. ೩೨). ೫. ಪತ್ತಿಸಿದಾಗ ಕಿಡಿಗಳನ್ನು ಕಾರುತ್ತಾ ಚಕ್ರವಂತೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಟಾಕಿ: ಮಕ್ಕಳು ಭೂಚಕ್ರ, ಎಮ್ಮೆಚಕ್ರ, ಮತಾಪ್ತ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಪಟಾಕಿಗಳನ್ನು ಆನಂದದಿಂದ ಸುಟ್ಟರು (ಕೂಟ. ೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂಚಕ್ರಬಲ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲ್ಯ: ಸರಂಜಿಲ್ಯ, ಅಸರಾಣಿ ಬಲ್ಯ-ಭೂಚಕ್ರಬಲ್ಯ (ಕೂಟ. ೨೪-೪೪). [ಭೂಚಕ್ರ + ಬಲ್ಯ]

ಭೂಚಕ್ರ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅಳುವವನು : ಚಕ್ರವರ್ತಿ : ನಿಷಾಯಂಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಪ್ರವಾಪತಿ ಭೂಚಕ್ರಗೆ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಬಲ ದೇವಂ ವಾಸುದೇವಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೨). [ಸಂ. ಭೂಚಕ್ರನ]

ಭೂಚರ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನೆಡೆಯುವಿಕೆ: ಭೂಸಂಚಾರ : ಅಪಾರವಿಹುದೆಂದು ಲೋಚನುಂಡಿಗವಿದಿವು ಭೂಚರದಿ ಸತ್ತ್ವ ನವಿಲ ಗು ತಿಡಿಯುವುದು ನೀಚಲೋನು (ಕೂಟ. ೦೦೦೪). "ಭೂಚರತ್ವ" ಪರಾ. ೨. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿ. ೩. ಮನುಷ್ಯ: ಮನವು: ಪುಟ್ಟದರ್ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭ ಮಗಳಾಗಿ ಪಾರ್ಶ್ವಚರ ಭೂಚರ ಮೇಚರ ನೇತ್ರ ಪುತ್ರಕಾನಿಧಿ (ಕೂಟ. ೩-೦೬): ಈಗಲನ ಪುತ್ರವ್ಯವು ಮೇಚರನಾಚರ ದು ಚರಸಂಚಾರವುಳ್ಳದೆ ಭೂಚರ ಗೋಚರಮಲ್ಲೆಂದು ಮುಟ್ಟಿವಪ್ಪದಂ (ಕೂಟ. ೩-೦೪ ೪): ಪುರಂಜನಾದಿಯಾಗಿ ಜನಪುಂಗವರಂ. . . ಚಕ್ರಗಳು ಮೇರಗಳ ಭೂಚರರಲ್ಲವಾರೊ ಮೇಚರಂ (ಕೂಟ. ೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಭೂಚರತ್ವ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುವಿಕೆ. ೨. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಕಲೆ : ಮೂಲಿಕಾಸ್ಥಿ ಭೂಚರತ್ವ ಮೇಚರತ್ವ . . . ಘಟಕಾಸ್ಥಿ ಮಂತ್ರತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಿ ಇದ್ದವು ಕರಿತಮೇನೋ (ಕೂಟ. ೪-೩೨): ಭೂಚರತ್ವದ ಪೂರಣ್ಣ ಪೂರಣ್ಣ ತರಲ್ಯ ಲಿಂಗೋತ್ಕರವನಿಲ ವೇಗದೊಳೆಡವಿದದೆ ಸದಮ ಲಿಂಗಚಯ (ಕೂಟ. ೩೩-೪೩). [ಸಂ.]

ಭೂಚಿಕ್ಕಿಗಡ್ಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವನಸ್ಪತಿ: ಮೂಲಪ್ರಾಧಿಗ:- ಭೂಚಿಕ್ಕಿಗಡ್ಡೆ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಗುಳಿಯುಸಗದು ಒದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕಿಂಡವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಈ ಪುಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಆ ಹೊಳೆಯನ್ನು ಅಸ ನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದರೆ ಮೇಳಕರಗಿ ಹೋಗುವುದು (ಕೂಟ. ೦೬೭). "ಭೂಮಿ ಚಕ್ರಗಡ್ಡೆ" ಹೋ. [ಭೂಚಿಕ್ಕಿ + ಗಡ್ಡೆ (<ಗಡ್ಡೆ)]

ಭೂಚ್ಛಾಯೆ (ನಾ). ೧. ಕತ್ತಲೆ : ಇರುವು : "ಧ್ವಾಂಶಂ. ಅಂಧಾರಂ . . . ತಮಿಸ್ಸಂ. ಭೂಚ್ಛಾಯಂ-ಈ ೨ ಕುರು" (ಕೂಟ. ೦೦-೦೦೦). ೨. ರಾಹು. [ಸಂ.]

ಭೂಚ್ಛಾಯೆ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ನೆರಳು : ಭೂಚ್ಛಾಯೆಯು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಚಂದ್ರನ ಹೊಳೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ (ಕೂಟ. ೨). [ಸಂ. ಭೂಚ್ಛಾಯೆ]

ಭೂತೈದಕ (ನಾ). (ಗಾಡಿ. ರಫ ಮೊದಲಾದ ವಾಹನಗಳು ಮುಂದೆ ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ) ನೆಲವನ್ನು ಕೆತ್ತುವವನು : ಎತ್ತ ನೋಡಲು ಮೆದ್ದುಗುಂಡಿನ ಹೇರುಗಳೆ ಎತ್ತ ನೋಡಲು ಭೂತೈದಕರು (೧೩೩. ೧೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಭೂಜ್ಞ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೆರ : ಭೂರ್ಜ : ಮಧ್ಯಾಂಧಿಯಾ ಮತ್ತ್ತು ಉತ್ತರ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಜನರು ಭೂಜಮಂದ ತೋಗಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. 1. ೩೩).

[< ಪ್ರಾ. ಭೂಜ, ಭುಜ್ಞ /ಸಂ. ಭೂರ್ಜ]

ಭೂಜ್ಞ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು : ಮರ : ಗಿಡ : ವೃಕ್ಷ : "ಗಿಡು ಬಳ್ಳಿ ಮರನೆಯ್ಲಿ ಭೂಜಮುಲ್ವು" (ಮಂಗಳ. ೧೩-೧೪) : ಉಭಾ ಶೋಕ ಕವಯಲಿಂಗಲವರೀಭೂಜಾರ್ಯಾನಾಪೋಕವಪುರಂ (ಶೋಕಾ ೩-೪) : ಬಳವತ್ತ ಮವನನವನೆ ಮಸಂಕಜ ಬೀಡುಮೇಳಲತಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾಭೂಜದಾಗರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೬) : ಇದು ಶೈವಸಾಸ್ತ್ರಭೂಜದ ಘಟ ಮೂಲಂ . . . ಪದ್ಮರ್ಗಮಂತ್ರಂ (೧೩೩. ೪ ೪೯). [ಸಂ.]

ಭೂಜಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಗೌರಿಜಡ : "ಭೂಜಟಿಯೆಲ್ಲು ಗೌರಿಜಡ" (ಮಂಗಳ. ೧೦-೩೩). [ಸಂ. ಭೂಜಟಿ]

ಭೂಜಾಂಗವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ನದಿಯ ದಡದ ಮರದಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದು : ೪ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಮರವು ಪೂರ್ವಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗಲೂ ಯಾವ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ನಿಂತ ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಹೇರುಸಡಿಲವಾಗಿ ನದಿಯ ಪೇಗದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಬಲವಾದ ಶತ್ರು ಮೇಲೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ವರ್ತಿಸದೆ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಅವನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ರಾಜನು ಸೋತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ವರ್ತನೆಗೆ ಭೂಜಾಂಗವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ : ಭೂಜಾಂಗವೃತ್ತಿಯಂ ಬಿಸುಟಾ ಜಗದಧಿಪತಿಗೆ ಮೈಕನಾದಳಿ ಪರಿವಂದಾ ಜಳಕುಟುಂಬವೋಲ್ ಸಮುಭಾಜನ ರೇಜಿದರವಂಪನಿಸಹ ಸುಪ್ಪರ್ (೧೩೩೩. ೧೦-೧೩೯). [ಸಂ.]

ಭೂಜಾತ (ನಾ). = ಭೂಜ್ಞ : ಪಲ್ಲವಿತ ಕುಸುಮಿತ ಮುಕುರಿತ ಫಲಿತ ಮಂಜುರೀರಂಜಿತ ಜೊತ ಭೂಜಾತಂಗಳಂ . . . ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ನೀರು ಮುಲ್ಲ ಮುಲ್ಲನೆ ಸೋಡುತ್ತಂ (ಕುಸುಮ. ೬-೧೦೬ ೩) : ಕದ್ದನಂ ಪುಕ್ಕಂ ಪುಗಂ ತಲ್ ಭೂಜಾತನಿಕುಂಬುಪಹ್ಮಯದಿಂದಂ ತನ್ನದಿರನಂತೆ ಸೌದ್ವಿಮನೀಯಲ್ (ಪಾಪಾ. ೮-೪). [ಸಂ.]

ಭೂಜಾತ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವಳು : ಭೂಮಿಯ ವಂಗಳು : ಸೀತೆ : "ಬಿರಸಾತೆ ! ಭೂಜಾತೆ ! ರಾಕ್ಷಸ್ರಿಯಂತೆ ! ಅಲಂಕೃತೆ !" ಎನುತ್ತೆನಂತೆ . . . ಕೋಮಲೆಯ ಹೃದಯಮಂ ಜಾಗಂಪು ಗೆಮ್ಮೆ ದಿರಮೊಪಗನಿಹೊದರಂ (ಶ್ರೀರಾಮ. ೪೦೨-೪೩೦). [ಸಂ. ಭೂಜಾತಾ]

ಭೂಜಾಪಿ (ನಾ). ಭೂಪತಿ : ರಾಜ : ಆ ನಿಲಂತ್ಸೇವಸ್ಥಿತ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಸ್ತು ಭೂಜಾಪಿ ಕೊತಲತಿಮುಂದದಿ ಪ್ರಾತನಂಗೈದರಾ ಪುನನಿಯರಂ (ಕಂಠಾ. ೦-೪-೩೯) : ಮತ್ತಮುನಿತಪಿಳ್ಳಿ ಸಂಗ್ರೀವಾದಿ ಮರ್ಕಟರುಂ ಸುಭುವಭೂಜಾಪಿಯುಂ ಬಂದೊದಮಿರರ್ (೧೩೩೩. ೧೩೩-೧೪).

[ಸಂ. (ಭೂ + ಜಾಯಾ +)]

ಭೂತ (ಗಂ). ೧. ಆದ : ಇರುವ. ೨. ಉಂಟಾದ. ೩. ನಡೆದಿರುವ : ಸಂಭವಿಸಿರುವ. ೪. ಸರಿಯಾದ : ಉಚಿತವಾದ : ಯೋಗ್ಯವಾದ. ೫. ಕಳೆದ : ಅತೀತವಾದ : 'ಭೂತಕಾಲ' ಪರಾ. ೬. ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ : ಕೂಡಿರುವ. ೭. ಸಮಾನವಾದ : ಸದ್ಭರವಾದ. (ನಾ).

೮. ನಿಜ : ಸತ್ಯ. ೯. ಕಳೆದುಹೋದುದು : ಒಂದೆ ಆದುದು : ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಮಾಣವ್ಯಾಪಾರ ಕ್ಷೀಣ ಮೊದಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವು ಭೂತವೆನುವುವು (೨೩೩. ೨೨ ೨೩೩). ೧೦. ಪಡೆದುದು : "ಅಬ್ಬಂ. ಪ್ರಾಪ್ತಂ. ವಿಸ್ತಂ. ಭಾವಿತಂ. ಆಸಾದಿತಂ. ಭೂತಂ—೬ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು, ಪಡೆದುಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು, ಆಗಿ ಬಂದಿರುವುದು" (೨೩೩. ೩೩೦). ೧೧. ಬಿಡ : ಪರಮೇಶ್ವರ. ೧೨. ಶಿವಗಣ : ಪ್ರಮಥಗಣ. ೧೩. ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಾಣಿ ಮರ್ಗ : ಚರಾಚರಾತ್ಮಕ ಜೀವರಾಶಿ : ಸುಲಭೂತಂಗಳಲಿ ನೆಹಿ ಕೃತಮ ಸಮಸಲು ನೀವಾರು (೨೩೩. ೦೦-೩೩-೦೦) : ಸಕಲಭೂತಂಗಳ ಮಂಸಸ್ಸನ್ನಾ ತಿವಂ . . . ಮತಸ್ತುಪ್ಪ ಮನುಷ್ಯನ ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನೂ ಪಂಡಿತನನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩) : ಚರಾಚರಭೂತ ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜನಸಮೂಹಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಆತ್ಮನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುಪ್ಪು : ಗಣ (೧೩೩೩. ೦೬೦). ೧೪. (ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದೆ ಮನಸ್ಸರನ್ನು ಕಾಡಿಸುವ) ದೆವ್ವ : ಪಿರಾಚಿ : ಲೋಕದವರನೊಂದು ಭೂತ ಹಿಂದಿಡೆ ಆ ಭೂತದಿವ್ಯಯ್ಯಾ ನುಡಿಸುವವರು (೨೩೩. ೦೦೬-೪೪೪) : ಭೂತವೆನಿಸಿರುವುದು ತನ್ನಾತೆ ಮಲಂ ಮುಡಿವಳ್ಳು ಮುಲ್ಲದೊಡಾಂ ಪ್ರೇತಾವಾಸದೊಳಾಡುವ ಭೂತಂಗಳ ಕೂಡೆ ಓಹರಣಂಗೆಯ್ಯುವನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೯. ೦೦೨) : ತಂಪ್ರಿಯವರು ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. . . ನಾನೇ ನಾಲ್ಕು ಭೂತ ಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಆ ಜಾಗಕ್ಕೆ ತರಬುದ್ದೇನೆ ಎಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩) : ಪ್ರೇತಕ್ಕೆ ಪದರಾಮ ಭೂತಕ್ಕೆ ಪದರಪೇ ? (೧೩). ೧೫. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಡೆದುದು : ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ : ವಿಷಯ. ೧೬. ಜಗತ್ತು : ಪ್ರಪಂಚ : ಲೋಕ. ೧೭. ಕಲ್ಯಾಣ : ಶ್ವೇತಂ. ೧೮. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮರ್ಗ : "ಯಕ್ಷಾಃ, ರಾಕ್ಷಸಾಃ . . . ಭೂತಾಃ, ಪ್ರೇತಾಚಿ . . . ದೇವ ಯೋನಿಃ—ಇಂತಿವುಂ ದೇವತಾಚಿಯಂಬುದು" (ಕಂಠಾ. ೧೩-೩೩). ೧೯. ಕೈಮಾರಿ ಹೋದುದು : "ಮಿಹಂದವಳಿಕೊಳ ದೇವಯೋನಿ ದೊಳು ಜಾತಿ(ದೊಳು) ಭೂತದೊಳು ಭೂತಮಳ್ಳುಂ" (ಮಂಗಳ. ೦೯೩-೩೦). ೨೦. ನವಗ್ರಹಗಳು. ೨೧. ಆರ್ಯ : ಪುಜ್ಯ : "ಗ್ರಹ ನೀರ ಮರುಳ್ ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಮಂ ಮಾರಿಮದುಂ ಜಾತಾ ಸಮೂಹಾದ್ವರು ಜನಿತವಿವಂ ಭೂತವುಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ" (೧೩೩೩ ೩೯). ೨೨. ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೂಲವೆನಿಸಿದ ವೃದ್ಧಿ, ಅಪ್ಪು, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು ಮತ್ತ್ತು ಆಕಾಶ ಎಂಬ ಐದರಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು : ಭೂತ ದೈವಜಾಂದ ಸ್ಥೂಲತನು (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೪೨ ೦೬೩) : ಭಾವಿಸಲು ಭೂಮ್ಯಾದಿ ಭೂತಜನ್ಮವೆನಿಸುವುದು (ಗಣ. ೩-೨೨) : ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಐದನೆಯ ಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವಿದೆಯೆಂತಲೂ ಇದರ ವಾದ(ಕೃಷ್ಣಾ. 1. ೩೦). ೨೩. (ಆಲಂ) ದೊಡ್ಡದು : ಗಾತ್ರವಾದುದು : 'ಭೂತಗನ್ನಡಿ'. 'ಭೂತಾಕಾರ' ಪರಾ. ೨೪. [ಗಣತ] ಐದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೀರ್ತ : ಕಾದಿರಲ್ಪತಿ ಭೂತದೊಳಿರವಂದೊಡೆ ಕಲ್ಪಮೇಲೆ ಮುಗಿಂಗೆಂ (೧೩೩೩. ೨-೦೦೦) : ಪುರಹರ ವಕ್ತೃಂ ಪಂಚಂ ಪರಮ ಪುತಭೂತ ಮಂದ್ರಿಯಂ . . . ದಿವಜಿ ನಾಮಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೩) ೨೫. = ಭೂತಕಾಲ ೨ : ದೇವವಕ್ತರಂಗಳ ಮೂಲದೊಳಾಂ ಭೂತ ವರ್ತಮಾನ ಭೂಪ್ರದ್ವಿದಿತವಿಪ್ರಕೃತಿತಯಕ್ಕದೆಲ್ಲ ಪಜನಂಗಳೊಳಮಿರುವಾಮಕ್ಕುಂ (೧೩೩೩. ೩೩) : ರೇಫಾಂತಗರವ್ವನೇಕಾಕ್ಷರಧಾತುಗಳ್ಳಿ ಭೂತ ವರ್ತಮಾನ ಭೂಪ್ರಾಂತಿಗಾದ ದ, ದಪ್ಪ, ವ ಎಂಬಿವು ಮದಮೊಡು(ಕಂಠಾ. ೩. ೩೪ ೪೫). ಭೂತ ಬಿಡಿ = ಪಿರಾಚಿ ಮೆಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು : ವಿನೋ ಭೂತ ಬಿಡವರಂತೆ ವಿದುಸ್ಸನ್ನಾಂಗಿದ್ದವಳು . . . ಬೇಗಾದಿಗಿ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಚಾಪಿ—೬. ಪೂರ್ವದಂಧ್ರಸಂಹಾರಂ (ಕಂಠಾ. ೨೨). ಭೂತ ಹಿಡಿ :

ಭೂತ ಬಡಿ : ನನಗೆ ಭೂತ ಬಡಿದಿದೆ . . . ಎಂದು ಅವನು ಹೆದರಿದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ (ಪುಟ ೨೩೦ : ೨೩೦). [ಸಂ.]

ಭೂತಕರುಳು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಎಡಮುಖ, ಮುರಗಿ ಕಾಯಿ. ಭೂತಕರುಳು, ಕಾಡುಕರುಳು, ಕೆರೆ, ಕವರ್ಗಿ (ಕೃಷಿ. ೨೨-೨೩೨). [?]

ಭೂತಕಾಲ (ನಾ). ೧. ಕಳೆದುಹೋದ ಕಾಲ : ಭವಿಷ್ಯ ಹಾಗಾದರೂ ಭೂತಕಾಲ ಹಾಗಲ್ಲವಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಅನುಭವದಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದನ್ನು ಅವು ನಡೆದಿದೆ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲ - ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸುವುದು (ಪುಟ ೨೩೦ : ೨೩೦). ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ (೨೩೨ : ೨೩೨). ೨. [ವ್ಯಾಕ್] ವರ್ತಮಾನಕಾಲ. ಭೂತ ಕಾಲ. ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಹಿಂದೆ ನಡೆದುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕಾಲ : ಕೊಳೆ, ಉಣ್ಣೆ, ಕಾಣ್. ಭೂತಗೇಳಿ ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಡ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರುವುದು (೨೩೨- ೨೩೨) : ಕೇಳಿದುದೋ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭೂತಕಾಲದೊಡನೆ. ಈ ಕ್ರಿಯಾಪದರೂಪಕ್ಕೆ ಭೂತಕಾಲದ ರೂಪವೆಂದೂ ಹೆಸರು (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂತಕಾಲಕ್ರಿಯೆ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ್] ಭೂತಕಾಲದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾಪದ : ಭೂತಕಾಲಕ್ರಿಯೆಯೋ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷವಾದುದು ಅದೆ ಎಂಬುದು ಪರಮಾಡಿಕೆಯ ವೇದಿ ಲ ಯ ಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವವೃತ್ತಿವಿತ್ತಂ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ. ಭೂತಕಾಲಕ್ರಿಯಾ]

ಭೂತಕೇಶ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : "ಗೋರೋವಿನ. ಭೂತ ಕೇಶ - ೨ ಜಟಾಮಾಂಸಿಯ ಪುಷ್ಪಗಳು. ಭೂತಕೇಶವೆಂಬ ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಹೆಸರು ಕೆಲವರನ್ನು ಕರು" (ಪುಟ ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂತಕೇಶಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : "ಭೂತಕೇಶಿ = ಬಿಳಿಯ ರೊಟ್ಟಿ" (ಪುಟ ೨೩೨ : ೨೩೨). [?/ಸಂ. ಭೂತಕೇಶಿ = ಕುಳುಗಿಡ]

ಭೂತಕೋಲ (ನಾ). (ಕಾ) ಭೂತದ ವೇಷವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುವ ಒಂದು ಹಬ್ಬ : ಭೂತಕೋಲ ಮೊದಲಾದ ವರ್ಷಾವಧಿ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ವಂತಿಗೆ ಸಂತಿಗೆ ಮೊದಲಾದುವು ಸ್ವೀಕೃತ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). ಹರಿಹರನ ವರ್ಗವಾದ 'ವಳಿ' ಹಾಡಿಯವರು ಈ ಭೂತ ಕೋಲವನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨). [ಭೂತ + ಕೋಲ]

ಭೂತಗಣ (ನಾ). ೧. ದೆವ್ವಗಳ ಗುಂಪು : ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಸಮೂಹ : ಎಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆತೆ ಹೊರಳು ಸುಡುವೆನು ನಿನ್ನ ಸೀಳಿದು ಬಲಿಯ ಕೊಡುವೆನು ಭೂತಗಣಿಕೆ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). ೨. ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪರಿವಾರದೇವತೆಗಳ ಗುಂಪು : ಪ್ರಮುಖಗಣ : ಭೂತಗಣಗಳೆಂದೂ ಪೂಜಾರ್ಥ ಪ್ರಮುಖಗಣದೊಂದಿಗೆ ಕೇಳಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂತಗಣೇಶ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಮುಖಗಣಗಳ ಒಡೆಯ : ಶಿವ. ೨. [ಭಂದ] ಗುರು ಎಂಬುದರ ಸಂಕೇತ : ಭೂತಗಣೇಶಂ ಭೂತಯಾರಾಗವೂಳ ಯಂತಿಗನುಡಿಸಿದರೆ . . . ಕ್ರೋಧವದು (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂತಗನ್ನಡಿ (ನಾ). ದೆವ್ವಗಳನ್ನು ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವ ಕನ್ನಡಿ : ರಾವಣಗನ್ನಡಿ : ಆಗ ಭೂತ ಗನ್ನಡಿಯೊಳಗಿಂದ ಹಾದು ಬರುವ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣವಂತೆ, ನಿನ್ನ ಬಯಕೆಯೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). ಸರಾಫನು ಕೆಸುವುದಿರುವ ಭೂತಗನ್ನಡಿಯನ್ನು ಒಂದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ರತ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಾನವಾಗಿ ಹಿರಣ್ಯನಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದನು (೨೩೨ : ೨೩೨). [ಭೂತ + ಗನ್ನಡಿ]

ಭೂತಚತುರ್ದಯ (ನಾ). ದೃಷ್ಟಿ, ಅಪ್ಪ, ತೇಜಸ್ಸು, ಮಾಯಾ ಎಂಬ

ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಮಂತ್ರವಸ್ತುಗಳು : ಈ ನಿಮ್ಮ ಜೀವಮತದ ಜೀವ ಸಂಧಾನವೋ ಪೃಥಿವ್ಯೈವೋವಾತಾಭಿಧಾನ ಭೂತಚತುರ್ದಯ ದಿಂದಂ ಬೇಡೆ ಜಾವತ್ಯಗ್ರಾಹಕಪ್ರಮಾಣಮಿಲ್ಲಂ (ಪುಟ ೨೩೨ : ೨೩೨) : ಭೂತಚತುರ್ದಯವೋಗದ ವೇಶನನುದಯಿಸುಗಂ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂತಚಿಹ್ನೆ (ನಾ). ದೆವ್ವ, ಪಿಶಾಚಿಗಳು ಹಿಡಿದಿರಬಹುದೆಂದು ನಂಬಿ ಮಾಡುವ ಚಿಹ್ನೆ : ಯಂತ್ರ, ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು : ಇಂದಿಯಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿಹ್ನೆಚಿಹ್ನೆ ಎಂಬ ವಿಧ : ಒಂದನೆಯದು ಹುಣ್ಣುಗಳ ಚಿಹ್ನೆ . . . ಸಾಲ್ಪನೆಯದು ಭೂತಚಿಹ್ನೆ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ. ಭೂತಚಿಹ್ನೆ]

ಭೂತಚಿಹ್ನೆ (ನಾ). ಪಿಶಾಚಿಗಳಿಂದಾಗುವ ತೊಂದರೆ. - ಕಾಟ : ಈ ಭೂತಚಿಹ್ನೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹಾಸ್ಯಮಯವಾಗಿತ್ತು (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ. ಭೂತಚಿಹ್ನೆ]

ಭೂತದಯ (ನಾ). ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ಇರುವ ಕರುಣೆ. - ದಯೆ : ಸರ್ವಜೀವದಯಾಪೂರಿತವೆಂದು ಭೂತದಯೆಕ್ತಿತ್ವವನ ಮನೆ ಸಯುಧಾನದ ಕೇಡು (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨) : ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲಾಗಲೀ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಯಥಾರಕ್ತಿಯಾಗಿ ಅವರ ದುಃಖವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೃದಯದಲ್ಲಾಗುವ ಪ್ರೇರಣೆಯು ಭೂತದಯವು (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ. ಭೂತದಯಾ]

ಭೂತದಯ (ನಾ). = ಭೂತದಯ : ಹರುವೆಂದು ಶಾಂತಿ ಸತ್ಯಂ ಭೂತ ದಯಗಳಂ ದೊರೆಯು . . . ಮುನೀಶ್ವರನಿ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨) : ಭೂತ ದಯೆಯಿಲ್ಲದ ಮೂಲಕ ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದ ತಾವನ ತವವು . . . ಭಕ್ತಿ ಪ್ರವರ್ಧನವೆಂದೆ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨) : ದುರಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದ್ದಯೇ ವಿದಾಯ್ ನೆಲಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲೆಯೇ ಭೂತದಯ ಇದೆ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ. ಭೂತದಯಾ]

ಭೂತದೇಹಿ (ನಾ). ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಕವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು : ಮನುಷ್ಯ : ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಲ್ಲ ತಂದು ಭೂತದೇಹಿಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟು ಕೊಲಿಯ ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹೊರವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಿಗೆ ಪ್ರಸಾವದ್ದಯದೋ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ. ಭೂತದೇಹಿ]

ಭೂತಧಾತ್ರಿ (ನಾ). ಭೂಮಿ : ಧರಣಿ : " ಭೂ, ಭೂಮಿ : . . . ಭೂತಧಾತ್ರಿ, ರತ್ನಗರ್ಭ, ಮುಂಧರ, ಧರಾ, ಆಧರಾ - ಈ ೩೩ ಭೂಮಿಯ ಪೆಸರೆ" (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨) : ಭೂ[ತ]ಧಾತ್ರಿಯೊಳಿರಂತ ವೆಣ್ಣು . . . ಸುಟ್ಟಯ ಬಳ್ಳಿಂ ಕೊಡುವುದೊಂದು ಮದಿಯಂ ನೀಂ ನೀಡುವ ಮಡಿದ್ಗೆ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨) : ದಾಡೆಯಲಿ ದಾನವನ ಕೋಡು ಹಾಕಿ ಭೂತಧಾತ್ರಿಯ ಕಾರಿದಾ ಕಾರುಗ್ಗುಸಿಂಧುವೆ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ. ಭೂತಧಾತ್ರಿ]

ಭೂತನಾಥ (ನಾ). ಪ್ರಮುಖಗಣಗಳ ಅಧಿಪತಿ : ಶಿವ : ಕರ್ಣ ಜ್ಞಾನೇಶಂ ನೋಡಲ್ ಭೂತನಾಥಂ ಬಂದಂ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨) : ವಾತವನ ಮೂಲಿಗೆ ಕೂಟು ಬೇತರಿಸಿದುದು ಬೇಡ ತತ್ತರೆ ಭೂತನಾಥನ ತವನೆಂದನು ದನುಜ ರಘುಪತಿಗೆ (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂತನುಜಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವಳು : ಸೀತೆ : ಪೂರ್ಣಗರ್ಭಿಯಾದ ಭೂತನುಜಿಯ ಕಾಸನದೊಳಿರ ಬಂದನಲ್ಲದ ಮುಂದೆಕೆಯನೆಂದನು (ಕೃಷಿ. ೨೩೨ : ೨೩೨). [ಸಂ. ಭೂತನುಜಾ]

ಭೂತನೋನ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ್] ಒಂದು ಪ್ರಧಾನಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನಡೆದಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಆಪೂರ್ಣಕ್ರಿಯಾರೂಪ : ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕರೂಪ : ಅತ್ತು

ಅತ್ತು ಅವಳ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಾಯಿತು . . . ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಭೂತಗಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕ್ರಿಯಾಪದವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ತೋರಿಸುವ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಭೂತನ್ಯೂನರೂಪಗಳೆಂದು ಹೆಸರು (ಕುಶ್ಯ. ೧೦೨). [ಸಂ.]

ಭೂತಪಂಚಕ (ನಾ). ಪೃಥ್ವಿ, ಅಪ್ಪು, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು, ಆಕಾಶ ಮೆಂಬ ಐದು ವದಾರ್ಥಗಳು ; ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳು : ಛರಣಿ ಮೊದಲನೆ ಭೂತಪಂಚಕ ಮಾರುತಪಂಚಕ ವಿಷಯವಿದ್ದಿರುವ ಕರಣ ವಿಷ್ಣುತ್ವದ ತತ್ವಾತ್ಮಕನ ಜಿಂತಿಸಿದ (ಕುಶ್ಯ. ೭೦) ; ಭೂತಮಹಾ ಬುದ್ಧ್ಯಹಂಕೃತಿ ಸಾತಿಶಯದವ್ಯಕ್ತಿ ದಶವಿಧ ಜಾತವಾದುದ್ದಿಯನೀಲರ ಮೃಣಾಲವಾಯುಗಳು (ಕುಶ್ಯ. ೨-೩೨) ; ಇವನ್ನು ಭೂತಪಂಚಕ, ತತ್ವಾತ್ಮಪಂಚಕ . . . ಎಂದು ಐದು ಪಂಚವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುವರು (ಕುಶ್ಯ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂತಪತಿ (ನಾ). = ಭೂತನಾಥ : ಭೂತಪತಿಗನಾದಂ ಬಮಾತೆಯಾಗಿ ಸಮುದ್ರರಿಯುವನು (ಕುಶ್ಯ. ೧೩-೭). [ಸಂ.]

ಭೂತಪದಿ (ನಾ). ಹದಿನಾರು ಬಗೆಯ ರೂಪವಯಿ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧. ಗಜಪತಿ . . . ೧೦. ಭೂತಪದಿ (ಕುಶ್ಯ. ೨೬೦).

[?]

ಭೂತಪೂಜಾ (ನಾ). ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಸತ್ಯವರ್ಗಗಳ ಭು : ಸಂಚಿತ ಪೂಜಾ : ಇತ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಂಗಮಾ ಮೂವರುಪಂಗನೋತ್ಪಮಭುರ್ಗ ಮುತ್ತಮಪಾತ್ರದಾನದ ದಾನಾನಮೋದದ ಭೂತಪೂಜಾಂ (ಕುಶ್ಯ. ೧-೧೭ ೪). [ಸಂ.]

ಭೂತಪೂಜೆ (ನಾ). ೧. (ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ) ದೆವ್ವಗಳ ಆರಾಧನೆ : ಭೂತಪೂಜೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟವರ್ತನಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಸಂಭವಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು, ವಿವಿಧ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒತ್ತವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಹಾಗೂ ಅವನ್ನು ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಆರಾಧಿಸುವಿಕೆ (ಕುಶ್ಯ. ೨೩೦). ೨. ಪಂಚಭೂತಗಳ ಹಾಗೂ ನದಿ, ಪರ್ವತ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತವಸ್ತುಗಳ ಪೂಜೆ. — ಆರಾಧನೆ : ವೈದದ್ಧಿ ಮೊದಲಾ ಭೂತಪೂಜೆ (Nature worship) ಇರುವುದು. ಭೂತ ಪೂಜೆಯಿಂದ ವಿವಿಧ ಭೂತಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಿತವಾದ ವಿವಿಧದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆ (Polytheism) ಪ್ರಸ್ತುತವಾಯಿತು (ಕುಶ್ಯ. ೩೩). [ಸಂ. ಭೂತಪೂಜಾ]

ಭೂತಬಲಿ (ನಾ). ದೇವತೆ, ಭೂತ, ದೈವ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ತ್ಯಜ್ಞ ಗಾಗಿ ಕೊಡುವ ಬಲಿ. — ಅಹುತ : ಒಂಜಾಯ ಹಡೆದವ . . . ದೇವ ಯರಿ ಕಲಿಸಿದ ಕೂಳ ಮುದ್ದೆಗಳ ಮೊಹಿಗೆ ಬಡಿಸಿದ ಭೂತಬಲಿ ದೊಡ್ಡಪಾತ ದೊಡ್ಡದ್ದೇಳ್ವೆ ಲಗ್ನಿಯ ಪಟಗಳನ್ನು ರವಾಮುಟ್ಟು ಒಣಗಿಸಿ ಪಶುಪೂಜೆಯೆಂದು (ಕುಶ್ಯ. ೪-೬). [ಸಂ.]

ಭೂತಭಾಗ್ಯ (ನಾ). ಅದ್ವೈತಶಾಲಿ : ಭಾಗ್ಯವಂತ : ಆತುಕೋಶ ರಿಂದ ಸುಯೋಧನ ಜಾತವ್ಯಾಗ್ಯನೊ ಧರ್ಮಪುತ್ರನೆ ಭೂತಭಾಗ್ಯನೊ ಕಾಣುವುದ್ದಿ ಶಲ್ಯ ಕೇಳಿದ (ಕುಶ್ಯ. ೨೦-೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂತಯಜ್ಞ (ನಾ). (ಗೃಹಸ್ಥನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ) ಪಂಚಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಕೊಡುವ ಬಲಿ : ಶ್ರುತಿಪರವಾಣೀ ಪರ್ವ ಗಾಂಧೀ ಮೆಗಾತಿಪೂಜೆಯೊ ಭೂತಯಜ್ಞ ಪೂಜೆ ಮಹಾರಾಧನೆಯೊ ರೂಪೀಯ್ಯರೊಳಗಿನ (ಕುಶ್ಯ. ೩೩-೩೪) ; ಬಳಿಕ ದೇವಯಜ್ಞ ಒಕ್ಕಯಜ್ಞ ಮನುಷ್ಯಯಜ್ಞ ಭೂತಯಜ್ಞ ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞಗಳೆಂದು

ಮಾನ್ಯತೆಗಾಗಿ (ಕುಶ್ಯ. ೧೩೪) ; ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ, ಒಕ್ಕಯಜ್ಞ, ದೈವಯಜ್ಞ, ಭೂತಯಜ್ಞ, ಮನುಷ್ಯಯಜ್ಞ — ಈ ಐದು ಮಹಾಯಜ್ಞಗಳು . . . ಬಲಿವರವು ಭೂತಯಜ್ಞವು (ಕುಶ್ಯ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂತರೂಪ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ.] ಭೂತಕಾಲದ ರೂಪ : ಬಿಸುಡು ಎಂಬ ಥಾತುಾಗಿ ಭೂತರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಿಸುಟ್ಟು, ಬಿಸುಟ್ಟು ಎಂಬ ರೂಪಗಳು ಬರುವುವು (ಕುಶ್ಯ. ೧೭). [ಸಂ.]

ಭೂತಲ, ಭೂತಳ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ : ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಭಾಗ. ೨. ಭೂಮಿ : ಭೂತಲಮನಾಂ ತರಲಾದಿಮಾಹ ನಾದಂ (ಕುಶ್ಯ. ೧೦-೭೬) ; ಈ ಸುಂದರವಾದ ಭೂತಲದ ಮೇಲೆ ಅವನು . . . ಮನೆಯ ಒಂದು ಕರ್ಕಶ ಮಟ್ಟಿಯಂತಿದ್ದ (ಕುಶ್ಯ. ೩೩). **ಭೂತಳ :** ೨. ದನಿಯ ಭೂತಳದಿಂ ಕುಳಾದಿಗುಳದಿಂ . . . ಅಪಾರದಕಟದಿಂದೆತ್ತಲ್ಪಾ ಪುಟ್ಟಿದುಗಮಿಂ ಮಿಸುಂಲ್ ಕಿರ್ಗುಮಂ (ಕುಶ್ಯ. ೧೦-೧೦೬) ; ನಿದ್ವಯ ಭೂತಳವನುಳ್ಳದಿ ನೀವೆದ್ದುನಾ ಭೇಷ್ವ (ಕುಶ್ಯ. ೨-೩೩). ೩. ಲೋಕದ ಜನ ; ಮಾನವಸಮೂಹ : ನೀತ ಭೂತಳವನೆಯ ಪರಿಯದ್ದೆ (ಕುಶ್ಯ. ೨೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂತಲಪತಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ ; ಅರಸ ; ರಾಜ : ನಿಲರೊಡ ಮನುಮನಂ ಭೂತಲಪತಿ ಬಲಿಯುಟ್ಟ ಬರಸ (ಕುಶ್ಯ. ೧೩-೦೦) ; ಭೂತಲಪತಿ ಬಂದನುಟ್ಟು ತುಕಾತವವಾರಾವುಟ್ಟುಕಾಂಬರಂ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೦). [ಸಂ.]

ಭೂತಲೀಲೆ (ನಾ). ೧. ದೆವ್ವದ ಆಟ. ೨. (ಆಲಂ) ಗೊತ್ತುಗುರಿ ಯಿಲ್ಲದ. ವಿಚಾರತೂನ್ಮವಾದ ವ್ಯವಹಾರ : ಸ್ಥೂಷಣ್ಣ ಮೂತಿನ ಸಲುವಾಗಿ ವಾದವಿವಾದದ ಭೂತಲೀಲೆ ನಡೆದು ಜೀವದ ಸಂವಾದವು ಪುರುತುವೊಳಗೆ ವ್ಯವಯುವ ರಾರಂಗಮಾಗುತ್ತದೆ (ಕುಶ್ಯ. ೧೩೪). [ಸಂ. ಭೂತಲೀಲಾ]

ಭೂತಲೀಲೆ, ಭೂತಲೀಲೆ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ ; ಅರಸ ; ರಾಜ : ಶಿವಕರಧರನೊಂದ ಭಕ್ತನು ಭೂತಲೀಲೆ [ಕುಶ್ಯ. ೪೨]ರನು ನಗಲೊಡನ ತನ್ನೊಮ್ಮೆಯ ನೋಡಿ (ಕುಶ್ಯ. ೧೩-೪). **ಭೂತಲೀಲೆ :** ಪುತುರೆಯೆಂದು ಕೊಂಡಾಡಿ ತನ್ನ ಮನುಷ್ಯಾಕರಂಗನೊಡವಳ ಭೂತಲೀಲೆ [ಕುಶ್ಯ. ೪೨]ನು ಬೀಳ್ಕೊಡಲು (ಕುಶ್ಯ. ೧೩-೧೪) ; ಪ್ರಾತಿಪಾತಿವ ಬಾ ಯುಧಿಪರ ಭೂತಲೀಲೆನ ಲೆಂದು ತಾರ್ಕ (ಕುಶ್ಯ. ೧-೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಭೂತವತಿ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ.] ಭೂತಕಾಲ : ಭೂತವತಿ ವರ್ತಮಾನಂ ಮೂತ ಭವಷ್ಯಂತಿ ಸರ್ವಸಾಧನಯಿಂಮಾಪ್ತವಿಷ್ಣುಗಳಕ್ಕುಮುತೀತಧವ ದ್ಯಾವಿಕಾಲ ವಿದ್ಯಾದಿಗೋಲ್ (ಕುಶ್ಯ. ೩೩) ; ಭೂತವತಿಯ ಕೃತ್ತಿಗೆ 'ಸಲಿವಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಮೆ ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುಯಂ ಕೇಡು, ನಲಿದ ಎಂಬ ಕೃತ್ತನೊಳಿ, ನಾಮವಿಷ್ಣುಯಂ ಪಟ್ಟಿ, ಸಲಿದಂ, ಸಲಿದನಂ, ಸಲಿದನಂ ಎಂದು ಮುಟ್ಟುರು (ಕುಶ್ಯ. ೩೩ ಕೃಷ್ಣ). [ಸಂ. ಭೂತವತಿ]

ಭೂತವಾದಿ (ನಾ). [ತತ್ವಶಾ.] ಭೂಮಿ. ಜಲ, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯುವೆಂಬ ಭೂತಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಚೈತನ್ಯವನ್ನೇ ಜೀವವೆಂದು ವಾದಿಸುವವನು ; ನಾಸ್ತಿಕ ; ಚಾರ್ವಾಕ ; ಶೀಲವೈದ್ಯನೊಳ್ ಚೈತನ್ಯವಿದ್ದಿಯೆಂಬುದು. ವೈದ್ಯನೊಳ್ ಅಂಜುರವಿದ್ದಿಯಂತೆ ಸಹಕಾರಿವಾಗಮಂದನೇಯಿಕ್ಕೊಕ್ಕಿ ಗಣಂ ಭೂತವಾದಿಯಪ್ಪ ಮಹಾಮಾತಿಯಂ ೧೦.೪೦೩ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೦೦ ೪). [ಸಂ. ಭೂತವಾದಿನ]

ಭೂತವಾಸ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ; ತಾರೆ : 'ಭೂತವಾಸ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂತವೇಶಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ನಿರ್ಗುಂಡಿ: "ಶ್ವೇತಾಂಕುರಾಃ ಭೂತವೇಶಿಃ ಸಿತಾಃ, ದೀಪ್ಯಮೃಗೈಶ್ಚ ಲತೈಶ್ಚ" (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೧೨೫).

[ಸಂ. ಭೂತವೇಶಿಃ]

ಭೂತತಂತ್ರ (ನಾ). ದೆವ್ವಗಳಿಂದಾಗುವ ಭಯ; ದೆವ್ವ. ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಭಯ; ಅವಳಿಗೆ ಭೂತಶಂಕೆಯಾಗಿದೆಯೇ. ಒಂದು ಯಂತ್ರ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಬೇಕು (೩೩೩). [ಸಂ. ಭೂತಶಂಕಾ]

ಭೂತಶುದ್ಧಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಿವೋಪಾಸನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಕಾರ; ೩ ಪೂಜಾದಿಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದೇಹಾರಂಭಕವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುವುದು, ಬೀಜಮಂತ್ರಪೂರ್ವವಾಗಿ ಎಡಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಾಪಪುರುಷನನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಶರೀರವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದು. ಇದರ ಕ್ರಮವು ಆಗಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ: ಭೂತಶುದ್ಧಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಛಾಪಪಾಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವಾಗ ಧ್ಯಾನಯೋಗದಿಂದ ಮಾಡುವ ಉಪಾಸನೆಯು "ಅಂತರ್ಯಾಗ" ಹೆಂದೂ . . . ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ (ಕುಶಲ. ೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂತಸಂಜ್ಞೆ (ನಾ). ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಕೇತ: "ಮನು ಭುವನ ಪದಿನಾಲ್ಕು . . . ದಂತ ಮೂವತ್ತೆರಡುಮಿಂಚಿವಿಲ್ಲ ಭೂತಸಂಜ್ಞೆಯಕ್ಕಂ" (ಕುಶಲ. ೧೦೪-೪). [ಸಂ. ಭೂತಸಂಜ್ಞಾ]

ಭೂತಸಂತುಷ್ಟಿ (ನಾ). ದೆವ್ವ. ಪಿಶಾಚಿ. ಕ್ಷುದ್ರಶಕ್ತಿಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಅಮಾನುಷಶಕ್ತಿಗಳ ತೃಪ್ತಿ; ಕ್ಷುದ್ರಶಕ್ತಿಗಳ ತೃಪ್ತಿ: ಭೂತಸಂತುಷ್ಟಿಯವ್ರತ ಕುಪಾ ಶೋಣಿಗಳಂ ಪೊಯ್ತಿ ಬಗ್ಗುಗೊಳಂ ಪಸರಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೨). [ಸಂ.]

ಭೂತಸಂಹಾರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಭೂತಾಂಕುರಂ ಭೂತಸಂಹಾರಿಯಕ್ಕಂ" (ಕುಶಲ. ೩೩-೧೪). [ಸಂ. ಭೂತಸಂಹಾರಿನ್]

ಭೂತಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳನ್ನು ಮಹಾವದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯೋಗಸಿದ್ಧಿ: ಛರ ಜಲಾನಲ ಮಾರುತಾಂಬುರವಿರುವ ತತ್ವಗಳೆವನು ಜಯಿಸಲು ಮೊರೆಯುತಿಹೆ:ದಾ ಭೂತಸಿದ್ಧಿಯು ಪರಿಪುರುಷವಾಗಿ (ಗಣಪ. ೪-೧೨೬). [ಸಂ.]

ಭೂತಸ್ಥಾನ (ನಾ). (ಕರಾ) ಭೂತಗಳ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುವ ಸ್ಥಳ. - ಬೀಡು: ತುಕುರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಹ್ಮಣರ ಅನಂತರ ಏನೇ ಮರ್ಯಾದೆಯು ಎಲ್ಲಾ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೆಯೂ ಭೂತಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿದೂ ಇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ (ಕುಶಲ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಭೂತಹಿತ (ನಾ). ಜನತೆಯ ಕ್ಷೇಮ: ಭೂತಹಿತಕಾರುಣ್ಯಸುಧಗದ್ಭೂತ ದಾರ್ಥಕರ್ಮಕೋಟಿಪಾತನಂ (ಕುಶಲ. ೧೪-೪೦); ಒಂದಾನೊಂದು ದಿನಮಾಡೂ ದೇವಿಯು . . . ತಾನೇನಿಡ ಭೂತಹಿತಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯ ಕೇಳಿಸೆಂದಿಕ್ಕಿಯಿಂದ . . . ಎಷ್ಟಾಪ ನಂಗಯ್ದಲ್ಲಿ (ಸಿದ್ಧ. ೩). [ಸಂ.]

ಭೂತಳ 'ಭೂತಲ' ನೋ.

ಭೂತಳೇಶ 'ಭೂತಲೇಶ' ನೋ.

ಭೂತಾಂಕನ (ನಾ). ದೆವ್ವ. ಪಿಶಾಚಿ ಮೊದಲಾದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಕಾಡಿಗೆ; (ಕಿ). [ಸಂ.]

ಭೂತಾಕಾರ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರ. - ಗಾತ್ರ: ಹೆಂಗುಸಾದ ಚಿಕ್ಕಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅದು ಹೊಕ್ಕ ಮೇಲೆ ಕೇಳಬೇಕೆ? ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಭೂತಾಕಾರವನ್ನೇ ತಾಳತು ಅದು! (ಕುಶಲ. ೩೭). [ಸಂ.]

ಭೂತಾಗ್ರಣಿ (ನಾ). ೧. ಶಿವ. ೨. [ಛಂದ] ರುದ್ರಗಣಪ್ರಸ್ತಾರದ

ಪದಿನಾರು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ರುದ್ರಗಣಮೆಂತೆಂದೂ: -೧. ಗಂಗಾಧೀಶಂ . . . ೧೩. ಭೂತಾಗ್ರಣಿ (ಕುಶಲ. ೩೭-೪೦೫). [ಸಂ. ಭೂತಾಗ್ರಣೀ] ಭೂತಾಧನಂಗಿಯ (ಕಿ). ನೆಲವನ್ನು ಒದೆ. - ಘಟ್ಟಿಸು: ಪುಷ್ಪರೂಪೋ ಕಂದಳು ಕಂದಳರಂತೆ ತೋಗಿ ದೀರ್ಘಾಂಗುಳಿಯು ಒಡಿದು ಗರಜ ನೊಪ್ಪಮಂ ಗಾಳಿಯು ನುಸುಳುವಂ ಕೈಕೊಂಡು ಕೊಂಡಾಡಿ ಪುನಮೆ ಮಾನಸವಾದಂತೆ ಪರಿದು ಪರಿಯಾಳ ಬಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಂಬ ತೀರ್ಮೋಳಗಿಂ ಬೆಂಗೆ ಬಾ ಎಂಬಂತ ಭೂತಾಟ [ದ್ರ]ನಂಗಿಯು ಗಜದ ಬೆಂಗೆ ಸಿಂಗದಂತೆ ಲಂಘಿಸಿಯಾಯ ಪೊರಜೆಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಾಸನದೊಳ ಪದುಳಮಿದುರ್ (ಕುಶಲ. ೩-೧೦೩ ಪ). [ಭೂ + ತಾಡನ + ಕಿಯ]

ಭೂತಾತ್ಮ (ನಾ). ೧. ಪಂಚಭೂತಸ್ವರೂಪವಾದುದು; ದೇಹ; ಶರೀರ: 'ಭೂತಾತ್ಮ', 'ಇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮ'. ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ (ಯಾದ್ಯರಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅಚೇತನವನ್ನು ಆತ್ಮಬಲದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ) (ಬ್ರಹ್ಮ. ೪೦). ೨. ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳಲ್ಲೂ ಆತ್ಮರೂಪದಿಂದ ಇರುವವನು; ಪರಮಾತ್ಮ; ಶಿವ: ಎನೆಗೆ ನೈಪಾತ್ಮನಾಗುತ್ತಾ, ಸಮಸ್ತ ಭೂತಾತ್ಮನಾಗುತ್ತ ಮಿರ್ವಾ ಆನುಭವಗುರುವೇ ನಿಷ್ಕ ವಂದಿಸುವೆ (ಸಿದ್ಧ. ೧-೧-೧೪). ೩. ವಿಷ್ಣು. ೪. ಜೀವಾತ್ಮ; ಜೀವ. [ಸಂ. ಭೂತಾತ್ಮನ್]

ಭೂತಾಪಕಾರಿ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಧೈಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು, - ತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು. ೨. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕೆಡುಕನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವನು. ೧, ೨: ಪೂಸಲೋ ಮುಟುಗಿ ಹಿಮಕರ ದಿನಕರಂ ಮುಸುಳುತ್ತ ಜನಸವನಪ್ರಯೋಂಬುನಿಕಾಯಂ ದೋಷಾಕರನೆನಿಪನ ಭೂತಾಪಕಾರಿಯೆನಿಪನ ಸುರಿಯಲೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೩೬). [ಸಂ. ಭೂತಾಪಕಾರಿನ್ (ಭೂ + ತಾಪಕಾರಿನ್; ಭೂತ + ಅಪಕಾರಿನ್)]

ಭೂತಾಮರ (ನಾ). [ಜೈನ] ವ್ಯಂತರದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡ. - ಭೇದ: ನೆನೆದ ಮನದಿಂದ ಮುನ್ನಂ ಭೂತಾನುರಂ ಬರೆ (ಕುಶಲ. ೪-೧೦). [ಸಂ.]

ಭೂತಾರಾಧನೆ (ನಾ). = ಭೂತಪೂಜೆ ೧: ಹೀಗೆ ಭೂತಾರಾಧನೆಯು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಜೀವನದ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದೂ . . . ಎಳೆಸಿ ಬಹುದು (ಕುಶಲ. ೨೫೦); ಇದೇನು ಭೂತಾರಾಧನೆ? ಇದಾವ ಬಗೆಯ ಪೂಜೆ ಎಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಹೊಳೆಯದೆ ಹೋಯಿತು (ಸಿದ್ಧ. ೩೩. ೨೨೨). [ಸಂ. ಭೂತಾರಾಧನಾ]

ಭೂತಾವಾಸ (ನಾ). ೧. ಶರೀರ. ೨. ಶಿವ. ೩. ವಿಷ್ಣು. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ತಾರಮರ: "ವಿಧೀತಃ ಅಗ್ನಿಃ, ತುಷ್ಠಿ, ಕರ್ಮಫಲಃ ಭೂತಾವಾಸಃ, ಕಲಿದ್ರವಾಃ. ೬. ತಾರೇಗಿಡದ ಹೆಸರುಗಳು" (ಸಿದ್ಧ. ೧೨೫). 'ಭೂತವಾಸ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂತಾಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ತಮಾಳ ಭೂತಾಳ ತಾಳ ವೃಕ್ಷವನರನ್ನೆಯ ಕರ್ಪೂರವಾಳೆಯನವ ಕಂಡನ್ನಲ್ಲಿ (ಕುಶಲ. ೧೦-೧೦೬). [ಸಂ. ಭೂತಾಲ]

ಭೂತಾಳಕ್ರಿಯೆ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಉಪಾಂಗರಾಗದ ಹೆಸರು: ದೇವಕ್ರಿಯೆ ತ್ರಿಸೇತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಭೂತಾಳಕ್ರಿಯೆಯೆಂಬ ಮೂಳುಂ ಕೋರಾಹಲರಾಗಕ್ಕುಪಾಂಗಗಳು (ಕುಶಲ. ೨೩೪). [ಸಂ. ಭೂತಾಲಕ್ರಿಯಾ]

ಭೂತಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: "ಭೂತಾಳಿ - ನೆಲದಾಳು, ನೆಲಹಾದರಿ" (೬೨೦. ೧೦೩); ಗೊಟ್ಟಿಮೂಳ ಹಳದಿಯ ನಡುವೆ . . . ಭೂತಾಳಿಯ ರಕ್ತವರ್ಣದ ಎಲೆಯ ರೂಪದ ಹೂಗಳೂ ರಂಜಿಸಿದ್ದುವು (ಕುಶಲ. ೪೬). [ಸಂ. ಭೂತಾಲೀ]

ಭೂತಾಳ (ನಾ). ರಿ. = ಭೂತಾಳ : ಭೂತಾಳ ಬೊರಡೆ ಮಿಟ್ಟುಲಿಯ ದಿಂದ ಪಾತಂಗ ಮುಗುಳು ಮರನು . . . ಅಕ್ಷಮವು (೧೭೫೦. ೦-೩೩) : ಕೆಂದಡ ಭೂತಾಳ . . . ಪಾಲೆ ಬಿಲ್ವಾಲೆ (೧೭೫೦. ೦೦-೨). ೨. ಪೇಲಿ. ಸರಪದ್ವು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವ, ನಾರನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಬರುವ, ತಾಳೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ನಮ್ಮ ತೋಟದ ಬೇಲಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಭೂತಾಳಿಗಿಡಗಳಿವೆ (೧೭೫೦)

[ಸಂ. ಭೂತಾಳ]

ಭೂತಿ (ನಾ). ರಿ. ಇರುವಿಕೆ ; ಅಸ್ತಿತ್ವ. ೨. ಹುಟ್ಟು ; ಜನ್ಮ. ೩. ವಿಳಿಗೆ ; ಅಭ್ಯುದಯ ; ಅಭಿವೃದ್ಧಿ. ೪. ಪಶ್ಚಯ ; ಸಂಪತ್ತು ; ಭೂತವಿಜ್ಞಾನವು ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸೂತಕವಿವೇಕಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನಾದೀತು ಭೂತಿ ಸಂಪದ ಜಗತಿ (ಪಂಚ ೩೩೩). ೫. ಘನತೆ ; ಗೌರವ : ಬೆಳಗುವುದಿದ್ದರೂ ಕೂಡಲೆಗಲನ್ನು ಭೂತಿ ದಲೆ(ಠಾಣ : ಮಾತಿನೋಳಿ)ವು ಸಂಪದಂ ಬೆಳಗುವುದೀ ಧರಣಿವಯವೇವೆ (೧೭೫೦ ೩-೦೯). ೬. ಬೂದಿ ; ಭಸ್ಮ ; ವಿಭೂತಿ : "ಭೂತಿ-ರಿ. ಬೂದಿ. ಸಂಪತ್ತು ೨." (೧೭೫೦. ೩೦೦) ; ಸುರರಲ್ಲ ಮೇಣು ಸಂತ್ಸಕ್ತವಪ್ಪ ದ್ವಿಜರು ಓರಿಯಾಗಿ ಭೂತಿಯು ಧರಿಸುತರು (೧೭೫೦. ೦೩೩-೩೩೩) : ತುಂಗಭದ್ರಾನದೀತೀರದೊಳದೃಶ್ಯಂಗಳಮಧ್ಯಂ ಮುಕುರಿತನೆಯನಂ ಭೂತಿ ಸರ್ವಾಂಗವಾಗಿದೊ (೧೭೫೦. ೩೦) ; ಪಾತಕವ ಪರಿಹರಿಸಿ ಪರಮಪದವಿಯ ಕೊಡುವ ಭೂತಿಯನು ಧರಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯಂ (೧೭೫೦. ೦೩-೩). ೭. ಆನೆಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಬಣ್ಣದ ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಅಲಂಕಾರ. ೮. ತಪಸ್ಸು. ಯೋಗ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಪಡೆದು ಕೊಂಡ ಅತಿಮಾಸುಪಸಾಮರ್ಥ್ಯ : ಅಭಿಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳು : "ವಿಭೂತಿ, ಭೂತಿ, ಪಶ್ಚಯಂ - ೩. ಅಭ್ಯಾಸ . . . ಅಭಿಮಾದೀಂ ಎಂಬುಗಳಿಗಾಗಿರುವ ಅಭಿಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳು" (೧೭೫೦. ೦೯). ೯. ಸುಟ್ಟಮಾಂಸ : "ಸುಟ್ಟದಗು ಭೂತಿಯೆಂಬುದು" (ಪಂಚ. ೫೭-೦೩೩). ರಿ. ಶಿವ. ರಿ. ವಿಷ್ಣು. [ಸಂ.]

ಭೂತಿಕ, (ನಾ). ರಿ. ದೆವ್ವ. ಭೂತಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವನು ; ದೆವ್ವ. ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಉಪಾಸಕ. ೨. ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟು ಮಾಡು ಪವನು ; ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮಾಡುವವನು ; ವಂದ್ಯಜಾಲಿಕ : ಭೂತಿಕನ ಸೀರೆಯ ಸುತ್ತಿಕ ನೆಲೆವುಟ್ಟರೆ ಭೂತಿಕ ಸುತ್ತಿಕನಾದ ಸುತ್ತಿಕ ಭೂತಿಕ ನಾದ (೧೭೫೦. ೦೦೦) ; ಭೂತಿಕನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭೂತಕವನಿತ್ತನಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಳದೊಳೆಲ್ಲೆಂದುಯೆವ ಪ್ರಧಾನ ಬಸವಣ್ಣ (೧೭೫೦. ೦೦೦-೦೦೦). ೩. [ವೀಶ್ಯ] ಭೂತಿಕ. ನೈತ್ಯಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಶಿವಭರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶಿವಭರ್ಮವಾ ಭೂತಿಕಂ ನೈತ್ಯಕೆಯುಮೆನುತ್ತವೆ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಭೂತಿಕವೆ ಸುಪ್ರತ ಮೋಕ್ಷವಿವೆ ಯುಗಳಯುಕ್ತವಾ ವ್ರತಮು (೧೭೫೦. ೩-೩೩). [< ಸಂ. ಭೂತಿಕ]

ಭೂತಿಕ, (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ನೆಲಬೇವು. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು ; ಕಾಚಿ ಹುಲ್ಲು : "ಭೂತಿಕಂ - ನೆಲಬೇವು. ಕಾಚಿ ಹುಲ್ಲು. ಹಂಚಿಹುಲ್ಲು" (೧೭೫೦. ೩೩೩) : "ಭೂತಿಕಂ - ಗಂಜಿಕೆಯ ಹುಲ್ಲು" (೩೩೦. ೦೦೩). ೩. ಕರ್ಪೂರ. ೪. ಗಂಧದ ಮರ. [ಸಂ.]

ಭೂತಿಪಟ್ಟ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] "ಅಗಮೋಕ್ತಿಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಯ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಭಕ್ತಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಭೂತಿಪಟ್ಟ ವೆನಿಸುವುದು" (೧೭೫೦. ೩). "ವಿಭೂತಿಪಟ್ಟ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂತ್ಯಾ(ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : "ಗಂಧದ - ಭೂತ್ಯಾ" (೩೩೦. ೦೩) ; "ಭೂತಿಕಂ - ಭೂತ್ಯಾ" (೩೩೦. ೦೦೩). [ಸಂ.]

ಭೂತೇಶ (ನಾ). ರಿ. ಜೀವಿಗಳ ಒಡೆಯ. ೨. ಬ್ರಹ್ಮ. ೩. ವಿಷ್ಣು.

೪. ಪ್ರಮುಖಗಳಾಗಲಿ ಅಧಿಪತಿ : ಶಿವ : "ಈಶಾನ, ಶಿವೇಶವರ . . . ಭೂತೇಶ. ಪರಮೇಶ್ವರ . . . ನೀಲಲೋಕತಃ - ಈ ೪% ಮಹಾದೇವರ ಮೊ" (ಪಂಚ. ೩-೦೦) ; ಭೂತೇಶೋ ಭಕ್ತಂಗಾರ ದೊರೆಯನುತಂ ಸುಡಿಮನಗಳ ಭೂತೇಶಂ (ಪ್ರಭ. ೦೬-೩೩) ; ಭೂತೇಶಗೆ ಜಗುವನು ಜಾತಿಮಾದಿಗಲ್ಲು ಜಾತಿಯಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಶಿವನಿಗೆ ಶರಣವಾದ ಮೂಗನಂ (೧೭೫೦. ೩೩). ೫. [ವೀಶ್ಯ] ರುದ್ರನು ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿರುವ ಸಕ್ಷತ್ರ : ಆರಿದ್ರಾಸಕ್ಷತ್ರ : ಸ್ವಾತಿ ಘನ ಭರಣಿ ಶತಭವ ಭೂತೇಶಂ ಜೈಷ್ಠ ಮುಂಡಿ ಕಪಾದೊವ ಮಹ ಭಾತ್ರೇತಳಕ ನೆಲೆಯ ಕಪಿಯದು (೧೭೫೦. ೪-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂತೋಳಸ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತುಳಸಿ : ಕಪಾಯಗಳು : ಭೂತೋಳಸೇರು. ವಿಷ್ಣುಕಾಂತಿ. ಶುಂಠಿ ಇವಂ . . . ಒಪ್ಪಲಿಪ್ರತಿ ಪಾಕವಿಕ್ಕಿ ಕೊಡಲು ತೀತವುರಂ ಮಣ್ಣುಂ (೧೭೫೦. ೩೩). [ಭೂ + ತೋಳಸ]

ಭೂತೋಚ್ಚಾಟನೆ (ನಾ). ದವ್ವದ ಕಾಟದಿಂದ ತೊಂದರೆಗೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಳ ಅಥವಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದವ್ವವು ಒದಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು : ಪದೋಪದಿಗೆ ಬರುವ ಭೂತೋಚ್ಚಾಟನೆ ಮುಂದಿಂದ ಉದಕ ಸ್ಪರ್ಶ ಪ್ರಸಾದ ಮಿಗಲಾದ ವಿಧಿಗಳು ತಿಳಿದು (೧೭೫೦. ೦೦೦೦) ; ಭೂತೋಚ್ಚಾಟನೆ. ರೋಗನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಅಪವರ್ಗವೇದದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳು ಈ ತಾಯಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ನಮಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ (೧೭೫೦. ೩೩).

[ಸಂ. ಭೂತೋಚ್ಚಾಟನೆ]

ಭೂವಾಸ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡುವುದು ; ದರದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಭೂದಾನಂ ಭೂವಾಸಂ ಶ್ರೀದಾನಂಗಳುತು ಮೊಟ್ಟಿದಂ ಗಿರಿದಾನಂ (೧೭೫೦. ೩-೩೩) ; ರಾಜನು ಕೌಡಿನೈಗೋತ್ರದ ಕೊಡಮಾಪನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಭೂವಾಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಮಹಾವ್ಯಭ ನೆಯ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ (೧೭೫೦. ೩) ; ಭೂವಾಸಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದಾನ ದೀರೋದಿಲ್ಲ (೧೭೫೦. ೩). "ದರದಾನ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂದಾರ (ನಾ). ರಿ. (ಕೊನ್ನಾಗಿಡ್ಡೆಗಾಗಿ ಮೂತಿಯಿಂದ) ಭೂಮಿ ಯನ್ನು ಅಗಿಯುವ ಪ್ರಾಣಿ ; ಹಂದಿ ; ಪರಾಹ : "ಭೂದಾರ - ಕಡುಮಂದಿ" (೧೭೫೦. ೦೩೩) ; ವಾಳಗಿವ ಭೂದಾರ ವೃಕ ಶಾರ್ದೂಲ ಸಂಯಾಗಿಳ ಭಯಮಾ ಕೀಳ ದೈತ್ಯವೃಕಸಹುದೆನ್ನ ಮಹಮಯಲಿ (೧೭೫೦. ೩-೩) ; ಆ ರವ ಭೂನಿಗೊಡುವುದನು ಭೂದಾರವೆಂದೇ ಬಗೆದು ಹೂವಿದ ಕೂಲಗು ಬಡೆ ದಿಮ್ಮದುದರಲಿ ವೈಶ್ಯಮನವರನ (೧೭೫೦. ೩-೩-೦೩). ೨. ಪರಾಹವತಾರವನ್ನೆತ್ತಿದ ವಿಷ್ಣು : ದಾನವಪೃತ ಮೇದಿನಿಯಂ ದಂಪ್ಯಗ್ರದೊಳಿಸಿ. ಭೂದಾರಂ ಪಾತಾಳವನುಳಿದವ ನೊ ಎನಿಸಿ ಮೂರದಿಗಂಜದೊಳೊಪ್ಪಿದ ರವಮಂಡಿತವುಗಂ (೧೭೫೦. ೩-೩). [ಸಂ.]

ಭೂದಿವಿಜ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ; ಭೂಸುರ : ಬವರಮುಖದಲಿ ವೈರಿ ರಾಯರನವಗಡಿ ತಂದಾ ಭನದ ಭೂದಿವಿಜಂಕತಿಗಿತ್ತ ಫಲವಿನೆಂದು ಗಣಿಸುವದಿ ವಿವಿಜಪತಿಗಾದು ಕಣಾ (೧೭೫೦. ೩-೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂದುರ್ಗ (ನಾ). ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಡಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಕೋಟೆ ; ನೆಲಗೋಟೆ ; ಪರಂಪರೆಯ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ದುರ್ಗಗಳು ಮೂರು ಬಗೆಯವಿರುವವು ; ಗಿರಿದುರ್ಗ, ಜಲದುರ್ಗ, ವನದುರ್ಗ ಅಥವಾ ಭೂದುರ್ಗ (೧೭೫೦. ೪). [ಸಂ.]

ಭೂದೇವ (ನಾ). = ಭೂದಿವಿಜ : "ದ್ವಿಜಾತಿ, ಅಗ್ರಜನ್ನಾ ಭೂದೇವ, ವಾಮನ, ವಿಷ್ಣು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ - ೩ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹೆಸರುಗಳು"

(೧೩೦೩. ೨೦೩); ಭೂದೇವನಾತ್ಮಜನಂ ಹೂಯದನಾ ಜನ್ಮಮಾರದರಿ (೧೩೨೨. ೨೦-೩); ದೇವತಾತ್ಮಕವರ್ಣನಾ ಭೂದೇವತಾತ್ಮಯನಾ ಯತೋದಾಹರಣಿ ವಿರಚಿತ (೧೩೨೨. ೦೦-೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂಧರ (ನಾ). ರಿ. ಬೆಟ್ಟ; ಪರ್ವತ: ಸಕಲಗಜರಥಭೂಧರಾಧಿತ್ಯಕ ಯೋಗ ಭೂಗಿಭುಗು ರಿವ್ಯವನನಿರದಲಿ ಸಲಿ ಬೀದಿಮದುದು ಫೇಮ ದಾವಾಗ್ನಿ (೪೦೩೩೨. ೦೨-೨೪); ಮೇವ ಮುಗಿಲ್ಲ ೪೦ ಮುಸುಕಿ ಮೋಹಿತ ಭೂಧರಮೊಂದು ಪಕ್ಕದೊಳ್ ಕಾವರೆಗೂ ಮೆತಿದಿ (೧೩೨೩. ೦-೦೦೩); ಭೂಧರಮೆ ತಿರಪುರದುದನೆ ವಿಷನಾ ತೂಗಿದತ್ತಿಡುಲರ್ (೧೩೨೩. ೪೪-೦೩೦). ೨. (ಪರಾಹಾಪತಾರದಲ್ಲಿ ಕೋರಿದಾಡೆಗಳ ಮೇಲೆ) ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತವನು; ವಿಷ್ಣು: ಮೂಢವಮಹನೀಯ ಪಾದ ಮಂದರಧರಸಾಧಿತ ಸರ್ವತಾಸ್ತಾಥಭೂಧರ ಭುವನ್ಯಕವೀರ... ಸಲಹನ್ನ (೧೩೨೦. ೬೦-೪). ೩. ಕೃಷ್ಣ: ಕೂರ್ಮಯ ಮಿಕ್ಕ ಬಂದ ಪುದಿರ್ದೇಗಿಯ್ಯನೇನೆಂದನಾಂ ಮಹಾದಂ ಮುನ್ನಿಸದೊಂದು ಮೈರ ಮುಂದಿಂತೆಣಾರಣಾ ಭೂಧರಾ (೧೩೨೩. ೦೨-೨೦೩). ೪. ಶಿವ. ೩. [ಗ್ರೇತ] ಏಳು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ. ೬. [ವೈದ್ಯರಾ] ರಾಸಾಯನಿಕ ಅಥವಾ ವೈದ್ಯಕೀಯಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಪಕರಣ: 'ಭೂಧರಯಂತ್ರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂಧರಧರ (ನಾ). ಗೋವರ್ಧನಪರ್ವತವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದವನು: ಕೃಷ್ಣ: ಅಂತು ಭೂಧರವಿರೋಧಿ ಭೂಧರಧರಗೆ ಕೃದ್ಯನಾಗಿ (೧೩೨೩. ೪-೪೪ ೩). [ಸಂ.]

ಭೂಧರಯಂತ್ರ (ನಾ).. = ಭೂಧರ ೬: ಶರಾವಣು ಮುಚ್ಚಿ ಸಂಧೀಶವಂ ಮೊಡಿ ಒಗುಗಿ ಭೂಧರಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಕವ ಮಾಡುವದು. ಭೂಧರಯಂತ್ರವೆಂತೆಂದರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗೇಣಾ ಆರಂಗುಲ ಉದ್ದ ಚೌಕ ವಾಗಿ ಹಕ್ಕವ ತೆಗದು ಆ ಹಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶ್ರಾವಣನಿಗಿ ಆ ಶರಾವ ಮುಳುಗಿಯೂ ಮೇಲೆ ಎರಡಂಗುಲ ಪ್ರಮಾಣ ಪರ್ಯಂತ ಮಳಲ ತುಂಬಿ ಮೇಲೆ ಕಾಡ ವರೇಯ ತುಂಬಿ ಪೂಜ ಹಾಕುವುದು, ಇದು ಭೂಧರಯಂತ್ರ ಮೊಕೊಂಬುದು (೨೩೨೩. ೨, ೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂಧವ (ನಾ). ಅರಸು; ರಾಜ: ಅನಿಪತಿ ಕೇಶ್ವನ್ನ ನಿಜಭಾಗ್ಯವನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಬುದಕ ಭೂಧವರ ವಿರಾಸತ್ವ ವೇಕ್ಷಣಿಗೆ (೧೩೨೩. ೪-೨೦). [ಸಂ.]

ಭೂಧ್ರ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟ; ಪರ್ವತ: ತತ್ಪತಾಪವಲ್ಲಿ ರವಿರೋಜಯಿಂಬ ವಿಹದಂ ದಶದಿವ್ಯನ ಶರ್ಭ ಪತ್ನಿದೋ ಖರಕರವೃಷವಂ ಕನಕಭೂಧ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಕವಂ ಮುಪೇಶನಾ (೧೩೨೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂನಾಗ (ನಾ). ರಿ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು; ಎರೆಯುಳು: ಭೂನಾಗನಾಕೃತಿಯನು ವ್ಯಾಳೇಶನ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ವ್ಯಾಳೇಶನಾಗಲಿವೆವು (೧೩೨೩. ೩೨೯); ತಂಬೂಕಿ ಮುತ್ತುಮಾಡಿ ಶಂಖಶಕ್ತಿ ಗಂಡುಮಾಳೆ ಜಿಲಕ ಭೂನಾಗ ಪಾದೋದರಕ್ರಿಮ್ಯಾದಿ ದ್ವೀಂದ್ರಿಯಗಳ್ (೧೩೨೩. ೪೪). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: "ಭೂಮಿಲತಾ-ಭೂನಾಗ" (೧೩೨೩. ೦೦೩); ಬೆಟ್ಟವಾರವೆಮರಂ ಭೂನಾಗ ಜಾಂಜೇಯಮುಂ... ಇಕರ್ಣ (೧೩೨೩. ೬-೨೩). ೩. ಪಾದರಸದಂತಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧಾತು; ಕ್ಷಿತಿನಾಗ: "ಭೂಜಂತು - ಭೂನಾಗ" (೧೩೨೩. ೦೦೦).

ಭೂನಾಗಕಲ್ಪ = ಭೂನಾಗವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡಿರುವ ಗಟ್ಟಿನಂತಹ ಬೆಷಧದ್ರವ್ಯ: ಭೂನಾಗಕಲ್ಪ ಒಂದು ಹಲ, ಮೇನು: ನಾಲ್ಕು ಹಲ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ವಂದು ಹಲ ಪೂರಿಸು ಕಲ್ಪವ ಮಾಡಿ (೧೩೨೩. ೨೦). [ಸಂ.]

ಭೂನಾಗಸತ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಎರೆಯುಳುವಿನ ಸಾರ. ೨. ಪಾದರಸದಂತದ

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧಾತುವಿನ ಸತ್ಯ: ಗರೂಡಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚರಣೆಯಲಿ ಭೂನಾಗಸತ್ಯದ ವರಕ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳಲಿ... ವಿಷಸಂಹರಣ ವಿವಿಧೋಪಾಯದಲಿ ಸ್ವಪವರರು ನೀಡುಮ (೪೦೩೩. ೨೩-೨೨); ೨ ಎರೆಯುಳುವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹಾವಿನ ವಿಷದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂನಾಗವೆಂದರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿಗವ ಪಾದರಸದಂತಹ ಒಂದು ವಸ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ವಜ್ರವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವ ಗೋವಿದ್ದು. ಇದರ ಸತ್ಯವು ನಾಗರಹಾವಿನ ವಿಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ವಿವರಣೆಯೂ ಇದೆ. [ಸಂ.]

ಭೂನಾಥ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ; ಅರಸ; ರಾಜ: ಭೂನಾಥಂ ಮದ್ರಾಜಪನಂತೆಂದಂ (೧೩೨೩. ೦೩-೨೪ ೩); ಇಳಿಯ ಭೂನಾಥರೊಳು ಸತ್ಯರಾರಂದು ದಸಗೊಂಡೋ ನಾಡ ಮತು ಮಾಟುತ್ತವೆ (೧೩೨೩. ೨-೦೩). [ಸಂ.]

ಭೂನಿಂಬ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ನೆಲಬೇವು: "ಕಿರಾತಕಿತ್ತಿ. ಭೂನಿಂಬ, ಅನಾರ್ಯಕಿತ್ತಿ - ೩ ನೆಲಬೇವು. ಇದರಲ್ಲಿ ದೇಶವರದನ್ನೇ ಚಾಲುತವೆನ್ನವರು" (೧೩೨೩. ೨೨೩); ಭೂನಿಂಬ... ಕಣಾಯವಿಕ್ತಿ ಕೊಡಲು... ಪುರಾಣವು ಸಹ ಮುಖ್ಯಂ (೧೩೨೩. ೦೨೩). [ಸಂ.]

ಭೂನಲ್ಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ: ನೆಲನಲ್ಲಿ ಗಿಡ: "ತಾಮಲಕಿ - ಭೂನಲ್ಲಿಗಿಡ" (೧೩೨೩. ೦೨೩). [ಭೂ + ನಲ್ಲಿ]

ಭೂಪ (ನಾ). ರಿ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವನು; ದೊರೆ; ಅರಸ: "ರಾಜಾ... ಭೂಪ, ಮುಪೇಕ್ಷಿತ - ೨ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸಲಹುವ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ನಾದ ಅರಸಗೂ... ದಿವನ ಮುಂತಾದವರಿಗೂ ಹೆಸರುಗಳು" (೧೩೨೩. ೨೩೯); ನನಗಮಿದುರವಾದುದೆ ವೈಭೂಪಂ (೧೩೨೩. ೦೩-೨೪); ಭೂಪರಿಗೆ ಬಡವರಂಪರಿಗಿತ್ತಾದು ಸಖಿತವೆಂದನಾ ದ್ರುಪದ (೪೦೩೩. ೬-೨೪); ಭಾವುರೇ ಜಗದೀಶ ತಮಯ ರೊಪದರಿ ತಲೆಗಿಡಿಯೆಂದಾ ಭೂಪರೇಂದ್ರ (೪೦೩೩. ೪೩-೪೩). ೨. (ಅಲಂ) ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವವನು: ನರಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ: ಅವನು ಭೂಪ, ಕುಡಕ, ಕಳ್ಳ, ಫಾಟಿ, ಬೇಟೆಗಾರ (೧೩೨೩. ೪೪); ಜಗ ತೆಗದುಕೊಂಡೇ ಬಂದಿದ್ದ ಭೂಪ (೧೩೨೩. ೨೦೩) ೩. [ಗ್ರೇತ] ಹದಿನಾರು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ.

ಭೂಪಮಾಧಾತ = ರಾಜರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಮೂಢಾತುಚಕ್ರವರ್ತಿ ದ್ವಂತೆ ಹೆಸರಂತವನು; ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು; ಒಂದು ಬಿರುದು: ತದ್ಗುಣಂ ಸುಸೃಭುವನಜನಿಮ್ಯತಂ ಜುಳುಕಾನ್ಯಯ ಪ್ರಸೂತಂ ಪರಿಜಪಜಾರಿಜಾತಂ ಭೂಪಮಾನ್ಯಾತಂ (೧೩೨೩. ೨೨, ೬೦-೬; 11೦೨). [ಸಂ.]

ಭೂಪತಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಕೃತಿಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು, ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗ ಮೊದಲಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವ ನಕ್ಷೆ. - ಪಟ: ಭೂಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷದ ಅಥವಾ ದೇಶದ ಆಕಾರವನ್ನು ಸಾಕಾದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬರೆದು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗುರುತು ಮಾಡಿ ದಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಡೆಗೆ ಕಾಣುವಂತೆ ತೋರಿಸಬಹುದು (೧೩೨೩. 11, ೨೩); ಈ ರೀತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಭೂಪಟವನ್ನು ನೋಡುವ ದುರಾ ಗಾದರೂ ಆಕ್ಷಾಂಶ ರೇಖಾಂಶಗಳ ನೆನಪು ಬರುತ್ತದೆ (೧೩೨೩. ೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂಪತಿ (ನಾ). ರಿ. = ಭೂಪ ರಿ: ಮಗನಿಬರೊಂದು ಭೂಪತಿಯ ತಮ್ಮ ನೋಡುವರೊಂದು... ತತ್ಪನಾವಗಿಯುರಿಯುಳ್ಳವೊಳುರ (೧೩೨೩. ೦೩-೦೩೦); ಈತ ಭೂವಿಸರೀತ ಖಡ್ಗದಲೀತ ಪರಿಭವರೀತ ಕಿಂವದಲೀತ ಒಲುವದಂಧಭೂಪತಿಗಜುಹಿದನು ವಿವರ (೪೦೩೩. ೬-೨೪);

ಪಾಪಿಯಾದವ ಭೂಪತಿಯಾದಾನೇ ? (೧೫). ೨ - ಭೂಪತಿ : ಆ ಭೂಪತಿ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಅವನ ತಾಯನೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೨೦೫. ೨೦೪). ೩. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದನ್ನು ರಾದ ಗಡ್ಡೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ (ಚಿತ್ರಧೀಯಗುಣವುಳ್ಳ) ಸಸ್ಯ : 'ಭೂಪತಿಮಾತೃ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂಪತಿಮಾತೃ (ನಾ). [ವೈದ್ಯರಾ] ಭೂಪತಿ ಯು ಸಸ್ಯದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗುಳಿಗೆ : ಭೂಪತಿಮಾತೃಯನ್ನು ಮೇಣು ಚವ್ಯ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಮೂಗ್ಗು (ನಾಭಿಪಾತುಕ್ಷಣ) (೧೫೫. ೧೫-೬). [ಸಂ. ಭೂಪತಿಮಾತೃ]

ಭೂಪಥ (ನಾ). ಭೂಮಿಯು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸುತ್ತುವ ಮಾರ್ಗ : ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತು ಬರುವ ಮಾರ್ಗ ಭೂಪಥವೆಂದು ಹೆಸರು (೨೦೫. ೧೫); ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಭೂಪಥ ಒಂದೇ ಸಮ ತುದ್ದಿ (೨೦೫. ೧೬). [ಸಂ.]

ಭೂಪದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ : "ತೃಣಶೂನ್ಯಾ ಮಲ್ಲಿಕಾ ಭೂಪದೀ ಶೀತಫಲೀಃ-೪ ಮಲ್ಲಿಗೆಗಳಿಂದ ಹೆಸರುಗಳು" (೧೫೫. ೧೬). [ಸಂ. ಭೂಪದೀ]

ಭೂಪಾಲ, ಭೂಪಾಲ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು : ಅರಸು ; ರಾಜ : ಪಾತಕಮಾತ್ರಕ ಜನನ ಮರಣದ ಘಟಿ ಬೆಂಬಲದಂತೆ ಗೋತ್ರಪದ್ಧತಿ ಭೂಪಾಲರಿಗೆ ಹಿಂದೆಹಿಂದೆದನಾ ತಾನೆ (೨೦೫. ೧-೪೯). ಭೂಪಾಲ : ೧. ದಿವ್ಯಯೋಗಿ ದೇವ ರಿಪುಭೂಪಾಲಕೋಕ್ ಭೂಪಾಲ (೨೦೫. ೧೬-೨೦). ೨. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಭೂಪಾಲಾದಿ ರಾಗಗಳ (೨೦೫. ೧೬-೧೭). [ಸಂ.]

ಭೂಪಾಲ 'ಭೂಪಾಲ' ನೋ.

ಭೂಪಾಲ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಮನುಷ್ಯರು ಭೂಪಾಲ ಧನ್ಯಾಸಿಗಳ ಪಾಡೆ ಇನ ಮೂಡವೆಟ್ಟನೋ ಮೂಡೆ (೨೦೫. ೧೬-೨೦) ; ಬಳಿಕ ಸಮಸ್ತರಾಗಗಳೊಳಗೆ ರಾಮಯ್ಯ ಭೂಪಾಲ . . . ಮಧುಮಾತೆಯೆಂಬ ಮೂವತ್ತಾಽ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಮಾಗಿ (೨೦೫. ೨೦೪) ; ಸಂಗೀತಜಯದಿಂದೊಲಿದು ರತಿಮತ್ತು ಭೂಪಾಲಯಂ ಪಾಡೆ (೨೦೫. ೧೬-೨೦). [ಸಂ. ಭೂಪಾಲೀ]

ಭೂಪುಟ (ನಾ). [ವೈದ್ಯರಾ] ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಪುಟಕ್ಕೆ ಹಾಕುವುದು : ಹಾಳುಮೆಳೆಕಾಯಗಳನ್ನು . . . ಎಳೆ ದಿನ ಭೂಪುಟದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು . . . ಒಂದೊಂದು ಹೋಳೆ ಮೆಲ್ಲಲು ಕಿಮ್ಮಿ ಉಪ್ಪು ಸ ಹೆಚ್ಚು (೨೦೫. ೨೦೬); ತಾಳಸುತ ತುಳಸಿಯುತ ಕುಲಸುತ ಮುತ್ತುವೈದ್ಯ ಭೂಪುಟದಿ ಜೀವರಸಗಳ ಪಚ್ಚನವಂತೆ (೨೦೫. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ಭೂಪುತ್ರಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಮಗಳು ; ಸೀತಾದೇವಿ : ಭೂಪುತ್ರಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಿಂದಿರುತ್ತಾ ದೇಶಂಶನುಯ್ಯುವಳೆಂದಾಯುಷ್ಯಮಂ ನೀಗಿದಂ (೨೦೫. ೨೦೬. ೧೬). [ಸಂ. ಭೂಪುತ್ರಿ]

ಭೂಪೇಂದ್ರ (ನಾ). ರಾಜರುಗಳ ಒಡೆಯ ; ಚಕ್ರವರ್ತಿ : ಭೂಪೇಂದ್ರ ಭಯ ಭಸ್ಮಮಂ ನೀನಂದಂದಿನ ಬಯಸಿ ತೀರ್ಪು ಒಂದವು (೨೦೫. ೧-೬೦); ಮೂರ್ತಿನಿಲದರ್ಶನದಂ ಸಾಂದ್ರಾನಂದಮನಾ ಭೂಪೇಂದ್ರನ ಹೃದಯನವರೂಪಕ್ಕೊದಮಿದಂ (೨೦೫. ೧-೬೦). [ಸಂ.]

ಭೂಪ್ರದಕ್ಷಿಣ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುತ್ತು ಹಾಕುವುದು : ನೋಡು ಪ್ರತ್ತು ಮೇಳ ಭೂಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಮೂಡದಿಲ್ಲ ಕಣಿರಣ್ಣ (೨೦೫. ೧೬-೨೦೬). [ಸಂ.]

ಭೂಪ್ರದಕ್ಷಿಣಿ (ನಾ). = ಭೂಪ್ರದಕ್ಷಿಣ : ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸಲ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮೂರನೆಯ ಸಲ ಭೂಪ್ರದಕ್ಷಿಣಿ ಮಾಡಿದವು.

ಭೂಪುಟ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೨೦೬). [ಸಂ. ಭೂಪ್ರದಕ್ಷಿಣಿ] ಭೂಪುಟ (ನಾ). ೧. ರಾಜನಿಗಿರುವ ರಾಜ್ಯದ ಬಲ. - ಶಕ್ತಿ : ಬಲಕ್ಕೆ - ಆಳ್ವಿಕೆ . . . ಭೂಪುಟ ಭೂಪುಟ (೨೦೬. ೨೦೬. ೨೦೬). ೨. [ಚ್ಯೋತಿ] ಪಾತಕನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬರುವ ನಿವೇಶನ. ಜಮೀನು ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ಸುಖ ಇತ್ಯಾದಿ : ಆ ಪ್ರಕಾಶ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸಿಂಹಾರಾಯನೊಬ್ಬ ಯಾದವನಾರಾಯಣನ ಅವತಾರಕ್ಕೆ ತಾರಾಬಲಂ ಅಯ್ಯಕ್ಕಯ್ಯಕ್ಕಯ್ಯಾದಿತ್ಯುಬಲಂ ಚತುರೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರಬಲಂ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಭೂಪುಟಂ ದಿಗುಮಿದೋದೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗಿಸೇವಂ (೨೦೬. ೨೦೬. ೨೦೬-೧೦; ೨೦೬). [ಸಂ.]

ಭೂಭರ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯ ಹೊರೆ. - ಭಾರ : ದಿಶುತರಂ ಕಂಸಾದ್ರನತಿಬಲರಂ ಕೊಲ್ವಿನಿಪುಪುಂ ಭೂಭರಮಂ (೨೦೬. ೧-೬೦). ೨. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವ ಹೋಣ ; ರಾಜ್ಯಭಾರ : ಸುತನೋಪತಂ ಜಯಂ ವಿಸ್ತೃತಮಂ ಭೂಭರಮಯ್ಯ ಯೋಜನಾ ನಿಕ್ಷಿಂಕತಯು ನೋಳೆಯ್ಯಂ (೨೦೬. ೧-೬೦). [ಸಂ.]

ಭೂಭಾಗ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಭಾಗ. - ಪ್ರದೇಶ : ಭೂಭಾಗ ಸಭೂಮಿಭಾಗದರಮಳ್ಳು ಪರಿಣಾಮದೊ ವಿರೋಧಿಗಳ (೨೦೬. ೧೦-೧೦೦); ಪ್ರವಿಲಸದ್ವಾಕ್ಯಂ ದರೀಕುಂಕುಮಾಂಕತಕೇಳೇಭಮಾಚರೋ ಮಮಮುಖಂ ಭೂಭಾಗದೊ ನಾಳೆಗಂ (೨೦೬. ೬೬೯); ಭೂಭಾಗದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಂದಾ ಶೀತ (೨೦೬. ೨. ೨೦). [ಸಂ.]

ಭೂಭಾರ (ನಾ). = ಭೂಭರ ೧ : ಭೂಭಾರಕ್ಕೆ ದವನೋದಿ ಕೃಷ್ಣನವೋಗಾನಂದದೋಹಮಂ (೨೦೬. ೧೦). [ಸಂ.]

ಭೂಭಾರತ (ನಾ). ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರವಾಗಿರುವವನು : ಸಮಾಚಾರ ಸದ್ವೈಯೋದರವರನೋಪನಯ್ಯಾ . . . ನಿಜನಿಜ ಪಾಯುಷ್ಯತರನೋಪ . . . ಕೊಡಲಸಂಗಮದೇವ ಭೂಭಾರತ (೨೦೬. ೬೬೯). [ಸಂ.]

ಭೂಭಾರತನ (ನಾ). ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ : ಭೂಭಾರತನ ರಾಘವನ ಭಸ್ಮವಿಂ ಕಡಿವಡೆದೊಳವ ಗಂಧವನದನದರವಿಕೆ ತಾನೆನತು ಭೂಭಾರತನದ ಮಾತು (೨೦೬. ೬೬೯-೭೦). [ಭೂಭಾರತ + ತನ]

ಭೂಭೂಷ (ನಾ). ದೇವ : ಅರಸು ; ರಾಜ : ಕ್ಷಿತಿರೋಗುಳ್ಳ ಭೂಭೂಷರ ಬತ್ತ ದೊಡ್ಡದೊ ಮುನ್ನಮೇಕವಿಂಶತಿ ಪಂಸಂಖ್ಯೆಯಂ ತಮಿ (೨೦೬. ೭-೭೫); ಚತುರದ್ವಿ ಮೇವಿರಾವಳಯತ ಭೂಮಿಗಾವನೇಷೆಯಂ . . . ಕೂದ್ರನೇಂಬ ಭೂಭೂಷಂ (೨೦೬. ೭); ರಾಜಮನಾರಾಧರೋ ಪದ್ಮ ರಾಜವೆಳುಂಬಿರಾಭಾಗದೊ ಭೂಭೂಷಂ (೨೦೬. ೭-೭೦). [ಸಂ. ಭೂಭೂಷ]

ಭೂಭೃತ (ನಾ). ೧. ಬೆಟ್ಟ ; ಪರ್ವತ : ಎತ್ತರವಾದುದು ಮಹಾಜ ಮುಕ್ತಿದಾ ದ್ವಿಪಕರಗಳನು ಭೂಭೃತದ ಹೆಚ್ಚುಗಳ ಹೋಲಿಕೆಯೊಳ್ಳಿದುವು (೨೦೬. ೭-೭೫). ೨. ಅರಸು ; ರಾಜ : ಅಂತು ಪಾಂಡುರಾಜವಧಿಕೇಶನುಮವನತವೈ ಭೂಭೃತಮೂಷಮೂಗಿ ನೆಗಲುತ್ರಿಪದಂ (೨೦೬. ೧-೧೦೦ ೪). ೩. ವಿಷ್ಣು. ೪. [ಗೀತ] ವಿಳಂ ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ. [ಸಂ. ಭೂಭೃತ]

ಭೂಭೃದ್ವರ (ನಾ). ೧. ರಾಜರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ; ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠ : ಅಂತರ್ವ ಭೂಭೃದ್ವರನೊಳ್ ಸೈವನ ಬಿತ್ತಿನಂತೆ ಶ್ರೀಮತಿಯೆಂಬೊಂದು ಪೋಣಿ ಪುಟ್ಟಿದುದು (೨೦೬. ೭-೭೫). ೨. ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾದುದು. ೧. ೨ : ಮರುಮದ ಸಿದ್ಧಿಯು ದೊರಕೊಳುತ ಮತ್ತದೆ ಸಿದ್ಧಿಯನೆ ಸೋಲಿಸುತ ಭೂಭೃದ್ವರರಾ ತಲೆಯಲೆ ಮರೆಯುತ ಮೇಣಮರಳಿ ವಿರಭಾಗದಲಿ ಆ ಎರಡೂ ದಿನವನ ಪಾಡಗಳು ಸೌಖ್ಯ ತರಲೆಮಗನವರತ (೨೦೬. ೭-೭೫). [ಸಂ.]

ಭೂಭೃನ್ನಾಥ (ನಾ). ೧. ರಾಜರುಗಳ ಒಡೆಯ : ಚಕ್ರವರ್ತಿ.
೨. ಪರ್ವತಗಳ ಒಡೆಯ : ಹಿಮಾಲಯ. ೧. ೨ : ವಿಷ್ಣುತತ್ವಜಿತ
ನಂದ್ಯದ್ವಿಪಕ[೧] ಮಹಿಷನಿಷೇವ್ಯನುತ್ಪತ್ತಿವಾದಂ ವ್ಯವನೀತ ಶ್ರೀಫಲವಂ
ವಿಪರೀತಕಪ್ಪನಂತು ಭೂಭೃನ್ನಾಥಂ (೪೦೫. ೩-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂಭೃಮಣ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಿವುದು; ದೇಶಸಂಚಾರ
ಮಾಡುವುದು. ೨. ಭೂಮಿಯು ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ತಿರುಗುವಿಕೆ:
ಇನ್ನು ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೆ ೨೪ ಘಂಟೆಗಳು ಒಂದು ಭೂಭೃಮಣದ ಕಾಲ
ಇದ್ದಂತೆ ಸುಮಾರು ೪ ನಿಮಿಷಗಳು ಕಡಮೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಡಗಿರುವ
ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ (೪೪೩. ೩೯). [ಸಂ.]

ಭೂಮ (ಗು). ೧. ಅತಿಶಯವಾದ : ಮಹತ್ವರವಾದ : ಕೈಕೊಳ್ಳಿ
ನೊಂದನೀ ಭೂಮಸಾಧನಗಳಿಗೆ ಮೇಲಾದುದು ! (ಶ್ರೀರಾಮ. ೭೨-೪೨೩).
(ನಾ). ೨. ಹೆಚ್ಚಳ : ಅತಿಶಯ : ಸಮೃದ್ಧಿ : ಅಲ್ಪಭೂ ಭೂಮಭೂ

ಹಿಂದೋ ಕಿಂದೋ ಸಿಹಿಂದೋ ಕಹಿಂದೋ (೨೫೬. ೩೦-೦) : ಶ್ರೀಗುರುವಿವ
ಮೋವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಾಗ್ಭೂತಿಯೂ ಭೂಮವಾದ ದರ್ಶನವನ್ನೇ ಪಡೆದ
ವಿಷಯ ದೈವದ (೨೫೬. ೩೩). ೩. ಮದುವೆಯ ದಿನವಂದು

ವಧೂವರರೂ ಎರಡುಕಡೆಯ ಬೀಗರೂ ಒಂದೇ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ
ಕುಳಿತು ಮಾತನು ಭೂರಿಭೋಜನ-ಮೃತ್ಯುನ್ನದ ಉಟಿ :
ಈವರನು ಸ್ಥಿರವಿಹಿಗಳಿಗೂ ನಿಜವಂದಿರ ಕರದೊಯ್ಯ ಸದ್ವೀಕ್ಷ

ಮುಕ್ತೈದೆಯರ್ವರೂ ಭೂಮಾದಿಗಳೂ ತೀರ್ಥ (೪೪೩. ೩೯-೦೦) :
ಭೂಮ ಮಾಡುವ ಲಗ್ನದ ನೇರುವ ಮುಂದೊರೆ ಕಾಮಿನಿಯರು ತಂದರು
ಸಾಹಿತ್ಯವರ್ಗ ಪ್ರೇಮದಿ ಹಾಡಿ ಪರಮದರು (೩೪೩. ೨೦-೦೩) : ಒಲಗ

ಉಡಿಸಿ ಭೂಮ ಹಾಕಿದ್ದು ಮುಗಿದು ಹೋಯಿತು ! (೩೦೩. ೪೩).
೪. ಆಹಾರ : ಹೋಮ ಸಾಕು ಭೂಮ ಬೇಕು ಭೂದೇವಿಯ ಬೇಡಿಕೆ
(೪೪೩. ೨೯-೦). ೫. ವಿರಾಟರುಷ : ಪರಮಾತ್ಮ : ಪರಬ್ರಹ್ಮ :

ಎಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೋ . . . ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅರಿಯುವ
ದಿಲ್ಲವೋ ಅದು ಭೂಮವು (೪೪೩. ೦೪೪) : ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದವನು ತನ್ನ
ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲೂ ಭೂಮದರ್ಶನದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ

ಬೇಕು (ಋಷ್ಯ. ೨ ೧೦೪) : ಅವರು ಭೋಗವೈಭವಗಳ ನಡುವೆ ಬಾಳದರೂ
ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಅವರಾಚಿಗಿರುವ ಭೂಮದೇಗೆ (೩೦೩. ೩೯). ೬. ಭೂಮಿ:
ಧರಣಿ.

ಭೂಮದ ಪದ=ಭೂಮದ ಉಟಿ ಮಾಡುವಾಗ ಎರಡು
ಕಡೆಯ ಬೀಗರು ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಸ್ಪರರ ಮೇಲೆ ದೋಷಾ
ರೋಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹಾಡುವ ಹಾಡು.- ಇರಿಯುವ ಹಾಡು :

೩೪ ರೋಪಣೆಯೆಂದು ಮೆರೆತಿರುವ ಉಟಿಗಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಭೂಮದ
ಪದಗಳನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರ ಸಲುವಾಗಿ (೩೪೩. ೦೩೨).
ಭೂಮದ ಹಾಡು=ಭೂಮದ ಪದ : ೩ ಪರ್ವತವರಿಗೆ ಭೂಮದ

ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆರತಿ ಎತ್ತುವಾಗ ಕೃಷ್ಣ-ರಂಭಿಣಿ, ಶಿವ-ಪಾರ್ವತಿ
ದೊಡಲಾದ ದೇವತೆಯರಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳುವ ವಿವರಣೆ
ಗಳಿವೆ. ಆಧುನಿಕಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

ಹೇಳುವ 'ಬೀಗರಹಾಡಿ' ಗೂ 'ಭೂಮದ ಹಾಡು' ಎಂದು ಕರೆಯು
ತ್ತಾರೆ : ಭೋಜನ ದೂಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರಸ್ಪರ
ಮೇಲೆ ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಮೂಡಿ ಭೂಮದ ಹಾಡು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೩೪೩.

೩೩) : ಸಂದರ್ಭ ಇದ್ದರೆಂದೇ ಭೂಮದ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡಿನವರದ್ದೇ
ಮೇಲಿಗೈ ಆಯಿತು (೩೩. ೩೩). ಭೂಮದೊಟ= ಮದುವೆಯ
ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತವರರೂ ಎರಡು ಕಡೆಯ ಬೀಗರೂ ಒಂದೇ

ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ವಿನೋದದಿಂದ ಮಾಡುವ ಉಟಿ.-ಭೋಜನ:
೩

೩ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತವರರ ಮುಂದೆ ಅಗ್ನಿದ ಬಾಳೆಯಲೆ
ಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ರಂಗವಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ,
ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಅಡುಗೆಗಳನ್ನು ಒದಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಡೆಯವರೂ ಪರ್ವತವರಲ್ಲಿ ಸಲಿಗೆಯನ್ನು
ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಪರಸ್ಪರರ ಎಂಜಲು ತಿನ್ನಿಸುವ ವಿನೋದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಆಗ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ 'ಬೀಗರ ಹಾಡು'ಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ
ಉಂಟು : ನಾನನ್ನು ಬರ್ತೀವಿ ದೇವರೂ . . . 'ಉಟಿ, ರಾತ್ರಿ ಭೂಮ

ದೊಟ ನೋಡಿಕೊಂಡು . . . ' (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ. ಭೂಮನಾ]
ಭೂಮಂಡಲ, ಭೂಮಂಡಳ (ನಾ). ೧. (ಮಂಡಲಾಕಾರವಾದ್ದು)
ಭೂಮಿ : ಧರಣಿ : ಪಾಂಡುರಂಗನ ಭೃತರು ಭೂಮಂಡಲದೊಳಗೆ

ಸುಳವ ಜಂಗಮದೊಳಗಲು ಕೂಸಿದರು (೩೪೩. ೯-೩) : ಮಗನೇ ಸೇಲ
ಭೂಮಂಡಲಂ ದ್ವಿಪದಲ್ಲವ (೩೪೩. ೨-೩೩) : ಈ ಭೂಮಂಡಲದ
ಸುತ್ತಳತೆ ೨,೫೨,೦೦೦ ಸ್ಕೇಡಿಯಂ ಎಂಬ ಅವನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ

(೩೪೩-೩). ಭೂಮಂಡಳ : ೨. ಸ್ಥಳ : ಎಡೆ : ಜಾಗ : ಪ್ರದೇಶ :
ಭೂನಾಥಂ ಪೌಷ್ಕಂ ಭವ್ಯಾನಂದನಸಮಮಾರಗಭೂಮಂಡಳಮಂ (೩೦೩೩.

೯-೩೩). [ಸಂ.]
ಭೂಮಂಡಳ 'ಭೂಮಂಡಲ' ನೋ.

ಭೂಮಂಡಳಪತಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ : ರಾಜ : ಭೂಮಂಡಳಪತಿ
ಒಂಭಟಿತಾಮನ ಜನಚಂದ್ರನರ ಸಭಾಮಂಡಳದೊಳ್ (೩೦೩೩. ೯-೦).
[ಸಂ. ಭೂಮಂಡಲಪತಿ]

ಭೂಮತ (ನಾ). ಹಿರಿಮೆ : ಉದಾತ್ತತೆ : ಮಹತ್ವ : ನಿಷ್ಠೆ ಈ ದಿವ್ಯ
ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯತಾಸ್ಥಿರತೆಯು ಭೂಮತೆಯ ಭವ್ಯತೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಗಾಂಭೀರ್ಯಮಂ
ದಯಾಶಾಲಿನಿಗೆ (೩೪೩. ೩೩). [ಸಂ. ಭೂಮತಾ]

ಭೂಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗ : ಆಫ್ರಾನಿಷ್ಠಾನ,
ನೇಪಾಳ, ಲಾಫೇಸ್ ಇಂತಹ ಭೂಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ (Land Locked
Countries) ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಹಾದು

ಹೋಗುವ ಅನುಕೂಲ ಒದಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಇಣುಕೆಯು ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ
ಮೂಡಿದೆ (೩೪೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆ (ನಾ). ಭೂಗೋಳವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ
ಎರಡು ಸಮಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುವಂತೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ
ರೇಖೆ : ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ : " ಭೂಮಿಯ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿಗೂ

ಸಮಾನವೂರವಲ್ಲಿರುವ ಭೂಮಿಯ ದೊಡ್ಡವೃತ್ತ : ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತ :
ವಿಮುಖವೃತ್ತ : ನಿರಕ್ಷರೇಖೆ : ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆ " (Sagittator. ೨೦೪೩) :
ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯಿಂದ ಎಡಗಡ್ಡೆ ತೆರಗೊಳ್ಳಿ ಹೋದ ಹಾಗೆ ಗುರುತಿಸಿ

ಚಿಕ್ಕಿಗಳು. . . ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ (ಋಷ್ಯ. ೯-೩೩) : ಭೂಮಿಯೂ
ಮೇರುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯು

ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡೊ ಇದೆ (೩೪೩-೩).
[ಸಂ. ಭೂಮಧ್ಯರೇಖಾ]

ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆ (ನಾ). = ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆ : ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯು
ಮೇಲೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹನ್ನೆರಡು ತಾಸಿನ ದಿನಮಾನವಿರುತ್ತದೆ (ಋಷ್ಯ. ೯-೩೩).
[ಸಂ. ಭೂಮಧ್ಯರೇಖಾ]

ಭೂಮಾನ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯ ತಲೆ : ಓಹಾಯತರೋಚಿಯೊಲವರದ
ಭೂಮಾನಕ್ಕಂ ಸತ್ಯಸಮನಾಗಿ ತೂಗಿದಂತೆ (೪೪೩. ೨-೩೦ ೩). ೨. ಮಲ್ಲಿ
ಯಾದ್ದದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಎಲ್ಲೆಯುಳ್ಳ ಸ್ಥಳ : ಕಂಠಿಯ ಕಣ :
ಅಶಾಡ : ಒಪ್ಪರೊಪ್ಪರಂ ಮೂದಲಿಸಿ ನುಡಿಯುತ್ತಮಿವರೂ ಭೂ

ಮಾನವವಿದ್ವಿತ್ ಪಯಾಲನುಗಯ್ಯಾಳ್ (೪೪೩. ೦೦-೩೩ ೩). [ಸಂ.]

೩

ಭೂಮಾನುಭೂತಿ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ : ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದ ಅನುಭವ : ಚೈತ್ರರವಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವು ತಿಮ್ಮಿಯಂತಹವಳೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮಾನುಭೂತಿ ಸಂಚಾರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ (ಪೂ. ೨೬೦) : ತನಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಭೂಮಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಶ್ರೀಗುರುವಿನ ದಿವ್ಯವ್ಯಾಪಾರದ ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಭೂಮಾವಾ ದರ್ಶನ ವನ್ನೇ ಪಡೆದ ಕವಿಯ ಹೃದಯ (ಪೂ. ೨೬೧). [ಸಂ.]

ಭೂಮಾಲೀಕ (ನಾ). ಜಮೀನಿನ ಪೂರ್ಣಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು : ಭೂಸ್ವಾಮ್ಯವೈಶ್ಯವನು : ಭೂಮಾಲೀಕರು ಜೀತದಾಳುಗಳಿಗೆ ಈಗಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡಲು ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ (ಪೂ. ೨೬೨).

[ಭೂ + ಮಾಲೀಕ]

ಭೂಮಿ (ನಾ). ೧. ಮನುಷ್ಯರು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಲೋಕ : ಭೂಲೋಕ : ನಾನು ಭಕ್ತನಾದೆ ನೀನು ದೇವನಾದೆ . . . ಭೂಮಿಯಾಕಾಶವೆನೊಂದುಮಾಡಿ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರನ್ನು ತಾಳದ ಮಾಡಿ ಅಡುವ (ಪೂ. ೨೬೨-೨೬೩) : ಭೂಮಿಗೆ ಶರಣಿ ಸೇಗಿಂಬಾ ಮಾತಂತಿಕೆ (ಪೂ. ೨೬೩) : ಭೂಮಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗೋಳದ ಹಾಗೆ, ಚಂದಿನ ಹಾಗೆ ಇದೆ (ಪೂ. ೨೬೪). ೨. ನೆಲ : ವಿಮಾನ ಭೂಮಿಗಳಿಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಇಷ್ಟು ನಿರ್ಮಲವಿದೆ (ಪೂ. ೨೬೫). ೩. ಹೊಲ, ಗದ್ದೆ, ತೋಟ ಮೊದಲಾದುವು : ಜಮೀನು : ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವರ್ಷ ವರ್ಷ ಉಳುವ ಅಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ (ಪೂ. ೨೬೬) : ಭೂಮಿ ಮಾರಿ ನಾಮ ಹಾಕಿ ಕೊಡ (ಪೂ. ೨೬೭). ೪. [ಭಂಡ] ಮೂರು ಗುರುಗಳುಳ್ಳ ಗಣ : ಮಗಳಾ (— — —) : "ಗುರು ಮೂರ್ತಿಯೇ ಭೂಮಿಯುಳ್ಳ" (ಪೂ. ೨೬೮-೨೬೯) : ಮಗಳಾ ಭೂಮಿಯನಿಕ್ಕು (ಪೂ. ೨೬೯-೨೭೦). ೫. ಭೂಮಿ = ಹೊಲಗದ್ದೆ ಮೊದಲಾದ ಜಮೀನು. — ಅಸ್ತಿ : ಅವನನ್ನು ರಾಜ ತನ್ನ ಆಸ್ತಿನೀತನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು (ಪೂ. ೨೭೧, ೨೭೨) : ನಮಗೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಭೂಮಿಕಾಡೆಯೂ ದಾನವಾಗಿ ದೊರಕಿದ್ದುವು (ಪೂ. ೨೭೨). ಭೂಮಿಗಿ = (ಅಲಂ) ಚಿಂತೆ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೆಳ : ಎದ್ದೊಂದು : ಈಗ ಅವನ ನಡತೆಯನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಸಂದರಿ ಭೂಮಿಗಳಿರು ಬಿಟ್ಟು (ಪೂ. ೨೭೩). ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರ = ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದ ಹೊರೆ : ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು : ದೂರದಲ್ಲಿಯೆ ಸಾಲು ನಿಂತ ಪರ್ವತವಿರ ಅಗ್ನಿ ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರ (ಪೂ. ೨೭೪-೨೭೫). ಭೂಮಿ ತೊಳದ ಮನುಷ್ಯ = ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಉದಾತ್ತಸ್ವಭಾವದವನು : ಭೂಮಿ ತೊಳದ ಮನುಷ್ಯ ರಾದ ಅವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೌರವ (ಪೂ. ೨೭೬). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಕಂಪ (ನಾ). ಭೂಮಿಯು ನಡೆಗುವುದು : ಭೂಕಂಪ : ಕೆಲ ರಾಧೇಶು ಒಡತಿದ . . . [ವಾಯುವು ತಡೆ ಭೂಮಿಕಂಪ . . . ಗಣಪ್ತ ನಿಶಾಪು ರಥವಾಜಗಳ ಕಂಬನಿ ಕಾಣಲಾಯ್ತು (ಪೂ. ೨೭೭-೨೭೮). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಕಾಶ್ರಯ (ನಾ). ೧. ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡಿರುವುದು. ೨. ವೇಷಾಂತರಗಳಿಂದ ಕೊಂಡಿರುವುದು : ಪಾತ್ರ ಗಳುಳ್ಳದು. ೧. ೨ : ಅ ಪುರು . . . ಅನೇಕಭೂಮಿಕಾಶ್ರಯ ಮಾಗಿಯೂ ಕ್ಷಣಭಂಗಿರೋಭಾಸಂಗತವಲ್ಲ (ಪೂ. ೨೭೯-೨೮೦). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಕೆ (ನಾ). ೧. ನೆಲ : ಭೂಮಿ. ೨. ಮನೆಯ ಅಂತಸ್ತು : ಉಪ್ಪರಿಗೆ : ದಿವ್ಯೋದ್ರಾಚಿತಸ್ತು ಗಂ ದಹಮದೋರ್ ನಿಂದದೊಡ್ಡು ನಾಲ್ಕು ವಲು ಭೂಮಿಕೆಯುಳ್ಳ ಮುಚ್ಚುವದಿ ಗೀಡಕ್ಕೆ (ಪೂ. ೨೮೧-೨೮೨) : ರಾಜಮಂದಿರವುಂ ಪುತ್ತು ಕರುಮಾಡದ ಮೊದಲ ಭೂಮಿಕೆಯೊಳ್ಳಿದ ವಿಶಾಲಹಂಸಕೂಲದೊಳರಿಯುಂ ಶಾಪುಂ ಕುಳ್ಳಿದುರ್ (ಪೂ. ೨೮೩-೨೮೪). ೩. ಹಂತ : ಮಟ್ಟ : ಮೆಟ್ಟಿಲು : ಗೀತೆಯ ಕಾರ್ಯ ಅಡ್ಡಾ ನಗಳನ್ನು

ಪ್ತು ನಿಯ ಭೂಮಿಕೆಗಿಂಸುವುದಂತ . . . ಭಗವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರ ಕರ್ಮಯೋಗಕ್ಕೆ ಇಂಬು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಾಗಿದೆ (ಪೂ. ೨೮೫-೨೮೬) : ಇಲ್ಲಿ ಲ್ಲಾ ಲಾಂಕದಿಂದ ಭವ ಕೆಯವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಭೂಮಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಚಿಸುವ ದೇವತೆಯ ಚಕ್ರಗಳವೆ (ಪೂ. ೨೮೬-೨೮೭). ೪. ಮುನ್ನುಡಿ : ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ. ೫. ನಿಲುವು : ತನ್ನ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಕುಮಾರಿಯು ಸ್ವಪ್ನಗೊಳಿಸಿದಳು (ಪೂ. ೨೮೮-೨೮೯). ೬. ಹಿನ್ನೆಲೆ : ತಳಹದಿ : ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಆ ವಿಚಾರವನ್ನು ರಾಜನ ಕಿವಿಯವರೆಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಬಹುದೋ ? (ಪೂ. ೨೮೯-೨೯೦). ೭. ಶಾಸನ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಶಿಲಾಫಲಕ : ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರಕ್ಕಿಯುಂ ಸ್ವಚ್ಛಭೂಮಿಕೆಯಂತೆ (ಪೂ. ೨೯೦-೨೯೧). ೮. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ನಾಟಕಾದಿ ರೂಪಗಳ ಪಾತ್ರ, — ಬೇಷ : ಭಕ್ತನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಾದ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಬಾಧು, ಒಡೆಯ, ಸಖ, ನಲ್ಲ ಈ ಮುಂತಾದ ಯಾವ ಬೇಕಾದ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲ ಭೂಮಿಕೆಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು ! (ಪೂ. ೨೯೧-೨೯೨). ೯. ಜೈನಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ ಭೂಮಿಕೆಯು ಬೇರೆ ವಿಧವಾಗಿದೆ (ಪೂ. ೨೯೩-೨೯೪). ೧೦. [ವೇದಾಂತ] ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಸುಖೇಚ್ಛೆ, ಸದಾತ್ಮವಿಚಾರ, ನಿಷ್ಕಂ. ವಾಸನಾಕ್ಷಯ, ಅನಂದಿನಿ, ತುರಿಯ, ತುರಿಯಾತೀತವೆಂಬ ವಿಳುಸ್ಥಲಗಳು : ತೇಕುವೆ ನಿನಗೆ . . . ಭೂಮಿಕೆಗಳಭ್ಯಾಸದಿರವುಗಳ (ಪೂ. ೨೯೫-೨೯೬). ೧೧. ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಯ ಬಾಲಲೀಲೆ, ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ, ಕಾವ್ಯನಾಟಕಾದಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ದರ್ಶನಾಭ್ಯಾಸ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸ, ಪೂರ್ವಮಾಮಾಂಸಾಧ್ಯಯನ, ವೇದಾಂತಾಧ್ಯಯನ, ವಿವಿಧಜಾ. ವಿಚಾರಣಾ, ತನುಮಾನಸಾ, ಸತ್ಯಾಪತ್ತಿ, ಅಸಂಸಕ್ತಿ, ಪದಾರ್ಥಭಾವಿನೀ ಮತ್ತು ತುರ್ಯಗಾ ಎಂಬ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಪಂಚಗುರು : ಅದ್ವೈತವಾದಿಗಳು ಭೂಮಿಕೆಗಳು ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ. ಇವು ಭೂಮಿಕೆಗಳೆಂದು ಒಟ್ಟು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಭೂಮಿಕೆಗಳು (ಪೂ. ೨೯೭-೨೯೮). [ಸಂ. ಭೂಮಿಕಾ]

ಭೂಮಿಗೃಹ (ನಾ). ನೆಲದೊಳಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮನೆ : ನೆಲಮನೆ : ನೆಲಮೂಲಿಗೆ : ಮಹಾಕವಿರಕ್ಷಣಪಾಯಮಂ ಬೆಸಗೊಳಿ ಭೂಮಿಗೃಹ ಪ್ರವೇಶ ಮಂಜೂಜಿ ಜಯ[ಮಂಜೂಜಾಜಲಾ] ವಗಾಹಾದಿ ರಕ್ಷಣ ಪಾಯಂಗಳನೇಕಂಗಳ ಮಂತ್ರಗಣಂ ಮಡಿದು ಕೋಟಿ (ಪೂ. ೨೯೯-೩೦೦). 'ಭೂಗೃಹ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಗೋಚರ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯ : ಮಾನವ : ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾರ ಭೂಮಿಗೋಚರಕಿರೀಟಶಿಖಾಮಣಿ ಚಂದಿಕತ್ರಮಾ (ಪೂ. ೩೦೧-೩೦೨) : ವಿಯಚ್ಚರವತಿಯಪ್ಪ ರಾವಣನಿರರ್ ಕರಮೇಕದರಪ್ಪ ಭೂಮಿಗೋಚರ ರೋಷೀವ್ಯರೋಕ್ ತನಗೆ ಕಿಂಕರಭಾವಮನಪ್ಪ ಕೆಯ್ಯಂ (ಪೂ. ೩೦೩-೩೦೪). 'ಭೂಗೋಚರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಚೈತ್ರನ್ಯಾಯ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಂಚುವ ಬಗ್ಗೆ ರಾಜನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ನಿಯಮ, — ವಿಧಾನ : (ಪೂ. ೩೦೫-೩೦೬). ೧ 'ಭೂಮಿಚೈತ್ರ' ಎಂದರೆ ಕೃಷಿಗೆ ಅನರ್ಹವಾಗಿರುವ ಭೂಮಿ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ವಿಷಯವು ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ೨ನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಭೂಮಿಚೈತ್ರವಿಧಾನಂ' ಎಂಬ ೨೦ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗೋಮಾಳ, ತಪೋವನ, ಹೂದೋಟ, ಮೃಗವನವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ವಿಧಾನ, ಬೇಡರ ಕಾಟದಿಂದ ನುಸುಳಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಜಿಂಕೆಗಳಿಗಾಗಿ "ಸರ್ವಾತಿಥ್ಯಮ್" ಎಂಬ ವನವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ಭೂಮಿಯ ಹಂಚಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ. ರಾಜನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ವಿಧಾನಗಳ

ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ 'ಭೂಮಿಪದ್ಯದ್ರಾವಿಧಾನನ್ತಾಯ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ನ್ಯಾಯವೂ ಇದೆ. [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪದ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು; ಮರ: ಪಾರಿಜಾತಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಪದಗಳು ಸುಯ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೪-೨೨); ಗಿರಿಗಳಂ ಭೂಮಿಪದಗಳಂ ತತ್ತ್ವ ಬಸಂಗಳಂ (ಶುಕಾಶ್ವ. ೨-೪). ೨. ಭೂದೇವಿಯ ಮಗ; ಕುಜ; ಭೂಮಿ. ೩. ಪರಕಾಸುರ. ೪. ಮನುಷ್ಯ. ೫. [ಅಶ್ವಶಾ] ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ: "ಭೂಮಿಪದಗಳಂ ಆಹಾರೇಯಂಗಳೆಂಬುದು" (ಪದಮು. ೬೨-೨೩).

೬. [ವಾಸ್ತು] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ (?) : ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಸಭವಂಗೊಂದೊಂದು ಸಮೃತ್ತಿಯೊಳ್ ಭರದೊ ಕಂಡರಿಸಿಟ್ಟನೆಂಬನೆಗಳೆ ದ್ರಾವಿದಂ ಭೂಮಿಪದ ಒಂದೊಂದು ನಾಗದೊಂದು ಬಹುಮಧದ ಭದ್ರೋ ವೇತದೊ ಕಣ್ಣೆಂದೊ ಕೋಟೀಶ್ವರವಾಲಯಂ ಸುಲಲಿತಂ ಸೌಮ್ಯಂ ಸೌಖ್ಯವಂ (೨೪. ೪೩೩, ೪೩೪. ೨೬೩-೬: ೨೬೩). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪದಬುಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೇರಳೆ; ನೆಲನೇರಳೆ: "ನಾಡೇಯಾ ಭೂಮಿಪದಬುಕಾ-೨ ನೆಲನೇರಳೆ ಹಳದಿಗಳು" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩೪). [ಸಂ. ಭೂಮಿಪದಬುಕಾ]

ಭೂಮಿಪದಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವಳು; ಸೀತೆ: ಆ ಕಮೃತ್ಯುಗಳ್ . . . ಭೂಮಿಪದಂತೆ ಕುಶಲವಾಧಿಪ್ತಕರಂ . . . ಎನಿಸಿದರ್ (ಗಂ. ೧-೩೪ ೫); ಬೆರೆಸಿದುದು ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಭೂಮಿಪದಿಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪-೪೦). [ಸಂ. ಭೂಮಿಪದ]

ಭೂಮಿಪಿ (ನಾ). [ಗ್ರೇತ] ರೇಖೆ, ಕ್ಷೇತ್ರ. ಭೂಮಿಪಿ-ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಸಂಬಂಧಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಕೊಡುವ ಗ್ರೇತಶಾಸ್ತ್ರ; ರೇಖಾಗಣಿತ: ಇಂದು ಕಾಮಿನಿ ಭೂಮಿಪಿ ಕರಿಸುವಾಗ ಅವಳ ಕೈಯ ಮೇಲೆ ಹನ್ನೆ ಕೈಯೂಡುರು (ಮುಕ್ತ. ೬೪); ಹೊರಸುಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇದ್ದರೆಯು: ದ ತಗದ ಭೂಮಿಪಿಯ ಆಕೃತಿ ರೇಖೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ (ಚಕ್ರ. ೩೯೬). 'ಜ್ಯಾಮಿತಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪದಂಧು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ: ಭೂಮಿಪದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳ ಕೊಡಿ ಅದರ ಬಾಯಿಗೆ ಚರ್ಮ ಬಿಡು "ಭೂಮಿಪದಂಧು" ಎಂಬ ಹೆಸರು ತಾಳದ ಈ ವಾದ್ಯ . . . ತಾಳವಾದ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗ ದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ (ಸಂಗ್ರಹ. ೩೦೪). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪದೇವ (ನಾ). ಪ್ರಾಪ್ತುಣ; ಭೂಪುರ: ಕಾಮಧೇವ ಸಮ್ರ ಕಪಲಯ . . . ಶತಭೂಮಿಪದೇವರಿಗ್ತ ಭಲಮಂದಿ ಮಹಾಭಾರತ ದೊಳೊಂದಕ್ಷರವ ಕೇಳೊಗೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೨೦); ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಕದ ಪರಂಪರಾ ಭೂಮಿಪದೇವರಲ್ಲಿಕೂ ಕೊಡಿ ರಚಿಯಾದವ ಪೊಲದ ಕಾಮಧೇವಗಿರಿಸಿದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೪-೨೬). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪಧರ (ನಾ). ೧. ಬೆಟ್ಟ; ಪರ್ವತ: ಪರಮಗಂಧರ್ವ ಸಮೃತ್ತ ಪೂಧರ ಭೂಮಿಪಧರವಾನೆ . . . ಕರಂವಿಟ್ಟಿಹಿದ ಸುಮರ್ಗದ ಬೊಂಬೆ ಯಂತೆ ನಿಂದಿರೆ ಕಂಡಪರಸನಾಗ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೬). ೨. ರಾಜ; ಅರಸ. ೩. [ಗ್ರೇತ] ಏಳು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ: 'ಭೂಧರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು; ದೊರೆ: ರಾಜ: ಭೂಮಿಪನುಪ್ಪಟನ ಪರಸೋವನುನೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಿದು . . . ಪರ್ವತಸುರಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೪-೨೬); ಎನಗೆ ಭೀಮಾರ್ಜುನರ ಕೊಡು ರಿಪುರವೆನೆಯರ ಸಿಂಹಾಸನವೆನಗೆ ಸಮಿಪವರೆ ತರಿಸುವೆನು ಪದ್ಮಸುಂದ

ನೂತಭೂಮಿಪರ (ಕಾಶ್ಯ. ೨-೩೨). ೨. ಕ್ಷೇತ್ರಿಯ: ಭೂಮಿಪರನುಜಿ ಜಜಿದ ಭಾರ್ಗವರಾಮನು ಗೆಲಿದು (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೨೬ ಸ್ವಾತಃ). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪತಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ; ದೊರೆ: ಕೌರವ ಭೂಮಿಪತಿಯೊಡನು ಧರ್ಮಜ ಪುಲಿತ ಭವ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩-೪೪); ಭೂಮಿಪತಿ ಕೇಲ್ಯಕ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಸುತ್ರಾಮನುತನು ನಡೆತರುತಿರ್ದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೦). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪಾಲ (ನಾ). = ಭೂಮಿಪ ೧: ಕನಕಶೈಲಮುನಿ ನೆಗಟ್ಟ ಭೂಮಿಪಾಲಭವದೊ ಸಮೃತ್ಯವಸ್ತುಭವವದೊ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೩೪ ೬೪); ಕರಂಪೂ ಭೂಮಿಪಾಲಯಂ:ಗದಿಗಣಿ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ನಂದಾಪುಂ ಯಂದಿರಲು (ಪರಾ. ೧೦-೨೩). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪಾಲಕ (ನಾ). = ಭೂಮಿಪ ೧: ಜನೇಶ್ವರಂ ಬೆಸನೆ ಕೇಲ್ಯ ಜಿಹವಯ ಭೂಮಿಪಾಲಕಂ . . . ದೀಕ್ಷಿಗೆ ಮನಂದೆಂದ (ಕಾಶ್ಯ. ೭-೨೪); ಭೂಮಿಪಾಲಕ ಕೇಳು ಪೇಳ್ವನು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩-೨). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪುತ್ರು (ನಾ). ೧. ದೊರೆ: ಅರಸ: ರಾಜ: ಬೇರೂವಿಂ ಭೂಮಿಪುತ್ರುರಹಮುಟತನು ಕಣಾಧಿರಾಮಾರಂ ಪುಟ್ಟುಮಂ ನಿಶ್ಚಯಂ (ಗಂ. ೪-೨೪). ೨. ಬೆಟ್ಟ; ಪರ್ವತ. [ಸಂ. ಭೂಮಿಪುತ್ರು]

ಭೂಮಿರುಹ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದು; ಗಿಡ. ಮರ ಮುಂತಾದುವು: ಈವ ನೆಗಟ್ಟ ಕಲ್ಪಭೂಮಿರುಹದಿನ್ನೆಗಳಂ (೨೪. ೩೩, ೧೩೩-೨೬: ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿರೇಖೆ (ನಾ). ಲೋಹದ ತಗಡಿನಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಲಿಖಿಸು ವಾಗ ಹಾಕುವ ಗೀರು. — ಗೆರೆ: ಗಳರೇಖಾಕೃತಿ ಭೂಮಿರೇಖೆ . . . ಕಾಲ್ಪೇಂದಿ ಲಿಪ್ಪ ಮನೂಗೊ ಕಂದರ್ಪನ ಹಕ್ಕಯಂತ್ರವೆನಿ ಸಿತಾಸ್ತಂ ಸರೋಜಾಸ್ತಯಾ (ಪದಮು. ೧-೩೨). [ಸಂ. ಭೂಮಿರೇಖಾ]

ಭೂಮಿಲಂಬ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದುದು: ಭೂಮಿಯ ಅಗಲವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು: ರಾಮಾಯಣದ ಹ ಸುಶೂಲಸೋಮನು ವಿವರಿಸುತ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಲಂಬದ ನೈಪರ ನೆರವಿಯ ದ್ವಿಪದವುಟುಗುವ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೨೦); ಮಗಧಸ್ಥಪಾಲನಾಪದ್ ಭೂಮಿಲಂಬದ ಬಲಸಹಿತ ಸಂಗ್ರಾಮಧೀರನು ಬರುತ (ಗಂ. ೧೦-೩೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಪಲ್ಲಭ (ನಾ). = ಭೂಮಿಪತಿ: ಈ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಕಾಣೀ ಭೂಮಿಪಲ್ಲಭನದೇ ಮತ್ತೀ ಮುಖ್ಯೋಳಿಗೆ ಹೇಳಲಿತ್ತೆಂದೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಯದು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೦ ೧೬). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿವಿಲಗ್ನ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಅಂಗಾಲಿನ ಆರು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಪಾದವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಊರಿರುವುದು: ಪತಿಪಾತ್ರ, ಉಚ್ಚಿತಾತ್ರ. ಭೂಮಿವಿಲಗ್ನ, ಉದ್ಯಾತ್ಮ, ಕುಂಚಸ್ಥ, ತಿರುಪ್ಪನ — ಈ ಆರು ಅಂಗಾಲ ಭೇದಗಳ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೨೦ ೩). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಸ್ತರ್ತ (ನಾ). ಮಗು ಹುಟ್ಟಿ ಭೂಮಿಗೆ ತಗಲುವುದು; ಶಿಶುವಿನ ಜನನ: ಜಾತನ ಭೂಮಿಸ್ತರ್ತವಾದುದು ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಎಟು ಗಂಟೆಗೆ (ಗಂ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಸ್ತೃತ (ನಾ). ೧. ಮನುಷ್ಯ. ೨. ವೈಶ್ಯ: "ಆರ್ಯಾ ಭೂಮಿಸ್ತೃತಾ, ವೈಶ್ಯಾ ಉರವ್ಯಾ, ವಿಶಾ — ಈ ೩ ವೈಶ್ಯಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೪೩೪-೧೩). ೩. ಕುರುಡ; ಅಂಧ. ೪ ಕುಂಟ; ಹೆಳವ. [ಸಂ. ಭೂಮಿಸ್ತೃತ]

ಭೂಮಿಪುಣ್ಯಮೆ (ನಾ). ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ಹುಣ್ಣಿಮೆ: ಭೂಮಿ ಪುಣ್ಯಮೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ನೂರೇಗನು. ಉಗನಕಾಯ. ಬಿರಸೊಪ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ

ಗಲನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗಲೇ . . . ಗುತ್ತಿಗೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಸುಪರಿಚಿತವಾದದ್ದೆ ಆಗಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೫೬).

[ಭೂಮಿ + ಹುಣ್ಣಿಮೆ (< ಪುಣ್ಯ ಮೆ)]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ : ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಮಾರ್ಗ . . . ಎಸಗುವ ದೇಶದೊಳಿಂದವಸ್ತು (ಕೂಟ. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟ : ಪರ್ವತ : ತುಹಿನಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಧಾರಣ ಹರಪ್ರಯಾಸವರ್ತಿಸ ತಕ್ಕ ನಾರ್ಥಿಕತೆಯುಂಟು ಗ್ರೀಷ್ಮಪ್ರಕಾಶೋದಯಂ (ಕಂಪು. ೯-೬೬) ; ತಾಮರಸಮಿತೃ ತುಹಿ ತಾಮರಸದೊಡನೆ . . . ರಾಂಧ್ರ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾಲಿಸುವಂ ಪ್ರೇಮದಿಂದ (ಕೂಟ. ೦-೦-೦). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ : ಈ ಸಮಾಜವಾದವಾದರೂ ಸಿಂಹಾಸನ ದಲಭಿವೇಶನವು ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸುವಂ (ಕೂಟ. ೦೦-೨೨) ; ಆ ಮಾರ್ಗವಂ . . . ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರವೇಶನವೇಶನಕ್ಕೆ ಬಿಡುವಂಗೆಯವಂ (ಕೂಟ. ೬-೦೬). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ : ಗುರುತಿಕ್ಷಣವಚನಂಗಳಂ ಹೃದಯದೊಳ . . . ತಾಳಿದುಂಟುರೋತ್ತರತೆಯು ಶ್ರೀಮಾರ್ಗ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ಕಂಪು. ೯-೬೬) ; ತಿರಿವ ಹಾರುವರೋಡನೆ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ರಿಗಿತ್ತೂ ಮೈತ್ರಿ (ಕೂಟ. ೬-೦೬). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ಗು). ೧. ಹೆಚ್ಚಾದ ; ಅತಿಶಯವಾದ ; ಕಷ್ಟಪ್ರಪ್ತ ಕನಿಷ್ಠ ದಕ್ಷಿಣಸದ್ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಬೃಂದಿಷ್ಠನಾದಿಷ್ಠಾತ್ಯಪ್ಪನೀಷ್ಠದಿಂದ ಹಂ (ಕೂಟ. ೦-೬). (ನಾ). ೨. ಅಧಿಕವಾದುದು ; ಪ್ರಚೀರ ವಾದುದು : "ಪ್ರಭೂತಂ . . . ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಂ, ಸ್ವಾರಂ, ಭೂಮಿ, ಭೂರಿ - ೧೨ ಅಧಿಕವಾದುದು ಹೆಚ್ಚಾದುದು" (ಕೂಟ. ೫೦) ; ತುಂಗ ತುಂಗಮ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೊಟ್ಟಿ ಕಪ್ಪದ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಂ ನಿಂದವು ರಾಜ್ಯಭಾಗವಾಗಲೇ (ಕೂಟ. ೦೦-೨೨) ; ತತ್ತ್ವ ನಿಲವನವೆಂಬ ಇಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಲೇ ಇದು ತತ್ತ್ವಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣವೆಂಬ (ಕೂಟ. ೫೬ ೫೭). ೩. ಪರಿವಾರ ; ಬಳಗ ; ಮನು ಸ್ವಾಮಿಯ ಪಾದಪ್ರಸಾದ ಪಾದಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾದ ಮನೆಯ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾತ್ರವಾಗಲೇ ಇರುವುದೇ ದೊಡ್ಡ ಲೋಪವೆಂಬ ಮಹಾ ಪ್ರಭು ? . . . ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿವಾರವಾಗುವುದೆಂಬ ಮಾತು ಉಪಪಾದಿಸಿ (ಕೂಟ. ೫೬). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾಪರ ಜಂಗಮ ವಸ್ತುಗಳು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವ ಕಾಲ ; ಭೂಮಿಯ ಪರಿವರ್ತನಕಾಲ ; ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನು ಮಾಡಲು ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ ಸುಮಾರು ವದಲಕ್ಷ ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಎಂಬ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲವನ್ನು ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದಿರುವ ಪೂರ್ವವೆಂಬ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (Pleistocene) ವೆಂದಿತ್ತಾರೆ (ಕೂಟ. ೦೫). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ (ನಾ). ಕದಮೆಯಾಗಿರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಗಣಿಸದ ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಪೂರೈಸುವ ಭೂಮಿ ಕೊಡುವ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಯು ; ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಸರಿಯಾಗಿರುವುದು ಹೆಚ್ಚು ; ಕೆಟ್ಟ ಹೋಗುವುದು ಕಡಿಮೆ . . . ಹೀಗೆ ಸಲುವಿಡಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಸರಿಯಾಗಿರುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಹೆಚ್ಚು (ಕೂಟ. ೦೫). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ನಾ). ಅನೇಕ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನರಿತವನು ; ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸ : ಬಗೆಯವನ್ನಾಸದ ಸುಖವಾಗಲೇ ಬೀಳಲು ಬೇಡ ಗಡ್ಡದ ವಿಗಡಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ್ದು [ಕೂಟ. ವಿದ್ವಾಂಸರು] ರಾಜ

ಸಭೆಯೊಳಗೆ (ಕೂಟ. ೯-೬೬). [< ಸಂ. ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ] ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ನಾ). = ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ : ಬಗೆಯವನ್ನಾಸದ ಸುಖವಾಗಲೇ ಬೀಳಲು ಬೇಡ ಗಡ್ಡದ ವಿಗಡಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ್ದು [ಕೂಟ. ವಿದ್ವಾಂಸರು] ಸ್ವಪನ ಸಭೆಯೊಳಗೆ (ಕೂಟ. ೬-೬೬). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ವಿಡ್ಡಿಯಾದ್ದು ಒಂದು ವರಸೆ (?) : ಸೈವಾರಿಸ ಕಂಡ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ರೂಪವೆಂಬ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಲವಟ್ಟಿದು (ಕೂಟ. ೦೦-೬೦). [?]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ರಥವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು ; ಶಿವ : ಅಧಿಕಾರಸುರಮೇಧವಮಾನ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಜಲಂಧರಸುರಕುಮಾರರ (ಕೂಟ. ೦೬-೦). [ಸಂ.]

ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ : ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸ್ವಪನವರ ನೋಯಿಸ ತಾಳಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಪಾಂಡಿಯ ನೆನಪು (ಕೂಟ. ೯-೦೦೯) ; ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೊಂದು ಮೊಕ್ಕನು ಮೃನಾಪರವ (ಕೂಟ. ೦೨-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂರಿ (ಗು). ೧. ಹೆಚ್ಚಾದ ; ಅಧಿಕವಾದ ; ಅತಿಶಯವಾದ ; ಸಮಾಜವಾದವಾದವೆಂಬ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ . . . ವಿಶೇಷ ರಚನೆಯಿಂದಾದವೆಂಬವೆಂಬ ತಿಳಿದು ತಪ್ಪಿಸಲ್ಪ ಪಂಡಿತರ (ಕೂಟ. ೦-೦೦೬) ; ಇತ್ತ ವಿಶಾಖಭೂಮಿಯು ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ ನಿರ್ವಹಿಸ ಶತಾರಕಲ್ಪದೊಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವೆಂಬ (ಕೂಟ. ೬-೫ ೫) ; ಪಾಂಡುನಾಪಾಲಕರ ದಳ ನಡೆದು ಬಂದುದು ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರದಲಿ (ಕೂಟ. ೦೦-೦). ೨. ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ; ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವಾದ : ಮಗುವ ವೇಷದಲಿ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕೈಯಾರ (ಕೂಟ. ೨-೨೦) ; ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬವೆಂಬವೆಂಬ ಕೈಯಾರ (ಕೂಟ. ೨-೦೦೯). ೩. ವಿಶಾಲವಾದ ; ವಿಸ್ತಾರವಾದ : ಅತ್ಯ ದೂರತರ ನೂತನ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಚಂದ್ರಕೀರ್ತಿಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೊಂದು ಬಣ್ಣವು ಮಂಡಿವೆಟ್ಟುತ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ಕೂಟ. ೦-೨೨). (ನಾ). ೪. ಹೆಚ್ಚು ; ಅಧಿಕ ; ಅತಿಶಯ : "ಪ್ರಭೂತಂ, ಭೂರಿ, ಪ್ರಭೂತಂ . . . ಅದಭೂತಂ - ಈ ೧೦ ಮೊಕ್ಕನು" (ಕೂಟ. ೦೦೬-೦೬) ; ಬಸವರಸನಿಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ನಾಗವು ಕೂಡಿದವರವೆಂಬವೆಂಬವೆಂಬ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕೊಪ್ಪರಿಗಳೊಳಗೆ ತೀವಿ (ಕೂಟ. ೫೬-೬೬) ; ಭೂಮಿಯಲಿ ಮಿಗೆ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬವೆಂಬವೆಂಬ (ಕೂಟ. ೦೦-೬). ೫. ವಿಷ್ಣು . ೬. ಬ್ರಹ್ಮ . ೭. ಶಿವ . ೮. ಇಂದ್ರ . ೯. ಚಿನ್ನ ; ಸುಮಾರು : "ಮೇದು, ಸ್ವರ್ಣ . . . ಭೂರಿ, ಚಂದ್ರ . . . ತಪ್ಪಿಯಂ - ಈ ೨೫ ಮೊಕ್ಕನು" (ಕೂಟ. ೫೭-೦೫) ; ಮೇರುಮ ಸೋಂಕದ ಧರಾ ತದ್ವಿರವರ್ಗವೆಂಬವೆಂಬ ಕಾಗೆ ವಿಶಾರಿಸಲು ಲಿಂಗೈಕ್ಯಭಾವರ ಕಾಲವನವೆಂಬ (ಕೂಟ. ೫೬-೫೭). ೧೦. ಬಹುವಳಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ದಾನ ; ಸಾಮಾನ್ಯಿಕ ದಾನ ; ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ : ಮುತ್ತುಮಾಣಿಕಗಳಂ ಚಿಲ್ಲಾಡಿ ಮೊಗ್ಗೊಡುವ ವಿಷ್ಣುವಂ ಭೂಮಿಯಂ ಮಾಡಿ (ಕೂಟ. ೫೬-೦೬) ; ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನಿತ್ತು ಶುಭವಾದ್ದುಗಳೆಂಬ ಮೊಗ್ಗೊಡುವ (ಕೂಟ. ೦೫-೫೬). ೧೧. ಕಟ್ಟಿಗೆ ; ಕಾಪು . ೧೨. ಅಪಜ್ಞ ; ಉದಾಹರಣ ; ತಿರಸ್ಕಾರ : "ಕಾಪುಮಾನೇಶಾನವಮಪಜ್ಞಯ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ" (ಕೂಟ. ೫೭). ೧೩. [ಗಣಿತ] ವಿಸ್ತಾರವೆಂದ ಹಿಡಿದು ಪರಾರ್ಥವೆಂಬ ಪದವೆಂಬವೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಹೇಳುವ ಪದ ; ಅಸಂಖ್ಯೆಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದ ; ಹೆಚ್ಚಾದವೆಂಬ ಸ್ಥಾನ ; ಕೆಲವು ಹಿಂದಿನವು ಹೆಚ್ಚಾದವೆಂಬ

ಸಭೆಯೊಳಗೆ (ಕೂಟ. ೯-೬೬). [< ಸಂ. ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ] ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ನಾ). = ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ : ಬಗೆಯವನ್ನಾಸದ ಸುಖವಾಗಲೇ ಬೀಳಲು ಬೇಡ ಗಡ್ಡದ ವಿಗಡಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ್ದು [ಕೂಟ. ವಿದ್ವಾಂಸರು] ಸ್ವಪನ ಸಭೆಯೊಳಗೆ (ಕೂಟ. ೬-೬೬). [ಸಂ.] ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ವಿಡ್ಡಿಯಾದ್ದು ಒಂದು ವರಸೆ (?) : ಸೈವಾರಿಸ ಕಂಡ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ರೂಪವೆಂಬ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಲವಟ್ಟಿದು (ಕೂಟ. ೦೦-೬೦). [?] ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ರಥವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು ; ಶಿವ : ಅಧಿಕಾರಸುರಮೇಧವಮಾನ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಜಲಂಧರಸುರಕುಮಾರರ (ಕೂಟ. ೦೬-೦). [ಸಂ.] ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ : ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸ್ವಪನವರ ನೋಯಿಸ ತಾಳಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಪಾಂಡಿಯ ನೆನಪು (ಕೂಟ. ೯-೦೦೯) ; ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೊಂದು ಮೊಕ್ಕನು ಮೃನಾಪರವ (ಕೂಟ. ೦೨-೦೦೦). [ಸಂ.] ಭೂರಿ (ಗು). ೧. ಹೆಚ್ಚಾದ ; ಅಧಿಕವಾದ ; ಅತಿಶಯವಾದ ; ಸಮಾಜವಾದವಾದವೆಂಬ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ . . . ವಿಶೇಷ ರಚನೆಯಿಂದಾದವೆಂಬವೆಂಬ ತಿಳಿದು ತಪ್ಪಿಸಲ್ಪ ಪಂಡಿತರ (ಕೂಟ. ೦-೦೦೬) ; ಇತ್ತ ವಿಶಾಖಭೂಮಿಯು ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ ನಿರ್ವಹಿಸ ಶತಾರಕಲ್ಪದೊಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವೆಂಬ (ಕೂಟ. ೬-೫ ೫) ; ಪಾಂಡುನಾಪಾಲಕರ ದಳ ನಡೆದು ಬಂದುದು ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರದಲಿ (ಕೂಟ. ೦೦-೦). ೨. ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ; ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವಾದ : ಮಗುವ ವೇಷದಲಿ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕೈಯಾರ (ಕೂಟ. ೨-೨೦) ; ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬವೆಂಬವೆಂಬ ಕೈಯಾರ (ಕೂಟ. ೨-೦೦೯). ೩. ವಿಶಾಲವಾದ ; ವಿಸ್ತಾರವಾದ : ಅತ್ಯ ದೂರತರ ನೂತನ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಚಂದ್ರಕೀರ್ತಿಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೊಂದು ಬಣ್ಣವು ಮಂಡಿವೆಟ್ಟುತ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ (ಕೂಟ. ೦-೨೨). (ನಾ). ೪. ಹೆಚ್ಚು ; ಅಧಿಕ ; ಅತಿಶಯ : "ಪ್ರಭೂತಂ, ಭೂರಿ, ಪ್ರಭೂತಂ . . . ಅದಭೂತಂ - ಈ ೧೦ ಮೊಕ್ಕನು" (ಕೂಟ. ೦೦೬-೦೬) ; ಬಸವರಸನಿಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ನಾಗವು ಕೂಡಿದವರವೆಂಬವೆಂಬವೆಂಬ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕೊಪ್ಪರಿಗಳೊಳಗೆ ತೀವಿ (ಕೂಟ. ೫೬-೬೬) ; ಭೂಮಿಯಲಿ ಮಿಗೆ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬವೆಂಬವೆಂಬ (ಕೂಟ. ೦೦-೬). ೫. ವಿಷ್ಣು . ೬. ಬ್ರಹ್ಮ . ೭. ಶಿವ . ೮. ಇಂದ್ರ . ೯. ಚಿನ್ನ ; ಸುಮಾರು : "ಮೇದು, ಸ್ವರ್ಣ . . . ಭೂರಿ, ಚಂದ್ರ . . . ತಪ್ಪಿಯಂ - ಈ ೨೫ ಮೊಕ್ಕನು" (ಕೂಟ. ೫೭-೦೫) ; ಮೇರುಮ ಸೋಂಕದ ಧರಾ ತದ್ವಿರವರ್ಗವೆಂಬವೆಂಬ ಕಾಗೆ ವಿಶಾರಿಸಲು ಲಿಂಗೈಕ್ಯಭಾವರ ಕಾಲವನವೆಂಬ (ಕೂಟ. ೫೬-೫೭). ೧೦. ಬಹುವಳಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ದಾನ ; ಸಾಮಾನ್ಯಿಕ ದಾನ ; ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ : ಮುತ್ತುಮಾಣಿಕಗಳಂ ಚಿಲ್ಲಾಡಿ ಮೊಗ್ಗೊಡುವ ವಿಷ್ಣುವಂ ಭೂಮಿಯಂ ಮಾಡಿ (ಕೂಟ. ೫೬-೦೬) ; ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನಿತ್ತು ಶುಭವಾದ್ದುಗಳೆಂಬ ಮೊಗ್ಗೊಡುವ (ಕೂಟ. ೦೫-೫೬). ೧೧. ಕಟ್ಟಿಗೆ ; ಕಾಪು . ೧೨. ಅಪಜ್ಞ ; ಉದಾಹರಣ ; ತಿರಸ್ಕಾರ : "ಕಾಪುಮಾನೇಶಾನವಮಪಜ್ಞಯ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ" (ಕೂಟ. ೫೭). ೧೩. [ಗಣಿತ] ವಿಸ್ತಾರವೆಂದ ಹಿಡಿದು ಪರಾರ್ಥವೆಂಬ ಪದವೆಂಬವೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಹೇಳುವ ಪದ ; ಅಸಂಖ್ಯೆಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದ ; ಹೆಚ್ಚಾದವೆಂಬ ಸ್ಥಾನ ; ಕೆಲವು ಹಿಂದಿನವು ಹೆಚ್ಚಾದವೆಂಬ

ಶ್ರೀಗಣೇಶ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಭೂರಿ ಎಂದು ಕರೆಯು-
ತ್ತಾರೆ (ಶ್ರೀಮತ. ೧. ೩೩೬). ೨ "ಎಕಂ, ದರಂ, ಶತಂ, ಸಹಸ್ರಂ,
ಅಯುತಂ, ಲಕ್ಷಂ, ಪ್ರಯುತಂ, ಕೋಟಿ, ನೃಬೃಹದ್, ಪದ್ಮ, ವಿವರ್ಧ,
ನಿಖಿರ್ವ, ಮಹಾಪದ್ಮ, ಶಂಖ, ಸಮುದ್ರ, ಮಧ್ಯ, ಅಂತ್ಯ,
ಮತ್ತು ಪರಾರ್ಧ" (ಪ್ರವಾ. ೧. ೩೫೭) ಎಂದು ದಶವೈದ್ಯ
ಸ್ಥಾನಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರು
ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. [ಸಂ.]

ಭೂರಿಗುಡು (ಕ್ರಿ). ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು. - ವಿಶ್ವಗು : ಕುಳುಮುಕೇಶನ
ಕೋಶದಿಂದ ಮೊದಲಾದ ಪೂರೋದವುಗಳು. ಇದನ್ನು ಹೂವಟ್ಟಿಗಳ ರಾಶಿ
ಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಭೂರಿಗುಡುತ್ತಿರುತ್ತ . . . ಸುನ್ನರೀಚೀಟಿಮರು ಎದೆ
ಯಾಡುತ್ತಿರುವರು (ಆಶ್ವ. ೬. ೨೨-೨೩). [ಭೂರಿ + ಗುಡು, (<ಕೊಡು).]

ಭೂರಿದಕ್ಷಿಣಿ (ನಾ). ವರೆದಿರುವವರಿಗಿಲ್ಲ ಕೊಡುವ ದ್ರವ್ಯದಾನ :
ಸಾಮೂಹಿಕದಾನ : ಒಮ್ಮಾಜಾಯನು ಧನಾಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಭೂರಿದಕ್ಷಿಣಿ
ಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದನು (೨೬೩೩. ೦೦೦); ಪ್ರಾಜ್ಞಗರು
ಭೂರಿದಕ್ಷಿಣಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಪರಿಸಿದರು (೨೬೩೩. ೩೩೦); ಭೂಮಿ ಇದ್ದ
ಮನಾದರೆ ಭೂರಿದಕ್ಷಿಣಿ ಕೊಟ್ಟಾನೆ ? (೩೩೩). [ಸಂ. ಭೂರಿದಕ್ಷಿಣಿ]

ಭೂರಿದತ್ತಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಕೊಡುಗೆ. - ಉಂಬರಿ : ಆ ಬಂದಿಗೆ
ಅರಮನೆಯಿಂದ ಭೂರಿದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸತ್ತ ಗಂಗಾಜನ
ಆತ್ಮವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಿದರು (೩೦೩೩. ೦೦೩). [ಸಂ.]

ಭೂರಿದಾನ (ನಾ). ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ವಸ್ತು, ಧನ ಮೊದಲಾದುವು
ಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ದಾನ : ಕರಕರರು ಗಜಕುಲಭೂರಿದಾನವನ್ನು
ಮೀರದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ . . . ಭೂರಿದಾನ . . . ಇತ್ತು (೨೬೩೩. ೦೩-೩೬);
ಮಧುವು ಸುಂಜಿಗಳಾದರೆ ಹಾರುವೆಗೂ, ವಜ್ರಮಯ್ಯ, ಅಚಾರ್ಯ
ಮುಂತಾದವರಿಗೂ ಭೂರಿದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೨೬೩೩. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಭೂರಿಸಯನ (ನಾ). ಅನೇಕ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳವನು : ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷ :
ಇಂದ್ರ : ಭೂರಿಸಯನನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿರಲಾರಾ ತಾನೆಂದನ್ನಲಾತನ
ನಾಂ ಪರಿಭವಿಸಿದಳು ಗರ್ವದಲಿಂದಳುಬಾಕ್ಷಿ (೨೦೩೩. ೦೦-೩೦-೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂರಿಪ್ಪ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಜನಸಮೂಹದ ವೈರಿ; ರಾಕ್ಷಸ : ಭೂ
ಭೂರಿಪ್ಪನುಭವಹೃತಿಶಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಸಮನ್ವಿತ (೩೦೩೩. ೩-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂರಿಫೇನ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : "ಸಪ್ತರಾ, ವಿಮರಾ,
ಸಾಕಲಾ, ಭೂರಿಫೇನಾ, ಜಿವರ್ಗಹಾ - ೩ ಸಮಗಾರಮಯವದು"
(೩೦೩೩. ೦೨೩). [ಸಂ. ಭೂರಿಫೇನ]

ಭೂರಿಬಲ (ನಾ). ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿ : ಭೂರಿಬಲ ಗುರುಸೂನು
ಶಕುನಿ ಪುರುಷಾದಿಧಿಯ ಕೂಡಿಕೊಂಡನು ನರನ ಸಂಗರಕ್ಕೆ (೩೦೩೩. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂರಿಭೋಜನ (ನಾ). ಅನೇಕ ಜನರಿಗೆ ಮಾಡಿಸುವ ಸಂತರ್ಪಣೆ :
ಯಾವು ಬೇಕಾದರೂ ಒಂದು ಊಟ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಸಾಮೂ
ಹಿಕ ಸಂತರ್ಪಣೆ : ಹೀಗೆ ಕುಪ್ಪಸ ಬೇಡ ಹಾರ ಓರಿಯೂ ಬೇಡ ಭೂರಿ
ಭೋಜನ ಬೇಡ ನಾವು ದೀನರವ್ಯಾ (೨೦೩೩. ೩೩-೩); ಆ ಹದಿನೆಯ
ದಿನಗಳೂ ಭೂರಿಭೋಜನಾದಿಗಳು ನಡೆದುವು (೩೦೩೩. ೩೩೬). [ಸಂ.]

ಭೂರಿಮಾಮ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚು ಮೋಸ ಮಾಡುವ ಪ್ರಾಣಿ : ಬಳ್ಳು :
ನರಿ : "ಗೋಮಾಯುಃ . ಭೂರಿಮಾಯುಃ - ಈ ೨ ಬಳ್ಳು"
(೩೦೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂರಿಮಹರ (ನಾ). ಅನೇಕ ಸಾಮಾನುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಂಗಡಿ :
ದೊಡ್ಡ ಅಂಗಡಿ : ಓರಂತ ಕಣ್ಣಿನವನು ಕಂಚುಗಾಣದ ಭೂರಿಮಹರಗಳು
(೨೦೩೩. ೩-೩೩). [ಭೂರಿ + ಮಹರ]

ಭೂಮಂದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಅನೇಕವಿ ಗಿಡ : ಹಣ್ಣು ಗಿಡ :
"ಶ್ರೀಹಸ್ತನೀ, ಭೂಮಂದಿ-೨ ಹಣ್ಣು ಗಿಡದ ಹೆಸರುಗಳು. ಗುರು
ಗಲಗಡ" (೩೦೩೩. ೦೩೬). [ಸಂ. ಭೂಮಂದಿ]

ಭೂರುಗ 'ಬುರುಗು' ನೋ.

ಭೂರುಹ (ನಾ). = ಭೂಮಿರುಹ : ನಿಶ್ಚೇತನಂಗಳುಮಿರ್ವವೈವ
ಪಾಶ್ವದೊಳು ನಿಯಮಮಂ ಶಾಶ್ವದಭೋಲ ಭೂರುಹಂಗಳೆಂದೆಂದು
ಮುನೀಂದ್ರಮನ್ನತಿಯನುತಂತೆನಲ್ ಬರ್ಗಮೇ (೨೬೩೩. ೩೩೬);
ಕುದೇರನ ಗರ್ವಭೂರುಹನ ಬೀರುಳಯದೆ ಕಿತ್ತು ಬಿಡುವವನು
(೨೬೩೩. ೦೦-೦೩). [ಸಂ.]

ಭೂರ್ಗ 'ಬುರುಗು' ನೋ.

ಭೂರ್ಜ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ಭುಜಪತ್ರಿಮರ; "ಭೂರ್ಜ,
ಜಮ್ಬಾ, ಮುದುತ್ವಕ್- ೩ ಭುಜಪತ್ರಿಗಡದ ಹೆಸರುಗಳು" (೩೦೩೩. ೦೩೩);
ವಿಳಂಬಂಗಳುಮಂಭೂರ್ಜಲದಲೀನಾರಂಗಿಗುಂದೀರಿಹಂತಾಳಾನೋಡಹ
ಸಂಕಲಂ ಬಳಸಿ ತಪ್ಪು (೩೦೩೩. ೦೩-೦೩೩); ಹೆಸರು ತಾಳಾದಾಗಿದೆ
ಕಾಂಪೋಡಿನ ಆಚೆಗೆ ಭೂರ್ಜಮರಗಳ ತೋವು (೨೬೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂರ್ಜತ್ವಕ್ಕ (ನಾ). ಭೂರ್ಜವೃಕ್ಷದ ತೋಟ : ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥವಾ
ವುದಾದರೂ ತಾಳಪತ್ರವೋ ಭೂರ್ಜತ್ವಕ್ಕೋ ದೊರೆತ ಕೂಡರೆ . . .
ವಿಷಯವನ್ನು ಅದರಿಂದ ಹೀರಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು (೨೬೩೩. ೦೦).
[ಸಂ. ಭೂರ್ಜತ್ವಕ್ಕ]

ಭೂರ್ಜಪತ್ರ (ನಾ). = ಭೂರ್ಜತ್ವಕ್ಕ : ಆಗ ಭಿಂತಿಯಿಂದ ಅದರ ಹೂರು
ಎಲೆಗಳು ಭೂರ್ಜಪತ್ರದಂತೆ ವಿಳಂಬಿಸಿಹೊಂದುಹೋಗುತ್ತವೆ (೨೦೩೩. ೩೩. ೦೩೩);
ಬುರ್ಜಾಲ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಭೂರ್ಜಪತ್ರ ಹಕ್ಕಪತ್ರ ೭" x ೪"
ಅಗುಲಗಳ ಅಳತೆಯಿದೆ (೨೬೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂರ್ಜಾರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : "ಭುಕ್ತ-ಭೂರ್ಜಾರ"
(೩೦೩೩. ೦೦೦). [?]

ಭೂರೋಕ, ಭೂರೋಕ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ
ಲೋಕ; ಭೂಮಿ : ಭೂರೋಕವರಿತು ಸರ್ವಜನಿಗಳವನಿಗೊಬ್ಬದವು
(೨೦೩೩. ೩೩-೩೩); ದೇವರೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಭೂರೋಕ ತಪ್ಪದು
(೩೦೩೩. ೩೩-೩೩); ಭೂರೋಕಾದನೇಕದ್ರ x x x (೩೩. ೩೩. ೩೩-೩೩; ೩೩ ೩). [ಸಂ.]

ಭೂರೋಲ (ನಾ). ರಾಜ : ಅರಸು : ಕಿತ್ತಿಂಧತ್ತಿಲದ ಮಹಾಮರ್ಗಟಾ
ಧಿವರ ನೋಡುತ್ತ ಭೂರೋಲನಿರಲು (೨೦೩೩. ೩-೩೩); ಭೂರೋಲ
ಕೀಳಕ್ಕಮಗಿದುಗದಾ ಕೇಳಿಲಾ ಲಲಿತವಾಡ (೨೦೩೩. ೦೦-೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂವರ (ನಾ). ದೊರೆ : ರಾಜ; ಅರಸು : ಭೂವರರೊಳು ತ್ಯಾಗಿಲ್ಲವೋ
ಕವಿ ವಿವ್ಯಮಾತ್ಮವೇ ಬಂಜೆಯು (೨೦೩೩. ೩೩); ಭೂವರಭೂವರ
ಮನು ತಿಳಿದು ಪರಿಹರಿಸುವವರುಗಳು ಘನತರದ ಸುಕೃತವನ್ನೆದುವರು
ಭೂವರರೊಳಗೆ (೨೦೩೩. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂವಲಯ, ಭೂವಳಯ (ನಾ). ಭೂಮಿ : ಭರಣಿ : ಭೂವಲ
(೩೦೩೩. ೩)ಯೆದೊಳು ಕೀಳು ಮತ್ತೆಯು ಭೂವರಣ್ಯಂ . . . ಆಗ್ರಹಿಸಿ
(೨೦೩೩. ೩೩-೩೩). ಭೂವಳಯ : ಇದೇವೆದೊ ಮುಂದೆಮಂಡಿತಂ
ಭೂವಳಯಂ (೨೦೩೩. ೦೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂವಲ್ಲಭ (ನಾ). = ಭೂವರ : ಭೂವಲ್ಲಭ ಸೋತ್ತೇಪ ಭೂವಿಲಿತ ದತ್ತ
ವಾಚನಾದೇಶವಿದಂ ಭೂವಿಮಂದಿತವುಧೂವಿವಿವಿಗಂಭೀರನಾದಧಿಂ
ಬಾಚಿದಂ (೨೦೩೩. ೦೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂವಳಯ 'ಭೂವಲಯ' ನೋ.

ಭೂವಿಕ್ರಮ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ನಿರವದ್ಯಚರಿತೆ ಪ್ರತಿ ದಿನಮುಖವರ್ಧಮಾನವ್ಯಾಪ್ತಃ ಭೂವಿಕ್ರಮವಾಮಧೇಯಃ ಅಹಿ (೨೩. XII. ೨೦೩೩. ೨೮-೨೯; ೨೦೪). [ಸಂ.]

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಸ್ವರೂಪಂ, ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಭೂವಿಜ್ಞಾನ . . . ಭೂಮಿಯ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತ, ಇತಿಹಾಸಗಳ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ (೨೦೩೩. XII. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ಭೂವಿಜ್ಞಾನ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ಭೂಸುರ : ದೈವಾಧೀನದರಿ ಜಗದಾ ದೈವ ಮಂತ್ರಾಧೀನ ಮಂತ್ರವು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಧಾರೀನವಾಗಿಹುದಾಗಿ ದೋದರಿ ದೈವೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು (ಇತ್ಯು. ೧-೨೦). [ಸಂ.]

ಭೂವಿಕ್ರಮ (ಗು). ೧. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ; ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾದ; ಕೀರ್ತಿವಂತನಾದ : ಆಶಾವಂತಿಗೆ ಶೇಖರಮನೆ ಭೂವಿಕ್ರಮ ವಿಭವನಾದನಭಿನವಪುಂಸಂ (ಪ್ರಾಕೃ. ೩-೦) : ಭೂವಿಕ್ರಮ ಯೋಗವಾಘ ಯೋಗಾಹ್ವಾದಂ (ಪ್ರಾಕೃ. ೩-೨೨). (ನಾ). ೨. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ವಾಸಿಯಾದವನು. — ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು : ಅ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮನ ಮಗ ಭೂವಿಕ್ರಮನೇಶ್ವರಾರ್ಯ (ಪ್ರಾಕೃ. ೧-೨೨) : ಭೂವಿಕ್ರಮನೆನೆ ಸುಕೌಶಲ ಪ್ರತಿಪತಿ ತವದಿಂ ಶ್ರುತದಿನಾರುಮಂ ಗರಿಮದಂ (ಪಂಜಾ. ೨-೨೦). [ಸಂ.]

ಭೂವೇಷ್ಟಿ (ನಾ). ಜಾಯಿಕಾಯಿ (?) : ಒಬ್ಬನ ಲವಂ ಭೂವೇಷ್ಟಿ ಜಾತಿರ್ಭೂಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟೋಲಂಕಾರಾರ್ಥಂ ಹಿಂಗೆಯಾ ಪಂಚಸಂಗಂಧಿಕಂ ಮುಖವಾಸಂಗಳೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ (ಪ್ರಾಕೃ. ೬-೨೦-೨೨). [?]

ಭೂಶಯ್ಯ (ನಾ). ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಗುವಿಕೆ : ಸುಮಾರಪ್ರಿಯಾ ನಾಲ್ಕು ವಿತಂಬು ಭೂಶಯ್ಯಗೆ ಜಾಗರಣನಶಶ್ವ . . . ಒದಲಂ ನಿರೋಚುರಾಂ (ಪ್ರಾಕೃ. ೧-೨೬). [ಸಂ. ಭೂಶಯ್ಯ]

ಭೂಶಾಯಿ (ನಾ). ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಗುವುದು : ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಒದಗುವುದು.

ಭೂಶಾಯಿಯಾಗು = ಸತ್ಪ್ರಬೀಳು : ಕನ್ನಡ ಕಟ್ಟಾಳುಗಳು ಬೊಟ್ಟಿರಿದು ರಣಕೋರಾಹುಮಗಳು ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ಸಹಸ್ರ ಶತ್ರು ಪಯ ಭೂಶಾಯಿಯಾದವು (೨೨೨. ೨೨). [ಸಂ. ಭೂಶಾಯಿನ್]

ಭೂಶಾಯಿತ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿರುವಂತಹುದು : ಈಗ ಅವನು ಭೂಶಾಯಿತವಾಗಿದೆ (ಪಂಜಾ. ೨೬). [ಸಂ. ಭೂಶಾಯಿತಾ]

ಭೂಶಿರ (ನಾ). ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಜಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಭೂಭಾಗ : ಭೂಶಿರ-ಪ್ರಾದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಂತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತಾ, ಇತ್ಯಾದ್ಯಾದಿ. ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಜಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಭೂಮಿ (ಉದಾ. ಕನ್ಯಾಕಾಮರಿ) (ಪ್ರಾಕೃ. ೩. ೨೬) : ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಜಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಭೂಭಾಗವು "ಭೂಶಿರವು ಅಥವಾ ಕೀಪ್" . . . ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಪಂಜಾ. ೨೦). [ಸಂ.]

ಭೂಶುದ್ಧಿ (ನಾ). ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಪರಿಶುದ್ಧಿ : ೨ ದೇವತಾವಿಗ್ರಹ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ಪೂಜೆ, ಜಪ ಮೊದಲಾದುವಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭ. ಭೂಶುದ್ಧಿ ಪನೆ ಮೊದಲಾದುವು ಗಳಿಗೂ ಭೂಶುದ್ಧಿಯು ಅವಶ್ಯಕ : ಭೂಶುದ್ಧಿಯು ಖನನಾದಿ ಪಟ್ಟಿಯಿಗೂ ಹೆಗಲ (ಪಂಜಾ. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಭೂಶೋಧನೆ (ನಾ). ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆದು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು : ಅರಮನೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡೆದ ಭೂಶೋಧನೆಯ ಭಲವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ

ಮಹಾರಾಜ . . . ಸಿಕ್ಕಿತು (ಪಂಜಾ. ೨೨೨) : ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭೂಶೋಧನೆ ಮಾಡರೆ ಕೆಲವು ಕುರುಹುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ (ಪಂಜಾ. ೬).

[ಸಂ. ಭೂಶೋಧನೆ]

ಭೂಷಣ (ನಾ). ೧. ಅಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಿಕೆ : ಅಲಂಕರಣ : "ಭೂಷಣಂ, ಅಲಂಕರಣಂ-೨ ಅಲಂಕರಿಸುವಿಕೆ, ಅಲಂಕಾರಮಾಡುವಿಕೆ" (ಪಂಜಾ. ೦೯೬). ೨. ಅಲಂಕಾರ : ಶೃಂಗಾರ : "ಪರಿಷ್ಕಾರ, ಭೂಷಣಂ - ಈ ೨ ಅಲಂಕಾರಂ" (ಪಂಜಾ. ೨೯-೩೦೬) : ಗಣನಾಕ್ಷ ಸೂತ್ರಮುಗೋಕ್ತೋಕ್ತಾದ್ಯಾಲಂ ಭೂಷಣಂ (ಗಣನಾ. ೦-೬) : ಗುಣ ಗಳಿಗಿಲ್ಲದೆ ಭೂಷಣ ರೂಪವು ಹೀಲಕೆ ಭೂಷಣ ಕೆಲವು (ಪಂಜಾ. ೨೦-೨೬). ೩. ಒಡವೆ : ತೊಡವು : ಅಭರಣ : "ಭೂಷಣಂ, ಅಲಂಕಾರ, ನೇಪಥ್ಯಂ, ಅಭರಣಂ - ಈ ೨ ತುಡುಗ" (ಪಂಜಾ. ೨೯-೩೦೬) : ಇದು ಕೊರಲಿಂತಿದಾರಮಿದು ಭೂಷ್ಯಮಿದರ್ಕಮ ಭೂಷಣಂ ದರಿಂಬುದನೆನೇಡ (ಪಂಜಾ. ೬-೨೦) : ಒಂದು ಸ್ವರ್ಣವ ಕೃತನ ಚತುರತೆಯಿಂದ ಒಹುಭೂಷಣ ಗಳಾದಂತೆ (ಪಂಜಾ. ೦೨-೬). [ಸಂ.]

ಭೂಷಣಿಕಾ (ನಾ). [ಬೈನ್] ಹತ್ತು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನಾನಾಕರದ ಅಭರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ : ಜಂಗಮ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವೆನೆ ಕೊಟ್ಟೀ ಮಹಾಬಯಿ ಭೂಷಣಾಗದ ಮಹತ್ವಂಗದ ಭೂಷಣಾಗದಳಂ ಚಕ್ರೇಶ್ವರಂ ಶಾಲ್ಮಿದಂ (ಪಂಜಾ. ೧-೬೩) : ಭೂಷಣಾಗಮೆಂಬುದು ಕೃಷಿ ಕಟಿಸೂತ್ರ ಕುಂಡಲ ಕೀಡೂರ ಪಾರ ನೊಪ್ಪರಾದಿ ಪುರುಷಯೋಗಭೂಷಣವಿಶೇಷಗಳಿಗಿರುವುದು (ಪಂಜಾ. ೯). "ದಶಾಂಗಕಲ್ಪಕುಟ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೂಷಿತ (ಗು). ೧. ಅಲಂಕೃತವಾದ. (ನಾ). ೨. ಅಲಂಕೃತನಾದವನು : "ಮುಂದಿಕೆ, ಪ್ರಸಾದಿಕೆ, ಅಲಂಕೃತೆ, ಭೂಷಿತೆ, ಪರಿಷ್ಕೃತೆ - ೫ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪಂಜಾ. ೦೯೬) : ದೈವ ಹೊಡೆ ದಂದದರಿ ಬಿಹು ಸಭಾಪಲಯದರಿ ಗರ್ವಾಭ್ರಮಭಾವಭೂಷಿತನಾಗಿ ವೈಷಾಯಮೋಕ್ಷಿಸಂತ (ಪಂಜಾ. ೧-೬೬). [ಸಂ.]

ಭೂಷಿತು (ಶ್ರೀ). ೧. ಚೆನ್ನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಭೂಷಿಸುವುದು ಒಡವೆಗಳಲ್ಲಿ, ಗುಣಗಳು (ಪಂಜಾ. ೨. ಹೊಗಳಿ) : ಪ್ರಶಂಸಿಸು : ದೂಷಿಸಲಿ ಅಥವಾ ಭೂಷಿಸಲಿ ದೀರಾದವರು ನ್ಯಾಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಚಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ (ಪಂಜಾ. ೩೩. ೧ ೨೨೨) : ಏನು ಯಾವಾಗಲೂ ನಮ್ಮನ್ನು ದೂಷಿಸಿ ನಮ್ಮ ಹೆಗಗಳನ್ನು ಭೂಷಿಸುತ್ತೀಯೆ (ಪಂಜಾ. ೦೦೬). [ಭೂಷಣ + ಇನ್]

ಭೂಷಿ (ನಾ). ಒಡವೆ : ಅಭರಣ : ಅರ್ಹಾಂತ್ಯಧರ್ಮಂ ತನಗಾರ್ಮಂ ಭೂಷಿ ರತ್ನಪ್ರಯಮನೆ ನೆಗಟ್ಟಂ ಧಾತ್ರಿಯೊರ್ ಶಾಂತಿನಾಥಂ (ಪಂಜಾ. ೦-೩೬) : ಕರ್ಣಪೂರಣೆ ಕಂದಳವೈತುಡುಮ ಹಾರಂ ಕಣ್ಣಿನಿಂನಾ ದತ್ತಲದ ಭೂಷೆಯಂ ದೂಷಿವಪೂರ್ (ಪಂಜಾ. ೩-೦೨೯). [ಸಂ. ಭೂಷಾ]

ಭೂಷ್ಯ (ನಾ). ೧. ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ಹುಟ್ಟುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳುದು : "ಭೂಷ್ಯಃ, ಭೂಷ್ಯಃ, ಭೂಷಾ - ೩ . . . ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ಹುಟ್ಟುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ, ಕೀಳಮಾದಿಗಳ ಹೆಸರಂದು ಕೆಲವರನ್ನೆದರು" (ಪಂಜಾ. ೬೦). ೨. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬದುಕಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆ : ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂಬ ಇಷ್ಟ. ೩. ವಿಷ್ಣು : ನಾರಾಯಣ : ಭಗವಂತ ಸಿಗತ ಕುಡುತ್ತ ಸುಶ್ರುತ ಸರ್ವದರ್ಶನ ಭಗವನ್ ಭೂಷ್ಯ ವಿಭೂಷ್ಯ (ಪಂಜಾ. ೨೯-೦೦೨). [ಸಂ.]

ಭೂಷ್ಯ (ಗು). ೧. ಅಲಂಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ : ಶೃಂಗರಿಸಲು ಅರ್ಹವಾದ : ನೋಡಿದರೆ ಭೂಷಣವೆಂಬ ಸಮುದರತಮಾಕಿವು

ಭೂಷ್ಮವಿಭೂಷಣಂಗಳಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩). (ನಾ). ೨. ಅಲಂಕರಿಸ ಬೇಕಾದುದು : ಇದು ಕೊರಲಂತಿದಾರದಿಂದ ಭೂಷ್ಮವಿಭೂಷಣಂ ಭೂಷಣಂ ದಲಂಬುದನನವೇಡ (ಕಾಂತ್ಯ. ೩-೨೦). ೩. ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದುದು : ಸ್ತುತ್ಯವಾದುದು... ೪. ಹೊಗಳಿಕೆ : ಸ್ತುತಿ : ಜನರ ಪರಿಪು ದೂಷ್ಯ ಭೂಷ್ಯವ ನೆನೆವನೇ ಕಮ್ಮದಿಯ ಸಂಭಾವನದ ಬಲುಹಿರಲಾವ ಭಯವೇಕೆ (ಗಣಾ. ೦೩-೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂತಶಕ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು (ಜೀವಧಿಗ ಬಳಸುವ) ಅದರ ಗಡ್ಡೆ : ಭದ್ರಮುಖ್ಯ, ಕೋಷ್ಯ, ಭೂತಶಕ್ತಿ-ತಾವರನಾಳ... ಇಷ್ಟು ಜೀವಧಿಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂಡ... ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕದಡಿಕ್ಕೊಡುವುದು (ಕಂಠ್ಯ. ೪೨); ಚೆನ್ನಾಗಿರು... ಕುಪ್ಪು ಉಳಿದಂತೆ ಕಾಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಭೂತಶಕ್ತಿ ಕಲ್ಲು ವಾರು... ಜೀರ್ಣವ ಮಾಡಿ ಹಾಕಿ... ಜೀನುತುಪ್ಪದ ಪಾನಿ ಸೇವಿಸಲು ಅಸ್ತಿತ್ವವ ಪುಯರ (ಕಂಠ್ಯ. ೨೦೩). [ಸಂ. ಭೂತಶಕ್ತಿ]

ಭೂತವೇತ (ನಾ). ಭೂಮಿಯು ಸವೆದು ಹೋಗುವುದು : ಕತ್ತಾಳೆ ಗಳನ್ನು ಮಜ್ಜೆಪಲ್ಲದ ಭೂಮಿಯು ಒದುಗಳಲ್ಲಿನ ಭೂತವೇತವನ್ನು ತಜಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨. ೦೩೨). [ಭೂ + ಸವತ]

ಭೂಸಾರ (ನಾ). ನೆಲದಲ್ಲಿದ್ದಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು : ಗೊಬ್ಬರ. [ಸಂ.]

ಭೂಸಾರತೆ (ನಾ). ನೆಲದ ಸುರ-ಸತ್ತ್ವ : ತಿಳುವ ತಡಿದದಿಯ ಮದಿಗಳ ಜಳದೊಳ್ ರಂಜಿಸುವ ಧಾನ್ಯಮಂಜರಿಯ ನೆಲರ್ ಪೊಳೆಯ ತೆನೆವೊಂದುವಿವು ಬೇರ್ಗೊನೆನಿವುವು ಬೆಳದ ಕಲವ ಭೂಸಾರತೆಯಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೦-೨೨). [ಸಂ. ಭೂಸಾರತಾ]

ಭೂಸುತೆ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಮಗಳು : ಸೀತೆ : ಭೂಸುತೆಯನ್ನಾ ನೊಲ್ಲು ಬಾಸಂ ಕುಡೆ ಲಂಕೆಗೆ ಭೋಗ ದಾನವಾರೋಹ ರಾಜಮಂದಿರ ಮನಂಬವ ಪುಕ್ಕು (ಕಾಂತ್ಯ. ೨-೨೨). [ಸಂ. ಭೂಸುತಾ]

ಭೂಸುರ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ಮಹಿಯೋಳ್ ಭೂಸುರವೇವಂದಿ ಕಲಿಯರ್ ಕರ್ಣಂ ಧನುರ್ವೇದಮಂ ರಂಗಟ್ಟಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೨); ೨. ನೆನೆಮದು ಭೋರಭಯತ್ನವೆಂದುದು ಭೂಸುರವಾತ್ (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೩-೦೦); ಭೂಸುರರ್ ದಾನ ದಕ್ಷಿಣೆಗಳಂ . ತನವರ್ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೦-೦೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ರತ್ನ : ಪಳುತನಂದಿ ನಿರ್ಮಲತ್ವದಿಂ ತೋರಿ ತಿಳಕಳೆದು ತೋರುವುದು ಭೂಸುರವಾತಿಯಕ್ಕುಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೨). [ಸಂ.]

ಭೂಸ್ವರ್ಗ (ನಾ). = ಭೂತ್ವಣ : ಮೂಲಾತ್ಮಣಂ. ಭೂಸ್ವರ್ಗಂ-೨ ಮಾರವಳಿ ಹುದ್ದಿನ ಹಸರು (ಕಾಂತ್ಯ. ೩. ೩೨). [ಸಂ.]

ಭೂಸ್ವಾಪನ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತಿಟ್ಟುದು : ಭೂಮಿಯು ಒಳಗೆ ಇರುವುದು : ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನು... ಭೂಸ್ವಾಪನೆಯಾದ ಸಿಂಹಾಸನ ವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಿಂದ... ದಕ್ಷಿಣದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೩೩). [ಸಂ. ಭೂಸ್ವಾಪನ]

ಭೂಸ್ಥಿತಿ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯು ಲಕ್ಷಣ- ಸ್ಥಿತಿ : ಸಾವಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಮಗ್ರಭೂಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶ ಮಾಡಿದವು (ಕಾಂತ್ಯ. ೧೧೩, ೧೭೩). ೨. ಹೊಲಗಡ್ಡೆ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ವತ್ತು : ಸ್ಥಿರ ಅಸ್ತಿ : (೨). [ಸಂ.]

ಭೂಸ್ವಾಮ್ಯ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ. - ಪೂರ್ವೀಕತ್ವ : ಅತ್ಯಂತ 'ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಭಾರಸುಧಾರಣಾಗದ್ದರೂ. ಭೂಸ್ವಾಮ್ಯಸಂವಿಧಾನದ ಸ್ಪಷ್ಟರೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಅನನ್ಯ ಮುಖ್ಯವ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಾರೋಪದವು (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಭೂಲೋಕ 'ಭೂಲೋಕ' ನೋ.

ಭೃಂಗ (ನಾ). ೧. ತುಂಬಿ : ಬುಡುಕೆ : "ಅಳಿ ಚುಚ್ಚಿಗಮಿಂದಿರಂ ತುಂಬಿ ಪುಷ್ಪದಿಹಂ ಮಧುವ್ರತಂ ಭೃಂಗಂ... ಮಧುವಮಾ. ಭ್ರಮರ ಮಕ್ಕುಂ" (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೩-೦೦); ಯಾಚಕಭೃಂಗಕೋಟಿ ಕೈಕೊಂಡು ನಿರಂತರಂ ತಗಳ್ಳು ಕೀರ್ತನೆ... ಪ್ರಜುಡಮಾಹಾಂಜಲಬಿರ್ಗನ್ನ ಹೃದಯಾಂಬುಜಮಂ ನಿಜವಾಹುರೇಚಯಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೦-೩); ಪುಷ್ಪ ಮೊಂದು ಬುಲಲ್ ಭೃಂಗಕ್ಕೆ ಪುವಿಲ್ಲದೇ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೩); ಭೃಂಗದ ಬೆನ್ನಲಿ ಬುತು ಕಲ್ಪನಾವಿರಾಸ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೨-೦). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಡಪದ ಹುಳು : ಭೃಂಗಕೀಟಿನ್ಯಾಯ' ಪರಾ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : "ಕಳಂಗಿ, ಭೃಂಗ, ಭೂಮಾಟ - ೩ ಕುಕ್ಕುಟಿಯಂಬ ಪಕ್ಷಿಯ ಪುರುಗಳು" (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೩೩). ೪. ವೈಭವಾರಿ : ಸ್ವೇಚ್ಛಾ ಚಾರಿ. ೩. ಬಂಗಾರದ ಕಳಶ. ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಗರಗ : "ಗರಗ ಮಂಜಾರತಂ ಭೃಂಗಮದು" (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೨-೨೨). ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೦-೩೨) ೮. ಕಾಗೆಬಂಗಾರ : ಅಭಿಶ : "ಭೃಂಗಮುಪುಕಮಕ್ಕುಂ" (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೦-೩); ದಂತದ ಪಾಪಿಗೆ ಭೃಂಗ ದೋಲೆ ಮೆಯ್ಯತ್ತಿರ ರಾತ್ರಿಯೊಳು ಸುಳವ ಬ್ರಹ್ಮಯನಿಗೆಸುಗಿಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಯಾ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨. ೨೦೩-೩೦-೩ ; ೧೧೩). ೯. ಮೋಡ : ಮೇಘ. ೧೦. ಕಪ್ಪಲೆ : ಅಂಧಕಾರ. ೧೧. ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ : ಕೃಷ್ಣವರ್ಣ : "ಭ್ರಮರಾಭ್ರಂ ಗರುಗಾಭ್ರಂ ತವಿರಮುಂ ಕೃಷ್ಣಾದ ಭೃಂಗಾಪ್ಪಯಂ" (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೩). ೧೨. [ನಾಟ್ಯ] ವೃತ್ತದ ಒಂದು ಭಂಗಿ : ಒಂದು ಕಾಲನಿತ್ರಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಕಾಲ ನೆಲದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚಕ್ರದೋಪಾದಿ ತಿರುಗುವಾಗ ಇದು "ಭೃಂಗ"ವೆನಿಸಿಕೊಂಬುದು (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭೃಂಗಕೀಟಿನ್ಯಾಯ (ನಾ). ಕಡಪವು ತನ್ನ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಕೀಟವೊಂದನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವರ ಸುತ್ತಲೂ ಗುಯಗುಡುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಆ ಕೀಟವು ಕಡಪ ತನ್ನನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ತಿವಿಯುವುದೆಂದು ಇದರತ್ತಲೇ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು ಕಡೆಗೆ ತಾನೂ ಕಡಪದ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ಯುವತಿಯೊಬ್ಬಳು ಕೆಲವು ತೊಲಗಿದಾತ್ಮೆಗಳನ್ನು ತಪಕದಿಂದಾಪೂಂ ಮನಮಂಟಿ ನೆನೆಯಲ್ಯ ಯುವತಿಯ ಮುಂಡಾಗಿ ಪುರುಷತ್ವವೆಯ್ಯುಗುಮಂತ ಭೃಂಗಕೀಟಿನ್ಯಾಯದಿಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೦-೦೩-೨೩). 'ಭ್ರಮರಕೀಟಿನ್ಯಾಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೃಂಗಕುಂತಳೆ (ನಾ). ತುಂಬಿಯಂತೆ ಕಪ್ಪಾದ ತಲೆಗೂದಲುಳ್ಳವಳು : ಜಲಮಾನೇಕ್ಷಣಯರ್ ಮೃಣಾಲಭುಜಯರ್ ಪದ್ಮಾಸ್ಮಯರ್ ಭೃಂಗ ಕುಂತಳೆಯರ್ (ಕಂಠ್ಯ. ೦೩-೦೦೩). [ಸಂ. ಭೃಂಗಕುಂತಳಾ]

ಭೃಂಗಗಾವುಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸಕಲಾಲಂ ನಿರಾಸೂಜ ತೊಂಬತ್ತನಾಬ್ಬವೆದು ಪ್ರಜಾಪತಿಸಂವತ್ಸರಂ ಪ್ರವರ್ತಿತ ಭೃಂಗಗಾವುಣ್ಣ ನ ಮಮ್ಮಂ ಗಾವುಣ್ಣಯ್ಯನ ಕಲ್ಲು (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩. ಕಾಂತ್ಯ. ೩೦-೦ ; ೨೭೧). [ಭೃಂಗ + ಗಾವುಂಡ (<ಗಾಮುಂಡ)]

ಭೃಂಗಗುಣ (ನಾ). ತುಂಬಿಗೇ ಬಿಲ್ಲಿನ ಹೆದೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು : ಕಾಮ; ಮನ್ಮಥ : ೨ ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ತುಂಬಿಗೇ ಹೆದೆಯೆಂಬುದು ಕವಿಸಮಯ.

ಭೃಂಗಗುಣಪರ = ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸಂಪರಿಸಿದವನು : ಶಿವ : ಭೃಂಗಗುಣಪರ [ಕಾಂತ್ಯ. ತಂಗವಿರಧರ] ಕೊಡುಪನೆಂದು ಬಲುಸೊಕ್ಕಿಂದ ಪೊಗಳಂ ಕೊಡ ಮಂದ ಗಂಧರ್ವಾಧಾರಿತಮ ಜಜ್ಜಿದು (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಭೃಂಗಗುರುಳಿ (ನಾ). = ಭೃಂಗಕುಂತಳೆ : ಅದುವ ಕವಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಸುವಸ್ತು ಭೃಂಗಗುರುಳಿ (ಕಾಂತ್ಯ. ೩-೨೩).

[ಭೃಂಗ + ಕುರುಳಿ (< ಕುರುಳಿ) + - ಎ]

ಭೃಂಗವಿಜೇದಿಗೆ (ನಾ). ಕಾಗೆಬುಂಗಾರದಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಬೋದಿಗೆ : ಅಂಗದಿಯ ಬಿಡಿಗಳು ರಂಗಶಾಲೆಗಳು ಶೃಂಗರದೊಳೊಪ್ಪಿತು ಭೃಂಗ ಬೋದಿಗೆಯು (ಕುಟ. ೬೬). [ಭೃಂಗ + ಬೋದಿಗೆ]

ಭೃಂಗರಾಜ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಗರಗ : "ಮರ್ಕಟಃ ಭೃಂಗರಾಜಃ—೨ ಗರಗದ ಸೊಪ್ಪು" (ಶ್ಲೋ. ೧೨. ೧೪೬); "ಭೃಂಗರಾಜಃ— ಹೋಗರಗ" (೬೨. ೧೦೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ದುಂಬಿ. [ಸಂ.]

ಭೃಂಗವಲ್ಲಿ (ನಾ). = ಭೃಂಗರಾಜ ೧ : "ಭೃಂಗಾಹ್ವಾ—ಗರಗ, ಭೃಂಗ ವಲ್ಲಿ" (೬೨. ೧೦೩). [ಸಂ. ಭೃಂಗವಲ್ಲಿ]

ಭೃಂಗಾಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಫಲ : ತೆಂಗಾಯ ಪಲಸು ಕಿತ್ತಳೆ ಮಾವು ಮಾದಲ ಭೃಂಗಾಯಿವ್ಯಾಳು ಸಹಿತ ಹಿಂಗದ ಬಹುಫಲಾದಿಗಳ ತೋಟಗಾರ ಸಾಂಕರವಾಣಿ ಸಾರ್ವದರು (ಕುಟ. ೨-೬). [?]

ಭೃಂಗಾರ (ನಾ). ೧. ಚಿನ್ನದ ಗಿಂಡಿ; ಸುರ್ವಾಕಲಶ : p ರಾಜರ ಮುಖ್ಯ ಭವೇಶದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಶವು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಮಣ್ಣು, ತಾಮ್ರ, ಸ್ವಟಿಕ, ಗಂಧದ ಮರ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಕೊಂಪು ಎಂಬ ಎಂಟು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಅಕಾರ, ಅಳತೆಗಳಲ್ಲೂ ಭೇದವಿರುತ್ತಿದ್ದದ್ದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ : "ಭೃಂಗಾರ, ಕನಕಾಳುಕಾ— ಈ ೨ ಬಿಂಗಾರಿ" (ಕುಟ. ೩೨-೩೩); ಧ್ವಜ ದರ್ಪಣ ಚಂಚಲ್ಯಮರಜ ಮಗ ಭೃಂಗಾರ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ತಾಳವ್ಯಜನ ಕಳಶಾತವಕ್ರಂ ಶ್ರೀಜಗತ್ಪತಿ ಗಜಮಂಗಳಂ ಸೋಗಯಸುಗಂ (೨೨೨. ೨-೨೩); ಹುನೀಲಸ್ತಂಭಮಂ ಜಾಗದ ಪದರಿಗಿಯು ತುಂಗಭೃಂಗಾರಮಂ ನಮಿಸಿ . . . ಬಿಡುಗಾಯ ದುದ್ವಾಹಗೀತಂ (ಕುಟ. ೩-೧೦೨). ೨. ಪಾತ್ರೆ; ಕಲಶ : ತುಂಗ ಕನಕಭೃಂಗಾರದಿರಾಜಿ ರಾಜನೈರಕತಮಯಶುಕವಿರಾಜಿ (೨೦೨. ೨-೩೦ ೨೧೪); ಗಂಧಕಿಲಸಂಭೃತ ವಿಶಾಲಹನೀಲಭೃಂಗಾರಂಗಳಂ . . . ಮನು ಗೋಳವ ದೇವಪೂಜಾಗೃಹಮಂ ಭುಕ್ತು (ಕುಟ. ೧೨-೨೩); ಪಂಕಜ ಭೃಂಗಾರದ ಬೆಳ್ಳಿಗಂ ಜಾಗಂಗಳಿವ ಪಸರ್ವಳಗಂ . . . ಪಸಂಪನ್ನ ಸುರರಾಸನಶಮಂ (ಕುಟ. ೬-೨೦). ೩. ಚಿನ್ನ : ಬಂಗಾರ : "ಭೃಂಗಾರವನೆ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೃಂಗಾರವನೆ (ನಾ). ಚಿನ್ನದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಮನೆ; ಬಂಗಾರದ ಮನೆ : ಭೃಂಗಾರವನೆಯ ಭೋಗಂ ಪುಂಗಳಕಳಂ . . . ಸಮಸ್ತರ ಕಂಗಳಿಯಲ್ ಮೆಜೆದುದಾ ಸ್ವಯಂವರಗೇಹಂ (ಕುಟ. ೨೬೯). [ಭೃಂಗಾರ + ಮನೆ]

ಭೃಂಗಾರಿ (ನಾ). ೧. = ಭೃಂಗಾರ ೨ : ತೋರಮೊಲಗಳ ಮೊಗಂಗಳ ರಾರಾಜಿ ಕರ್ಪವೆತ್ತ ಮೋಹನಧೂಮೋದ್ಗಾಂಗಳ ಕಾಂಜನಭೃಂಗಾರಿಗಳಂ ಪೋಲ್ಪುವರಗಂದೇಕಮೋಳಿ (ಕುಟ. ೩-೯೩); ಪೂಜಾಸಿಗಮಂ ಬಿಡುತೆ ಮಿಸುನಿಯ ಭೃಂಗಾರಿಗಳ ಭಟಂಗಳನೊಡವೆತ್ತಸಮದ ಕರ್ಮಮಂ ತಾಪಸನುರು ಮುಳಿಸಿದೆ ಮೊಡುತಿರಲ್ (ಶ್ಲೋ. ೨-೬೬). ೨. ರೆಕ್ಕೆ ಇರುವೆ; ಜೀರುಂಡೆ : "ಭೃಂಗಾರೀ, ಜೀರಿಕಾ, ಜೀರಿ, ರಿಭಾಣಿ—೪ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಇರುವೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು. ಚಿಮ್ಮಂಡಿ ಹುಳಿ ವೆನ್ನುವರು" (ಶ್ಲೋ. ೧೧೦). [ಸಂ. ಭೃಂಗಾರೀ]

ಭೃಂಗಾರು (ನಾ). = ಭೃಂಗಾರ ೧ : ಗೃಹೀತತಾಪರತಾಳವ್ಯಂತ ಭೃಂಗಾರುವಾರಾಂಗನಾಪಸ್ಯಸಂಗತಮಂ . . . ಅಪ್ಪ ರಾಜಮಂದಿ ರಮಂ ಪೊಕ್ಕು (ಕುಟ. ೨೨೨); ವಿರದಂಚಾಂಕುಶ ರ್ಭಾಷಾಮರದರ್ಪಣ ಕಲಶ ಕಂಪಿ ಭೃಂಗಾರು ನಿರಾಕರಕ್ಕಿ ಮಿಲ್ಲ ಮುಸರೋತ್ಕರಮಂ ವಾಜಿಗಳ ವೃಂದದವನೇಕನೆ ಶುಭಂ (ಕುಟ. ೩-೯). [ಸಂ.]

ಭೃಂಗಾರುಧಾರಿ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಕಲಶವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮೆಯ . . . ನಂದಿವರ್ಧನೆಯೆಚ್ಚಿರುಂ ದಿಗ್ವಿಜೇತಮಂ ಪರಮಜನ ಜನೋತ್ಪನ್ನವೋಶ್ ಶೃಂಗಾರಂಜರಮ ಭೃಂಗಾರುಧಾರಿಗಳಾಗಲಂ . . . ಬೆಸುವುದುಂ (೨೦೨. ೬-೭ ೪). [ಸಂ. ಭೃಂಗಾರುಧಾರಿನ್]

ಭೃಂಗಾರುಧಾರಿಣಿ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಕಲಶವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವಳು : ಶಾಂಖಚಲತಾಳವ್ಯಂಜಾಂಗರಾಗ ಭೃಂಗಾರುಧಾರಿಣಿಯುರಪ್ಪ ವಾರವಿಳಾಸಿ ಯರೋಳಂ (ಕುಟ. ೨೨೨); ಜನೇಂದ್ರವಜ್ರೇಶ್ವರೋಶ್ ಭೃಂಗಾರು ಧಾರಿಣಿಯರಾಗಿಂ (ಕುಟ. ೧೦-೧೨ ೪). [ಸಂ. ಭೃಂಗಾರುಧಾರಿಣಿ]

ಭೃಂಗಾಲಕ, ಭೃಂಗಾಲಕ (ನಾ). ತುಂಬಿಯಂತೆ ಕಪ್ಪಾದ ಮುಂಗುರುಳು; ನೀಲಕುಂಠಲ : ಒಬ್ಬ ಉತ್ತಮ ದೇವಶಿಲ್ಪಿ ಕೊರೆದ ಕಣ್ಣು-ಮೂಗಿನ ಮಾಟ; ಕಣ್ಣನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ ಭೃಂಗಾಲಕಗಳು (ಕುಟ. ೬೪೬). **ಭೃಂಗಾಲಕ :** ನವಕನಕಮಣಿಬಂಧುಗಳಂಗಳಂ ಭೃಂಗಾಲಕಂಗಳಂದೆ . . . ಎಸುವ ಪಿಣ್ಣುಕಾಣೆಗಳ ಮೇಲ್ಮತಂವರು (ಕುಟ. ೧೬-೨); ಸುರಿಪಲ್ಕೆಂಬವಳಂ ಬೊಡೊವ್ವದಧರಂ ಭೃಂಗಾಲಕಂ . . . ಪದಾಬ್ಬಂ ಮಂಜುಳಂ ಕಾಂಕಯಾ (ಕುಟ. ೩-೧೬). [ಸಂ.]

ಭೃಂಗಾಲಕ "ಭೃಂಗಾಲಕ" ನೋ.
ಭೃಂಗಿ (ನಾ). ೧. ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪ್ರಮುಖರಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಅವರಿ ರಾಗಿ ಬಹು ಭೃಂಗಿಯಂ ಕಂಡು ನಮನಕ್ಕರು (ಕುಟ. ೧-೨೪); ಅದ್ವ ರೋದ್ವ ಕೋಡಗದಾಟವಾಡುವ ಭೃಂಗಿಯಯ್ಯಂದೆ (೨೨೨. ೨೯-೩೦). ೨. ಅಂಜೂರವೃಕ್ಷ. [ಸಂ. ಭೃಂಗಿನ್]

ಭೃಂಗಿ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣುದುಂಬಿ; ಭ್ರವಂ : ಸರಕಂಶುಕಳುಳುಕಂ ಭೃಂಗಿಯಂಗರ (ಕುಟ. ೨-೩೬). [ಸಂ. ಭೃಂಗೀ]

ಭೃಂಗಿನರ್ತನ (ನಾ). ೧. (ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ) ಭೃಂಗೀಶ್ವರನು ಮಾಡುವ ನರ್ತನ. ೨. [ವೀರೈ] ವೀರಶೈವ ಮಠಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಒಂದು ಬಿರುದಂ (?) : (ಸಾಧಾರಣ ಜನರು ಗಳ್ಳು—ಉಡುಕುಮಾಡ್ಯ, ಭೃಂಗಿನರ್ತನ, ದುಂಬು, ಭೀರಿ, ಕಹಳಿ, ಕರ್ನ (ಗುರು. ೧೧). [ಸಂ.]

ಭೃಂಗಿಪ (ನಾ). = ಭೃಂಗಿ ೧ : ಗರುಡನ ಗಣಿಯ ಗಾಳಿಯೊಳ್ಳಕ್ಕೆ ಬಿಡಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಬಂದಭವಂಗೆ ಭೃಂಗಿಪಂ ಬಿನ್ನೈಸುತರಿ ಕೇಳ್ವ (ಕುಟ. ೧೯-೨೦). [ಸಂ.]

ಭೃಂಗಿರಿಟಿ (ನಾ). = ಭೃಂಗಿ ೧ : ಭೃಂಗಿರಿಟಿಯ ಮುಡಿಗಳನ್ನಯ ಮತಿಗೆ ಸತಮಿವುತ್ಪತ್ತಿ ನಿರ್ಮುತ್ಪಮಂ (ಕುಟ. ೧-೧೦೬). **ಭೃಂಗಿರಿ** ಏಮಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉನ್ನತಸ್ಥಾನವಿದೆ. **ಭೃಂಗಿರಿಟಿ, ಭೃಂಗೀರಿಟಿ, ಭೃಂಗಿರಿಟಿ, ಭೃಂಗರಿಟಿ, ಭೃಂಗೀರಿಟಿ, ಭೃಂಗೀರಿಟಿ** ಎಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಹಳಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನು ದುಂಬಿ ಯಂತೆ ಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ (ಭೃಂಗ ಇವರಟಿತಿ ಎಂಬ) ಇವನಿಗೆ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಪರಮೇಶ್ವರನು ಪಾರ್ವತಿ ಯೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತಾಗ ತನ್ನ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಚೆಚ್ಚಿನು. ಆಗ ಅದರ ಎರಡು ಕಣಗಳು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಸಿಡಿದು ಬಿದ್ದುವು. ಅದರಿಂದ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಆ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ದುಂಬಿಯಂತೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಭೃಂಗೀ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟನು. ಕಾಡಿಗೆಯಂತೆ ಬಹಳ ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಮಹಾಕಾಲನೆಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದನು. ಪಾರ್ವತೀ ಪರಮೇಶ್ವರರು ಆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಲಹಿದರು. ಓವನು ಅವರನ್ನು ಗಣಾಧಿಪತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ

ದ್ವಾರಪಾಲಕರಾಗಿದ್ದು ಶಿವಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು
ಎಂದು ಕಾಳಿಕಾವ್ಯಾಸರಾದ ಇತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

[ಸಂ.]

ಭೃಂಗೀಶ (ನಾ). = ಭೃಂಗಿ : ಭೃಂಗೀಶ ವೀರಗಣೇಶರುಂ ಶುಕ್ರೇಶ
ಯೋಗಾಚಾರ್ಯರುಂ ನೆರದೋಲಯಸುತರುಂ (೧೨೩. ೨೫-೨೬) ; ಗಗನ
ವರ್ಧೋಳ್ ಓನಾಕಿ ಕಂದಲ್ಮಿಯಂದಾ ತಲಗೆ ಕಳುಹಿದು ಭೃಂಗೀಶನಂ
ಮಂದದೊಳು (೩೩೫. ೦೫-೦೬). [ಸಂ.]

ಭೃಗು (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮನ ಪುತ್ರನಾದುದೆಂದು ಹೇಳುವವನು : ಹಿಪ್ಪಿ
ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ : ಪರನಿಲಯದೊಳು ಹುಗುವ ಪಂದೀಶ್ವರನೊ . . .
ಪರಮಾನಂದ ದೋರ್ವನೋ ಭೃಗುಭೋ (೧೨೩. ೨೫-೨೬) ; ರಕ್ಷೋಭ್ಯ
ಮಂತ್ರದಿಂದೊಟುಬಾಗಿಲ್ಲಂ ರಕ್ಷಿಸುವರಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಭೃಗು . . .
ಅಕ್ಷಯತಪೋಧನದ ಪರಮಾನಂದವೆಂಬಂ ಲಕ್ಷಿತವ ಪೂರ್ವಗಣನಂಕುಸಲಂ
(೩೩೫. ೨೫-೨೬) ; ಭೃಗುಮನಿಯ ಶಾಪದಿಂದ ಪನ್ನಗಶಯನಂ ಪತ್ತ
ಯೋನಿಯೊಳ್ ಪುಟ್ಟಿದನು (೩೩೫. ೨೫-೨೬). ೨. ಪರಶುರಾಮನ ತಂದೆ :
ಹಮದಗ್ನಿ : ಭೃಗುಸುತ ಪರಾ. ೩. ದೈತ್ಯಗುರು : ಶುಕ್ರ :
"ರಂಗವಾನ್ ಕಾವ್ಯನಾ ಕವಿ ಭಾರ್ಗವಂ ಭೃಗು ಸಿಪ್ಪಾಂಗನುಶ್ಚನಸುರೋರು
ಜಿಂದನಲು ಶುಕ್ರನು" (ಉಣಾ. ೨೨-೨೩) ; ಕವಿವು ಗುರು ಗುರುರಿವು
ಭೃಗುಪರೋದರಣ್ ಧೃತಿ ಕವಿಗುರು ಜನತೋದ್ಯಮವೊವೆ ಮಂತ್ರ
ಗುಣಮೋಪ್ಪವುದು ಮಹಾದೇವದಗ್ನಿವಾಹೋತ್ಸವವೊಳ್ (೧೨. VIII.
೩೩೫. ೨೫-೨೬ ; ೧೨೦೭). ೪. ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರು. - ಕಡಿದಾದ
ಭಾಗ : " ಸಾನುಕಟಕಂ ಭೃಗು ಪ್ರಸ್ಥಂ ತುಂ ನಿಶಯಂ ಗಿರಿಯ ಚೋರ
ಯಕ್ಕು " (ಉಣಾ. ೨೦-೨೧). ೫. ಶುಕ್ರವಾರ. ೬. ಶುಕ್ರನೀತಿ
ಶಾಸ್ತ್ರ : ಪರಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರ ಭೃಗು ಚಿತ್ರ ರಾಸುಕಂಕಾರ ಗಣಿತ ಗಣ
ಪಯ ವೈದ್ಯಂ ಸ್ವರ ಶಕ್ತನ ಕಾವ್ಯನಾಟಕ ಧರದಿ ಕಳಾವಿದನಿನ್ನಿಪ್ಪದಿತಿ
ಚಮರವಿಟಂ (ಉಣಾ. ೦೦-೦೧). ೭. [ವ್ಯೋತಿ] ಶುಕ್ರನು ಅಧಿದೇವತೆ
ಯಾದ ಗ್ರಹ : ಶುಕ್ರಗ್ರಹ. [ಸಂ.]

ಭೃಗುಜ (ನಾ). ೧. ಭೃಗುಮನಿಯ ಮಗ : ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯ.
೨. [ವ್ಯೋತಿ] ಶುಕ್ರಗ್ರಹ : ಭೃಗುಜನಿಪ್ಪತ್ತೇಬ್ಬೊಳ್ ನಂದೊಡ್ಡಿ
ನಿಜೋಚ್ಚಾಲಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಮೋಚ್ಚಸ್ಥಾಯಿ ಶಾನಾ ಗ್ರಹಂ (೩೩೫.
೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಭೃಗುಜಿ (ನಾ). ೧. ಭೃಗುಮನಿಯ ಮಗಳು : ಲಕ್ಷ್ಮಿ : ಭಾರ್ಗವಿ.
೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಕಿರುದೇಗು : " ಸ್ವಸು ಭೃಗುಜಿ ಕಾಪ್ಪ
ಕುಡುಕುಗೊಳ್ " (ಉಣಾ. ೨೨-೨೩). [ಸಂ. ಭೃಗುಜಿ]

ಭೃಗುಪತನ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟದ ಕಡಿದಾದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳು
ವುದು ; ೨ ಮಂತ್ರಪರಮಾವ ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಬೆಟ್ಟದಿಂದ
ಧುಮುಕಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಪಾಪಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು
ದಂದಂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ : ಒದಾಕು ಮರ್ಧರಾದಾಗ
ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಿಂದ ಹಾರಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಭೃಗುಪತನವು
ಪುರಾಣಿಕತಾಪಶಾಖಗಳ ವಿವರದ ಅತ್ಯಾಪಣೆಂದು ಉದಾಹರಣೆಗಳು
(ಉಣಾ. ೨೨೨ ಚೃತಿ). [ಸಂ.]

ಭೃಗುಪಾರ (ನಾ). ಶುಕ್ರವಾರ : ಅಂದಿಡೊ ವಸಂತಪೂರ್ವಮಿಂದು
ಭೃಗುವಾರದಾ ನಡುಹಗಲು ಸಿರಿ ಹೊತ್ತು (ಗುಣಾ. ೧೦-೨೬೦). [ಸಂ.]

ಭೃಗುವಿದ್ಯೆ (ನಾ). (?) : ಚಿತ್ರಮಂಟು ಭೃಗುವಿದ್ಯೆಯೊಳಾದೊರೆ
ರೇಷೆಪೂವನೊಳ್ (ಉಣಾ. ೦-೨೦). [?]

ಭೃಗುಸುತ (ನಾ). ೧. ಹಮದಗ್ನಿಯ ಮಗ : ಪರಶುರಾಮ :
ಬಲಪಂತಂ ಭೀಮನಿಂದಂ ಭಲಿ ಭೃಗುಸುತನಿಂದಂ . . . ಸಮರವಿಜಯ :

ವಿಶ್ವಾಂತರಂಶಂ ವೈಸಿಂಶಂ (೧೨. XI. ೧೨೩. ೨೫-೨೬ ; ೧೨೨೬) ;
ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ದಿನ ಭೃಗುಸುತನೊಡನೆ ಕಾದಿದನು ವಿರಥನ ಮಾಡಿದನು
ಘೃಷ್ಣ (ಉಣಾ. ೨-೨೬). ೨. ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯ. ೩. [ವ್ಯೋತಿ]
ಶುಕ್ರಗ್ರಹ : ನಿಶಾಪತಿಸುತನೊ ಮಂಟಂ ಭೃಗುಸುತನೊ ಪರದಾರೋಲ
ನೆನಕುಂ ಮನುಜಂ (ಉಣಾ. ೦೫-೨೬). [ಸಂ.]

ಭೃಗುಸೂನು (ನಾ). = ಭೃಗುಸುತ ೩ : ಸೋಮಸೂನು ಭೃಗುಸೂನು
ಸಂಧಾಕರರೇಕಾದದೊಳ್ ನೆರೆ ಪುರಾತನೋನ್ನತಿಯನ್ನಪ್ಪ ಭೂಪತಿ
ಯಕ್ಕುಂ (ಉಣಾ. ೦೫-೨೬). [ಸಂ.]

ಭೃತ (ಗು). ೧. ಕಾಪಾದಿದ : ರಕ್ಷಿಸಿದ : ಧಾರಣೆ ಬೀಳ್ಕುಂ ನಿಜ
ಯೋವರ್ದೇ ಪೃತಾಂಭೋದಮಾರ್ಗನನಾರಾಧಿತ ಭಗವಂ ಭೃತವಿಪ್ರದ್ವ
ಗನಂ ದುರ್ಗನಂ (ಉಣಾ. ೦೦-೦೨) ; ಭೃತಶಿಖಂಡ ಚತುರ್ಮುಖಾಂಡ
ವಿಕರಣಾರೋಧ ಭೃತಜಗದಂಡ ಪಾಲಯ . . . ಮಹೇಶ (ಉಣಾ. ೦೫-೦೬).
೨. ತುಂಬಿದುವು ; ತುಂಬಿದ. (ನಾ). ೩. ಕೂಲಿಯ
ಆಳು : ಸೇವಕ. ೪. ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದುದು ; ಗಣಪ್ ಗರ್ಜನವುಮಾ
ಮಮಕರುಮಾ ಬೀಳ್ವುದು ಮಾತಂ [ತ]ಮಕೆ ನುಡಿದೊಡಮ್ ಗಂಡ[ವಾ]
ತುಮಕುಂಬಂ ಭೃತಮಕ್ಕುಮೆಂದು ಮಮಾಮಯ್ಯ ಬಿಡುಬಿಡುಪುಂ
(ಉಣಾ. ೬-೨೬ ಬಿ) : " ಭೃತಮಕ್ಕುಂ - ಹೀನಮಾಗುತ್ತದೆ " (ಉಣಾ. ೨೨೨).
[ಸಂ.]

ಭೃತಕ (ಗು). ೧. ಪೊರೆದ : ಪೋಷಿಸಿದ. ೨. ಕೂಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ;
ಸಂಬಳವನ್ನು ಪಡೆಯುವ. (ನಾ). ೩. ವೇತನವನ್ನು ತೆಗೆದು
ಕೊಂಡು ಸೇವೆ ಮಾಡುವವನು ; ಸೇವಕ : " ಭೃತಕ. ಭೃತಿಭುಕ್,
ಕರ್ಮಕರ. ವೈತನಕ : - ೪ ಕೂಲಿಯವನ ಪೆಸರು " (ಉಣಾ. ೨೦೨) ;
ಭೃತಕಂ ಕೃತಕಪ್ರಣಯಮೇಂದಾಯದೆ ನೊ ಕೂರ್ತಕಗತ್ತು (ಉಣಾ. ೨೦೨.
೬-೨೬ ಬಿ) ; ಕೂಲಿಕಾರರೊಡನೊಂದು . . . ಭೃತಿಯರ್ಧ ನೆಲೆಗೆ ಗಮಿಸಿ
ಯಪ್ಪಿಗೆ ಭೃತವಿಚಾರಿಯೋಡೊಡುಪ್ಪದನಗೆ ಸಮಮದಾಗಿ ಮೂಲ್ವಿ
ನಾನೆ ಕೂಲಿಯಂ ದಿಟಂ ಸಮಂತು ವಿನ (ಉಣಾ. ೨-೦೨-೦೩ ಕರ). [ಸಂ.]

ಭೃತವಂಶ (ನಾ). ೧. ಕೊಳಲನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವನು. ೨. ಕುಲವನ್ನು
ಪೋಷಿಸುವವನು ; ಕುಲರಕ್ಷಕ. ೧. ೨ : ಭೃತವಂಶನಿಯಂ
ವೃಷಗಣಾಂಗಸ್ತ ಸಿಂಹನಂದ್ಯಾರ್ಯವೃತಿಪತಿ ಸತ್ಯತ್ವಸಂಸ್ಥಿತ
ನಾಗಿಯುಮಾತ್ರತತ್ತ್ವಚಯಚಿಂತಯುಂ (ಸಂಧ್ಯಾ. ೦-೦೭). [ಸಂ.]

ಭೃತಿ (ನಾ). ೧. ರಕ್ಷಣೆ : ಪೋಷಣೆ. ೨. ಕೂಲಿ : ವೇತನ : ಸಂಬಳ :
" ಕರ್ಮಣ್ಯಾ. ವಿಧಾ. ಭೃತ್ಯಾ. ಭೃತಿ : . . . ಪಣ - ೧೧ ಕೂಲಿಯ
ಪೆಸರುಗಳು " (ಉಣಾ. ೨೦೨). ೩. ಅಸಲು : ಮೂಲಧನ :
ಬಂಡವಾಳ. ೪. ಆಹಾರ. ೫. ಕೂಲಿ ಪಡೆದು ಮಾಡುವ
ಸೇವೆ. ೬. ಕೊಡುವುದು : ದಾನ : " ವಿಶ್ವಾಣನಂ. ವಿಜಾಯನಂ.
ಭೃತಿ : . . . ದಾನಂ - ಈ ೧೦ ಕುಡುವುದು " (ಉಣಾ. ೨೭-೨೮).
೭. ಸಂಪಾದನೆ : ಗಳಿಕೆ : ಶತಲಕ್ಷಧನದ ಲೆಕ್ಕವ ಬಾಯಿ
ನುಡಿದೊಡೊ ? ಭೃತಿಯಪ್ಪ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ? (ಉಣಾ. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಭೃತಿಭುಜ (ನಾ). ಕೂಲಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವನು ; ಸೇವಕ :
" ಭೃತಕ. ಭೃತಿಭುಕ್, ಕರ್ಮಕರ. ವೈತನಕ : - ೪ ಕೂಲಿಯವನ
ಪೆಸರು " (ಉಣಾ. ೨೦೨). [ಸಂ. ಭೃತಿಭುಜ]

ಭೃತ್ಯ (ನಾ). ೧. ಆಳು : ಸೇವಕ : " ಭೃತ್ಯ. ದಾಸೀರ : . . .
ಪಂಚಾರಕ : - ೧೧ ಬಂಟನ ಪೆಸರು " (ಉಣಾ. ೨೦೨) ; ಈ ವರ್ಗವಿಾ
ವರ್ಗಕೂನನ ಭೃತ್ಯಂಗನೊಂದಮುಲ್ಕರಿ (ಉಣಾ. ೦-೨೦) ; ಒಲಸತೀರದ
ಭೃಪರ ಸೇವೆಯ ಮಾಡಿ ಭೃತ್ಯರಿಗೆ (ಉಣಾ. ೨೭-೨೮) ; ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಮ
ವಿರೋಧ ಭೃತ್ಯಗೆ ಭೃತಿಯೊಂದಿರೋಕು ಜೊತೆಗೆ (ಉಣಾ. ೧೨೭-೧೦).

೨. ಸಚಿವ; ಮಂತ್ರಿ. ೩. ಪ್ರಜೆ.

ಭೃತ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿ = ಸೇವಕರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನು: ಒಂದು ದಿರುದು : ಸುಭಟಿತಾದಾಮಣಿ ಭೃತ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿ (೨೦೪೫-XX. ೦೬-೦೬: ೨75). [ಸಂ.]

ಭೃತ್ಯತೆ (ನಾ). ಆಕೃತನ; ದಾಸ್ಯ; ಎನ್ನಯ ಭೃತ್ಯತೆ ಪೋದೊವ ಮೆನ್ನರಸವಾಚ್ಛೆಯೊಡೆದುದುಂ . . . ಮಾದೇವನೊಕ್ಕೈವೃತ್ತಿಯೊಂ ಸಮನಿಸುವು (೨೫೩೨. ೦೪-೨೪). [ಸಂ. ಭೃತ್ಯತಾ]

ಭೃತ್ಯತ್ವ (ನಾ). ೧. = ಭೃತ್ಯತೆ: ದಾಸ್ಯವಿರದಾಸ್ಯ ಭೃತ್ಯತ್ವವೀರ ಭೃತ್ಯತ್ವ . . . ಎಂಬ ಪದ್ಧಿ ಸ್ವತ್ವಯುಕ್ತನಾಗಿ (೨೫೩೨. ೧೬). ೨. ವಿನಯ; ದಾಸ್ಯಭಾವ ಇಂತೆಂದು ಖಳಾಯನಧಿಕೃತ್ವದಲಿಯತ್ಯಂತ ಭೃತ್ಯತ್ವದಿಂದ ಬೀಡಿಕೊಳ್ಳಲು (೨೫೩೨. ೧-೧೬). [ಸಂ.]

ಭೃತ್ಯಭಾವ (ನಾ). = ಭೃತ್ಯತೆ: ಅವರ ದೇಹವುಮಾಲುಗೀಡತ್ಯಂಗಳಂ ನೆಲೆಯ ತಿಳಿಯ ದಿನ್ನಪಂಗಿಯು ಭೃತ್ಯಭಾವಮಂ ಪೂಡು (೨೫೩೨. ೦೬-೧೦ ೫). [ಸಂ.]

ಭೃತ್ಯಚಾರ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ವಚಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಭೃತ್ಯನಂತೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದು: ರಿಣಿ ಜಂಗಮವ ಪೂಡು ಭೃತ್ಯನಾದ ನೆಂದರ ಭೃತ್ಯಚಾರ ಸದಾಚಾರ ಮೊದಲು ನೋಡು (೨೫೩೨. ೨೨೨-೨೨೩); ಭೃತ್ಯರಲ್ಲರೂ ಕೂರ್ತು ಪತ್ತೆ ಕರೆಯುತೀರ ಮತ್ತೆ ಕೆಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ . . . ಭೃತ್ಯಚಾರವ ಪೂಡಿದು (೨೫೩೨. ೨೪೩); ಒಮ್ಮಾಣನವರ ಬಾಳನ ಫನತಮು ಗುರುತು ಅದರ ಭೃತ್ಯಚಾರ (೨೫೩೨. ೦೨೪). 'ವಚಾಚಾರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೃತ್ಯಚಾರಿ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಭೃತ್ಯಚಾರವನ್ನು ವಾರಿಸುವವನು: ಇಕ್ಕಳ ಕೈಮುಗಿದರನು ಭೃತ್ಯಚಾರಿಯಾಗುಬ್ಬುದೆ (೨೫೩೨. ೦೨೫); ರಿಂಗಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡದೆ ಪ್ರಸಾದಿ ಇದು ಕಾರಣ ಇಂತವು ಭೃತ್ಯಚಾರಿಗಳಾದ ಪ್ರಸಾದವಿಲ್ಲ ಗುಹೇಶ್ವರ (೨೫೩೨. ೨೪-೨೬೬). [ಸಂ. ಭೃತ್ಯಚಾರಿನ್]

ಭೃತ್ಯ (ನಾ). ೧. ಪೋಷಿಸುವುದು; ಸಲಹುವುದು. ೨. ಆಧಾರ; ಬೆಂಬಲ. ೩. ಆಹಾರ. ೪. ಕೂಲಿ; ಸಂಬಳ; ವೇತನ: "ಭೃತೀ ಭೃತ್ಯ . . . ವೇತನಂ-ಈ ಓ ದಲ" (ಕೂಲಿಯು. ೦೨೦-೧೬). ೫. ಸೇವೆ [ಸಂ. ಭೃತ್ಯಾ]

ಭೃತ (ಗು). ೧. ಪ್ರಬಲವಾದ; ಪ್ರಚಂಡವಾದ; ಭೃತವಿಶ್ವ ಜೀವಿತ ಗರ್ಭಿತಯ ದಶಾನದ ದವದದ್ಭುತ ಮಗನ (೨೦೪೫. ೧೬). (ನಾ). ೨. ಅಧಿಕ; ಅತಿಶಯ: "ಅತಿಶಯ, ಭರ, ಅತಿವೇಲಂ, ಭೃತಂ . . . ದೃಢಂ - ೧೪ ಅತಿಶಯದ ಹುರುಗಳು" (೨೫೩೨. ೨೫). ೩. ದೊಡ್ಡದಾದುದು; ಅತಿಶಯವಾದುದು: "ಅಮಂ, ಪೂಜಮಂ, ಪದಾರ್ಥಪಂ, ನಿತಾಂತಂ, ಭೃತಂ . . . ಅತಿವೇಲಂ-ಈ ರ ಓದಿದಾಗಿ ರೂಢು" (ಕೂಲಿಯು. ೦೦೪-೦೪). ೪. ಸಂಕಟ: "ಭೃತದೊಳಂ ನೆಗಟ್ಟು ಸಂಪಾಧಮೆಂದನು" (ಕೂಲಿಯು. ೦೨೬-೨೭). ೫. ಆಣೆ; ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ: "ಭೃತಂ-ಸಂಪಾಧ, ಸೂರುಳು" (ಕೂಲಿಯು. ೦೨೬ ೨). [ಸಂ.]

ಭೃತ್ಯ (ಗು). ಪುರಿದ; ಸುಟ್ಟ: ಸೂಗಿಯುಸುಪ ದೇವಾದಿ ನಿವಹಂಗಳೆಯ್ತು ತೊಟ್ಟಿಗೆ ದಗ್ಗುಟಿ ಭೃತ್ಯದೇವಂಗಳಂತೆ ಕೆವುಗೆ ಕಟ್ಟು ಪೋಕುಂ (೨೫೩೨. ೬-೬-೬೪). [ಸಂ.]

ಭೇದವಾದ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಪಶ್ಚಿಮತಃ ಭೇದವಾದೋ ನಾಮಗ್ರಾಮಃ (೨೫. XVI. ೨೪-೬೬: 1000). [?]

ಭಿಟ್ಟಿ 'ಭೇಟಿ' ನೋ.

ಭೇಕ (ನಾ). ೧. ಕಪ್ಪೆ; ಮಂಡೂಕ: "ಮಂಡೂಕ, ಪ್ಲವಗ, ಭೇಕ . .

ಪ್ಲವಂಗ-ಈ ರ ಕಪ್ಪೆ" (ಕೂಲಿಯು. ೦೦೪-೧೦); ಕಂತುವೀ ಬಂದನನುತ್ತುಂ ಗರ್ಜಪಂತಾಮದು ವಿರಹಿಗಳಂ ಕೇಕ ಭೇಕಪ್ರಣಾದಂ (೨೫೩೨. ೧-೨೦); ಕಾಳಸರ್ಪನ ಹೆವೆಯ ನೆಳಲರಿ ಬಾಳಲಳವ ಭೇಕನಂತಿಹುದನ್ನಸತಿ ಬೇಟಿ (೨೫೩೨. ೨೪-೪). ೨. ಪುಕ್ಕಲ; ಭೇರು. ೩. ಮುಗಿಲು; ಮೋಡ. [ಸಂ.]

ಭೇಕವೈರಿ (ನಾ). ಕಪ್ಪೆಯ ಶತ್ರು; ಹಾವು: ಸೂಕರನ ತುಂಬಿಯ ಮರಾಳನ ಭೇಕವೈರಿಯ ಕಾರುರಗ ಓಟ ಕೋಕಿಲನ . . . ಒಂದು ಗುಣವಿರ ಬೇಕು ಸ್ವವರಿಗೆ (ಕೂಲಿಯು. ೦-೨೪). [ಸಂ. ಭೇಕವೈರಿನ್]

ಭೇಕಾಪ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಸನ: ಭೇಕಾಪ . . . ಈ ಆಸನದಲ್ಲಿನ ಜಲವವಲಗಳು ಕಪ್ಪೆಯನ್ನು ಹೋಲುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು (ಯೋಗ. ೦೦೦). 'ಮಂಡೂಕಾಸನ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೇಕಿ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣು ಕಪ್ಪೆ: "ಭೇಕಿ ವರ್ಷಾಭಯನ ಪೋಪ್ಪೆಯಕ್ಕುಂ" (ಕೂಲಿಯು. ೦೨೨-೨). [ಸಂ. ಭೇಕೇ]

ಭೇಕಿಮ (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ವಚನುಟ್ಟು; ಅರಬು: ಪುಲಂಗೊಡ್ಡು ಮೋಡ ಪುಸುಗುಗಿದಾಗ ಕೆಲ ಜೀವ ಭೇಕಿಮವು (೨೫೩೨. ೨೪-೬). [ಭೇಕ + - ಇಟ್ಟು]

ಭೇಟಿ. ಬಿಟ್ಟಿ, ಭಿಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಟ್ಟರನ್ನೊಟ್ಟರು ಸಂಧಿಸಿ ಮಾತನಾಡು ವುದು; ಸಂದರ್ಶನ: ಇನ್ನು ಕಡೆಯ ಭೇಟಿಯನ್ನು ದನಗೊಮ್ಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಮೇಲೆ ಏನು ಮಾತನಾಡೆಂದು ಹೇಳು (ಕೂಲಿಯು. ೬-೦೬೪); ಸ್ವಾರಿಸ್ ಬಿಟ್ಟುಮನ್ ಭೇಟಿಗೆ ನೂಮಾಡಿ ಪುಟ್ಟಿಂ ಭದ್ರಂ ಕವಿಗೀ ನೀಕಾದಿ! (೨೫೩೨. ೬೬-೦೬). ಬಿಟ್ಟಿ: ಮೂರು ಕುಣಿಗಳು ಒಂದು ಮೇಜಿನ ಹತ್ತಿರವಿದ; ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅದರ ಮುಂದುಗಡೆ ಮುಖೋಪಾಧಾಯರ ಬಿಟ್ಟಿಗಿಂದು ಬದದರು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದೆ (ಕೂಲಿಯು. ೬೬); ಬಿಟ್ಟಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬಿಟ್ಟಿಯ ಅನುಚರವೆಂದೂ ತಿಳಿದನು (ಕೂಲಿಯು. ೦೦೦). ಭಿಟ್ಟಿ: ಒಡೆಯದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲದ ಕೊಳ್ಳಿಮೆಂಬ ಮೃದನ ಭಕ್ತರ ನೋಡಾ ಒಡೆಯಂಗೆ ಭಿಟ್ಟಿ ಮನೆಯೊಡೆಯಂಗೆ ಕುಪ್ಪ ಕಟ್ಟಿಮೊದಲು ವ್ಯಾಪ್ತಾನ್ (ಕೂಲಿಯು. ೨೨-೦೬); ಕುಪ್ಪಿಗೆ ದಯವಿಟ್ಟಿ . . . ಸದಯಾಗಿ ಭಿಟ್ಟಿಯನೆ ಕೊಟ್ಟಿ (ಪ್ರೀತ್ಯು. ೫); ಮನೆಯ ಒಳಗೇ ಕುಳಿತ ಕಾಕರಿಸಿತನು ಗೇಯರ ಭಿಟ್ಟಿಗೆ (ಕೂಲಿಯು. ೦೬-೪). [<ತ್ರಾ. ಭಿಟ್ಟಿ, ಭಿಟ್ಟಿ/ಒಂ. ಭೇಟ್; ಮರಾ. ಭೇಟಿ/ಕೆಲಾ. ಭೇಟಿ]

ಭೇಣ (ನಾ). ಸಮತಟ್ಟಾದ, ಗಿಡಮರಗಳಲ್ಲದ ಬರಿದಾದ ನೆಲ: ಹಕ್ಕಲು ಪಳಗಾಡು ಭೇಣ ಭೇರು ಭಿಟ್ಟಿ ಚಿವಿ ಮುಂತಾದ ಸೀಮೆ ಸಾಮ್ಯ (೧೬. III-೬. ೧-೨೨: 1888). [೨ ಇದು 'ಭೇಣ' ಎಂಬುದರ ಅಲಿಖಿತ]

ಭೇದ (ನಾ). ೧. ಮುರಿಯುವುದು; ಒಡೆಯುವುದು. ೨. ಹರಿಯು ವುದು; ಸೀಳುವುದು. ೩. ಭಾಗ ಮಾಡುವುದು; ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು. ೪. ಬಿರುಕು; ಛಿನ್ನ. ೫. ಗಾಯ; ಪೆಟ್ಟು. ೬. ವಿಂಗಡಣೆ; ಹಂಚಿಕೆ. ೭. ವ್ಯತ್ಯಾಸ; ಅಂತರ: ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದು: ಕಾಯವ ಬೇದದ ಹೊಲಿಯ ಅದ ಭೇದವ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಗುವೇಶ್ವರರಿಂಗದ ಅಷ್ಟಾಪ್ತ ಸಾಧ್ಯವವುದು ಕಾಣಾ (೨೫೩೨. ೨೬೬-೦೨೬೬); ಕನ್ನಡದ ಪುರಿಯೆಂದುವೇಶ್ವರನನ್ನು ಹಿರಿಯರಿಗಿಂತೆ ಪೂಜಿಸು ಕನ್ನಡಿಯ ದರ್ಶನವಿಲ್ಲದೆ ಭೇದವೇನಿದಕೆ (೨೫೩೨. ೦-೪); ಹಿರಿದು ಕಿಟುಗುಗಳ ಭೇದವೇನಿಸದೆ ನರಮಿದುವನನಗುವುದು (ಕೂಲಿಯು. ೬-೬೬). ೮. ಬಗೆ; ವಿಧ; ಪ್ರಕಾರ: ವೇದಾಂಗಂ ಸ್ವತ್ತಿ ಭೇದಮಂದಿನಿಸುಮಂ ಪೂಜ್ಯಾದಿದಂ ಸತ್ಯಲಾಭೇದಗಳ ಪದನೊಟುಮಂ ತಿಳಿದಂ (ಕೂಲಿಯು. ೬-೪೬). ೯. ಗುಟ್ಟನ್ನು ರಟ್ಟುಮಾಡುವುದು; ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಬಹಿರಂಗ

ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ೧೦. ಮಾರ್ಪಾಡು: ಬದಲಾವಣೆ. ೧೧. ಭಿನ್ನಾಭಿ
ಪ್ರಾಯ: ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧ: ಇಂದಿರಮೃತವರ ಕೈಲಿ ಭೇದ
ವಿಷಯವಿಷಯವು ಕಾದಿದ್ವಿಧಾಭಿರತಮನಿಗೆ ಸಮಕಾರ ಸ್ಥಿತು:
(೨೦೨೦: ೩೩). ೧೨. ದುರಿತ: ಶತ್ರು. ೧೩. ಎರಡು ಎಂಬ ಭಾವ:
ದ್ವೈತ. ೧೪. ಮಲವಿಷಯ: ೧೫. ಕ್ಷೋಭೆ. ೧೬. ಸೋಪು:
ಅಪವಾದ. ೧೭. (ಕೈ, ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿಂಟಾಗುವ) ನೋವು. -
ಜಿಳಕು. ೧೮. ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು: ಲಕ್ಷ್ಯ. ೧೯. ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ:
ಸಂಕೋಚನ. ೨೦. ಗ್ರಹಗಳ ಕೂಟ, -ಸೇರುವೆ. ೨೧. ನೀರು: ಜಲ:
"ತಂತ್ರಂ ಗಜಸಂಹಾರಂ ಸಪತ್ನಾಂಬುಗಂವು ಚತುರಂ ಭೇದಮಾಂಸಂ"
(೨೦೨೦: ೩೩). ೨೨. [ರಾಜನೀ] ಸಾಮ, ದಾನ, ಭೇದ, ದಂಡಗಳೆಂಬ
ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಉಪಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ತನಗೆ
ಶತ್ರುಗಳಾದವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಜಗಳ ತರುವುದು; ಶತ್ರುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಒಳ್ಳೆಜಗಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು: "ಉಪಾಯಃ
ಭೇದಃ-ಈ ೨ ಒಳಗಾಗುವುವು" (೨೦೨೦: ೩೩-೩೪). ಭೇದ
ಶತ್ರುಪಕ್ಷೋಪೇತ ಫಲಪಾಪಪ್ರಾಪ್ತಂ (೨೦೨೦: ೩-೩೪): ತನ್ನ ಪಕ್ಷಾಂತನ
ಒಳಗೊಳ್ಳುವುದು ಭಸ್ಮವಾಗಿ ತಾನದು ಭೇದ (೨೦೨೦: ೩-೩೪). "ಚತು
ರಂಪಾಯಂ ಪರಾ. ೨೩. [ಸಾಂಖ್ಯ] ಮೂಲಭೂತವಾದ ಹತ್ತು ಬಗೆಯ
ಪ್ರಕೃತಿಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಮೂಲಭೂತಗಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಧರ್ಮಗಳು
ಪಕ್ಕು: -ಅಸ್ತಿತ್ವ, ಒಡಕು, ಅರ್ಥವತ್ತ್ವ, ಅನ್ಯತ್ವ, ಪರಾರ್ಥತ್ವ. ಭೇದ
ಸಂಯೋಗ, ವಿಯೋಗ, ಶೇಷತ್ವ, ಅಕರ್ತೃತ್ವ-ಇವುಗಳು (೨೦೨೦: ೩೩).
೨೪. [ತತ್ತ್ವಶಾ] (ಮರಕ್ಕೂ-ಕೊಂಬಿಗೂ ಇರುವಂತೆ) ದೊಡ್ಡ
ವಸ್ತುವಿಗೂ ಅದರ ಅಂಶವಾದ ಸಣ್ಣವಸ್ತುವಿಗೂ ಇರುವ
ವ್ಯತ್ಯಾಸ: ಅಮೃತ, ಅಮೃತದಕೆ, ಅಮೃತವೆಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ
ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳಾಗಿ . . . ಭೇದ, ಭೇದಕ, ಭೇದ್ಯ . . . ಎಂದು ವ್ಯವ
ಹರಿಸುವರು (೨೦೨೦: ೩೪). ೨೫. [ಜೈನ] ಧ್ವಂಸ ಲಕ್ಷ್ಯಂಧಗಳು ವಿಭಾಗ
ವಾಗುವಿಕೆ: ಪದ ಲಕ್ಷ್ಯಂಧವು ಒಂದು ಅಂಗಗಳು ಅದರವು ಭೇದ
ವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ (೨೦೨೦: ೩೩). ೨೬. [ಬೇದಾಂತ] ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ
ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವ
ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತ್ಯಾಸ: ಇನ್ನೊಂದು, ಬೇದಾಂತ ಭೇದ, ಅಪ್ಪದ
ಭೇದಾಭೇದಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಪಕ್ಷಗಳು ಸಮತವಾಗಿದೆ (೨೦೨೦: ೩೩).
"ಭೇದಾಭೇದ" ಪರಾ. ೨೭. [ನಾಟ್ಯ] ಇಪ್ಪತ್ತು ಬಗೆಯ ಕರಕರ್ಮ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಕೂಟ . . . ಭೇದ, ಕೊಂಬಿನ, ದೊಂಬಿನ, ವಿವರ್ಣನ,
ಅಮೃತ, ತರ್ಜನ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕರಕರ್ಮಭೇದಗಳು (೨೦೨೦: ೩-೩೪).
[ಸಂ.]

ಭೇದಂಬದು (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆನಾಗು: ದೂರವಾಗು: ಮಾರ್ಪಡುವುದಿನ್ನಿಗು
ಭೇದಂಬದ್ವೈದ್ವೈದ್ವೈ ಕಟ್ಟಿ ನಿಂತು ಕಾಲಂಗೇರಿ ರಮಣದೊ (೨೦೨೦: ೩-೩೪).
[ಭೇದ + ಪದ್ಯ]

ಭೇದಂಬದಿ (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆಬೇರೆ ವಿಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದು: ಪಾದ
ವಿವರ್ಣನದೊಳಗೆ ಭೇದಂಬದಿವರ್ಣನವೊಂದಿರುವುದೆಂದರ್ಥವುಂ
ಮೊದಲಾದುಂ (೨೦೨೦: ೩-೩೪). [ಭೇದ + ಪದ್ಯ]

ಭೇದಕ (ಗು). ೧. ಮುರಿಯುವ: ಸೀಳುವ: ಒಡೆಯುವ. ೨.
ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ: ವಿಂಗಡಿಸುವ: ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ. ೩. ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ
ತಿಳಿಸುವ. (ನಾ). ೪. ಮುರಿಯುವುದು: ನಾಶಮಾಡುವುದು. ೫.
ಮುರಿಯುವುದು: ನಾಶಮಾಡುವುದು. ೬. (ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು)
ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಮಾಡುವಿಕೆ: ಪದಾರ್ಥಗಳ ಒಳಹೊಕ್ಕು ತತ್ತ್ವವನ್ನು
ಗ್ರಹಿಸುವುದು: ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಲೇಖನವಾದುದಕ್ಕೆ ತುಪ್ಪದ ನಂಬಿದ ಬಟ್ಟೆ

ಯಂತೆ ಕಾದ ಲೋಕದ ಜಲದಿರವಂತೆ. . . ಇದಾಗಿ ಭೇದಕ ಇದ
ಕೋಧಿವೇಷ (೨೦೨೦: ೩-೩೪). ೭. (ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು) ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ
ಮಾಡಿ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು: ವಿಚಾರ: ಮಾಡುವುದು:
ಆ ಶರಣು. . . ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಾಧ ಧರ್ಮವು ವಿಶ್ವಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ
ಭೇದಕವು (೨೦೨೦: ೩೩-೩೪). ೮. [ವ್ಯಾಕ] ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು
ಬೇರೆ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಗುಣ
ಮಿಶ್ರ ಪದ: ೯ ಒಂದು ಕೊಟ್ಟಿರುವಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗ್ಗಿದ
ಕರೆಯುವ ಪದಗಳನ್ನು. . . ಕೆಂಪುಹಸುವಿನ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದು
ಕೊಂಡು ಹಾ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದರೆ, ಆಗ ಕೆಂಪು ಎಂಬ ಪದವು ಭೇದಕ.
ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಕರೆಯಬೇಕಾದ ಹಸುವನ್ನು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಕರಿಯು
ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯು ಹಸುಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ: ಅಲ್ಲದ ಕರಿಯು
ಬೇಕಾದ ಹಸುವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ: ಭೇದ್ಯಂ
ವಿಶೇಷ್ಯಂ: ಭೇದಕಂ ವಿಶೇಷಣಂ (೨೦೨೦: ೩೩-೩೪). ೯. [ತತ್ತ್ವಶಾ]
ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಚಿಕ್ಕದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು
ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಧನ: ೯ ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ.
ಇದು ಒಂದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ. ಇದು
ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದರೆ ಜೀವಮುಸೋಳುತ್ತದೆ. ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ
ಬ್ರಹ್ಮ ಪಾಸ್ತಗಳ ಅಂತಃಕರಣವಲ್ಲೂ ಇರಬೇಕೆಷ್ಟು. ಆ
ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಜೀವ. ಈಗ ಅಂತಃಕರಣವು
ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವಿಲೀನವಾಗಿತ್ತಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ತನ್ನೊಳಗಿರುವ
ಅವನಿಗೆ ಜೀವವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದ್ದು
ಆ ಅಂತಃಕರಣ. ಇದನ್ನು ಭೇದಕ ಅಥವಾ ಅವಚ್ಛೇದಕ ಎಂದು
ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ: ಅಮೃತದಕೆ, ಅಮೃತವೆಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ
ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳಾಗಿ . . . ಭೇದ, ಭೇದಕ, ಭೇದ್ಯ . . . ಎಂದು
ವ್ಯವಹರಿಸುವರು (೨೦೨೦: ೩೪). [ಸಂ.]

ಭೇದಕಾಂತಿಯೋಕ್ತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಎಂಬುದು ಅತಿ
ಶಯೋಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ೯ ವರ್ಣಿಸಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವು ಜಗತ್ತಿ
ನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವಸ್ತುವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಲೋಕಾಂತಿತವಾದುದು.
ಅಂದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದುದು ಎಂದು
ವರ್ಣಿಸುವುದು: ವರ್ಣಮಾದ ವಸ್ತುವು ಲೋಕಮೋರ್ವ ವಸ್ತುವಾಗೂ
ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಭೇದಕಾಂತಿಯೋಕ್ತಿಯೆಂಬುದು (೨೦೨೦: ೩-೩೪):
ಲೋಕತ್ರಾಪ್ತ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾದ ಇದ್ದರೂ ಬೇರೆಯೆಂದು
ತಿಳಿಸುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸುವುದೇ ಭೇದಕಾಂತಿಯೋಕ್ತಿ (೨೦೨೦: ೩೪). [ಸಂ.]

ಭೇದಗಡು (ಕ್ರಿ). ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಇಲ್ಲವಾಗು: ಅಭೇದವುಂಟಾಗು:
ಗುಣವಿಲ್ಲದ ಬೆರಗು ಭೇದಗಟ್ಟು ಒಳಕ ಮುಕ್ತಿ. ಸಂಗತ ಮಾಡಿತು
ತವಿವೇಶದ್ದು (೨೦೨೦: ೩೪). [ಭೇದ + ಕಡು]

ಭೇದತಂತ್ರ (ನಾ). ಒಡಕನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಉಪಾಯ: ಶೀರಾವನಿಗೆ
ಭೇದತಂತ್ರವನ್ನಟ್ಟಿಸುವ ಹಾಗೂ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋವೃಥೆ
ಮುಟ್ಟುವ ಹಾಗೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಕುಂತು. . . ಮುದಿವರು (೨೦೨೦: ೩೪). [ಸಂ.]

ಭೇದದರ್ಶನ (ನಾ). ವಸ್ತುತಃ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣು
ವುದು: ಈ ಅವಿದ್ಯೆಗೆ ಅವರಣಶಕ್ತಿ, ವಿಶ್ವೇಷತೆ, ಎಂದರೆ ಸ್ವಭಾವ
ಗಳು ಇರುವುವು. ಅವರಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪವು ಮುಚ್ಚಲ್ಪಡು
ವುದು, ವಿಶ್ವೇಷತೆಯಿಂದ ವಸ್ತು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಇದಕ್ಕೇ
ಭೇದದರ್ಶನವೆಂದು ಹೆಸರು (೨೦೨೦: ೩೪). [ಸಂ.]

ಭೇದದ್ವೈ (ನಾ). ಬೇವಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ
ಎಂಬ ಭಾವನೆ: ದ್ವೈತ: ಜೀವನು . . . ಭಕ್ತನಾದ ಮೇಲೆ . . .

ದೈವವೇದಾಂತದ ಭೇದವೃಷ್ಟಿ ಜೀವವದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತದೆ (೫೩. ೦೦). [ಸಂ.]

ಭೇದನ (ನಾ). ೧. ಒಡೆಯುವುದು; ಮುರಿಯುವುದು; ಸೀಳುವುದು. ೨. ಬೇರೆ ಮಾಡುವುದು; ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು. ೩. ಮನಸ್ಸಾಪದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು; ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ೪. ಶಿಥಿಲಗೊಳಿಸುವುದು; ಸಡಿಲಗೊಳಿಸುವುದು. ೫. ಗುಟ್ಟನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದು. ೬. ಭೇದ; ಒಡಕು; ವೈಮನಸ್ಯ. ೭. ಇಂಗು. ೮. ಭೇದಿಯಾಗುವುದು. ೯. ಭೇದಿ ಮಾಡಿಸುವ ಔಷಧ; ವಿರೇಚಕ. ೧೦. ಹಂದಿ. [ಸಂ.]

ಭೇದಬುದ್ಧಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬರಿಗೊಂದು. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೊಂದು ಮಾಡುವ ಮನೋಭಾವ; ಪಕ್ಷಪಾತಭಾವನೆ; ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಭೇದಬುದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದರ ಕಾರಣವನ್ನು ದೇವರೇ ಬಲ್ಲವರು (ಪೂಜಾರಿ, ೯-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಭೇದಭಾವ (ನಾ). ಬೇರೆಬೇರೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ; ವಿಮನ ಪ್ರೇರಣೆ. ಜೀವನ ಪ್ರೇರಣೆ ಅದ ಮೇಲೆ ಶಿವ - ಜೀವರಿಗೆ ಭೇದಭಾವ ಸಹಜವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಭಾವಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗದು (೫೩. ೦೧); ಭಾವನೆ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿದ್ದಾಗ ತನ್ನದು ಪರದದು ಎಂಬ ಭೇದಭಾವ ಇದ್ದದ್ದೇ (೫೩೫. ೨೦). [ಸಂ.]

ಭೇದಶ್ರುತಿ (ನಾ). [ವೇದಾಂತ] ಚೆತ್ತು. ಅಚೆತ್ತು. ನಾರಾಯಣ ಈ ಮೂರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾತ್ಪ್ರಿಕವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿರುವುದಕ್ಕೆ ಭೇದಶ್ರುತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು (೫೩. ೦). [ಸಂ.]

ಭೇದಾಭೇದ (ನಾ). [ವೇದಾಂತ] ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವೂ ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಭೇದವೂ ಇರುವಿಕೆ; ೧ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಿನ್ನದ ಸರ ಮತ್ತು ಡಾಬು - ಈ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸರವನ್ನೂ ಡಾಬನ್ನೂ ಆಕಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಸರವೇ ಬೇರೆ. ಡಾಬೇ ಬೇರೆ - ಹೀಗೆ ಭೇದವಿದೆ. ಆದರೆ ಎರಡೂ ಚಿನ್ನದಿಂದಲೇ ಆಗಿವೆ. ಕರಗಿಸಿದಾಗ ಆಕಾರ ಹೋದರೆ ಎರಡೂ ಚಿನ್ನವೇ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂಲದ್ರವ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎರಡಕ್ಕೂ ಅಭೇದವೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಜೀವನಿಗೂ ಭೇದ. ಅಭೇದ. ಭೇದಾಭೇದಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಪಕ್ಷಗಳೂ ಸಮ್ಮತವಾಗಿವೆ (ಪೂಜಾರಿ, ೩೩); ಶಿವ ಜೀವರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದಗಳೆರಡೂ ಕಾಲಭೇದದಿಂದಲೂ ಅವಸ್ಥಾಭೇದದಿಂದಲೂ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ (೫೩. ೨೦). [ಸಂ.]

ಭೇದಿ (ಗು). ೧. ಒಡೆಯುವ; ಸೀಳುವ; ಭಾಗ ಮಾಡುವ. (ನಾ). ೨. ಮೆಲವು ನೀರಾಗಿ ಗುದದ್ವಾರದಿಂದ ಹರಿಯುವುದು; ವಿರೇಚನ; ಜುಲಾಬು; ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಭೇದಿಯಾಗಲು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ (೫೩. ೦೨).

ಭೇದಿ ಕೊಟ್ಟು = ಜುಲಾಬಾಗುವುದು ನಿಲ್ಲು; ಭೇದಿ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೋರ್ಡವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ (೩೩). ಭೇದಿಗೆ ಕೊಡು = ೧. ಜುಲಾಬಾಗುವಂತೆ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಕೊಡು; ವೈದ್ಯನು ಮಗುವಿಗೆ ಭೇದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು (೩೩). ೨. (ಆಲಂ) ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡು; ಗಾಬರಿಪಡಿಸು; ಅವನಿಗೆ ಸುಯಾಗಿ ಭೇದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ (೩೩). ಭೇದಿಮಾತ್ರೆ = ಭೇದಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ಜಾಪಾಳ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ಮಾತ್ರೆ. - ಗುಳಿಗೆ; ಪಂಡಿತರು ಭೇದಿ

ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದರು (೩೩). [ಸಂ. ಭೇದಿನ್]

ಭೇದಿಗೆ (ನಾ). ಒಡಕನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವವನು; ಜಗಳ ತಂದಾಹಾಕುವವನು; ಹಾದಿಯ ಮನೆ ಹೊಲ್ಲ ಬೀದಿಯ ಸು ಹೊಲ್ಲ ಹಾದರದ ಜಗ್ಗ ನೆರೆ ಹೊಲ್ಲ ಪಕ್ಕಯಿರಿ ಭೇದಿಗೆನೆ ಹೊಲ್ಲ (೫೩೫. ೦೦೦). [ಸಂ.]

[ಭೇದ + - ಇಗ]

ಭೇದಿತ (ಗು). ೧. ಮುರಿದ; ಒಡೆದ; ಸೀಳಿದ; ಭಿನ್ನವಾದ. (ನಾ). ೨. ಒಡೆದುಹೋದುದು; ಸೀಳಿದುದು; "ದಾರಿತ, ಭಿನ್ನ, ಭೇದಿತ - ಸೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಬೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದು, ಕಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು" (ಪೂಜಾರಿ, ೩೩). [ಸಂ.]

ಭೇದಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ಒಡೆ; ಮುರಿದ; ಸೀಳು; ಭಾಗ ಮಾಡು; ಬಿಡುಬಿಡದ ಮಾರ್ಕೊಳ್ಳದೆ ಬೆರಸು ಬಲವದಂ ಬಾಹುಬಲಯನೂ ಭೇದಿಸಲಾಡಿದ ದರ್ಶನದೊಂದು. . . ಕೆಲವೊಳ್ (೫೩. ೦೧-೦೦೬); ಬೆಟ್ಟತಪ್ಪ ಕಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ ಬೆಟ್ಟವುಂ ಸಿಡಿಲಂ ನೀರುಂ ಭೇದಿಸುವದೇ (೫೩೫. ೦೩-೨೦); ಭೇದಿಸು ಬೆಟ್ಟಗಿರು ಭೇದಿಸಿ ತೆಗೆದು ನಾನಾ ವಸ್ತುಗಳನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡನರ್ಥ ದಾರಿ (೫೩೫. ೦೫-೨೦). ೨. ಸೋಲಿಸು; ಪರಿಭವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡು; ಶೌಭಾದಿಂ ಭೇದಿಸು ಬಿನ್ನದು ಗಡ ಜಿತಾಂತಕನೊಳ್ . . . ಚಿತ್ರಮಲ್ಲವೇ (೫೩. ೦-೩೦). ೩. ಪರಿಹರಿಸು; ನಿವಾರಿಸು; ಕಯ್ಯಾಟಿಗಳ ಬೆಳಗಿಂ ಕಾಯ್ದೆಸೆವ ಸುಪ್ರಕರಾನಿಂ ಭೇದಿಸಲೇಗೆಯ್ಯಂ ದಾರದಂ ದಲ್ ತವ ಮಾಯ್ಯಾ ಜಪ್ಪನದೊಳೊಡಲೊಳಿಡಿದರ್ಥ ತವಂ (ಕಾಂಠಾ. ೩೨). ೪. ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಖಂಡಿಸು; ನಿರಾಕರಿಸು; ರೋಣಾಯತನಿಸಿದ ಜಾರ್ವಾಕೋಕ್ಕಿಯಂ . . . ಜಿನಚಂದ್ರಭೂಭೂಂ ಭೇದಿಸಿದಂ (೫೩೫. ೦-೩೩). ೫. ಭಿದಿಸಿ ಒಳಹೊಗು; ಸೀಳಿ ಕೊಂಡು ಒಳನುಗ್ಗು; ಆಮುಪದ್ಧಿ ಪೂಜವನು ಭೇದಿಸುವನಾವವನೆನಲು ಕೇಳದು ಶಿಶುತನದಲಾವತೆ ಪಡೆದನು (ಕಾಂಠಾ. ೩-೨೨); ಭೇದಿಸೇನೆ, ನಕುಲ, ಸುಪದೇಶರು ಯಾರೊ ಮದ್ಧ ಪೂಜವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗಿಲಾರದೆ ಹಂತಿರುಗಿದ್ವು (ಕಾಂಠಾ. ೨೦). ೬. ಗುಟ್ಟನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು; ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿ; ಪತ್ತೆ ಮಾಡು; ಭೇದಿಸಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಮಗನಾದುದನ್ನೊರ್ವಂ ಧನಾರ್ಥ ಮೆಚ್ಚಂ ಪಡೆವೊಂದಾದರಿದನಪಿವೆ (ಕಾಂಠಾ. ೨-೩೩); ಕೃಷ್ಣನ ನೋಳುಮಾಡಿದ ಮುದದಿ ಬಂದನು ಕೊರವೊಂದ್ರನು ದ್ವಾರಕಾಪುರಿಗೆ ಇದನು ಭೇದಿಸಿ ಬೇಸವರಜ್ಜುವರು ಕಂಪಿಸುತರಿಗೆ (ಕಾಂಠಾ. ೦-೩೩); ಅದಿದ್ದಿವನು ತಾ ಭೇದಿಸಲೊಳುಯದರೆ ಹಾದಿಯ ಲಿಗಿಡುಮಾಡಿ ನಮಿಸುವ ಮಾದಿಗರ ನೋಡು (ಕಾಂಠಾ. ೦೨೨). ೭. ಭೇದೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಗು ಮಾಡು; ಪಕ್ಷಾಂತರ ಮಾಡು; ಈ ಮೃದುಹೃದಯನಪ್ಪ ಸಂಜ್ಞವ ಕನಂ ಭೇದಿಸುವುದಾವ ಗದನಂ (ಕಾಂಠಾ. ೦೩೨-೦೨). ೮. (ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲೋಚನೆಮಾಡು; - ವಿಚಾರಿಸು; ಇದಕ್ಕೊಳಗೊಂದು ಕುಂದಿಲ್ಲ ಭೇದಿಸುವೋ ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ (೫೩. ೦-೩೩); ಹರಟು ತನುಸುಖಿಕೊರಿಯದೆ ಕೆಲರು ಭೇದಿಸಿ ನಿಜಸುಖವ ಭೇದಿಗರು (೫೩. ೦-೦೩); ಬೇರೊಳು ಮನ್ನಾದಿ ಭವಂಶಾಪ್ತಮೊಳು ಭೇದಿಸಿ ಪಿರಿದುರು ಪೇಳಿದುದನೆ ಕೃತಿಗೈದಾನು ಕಿವಿಗೊಳಿಸಿದನು (ಪೂಜಾರಿ, ೩-೩೦). ೯. ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸು; ಭೇದವನ್ನು ಕಾಣು; ದೇಯದಾಗ್ಯ ಭೂಮಿಭಾಗವೆನುತ ಭೇದಿಸಿದಾರದಮರನೀಕರಣ ಮಸೆದ ಕೊಗ್ಗಲೆಯಲಿ ಭುವನವ ಕೊಡ ಮುದ್ರಿಸಿದರು ಕೃಷಿಕದಲಿ (೫೩. ೬-೨೨). ೧೦. ಬೇರೆಯಾಗು; ಪಾದದಿ ಹೋಡಕೊಡಕ ಮಾತ್ರೆಯ ಭೇದಿಸಿ ಮೂಜನೆಯಾಜನೆಯೊಳಿ ಲಘುವರ್ತಾಪು ಸಾವರವಿಂಶಾಪದಿಯೊಳ್ ಗುಣಿಯೆನೆ (೨೩೩೩. ೩-೨೩೫ ಕ ೦೦೦೫೩).

[ಭೇದ + - ಇಸ್ಯ]

ಭೇದಿಸೊಪ್ಪು (ನಾ). (ಭೇದಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಿಂದು ಕಮಾಯಮಾಡಲು ಬಳಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು : (ಪ್ರ. ೩೧. ೩೩-೩೪).

[ಭೇದಿ + ಸೊಪ್ಪು]

ಭೇದೋಪಾಯ (ನಾ). = ಭೇದ ೨೨ : ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆಯಲು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಭೇದೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ವಿಫಲವಾದ ಮೇಲೆ . . . ಯುದ್ಧ ಸನ್ನಾಹವಾಗುತ್ತದೆ (೩೦೬. ೪೪). [ಸಂ.]

ಭೇದ್ಯ (ಗು). ರಿ. ಒಡೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ : ಮುರಿಯಬಹುದಾದ. ೨. ಒಳನುಗ್ಗಬಹುದಾದ : ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದ. 'ಅಭೇದ್ಯ' ಪರಾ. ೩. ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಡೆಯುವ : ಭಂಗುರವಾದ. ೪. ತಪ್ಪು ದಾರಿಗೆ ಎಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾದ : ದುಷ್ಪ್ರೇರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವ. (ನಾ). ೩. ಭೇದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ೬. [ವ್ಯಾಕ.] ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಹೊಂದುವ ನಾಮಪದ : ವಿಶೇಷ್ಯ : ಭೇದ್ಯಂ ವಿಶೇಷ್ಯಂ. ಭೇದಕಂ, ವಿಶೇಷಣಂ (೩೩೩. ೦೦೦ ೩೩). ೭. [ತತ್ತ್ವಶಾ.] ಭೇದ, ಭೇದಕ, ಭೇದ್ಯವೆಂಬ ತ್ರಿಪುಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಗುರುತಿಸಬೇಕಾದುದು : ೩ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಂಪು ಹೂವು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೂವು ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ್ಯ ಅಥವಾ ಭೇದ್ಯ, ಕೆಂಪು ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹೂವು ಬಿಳಿಹೂವು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡುತ್ತದೆ : ಅಮೃತ, ಅಮೃತದಕ, ಅಮೃತಜನೇಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಪದಗಳಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತ, ವ್ಯಾಪಕತ, ವ್ಯಾಪಕತ. ವಿಶೇಷ, ವಿಶೇಷಣ, ವಿಶೇಷ್ಯ. ಭೇದ, ಭೇದಕ, ಭೇದ್ಯ . . . ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವರು (೩೩೩. ೦೪೪). [ಸಂ.]

ಭೇದ (ನಾ). ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಒಡೆಯ : ಚಂದ್ರ : ಸೇನಾಧಿಪತಿಸರ್ವ ಭೇನಾನರಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕೇನಾಭಿವರ್ಧಯ (ಗುಣಾ. ೧-೪). [ಸಂ.]

ಭೇದೋಪಾಯ (ನಾ). ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಒಡೆಯನಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವನು : ಚಂದ್ರನೊಡ : ಶಿವ : ಅನಿರಲು ದಿವು ಸಂಕಯ ಬೇಡ ನಿಗೇಂದು ಭೇಃ ಭೇಃ ನಚೂಕಂ ನಂದೂಕ ಮಹಾನೀಶಾಮಗೇನಾಂಕು ಮಯಯಂದು ವಿವೇರಿ ಪೇಳಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಭೇರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮವಾದ್ಯ : ನಗಾರಿ : ದುಂದುಭಿ : ಗಾಳಿಮುಕ್ತಿ ಭೇರವಿಳಿಯ ಕಟ್ಟು ನುಡಿಸುವ ತೊಡಂತೆ ತೇಜವಾಗಿ (೩೨೩. ೩೨೪-೨೪). [ಸಂ.]

ಭೇರಿ (ನಾ). = ಭೇರ : "ವಿಸ್ತರ ಭೇರಿ ದುಂದುಭಿಯನಿಕ್ಕು" (ಕಂಠಾ. ೨೪-೭); ಭರ ಸದನಗೆ ಪುಂಡವ ಭೇರಿಯ ಘನಧ್ವನಿಯೊಳಗೆ (ಕಂಠ. ೬-೨೦೦); ಭರಭರದ ನಿಷ್ಕಾಳೋಕನ ಮೊಲೆವ ಭೇರಿಯ ರಾಯಗಿಡಗನ ಜಡವ ಚುಂಬಕನ (ಕಂಠ. ೨೪-೩೩) : ತಂಪು ಹೋಗಿ ಭೇರಿಗೆ ದೂರು ಪೇಳದ ಪಾಗಿ (೩೦೬). [ಸಂ. ಭೇರಿ]

ಭೇರುಂಡ (ಗು). ರಿ. ಭಯಂಕರವಾದ : ಕ್ರೂರವಾದ : ಭೀಷಣವಾದ. (ನಾ). ೨. ಎರಡು ತಲೆಗಳಿಕ್ಕು. ಭಯಂಕರವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಹಕ್ಕಿ : ಗಂಡಭೇರುಂಡ : "ಜಡದಮಕ್ಕಲೆಹಕ್ಕಿಯೆಂದುದೊಡ ಭೇರುಂಡಕ್ಕೆ ನಾಮಂ" (೪೨೫. ೬೦); ಸೆಳಲ ಶಂಭುಗಣಗೋಳಿಗೆ ಸತ್ತ್ವದೊಳಂ ಸಾಹಸದೊಳಮಧಕಮಪ್ಪ ಭೇರುಂಡಮಂಡಳಯಾಂ . . . ಇದಂತೆ (೩೪೩. ೨೨೩-೨೦); ನಮ್ಮ ಮಂದಿಗಳಂ ಸಿಂಹ ಶರಭ ಭೇರುಂಡ ಶಂಢಲು . . . ರೂಪಂಗಳಂ ಬಾಧಿಸದಂತು ಶಾಂತಿಯಂ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟುದು (೩೩೩. ೪-೩೭ ಪ). [ಸಂ.]

ಭೇರುಂಡಕೆ (ನಾ). (ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಭೇರುಂಡೇಶ್ವರವೆಂಬ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದ) ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಒಂದು ಅಳತೆ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗೋಲು (?) : ಉದಿಂ ಮೂಡಾ ಭೇರುಂಡೇಶ್ವರದ

ತಳವೃತ್ತಿ ಪಲ್ಲೆಯ ಬಯಲ ಮೂಡಣವತ್ತಿಗೆಯಲೆ ಭೇರುಂಡ ಗಳೆಯ ರೊಟ್ಟಿ ಗಟ್ಟಿ (೨೪-೪೫. ೩೨೦. ೦೫-೦೬ : ೧೦೪); ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಪಲ್ಲೆಯ ಬಯಲೊಳ ಭೇರುಂಡ ಗಳೆಯೊಳ ಕೊಟ್ಟಿ ಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತರಯ್ಯ (೩೦. ೪೪. ೦೫-೦೬ : ೧೦೪). [ಭೇರುಂಡ + ಗೆ (<ಗಟ್ಟಿ)]

ಭೇರುಂಡವಕ್ಕಿ (ನಾ). = ಭೇರುಂಡ ೨ : ಭೇರುಂಡವಕ್ಕಿಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟ ಸತ್ತು (೩೩೩. ೦೬೪-೨೩); ಶರಭಂ ಬೆಂಕೊಳ್ಳ ಭೇರುಂಡವಕ್ಕಿಗಳಂ ನೋಡಿದ ನೋಟದಾಸುಗಿವನ್ನಂ ಕಂಡಂ (ಕಂಠಾ. ೦೦-೩೪). [ಭೇರುಂಡ + ವಕ್ಕಿ]

ಭೇರ. ಭೇರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿಂಡಿ : ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವ ಮಿಶ್ರಣ; ಬೆಂಚೆ; ಮಿಸಳ (ಉಳಿ); ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಕಡಲೆಕಾಯ. ಭೇರ. ಮಿಶ್ರಣ ಮಾರುವ ಹುಡುಗರು ಒಂದು ಕೊಠ್ಠಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಬಲವಂತ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೩೩೩. ೭೦). ಭೇರ : ಆಡರ್ ದೊರಕೊಡವ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಭಯ್ಯ . . . ಒಡುತ್ತ ಹೋಗಿ ಭೇರ (ಬೆಂಚೆ)ನ್ನು ಎರಡು ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಂದು ಆವರ ಮುಂದಿರಿದ (೩೩೩. ೨೪). [- ಪರಾ. ಭೇರ. / ಪ್ರಾ. ಭೇರ. ಭೇರ.]

ಭೇತ (ನಾ). ರಿ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಒಡೆಯ : ಚಂದ್ರ : ದುರಿತವಾನಿಜೇಶ ಜಗದೀಶ (೨೪೩. ೪-೦). ೨. ಕಾಂತಿಯ ಒಡೆಯ : ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದವನು : ಭೂವಂದ್ಯ ಭೇತ ಭೈಷ್ಣ . . . ಎನೆ ಕಾಯ್ದಿ ಹರಿಯ (೩೩೩. ೩೩-೩೨). [ಸಂ.]

ಭೇತಚೂಡ (ನಾ). ಚಂದ್ರನನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವವನು : ಚಂದ್ರ ಚೂಡ : ಶಿವ : ಬಸವ ಭೇಷ್ಠ ತೃಚೂಡನ ಧ್ಯಾನದೊಳಂ ರಾಜ್ಯವೈಭವದಿ ಮೋಸಹೋಗದ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೩೦). [ಸಂ.]

ಭೇಷ್ ಬೇಶ್ ನೋ.

ಭೇಷಜ (ನಾ). ರಿ. ಮದ್ದು : ಔಷಧಿ : "ಭೈಷಜಂ. ಭೇಷಜಂ, ಜಾಯಾ, ಅಗದಂ, ತಂತ್ರಂ, ಔಷಧಿ—ಈ ೬ ಮದ್ದು" (ಕಂಠಾ. ೦೦೦-೪೪೪); ನಿನ್ನೀ ಸ್ವಪ್ನಭೇಷಜದಂಥ ಕರಗುವುದರಲ್ಲಿ (೩೩೩. ೨೨); ದಿವ್ಯಶ್ರುಪ್ರಪರಣ ಭೂಮನಪಪೂಸುವ ಭೇಷಜಪ್ರಯೋಗಮನೋಧರಿಸುವಮೆಂದು ಬೋಕೋ ದ್ರೇಕಮನುಪಶಮಿಸುವುದೆಂದು (ಕಂಠಾ. ೦೪-೨೪ ಪ). ೨. ಪರಿಹಾರೋಪಾಯ : ನಿವಾರಣೆ : ಕಾಮಿನಿಯರ ಕುಚಾರಿಂಗಳನುಮೋಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹಿಮತಿ ಭೇಷಜವೆಂದು ವಿರಹಿಗಳೊಪ್ಪರನಜನುಕರಿಸಿದರು (೩೩೩. ೨೪-೩); ಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲದೆ ಬೇರ ಭೇಷಜಂ ಪೋ ಭಾಂತಿಯೆಂಬವಂ. ಕೇಳಲ್ಪಡೆ ಮಾಡಿದಳೊ (೩೩೩. ೩೩೪-೩೦೩). [ಸಂ.]

ಭೇಷಜನಿವಾಸ (ನಾ). ಔಷಧಿಗಳು ಸಿಗುವ ಸ್ಥಳ : ಆರೋಗ್ಯಗೃಹ : "ಭೇಷಜನಿವಾಸಮೆಂಬು ಆರೋಗ್ಯಗೃಹಮೆಕ್ಕು" (ಕಂಠಾ. ೩೩-೦೦). [ಸಂ.]

ಭೇಳ 'ಭೇಲ್' ನೋ.

ಭೈ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಪುರಿತ ರಣಕಂಠಿ ಗರ್ಭಾರಾಜವಂ ದೇಯಂ ಕೋಣ ಕುಸುಕುಣ ಗಜಘಂಟಾರವಮನುಹದ ವೆಳಗಿಡೆ ಭೈ ರವ ಮೆಳದತ್ತು ಚರದ ಬಲಜಲನಿಧಿಯೊಳ್ (೩೦೩. ೩-೩೩).

ಭೈದ್ಯ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ದೋಷಗೃಹ್ಯಾದಗುವಗ್ನಾದಿ ಮೊಲೆವಂ ಭೈದ್ಯ ಎನ್ನುತ್ತಾಗಳೇಪದ ಮತ್ತದ್ವಿಮಮಂ ನೈಸಂಹವನುಪಂ (೨೪. ೪೨. ೩೪. ೩೦-೦೫ : ೩೩೪) : ಒಡದದ್ವಿಕ್ತಿಸಂಧಿ ಪತ್ತವಿಡೆ ಭೈದ್ಯೆಯೆಂಬನಂ ಕಿಲ್ಲು (ಕಂಠಾ. ೩೩ ಕ್ರಮಾ).

ಭೈಕಾರ (ನಾ). ಭೈ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ : ಬತ್ತದ ಭೈಕಾರಕ್ಕೆ—ಬಹಿತ್ರ—ಭೈತ್ರ (ಕಂಠ. ೨೩ ಕ್ರಮಾ).

ಭೈಕಾರ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಆ ಕುಲಯಾಚಾರ್ಯನವಂ ಕಂಡು

ಗಣಪರವಂ ಕಂಡ ವಿಂಡಪರವಂವಿವರಣೆಪ್ರಕಾರಭಟಿಯಿಂದಾರ್ಥ ಭೈರವ
ಕಾರದಿಂದಾ ದ್ವಿರದದಿಂದ ನಮು (ಪೂ. ೬-೨೦ ೩). [ಸಂ.]

ಭೈರವ (ನಾ). ಭೈರವಿಯ ಕೂಗು : ದಿವ್ಯವಿಯ ಭೈರವದೊಡನೆ
ತುಳುಕುಡ್ಡಿದುದು ಕೀರ್ತಿಭಂಡದ ಗಳಿಬಿಡುವವಂ . . . ಮದಗಂಧ
ವಿಜಯರೂಪಂಕೃತಮಂ (ಪೂ. ೬-೨೦). [ಸಂ.]

ಭೈರವ (ನಾ). ೧. ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವುದು ; ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ ; ತಿರುಪೆ.
೨. ಭಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ತಂದ (ಆಹಾರ) ಪದಾರ್ಥ : "ಭಿಕ್ಷಾ ಭಿಕ್ಷಾ
ಕರಂಪುಣಂ — ೨ ತಿರುಪೆ ತಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಗುಂಪಿನ ಹೆಸರುಗಳು"
(ಪೂ. ೨೨). ೩. ಕರಣಿಯನ್ನು ಯಾಚಿಸುವುದು ; ಕೈವೇಗಾಗಿ
ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದು : ಸೋಕಲ್ಪುಟ ಮುಕ್ತಭೋಗಿ ಕಡೆಯೊಳ್
ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಪಕ್ಕಾದಿರೆ (ಪೂ. ೨-೨೬). ೪. ಭಿಕ್ಷಾದಾನ : 'ಪುರುಷಭೈರವ'
ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೈರವದ್ವಿ (ನಾ). [ವೈ] ಆಚಾರ್ಯಪ್ರತದ ಐದು ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ; ಆಹಾರಶುದ್ಧಿ : ಆಹಾರಸೂಕ್ಷ್ಮೋಕ್ತಮಾಗದಂ ಭೈರವ
ಶುದ್ಧಿಯು . . . ಅಸ್ತೇಯಪ್ರತದ ಭಾವನೆಗಳೆವು (ಪೂ. ೨೨).
ಅನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಅಭಿಕ್ಷಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಭೋಗಾಂತರಾಯದ
ಕ್ಷಯೇಪರಮೇಶ್ವರನೊಡನೆ ಲಭ್ಯವಂಥ ಸರಸವಾಗರಣಿ ನಿರ್ಮಲರಸವಾಗರಣಿ
. . . ಅದನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಕ್ಕೆ ಭೈರವದ್ವಿಭಾವನೆ ಎನ್ನುವರು
(ಪೂ. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ಭೈರವ (ನಾ). ಭೈರವರ ಗುಂಪು. — ಸಮೂಹ : ಭೈರವೇಶ್ವರ
ಅಟ್ಟಿಯವಂ ಮಣಿಪೀಡ (ಪೂ. ೨-೨೦ ೩). [ಸಂ.]

ಭೈರವ (ನಾ). ಯಾಚನೆ ; ಭಿಕ್ಷೆ : 'ಪುರುಷಭೈರವ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಭೈರವ]

ಭೈತು (ನಾ). ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಚಿಹ್ನೆ ಹಕ್ಕಡಿ ಕವಲು ಗವಲು
ಭೈತು ತುರಿಗೆ ಅಂದೇಕೆತ ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರ ನೋಟರ ದಿಟ್ಟಿಗೆ
ಮಧುರಮಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿನವು ತಿರುಳು (ಪೂ. ೨-೨೦). [?]

ಭೈತ್ರ 'ಬಹಿತ್ರ' ನೋ.

ಭೈತ್ರಕಾಣಿ (ನಾ). ಹಡಗನ್ನು ಪಡೆಸುವವನು ; ನಾವಿಕ : ಭೈತ್ರ
ಕಾಣಿಯ ದ್ವಿಪಗಳಂ ಜೋಯಿಸಿಯ ಗ್ರಹಾಮಂಜುಷಾಂಕ (ಪೂ. ೨-೨೦).
[ಭೈತ್ರ (<ಬಹಿತ್ರ) + ಕಾಣಿ]

ಭೈತ್ಯ (ನಾ). = ಭೈಕಾರ : ಅದಿಮ ಬತ್ಯಂ ಭೈತ್ಯ ಮೈತ್ಯ ವಿಧಿಯು
ವಾತ್ಸಲ್ಯದೊಳ್ ದೊರೆತೊಳ್ (ಪೂ. ೨-೨೦). [ಸಂ.]

ಭೈಮಂಗ 'ಭೈಮಂಗು' ನೋ.

ಭೈಮಂಗು 'ಭೈಮಂಗು' ನೋ.

ಭೈಮಂಗು. ಭೈಮಂಗು. ಭಯಮಂಗು. ಭೈಮಂಗು. ಭೈಮಂಗು
(ನಾ). (ಉಕ) ನೆಲಗಡಲೆ : ಶೇಂಗಾ : ಇಲ್ಲಿ ಭತ್ತ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ,
ಕಾಸುಬೆ, ಭೈಮಂಗು ಚನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ (ಮಂ. ೨೨).
ಭೈಮಂಗು : ಎಣ್ಣೆಯ ಪ್ರಕಾರವು . . . ಕಾಸುಬೆ, ಭೈಮಂಗು, ಗೋಜಲ
(ಪೂ. ೨೨). ಭಯಮಂಗು : ಬಹಿ, ಭಯಮಂಗದ ಕಾಯಿ
(ಶೇಂಗಾದ ಕಾಯಿ) ಈ ಮೂಲದ ಕಿಮ್ಮತ್ತು ಸೂರ್ತಿ ಹವಾಳಾ ೨೦
ಮಗದ ಬಿಂಡಗದ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತದೆ (ಮಂ. ೨೨). ಭೈಮಂಗು :
ಭೈಮಂಗು ಮೂಲಕಾದ ಹೂ ಬೆಳಗುವುದು ಅಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿತ್ತು (೦೬-೨೨ : ೧೧,
೨೨). ಭೈಮಂಗು : ಅನೇಕ ದಿನ ಬಿಡು ಹಾಲು ಕೂಡಿದ ಭೈಮಂಗು
ಕಿಂದಿಡ ನಾಸು (ಪೂ. ೨೨). [← ಮೂ. ಭಯಮಂಗು]

ಭೈರವ (ಗು). ೧. ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ; ಭಯಂಕರವಾದ :
ಭೈರವನ ಭೈರವಾಚಾರ್ಯರ ಕೈ ಬಿಡಿದು ತಾರಕಾಕ್ಷಂ ಮುಂದೆ (ಪೂ. ೨-೨೦).
[ಸಂ.] ; ಗುಂಪುಗುಂಪುಗಳಿಂದಿರುವ ಸಮೂಹದಂತೆಯಾದುದು

ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭೈರವಾಚಾರ್ಯರುಗಳಿಂದ (ಪೂ. ೨-೨೦). ೨. ಶಿವನಿಗೆ
ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೩. ಭಯಂಕರವಾದುದು : ಭೀತಿಯನ್ನುಂಟು
ಮಾಡುವಂತಹುದು : ಭೀರಂ, ಭೀತಭಯಂ . . . ಭೈರವಂ. ಭಯಾ
(ವಹಂ)ವಂ. — ಈ ೧೦ ಭಯಂಕರಂ (ಪೂ. ೨-೨೦).
ಮರೆತುದು ಮುಂದೆ . . . ಭೀರವ ಭೈರವಂ ಭಯಂಕರಂ ಮಹಾದ್ವನಂ
(ಪೂ. ೨-೨೦). ೪. ಪರಮೇಶ್ವರನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
"ಭೋರಮೂರ್ತಿಯು. ವಿಡ್ವಹಸ್ತಂ ದಿಗಂಬರಂ ಭೈರವನ ಮಹಾಕೃತಿ"
(ಮಂ. ೨-೨೦) : ಭೈರವನಂತೆ ಭಾಷಾರಂಗಮೂರ್ತಿ ಸಾಧಾರಣ . . .
ಅತಿಭಯಂಕರವಾದುದು (ಪೂ. ೨೨). ೫. ಪರಮೇಶ್ವರನ
ಭೈರವನೊಳಗಿನ ಪಟುವಗಡಲೆ ಭೈರವದಾದ್ಯಂತ ಒಂದು
ವಿಡ ಪುರಂದರನಲ್ಲಿಗೆ ಸರಿಸುವಂಥವು ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯು (ಪೂ. ೨-೨೦). ೬. ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಮುಖ ಗುಣ : ವಿಡವಿಡ ಕಿಕ್ಕಿರಿತು ಕೂತಿರ್ಪ
ಭೈರವರ ಗಡಲೆ ಕಡಲೆಗೆ ನಿವಾರಣೆಯುಂಟಾದಂತೆ ಕಾಯಿಪುರುಷನು
ವಾಗದಿರದೆ (ಪೂ. ೨-೨೦). 'ಭೈರವಾಳಿ' ಪರಾ. ೭. ಮಹಾ
ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಗಾಯತ್ರಿ . . . ಭೈರವಾದಿ ಮಹಾಮಂತ್ರಗಳಂ
. . . ಬೇಡಬೇಡ ವಿವೇಕಿ ಬೇಡ (ಪೂ. ೨೨). ೮. ಒಡೆಯನಿಗಾಗಿಯೇ
ಒಂದು ಅಮೋಘವೇ ಮದಿಯುವುದು ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿ
ರುವ ವೀರ : ಶಂಕರಾಯನು ಒಬ್ಬ ಸೈನಿಕ ತಾಮ 'ಭೈರವ' ನಾಗು
ಪರ್ವತ . . . ವೀರನು ಅಪರೂಪವಾಗಲೇ ಎಂದ (ಪೂ. ೨೨).
'ಗರಡ' ಪರಾ. ೯. ಭಯ ; ಹೆದರಿಕೆ. ೧೦. ಪರ್ವತ ; ಬೆಟ್ಟ. ೧೧.

[ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಮೇಗವನೋ ಮೇಳದ
ಬಾದರಾಜ ಭಾಷಾಂಗ (ರಾಗ)ವಾದ ಭೈರವ ಪಟ್ಟಿತು (ಪೂ. ೨೨).
ಕೀರವರಾಲನು . . . ಶುದ್ಧಸುಕೇತದಿಂದ ಭೈರವರಾಗದಲ್ಲಿ ಭಜನೆಯ
ಹಾಡು ಹಾಡುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಮರಳುತ್ತಿದ್ದನು (ಪೂ. ೨೨). [ಸಂ.]
ಭೈರವಾಚಾರ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಜನ : ಭೈರವಾಚಾರ್ಯ-
ಹಿಂಗು. ಸೈಂಧವ. ಹಿಪ್ಪರಿ ಇವನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತೇಡು ಅಂಜನ
ಎಡಲು ಸನ್ನಿವಾಚಾರ್ಯಗಳು ಮಾಡುವವು (ಪೂ. ೨೨). [ಸಂ.]
ಭೈರವಾಳಿ (ನಾ). ಭೈರವದೇವರ ಸಮೂಹ. — ಗುಂಪು ; ೨ ಇವರು
ಎಂಟು ಜನ : — ಮದ್ಯಾರಾಜ, ಕಾಮಾರಾಜ, ನಾಗರಾಜ ಸ್ವಚ್ಛಂದ
ರಾಜ, ಲಂಚರಾಜ, ದೇವರಾಜ, ಉಗ್ರರಾಜ ಮತ್ತು ವಿಘ್ನರಾಜ-
ಎಂದು ವಾಮನಪುರಾಣದ ಓದಿನಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯವಲ್ಲೂ ಅಸಿತಾಂಗ,
ರಂಜು, ಚಂಡ, ಕ್ರೋಧ, ಉನ್ಮತ್ತ, ಕಮಲ, ಭೀಷಣ ಮತ್ತು
ಸಂಹಾರ-ಎಂದು ತಂತ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ಈ ಎಂಟು
ಜನ ಭೈರವರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ : ಆ ಮಹಾವನಂ
. . . ಭೈರವಾಚಾರ್ಯರು ರುರುಪರಿತಮುಂ ಪಿತಾಮಹಾನನಂತ
ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ತಮಾನವು . . . ಅಲ್ಲ (ಪೂ. ೨-೨೦).
[ಸಂ. ಭೈರವಾಳಿ]

ಭೈರವಾಚಾರ್ಯ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಜನ : ಮೊದಲು
'ಭೈರವಾಚಾರ್ಯ' ವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ . . . 'ವಿಷ್ಣುವಾಚಾರ್ಯ'ನಿಗೆ
ಮತ್ತೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು (ಪೂ. ೨೨). ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಅಂಜನ
ಗಳು. ಅಭ್ಯಾಸಗಳು. ೧. ಉತ್ತಮಾನನ . . . ೭. ಭೈರವಾಚಾರ್ಯ
(ಪೂ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಭೈರವಿ (ನಾ). ೧. ದುರ್ಗಾದೇವಿಯ ಒಂದು ರೂಪ : "ಬಾಹುಂಧಿ
ಚರ್ಚಿ ಭೈರವಿಯೆನಲು ಪಂದೇವಿ" (ಮಂ. ೨-೨೦) ; ರೋದನದಿಂದ
ಸುತನ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವವಳಾದವಳಾಗುವುದು ರಿಪುರುದಿರಿಸ್ಸಾದನದಿಂದ
ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭೈರವಿಯ ಮಹಿಮೆ ಕೈಗೊಂಡಳು (ಪೂ. ೨೨) :

ಭೈರವಿ (ನಾ). ೧. ದುರ್ಗಾದೇವಿಯ ಒಂದು ರೂಪ : "ಬಾಹುಂಧಿ
ಚರ್ಚಿ ಭೈರವಿಯೆನಲು ಪಂದೇವಿ" (ಮಂ. ೨-೨೦) ; ರೋದನದಿಂದ
ಸುತನ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವವಳಾದವಳಾಗುವುದು ರಿಪುರುದಿರಿಸ್ಸಾದನದಿಂದ
ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭೈರವಿಯ ಮಹಿಮೆ ಕೈಗೊಂಡಳು (ಪೂ. ೨೨) :

ಭೈರವಿ (ನಾ). ೧. ದುರ್ಗಾದೇವಿಯ ಒಂದು ರೂಪ : "ಬಾಹುಂಧಿ
ಚರ್ಚಿ ಭೈರವಿಯೆನಲು ಪಂದೇವಿ" (ಮಂ. ೨-೨೦) ; ರೋದನದಿಂದ
ಸುತನ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವವಳಾದವಳಾಗುವುದು ರಿಪುರುದಿರಿಸ್ಸಾದನದಿಂದ
ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭೈರವಿಯ ಮಹಿಮೆ ಕೈಗೊಂಡಳು (ಪೂ. ೨೨) :

ಕಾಶಯದಾವಳಿ ಪುತ್ಯವೊ ಮಾಕಾಳಿಯೊ ಚಂದಿಯೊ ಮಹಾ
ಭೈರವಿಯೊ (ಪಂ. ೨-೨೩). ೨. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು:
ಕಾಂಭೋದಿ ಭೈರವಿ ಮೊದಲಾದವನು ಸಾರವಡೆದು ಸವಿಧಾನಗಳಂ ಕುರ
ನಾರಿದುರೊಲಿವಂತೆ ಪಂಡೆ (ಕೇಶವ. ೦೬-೨೬); ಶ್ರೀರಾಜ ಭೈರವಿ
ಮರಾಳಿ ಹುಸುನಿ ಗುಂಡಾಶ್ರೀ . . . ಮಹಂತರಾಗಂ ಇವಾದಿಯಾದ ರಾಗಂ
ಗಳಂ ಪಾಡುತ್ತಿರೆ (ಪಾಶ್ವ. ೨-೨೦); ಭೈರವಿರಾಗದ . . . ಕೆಲವು ಕೃತಿ
ಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಡುತ್ತಿದ್ದರು
(ಕೇಶವ. ೩). [ಸಂ. ಭೈರವೇ]

ಭೈರವೇಶ್ವರ (ನಾ). = ಭೈರವ ಶಿ : ಆ ಭೈರವೇಶ್ವರದೇವರ ನಾಲ್ಕು
ಪ್ರತಿಮೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಾಗದ ಗ್ರಹಕ್ಷೇತ್ರ (೨೪. ೧೯. ಕೃಷ್ಣ. ೦೨-೨೩;
೧೨೫೭). [ಸಂ.]

ಭೈರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ : ಆ ಮೃಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲಿ,
ಕರಡಿ . . . ಗಿಡಗ, ಭೈರಿ ಮುಂತಾದ ನಾನಾಬಗೆಯ ಮೃಗಗಳಿದ್ದವು
(೨೪. ೩೩); ದೊರೆಗಳವರು . . . ಗೌಡಲಹಕ್ಕಿ-ಲಾವಣಹಕ್ಕಿ ಗಿಡಗ
ಭೈರಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ಬಿಡುಗಿ ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದ್ದರು
(ಕುಮಾರ. ೧, ೦೬೨).

[ಕೇ. ೩ ಕುಲ. ಭೈರಿ. ಭೈರಿ. ಬಯರಿ. ಭೈರವಿ. ಮರಾ. ಭೈರಿ. ಬಬಿರಿ.]

ಭೈರಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರು; ಭೈರವ : ರಿಪಜೋಗಿಗಳು
. . . ಇವರು ಭೈರಿ. ವಿಶೋಬ, ದನುಮಂತ ಮುಂತಾದ ದೇವರಿಗೆ
ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಕೇಶವ. ೨೬೮). [← ಮರಾ. ಭೈರಿ]

ಭೈರಿ, ಭೈರಿ ನೋ.

ಭೈಷ್ಣವ್ಯ (ನಾ). ೧. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ; ಔಷಧೋಪಚಾರ :
ಅರ್ಥವೇದದಲ್ಲಿ ಭೈಷ್ಣವ್ಯ, ಪುರಾಣ (ಕೇಶವ. ೦೬). ೨. ಮದ್ಯು ;
ಔಷಧ : "ಭೈಷ್ಣವ್ಯಂ ಭೇಷಜಂ. ಹಯಾಃ, ಅಗಧಂ, ಶಂತ್ರಂ, ಶಿವಧಂ
— ಈ ೬ ವರ್ಗಂ" (ಕೇಶವ. ೦೦೦-೨೫೯); ಭೈಷ್ಣವ್ಯ ನಮೆ ಮಾತು
ಗುಮೆ ವೇದನಾನಿಗ್ರಹಮಂ (ಶಂತ್ರ. ೬-೨೬); ಆ ಜನಪದಂ . . .
ಭೈಷ್ಣವ್ಯಸಂಗ್ರಹವಂತೆ ಜಹ್ನುಧಾನ್ಯಕಧಾತ್ರೀಸಂಯುಕ್ತಮಂ ಸಾರಸಾ
ಪದಿಸೇವಕಮಂ . . . ವಿಷಿ ರಮಣೀಯಮಾಗರ್ವಿದು (ಕೇಶವ. ೨-
೨೪ ಪ). ೩. ದೋಗವನ್ನು ಗುರಿಪಡಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. [ಸಂ.]

ಭೈಷ್ಣವ್ಯಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜ್ವರ. — ತಾಪ : ಶರ್ಧ . . .
ನಂದಿಪ್ರಮುಖನಿಲಪ್ರಮಾಥಮೂಘಮಾನಸಂ ಪಜಗಿ ಭೈಷ್ಣವ್ಯಕೆಂದಿ
ಜ್ವರಮುಮಂ ವಿಸಕ್ (ಪಂ. ೦೬-೯೬). [ಸಂ.]

ಭೈಷ್ಣವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ : ಧರ್ಮೋ ಭೈಷ್ಣವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಂ
ಸುಖಿಕರಮಖರ್ಗ (ಕೇಶವ. ೯ ಕೃಷ್ಣ. ೪೬). [ಸಂ.]

ಭೋ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ.

ಭೋಂಭೋ (ದ್ವಿರೂಕ್ತಿ) : ರಂಭಯೋರ್ವಾಃ . . . ಭೋಂಭೋಂ
ಭೋಂಭೋದೇವೀ ಶಿಂಭವ್ಯಾ ಭೋಕ್ತೃ ಕೃತ್ಯಂ ಜಾಲಿಸಿರ್ (ಪಂ. ೬-೯೯).

ಭೋಗ್ಗನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ಕೂಡಲೆ. ತಟ್ಟನೆ :
ಕೋಟಿಯನು ಭೋಗ್ಗನೆ ವಶಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನುಡಿಗಳು ಕಗ್ಗಲಿಗಳೊಳೊಪ್ಪಿ
ದವು (ಶಂತ್ರ. ೨೬-೨೦); ಭೋಗ್ಗನೆಯನ ಕಾಲೊಡನೆ ರೋಮಾಂಚದ
ಸುಗ್ಗಿ ಬೆತ್ತನಿಗರೆಯಿ ವರು (ಕೇಶ. ೩೬-೯೯). [ಭೋಗ್ಗನೆ — ಅನ್ಯ.]

ಭೋಕ್ತರ (ನಾ). (?) : ಭೋಕ್ತೃಕಚಿ ಭೂವಾಮಯಾದಿ ಹಾಗುವ
ಪೊಲೆದು ಕೋಲಿಸಲು ತೆಗೆವಂಥಾ ದೇವಿಯು ಭೋಕ್ತರವನು ಭೂವಾಮರಿ
ಯಾದೆಯಲು ಎರಡು ಕೇರಿಯ ಹುಲರು ಸಖಿಕಾಚು ಆ ದೇವಿ ದೇವರಿಗೆ
ನಡೆ ಬಹರು (ಕೇಶವ. ೧೩-೩೩, ೨೩೬-೦೬; ೧೩೫೭). "ಭೋಕ್ತರ" ಪರಾ. (?)

ಭೋ (ಅ). ೧. (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೌರವಾರ್ಥದವರನ್ನು ಸಂಭೋಧಿ
ಸುವಾಗ ಹೇಳುವ) ಒಂದು ಅವ್ಯಯ : ಕೊಳೆಯ ವಿನವಣ್ಣ ಗಳರಾ
. . . ಕರನಾರಿಯ ಸಂಗವ ತೊಳೆಯಂ ಭೋ (ಕೇಶ. ೯೯); ಗುಹೇಶ್ವರ
ಲಿಂಗವ ತನ್ನೊಳೆಚೆದನಂಬ ಮಹಾಂತಕಗೆ ಸತ್ಪ್ರಿಯಾಚರಣೆದು ಸಾಧನೆ
ಕಾನೆ ಭೋ (ಕೇಶ. ೯೯). ೨. ದುಃಖ, ಗಾಬರಿ, ಅವಿಭಾತ
ಮುಂತಾದ ಸಂಕಟಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಗರಿಸುವ ಶಬ್ದ; ಅಯ್ಯೋ
ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಬ್ದ : ಬ್ರಹ್ಮರ್ ಭೋಯೆನಲುಂ
ಬಬ್ಬಕೊಲೆಭೋಯೆನಲುಂ ಬಬ್ಬರಿಹೆಯಲವರತ್ತ ಚಮರ್ (ಕೇಶವ. ೨-೩೬);
ಈಮತೆಯು ಭೋಗಲಿ ಪಾರ್ವಾಯನೆತ್ತಳು ಪಾರ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿ ದೃಷ್ಟಾಂ
ಭೋಯೆಂದು ವೈದ್ಯವಿಮತಂ . . . ಸ್ವಪೇಂದ್ರಸಭೆಯಂ ಭೋಂ
(ಕೇಶವ. ೬-೯೦); ಭೋಯೆಂದು ದೇವಿ ಪರಮಾರಾಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತಾ
ಯೆಂದು ಮಹಗಿದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೪). [ಸಂ. ಭೋನ್]

ಭೋಂಕನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ತಟ್ಟನೆ. ಬೇಗನೆ :
ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ . . . ಪತ್ರಮಾಂಬಿಮಂ ಕೋಬ್ಬೆನೆಂದು ಭೋಂಕನೆ ನಲ
ಮಾಣೆಬೇಗನೆ ಭೋಂಕನೆಗೆ ಭೋಂಕನೆ (ಕೇಶವ. ೯೯-೨೦); ಸೂರ್ಯಾಜಂ
. . . ಮಂಗಲಶ್ರುತಿಯಾದುದು ಭೋಂಕನೆ ಕಂದಂ (ಕೇಶವ. ೯-೬೨);
ಮಾಧವಂ ಪದ್ಮ ಗಿಳಿಗಳ ಪಾಟಗೋಗಿಳಿಗಳ ಪೂಜ್ಯರಿಂ ಕೂಡಿ
ಭೋಂಕನೆಬಿತ್ತು (ಕೇಶವ. ೩೬-೦೯). [? — ಅನ್ಯ.]

ಭೋಂಕರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಭೈರವೆಂದೆ : ಭೋಂಕರಿಸು ; ಬೇಗಲಗು ;
ಬುದ್ಧಿಮುಖಪ್ರಮಾಂಧವೆ ಭೋಂಕರಿಸಿದವು ಕೂಳೆಕತಿ (ಕೇಶವ. ೯-೦೯);
ಭೋಂಕರಿಸುಕೊಗ್ಗಿ ದರ್ಶನದು ಹೇನೊಡನಂತೆ . . . ಪುಂಭುಂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೯-೨೨). [ಭೋಂಕರಿಸು + ಇತ್ಯ.]

ಭೋಂಕರ್ (ಅ). = ಭೋಂಕನೆ : ಬುದ್ಧೋಂಕಂಡು ಭೋಂಕರ್
ಭಯದೆ ನಡೆಗುತಂ . . . ತಾನದೇನೆಂದಜಾಯದಲೆ ನವಾರಾ
ಶ್ವಾಂತಯಾದರ್ (ಕೇಶವ. ೬೯೬); ದೇವಗೋಗತಂದೆದವಧಿಮೋಘಂ
ಭೋಂಕರ್ (ಕೇಶವ. ೦-೦೦೦); ಭೋಂಕನೆ ಚೆನ್ನನೆ ಭೋರನೆ
ಭೋಂಕರ್ . . . ಕೊಡರೆ ತನ್ನೊಳೊದವುಗಂ ಶಿವಾರ್ಥಂ
(ಕೇಶವ. ೩೦೩). [?]

ಭೋಂಗಾ, ಭುಂಗಾ (ನಾ). ಕಾಖಾಣ. ಗಿರನೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ
ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಲು ಇರುವ ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಅದರ
ಮೂಲಕ ಹೊರಡಿಸುವ ಸಿಕ್ಕು : ನದ್ರಿಗುಟ್ಟು ಬಳೆದ ದೇವವನ್ನು
ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಕಚಿರಿಗೆ ಬಂದು . . . ಕೊಡಗಿ ಬಂದಾಗ ಗಿರನದು
ಭೋಂಗಾ ಭೋರಿದುತ್ತಿತ್ತು (ಕೇಶವ. ೯೬). ಭುಂಗಾ : ಗಿರನದು
ಭುಂಗಾ ಹೊರಿದುವ ಸಿಕ್ಕುಹಾಕಿತು (ಕೇಶವ. ೯೬).

[← ಮರಾ. ಭೋಂಗಾ]

ಭೋಕು (ನಾ). ತೂತು ; ರಂಧ್ರ : ಅವಳ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಕು ಬಿದ್ದು
ರಕ್ತ ಪ್ಲವಯ ಹತ್ತಿತು (ಕೇಶವ. ೩೦). [← ಮರಾ. ಭೋಕ್, ಭೋಂಕ್]

ಭೋಕ್ತ (ನಾ). ೧. ಅನುಭವಿಸುವವನು : ಭೋಗಿಸುವವನು ; ನಾವು
ಕರ್ತರೂ ಅಲ್ಲ ಭೋಕ್ತರೂ ಅಲ್ಲ (ಕೇಶವ. ೯೯); ಪುರಾಣನಿಗೆ ಕೈಮಲ್ಕ
ಮೇಕಗಿರುವುದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪಾಶ್ವತ್ಯ ಮೃಗುರೂಪಿಂ. ಆ ಮೃಗು
ಭೋಗ್ಯ ಗಳಾದುದಿಂದ ಭೋಕ್ತನು ಬೇಕು (ಕೇಶವ. ೩೯). ೨. ತಿನ್ನು
ವವನು : ಭೋಜ್ಯ ಭೋಜನವಜ್ಞ. ಭೋಕ್ತ ನಾನಲ್ಲ (ಕೇಶವ. ೯೯).
೩. ಅನುಭವಿಸುವುದು ; ಭೋಗಿಸುವುದು : "ಉಪಭೋಗಮನಲು
ನಿರ್ದೇಶಕನೆ ಭೋಕ್ತಂ" (ಕುಂಗಾ. ೦೩೩-೩೩). [ಸಂ. ಭೋಕ್ತು]

ಭೋಕ್ತವ್ಯ (ನಾ). ೧. ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು ; ತಿನ್ನಬಹು
ದಾದುದು. ೨. ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದುದು ; ಭೋಗಿಸಬೇಕಾದುದು :

ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಪರಮ ಭೋಗಸುಖೋತ್ಪತ್ತಿವಶ ಭವ್ಯವೆಂದು ವಂದನೆಯು
ಭೋಗವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಬೇಡಿದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇವ್ಯಭವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಹಾಯವು
ದಿಲ್ಲದೆ ಇಂದು ಕೊಲುವರೆ (೧೫೬. ೩೩-೪೦) ; ವಿಶ್ವಾಸ ವರ್ಧನಾತಂಗೆ
ಬಂದುದು ಹೇಳಲಿರುವ ಭೋಗವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಫಲವೆಂದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪. ೧೭-೧೮). [ಸಂ.]

ಭೋಕ್ತೃ (ನಾ). ೧. ಅನುಭವಿಸುವವನು ; ಭೋಗಿಸುವವನು :
ಮಾಯಾ ಪ್ರಪಂಚವು ರೂಪ ಪ್ರಪಂಚವೆಂದು ಜಗಜ್ಜೀವಕರಣ
ನಿಶಾಯವು ತಿಳಿ ಭೋಗ ಭೋಗ್ಯವು ಭೋಕ್ತೃಮಾನವು (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧-೩).
ಆತ್ಮಮಾಯಾದು ಶರೀರಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದು. ಅದು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ
ಕರ್ತೃವೂ ಭೋಕ್ತೃವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬). ೨. ರಾಜಾ:
ಅರಸ. ೩. ನಲ್ಲ: ಪ್ರಿಯಕರ. ೪. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸುಖವನ್ನು
ಅನುಭವಿಸುವವನು: ಸುಖಿ: ಭೋಗಿ: ರಮಣ... ಶೋಭ
ದೊಳ ನಿರ ಮೂವುಂ ಭೋಕ್ತೃ ಸ್ವಂ ಭವಂ (ಅಪ್ಪ. ೧೩-೧೪).
೫. [ತತ್ತ್ವತಾ]ರಹೋಗುಣಾದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೇತನ: ಸ್ವಲ್ಪ ಸತ್ತ್ವ
ಸಹಿತವಾದ ರಹೋಗುಣದ ರೂಪಕ್ಕೆ ಭೋಕ್ತೃ ಎಂದು ಹೆಸರು (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬).
೬. ಕೊಂಚ ಸತ್ತ್ವಗುಣ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ರಹೋಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಚೇತನವು ಭೋಕ್ತೃ ಅಥವಾ ಜೀವಮಾನವನು (ಅಪ್ಪ. ೪. ೩೩).
೭. [ದ್ವೈತ] ವಿಷ್ಣು: ಜಯಪತಿಯಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಹಿತ್ತಲಗನ್ನ
ಆವಾಹನ ಮಾಡಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಶ್ರಾದ್ಧಾಸ್ತವವನ್ನಾ ಛಂಚಿ.
ಭೋಕ್ತೃ ಎನಿಸುವನು (ಪಾಶ. ೧೧-೧೨ ಕಾಶ್ಯಾ. ೪. ೧೭). [ಸಂ.]

ಭೋಕ್ತೃತ್ವ (ನಾ). ಅನುಭವಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ: ಆತ್ಮವ್ಯುಗ್ರಗಿ
ಚೇತನಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃತ್ವ ಭೋಕ್ತೃತ್ವ ವೊಂದರಾದ ವ್ಯವಹಾರ
ಗೌರವವು (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬); ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸುಖಮಾಪ್ತಿ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವು ಇಲ್ಲ
ವಾದರೆ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವು ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸುವದು? (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬).

[ಸಂ.]

ಭೋಗ (ನಾ). ೧. ಉಣ್ಣುವುದು; ತಿನ್ನುವುದು. ೨. ಭೋಗಿಸು
ವುದು; ಅನುಭವಿಸುವುದು. ೩. ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸು
ವುದು. - ಹೊಂದುವುದು: ಸುಖಾನುಭವ: ಬಿರಸಿ ಬೋಗದ ಮಾಡಿ
ಭೋಗದ ಮೆರೆವನೇ ಸುಖಪುನುಜನ್ಮ (ಕಾಶ್ಯ. ೪. ೧-೨); ಪ್ರತಿ
ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಭೋಗದಿಂದ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು
ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವು (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬).
೪. ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯ ಅಥವಾ ಪಾಪದ
ಪರಿಣಾಮ; ಕರ್ಮಫಲ: ಹೆಚ್ಚಿದ ಏಳಿಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಭೋಗಂಗಳ
ತಪ್ಪಿಸಿದನೆಂದರೆ ತಪ್ಪದು ನೋಡಯ್ಯಾ (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬); ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ
ಕರ್ಮವಂದಿಗೂ ಬಿಂಬಿದವು ಬಂದ ಭೋಗವನು ತಿಂದು ತೀರಬೇಕು
ನೋಂದನೆನಬೇಡ (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬). ೫. ಸೌಖ್ಯ; ಸುಖ: ಹಿಂದೂ
ಜನಪದವೊಂದೊಂದಾಗಿ ಇಂದಿನ ಭೋಗವು ಕಯ್ಯ ಮೇಲೆ (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬).
ತಿನ್ನ ಭೋಗಂ ರಾಗದಿಂದ ಬೆವೆಯದಿಂ ಭವನ ಭಾಗ್ಯಂ ಮೂರ್ತಿಗೊಂದು
ಬೇವೆಂದದಿಂ (ಪಂ. ೧-೧೦೩). ೬. ಸುಖವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ
ವಸ್ತು. - ಸಾಮಗ್ರಿ: ಅಮರಾಧಿಪತ್ಯುಪಕರಣಸೂಕ್ತಸೂತ್ರ...
ಸಂಭವಿಸುವವಸ್ತುವು ಭೋಗೋಪಭೋಗಂಗಳೆಂದ (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬).
ರಾಗದಿಂದ. ಭಾಗ್ಯದಿಂದ? ಆತ್ಮನಿಂದ ಕ್ಷಣಭಂಗುರದ ಭೋಗಂಗಳಂ
(ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬). ೭. ಭವ: ಸಂಪತ್ತು. ೮. ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ
ದೇವತಾವೂರ್ತಿಗೆ ಮಾಡಿಸುವ ಸ್ನಾನ ಗಂಧಲೇಪನ ಮುಂತಾದ
ಸೇವೆ. - ಉಪಹಾರ: ನಗರೇಶ್ವರನಿಗೆ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಸ್ಥಿತಿತಕ್ಕಂ
... ಭಾರಾಧರ್ವಕಂ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟ ನೆಲಂ (೧೫೭. XX, ೨೦-೨೩):

1010); ಸಿದ್ಧಾಯದಲಿ ಸ್ವಯಂಭುದೇವರ ಭೋಗಕ್ಕೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ
ಕುಡುವ ಗದ್ಯಾಣ ಹತ್ತು (೧೫೭. XX, ೨೦-೨೩: 1109); ವಿಗ್ರಹದ
ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವ ಭೋಗ ಎಂದರೆ ಸ್ನಾನ ಗಂಧಲೇಪನ, ಭೂಷಣ ದೀಪ
ವಜ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಂಗಭೋಗಗಳು (೧೫೭. ೧೦೦). 'ಆವಗಭೋಗ',
'ರಂಗಭೋಗ' ಪರಾ. ೯. ಹಾವಿನ (ಬಿಟ್ಟ) ಹೆಡೆ: ಶ್ರೀಮನ್ನಾಣಂದ್ರ
ಭೋಗಸ್ಪಂದರಣಮಣಿದೋತಿ ಸಂಧ್ಯಾನಿಬದ್ಧ ಪ್ರೇಮಂ (೧೫೭. ೧೦);
ಮೆರೆವಳು ಕೈಗೆ ಮುಠುರವು ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಾಂಭೋಗದಲಿ
ಹೊಲಿದ ಹೆಡೆಮಣಿದಂತೆ (ಪ್ರಾಣ. ೨೩-೨೦೬). ೧೦. ಹಾವಿನ
ಶರೀರ. ದೇಹ: "ಭೋಗಮೆಂಬುದು ಹಾವಿನ ಒಡಲ" (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬-೨೦). ೧೧. ವಿಷಯಸುಖಾನುಭವ: ಸಂಭೋಗ: 'ಭೋಗಿಸು'
ಪರಾ. ೧೨. ಸೂಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಹಣ: ಒಪ್ಪ. ೧೩. ನಾಡಿನ ಒಂದು
ಭಾಗ. - ಪ್ರದೇಶ: ಮಂಡಲ: 'ಭೋಗನಾಯಕ' ಪರಾ.
೧೪. ರಕ್ಷಣೆ: ಪಾಲನ. ೧೫. ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ: ನಿಶ್ಚಿಂತೆ.
೧೬. ಸೈನ್ಯ: ಪಡೆ: ಪದವಾರ: "ನಿವೃತ್ತಸೂಳು ಪಾಲನೆಯೊಳು
ಭವದೊಳುಕೊಡುದೊಳು ಪದವಾರವೊಳು ಪಾಲನೆಯೊಳುಕೊಡುದೊಳು
ಸುಖದೊಳು ಭೋಗಮಕ್ಕು" (ಪಂ. ೧೦೦-೧೦೧). ೧೭. ಜಯಗೀತೆ:
ಉಂಬಳಿ. ೧೮. ತೆಂಗಿ: ಕರ. ೧೯. ಬೆಳೆಯುವುದಾದ ಗಳಿಕೆ:
ಆತ್ಮಜಯ ಗದಯಾಂ ಬೆಳೆದ ಭೋಗ ನಾಲ್ಕು ಭೋಗಮಾಂಶ್ಯವಾಗಿ
(೧೫೭. ೧೦೪. ಕೃಷ್ಣಾಶ್ವ. ೧೦೩-೪: 1110). ೨೦. = ಭೋಗವೆಟ್ಟಿರಿ:
ಶರ ಕುರುವ ಭೋಗ ಭಾವಿನ ಬಿಂಬವಾಗಿ ವಾರ್ಧಕಗೇಂದಾಂ ತಪ್ಪಂ
(ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬-೨೦); ಇದು ಶರ. ಕುರುವು, ಭೋಗ. ಭಾವಿನ,
ಪದವಾರ, ವಾರ್ಧಕ ಎಂಬಾರು ವಿಧವು (೧೫೭. ೧೦೪). ೨೧. [ದ್ವೈತ]
ಮುಕ್ತಿಯ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಸಾರೂಪ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿ: ಈ
ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಕರ್ಮಕ್ಷಯ. ಉತ್ಕಾಂಕ್ಷೆ. ಮಾರ್ಗ. ಭೋಗ ಎಂದು
ವಿಂಗಡಿಸಿ... ಸಾರೂಪ್ಯ. ಸಾವಿರಪ್ಪ. ಸಾಯಂಪ್ಪ. ಸಾರೂಪ್ಯ ಪ್ರಭೇದ
ದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುವರು (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬); ಇದರಿಂದ ಬರುವ ಮೋಕ್ಷ ಕರ್ಮ
ಕ್ಷಯ... ಭೋಗ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಪದಗಳನ್ನಾಡಿದ್ದು (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬).
ಭೋಗದ ಸೂಳೆ = ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯವಾಡಲು ನಿಯಮಿತ
ಳಾಗಿರುವ ಸೂಳೆ: ದೇವದಾಸಿ: ಭೋಗದ ಸೂಳೆಯಾಗ್ಗೆ
ಸರ್ವವಾಚಾರವೆಂದಾಗ ಬಿಟ್ಟು ಮನೆ ಪನ್ನೆರೆಡು (೧೫೭. XX,
೨೩-೨೪: 1113). [ಸಂ.]

ಭೋಗಕ್ಷತಿ (ನಾ). = ಭೋಗಭೂಮಿ ೨: ಹುಳಿ ಹುಳುವು
ಮಾಯಾಲಮಸುರಾಪಿ ಕೊರಸಕ್ಕವಾಫೋವು ಪರ್ವತದ ಭೋಗಕ್ಷತಿಗೆ
ನಿಸುವ ಸ್ಥಳವುಗಳೆಂದು ತಾದಾಶ್ರೇ (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧-೨೩). [ಸಂ.]

ಭೋಗಬಾಹಿ (ನಾ). [ಭಂದ] ಭೋಗವಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪಾದ
ಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸುವ ಅಧುನಿಕ ಪದ್ಯಭೇದ: ೨ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು
ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ೨೪ ಮಾತ್ರಗಳೂ ಎರಡು
ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ೧೯ ಮಾತ್ರಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ:
ಭೋಗಬಾಹಿ: ಭೋಗವಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ
ರೂಪವಿದು (ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬). [ಭೋಗ ೪. ಬಾಹಿ]

ಭೋಗತಲ್ಪ (ನಾ). ಹಾವಿನ ಹಾಸುಗೆ: ಶೇಷರಯ್ಯ: ಆ ಗರವ
ಮೊಕ್ಕಳು ಮಹಾಯು ಭೋಗತಲ್ಪದ ಹುಯೊಲಿದ ಶತಮಾಗಸುತನಂ
ಕಂಡಂಗೆನೆ ಮಂಜಯ ಮಂಡದಲಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೪. ೧-೨೩). [ಸಂ.]

ಭೋಗತೃಪ್ತಿ (ನಾ). ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಕಟಾಚ್ಛೆ:
ತನ್ನ ಭೋಗತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ತಾನೆ ತನ್ನ ಮನದೊಳು ನಿಂದಿಸುತ್ತಿಂ
(ಅಪ್ಪ. ೪. ೧೬-೨೦ ೪). [ಸಂ. ಭೋಗತೃಪ್ತಿ]

ಭೋಗನಾಯಕ (ನಾ). ಪ್ರದೇಶಪಾಲಕ; ಮಂಡಲಾಧಿಪ: ಭೋಗಿಗ್ ಭೋಗಿಗಳೆಂಬ ಭೋಗಿಗಳ ಭೋಗಿಗಳೆಂದು ಭೋಗನಾಯಕಂ (ಕಂಞ. ೧-೧೩). [ಸಂ.]

ಭೋಗಪಟ್ಟ (ನಾ). ಅಸ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಪಕ್ಕಿಗಾಗಿ ಬರೆದು ಕೊಡುವ ಪತ್ರ: ಆ ದಿವ್ಯೋದಿತ ಜೋಯಸರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾದುದರಿಂದ ಈ ನಾಯಕರ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಇವರು ಪುರಾಣಗಳ ಹುಡುಗರನ್ನು ಭೋಗ ಪಟ್ಟ ಬರೆಸಿಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ತರುವಾಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿಕೊಂಡರು (ಕಂಞ. ೧೦೬). [ಭೋಗ + ಪಟ್ಟ]

ಭೋಗಪಟ್ಟ (ನಾ). = ಭೋಗಪಟ್ಟ: ದಿವ್ಯೋದಿತ ಸಂಪಾದನೆ ಜೋಯಸರು ಸಪ್ತಸಂಕಾಸರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ . . . ಈ ಕರಿಜೋಯಸ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಜೋಯಸರಿಗೆ ಭೋಗಪಟ್ಟ ಬರೆಸಿಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಜೋಯಸರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದರು (ಕಂಞ. ೧-೧). [ಭೋಗ + ಪಟ್ಟ]

ಭೋಗಪಾತ್ರ (ನಾ). ದೇವಾಲಯದ ರಂಗಭೋಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ನಾಟ್ಯದ ಸೇವೆ: ನೂತನಪುತ್ರನೊಂದು ಹೊಸನೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಯಕ್ಷಿ ಕೊಂಡು ಯೆರಡುಮೊದಿನ ಭೋಗಪಾತ್ರದ ಜ್ಞಾಪಕವೂ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿ (ಕಂಞ. IX-11, ೧೩-೧೩; 1451). [ಸಂ.]

ಭೋಗಪುಷ್ಪವ್ರತ (ನಾ). [ಜೈನ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ವ್ರತ: ೧ ಪ್ರಜ್ಞ ಪರ್ಯವಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮೂಗು, ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ ಎಂಬ ಭೋಗೇಂದ್ರಿಯ ಗಳಿಂದ ಗಂಧ, ರೂಪ, ಶಬ್ದಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ತಕ್ಕುದು; ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಕಾಮಪುಷ್ಪವ್ರತ ಅಂದರೆ ರಸ, ಸ್ಪರ್ಶ ಇವುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸತಕ್ಕುದು: ಭೋಗ ಪುಷ್ಪವ್ರತಮಂ ಪತ್ರವಿಟ್ಟು ಕಾಮಪುಷ್ಪವ್ರತಮನುಷ್ಠರಾದುದು ಸೇರಿ ನಡೆಯುವುದು ವ್ರತಾವತರಾದುದು (ಕಂಞ. ೧೦೬). 'ಕಾಮಪುಷ್ಪವ್ರತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭೋಗಭಾಗ್ಯ (ನಾ). ಸುಖಕೊಡುವ ಸಂಪತ್ತು: ಸುಖವನ್ನು ಅನು ಭವಿಸಲು ಸಾಧಕವಾದ ಐರ್ವರ್ಯ: ಭೋಗಭಾಗ್ಯವ ಬಯಸು ವಂತಿರುವ ಜಿಗಿ ನಿಮ್ಮನು ಭವಿಸಲಾಯಿತು ದೋಗಿಗಳ ಮೂಲೇನು (ಕಂಞ. ೧೩): ನಾನು ರಾಜನಾದಾಗ ನನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಅದರ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನೂ ವಿತರಿಸುವ ನಿಜೋದಿತ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಅನುಭವಿಸು ತ್ತೇನೆ (ಕಂಞ. ೧೧). [ಸಂ.]

ಭೋಗಭೂತಲ (ನಾ). = ಭೋಗಭೂಮಿ ೩: ತನ್ನೊಳೆ ಸರಮೊರೆ ಸುರರೇಂ ಭೋಗಭೂತಲಂ ಸುಖಮಮಮೋ (ಕಂಞ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೋಗಭೂಮಿ (ನಾ). ೧. ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಿ ಪುಣ್ಯವಂತನಾಗಿ ಬಾಳಿ, ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಪುಣ್ಯಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇರುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಲೋಕ: ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ: ಉದ್ಧರ್ಗ ಲೋಕ. ೨. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಭೂಮಿ: ಫಲ ವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ: ಸುಕ್ಷೇತ್ರ: ಚಾಪಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪಯರು ಕಾರಿಗಾವಣ್ಣ ನ ಕಯ್ಯಳು ಮಾತ್ರಂ ಭೋಗಭೂಮಿಯಂ ಪೊನ್ನಂ ಕೊಟ್ಟು ಮಾತಕೊ(೧)ಣ್ಣು ಆ ಕೊಟಮಂ ಮಾಯಿ (ಕಂಞ. XI-11, ೧೩೩-೩೩; 1455). ೩. [ಜೈನ] ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುವುದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಪುಣ್ಯವಂತರು ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರದೇಶ: ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸ್ಥಳ: ೪ ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದುದನ್ನು ಕೊಡುವ ಹತ್ತುಬಗೆಯ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಿದ್ದು, ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉರು, ನಗರ, ಮನೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಯಾವುದೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಪೂರ್ವಜನಿಂದ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ಆನು ಭವಿಸಿ, ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೋಗ ರುಜ್ಜಿ

ಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ: ಪುಣ್ಯಫಲದಿಂದಲೂ ಜಂಬೂ ದ್ವೀಪದ ಮಂದರಮಹೋದರದತ್ತರದಿಗ್ನಾಗ್ರದೊಳೆದೂ ತ್ವರಕಂಠವೆಂಬ ತ್ರಮುಖೋಗಭೂಮಿಯೇ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯಾದುದು (ಕಂಞ. ೧-೨೩ ೩): ಈ ಭರತವಂಶೋಗಭೂಮಿ ಭೂಭಾಗಿ ಸುಖಾಶ್ರಯಂ ಪಡೆದುದು (ಕಂಞ. ೧೩-೨೧). [ಸಂ.]

ಭೋಗಮಂಟಪ (ನಾ). ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಗೆ ಅಲಂಕಾರ, ಕರ್ಯಾಗೋ ತ್ಸವ, ಶಯನೋತ್ಸವ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮಾಡುವ ದೇವಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡ: ಕರ್ಯಾಗಮಂಟಪ: ಸೋಮವಾರ ದಿನ ಕಲ್ಲೂರ ಕಲ್ಲಮ್ಮದೇವರ ಭೋಗಮಂಟಪ ಆಯಿತು (ಕಂಞ. ೧೧-೩೩). [< ಸಂ. ಭೋಗಮಂಡಪ]

ಭೋಗಮಾನ್ಯ (ನಾ). ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡುವ (ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿ ಪಡೆದ) ಭೂಮಿ: ಅಡಕಟನ ಗಡೆಯನುಂ ಬೆಳೆದ ಭೋಗ ನಾಲ್ಕು ಭೋಗಮಾನ್ಯವಾಗಿ (ಕಂಞ. ೧೧-೩೩, ೧೩೩-೩೩; 1455). [ಸಂ.]

ಭೋಗಯುತ (ನಾ). ೧. ಸುಖದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ೨. ಆದಿರೇಷವ ದೇವದ ಮೇಲೆ ಮಲ್ಲಿಗಿರುವುದು. ೧. ೨: ಫರಧಾರಕ ನೆಂ: ಭೋಗಯುತನೆಂಬುದ್ದ ಲಾಂಛನೇನೆಂಬ . . . ನಿಜ್ಜುಧ್ವೇಶಂ ಸಲೆ ನಿಜ್ಜುಧ್ವೇಶಂ ಸೊಗಯ್ವಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಮಣೋವಲ್ಲಭಂ (ಕಂಞ. V, ೧೩೩-೩೩; 1455). [ಸಂ.]

ಭೋಗರತ್ನ (ನಾ). ನಾಗರಹಾವಿನ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳ ಲಾಗುವ ಮಣಿ: ಹೆಜ್ಜೆಮಣಿ: ಮಿಕ್ಕಂ ದಿಪವಟ್ಟಿಯಂ ವಿಳಯಕಾಲ ಪ್ಪಾಲೆಯಂ ಭೋಗರತ್ನದ ಚಿತ್ತಿಂ ಮತ್ತಿಮಾರಿಯಂ ಮಾರದಿಂವಂಭೋಳ ಯಂ ಕಾಯಂ (ಕಂಞ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೋಗರಾಜ (ನಾ). ಹಾಡುಗಳ ಒಡೆಯ: ಭೋಗರಾಜನ ನಗರದಂತನು ವಾಗಿ ರಾಜಪ ನಗರವನು ಸುತ್ತಾಗಿ ಶೋಭಿಪ ಸಲಿಖಾತಿಯುಂ ಪುಟ್ಟು ಪಿಪುದರಿಯಾ (ಕಂಞ. ೩-೩೩). [ಸಂ. ಭೋಗರಾಜನ]

ಭೋಗವತಿ (ನಾ). ೧. ಪಾತಾಳಲೋಕದ ರಾಜಧಾನಿ: ಅದು ಕೊಯ್ತು ದಳಯಳುಮದದು ಮಿಕ್ಕದು ಭೋಗವತಿಯ ಭೋಗಮಂ . . . ವಿನರ್ ವೀತಶೋಕಪೂರವರಮೆನೆಗೊಂ (ಕಂಞ. ೩-೩೩); ಮಾತ್ಸ್ಯ ಮಹಿಮಾಕಾದ ರಾತ್ರೀಂವಲೂ ರಾಜದಿಂದಿಯುಂ ಜೋಯಿಯುಂ ತೇಜೋವತ್ತಿಯೊ ಅಲ್ಲದೆ ಭೋಗವತಿಯೊಯೆಂದು ಸಂದೇಶವದತ್ತ ಬರಕಿರುವ ಸುರಸುಂದರಿ ಯರಂ ನೋಡಿ (ಕಂಞ. ೩-೩೩). ೨. ಪಾತಾಳಲೋಕದ ನದಿ: ಪಾತಾಳಗಂಗೆ: ಮಿಫೋಪಾರಕ್ಕತ ಪುಣಿಗಳ ನಾನಾವಿಧವಂದೆನೆದ ದಾಮಾಪಾಟಿಕೇಶ್ವರನೆಂಬ ಲಿಪರಿಂಗಮಿರೆ ಭೋಗವತಿಯು ತಟದೊಕ್ಕೊಂಡು ಪಂಡಲೇಕಂ ಮನೆಯನು (ಕಂಞ. ೩-೩೩). [ಸಂ. ಭೋಗವತಿ:]

ಭೋಗವಾಡಿಗೆ (ನಾ). ಪರಕೀಯವಾದ ಮನೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಮೂಲೀಕನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಪ್ರತಿಫಲರೂಪವಾದ ಶುಲ್ಕ: ಬಾಡಿಗೆ: ಮನೆಫೊಂದು ಭೋಗವಾಡಿಗೆ ಗದ್ದಾಣಂ ನಾಲ್ಕು (ಕಂಞ. XV, ೩೩-೩೩; 1455). [ಭೋಗ + ವಾಡಿಗೆ]

ಭೋಗಪಟ್ಟದಿ (ನಾ). [ಪಂಥ] ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಟ್ಟದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಪುಣ್ಯ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಬೃಹತ್ ಚರಾ ದರಡುವೆಗೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೂಜಾಂಚ್ಚಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿವರ್ತಿತಾ ತಿಂಪಂ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದ ತೊಪ್ಪುಬಾಗಲೊಡನೆ ಲಲನೆ ಭೋಗಪಟ್ಟದಿ (ರೂಪಾಣಂ. ೩-೩೩ ೧೩೩); ಮೂರುದೂತಿಯ ಗಣವು ಒಂದೆರಡು ನಾಲ್ಕುಯ್ಯನೆಂದು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುನಾಲ್ಕು, ಮೂರಾರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅರಾರೂ ಒಂದು ಗುರುತು ಬರಲು ಭೋಗಪಟ್ಟದಿಯಾಗುವುದು (ಕಂಞ. ೩೩). [ಸಂ. ಭೋಗಪಟ್ಟದಿ:]

ಭೋಗಾಂಗ (ನಾ). ೧. ಸುಖಾನುಭವಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಧನ : ಭೋಗಾಂಗವಾಗಿಯೂ ಕೃತ್ಯಾಂಗರುದ್ಧೂಪಂ ಮುಸುಂಕಿ ಕೊಂಡಿಕ್ಕದುದಾ ಭೋಗಿಗಳಂ (೧೦೩. ೩-೨೩). ೨. [ವೀಶೈ] ಅಂಗಸ್ಥಲದ ಮೂರು ಭೇದ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಜೀವನು ತನ್ನ ಭೋಗವನ್ನು ಮೊದಲು ಶಿವ ನಗರ್ಪಿಸಿ ನಂತರ ಅದನ್ನು ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವುದು: ಯೋಗಾಂಗ ತಾನೆ ಕಾರಣಾನುಮವಸ್ಥದಾ ಭೋಗಾಂಗವೇ ಪೂಕ್ಷೆ ತನು ವಾಚಕಂ ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಗವೇ ಸ್ಥೂಲತನುವನಿಸಿ ವಿವಿಧಭೇದದೊಳಿಪ್ಪ ದಂಗಳಯಂ (೧೦೩. ೨೦-೩) : ಇನ್ನು ಸೂಕ್ತನುಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಅಂಗಸ್ಥಲವೆ (ಶುದ್ಧಜೀವನು) ಯೋಗಾಂಗ, ಭೋಗಾಂಗ, ಪ್ರಾಣಾಂಗ ವೆಂದು ಮೂರುವಿಧವಾದುತು (೧೦೩. ೨೩). "ತತ್ಪ್ರಾಣಾಂಗ" ಪರಾ. ೨. ತನ್ನ ಭೋಗವನ್ನು ಮೊದಲು ಶಿವನಗರ್ಪಿಸಿ ನಂತರ ಅದನ್ನು ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವ ಜೀವ : ಉದ್ಯಾನನ ಪ್ರಾಪಾರ ಕೃತಭೇದ ಸರ್ವವನಜಾದು ತತ್ಪ್ರಾಣಾಂಗನಾಗಿ ಭೋಗಾಂಗನಾಗಿ ಯೋಗಾಂಗ ನಾಗಿ . . . ಆತನ ಲಿಂಗವೇ ಅಂಗವಾದ ಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತ್ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ (ಶೋಭಾ. ೪೬-೧೦೦). [ಶಂ.]

ಭೋಗಿಗಂಧಿ (ನಾ). = ಭೋಗಾಂಗ ೨ : ಜಂಗಮವಿಂಗದ ವಸ್ತುಜನ ಬಲದಿಂದ . . . ಲಿಂಗಭೋಗೀಜವಭೋಗಿಯಾಗಿ ಭೋಗಾಂಗಿಯಾದ (ಶಕ. ೩೯-೪೨) : ಭೋಗಿಗಂಧಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಭೋಗವೈಭವನ್ನೂ ಶಿವಪೂಜೆಗೂ ಶಿವಪ್ರಸಾದವರೂಪದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು (ಪಾಠ. ೨೦೩).

[ಸಂ. ಭೂಗೋಳಿಕ]

ಪ್ರೀಣಾಂತರಾಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕನಿಗೆ ಸಾಧನ
ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವಿವಿಧಿಗಳೆಂಬ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ಸುಖಾನುಭವಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕರ್ಮ : ಭೋಗಾಂತ
ರಾಯ : ಭೋಗದ ಇಚ್ಛೆ, ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಭೋಗಿಸುವುದ
ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿ (ಶ್ಲ.೪. ೩೩). 'ಅಂತರಾಯವಂಶಕ'ವರಾ. [ಸಂ.]

ಭೋಗಾಧಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅನುಭವಿಸಲು ಕೊಡುವಿಕೆ; ಭೋಗ್ಯ; ಒತ್ತ; ಅಡವು.

ಭೋಗಾದಿಮು ಪತ್ರ - ಅಸ್ತಿಯನ್ನು ಭೋಗ್ಯಮಾಡಿರುವ ಬಗ್ಗೆ
ರೆವರುಕೊಡುವ ದಾಖಲೆಪತ್ರ; ಭೋಗ್ಯವತ್ರ; ಫೂಮಿಯು
ಣೋಗಾದಿಮು ಪತ್ರದ ಕ್ರಮ (ಎಂ. ವಿ. ಕೆ.ಆರ್. ೨೮-೨: 1102 ?) [ಕಂ.]

ಫೋಗಾಫೋಗ (ನಾ). ಫೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ದೊರಕುವ
ಸುಖಾನುಭವ : ವಿಮರ್ಶೆ ಕ್ಷಣಿಕ ನಿಶ್ಚಯ ತನುಭವಜ್ಞಾನೋಪಮಾ
ರೂಪವಿಭವಫೋಗಾಫೋಗಂ (ಅಂಕ. ೧-೬೫). [ಸಂ.]

ಫೀಗಾರಂಹ (ಪಾ). ಸುಖಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದು : ಜಗದ ಸುತ್ತ
ಮೊಳವಳುದರಿ ಕಾಣಿಸಿ ಕತ್ತರಾದ ಸಮಸ್ತ ಫೀಗಾರಂಹದ
ತರಲತಮು . . . ಉದ್ಯಾನವನ ಪ್ರಭು ಕಂಡ (ಕ ಪುಟ. ೧೨-೩).

[<ಸಂ. ಭೋಗಾರ್ಹ]

ಫೋಗಾವತಿ (ನಾ). ೧. ಪಾತಾಳಲೋಕದ ರಾಜಧಾನಿ: ಫೋಗಾವತಿ: ಒಂದು ಫೋಗಗಳುಳ್ಳದ್ದುಂ ಫಲಂ ವಿಷಧರಣಿವಾಸವಾ ಫೋಗಾವತಿ:ಪುರಂ (ಸಾ.ಶ.೫೦-೫೫). ೨. ಲಕ್ಷ್ಮಿ. ೩. ಪಾತಾಳಲೋಕದ ನದಿ : ಪಾತಾಳ ಗಂಗೆ : "ನಗರಂ ಸಿರಿ ಪಾತಾಳಂ ನದಿ ನಾಲ್ಕು" ಫೋಗಾವತಿಯು ನಾಪಾಮೇನಿಕಂ ಜಗದೊಳ" (ಸಾಶಾ. ೫೯). "ರವೆ ಪಾತಾಳತರಂಗಿ ನಗರವುಂ ಫೋಗಾವತಿವಾಸಿಕಂ" (ಸಾಶಾ. ೨೩).

[<శం. పునఃగవతః]

ಭೀಮಗಿ, (ನಾ). ರಿ. ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ ಹಿಂದಿನ ದಿನ (ಕೆಲವು ಕಡೆ)
ಅರಸಿಗುವ ಒಂದು ಹಬ್ಬ; ಮಕರಸಂಕ್ರಮಣ ಎರಡು ದಿವಸಗಳ ಹಬ್ಬ.

ಭೋಗಿ, ಸಂಕ್ರಮಣ, ಭೋಗಿಯನ್ನುವ ಆವರಣ ಉಪನಾಮಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು . . . ಭೋಗಿ ಪೊಗಲ ಪ್ರಥಮ ದಿವಸದ ಹಬ್ಬ (ಶುಕ್ಲ. ೧೩). ೨. ನರಕಚತುರ್ದಶಿಯ ಹಿಂದಿನ ದಿನದ ಹಬ್ಬ : ಮಗಳು, ಅಕ್ಕಯ ಭೋಗಿಹಬ್ಬದಂದು ಊರಿಗೆ ಒಂದರೂ (ದೂ)-

[೧-ತಮ, ಪೋ. ೩/ಮೂ, ಭೋಗಿ]

భూగోళ (గో). ౧. తన్నువ: టుగ్గువ. ౨. సుటసువ; తాళువ.
 ౩. టుజయోగిసువ; బరసువ. ౪. టుజభూగిసువ;
 అనుభవిసువ. ౫. ఇంద్రియసువిలోలబువనాద; ఇంద్రియ
 సువిజరవనాద. ౬. సువత్తినద కూడిద; బద్ధయ్యవచ్చు.
 (నా). ౭. సువివన్న అనుభవిసువవనం; విటాః
 నాగనన్నయర రూపుగల్పకవనా భూగిగళ భూగిగళ (కాతా.
 ౪-౦౬); బుదోళా వల్లద వస్తవం వజర వల్లం భూగి . . .
 పునకం విసానలబుద్ధిర్వదం (కాతా. ౦౬-౦౩); భూగిగి లోలభగి
 యోగం త్యాగం పితమగదేయం నుదించ భూపం (కాతా. ౨-౩).
 ౮. పదగి: విటాసవతి; నదకంపా సంకవద వేద్య కళవద
 దంకద సిదగిగళనీజ భూగియరరూ (కాతా. ౪-౦౦౦); బావ్య
 లింగమందం పితకాధిరరంగి-నీరదినవం, నీరదకవళ.
 నీరత్తిదు . . . భూగి, సువి. హేది. కరి, గురు, లభా - ఇవ
 తవద సల్పవ (కాతా. ౪౪ కృతా). ౯. హావ్య: సవళ; "విజధర
 . . . బాగి, భూగిగి, లోల . . . భూపంగమ - ఈ ౨౫ వావిన
 బూర" (కాతా. ౦౮-౦౪); నాగర వాగనన్నయర రూపుగల్పక
 మగి భూగిగళ భూగిగళంబ భూగిగళ భూగిగళ్యయ భూగి
 నామక (కాతా. ౪-౦౬); భూగిగళంబ వావళి వేగిలు (గుటా.
 ౦-౩౦). ౧౦. ౯: ఇదు నోడ నాగిలోలవచ్చులంకభూగిగళన
 సేవతం (నా. ౪౧౧-౪౦: ౧౧౩; కాతా-౩౮ నోడ); భూగియగియం
 వ్యవితవకమగం . . . అద్రనా) న్నవం (కృత. ౦౬-౬);
 నాడిగిలోలంబ భూగిగళ కుటలగమిగల్ప (కాతా. ౬-౩).
 ౧౧. కామక; విజయనకత్త. ౧౨. దోర; రావ. ౧౩.
 వర్ణయ ముఖిద; గామగధిపతి. ౧౪. బహగిరందార:
 ప్రియేష్టభంజదేవ; కుశల)ల వానామించదేవయే యథా
 సువాస్య(న) కరణ సామంక భూగిగిగి జనవదనా యథావం
 మనయతి (నా. XXVIII. ౩౮-౦౩; ౧౧౬౫ ౪౩). ౧౫. బహమ;
 క్షులక. ౧౬. ఒందు పిడివ్వవాద విజగిగిగి బావదన్న
 కూడిదంబవదం - సంగ్రహీతవవనం. ౧౭. ఒందు బగియ
 వేద. ౧౮. ఒందు బగియ వర: కిలవ కణగల్గి కేగ.
 వది, వచ్చులను. బరిగి, మోవ. జంభ. భూగి, వత్త . . .
 ముంకాద గణవంబక వ్యక్తిగల్గర కిలవ కణగల్గి గురు, బిరు,
 కేచి. వాటి . . . ముంకాద గణ బల్లి వేదగల్గవ (కాతా. ౩).
 (సం. భూగిగి)

ಭೋಗಿಟಕ (ನಾ). ಪಾಠ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಠಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು: ಓವ: ಭೋಗಿಟಕನ ಗಾಣಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ತಂತ್ರಂ ಬಿರುಕು ಶಿವಜೋಗದಿಂದ ಕುಮಾರಪಾಲಕ ಗುರ್ಜರನು ಮುನ್ಯ (ಜ್ಯ. ೨೯-೩೩).

[ಸಂ.]
ಭೋಗಿತ (ಪಾ). ಉಪಮಾಡಿದವನು : ಭೋಜನಮಾಡಿದವನು :
ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕತೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭೋಗಿತ
ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದು (ಕತೆ, ೨೦-೨೨). [
ಭೋಗ]

ಭೋಗಿತಲ್ಪ (ನಾ). ಆದಿಶೇಷವನ್ನು ಹಾಸುಗಿಯಾಗುತ್ತದೆ; ವಿಷ್ಣು. ಭೋಗಿತಲ್ಪಶಬ್ದ = ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಗ; ಮನ್ಮಥ: ಭೋಗಿತಲ್ಪಶಬ್ದವನ ಮಗ ಸೋಲರವರು (೨೨೦೩. ೩-೪೦). [ಪಂ.]

ಭೋಗಿತ (ನಾ). ೧. ಸುಖಪಡುವಿಕೆ; ಉಪಭೋಗಿಸುವಿಕೆ. ೨. ಹಾವಿನ ಗುಣ. ೧. ೨: ಅನುಭವಕಾಲರನಾಸ್ತಾದಿಸುತಧರಾವ್ಯತವ ನಿರೀತಿ ಭೋಗಿತವನಾಂತಸಮಕಾಂತವನಿಧಿಗಾದೇವನೆ ಭುವನ ನಾಮವೇಂ ಬಗೆವುಗದೇ (೧೯೩೩. ೦೦-೦೯೬). [ಪಂ.]

ಭೋಗಿನಿ (ಗಾ). ೧. ಹೆಣ್ಣುಹಾವು; ಹಾಗೆ: ವೇದವೇದಗದ ಭೋಗಿನಿಯಮಮಿದುಕಂ ಸಂಗೃಹಿಸುವಾರಿ . . . ಮಂಜು ನುಡಿಗಿಡುಗುಳ್ ಲತಾಂಗಿ ನವತರಣವದೊಳ್ (ಪಂ. ೩. ೦೦೦). ೨. ಪಟ್ಟಿಮೊಟು ಯಲ್ಲದ ರಾಣಿ: ರಾಜನ ಪಟ್ಟದಮೊಟು ಮಹೋಪನಿಷ್ಠದಾಪಳಿ . . . ಮಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯದೊಳೆಲ್ಲ ಭೋಗಿನಿಗಳನ್ನಲ್ಲವವರು (೧೯೦೩. ೨-೨೦೦). 'ಭಟ್ಟಿನಿ' ಪರಾ. [ಪಂ. ಭೋಗಿನಿ]

ಭೋಗಿಪ (ನಾ). ಹಾವುಗಳ ಒಡೆಯ: ನಾಗರಾಜ: ಆದಿಶೇಷ: ಭೋಗಿಪಭೋಗಿತಲ್ಪತದೊಳ್ ಸದ್ಯೋಗವಿವಾಹರಂಜನಾಭಿಷೇಕ (೧೯. ೩೧. ೦೨೩. ೩೫-೪; ೩. ೧೧೦): ಹಾವುಗಿದಂ ಭೋಗಿಪ: ಗದಗದಿಹಾ ಸಾಯದ ಮಿಗಿ ಲ್ರಹಾಂಡಂ (೨೩-೨೩. ೦೩-೦೬); ಕವಚನ ಕೊರಲ್. ಕನಿಯೆ ಭೋಗಿಪನ ಭೋಗಂ ನುಯಿ . . . ಸ್ವಾಮ್ಯರಂ ಕದಿದಾಯ್ತು (೧೯೩೩. ೦೩-೦೩). [ಪಂ.]

ಭೋಗಿಪತಿ (ನಾ). = ಭೋಗಿಪ: ಭೋಗಿಪತಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮ್ಯವನು ಮಗನುತಿ ಮಗನು ಸುತಿ ನಿಂದನೆ ಕೋಟಿಯ ಭಂದನೆಗಳ ವಿರಾಜಕಂ (೧೯೩. ೨-೦೬). [ಪಂ.]

ಭೋಗಿಭೋಗ (ನಾ). ೧. ಹಾವಿನ ಹೆಡೆ: ಸಂಸ್ಕೃತಭೋಗಿಗಳ ಭೋಗಿಭೋಗದಂ ವಿಷಯಂಗಳ (೧೯೩. ೩-೨೩). ೨. ಹಾವಿನ ಹೆಡೆ: ಭೋಗಿಯಲಿ ಬಿದ್ದಂತೆ ಜನ ನುಡಿಗಿ ಪರಿಕವಾ ಜಲಾಂಜರ ಭೋಗಿಭೋಗ ಪರಿತನಾಗಿವ ಕೃಷ್ಣ ನನು ಕಂಪ (೧೯೩೩. ೦೦-೦೬-೨೯). [ಪಂ.]

ಭೋಗಿವಿಪ (ನಾ). ಹಾವಿನ ನೆಡು: ಸರ್ಪದ ವಿಪ: ಆಗಮಸಮಯ ನ್ನಾಯ ವಿಭಾಗಕವಾಳಲ ಲೋಕದೇಶಭಿವೃದ್ಧ ಭೋಗಿವಿಪವೋಲಾ ಪ್ರಾಣಾಂಗಮನಗಭಗುಮಮಳತಿ ವಧಂಗಿತುಂ (೧೯೩. ೦-೩೦). [ಪಂ.]

ಭೋಗಿಶಯನ (ನಾ). ೧. ಹಾವಿನ ಹಾಸುಗೆ: ಸಾಗರಪತಿಯಾಗಿ ಭೋಗಿಶಯನವಲ್ಲಿ ಭೋಗಿನಿಯದೊಳೆ ಆ ಕಂದನ . . . ತನಿ ನೋಡುಪ ಪುಗದಲ್ಲ ಪಡವಳೊ (೨೩೦೩. ೪-೦೦೩-೨). ೨. ಹಾವಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗುವವನು: ಶೇಷರಾಯ್ತು ವಿಷ್ಣು ಭೋಗಿಶಯನವ ಚರಗದಲಿ ತಲೆಮಗ್ನಿ ಪರಿತೋಷದರ ಪುಕಿಶ್ವರಾಗುತ್ವವೆ ಮೀಕ್ಷಿಂಪರಳೇ ಪೂಗಿ ಧನವದರು (೧೯೩೩. ೦೦-೦೦-೩೩): ಭೋಗಿಶಯನ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರ ವಿಶ್ವನ ಲಗ ನೆಪೆಯಲಿಲ್ಲ (೨೩೦೩. ೨-೨೪-೩). [ಪಂ.]

ಭೋಗಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ತಿಕ್ಕು: ಸೇವಿಸು: ಆದ ಮಹಾರ್ಥಮಾಡಿಕೆನು ತಾನಿದ್ದೆಗೆ ಬಂದದ ರಂಗಾರ್ಥಕ ಮಡಿ ಭೋಗಿಸುವೆ ಆಹಾರ (೧೯೩. ೩೪): ರಾಜಾಸ್ತವಕ್ಕಿಮಂ ಮೋನವು ಮಾಡಿ ಇತ್ತು ತಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದವರ್ಧಮಾ ಭೋಗಿಸುಂ (೧೯೩. ೨೬-೦೩). ೨. (ಸುಖ ಮೊಟು ಗಳನ್ನು) ಅನುಭವಿಸು: ಉಪಭೋಗಿಸು: ನಿಷ್ಕಲಮಾ ಬಿಲ್ವಮಾ ವಿಮೋಹಮಾ ಪಪದಮಾ ಮೀಸದೊಳೊಡಂಬಡೆ ಭೋಗಿಸುಂ ಗಂಜಾರ್ಥಂ (೧೯೩೩. ೦೪-೩೦): ಮಂದೆ ನೊ ಭೋಗಿಸುವ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಭೋಗಿಪತಿಮಾಗಲೆ (೧೯೩೩. ೪-೩೪): ಭೋಗಿಪತಿ ನಿಷ್ಕ ಸೋತನ ತಂಗಿ ತನಿ ಸಲವಂತುಗಳು ಯೋಗತಪದೇ ಸ್ವಗದ

ಸಂಪ್ರದೇಶ ಭೋಗಿಸುತವರು ಸಂತಾನ (೧೯೩೩. ೩-೪೦). ೨. ಸೆರೆ: ಕೊಡು: ಸಂಭೋಗಿಸು: ಬಸವದಿಂ ಪಾಶೆಯೊಳ್ ಭೋಗಿಸುವುದು ಸತ್ಯರಿತಂಗಾಗದು (ಪಂ. ೩-೩೨): ಪರಿಪರಿಯಾ ವೇಲಿಯಾ ಮನೆ ಗಲೊಳರವನು ಭೋಗಿಸುವವರು ಪನ್ನೆರಡುಪಾದಿ ಮಂಜುಂಗಮವು (೧೯೩. ೩-೩೩): ಓಪರೊಲೆರದು ವಿರೂಗಲೆ ಲಯವದೆ ಭೂಸಾರದೊಳ್ ತಂದವತ್ತೆ ನುಚ್ಚಳದ ಕರುಮಡದೊಳ್ ಭೋಗಿಸುವರಂದು ಜ್ಯೋಗಮದ ಸಂಪ್ರದೊಳೊ (೨೩-೨೩. ೩-೩). [ಭೋಗಿ + ಇಯ]

ಭೋಗೀಂದ್ರ (ನಾ). = ಭೋಗಿಪ: ಇಂದ್ರನೆ ಭೋಗೀಂದ್ರನೆ ಮೇವೇಂದ್ರನೆ ದತ್ತ ಭೋವೇಂದ್ರನೆಯನ್ನೆಂ ಮನುವತಶ್ಚು ಮಿಗಿಲ್ಲ ತರ್ವಂ (೧೯೩. ೦-೦೩೩). [ಪಂ.]

ಭೋಗೀಶ್ವರ (ನಾ). ೧. ಸಂಪದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ: ಒಹಳ್ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನು. ೨. = ಭೋಗಿಪ. ೧. ೨: ಆಂತು ಮೀರಮಾಂವ: ವಿಶೇಷ ಭೋಗೀಶ್ವರನಾಗರಾರ್ಥಂ ಶಿವಪದಾರ್ಥಂ (೧೯೩೩. ೩-೩೩). [ಪಂ.]

ಭೋಗಿ (ಗಾ). ೧. ಭೋಗಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉಪಭೋಗಿಪ ವೇಕಾದ ೨ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ: ಸಮೀಪವೇಕಾದ. (ನಾ) ೩. ಸುಖಾನುಭವಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತು: ಭೋಗಿಪರಿಕರ: ಭೋಗ್ಯ ಭೋಗ್ಯಗೋಳಿಗೆ ಮರಿ ಹಾ ಬೋಗ್ಯಭೋಗ್ಯನು ಎನು ಯೋಗ್ಯವೋಗ್ಯ ರಾಗವ ವೇದವೇದವಗಣಿ ಉಣಿಸುವನು (೧೯೩೩. ೦೩-೩೩): ಮೇವೇಂದ್ರ ಭೋಗ್ಯವಾನ್ ನೆಡೆ ಮಲಿತರೇನ ದಂಪ್ತವರ್ಗಲ್ ತಪಮಂ (೧೯೩೩. ೦-೩೩): ಆ ವಸ್ತುಗಳು ಭೋಗ್ಯಗವುದುಂವ ಭೋಗ್ಯನು ಮೇರು (೧೯೩೩. ೩೪). ೪. ಒಪ್ಪಿನಿಂದ ಸಾಲವನ್ನು ಪಡೆದು ಆತನಿಗೆ ಭವರೂಪವಾಗಿ ಬಿಡುಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಬಿಡು ಆಪ್ತಿಯನ್ನೆ ಆಸಲು ತೀರವವರೆಗೂ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುವುದು: ಆಧಾರ: ತಡೆ: ಅಡಮಾನ: ಹಾಸು ಭೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರೊ ಮನನ ಬಿಡಿಕೋಟು (೧೯೩೩. ೩೩): ಕಾನೂನಿಪ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಳಮನೆಯ ಆಪ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಹೂಗಿ ಭೋಗ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡ (೧೯೩೩. ೦೪). [ಪಂ.]

ಭೋಗ್ಯಕ. (ನಾ) = ಭೋಗ್ಯ ೩: ಈ ಮೂರು ಹಾಡು ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಮವಂದಗೀತಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಧಾರಕ, ಪೂಜಕ, ಭೋಗ್ಯಕ ಎಂದು ಕರಿದಿದೆ (೧೯೩೩. ೩೩). [ಪಂ.]

ಭೋಗ್ಯದವು (ನಾ). ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ತಾನೇ ಕಂದಾಯ ಮೊದಲಾವ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಇದ್ದುವ ಸ್ವರಾಸ್ತಿಯೊತ್ತೆ: ಭೋಗ್ಯರೂಪವಾದ ಒತ್ತೆ: ಮೈದರನು ಕೋಶಾರಪ್ರಾಂತವತ್ತು ಮೇಲ್ಮಣಿ ಭೋಗ್ಯದವು ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು (೧೯೩೩. ೦೪). [ಭೋಗ್ಯ + ಅದವು (< ಅದವು)]

ಭೋಗ್ಯದಾರ (ನಾ). ಭೂಮಾನನ್ನು ಭೋಗ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು: (೧೯೩೩. ೧೧. ೩೩೩). [ಭೋಗ್ಯ + ದಾರ]

ಭೋಗ್ಯಪತ್ರ (ನಾ). ಭೂಮಾನನ್ನು ಮನೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಭೋಗ್ಯ ಮಾಡಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದುಕೊಡುವ ದಾಖಲೆ ಪತ್ರ. -ವಸ್ತುವೇದು: "ಗಂಪಿಗೆ ಕರಾರು: ಗೋಪೀತಿ: ಭೋಗ್ಯಪತ್ರ" (1೯೦೦. ೩೪೩). [ಪಂ.]

ಭೋಗ್ಯಾಧಿ (ನಾ). = ಭೋಗ್ಯಾಧಿ: ಆ ಗದ್ಯಯುಕ್ತ ಭೋಗ್ಯಾಧಿ: ಹಾಕಿ ದ್ವಾರ (೧೯೩). 'ಭೋಗ್ಯಾಧಿಪತ್ಯ' ಪರಾ. [ಪಂ.]

ಭೋಗ್ಯಾಧಿಪತ್ಯ (ನಾ). ಆಪ್ತಿಯನ್ನು ಭೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಬರೆದುಕೊಡುವ ದಾಖಲೆಪತ್ರ. -ವಸ್ತುವೇದು: ಸಾಲ ತೀರದ ಮೇಲೆ ಭೋಗ್ಯಾಧಿಪತ್ಯ ಮಾಡಿ ಪರಾ ಮರ್ಮವಿಂವಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೧೯೩). [ಪಂ.]

ಫೋಜ (ನಾ). ೧. (ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾಗಿಯೂ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಪೋಷಾಹನವಾಗಿಯೂ ಇವು) ಮೂಲವದೇಶದ ಮಹಾರಾಜನ ಹೆಸರು : ವಿವಾಹ ಫೋಜನ ಫಲಜನ ಫಾರವಿಯ ಪದವಿ ನೆನಪು ಬಲಗೊಂಡು ಕೊಡಗೋ ಮಹಾಶೈಲವನ್ನು (೩೯೫.೦-೦೪).
೨. ಯಾದವರ ಒಂದು ಒಳಪಂಗಡ : ಅಂಧಕವೃತ್ತಿ ಫೋಜರನ ವರ್ಣದೊಡವರೊಲದ ಮುಖಭಸ್ಮಮಾಜಮಂ ಪ್ರದ್ಯಮ್ನ ನೊಡನೆ ಸುರಭನ ರಥಕ್ಕೆನೆಯೊಡ್ಡಿ (ಫೋಜ. ೦೪-೬).
೩. ಒಂದು ರಾಜಮಂಡದ ಹೆಸರು : ವಿಜಯ ಪದ್ಮಭಗನ ಮೇಲಾತ್ ಫೋಜಾಣಾಂ ಪದ್ಮವೀ ಮಲ್ಲಮೃಗೋ ಪವನಾತ್ ದೇಶೇ ಕಂಪುಪ್ರಬೋಹಾರೋ ಗ್ರಾಮೋಃ ಫಾಗಲಪಶ್ಚಿತ್ತಿಕಾಯಾವರ್ತಮಾನ ಫವಿಷ್ಠತ್ ಫೋಜಕಾಯುಕ[ಕ್ರ]ಕ ಸ್ವಾಯ್ಯದಯೋ [ಪಶ್ಚಿಮ್ಯಾಃ] (೩೬. XXXIII, ೬೨-೬ : ಗೂ ೩೬ ೪).
೪. ಭರತಖಂಡದ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : " ಫೋಜಾ : ಕಾಂಫೋಜಾ - ಈ ೨ ದೇಶಂ " (೪೫೪. ೨೨). 'ಕಾಂಫೋಜಾ' ಪದಾ. [ಸಂ.]

ಫೋಜಕ (ನಾ). ೧. ಫೋಜನಮಾಡುವವನು : ತಿನ್ನುವವನು.
೨. -ಫೋಜ ೨ : ಫೋಜಾ ಅಥವಾ ಫೋಜಕರುಗಳ ನೆಲವಿವಾಹ ಒದವುವುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ (೪೫೪.೦೬).
೩. ಜವಗೀರುದಾರ : ಫಾಗಲಪಶ್ಚಿತ್ತಿಕಾಯಾವರ್ತಮಾನ ಫವಿಷ್ಠತ್ ಫೋಜಕಾಯುಕ [ಕ್ರ]ಕ ಸ್ವಾಯ್ಯದಯೋ [ಪಶ್ಚಿಮ್ಯಾಃ] (೩೬. XXXIII, ೬೨-೬ : ಗೂ ೩೬ ೪).
೪. ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಾಮಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರಾಧಾರವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.
ಫೋಜಕರು : (೪೫೪. ೨೨). [ಸಂ.]

ಫೋಜಕತ್ವ (ನಾ). ೧. ಉಟಮಾಡುವಿಕೆ. **೨.** [ಕಾವ್ಯವಿನ್ಯಾಸ] ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಕಾವ್ಯನಾಟಕಗಳಿಂದ ರಸಾಸ್ವಾದವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವಿಶೇಷ : ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಭಿಧಾಪ್ಯತ್ವ ಅಥವಾ 'ಶಬ್ದ' ಇರುವಂತೆ 'ಧಾವತ್ವ'. 'ಫೋಜಕತ್ವ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವು ಶಬ್ದಗಳಾದ... ಎರಡನೆಯ 'ಫೋಜಕತ್ವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿಂದ ಈ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮನವುಟ್ಟು ರಕ್ತಾದಿಗಳು ಅನುಭವವುಟ್ಟು ಸುಖವಿವಾಹವು (೪೬೬. ೦೬) : ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ "ಫೋಜಕತ್ವ" ... ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವು ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ರಸವು ಇದರ ಮೂಲದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫೋಜಕವಾದವಾಗುತ್ತದೆ (೩೯೬. ೬೬). [ಸಂ.]

ಫೋಜನ (ನಾ). ೧. ಆಹಾರಸೇವನೆ : ತಿನ್ನುವುದು : ಕುಣ್ಣುವುದು.
೨. ಅನುಭವಿಸುವುದು : ಫೋಜಿಸುವುದು. **೩.** ಉಟ : ಆಹಾರ : "ಮೃಗಂ... ಆಹಾರಃ, ಫೋಜನಂ, ಪೃಥನಂ-ಈ ೧೧ ಉಟಂ" (೪೫೫. ೦೪-೦೬) : ರಕ್ತಸಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಫೋಜನವುಂಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಉಡುಪುಂಟುಂಟುಂಟುಂಟು ಹೇಳುವನು (೩೯೬. ೪೨) : ಮೃಗನ ಫೋಜನಾದಿ ದಿವ್ಯವ್ಯಾಪಾರಗಳಂ ಕೀರ್ತಿಸಿ (೪೫೫. ೪-೬ ೩).
೪. ಉಟವನ್ನು ನೀಡುವುದು : ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. [ಸಂ.]

ಫೋಜನಂಜಿ (ಶ್ರೀ). ೧. ಉಟವನ್ನು ಪಡೆ. - ದೊರೆತುಕೊಳ್ಳು : ರಾಜಕುಮಾರಿ ಫೋಜನಂಜಿಮಂಡರಂತೆ ಏವಮಾಗಿ (೪೫೫. ೨-೪). [ಫೋಜನ - ಪದ.]

ಫೋಜನಕೂಟ (ನಾ). ೧. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೀಡುವ ಸವಿಯಾದ ಉಟ : ಔತನಕೂಟ : ಸಿದ್ಧನಾಥನು ಕಂಡಿದ್ದ ಅಪರಿಚಿತನು ಫೋಜನಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸಮೀಪವಾಗಿ (೪೫೫. ೬೬). [ಫೋಜನ - ಕೂಟ.]

ಫೋಜನಗಿಯ (ಶ್ರೀ). ೧. ಉಟಮಾಡು : ಇತ್ಯಾದಿವಾದವು ಮುಂದು

ಫೋಜನಗಿಯು ಪರಮವುಂಟುಪಡೆದಿದ್ದು. ಸಿಂಹವು ಪರಮವುಂಟು ವೈಭವದ (೬೫೫. ೦೦-೬೪). [ಫೋಜನ + ಕಿಯ.]

ಫೋಜನಪ್ರಿಯ (ನಾ). ೧. ತಿನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು : ಇಂತು ಗಂಭೀರತಾ ಫೋಜನಪ್ರಿಯರಾದ ಸಂತತಂ ಸಿದ್ಧಾಪ್ತನ ಕೀರಿ ಪಂದವೆಂದು (೪೫೫. ೨-೬೪). [ಸಂ.]

ಫೋಜನಫೂಮಿ (ನಾ). ೧. ಉಟಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ. - ಮನೆ : ಫೋಜನ ಶಾಲೆ : ವಿಶಿಷ್ಟಾಂಫೋಜ ಮೇವುಕಡುಲಮನೋಹರತರಲ್ಲಿಯಂ ತಾಳಾರ್ ಫೋಜನಫೂಮಿಗೆ ರಾಜಮಂಸ ವಿವಾಸದಿಂದ ಬಿಡುಮುಂಗಿಯು (೪೫೫. ೦೦-೬೬ ೩). [ಸಂ.]

ಫೋಜನಶಾಲೆ (ನಾ). ೧. ಉಟದ ಮನೆ : ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಚಂದ್ರಶಾಲೆ ಶಿರಿಶಾಲೆ... ಫೋಜನಶಾಲೆ ಮುನ್ನನಶಾಲೆ (೬೫೫. ೨೦೬) : ಸಿದ್ಧನಾಥನ ಜೊತೆಗೆ ಮುನ್ನಾ ಫೋಜನಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂ (೪೫೫. ೬೬). [ಸಂ. ಫೋಜನಶಾಲಾ]

ಫೋಜನಾಂಗ (ನಾ). [ದೈವ] ಫೋಜನಾಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬಯಸಿದ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದೆಂದು ಧಾವಿಸಲಾದ ಮರ : ತೀರ್ಥೋಪಾಯಾಂ ಕಾರೋಗ್ಯಮೇತದಮಂಜುತಾಪಮನೋರೋಗಮೋಗಂ ಫೋಜನಾಂಗ ಕಲ್ಪಾವನಂ (೩೯೫. ೨-೬೪) : ಫೋಜನಾಂಗವೆಂಬುದು ತೀರ್ಥೋಪಾಯಾಂ ಕಾರೋಗ್ಯಮಂಜುತಾಪಮನೋರೋಗಮೋಗಂ ಫೋಜನಾಂಗಗಳ ನಿಷ್ಪಾದ (೩೯೫. ೪). [ಸಂ.]

ಫೋಜಪತ್ರಿ 'ಫುಜಪತ್ರಿ' ನೋ.

ಫೋಜಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಉಟಮಾಡು : ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸು : ಅರಮನೆಯುಂಟುಂಟುಂಟು ಮನ್ನಿಸಿ ಹ್ನುರೂ ಕೊರ್ತೆಯು ಫೋಜಸು (೪೫೫. ೦೦-೦೬) : ಸೇವಿಸುವಂ, ಪಾರಿಸುವಂ, ಫೋಜಸುವಂ (೬೫೫. ೦೬ ೪೫೫). **೨.** (ಸುವಿವನ್ನು) ಅನುಭವಿಸು : ಸವಿ : ಉಡುಪು ಮಾರ್ ಇವೆಂದು ಪರಿಶರ ಕೊಡು : ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವಂ ಫೋಜಸು (೬೫೫. XXXIII, ೨೦೦-೬ : ೧೦೭). [ಫೋಜನ + - ಇತ್ಯು.]

ಫೋಜ್ಯ (ಗು). ೧. ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ : ತಿನ್ನುವುದಾದ. (ನಾ). **೨.** ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು : ತಿನ್ನಿಸು : ಆಹಾರವಿದಾರ್ಥ : ಅನಿಹಂ ಫೋಜ್ಯದಿಂದ ಪೇಜನುಮನುಂಟುಂಟು (ಸುಖಾಣ. ೪-೬) : ನೆರೆದ ಸುಖಾಚರವಿಲ್ಲದಿದ್ದು ನೆರೆದ ನಿಜಫೋಜನ ಜನಿಸಿದವನ ಕೀಳಿದ ಪೀಳಿಗೆ ಫೋಜ್ಯಾಫೋಜ್ಯವನು ತಿಳಿದು ಪರಿಹಾಸವುಂಟುಂಟುಂಟು ಫೂಜ ಶರದ ಸೂಕ್ತವನ್ನೆದುರಲು (೪೫೫. ೬-೬೪) : ಆದಿಗುಪ್ತುಗಳ ಆಜ್ಞೆ ಆಗಿದ್ದರೂ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಫೋಜ್ಯ ಮೂತ್ರ ಹೊಸದಂ (೪೫೫. ೦೬ ೬). **೩.** ಉತ್ತಮವಾದ ಆಹಾರ : ರಸಕವಳ : ಮೃಗಾನ್ನಫೋಜನ : ಲಿಖಿತರೂಪವಿಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ಯಫೋಜ್ಯಾಫೋಜ್ಯ... ರಾಮಾಚ ನಲ್ಲಿಯಂ ಪೂಜಿಸಿದನಲ್ಲಿಯಂ (೩೯೫. ೦೬-೨೦ ೫೪). **೪.** ಅನುಭವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು : ಫೋಜನವನ್ನು : ಪ್ರಾಪ್ತವೈಭವದಿಂದ ರಂಜಿಸುವ ಭರವಾಸಾಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮಹಾಧನಂ ಸುರವಿವ್ಯಫೋಜ್ಯವನ್ನ ಫೋಜ (೬೫೫. ೨-೬೪). [ಸಂ.]

ಫೋಜ್ಯಾಂಗ (ನಾ). ೧. ಫೋಜನಾಂಗ : ಶ್ರೀಧರಾಪ್ರಾಪ್ತವಂ ಕುರುಪದವರ್ಗ ಫೋಜ್ಯಾಂಗ ತಂಗಳಲ್ಲಿ ಮಹೀಪಂ (೩೯೫. ೬-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಫೋಜರಿಯೂರ್ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಉರಿನ ಹೆಸರು : ಕೂಡಲೂರ ಫೋಜರಿಯೂರ ಮನ್ನವೃಕ್ಷ ಮಿಚ್ಚಿ ಶ್ರೀಶೈಲಮಮಾಡುವಂ ವಿಸ್ತರ (೪೫೫. ೧೫. ೩೪೬. ೦೬೨-೬ : ೫೧) [? + ರಿಯೂರ್]

ಭೋರ್ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ಅಗಲುತ್ತಾ ಮಂ . . .
 ನೊಂದು ಭೋರಂದು ಕವಿವ ಬಿರುಸುತ್ತರ್ ಕಣ್ಣಂ ಕವಿಯು ಸಿಂಹ ಕಳೆದು
 (ಕಂಞ. ೨೨-೭೪); ಪೊರೆಯು ಭೋರೆಯ ಕೊರಗಿಳುರವೆಂದು ದನ
 ದುಡಸುತಂ ಪುಟೆ (ವಚನ. ೪೬. ೫೨-೨).

ಭೋರ್‌ಭೋರ್ (ದ್ವಿರುಕ್ತ): ಭೋರ್‌ಭೋರೇನ ಪಾದ್ವಯವು ಒಪುನುಗ್ಗ
ಗಂಗಾಪೋತ್ರಂ (ಕವನ: ರಾ. ಕ್ರಮೇ): ಬೊಮ್ಮುಕತೆಯನು ದವಕ್ಕ
ಬೊಮ್ಮುಸಿ, ಅಬ್ಬರವಲಿ ಭೋರ್‌ಭೋರೇನ ಗೆಮ್ಮುಸಿ, ಬರವಿದೆ. . .
ತೆಂಕಣ್ಣಾಳಿಯು ಕೊಂಕಣ್ಣುಮಗೆ (ಕವನ: ಬ. ೨೦).

ಭೋರಂಗ 'ಬೋರಂಟಿ' ನೋಡಿ.

ಭೋರಂಗಿ 'ಬೋರಂಗಿ' ನೋ.

ಭೋರಡಗುಲಿ 'ಭೋಜಗಲಿ' ನೋ.

ಭೋರನ (ಅ). ೧. ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ; ಭೋರೆಂದು ಶಬ್ದವಾಗುವಂತೆ; ಭೋರನ ಕೊಂಡುದಾಗಕಂದಿನ ಮುಖ (ಕೂಕೂ. ೧೩-೪೪). ಭೋರನಬ್ಬ ರಿಡುವು ದಿವಿಜರ ಭೇರಿಗಳು (ಕೂಕೂ. ೧-೩-೪). ೨. ಬೇಫು, ಮಾಗಿ: "ಭೋರನೆಯನೆ ಭೋಕನನಲು . . . ಬೇಫುರ್ಥಂ" (ಕೂಕೂ. ೧೧೧); ತರಳಕೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯಂ ಬಿಟ್ಟು ಭೋರನ ಪಂದ್ರಾಕ್ಷಿರಪರೀರವುಂ ಸೂರ್ಯ (ಕೂಕೂ. ೩೩೪). ೩. ಫುಟ್ಟನೆ: ಕೂಡಲೆ: ನಾರಿಯಾರ್ಪವರ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಾ ದುವೆನಗಧಮಾಗಿ ಏರುತಿರಲು ಭೋರನ ಕ್ರೋಧಿ ಚನ್ನ ಮಲ್ಲೇರಿಗೆ ಓರಂತ ಮನನೋತ (ಕೂಕೂ. ೧೩೪-೩೩೫).

[పూరిత + - త్వ,]

భీమారాజు (నా): భీమారెడ్డి తమ్ము: అప్పారాజు: మోరేత: చిరుమనేని:
 నూజివీ గారియ భీమారాజుడిదింబు... గుడుగుగళ అప్పారాజుడిదింబు
 రొద్దనాగిది (శుద్ధ. ౧౭౭-౭) : తోరయ నీరిన భీమారాజువన్న
 అరిసి (మఱు. ౭). [పూర్ + అ:]

ಭೋರಾಡು (ಕೃ). ಹೆಚ್ಚು ಧ್ವನಿಮಾಡು : ಗೋರಾಡು : ಅವಳು ಸಂತ
ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದ್ದು ಕುಳಿತಿದ್ದು ಭೋರಾಡಿ ರೋದಿಸಿಕೊಡಗದಳು (೩೩೦೩-
೦೬೩) : ಇವರ ದಶರಥನ ಪಾಟು ನೋಡಿದವರಲ್ಲಿ ಭೋರಾಡಿ ಅತ್ತರು
(೩-೦೩-೩೬). [ಭೋರಾ + ಅಡು.]

ಭೋರಿದು (ಕೃ). ದಿ. ಘೋಷಿಸು : ನೀರಡ್ಡು ನಿಜರವತಿ ಪರಿಯುಳು
 ಬಿಡು ಜಾಡು ಭೋರಿದುಕಲಿ ಕುಗಿಯೊ (ಪೂ.ಪ. ೨-೩-೧). ೨. ದಿ.
 ಗೋಳಾಡು ; ರೋದಿಸು : ಕಳೆವ ಸುಖ-ಸೊಬ್ಬುಗಳ ಗೋರಿಗಿಡವ
 ಕಟ್ಟಿ ಭೋರಿದುವ ಮನವನವ ನಿತ್ಯಮಿದುಳು (ಪಿಂ. ೩-೪). ೩. ದಿ.
 ಅಬ್ಬರಿಸು : ಮೊರೆ : ಗಂಗೆಯೊ ಗೋಳು ಬೊಟ್ಟಿಗಳು ಭೋರಿದುವ
 ಮುಳಿಯನ್ನು ಭೋರಿಸೋದು ದೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೇ ಇಲ್ಲ (ಪಿಂ. ೩).

[သုံးပတ် + ရက်၊]

ಭೋರಣ್ (೪). ೧. ಭೋರಣ್ ಶಬ್ದವು: ಅಬ್ಬರಿ: ವಾವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದವಿವರಣೆ ಮುಂತಾದ ಭೋರಣ್ಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದವು ಪದವುಗಳಾಗುವವು ವಾಚಪಾ ಮನವು (ಸಾ. ೩, ೩-೧, ೩-೨: 1007). ೨. ರೆಫರನ್ಸ್ ಗಳು: ಮಗವಾಗು : ಸಂಪರ್ಕಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ವರ್ತಿಸುವ ಭೋರಣ್ ಬಂದು (ಸಾ. ೩, ೩-೨). [ಭೋರ್ + ಏನ್.]

ఫోజిగర్ (కృ.) : ఫోజిరేందు రబ్బు మూడు; అబ్బురేసు : ఫోజిగర్
 దూరంవ గిర్ నిదిదు వోయ్య నిదిల్ (కృత. ౬-౭౩); మోవోల్
 ఫోజిగర్మంతి సురమందుభి (మృత. ౧౩-౧౬); సోదిల్ నేగి
 ఫోజిగర్మ విరానాయ కండ. . . చలసర తుంచి కన్ శ్రీమింద
 మిగిల్కా గంగి (సోజత. ౬-౭౬). [ఫోజి + కర్.]

ಭೋಗವು (ಶಿ). ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಸುರಿಸು, - ವರ್ಷವು : ಭರಿ
 ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕೂಡಿದವು ಭೋಗವು ದರವಿಷ ಬಲವರ್ಯು ಬೇಡರು
 (ಅರ್ಥ. ೨೦-೨೩). [ಭೋಗ + ಕವಿ.]

ಭೋರ್ಜಗಲಿ, ಭೋರಜಗುಲಿ, ಭೋರ್ಜಗುಲಿ (ನಾ). ೧. (ಉಕ)
ಮದುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಧಾರೆ, ಮೂಗಲೈಬಂಧನ ಮೊದಲಾದ
ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವ
ಜಗಲಿ (?) : ಈ ಗದ್ದಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲಕಾದುವಾದ ಮೆತುಪೂಜ
ಭೋರ್ಜಗಲಿಯಿಂದ ದೂರವೇ ಉಳಿದಳು (ಗೋಪಾ. ೧೪).
ಭೋರಜಗುಲಿ : ೧. ತೆಲಗುಂಬಾಳಗರು :— ಇವರು ಲಗ್ನದಲ್ಲಿ
ಭೋರಜಗುಲಿಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹೊಸಗಡಿಗಳ ಅಡಕಿಲಾಯೀರಿಸಿ
ಇರುವರು (೨೫೧. ೧೦೬). ಭೋರ್ಜಗುಲಿ : ೨. ಸಂಪ್ರದಾಯ
ಬದ್ಧವಾದ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ
ಸ್ತಳ (?) : ಮದುಮಕ್ಕಳು ಕೂಡುವ ಹಸಿಮೇಣಿಯ ಹಿಂದೆ
ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿರುವ ರೇಖಾತ್ಮಕ (?) : ಅವರು ತಮ್ಮ
ಮಗಳನ್ನು ನಿನಗೆ ತೋರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು . . . ಒಕ್ಕಿ
ವಾವರೆ ಎರಡು ಭೋರ್ಜಗುಲಿ ಎದುವುದು ಬರೆಯುವುದು
(೨೫೧. ೩೬). [? + ಜಗಲಿ]

భీమేశ్వరగారి 'భీమేశ్వరగారి' నామ.

ಭೋಜನ 'ಭಾವ' ಮೇ.

20 ಫೋಪವಂತ (ನಾ). ಮಾರ್ಪದಸ್ತ : ಪರಮಪವಿತ್ರ, ಸಿದ್ಧತೆಯುಳ್ಳ
ಯಾಂತ್ರಿಕ ಫೋಪವಂತರಾಗಿ (ಪಾಪಂ. ೧-೫).

[పూజ (< భజ) + --వంత]

ಭೋಸಡಿ, ಬೋಸಡಿ, ಬೋಸುಡಿ, ಭೋಸುಡಿ (ನಾ). ೧. ಹೆಂಗನ
 ಜನನೇಂದ್ರಿಯಾ : ಬೋಸಿ : (೪). ೨. (ಅಲಂ) ಅಶ್ವೀಲವಾದ
 ಒಂದೂ ಬಯ್ಯಳು : ಪಾದರಗಿತ್ತಿ : ರವಾಣಾಯರು ವೆಂಕಮ್ಮ
 ನವರನ್ನು "ಭೋಸಡಿ" ಎಂದು ಬಯ್ಯದ್ದಲ್ಲದೆ . . . ಬೋಸಿಗೆ ಕೈ
 ತಿವಿದಿದ್ದರು (ಪುನಃ. ೩೬) : ಈಗ ತಾನೆ ವೊಗ ಹತ್ತ ಬಾಣತಿ ಹಂಗಿ
 ಕುಂಕುಗೊಂದಿದ್ದೀಯಲ್ಲೇ ? ಎದ್ದು ಬದುಕು ಮಾಡೆ ಭೋಸಡಿ
 (ಪುನಃ. ೩೭). ಬೋಸಡಿ : ೨. ಈ ಬೋಸಡಿಯು ಎಂಕಡ
 ಬೀಡಿಕೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದಳು ಬೋಸು (೧೫೩. ೩). ಬೋಸುಡಿ :
 ೨. ಇನ್ನಾವ ಮಹಾದ್ವಾರ ಬೋಸುಡಿ ಬಂದಳು ಇಲ್ಲೆ ಅದ್ವೈತಿ
 (೧೫೫. ೧೦೩). ಭೋಸುಡಿ : ೨. "ಮನಗೇ ಭೋಸುಡಿ" ಗಬರಿ
 ಕೊಂಡಳು ಸೋಸೂಬಾಯಿ (೧೫೫. ೧೦೩).

[← ಸಂಕಾ. ಪ್ರೀತಿಸದೇ]

31. ಭೋಗಸುಖ 'ಭೋಗಸುಖ' ನೋ.

ಫೋಲಾಶಂಕರ (ನಾ). ರಿ. ಶಿವ : ಶಂಕರ : ಫಸ್ತಾ ಸುರಬಾಧಿಕವಾದ
ಫೋಲಾಶಂಕರನಂಬ ಮೊಮ್ಮನೆ ಪಾರಿಸಲಾ ನಿಂತರನ ಮಾಯದಿಂ
ಮೋನಿಸಿ (ಅರ್ಕಾ. ೨೩-೨೪ ಶಿ). ೨. ಎನ್ನೊ ಅರಿಯದವನು ; ಮುಗ್ಧ :
ಅವರ ಸಂಕಟ ತಿರಿಯರ್ಗಳ ಮರುಮೋಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು
ಮೋಸಗೊಳಿಸಿದ ಪುರೂಷ ಉಯಿ. ಅಂತೆಯೇ ಜನರು ಅವರಿಗೆ ಆಗಾಗ
"ಫೋಲಾಶಂಕರ" ಎಂದು ಬೇಜ್ಜಿ ಮಾಡುವರು (ರೂಢಾ. ೨೫).

[← ಮರಾ. ಭೋಜನಶಂಕರ]

ಭೋಲೆ, ಭೋಲೆ, ಭೋಲೆಯ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಸಾಧುಸ್ವಭಾವದವನು :
ಕಪಟವಸ್ತ್ರಧಾರದವನು : ಮೆಚ್ಚು : ಗರಡೆ ಊರು ಜಾಕು ಬೂರುಬ
ಪ್ರಚಂಡ ಗಟ್ಟಿಗ. ನಿಮ್ಮ ಜಾಕು ಭೋಲೆ ಲ್ಲ (ಸಾ.ಕ. ೩೩) : ನಾಮ
ಇನ್ನು ಭೋಲೆ ಲ್ಲ — ಎಪ್ ಪುಂಡವೆ ವೇಣೀಮಾಡು ನಡೆದುದು

(ಕೂ. ೨೩. ೧೩೦). (ಗಂ). ೨. ಸಾಧುಸ್ವಭಾವದ : ಮುಗ್ಧವಾದ :
ನೀವು ಹೇಗೆ ಕಾಲದ ಮಂದಿ : ಬಹಳ ಭೋಲೆ ಮಂದಿ (ಕೂ. ೧೦೯).
"ಭೋಲೆ" ಜನರನ್ನು ಬಗೆಗೆ ಹಾಕುವ ಚಾತುರ್ಯವೂ ಅವರಲ್ಲಿದೆ
(ಜಂ. ೧೯). ಭೋಲೆ : ೨. ಹಳ್ಳಿಯ ಭೋಲೆಜನದ ಮಾತು
ಮೇಲೇರಿತೆ? (ಸಂ. ೧). ಭೋಲೆಯು : ೧. ಭೋಲೆಯನೆಂದು
ಸಂಬಂಧಿತ ಭಾಷಣವನ್ನು ಜಗದ ಬಿನ್ನಾಣ (ಪಾ. ೨೩. ೨೩-೨೪).
ಭೋಲೆಯ ಮಾತು = ನಿಜವೆಂಬುದು ನುಡಿ : ಹಗುರಗುಟ್ಟಲೆ
ಭೋಲೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾ, ತಮಾಷೆ ಮಾಡುವವರಂತೆಯೆ ಕೂಡ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂ. ೨೩. ೨೩).

[೪- ೬೦. ಭೋಲಾ : ಮರಾ. ಭೋಲಾ]

ಭೋಲತನ. ಭೋಲೆಯತನ (ನಾ). ೧. ಸರಳಸ್ವಭಾವ : ಮುಗ್ಧತೆ :
ಉರಿಯ ಹಸ್ತದ ಕೇಳಲಾ ಶಂಕರನು ತಿಳಿಯದೆ ಭೋಲತನದಲಿ
ಕೊಟ್ಟು ಮರುಳ್ಳ ಕೊಡಿದುದುನಾದನಾ (ಕೂ. ೨೩. ೨೩). ಅವಳ ಆ
ಮಾತು ಕೇಳಿ, ನನ್ನ ಭೋಲತನದ ಅರಿವಾಗಲು ನನಗೆ ಹಗುರ ಬಂದಿತು
(ಕೂ. ೧೩). ನಮ್ಮ ತಂದೆ ಭೋಲತನದಿಂದ . . . ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲಾ
ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿಕೊಂಡರು (ಕೂ. ೨೩. ೨೩). ಭೋಲೆಯತನ :
೨. ಮೂರ್ಖತನ : ಅಪ್ಪಾಣ : ಜನಪ್ರೀತಿಯೂ ಮೇಣು ಭೋಲೆಯ
ತನವೂ . . . ನಾಮಜಯವು (ಕೂ. ೨೩. ೨೩) : ಕೇಳು ನಿನ್ನತನ
ವಿನೋದದ ಮಿಥ ಭೋಲೆಯತನದಲೊಡಗಿದ ಬಾಳಿಕೆಯ ಬೀಸರವನ್ನು
(ಕೂ. ೨೩. ೨೩). [ಭೋಲೆ + ತನ]

ಭೋಲಭಾವಿಕ (ನಾ). = ಭೋಲೆ : ವಾದಕತನ ತನ್ನ ಮಿತಿಮೀರಿದ
ಹಸ್ತತನ ಕೋರಿಸಿ ಭೋಲಭಾವಿಕರಿಂದ ಬೊಡ್ಡ ಸತ್ಕಾರವನಂದಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ (ಕೂ. ೧೦೦). [ಭೋಲೆ + ಭಾವಿಕ]

ಭೋಲಭಾವಿಕತನ (ನಾ). = ಭೋಲತನ : ಆತನ ಭೋಲಭಾವಿಕ
ತನಕ್ಕೆ ಮೋಹಿತನಾಗಿ ಆತನನ್ನು ತೀರ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತು
ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದನು (ಕೂ. ೧೦೯). [ಭೋಲಭಾವಿಕ + ತನ]

ಭೋಲಸ್ವಭಾವ (ನಾ). = ಭೋಲತನ : ನೀನು ಶುದ್ಧ ಭೋಲೆ
ಸ್ವಭಾವದವ (ಕೂ. ೧೯). [ಭೋಲೆ + ಸ್ವಭಾವ]

ಭೋಲೋಳ (ಗಂ). ೧. ಭೋಲೋಳಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಭೋಲಿ
ಯಂತಿರುವ : ಅವು ಭೋಲೋಳ ಗುಹಗಳಂತಲೂ (ಅಂದರೆ ಭೋಲಿ-
ಬುಧ, ಶುಕ್ರ, ಮಂಗಳ ಗ್ರಹಗಳು) ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು
ಗಾತ್ರ (ಕೂ. ೨೩. ೨). [ಭೋಲೋಳ]

ಭೌತ (ಗಂ). ೧. ವೃತ್ತಿ. ಅವಸ್ಥೆ. ತೇಜಸ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಮತ್ತು ಆಕಾಶ
ಗಳೆಂಬ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ೨. ಭೌತ, ಪಿಶಾಚಿ
ಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಅತಿಮಾನುಷವಾದ. ೩. ಉತ್ಪತ್ತಿವಾದ :
ಹುಟ್ಟು ಹಿಡಿದ : (ನಾ). ೪. ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುದು :
ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಕವಾದುದು : ಶರೀರವು ಭೌತ, ಅದರಲ್ಲಿನ ರಕ್ತ,
ಮೂಳೆ, ಮಾಂಸ, ಮಜ್ಜಾದಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಭೌತ (ಕೂ. ೧೦೯). ೫. ಪಿಶಾಚಿ
ಗಳ ಆರಾಧಕ : ಭೂತಗಳ. ಉಪಾಸಕ. ೬. ದೇವತೆ ಪೂಜೆಯ
ಆಧಾರದಿಂದ : ಜೀವಿಸುವವನು : ದೇವರು. ೭. ಗೃಹಸ್ಥನು
ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಪಂಚಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ಭೂತಯಜ್ಞ. ೮. (ಪವ್ವ, ಭೂತ ಮೊದಲಾದ) ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳ
ಸಮೂಹ. [ಭೌತ]

ಭೌತಮಯ (ನಾ). ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದಾದ ವಸ್ತು : ಪದಾರ್ಥ :
ಭೌತವಸ್ತುಗಳು ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು (ಕೂ. ೧೦೯).
[ಭೌತ]

ಭೌತವಾದಿ (ನಾ). ಪಂಚಭೌತಿಕವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು
ಒಪ್ಪದಿರುವ ಮತದವನು : ಜೀತನಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮನ ಎಲ್ಲ
ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಭೌತದ್ರವ್ಯದಿಂದಲೇ ಆಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿ
ಪಾದಿಸುವವನು : ಭೌತವಾದಿಗಳು (ಲೋಕಾಯತಿಕರು) ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ
ಇದ್ದು ಅನುಬದ್ಧ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಕೂ. ೧೦೯) : ಅಭೌತ ಆತ್ಮವೆಂಬ
ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತು ಅನಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಭೌತವಾದಿಗಳ ವಾದ (ಕೂ. ೧೦೯).
[ಸಂ. ಭೌತವಾದಿ]

ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ (ನಾ). ಪ್ರಕೃತಿಯ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ :
"ದ್ರವ್ಯದ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಯ
ನಾನಾರೂಪಗಳೂ ದ್ರವ್ಯದ ಮೇಲೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮ
ವನ್ನೂ ಕುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ" (Physios. ೧೦೯) : ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದ
ದಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಹೊರಟ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಯು ಎರಡ
ನೆಯ ಘಟ್ಟವನ್ನಬಹುದು (ಕೂ. ೨೩. ೨೩). [ಸಂ.]

ಭೌತಶರೀರ (ನಾ). ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳಿಂದಾದ ದೇಹ : ಶಾಂತಲಯ
ಈ ಸುಂದರಸ್ವಪ್ನ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಆತನು ಭೌತಶರೀರ ಆಗ ಎಚ್ಚರ
ಗೊಂಡಿತು (ಕೂ. ೧೦೯). [ಸಂ.]

ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ : "ಅಥಾತೋ ಮನುಜಿಜ್ಞಾಸಾ"
ಎಂದೇ ಸೂತ್ರದಿಂದ ನಾವು ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಉಚಿತ
ವಾಗಿರುವುದು (ಕೂ. ೧) : ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಶರೀರವು
ಕಣ್ಣಿನ ತಂತುವಿನ ತನಕ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು
ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರವು ಚಿತ್ರಿಸಬಲ್ಲದು (ಕೂ. ೧೦೯). [ಸಂ.]

ಭೌತಿಕ (ಗಂ). ೧. ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದಾದ :
ವಿಹಿತವಾದ : ಈ ಭರಣಿಭಾರವುನಾಂ ಬುಟ್ಟೊಡದು ಜಿ : ಲೋಕಕ್ಕೆ
ಮಾನ್ಯಸಮಾಚರಣಂ ಭೌತಿಕವೋದಕಪ್ರತಿರಂ ತಾನೆಂಬುದಂ ಮಾದರೇ
(ಕೂ. ೧-೧೦). ೨. ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೩. ಭೌತ,
ಪ್ರೇತಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೪. ಪಂಚಭೌತಿಕವಾದುದು :
ಶರೀರ ಮುಂತಾದುವು. ೫. ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು :
ಜ್ಯೋತಿಷಿ : ಮಲೆಯದಿ] ಶಾಂಖ್ಯ ಮುಖ್ಯವಿರು ಭೌತಿಕ ಭೌಗಿ ಶರಣಿ
ಬಾಗಿದರ್ (ಕೂ. ೧೧. ೨೯-೩೩ : ೧೧೦) : ದುರ್ಭಿಕ್ಷಾದಿ ರಾಜ್ಯಾಂಶ್ಚ
ಕೇನಂ ಮಾನ್ಯನಂದಾ ಭೌತಿಕರಂ ಬರಿಸಿ ಕೇಳಿದುದು (ಕೂ. ೧೧. ೩೩).
೬. ತಪಸ್ವಿ : ತಾಪಸಿ : ಆ ಭೌತಿಕನರೂ ತಾನೆಂದು-ಕುಡುವವರಲ್ಲಿಂ
ಕನ್ಯಾದರಿಯು ಗತಯಾವನರ್ಗವಲುದಂ ವಿದಹ್ಯಾ ಪರ್ಜಾ ಶಾಂತನು
ಭೂತಂ (ಕೂ. ೨೩. ೨೩). ೭. ಶಿವ : ಈಶ್ವರ. ೮. ಮುತ್ತು :
ಮೌಕ್ತಿಕ. ೯. ಜೀವಿ : ಪ್ರಾಣಿ. ೧೦. ಭೂತ, ದೆವ್ವ ಮುಂತಾದ
ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗುವುದು : ದೆವ್ವ ಹಿಡಿಯುವುದು.
[ಸಂ.]

ಭೌತಿಕತೆ (ನಾ). ೧. ವಿಹಿತವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ
ಕೊಡುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ : ಸ್ಕೂಲ್‌ನ ಕಡೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಭಾರತೀಯ
ಮುಖರ ಭಯಂಕರವಾದ ಭೌತಿಕತೆಯೆಂದೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ (ಕೂ. ೧೦೯).
೨. ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಆಗುವಿಕೆ : ಈ ರೀತಿ ಭೌತಿಕತೆ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ
ತೆ ಹಾಗೂ ದಾರ್ಶನಿಕತೆ ಇದೆ-ಈ ರೀತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪ
ಗಳು (ಕೂ. ೧೦೯). [ಸಂ. ಭೌತಿಕತೆ]

ಭೌತ (ಗಂ). ೧. ಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ : ಭೂಮಿಗೆ ಸೇರಿದ :
ಕನ್ನೊಡುದತ್ತಂ ಪರಿಯುತ್ತುಂ ಭಾವಮೈಹಾಯಸವಧಧಿಮುಂ
ತೋಜುತಾಂ ದಂತಿಸ್ಯಸಂ (ಕೂ. ೨೩. ೨೩). ೨. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ
ಮಾಡಿದ. (ನಾ). ೩. ಭೂದೇವಿಯ ಮಗ : ಅಂಗಾರಕ :

ಮಂಗಳ: ಕುರು: "ಅಂಗಾರಕಂ ಪ್ರಾಣಮಿದಂ ಭಾವನೇ ಮಂಗಲಾದ್ವಿಂ" (ಕುಂಗಾ. ೧೦-೬): ಭ್ರಮಮಾತ್ರಾಹಿತವೊಂದು ಭಾವನೆಯಿಂದೊತ್ತವ್ಯವೊಂದಿತ್ತು . . . ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೀತರವ್ಯವರ್ತಿ (ತಾತಾ. ೧-೧೫): ಭಾವನಾ ದಗ್ಧಗ್ರಾಹದೇವಿ . . . ಭವಾಂ ಕರ್ತವ್ಯೋಕ್ತಮಿಂತಿರ್ವಿಧಂ . . . ಪುತ್ರನಂ ಜಿತ್ತವಾಗ್ (ಕುಕುಮಾ. ೧೦-೨೬): ಜೀವ ಭಾಸ್ವರ ಭಾವಂ ರಾಘವಾ ಯುಗು ಗುರು ವಾಂದರಭವದಾಯಿಗಳು ವಪರೀತ ದೇವಿ ಭಾಶಾಶಿ, ರಾಮಗಳ ಯಾಯಿಗಳಿಗವಮು ನಿವಾಸಸ್ಥಾಯಿಗೊಳ್ಳತು (ಕುಕು. ೨೨-೯). ಭಾವವಾರ ಪರಾ. ೪. ಭೂದೇವಿಯ ಮಗ: ನರಕಾಸುರ: ಜೀವಿತರಭವಾಂಶಾಗಿ ಮಾರಾಂತನಾಪರಮ ಭಾವಂ (ಜಾ. ೧೨-೩೩): ಭಾವ ನಿರುದ್ಧ ಕನ್ಯಾಸಿಂಹಯವನು ದೈತ್ಯಾರಿ ಹೊಕ್ಕನು (ಜಾ. ೧೦-೬೯-೪೯). ೩. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಾಗುವ ಉತ್ಪಾತ: ಭೂಕಂಪನ: ಭೂಮಿಯೊಳಪ್ಪವ ಭಾವಂ ಜೀವಾಂತದೊಳವ್ವದಾಂತರಿಕ್ಷಂ ಗ್ರಹದಂ ತಾಪವ್ಯಮು ದಿವ್ಯಮುಕ್ತಂ ನಾಮತ್ರಯದಿಂದಮಸ್ತತ್ಪಾತಂಗಳ್ (ಕುಕು. ೩-೦). ೬. ಭೌತಿಕವಾದ ವಸ್ತು: ಭೌತದ್ರವ್ಯ. ೭. ನೀರು: ಜಲ. ೮. ಬೆಳಕು: ಪ್ರಕಾಶ. ೯. ಆಕಾಶ: ಗಗನ. ೧೦. ಅತ್ತಿ ಮನಿಯ ಹೆಸರು. ೧೧. ಕಾಳು: ಧಾನ್ಯ. ೧೨. [ಅಶ್ವಶಾ] ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಯ ಒಂದು ರೀತಿ: ಪರಿವಂಧನವು ಭಾವಂ ಪೈಪಾಯನಂ ವಯಸ ಯಂತ್ರಕ್ಷೇತ್ರ ದಯಾ ಸತ್ಯಂ ವಾರಮುಖ ಭಾವಂಗಳಂವ್ಯವ: ನೇಪುಲಂ ರೇಷಿಗನ್ವಜಿತ ತಾನ ಬಿಲ್ಲಂ (ಕುಕು. ೧-೧೦). [ಸಂ.]

ಭಾವಚಾರಿ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಭಾವ ಮತ್ತು ಆಕಾಶವೆಂಬ ಬಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ: ಕಾಲು ನೆಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆವೆ ಜಲಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಲನೆ: ಭಾವಚಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾಪ್ಪಿಯುದ್ದ. ಅಂಗಕಾರ, ನಾಟ್ಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು (ಕುಕು. ೨೦೫ ಸತ್ಯಮುಖ). [ಸಂ. ಭಾವಚಾರಿ]

ಭಾವನಿಮಿತ್ತ (ನಾ). [ಚಿತ್ರ] ಎಂಬ ಬಗೆಯ ನಿಮಿತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಅಗಾಹೋಗುಗಳಿಂದ ಶುಭಾಶುಭ ಫಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು: ಭೂಮಿಯ ಭವನ. ಸೂರ್ಯ, ಸ್ಥಿತಿ, ರಾಕ್ಷತ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಂಗಾರಗಳ ಹಾನಿ ಅಥವಾ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು: ಭೂಮಿಯ ಕಾಶಪರಮೋವಲಾದುದು ನೋಡಿ ನಯಾನಯಂ ಜೊಬ್ಬದಂ ಭಾವನಿಮಿತ್ತಮುಂದು (ಕುಕು. ೧೦-೬೬). 'ನಿಮಿತ್ತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭಾವಮಂಡಲ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಚಾರಿಗಳ ಸಮುದಾಯವಾದ ಭಾವಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಆಕಾಶಮಂಡಲ ಎಂಬ ಮಂಡಲದ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಭ್ರಮರ, ಅಪ್ಸರ, ಅಮರ್ತ, ಶೇಷಾಸ್ತ್ರ, ಅದ್ವಿತ, ಸಮೋಹಿತ [ಮತ್ತಕ್ಷ], ಅದ್ವರ್ಣ, ಖಲಶಾಸ್ತ್ರೀಹಿತ, ಪಿಪ್ಪಳುಪ್ಪ, ಬಾಷ್ಪತಿ ಈ ಹತ್ತು ಭಾವಮಂಡಲಗಳ್ (ಕುಕು. ೧-೪೫). [ಸಂ.]

ಭಾವವಾರ (ನಾ). ಮಂಗಳವಾರ: ಭಾವನಾಗಿ ಭಾವವಾರವಾದರೇನು? ಭಾವವಾರವಾದರೇನು? ಭೂವಾರ ಸ್ವರೂಪಿ (ಗಾ. ೧). [ಸಂ.]

ಭಾವವಾಸರ (ನಾ). ಭಾವವಾರ: ಸಂತಪ್ತ ಹೇಳುವಾಗ ಭಾವ ವಾಸರ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸತ್ಯತಿ (೧೨೨). [ಸಂ.]

ಭಾವವಿಹಾರ (ನಾ). ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ವಿವೋದಾರ್ಥವಾದ ಸಂಚಾರ: ಒದ್ದಂದಿರ ಭರ್ತಾರಂ ಮಾನೋನಂಬೊಂ ವಿವಾಧರಾಂತ ನೋಡನೆ ಭಾವವಿಹಾರಾರ್ಥಂ ತೊಬಲ್ಲಲ್ಲಿ (ಕುಕು. ೩೩-೨): ಭವವಾಸಿ ಗೋಳಂತಪರಾರ್ಥಮು ಮಾಪಾಬಲನಂಬೊಂ ಜೀವರೋಸುರರಾಗಿ ಪುಟ್ಟ ಭಾವವಿಹಾರಾರ್ಥಂ ಭೇಗಿ (ಕುಕು. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾವಗ್ನಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮರ. ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವು ಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಬೆಂಕಿ: ತರು ಪಾಪಾಣಾಂ ಗರ್ಭಸ್ತಮಾಗಿ ವತ್ಸಮಪ್ಪ ಭಾವಗ್ನಿ . . . ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬಿಂದುರೂಪ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳಾಂ (ಕುಕು. ೧೪೯). [ಸಂ.]

ಭಾವಾಪ್ಪಮಿ (ನಾ). ಮಂಗಳವಾರದಂದು ಬರುವ ಅಪ್ಪಮಿ: ಆ ನೈಪತಿ ಬಾಳೆ ತಾಯಿ ತಾನು ಚಂಡಿಕೆಯ ಪೂಜಿಂದೇಬ್ಬಂದಾ ನಾನಾವಿಧವರ್ಷನೆಯು ಮಾನೋಮಿಯ ವುಂದ ಬಂದ ಭಾವಾಪ್ಪಮಿ ಯೊಳ್ (ಕುಕು. ೩-೩೬). 'ಜೀವದಯಾಪ್ಪಮಿ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಭಾವಾಪ್ಪಮಿ]

ಭಾರಿಕ (ನಾ). ಅರಮನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಭಂಡಾರದ ಅಧಿಕಾರಿ: ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿ: "ಭಾರಿಕ: ಕನಕಾರ್ಥಕ್ಷಿ-ಭಂಗಾರದ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳವನು. ವಿಜಾನೇ ಅಧಿಕಾರಿ" (ಜಾ. ೧೦-೨೬): ಕರ್ಣಾಕಪ ಭಂಡಾರದ ಮನೆಯ ನೆಯ್ತು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ತದ್ವಿರೋಧಿಗಿ ವೇಳ್ತು (ಕುಕು. ೩-೪೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷೆ, ಭೋಷ (ನಾ). ಮರ್ಯಾದೆ: ಎಲ್ಲರೂ ಮೆಲ್ಲನೆ ಕಯ್ಯುವಂ ಕಾಲುಮುಂ ಪಿದದಿತ್ತಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ತಮ್ಮಾಂವ್ವ ಭಾಷೆ [ಜಾ. ೧೦-೪೦]. ಬಾಷ್ಪಗಳಂ ಭೋಷದಂತೆ ಚಪ್ಪರದ ಭೋಷ ಮೆಲ್ಲನಿಂಪಿ (೧೦-೩೩). ಭೋಷ: ಹದ್ದಿ ನಿಂದವರಿಂದ ನೀಗಿದ ಹದ್ದಿನಂ ಸುರ ರಾಜ ಭೋಷದ ಹೋಗಲಾಡಿದನು (ಕುಕು. ೩-೪೦): ದೇಶವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಭೋಷ ಕೇಮಕೊಂಡ (೧೦): ಸಮಪರಾಯನ ಭೋಷ ನಾಡದಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತು (೧೦). 'ಭೋಷವಂತ' ಪರಾ. [?]

ಭಾಳಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು: ಸಮಸ್ತರಾಗಂ ಗಳೊಳಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ . . . ಭಾ[ಜಾ. ಭಾಳಿ . . . ಕುರ್ಮಮಾವತಿ ಯಂಬ ಮೂವತ್ತಾಳಾರಾಗಗಳೇ . . . ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗೊಂದಿರ್ಪವು (೧೦೪೯-೨೫). [ಸಂ. ಭಾಳಿ]

ಭವಹಾರ 'ವೆವಹಾರ' ನೋ.

ಭ್ರಂಕ (ನಾ). ೧. ಕೆಳಕ್ಕೆ ದೀಳುವುದು: ಕುಸಿಯುವುದು: ಪತನ. ೨. ಒಡಿ ಹೋಗುವುದು: ಪಲಾಯನ. ೩. ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದು: ಕಣ್ಣು ವುದು. ೪. ಬೇರೆಯಾಗುವುದು: ಅಗಲುವುದು. ೫. ನಷ್ಟ: ಹಾನಿ. ೬. ನಾಶ: ಹಾಳು. ೭. ಕ್ರಮ ತಪ್ಪುವುದು: ಹಾದಿ ತಪ್ಪುವುದು. ೮. ಮರೆಯಾಗುವುದು: ಅದೃಶ್ಯವಾಗುವುದು. ೯. [ಕಾವ್ಯಮಾ] (ನಾಟಕದಲ್ಲಿ) ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಾಯಿ ತಪ್ಪುವುದು. [ಸಂ.]

ಭ್ರಂಶಿಸು (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡು: ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನರೂಪದ ಭ್ರಂಶಿಸುವ ಮಾಯಾಗುಣಪ್ರಧಾನವನಭವಾಸಿಸುವನಾ ಕಂಸಪರನು (ಜಾ. ೨-೩-೨೯). [ಭ್ರಂಶ + ಇಷ್ಟ]

ಭ್ರಕುಂಠ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣುವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ನಟ: "ಭ್ರಕುಂಠ: ಪುರುಂಠ: ಭೂಕುಂಠ: ಸ್ತ್ರೀವೇಷಧಾರೀ-ಹೆಣ್ಣುವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸ-ನರ್ತಕ: ಪುರುಂಠ: ಕುಂಠಯುವ ಗಂಡಿನ ಜೊರಗಳು" (ಜಾ. ೧೦-೬೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರಕುಂಠಿ (ನಾ). ಕೋಪ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹುಬ್ಬು ಗಂಟೆಕ್ಕೊಳ್ಳುವುದು: "ಭ್ರಕುಂಠಿ: ಭ್ರಕುಂಠಿ: ಭೂಕುಂಠಿ: ೩ ಕಣ್ಣಿನ ಹುಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಗಂಟೆಕ್ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿಕೊ" (ಜಾ. ೧೦-೬೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರಮ (ನಾ). ೧. ಅಲೆದಾಡುವುದು: ಸುತ್ತಾಟ. ೨. (ದಂಬಿ ಮೊದಲಾದ ಕೀಟಗಳಂತೆ) ಪಾರಾಡುವಿಕೆ: ಭ್ರಮಣ. ೩. ವ್ಯತ್ಯಾಸಾರದ ಜಲನ: ಗುಂಡಿಗೆ ತಿರುಗುವುದು: "ಭ್ರಮಾ, ಭ್ರಮಾ: ೨ ತಿರುಗುವಿಕೆ, ಸುತ್ತುವಿಕೆ" (ಜಾ. ೧೦-೩೩). ೪. ಸಂಕಟ: ಅವರ್ತ:

"ಅವರ್ತಃ ಅಂಭಸಾಃ ಭ್ರಮಃ - ನೀರುಗಳ ಸುಳಿಗುಂಡಿ ಹೆಸರು" (೨೦೦. ೩೩). ೩. ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದು; ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿಯುವುದು. ೬. ತಪ್ಪು; ದೋಷ. ೭. ತಲೆಸುತ್ತುವಿಕೆ; ತಲೆ ತಿರುಗುವಿಕೆ. ೮. ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆ; ಭ್ರಾಂತಿ: "ಭ್ರಾಂತಿಃ ಮಿಥ್ಯಾ ಮತಿಃ, ಭ್ರಮಃ - ೩ ಭ್ರಾಂತಿ. ಅಂದರೆ ಒಂದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಕಂಡುಹಿಡಿದು" (೨೦೦. ೪೫); ಇಂತ ಕುದ್ಧಕ್ಕೆ ಭ್ರಮಮತಿಭ್ರಮದೋಷಮಃಪ್ರಾಪ್ತಕಂ ಮಗಂ (೩೦೦. ೪-೫೦). ೯. ತೋರ; ಸ್ಪಷ್ಟಹೊಳೆ. ೧೦. ಕುಂಬಾರನ ಚಕ್ರ; ತಿಗುರಿ. ೧೧. ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು. ೧೨. ಭಕ್ತಿ; ಕೊಡೆ. ೧೩. ವೃತ್ತ; ಮಂಡಲ. ೧೪. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಅರ್ಥಾಬಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಒಂದು ಮಗ್ನ ವಸ್ತು ಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಬೇರೊಂದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು; ಭ್ರಾಂತಿಮಂದಲಂಕಾರ; ಚಿತ್ರದೋಷಾಂ ಭ್ರಮಮಕ್ಕಂ (೧೫೩. ೧೦೪).

[ಸಂ.]

ಭ್ರಮಣ (ನಾ). ೧. ತಿರುಗಾಟ; ಅಲೆದಾಟ; ಸಂಚಾರ; ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ ರಮಣೀಯಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಣ ಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡನು (ಪ್ರಾಂ. ೪೦). ೨. ಗುಂಡಿಗೆ ತಿರುಗುವುದು; ಪರಿಭ್ರಮಣ; ಅನಾಳವಿರಲಿಲ್ಲವೂ ತೂಕಿಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿಕ್ಕೂ ತೂಕಿಪ್ರಾಪ್ತವೂ ಮನಸ್ಸಿನಂತಾನು ಕಾಲಲಬ್ಧವಾದಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತ್ತವರಾಗಿ ಯೋ ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು (೨೦೦. ೪-೫೦). ೩. ಮೆಲ್ಲೆಯುವುದು ಒಂದು ವರಸೆ; ಜಟ್ಟಿ ಕಾಳಗದ ಒಂದು ಭಂಗಿ; ನಂದಗೋಪನಂದನಂ . . . ನಿರ್ವರ್ತನಾಮರ್ತನ ಭ್ರಮಣ ಪಲ್ಲನ ಭವನಾನಾನ್ಯಾನಾದಿ ಕ್ರಿಯಾಪರಿಣತಂ ತಿರಿಜ(ದೋಷವಿ)ನಿಂದಾಗಲ್ (೨೦೦. ೪೦). ೪. ಗ್ರಹಗಳು ತಿರುಗುವ ಪಥ; ಕಕ್ಷೆ. ೫. ಅಮರು ವಿಕೆ; ಕುಪನ; ಓಪ್ಪಭ್ರಮಣ ದೋಷಾರ್ಥಮೋಪಮಾನುಪ ವಾಮಯೂರು ಚಾಂಚಲ್ಯಮಾಗಿ ಪ್ರಮಾದಿತಾಂಶಃಕರಣಮಾಗಲ್ (೨೦೦. ೪-೫೦). ೬. ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆ; ಅಸ್ಥಿರತೆ. ೭. ಕಂಗಡುವಿಕೆ; ತಪ್ಪಿಲ್ಲು; ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ. ೮. ತಲೆ ಸುತ್ತುವಿಕೆ; ತಲೆ ತಿರುಗುವಿಕೆ. ೯. ತಪ್ಪು ಮಾಡುವಿಕೆ. ೧೦. ಸುತ್ತಿಸುವಿಕೆ; ತಿರುಗಿಸುವಿಕೆ. ೧೧. ಪ್ರವಾಸ; ಯಾತ್ರೆ. ೧೨. ಕಟ್ಟಡದ ಅರ್ಧಗೋಲಾಕಾರದ ಮೇಲ್ಭಾಗವು; ಗುಮ್ಮಟ. ೧೩. [ನಾಟ್ಯ] ಕಕ್ಷೆ ನ ಚಲನೆಯ ಒಂದು ಬಗೆ; ೧ "ಅಲಿ ಗಳನ್ನು ರೇಖೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಾಕಾರವಾಗಿ ಜಾಗ್ರತೆ ಸುತ್ತುವುದು" (೧೫೩. ೧೦೪ ನಾಟ್ಯಸಂಪದ); ಭ್ರಮಣ, ಪಲನ-ಪಾತ, ಚಲನ, ಪ್ರವೇಶ, ವಿವರ್ತ, ಸಮಾಧ್ಯುಕ್ತ, ನಿಷ್ಠಾವು, ಪ್ರಾಕೃತ-ಈ ಒಂಭತ್ತು [ವ್ಯಸಿಷ್ಟ] ಅಲಿಯ ಭೇದಗಳೇ ವಿರಚನಾ ಮಧ್ಯದೊಳಂ ತಿರುಗಲ್ ಪಟುವಾಗಿ ತಾಲಿಗಳ ಭ್ರಮಣಾಬ್ಧಿಂ (೧೫೩. ೪-೫೦). ೧೪. (ಅಲಂ) ಹುಟ್ಟುಸಾವಳಿಗಳ ಪರಂಪರೆ; ಭವಾವಳಿ; ಪುಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿದಾಯುವದ ಮೊಮ್ಮದೊಳ್ ಸತ್ತು ನಾನಾ ಭ್ರಮಣಾದಿ ಒಂದು ಭೋಗೋಕ್ತಸಮಯದ ತಪ್ಪಿತೀಯಾದಿ ಸಮಯದೊಳ್ ಪುಟ್ಟುಕ್ಕುಂ ಸಾವುಕ್ಕುಂ (೧೫೩. ೪-೫೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರಮಣೆ (ನಾ). ೧. (ಭ್ರಮ, ಪ್ರೇಯಸಿಯರು ಸೇರಿ ಆಡುವ ವೃತ್ತಾ ಕಾರದ ಚಲನೆಯುಳ್ಳ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಟ. ೨. ಜಿಗಣೆ. ೩. ಕ್ರೀಡಾಸಂಚಾರ; ಏನೋಡದಿಹಾರ. [ಸಂ. ಭ್ರಮಣೇ]

ಭ್ರಮಣೆ (ನಾ). ೧. ಸುತ್ತುವಿಕೆ; ತಿರುಗುತೀರ್ತುಮಾಡುವುದು ಕುಲಾಲಚಕ್ರವುಪೂಜಕವಾದಂ ಕೋಶ್ವರಂ ಭ್ರಮಣೆಯಂ ಭವದ ಮೇಲೆ (೨೦೦. ೧೫-೨೦). ೨. ಭ್ರಾಂತಿ: "ಭ್ರಮಣೆಯಿಂದಪ್ರಾಂಗಳೋಗವನು ಮಗ್ನವಾಗಿ ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗವಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾಂ. ೪ ೫೦). [ಸಂ. ಭ್ರಮಣ]

ಭ್ರಮನಿರಸನ (ನಾ). ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು; ಭ್ರಾಂತಿನಿವಾರಣೆ; ತೀರ್ಮಾನ ಕುಸುಮಾರ ಬಗ್ಗೆ ನರಹರಿಯಾಲ್ಲದ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಕೊಲಂಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ತೀರ್ಮಾನ ಭ್ರಮನಿರಸನವೂ ಹಾಗೆಯೇ (೨೦೦. ೩ ೫೦); ಗೋವಿಂದರಾಮರಿಗೆ ಕೊನೆಯ ಗಳಿಗೆ ಯಲ್ಲಿ ಭ್ರಮನಿರಸನವಾಗಲು ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವಾರ್ಪಣೆಯೇ ಇನ್ನಷ್ಟು ಹಿಗ್ಗಿಸಬೇಕಾಯಿತು (ಕುಗುಣ. ೬೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರಮರ (ನಾ). ೧. ದುಂಬಿ; ಭೃಗು; ಅಳಿ: "ಮುಳ್ಳು . . . ಮುಳ್ಳುರೂಯಾದ್ದಿಯುಮಲರೂಳಿಯುಂ ತಾಂ ಬಲ್ಲವರಿಂ ಭ್ರಮರ ಮಕ್ಕಂ" (೧೫೩. ೪೦); ಕಮಲವೋಪದೇಶ ನೀಡ ಮೊಕ್ಕಲಿಗುವುದು ತೋರುವುದು ಸೂಚನೆಯ ಭ್ರಮರಂ (೧೫೩. ೪-೪೦); ತಂದೆ ಜಿನೇಂದ್ರ ಪಾದಕಮಲಭ್ರಮರಂ ಜನವೃಕ್ಷಾಂಧ್ರಂ (೧೫೩. ೧೨-೧೩); ಭ್ರಮರಂಗೆ ಪರಿಮಳದ ಬಂಡಂಬು ಚಿಂತೆ (೧೫೩. ೬೪). ೨. ಕುಂಬಾರನ ಚಕ್ರ; ತಿಗುರಿ. ೩. ಕಾಮುಕ; ವಿಟ. ೪. ಮೋಡಗಳ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಬೆಳಕು; ಮಿಂಚು: "ಮಿಂಚು ಭುಜಂಗೆ ಕಾದಾಂಕ ಮಧುವತ ಭ್ರಮರಾಂಕತಂ" (೧೫೩. ೪೦). ೫. ತಲೆ ಸುತ್ತುವಿಕೆ; ತಲೆ ತಿರುಗುವುದು. ೬. ಬುಗುರಿ. ೭. [ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ]ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧ: ಅಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಯೋನಿಯು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಪುರುಷನು ಎರಡು ಕಾಲಂ ನೀಡಿ ಮಲಗಿ ಬುಗುರಿಯಂತೆ ಪದ್ಮಾಸನಗಳ ಮೂಲೆ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಭ್ರಮರವೆಂಬುದು (೧೫೩. ೫೦). ೮. [ನಾಟ್ಯ] ಸ್ಥಿರಹಸ್ತ ಮೊದಲಾದ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಬಗೆಯ ಅಂಗ ಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ೧ ನೊಪ್ಪರ, ಎತ್ತಿಪ್ಪಕ, ಅಲಾತ, ಅಕ್ಷಿಪ್ಪ, ಉರೋವಾಂಡಲ, ನಿತಂಬ, ಕರಿಹಸ್ತ, ಕಟೀಥಿನ್, ಎಂಬ ಕರಣ ಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಿಕೆ; ಸಲೆ ನೊಪ್ಪರ ಎತ್ತಿಪ್ಪಕ ಮಲಾತಮೊತ್ತಪ್ಪವೆಸವುರೋಮಂಡಲಮಾಂ ನೆಲೆಗೊಂಡ ನಿತಂಬಂ ಕೀಳ್ ಲಲನೇ ಕರಿಹಸ್ತಮಾಂ ಕಟೀಥಿನ್ಯಾಬ್ಧಿಂ ಇಂತೊಪ್ಪವೆಂಬುಕರಣಮುಮುಂ ತದೆ ಮೂವೊಡಂಹಾರಮೆನುಕ್ಕುಂ ಸಂತತ ಭರಣಾಗಮದೊಳ್ ಕಾಂತೇ ಕೀಳ್ ಭ್ರಮರಮೆಂಬು ಪುರಂ ತಾಳುಂ (೧೫೩. ೪-೫೦). ೯. ಹೆತ್ತ ಬಗೆಯ ಭಾವಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಜಿಂದದ ಕಟಾಸ್ಯಮಪ ಸ್ಕಂದಿತವದವಾದಿಂದ ಒಂದಿಂ ಭ್ರಮರಂ ಸ್ಕಂದಿತಮದು ವಾಮಂ ಬಲದಿಂದ ಕಟಾಸ್ಯವದದಿ ಅಪದ ಗತಿಯಂ ಬಲದಿಂದ ಭ್ರಮರಮನದ ಗೆಲುವಾಂ ಸ್ಕಂದಿತಾಬ್ಧಿಮಂ ಸಮಯಲೋಕ ಲಲನೇ ಕೀಳ್ ಭ್ರಮರದ್ರ ಮಂಡಲಮೇವೀ ಪುರನಾಂತು ರಂಜಿಸಿ ತೋರ್ಪಂ (೧೫೩. ೪-೫೦).

[ಸಂ.]

ಭ್ರಮರಕೆ (ನಾ). ೧. ಧುಯಿ; ಭ್ರಮರ: ಅನುಸರಿಸಿದನೆಂದಿಲ್ಲ ಸೀತೆ ನಗಂದಿನಂ ಭ್ರಮರಂ ಭ್ರಮರಾಭ್ರಮರಕಮಂ (೧೫೩. ೬-೪೦). ೨. ಮುಂದಲೆಯ ಗುಂಗುರುಕೊಂಡಲು; ಮುಂಗುರುಳು: "ನೊಸಲನದ ಕುರುಳ್ ಭ್ರಮರಕವೆಂಬುದು" (೧೫೩. ೬೬-೬೬೬); ಮಿಂಡೆಂದುಭಾಲಸ್ಯಲಾಗ್ಯಮುಮಂ ತಾಗೆ ಚಳ್ಳುಪ್ಪುಮರಂ ಸಂಭೋಗಿನಿ ಪಾಂತದೊಳ್ ಸಮಸತ್ತ್ವಂಬದವಂತಿರಾಯ್ತು ಸುರತಪ್ರಾರಂಭ ಕೋಕಾಹಂ (೧೫೩. ೫೦); ದಾಪ್ಪರಿದಾಲ್ಯಗುಣೋಗಭ್ರಮರಕ ಮಮ್ತಾಪಾಂಡುಗಂಧ್ಯುಲಂ . . . ವೃಥಾಗಲ್ಲಸಂಕಲ್ಪಚಿತ್ತಂ ಮುಸುಕಿ ದಾಳಲಸ್ಥ ಭಾವಂ ನೆಗ್ಗರೆ ವಿವಹಾಂತಾಂಕೆ ತತ್ಕಾಂತೆಯರ್ಧಂ (೧೫೩. ೬-೬೬). ೩. ನೀರಿನ ಸುಳಿ; ಅವರ್ತ. ೪. (ಸುತ್ತ ತಿರುಗುವಾಗ) ಮೊರೆಯುವ ಬುಗುರಿ. [ಸಂ.]

ಭ್ರಮರಕೀಟ (ನಾ). ಕಣವಪ ಹುಳು: 'ಭ್ರಮರಕೀಟಿನ್ಯಾದು' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಭ್ರಮರಕೀಟನ್ಯಾಯ (ನಾ). ಕಣಜದ ಹುಳುವಿನ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಹುಳುವು. ಕಣಜವು ಬಂದು ತನ್ನನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ತಿರುಗಿ ಭೀತಿಯಿಂದ ಸದಾ ಅದನ್ನೇ ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಕೊನೆಗೆ ಕಣಜದ ಹುಳುವಿನ ಆಕಾರವನ್ನೇ ಪಡೆಯುವ ದೃಷ್ಟಾಂತ: ಭ್ರಮರಕೀಟನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕೃಷಿ ಪರ್ವತವು ಪೂರ್ವಾಂಶ (ಪೂ. ೧೦) ; ಶಿವಾಗಮವು ಭ್ರಮರಕೀಟನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶಿವ ಜೀವ್ಯಕ, ವಸ್ತು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ (ಶ್ಲೋ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಭ್ರಮರವಿಲಸಿತ (ನಾ). ೧. ತುಂಬಿಯು ಲೀಲೆ-ವಿಲಾಸ ; ತುಂಬಿಯು ಹಾರಾಟ. ೨. [ಛಂದ]ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲೂ ಹನ್ನೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಿಲ್ಲ. ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ವೃತ್ತ ; ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲೂ ಮಗೂ, ಭಗೂ, ನಗೂ, ಲಘು ಮತ್ತು ಗುರು - ಹೀಗೆ ಗೊನಿಯವುವುಳ್ಳ ವೃತ್ತ ; ಏಕಾಕುಮೀ ಪರಿ ದಿವಿ ಲಗಂ ಪಾವೃತ್ತಂ ಬಂದಿ ಯತಿ ಚತುರೋದ್ಯಮಂ ವೃತ್ತಂ ಫಲನವನಯುಗೇ ನಾಮಂ ಶ್ರೀಮದ್ಭ್ರಮರವಿಲಸಿತಂ (ಛಂದೋಮ. ೨-೧೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರಮರವೃತ್ತಿ (ನಾ). ೧. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹೂವುಗಳಿಂದ ರಸವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ದುಂಬಿಯ ಕೆಲಸ : ತೊಟ್ಟು ಹನಿ ರಸಕ್ಕಾಗಿ ಹುಡುಕುವ ಪುಟ್ಟ ಹಿಡಿದ ಹುಳು ಭ್ರಮರವೃತ್ತಿಯ ದಿವಿ ಪುಗ್ಗಿಸು ಬಳಿ ಬೆಳಕಿನ ಕಳೆ (ಶ್ಲೋ. ೧೧-೧೨). ೨. ಚಾಚಲ್ಯ ; ಅಸ್ತಿರವ್ಯವೃತ್ತಿ : ಮೊದಲನೆಯದೂ ಬಲಿ ಎಮ್ಮಿ ಭ್ರಮರವೃತ್ತಿ, ಎದುರಿಗಿರುವ ಮೊದಲನೆಯದ ಸೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ರಮಮಗನಾಗುವುದು (ಪಾಪ. ೧೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರಮರಹಿತ (ನಾ). ೧. ಮಂದಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದುದು. - ಹಿತವು ನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ೨. ಭಾರತಿ ಅಥವಾ ತವ್ವುಕಲ್ಲನೆ ಇಲ್ಲದುದು ; ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವುಳ್ಳುದು. ೧. ೨ : ಭ್ರಮರಹಿತಂ ವೈಭಾತಿಕಸಮಾಪನಸಗಿದು ಫೋಲ್ವ ಸುವಿಧಯ ಬಗೆಯ (ಶ್ಲೋ. ೧೩-೧೪) ; ಭ್ರಮರಹಿತಾವೇಶಪ್ರದ ಸುಮನೋಗಾಙ್ಗವ್ಯಂ . . . ನೀತಿ ಸಂರಮುಖರಂ (ಪಾಪ. ೧೩-೧೪). [ಸಂ. (ಭ್ರಮರ + ಹಿತ : ಭ್ರಮ + ಹಿತ)]

ಭ್ರಮರಾಲಕಿ (ನಾ). ದುಂಬಿಯಂತೆ ಕಪ್ಪಾದ ಮುಂಗುರುಳುಳ್ಳವಳು : ಲೀಲೆಯೇ ತಾಮ ಸಜ್ಜಿತ ಕೇಳುವವಳುಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಸುಯ್ಯುವಾರ ಪಳಯಂಗಳಂ ಭ್ರಮರಾಲಯರ್ ಬಾಪ್ಪವಾಯಂ ಪುರಿಸಿದರ್ (ಶ್ಲೋ. ೧೩-೧೪). [ಸಂ. ಭ್ರಮರಾಲಕಿ]

ಭ್ರಮರಿ (ನಾ). ೧. ಹೆಣ್ಣುದುಂಬಿ. ೨. ಮುಗುರಿ : ವಾಯುವಂತೆ ನೋಡು ಬಕನಂತಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೆಟ್ಟು ಕಚ್ಚುಪೋಪಾದುದು (ಪಾಪ. ೧೧) ನಿರ್ ಭ್ರಮರಿಪೂರ್ (ಪಾಪ. ಯೋ) ಭ್ರಮಿಯಂತಿ ದೇವರಾಗು (ಪಾಪ. ೨೦ ಶ್ಲೋ. ; ಪಾಪ. ೧೦ ನೋ). ೩. ಸುತ್ತವುದು ; ತಿರುಗು ವುದು : ಭ್ರಮರಿಗುಡು, ಭ್ರಮರಿಗೋಳಸು ಪರಾ. ೪. ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತವುದು ; ತಿರುಗಿಸುವುದು : (೧). ೫. [ಯೋಗ] ಪ್ರಾಣಾ ಯಾಮದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಕುಂಭಕದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ : ಸೂರ್ಯೋದಯ ಉತ್ಪಾದ : ಸೂರ್ಯೋದಯ ಉತ್ಪಾದ : ಭ್ರಮರಿ ಮೂರ್ಧ ಕೆಲವೇನು ಆತ್ಮಕುಂಭಕಪ್ರಕಾರಂ (ಪಾಪ. ೧೦). ೬. [ನಾಟ್ಯ] ಮಾರ್ಗ ಆಕಾರವಾಗಿರಲಿ ಒಂದು : ೧ "ಅತಿ ಕ್ರಾಂತಕಾರಿಯಂತೆ . . . ಕಾಲವಿರಿಸಿ [ಕುಂಭಕವಾದವನ್ನೆತ್ತಿ] ತ್ರಿಸ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ತೋಡುವನ್ನೂ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲಿನ ಅಂಗಾಲಿನಿಂದ ಸುತ್ತುವುದು" (ಪಾಪ. ೨೦ ನೋ. ; ಪಾಪ. ೨೦-೨೧) ; ನೀರ್ವ

ಕರಣ ಭ್ರಮರಿಗಳನ್ನೂ ತುಂಬಿ ರಂಗಸ್ಥಲದಲಿ ನರ್ತಿಸಿದಳು (ಪಾಪ. ೧-೧೨) ; ಅತಿಕ್ರಾಂತಕಾರಿಯಂ ಸಮದತ್ತಿ ಸ್ತನಿನೂರುಮೂರ್ಧ ಪರ್ವತ ಮಾಗಲ್ ಸತಿ ಕೀರ್ತಿ ಮತ್ತೊಂದಂ ಪದದ ತಲದಿಗುಲಿ ಕಿರುಪುಗಿಯು ಭ್ರಮರಿಯೊಡನೆ (ಪಾಪ. ೧-೨೦). ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯೆ : ವೃದ್ಧ ಪ್ರಿ ಕಾಮರೂಪಿ . . . ಭ್ರ[ಪಾಪ. ಭ್ರ]ಮರಿ ಆಭೋಗಿನಿಯಂ ಬಿಟ್ಟ ಮೊದಲಾಗಿ ಕುಲವಿದ್ಯೆ ಪಾತಿವಿದ್ಯೆ ಸಾಧಿತವಿದ್ಯೆಗಳೊಳ್ ಸಂಪನ್ನ ನಾಗಿದುರ್ (ಪಾಪ. ೧೦). [ಸಂ. ಭ್ರಮರಿ]

ಭ್ರಮರಿಗುಡು (ಶ್ರೀ). ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತ. - ತಿರುಗು : ಭ್ರಮರಿಗುಡು ಕಂತುಕಮನಂಗೆ ಪುಯ್ಯಲಲಾಕುಳದಂತಮದಿಗ ಸೆಂದು ವೃತ್ತತೆಯೊಳಗಿನ ಮಧ್ಯದೊಳಿಷ್ಟು ತಿರ್ದಳು ತಮ್ಮ ಮಂಜರಾಪ ವಂಧದ ಶಶಂಕಕಳಾಕೃತಿಯಂತೆ (ಪಾಪ. ೧೦-೧೧). [ಸಂ. ಭ್ರಮರಿ + ಗುಡು, (< ಕೊಡು)]

ಭ್ರಮರಿಗೋಳಸು (ಶ್ರೀ). ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತಿಸು : ತೂಗಿ ತೊನೆದ ಪರೋಳಿ ಕೇಳಿದ ರ್ಪಾಕಾರಂ ಭ್ರಮರಮಾಲೆಯಂ ಭ್ರಮರಿ ಗೋಳಸೆಯಂ (ಪಾಪ. ೧-೧೦ ಪ). [ಸಂ. ಭ್ರಮರಿ + ಗೋಳ + - ಸುತ್ತು]

ಭ್ರಮರಿಗೀತ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣುದುಂಬಿಯು ರ್ಪಾಕಾರಂ. - ಮೊರೆತ : ಭ್ರಮರಿಗೀತವೇತ ಪೇಮನೋಪ್ರೀತಿಯಂ ನೋಡಿ ನಾಡೆ ಮನಂ ಗೊಡಪುಳಿಶ್ವರಂ ಲೀಲತಮಾಪ್ತಾ ಪಾಳಿಯಂ ಗಂಗೆಯಂ (ಪಾಪ. ೧೦-೧೧). [ಸಂ.]

ಭ್ರಮಾಂತಕ ? (ನಾ). ಸಾವನುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಊರೂರು ತಿರುಗುತ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವನು ; ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ (?) : ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರರಾದರ ಆಗಮೋಗತಂ ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕಂ ಚೈತ್ರವೆವಾದಿಗಳಂ ೧ x ವಿಧಿಯ ತಳದೊಕ್ಕಲಂ ಪೂಜಗಾ ಭ್ರಮಾಂತಕರುಂ ಮಾಪದ ನೀರಿಗಂ ಅದಕೆಂ ಪೊಗೊಡು ಸಲಿ ವೀಶಮಂ ಆದಂ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟು (ಪಾಪ. ೧-೧೦; ೧೦೧). [?]

ಭ್ರಮಾಲ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ನರ್ತಕಿ ಕುಳಿ ಪದ್ಮಲತೆ ಭ್ರಮಾಲ ಪಂಚಮಭ್ರಮಾಲ ಪಂಚಮಾಗಾಧಾರ ರೂಪ ಸಾಧಾರಣವೇಳು ಸಪ್ತಸಾಧಾರಣಾತಿಯಿಂದಾದ ರಾಗಂಗಳಂ (ಪಾಪ. ೧೦೩). [?]

ಭ್ರಮಿ (ನಾ). ಭ್ರಮೆಯುಳ್ಳವನು ; ನಿಶ್ಚಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನು ; ಭ್ರಾಂತನಾದವನು : ವಾಯುವಂತೆ ನೋಡು ಬಕನಂತಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೆಟ್ಟು ಕಚ್ಚುಪೋಪಾದುದು (ಪಾಪ. ೧೧) ನಿರ್ ಭ್ರಮರಿಪೂರ್ (ಪಾಪ. ಯೋ) ಭ್ರಮಿಯಂತಿ ಬಿಜ್ಜರಾಗು (ಪಾಪ. ೨೦ ಶ್ಲೋ. ; ಪಾಪ. ೧೦ ನೋ) ; ಭ್ರಮಿ ನಾನು ಭ್ರಮರ; ನೀರಿಗೆ ನೀನು. ಈ ಪಾತಶಂಕಿ ಯನ್ನು ತಮಿಯಾಗಿ ತಮಿಸಿ ನೀನಾಗಿ ಹೊಸದು ಹೊತ್ತಿಸಿದ ಭಂಕಿಯನ್ನು (ಪಾಪ. ೧೦-೧೧). [ಸಂ. ಭ್ರಮಿನ್]

ಭ್ರಮಿ (ನಾ). ೧. ತಿರುಗುವುದು ; ಅಲೆಯುವುದು : ಭ್ರಮಣ : "ಭ್ರಮಣ ಭ್ರಮಿ-೨ ತಿರುಗುವಿಕೆ, ಸುತ್ತುವಿಕೆ" (ಪಾಪ. ೧೦೩). ೨. ಪಾಂಡರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತುವುದು. ೩. ಸೈನ್ಯದ ಪಂಡರಾ ಕಾರವಾದ ರಚನೆ: ಚಕ್ರವೃತ್ತ : ಅಳವಡದ ರಿಪುವಾಹಿನೀಭ್ರಮಿಗಳು ಪರದಂವೈಸಿಗಳ್ಳಿ (ಶ್ಲೋ. ೨೦-೨೧). ೪. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಳಂ. ಕುದುರೆ, ರಥ ಮತ್ತು ಆನೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ರುವ ಸೇನೆ : ಮೂರುಗಳೊಂದು ಪುರುಷರತಿರ್ಭದಾ ಹಯಂ ನೂರು ಕುರುತಿಮರು ಮೇಗೊಂದು ರಥಮಾ ರಥಂ ಮೂರುಭೂಮಿರ್ದಿರ್ಭ ದಂತಿಭ ಸಮ್ರಮಿರ ಭ್ರಮಿಯಂದನಿತಕಕ್ಕುರು (ಶ್ಲೋ. ೨೦-೨೧).

೩. ಸುಂಟರಗಾಳ. ೬. ನೀರಿನ ಸುಳಿ; ಜಲಾವರ್ತ. ೭. ಕುಂಬಾರನ ಚಕ್ರ; ತಿಗುರಿ. ೮. ತಪ್ಪು; ದೋಷ. ೯. ಚರಕ ಯಂತ್ರ; ಕಚ್ಚದ ಯಂತ್ರ. [ಸಂ.]

ಭ್ರಮಿತ (ಗು). ೧. ಸುತ್ತಿಸಿದ; ತಿರುಗಿದ; ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಹಾಕಿದ ಭ್ರಮಿತಾಘ್ರ ವಿಭ್ರಮಗದಂ ಕೌರವ್ಯರಂ ತಿಂದ ರತ್ನಸಮೋ ಅತನೋ ಭವನೇನಂ (ಗಣಪತಿ. ೬-೩೩). ೨. ಹರದಿದ; ಪ್ರಸರಿಸಿದ; ಅಮಿತ ಕರಣಾಮೂರ್ತಿ ದರದಿಗ್ರಮಿತಕರ್ತಿಯಾದರೋರಂ (೨೨೩. ೧೯-೩). (ನಾ). ೩. ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಕೂಡಲಸಂಗನವಜ್ಞೆಯಾದ ದ್ವಿಜರತ್ನ ಭ್ರಮಿತರಂ (೨೨೩. ೨೯); ಹಿಂಗಳಾರೋಗಿಗಳಂ ಭ್ರಮಿತಗಳವತ್ಪಂಗಳಂಜಪಂಗಳಾವಾಸಂಗಳಂ (೨೨೩. ೨೦-೨೯). ೪. [ಪಾಟ್ಯ] ಪ್ರತ್ಯಂಗಾಭಯದಲ್ಲಿ ಪದಾ ಬಗ್ಗಿದ ಮುಂಗೈಯ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಂ; ಮುಂಗೈಯನ್ನು ಸುತ್ತಿಸುವುದು (೨೨೩. ೨೯ ಗಣಪತಿ); ಪ್ರತಿಟಿ ನಿಶಂಚಿತಮಾಕಂಚಿತ ಚಲಮುಂ ಭ್ರಮಿತ ಸಮರಣಂ ಪರಿಗತಿಯಂ ಸು ಕೇಳ ಮಗುಂಧಂ ಕೌತುಕದೈದಂ ವಿಭೇದದಿಂ ರಂಜಿಸುಂ (೨೨೩. ೨-೨೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರಮಿಯು ಭ್ರಮಿಸು ನೋ. ಭ್ರಮಿಷ್ಠ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಯ ಪತೋಟಿಸುಳ್ಳದವನು; ಹುಚ್ಚ; ಆ ಪನದ ಭ್ರಮವಾದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಭ್ರಮಿಷ್ಠನಂತೆ ಆತನ ವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದನು (೨೨೩. ೧೧-೨೦); ಭ್ರಮಿಷ್ಠರಂತೆ ಅಲೆಯುವ ಆತನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಯಾವ ತೋದರಿಯೂ ಮಾರದಿರಲಿ (೨೨೩. ೨೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರಮಿಸು, ಭ್ರಮಿಯು ಭ್ರಮಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಲೆದಾಡು; ಸುತ್ತುಡು; ತಿರುಗಾಡು; ಭ್ರಮರದಂತೆ ಕುಸುಮಮಂಜರಿರಂಜಿತಾಭವನಂ ಗಳೊಳ್ ಭ್ರಮಿಸಿಯುಂ (೨೨೩. ೨೨); ಓರೊಮ್ಮೆ ಸುರಭ ಪಂದಳೊಡ್ಡು ರಿಷ್ಯಂ ಕುಸುಮಮಂಜರಿನಕರಪರವಿಷತಲಿತಾಗ್ಯಂ ಗಳೊಳ್ ಭ್ರಮರಮಿಥುನದಂತೆ ಪುಷ್ಪಪುಷ್ಪದಿಂ ಭ್ರಮಿಸಿಯುಂ (೨೨೩. ೨-೨೯); ಸುಖಜಮೊಳ್ಳ ಮಿಸುವ ಮಹಾಮಂದಿಗಳ ದ್ವಂದವಂ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡೊಪ್ಪದೊಂದೆಂದು (೨೨೩. ೨-೨). ೨. ಆಸೆ ಪಡು; ಮರುಳಾಗು; ಬೋದಗೊಳ್ಳು; ಭಾವಲಿಂಗವಾದರೆ ಸಲವಿಷಯಂ ಗಳಿಗೆ ಭ್ರಮಿಸುವುದೆ (೨೨೩. ೨೨-೨೩); ಭ್ರಮಿಸು ಮಗಂ ಪರಿಗರಿಸುವು ರವಿಸುವಾ ನೀರಜಧವನಂ ನಿಮಿಷವಲಿ ಪೂಜಿದಳು ಮೃಗಾಧವಂಜನಂ (೨೨೩. ೨೨-೨೯); ಇಂತು ಬೋದಗಂಧಿಯರೆ ಬೇಟೈತಂದು ರಂತನಿವಳಂ ಕಂಜುಭ್ರಮಿಸಿ ಕರೆಯಲ್ವೆ (೨೨೩. ೨೯-೯). ೩. ಭ್ರಾಂತಿಗೆ ಒಳಗಾಗು; ಸರಿಯಲ್ಲದವನ್ನು ಸರಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು; ತಪ್ಪಾಗಿ ಭಾವಿಸು; ಭ್ರಮಿಸಿ ಸನ ಇದ್ದಂತಿರ್ದು ತಂದೆರಸಮಸ್ಯಯೊಳು ಅಂಜದಿರುವೆನುತೊಡೆದು ತೋಳ್ಳನೆತ್ತಿ ನೀಡುತ ಹಿಡಿದುಬೇಡೆನಲು (೨೨೩. ೨೩); ಲೋಕಮುಂದು ಮಾರ್ಗಧರ್ಮವನೊರೆ ಪಡೆವುದು-ವೈದಿಕ ನಾಪಾಕಿವಾರಂ ತಪ್ಪಿ ಸದೇರ ಭ್ರಮಿಸುವರು ಬುಧರು (೨೨೩. ೨೩-೨೪); ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಒಪ್ಪಿದುದೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುತ್ತೇವೆ (೨೨೩. ೨೪). ೪. ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ಹೊಂದು; ತಪ್ಪಿಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ಭ್ರಮಿಸು ನುಡಿಯದ ಸುಮ್ಮನಿರ್ಪ. ಪರಿಯಂ ಕಂಡು ಕ್ಷಮಿಸು ನುಡಿದಂ (೨೨೩. ೨೪-೨೫); ಎನತೊ ಅರಸರ ಗುಣವರೂ ಒಪ್ಪೆಯೂ ಕೌರವ್ಯಮಂ ಕ್ಷಾತ್ರಮಂದದಂ ಭ್ರಮಿಸಲಿಲ್ಲ (೨೨೩. ೨೦-೨). ೫. ಬೆರಗಾಗು; ಅಚ್ಚರಿಗೊಳ್ಳು; ಅದೇ ತರನಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಅಚಲಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಪುಷ್ಪಗೋ ಬೋದಿಗಳೊ ಪಾವಕಿತಿಂ ಉಗ್ರತಪಸ್ಸನ್ನು ಕಂಡು ಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರಲೆ (೨೨೩. ೨೫). ಭ್ರಮಿಯು : ೧. ಎದುಗೇ ಬೇರೊಳೊ ನಿಡ್ಡಂ ಭ್ರಮಿಯು

... ಗ್ರಾಸಮಾತ್ರಮಿಲ್ಲದ್ದು ಸೂರ್ಯಮಿಲ್ಲದ್ದು (ಸುಕುಮಾರ. ೨-೩೩). ೬. ಭವಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗು; ಸಂಪಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ತೊಳಲು; ರತ್ನಕಂಠನಂ ರತ್ನಮಂಥನಮೇಲಂ ಸಂಸರದೊಳ್ ಭ್ರಮಿಯು ಮಹಾಬಲ ಅತೀವರಂಜಿ ಅಸಂರಂಜಿ ಪಟ್ಟಿ (೨೨೩. ೨೦೩); ಸಮಸಿದ ನಿಷ್ಕಸಂಯೋಗವನಿಷ್ಠ ವಿಯೋಗಮಾ ಚರ್ತುರ್ಗತಿಕೋಳಂ ಭ್ರಮಿಯು ಕೈಕೊಳ್ಳುಂ (೨೨೩. ೨-೨೩). [ಭ್ರಮ + ಇಸು] ಭ್ರಮೆ (ನಾ). ೧. ಇದ್ದುದನ್ನು ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ಗ್ರಹಿಸದೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸುವುದು; ಮೃತ್ಯುತಿಗೆ ವ್ಯತಿರಕ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನ; ಪ್ರಾಂತಿ; ಈ ಮನದ ಭ್ರಮೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಮಹಿಮೆ ನಿಮ್ಮ ಶರಣಾಗಿ ಶರಣಮುದ ಕರಣಿಸಿ (೨೨೩. ೨೨೩); ಭಾವವಿಲ್ಲದ ಭ್ರಮೆಯ ಭ್ರಮಾಗೊಳಿಸಿ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಂದಾತ ನಮ್ಮ ಬಿಜವಯ್ಯನು (೨೨೩. ೨. ೨-೩); ಅವಳ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮೃತ್ಯು ಕಾಲ್ಪನಾಗೊಳಿಸುವ ಘಟನೆಯೊಂದು ನಡೆಯಿತು (೨೨೩. ೨೦). ೨. ಹುಚ್ಚು; ಉನ್ಮಾದ; ಅಲೆಕಾಯ, ವಜ್ರಾಟ; ... ಕಪಾಯ ಹಾಕಿ ಕೂಡಿಸಿ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಹಾಕಿ ಕೊಡಲು ಪ್ರಾಣ ಮೂರ್ಛ, ಭ್ರಮೆ ... ಪೈತ್ಯವರ ಮೂಗುಪ್ಪೆ (೨೨೩. ೨). ೩. ಮೋಹ; ಮಂಥ; ಅಕ್ಕರ. [ಸಂ. ಭ್ರಮೆ] ಭ್ರಮೆಗಿ (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಾಂತಿಯು ಆವರಿಸು; ದಿಕ್ಕು ತೋರದಂತಾಗು; ಎದುರಿನಿಂದ ನೋಡುತಂ ಭ್ರಮೆಗಿಡಿದಂಗಳೊಳ್ ರಾಲ್ವೆ ಸುತ್ತ (೨೨೩. ೨೨). [ಭ್ರಮೆ + ಕ್ರಿ] ಭ್ರಮೆಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತವಾಗು; ಕಲ್ಪಾಪಿಕ್ರಿಯಾಗು; ಫಯಂಕರ ಭ್ರಮೆಗೊಂಡಿಕ್ಕು ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರ (೨೨೩. ೨೦). [ಭ್ರಮೆ + ಕೊಳ್ಳು] ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡು; ದಿಕ್ಕು ತೋರದಂತೆ ಮಾಡು; ಅವರಂಜಿತ ಮಹಿಮೆ ಸುರಸಿಕರ ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸು ... ಕಾದಾಡು (೨೨೩. ೨-೩). [ಭ್ರಮೆಗೊಳ್ + ಇಸು] ಭ್ರಷ್ಠ (ಗು). ೧. ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು. ೨. ದಾರಿತಪ್ಪಿದ; ವಶಿಷ್ಠ. ೩. ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು; ಧರ್ಮಹೀನವಾದ; ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಅಮಿಶ್ರತ ಮಾಡುವ ಭ್ರಷ್ಠಧರ್ಮಿ ಮುಖವ ನೋಡಲಾಗದಯ್ಯ (೨೨೩. ೨೦೯-೨೧೦); ತಪ್ಪು ಸಾಕ್ಷಿಕೆ ನಡೆಯುವುದೆ ಭ್ರಷ್ಠ ರಾಕ್ಷಸ ನೀತಿ ? (೨೨೩. ೨೦೯-೨೧೦); ಭ್ರಷ್ಠ ಪುಷ್ಪದಂ ಎಲ್ಲರಿಗೊಳೆ-ಪದವಿ ಓದದಂ ಪರಬೇಕೆಂದಂ ನೀನು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಸಾಗೀತ ? (೨೨೩. ೨೦೯-೨೧೦). ೪. ಹಾಳಾದ. ೫. ಕಳೆದುಹೋದ; ನಷ್ಟವಾದ. ೬. ಅಗಲಿದ ೭. ಕೆಟ್ಟತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ; ನೀಚವಾದ. (ನಾ). ೮. ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಹೋದುದು; "ಸ್ಮಶಂ. ಪ್ಲಸಂ. ಭ್ರಷ್ಠಂ ... ಗೃತಂ ಓಡಿ ಪಾರಿ ಬಿಡು" (೨೨೩. ೨೧೦); ೯. ನಾಶ; ಹಾಳು; ಹುಟ್ಟಿದವನು ಭ್ರಷ್ಠ ಮಾಡುವರೇನೊ (೨೨೩. ೨-೨೯-೩); ನಮ್ಮ ಹೊಲ, ನಮ್ಮ ಮನೆ ... ನಮ್ಮ ಕುಳಂ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಭ್ರಷ್ಠ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ (೨೨೩. ೨೧). ೧೦. ತಪ್ಪಿಹೋಗಿರುವುದು; ಕಳೆದುದು; ಅಪಮಿಮ ಕುಟುಂಬದಲಿ ಪಾತ್ರನರ್ ಭ್ರಷ್ಠಮಾದಂ ಪಂಚಪಾಶ್ವಂ (೨೨೩. ೨೧-೨೨). ೧೧. ಧರ್ಮಹೀನವಾದವನು; ತುಣುವುವು ದಿನದಿ ಸ್ಮರಣಾತನು ಭ್ರಷ್ಠ (೨೨೩. ೨-೨೧೩-೨). ೧೨. (ಗೌರವ, ಅಧಿಕಾರ, ಪಾತಿ, ಧರ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ) ಹೊರಗೆ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟವನು; ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಗಳಿಂದ ಬೇಡುವಂಟುನ ನೆಮಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯನು ಮಾಡಿರವಿರಬಯೋದಿತ್ತಯಂ ನನ್ನೆಂದೆ ಮನುಷ್ಯನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯನ ನೆಮಿ (೨೨೩. ೨೨-೨೩) 'ಪಾತಿಭ್ರಷ್ಠ', 'ದೇಶಭ್ರಷ್ಠ' ದರಾ.

ಪ್ರತ್ಯಗೋಳಸು = ಪತಿತರಾಗು ; ದಾಂತವ್ಯ : ಎಷ್ಟೆಯಿಂದಿರುವುದು ಸಹಿಯು ಪ್ರತ್ಯಗೋಳವು ಎಂದಿರುವ ನಾನಂತಿರು (ಅಪೂರ್ಣ. ೦೧೦-೧೧).

[ಸಂ.]

ಪ್ರತ್ಯಗೋಳಸು (ಕ್ರಿ). ಹೊರತುಗೋಳಸು ; ಹೊರತು ಮಾಡು : ಹನ್ನೆರಡು ಯಾವ ಗೃಹದಿಂದ ದೀಪನಾಡ ನೀನು ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರತ್ಯಗೋಳಿಸುವ ಮೊದಲೆ ಆ ಪುಷ್ಪವದವು ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ದುರ್ಲಭವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು (೧೦೦೧. ೦೬).

[ಪ್ರತ್ಯ + ಕೋಳ (< ಕೋಳ್ಯ) + ಅ - ಇತ್ಯು]

ಪ್ರತ್ಯತೆ (ನಾ). ಧರ್ಮದ ಲೋಪ : ಕರ್ಮಗಳ ಸಮುತ್ಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ಶಿಷ್ಟತೆ ಜನಕ ಕರ್ಮವಿರೋಧ ಪ್ರತ್ಯತೆ ಎಂತ ಎಂದಿರುಲು (ಗಣಾ. ೦೬-೧೦). [ಸಂ. ಪ್ರತ್ಯತಾ]

ಪ್ರತ್ಯಾಚರಣೆ (ನಾ). ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ : ದುರಾಚಾರ ; ನೀತಿಯಾಹಿರವಾದ ಆಚರಣೆ ; ಸಮಾಜವೇ ಪ್ರತ್ಯಾಚರಣೆ ಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವಾಗ ಸರ್ವಾನೋಕರರು ಅದರಿಂದ ವಿರಹಿತರಾಗಿರುವುದು ಕಷ್ಟವೇ ಸರಿ (ಶ್ರುತಾಂತ. ೦೨೨). [ಸಂ. ಪ್ರತ್ಯಾಚರಣಾ]

ಪ್ರತ್ಯಾಚಾರ (ನಾ). ೧. = ಪ್ರತ್ಯಾಚರಣೆ : ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಕಾರ್ಯ ವಾಹಕರು ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಬಹು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು (ಗ್ರಂಥಾ. ೬೬) ; ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿಯ ಬಿಡಿಕೊಂಡ ಸ್ವಾ ನಗರವೆ (ಆಡಳಿತ. ೨ ಪುಟ. ೩). ೨. ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧ ವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು : ದುರಾಚಾರಿಯಾದವನು : ನೀನತ್ತರೀ ಚಂದಾಲರೂರೂ ತೊಂದರೂ ಇಂತು ಪ್ರತ್ಯಾಚಾರನಾದ ನಿನ್ನಂ ಮುಟ್ಟಲಾಗದವರೂ ಕಳೆದು ಭೇಷವುಂ (ಕೂತಾ. ೦೧೬-೧೦). ೩. ಲಂಚ ತಿನ್ನುವುದು ; ಲಂಚಗ್ರಾಹಕನ. [ಸಂ.]

ಪ್ರತ್ಯಾಚಾರನಿರೋಧ (ನಾ). ಅನೀತಿಯುತವಾದ ಲಂಚ ಮೊದಲಾದ ಕೆಟ್ಟ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವುದು. — ಕಟ್ಟಿಸುವುದು : "ಪ್ರತ್ಯಾಚಾರನಿರೋಧ, ಲಂಚನಿರೋಧ" (Anti - corruption. ಪುಟ. ೩) ; ಪ್ರತ್ಯಾಚಾರನಿರೋಧವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ದೇಶವು ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ (೨೨). [ಸಂ.]

ಪ್ರತ್ಯೆ (ನಾ). ಪತಿತೆ ; ನೀತಿಗೆಟ್ಟವಳು ; ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹಾಸನಾಕೂಟ . . . ಆಸತಿ ಅನಾತ್ಯ ಪ್ರತ್ಯೆ ಹೊಸೆ ಎಲ್ಲರ ಮನಕು (ಕಪು. ೦೦೬-೭). [ಸಂ. ಪ್ರತ್ಯಾ]

ಪ್ರತ್ಯೆಪ್ಪಿಸು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತ್ಯಪ್ಪಿಸು ಮಾಡು ; ದಾರಿ ತಪ್ಪಿಸು : ವರದ್ಧ ಸಾಧಕರ ಮುಖ ತಪ್ಪೇಧನರುಗಳಮಾಲರಂದಿನಿಂದಿಟ್ಟು ಎರಡಾಗಿ ಯಿಂದವರ ದೀಗುಂದಿಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೆಪ್ಪಿಸು ತರಣೆಯರ ತೋಳೊಡೆಯ ನಿರಮರಯೋಳಂ ಪೂಗಿಸಿ (ಕಪು. ೦೨-೧೦).

[ಪ್ರತ್ಯ + ಎಪ್ಪಿಸು (< ಎಪ್ಪಿಸು)]

ಭ್ರಾಂತ (ಗು). ೧. ಅಲೆದಾಡಿದ. ೨. ಗುಂಡಿಗೆ ತಿರುಗಿದ. - ಸುತ್ತಿದ. ೩. ಕಂಗೆಟ್ಟು ; ದಿಕ್ಕುತೋಚದಂತಾದ : ಭ್ರಾಂತಮುಖ ನಾಮೋಪ ಸಾಲವೇ ಸ್ವೀಕಾರವೆಂತಾದಂ ನುಡಿವರಮುಚ್ಚಿಯೇ (ಕಪು. ೧-೧೩). (ನಾ). ೧. ತಿರುಗುವವನು ; ಸಂಚರಿಸುವವನು : "ಪ್ರಮುನ" . . . ಭ್ರಾಂತ : ಈಳಿ ತಿರುಗುವಂ" (ಕಪು. ೦೧೩). ೨. ಪ್ರಮೇಗೊಂಡವನು ; ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನು : ಇವರಿಗ ಸ್ವಾಂತಿಯ ಒಂದೇ ಯಿಂದಲಾದ ಭವ್ಯವಿಟ್ಟು ನುಡಿದ ಭ್ರಾಂತರ ಮಾತ ಕೇಳಲಾಗದು (ಕಪು. ೦೧೪-೧೦). ೩. ರಥದ ಚಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಗಳ ವ್ಯಾಪಸವ್ಯ ಭ್ರಾಂತೋದ್ವಾಂತಗಳೆಂಬ ರಥಕಲ್ಪವಿಶೇಷವನ್ನಾ ಸುಗಳ ನೆಂಬ (ಕಪು. ೦೨-೩ ಪ). ೪. ದತ್ತಾಂಶ. ೫. ಮದಿಸಿದ ಆನೆ.

೬. [ಕಾಮರಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚುಂಬನ : ಒಳಕಂ ಕರ(?) ದಿಂ ತುಟವಿಡಿಸುತ್ತ ಚುಂಬನ ಭ್ರಾಂತಾಂಶು (ಕಪು. ೦೨-೧೦). ೧೦. [ನಾಟ್ಯ] ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಂಗವಾದ ಉಪರಿನ ಒಂದು ಭೇದ : "ಒಳಗೊಳಗೇ ಉಪರಾದುವುದು" (ಕಪು. ೦೬೪ ಪುಟ. ೩೬೪). ಸಮ. ಭ್ರಾಂತ. ವಿಲೀನ . . . ಸೀತ್ಯತ - ಈ ಪತ್ರ ಮೊದಲ ಒಂಬತ್ತೂರಿ ಒಟ್ಟು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಭೇದಗಳ (ಕಪು. ೬-೬೪ ಪ). [ಸಂ.]

ಭ್ರಾಂತಕ (ನಾ). [ಕಾಮರಾ] ಚುಂಬನದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ : ಒಂದೇ ಮಯ್ಯಂ ಬಂದಿನಯಂ ತಲೆಯಿಂದ ಮೊಗಗುಂಡ ಮೊಗಕುಟ್ಟಿ ಸಂದಾಹಿ ಚುಂಬನವಂದಂ. . . ಭ್ರಾಂತಕಂ (ಕಪು. ೬-೧೪) ; ನಿಮಿತ್ತಕ ಸುಪಟಕ ಸುರಿತಕ ಭ್ರಾಂತಕ . . . ಪಿಪ್ಪಾಯೋಗಮಂ ಬ ದ್ವಾದಶಕುಂಬನ ಸಂಪ್ರದಿಗಳಂ (ಕಪು. ೦೨೬). [ಸಂ.]

ಭ್ರಾಂತಕ (ನಾ). ಭ್ರಮೆ ; ಭ್ರಾಂತಿ : ಇರದದಿಕ್ಕುಭ್ರಾಂತಕಯಂ ಭಯಿಸಿ ಕಡುಗುಂಡಿ ಜನಗುವಾಣಿಯಿಂದತಿರ ತೋರ್ಪಿ ಪರಿಜನಮಂ ಪುಸದೊ ಲೊವಗೊಡಿ ತೋಟು ಚರಣಾಂಬುಜಮಂ (ಕಪು. ೧-೧೩). [ಸಂ. ಭ್ರಾಂತಕಾ]

ಭ್ರಾಂತಾತ್ಮ (ನಾ). ಭ್ರಾಂತಿಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು ; ದುರುಳ : ಅಶ್ವಗ್ರೀವನಲ್ಲಂದಹಿತನ ಮೊನೆಯತ್ತಿತ್ತಣಂ ಕೇಬ್ ತ್ರಿಪ್ಪಪ್ಪಂ ಭ್ರಾಂತಾತ್ಮಂ ತೋಟು ತೋಟಂದೊಡಹಾ (ಕಪು. ೧-೧೪). [ಸಂ. ಭ್ರಾಂತಾತ್ಮಾ]

ಭ್ರಾಂತಿ (ನಾ). ೧. ತಿರುಗುವಿಕೆ ; ಸುತ್ತುವಿಕೆ. ೨. ತಿರುಗಾಟ ; ಸಂಚಾರ : ಅನೀತನಾಚರಣಕ್ಕಂ ಪುರಳಿ ರಿಪುಕುಭ್ಯತ್ತಂಗವಾಂಶಿ ತಳೊಪ್ಪಿರ . . . ನವಪುಟಿಯಂನದಿಂ ವಿಷ್ಣು ಯುದ್ಧಾಚರವಾಚಿ ಮೈರಿಶಾಲಮನನೆ ನಿಜಯತೋಪ್ಪಿಗಿತ್ತತ್ತಮಿರಂ (೨೪. ೧. ಪುಟ. ೦೬೦-೧೦ ; ೧೧೪). ೩. ಒಂದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ; ತಪ್ಪೆತಿಳಿದವಳೆ ; ಭ್ರಮೆ : ಅಂದಿಗ ಮಗನೆಯ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಕೃಷ್ಣಂ ಕೇಳಿ ನಂದಿ ಕರ್ಣಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಪರಿ (ಗಣಾ. ೦೬-೧೦) ; ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದೆಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಅಭಾಸವು. ಅಭಾಸ, ಭ್ರಾಂತಿ, ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ, ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯ ಇವೆಲ್ಲ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳು (ಶ್ರುತಾ. ೨-೧೦) ; ಸರ್ವತ್ರ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯದಿರುವಿಕೆಯೇ ಭ್ರಾಂತಿ (ಪುಟಾ. ೨೧೦). ೪. ತಲೆ ತಿರುಗುವುದು ; ತಲೆ ಸುತ್ತು ವುದು : ಸುರುಸುರಿಕೊಟ್ಟು ರಸದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಯಂ ಭಾವನ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲೆ ಸಕ್ಕರೆವರಸ ಸೇವಿಸಿ ಭ್ರಾಂತಿ ಮಹಾಂ (ಕಪು. ೦೬೩). ೫. ದಿಕ್ಕು ತೋಚದಿರುವಿಕೆ ; ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಿ : ಪವಿತ್ರಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದಂ ಶರಣೊಕ್ಕುದು ತನ್ನಂ ಗೋತ್ರಧಾತೀಧರತೆಯನೆ ಪಂಪಗಾವಕ್ಕೇನೊ ಚೋದ್ಯಂ (ಪುಟ. ೦-೧೩). ೬. ಸಂದೇಹ ; ಸಂರಯ ; ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ : ಭ್ರಾಂತಿಯುಮುಂದಂತಿಂತಂತೆಂಬಿವು ಪಾಂ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥಗಳ (ಕಪು. ೬೦೦). ೭. = ಭ್ರಾಂತಿಮದಲಂಕಾರ : 'ಒಂದನ್ನು ಬೇರೊಂದನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಭ್ರಾಂತಿ. ಸಾದೃಶ್ಯಮೂಲಕವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವ ಭ್ರಾಂತಿ ಭ್ರಾಂತ್ಯಲಂಕಾರ (ಶ್ರುತಾ. ೨೬೬). ೮. [ಸಾಂಖ್ಯ] ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖಾಂತರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸದೆ ಸಾಧಾರಣಾಂತ ವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸುವುದು : ಎದುರಿಗಿರುವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಮಾನ ವಾದ ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪ ಬೆರತು ಭ್ರಾಂತಿ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸ ಲ್ಪಡುವುದು (ಪುಟಾ. ೨೦). ೯. [ಕಾಮರಾ] ಚುಂಬನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಪುರುಷಂ ಸ್ತ್ರೀಕೂಟಲ ಚುಂಬನಂ ಎರಡು ಕೈಗಳಂ ಒಂದು ಅವಳ ಹಿಂದೆ ನಿಂದಿರ್ಪ ಮೋರಯ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿರುಗಿಸಿ ಒಂದು ಅವಳ

ಕೆಳಗಣ ತುಟಿಯುಂ ತುಂಬಿ ಬಿಡು ಅವಳ ಕೈಯಿಂದ ತನ್ನ ಕೆಳಗಣ ತುಟಿಯುಂ ಅಂಗುಷ್ಠ ತರ್ಜನಿಗಳಿಂ ಪೀಡಿಸಿ ಚುಂಬಿಸುವ ಭಾವಂ ಭ್ರಾಂತಿ ಯೆಂಬ ಚುಂಬನಂ (ಕಾಮಣ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಭ್ರಾಂತಿಗೋಳ (ಕ್ರಿ). ದಿಕ್ಕು ತೋಚದಂತಾಗು : ಕೆಂಗಡು : ಮುಂತೆ ಗೋಚರಣ ಶರೀರದೊಳಿಂತು ಮಾಡಿದಡಂತಲೂ ನಾಂ ಭ್ರಾಂತಿಗೊಂಡದಿಂದು (೨೨೬. ೧೩-೪) ; ತನ್ನ ಪ್ರಾಣೋದನ . . . ಕಾಣದೆ ಕಂಗಟ್ಟಳು ಭ್ರಾಂತಿ ಗೊಂಡಳು ಮೋದಿ ಮಂಗಳಜೊಡಳು (ಪೋಷ. ೨೬-೨೭).

[ಭ್ರಾಂತಿ + ಗೋಳ]

ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ಅಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡು : ಭ್ರಮಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಶಂಬರಾಸುರನ ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳಿಸಿ ಪುಪ್ಪದಾದಿದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ತೋರಿಸಿದನು ಕಂತುಮಿಗೆ (ಪೋಷ. ೧೦-೧೦).

[ಭ್ರಾಂತಿಗೋಳ + ಂ - ಇಯ]

ಭ್ರಾಂತಿಜನ್ಯ (ನಾ). ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದುದು : ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದುದು : ಸರ್ವಾಧಿಪತ್ಯವಾದಂಥಾ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನು ತಿಳಿಯದ್ದರಿಂದಾ ಬಂದದ ಆಗಲಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಭ್ರಾಂತಿಜನ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯-೧೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರಾಂತಿಮದಲಂಕಾರ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಪರಸ್ಪರ ಭೋಲಿಕೆಯುಳ್ಳ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನೊ ನೋಡಿ ಆ ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತುವೇ ಇದು ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಅಲಂಕಾರ : ೧ ಉದಾಹರಣೆಗೆ - 'ಈ ದುಂಬಿಯು ನಿನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ಕಮಲವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿದೆ' - ಎಂಬ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಂದರಿಯೊಬ್ಬಳ ಮುಖಕ್ಕೂ ಕಮಲಕ್ಕೂ ಸಾದೃಶ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ದುಂಬಿಗೆ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಮಲವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಯಿತು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಭ್ರಾಂತಿಮದಲಂಕಾರ : ಒಂದು ಮೃಗು ಬಿಡುಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟುವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುವುದು ಭ್ರಾಂತಿಮದಲಂಕಾರಂ ಎಂದೂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೧೦) ; ಸಾದೃಶ್ಯಮೂಲಕ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂದೇಹ ಭ್ರಾಂತಿಗಳಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಮದಲಂಕಾರಂ ಸಂದೇಹಾಲಂಕಾರಂ ಭ್ರಾಂತಿಮದಲಂಕಾರಂ ಎಂದಿವೆಂದು (ಪೋಷ. ೨೯). [ಸಂ.]

ಭ್ರಾಂತಿಯೋಗ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಇತರರಿಗೆ ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಸೋಗಸು ಮಿಗಲರಿಯೊಡೆ ಲೋಚನಯುಗಳ ಸಮಕೂನದ ಸುಪುತ್ರರು ಬಿಗುಟಿನಿ ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನು ಭ್ರಾಂತಿಯೋಗವರಿ (ಕಾಮಣ. ೧-೨೩). [ಸಂ.]

ಭ್ರಾಂತಿವೆ (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಎಂತು ಸ್ಥಿರವೆ ಕನ್ಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ವಿಷಯ ಭ್ರಾಂತಿವೆದದ ನೀಡೆ ತನ್ನ ಅಂಕುರಾದ ನೀ ಬೀವಿಸಲಾಡೆಂದು ಸಂತಪಿಸಿದನು ಮಾನಿನಯ (ಪೋಷ. ೩೩-೩೦).

[ಭ್ರಾಂತಿ + ವೆ]

ಭ್ರಾಂತಿವಿಧಿ (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು : ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ತಾಳು : ಅಯದೆ ಭ್ರಾಂತಿವಿಧಿವೇ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಿಗಳಂಕವಿಧಿವೆ ತಿರುತಿರುಗಿ ಬೀಸತ್ತು ಬೆಂದಾಗಿ (ಗಣ. ೯-೨೯). [ಭ್ರಾಂತಿ + ವಿಧಿ]

ಭ್ರಾಂತಿಸು (ಕ್ರಿ). ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿ : ಭ್ರಮೆಗೆ ಒಳಗಾಗು : ಪ್ರಿಯತಾಂಪಾ ಭ್ರಾಂತಿಪ್ರಮುಗ್ರಹಾಗ್ರಹವೆಂದಿಂ ಭ್ರಾಂತಿಸುಪಶಾಂತಮನಂ ಶಂಕನ ಗಿತ್ತಂ ಸಮಸ್ತರಾಜ್ಯಪ್ರಿಯಂ (ಪೋಷ. ೧-೩೩) ; ಗ್ರಂಥಕಾರನ ಸಂಕಲನ ಯೋಳು ವಿರೋಧಿಸಲ್ಪಡುಗುಮೆಂದು ಭ್ರಾಂತಿಸಲ್ಲೇಥ (ಪೋಷ. ೨೬-೩).

[ಭ್ರಾಂತಿ + ಸು - ಇಯ]

ಭ್ರಾಂತು (ನಾ). ನಿ. ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆ : ಭ್ರಮೆ : ಮಾವು ವೇಗಂಬ ಭ್ರಾಂತುಳ್ಳನ್ನಕ್ಕೆ ನಾನು ಭಕ್ತವೆಂತಪ್ಪೆನು (ಪೋಷ. ೧೦೩) ; ಅವನಿಯೊಳಂ

ಕ್ಷುಬ್ಧಕಂ ತಪ್ಪದೆಂಬಿ ಭ್ರಾಂತಂ ಬಿಟ್ಟುರ್ವದಿನ್ನಾದವೆ ನಿಬಿಳನಾನೀಕದಿಂ ಪೂಜ್ಯನಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೨) ; ವಿರಕ್ತನಾದ ಬಳಿಗೊಂಕೆ ಭ್ರಾಂತುಗಳನಳಿದು . . . ಮುಪಾಯಯು ನಿಜವಾಸಿಯಾಗಿರಬೇಕು (ಪೋಷ. ೧೩೯-೧೦೧).

೨. ಸಂದೇಹ : ಸಂಶಯ : ಭ್ರಾಂತೇಂ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಿರಂತನ ನೂತನ ಮಹಾಶವಿಶ್ವರಕ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರಸ್ಥಾಂತೆ ನಿಶ್ಚಿನರಂತರ ಮಸ್ತತ್ಪ್ರಗೇತ ಜಾತಕೃತಿಯೋಳ (ಪೋಷ. ೧-೩) : ದಿನಾಂಕಂ ಕೂರ್ಮ ಕೃತೇನೊಂದಂ ಪೋಥರೇಬಿ ಪೋಲೊಡವಿರ್ವತ್ಪ್ರಾಣಾಲ್ಯು ಜರ್ಜರೋ ಸಾವಾನುಂ ಭ್ರಾಂತಿಲ್ಲದಕ್ಕು (ಪೋಷ. ೧-೩೦). ೩. ಭ್ರಮೆಗೊಳಗಾದವನು : ಮರುಳ : ಭ್ರಾಂತುಗಳಿಂ ಶಿವಮಥನಸುಖವೇಕೆಂದು ನಿಮಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೩). [$<$ ಸಂ. ಭ್ರಾಂತಿ]

ಭ್ರಾಂತುಮೂರಿ (ನಾ). ಭ್ರಮೆಗೊಂಡವನು : ಭ್ರಾಂತಿಶೀಲ : ಜಗದ ಪಾತಕರ ಧಾತಿಸದೆ ವಿಷಯವಹವಾದಿ ಆಶಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಪ ಭ್ರಾಂತು ಮೂರಿಗಳನೆಂದೊಡೆಯದೆ (ಪೋಷ. ೨೯-೧೩). [ಭ್ರಾಂತು + ಮೂರಿ]

ಭ್ರಾಂತುವಿಧಿ (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಭ್ರಾಂತುವಿಧಿಂ ರೀತಿಗೋಗರವನಜನು ಪಾತಕರ ಬೆಚ್ಚ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೊಡ (ಪೋಷ. ೩೩೨). [ಭ್ರಾಂತು + ವಿಧಿ]

ಭ್ರಾಜಿತ (ಗು). ನಿ. ಹೊಳಪುಗೊಂಡ : ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ : ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವಾದ : ಮುಂದೊಂದೊಡೆಯೊ [ದ] ಭ್ರಾಜಿವಿಪ್ರಮುಖಾಜಿ ತೋಕ್ಕುಂಗಕ್ಕಲಮಂಕಂದು (ಪೋಷ. ೧-೨೩ ೩) ; ಅಶ್ವಂಕವಮುಗ್ರಾಶ ಭ್ರಾಜಿತ ಮತ್ತವಾರಣ್ಯಿತ ಕಾಂತಾವಿಪ್ರಮುಖೋಕ್ಷೋಪಗತಭವಂ ದಿಂದಮುಖಮಿಗಾಯನಿವೇಷಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೩). (ನಾ). ೨. ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದು : ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವಾದುದು : ಅನಂತಿವೋಪಭ್ರಾಜಿತ ವಜ್ರಯ್ಯನನ ಶುಭಾಂಬುಜಮಾತ್ಮಭಾವನಾತ್ಮರಣಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯-೧೯). ೩. ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದವನು : ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವಾದವನು : ಭವಕ್ಕೆ ಕಾತವತ್ತವಾರುಮಾನುರೂಪಿತ್ವಯುಭ್ರಾಜಿತನಂ (ಪೋಷ. ೧-೨೯ ೩).

[ಸಂ.]

ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣು (ಗು). ನಿ. = ಭ್ರಾಜಿತ ನಿ. (ನಾ). ೨. = ಭ್ರಾಜಿತ ೨ : "ವಿಭಾಜ್ಯ ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣುಃ ರೋಜಿಷ್ಣುಃ ೩ ಭೂವಣಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವವನ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪೋಷ. ೧೯೯) ; ಬಂದೋಕ್ಷಿಸುವ ಲಂಕಂ ವಜ್ರ ಗೋವರ್ಧನಾಚಲಭಾರ್ಯಕಸಹಿಷ್ಣು ವಂ ಜಳಧಂಭಾಜಿಷ್ಣು ವಂ ವಿಷ್ಣು ವಂ (ಗಣ. ೧-೯೯) ; ನುತಿಗಿಯುಂ . . . ಸಿತ ಶೂಲಾಹತನಾಗನಾಗ ಭರಣ ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣು ವಂ ಜಿಷ್ಣು ವಂ (ಪೋಷ. ೩-೩೩). ೩. ಶಿವ : ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣು ಭದ್ರಂ . . . ರಕ್ಷಕ್ಕೆ ವೀರೇಶ್ವರಂ (ಪೋಷ. ೧-೩). ೪. ವಿಷ್ಣು. [ಸಂ.]

ಭ್ರಾತ್ಯ (ನಾ). ನಿ. ಅಣ್ಣ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ; ಒಡತುಟ್ಟಿದವನು : "ಸಹ ಜಾತಂ ಸಹೋದರಂ ಸೋದರಂ ಭ್ರಾತ್ಯವನಲೊಡಹುಟ್ಟಿದಂ" (ಪೋಷ. ೧೨-೧೦) ; ಅಂತಃಕಲಹದಿಂದಾಗಿ ಭ್ರಾತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು (ಪೋಷ. ೩೨). ೨. [ಜ್ಯೋತಿ] ಲಗ್ನದಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನ : ಸಹೋದರಸ್ಥಾನ : ಲಗ್ನದಿಂ ಚತುಸ್ಥಾನ ದಶರಾಥಂಪು ಭ್ರಾತ್ಯವಿ ನೋಳ [ಪೋಷ. ತುರಾತಿಯೋಳ] . . . ಶುಭಪ್ರದನುಕುಂ (ಪೋಷ. ೧೦-೧೨). [ಸಂ.]

ಭ್ರಾತ್ಯಜ (ನಾ). ಅಣ್ಣನ ಅಥವಾ ತಮ್ಮನ ಮಗ ; ದಾಯಾದಿ : "ಭ್ರಾತ್ಯಜಯಃ ಭ್ರಾತ್ಯಜಃ ೨ ಒಡತುಟ್ಟಿದವನ ಮಗ, ಅಣ್ಣನ ಮಗ, ತಮ್ಮನ ಮಗ" (ಪೋಷ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಭ್ರಾತ್ಯಜಾಯೆ (ನಾ). ಸಹೋದರನ ಹೆಂಡತಿ : "ಪ್ರಜಾವತೀ ಭ್ರಾತ್ಯಜಾಯಾ ೨ ಒಡತುಟ್ಟಿದವನ ಹೆಂಡತಿ" (ಪೋಷ. ೧೩೨). [ಸಂ. ಭ್ರಾತ್ಯಜಾಯೆ]

ಭಾಷ್ಯದೋಷ (ನಾ). ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರು ಪರಸ್ಪರರಿಗೆ ಮಾಡುವ ಮೋಸ-ವಿಶ್ವಾಸಘಾತ : (೨). [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯವೃತ್ತಿ (ನಾ). = ಭಾಷ್ಯಜಃ : "ಭಾಷ್ಯವ್ಯಾಃ ಭಾಷ್ಯವೃತ್ತಿಃ ಭಾಷ್ಯಯಾಃ ಭಾಷ್ಯಜಃ - ಈ ೪ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವ ಮಗಂ" (ಶಾಣ್ಕು. ೩೩-೩೩೨); ಧರ್ಮರಂಗ ಶ್ರೀಮನ್ ಎನ್. ಜಿ. ವರೂಪಾಚಾರ್ಯರು ನನ್ನ ಸಮಾಚಾರಂಭ. ಭಾಷ್ಯವೃತ್ತಿ ಎಂಬಂತವು ತಿಳಿದಿರಬಾರದು (೧೯೦೩. III. XXVII, ೧೮೪೫). [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯರೇಖೆ (ನಾ). [ಸಾಮುದ್ರಿ] ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿರುವ ಗರೆ : ತಿರುಚಿರಳ ತಾಳಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯರೇಖೆ ಯಿರುವುದು (ಸಾಹಿ. ೧೬-೬). [ಸಂ. ಭಾಷ್ಯರೇಖಾ]

ಭಾಷ್ಯವಧು (ನಾ). = ಭಾಷ್ಯವಾಯು : "ಪ್ರಜಾವತೀ ಭಾಷ್ಯವಧುಃ - ಈ ೨ ನಾ(ದಿ)ದುವು" (ಶಾಣ್ಕು. ೩೩-೩೩೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯವ್ಯ (ನಾ). ೦. = ಭಾಷ್ಯಜಃ : "ಭಾಷ್ಯವ್ಯಾಃ ಭಾಷ್ಯವೃತ್ತಿಃ ಭಾಷ್ಯಯಾಃ ಭಾಷ್ಯಜಃ - ಈ ೪ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವ ಮಗಂ" (ಶಾಣ್ಕು. ೩೩-೩೩೨). ೨. ಶಪ್ತು ; ಹಗ್ಗ. [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯೀಯ (ಗು). ೦. ಸಹೋದರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ; ಸಹೋದರ ನಿಗೆ ಸೇರಿದ. (ನಾ). ೨. = ಭಾಷ್ಯಜಃ : "ಭಾಷ್ಯವ್ಯಾಃ ಭಾಷ್ಯ ವೃತ್ತಿಃ ಭಾಷ್ಯಯಾಃ ಭಾಷ್ಯಜಃ - ಈ ೪ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವ ಮಗಂ" (ಶಾಣ್ಕು. ೩೩-೩೩೨). [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯ (ನಾ). ೦. ಅಲಿದಾಟ ; ತಿರುಗಾಟ. ೨. ಭಾಂತಿ ; ಭ್ರಮೆ. [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯ (ಗು). ೦. ತಿರುಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ; ಸುತ್ತಿಸುವ. ೨. ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ; ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ; ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ : ಅಪುರಾಣದೊಳು ಮದುವೆ ನಿಂದನು ಅದುವು ಭಾಷ್ಯವುಮಿದೊಳು ಸಂದು (೧೯೦೩. ೨೩-೨೩) ; ಅನೇಕ ಭಾಷ್ಯಗಳ ಲಿಂಗವಿಂಗಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಚಂಚಲ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಕ ಅಂಶ ಗಳು ಇರುವುದೇ ಈ ಅಪಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿದಿದೊಳು (೧೯೦೩. ೨೩). ೩. ಮೋಸದ ; ಕಪಟದ. (ನಾ). ೪. ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ; ಭಾಂತಿ ; ಭ್ರಮೆ ; ಭ್ರಮೆಯೊಳಗೆ ತನ್ನಯ ಭಾಷ್ಯಕ ಹಿಂಗಿದಲ್ಲಿ ಕಂಡುದ ಕಾಣ ಬಾರದೊಂದುಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆ (ಕೋಶ. ೧೦೦-೧೦೦) ; ಪಾಶವಹಿತು ಗುರು ಮಗನೊಳು ಬೇಷವಹಿತು ಚರವಾಗಬೇಕು ಭಾಷ್ಯಕವಹಿತು ಲಿಂಗವಾಗಬೇಕು (ಕೋಶ. ೧೦-೧೦೦). ೫. ಮೋಹ ; ವಾಂಛೆ ; ಪರಮಪ್ರತಿಪ್ರತಿ ಯೋಗವು ತನಗೇ ತರಳನ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯವೇ ಇರಲೆಯದೊಡಲನಡಾಡುವ ನೆನು (ಕೋಶ. ೧೦-೧೦). ೬. ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ; ಸುಳ್ಳನ್ನು ನಿಜವೆಂದು ನಂಬಿಸುವುದು ; ಮೋಸ ; ಭೂವಿಷಯವನ್ನು ತನ್ನ ತನುಭಾಗಮಂ ಭಾಷ್ಯಕವೆಂದೆಂದು ಜಪಿಸು (ಕೋಶ. ೨೩-೨೩). ೭. ಸೂಚನೆಗಳು ; ಅಯುಷ್ಯಾರ್ಥ : "ಚುಂಬತಃ ಭಾಷ್ಯಕಃ ಮೊದ ಲಾದುವು ಅಯುಷ್ಯಾಂತದ ಭೇದಂಗಳ" (ಶಾಣ್ಕು. ೨೩-೨೩) ; ತಪ್ಪು ರೀತಿಯು ಜ್ಞಾನಮಾಯಂ ಪತ್ತಿ . . . ಮುನಿಪಂ ಭಾಷ್ಯಕದತ್ತೇನುವ ಪತ್ತಿಗುಣನಕ್ಷೀಣಯಾದಂ (ಕೋಶ. ೨-೨೩) ; ಇವೊಂನ ವಿರುದ್ಧನಕ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಹಾಲಕದಂಧವ (reviving shaft) ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಭಾಷ್ಯಕ ಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದುರುತ್ತಾರೆ (ಕೋಶ. ೨೨). ೮. ಭೂತ ; ಮೋಸ ಗಾರ. ೯. ನರಿ. ೧೦. ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಹೂವು. [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯಕಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಮರುಳಾಗು ; ಮೋಹಗೊಳ್ಳು ; ಸಹೋಮ ಲಾಂಗಿಯ ಶೇರುರಿದಿ ಹೇಮಜ್ವ ಮುಕುಳಿಸ್ತನ ಬಿಗಿವಡದಿರಭಾಷ್ಯಕಗೊಂಡು ನೀಡಿದ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩). [ಭಾಷ್ಯಕ + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳು)]

ಭಾಷ್ಯಕರತಿ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ರತಿ : ಪ್ರವಂಶದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅದರ ಮನಃಪೂರ್ವಕ ಮನಸ್ಸುಬ್ಬ ರಮಿಸಿದರೆ ಮಹಾರತಿ. ಆಕೆ ಮನಸ್ಸುಬ್ಬಿದ ರಮಿಸುವದು ಭಾಷ್ಯಕರತಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವದು (ಕಾಮಶ. ೨೩೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯಕವಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮೋಹಗೊಳಿಸು ; ಮರುಳುಮಾಡು : ನಿನ್ನನ್ನೇ ತಾಮರಸಾಸ್ತದೊಳಿಟ್ಟು ಭಾಷ್ಯಕವಡಿಸಿದವನಿಗೆ ನೋಡೆಂದು ಕಾಮನ ರಹಿತ ತೋಚದಳು (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩). [ಭಾಷ್ಯಕ + ವಡಿಸು] ಭಾಷ್ಯಕವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಮರುಳಾಗು ; ಮೋಹಗೊಳ್ಳು ; ಕಾಮನ ಶರಳ ಎಗ್ಗುವ . . . ಮಾನಿ ಕಂಡು ಭಾಷ್ಯಕವಡೆವಾಣ್ಣೀದಿ (ಕೋಶ. ೧೩-೧೩). [ಭಾಷ್ಯಕ + ವಡೆ]

ಭಾಷ್ಯಕಾಸ್ತ (ನಾ). ದಿಗ್ವಿಮೆ ಹಿಡಿಸುವ ಅಸ್ತ್ರ ; ಸಮ್ಮೋಹನಾಸ್ತ್ರ : ಭಾಷ್ಯಕಾಸ್ತ್ರಗಳಂ ಸಂಧಿಸಿಯಂ ಕಡುಕಯ್ಯ ಪುಷ್ಕಲನೋ ಚಿತ್ರಂ ಚಿತ್ರತರಮಾಗಿ ಕೈಗಿಡುತ್ತಿದರ್ಪಂ (ಕಾಮಶ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯರ (ನಾ). ೦. ದುಂಬಿಯಿಂದಾದುದು ; ದುಂಬಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟುದು. ೨. ಜೇನುತುಪ್ಪ. ೩. ಸುತ್ತುವಿಕೆ ; ತಿರುಗುವಿಕೆ. ೪. (ಅಲಂ) ಮನಸ್ಸಿನ ಅಲಿದಾಟ ; ಭಾಂತಿ ; ಅಜ್ಞಾನ ; ತ್ಯಾಗಾಂಗ ಭೋಗಾಂಗ ಯೋಗಾಂಗ ಸ್ವರ್ಗಸಮಾಧಾನ ಸುಚಿತ್ತವಿರೂಪ ಮತ್ತೆ ತ್ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿದನೊಬ ಭಾಂತು ಭಾಷ್ಯರವೇತಕ್ಕೆ (ಕೋಶ. ೧೦೦-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯ (ನಾ). ೦. ಹುರಿಯುವ ಓಡು ; ಬಾಂಡಲ : "ಅಪುರೀಷಃ ಭಾಷ್ಯಂ - ಈ ೨ ಹುರಿಗದರಿ" (ಶಾಣ್ಕು. ೩೩-೩೩೨) ; "ಭಾಷ್ಯ ಮಂಬೀಷಂ ಪುಂಪ ಹುಚ್ಚು" (ಕೋಶ. ೨೩-೨೩). ೨. ಬೆಳಕು ; ಪ್ರಕಾಶ. ೩. ಆಕಾಶ. [ಸಂ.]

ಭಾಷ್ಯಕ (ನಾ). = ಭಾಷ್ಯ ೦. [ಸಂ.]

ಭೂತೇಷ (ನಾ). ಹೆಂಗನ ವೇಷಧಾರಿಯಾದ ನಟ : "ಭೂತೇಷಃ ಭೂತೇಷಃ ಭೂತೇಷಃ - ೩ ಸ್ತ್ರೀವೇಷಧಾರಿ - ಹೆಂಗನ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ನರ್ತಕ, ಪುರುಷ, ಕುಣಿಯುವ ಗಂಡಿನ ಹಸರುಗಳು" (ಕೋಶ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಭೂತೇಟ (ನಾ). ೦. (ಕೋಶ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾ ಗುವ) ಹುಬ್ಬುಗಂಟು ; ಭೂಭಂಗೆ ; ಹಿಡುಂ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಮೆ ಎರಚಿ ಲೆಕ್ಕಿಸದ ಭವಣಭೂತೇಟ ಪೂದಲ್ಕಾರಿ (ಕೋಶ. ೩೩೦) ; ಭೂತೇಟ ಭೇದಲೈದೊಂದಿರ ಕೋಪಾಗ್ನಿಯು ಭೇದವು ರೂಪಾಂತ ತೊಂದ ಭಯಭೂತುತ್ವಂ (ಕೋಶ. ೧೦-೧೦). ೨. [ನಟ] ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಿನ ವಿಳು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; "ಎರಡು ಹುಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಜಾಗ್ರತೆ ಮೇಲಿಕ್ಕುವುದು" (ಕೋಶ. ೨೩-೨೩ ಕೋಶ. ೨೩) ; ಸಹಜ. ಪತಿತ. ಕಾತ್ಯವೃ. ರೇಚಿತ. ಕುಂಚಿತ. ಭೂತೇಟ. ಚತುರ - ಈ ವಿಳು ಹುಬ್ಬಿನ ಭೇದಗಳ . . . ಭೇದನಯತ್ನದಿಂದಂ ಜಲಜಾಕ್ಷೀ ಭೂತೇಟ ಯಂಬ ಪ್ರವೇಸದಿಕರ್ಪಂ (ಕೋಶ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಭೂತೇಷ (ನಾ). = ಭೂತೇಷಃ : "ಭೂತೇಷಃ ಭೂತೇಷಃ ಭೂತೇಷಃ - ೩ ಸ್ತ್ರೀವೇಷಧಾರಿ - ಹೆಂಗನ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ನರ್ತಕ, ಪುರುಷ, ಕುಣಿಯುವ ಗಂಡಿನ ಹಸರುಗಳು" (ಕೋಶ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಭೂತೇಟ (ನಾ). = ಭೂತೇಟ ೦ : "ಭೂತೇಟಃ ಭೂತೇಟಃ - ೨ ಹುಬ್ಬು (ವರ್ಷ) ಗಂಟಿಕ್ಕುವುದು" (ಶಾಣ್ಕು. ೧೦೦-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಭೂತೋಟ (ನಾ). ಹುಬ್ಬಿನ ಕೊನೆ. - ತುದಿ : ಈ ಜಗದೊಳ ಬಡೆಗ ನನ್ನನಾಪನುಳುಂ ಭೂತೋಟಿಯಂ ಕೋಟಿಯಂ (ಕೋಶ. ೧೦-೧೦) ;

ಕಾರ್ಯಾದ್ಯದ್ವಿಧೀಕೃತಂ ಭರಣೀಶ್ವರಂ ಕನಕಮಂ ಭ್ರೂಣೋಚಯಂ
ಕೋಚಯಂ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೪೭). [ಸಂ.]

ಭ್ರೂಣ (ನಾ). ೧. ಗರ್ಭಸ್ಥ ಶಿಶು ; ಪಿಂಡ : " ಗರ್ಭಃ, ಭ್ರೂಣಃ - ಈ
೨ ಗರ್ಭಂ " (ಕಾಣ್ಯ. ೩೨-೪೩); ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ, ತಾಯಿ
ಯಿಂದಲೇ ಆಹಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ಬೆಳೆಯುವ ಮನುಷ್ಯನ ಭ್ರೂಣವು
(Embryo) ಕೂಡ ರಾಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಪರತಂತ್ರಜೀವಿಯೇ
(ಕಾಣ್ಯ. ೪). ೨. ಕೂಸು ; ಶಿಶು ; ಮಗು. ೩. ಹುಡುಗ ; ಬಾಲಕ.
೪. ಬಸರಿ ; ಗರ್ಭಿಣಿ ; " ಬಸುಣ ಸತಿಯೋ ಭ್ರೂಣಮಯಮು " (ಕಾಣ್ಯ. ೧೪೦-೧೨). ೫. ಸಸ್ಯದ ಅಂಕುರ ; ಮೊಳಕೆ ; ಈ
ಅಂಕವು ಪರಾಗಸಂಕರಣ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಸ್ವರ್ಗವಾದ ಮೇಲೆಯೇ
ಭ್ರೂಣವು ತಯಾರಾಗುವುದೋ ಏತದವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು
(ಪ್ರಾಂ. ೧೪) ; ಭತ್ತದ ಉಮಿ ಅಥವಾ ಹೊರಕವಚವನ್ನು ತೆಗೆದರೆ
ಬರುವ ಅಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣ . . . ಮತ್ತು ಒಳಗೆ ಏಕೈಕ
ಭಾಗ ಇರುತ್ತದೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೩೨). ೬. ಮೂಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ
ಮಕ್ಕಳು ; ಮೂಲವಸ್ಥೆ ; ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಮಕ್ಕಳನ್ನು
ಸೌರಭೃತದ ಗ್ರಹಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ಮಕ್ಕಳ ಭ್ರೂಣಗಳೆಂದು
ವರ್ಣಿಸಬಹುದು (ಕಾಣ್ಯ. ೨೪). ೭. (?) : " ಗರ್ಭಿಣಿ ಜ್ಞಾತಿಯಿರುವ
ಬಾಲಕರುಮಿಂತಿವು ಭ್ರೂಣಮುನಿವು " (ಕಾಣ್ಯ. ೧೪೪). [ಸಂ.]

ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಾಪಾತಕ (ನಾ). ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಶುವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವುದು.-
ಕೊಲ್ಲುವುದು ; ಅದು ಕಣ್ಣಿವು ನಯನಮಿರೆ ಇಂದುಜಾಲಂ ಭ್ರೂಣ
ಹತ್ಯೆ ಬಂದು ನಿಲುವನೆ (ಪ್ರಾಂ. ೧೬-೧೭) ; ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಭ್ರೂಣಹತ್ಯೆಮೋಡಂ
ಗಳೊಮ್ಮೊದಲೊಳೆ ಬಂದೊದವುಗುಮೆಂದೆ ಮೋಕ್ಷಂ (ಪ್ರಾಂ. ೪೨-೪೩).
[ಸಂ.]

ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಾಪಾತಕ (ನಾ). ೧. ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಶುವನ್ನು ಕೊಂದು
ದರಿಂದ ಬರುವ ಪಾಪ. ೨. ಹಸುಳಿಯನ್ನು ಕೊಂದುದರಿಂದ
ಉಂಟಾಗುವ ಪಾಪ ; ಬಾಲವಧೆಯಿಂದ ಬರುವ ದೋಷ ; ಕರೆ
ನಿಮ್ಮ ತಗಳೋ ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಾಪಾತಕಕ್ಕೊಂದುವೆನೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೩-೨೬) ; ಈ
ತರಳನ ಮರ್ದಿಸಿ ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಾಪಾತಕವನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಏತಕೆ
(ಕಾಣ್ಯ. ೧೦-೨೬). [ಸಂ.]

ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಾಪಾತಕ (ನಾ). ಬಾಲನನ್ನು ಕೊಂದ ಪಾಪ ; ಆತುಕೊಳ್ಳಿ
ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಾಪಾತಕಿಯ ಪಡಿತಳಸು ವಿಶಿಷ್ಟವಾತವಿದೆಯೆನುತುನಿವ
ಸುತನಿಲನಂದನನ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೦-೪೦). [ಸಂ. ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಾಪಾತಕನಾ]

ಭ್ರೂಣಹತ್ಯೆ (ನಾ). = ಭ್ರೂಣಹತ್ಯೆ ; ಭ್ರೂಣಹತ್ಯೆ ನಮ್ಮ ಮೊದಲನೆಯ
ಹೆಜ್ಜೆ (ಪ್ರಾಂ. ೪೩-೪೦). [ಸಂ. ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಾ]

ಭ್ರೂಭಂಗ (ನಾ). = ಭ್ರೂಕೆಟೆ ೧ : ಪ್ರಕೃತಮಗ್ನಪತಿಶಿಶುವನ್ನು
ಇತರತವಿವಿಧವೇಭ್ರೂಭಂಗಂ ನಕುಲ ಸಹದೇವಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೭-೪) ;
ನಿಮಗ್ನಿತು ಭಂಗಮಂ ಮಾಡಿದಂಗೆದಾದಿಗಳಂ ಭ್ರೂಭಂಗಮಾತ್ರದೊಳೆ
ಸೆಜೆಗೆಯ್ದು ತಂದು . . . ಪರಿಭವಿಸುಮೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೪-೧೫ ೫) ;
ಕಂಠದನೆಯೋಗೆ ನಿಜಹಸ್ತಾಂಗುಲಿಯೊಳುತ್ತರೆ ಲಸದ್ಯು ಭಂಗದರೆ
ಸಂದೇಹ ಮುಖವಿಕ್ಕಿತಿಯೆರೆ ದುರ್ಗತಿ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೪-೪೩). [ಸಂ.]

ಭ್ರೂಭ್ರೂಕೆಟೆ (ನಾ). = ಭ್ರೂಕೆಟೆ ೧ : ಕೃತಾಂತಭ್ರೂಭ್ರೂಕೆಟೆಟಲಮಂ
ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತಂ ಕಾಮಾಕಮಂ ಕರೆದು (ಪ್ರಾಂ. ೬-೨೦). [ಸಂ.]

ಭ್ರೂಮಧ್ಯ (ನಾ). ಎರಡು ಹುಬ್ಬುಗಳ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ; ಮೂಲ
ನಾಭಿಸ್ಥಿತ ಕಂಠಮುಖನಾಭ್ಯಾಂಗುಲೀಲನೇ ಭ್ರೂಮಧ್ಯವಾದ ಮಧ್ಯಸ್ಥನೆ
(ಪ್ರಾಂ. ೬-೨೬-೨೭) ; ದ್ವಾರಗಳೊಂಭತ್ತು ಮುಖ್ಯ ನಿಧಿಗಳು ಧ್ಯಾನ
ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಿ (ಪ್ರಾಂ. ೬-೨೦ ಕಾಣ್ಯ. ೨೭). [ಸಂ.]

ಭ್ರೂಲಾಸ್ಯ (ನಾ). ಹುಬ್ಬನ್ನು ಆಡಿಸುವುದು ; ಹುಬ್ಬನ್ನು
ಕುಣಿಸುವಿಕೆ ; ಇದು ನಿತ್ಯಜ್ಞಾನವಿಕ್ಷೇಪವು . . . ಎಂದೂ ಕೋರ್ದ
ತೆಲದಿಂ ಭ್ರೂಲಾಸ್ಯಮಂ . . . ಕೋರ್ದಾಳೆ (ಪ್ರಾಂ. ೧೦-೧೭). [ಸಂ.]

ಭ್ರೂಲೇಖ (ನಾ). ಹುದ್ದಿನ ರೇಖೆ.-ಗರೆ : ಮುಂದೆ ನಿಂದ ಸಕಲಮುಖ
ಬದ್ದರನುಕೃತಿಭ್ರೂಲೇಖಿಯಂ . . . ದೀಡಿಗೆ ಬೆಸಸೆ (ಪ್ರಾಂ. ೪-೨೦).
[ಸಂ. ಭ್ರೂಲೇಖಾ]

ಭ್ರೂವಿಕ್ಷೇಪ (ನಾ). = ಭ್ರೂಲಾಸ್ಯ ; ಆ ಪುರಸ್ಕೀಭ್ರೂವಿಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ
ಸೇವಾಪತಿವಿದಿಯುನಿತ್ತಂ ಮನೋವಾತಂ (ಪ್ರಾಂ. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಭ್ರೂವಿಕ್ಷೇಪಣ (ನಾ). = ಭ್ರೂಲಾಸ್ಯ ; ತದ್ಭ್ರೂವಿಕ್ಷೇಪಣಪುಲಿತಂ
ಮೇಘನಾದವಾದರದಿಂ ಬಂದು (ಕಾಣ್ಯ. ೬-೨೦ ೫). [ಸಂ.]

ಭ್ರೂವಿಭ್ರಮ (ನಾ). ಹುದ್ದಿನ ರಮಣೀಯವಾದ ಚಿಲನೆ.-ವಿಲಾಸ :
ಕಂಠಾಶರಭವ[ನ]ವಾ ಪ್ರಿಯಕಾಂಕ್ಷಾಭ್ರೂವಿಭ್ರಮಗ್ರಹಾಂಗ್ರಹವರದಿಂ
ಭ್ರಾಂತಿಸದುವಾತಮನಂ ತಂತಮಗ್ನಿತ್ಯಂ ಸಮಸ್ತರಾಜ್ಯಪ್ರಿಯಂ
(ಕಾಣ್ಯ. ೧೦-೨೬) ; ಆಕೆಯರ ಸತ್ವವಿಭ್ರೂವಿಭ್ರಮದಿಂ ಮದನನ ವದೆ
ಎಲ್ಲಳಂ ಕೆದರ್ದಂತೆಯುಂ . . . ಅತಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ (ಪ್ರಾಂ. ೨೨-೧೪ ೫).
[ಸಂ.]

ಭ್ರೂವಿಲಾಸ (ನಾ). = ಭ್ರೂವಿಭ್ರಮ : ಭ್ರೂವಿಲಾಸ್ಯತಿಯೋಣಿ
ನುತ್ಪತ್ತಿಯಾಗದೆ ಬ್ರಹ್ಮಕೋಟಿಗಳು . . . ದೇವ (ಕಾಣ್ಯ. ೬-೨೦).
[ಸಂ.]

ಭ್ರೂಸಂಜ್ಞೆ (ನಾ). ಹುದ್ದಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ಸನ್ನೆ ; ವಿವಾಹಮಂಗಳಕೇಡೆ
ಭ್ರೂಸಂಜ್ಞೆ ಯಂಬಂತೆ ಚಿಲ್ಲನದೊಳೆ ಶ್ವರವಿವಾಹರೇಖೆ ತಳೆದಕ್ಕೀಗಳ
ಕುಮಾರಾಸ್ಯದೊಳೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೪೦೦). [ಸಂ. ಭ್ರೂಸಂಜ್ಞಾ]

ಮ

ಮ (ನಾ). ರಿ. ಕನ್ನಡ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಅಕ್ಷರ : ಪಞ್ಚಬ್ರಹ್ಮಮುರಲಿವಚನಪಠ (ಕಾಣ್ಯ. ೬. ೩೩); ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ೪೭ ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆಯೆಂದು ಕೇಶಿಬಾಚನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ . . . ಪಂಜನಗಳು . . . ಪಞ್ಚಬ್ರಹ್ಮ (೪೩೦. ೩). ೨. ಚಂದ್ರ. ೩. ಬ್ರಹ್ಮ. ೪. ವಿಷ್ಣು. ೫. ಶಿವ. ೬. ಯಮ. ೭. ಸಮಯ; ಕಾಲ. ೮. ವಿಷ. ೯. ನೀರು. ೧೦. ಸುಖ; ಕ್ಷೇಮ. ೧೧. [ಛಂದ] ಮೂರು ಗುರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಗಣ; ಮಗಣ (— — —): ಮಯರಸತಜಛನರಿ ಗುಣಿಚಯಮಂಜಿವ ನಿಯದುರಿಂ ಗಣಾಕ್ಷರಮುಕ್ಯಂ (ಕೂಟಾಂಜ. ೦-೩೩). ೧೨. [ಸಂಗೀತ] ಸರಿಗಮಪಧನಿ ಎಂಬ ಸಪ್ತ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು; ಮಧ್ಯಮ: ಅವಲ್ಪಿ ತೋಜುವಕ್ಷರಾದಿ ಸಂಜ್ಞೆಗಳು ಪುಟ್ಟವು ಸರಿಗಮಪಧನಿಯೆಂಬವು (ಕೂಟಾಂಜ. ೨೩-೩); ಸಪ್ತಸ್ವರ ಛಮವಾಗಿ ಸ. ರಿ. ಗ. ಮ. ಪ. ಧ. ನಿ ಎಂಬ ಸಂಗೀತಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಗವಲ್ಲದೆ (ಕೂಟಾಂಜ. ೦೩). ೧೩. [ಗಣಿತ] ಐದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ; ೫ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರ ಗಳಿಂದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಒಂದು ಕ್ರಮವಿದೆ. 'ಮಾಡಿ ಪಂಚ' ಎಂದರೆ-ಪ ಎಂದರೆ ರಿ, ಫ = ೨, ಬ = ೩, ಧ = ೪. ಮ = ೫ — ಈ ರೀತಿ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. [ಸಂ.]

ಮುಂದೆ 'ಮೆಯಿಂದ' ನೋ.

ಮುಂದು 'ಮೆಯು' ನೋ.

ಮಂಕ (ನಾ). ರಿ. ಕಳೆಗುಂದಿರುವನು; ಪೆಟ್ಟುಮೋರೆ ಹಾಕಿ ಕೊಂಡಿರುವನು; ಹಣ್ಣು ಮಂಕನಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದೀಯಾ ? (ಕೂಟಾಂಜ. ೨). ದಡ್ಡ; ತಿಳಗೇಡಿ; ಮೂಢ; ಕುರುಚುನು ಮಂಕು ಮಂಕನು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಾಗಿರುವುದು (ಕೂಟಾಂಜ. ೨೪. ೨೩); ಅಗ ಜಾನು ಮಂಕನಂತೆ ಕುಳಿತು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ (ಕೂಟಾಂಜ. ೩೩).

[ಮಂಕು + - ಅ,]

ಮಂಕಡ 'ಮಕ್ಕಡ' ನೋ.

ಮಂಕಣೆ 'ಮಕ್ಕರಿ' ನೋ.

ಮಂಕಟ್ಟೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು; ಪಮ್ಮಣ್ಣಭಾರದ ಮಗಳವೆ ಕನ್ನಿಯರ ಸಿಹಿತ್ತಿಯರಪ್ಪ ಮಂಕಟ್ಟಕ್ಕನಿಯಾರ್ (ಕೃ. ೨೫ (೩). ೨೦೫೩-೪೩; ಸು. ೨೦೦೦). [ಮಂಕ ? + ಅಟ್ಟೆ]

ಮಂಕರಿ 'ಮಕ್ಕರಿ' ನೋ.

ಮಂಕಿ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವಳು; ದಡ್ಡಿ; ಕಂಕಿ ಹೋರುವವಳೆಂದ ಮಂಕಿ ಹೋರುವು ಲೇಸು (ಕೂಟಾಂಜ. ೦೩೨). [ಮಂಕಿ + - ಇ]

ಮಂಕು (ನಾ). ರಿ. ಮಸುಕು; ಮುಟ್ಟು; ಅವಳ ಕಣ್ಣು ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹಗಲು ಮಂಕು ಚಿವುಕು (ಕಾಣ್ಯ. ೩೦೯). ೨. ಜಡತೆ; ಅಲ್ಪಜ್ಞೆ; ನಿರುತ್ಸಾಹ; ಗುಪ್ತ ಹೋಗಿ ಮಂಕು ಕವಿಯು (ಕೂಟಾಂಜ. ೩); ನಿವಾರಣಾಗದ ಮಂಕು ಕಳೆಸಾಧನವನ್ನು ಕವಿದಂತೆ ಅವರಿಗೆ ತೋರಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೯೦). ೩. ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ; ಕಲ್ಪಾಬಿಕ್ತಿ; ಅರಿವು ಮಾಯೆಯ ಮಂಕೊ (ಕೂಟಾಂಜ. ೦೦-೦). ೪. ಮಂದಬುದ್ಧಿ; ಅಜ್ಞಾನ; ಮಂಕಿನ ಜಡತೆ ಕವಿದರ ಮಹಾದೇವ ಮೂವಿದ ಮಹಾತ್ಮಕರ (ಮುಕ್ತಾಂಜ. ೨-೩೯). ೫. ತಿಳವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿ; ಕೊಂಕುಗುರುಳನ ರಂಧ್ರ

ಮಂಕುಬೂದಿ

ಕಂಕಣವು ಕಟಿಸುತ್ತ ಪಂಕಜಮುಖಿಯು ಎಸೆದೇಡ ಪಾನೊಲಿದ ಮಂಕಿ ಮನಕವು (ಕೂಟಾಂಜ. ೦೩೦). (ಗು). ೬. ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ; ದಡ್ಡತನ ದಿಂದ ಕೂಡಿದ; ಮಂಕು ಜೀವನಾಗಿ ಮುಕ್ತಿ ಬೇಡಬಾರದು (ಕೂಟಾಂಜ. ೨-೩೬-೪); ಎಲೆ ಮಂಕುಮದವ ನಿನ್ನರಳುಂಟು . . . ಎನ್ನ ಕಲಾವಕ್ಷದೊಳು ನಾಂಟಲಿರಿಯವು ಹೋಗು (ಕೂಟಾಂಜ. ೦೨-೩೮).

ಮಂಕಾಡು = ಹುಡುಗಾಟಿಕೆ ಮಾಡು; ಹುಡುಗಾಟವಾಡು : ತಾಯಿ ಮುಂದೆ ಮಗು ಮಂಕಾಡಿದೊಪಾದಿಯಲ್ಲಿ (ಕೂಟಾಂಜ. ೯೩). ಮಂಕುಮಾಡು = ರಿ. ಮರುಳುಮಾಡು; ಮೋಹಗೊಳಿಸು; ಬಿಡದ ಗಿಳಿಯ ಕೀಳಿತ್ತು ನಾಯಕ ತನ್ನ ಸೋಂಕಿದಾಕ್ಷಿಣವೆ ನೀಚಿಯರ ಮಂಕು ಮಾಡುವ (ಕೂಟಾಂಜ. ೬-೩೩). ೨. ಕಳೆಗುಂದಿಸು; ಕಾಂಕಿಹೀನನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು : ಪ್ರಬಲತೆ ಹಸ್ತಸ್ಥ ಸೂರ್ಯ. . . ತಾಂಕಪ್ರಕಾಶವಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಮಂಕು ಮಾಡಿ ಲೋಕದ ಕ್ಷಣಿಗೆ ಅವನ ಇರವೇ ಗೊತ್ತಾಗಿ ದಂತೆ ಮಾಡಿದಿರುತ್ತಾನೆ (ಕೂಟಾಂಜ. ೦೦೩). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಕ್ಕು; ಮಲ. ಮುಕ್ಕುಕ; ಕುಳು. ಕೆಲ. ಮಂಕು./ಪಾಲಿ. ಮಂಕು]

ಮಂಕುಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮರುಳುಮಾಡು; ವಿಷ್ಣುಯಗೊಳಿಸು : ಭಾರತದ ಸನ್ಮಾಸಿದೊಬ್ಬ ಅಮೇರಿಕಿಯ ಜವವನ್ನು ಮಂಕುಗೊಳಿಸಿದ (ಕೂಟಾಂಜ. ೩೦). ೨. ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಮಾಡು; ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸು : ಆ ಹುಡುಗಿಯಲ್ಲಿ ಆಡಕವಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತಾಯಿ ತಂದೆ ಮಂಕು ಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆಲ್ಲಾ ಎಂದು ಸುನಂದಳಿಗೆ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು (ಕೂಟಾಂಜ. ೦೦೩). ೩. ಮಸಕಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ಮುಟ್ಟುಗಿಸು.

[ಮಂಕು + ಕೀಳ್ + - ಇಯ]

ಮಂಕುತನ (ನಾ). ತಿಳವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ದಡ್ಡತನ; ಬೆಚ್ಚುತನ : ನಿನ್ನೇ ಮಂಕುತನವೇನೆಂದರು ಸುಖರು (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೩); ಬಿಟ್ಟು ಇದೇನೋ ನಿನ್ನ ಮಂಕುತನ ? (ಕೂಟಾಂಜ. ೩೪). [ಮಂಕು + - ತನ]

ಮಂಕುಂದಿಣ್ಣೆ (ನಾ). ದಡ್ಡತನದ ರಾಶಿಯಂತಿರುವವನು; ಬಹಳ ವೆದ್ದ: ನೀನು ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಕುದ್ಡ ಮಂಕುಂದಿಣ್ಣೆ ಅಗುತ್ತೀಯಾ ನೋಡು ತಿರು (ಕೂಟಾಂಜ. ೦೩); ಮಂಕುಂದಿಣ್ಣೆ ಮದುವೆಗೆ ಬೋದರೆ ವಾಲಿಗ ದವರಲ್ಲಾ ಅಟ್ಟಿದಿಕೊಂಡು ಹೋದವರಂತೆ (ಗಾಳ). [ಮಂಕು + ದಿಣ್ಣೆ]

ಮಂಕುಬಡಿ (ಕ್ರಿ). ಏನೂ ತೋಚದಿರು; ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯುಂಟಾಗು : ಮಂಕುಬಡಿದವರಂತೆ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟವರು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಜೀತರಿಸಿ ಫುಫುಸನೆ ಅಂಗೈಯಿಂದ ಹಣೆ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಟಾಂಜ. ೨೩೨); ಚಿವುಕರ ನಂತರ. . . ಮಂಕುಬಡಿದವನಂತೆ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟ (ಕೂಟಾಂಜ. ೩೩).

[ಮಂಕು + ಬಡಿ,]

ಮಂಕುಬೂದಿ (ನಾ). ತಾಂತ್ರಿಕಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರು ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರೆಂದು ನಂಬಿ ರಾದ ಮಂತ್ರದ ಬೂದಿ; ವಶೀಕರಣ ಭಕ್ತಿ: ಮಂಕುಬೂದಿ ಯನ್ನೇರಳಿದ ಮೂಟಗಾರನಿಗೆ ತರಣು ಹೊಂದಿದವರಂತೆ ಈ ದೇಶದ ಜನರು ಪವಾಡಪುರುಷರಾದ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು (ಕೂಟಾಂಜ. ೩೩).

ಮಂಕುಬೂದಿಮನ್ನೇರಳು = (ಅಲಂ) ಮೋಸಮಾಡು; ಮಂಚನೆ ಮಾಡು: ವೃದ್ಧತೀರ್ಥಯಾತ್ರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಂಕುಬೂದಿಯನ್ನೇರಳುವುದು ದಂತೂ ಪಾಪ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಇಲ್ಲ! (ಕಾಣ್ಯ. ೩೨); ಈ ವಿಧಾನಿ

ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳು ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಂಕುಬೀಜದಿಯನ್ನೆರಚಲಾರವು (ಶ್ರೀಮತಃ ೨೩). [ಮಂಕು + ಬೀಜ]

ಮಂಕುಮಳೆ (ನಾ). ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸುವ ಮಳೆ; ಭಯಂಕರವಾದ ಮಳೆ; ತೆಂಕಣಗಾಳಿ ಮಂಕುಮಳೆ ಬರಬೀತು (೩೩).

[ಮಂಕು + ಮಳೆ (< ಮುಟ)]

ಮಂಕುರ (ನಾ). ಕನ್ನಡಿ; ದರ್ಪಣ. [ಸಂ.]

ಮಂಕುಮೈಯ (ಶ್ರೀ). ಮಂಕು ಆವರಿಸು; ಭ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಗು; ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತನಾಗು; ಝೇಂಕರಿಸುವ ತುಂದಿಗಳ ಕಂಡು ನಮಿಸುವ ಮಂಕುಮೈಯಂತಾದನೊಡನೆ (೩೪. ೩೭-೩೮). [ಮಂಕು + ಮೈಯ]

ಮಂಕುಹಿಡಿ (ಶ್ರೀ). ಪೆಚ್ಚುತನ ಆವರಿಸು; ಬೆಚ್ಚಾಗು; ಬೆಪ್ಪಾಗು; ಅದ್ಭವವನ್ನೂ ಕೋಡಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯನು ಮಂಕುಹಿಡಿದವನಾಗಿ "ಸುಬ್ಬಣ್ಣವರೇ, ಇದೇನು ಮನೆಯೋ, ಇವನ ದೆವ್ವದ ಗುಹೆಯೋ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೩೫. ೨೩). [ಮಂಕು + ಹಿಡಿ (< ಮಿಡಿ)]

ಮಂಕಿ 'ಮಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಮಂಕಿ (ನಾ). ೧. (ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಹೋಲುವ ಹಾಗೂ ಬಾಲವುಳ್ಳ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿ; ಕೋತಿ; ಕುಟ; ೨. ವಿಶಾಸವಾದದ ಪ್ರಕಾರ ಮಾನವಜನಾಗದ ಮೂಲಪ್ರಾಣಿ; ಮೂದಿದ ಗುಣವು ಮಂಕಿನಾದ ಮೇಲೆನ್ನೊನ್ನೆನು (೩೬. ೨-೩೩-೩); ಮಂಕಿನ ಕೈಗೆ ಮೂಳೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹಾಗಾಗಿದೆ (೩೭. ೩); ಮಂಕಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳಿ ಕೊಟ್ಟಿ ಹಾಗಿ (೩೮. ೨). (ಆಲಂ) ಕುರೂಪಿ; ಅಂದಗೇಡಿ; ಆ ಮಂಕಿನನ್ನು ಯಾರು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ? (೩೯).

ಮಂಕಿನ ಶಾಯಿತಿ = ಸತ್ತ ಕೋತಿಯಿಂದ ಹರಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕರೋಗ; ಸಾಗರ, ಸೂರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಂಕಿನ ಶಾಯಿತಿಗೆ ಅನೇಕರು ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ (೪೦). ಮಂಕಿನ ಕೆಮ್ಮು = ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಮ್ಮು; ಕೋಡಗಕೆಮ್ಮು; ನಾಯಿಕೆಮ್ಮು; ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗರ ಮಂಕಿನ ಕೆಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಳಭಾವ ಬಹಳ ಉತ್ತಮ ಔಷಧವಾಗುವುದು (೪೧. ೩). ಮಂಕಿನ ಕೈ = ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತೋಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಲಕರಣೆ. ಮಂಕಿನ ಕಾಣಿ = ಕೆನ್ನೆ ಹಾಗೂ ಕೊರಳು ಉದ್ದಿಕ್ಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ; ಕೆವ್ವಟರಾಯ (ಕರಾ); ಗದ್ದೆ ಕಟ್ಟು; "ಗದ್ದೆ ಕಟ್ಟು; ಮಂಕಿನ ಕಾಣಿ" (Parasite. ೩೪೩). ಮಂಕಿಮಾಣು = ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಂತಾಗುವಿಕೆ; ಅದ್ಭುತ ವಾಗುವಿಕೆ; ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ತಡಕಿದರೂ ಅದು ಮಂಕಿಮಾಡುವಾಗಿದೆಯಲ್ಲೇ! (ಕಣ. ೧, ೨೦೩).

[ದೇ. ೩ ಮಲ. ಮೊಣ್ಣು; ಕುಳು. ಮಂಕಿ]

ಮಂಕಿ (ನಾ). ೧. ದೋಣಿಯ ಮೇಲುಭಾಗ; ನಾವೆಯ ಅಗ್ರಭಾಗ; ನೌಕಾಪಿರ; "ಪುಕುವು, ಮಂಕಿ—ಈ ೨ ನಾವೆಯ ಬಿಜುಲು" (ಕಣ. ೨೦೦-೨೦). ೨. ಹಡಗಿನ ಪಕ್ಕ—ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗ. [ಸಂ.]

ಮಂಕಿಚೇಪ್ಪಿ (ನಾ). ಕಟಿಯಂತೆ ಹುಟ್ಟು ಕುಣಿಸುವುದು. ಹೆಚ್ಚು ಕಿರಿಯುವುದು ಮೊದಲಾದ ಅಂಗಚಲನೆ; ಒಣಿ ನಾನಾತರದ ಮಂಕಿಚೇಪ್ಪಿಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತಾನೇ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡಿಯಿಂದ ತಾನಿಗೆ ಸುಂದರು (೪೨. ೩೭). [ಮಂಕಿ + ಚೇಪ್ಪಿ]

ಮಂಕಿಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಹಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿ; ಒಂದೆಡೆ ಮಂಕಿಟ್ಟಿಹಕ್ಕಿಗಳ ವಿಟಿನಾದವು ಕಂಡನ್ನು ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸುವಂತಿತ್ತು (೪೩. ೩೪).

ಮಂಕಿತಂಡುಕೊಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಕಿರಿಯ ಹೆಸರು; ಮಂಕಿತಂಡು ಕೊಟ್ಟಿ ದಿಕ್ಕು ಬೀಜ ಮೂಗೊಳಗಲ್ಪಡುವ ಮೂಗೊಳ ಮಾರ್ಕು

ಬಿಟ್ಟಿ (೪೪. ೨. ೨೦೩. ೨೩. ೧೦೦). [? + ಕೊಟ್ಟಿ]

ಮಂಕಿತನ (ನಾ). ೧. ಕಟಿಯ ಮೂಲಸ್ವರೂಪ.—ಪ್ರಕೃತಿ: ಮನುಷ್ಯನು ವಿವೇಕವಂತನೂ ವಿಶಾಸಶೀಲನೂ ಆದ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದು ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಮಂಕಿತನದಿಂದ ಮನುಷ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ (೪೫. ೨೦೪). ೨. (ಆಲಂ) ಕುಟೇಪ್ಪಿ; ಅಧಿಕಪ್ರಸಂಗ; ಹೆಣ್ಣುಹುಡುಗರ ತಂದೆ ಅಂದರೆ ದೇವರ ಗುಡಿ ಅಂತ ತಿಳಿದಾಣೆನೋ, ಮನುಷ್ಯ ಬಂದ್ವಾಂಗ ಮಂಕಿತನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ? (೪೬. ೨೩); ತಿಪ್ಪನಲ್ಲಿ ವೈದಿಕವೃತ್ತಿಯ ಹುಡುಗರ ಮಂಕಿತನವೆಲ್ಲ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು (೪೭. ೨೩).

[ಮಂಕಿ + ತನ]

ಮಂಕಿಶೋರಣಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು; ಶ್ರೀಮಂಕಿಶೋರಣಿ ಪ್ರಮಾದಿಯನ್ನು ಸಂವತ್ಸರವಾಚ್ಛಾಢ್ಯಸಾದ್ಯಸವ್ಯವಿ ಅಧಿಕಪ್ರಾಸಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವಾದನಾಲ್ಕರ್ಷ (೪೮. ೨೩-೨೪. ೨೦-೨; ೪೯). [?]

ಮಂಕಿಉಡಿದಾರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ; ಅಶಾಶುಲ್ಕ, ಮಂಕಿನ ಉಡಿದಾರ (೫೦. ೧೭-೧೮). [?]

ಮಂಕಿಬಳ್ಳಿ (ನಾ.) = ಮಂಕಿನಉಡಿದಾರ: "ಅಷ್ಟು ಅಶಾಶುಲ್ಕ ಅಥವಾ ಮಂಕಿಬಳ್ಳಿ (Cuscuta) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (೫೧. ೨೦೪). [? + ಬಳ್ಳಿ]

ಮಂಕಿಪರಸ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು; ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ನಿಜರವನ ಮಂಕಿಪರಸ ಮಹಾಪರಸರ ಅಳಿಯ ತುಣುಗೋರೋರಬಿವೊಲುವಡೆ ಪರಿಯಾಟ್ಟು × × ಸತ್ತ (೫೨. ೨೩. ೨೦೪. ೩೭-೨; ೫೩. ೨೦೦ ?).

[ಮಂಕಿ + ಪರ (< ಅಪ್ಪ) + ಅರಸ]

ಮಂಕಿಪ್ಪಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; (೫೩. ೩೩-೩೪. ೨೦೪). 'ಅಪ್ಪೆಯಸೊಪ್ಪು' ಪರಾ. [?]

ಮಂಕಿಮಾರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಮಂಕಿಮಾರಿಸೊಪ್ಪು, ಹೆಣ್ಣುಕೋಕುಂಬೆ, ಹುಟ್ಟುಮುಟ್ಟೇಗಡ (೫೩. ೩೩-೩೪); ಮಂಕಿಮಾರಿ, ತುಂಬೆ, ತಿರಪುಟ್ಟಿರಿ (೫೪. ೨೩). 'ಮಂಡಳಮಾರಿ' ಪರಾ. [?]

ಮಂಕಿಮುಟ್ಟಿ (ನಾ). ೧. ಕಟಿಯ ಮುಟ್ಟಿ—ಹಿಡಿತ. ೨. (ಆಲಂ) ಹಿಡಿದ ಹಟವನ್ನು ಬಿಡದಿರುವುದು; ಹಟಮಾರಿತನ; ಹೆಣ್ಣುಬೀಜ ಅಪ್ಪಿಪ್ರದನಲ್ಲ, ತುಂಬ ಹುಟ್ಟುಮಾರಿ! ಉಡದ ಹಿಡಿತ ಅವನದು. ಅದಕ್ಕೆ 'ಮಂಕಿಮುಟ್ಟಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸರಿಯೆ (೫೫. ೨೩). ೩. ಜಿಪ್ಪಣಿ; ಲೋಭಿ; ಅವನು ಬಹಳ ಮಂಕಿಮುಟ್ಟಿ, ಅವನನ್ನು ಸಾಲ ಕೇಳಲೇ ಬೇಡ (೫೬). 'ಕಟಿಮುಟ್ಟಿ' ಪರಾ.

[ಮಂಕಿ + ಮುಟ್ಟಿ]

ಮಂಕಿಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು; ತೋಟಯ್ಯನ ಮಗ ಮಂಕಿಯ್ಯಂ . . . ಕಾಳಗದೊಳ್ ಅವನು ಮುಂದೆ ಸತ್ತ ಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂದೊಂ (೫೭. ೨೩, ೫೮. ೩೭-೩೮; ೫೯. ೨೦೦). [ಮಂಕಿ + ಅಯ್ಯ]

ಮಂಕಿರವಳ್ಳಿ 'ಮಂಕಿಬಿಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಂಕಿರೆ 'ಮಂಕಿರೆ' ನೋ.

ಮಂಗಳ. ಮಂಗಳ (ಗು). ೧. ಶುಭಕರವಾದ; ಕಲ್ಯಾಣಕರವಾದ; ಶುಭ ಪೊಲ್ಲ ಮುಖವು ಕೊರಗಿತ್ತ ಮಂಗಳಸುಮ್ಮವಜಿತವಾದ . . . ಗ್ರಹಬಲ ತಪ್ಪಿತಕಟಾಯಂದಂ (೬೦. ೩-೪). (ನಾ). ೨. ವಳಿಗ; ಅಭಿವೃದ್ಧಿ. ೩. ಅದ್ಭುತ; ಭಾಗ್ಯ; ಮೇಲ್ಮಿ. ೪. ಕುಶಲ; ಕ್ಷೇಮ. ೫. ಸುಖ; ಸಂತೋಷ. ೬. ಶುಭ; ಕಲ್ಯಾಣ; ಒಳ್ಳಿತು; ಶ್ರೇಯಸ್ಸು; "ಶ್ರೀ(ಸ್ವ)ಶ್ರೇಯಸ್ಸು, ಕಲ್ಯಾಣಂ . . . ಮಂಗಳಂ—ಈ ೧೧ ಒಳ್ಳಿತರ್ಕಿ ಪರಂ" (೬೧. ೨೦-೨೨); ಬೆಳಗುದಾದ ದಿನಂ ಪೂಜ್ಯದಂಗವಾಗಿ, ಮಧುರ

ಮಂಗಳದ ಸಂಗೀತದಿ ಸ್ತುತಿ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨-೨೬೬). ೭. ಕಾವ್ಯ-
ಗೀತ. ಶಾಸನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರಂಭ ಅಥವಾ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ
ಇಷ್ಟದೇವತಾಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಅಥವಾ ಶುಭವನ್ನು ಕೋರುವಿಕೆ
- ಶುಭದ ಹಾರೈಕೆ: ಮಂಗಳವು ಕರುಣಾಂತರಂಗ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಿ
ಮಂಗಳವು ಸಿಂಹಾದ್ರಿ ಪರಸಿಂಹ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೨೦ ಅನುಶ್ಲೋಕ).
'ಜಯಮಂಗಳ' ಹೋ. ೮. ಶುಭಶಬ್ದವೇ-ನಿಮಿತ್ತ. ೯. (ಶುಭ
ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಮಾಡುವ) ಶುಭಾರಂಭ.
ತಲವಾಕ್ಯಾಂತದಿಂದ ಮುರ್ದಿ ಸ್ವರಜನವಾಕ್ಯಪ್ರವೇಶ್ಯದೇವತಾ:ಗಳ
ಮೆಂಬಂಶ ಪುರದ್ವಾರದೊಳವನದೊಂ ಬುತ್ತಿಯುಳ್ಳು . . . ಪೂಜ್ಯಂ
ದನುಜನ ಪೂಜುಂ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೨೦). ೧೦. ಮದುವೆ ಮೊದಲಾದ
ಶುಭಕಾರ್ಯ. - ಉತ್ಸವ. - ಸಮಾರಂಭ: 'ಮಂಗಳಕಾರ'.
'ಮಂಗಳಮಣಿ' ಪರಾ. ೧೧. ಅನೂಪಾನವಾಗಿ ಬಂದ ಅಡ್ಡಾರ.
- ಪದ್ಧತಿ. - ಸಂಪ್ರದಾಯ. ೧೨. ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಕುಜ.
೧೩. ಸೈನ್ಯವು ನೆಲಸಿರುವ ಸ್ಥಳ: ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ
"ಮಂಗಳ" ಎಂದರೆ ದುರ್ಗರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸೈನ್ಯವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ
ಸ್ಥಳವೆಂದರ್ಥ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦). ೧೪. ಕೋಟಿ: ದುರ್ಗ: ಮಂಗಳ-
ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ಎಂಬರ್ಥ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦). ೧೫. ಕೆಲವು
ಊರುಗಳ ಹೆಸರಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಪದ: ಉದಾಹರಣೆಗೆ-
ನಾಗಮಂಗಳ, ನೆಲಮಂಗಳ, ಸತ್ಯಮಂಗಳ. ಇತ್ಯಾದಿ. ೧೬. ಒಂದು
ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಮಜ್ಜಿಲಾಳಿ ಅಪ್ಪತಪ್ಪ ಕ್ಷೇತ್ರ (೦) ಗೊಟ್ಟಿಲ್
(೨೨೦. ೨. ೧೦೬-೯: ೧೧೨ ?); ಮಂಗಳದ ಗರಕೋಟ ಅರ. x x ಕೊಟ್ಟಿ
(೨೨೦. ೨೨. ಗುಂಪು. ೨೬-೨೭; ಸು. ೭೫೦). ಮಂಗಳ: ೧. ಮಂಗಳ
ಮಂಗಳೇಶಂ ವಿಜಯಾನಗರಗನೇ . . . ಭುಜಪುರದೊಂ ರತ್ನಾಂಗದೊಂ
ಸಾರ್ವಭೌಮ ನಮದೊ ಮಹಾದಂ (ಕೋಟ. ೨-೨೬); ತುಂಗಿ ಮಂಗಳ
ತರಂಗಿ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೨೦ ಅನುಶ್ಲೋಕ). ೨. ತ್ರಿಜಗದೊಂ ಗಣಪ ಮಹಾದೇವ
ಮಹಿಗಿ ಮಂಗಳವ (ಕೋಟ. ೨-೨೬). ೩. "ಶೋಭನೀಯಂ ಶಿವಂ . . .
ಮಂಗಳಂ . . . ಕಲ್ಯಾಣಮಂದಿಸಲ್ಪಡತೆ ಪೆರನೊಕ್ಕಂ" (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೬);
ಮಂಗಳವಪ್ಪ ಪಾಲ್ಕದೊಳಾ ಹರಿಯುಂ ಸಿರಿಯುಂ . . . ಎದೆ
ವಂತೆ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೬). ೭. ಮನದೊಳಾ ಬರುವುದು ಪದವರೇ ಜೋಡ
ಶಸ್ತ್ರವದ ಫಣಿಗಳಂ ಪಡೆಮಲಾಮಾಗದ ಸುಖಿಗಳಂ ಮಂಗಳಂ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೬
ಅನುಶ್ಲೋಕ); ಮಂಗಳಂ ಮೈಥಿಲಿಗಿ ಅಂಗುರಿಯನಿಷ್ಟವನಿ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೬೦
ಅನುಶ್ಲೋಕ); ಇಂತು ಶ್ರೀರಾಮದಂ ಸೀತಾಮೇಶಂ ಜನ್ಮಮಂ ಬೀಳ್ತು
. . . ಅರಸುಗಯ್ಯಾತ್ಮಮಿದನವಂಗಂ ಮಂಗಳಂ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೬೬-೨೯).
೧೦. ಮಂಗಳ ಪತ್ತಿರವಾದೊ, ಗಂಗಳ ಮೂಲಲ್ಲಿಂತ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೦೬).
೧೧. "ಪೂರ್ವಪದ್ಧತಿಯ ತೆಜನುಸಿವಳ್ಳಿಯುಂ . . . ಮಂಗಳಾಖ್ಯಂ"
(ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦-೨೬). ೧೨. "ಅಂಗಾರಕಂ ವಕ್ರನವನುಂ ಭಾಮನೇ
ಮಂಗಳಾಖ್ಯಂ" (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೦-೬); ಲಿಂಗದ ಸ್ಥಲ ಲೇಸ: ಮಂಗಳನ ಬಲ
ಲೇಸು . . . ಶರಣರ ಸಂಗವೇ ಲೇಸು (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦). ೧೩. ಶುಭವನ್ನು
ಕೋರುವ ಹಾಡು: ಮಂಗಳವನ ಪಾಡುತ್ತಂ ಪುಂಜದಾರೀಯಂನಿ
ಮುಂದಂ ನೆಪಪಾಶಾಂಗನೆಯೊಂದಿ ದಿವಜೇಂದ್ರಾಂಗನೇ ಕರಮಸ್ತಮ
ಹಂಸಗತಿಮೊಳ್ ಬಂದಳ್ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೬). ೧೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಕುಂಠರೆ: "ಕುಂಠಿಲಿವೆಯ್ತು ಬೆಳ್ಳದೋಡಾರ ಮಂಗಳಂ" (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨-೨೬);
ಬಾಲದೊಳುರದೊಳ್ ಪಾಂ ಕೇಸರದೊಳಮತಿತಯ ಬೆಳ್ಳದಾಗೆ
ಮಂಗಳ(ಕ)ನಕ್ಕಂ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೬). ೧೫. ಸೊಬಗು: ಚೆಲುವು:
'ಮಂಗಳವದೆ' ಪರಾ. ೨೦. ಕೊರಮಾಡುವ ವೃತ್ತಿಯವನು;
ನಾಯಿಂದ: ನಿಲಿಸಿ ಕರುಳನು ತೆಗವನಿಗೆ ಮಂಗಳನುಯಂಪಾಖ್ಯದಿ

(ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨-೨೬). ೨೧. ಕೇಡನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಳ
ಸುವ ಸೌಮ್ಯೋಕ್ತಿ: "ನಿಷ್ಕಾತ ಶ್ರುತವನು ಪೆಟ್ಟುಗ್ರಿಯುಂ ಮಂಗಳಾಖ್ಯಂ"
(ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦-೨೬). ೨೨. (ಅಲಂ) ಯಾವುದಾದರೂ ಉತ್ಸವ
ಸಮಾರಂಭದ ಮುಕ್ತಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಆರತಿ. ನೈವೇದ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ
ಎರಿ: ಅಯ್ಯಾಮ್ತು ವೆಲ್ಲ ಕತೆಗೆ ಮಂಗಳಮಂ ಮಾಡು (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦-೨೬).
೨೩. [ಭಂಡ] ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಳ್ಳು ಒಂದು ಅಕ್ಷರಗಣದ
ಸಮವೃತ್ತ: ಪ್ರತಿ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ
ಅಷ್ಟಭಂದಸ್ತಿನ ಒಂದು ವೃತ್ತ: ದಂಡೊಳೊಪ್ಪ ಪದ್ಧತಿಯೊಳ್ಳಿ
ಯೆಯುಂ ನೀಲ ಮಂಗಳಮೆಂಬುದೀ ಕ್ಷಿತಿಗೆ ಸಂದುದು (ಕೋಟ. ೨೨೦.
೨-೨೬); ವೆಳಜಂ ಜಗಮುವೊಂದಿರಲ್ಪದ ಮಂಗಳಂ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦).
ಮಂಗಳಮಾಡಿಕೊಡು = ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಡು: ನಿನ್ನಂತಹ
ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಅವನು ಮಂಗಳವನ್ನು ಮಂಗಳ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾರ
(ಪ್ರಾಂಶ. ೨೦೬). ಮಂಗಳಪಾಡು = ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸು;
ಮುಕ್ತಾಯಮಾಡು: 'ಶಾಕುಂತಲ' ನಾಟಕವನ್ನು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ
ಅಡಿ ಕಡೆಗೆ ಮಂಗಳ ಹಾಡಿದರು (ಕೋಟ. ೨೨೦). [ಸಂ.]
ಮಂಗಳಂಬಾಡು, ಮಂಗಳೆಂಬಾಡು (ಕ್ರಿ). ಶುಭವನ್ನು ಕೋರುವ
ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡು: ಮುನಿವೃಂದಾರಣ ಬರವಿನೊಳೊಳೊ ಮಂಗಳಂ
[ಪ್ರಾಂಶ. ೨೦೬] ಬಾಡುವಂತಿಯು ದನಿಯಂ ನೆರೆದು ಪೊರವ ಪೊಂದಿ
ಗಳಂ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೦೬). ಮಂಗಳೆಂಬಾಡು: ನೆರೆದೊಡನೆ ಮಂಗಳಂ
ದಾಡಿ ಗಾಯಕಗಣಂ ಕರಮ ಕಣ್ಣೆಸೆದು ಪರೇಂದ್ರಭವಾನಗಣಂ
(ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೦೬). [ಮಂಗಳ + ಪಾಡು.]
ಮಂಗಳಕಾರ (ನಾ). ಮದುವೆಗಾಗಿ: ಪರ: ಮಂಗಳಕಾರನನ್ನು ಈ
ಮೊದಲು ಪಾಡು ಮೋಡಲೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ? (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೦೬).
[ಮಂಗಳ + ಕಾರ. (< ಕಾಂ)]
ಮಂಗಳಕಾರ್ಯ, ಮಂಗಳಕಾರ್ಯ (ನಾ). ಮಂಗಳಕರವಾದ
ಸಮಾರಂಭ: ಶುಭಕಾರ್ಯ: ಬಂದವರು ಯಾವ ಆನುಷ್ಠಾನ ಇಲ್ಲದ
ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅನುಭವಿಸಿ ಎಂದು ವಿಧಿಸಲು
(ಪ್ರಾಂಶ. ೨೦೬). ಮಂಗಳಕಾರ್ಯ: ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸೇನಭಟ್ಟಾರಕ
ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು . . . ಮಂಗಳಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು
(ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦. ೨೬. ೨೦೬). [ಸಂ.]
ಮಂಗಳಕಾಲ (ನಾ). ಶುಭ ಸನ್ನಿವೇಶ: ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಲ: ಎಲೆ ಸುಖ.
ಮಂಗಳಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀನಿಂತು ರೋದನೆ ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ
(ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦-೨೦೬). [ಸಂ.]
ಮಂಗಳಗಾತ್ರ (ನಾ). ಮನೋಹರವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವಳು: ಸುಂದರಿ:
ಕಲಹಂಸಗಮನ ಪೂರ್ಣೇಂದುಮುಖಿ ಬಾರುಮಂಗಳ[ಪ್ರಾಂಶ. ೨೦೬] ಗಾತ್ರ
[ಪ್ರಾಂಶ. ೨೨೦] ಫಣಿ ಪುಮ್ ಸುಂದರವಿಲಾಸಿ . . . ಕೇಳಿಸ್ಸ ದೆಸೆಗಿದೆ
ನವದ್ರಹಂಗಳ ಪದ ಬಲಂ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೦೬).
[ಸಂ. ಮಂಗಳಗಾತ್ರ (ಮಂಗಳ + ಗಾತ್ರ + ಅಂ)]
ಮಂಗಳತೋರಣ, ಮಂಗಳತೋರಣ (ನಾ). ಮದುವೆ, ಹೆಚ್ಚು
ಮೊದಲಾದ ಶುಭಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಗಿಲು,
ಬೀದಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವ ತಳಿರು, ಹೂವು, ಬಟ್ಟೆ
ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಮಾಲಿಕೆ: ಶ್ರೀಭವನಮಂಗಳತೋರಣನಿಧಿಮಂ
ಪ್ರವಚನಮುನಿಯು ರೈಸ್ತಂಭರಮಪ್ರಭಂಕರ್ನಿಧಿ ತೋರಣವಿಧಿಮಂ
ಫಲಕವಿಷ್ಣುವದಂತಾಚಾರ್ಯ (ಪ್ರಾಂಶ. ೨-೨೦೬). ಮಂಗಳತೋರಣ:
ಉತ್ಸವದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಊರ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಮಂಗಳ ತೋರಣ ಕಟ್ಟಿ
ಜಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು (ಪ್ರಾಂಶ. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳಪಾಠಕ. ಮಂಗಳಪಾಠಕ (ನಾ). ಬಿರುದಾವಳಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ
ವೆನ್ನು; ಹೋಗಲುಬಿಟ್ಟು; ವಂದಿ : ಅಗಳ ಮಜ್ಜನಾಮರಮಂಗಳ
[೩೩೩. ೪] ಪಾಠಕಮಧುರಂಗಧೀರವದಮನಾಲಿಸುತ್ತುಂ (೩೩೩. ೭-೭೩ ೪).
ಮಂಗಳಪಾಠಕ : "ಪ್ರಬೋಧಣಾ, ಮಂಥಾ . . . ಮಂಗಳಪಾಠಕಾಃ
... ಈ ೩ ಮಂಗಳಪಾಠಕಂ" (೩೩೩. ೭೦-೨೩೦); ಮಂಗಳಪಾಠಕರವ
ವಾದ್ಯಂಗಳ ರವಮುಖಕಂಚುತಿಗಳ ವಿವಾದಂ ಪೊಂ . . . ಎಸೆದನುದ್ದ
ಬ್ರಹ್ಮಿಕವಾಲಂ (೩೩೩. ೨-೨೪); ಒಡನೆ ಮಂಗಳಪಾಠಕರು ಸಂಗಡಿಸಿ
ದಿರುಗಳು ಪೊಳುತಂ ನಡೆಯ (೩೩೩. ೩೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳಪ್ರಸಾದನ. ಮಂಗಳಪ್ರಸಾದನ (ನಾ). ಶುಭಪ್ರದವಾದ
ಅಲಂಕಾರಸಾಮಗ್ರಿ : ಪರವದಂ ತದ್ವವಮಾದ ಸಮಾಪ್ತಿ . . .
ಮಂಗಳ[೩೩೩. ೪] ಪ್ರಸಾದನ - ಮಂಗಳಪ್ರಸಾದನ (ಕುಪ್ಪ. ೨೪೪
೩೩೩). **ಮಂಗಳಪ್ರಸಾದನ :** ಮನ್ಮಥನ ಮೋಹನಯಂತ್ರಮಿ
ದವು ದ್ವಂದ್ವದಿವಿತುಪರಂ ಮನೋಹರಾದಿವಿತಮುಜ್ಜ್ವಲಮಂಗಳ
[೩೩೩. ೪] ಪ್ರಸಾದನಮೆ ಮನೋಹರಾದಿವಿತಮುಜ್ಜ್ವಲಮುಜ್ಜ್ವಲಮು
ಜ್ವಲನಾ (೩೩೩. ೪-೪೩); ಮಂಗಳಪ್ರಸಾದನವಾಪ್ತನುಂ ವಿಜಿತನುಂ
(೩೩೩. ೩೦-೪೪ ೪). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳವೀಡಣ್ಣ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ನಾಗತ್ತರನಳು ಮಂಗಳ
ವೀಡಣ್ಣನೊಡನೆ ನಾಗದೇವಮೊದಲು x x x ಕದಮ್ಯೂಂ
ತುಣುಗಳೊಳೆ ಕಾದಿ ಸತ್ತ (೩೪. ೩೫. ೩೩-೩; ಸಂ. ೩೩೦).

[ಮಂಗಳ + ವೀಡ (< ವೀಡು) + ಅಣ್ಣ]

ಮಂಗಳಮಣಿ (ನಾ). ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ವರನು ವಧುವಿನ ಕೊರಳಿಗೆ
ಕಟ್ಟುವ ಮಂಗಳವಸ್ತುವೆಂಬುದು. ತಾಳ : ಎನ್ನ ಕೊರಳಿಗೆ ಮಂಗಳ
ಮಣಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಗುಂಡಟ್ಟು ನಾನು (೩೩೩. ೨೦).

[ಮಂಗಳ + ಮಣಿ / ತಮಿ. ಮಂಜಲಮಣಿ]

ಮಂಗಳವತಿ (ನಾ). ಮುಕ್ತೆಯೇ ಸಮಂಗಳಿ : "ಚಿರಮಂಗಳವತಿ"
ಪರಾ. [ಸಂ. ಮಂಗಳವತಿ]

ಮಂಗಳವರಿಗೆ (ನಾ). ಶುಭಸ್ಮಾರ್ತದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ ಹಲಗೆ :
"ಮಂಗಳದ ವಾದ್ಯದೊಳಗೆ ಮಂಗಳವರಿಯೆಂಬ ನಾಮಂ" (೪೩. ೩).
[ಮಂಗಳ + ವರಿಗೆ]

ಮಂಗಳವಾದ್ಯ. ಮಂಗಳವಾದ್ಯ (ನಾ). ಶುಭಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಾರಿ
ಸುವ ವಾದ್ಯ : ಮಂಗಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವಾದ್ಯ : ಎಸೆದುದು
ವಿಷಂಗಳಮಂಗಳವಾದ್ಯಮೆತ್ತಲಂ (೩೩೩. ೩೦-೩೩೩). **ಮಂಗಳವಾದ್ಯ :**
ಮಂಗಳವಾದ್ಯದಿಂ ಕಳುಹಿಸ್ತದಿಯಂ . . . ಇದಿಗೊಳುತ್ಸಂಗವ
ರೂಪವನ್ನಭರನುರ್ವಿಪವಂ ಸ್ವಪುರಪ್ರವೇಶವಂ ಕಂಗಳೊಳವಂತು ಮಡಿಸಿದಂ
(೪೪೩. ೩೩೩); ತವದ ಮಂಗಳವಾದ್ಯದ ಬಲುರವವುರಿತಿದುಮೆಂಬು
ದಿಬೆ (೪೪೩. ೨-೩೦೪). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳಸೂತ್ರ. ಮಂಗಳಸೂತ್ರ (ನಾ). ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಧುವಿನ
ಕೊರಳಿಗೆ ವರನು ಕಟ್ಟುವ ತಾಳೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ದಾಕ :
ಹೂವುದಿನ್ನಸುರೇಂದ್ರವನತಯ ಮೊವ ಮಂಗಳಸೂತ್ರ (೩೩೩. ೨-೨೦೦). **ಮಂಗಳಸೂತ್ರ :** ಭಾಸುರಜ್ಯೋತಿಗಂಗಳಾರ್ಥವನೋಸಂ
ಸದಿಕುಟಿಸುತ್ತಿರೆ ವೈಪರಿ ಪೊಡಿಕೆಯ ಮಂಗಳಸೂತ್ರವದು ಮೊದಲು
(೩೩೩. ೨೩-೪); ಬೇಸರಾಗದೆ ವಾಳುದೆಂದು ಮಂಗಳಸೂತ್ರ ರೇಸಿನಿ
ಕಂಠದಿ ಬಂಧಿಸತ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳಾರುರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಗಂಧದ್ರವ್ಯ : "ಮಲ್ಲಿಕಾ
ಗಂಧ ಮಂಗಳಾರುರು" (೩೩೩. ೩೩೦). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳಾತ್ರಯೋದತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವ್ರತ : ಈ ವಾರಂ

ಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾತ್ರಯೋದತಿ ಬಹಾಗ ಆ ಮಂಗಳಾತ್ರಯೋದತಿ
ನಡವದ್ರಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಯೂದಿಸಿ ಅಕ್ಕಿಮೂಡಿ ೨ (೩೪. ೩೩. ೪೪-೩೦;
೩೩೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳಾತ್ರಯೋದತಿ]

ಮಂಗಳಾಪಕ. ಮಂಗಳಾಪಕ (ನಾ). ಮದುವೆ ಮೊದಲಾದ ಶುಭ
ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ ತಮಟೆ. . . ಭೇರಿ : ಅರ್ಜುನಾದ
ವಾಕಾದೇಶಮನೆಯ್ದುದು ಮಂಗಳಾಪಕವಮಾಕಾಶಮನದ್ದುದು
(೩೩೩. ೩೪-೩೩). **ಮಂಗಳಾಪಕ :** ಜಿನಪೂಜೋತ್ಸವಮಂಗಳಾ
[೩೩೩. ೪] ನಳಮುದ್ರಧ್ಯಾನದೊಳ್ . . . ಪುಂಪುಪ್ಪೋಗುತಿರ್ಪ
ವೆರಡುಂ ವಿದ್ಯಾಧರಶ್ರೇಣಿಗಳ (೩೩೩. ೩-೩೩); ಮಂಗಳಾಪಕಂಗಳಂ
ಭೋಗರಯ ಪುಷ್ಪಮುಟ್ಟು ಬರ್ಪಲ್ಲಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೪ ೪). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳೀಶ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಮಹಾಪ್ರ(ಪ್ರ)ಧಿ
ವಲ್ಲಭ ಮಂಗಳೀಶ(ರ)ನಾ ಕಲ್ಪನಗೆ ಇತ್ತೊಂದು (೩೩. ೩. ೩೩-೩;
೩೩೩ ೩೪). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳೀಶ್ವರ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದವನು : ಮಂತ್ರ :
ಎರಂಗಳಂಗಳವನ್ನಿದಿದ ಮಂಗಳೀಶ್ವರನಂತೆ ಇದಿಹದದ ಸಂಗ ಇದೇ
ಹಿಂಗದ ಲಿಂಗೈಕ್ಯ (೩೩೩. ೩೪-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳೈಕ. ಮಂಗಳೈಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಡಲೆ; ಕಾಡುಗಡಲೆ ;
ಸಣ್ಣ ಗಡಲೆ. **ಮಂಗಳೈಕ :** "ಮಂಗಳೈಕ, ಮಸೋರ : ೨ ಚಣ್ಣಂಗಿ
ಹೆಸರು, ಸಣ್ಣಬಟ್ಟುಗಡಲೆ, ಕಿಂಗಡಲೆ; ಕಾಡುಗಡಲೆ" (೩೩೩. ೨೩೩).
[ಸಂ.]

ಮಂಗೆಲ್ (ನಾ). ೧. ಬಹಳ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಗಂಧದ ಮರ. ೨. ಶಕ್ತಿದೇವತೆ : ದುರ್ಗ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಸಂಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ. [ಸಂ. ಮಂಗಳೈಕ]

ಮಂಗಳಮುದ್ರ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮಂಗಳಮುದ್ರ
x x x ಗಣ್ಯಗಂ ಕಳನೆಯ್ಯ ಕಾಯ x x x ಅಮಿಷಿಯ್ಯ
ಈವು x x x (೩೩೩. ೩೪೩. ೩೪೩-೪; ೩೩೩). [?]

ಮಂಗಳ 'ಮಂಗಳ' ನೋ.

ಮಂಗಳಂಬಾಡು 'ಮಂಗಳಂಬಾಡು' ನೋ.

ಮಂಗಳಕರ (ಗು). ಶುಭವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ : ಶ್ರೀಯಸ್ಕರವಾದ ೩
ಮಂಗಳಕರ ಭುವನಾಧಿಪ ಮಂಗಳನನಂತಮೋಧಾದಿಯಂ ನಿಧಿಗಳ
ಸಂಗಡದೊಲಗಿಸುವುದುಚಿತಂ ಗಡಮನೆ ನೆಲಸಿ ಗೋಭರದೊಲೊಲಗಿಸುಂ
(೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳಕರ]

ಮಂಗಳಕಪ್ಪ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಕುಜಗ್ರಹವು ಎರಡು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರು
ವಾಗ ಜಾತಕನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ತೊಂದರೆ : ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಜೇತು
ಮಂಗಳಕಪ್ಪ ಅಂದ ಹಾಗಿ (೩೩೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳಕಪ್ಪ]

ಮಂಗಳಕಾಂಕ್ಷಿ (ನಾ). ಶುಭವನ್ನು ಬಯಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ನೀವು ಅವರ
ಮಂಗಳಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಸತ್ಕರಾಮರ್ಶವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ
(೩೩. ೩. ೩೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳಕಾಂಕ್ಷಿ]

ಮಂಗಳಕಾರಣ (ಗು). ೧. ಶುಭಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ : ಶ್ರೀಯಸ್ಕರವಾದುದು :
ಮಾಡುವ : ಮಂಗಳಕಾರಣವೆಂಬವಂಗಳಂ . . . ಅಕ್ಷಯಮಂತ್ರ
ವದಂಗಳನೋದುವುದು ನೆಲೆಯೆ ನಿಶ್ಚಲವಂತಿಯಂ (೩೩೩. ೨-೩೪).
(ನಾ). ೨. ಶುಭಕಾರಿಯಾದುದು : ಶ್ರೀಯಸ್ಕರವಾದುದು :
ಜಿಂದವದಳದೊಲೊಲಗಿಸುಂಗಳವು ಕೂಚಿತ ಮಂಗಳಕಾರಣಗಳವು (೩೩೩. ೪-೩೩ ೩೪); ಪುರುಷೋತ್ತಮನೇ ಚಳುಕುವಾರಾಯಾದೇವನೀವಂಗಿ
ಮಂಗಳಕಾರಣಮಾತ್ರವಂಗಳಂ (೩೩೩. ೩-೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳಕಾರಣ]
ಮಂಗಳಕಾರ್ಯ 'ಮಂಗಳಕಾರ್ಯ' ನೋ.

ಮಂಗಳಕೀತು (ನಾ). ೧. ಉತ್ಪನ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏರಿಸುವ ಶುಭಸೂಚಕವಾದ ಬಾವುಟ. ೨. ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕುಂಭ ಮತ್ತು ಕೀತು ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಹಗಳು. ೧, ೨ : ಮಂಗಳಕೀತುಮಿರಾಜಿತಮಂಗೀಶ್ವತನೀಲ ಭಾಷು ತಮಸು ಪರಿಷತ್ಕಂಕುಬುಧಗುರುಕವಿರಾಜಂಗತಿವಗ್ರಹಪರೀತ ಮುದ್ದಾಹಗೃಹಂ (೪೫೩. ೩-೪೬). [ಮಂಗಳ (= ಮಂಗಳ) + ಕೀತು]

ಮಂಗಳಕ್ರಿಯೆ (ನಾ). ಶುಭಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ. - ಕಾರ್ಯ : ಜನಂಗರ್ದಿಂ ಮಂಗಳಕ್ರಿಯಾಂ. ಲಕ್ರಿಯಗೋಳು ವಂದನ ಮಾಲಿಗೋಳು ಮೂಡಲು ತಗುಲುತ್ತಾ (೫೫೩. ೫೪).

[ಸಂ. ಮಂಗಳಕ್ರಿಯಾ]

ಮಂಗಳಾಯುತ (ನಾ). ಶುಭಸೂಚಕವಾದ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುವವನು : ಗೀರ್ವಾಣಮಂಗಳಾಯುತರೆ. ಸಂಗೀತಾಯುತರಾಗಿ ನಿಂಪಧಾರತಿಕರ ನಟ್ಟುಪರಾಗಿ (೫೫೩. ೦೦-೦೧ ೬); ಮಂಗಳಾಯುತರ್ . . . ಮಂಗಳ ಪಾಠರ್ ಗಣಸಂತತಿ ಸಂಪ್ರಮದಿಂ ಪುಗುತ್ತಿರಲ್ ಮಂಗಳಗೀತಮುಂ (೪೫೩. ೩-೩೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳಾಯುತ]

ಮಂಗಳಾಯುತಿ (ನಾ). ಶುಭಸೂಚಕವಾದ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುವವಳು : ಮಂಗಳಾಯುತಮುವಿನೋರುಹೇತುಮಧುಪ್ರಸೇವನಾ ಸಂಗತರಾಜ ಧ್ಯಂತಕದಿಂ . . . ಒಟ್ಟಿತಿರ್ದುದು ಸರೋವರದಂತೆ ಗೃಹಂ ಮಹೀಶನಾ (೫೫೩. ೦೧-೦೦೬) : ಮಂಗಳಾಯುತಮಧುರಾಗನದಿ ನಟ್ಟುಜನಯ್ಯ ನಿತ್ಯಶೃತ್ಯಂಗಳ ಮಂಗಳಾಪರಣಮಂ ನೆಗುಟ್ಟಿ (೫೫೩. ೩-೦೦೦). [ಸಂ. ಮಂಗಳಾಯುತಿ]

ಮಂಗಳಾಯಿನಿ (ನಾ). = ಮಂಗಳಾಯುತಿ : ಮಂಗಳಾಯುತಿ (೫೫೩. ೩)ನಿಂದು ಗೀತಗಳನುಪಹಾರಕುಸುಮಮಧುಪಾನವ್ಯಾಸಂಗ ದೊಳದೊಳಮಂಜಿಗೊಗೊರರಿಪುಗೊಡಿದಹತ್ತು ರಾಜಾಂಗರಾದೊಳ (೫೫೩. ೩-೦೦೬). [ಸಂ. ಮಂಗಳಾಯಿನಿ]

ಮಂಗಳಗೀತ (ನಾ). ಶುಭಕರವಾದ ಹಾಡು : ಯುಗಮಂತ್ರಿತ ಮಂಗಳ (೫೫೩. ೮)ಗೀತಾನಿ ಶ್ರೀಶಾನೀಲಯಮಗತರೀಲಾಲಾಸ್ಯಪ್ರಸಕ್ತ ಕಾಮಿನೀಕಮನೀಯಮುದಾಗಿ (೫೫೩. ೩-೩೩ ೬); ಮಂಗಳಗೀತವಾದ, ನಿನದಂಗಳತೇಜದಿಪಾತಟಿಗೋಳಿ ಪೊಂಗಿರೆ (೫೫೩. ೦೧-೩೪). [ಸಂ. ಮಂಗಳಗೀತ]

ಮಂಗಳಗೀತಿ (ನಾ). = ಮಂಗಳಗೀತ : ಮಂಗಳಗೀತಿಗೋಳು ಮಂಗಳ ಪಾಠಕರವಂಗಳಂಜಿದಿರೆ. ರಾಮಾಂಗರಾದೊಳ (೫೫೩. ೦೩-೦೪). [ಸಂ. ಮಂಗಳಗೀತಿ]

ಮಂಗಳಗುಣ (ನಾ). ೧. ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣ. - ನಡತೆ : ಸದಾಚಾರ : ಮಂಗಳಗುಣಾತ್ಮಕ ರಥಾಂಗಧರನೀವ . . . ದಯಾದ್ಯಾಪಾಂಗ ಪೊರ ಯನ್ನನು (೫೫೩. ೧-೦೩೩). ೨. ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣವುಳ್ಳವನು : ಸದಾ ಚಾರವುಳ್ಳವನು : ಮಂಗಳಗುಣರೇಖುಂ ಸರಕಂಗಳ ಪಾರಕರ ದಂಡ ನಾದಿಗಳಂ ದುಃಖಂಗಳನಧೀನಗೊಡಿದಿ (೫೫೩. ೦೦-೦೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳಗುಣ]

ಮಂಗಳಗೌರಿವ್ರತ (ನಾ). ಶ್ರಾವಣಮಾಸದ ವ್ರತಿ ಮಂಗಳವಾರ ನಡೆಸುವ ಗೌರೀದೇವಿಯ ವ್ರತಾಚರಣೆ : ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳ ಗೌರಿವ್ರತವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಮುಂಭಾಗಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ (೫೫೩). [ಮಂಗಳ (= ಮಂಗಳ) + ಗೌರಿ + ವ್ರತ]

ಮಂಗಳಚರಿತ (ನಾ). ಪ್ರಣಾಳಿಕವಾದ ನಡವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವನು : ಶುಭ ಚರಿತನಾದವನು : ತಳ್ಳಿಬರೊಳ ಗೋಳುಕಮಂ ನಿರೂಪಿತ್ತೂ ಮಂಗಳ ಚರಿತಂ ಶ್ರೀದಮಾನನನಿರತ ಕೃಷ್ಣಂ (೫೫೩. ೧-೩೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳಚರಿತ]

ಮಂಗಳತಾಳಿ (ನಾ). ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ವರನು ವಧುವಿನ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ತಾಳಿ. - ಮಂಗಳಲ್ಯ : ಸದಮಾಲಾರಶ್ಮಸರೂಪಾ ಮೇಣ್ ಪ್ರಾಗ್ವಿಶಾಸುದತಿ ಧರ್ಮ ಮಂಗಳತಾಳಿಯಂತೆ . . . ದಿಗದಿರಬಿಂಬಂ ಕಾಣಿಸಿತು ಪ್ರಭಾತದೊಳ್ಳಾತುಕವೇನೆ (೫೦೩. ೨೨-೪೪).

[ಮಂಗಳ (= ಮಂಗಳ) + ತಾಳಿ (= ತಾಳಿ)]

ಮಂಗಳತೂರ್ಯ (ನಾ). ಶುಭಸಂಧ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಮೆದಿಸುವ ವಾದ್ಯ : ಮೊಟಗುವ ಮಂಗಳತೂರ್ಯಂಗಳಿಸಿಯ (೫೫೩. ೩-೪೬ ೬) : ಭೂಗೈ ಕೃತಮಂಗಳತೂರ್ಯಾನಾದವತ್ತಲಾಂ (೫೫೩. ೩-೫೦). [ಸಂ. ಮಂಗಳತೂರ್ಯ]

ಮಂಗಳತೆ (ನಾ). ಸುಖ : ಸಂತೋಷ : ತಿಳುಹಿ . . . ಸತ್ಕೃತಿಯ ಮಂಗಳತೆಯನು ಕೈಕೊಂಡು ಜಾಯಂತು ಹಂಸೆಯಲಿ ಮುನಿವ (೫೫೩. ೦-೩-೨೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳತೆ]

ಮಂಗಳತೋರಣ 'ಮಂಗಳತೋರಣ' ನೋ.

ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯ (ನಾ). ೧. ಶುಭಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅರಿಸಿನ, ಕುಂಕುಮ, ಗಂಧ, ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳೆಂಬ : ಅನು ರಿದ್ರರುಮಧುಪಾನಮಂಗಳದ್ರವ್ಯಂಗಳಂ ಕೂಡಿ ಶುಚಿದೇವಿ (ಕೃ)ಕರತಳ ಕೃವಂ ನೋಡಿ ನೀಡೆ (೫೫೩. ೦೦-೩೩ ೬); ಕೊರಳೊಳಾಧರಣದೊಳು . . . ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯದೊಳು ಮಾತುಳಂಗಳದೊಳು ತಿರುತದಿಂ ರಾಜತಮುಕ್ಕು (೫೫೩. ೦೩-೩೪). ೨. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಗೌರಿಹಬ್ಬ, ಮೊದಲಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂಜಾದ್ರವ್ಯ ತರಲು ತೊರುಮನೆಯವರು ಕೊಡುವ ಹಣ : ತಂಗಿಗೆ ಗೌರಿಹಬ್ಬದ ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ರೂಪಾಯಿ ಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದುತ್ತೇನೆ (೫೫೩). [ಸಂ. ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯ]

ಮಂಗಳಧಾರಿಣಿ (ನಾ). (ಶುಭ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವಳು : ಸುವಂಗಳಿ : ಪಂಗಳ (೫೫೩. ೮)ಮನೆ ಪಾಡುತ್ತೂ ಮಂಗಳ (೫೫೩. ೮)ಧಾರಿಣಿದುರಾಗಿ ಮಾಂದಂ ನಡೆ ವಾಶಾಂಗನೆಯರಿಂದ ದಿವಿಜೊಂದ್ರಾಂಗನೆ ಕರಮೆಸದು ಹಂಸುತಿದೊಳ ಬಂದರ್ (೫೫೩. ೩-೪೬) : ಅಚ್ಚಾದರಪ್ಪವಿಧಾರ್ಥಿನಿಯಂ ಮಂಗಳ ಧಾರಿಣಿಯಲ್ ಶಕ್ರಾಂಗನೆಯುಂ. ಮಿಟ್ಟ ನಾಗದೇವತಾಂಗನೆಯುಂ (೫೫೩. ೧-೩೪). [ಸಂ. ಮಂಗಳಧಾರಿಣಿ]

ಮಂಗಳನಿಲಯ, ಮಂಗಳನಿಲಯ (ನಾ). ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ನೆಲೆಯಾಗಿರುವವನು : ಸುಶ್ರಾವ್ಯಚರಿತನೊಳಮಂಗಳನಿಲಯಂ (೫೫೩. ೩-೪೦). **ಮಂಗಳನಿಲಯ :** ಮಂಗಳನಿಲಯ ಪದಪದ್ಯಂಗಳನಚ್ಚಾದರಪ್ಪವಿಧ ದರ್ಶನೆಯಂ (೫೫೩. ೧-೩೪). [ಸಂ. ಮಂಗಳನಿಲಯ]

ಮಂಗಳನಿಲಯ 'ಮಂಗಳನಿಲಯ' ನೋ.

ಮಂಗಳಪಾಠಕ 'ಮಂಗಳಪಾಠಕ' ನೋ.

ಮಂಗಳಪ್ರಸಾಧನ 'ಮಂಗಳಪ್ರಸಾಧನ' ನೋ.

ಮಂಗಳಬೀರೆ (ನಾ). ಹದಳದ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಬಿಳುಪು ಮಿಶ್ರವಾದ ಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆ : ಪವಳಾಂಗ ತನುಚ್ಚವಿ ಬೆಳ್ಳವಿದಳ ಮಾದುದು ಪೋಡೆ ಮಂಗಳಬೀರೆಂ (೫೫೩. ೩-೦೩).

[ಮಂಗಳ (= ಮಂಗಳ) + ಬೀರೆ]

ಮಂಗಳಭೂಷಣ (ನಾ). = ಮಂಗಳಪ್ರಸಾಧನ : ಮಂಗಳಭೂಷಣಂ ಗಣನಲಂಕರಿದೊಡೆಯದುತಿರ್ಪವಳ್ . . . ನಿಜೇಕಗಿದಿರಲು ಬಂದು ಮುಜಿದರ್ ಧವಳೇಕ್ಷಣೆ ತನ್ನ ಸರಿಯಂ (೫೫೩. ೩-೪೦). [ಸಂ. ಮಂಗಳಭೂಷಣ]

ಮಂಗಳಮಂಡನ (ನಾ). = ಮಂಗಳಪ್ರಸಾಧನ : ಮಂಗಳಮಂಡನಕ್ಕೆ ನೆಲೆಯದ ಕಮವನ ಭೂಷಾಂಕು ದಿವ್ಯಾಂಗದ ಕಾಂತಿಯೋ ತೊಡಮ್

ರಂಜನರಾಜವ (೨೨೭೬. ೦೨-೦೨). [ಸಂ. ಮಂಗಳಮಂಜನ]
ಮಂಗಳಮುಖ್ಯ (ನಾ). ಶುಭಕಾರ್ಯದ ಅಂಗವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ:
ಶ್ರೀರಮಣಪ್ರಿಯಂಗವ್ಯಕ್ತಮಂಗಳಮುಖ್ಯಮಂಜನಂ ಜನಂಗಿ ವಿಸ್ತಾರಿಸಿ
(೨೨೭೬. ೦೨-೦೨); ಪರಮಮಂಗಳಮುಖ್ಯನವನಾಭರಣವನುಂದಿಗಲ ನೀ
ಸ್ನಾನರಂಜನರಾಜವ (೨೨೭೬. ೦೨-೦೨). [ಸಂ. ಮಂಗಳಮುಖ್ಯ]
ಮಂಗಳಮುಖ್ಯ (ನಾ). ಶುಭಕರವಾದ ಮಂಜನವ್ಯಕ್ತವಳು; ಕಲ್ಯಾಣ :
ಮಂಗಳಮುಖ್ಯ ಮಂಜನ . . . ಗಿರಿಸುತೆಯೆಸಿದಳು (೨೨೭೬. ೨-೦೨).

[ಸಂ. ಮಂಗಳಮುಖ್ಯ (ಮಂಗಳ + ಮುಖ್ಯ + -)]

ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥ (ನಾ). ಶುಭಕರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ
ನಡೆಸುವ ಶುಭಕಾರ್ಯ: ಪರಮಪರಿ ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥವ ಮುಖ್ಯ
ಯೆಂದನು (೨೨೭೬. ೦೨-೦೨); ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನು ಜನಕತೆಗೆ ತಿಳು
ಹಿಸುತ . . . ಜರುಗಿತು (೨೨೭೬. ೦೨-೦೨). [ಸಂ. ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥ]
ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥ (ನಾ). ಶುಭಕರವಾದ ಸ್ವರೂಪವ್ಯಕ್ತವನು : ಗಂಗೆ ನೀ
ಪಾತಾಳಿ ಜಂಗ ಬಂದಿ ಜೇಳಿ ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಮಾರಾಯನ ಜಡೆ
ಬಿಟ್ಟು (೨೨೭೬. ೨-೦೨). [ಮಂಗಳ (= ಮಂಗಳ) + ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ]
ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥ (ನಾ). ೧. ಶುಭಕರವಾದ ಆಕಾರ, - ಸ್ವರೂಪ :
ದೇವರ ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಪರವನಾದನು
(೨೨೭೬. ೨). ೨. ಶುಭಕರವಾದ ಸ್ವರೂಪವ್ಯಕ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಸಂಗವರದಾಂಟು
ಒಂದ ಬಿಡು ಒಂದ ಹಿಡಿ ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ನಮ್ಮ ಕೊಡಲಸಂಗನ ಕರಣರ
(೨೨೭೬. ೨೨೭೬); ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ತಾಮಸಿರೋಮಣಿ . . . ಹಿಮೋಯಿಡು
ತಿರವರೋಮಣಿ ಭೂಸುರಂ (೨೨೭೬. ೨-೨೨); ಜಯಮಂಗಳಂ . . .
ಮಾರನ್ನ ಪಡೆದ ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥ (೨೨೭೬. ೨-೨೨-೨).

[ಸಂ. ಮಂಗಳಮುಖ್ಯಾರ್ಥ]

ಮಂಗಳವೆಣಿ (ಕ್ರ). ಸೊಬಗನ್ನು ಹೊಂದು ; ಚೆಲುವಾಗು : ಸಕೆಯಲ್ಲಿ
ಬಾವಗಮನದ ಕೆಂಗಿಡಿಯ ಮೂಲಕೆಯಂತ ಮಂಗಳವೆಣಿದ ನಿಖರಶೃಂಗಗಳ
ಡಸಿದ ಮುದ್ರಿಕೆ ಮಂಟಪಮುಖ್ಯರು ಬೆರಲಲ್ಲಿ (೨೨೭೬. ೨೨-೨೨).

[ಮಂಗಳ (= ಮಂಗಳ) + ವೆಣಿ]

ಮಂಗಳವರೆ 'ಮಂಗಳವೆಣಿ' ನೋ.
ಮಂಗಳವೆಣಿದನ (ನಾ). = ಮಂಗಳವ್ರಸಾಧನ : ಓರೋಮಾರಾಕೆಯ
ರೂಪಂ. ವಶೋತ್ತಿಯೊಳಿ ಪೊಗಟ್ಟು ಮಂಗಳವೆಣಿದನಮಿಕ್ಕಿಯು (೨೨೭೬. ೨-೨೨. ೨) ; ಮಂಗಳವೆಣಿದನಂದಿರ ಮಂಗಳೋಳಿಸುತಮಿದರ್ ಪಡೆಯ ಕಾಪಂ
ಪಡೆವಳ್ಳಂಗೆ ಸಮುಖ್ಯ (೨೨೭೬. ೦೨-೨೨).

[ಮಂಗಳ (= ಮಂಗಳ) + ವೆಣಿದನ]

ಮಂಗಳವೆಣಿದನೋಳಿ (ಕ್ರ). ಶುಭವ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾದ ವೇಷ
ಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸು : ಪಾಂಡವರಯ್ಯರುಮುಖ್ಯಲಿಪನಯನರಾಗಿ
ನಿತ್ಯವಿಯಮಂಗಳಂ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಮಂಗಳವೆಣಿದನಂಗೊಂಡು (೨೨೭೬. ೨-೨೨. ೨) ; ಸಂಜನಕಂದಾಂಕುರಂ ವಿಜಯಪ್ರಸಾದ ನೋಡುತ್ತಂ ಮಂಗಳ
ಪಡೆನಂಗೊಂಡು (೨೨೭೬. ೦೨-೨೨. ೨).

[ಮಂಗಳವೆಣಿದನ + ಲೋಳಿ]

ಮಂಗಳವಸ್ತು (ನಾ). = ಮಂಗಳವ್ರವ್ಯ ೧ : ಮಂಗಳವಸ್ತುಗಳಂ
ಜೇವಾಂಗನೆಯಮಾರ್ಗದ ಗರ್ಭಕೋಧನಮಂ (೨೨೭೬. ೦೨-೨೨); ಗೌರಿಯು
ಮುಖ್ಯ ಮಂಗಳವು . . . ಆದರಂದ ಹೂರುಳಿ. ಕುಂಜಮಂ.
ಅರಿತು, ಪತ್ತಲ ಮೊದಲಾದ ಮಂಗಳವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಡಿಸಹೋಗಿದ್ದಾರೆ
ನಮ್ಮ ಹೊಮ್ಮುಳ್ಳಳು (೨೨೭೬. ೦೨೨). [ಸಂ. ಮಂಗಳವಸ್ತು]

ಮಂಗಳವೆಣಿ, ಮಂಗಳವರೆ (ನಾ). = ಮಂಗಳವ್ರವ್ರ : ಮಂಗಳವೆಣಿ
ಗಳ . . . ಶ್ರೀಶತ್ರುಂಗಳಮಾರ್ಗನೆಯ ಕರ್ಣಾಂಗಮುಖ್ಯಾರ್ಥ

ವಿಧಿವಿಧಿಯ ನೋಟುತ್ತಂ (೨೨೭೬. ೨-೨೨) ; ಪೊಂಗಳವ ನೀರಂ
ತರಿಸಿ ಮಂಗಳವೆಣಿಗಳೆನೆಯ ಧಾರೆಯನೋಯರಂದಿವರದಮಂ (೨೨೭೬. ೨-೨೨). ಮಂಗಳವರೆ : ಮಂಗಳವರೆಯ ನಾದಕ್ಕೆ ನಡೆನಡೆಯ ನಿಡುಪೊಗೆ
(೨೨೭೬. ೨೨-೨೨). [ಮಂಗಳ (= ಮಂಗಳ) + ವೆಣಿ]

ಮಂಗಳವಾಚಿಕೆ (ನಾ). ಶುಭದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದ : ಓಂ,
ಶ್ರೀ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು : ಧಾರಣೆಯರ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವ ಕೃತಿಯೇ
ಆಗಲಿ ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಅಥವಾ ಮಂಗಳವಾಚಿಕದಿಂದ ಅರಂಭ
ವಾಗಬೇಕು (೨೨೭೬. ೨೨). [ಸಂ. ಮಂಗಳವಾಚಿಕೆ]

ಮಂಗಳವಾದ್ಯ 'ಮಂಗಳವಾದ್ಯ' ನೋ.

ಮಂಗಳವಾರ (ನಾ). ವಾರದ ವಿಳಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ದಿನ :
ಕುಂಜಮ ಅಧಿದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ವಾರ : ಕುಂಜವಾರ : ಆ ದಿನದೇ
ಅದಿತ್ಯವಾರ ಸೋಮವಾರ ಮಂಗಳವಾರ . . . ಶನಿವಾರವೆಂದೇಕು ತಿಳಿ
ನಾಗಿಹುದು (೨೨೭೬. ೨೨) ; ಹೇವಿಳಂದಿನಾಮಸಂಪತ್ತರದ ಕೃಷ್ಣ ಬಳಿ
ಮಂಗಳವಾರಕ್ಕೆ (೨೨೭೬. ೦೨೨. ೨೨-೨ ; ೨೨೭೬). [ಸಂ. ಮಂಗಳವಾರ]

ಮಂಗಳವಿಧಿ (ನಾ). ವಿಯಮಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇಕಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯ:
ಸ್ನಾನ. ಪೂಜೆ ಮೊದಲಾದವು : ಕನಕಾದಿಪಿಪಾಸಕರ್ತಕಕ್ಕೆ
ಲಯಮೇಳೆ ದಿವಿಜಮಂದಿರು ಶುಖಿಸ್ವನದೊಡನೆ ಮೊಬಗಿದುವು ಜನಜನ
ನಾಥವಪ್ರಸಂಗಮಂಗಳವಿಧಿಯೊಳಿ (೨೨೭೬. ೦೨-೨೨) ; ಸ್ವಪಮೊದರಿಂದಂ
ದೇಗಂ ಪ್ರತೊಪ್ಪಕ್ಕಮಂಗಳವಿಧಿಯಂ (೨೨೭೬. ೨-೨೨).

[ಸಂ. ಮಂಗಳವಿಧಿ]

ಮಂಗಳವೆಡಿ (ನಾ). ಶುಭಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಜಗಲಿ, - ಕಟ್ಟಿ :
ಸುತ್ತಿದ ಚಿತ್ರಾಂಶಮಿಕ್ಕಿದ ಮಂಗಳವೆಡಿ . . . ಕಟ್ಟಿಳು
ತಿರುಗಾ ಮಂಟಪವೊಳಿ (೨೨೭೬. ೨-೨೨). [ಸಂ. ಮಂಗಳವೆಡಿ]

ಮಂಗಳವಿಡಿ (ನಾ). ಮದುವೆ ಮೊದಲಾದ ಶುಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೋಮ
ಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಅಗ್ನಿ : ಮಂಗಳವಿಡಿಗಳಿ ಪಾತ್ಯಶೃಂಗಗಳ
ಮೊಲ್ಲಳು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಥವಿಳಾಸಂಗನೇಂ ಭವಜನ ರತ್ನಗಳ ಮರಂ
ಗಳಂತ ಜಲಜಲಿಸಿದುಪೋ (೨೨೭೬. ೦೨-೨೨). [ಸಂ. ಮಂಗಳವಿಡಿ]

ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕ (ನಾ). ಕಾವ್ಯ. ಸಾಟಕ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಪ್ರಾರಂಭ
ದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮುಕ್ತಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ದೇವತಾಸ್ತುತಿರೂಪ
ವಾದ ಪದ್ಯ : ಅಂಕು ಸೊಪ್ಪರಾಡು ಈ ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳಿ
. . . ಹೋಗುವನು (೨೨೭೬. ೨೨) ; ಧಾರಣೆಯರ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವ
ಕೃತಿಯೇ ಆಗಲಿ ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಅಥವಾ ಮಂಗಳವಾಚಿಕದಿಂದ
ಅರಂಭವಾಗಬೇಕು (೨೨೭೬. ೨೨). [ಸಂ. ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕ]

ಮಂಗಳಸವನ (ನಾ). = ಮಂಗಳಮುಖ್ಯ : ಮಳಯಜಮಿತ್ತೋರ್ಥ
ಜಲಧಾರಿಗಳಂ ಪರಿಕಾಂತಕಾಂತಮಂಗಳಲಿಪಾಂಕುಧಾರಿಗನಿರ್ಮೂಡಿಸಿತ್ತು
ವಿಮಾಹಮುಖ್ಯ ಮಂಗಳಸವನಂ (೨೨೭೬. ೨-೨೨) ; ಮಂಗಳಸವನಾಂತರ
ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕಶುಭವಿಧಿಪರಂ ಮಾಡಿ (೨೨೭೬. ೨-೨೨).

[ಸಂ. ಮಂಗಳಸವನ]

ಮಂಗಳಸಾಧನ (ನಾ). = ಮಂಗಳವ್ರವ್ಯ ೧ : ನೆರಸಿದ ಮಂಗಳಸಾಧನಂ
ಗಳಂತ ಸರೋತಮಂ ಪಾಡುವ ಗಾಯಕಂ . . . ಪಡೆನಂಬದಿ ಪೊಸ
ಪೂರ್ವಾದರೊನೆಗೆ ಮಿಗಿ ಮಿಸುಗುತ್ತಿದುದು (೨೨೭೬. ೨-೨೨. ೨).

[ಸಂ. ಮಂಗಳಸಾಧನ]

ಮಂಗಳಸೂಕ್ತ (ನಾ). ಶುಭವನ್ನು ಕೋರುವ ಮಂತ್ರ : ನೀರ
ಸೇನೆಯನಿ, ಲಯನ ನಾರಿ ಪರಮದೇವತಾವಿಪ್ರರ ಚಾರು ಪಾತಾಳೇದ
ಮಂಗಳಸೂಕ್ತಭೋಷದರಿ ಕೇರನೇಪಾದನಸುರರಿಪು (೨೨೭೬. ೨-೨೨).

[ಸಂ. ಮಂಗಳಸೂಕ್ತ]

ಮಂಗಳಸೂತ್ರ 'ಮಂಗಳಸೂತ್ರ' ನೋ.

ಮಂಗಳಾಂಗ (ನಾ). ಶುಭಕರವಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ; ಪವಿತ್ರವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು ; ಮಂಗಳಾಂಗನು ಮತ್ತು ಕರುಣಾಪಾಂಗದರಿ ನೋಡುತ್ತ ವಿಸ್ತರಿಸಾಂಗಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದವು ಎನಲು (೨೫೩-೨೬-೨೭) ; ಇವನುಮು, ಕಟ್ಟಿದ ರಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮಂಗಳಾಂಗನಾದ ನನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಅಪರಿಶುದ್ಧನನ್ನು ಮಾಡುವನು ? (೨೫೩-೨೭-೨೮).

[೨೫. ಮಂಗಳಾಂಗ]

ಮಂಗಳಾಂಗಿ (ನಾ). ಶುಭಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ; ಸುಂದರಿ ; ಮಂಗಳಾಂಗಿ ಮಂಜುಳಾಂಗವಾಸ್ತು . . . ರಕ್ಷಿಸನ್ನವರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೇ (೨೫೩. ೨೬-೨೭).

[೨೫. ಮಂಗಳಾಂಗಿ (ಮಂಗಳ + ಅಂಗ + -)]

ಮಂಗಳಾಚರಣ (ನಾ). ಶುಭಕಾರ್ಯ ; ಮಂಗಳಕಾರ್ಯ ; ಮಂಗಳ ಗಾಯಿಕಾಮಧುರಗಾನದಿವಲ್ಲ ಜನಯ್ಯ ನಿತ್ಯಕೃತ್ಯಗಳ ಮಂಗಳಾಚರಣಮಂ ನೆಗಲುತ್ಯ (೨೫೩. ೨೭-೨೮). [೨೫. ಮಂಗಳಾಚರಣ]

ಮಂಗಳಾಚಾರ (ನಾ). = ಮಂಗಳಾಚರಣ ; ಅಗಳ ಗರ್ಭಸ್ಥಲನ ಸಮಯಮು ಖಾಸುಸಮಯಮಾಗಿ ಚತುರ್ಥವಿಷಯಮನಂತರ ಮುಷ್ಠಂ ಬೊಳ್ಳು ಮಂಗಳಾಚಾರಮಂಪ್ರತ್ಯಯ್ಯ (೨೫೩. ೨೮-೨೯).

[೨೫. ಮಂಗಳಾಚಾರ]

ಮಂಗಳಾನಕ 'ಮಂಗಳಾನಕ' ನೋ.

ಮಂಗಳಾನುರೇಪ (ನಾ). ಶುಭಕರವಾದ ಲೇಪನದ್ರವ್ಯ ; ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ನಾನೂ ಕೂಡ ಶುಂಕುಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಗೋರೋಚನ, ತೀರ್ಥಮೃತ್ತಿಕೆ, ದೂರ್ವಾಕಿಸಲಯಗಳ ಮಂಗಳಾನುರೇಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು (೨೫೩. ೨೯-೩೦). [೨೫. ಮಂಗಳಾನುರೇಪ]

ಮಂಗಳಾರತಿ (ನಾ). ೧. ದೇವರ ಪೂಜೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿ, ಕರ್ಪೂರ ಗಳನ್ನು ಪಚ್ಚಿ ಬೆಳಗುವುದು ; ಚಿತ್ರದೊಳು ಪೂಜೆಯಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ದಂಕುಳಾಸುತಿ . . . ಮಂಗಳಾರತಿಯನ್ನು ಚವರ ಸೀಗುಬಿಡುತ್ತಿ (೨೫೩. ೩೦-೩೧) ; ಪು ಬಗೆ ಪಂಚವಿಧವ ಜೋತಿಯ ಮಂಗಳಾರತಿಯನಿಡಲು (೨೫೩. ೩೦-೩೧). ೨. ಶುಭೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಮುತ್ಪಾದಯರು ಸೊದಿದುಕೊಳ್ಳುವ ದೀಪಾರತಿ ; ತಮತಮಗೆ ಫಲವಿಡಿದು ಮಂಗಳಾರತಿ ವಿಡಿದು ಸೇಸವಿಡಿದಮರಕಾಮಿನಿಯರೈದ (೨೫೩. ೩೧-೩೨). ೩. (ಅಲಂ) ಅಪಮಾನ ; ಮುಖಭಂಗ ; ರಾಮರಿಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿಯುಮ್ನ ವಿಸ್ತಾರ್ಯ ? (೨೫೩. ೩೨) ; ಕಿಣಿದರೆ ಮಾಡುತೀನಿ ಅಮಗ ಮಂಗಳಾರತಿ (೨೫೩. ೩೩). [ಮಂಗಳ (= ಮಂಗಳ) + ಅರತಿ]

ಮಂಗಳಾಲಂಕಾರ (ನಾ). ಶುಭಸ್ಥಿತಿವೇಶಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾದ ವೇಷ ಭೂಷಣ ; ಅನಂತರಂ ಭಗವತ್ಸನಂದ್ರಪೂಜಾವಿಧಮಂಗಳವನಾಚರಣ ಮಂಗಳಾಲಂಕಾರಾಲಂಕೃತಿಯಾಗಿ (೨೫೩. ೩೩-೩೪).

[೨೫. ಮಂಗಳಾಲಂಕಾರ]

ಮಂಗಳಾಪ್ತಕ (ನಾ). ಮದುವೆ. ಮುಂಜೆ ಮೊದಲಾದ ಶುಭ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಶುಭವನ್ನು ಕೋರುವ ಎಂಟು ಶ್ಲೋಕಗಳು ; ಇವು 'ಕುರ್ಯಾತ್ ಸದಾ ಮಂಗಳಂ' ಎಂದು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ; ಮುಂಗಲ್ಪಧಾರಣೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಪ್ತಕ ಹೇಳುವುದು ಪದ್ಧತಿ (೨೫೩).

[೨೫. ಮಂಗಳಾಪ್ತಕ]

ಮಂಗಳಿ (ನಾ). ಮಂಗಳ ; ಪಾರ್ವತಿ ; ಮಾನ್ಯ ಮಾನಿ ಮಹೋದಯ ಮಂಗಳಿ ಮಹೇಶ್ವರಿ (೨೫೩. ೩೩-೩೪). [೨೫. ಮಂಗಳಾ]

ಮಂಗಳಕ 'ಮಂಗಳಕ' ನೋ.

ಮಂಗಳವಳ್ಳಿ 'ಮಂಗಳವಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮಂಗಳಾಟ (ನಾ). ೧. ಕಟಿಯ ಆಟ ; ಕೋಟಿಜೇಬ್ಬ. ೨. (ಅಲಂ) ಬುದ್ಧಿಹೀನತೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ; ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ; ಹ್ಯಾಗಾರ ಕುಣಿತುಕೆದು ಮಂಗಳಾಟ ನಡೆದಾಗ ಅಂಗಾತ ಬಿತ್ತೋ ಮೆಗಲರಿ ಎತ್ತೋ (ಪರಂ. ೨೭-೨೮) ; ಕಾಯಿದ ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಇರುವುದೆಂದು ಮಂಗಳಾಟ ನಡೆಸುವುದು (ಮಕ್ಕ. ೨೭).

[ಮಂಗಳ + ಆಟ]

ಮಂಗಳಾಟಿಕೆ (ನಾ). = ಮಂಗಳಾಟ ೨ ; ಆತ ಮಂಗಳಾಟ ಮಾಡದಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ತ್ತದೆ (ಮಕ್ಕ. ೨೭). [ಮಂಗಳ + ಆಟಿಕೆ]

ಮಂಗಳಾಡಿಸು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಕಟಿಯಂತೆ ಕುಣಿಸು ; ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದುದನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ಮಾಡಿಸು ; "ನನ್ನನ್ನು ಮಂಗಳಾಡಿಸಿ ಬಿಟ್ಟು" ಎಂದು ಕಿಟ್ಟಪ್ಪ ಮಾಸ್ತರರು ನಾಲ್ಕು ಜನರ ಮುಂದೆ ದೂರಿ, ತಮ್ಮ ಮದ್ಯಾದಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರು (ಪರಂ. ೨೮). [ಮಂಗಳ + ಆಡಿಸು]

ಮಂಗಾರಿ 'ಮಂಗಾರಿ' ನೋ.

ಮಂಗಾರಿಮುಳ್ಳು (ನಾ). (ದ್ರವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಒರಟಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮುಳ್ಳುಗಳೆಳ್ಳು) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪೊದರು ಗಿಡ : (೨).

[ಮಂಗಾರಿ (< ಮಂಗಾರಿ) + ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್ಳ)]

ಮಂಗಿ (ನಾ). ೧. ಜೊಳ್ಳು ಕಪಿ ; ಆ ಮಂಗಿ ಮರಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ಕೊಂಬೆಗೆ ನೆಗೆಯುತ್ತಿದೆ (೨೫೩). ೨. (ಅಲಂ) ತಿಳವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದವಳು ; ಅವಳು ತುದ್ಧ ಮಂಗಿ, ಹೊಲಮುಸೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಡ್ಡಾ ದಿಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಮಾರಿಬಿಟ್ಟಳು (೨೫೩). [ಮಂಗಿ + - ಇ]

ಮಂಗಿ (ನಾ). ಹಡಗು ನೌಕೆ. [೨೫. ಮಂಗಿ]

ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ 'ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ 'ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ಮಂಗಳವಳ್ಳಿ, ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ. ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ, ಮೊರಗರವಳ್ಳಿ (ನಾ). (ಚಕ್ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸುವ, ಚಿಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಅಡಿಗೆಗೂ ಮತ್ತು ಬೊಟ್ಟುಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ; ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳುಳ್ಳು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂರು ಬಳ್ಳಿ ; ನರಳೆ ; ತುಳುವೆಯ ಕಾಯ್ತುಳುಮಂ ಮಂಗುರವಳ್ಳಿಯನಿಂದ ಚರ್ಣಮಂ ಶೇಖರಿಯಂ ನೆಹ ತಿಂದು ಬಿಡು ನೀರು ಕಿಲಾಮುಗೊಳ್ಳುಪಾಯಮುಲಗಿಮೋ ಕೆಯಸಕಂ (ಮಕ್ಕ. ೨೯-೩೦). ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ಅಡುಸೋಗಿಯಲೆಯ ಕಡ್ಡಿ, ಬಣ್ಣ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ರಾಮಗುಳ್ಳಿ, ತುಂಕಿ, ಕುಟುಕೋಟಿ ಇವು ಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ಕಡ್ಡಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಲು ಶ್ವೇತ್ಪದವು ಗುಣ ವಾಗುವುದು (೨೫೩. ೩೦). ಮಂಗಳವಳ್ಳಿ ; ಮಂಗಳವಳ್ಳಿರಸ, ಕಳ್ಳರಸ ಎಲಹರಿ, ಈ ಮೂಜು ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಷಣಾಂಶ ಶೋಧಿಸಿದ ಗಂಧಕವನ್ನಿಟ್ಟು (೨೫೩. ೩೧) ; ಒಳ್ಳೆಸುಂಜೆಯ ಸಹಮೂಲವು ಮಂಗಳವಳ್ಳಿ ರಸಗಳು ಸಹ (೨೫೩. ೩೨). ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ ; "ಅಸ್ತು ಸಂಘಾತಃ - ಮಂಗುರ ವಳ್ಳಿ" (೨೫೩. ೩). ಮಂಗಳವಳ್ಳಿ ; "ಅಸ್ತು ವಳ್ಳಿ ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ" (ಮಕ್ಕ. ೩೨-೩೩). ಮೊರಗರವಳ್ಳಿ ; ಮೊರಗರವಳ್ಳಿರಸ, ಉದ್ದರಸೆಯ ವೇರು, ನೆಲಗುಳ್ಳದ ಬೇರು, ಪೊಳ್ಳುಳ್ಳದ ಬೇರು (ಮಕ್ಕ. ೩೩-೩೪).

[ಮಂಗುರ + ವಳ್ಳಿ]

ಮಂಗುರವಳ್ಳಿ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಅಳತೆ ; ಕ್ಷೇತ್ರಗಣಿತ, ಮಂಗುರ ಅಳತೆ, ರಾಜನೀತಿ . . . ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗುಣಿ ಮುತ್ತಿನ ಚಿಲ್ಲನೆ ಗುಣಿತವು ಅಪ್ಪಾದರ ಗುಣಿತಗಳು (ಕ್ಷೇತ್ರ. ೩-೪). [? + ಅಳತೆ]

ಮಂಗಳೇಶ (ನಾ). ಶಿವ : (೧). ೫ ಇಂದು ದಕ್ಷಿಣಾಕ್ಷನು. ಉತ್ತರಾಕ್ಷನು ದಕ್ಷಿಣಾಕ್ಷನು ಕೋಣಕುಟಾಕ್ಷನು. ಅನೇಕರ ಮನೋವಶತೆಯು ಹೆಸರು. [**< ಮಂಗಳ ? + ಅಕ್ಷ**]

ಮಂಚಿ (ನಾ). ರಿ. ಮಲಗಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ. ನಾಲ್ಕುಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಲೋಪದ ಸಾಧನ : ಪರ್ಯಾಯ : "ಶಯನಮಾ ಪರಿಯುಕಮಾ ಶಯನೇ ಮಂಚಮನಿಸುತು" (ಮಂಚಿ. ೧೦-೧೫) : ನೀಂ ಮಹಾದೇವಿಯ ಮಂಚಮನದೇವಿ ಅಕೆಯೊಡನೆ ಸಗುತ್ತಂ ತೆಗುತ್ತುಮಿರಿದು ಕಲ್ಪಿಸಿದಂ (ಪಂಚಿ. ೧೦-೧೫) : ದ್ರಾವಿಡರ ತನ್ನ ಮಂಚದ ಕಾಲೋ ಕಲ್ಪವೇಟ್ಟು (ಪಂಚಿ. ೧-೨೫) : ಭಾಂವಿಯರ ಮನೆಯೊಳಾಳದ ದಕ್ಕಿಯು ಮಂಚದೊಳ ಪವಡಿಸಿಯಾ (ಗಂಚಿ. ೧-೨೫). ೨. ಉತ್ತಮವಾದ ಪೀಠ : ಉನ್ನತವಾದ ಆಸನ : ಮನೆ ಮಂಚಂ ಮಟ್ಟಂ . . . ಗಲ್ಲಂ ಮಲ್ಲಂ ತಳಮಿಂತೆಲ್ಲಂ ತತ್ತಮಮುಂ (ಪಂಚಿ. ೨೫) : ಶ್ರೋತವಿಷ್ಣುವರಂ ಬಂದು ಪೇಳ್ವಲ್ಲಿ ಮಂಚೋತ್ತರದೊಳ ಕುಳಿದರ್ (ಪಂಚಿ. ೧-೨೫). ೩. ಮೇದಿಕೆ : ರಂಗಸ್ಥಳ : ಪ್ರೇಕ್ಷಕರರಿಂದ ಸುಮಾರು ೨೫ ಮಯ್ಯನವನೊಟ್ಟುನು ಮಂಚದ (ಮಂಚಿ. ೧) ಕಡೆ ಬರಹತ್ತಿದನು (ಪಂಚಿ. ೨೫). ೪. ಹೊಲ. ಗದ್ದೆಗಳನ್ನು ಕಾಯಲು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಬಿದಿರು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ಅಟ್ಟಣೆ : ಮಂಚಿಕೆ. [ಸಂ.]

ಮಂಚಿ (ನಾ). ರಿ. = ಮಂಚಿ : ಎನ್ನ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಂಚಿ ಮಾಡಿ . . . ಚೆನ್ನ ಸರಸಿ ನಿತ್ಯ ಪವಡಿಸುವಾಡಿ (ಗಂ. ೨೫-೧). ೨. = ಮಂಚಿ ೨ : ಒಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವನ ಅಗ್ಗವಾದ ಶಹರದಾದನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು (ಪಂಚಿ. ೧೧-೧೫). [ಸಂ.]

ಮಂಚಿತಿ 'ಮಂಚಿಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮಂಚಿದಕಾಲಹುಲ್ಲು, ಮಂಚಿದಕಾಲಹುಲ್ಲು (ನಾ). ನಾಲ್ಕುದಳಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : (೧). ಮಂಚಿದಕಾಲಹುಲ್ಲು : ಮಂಚಿದಕಾಲಹುಲ್ಲು, ಉಚ್ಚಗಡ್ಡೆ (ಪಂಚಿ. ೨೦-೨೫).

[**< ಮಂಚಿ + ಕಾಲ, (< ಕಾಲ್) + ಹುಲ್ಲು (< ಪುಲ್)**]

ಮಂಚಿದಕಾಲಹುಲ್ಲು 'ಮಂಚಿದಕಾಲಹುಲ್ಲು' ನೋ.

ಮಂಚಿಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮೈಗು ಮನ್ನರ ಮೈಯ್ಯನು ಇಪ್ಪತ್ತಅಯ್ಯರು ಕೆಲವು x x ಮನೆ . . . ಪ್ರವ್ಯಮ ಕೊಟ್ಟು (೧೫. ೨೫. ೧೦೫-೧ : ೨೦ : ೧೧೨). [ಮಂಚಿ ? + ಅಯ್ಯ]

ಮಂಚಿಲ್, ಮಂಚಿಲು, (ನಾ). ರಿ. ಮೋಸ : ಮಂಚಿ : ಎನಗಿಂದಿಂ ಗಾಣಿಂಗಳ್ ಸಪ್ಪನಿಸಿದಪುದ್ದಿಲ್ಲೆಯುಂ ಬಂದಿ ಮಂಚಿಲ್ ಎನನ ವಾರಂಥ ಚೋರಾದಿಗಳಪಡವಿಗಳ್ ಪಡವಾರಂಥ ಭೋಜನ ಮಾತ್ರಂ ಬಂದೊದಿಂದಾಂ ಸಲವಿಧವೆವಂ ಪತ್ತಿಂ (ಪಂಚಿ. ೧-೧೫) : ಕೈಪದಕಂ ಪಂಚಿ ಮಿಕ್ಕ ಮನಸಿಕ ಮಂಚು ಮಂಚಲು ತಾನೆ ತಾಂ ಗೆದ್ದ ವಳ್ ಪತ್ತದರಾರೊ ಧೂರ್ತವಿಟ್ಟುತ್ಯಂತಾಪೆಯು ತೇವೆಯಂ (ಪಂಚಿ. ೨-೧೫) : ಮಂಚಿಲ್ ಕೆಳವಾಪಡಿ ಭಯಂಕರಮಂಚಿವನು ಪೆರಮಿರ್ದಾ ನಾಡೊಳ್ (ಪಂಚಿ. ೧-೨೫). ೨. ಬಂಧನ : ಸೆರೆ : 'ಮಂಚಿಲ್ದಿ' ಪರಾ. ಮಂಚಿಲು : ರಿ. ಮಂಚಲು ಲಂಚಂ ಕಳವು ಖಸೀತ್ ಮನವು ಪಣಿವಣಿವನೊಲನು ಕುತ್ತುಮಿಲ್ಲಾ ನಾಡೊಳ್ (ಪಂಚಿ. ೧೦-೨೫).

ಮಂಚಲಂಬಿಡಿ = (ಅಲಂ) ಅರ್ಕಿಸು : ಸೆಳೆ : ಮರುಳುಮಾಡು : ನಡೆ ನೋಟದ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಂಚಲಂಬಿಡ ವಿನಾಸನೀನಪಮಾಣ ದುಡಿದು ಕರೇಣುಕಾಲಮಂ (ಪಂಚಿ. ೧೦-೨೫).

ಮಂಚಿಲು 'ಮಂಚಿಲ್' ನೋ.

ಮಂಚಿಲು 'ಮಂಚಿಲ್' ನೋ.

ಮಂಚಿಲ್ದಿ 'ಮಂಚಿಲ್ದಿ' ನೋ.

ಮಂಚಿಲ್ದಿ, ಮಂಚಿಲ್ದಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಸೆರೆ ಹಿಡಿ : ಬಂಧನ : ಕಳ್ಳಂ ಬ್ಬಿಣಾಣಂ ಮಂಚಿಲ್ದಿವವಂ ಪಗವಂ ಪುಲ್ಲುಮಾನಸಾನಿವರಂ . . . ಇಜ್ಜಿಂಚಿ ದಗ್ಗಂ ದೋಡಮಿಲ್ಲ (೧೫. ೨೫. ೨೫-೨೫ : ೧೦೫).

ಮಂಚಿಲ್ದಿ : ೨. (ಅಲಂ) ಅರ್ಕಿಸು : ಸೆಳೆ : ಅಂಚಮ ನಡೆಯನಿದಂ ಪನತನುತುಂ ಮಂಚಿಲ್ದಿಪ್ಪುಳ್ಳೆ ರತಿರೂಪಂ ಲಂಚಂಗೊಂಡ ವಿರಾಮನಿಸದತ್ತಾ ರಾಣೀವಾಸ (ಪಂಚಿ. ೨-೨). [ಮಂಚಿಲ್ + ಲಿಟ್ಟಿ]

ಮಂಚಿಲ್ 'ಮಂಚಿಲ್' ನೋ.

ಮಂಚಿಲ್, ಮಂಚಿಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ೫ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಬೃಂದಾವನವಿರುವ ಈಗಿನ ಮಂತ್ರಾಲಯ : ಶ್ರೀಮತುಗಾಂ ಸಿದ್ಧವಾದಿಸಾರದಮಾನಾಕುತ್ತು ಮಂಚಿಲ್ ಕೊಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿ ಅವುದೆನ್ನೊಡೆ (ಪಂಚಿ. ೨೫-೨೫ : ೧೧೨). ಮಂಚಿಲ್ : ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರು ಮಂತ್ರಾಲಯ(ಮಂಚಿಲ್)ವನ್ನು ಸೇರಿದೊಡನೆಯೇ ಮೊವಲು ಕುಲದವಿ ಮಂಚಿಲ್ಮವ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು (ಪಂಚಿ. ೨೫). [೭]

ಮಂಚಿ (ನಾ). ರಿ. ಪೀಠ : ಆಸನ. ೨. ದನಕರುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಾಕುವ ಹರಿದೋಣೆ. - ಕೊಟ್ಟ. ೩. ಕಾಲುವೆ : 'ಅಡೆಮಂಚಿ' ಪರಾ. ೪. ಹೊಲ, ಗದ್ದೆಗಳನ್ನು ಕಾಯಲು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಬಿದಿರು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ಅಟ್ಟಣೆ : (೧).

[ಸಂ. ಮಂಚಿ]

ಮಂಚಿ, ಮಂಚಿ, ಮಂಚಿ (ನಾ). = ಮಂಚಿ ೪ : ಅ ಸು . . . ಫಲಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗಿ ಚತುರ್ವಿಧವೆವು ಮಂಚಿಯುಂ ಮೆಟ್ಟಿ (ಪಂಚಿ. ೧೦೫-೧೧೫) : ಅವಿತತಿ ತೆನೆ ಕಾಯ್ದು ಪುಮರವನೆಯಂದೆಂದದಂ ನಿವಾರಿವ ಬಗೆಯ ನೆರವೆದ ಕಲ್ಲುಂ ಕವನೆಯುಮಿರೆ ಮಂಚಿಯಂತಿರಿಸದಮೆಟ್ಟಿ ಕೆಲವುಂ (ಪಂಚಿ. ೧-೧೧೫) : ಕೆಯ್ಯಿತ್ತಿ ಕೊಡಲ್ವ ಮೆಯ್ಯ ದಂಡಿಲ್ವ ಅಯ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಪಯ್ಯಿಲ್ವ ಕೈಲಾಸ ಕೆಯ್ಯ ಮಂಚಿ[ಪಂಚಿ. ೧]ಯು (ಪಂಚಿ. ೧೧೫) : ಮಯ್ಯ ಕುಳಿತಿ ಮರದ ತಂದಿಮಂಚಿಯ ಮೇಲೆ (ಪಂಚಿ. ೧೧೫-೧೧೫). ಮಂಚಿ : ಹೊಲದ್ದಿ ವಾಕಿದ ಎತ್ತರವಾದ ಮಂಚಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಒಕ್ಕಿಗಿರು ಕವನೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಪಂಚಿ. ೨). ಮಂಚಿ : ಪಂಚಿದಕುಳಿ ಸಂಚರಿ ಹೊಲದೊಳಗೆ ಮಂಚಿಯ ನಿಲುವಳಿ ಬಂದು ನಗುತಿರಲು (ಪಂಚಿ. ೧೧೫) : ಮೇಳದ ಮಂಚಿಯನ್ನೇರಿ ವಿಂಚನ ಕವನೆಯೊಳಾರಿಯ ಕಲ್ಲನು ತೊರುಡಳು (ಪಂಚಿ. ೧೧೫-೧೧೫).

[**< ಸಂ. ಮಂಚಿ**]

ಮಂಚಿಗಲ್ (ನಾ). (ವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರೆಯನ್ನು ಇಳಿಸಲು ಮಾಡಿರುವ) ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸವಾಟಾದ ಕಲ್ಲು : ಶವಿಲಿಗಾಣಂ ಪಳವಾ ಮಂಚಿಗಲ್ಲಿಂ ಪಳವ ಪಳದಿಂ ಮೊಡಲಿಟ್ಟು x x ಪಾಡವಾಗಿ ಯಕ್ಕಿದ ಕೆಯ್ಯಮತ್ತರು ೫೦ (ಪಂಚಿ. ೨೫-೨೫ : ೧೧೨). [ಮಂಚಿ + ಕಲ್]

ಮಂಚಿತಿ 'ಮಂಚಿಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮಂಚಿತಿ 'ಮಂಚಿಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮಂಚಿಪತ್ರ (ನಾ). (ಸುಮಾರುನೆಯ) ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಎಲೆ : ಮಂಚಿಪತ್ರವನ್ನು ಭೂಸುಷ್ಟದಿಂದ ದೇವತೆಗಳೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ . . . ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು (ಪಂಚಿ. ೧೧೫). [ಸಂ.]

ಮಂಜಪತ್ರೆ (ನಾ). = ಮಂಜಪತ್ರ: "ದೇವಾರ್ಹಂ - ಮಂಜ(ಪ) ಪತ್ರ" (೩೫೦. ೬೯). [ಸಂ. ಮಂಜಪತ್ರ]

ಮಂಜಲ್, ಮಂಜಲ್ಯ (ನಾ). (ಬ್ರಹ್ಮಿಯಿಂದ ಪೂಡಿದ, ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲನ್ನು ಹೋಲುವ) ಹೋಲಿಯಂತಹ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ: ಅವರು ಬಂದ ಬಳಿಕ ಕಂಬಳಿಯ ಒಂದು ಮಂಜಲ್ ತಡೆದೊಡೆದರು (೪೬೫. ೫೦). ಮಂಜಲ್ಯ: ಭೋಯಗಳಲ್ಲದೆ . . . ಅಂದಿಗರು ಮಂಜಲ್ಯ ಗಳನ್ನೂ ಹೋರುವ ಹೋಲಿಯನ್ನೂ ಮಾಡುವರು (೪೫೫. ೫೬).

[— ತುಳು. ಮಂಜಲ್]

ಮಂಜಟಿ 'ಮಂಜಟಿ' ನೋ.

ಮಂಜಟ್ಟಿ 'ಮಂಜಟಿ' ನೋ.

ಮಂಜಡ್ಡಿ 'ಮಂಜಟಿ' ನೋ.

ಮಂಜಡ್ಡಿ 'ಮಂಜಾಡಿ' ನೋ.

ಮಂಜಪ್ಪಿ 'ಮಂಜಟಿ' ನೋ.

ಮಂಜಣ್ಣ, ಮಂಜಣ (ನಾ). ರಿ. ಪವಿತ್ರವಾದ ನೀರು, ಹಾಲು ಮುಂತಾದ ದ್ರವವನ್ನು ಎರೆಯುವುದು; ಅಭಿಷೇಕ: ರಾಮನು ಹಾ ಬಾಬ್ಬರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ತಿರುಮಂಜನಕೆ . . . ತಿರುನಾಳಿಗೆ ಗೆ ೬೦ ಪುಹ (೨೪. ೩೮, ೨೪೫. ೨೫-೩೦; ೨೫೩). ಜಲದಿಂದ ಗಂಧದಿಂದ ಶುದ್ಧವಾದ ಕಮ್ಮಲದಿಂದ ಚೆರು ದೀಪದಿಂದ ಕಲಾಕುಮಂಜನದಿಂದ ಫಲದಿಂದಲೂ ಫಲಲಸೇಶ ಜನನಚೆಗಿಸಿದ (ಇಪ್ಪ. ೧೯-೨೨). ಮಂಜಣ್ಣ: ೨. ಸ್ನಾನ; ಮಿಡು; ಜಳಕ; ಮಂಜಣ್ಣ ಈ ಮನಸು ಎದ್ದು ನೋಡೋಣ ಬಾರ (೩೮೫. ೧೩). [**ಪ್ರಾ.** ಮಂಜಣ್ಣ/ಸಂ. ಮಂಜಣ]

ಮಂಜಣ್ಣ (ನಾ). (ಪಲ್ಲು. ಮುಖ ಮುಂತಾದವನ್ನು) ಉಜ್ಜಿ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ: 'ಮಂಜಮಂಜನ' ಪರಾ. [**ಪ್ರಾ.** ಮಂಜಣ್ಣ/ಸಂ. ಮಂಜಣ್ಣ/೬೦. ಪುರಾ. ಮಂಜಣ]

ಮಂಜರ, ಮಂಜರ (ನಾ). ಬೆಕ್ಕು; ಮಾರ್ಜಾಲ: "ಮಂಜರವನ ಮಾರ್ಜಾಲಂ" (ಇಪ್ಪ. ೧೩); ನಿನ್ನ ಮದದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಜಾಲವು ಕೊಲುವರೆ ನಿನ್ನ ಹೆಂಡ ಕಾವುದೆ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವನಲ್ಲದೆ (೧೫೩. ೧೩); ಮಂಜರದ ಗಿಣಿ ನೀವು ನಿಮಗೇ ಮಂಜರನ ಪದಮಾಖಿಕೆ ನಿಲುವುದು ನೀತಿಯೇ (ಕುಪ್ಪ. ೧೦-೧೨). ಮಂಜರ: ಮಂಜರದೊಳು ತೇವುವಂಜ ರಂಜಿಸುತಿರಲು ಅಂಜನದ್ವಿ ತಿಮೋಗಿ ಹಾ ಕುಟಲ ಮಂಜರಯ ಕಾದ (೩೮೫. ೧೫). [**ಪ್ರಾ.** ಮಂಜರ/ಸಂ. ಮಂಜಾರ, ಮಂಜಾಲ]

ಮಂಜರದ್ದಪ್ಪಿ (ನಾ). ರಿ. ಬೆಕ್ಕಿನ ಕಣ್ಣು. ೨. (ಅಲಂ) ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಾದ ದೃಷ್ಟಿ: ಮಂಜರದ್ದಪ್ಪಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಇಂದ್ರಿಯಭೋಗಗಳು ಮಂಜರದ್ದಪ್ಪಿಯಾಗಿವೆಯು (೩೮೫. ೧೫-೧೬).

[ಮಂಜರ + ದ್ವಪ್ಪಿ]

ಮಂಜರನೇತ್ರ (ನಾ). = ಮಂಜರದ್ದಪ್ಪಿ ೨: ಮಂಜರನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತದ್ರವ ಕಾಯುವುದೋ (೪೫೫. ೫೬-೫೭).

[ಮಂಜರ + ನೇತ್ರ]

ಮಂಜರಿ, ಮಂಜರಿ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣುಬೆಕ್ಕು; ಮಾರ್ಜಾಲವು ಮಂಜರದ ವಿಷಗಂಧದೊಂದಿಗೂ ಕೋಡಗ ಸುಂಗಿತ್ತು ಸುಂಗಿದ ಕೋಡಗವ ಮಂಜರಿ ತಿಂದಿತ್ತು (೩೮೫. ೨೫-೩೦). ಮಂಜರಿ: ಮಂಜರಿ(ಇಪ್ಪ. ೧೪)ಯು ಮಂಜರಿ ಮಿಡುಕಿದರೆ ಕಳವಳಿಸುವುದೆ ಕೆಲಸವೆ (ಕುಪ್ಪ. ೧-೨೩).

[ಮಂಜರ + —೨]

ಮಂಜರಿ (ನಾ). ರಿ. ಗೊಂಬೆ; ಗುಟ್ಟು: "ಪಲ್ಲು, ಮಂಜರಿ —ಈ ೨ ಮರದ ಗೊಂಬೆ" (ಪುರಾ. ೩೦-೩೧); ಲಲಾಟದೊಳ ತುಂಬಿದ ಸಿಂಧುವಾರ ಮಮಂಜರಿದೊಂಬಿನೆಂ . . . ಫನವರ್ವದಿಂದ

ಗಳೆ ಪೂಜಮಡಿ (ಇಪ್ಪ. ೬೯); ಗುರುಭರಮಂ ಪಡೆಯುವುದೋರೆ ಪರಿ ಮಳಮತಿಪವನಾಗಿ ಮಂಜರಿಗೆ (ಪುಪ್ಪ. ೧೦-೧೫). ೨. ಕಾವು: ತೊಟ್ಟು. ೩. ಮಂಜು: ಮಂಜುಪುಲ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ತಿಲಕವೃಕ್ಷ. ೫. ಕುದುರೆಯ ಶರೀರದ ಒಂದು ಭಾಗ: ಮೊಳಕಾಲು; ಜಾನು: ಸ್ವರಿಯಂ ಕೆಳಗಕ್ಕು ಮಂಜರಿಯಂಬಾ ಪನರ್ (೪೫೫. ೯-೨೩). 'ಜಾನುಮಂಜರಿ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮಂಜರಿ]

ಮಂಜರಿಕೆ (ನಾ). = ಮಂಜರಿ ರಿ: "ಮಂಜರಿಗೆ — ಮಂಜರಿಕಾ = ಹೂಗೊಂಚಲು" (ಪುಪ್ಪ. ೩೩). [ಸಂ. ಮಂಜರಿಕಾ]

ಮಂಜರಿಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಕಿ: ಗಳಿಕಳಂಟಿಗೆ ಸಿಲುಕುವುದು ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಒಂಜರ ಮಂಜರಿಗೆ ಮಿಂಚುಲಿಗೆ ಲಾವಣಿ ಸರರೆ ಬುಜುಲಿಗಳಿಲ್ಲ ಮಿಂಚುಲಿಗೆ (೩೮೫. ೩-೪-೫). [?]

ಮಂಜರಿಗೆ, ಮಂಜರಿಕೆ (ನಾ). = ಮಂಜರಿ ರಿ: "ಮಂಜರಿಗೆ — ಮಂಜರಿಕಾ = ಹೂಗೊಂಚಲು" (ಪುಪ್ಪ. ೩೩). ಮಂಜರಿಕೆ: ಅಭರಣಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಂ ತರಿಸಿ ರತ್ನಮಂಜ(ಇಪ್ಪ. ೧೩) ಕೆಳಕೆಯ ಮಂಜರಿವ ಮಂಜರಿ ತೆಗೆದು ಮೂಡದ ಕರ್ಣಾವತಂಸಂ ಕಿವಿಗಳವರಿಸಿ (೧೫೩. ೧-೧೬).

[< ಸಂ. ಮಂಜರಿಕಾ]

ಮಂಜರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಗೊಂಬೆ; ಗುಟ್ಟು: ಗುಟ್ಟುಮಾಡು: ಕೆಂಪಿನ ಕಂಪನ ಮಂಜರಿಯಂತೆ ಮಂಜರಿಸಿ ಮಗಮಗಿಸಿ ಮರಿವುಗೊಂಡು ಸೊಬಗು ಕೊಂಬುಗೊಂಡರಿಸಿದ ಕೊಂಬುಗಳಂ ಸೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟು (ಪುರಾ. ೧೨-೩೬ ಕ).

[ಮಂಜರಿ + —ಇಸು]

ಮಂಜರೆ 'ಮಂಜರೆ' ನೋ.

ಮಂಜರಿ 'ಮಂಜರಿ' ನೋ.

ಮಂಜಳ್, ಮಂಜಳ್ (ನಾ). ರಿ. ಅರಿಸಿನದ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ತಯಾರಾಗುವ ಅರಿಸಿನ: 'ಮಂಜಳ್ಣೆ' ಪರಾ. ೨. ಅರಿಸಿನದ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ: ತನ್ನಮಂಜ ಕೊಳಂವು ಮೇಲೆ ಕೆರೆಯು ಮಂಜಳ್ (೧೨. ೩೮೫. ೧೨-೧೩; ೨೫೩). ಮಂಜಳ್, ರಿ. 'ಕಳೆಮಂಜಳ್' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಮಂಜಳ್; ಮು. ಮಂಜಳ್; ತುಳು. ಮಂಜರ್, ಮಂಜರ್; ಕೊಡ. ಮಂಜ]

ಮಂಜಳ್, 'ಮಂಜಳ್' ನೋ.

ಮಂಜಳ್, 'ಮಂಜಾಡಿ' ನೋ.

ಮಂಜಳ್ಕೆ 'ಮಂಜರಿಗೆ' ನೋ.

ಮಂಜಳ್ಣೆ (ನಾ). ಮಮವೆ ಮುಂತಾದ ಶುಭಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಅರಿಸಿನಕ್ಕೆ ಯೆಂಬ ವಿಧಿ: ಪಳೆ ಮಂಜಳ್ಣೆಯಂ ದೊಡ್ಡಂಗೆ ದೊಡ್ಡದರೊಡ್ಡಂಗೆ (ಇಪ್ಪ. ೧೪-೨೩). [ಮಂಜಳ್ + ಎಣ್ಣೆ]

ಮಂಜಳ್ಣೆಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು (?): ಅಂತೆ ಮದು ಮಂಜಳ್ಣೆಗೆ ಮಂಜಳ್ಣೆಗೆ ಸಂದಂ . . . ಕೊಡೆತ್ತು ಸೀಮೆ (ಪುರಾ. ೧೨೩, ೧೦೪-೧೫; ೨೫೩). [?]

ಮಂಜಾಡಿ, ಮಂಜಡ್ಡಿ, ಮಂಜಳ್ಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು ಹಾಗೂ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಬೀಜವುಳ್ಳ ಅದರ ಕಾಯಿ: ೨ ಗುಲಗಂಜಿಯಂತೆ ಈ ಬೀಜವನ್ನು ಪಪ್ಪ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ತೂಗಲು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು: ಪಪ್ಪವ ಕೂಗುವುದು ಮಂಜಾ(ಇಪ್ಪ. ೧೩) ದಿ ಗಿಕ್ಕೆ ಕೂಕಂ (ಪುರಾ. ೧೫೦-೧೬-೧೭ ೨೫೩); ಒರಂತೆ ಬುಧರ್ವಾಯಿನ ಸದಾ ಮೇಣ್ ಗುಂಜಿ ಮಂಜಾಡಿಗಳ್ ಸರಿಯಪ್ಪಂತೆಯನರ್ಥವಾವ್ವ ಗೋಯೋ (ಇಪ್ಪ. ೨೩); ಮಂಜಾಡಿ ಇರವಂತೆಗೆ ವನಸಂಜೆಗೆ ಸಣ್ಣಮಲ್ಲಿಗೆ ಮೊಲ್ಲೆ

ಮಂಜಿರ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪದ್ಮಜಾತಿ: ಸರಸಮಂಜಿರ
ವೆಂಟುಕಂದಂಗಳನ್ನೊಳು ಎರಟಿಸಿದ ಕೃತಿಯು ಮೂವತ್ತಾಳು (ಗುಣಾ-
೦೨-೩೩). ೨. [ಭಂಡ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಂಡಸ್ತು.

[< ಪ್ರಾ. ಮಂಜೀರ/ ಸಂ. ಮಂಜೀರಾ]

ಮಂಜಿಪ್ಪಿಗೆ 'ಮಂಜಿಪ್ಪಿಗೆ' ನೋ.

ಮಂಜಿಪ್ಪು 'ಮಂಜಿಪಿ' ನೋ.

ಮಂಜಿಪ್ಪ (ಗು). ೧. ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಕೆಂಬಣ್ಣದ; ಗಾಢ
ವಾದ ಕೆಂಬಣ್ಣದ: ವಜ್ರಮಟ್ಟಿ ಮಂಜಿಪ್ಪು ಮಟ್ಟಿ ಕ್ರಮವನು
ಬೊಸರದಿಶಾಖತನ ವಿಗಲು ಗೆಳೆಗಳು ಬೋಡಿಸಿ (ಸುಶಾ-
೦೨-೩೩). ೨. ಗಾಢವಾದ ಕೆಂಬಣ್ಣ: ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಕೆಂಬಣ್ಣ:
ಆತ್ಮನ ಇರುವ ಶ್ವೇತವೋ ಪರಿತವೋ ಕಫೇತವೋ ಮಂಜಿಪ್ಪವೋ
ಕೃಷ್ಣವೋ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೧೧-೩೩). ೩. = ಮಂಜಿಪಿ: "ಕಾಡುಂಪು,
ಸೋಮಲತೆ, ಸಿರಗತ್ತಿ, ಮಂಜಿಪ್ಪು... ಯೋಜನವಳ್ಳಿ" (ಸೂ. ೦೦೧);
ಸೋಮಲತೆ, ಮಂಜಿಪ್ಪು, ಸಿರಗತ್ತಿ (ಸುಶಾ. ೩-೦೩೦). [ಸಂ.]

ಮಂಜಿಪ್ಪಾರಾಗ (ನಾ). ೧. ಮಂಜಿಪ್ಪೆಯ ಬಣ್ಣ. ೨. ವಿಪ್ರಲಂಛ
ಶೃಂಗಾರದ ಪೂರ್ವಾಗದವರೊಳು ಮೂರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು;
ಮೊದಲನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅತಿಶಯವಾಗಿಯೇ ಇರುವ
ಪ್ರೀತಿ; ಶಾಶ್ವತವಾದ ಪ್ರೀತಿ. 'ನೀರೀರಾಗ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಂಜಿಪ್ಪ (ನಾ). ೧. = ಮಂಜಿಪಿ: "ಮಂಜಿಪಿಯು ಮಂಜಿಪ್ಪು"
(ಕುಣಾ. ೧೨-೩೩); "ರತ್ನಯ್ಯ...ಮಂಜಿಪ್ಪು" (ಸೂ. ೦೩೧);
ಧಾತುಕರಸುಮ, ರೋಧ, ಮಂಜಿಪ್ಪು, ಲಾಮಂಚ, ಪ್ರೀತಗಂಧ ಇತ್ಯನೂ
ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ನೀರಿದ ಅರಿದು ಮೈಗೆ ಲೇಖಿಸಲು ಸಲಗಿಹಗಳು
ಪರವಪವು (ಸೂತ್ರಾಂ. ೧೧. ೩೩): ಮಂಜಿಪ್ಪು ಕೋಲುಮುರುತಿನ ಚಿಕ್ಕಿರಿ
... ಕುರುತಿಗಳನು ಪರಿಹರಿಸುವದು (ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). ೨.
ಮಂಜಿಪ್ಪೆಯ ಬಣ್ಣ; ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ: ನಿರೋಪ ಸ್ವರ್ಗಾಚಾರ್ಯ
ಮಂಜಿಪ್ಪು ಜಾಯ್ಡಡುವ ಪೋಷ ತಂದವಳು... ಬೇಗದಿಗಿಯು
ದೂಡ ಪೇಳುವಳು (ಸೂತ್ರಾಂ. ೦೦-೩೩). ೩. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಬಣ್ಣ:
"ದಮ ಗಟ್ಟುಳ ನೀರಿಗಂಧ... ಮಂಜಿಪ್ಪು ಬೇವಾಂಕುಮಂ
ಮುಖ್ಯದಮಂಕು" (ಸೂತ್ರಾಂ. ೦೦೦-೨೩). [ಸಂ. ಮಂಜಿಪ್ಪಾ]

ಮಂಜಿರ (ನಾ). ೧. ಕಾಲಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಭರಣ; ನೂಪುರ:
"ಓಂಜನ ನೂಪುರಸಂದಗ್ಗೆ ಮಂಜಿರ ಹಂಸಕಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೩.
೩೩-೩೩); ಲಲನಾಮಂಜಿರನೂಪುರಸುಮ ಕೇಳಂಸಂಕಂ ಕಂಡು (ಸಂ. ೦೩.
೩೩); ಮಂಜಿರದ್ವನಿಯುಂ ಸುಂಕೇಶವರಾತ್ಮಾರಂಕಂ... ಪೋಷ್ಣ
(ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೦೩೩). ೨. ಕಡೆಗೋಲಿನ ಹಗ್ಗವನ್ನ ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸ.
[ಸಂ.]

ಮಂಜಿರಕೆ (ನಾ). = ಮಂಜಿರ: ಸುರಗಣಿಕಾಗುಂಜಪ್ಪಗಿರವಾಮಂಜ
ಮಂಜಿರಕೆ ಮಂಜುಸಿಂಜತಂ ರಂಜಿಸುಗುಂ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೦೩); ಪದರಿಂ
ಮಂಜಿರಕರಮೋಗಿಯ ಮಗಂ ಜಗುಲುತ್ವೆಂದೊ ತೊಟ್ಟಿಲು ಮುಟ್ಟಿದಮಂ
(ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಂಜಿರಕೆ (ನಾ). = ಮಂಜಿರ: ಏಂ ಕಜಿಮದೋ ಕರ್ಣಾಪ್ಪುತಾ
ಸುರಮಾ ವಿಧಾತೋಲಯಾನುಗಂ ಸುರಸತೀಮಂಜಿರಕಾಂಜಿತಂ
(ಕುಣಾಂ. ೦೩-೩೩): ಮಂಜಿರಕಾಪುಂಜಮಂಜುರಿಂಜಾನೇಷವು
ವಿನಮೊದದ ಪದರೋಳ್ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೦೩). [ಸಂ. ಮಂಜಿರಕಾ]

ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ವಾಯುವಂಜಲದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಕಣ, -ನೀರಿನ
ಅವಿರೂಪ; ಇಬ್ಬನಿ; ಕಾವಳ: ಸುರೂಪಮಂಜೀರಿ ವಿವಿಧವಿಧಗಳ
ತೆವಳುಳ್ಳ ಇಬ್ಬನಿವೋ ಬೇಗಂ ವಿಗುಂ ಪ್ರೀತವೇರೀದಾಧವಿಧವು

ಮಹಾರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿವಾಗ್ಗಂ (೨೪. ೧೩. ೩೩-೦; ೩೦. ೭೦೦): ಕಾಂಡಮಲಿ
ದಂತಿಮನ್ನೆಗಂ ಮೂಡಿ ಮಂಜುಸಲಂಪಟ್ಟುನೀಯ ಕೊಡುವೆಡೆಯೋಳ್
ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಂ ಮಹಾಮಂಜುಸಂ ಪಟ್ಟದಂ (ಕುಣಾಂ. ೩-೩೩); ದೂರ್ವರ್
ಮೂರ್ತಾಂಡನಂ ಕಂಡ ಮಂಜುಸಂತೆ ಪರಿಯ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩).
೨. ತಿಪ್ಪು; ಶೈತ್ಯ: 'ಮಂಜುಪಳೆಗೆ' ಪರಾ. ೩. ಮಂಜುಕಂ:
ಆಚ್ಚಾದವೆ; ತರೆ: ಮಂಜು ರಘುನಿಡುವ ನಂಜನ ಮಂಜುತ್ವಂ
ನಡೆದೊ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩); ಲಕ್ಷ್ಮೀರಂಜನಪರಾಗದಿಂ ಮಂಜು ಮಂಜು
ಸಂಜಮಯ್ಯಂದಂಜನ ಚಕ್ರವಾಳಗಂ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩ ೩೩ ೪). ೪. ವಾತಾ
ವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಫಣೀಕೃತವಾದ ಅವಿಯ ಬಿಳಿಯ ಪಟ್ಟಿ,-
ಪದರ: ಹಿಮ: "ಪ್ರಾಳೇಯೋ, ಅಪತ್ಯಾಯಾ... ನೀರ್ವಾಃ-ಈ ರ.
ಮಂಜು" (ಕುಣಾಂ. ೦೩-೩೩); 'ಮಂಜುಪಟ್ಟಿ' ಪರಾ. ೫. (ದ್ರಷ್ಟಿಯು)
ಮಂಜು; ಮಂಜುಕು: 'ಮಂಜುಗಣ್ಣು' ಪರಾ. ೬. ದಿವೇಚನೆ
ಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಅಜ್ಞಾನವು ಬೋಧಿಸುವದಾದ ಜಡತೆ: ಮಂಜುರದೊಳ
ಗೊಂದು ಮಂಜು ದವಿರ ಜೊಮಿಡಿಪಲಂಗಳು ಉದಾರ
ವಿಜ್ಞೇತೋ ಮಂಜನ ರಸಮಂಜು ಫಲ ನಿಮಿರ್ದಾ ಬೇದರೆ ಆ ಫಲವ
ನಾನು ಮುಟ್ಟಿನು (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩೩-೩೩).

ಮಂಜುಮಂಜು (ದ್ವಿರೂಪಿ): ಅವರಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಂಜುಮಂಜಾಗುತ್ತಿದೆ
ಯಂತೆ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩೩). ಮಂಜುಮಂಜು = ೧. ಮಂಜಿನಿಂದ ಕೊಡು: ಮಂಜುಂ
ಉಂಟಾಗು: ಮಂಜುಂ ಉಂಟಾಗು(ರಿ)ಕೊಡು ಮಂಜಾಗಿ ಕೊಡೊಡಂ
... ಪುಣ್ಯ ಮಂಜುಮಂಜು (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩). ೨. ತಂಪಾಗು:
ಬೀಳಲಮಾಗು: ದಿವ್ಯಸದಿಂ ಶಿವನೇ ಎಂದು ಜಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಂಗೆ...
ಮಂಜು ಮಂಜುಮಂಜು (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩೩). ೩. ಮಂಜಾಗು: ಮಂಜಾಗುಂ:
ವಿಷ್ಣು ಮಂಜುಮಂಜು (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩೩); ನನ್ನ ಪಾತಿ ಪಾತಿ ಮಂಜಾದ
ಲಕ್ಷ್ಮಿ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩). ಮಂಜಿನ ಗಡ್ಡೆ = ಮಂಜುಗಡ್ಡೆ: ಮಂಜು ಮಂಜಿನ
ಗಡ್ಡೆ ಹೆಚ್ಚುಗಟ್ಟರೆ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩). ಮಂಜಿನ ನೀರು = ಇಬ್ಬನಿಯ ಜಲ:
ಮಂಜಿನ ನೀರನ್ನಟ್ಟಿ ನಂಜಿ ಬಿತ್ತುವೆನುಮಂ... ಮಂಜುಗಡ್ಡೆನೇ
(ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩); ಮಂಜಿನ ನೀರು ಬಿಟ್ಟು ಮಂಜಿನ ನೀರಿಗೆ ಕೈ ಬಿಡಿದ
ಜಾಗೆ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩). ಮಂಜಿನ ಹನಿ = ಇಬ್ಬನಿಯ ಹನಿ; ಕಾವಳದ ಹಿಂದು:
ಕಾವಳ ಮಂಜಿನ ಹನಿಗಂ ಕವಲಸುಲಂ... ಸಲ ಕವಲಪಟ್ಟೋ
(ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩). ಮಂಜಿನ ಮುಖ, ಮಂಜಿನ ಮುಖ = ಇಬ್ಬನಿಯ ಧಾರೆ.-
ವೈಷ್ಣು: ಅಂತಿಮವ ಜಾಪಧರನೀರವನೀರವ ಕರಾಸಾರಮಂ ಮಂಜಿನ
ಮುಖಿಯನುಮಂಜುರಾಗಾತ್ಮಕರಾಗಂ ಕಿಡಿಸುವಂತೆ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩ ೪):
ಮಂಜುಕದ ಮಂಜಿನ ಮಂಜುರೋ ನಮದೋಜುವ ಕೋಣಕಮಲ
[ಯುಗ]ದಂತೆ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩); ಮಂಜಿನ ಮುಳೆಗೆ ಕುಲಗಿರಿ ಕರಗುವದ
(ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩); ಕಾರಾಗ್ನಿ ಮಂಜಿನ ಮುಳೆಗೆ ಮೈದಗುವದ (ಸೂತ್ರಾಂ.
೩-೩-೩೩). ಮಂಜಿನ ಸರಿ = ಮಂಜಿನ ಮುಖ: ಅರಳದಂಬುಜವಂತೆ
ಮಂಜಿನ ಸರಿಯು ಸುಂಜಮದದರಿ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಡಿ. ಮಂಜು; ಮಲ. ಮಂಜು; ತುಳು. ಮಂಜು;
ಮೈದ; ಕೊಡ. ಮಂಜು; ತೆಲು. ಮಂಜು]

ಮಂಜು (ಗು). ೧. ಚಿಲುಪಾಡು; ರಮಣೀಯವಾದ; ಮನೋಹರ
ವಾದ: ಮಂಜು ಮಂಜುಮಂಜುಂ ಜರುದ್ರವೃತ್ತಂ ಕರಾಪುಂಜಂ ಸದಾನ
ಭೋಗಂ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩). 'ಮಂಜುಮಂ' ಹೋ. ೨. ಇಂಪಾದ:
ಮಂಜುರವಾದ: ಸೋಗುಮಂಜುಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕುಂಜಮೋರಂತೆಡೆಯಾದುವ
ಯಾವುಜವದ ಮಂಜಿರಗುಂಜಪ್ಪಂಜನನಂ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩ ೪);
ಲಕ್ಷ್ಮೀಕುಂಜಮಂಜುರೋ ಪರಿಯದಂ ಪೋಷ್ಣ (ಸೂತ್ರಾಂ. ೩-೩೩). (ನಾ).
೩. ಸುಂವರವಾಗಿರುವುದು; ಸೋಗುಸಾಗಿರುವುದು: "ಪ್ರಾಣಂ,

ವ್ಯಾಗ್ರಪರಂ . . . ಮಂಜು ಪ್ರಿಯಂ . . . ಪೇಶಲಂ . . . ಈ ೨೯ ಒಳ್ಳಿತು" (ಕೂಡು. ೦೦೪-೯); "ಕವನಂ ಶುಭಂ. . . ಮಂಜು . . . ಪ್ರವೇಶಮನೇ ಸೌಮ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಮಮುಕ್ತಂ" (ಕೂಡು. ೦೦೫-೨); ಸನ್ನಿಹವಂತ್ರ(ದ್ರ)ವಂ ದಿನಪನೇಕ್ಷಿಸೆ ಚಾರಿ ಕುಂಜಂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲ್ ದಿವ್ಯಮೇನೋ ಶುಕ್ರ ಶು ನೋಡಿದನ(ರ)ಪ್ಪೆಡೆ ಮಂಜು (ಅಪ್ಪಿ. ೯-೩). [ಸಂ.]

ಮಂಜು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಅನಾನಸ್, ಕರೋಳನ್ನೆ ನ ಗಿಡ. ಮಂಜು, ಅರಂಭ, ಬೆಳೆ, ಅಪ್ಪಿ (ಅಪ್ಪಿ. ೨೩೩). 'ಮಂಜು' ಪರಾ. [?] ಮಂಜುಗಡ್ಡೆ (ನಾ). ಗಡ್ಡೆಗಟ್ಟಿದ ನೀರು; ಬರ್ಫ; ನೀರ್ಗಲ್ಲು: ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು (ಅಪ್ಪಿ. ೬೪೬); ಶಿಶುವುಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಗಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ (ಕೂಡು. ೬೩). [ಮಂಜು + ಗಡ್ಡೆ]

ಮಂಜುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಗಿ. ಮಂಜುವ ಕಣ್ಣು; ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣದಿರುವ ಕಣ್ಣು; ಬೇರಂ ಕಣ್ಣು ಎಲೆಯ ರೂಪದ ಹತ್ತಲು ಮಂಜುಗಣ್ಣು ಮಣ್ಣು (ಅಪ್ಪಿ. ೦೩೬); ನೀರುಗಣ್ಣು ಕಾಣಗಣ್ಣು ಮಂಜುಗಣ್ಣು (ಅಪ್ಪಿ. ೬೪೬). ೨. (ಚಲಂ) ವಿವೇಚನಾರಹಿತಿಯಲ್ಲದ ಬುದ್ಧಿ: ಹಿಂದಿನ ಮಂಜುಗಣ್ಣಿನಿಂದ, ಅಂಧರಾದ್ದೆಯಿಂದ . . . ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣದ ಬಯಲಿಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನೇ ಹಾತ್ರೆ ಹಾಪು ಈಗ ಹದ್ದು ಬೇಳಾಗಿಲ್ಲ (ಕೂಡು. ೩೦). [ಮಂಜು + ಗಣ್ಣು (< ಕಣ)]

ಮಂಜುಗತ್ತಲು 'ಮಂಜುಗತ್ತಲೆ' ನೋ.

ಮಂಜುಗತ್ತಲೆ. ಮಂಜುಗತ್ತಲು (ನಾ). ಗಿ. ಮಂಜುಗತ್ತಲೆ: ಮಂಜುಗತ್ತಲೆ; ನಂಜುಗತ್ತಲೆ: ಹಗಲು ಮುಸುಗಿತು ಮಂಜುಗತ್ತಲೆ ಗಗನದೊಳಗೆ . . . ಉದಯಾದ್ಯಾಗಿ ಕಡೆಗೆ ಜವ ಸಮಸುವರಿ ಪ್ರತಿಯನ ಪಂದಯಿಸಿದನು (ಅಪ್ಪಿ. ೬೩-೨೨). ಮಂಜುಗತ್ತಲು: ೨. ಹಿಂದುದಿಂದ ಲದ್ಯತವಾದ ಕತ್ತಲು; ಮಂಜಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಕತ್ತಲೆ: ತಂಗು ದಾಣದ ಮಂಜುಗತ್ತಲೆ ನೇತುಹಾಕಿದ್ದ ದೀಪಗಳ ಬೆಳಕು ಆ ಮಂಜು ಗತ್ತಲಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬರುತ್ತ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು (ಅಪ್ಪಿ. ೩೦೬). [ಮಂಜು + ಕತ್ತಲೆ (< ಕತ್ತಲೆ)]

ಮಂಜುಗಾಲ (ನಾ). ಮಂಜು ಸುರಿಯುವ ಕಾಲ; ಚಿಕ್ಕಕಾಲ: "ನೀಲಿ ಶೈವಂತು ಮಂಜುಗಾಲಂ" (ಕೂಡು. ೬೬). [ಮಂಜು + ಕಾಲ]

ಮಂಜುಗಾಳಿ (ನಾ). ಹಿಂದುದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಗಾಳಿ: ಅನೆಯೊಂದು ಎಂದು ಪುನರಿ ಪೋಷುವಂದಿ ಮಂಜುಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ಬಂದು ಬಂದ ಮೊಳಕೆ ಬೀರ ಕತ್ತಲೆ ಅಂದೆ ಅಂತೆ ತೂರಿಕೊಂಡು ಪೋಷುವದ್ದರೊ (ಅಪ್ಪಿ. ೬೩-೨೨). [ಮಂಜು + ಗಾಳಿ]

ಮಂಜುಗಿರಿ (ನಾ). ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತ: ಹಿಮ್ವಾಚಲ: ಆ ಮಂಜುಗಿರಿ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಿದ ಸಿಂಹು ಕೋಮಕುಂಜವಾಪೇ ಶರಣಸಂಜವನಿ (ಅಪ್ಪಿ. ೨೩). [ಮಂಜು + ಗಿರಿ]

ಮಂಜುಗೈಯ (ನಾ). ತಂಪಾದ ಕಿರಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ: ಚಂದ್ರ: "ಬೊನ್ನೊಡಲಂ . . . ಮಂಜುಗೈಯಂ . . . ತಿಂಗಳ್ - ಈ ೨೦ ಚಂದ್ರನ ಪೆನಂ" (ಕೂಡು. ೯೪-೨೩); "ಚಿಗದಿರಂ . . . ಎತ್ತಿಳಿಗಂ ಕಣ್ಣಿರ ಮಂಜುಗೈಯಂ ಚಂದ್ರಂ" (ಕೂಡು. ೯೩). [ಮಂಜು + ಗೈ (< ಕೈಯ) + -ಯ]

ಮಂಜುಘೋಷ (ನಾ). ಇಂಪಾದ ಶಬ್ದ: ಮಂಜುಘೋಷಮಂ ಮೇಜುಪ ಸಿಂಹೀವಕಮಾಂಚಿಗಳಂಪವಹಿಂದದೊಂದು ಚಿತ್ತೇಚಾರಿ ಭೋಗಿ ಭಾಮಿನಿಯುರು ಮದುವಿಂ ಪೊಳಮುಟ್ಟಿರಬ್ಬಿಯಂ (ಅಪ್ಪಿ. ೩-೦೦೨). [ಸಂ.] ಮಂಜುಘೋಷ (ನಾ). ಗಿ. ಇಂಪಾದ ಶಬ್ದನಿರೂಪಣೆ. ೨. ಒಟ್ಟು ಅಪ್ಪರಿಯ ಹೆಸರು: ಘಟಾಪ, ಮೇನಕಾ . . . ಮಂಜುಘೋಷಾ-

ಇವರು ಮೊದಲಾದವರ್ ಅಪ್ಪರಿಯರ್ (ಕೂಡು. ೦೩-೯೪); ಮೇನಕೆ . . . ಮಂಜುಘೋಷಮಂಪೀ ನೆಗಟ್ಟಿಗ್ಗದಪ್ಪರಿಯರ್ಪ್ಪ ವಿಳಾಸವಂ ವಿಜನಿಪ್ಪಕದೇಶಮೆ ತಪಾಂಚಿದುಂದು (ಕೂಡು. ೨-೩೩).

[ಸಂ. ಮಂಜುಘೋಷಾ]

ಮಂಜುಪತ್ರ 'ಮಂಜಪತ್ರ' ನೋ.

ಮಂಜುಪಟ್ಟಿ 'ಮಂಜುಪಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಂಜುಘಾಟಿ (ನಾ). ಗಿ. ಇಂಪಾಗಿ ಮೂತನಾದುವಳು; ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವಳು. ೨. [ಭಂದ] ಒಂದು ದೃಶ್ಯದ ಹೆಸರು; ಪ್ರತಿ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ಅತಿಜಗತಿಭಂದಸ್ಥಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಮವೃತ್ತ: ಇರೆ ಮಂಜುಘಾಟಿ ಸೆವಂಸಂಗಳಮುಂ (ಕೂಡು. ೨೨). [ಸಂ. ಮಂಜುಘಾಟಿ]

ಮಂಜುಮ (ಗು). ಸುಂದರವಾದ; ರಮಣೀಯವಾದ: ಮಂಜುಮ ಓಮುತ್ತದಂ ಚಾರುವೃತ್ತಂ ಕಲಾವುಂಜಂ (ಕೂಡು. ೨೪-೩); ಮಂಜು ಸೂರ್ ಪದಸಿದ ಮುಗಿಲ ತೇರಿದೊಂದು ಮೂವಿದುಂದು ಮಂಜುಮ ಸ್ತುಮೂರ್ತಿ (ಅಪ್ಪಿ. ೨೦೩-೨೦೪). [ಸಂ. ಮಂಜುಮ]

ಮಂಜುಲ. ಮಂಜುಳ (ಗು). ಗಿ. ಮನೋಹರವಾದ: ಸೊಬಗಿ ನಿಂದ ಕೂಡಿದ; ರಮಣೀಯವಾದ: ಮಂಜುಲಮೇಷರಮಣೀಯ . . . ವಿಮಲಶ್ರೀಮತ್ಪ್ರಸಾದಾನೇ ಕೇಂದ್ರಿಕಂ ಪಾಪಿನ ಸೀತೆ ಪೋಲ್ತು ಭಾವನಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಂ ಸೀತೆಯಂ (ಕೂಡು. ೨-೩); ಕೇವಲಭವನಸ್ತಮಿಸ ಪದಮಾಪೋ ಮುಂ ಚೇತನಗುಂದಿ ತನ್ನ ಮಂಜುಲ ಬಾಯ ತಂಬುಲ ವುಗುಳ್ತಂತೆ ಸುತೆಗೊಪ್ಪದಿದರ್ವದಾಗ (ಕೂಡು. ೦೩-೯). ೨. ಇಂಪಾದ ೨ ಮಧುರವಾದ: ಸವಿಯಾದ. (ನಾ). ೩. ಚಿತ್ರವರ್ಣ; ಶಬ್ದಲವರ್ಣ. ೪. ನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆ: ಉಚಿತ. ೫. ಲತಾಗ್ರಹ: ಬಳ್ಳಿಮಾಡ. ೬. ನೀರುಕೋಳಿ. ಮಂಜುಳ: ಗಿ. 'ಮಂಜುಳವಳಗ' ಪರಾ. ೨. ಶುಕತೆ . . . ಮಂಜುಳಾರಾಪಂ ಪ್ರಕಟಿಸೆ ಪುರ್ವಗೋಪಂ ಸುಖದಾಡುವದ್ದಿದು ಕೇಂದ್ರಿಕಂಗಳೋ (ಅಪ್ಪಿ. ೨-೩); ಮತ್ತಾರ ಮಂಜುಳಮಧುರಕಂಪದ ವಿಪುಲಾನಂದಮಂ ಸಮವಿದು ತಿವಿ ತನೆಯೋ ಅಮೃತವನ್ನಗಮಾಂ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿನಗಿ (ಅಪ್ಪಿ. ೦೩-೨೩). ೬. ಮನೋಹರವಾದುದು: "ಪ್ರಾಕ್ಯಂ . . . ಮಂಜುಳಂ, ಹೃದ್ರಂ, ಹಾರಿ, ಮನೋಹರಂ . . . ಪೇಶಲಂ - ಈ ೨೯ ಒಳ್ಳಿತು" (ಕೂಡು. ೦೦೪-೯); ದೃಗುಮನೋಮಂಜುಳದ ಕೇವಲಗಳ ಕಪೂರಮಳದ ಪಸರದ ಸೊಗಡು ತಿವಿಕಂ (ಅಪ್ಪಿ. ೨೩-೦೩); ಬಹುದೃಗುಮನೋಹರಂ, ಬಹುಪಕ್ಷ ಮಂಜುಳಂ (ಅಪ್ಪಿ. ೦೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಂಜುಲಾಸ್ಯ (ನಾ). ಗಿ. ಚಿತ್ರವಾದ ಮಂಜು; ಸುಂದರವದನ. ೨. ರಮಣೀಯವಾದ ನಾಟ್ಯ. ಗಿ. ೨: ಆ ಶರಣೆ . . . ನರ್ತಕಿಯಂತೆ ಮಂಜುಲಾಸ್ಯವನೋತ್ಪಾದುಂ (ಅಪ್ಪಿ. ೬೩-೨೩).

[ಸಂ. (ಮಂಜುಲ + ಅಸ್ಯ; ಮಂಜು + ಲಾಸ್ಯ)]

ಮಂಜುಪಟ್ಟಿ. ಮಂಜುಪಟ್ಟಿ. ಮಂಜುಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮಂಜು ಮಂಜಿ ರುವ ಪರ್ವತ; ಕೈಲಾಸ: ಈಗ್ ಸಿವನೆಯ ದಟ್ಟಗೊರವಂ ಮಂಜು ಮಟ್ಟಿಮಂ ಗೊಟ್ಟಿಂಮಾಡಿ ಕತ್ತದಿಗಳಂ ಮುಳ್ಳೆಚ್ಚಳಂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು . . . ಮಂಜುಪಟ್ಟಿಮದಿವಂ (ಅಪ್ಪಿ. ೦೨೩); ನೀಚಿ ನಿನ್ನೆ ಸೋತು ಪದಪದರಿಯ ಶಾರಲಾಪದ ಮಂಜುಪಟ್ಟಿವನು ವಿಜಯನಾ ನೇಕೋರನು (ಅಪ್ಪಿ. ೨೪-೩). ಮಂಜುಪಟ್ಟಿ: ಮಂಜುಪಟ್ಟಿವನು ಮಿಷುಂ, ಹಂಸ ದ್ವಾರವನು ದಾಟಿ ಓಡು (ಕೂಡು. ೦೩-೩೩). ಮಂಜುಪಟ್ಟಿ: ಶಾರಲಾಯಂ ತೋಪುರವಂ ಪೂಷುಗಿ ಮಂಜುಪಟ್ಟಿವನು ತನ್ನಯ ಮಂಜುಪಟ್ಟಿವೋ (ಅಪ್ಪಿ. ೦೨೩). [ಮಂಜು + ಪಟ್ಟಿ]

ಮಂಜುಮಟ್ಟು 'ಮಂಜುಮಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಂಜುಮಟ್ಟು (ನಾ). ತಂಪಾದ ಕಾಂಕಿಯುಳ್ಳವನು; ಚಂದ್ರ :
"ಮಂಜುಮಟ್ಟುನು ಬೆಳ್ಳದಿರನ್ನೆಲ್ಲೆಳಗೆ ಚಂದಿರನು . . . ಕತ್ತಲೆಮಗನು
ಶತಿಯ ನಾಮಂ" (೧೩೪. ೪೩). [ಮಂಜು + ಬೆಳ್ಳು + -ಅ,]
ಮಂಜುಸಿಂಹಿತ (ನಾ). ಇಂಪಾದ ಶಬ್ದ : ಮಧುರವಾದ ನಾದ :
ಲಂಚಿತಯರ ಗಂಜನ್ನೆಳೆವಂಜೀರಕ ಮಂಜುಸಿಂಹಿತಂ ರಂಜಿತಂ (೧೩೪.
೫-೪೨). [ಸಂ.]

ಮಂಜುಹುಲ್ಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : ಮಂಜುಹುಲ್ಲು.
ತಪ್ಪರಿಕೆಹುಲ್ಲು (ಪ್ರ. ೩೧. ೧೪-೧೫). [ಮಂಜು + ಹುಲ್ಲು (< ಪುಂ)]

ಮಂಜುಳ 'ಮಂಜುಲ' ನೋ.
ಮಂಜುಳತೆ (ನಾ). ಸೊಗಸು; ಸೊಬಗು : 'ಮಂಜುಳತೆವಡೆ' ಪರಾ.
[ಸಂ. ಮಂಜುಲತಾ]

ಮಂಜುಳತೆವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಸೊಗಸಾಗು; ಮನೋಹರವಾಗು : ನಿಲಯ
ನಿಲಯದೊಳು ಮಂಜುಳತೆವಡೆದು ದೀಪಕ . . . ಸುತ್ತಿದಿದೊವ್ವುತೆ
(೧೩೪. ೧೬-೧೭). [ಮಂಜುಳತೆ + ಪಡೆ]

ಮಂಜುಳವೆಳಗೆ (ನಾ). ಮನೋಹರವಾದ ಬೆಳಕುಳ್ಳವನು; ಚಂದ್ರ :
"ಮಂಜುಳವೆಳಗಿನ ಶಬ್ದ" (೪೩. ೩೩).

[ಮಂಜುಳ (= ಮಂಜುಲ) + ವೆಳಗು + -ಅ,]

ಮಂಜುಳಿ (ನಾ). ವಿಧವಿಧವಾದ ಬಣ್ಣ : ಚಿತ್ರವರ್ಣ : ಹಸುರು
ನಸುಹಸುಮಂಜು ಮಂಜುಳಿ ಮಸುಕ ಗೌರವ ಮತ್ಸ್ಯಮಾವವಿ ಮಸುಲ
ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕದಡುಮಲ್ಲಿಗೆ ಚಿತ್ರಹೇಮಲತೆ ಮಿಸುನಿಜಂಪಕ ನಿಲವಂಕಜ
ಶಕುಮಂಜರಿ ಹಲವು ವಿಲಾಸ ಕುಶಲವರ್ಣದ ರಾಜಮೃಗತತಿ ಕಾಗ
ಲಾಹರಿ (೧೩೪. ೩೩-೩೪).

[ಸಂ. ಮಂಜುಲ, / ತಲು, ಮಂಜರಿ]

ಮಂಜುತಿ 'ಮಂಜಿತಿ' ನೋ.

ಮಂಜೂರ್ 'ಮಂಜೂರು' ನೋ.

ಮಂಜೂರಾತಿ (ನಾ). ಒಪ್ಪಿಗೆ; ಅಂಗೀಕಾರ : ಅನುಮೋದನೆ :
ಅನುಮತಿ : ರೆವಿನ್ಯೂಕಮಿಷನರ ಮಂಜೂರಾತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಪಾವತಿ
ಮಾಡಲ್ಪಡಲಾರದು (ಗ್ರ. ೩೪. ೩) : ೨೦೦ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಮೀರಿದ
ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟುಮೊಬಲಗನ್ನು ಮಂಜೂರಾತಿ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ನನ್ನ
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲಿಗೂ ಇಲ್ಲ (೩೫. ೩೩). [< ಮಂಜೂರು]

ಮಂಜೂರಿ (ನಾ). = ಮಂಜೂರಾತಿ : ಇದಕ್ಕೆ ಸುಬ್ಬಿನ ಮಂಜೂರಿ
ಇದೆ (೧೩೪. ೩೩). [< ಹಿಂ. ಮಂಜೂರಿ]

ಮಂಜೂರು, ಮಂಜೂರ್ (ನಾ). = ಮಂಜೂರಾತಿ : ಅವುಗಳನ್ನು
ಮಂಜೂರು ಅಥವಾ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿ ಅವರ ದಿಕ್ಕಿನನ್ನು ನೋಡಿ
ಅವುಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮೊದಲ ಮುದ್ದುತಿದ್ದುರು (ಪ್ರ. ೩೩. ೩೩. ೪೩).
ಮಂಜೂರ್ : ವೈಸರಾಯಿ ವ ಗವರ್ನರ್‌ಜನರೊಳೆಯವರಿಂದ ಮಂಜೂರ್
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು (ಗ್ರ. ೩೪. ೪ ೩೩೪).

ಮಂಜೂರುಮಾಡು = ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡು : ಅನುಮೋದಿಸು :
ಕೃಷ್ಣರಾಜವಡೆಯರವರು ದಯಮಾಡಿ ಮಂಜೂರುಮಾಡಿರುವ ಕಳಕದ
. . . ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿರತ್ತಾರೆ (ಪ್ರ. ೩೩. ೧೪೪. ೨೩-೨೪ : ೧೩೪) : ಈ
ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನು ಮಂಜೂರುಮಾಡುವೆನು (೧೩೪. ೩೩).

[< ಹಿಂ. ಮಂಜೂರಿ]

ಮಂಜೂಪ (ನಾ). ರಿ. ಪೆಟ್ಟಿಗೆ; ಸಂದೂಕ : "ಪೇಟಾ, ಮಂಜೂಪಾ
—ಈ ೨ ಪೆಟ್ಟಿಯಂ" (೪೩. ೩೩-೩೪) : ಅವರೊಂದೊಳಿಕ್ಕುಂಗೆ
ಮಾತಂಗದ ಬುದ್ಧಿವಿನ ಮುಕ್ತಾಯಿಂದಾದ ಮಂಜೂಪವೆಂದು

(೩೩. ೩-೪). ೨. ಲೂರು; ಪಟ್ಟಣ. ೩. ಬಿರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟು ;
ಮಂಜೂರಿ. ೪. ಶಿಲೆ ; ಕಲ್ಲು. [ಸಂ. ಮಂಜೂಪಾ]

ಮಂಜೂಪಿತಿ (ನಾ). = ಮಂಜೂಪ ರಿ : ಭೂಮಿಪ್ರವೃತ್ತವೆಳೆಮಂಜೂ
ಪಿತಿ[೩೩. ಮಂಜೂಪಿತಿ] ಜಡಪಾ[೩೩. ೩೩]ವಾಗಾದಿ ರಕ್ಷಣೆಪಾ
ಯಂಗಳನೆಳೆಗಳೆಂ ಮಂತ್ರಗಳೊ ಸುದ್ದಿಮೆ ತೋಪಿ (೩೩. ೩-೪ ೩).
[ಸಂ. ಮಂಜೂಪಿತಿ]

ಮಂಜೂಪೆ (ನಾ). ರಿ. = ಮಂಜೂಪ ರಿ : "ಪುಟಕ, ಪೇಟಕ, ೨ ಪುಟಾರಿಗೆ
ಹಸರುಗಳು, ಪೇಟಾ, ಮಂಜೂಪಾ ೨ ಮಂದಾಸನದ ಹಸರು — ಈ ೪
ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳೆಂದು ಕೆಲವರು, ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಗೌರವ" (೩೩. ೩೩).
೨. ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನಿಡುವ ಮರ ಅಥವಾ ಲೋಹದ
ಮಂಜುಪೆ : ಮಂದಾಸನ : "ಪೇಟಾ, ಮಂಜೂಪಾ — ೨ ಮಂದಾಸನದ
ಹಸರು" (೩೩. ೩೩). [ಸಂ. ಮಂಜೂಪಾ]

ಮಂಜಿತಿ 'ಮಂಜಿತಿ' ನೋ.

ಮಂಜಿಗೆ 'ಮಂಜಿತಿ' ನೋ.

ಮಂಜಿಪ, ಮಂಜಿಮೆ, ಮಂಜಿಯ, ಮಂಜಿಯ, ಮಂಜಿಯ, ಮಂಜಿವ
(ನಾ). ರಿ. (ಹದ್ದಾರಿ, ನದೀತೀರ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನರ
ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ) ಸಮತಲವಾದ ಜಮೀನು
ಯುಳ್ಳ, ಬಾಗಿಲಿಲ್ಲದ ಚಪ್ಪರದಾಕಾರದ ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡ : ಮಂಜಿಪ
ದಲ್ಲಿ ಉಳಿತೂ ಕಟ್ಟಡ ದಡಲಿಲ್ಲ (೩೩). ೨. ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ
ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಮಾಡುವ ಸಮಾರಂಭಗಳಿಗಾಗಿ
ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟಡ : ಅಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ರೂಪರದಿನಾರಂಭಂ ಬಗೆ
ಗೊಳಲ್ ಪರಿಶೋಧಿಸ ಮಂಜಿಪಂಗಳಂ . . . ಜಿಪುಜ್ಜುಪಂಗಳೊ
ವುಗುಂ (೩೩. ೩-೪). ೩. ಅರಮನೆ, ರಾಜಭವನ ಮಂತಾದ
ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದರ್ಬಾರು ಮೊದಲಾದ ಸಮಾರಂಭಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು
ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಭಾಸ್ಥಾನ : ಒಲಗಲಾಲೆ : "ಜನಾಶ್ರಯಂ
ಮಂಜಿಪಾಪಿಂ" (೩೩. ೩-೪) : ನೆಗೆವಗರುಧೂಪಧೂಮದೊಳಮೆ
ಸವಾಸ್ತು ಸಮಂಜಿಪದೊಳ್ ಸಮಂಜಿಪಾಪಿಂ ಸಮಂಜಿಪಾಪಿಂ ಸಮಂಜಿಪಾಪಿಂ
ಮಂದು ಪುಟದಲ್ಲಿ (೩೩. ೩೪) : ಅಪುಲಾಸಾಸನವನ್ನಿಟ್ಟು ನಿಶ್ಚಲ
ಮಂಜಿಪದ ಸಂಜಿಪದೊಳೊಳಗೆ ರುಚಿಗಲ್ಲದ ನಿಶ್ಚಲ (೩೩. ೩೩-೩೪) :
ಸಿಂಗರಿಸಿದ ರುಚಿಪಟ್ಟಿ ಪುಮಾಲೆ ದೊಂಗದ ಮಂಜಿಪದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರವನ
ದೊಳು ಮಂಜಿಪ ವಸಂತರಾಜಂಗಳೊಳೊದೊ ಸೊಬಗು (೩೩. ೩-೪).
'ಅನುಭವಮಂಜಿಪ' ಪರಾ. ೪. ನ್ಯಾಯದ ಕಟ್ಟೆ. —ಜಾನಡಿ :
ನಡೆಯ ಪುನಾರುಲದ ಹಿಂದುರಿತ ಮಂಜಿಪತಿ (೩೩. ೩. ೩-೪).
೫. ಮದುವೆ, ಪೂಜೆ, ಯಾಗ, ಸಮ್ಮೇಳನ ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭ
ಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಜನರು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ
ನಿರ್ಮಿಸುವ ಚಪ್ಪರ : ಮಂಗಳಲಕ್ಷ್ಮಿ ತೊಟ್ಟಲಂಕಾರನಿಶಾಪದಂತಿರಿ
ಮನೋಹರಮಾಸ್ತು ವಿವಾಹಮಂಜಿಪಂ (೩೩. ೩-೪) : ಮಾಡಿದಾ
ಕ್ಷಣ ಮಂಜಿಪಂಗಳ ರೂಢಿಯಲಿ ಕೈಗಟ್ಟಿಕೊಂಡರು ನೀಡಿದರು ವೀಳಿಯವ
(೩೩. ೩-೪). ಮಂಜಿಮೆ : ರಿ. 'ಅಪಮಂಜಿಮೆ' ಪರಾ. ೩.
'ಮನೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಸಣ್ಣಮನೆ' (೩೩. ೩).
ಮಂಜಿಯ : ೫. ಅಂತು ಒಂದಾ ಪಾರ್ವರ ಮಂಜಿಯದೊಳ್
ಕುಳ್ಳವರಾ ಸಮಯದೊಳ್ ಇಂದ್ರದತ್ತನಂಬ ಪೃಥ್ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನೊಳಂ
. . . ಆ ಮಂಜಿಯಕ್ಕೆ ಬಪ್ಪದಂ (೩೩. ೩-೪). ಮಂಜಿಯ :
ರಿ. ಮಂಜಿಪಾಲ ಮಂಜಿಯ ಟೆಂಟೆನಿ ನಂದವ್ವೆದು ಕಂಠ (೩೩. ೩೩.
೩೩-೩೪) : ಮಂಜಿಮೆಯ ದೇಗುಲ ನಿನಗೆಂದು ದಿಟದಿಂಟಗಿತ್ತೊ
ನೀನಿಂದ (೩೩. ೩-೪ ೩೪) : ತಿರಿ ಕೆರಳು ದೇಗಮಂ ಬೂದಿಯ

ಮೇಲೆ ಪೂರೈಕೊಂಡುದಾ ಶ್ವಾಸನು ಮಂಟಪಿಕೃತ್ಯ ನಡೆತಂದು ನೆರಳನ್ನ
ಮುಟ್ಟಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೬). ಮಂಟಪಿಯು : ೧. ಕೇಶವಗುರುಗಳಿಂ
ಸಂದ ಪಾವನವಾಳ ಕಲ್ಲಿದೇವಂಗಳಿಂ ಬಂದೊಂದೊಂದಿನವಿರುಳು ಹೊತ್ತು
ಹೋಗದೆ ಕುಳ್ಳಿರ್ದ ಮಂಟಪಿಯು ಪಂದಿಯೊಳಗೆ. . . ಮನವೈಕ್ಯ ಸುಜನ
ನೊಪ್ಪಂ ಪೊಗಲ್ಪಡೆ (ಸಿದ್ಧಾ. ೬-೨); ಮಹಾಪ್ರಾಂ. . . ಚವುಬಾರದ
ಮಂಟಪದೊಳು ಕುಳ್ಳಿಪ್ಪದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೭೪ ೩). ೨. ಜೂಜಿನ
ಕೆಟ್ಟೆ; ಜೂಜಿನ ಚಾವಡಿ : ನಾಗದೀನಾನಾಪನಮಂದು ವೆಂಪೊಪ
ಮಂಟಪದೊಳು ನೆರೆಯತ್ತವಂ ದಿಗಲಿ ಜೂಜುಗಳಂ ಸಮಗ್ರ
ಮನರಾಪುಕಿರಲಿ ಪದವಳ್ಳಿಯ್ದಂ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೪೦). ಮಂಡವ : ೩.
ದಿವಸಾಧಿಪ ಶ್ರೀರಂಗಧಾಮನ ರಥೋತ್ಸವವನು ನಿಟ್ಟಿಸಲೆಂದು ತವ
ಹರೂಪದ ಬಂದನನ ಪೂರ್ವಗಿರಿಯ ಮಂಡವದ ರಾಜ್ಯಾದನೇಪೇಳ್ವೆ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೬೪). ೪. ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಚಪ್ಪರ :
ಕಾವಣ : ಬಳಸಿದ ಬಳ್ಳಿಮಲ್ಲಿಯ ಮಂಡವದೊಳು ಸುಖದಾಡೆ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೬). [\leq ಸಂ. ಮಂಡವ. / ಪ್ರಾ. ಮಂಡವ]

ಮಂಟಪಿಕೃತ್ಯ 'ಮಂಟಪಿಕೃತ್ಯ' ನೋ.

ಮಂಟಪ 'ಮಂಟಪ' ನೋ.

ಮಂಟಿಯ 'ಮಂಟಪ' ನೋ.

ಮಂಟವಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹಳ್ಳು ಒತ್ತಿ
ವಿಚಾರವಾಗಿರುವ ಹಳ್ಳುಸಾಲು : ಕಿವಿಯು ಮಂಟಪ ಮಂಟಪಲ್ಲಿ
[ಕಾಣಂ. ಪಂಡಿತಿ ಮಾಟವಲ್ಲಿ. ಮೇಲ್ಮಾ ಮಾಟವಲ್ಲಿ. ಮೇಲ್ಮಾ ಮಾಟವಲ್ಲಿ]
ಒಂದು ಕ್ಷಣಂ ಬಿಟ್ಟು ಪಕ್ಕಾಂಗಿ . . . ತೋರ್ಪ ವಿಚಾರಂ ಸಫಿಗಗಳೇಂ
ಪದವದೋ ವಕ್ರಪ್ರಕಾರೋದಿಹಾರವಮಂ (ಪ್ರಾ. ೨-೪೬).

[\leq ಮಂಟು + ಪಲ್]

ಮಂಟಿ (ನಾ). ಮೃತ್ತಿಕೆ : ಬುಲಾದ ಗುರುಪಾಡೇರ್ಪವನಿತ್ತು
ತಾ ಮಂಟಿ ಬೂದಿಯುಂ ಧರಿಸಿ (ಪ್ರಾಂ. ೨-೨೪). 'ಮಂಟಿ', 'ಮಂಟಿ'
ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತದಿ. ಮಣ್ಣೆ : ತಲು. ಮಂಟಿ]

ಮಂಟಿಕೆ 'ಮಂಟಿಕೆ' ನೋ.

ಮಂಟಿಗೆ 'ಮಂಟಿಕೆ' ನೋ.

ಮಂಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ದಟ್ಟವಾಗು : ಸಾಂದ್ರವಾಗು : 'ಮಂಟವಲ್'
ಪರಾ. ೨. ಬಾಗು : ಬಗ್ಗು : ಸೋಂಪುಳುಗುತ ಮುಖವು ಬಾಡಿ
ಬಿತ್ತುಹುದು ಮಂಟು ಸರ ಕುರಿದೊಂದು ಚರಾ ಬೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತು ಫೂವಿಯು
ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದೊಂದು (ಪ್ರಾ. ೬೯೯-೩). [ದೇ. ೩ ತದಿ. ಮಂಟು]

ಮಂಟಿ 'ಮಂಡಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಮಂಟಿಯ 'ಮಂಟಪ' ನೋ.

ಮಂಕ (ನಾ). (ಬೇಯಿಸಿ ತಯಾರಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿ
ತಿಂಡಿ. [ಸಂ.]

ಮಂಟಿಯ 'ಮಂಟಪ' ನೋ.

ಮಂಡ 'ಮಂಡಿ' ನೋ.

ಮಂಡ (ನಾ). ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ದರ್ಶನು ಕೇಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳ :
ಹೂದ ಬೆಟ್ಟಿಗೆ ಇಡುವ ಸ್ಥಳ : ಗರ್ಜ : ಆಫೀಸರಿಗೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡದ
ತನ್ನ ಮಂಡವ ಉಪ್ಪತಾನವನ್ನು ಸೆಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಹಬ್ಬುತಿದಂ
ನಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು (ಪ್ರಾಂ. ೧೦೬). [\leq ತಳು. ಮಂಡ]

ಮಂಡ (ನಾ). ೧. ಹಾಲಿನ ಕೆಸು. ೨. ಅನ್ನವನ್ನು ಬಿಸಿದ ಗಂಜಿ.
೩. ಯಾವುದೇ ದ್ರವಪದಾರ್ಥದ ಮೇಲುಃಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಡೆಗಟ್ಟುವ
ರಸಭಾಗ : "ಮಂಡಂ-ಸರ್ವರಸಾಃ"=ತುಪ್ಪ. ಎಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದ
ಸರ್ವರಸಗಳ ವಿಳಗೂ. ಮೊಸರು, ಹಾಲು, ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಕೆಡೆಗೂ;

ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳ ಬಿಸಿದ ನೀರಿಗೂ ಪೆಸರುಗಳು" (ಸಿದ್ಧಾಂ. ೨೪೬).

೪. ಮದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಾವಕಾಂಡ : ಮಾವಕಾಂಡೀಯದಲ್ಲಿರುವ
ಮತ್ತುಬಿರುವ ಅಂಶ.-ಪದಾರ್ಥ : ಮದ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಭಯದಿಂದ
ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಬಾದಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಂಡ ಕಡವಂ. ಅವರ

ಅದೂ ರುಚಿಯಾಗಿ ಕುಡಿಯೋಣ ಎಂಬಂತೆ ಇದ್ದಿತು (ಸಿದ್ಧಾ. VIII. ೪೯).

೫. ಹುದುಗು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಪದಾರ್ಥ : "ಮಂಡ, ಕಿಟ್ಟಾ,
ಹುದುಗು" (ಪ್ರಾಂ. ೨೦೩). ೬. ಹರಳುಗಿಡ : ಔಷಧ : "ಕಂಟಿಕಿ
ಮನರ್ ಮಂ[ಪಾಂ.ಕಂ]ದನಂಗು" (ಪುಂಗಾ. ೩೬-೦೯); ಮಂಡನ

ಮಿಷ, ಸಾರಗಡ ಕೊಂಬು, ಇಲಿಯ ಹಿಕ್ಕಿ, ಇಷ್ಟಾ ಮ ಪುಕ್ಕಳ ಮೂತ್ರ
ದಿಂದರದು ಗುಳಿಗೆಯು ಮಾಡಿ...ತೊಡೆದು ಕಾಸಲು ಅ ಕ್ಷಣವೇ ಮೂತ್ರ
ಬಿಡುವುದು (ಪ್ರಾಂ. ೩೬). ೭. ಶಲೆ : ಶಿರಸ್ಸು. ೮. ಅಲಂಕಾರ :

ಅಭರಣ. ೯. ಕಪ್ಪೆ : ಮಂಡೂಕ. ೧೦. ಸಾರ : ತಿರುಳು. ೧೧.
ಹಕ್ಕಿಯು ಪುಕ್ಕ.

[ಸಂ.]

ಮಂಡಕ್ಕಿ (ನಾ). ಗೋಧಿಯ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಭಕ್ಷ್ಯ : ಮಂಡಿಗೆ : ಪಾಲ್ಕಡಲ ನೋರಲು ಪೊರೆಯ ತೆರೆಯನನುಕರಣಿಯು
ಪಾಲ್ಕಡನವರಮಾತ್ರ, ಖಂಡನೀಯಕರಂಗಳೊಂದು ಮಂಡಕಂಗಳಾಗಂ
. . . ಪಂಜನಕ್ಕಿಲ್ಲಂ ಬಿಡಿಸಿದಾಗ (ಸಾಂ. ೧೦-೨೪ ೩). [ಸಂ.]

ಮಂಡಕ್ಕಿ (ನಾ). ಅಧಿನತೆಯನ್ನೂ ವಿನಯವನ್ನೂ ತೋರಿಸಲು
ತಲೆಯನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಮಂಟಪಿಸುವುದು : ೨ ಗುರುಹಿರಿಯರ ಮತ್ತು
ರಾಜರ ಹಾಗೂ ದೇವರ ಮುಂದೆ ಮಂಡಿಯೂರಿ ಕಿವಿಗಳನ್ನು
ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಲೆಯನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಮಂಟಪಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ :

ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ನಾಲಾರು ಹಾರಿ ಮಂಡಕವನ್ನಾಚರಿಸಿ ಮಂಡವು
ಮುಖವನ್ನು ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೊರಳಿಸಿ (ಪ್ರಾಂ. ೩೯-೩). [?]

ಮಂಡಕತ್ತಿ 'ಮಂಡಗತ್ತಿ' ನೋ.

ಮಂಡಕಮುಖಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಚಪ್ಪಲಮಂಡು,
ಮಂಡಕಮುಖಿ" (ಪ್ರಾಂ. ೧೦೦). [? + ಕುಮಟಿ (\leq ಕುಮಟಿ)]

ಮಂಡಕ್ಕಿ, ಮಂಡಕ್ಕಿ (ನಾ). ಕುಡಿಸಿದ ಬತ್ತವನ್ನು ಹುರಿದು ಮಾಡುವ
ಅರಳು : ಪುರಿ : ಬುರುಗು : ಚುರುಮುರಿ (ಬಾಳ) : ಮಗಳ
ಉಡಿಯಾಗ ಮರೇಳ್ವಿ ಮಂಡರಂ ಮಂಡಕ್ಕಿ (ಪ್ರಾಂ. ೩೩) : ಒಂದೊಂದಿಯೇ

ಮಂಡಕ್ಕಿ ಹುಂಗಡಲಯ ರಾಶಿಗಳು ಇದ್ದುವು (ಪ್ರಾಂ. ೬೨೩). ಮಂಡಕ್ಕಿ :
ಮಂಡಕ್ಕಿ (ಚುರುಮುರಿ) ಮಂಡಕಾದ ಹುರಿದ ಧಾನ್ಯವು ಸ್ತಂಭಕ (ಪ್ರಾಂ. ೧೦೨
೩-೬೬ ೬೯). [ಮಂಡಕ್ಕಿ + ಅಕ್ಕಿ]

ಮಂಡಗನ ಗಡ್ಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕುರುಬಿನ ಗಡ್ಡೆ :
(೩). [? + ಗಡ್ಡೆ]

ಮಂಡಗಳ್ಳಿ 'ಮಂಡಗಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮಂಡಗಿ. ಮಂಡಿಗೆ (ನಾ).=ಮಂಡಕ್ಕಿ : ಕಾವಣಿಗೆ ಫುತಪೂರಂ ಲಡ್ಡೆ ಗೆ
ಮಂಡಿಗೆ ಮೊದಲಾಗೊಡವೆಂದು ಪದಿನೆಯುಂ ತೆಪಪ ಭಕ್ತರೊಪಂಗಳಂವುಂ
. . . ಮಹಾರೇವಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡೆ (ಪ್ರಾಂ. ೬೬-೬೬) : ಸೋಗಿಯು ಭುತಪೂರಂ

ಮೋಳಿಗೆ ಮಂಡಗಿ ತಲಗು . . . ಭೂಗಿ ಮೊದಲಾಗಿದ ಪಲವು ಭಕ್ತ
ಮಹಾಗೆ ಆಪ್ತಿಯಂತಮಪ್ಪವು ಮೆಲ್ಲು (ಪ್ರಾಂ. ೧೦-೧೯೬) : ಮೊದಲ
ಹೂರಿಗೆ ಸಮಮಂಡೆಯೊಂದನ ತೆಗೆದು ಬಿದಿ ನೇತ್ರದ ತೆಪದಿ ಗೇಣಗಲದಂ

ಮಾಡಿ ಪದವುಂ ಹಂತಿನೊಳು ತುಪ್ಪವುಂ ತಮು ಅಪಲು ಮಂಡಗಿಯೊಳು
ಕೊಂಡು (ಪ್ರಾಂ. ೧-೨೪). ಮಂಡಿಗೆ : ಹಾಲಿನಪುಗು ಹಾಲಲಾಂಡ
ಹಾಲ ಮಂಡಿಗೆಗಳನ್ನು . . . ಸುಕರಚಿತ್ತಸಕ್ಕರಿತ್ತೆ ವೈಜಕವೆ ಮಾಡಿ

ನೋಡಿ (ಕ್ರಿ. ಪ. ೨೬-೦) : ಪಕ್ಷಿಗೆಯ ತತ್ವವಿವು ಮಂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ
ನವಭೃತಸೂಪರಂಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮ ನಂದಮು ಧೂರ್ತವಿಚಾರ

ಮಂಡಗಿ. ಮಂಡಿಗೆ (ನಾ).=ಮಂಡಕ್ಕಿ : ಕಾವಣಿಗೆ ಫುತಪೂರಂ ಲಡ್ಡೆ ಗೆ
ಮಂಡಿಗೆ ಮೊದಲಾಗೊಡವೆಂದು ಪದಿನೆಯುಂ ತೆಪಪ ಭಕ್ತರೊಪಂಗಳಂವುಂ
. . . ಮಹಾರೇವಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡೆ (ಪ್ರಾಂ. ೬೬-೬೬) : ಸೋಗಿಯು ಭುತಪೂರಂ

ಮೋಳಿಗೆ ಮಂಡಗಿ ತಲಗು . . . ಭೂಗಿ ಮೊದಲಾಗಿದ ಪಲವು ಭಕ್ತ
ಮಹಾಗೆ ಆಪ್ತಿಯಂತಮಪ್ಪವು ಮೆಲ್ಲು (ಪ್ರಾಂ. ೧೦-೧೯೬) : ಮೊದಲ
ಹೂರಿಗೆ ಸಮಮಂಡೆಯೊಂದನ ತೆಗೆದು ಬಿದಿ ನೇತ್ರದ ತೆಪದಿ ಗೇಣಗಲದಂ

ಮಾಡಿ ಪದವುಂ ಹಂತಿನೊಳು ತುಪ್ಪವುಂ ತಮು ಅಪಲು ಮಂಡಗಿಯೊಳು
ಕೊಂಡು (ಪ್ರಾಂ. ೧-೨೪). ಮಂಡಿಗೆ : ಹಾಲಿನಪುಗು ಹಾಲಲಾಂಡ
ಹಾಲ ಮಂಡಿಗೆಗಳನ್ನು . . . ಸುಕರಚಿತ್ತಸಕ್ಕರಿತ್ತೆ ವೈಜಕವೆ ಮಾಡಿ

ನೋಡಿ (ಕ್ರಿ. ಪ. ೨೬-೦) : ಪಕ್ಷಿಗೆಯ ತತ್ವವಿವು ಮಂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ
ನವಭೃತಸೂಪರಂಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮ ನಂದಮು ಧೂರ್ತವಿಚಾರ

ಮಂಡಗಿ. ಮಂಡಿಗೆ (ನಾ).=ಮಂಡಕ್ಕಿ : ಕಾವಣಿಗೆ ಫುತಪೂರಂ ಲಡ್ಡೆ ಗೆ
ಮಂಡಿಗೆ ಮೊದಲಾಗೊಡವೆಂದು ಪದಿನೆಯುಂ ತೆಪಪ ಭಕ್ತರೊಪಂಗಳಂವುಂ
. . . ಮಹಾರೇವಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡೆ (ಪ್ರಾಂ. ೬೬-೬೬) : ಸೋಗಿಯು ಭುತಪೂರಂ

ಮೋಳಿಗೆ ಮಂಡಗಿ ತಲಗು . . . ಭೂಗಿ ಮೊದಲಾಗಿದ ಪಲವು ಭಕ್ತ
ಮಹಾಗೆ ಆಪ್ತಿಯಂತಮಪ್ಪವು ಮೆಲ್ಲು (ಪ್ರಾಂ. ೧೦-೧೯೬) : ಮೊದಲ
ಹೂರಿಗೆ ಸಮಮಂಡೆಯೊಂದನ ತೆಗೆದು ಬಿದಿ ನೇತ್ರದ ತೆಪದಿ ಗೇಣಗಲದಂ

ಮಾಡಿ ಪದವುಂ ಹಂತಿನೊಳು ತುಪ್ಪವುಂ ತಮು ಅಪಲು ಮಂಡಗಿಯೊಳು
ಕೊಂಡು (ಪ್ರಾಂ. ೧-೨೪). ಮಂಡಿಗೆ : ಹಾಲಿನಪುಗು ಹಾಲಲಾಂಡ
ಹಾಲ ಮಂಡಿಗೆಗಳನ್ನು . . . ಸುಕರಚಿತ್ತಸಕ್ಕರಿತ್ತೆ ವೈಜಕವೆ ಮಾಡಿ

ನೋಡಿ (ಕ್ರಿ. ಪ. ೨೬-೦) : ಪಕ್ಷಿಗೆಯ ತತ್ವವಿವು ಮಂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ
ನವಭೃತಸೂಪರಂಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮ ನಂದಮು ಧೂರ್ತವಿಚಾರ

(ಕುಟ್ಮ. ೨-೨೩-೬); ವದೆ ಮಂಡಗಿ ಕಪ್ಪಾಯಗಳ ತಂಡತಂಡದ ರೂಗಿದ್ದು ನೈವೇದ್ಯವ ಚಂದಿಕಾಂಜಿಕೆಗೊಳಿಸಿದರು (೪೦೩೦-೨೨-೨೪).

ಮಂಡಗಿಯಾರುಳಿ = ಮಂಡಗಿಯನ್ನು ಸುರುಳಿ ಮಾಡಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಣ್ಣುಗಳ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಂಧುಕ್ಷು; ಪಲಸಿಮ್ನವು ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಖರ್ಜೂರವನ್ನೂ ರಸಗಳಂ ಜೇಷ್ಠ ಬೇಳೆಕ್ಕಿಯವ ಸುರುಳಿ ಕುಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ತಾನದೂ ಹೆಸರ ಮಂಡಗಿಯುರೂಳಿ ಮರಾದುದು (೩೩೪೫. ೦-೩೪). ಮಂಡಗಿಹೂರಿಗೆ = ಮಂಡಗಿಯನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂರಿಗೆ : ತಂಪು ಸಕ್ಕರೆ ಮಂಡಗಿಯ ಕಲಸಿಯಿಸಿದ ಹೂರಣವಿತ್ತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಾಕ ಮಾಡಿದುದು ಮಂಡಗಿಹೂರಿಗೆ (೩೩೪೫. ೦-೩೪).

[< ಸಂ. ಮಂಡಕ. / ತೆಲು. ಮಂಟಕ. ಮಂಡಗ. ಮಂಡಗಿ]

ಮಂಡಗಿಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಮಂಡಗಾದೆನು ವ[ರಾಹ] ಕಪಿಯಂ ಮಂಡಗಾ ಪಕ್ಕ ಅದೂ ತೆಲ್ಲೂಗ ದೆಸೆ [ಮಂಡಗಿಣಿ]ಗೊಟ್ಟಂ (೪೩೩. ೩೧-೩. ೪-೨೪; ೩೩೪). [? + ಕಪಿ]

ಮಂಡಗಿಣಿಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ : ಬಳಿ ಮಂಡಗಿಣಿಲಿ ಹೆಚ್ಚಿ . . . ನಾಗರಪಟ್ಟಮುಖ್ಯಗಳ ಸುಖಮಿಪ್ಪವಾ ವಸದೊಳು (೩೩೩೪. ೦೦-೩೦). 'ಮರಗೊಳಲಿ' ಪರಾ. [?]

ಮಂಡಗಾ (ನಾ). = ಮಂಡನ ಗಿ : 'ಮಂಡಗಾಂಗೊಳಿಸು' ಪರಾ. [< ಪ್ರಾ. ಮಂಡಗಾ. / ಸಂ. ಮಂಡನ]

ಮಂಡಗಾ (ನಾ). ಸಂತಪ್ಪ : ಸುರುಳಿ : 'ಮಂಡಗಾಸು' ಪರಾ. [< ಸಂ. ಮಂಡಲ]

ಮಂಡಗಾಂಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಕುಳ್ಳಿರಿಸು : ಭೂಸುರವಿಪಾನಮಾಡುನೂ ಸಂತಪದಿ ಕರಿಯವರವರ ಯೋಗ್ಯವನರಿತು ತಾನ ತಮಗೆ ಮಂಡಗಾಂಗೊಳಿಸಿ (೩೩೩೩. ೦೦-೩೩). [ಮಂಡಗಾ + ಕೊಳ್ಳ + - ಇಪ್ಪು]

ಮಂಡಗಸು (ಕ್ರಿ). ಸಂತಪ್ಪ : ಸುರುಳಿಮಾಡು : ರಣವೂ ವಾನವಕಲು ವಿಹಿತಮಾರಣವೂ ದುಯೊ ಮಾರಿಯೊ ಮಂಡಗಸಿ ಕಳಿಸಿದ ಕೃತ್ತಿಯೊ (೩೩೩೩. ೦-೦೩-೩೩). [ಮಂಡಗಾ + - ಇಪ್ಪು]

ಮಂಡನ (ನಾ). ಗಿ. ಸಿಂಹಗಿರುವುದು: ಅಲಂಕರಿಸುವುದು : "ಅಲ್ಲೂ ಮಂಡನಂ . . . ಪ್ರಸಾಧನಂ-ಈ ತ ಶೃಂಗಾರಂಗಿಯು" (೩೩೩೩. ೪೩-೩೩) : ಇತ್ಯ ದೇವಿಯರು ಮಂಜುನಮಂಡನಕ್ಷೀಣನಾದಿದಿಗಳಂ ಮಾಡಿ ವಯೋನುರೂಪದಿಂದ ಕಾಮಾರಂಗನುತ್ಪನ್ನಪ್ರಸಂಗಂ (೩೩೩೩. ೩೪). ೨. ಅಭರಣ : ಭೂಷಣ : ಅಲಂಕಾರ : ಸೌಮ್ಯಸಂವತ್ಸರ ದೊಳು ಕಳೆದಿರಾಬಿಯೊಳು ಸೌಮ್ಯಮುಖಿ ಗುರುವತ್ಸರನುಡುಯಿದು ಸರಸ್ವತೀರತ್ನಮಂಡನಂ ಕವಿವತ್ಸಂ (೩೩೩೩. ೦೩-೪೪) : ಎಳೆಮಾಡಿ ಬಸವಟ್ಟುಡಿ ತಿಳಿಗೊಳಂ ಮಾಡುತದಿಂ ಮಣ್ಣುನಾವಳಿ ತಾರಾಧಪದಿಂ ಸಭಂ ಶುಭದಮಾಗಿಪ್ರಸಂಗಿರ (೩೪. ೧೩. ೩೪-೩೪; ೧೩೩). ೩. (ಶಾಸನ ಸಭೆ, ಚರ್ಚಾಕೂಟ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ಆಗುವ ಗೊತ್ತುವಳಿಯು) ಪ್ರತಿಪಾದನೆ; ಸಮರ್ಥನೆ : ತದನಂತರ ಅವತರಿಸಿದ ಅಭಾರ್ಯ ದ್ವಯರೂ ಪ್ರಸ್ಥಾನಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದು ಪರಮತವೆಂದನೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಮತಮಂಡನಕಾರ್ಯೋದ್ಯುಕ್ತರಾದರು (೩೩೩೩. ೦೦೪) : ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮಂಡನ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷೀಪಗಳ ಮಂಡನ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೩. xlii. ೩೩೪). [ಸಂ.]

ಮಂಡನಾಯೋಗ (ನಾ). (ಅನೆಯ ಮೇಲೆ) ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊದಿಸುವ ದೊಲ್ಲು. ಸುರ : ಮುಕ್ತಿನ ಮಾನಕದ ಮಂಡನಾಯೋಗಂ ಗಣಿಳು ನೆಲೆದೊ ಪಡೆದ ಮಹಾಂಧಗಂಧಾಂಧರಂಗಳನೇಜು (೩೩೩೩. ೩೩೩).

೩-೪೪ ೪) : ರತ್ನಮಂಡನಾಯೋಗವರಿಗೊಪ್ಪಿಸತರೋದ್ರಕರೋದ್ರವ್ಯಗಳ ನವಮರೋದ್ರನನೆ ಪೋಲ್ಲಂ ಸೌಜನ್ಯಕಂದಾಂಕುರನರ್ಪದಾಂ (೩೩೩೩. ೩-೪೪ ೪). [ಸಂ.]

ಮಂಡನೆ (ನಾ). ಪ್ರತಿಪಾದನೆ; ಸಮರ್ಥನೆ : ಈ ಅದ್ಭುತವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪ್ಯಗಳ ಚಕಮಕಿಯೂ ಮಂಡನೆ - ಮಂಡನೆಗಳೂ ಅದುವು (೩೩೩೩. ೦೩ ೩೩೪). [ಸಂ. ಮಂಡನ]

ಮಂಡಪ (ನಾ). ಗಿ. = ಮಂಟಪ ಗಿ. ೨. = ಮಂಟಪ ೨ : ಹಿಮಂದಿದ ಮಂಡಗಾ ಮಂಡಪದೊಳು ನಿಂದಿರ್ಪದಾಂ (೩೩೩೩. ೪-೩೩ ೪) : ಇದೇ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ 'ವಿಜಾನ', 'ವ್ಯಾಸಾದ', 'ಮಂಡಪ' ಗಳ ಮಾವರಿಗಳಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ದೇವಾಲಯಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಮೂಲಪಾದುವು (೩೩೩೩. ೦೩೦). ೩. = ಮಂಟಪ ೩ : "ಜನಾಶ್ರಯಾ ಮಂಡಪಃ ಈ ೨ ಸಭಾಮಂಟಪಂ" (ಕಣ್ವ. ೩೩-೦೪೩) : ಅರೋಗಿಸುವ ಮನೆ ಮಂಡಪಂ ಗುಣನಾಲೆಯುಪನಿತುಮಂ ಗೃಹಾಂಗಂ ಕಾಡುಗಂ (೩೩೩೩. ೬-೦೩೩) : ಮಂಡಪದುಪರಿಮತಲದೊಳೊಡರಿಸಿದ ನಿಲ್ಲುವಮಂಡಲಂ . . . ಸೋಗಿಯುಮಗಂ (೩೩೩೩. ೦೦೩೩). ೪. = ಮಂಟಪ ೪ : ಪಕ್ಕಿ ನೆಸೆವಾ ಕಳಸಮಂಡಪದೊಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಕಿರಂ ಕರಪಂಗಳವೆಂಬಕೃತಿಯಿಂದ ಮಾಡಲಪ್ಪಣಂ . . . ಕಾಂಚನವಿಲಾಸದ ಮಾಲಿಗಳನವಧವೀಕ್ಷಿಸಿದ ನಡು (೩೩೩೩. ೪-೩೪) : ಮಂಡ ಪಂಗುಡಿಗಿ ಎಂಬ ಪರ್ವಗಳು ಕೇವ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಂಡ, ಮಂಡಪ, ಮಂಡಕಲಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ . . . ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಲವಣಾಸವನವಿಷ್ಣುವಾದ ರಂಗವನ್ನು ಮಂತ್ರೋಪ ದೇಶಭಾರ್ವಕವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವನು (೩೩೩೩. ೩೪೪). [ಸಂ.]

ಮಂಡಯ್ಯ 'ಮಂಡಿಸ್ಸು' ನೋ.

ಮಂಡರಗಪ್ಪಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಚೀಳು : ಎಮ್ಮೆಚೀಳು : ಮಂಡರಗಪ್ಪಿಯೊಂದು ಕಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡಿಯನ್ನು ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಚರಿಸಿತು (೩೩೩೩. ೦೩೩). [ದೇ. ತೆಲು. ಮಂಡಗಪ್ಪಿ]

ಮಂಡರಳು. ಮೊಂಡರಳು (ನಾ). ಅವಲಕ್ಕಿ : ಈ ಮನೆತನದ ಹುಡುಗ ಕುಲಾಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಿಲ್ಲ ಮಂಡರಳು ತಿನ್ನುವದಂದರೇನು ? (೩೩೩೩. ೩೩೩). ಮೊಂಡರಳು : ಮೊಂಡರಳು ಬಿಲ್ಲದಿಂದಲೇ ಅಜ್ಜನ ಉಪಹಾರ ಪುಗಿಯುಪಂತಿ ವಿಪರೀತವು (೩೩೩೩. ೩೩೩).

[ಮಂಡಗ + ಅರಳು (< ಅರಳು)]

ಮಂಡರಿಸಿನ (ನಾ). ಉತ್ತಮವಾದ ಅರಿಸಿನ : ಒಳ್ಳೆಯ ಅರಿಸಿನ (ಮಂಡರಿಸಿನ) ಉತ್ತಮ ಚರ್ಚಾಕೂಟಗಳ ಸಮಚರ್ಚಾವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾಪ್ಪ ದೊಡನ ಗದ್ಯಾಂಗ ತೊಳ ಕೊಡಲು ವಾಂತಿಭ್ರಾಂತಿ ಗುಣವಾಂಛದಂ (೩೩೩೩. ೩೩ ೪೦). [ಮಂಡಗ (< ಮಂಡಿ) + ಅರಿಸಿನ]

ಮಂಡಲ. ಮಂಡಲ (ನಾ). ಗಿ. ಪರ್ವತಾಕಾರವಾಗಿರುವ ಸೂರ್ಯ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರನಿಂದ : "ಮಂಡಲಂ, ಬಿಂಬಂ-ಈ ಎರಡು ಚಂದ್ರಮಂಡಲದ ಪರಾ" (ಕಣ್ವ. ೩-೪೪) : ಬಿಲ್ಲ ತಲೆಯಲಿ ಕಂಡು ಹೊಳೆವ ಚಂದ್ರನನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ . . . ತಟ್ಟನೆ ನುಡಿದ "ಅಲ್ಲಿ ನಾ ಹೋಗಲೇನು ? ಬಿಲ್ಲುಲಕ್ಷಿತ ಮಂಡಲದಲಿರುವುದೇನು ?" (೩೩೩೩. ೦೦-೪). ೨. ಸೂರ್ಯ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರನ ಸುತ್ತಲೂ ದುಂಡಾಗಿರುವ ಪ್ರಭಾವಲಯ. - ಪರ್ವತಲ ರೇಖೆ : ಪರಿವೇಷ : "ಪಂಥಿ, ಪರಿವೇಷ(ಸ್ಯಾತ್), ಮಂಡಲಂ, ಉಪಕೂರ್ಯಕಂ - ಈ ೪ ಪರಿವೇಷದ ಪರಾ" (ಕಣ್ವ. ೩-೪೦). ೩. (ಚಂಡು, ಚಕ್ರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಂತೆ) ಯಾವುದೇ ದುಂಡಾಗಿರುವ ವಸ್ತು, ಅಕ್ಕಿತಿ ಇತ್ಯಾದಿ : "ಚಕ್ರವಾಳ, ಮಂಡಲ ಶ್ರು ಗಳು ೨ ಮಂಡಲಾಕಾರವಾದ ಪದಾರ್ಥದ ಹೆಸರುಗಳು" (ಗುಣ. ೩೩). ೪. ಸಂತಪ್ಪ : ಇಂಕಿ : ಸುರುಳಿ : 'ಮಂಡಲಂಗೊಳ್ಳು' ಪರಾ.

೩. ವೃತ್ತ : ಬಿಟ್ಟು : "ಬಿಟ್ಟೆಂದು ಮಂಡಲಂ" (೪೩೩. ೪೩-೪೪) :
 "ಬಿಟ್ಟೆಂದು ಮಂಡಲಂ" (೪೩೩. ೪೩). ೬. ವರ್ತುಲಾಕಾರ
 ಮಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೇನಾವ್ಯೂಹ. ೭. ನಾಯಿ :
 ಶುನಕ. ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾವು : ಮಂಡಲ ಕಚ್ಚಿದೊಡನೆ
 ಗೊಂಡಾಕ್ಷಣಮುಖಗುಮ್ಮದಂತವನುಗುಂ (೩೩೩. ೭೭) : ದರ್ವೀಶರ
 ಮಂಡಲ ರಾಜಕೀಯ . . . ವಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವು ಸ್ವಗದ ಬೇರ ನೂರಲ್ಲಿ
 ಅರೆದು ಕುದಿಯಲು ವಿಷ ಪು (೩೩೩. ೦೦-೧). ೯. (ಸುಧಾರಣೆವಾಗಿ
 ಮೂಂತ್ರಿಕನಿಂದ ಬರೆಯಲಾದ ಗೂಢಮಂತ್ರಪೂರಿತವಾದ, ವೃತ್ತಾ
 ಕಾರವಾದ) ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸ : ಪತಿವಿಮತಮಂಡಲೈಕ ಕೃತಾಪ್ತ
 ರಿಗ್ವೇದಪಾಠಪ್ರಕರಣ ದೃಢವುತ . . . ಚತುಷ್ಪದಾನ್ವಯವಿಧಿ
 ದುನಿರೂಪಣೆ ತರವಲ್ (೪೩೩. ೭೭). ೧೦. ಗುಂಪು : ಸಮೂಹ :
 ಅಗಣವರ ಮನಸಮಂ ಕಂಡು ಭಯಂಗೊಂಡು ವಿಚರಮಂಡಲಂ ಪ್ರಭಾ
 ಮಂಡಲಂಗೆ ಕನ್ನೆ ಕೈಸಾರ್ಥಕೆಂದು ಪಟಿಸಾರ್ಥ ನೋಡುತಿರ್ಪುದುಂ
 (೩೩೩. ೩-೭೭ ೩). 'ಮಂಡಲಂ' ಪರಾ. ೧೧. ನಾಡು :
 ರಾಜ್ಯ : ದೇಶ : ತಪಸ್ಸೆಂದು ಲಾಕರೂಪ ತ್ರಾಜೀವಿಜಾ ಬೇಲ್
 ಕೇಳು ಮಂಡಲಮಿನ್ದಂ ತಿಳಿಸಿರೆಯ್ಯವನೊಡ ತಪಸ್ಸಿನವನ ಚಲದ
 ಬಲದ ಕೆಲಿ ಪರಸಿಂಹಂ (೩೩೩. ೦-೩೩) : ಪುರುಷೋತ್ತಮಂ ಕ್ಷಣಕೆವರ
 ವರಂ ಒಂದಿಕ್ಕೊಂದು ಬಂದನೀ ಮಂಡಲದೊಳಿರವಿಲ್ಲ ತನಗಿನ್ನು (ಕೃಷ್ಣಾ.
 ೩೩-೩೬) : ಕೊಂಡವ ಕೇಳುವರನಿನ ಮಂಡಲ ಹಾಜ್ಯ (೩೩೩.
 ೩೪). ೧೨. ಒಂದು ದೇಶದ ವಿಭಾಗ : ಜಿಲ್ಲೆ : ಪ್ರಾಂತ್ಯ :
 ಘೋಷಣ ಯಾ ಕಾಪಾಡೆಯ ವಿಭಾಗಗಳು :- ಉದು, ಪುರ . . .
 ಮಂಡಲ, ಕುದುರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦) : ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಲವು ಮಂಡಲ
 ಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಮಂಡಲೇಶ್ವರನನ್ನು ನೇಮ
 ಸಿದ್ಧನು (೪೩೩. ೬-೩೦). ೧೩. ಬಿಟ್ಟುಗಾರನ ಒಂದು ಭಾಗಿ :
 ಬಾಗಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೂರದಿಯ ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲಗಳನ್ನು
 ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧೪. ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ. ಗದಾಯುದ್ಧ ಮೊದ
 ಲಾದ ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧಗಳ ಒಂದು ಗತಿ : ಘಟನಾ ಅದನ್ನು
 ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮಂಡಲಗಳು ದುರ್ಮಗಳು ಗೋಮೂರ್ತಿ
 ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಾಡುತ್ತ ಎದುರಾಳಿ
 ವನ್ನು ಬುದ್ಧಿಪ್ರಮೇಯಗಳೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡು (೪೩೩. ೩೦).
 ೧೫. ಪ್ರತಾಪರಣೆ. ಜಿಪುಪ್ರಸೇವನೆ ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ
 ಅನುಸರಿಸುವ ಕಾಲದ ಒಂದು ಗಡು : ನಲವತ್ತೆಂಟುದಿನಗಳ
 ಅವಧಿ : ಈ ರಸಮಂ ಒಂದು ಮಂಡಲ ಕೊಂಬುದು (೪೩೩. ೩೩) :
 ಅದಿವಾರದ ದಿವಸ ನಲವತ್ತೆಂಟು ತಂದು . . . ಪೋಷಣ್ಣೆದು ಜೇನು
 ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ರೇವು ಹಾಗಿ ಕೆಲಸ ಕಾಲಮಂಡಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಕಲ
 ವೃದ ಪುಷ್ಪ (೪೩೩. ೩೩) : ಒಂದು ಮಂಡಲಕಾಲ ಚಂದೀಯಾಗುವ
 ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನೆರವೇರಿತು (ಶ್ರೀರಾಮ. ೩೩೦). ೧೬. ಮುಗ್ಧೇದದ ಒಂದು
 ಭಾಗ : ಸಂಹಿತಾಭಾಗ : ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಪುಶ್ಚಂಹಿತೆ.
 ಅದರಲ್ಲಿ ೧೦೨೦ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂಟು. ಅವುಗಳನ್ನು ೧೦ ಮಂಡಲ
 ಗಳಾಗಿಯೂ . . . ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (೩೩೩. ೩೪) : ಈ ಆಗಾಧ
 ವಾದ ಸಂಹಿತೆಯ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಪತ್ರಮಂಡಲಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗ
 ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ (೩೩೩. ೩೦). ೧೭. ಅಭಿವರ್ಣವೇದದ ಒಂದು ಭಾಗ :
 ಇತಿವಾಸ ಮತ್ತು ವ್ಯವಾಹಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಭಿವರ್ಣವೇದದ ಪದ್ಧತಿಯು
 ಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ
 ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ (೩೩೩. ೩೪). ೧೮. ದುಂಡಾದ ಮೆಚ್ಚಿ ಗಳುಂಟಾಗುವ
 ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುಪ್ಪರೋಗ. ೧೯. [ರಾಜಾಣಿ] ಪನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ

ರಾಜರ ಕೂಟ. — ಗುಂಪು : ೧ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ರಾಜನು
 ಇವರನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ೧. ಶತ್ರು. ೨. ಮಿತ್ರ.
 ೩. ಶತ್ರುವಿನ ಮಿತ್ರ. ೪. ಮಿತ್ರನ ಮಿತ್ರ. ೫. ಶತ್ರುವಿನ ಮಿತ್ರನ
 ಮಿತ್ರ. ೬. ವಿಜೇತರು. ೭. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಾಹ. ೮. ಆಕ್ರಂದ.
 ೯. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಾಹಾಸಾರ. ೧೦. ಆಕ್ರಂದಾಸಾರ. ೧೧. ಭೂಮ್ಯ
 ನಂತರ. ೧೨. ಉದಾಸೀನ. ೨೦. [ನಾಟ್ಯ] ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ಮಂಡಲನೆ : ಮೂರುಕರಾಗಳ ಜೋಡಣೆ 'ಖಂಡ' ಎಂದು ಹೆಸರು.
 ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕುಖಂಡಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದರೆ ಒಂದು
 ಮಂಡಲಮಾತ್ರದೆ (೪೩೩. ೩೦) : ಆ ನರ್ತಕಿಯಿಗೆ ನಾಟ್ಯಭೇದ
 ಗಳಾದ . . . ಮಂಡಲ, ಕರಕೀರ್ತಿ ಎಂಬುದ್ದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದ್ದುವು
 (೪೩೩. ೦೪). ೨೧. ವೃಷಭ. ಸಮವಾದ. ವೈಶಾಖ, ಮಂಡಲ.
 ಪ್ರತ್ಯಾಲಿಂಥ ಮತ್ತು ಅಲಿಂಥಮೆಂಬ ಆರಂಭಿಕಯ ಪುರುಷಸ್ಥಾನಕ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೨ "ಇದಕ್ಕೆ ದೇವೇಂದ್ರನು ಅಧಿದೇವತೆ. ಗಜಮಾಹನ,
 ಧನುಸ್ಸು ಮತ್ತು ವಜ್ರಾಯುಧ ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗ, ಗರುಡ
 ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳ ನೋಟ ಇವುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ
 ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕು" (೪೩೩. ೩೩ ಗಣ್ಯಕೂಟ) :
 ಎರಡು ಪಾದಂ ಕೃತ್ಯದಿನಿ ನಡು ಗೇಡೆಯುಮರಳು ಕಟ ಮೊಳಕಲ್ಲುಳ್
 ಸುಯೋಗುತುಡುಗೇಗಾರ ಧರಯಂ ಬಿಟ್ಟೊಡನೆ ನಿಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಮನೀಂ
 (೪೩೩. ೬-೩೦). 'ಮಂಡಲಾಗ್ರ' ಹೋ. ೨೨. [ಕಾಮಶಾ] ಒಂದು
 ಬಗೆಯ ನವಿಕ್ಷತ : ೨ ಮೇಲೆ ಅರ್ಧಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಕೆಳಗೆ
 ಅರ್ಧಚಂದ್ರನಂತೆ ಕಾಣುವ ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಉಗುರಿನ
 ಗುರುತು : ಪಂಚನಖಿಯೋಗ ದ್ವಂದ್ವದೋಗ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಕ ಮಂಡಲ
 ದುಯೂರವಳ ಶರವುತ ಉತ್ಪ್ರಕಂಟ ಸಪ್ತವಿಧ ವಿರೋಪಕತಿ
 ವಿಹಿತಂ (೩೪೩. ೦೪). ೨೩. [ಜೈನ] ಪಾರಿವ್ರಜ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು
 ತಿಳಿಸುವ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಸೂತ್ರವದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಂಡಲ
 ಮಂಜುಮ ಪರಮತೋಜೋಮಂಡಲಮಂಡಿತನಪ್ಪ ಜನಪತಿಗಾಗಿ
 ಮಗದೀವ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದುಮಂ ಪತ್ನಿವಿಜ್ಞ ತಪದೊಳಿಸಿದೊಡ
 ದಿವ್ಯಾದಿ ತೋಜೋಪಯೋಗವುಂ (೩೩೩. ೩೩). ೨೪. [ಯೋಗ]
 ಮೂಲಾಧಾರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಶಿರಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಇರುವ ಆರು
 ಸ್ಥಳಗಳು : ಮೂಲಾಧಾರ ಮೊದಲು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆರು
 ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ೬ ಮಂಡಲಗಳು ಇರುವುವು.
 ತ್ರಿಕೋಣಮಂಡಲ, ಪಟೋಣಮಂಡಲ, ದ್ವಾದಶಕೋಣ, ವರ್ತುಲ
 ಮಂಡಲ, ತ್ರಿಕೋಣ, ವರ್ತುಲವೆಂಬ ಆರು ಮಂಡಲಗಳು ಇರುವುವು
 (೩೩೩. ೩-೪ ೩೩೩. ೩). ಮಂಡಲ : ೧೦. "ನಿರ್ಗತಿ, ನಿಶಾಯ . . .
 ಮಂಡಲಂ, ಜಾಲಂ . . . ಸ್ವೋಮಾ : — ಈ ೩೯ ಸಮೂಹಂ" (೩೩೩.
 ೩೩-೩) : ಎರಗೊಳ್ಳುವವೀವಿದ್ವದ್ವಿದಿವ್ಯತಾತಿತಮಂ ದ್ವಿಪದ್ರಾವ
 ವನೇನೇವರಮಗ್ನವಮಮನವನೇವರನಾಗತಿಯರನತನುಳುಳ್ ಭುಜ
 ಭುಜಂಗಂ (೩೩. ೩೩, ೩೩೩. ೩೩-೩೩ : ೩೩೩). ೧೨. ದೆಕ್ಕನ್ನಿನ ಕೆಲವು
 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ರಾವ್ತ'ವು ಒಳಗೊಂಡ ಭಾಗವನ್ನು 'ಮಂಡಲ' ಎಂದು
 ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (೩೩೩. ೩೩). ೨೦. ಮಂಡಲಮಂ ನೆರದಳ್ಳು ಬಿಮೇಷ
 ಮಮೃತಾಂಶಮಂಡಲಕೇವರ ಭೂಪುಂಡರಿದಿ ನೊಂದು ಸುಖೋಮಂಡಲ
 ದೊಳ್ಳಂದು ಸೇವೆ ವೇಗ್ನಶ್ರದ್ಧಮಂ (೩೩೩. ೩೩-೩೪).

ಮಂಡಲದ ಹಾವು = ಮೈಮೇಲೆ ದಂಡಾದ ಮೆಚ್ಚಿಗಳಿರುವ
 ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹಾವು : "ಚತ್ರ(೯)ತಃ — ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಮಂಡಲದ
 ಹಾವು" (೩೩. ೩೩) : ಮಂಡಲದ ಹಾವಿನ ಪ್ರಧಾನಲಹಾರ ಇರಿ, ಓತಿ,
 ಪಲ್ಲಿ, ವಿಡಿ, ಕೆಲವು ತರನ ಕೀಟಗಳು (೩೩೩. ೩೩, ೩೩). ಮಂಡಲ ಹಾವು

ಕೊಳ್ಳು = ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳು : ಜನರ ಗಲಾಟೆಗೆ ಹೆದರಿದ ಹಾಪು ಮಂಡಲಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೆದರಮನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿತು (೭೫). ಮಂಡಲ ಹಾಕು = (ವಿರೇಚವಾಗಿ ನಾಗದೇವತೆಯ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ) ನಲವತ್ತೊಂಬತ್ತಿನವರ ಗೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸು : “ಪೂಜಾರಿಯ ಬಳಿ ಜೋಗಿ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲು ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಮಂಡಲ ಹಾಕಿಸಬೇಕು”. “ಮಂಡಲ ಅಂದರೆ ?” “ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ರಂಗೋಲೆರಂದು ಎಳೆದು ಪೂಜೆ ಮಾಡಬೇಕು” (ಪುನಃ. ೬೯). ಮಂಡಲ ಹಾಕು = ಮಣಿ, ಮಂತ್ರ, ತಂತ್ರ ಮುಂತಾದ ತಾಂತ್ರಿಕವಿಧಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಾರವಾದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆ : ಮಾಂತ್ರಿಕನು ಮಂಡಲಹಾಕಿ ಪೂಜೆಗಾರಂಭಿಸಿದನು (೭೫).

[x0.]

ಮಂಡಲಂಗೊಳ್ಳು (ಕಿ). ಸುರಳಿಮತ್ತಿಕೊಳ್ಳು; ಸುತ್ತಾಡು :
ಮೇವಿನಂತೆ ಮಂಡಲಂಗೊಳ್ಳುತ್ತೂರಿ . . . ಲತೆಮಾಡುತ್ತೂರು
ಗೋಳೆ ವೆಳಗಾಗಿ (ಮಹಾಬ., ೧-೧೦).

$$[\text{ಮಃಘ} + \text{ಶೂಘ}_1 (< \text{ಶೂಘ}_1)]$$

ಮಂಡಲಕ (ನಾ). ೧. ಪೈಮೇಲೆ ದುಂಡುದುಂಡಾದ ಪುಟ್ಟ ಗಳಂಟಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುಪ್ಪರೋಗ: "ಕೋಶ. ಮಂಡಲಕಂ - ೨ ಮಂಡರಾಕಾರವಾದ ಕುಪ್ಪರಿ ಹುರು; ಕೋಮುಪ್ಪಿ ಹುಣ್ಣು" (ಸಿಂಧೂ. ೧೫). ೨. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮಂಡಲಾ ಕಾರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೈನ್ಯರಹಸ್ಯ. ೩. ಸೂರ್ಯ ಲಭವಾ ಚಂದ್ರಬಿಂಬ. ೪. ವಲಯ; ಗೋಳ. ೫. ಕನ್ನಡಿ: ವರ್ಷಾ. ೬. ದೇಶ; ರಾಷ್ಟ್ರ. ೭. ನಾಯ. ೮. [ಕಾಮತಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸವಿಕೃತ; ಮಂಡಲ; ಕವಚ . . . ಎದೆಯನ್ನಿಡಗಲ ಸೋಗುವಂತೆ ಪದಮಗುರ ಮೊನೆಗಂ ಕವಂಕಿಯವಲಾರಿರೊಪ್ಪುವು ಗರೆದಿರಲರೇ ಮಂಡಲಕವ (೧೮೬. ೬-೧೯). [ಪಂ.]

ಮಂಡಲಗತಿ (ಸಾ). ೧. ಯುದ್ಧ ಕೃತಿವರಸೆ ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭ
ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾದ ಚಲನೆ. ೨. [ನಾಟ್ಯ]
ಪದನಾರು ಜಗಿಯ ಬಾಹುಚಲನ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ೩. "ವಿಲ್ಲ
ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಸುಕ್ರಿಸುವುದು. - ಕೃತಿವರಸೆಯನ್ನು
ಲಭಿಸಿಯೆಸುವಾಗ" (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೨೧೦ ಗಣ್ಯಸಂಹಿತೆ) : ಮಂಡಲಗತಿ - ಎಲ್ಲಾ
ಕಡೆಯು ತೋರ್ಗುಳ್ ನಿಲ್ಲದೆ ಸುಕ್ರಶ್ಚ ತಾನೆ ಮಂಡಲಗಮನಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೨-೨೨೩).
[ಸಂ.]

ಮಂಡಲಸ್ವತ್ವ. (ನಾ). (ಕೃಷ್ಣ ಮಹ್ಮದ ರಾಘವರು ಸತ್ಯಲೋ ಗೋಪಿ
 ದುರು ನರ್ತಿಸಿದಂತೆ) ಚಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಚಲಿಸಿ ಮಾಡುವ ನೃತ್ಯ :
 ಗೋದರ್ಲದ ನೃತ್ಯವು ಮಂಡಲಸ್ವತ್ವ. . . ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ . . .
 ಅದರಲ್ಲಿ ಗೋದರ್ಲವರೂ ಹಾಡುತ್ತ, ಕುಣಿಯುತ್ತ, ನಡುವೆ ಇಟ್ಟ ದೀಪ
 ವನ್ನು ಸುತ್ತಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತಾರೆ (ಶರಣ. ೩ ಪಾಠಾ. ೩). [ಸಂ.]

ಮಂಡಲವರ್ಷ (ಸಾ). ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಿಲ್ಲದೆ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆ :
ಮಂಡಲವರ್ಷಮೂ(ರೆ) ಕೊಂಡು ಮಂಜಾಗಿ ಕೊಂಡೊಡಂ ತುಂಕುವನಿ
(ಯೂ)ಯಾಗಿ ಬಿಡವಮಂ ಕೊಂಡೊಡಂ ಪೊಲ್ಲ ವಸುಧೆಯೊಳ್
(ಅಭ್ಯು. ೩-೦): ಮಂಡಲವರ್ಷಂ ಪುಷ್ಪದಿ ಜಂಡಾರಶ್ರುದಾತನುಮನಿಸಿ
ದಿವ್ಯಗಳ್ ಕೊಂಡಂ ಮಂಜು ಭಕ್ತಮ ಮಂಡಲದೊಳ್ ಪಡೆಯ
ರಾಕರಂಪರ್ ಗಾಂಗು (ಅಭ್ಯು. ೦೨-೪೩). [ಸಂ.]

ಮಂಡಲಗೇಜಿ (ನಾ). ೧- ದೂವೈದಾದರೂ ದೇವತೆಯ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ
ವಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ನಲವತ್ತೆಂಟು ದಿನಗಳ ಪೂಜೆ.-ಉಪಾಸನೆ :
ಓಂನುರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಂಡಲಗೇಜಿ ಮುಡಿವ ಮೇಲೆ ಅವಳ ಪೂಜೆ

ಪರಿವಾರವಾಯಿತು: (೩೫). ೨. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಯುಷ್ಯವೆಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ನಾಗಪುಷ್ಪ: ನಾಗನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಉಪು. ಕಾಕಳ, ಕುಂದಾವುರ ಮತ್ತು ಪುತ್ತೂರು ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ 'ನಾಗಮಂಡಲ' ವೆಂಬ ಸೇವೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮಂಡಲಸೇವೆ ಆನುಷ್ಠಾನ) (೩೫೩, ೨೫). 'ನಾಗಮಂಡಲ' ಪರಾ. [ಮಂಡಲ + ಸೇವೆ.]

[ಪೂಜಾರಿ + ಸೀಮೆ]

ಮಂಡಲಸ್ವಸ್ತಿಕೆ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ನೂರೆಯು ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ;
 ಣಿವೆತುರಸ್ತುಹಸ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯವನ ಮಾಡುತ್ತ ಕೈಗಳನ್ನು
 ನೀಡುವಾಗಲೇ ವಿಜೃಂಭಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಉದ್ದೇಶ್ಯವೆಂದಲ
 ಹಸ್ತದಿಂದ ಸಂಶ್ಲಿಸುತ್ತ. ಕೈಗಳನ್ನು ಸ್ವಸ್ತಿಕದಂತೆ ಹಿಡಿಯುವುದು"
 (ಶಾ.ಠಂ. ೨೫ ಗಾ.ಪಾಠ): ತಲವ್ಯವ್ಯವ್ಯ, ರೀಸ, ವಿವರ್ತಿತ,
 ಪರಿತೀಳರು, ಮಂಡಲಸ್ವಸ್ತಿಕ . . . ಗಂಗಾವತರಣ- ಈ ನೂರೆಯು
 ಕರಣಗಳೆ (ಶಾ.ಠಂ. ೪-೪೨ ತ). [ಸಂ.]

ಮಂಡಲಾಗ್ರ, ಮಂಡಲಾಗ್ರ, (ನಾ). ೧. ತದಿಯಾಲ್ಹಿ ಬಾಗಿರುವ ಕಟ್ಟಿ :
 " ಸ್ಮೃತರೇ . . . ಮಂಡಲಾಗ್ರ - ಈ ೧೦ ಅಡಮುಂಧಂ "
 (ಕೂಡು. ೭೬-೭೦೫); ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಮಂಡಲ[೭೦೫. ಕಾಗ್ರದನ
 ಸುಗಿದ್ದು ದಿಗ್ಗಿವ್ಯಗ್ರಸ್ತನಾಗಿ (ಕೂಡು. ೦೦-೭೦ ೬); ಪ್ರಭಾಮಂಡಲನ
 ಮಂಡಲಾಗ್ರಮಂ ಪಂದ್ರಹಾಸಪ್ರಭಾಮಂಡಲಂ ಹತಪ್ರಭಾಮಂಡಲಂ
 ಮಾಪಲಂ (ಕೂಡು. ೦೭-೦೭೬ ೬). ೨. ಗದಾಮಂದ್ಯ ಹಾಗೂ
 ದ್ವಂದ್ವದುದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವರಸೆ. -
 ಮೆಟ್ಟು; ಆರೇಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಳ ಸಮವಾದ ದೈತ್ಯನ ಮಂಡಲಾಗ್ರಮಂವೆಂಬ
 ಪಂಚವಿಧಾನ ಸತ್ಯಕಗಳೊಳಂ . . . ನಂದು (ಗೂಡು. ೭-೦ ೬).
 ಮಂಡಲಾಗ್ರ : ೧. ಕವನಮುಖ್ಯಭಾಗ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗ್ರಮುಖ್ಯತೆ
 ದೊಡ್ಡಗ್ರಂಥ (ಕೂಡು. ೭೭. ೭೭-೭೭; 107೬). [೭೦.]

ಮಂಜರಾಧಿಪ (ಸಾ). ೧. ರಾಜ ; ದೊರೆ : ಬಸವನಾ ಮಂಜರಾಧಿಪ
ನೋಲಗದೊಳೊಲವದ ಕುಳ್ಳಿರ್ಪ (ಸಾ. ೧. ೧೦-೧). ೨. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ
ಒಡೆಯ. [ಸಾ.]

ಮಂಡರಾಧಿಪತಿ (ಸಾ). = ಮಂಡರಾಧಿಪತಿ ೨ : ಮುಂದೆ ಬಂದ
 ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಅನುಮತಿಸಿ, ಮಂಡರಾಧಿಪತಿಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ, ಸಾಂದಿ
 ಯಾದಿಗಳು (ಕಂ. ೨. ೧೨). [ಪು.]

ಮಂಡಲಾಧೀಶ (ನಂ). = ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿ : ಒಲಗಿಸುವ ಶೃಪಂ
ಮಂಡಲಾಧೀಶಂ . . . ವಿಶ್ವಭರೋರ್ವಿಶ್ವರನಮಸುಗಮಃಪ್ರಪಂ
(ಕಾಂಡ. ೩-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಂಡಲಿ, ಮಂಡಳಿ (ನಾ). ೧. ಸುತ್ತ; ವರ್ತುಲ; ವಲಯ .
 ೨. ಮಂಡಾದ ಜಲನ; ಜ್ಯೋತಾರವಾಗಿ ತಿರುಗುವುದು. ೩. ಗುಂಪು;
 ಸಮೂಹ : * ಮಂಡಲಿಗೋಳ * ಪರಾ. ೪. ಯಾವುದಾದರೊಂದು
 ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಮಿತಿ, ಸಂಸ್ಥೆ
 ಮುಂತಾದುವು : ಮಂಡಲಿಯಿದ್ದ ವರ್ಗಿಗೊಗೂ ಈವನ್ನು ಕಂಡರೆ
 ಬೇಸರ (ಚಾತ. ೩೦೬). ಮಂಡಳಿ : ೩. ಆಗಳನ್ನೇ ಮುಖರ್ಥಾಭಿಜ್ಞ
 ಮಂಡಳಿ ಮಂಡಳಿಪರಿವೃತ್ತನಾಗಿ ಮಮ್ತಾರಜನಾ ರಾವದಿವ್ಯಾ
 ವಿಹಾಸನಂ . . . ಕಲ್ಯಾಣಿಣಿಃಕುಸ್ಮಿತನಿ ಮೂಡಿ (ಭೃಶ. ೪-೩೦೫) ;
 ಗೌಪ್ಯೋಪನೋದಿಸೋದಿ ಸುಡಿಗಲ್ಲ ಮದಾಲಸರಂಜಮಂಮಂಡಳಿಯೊಡ
 ನಾಡಿಯಾಡಿ ನಡೆಗಲ್ಲ (ಚಾತ. ೩೦೭ ಶ್ಲೋಕ) : ಪಾಂಡುರಂಗನ ಭಕ್ತರಂ
 ಭೂಮಂಡಲದೊಳಗೆ ಸುಳವ ಜಂಗಮಮಂಡಳಿಗಂ ಕೂಡುವು ಪಡಿ
 ಹಾಕಿರು ಕಳುಹಿ (ಚಾತ. ೪-೩೧). ೪. ರಾವನಿಗೆ ಸುಲಹೋದುವ
 ಸುತಮಂಡಲಿ ಗುತ್ತಿಯುದಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರನಿರರ್ಪನಗಳಿವೆ (ಚಾತ. ೩೦೪).

೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 'ಮಂಡಲ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಈ' ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿದಾಗ ಈ ಎಲ್ಲ ಅರ್ಥಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. [ಸಂ. ಮಂಡಲಿ]

ಮಂಡಲಿ, ಮಂಡಳಿ (ನಾ). ೧. ಸುತ್ತುಹಾಕುವುದು ; ಬಳಸುವುದು. ೨. ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿ ಬರುವ ಗಾಳಿ; ಸುಂಟರಗಾಳಿ. ೩. ಪಾವ್ತ. ೪. ಮೈಮೇಲೆ ಗುಂಡನೆಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಮಿಗಿಯ ವಿವರವರ್ಣ. ೫. (ಇಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿರುವ) ಬೆಕ್ಕು : "ಜಾಹನಿ, ಗಾತ್ರಸಂಕ್ಷೇಪಿ, ಮಂಡಲಿ-ಈ ೨ ಇಲಿಯು ಹಿಡಿಯಲುನುಗ್ಗುತ್ತ ಬೆಕ್ಕು" (ಶಾಖಾ. ೧೦-೨೩). ೬. ಗೋಸುಂಬೆ. ೭. ನಾಯಿ. ೮. ಅಲರ ಮರ. ೯. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುವುದು : "ಮಂಡಲಿನಾಡುಸಾಸಿರ" ಪರಾ. ೧೦. ಪ್ರಾತ ವನ್ನು ಆಳುವವನು. ೧೧. ಸೂರ್ಯ. ೧೨. (?) : ಸಂತಪಿ ಕೀಳಿ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಾನವರೊಳಿಂತ ಲಕ್ಷಣಗಳ ತೀವ್ರತೆ ಬೇರೆಯಾದುದು ಸಂತಪನು ಮಂಡಲಿಯು ಮನುಷ್ಯನಾದುದಕ್ಕಾಗಿ (೨೩.೧. ೬-೨೩). ಮಂಡಳಿ : ೨. "ಮಾತೃ ಮಂಡಳಿಯು ಸುಖವಾಪುಂ" (ಶಾಖಾ. ೧೨-೦೦).

[ಸಂ. ಮಂಡಲಿನ್]

ಮಂಡಲಿಕ, ಮಂಡಳಿಕ (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈಗಲೇ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ದೇಶಭಾಗದ ಒಡೆಯ ; ಮಂಡಲಿಕ ; ಸಾಮಂತ : "ಮಧ್ಯಮ ಮಂಡಲಿಕಂ ಮಂಡಲಿಕನಾಂ" (ಶಾಖಾ. ೨೩-೦) ; ಅತಿಪ್ರಚಂಡಮಂಡಲಿ [ಶಾಖಾ. ೯] ಕಮಪಾಸಾಮಂತಮಂತ್ರಿ ಪ್ರಧಾನಪುರೋಹಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದವರಾದುದಕ್ಕಾಗಿ . . . ಒಡ್ಡುಲ ಗಂಗೊಟ್ಟಿರ (೨೩. ೨-೩) ; ಮನ್ವಯ ಮಂಡಲಿಕರುಗಳು ಪುಂಡರೀಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಂತ್ರಿಯ ಎದುರಿನವನು ಸಾರಿಲು (ಕಂಠ. ೧೦-೨೩). ಮಂಡಳಿಕ : "ಮಧ್ಯಮ, ಮಂಡಳೀಶ್ವರಃ — ಈ ೨ ಮಂಡಳಿಕಂ" (ಶಾಖಾ. ೧೦-೨೩) ; ಆ ಪೊಲಿನಾಳ್ . . . ಸ್ವಾಮಿಪಾಸಾರು ಮಂಡಳಿಕಂ (೨೩.೧. ೦-೩) ; ಮಂಡಳಿಕ ಮನ್ವಯಾಂಪರೇ ಚತುರಂಗವದವತಿಗೆ (ಕಂಠ. ೩-೩).

ಮಂಡಳಿಕಾರಿಣ = ಸಾಮಂತರಾದಿರಿಗೆ ಸಿಂಹದಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನೇರವಂ ಪರಿಚಲೈವರವಂ ರಾಯದ್ವಾ ಗೋಪಾಂ (೨೩.೨. ೨೫-೨೬ ; ೧೦೭). ಮಂಡಳಿಕಾರಿಣಾಪುಣಿ = ಸಾಮಂತರಲ್ಲಿ ಬಿರೋಭೂಷಣಾಪ್ರಾಯನಾದವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಅಪ್ಪವಂಶೀವರಮಾಳ್ ಮಣ್ಣುಗಳಚ್ಚಿಡುಮಣಿ (೨೩.೨. ೨೭. ೧೦-೨೩ ; ೧೦೭). ಮಂಡಳಿಕಾರಿಣ = ಸಾಮಂತರಾದಿರಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಪರಮಾಣ್ಣುಗಳ್ಳುಗಳ ನಮ್ಮ ಪೀವು ಇಯೋಳಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಪನ್ನಲಿಗಳು ಬರಲೀಯದೆ ಕಣ್ಣು ಬಾಬ್ಬದೇಳೋಳಿಮಂಳಿವನು ನೆಗಬ್ಬದೊಟ್ಟಿಲ ಮಣ್ಣುಗಳತ್ತಿಗೇತ್ತನಾ (೨೩. ೨. ೨೭. ೧೦-೨೩ ; ೧೦೭). ಮಂಡಳಿಕೇಶ್ವರ = ಸಾಮಂತರಲ್ಲಿ ಭೈರವ ನಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ವಿಕ್ರಾಂತೇಶ್ವರವಂ ಮಣ್ಣುಗಳ್ಳುಗಳ್ಳುಗಳ ತರಣಾಗತವ್ಯಪಂಜರಂ (೨೩.೨. ೨೫. ೧೦-೦೦ ; ೧೦೭). ಮಂಡಳಿಕಮುಖವರ್ತಣ = ಸಾಮಂತರಾದಿರಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮುಖವರ್ತನಾಂ ಮಣ್ಣುಗಳ್ಳುಮುಖ ದಪ್ಪಗಾನುಮಣ್ಣುಗಳ್ಳುಗಳ್ಳುಗಳ್ಳುಗಳ (೨೩. ೨. ೧೦-೨೬ ; ೧೧ ಕಂಠ ೨೩). ಮಂಡಳಿಕವ್ಯವಹಾರ = ಸಾಮಂತರಂಬ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಶಿವನಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಗಣ್ಣರ ಗಣ್ಣಂ ಗಣ್ಣುಭೂಗಣ್ಣಂ ಮೂಜುರಾಯಾಪ್ಪಾ ನಕಲಿ ಮಣ್ಣುಗಳ್ಳುಗಳ್ಳುಗಳ್ಳುಗಳ (೨೩.೨. ೧೦-೨೬ ; ೧೧ ಕಂಠ ೨೩).

[ಸಂ.]

ಮಂಡಲಿನಾಡುಸಾಸಿರ (ನಾ). ಒಂದು ಅಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಪ್ರದೇಶ : ಮಂಡಲಿನಾಡುಸಾಸಿರಮಂಜುನಾಕಿ (೨೩. ೨. ೨೭. ೨೭-೨೮ ; ೧೨೦).

[ಮಂಡಲಿ + ನಾಡು + ಸಾಸಿರ]

ಮಂಡಲಿಸು, ಮಂಡಳಿಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತು- ತಿರುಗು : ಕಿರುಮಕ್ಕಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಚಿರಿಮಿರಿಸುತಿರೆ, ಪದ್ಮ ಮಂಡಲಿಸುತಿರೆ (೨೩.೨. ೨೭-೨೮). ೨. ಗುಂಪಾಗಿ ಸೇರು ; ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕೂಡು : ಮಂಡಲಿ[ಶಾಖಾ. ೯]ಸರ್ವ ವೇಚದಮೂಪದ ಮಧ್ಯ ದೊಳಿಮರ್ಗ ಮೂವದಿ . . . ಕಂಡನಾಪ್ರಕೃತಪರಪಾಲಕನಂ (ಕಂಠ. ೬-೭) ; ಸತ್ತಿಯೊಳ್ ಪಾಪವ ಗಿಳಿವೆಂದು ಪಟ್ಟಿಯ ಸತ್ತಿಯಂತೆ ಧಂಡಲಿಸಿ (ಕಂಠ. ೨-೨೩). ಮಂಡಳಿಸು : ೨. ನಿರ್ವಹಣೆಯಂ ಸುರಿವಂಜುಮಾಳಿ ಮಂಡಳಿಸದ ಮೇವಳವೆಂಬವು ಕಳ್ಳನೆಂದ ಸ್ವಪರವದ ಚಂದ್ರಮಂ (ಶಾಖಾ. ೨೩.೨) ; ಕೊಡವಿವಿವಂತ ಮಂಡಳಿಸಿ ಮೇಲೆ ಕಿರೀಟ ಮರೀಚಿ . . . ಕಂಡವಂದಿವನೇಂ ವಿಳಾಸಮಂ ಪಡೆವನೊ (ಕಂಠ. ೨-೨) ; ಕಲಪವಲ್ಲವೊಳವರಿ ಮಂಡಳಿಸದವು ಸತ್ತಿಗಳು (ಕಂಠ. ೬-೭) ; ಬಂದುಗಲೆಂದು ತಂಡತಂದಿ ಮಂಡಳಿಸಿ ಮಯ್ಯಾರದಿಗಳ ಬಂದಿಗುಗುಂ (ಕಂಠ. ೨-೨). ೩. ಸುತ್ತುಗಟ್ಟು ; ಆವರಿಸು ; ಬಳಸು : ಮಂಡಳಿಸಿ ಮುರಿದೇಳ್ಳ ಪಟ್ಟಿಯ ತಂಡದರಿ ತಳತೊಗಿದವಂಬರ ಮಂಡಲದ ವಳಯದರಿ ವಿಲಯತಿಪ್ಪಾಳಗವಂತ (ಕಂಠ. ೨-೨). ೪. ಸುರಂಜಿಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳು ; ಇರಿಕೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು ; ಬೆರೆಯ ಮೊದಲ್ಗೆ ತಂದದರ ಮಂಡಳಿಸುತ್ತಿ ಕೇವಲಾಯಮಂ (ಕಂಠ. ೨-೨).

[ಮಂಡಲಿ + ಇಸು]

ಮಂಡಲೀಕ, ಮಂಡಳೀಕ (ನಾ). = ಮಂಡಲಿಕ : ಕುಡಿಯರ ದಲ್ಲಭನು ಮಂಡಲೀಕವದಮಂ ಪಡೆದಂ (೨೩. ೨. ೨೭. ೦೦ ; ೧೦೭) ; ಮಂಡಲೀಕರ ಕಿರವ ತೀಳಿದ ಗಿಲವ ತಗಿ . . . ಎನಿತ ತಗಿಟ್ಟುರು ಮಹಾರಥರು (ಕಂಠ. ೨೭. ೨೦). ಮಂಡಳೀಕ : ಬಾಳಮಮಂಡಳೀಕ ತಾಂ ಪಡೆವನಾರಾಪ್ಯಾ ಮುಖಮೋನ್ನತಿಮಂ ಮುಖಾಳಗಾಂಗುರೊಳು (೨೩. ೨. ೨೭. ೦೦-೨೭ ; ೧೨೦).

[< ಮಂಡಲಿಕ]

ಮಂಡಲಿಸಾಯಿರನಾಮ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ : ಮಣ್ಣುಲಿಸಾಯಿರನಾದ ತುಂಗಾಳಿಲ್ ತರಕ್ಕು ಸತ್ತಂ (ಪ್ರ. ೧೦. ೧೯೩೩. ೩೩-೪ ; ೧೨೦). [< ಮಂಡಲಿ + ಸಾಯಿರ (< ಸಾಸಿರ) + ನಾಮ್] ಮಂಡಲೀತ (ನಾ). ೧. = ಮಂಡಲಿಕ : "ಮಂಡಲೀತಂ ಮಂಡಲಿಕ ನೆಶುಂ" (ಶಾಖಾ. ೨೩-೦). ೨. = ಮಂಡಲಾಧಿಪ ೧ : ಮಂಡಲೀತ ನುದ್ದುಳಿಂಪನ್ನಿ ಕೂಪಪೆದೆ ಮುಂಕೊಂಡು ನಾಟ ವಕ್ಷಮಂ ಸುಶಕ್ತಿ ಯುಕ್ತನಾಗಿಯುಂ ಮಂಡಲೀಕನಾಗಿ ಕೂಡ ನಿರ್ಜರಾರಿ ಕೈಕೊಂಡು ಪುಷ್ಪಮಂದದಿ ಕೂರ್ತು ಪೋದನದ್ದುತಂ (ಶಾಖಾ. ೨-೦೦೭).

[ಸಂ.]

ಮಂಡಲೇಶ್ವರ, ಮಂಡಳೇಶ್ವರ (ನಾ). = ಮಂಡಲಾಧಿಪ ೨ : ಮುಖೋನ್ನತಿವೆತ್ತ ಮಣ್ಣುಲೇಶ್ವರ ನಡೆಗೋಳ್ಳ ಸಾಯನ ಕುಮಾರನಗ್ಗದ ಮುಖನಾಥನಂ ಪರಮಲೀಕರನನ್ನೊಲಿಮ ಮುನ್ನಿಸುಂ (೨೩. ೨. ೨೭. ೨೦-೨೬ ; ೧೨೦) ; ಮಂಡಲೇಶ್ವರ ನಿನ್ನಗೆ ಕೊಡುವನುಂಡಿವಾಧಿಮತಂಗಳಂ (೨೩. ೨. ೨೭-೨೮) ; ರಾಯರಾಧಿತ ಮನ್ವಯರಿಂ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲೇಶ್ವರ ರಿವೇಶ್ವರೊಲಗಂಗೊಟ್ಟು (ಶಾಖಾ. ೨-೨೩ ೨). 'ಮಂಡಲೇಶ್ವರ : "ಮಧ್ಯಮ, ಮಂಡಲೇಶ್ವರಃ — ಈ ೨ ಮಂಡಳಿಕಂ" (ಶಾಖಾ. ೨೦-೨೬) ; ಚಕ್ರೇಶ್ವರ ಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಬಿಡೆ ನೆಗಬ್ಬ ಕವಿ ಕವಿರತ್ತಂ (೨೩. ೨. ೨೭-೨೮).

[ಸಂ.]

ಮದುವೆ 'ಮುಟ್ಟುಪ್ಪೆ' ನೋ.

ಮಂಡವಳ್ಳಿ (ನಾ). ವಧೂವರರ ಶಲೆಗೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾಗಿ ತೋಡಿಸುವ ಹೂವು. ಮುಖ್ಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಅಲಂಕಾರಸಾಧನ : ಸರೋಜಿಗಳ ಮುಖದ ಮಂಡವಳ್ಳಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ . . . ಶೃಂಗರಿಸಿದರು (ತಾ.ಪಿ- ೯೦). [← ಮಂಡಾ. ಮಂಡವಳಿ, ಮಂಡಾವಳಿ, ಮುಂಡಾವಳಿ, ಮುಂಡಾವಳಿ]

ಮಂಡವಿಗೆ (ಹಾ). ೧. ಸಣ್ಣ ಮಂಟಪ : ಮಂಡವಿಗೆಯ ವಿಳಾಸ
ನಿರಾಸಂಗೇಂದಂ . . . ಅಂದಂ ಮಹದ್ ಪೂಜಾರ್ಥಂ ಸೋಮಪ್ರಯತ್ನದೀಪಂ
ಪೂಜಾರ್ಥಂ (ಶಾಂಕು. ೧೦-೧೫೩ ಹ); ಪರ್ವದ ಒಂದು ಪರಿಕಲ್ಪಿತ
ತೊಲೆ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಮೇಲಿನ ಮಂಟಪ ಮಂಟಪಿಗೆ (ಶಾಂಕು. ೧೦-೧೫)
ರಾಜನೊಬ್ಬನ ಮಂಡವಿಗೆ ಗಂಡಿ ಲಾಯ ಚವುಕೆಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು
ತೆಗೆದೊಟ್ಟಿರದ ಮಂಡವಿಗೆ ಹಂತಿಯರಿ (ಶಾಂಕು. ೧-೫). ೨. ಮೇಲೆ
ಮಂಡವಿಗೆ. ಉತ್ತಮ ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಮೂರ್ತಿ
ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿರಿಸಿಯಾದ ಚತುರ್ಮೂರ್ತಿಕಾರದ
ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ; ವಿಶಾಸ; ಸಂದಕ್ಷಿತನ ವಿತ್ತರದತ್ತದ ಮಂಟಪ
ಮಂಡವಿಗೆ ಪೂಜಾ ಮನೆಗಳೊಳಗೆ (ಶಾಂಕು. ೧-೨); ವಿತ್ತರದ
ಮಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ತೊಳೆಗಳಿಗೆ ತೊಳೆದ ತಾರಗಿಯು ತಾಳುತ್ತದೆ
ವಾದವಾಗಿತ್ತದ ಮಂಟಪ ಮಂಡವಿಗೆಯೊಪ್ಪುವಂ ಗಣತಕಂ (ಶಾಂಕು.
೧೦-೧೫). [< ಪಂ. ಮಂಡವಿ]

ಮಂಡವಿಗಿವರೆ (ನಂ). ಎದು ಬಗ್ಗೆಯ ವರೆ : ಮಂಡವಿಗಿವರೆ 20
 ಮಂಡವಿಗಿವರೆ (ನಂ). ಮಂಡವಿಗಿವರೆ (ನಂ). ಮಂಡವಿಗಿವರೆ (ನಂ). ಮಂಡವಿಗಿವರೆ (ನಂ).
 ಮಂಡವಿಗಿವರೆ (ನಂ). ಮಂಡವಿಗಿವರೆ (ನಂ). ಮಂಡವಿಗಿವರೆ (ನಂ). ಮಂಡವಿಗಿವರೆ (ನಂ).

ಮಂಡೋಗಿ. ಮಂಡೋಗಿ (ನಾ). ಏನು ಬೆಗಿಯ ಮೂರ್ತಿಯ ಬಿಲ್ಕಿ :
ಮಂಡೋಗಿಯ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಕಾಣುವ ನಮ್ಮ ಮುಂ ಬೆರಗುತುಂ
(ಒಪ್ಪ. ೦೬-೧೨). ಮಂಡೋಗಿ : ಮಂಡೋಗಿ ಬೆರಗಿಯು ಲಿಖಿತ ಕಂಡು
ಮುಂ ಬೆರಗಿಗಳ ಸೇರಿ ಮುಖ್ಯ ಕುಟುಂಬವು (೪೫೦. ೦೬-೧೨).

[ಮಂಜು? + ಹೀಗ್ಲ]

ಮಂಡಹಾರಕ (ನಾ). ಮದ್ಯಮನ್ಯು ಬಿಟ್ಟು ಇಳಿಸುವವನು : ಸಾರಾಯಿ
ಮಾಡುವವನು : "ಲೌಠಿಣಿ, ಮಂಡಹಾರಕ. — ೨ ಹೆಂಡ
ಮಾಡುವವನ ಹೆಂಡಗಳು" (ಸಾ. ೧೨. ೩೦೦). [ಸಾ.]

ಮಂಡಳ 'ಪುಂಡಲ' ನೋ.

ಮಂಡಳಮಾರಿ (ನಾ). ಇಂದು ಬಗೆಮೆ ಪನಸ್ತತಿ : ಬೆಳಗೂರು
 ಬೆಳಿಂ ಮಂಡಳಮಾರಿಯ ಬೆಲನಕ್ಕೆ ಪಳಯುವೆವಾ ಎಳಸರ್ಪ
 ಕಾಡಿದೆಗೆಗಾಳಿ ಪುನಲ್ ನಿರ್ವಿಂ (ಪಾಟ- ೩-೦೩). 'ಮಂಡಳಮಾರಿ'
 ಪರಾ. [?]

ಪಂದ್ಯಾಂಕ (ನಾ). ರಿ. ಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಮುಚ್ಚಿ ಯಂತ್ರವನು :
ಚಂದ್ರ, ೨. ಗ್ರಹಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಸುತ್ತಲೂ ಬೆರಳುಕುವನು :
ಕೂರ್ಯ. ರಿ. ೨ : ವರಮಂತ್ರಾಂಕನೇ ಹಿಮಕನಸಿದವನಾ
ದಿನಕನನೇ ನೋಡರನಾ (೧೫೫. ೧೦-೧೧). ೩. ಯಾವುದಾದರೂ
ಆವಾರದರ್ಶಕ ವಸ್ತುವಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ನೆರಳಿನಂತದ
ಬಾಗ. [ಸಂ. ಮಂಡಲಾಂಕ]

ಮಂಡಳಾಗ, 'ಮೃದಲಿಂಗ' ನೋ.

ಮಂಡಳಿ, 'ಮಂಡಲಿ,' ನೋಡಿ.

ಮಂಡಳಿ, 'ಮಂಡಲಿ,' ನೋ.

ಮಂಡಲಿಕ 'ಮಂಡಲಿಕ' ನೋಡಿ.

ಮಂಡಲಗೋಡ್ (ಕ್ರಿ). ಗುಂಪುಗೂಡು ; ಒಟ್ಟಾಗು : ಮಂಡಲಗೋಡು

ಸಿಂಹದವ ಮಂತ್ರವುಮಾಡಿಮು ಪೊಂಚೊಂಚು ಕೈಕೊಂಡು (ಅಶ್ವ. ೩-೩೦) ; ಈತಗೇಲೇ ದುಃಖೈಕೃತ್ಯ ಮೊನೆಕೊಂಡುದು ವಿಷಯವೆನಿತ ಮಂಡಳ ಗೊಂಡು ಮುಖಗುತಿರಲು (ಪ್ರಕಾ. ೨-೦೩) ; ಮಂಡಳ [ಮಾಂ. ೮] ಗೊಡವಾಗಳ ಮಾರಾಕಾಳಳ ನಗದ ಬಿಲ್ಲಾರರದೊಳು ದು (ಅಶ್ವ. ೩-೨).

[ಮಂಡಳಿ (= ಮಂಡಲಿ,) + ಕೊಳ,]

ಮಂಡಕಸು 'ಮುಂದಲಿಸು' ನೋ.

ಮಂಡಳಿಕೆ 'ವುಂಡಲಿಕೆ' ನೋಡಿ.

ಮಂಡಳೀಶ್ವರ 'ಪುಂಡರೀಕ್ಷರ' ನೋ.

ಮಂದಿ, (ನಾ). ೧. ತೊಡೆ ಮತ್ತು ಕಣಕಾಲಿನ ಮಧ್ಯದ ಕೀಲು, - ಸಂಧಿ : ತಿಂದು ಕಡುಪು ಕೆಡು ಕೊಪ್ಪರದೊಳ್ ಕುಮ್ಮಿ ಮಂದಿಯೊಳ್ ಮಿದು (ಗಂ. ೨-೦೦೩ ಕ) ; ಆವರು ಮಂದಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ ದಟ್ಟ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು (ಪುಷ್ಕ. ೪) ; ಮಂದಿ ಹಾಕಿ ಕೂತರೆ ಮಂದಿಗೆ ಬಡಿಸ್ಸಾರೆ ? (ಗಾ. ೨). ೨. ಮೊಳಕಾಲು ; ಹಾಸು : ಬಿಂದು ಮುಡಿಯದೊಳ್ ಕನ್ನಿಗೆ ಸೆಳೆದು ಮುಟ್ಟಿದು ಪಾರ್ಥಸೂತನ ತಲೆಯ ನೆಟ್ಟನು (ಕುಡ್ಯಾ. ೧- ೪೯-೫೦); ಮಿಮಕು ಕಂಠದೊಳಾಂತ್ ಮಂದಿಯ ಪದಿಯ ಪದವದ್ವಿಗೆ ಭಗವತು ಹಡೆ ನಿಲಾಲುನಿಡಲೆಂದು (ಕೂರಣ. ೯-೩-೪). ೩. ಮಲ್ಲಗಾಳಗ, ಕತ್ತಿವರಸೆ, ಮಾಣಪ್ರಯೋಗ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳಕಾಲನ್ನೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಭಂಗಿ : "ಕಳಾಪ ಹಾಳೆದು ಮಂದಿ ಸಿರಣು ಪಜ್ಜೆಯಕ್ಕೊ" (ಕುಂ. ೧೫. ೫೩-೫೪); ಆಮಕ ಮಂದಿ ದುವಾವವಕ್ಕಸರವಿರದವರಾಸ್ತ ದುಸ್ಸರಪ್ಪದಿ ... ಬಟಮಂಟು ಚತುರತಾನದ ತರಪರಮೊಳು ಹೆಲಿಗೆಯ ಮುಗ್ಗುರೊಳು ಬಿಡುಮಂ ಜದಿರರು (ಕೂರಣ. ೩-೦೪) ; ಕಕ್ಕದ ಪರರು ಖಂಡಮ ದವರು ಮಂದಿಮ ತುಳುವಂತರು ಪುಲುಗುಣು ರಥದರಹುಪ್ಪದರಿ (ಕುಡ್ಯಾ. ೪- ೨೯-೩೯) ; ಪುಮಾವದ್ವಿ ಮೊಳಕಾನೊಡನೆಂಬೆಯ ಕೂಡಿಸುವುದು ಯಾವುದು ಸಾಧನೆಯ್ವಿ ಬೇರೆ ಉಟು ಆದರೆ ಹೆಸರು ಮಂದಿಯಂಬುದು (ಕುಡ್ಯಾ. ೯-೨೭). ೪. ವಾತದಿಂದ ಮೊಳಕಾಲು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : (೪).

ಮಂಡಿಡ್ಕೆ - ಮಂಡಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವಾಸಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ

ವಾದ್ಯ: ವಾಂಡಿಡಕ್ಕಿ ಶೃಂಗ ಕಂಡು . . . ಕಂಪವಾವಪ್ರಭೃತಿ ಸುಂದರ
ವಾದ್ಯಚಯವು . . . ಬಾಡನತ (ಪ್ರಭಂ. ೩-೩೩). ವಾಂಡಿಯೂರು =
ಮೊಳಕಾಲನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು: ಪುಟ್ಟ
ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಆಕೃತಿ . . . ಭೂತದ ಎದುರಿಗೆ ವಾಂಡಿಯೂರಿ ನಮಸ್ಕಾರ
ಮಾಡಿತು (ಸಾ. ೧೪. ೧೪. ೩೩); ಜೀವರ ಮುಂದೆ ಆಕೆ ವಾಂಡಿ
ಯೂರಿ ಬೀಳತು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು (೩೩). ವಾಂಡಿಯೂರು =
ವಾಂಡಿಯೂರು: ಗಗನದಲ್ಲಿ ರಥ ಬೋಜನಾಂತರಿಗೆ ಬಿಗಿದು ಭರಣಿಯ
ಮೇಲೆ ಬೀಳಲು ನಗುತ ಕಣಗವ ಹಾಯ್ದು ವಾಂಡಿಯೂರಿನಾ ದೋಣ
(ಪ್ರಾ. ೧೩-೧೪). ವಾಂಡಿಯೂರು, ವಾಂಡಿಯೂರು = ವಾಂಡಿ
ಯೂರು: (೩): ಪರಮಶಿವನಾಂದದೋಗದೊಳಿರು ಕಂಡವಂಕ
ದರಿ ಪೂಜಕವು ಮರಗೊಂಡಾಗ ವಾಂಡಿಯ ಪೂಜೆ ಬಿತ್ತಿದಿದು . . .
ಎತ್ತದೆ (ಪ್ರಾ. ೧-೧೪-೧೩).

[ದೀ. ೩ ತಮಿ. ಕುಸ್ತು; ಪುಲ. ಪುಣ್ಯಾಕ = ಹಿಮ್ಮಡಿಯ ಮೇಲೆ
ಇಳುಕುತ್ತಿದ್ದು; ಕುಳು. ಪುಡು, ತೆಲು. ಪುಂಡಿ, ಪುಂಡಿ; ಗೋಂಡಿ.
ಪುಂಡಾ; ಕುಳಿ. ಕುಡಿ. ಮಂಡ. /ಮರಾ. ಪುಂಡೀ]

ಮಂಡಿ, 'ಪೊಂಡಿ' ನೋ.

“ ಮಂಡಿ, (ಸಾ). ಭೂಮಿ ಪ್ರವಣಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವ ಸ್ಥಳ ; ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದ ಅಂಗಡಿ : ಆ ಮಂಜಪ್ಪನವರು ಅಡಿಕೆಯ ಮಂಡಿಯು

ಮೇಳವೈಶ್ಯವು : ವಿಶ್ವವು ಮೂಲವನವರು (೨೦೨೩. ೬-೨) ; ಒಮ್ಮತ್ತುಮು
ಮುಟ್ಟು ಒಂದು ಮಂಡಿ ಅಂಗದವುಳ್ಳ ಗುಮಾಸ್ತೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದವು
(೨೦೨೩. ೦೬). [೬-೬೦. ಮಂಡಿ ; ಮರಾ. ಮಂಡಳಿ]
ಮಂಡಿಕಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮೇಳವೈಶ್ಯ ಕವ್ಯಲ
ದಾನವಮೈ ಕಡಸಂ ಮೈಫಲಿ ಕೋಶ್ವೇದ ಆ ಪುರಿಯಂ ಕೊಲ್ವೆನೆನ್ನು
ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಕಡಿದು (೨೪. ೨. ಮುಖ. ೦೬೨-೨ ; ಸಂ. ೨೨೦).

[ಮಂಡಿ + ಕಲ್]

ಮಂಡಿಗಾಲು (ನಾ). ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿ ; ಕುಳಿತು
ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಮೂಲಕಾಲನ್ನು ಊರವುವುದು ; ಮಂಡಿಯೂರುವುದು ;
ಮಂಡಿಗಾಲ್ಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಪಾಪಶಯವಾಗಿ ತ್ರಿಮೂವ
ಪರವಾಗಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಾಂತಿಯುಂಟಾಗುವುದು (೨೪೩. ೫) ; ಮಂಡಿ
ಗಾಲು ಹೂಡಿ . . . ಕಂಗೊಳಿಸುವ ವಾಲಕ್ಕಪ್ಪನ . . . ಶಿಲ್ಪಕಲಾನಿವೃ
ದ್ಧ ವಾಡ ಮೂರ್ತಿಗಳು ವಿಶಾ ಭೇದವುಳ್ಳ ಭಕ್ತರ ಚಿತ್ತೋಪಾಯವಾಗಲು
ಶಕ್ತವಿಧಿ (೨೪೩. ೬೯). [ಮಂಡಿ + ಕಾಲು + (<ಕಾಲ್)]

ಮಂಡಿಗೆ 'ಮಂಡಿಗೆ' ನೋ.

ಮಂಡಿಬ್ಬಿ (ನಾ). ಮೂಳಕಾಲಿನವರಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಸೊಂಟದ ಕೆಳಗೆ
ತೊಡುವ ಉಡುಪು ; ಚಿಟ್ಟುಣ ; ಮಂಡಿಬ್ಬಿಯ ಕಾಲಾಳಿಬ್ಬಿ
ಬಳ್ಳೆಕಟ್ಟಿದುದ್ದೊಂದು ಪಕ್ಕ ತಂದವು (೨೪೩. ೬೯೯).

[ಮಂಡಿ + ಬ್ಬಿ]

ಮಂಡಿತ (ಗು). ೧. ತೋಳಿಗೊಂಡ ; ಅಲಂಕೃತವಾದ ; ರಮಣೀಯ
ವಾದಂ . . . ಸಮಸಮ ತೋರದೊಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಲಲಿತಮಣಿಮಾಂಟ
ಮಂಡಿತಮಸ್ತಕವಣಿ ; ಮಗ್ಗುಲಿಕ್ಕಿದನು (೨೨೫. ೬-೨೦) ; ಗುರು
ಮಾಣಿಕ್ಯಾರ್ಪಣಮಂಡಿತರೈವೆಯಂ ಮಂಡಿತೋಕ್ತಿಯೊಳವರ್ಗತತ್ವದೊಡ
ಮತಿಮಂಡಿಳಿಗೆ ಏನವಾದಂದೂಪನ ಕೃತಿಯೊಡೆರಡನು (೨೨೫. ೦-೦೦).

೨. (ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ) ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ; ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ ; ಕದನಮಾಪ್ತರಂ
ಪ್ರಚ್ಛೇದಮಾಣಗ್ರಾಮಸ್ತಕದೋದ್ವೇಗಂ (೨೨೫. ೨೫. ೧೬-೨೨ ;
೨೦೨೩). (ನಾ). ೩. ಅಲಂಕೃತನಾದವನು ; ಭೂಷಿತನಾದವನು :
"ಮಂಡಿತಃ . . . ಪಂಚೈಶ್ವರಃ" ೩ ಅಲಂಕೃತನಾದವನ ಹೆಸರುಗಳು
(೨೨೫. ೦೯). ೪. ಸ್ಥಾನ ; ಪದವಿ. ೫. ಕಪ್ಪೆ. ೬. ಕುದುರೆ.
೭. ಮನಸ್ಸು. ೮. ಮುಳ್ಳು : "ಮಂಡಿತಮನ ಪದಮಾಕೃಂ
ಮಂಡಿತಮನ ಕಪ್ಪೆಯನ್ನು ಮಂಡಿತಮನ ತುಂಗಂ ಮಂಡಿತಮನ
ಪನಮಾಕೃಂ ಮಂಡಿತಮದು ತ್ವಗಪಾಕೃಂ ಶಬ್ದಾಗಮದೋ"
(೨೨೫. ೨೬). ೯. ಚಂದ್ರ. ೧೦. ಮಂಸ. ೧೧. ಕಮಲ. ೧೨. ಬೆಟ್ಟ.
೧೩. ಸಿಹಿ ; ಮಧುರ : "ಮಂಡಿತಮನ ಪುಮಾಕೃಂ ಮಂಡಿತಮನ
ಪುಸಯಾಕೃಂ ಮಂಡಿತ ಕಮಲಂ ಮಂಡಿತಮನ ಗಿರಿಯಾಕೃಂ ಮಂಡಿತಮನ
ಮಧುರಮಾಕೃಂ ಶಬ್ದಾಗಮದೋ" (೨೨೫. ೨೯). [ಸಂ.]

ಮಂಡಿಸು 'ಮಂಡಿಸು' ನೋ.

ಮಂಡಿಸು, ಮಂಡಯ್ಯ (ಕ್ರ). ೧. ಪೀಠ ಮೊದಲಾಮವುಗಳ ಮೇಲೆ
ಕುಳಿತು ಅದಕ್ಕೆ ತೋಳಿಯನ್ನು ತರು : ಅಂಧಸ್ತವನು ಪರು
ಪರಪದಲಂದು ಮುನಿ ಮಂಡಿಸಿದವುಳ್ಳ ಕುಂಪುಕವರಿ (೨೨೫. ೦೬-೨)
; ಉಚಿತ ಕೈಕೊಂಡು ನಾರದ ನೆರವಕ್ಕೆ ಪುನಿತಪೀಠದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ
(೨೦೨೩. ೨೬-೦೬). ೨. ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು ; ಕೂಡು : ಮಂಡಿಸಿ
ವನವನೆಯಲಾ ದೋರ್ದಂಡಬಲ ಕರಿದ್ವಪಪಂದಿನ ಖಂಡವರವನಿಂದ
ನೆಗುಂದ ಮುಟ್ಟಿ ಕೊಗಿಡಣಿ (೨೦೨೩. ೬-೨೬-೦೯) ; ಶಾನುಮಂಗಲಾಗಿ
ಕೊಡೋ ಮಂಡಿಸಿ ವಾಲಲಿಲೆಯಂ ಹೆಸನೆಯ (೨೦೨೩. ೦೯-೦೯) ;
ದಂಪಮಾನರು ಪದವೆ ಕಾಯಾಲಯ ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ (೨೦೨೩. ೩೬).

೩. ರಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕುಸಿದುದೇಳು : ಬರಗು :
ಮೇತನಗುಂದಿ ದಿಗ್ಗಂತಿ ಮಂಡಿಸಲಾಗಿ ಭೂತಲವು ಕಂಟುತು (೨೦೨೩.
೨೯-೨೨). ೪. ಬಾಗಿಲು ; ಬಗ್ಗಿಸು : ಕವಿಯಂ ಮಂಡಿಸಿ (೨೦೨೩.
ಮಂಟಿ. ಮೇಳವೈಶ್ಯ) ಮಂಡಿವಲ್ಲಿ ಅದು ಕಣ್ಣಂ ಬಿಟ್ಟು ವಶ್ಯಾಂಗಿ . . .
ತೋರ್ವ ವಿಶಾರಂ ಸಭಾಗಳೇಂ ಪಡೆದುದೋ ವಕ್ರಪ್ರಕಾರೋದಿತಾ
ರಮಂ (೨೦೨. ೨-೨೯) ; ಬಲಗವಿಯಂ ಮಂಡಿಸಿ ಮನೆವೈಶ್ಯಂ (೨೦೨೩. ೨೬-೨೬). ೫. ಇರು ; ನೆಲಸು : ವಾಲ್ಮೀಕಿ ನಗರದೊಡಲನಿಟ್ಟಲ್ಲಿ
ಮಂಡಿಸಿದ ಶಂಕರನಲ್ಲಿಯಾ (೨೦೨೩. ೦-೨೦) ; ಮಿಸ್ಸರಗಮ್ಪಾ
ನೋಡಿದ ಪುಷ್ಪಾಂಜನವು ನಿನ್ನೊಳಗಿನಿಗಿರುವ ಪ್ರಸ್ತವೀನು ಕಾಂನಾ
ಸ್ವಾಮಿ ನೀನನ್ನ ಹೂವುಬಿಡೋಗೆ ಮಂಡಿಸಿದೆ (೨೦೨೩. ೨೦-೨೦). ೬.
ನಡು ; ನಾಟು : ಮಂಡಿಸಿದವುಗಳು ತೋಳಿಕವರಿ ತೋಳಿದರಿಯ
(೨೦೨೩. ೬-೨೯). ೭. ವಿಷಯವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದು : ಪ್ರತಿಪಾದಿಸು :
ಪುನ ಕರ್ಮಗಳ ತಿಕ್ಕಾಟವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಮನ್ವಯ
ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಮಂಡಿಸುತ್ತಾನೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ (೨೦೨೩. ೦೦೩). ಮಂಟಾ
ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮತ ಮಂಡಿತ ತನ್ನ ದಾನದ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿ ಅವ
ನಿಂದ ಸಮರ್ಪಣೆಗಾಗಿ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು . . . ಸದ್ಯೋ
ನುಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ (೨೦೨೩. ೦೬೯). ೮. [ರಾಜನಿಗೆ] ಶಾಸನಸಭೆ
ಮೊದಲಾಮವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದ ನಿರ್ಣಯ
ಅಥವಾ ಶರಾವನ್ನು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸು : ಸಂಸ್ಥಾನದಾದ
ಸದಸದಭಿಯು ಆ ವಿಧಿಯುಬಿಟ್ಟು ಮಂಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು (೨೦೨೩. ೬) ;
ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಗಳು . . . ಬದ್ಧವಿಧಿ ವಿವರವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿ
ದರು (೨೦೨೩. ೦೦೬). ಮಂಡಯ್ಯ : ೯. ತೋಳಿಸು ; ಕಂಗೊಳಿಸು :
ಸದ್ವಿಯು ದಾಂಟಿ ಮೆದ್ದುರ್ಚಿ ಪಾಪಾಗ್ರಮಾಳಂಧಯ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರಮ
ಯಮು ಪಳಂ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಕೃಪಾ ತೀರ್ತಿ ಸೂರ್ಯವಚನಾಂಗಿರೆ
ಬರಮದು (೨೦೨೩. ೨೫-೬. ೨೯೯-೩೦ ; ೨೦೨೩). [ಮಂಡನ + -ಯ್ಯ]

ಮಂಡುಕ (ನಾ). ಕಪ್ಪೆ ; ಭೇಕೆ : ಅದವಿಯ ಸತ್ಯನಾಂಟುವದ ಪಶ್ಚಿಮ
ದೋ ತ್ರಿಪದ್ಯದಿಂದ ನೋಡಗುಲುತುಮಂತ ಪುನಮರೆ ಮಂಡುಕಮಂ
ಸಿತು. ತಮೋದಿಂದದೊಡಮಾ ಬುಕ್ಕ ಸಿರೆ(ಲೆ)ದೊಡೊಡೆ (೨೦೨೩. ೦೦ ೬).

[<ಪ್ರ. ಮಂಡುಕ / ಸಂ. ಮಂಡಕ]

ಮಂಡುಕ (ನಾ). ೧. = ಮಂಡುಕ : "ಮಂಡುಕಃ, ಪದವು . . .
ಪದವು - ಈ ೨ ಪದ್ಧಿ" (೨೦೨೩. ೦೦೯-೧೦) ; ಮಂಡುಕಂ ಶರ
ನಿಧಿಯಂ ಕಂಡಳಯದ ಪಂಗಮವುಗದಂ ಭಂಗಮ (೨೦೨೩. ೦೦೯).
೨. ಒಂದು ಪಾತಿಯ ಕುದುರೆ. ೩. ಕುದುರೆಯ ಗೊರಸಿನ ತಳ
ಭಾಗ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ. [ಸಂ.]

ಮಂಡುಕಪರ್ಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ; "ಮಂಡುಕಪರ್ಗ
. . . ಪೋಣಂ. ಅರಳು. - ೧೨ ಮೆದ್ದುರದ ಪರುಗಳು" (೨೦೨೩. ೦೦೯).
[ಸಂ.]

ಮಂಡುಕಪರ್ಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಿ ದ್ರವ್ಯ ; ಮಂಡಪಟ್ಟಿ :
"ಮಂಡಪಟ್ಟಿ . . . ಮಂಡುಕಪರ್ಗ. ಭಂಡೀರಿ. ಭಂಡೀ. ದೋಷ
ವಲ್ಲೀ - ೯ ಮಂಡಪಟ್ಟಿ ಪರುಗಳು, ಇವು ಗ್ರಂಥಿಪದ್ಯವು" (೨೦೨೩. ೬೨).
[ಸಂ. ಮಂಡುಕಪರ್ಗ]

ಮಂಡುಕಾಸನ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಆಸನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ :
ಸಿದ್ಧಾಸನ ಸಿಂಹಾಸನ . . . ಮಂಡುಕಾಸನ. . . ಅರ್ಧಾಸನಾದಿ ಎಂಬತ್ತು
ನಾಲ್ಕು ಆಸನಭೇದಗಳು (೨೦೨೩. ೦೬೦) ; ಮಂಡುಕಾಸನ . . . ಈ
ಆಸನದಲ್ಲಿನ ಜಲವಲನಗಳು ಕಪ್ಪೆಯನ್ನು ಪೋಲುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ
ಹೆಸರು (೨೦೨೩. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಮಂಡೂಕಿ (ನಾ). ೧. ಹೆಣ್ಣು ಕಪ್ಪೆ. ೨. ಕುದುರೆಯ ಗೊರಸಿನ ಮೇಲಿರುವ, ಕಪ್ಪೆಯಂತಿರುವ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರವಾದ ರೇಬಿ : ಮೀರದ ನಡುವೆ ತಳಮಂ(ಮಂ)ವು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ತಳದ ನಡುವಣ ತ್ರಿಕೋನಾರೇಬಿಗೆ ಮಂಡೂಕಿಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೬-೨೬). [ಮಂ. ಮಂಡೂಕೀ]

ಮಂಡೂರ (ನಾ). ೧. ಕಬ್ಬಿಣದ ತುಕ್ಕು. - ಕೆಟ್ಟ : "ಮಂಡೂರ, ಸಿಂಹಾಣಂ-೨ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಟ್ಟ ಕೈ ಹಸವುಗಳು" (ಸಿಂಹಾಣಂ. ೨೦೪). ೨. ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಟ್ಟದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೆಂಪು ಭವ್ಯ : ಮೋಸು. ಮಂಡೂರ-ರಾಸ್ತೆ... ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೆ ೪ ತೂಕವೂ ಸೇವಿಸುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೬). [ಮಂ.]

ಮಂಡೆ (ನಾ). ೧. ತಲೆ : ಬಿರಸ್ತು : "ತಲೆ ನೆತ್ತಿ ಮಂಡೆ" (ಕೃಷ್ಣ. ೭೨); ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸಂದಿ ಮೆಚ್ಚುವರ್ತು ಕಡಮೆಸನಂ ಮಾಡ್ತಿ ಸೊಡೆ ಮಾಡನ ಮಂಡೆಯಂ ಬೋಳಿಸಿದರ್" (ಕರ್ಪೂರ. ೨-೨೦); ಮಂಡೆ ಬೋಳಾದ ರೇನೋ ಮೆಚ್ಚಿ ಬೋಳಾಗದವನ್ನರ (ಕವಚ. ೯-೦೩); ಕಂಡೆ ಕರುಣಾ ನಿಧಿಯ ಗಂಗೆಯ ಮಂಡೆಯೊಳಿಟ್ಟ ದೊರೆಮ (ಕುಟು. ೧-೦೫ ಕೃಷ್ಣ). ೨. ತಲೆಯ ಒಡು : ಬುರುಡೆ : "ಮಂಡೆಗೈಯ" ಪರಾ. ೩. (ಅಲಂ) ತಲೆಗೂದಲು : ವೃದ್ಧರೊಳೊಳವಳ್ಳನ್ನ ಮೊಗದ ತೆರೆಯುಮಂ ಮಾಡುಮ ನೆರೆಯುಮಂ ಕಂಡಪರಂದರಿಗಾಗಿ ಮೊಗಕ್ಕೆ ತೆರೆಯು ತೆಗೆವುದಂ ಕಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೭೦ ೪); ಹೆನ್ನರಿ ಬಿಟ್ಟ ಮಂಡೆಗಳ ಸುಮ್ಮ, ಒಡವದ ಭಟರು ತೊದಳಸುತೆಯೊಂದರು (ಕುಟು. ೦೯-೬); ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಮಂಡೆ ನೆರವದು, ಕಂಪಾಗಮನು... ಈತನನ್ನು ಓತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿನೆಂದು ಅಚ್ಚವದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧, ೧೬). ೪. ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಾದುದು : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ಬೇಡಿದ್ದೊಳುಗಳು ನಮ್ಮಯ ನಾಡುಗಳ [ಕೃಷ್ಣ. ನಾಡ ತಲೆ] ಮಂಡೆಗಳು (ಕುಟು. ೯-೬೬). ೫. ದೊಡ್ಡದು : ಗಾತ್ರವಾದುದು : 'ಮಂಡೆಕಾಗಿ' ಪರಾ. ೬. (?) : ಬಲದೊಳೆ ಪತ್ತಿದ ಮಂಡೆ ಚಪ್ಪು ಬಗೆ ಕೈನಿಗೂ ಬೆಡಗಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೬೨); ಒಂದು ಕಾಲದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಅಕ್ಕಿಯ ತೊಟ್ಟು ದಾಳಿ ಒಟ್ಟಿಸುವರು ತೊಟ್ಟಿ ೫ x ೫ ತೆಳಲ ಮಂಡೆ ೪ ನಾಲ್ಕರ ಒಪ್ಪ ಮಂಡೆಗೇವರು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫-೬೨, ೧೯೪-೬೬ : ೧೫೨).

ಮಂಡೆಗೆ ನೀರು ತಳ = ಅಭಿವೇಶ ಮಾಡು : ದೇವರ ಮಂಡೆಗೆ ನೀರುತಳಮಂಪರಂದರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬). ಮಂಡೆಬಳು = ಶರೀರ ದಿಂದ ತಲೆಯು ಬೇರ್ಪಡು : ಸಾಯು : ಚಂಡೀಮುಖಿಕೃತ್ತಿಪಾಳಗಳ ನೀಗಿಸಲು ಮಂಡೆ ಬೀಳಲಿ ಮುಟ್ಟು ದಾರ್ಥರೇವಂಧವ ಜರಂದಿಮಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬-೬). ಮಂಡೆಮಾಣೆ = (ಅಲಂ) ಶ್ರೇಷ್ಠವೃತ್ತಿ : ಇಂ ವಾಚುಗಳ ಸತ್ವದಂಧವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿ ಧ್ವನಿಯುರ್ಥಗೌರವದಿಂದ ತನಿರಸುವುದ ಮಕ್ಕಳಿಯ ಚಿತ್ತೈಸೆರೆ ಪನಿತರು ಮಂಡೆಮಾಣೆವ (ದೀಪಕ. ೨೬-೨). ಮಂಡೆಮಾಣೆ, = ಮಂಡೆಮಾಣೆತ : ಪೂತಮಾರ ಮಂಡೆಮಾಣೆ, ತಾನಾದ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರದೇ (ಕವಚ. ೯-೦೦). ಮಂಡೆಮಾಣಿ = ತಲೆಗೆ ಕುತ್ವದಂತಿರುವವನು : ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀಜಯ ಕಾಮುನ್ನೀರಜೆಬ್ಬಾಗಾನ್ ಕಡಿತರೆ ಮಣ್ಣೆ ಮನಿ ತೊಮ್ಮತ್ತೆಮ್ ಇಜ್ಜೆದೊ (೧೪. ೧೫ (೧). ದೀಪಕ. ೬೨-೬ : ೧೦೦). ಮಂಡೆ ಬೋಳು = ತಲೆಯನ್ನು ಬೋಳಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಮುಂಡಸಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಮಂಡವೋಚನಾ ಹಂದಿರ ದಂಡೆ ವಿವಿಧಾರಾಭುಷಣಪ್ರಲಾಪದ ಓಲಗ ಬಾಜಿಸಿ (ಗಂ. ೬೬-೬). ಮಂಡೆಯಾಣುಳ್ಳವ = ಆರಂಭಲೆಗಳೆಳ್ಳವನು : ಜ್ಯೋತಿ : ಶುಂಠಲ ಮೂಗನು ಮಂಡೆಯಾಣುಳ್ಳವ ಕಂಡೆಗಿಲ್ಲವನು ಕಂಗಳ ಗಂಡು ಮೂವರ ಪಟ್ಟ ಹುಡುಕಿ ಭೂಗರ್ಭ. . . ಇವರು ಕಂಡೆಯೆಂದ (ಕವಚ. ೨-೦೬೭). [ಮಂ. ೫ ತಮಿ. ಮಣ್ಣು : ಮಲ. ಮಣ್ಣು : ತುಳು. ಕೊಡ. ಮಂಡೆ : ಕೋತ. ಮಂಡೆ : ಕೊಡ. ಮಂಡೆ. ಮಂಡೆ.]

ಮಂಡೆಕತೆ (ನಾ). (ಕರಾ) ಸಮಸ್ತ : ಒಡಪ್ಪ : ಒಂದು ಒಗಟನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದಾಗ, ಒಂದು ಮಂಡೆಕತೆಯ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಾಗ ಆಗುವ ಅನುವ ಅನುವಮ (ಸಂಹಾರ. ೦೯೬). [ಮಂಡೆ + ಕತೆ]

ಮಂಡೆಕರಂಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು : ಮಂಡೆಕರಂಡೆ(ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ವೇಳೆಯುವ ಗೋರಿಯಾಕಾರದ ಕೆಂಪುಗೊಡಮೊವ್ವಳ ಗಿಡ)ಯು ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಎರವುತೊಲೆಯುತ್ತನ್ನು ಬಿಸಿದಾಗ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕಾಳಮೋಸಿನ ವುಡಿ ಬೆರೆಸಿ ಬುಟ್ಟು ಬಿಳುದಿನ ವೆಳ್ಳಗೆ ಕುಡಿದರೆ ಪೋಷಣೆಗಾಗಿ (ಪಾಪು. ೯೬). [ಮಂಡೆ + ಕರಂಡೆ]

ಮಂಡೆಕಾಗಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಗೆ : ಮಂಡೆಕಾಗಿ ಕಾಗೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದು. ಅದರ ಕತ್ತು, ಎದೆಗಳು, ತಲೆ, ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕಡುವಾಗ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫. ೦೬೨). 'ದೊಂಬಕಾಗಿ' ಪರಾ. [ಮಂಡೆ + ಕಾಗಿ / ತುಳು. ಮಂಡೆಕೈ]

ಮಂಡೆಗೈಯ (ನಾ). ತಲೆಯಿಂದೆಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವವನು : ಕವಾಲಧರ : ಶಿವ : ಜೈನರು... ತಂಡತಂಡದ ಒಂದು ನೆರವುತಲೆರ್ದು ಮಂಡೆಗೈಯನ ಹಳವುತಲೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦೯).

[ಮಂಡೆ + ಕೈ (< ಕೈಮ್) + ಅ.]

ಮಂಡೆತೆರಿಗೆ 'ಮಂಡೆದಿಗೆ' ನೋ.

ಮಂಡೆದೊಗು (ಕ್ರಿ). (ಅರ್ಥಯ್ಯ. ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ತಲೆಯನ್ನು ಆಲಿಸಿಗೊ. - ಒಲಿದಾದಿಸು : ಕುವರರು ನೋಳ್ಳರು ಸಗುವರು ಮಂಡೆದೊಗುವರು ಕೈಮುಗಿವರುಬ್ಬುವರು... ಅಷ್ಟು ಭವಸತ್ಯವಾದ್ದು ತೋರಿಸಲಿ (ಕವಚ. ೯೭-೬).

[ಮಂಡೆ + ತೊಗು (< ತೊಂಕು)]

ಮಂಡೆದಿಗೆ, ಮಂಡೆತೆರಿಗೆ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಕೊಡ ಬೇಕಾದ ತೆರಿಗೆ; ತಲೆಗಂದಾಯ : ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೭೭ರಲ್ಲಿ ನೆರವ ಪಾರ್ಲಿ ಮಂಟನವರು ಹಿಂದಾದ್ದುನ್ನೆಲ್ಲ ರವ್ಯಮಾಡಿಲ್ಲದೆ ಮಂಡೆದಿಗೆ ಎಂಬ ಹೊಸತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಸಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೬೨); ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯೆಂಬ ಮಂಡೆದಿಗೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨೬). ಮಂಡೆತೆರಿಗೆ : ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಂಡೆತೆರಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೋ ಎಂಬುದಾಗಿ ರಂಕಿಸ್ತ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೯೦).

[ಮಂಡೆ + ತೆರಿಗೆ (< ತೆಲಿಗೆ). / ತುಳು. ಮಂಡೆತೆರಿಗೆ]

ಮಂಡೆದೋಳು (ಕ್ರಿ). ಗೋಚರವಾಗು : ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಗಂಡು ತನವುಳ್ಳವರು ರಣವಲಿ ಮಂಡೆದೋಳುವರೆನುಕ ಬಳಿಕ ರಂಡೆಯುಲ್ಲಾ ಬೇಡ ಕಾಮಂವರಂಜೀ ಕರೆಯೆಂದ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೦).

[ಮಂಡೆ + ತೋಳು]

ಮಂಡೆನೋವು (ನಾ). ತಲೆನೋವು : ಬಿರೋವೇದನೆ : "ಮಂಡೆ ನೋವದು ಬಿರೋವಾಧಿಯೆನಿಕಂ" (ಕವಚ. ೦೦೪-೬); ಕೃಷ್ಣ. ಮಂಡೆ ನೋವು. ಪ್ರಲಾಪ ಇವಿಷ್ಟು ಅಮೃತಕೃತೃಕ್ಷಣ (ಕೃಷ್ಣ. ೧. ೯೯೩).

[ಮಂಡೆ + ನೋವು]

ಮಂಡೆಬೇನೆ 'ಮಂಡೆವೇನೆ' ನೋ.

ಮಂಡೆಮಲಗು (ನಾ). ಮಲಗುವಾಗ ತಲೆಗೆ ಅಶ್ರಯವಾಗುವಂಥ ಸಾಧನ : ತಲೆದಿಂಬು : ಮಡೆಮಂಡ ಸುತ್ತು ತಿಗೆ ಮಂಡೆಮಲಗುಗಳತ್ತ ಪೋಷೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳು ಸಡತಂದುದೇವೇಳ್ವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೯೭-೯೦).

[ಮಂಡೆ + ಮಲಗು (< ಮಲಂಗು)]

ಮಂಡವಾರಿ, 'ಮಂಡ' ಪರಾ.

ಮಂಡವಾರಿ (ನಾ). ತಲೆಸುತ್ತ ಮುಂತಾದ ತಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರೋಗ : ಅವನಗೇನಾಗಿದೆ ಮಂಡವಾರಿ? ಕಲ್ಲುಗುಂಡಿನ ಹಾಗೆ ಇದ್ದಾನೆ (ಜಾಣ. ೧೬) : ನಿಮಗೆ ದುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಮಂಡವಾರಿ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೇ ಕೂಡುವುದೇ ಕೂಡುವುದು (ಕೂಡ. ೧೫).

[← ತುಳು. ಮಂಡವಾರಿ]

ಮಂಡೆಯ (ನಾ). (?) : ಮಣ್ಣಿನ ಗುಮ್ಮಡದ ಮಗು ಪುರುಷಿಯಾದ ಸಿಟ್ಟು ಒಡವಂ ಕಟ್ಟಿಸಿದೊಡೆ (೧೪. ೫, ಕೂಡ. ೨೦೪-೨೦:1000). [?]

ಮಂಡವೇನೆ, ಮಂಡವೇನೆ (ನಾ). ೧. (ಅಲಂ) ಶೇಷವ್ಯಕ್ತಿ : ಅಗ್ರೇಸರ : ನೃಪತಿ . . . ಚಂಡನೇನಯನೋಳುಮೋಕ್ಷೇಣ ತಿವನು ಮಂಡವೇನೆ ಮಂಡವೇನು (ಚಂಡನಾ. ೩-೩೭). ಮಂಡವೇನೆ : ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ರತ್ನ : ಕಂಡಾಕ್ಷಿಯ ಮಂಡಯೋಳಿರಿಸುವನುಪಮಾದ ಮಂಡವೇನೆ ನೆಲೆಕುಳಂ (ಕಂಡಾಕ್ಷ. ೨-೩೩). [ಮಂಡ + ಮಣ್ಣು]

ಮಂಡವೇನೆ, ಮಂಡವೇನೆ (ನಾ). = ಮಂಡನೋವು : ಕೊಂಡಯರಾದಿದ ನುಡಿಯಿಂದ ಬಂದುದೊ ಮಂಡವೇನೆಯೊ ಸವತಿಯರ ತಂಡದಿಂದಾದುದೊ ಮೇಳೆ ಚಿಂತೆಯ (ಕಂಡಾಕ್ಷ. ೨೭-೨೮). ಮಂಡವೇನೆ : ನನ್ನವಂ ಮಾಡಿ ಸಲು . . . ಮಂಡವೇನೆ . . . ಸ್ವರಭಂಗ ಇವಿವ್ವನ್ನೂ ಪುನರಿಸುವದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧, ೩೩). [ಮಂಡ + ಮೇಳೆ]

ಮಂಡವಾಲಿ (ನಾ). = ಮಂಡನೋವು : ಮಂಡವಾಲಿಗೆ :- ಭೂವಿಟ್ಟಿಗೆ ಕುಳುಕೋರೆಯನ್ನು ತಂದು ಅರಿದು ಸುಮ್ಮನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಮೇಯಿಸಿ ಮಂಡಗೆ ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೪೭). [ಮಂಡ + ಕೂಲಿ]

ಮಂಡವೇನೆ 'ಮಂಡವೇನೆ' ನೋ.

ಮಂಡಸುತ್ತ (ನಾ). ೧. ತಲೆತಿರುಗುವುದು : ತಲೆಸುತ್ತ ಎಂಬುವನ್ನೇ ಕೆಲವುಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಸುತ್ತ ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೩೩೪). ೨. ರುಮಾಲು : ಮೇಟ : ಒತ್ತಿ ಬೀಡುತ ಮಂಡಸುತ್ತನೊಳಿತ್ತಿ ಕಾಲು ಕಟ್ಟಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪೪-೩೦). [ಮಂಡ + ಸುತ್ತ]

ಮಂಡವೇನೆ (ನಾ). ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡವನು : ಜೈನಸಂನ್ಯಾಸಿ : ಶ್ರಮಣ : ಕಂಡ ಮಾತ್ರದೊಳು ಕೈಮಲ್ಲಸುವವನಾದ ಪಂಡವಾಸನುಚಿ ತೊಟ್ಟಿದು ಮಂಡವೇನೆಕರ ಮಾತನು ಕೇಳಿದರೆ ಮನಗೊಂಡೆಯೆರಾ (ಕಂಡಾಕ್ಷ. ೨೪-೩೩).

[ಮಂಡ + ಹಣ್ಣು (< ಪಣ್ಣು) + - ಕೈ]

ಮಂಡವೇನೆ (ನಾ). ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಏಳುವ ಮಣ್ಣು : ತಲೆಕಟ್ಟಿ : ಅಕ್ಕಿಹೊಡೆಯ ಸಮೂಲವನ್ನು ಒಳ್ಳೆಗೆಯ್ದಿ ಅರಿದು ಪೂಸ ಮಂಡ ಶುಣ್ಣು ಮಾಡು (೩೩೩. ೩೩). [ಮಂಡ + ಹುಣ್ಣು (< ಪುಣ್ಣು)]

ಮಂಡೋದಕ (ನಾ). ೧. ದೋಸೆ, ಇಡ್ಲಿ ಮುಂತಾದುವು ಮೆದು ವಾಗಲು ಬೆರಗುವ ಉದ್ದ ಮುಂತಾದ ಹಿಟ್ಟು : ಮದುಗು. ೨. ಆನೇಕ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು : ನಾನಾವರ್ಗಗಳ ವಿವರಣೆ : 'ಮಂಡೋದಕಚಿತ್ರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಂಡೋದಕಚಿತ್ರ (ನಾ). " (ಗೋಡದಂ. ಚಾವಣಿಯೊಳಮೈಯ) ಗಾರೆ ಒಣಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಅದರ ಮೇಲೆ ನೀರುಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಬರೆದ ಚಿತ್ರ : ಮಂಡೋದಕಚಿತ್ರ : ಚಿತ್ರಚಿತ್ರ " (Fresco. ೩:೪೩) : ಮನವೋಹವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದ ಚಿತ್ರವು ರೇಖಾಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ ಎನ್ನದಿಂದ ಬರೆದಿದ್ದ ಮಂಡೋದಕಚಿತ್ರವಾಗಿದ್ದು (ಕೂಡ. ೨೪೩). [ಸಂ.]

ಮಂಡೋಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷವರ್ವ : ಜೇರಿ ವಿಷಯುಕ್ತ ಸರ್ಪಗಳು ಜೀವಗಾಧಾವು (ಘುರ್ವಾ), ಮಂಡೋಳ (ಫೋರಾ) . . . ಅಜಗರ ಮುಂತಾದವುಗಳ : ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೂಟ (ಕೂಟ. ೩೩).

[← ಮಂಡ. ಮಂಡೋಳ, ಮಂಡೋಳ, ಮಂಡೋಳ, ಮಂಡೋಳ]

ಮಂತ. ಮಂತಾ (ನಾ). ೧. ಕಡೆಯುವ ಕೋಲು : ಕಡೆಗೋಲು : ಕಡಾರಕ್ಕೆ ತಕಾರಂ . . . ಮಂಥ-ಮಂತ : ಮಿಥಾ-ಮಿತಿ (ಜಮ. ೨೫೫ ಕ್ರಮೇ). ೨. ಮೊಸರಿನ ಮೇಲಿನ ಒಡಕಲಾದ ನೀರು : ನಿಡಿ : ಮಂತಮಂದಂ ಕಡೆಗೋಲುಂ ಮೊಸರ ಮೇಲಿನ ನಿಡಿಯುಮಕ್ಕುಂ (ಕಮ. ೫. ೨೭೯ ಕ್ರಮೇ). ೩. (?) : ಅತನು ನೋಯುವುದೇಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಮೆ ಮಂತದೊಳೆಂ ಕರಿ ಪಯೋಳ್ ನೆಗು ಪೋರ್ದು ನಿರ್ವಹಿಸುಗುಮಂ (ಕೂಟ. ೩-೪೩). ಮಂತಾ : ೧. ಮಂದರ ಪರ್ವತಮಂ ಮಂತಮಾಡಿ ಬಾಲ್ಯದಲ ಮಂಥನವಂತು ಮಾಡಿದರೊ (ಕೂಟ. ೩೦೩-೪) : ನಗುವಾತ್ಮ ಪರಿಮಳವ ಪಸರಿಸುವ ಕುಸುಮ ದುಗುಡ ವಾತ್ಸವ ಕಡೆದು ಸತ್ಪದ್ವತವ ಮಂತು ಬಗೆದರಡನುಂ ಭಜಿಸು (ಕೂಟ. ೪೭೪). ೪. ಕಡೆಯುವುದು : ಮಂಥಿಸುವುದು : (೩).

[< ಸಂ. ಮಂಥ]

ಮಂತಗಾ, ಮಂತಗಾ (ನಾ). ೧. ಅಪ್ಪರೊಂದಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಗರ್ಹವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಅಲೋಚಿಸುವುದು : ಮಂತಾ, ಲೋಚನೆ : " ಮಂತಗಾಮಂದೇಕಂತಂ " (ಕೂಟ. ೩೩-೩೦೨) : ಮಂತ್ರಿಯಲ್ಲದರೂ ಮಂತಗಾಮಿ[ಶಾಖಾ. ಮಂತ್ರಿಯಲ್ಲದ ನನ್ನವನೊಳಗಡೆ ಯಲ್ಲದ ಪಕ್ಕವಕ್ಕೆ ಸೊಗಯಿಸುವುದೇ (ಕೂಟ. ೩-೪೭) : ಮಂತಗಾಂ ನೆಗಟ್ಟೆ ಬಂದರನಿಸುಮಂ ತಾಂ ಮಂತಗಾಮುಂದೆ ಕೆಲರಾಮಂತಗಾ ಮಂಡಂತ ಬೆಜರ ನಯದೊಳಿ ತಕರಂ (ಕೂಟ. ೩೩೩). ೨. ಉತ್ತಮ ವಾದ ರಾಜನೀತಿ : ಪುಷ್ಪದ ತರ್ಮ ಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮಂತಗಾಂ (೧೪. ೧೧. ೩೩೩-೪೩ : ೪೩). ೩. ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುವುದು : ಸಂಜೀವಕಂ ದಾವಪಾಮನಾದಂ ಭವದಿಪ್ಪಸೇವಕಗಾಕ್ಷೇಂ ಪರ್ವದೇಂ ಮಂತಗಾಂ (ಕೂಟ. ೪೩-೪೦). ೪. ಅಲೋಚನೆ : ವಿಚಾರ : ಭವದೀಯ ವಿಯೋಗದಿಂದೇಂ ಮಂತಗಾಂ (ಕೂಟ. ೪-೪೩). ೫. ರಹಸ್ಯವಾದ ಮಾತುಕತೆಯಾದುವ ಸ್ಥಳ : ಮಂತಗಾಲೋಚನೆಯ ಸ್ಥಳ : ಚಿಂತೆಯ ಮಂತಗಾಂ ದುಗುಡದೊಳೆಂ ಪಾಡದ ದೀದ (ಕೂಟ. ೪-೨೩೪). ೬. (ಅಲಂ) ಗುಂಪು : ಸಮೂಹ : ವಿರಚಿತ ಮಾಲಿಂಗಾರ್ಥಿಯರ ಮಂತಗಾ ಮೊಪ್ಪುಗುಮಲ್ಲಿ ಸಂತತಂ (ಕೂಟ. ೨-೦೦೪). ೭. ಒಟ್ಟಿಲು : ರಾಶಿ : ದಾಳಿಯ ಪಟ್ಟಿನಿಟ್ಟಿಯ ಮಧುಪುಟ ಮಂತಗಾಂ ಸಾರೀಕರ ನೆರವಿಯ ಸರ್ವಪುಮುಸಂತಾನಮಂ (ಕೂಟ. ೫. ೨೦೪-೨೦). ಮಂತಗಾ : ೪. ವಿಧಾಕ್ರಂ ಮಂತಗಮಂ ಮಾಡಿದನಮ್ಮ ಪಾದ್ಯಾಲೊಳುಕಾತ್ಮಸ್ಥಾಯನ ವಾದ್ಯತಂ (ಕೂಟ. ೩೩. ೨೦೨-೨೦ : ೨೩೩).

ಮಂತಗಾ ಕೊಟ್ಟು = ರಾಜನು ಇತರರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ಮಾಡುವ ಶಾಲೆ. ಮಂಟಪ : ಮೈಸೂರ ಅರಮನೆ. ಮಂತ್ರದ ಕೊಟ್ಟಿ (ಕೂಟ. ೪೩-೦). ಮಂತಗಾದ ಮಂದಿರ = ಮಂತಾ, ಲೋಚನಮಾಡುವ ಭವನ : ಅವಳು ಪುನರಿಯದ ನುಡಿ ಕವಿಗೊಡೆ ದಿರುಗಾಳಿಯಂತ ಮಂತಗದ ಮಂದಿರದೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿದಳು (ಕೂಟ. ೪೦). ಮಂತಗಾದ ಸಾಲೆ = ಮಂತಗಾದ ಮಂದಿರ : ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಯೊಳನಿಸುಮಂ ಮಂತಗಾದ ಸಾಲೆಯೊಳಂದೊರ್ಮೆ . . . ಪುಟ್ಟ ಗಲೆವಂ ಕವಿತಾಕಳಾಮುಕೋಕಳಂ (ಕೂಟ. ೪-೦೨) : ಸಾಂತಗಾ ಮಂತಗಾದ ಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಬಂದ ಓಲೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ (ಕೂಟ. ೦೦೦).

[< ಮಂತ್ರ. ಮಂತಗಾ. / ಸಂ. ಮಂತ್ರಗಾ]

ಮಂತಗಾ, ಮಂತಗಾ (ನಾ). ೧. ಕಡೆಗೋಲು : 'ಮಂತಗಾಸೂಲ' ಪರಾ. ಮಂತಗಾ : ೨. ಅಡಗಿಸುವಿಕೆ : ಹತೋಟಿಗೆ ತರುವುದು :

ಬಿನ್ನವೆಗೆಯ್ದು ಬಿಡುತನ ಮಂತ್ರಣವ ಮಾಡತು ಸೊರ್ವಾನಿ ಮಂತ್ರಣವು
ಮಾವಂತನ ಮಾತು ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ಮನ್ನಿಸಿ (ಇ.ಸ. ೧೫೦).

[<ಶ್ರೀ. ಪುಂಞನ./ಸಂ. ಪುಂಞನ]

ಮಂತ್ರಣಗೊಳ್. ಮಂತ್ರಣಗೊಳು, ಮಂತ್ರಣಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ನಿ.
ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಮಾಡು: ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೇಳು: ಬಹಿಷ್ಕಾರವೆ
... ಒಬ್ಬರ ಪರದೊ ಸಜ್ಜಿಸುವುದು ಮಂತ್ರಣಗೊಳ್ ರಾಮನದೈತಂದು
(ಅಪೂರ್. ೧೪-೧೫). ಮಂತ್ರಣಗೊಳು : ನಿ. ಪಲ್ಲವ ತಿರುಗಲ್
ಪಾತಕರ್ ನೆರೆದು ಹಾದುಂಬಿದಂತೆ ಮಂತ್ರಣಗೊಳು ಗುರುಗುರು
ಗಟ್ಟಿ (ಪೂ. ೩-೨). ಮಂತ್ರಣಗೊಳು : ೨. ಅಲೋಚಿಸು:
ವಿಚಾರಮಾಡು : ಚಿಂತಿಸತಕ್ಕಾಗಿನ ತರುವರ ಕಂಡು ಮಂತ್ರಣಗೊಂಡು
ಮನವರಿ (ಛತ್. ೧೬). [ಮಂತ್ರಣ + ಕೊಳ್]

ಮಂತ್ರಣಂಗೊಳು 'ಮಂತ್ರಣಂಗೊಳು' ನೋ.

ಮಂಕಣಂಬಡೆ (ಕ್ರಿ). ಗುಂಪುಗೂಡು : ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರು : ತವರಿಂದ
ರಾವವುಕ್ರೂ ಮಂಕಣಂಬಡೆದ ಪುಂಪ್ರಗಣ . . . ಪೊಪುಪುಪುಪು

ಕೊಡುಗೆ ದಿಗ್ಗಜರಾದವರು (ಪುಟ. ೧-೨ ಕ). [ಮಂತ್ರಿಗಳಾದವರು]
ಮಂತ್ರಿಗಳಾದವರು (ನಂ). ಮಂತ್ರಿಗಳಾದವರು ಸೇವೆ ಕೊಡುವವರು :
"ಮಂತ್ರಿಗಳಾದವರು, ಮಂತ್ರಿಗಳಾದವರು ಎಂಬ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದವರು"

(வினா. 67-229). [பெருங்கடல் + -கடல் + -தல் (<-தல்)]

ಮಂತ್ರಗಳಾದ್ಯ. ಮಂತ್ರಗಳ್ಳಿ (ಶ್ರೀ). ೧. ಮಂತ್ರಾಲ್ಪೋಚಿಸಮಮ್ನ
ಮಾಡು : ? ಮಾಲ್ಪೋಚಿಸು : ನೆನದು ಲಗಭಂಗಮಂ ಸಕಲದೈತಲ್
ತಪ್ಪು ಮನದವಂಶೈತಮಾಳಿದು ದುಃಖದಿಂ ನೋವುತರ್ಪಿಸವಂಧುತಸುರಂ
ಕರಿಸಿದಂ ದೊರೆವೊರೆಗಳೆಂ ಮಂತ್ರಗಳ್ಯಾಲಿ (ಪೂಜ. ಪಂ.೨).

ಮಂತ್ರಾಗ್ಯ: ೨, ಅಲೋಚಿಸು: ವಿಚಾರಮಾಡು: ಅರಣ್ಯಜ್ಞಾನಿ
ವಚ್ಚಿ ಮನದಿ ಮಂತ್ರಾಗ್ಯದ ಮಗುಕವರೋಕತಂದನು (೨೦೦೦, ೨-೪).

[ಮಂತ್ರಿ, + ಕಿಷ್ಕಿ,]

ಮಂತ್ರಣಕ್ಕೆ 'ಮಂತ್ರಣಗೇಜರ್' ನೋ.

ಮಂತ್ರಗೋಳು 'ಮಂತ್ರಗೋಳ' ನೋ.

ಮಂತ್ರಣದಿವ್ (೪). ೧. ಸಮಾಲೋಚನೆ ಮಾಡು : ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ
ಯಲ್ಲಿ ತೋಡು : ಅತಿರಥಮಾಹಾರಾಜಂ ಮಂತ್ರಿಯರ್ಕ್ಕೊಡನೆ
ಮಂತ್ರಣದಿವ್ ಮಂತ್ರಿಯರ್ಕ್ಕನಿಂತೆಂದು ಬೇಗೊಂಡಂ (ಕಣ್ಣಾ. ೨೦-೨೧) ; ದುರ್ರಾಸನ ಕರ್ಣ ಶತನಿ ಸ್ವೀಕರಣಂ ಮುಷ್ಕತಮುಷ್ಕಯ
ದೊಳ್ ಮಂತ್ರಣದಿವ್ (ಕಣ್ಣಾ. ೨-೩ ಪ). ೨. ಅಲೋಚಿಸು :
ಅಂತು ಕಿಷ್ಕದುಳುತ್ತ ಮನದೊಳ್ ಮಂತ್ರಣದಿವ್ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಯದ
(ಪರ್ವತ. ೨-೩೩ ಪ) ; ಮಗದೊಳ್ ಮಂತ್ರಣದಿವ್ ಲಕ್ಷಣಂ
ಸುಧೆಯನಿಟ್ಟು ಪೋದುದುಂ (ಕಣ್ಣಾ. ೨-೩೩ ಪ). [ಮಂತ್ರಣ, + ಇತ್]

ಮಂತ್ರಗವ್ಯ (ನಾ). ಅಲೋಚನೆಯ ಮಾರ್ಗ : ಸಲಹೆಯ ರೀತಿ :
ಮಾಯಾಸಮರ್ಪಕ. ತಿಳಿದುಲಾಭವಿಲ್ಲದಿರಲು ಮುಂದೆ ಪದವಿಯು
ನಿಮ್ಮ ಮಂತ್ರಗವ್ಯದ (ಪೀಠಾಂತರ-ಪಾಠ-೦೨೨). [ಮಂತ್ರಗವ್ಯ + ಮಿತಿ]

ಮಂತ್ರಣಶಾಲೆ, ಮಂತ್ರಣಸಾಲೆ (ನಾ). ಮಂತ್ರಣಶಾಲೆಗೆ ಚೆನ್ನ ಮೂಡುವ
ಮನೆ : ಮೂರು ಮಂತ್ರಣಶಾಲೆಯೊಂದಿಗೂ ಘೋರಾಕಾರದ ಮಂತ್ರ
ಹೇರಾಲದಂತಿರುವ ವಿಶ್ವಕಾಶಾದ ಕೂರ್ವಾರ್ಡ್ ನದೀಮ್ (೨೫.೦೦.
೩-೩೬) : ಸಂಪದವನ್ನು ಸವರು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟುನರ ದಿವ್ಯವರನ್ನು
ಅರಮನೆಮಂತ್ರಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳಿಸಿ ... ತಾವು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು
(೪೨.೩೫. ೩೬). ಮಂತ್ರಣಶಾಲೆ : ಮಂತ್ರಣಶಾಲೆಗೆ ಮಂತ್ರಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ
ರೇಮೇಥವನಮಾಡುವುದು ಬರ ರಾಕ್ಷಸೀಧವನ (೩೫. ೦೩-೪೬).
ಓಲಗವಾರ ಮಂತ್ರಣಶಾಲೆ (೩೫.೩೫. ೩೬) . . . ಸುಖವರಗಳಿಗೂ

ಜಿಹವಾ ಬೋಲರೋಡನೆ ರಾಮನು (ಕ.ಶಾಂ. 44-೪೫): ರಾಜನೊ
ಮುಕುಣವಾರೊ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾದು ನಿಂತಿದ್ದ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರನನ್ನು ಕರೆದು
ಕೊಡನು (ಕೂ. ೨೨). [< ಕೂ. ಮಂತ್ರನುಬಾರಿ]

ಮಂತ್ರಣಸಾಲೆ 'ಪುಂಶಣವಾಲೆ' ನೋ.

ಮಂತ್ರಜ್ಞರು (ಸಾ). ಕಡೆಗೊಲಿನಾಕಾರದ ಶೂಲ. — ಶುಟಿ : ಜವನ
ಮಂತ್ರಜ್ಞರೂಪದಂತೆ ನೆಗೆದ ಕೊತ್ತದ ಕೂರ್ಮೋನೆಯ ಕೋಲಾಟಕ್ಕಿ. . .
ಮೃತ್ಯುಮರಿವಾರ್ ಪುಗಲಾಟೆಯದ ಸಿದ್ಧಿವಾಗಿಗೂತ್ತಿರದೆಯಂ (ಶು.ಗ.
೨೫). [ಮಂತ್ರಜ್ಞ + ಶೂಲ.]

ಮಂಕಣಿ (ನಾ)- ರಿ. ಮೊಸರಿನ ಪಾತ್ರ; ಧರಣಿ, ತರಾರು—ಕಪ್ಪಾ—ಕತ
 . . . ಮಂಥ—ಮಂಕಣಿ (ಕಪ್ಪಾ ೨೫ ಕ್ರೂಣ); ಹರಿ . . . ತೆಗೆದೊಂದ
 ಸುಮಗಲ್ಲುನ ಮಿಕ್ಕಾ, ಧಾರಾಜನ ಕೋವದಿಂದತ್ತಿ, ದನು ಮಂಥ ಪ್ರಗಡು
 ಮೇಲೆದ್ದ ಸಿಮು: ಕಸತ (ಭಾಷ. ೧೦-೯-೨೬). ೨. ಕಡೆಗೋಲು.

ಮಂಥಾನು: ಪೂಜೆ=ಮಂತ್ರಾನುಸೂತಿ: ಪರಮ ಮಂತ್ರ(ಪ್ರಾಣ). ಥೇನೇವ
 ದೇವದತ್ತ ಶಿವ ಉಗಮ ಲ್ಲವಾ ನೇವೈತ್ತಿದ್ವಾ ನಾಪೇನೇವಿ (ಚತುರ.
 ೫೨-೨೩೫). [< ಪ್ರಾ. ಮಂಥಾನು./ನೇ. ಮಂಥಾನು]

ಮಂತಗ್ಗೆ, 'ವಂತಗ್ಗೆ' ನೋ.

ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, 'ವಂದಿತರೂ' ನೋ.

ಮಂಕರ (ನಾ). ೦. ಮೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪದಿತ್ರವಾದ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ:
ಮಂತ್ರ, "ಮಂಕರ (ಮಂಕುರ) — ಮಂತ್ರ = ಆರೋಚನ, ವೇದೋಕ್ತಿ."

(ಕಥಾ. ೬೦. ೩೪) : ಎಂತಹ ಮೂರ್ಖ ಪಂಡಿತನಾಗಲಿ ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನವಾಗಲಿ
ಮಾತೃಕೃತವಾದ ಜಲಸಮಾಹವು ತಾನೆ ಶಿವನಂದಿದ್ದು ಲೈಂಗ್ಯವು (ಕಥಾ. ೬೦-೩೫). ೨. ಮೂರು. ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾದ
ವೈದಿಕವಲ್ಲದ ಪದಸಮೂಹ : ತಂತರವಿದ್ದವಾಗಿ ಮುಂತರ ಬೀಡ
(೩೫). 'ಮುಂತರಿಸು' ಪರಾ. [< ಸಂ. ಮಂತ್ರ]

ಮಂತ್ರವೆಂದು (ನಾ). ಮಂತ್ರರೂಪವಾದ ಆಕಾರ.--ಮೊಳೆ:
ಆಮಂತ್ರಣವೆಂದೆನಿಸಿ, . . ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರವೆಂಬುದಕ್ಕೂ ನಜಿ ಮಜಿವ
ಕಾರಿಯೊಡೆಯಂ ತಪಮದೊಳಿವುಂ (ಪಂ. ೧೦-೧೩).

{ ಮೂಕರ + ಪರಿಷ್ಕರ }

ಮಂತ್ರರೂಪ (ಶ್ರೀ). ಮಂತ್ರಾಹಾರ: ಮಂತ್ರಿಸೂತ್ರ: ಕೋಟ್ಯಾಹಾರ ಸರ್ವ
 ಒದಿದ ಸಮುದಾಯ ಪಂಥಾನಯ(ತೀರ್ಥಾನಯ) ಮುಂದದಿಯ ತೀವ್ರದರಿ
 ಮುಖಗಿರಲು ಮಂತ್ರರೂಪ ಮನಗಿ ಕಳುಹಿದ ಮಹಾತ್ಮಕವೆ (೪೪೫. ೧೫-೨):
 ಘೋರವು ಮಂತ್ರರೂಪ ಬಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಅವರ್ಜಿತವು ಪ್ರಕಾರವೇ ಇವನಿಗೆ
 ಜನನ ಮಂತ್ರ (೧೫೫೫. ೫೦).

{ ಪಾಠ್ಯ + -ಭಾ. }

ಮಂತ್ರವ್ಯ (ನಾ)- ೧. ನೆನೆಯತಕ್ಕುದು ; ಮನನಮಾಡಬೇಕಾದುದು :
 "ಮನಸಂ, ಮನೋಮೂ, ಮಂತ್ರವ್ಯಂ, ಈ ೩ ನೆನೆಯಲ್ಪಡುವ"
 (ಞಾ. ೨೦). ೨. ಲರಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಮಂತ್ರವೆಂದಿರುವ ಘನತಯುಕ್ತ
 ಸತ್ಯಸಂವೈಗಳಸಘವಾದ ಸಮೀಪದಂತಹ ಘನರೂ ಮಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವರರು
 ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ (ತತ್ವಂ. ೨-೩೩); ಪ್ರಭುದೇವರ "ಅನಾಯಸವಾದ
 ಅನು". "ಬಿಂತಿಮಿಲ್ಲದ ಅನುಭವ ಗೊಣಕಶರ" ಇವನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.
 ಇನ್ನೂ ಮಂತ್ರವ್ಯ (ಷಾಂ. VIII, ೮೫ ಶ್ಲೋಕ). ೩. ಅಭಿಪ್ರಾಯ;
 ಮತ: ಅವಲೆ ದೊರಕದಾದ ಮತ್ತೆ ಮೂರ್ಖರು ನೀಡು ಕೊಡದದ್ದು
 ಮಂತ್ರವ್ಯ (ಷಾಂ. ೧); ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನು ತನ್ನ ಮತ-ಮಂತ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು
 ಅರ್ಥಕ ರಾಜಕೀಯ ಕೋರ್ದಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದನು (ಪ್ರಾಶ. ೪೩).
 ೩. ಮನನಮಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು : ಧ್ಯಾನಯೋಗ್ಯನಾದವನು ;
 ಶೇಷ ನಾದವನು : ಸೇವನನು ಸತ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ದ್ರವ್ಯವನನು ದ್ರವ್ಯ

ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವ್ಯವಸ್ಥಾ ಶೋಧವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸಂಕೀರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥಾ . . .
 ಅನ್ಯಾದಿ ಯೋಗವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸೂಚಿಸಿದುದು (೪೦೬, ೭-೮-೯). [ಸಂ.]
 ಮಂತ್ರಿದು (೪). ಮಂತ್ರವ್ಯವಸ್ಥಾ ಇಟ್ಟು ಕಡೆ : ತಟವ್ಯವಸ್ಥಾ ಇಟ್ಟು
 ಕಡಲು ಮಂತ್ರಿದು ಉಪದೇಶಿಸಲು ಬಿಟ್ಟುಮಂತ್ರ (೪೦೬, ೯-೧೦).

[మంత్రి (<మంత్రి) + ఇడ్ల]

ಮಾಂತ್ಯ, 'ಮೃತ' ನೋ.

ಮಂಪು (ನಾ). ೧. ಮಂಪಿ; ಸಚಿವ: ಇತ್ಯಾದಿ. . . ಮಂಪಿ
—ಮಂಪು; ಸಚಿವ—ಸಂಪು (ಕುಮಾರ ೨೭೯ ಕ್ರಮ); ಬಿವಿಷ್ಯವಾಚಕ
ನೀರಿನ ನೋಡುವ ನಾಡುಗಳಿಗಾಗಿ . . . ಮಂಪುಗಳಿಗಾಗಿವೇದಾ
(ಕುಮಾರ ೨೭೯-೨೮೦). ೨. ತಪ್ಪು; ದೋಷ; ಅಪರಾಧ: "ಮೃಗೀಕ
. . . ಮಂಪು; ನಿಶ್ಚಯ: ಈ ಕೆಳ ಅಪರಾಧ" (ಕುಮಾರ ೨೭೯-೨೮೦);
ನಿಶ್ಚಯ: ಜಂಪುನೋ ಬಿವಿಷ್ಯ ವೈದ್ಯವಿಧಿ ಸ್ವರೂಪವೆಂದಿ
ನೋಳಿ ಬೈದಿರು ಮಂಪು (ಕುಮಾರ ೨೭೯). [ಸಂ.]

ಮಂಕುಗೋಲು (ನಾ). ಕಡೆಗೋಲು : ಕತ್ತಡೆಯ ಮಂಕುಗೋಲಿನ
ಮಧ್ಯಸ್ಥಲಿಂಗವೆಂಬ ಸಮನೀಕೃತ ಕಾಣದಲಾಗಿ ಅದಂ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ
(ಪ್ರಕಾ. III, ೨೫); ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಕೂಡಿ ಫೋಗೀಶ್ವರಗುಣಮಾಲಿತಂ
ಮಂದರಂ ಮಂಕುಗೋಲಾಗಿರೆ ದಿಗ್ವಾಂಛೆಯಂ ಪೋಷ್ ಕಡೆಯ
(ಪ್ರಕಾ. ೯-೩೯).

[ಮಂಕು, (< ಮಂಕ) + ಕೋಲು, (< ಕೋಲ)]

ಮಂಕುಳ್ಳಿ, ಮಂಕೇತುಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡೆಮ್ಮೆ :
ಮಂಕುಳ್ಳಿ . . . ಈ ಮರದ ಚೆದಿನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ತವುಕೊಡುತ್ತದೆ
ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ (ಕೃಷಿ. II, ೧೩೩). ಮಂಕೇತುಳಿ :
ಮಂಕುಳ್ಳಿ . . . ಅರಳು. ಉಪಾಗಿ, ಮಂಕೇತುಳಿ ಪಮೂಮನಾಮ
ಗಳು (ಕೃಷಿ. II, ೧೩೩). [?]

ಮಂಜೇಕುಳಿ 'ಮಂಜುಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮಂತ್ರ (ನಾ). ೧. ವೇದದಲ್ಲಿರುವ, ಛಂದೋಽದ್ವೈವಾ ಪವಿತ್ರವು ಅದ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ : ಪೂಜೆ. ಹೋಮ, ಅಭಿಷೇಕ ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ವೇದಭಾಗ : ದೈವವು ಮಂತ್ರವು ತೀರ್ಥವು ವೈದ್ಯವು . . . ಲೋಕಗಿರಿವು ದಿವ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಯುಂಜವು (ಪಾಠಕ. ೩೩-೩೪) ; ಮಂತ್ರಾಂತಿಕ ಉಗುಳು ಜಾತಿ (ಜಾ). ೨. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಕರನು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುವ, ಅಯು ದೇವತೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯವೆನಿಸುವ : ಜಾಗೆ ಜಾ ಕೊಳ್ಳೆ ಐದು ಮಂತ್ರಾಂಶಗಳಿವು ಸಿದ್ಧಪ್ರಯೋಗವೆ (ಕಾಂಡ. ೩-೦೩) ; ಕಾಟಾರಮುನಿ ಜಿಹ್ವಾ ಸಾಮ್ರಾಜೀವತೆ . . . ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳದೇ ಆಕೆಯ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುತ್ತದೆ (ಪಾಠಕ. ೦೩೪-೦೩೫) . ೩. ವಿಷಮಾನಂಸಾಶ್ವದ ಪ್ರಕಾರ ಛಂದೋಽದ್ವೈವಲ್ಲದ ಪ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ವೇದ ಭಾಗ : ಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತು : ಅವನಿಗೆ ಮಂತ್ರಭಾಗವಲ್ಲ ಅದೇ. ಪ್ರಾಹ್ಮಣವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ (ಕಾಂಡ. ೪. ಮೂರ್ತಿಕರು ವೂಟಿ, ಮಂತ್ರಕರನ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ವೈದಿಕ ವಲ್ಲದ ಅಕ್ಷರಸಮೂಹ : ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಇದು ಓದಬಹುದಾದ ದೇವದೂ ಹೇಳಿಕೊಡುವರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮಂತ್ರ - ಮರೆತ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸೂಚನೆಗಳು ಒಂದುವು (ಕಾಂಡ. ೦೪ ಕಾಂಡ). ೪. ರಾಜ ಮೊದಲಾದವರು ನಡೆಸುವ ರಹಸ್ಯಾಲೋಚನೆ.- ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ : ಸತ್ಯವತಿ ಪಾನಮಾತಕವೆನಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಶ್ಚಿತಮಂತ್ರರಾಗಿ ಕೃತ್ಯ ದೈವಾಯನನಂ ನೆನೆದು ಒರಿಸಿದೊಡೆ (ಕಾಂಡ. ೧-೦೪ ಕ) ; ಮಂತ್ರವುಳ್ಳ ವಾದನೆ ಒರಿಸುವ ಮಂತ್ರವುಳ್ಳವನವನ ರಾಯಕು ಮಂತ್ರವುಳ್ಳವನವನ

ಸಚಿವ ನಿರ್ದೇಶನವು ನಿರ್ದೇಶನವು ಮಂತ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಬಹಿಷ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೆ
 ಸಂವಿಧಾನ (೪೫.೩. ೦-೪೬) ; ಮಂತ್ರಿಗಳು ಹಾಗೆ ಸ್ವಯಂ ಕಾರ್ಯವು ಸಮ
 ಗೋಷ್ಠಿ ಮಂತ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಒಡನಾಡಿ ಇವು ತನ್ನ ಆಡಳಿತವಿಲ್ಲದೆ (ಸಂವಿಧಾನ
 ೩೬. ೬. ಆರೋಪಣೆ; ವಿಚಾರ : ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಮಾಜವಿಲ್ಲದೆ ಮಂತ್ರಿ
 ವಿಚಾರವು ವಾಚನವು ಮಂತ್ರಿ ಮಂತ್ರಿ ಮಂತ್ರಿ (ಸಂವಿಧಾನ. ೦-೦೩೪).

2. ವಿಷ್ಣು: ಉ. ಶಿವ. ೯. [ಜ್ಯೋತಿ] ವವನೆಯ ರಾಶಿ. ೧೦. [ರಾಜನೀ] ಸಾಮ, ದಾಸ. ಭೇದ ಮತ್ತು ದಂಡ ಎಂಬ ಸಾಲ್ಯ ಭಗಿಯ ಉಪಾಯಗಳು: ರಾಜಕಂತ್ರಜ್ಞಾನ; ರಾಜನೀತಿ: "ಚತುರೋಪಾಯವಶ್ಯಾ ಮಂತ್ರಂ ಕ್ಷಾತ್ರವಶ್ಚ ರಾಜಪುತ್ರಿಯಾಲ್ಯ."

(ಕೊನೂ. ೭೯-೩ :-). ೧೧. [ಚೈನ್] ದೀಕ್ಷಾಸ್ಥಯಕ್ಕೆ ಯೆಗೆ ಸೇರಿದ
ಅವತಾರಕ್ಕಿಯೆಂದು ಹತ್ತು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಆರನೆಯದು : ಆಜನೆಯ
ಮಂತ್ರಮೆಂಬುದು ಪಂಚವಿಧಮಕ್ಕೂ (ಇಂಥಾ. ೨೨). ೧೨. ಪರಂ
ಪರಾಗತವಾದ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧಕವೆನಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳ
ಪವಿತ್ರವಾಕ್ಯಗಳು : ಇದೋ ಆರಂಭಕಾಣು . . . ಈ ವಿಧ ಮಂತ್ರ
ಗಳಿಗೆ ಇದೋಕಾರಮಂತ್ರಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು (ಕೃಷ್ಣ. ೯೪). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಕರ್ತ (ನಾ). ತನ್ನ ತಮ್ಮನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವವನು: ಋಷಿ: ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಾರೂ ಮಂತ್ರಪ್ರಪ್ತ ರಾಗಪದ್ಧತಿ ಮಂತ್ರಕರ್ತರೂ ಆಗಿಲ್ಲ (ಉಚಾರ: ೫೬೦). [ಸೂ.]

ಮಂತ್ರಕೋವಿದ (ನಾ). ೧. ವಿದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿರುವವನು : ವೈದಿಕ. ೨. (ವಂಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ) ಪಾರಂಗತ ನಾದವನು : ಖಳ ಮರಳ ಮರುತಾನ್ವವನು ಜಿಜ್ಞಾಸು ವಂತ್ರಕೋವಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩-೩೭). [ನಂ.]

ಮಂತ್ರಗಾರ (ಪಾ). ೧. ಮಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಲೋಕಿಸಿದ್ದಿ
ಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನವು : ಮನೋಜ್ಞನಿಗೆ ಸಾಗಿದ್ದ ಹಾವನ್ನು ಮಂತ್ರದಾಕ
ಪಡಿದ ಮಂತ್ರಗಾರನನ್ನು ನಾನು ಒತ್ತಾಸೆ ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ (ಪಾ). ೨.
ಮೂಲಮಾಡುವವನು : ಮಂತ್ರಗಾರ : ಆ ಮಂತ್ರಗಾರನು ಮೂಲ
ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೇ ಕೆ. (ಪಾ).

[ಮಂತ್ರ] + - ಕಾರ, (< - ಕಾಣ)

ಅಂತರ್ಗಾಂಠಿ (ನಾ). ರಿ. ಮಂತ್ರಗಾರ ವೃತ್ತಿ.—ಉದ್ಯೋಗ.
 ೨. ಮಾಯಾವಿದ್ಯೆ; ಇಂದ್ರಪಾಲ; ಮಾನವಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮೂಲ
 ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಮಂತ್ರಗಾಂಠಿಯನ್ನು
 ತದವೇಶು (ಪೂ. ೧೬. ೭೩). [ಮಂತ್ರಗಾರ + ಅಂಠಿ]

ತೃಗಾರ್ತಿ (ನಂ). ಮಂತ್ರಮಾಡುವವಳು; ಯಕ್ಷಿಣಿವಿಷಿ ಯನ್ನೂ
ತಿರಿದಿರುವವಳು; ಆ ಮಂತ್ರಗಾರ್ತಿ . . . ಜವನಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಳು
(ನರ್ಗ- ೩ ಪುಟ ೩).

(ಮಂತ್ರಗಾರ + -ತಿ, (<-ಇತಿ))

೦ತ್ಸಗುಪ್ತ (ನಾ) - ರಾಜಾರ್ಯ ಮಂತ್ರಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಮಾಲೋಚನೆ; ದಂತಾಲೋಚನೆ: ಆ ಮುನಿವಾಢಂ ತ್ರಿಗುಪ್ತಯೋ ನೆರೆದಂ ಈ ಮಹಿಮಾಢಂ ಮಂತ್ರಗುಪ್ತಯೋ ನೆರೆದಂ (ಐತಿ. ೬-೨೯ ಪ). [ಸಂ.]

ಅತ್ಯಗೋಷ್ಠ (ನಾ). ೧. ಮೇದಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳ ಗಟ್ಟಿ-ರಹಸ್ಯ. ೨. [ವೀಶ್ವ] "ಈ ಮಂತ್ರ ಗೋಷ್ಠಕ್ಕೆ ಅರ್ಘ್ಯವೇನೆಂದರೆ 'ಮಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮನನವೆಂದು ಪ್ರಣವ ಸ್ವರೂಪವಪ್ಪ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ನೆನಪು. 'ತ್ರ' ಎಂದರೆ ತ್ರಾಗವೆಂದು. ಅಂತು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ನೆನಪೆಂಬುದು ನೆನಪಾತನ ಚಿತ್ರವ ಸಂಸಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಕಡೆಗೆ ದಾಟಿಸಿ. ಆ ಚಿತ್ರವ ತನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ

ಕೊಳ್ಳು ಕಿರ್ವ ಕಾರಣ, ಆ ನೆನಹುಗೆ ಮಂತ್ರವೆಂಬ ಅರ್ಥವಾಯಿತು" (೨೨.೫. ೯೭). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಶೋಷ (ನಾ). ೧. ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಧ್ವನಿ : ವೇದವನ್ನು ಪಠಿಸುವಾಗ ಕೇಳಿ ಬರುವ ಧ್ವನಿ : ಓಂಕಾರಸ್ವಾದಿಮಂತ್ರಶೋಷವು ಮುಖ್ಯ . . . ದೇವರಿಗೆ ಪದಯುಕ್ತವು (ಶ್ರೀರಾಮ. ೧೨-೨೦). ೨. ಉದಾತ್ತ, ಅನುದಾತ್ತ ಮತ್ತು ಸ್ವರಿತಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ ಸ್ವಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. — ವೇದಪಠಣ : ದೈವರು ಮಂತ್ರಶೋಷ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ದೇವರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರು (೨೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಜಾಪ್ಯ (ನಾ). ಮಂತ್ರಪಠಣ : ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುವುದು : ಈ ಗುಪ್ತಯೋಗ ಮಹಾಗ್ನಿತಿಕ್ರಮ ನೆಲಸಿದಾಗದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರನಾನಾಗೂ ವಿಶ್ವಾ ಪುಸ್ತಕಮುಖಾಂತರವಾದುದು ಮಂತ್ರಜಾಪ್ಯದಿಂದ. ವೇಗ ದೊಳಗಿದ್ದುಂ ಪುಗ (೨೪೫ ೬-೭). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಜ್ಞ (ನಾ). ೧. ವೇದಗಳ ಮಂತ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತನಾದ ವನು : ನಮ್ಮ ಪೂರೋಹಿತರು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಂತ್ರಜ್ಞರು (೨೫೩). ೨. ವಿಧ್ವಂಸನಾದ ಪ್ರಾಪ್ತನು. ೩. (ರಾಜನಿಗೆ) ಸಲಹೆ ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದವನು : ವಿಶ್ವಾಶ್ವರಜನವರು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಆಡಳಿತಗಾರರು, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಂತ್ರಜ್ಞರು (೨೫೩). ೪. ಗೊಡ್ಡಚಾರ : ನಿಯೋಗಿ : "ದಿವ್ಯಾರ್ಥವರ್ಣಾ, ಮಂತ್ರಜ್ಞ, ಸ್ವರ, ಹೇರಿಕ : — ಈ ೪ ಹೇರಿಕ" (೨೫೫. ೭೦-೭೨). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಗಾ (ನಾ). ಗುಪ್ತವಾದ ರಾಜಕಾರ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ರಹಸ್ಯವಾದ ಚರ್ಚೆ : ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ : ದುರಿತಪ್ರಕಾರದ ಮಂತ್ರಗಾಣೆ ಸಚಿವ (ಶ್ರೀರಾಮ. ೨೦೯-೧೧). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರದಂಡ (ನಾ). ಇಂದ್ರಜಾಲಿಕರು ಮಂತ್ರಪ್ರಯೋಗಮಾಡುವಾಗ ಹಿಡಿಯುವ ಕೋಲು : ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಮಂತ್ರಗಾರನು ತನ್ನ ಮಂತ್ರದಂಡದ ಮುಟ್ಟಿದ ಕೂದಲೇ ಅದ್ಭುತವಾದ ಚಮತ್ಕಾರವಾಯಿತು (೨೫೩). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರದಾತ (ನಾ). ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವವನು : ಗುರು : ಪೂರೋಹಿತ : ಅವನ ತಂದೆ ಒಬ್ಬನ ಮಂತ್ರದಾತರು. ಈತ ಊರಿನ ಮಂತ್ರೋದಾತ ಸುಪಾಕಾರ (೨೫೪. ೫೫). [ಸಂ. ಮಂತ್ರದಾತ]

ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷಿತ (ನಾ). ಜ್ಞಾನವಿದಾದರೊಂದು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ರತವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವವನು : ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ನಿಯಮಬದ್ಧನಾಗಿರುವವನು : ಪಟು ! ನಿಷ್ಕಣಿ ಪಟು ! ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷಿತಗೆ ಗುರಿ ತಪ್ಪದೆಂದು (೨೫೫. ೨೦-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷಿ (ನಾ). ೧. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ನಿಯಮ. — ಪ್ರಕ : ಅವನು ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷಿ - ತಾಳಿದಾನೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಸೋಮವಾರ ಉಪವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (೨೫೩). ೨. ಗುರುವಿನಿಂದ ಜ್ಞಾನವಿದಾದರೊಂದು ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಉಪದೇಶವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು : ಗುರುವಿನಿಂದ ಶಿಷ್ಯನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶವಾದ ಮಂತ್ರವೇ ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷಿಯು (೨೫೫. ೨೦). ಶಿಷ್ಯನ ಪರನಾಗಿ ಪಂಚಾಂಗಿಯು ಶಿಷ್ಯಗೊಳಿಸುವುದೇ ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷಿಯವೆಂದೂ (೨೫೫. ೬-೭-೮). [ಸಂ. ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷಿ]

ಮಂತ್ರದೇವತೆ (ನಾ). ಮಂತ್ರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆ : ದೇವಂ ಪಾರ್ವತ ಮಂತ್ರದೇವತೆಗಳ (೨೫೫. ೧-೨೯) : ಮನುಷ್ಯಮಂತ್ರದೇವತೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ (೨೫೫. ೬-೧೯). [ಸಂ. ಮಂತ್ರದೇವತಾ]

ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟ (ನಾ). ಮಂತ್ರಗಳ ತತ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ

ವನು. — ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವವನು : ಪುಷ್ಪಿ : ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದೊರಕಿ ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟರಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮಂತ್ರಕರ್ತನೂ ಅಗಿಲ್ಲ (ಮಹಾ. ೨೦). [ಸಂ. ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟ]

ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರ (ನಾ). = ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟ : ಕೌಂಚದರ್ಶನ ಕವಿಯು ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರ (೨೫೫. ೨೨-೨೩). [ಸಂ. ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟ]

ಮಂತ್ರಪಿಂಡ (ನಾ). [ವೀಶ್ವ] ಮಂತ್ರಪೂಜನಾದ ದೇಹ : ಎನಿಸಿದ ಮಂತ್ರಪಿಂಡ ಎನಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯಪಿಂಡ ಎನಿಸಿದ ಪಾಯುಷ್ಪಾಣಿ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮವು ಎನಿಸಿದನು ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿ ಎಂದು (೨೫೫. ೨೨-೨೯) : ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಧರಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಶರೀರವು ಮಂತ್ರಪಿಂಡವೆನಿಸಿತು (೨೫೫. ೨೨). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಪುರಾಣ (ನಾ). ಏಕಚಿತ್ತದಿಂದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು : ಮಂತ್ರಜ್ಞಪ : ಯಂತ್ರೋದ್ಧಾರಣ, ಮಂತ್ರ ಪುರಾಣ . . . ಮೊದಲಾದ ವಿವರಗಳು . . . ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮ ದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರವಾಗಿವೆ (೨೫೫. ೭೩). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಪುಷ್ಪ (ನಾ). ದೇವರಿಗೆ ಮಹಾಮಂಗಳಾರ್ಥಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಹೂವು ಮತ್ತು ಆಗ ಹೇಳುವ ಮಂತ್ರಸಮುದಾಯ : ರಾಜಾಧಿರಾಜನೊಬ್ಬ ಮಂತ್ರಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿದರು ಒಬ್ಬ ಪುರಂದರವಿಠಲನು (೨೫೫. ೨-೨೯-೩) : ದುಂತ್ರವಾದಂತೆಗೆ ಮಂತ್ರ[ಪುಷ್ಪ]. ಸುಮಂತ್ರ[ಪುಷ್ಪ] ಮಂತ್ರ[ಪುಷ್ಪ] ನಿರ್ವಾಣ[ಪುಷ್ಪ] ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಂ ಗಮ್ಯು ಪುಷ್ಪಮುಟ್ಟು (೨೫೫. ೧೨-೨೪ ೫). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಪೂತ (ನಾ). ಮಂತ್ರದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದುದು. — ಪರಿಶುದ್ಧವಾದುದು : ಮಂತ್ರಪೂತವಾದ ಈ ಪರ್ವತದಿಂದ ನಿನ್ನ ಶರೀರ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು (೨೫೫. ೨೨-೨೯). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಪ್ರಮಿತ (ನಾ). ರಹಸ್ಯಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೆದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದವನು : ಸಮರಸಯಸಾಧಾರು ಮಂತ್ರಪ್ರಮಿತರಾಯಪದವು ವಧಾವಿಪ್ರವೇಶಾಕ್ಷದ ಫಾಯದಲಿ ಕಳವಳಿಸುವವರಾಯ (೨೫೫. ೨-೨೩) : p ಇಲ್ಲಿ 'ಭಾಂತ್' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಮಿತ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ. [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಮುಕ್ತ (ನಾ). ಮಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಆಯುಧ : ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರ : ಅಗ್ನಿಪುರಾಣವು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಅಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಶಸ್ತ್ರಗಳೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನ್ನು (೧) ಯಂತ್ರಮುಕ್ತ, (೨) ಪಾಣಮುಕ್ತ, (೩) ಮಂತ್ರಮುಕ್ತ, (೪) ಮುಕ್ತಸಂಧಾರಿತ (ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದದ್ದು) ಎಂದು ನಾಲ್ಕಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತದೆ (೨೫೫. ೨೭). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧ (ನಾ). ಮಾಟ, ಪಶಿಕರಣ ಮುಂತಾದ ಮಂತ್ರದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದೊಂಕೆ ಮರಳಿದವನು. — ಪರವಶನಾದವನು : ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣಪರಮಹಂಸರ ಮಾತು ನರೇಂದ್ರನನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು (೨೫೫. ೨೩) : ಈ ಅದ್ಭುತವಾದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಲ್ಲವರು ಇವರಿಂದ ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರಾಗುತ್ತಾರೆ (೨೫೫. ೨೪). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಯೋಗ (ನಾ). ಮಂತ್ರಸಾಧನೆ : ಮಂತ್ರದ ಅನುಸಂಧಾನ : ಪೂಜನಾದ ಮಂತ್ರಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮನೋಲಯವಹುದೇ ಮಂತ್ರಯೋಗವೆನಿಸುವುದು (೨೫೫. ೨೯) : ಆಗಮೋಕ್ತಮಾರ್ಗದಿಂದ ಜಪಮಾಲಿಕೆಯಿಂದ ಅಂಗುಷ್ಠಮಧ್ಯಮಗಳಿಂದ ಉಪಾಂಶುರೂಪದಿಂದ ಧ್ಯಾನಪೂರ್ವಕದಿಂದ ಜಪವಂ ಮಾಡುವುದೇ ಮಂತ್ರಯೋಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ (೨೫೫. ೨೦೬-೨೨) : ಈ ಮಂತ್ರಗಳ ಜಪದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಕಾಲ

ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಾರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ "ಮಂತ್ರಯೋಗ" ಎಂದು ಹೆಸರು (ಶಾಕ. ೦೨೯). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರವಾದ (ನಾ). ೧. ಯಕ್ಷಿಣೀವಿದ್ಯೆ : ಇಂದ್ರಹಾಲ : ವಾಣ್ಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಂ ಮಂತ್ರವಾದಂ ವೊದಲಾಗಿದೆಮು ಶಾಪ್ಯಂಗಳೆಲ್ಲಮನೋ ಕೂಸನೋದಿಸಿದಾ (ಶಾಕ. ೨೩-೦೩); ಜ್ಯೋತಿಷ ಮಂತ್ರವಾದದೇವಯೋ ವಿಧ್ಯಾಂಸರೋಳ್ ಸ್ತ್ರೀಯುರೋಳ್ ದೊರೆಗಳೆಡೆ ಒಂ ಮೇಲೆ (ಕೂಸುಡ. ೩೩); ವಿಗಡಮುನಿ ಚಿತ್ತಾಕರೂಪದ ಮಂತ್ರವಾದವು . . . ಚಿತ್ರವಾಯ್ದು ವರ್ತಿಯ ಬರವಿನಲಿ (ಕುಚ್ಯ. ೩-೩). ೨. ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು : ಆಚಾರ್ಯಾಸಂತ ಮಡಲ್ಪಕ್ಕುವಂ ತೋರ್ಪದೇ ಮಂತ್ರವಾದ ವೆಸುವುದು (೦೩೯. ೪). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರವಾದಿ (ನಾ). ೧. ದೇವಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವನು : ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವವನು. ೨. ಯಕ್ಷಿಣೀವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು: ಐಂದ್ರಹಾಲಿಕ : ಮಂತ್ರಿಕ : ವಿವಿಧ ಮನೆಕರೂಪದಿಂದ ದವನಪಂ ಬಳಿದು ಕೊಟ್ಟನರ್ಥವನ್ನಾ ದಿವ್ಯೀಂದ್ರಂ ಬಳವಿಯು ಮಂತ್ರ ವಾದಿಯನೆ ಮಹಾಬಲ್ಲ ಸಮಾಧಂ (೦೩೦೩. ೦೦-೦೦). ೩. ಜನರನ್ನು ಪೀಡಿಸುವ ಭೂತಪ್ರೇತಪಿಶುನಾದಿ ಬಾಧೆಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುವವನು : ವಾಮೋಬಾರಿ : ಬಡತನವೆಂಬ ಮಂತ್ರ ವಾದಿ ಹೊಗಲು ಬಡನೆ ನುಡಿದರು (೦೩೦. ೦೩); ಎಲವು ಬಾಪ್ಯಗ್ರಹದ ಬಾಧೆಯ ನಿವಾರಣೆಯೆರೆ ಮಂತ್ರವಾದಿಗಳು (ಕುಚ್ಯ. ೦೩-೦೦); ಮಂತ್ರವಾದಿ ಎಂಬವನು ಊರನ್ನು ಒಣ್ಣೆ ನೆ ತೆರೆಯುವುದರೊಳಗೆ ಸುಟ್ಟು ಬಡಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಾರನೆಂದು ಅವರ ತೀವ್ರ (ಶಾಕ. ೧. ೦೩೦). [ಸಂ. ಮಂತ್ರವಾದಿನಾ]

ಮಂತ್ರವಾದಿನಿ (ನಾ). ಮಾಯಾವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವಳು; ಮಾಟಗಾತಿ : 'ಶನಿವಸರ . ಮಂತ್ರವಾದಿನಾ ಮಂತ್ರವಾದಿಯು ಮರೆತೆಯೇ? (೦೩೦. ೩೩-೦). [ಸಂ. ಮಂತ್ರವಾದಿನೀ]

ಮಂತ್ರವಿದ್ (ನಾ). ೧. ಮಾಟ. ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ಮಂತ್ರವಾದಿ : ಕಪಲತಯುಮಾಕಿಗಮಂಗಳಂ ಕ್ಷೇಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯೇಪಕಾಂಮಪ್ಪ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಯಂ ಮಂತ್ರವಿದರುಪದೇಶದಿಂದ ಮಂತ್ರರೂಪವೇದನವ್ಯಾಜದಿಂದ ಪರಿಹಾರಿಸೆಯರ ಕೆಜ್ಯೊಳ್ಳು ವ್ಯವಂ (೦೩೦೩. ೩-೦೦ ಪ). ೨. ಮಂತ್ರಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ರೋಗವಿಷ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೋಗಿರಾಡಿಸುವವನು : ಅಪಿವಪ್ಪನೇ ಮಂತ್ರಕ ದಯೆಯಿಂದ ಮಂತ್ರಪದಿಯಂ ಮಾಪ್ಪುದು ಮಂತ್ರವಿದ (ಕುಚ್ಯ. ೩-೦೦೦). [ಸಂ. ಮಂತ್ರವಿದ]

ಮಂತ್ರವೈದ್ಯ (ನಾ). = ಮಂತ್ರವಿದ ೨ : ಗುರೂಪದೇಶ ಮಂತ್ರವೈದ್ಯ ಜಂಗಮೋಪದೇಶ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ ನೋಡು (೦೩೩. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮೊದಲ ಮಂತ್ರಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ : ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದರುಪುದೆ ಮಹಾಂಜು ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಯು ದೈವಪಂಚಾಯತ (೦೩೦೩. ೦೨-೦೦). ೨. ಹಿಂದೆ ರಾಜನಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿ. ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ರಾಜನೀತಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ : ಕಾರ್ಯಾಂತರೋಪಾರ್ಥಮಂ ನೆನೆದು ತೀವ್ರ ಧರಾಧೀಶ್ವರಂ ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಗೆ ಜಪ್ತಭೂಮಿಯಾನಂ (ಕುಚ್ಯ. ೩-೦೦); ಒಂದಿರೋಳುಂಚಲದಲಿ ಛಿದ್ರಿಸಿ ಕೊಲ್ಲುವ ಮುನಿದೊಡೆ ಮಂತ್ರ ಶಕ್ತಿಯೊಳಕುಸುಡ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮೊಳೆವರು ವಾಮುಘಾದಲಿ (ಕುಚ್ಯ. ೩-೩೩). ೩. ಅಭಿಚಾರ : ಮಾಟ : ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನದು ಅದ್ವಿತೀ ಎಂಬ ಮೈ ನನಗೆ (ಕುಚ್ಯ. ೩೩೦). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಶಾಲೆ (ನಾ). (ಅರಸನು) ಮಂತ್ರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಗವನವಾದ

ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸುವ ಮನೆ : ನಿರ್ಣಿತಮಂತ್ರಶಾಲೆ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದಂ ಸನ್ಮಾನಪ್ಪದೊಂ ಲ್ರಮಂದಪ್ಪದ ವಿವರಣೆ ಮಂತ್ರಶಾಲೆಯಂ ಪೊಜಮಟ್ಟು ಬಂದು (೦೩೦೩. ೩-೦ ಪ) : ವಾಲಿ ಮಂತ್ರಶಾಲೆಯಂ ಸುಗ್ರೀವದೇವರಸು ಪೊಕ್ಕು ಮಂತ್ರಮಂಡಲಮು ಮಾಪ್ಪವರನಮುಮುಂ ಬರಿಸಿ (೦೩೦೩. ೦೦-೦೩೯ ಪ).

[ಸಂ. ಮಂತ್ರಶಾಲೆ]

ಮಂತ್ರಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ (ನಾ). ತನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ಈ ವಿಧವಾದ ಮಂತ್ರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರೇ ಋಷಿಗಳು (೦೩೦೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಸಾನಿ (ನಾ). ೧. ಮಾಟಮಾಡುವವಳು : ಮಾಟಗಾತಿ : ಆ ಮುದುಕ ಮಂತ್ರಸಾನಿ (೦೩೦೩. ೩೩). ೨. ಹೆರಿಗೆ ಮಾಡಿಸುವ ವೈದ್ಯಿಯವಳು : ಸೂಲಗಿತ್ತಿ : ಈ ಪೊಳಲ ಮಂತ್ರಸಾನಿಬುಲೆಲ್ಲರನ್ನಾ ಒಡಿದು . . . ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವರಂತೆ (ಕುಚ್ಯ. ೩೩. ೩೩). [ಮಂತ್ರ + ಸಾನಿ. / ತಲು. ಮಂತ್ರಸಾನಿ, ಮಂತ್ರಸಾನಿ]

ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ಮಂತ್ರದ ಬಲವನ್ನು ಪಡೆದಿರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು : ಮಹನೀಯಂ ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಂ ಬಡೆ ಒಡಿದ ಮಹಾಮುದ್ರೆಯಂ ಕಂಡು ಬುಪ್ಯಗ್ರಹಮಾಡಂ ಶಾಂತಿಯು ತಾಳುವ ತೆಜದ (ಶಾಕ. ೩-೦೨೯). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ೧. ಮಂತ್ರದ ಬಲವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. - ಶಕ್ತಿ : ಕಾಮೇಶ್ವರಮಂತ್ರಮಂ ಲಕ್ಷಮಂ ಜಟಿ ಅದರ ಪತ್ತನೆಯ ಭಾಗ ಮಂತ್ರಗ್ರಹ ಕೂವಂ ಕೋಮಮಂ ಗೈಯಲು ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಯಪ್ಪದು (ಕುಚ್ಯ. ೩೩); ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ನನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಶ್ವಾನಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ನನ್ನ ಮಗ ತೇಜಸ್ಕಾರಿ, ವೀರ, ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನು (ಕುಚ್ಯ. ೩೩). ೨. ಮಾಟ, ವಶೀಕರಣ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ಯೆ : ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಯೊ . . . ಮೇಣ್ ವರಾಪಕಪತ್ರಕಪ್ಪು ರಮಣಿವರೈವರ ವಶೀಕರಣ (ಕುಚ್ಯ. ೦೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆ (ನಾ). ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಅರಿಸಿನ ಅಥವಾ ಕುಂಕುಮದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿದ ಅಕ್ಷಿ : ಅಕ್ಷತೆ : ಆ ಪಂಚಪ್ಪನು ಸ್ವಪ್ನ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನಿತ್ತು (ಕುಚ್ಯ. ೩-೩೩) : ನಿಜಿಲ ಭೂಸುರರುಂಪ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಂದು ಕೊಳುಕಳ್ಳಿಡಿದ ಜಯರವದೊಡನೆ ರಥ ವೇಜವನು ಕರಿದೋಣ (ಕುಚ್ಯ. ೩-೦೩); ಬರಲಾ ಸ್ವಮಾಜಕಂ ಸೋದರವೆರಸಿ . . . ಪರಸಿ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನಿತ್ತು (ಕುಚ್ಯ. ೩-೦೨೯). [ಸಂ. ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆ]

ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರ (ನಾ). ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣ : ಮಂತ್ರಘಟಿತವಾದ ಅಕ್ಷರ : ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರನಿಯಮದಿನಧಿಮಂತ್ರಿ ಬರಿಸಿದೊಡೆ ವಾಯು ದೇವಂ ಬಂದಂ ಮಂತ್ರಂ ಪೇಟನೆ (ಕುಚ್ಯ. ೩-೦೨೯); ಎನಗಂ ಸಮೋ ಹನಮುದುಕ್ಕು ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರ ಸೂನುತವನವೆಂಬ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರದಿಂದ (ಕುಚ್ಯ. ೦. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಾಗಮ (ನಾ). ಮಂತ್ರದ ಉಚ್ಚಾರಣೆ; ಮಂತ್ರಪಠಣ : ಪೂರೆಯುವ ಕೈಲಾಗಮದಿನ ಕಮಂಜಕಮಂತ್ರಾಗಮದಲಿಚ್ಚತನೊಂದೇ ನಿಮಿಷವಲಿ (ಕುಚ್ಯ. ೦೦-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಾಗಾರ (ನಾ). = ಮಂತ್ರಶಾಲೆ : ಮಂತ್ರಾಗಾರದಿಂದ ಕ್ಷಿತಿಪತಿ ಪೊಜಮಟ್ಟು (ಕುಚ್ಯ. ೩-೦೩೦). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಾಧ್ಯ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವ

ಅರುಮಾಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಮಂತ್ರರೂಪವಾದ ಮರ್ಗಾಃ :
ವರ್ಣಾಧ್ಯ, ಪದಾಧ್ಯ, ಮಂತ್ರಾಧ್ಯ (ಇವು ಮೂರು ಶಬ್ದಾಧ್ಯಗಳು)
(೨೫೩೦. ೨-೩೩೦); ಮತ್ತೆರಡಕ್ಕರಗಳೇ ವರ್ಣಾಧ್ಯ. ಈ ಮರ್ಗಗಳ
ಮೂಲಕ ಪದಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಪದಾಧ್ಯ. ಈ ಪದಗಳ
ಮೂಲಕ ಮಂತ್ರಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಮಂತ್ರಾಧ್ಯ
(೨೫೩೦. ೨೨). 'ಪದಾಧ್ಯ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮಂತ್ರಾಧ್ಯನ್]

ಮಂತ್ರಾನುಷ್ಠಾನ (ನಾ). ಮಂತ್ರಸಹಿತವಾದ ವಿಧಿ. - ಆಚರಣೆ :
ವಿಧಾವಿಶದಮೂಲವನತೋಧಂ ನಾನಾವಿಧಮಂತ್ರಾನುಷ್ಠಾನಪ್ರಧಾನ
ನುಪವಾಸದಿಂ ಪ್ರಾಕೃತಮನಿರ್ದಂ (೩೩೩. ೧೨-೬೪); ಚಿನ್ನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದ
ಒಂದು ಗೋವಿನ ಉದರದೊಳಗೆ . . . ಕಂಠಕುಂಠಂ, ಮಂತ್ರಾ
ನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಈಚೆಗೆ ಬಂದರು (೨೫೩೦. ೨೬೬). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಾಲಯ (ನಾ). = ಮಂತ್ರಶಾಲೆ : ಸಚಿವರೊಡವರೆ ಪತಿ ಮಂತ್ರಾ
ಲಯಕ ಬಂದು ಮಂತ್ರಗವಿರ್ದಂ (೩೩೩. ೬-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಾಲಯ (ನಾ). ಅಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲುಜಿಲ್ಲೆಯ
ಅವಮಾನಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ : ಶ್ರೀ
ರಾಘವೇಂದ್ರರು ಮಂತ್ರಾಲಯ(ಮಂಜಾಲಿ)ವನ್ನು ಸೇರಿಮೊಡನೆಯೇ
ಮೊದಲು ಕಾಲದೇವಿ ಮಂಜಾಲಯಕ್ಕೆ ನರಕ ಮಾಡಿದರು (೩೩೩. ೩೩೪);
ಮಂತ್ರಾಲಯ . . . ಇಲ್ಲಿ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠ ಹಾಗೂ
ಬೃಂದಾವನದಿದೆ (೨೫೩೦. ೨೬೬. ೧೬೪).

[೨ ಇದು 'ಮಂಜಾಲಿ' (ಗ್ರಾಮ) ಎಂಬುದರ ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣ]

ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ. 'ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ' (ನಾ). ರಾಜಕಾರ್ಯ
ಮಂತ್ರಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು
ಅಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಮಾಡುವ ಸಮಾಲೋಚನೆ. - ಬೇರ್ : ವಿಜಯಭೂತಿ
ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯೊಳ ದುಪರಾಜನಿಗೆ ಬಿಜಯನಟ್ಟಿ (೨೫೩೦. ೨-೩೩೩);
ಧರ್ಮರಾಯನು . . . ಭವ್ಯಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿ
ಕೊಂಡು ರಾಜಾಸನೆಯಾಗದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿದನು
(೨೫೩೦. ೪). ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ : ದೇವಪುಟಗುಣ ಪರಿವು ಬಹುದಿಧ
ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನನಗಿ (೨೫೩೦. ೨-೩-೩೩).

[ಸಂ. ಮಂತ್ರಾಲೋಚನ]

ಮಂತ್ರಾವಾಸ (ನಾ). = ಮಂತ್ರಶಾಲೆ : ಮೂರ್ಧರದ ಮಂತ್ರಾವಾಸದೊಳ
ಮಂತ್ರನಿಶ್ಚಿತನಾಗೀಡೆ ಕಾದಿವಲ್ಲದಿಳಿಯಂ ನೀನೆತುಮೇನಿತ್ತವರೊ
(೨೫೩೦. ೪-೬೬). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಾಸ್ಥ (ನಾ). ಇಂದ್ರ. ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು
ಅವಾಹನೆಯಾಗಿರುವರೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಬಾಣಿ ಮಂತ್ರಾದ ಅಸ್ಥ :
ದನುಜ ಮನದಲಿ ಕಡುಗಿ ಮಂತ್ರಾಸ್ಥವನು ತೊಡಪನಾಪವಾಗ್ಯದಲಿ
(೨೫೩೦. ೨-೩೦); ಪುತುರೇ ತರಣಿ ಮಂತ್ರಾಸ್ಥಪ್ರತೀಕಾರುತಾತುರ್ಯ
ಮುಂಟಲಾ ನಿನ್ನೊಳದು ಲೇಸು (೩೩೩. ೧-೬೪). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ 'ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ' ನೋ.

ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ೧. ವೇದಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪುಶ್ಯಮವಿರುವವನು.
೨. ಮಂತ್ರಗಾರ : ಇಂದ್ರಜಾಲಿಕ : ಎದ್ದುಕೊಂಡು ರಕ್ತಸೂಳ . . .
ಮಂತ್ರಿಯ ಮುಂದೆ ಮಂತ್ರಕೆ ಬೆದರುತೋಡುವ ಮರುಳ್ಳನೆ ಹೋರಿ
ಧೂಳಿ ತರಗಿ ಕೈನು ಕಸಡ್ಡಿಗೆಗೆ ಹಿಂಡು ಬೆದಿದುದು (೩೩೩. ೧-೩೩೩).
೩. = ಮಂತ್ರವಿದ ೨ : ದಪ್ಪನೊಳ ಕರಂ ಸುರಚರ
ಶಾಂತಿಯಂ ನೆಗಲಿ ಮಂತ್ರಿ ಪೊಗಲೈದು ಮಂ(೨೫೩೦. ೩) ಪ್ರಿಯಲ್ಲನೇ
(೩೩೩. ೬-೧೦೦). ೪. ಅರಸನಿಗೆ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೊಡುವವನು : ಸಚಿವ :
'ಮಂತ್ರೀ, ಮುದ್ರಿಕಾರ್ಯ, ಅಮಾತ್ಯ, ಸಚಿವ : ಈ ೪ ಮಂತ್ರಿ'

(೨೫೩೦. ೬-೩೩೩); ಮಂತ್ರಿ ಪುರೋಹಿತ ಶ್ರೀಕರಣಮಂತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತರಂ
ಅಪಾನೂರ್ವರಂ ಸುತಂ . . . ಕೊಟ್ಟಿರ್ (೨೫. ೨೫. ೨೪-೬;
೩೩೩ ೩೩); ನಾನಾ ಚಮತ್ಕಾರವಂ ಅಜಾಯಲ್ಪದೊಡೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗು
(೩೩೩. ೬. ೬೬). ೫. ಪ್ರಹಾತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ
ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವವನು : ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮನಗೇ ಮೋಟಾರು
ಮೋಯಿತು (೩೩೩. ೬೪). 'ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಮಂತ್ರಿನ್]

ಮಂತ್ರಿತ (ಗು). ೧. ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ : ಸಲಹೆಯನ್ನು
ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ. ೨. ಮಂತ್ರ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟ : ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿದ :
ಮದವಾಸ ಮರುಮುಖ ಗಂಗಮೊಳ್ಳಲದೇವತೆಯುಸರ್ವಗದ ಮಂತ್ರಿ
ತೋರಿಸುವನು ವರಪ್ರಜ್ಞಪದ ಪೊಗಳಸಮಂ ತುಂಬ . . . ಈಡುಲ್ಪ
(೩೩೩. ೬೪-೧). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಿತನ (ನಾ). ಸಚಿವನ ಪದವಿ. - ಹುದ್ದೆ : ಆತನು ನಿನ್ನಗೆ ಮಂತ್ರಿ
ತನಕ್ಕೆ ಕಳೆದನು (೨೫೩. ೩-೬). [ಮಂತ್ರಿ + ತನ]

ಮಂತ್ರಿತ್ವ (ನಾ). = ಮಂತ್ರಿತನ : ನಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕರ ಕಾಲಕ್ಕೆ
ಮಂತ್ರಿತ್ವ ಹೋಗಿ ಕೇವಲ ಶಾಸನಾಧೀನಗಳ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿತ್ತು
(೨೫೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಿತ (ನಾ). ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದವನು : ಭೂಸೂರರ
ವಿರೂಪಾಕ್ಷನುತ ಲಿಂಗಮಂತ್ರಿತಂ ವಿರುಚಿದ ಕದ್ವಿಗರ ಕೈಬಿಡುನಂಗೀ
ಕಂಪದಲಿಬಿಡುನರ್ಕಳಂ (೨೫೩. ೧೦೦); ನೀಲಗಿರಿಮಹಾತ್ಮ್ಯಯಂ
ಮಂತ್ರಿತಂ ಕಥಿಸಿದಂ (೨೫೩. ೬೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ (ನಾ). ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಹೊಣೆ
ಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಸಚಿವಸಮಿತಿ : ವಾಲಿ . . . ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ
(೨೫೩. ೪) ಮುಮುನಾಪ್ರಪಂಜನಮುಮಂ ಬಿಡಿ (೨೫೩. ೧೦-೧೬೪);
ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಅಥವಾ ಮಹಾಮಾತ್ಯನು, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ
ನೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು (೨೫೩. ೩೩೦). ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ : ಚಿನ್ನಾವಳಿಯ
ನಂತರ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳವು ಸಭೆ ಸೇರಿತು (೩೩೩).

[ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ 'ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ' ನೋ.

ಮಂತ್ರಿಸಂಪುಟ (ನಾ). = ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ : ಮಂತ್ರಿಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ
ಪಕ್ಷಗಳು ಜಾಲನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ನಿರ್ದೇಶನದ ಶಕ್ತ್ಯುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತ
ಬಂದಿವೆ (೨೫೩. ೨); ಮಂತ್ರಿಸಂಪುಟವು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು
ತೋರಿದಾಗ ರಾಜನು ಅದಕ್ಕೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ಪುನಃಪರಿಷ್ಕರಿಸ
ಬಹುದು (೨೫೩. ೧೦೨). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ದುಷ್ಟ. ಯಾಗ. ಹೋಪಂ. ಪೂಜೆ ಮೊದಲಾದ
ಧಾರ್ಮಿಕಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಲಿ ಪವಿತ್ರ
ಗೊಳಿಸಲು ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು
ಪಠಿಸು : ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಪತು ಉಪಾಕ್ಯತಮುಂಬುದು (೨೫೩. ೬೪-೨೬೩).

೨. ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸು. - ಪಠಿಸು. - ಹೇಳು : ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ
ದೇವರ್ಷಿ ವಿಷ್ಣೋತಮರನುಮತದಿಂ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಂ ಮಂತ್ರಿಸಿ . . .
ಹೋಮಮುಂ ಮಾಡುತ್ತಿರ್ (೨೫೩. ೧೦-೬೬); ಮಹಾದೇವಿಯಂ
ಪರಿಸಿದನು ಮಂತ್ರಿಸುತ ಓಂ ಶಾಂತಿಯಂ (೨೫೩. ೧೬೬-೪೨). ೩.
ವಿಷ. ರೋಗ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ
ಮಂತ್ರ ಹಾಕು : ಗಾರುಡಿಗರ್ ಬಂದು ಕಂಡು ತಮ್ಮತಮ್ಮಜೀವದೊಂ
ಮಂತ್ರಿಸಿದೊಡಂತುಂ ನಿರ್ವಿಷಮಾಗಿದರ್ಭಯಂ (೨೫೩. ೧೦೩-೧೦೩);
ಗಾರುಡಿಗರು . . . ಬಂದು ಮಂತ್ರಿಸಿ ಸಾಗವಿದದಿಂ ಮಡಿದ ರಾಯನ

ನಾಗದಯ್ಯೋ ತಮ್ಮ ಕೈಯಲೆನುತ್ತ ತೊಲಗವರು (೩೩೫. ೧೬-೩೩).
ಮಂತ್ರಜಲದಲಿ ತೊಲಿದು ಫಾಯವ ಮಂತ್ರಿಸುತ ಕರ್ಪರದ ಕವಳದ
ಯಂತ್ರರಕ್ಷೆಯಲವನವನ ಸಂತ್ಸು ಮಲಗಿಸುತ (೩೩೫. ೩೩-೩೬).
೪. ಬಾಣ, ಜಲ, ದರ್ಭ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿ
ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಯಾವುದಾದರೂ ದೇವತೆಯನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ
ಮಂತ್ರ ಹಾಕು : ಹರಶರಾರಂ ನೆನೆದು ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯ ಮಂತ್ರದಿ
ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಸುರುಚಿರ ಭೂತಮಂ ತಳದು ಕಾಂ ತೊಡೆಯಲ್ವ ತತ್ಕೂಲೆ
ಪರಿಪುಷಲು (೩೩೫. ೪೯-೫೯); ಬಿಸವ ರುತವ ತೊಳೆತೊಳಿದು ಮಂತ್ರಿಸಿದ
ಸಲಿವ ಮಂತ್ರಿಸು (೩೩೫. ೬೦-೬೩); ಜಗಜಗಿಸುವ ಮೂಡಿಯಿಂ
ತೆಗೆದು ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರವೊಂದಮಂ ಮಂತ್ರಿಸುತುಂ ಮಗುಳ್ವೊಂ (೩೩೫. ೬೩-೬೪).
೫. ಸಲಹೆ ನೀಡು : ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಹೇಳು : ಮಂತ್ರಿಸಲ್
ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗ್ನಿ ಗುರುಮಾಪ್ತನಿ ಮೂರ್ತಿಯಿಂ, ಭರತನಾಕನ ಹಿಂದೆ
ಪದವನ್ (೩೩೫. ೬೫-೬೯). [ಮಂತ್ರ + - ಇತ್ಯು]

ಮಂತ್ರೋದಕ (ನಾ). ಮಂತ್ರಪಠಾದಿಂದ ಪವಿತ್ರಗೊಂಡ ನೀರು :
ಮಂತ್ರಪೂತವಾದ ಜಲ : ಕುಡಿಸಿದರು ಮಂತ್ರೋದಕವನ್ನೊಳಗಡು
ಕರಾಣು ಮುಟ್ಟಿ ಮಂತ್ರಿಸಿ ತೊಡೆದರವಳೊಪರಿಗಳನು ನೈವಳಿನ
ಯೊರದಲಿ (೩೩೫. ೭೦-೭೨). [ಸಂ.]

ಮಂಥ (ನಾ). ೧. ಕಡೆಯುವುದು. ೨. ಕಲಕುವುದು ; ಅಲುಗಾಡಿ
ಸುವುದು. ೩. ಕೊಲ್ಲುವುದು ; ನಾಕಪಡಿಸುವುದು ; ಅಲುಗಾಡಿ ಸಾಗಿಸುವ
ಮಂಥಮೂಢನಂತು ಒಂದಿತ್ತನೋ ಅವನ ಪೊರೆಗಮ್ಮನು (೩೩೫. ೭೩-
೭೪). ೪. ತುಪ್ಪದಿಂದ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಹುರಿಹಿಟ್ಟನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ
ಹದವಾಗಿ ಕಲಸಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾನೀಯ.
೫. ಕಡೆಗೋಲು ; ಮಂತ್ರ : "ಮಂಥಾ, ಮಂಥ : ... ಮಿಹ : - ಈ
೫ ಕಡೆಗೋಲ" (೩೩೫. ೭೫-೭೬). ೬. "ಸೂರ್ಯ ; ರವಿ.
೭. ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣ. ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಣ್ಣು ಬೀಜ. ೯. ಕಣ್ಣಿನ
ಪಿಸುರು. ೧೦. (ಯಾವ) ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಉಜ್ಜುವ
ಸಾಧನ ; ಬನ್ನಿಯ ಕೊಂಡು ; ಅರಣಿ. ೧೧. ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು
ತೊಳಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸೌಟು. ೧೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಜಿಂಕೆ. [ಸಂ.]

ಮಂಥನ (ನಾ). ೧. ಕಡೆಯುವುದು ; ಮಂಥಿಸುವುದು : ಮಂಥನ
ಬೃಂಹದರ್ಶನ ತುರಂಗಮ ಹೇತುಕಘೋಷಮಾದಮೋದಲಿ ಪದೋಧಿ
ಮಂಥನಮಹಾರವಮಂ ಗೆರೆ (೩೩೫. ೭೭-೭೮) ; ಒಂದು ಮಂಥನವನು
ಗೊಂಬೆದಂ ಕಡೆಯಂಬರು (೩೩೫. ೭೯-೮೦) ; ಅನುಭವದ ಪಾಠೋಳು
ವಿಚಾರಮಂಥನವಾಣ ಜನಿಯಾಂ ಜ್ಞಾನವನೀತವದೆ ಸುವಿದಂ
(೩೩೫. ೮೧-೮೨). ೨. ಕಡೆಗೋಲು ; ಮಂತ್ರ. ೩. ಅರಣಿಯನ್ನು
ಯಾವಾಗ್ನಿಗಾಗಿ ಉಜ್ಜುವುದು : ಬನ್ನಿಕೊಂಡನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಂಥನ
ಮಾಡಿದರೆ ಬೆಂಕಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ (೩೩೫). ೪. ಯಾವುದಾದರೊಂದು
ವಿಷಯದ ಕೊಲಂಕಪವಾದ ಚರ್ಚೆ-ವಿಚಾರ : ಮಾತಿಲ್ಲದ ಮಂಥನ
(೩೩೫. ಮಂಥನ) ಮಾಡಿ ಮೆಚೆದೆ ಜನವಾ (೩೩೫. ೮೩-೮೪).
೫. (ಮನಸ್ಸಿನ) ತುಡಿತ ; ಹೊಯ್ದಾಟ : ಮಧುರಮಾತನೆಯ
ಮಂಥನ ಎದೆಯಿಂದಿಳಿದು ಉದರವತ್ತ ಕೊಡಲಿ (೩೩೫. ೮೫). [ಸಂ.]

ಮಂಥನಿ (ನಾ). ೧. ಮೊಸರು ಕಡೆಯುವ ಪಾತ್ರೆ ; ಗಡಿಗೆ :
"ಮಂಥಾನಿ ಗರ್ಗಾಂತ್ರಿ ಮೊಸರು ಕಡೆಯುವ ಗಡಿಗೆ. ಗುಡಾಣ" (೩೩೫. ೮೬). ೨. ಮರದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು
ಹತ್ತಿಸುವಿಕೆ. [ಸಂ. ಮಂಥನ]

ಮಂಥರ (ಗು). ೧. ನಿಧಾನವಾದ ; ಮಂದಗತಿಯ ; ಮದಮಂಥರ

ಗಮನಾರ್ಥವಾನ ಮನ್ಮಥರವ್ಯಾಪಾರವಿಫಲೀಕರಣಕರಗಮನಾಂ ಅಪ್ಪ
ಜನಯೋಗಿಗೆ ಏಕೈಕಂ ಸ್ವೀಯಾಧಾಪೋಷಣ ಜಯಮುಕ್ತಂ (೩೩೫. ೮೭-೮೮).
೨. ಅಲಸ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಜಡವಾದ : ನಿರತಿಶಯಮುಕ್ತಮದು ...
ಗುರುಜಘವತ್ಸನಭರಮಂಭರಲೀಲಾಲವಿಲಾಸಿನೀಚತಂದೋರ್ (೩೩೫.
೮೯-೯೦) ; ಗುರುಕುಲೀಭರತ್ಸನಭರೀಚಾರುಭರತ್ಸತಿಯಂ ಸ್ವಭಾವಮಂಭರ
ಗತಿಯವ್ವ ತನ್ನಿಗೆ ... ಗರ್ಭದೊಳ್ ಧಿಯೊಡಬುತಂ ಬಳಿಯ
(೩೩೫. ೯೧-೯೨). ೩. ದಡ್ಡತನದ : ಮೂರ್ಖತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ.
೪. ತಗ್ಗಾದ ; ಕೆಳಸ್ತರದ. ೫. ವಾಗಿದ : ವಕ್ರವಾದ.
೬. ಅಗಲವಾದ ; ವಿಸ್ತಾರವಾದ. (ನಾ). ೭. ನಿಧಾನವಾಗಿ
ನಡೆಯುವವನು : "ಮಂದಗಮಿವಾ, ಮಂಥರ. - ೨ ಬೆಲ್ಲಗೆ ನಡೆಯು
ವವನ" (೩೩೫. ೯೩-೯೪). ೮. ಸೋಮಾರಿ ; ಜಡ ; ಅಲಸ ; "ಅಲಸ.
೨ಧಿಲ . . . ಮಂಥರಃ - ೨ ಸೋಮಾರಿ" (೩೩೫. ೯೪-೯೫).
[ಸಂ.]

ಮಂಥರೆ (ನಾ). ೧. ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಲ್ಲದವಳು ; ಸೋಮಾರಿ :
ಅತಮಸ್ತುಭಾರಾತಿಮಂಥರೆ ಪಂದಿಗಿದು ತಕ್ಕುದಲ್ಲವವಸ್ತಾ
ಭೇದಮಂ ತಾಳಿದಳು (೩೩೫. ೯೬-೯೭). ೨. ಕೈಕೆಯಿದು ಗೊನ್ನು
ಬನ್ನಿನ ಒಟ್ಟು ದಾಸಿ : ಹರಿದಾದಿ ವೃತ್ತಾಂತವಿದನಾದೊಡಲೈ
ಪೂರ್ವಮಾಯಾತರಂ ಮಂಥರೆ ಪಂಥಿಸಿ ಮನದಲಿ ಪೂರ್ವಸೂಚಕವ
(೩೩೫. ೯೮-೯೯). [ಸಂ. ಮಂಥರ]

ಮಂಥಾಟಲ (ನಾ). ದೇವಾಸುರರು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆಯಲು
ಕಡೆಗೋಲನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಬೆಟ್ಟ ;
ಮಂದರಪರ್ವತ : ದೇವ ಸಮುದ್ರಗ್ರಮಂಥಾಟಲೋದ್ಧರಣ ಜಯ
(೩೩೫. ೧೦೦-೧೦೧). [ಸಂ.]

ಮಂಥಾನ (ನಾ). ೧. ಕಡೆಗೋಲು ; ಮಂತ್ರ : "ಮಂಥಾ, ಮಂಥ.
ಮಂಥಾನ, ಮೈಶಾಮಿ, ಮಿಹ : - ೫ ೫ ಕಡೆಗೋಲ" (೩೩೫.
೧೦೨-೧೦೩). ೨. ಶಿವನ ಹಸರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. [ಸಂ.]

ಮಂಥಿ (ನಾ). ೧. ಕಡೆಯುವಿಕೆ. ೨. = ಮಂಥಾನ ೧ ; "ಮೈಶಾಮಿನ
ಮಂಥಮನ ದಧಿವಾತಮನ ಮಂಥಿ ಮಂಥಾನಮನ ಕಡೆಗೋಲದು"
(೩೩೫. ೧೦೪-೧೦೫). [ಸಂ. ಮಂಥನ]

ಮಂಥಿತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅಡುಗೆಗೆ ಬಳಸುವ
ಅದರ ಕಾಳು ; ಮೆಂತ್ಯ : "ಮಂಥಿತಮೆನಲು ಮೆಂತೆಯಾ ನಾಮ
ಮಕ್ಕಂ" (೩೩೫. ೧೦೬-೧೦೭). [ಸಂ. ೧]

ಮಂದ್ಯ 'ಮಂದು' ನೋ.

ಮಂದ್ಯ (ಗು). ೧. ನಿಧಾನವಾದ ; ಚುರುಕಲ್ಲದ : "ಮಂದಗತಿ" ಪರಾ.
೨. ಜಡವಾದ ; ಅಲಸ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ. ೩. ಮಂಕಾದ ; ಕಾಂತಿ
ಹೀನವಾದ : ಪಾನು ಗಡಗಳ ಮರಗಿದ್ದ ಮಂದಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎರಳೆಯ
ಎಳಗಿಂದಿನಂತೆ ಒಡಲು ತೊಡಗಿದ (೩೩೫. ೧೦೮) ; ಗರ್ಭಗೂಡಿಯಿಂದ ಬರುವ
ಮಂದಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪರನಳನಾಗಿ ನನ್ನ ಹೊಂಡದ ಮಾದೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಿರ
ವನು ಗತಿ (೩೩೫. ೧೦೯). ೪. ದಡ್ಡತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಮೊದ್ವು
ತನದ : "ಮಂದಬುದ್ಧಿ" ಪರಾ. ೫. ಮೃದುವಾದ ; ಕೋಮಲವಾದ :
"ಮಂದಪವನ" ಪರಾ. ೬. ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ :
ಪಾಟವವಿಲ್ಲದ : ಪುಶ್ಕೀನ್ಯಗೃಹ್ಯನಾಗಿ ನೈವರಿಂ ಶುದ್ಧಾತ್ಮಕಂ
ಮಂದದ್ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮವೈವಂ . . . ಅತ್ಯಂ ಸರಂ (೩೩೫. ೧೧೦-೧೧೧).
೭. (ಆಲಂ) ಅಕ್ಕಿವಲ್ಲದ ; ನೀರಾಗಿದ ; ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ.
೮. ಗಾಢವಾದ ; ದಟ್ಟವಾದ : "ಮಂದಗಟ್ಟಲೆ" ಪರಾ. (ನಾ).
೯. ನಿಧಾನಗತಿಯುಳ್ಳದು : ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅತಿ ಮಂದ : ಇನ್ನು

ಕೆಲವು ಅತಿ ದ್ವೈತ (ಶ್ಲೋಕ. ೨೦೦). ೧೦. ಮೈಗಲ್ಯಃ ಸೋಮಯಿ :
 "ಅಲಸಃ, ಶಿಥಿಲಃ, ಮಂದಃ, ಜಡಃ, ಜಿಹ್ವಃ, ಮಂಥರಃ - ಈ ೬
 ಸೋಮಯಿ" (ಶ್ಲೋಕ. ೬೪-೨೩೩). ೧೧. ಎಗ್ಗಃ ದಡ್ಡಃ ತಿಳಿಗೇಡಿ :
 "ವೈಷ್ಣವಃ . . . ಮಂದಃ, ವಿವೇಕಃ, ಮೂರ್ಖಃ, ಮಾತ್ಸರ್ಯಾಶಿತಃ -
 ಈ ೧೧ ಅಜ್ಞಾನದಮಂ" (ಶ್ಲೋಕ. ೩೩-೧೫೦); ಅಂಥ ಮಂದರಂವವ
 ನುಡಿದದ ನೋಂದು ಪೈದಲೇಕಿ (ಶ್ಲೋಕ. ೨೦-೬೪); ಇವರು . . .
 ಮಂದನಾಗಿದ್ದರೂ ಕಡೆಗೆ ಜೇಗೋ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವನಿಂದ
 ನಮ್ಮ ಈ ರಾಜಕುಟವಾಗಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ (ಪಾಠ. ೧೪);
 ಕಂದದವನಾದರೂ ಮಂದನಾಗಿರುವಾರರು (೩೩). ೧೨. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ
 ದಿರೀವುದು; ಪಾಟವವಿಲ್ಲದಿರುವುದು : ಕಣ್ಣು ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ
 ಮಂದವಾಗಿದೆ (೨೫೧-೧೫); ಅವರ ಕಿವಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಂದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ
 ಮೆಲ್ಲಗೆ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ (೩೩). ೧೩. ಅಲ್ಪಶಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ
 ದುದು; ಗಟ್ಟಿಯಾದುದು : ಸುಖಮಾಡುವುದು . . . ಕೆಳಗೆ
 ಮಂದವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಇಡುವುದು (ಶ್ಲೋಕ. ೧. ೨೩). ೧೪. ದಟ್ಟ
 ವಾದುದು; ನಿಜದವಾದುದು : ಒತ್ತಾಗಿರುವುದು : "ನರಂಶಂ
 . . . ವಿರೋಧಕಂ - ಈ ೫ ಮಂದಂ" (ಶ್ಲೋಕ. ೧೦೪-೬೨); ಸ್ವಾಂ
 ಗತು ತಿಂಜಂ ಮೂಲೆ . . . ಕಣ್ಣುಲಗ್ನವು ಮಂದಂ ಬುಟ್ಟೆನ
 ಲರಿವು ಜಂಗಮವೇಯ ರೂಪಂ (೧೫೩. ೨೫ ಶ್ಲೋಕ); ಕಾಮ
 ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗೊಳಗೆ ಹರಡಿದ ಒತ್ತಾತನಚೋದಂಶ ಮಂದಮದ
 ಪೊಂದಾವಯು ರಜದೊಳಂ (೩೪೬. ೨-೩೩); ದಂದ ಕೆಂದವನ್ನು ಕೊಂಡದ
 ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮಂದವಾಗಿ-ಹರಡುವರು (ಶ್ಲೋಕ. ೪೯). ೧೫. ದುಷ್ಟಃ
 ಖಳಃ. ೧೬. ಭಾಗ್ಯವೀನಃ ದುರದೃಷ್ಟಶಾಲಿಃ ಕಂದದ ಕಂದದ
 ಜಾಕಿರ್ ಚಂದದಿ ಜನನಾರಾಜಕಧರೆಯೊಳನುಜರ್ ಮಂದರ
 ಮಂದರ ಮಂದರ ಮಂದರ ಕೆಳ ರೀತಿ ನೀತಿ ಬಗೆಯಲ್ಲವರೊಳ
 (ಶ್ಲೋಕ. ೧-೪೯). ೧೭. ರೋಗಿ. ೧೮. ಮದಮಂದವನು. ೧೯.
 ಆಹಾರವನ್ನು ಅರಗಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಅಜೀರ್ಣಃ
 ಪುಗುವಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿದೆ, ಹಾಲು ಕಂಡಿರಬೇಡ (೩೩). ೨೦. ಸುಲಭ
 ವಾಗಿ ಜೀರ್ಣಿಸದಿರುವ ಪದಾರ್ಥಃ ಅಜೂರಕ್ಕೆ, ಗಟ್ಟಿದೂಸುಂ
 ಮುಂತಾದವನ್ನು ಮಂದವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೩೩). ೨೧. ಅಜೀರ್ಣ
 ದಿಂದ ಒಂದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜ್ವರಃ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾತ್ರಿಯ
 ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜ್ವರವು ಮಂದವೆಂದು ಹೇಳುವುದು (೩೪೬. ೧೨).
 ೨೨. ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಶನಿಗ್ರಹಃ ಶತುರ್ದಶಂ ಮಂದ
 ನೋಳ ಮೇಣ ಮಹಿಷನೊಂದಿದೊಡೆ . . . ಲಗ್ನಜಂ ಪೂಜುಗುಂ
 (೨೫೩. ೬-೪೨); ಭಾಸ್ಕರ ಭಾಮರಾಭಸಾಯಿಗಳು ಗುರುಮಂದರ
 ಭವಮಾಯಿಗಳು (೪೦೫. ೨೨-೨). "ಮಂದವಾರ" ಪದಾ. ೨೩.
 (ನಿಧಾನಗತಿಯ) ಆನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾತಿ : "ಭದ್ರಾ, ಮಂದಃ,
 ಮೃಗಃ, ಎಂದಿಂತು ಆನೆಗಳ ಮೂವು ತೊನಕ್ಕುಂ" (ಶ್ಲೋಕ. ೩೬-೬೨);
 ನಮನಿವೃತ್ತಾಂತಪ್ರಾರಂಭ ನಿಯಮಿಸುವರ್ ಭದ್ರ ಮಂದ
 ಮೃಗಾಂತರೋತ್ಪಾದನ ನೃಪಕಂಗಳುಂ (೩೪೬. ೨-೩೩). ೨೪. [ಸಂಗೀತ]
 ಕೆಳಸ್ವರದ ಧ್ವನಿ; ಮಂದ್ರಸ್ವಾಯಿಯ ಧ್ವನಿ : ಆ ರಾಗಗಳಂ
 ಪಾಡುವಲ್ಲಿ . . . ಮಂದ ಮಧ್ಯ . . . ಸ್ವಂಭವ ದೀರ್ಘಭೇದಗಳಂ
 ರವಮೇಲ್ವಗಳು ತೋರ್ (೩೫೩. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮಂದಕಾಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ; ಬಸಲೆ : "ಪೂತಕಿ ಮಂದ
 ಕಾಲಿ [ಸಾಂ. ಮಂಥಗಿರಿ, ಮಂಜುಕಾಳಿಯನೆ ಬಸಲೆಯನ್ನು"
 (ಮಂ. ೪೪-೪೬). [?]

ಮಂದಗತಿ (ನಾ). ನಿಧಾನವಾದ ನಡೆ, - ಚಲನೆ : ಅಂತು ಗುಣತರ

ದಿನವನೀತರಕ್ಕನತರಿಸಿದುದುಗತಿ ಮಂದಗತಿಯಂ ಜನಮಂದಿರಮಂ ಬಲು
 ಗೊಂಡೊಳಗಂ ಪೊನ್ನ (ಶ್ಲೋಕ. ೩೦-೩೩) : ಕಾಲ್ಪಂದಗತಿಯನೆ
 ಪಗಮೊಗಂ ಬೆಳ್ಳ ದೋರ್ . . . ಸುತರಾಂಧನದ ಗರ್ಭದಿಂದ (ಶ್ಲೋಕ. ೧೫-೬೪) : ವಿಸ್ತರಣವ್ಯಗತಿ ವಿಕಿ ಇಂಥ ಮಂದಗತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸು
 ತ್ತವೆ (೩೪೬. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮಂದಗಮನ (ನಾ). - ಮಂದಗತಿ : ಮಂದಗಮನದ ತಳಿತ ಮುಸು
 ಕಿನ ಮೃಣಾಲಯಲ್ಪದೊಳಗಿ ನರಿ (೪೦೫. ೧೫-೨೦); ರಾಜಕುಮಾರನು
 ಮಂದ ನೀಲನದಿಯ ಮಂದಗಮನವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಮೈಮರೆತನು
 (ಮಂ. ೪೬). [ಸಂ.]

ಮಂದಗಮನ (ನಾ). ಮೆಲ್ಲಗೆ ನಡೆಯುವವಳು; ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸು
 ವವಳು : ಮಂದಗಮನ ಇವನಾರೆ ಪೇಳಮ್ಮ ಮಂದರಧರಗೋವಿಂದ
 ಕಾಣ್ಕು (ಶ್ಲೋಕ. ೨-೬೦ ಶ್ಲೋ); ಮಂದಗಮನೆಯ ಮಂದಹಾಸದ
 ವಿರಾಮಮಂ . . . ಏನೆಂದು ಬುಟ್ಟಿಸುಪುದು (೩೫೩. ೧೫-೨೬); ಅಂದಳ
 ಪನೇಳುವರೆ ಅಂದವರಿ ಸುಖಿಸುವರೆ ಮಂದಗಮನ ಸಿರಿ ದೊರೆಯುವರೆ
 ಹೂದಾಗಿ ಚಂದದೊಡಕ್ಕ (೩೪೬. ೪೯). [ಸಂ. ಮಂದಗಮನಾ]

ಮಂದಗಲ್ಲರಿ (ನಾ). ದಟ್ಟವಾದ ಕೆತ್ತಲೆ; ಗಾಢಾಂಧಕಾರಃ
 ಮಹಾವೀರಿಧ್ಯದಾದಿಂ ಮಹಾಗಾಹಾದ್ಯಾಂಮನವಿತ್ತು ಮಂದಗಲ್ಲರಿ
 [೩೫೩. ೨೨] ರಿಯೊಳ ಮೇಳರತ್ನ ಕಾಣೀರತ್ನಂಗಳೊಳಗೆ ಬರೆದ ಚಂದಾದಿತ್ಯ
 ಮಂಡಲದ ಬೆಳಗು ಬೆಳಗಿ ಸಂಧಾವಿನ ತದಿವಿದಿವಂ . . . ನಡೆದು (೩೪೬.
 ೪-೬೪ ಪ). [ಮಂದ್ಯ + ಕಲ್ಲರಿ]

ಮಂದಗಾತಿ (ನಾ). ಪೃಥುಸ್ವಭಾವದವಳು; ನಿಧಾನಸ್ಥೆ; ಹಸ್ತದೊಳ
 ಹಸ್ತಂ ಪಾಲುತಿರುವ ಮಂದಗಾತಿಯಂ ನೋಡಿ ರಾಯಕು ಸೋತು
 (೪೦೫. ೩೫-೧೦). [ಮಂದ್ಯ + - ಗಾತಿ]

ಮಂದಗಾಮಿ (ನಾ). ೧. ನಿಧಾನಗತಿಯುಳ್ಳುದು. ೨. ಮೆಲ್ಲನೆ
 ಚಲಿಸುವವನು ; ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಡೆಯುವವನು : "ಮಂದಗಾಮಿಂ
 ಮಂಥರಃ-೨ ಮೆಲ್ಲಗೆ ನಡೆಯುವವನು" (೩೫೩. ೨೪).
 [ಸಂ. ಮಂದಗಾಮಿನ್]

ಮಂದಗಾಮಿನಿ (ನಾ). - ಮಂದಗಮನಿ : ಬಹುಮಂದಗಾಮಿನಿ ಬಹು
 ದೊರ ಸಾಗಳು ನನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವು ಪೊನ್ನ (೩೫೩. ೨೦೬-೧೪).
 [ಸಂ. ಮಂದಗಾಮಿನಿ]

ಮಂದಜ (ನಾ). ಕಮಲ; ತವರೆ (?) : ಮಂದಜಾಯತನಯಾನ್ ಬಾರ
 ಮುಕುಂದ ಬಾರ ಮಾರಾರಿ ಬಾರ (೩೫೩. ೧೫-೧೦-೪೬). [?]

ಮಂದಜಾಸನ (ನಾ). ಕಮಲವನ್ನು ಪೀಠವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು; ಬ್ರಹ್ಮ
 (?) : ನಿಜಮಾಯೆಯನು ಮೊಳಿದು ಮುಕುಂದನನು ನೋಟುಲುಂ
 ಬಂದಾ ಮಂದಜಾಸನ ತನ್ನ ಮಾಯೆಗೆ ಪಾನ ಗುಣದಾಗಿ ನಂದು ಬೆಜಗಾ
 ಗುತ್ತಿರಲುಂ (೩೫೩. ೧೦-೧೬-೪೪). [ಮಂದಜ + ಆಸನ]

ಮಂದಜ್ಜಿ 'ಮನದಜ್ಜಿ' ನೋ.

ಮಂದತನ (ನಾ). ಅಲಸ್ಯಃ ಜಡತ್ವಃ ಮಂದಿಯ ತಡೆ ಕಡುರೆಯು ತ್ವಿ
 ಪೀವಿತ ಸಂದು ಬರೆದ ಸುಭುಜಿಗೆ ಮಂದತನದ ಮೆದು ಮೃದ್ವಾಟಿಕೆ ಬೆಡ
 (೪೦೫. ೩೦-೩೬); ಕುಂದು ಬಂದವಗೆ ಸೋಬೀಕೆ ಸೊಳಗೆ ಮಂದತನ
 ವೇಕೆ (೩೪೬. ೧೫-೪೯). [ಮಂದ್ಯ + - ತನ]

ಮಂದತಿ (ನಾ). ನಿಧಾನಃ ವಿಳಂಬ ಗತಿ : ಅವಳ ಅನಗತಿಗೆ
 ಮತ್ತೊಂದಿಷ್ಟು ಮಂದತೆ ಬಂದಿತ್ತು (೩೫೩. ೨೦). [ಸಂ. ಮಂದತಾ]

ಮಂದತ್ವ (ನಾ). ೧. ನಿಧಾನಃ ವಿಳಂಬಗತಿ. ೨. ದಡ್ಡತನ ; ಮೌಢ್ಯ.
 ೩. - ಮಂದತನ. ೪. ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿಯು ಕಡಮೆಯಾಗಿರುವುದು ;
 ಅಜೀರ್ಣಃ ವಾತಾತೃಂಗಳೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಶ್ಲೇಷಕ್ಕೆ ಮಂದತ್ವಮಯವ

ದೊಂದು ಸನ್ನಿಹಿತ . . . ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಣಗಳಾಗಾಧಿಕ್ಯ ಒತ್ತಕ್ಕೆ ಮಂದತ್ವ
ಮಾಡುತೊಂದು ಸನ್ನಿಹಿತ (ತತ್ವ. ೨೫೦). [ಸಂ.]

ಮಂದದೋಷ (ನಾ). ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಪಚ್ಚಿಯ ಐದು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ; ಸವಿಲಾಗಿಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪಚ್ಚಿ :
ದೋಷರೇಖಾನ್ವಿತಂ ದುಷ್ಕಂ ದೋಷಮೂರ್ಧತಂ ದೋಷಲೇಖಂ ಮಂದ
ದೋಷಮಂದೋಷಿ ಪಂಚವಿಧಮಾದ ಸದೋಷಾತಿ ಮರಕತಮಂ ಪೇಶ್ವಂ
(ಶಾಶ್ವ. ೨-೧-೪೬ ಪ). [ಸಂ.]

ಮಂದಪವನ (ನಾ). ಮೃದುವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ; ಮೃದ್ವನೆ ಬೀಸುವ
ಗಾಳಿ ; ಎಗಿತ್ತಂದನುಕೂಲಮಂದವನಂ (ಶಂಕು. ೯-೯೬) ; ಗಾಳಿಯು
ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದ ಪೇಗವಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಮಂದಪವನವೆನ್ನುವುದೋ
ಎಂದರೆ ಯಾವತಿಯು ಮಂದಗಮಾದೋಷನೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದೋ, ಇದು
ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು (ಅಮರ. 11. ೦೯೨). [ಸಂ.]

ಮಂದಪ್ರಕೃತಿ (ನಾ). ಅಲಸ್ಯ : ಹಡ್ಡೆಭಾವ : ಸ್ಥಲ, ಮಂದ
ಪ್ರಕೃತಿಯು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಇದೊಂದು ನೂತನವೂ ಫಲಪ್ರದವೂ ಆದ
ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮವೆಂದು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಗಣಿಸಬೇಕು (ತತ್ವ. ೨೦೯). [ಸಂ.]

ಮಂದಫಲ (ನಾ). ೧. ಕಡಮೆಯಾದ ಆದಾಯ. — ಉತ್ಪತ್ತಿ :
ಕಳೆದ ವರ್ಷ ತಪ್ಪಿ ಧಾನ್ಯಗಳ ಪೈಕಿಗಳು ಮಂದಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು
(೩೫). ೨. [ಮ್ಯೂಕಿ] " ಸೂರ್ಯನೀಚದಿಂದ (ಅಥವಾ ಚಂದ್ರ
ನೀಚದಿಂದ) ಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಉಪಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕೋನದೂರ :
ನೀಚಾಂತರ ; ಮಂದಫಲ. ಸೌರಶ್ಲೋಕಾಂತರ " (Anomaly- ೫೪೫).
[ಸಂ.]

ಮಂದಬುದ್ಧಿ (ನಾ). ೧. ಅಜ್ಞಾನ ; ಮೂರ್ಖತನ : ಮಂದಬುದ್ಧಿಯಿಂದ
ನೀವು ಮೂಲದ ಪುಟಬುದ್ಧಿ (ತತ್ವ. ೨-೨೩-೫) ; ಅದನ್ನು . . .
ಮಂದಬುದ್ಧಿಯ ಅಡಂಬರವೃತ್ತಿಯೆಂದು . . . ಮಂದಬುದ್ಧಿಯು (ತತ್ವ. ೫೫).
೨. ಚರಂಕುಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನು ; ದಡ್ಡ ; ಹೆಡ್ಡ ; ಮಂದ
ಬುದ್ಧಿಯವರಿಗೆ ಅಂತಹುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ನಿನಗಿಲ್ಲ (ಪಂಚಾಂಗ-೧೦).
[ಸಂ.]

ಮಂದಭಾಗ್ಯ (ನಾ). ೧. ದುರ್ದೈವ ; ದುರದೃಷ್ಟ : ತಂದೆ ತಾಯ್ಗಳ
ಸೇವೆ ಒಂದುದಿನ ಸೂತರಲ್ಲಿ ಮಂದಭಾಗ್ಯದ (ಶಾಂ. ೧) ಭವಣ
ತಪ್ಪಿಲ್ಲ (ತತ್ವ. ೨. ೨-೯-೨). ೨. ದುರದೃಷ್ಟಶಾಲಿ : ಅದೃಷ್ಟ
ಹೀನ ; ಇಂದಿಪಾಪದ ಶೇಷ ಲೇಖಮ ಮಂದಭಾಗ್ಯನು ತಾನು ಸಾಕಿಸ್ಸೆಂದು
ಮಾಡುವುದೇನು ನಿಷ್ಕೇಶ ಕಡತ ಬೇಡ (ಶಾಶ್ವ. ೦೩-೦೦) ; ಅಂಥವನಿಗೆ
ಕತ್ತಲೆಯಿಲ್ಲ. ಮಂದಭಾಗ್ಯನಿಗೆ ದುರ್ದೈವಿಲ್ಲ (೧೫). [ಸಂ.]

ಮಂದಭಾಗ್ಯತೆ (ನಾ). ಅದೃಷ್ಟಹೀನತೆ ; ದುರದೃಷ್ಟ : ಮದೀಯ
ಮಂದಭಾಗ್ಯತೆಯೆಂದು ದೈವದ ದಾರುಣತೆಯೆಂದು . . . ಭಾವಿಸಿ
ನೋಡಿ (ಗಾಂಧ. ೧೨). [ಸಂ. ಮಂದಭಾಗ್ಯತಾ]

ಮಂದಮತಿ (ನಾ). ೧. = ಮಂದಬುದ್ಧಿ ೧ : ತಂದೆ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ
ನೂಟುಮಂದಿ ವಿವರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ ತಮ್ಮ ತಂದೆ ತೃಪ್ತವಾದನೆಂದೂ ಮಂದ
ಮತಿಯ ಜನಗಳು (ತತ್ವ. ೦-೦೫-೯). ೨. = ಮಂದಬುದ್ಧಿ ೨ :
ಮಂದಮತಿಯಾಗಿ ಮರಳಿ ಕಾವದ ಕಟ್ಟುವುದು ಬಹುದೆ ಬಹುದೆ
(ಶಾಶ್ವ. ೦-೯೦) ; ಮಂದಮತಿಯೋ ನಾನು ಮಂದನವನನು ನಾನು
(ತತ್ವ. ೯-೯೦ ತತ್ವ) ; ಮಂದಮತಿಯಿಂದ ತರ್ಕ ಸಲ್ಲ (ತತ್ವ. ೦೩-೯).
[ಸಂ.]

ಮಂದಮರುತ (ನಾ). = ಮಂದಪವನ : ಪವನ ಪುಷ್ಕನಲ ಹಿಮಾಚೀತರಂ
ಗಳೊಳೆ ಪುದಿದ ಮಂದಮರುತಂ . . . ಒಗ್ಗಿದ ಬಿಮರ್ಶಮಾಸುಷಿಸಂ
(ಶಾಶ್ವ. ೯-೬೯). [ಸಂ.]

ಮಂದಮರುತ (ನಾ). = ಮಂದಪವನ : ಅನಂತಲತಾಳಲತಾಂತವಾಂತ
ಸೌರಭಾರಮಂದರಂ ಸೀಗಯೆಕುಂ ಪುರನಂದನಮಂದಮರುತಂ (ತತ್ವ. ೨-೦೦೦) ; ಒಗ್ಗುವೆಂದು ಪರಿವರ್ತದ ಕಂಬನ . . . ಸೋಗಸ ಸೀಗಿಸಿ ಮಂದ
ಮರುತನಟ್ಟಿದನು ಮಗನ (ತತ್ವ. ೦೦-೯೩) ; ಸುಮಲತೆಗಳ ಪರಿವರ್ತದ
ವಿತ್ತರಿಸಿ . . . ಮಂದಮರುತವು ಬೀಸುತ್ತಿರಲಿವೆ (ತತ್ವ. ೨೩-೦).
[ಸಂ.]

ಮಂದಯಾನ (ನಾ). = ಮಂದಗತಿ : ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಾರಲಸುತ್ತವೆ
ಪೋಷಕ ಮಂದಯಾನಮುಂ (ಶಾಶ್ವ. ೨೦-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಂದಯಿಸು, ಮಂದಯ್ಯ, ಮಂದಯಿಸು, ಮಂದೈಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ದಟ್ಟ
ವಾಗು : ಸಾಂದ್ರವಾಗು : " ಮಂದಯಿಸು—ಸಾಂದ್ರತೈ ; (ದಟ್ಟ
ವಾಗು) " (ಚುಪಾ) ; ರಸ ಪಕ್ತಿತ್ವದವಾಶಾದೋಷಲಪಥಂ ಧಾರಣೀ
ಜಕ್ರದೋಷ ತಾಳಸಗೊಂದತ್ತೆಂದಿನ ಮಂದಯಿಸು ನಿಜಪರಾಲೋಚನೆ
ಪ್ರಗ್ರದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಸರಕ್ಕೆವಿತ್ತಾ ಮಗ್ಗಂ (ತತ್ವ. ೦೯-೯೫) ;
ತತ್ವೋಗಭಗವೆಂದು ಪಾಪ್ಯಮಾನವಾಗೊಂದು ಬೆಳಗು ಮಂದಯಿಸು
ಪೂಜಪಾಲ್ಯ (ತತ್ವ. ೦೩-೩೫) ; ಮಂದಯಿಸಿದ ಫೋರತಮಂ ಮುಸುಕಿ
ಕ್ರಿಯೆ (ತತ್ವ. ೩-೦೯). ಮಂದಯ್ಯ : ೨. ಬಿಟ್ಟುಗೂಡು ;
ಗಂಪಾಲು ; ಭೃಂಗವೃಂದಮುನಿಃ ಸೋಪ್ತಮಂ ಮಂದಯ್ಯ
ಮಗುಳ್ಳ ಗಟ್ಟವುಯಲಸಗುಂ (ಗಾಂ. ೨-೯೦). ೩. ನೀರಾಗಿದ್ದಿರು :
ಗಟ್ಟಮಾಗು ; ಪೂರದ ಪುಡಿಮನೋನೂಡನೆ ಬೆವರ ಬಿಡುಗರ್
ನಾಂದೆ ಮಂದಯ್ಯದೈಸುಜೋಡಿದು ಬೆದಗೊಂಡು ನಗನೋಗಮ
ನಾಗೋಗ ಕರಂಗಿಡ ಮುಸುಕು ಕುಡುಗೇನಿಸಿ ನೋಸಲು ಮುಸುಕಿ
ದಳವಲ್ಲರಿಗೋಲಂ (ಶಾಶ್ವ. ೯-೧೦ ಪ). ಮಂದಯಿಸು : ೧. ಮಂದಯಿಸಿ
ಮುಸುಕಿದ ಮುಸುಕುಪದವನು ಕುರ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದವನು ೬೪
ಕುಗುರು ಹೂದಿದವನುಮೋಗನ (ತತ್ವ. ೩-೩೦). ಮಂದೈಸು : ೧.
ಮೊದಲೋ ನೇಳ್ವ ಪೊದಯ್ಯ ಪರ್ವ ಪರಮ ಕೈಕೊಂಡು ಮಂದೈಸಿ
ಮೋಡ . . . ಪುದಿದಾ ದಂಪತಿಯಂ ಪುದುಂಗೋಸಿ ಲೋಕಾ
ಶ್ವಯಮಂ ಮಾಡಿ ಕೊಂದುದು ಕೈಪ್ಪಗುರುಧೂಪಧೂಪನುನವಂ
(ತತ್ವ. ೩-೨೩) ; ಮಂದೊಂದು ಮಂದೈಸಿದ ಮರದದೋ ಕುಳ್ಳಿರ್ಪ
ನೆಗುಂ (ತತ್ವ. ೦೨-೦೩ ಪ). ೨. ಮಂದೈಸಿತವುರವಿಲೋಚನದಿಂದ
ಮಂದೈಸಿದ ನೈಪಸುತರಂ ಮೋಡತ ಕಂದರ್ಪನ ಪಟ್ಟದ ಕರಿ ಮೃದನೆ
ನವಮೆತ್ತೆಯ್ದದಳು (ತತ್ವ. ೩-೯೫) ; ಮಂದೈಸಿದಲೋಪಮಂ ೯೦೦
ಅಂದಣಿ ಪೂಜನನುಂ . . . ಮುಂಬುವ ಬವರಿದಿಂದ . . .
ಬಗು ಮನಂಗೊಂಡು (ಶಾಶ್ವ. ೩೯-೯). ೪. ಹೆಚ್ಚಾಗು ; ಅಧಿಕ
ವಾಗು ; ತರಣಿಗೆ ದೇವ ನಿಜಾಸುಸ್ತರಣದ ಮಂದೈಸಿ ಮೈಯೊಳಗಿದ್ದ
ಪುಳಿವುಕುರಣಿಕರಂ ಕುಸುಮಾಯುಧಕರಣತಕ್ಕಿದು ತೊಟ್ಟ ಕವಚ
ವಿದನಿತುಂ (ಶಾಶ್ವ. ೩೦) ; ಹೋಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತ ಮಂದೈಸಿ
ಪಟ್ಟವು ಪುಳಕದಿ ಪೋಗುತ್ತ (ತತ್ವ. ೩-೨೩-೯) ; ಮಂದೈಸಿದ ಲಕ್ಷ
ಯಂದರದ ನುದಿದಳು ಮುಂದಗ ಕಾರ್ಯದ ತಜನ (ಶಾಶ್ವ. ೬-೬).
[ಮಂದೈಸು + ಅ-ಇಯ್ಯ]

ಮಂದಯ್ಯ, ಮಂದಯಿಸು, ನೋ.
ಮಂದರ, (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಕೆಳಸ್ವರದ ಧ್ವನಿ ; ಮಂದ್ರಸ್ಥಾಯಿ :
"ಮಂದರ-ಮಂದ್ರ=ಕೆಳದನ" (ತತ್ವ. ೩೬. ೪೯) ; ಮಂದ್ರ-ಮಂದರಂ,
ಮಂದಿರಂ (ಶಾಶ್ವ. ೦೩. ೩೩. ೩೩). 'ಮಂದರಶ್ರುತಿ' ಪರಾ.
[< ಸಂ. ಮಂದ್ರ]

ಮಂದರ, (ಗು). ೧. ನಿಧಾನವಾದ ; ಮಂದವಾದ : 'ಮಂದರ
ಯನ' ಪರಾ. ೨. ದಟ್ಟವಾದ ; ಸಾಂದ್ರವಾದ. ೩. ದೃಢವಾದ.

೪. ಹೆಚ್ಚಾದ: ಅಧಿಕವಾದ. (ನಾ). ೩. ಒಂದು ವರ್ವತದ ಹೆಸರು; ೫. ಇದು ಅಪ್ಪ ಕುಲಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರ ವನ್ನು ಕಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಇದನ್ನು ಕಡೆಗೋಲನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ : ಮಂಡರಕ್ಷುಧಿಕವೋಧಿ ನಾದದಿಂ ಗವಜಿ ಗರ್ವಾ (೩೩೩೩. ೨೦-೨); ಮಂಡರಗಿಳಿ ಜಾವೆ ಮಂಡರ (೩೩೩. ೨೦) . . . ಮಂಡರಗಿಳಿ ಪದವಿ: ಪದವಿಮಂಡರ (೩೩೩೩. ೨-೩೩). 'ಮಂಡರಧರ' ಪರಾ. ೩. ಕೈಲಾಸ: 'ಮಂಡರ ನಿಲಯ' ಪರಾ. ೩. ಸ್ವರ್ಗ: ದೇವಲೋಕ: ಕೋಪದಿ ದವದವಿ ಭೂಮಂಡರ ಕಡಗಿಟ್ಟ (೩೩೩. ೨೩-೨೪). ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಮಂದಾರ: ಮಂಡರ-ಕೋಭಮ ದ್ವೈ. ಹೂಗಳು ತರಹದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ. ಕಟ್ಟಿಗೆ ಗಟ್ಟಿ. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ (೩೩೩. ೨೩). ೯. ಒಂದು ರಥದ ಹೆಸರು: ಬಾಮವರಿಗ್ರಹ ಸುಮಾರು ಐವಡಿ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದು ಮಂದಿರಿವ ತೆರಿಗೆ ಮಂದರವೆಂದು ಹೆಸರು (೩೩೩೩. ೨೦). ೧೦. ಎಂಬಿ ಅಥವಾ ಹದಿನಾರು ಎಳೆಗಳಿಳ್ಳ, ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ. ೧೧. [ಮೈ] ದೇವತೆಗಳು ತೀರ್ಥಾಂಕರರಿಗೆ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಪರ್ವತ: ಮೇರು: ಮೂಲೋತ್ಕೃಷ್ಣ ಮಂಡರವೆಂದೂ ಹೆಸರು ದೇವದವತರ ಕ್ರೀಸುಂದರ ಮಂಡರ (೩೩೩. ೩-೩೦): ಮಗವಿವಿಶ್ವಮಂಡರಕ್ಕೆ ಗದಯಾ ಹೆಚ್ಚು (೩೩೩. ೨೦-೨೧). [ಮ.]

ಮಂಡರಧರ (ನಾ). ೧. ಸಮುದ್ರಮಥನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊರ್ಮಾವ ತಾರದಿಂದ ಮಂಡರಪರ್ವತವನ್ನು ತನ್ನ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿದ ವಿಷ್ಣು: [ರಂಗದ] ಮಂದದಿವತಗಿಳಿ: ರಂಗೋತ್ಕೃಷ್ಣತಿಯಿಂದ ಸಂದ ಮಂಡರಧರನಾಗುಗಳ ಪಸುಮತೀತಳರಕ್ಷಗಾಕ್ಷರವು ಪಾಲ್ಕರುಮವ ನೀರಳು ದರರಥಂ ಪದವಿ ತನ:ಪಾತರಂ (೩೩೩. ೩೦): ಮಂದರ ಧರನೋತ್ಕೃಷ್ಣ ಸಂಕ್ರಂದನಮಯೋನಿಮಿತ್ತಮವಗಿದು ಚಕ್ರಂ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುದು (೩೩೩. ೨-೩೩). ೨. ಗತಿಸಿದವನು: ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥ: ನಂದಕಮಂ ದಿವಿವಾಣಾನಂದಕಮಂ ಕೊಂಡು ಚೇದಿಪತಿಯೋ ಪೂರ್ವಾಂ ಮಂಡರಧರನಾವಮೋ ಮಂಡರಧರನಾರುಪತರಂದೆಂದವನು (೩೩೩. ೩-೩೩). ೩. [ಭಂದ] ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ವಿಷ್ಣುಗುಣ: ಮಂಡರಧರನಾಗುವೆಂದಿರಿ ಮೊದಲೋ . . . ಭಂದೋವತಂಸಂ (೩೩೩. ೩೦-೩೩). [ಮ.]

ಮಂಡರನಿಲಯ (ನಾ). ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವನು: ಶಿವ: ಸುಧುಷಣವಿ ಪಾತಿ ತ್ಯಾಮೂಗವನಿ ಪಾತಿ ಮಂಡರನಿಲಯನಿ ಪಾತಿ (೩೩೩. ೨೦-೨೩). [ಮ.]

ಮಂಡರಯಾಸ (ನಾ). ನಿಧಾನವಾದ ನಡಿಗೆ: ಮಂದಗಮನ: ಮರುಹೋತ್ಕೃಷ್ಣ: ಭೇದಬ್ಧುಧಾ . . . ಮಂಡರಯಾಸಮೋಚಿತ (೩೩೩. ೨೦-೨೩). [ಮ.]

ಮಂಡರತೃತಿ (ನಾ). = ಮಂದರ: ಅಪರ ತಂಜಿಯು ಮಂದರ ಪ್ರತಿಯ ತಂಜಿಯು ಒಂದು ಪ್ರತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು (೩೩೩. ೨೩). [ಮಂದರ + ತೃತಿ]

ಮಂದರಿ (ನಾ). ಚಾವೆ: ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪಾಲಗಿಟ್ಟ ಮಂದರಿ. ಮಂದರಿ ಪಂದರಿ ಮಕ್ಕಳು. ಪಂದರಿ ಪಂದರಿ ಮಂದರಿ ಕೊಡು. ಅವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವನು (೩೩೩. ೩). 'ಮಂದರಿಗೆ' ಪರಾ. [ಮ.]

ಮಂದರಿ. ಮಂದರಿ: ತುಳು. ಮಂದರಿ. ಮಂದರಿ = ಮಗ್ಗುಲು ಪಾಸುಗೆ: ತೊಪ. ಮಂದರಿ. / ಮಂದರಿ. ಮಂದರಿ. / ಮ. ಮಂದರಿ. ಮಂದರಿಗೆ (ನಾ). = ಮಂದರಿ: ವಾಯುಗಿಟ್ಟ ಅಕ್ಕಿ ಚೃವ ಮಂದರಿಗೆ

ಯಲ್ಲಿ ಮಂದರಿಗೆ ಅಪರಾಧವೆಂದಿರಿ ಚೃವ ನೆಲಕ್ಕೆ (೩೩೩. ೨೩-೨೪): ಅಂಗಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ಒಂದು ಪಂಚೆಯನ್ನು ತೊಡೆದು ಮಂದರಿಗೆದು ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದರು (೩೩೩. ೨೪). [ಮ.]

ಮಂದರಿಸು (ಕ್ರಿ). ತಪ್ಪನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳು: ಮೂದಲಿಸು: ತಪ್ಪುಯ ಕೊಡೆ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗೀಡು ಕೊಡೆಯೂ ಅರಸು ಮಂದರಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತಮಂ ಪೇಲು (೩೩೩. ೨): ನಿಮ್ಮೊಂದು ಕಡಿದೊಟ್ಟು ಬಂದವ ಚಿಕ್ಕ ಭೂತಳಿ ಬರಿಯನಿಟ್ಟು . . . ಎಂವು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರಿಂದಲಿ ಮಂದರಿಸಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩): ಅರಸನವರು ಮಂದರಿಸಲಾಗಿ ಪವಾಸರು ಯದ್ದು ಪುನಾ ಕೈದೋಡಿಸಿಕೊಂಡೂ (೩೩೩. ೨೪). [ಮ.] ತುಳು. ಮಂದರಿಸು = ಅಪ್ಪಾ ಪಿಸು, ಬೋಧಿಸು, ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡು, ಬನ್ನಮಿಸು, ಪ್ರಶ್ನಿಸು]

ಮಂದವಾರಿ (ನಾ). ಶನಿವಾರ: ದಂಡನಾಯಕರಂ . . . ಅಪಾತ ಮುಕನವಮಿಮಂದವಾರ ದಕ್ಷಿಣಾಯನಸಂಕ್ರಾಂತಿಯಲು . . . ಸ್ಕೂಪ ಮಕ್ಕಂ ಮಾಡಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೪: ೩೩೩): ಪರಪಯ (ಸೌ)ವತ್ಸರಂ ಮಿಸುತವೇಷ್ಣಯುತಂ ಸಿಪತ್ವಮಾಜ್ಞಮಿಸವರಿತಂ ಮಂದ ವಾರಮೋ (೩೩೩. ೩೩, ೩೩೩. ೨೪-೩೪: ೩೩೩). [ಮ.]

ಮಂದವಿಸು 'ಮಂದಯಿಸು' ನೋ.

ಮಂದವೇಗಿ (ನಾ). [ಕಾಮತಾ] ರಹಿವೇವದ್ವೈಯಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಿದ ಮೂರುಪ್ರಕಾರದ ಪುರುಷವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ದವನು: ಬೇಗಗತಿಯಾಗಾಯ್ತು ಮಂದವೇಗಿ ಮಧ್ಯವೇಗಿ ಚಂದವೇಗಿನೆಂಬ ಮೂರು ಪುರುಷರಿಗೆ ಸುರತದೋ (೩೩೩. ೨-೩೩): ಮಗಿ ತಂದು ಸತಿಯನಿಟ್ಟಯೋಗಿಯ ನೆರವನನಿ . . . ಮಂದವೇಗಿನೆಂಬವಂ (೩೩೩. ೨-೩೩). [ಮ.]

ಮಂದವೇಗಿ (ನಾ). [ಕಾಮತಾ] ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನಳಾದವಳು: ಬೇಗಗತಿಯಾಗಾಯ್ತು . . . ಸುರತದೋ ತೂಗಿದಂದಂದಿ ಮಂದವೇಗಿ ಮಧ್ಯವೇಗಿ ಚಂದವೇಗಿನೆಂಬವರುಮುಲೆಯಾಗ್ (೩೩೩. ೨-೩೩). [ಮ.]

[ಮ.] ಮಂದವೇಗಿನಿ

ಮಂದವೇಗಿನಿ (ನಾ). = ಮಂದವೇಗಿ: ಮಂದವೇಗಿನಿ ಮಧ್ಯವೇಗಿನಿ ಚಂದವೇಗಿನಿಮುರಂ ತ್ರಿವಿಧರಹಿವೇದಕಾಂತಯರಿಂ (೩೩೩. ೨೪) [ಮ.] ಮಂದವೇಗಿನಿ

ಮಂದಸು 'ಮಂದಸು' ನೋ.

ಮಂದಸು. ಮಂದಸ. ಮಂದಾಸನ. ಮಂದಾಸು (ನಾ). ೧. ಬೆಟ್ಟಗೆ: 'ಮಂದಾಸು: ತಳಾಪನಂ ಮಂದಾನೋಗಿಟ್ಟು ತುಲಮಾಲೆ ಪುಳುವನಂದವ' (೩೩೩. ೨೪): ಪದವು ಮಗನಂ ನಿಧಾನಮಾಪನಂ ತೋರಿಸಿತ್ತು ಪುಣ್ಯ ಮಂದಾನೋಗಿಗಡೆ ಗಡ ಮಿಟ್ಟುಗುನವು ಮಧುವಿನೋ (೩೩೩. ೨-೩೩): ಉಪೇಂದ್ರನಾರ್ಥದ ಮಂಜುಂದೆ ಮಂದಾನ ಮುಚ್ಚಲನಂಜು ದಿಂದಿ ಮಿಂಟ (೩೩೩. ೨-೩೩): ಮೊಗವ ನೋಡದೆ ಮಂದಾನೋಗು ನ್ನೋ ಚಿಲ್ಲ ಮಗಳನಿಟ್ಟಿ ಬೇಗದೋ ಪಗದ ಪೂಜಮಡಿಸು (೩೩೩. ೨-೩೩). ಮಂದಸ: ೧. ಆ ಮಂದಮಂಜು ನೀರೋರ್ವಂವು ಖರಿಯದೊಂದು ಮಿಷವ ವಿಸ್ತಂ ತಾಗಿ . . . ಮೇಗೆ ನೆಗೆದ ಮಂದಸಂ ಸಿರಿಲೆ ಬರಿದು ಸುಭಂವಂ ಸತ್ತ (೩೩೩. ೩೩-೩೩): ಕರ್ಣಾಂಗಲ ತುದಿಯೋ ಸುಪ್ತಿ ನಿರ್ವೇಶಂ ತೋಪ ಪತಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಗಮಾಧ್ಯರ್ವದೋರ್ವಂ ಮರಾಂ ಸ್ವರ್ಗದ ಕರ್ತುನದ ಮಂದಸಂ ಪುಗಿದೊತಂ (೩೩೩. ೨-೩೩): ಪೆನ್ನ ಭೂಮಿಯನುಲಿಸಿ ಕಂಡುದು ಹೊನ್ನ ಮಂದಸವಾ ಪರಾಗ್ರದಿ (೩೩೩. ೨-೩೩). ಮಂದಾಸು: ೧. ರೋಣಾಪಾದಕ್ಕೆ ಪದದ ಕುಂಜಿಯು ಒಂದು ಮಂದಾಸನವೋಗೆ ರತ್ನವನ್ನು ತುಂಬಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಮಗು

ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಮುನಾನದಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು (೧೭೫೩. ೦೦). ೨. ದೇವರ
ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನಿಡುವ ಮರ ಅಥವಾ ಲೋಹದ ಮಂಚ :
ಮಂದಾನದರಲ್ಲಿ ದೇವರ ಮೂರ್ತಿಯು ಸಮಮೂರ್ತವಾಗಿತ್ತು
(೧೭೫೩). ಮಂದಾಸು : ೧. ಆ ಸುಮಾರವನೊಂದು ಮಂದಾನೋ
ರಾಸಮಾಜದ ರತ್ನಸೂತ್ರ ಆ ಸುಮಾರಿಯಿತ್ತು (೧೭೫೩. ೩-೦೩).
೨. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿಡುವ ಸಾಧನ ; ಪಂಜರ ; ಬೋನು ;
ಘೋಟದರಸು ಅಟ್ಟದ ಮಂದಾನೋರು ಶಬ್ದದ ಮೇಲಿಟ್ಟಿರುವ
ದಂಪ್ತವಾಚನು ; ಕರವೊಪ್ಪವತ್ತು (೧೭೫೩. ೬-೦).

[<ಸಂ. ಮಂದಾಸು./ತಲು. ಮಂದಸ]

ಮಂದ್ಯತ (ನ್ಯ). ೧. ನಸುನಗೆ ; ಮುಗುಳುನಗೆ ; ಮೆಲುನಗೆ ;
ಪಸುಮನ ನೋಡಿ ತಲೆದೂಗಿದನು ಮಂದ್ಯತಮುಖಮುಖಮುಖ
ನೋವಿನಲಿ (೧೭೫೩. ೨೩-೨೪) ; ಶಿವನುಗಿಡ್ಡನ ದೇವದಿಂಗಳೊ ಎನೆ
ನೋವಿದ ಮಂದ್ಯತರುಜಿ ತಗ್ಗನೆ ತೇವ ಸೂಸುತಲೆಲ್ಲಿಡೆಗೆ ದೆಗೆ
(೧೭೫೩. ೨-೩೩). ೨. ಮಂದಮಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನು : ಆ
ಮಹಾಪುರುಷನು ವಿನಯವಂತನಾಗಿ ಮಂದ್ಯತನಾಗಿ ಶಾಂತಲಯವನ್ನು
ನೋಡಿದನು (೧೭೫೩. ೪೩). [ಸಂ.]

ಮಂದ್ಯೇರ (ನಾ). ಮುಂಗುಳುನಗೆ ; ಮಂದ್ಯತ : ಮಂಜುಳ
ಮಂದ್ಯೇರದತ್ತಂ ಮಿಮಗಿ (೧೭೫೩. ೬-೦೩೨) ; ರಾಜನು ಮತ್ತೊಂದು
ಮಂದ್ಯೇರವನ್ನು ತುಲಗಲ್ಲ ಮಿನುಗಿ ಸುಮ್ಮನಾದನು (೧೭೫೩. ೦೦೪).

[ಸಂ.]

ಮಂದಹಿತ (ನಾ). = ಮಂದ್ಯತ ೧ : ಅಂದದೊಡವೆಯ ದೊಣಗಂ
ದೆಯನೊತ್ತವಾ ಮಂದಹಿತದ ಕೊರದೊ (೧೭೫೩. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂದಹಾಸ (ನಾ). = ಮಂದ್ಯತ ೧ : ಲರಿತನನಾಂಜನವರ್ಧನಮದು
ಮಂದಹಾಸು ಮಂದಹರಣ (೧೭೫೩. ೩-೦೩೨) ; ಮಂದ ಬರವನು ಭೂವ
ಬರವಿಗೆ ಮಂದಹಾಸವನುರ ದೋಡಿದನು (೧೭೫೩. ೩೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಂದಳ ಮಂದಳ ನೋ.

ಮಂದಾಕಿನಿ (ನಾ). ಗಂಗಾನದಿ : ದೇವನದಿ : "ಮಂದಾಕಿನಿ. ದಿವ್ಯದ್ವೀಪ.
ಸ್ವರ್ಗದೀಪ. ಸುರದೀಪಗಳೆಂಬ ಆಕಾಶಗಂಗೆ ಹೊರಗಂಗೆ" (೧೭೫೩. ೨೨) ;
ಅದಾರ್ಯವೀರ್ಯನ ಸೂರ್ಯದಿವನು ಮಂದಾಕಿನಿಯ ಮನುಲಿವನು
ಬಂದು (೧೭೫೩. ೬-೩೦ ೪) ; ವಿಶ್ವಮಾರ್ಗತಪಸ್ವಿಶಿವ ಮಂದಾಕಿನಿ
ಪದ್ಮಶ್ರೀಕೃತಶಿಲೋಕನು (೧೭೫೩. ೩-೨-೦೩೩ ; ೧೭೫೩) ; ಮಂದಾಕಿನಿಯನ್ನು
ಜನರು (ತಲೆದೂಗಿ) ಧೂಮನೋ... ಆ ಅಂಥಕಾಸುರಸಂಹಾರನೋ
... ಆದ ಭಗವಂತನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ರಕ್ಷಿಸಲಿ (೧೭೫೩. ೬೯).

[ಸಂ. ಮಂದಾಕಿನಿ]

ಮಂದಾಕಿನೀನಂದನ (ನಾ). ಗಂಗಾನದಿಯ ಮಗ ; ಗಾಂಗೇಯ ; ಭೀಷ್ಮ ;
ಮಂದಾಕಿನೀನಂದನನ ಮಾತಿಗೆ ಯಮನಂದನನಾನಂದಮನುಷ್ಯನಾಗಿ
ದೇವತೀನಂದನನಗ್ರಾಹನವೆತ್ತುವಾಗ (೧೭೫೩. ೨೩೩-೦೩) ; ಮಂದಾ
ಕಿನೀನಂದನನು ನಂದಿಯ ಕೇಳು (೧೭೫೩. ೦೩-೦೩ ೪). [ಸಂ.]

ಮಂದಾಶಾಂತ (ನಾ). [ಭಂದ] ಮರ್ಗಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳು ಅಕ್ಷರ
ಗಳ ಅತ್ಯಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃತ್ತ : ಪ್ರತಿಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ
ಮಗನು. ಭಗನು. ದಗನು. ತಗನು. ತಗನು ಮತ್ತು ಎರಡು ಗುರು-
ಬೀಗೆ ಬರುವ ನಾಲ್ಕುಸಾಲುಗಳನ್ನು ಮರ್ಗವೃತ್ತ : ಮಂದಾಶಾಂತ
ಮಂದಾಶಾಂತಂ ವೃತ್ತಂ ನೆಗಬುದಿಯೋ (೧೭೫೩. ೨-೦೩೩).
ಮಂದಾಶಾಂತಂ ನೆರೆಯ ಮುಖನಂತದ್ದಯಂಗದ್ದಯಂ ಮೇರ್ (೧೭೫೩.
೩೩). [ಸಂ. ಮಂದಾಶಾಂತ]

ಮಂದಾಕ್ಷ (ನಾ). ೧. ಮಂದವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನು ; ಚೆನ್ನಾಗಿ

ಕಾಣದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು. ೨. ನಾಚಿಕೆ ; ಲಜ್ಜೆ : "ಬ್ರೂ. ಲಜ್ಜಾ...
ಮಂದಾಕ್ಷಂ...ಈ ಓ ಲಜ್ಜೆ" (೧೭೫೩. ೩೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಂದಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ೧. ದೃಷ್ಟಿವಾಟವಿಲ್ಲದಿರುವ ಕಣ್ಣು ; ಮಂದವಾದ
ಕಣ್ಣು : ಮಂದಾಕ್ಷಿ ನಮಗಿಡುವು ಬಲುದೂರ ಸಾಗದನು (೧೭೫೩. ೪೪).
೨. ದೃಷ್ಟಿವಾಟವಿಲ್ಲದವಳು ; ಸರಿಯಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಣದವಳು ;
ದಯಾಕಾರಿವೋಗಾಗ್ನಿಯಂಥನಶೀಲನ. ರೂಕ್ಷರೂಪದ ರಾಮನು ಕಂಡು
ಮಂದಾಕ್ಷಿ. ಶುರಿ, ಬೇಡಂಗಿತ್ತಳೆ (೧೭೫೩. ೨೩-೦೩೩).

[ಸಂ. ಮಂದಾಕ್ಷಿ]

ಮಂದಾಗ್ನಿ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಖರವಾದ ಉರಿಯಿಲ್ಲದಿರುವ ಬೆಂಕಿ ; ಹೆಚ್ಚು
ಶಾಖವಿಲ್ಲದಿರುವ ಬೆಂಕಿ ; ಒಳ್ಳೆನ್ನದಲ್ಲಿ ಅರುಬಳ್ಳು ಮಜ್ಜೆಗೆಯನ್ನು
ಹಗ್ಗ. ಮಂದಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಕಾದಿಸಿ, ಪಾಲದಲ್ಲಿಕೂಡಿ ಅಭ್ಯಂಜನವನ್ನು
ಮಾಡಿಸಲು ಶ್ವೇತ್ವರ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು (೧೭೫೩. ೪೦). ೨. ಗುಪ್ತ
ವಾದ ಬೆಂಕಿ ; ಸುಪ್ತಾಗ್ನಿ : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಂದದಲ್ಲೂ ಮಂದಾಗ್ನಿ
ಮಂಡಿರುವುದನ್ನು ಅಪರ ಅರಿತಿದ್ದರು (೧೭೫೩. ೩೩). ೩. ಜಲರಾಗ್ನಿಯು
ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಕಳುದಿದ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಹಾರ ;
ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜಲರಾಗ್ನಿಯು ಪಾಲು ತೆರನಾಗುವುದುತಂದೊಡೆ-ಮಂದಾಗ್ನಿ
ತಿಟ್ಟಾಗಿ ವಿಷವಾಗಿ ಸಮಾಗಿಯು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾದ ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ
ಶ್ವೇತ್ವದಿ ಮಂದಾಗ್ನಿ... ಉಂಟಾಗಿರುವುದು (೧೭೫೩. ೦೩) ; ತಾಯಿಯು
ನೋಡಿ ಪುನಗಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯಾಗಿದ ಎಂದು ಒಳ್ಳೆನ್ನ ಜೀರ್ಣಕಾರಿ
ಮಾತ್ರ ಲಿಹಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಳು (೧೭೫೩. ೩೩). ೪. ತಿಂದ
ಲಿಹಾರವು ಪುನವಾಗಿಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಂತಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ರೋಗ ; ಅಮೃತಾದಿಯೋಗ... ಉದ್ವೇಗವು. ಮಂದಾಗ್ನಿ.
ಗ್ರಹಣೆ. ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಈ ವ್ಯಾಧಿಗಳೊಳು ಹಿತವೆವುದು (೧೭೫೩. ೦೦).

[ಸಂ.]

ಮಂದಾನಿಲ, ಮಂದಾನಿಲ (ನಾ). ೧. ಮೆಲ್ಲಗೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ;
ಮಂದಮಾರುತ : ಮಂದಾನಿಲಂ ತೆಂಗೆನು ಬರೆ ಚೈತ್ರಂ ಕುಡುವಳ್ಳಾ
ರಾಜತಂದೋ ಪೇಟಂದಿನಂ ಪುಷ್ಪಮಂಜುರಿಯಂ ತನ್ನನಿರ್ಣಾಪ್ತರ
ಮನತಾಂಶ್ಚಯದಿಂ ನೋಡಿದಂ (೧೭೫೩. ೩೦) ; ಪರವನಾಚಾರ
ಮೆದ್ದು ಸುಗಂಧಂ ಮೊವಲಾದ ಸೇವನಮಂಜುರಂ ಕವರ್ತಗೊಂಡಾ
ಮೋದಾಪರದಿಂ ಮಂದಾನಿಲನಾಗಿ ಮೆಲ್ಲವೆಲ್ಲನೆ ಬಂದು (೧೭೫೩. ೦೩-೩೩).
೨. [ಭಂದ] ಮಂದಾನಿಲ, ಲರಿತ, ಉತ್ಸಾಹ ಎಂಬ ಮೂರು
ಬಗೆಯ ದಗಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿಯೂ
ನಾಲ್ಕುಮಾತ್ರೆಯ ಪಾಲುಗಳಿಗಳಿಂ ಎಂದರೆ ಹದಿನಾರುಮಾತ್ರ
ಗಳಿರುವ. ಅದ್ವಂತಪ್ರಾಸವುಳ್ಳ ಹಾಗೂ ಪಾದನಿಯವಿಲ್ಲದ
ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ : ಮಂದಾನಿಲ ಲರಿತೋತ್ಸವವೆಂದೆ ದಗಳಿಗಳ ನಾಮ
ಮಕ್ಕುಂ (೧೭೫೩. ೩-೨೦ ೦೩೩) ; ಉತ್ಸಾಹ, ಮಂದಾನಿಲ, ಲರಿತ
ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾದ ದಗಳಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುವು (೧೭೫೩. ೩೩).
ಮಂದಾನಿಲ : ೧. ಮಂದಾನಿಲನಲಿವದ ಮೂಕಂದಂ ವಿಚಳಿಲತಾ
ಸಮಾತಮರಲ್ಲಂತು... ಒಡಿದುಡಾ ನೃಪತಿತ್ತಂ (೧೭೫೩. ೩-೦೩೩).

[ಸಂ.]

ಮಂದಾನಿಲವೃತ್ತ (ನಾ). [ಭಂದ] ಪಂಕ್ತಿಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು
ಪ್ರಕಾರ ; ಪ್ರತಿಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ನಾಲ್ಕುಸಾಲುಗಳ
ವೃತ್ತ : ಶೀತಕರೋರ್ವಿಮಾರುತಶೀತೋಷಾತವರಂ ಬಂದಿದೊಡ
ಪಂಕುಂ ಘೂತಳಿಲ್ಲಂ ಸಂದುದಿತ್ತಂ ನಿಕೆಯುತೇ ಮಂದಾನಿಲವೃತ್ತಂ
(೧೭೫೩. ೨-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮಂದಾನಿಲ 'ಮಂದಾನಿಲ' ನೋ.

ಮಂದಾರ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಅದರ ಹೂವು; ೨ ಸುರಾಸುರರು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆದಾಗ ಹುಟ್ಟಿದ ಐದು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ: "ಮಂದಾರೇ, ವಾರಿಪಾತಕಃ, ಹರಿಚಂದನಃ, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಃ, ಸೂತಾಪಃ - ಈ ೫ ದೇವರ ಮರಗಳೇ" (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೨-೨೩); ನಮೇರು ಮಂದಾರ ಸಂತಾನಕ ಬಾರಿಪಾತಕಗಳೆಂಬ ಪುಗಳಂ ಸುರಿಯುತ್ತಂ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೨-೨೩); ಸಿರಿಯಂ ಮಂದಾರಮಂ ಚಂದ್ರನವಮಲಮಗೇತ್ರೇಣಿಯಂ ಮಾದಂತಃ ಕರಿಸಿದಾರ್ ಪೂರ್ಣಮಾಗ್ನಾರ್ವಾ ದೊರೆಗಿಳವಂದತ್ತು... ಅಗ್ನಾ ಮೇಹಂ (ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ. ೩-೩); ಈ ವಂದಿ ಮಂದಾರ ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ (ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ. ೩-೩); ೨. ಎಕ್ಕದ ಗಿಡ; ಅರ್ಕ: "ಅರ್ಕಃ... ಮಂದಾರಃ, ಅರ್ಕಪರ್ಣಃ - ೨ ಎಕ್ಕಗಿಡ, ಯಕ್ಕಗಿಡ, ಸೂರ್ಯವೃಕ್ಷ" (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩); ೩. ದತ್ತೂರದ ಗಿಡ. ೪. ಸ್ವರ್ಗ. ೫. ಅನ್ನ. [ಸಂ.]

ಮಂದಾರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು: ಬಗ್ಗಿ ಪಚಾರಿ-ಮಂದಾರಿ ದೇವಮಾರಿ... ದೋರಗೇಸದವು (ಕಂದಕ. ೨೩-೨೪). [ಸಂ. ಮಂದಾರಿ]

ಮಂದಾರಿಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ರೂಪ-ಮಂದಾರಿಕ, ತುಪ್ಪಕೇರಿ" (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪). [ಸಂ. ಮಂದಾರಿಕ]

ಮಂದಾಸನ 'ಮಂದಸು' ನೋ.

ಮಂದಾಸು 'ಮಂದಸು' ನೋ.

ಮಂದಾಸುಕಲಿ (ನಾ). ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಂತಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲೆ: ತಡಿಕವಲಿ ತಟ್ಟವಲಿ ಹಾಸುವಲಿ ಬಿಸುವಲಿ... ಮಂದಾಸು (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ಮಂದಾಸುಕಲಿಯು ಹೊಲಗಳ ಮೊತ್ತಮಂ ಕಂಡವಾದಯ್ಯನು (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ತಡಿಕ. ೨-೩ ನೋ. [ಮಂದಾಸು (<ಮಂದಸು) + ಬಲೆ]

ಮಂದಿ (ನಾ). ೧. ಜನಸಮೂಹ; ಜನತೆ: ಸಿರಿಯಂಬುದೊಂದು ಸಂತೆಯ ಮಂದಿ ಕಂಡಯ್ಯ ಇದ ನೆಟ್ಟ ಕಡೆಯೆ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಮಂದಿಯಲ್ಲದ ರಾಜ್ಯ ಕಂಡಲ್ಲದ ಭಾಗ್ಯ ಬಂಧುಬಲ್ಲದ ಮಾರುಮೆಯು ಜಗದೊಳಗೆ ಬಂದಲ್ಲ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಮಂದಿ ಹೇಳದರೆಂದು ಹಂದಿ ತಿಳಿದುಬಂದೆ? (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ೨. ಜನ; ವ್ಯಕ್ತಿ: ಸಂದಹಸಿದುದು ಕೇರಿ ಕೇರಿಯ ಮಂದಿ ಮಾತೆ ಮಾತೆ ಮೇಲೆ ಫಣತರಾವ್ಯಂದದಲಿ (ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ. ೨೩-೨೪); ತಂದೆ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ನೊಣಮಂದಿ ವಿವರಿಸುಗೊಳಿಸಿ ತಮ್ಮ ತಂದೆ ತೃಪ್ತನಾದನಂಬರು ಮಂದಮತಿಯ ಜನಗಳು (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ನೀವು ಅಮ್ಮಂದಿ ಮಂದಿ ಜನರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೇಕೆಂದೊಳಿಸಿದುಮಿ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪).

ಮಂದಿಗೆ ಬರಿಸು = ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು; ಬಹಿರಂಗಗೊಳಿಸು; ನೆನಪಿಗೊಳಿಸಿದೊಡಮಿದಿರುವಾಕಾಡದೆ ಕನಲದೆ ಕಲಹ ವೆಸಗದೆ ಮನೆಯೊಳಿರುವವನ್ನು ಮಂದಿಗೆ ಬರಿಸದೆ ಮನವನ್ನದ ಮನವೊಲಿಸು (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಮಂದಿಗೆ = ಬಿಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಜನರ ಮುಂದೆ ಬರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು: ಮಂದಿಗೆದವನು [ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ಮಂದಿಗೆದವನು] ಪಾಪಿ ಕೊರವನಂದು ಮಂದಿದಲೆಡಿದು ಸ್ವೀಕರಣ ಬಂದು ಒಳಗಾರ್ಗೊಳಿಸಿದೊಡಮಿದು (ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ. ೨೩-೨೪). 'ಮಂದಿ' ಪರಾ.

[ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮನು = ಸಭೆ, ಗೋಷ್ಠಿ; ತುಳು. ಮಂದಿ, ಮಂದ; ತುಳು. ಮಂದಿ; ಕೋಲಾ. ಮಂದಿ]

ಮಂದಿ (ನಾ). (ಉತ್ತರ) ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲೊಳಗೊಳಿಸುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಬೆಲೆಯು ಇಳಿತ; ಅಗ್ಗು: ಈಗ ಬಹಳ ಮಂದಿಯಾಗಿದೆ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪). [ಸಂ. ಮಂದಿ. ಮಂದಿ]

ಮಂದಿರ (ನಾ). ೧. ವಾಸಮಾಡುವ ಕಟ್ಟಡ; ವನೆ; ಭವನ:

"ಆವಾಸಃ... ಗೃಹಂ, ಕುಟು, ಮಂದಿರಂ... ಆಲಯಃ - ಈ ೩೦ ಮಾತೆ" (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೨-೨೩); ಕಂಸಮಾಜಾಮಂದಿರಮಧ್ಯದ ಮಣಿ ಗೃಹದಿಂದಗಲದೆ ನೆಲೆಯಂತಿರದ ದಂಪತಿಗಳ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಅನೆ ಗೊಂದಿಯ ಪ್ರಹರೇಶ್ವರವಾತ್ಸವಂ ತನ್ನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ವಿನೋದೋಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಇರಲು ಹುಚ್ಚನು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ೨. ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಸಾರ, - ಕುಟುಂಬ; ಮಾರಾಂತಕ ನಿಂದು ಮಂದಿರವೆನಿಸಿ... ಮಂದಿರದ ಸುಕ್ಷಮಕುಲವನಂದು ಕೇಳಿದು ವಿಳಯವನಾ ಮಂದಿಗತ್ತನು ದೇವ (ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ. ೨೩-೨೪); ೩. ದೇವಾಲಯ; ಗುಡಿ. ೪. ನಗರ; ಪಟ್ಟಣ: "ಮಂದಿರಂ-೧. ಮಹ. ೨. ನಗರ" (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ೫. ಕುದುರೆಯ ಲಾಯ; ಅಶ್ವಶಾಲೆ: "ವಾಜೇಲಾ, ಮಂದಾರಂ-ಈ ೨ ಕುದುರೆಯ ಮಂದಿರದಲಿ" (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಮಂದಿರವೊಗು (ಶ್ರೀ). ಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸು: ಈ ಕನಕಲೋಚನಂ... ಪೋಲೋ ಮೆಚ್ಚಿದು ಮಂದಿರವೊಗು (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪).

[ಮಂದಿರ + ಮೊಗು]

ಮಂದಿಲ 'ಮಂದಿಲ' ನೋ.

ಮಂದಿವಾಳ, ಮಂದಿವಳ, ಮಂದಿವಾಳ, ಮಂದಿವಾಳ (ನಾ). ೧. ಹಿರಿಮೆಯುಳ್ಳವನು; ಜನಸಾಮಾನ್ಯ; ನಾಡಾಡಿ: ಮಂದಿವಾಳನ ತಪನ ಸರನೊಳು ಸಂದುದೇ ಕಾಳಗವು ನಿನ್ನಿಂ ಬೆಂದುದೇಯನೊಡಲು (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಹಿಂದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮುಖವಾದದಿ ಬಂದಿರ್ಪ ಸಂಯೋಕು... ತಂದತಾಯ್ತುಳುಯೆಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ಮಂದಿವಾಳರವೊಳು ಮುಂದು ಗಡುತಿಪುದಂದದೇನು (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ೨. (ಅತಿಪರಿಚಯದಿಂದಂಟಾದ) ಸಲುಗೆ; ಸದರೆ: ಪಯೋಳ ನಾರದ ಮಂದಿವಾಳದ ಮಹಾಶಾಪಂ ಗಳ ತಾಳನೆ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ನಂದಿಯಂಬ ವಿಚಾರದೊಡನು ಮಂದಿ [ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ದೇವಕದಿ ಮಾಮದಾರ್ಪನನಂದಿನಿತು ಭಯವಿಲ್ಲದಾತ್ಮದಲಿ ಕಾಳಗಲಿಸುಗಳಿಗೆ ಕಳುವತ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಕಾತರಾದಿರು ಮಂದಿವಾಳದ ಮಾಳುಗಳು ಸಾಕು ತೊಲಗು (ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ. ೨೩-೨೪); ಮಂದಿವಾಳದೊಳಗೂ ನೆಲೆಗೂ ದೊಡ ತಂದ ತನ್ನಗುಣಿಯೊಡನೆ ಹಿಂದುಮುಂದೆಬೆದಿ ಹೀರದೊಳಿ ದುಗೆ ನಿಂದಿ ನೀಕರವುಡುವೆ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ೩. ಸೊಕ್ಕು; ಮುದ: ಬಿದ್ದುತು; ಹಂದ ಹೋಗಲೆ ನಾಯ... ಬಹುವಿಕಾರದ ಮಂದಿವಾಳದ ಮಾತದೇ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಕೇಳಬಾರದ ಬೇಡುಕೆಯ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೇರಳವಾತಕ ಪೂರ್ಣವನ ತೋಳದಯ ತಪ್ಪೊಡುಬರಿದಾ ಮಂದಿವಾಳನ ತೋಡು ತನೊಡನೆ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ನಾಲಗಿದೀಕ್ಷೆಗೆ ಬಗುಳಾದುವ ನಿನ್ನ ಅಧಿಭೇಯತೆಯು ಮಂದಿವಾಳವು ಎದೊಡುಬು ಅಕ್ಷಮ್ಯವಾಗಿದೆ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ೪. ಸಡಗರ: ಸಂಘಮ: ಮಂತ್ರದ ತಂತ್ರದ ಮಂದಿವಾಳದ ವಂದವೆ ಸಂದಗಮಲಿ ಹೇಗೊ ಮೆಲೆಯಂತಿರೆ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಮಂದಿವಳ: ೫. ಪ್ರೇಮ: ಪ್ರೀತಿ: ಆ ಪ್ರಮೋದಾಭೂಷಣರಂ ಮುನ್ನಮೆ ಲೋಕತ್ರಯ್ಯರನ್ನಾವಿಯವ್ವದ ಸಲಾರ್ಥದೊಡಮಾ ಮಹಾಸೇನಮಾರಾಜಂ ನಿಂತನೊಡನೆಯಿರೆ ಮಂದಿ ಪರದೊಡಂದಿದ ಮೋಹನೋದ್ರೇಕ ಪರಿವಾಳದಿ ಮೊಣುಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಿವಳಿತುಕಮುವಂತಿರೆ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಮಂದಿವಾಳ: ೬. ಭೋಗದೊಳೆ ಬೋಳೆಯು ರಾಗದಿಂ ಮೇಳೆಯು ಮಂದಿವಾಳಂ ಮುಯ್ಯಂ ದೊಂದರಲು ಬೆಂದದನುಭವದೊಳೆ ಮಂದಿಯು ಸುಖವಾನಿತ್ತು (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ೭. ನಿಂಬವು ಸಿರಿಯಾಳನಂದನನ ಕೊಂದು ತಿರಿಗತ್ತನಾಕಾರ ಸಮೋಳು ನೆಡ ಮಂದಿ [ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ದಿವಾಳವೆ ನಿಂದ ಭಕ್ತರೊಳಿಂಬವಳ ಪರಗಾಂವುಪಿ, ಪರಗಾಂ (ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ. ೨೩-೨೪); ಮಂದ ದಕ್ಷಂ ಹಿನ್

ಮಂದಿರ (ನಾ). ೧. ವಾಸಮಾಡುವ ಕಟ್ಟಡ; ವನೆ; ಭವನ:

ಮಾರ್ಗಲತು ಯಜ್ಞ ಮಂ ಮಂದವಾಳದ ಮೂಲ (ಅಶ್ವ. ೨-೧-೧೯).
ಮಂದಾಳ : ೫. ಒಪ್ಪುಟ್ಟದೊಂದು ಮಂದಾಳದೊಳ್ಳುತ್ತದೊ
ಕೊಪ್ಪವಳೆಯದೆ ಹಾಸು (೨೫- ೯೬-೨೦). ೫ 'ಮಂದಿವಾಳ' ಎಂಬ
ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಮಂದಿವಾಳತನ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಭಾವವಾಚಕದ ಅರ್ಥಗಳು
ಅನೇಕ ಕಡೆ ಆರೋಪಿತವಾಗಿವೆ.

[ಮಂದಿ + -ವಾಳ (<-ವಳ). / ತಲು. ಮಂದಮೇಲು]

ಮಂದಿವಾಳತನ, ಮಂದವಾಳತನ, ಮಂದಾಳತನ (ನಾ). ೧. ಪ್ರೀತಿ;
ಪ್ರೇಮ : ಪರಮಾಕಾಂಕ್ಷೆಯೊಂದಿಗಿರುವುದೆಂದು ತನ್ನ ಪತ್ನಿ
ಯೊಬ್ಬ ಮಂದಿವಾಳತನದೊ ಸಲಪತ್ತಿ (ಶ್ವ. ೧- ೧, ೧೯೯). ಮಂದೆ
ವಾಳತನ : ೨. (ಅತಿಪಯದಿಂದಾದ) ಸಲಾಗಿ : ಸದರ :
ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಧನ ಸಂದಾಯ . . . ಭೀತಿಮಿಟ್ಟು ಮಂದೆ [ಪಾಂ. ೧]
ವಾಳತನ ಮೃದುವು ಸೋಂಕು ಸವಿಗಂಡಾಲಿಂಗನಕ್ಕಾತುರಿ (ಪಾಂ. ೧-೧-೧).
ಮಂದಾಳತನ : ೨. ತಂದೆಯೊಳಿರುವ ಮಂದಾಳತನವಿಲ್ಲ
ಮೊದಲ ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಂದಗತಿಯೊಳಿರುವುನೋಸರಿತು ಬಪ್ಪ
ಚಂದಕ ನೈವರು ಮೆಚ್ಚಿದರು (೨೫- ೨೧-೨೨). [ಮಂದಿವಾಳ + -ತನ]
ಮಂದಿವಾಳ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕು : ಆಮಂಕಾರ : ಏನು- ಈ ನನ್ನ ಮಂದಿ
ವಾಳೆ ! ಅದನು ! ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹ ! (ಶ್ವ. ೧-೧೨-೧೩).
[ಮಂದಿವಾಳ + - ಇತಿ]

ಮಂದಿವಾಳ (ನಾ). ಜನರ ಬದುಕು : ಜನಜೀವನ : ಮುಸುಗಿಯೆಂದು
. . . ರೂಪವಿಲ್ಲದ ಭೀತಿಭೂತದ ಬೃಹತ್ತಿಯ ಮು ಸಗದ ಮಂದಿ
ವಾಳೆಯ (ಶ್ವ. ೧-೧೨- ೨೩-೨೩). [ಮಂದಿ + ವಾಳ (< ದಾಲ್)]
ಮಂದಿವಾಳ (ಗು). ೧. ಕುಗ್ಗಿದ : ಕ್ಷೀಣವಾದ : ತನಯನಾಪನಮನ
ದನವಲ್ಲದ ಮಂದಿವಾಳದೊಳಿರುವುದುಂಧಿಗಿತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಗಣ
ನೋಡಿ (ಅಶ್ವ. ೧-೧೨ ೩). (ನಾ). ೨. ಕುಗ್ಗಿದುದು : ಕ್ಷೀಣ
ವಾದುದು : ದ್ವನಿಯು . . . ಸಾಗುವ ಭೋಷದೊ ಮಂದಿವಾಳ
ವಾಯಿತು (೨೫-೨೩- ೨೦). [ಮಂದಿ + -ವಾಳ]

ಮಂದಿಲ, ಮಂದಿಲ, ಮಂದಿಲು (ನಾ). ಜರಿಯು ರುಮಾಲು : ಜರತಾರಿ
ವೇಟ : ತನ್ನ ಅಂದವಾಗಿರುವ ಅಂಗಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂಥ ಹೊಸ 'ಮಂದಿಲ'
ವನ್ನು ತರಬೇಕಾಗಿ ಬೇರೊಬ್ಬನು ಗುಮಾಸ್ತನನ್ನು ಜಾಗೃತಿಯಾಗಿ ಮೇಲೆ
ಅಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದನು (೨೫-೨೩ ೩) : ಅವನ ಬೇರೊಬ್ಬ, ಅವನ ಮಂದಿಲ
ಮಂಕಾದವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲಾಗಿ ಅವನು ಒಳ್ಳೆ ಮನವನ್ನಾಗಿ
ತೋರಿದನು (೨೫-೨೩- ೨೯). ಮಂದಿಲ : ಕುಮಾರನು ತನ್ನ ತರೆಯ
ಮೇಲಿನ ಮಂದಿಲವನ್ನು ತೆಗೆದು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಚರಣದೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು
ಹೋದನು (೨೫-೨೩- ೧೩). ಮಂದಿಲು : ತರೆಯ ಮೇಲೆ ಕವಾ
ಬತ್ತಿನ ಕುಸುರುಗಳುಳ್ಳ ಮೇಘವರ್ಷದ ಮಂದಿಲು (೨೫-೨೩- ೨).
[<- ೩೦. ಮರಾ. ಮಂದಿಲ : ಅರ. ಮಂದಿಲ]

ಮಂದಿಲು 'ಮಂದಿಲ' ನೋ.

ಮಂದ್ಯ, ಮಂದ್ಯ (ನಾ). ೧. ಆವರಣವಿಲ್ಲದ ನಿವೇಶ : ಬಯಲು :
ಕುಮ್ಮರಿ ಕೋಟು ಮನ್ನ ಮನೆ ಮನೆ ಸರಹು ಕಾದಾರಂಭ ಮಂಕಾದ
ನಿಧಿ ನಿಕ್ಷೇಪ . . . ಸುಖವಾಗಿ (೨೫- ೧೧, ೨೫- ೨೨-೧೩ : ೧೪೦):
ಒತ್ತಿಲು ಕೊಪ್ಪ ಮಂದ ಮನೆ ಹಲಕು (೨೫- ೧೧, ೨೫-೨೩- ೧೯-೧೨ :
೧೪೧): ಛಾವಿ ಹಳ್ಳಲು x ಮಂದ ಮರ ಫಲ ಸಹ ಮತ್ತಂ ಹವಾಮಲ
ಗದ್ದೆ ಚತುರ್ಮು (೨೫- ೧೧-೧೩- ೧೪-೨೦ : ೧೪೨). ೨. ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಗಳ
ಗುಂಪು : ಅದ್ವಯ ಮಂದಿನ ಸಾಸವರ ಕಂಡು ಕಾಪ್ಪರಕ್ಕೆ (ಪ್ರ. ೧೦-
೧೯೦- ೨೯-೩೯ : ೧೦೫): ಆಯಿವತ್ತನಾದಂ ಸಮೇತ . . . ಅಯ್ಯ
ಮಂದಿಂಗ ಮೊದಲ ಮಂದಿನಿವು (ಪ್ರ. ೧೦- ೧೯೦, ೨೦-೧೩ : ೧೪೭).

ಮಂದ್ಯ : ೧. ಎಲೆ ಬಸವಣ್ಣ ನಾವು ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನವೆ ಬಂದಹರಂದು
ಶುಭಸೂಚನೆ ಕೋಟಾತ್ಮದ ಮನೆಯ ಮಿಷಾ ಮಂದದ ದೈವವು
ಎಂಬುದ ತಿಳಿ ಗೋಚರವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಸಂಗನಬಸವಣ್ಣ (೨೫-
೨೨-೧೦೫). 'ಮಂದೆ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮನ್ನಮ]

ಮಂದ್ಯ 'ಮಂದ್ಯ' ನೋ.
ಮಂದ್ಯದೊಳು (ನಾ). ಒಪ್ಪುತನ ಹೆಸರು : ಮನ್ನಮೋಯ್ಯ
ಭಾರದ್ವಾಜಗೋಶ್ವ ಕತ್ತಿಪರ್ವಣ (೨೫- ೧೧, ೧೯೬-೨೯ : ೧೪೦).
[ಮಂದ್ಯ + ಮೋಯ]

ಮಂದುರ (ನಾ). ಕುಂದರೆಯ ಲಾಯ : ಅಶ್ವತಥ : 'ವಾಜರಾಂ,
ಮಂದುರ- ಈ ೨ ಕುಂದರೆಯ ಮಂದಿ'ದಾರಂ' (ಪಾಂ. ೨೦-೧೯೦) :
ವಲ್ಲಭವಾಜನು ಮಂದುರದಲ್ಲಿಗೆ ಕೇಯೋದ್ವಿತಿವನಾಗಿ ಬಂದು
(೨೫-೧೦, ೧೯೬) : ಆ ತಗರ್ ಪೆದರು ಕುಂದರೆಯ ಮಂದುರವು ಮಾರಿ
ವುಗುವಂತೆ ಪೊಕ್ಕು ಬೆರಗು ಪುರೋ ಪುರಳು (೨೫-೧೦, ೧೯೬-೧೦) :
ಎಳೆದುತ್ತು ತುಹಿನರಮಂದರಮಂ ಕೀರ್ತನಕ್ಕೆ ಸುಗುಡಿನ ಹಯವಂ
ಸಂದೆಯಮೇವೆನಿಪ್ಪ ಪಳೆತನ ಮಂದುರದೊಳಿರ್ಪ ಹಾಕ್ಕಶೃಂಗರ್
(೨೫-೧೦, ೨-೧೯). [ಮಂದುರ]

ಮಂದುರಿಗ (ನಾ). ಕುಂದರೆಯ ಲಾಯದ ಅಧಿಕಾರಿ.- ವೇದವಿಚಾರಕ :
ಮಂದವು ರಾಮರ್ ಸುಬಾರ್ ಲಿರಿಕ್ಷರಶೃಂಗೇರ ಹೋದರ ಮಲ್ಲರ
ಮಾವಂತರ ಮಂದುರಿಗ ನೆಗಲ್ವಾಪಾವಾರಿಗಳ ಕೇರಿಗಳೊಳ್
(೨೫- ೧-೨೩) : ರಾಜವಾಹನಾದ ಮಂದುರಿಗ ಕಾನೂಂ ಚಿತೆಯಿಂ
ಮಂದುರಕ್ಕೆ ಮಂದಿರದಂ ಪಾಹಂಕಂ ಕಂಡು (೨೫- ೧೩ ೩) : ಆ ಚಿನ್ನ
ರಂಗರನ್ನು . . . ಕಯ್ಯ ರಗೋರಿಂದ ಬಂದಿ ಮಂದುರಿಗಿಂದ ಹೊರ
ಗಟ್ಟಿ ಮೊಂತಿಬಿಟ್ಟನು (೨೫-೧೩, ೩೬-೩೭). [ಮಂದುರ + -ಗಿ]

ಮಂದರೆ (ನಾ). = ಮಂದುರ : 'ಮಂದರೆ-ಮಂದರಾಂ-ರಾಯ'
(೨೫-೧೩, ೩೯) : ತರಬೇತಿಸಿದಿರಾಂಕಿಯವೊಂದನುಪ್ಪದ ಹಯ
ಸಂತತಿ ನೆಲಸಿದು ಹೊನ್ನ ಹೊನ್ನ ಮಂದರೆಯೊಳ್ (೨೫-೧೩, ೦-೧೯೦).
[ಮಂದರಾಂ]

ಮಂದುವೊ (ನಾ). ಒಂದು ಉದಿನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಕುಂತ್ ಶ್ರೀಪುರಾಪ
ಮಾರಾಂಪರ್ ಪೃಥಿವೀರಾಜ್ಯಪ್ರಿಯ ಮಂದುವೊ ತೊಳುಕೊಳ್ಳದಿ
ವಿಲ್ವೊರ್ (೨೫- ೧, ೨೫-೨೩- ೨೦-೨೯ : ೭೫೦). [ಮಂದ್ಯ + ಉರ್]

ಮಂದೆ (ನಾ). ೧. ಗುಂಪು : ತಂಡ : ಸಮೂಹ : ಅರಾವಿನ ಮೇಲೂ ಎ
ಮರ್ಗ್ನ-ಫಟ್ಟಿರ ಬಂದಿರಂ ಮಂದೆಗೆ (೨೫-೧೦, ೨೫-೨೩) : ಸಡಿಲ
ದುವಾಗಿಯ ಕಂಡ ಸಹಿನ ಪಂದಿದುರ ಮಂದೆಯ [ಪಾಂ. ಮೇಲೆ]ರಿ
ಬಂದಳು ಕೊಸರಾದೇವಿ (೨೫-೧೦, ೨-೩-೩) : ಈತನ ಪೂರ್ವದೊಳ್
ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ದಾನವರ ಮಂದಿರನಿಲ್ಲದಂ ಕೊಂಡು ಮಂದರ
ಗಿವಂ ಭರಿತನು (೨೫-೧೦, ೧೩-೩). ೨. ಹಸು. ಎಮ್ಮೆ ಮೊದ
ಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಡು : ಒಂದೇ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಮೊದ ಮಂದೆಯಲ್ಲಿ
ನಿಂದು ಸಂದೆಯ ಕೆದು ಲಾಯದ ಸಂದೇಹವೆಂದು ವೀರಬೇರೇಶ್ವರರಿಂಗ
ದಲ್ಲಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಬೇಕು (೨೫-೧೩, ೧೩-೨೩) : ದೂಜಮಾಡುವರೇನೆ
ರಂಗಯ್ಯ . . . ಪಂದಿಯೊಳಲಲ್ಲಿ ಮಂದೆಗೀವೊಗಳ ಮಂದೆ ಕೊಳಲ
ನೂದಿ ಚುದದಿ ಬರುವನ (೨೫-೧೦, ೦-೧೯-೧೦) : ಮಂದಮಗುಳ್ ಪೊಸ
ಮಂದೆಯ ಕಂಡ ಪಾಂಗಿನಿಂ ತೊಲಗುವುದೆಮ್ಮ ಬಲ್ಲವನು ನಟ್ಟನು ನಟ್ಟನು
ದಾಗಳ್ (೨೫- ೩-೯೬). ೩. ಕುಗ್ಗಿನ ಒಂದು ಪಂಚಾಯಿತಿಯ
ಘಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದು ಗ್ರಾಮಗಳ ಗುಂಪು : ಫಿರ್ಕಾ : ಬೇಲೂರಿಗೆ
ಸಲ್ಲದ ಹೆಕ್ಕುಳಿಗನಾದ ವೆಕ್ಕುಳು ಮಂದೆಯೊಳಿರ್ಪ ಹೊನ್ನವಾರಾಯಂಬ
ಗ್ರಾಮವನು (೨೫- ೧೧, ೨೫-೧೩, ೧೩-೧೩ : ೧೪೫) : ಹತ್ತಿಗನಾದ ಹತ್ತಿರ

ಮಂದ ವಚನವಾದ ಕಿರಕಳ್ಳಿ ಗೊಮ್ಮವನಾಡ ಮಂಡೂರ ಮಂದ
ವಚನವಾದ (೨೪. ೪. ೫೫೩. ೩೭-೪. 1774). ೪. ದನ. ಕರು
ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳ;
ಗೋಮಾಳ; ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು: ಅದು ತುಳುವಂ ಕಾಯಲೆಂದು
ತಂದು ಬಾಲಕನೊಬ್ಬನವನು ಮಂದದಲಿ ನಲಿದೊಂದ ಮಕಲರಿ
ರಿಂಗವಂ ಮಾಡಿ . . . ಪೂವನೇಲಿ (೫೫. ೩೭-೨೨). 'ಮಂದಿ',
'ಮಂದ್ಯ' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮನ್ಮ: ತುಳು. ಮಂದೆ: ತಿಲು. ಮಂದ]

ಮಂದಗರುಳ್ (ನಾ). ಗುಂಪಾದ ಕರುಳು; ಬೋತೆಯಾದ ಕರುಳು:
ಕರುಳು ಒಳಲು ಕಾಲಂ ತೊಡಕೆಯು ಮಂದಗರುಳ್ಳಂದೆ ರಾಡೆ x x ಯುಂ
(೨೪. VIII. ೩೩೩. ೦೩-೦೪; 1773). [ಮಂದೆ + ಕರುಳ್]

ಮಂದವಳ 'ಮಂದಿವಾಳ' ನೋ.

ಮಂದವಾಳ 'ಮಂದಿವಾಳ' ನೋ.

ಮಂದವಾಳತನ 'ಮಂದಿವಾಳತನ' ನೋ.

ಮಂದೇಕ (ನಾ). ಸೂರ್ಯೋದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ
ಹಾಕುವರೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಂದು ರಾಕ್ಷಸವರ್ಗ ಮತ್ತು ಅವರ್ಗಕ್ಕೆ
ಸೇರಿದವನು: ಮಂದೇಕರ ಶೋಕಾಂಕುನಿಂದಂ ತೊಯ್ದುಂಗಮಂ
ತೊಳೆಯಲೆಂದೊಲ್ಲೆಂದಿರದಿಲ್ವವಳುಲಿದಂ ಕಂದದೆ ಪಡುಗಡ
ಲೊಳೊಪ್ಪ ವಂಬುಜಮಿತ್ರಂ (೫೫. ೩. ೩೩): ಮಂದೇಕರ ಭಯ
ದಿಂದರದಿಂದಸಖಂ ನಿಜಮಾಡುಬಿಮಂ ಪಡುಸೇ (೫೫. ೩-೩೩):
ಲೋಕಮಂ ನೋಗಲೆಂದು ಬಂದ ಮಂದೇಕರಾಕ್ಷಸನೇ ಕಟ್ಟಲೆಡುತ್ತಂ
ಪಡಿದುವಂ (೫೫. ೨೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಂದೈಯ 'ಮಂದಯಿಸು' ನೋ.

ಮಂದೋಷ್ಠ (ನಾ). ವಸುಬಿಟ್ಟಿಗಿರುವುದು: "ಕೋಷ್ಠಂ, ಕಪೋಷ್ಠಂ.
ಮಂದೋಷ್ಠಂ, ಕಮೋಷ್ಠಂ-೪ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವು ಪೆಸುಗಳು" (೫೫. ೩೩).
[ಸಂ.]

ಮಂದಾಳ 'ಮಂದಿವಾಳ' ನೋ.

ಮಂದಾಳತನ 'ಮಂದಿವಾಳತನ' ನೋ.

ಮಂದ್ರ (ಗು). ೧. (ಧ್ವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ) ಗಂಭೀರವಾದ:
ಅಳವಾದ: ಶುಭಮುಪಕಾರದೊಳ್ ಮಂದ್ರ ಮಧುರ ಮನೋಹರ
ಮಂಗಳವುಪಗೀತಾರೀವಾದಕೋಳಾಹರವಂಗಳಸೆಯ (ಸುಬಾ. ೩೦-
೩೦೩): ಪೇಕ್ಷನಾರೀವಾದಮಂ ಮಂದ್ರಗಂಭೀರ ಮಂದ್ರಧ್ವನಿ
ಸಭಾನಿಟ್ಟುತೆಯ ಮಧುಸಿ ಫೇಣ್ಣಿ (ಕ್ರಿ. ೩೩. ೦೩-೩೩). (ನಾ).
೨. ತಗ್ಗಾದ ಧ್ವನಿ: ಕೆಳದನಿ: "ಮಂದ್ರ: . . . ಮೆಲ್ಲಗೆ
ನುಡಿಯಲ್ಪಡುವುದು" (ಸುಬಾ. ೩೩). ೩. (ಧ್ವನಿಯ)ಗಂಭೀರತೆ:
ಗಾಂಭೀರ್ಯ: ಶೋಕಿತಂ ಸಂಧ್ಯ ತಾನುಮಾರಣ್ಯಾದ್ರಿ ಸಾಂಪ್ರ
ಸಾರಂಧ್ರನಿಮ ಮಂದ್ರದಿಂ (ಕ್ರಿ. ೩೩. ೨೩೦-೩೩). ೪. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಪಾದ್ಯ: ಮಂದ್ರಂಗ. ೫. ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಆನೆ.
೬. [ಸಂಗೀತ] ಮಂದ್ರ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ತಾರ ಎಂಬ ಮೂರು
ಬಗೆಯ ಸ್ವರಸ್ಥಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ತಗ್ಗಿನ ಸ್ಥಾಯಿ: ಒರ್ವಳ್
. . . ಮಂದ್ರತಾರಗೀತಿಯ ಪವನೊಪ್ಪ . . . ವೀಣೆಯಂ ಮಿಡಿದಲ್
(೫೫. ೨-೨೩): ಅಮರಂ . . . ಕೋಗಿಲೆ ಗಿಳಿ ತುಂಬಿ ಮನೀಶನ
ತಿವಿಗಿಂಗಳ ಕ್ರಮದಿತ್ತುವ ತಾರಮಧ್ಯ ಮಂದ್ರಸ್ವರದಿಂ (ತು. ೩. ೩-೩):
ಮಾಯವಿಲೆಯರು . . . ಯಂಭೋಜಿತ ತಾರಮಧುರ ಮಂದ್ರಂಗೊ ಪಾದಿ
ಭೂಪತಿಯ ಮಗುಡವನು ಶೋಕರು (೫೫. ೩-೩). ೭. ತಂಪುಗಿರಿ,
ವೀಣೆ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಿನ ಸ್ಥಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನುಡಿಯುವ

ಒಂದು ತಂತಿ: ಬಲದಿಂದ ಎಡಕ್ಕೆ ನುಲ್ಲು, ತಂತಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ
ಪುಟಮು, ಸಾರಣಿ, ಅಸುಸಾರಣಿ ಮತ್ತು ಮಂದ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ
(ಸಂಗೀತ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂಜರ 'ಮವ್ವಳ್' ನೋ.

ಮಂಜರು 'ಮವ್ವಳ್' ನೋ.

ಮಂಜೇರು 'ಮಮಂಜೇರು' ನೋ.

ಮಕ 'ಮೋಗ' ನೋ.

ಮಕಮಕ (ನಾ). (ದೀಪ ಮೊದಲಾದವು) ಮಂಕಾಗಿರುವುದನ್ನು
ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: ತೊಡಗೆ ಮುಚ್ಚುಂಡಿ ಮಕಮಕ
ಕವಿಯುತ್ತಿತ್ತು (ಕು. ೩. ೨೦೩). 'ಮಕಮಕಿಸು' ಪರಾ.

ಮಕಮಕಿಸು (ಕ್ರಿ). (ಬೆಳಕಲ್ಲದೆ) ಮಂಕಾಗು: ಪ್ರಕಾಶಹೀನವಾಗು:
ಕತ್ತರಿಯು ಪಪ್ಪನು ಹಾಜರೊಡನೆ ಮಿಜಾಪ ತಾರಾಳಿ ಮಕಮಕಿಸುವು
(ಮಾ. ೩. ೦೩-೪). [ಮಕಮಕ + ಇಸು.]

ಮಕಮಲ್ಲು 'ಮಮಿಮಲ್ಲು' ನೋ.

ಮಕರ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಲಕರಪ್ರಾಣಿ: ಮೊಸಳೆ: "ಮಕರ
ಮೆಲೆಯುಗ್ಗವಾರೀನಮಕ್ಕಂ" (ಕು. ೩. ೩೦-೩): ಕರಿಮಕರಂಗಳುಳ್ಳ ಕ
ಭಂಗುರಕುಂಗಳರಂಗಪಾಲೆಯಂ ವಿರರದವಾಗಿದ್ದೊಡೆಯ (೫೫. ೩೩
೩೩೩): ಮಕರಂಗಳಂ ಭಯಂಕರ ಕರಿಗಳ ತೋಜೊಡ ಮಿಂಗಳ
ನುಳ್ಳವ ಕೈದುಗಳ ನೋಕಲಿಸಿ ಮೇರದಟ್ಟಿ ಕವಿದತ್ತು ನರಾಧಿಪ್ಯಕ್ತ
ಸಾಗರಂ (ತು. ೩. ೩-೩): ಅಬ್ಬವಂ ಮಕರಮಂ . . . ವಿಜಾ ನಭಕ್ಕೆ
ಸಲ್ಲದಂ (೫೫. ೩-೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿಾನು: "ಮಕ್ಕ
ಫೇದಮಂ ಮಕರಮೆಯ್ದು" (ತು. ೩. ೩೩-೩೩): ಕರಿಮಕರನಕ್ರ. . .
ಜಳಕಮಕ್ಕೋಳಕವಧಾನವೊ ಜಲನಿಧಿ ಮೆಳೆದುದು (ತು. ೩.
೩-೩). ೩. ಕುಬೇರನ ನವನಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಅ ಕುಬೇರನೇ ಪದ್ಮ
ಮಹಾಪದ್ಮ ರಂಜಿ ಮಕರ . . . ವಿರಂಗೋಪ ನವನಿಧಿಗೊಡೆಯನಾಗಿ
ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಮನಾಗಿರ್ಪಂ (೫೫. ೩. ೩). ೪. ಮೊಸಳೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ
ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಸೇನೆಯ ತುಕಡಿ. ೫. ಮಿಾನಿನ ಗೊರುಕುಳ್ಳ ಧ್ವಜ:
ಜನಪುಂಜ ಮಿಗೆ ಕ್ಷಾಲ್ತ ಮಕರಮಂ ಕೋಡದ್ದುಂ ಫೇಲಿಗೊಡು.
೩-೩). ೬. [ಜ್ಯೋತಿ] ಹನ್ನೆರಡು ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಅಮರಾ
ಸಮಾನಜ ಹು ಧನುಮಾಮಾನಯಂ ಪ್ರವಳಕನ್ಯಾಕಾಮಕರಂ . . . ಆಳ್ವಂ
(ತು. ೩. ೩-೩): ಶಕವರವನ ದಿಗವಿನಯ ಮಕರವಲು ಬ್ರಹ್ಮಪುತಿ
ದ್ವಿದ್ವಿ ಮವ್ಯಕನಂವಕರ ಮಾಗ್ಗಿಳಿರ ಸು ೬ ಮಂ (೫೫. 1೫-1.
೩೩-೩: 1೩೩): ಮಕರಕ್ಕೆ ಗುರು ಬರಲು ಮಕರತೋರಾವಕ್ಕು (೫೫.
೩೩-೩). ೭. [ನಾಟ್ಯ] ಪದಿಮೂರು ಬಗೆಯ ಸಂಯುತವಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು: ೮ "ಪತಾಕವಸ್ತ್ರಗಳೆರಡರ ಹೆವ್ವೆರಳುಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ
ನೀಡಿ. ಅಂಗೈಗಳನ್ನು ಕೆಳಮುಖಮಾಡಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಒಂದರ
ಮೇಲೊಂದು ಇಡುವುದು" (೫೫. ೩. ೨೩ ಗು. ೩೩೩): ನಾಟ್ಯ
ರಾಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಸಂಯುತವಸ್ತ್ರಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ. ಅಂಜಲಿ. . .
೧೦. ಮೇರ ೧೦. ಗಜಪತ ೧೨. ಅಪಟುತ ಮತ್ತು ೧೩. ವರ್ಧಮಾನ
(೫೫. ೩. ೩). [ಸಂ.]

ಮಕರ (ನಾ). ದೇವತಾಮೂರ್ತಿ. ಸಹದಂವತೆಗಳು. ಮೈನೆರದ
ಹುಡುಗಿ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಆರತಿಯೆತ್ತುಲು ರಚಿಸಿದ
ವಂಜಪ: ಮಕರ ಸಹಿತ ಎಲ್ಲಾ ಕಟ್ಟಿ ತಯಾರ ಆಗಿತಲ್ಲಾ? (೫೫.
೩): ಹಾಡು ಕೇಳುವವರಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತ ಜನ ಮಕರದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುವಲ್ಲಿ
ಅಡಾಪಾಗಲೋ ಹರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಂಕಡವಳು (೫೫. ೩. ೩).

[- ಹಾಡು. ಮುಖರ್]

ಮಕರಂದ (ನಾ). ರಿ. ಹೊವಿನ ರಸ; ಜೇನು; ಮಧು: "ಮಕರಂದ: ಮಧು- ಈ ೨ ಭಾವಿನ ಬಂಧು" (ಕಾಡು. ೩೦-೩೨); ನಂದನನಾಹ ಪ್ರಸವಪ್ರಕೃತ ಮಕರಂದಮೋದಮಂ ತಂದು (ಸುಕುಟ. ೧-೧೫); ಶರದಭ್ರಮಂ ಬಿಲ್ಲಾ ವರಗ ಮಕರಂದರೇಣು ಪವನಾಹತಿಯಾ ವರೆದು (ಕಾ. ೧-೨೨); ಆರ ಪದನಾರವಿದಮಂ ನೋಡಿ, ಮಕರಂದಮಂ ಹೀರಿ. ಪವನಯಾಳ ತೃಪ್ತಿಯಿಂದಮೊ ಅದನ್ನೊಸೆದು ನೋಡುನೆಗಂ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲೆನಗೆ (ಶ್ರೀಕಾ. ೧೦೦-೧೦೧). ೨. [ಸಂಗೀತ] ಅಷ್ಟ ತಾಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭೇದ: ನಿಶಂಕ. ಶಂಖ, ಜೀಲ. ಜಾರ ನಂತರ ಮಕರಂದ ಮತ್ತು ವಿಸಮ- ಈ ಆರು ಭೇದಗಳನ್ನು ಅಟ್ಟತಾಳದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ (ಕತ:ಶ್ರ. ೭೫). [ಸಂ.]

ಮಕರಂದಹ (ನಾ). ಹೊವಿನ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿದು ಬದುಕು ವಂತಹುದು; ಬಂಡುಣ; ಜೇನುನೋಣ; ಕೃಷ್ಣನ್ನ ಪಾದಕಮಲದಲ್ಲಿ ಮಕರಂದವನಂತೆ ನೆರೆವೊಂದು ಫೂತ (ಶ್ರೀಕಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಕರಂದಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀರಾಗ . . . ಮಕರಂದಿ ವಸಂತರಾಗಂ ಇವಾದಿಮಾದ ರಾಗುಗಳೆಂ ಪಾಡುತ್ತಿರಿ (ಕಾ.ಶ್ರ. ೨-೨೦). [?]

ಮಕರಕಂಠಿ (ನಾ). ಮೊಸಳೆ ಅಥವಾ ಮೀನಿನ ಆಕಾರದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೋರಣ ಅಭರಣ: ತನಗೆ ಮಹಾರಾಜರು ಒಪ್ಪುವವನಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ತೋಡಾ, ಮಕರಕಂಠಿ ಮುಂತಾದ ಒಡವೆಗಳಿಂದ ಅತನನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ (ಗಾ.ಕ. ೩೨). [ಸಂ. ಮಕರಕಂಠಿ]

ಮಕರಕಂಡಲ (ನಾ). ಮೊಸಳೆ ಅಥವಾ ಮೀನಿನ ಆಕಾರದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಿವಿಯ ಅಭರಣ: ಮಗಳಮೆಯುಳ್ಳವನಾ ಮಕರ ಕಂಡಲಯುತ ಪುಣ್ಯ ಮಹದ್ಯಾಗ್ಯ (ಕಾ.ಕ. ೩೨-೩೩); ಪರಿಹರನಿಗೆ . . . ಬಲಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗಕಂಡಲ. ಎಡಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮಕರ ಕಂಡಲವೂ ಇದೆ (ಕಾ.ಕ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಕರಕೇತನ (ನಾ). ರಿ. ಮೀನಿನ ಗುರುತುಳ್ಳ ದ್ವಜ. ೨. ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದ ಜಲಚರಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನ: ಸಮುದ್ರ. ೩. ಮೀನಿನ ಗುರುತುಳ್ಳ ದ್ವಜವುಳ್ಳವನು; ಮನ್ಮಥ: ಮುಕ್ತಿಯಾದಂ ಭೂಮ್ನುಭೂ x x x ಗುಣವಾಸಂ ಮಕರಕೇತನಂ ಪುಟ್ಟುವ ಪೋಲೆ (ಕಾ.ಕ. ೧೦-೧೦೨; ೧೦೩); ಪದವಾದಂ ತನಗಂಜಿ ಮಕರ ಕೇತನಂ (ಕಾ.ಕ. ೩-೩); ಮಕರಕೇತನರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸಗಲಂ ಪುಟ್ಟುವವನು (ಕಾ.ಕ. ೧೦-೧೦). ೨. ೩: ಭವಂತೆ ಗಿರಿಸುವಾನ್ವಿತನಂದೆನಿಸಿ ಮನೋ ಭವಂತೆ ಮಕರಕೇತನನಾಗಿ . . . ಅರ್ಗವಂ ಕಣ್ಣಿಳವುದು (ಶ್ರೀಕಾ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಕರಕೇತು (ನಾ). ರಿ. = ಮಕರಕೇತನ ರಿ. ೨. = ಮಕರಕೇತನ ೩: ಉಪಪ್ರಕೃತ ಸನತ್ಕುಮಾರ ನಳಕೂರ ಮಕರಕೇತು ಸೌಂದರ್ಯಾನಂ . . . ಅಪ್ಪ ಸ್ತಿಮಿತಸಾಗರಮಹಿಮ್ನುಭೂಂ . . . ಅರಸಿಯಾ ರಾದರ್ (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೦ ೫); ಸೆಲುವಗಪ್ಪನಮಂ ಮಕರಕೇತು ಗೆರೆ (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೦); ಮಕರಕೇತುವರವನುತುರಾನನೆ ಸಿಂಹಮುಳ್ಳ ವ್ಯವಸ್ಥ ದ್ವಜಾಯು ಪಟ್ಟದಾನೆ (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಕರಗುಬ್ಬಿ, ಮಕರದಿಬ್ಬಿ, ಮಕರದಿಬ್ಬಿ, ಮಕರಬಿಬ್ಬಿ (ನಾ). ರಿ. (ಹಿಂದೆ ಯಂದ್ರ ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಎಸೆಯುತ್ತಿದ್ದ) ಮೀನಿನಾಕಾರದ ಮೊಳೆಯಂತಿದ್ದ ಒಂದು ಸ್ಫೋಟಕವಸ್ತು: ಎತ್ತಿದ ಕೇತು ಸುತ್ತಿದ ಜೀವಿನ ವಂಡೆ ಮತ್ತಿರಿದರ್ವ ಭೂಗಳು ಒತ್ತರಿ ಸರ್ವ ಮಕರಗುಬ್ಬಿಗಳೊಪ್ಪಿ ಶತ್ರುದು ಪುರ ಕೌತುಹ (ಕಾ.ಕ. ೧೦-೧೦). ಮಕರದಿಬ್ಬಿ: ರಿ. ರಂಗಯ್ಯನ ಜಾಗಿಲ ಕಡಿ ತೆದುವ ಸೇನೆಮವರು

ಭಾರಿಯಾಗಿ ಮೊಹರ್ ಕಟ್ಟಿ ಕಿರಂಗಿಯನ್ನೂ ಮಕರದಿಬ್ಬಿಯನ್ನೂ ಮೊರಗಿನಿಂದ ಹೊದೆಯುತ್ತಾ ಬಂದರು (ಕಾ.ಕ. ೩೩). ೨. ಮಕರದಿಬ್ಬಿ ಎಂಬ ಸ್ಫೋಟಕವಸ್ತುವನ್ನು ಎಸೆಯಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಧನ: ಮದು ರುಚಿದವನು ಕೋಟಾವಲಯ ಮುಗಿಲಟ್ಟಲೆಯ ಕೊತ್ತಲಗಳ ಮಹಾತಂಕನೆಯ ಕೆದರವ ಮಕರದಿಬ್ಬಿಗಳಾ (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೦೨); ಕಿರಂಗಿ ಮಕರದಿಬ್ಬಿ ಮೊದಲಾದ ಯುದ್ಧಸಾಧನಗಳು (ಕಾ.ಕ. ೧). ಮಕರದಿಬ್ಬಿ: ರಿ. ಸೂತ್ರದೊಳ್ಳು ಸೂಸುವ ಮಕರದಿಬ್ಬಿ (ಕಾ.ಕ. ೨-೧೩). ೨. ಎದ್ದರ ಸಾರವೂರಿ ತೊರೆ ತೂಗುವರ ಬರೆ ಹಗ್ಗ ಮಕರದಿಬ್ಬಿ. ಬಿಬ್ಬಿ ಸಲೆ ಮೊಳೆಮವ್ವ ಮರ್ಗದೊಳಗೆ (ಕಾ.ಕ. ೩೩-೩೩); ಜೀವ ಮಕರದಿಬ್ಬಿ [ಬಿ] ಪರಿಮುಖಿ ದೇವನಿ ಮಿಗೆ ತೋರ ಅಂಬುಗೊಂದಿಗಳು (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೦); ಮಕರದಿಬ್ಬಿ, ರೇವಿವರ. ಗೋವಿ, ತುಪಾಕಿ ಮೊದಲಾದ ಅಯಸ್ಕಯಂತ್ರಪಾಲುಗಳಿಂದಲೂ (ಕಾ.ಕ. ೩೩). ಮಕರದಿಬ್ಬಿ: ರಿ. ಭೂಕೂರ್ವಾ ಮಕರದಿಬ್ಬಿಗಳು ಗಿಬ್ಬಿಗಳು (ಕಾ.ಕ. ೨-೩೩); ನಡೆಚಪ್ಪರವೇನೆ ಭದ್ರಕೆ ನೆಲಗುವು ಬೆಡಗಿನ ಮಕರದಿಬ್ಬಿಗಳು (ಕಾ.ಕ. ೧೦-೧೦); ರಾಮದೇವನ ಮಕರದಿಬ್ಬಿಯನಾಯ ವರಿ ಹೂವಿದರು (ಕಾ.ಕ. ೨-೩೦).

[ಮಕರ + ಗುಬ್ಬಿ / ಕು. ಮಕರದಿಬ್ಬಿ = ಮಕರಕೋರಣ] ಮಕರಚಿಕ್ಕಿ (ನಾ). ಮೀನಿನ ಚಿತ್ರವುಳ್ಳ ಬಾವುಟ; ಮೀನವ್ವಜ: ೧ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜರ ಮೆರವಣಿಗೆ. ದರ್ಬಾರು ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭ ಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವಕರು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಬಿರುದಿನ ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ದಿರುದಿನ ವಾಳು ಕಡುವಾದಿ ಮಕರಚಿಕ್ಕಿಯುರತರ ರಾಜಚಿಹ್ನೆಗಳ ಪುರು ತೋಟುತ (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೩); ಗರೂಡವ್ವಜ, ಮಕರಚಿಕ್ಕಿ . . . ಮುಖಪಾಡೆ ಮುಂತಾದ ದಿರುದುಗಳಿಂದಲೂ (ಮಾಣ. ೧. ೩೨); ಸಾಲ್ಕುಡಿ, ಮಕರಚಿಕ್ಕಿ, ಸತ್ತಿಗೆ, ಸೀಗುರಿ . . . ಕಂಠೀರವಂದಿ ದಿರುದುಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಉಳಿಗುಡುತ್ತ (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೩). [ಮಕರ + ಚಿಕ್ಕಿ (< ಚಿಕ್ಕಿಯ)]

ಮಕರದಿಬ್ಬಿ 'ಮಕರಗುಬ್ಬಿ' ನೋ. ಮಕರತೋರಣ (ನಾ). ರಿ. ಮೀನು. ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದ ಆಕೃತಿ ಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೋರಣ: ೧ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕೆಡಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ರಾಜರು ಮುಂತಾದವರ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವರ ಉತ್ಸವಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ತೋರಣಗಳನ್ನು ಉಪ್ಪ ಕೊ, ಹಿಡಿದು ನಡೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಯುಂಟು; ವರಣಾರೂಪಾಕೂಳಮುಂ ಜೀವೀರವಯಮುಮಪ್ಪ ಮಕರತೋರಣಮಂ ನೋಡುತ್ತಿರು (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೦ ೫); ಉತ್ತಂಛಿತಮಾನ ಸ್ತಂಭ ಮಕರತೋರಣವಿರಚಿತಂಗಳಂ (ಕಾ.ಕ. ೨-೩೩ ೫); ದೇವಾಲಯದ . . . ಗೋಡುಗಳಿಗೆ ಪುಷ್ಪ ಅಥವಾ ಮಕರತೋರಣಗಳಿವೆ. ಗಂಧರ್ವ, ಯಾಳಿ, ಮುಕ್ಕೊಡೆ, ಮಕರ, ಯಕ್ಷರು ಈ ತೋರಣಗಳಲ್ಲಿರುವರು (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೩). ೨. (ಆಲಂ) ಶುಭ; ಮಂಗಳ: ಮಕರಕ್ಕೆ ಗುರು ಬರಲು ಮಕರತೋರಣವಕ್ಕೆ (ಕಾ.ಕ. ೧೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಕರದಿಬ್ಬಿ 'ಮಕರಗುಬ್ಬಿ' ನೋ. ಮಕರದ್ವಜ (ನಾ). ರಿ. = ಮಕರಕೇತನ ರಿ. ೨. = ಮಕರಕೇತನ ೩: "ಪ್ರವೃದ್ಧ: ಮಕರದ್ವಜ: . . . ಮನೋಭವ: ಈ ೨ರ ಕಾವಂ (ದೇವ)ನ ವೆಸರ್" (ಕಾ.ಕ. ೩-೩೩); ಓರ್ವಳುತುಂಗಸಾಧೋತ್ಕಂಠ ದೊಳ್ ಂದು ಮತುಮಂಶದ್ವಜನಂ ಮಕರದ್ವಜನಂ ಬಗೆದು (ಕಾ.ಕ. ೧೦-೧೩ ೫); ಮಕರದ್ವಜನಂತೆ ಸದಾಸನ್ನಿವಿಗ್ರಹನುಂ . . . ಪುರಾಣೋಕ್ತಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯುಮೆನಿಸಿದ ಮಹಾನುಭಾವಂ ತಾರಾಜೀಡನರ್ವಂ

(೧೮೫೩. ೩೩). ೩. ಮೊಸಳೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಸೈನ್ಯ. - ಪದ. [ಸಂ.]

ಮಕರವರ್ತ (ನಾ). ೧. = ಮಕರಕೇತನ ೧. ೨. = ಮಕರಕೇತನ ೨ : ಮಕರವರ್ತವರ್ತ ಮೊಸಳೆಯಂತೆ . . . ಎನೆ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ರೂಪ ಕಾಂತೆಯ (೧೮೫೩. ೩-೪೦). [ಸಂ. ಮಕರವರ್ತ]

ಮಕರವತ್ಸ (ನಾ). ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನೆ, ಗಲ್ಲು, ಸ್ತನ ಮುಂತಾದ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಮಳಯುಕ್ತವಾದ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಿನುಕುವ ಮೊಸಳೆಯಂತೆ ಮೊದಲಾದ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಮಳಯುಕ್ತವಾದ ಚಿತ್ರಾರ್ಥ : ಮತ್ಸರಭಂಗ : ಮತ್ಸರ ಮಕರವತ್ಸದ ಪದವು . . . ಸೂತ್ರಾದ್ಯರ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ (೩೩೩. ೧೦-೧೨). 'ಮಕರಿಕಾಪತ್ರ' 'ಮಕರಿಕೆ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಕರವಟ್ಟಿ 'ಮಕರಗಟ್ಟಿ' ನೇರಿ.

ಮಕರವಿಳಾಸ (ನಾ). ೧. ತಾನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪದ ಫಲವಾಗಿ ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರವು ಮಳುಗಲಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದು. ೨. ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರವು ಮಳುಗಲಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವ ಪಾಪವ್ಯಕ್ತಿ : ಶಿವ ಧರ್ಮದ ಕೊನೆಯವನು ಅಧರ್ಮಕ್ಕಿಳಿದವನು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವವನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದು (೩೩೩. ೩೨). [ಮಕರ ೪ ವಿಳಾಸ]

ಮಕರಮಾಸ (ನಾ). ಸೌರಮಾಸದ ಹತ್ತನೆಯ ತಿಂಗಳು : [ಸೌರೇಶ್ವರ] ಜೀವನಿ ಮನುಮತಸಂಪಾದನ ಮಕರಮಾಸ ೧೦ನೆಯ ಸೂರುಮಾರ ನಂದು . . . ಧ(೦)ಮ್ (೧೮೫೩. ೩೩-೪, ೪೪-೪ : ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಕರಮುದ್ರೆ (ನಾ). ಮಿನುಕುವ ಅಥವಾ ಮೊಸಳೆಯ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಕ್ಷರಣ : ಭಾರತೀಯ ಮಕರತಂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಭಾಷಣ ಮಕರಮುದ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಲಿಲಿಯಂವಳವನ್ನೂ (೩೩೩. ೩-೪೦). [ಸಂ. ಮಕರಮುದ್ರೆ]

ಮಕರರಾಶಿ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಹನ್ನೆರಡು ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಕರರಾಶಿಯು ಆಗಸರಲ್ಲಿ ಕುಂಭಾರಾಶಿಯಂತೆಯೇ ಸಮರತ್ನಕ್ಷೇತ್ರ ವಾಗಿದ್ದರೂ . . . ಶುಭಫಲವೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ (೩೩೩. ೧೩-೨೦ ೬:೪). [ಸಂ.]

ಮಕರವೃತ್ತ (ನಾ). [ಭೂಗೋಳ] ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರನೆಯ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಎಳೆದಿರುವಂತೆ ಭಾವಿಸಿರುವ ರೇಖೆ : ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ : ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ೨೩.೫ ಅಂಶಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವರ್ತುಲಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವರು : ಅವುಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಾಗಿ ಮಕರವೃತ್ತವೆಂತಲೂ ಕರ್ಕವೃತ್ತವೆಂತಲೂ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ (ಮುಂಜ. ೩-೩೦). 'ಕರ್ಕವೃತ್ತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಕರವ್ಯಾಹ (ನಾ). ಮೊಸಳೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಒಂದು ರೀತಿ : ಮಕರವ್ಯಾಹಮನೊಡ್ಡಿ ನಿಂದನು (೩೩೩. ೩೩-೪೦) : ಅರಸನವರು ಸಹಿತ ಕೃಷ್ಣನ ಮೇಲೆ ಸನ್ನಿವೊಳಿಸಿ ಮದ ಮನೆಯೊಳಿ ನಂದು ಪಂದಿ ಮಕರವ್ಯಾಹ ರಣಮಾಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೨೨). 'ಗರುಡವ್ಯಾಹ', 'ಪದ್ಮವ್ಯಾಹ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಕರಶೃಂಗಾರ (ನಾ). ಮಕರಿಕಾಪತ್ರದ ಶೃಂಗಾರ, - ಅಲಂಕಾರ (?): ಭಜರಂಜನಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾಮನ ಮಂಜುಷಿಯಾದ ಮಕರಶೃಂಗಾರದ ಮಾದರಿ ಅಂಗನೆಯರ ಸಂಗದ ತೋರಿಸುವ ಶಿಲೆಯಂತೆಯನ್ನು (೩೩೩. ೩-೦೪೪). [ಸಂ.]

ಮಕರಸಂಕ್ರಮಣ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನು ಮಕರರಾಶಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ದಿನ ಮತ್ತು ಅಂದು ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬ : ಎಳ್ಳು ಬೀರುವ ಹಬ್ಬ : ಪೊರ್ಚುಗಲ್ : ಜನರು ತಿಂಗಳ ೧೮ನೆಯ ದಿನಾಂಕಕ್ಕೆ ಪಾಪವು ಮಕರಸಂಕ್ರಮಣ ಹಬ್ಬ ಬರುತ್ತದೆ (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿ (ನಾ). = ಮಕರಸಂಕ್ರಮಣ : ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿಯಂದು ಎಳ್ಳುಬೀರುವ ವಾದಿಕೆ ಇದೆ (೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ (ನಾ). = ಮಕರವೃತ್ತ : ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಂತರದಲ್ಲಿ ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತವು (Tropic of Capricorn) ಇದೆ (ಕೂಟ. ೪) : ಡಿಸೆಂಬರು ೨೨ನೆ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ . . . ಸೂರ್ಯನು ಕೇರವಾಗಿ ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ (ಕೂಟ. ೧೩). 'ಕರ್ಕಾಂತಿಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಕರಾಂಶ (ನಾ). - ಮಕರಕೇತನ ೨ : ಮಕರಾಂಶದ್ವಿಸಪ್ತವೃತ್ತಿ ಯೊಳಗೆ ಕರ್ಕಾಂತಿಕಾಂಶವು ಮುಟ್ಟುವವೂ ಚಿತ್ತಾಂಶವು ಪರಿಣಾಮ . . . ಕಂಗಳ (ಕೂಟ. ೩-೪೦) : ಮಕರಾಂಶಂ ಬಂದೊಡಂ ಮೊಟ್ಟದ ನಿರುಪಮಾಸೌಭಾಗ್ಯಸಂಪನ್ನಿಯಂ ಬಾರಿಕೆ ನಿನ್ನಂ ಕಂಡು ಕಣ್ಣೀರು ತೆರವು ಮದನಾಸ್ಥಾನಸಂತಾಪದಿಂ x x x ನಿರ್ದೋಷೋದಲನಬ್ಬಾಡು ಘೋರ ಮೂದಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಮಕರಾಕರ (ನಾ). ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದ ಜಲಾಂತರಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನ : ಸಮುದ್ರ : ಹರಿದ ರಥಪದಧೂತಿ ಮಕರಾಕರದ ಕೂಡಿದುದು (ಕೂಟ. ೪-೪೪). [ಸಂ.]

ಮಕರಾಯನ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನು ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಕಾಲ : ಡಿಸೆಂಬರು ೨೨ನೆ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ . . . ಸೂರ್ಯ ಕೇರವ ಕೇರವಾಗಿ ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮಕರಾಯನ (inter solstice) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟ. ೧೩). 'ಕುಟಾಯನ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಕರಿ (ನಾ). ೧. ಮೊಟ್ಟಮೊಸಳೆ. ೨. = ಮಕರವತ್ಸ. [ಸಂ. ಮಕರೇ]

ಮಕರಿಕಾಪತ್ರ (ನಾ). = ಮಕರವತ್ಸ : ಅಲಂಕಾರವೊಂದನ್ನು ಕವಚ ಮಕರಿಕಾಪತ್ರವೊಂದನ್ನು (ಕೂಟ. ೩-೩೩) : ಅಸ್ಥಾನಮಂಟಪದಿಂ ಮಹಿಮಾಬಲವೆಂಬುದು ಮನೋಹರವಾದ ಮಕರಿಕಾಪತ್ರಾದಿಗಳಂ ಮಿಂಚು ಮೊಗ್ಗು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಪಳಗಲೆಯೆಯುಂ (೧೮೫೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಕರಿಕೆ (ನಾ). = ಮಕರವತ್ಸ : "ಮೊಲೆ ಗಲ್ಲ ತೋಳೆ ಕೊಂಬಲ್ಲಿ ತಿವಿ ಸುಲಿಯಂ ಬರೆದ ಪಂಜೆ ಲತೆಗಳು ಪತ್ರವಲ್ಲಿ ಮಕರಿಕೆಯೊಂದಿ" (ಕೂಟ. ೧೦೦ ೨೩) : ಶ್ರೀವಿಷಯಧಾರ್ವಾಕವಿಮಲಾವಳಿಮಂಜುಷಿಯ ಮಕರಿಕಾಪತ್ರವೇ ಖಾದಿವಿಷಯವಾದ ಕಮಲಂ (ಕೂಟ. ೨-೦) : ಕಿವಿಡೊವಿನ ಮುಕ್ತಾಂತಿಕೆ ನವೋದಯಗಂಧನಿಸಿ ಕಜ್ಜೆಯ ಮಕರಿಕೆಯನೆ ಕದ್ದುಪತಿಯ ಸಮನೋತ್ಪತ್ತಿಯದವನೊತ್ತಿಸಿರ್ದಿದ್ದಿದುದುಮನೆ ಕದವೆಸಗುಂ (೧೮೫೩. ೩-೩೩). [ಸಂ. ಮಕರಿಕಾ]

ಮಕರಿಣೆ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಅರಾಪನೆದಲ್ಲಿ ಒಂದಂ ವಿಧ : ೨ ಇದೂ ರಾಗಾರಾಪನೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ವಿಧ. ಜೀವಸ್ಥರದ ಸುತ್ತ ಹೇಡದ, ಸ್ಥಾಯಿಸ್ಥರದ ಮುಗಿಯುವ ಮೂರು ಆಲಾಪಾರಗಳ ನಂತರ, ಅಂತಹದೇ ಅಲ್ಪಸಂಚಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಯಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿ ಮಧ್ಯಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ರಾಗಾರಾಪನೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಮಾಡುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ 'ಮಕರಿಣೆ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ 'ವರ್ತನಿ' ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು : ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು

ಜೀವಸ್ವರ ಹಿಡಿದು . . . ಮಂತ್ರಸ್ಥಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಆರಾಪಣೆ ಮಂತ್ರಾದ್ಯು
ಮಾಡುವುದೂ ಒಂದು ಕ್ರಮ. ಈ ಕ್ರಮ 'ಮಕರಿಸು' ಎಂದು ಹೆಸರು
ಗೊಂಡಿದೆ (ಸೂಕ್ತ. ೨೯); ಸ್ಥಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅದೇ ಧ್ವನಿಯನ್ನೇ ಬೋಧ
ದಲ್ಲಿ ಮಕರಿಸುಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಕುಶ್ವ. ೩೯).

[ಸಂ. ಮಕರಿಸು]

ಮಕರಿಸು (ಕ್ರ). ರಿ. ಕವಿ : ಆವರಿಸು : ಮಕರಿಸುವ ಮುದ್ರಾಪ್ರಪಂಚ
ದೊಳಗಿನಿಷ್ಟಾಚಾರವಿಲ್ಲಪ್ರಕಟಗರ್ವಿತವನೀವಂ (ಕದಂಬ. ೧-೧೯) :
ವಿಣಿ ಕೆ ಮನವನು ಮಕರಿಸುತಿದೆ (ಕೂಶ. ೩-೧೦-೩); ವಿಕರಿಸುವ ಮನದೊಳಗೆ
ದಂಗುಡವ ಮುರಿದುವ ಕಾಣುತುಂಬಾಂಕನು ನೂನುತುಂಬಾರದಿರಿಸು
ಗೊಡ್ಡಾವದಲಿ (ಕೂಶ. ೧೦-೧೦-೩). ೨. ಹೆಚ್ಚು : ಅಧಿಕವಾಗು :
ವರ್ಧಿಸು : ನಾಟ ನಲಿದುದು ಚಿತ್ರವಿ ನಟನಾಟಕನ ಸ್ಥಿಸುವ ಬಗೆಯಲಿ
ಮಾಟ ಮಕರಿಸಿ ಕಾಣಲಾದುದು ಮತ್ತೆ ಮಾಯೆಯಲಿ (ಕುಶ್ವ. ೩-೩೬) :
ಅಕುಟಲಿ ಕೀಳ್ ಪ್ರವರ್ತನವೇಧಂ ನಿವರ್ತಕವೆ ವಿವಿಧವಿಂಶಭಯಮಾಗಿ
ಮಕರಿಸುವಿ ಕರ್ತವ್ಯವದುದು ನಿಂದಾಕ್ಷಣವಕಲಂಕಪರಮಾತ್ಮನು ಪಾನೆ
(ಕೂಶ. ೧-೧೩-೧೨) : ದಾಸಮದ್ಯುನ ಮನದಲ್ಲಿ ಮಮಕಾರ ಮಕರಿಸಲು
ಕಾರಣವೆಂದು ಹೊಳೆಯಿತು (ಕೂಶ. ೩೬). ೩. ಗಾತ್ರವು ಹೆಚ್ಚು ಗು-
ದೊಡ್ಡ ದಾಗು : ಕಲಶೋದಕದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನು ತ್ವರಿಸುತು ತಂದನು ನಿಜಾಶ್ರಮಕಿ
ಮಕರಿಸುವನೊಂದರಾತ್ಮಗೆ ಮಕರಿಸಲಶೋದಕವನನ್ನಾಸಕತಿಯಲಿ ಸತ್ಯ
ಪ್ರಕಾಶಿತವೆಂದುದಳವಳಿದು (ಕೂಶ. ೧-೨೩-೨೨). ೪. ಹೊಳೆ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು :
ಚಿಹ್ನಿಸುತ ರತ್ನಗನ್ನದಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟ ಮಕರಿಸ ಸಾಲಸಾರಾಗಿ (ಕೂಶ. ೨-೧೦೬).

[ಮಕರ, + ಇಸು]

ಮಕರೇಶ (ನಾ). ಮೊಸಳೆಯನ್ನು ಪಾಪನವನ್ನಾಗಿ ಉಳುವನು :
ಪರಶು : ಮಕರೇಶ ಚಾರುಪಾಪರಮರುಕಂ . . . ಇದೆಂದು ವಿಶೇಷ
ನುಮಸ್ತುತಿಕ ದವಾನೇಂ ಸುಖಾದುದೊಯ್ಯನೆ ಪತ್ತಿವಾದ್ವಿಧಾನೀಂ
(ಕೂಶ. ೯-೨).

[ಸಂ.]

ಮಕಾಂ 'ಮುಕ್ತಾಂ' ನೋ.

ಮಕಾಡಿ 'ಮೊಗ' ಪರಾ.

ಮಕಾಡು 'ಮೊಗವಡ' ನೋ.

ಮಕಾಡೆ 'ಮೊಗ' ಪರಾ.

ಮಕಾನು (ನಾ). ಪಾಸಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ; ಪುನಃ : ನಿವಾಸ : ಹೆಸರು.
ಮೂಕರು ಮುಂತಾದ ಜನರಿಗಿಲ್ಲಾ ಜೀವನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಮಕಾನುಗಳಿಗೂ
ಕೆಲವು ನಗರನ್ನೂ ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು . . . ಸುಖವಾಗಿರುತ್ತಂತೆ
ಅಳಿದರು (ಕುಶಾ. ೧. ೧೦೦).

[ಅಶ್ವ. ಕಾರ. ಹಿಂ. ಮಕಾನ್; ಮಕಾ. ಮಕಾನ್]

ಮಕಾಬಲಿ 'ಮೊಕಾಬಲಿ' ನೋ.

ಮಕಾರ (ನಾ). ರಿ. ಕನ್ನಡವರ್ಣ ಮಾಲೆಯ ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಅಕ್ಷರ :
ಮೇಲಣ ಹತ್ತಕ್ಕೆ ಮಕಾರಂ-ಬ್ರಹ್ಮ-ದೊಮ್ಮ (ಕೂಶ. ೨೯ ಪ್ರದೀಪ) :
ಪಂಜನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಾದಿಂದ ಮಕಾರದವರೆಗೆ ಇರುವ ಇಪ್ಪತ್ತೈದನ್ನು
ನೋಡಿ (ಕುಶ್ವ. ೩೬). ೨. ಮದ್ಯ, ಮತ್ಸ್ಯ, ಮೂಸ, ಮೈಥುನ
ಮತ್ತು ಮುದ್ರೆಗಳೆಂಬ ಮಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಐದು
ಬಗೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು : 'ಪಂಜಮಕಾರ'
ಪರಾ.

[ಸಂ.]

ಮಕಾಳ, ಮಖಾಳ, ಮೊಖಾಳ (ನಾ). ರಿ. ಮಂಸುಕು : ಮಂಕು :
ಕಾಂತಿಹೀನತೆ : ತರಲನ ಮಕಾಳವಾದ ಸ್ವಂತಿ ಸಹನಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ
ಹೃದಯವು ಹೃದಯದ ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನೇರಿ ಕುಳಿತಂತೆ (ಕೂಶ. ೧೦೯).
(ಗು). ೨. ಮಂಕಾದ : ಕಾಂತಿಹೀನವಾದ : 'ಮಕಾಳ-ಮುಖ್ಯ.

ಸ್ವಲ್ಪವಲ್ಲದ : ಕಳೆಗಿಂದಿದ : ಬಂದಿದ' (ಕೂಶ. ೨೩). ಮಖಾಳ : ರಿ.
ನೇರದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪದ ಹಾಗೆ ಹೊಳೆದ ಜೀವನದ ಮುಂದೆ
ಹಳ್ಳಿಯ ಹಾಗೆ 'ಮಖಾಳ'ವಾಗಿ ಕಂಡಿತು (ಕೂಶ. ೧೦೯) : ಹೆಚ್ಚಿರಣ
ಗುರುತುಗಳು ಮಖಾಳವಾಗಿ ಕೋರತೊಡಗಿದ್ದವು (ಗೂತಾ. ೨೦೯).
ಮೊಖಾಳ : ೨. ನಾವು ಕಂಡ ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಈ ಮೊಖಾಳ
ವೋಲೆಗಳು . . . ಕಾಳುತಂದು ಬದುಕುತ್ತದೆ (ಉಪಾ. ೩-೨೬೬).

[?]

ಮತಿ 'ಮಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಮಕುಟ, 'ಮಗುಟ', ನೋ.

ಮಕುಟ (ನಾ). ರಿ. ಶಲೆಯ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರತ್ನಖಚಿತ
ಮಾದ ಭೂಷಣ : ಕಿರೀಟ; ದುಂಡಿ : 'ಕಿರೀಟಂ, ಉಚ್ಚೇಷಂ, ಕೋಟೀಶಂ,
ಮುಕುಟಂ ಈ೪ ಮೇಖಟಂ' (ಕೂಶ. ೨೩-೧೦೦) : ಆತಂ ನಿಜಭುವ
ವಿಜಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಗಾತ್ಮಕವಧಿಕವನವನಿವತಿಪ್ರಾತಮೇಮುಟ ಕಿರಣ
ದ್ಯೋತಕವಾದಂ ಸಮಾವಲಕ್ಷಿತಿಯಂ (ಕೂಶ. ೧-೧೩) : ನಮದಮಕುಟ
ಕೀಯೂರದಾಭರಣದ . . . ಮೃಗಮದಸೊಬಗನದಿಯಿಟ್ಟನಪ್ರತಿಮನ
ವನೀಕನು (ಕೂಶ. ೯-೨) : ಶಲೆಯುಪ್ಪರದ್ದರ ಗಂಡನು ಮನೆಯೊಳು
ಸತಿಯ ಕಿರೀಟದಪುಟ ಮಕ್ಕಳುಮರಿಗಳು ಮಕ್ಕಳು ಮಗಳಿಳು ಕಾವಲು
ಆಳುಕಾಳುಗಳು (ಕೂಶ. ೨೦-೩೩). ೨. (ಆಲಂ) ಆಲಂಕಾರ ಪ್ರಾಯ
ಮಾದುದು : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ಪೂರ್ಣವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾದಾಗ ಮೌನವೇ
ಮಕುಟವಾಗುವುದು (ಕೂಶ. ೨).

[ಸಂ.]

ಮಕುಟಧರ (ನಾ). ಕಿರೀಟವನ್ನು ಧರಿಸುವವನು : ರಾಜ : ಮಕುಟ
ಧರಂ ಸರೋಮರ್ಗಾಂ ಭಾಷಾಂತಮಧ್ಯೇಶ್ವಾರಿಂ (ಕೂಶ. ೧೯-೩೩) :
ಮಕುಟಧರ ಮಕಳವನ್ನುಪಾಲಕ ಮೂವಮುಪರಂಜಿ ದೀರರ್
(ಕೂಶ. ೯-೨).

[ಸಂ.]

ಮಕುಟಿದ್ಧ (ನಾ). = ಮಕುಟಧರ : ಮಹಾಮಂಡಲಿಪ್ರದಾಖ
ಮಕುಟಿದ್ಧರ್ ಮಟ್ಟ ಚತುರ್ಮುಖಿಯಂ (ಕೂಶ. ೧೩-೧೩ ಕ). ಮಂಡ
ಲೀಕರ ಮಕುಟಿದ್ಧರ . . . ಉಪಾಧಿರಾಜಕೀರಿಗಳು (ಬಗಶ. ೨-೩೦).

[ಸಂ.]

ಮಕುಟಭಂಗ (ನಾ). ರಿ. ಕಿರೀಟವನ್ನು ಒಡೆಯುವುದು. — ನಾಶ
ಮಾಡುವುದು : ಮಕುಟಭಂಗಪ್ರಾಪ್ತಿಯಂ ತೀರ್ಜಲೆಂದು ಕೂರು
ಕುಲಾಂತಂ ವಸಮಂಕಂ ಮಸಗಿ (ಗೂತಾ. ೯-೩೩ ಕ). ೨. ಸೋಲು :
ಅಪವಯ : ಮಕುಟಭಂಗವ ಪಡೆದು ರಾಮನ ವೀರನಾಗಿರೆ ಮಲ್ಪ
ವಂತನು . . . ಬುದ್ಧಿಯ ಹೇಳಲ್ಪಡದೆ (ಕೂಶ. ೨೩-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಕುಟಮುಕ್ತ (ನಾ). ರಿ. ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿರುವ ರತ್ನ : ಒಡೆದ ಭದ್ರದಿಂದ
ಮುಚ್ಚಲಾದ ದುರ್ಯೋಧನನ ಮಕುಟಮುಕ್ತಗೀತವತ್ತಂ ಕೆದಕಿದುವು
(ಗೂತಾ. ೯-೧೦) : ಮಕುಟಮುಕ್ತ ಸೋದರ್ಗಲನೆ ಮಸ್ತಕಮುತಮು ನೆಗೆದು
ತಿರುಗುವಾ ಪಯಾಮೇವ ಪ್ರಕಟವಾದೊ ಕೃಪ್ಪನನ ವಿದ್ಯಾಕಾಂತೆ
ಗಾತಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಿವಳವ ತಲದಿಂ (ಕೂಶ. ೧೩-೨೯) : ಸುರದ ಮಕುಟಮುಕ್ತ
ರಂಜಿತಪಣಾಪ್ತ ತರಣಾಗು ಪ್ರಥಮಜೀವಿತ (ಕೂಶ. ೧-೧).
೨. (ಆಲಂ) ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವನು : ಕರ್ನಾಟಕಸಂಗೀತದ ಮಕುಟ
ಮಣಿಗಳಾದ ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಚೇರಿಯ
ಅದ್ವೈತಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ
(ಕೂಶ. ೩೦).

[ಸಂ.]

ಮಕುಟಮುಕ್ತ (ನಾ). ಕಿರೀಟವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಶಿರಸ್ಸು. — ಶಲೆ :
ಆ ಪದರದಂ ನತಭೂಮಿಪಾಲರ ಮಕುಟಮುಕ್ತನ ನಿಜತೋರೂರೂವಮೆ
ಪದ್ಮರಾಗದ ದೀಪದೋರ್ ಮಜಿನಂ ಯಶೋಂ ಮಜಿನಂ

(ಮೂಲ. ೨-೨) : ನಿರಂತರ ಚಾತುರ್ವಲಪರದಂ ನಿರ್ಭಯದಲೊಡಗಿತು ಮಕುಟಮುಕ್ತಮಯಮಹೀತಕವೆನಲು ಹಳಸಿದು ಹೊಯ್ದು ದುಭಯಬಲ (ಕುಚ್ಯುತ. ೧೫-೧೯). [ಸಂ.]

ಮಕುಟರತ್ನ (ನಾ). = ಮಕುಟಮನೆ ೧ : ಮಕುಟರತ್ನದ ಲಹರಿ ಖಡುಗದ ವಿಜಯಧಾರಾರತ್ನ ದೀಪಪ್ರಕರದಲಿ ಭಳಭಳಸೆ ರವಿಯುಪೊಲೆಸದವಾ ದ್ರೋಣ (ಕುಚ್ಯುತ. ೧-೨೬). [ಸಂ.]

ಮಕುಟವರ್ಧನ (ನಾ). ಕಿರೀಟದಿಂದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವನು ; ರಾಜ : ಕುರ್ಮದೋಲಗದ ಮಕುಟವರ್ಧನರನೆಡಹುತುಂ ತಾಗುತುಂ . . . ಬಂದು ಕಂಠಯ್ಯಾಸ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮುಂದೆ ನಿಲಿ (ಕಂಠ. ೩-೫) : ಕಾಮಾರ್ಕದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಸಿದರು ಹಕ್ಕುಸಾವಿರ ಮಕುಟವರ್ಧನರು (ಕುಚ್ಯುತ. ೩-೯) ; ಮಕುಟವರ್ಧನರ ಮಂಡಕ ಮನ್ನೆಯರ ಗೀಯಗೇಂ (ಕಂಠ. ೨-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಕುಟಸ್ವರ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಸ್ವರಗಳ ಗುಂಪು : ಕೃತಿಯನ್ನು ಹಾಡುವಾಗ ಅನುಪಲ್ಲವಿ ಮತ್ತು ಚರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಸ್ವರಗಳ ಸಮೂಹ : ಪ್ರತಿಭಾಗದ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟಿಸ್ವರ ಹಾಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಪಲ್ಲವಿಯ 'ಮಕುಟಸ್ವರ'ವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಚಿಟ್ಟಿಸ್ವರ ಹಾಡಿ ಪಲ್ಲವಿಗೆ ಸೇರುವುದು ರೂಢಿಯಾಯಿತು . . . ಪಲ್ಲವಿಯ ಮಕುಟಸ್ವರಮೂಡನ ಪಲ್ಲವಿಗೆ ಸೇರುವ ಮಾರ್ಗ ವಿವರಣೆಗಳು ವೃದ್ಧ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ (ಸಂಗೀತ. ೩೩). ೨ ೧. ಒಂದು ಕೃತಿಯ ಚಿಟ್ಟಿಸ್ವರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಲ್ಪನಾಸ್ವರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವೃನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಸ್ವರ : ಮುಕ್ತಾಯ ಸ್ವರ. ೨. ಒಂದು ರಾಗಮಾಲಿಕಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಚರಣದ ನಂತರವೂ ಆಯಾ ರಾಗದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಪಲ್ಲವಿಯ ರಾಗಕ್ಕೂ ಅದರ ಧಾತುವಿಗೂ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿಸಿದ ಸ್ವರಸಮಾಜ್ಞೆಯದ ಬಂಧ. [ಸಂ.]

ಮಕ್ಕಡ, ಮಂಕಡ (ನಾ). ೧. ಕೋತಿ; ಮಂಕ : "ಮಕ್ಕಡಮೆಂದು ಮಂಕಳು" (ಕಂಠ. ೨೦-೨೯) : ಒಂದು ಮರನಿಲಿ ಬಟ್ಟೆಯೆಂದು ಬಂದ ದರ್ಶಿ ಪೋಗುತ್ತಿರುವಿಕೆಚ್ಚಿ ಮಕ್ಕಡದಿರವನಾಂತದನ್ನಂಥ (ಕಂಠ. ೩-೩೩) : ಕಲಕಲಗೈವ ಮಕ್ಕಡಂಗಳ ಮಂಕಡಂಗಳ (ಕಂಠ. ೩-೨೫ ಬಿ). ಮಂಕಡ : ೧. ಪುರಿಯರ್ಕಮಾನೆಯರ್ಕಂ ಚಲದಂಕರ ಲಿಂಗ ! ನೀನೇ ಮಂಕಡನಾಗ ! (ಕಂಠ. ೨೯-೨೯). ೨. ಮೆಲ್ಲೆಯವ್ವದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ. -ವರಸ : ಕರವಲಯಕೋರೊರ್ಮೆ ತಳಪತ್ತಿಕೋರೊರ್ಮೆ ಸುಸ ಮಂಕಡಕೋರ್ಮೆ ಬಂಧವಟ್ಟಿ ಸಕೋರ್ಮೆ . . . ಕಂಡ ದೊಡ್ಡರಕೋರ್ಮೆ ಹರಿ ಕಮಲಭವರೊದಗಿದರ (ಕಂಠ. ೧೩-೨೯).

[< ಕ್ರಾ. ಮಕ್ಕಡ, ಮಂಕಡ./ಸಂ. ಮಂಕಳು]

ಮಕ್ಕರಿ, ಮಂಕಣ, ಮಂಕರಿ, ಮಂಕಿ (ನಾ). ೧. ಬಿದಿರು. ಈವಲು ಮೊದಲಾದ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಹೆಣೆದ ಗೊಡೆ. -ಕುಕ್ಕಿ. -ಹೆಡಿಗಿ : ಮೇಲಣ ಪತ್ತಕ್ಕಿ ಕತ್ತಂ. . . ಮಕ್ಕರಿ-ಮಕ್ಕರಿ (ಕುರ. ೨೩ ಕ್ರಿಯಾ) : ೨ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುವ 'ಮಕ್ಕರಿ' ರೂಪವು ಸಂಸ್ಕೃತಕೋಶಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ವಾಕ ಕೆಕ್ಕಿಯ ಬಲುಮಕ್ಕರಿಹೊಟ್ಟಿಯ . . . ನ್ನುಮೂಲಕ ಭೂತವ ವಡತವಂತೆ ಮನೆಗೆ ಬರಲು (ಕಂಠ. ೩-೧೦೩) ; ತಡಿಕೆ ಮಕ್ಕರಿ ಸಹ ಬಹ ಕಾವಮಾಟದ ಬಿಡು ಮಂದಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೧೦-೧೦) ; ಅವಳು ಬೈದು ಹಿಂಡಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕರಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಾವಿಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಳು (ಕಂಠ. ೫. ೩೩). ಮಂಕಣ : ೧. ಸುಗಂಧ ಮಂಕಣಿಯನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡೊಗಿ ಸಾರಿಸಿ ಕಣಪೊಗಿದಾ ಬಳಕೆ ರಾಗಿಯ ಹಲ್ಲ ಹರವುತರು (ಕಂಠ. ೩೦-೩೦). ೨. ಎತ್ತು. ಕತ್ತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು

ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೊರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಬೆನ್ನಿನ ಎರಡು ಕಡೆಗೂ ಬರುವ ಹಾಗೆ ಬಿದಿರು. ಮರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕುಕ್ಕಿಯಂತಹ ಸಾಧನ : ಮಂಕಣಹೊರುವಾ ಕೋಣನ ಮುಂದೆ ಮಹಾವೀಣೆಯನ್ನು ಓಡಿಸು. . . ಬಾರಿಸಿ ತಿಳಿವುದ (ಕಂಠ. ೨೩-೨೩). ೩. ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಕಾಲುವೆಗೆ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಿದಿರಿನ ಸಾಧನ : (ಸಂಘ. ೨೦). ಮಂಕರಿ : ೧. ಮರಿ ಗಲಗುಂಕೊಲವಾಗಿ ಜನ್ನಕ್ಕನು ಒಂದು ಮಂಕರಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲುಹುಲ್ಲನ್ನೂ ಬಟ್ಟೆಯ ಚಿಂದಿಯನ್ನೂ ಹಾಕಿ ಅಟ್ಟದ ಮೇಲಿಟ್ಟಿದ್ದಳು (ಕಂಠ. ೩೫) : ಒಂದು ಸೇದುವ ಹಗ್ಗ ಮತ್ತು ಒಂದು ಮಂಕರಿ ಬೇಕು (ಕಂಠ. ೩೫). ಮಂಕಿ : ೧. ಮುತ್ತಿನ ಗುದ್ದಿಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಅರಣ್ಯವ ಬೆಳ್ಳಿ ಮಂಕಿಗೇ ಬವಯಾರು (ಕಂಠ. ೧೩೩) ; ಗೌಡನ ಹೆಂಡತಿ ಕಡುಚಿಟ್ಟಿಯಾದರೆ ಕಸದ ಮಂಕಿ ಹೊತ್ತು ತಂದಾಗ ಕಂಡಿತು (ಗಾ). [< ಸಂ. ಮಕ್ಕರಿ./ಕುಕ್ಕಿ. ಮಕ್ಕರಿ; ಕೆಲು. ಮಂಕಣ; ಕೊಡ. ಮೊಕ್ಕರಿ./ಕುಣ. ಮಂಕಣ]

ಮಕ್ಕರಿ (ನಾ). ಸಂನ್ಯಾಸಿ; ಯತಿ : (೧). [<ಸಂ. ಮಕ್ಕರಿನಾ] ಮಕ್ಕಳ್ 'ಮಗು' ಪರಾ. ಮಕ್ಕಳು 'ಮಗು' ಪರಾ.

ಮಕ್ಕಾಮಕ್ಕಿ 'ಮಕ್ಕಿ' ಪರಾ.

ಮಕ್ಕಿ, ಮಕಿ, ಮಕ್ಕಿ, ಮಕ್ಕಿ (ನಾ). ಬೆಳೆ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯದಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಜಮಿನು ; ಮೇಡುಗದ್ದೆ : ಕೊಳಿಗೊಳದ ಕೆಚ್ಚರಡು ಮತ್ತಮಕ್ಕಿಯೊಳೆರಡುಮಕ್ಕರ್ (ಕಂಠ. ೧೩೩. ೩೦-೩೩ ; ೧೩೩) ; ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಗದ್ದೆ ಮಕ್ಕಿ ಸಹ ಬಿತ್ತುವದು ಮುಡಿ ೩ ಅಂಕು ಬಯಲು ಮಕ್ಕಿ ಸಹ ಬಿತ್ತುವದು ಮುಡಿ ೧೦ (ಕಂಠ. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೩) ; ಗದ್ದೆಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಿ, ಬೈಲು, ಕಾಯ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವು (ಕುಚ್ಯುತ. ೩-೨೦೩). ಮಕಿ : ಆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಣ ಮಕಿ ಬೀಜವರಿ ಸ ೫ ಉಭಯ ಕಾರಗದೆ ಮಕಿ ಸಹ ಬೀಜವರಿ ಸ ೧೦ (ಕಂಠ. ೧೩, ಕೂಡಗಿ, ೧೩-೨೩ ; ೧೩೩). 'ತಲೆಮಕಿ' ಪರಾ. ಮಕ್ಕಿ : ಗದ್ದೆಯ ಮೇಲಣ ಕೋಟಿ ಮನೆ ಮಕ್ಕಿ ಅರಬೆ ಸುಖವಾಗಿ (ಕಂಠ. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೩) ; ಗದ್ದೆ ಅಲ್ಲಿ ಪದವ ಮಕ್ಕಿಯಲ್ಲಣ ಕಂನವಕ್ಕಿಯ ಒಡಗಣಣ ಎರಡುಗದ್ದೆ (ಕಂಠ. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೩). ಮಕ್ಕಿ : ಮಕ್ಕಿ ಮೂಡೆ ೩೦ ಮಕ್ಕಿ ಮೂಡೆ ೧೦ ಬಯಲು ಮೂಡೆ ೪೦ ಅಂಕು ಬಾಳು ನಾಗಂಡುಗ ಧಲು ಬಿತ್ತುವ ಮೂಡೆ ೮೦ (ಕಂಠ. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೩) ; ಯಂತೀ ಚತುಸ್ತೀಮೆಯಿಂದೊಳಗೂಳ ಮನೆ ಬಾಧಿ . . . ಮಕ್ಕಿ ಮಕ್ಕಿ ಬಯಲು (ಕಂಠ. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೩) ; ಬೀಡಿಕ ಬಗಿ ಮಯ್ಯನ ಮೆಟ್ಟಿ ಮಕ್ಕಿ ಮು ೨ (ಕಂಠ. ೧೩೩. ಕುಚ್ಯುತ. ೩೩-೧೯ ; ೧೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಕ್ಕಿ = ಸುಗ್ಗಾಕಲ್ಲು ಸೇರಿರುವ ಭೂಮಿ ; ಕುಳು. ಮಕ್ಕಿ = ಉಳುವಿಕೆ]

ಮಕ್ಕಿ, ಮಕ್ಕಿ, ಮಕ್ಕಿ (ನಾ). ನೋಡಿ ; ಮಕ್ಕಿ. ಮಕ್ಕಿ : "ಮಕ್ಕಿ = ಮೊಳು. ನೋಡಿ" (ಕಂಠ. ೩೦. ೨). ಮಕ್ಕಿ : "ನೋಡು ಮಕ್ಕಿರದಕ್ಕಿ" (ಕಂಠ. ೩೦) : ದ್ವಿತ್ವದ ಚಾರಕ್ಕಿ . . . ಮಕ್ಕಿ - ಮಕ್ಕಿ (ಕಂಠ. ೩೦ ಕ್ರಿಯಾ).

ಮಕ್ಕಿ, ಮಕ್ಕಿ, ಮಕ್ಕಿ = ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ಇರು ಮಂತೆಯೇ ನಕಲುಮಾಡುವುದು. -ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಮಾಡುವುದು : ೨ ಏನಜಿತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಕಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಒಪ್ಪಿ ಸಂಲಾನವು ಪ್ರತಿಕಾರನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಕುರಾನನ್ನೂ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಪ್ರತಿಮಾಡಲು ಅಜ್ಜಿಮಾಡಿದಾಗ, ಪುಟದ ಮಧ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸತ್ತ

ನೋಡಿವಿದ್ದುದನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ನೋಡಿದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ನಂದಿಗಟ್ಟು ಇದು: ಅವನು ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಾಮೃತ (೧೯೩೩); ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾವಗಳ ಇಷ್ಟವೆ ಶೈಲಿಯ 'ಮಕ್ಕಳಾಮೃತ' ತೆರೆದ ಶುಷ್ಕಾನುಕರಣವಲ್ಲ (೧೯೩೩. ೩೩೦); ಅಲ್ಲಿಯ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಾಮೃತಿಯಾಗಿ ಅನುಮರ್ಶಿಸಿಲ್ಲ (೩೩೩. ೩ ಮತ್ತು ೩).

[<ಪಾ. ಮಕ್ಕಳ / ಸಂ. ಮಕ್ಕಳ/ಹಂ. ಮಕ್ಕಳ]

ಮಕ್ಕಳಾಮೃತ 'ಮಕ್ಕಳ' ಪರಾ.

ಮಕ್ಕಳಿದ್ದೆ (ನಾ). = ಮಕ್ಕಳ: ಮಕ್ಕಳ ಕೆಲಸ ತಿಳಿಯದು. ಮಕ್ಕಳಿದ್ದೇ ಬೇರೆ ತಿಳಿಯದು (೧೯೩). [ಮಕ್ಕಳ + ಗದ್ದೆ (<ಗಟ್ಟಿ)]

ಮಕ್ಕಳೂಮಿ (ನಾ). ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶ: ಮೇಡು: ಮಕ್ಕಳೂಮಿಯು - ಇದು ಎತ್ತರವಾದದ್ದು. ಇದರೊಳಗೆ ಮರ್ಫದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೇರೆ ಮಾತ್ರ ಬರುವುದು (ಪುನಃ. ೩-೨೦೩); ಕಾಗೇರಿತೋಡಿನ ಉತ್ತರ ಕೈರುವುದು ಮರ್ಫೂಮಿ ಮಕ್ಕಳೂಮಿ (೧೯೩೩. ೩೩).

[ಮಕ್ಕಳ + ಫೂಮಿ]

ಮಕ್ಕಳ (ನಾ). ದೀಪವು ಉರಿಯುವಾಗ ಅಥವಾ ಉರಿದಾದ ಮೇಲೆ ಬತ್ತಿಯ ಕುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಟ್ಟು. - ಕಾಡಿಗೆ: ಮುದುಕ ಅದೇ ಕಡಿಯಿಂದ ದೀಪವು ಹೊಡೆದು ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಚಾಚಲು . . . ಉರಿಯತೊಡಗಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩); ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಚಮರೆಯು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಹೊಗಳಿಯು ಯಮವ ಪಾಶದಂತೆ ಸುಳಿಸುಳಿಯಾಗಿ ಬೀಲಿದ್ದಿತ್ತು (೧೯೩೩. ೩೦). 'ಅಂಟುವಕ್ಕು' ಪರಾ.

ಮಕ್ಕಳುಹಿಡಿ (ಕ್ರ). ಕಟ್ಟಿವುಂಟಾಗು: ಕಾಡಿಗೆಗಟ್ಟು: ದೀಪಕ್ಕೆ ಮಕ್ಕಳುಹಿಡಿಯದ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಸದಾ ಅದಕ್ಕೆ ತೈಲ ಒದಗಿಸುತ್ತ ಇರಲು ನೀಲಕಂಠನೇ ತಕ್ಕ ಪ್ರಹಾರಿ ಅಲ್ಲವೇ? (೩೩೩. ೩೦); ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಬತ್ತಿಗೆ ಮಕ್ಕಳುಹಿಡಿದಂತೆ ಆಗಿ ಕಾಂತಿ ಕಂಡಿಹೋಗಿದೆ (ಪುನಃ. ೩೦೯). [ಮಕ್ಕಳ + ಹಿಡಿ (<ಹಿಡಿ)]

ಮಕ್ಕಳ 'ಮಕ್ಕಳ' ನೋ.

ಮಕ್ಕಳ. ಮಕ್ಕಳೆ (ನಾ). ಗುತ್ತಿಗೆ: ಕಂಪನಿಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮಕ್ಕಳೆಯು ಸ್ವರಗೋಳವುಟ್ಟಿತು (ಪುನಃ. ೨೯೯); ಇವಳಿಗೆ ಬೇಕಾದವರು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಮಹಾಪುನ ಮಕ್ಕಳೆ ಅವಳಿಗೆ (೩೩೩. ೩೩). ಮಕ್ಕಳೆ: ಈಗ ಜೇನು, ಅಕ್ಕಿಳಾಯಿಗಳ ಮುಪ್ಪೆಯಾಗುತ್ತದೆ (೩೯೩. ೩೦).

[<ಆರ್. ಮಕ್ಕಳ: ಹಂ. ಮಕ್ಕಳ. ಮಕ್ಕಳ. ಮಕ್ಕಳ]

ಮಕ್ಕಳದಾರ. ಮಕ್ಕಳದಾರ (ನಾ). ಗುತ್ತಿಗೆದಾರ: ಕೆಲವರು ವಕೀಲರೂ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ಮಕ್ಕಳದಾರರೂ . . . ಕೆಲವರು ಸಾವಕಾರರು ಇರುತ್ತಾರೆ (೧೯೩೩. ೩೦); ಮಕ್ಕಳದಾರನೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ (ಪುನಃ. ೩೯). ಮಕ್ಕಳದಾರ: ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳದಾರರಾದ ಧರ್ಮಗುರುಗಳೂ ಸಾಮಾಜಿಕಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳದಾರರಾದ ರಾಜರೂ ವಿರೋಧಿಸುವರು (ಪುನಃ. ೩೩). [<ಮಕ್ಕಳ. ಮಕ್ಕಳದಾರ]

ಮಕ್ಕಳಹಣ (ನಾ). ಗುತ್ತಿಗೆ ಹಣ: ಕರಾರುಹಣ: ಎಂಟು ಪದಗಳಿಗೆ ಕೂಡಿ ಬಿಟ್ಟು ಮಕ್ಕಳಹಣ ಎಷ್ಟಾದೀತು (ಪುನಃ. ೨೦೩).

[ಮಕ್ಕಳ + ಪಾ (<ಪಾಪು)]

ಮಕ್ಕಳದಾರ 'ಮಕ್ಕಳದಾರ' ನೋ.

ಮಕ್ಕಳ (ನಾ). ನೋಡಿ: ದ್ವಿತ್ವದ ಚಕಾರಕ್ಕೆ . . . ಮಕ್ಕಳ-ಮಕ್ಕಳ (ಪುನಃ. ೩೩ ಕೃಷ್ಣ); ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ವಿಕ್ರಮರುಳು? ನಿಮ್ಮದರದಿ ನಿಲ್ಲದು ಜೀರ್ಣವಾಗದರೆ, ಈ ಮಕ್ಕಳ (ಪುನಃ. ೯. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಕ್ಕಳ (ನಾ). ರಿ. ನೋಡಿ: ಮೊರೆದಿಹಿತ ಮಕ್ಕಳ ಮಕ್ಕಳಕಂಪನಿ ನೋಡುತ್ತಾ,

ಮನವರತಮೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೂತಕೋಟಿ ದನುಜನ ಗದಯಂ (ಪುನಃ. ೯-೩೯); ಅದೇ ಕೇಳಿ ವಿಮ್ನ ಭೀಮನ ಪರಿಯೋ ಸರ್ವಾಸ್ತವಾತ ಸ್ವರೂಪದಕರಿ ಮಕ್ಕಳಾಸಂಪ್ರಾಪದದದಲಿ ಕೆರಳ ಕವಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೨೦). ೨. ಜೇನುನೋಡಿ: "ಮಕ್ಕಳಕಂಪನಿ ನೋಡುತ್ತಾ" (ಪುನಃ. ೩೩-೯).

[ಸಂ.]

ಮಕ್ಕಳೆ (ನಾ). ರಿ. = ಮಕ್ಕಳ ರಿ: ದಂಪತಿಕಮಕ್ಕಳಾಮೃತಮರಪಕಂಪನಿ ಚತುರಿದ್ರಿಯಂಗಳ ಸ್ವರ್ಗನರಸಂಪ್ರಾಪತಕ್ಷುರಿದ್ರಿಯಜರಿಚ್ಚಿತ್ತವೇತಂ ಗಳಷ್ಟವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೯೦). ೨. = ಮಕ್ಕಳ ೨: ಮಧುರಾಸನ ಸಂಭವದಿ ಮಕ್ಕಳಾಮಾರಿ (ಪುನಃ. ೯೩-೩). [ಸಂ. ಮಕ್ಕಳಾ]

ಮಕ್ಕಳರಕ (ನಾ). = ಮಕ್ಕಳ ರಿ: ಪರಿಮಳವನಳ ಪೀರ್ವಪೂಲು ಮಕ್ಕಳರಕ ಬಿಲ್ಲುದ (ಪುನಃ. ೦-೨೩). [<ಸಂ. ಮಕ್ಕಳರಕ]

ಮುಖ (ನಾ). ಯಜ್ಞ: ಯಾಗ: "ಯಾಗ . . . ಮುಖ . . . ಸತ್ಯಂ-ಈ ರಿ ಯಾಗಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೩); ಆ ಮುಖದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಂ ಪೇಚ್ಚಿಡೆ (ಪುನಃ. ೩-೩೩ ೩); ಸದೇತಂದನಪ್ರತಿಮಾನದಿಸುರವನಯಿಂದ ಸಮದ ಮುಖಮಂ ಸುಮದ ವೀರಭದ್ರನ ತಂದೆ (೩೩೩. ೩೦-೨೦); ಸತ್ಯ ತಿವ ಸೌಂದರ್ಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಕವಿಯು ಯಜ್ಞನ (ಪುನಃ. ೨೦-೩೩).

ಮುಖದಮು=ಯಜ್ಞ ದ ಅಧಿಪತಿ: ದೇವತೆ: ಈ ಜ್ಞಾಪಿತಾಂಧವರ ಕೈಯಲರಿಗಳ ಹೊಮ್ಮು ತಿರನರಿದುಯ್ಯರಾದಿವರ್ಗ ಮೇಣ್ ಮುಖದಯ್ಯ ಗಳಾನ್ವಯ್ಯಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೨೩). ಮುಖದಮು = ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ (ದೇವತೆಗಳಿಗೆ) ನೀಡುವ ಆಹಾರ: ಹವಿಗ್ನು: ಸೂರ್ಕದ ದೈತ್ಯರಂ . . . ಮುಖದಮುಕೊಡಲು ಬಂದ ದೇವರ್ಗನಕ್ಕಿದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೯).

[ಸಂ.]

ಮುಖಜೆ (ನಾ). ಯಜ್ಞದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವಳು: ದ್ರೌಪದಿ: ಮುಖ ತಾಂ ಭಕ್ಷದ ಬೇಡನೇ ಮುಖಜೆ ತಾಂ ತೊಟ್ಟಾಗಳೇ (ಪುನಃ. ೩೩).

[ಸಂ. ಮುಖಜೆ]

ಮುಖತುರಗ (ನಾ). ಯಜ್ಞದ ಕುದುರೆ: ಯಾಗಾತ್ಮ: ಅವ ಮುಖತುರಗಕ್ಕೆ ವೆಂಪುಪೋಷೆಯೂ ರಾಮನೊಲೈ ನಿನಗೆ ರಕ್ಷೆಯೋ (ಪುನಃ. ೯೯-೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖದ್ವಂಶಿ (ನಾ). ರಿ. (ದಕ್ಷನ) ಯಾಗವನ್ನು ನೂರಪಡಿಸಿದವನು: ಈಶ್ವರ: ಅಂಜದಿರಂಜದಿರು ಪರವೇಷವಾರಿವಲ್ಲ ಸತಿಯರೊಂದಿ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ನಿನಗಿಂದನು ಮುಖದ್ವಂಶಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೨೦). ೨. ವೀರಭದ್ರ. [ಸಂ. ಮುಖದ್ವಂಶಿ]

ಮುಖಪುರುಷ (ನಾ). ಯಜ್ಞದ ದೇವತೆ: ಯಜ್ಞಪುರುಷ: ವಿಷ್ಣು: "ಪು ಶೌರಿ. . . ಮುಖಪುರುಷಂ ಜನಾರ್ದನಂ . . . ಗೋವಿಂದನಕ್ಕುಂ" (ಪುನಃ. ೩-೩೩); ಮುಖಪುರುಷಾರ್ಧ ದೇವಿಧಮುಖನಾದೊ ಪೋಪುಪುಂ (ಪುನಃ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಮುಲ್ಲು. ಮುಖಮುಲ್ಲು (ನಾ). ಸೂಕ್ಷ್ಮನೆಯ್ಯು. ನಯವಾದ ಹೊರಮೆಯ್ಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೇಷ್ಮೆಯ ದವ್ವಬಟ್ಟೆ: ವೆಲ್ಲೆಟ್ಟು: ಆಳಯ ಮೈಚರ್ಮ ಮುಖಮುಲ್ಲಿನ ಹಾಗೆ ಮುದುಕ್ತ ಹೊಂದಲು ಆ ಸಾಮಾನಿನ ವಿವಿಧ ನೋರೆಯೇ ಕಾರಣ (ಪುನಃ. ೨೯೩); ಮುಖಮುಲ್ಲಿನಂಥ ಗುಂಜುಗಳಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆ: (ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಪತ್ತಿದರಕೆಯು) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿಶ್ರ ಮುಖಮುಲ್ಲು (Vaidya. ೨೦೩). ಮುಖಮುಲ್ಲು: ತಮ್ಮ ಕೋಣೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಂಪುಮಾಕುಮುಲ್ಲುಬಟ್ಟೆಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಧೂತಿಕೊಂಡು ಬಂದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೩೩, ೦೦).

[< ಪಾ. ಮುಖ್: ಹಂ. ಮುಖಮುಲ್: ಮುಖ. ಮುಖಮುಲ್: ಮುಖಮುಲ್: ಮುಖ್]

ಮುಖಶಾಲೆ (ನಾ). ಯಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮಾಡುವ ಸ್ತಳ; ಯಜ್ಞಮಂಟಪ : ಮಯನ ಮತದಲಿ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನ ನಮಾವೇಶವಲಮುಖಶಾಲೆಯನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು ಸುಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರಸೂತ್ರದಲಿ (ಕುಶಾ. ೩-೨೪); ಮತ್ತು ಸಾಧನಗಳಿಂ ಭೂರಿಸಂಧಾದಂಗಳಾದಿಂದ ಬೇಕಾದ ಮಸ್ತುಸಂಜಾತರಿಂ ಮುಖಶಾಲೆ ಕಟ್ಟಿಸುವುದು (ಕೃಷಾ. ೩೩-೩೬); ಮುಖಶಾಲೆಯಂ ರಚಿಸಿ ಯಜ್ಞಕುಂಡಂಗೆಯ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೧೦-೨೪). [ಸಂ. ಮುಖಶಾಲಾ]

ಮುಖಶಿಖಿ (ನಾ). ಯಜ್ಞಕುಂಡದಿಂದ ಏಳುವ ಬೆಂಕಿ; ಯಜ್ಞಗಪ್ಪಾಲೆ: ಮುಖಶಿಖಿ ಮುಖಸಂಘವ ಲೋಮುರಂಗಳವೆವ ಪ್ಲಾಸುಪಾದ ಪಯಂ ಮುಖಶಿಖಿ ವಿದೇನೋತ್ಪನ್ನವಿಜಾತ್ಯತಮೋದವೆ ನಂದುದಂವರಮನೋರ್ (ಪ್ರಾ. ೪-೩). [ಸಂ. ಮುಖಶಿಖಿನ್]

ಮುಖಾಡೆ 'ಮೊಗ' ಪರಾ.

ಮುಖಾರಿ (ನಾ). = ಮುಖದ್ವಂಸಿ ರಿ: ಮುಖಾರಿಯ್ಕುರಪರವೈವದೋರ್ ತೊದರದಂತು ಬದರ್ಗಂತಿದನ್ನೆ ಮುಖೇಶ (ಕಂ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಾಳ 'ಮುಕಾಳ' ನೋ.

ಮುಖೆ 'ಮುಗ್ಗಿ' ನೋ.

ಮುಖೇಡಿ 'ಮುಖುಹೇಡಿ' ನೋ.

ಮುಖೇಡಿತನ 'ಮುಖುಹೇಡಿತನ' ನೋ.

ಮುಖ್ತಿ 'ಮುಕ್ತಿ' ನೋ.

ಮುಗ (ನಾ). ರಿ. ಗಂಡ ಬೆಂಡತಿಯರ ಅಥವಾ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಪರಸ್ಪರ ಲೈಂಗಿಕಸಂಬಂಧದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಗಂಡುಸಂತಾನ; ಪುತ್ರ; ತನಯ: ಶಾಸ್ತ್ರವನ ಮಗ ದೇವರೇಯ (೨೪. ೪೧೩. ೩೩೦. ೩೦-೨೪; ೪೨); ಈ ಘೋರು ಪ್ರಧಾನವನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠಿ ಆಂಧ್ರದತ್ತನೇಮೊಂ ಪವಿತ್ರಾಚಾರಿ ಕೋಟಿ ಕವರಮನೋದೊಳಾತನ ಮಗನೀತು (ಪ್ರಾ. ೧೦-೪); ಕೊಂಡೆನ್ನ ಮಗನಿಂ ಭಯದಿಂದ ರಸಪೂಜ್ಯಮಾಡನ ಗುಂದಿಗೆ ಘೋರಿ. . . ಮೇಗವಂ ಬದರ್ಗಂತಿದನ್ನೆ (ಕಂ. ೨೩. ೧೦-೨೩); ಸೂಳೆಯು ಮಗ ಮೂಳವ ಮಾದರ ತಾಯಿ ಜನರಾಯತ್ತಲ್ಲದೆ ತಂದೆಯ ಹೆಸರಲ್ಲ (೨೪. ೨೩); ವೇದವುರವನ ಸುತನ ಸುತನ ಸಮೋದರನ ಹೆಮ್ಮ ಗನ ಮಗನ ತಳೋದರಿಯ. . . ಜಲರದಲಿ ಜನಿಸಿದನಾದಿಮೂರುತಿ ಸುಲೋ ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಮಾ (ಕುಶಾ. ೧-೨೩). ೨. ಹಿರಿಯರು ಕಿರಿಯ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರೀತಿ. ವಿಶ್ವಾದಿಂದ ಮೂತನಾಮ ವಾಗೆ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ: ಫಟ್ಟಾರಾ ಎನಗೆ ದೀಕ್ಷೆಯಂ ದಯೆಗಯ್ಯೆ ಮನೆ ಭಟಾರರಂದರಮಂಕು ದೀಕ್ಷೆಯಂ ಕುಡರಾಗಾ ಮಗನೆ (ಕೃಷಾ. ೩-೨೩); ಛೇಮನಂದನನಾ ಪದದೊಳ್ ಯಮರಾಜನಂದನಂ ಕರಿಯ ಮಗನೆ ನೀನಿಂದಿರಿಸುಳಿಸುವರಮಾನೆನೆಗೆ ಗಿರೀಜಪ್ರಿಯಾ ಮಂದೋಡಿ (ಕಂ. ೧೦-೩). 'ದತ್ತಮಗ' 'ಸಾಕುಮಗ' ಪರಾ.

ಮುಗಂದಿರ್, **ಮುಗಂದಿರು** = ರಿ. ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು: ಸಾಗರಸೇನಿಗು ಸಾಗರದತ್ತನುಂ ಸಮುದ್ರದತ್ತನುಮೆಂಬ ಮುಗಂದಿರುಂ ಸಾಗರದತ್ತಯೆಂಬ ಮುಗಳುಮಾದರ್ (ಪ್ರಾ. ೨೩. ೨೩); ಟಾವುಡನು ಕಳುಹುರ್ಬು ಬಿಜ್ಜಳನ ಮಗಲಾದ ಸಿಂಹದೇವಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಅವಳಲ್ಲಿ. . . ಇಬ್ಬರು ಮುಗಂದಿರನ್ನು ಪಡೆದ್ದನು (ಕುಶಾ. ೨-೨೪). ೨. 'ಮುಗ' ಎಂಬ ದಕ್ಷಿ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಬಹುವಚನ ರೂಪ: ಲೋಕಾದಿತ್ಯ ಎಳಲರಮರ್ವ್ಯಾಧಿ ಮರ್ವ್ಯಾಧಿಯುಮರ್ ಕವಮ್ಯಾರಾ ನಾಪ್ಪದಿಸ್ವರಾ. . . ಮುನಿಗೆತ್ತು (೨೪. ೨. ೩೩೦೪. ೩-೩; ೨೩); ಮುನಾರಾಜರಾ ಮಗನ್ನಿರ್ ರಣಾವಲೋಕ ಶ್ರೀಕಮ್ಯಯ್ಯನಾ ಪೃಥುವೀರಾಚಾರಿಯು (೨೪. ೨೩. ೩೩ ೩; ೨೩). [ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಮಲ. ಮುಕನ್; ತುಳು. ಮುಗ, ಮುಗಿ; ತೆಲು. ಮುಗ, ಮೊಗ; ಕುಲೊ. ಮುಗ]

ಮುಗಲೋಲ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳಿಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಳತೆಯ ಕೋಲು (?): ಮುಗಲೋಲಲು ಬಳಂಬುಗಿಯವ್ಯಾತ್ಯರು ನೆಲನೂ (೨೩. ೨೪. ೩-೨೪; ೨೩. ೨೪). [? + ಕೋಲ್]

ಮುಗಂಬಡಿ (ಕ್ರಿ). ಮಗನನ್ನು ಪಡೆ; ಪುತ್ರನನ್ನು ಹೊಂದು: ನೀನೆಮ್ಮಂ ಮಿಜದ ರಾಜ್ಯಮಪ್ಪಾನದೊಳೊಡಂಬಡಿಗರ್ ಎಜಸಂತಾನಕ್ಕೆ ಮಗಂ ಬಡೆಯ ತಪೋನಿಯಮಂ ಮಗನೆ ಕಡೆಯೊಳಿರ್ಪುದಲ್ಲೇ (ಕಂ. ೪-೨೩); ಗಂಗಾನದಿಯೊಳು ಮೀಂದು ಲತಾಗಿ ಮುಗಂಬಡೆದವ್ವ ಕರಣದಿಂದಂ (೨೪. ೪೧೩. ೩-೨೩; ೨೩). [ಮುಗ + ಬಡಿ]

ಮುಗಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಕಿರಿಯ ಹೆಸರು: ಪೂರ್ವಾಪ್ಪಾ ದಿರಿ ಮುಗಗಿ (ಕೃಷಾ. ೨೪. ೨೩. ೨೩-೨೩; ೨೩). [ಮುಗ? + ಕಿರಿ]

ಮುಗಣ (ನಾ). [ಭಂವ] ಮೂರು ಗುರಗಳಿಕ್ಕು ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಗಣ: (- - -): ಗುರು ಲಘು ಮೂಲಾರ್ ಪನ ಗಣ. . . ಮುಗಣಂ ಭೂಮಿಯೊಕ್ಕುಂ (ಕುಶಾ. ೧-೨೪ ೨೩. ೨೩); ಮುಗಣ-ಒಂದಿಂ. ಅಂದಂ (ಕೃಷಾ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮುಗದುಮಸಕ್ಕರೆ 'ಮುಗದುಮಿಸಕ್ಕರೆ' ನೋ.

ಮುಗದುಮಿಸಕ್ಕರೆ, **ಮುಗದುಮಸಕ್ಕರೆ**, **ಮೊಗದುಮಸಕ್ಕರೆ** (ನಾ). ನಸವುಳುವಾಗಿಯೂ ಹಿಟ್ಟಿನಂತೆಯೂ ಇರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಕ್ಕರೆ: ಕಾರಾ, ಮುಗದುಮಿಸಕ್ಕರೆ, ತಾಪ್ಪ, ಹಿಟ್ಟು, ಯಾಣ್ಣಿ ಮುಂತಾದ ತಿರಾನ ಜೀವಸಗಳು (ಕುಶಾ. ೨೩). **ಮುಗದುಮಸಕ್ಕರೆ**: ಅ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಜವಾರಸಕ್ಕರೆಗೆ ಮುಗದುಮಸಕ್ಕರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷಾ. ೨೩). **ಮೊಗದುಮಸಕ್ಕರೆ**: "ಕಪ್ಪಿನ ಪಾಲನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ, ಇಂಗಿಸಿ, ಕುಂಡಿಯನ್ನು ಹೊರಿಸಿ, ತಯಾರಿಸಿದ ಕಬ್ಬು ಸಕ್ಕರೆ; ಮೊಗದುಮಸಕ್ಕರೆ" (Kannovadi. ೨೩); ಅರ್ಧವಾಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಕಪ್ಪಿನ ಪಾಲಿಗೆ. . . ಮೊಗದುಮಸಕ್ಕರೆಯೆಂತಲೂ ಕೆಲವರು ಜೀವರರು (ಕುಶಾ. ೨೩). [ಮುಗ. ಮುಗದುಮಿಸಾಕುರ್]

ಮುಗಧ (ನಾ). ರಿ. ಹೊಗಳುಭಟ್ಟಿ; ಸ್ತುತಿಪಾಠಕ: ಕೆಲವೆಬ್ಬಿಯಂ ಮುಗಧು ಸಾಧರಮಾತ್ಯರ್ ನಿರುತ್ಸವಾತ್ಮಗಳಂ ಬೀದಿಸಿ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೩-೩೩). ೨. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಐವತ್ತಾರುದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ೨ ತಗಿನ ಬಿಹಾರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ದೇಶ: ಅಂಗ. . . ಮುಗಧ. . . ಕನಾಕಾಕವಂವೈವತ್ಪಾಪದೇಶಂಗಳಕ್ಕುಂ (ಕಂ. ೨೩. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮುಗಮುಗ (ನಾ). ಸುವಾಸನೆ; ಪರಿಮಳ: ಪಾಸಿ ಮುಗಮುಗ, ಮುಜಕ ಝಗಝಗ, ನನ್ನ ಎರಿ ಮಾತ್ರ ಧಗಧಗ ಉರಿದಂತು (ಪ್ರಾ. ೨೩. ೨೩). 'ಮುಗಮುಗಿಸು' ಪರಾ.

ಮುಗಮುಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ಬೀರು: ಕಂಪನ್ನು ಸೂಸು; ಗಮನುಟ್ಟು: ಮುಗಮುಗ ಪಾದಿ ಪೋಗಿದಗೆ ಮಲ್ಲಿಗೆಯೆಂಬ ಪಲವು ಪುಮಾಲೆಗಳು ಬಗೆಮುಜಿದು ನೀಡುಗುಂ ಮೂರಗಾಜನಂ ಪೋಲ್ತು ದಗ್ರಮಾಲ್ಮಮುಹೀಪಂ (ಕಂ. ೨೩. ೨೩); ಮುಗಮುಗ ಕರ್ಪುರ ಕುಂಕುಮದ ಗುರುತುವ ಕರ್ದಮ (ಪ್ರಾ. ೨೩. ೨೩); ಮುಗು ಮೈಯ ಮುಗು ಮೂರಿದಾಗ ಮುಗಮುಗಿತ್ಯ ಮುಗಿಲು (ಕುಶಾ. ೨೪-೨೩). 'ಮುಗಮುಗಿಸು' ಪರಾ. [ಮುಗಮುಗ + ಇಯ]

ಮುಗಮೆ (ನಾ). ರಿ. (ಹಿಂದೆ ದೇವಾಲಯ, ಭಕ್ತ, ಮುಂತಾದುವು ಗಳ ಖರ್ಚಿಗಾಗಿ ವರ್ತಕರ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ: ಹೊದಕೆ ಹೊಂಬಳ ಮುಗಮೆ ಮಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಹ. . . ದಾನ ಧಾರಾಪೂರ್ವವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಶಾಮ್ರಾಸನ (ಕೃಷಾ. ೨೪. ೨೩. ೨೩-೨೩; ೨೩); ಮೂರು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾರೋದ್ಧಾರವಾಗಿ ಆಸ್ಥಾನ ನಡಮುಡು

ರಿಕಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮಗಮೆಯ ಉಂಟಾದದ್ದು ವಿಮಾ (ಪ್ರಾ. ೧೯೩೩-೨೯-೦೬; 1933). ೨. ಹಿಂದೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಮಗಮೆ ಸುಂಕದ ಧರಾಪತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಪ ಪೊಂದಕ್ಕೆ ಮಗಮೆ ಹಾಗಾದರೆ ಕವಲು ನೂಲುಪರಪ ದೇವಾಯಕರ ಕೋಟಿಯ ಮಗಮೆ ಪರಪಪೊಂದಕ್ಕೆ ಹಾಗಾದರೆ ಕವಲು ಮಗಮೆ ಯುಪತಮಪರಪ (೧೯. ೫೧೪. ಸುಂಕಕ್ಕೆ ೧೨೦-೬೨; ೩೩ 1410); ಅರಮನೆಯಿಂದ ಬಂದ ಪದ್ಮೆ ಹೊದಕ್ಕೆ ಮಗಮೆ x x x ಸಿದ್ಧಾಯ ಮನಮಾತೆ (ಪ್ರಾ. ೧೯೩೪, ೫೯-೨೩; 1434).

[← ಉರ್ಮ, ಮಹ್ಮಮಾ : ಅರ. ಮಹ್ಮಮಾ = ನ್ಯಾಯಾಚಾರಿ : ಪುರಾ. ಮಹ್ಮಮಾ = ನೌಕರರ ಮಂಡರಿ. / ತಮಿ. ಮಹಮ್ಮ]

ಮಗರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಟ್ಟಿ : ಮಿಗೆ ಬರೆಯುವುದು ಪೂರಿಯ ಮಗರಿಯ ದೊರೆಯದ ಪಟಾಯ ತಳವಟ್ಟಿಯ ಕಾಡಿಗೆನೀರಿನ ಬಟ್ಟಿಯ ಮುಗುಗುಳು ಸೋರಿರುವ ಸೀರೆವರದರ ಪಸರಂ (೪೨೫. ೩೪) : ಮಗರಿ . . . ಗಜಾವಳಿ ಮಂಡೋದರಿ ಮೆಚ್ಚಿನ ಸೀರೆಯ ಮಳಗಿಗಳಂ ಬಳಸುವನೆ ಬಳಸಿದುದನೆ ದೂಸಿಗಾಸುರದೊಡನೆ (೪೩೫. ೧೩-೩೪). [?]

ಮಗರಿಗೆ (ನಾ). ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೆನ್ನ. ಗೆಲ್ಲ ಮುಂತಾದ ದಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಚಿತ್ರ : ಮಕರಪತ್ರ : ಕಪೋಲದೊಳ ಮಗರಿಯಂ ಬರೆದು (೩೩೫. ೧೨-೩) : ಸುಗರಿಯೋ ತಿಮಿರಮೋ ಮೊರೆ ಮಗರಿಯೋ (೩೩೫. ೧೩-೩). [← ಮಕರಿಕೆ]

ಮಗರೂರಿ (ನಾ). ಉದ್ಭಟತನ : ಬೆದ್ದತನ : ಈ ಚಿಹ್ನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತರಬಾರದಿತ್ತು. ಸಮ್ಮಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಗರೂರಿಯಾಯಿತು. ತಪ್ಪಾಯಿತು (೩೩೫. ೧೦೨) : ತಿರನ್ನಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಸೋಕ್ಕಿ? ಪಾನು ಕರಿಸಿದರೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಇಷ್ಟು ಮಗರೂರಿಯೇ? (೩೩೫. ೩೩).

[← ಅರ. ಮಗರೂರಿ, ಮಘರೂರಿ : ಹಿಂ. ಪುರಾ. ಮಗರೂರಿ]

ಮಗವು 'ಮಗು' ನೋ.

ಮಗಲ್, ಮಗಳು (ನಾ). ೧. ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿಯರ ಅಥವಾ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಪರಸ್ಪರ ಲೈಂಗಿಕಸಂಬಂಧದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಹೆಣ್ಣುಸಂತಾನ : ಪುತ್ರಿ : ಸುತ : "ಮಹಿಷಾ, ತನಯ್ಯಾ, ಪುತ್ರಿ - ಈ ೩ ಮಗಲ್" (೩೩೫. ೩೩-೩೫) : ಕಾಡಟ್ಟಿಯ ಮಗಲ್ ಕಾಡಟ್ಟಿ (೧೯. ೫೧. ೨೩೩ ೧೩-೩; ೫೫) : ಎನ್ನ ಮಗಳು ಕುಡುವೆಮ್ಮ ಮಗಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟದಂತೆ ರಾಜ್ಯ ಕೊಡುವಾನಂ ತುಂಬು ಮಗನು ಕ್ರಮಕ್ಕರ್ಪಮುಪ್ಪಾಡ ಕುಡುವೆ (೩೩೫. ೧-೩೦ ೩) : ಕನುಜೆಯನು ನರಂಗಾತನ ತನಮುಂಗಿತ್ತು ತನ್ನ ಮಗಳು (೩೩೫. ೩-೨೨). ೨. ಹಿರಿಯರು ಕಿರಿಯ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರೀತಿ. ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಬಳಸುವ ಪದ : ಅರಸರೊಳೆ ನೀಂ ಸರಸಮನರಸುಮುಪ್ಪಾಲಾಮತಿರ್ಪ ನಿಗದಿ ಗುಣವೇ ಅರಸರ ಸರಸಮನಜಿವರೆ ಸರಸಮನಾಡರಸರವರೊಳ್ ಮಗಲ್ (೩೩೫. ೩-೨೩) : ಬಗೆಬಿಟ್ಟ ಸಾವ ಬಗೆಯ ಮಗಲ್ ಮಹಾರಾಜೆ ಬಗೆ ಯದಿರ್ (೩೩೫. ೩೯೦) : ಮಗಲ್ ನಿನ್ನಜಿಯಮೆಯಂ ಬಗೆಯದೆ ಸುಡಿದಮ್ಮನಿತು ಮುಖಂಗಳಜುಬೈಗವೊಡವಲುಂಡೆ (೩೩೫. ೧೪-೧೦). ಮಗಳು : ೧. ಮಂಡೋದರಿ ಕವೈಯ ಮಗಳು (೩೩೫. ೩೯೦) : ಮಗರಿಯ ಸುಲಸುವೆನು ನಿನ್ನಯ ಮಗಳ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ (೪೩೫. ೨-೨೩) : ಜಗದ ಪಾವನ ಭಾಗೀರಥಿ ನಿನ್ನ ಮಗಳಯ್ಯ (೪೩೫. ೩೩-೩೪-೧) : ತಾಯಿಯಂತೆ ಮಗಳು, ಹೊರನಂತೆ ಸೀರೆ (೩೩). ೨. ಮಗಳೆ ಮಾ ಕೊಳ್ಳೆ ಪದುಮಂತ್ರಗಳೆನುವು ಸಿದ್ಧಪ್ರಯೋಗವು (೪೩೫. ೩-೧೩) : ಮಗಳೆ, ಪೇಳ್ವಿನೊಡು ದುರ್ವಾರ್ತೆಯಂ (೪೩೫. ೩೦-೧೪೯).

ಮಗಲ್ವರ್, ಮಗಲಾದಿರು = ೧. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು : ಕವಿಮಾಲೆ

ಯುವನಕೆಯ ಮಗಲ್ವರವು ಕವಲತೆಯಂ ಮದ್ದಲತೆಯಂ ಸೌಧುರ್ವ ಕಲ್ಪದೊಳ್ ಮೂವರುಂ ದೇವಿಯರಾಗಿ ಪುಟ್ಟದರ್ (೩೩೫. ೧೪) : ಪರದಿ ನೆಲಸಿದ ಮಗಲ್ವರನುಗು ತಾಯ ಕಾಯಂತ ಬಿದ್ದರು (೩೩೫. ೩-೧೪) : ಒಳ ಮಗಳಾದಿರು ಚೋಳರಾಯನಿಗೆ (೩೩೫. ೩೪-೧). ೨. 'ಮಗಳು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಬಹುವಚನ ರೂಪ : ಶ್ರೀ ಪೃಥಿವೀಪಲ್ಲವ ಸಿಂಧುಪೂತರಸರ ಮಗಲ್ವರ್ ಶ್ರೀ ಮಹಾ ದೇವಿ (೧೯. ೫೧. ೩೪. ೩೩-೪ : ೩೩. ೩೩).

[ಮಗ + ಅಕ್ಕ. / ತಮಿ. ಮಕ್ಕಲ್ : ಮಲ. ದೋಲ್ : ತುಳು. ಮಗಳು]

ಮಗಳು 'ಮಗಲ್' ನೋ.

ಮಗಲ್ವಾ (ನಾ). ೧. ಸ್ತ್ರೀರೂಪದ ಒಂದು ಪೌರಾಣಿಕ ಪ್ರಾಣಿ : ತುಂಗಾ ದೊಡ್ಡನೊಬ್ಬ . . . ಅಕ್ಕಕಂಠರಮಂ ಮೊಕ್ಕನೆವೊಗೆ ಪೊಂದದನೆ ದಿದಗಂತಾ ಹಿರಂ ಯೋಗಿನಿರಿದರೊಳ್ ಪತ್ತಿಸಿದಂತೆ ಬಿದಡ ಮಗಲ್ವಾ ವಂದದಂ ನೋಡಿದಂ (೩೩೫. ೧೨-೩೩) : ಕುಲದೊಳಂ ಮತ್ತಂತೆಯೆಕುಲದ ರೊಳಂ ಬೆಡದು ತಾಂ ಮಗಲ್ವಾಯನಿಂತೆ ನೆಲದೊಳೊಪ್ಪಳನೆಂತೆ ವಾಗ್ವಲನೆಯ ನುಕುಕಮನರಿದನಾ ವೀರೇರಿ (೩೩೫. ೧೨-೩೪). ೨. ಗಂಡ ನೋಡನೆ ಇರುವವಳು (?) : "ಮಗಲ್ವಾಯೆಂದು ಗಂಡನಂ ಪತ್ತಿ ಬಿದಡಂತೆ" (೩೩೫. ೩. ೩೩). 'ಮಾಳ್ವಕ್ಕಿ' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಗಲ್ವಾ, ಮಗಲ್ವಾ = ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಭಾವ, ಸ್ತ್ರೀತ್ವ]

ಮಗಿಮಾವು (ನಾ). "ಮಾವಿನ ಹೆಣ್ಣಿನ ಒಂದು ಜಾತಿ" (೩೩೫. ೩೩) : ಮಾವು ಗೆಮ್ಮಾವು ಪುಳಮಾವು . . . ಮಗಿಮಾವು ಮಧುರಸಧರಿತ ಪರಮಾಪ ಸೀರುಚಿಯನವ ಮಾವು (೩೩೫. ೨೪-೨೯) : ಮೂರೆಯ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮೂರನು ಬಗಿಕ್ಕಾಳ ಮೂರಲ ದಿಕ್ಕಿನ ಮಗಿಮಾವ ತಿಂದೇ ನಂಬುವ (೩೩೫. ೯೩). [ಮಗಿ + ಮಾವು]

ಮಗಿಲ್, ಮಗಿಲು (ನಾ). ಪ್ರಾಕಾರ : ಪೌಳಿ : ಆ ಮಗಿಲೋಮಯ್ಯೋ . . . ಲಕ್ಷ್ಮೀಮಂಡಪಮಯ್ಯನಾಳ್ವ ಕಣ್ಣಿನೊಕ್ಕಂ (೩೩೫. ೧೩-೩೩) : ಮಗ್ಗದ ಮಗಿಲ್ ಹಸ್ತಂ ೪೦ ಬಾಕು ಬಸ್ತಂ ೪೦ (೩೩೫. ೨೩-೩೨; 1999) : ಆ ಪುರಮಧ್ಯದೊಳಪ್ಪಡು ಭೂಪನಾಸದ ಮಗಿಲ್ . . . ವಿಚಿತ್ರಮನೆಗೊಬಿಡತಂ (೩೩೫. ೧-೧೪). 'ಪೊಮ್ಮಗಿಲ್' ಪರಾ. ಮಗಿಲು : ಗ್ರಾಮಾಸ(?)ವ್ ೨೦೦೦ ಮಗಿಲು ಗ್ರಿಹೇ ಹಸ್ತ ೪೦ (೩೩. ೫೧. ೧೦-೨೪ : 12೩೩ ೩೪) : ಮಗಿಲು ಬಾಗಿಬಾವದೊಳಗಣ ಪಗಲಿ ಚವ್ವರದವ್ವರಿಗೆ . . . ಗಣೇಯರೊಗ್ಗಿನಿ ಮೆಜಿದುದು ಸತಿಯ ಭವನ (೩೩೫. ೧೨-೩) : ಮಂಡಳಸಿದ ಹೊನ್ನ ಮಗಿಲು ಮಧ್ಯದಲಿ ತ್ರಿಮಿಡ ಪರ್ಮಗಳ ಮೊಂಗಳಸ (೩೩೫. ೨೦-೨೯). 'ಮದಿಲ್' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ತುಲ. ಮಗುಲು]

ಮಗಿಲು 'ಮಗಿಲ್' ನೋ.

ಮಗು, ಮಗವು, ಮಗುವು (ನಾ). ೧. ಎಳೆಯ (ಹೆಣ್ಣು ಅಥವಾ ಗಂಡು) ಸಂತಾನ : ಪಸುಳಿ : ಶಿಶು : ವಿಶಿ ನಿರರ್ಥಕಂ ಮಗುವಿನಂದದ ಕೋಟರೊಡನೆಕ್ಕಟಿ (೩೩೫. ೩೩) : ಮಗುವಿನ ಮಕ್ಕಳಾಟೆ ಮೂರ ಯಮುತು ವೈರಿಯರಿಗೆ (೩೩೫. ೩-೩) : ಮಗುವಿನ ಸುಬಿಕ್ಕಾಗಿ ತಾಯಿ ತನ್ನ ಸುಖವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುಳ್ಳಳು (೩೩೫. ೧೨೪). ೨. ದೊಡ್ಡ ವರು ಚಿಕ್ಕವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಮಾತು : ಬಾ ಮಗು, ಕುಟುಕಿ ಹೊತ್ತಾಯಿತು (೩೩೫. ೩) ಮಗವು : ೧. 'ಬಾಳು, ಪಾಕ : . . . ಡಿಂಬ : ಈ ೯ ಮಗವು' (೩೩೫. ೩೩-೩೪) : ನೆಲಹದ ದೊಸರಂತೆ ಬೆಳ್ಳಿಪಾದ ಮಗದಿನಂತೆ ಮಡಗಡಗದ ಕೀರಿನಂತೆ (೩೩೫. ೩-೧೩ ೧೩೪) : ಮಗವೀತಂ ಕೊಂಗೊಕ್ಕೊಂ ಗಡ ಗವುಟಿ

ಯಂ ತತ್ಪ್ರಕಾರತಂ ಗಣ (೨೪. ೪. ೨೬೨೦- ೦೬-೪೬: 1136) ಮಗುವು : ೧. ಮಗುವು ತಾನು ತನ್ನ ಬಾಳಿಕೆ ಮಗುವುತನ ಮಗುವು (ಕುಟಾಕ್ಷಾ. ೨-೨೦) : ಮಗುವು ರಾಘವನವಂ ತಪ್ಪಿಸಿ ನುಡಿಸಿದ ಮಗು ನಿನಗೆ ನಗರವೇ (ಕುಟಾ. ೦-೪-೨೦).

ಮಕ್ಕಳು, ಮಕ್ಕಳು, ಮಕ್ಕಳು, ಮಗುಗಳು (ಬಹುಪ) : ೨ ಮಗು, 'ಮಗುಳು' ಮತ್ತು 'ಮಗು' - ಮೂರಕ್ಕೂ ವಿಮರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಈ ರೂಪ ಬರುತ್ತದೆ : ೧. ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು (ಹೆಚ್ಚು ಅಥವಾ ಗಂಡು) ಸಂತಾನ : ಸಂತತಿ : "ಮಕ್ಕಳನ್ನೆ ಸಂತತಿಯೊಳಂ" (ಕುಟಾ. ೨೦) : ಕೀರ್ತಿಧರನವರೊಡನೆ ಸಂತಾನ ಮಾಡಿದೆಯೋಳು ಅರಸಿ ರತಿ ಯೊಡೊಡೂ ಇವರ್ಗಂ ಮಕ್ಕಳು ಭವಭೂತನೊಂದು ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿಯು : (ಸಾ. ೧೦೦-೦೬) : ಮಕ್ಕಳರನ್ನು ಮಕ್ಕಳು ಪಂಡಿಮಕ್ಕಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತತಾದೊಡಂ ವಿಮತ್ತಾದೊಡಂ ಬಿಡು" (ಕುಟಾ. ೨೨-೨೩) : ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಹೇಳುವಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿಗೆ ಮುನಿವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಮುನಿಯ (೨೨೨- ೬೨) : ಓಡಿ ಬರುವುದು ಹುಲುವಜ್ಜಿಮತನ ಹಮ್ಮೆಯೊ ಶ್ವತ್ತಿಯರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ (ಕುಟಾ. ೨-೨೬) : ಮಕ್ಕಳದ್ದರ ಮನೆ, ಒಕ್ಕಲಿದ್ದರ ಊರು (೧೬) : ಮಗುಗಳ ಮೂರ್ತಿಯ ಆಡಿಸಿದರೋದೆ (ಕುಟಾ. ೨-೦೬-೦) : ಮನೆಯ ಮಕ್ಕಳು ಬಿದ್ದರು. ಒಂದರದು ಮಗುಗಳು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಕೂತವು (ಕುಟಾ. ೨೦೪). ೨. 'ಮಗು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ ಬಳಸುವ ವಿಮರ್ಶನ ರೂಪ : ಕರೂಪದ ಅಂಗೀಕರಣೋಕ್ತದ ಇ(ಈ)ಶ್ವರನ ಕತ್ತಿಗನ ಮಕ್ಕಳು ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟರಿಗೆ . . . ಮೂವೆ ೧೦ (೨೨. ೨೪೧. ೦೬-೨೩ : 1256) : ಲಿಂಗಾಧಿಪತಿರ ಪುಳು ತಿಂಮಣಭಟ್ಟರಿಗೆ ೬ . . . ಧಾರಾ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶನವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುದೇ (೨೪. ೪೧೧. ೨೬೨೦-೨೩ : 1256). ಮಕ್ಕಳು, ಮಕ್ಕಳು, ಮಕ್ಕಳು, ಮಕ್ಕಳು, ಮಕ್ಕಳು = ಮಂತ್ರವರಂಪರ : ಸಂತತಿ : ಪಂದ್ಯಸೂರ್ಯರನ್ನಕಲೂ ಅವರ ಮಕ್ಕಳು, ಮಕ್ಕಳು ತರಾಂತರ ದ್ವಾರ . . . ಮೊಕ್ಕಲಿದ್ದರು (೨೪. ೪೧೧. ೨೬-೦೬ : 1256) : ಬೀರ ನೋಡುವು ಮಕ್ಕಳು ಕಟ್ಟಿನಾದ ಓರೆಯ ಬಿರೂರ ಕಲ್ಪಾಡುಗೊಟ್ಟು ಗಂಗನ ಮಕ್ಕಳ ಮಕ್ಕಳರಗೊ ಸುಲ್ಕಂ (೨೪. ೨. ೧೨೧೦. ೨-೨೨ : ೨೨೦) : ಮನೆ ರೀತಿ ಮಕ್ಕಳಂ ಪದವಿವಳವನಂ ಕರದ ಮಕ್ಕಳ ಮಕ್ಕಳ ಕೊಳ್ಳದೊಂದು ದಾಂಗೆಂದಿವಿರಿದೇ ಜಾಗಂ . . . ಪದ್ಮರಾಜ್ಯಮುಪದೇನಿಸಿದಕ್ಕೊ ತೊಡರಿದ (೨೦೪. ೨-೨೨) : ಪಂಚಮಾಂಡಪಗ್ಗದವರು ತಾವು ಕೊಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟು ನಂದಾದೀವಿಗೆ ಸೊಡರಗ್ಗಿಗೆ ಆ ಸ್ಥಾನಿತ ಗೊಡವೆಯೊ ಪರದೊಡವೆವರ ಮಕ್ಕಳು, ಮಕ್ಕಳ ಮಂಶೋದವರ ವಸಂ ಹೋಗಿ ಹಾಗೆ ವದ್ದಿಯಂ ದೇವರ ಭಂಡಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಗದ್ದಾಣಂ ಮೂಟಾ (೨೪. ೪೧೪. ೨೬೨೦-೨ : 11೨೨). ಮಕ್ಕಳ ತಾಯಿ = (ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಾಯಿಯಂತೆ ಅಗತ್ಯವಾದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿವರಿಯು ಗುಣವುಳ್ಳ ವೇರು : ಬಡೆ : ಉಗ್ರಗಂಧಿ : "ಮಾ. ಉಗ್ರಗಂಧ . . . ಶಕವರ್ಣಾ — ೨ ಒಡೇ ಹರಗುಗಳು, ಇವತ್ತು ಮಕ್ಕಳತಾಯಿ ಯಂತಲೂ ಕಮವ ಕದ್ದಿಯಂತಲೂ ಅನ್ನುವರು" (೨೦೪. ೦೬೨). ಮಕ್ಕಳ ಸಂತಾನಕ್ಕಿಟ್ಟು = ಅತ್ತಿಯ ಹಕ್ಕು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬರುವ ನಿಯಮ : ಸಂತತಿಕ್ಕಿಟ್ಟು : ಉತ್ತರದಲ್ಲೆರುವ ನಾಡವರೂ ವಕ್ಷಿಗದ್ದಿರುವ ಬಂಟರೂ ಅರಯಸಂತಾನಕ್ಕಿಟ್ಟು ಆಧುನಿಕಸಂಸ್ಕಾರ. ಪರಿವಾರ ಬಂಟರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳ ಸಂತಾನಕ್ಕಿಟ್ಟು (ಕುಟಾ. ೨೦). 'ಅಳಿಯಸಂತಾನಕ್ಕಿಟ್ಟು' ಪರಾ. ಮಕ್ಕಳಾಟ = ೧. ಮಕ್ಕಳ ಆಟದ ಸಾಮಾನು : ಆ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಮಕ್ಕಳಾಟಗಳಿವೆ (೨೦೬). ೨. ಮಕ್ಕಳಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದು : ಹುಡುಗಾಟ : ಮ ಗು ಎ ನ ಮಕ್ಕಳಾಟ ಮಾರಿಯಾಡುತು

ವೈರಾಮರಿಗೆ (೨. ೨೨೨. ೨-೨) : ಹಾಗೆಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಾಟ ಮಾಡ ಬೇಡ (೨೦೬. ೨೬). ಮಕ್ಕಳಾಟಾಟ, ಮಕ್ಕಳಾಮರಿ = ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳು : ಮನೆಗೆದು ಕೆಲಸಾರಿ ಮಕ್ಕಳುಮಾಟಗಳಿಗೆ ರಣವೇಶಿ (ಕುಟಾ. ೨-೦೬) : ಅವರ ಮನೆಯು ಮಕ್ಕಳಾಮರಿಗಳಿವೆ (೨೦೬). ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ = ಅನೇಕ ಮಕ್ಕಳಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ನಾವು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೂ, ಒಕ್ಕಲ ಕುಳ. ದೇವರು (೨೦೬. ೨೨-೨೩). ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೂ = ಅನೇಕ ಮಕ್ಕಳಿರುವವರು : ಕುಟುಂಬನೀ, ಪರಂಪರ . . . ಪುತ್ರ ಪುತ್ರಾದಿ ಕುಟುಂಬವುಳ್ಳ ಸ್ವಾಮಿ ವಸರು, ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೂ (೨೦೬. ೦೬). ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗಿಟ್ಟು = ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೂ : ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೂ ಪಡೆತಿ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗಿಟ್ಟು (೨೦೬. ೨೦). ಮಕ್ಕಳಿಡಾ = ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ರಾಮಸಂ ಭೂಪಾಂ ಸುಪ್ರದಂತ ಜೀವಂಗಡಿಸಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಮಕ್ಕಳಿಟ್ಟರಂತೆ ಗೋಟುಂದೊಳೊಳಿ (೨೦೬. ೨೩-೨೪).

[< ಮಗು/ತಮಿ. ಮಕ್ಕಳು]

ಮಗು 'ಮೋಘವ' ನೋ. ಮಗುಗೊಲೆ (ಪಾ). ಏಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುವುದು : ಶಿಶುಹತ್ಯೆ : ನಾ ಮೊದಲ ಹೇಳಿಲ್ಲದೆ ? ಈ ಮಗುಗೊಲೆಯು ಕುಟುಂಬ ಬೇಡ ಎಂದು ? (ಕುಟಾ. ೨೨-೨೨). [ಮಗು + ಕೊಲೆ]

ಮಗುಟು 'ಮಗುಟ್ಟು' ನೋ. ಮಗುಟುಕಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). (ಹಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಯಾಗಿರುವ ದೋಣಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು) ತಿರುವಿಹಾಕಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮರದ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಧನ : ಕುರುಟಿ : ಕಡಚಿ : ಸ್ವತಮ್ವ ಮಗುಟುಕಟ್ಟಿಗೆಯೊಡನೆ ಬರುವರು (ಕುಟಾ. ೨೬).

[ಮಗುಟು (< ಮಗುಟ್ಟು) + ಕಟ್ಟಿಗೆ]

ಮಗುಟುಕ್ಕೆ (ನಾ). = ಮಗುಟುಕಟ್ಟಿಗೆ : ಮಗುಟುಕ್ಕೆದು ಕುದಿಯು ತಳುವಾಗಿದ್ದರೆ ದೋಣಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಸುಲಭವಾಗುವುದು (೨೦೬).

[ಮಗುಟು (< ಮಗುಟ್ಟು) + ಕೈ (< ಕಯ್ಯ)]

ಮಗುಟು, ಮಗುಟು (ನಾ). ೧. (ಮಡುಗಾಗಿ ಉಡುಪ) ನಾರು, ರೇಷ್ಮೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಭೋತ್ರ : ಕರದ ಪುಷ್ಪವಯ ಮಗುಟು ಗಳ ಹೇರ್ಗಣು ತಂದು ಬಿಡುಗೊಂಡ (ಕುಟಾ. ೨-೨೬) : ಅನಂತರಾಯರು ಮಗುಟು ಉಟ್ಟು ಸಾಂಗವಾಗಿ ಪೂಜಮಾಡಿರು (ಕುಟಾ. ೦೨೨). ೨. (ಬಿಳಿಯ) ಉಣ್ಣೆಯ ಧಾವಳಿ : ಅಗಸೆಮರದಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಗುಟು ಕಂಪಳಿ ಹಾಕಿ ಸೊಗಸು ಮಾಡುವರೆ (ಕುಟಾ. ೨೦). ಮಗುಟು : ೧. ಬಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಅವನಿಗೆ ಮಂಟಪವನ್ನು ಮಡಿಯುಡುವವಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು (ಕುಟಾ. 1೪. ೦೨೬) : ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ 'ಅದನೇ ಮಗುಟುವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊಳೆಯಿಂದ . . . ನೀರು ತಂದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ (ಕುಟಾ. ೨೦೨). [ದೇ. ಕೆಲಂ. ಮಂಟಪ, ಮಂಟುಟ]

ಮಗುಟು, ಮಗುಡು (ನಾ). ಕೀರಿಟಿ : ಮಗುಟಿ : ಸಗುಣಗುಣಾಧ್ಯ ಭೂಪತಿಗಳೇಕಾಂತದಿ ಮಗುಟುಗಳೊಂದೊಂದೊರೂ ಉಗುವ ಮೂಳ ಹೇಮರೂ ನೊಟುಕೊಟ್ಟಿ ಮಗುಡು ಕೊಟ್ಟಡರು ವೈರರಿಗೆ (ಕುಟಾ. ೨೬-೨೭) : ಆಕವು ಮಗುಡು ಕುಂಡದ ಮಗುಟುವ ಸೊಬಗು, ಕಿಟಿಪವು ಪದ ಬಿಡು, ನಡೆವೊಂದು ಗಾಡಿಯ ಪುಟ್ಟಲಂ . . . ಪೋಪವರದೊಳ (ಕುಟಾ. ೨೪-೦೬). ಮಗುಡು : "ಮಗುಡವೆಂದು ಮಂಟು" (ಕುಟಾ. ೨೪-೨೦೬) : ಬಿಳಾರಕ್ಕೆ ಡಕಾರಂ . . . ಮಗುಟು — ಮಗುಡ (ಕುಟಾ. ೨೨೨ ಕ್ಕೂ) : ಪೂಜಾವಸ್ತುವನ್ನು ನಿಜವಿಡುಟ್ಟಿಟ್ಟುಡು ಸೊಗಸು ತರಿಯ ಮಗುಡದಂ . . . ಮನೊಂಡೆಂದು (ಕುಟಾ. ೨೬-೨೭).

[< ಸಂ. ಮಗುಟು]

ಕವದಲ್ಲ ಚತುರಾಸನಪರಮಾಯಂತ್ಯಪರಿಯಂಕಂ (ಕೊರಂ. ೯-೩-೨೦) ;
 ಂಗದ ಒಂದೆ ಹಲವು ಕಾಲಂ ತನ್ನಂಗಳ ಮೇಲೆ ಧೂಸಿಕೊಂಡಿದಾ ಹಂಗೆ
 ಂಗುಚುವೆನುತುಂಜಿ ಭಾಮಿ (ಕುಮಾರ. ೧೩-೧೦). ೩. ಹಿಂದಿರುಗು;
 ರುಳು ; ಹೆಗಲ ಹಿರಿಯುಬ್ಬಿಡುವ ಕೈತಳ ಮಗುಚುತ್ತುಮು ದಾ ವಾಘೆಯರಿ
 ಕುಮಾರ. ೨-೧೩); ಕೊರವಯೋಧಪ್ರೇಷ್ವರಂ ಮರಗಮೇ ಹೊರಬಾಗಿ
 ಗುಚಿ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯೦). ೬. ಸುತ್ತು;
 ರುಗು ; ಮಗುಚುವ ಭರಕಡೆಬಲಕೊಲೆದಾ ತೇಜ ಮೊಗಗೊಟ್ಟು
 ರುವಂಗೆ ಪುರುಕೆ ಮೊಗಗಳೆರಡೂ ಕಾಲೊ ಯೆಚೊ ಹೊ ಅಗಣಿತ
 ಲಗಭಯಂದೆನೆ ವಿರಾಜಿಸಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯-೨೩). ೭. ತಳಮೇಲು
 ಮಾಡು ; ಬುಡಮೇಲುಮಾಡು ; ಬಿಜುಗಾಳ ಗಿರಿಗಳ ಮಗುಚಿ
 ಂಜುವು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೧೦) ; ತೊಳಸುವಾಗ ಅಥವಾ ಮಗುಚುವಾಗ
 ಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವಂತೆ ಅಗಬಾರದು (ಕುಮಾರ. ೧೩).
 ೮. ಅಡಿಮೇಲಾಗು ; ಬೋರಲಾಗು ; ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹತ್ತಿಸುವೋ
 ಂಡಗಲ್ಲಿ ಮಗುಚುವೆದೊ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೯-೧೦). ೯. ಕವಿ ; ಅವರಿನು ;
 ಲಗಧಿ ಮಗುಚಿ ಮುಷುಸು ಮೊಗವ ಮಗುವಿನ ನುಡಿಗಿ ಮೈಗೊಡುವ
 . . ಕೃಪೆಯನ್ನೂ ತೋಜುವೆಕು (ಕುಮಾರ. ೩-೩೨) ; ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ
 ಮಾಹ ಹೆಚ್ಚು ದಡವನ್ನು ಕೊರೆಯುವುದೊ ಮೇಲೆ ಮಗುಚಿ ಪರಿಯು
 ವದೊ ಸಹಜ (ಕುಮಾರ. ೩೩) ; ಊರಿಗೆ ಊರೇ ಮಗುಚಿ ಬಂತು
 ಕುಮಾರ. ೯). ಮಗುಚು : ರಿ. ಮಿಂಚುಗಾವುಟ್ಟು ಒಪ್ಪಿರ ತುಜು
 ವದರಿ ತುಜುವ ಮಗುಚು ಹಲರಂ ಕೊಂನ್ನು ಸುರಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತನಾದ
 ೧೯. VIII, ೩೩೩. ೬೨-೩ ; 1014 ?) ; ಕಾದಿ ತುಜುವಂ ಮಗುಚು
 ೧೯. ೧೯೯೩. ೬-೩ ; 1160). ರಿ. (ಚೀಲ. ಬಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದುವು
 ಂಲಂತೆ) ಒಳಗನ್ನು ಹೊರಗೆ ಮಾಡು ; ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಸ್ಥಾಂತಗಮನಂ ಮಹಾ
 ರುಪ್ಯ ಲಕ್ಷಗಮಂದಿ ಕುಸಿಯಲಾಗದೆಂದು ವಿಂಡಂ ಪೋಷಿಗಾಗಿ ಮಗುಚು
 ಂಜುಂ ತಿದಿಯುವನೇಬುಂ ಪಕ್ಕಿ ಕೊಂಡು ನೆಗದು (ಕುಮಾರ. ೯-೩೩. ೬).
 ಮಗುಳು ; ರಿ. ಖಂಡೆಯವ ಮೊನೆಮಲಿ ಮಗುಳುಮರೇ ತನ್ನ ನೆನು
 ಂರವಣಿಸಿತಮಳಾಪ್ತ (ಕುಮಾರ. ೧೯-೩೬). ಮಗುಳ್ಳು ; ರಿ. ಬೊಪ್ಪ
 ರವನರಾ ಸಂಜುವ ಮಗುಳ್ಳು ಸುರಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತನಾದರು (೧೯. XV. ೩
 ೧೯. ೧೦-೩ ; 1124) ; ಸೀಬಿಯು ಹರಿದು ಹುರಂ ಕೊಂಡು ತುಜುವೆಲ್ಲಂ
 ಮಗುಳ್ಳು ಸುರಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತನಾದಂ (೧೯. VII. ೩೩೩. ೩೬-೩ ; 11೨೦);
 ಮುನವೊತೆಗೆಯ್ದು ಲಿಯಂ ಮಗುಳ್ಳುಮಹಿತಮಂ ಗಯ್ಯಮ ಮೂಷಕತವರ
 ಂಲಂ (ಕುಮಾರ. ೧-೩೨-೨). ೨. ಪುನರಾವೇಶವೆಂದು ತಂದು ನೃಪ್ಯಳ
 ಂಲಿ ಮಗುಳ್ಳದಂತೆ . . . ಮಂಜದೇಂ ರಂಜಿಸತೋ (ಕುಮಾರ. ೯-೩).
 ೩. ಸುಳುಗುರುಳಾಡ . . . ಕರ್ಣಪೂರಿತೋತ್ಪ್ರೇಮಾಲದಾಡೆ ಗಟ್ಟಿಗಳ
 ಂದು ಮಗುಳ್ಳದರಿಂದವತ್ತಿಯಂ (೧೯. ೨-೧೦). ಮೊಗಚು : ರಿ.
 ಂರಿವಿಹಾಕು ; ತಿರುಗಿಸು ; ತಮ್ಮತ್ತಿದ್ದ ಪಕ್ಕಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊಗಚಿದರು
 (ಕುಮಾರ. ೧೦೯). ಮೊಗುಚು : ರಿ. ಚಿಕ್ಕಗೊಂಡನ ಮಗ ಕಾವೆಯ
 ಂಜುವ ತುಜುವ ಮೊಗುಚಿ ಪರಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತನಾದ (೧೯. III. ಕುಮಾರ.
 ೧೨-೧೩ ; 11೨೨).

ಮಗುಚಿಕೊಳ್ಳು. ಮೊಗಚಿಕೊಳ್ಳು = ರಿ. ಅಡಿಮೇಲಾಗಿ ಬೀಳು;
 ಬೋರಲಾಗಿ ಬೀಳು ; ಪಾಪವ ಹೊರೆ ಹೊತ್ತು ಕೆರೆಗೋ ಪಾವಿಗೋ
 ಮಗುಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ (ಕುಮಾರ. II. ೧೦೦೦) ; ದೋಣಿ ಮೊಗಚಿಕೊಂಡು
 ಬಿಟ್ಟು (೧೦೨. ೯). ೨. ಬೋರಲಾಗು ; ಬೆನ್ನು ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ
 ದುಳು ; ಇಂದು ಅವರ ಮಗು ಮಗುಚಿಕೊಂಡಿತೆಂದು ಸ್ಮರಣೆ ಪಂಚದರು
 (೩೩). ಮೊಗಚಿಬೀಳು = ಕುಸಿದು ಬೀಳು ; ಮೇಲಿನ ಕಟ್ಟಡವು
 ಮೊಗಚಿಬೀಳುತ್ತದೆ (ಕುಮಾರ. ೬೩).

[ಮಗುಚು + ಚು. / ತುಳು. ಮಗುಚು. ಮಗುಚು ; ತೆಲು.
 ಮಗುಚು. ಮಗುಚು. ಮಗುಚು.]

ಮಗುಟ್ಟು 'ಮಗುಚು' ಪರಾ.
 ಮಗುಟ್ಟುಂ. ಮಗುಳ್ಳುಂ (ಅ). ಪುನಃ ; ಮತ್ತೆ ; ತಿರುಗಿ ; ಮಗುಟ್ಟುಂ
 ಮ[ತ್ತಿನ] ಮಾತಂ ನಗುಟ್ಟುರೆ ವೇಬ್ಬಾಳಕ್ಕುಮಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಕುಮಾರ.
 ೩-೨೦); ಪತ್ರಲೇಖಯಂ ಟುಪಿ ಮಗುಟ್ಟುಂ ಬಂದು ಪೊವಮಟ್ಟು
 ಮೇಘವಾದನನಿರೋಳ್ ಕಂಡು. . . ಚಂದ್ರಾಬೀಡನಂತೆಂದು (ಕುಮಾರ.
 ೩೩). ಮಗುಳ್ಳುಂ ; ಸುತ ನೀಂ ಶನಯಾರ್ತಕರಾಪ್ತನನ್ನು ನಿನ್ನಯ
 ಪತಿವೀಡನಿತ್ತಿಸುವೆ ಮಗುಳ್ಳು ಮಿಲಯಾತ್ರಮಮಂ (ಕುಮಾರ. ೩೩-೨೩).
 'ಮಗುಚಿ' ಪರಾ. [\leq ಮಗುಚು]

ಮಗ್ಗಿ. 'ಮಗ್ಗಿ' ನೋ.
 ಮಗ್ಗಿ. ಮಜಿ (ನಾ). ರಿ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ
 ಹತ್ತನೆಯದು ; ಮಂಥಾನಕ್ಷತ್ರ ; "ಮಗ್ಗಿ-ಮಂಥಾನ-ಮಜಿ ನಕ್ಷತ್ರ"
 (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩); ದಂಡಿತ ಹೋಯಿತು ಮಗಿಯ ಮಂಥಾನೇ (ಕುಮಾರ.
 ೧೯-೨೨). ೨. ಮಂಥಾನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಳೆ ; ಬಂದರೆ ಮಗ್ಗಿ
 ಬರದಿದ್ದರೆ ಹಗ್ಗ (೧೩). ಮಜಿ : ರಿ. ಮಜಿ ಅಂದವ ಹಾಗೆ ೩. . .
 ಹಸ್ತ ಕೈಬೆರಳಿನ ಹಾಗೆ ೩ (ಕುಮಾರ. ೬೦-೩); ಮಂಥಾನ (ರಿ) ನಕ್ಷತ್ರವು
 ಕಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆಯೇ ಇದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯). ೩. (ಕರಾ) (ಶಿವರಾತ್ರಿ
 ಯಂದು ಅಚರಿಸುವ) ಒಂದು ಉತ್ಸವ ; ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ಮಜಿಯು
 ಅಚ್ಚುತನಿಗೆ ಪುಷ್ಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಜೈನಮೂಲಕ ನಾಗರಾಜನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ
 ಹೂವನ್ನು ಅದು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ (ಕುಮಾರ. ೧). [\leq ಕು. ಮಂಥಾನ]

ಮಗ್ಗಿ (ನಾ). ರಿ. ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ನೇಯುವ ಯಂತ್ರ ; ನಮ್ಮ ದೇವರಿಗೆ
 ಆ ಕನ್ನಡಿಯಲು ಯೆರಡು ಮಗ್ಗುವನು ಸುಂಕಮಾನ್ಯವಾಗಿ . . . ಕೊಟ್ಟು
 ಧರ್ಮಾರಾಧನ (೧೯. IX. ೧೦೯೩. ೧೨೨-೧೨ ; 14೯೩); ನಮಗೊಂದು
 ಮಗ್ಗುವ ತೋಜುವೆಕು (ಕುಮಾರ. ೩-೧೨೦); ಹೊರಿಗೇಯಾತ್ರ, ನೇಯುವ
 ಮಗ್ಗುಗಳೂ ಇದ್ದವು (ಕುಮಾರ. ೬); ಮಗ್ಗಿ ನೇಯಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ
 ಹಗ್ಗ ನೇಯಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯದೇ ? (೧೩). ೨. ನೇಯುವ ಯಂತ್ರದ
 ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ ; ಚಕ್ಕಿಬೆಳಗಲಿಯ ಮಗ್ಗು
 ಪುಕ್ಕಾಕಾಕವೆಣೆಯೊಳಗೆ ನಿಬ್ಬಿಯಾಗಿ ನವ್ವಾರಿವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಪ ೩
 (೧೯. XV. ೩೩೩. ೯೯-೯ ; 12೨7); ಸುಂಕ ಮಗ್ಗು $\times \times$ ತಳವಾಜು
 ಕಾಣಿಕೆ ಟ್ವಾಯ ಬೀಡಗೋಳು (೧೯. X. ಕುಮಾರ. ೨೦ ೨ ; 140೩).
 'ಮಗ್ಗದಿ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತಮು. ಮಲ. ಮಕ್ಕಮ್ ; ತುಳು.
 ತೆಲು. ಮಗ್ಗ / ಮರಾ. ಮಾಗ್]

ಮಗ್ಗತೆಣಿಗೆ (ನಾ). = ಮಗ್ಗಿ ೨ ; ನನ್ನರಸವಾಚೆಯರು ಪೂರ ನನ್ನು
 ಪಾಠದೇವರ ಲೋಕಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಮಗ್ಗತೆಣಿಗೆ ಸಾಮ್ಯ (ಕುಮಾರ.
 ೧೯. ೩೩. ೬ ; ೧). [ಮಗ್ಗಿ + ತೆಣಿಗೆ]

ಮಗ್ಗದಿ 'ಮಗ್ಗದಿ' ನೋ.
 ಮಗ್ಗದಿ, ಮಗ್ಗದಿ (ನಾ). = ಮಗ್ಗಿ ೨ ; ಮಗ್ಗದಿ ಪಂಚಕಾರಂಕ
 . . . ದೇವಪ್ರಸಾದ ಗದ್ಯಾಂವರಕ ಕೊಂಡು (೧೯. V. ಕುಮಾರ. ೧೩೩-೯ ;
 1114 ?); ಹೊಜವಾಚಿಕೋಪಾಚು ಮಗ್ಗದಿ . . . ಮನೆಸುಂಕ
 ನೆಜೆಪಲವತ್ತಿಯ ಸುಂಕವಿಂತೆ (ಕುಮಾರ. ೧೯. ೨೯-೯ ; 117೩) ;
 ಕಟ್ಟಿದಿವೆ ಮಗ್ಗದಿ ಕಾಪರಿದಿವೆ (೧೯. VI. ಕುಮಾರ. ೯೯-೧೦ ; 12೨1).
 ಮಗ್ಗದಿ : ದೋಣಿ ಬೀಜವರಿ ಮಗುಚರೆ ಮಗ್ಗದಿ ಸುಂಕ ಸೊಡಿಗೆ
 . . . ಕುದುರೇಸುಂಕಯವು ಮೊದಲಾದವೆಲ್ಲಾ $\times \times$ ಲವು (೧೯. X.
 ಕುಮಾರ. ೨೯೩-೨೯ ; 16೨7). [ಮಗ್ಗಿ + ತೆಣಿಗೆ]

ಮಗ್ಗಲು 'ಮಗ್ಗಲು' ನೋ.

ಮುಗ್ಗುರೆ. ಮಂಗರೆ. ಮಂಗಾರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾರೆಗಿಡ :
 "ಮಂಗಾರಿ ಮುಗ್ಗುರೆಯಕ್ಕುಂ" (ಪಂ.೧೧. ೩೬-೩೭); ಮುಗ್ಗುರೆಯು
 ಪೂರ್ಣವಲ್ಲಾಗಿ ನೋಳಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಮಂತಾ ಕರಿದುಂಧಗ್ಗಿ ಕೆರೆವದ
 ವಿಷಮಂ ಮುಗ್ಗುಗುಮಾ ಪೂರ್ಣಾಜುಗುಂ (೩೬೩. ೦೬-೦೦೦); ಬಿಲ್ಲು . . .
 ಮುಗ್ಗುರೆಕಾಯು ಇವಿಷ್ಟನು ಎಮ್ಮೆಯ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಮರ್ದಿಸಿ ಕಾಲಿಗೆ
 ಇಕ್ಕಿಸಲು ಕಾಲ ಬೀಜಿ ಹೋಗುವೆವು (೩೬೩. ೧೧. ೦೬೪); ಕಾರೆ
 ಮುಗ್ಗುರೆ ಗೋಳವು ಮುಕ್ಕುಬೊಬ್ಬರಿ . . . ಮುಕ್ಕುಬೊಲಿಗಣ ಸೇರಿ
 ಮುಟ್ಟುಪುವಾಗುವನು (೩೬೩. ೦೬-೩೬). ಮಂಗರೆ : ಭದ್ರಮಾಸ್ತಿ . . .
 ಮಂಗರೆಯು ಇವಂ ಹುಂಪಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇನಾಗರೆದು ಹೇಳುತುಪ್ಪ
 ವರೆಗೆ ಸೇವಿಸ ವಾಂತಿಯುಹುದು (೩೬೩. ೦೬೪). ಮಂಗಾರಿ : ಬಕುಲ
 ಮಂಗಾರಿಯುಹುಂ ಪುರಂಗಿರಂ (ಪಾ.೩೩. ೯-೩೩); ಪುಣೆ ಹೆಗ್ಗಿವಣ
 ಮಂಗಾರಿ . . . ಹೊನ್ನೆ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಕ್ತಗಂ ಗಿರಿಯ ತಪ್ಪಲದಿರಗ್ಯಂ
 ಕೋರದತ್ತರೂರಂಟಿ ಪುನುಕರಿಯುಂಧಂತೆ (ಪಾ.೩೩. ೦೬-೩೬); ಗೋರೆ
 ಗೋರಂಟಿ ಮುಗ್ಗಿಯು ಮಂಗಾರಿ ಮುಟ್ಟುಪುವರೆಗುಂಧಾ ವನಂ ಕಣ್ಣಿಸದುದು
 (೩೬೩. ೦೬೬). [? + ಕಾರೆ]

ಮುಗ್ಗಿ (ನಾ). ಗ್ರಹಿತ (೨ × ೨ = ೪ ಎಂಬಂತೆ) ಒಂದರಿಂದ
 ಹತ್ತರವರೆಗೆ ಅಥವಾ ಮುಂಚಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗುಣಿಸುವ ಅಂಕಗಳ
 ಪಟ್ಟಿ; ಅಂಕಗಣಿತದ ಕೋಷ್ಟಕ : ಒಲವಿಹಾಗುವದ ಗಣಿತದ ಗುಣಿತವ
 ತಾ ಕರೆವೆನಂತ ಹೊಸೂನು ಏಲವದ ಮೊದಲ ಮುಗ್ಗಿ (ಪಾ.೩೩. ಮೊಗ್ಗಿ)ಯು
 ಮೂರೇವೆಯು ಗೆಲುವದವಾ ಶ್ರೀಮಳಗಳು (೩೬೩. ೩-೩೩); ಮುಗ್ಗಿಯು
 ಕೂಡಿ ಕಳೆಯನೆ ಹೊಯ ನೂವದ ಕೂಡಿ ಕಳೆವನು (೩೬೩. ೩-೪); ಮುಗ್ಗಿ
 ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡುವುದು . . . ಬೇಸರ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಕೆಲಸ (೩೬೩. ೨೯೩).

ಮುಗ್ಗಿಯ ಸೂಚಿ = (?) : ರಾಜಕುತರ ಮುಗ್ಗುರಲಂಬ ಮುಗ್ಗಿಯು
 ಸೂಚಿಯು ಮೇಲೆ ಮುಸ್ತಕದ ರಾಜಪ ಮೋಗರಿಯಂತೂರಿದಾದಿವನದ
 ಸೋಪಗವದಯ ಗಾಯಕರು (ಪಾ.೩೩. ೦೨-೩೩). [ದೇ.೩ ಕುಳು. ಮುಗ್ಗಿ]

ಮುಗ್ಗಿನ (ನಾ). ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಪ್ರಯಾಣಕ : ಪಾಂಥ :
 ಪಾಪಾದವನಾಗಿಯುರ ದ್ವಾಪ್ರಕೆ ಕಂಚೆಚ್ಚಿಗಳು ತಕ್ಕರೆ ಮುಗ್ಗಿನ
 ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ವರಪಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪಣ ವೃದ್ಧಿಯಲು ಉರ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟ
 ಗದ್ದಾಣ ಅಯಿದು : (೩೬೩. ೩೩. ೦೨-೩೪ : ೧೧೩). [< ಸೂ. ಮುಗ್ಗಿನ]

ಮುಗ್ಗಿಲು 'ಮುಗ್ಗಿಲ್' ನೋ.

ಮುಗ್ಗಿಸು 'ಮುಗ್ಗಿಸು' ನೋ.

ಮುಗ್ಗು 'ಮುಗ್ಗು' ನೋ.

ಮುಗ್ಗು 'ಮೋಗ್ಗು' ನೋ.

ಮುಗ್ಗುಗಿ (ನಾ). ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ : ಕಡಮೆಯಾಗುವಿಕೆ : ಪ್ಯಾಥಿಕರಮ :
 ಕುತ್ತದ ಮುಗ್ಗುಗಿ (೩೬೩. ೯-೪೪); ಉಪಶಾಂಪ = ಮುಗ್ಗುಗಿಮೋ
 (೩೬೩. ೨೯-೩೩). [ಮುಗ್ಗು (< ಮುಗ್ಗು) + -ಗಿ]

ಮುಗ್ಗುಲ್. ಮುಗ್ಗುಲು. ಮುಗ್ಗಿಲು. ಮುಗ್ಗುಲು (ನಾ). ೧. ಬಿಡಿ :
 ಪಕ್ಕ; ಪಾರ್ಶ್ವ : ಬಿಟ್ಟದ ಮೂರನಿ ಬಿಟ್ಟದ ಮುಗ್ಗುಲನೆ ಬನ್ನೆ ಕೂಡಿತ್ತು
 ಪುಲವಾರೆ (೩೬೩. ೦೯೩೦. ೯-೨೬ : ೩೫); ಅಸಿತಾಯುವಿದ್ಯಗಂಧ
 ದೊಳ್ಳೊರೆದು ಮರಲ್ಲು ತೂಕಳಿವ ಪನ್ನಮೃಗಗಳ ಮುಗ್ಗುಲೊಳ್ಳೆರು
 ದಿದು . . . ಪರಿದೊತ್ತಿಪ್ರಮದಕಾರಣದೊ ನಿಶಾಸಮಾರಣಂ
 (೩೬೩. ೩೩೬); ಒಂದು ಮುಗ್ಗುಲೊಳ್ ಪಕ್ಕದನಿತ್ತು ಸಾಕುವದ
 ನೋಡುತಲಿನ್ನಯ ನಾಯನೊಲಿಕ್ಕಿದೊ (೩೬೩. ೩-೨೯). ೨.
 ದೇಹದ ಪಕ್ಕ; ಬರಿ : ನತಮುಂ ಮಾಂಸಳಮುಂ ಮುಟ್ಟುತುಮಾಗಿರೆ
 ಕೋರ್ಪ ಮುಗ್ಗುಲದು ಶುಭಮಂ (೩೬೩. ೦೦-೯). ೩. (ಆಲಂ)
 ಆಶ್ರಯ : ನೆರೆ : ಮೊಲೆಯೂಡುವ ಮೊನೆಯ ಮುಗ್ಗುಲೊಳಂ

. . . ಗಿರಿಯಾತಿ ಶೈವನಿಲಯನೊಳೊಡು ತೊಳತೊಳಗಿ
 ವೆಳೆವೆಗಿ ನಳನಳಿಸಿ ಬಳಿಯುತಿರರ್ (೩೬೩. ೩-೩೯ ತ). ಮುಗ್ಗುಲು :
 ೧. ಲರಿತಾ ಹೊರಸನ ಮೇಲೆ ಕೂಸನ್ನ ಮುಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿಕೊಂಡು
 ತಾಕೂ ಮಲಗಿದಳು (೩೬೩. ೯). ೨. ಮುಗ್ಗುಲುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತವಾಗಿ
 ದೃಢವಾಗಿ ನಿಂತವಾಗಿ ಸಮವಾಗಿದ್ದರೂ (೩೬೩. ೩೦೦-೦೨). ೪. ಪತ್ತಿರ;
 ಸಮೀಪ : ಸನಿಹ : ಬೇಗುಲದ ಅಧಿಷ್ಠಾನಮಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮತ ಮುಗ್ಗುಲು
 ವಾವಿಯೆಂಬವಂ ಮಾಡಿಸಿ (೩೬೩. ೩೩-೩. ೦೨೬-೩೦ : ೧೦೬). ಮುಗ್ಗಿಲು :
 ೧. ಎನ್ನದು ಮುಗ್ಗುಲೊಳ್ಳೆ ಬಳವ ಸುರಧಯ ಪತ್ತವೆ (೩೬೩. ೯-೩೬).
 ೨. ಪಾಡಪದದದ ಮುಗ್ಗುಲನೂಜಾ ನೈವತಿ ಮೈನೀದಿ ಪವದಿಸಿನೊಡನೆ
 (೩೬೩. ೦೦-೩೦). ೩. ಕಡೆ : ದಿಕ್ಕು : ದನೆ : ಈ ಕಲ್ಲಿಗೆ ನೈವತ್ತು ತಂಕಣ
 ಮುಗ್ಗಿಲ ಪಕ್ಕದ ಹರದನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಸಲುವ ಕೂವಾರಗುಂಡಿಗೆ ಬಡಗಣ
 ಹಳ್ಳದಲ್ಲೂ ಷ್ಟಿ ಕಲ್ಲು ೧ (೩೬. ೩೩. ೩೩೦೦. ೦೦೩-೩೩೯ : ೧೦೬).
 ಮುಗ್ಗುಲು : ೧. ರಾಜಾಜಿವಿಯ ಮುಗ್ಗುಲಿ ಮೇಳೈ ಮೊಟ್ಟಿದರು
 (೩೬೩. ೦೦-೩೯); ಅವಳ ಮುಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಮಗು ಎದ್ದು
 ಆಕತೊಡಗಿತು (೩೬೩. ೨). ಮೊಟ್ಟಿದು ಮಲಗಿದವಳ ಮುಗ್ಗುಲ ಸೊಗ
 ಮೊಟ್ಟೆ ಹಾಳುತರಗರನ ಬಿಡವನೊಂದಿ ಮಲಗಿದ ಸೂಯನೊಟ್ಟಿಹ
 ಮೊಟ್ಟಿದನು ಮನದೊಳಗೆ (೩೬೩. ೩-೩೬). ೪. ಹೂವಂ ದಿಟ್ಟು ಕೊಳಗಣ
 ಪರಿಮಳದ ತೆನೆಯ ಮುಗ್ಗುಲೊಳ್ಳೊ ವೆಳವ ಸಣ್ಣವಪ್ಪ ನುಣ್ಣಸಳ
 ನೊಂದಂ ತೆಗದು (೩೬೩. ೩-೩೯).

ಮುಗ್ಗುಲು: ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒರಗು. — **ಮಲಗು** : ಮುಗ್ಗುಲು
 ಪಟ್ಟಿದ್ದೊಂದೆ : ತಡ . . . ನಿದ್ರೆ ಆವರಿಸಿಟ್ಟಿತು (೩೬೩. ೩೯೦).
ಮುಗ್ಗುಲಿನಕ್ಕು = ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒರಗು. — **ಮಲಗು** : ನಿದ್ರೆ ಪರೆ
 ಮುಗ್ಗುಲಿನಕ್ಕುವೆದಿಲ್ಲ ಬಾಗಿಲಂ ಕಿಟಿತೊಡುಂಬುದಿಲ್ಲಾಗುವೆದಿಲ್ಲ (೩೬.
 ೧೧. ೩೩೦-೦೩ : ೧೧೩). ಮುಗ್ಗುಲ ಬೇಕೆ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಕಕಾಯಿಲೆ;
 ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು : ಪಾರ್ಶ್ವಾಂಗ್ಯಮುಗ್ಗುಲ ಬೇಕೆ, ಪಕ್ಷಾಂತವೆಂದರ್ಥ
 (೩೬೩. ೨-೩). ಮುಗ್ಗುಲ ಮುಳ್ಳಾಗು = (ಆಲಂ) ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದೂ
 ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಿರುಕುಳವನ್ನು ಕೊಡು : ಹಾಳು
 ಸಮಾಜ ನನ್ನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡನಿಂತಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರತಿಭಿ
 ಗಳಾಗಿ ನನ್ನ ಹಾಯ ತಂದೆ ಮುಗ್ಗುಲ ಮುಳ್ಳಾಗಿದ್ದಾರೆ (೩೬೩.
 ೩೯). ಮುಗ್ಗುಲ ಕೆ = ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಓರಂತೆ
 ಎಟನೊಳು ಮುಗ್ಗುಲ ರೆಕ್ಕಿವ ಪಾರಾಗನೆಯೊಡ್ಡಿದರು (೩೬೩.
 ೩ - ೦೨೦). ಮುಗ್ಗುಲಹಾಸಿ = ಹಾಸಾಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಸುವ
 ಅಥವಾ ಹೊದೆಯುವ ದುಪ್ಪಟೆ : ಹಾಸಾಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಿದು
 ನಯವಾದ ಮುಗ್ಗುಲ ಹಾಸಿಯನ್ನು ಹಾಸಿದರೆ ಮಲಗಲು ಹಿತವಾಗಿ
 ರುತ್ತದೆ (೩೬೩). ಮುಗ್ಗುಲಾಗು = ೧. ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿ; ಓರೆಯಾಗು;
 ಅರಗಾಗು : ನವಮಧು ಬಹಳ ನಾಚುವಳು ಮುದ್ದಿಸಲಿನಿಯು
 ಪೊಪ್ಪಳಗೊಳುವಳು ಕೂಳುಳು ಮುಗ್ಗುಲಾಗುವಳು (೩೬೩. ೨೩-೨೦).
 ೨. ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹೊರಳು. — **ತಿರುಗು** : ಮೊದಲು ಮೂರು
 ವಾರ ತಾಯಿಯು ಹಾಸಿಗೆ ಮೇಲೆ ಮುಗ್ಗುಲಾಗಿ ಮಲಗಿ ಮಗುವಿಗೆ ೨೦
 ನಿಮಿಷವಾದರೂ ಸ್ತನ್ಯಪಾನ ಮಾಡಿಸದೇಕು (೩೬೩. ೦೦೩). ಮುಗ್ಗುಲು
 ಪನೆ = ಪಕ್ಕದ ಮನೆ; ನೆರೆಮನೆ : ಒಂದು ಮೈಲಿಯ ಕೋಡಾಪುರ
 ಅತ್ತಿಗೆ ಮುಗ್ಗುಲುವನೆಯಾಗಿತ್ತು (೩೬೩. ೯).

[ದೇ.೩. ಕವಿ. ಮರುಪು; ಮಲ. ಮರುಪು; ಕುಳು. ಮುಗ್ಗಿಲು ;
 ಕೋತ. ಮುಗ್ಗು]

ಮುಗ್ಗುಲಿಕ್ಕ (ಕ್ರ). ೧. ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಒರಗು. — **ಮಲಗು** :
 ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಮುಗ್ಗುಲಿಕ್ಕಿದುಸುಂ ತಳೆದ ನಿದ್ರಾಸುಖದೊ ಕಣಕನೆಯ

ಮುಖಗೋರ್ವವಂಶ ಕೊಳನೋಳ್ (ಗೌ. ೨-೫): ನೀರವನಿ ಕುಡಿದು
ಸಿಂಹಿಯ ನೀರೋಳಗೆರೆಯುಗು ಮಗ್ಗುಲಿಕ್ಕಿದುರ್ದಮ ಮುನ್ನೀರಂ
ನೀರಾಪಲದಿಂ ಸಾರಂಗೆಟ್ಟಿದವೊಲಿರ ಬಬಲ್ಪು ಉಲಾಯಂ (ಪೂ. ೨-೬);
ಮುಖಗೋರ್ವ ಮಗ್ಗುಲಿಕ್ಕಿದಳು (ಪೂ. ೨-೬). ೨. ಮಗ್ಗುಲಿ :
ಬಗ್ಗುಲಿ : ಮಗ್ಗುಲಿ ಮಗ್ಗುಲಿಕ್ಕಿದ ಮೈನವಿರೊಡನೆ ಪೊನ್ನವ
ನಸುಬೆವರು ಕಡುಸೊಗಯಾಣಿ ರಕೆಯು ತಡೆದೊಯ್ಯನೆ ನಡೆದಳು
(ಕೂ. ೨-೨೦); ಮುಖಗೋರ್ವವೆಂದ ಕಣ್ಣುಲರಾದ ಸೇದ
ಮಗ್ಗುಲಿಕ್ಕಿದ ಪುಲಕಂಗಳಿಂದ ಬೆಮರ್ (ಕೂ. ೨-೨೦) : ಪೊನ್ನವ
ಮಗ್ಗುಲಿಕ್ಕಿದವೊಲಿಂದ ಬಲಿಮರಿಗದಂತೆ . . . ಅಪರದಂಗಳಿಗಾತ
ಸುಖಮಂ ನಿನ್ನಗಿರುವೊಡಾ ಭಾಷಂಗೆ (ಕೂ. ೨-೨೦). ೩. ಮಗ್ಗುಲಿ :
ಕೆಡೆ : ಕೆಲಕೆಲವು ಸಮುದೊ ಕಾಲಂ ಬಂದಿ ಬಿಡ ವೆತ್ತರಲಾಳಿ
ನೆಲವಲಿ ಮಗ್ಗುಲಿಕ್ಕಿದವೊಳುಗನಿರ (ಕೂ. ೨-೨೦).

[ಮಗ್ಗುಲಿ (<ಮಗ್ಗುಲಿ) + ಇಂ]

ಮಗ್ಗುಲಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹೊರಳು : ಹುಲಿದವನು
ದೊಟ್ಟಲಿ ಮಗ್ಗುಲಿಸು ಮಲಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತ (ಕೂ. ೨-೨೦). ೨.
(ಸಂಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ) ಬರಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮಲಗುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಪೊನ್ನವನು ಮಗ್ಗುಲಿಸು ಮಗ್ಗುಲಿಸುತ್ತಿರ (ಕೂ. ೨-೨೦).

[ಮಗ್ಗುಲಿ + ಇಂ]

ಮಗ್ಗುಲಿ 'ಮಗ್ಗುಲಿ' ನೋ.
ಮಗ್ಗುಲಿಮೊಡೆ (ಕ್ರಿ). ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗು : ಬದಿಗೆ ಸರಿ : ಓಡುಬಿಡು
ಕುಡುರೆಯು ಬಿಡು ಹಿಂಗುಲ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಮಗ್ಗುಲಿಮೊಡೆದು ಹಿಂತಿ
ರುಗುವಂತೆ ತುಟ್ಟನೆ ತಿರುಗಿ (ಪೂ. ೨-೨೦).

[ಮಗ್ಗುಲಿ (<ಮಗ್ಗುಲಿ) + ಮೊಡೆ (<ಪೊಡೆ)]

ಮಗ್ಗುಲಿಸು (ಕ್ರಿ). ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬೀಳು : ಕೆಡೆ : ಉತ್ತಮವಾದ ತುಳ
ಲಾಳುಳ್ಳ ಪದವಾಳುಳ್ಳ ಸತ್ಯವಾರುಳಾದ ವಂದವಾರದ ಸಮವತ್ತ
ಗು ಮಗ್ಗುಲಿಸಿದವು (ಕೂ. ೨-೨೦).

[ಮಗ್ಗುಲಿ (<ಮಗ್ಗುಲಿ) + ಲಿಸು (<ಲಿಸು)]

ಮಗ್ಗುಲಿ 'ಮಗ್ಗುಲಿ' ನೋ.
ಮಗ್ಗುಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಬಹುಮೂಲ : ದೊಡ್ಡ
ದಳು, ಮಗ್ಗುಲಿ" (ಕೂ. ೨-೨೦). [?]

ಮಗ್ಗುಲಿ (ಗು). ೧. ಮುಳುಗಿದ : ಬಳಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಮುಳುಗಿದ
ವೃಕ್ಷ : ಬಳಸಿದ ವೃಕ್ಷ : ಪೊನ್ನವನೊಳ . . . ಮುಳುಗಿದು
ನೊಳ್ಳುಲಾದವೊಳು ಸೇನೆಯೊಳ (ಕೂ. ೨-೨೦). ೩. ಮುಳುಗಿದ
ಯಿಂದಿರುವ ವೃಕ್ಷ : ತಡ್ಡಿನವಾದವನು : ಭಾವನೆಯು ಕನಿಷ್ಠ
ಗಂಭೀರವಾ ಯೋಗಿ . . . ಮಗ್ಗುಲಿಯ ಭಾವನೆಯು ತನ್ನ
(ಕೂ. ೨-೨೦) : ಶ್ರೀಯುತರ ವರ್ತನಾಪಾತ್ರೆಯಾಗಿ ನಾನು
ಹೋದಾಗ ಒಂದೊಂದು ಆವಾಸವೆಂದು ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ಗುಲಿ
ದ್ದರು (ಕೂ. ೨-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಗ್ಗುಲಿ (ನಾ). ಮುಳುಗಿತು : ತನ್ನಯತೆ : ಲೀನತೆ : ಮಗ್ಗುಲಿಯನಿಜ
ಸುಯ್ಯಲರಗಿ ಯುನಿವರ್ಸಲ್ಯಾದುರಂತಿ ಪೊನ್ನವ ಸುಯ್ಯಲರಗಿ
ತಾಪ್ಪುಲಿಗಿರುವ ನಾನುಕಮಭೇದದಂ ಚಿಂತೆಯೊಳ (ಕೂ. ೨-೨೦)
ರಸನು ಸುಯ್ಯಲ ಮಿಗೆ ಸಮವ ಸವಿದು ಮಗ್ಗುಲಿಯನೆಯ ಮರು
ರಾಶ್ವರಮುಪ್ಪಸದಿ ಪೊನ್ನವರುಳುಕೊನ್ನವನೊಳ ಗಿರಿತೆಯೊಳ
ಕೊಡಲು ದಿವಸಗು (ಕೂ. ೨-೨೦). [ಸಂ. ಮಗ್ಗುಲಿ]

ಮಗ್ಗುಲಿಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ತನ್ನಯತೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿ : ಲೀನವಾಗು :
ವಿಷಯಕ ನೋತು ಮಗ್ಗುಲಿಗೊಳದ ಮುಖನುತೆಯೆ ಸಂಕಲ್ಪದ ಕೆಲಕ್ಕುರಿ

ಮುಳು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ದ್ವೀಪದ ಹೆಸರು. ೨. ಒಂದು ದೇಶದ
ಹೆಸರು. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲೆಪ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಹೂವು. ೫. ಉಡುಗೊರೆ. ೬. ಐಶ್ವರ್ಯ : ಸಂಪತ್ತು.
೭. ಸಂತೋಷ : ಆನಂದ. ೮. [ಬೋಧಿ] ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ
ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯದು : ಮಂಜಿ. [ಸಂ.]

ಮುಳುಮುಳು (ನಾ). ಸುಖಾನಂದ : ಪರಿವರ್ತ : ಮುಳುಮುಳುಸು ಪರಾ.
ಮುಳುಮುಳುಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಸೂಚು : ಕಂಪನು ಬೀರು :
ಮುಳುಮುಳುಸು ಮುಳುಮುಳು ಸಾರದ ಸೋಗುಮುಳು ಸರಸುಳ . . .
ತಿಂಥನೆ ಮುಳುಮುಳುಸು ಮುಳುಮುಳುಸು (ಕೂ. ೨-೨೦).
೨. ಪರಿವರ್ತನೆ ತುಂಬುವಂತೆ ಮಾಡು : ಕಂಪು ಆವರಿಸುವಂತೆ
ಮಾಡು : ಪುನರವರ ಕತ್ತರಿ ಜವಾಬುಳ್ಳ ಸಲೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಪುನರ ಸೂ
ದನೆ ಕಂಪುತ ಮುಳುಮುಳುಸು ದೋಷವು (ಕೂ. ೨-೨೦) :
ದೇವದೇವರು ಮುಳುಮುಳುಸುತರ ಮದನಮೋಹಿನಿ ದೊಡ್ಡನೊಗು
ಮಿಗಿಲೊಳಗೊಟ್ಟಿದರು (ಕೂ. ೨-೨೦). [ಮುಳುಮುಳು + ಇಂ]

ಮುಳುಮುಳು (ನಾ). ದೇವತೆಗಳ ಒಡೆಯ : ದೇವೇಂದ್ರ : ಮುಳುಮುಳು
ಪುತ ಹೊಸವಂ ಸರ್ವದೋಷವಲ್ಲದ ಪುನರಮೋಹಿನಿ ಕೊಯ್ಯ
ರಾಗದಿಂ ಸೋಮಾರಿದೋಳ ತಗುಲಿದೊಡೆ ಸೋಪನೆ ಬಾರಿದಂ
(ಕೂ. ೨-೨೦) : ಪುನರವರ ಮುಳುಮುಳುಸು (ಕೂ. ೨-೨೦) :
ಮುಳುಮುಳುಸು ಧಾರಾತವನಂ ಪುನರಮೋಹಿನಿ ಕೊಯ್ಯದೊಡೆ
(ಕೂ. ೨-೨೦). [ಸಂ.]

ಮುಳು (ನಾ). ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯದು :
ಮುಳುಮುಳು : ಅಶ್ವಿನ . . . ಮುಳು . . . ರೇವತಿಯುಂ
ವಿಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವಂ ಮಾಡುತ್ತಿರ್ಪು
(ಕೂ. ೨-೨೦) : ತಾರುಳ ಮೊತ್ತವಿಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿರುಂ ಪು . . .
ಉತ್ತರಿಯು ಮುಳು . . . ಉತ್ತರಾಷಾಢ (ಕೂ. ೨-೨೦) : ಮುಳು
ಪುನರ-ಉತ್ತರಾಷಾಢಗಳ ಮುಳು ಹತ್ತಿದು ಬಿಡುಗೊಡುತದ
(ಕೂ. ೨-೨೦). [ಸಂ. ಮುಳು]

ಮುಳುಮುಳು 'ಮುಳುಮುಳು' ನೋ.
ಮುಳುಮುಳು ಮುಳುಮುಳು ಮುಳುಮುಳು (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ನಾವು :
ದೋಣಿ : ಪಾಪಾರ್ಥರು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮುಳುಮುಳು ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯ
ಗಲವು ತುಂಬೊಡು ಬೋಗಿಯರು (ಕೂ. ೨-೨೦) : ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ
ಮುಳುಮುಳು, ಅವುಗಳೆಂಬ ಗುಡ್ಡ, ಇವುಗಳ ಮೇಲೂ ಬೇಕಿನ
ದೊಳು ಸಿದ್ಧಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಬುಗಾರದ ಮರುಗನ್ನು ತಂದಿದ್ದವು
(ಕೂ. ೨-೨೦). ಮುಳುಮುಳು : ಪುನರಮುಳುತ ಸನ್ನಾಹಾರದ ನಾವುಗಳಿಗೆ
ಮುಳುಮುಳು, ಪುನರಮುಳು, ಗುಲಬತ್, ಪುನರಮುಳುಮುಳು ಮುಳುಮುಳುಮುಳು
(ಕೂ. ೨-೨೦). ಮುಳುಮುಳು : ಉತ್ತರಾಷಾಢ ಬಿಡುಗೊಡು ಮುಳುಮುಳುಮುಳು
ಮುಳುಮುಳುಮುಳು ಮುಳುಮುಳುಮುಳು . . . ಬಿಡುಗೊಡು (ಕೂ. ೨-೨೦).
ಮುಳುಮುಳು : ಅವರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಎರಡು ಮುಳುಮುಳು ಸದಾ ಗೋಡೆ
ವಿರಾದಂ. ಕೊಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಮುಳುಮುಳುಮುಳು (ಕೂ. ೨-೨೦) : ಅವರ ತಂದೆ
ಸಾಮಾನ್ಯ ತಂದೆ ಕೆಲವು ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಮುಳುಮುಳುಮುಳುಮುಳು
ತ್ತಿದ್ದ ನಾವಿಕ (ಕೂ. ೨-೨೦). 'ಮುಳುಮುಳು' ಪರಾ.

[—ಕೂ. ಮುಳು : ಸಂ. ಮುಳುಮುಳು, ಮುಳುಮುಳುಮುಳುಮುಳುಮುಳು
ಯಲು ಬಳಸುವ ದೋಣಿ : ಮುಳು. ಮುಳುಮುಳು / ಸಂ. ಮುಳುಮುಳು]

ಮುಳುಮುಳು (ಕ್ರಿ). ಮುಳುಮುಳು : ಮುಳುಮುಳು : ಮುಳುಮುಳು . . .
ಧಾರಿ ವಿದರ ಬೋಧಿ ಮುಳುಮುಳುಮುಳುಮುಳುಮುಳು ತಿರು ದಂಡಿನ ಪರಾರಿ

ಗಣಿ ಹುರಿ ಕಮ್ಮ ಎದುರಿಗೆ ಆ ಬೊಕೆಗೆ ಚಮ್ಮನೆ ಮುಚ್ಚುತು ಬುದ್ದ
ನಗದು ಜವಾಬಿ ಸಾಗಿವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಫೈರಿಗೆ ಚಮ್ಮನೆ . . . ನದಿ ಹಾಲಿ
ಹೋದರು (೨೪೫. ೪೩).

[ಮುಚ್ಚು (೨ + ೬೦. ಮುಚ್ಚು = ಮುಚ್ಚು. ಹರಹು) + - ಇನ್ಯ.]

ಮುಚ್ಚುವೆ 'ಮುಚ್ಚುವೆ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚು 'ಮುಚ್ಚು' ನೋ.

ಮುಚ್ಚು, ಮುಚ್ಚು, ಮುಚ್ಚು (ನಾ). ೧. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ
ಲೋಹಗಳ ಶುದ್ಧತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ : ಒರೆಯು ನೋಡದೆ ನೋಡಿ
ಚಿನ್ನವು ಕೆಲವು ಚಿನ್ನದ ವರ್ಣದಂತೆಯೇ ತಪ್ಪದೆ ಬೆಳ್ಳು . . .
ಮುಚ್ಚುವು ಲೋಹಮಾತ್ರದ ಕಟ್ಟು ಮುಚ್ಚುರಿಯೆಂದೂ ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದರೂ
ತಾವುಂಟು ವಿಧಾಪಾರ್ (೨೦೦೫. ೦-೦೦). ೨. (ಒಡವೆಗಳನ್ನು
ಮಾಡಿಸುವಾಗ) ಒರೆಹುಟ್ಟು ಪದಕ್ಕಾಗಿ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗನಿಂದ ಪಡೆದು
ಕೊಂಡ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಜೊರೆ : ಹೇದಿಂದ
ತೆಗೆದು ಮುಚ್ಚುರತೂಕ ಮುಚ್ಚಿದ ಕೆಲವು ರೂಪಂ ಇಟ್ಟಿಯ ಪಹಣಂ
ದಿಹುದು ಒಳಮುಚ್ಚು ಮುಮಂಕೆ (೨೪೫. ೨೯-೨೯) : ಕನಕದ ಮುಚ್ಚು
ತಗದ ತಟ್ಟೆದರದ ಪುನಶ್ಚಿ ತೆಗೆತಾಗುವಂತೆ (೨೪೫. ೨೯-೨೯). 'ಮುಚ್ಚು
ತೂಕ' ಪರಾ. ೩. ಒರೆಗಲ್ಲು : ನಿಕಷ : "ದ್ರವ್ಯಮೇವ ಮುಚ್ಚುವಾಕ್ಯಂ"
(ಮಂಗಳ. ೧೦೫-೧೦) : ಕೆರೆವನು . . . ನೆನಪೆ ಮುಚ್ಚುವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮನದ
ಮುಚ್ಚುರೋರರು . . . ಜನಪದಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ತಂದೊಡವನು ಪೂಜಾರಿ
(೨೪೫. ೨-೨೨). ಮುಚ್ಚು : ೨. ಸಾಧರತೂಕ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಹಾಗೆ ತೂಕ
ಮುಚ್ಚು (ನಾ). ಮುಚ್ಚು : ೧. ಮುಚ್ಚುರೋರಗೂಡಿ ಮುಚ್ಚುರೋರಿಯು
ತೂಕದ ಮುಚ್ಚು [ಮುಚ್ಚು] ಯಿಂದೂ ಪುನಶ್ಚಿತೋಪಗುಂ . . . ಅಂತ
ಸುಮುಚ್ಚುರೋ ಕೂಡಿ . . . ಪ್ರಕಾಶಗಂಡಂ ಶ್ರವಣಮೋಪಪ್ಪವೆದು
(೨೪೫. ೧೩-೧೩).

[ಮುಚ್ಚು. ಮುಚ್ಚು. ಮುಚ್ಚು : ಮುಚ್ಚು. ಮುಚ್ಚು : ತೆಳು.

ಮುಚ್ಚು : ತುಲು. ಮುಚ್ಚು]

ಮುಚ್ಚು, ಮುಚ್ಚು (ನಾ). ೧. ಈದುರೆಕ್ಕಿಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಕೆಲಸದ ಹಿಲಚರಪ್ರಾಣಿ : ಮಿಗು : "ಮುಚ್ಚು (ಮುಚ್ಚು) - ಮುಚ್ಚು
(ಮುಚ್ಚು) = ಮಿಗು" (೨೪೫. ೩೩) : ಕನ್ನಡದೊಳಗೆ ಮುಚ್ಚು (ನಾಂ.
೨೪೫. ೩೩) ಬರೆಯು ಬೊ ಹದಿನ ಬಾಯ ಹಾವಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮುಚ್ಚು
(೨೪೫. ೩೩-೩೩) : ಮುಚ್ಚು ಮುಚ್ಚುಲಾಪುಡಿ . . . ಧಾಣಿಚ್ಚುಮರಿ
ಭ್ರಮರ ಮುಚ್ಚುಗೊಂಡೊಂಡೊಂದು ವಿಷಯ ಮುಚ್ಚು ಕಟ್ಟಿದ (೨೪೫.
೨-೨೯) : ಮುಚ್ಚುಕಂ ಬರೆಯೊತ್ತಿ ಒಡವರ ರಂಗೇ ಮುಚ್ಚುಂ ಧರಿಸುವನೆ
ಸೂತಕುತ (೨೪೫. ೩೩). ೨. ಮಿಗಿನ ಆಕಾರ : ಪೂಜಮುಚ್ಚು
ನೇಜುನಾ ರೇಬೆಯೊಳಗೊಟ್ಟು ಒಡೆಯ ಸೂತ್ರಮಂ ಪಹುಮುಂ
ಮುಚ್ಚುಲಾಪುಡಿಗೊ ಮುಚ್ಚು ಮುಚ್ಚು ಮುಚ್ಚು ಬುಗಲುಂ ತೆಕಲೆಂದೆಹ
(೨೪೫. ೩೩-೩೩). ಮುಚ್ಚು : ೧. ಕೊಚ್ಚಿನೊಳಗೆ ಮುಚ್ಚು ಒಡೆಯ
ವರಿಗೆ ಕೊಡೆ ಇಲ್ಲ (೨೪೫. ೩) [**ಮುಚ್ಚು. ಮುಚ್ಚು. ಮುಚ್ಚು.**]

ಮುಚ್ಚುಗಾಣಿ (ನಾ). ಚಿನ್ನವನ್ನು ಒರೆಹುಟ್ಟು ಪದನು : ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ :
ಹೊನ್ನ ನೋಟಕರು ಚಿನ್ನದ ಮುಚ್ಚುಗಾಣಿರು ರನ್ನಮಣಿ ಪಾಣಿ ಕರು
. . . ಚಿನ್ನವಾರುಪುಟ್ಟಿರು (೨೪೫. ೩-೩೩). [ಮುಚ್ಚು + - ಇನ್ಯ]

ಮುಚ್ಚುತೂಕ (ನಾ). ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗನಿಂದ ಒರೆಹುಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ
ಚಿನ್ನದ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹೊರನ ತೂಕ : ಕೋಟೆದ ಮುಚ್ಚು ನೋ
ಪರಿಸಾಟುಗರ್ ಮುಚ್ಚುತೂಕವೆಪ್ಪವಾಗರ್ . . . ಒಳಮುಚ್ಚುಮುಮಂ
ಬರಿ ಮುಚ್ಚುತೂಕ ಹ ೨ . . . ಮುಚ್ಚು (ಮುಚ್ಚು) ತೂಕ ಹ ೨ (೨೪೫.
೩೦-೩೦). [ಮುಚ್ಚು + ತೂಕ]

ಮುಚ್ಚುರ್ದವ (ನಾ). ಮಿಗಿನ ಗುರುತುಳ್ಳ ಬಾವುಟ : ಮಿಗುರ್ದವ :
ಹವವ ಕನ್ನಡಿ . . . ಮುಕರತೋರಣ ಮುಚ್ಚುರ್ದವಾಂತು (೨೪೫.
೨-೩೩). [ಮುಚ್ಚು + ರ್ದವ]

ಮುಚ್ಚುರ (ನಾ). ಮೊಟ್ಟೆಕೆಟ್ಟು : ಅಸೂಯೆ : "ಮುಚ್ಚುರಂ ಮುಚ್ಚುರಂ"
(೨೪೫. ೨೨-೨೩) : ಮುಕರೋರನ ಮುಚ್ಚುರದಿಂ ಗಣಿಸನ್ನೆಗೊಡಿಸಿದ
ಪದವೋ ಪತತಿಮುಮಂಪುಂಪುತಾಯ್ತು ಸಮಸ್ತದಿಕ್ಕುಂ (೨೪೫.
೧೦-೧೩) : ಎನ್ನ ಅಪತ್ತು ಸುಖಮಾಡಿವನಿಹಾರಿಗೆ ಹೇಳದೆ ಶರಣಸ್ಥಳ
ವರಿಗೆ ಹೇಳದ ಮುಚ್ಚುರ (೨೪೫. ೩೯) : ಮುಚ್ಚುನಾಯುಂ ಹೊಲ್ಲ
ಮುಚ್ಚುರ ಮಗ ಹೊಲ್ಲ (೨೪೫. ೩೩).

[**ಮುಚ್ಚು. ಮುಚ್ಚು. ಮುಚ್ಚು.**]

ಮುಚ್ಚುರಣಿ (ನಾ). (ತನ್ನ ಹೆಗ್ಗುಳಿಯಿಂದ) ಬೇರೆಯವರು ಕರುಂ
ವಂತೆ ಮಾಡುವವನು : ಇತರರಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚುರವನು ಒಟ್ಟುಮಾಡುವವನು :
ಮುಚ್ಚುರವನೋ ಮುಚ್ಚುರಣಂ ಭಾವಕೋಶ್ಚ ದೇವಕೋಶ್ಚ ಮು
ರೋ ನೇಮಿಯಂ (೨೪೫. ೧-೩೩). [ಮುಚ್ಚು + - ಇನ್ಯ]

ಮುಚ್ಚುರಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಹೊಟ್ಟೆಕೆಟ್ಟು ಪದನು : ಕರುಂ : ಮುಚ್ಚುರಗೊಳ್ಳು
ರಮುತುಂ ಮುಚ್ಚುರಗೊಳ್ಳು ಸತ್ಯಕೊಪ್ಪೆನಿಸುವ ಸಾಧನವಿತಿ
ಗವಮಂತೆಮೋಳುಗಂಪನು (೨೪೫. ೧-೩).

[ಮುಚ್ಚುರ + ಕೊಳ್ಳು (<ಕೊಳ್ಳು)]

ಮುಚ್ಚುರದಾಣಿ 'ಮುಚ್ಚುರದಾಣಿ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುರದಾಣಿ 'ಮುಚ್ಚುರದಾಣಿ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುರವಳಿ (ಕ್ರಿ). ಮೊಟ್ಟೆಕೆಟ್ಟು ಇಲ್ಲದಂತಾಗು : ಅಸೂಯೆಯು
ಯೋಗು : ಮುಚ್ಚುರ ಬಹಳ ಪೂಜರೆ ಕೈವಿಲ್ಲದ ಮುಚ್ಚುರವಳಿದು
ಕೊಂಡೊ ಸ್ವಚ್ಛದ ಮುಗೊಂಡು ಮುದಿಯ ನೆನದುಕೊಂಡು ಮುಚ್ಚುರದ
ಮನದೊಳಗೆ (೨೪೫. ೧೦-೧೩). [ಮುಚ್ಚುರ + ಆಳ್ (<ಆಳ್)]

ಮುಚ್ಚುರಿ (ನಾ). ಹೊಟ್ಟೆಕೆಟ್ಟು ಪದನು : ಕರುಂವವನು :
ಹರಿಸಲಪ್ಪದೆ ನರರು ಮುಚ್ಚುರಿದು ಸಂಕಟ ? ಕರುಂವವನು ಪುರಗೆ
(೨೪೫. ೨೦೦). [**ಮುಚ್ಚು. ಮುಚ್ಚು.**]

ಮುಚ್ಚುರಿ (ನಾ). = ಮುಚ್ಚುರಿ : "ಮುಚ್ಚುರಿಗೂ ದೋಷಾಹುತಿಯಿಲ್ಲ"
(ಮಂಗಳ. ೩೩-೩೩). [ಮುಚ್ಚುರ + - ಇನ್ಯ]

ಮುಚ್ಚುರಿಸು (ಕ್ರಿ). = ಮುಚ್ಚುರಗೊಳ್ಳು : ಇಕಾಂಪ್ರವಿಶ್ಯಾತಫೂಲ್ಯಕ್ರಮಂ
ಚಾರೋರನೋ ಮುಚ್ಚುರವಪೂರಿಸಿದರ್ಹತ್ತ ರಿವ್ಯಾಚೀಂದ್ರಂ (೨೪೫.
೩೩-೩೩) : ನರಪತಿ ಬೆನ್ನೊಳಗೊಂಡೊರಿಸಿದು ಪೈರಿಸಮೂಪಮಿಲ್ಲಿ
ಮುಚ್ಚುರಿಸುವಲ್ಲಿರುಂ ಸರಗುಮಾಚ್ಚು ಪೂರ್ (೨೪. ೩೩. ಮಂಗಳ. ೨೦-೨೩ ;
೩೩) : ಇಂದು ಸುರುತಿ ಸರ್ವದರಿ ನಿವಂದದೇನವು ತವಗೆ ಒತವರೆ
ಕಂದ ಮುಚ್ಚುರಿದುಂ ಗೋಕಿ (೨೪೫. ೨-೩೩).

[ಮುಚ್ಚುರ + - ಇನ್ಯ]

ಮುಚ್ಚುಟಿ (ಕ್ರಿ). ಮೆಚ್ಚುನ್ನು ತಿಳಿ : ಒಲವನ್ನು ಅರಿ : ಮುಚ್ಚುಟಿದು
ಮನವಿಚ್ಚಿ ಮಟ್ಟಿ ಪುರಕಂ ಬೇಡಿ ಪೂಜ್ಯವಿಲ್ಲದ ರಾಗರಸದಿ ಕಂಕೋರಿದಿ
(೨೪೫. ೨-೨೩). [ಮುಚ್ಚು (< ಮುಚ್ಚು) + ಟಿ]

ಮುಚ್ಚು 'ಮುಚ್ಚು' ನೋ.

ಮುಚ್ಚು 'ಮುಚ್ಚು' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಗೆ (ನಾ). ಮನೆಯ ಮೇಲ್ದಾಳ : ಕನಕದ ಮುಚ್ಚು ಮನೆಯ
ಮುಚ್ಚುಗೆ ಮುಚ್ಚು ಮುಚ್ಚುಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಗುಡಿಸಿ (೨೪೫. ೨೩).
'ಮುಚ್ಚುಗೆ' ಪರಾ. [**ಮುಚ್ಚು.**]

ಮುಚ್ಚು 'ಮುಚ್ಚು' ನೋ.

ಮುಚ್ಚು 'ಮುಚ್ಚು' ನೋ.

ಮಚ್ಚು 'ಮಚ್ಚು' ನೋ.

ಮಚ್ಚು (ನಾ). ಮರ. ಗಡ ಮುಂತಾಮವುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ, ಮರದ ಹಿಡಿಯುಳ್ಳ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ : ಕುಡುಗೋಲೊಡನೆ ಕೈಮಾರೆ ಗದ್ದಲಿ ಮಚ್ಚು ಕಡುಕತ್ತಿ ಮಚ್ಚುಗಳನ್ನು ದಿದದಾಂತು ವಡವರು ಮಚ್ಚಿಯವರು (ಕಾಣಾ. ೪೦-೪೨); ಕಚ್ಚಿಂದ ಬೇಯನು ನೀರಾದ ನೆನೆಯನು ಮಚ್ಚು ಕೊಡಲಿಗೆ ಸಂದಿಸನು ಕಚ್ಚು ನೀರಲಗವ ಪಾಠ ತನುವಿಗಾತ್ಮನಚ್ಚುಗವರದ ಸುವಸ್ತು (ಕಾಣ. ೩೭-೩೮); ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಚ್ಚನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು (ಕಾಣ. ೨೦). 'ಮಚ್ಚುಗತ್ತಿ' ಪರಾ. [ಕೇ. ೩ ತಮಿ. ತಲು. ಮಚ್ಚು]

ಮಚ್ಚು (ನಾ). ಕಟ್ಟಡದ ಮೇಲಿನ ಭಾಗ. - ಮೇಲ್ಭಾಗವೇ : ಪನಿಪೊನ್ನೋರು ತಂದ ನೀರ ಕಳಿಸಿದೊಳಾ ದಿನವ ಪಗಲಿರಂಕು ಮಳೆಗೆಯ ಮಚ್ಚಿನೊಳು ಮಚ್ಚುದಿನದುದಯದ್ದಿರಿಸಿ (ಕಾಣಾ. ೨-೪೦); ಪುರವನಿತೆಮರು ಮೇಲೊಡನೆ ಸಜ್ಜವಳಿಗೆ ಮಂದಿರಗಳ ಮಚ್ಚನೇಳಾದರು (ಕಾಣಾ. ೨೨-೦೦೦); ಎಲ್ಲರೂ ನಿದ್ರಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದುಮನೆಯ ಮಚ್ಚಿನ ಮೇಲೆ ಇದ್ದ ಒಂದು ಒಪ್ಪಾಂಕ ಗುಟ್ಟುಕೋಣೆಯು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಏಕೆ ವಸ್ತು ಕಣ್ಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತೋ ಕಾಣ (ಕಾಣ. ೧೧. ೩೩). 'ಮಿಲಾಮುಚ್ಚು' ಪರಾ.

[ಕೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ತಲು. ಮಚ್ಚು; ಕೊಡ. ಮಚ್ಚು]

ಮಚ್ಚು (ನಾ). ೧. ಕಪಟ : ಮೋಸ ; ಮೋಸ : "ಮಾಯೆಯನ ಮಚ್ಚು" (ಕಾಣಾ. ೦೦೨-೩) ; ಮಚ್ಚು ಮಾಯಂಗಳಂ ಮರಳು ಕೃತಿಗಳಂ . . . ಮಚ್ಚುಲರಿಕವಾಗ್ನಿಲವಿಷಯಂಗಳ ಎಚ್ಚರಿಂದಮಾವ ಯತ್ರಿಯಾದದವು ಮನಮಚ್ಚಿ ಮುಂಗಾಗಾದಪುಚ್ಚನಂತೆ ಚೆನಿಸುವಂತೊ ಚ್ಚಿತ್ತಿನಲಿ ತೋರ್ಪಂ (ಕಾಣಾ. ೦-೩-೪೦). ೨. (ಅಲಂ) ಮರುಳು ಗೊಳಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪುಡಿ ; ಮಂಕುಬೂದಿ : 'ಮಚ್ಚು ಗಾರ'. 'ಮಚ್ಚುಗೊಳಸು' ಪರಾ.

[ಕೇ. ೩ ತಲು. ಮಚ್ಚು. ಮಯಿಕ. ಮಯಿದು. ಮೈರು]

ಮಚ್ಚು 'ಮಚ್ಚು' ನೋ.

ಮಚ್ಚು 'ಮಚ್ಚು' ನೋ.

ಮಚ್ಚುಕತ್ತಿ 'ಮಚ್ಚುಗತ್ತಿ' ನೋ.

ಮಚ್ಚುಗತ್ತಿ. ಮಚ್ಚುಕತ್ತಿ (ನಾ). = ಮಚ್ಚು : ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು ಮಚ್ಚುಗತ್ತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪಾ (ಕಾಣ). ಮಚ್ಚುಕತ್ತಿ : ಅಗಲವಾದ ಅಲಗಿನ ತುಂಡುಕೊಡಲಿ ; ಕುರುಕನ ಕಡಿಗತ್ತಿ : ಮಚ್ಚುಕತ್ತಿ (chopper. ೨೦೪೩).

[ಮಚ್ಚು + ಕತ್ತಿ. / ತಮಿ. ಮಚ್ಚುಕತ್ತಿ ; ತಲು. ಮಚ್ಚುಕತ್ತಿ]

ಮಚ್ಚುಗಾರ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಮಾಟಮಾಡುವವನು : "ಮಚ್ಚುಗಾರ-ಮಾಟಗಾರ" (ಕಾಣಾ. ೨೩). [ಮಚ್ಚು + ಗಾರ (< ಗಾಣ)]

ಮಚ್ಚುಗುಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಒಮ್ಮಮ್ಮಾವನ್ನು ಕೊಡಿಸು ; ಮಚ್ಚುಗಿಯನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡು : ದಮಿತಾಯ ಭುಜುಲವಿಶ್ರಮದವಳಿಗೆ ಮಚ್ಚು ಮಚ್ಚುಗುಡಿಸುವವಳೆ (ಕಾಣಾ. ೪-೪೨).

[ಮಚ್ಚು (< ಮಚ್ಚು) + ಕುಡಿಸು (< ಕೊಡಿಸು)]

ಮಚ್ಚುಗುಡು 'ಮಚ್ಚುಗುಡು' ನೋ.

ಮಚ್ಚುಗೆ 'ಮಚ್ಚುಗೆ' ನೋ.

ಮಚ್ಚುಗೆವಟು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಒಮ್ಮೆಗೊಮ್ಮೆಗರ್ದ ದ್ವೀಪ್ ಬೈಚ್ಚಿಯೊಳ್ ಕೊರ್ಮ್ ತರ್ತರವಿಂ ಮಚ್ಚುಗೆವತ್ತ ಪಕ್ಕುಗಿಯನಂತಾ ಪಾಲ್ಪರಂದರ್ಪರ್ದರೆ ಯುಗ್ಧವ್ಯಯಮಾದರ್ (ಕಾಣಾ. ೩-೩೩). [ಮಚ್ಚುಗೆ (< ಮಚ್ಚುಗೆ) + ವಟು]

ಮಚ್ಚುಗೊಡು 'ಮಚ್ಚುಗೊಡು' ನೋ.

ಮಚ್ಚುಗೊಳಸು (ಕ್ರಿ). ಮರುಳುಗೊಳಸು ; ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳಸು : ನೆಚ್ಚಿದರು ಸೂಸಾರ ಕಡೆಗೆ ಹಾಕುವದಲ್ಲ ಮಚ್ಚುಗೊಳಸುವುದು ವಿಷಯದಲಿ (ಕಾಣ. ೪೩-೪೩). [ಮಚ್ಚು + ಕೊಳ್ + - ಇಸ್ಸು]

ಮಚ್ಚುನುಡಿ (ನಾ). ಹೊಗಳಿಕೆಯ ಮಾತು ; ಪ್ರಶಂಸೆಯ ನುಡಿ : ಮುಗುಳುನುಡಿ . . . ಲಲ್ಲಿನುಡಿ ಮಚ್ಚುನುಡಿ ಸೊಗಸುನುಡಿ . . . ಬಿನ್ನೇಯ ನುಡಿಯ ಭಾವೆಯರು ಬರುತ್ತಿದರು (ಕಾಣಾ. ೨೩-೧೩).

[ಮಚ್ಚು (< ಮಚ್ಚು) + ನುಡಿ]

ಮಚ್ಚುಮದ್ದು 'ಮಚ್ಚು ಮದ್ದು' ನೋ.

ಮಚ್ಚುವಡೆ 'ಮಚ್ಚುವಡೆ' ನೋ.

ಮಚ್ಚುವೆಟು (ಕ್ರಿ). ಮಚ್ಚಿನ ಎಟನ್ನು ಹೊಂದು ; ಮಚ್ಚಿನ ಮೈನ್ನು ಪಡೆ : ಕಿರುವೆಡು ಕಾನಂ ತನ್ನೊಳ್ ಕೊಡರ್ಪರೂಪುನಂತೆ ಕದಿಸುವಿಯಲ್ಲದೊಡಂ ಕಡುಮೋಪದ ಮಚ್ಚಿದೊಡೆ ಪಡವೈ ನೀಂ ಪಾಚುವೆತ್ತ ಕಲ್ಪನ ಪಡವಂ (ಕಾಣಾ. ೦೩-೩). [ಮಚ್ಚು + ವೆಟು]

ಮಚ್ಚು. ಮಚ್ಚು (ನಾ). ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕಂಡು ಬರುವ ಕಪ್ಪು, ಬಿಳಿ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣದ ಗುರುತು ; ಮತ್ತಿ : ಆ ಚತ್ರದ ಪೂರದೊಳ್ ಕೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕಂಡಿಗಯ ಬಿಂದು ಬಿರ್ದರು ಮಂಚುಳ್ಳ ಮಚ್ಚಿದುಗಿರ್ಪದುವಾ ಚತ್ರದ ರಚನೆಯು ಭರತಂ ಚೀಟಿಕ ಮದರಾಪಂಗೆ ತೋಜಲ್ ಕಂಡಿಮಾಣ ಕನ್ನಿಕೆಯ ಬಿಳಾಂಕಪ್ರದೇಶದ ಮಚ್ಚಿಯುನಿತಪ್ಪಾದನಂದು ಸಂಯಂ ಪುಟ್ಟಿ (ಕಾಣಾ. ೩-೪೦ ಕೆ); ಮೂಗಿನ ಎಣಬಿದಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಕಡಲಕಾಳುಗಾತ್ರದ ಕಪ್ಪಾದ ಮಚ್ಚಿ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡುಪೊಳಿಸಿತ್ತು (ಕಾಣಾ. ೦). ಮಚ್ಚು : ಮಚ್ಚಿದ ದಿನದಿಂದಾ ಮಚ್ಚ ಮಚ್ಚವ ಕೊಟ್ಟುದಿರಾಗ್ನಿಯುಂ ಭೂವ ಬಿಟ್ಟದ ಚಾಮನ ವೀರಸದ ಬಲಗಟ್ಟಿಯನೇನ ಬಟ್ಟಸುವೆ (ಕಾಣಾ. ೩-೪೩). 'ಮಚ್ಚು' ಪರಾ.

[ಕೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಚ್ಚು ; ತುಳು. ಮಚ್ಚೆ ; ತಲು. ಮಚ್ಚು]

ಮಚ್ಚು 'ಮಚ್ಚು' ನೋ.

ಮಚ್ಚು 'ಮಚ್ಚು' ನೋ.

ಮಚ್ಚಿನಾಲಿಗೆ (ನಾ). ಕಪ್ಪುಮತ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಲಿಗೆ ; ಮತ್ತಿ ನಾಲಿಗೆ ; ೨ ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಚ್ಚಿಯಿರುವವರು ಅಡುವ ಕಟ್ಟುಮಾತು ಫಲಿಸುವುದೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ : ಮಚ್ಚಿನಾಲಿಗೆ ಇವ್ವವನ ಸಂಗಡ ಕಚ್ಚುಟ ಮಾಡದಾರವು (ಕಾಣ). [ಮಚ್ಚು + ನಾಲಿಗೆ (< ನಾಲಿಗೆ)]

ಮಚ್ಚು 'ಮಚ್ಚು' ನೋ.

ಮಚ್ಚರದಾಣೆ 'ಮಚ್ಚರದಾನಿ' ನೋ.

ಮಚ್ಚರದಾನಿ. ಮಚ್ಚರದಾಣೆ. ಮಚ್ಚರದಾನಿ. ಮಚ್ಚರದಾಣೆ (ನಾ). ಸೊಳ್ಳೆಪರದೆ : ಮಚ್ಚರದಾನಿಯಿಂದ ಪರಿವೇಷಿತವಾದ, ಚಂದನದಿಂದ ಒರ್ಮಿತವಾದ ಪರ್ಯಂಕದ ಮೇಲೆ . . . ರಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ (ಕಾಣಾ. ೦೪) ; ಮಚ್ಚರದಾನಿ ಸಹಿತವಾದ ಪಲ್ಲಂಗಗಳು ಮುಂತಾಮವುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಇವರೊಳ್ಳೆ ಶ್ರೀಮಂತರೊಳೆಂದೆ ಉಪ್ಪಿದೆ (ಕಾಣ. ೦೨೪). ಮಚ್ಚರದಾಣೆ : ಬೆಳ್ಳಿಗೆಯೇ ಏಳುವಾಗ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಮಚ್ಚರದಾಣೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ತೆಗೆದಿರಲಿಲ್ಲ (ಕಾಣಾ. ೦೦೪). ಮಚ್ಚರದಾನಿ : ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಿಡಿಯ ಮುಗ್ಗುಲಿಗೆ ಹಾಸಿಕೊಳ್ಳಲೇನು ಮಾಡುವೆ, ಮಚ್ಚರದಾನಿ ಕಟ್ಟುವ ಅಪರೂಪತೆ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಣಾ. ೩೩) ; ಮಚ್ಚರದಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಬಿ ಅತ್ತ ಇಟ್ಟಿರು (ಕಾಣಾ. ೨೨). ಮಚ್ಚರದಾಣೆ : ಮಚ್ಚರದಾಣೆ, ಒಳದಾಣೆ . . . ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ 'ದಾರಣೆ' ಅಗುವ (ಕಾಣಾ. ೦೩೩).

[೩-೩೦, ಮಚ್ಚರದಾನಿ ; ಮರಾ. ಮಚ್ಚರದಾಣೆ. ಮಚ್ಚರದಾನಿ]

ಮಜ್ಜಿ 'ಮಜವ' ನೋ.

ಮಜ 'ಮಜಾ' ನೋ.

ಮಜಕೂರು (ನಾ). ೦. ಕಾಗದ, ಪತ್ರ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆ
ಯುವ ಅಥವಾ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ವಿಷಯ; ಸಮಾಚಾರ;
ಸುದ್ದಿ; ಏನೇ ಈ ಮಜಕೂರು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂತ ಬಂದರ ನಾನು...
ನಮ್ಮನ್ನ ಜಡೀಬೀಳಂತ ಮಾಡಿದ್ದಿ (ಗ್ರಾಹಣ. ೨೦೭); ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದು
ಅದನ್ನು ಓದಿ ತೋರಿಸದೆ ಅದರ ಮಜಕೂರುನ್ನು ನಿವೇದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು
(ಪುಟ. ೦೦೨). ೨. ಪ್ರಸ್ತುತವಾದುದು; ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು;
ಕಾಲುಕು ಮಜಕೂರು ಪೈಕಿ ಒಗಂಜಿ ಮಾಗಣೆಯಲು ಇರುವ ಹೆಜ್ಜೆ
ತಿಮ್ಮಯ್ಯನು... ಶಿಲಾಮಯ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಿಸಿ (೨೪. ೪೩, ೪೩೨.
೪೩-೪೪; ೧೬೧೩); ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಜಕೂರು ಜಮಾಬಂದಿ ಕ್ರಮ (ಪುಟ. ೧೧.
೨೪). [← ಅರ. ಹಿಂ. ಮಜಕೂರ್; ಮಾರಾ. ಮಜಕೂರ್, ಮಜೂರ್]

ಮಜಡ 'ಮದಡ' ನೋ.

ಮಜಡು 'ಮದಡು' ನೋ.

ಮಜಬೂತು (ಗು). ೦. ಗಟ್ಟಿಯಾದ; ಭದ್ರವಾದ; ಸಿಮೆಂಟು
ಕಾಂಕ್ರೀಟ ಮಜಬೂತ ಪುನೆ (ಪುಟ. ೦೨೪). (ನಾ). ೨. ಗಟ್ಟಿ
ಯಾದುದು; ಬಲವಾದುದು; ದೃಢವಾದುದು; ಪರಿಹರ ಕಿಲ್ಲೆ
ವಾಹನ ಮಜಬೂತು ಯಂತ್ರ. ಸ್ವಾಧೀನ ಬರೋದಿಲ್ಲ (ಪುಟ. ೭೦-೨);
ಒಳ್ಳೆ ಮಜಬೂತಾದ ಹವಣಾದ ನಯಗಿಲದ ಸಣ್ಣದೊರೆತ ತೊಟ್ಟಲು
(ಪುಟ. ೧೧. ೦೦೪). ೩. ಭರ್ಜರಿಯಾದುದು; ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಔತನ
ಮಜಬೂತಾದ ಉಟಿ (ಪುಟ. ೦೬); ಸಣ್ಣ ಗುಂಡಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ವಜ್ರ
ಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ್ದ ಮಜಬೂತಾದ ಉಂಗುರ (ಪುಟ. ೬೭).

[← ಅರ. ಹಿಂ. ಮಾರಾ. ಮಜಬೂತ್]

ಮಜಮಾ. ಮರಝಮಾ (ನಾ). (ಬಹಳ ಜನರು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರುವ)
ಸಭೆ; ಕೂಟ; ಎರಡನೇ ದಿನ ಮಜಮಾಕ್ಕೆ ಈವರೆ ಬಾತ್ಸೂರು
ಅನೇಕರು ಬಂದಿದ್ದರು (ಪುಟ. ೦೬). ಮರಝಮಾ : ಮರಝಮಾ
(ರಾಜಾಂಗರ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳೂ ಸೇರಿ ಹಾಡುವಂತೆ ಕುಳಿತು
ಕೊಳ್ಳುವ ಸಭೆ) ಸೇರುವಾಗ ತುರಾದವರು ರಾಹುವಿರುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ
ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಪುಟ. ೨೪).

[← ಅರ. ಮಜ್ಜಿ; ಹಿಂ. ಮಜಮಾ]

ಮಜರೆ (ನಾ). ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ; ಉಪಗ್ರಾಮ; ಕಿರಿ ಮಧ್ಯೆ ಇರಲಿಲ್ಲ
ಎಂದರೆ ಸಮೃದ್ಧಿ ಕಲ್ಪಾದಿಯ ಒಂದು ಮಜರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು
ವಿನೀ (ಪುಟ. ೪೩. ೦). [← ಅರ. ಮಜ್ರೀ; ಮಾರಾ. ಮಜರಾ, ಮಜರೀ]

ಮಜರೀಸು (ನಾ). ಸೃಷ್ಟಿ. ಸಂಗೀತ ಮುಂತಾದುವು ನಡೆಯುವ
ಸಭೆ; ಬೈಲಿ; ಈಗಲೂ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಕನ್ನಡಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಜ
ರೀಸು ನಡೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ (ಪುಟ. ೭೩). [← ಅರ. ಮಜ್ರೀಸ್; ಹಿಂ.
ಮಜರೀಸ್; ಮಾರಾ. ಮಜರೀಸ್, ಮಜಾರೀಸ್, ಮಜಾರೀಸ್]

ಮಜರಾ. ಮಜರೆ (ನಾ). ೦. ಹಂತ; ಘಟ್ಟ; ಹನ್ನೊಂದು ಹೊಡೆದು
ಹನ್ನೆರಡರ ಮಜಲು ಬರಲು ತೊಡಗಿತ್ತು (ಪ್ರಾಣ. ೦೨೦); ನದಿಯ
ಮೊದಲ ಮಜಲಿನಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಉಪ್ಪುತಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ
(ಪುಟ. ೧. ೨೫೯). ೨. ಪ್ರಯಾಣಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಂಗುವ
ಸ್ಥಳ; ಟಿಪ್ಪೆ; ಎರಡು ಮೂರು ಪಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯವರವಿಡ
ಒಂದೇ ಮಜಲಿನೊಳಗೆ ಕೊಲ್ಲೊಂದಿ (ಪುಟ. ೨೦೪); ಶ್ರೀದೇವಿಯು
ಅವರೊಡನೆ ದಾರಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಒಂದೆರಡು ಮಜಲು ದಾಟುವುದ
ರೊಳಗಾಗಿ ಶ್ರೀದೇವಿಯು ಅವರ ಗುಂಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಪ್ಪಳಿಕೆಯೇ ಪಂ
ಗಣಿತದಳು (ಪ್ರಾಣ. ೨೦೪). ೩. ದೇವರ ಕಾತ್ಯವ, ಮರವಗೆ

ಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸ್ಥಳ; ಉತ್ತರಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪರಿಗನು
... ತೇರೆಡು. ಮಜಲುಮೋಜುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (ಪುಟ. ೪);
ಉದರವಲ್ಲ ಕೂಡಿ ದುರಗಮ್ಮನ ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡ ಮಜಲುಮಾಡಿರಲು
(ಪುಟ. ೬). ೪. ಮಹಡಿ; ಉಪ್ಪರಿಗೆ; ಅವರು ಈ ಕಟ್ಟಡದ
ಮೂರನೇ ಮಜಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ (ಪುಟ. ೫). ೫. (ಕರಾ) ಮಧ್ಯಮ
ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು: 'ಮಜಲಾಗಿದ್ದೆ' ಪರಾ. ೬. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಮಿ; ಒಣಗಿದ್ದೆ;
ಗದ್ದೆಬಯಲು ಮಜಲು ಬಿತ್ತುವ (ಪುಟ. ೦೪೩, ೦೫೪. ೦೫೬-೦೬;
೧೬೫); ಯೆಮ್ಮಾಳ ದೇವಾಲಯದ ಯಾಶಾ(೦)ನಿಂದ ಮೂರೆಯ ಪಾಳ
ದೇವರ ಮಜಲು (ಪುಟ. ೧೨-೧೩. ೪೨೬-೦೫; ೧೬೦೨); ಕಂಬಳ...
ಉತ್ತರ ಹದಮಾಡಿರುವ ಮಜಲುತರದ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದೇ ಇದು ನಡೆಯು
ವುದು ಹೆಚ್ಚು (ಪುಟ. ೩-೪). ಮಜಲೆ: ೪. ರಸ್ತೆಗಳ ಇಕ್ಕೆಗಳಲ್ಲಿ
ಮೂರು ಮಜಲೆಗಳ ನಾಲ್ಕು ಮಜಲೆಗಳ ಪಾಳುಗಳು (ಪುಟ. ೦೦೪);
ಮೂರನೇ ಮಜಲೆಯ ಮೂಲಿನ - ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಯ - ಕೊನೆಯ ಎರಡು
ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳ ಅಕ್ಕನ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸಾರ (ಪುಟ. ೧೨. ೦೦೬).

[← ಅರ. ಮಜಲ್, ಮಂಜಿಲ್; ಹಿಂ. ಮಾರಾ. ಮಜಲ್./
ತಳು. ಮಜಲ್ = ಮಧ್ಯಮತರಗತಿಯ]

ಮಜಲಾಗಿದ್ದೆ (ನಾ). ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಗದ್ದೆ; ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ
ಮಜಲು-ಗದ್ದೆಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ ಬಿತ್ತಿದರು (ಪುಟ. ೦೦೬); ರಸ್ತೆಯ
ಎರಡನೆಯ ಸಂಪರ್ಕಿಯ ಗುಡಿಯ ಎದುರು ಮಜಲಾಗಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ
ಜನ ಸೇರಿದ್ದರು (ಪುಟ. ೦೦೬). [ಮಜಲು+ಗದ್ದೆ (<ಗಟ್ಟಿ)]
ಮಜಲುಬಡು (ಶ್ರೀ). ಪ್ರಯಾಣದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಡು,-
ಬಿಡಾರ ಹೊಡೆದು: ಇಪ್ಪತ್ತುಮೈಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಊಟಕ್ಕಾಗಿ
ಮಜಲುಬಿಟ್ಟು ಸೇನೆ ಸಂಜೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ತಲುಪಿತು
(ಪುಟ. ೦೪೪). [ಮಜಲು+ಬಿಡು]

ಮಜಲೆ 'ಮಜಲು' ನೋ.

ಮಜಾ. ಮಜ, ಮರಝಾ (ನಾ). ೦. ಮೋಜು; ಗಮ್ಮತ್ತು;
ನಿಮ್ಮಿಟ್ಟರೂ ಮಜಾ ಏಕೆ ಬಿಡಲೇ (ಪುಟ. ೪೪); ಕೇವಲರಾಯನಿಗೆ
ಇನ್ನೂ ಬೆಳಕುವಾಗಲೇ ಕುಡಿಯುವುದೆಂದರೆ ಅದೇನೋ ಮಜಾ
ಎನ್ನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (ಪುಟ. ೬). ೨. ತಮಾಷೆ; ವಿನೋದ; ವಿನೋ
ದವಾಹಿನ 'ಮಜಾ' ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೂ ಹೇಳಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು (ಪುಟ. ೦೦೬);
ಸಾಹಸವನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋದರೆ ಮಾತ್ರ ಮಜಾ (ಪುಟ. ೪).
ಮಜ: ೦. ರಜವನ್ನು ಮಜವಾಗಿ ಕಳೆಯಬೇಕೆಂದು ನೂರಾರು
ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು (ಪುಟ. ೬). ೨. ಜಾರುವಂತಹ
ಈ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಜೋರಿನಿಂದ ಹೋಗುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಮಜವಿದೆ
(ಪುಟ. ೩೬). ೩. ಸಂತೋಷ; ಮಿಷಿ; ಶಾವು ಕೊಡೋ ವನೂರು
ರಜವಾಯಿ ಕರಗೊಡತಹ ಮಜವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ (ಪುಟ. ೦೦೬).
ಮರಝಾ: ೦. ದುಡಿದರೆ ಮರಝಾ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪರದಾಟ
(ಪುಟ. ೦೨೨). [← ಪರ. ಮಜಾಹ್, ಮರಝಾ; ಹಿಂ. ಮಾರಾ. ಮಜಾ]
ಮಜೂರ (ನಾ). ಕೂಲಿಕೆಲಸಮಾಡುವವನು; ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ
ಮಜೂರರಿಗೆ ವಾನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮಾನಾಭಿಮತ-ಭೂತವಯಗಳನ್ನು
ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ (ಪುಟ. ೬); ಕಾರ್ಪಾಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಮಜೂರರ
ಪಂಚತಿಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮದ ಕನಕರ ಹುಟ್ಟಿದರದು (ಪುಟ. ೪೯).

[← ಹಿಂ. ಮಾರಾ. ಮಜೂರ]

ಮಜೂರಿ (ನಾ). ೦. ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಕೊಡುವ
ಮಣ; ಕೂಲಿ; ಭಜಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಾಗಿ ಮಜೂರಿ

ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು (೨೦೦೨. ೦೨೨) : ದಿನದಿನದ ದುಡಿಮೆಗೆ ಕೊಡುವ ಮಜೂರಿಗೆ ಕೂಲಿ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ (ಗ್ರಂಥ. ೦೯೩).

[೪-೬೦. ಮಜಾ. ಮಜೂರಿ]

ಮಜೆದಾರ (ನಾ). ವಿನೋದಪೂರ್ವವಾದುದು : ಅವರ ನಾಟಕಾನೂ ಮಜೆದಾರ ಏತಿ (ಪ್ರಾಂ. ೦೦೩).

[೪-೬೦. ಮಜೆದಾರ್ : ಮಜಾ. ಮಜೆದಾರ್, ಮಜಾಧಾರ್]

ಮಜ್ಜ (ನಾ). ೦. ದೇಹದ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮೂಳೆಯ ಒಳಗಿನ ಸಾರವತ್ತಾದ ಭಾಗ : ಅಸ್ಥಿಸಾರ : ಒಡಂಬಡುವ ಮಜ್ಜದ ಮೂಢು (೨೪೪. ೩-೨೦) : ಧಾತುಗಳು ರಸಧಾತು, ರಕ್ತಧಾತು, ಮಾಂಸಧಾತು, ಮೇದೋಧಾತು, ಅಸ್ಥಿಧಾತು, ಮಜ್ಜಧಾತು, ಶುಕ್ಲಧಾತು ಎಂದು ಏಳು ತರವಾಗಿವೆ (೨೪೪. ೪೬). ೨. ಸಸ್ಯನಾಳದ ಒಳಭಾಗದ ಸತ್ತ್ವ : ಮರದ ಕಿಟ್ಟು : ಚೀಗು : "ಮಜ್ಜಮನೆ [ಪಾಂ. ಜೈಯನೆ] ಸಾರಮನೆ ಮರದ ಕಿಟ್ಟಕ್ಕು" (ಮಂ. ೨೨-೩).

[ಸಂ. ಮಜ್ಜಾ]

ಮಜ್ಜಣಿ 'ಮಂಜನ್ಯ' ನೋ.

ಮಜ್ಜನ (ನಾ). ಸ್ನಾನ : ವಿಾಹ : ಜಲಕ : ಮಜ್ಜನಕ್ಕಿಗೇ ರಜವತ್ತಿ ನೀಂ ನಡೆ (ಪಾಂ. ೬೩೨) : ಮಜ್ಜನಕ್ಕಿವನಯ್ಯಾ ಕಾಯವಿಹಾರಿಯಾನು (೨೫೨. ೨೫೯) : ಸಜ್ಜೆವನೆಯ ಪೂಜಮಟ್ಟು ಗುಜ್ಜುಮೆಟ್ಟಿಂದ ನಡೆದು ಪೋಗಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮಜ್ಜನವನು ಮಾಡಿದರು (ಕಂ. ೨೯-೦೩೬).

ಮಜ್ಜನದ ಮನೆ = ಸ್ನಾನಮಾಡುವ ಮನೆ : ಸ್ನಾನಗೃಹ : ಮಜ್ಜನದ ಮನೆಯನ್ನೇಳುವುದಕ್ಕಿವ ಸುವರ್ಣಪೀಠದೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾ ಸಜ್ಜನೆಗೆ ನುಲಾಗದೆ ಯೋಷ್ವ ನಮಗಯೋರ್ವಕ್ಕಿವಳ್ ಮಲಯಜಮಂ (ಉಚ್ಚ. ೬-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಜ್ಜನಂಗಿಯ್ಯ. ಮಜ್ಜನಂಗಿಯ್ಯ (ಕ್ರಿ). ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸು : ವಿಾಹಿಯಿಸು : ನಳನಮಕರಾದದಿಂ ಮಜ್ಜನಂಗಿಯ್ಯ ತಜ್ಜಳಜಧೂರೀಗಂಧ ವಿಟ್ಟು . . . ಕಮಜೆಯರ್ಚಿಸಿದೋಯನೆ ಕೊಳದೊಳಾಯನೆಸಿದಂ (೨೨೨. ೨-೨೦). **ಮಜ್ಜನಂಗಿಯ್ಯ :** ನಡುಗಿದರಬಿಡೋಪಜಾರದಿಂ ಸಂಕಲಗಿದಿದರ್ ಮಜ್ಜನಂಗಿಯ್ಯ ಉಡಿಸಿದುಲಿಡಿಸಿವರುತ್ತೆ ನವ್ಯವಸ್ತ್ರದ ನಾಯಾತಾಣಕೆ (ಪಾಂ. ೨೦-೨೦). [ಮಜ್ಜನ + ಕಿಯ್ಯ]

ಮಜ್ಜನಂಬುಗಿಸು 'ಮಜ್ಜನಂಬೊಗಿಸು' ನೋ.

ಮಜ್ಜನಂಬುಗು 'ಮಜ್ಜನಂಬೊಗು' ನೋ.

ಮಜ್ಜನಬೊಗಿಸು. ಮಜ್ಜನಂಬುಗಿಸು (ಕ್ರಿ). = ಮಜ್ಜನಂಗಿಯ್ಯ : ಸೊಗಸುವ ಬೋಜನಾಂ ಸಮಂ ಕಾರ್ಯದೊಳು ಕೆಲರಂ ಸುಮಜ್ಜನಂ ಬೊಗಿಸುವ ಕಜ್ಜದಲ್ಲಿ ಕೆಲರು . . . ಅಬ್ಬೊದಿವಳ್ (ಪಾಂ. ೬-೨೯). **ಮಜ್ಜನಂಬುಗಿಸು :** ನಾಗಕನ್ನೆಯರಂ ತಾನಂ ಮನಂಬುಗಿಸುವಂತೆ ಮಜ್ಜನಂಬುಗಿಸು . . . ಗುಣಾರ್ಥವನಂ ಮರುಳ್ಳಿದಳ್ (ಕಂ. ೨೯. ೪ ೦೩ ೪) : ತುತಮ್ಮ ಮಗಿಲ್ಲದಿಂ ಮಜ್ಜನಂಬುಗಿಸು (ಪಾಂ. ೦೩-೨೩ ೪) : ಮಗವಗಿಸಂತೆ ಪರಿಮಳದ ಪನ್ನೀರಿಸಂ ಮಜ್ಜನಂಬುಗಿಸು (ಪಾಂ. ೩೬-೪). [ಮಜ್ಜನಬೊಗು + - ಇನ್ಯು]

ಮಜ್ಜನಬೊಗು, ಮಜ್ಜನಂಬುಗು (ಕ್ರಿ). ಸ್ನಾನಮಾಡು : ವಿಾಹಯ : ಪ್ರಭುವತೀಮಹಾದೇವಿ ಮಜ್ಜನಬೊಗಕ್ಕು ದಿವ್ಯವಸ್ತ್ರಮಾಟುತ್ತ ಮಗುಟ್ಟು ಬಂದು . . . ಇಂತಂದಳ್ (ಪಾಂ. ೨-೦೩೬). **ಮಜ್ಜನಂಬುಗು :** ಸಂಗಂಧತೈಲದಿಂ ಮೆಯ್ಯವ್ಯಂನಂಗಿಯ್ಯ ಮಜ್ಜನಂಬುಗಲೆಂದಿವನರ ದೊಳ್ (ಕಂ. ೨೯. ೬೬-೦) : ಮಜ್ಜನಂಬುಗದೊಳೊಳೊಡ್ಲಿದಿವರ ವಿದೇಂ (ಕಂ. ೨೯. ೪-೬೬) : ಲಗ್ನಿಕಂ ಬಂದು ಮಜ್ಜನಂಬುಗುವಾಗಳ್ . . . ಸುಂದಯಂ ಪದದಕ್ಕಯ ದೇಹಮೆದ್ದು ರೋಗಿಸುತೀ ಪುನಿ

ದಂ ಮೃದುಕರಾಂಬುಜದಿಂ ನವಗಂಧತೈಲಮಂ (ಪಾಂ. ೨-೦೦೪ ೪).

[ಮಜ್ಜನ + ಬೊಗು]

ಮಜ್ಜನಗೃಹ (ನಾ). ಸ್ನಾನದ ಮನೆ : ನೀರುಮನೆ : ವಸುಧಾರಕಮೇವ ಕೋಷ್ಠಾಂಗಾರಮಂ ಜೀಮೂತಮೇವ ಮಜ್ಜನಗೃಹಮಂ . . . ಎಬ್ಬತ್ತಿ ಜ್ಯೋತಿಸರ ದುರ್ಗಾಬಿಳಿಗಳು ಪದಿನೆನ್ನಾಸ್ತಿಯೆ ಜ್ಯೋರಾಜರಮಾತ್ತೀಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪರಜ್ಞೇವಮಾಗಿ (೨೦೩. ೦೩-೩ ೪). [ಸಂ.]

ಮಜ್ಜನಗಿಯ್ಯ 'ಮಜ್ಜನಂಗಿಯ್ಯ' ನೋ.

ಮಜ್ಜನಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). = ಮಜ್ಜನಂಗಿಯ್ಯ : ನೆರೆದಮರ ದಾದಿ ಯರು ಬೆನ್ನನೆ ಮರು ಪಾವತ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಪರಮನು ಮಜ್ಜನಗೊಳಿಸುವರು ಸಜ್ಜೆಗೊಳಿಸುವರು (ಪಾಂ. ೩೬-೦೦೩).

[ಮಜ್ಜನ + ಕೊಳಿಸು + - ಇನ್ಯು]

ಮಜ್ಜನದಲ (ನಾ). ೦. ಸ್ನಾನಮಾಡುವ ನೀರು : ವಿಾಹದ ಜಲ : ಮಜ್ಜನದೀತಂ ಸುರಗಿರಿಮಜ್ಜನಜಲಮೃತಜಲಧಿಜಲವಮರೇಂದ್ರಂ ಮಜ್ಜನಮೃತಮನೆ ಜನಮಜ್ಜನಮುಮೆಯ ಬೆಡಗನೇವ್ಯಪ್ರದೊ (೨೦೩. ೬-೦೦೩). ೨. ಸ್ನಾನಮಾಡಿದ ನೀರು. - ಅರಬ್ಬದಲ : ವಿವಿಧ ಜನಾಶ್ರಯಗಳಾಗಿರ ಅದುವದಂ ಕೀಳಿ ಪರಿತಂದವರ ಮಜ್ಜನ ಜಲದ ಕಿಣ್ಣರಿ ಪೊಳಕುತಿರಲು (೨೫೨. ೩೬-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಜ್ಜನಜಲ (ನಾ). ಸ್ನಾನಮಾಡುವಾಗ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಮಣಿ. - ಪೀಠ : ವಿರದ ಯಶ್ವದ್ವಾಧಿಪ್ತಾಪೂರ್ವಮನಿವ ಮಜ್ಜನಜಲಮನಧಿಪ್ತಿಸಿ ದಾಗಳ್ (೨೦೩. ೩-೩೬) : ವಿಳಸನ್ನಜ್ಜನಜಲಮಾಡುದು ಜನಂಗಿಯೊಳಿನಿಂ ಪರ್ವಯಂ ತಳಿದತ್ತು (೨೫೨. ೪-೬೬). [ಸಂ.]

ಮಜ್ಜನಜಾವಿ (ನಾ). ಸ್ನಾನಮಾಡುವ ಜಾವಿ : ವಿಾಹದ ಜಾವಿ : ಮಜ್ಜನಜಾವಿಯೊಳಿಗರ್ ಸರಿಲವಂ ನೀನೆಲೆವುತಿರು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವುದು ದೀವಿಗಲ್ (೨೫೨. ೨೦-೩೬). [ಮಜ್ಜನ + ಜಾವಿ]

ಮಜ್ಜನವಡಿಸು (ಕ್ರಿ). = ಮಜ್ಜನಂಗಿಯ್ಯ : ಮಜ್ಜನವಡಿಸಿ ಸುಮಾರ್ ಶಾರ್ವದೊಳುತು ಸೆತ್ತಿಗೆ ತಂದರು ಬಿರುವ (ಪಾಂ. ೦೩-೩೦). [ಮಜ್ಜನ + ವಡಿಸು]

ಮಜ್ಜನವಳೆ. ಮಜ್ಜನವಳೆ ಮಜ್ಜನವಳೆ (ನಾ). ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸುವವನು : "ಮಜ್ಜನವಳೆನೆಂದು ಮಜ್ಜನಂಬುಗಿಸುವಾತಂ" (ಪಾಂ. ೩೦-೩೯) : ಇಂದ್ರನೆ ಮಜ್ಜನವಳೆನಾಗಿ ಕ್ಷೀರಾಂಧೋರಾಶಿಯ ಜಲವೇ ನೀರಾಗ . . . ಜನ್ಮಾಧಿಪತಿ ಮಹಾಕಲ್ಯಾಣನುನೆಯ್ದು (ಪಾಂ. ೦೩-೩) : ಸುರರಬಿಲ್ಲರು ನಿರತರಾದ ರೆನೆ ಸುರಗಿರಿಯ ಮಜ್ಜನದ ಪೀಠವು ಸುರವ ಮಜ್ಜನವಳೆನಮೃತಾಂ ಬುಧಿಯ ನೀರೊಳೆಯು (ಪಾಂ. ೩೬-೩೬). **ಮಜ್ಜನವಳೆ :** ಮಜ್ಜನ ಪೀಠಂ ಸುರಗಿರಿ ಮಜ್ಜನಜಲಮೃತಜಲಧಿಜಲವಮರೇಂದ್ರಂ ಮಜ್ಜನ ವಳೆನುಮನೆ ಜನಮಜ್ಜನಮುಮೆಯ ಬೆಡಗನೇವ್ಯಪ್ರದೊ (೨೦೩. ೬ ೦೦೩) : ವೃತ್ತಾರಿ ಬೆತ್ತರದಿಂ ಮಜ್ಜನವಳೆನಾಗಿ ನಿಜವನ್ನಸ್ನಾನ ಕಾರ್ಯಂ ಕರಂ ಪ್ರಿದಾರ್ಶ್ರಯಮಾದುದು (ಪಾಂ. ೦೩-೨೩) : ಮಜ್ಜನ ವಳೆರ ಮಣಿಪದಾಟರ ಜಿಲ್ಲೆಯೆರ ಪೆದ್ದಾಳುಗಳ ಅಪ್ಪರ ಕೇರಿ . . . ಮೆಜ್ಜಿದಿಮದು (ಕಂ. ೨೯. ೪-೦೦೩). **ಮಜ್ಜನವಳೆ :** ಮಜ್ಜನ ವಳೆರ ಮಣಿಪದಾರ . . . ನಿಮಗೀಗಲು ಆ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗೊಂಡಿವೆ (ಪಾಂ. ೦೩-೨೩). [ಮಜ್ಜನ + - ವಳೆ]

ಮಜ್ಜನವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸುವವಳು : ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಪಾಜಾದೇವಿ ಮಣಿ ಪಾಯ ಮಜ್ಜನಜಲಾಂಗಮನಳೇರಿಸಿದಾಗಳ್ . . . ಮಜ್ಜನಂಬುಗಿದ ರಂದಜಾತೈಯರೆ ಮಜ್ಜನವಳ್ಳಿಯಾಗಿ ರಾಗದಿಂ (ಕಂ. ೨೯. ೩೬).

[ಮಜ್ಜನವಳೆ + - ತಿ (< - ಇತ್ತಿ)]

ಮಜ್ಜನವಳ್ಳೆ 'ಮಜ್ಜನವಳೆ' ನೋ.

ಮಜ್ಜಿಮವಾರಿ (ನಾ). = ಮಜ್ಜಿಮವಾರಿ : ನನ್ನ ಪದಾಂಬುಜೇ ನಿನಗೆ ಮಜ್ಜಿಮವಾರಿ ತವಪ್ರಸಾದ ದಿವ್ಯಾನ್ನಮ ಭೋಜನಾನ್ನಮಿದು ತಥ್ಯಂ (ಅಶ್. ೧೦). [ಸಂ.]

ಮಜ್ಜಿಮವಾಳ 'ಮಜ್ಜಿಮವಳ' ನೋ.

ಮಜ್ಜಿಮವಾಲೆ (ನಾ). = ಮಜ್ಜಿಮಗೃಹ : ಸೊಗಯುವ ನಾಟ್ಯಶಾಲೆಗೆ ವಿರಾಜವ ಮಜ್ಜಿಮವಾಲೆಗೆ . . . ಮಾಯಾದೃಶ್ಯವಿಚಿತ್ರರೋಭಯಂ (ಅಶ್. ೨-೧೫) ; ದ್ರುಪದನು ಬಳಿಕ ಮಜ್ಜಿಮವಾಲೆಗಾಯತಮಾದ ಹೇರದನು (ಕಂಠ. ೨೨-೨೪). [ಸಂ. ಮಜ್ಜಿಮವಾಲಾ]

ಮಜ್ಜಿಮವಾಲೆ (ನಾ). = ಮಜ್ಜಿಮಗೃಹ : ಬಾಲೆಯ ಕೈರಾಗೊಳು ವಾಣಿ ಮಜ್ಜಿಮವಾಲೆಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕೆಯಲಿ (ಕಂಠ. ೨೦-೨). [ಸಂ. ಮಜ್ಜಿಮವಾಲಾ]

ಮಜ್ಜಿಮನಲು (ನಾ). ಬಯಲುಭೂಮಿ (?) : ಕಂಪಾಲಗೊಡಿಯ ಹತ್ತಿ ಏಳುಗ ಭೂಮಿಯ ಮಜ್ಜಿಮನಲು ಶ್ವೇತವಸ್ತುವದಕ್ಕೆ ಈಗೊಂದು ಪ್ರತಿವರ್ತನೆಯೂ ಭಟ್ಟಿಯ ಬವನಾನುಮಾಳಿಗೆ ಚಕ್ಷುರವಪತ್ತಿನ ಹರು ಏಳುಗ ಭೂಮಿಯನು ಕಲ್ಲ ನಡುಕೊಟ್ಟಿದಾಗಿ (ಅಶ್. viii. ೨೪೫. ೧೩-೪ : 1447). 'ಮಜ್ಜಿಮ' ಪರಾ. [?]

ಮಜ್ಜಿಮಸಾರ (ನಾ). ೧. ದೇಹದ ಮೂಲಪತ್ತ್ಯ : ಅಸ್ತಿ ಸಾರ. ೨. ಮರದ ತಿರುಳು ; ಕುಟ್ಟು. ೩. ಸುಗಂಧವುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಿವ್ಯೋಪಸ್ಥದ ಬೀಜ. ೪. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ೫. ವಸ್ತು. ೬. ತೂಕ. ೭. ವೀರ್ಯ. ೮. ನಿಷ್ಠೆ. ೯. ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ. ೧೦. ಅಕಾಶ. ೧೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ ; ವಾತ. ೧೨. ದುಃಖ. ೧೩. ನಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಿತಿ : "ಕ್ಷೇಪಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಲಿ ತೀರದೇಯಲ್ಲಿ ಅಳಾಕದಲಿ ಶುಕ್ಲದಲಿ ಭವದಲ್ಲಿ ಪೂಯನಲಿ ಆ ಸೂರಯಲ್ಲಿ ಮಜ್ಜಿಮಸಾರ ಮೊಗುರ್ಕಾ" (ಕಂಠ. ೧೪-೨೩) ; "ಕ್ಷೇತನವಷ್ಟು ಪದೇಂದ್ರಿಯಂ ದ್ರವಿಗಸಾರಂ ಸೂರಯಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಮಸಾರಂ ನಿಷ್ಠೆಯತೀವಪ್ಪಮಿವ ಮಜ್ಜಿಮಸಾರಮಕ್ಕಂ" (ಅಶ್. ೧೨೩). [ಸಂ.]

ಮಜ್ಜಿಗಿ (ನಾ). ೧. ಮೊಸರನ್ನು ಕಡೆದು ಬೆಳ್ಳೆ ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವ ದ್ರವ ; ಅಳಿ : "ದಧಿಮಂ(ಕ)ಥೇ, ಮಸ್ತು - ಈ ೨ ಮಜ್ಜಿಗಿ" (ಕಂಠ. ೩೩-೩೪) ; ಇಂತಿಂದು ರುಚಿವ್ಯರ್ಥ ಪಾನಮಿದು ಮಜ್ಜಿಗಿ ತಾನಿದು ಬಿಂಬಿದಯನುತುಂ ತಂದಿಂಬಿ ತಂದೆಜಿದರಬಲೆಯರ್ ಸಿರ್ವಗಂ (ಸುಖಾ. ೧೦-೨೦) ; ಧಾಗ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದಾರಮ್ಮ . . . ಸ್ವಾಸ್ತ ಸಾಧು ಪೂಜಯ ವೇಳೆಗೆ ಮಜ್ಜಿಗಿಯೊಳಗನ ಬೆಳ್ಳೆಯಂತೆ (ಅಶ್. ೧-೨೦೦-೦) ; ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಚ್ಚಿನ ಜನರು ಮೊಸರು ಮತ್ತು ಮಜ್ಜಿಗಿಯನ್ನು ಅನ್ನದೊಡನೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವರು (ಅಶ್. ೪೪). ೨. ಮಜ್ಜಿಗಿಯ ವಾಸನೆಯಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸ್ವಾ : "ಕಳೇಯಕಂ- ಪುರದಲಿವ, ರಕ್ತಚಿದನ, ಮಜ್ಜಿಗಿ" (ಅಶ್. ೨೦). 'ಮಜ್ಜಿಗಿಗಡ್ಡೆ' ಪರಾ.

ಮಜ್ಜಿಗಿಪದ್ಯ = ತರಕಾರಿಯನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಮಸಾಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಜ್ಜಿಗಿ ಅಥವಾ ಮೊಸರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೇಲೋಗರ : ಮಜ್ಜಿಗಿಪದ್ಯ, ತೊಗರಿಯ ಕಟ್ಟು . . . ಇವು ಅತಿಪಾರದಲ್ಲಿ ಹಿತ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧. ೨೦೦). ಮಜ್ಜಿಗಿಹುಳಿ = ಮಜ್ಜಿಗಿ ಪಳೆದ್ದು ; ಮಜ್ಜಿಮಹುಳಿ ಮಜ್ಜಿಗಿಹುಳಿಯನ್ನು ಕುದಿಯಲು ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟಿದ್ದರು (ಅಶ್. ೧೪೦-೦೪೦).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಜ್ಜಿಕ್ಕಿ ; ತಿಲು. ಮಜ್ಜಿಗಿ]

ಮಜ್ಜಿಗಿಗಡ್ಡೆ. ಮಜ್ಜಿಗಿಗಡ್ಡೆ (ನಾ). (ಮಜ್ಜಿಗಿಯ ವಾಸನೆಯಿರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಡ್ಡೆ : "ಕತಮೂಲಿ . . . ಅಪೇರಾ-೧೦ ಅಪ್ಪಿ

ಪಿಷ್ಟರವ ಹೆಸರುಗಳು. ಅಂದರೆ ಅಸದಿಯನ್ನುವರು, ಅಪಾಡೀವೇರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮಜ್ಜಿಗಿಗಡ್ಡೆ, ಅಜ್ಜಿಗಡ್ಡೆ" (ಸಾ. ೧೩. ೧೩೫). ಮಜ್ಜಿಗಿಗಡ್ಡೆ : ಕಳ್ಳೆಗಡಲೆ, ಬೋಳೆಗಡಲೆ . . . ಮಜ್ಜಿಗಿಗಡ್ಡೆ, ಅಳಲಿಕಾಯ . . . ಎಲುವವ ಸಂದಿವೇರು ಇವಂ ಸಮಾಂಶ ಕಪಾಯದಿಕ್ಕಿ ಸೇವಿಸಲು ತೃಗ್ಗತ ಜ್ವರ ಗುಣಮಕ್ಕಂ (ಅಶ್. ೧೦೩). [ಮಜ್ಜಿಗಿ + ಗಡ್ಡೆ]

ಮಜ್ಜಿಗಿಗಡ್ಡೆ 'ಮಜ್ಜಿಗಿಗಡ್ಡೆ' ನೋ.

ಮಜ್ಜಿಗಿಹುಲ್ಲು (ನಾ). (ಮಜ್ಜಿಗಿಯ ವಾಸನೆಯಿರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : ಹೊನ್ನಗನೇವರು, ಮಜ್ಜಿಗಿಹುಲ್ಲಿನ ಬೇರು (ಪಾಯಬೇರು) . . . ಸಕ್ಕರೆ ಇಷ್ಟನ್ನು ಅರೆದು ಕಲಿಸಿ ಕೊಡಲು ಆ ತಕ್ಷಣವೇ ಮೂತ್ರ ಬಿಡುವುದು (ಅಶ್. ೧೪೪) ; ಈ ಹುಲ್ಲುಜಾತಿಗೆ . . . 'ಮಜ್ಜಿಗಿಹುಲ್ಲು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಪುರಾ. ೨೫೫). [ಮಜ್ಜಿಗಿ + ಹುಲ್ಲು (< ಪುರಾ)]

ಮಜ್ಜಿ (ನಾ). ೧. = ಮಜ್ಜಿ ೧ : ಮಸಾಂಶ ಕಟ್ಟಿನಂ ನರಕಪಾಲದ ಛಾಂಜಮನ್ನಿಟ್ಟು ಮಜ್ಜಿಯ ರಸವಸರಾಗಿ ಕೀರಿಗನ ಹೆಂಡತಿ ತಾಂ ಹೊಳ ಸುತ್ತ ಮೂಳೆಯೊಳಿ . . . ಮುಜ್ಜಿದರ್ (ಕರ್ತಾ. ೧೦-೧೦೦ ೧೩೪೪) ; ತೊರಳಿ ತೊಗಲೆಲು ಮಜ್ಜಿ ಮಾಂಸದ ಹೊರೆಯಲಿ ರೂಘೂತದುಗೊಳಿ ಪಯಾಜವನ್ನಿಟ್ಟಂತೆ ಹೊಳ ಪಯಾದುಮ್ನ ರೂಘೂಮಿ (ಕೂರಾ. ೩-೩-೧೩) ; ನಾವು ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರದಿಂದ ರಕ್ತ ಉಂಟಾಗಿ, ಅದರಿಂದ ಅಸ್ತಿ, ಮಾಂಸ, ಸ್ನಾಯು, ಮೇದ, ಮಜ್ಜಾ ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ಪೂಷಣವಾಗುತ್ತದೆ (ಪುರಾ. ೩-೩೦). ೨. = ಮಜ್ಜಿ ೨ : "ಮಜ್ಜಾ, ಸಾರ - ಈ ೨ ಮರದ ಕಿತ್ತು" (ಕಂಠ. ೨೦-೨೪). [ಸಂ. ಮಜ್ಜಾ]

ಮರಝ (ನಾ). ಕೊಡಾಟದ ಒಂದು ಮಾತು : ಮರಝ ಛಾಪುರ ಜತಮದನಂ ಧವಳಪ್ರಕಾಶಮಂಡಿತದನಂ (ಅಶ್. ೧೦-೩೩) ; ಪೂತು ಮರಝ ದಳಪತಿಯ ಹರಿಬವನಾತದೇ ಕುರುಗೇಟಿ (ಕಂಠ. ೧೩-೪) ; ಛಾಪುರ ಮರಝ ಛಾಪುರ ಛಲಿ ಲೇಸು ಲೇಸು (ಗೋ. ೨೪-೦೩).

ಮರಝಮಾ 'ಮಜಮಾ' ನೋ.

ಮರಝಲೆ (ಅ). ಕೊಡಾಟದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಅವ್ಯಯ : ಅಂಭವೇಯುಮದೋ ಮಹಾದೇವನಿಗೆ ನೊಕದು ಪೂತು ಮರಝಲೆಯ ಭಂಗವೇ ನೀನನುತ ಮೂದಲಿದನು ಕಲಿಘೇಮ (ಕಂಠ. ೨-೧೩) ; ಮೊತ್ತರಾವದೋಳಿ ಕಾರಾಳೊಕ್ಕಲಿ ಬರೆ ಕಂಡು ಮರಝಲೆ ಚುಕ್ಕಿಗಳಿದಾ ಯನುತ ಮೂಯ್ದುರು ಬೆಸಿ ಮುಖಳುರ (ಅಶ್. ೪-೨೪).

ಮರಝಾ 'ಮಜಾ' ನೋ.

ಮಜಿ, ಮಜ್ಜಿ (ನಾ). ೧. ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಗುರು ಮುಂತಾದವರ ವಾಸ ಸ್ಥಾನ ; ಆಶ್ರಮ ; ಮಠ : ಮೆಗ್ಗಡೆ ವೇಲೆಯಮಂ ಬಾವಿಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮುಖಮಂ ಮಾಡಿಸಿದಂ (ಅಶ್. viii. ೩೦೦. ೭೦-೪ : ೧೩) ; ಕರಾಣದೊಳ ತುಂಬೇಶ್ವರಮುಂ ಮುಖಮುಂ ದೀಪಮಾಲೆಯುಂ . . . ಮಾಡಿಸಿ (ಸಾ. ೩೩ - 1. ೧೦೩-೦೩ : ೩೪೦) ; ಮುಖದ ಬೆಕ್ಕಿನಂತೊಳಗೊಡ್ಡಿಯಾದಿ (ಕರ್ತಾ. ೧-೧೩೪). ೨. ಪಾಠಶಾಲೆ : ನೀಂ ಬಿಡ್ಡುಗಲ್ಲ ನಾಂಬಿನ ಮುಖಮನೇಕದ ? (ಸಾ. ೩೩. ೨೨-೩೦). ಮಜ್ಜಿ : ೧. "ಮಠ (ಮಜಿ)- ಮಠ = ಗುರುವಿನ ಮಠ, ಪಾಠಶಾಲೆ" (ಅಶ್. ೩೩. ೩೩) ; ಸರ್ವರ ಕೇರಿಯಂತೆ ಚಿಂಬಂಬವ ಮಡದಿವೆವದಂ ತೇರನಿಸಂ ಬಾನಂತೆ ವಿನಾಸ್ತಂ ತಳಿದುಂ ಮುನ್ನೀರನಿಸಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦) ; ಕರಾರಕ್ಕಿ ಡಕಾರಂ . . . ಮಠ -- ಮಠ (ಕಂಠ. ೨೩ ಕೃಷ್ಣಾ). [< ಸಂ. ಮಠ]

ಮುಟಂಬ 'ಮಡಂಬ' ನೋ.

ಮುಟಕಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ (?) : ಮುಖಲಾಧರ ಯಾರತಿಯ ಸಿಂಬಲಿಗೊಡಿದು ಮುಟಕಳೆದು ಪೂ . . . ಕಾಯ್ತು

ಬೋದಲೆಯು ಕೌಪ್ಪ ನಿರ್ವಾಣಾ ಕಾಶಾಂಬರ (ಗುಣಾಂ. ೨-೩೩); ಕಾವಿ ಕಾಶಾಂಬರವು ಕಂತ ಜಾಡಿಯು ಬೋದಲೆ ತೀವಿ ಮೈಯೊಳು ಭೂತ ದೇವಗಣ ನಡೆಯ (ಪಂ. ೧೩೬-೩). ಬೋದಲೆ: ತಳೆದ ಒಪು ಬೋದಿಯ ಕಬ್ಬು ಬದ ಕೈದಿಯ ನೆತ್ತಿಯ ಜಡೆಯ ಬೋದಲೆಯ ವಡಮರೆತ್ತ ಪುನಮಯಾಸವತ್ತ ನೋಡು (ಪುಣ್ಯ. ೭-೩೭).

[೪-ಮಠಾ. ಬೋಜಡ. ಬೋದಡ]

ಬೋದಿಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಸೂತನಂಬವಂ ಕಂಡು . . . ಬೋದಿಲ್ಲೆಗೆ ಪಾಯ್ತು ನೀರೊಳಾ ಬಾಳನನಾದಮಾದರದ ಕಂಡೊಸದಂ ನಿಧಿಗಂಡನಂತಪ್ಪೋಲಾ (ಕಂಠಾ. ೧-೯೭); ಎಳೆ ಬೋದಿಲ್ಲೆನೆ ಬಿಟ್ಟು ತು (ಕಂಠಾ. ೧೦-೭೦).

ಬೋನಗಾರಿ ಬೋನಂಗಾರಿ ನೋ.

ಬೋಪ್ಪ ಬಪ್ಪ ನೋ.

ಬೋಪ್ಪಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ: ಸಂಕರದಾಸುಂ ಕೊಟ್ಟಿದಾಳಿಗ ಸುಂಕದ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಬೋಪ್ಪಡೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸಂಕ ಅಪದಾಯು . . . ಧಾರಾಪಾರ್ವಕ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟರು (೧೪. V(೩). ಪುಣ್ಯ. ೨೦೩-೦೪; ೧೧೭೩).

[?]

ಬೋಪ್ಪಯ (ನಾ). ತಂದೆ: ವನಕ: ಬೋಪ್ಪಯ, ಮುಚ್ಚು ಎರೆ ನನಗೆ ನಿಮ್ಮಾತ್ಮಮಂ ಸುಡುತ್ತಿರ್ಪಳು ಬೇಗಿಯಂ (ಪುಣ್ಯ. ೧೩-೧೩).

[ಬೋಪ್ಪ (<ಬಪ್ಪ) + ಆಪ್ತ (<ಆಪ್ತ)]

ಬೋಪ್ಪಿ (ನಾ). (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೂದ್ರವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ) ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯ ಆರಾಧಕ: (೪). [೪-ಮಠಾ. ಭೋಪೀ, ಭೋಪ್ಪಾ]

ಬೋಪ್ಪಿಬೋಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಬೋಪ್ಪಿಬೋಯಸ್ಸ ಕಾಶ್ಯಾ(ಶ್ಯ)ಪಗೋಶ್ರ ಕುಮಾರಶರ್ಮಗಾ (೨೪. V 11, ೧೦೪-೦೨; ೧೧೪).

[ಬೋಪ್ಪಿ + ಬೋಯ]

ಬೋಬ್ಬರ 'ಬಬ್ಬರ' ನೋ.

ಬೋಬ್ಬರ್ಯ (ನಾ). (ಕರಾ) ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು: ನಿರ್ದಯದಲ್ಲಿ ಬಬ್ಬಗ, ಬೋಬ್ಬರ್ಯ ಬಂದ ಪಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೪); ಆ ಬೋಬ್ಬರ್ಯ ನಿಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತೆ? (ಕಂಠಾ. ೩೩).

[೪-ಮಠಾ. ಬಬ್ಬರ್ಯ]

ಬೋಬ್ಬಾಟ, ಬಬ್ಬಾಟ (ನಾ). ೧. (ಅನಂದ, ಅವೇಶ. ರೋಷ ಮಂಜಾಡುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ) ಕೂಗಾಟ: ಬೇರಾಟ: ಆರಚುವಿಕೆ: ಬೋಬ್ಬಾಟದಾರುವಾ ಬೋಬ್ಬಾಟವೆತಕ್ಕೆ (೧೫೫. ೩೩-೦೩); ನಿಜವಾಡಿಯ ಬೋಬ್ಬಾಟ . . . ಪ್ರಜಗಕ್ಕೆ ಧಮದ ಬೀಜವುವು (ಕಂಠಾ. ೧೩-೨೦). ೨. ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದ: ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಧ್ವನಿ: ದಿವ್ಯದ ಫಟ್ಟಿನಲಿ ಬೋಬ್ಬಾಟವಾಪ್ಪು ಗರ್ಭಾರ್ಥಿಗಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨-೨೩); ಅಸುರದ ಬೋಬ್ಬಾಟ ಪದಾದುರುಹೇಷಿತಧ್ವನಿ ಕರಿಯ ಪ್ಪಂಪಿತ ಘೋಷ . . . ಅಸುರದಿ ಪವಜಾಸುತ ರಾಮಸುಮಾನಯನು (ಕಂಠಾ. ೩-೨೫). ೩. ಅಬ್ಬರ: ಅರ್ಥಾಟ: ಅಟವಾರಂಧಮದ ಬಹು ಬೋಬ್ಬಾಟವೆತಕ್ಕೆ ಮಿಡುಸುರಿ ವಾದಾಟಿಗ ಮಿಡ್ಡು ಬಳೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩-೧೭); ಭಂಡ ಬೋಬ್ಬಾಟವನು ಬಿಡು ಕೈಕೊಂಡು ನೋಡಿದನುಳದ ಗೋಪರ ತಂಜಿವನು ಬಳಕಾಡುತಿಯ ಮಾಡುವ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೩೨-೦೨); ತಪ್ಪ ಗಂಡವ ಬೋಬ್ಬಾಟ ಕರಣವಾಯುಗೊ ತುಸು ಮಿಡ್ಡುವಾಗಿಯೇ ತೋರಿದಳೇಕು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩). ೪. ಗಡಾಟ: ಗರಿಯಿರಿ: ಗೊಂದಲ: ಅರಮನೆಯಲಾ ಬೋಬ್ಬ ಹಸ್ತಪುರದರೀ ಬೋಬ್ಬಾಟವಿಟ್ಟುಳವರಳುಗಳ ಮಾಡುವುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೩); ಇರಳು ಬೋಬ್ಬಾಟದಲಿ ನಿರ್ದಗಟ್ಟಿ ನೆಲೆಯವರಾನಲಿ ಕೊರೋಡಗಿಟ್ಟ (ಕಂಠಾ. ೩. ೧೨೨). ೫. ತಕರಾರು: ತಗಾದ:

ಮರಾತ: ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಬೋಬ್ಬಾಟಗಳು ಪತ್ರದ್ವಾರದಿಂದ ನೇಮಮಿ ನಡೆ ದಿರುತ್ತವೆ (ಪುಣ್ಯ. ೨೪ ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ). ೬. ಗುಬ್ಬು: ಪುಕಾರು: ನಿ: ಆದು ಮಾತುತೀ ಇದು ಮಾತುತೀ ಅಂತ ಲೂರಲ್ಯಾ ಬೋಬ್ಬಾಟ ಅಗ್ಗಿಪ್ಪಾ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೦); ರಾಜಪ್ಪ ನಿನ್ನ ಕೈಬಿಡಿದು ಕೇಳಿದಾ ಅನ್ನೂದರ ಬೋಬ್ಬಾಟ ಮಾಡಿದವ ಶ್ಯಾಮರಾಯ (ನೀಡಕ. ೨೧, ೧೦೬). ಬಬ್ಬಾಟ: ೬. ಸ್ವಲ್ಪದರ ಮಾತು, ಯಾತಕ್ಕ ಬಬ್ಬಾಟ ಮಾಡೋದು (ಕಂಠಾ. ೩೪); ಈಗ ಇಲ್ಲದ ಬಬ್ಬಾಟ ಮಾಡೂ ಪುಗಿಲ್ಲ. ಹಾರಿದುರೂ ಹೇಳದ ಸುಮಾಳ ಇರೂದ ಪಾಡ (ಗ್ರಾಮಾ. ೪೩).

[ಬೋಪ್ಪಿ + ಆಟ/ತುಳು. ತುಳು. ಬೋಬ್ಬಾಟ]

ಬೋಬ್ಬಿ ಬೋಪ್ಪಿ ನೋ.

ಬೋಬ್ಬಿಕ್ಕು, ಬೋಪ್ಪಿಯಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕೂಗು: ಅರಚು: ಲುಘುಸುತ ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳ ತೆಕ್ಕಿಯೊಳು ಕೋಗಾನಿರಿ ಕಂಡು ಶಬ್ದಿಯರು ಬೋಬ್ಬಿಕ್ಕು ಮಗುಳ್ಳಾ ಲಿದರು (ಕಂಠಾ. ೨-೨೪). ೨. ಗರ್ಜೆಸು: ಅಬ್ಬರಿಸು: ರಕ್ಕಸಿಯ ಕೊಂದತುಳವರುಷದ ಪರವಯ್ಯಾಟ ಬೋಬ್ಬಿಕ್ಕು ಬಾಪ್ಪಕ್ಕು ಪುಟನೆಗದಂಪರಿಸ್ತರೆ . . . ಪಾಪಾಪು (ಕಂಠಾ. ೩-೧-೨೪); ಶಿವ ನೀನಾದ ಕಂಠಾದಿಂದ ಬಂದಾಪವದೊಳು ಬೋಬ್ಬಿಕ್ಕುಬುದು (ಕಂಠಾ. ೨೪-೨೩). ಬೋಬ್ಬಿಯಿಕ್ಕು: ೧. ತಬ್ಬಿಯಾಗದ ತಕ್ಕಂಕೋಳ್ಳದೆ ಬೋಬ್ಬಿಯಿಕ್ಕದೆ ಜೋಕೆಯುಪು ಬಬ್ಬಿರಿಬ್ಬರು ಮೂವರೊಂದೊಂದು ಕಲೆಯ ಮೈಯುಬ್ಬಾಪುಳು ಕೇಳಿದರು (ಕಂಠಾ. ೧-೩೦). [ಬೋಪ್ಪಿ + ಇಕ್ಕು]

ಬೋಬ್ಬಿದು (ಕ್ರಿ). ಬಹಳ ಶಬ್ದಮಾಡಿಸು: ಮೂಗಿನಲಿ ಹಲವು ಕುಣಾ ಕೋಗಗಳ ಹೊಗುಪುವುದರಿಂದ ಹಬ್ಬಿಗಳನು ಕವಿಗಳ ಬಳಿಯ ಬೋಬ್ಬಿದಿ ಸುವುದು (ಕಂಠಾ. ೩-೨೩-೨೩). [ಬೋಪ್ಪಿ + - ಇಕ್ಕು]

ಬೋಬ್ಬಿದು, ಬೊಂಬಿದು, ಬೊಬ್ಬಿಯಿದು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಅನಂದ, ರೋಷ, ಅವೇಶ ವ್ಯಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ಕೂಗು: ಅರಚು: ಫಿಲ್ಲಪುಕರಮಾಟ ಕೂರ್ಣಾಯ್ಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟು (ನೀ. ೧-೧೦೦); ಸೈನ್ಯಂ ನಡೆಯಲ್ ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟು ಕೋಲಂ ತುಡುಕೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೦); ಬೀಳುಬೀಳುವುನ್ನು ದಿವ ವಧೆ ಬಾಳೀವುದೆ ನಿನ್ನ ನೆನುತುಬ್ಬಾಳುತವದಲಿ ಪಾರ್ಥ ಬೋಬ್ಬಿದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨-೧೦). ೨. ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೇಳು: ಧ್ವನಿಮಾಡಿ ಹೇಳು: ಉದ್ಘೋಷಿಸು: ಬೇಡಿ ಕರಣವಾಯನುತುಂ ಕೂಡೆ ಬೋಬ್ಬಿದುತಾರು ಪಾಣತಿಗೂಡಿ ತಾರ್ತಿಸುತುಂ . . . ತಾಂವವನುಗಾಡುವನು (ಕಂಠಾ. ೧೩-೨೦); ಶ್ರೀ ರುದ್ರವೇದ ಬೋಬ್ಬಿಡುತ್ತಿದೆ (ಗಂಠಾ. ೨೪೩-೧); ಕಟ್ಟಿಗೆ ಗಾಜರನೇಕಪುಗ್ಗಡೆ ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟುದು ರಾಯನೇಳ್ಳಿಯಲಿ (ಕಂಠಾ. ೨೦-೨೪). ೩. ಅಕ್ರಂದನ ಮಾಡು: ಬೊರೆಯಿಡು: ಬುದ್ಧಿಗ ರಾಹು ಕಡ್ಡ ಬಂದಲ್ಲಿ ಅಂಬುರಿ ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟಿತ್ತೆ (ಕಂಠಾ. ೨೩); ಪದ್ಮ ಕಾಗಿಯ ಮನೆಗೆ ಪಾಣಸದ್ದಿದೋ ಗವಮತ ಬೋಬ್ಬಿಡುತಿಮ್ಮದರಿಬಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೨-೧೩). ಬಾರೆಯರುಗಳು ಬೋಬ್ಬಿಡಲು ಗೋಪುರದಗ್ಗಲಾಯ ರೋದನ ಗೇಳಿ ರೇಬೊಣಪ ಕೊಲ್ಲು ದಿಲ್ಲೆಂದು ದುಖಿದ ಹೀಗೆ ಮಾತುಟ್ಟದನು (ಕಂಠಾ. ೩೩-೩೩). ೪. ಅಧಿಕವಾಗಿ ಧ್ವನಿಮಾಡು, ಶಬ್ದ ಮಾಡು: ಘಟಪದೋಳಿಗುರ್ಬಂ ಬೋಬ್ಬಿಡುವುದುಗೆ ಗಿಡ್ಡ ಸಪ್ಪನೆಗೆ ಸೊಗ ಯುಗುಗುಂ (ಗಂಠಾ. ೩-೨೪); ಕಾಡಿಕೂದಿದು ಬೋಬ್ಬಿಟ್ಟಾಡುತಿರ್ದವು ಸಂಪ್ರ ಪಂದ್ಯಕಿಮಲಿ ಹೆಕೋರಿಗಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩-೦೪). ಬೋಬ್ಬಿದು: ೪. ಶಂಬುಗಳ ಬೋಬ್ಬಿದಲ್ . . . ನಡೆದಂ ಮರುಳುಗಿದ್ದಾಂತ ಮೃದ್ವಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೧-೪). ಬೋಬ್ಬಿಯಿದು: ೧. ವಾದವನು ತನ್ನ ಪನರನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬೋಬ್ಬಿಯಿದುವಂತೆ ಹೇಳಿದನು (ಕಂಠಾ. ೩೪).

[ಬೋಪ್ಪಿ + ಇಕ್ಕು]

ಬೋಬ್ಬರಿ 'ಬೋಬ್ಬಿ' ನೋ.

ಬೊಬ್ಬರಿ (ನಾ). ಸ್ವೀಯರು ಕಾಲಿನ ಹೆಜ್ಜೆ ರಳದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ: ಮುಖದ ಗೆಜ್ಜೆಗಳೂ ಕೂಡಿದ ವೀರಮುದ್ರಿಕೆ ಕೂಡಿದ್ದ ಬೊಬ್ಬರಿಗಳನ್ನು (೨೫೦೭. ೨೦೨-೩).

[— ತೆಲಿ: ಬೊಬ್ಬರಿ]

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ. ಬೊಬ್ಬರಿ (ಶ್ರೀ). ೧. (ಅನಂದ. ರೋಷ. ಆಮೇಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳಿಂದ) ಕೂಗು; ಆರಚು: ತಾನೇಂ ಓಡಿಂಭೆಯಾಂ . . . ಕೆನ್ನೆತ್ತ ರೋಷವರ್‌ರೊವರ್‌ರಂ ತ್ಯಾಳಾದಂ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದಂ . . . ಆದುವಾಗ್ (೨೦೨೫. ೦೨-೦೩೪ ೩); ಬೇಡವೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದಾದಿದು (೨೦೨೫. ೨-೦೦೪); ಆಯೆನುತ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದು ವಿಪ್ರನಾಡು ಕುಣಿದುಡು : . . . ಪದಾಪದರಿ (೨೦೨೫. ೦೩-೦೪). ೨. ಬೊಬ್ಬೆ ದ್ವನಿ ಮಾಡು: ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ದ್ವನಿ ಮಾಡು; ಉದ್ದೋಷಿಸು: "ಬೊಬ್ಬಿಣಿ (ಬೊಬ್ಬಿ + ಇಣಿ) - ಮಹಾರಣಿ" (೨೦೨೫); ಸೂಳೆಮಾ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದವರನುಸಾಳೆಯುವದಿ ಗಳ ಹೆಡತಲೆ ೩೪ ಸಿಡಿಲೆಳೆಗಿಬುಲೆದವ್ವ ವಿದಿವನಾದ್ವರವ (೨೦೨೫. ೦-೪೪); ಬೊಬ್ಬಿಣಿದು ಕಿರ್‌ಗಿಡಿಂಭೆಯಾಂ ಜಗದೊಳು ವಿಡುಯಿ ತ್ತಿಕೆಂದ್ರನಾ (೨೪. ೫. ೩೪೩. ೩-೩; ೪); ನಿಮ್ಮನುಗಳು ಬೇರವ ನಾಗಿ ಲೆಯಲಿ ನಿಂದಂ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದ್ವನಕರವರ (೨೦೨೫. ೦೩-೩೩). ೩. ಆಶ್ರಿಂದನಮಾಡು: ಮೊರೆಯಿಡು: ಬೊಬ್ಬಿಣಿನಮಾತಿಹವ ನೊರ್ವ ಛುನಿಂಭೆಯಾಂ (೨೦೨೫. ೩-೩೦); ರಥ ಓಡಿವತಂದಿನಂತೊರ್ವ ಗುವನೊ ಸುಕುಮಾರ ತಾನೆನುತ ವಡೆ ಬಿಡದ ಬೊಬ್ಬಿಣಿದು (೨೦೨೫. ೩-೩೩). ಬೊಬ್ಬರಿ: ೧. ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚಿದವನು ಚಿತ್ರಕಾರ, ಬೊಬ್ಬರಿದವ ಗೆವಾಯಿ. ಕಾಗದ ಚಿತ್ರ ಮಾಡಿದವ ಓವಿ ಎಂಬ ದ್ವಿಪದ್ಯೋ? (೨೦೨೫. ೩೩); "ಇದೆಯ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಗಂಡಸುತನ?" ಎಂದು ಬಲವಾಗಿ ಬೊಬ್ಬರಿದು ಕೇಳಿದಳು (೨೦೨೫. ೦೦೪). ೨. ಕಬ್ಬಿಲರು ಕಬ್ಬಿಗರು ತಾನೆನುತಬ್ಬರಾ ಬೊಬ್ಬರಿಯ ಕಬ್ಬಿವಾದುದು? (೨೦೨೫. ೦೩-೩೪).

[ಬೊಬ್ಬೆ + ಇಣಿ]

ಬೊಬ್ಬಿಣಿತ (ನಾ). ಅರ್ಥ: ಅರ್ಥ: ಗರ್ವನ: ಇಣಿತ ಮುನ್ನೆಪೊ ಸುಛುರಿಗೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿತ ಮುನ್ನೆಪೊ (೨೦೨೫. ೦೦-೪೩); ಬಲು ಬೊಬ್ಬಿಣಿತ ಕಮರನ್ನ ದ್ವಯ ಕಾಲನ ಮುಜೆಯಾ ಫೊಕ್ಕುಡು ಬೊಬ್ಬಿಣಿತವೆಂದು ನಿನ್ನ ರ್ಯಸರ (೨೦೨೫. ೩-೩೦). [ಬೊಬ್ಬಿಣಿ + —ತ]

ಬೊಬ್ಬರಿ 'ಬುಬ್ಬರಿ' ನೋ.

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ 'ಬುಬ್ಬರಿ' ನೋ.

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ (ನಾ). ೧. (ನೀರಿನ) ಗುಳ್ಳೆ; ಬುಬ್ಬಿದ: ಇವರು ಗಳೊಂದಾಗಿ ಒಡಿಯ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯನೊಡೆವಂತೆ ಕೊಂದರು ಹಲವು ಮದ್ದರನು (೨೦೨೫. ೩೩. ೪-೦೪); ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯ ಬೇಗನೊರಗಿಲೊ ಬ್ಬರಿನೊಬ್ಬಿಣಿಯನೊಪ್ಪರಿಸುತಾರವನಗೊಬ್ಬನರಿ ವಾದವೆ: ಹಾಲ್ವಡ ಲೆಸದಾದಿದಿನೆ (೨೦೨೫. ೦-೪-೪೩); ನೀರ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯಂತೆ ತೋಜುವ ದೇಹದ ಸ್ವರವಣಿಯಾದರೆ ಸುಖವುಜ್ಜಾದವ ದಾಯಾಪದ (೨೦೨೫. ೪೦೩). ೨. (ಗರ್ಭಾರಯುದ್ಧರಾವ) ಐದನೆಯ ದಿವಸದ ಗರ್ಭಾಪಂಡ: ಪ್ರಥಮದಿನ ಕಲರಮೂರು ಪದವನವ್ವದಾದಿನಕಿ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯನೊಪ್ಪರಿಸುತಾರವನು ಜನನಾರ್ಥದ ಮೊನವೊಲೆಯೆಂದು ಪದ (೨೦೨೫. ೪-೪೩).

[<ನೊ. ಬುಬ್ಬಿದ./ಪ್ರಾ. ಬುಬ್ಬಿಣಿ./ತೆಲಿ: ಬೊಬ್ಬಿಣಿ]

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ 'ಬೊಂಬಿಣಿ' ನೋ.

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ (ನಾ). ೧. = ಬೊಬ್ಬಿಣಿ: ೧; ಮೇಗುವ ತರಣನೊರಮಾ ತರಣಿಣಿ ನಮತೇಣದೊಂತೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಗಳಂತೆ ತೋಜುವುದು (೨೦೨೫. ೩-೪೩); ತನುಪೊಡೆ ನಿಲ್ಲದು ಜವ್ವನಮಾಪೊಡೆ ನೀರ ಬೊಬ್ಬಿಣಿ

(೨೦೨೫. ೩-೪೩); ನೀರ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಗೆ ಕುರ್ವನದ ಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟು ಸುರಕ್ಷಿತವ ಮಾಡುವ ಪರವ ಮೋಡಾ (೨೦೨೫. ೦೩೩). ೨. = ಬೊಬ್ಬಿಣಿ: ೨; ಓಡಮಾಯವಾದ ಪರವನ ವೀರ್ಯ ಸ್ವೀಕರಣದೊಪರಿಸುತಾರ ದಿನಕ್ಕೆ ಕಲರವಮಾಡು ಐದಾದಿನಕ್ಕೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯನೊಪ್ಪರಿಸುತಾರ (೨೦೨೫. ೨೦೩); ಮಹೆಯಾ ರಮ್ಯ ಪಿತ್ತವೀರ್ಯಗಳೊಂದಾಗಿ ಸಾಕಿರವಾದಿಂ ಪ್ರಥಮದಿನದಲ್ಲಿ ಕಲರವಮಾಡು ತಹದೊಳ್ಳಿದುರಾತ್ರಿಗೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯೊಬ್ಬಿಣಿಗೆ (೨೦೨೫. ೨೪-೨೫). [ಬೊಬ್ಬಿಣಿ + —ತ]

ಬೊಬ್ಬಿಣಿ (ಶ್ರೀ). ಗುಳ್ಳೆಯೆಳು: ಬುಬ್ಬಿದವೊಂತೆಗು: ಕೆನ ಉರ್ವಣಿಣಿ ನೊಬೊಬ್ಬಿಣಿಯ ಬುರ್ವಣಿಯೆಂತೆ ವಂದಿದು ಕಂಡು ಮುಸುತುಂ ಬತ್ತಿ (೨೦೨೫. ೦೩-೩೦). [ಬೊಬ್ಬಿಣಿ + —ತ]

ಬೊಬ್ಬೆ (ನಾ). ಸುಡುಪದರಿಂದ ಚರ್ವದ ಮೇಲೆಳುವ ಗುಳ್ಳೆ. ಬೊಬ್ಬೆ: ದೇವದ ಮೇಲೆ ವಳುವ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಗೂ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಗೆ ಅಥವಾ ಸಣ್ಣವಾಗಿ ಇರುವುದುಂಟು (೨೦೨೫. ೩೦); ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ತಿಕೆಗಿಗಾಗಿ ಮೂರು ಅಳಿಲ್ಲ. ಗೋಳಾದಿ ಅತ್ತಮಂವರ ನನ್ನ ಕಾಲ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಗು (೨೦೨೫. ೦೩); ಬೊಬ್ಬೆ ಬಂದಾ ಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾರಂಭಿತು (೨೦೨೫. ೦೪). [ದೇ: ತೆಲಿ. ಬೊಬ್ಬೆ]

ಬೊಬ್ಬೆ (ನಾ). ೧. (ಅನಂದ. ರೋಷ. ಆಮೇಶ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ) ಅರ್ಥ: ಕೂಗಾಡು; ಅರಬುವಿಕೆ: "ಬೊಬ್ಬೆಯೆಂತೆ ಭೂರ್ವಣಿ" (೨೦೨೫. ೩೦); ಬೇಡದ ಬೊಬ್ಬೆಯಿಂದವದಿ ಗೋಳೊಡು (೨೦೨೫. ೩-೩೩); ಕಳವಣಿತರನೇ ಬೊಬ್ಬೆಯೊಳಿಂದದೀ ನಮ್ಮಮು (೨೦೨೫. ೩೦-೪೪); ಇವು ಪೇರವದ ಬೊಬ್ಬೆಯ ಕೇಳು . . . ಮೂವರ ತಂದಿದರ" (೨೦೨೫. ೩೪-೩೫). ೨. ಬೊಬ್ಬೆ ರವ್ವು: ಮಹಾಧ್ವನಿ: "ಕೋಲಾಡಲು, ಕುಲಾ: — ೪. ೨ ಬೊಬ್ಬೆಯ ಹೇರು" (೨೦೨೫. ೪೩); ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಬೊಬ್ಬೆಯು ಕೊನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದೊಡೆ ಕಾವ ಮಿಗುಮಿಗುತು (೨೦೨೫. ೩-೩೪); ಮೆಲುವಾದಿಗಿ ಗೆಗೆ ಹೊದಿದವು ಸರದಾಗಿ ಕೋಗಿಲೆಯೊಡೆದವು . . . ನೇವರದ ಬೊಬ್ಬಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದವು ಹಂಸಗಳು ಕಮಾನನಮ ಕಳದಿಯರ (೨೦೨೫. ೩-೩೦). ೩. ಆಶ್ರಿಂದನ: ಪ್ರಲಾಪ: ಅರಮನೆಯಲಾ ಬೊಬ್ಬೆ ಹುಸುಪದರದ ಬೊಬ್ಬಿಣಿ ವಿಸ್ತಾರವರನುಗಳ ಪಾಡಾವುದು (೨೦೨೫. ೦-೩); 'ಬೊಬ್ಬಿಯಾದುದು ಬಳಿಕ ಸುಮನಸೊಬ್ಬಿಣಿಯ ಬೊಬ್ಬಿಯು ಮುನಿಗಳು ಬ್ಬಿಣಿಯವರು (೨೦೨೫. ೦-೦೦-೪). ೪. ಗುಳ್ಳು: ಪುಕಾರು: ಒಂದು ಬೊಬ್ಬೆ ಪಾಡುವೊರರ ಗಾಂಟು . . . ಕೂಡ ಕಳವಣಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ ಎಂದು ಬೊಬ್ಬೆ ಎದ್ದು (೨೦೨೫. ೩೩. ೪೪೪).

ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯ = ಮುಳ್ಳುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತು. ಮೈಗೆ ಕತ್ತಿ ತಿವಿದುಕೊಂಡು. ಗದ್ದಲವೆಬ್ಬಿಸಿ ಭಿಕ್ಷೆಯೆತ್ತುವ ಕಾಯಕೆ. (೧). ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯ = ಕೂಗಾಡು: ಬೊಬ್ಬಿದಾಗಿ ಅರಬು: ಕಳ. ಅಹಿಂಸೆ ಎಂದು ಬಾದಾಡ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯತಾರ (೨೦೨೫. ೩೩); ಮಹಾಗರು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯತಾರ (೨೦೨೫. ೪೩). ಬೊಬ್ಬೆ ಹೊಡೆ = ಬೊಬ್ಬೆ ಹುಕು: ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸೆಂದು ಬೊಬ್ಬಿಣಿಯೊಡೆದ ಹೊಬ್ಬಿ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದ (೨೦೨೫. ೦೩೪). [ದೇ: ತೆಲಿ. ಬೊಬ್ಬೆ; ತೆಲಿ. ಬೊಬ್ಬೆ]

ಬೊಬ್ಬೆ. ಬೊಬ್ಬಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೊನ್ನೆಮರ: ಕರೊನ್ನೆ: ಮೊನ್ನೆಮೊನ್ನೆ. ಪ್ರಾಮೊನ್ನೆ. ಕೂಡ, ಮೊನ್ನೆ (೨೦೨೫. ೦೩-೪೩). ಬೊಬ್ಬಿ: ಬೊಬ್ಬಿ (ಇಯಾ) — ನೀರಿನ ಆರಕ್ಕೆ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಭೇದವಾದ (೨೦೨೫. ೪೩); ಮಹಾಗರು . . . ಮಹಾಗರು. ಕೂಡ ಬೊಬ್ಬಿ. ದೇವ ದಾರು. ಅಡವಿಗೊಲೆ: (೨೦೨೫. ೩೩).

ಬೊಬ್ಬೆಯ ಹೆಂಡತಿ = ಮೊನ್ನೆಮರದಿಂದ ಮೂಡಿದ ಅಳಿವೆಯವ

ಮಟ್ಟಗೋಲು. ಮಟ್ಟಗೋಲು (ನಾ). ೧. ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಗೋಡೆಯು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಿದೆಯೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಮೇಲಿನ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಸಮಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನವರೆಗೂ ತೂಕವನ್ನು ಇಳಬಿಟ್ಟು ನೋಡುವ ಒಂದು ಸಾಧನ : ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಲು ಮಟ್ಟಗೋಲು. ಚಕ್ರ. ರಸಮಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನಗಳು ಬೇಕು (೩೩೦).
ಮಟ್ಟಗೋಲು : ೨. "ವಸ್ತುಗಳು ಸಮತಲವಾಗಿವೆಯೆ ಇಲ್ಲವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಸಲಕರಣೆ : ಮಟ್ಟಗೋಲು. ಮೂಲಮಟ್ಟ : (ರಸ) ಮಟ್ಟ" (Levol. ೫೦೫).
 [ಮಟ್ಟ + ಗೋಲು (<ಗೋಲ್). / ತಮ. ಮಟ್ಟಗೋಲ್, ಮಟ್ಟಗೋಲ್]

ಮಟ್ಟತರ (ನಾ). ೧. ಕಡಮೆ ದರ್ಜೆ; ಕೆಳತರ : (೪). (ನಾ). ೨. ಎತ್ತರವಿಲ್ಲದಿರುವುದು; ಮಟ್ಟಸವಾಗಿರುವುದು : ಆಳು ಎತ್ತರವಿಲ್ಲ. ಕುಳ್ಳು ಎಂಜಲಾರ್. ಮಟ್ಟತರ (ಪ್ರಕೃ. ೦).
 [ಮಟ್ಟ + ತರ (< ತರಹ). / ತಮ. ಮಟ್ಟತರಮ್]

ಮಟ್ಟಬೆಳ್ಳಿ (ನಾ). ಕಡಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಬೆಳ್ಳಿ : (೪).
 [ಮಟ್ಟ + ಬೆಳ್ಳಿ]

ಮಟ್ಟಮಧ್ಯಾತ್ಮ (ನಾ). ಹಗಲಿನ ನಡುಭಾಗ : ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆ ಸಮಯ : ಮಟ್ಟಮಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲು ಹೆಚ್ಚು (೩೩೦).
 'ಮಟ್ಟಮಟ್ಟ' ಹೋ.

[ಮಟ್ಟ + ಮಧ್ಯಾತ್ಮ. / ತಿಲು. ಮಟ್ಟಮಧ್ಯಾತ್ಮಮು]

ಮಟ್ಟಮಾಲಿಗಿ 'ಮಟ್ಟಮಾಲಿಗಿ' ನೋ.

ಮಟ್ಟಮಾಣು, ಮಟ್ಟಮಾಣು. ಮಟ್ಟಮಾಣು (ಕ್ರಿ). ಮೇಲೆಯನ್ನು ಮೀರು : ಮಿತಿಮೀರು : ಅತಿಕ್ರಮಿಸು : ತೊಟ್ಟ ತೊಡಿಗೆಗಳಾದಿರು ನಿನ್ನನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಖೂನಿಯು ದನು ಮಟ್ಟಮಾಣುತನ್ನೇಕವನ ಹುಂಬಲು (ಉಪಾ. ೩೩-೩೮). **ಮಟ್ಟಮಾಣು :** ಮಟ್ಟಮಾಣದ ಎರಹಾರದಿ ಕಂಗಟ್ಟವರು ಕಿಲಂಬರು (ಕಾಣ್ಕ. ೩೩-೩೪). **ಮಟ್ಟಮಾಣು :** ಎಲರೆ ಮಟ್ಟಮಾಣದ ಮಾಯದ ಬಾಲಕ! ನೂಂ ದಿಟ್ಟುಂ (ಕಾಣ್ಕ. ೦೩೩-೦೩೪). [ಮಟ್ಟ + ಮೀರು. / ತಿಲು. ಮಟ್ಟಮಾಣು]

ಮಟ್ಟಿಯಸು, ಮಟ್ಟಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸಮಗೊಳಿಸು : ಸಮಾನ ಮಾಡು : ಬಿಟ್ಟು ಪರಿಗ್ರಹವಿರುವಂ ತೊಟ್ಟಿಯು ಪಾರವಂ ಪರೀಪವಂ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ವಿಹವನನುಟ್ಟಿಸಿ ಮಟ್ಟಿಯಾದ ಕರಣದೋಗ ಮಥನಹರಣಂ (ಪ್ರಕೃ. ೦೪-೧೨). **ಮಟ್ಟಿಸು :** ೨. ಹತೋಟಿಗೆ ತರು : ಅಧೀನಗೊಳಿಸು : ಅನಿಷ್ಕರ್ಷವಂ ಬಿಟ್ಟು ಪಂಚಂದ್ರಿಯಮಂ ಮ[ಠಾಣಂ. ಮಟ್ಟಿಸಿ ಚಾತುರ್ಧಿಧರಣಮನಂಪ್ಪಮಂ ತೂರ್ (ಬಿಣ. ೪-೩೩). [ಮಟ್ಟ + = ಇತ್ತು]

ಮಟ್ಟರಗಲೆ (ನಾ). [ಭಂಡ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಂಡೋವೃತ್ತ : ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಮಾತ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕುಗೂಳಿಗಳಿರುವ ರಗಲೆ : ಮಂದಾನಿಲ ರಗಲೆ : ಪಾದಪೋದಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಮಾತ್ರಾಗೂಳು ನಾಲ್ಕಾಗಲಿ. ಮೂರುಮಾತ್ರೆಯ ಗಣದ ಮುಂದೆ ಪದಮಾತ್ರೆಯ ಗಣವು ಬರುವಂತೆ ಗೂಳಿಗಳಿರುವಾಗಲಿ ಬರಲು ಆಮೆ ಮಂದಾನಿಲರಗಲೆಯೆನಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಟ್ಟರಗಲೆ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು (ಕೃಷ್ಣ. ೯೮) : 'ಪದ್ಮರ', 'ಮಟ್ಟರಗಲೆ', 'ತೃಪಿತರಗಲೆ' ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಮಂದಾನಿಲ ರಗಲೆ ಎಂಬುದು ಕ್ಷುಣ್ಣಿನ ಕಾಲದ ಹೆಸರು (ಪಾಕೃ. ೩೩೩. ೩೩೩. ೩೩೩. ೩೩೩). [ಮಟ್ಟ + ರಗಲೆ]

ಮಟ್ಟಸ (ನಾ). ಎರುತ್ತಗಿಲ್ಲದಿರುವುದು : ಸಮಾಪ್ತ : ಸಮಟ್ಟಗ

(ಮಾಣಿ. ೩೩೯).

ಮಟ್ಟಸಮಾಪು = ಸಮತಲಮಾಡು : ಸಮಗೊಳಿಸು : ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಅದ್ವಾರವಾದ ನೀರನ್ನು ಎರಡು ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಅದುಮಿ ಅದುಮಿ ಮಟ್ಟಸಮಾಪುಮಾಡಿದ (ಪಾಕೃ. ೩೩. ೦೩೩). **ಮಟ್ಟಸವಾಗು.** **ಮಟ್ಟಸಾಗು = ೧.** ಎರುತ್ತಗಿಲ್ಲದಿರು : ಸಮಾಪುಗು : ಸಮಾಪು ಮಟ್ಟಸವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಂದಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಜೇಗವಾಗಿ ಸಾಗಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೩). ೨. ಮಧ್ಯಮರೀತಿಯದಾಗು : ಬಾ. ಸಮಾಪವರಾಯರು ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೈದು ವಯಸ್ಸಿನ ಮಟ್ಟಸವಾದ ಆಳು (ಪಾಕೃ. ೯) : ಹೊಡೆಗೆ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಮನೆಯು ಮಾತ್ರ ಮಟ್ಟಸಾಗಿತ್ತು (ರೂಪ. ೩೩೩). [< ಮಟ್ಟ. / ತಿಲು. ಮಟ್ಟಸ]

ಮಟ್ಟಸುತ್ತಿಗೆ (ನಾ). (ಅಕ್ಷಸಾಲೆಯು ಬಳಸುವ) ಸಣ್ಣ ಸುತ್ತಿಗೆ : (೪).
 [ಮಟ್ಟ + ಸುತ್ತಿಗೆ]

ಮಟ್ಟಣಿ, ಮೊಟ್ಟಣಿ (ನಾ). ಸಮತಲವಾಗಿರುವ ಬಂಡೆ : ಸಮಾಪಾದ ಬಂಡೆ : ಅದೇ ತದನಾನ್ತರ ಎಡತೋಡೆಯ ಮಟ್ಟಣಿ ಅದರ ತದನಾನ್ತರ ಮೆಟ್ಟುಗುಳ್ಳಿ (ಸಾ. ೩೩. ೩೩-೩೪. ೦೦-೩೩ : ೩೩೩ ೩೩). **ಮೊಟ್ಟಣಿ :** ತರಾನ್ತರ ದೇಯೂ ಪೋಡೆಯ ಮೊಟ್ಟಣಿ ಮೂರು ದಿನೆಯ ಹೊಲಗಡಿಯಿಂದಂ ತೆಂಕ ಬರಲು ಬಿಟ್ಟಿ (ಸಾ. ೩೩. ೩೩-೩೪ : ೩೩೩). [ಮಟ್ಟ + ಅಣಿ]

ಮಟ್ಟ (ನಾ). ೧. ಮಣ್ಣು : ಕ್ಷುತ್ಕೃಷ್ಣ ನಿವೃಯಿಲ್ಲದವರೇ ಹಿರಿಯರ್ ಪರಿಪೂರ್ಣದೋಡಿ ಕ್ಷುತ್ಕೃಷ್ಣ ನಿವೃಯಿಲ್ಲದ ಕಲ್ಲರ ಮಟ್ಟಿಗಳೇ ಸಂಪೂರ್ಣ (ಪಾಕೃ. ೩೩) : ಅದರ ಅರ್ಥವಾಗ ಮಟ್ಟ ಕಾಮಾಗಾರಿ ತಗಲ ತಕ್ಕದ್ದು (ಪಾಕೃ. ೦೩೩). ೨. (ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ) ಗೋಪಿಪಾದನ, ಮೃತ್ತಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ : ಮಟ್ಟಯಿಟ್ಟು ದ್ವಿಪರ ಮಾತರೇ (ಪಾಕೃ. ೩೩೩) : ಇಟ್ಟ ಮಟ್ಟಯ ಬೊಟ್ಟು ಇಟ್ಟಿಯಾಯುತ್ತಹೋ (ಪಾಕೃ. ೪-೩೩ ೩೩೩) : ಎಲ್ಲವೂ ಮಟ್ಟಯ ಮದನ ದರ್ಭಯ ತಿಲದ ಮುಕ್ತ (ಕಾಣ್ಕ. ೦೩-೩೦) : ಹಣೆಗೆ ನಿತ್ ನಿರನಿರಿ ಮಟ್ಟಯನು ಕಲಿಸಿ ಬರೆಯುತ ಮೂಗ ಬೇರನ್ನು ತಿಡಿದು ಮುನುಕ್ಕಲೇನುಂಟು (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೩-೦). ೩. ದಿಬ್ಬ : ತವರು : ತಿಟ್ಟು : ಉದಿತಿ ದೆಸೆ ಕೆಲವುಯೋ ಗೊರ್ಗರೆ ಮಟ್ಟ ಕೊಪನದೇ ಅರನಣಿ (ಸಾ. ೩. ೩). ಮುಕಾ. ೩೩-೩೩ : ೩೩೩) : ಮಣ್ಣು ಮಟ್ಟಯ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣು ಕುಟ್ಟಿಯ ದುರ್ಗ ಬಣ್ಣ ದೈರೂಪ ಸಣ್ಣ ದಾಗಲಿಗ ಮೂವಣ್ಣವೈ (ಪಾಕೃ. ೩೩-೩೩). ೪. ಗರಡಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪನೆಯ ಮಣ್ಣು : ಗರಡಿಯ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು : ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಬಾರಿ 'ಮಟ್ಟ' ಬೊಡಲು ಹರುವುದು ಕಾಲಿನಾಯಕನ ಗರಡಿಗೆ (ಕರಡ. ೩೩) : ಸುಬ್ಬ ಕೆಳಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಮಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ (ಕಾಣ್ಕ. ೪).
ಮಟ್ಟವಡಿ = ಮಣ್ಣು : ಬಿಡದೆ ಚೆಕ್ಕಾದಿಯುಮನೊಡಲೊಳಂ ತೀಸಿ ಮಟ್ಟವಡಿಯುಂ ದೊರ್ಧ ತಿಲಕಾದಿಗಳುಮಂ ನಡೆಯಪಾ ಪಂಡ ದೊಳುಪೊಡದೋಡುಗಳಿರಂದು ಕಡುಗಲಿ ದಧೀಪಿಮುನಿರಾಯ ನೊರೆದಂ (ಪಾಕೃ. ೩-೩೩). ೫ ಇದೇನಂದು ಕೊಡುನುಡಿ.

[< ಪಾ. ಮಟ್ಟಲ, ಮಟ್ಟಲ. / ಸಂ. ಮೃತ್ತಿಕಾ]

ಮಟ್ಟಿ, ಮಟ್ಟಿ, ಮೊಟ್ಟಿ (ನಾ). (ಗಿಡಗಳ) ಹೊದರು : ಪೊದೆ : ಮೆಳೆ : ಮರಗಳಿರೂ ಮಟ್ಟಿಗಳಿರೂ ಕಂಡಿರೇ (ಪಾಕೃ. ೪-೩೩ ೩೩) : ಕೇದಿಗೊಡ ಕೊಯ್ಯಲು ಪಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಅದರ ಮಟ್ಟಿಯಡೆಗೆ ಇದ (ಪಾಕೃ. ೩೩). **ಮಟ್ಟಿ :** ಬಿಡಿಮಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿ ವನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾಣ್ಕಟ್ಟು ಸುಟ್ಟು ತಾ ಮೇಣುಗಳ ಮೆಳೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದಟ್ಟುಮಪ್ಪೋರ್ (ಕುಕು. ೩೩-೩೩) : ಎಂತದೋ ಸರಸರ ಅಂತು ಮಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ನೆಗೆ ಹೆದರಿ

ಅಗ್ರದ (ಕುಟು. ೪). ಮೊಟ್ಟು : ಬಿದಿರಂಪಿಂಡಿನಾಚಿನ ಮೊಟ್ಟಿನ ಕಡೆ ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೬). [?]

ಮಟ್ಟಕಾಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಗೆ : ಇದು ಕಾಗೆಯ ಮರಿಯೇನು ? ಅಥವಾ ಮಟ್ಟಕಾಗೆಯಂತೆ ಮರಳಾಡಿನ ಈ ಕಾಗೆ ಇಷ್ಟೇ ಬಿಕ್ಕಿದಾ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರು (ಶಾಕ. ೪೦). [ಮಟ್ಟ + ಕಾಗಿ]

ಮಟ್ಟಿ 'ಮಡಕೆ' ನೋ.

ಮಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಹಣೆಗೆ ಮೃತ್ತಿಕೆ, ಗೋಖೀಚಂದನ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನಿಡುವವನು : ಒಡಲ ಮಟ್ಟಿಗೆ ದ್ವಿಸನೇಡಮೈಯೊಳಂ ಕಾಣಲೊಡನೆ ಭೂತವನು ಪೋತ್ತಿಪವಂ (ಶಾಕ. ೨-೨೨೦); ಮಟ್ಟಿಗರು ತಮ್ಮಳಿಗೆ ಗುಹುಗುಹುಗುಟ್ಟುತಂ ನಡೆತಂದಮೈಯೊಟ್ಟು ಬಿಡುಳರಾಯ ನೊಡನಂತೆಂದು ಹೇಳಿದರು (ಶಾಕ. ೨೨-೩); ಪುರೋಧಿಯೊಳು ಬರ್ಪ ರೀವರನೋಕ್ಷಿಸಿ ಮಂಜು ಗೇಹಮಂ ಪೊಕ್ಕು ಕುಕ್ಕುಲಗೆ ಶಿವಮಂದ್ರಮಂ ಮಾಡಿ ಕೂಡಿರೆ ಮಟ್ಟಿಗರು ಪಕ್ಕೆಯೆ (ಶಾಕ. ೨-೨೩).

[ಮಟ್ಟಿ + -ಗು]

ಮಟ್ಟಿಬಡಕೆ (ನಾ). = ಮಟ್ಟಿಗೆ : ಮಟ್ಟಿಬಡಕೆರವರಿಗೆ ಮಡದಿದಾಗುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಪಟ್ಟಿಮಂಡಕೊಪ್ಪಮಂತೆ ಬಾರಿಯೆಂದನು (ಕುಟು. ೨-೨೩-೦೦).

[ಮಟ್ಟಿ + -ಬಡಕೆ (< -ಬಿಡಕೆ)]

ಮಟ್ಟಿಮಾವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಪರಣ (ಮಟ್ಟಿಮಾವು) ಇವು ಮಧುರ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕಹಿ. ಕಥಮಾತನಾರಕೆ (ಶಾಕ. ೧೪೯). [?]

ಮಟ್ಟು 'ಮೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಟ್ಟು 'ಮಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಟ್ಟು 'ಮಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಟ್ಟು 'ಮಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಟ್ಟು (ನಾ). ವ್ಯವಸಾಯದ ಒಂದು ಉಪಕರಣ : ಕೃಷಿಯ ಒಂದು ಸಾಧನ : ಒಕ್ಕಲ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಹೊಲದ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹೊಲದೊರೆ ಹೊರಕೊಂಡು . . . ಹಾಡುತ್ವ ಸೂರಾಗಿ ಮನೆಗೆ ನಡೆದಿರುವರು (ಶಾಕ. ೨೬೬). 'ಮುಟ್ಟು' ಪರಾ. [?]

ಮಟ್ಟುಗೊಳಸು (ಕೃ). ಕಡಮೆ ಮಾದು : ಶೀತೋಷ್ಣಗಳಿರದೊಂದುಮಂ ಪಾತಮಂ ಮಟ್ಟುಗೊಳಿಸಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸೌಖ್ಯಮುಪುಂಜಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇಕು (ಶಾಕ. ೧೬-೦೦೩); ಮಮತಾರಂಗಳನೆಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟುಗೊಳಿಸಿ ಸುಗ್ರಾ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾ ಪಾಪಹಂಸನಾದಿದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩).

[ಮಟ್ಟು (< ಮಟ್ಟಿ) + ಕೊಳ್ಳ + -ಇಟ್ಟು]

ಮಟ್ಟಿಮಿಾರು 'ಮಟ್ಟಿಮಿಾಡು' ನೋ.

ಮಟ್ಟಿಮಿಾಡು 'ಮಟ್ಟಿಮಿಾಡು' ನೋ.

ಮಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟು (ನಾ). ರಿ. ತಾಳೆ. ಈಜಲು. ತೆಂಗು ಮುಂತಾದ ಮರಗಳ ಗರಿ. - ಸೋಗೆ : ಮಟ್ಟಿಯಪ್ಪತ್ತೆದಾಗಿ ಹೊಂದಾಳಿ ಬಿಟ್ಟು (ಶಾಕ. ೧. ೨೩-೩೦). 'ಕೊಟ್ಟು ಮಟ್ಟಿ' 'ಗೊಡಮಟ್ಟಿ' ಪರಾ. ೨. ತೆಂಗಿನ ಸಿಪ್ಪೆ : ತೆಂಗಿನ ಮಟ್ಟಿಯಂ ತಂದು (ಶಾಕ. ೩೦-೦); ಸಾವಿತ್ರಿ ನೀರು ಕಾಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತೆಂಗಿನಾಯಿ ಮಟ್ಟಿ ಕವರಾಡ್ದಳಂತೆ (ಶಾಕ. ೦೩೦). ೩. ಹೊಂದಾಳಿ : 'ಮಟ್ಟಿ ದೋಡು' ಪರಾ. ಮೊಟ್ಟೆ : ರಿ. ತೆಂಗಿನ ಮರದಿಂದ ಪಾಲ್ಪೆದರು ಒಳಗದ ಮೊಟ್ಟೆ ಕೆಡವು (ಕಾಶ). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಗುರಿಗಿ. ಮೊಟ್ಟೆ (ಬ್ರಹ್ಮ. ೩೨-೧೪೦೦).

[ದೇ. ೩ ಕಡಿ. ಮಟ್ಟು : ಮಲ. ಕುಲ. ಮಟ್ಟು]

ಮಟ್ಟಿ 'ಮೊಡೆ' ನೋ.

ಮಟ್ಟಿಗಟ್ಟು 'ಮೊಡೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಟ್ಟಿದೋಡು (ಕೃ). ಹೊಂದಾಳಿ ಬಿಡು : ಮಟ್ಟಿದೋಡುವ ತೆಂಗುಗಳ ಸಾಲಿಟ್ಟು ಬೆಳೆದವಳಿಗಲ . . . ಫಲಭೂಷಣವೆಂದು ಕೆತ್ತನಾ ಪದವು (ಕಾಶ. ೨-೨-೩). [ಮಟ್ಟಿ + ದೋಡು]

ಮಟ್ಟಿಯ 'ಮಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಟ್ಟಿಸುಂಕೆ (ನಾ). ಮೂಟೆಯ ಹೇರಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಸುಂಕೆ, - ತೆರಿಗೆ : ಅದೆಡೆಗೆ ಅಡುದನೆ ಮಟ್ಟಿಸುಂಕೆ ಕಾಪಡಿದಳೆ ಅದಿನೊಂದುಪ್ಪೂ ಪುರದ ವೀರಭದ್ರದೇವರು ಅಂಗರಂಗಭೋಗಕ್ಕೆ ಸಲುವು ಎಂದು ಲವಣಗ X X ಕೊಟ್ಟಿರಾಗಿ (೨೯. ೨೮. ೪೩೦- ೪೦-೦೦; ೨೦೨).

[ಮಟ್ಟಿ (< ಮೊಡೆ) + ಸುಂಕೆ]

ಮಟ್ಟಿಸು 'ಮಟ್ಟಿಯು' ನೋ.

ಮಟ್ಟಿ, ಮಟ್ಟು, ಮಟ್ಟು, ಮಟ್ಟಿಯ (ನಾ). ರಿ. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ತಾಳದ ಹೆಸರು : ಒಳಕ - ಧ್ರುವ ಮಟ್ಟಿ [ಶಾಕ. ಮಟ್ಟಿಯ]. . . ಜಮಾಕವಂಜವೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂಟೊಂದು ತಾಳಂಗಳಾದೊಡೆ (ಶಾಕ. ೦೨೨). ಮಟ್ಟಿ : ರಿ. ಮಟ್ಟಿ ಎಂಬುದು ವಿಶ್ವವಾದ ತಾಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹೆಸರು (ಶಾಕ. ೨೪); ಅದಿತಾಳದಿಂದ ಧ್ರುವ, ಮಟ್ಟಿ, ರೂಪಕ, ರೂಪವೆ, ಪ್ರಿಪುಡ, ಅಟ್ಟಿ, ವಿಕತಾಳಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು (ಶಾಕ. ೨೩). ಮಟ್ಟು : ೨. ಪದ್ಯ ಅಥವಾ ಹಾಡನ್ನು ರಚಿಸುವ ಧಂದಸ್ಸಿನ ರೀತಿ. - ಕ್ರಮ : ರಗಳೆಯ ಮಟ್ಟನ್ನರಿ ತಾವು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿರುವ ಪಾಂಡ್ಯ, ಮೋಳೆ, ಚೇರ, ಗುರ್ಜರರು ? ಅವರೂ ರಾವರವ್ವೆ ? (ಕುಟು. ೧೩); ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪಾಪರಚನೆಗೆ ಇದುವರಿಗಿದ್ದ ಮಟ್ಟಿಗಳೇ ಸಾಲುತಿರಲಿಲ್ಲವೆ ? (ಕಾಶ. ೩೬). ೩. ಹಾಡಿನ ದಾಟಿ : ಒಂದೆ ತಾನು ಕಲಿತ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಾತಕದ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಅಂದು ಕೊಂಡುಸುತ್ತಿದ್ದ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). ಮಟ್ಟಿಯು : ರಿ. ರಚ್ಚಿಯ ಮಟ್ಟಿಯ ಪದಮುಯ - ಧ್ವನಿಮಯಮದ್ದತಾಳ ರೂಪಕಮೃತಾಳಂಗಳೆಂಬ ಸಪ್ತ ತಾಳಂಗಳಂ ನಿವರ್ತನೆಯು (ಶಾಕ. ೯-೦ ೩). 'ಪದಿಮಟ್ಟಿಯ', 'ಪದಿಮಂಕೆಯ' ಪರಾ. [< ಸಂ. ಮಕ್ಕ. / ಕಡಿ. ಮಟ್ಟಿಯವಾ]

ಮತ (ನಾ). ರಿ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಕುಟೀರ : ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನ ; ಆಶ್ರಮ : "ಪ್ರತಿಗಳರ್ಹ ಮನೆ ಮಹಾಯುದು" (ಕಾಶ. ೩೦-೦೪೩) ; "ವೃತಿಗಳಿಹ ತಾವಮ ಮತಂ" (ಕಾಶ. ೩-೩೩) ; ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ಮಹಾಯು ಬೇಯುತ್ತ (ಶಾಕ. ೩೩-೩೩). ೨. ಧಾರ್ಮಿಕಬೋಧನೆ, ಪ್ರಸಾರ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯೆಯ ಬೋಧನೆ, ಪ್ರಸಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಸಂಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯಾ ಕೇಂದ್ರ : ವಿದ್ಯೆ, ಜ್ಞಾನ, ಮತ. ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಸಾರಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸ್ಥಾನ ; ಸಂಸ್ಥಾಪಕ : "ಮತಃ, ಧಾತ್ಯಾದಿನಿಯು - ಗುರುಗಳೂ, ಶಿಷ್ಯರೂ, ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಿಗಳೂ ಇಂಥವರು ವಾಸಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ, ಮತ, ಯತಿಸ್ಥಳ" (ಶಾಕ. ೦೦೦) ; ಆ ಮತಂ ಪುರಾಣ ಕಮಠನಂತೆ ಸ್ಥಳರೋಕಾಧಾರಮಂ . . . ಭವಾನೀಧನದಂತೆ ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಿಸದಾಪಿರೂಪವಿಶಮಂವಾಗಿರ್ಪುದು (೨೯. VII. ೩೯೦. ೦೦೨-೩೩; ೧೧೩) ; ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಉತ್ತರಾದಿಮತದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಳಾಗಿದ್ದರು (ಕಾಶ. ೨೪) ; ವಿಷ್ಣುತೀರ್ಥರು ಉಡುಪಿಯ ಅಪ್ಪಮಠಗಳ ಜೈತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತೆ ಪೀಳಿಗೆ ಮೂಲಪುರುಷಾದರು (ಕಾಶ. ೦೦೯). ೩. ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ದೇಹ ತ್ಯಜಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಯಾವುದಾದರೂ ಕುರುಹನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುವ ಸ್ಥಳ ; ೪ ಕಾಲಶ್ರಮೇಣ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕಸೇವೆ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸಂಘ. - ಸಂಸ್ಥೆ : ಚತುರ್ದಶ ಜೈತ್ಯ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಸ, ಮಠಗಳು ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಧ್ಯಾನ ಶಿಷ್ಯನೋ ಮತ್ತಾವುದೇ ಅವರು ಒಳಗದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟು

ಪೂಜಿಸುವ ಸ್ಥಳಗಳಾದುವು (೨೦೨೫-೦೨೦); ಕಲ್ಪತಪದ ಮಂಪನಗದದ್ದು ಪಾಳುಮನೆಯ ಮಠದ ಇಬ್ಬರು ತರಂಗಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು. . . ದಕ್ಷಿಣದ ದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ ಜಪತಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಲಿಂದು ಭವತಾರಣೆಯ ಸ್ವಾಧೀನ ಬಂದಿದ್ದರು (ಕೂಟ. ೬೬೦). ೪. (ಮಾತೃಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ. ಸಾಧುಸಂತರಿಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅನ್ನದಾನ ನಡೆಸುವ ದೇವಸ್ಥಾನ ಅಥವಾ ಮಠಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ) ಭೋಜನಶಾಲೆ; ಅನ್ನಚಕ್ರ : ಅವಾರಿ ಸತ್ಯವ ನಡುವಂತಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಿಲಯವೆಂದ್ವು ತನ್ನ ಹೆದರಲು ಮಠಂ X X X [ಮಾ]ಡಿ (೨೨. ೫೫೫. ೬೬-೦೬ : ೧೨೦); ಕಾಮದೇವನಾಯಕರು ಅಜಂಧಾರ್ಯ ಸ್ವಾಯಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿವಿಮಳಾ ಹಂಸರೂ ವೃಜ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಜನಕ್ಕೆಂದು ಕಟ್ಟಿಸ್ತ ಮಠದ ಚತುರ್ನಿವೇದಿ ವಿವರ (೨೫೫. ೪೫೫. ೫೫೨-೦೬ : ೧೫೭); ತುಲಸಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಮಠದ ಭೋಜನ ಯಾತ್ರೆ ? (೫೫). ೫. ಗುಡಿ : ದೇವಾಲಯ : ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಮಠ : ಉಪಾಚಾರ್ಯ ಲೇವ್ಯಅರ್ಪಣೆಯವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಕರೂ ಅಕ್ಕುಳಟ್ಟು (೪೫೫. ೫೫ : ೫೫); ಗುರುವಾರ ರಾಯರ ಮಠದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ (೫೫). ೬. ನಿವಾಸ : ವಾಸಸ್ಥಾನ : ಭಕ್ತನ ಮಠವೆಂದು ಜಂಗಮ ಪಡೆದು ಬಂದಲ್ಲಿ ಆ ಭಕ್ತನು . . . ತನ್ನ ಕರಗಿ ಪುನಃ ಕರಗಿ ಬೋಧಿ ಮಾಡುವುದು ಭಕ್ತಿಸ್ಥಳ (೨೫. ೫೫); ಸತ್ಯಸತ್ಯಭಕ್ತರ ಮಠವನಜನಿಕೆಯೆಂದು ಹೋಗಿ ಲಿಂಗ ಪೂಜಾಂಗಿ ಭಕ್ತಿಭಕ್ತಿಯ ಬೇಡುವೆ (೫೫೫. ೫೫-೦೬); ಹಾದಿರಿ ಮೇಘಾ ಹಾಗೆ ಸಾರಗ ಹಿಂದೆ ಗ್ಯಾನಿ ಮೇಘಾ ಪದ್ಧಿಂಪ-ಸುಪದ್ಧಿಂಪಿ ಜಾಣಿ ಗಿರಿತಮ ಮಠದಲ್ಲಿ (೫೫. ೫೫). ೭. (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಬಾಲಕರಿಗಾಗಿ ವಿನಾಸರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ) ಪಾಠಶಾಲೆ : ಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆ : ಗಿಗಳೋಮವ ಮಠ ಸುಲಗ್ಗ ಸರ್ವಸರ್ವವು . . . ವಿದನಲಾ ಪೋಷಣವನಮೆನಿದುದು (೫೫೫. ೫೫); ನಿಮ್ಮ ಮನ ಮೂಗಿಗೆ ವರ್ಷ ಐದು ತುಂಬಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಮ್ಮ ಮಠಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸ ಬಹುದಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೫೫); ಉಪ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಏಳು ಮಠವಿತ್ತು (೫೫೫. ೫೫). 'ಕೂಲಿಮಠ' ಪರಾ. ೮. (ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕಸೇವೆ ನಡೆಸುವ) ಕ್ರೈಸ್ತಮತೀಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ : ಕ್ರೈಸ್ತಮತದ ಸಂಸ್ಥೆ : ಕ್ರೈಸ್ತಮತದ ನಿಲಯ. ಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಧರ್ಮಸಭೆಯ ನಿಯಮಾವಳಿಯನುಸಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು (೫೫೫. ೫. ೫೫). ೯. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವ (ಸ್ವತ್ವ ಅಥವಾ ಮಾನತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ) ಶಬ್ದ : ಉದಾಹರಣೆಗೆ - 'ಕಮಖಂಡಿ ಮಠ'. 'ಮೈಸೂರುಮಠ'. 'ಹೊರಮಠ'. ಇತ್ಯಾದಿ. ೧೦. ಎತ್ತು ಗಳು ಎಳೆಯುವ ಗಾಡಿ. [೫೦.]

ಮಠದೇವಿ (ನಾ). ಮಠದ ಆದಾಯಕ್ಕೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆ : ಸೋಮಯ್ಯದೇವರ ಪುರದ ಮಠದೇವಿಯ ಗದ್ಯಾಣ ನಾಲ್ಕತ್ತು ಮೊನ್ನನು . . . ಕೊಟ್ಟರು (೫೫. ೫೫. ೫೫೭-೦೬ : ೧೫೭).

[ಮಠ + ತೆರಿಗೆ]

ಮಠಪತಿ (ನಾ). ಆಶ್ರಮದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ; ಮಠಾಧಿಪತಿ : ಆಪ್ತ ವಿಧಾರ್ಥನ ಮಠಪತಿ ಜಾಣ ವೈಷ್ಣವಮಾಹಾರದಾನೆಂಬ ಖಟ್ಟು ದತ್ತಿ (೫೫. ೫೫. ೫೫೦-೦೭ : ೫೫. ೫೫೫); ಅದ್ವೈತ ಮಠಪತಿಗಳಾದ ಚತುರಾಸನ ಮತ್ತು ವಾಗೀಶ್ವರಪಂಡಿತರನ್ನು ಕಂಡನು (೫೫೫. ೫೫). [೫೦.]

ಮಠವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಮಠಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಿದ ತೆರಿಗೆಯಿಲ್ಲದ ಫೂಮಿ : (೫೫. ೫೫. ೫೫೫). [೫೦.]

ಮಠಾಧಿಪತಿ (ನಾ). ಆಶ್ರಮದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ.-ಗುರು; ೪ ಮಠಾಧಿ

ಪತಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 'ಗಿರಿ', 'ತಿರ್ಥ', 'ಭಾರತಿ'. - ಇತ್ಯಾದಿ : ಈತನಿಗೆ ಅರ್ಚಾರ್ಯ. ಕುಲಪತಿ, ಗುರು, ಜಗದ್ಗುರು, ಸ್ವಾಮಿ, ಯತಿ, ದುಃಖೇಂದ್ರ, ದೇಶಿಕ, ದೇಶಿಕೇಂದ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಮಠಾಧಿಪತಿಗೆ ನಿಯತವಾದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳುಂಟು (೫೫೫. ೫೫. ೫೫೦); ಮಠಾಧಿಪತಿಯ ಪಾತಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಾನೂ ಹೊಣೆಯಾಗುವುದಾದ್ದು ತೆಂಬ ವ್ಯಸನದಿಂದ ಬಂದಾದನು (೫೫. ೫). [೫೦.]

ಮಠಾಧಿಕ (ನಾ). - ಮಠಾಧಿಪತಿ : ಮಠಕ್ಕೆ ಕರತಂದು ಮಮತಾಪೂರ್ವಕ ಮಠಾಧಿಕರ ಭೇಟಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದನು (೫೫. ೫೫). [೫೦.]

ಮಠಾರಿ (ನಾ). ಬಡಾಯಿ ಕೊಚ್ಚುವವಳು : ಗರ್ವದ ಮಾತನಾಡು ವವಳು : ಬಿಕ್ಕಿ ಸುಂದರಿ. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗಿ ಲಿಪಿ ನಡೆತೆಯಲ್ಲಿ. ಮಾತುಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮಠಾರಿ (೫೫. ೫೫). [೫೦.]

[- ದರಾ. ಮಠಾರಣೆ = ಗರ್ವದವನು, ಉತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ, / ತಿರು. ಮಿಟಾರಿ]

ಮಠ್ಯ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ತಾಳದ ಹೆಸರು : ಮಠ್ಯವೆಂಬ ಪೂರಣೆಯ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಈಗ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದು (೫೫. ೫೫). 'ಮಠ್ಯತಾಳ' ಪರಾ. [೫೦.]

ಮಠ್ಯತಾಳ (ನಾ). - ಮಠ್ಯ : ಮಠ್ಯತಾಳದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮಠ್ಯ(ಅಲಂಕಾರ)ವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿದೆ (೫೫. ೫೫) : ಧ್ರುಪತಾಳ. ಮಠ್ಯತಾಳ . . . ಏಕತಾಳ ಇವೇ ಸೂಳಾದ ಸಪ್ತತಾಳಗಳು (೫೫. ೫೫). [೫೦. ಮಠ್ಯತಾಳ]

ಮಡ್ಯ, ಮಡ್ಡಿ, ಮಿಡ್ಡಿ (ನಾ). ೧. ಪಾದದ ಹಿಂಭಾಗ; ಹಿಮ್ಮಡಿ : "ಹಿಂದೆ ಸೇವನದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಶ್ಚರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ" (ಕೂಟ. ೫೫-೫೫); ಮಡದೇವಿ ನಾರ್ತರಂಗುಗುಬದದವಾಗ್ಗೇಳಾಗೆ ನಿಲವು ಪುಷ್ಪಗತಮಂ ಗೆದ್ದೋಳಿ ಪಾಪಂ ಯಮತೋಳಿಡಂಬದಂ ಪಡೆದು ವಿವನಾದಿಮಂನೀಂದ್ರಂ (೫೫. ೫-೫೫); ಉಂಗುಟಮಂ ಮಂಜುಳದೊಳೊಳಿ ಮಡಂ ನಿಂದಿರಲ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ನಿಂದಂ (೫೫. ೫-೫೫). ೨. ರಥದ ಚಕ್ರಕ್ಕೆಟ್ಟು : ಸಿಂಹ ಪೂಜೆದಂತೊಮ್ಮೆಯ ಸೂಸಿ ಪಾಪದ ಮಡಂ ನುಗ್ಗಾದ ಕೀರ್ತಿ . . . ಕೇಳೊಂದುಮೆಗ್ಗುಜಯೋರ್ (೫೫. ೫೫-೫೫); ಕದಪದೊಳಾರ್ಧ ಸಾರ್ಥನೆ ಮಹಾರಥರಚ್ಚು ಸಿಂಹದೊಳು ಸೂಸಿದುಮರಗಲ್ ಕೆಬಲ್ಕುದು ಮಡಂ ಕಡಿಪೊಂದುವು (೫೫. ೫೫-೫೫); ಪಾರ್ವತಿ ಕೇರಿಮಂಕೆ ಚಂದಂಬದದ ಮಡದಿನೆನುಂ ಕೇರಿನುಂ (೫೫. ೫೫); "ಮಡ = ಮಠ" (೫೫. ೫೫). ಮಡ್ಡಿ : ೧. ಒಡನಡ್ಡ ಸೇವಕರಲ್ಲರ ಕೊಲಗಿ ಮಡಿ ಮುಟ್ಟು ಲೋತ್ರವನುಟ್ಟು . . . ನಡೆದನಾ ರಾಮ (೫೫. ೫-೫). ಮಿಡ್ಡಿ : ೧. ಮಿಡಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಕೆಂಡೆಡೆಯವನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ವಿಧೂತಿಯ ಧೂಮದನ (೫೫. ೫೫); ನಡೆವೆತಡೆದ ಮುಟ್ಟಿದನು ಮಿಡಿಯ ಹೊಯ್ದರ ಬೇಯ (೫೫. ೫೫. ೫೫-೫೫). ೨. (ಕಾಲಿನ) ಮಿನಕಂಡ : ಮಿಡಿಯಂ ಪಜಾಯೆಯಂ ಪೂಳೆಯಂ ಮುಳಿಯೆಯಂ (೫೫. ೫೫-೫೫); ಬಲ್ಲವರು ನಡೆವ ವಾರುವ ಮುಗ್ಗಿದನೆ ನಡೆಕೊಂಬುದಲ್ಲದೆ ಮಿಡಿಯ ಪಜಾಯೆ ಹೊಯ್ದವರುಂಟೆ ಲೋಕದೊಳಗೆ (೫೫. ೫. ೫೫-೫೫); ವಾರುವ ಮುಗ್ಗಿದ ವಾಗೆದುಲಿ ಅಮೆಸಲೇಕಲ್ಲದೆ ಅದ ಗುರು ಮಾಡಿ ಕೊಯ್ದುವರೆ ಮಿಡಿಯನು (೫೫. ೫೫-೫೫); ಆದಿ ಮಿಡಿ ಕೊಡೆ ನಡುವಿನಿಕಂ ಓತವಡೆಯೋರ್ ನಾಯನೊಂದು ಕೋಡೊಳ್ ಕೋಡಂ ಜಡಿವಡೆಗೆ ಪೂಜೆಯರ್ (೫೫. ೫೫-೫೫). [ದೇ. ೫ ಮಿಟ. ಮಡಮುಟ್ಟು : ಕೊಪ. ಮುಡಿ : ತಿರು. ಮಡಮ, ಮಡ್ಡಿ. ಮಡಿಮ]

ಮದ್ಯ 'ಮದ್ಯ' ನೋ.

ಮದ್ಯ 'ಮಟ' ನೋ.

A ಮದಗು 'ಮದಗು' ನೋ.

ಮದಂಬ, ಮಟಂಬ (ನಾ). ದೇಶದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ; ಗ್ರಾಮನಗರ
ಖೇಡಖರ್ವಡಮಂಡಲಪತ್ರ ಸದ್ಯೋಜಾಮುಖಿಗಳಂ ವಿಹಾರಿಸುತ್ತಂ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೨); "ಮೂರಸ್ಥಲ. ಸೀಮಾಂತದಲ್ಲಿರುವ ಪುರ"
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೨೩೧೦. ೦೯೯); ಪಂಚತತ ಗ್ರಾಮಪರಿತಂಗಳಪ್ಪ
ಮಡಂಬಂಗಳಮಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೩೩ ಪ); ಗ್ರಾಮ ನಗರ ಖೇಡ ಖರ್ವಡ
ಮಡಂಬದ್ಯೋಜಾಮುಖಿಪುರಪತ್ರನ (೨೪. ೧೧೧. ೩೧೦. ೦೦೯-೩೩; ೧೧೧).
ಮಟಂಬ: ಗ್ರಾಮನಗರಖೇಡಖರ್ವಡಮಟಂಬಪತ್ರಸದ್ಯೋಜಾಮುಖಿ
ಸಂಪಾದನಿಷಯನಿಷಿತಮಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೦ ಪ). [**ಪ್ರಾ.** ಮಡಂಬ
= ಗಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೋಡನವಕರೆಗೆ ಯಾವ ಹಳ್ಳಿಯೂ
ಇಲ್ಲದಿರುವ ಗ್ರಾಮ]

ಮಡಕಾಲ್ 'ಮಡಗಾಲ್' ನೋ.

ಮಡಕಿ, ಮಟ್ಟಕಿ, ಮಡಿಕಿ, ಮಟಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ
ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ; "ಅಕ್ಕಡಿಕಾಕು" (ಕಾಶೀ. ೨೬); ಜೋಳಮಂ
ನಿಖಲೀಪ್ತವನು ನಿಗುಂದರಿಮು ಜೋಳಗಿಯೊಳೆಕೆ ಮಡಕಿಯನು ನೀಡಿದ
ಗೌಡ (ಕಾಶೀ. ೨೬-೨೭); ಮಡಕೆಯ ಬಿತ್ತಾರ ಮಡಿಕೆಯ ಬೆಳೆದಾರ
ಮಡಗಿ ನೀರ ತಿರುವಾಳರ ಆ ಊರ ಬಿಡಿ ಕೀರು ಬಿಂವಾರ ಮುಮದಿಗ
(ಕಾಶೀ. ೨೬). ಮಟ್ಟಕಿ: ಹೆಸರು ಮಟ್ಟಕೆಗಳನ್ನು ತೋಳದು ತರೋಣ
ನಡಿ (ಕಾಶೀ. ೦೯೯). ಮಡಿಕಿ: ನೆರವಲು, ಸಾರಕೆ, ನರವೆ.
ಮುನ್ನ, ಮಡಿಕೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೨೦೦೦). ಮಟಕಿ: ಮುಂಗಾಯ
ಧಾನ್ಯವೆಂದರೆ . . . ಜೊಗೆ, ಪುಡಿ, ಮಟಕಿ, ಉದ್ದು, ತಿಂಗಳದ ಅಪರೆ.
ಸಗುಲು ಮೊದಲಾದ ಮದಿನೆಂಬ ಜೋಡದ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಧಾನ್ಯಗಳು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೬೨). [**< ಸಂ.** ಮಡಕ. / ಮರಾ. ಮಟಕಿ, ಮಡಗೀ]

ಮಡಕೆ, (ನಾ). ರಿ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಾತ್ರೆ; ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆ;
"ಉದಾ. ಸ್ವಾಧೀ, ಜಿರು, ಕುಂಭೀ, ಕುಲಕಂ, ಕುಂಡಂ — ಈ ೬
ಮಡಕೆ" (ಕಾಶೀ. ೨೨-೦೯); ಮಡಕೆಯ ಮೂಡುವರೆ ಮಣ್ಣೀ
ಮೊದಲು (ಕಾಶೀ. ೬೨); ಕುಡಿಯೊ ಗೆಳೆಯ ರಸಕೇನು ಕೊಡಕೆ ಮಣಿ
ಪುದು ಮಡಕೆ ನೋಡಾ (ಕಾಶೀ. ೦೦೩-೦೩). ತಿ. ಪಾತ್ರೆ; ಭಾಷಣ:
ಮರದ ಕಿಬಿಗಿ ಪುಣ್ಯ ಮಡಕೆಯೊಳೆ ದೋಡಮನೊಡ್ಡಿ (ಕೃಷ್ಣಾ.
೬-೦೨). [**ದೇ.೩** ಕಮಿ. ಮಡಾ, ಮಿಟಾ; ಮಟ. ಮಿಡಾಪ್ಪ,
ಮಿಟಾಪ್ಪ; ತಾಳು. ಮಡಕೆ; ಕುಂ. ಮಟಕಿ/ ಪ್ರಾ. ಮಡಕ್ಕು/ ಮರಾ.
ಮಡಕೀ, ಮಡಕೇ]

ಮಡಕೆ, 'ಮಡಿಕೆ' ನೋ.

ಮಡಗಾಲ್, ಮಡಕಾಲ್ (ನಾ). ಮಂಡಿಯಿಂದ ಕೂಡಲಿನ
ಪರಗಿನ ಕಾಲಿನ ಭಾಗ; ಮಂಡಿಯು ತಿಂದ ಸೂಪಂ ಮಡಗಾಲ್ಯಾದಿರ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೦). ಮಡಕಾಲ್: ಕುಡಿಯು ತಿಂದ ಕೂಡಲಿನ ಮಡ
ಕಾಲರಮಲವ ಕಟ್ಟಿ. . . ಬೆವಂಕೋಳಿಕೊಳೆ ಧುಂಧುರಂ ಮಡೆದ್ವರಂ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೩೦). [**ಮದ್ಯ + ಕಾಲ್**]

ಮಡಗಿಸು (ಶ್ರೀ). ಇರಿಸು; ಇಡುವಂತೆ ಮಾಡು; ತಾಪದೊಳೆವುದು
ಕೆಂದು ಜೊಳೆ ಮಡಗಿಸುವುದು ಮರ್ಯಾದೆಯುಪಾತಂ ನೀಡ ಕೊಡಗಳ ಕಾಲ
ಪಾಲಕಿಯರು (ಕಾಶೀ. ೬-೨೩). [**ಮದಗು + ಇಸು**]

ಮಡಗು, ಮಟಗು, ಮಟಕು, ಮಡಗು, ಮಡಗು, ಮಡಗು
(ಶ್ರೀ). ರಿ. ಇಡು; ಇರಿಸು; ಅಲಗಳೆಯಿಲ್ಲದೆ ಲೋಕಮನೊಲಿಸಿ
ದಮ ನಿಷ್ಠ ಬಿಟ್ಟೊಳೆದಮುಪ ಮದನಂ ಲಲನೆ ಮಡಿ ಮಡಗದಿಂ

ಪೊಲಲವೊಸಗಿಮಿತ್ತಳೆಮನಿ ಸಿರಿಮಂಡಿಗೊರ್ವಳ್ (ಕಾಶೀ. ೯-೯೯); ಆ
ಸುವತಿ ತಾಂಪುಲಮಂ ಮುಂದೆ ಮಡಗಿ ಬಿಟ್ಟೊಳೆವಳು (ಕಾಶೀ. ೧೬-೯೨); ಸಪ್ತಮಸ್ಥಿ ಮಡಗಿದಿರಿ ಭಟರನುತೆ ಮೂಡಲಿಸಿದಂ ವಿಳನ
ಸೇನಾನಿ ಕುಂಭನಂದು (ಕಾಶೀ. ೨೯-೦೯); ಬಡವ ನೀ ಮಡಗಿದ ಹಾಗೆ
(ಕಾಶೀ. ೨೧. ಬಟ್ಟೆಡು; ಗೋಪ್ಯವಾಗಿದು; ಅಡಗಿಸು: "ಮಡಗು-
ಗೋಪನೀ (ಮುಟ್ಟಿಡು)" (ಕಾಶೀ); ಬಡತನವಂವಂದಿಗೊಂದೊಡವೆ
ಗಳಂ ಮಡಗವೇಡದಂತೆನೆ ಪುಣ್ಯ ಕೆವೆ ಮಡಗಿದೊಡವೆ ಕಡುಗು ಕಡವಲ್ಲಿ
ಪರಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟವರ್ವಂ (ಕಾಶೀ. ೩೦೦-೩); ಅಮುಪ್ಯಪುಟು
ಪ್ರಳಯದಿಲ್ಲೆಂದು ಅರ್ಥವ ಮಡಗುಮಿ (ಕಾಶೀ. ೨೦೦). ೩. ಅಲಗಾದ
ದಂತೆ ಇರಿಸು; ಬೆರಿಸದಂತೆ ಇಡು; ಸಾಲದೆ ಮೇಣುವುಡ್ಡಿ
ತೇವಾರವ ತಿರುಳೊಂದುಪಾಗಮಾಗಿರ ಜಂವಿರಾರಾಯ ಪುಲರದಿಂ
ಪ್ರಕಾಶಿಸಿ ತಪ್ಪಮೋರಿಸಿ ಮಡಗುಟಿರಿದಂ (ಕಾಶೀ. ೭-೩೦).
೪. ಉಳಿಸು; ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು; ಮನೆಮಾಳು, ಇನ್ನು ಬಾಕಿ
ಮನೆ ಮಡಗವರೆ. ಎಲ್ಲಾ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟವರೆ (ಕಾಶೀ. ೨೦). ೫. ಇಟ್ಟು
ಕೊಂಡಿರು; ರಬುವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು; ನೀನೇಕೆ ಜಾಮುಂಡೀಯ
ಮಡಗಿದೀಯಾ? (ಕಾಶೀ. ೬೨). ೬. ಮೊಡೆ; ಬಿಡಿ; ಕಪ್ಪಗೆ ನೀಡು
ಮಡಗಬೀಕಾಗಿತ್ತು (ಕಾಶೀ. ೩೨). ಮಟಗು: ೭. ಗುದ್ದು; ಮೊಟ್ಟು;
ನಿಟ್ಟಲೂ ಅಥವಾ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಲ್ಕು ಮಟಗಿದೆವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಾಗಿ
ಮೇಳವೇಕಾಗಿಲ್ಲ (ಕಾಶೀ. ೩೨). ಮಟಕು: ೮. ಗದರಿಸು; ಜುರಿಸು;
ತಪ್ಪನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಗೋ ನೀವಿಲ್ಲರೂ ಆವಶ್ಯಕ ಕೊಡದೇ ಪನ್ನ
ಮುಟುಗಾ ಇವರೆ (ಕಾಶೀ. ೯೦). ಮಡಗು: ೯. ಸಮೃದ್ಧಿಮಟ್ಟ
ತಂದು ಮಡಗಿದಕ್ಷಿಣ ಪೂರ್ವಸೂಚಿಯುಪೊಟ್ಟುದಾದು ಸುಪ್ರಸೂಚಿಯು
(ಕಾಶೀ. ೬-೩೩). ೧೦. ನಿಗಮನಗು ಬೀಜಕ್ಕೆ ತಕ್ಕನಿಕು ಪೊನ್ನಂ ಕೊಂಡು
ಮಿಕ್ಕ ಪೊನ್ನಿನೊಂದುನಡೆಯ ಮಡಗುಮನ (ಕಾಶೀ. ೩೦-೩೨).
೧೧. ಸಂಕೋಚಗೊಳಿಸು; ಹುದುಗಿಸು; ಸಮೃದ್ಧಿ ಸದೃಶಿಯುಕ್ತರು
ಪುಟ್ಟಿನಿಂದಿರುಹಿದರು ಕೆಲವರು ತಮ್ಮಮೊದಲಗಳನಂತು ಮಡಗಿ
ಕೊಂಡಿರು (ಕಾಶೀ. ೦-೩೩). -ಮಡುಕ್ಕು, ಜೋ. ಮಡಗು:
೨. ಪ್ರಕೀರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುದು ಮಡಗುಪುದು ಆದಾನ ನಿಕ್ಷೇಪಣಾ ಸಮಿತಿ
ಬೀಜಮುಪತ್ತೆಯ ಮೂಲಗುಣಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦-೦); ವಿಶ್ವವಸ್ತುವಿ
ಯೊಳೆಗೆ ಮಡಗಿಲ್ಲದ ಕಾವಣವೊಡೆಯರಿಬ್ಬವಿರವಾಗಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಂ
ಭಾವವಿಮುಖ್ಯರಾಗಿ ಸಲುವುದು (ಕಾಶೀ. ೩೦-೦೦). ಮೊಡಗು:
೧೧. ಮಡಗಿಲ ಕಲ್ಲರಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಆ ಮಡಗಿಲು ಮೊಡಗಿ ತಾವು ಕಟ್ಟಿದ
ವಾಗಸಮುದ್ರದ ಕೋಡಿ ಪರಿಯಂತರವಾಗಿ . . . ಕಟ್ಟಿಸಿ (೨೯. ೨೪,
ಕಾಶೀ. ೨-೨೭; ೩೨೩).

ಮಡಗು = ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಇರಿಸು; ಜೋಳಿಯಿಂದ ಇಡು;
ಕಾಡಿಸು; ಇಡು; ತೊಲಿಬಿಟ್ಟು ಫೈಶವಂ ತಂದು ಮಡಗಿಟ್ಟು
ಜಗಲೊಳ್ಳಿರಾದು (ಕಾಶೀ. ೨೩-೬). ಮುನಿ ನೊಟುಂಡ
ಮುಮಂಗಳ ತೀವಿದ ಕದ್ದು ನವ್ವ ತುಪ್ಪದ ಕೊಡದೊಳೆ ಸಮಂತ
ಮಡಗಿಟ್ಟುಡೆ (ಕಾಶೀ. ೦-೩೦); ಸುರತ್ಕಂಗಳು ಮಡಗಿಟ್ಟರ್ವ
ಕರವತಂ (೨೪. ೧೧೧. ೩೧೦. ೯-೩೩; ೧೧೨). ಮಡಗಿದು = ಮಡಗಿದು;
ಅಂತು ಆಮಂ ಕೊಡದ ಕೊಡದ ಗಂಗೆಯು ಸ್ವೀಕೃತಂ ಮಾಡಿ ಕಡೆಯ
ನಡುವೆ ಮಡಗಿಸಿಟ್ಟು (ಕಾಶೀ. ೩-೩೩ ಪ).

[**ದೇ.೩** ತಾಳು. ಮಡಗು, ಮಡಗು]

ಮಡಗೂಳ್ 'ಮಡಗೂಲು' ನೋ.

ಮಡಗೂಲು 'ಮಡಗೂಲು' ನೋ.

ಮಡಗಿದಜು (ಶ್ರೀ). ಕಾಲನ್ನು ಬೆರಿಸು; ಪರಪ್ರಕಂ ಕಾಯ್ತು ಕಟ್ಟಿಸುವಿ

ನೋಳ್ ಕೈಮಿಗೆ ಪೊಕ್ಕುರ್ವೆಲ್ ತುಪ್ಪುಲ್ ಮಹದಿವಾಳುಕುರ್ವೊ ಪುಗಲ್
ಪೋ ಪುಗಲ್ ಪೋಪುಗರಿದಿಮ್ಮು ದಿನೋ ತ್ತಾಲಿದಮುದಿರು ತನ್ನಿ
ಯಿಂದನ್ನಪ್ಪುಂ (೨೦೩. ೩-೩). [ಮದ್ + ಕಿದಪ್ಪು (< ಕಿದಪ್ಪು)]
ಮದಲಿ 'ಮದಿ' ನೋ.

ಮದದಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಂಗಸು; ಸ್ತ್ರೀ: ಪಡೆ ಪೋಟಿ ಸೊಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು
ಕಿಚ್ಚಿ ಮದದಿ ಪುರುಷರಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಿಚ್ಚಿ (ದೀಪ. ೧೩-೨೩);
ಮದದಿದುರಾಹವ ಪದದೊಳ್ ಸತ್ತಿಲ್ಲ ಪುನಕುಂತಲಾಳ ಪೋಲ್ಪುರು...
ರಾಹುಮಂಡಲಗಳ ಕೆಟನಂ (೧೨೯. ೯-೨೦). ೨. ಹೆಂಡತಿ: ಸತಿ:
ನಿನ್ನ ಮದದಿರಲೆಂದರೆ ಮದದಿಯ ಕೃತಕ ಬೇಡೆ (೨೩೩. ೨೦೦):
ರಾನನ ಮದದಿಯನು ರಕ್ಕಸನು ಕದ್ದನು (ಕುಟು. ೨೨-೩೦): ಮದದಿ
ಪುಟ್ಟದೆ ಮನೆಯರಿರುವವನು ಮೂವಿ (೨೦೩. ೦-೨೨-೨): ಮನೆ
ತಲುವಿದೆ. ಮದದಿ ಮುಗುಳುನಗಿರು ಸ್ವಾಗತವಿತ್ತಳು (೧೨೯. ೩೯)
[ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮುಟಿನ್ಯ: ಮಲ. ಮದುವ: ತಲಾ. ಮಂಡತಿ. ಮದಂದಿ]
ಮದವು 'ಮದಿ' ನೋ.

ಮದಮುರಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು: ಹಿಂಬರಿ: ಕಮಪು ಮುಜೆಡುದು
ಳಾರೇಂದ್ರನ ಪಡೆಯ ತಡುರೆ ದಿಕ್ಕುಗಿಟ್ಟುದು ಮದಮುರಿಯಲು
ಗೈಸರರು ಮತ್ಸ್ಯಸನಾದಿಗಳು (ಕುಟು. ೯-೩೦). ೨. (ಅಲಂ) ಹಿಂದಕ್ಕೆ
ಜೋರಳು. - ತಿರುಗು: ಜಮಮ ತುಡುಕಿ ಪಿದಿದೊಡನೆ ಪುರಿಕ್ಕನೆ
ಮದಮುರಿದೊಳೊಳಿದ... ಕೊಪುರಿದುನೋಡಬುದಿರುವುದು
(೨೩೩. ೩-೩೦): ಪುನಿಮ ಕಡುವೆತನಿಂದಿರುತು ಮದ ಮುರಿಯುತ
... ಹಿಡಿಯಂಗಿ ಪೇಳಿದುದು ಪಡೆದರು (ಕುಟು. ೩೯-೩೦).

[ಮದ್ + ಮುರಿ]

ಮದಮುರಿವು (ನಾ). (ಅಲಂ) ಹಿಂದೆಗಡೆಯಿರಿ: ಓಲೆಯ: ಕುಜನದ
ಮೊಡನೆ ನೀ ಮೈದೋಳಿ ಮದಮುರಿವುದುಪ್ಪಾದಿದರೆ ಸ್ವಲ್ಪವಿದು
(ಕುಟು. ೩೩. ೩-೨೯). [ಮದ್ + ಮುರಿವು]

ಮದಲ್ (ಕ್ರಿ). (ಬಿಲ್ವಿಯಂತೆ) ಹುಬ್ಬು: ಬೆಳೆ: "ಮದಲ್ - ಮದ್
ಮದ್ (ಬಿಲ್ವಿಯು)" (ಕುಟು): ಕಲ್ಪಮಂಜುಷ ಪರ್ವದಿಕ್ಕಲಂವಿದು
ಮದಲ್ ತೋಟದ ಲತಾವಳಿಗ್ಗೆ ಗೆಜ್ಜೆಯುರಲ್ಪಲಂವಿದಿದು ಖೇರ
ನೋಲಗದೊಳವ್ ಮಲಸುಲಾಸಿನೀಜನಂ (೨೦೩. ೨-೯): ದೊರೆಪತ್ತ
ಮದಲ್ ಮದ್ ಮಲ್ಲಿಗರ್... ಅಗತಕೇರೀ ಮೋಟ್ಟ ಜನಮಾಳಿಗೆ ಸೋಲ
ಮನೆಯಿ: ಮದಗುಂ (೨೨೯. ೩-೩): ಪತ್ತಮೋಹದಿರು ಸಮನಿಸಿ
ಬುದ್ಧಿವನ ಪಾವವೆಂಬುದಿವ ಮುಟಿಯಂ ಮದಲ್ ನನಕೊನೆ[ಪೋಗಿ]
(೨೨೯. ೦-೨೨ ಕ).

ಮದಲ್, ಮದಲ್, ಮದಿಲ್ (ನಾ). ರಿ. ಹರಮು: ವಿಸ್ತಾರ:
ಮುಟ್ಟಿಗೆ: ದಾಳಿಯದ ಪುಟ್ಟ ಪುರದ ಪುರೋಪಲ್ ಪುರೋಪಾಯಂ
೨೦೨೩. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕರ್ಪಿನ ಮದಲ್ಪುಳುಮಂ (೨೦೩. ೦೩-೦):
ಇವಾಳ್ ಮೂವಾಳಕ್ಕಿದರ್ವರೊಳ್ ಬೆಳೆ ಸಾರೆ ಕೊಳೆ
ಪದಮಲಿಗಳ್ ಕರ್ಪಿನ ಮದಲಂತೆ ಕಮಲ್ಪುರ್ವದ ಕೊಟ್ಟಿಲು
ಗಳೆಗುಂಮೋರೊಂದೆಡೆಮೊಳ್ (೨೨೯. ೨೩): ಹಿಡಲಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ
ಲಕೆತಮ ಮದಲಂ... ಮದಲಯವೆಂದೆಗೆ ನಿರ್ವೃತಿಯುಂಟೆ (೨೨೩.
೦೩-೩೩). ೨. ಪೊದೆ: ಮೊದರು: "ಕ್ಷುಪಂ ಗುಪ್ತ: ಈ
ವಿರು ಮದಲ್" (೨೦೩. ೨೩-೨೩). ೩. ಬಿಲ್ವಿ (?): ಅಂರಲು
ಗಗ್ಗ ಮುಗುಳುನೆ ಮದಲ್ ತೊಡೆ ತುಂಬಿ ಬುರ್ರ್ ತರ್ ತರ್
(೨೦೩. ೩-೨೩): ಅಲಂ ತುಂಬಿ ತರ್ ತರ್ ತೊಡೆ ಮದಲ್ ತೋರ್
ತುಟಿ (೨೩೩. ೦೩-೩೦). ೪. ಕಮ: ಗೂಟ (?): "ಪುಮ
ಲಿವಾಪುಂ ತಾಂ ಕೊಟವು ಮದಲ್ [ಲ್] ತಾವುಮಾಂ" (೨೨೩. ೨೩).

೩೦-೩). ೩. ಕೋಡುಗಲ್ಲು (?): ವಿಸ್ತಾರವೆಂದೆಗೆ ಸವಿಯಿಸಿ
ತಂದೊಳೆಯ ನಿಜವು ಬೆಳ್ಳಿಯು ಲಾಳಾಪಿಂಧಿಗೆ ಪುರಿವರ್ವದಿವ, ಸುಪ್ಪುಳ್
(೨೦೩. ೨-೦೨). ಮದಲ್, ರಿ. ಮುಜೆವೆವನು ಮದ ದಿವಿವರ
ಮದ್ಪುಳೊಳವ ಸುಧೆ ಚಿಂತಾಪುನು ಮೊಟವುಂ... ತೋಜುವಂ
ಪುಟ್ಟಿ ಕಾರಣವು (೨೨೩. ೩-೨). ೩. ತುಳಿ. ತೆಂಗು ಮುಂತಾದುವು
ಗಳ ಗರಿ.-ಓಲೆ: ಸೋಗಿ: 'ಮದಲ್' ಎಂದು ತೆಂಗಿನ ಮರದ
ಗರಿ ಹೆಡರು (೨೦೩. ೦೩): ಮದಮಾ ಕಡಲಿನ ತೆಂಗಿನ ಮದಲಿನ
ಮರೆಯಲಿ ಮರವುರು ನಾಡೊಂದು (೨೨೩. ೦-೨): ನಾನು ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ
ಹೋಗಿ ಹೆಜೆಯಲು ಮದಲು ತರಲೆ (೨೨೩. ೦೯). ೩. ತೆಂಗಿನ ಗರಿ
ಯಿಂದ ಹೆಜೆವ ಬಾವೆ: ಪು ತೆಂಗಿನ ಸೋಗಿಯೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದು
ನಾನು ಮದಲನ್ನು ಹೆಜೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ (೨೨೩. ೨೩). ಮದಿಲ್, ರಿ.
'ಮದಿಲುಗಲ್ಲು' ಪರಾ. ಕ. ಚಿಕ್ಕ ಕೊಡು: ಕವಲು: ಬಿಸಿಲು:
ಕಡಲೆಯ ಮದಿಲು ಹೂವಿಡಿ ತುಂಬು (೨೦೩. ೦೩-೦೩).

ಮದಲಾಂ = ಬೆಳೆ: ಪುದ್ಧಿಯಾಗು: ವಿಶೇಷವುಪ್ಪ ಸಸ್ಯತಗು
ದೋಳಿಯಾಂಡೆ ಮದಲಾಗಿ ದಿಗಂತವನೆಯ್ ಪಲ್ಲ ಪಂಡಿತ ವಿಶ್ವಾಸ
ಕೀರ್ತಿಲತ ಪರ್ವದಾದುವಿಗೆ ಹೋದುದುಪ್ಪಿನಂ (೨೯. vi (ii). ಪಾಟಾ.
೦೯-೩೯: ೨೨೩). [< ಮದಲ್, ತಮಿ. ಮುಟರ್: ಮಲ.
ಮದಲ್. ಮುಟ್ಟುಲ್: ತಳು. ಮದಲ್. ಮದ್]

ಮದಲಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಬೆಳೆ: ಪುದ್ಧಿಯಾಗು: ಸವಿ ತವರುತು
ಬೇರ್ಪಿದುದು ಪುಟ್ಟಿಗಂ ಪನಮುಟ್ಟು ಸೇವ್ಯಮಾದುದನಿಗೆ ಕೊಡೆ
ಬೇರ್ಪಿದ ಸಾಲ್ಪಡಲ್ಪ ಕರ್ಪ ಪಲ್ಲಮಿದೊಳಂ (೨೨೩. ೨-೦೩).
೨. ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಮದಲು: ಹುಟ್ಟು: ಮದಿ ಬೆಡಗಂ ಬೀಡೆ ರೀತಿ
ವಿಶ್ವಾಸಿಯು ಮದಲಿ... ಕೃತಿಯಂ ಶಿವಾರ್ಪಿತವನಗುವ ನಿನ್ನ
ಸ್ವಪ್ನಗೆ ಸಾಟಿಯುಂಟೆ (೨೨೩. ೦-೩೦). [ಮದಲ್ + ಇಡು]

ಮದಲಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಬೆಳೆ: ಪುದ್ಧಿಯಾಗು: ವ್ಯಾಪಿಸು: ಪಟ್ಟು
ಮದಲಿವ ಕರ್ಪದೊಳು ಸುಮಾರುಳು... ಪುಟ್ಟ ಮೊಳೆಯುಂ
ಕಂಡಳು (೨೨೩. ೦೩-೦೩): ಪೂವರಸ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಭಾಮಯವಾಗಿ
ಪರಕರಿಸಿ ಮದಲಿವುದು (೨೨೩. ೩-೩೦). ೨. ಬಿಟ್ಟುಗೊಡಿಸು:
ಓತೊತ್ತಾಗಿರುವಂತೆ ಮದಲು: ಸಾಂದ್ರಗೋಳು: ಕದಲಿಡೆದ
ಬೆಳೆ ಕವಮು ಕರ್ಪಿಂಟಾಗಿ ಪಿಪ್ಪುಮಿಟ್ಟುಕೊಡುಗುಂ ಪಾವನಂ
ಮದಲಿ[ರಿ] ಪಾಡುಪಿಡ ಮೊದಮುಂಟು ಸರಲ ಗಜಪ: ಹಿಟ್ಟಿನ ಕೆಟನಂ
(೨೦೩. ೦-೩೦): ತೊಡವೆಕೊಳವನಿತ್ತಂ ಪಡಿಪಂದಂ ಮದಿ ಕಾಂತ
ಯರ್ ಪೂದೊಡಂ ತೊಡೆ ತೊಟ್ಟ ಮರಲು ಸರಳಂ ಮದಲಿವುದು
ಮನೋವನದೊ ವಿರಮಿಯುಂಟು (೨೨೩. ೦೩-೩೦). ೩. ಸಾಂದ್ರವಾಗು:
ಓಟ್ಟುಗೊಡು: ತುಮಗಿ ತೊಳುವ ಸುಧೆ ಬೆಳೆ ಮದಲಿವ ರ್ಪುಟ್ಟರಿ
ಪಲ್ಲವದ ಮದಲೆಯು ಧವಳಪ್ಪು ತಮರವೊಳೊಡಗಿತರಿದರು
(೨೨೩. ೩-೩೩). [ಮದಲ್ + ಇಡು]

ಮದಲ್, ಮದಲ್, ಮದಿಲ್ ನೋ.
ಮದಲ್, ಮದಿಲ್ ನೋ.

ಮದಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿನು: ಸೀಗಡಿ ಕೊರವಂ... ಆನೆ
ಮದ ಮದ[ಲ್] ಲೆಂಬಗಡೆ ಕಪೂಳಿಗಳೆ ತೆಗದ್ ಬೇಡ್ (೨೨೩.
೨೩-೩೦). [ದೇ.೩ ಕಳು. ಮದಲ್ ಮಿನು]

ಮದಲಾತುಂಬು 'ಮದಿಲುಮುಂಬು' ನೋ.

ಮದಲಿ (ಕ್ರಿ). ಬೆಳೆ: ಹುಟ್ಟು: ವ್ಯಾಪಿಸು: ಮದಲಿವ ಮದಲಿವ
ಮಂತ್ರವಿಗೊಳಂ... ಬಿಟ್ಟು ಬೀಡು ಬರಿದಂತೆ ಕಂಡೊಡಂತೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ
ದಿವುಮು (೨೨೩. ೨೩). [ಮದಲ್ + ಕೊಳ್]

ಮದವಳಿ. ಮದವಳಿ (ನಾ). (?): ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಕವಿವಿಠಲರು ಪ್ರಬಂಧಕರ ಪರಿವಾಣ ನಾಗದೇವನಾಯಕನ ಮದವಳಿಗೆ ಬಾಳಮಾನು. . . ಕೊಟ್ಟ ಮತ್ತರು (೪೨೮. ೦೨೨-೨೬-೦೨; 1182). ಮದವಳಿ: ಆ ಸಿಮಾಯ: ದೇವರ ಸ್ಥಾನದಲು ಸ್ಥಾನೀರ ಮತೆ ಮೊದಲಾದ ಮದವಳಕೆ ಸಲು X X X ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟಲು (೨೪. ೨ (೩). ಮೇಷ. ೪೪-೦೩: 1406).

[?]

ಮದವಾಯ್, ಮದುವಾಯಿ (ನಾ). ಸಣ್ಣ ಕಾಲುಪಯ ಕೊಟ್ಟು. - ಮುಂಭಾಗ: ಓರಿಯ ಕೆಲೆದು ಬಡಗಣ ತುಂಬಿದ ಪಡುವ ಮುಂಭಾಗಿ ಪರಿವ ಮೊದಲ ದಾಡವಾಯ ಗಟ್ಟಿ ಕಯ್ಯ ಇತ್ತುಮಂ. . . ಸರ್ವನಮಾನ್ಯ ಮನ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟರು (೨೪೨೨. ೨೪೪-೨೪: 1177): ದೊವರೇರಿಯ ಮದವಾಯಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತಯ್ಯ (೨೦. ೦೯೯೬, ಪಾಕಣ್. ೨೦೨-೨೩: 1). ಮದುವಾಯಿ: ಮಾಗುಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ . . . ತೂಲುಗಳೂ, ಮದುವಾಯಿಗಳು, ಕಡಲ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುಗಳೂ ಇವುಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಮಿತನಾದ ಅಧಿಕಾರಿ (Niko Revo. ೨೦೪೦).

[ಮದ್ಯ (< ಮದ್ಯ) + ದಾಯ್]

ಮದಸಂದು (ನಾ). ಹಿಮ್ಮಡಿಯ ಸಂದು; ಹಿಮ್ಮಡದ ಸಂದು: ಕೆಳ ಮೊದಲಾದ ಕೀಳುಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಂದಿನ ಭದ ಅಂಗುರಿಸಂದು ಇದ್ದುತ್ತು ಮದಸಂದರದು (೨೪೨೨. ೨೨-೦೦೦). [ಮದ್ಯ + ಸಂದು]

ಮದಸನ್ನೆ (ನಾ). (ಕುಂದುರೆ ಸವಾರಿ ಮಾನುವಾಗ) ಹಿಮ್ಮಡಿಯಿಂದ ತಿವಿದು ಅಥವಾ ಚುಚ್ಚಿ ಮಾಡುವ ಸನ್ನೆ. - ಸನ್ನೆ: ಮದಸನ್ನೆ ಮನದೊಳುಕುಂಸುವಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಂ ಪರಿದು (೨೦೪. ೬-೨೨ ೨): ಸುತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ ಬಲವದ್ದವ ಕಂಡು ಧೀರೋತ್ತಮ ಮದಸನ್ನೆಗಯ್ಯು ಚಿತ್ತ ಪರಿದು ತುರವನೇಣ್. . . ಪರನೇನಯ ತತ್ಪದವದ್ದನಂ (೨೪೨೨೦. ೨-೪೪): ಪರೇಂದ್ರಂ ತುರಂಗಮಂ ಕರತಳಾಸ್ಥಾನಗಳಯ್ಯ ಮದಸನ್ನೆ ಮಂ ಮನದೊಳ ನೆವದ್ದಂ (೨೦೪೨. ೦೩-೩೩ ೨): 'ತೊಡಸನ್ನೆ' ಪರಾ.

[ಮದ್ಯ + ಸನ್ನೆ]

ಮದಸಿ (ನಾ). (ಉಕ) ಹೊಲಸು ಹೆಂಗಸು: ಆಕೆ ಬಟ್ಟುಳು ಮದಸಿ (೨೦೨).

[ಮದ್ಯ + - ಸಿ]

ಮದಸು (ನಾ). (ಉಕ) ಹೊಲಸು ವ್ಯಕ್ತಿ: ಉಕು ಕಾಯೋ ಪುಡುಗನ್ನ ಕ್ಕಾರಿ ಮಾದರಾಕೆ ಮಚಕಿ ಪಾಕ್ಕಾವ ಮದಸುಗೋಳು (ಗ್ರಾಹಿಮ. ೨೪೨).

[?]

ಮದಸೂ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಗಾಢ್ನಾ ಮದಸೂರ ಕಳ್ಳವು (ಪ್ರಾಕ. ೦೦೩೩. ೪೦-೩: ೪೨೨).

[೨ ಇದು 'ಮದಸೂರ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವಿತ್ತ]

ಮದಸೋಂಕು (ನಾ). ಹಿಮ್ಮಡಿಯ ಸ್ಪರ್ಶ: ಮದಸೋಂಕಂ ಮನದಂಕೆಯಂ ತಿಳಿದು ಶಿಕ್ಷಾಪ್ರಾಧಿಯೋ ನಾಡ ನೇರ್ವಡಮಂ (೪೨೨೨೦. ೨-೩೩).

[ಮದ್ಯ + ಸೋಂಕು]

ಮದಸುನ (ನಾ). ೧. (ಹರಕೆಯನ್ನು ಕೀರಿಸಲು) ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸುತ್ತಲೂ ಉರುಳುವ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ: ಉರುಳುನೇವೆ. ೨. (ಅಲಂ) ಹೊಲಕುವಿಕೆ: ಉರುಳುಟಿ: "ಅಯ್ಯೋ ಅಮ್ಮಾ ಪಾಪ" ಎಂದು ಮುಳ್ಳನ ಮೂಟೆಯಲ್ಲಿ ಮದಸುನ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ (೨೦೨೨. ೦೩೬).

[- ತುಳು. ಮದಸುನ. ಮದಸನ]

ಮದಾಸ 'ಮದಾಸು' ನೋ.

ಮದಾಸು. ಮದಾಸ (ನಾ). ಮುಸುಕು: ಕವಚ: ಹೊದಿಕೆ: ಅಡಕಟ್ಟು ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮದಾಸು ಮದಾಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು (೨೦೨೪ ೦೩೨).

ಮದಾಸ: ಮುಸುಪ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂಗಾರದ ಮದಾಸವನ್ನು ಹಾಕಿದರೂ

ನೀವು ಹೊಕ್ಕೊಳ್ಳುವವರೆ (೨೦೨. ೦೩೬).

[- ತುಳು. ಮದಾಸುಕುನಿ = ವ್ಯಕ್ತಕ್ಕೆ ಹೊದಿಕೆ ಹಾಕು]

ಮಡಿ (ಶ್ರ). ೧. (ವಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು) ಮಡಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು: ಮಡಿಕೆ; ಮಡಿಸು: ಸವರಣಾದ ಕೋಪಣಮಂ ಮ[೨೪೨೦. ೨]ದಿಮಟ್ಟಿಮಂ ಬಿಟ್ಟು ಮದಾಪರನಿವಲವಿದಿದ ಲೂದಿದ ರೇಷ ಸ್ವಸ್ತನವಿತತಿ ಸಡಮದತಿಮದದಿಂದ (೨೦೨೦. ೦೪-೦೪): ಅಂತರಾಳದೊಳಲ್ಕಲಾಗಿ ದಟ್ಟಿಯ ಮಡಿದಂತೆ ಮೈಮಡಿದು ಹಾಣುವಲು (೨೦೪. ೩೩-೩೩): ನಾಗಾರಿಗಮನಾತ್ಮವ ಪಟ್ಟಿದಾನೆ ವುನ್ನಾಗ ಸಾಂಗಧಿ ಕಡುವಿಕದಾಗಿ ರಂಜಿಸುವ ಪಾಗದ್ವೀದಕವ ಮಡಿದೀವುಕ್ಕದಿದರ್ ನಾಗಭೂಷಣರಾಗಿ (೨೦೨೨. ೩೩-೩೩). ೨. ತಿರಿ: ಕೊಯ್ಯು: ಕೀಳು: ಮಡಿದು ತಂದಿಟ್ಟ ಪೂನೆಯ್ಕಿಲ ಕಾವನಾದಂ ಗೆಲ್ಲ ರತ್ನಕುಂಡಲಗಳ ಪೂವಮೊಳಕೊಂಡಂತೆ ಪುನೇಲ್ ಕರ್ಣಾಟೀ ರಣಪೂರನ ಪಾಳೆಗಳುಂ ಸಂಸ್ಕತಿಯೊಡಂ ಲೀರಾಂಜೋಳದಂತೆವಂವು (೨೦೨೦. ೨-೩೪ ೨). ೩. ಬಾಗಿಸು: ಬಗ್ಗಿಸು: ವಿಪ್ರವಾತಿ ಮಡಿದಿತ್ತು ಮಾಗ್ರಮನೇಣ್ (೨೦೨೨. ೩-೨೩). ೪. ಜೋತುಬೀಳು: ನೇಲು: ಮಡಿದ ಕೊಡಕೆ ಗಳೊಡ್ಡಿದುರದೊಟ್ಟಿದುಂ ಸಮಾಧಿ . . . ಸಾಯ್ ಸೂತದವು ಹಾಡದ ವಿಳಾಸದಲಿ (೨೦೨೨. ೦೩-೨೦). ೫. ಕುಸಿ: ಕುಗ್ಗು: ಪಡತಲೆ ಕೀಳುವಂತೆ ಮಡಿದುಂ ಗೋಗೊಡ್ಡಲಕ್ಕೆ ವಾಸಿದಿಂದ ಸುಡಿಯದೆ ಬಾಬ್ಬುಡ ದವ್ವಂ ದಾಡಿದಂ (೨೦೨೨. ೩-೪೩): ಭವಯ ಹೆಡೆಗಳು ಮಡಿದುವು (೨೦೨೨. ೪-೩೩). ೬. ಮಾಗು: ಬಗ್ಗು: ತಿವಿದ ತಿಸುಳವ ಯೋಗವಂವದ ಮಡಿದ ಮಿಟ್ಟಾಂಗದ ಗೊಬ್ಬಿನಂ ಜಡೆಯ ರಂಜಂದ ಜಂಗಮರೂಪನಳವಡಿದ (೨೦೨೨. ೩-೨೦). ೭. ಮುರುಟಿ ಕೊಳ್ಳು: ಸೇದಿಯೋಗು: ತಪ್ಪುಸದಿ[ವಾನಗಳ್ಲಂ ಸುಡಿಯ ಲ್ಕಾಗದಿಂದ] ನಾಬಗ ಮಡಿದುದುಂ (೨೦೨೨. ೩೩). ೮. ಮುಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳು: ಮುಗಿ: ಅನುವಿದ ಕಳ್ಳವೆ ಮಡಿದುದುಂ (೨೦೨೨. ೦೨-೩೪). ೯. ಸಾಯು: ಮರಣವೊಂದು: ಪ್ರಾಣಿದು: 'ಮಡಿ - ಮರಣ್, ಧೌತವತ್ಯ: ಚ' (೨೦೨೨): ಶ್ರೀ ಅದ್ವಿ ಆಚಾರಿಯರ ಮಗಪ್ಪಾಣ್ ಮಡಿದ (೨೪. 1೨. ಕೆಂಗಣ. ೩೩-೩: 7೨೦): ವಪ್ರಸಮಾಸಮಪ್ಪ ಕೈಯಿಂದಂ ಲಮಾರನಾಂತ ತೆಗಲೆಯಂ ತಿವಿದೊಡಾಂತ. . . ಮಡಿದಂ (೨೦೨೨. ೩೪-೩೦): ತೊಂಬಯ್ಯಾಸರ್ಗ ನೆಮ್ಮವೆನ ಬಂಬಲೊಳಿ ಮಂಟಪದರ್ ಮಡಿದರ್ (೨೦೨೨. ೦೦-೨೪): ವಿವೃತಸಂಗ್ರಾಮದಲಿ ಮಡಿದಮು ಪುಂಗವನ ಪಡು (೨೦೨೨. ೩ ೨೦೨೨). ೧೦. ಮುಗಿ: ಕೊನೆಯಾಗು: ಅಂತ್ಯವಾಗು: ಮುಗುಗುಗ ಮಡಿದಂವು ದಿಗಿಲು ಪುಗಲೆಮ ಮುಸುಕಿದ ಮುಪಾಪಾಲಿ ಇಡೀನೊ (೨೦೨೨. ೦೪-೩೪). ಮಡಿದು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಪೇರುಪಣ ಕಡಲ ಸಮವಿವೊಳಿಗದಿಗ ಗುಡಗಟ್ಟ ಮಡಿಮಾಡಿದ ನಡುದರಮು ಲೀಲೆಗೆ ಪಡಿಪಳೊಂದು ಗಡಿಯ ಕುಡುರಗಳ ತಟ್ಟನೊಡೊತ್ತುಂ (೨೦೨೨. ೪೦-೨೩).

[ಮೇ. ೨ ಕಮಿ. ಮಟಿ: ತುಲ. ಮಡಿಯು]

ಮಡಿ (ನಾ). ೧. ಮಡಿಯುವುದು: ಮುಂದುರುವುದು: 'ಕಾಲ್ಮಡ್ಡಿ' ಪರಾ. ೨. ಮಡಿಕೆ: ಮದರ: (೪). ೩. ಪಟ್ಟು: ಸಲ: ಬಾರಿ: 'ಅಯ್ಯಡಿ', 'ಇಮರ್ಡಿ' ಪರಾ. ೪. ಪರಿಶುದ್ಧತೆ: ರಂಭತೆ: ನೈರ್ಮಲ್ಯ: ಲೋಕದೊಳ ಮಡಿದು ನಿರ್ವಾಲಚಿತ್ತೈ (೨೦೨೨. ೩೩): ಅಸೆಯ ಪಾಪಗನ ರೋಷದಾರಗನ ಕೆಳು ದಾಸಿದಾದ ಮಡಿಯ ಮಡಿದ ನಿವೇಣಿಗಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ (೨೦೨೨. ೪೦೪). ೫. ಬೆಗಿದ ಬಟ್ಟೆ: ರಂಭ, ಮಡಿದ ವಸ್ತ್ರ: ನೀರಿಲ್ಲದ ಬೆಗಿನಂತೆ ಮಡಿಯಲ್ಲದ ಶೃಂಗಾರದಂತೆ (೨೦೨೨. ೦೪ ೦೩೦): ಬೆಗಿಯುತ್ತ

ಮರ್ಚೆ ಮಡಿವಳ್ಳ ಮುಂದಣಿ ಮದಿಯವನು ತನ್ನೊಡನೆಮ ಗೋವಳಿ ಗರುಟ್ಟು ಮೈಲಿಗೆಯಮಂ ಮಧುಸೂದನಂ ಕಂಡು (ಕರ್ಣ. ೪-೩೩ ಬ) ; ದಿನವೆ ನಾನು ಮಿಂದು ಮದಿಯನುಟ್ಟು ಗಂಧ ಪುಷ್ಪಾರ್ಚನೆಗಳ ಮಾಡೆನು (ಕರ್ಣ. ೧-೪-೧). ೬. ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ ; ಪಟ್ಟಿವಸ್ತ್ರ : ತುಡುಗೆ ನಿಟ್ಟಲುಂ ಪಂಚರತ್ನಂಗಳುಂ ಪೊಲಮಡ ತನ್ನಡುವುಪ್ಪಟಂಗಳ್ ಮಡಿ ಯೊಳಾಗುಮಂ (ಕರ್ಣ. ೧೪-೩೩) ; ಮದಿಯನುಡುವಂತೆ ಸಮದಾ ಭರಣಮಂ ತುಡುವಂತೆ . . . ಕೊಲ್ಲದ ವ್ರತಮಂ ಕೈಕೊಂಡು (ಕರ್ಣ. ೧೦-೩). 'ನಾರುಮಡಿ' ಪರಾ. ೭. ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಮೈಲಿಗೆ ಯೊ ಆಗಬಾರದೆಂಬ ಅಥವಾ ಮೈಲಿಗೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾರ ದೆಂಬ ಒಂದು ನಿಯಮ. - ಆಚಾರ : ಮಡಿ ಮಡಿ ಮದಿಯೆಂದು ಅಡಿಗಡಿಗಾಡುವ ಮಡಿ ಮಾಡುವ ಬಗೆ ಬೋಟು (ಕರ್ಣ. ೧-೧೦೪-೧) ; ಸದಾಕಾಲ ಮದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ಮಕ್ಕಳ ಕೆಲಸ ನೋಡಿಕೊಳ್ ಲೇಕಾದರೆ ಸುಮಿತ್ರೆಯ ನೆರವು ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಪ್ರಾ. ೧. ೨) ; ಈಗ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ ಅವರ ಮಡಿ ಇನ್ನೂ ಬೋರಾಗುತ್ತಿ (ಕರ್ಣ. ೧೦೩). ೮. ಗಿಡ ಮರಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ನೀರು ನಿಲ್ಲಲು ಮಾಡಿರುವ ಕಟ್ಟೆ ; ಪಾತಿ : ತಂಪು ಎರೆಯಲ್ಲಿ ಬೋಟು ಗೇಣು ನೀರು ನಿಂತು ಅಲ್ಲಿ ಇವಂ ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ಮಡಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ನಾಲ್ಕು ಎದು ಮಾರು ಅಗಲ ಹದಿನಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಮಾರು ಉದ್ದ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡುವಾಡಿ . . . ಬೀಜ ಬಿತ್ತಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೭೨). ೯. ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳೆ, ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಸೊಪ್ಪು ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು, ಹಸನುಮಾಡಿ ಬದುಕಟ್ಟಿದ ಮುಟ್ಟುಸಳ. - ಜಮೀನಿನ ಒಂದು ಭಾಗ. - ತುಂಡು : ಪುಣೆ ಪುಣೆಯನು ವಿಧಿಯ ಬಿಟ್ಟು ಪಳೆದು ಅನ್ಯ ಜನ್ಮ ಬಾಳೆಮಡಿದೊಳೊಡುಗುವಾ (೧೪- 1X (೨). ಕರ್ಣ. ೧೩೦-೩೦ ; ೩೩) ; ಭವಸಮಾಸಗರಂ ಕರಂ ದವನದ ಮದಿಯಂ ದಾಲ್ ಪೊಕ್ಕಂತೆ ಮಾಡಿ (ಕರ್ಣ. ೭-೩೩) ; ಮದಿಯೆಂಬುದು ಮರಗದ ತಾಣದೊಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩) ; ಬದುಕನ್ನು ಒಡೆದು ಮಡಿಗ ನೀರು ಮುಟ್ಟುರು (ಕೃಷ್ಣ. ೭೦೩). 'ನೆಲ್ಲಮಡಿ' ಪರಾ. (ಗು). ೧೦. ಅನೆಯ : 'ನಾಲ್ಕಡಿ' ಪರಾ.

ಮದಿಮದ್ದಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಮುನ್ನೂ ನೆತ್ತಮನಜಿಯದಿನಂತವರ ದಾಯಮನಾದ ಮದಿಮದ್ದಿಗುಟ್ಟುಮೆಂದು (ಕರ್ಣ. ೭-೩೦ ಬ). ಮಡಿ ಅಡಿಗಿ - ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಮೈಲಿಗೆಯನ್ನೂ ಬೆರಸದೆ ಮಾಡುವ ಅಡಿಗಿ ; ಮದಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಅಡಿಗಿ : ಮಡಿಅಡಿಯ ಮಾಡಿದನೆ ಆಳ್ ಗುರುವಿಗೆ ನಾನೀಗ ಕಡಮು ಪಾಡೆ (ಕರ್ಣ. ೭೬-೪). ಮಡಿನೀರು = ೦. ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ. ಯಾವ ಮೈಲಿಗೆಯೂ ತಗಲದ ನೀರು ; ಮೇಲುನೀರಿ : ಮಗ ನಡೀರಿ ಸುಂದರಕ್ಕೆ. ಮ್ಯಾರೆ ಮಡಿನೀರು ಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮಸುವರು ಹಾಕತಾರ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦). ೨. (ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಮೈಲಿಗೆಯೂ ಸೋಕದಂತೆ) ಮದಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಡುವ ನೀರು : ಹಿಪ್ಪಳ ಬಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿನೀರು ತುಂಬಿದ್ದೇನೆ (ಕರ್ಣ. ೩). ಮುಟ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹಾಕುವ ನೀರು. ಮಡಿಯಾಳು = ೦. (ಜಟ್ಟಿಯು ಒಗೆದು) ಶುಭ್ರವಾಗು ; ಶುದ್ಧವಾಗು : ಮಡಿಯಾದ ಸೀರೆಯನುಡುವಂತೆ ಮದುವೆಯಾದವಂ ಮನೆಗೆ ತರ್ವಂತೆ (ಕರ್ಣ. ೧೪-೪) ; ಮುಳ್ಳು ತೊಳೆದು ಮಡಿಯಾದ ಮುಳ್ಳುಮಂತೆ (ಕರ್ಣ. ೧೦-೨೦). ೨. ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಮೈಲಿಗೆಯನ್ನೂ ಬೆರಸದಿರು : ಭವಾನಿ ಮುಂಚೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರೆ ತಾನೇ ಮಡಿಯಾಗಿ ಅಡಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಜಡಿಸುವುದು (ಕರ್ಣ. ೨೨). ೩. ವಿಧವೆಯು ಕೇಶ

ಮುಂಡನೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಮಡಿಯಾಗುವ ಹಾಳುಕಲ್ಲುನೆ ನಿಪ್ಪ ತಲೆಯಲ್ಲೂ ಸುಳಿಯಿತೆನು ? (ಕರ್ಣ. ೨೦೭). ಮಡಿಯುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು = (ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ) ಒಗೆದು ಶುಭ್ರಮಾಡಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಧರಿಸು. - ತುಂಡು : ಮಗುವಿಗೆ ಮೈ ತೊರೆದು ಬಿಟ್ಟು. ನಾನೂ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಮಡಿಯುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (ಕರ್ಣ. ೨೦). ಮಡಿಹಿಡಿ = ೦. ಏಕಾದರಿಯೆಂದು ಶುದ್ಧೋಪವಾಸ ಮಾಡಿ. ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಂದ ಮುದ್ರಾಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಿಶುದ್ಧ ವಾಗು : ಅವನನ್ನೂ ಮಡಿಹಿಡಿದವಾದ್ದರಿಂದ ಮನೆಯ ಹಿರಿಯರು ಅವನು ಮಾಡದ ಆಡುಗೆ ತಿನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ (ಕರ್ಣ. ೨). (ಗಂಡನ ಮರಣಾ ನಂತರ ಹೆಂಡತಿಯು) ಕೇಶಮುಂಡನೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಸ್ತ್ರೀ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಕೂದಲನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಮಡಿ ಹಿಡಿದವಳ ಧರ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯು ಏಷ್ಟು ಮೊದ್ದದಾಗಿರಬೇಕು (ಕರ್ಣ. ೨). ೩. ಸ್ತ್ರೀಯು (ಮಧ್ಯ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ) ಭಾದ್ರಪದಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಪಂಚಮಿಯಂದು ಬರುವ ವ್ರತ (ಮಹಿಪಂಚಮಿ) ವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮೈಲಿಗೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸು. ಮಡಿಬೆಳು = (ಪ್ರಾಚ್ಯಗೃಹ್ಯದಲ್ಲಿ) ಗಂಡ ಸತ್ತನಂತರ ಕೇಶಮುಂಡನೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡವಳು : ಗೋದಾವರಮ್ಮನೂ ಯಮುನಕ್ಕನಂತೆ ಮಡಿಬೆಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪೯).

[< ಮದ್ವಿ. / ತಮಿ. ಮಟ : ಕೇಶ. ಕುಳು. ತಲು. ಮಡಿ]

ಮದ್ವಿ. 'ಮಡ್ವಿ' ನೋ.

ಮಡಿಕ್ಕಟ್ಟು (ನಾ). ನೀರಾವರಿಭೂಮಿ : ಬದುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ. ಮುಟ್ಟುವಾಹ ನೆಲ : "ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಭೂಮಿ" (ಕರ್ಣ. ೨೨) : ಕಂಡುಭೂಮಿಯಾಗಿ. ಮಡಿಕ್ಕಟ್ಟು ನೆಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಮೊವಲು ಎಳ್ಳು ಬಿತ್ತಿ . . . ಭೂಮಿಯು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಬಿತ್ತಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೭).

[ಮದ್ವಿ + ಕಟ್ಟು]

ಮಡಿಕಾಡು (ನಾ). = ಮಡಿಕ್ಕಟ್ಟು (?) : ಕಾಲ್‌ಹಿಯರ್ಗ ಎರೇಕಾಡು ಇಪ್ಪತ್ತೈದುಮತ್ತರು ತಲೆಪರಿಯೊಳು ಐವತ್ತು ಮತ್ತಕ್ಕಸಂಕಾಡಂ ಕೆಲಕ್ಕಿಟ್ ಮೂವತ್ತಮಡಿಕಾಡಂ ಉಳ್ಳತ್ತವನು ಕೆಲಕ್ಕಿಡು ಕೆಲಗೆ ಮತ್ತಕ್ಕಯ್ಯಂ ಇಪ್ಪತ್ತತ್ತೋಗಿಯನು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ (ಕರ್ಣ. 1X-1. ೪೭-೬ : ೪). [ಮದ್ವಿ + ಕಾಡು]

ಮಡಿಕ್ಕಾಯಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಯಿ : ನವೀನ ಗರಿ. ಮಡಿ ಕಾಯಿ. ಹತ್ತಿಯ ಬೀಜ, ಅಡಿನ ಕೂದಲು. ಕಬೀರವನ ಎಲೆ. ಕಾಳು ಮೊಳು, ಇಂಗು, ನೆಲಗುಳ್ಳದ ಕಾಯಿ. ಜಟುಮಾಂಸ, ಬತ್ತ. ತುಪ್ಪ ಇವನ್ನು . . . ನಾಲ್ಕಾರು ಮಿಟು ಹೊಗೆಹಾಳುವುದು (ಕರ್ಣ. ೭).

[ಮಡಿ ? + ಕಾಯ್ತು (< ಕಾಯ್ತು)]

ಮಡಿಕ್ಕಿ (ನಾ). ೦. ಸುಕ್ಕು ; ನೆರಿಗೆ : ಆತ್ಮನು ದೇವದ ಬಿಟ್ಟು ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ತೊಲಗಿರಲು ಆ ದೇವ ಮಡಿಕೆಯಾಗಿ ಹುಳಿತು ನಾಯಿ ನರಿ ತಿಂಬ ಕಾರಣ ನಿಮ್ಮ ದೇಹ ಅಪಮಿತ್ರ ಕಾಣೆರೊ (ಕರ್ಣ. ೧೭-೪೪) ; ಕೂತುಕೊಂಡರೆ ಚಣ್ಣಕ್ಕೆ ಮಡಿಕೆ ಬೀಳುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨). ೨. ಮಡಿಸಿದುದು ; ಪದರ : ಕೆಕಾರಕ್ಕೆ. - ಮಡಿಕೆ, ಪದಿಕೆ, ಕಾಣ್ಕೆ (ಕರ್ಣ. ೨೦೦ ಶ್ಲೋಕ) ; ಅನಂತರ ರುಮಾರಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿ ಮಡಿಕೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದು . . . ರಾಗೆಯವರ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟು (ಕರ್ಣ. ೨೯). ೩. ತುಂಡು : ಸೀಳು : ಭಾಗ : ಭಾಮನು ಅವನನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೋರಲಾಗಿ ಕೆಡವಿ . . . ಅವನನ್ನೂ ಎರಡು ಮಡಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಮುರಿದು ಮುಟ್ಟು (ಕರ್ಣ. ೪೦).

[ಮದ್ವಿ. - ಕೆ. / ಕುಳು. ಮಡಿಕ್ಕಿ]

ಮದಿಕೆ, ಮದಕ್ಕ, ಮದಿಕ್ಕ (ನಾ). ೦. ಉಳಿಮೆಯ ಒಂದು ಸಾಧನ; ಕುಂಟೆ; ಹೆಲುವೆ; ನೇಗಲ ಮದಿಕೆ. . . ನೋಗಲು ತ್ವರಿತವ್ಯಕ್ತವಾದಂತೆ ಜನುವಾಗಿಯೂ ಒಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦); ಮೇಲೆ, ಕುಂಟೆ, ಕೂರಿಗೆ, ಮದಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನುಳುವ ಸಲಕರಣೆಗಳೂ. . . ಬೆಳೆಗೆ ಬಿಂದುವು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೦). ೨. ನೇಗಲಿನ ಹಿಡಿಕೆ: (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬). ಮದಕ್ಕ: ೦. ಮದಕೆ ಕೂಪಾದ(ಗಳು) ಘಂಡ ಪರಿಯಲಿ ಘೂಜಿಸುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೪ ೫). ಮದಿಕ್ಕ: ೦. ಮದಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ಮದಕೆ, ಮದಿಕೆ)ಗೆ ಸಂದ ಕೂಪಾಗೆಂದು ಭಗವತಿಯಿಂದ ನಿರ್ದೋಷಪ್ರಾಪ್ತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೦). [ಮದಿಕ್ಕ ತಿಲಾ, ಮದಕೆ]

ಮದಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭೂಮಿ.-ಜಮೀನು: ಯಾ ಸ್ವಾಂತ್ರ್ಯಗಳಿಲ್ಲದ ಭದ್ರಲಾಗೆಯುವಂತೆ ಮದಿಕೆ ರೀತಿ ವರ್ತಿಸೆ (೨೪. XI. ೩೦೫೩. ೪೬-೪೭; 15೫೨); ವಿಂಗಡಿಸಿದ ವಿವರ ಮದಿಕೆಯಿಂದ ಭಕ್ತ ಮಿಂ ೩೨ (೨೪. VI. ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೨ ಪುಟ: 1೫೬೩); ಮೊದಲಿಯನ್ನು ಮದಿಕೆಮೊದಲ ಸಾಲದ ಯಂವು ಅಂವಲಾಗಿ (೨೪. XII. ೩೦೪೬. ೬೦-೬೧; 17೦೬). [\leq ಮದಿಕ್ಕ]

ಮದಿಕೆ, 'ಮದಕೆ' ನೋ.

ಮದಿಕೆಗಯ್, ಮದಿಕೆಗೈ (ಕ್ರಿ). ೦. ಮದಿಕೆ: ಮದಿಕೆ ಮಾಡು: ಪಾವ್ತವುಂ ಕುಡುವನೆಂದು ಘೂವೆ ಬಂಗಮಂ ಬಿಡುತ್ತಿರಿಯಂ ಮದಿಕೆಗಯ್ತನಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧೬೪ ೫). ಮದಿಕೆಗೈ: ೨. ಮುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು: ಭರಣ ಕವಿಗಳ ಮದಿಕೆಗಯ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೫-೨೬). [ಮದಿಕೆ, + ಕಯ್,]

ಮದಿಕ್ಕ 'ಮದಿಕೆಗಯ್' ನೋ.

ಮದಿಕೆವಲೆ (ನಾ). ಪದರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಲೆ: ಗಾಢವೆ ಗೂಢವಲೆ ಮದಿಕೆವಲೆ ಮಂಡುಕವಲೆಯ ಹೊಪ್ಪಗಳ ಬೇಡುವೆ ಸರಮದು (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧). [ಮದಿಕೆ + ಬಲೆ]

ಮದಿಕೋಲು (ನಾ). (ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮೈಲಿಗೆ ಆಗುವುದು ಕಾರಣ ದಿಂದ) ಮುಡಿಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಪರವಲು ಅಥವಾ ತೆಗೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉದ್ದವಾದ ಕೋಲು: ಜಾಗಲಕ್ಷ್ಯ ಮದಿಕೋಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವನು ಬಿದಿಗೆ ಹೊರಿಸು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦); ಮದಿಕೋಲೊಪ್ಪದೊಂದು ವಿಷಮೈಯೊಳಹುದೊಂದು ಇತ್ತಿಸಗುಡೆ ಮೂರನೆ ಯದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೧೪-೧೪). [ಮದಿಕ್ಕ + ಕೋಲು, (< ಕೋಲ್,)]

ಮದಿಗದ್ದೆ (ನಾ). ಜಪ್ತಾಕವಾಗಿ ಭಾಗ ಮಾಡಿರುವ ಗದ್ದೆ: ನಾಡ ಗೌಡರ ಮದಿಗದ್ದೆ. . . ನಿಷ್ಕ ಕಣ್ಣು ತುಂಬಲಾರವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). 'ಗದ್ದೆ ಮದಿ' ಪರಾ. [ಮದಿಕ್ಕ + ಗದ್ದೆ (< ಗಬ್ಬಿ)]

ಮದಿಗಿಂಟ (ನಾ). ಶುಭ್ರವಾದ ವಸ್ತ್ರ: ಮದಿಬಟ್ಟೆ: ಬೌಕ: ಅಪ್ಪಾಜಿಯು ಮುಖ ತೊಳೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಮದಿಗಿಂಟದಿಂದ ಅವರ ಮುಖವನ್ನು ಒರೆ. . . ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೩). [ಮದಿಕ್ಕ + ಗಿಂಟ]

ಮದಿಗಿವಿ (ನಾ). ಮದಿಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಿವಿ: ಮುದುಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಿವಿ: ಕೊಂಕುಗುರ ಮದಿಗಿವಿಯ ಕಿಗಿಟ್ಟು. . . ಗಬ್ಬಿನಾಯ್ಕೆ ಹಾಸ ಸುಗದು ಬಿಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೫-೨೬). [ಮದಿಕ್ಕ + ಕಿವಿ]

ಮದಿಗುರುಳು (ನಾ). ಕೊಂಕುಕೊಂಡಲು: ಮದಿಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೊಂಡಲು: ಮದಿಗುರುಳ ಮೊರಿಯ . . . ಹೊಂದೊಡ್ಡಿಗಳ ಕಮಾನು ಯನ್ನೆತ್ತಂದೆಣಿದವನು ಪದಕೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧೩). [ಮದಿಕ್ಕ + ಕುರುಳು, (< ಕುರುಳ್,)]

ಮದಿಗೈ (ನಾ). ಮಾರ್ಗಯ ಮೇಲೆ ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಲು ಶಕ್ತವಾದುದಾಗಿ

ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮರದ ಜಾಕಟ್ಟು: ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಗಬ್ಬಿಗಳಿಲ್ಲ: ಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮೇಲೆ ಮದಿಗೈಯನ್ನು ಹೇರಿ ಮೊದಲನೇ ಅಂತಸ್ತು ಮಾಡುವರು (ಮುಂಡಾ. ೧-೧೦೬).

[ಮದಿಕ್ಕ + - ಗೆ]

ಮದಿಗೈ, 'ಮದಿಕೆ' ನೋ.

ಮದಿಗೊಳಸು (ಕ್ರಿ). ಶುಭ್ರಮಾಡು: ಸ್ವಚ್ಛವದಿಸು: ಮದುವಾಗು ನಲ್ಲಮ್ಮ ಒಕ್ಕಲಿತ ಮದಿವಳಿ ಮದಿಗೊಳಸನ್ನೆಂದೆ ರಾಮರಾಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪೪-೪೫); ನಿರ್ಜಾರ ನಾಯಕನ ಅಣ್ಣ ವತ್ಸಾತ್ರಯನ ಮನವನ್ನು ಮದಿಗೊಳಸು ಮೇಲೆವರಿದು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೪-೪೫) [ಮದಿಕ್ಕ + ಕೊಳ್, + - ಇತ್ತು] ಮದಿಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ಶುಭ್ರವಾಗು: ಸ್ವಚ್ಛವಾಗು: ಮತ್ಸ್ಯಗಳಿರವಾಗ ಮನ ಮದಿಗೊಳುವುದು ಕಾವ್ಯಗಂಗೆಯ ಬಿಂದುವಿವಿಧ: (ಕೃಷ್ಣ. ೩೫-೩೪).

[ಮದಿಕ್ಕ + ಕೊಳ್, (< ಕೊಳ್,)]

ಮದಿಚೀಲ (ನಾ). ಪದರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೀಲ: ನೊಸಲೊಳಗಿಟ್ಟು ಗಂಡವು ಮದಿಚೀಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮದಿಚೀಲವು ಹಡವಗಂಡದ ಸೆಟ್ಟಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧೦). [ಮದಿಕ್ಕ + ಚೀಲ, ಕವಿ. ಮದಿಚೀಲೈ. ಮದಿಚೀಲೈ: ಕುಳು. ಮದಿಚೀಲವು]

ಮದಿಚು, ಮದಚು (ಕ್ರಿ). ಮದಿಕೆ ಮಾಡು: ಮದಿಸು: ಬೀಳುವ ಮದಿ ಜಾಗ ಕಂಡ ನಿಮ ಮದಚ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬); ಅವನ ಕಿವಿ ಮತ್ಸ್ಯ ಬಾಯಿ ಎರಡನ್ನು ಒಳಗೆ ಮದಿಚಿ ಹೊಂದಿದುದಿಲ್ಲ ಎರಡು ಅಂತಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲ ದಂತಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೬೬). ಮದಚು: ರೀತಿ ಮದಚಿವಲುವು ಬೆಂಬ ಸುರ ಸೊಂಪು ಹುರು ಹೊಲದುದುಸುರಾಗಿ ಬೀಸುತಿರೆ ತಂಗಾರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೬೬-೧೦೬); ಲಟ್ಟಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪರೊಟಿದ ಮೇಲೆ ಹಾಲ್ವ ಸುರ. . . ಅರ್ಧದಿಂದ ಮದಚು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೫). [ಮದಿಕ್ಕ + ಚು, /ಕವಿ. ಮದಚು]

ಮದಿವೈ, ಮದವೈ, ಮಡುವೈ, ಮಡುಹೈ (ಕ್ರಿ). ಕೊಲ್ಲು: ಸಾಯಿಸು: ಸಂಹರಿಸು: "ಮದಿವು - ಮರಣಕರಣೀ (ಕೊಲ್ಲು)" (ಕುಮಾರ); ಪಳಯಾಚ್ಛೇದನಾಬ್ಧಿ ಒಂದು ಮದಿವಿದೊಂ ಪಾಣ್ಡುನಾ (೧೪. XI. ೩೩೪. ೬೬-೬೭; ೩೩೪); ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮದಿವಿದ ನೋಯು ಸದೆ ಕಾವುದೆಯು ಜೈನಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೬). ಮದವೈ: ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಕೊಡಿದರೆ ಕೊಡಬಿದರೆ ಮದವಿದರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೩); ಅವನ ಕಾಲ್ಮಳೆರಡನು ಓದಿದು. ನಡೆಕ್ಕಿತ್ತಿ ನಕು ಹೋಲವಂತೆ ತಿಳಿಸಿ ತಿರುಗಿಸಿ, ಅಗಿದಿಗಿವ್ವಳಿ ಮದವಿ ಮಣ್ಣಿನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦; ೩೩೪). ಮಡುವೈ: ಬಿಟ್ಟುಳನ ಪಡುಮಂ ಮಡುಕಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೬) ನುತಿಸಿ ಮಗುಳ್ಳಿಸುವನಿಕ್ಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೬); ಮುನಿವರ ಕೇಳಂದ ಮೋಸದೊಳೆ ನಿನ್ನ ಮನೆಯ ಧೇನುವ ಮಡುಪಿದು (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೨೫). ಮಡುಹೈ: ಹಕ್ಕುತಲೆಯ ರಾಮನ ಒಂದೆ ಅಂದಿನಲಿ ಮಡುಹಿದ (ಕೃಷ್ಣ. ೬೪); ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೇಪರಿಯೊಳೆ ಭಕ್ತನ ಮಡುಹಿದನಕಟಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೫-೨೬); ವಿಪ್ರರ ಮಡುಹಿದಾತನನಮಳ ಗುರುವಿನ ಮಡದಿಯರಿಗಿಳುಪಿದನ . . . ಗತಿಗಳಾಗಿ ರಗದೊಳೊಡಿದರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೨೭); ಮಾವನ ಮಡುಹಿದ ಬಿಟ್ಟ ಕಡಿದ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೦೦-೧). [ಮದಿಕ್ಕ + - ವೈ]

ಮದಿವೈ, ಮಡುವೈ (ನೈಗೈ. ಪದರ: ಮದಿಕೆ: ಅವೆ ಅಗಲವಾದ ಮದಿವು ಗಳು (ಗಾಢ). ಮುಟ್ಟಿ ಹೀರುಮಾಗ ತಲೆ ಅಲ್ಲದಂತೆ ಅನಿಗೊಂಪಿದ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦). ಮಡುವೈ: ೨. ಸುತ್ತಿರುವುದು: ಸುರೂರಿ: ಕರ್ಪುರ ವರದ ಸುಣ್ಣ ಬೆಳ್ಳೆಯು ಮಡುವು ಕೊಡುಪುಗಳಿಂದ ಜನರು ಸ್ಥಾನಪಡೆಗರ ನೋಡಿ ನಂದಿವರು (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧೩); ಕುಡಿನೂರಿ ಗಿಂಡಿ ವೀಳುವ ಮಡುವು ಕಾಳಂಟ ಓದಿದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೬). [ಮದಿಕ್ಕ + - ವೈ, /ಕವಿ. ಮದಿವೈ: ಮಲ. ಮದಿವೈ: ಕುಳು. ಮದಿವೈ: ತಿಲಾ. ಮಡುವು]

ಮಡಿಬಟ್ಟೆಗೆ (ನಾ). (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾಜನ, ಪಿಲೆಯ ಗರಿ, ಬಿದಿರು ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ) ಮಡಿಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೆಡುವ ಪಟ್ಟಿಗೆ : ಪಾರ್ವತಮ್ಮ . . . ಒಂದು ಮಡಿಬಟ್ಟೆಗೆಯನ್ನು ಕಂಕಾಳಿ ಇರುತ್ತೋಂದು ಹೊರಡುವವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ (ಪಾಠ. ೧). [ಮಡಿ + ಬಟ್ಟೆಗೆ]

ಮಡಿಮಡಿ, 'ಮಡಿ' ಪರಾ.

ಮಡಿಮಡಿ, 'ಮಡಿ' ಪರಾ.

ಮಡಿಮೆ 'ಮೊಡವಿ' ನೋ.

ಮಡಿಯುಸು, ಮಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಕೊಲ್ಲು : ಸಾಯಿಸು : ಮಡಿಯುಂ ಪಿಂಡಿಬಿಡವನಂ ಮಡಿಯು ಮತ್ತವನ ಕರಳ ಪಿಡಲಿಂದೆನ್ನ ಮಡಿ ಯುಸುವಿನೆಗು ಮಡಿಯು ಮಡಿಯುಂ (ಕಂಠ. ೬-೧೦) : ನಿನ್ನಂತಾಪ ದವತಾರಮೂರ್ತಿಗುಂ ಲೋಕಬಂಜಾರನಾದ ಪದದೊಳ್ ಮಡಿ ಯುಸಲ್ಲೊದಿವ್ವವರವರನಂತೆ ಮಡಿಯುಪ್ಪದು (ಪಾ. ೪-೩೩ ಕ).

ಮಡಿಸು : ಸಕಲಪರಾಕರವ ಪದವ ಪರಕ್ಷಿಸುವ ಮಡಿಸುವತುಲನು ಜಗದೊಡೆಯ ಶಿವನೊಬ್ಬರವು (ಕಂಠ. ೩-೨೦). [ಮಡಿ + - ಇಟ್ಟು]

ಮಡಿಯೊತ್ತು (ಕ್ರಿ). ಬಿಗ್ಗುವಂತೆ ಅದಾಮು : ಎಮ್ಮ ವಾಮಕರಣ ಪೀಪಾಗುಣಪರ್ವಮಂ ಭರದಿಂದಂ ಮಡಿಯೊತ್ತಿಂ (ಕಂಠ. ೧-೩೪).

[ಮಡಿ + ಒತ್ತು]

ಮಡಿಲ್, ಮಡಲು, ಮಡಿಲು (ನಾ). ರಿ. ನೀರೆ, ಉತ್ತರೀಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಎದೆ ಮುಚ್ಚುವ ಭಾಗ : ಉಡಿ; ಸೋಗಿಲು : "ತೆರವೊಂದುಂ, ಸೋಗಿಲೆಂದುಂ ಮಡಿಲ್" (ಕಂಠ. ೩೩-೩೬); ತನ್ನ ಮಡಿಲೊಳ್ ಮಹಿಷೋದಿವ್ವ ಪಾವನೆಯ ರವ್ಯದೂರ್ವಿಕೆಯ ದುಡೊ : ಪವೀತಮನಿಡಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೩). ಮಡಲು, ರಿ. 'ಮಡಲುತುಂಬು' ಪರಾ. ಮಡಿಲು : ರಿ. ಅವಳು ಹಾಗೆ ಹೋಗಿ ಹೀಗೆ ಬಂದರೆ ಅವಳ ಮಡಿಲು ತುಂಬಾ ಸೊಪ್ಪು ಮಡಿ ತುಂಬಾ ಹೊ (ಕಂಠ. ೧). ೨. ತೊಡೆ : ಆ ಪಾಲಕಿಯು ತನ್ನ ತಾಯನು ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ತರೆಯುತ್ತಿದ್ದು . . . ಅಳರಾರಂಭಿದಳು (ಪಾ. ೧). ೩. ವಶುಗಳ ಯೋನಿ : ಉದರ ದೂಲವ ಮೇಲೆ ಬಸವ ಕಾಡ ಕಟ್ಟಿಯ ನೀರ ಕುದಿಯ ಕೆಳಯಲಿದ್ದ ವಶುವಿನ ಮಡಿಲ ಮೂಡಿ . . . ಶ್ರೀಡಿಸುವಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೦೧).

೪. ಪ್ರದೇಶ : ಪ್ರಾಂತ : ಜಾಗ : ಶಿವರಾತ್ರಿಗೆ ಬೇವರಿಗೆ ರಂಗಪ್ಪಾ x x ಗೊ ಫಳಗನ್ನ ಸುತ್ತು ಮಡಿಲಲು ಉದಯಪುಷ್ಕರರ ಅನುಸ ದೀವಿಗೆ (ಕಂಠ. ೧೫ - ೧೬, ೧೭-೧೮; ೧೯೩). ಮೂಡಲೇರಿ ಮನೆಯ ಕಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮರಾಜ ಬಳಿ ಬೆಡ್ಡಿ [ಬೆಡ್ಡು] ಮಡಿಲ ಸಂತದಿಂದ ಬಡಗಣ ಅಗಲೊ (ಕಂಠ. ೧೫-೧೬, ೧೭-೧೮ : ೧೯೩). ೫. (ಆಲಂ) ಆಶ್ರಯ : ನೆಲೆ : ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮಡಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪) : ಗಿಡ್ಡನಾಯಕ ಆಗುವೆಂದು ಮಡಿಲಿಂದಿಹ ಹುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದು . . . ಒಕ್ಕಲಂಕದ ಮಡಿವ್ವವನು (ಕಂಠ. ೨೫).

[< ಮಡಿ / ತಡಿ. ಮಡಿ; ಮಲ. ಮಡಿ; ಮಳ. ಮಟ್ಟಿಲ್]

ಮಡಿಲಕ್ಕಿ (ನಾ). (ಶುಭಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ) ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಉಡಿಗೆ ತುಂಬುವ ಅಕ್ಕಿ, ಬೆಣ್ಣೆ, ಕುಪ್ಪಸದ ಖಣ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಮೊದಲಾದುವು : ಉಡಿಯಕ್ಕಿ : ಬಾಣಾತಿ ಆಯ್ಕೆ ಮುಂದಾಳೋ ಗುಣಿಯ ನಾನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಮಡಿಲಕ್ಕಿ ಅಟ್ಟಿನ ಬೆಣ್ಣೆ (ಕಂಠ. ೩೩) : ಮಡಿಲಕ್ಕಿ ಹುಟ್ಟುಸಿಕ್ಕೊಂದು ಸಡಗರದಿಂದ ಹೊರಟ ಹೆಣ್ಣು (ಕಂಠ. ೧೦೩). [ಮಡಿಲ್ + ಅಕ್ಕಿ]

ಮಡಿಲು, 'ಮಡಿಲ್' ನೋ.

ಮಡಿಲು, 'ಮಡಲ್' ನೋ.

ಮಡಿಲುಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಘನವೆಯಂತೆ ದಟ್ಟವಾಗಿರು : ಒಡಕುವ ಭರವಸೆ

ಬಂಧಿಸಿದ ಮಡಿ ಕೆಡಕಾದುದು ಬಂಧಕೆಯ ಒಂದಿ ಮಡಿಲುಗಟ್ಟದವೇರ್ತಿ ವಲ್ಲಂ ಹೊದಜುಗಿದಜುವಂದೊಳು (ಕಂಠ. ೧೪-೧೫).

[ಮಡಿಲು (<ಮಡಲ್) + ಗಟ್ಟು]

ಮಡಿಲುತುಂಬು 'ಮಡಿಲುತುಂಬು' ನೋ.

ಮಡಿಲುತುಂಬು, ಮಡಲುತುಂಬು, ಮಡಿಲುತುಂಬು (ಕ್ರಿ). ಮತು ಮತಿಯಾದ ಹುಡುಗಿ, ಮುದುವುಗಳು, ಚೊಚ್ಚಲುಗರ್ಭಿಣಿ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಉಡಿತುಂಬು. - ಮಡಿಲಕ್ಕಿ ಹಾಕು : ಪಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಂದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಮಡಿಲುತುಂಬುತ್ತಾರೆ (ಕಂಠ. ೩೩). ಮಡಲುತುಂಬು : ಐದು ಪುಲಗಳಂ- ಸುಮಾನಿಯರ ಕೈ ಮುಟ್ಟು ರಾಗಮು ಮಡಲುತುಂಬಿ (ಕಂಠ. ೨೦-೨೧); ಒಂದೆಷ್ಟು ಬೆಣ್ಣೆ ಎಲೆ ಅಡಕಿ ಇಷ್ಟನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಹುಡುಗಿಗೆ ಮಡಲುತುಂಬಿದರು (ಕಂಠ. ೧೨). ಮಡಿಲುತುಂಬು : ಮೈನೆರದಾಗ ಮಡಿಲುತುಂಬುವ ಪದ್ಧತಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಕಾಣುವುದು (ಕಂಠ. ೨೩. ೧೦೦೯).

[ಮಡಿಲು (<ಮಡಿಲ್) + ತುಂಬು]

ಮಡಿಮತಿ (ನಾ). ಮತಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವವನು : ಹೊಸಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದವನು : ಪ್ರಾದುಶ್ಯ, ಯಾವುದೋ ಕೆಲವು ಮಡಿಮತರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮಗ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ತಡೆ ಒಡುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು (೨೦೬೬. ೩). ಮಡಿಮತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ನಾನು ಮೆಚುವಾಪಾತಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ನೋಡುವುದೊ ಒಂದೆಂಬಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು (೧೯೩೬. ೩೩).

[ಮಡಿ + - ಮತಿ]

ಮಡಿಮತಿಗೆ (ನಾ). ರಿ. ಶುಭ್ರಗೊಳ್ಳುವುದು : ನಿರ್ವಹಿಸುವಾಗುವುದು : ಎರಡು ಮೂರು ಬಣ್ಣುಂ ನೀರಾದರೂ ಅವನ ಮಡಿಮತಿಗೆ ಸಾಕಾಗು ತ್ತಿರಬಿಲ್ಲ (೧೦೩೦. ೩೩). ೨. ಮೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರುವಿಕೆ : ಆಚಾರವಂತಿಕೆ : ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಷ್ಠೆ : ಅವರು 'ಮಡಿಮತಿ'ಯ ಮೂಲಭಾವವನ್ನು ಲೋಕಪ್ರವಾರದ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸ್ಥಿರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತದೆ (ಕಂಠ. ೧೦೨); ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಮತಿ ಯೆಂಬುದು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು (ಕಂಠ. ೧೦೨).

[ಮಡಿಮತಿ + - ಇತಿ]

ಮಡಿಮತಿ (ನಾ). ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಷ್ಠಳಾದ ಹೆಂಗಸು : ಅನುಸೂಯ ಬಳಿ ಮಡಿಮತಿ ಹೆಂಗಸು (೨೦೬೬. ೧೩). [ಮಡಿಮತಿ + - ಎತಿ]

ಮಡಿಮರ್ಗ (ನಾ). ರಿ. ಒಗ್ಗಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳ ರಾಶಿ : ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರಗಳ ಸಮೂಹ : ಮಡಿಮರ್ಗವುಂ ಗೋಡೆಗೆ ಸೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟುಸುಗುಟ್ಟಿಯಂ ಪುಯ್ಯರಿಸಿ ಪೊಲುಂ ಪುಯ್ಯರಿಸಲೆಂದು ಪುರಮೊತ್ತಮನಾ ಪುರದ ಗೋಪುರಮಂ ತಾಗಿದರೆ (ಕಂಠ. ೧-೩೦ ಕ). ೨. ರೇಷ್ಮೆಬಟ್ಟೆಗಳ ರಾಶಿ : ಮಗ ಮಡಿಮರ್ಗ ದೂರ್ವಾರಂ ಸಪಾಕ್ಷತ ಧರ್ಮ ಸರ್ವಪ ವರ ಪುರಾವಳಿಯ ತಡುವನು (ಕಂಠ. ೧-೨೦); ಬಾಲದೊಡಗಿಯ ತೊಡು ಮೃದಾಕರದ ಮಡಿಮರ್ಗಮಂ ಪಾಡಿ (ಕಂಠ. ೩-೩). [ಮಡಿ + ಮರ್ಗ]

ಮಡಿಮಸ (ನಾ). ಒಗ್ಗಿದ ಬಟ್ಟೆ; ಶುಭ್ರವಾದ ವಸ್ತ್ರ : ಮಡಿಮಸನ ವಸ್ತು ಭಾವಾದ್ಯನಿಕೆಯ ಮುಡಿಯೊಳು ಹೊತ್ತ ಹೊಂಗಳನ ನಿಧಿನಿಂದ ರಥದ ಮೇಲಣ್ಣಿಕದ ರನ್ನಗನ್ನಡಿಯಂತೆ ಸೂರ್ಯ ಮೂದಿದನು (ಕಂಠ. ೧೪-೧೫); ಮನ್ನನೆಗೆಂದು ಮಡಿಮಸಮಂ ಧರಿಸಿ (ಕಂಠ. ೧೪-೨೦).

[ಮಡಿ + ಮಸ]

ಮಡಿಮಸಲೆ, ಮದವಸಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಸಲೆ : "ಮಡಿಮಸಲೆ-ವರಗಾ-ವರಗಾ, ಸೇಕು, ತಿಕ್ಕಲಾಕ, ಕುಮಾರಕ" (ಕಂಠ. ೧). ಮದವಸಲೆ : "ವರಗಾ . . . ಕುಮಾರಾ- . . . ವಸಲೆಗಿಡ, ಮದವಸಲೆ

ಗಿವೆ" (ಸಿಂಧು. ೧೦೬); ಮಿಲಿಗೆ . . . ಕರ್ಣವೂದ್ಯವೆಗೆಯಿ
ಮೂಲಗಿಯಾವುಂದಲಗಿಯ ಮದಿವೆ[ಮೂ. ಮರ]ವಸಲಿಗದ ದರದೊಳೊಂದಂ
ಕಿದಿಯೊಳ್ (ಕೂಟ. ೯-೬೫). [ಮದಿವೆ + ಮರ, / ತಲು. ಮದಿವೆ + ಮರ]
ಮದಿವೆ (ನಾ). ಮದುವೆ ಮೂಂತಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ
ಪೀಠ, - ಹಸೆಮಣಿ; ಇಳುಕಿದುದು ಕಮೈಕ್ಕೆ ಹಾಡುತ್ತಾ ಹೋಕುವ
ಮಣಿ ಮದಿವೆ (ಕೂಟ. ೫-೬೪). [ಮದಿವೆ + ಮರ]

ಮದಿವಳ, ಮದಿವಳ್ಳ, ಮದಿವಾಳ, (ನಾ). ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಗೆದು
ಶುಭ್ರ ಮಾಡುವ ವೃತ್ತಿಯವನು; ಅಗಸ: ಕಮೈ ಸೋವನು
ಮದಿವಳ ಕಾರಿಗನು (೧೪. ೪೩, ೫೪. ೫-೬೬; ೧೦೬): ಒಗೆಯುತ್ತಾ
ಮಿವಳ ಮದಿವಳ ಮುಂದೆ ಮದಿಯಾದಂ . . . ಕಂಡು (ಕೂಟ. ೯-೬೫); ವಳಕ್ಕೆ - ಅದವಳು. ಮೂವಳು. ಮದಿವಳ (ಕೂಟ. ೧೦೪
೪೬೫). ಮದಿವಳ್ಳ: ಪಟಾ ಚಿತ್ರವೂ ಜೋಗಂ ಪಟಾಯಂ ದೇವಾಂಗ
ಮೆಂಬ ಮದನಗಳೊಂ ಗೆಲಿಯುಸುವು ಮದಿವಳ್ಳನೆ ಪಟಾಯನನೆ
ಪೊಲ್ಲಾ ವಿಶವನಗಾಂಗನು (ಕೂಟ. ೫-೬೪); ನದಿವಳ್ಳ ಮದಿವಳ್ಳ
ಮದಿವಳ್ಳ ಮೂಲಗಾಣರಂದದ ದಿವರ (ಕೂಟ. ೫-೬೦); ಅದವಳು
ಮದಿವಳ್ಳ ಮದಿವಳ್ಳ ಸೆಟ್ಟಿವಳ್ಳ (ಕೂಟ. ೫-೬೫). ಮದಿವಾಳ:
ಕೂಟ ಕಮೈನಾದ ಬೀಸಿ ಮದಿವಾಳನಾದ (ಕೂಟ. ೫೪); ಸುರನಿವ
ಕುಸುಮವರವದ ಕೂಟ ಮದಿವಾಳ ಮೂಲಯ್ಯ ಬಸವಣ್ಣ ಸುತಾಗ
ತೋಟ ದೊಡ್ಡದ ವಿವಾಲಚರಣಾಯಾಚೆ ಶರಣು (ಕೂಟ. ೫-೬೬).
[ಮದಿವೆ + - ವಳ. / ತಲು. ಮದಿವಳ, ಮದಿವಳ್ಳ, ಮದಿವಾಳ ತಲು.
ಮದಿವೆ]

ಮದಿವಳಿಗಿತ್ತಿ, ಮದಿವಾಳಿಗಿತ್ತಿ (ನಾ). ಅಗಸಗಿತ್ತಿ: ಅವಳು ಕಾಣ್ಯವಳಿಗೆ
ಮದಿವಳಿಗಿತ್ತಿಯ ಕೆಲಸ ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದರು (ಕೂಟ. ೪).
ಮದಿವಾಳಿಗಿತ್ತಿ: ಮದಿವಾಳಿಗಿತ್ತಿ ಆ ಬತ್ತವನ್ನು ಗುಡಿಸಿ ತಕ್ಕೊಡು
ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ (ಕೂಟ. ೫-೬೫). [ಮದಿವಳ + - ಗಿತ್ತಿ]

ಮದಿವಳಿತಿ 'ಮದಿವಳಿತಿ' ನೋ.
ಮದಿವಳಿಹಕ್ಕಿ, ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ: ಆ
ಪ್ರಾಕೃತವ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಯು ತೊಡಗಿತ್ತದೊಂದಂ
ಮದಿವಳಿಹಕ್ಕಿ (ಕೂಟ. ೫-೬೫). ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿ: ದೂರದ ಕಣಿವೆ
ಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಹಾಕಲು ತೊಡಗಿದ್ದ ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿಯು ಗಾಣವು ಹಂಪಿನಿಗೆ
ಕೇಳಿಸಿ (ಕೂಟ. ೫-೬೫); ಅದಗಿ ಕೇಳಿತು ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿಯನ್ನು
ಅಣುಕರಿಸಿ ಹಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರ ಗಣಿಸು (ಕೂಟ. ೫-೬೫).
[← ತಲು. ಮದಿವಳಿಹಕ್ಕಿ]

ಮದಿವಳಿತಿ, ಮದಿವಳಿತಿ, ಮದಿವಳ್ಳಿ, ಮದಿವಳಿತಿ (ನಾ). = ಮದಿ
ವಳಿಗಿತ್ತಿ: ಮದಿವಳಿತಿ, ಮದಿವಳಿತಿ, ಮದಿವಳಿತಿ (ಕೂಟ. ೧೦೪
೫೫). ಮದಿವಳಿತಿ: ಮದಿವಳಿತಿ ಹಣಿಕೆಯು ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯ ಸೂಳೆ
ಯನು ಅಲೋಚನೇತರಂಗೆ ಬರಿಸಿದ ಮೇಲಣಿಕೆಯು ಮೇಲೊಳೊಳು
(ಕೂಟ. ೫-೬೫). ಮದಿವಳ್ಳಿ: ಮದಿಯು ಮದಿವಳ್ಳಿಯು ದಿದದ
ಮೃತಾದ ಮೂಲಯ್ಯ ಬಾಣಗಿತ್ತಿಹಳ್ಳಿ ಕುಡುಕರ್ದಳ್ (ಕೂಟ. ೫-೬೫);
ನಡೆಯವರನೇವನು ಮದಿಯು ಮೂಲಯ್ಯನು ತಕ್ಕೊಳದವಂ
ಕಂಡದವಿದ ಪಟ್ಟಿವಳ್ಳಿ ಮದಿವಳ್ಳಿ ಮೂಲಗಾರ್ತಿಯಂದದಿವರ್ದಳ್
(ಕೂಟ. ೧೦-೧೬೬). ಮದಿವಳಿತಿ: ತಕ್ಕೊಳದ ಸರಸತಿ ನಮವು
ಗಂಡನ ಮದಿವಳಿಯಾಗಿ ಹಿಡುಬಟ್ಟಿಗಳ ಹಿಡಲು ಮದಿವಳಿ (ಕೂಟ. ೫-೬೫);
ಆಗ ತಾನೇ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಮಗುವನ್ನು ಮದಿವಳಿಯು
ಒಳಗೆ ತರುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕೂಟ. ೧೦೪).
[ಮದಿವಳ + - ಇತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮದಿವಳ್ಳಿ 'ಮದಿವಳಿತಿ' ನೋ.
ಮದಿವಳ್ಳಿ 'ಮದಿವಳಿತಿ' ನೋ.

ಮದಿವಾಳ, ಮದಿವಾಳಿ, ಮದಿವಾಳಿ, ಮದಿವಾಳಿ, ಮದಿ
ವಾಳಿ, ಮದಿವಾಳಿ, ಮದಿವಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿಯು ನೀರುಳ್ಳದು
ಮದಿವಾಳಿ ಪಸುಂಟಿಯ ಸದಿವಗಿನ ಬಾಡುಗಳ ನೆಲದೊಳೊಂ
ಬೀದಿಯೊಳ್ (ಕೂಟ. ೫-೬೫). ಮದಿವಾಳಿ: "ಕಂಡವಳ್ಳಿ-ಮದಿ
(ಕೂಟ. ೫-೬೫). ಮದಿವಾಳಿ: ಮದಿವಾಳಿ,
ಗಿಡುಹಾಳಿ, ಕಾಡಿಕಾಯಿ, ಕಾಡಿಕಾಯಿ (ಕೂಟ. ೫-೬೫).
ಮದಿವಾಳಿ: (೪). ಮದಿವಾಳಿ: "ವಿಷವಾರಿ ಕಂಡವನೆ
ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿ" (ಕೂಟ. ೫-೬೫); ಹಿಡುಬಟ್ಟಿಯೊಳೆತ್ತರಿ ಮದಿ
ವಾಳಿ ಪಿಳ್ಳಿ ಗೋಣಿ ಕಿಣುನೆಯು ಬೀದಿಯೊಳೊಳಿದ
ಗಿಡುಹಾಳಿ: ಪಸುಂಟಿಯ ಮದಿವಾಳಿ (ಕೂಟ. ೫-೬೫).
ಮದಿವಾಳಿ: "ಅಂಗುಣ-ಮದಿವಾಳಿ" (ಕೂಟ. ೫-೬೫); ಗೋಣದ
ಬೀರು, ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿ ಗಿಡ್ಡ, ಕತ್ತಿಯು ಬೇರು, ಅಪ್ಪಮಗಿಡ್ಡ,
ಇವಂ ಅಕ್ಕಿಗಿಡ್ಡ ನೆಲ್ಲಿ ಅರಿದು ಪೂಸ ಬಾವು ಮೂಗು (ಕೂಟ. ೫-೬೫).
ಮದಿವಾಳಿ: "ಕಂಡವಳ್ಳಿ-ಮದಿವಾಳಿ, ಮದಿವಾಳಿ" (ಕೂಟ. ೫-೬೫);
ಭಾವನೆಯು ತಮಾದ ವಾಣಿಯು ಮದಿವಾಳಿ (ಕೂಟ. ೫-೬೫).
[ಮದಿವೆ + ಮದಿವಾಳಿ?]

ಮದಿವಾಳಿ 'ಮದಿವಾಳಿ' ನೋ.
ಮದಿವಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯ ಹಾಸು; ನಡೆವುದಿ: ವಿಷಯ
ರಾಘವನಿವರವನು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ಬಂದವನು ರಾಘವ
ಮೂಲಯ್ಯ ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿಯು (ಕೂಟ. ೫-೬೫).
[ಮದಿವೆ + ಮದಿವಾಳಿ]

ಮದಿವಾಳಿ 'ಮದಿವಳಿ' ನೋ.
ಮದಿವಾಳಿ 'ಮದಿವಾಳಿ' ನೋ.
ಮದಿವಾಳಿಗಿತ್ತಿ 'ಮದಿವಳಿಗಿತ್ತಿ' ನೋ.
ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿ 'ಮದಿವಳಿಹಕ್ಕಿ' ನೋ.
ಮದಿವಾಳಿತಿ 'ಮದಿವಳಿತಿ' ನೋ.

ಮದಿವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಸಾವು: ಮರಣ: ಮದಿವಳ್ಳಿಹಕ್ಕಿ ಹಿಡು
ಪರ್ವತಿಯಾಗಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗೆ ಮದಿವಳ್ಳಿ (ಕೂಟ. ೫-೬೫);
ತಡದಿ ನಿಂದಿನೆತ್ತಿದ ಮದಿವಾಳಿಹಕ್ಕಿಯು (ಕೂಟ. ೫-೬೫); ಇಂದು
ಕೊಟಿಯು ಬೀದಿಯೊಳೊ ಕಾಣದ ಬೀದಿನೆ ಮದಿವಾಳಿ (ಕೂಟ. ೫-೬೫).
[ಮದಿವೆ + - ವಳ್ಳಿ. / ತಲು. ಮದಿವಳ್ಳಿ]

ಮದಿವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಶುಭ್ರಮಾಡುವ ಸೇವೆ, - ಕೈಂಕರ್ಯ:
ಮದಿವಳ್ಳಿಹಕ್ಕಿ ಲಿಂಗಿ ಮದಿವಳ್ಳಿಹಕ್ಕಿ ದೊಡ್ಡದು (೧೪. ೫೫ (೬),
ಗೂಟ. ೫-೬೫; ೧೦೪). [ಮದಿವೆ + ಲಿಂಗಿ (< ಲಿಂಗಿ)]

ಮದಿವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಮದಿವಳ್ಳಿಹಕ್ಕಿಯು ಹೆಣ್ಣು: ವಾಸುಗಿಯ ಮದಿವಳ್ಳಿಯು
ಕಿಟ್ಟಂ ಭಯನೊಪ್ಪಿರೊಳಿಟ್ಟ . . . ಶುಭ್ರಗಣವೊಡದ ಕಣ್ಣಿನ
ದುಡು (ಕೂಟ. ೫-೬೫). [ಮದಿವೆ + ಹೆಣ್ಣು]

ಮದಿವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಮದಿವಳ್ಳಿಹಕ್ಕಿ: ಮದಿವಳ್ಳಿಹಕ್ಕಿ ಹಿಡುಬಟ್ಟಿಯು
ಬಲವನ ಮದಿವಳ್ಳಿಹಕ್ಕಿ ಮುಂದೆಯು ಲಿಂಗಿಹಕ್ಕಿ (ಕೂಟ. ೫-೬೫);
ಮದಿವಳ್ಳಿಹಕ್ಕಿ ಹಿಡುಬಟ್ಟಿಯು ಕಂಡ ಕಮಂಡಲದ . . .
ಮುನಿಯು ಬೇವನ ತೊಡಗೊಂಡು ಕಾಲನೇವಿವಳ್ಳಿಹಕ್ಕಿ ರಂಪಿದ
(ಕೂಟ. ೫-೬೫). [ಮದಿವೆ + ಹೆಣ್ಣು (< ಹೆಣ್ಣು)]

ಮದಿಸೀರೆ (ನಾ). ೧. ಒಗೆದು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿದ ಸೀರೆ : ಮದಿಸೀರೆಯಂತೆ ಗಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಮದು ಮೈಲಗಮಾತೊಗೆಹಕ್ಕೆ ಮರು (ಕೂಟ. ೨-೬೬). ೨. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ದೇವರ ಪೂಜೆ, ಅಡುಗೆ ಮತ್ತು ಊಟ ಮಾಡುವ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಡುವ ಅಗ್ಗದ ಸೀರೆ : ಸುಸಂದ ಅತ್ತಿಗೆ ದಾಯಿರೋಡುನ್ನು ತಾಯಿಗೆ ಮದಿಸೀರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಳು (ಕೂಟ. ೯೫). ೩. ಮದಿಯೆಗಸರು ಉಡುವ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಸೀರೆ.

[ಮದ್ದಿ + ಸೀರೆ]

ಮದಿಸು 'ಮದಿಯಸು' ನೋ.

ಮದಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮಡಿಕೆ ಮಾಡು : ಮದಿಯು : ಪದರಗೊಳಿಸು : ಪದಮಂಜುಗಳಲ್ಲಿ ದಿಟ್ಟದಂತೆ ಮ[ಘಾಂ. ಬ್ರಿಡಿ ಭಾಗೆ ಮಾಡಿ . . . ಸಕಲಭಕ್ಷನಕೆ ಮನದ ಮದಿಯನೀವೊಪ್ಪವಲ್ಲಿ (ಕುಟ. ೨೩-೨೫) : ಸತಿ ಮದಿಸಿ ನೀಡುಬೆಲೆಮದಿ ಕೈ ಬಿಡುವಳೆದುದು (ಕೂಟ. ೨-೫೨) : ಭೋವುನ ಭಣುವಂದಲಂ ಬಿಜ್ಜಿಬೆಯಂ ಮದಿಸಿದಂತಾಯ್ತು (ಕೂಟ. ೯೫-೯೬). [ಮದ್ದಿ + -ಸು]

ಮದಿಹಾಗಲ 'ಮದಿವಾಗಲ' ನೋ.

ಮದಿಹಾಗಲು 'ಮದಿವಾಗಲ' ನೋ.

ಮಡು (ಕ್ರಿ). ಹೊಂದಿಸು : ಜೋಡಿಸು : "ಮದು — ದೈರ್ಘ್ಯಧಾರಣೆ (ಬಿಗಿಯಾಗಿದು, ಒಟ್ಟಿಗಿಡು), ಆಗಾಧ ಜಲೇ ಜೆ" (ಕೂಟ) : ಕರದೊಳ್ಳಿ ಲ್ಲಂದರಾಕಾರದಿನಿರ ಪೊಮುಯ್ಯಂ ತೊಟ್ಟುಬು ಮುಟ್ಟುತಿರೆ (ಕೂಟ. ೦೫-೦೬). 'ತಲೆಮಡು' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ಕುಮ. ಮುಟು]

ಮಡು, ಮಡುಡು (ನಾ). ೧. ನದಿ-ಹೊಳೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ನೀರಿರುವ ಪ್ರದೇಶ : ಗಂಗಾಮಾನದಿಯ ನಡುವೆ ಮಡು ಎನೊಳ್ ಭಯಂಕರವಾಗುತ್ತಿದೆ ತರಿಯನೊಡಮೆವಳೊಳ್ ಮಯ್ಯಾಗಿ ದೊಡ (ಕೂಟ. ೬೨-೦೯) : ಜಗುನೆಯ ಮಡು ಗಂಗೆಯ ಮಡುವನಿಸ ನಡುಕುಸರ್ಗಂ (ಕೂಟ. ೨-೬೬) : ಪರಿವ ವೈತರಣ್ಯ ಮಡುಗೋಳ್ ಪಡುಕುನರದೊಳ್ವೆದಂ (ಕೂಟ. ೦೦-೧೩ ಕ). ೨. ಕೊಳ : ಸರೋವರ : 'ಮಡುನೀರ', 'ಮಡುವೊಗು' ಪರಾ. ೩. ಪ್ರವಾಹ : ಒಡೆದ ನೈಗಲಂಧ ಲಂಕದ ಮಡು ಹಯಿ [ಕೂಟ. ಮಡೆ ಹರಿದು] (ಕೂಟ. ೯-೨೭). ೪. ಹಳ್ಳ : ಕೊಳ್ಳ : ಕೋಣಂ ಪೊಕ್ಕ ಮಡುವಿನಂತೆ ಮನದೊಳ್ ಕದಡಿ (ಕೂಟ. ೦೦-೬೬) : ಒಂದೊಂದು ಹನಿ ಬಿದ್ದು ನಿಂದಲ್ಲಿ ಮಡುವಕ್ಕು (ಕೂಟ. ೯೫). ೫. ಅಶ್ರಯಸ್ಥಾನ : ರಸದ ಮಡು ಪೂಜಾಧಾರವೆನಿಸ ಸಿದ್ಧರಾವನ ಕಥೆಗೆ ಕಾಡ್ಯಪಂ ವಿರಚಿಸುವದೊಂದಪ್ಪಲವ ಪೊಗಳಲೇಕೆ (ಸಿದ್ಧ. ೦-೯) : ಮದದ ಮಡು ಫೋಗೈಕನಿಧಿ ಸುಪದದ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಮನೋರಥಮದಮಗಿರಿ (ಕೂಟ. ೦೨-೯). ೬. ಪಾವಿ, ಕೆರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯುಳ್ಳ ಭೂಮಿ : ನೀರಾವರಿಭೂಮಿ : ಇಮ್ಮಿಗ್ನಾ ಗ ಮಡುವಿನ ಮಗ್ನಾ ಮಂ ಕೊಣ್ಣು (ಕೂಟ. ೦೯೬೬. ೬೬-೯೭ ೦೦) : x x ಮಡು ಖ ೨ ಬೀಜವರಿ ಗ ಭೂಮಿ (೦೯. VII, ಕೂಟ. ೯೬-೦೯ ೧). ಮಡುಹುಟ್ಟು : ೪. ನಂಜನ ಮಡುಹು ಮೈಲೆ ಕರಗಸಂಗಳು ಅಡಿಯನೊಡವರೊಡನೆ ನಂಗೆದ ಮೋಸಕೊಪಳು (ಕೂಟ. ೦೬-೦೭) : ಅಜ್ಜಿನ ಮಡುವಿನಲಿ ಕೆಡೆದು (ಗಗಾ. ೦೬-೦೮). [ದೇ. ೩ ಕುಮ. ಮುಟು; ಕುಲ. ಮಡು; ತಲು. ಮಡುಡು, ಮಡುಗು. ಮಡು, ಮಡು]

ಮಡು (ನಾ). (ಕರಾ) ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವ ಸಾಧನ : ಕೊಡಲಿ : ಗಿಡಗಳ ಬಂಡಕ್ಕೆ ತುತ್ತ ಮಡು ಬೀದಿ (ವಾಗ. ೬೬).

[← ತುಳು. ಮಡು]

ಮಡುಗಟ್ಟು, ಮಡುವುಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಆಳವಾಗಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲು. ೨. ಸಮೃದ್ಧವಾಗು : ಅಧಿಕವಾಗು : ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳು : ಗಂಡಿಗಟ್ಟುತು ಸಜಿ ಮಡುಗಟ್ಟುತುಲವಾಫ ಸಂತೋಷರಸಂ (ಗೂ. ೩-೬೯) : ಅರಿದೇರ ಮೊಳ್ ಭಮು x x ಸಂ ಮಡುಗಟ್ಟಿದವಾಗಳಾವಗಂ (೦೯. ೫೬, ಕೂಟ. ೨೦-೯೭ ೧೨೫ ೧) : ಮಡುಗಟ್ಟಿ ಸುರಿವ ನೆತ್ತರ ಕಡಲೊಳ್ ತೇಂಕಾದುತಿರ್ಪ ರಥದೊಳ್ ಗಾಯಂಬಡೆದನು ಬುಲಾತರ್ಧಂ (ವಾಗ. ೨-೬೬). ಮಡುವುಗಟ್ಟು : ೨. ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಮಡುವುಗಟ್ಟಿ ಕಣೆ ಪರಿಯುಪ್ಪಿವುಡು (ಕೂಟ. ೬೬). [ಮಡು + ಗಟ್ಟು]

ಮಡುಗು 'ಮಡುಗು' ನೋ.

ಮಡುಗೊವ್ವ (ನಾ). (ಮಮುವಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿರುವಂತೆ) ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆ : ಪೂರ್ವ ತನುಬ್ಬಾಯ ಮೆಯ್ಯರ್ ಕೆಚ್ಚರ್ ಮಡುಗೊವರ್ ತಾಳ್ವಿ . . . ಇವರದು ವಸಮುಖ್ಯವ್ಯವಹಾರದ ದಿಂದಂ (ಕೂಟ. ೩-೬೭). [ಮಡು + ಕೊವ್ವ]

ಮಡುಗೊಳ್, ಮಡುಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ಸಮೃದ್ಧವಾಗು : ತುಂಬು : ಮಡುಗಟ್ಟು : ಕಿಶುಮಡುಗೊಂಡ ಬಂದಿನೋಗೊ ಪೊಬ್ಬಡಿದರ್ ಕಾತ್ಸಪುಣ್ಣು ಒಂದೊಡೊಪ್ಪು ಮೆಯ್ಯರೆದು . . . ಪರಾಗವುಜದೊಳ್ ಪೊವೊಡುತ್ತು ವ್ಯಂಗಿತಿರು ನೀರವದೊಳ್ ನಿಜವಾಂಸುಕೇಳಿಯಂ (ಕೂಟ. ೬-೬೦) : ಎಳೋಗರ್ ಮಡುಗೊಡೊಪ್ಪುಮಿರ್ಪವಲ್ಲಿದು ಬನಮಂ (ಕೂಟ. ೨೨). ಮಡುಗೊಳು : ಮನಮನವ ಎಳೆಗೊಡು ಮಡಿವ ಮೂರ್ತಿ. ಸಮೃತ್ ಮಡುಗೊಳುವ ಗುಡಿಯೋಳಿ ಎನ್ನ ಕೀರ್ತಿ? (ಕೂಟ. ೦೬-೦೭). [ಮಡು + ಕೊಳ್]

ಮಡುಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡು : ಆ ಕರಣಿ ವಳಗಜೇ ನನ್ನಿಳಿ ಮಡುಗೊಳಸಮಾ ಹುರಳ ಕಂಡು (ಕೂಟ. ೬೯-೦೦). [ಮಡುಗೊಳ್ + - ಇಸು]

ಮಡುಗೊಳು 'ಮಡುಗೊಳ್' ನೋ.

ಮಡುದಲೆಯ (ನಾ). ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ನೀರನ್ನು ತಡೆ ಓಡಿದಿರುವವನು : ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನದಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನು : ಗಂಗಾಧರ : ಲಿಪ : ಕಾಲೆಗ ಬೆಂಬೆಂದಮರಾಂ ಕಡಾಬಚ್ಚಿಗೊಂಬಿನ ತಪ್ಪೊಳು ಮಡುಮುಖಿ ತಾರಿದೊಳ್ ಕಾಲೆಗ ಬೆಡೆಂದಂ ಮಡುದಲೆಯನು ಕರಿದಮು (ಕೂಟ. ೬೯-೨೫). [ಮಡು + ತಲೆ + - ಅ]

ಮಡುನೀರ್, ಮಡುನೀರು (ನಾ). ಕೊಳದ ಜಲ : ಸರೋವರದ ನೀರು : ಮಡುನೀರ್ [ಕೂಟ. ಮಡುಗಡು] (ಕೂಟ. ೬೦ ಕ್ರಿಯಾ). ಮಡುನೀರು : ಮಿಲ ಭಡಾಳದಿ ಬೆಂದರ್ಗೆ ಮಡುನೀರು ಸುನೇಲಿದಿವರ್ ದಂತೆ (ಕೂಟ. ೫೬-೦೬). [ಮಡು + ನೀರ್]

ಮಡುನೀರು 'ಮಡುನೀರ್' ನೋ.

ಮಡುಪ್ಪು 'ಮಡಿಪ್ಪು' ನೋ.

ಮಡುಪ್ಪು 'ಮಡಿಪ್ಪು' ನೋ.

ಮಡುಪ್ಪವೀಳ್ (ನಾ). ಮಡಿಸಿರುವ ತಾಂಬೂಲ : ಸುರುಳಿ ಸುಟ್ಟಿರುವ ತಾಂಬೂಲ. — ಮೀಳೆಯ : ಮಡುಪ್ಪವೀಳ್ವ ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹುವರಲ್ಲಿ ನಾರಿಯರು (ಮಡು. ೦೦೯).

[ಮಡುಪ್ಪು (< ಮಡಿಪ್ಪು) + ವೀಳ್ (< ಮೀಳೆಯ)]

ಮಡುಬೇವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೇವು : ಪರ್ವತದ ಮಡುಬೇದಿನ ಕಾಯ, ಹಾಗಲದ ಗೆಡ್ಡೆ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೊರೆಹಾಲ್ವಿ ತೇವು ನಾಲಿಗೆ ಲೇಖನವು (ಕೂಟ. ೦೦೦). [? + ಬೇವು]

ಮಡುವಾಗಲ 'ಮದಿವಾಗಲ' ನೋ.

ಮಡುವಾಗಲ 'ಮದಿವಾಗಲ' ನೋ.

ಮಡುವಾಗಲು 'ಮಡಿವಾಗಲ್' ನೋ.

ಮಡುವಾಯ 'ಮಡವಾಯ್' ನೋ.

ಮಡುವಿಲ್ (ನಾ). (?): ಯುದ್ಧದೋ ಮಡುವಿಲ್ವಾಡಿ ಮಹಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನಾತಿಶ್ರೇಷ್ಠಮಂ ಪೂರ್ವದಂ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೨-೨೩). [?]

ಮಡುವುಗಟ್ಟು 'ಮಡುಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಡುವೆ 'ಮೊಡವೆ' ನೋ.

ಮಡುವೊಗು (ಶ್ರ). ಕೊಳವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸು; ಸರೋವರವನ್ನು ಹೊಗು; ಕರೀಣಾಪುರುಷರನು ಮಹಿ ಮಡುವೊಗುವಂತೆ (ಪ್ರಾಕೃ. ೯-೧೧). [ಮಡು + ಫೊಗು]

ಮಡುವೊಡು (ಶ್ರ). ಕೊಲ್ಲಿಸು; ಸಾಯಿಸು; ಒಪ್ಪೆಯಮ್ಪುವನು ಮಡು [ಪಾಣ. ದಿ] ಹೀಲ್ಯಿಂದೊಂದುಪಾಯಂಬಡಿದು ಲೇಸಾಯ್ತುಸಮಂವಿಷಮಂ ಕುಡಿಸಿ ಕೊಂಡಕಪಂದು ನಿನದನು (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೫-೨೬).

[ಮಡುಹ್ನು (< ಮಡಿಹ್ನು) + — ಇಡು]

ಮಡುಹ್ನು 'ಮಡಿಹ್ನು' ನೋ.

ಮಡುಹ್ನು 'ಮಡ್ನು' ನೋ.

ಮಡ್ನು, ಮಡ್ನು (ನಾ). ೦. ದೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಹಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ನದಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು; ಒಡ್ಡು; ಅಗಟುಟ್ಟು: (೧). ೨. ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಾಯಿಸಲು ನಾಲೆ ಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಕಂಡಿ; ತೂಬು: (೨). ೩. ದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೊಂದು ಬಿಟ್ಟು ಗದ್ದೆ: ಇರ್ಲಗುಗು ಉಣಯುಂ ಒಮ್ಮ ತೊಟ್ಟಮಂ ಇರ್ಲಗುಗು ಮಡೆಯುಂ x x (೨೪. ೩೫, ಪುಷ್ಪ. ೫೦-೫೦೫). 'ಮಡ್ನುಮಿ' ಪರಾ. ೪. ದೇವತೆಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಅಹಾರ; ನೈವೇದ್ಯ; ಎಡೆ: 'ಅರಿಯಾದ ಅನ್ನ. ತಂದಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ನೇಮದಿಂದ ಮಾಡುವ ದೇವರ ತಲೆಗೆ' (ಪ್ರಾಕೃ. ೩೫ ಕೊಳ): ಕೊನೆಗೆ ತಾಯಿ ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿ ಮಡ್ನು ಅನ್ನ ಪಟ್ಟುಂಟು ಸುಖವಿದ್ದು ಮಡುಹ್ನು (ಪ್ರಾಕೃ. ೩೫). 'ಮಡ್ನುಹ್ನು' ಪರಾ. ೩. ಎಂಜಲು; ಉಚ್ಚಿಪ್ಪ: 'ಮಡ್ನುಗೊಲು' ಪರಾ. ಮಡ್ನು: ೨. 'ಮಡವಾಯ್' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಟ್ಟು: ಕುಳು. ಮಡೆ: ಕೆಲು. ಮಡ, ಮಡವ]

ಮಡ್ನು (ನಾ). (ಕರಾ) ಹುಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗ: 'ಮಡ್ನುಹ್ನು' ಪರಾ. [?]

ಮಡ್ನುಗೊಲು, ಮಡ್ನುಗೊಲ್, ಮಡ್ನುಗೊಲು (ನಾ). ತಿಂದು ಮಿಕ್ಕ ಅನ್ನ; ಎಂಜಲನ್ನ; ಉಚ್ಚಿಪ್ಪ: ಈತನೊಳ್ ತೊಟ್ಟ ಕಿಂಕರಧಾವಂ ಪಮಗಟ್ಟು ಗೊಟ್ಟು ಮಡ್ನು [ಪಾಣ. ೬] ಗೊಟ್ಟುಗಿಂದಮಂ ಪೊಲದ: (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೨-೨೩); ಮಡ್ನು [ಪಾಣ. ೬] ಗೊಟ್ಟು ದೇವರ ಬಾದು ತಂಬುಲವಿವಾಹ್ಯಶ್ಲೋಕಗಳೇನಲ್ಲವೋ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨-೨೦೦). ಮಡ್ನುಗೊಲ್: ಮೆಲ್ಲ ಬಾಯ ತಂಬುಲವೆಳೊಂದು ಮಡ್ನು ಮಡ್ನುಗೊಲರದಂಕುಪಾಣಿ ಕೊಪ್ಪು ಸುಗ್ಗುರೆಯವು ಕಾಗುವವಲ್ಲದೆ ಮರೋಧಿನ್ಯಮೌಚ್ಚಲದಂಕರಾಮ ನೋ ಮಲದಿರಿದರಾದರಾ ಕುದುರೆ ಅನೆ ರಥಂ ಪೆಣೆ ಕಾದುಲಾಪ್ಪೇವೇ (೨೪. ೩೫. ೨೫೩. ೨೫-೨೬; ೩೫೩) ; ನೀನೊರ್ವಂ ಮುಡಿದ ಮುಡಿಯ ಬಾಸಿಗಮಾ ಮೆಯೊಳ್ ತೊಡದಪರೇವನವುಟ್ಟು ಕೇವ ದಂಪುಟಿಯೊಣಗಿದ ಪಕ್ಕಿ ಮಡ್ನುಗೊಲತದಣಂ ನಿನ್ನೊಳಗೊನೊಡವೆರವೆದ್ದು ಮತವೇ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೬-೨೭). ಮಡ್ನುಗೊಲು: ಕುರುಪ್ರಧಾನನೊಳ್ ಕಣುವನೆ ನಿಪ್ಪಟಂ ಬಿಸುಟು ನಿನ್ನಯ ಪೊಟ್ಟು ದುಗಿಮ್ಮ ಪಾಪಮಂ ಮೇಣೆಯವು ಪಾಯ ತಂಬುಲದೊಳಂ ಮಡ್ನುಗೊಲುಮಂಗಳವಲ್ಲದಾ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೭-೨೮); ಜೀರ ಮಡ್ನುಗೊಲ್ ರಾಪ್ಪಕ್ಕಿಹಗಿದುಕು ತಮಗೆ ನಿಟ್ಟಿಯಂಬಂತೆ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨-೨೦೦). [ಮಡ್ನು + ಕೊಪ್ಪು]

ಮಡ್ನುಮಿ (ನಾ). ಒತ್ತದ ಗದ್ದೆ: (ಪಾಣ. ೨೭). [ಮಡ್ನು + ಫೊಮಿ] ಮಡ್ನು (ನಾ). ಏನೂ ತಿಳಿಯದವನು; ದಡ್ಡು; ಮೂರ್ಖ: ಮಡ ಯಂಗುತ್ತಮ ವಿದ್ವ ಬಿಟ್ಟು (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೮); ಮರುಳ, ಮಂಕ, ಮಂಟ್ರಾಳ, ಮಡೆಯ, ಮದ್ದಿ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಐವರು ಶಿಷ್ಯರಿಬ್ಬರು (ಪ್ರಾಕೃ. ೨); ಅಪ್ರಯೋಜಕನು ಮಡ್ನುಮಂ ಅಗಿ ತೋರ್ಪುದಂ ಪುರ್ಮ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬದವುದು (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೦-೨೧).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಟ್ಟುದನ್. ಮಟ್ಟಿಯನ್; ಕುಳು. ಮಡ್ನುನ್; ಕೆಲು. ಮಡ್ನು]

ಮಡ್ನುಹ್ನು (ನಾ). = ಮಡ್ನು: ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮಡ್ನುಹ್ನು ಮೇಲೆ ಹತ್ತುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತುಂಬಾಯ್ತು (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೯).

[ಮಡ್ನು + ಹ್ನು (< ಪಗ್ನು)]

ಮಡ್ನುಹ್ನು (ನಾ). ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಅಪರಿ ಸುವ ಒಂದು ಹಟ್ಟು: ಹದಿನೈದನೇ ದಿನ ಮಡ್ನುಹ್ನು. . . ಅರೋದ ಹುಗ್ಗಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಯೋಮುದಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ, ಮುಚ್ಚಳದ ಮೇಲೆ ತಂಬುಟ್ಟು ಇಟ್ಟು. . . ಮಡ್ನು ಹೊತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೯). [ಮಡ್ನು + ಹ್ನು (< ಪಗ್ನು)]

ಮಡ್ನುಹೊಳು (ಶ್ರ). ೦. (ದೇವರ ಸೇವೆಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ) ಮಡೆ ಹಾಕಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೊರಳು; ದಿಂಡುರುಳು; ಸಂಕು ಕಾಳ ರಾರದ ಕಮಲಾ ಮಡೆ ಹೊರಳುವಂತೆ ಹೊರಳಿದ್ದಳು (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೯).

೨. (ಅಲು) ಸುತ್ತಿ ಹೊರಳು: ಐದು ಒಹ ಚತುರಂಗವಾಹಿನಿಯ ಹೊಂದಿದ ಕೊಡು. . . ಕೊಪ್ಪು ಮಡ್ನುಹೊಳೆಂದೇ [ದ್ರವ್ಯ] ಗಿರಿಯಲ್ಲಾ ದಿವವು (ಪ್ರಾಕೃ. ೩೫-೩೬). [ಮಡ್ನು + ಹೊರಳು (< ಪೊಳ)]

ಮಡ್ನು (ನಾ). ೦. ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನು; ದಡ್ಡು; ಪೆದ್ದು: ಶರಭಲೇ ಯೊಳು ತೊ ಮಡ್ನು ಪಂಗಳಿದವೆಂದು (ಪ್ರಾಕೃ. ೩-೩೫-೩೬); ದಡ್ಡರನ್ನು ಮಡ್ನುರನ್ನು ಅರಿಸಿ ಅವರಿಗನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ನಿಕ್ಷೇಪಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷೋಕ್ತಿಯ ತಿಕ್ಕಣ ಕೊಡಲು. . . ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು (ಪ್ರಾಕೃ. ೩೫).

(ಗು). ೨. ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ; ದಡ್ಡ ತನದ: ಮಡ್ನುಹೊಳೆಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ರಿಫರ್ವದೇನು (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೫-೨೬); ಮಡ್ನುಹನ ಸ್ವಾಮಿ, ಬಾಡುಕೊರೆ ಪೆ ಅವರಿಗೆ (ಪ್ರಾಕೃ. ೩೫).

[ಮಡ್ನು (< ಮಡ್ನು) + — ಅ. / ಕವಿ. ಮಟ್ಟುನ್]

ಮಡ್ನುತನ (ನಾ). ದಡ್ಡ ತನ: ಮೌಢ್ಯ: ಮಡಿ ಉಚ್ಚಿರೂ ಮಡ್ನುತನ ದಿಡಲಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೯). [ಮಡ್ನು + — ತನ]

ಮಡ್ನುಮ್ನು 'ಮೊಡಂ' ನೋ.

ಮದ್ದಿ, ಮಂಡ್ನು, ಮಡ್ನು, ಮಿಡ್ನು, ಮೆಡ್ನು (ನಾ). ೦. (ದ್ರವ ವಸ್ತುವಿನ ತಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ) ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಭಾಗ: ಗಟ್ಟು; ಗಟು: ಪರಳೆಣ್ಣೆಯ ತಳದಲ್ಲಿರುವ . . . ಮದ್ದಿಯ ಗಟ್ಟಿಭಾಗ ಒಂದು ಅಡಕಿ ಯವ್ವನ್ನು . . . ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅನಕ್ಕೆ ಸವರಿದರೆ ಮೂಲದ ಅಂಕುರಗಳು ಹೋಗುವವು (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೯): ಈ ಮೂರು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು . . . ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಪೂಜಿಸಿ, ನೀರಿನಿಂದ ಮದ್ದಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕಾದಿರಿಸುವರು (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೦೦). 'ಮಡ್ನು' ಪರಾ. ೨. ಉಂಡೆ: ಮುದ್ದೆ: ಹೆತ್ತ ತುಪ್ಪ ಸಕ್ಕರೆಮು ಮದ್ದಿ ಮುದ್ದೆಯಾ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೫-೨೬). ೩. ತುಂಬಾ ಬೆಂದುದು; ಗಿಂಡಲು: ಸನಗೊ ಅಪ್ಪು ಪೊವಿರುವ ಪುಗೆ ಕಾಣೆ. ಮಡ್ನುಹ್ನು ಅನ್ನ ಮದ್ದಿ ಯಾದುದಕ್ಕೋ ಏನೋ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೫): ತೀರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಂದ ಆ ಮದ್ದಿಯನ್ನು . . . ಹೋಗೋ ನಂಗೆ (ಪ್ರಾಕೃ. ೨೫). ೪. ಕುದುರೆ, ದನ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಮಂಸುರೆ: ಕೆಲಗಟ್ಟು: ಹುಸುಗಟ್ಟುಳು ಹಾಲು ಓಗರ

ಬುಮದ್ದಿಯ ಗಂಡಗೆ ಹಾಕಿ (ಛಾಂ. ೧-೦೦೧-೩); ಕುದುರೆಗೆ ಕುದಿವ ಮದ್ದಿಯು ನೀಡಿಸಲಾ (ಗುರು. ೨-೩); ಮದ್ದಿ ಕುದುರೆಗೆ ರೇಸು (ಕರ್ತ. ೧೦೩೩). ೫. ಮೃದುಮಾದ ಅಂಟನ್ನು ಸ್ತವಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಹಳದಿ ಪಾಪಟಿ, ಪರ್ಣಿಪೆ. ಮದ್ದಿ (ಛಾಂ. ೫-೦೦೩). ಮರಗಳು . . . ಬೆಂನಂಗಿ, ಮದ್ದಿ, ಹೊಂಗಿ, ಗೇರು (ಕರ್ತ. ೨೩). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ: ಪರದಗಳು ಮದ್ದಿ ಕಾಣಗಳು ಧೂಪದ ಪೊಗೆ ತರಳು ಮಂದಮಾನ ಕೆಪ್ಪುರದ ರವಂ ಕರಣದ ಕತ್ತರಿ [ಯಾ ಕೆಸರಣಮದಾ]ದುದಾ ನೃಪಸುಧಯೋ (ಪರ್ವ. ೩-೩೩); ಮದ್ದಿ ಎಂದರೆ ಸಾಂಪ್ರಾಣಿ (ಕರ್ತ. ೧೩). 'ಹಾಲುಮದ್ದಿ' ಪರಾ. ೭. ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯದ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆರಿಗೆ: ಹುಲ್ಲುಹಣಾ ವುಟ್ಟಿನ ಮೋಳೆ ಯಾಚಲ ಪೈರು ಮದ್ದಿ ಪತಂಗ ಪುಷ್ಪಂ ಬೀಗಿ ಕೆಂಪುಕೂಲು (ಛಾಂ. ೧೯೩೯. ೪೨-೪೪; ೧೩೩). ಮದ್ದಿ: ೬. ಗುಗ್ಗುಳ ಧೂಪ. ಮಂಡಧೂಪ, ಮದ್ದಿಧೂಪ. ವಾಗಧೂಪ (ಛಾಂ. ೪-೩೯). ಮದ್ದಿ: ೧. ಚಿಕ್ಕುಕುವುಕ್ಕಿ ಮದ್ದು ಒಪ್ಪ (ಗು. ೮. ಹೊಟ್ಟು: ಉಮಿ: "ಮದ್ದು: ಗುಂಗು" (ಕರ್ತ. ೨೦). ೯. (ಅಲಂ) ಸೊಕ್ಕು: ಮದ್ದ: ರಾ:ವರ್ಣಾಣಾ ಅಪರ ತಲಮದ್ದು ಮೂಮಲತ್ತಿಯ ಮದ್ದನ್ನು ಇಳಿಸು . . . ನಿರ್ವಾಯಕ ಅಧಪ್ರಾಯ ಕೊಟ್ಟರು (ಕರ್ತ. ೧. ೦೩); ನೂರಾರು ವೇಷ ಲೂದಿರಿ ಮದ್ದ ಇಳಿಸಿರಿ ಮಾನ ಬೇಸಿರಿ (ಕರ್ತ. ೧೦-೦೩). 'ಬಿದ್ಧಿ' ಮೋ. ಮಿದ್ಧಿ: ೩. ಅದೇನು ಅನ್ನ ಹಾಗೆ ಹಿಸುಕಿ ಹಿಸುಕಿ ನೋಡುತ್ತೀರಿ? ಮಿದ್ಧಿಯೇ? ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು! (ಕರ್ತ. ೧೧೦). ಮಿದ್ಧಿ: ೩. ಗೆದ್ದೆಯ ಹೊಲ ಓಡನೆ ಗೊತ್ತುಹೆಂಡತಿ ಹೀನ ಮದ್ದೆಯ ಬೋನದೆ ಹೀನ (ಕರ್ತ. ೯೩-೯೩).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಣ್; ಪುಲ. ಮುಟ್ಟು; ಕೆಳು. ಕೆಲಾ. ಮದ್ದಿ] ಮದ್ದಿ, ಮದ್ದಿ (ನಾ). ೧. ಮೂಢ: ದಡ್ಡ: ಇರಂದ ಮದ್ದಿ ಎಂದರೆ ಬುದ್ಧಿ ಚುರುಕಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬಂದಿದೆ (ಕರ್ತ. ೧೩); ಇಷ್ಟಾದರೂ ಮದ್ದಿ ಜನಾರ್ಥನನಿಗೆ ಜಡ್ಡು ಹಾಯ್ದಿಲ್ಲ (ಕರ್ತ. ೧೩); ಮರಳ, ಮಂಕ, ಮುಟ್ಟುಳ, ಮಡದು, ಮದ್ದಿ ಎಂಬ ದಿರುದುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಐವರು ಶಿಷ್ಯರಿಂದ (ಕರ್ತ. ೧). 'ಮಡಯ' ಪರಾ. (ಗು). ೨. ಮೂಢತನದ: ತಿಳವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ: ಅಮಾಪ್ಯಕ್ಕೆ ಮದ್ದಿ ಜಳರು ಬಿಕೆ ಆಕಮದರೂ (ಕರ್ತ. ೨೪); ನೀನು ಮದ್ದಿ ಹುಡುಗ (ಕರ್ತ. ೨೩). ಮದ್ದಿ: ೨. ಹಳ್ಳಿಯವು ಮದ್ದುಜಳರಾ? (ಕರ್ತ. ೨೩). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಣ್; ಕೆಳು. ಮದ್ದಿ]

ಮದ್ದಿ: 'ಮೊರಡ್ಡು' ನೋ. ಮದ್ದಿತನ (ನಾ). = ಮದ್ದತನ: ಪುಳವರಿ ಮೈಯುಬ್ಬಿ ಅತ್ತರಿಯ ಸದಿಯಂತಿರೆ ಅಡಿ ಜರಮುಪರಮ್ ಮದ್ದಿತನಕವರು (ಕರ್ತ. ೨೦-೩); ಪುದುಮೇಷಗುವುದು ಮೂರ್ಖತನ: ಮದ್ದಿತನ (ಕರ್ತ. ೩೩).

[ಮದ್ದಿ + - ತನ] ಮದ್ದಿಮರ (ನಾ). ಹಾಲುಮದ್ದಿಯನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಮರ: ಜಲಧೂಪ, ಜಲಡಿ. ಗುಗ್ಗುಳಧೂಪ, ಮದ್ದಿಮರ, ಮಾದಿ. ಚಿತ್ತ. ಧೂಪ (ಛಾಂ. ೧೩-೩೩). [ಮದ್ದಿ + ಮರ] ಮದ್ದಿ ಸಾಂಪ್ರಾಣಿ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನು: ದಡ್ಡ: ಮದ್ದಿ ಸಾಂಪ್ರಾಣಿ. ಗುಣಿತವದ, ಮದ್ದಿ ಎಂದರೆ ಸಾಂಪ್ರಾಣಿ. ಮದ್ದಿ ಪದವಂತೆ ಬುದ್ಧಿ ಚುರುಕಾದ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ (ಕರ್ತ. ೧೩); ನೀನು ಹಾಣ, ನಿನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಪಾಪ ತಿಳದೇ ಇದೆ ದಡ್ಡ. ಮದ್ದಿ ಸಾಂಪ್ರಾಣಿ (ಕರ್ತ. ೨೩); ಈ ಪಳ್ಳಿಯವರ ಹಾಗೆ ಪಾನೂ ಮದ್ದಿ ಸಾಂಪ್ರಾಣಿ ಎಂದು ಹೇಳುವೆಯೇನು? (ಕುರು. ೩೩).

೫ ಮದ್ದಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಪ್ರಾಣಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ತಿಳಗೇಡಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಕೊಡುನುಡಿ.

[ಮದ್ದಿ + ಸಾಂಪ್ರಾಣಿ / ಕವಿ. ಮಟ್ಟಿಯವಿರಾಣಿ; ಮಟ್ಟಿ ಯಾಚುಮಿರಾಣಿ]

ಮದ್ದು, 'ಮದ್ದಿ' ನೋ. ಮದ್ದು, 'ಮದ್ದಿ' ನೋ. ಮದ್ದು (ನಾ). ವಶಗಳ ಯೋನಿ: ಆಗ ತಾಯಿ:ಕುರಿ ಅದರ ಮದ್ದು ಮೂಕಿ ತನ್ನ ಮರಿಂದಿ ಅಲ್ಲವೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಕರ್ತ. ೧೩). [< ಮದ್ದಿ]

ಮದ್ದು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮವಾದ್ದು: ಪುಪ್ಪ ಮೃದಂಗ ಹಿಂಡಿರು ಮದ್ದು (ಕರ್ತ. ೧೩) ಜರ್ಮರ ಪುಪ್ಪ ಶಂಖವಾಸ ಭೂಗರ್ಜ ಪಟರಿತನಾದವನೆಯ ಕಂಪಧೂಪನ ಕಟಕ ನಡೆಮದು (ಕರ್ತ. ೧೦-೦೯-೧೯). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ (?): ಹೊಳೆವ ಮದ್ದು ಕರಾರಿ ಮೋಣನ . . . ಕಟು ಗಂಟೆಯ ದಳವಣ್ಣಿಸು (ಕರ್ತ. ೩-೨೦); ಬಾವಿವರನು ದನುಜ ಮದ್ದು ಕರಾರಿಯಲಿ ಕರ್ಣಸ್ಥ ಧಾರಾಸಾರದಲಿ ಮೈ ನೆನದು ಹೊಸದಿಡುವರಾಣವಾಯಲಿ (ಕರ್ತ. ೧೩-೧೩). [ಕು.]

ಮಣ್, ಮಣ್ಣು, ಮಣ್ಣು (ನಾ). ೧. (ಬಿಸಿಲು, ಗಾಳಿ, ಮಳೆಗಳಿಂದ ಕಲ್ಪುಗಳು ಚೂರಾಗಿ ಉಂಟಾದ) ಸಣ್ಣನಾದ ಹುಡಿ; ಮೃತ್ತಿಕೆ: "ಮೃತ್, ಮೃತ್ತಿಕಾ - ಈ ೨ ಮಣ್" (ಕರ್ತ. ೨೩-೩); ಕರಾವಳದ ಹರವುಪದ ಕೋಡ ಮಣ್ಣುಮನಾಕಾಶಂಗಿಯ ನೀರುಮಂ . . . ತಂದ ವಾರವಣಾಪಕಕ್ಕೆ ಸಾಮಂತಪ್ರತ್ಯಮಾದಕ್ಕೆ (ಕರ್ತ. ೧೯-೧೩ ೪); ದರಿಯ ಪುಣ್ಯಂ ಕೋಡೂಳಿತ್ತಿ ತಂದವರ ಮುಂದಿಕ್ಕುವ ಭದ್ರಗಜವಜ ಮುಮಂ (ಕರ್ತ. ೧೦೩-೧೦). 'ತಿರುಮಣ್' ಪರಾ. ೨. ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಭಾಗ: ಜಮೀನು; ಗದ್ದೆ: ಕೊಟ್ಟುನ್ನಾಮಗ್ರಾಮಂ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಪುಸರಾತದ ಕಡೆ ಕುರಿ ದಸಣ್ಣಗಂ ಮಣ್ಣದ ಒಲ ಒಡೆಯದು ತನಗಿಮುಂ (೧೪. ೨ (೩), ಕರ್ತ. ೧೦೯-೧೩: ಸು. ೩೦೧ ೧); ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಚಿನ್ನದುಮ್ಬರಸರ್ ದೇವಗ್ಗೆ ಮಣ್ಣಂ ಕೊಟ್ಟರ್ (೧೪. ೨೩. ೩೨೩. ೨೨-೩; ಸು. ೩೦೦ ೧); ಮಣ್ಣಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆವನೆಯ . . . ಮೃಪ್ರಯಗ್ಗನು ಪೋಲ್ಕುಂ (ಕರ್ತ. ೧-೩). ಮಣ್ಣು: ೧. ಮರ ದೇವರಲ್ಲಿ ಉರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದಿತ್ತು ಮಣ್ಣು ದೇವರಲ್ಲಿ ನೀನ ಕೊನೆಮಲ್ಲಿ ಕಡೆದಿತ್ತು (ಕರ್ತ. ೧೩-೧೩); ಬಿಲ್ಲ ಪರವಾದಿ ಜ್ಞಾನನಿರದೆ ಸಂದರಿಸಿ ಹಲ್ಲುಗಳ ಕರೆದು ದಮಾವಿನ ಮೂಟು ಖಂಡಗವನಲ್ಲಿ ಕಣಜಂ ಕಟ್ಟಿ ತುಂದಿಸುವರು (ಕರ್ತ. ೩೨-೪೦). ೨. ಮೂಲಸ್ಥಾನದ ನೋಮಯಾದೀವರಿಗೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಗದೆ ಮಣ್ಣವಿನ ಮೂಗುಳ ಗದೆ ಹೊಲನು ಮೂಗುಳ (೧೪. ೨. ೩೨೩. ೧೩-೨; ೧೨೧). ಮಣ್ಣು: ೧. ಮಯಯಾದಿಸುವ ಮಣ್ಣು ರೂಪ ಕಪ್ಪದ ಹುಪ ಕಲ್ಲ ಜಂತ, ಹುಲ್ಲ ಬೊವ (ಕರ್ತ. ೧-೧೩೪); ಕರಿಯ ನೋಂಪಿಗೆ ತನುಜರ ನೀವೆ ತರಲು ಬೇಕೆ ಮಣ್ಣುನೆಂದರೆ ಹಿಂದು ತಂದೊಟ್ಟಿದರು ಮಿಗೆ ಮೃತ್ತಿಕೆಯ ಗಿರಿಯಂತೆ (ಕರ್ತ. ೩೩. ೨೦-೨); ಮಣ್ಣಿಂದ ಕಾಯ ಮಣ್ಣಿಂದ ಮಣ್ಣಿಂದ ಸಕಲ ದರುಶನಗಳೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣಿಂದ ಸಕಲವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟುಮಿಗೆ ಅಧಾರವಿಲ್ಲ (ಕರ್ತ. ೨-೩೦ ಕರ್ತ. ೨೩). ೨. ಬಿಜಲ ಪೂದೇವಿಮಣ್ಣು ಅಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದು ಪರೀಕ್ಷಾಂಗ ಮಣ್ಣು ಬತ್ತದ ಮಣ್ಣು (೧೪. ೨೩. ೩೨. ೨೯-೩೩: ೧೦೦); ಮಾಜುಮುಮಂ . . . ಕೊಟ್ಟಿಂ (೧೪. ೩೩ (೩), ಗುರು. ೩೩-೦೦; ೧೩೩); ಮಣ್ಣು ಎಂದರೆ

ಭೂಮಿಗೆ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿರುತ್ತಾ ಭೂಕಾಂಕ್ಷೆ ಮಂತ್ರ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಅಪಾರ
ಭೂತವಾಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥ (೨೨೫. ೦). ೩. ಭೂಮಿ : ನೆಲ :
ಪೊನ್ನನ್ನದು ಪೊನ್ನನ್ನದು ಮಂತ್ನನ್ನದು ಎಂದು ನೆನೆಸಿದರು (ಮಂತ್ರ. ೨. ೦೯-೧೦) ; ಕಣ್ಣು ನೀಗಲುಗುಣವೊಗುತದ್ದೆಂದ ಮಂತ್ನನ್ನಾ ಗಜದ
ಮುಂದವನು (೨೨೬. ೨೨-೨೩) ; ಮಂತ್ರಿಂದ ಕೊಡು ಕಟ್ಟು ಪೊನ್ನಿಂದ
ರಾವಣ ಕಟ್ಟು (೨೨೭). ೪. ಧೂಳು : ಎಳ್ಳು ಮತ್ತೆ ಅಗಿ ಇವು ಭುಟ್ಟ
(ಮಂತ್ರಿ ಕಸಾ) ತೆಗೆಯುವ ಜೀವಸುಗಂಧದಿಂದ (ಮಂತ್ರ. ೨೨೮. ೨೯). ೫. (ಅಲಂ) ಅನಿತ್ಯವಾದುದು : ಎನ್ನ ಕಾಯ
ಮಂತ್ರಿ ಜೀವ ಬಯಲು ಅವನ ಬಿಡಿದವನು ದೇವ (ಮಂತ್ರ. ೨. ೦೯-೧೦).

ಮಂತ್ರಿಂಗು = ೦. ಮಂತ್ರಿ ನ ಉಂಡೆ. - ಮಂತ್ರಿ. ೨. (ಅಲಂ)
ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದುದು : ನಿರ್ದಯೋಗಿಯಾದುದು : ಏನೋ ರಾಜ್ಯ
ಕೊಳ್ಳಿ ಹೋಗುತ್ತಾ ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಮಂತ್ರಿಂಗು (ಮಂತ್ರಿ. ೨೨೯. ೩೩).
ಮಂತ್ರಿಗು = ೦. ಮಂತ್ರಿ ಮತ್ತೆ ಕೊಳ್ಳು : ಭೂಕಾಂಕ್ಷೆ :
ಮಂತ್ರಿಯೆತ್ತು ಮೈಯು ಹಿತಾಂವರವು (೨೩೦. ೨-೩೦-೩) ;
ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಹೊಸವಾಗಿಯಾದವನು ಕುದುರೆಯಿಂದಾಗಿ ಬಿದ್ದವನು
ಎನೆಯು ಮಂತ್ರಿಗಲಿವು ಬಿದ್ದರು ಎಂದೊಂದೇ ಲೋಕವರು
(೨೩೧. ೨೩-೨೪). ೨. (ಅಲಂ) ಕೇಡುಂಟಾಗು : ಇಂದುವರಿಗು
ತೆಗೆಯುವ ಕರಿದು ಬಾಯ್ ಮುಂದೆ ಮಂತ್ರಿಯು (೨೩೨. ೦೯-೧೦). ೩. ಮಂತ್ರಿ ನಲ್ಲಿ ಸೇರು : ಮಂತ್ರಿ ನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗು :
ನಮ್ಮಂದಿರವಂತೆತುಂಟುಂಟುಮಂತ್ರಿಯು ಮಂತ್ರಿಗಲಿವು (೨೩೩. ೦೯-೧೦). ಮಂತ್ರಿಗೆ
ಮಂತ್ರಿ ತಿನ್ನು = (ಅಲಂ) ಕಷ್ಟವಡಿಸು : ಹಿಂಸೆಗೊಳಿಸು : ದೊಡ್ಡ
ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಅವಗಲಿಸಿ ಬೇವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಡು. . . ಪೋಲಿಸಿಮರಿಗೆ
ಮಂತ್ರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು (೨೩೪. ೨೦). ಮಂತ್ರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿ
ತಿನ್ನು = (ಅಲಂ) ಕಷ್ಟವಡಿಸು : ಹಿಂಸೆಗೊಳಿಸು : ಕತ್ತಿಗಳೊಡನೆ
ಮೊರಾದಿ ಮಂತ್ರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿ ತಿಂದು ಹೋಗಿರುವನು (೨೩೫. ೦೨೦).
ಮಂತ್ರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿ = ರೈತರು : ಮಂತ್ರಿನ ಮಕ್ಕಳು ನಾವು (೨೩೬. ೨೩).
ಮಂತ್ರಿ ತಿನ್ನು = ೦. ಮಂತ್ರಿನು ಮುಕ್ಕು : ಮಂತ್ರಿನು ತಿನ್ನು :
ಕಂದಾ ಬೇಡವು ಮಂತ್ರಿ ತಿನ್ನಬೇಡವು (೨೩೭. ೨-೨೦೪ ೨೨೬).
೨. = ಮಂತ್ರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿ ತಿನ್ನು : ಅದರಲ್ಲಾ ಮಂತ್ರಿ ತಿಂದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ
(೨೩೮. ೦೨೬). ಮಂತ್ರಿ ತಿನ್ನೋ ಕೆಲಸ = (ಅಲಂ) ನಿಶ್ಚಯವಾದ
ಕೆಲಸ : ಪೆಟ್ಟು ಕೆಲಸ : ನನಗೆ ಹೇಳಿದೇನು ಮಂತ್ರಿ ತಿನ್ನೋ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ (೨೩೯. ೨೩). ಮಂತ್ರಿಬೀಳು = ೦. ಧೂಳು ಉದುರು :
ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಂತ್ರಿ ಬಿದ್ದು ಕೆಂಪಾಯಿತು (೨೪೦). ೨. (ಅಲಂ) ಹಾಳಾಗು :
ನಾಶವಾಗು : ಎತ್ತು ದಮಯ್ಯ. ಅಂತಹವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡಿದಂಥ,
ಎಲ್ಲದರೂ ಕೆಲಸದ ಬಾಯಿಗೆ ಮಂತ್ರಿ ಬಿದ್ದಿತು (೨೪೧. ೦೨೩).
ಮಂತ್ರಿ ಮು = ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದುದು : ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು :
ನಾನು ಕಾಣೆ ಅವಳು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸ್ವೀಕೃತಿ, ಪರಿಹಾರ, ಚೋರಿಕಾಸು.
ಮಂತ್ರಿ ಮು (೨೪೨. ೦೨೪). ಮಂತ್ರಿ ಮುಕ್ಕು = ಮಂತ್ರಿಗೆ
ಮಂತ್ರಿ ತಿನ್ನಿಸು : ಜಿಹಾಪುರದ ರಣದುಲ್ಲಾಸವನ್ನು ಪಟ್ಟಿಗದ
ಏಳಿ ಮಂತ್ರಿ ಮುಕ್ಕಿಸಿದ ಮೊರೆ ಕುಮಾರಯ್ಯ (೨೪೩. ೦೦) :
ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ ಔರಂಗಜೇಬನನ್ನು ಮಂತ್ರಿ ಮುಕ್ಕಿಸಿದ ಮಂತ್ರಾಂಗ
ಭೂಮಿಲಿ ಅಂತಃಕಲಹದಿಂದ ಕೂಡಿ ಹೋಗಿತ್ತು (೨೪೪. ೨೨೩). ಮಂತ್ರಿ
ಮುಕ್ಕು = ೦. ನೆಲದ ಭೂಳನ್ನು ತಿನ್ನು. - ಮುಕ್ಕು : ಬಲವಾದ
ಶಾಕ್ತಿನ ಕೈಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಭೂ ಮುಕ್ಕು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದನು. ಮಂತ್ರಿ

ಮಂತ್ರಾದಿ ಅವನ ಬಾಯಿಯು ಮಂತ್ರಿ ಮುಕ್ಕಿತು (೨೪೫. ೯).
೨. (ಅಲಂ) ಕಷ್ಟವಡಿಸು : ಭಂಗ ಪಡಿಸು : ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಎಂದು ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ
ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ದಿನ ನಾವು ಮಂತ್ರಿ ಮುಕ್ಕುತ್ತೇವೆ (೨೪೬. ೨೨) :
ಮೈಯು . . . ಮಂತ್ರಿಮುಕ್ಕಿದವನಂತೆ ಬೆಪ್ಪಾಗಿ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು
ಕೊಂಡಿದ್ದನು (೨೪೭. ೦೨೩). ೩. ಹಾಳಾಗು : ನಾಶವಾಗು :
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನಾಳಿದ ದೊರೆಗಳೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೂ ಮಂತ್ರಿ
ಮುಕ್ಕಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ (೨೪೮. ೦೨೪). ಮಂತ್ರಿ ಹೊಡೆ = ೦.
ಮಂತ್ರಿ ತುಂಬಿರುವ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು
ಕೊಳ್ಳು : ಮಂತ್ರಿ ಹೊಡುವವ ತಲೆಗೆ ಬೆಟ್ಟ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಂತೆ (೨೪೯).
೨. (ಅಲಂ) ದುಡಿ : ಕ್ರಮಿಸು : ಅವನನ್ನೂ ಬಹಳ ಮಂತ್ರಿ ಹೊಡೆ
ಬೇಕು (೨೫೦). ೩. (ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಯಲು) ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗು :
ಜಲಂ ಒಂದು ದಿನವೂ ಶಾಲೆಗೆ ಮಂತ್ರಿ ಹೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೨೫೧. ೦೨೫).
ಮಂತ್ರಿಮು. ಮಂತ್ರಿ ಮುಡು = ೦. (ಅಲಂ) ಹೊಳು : ಸಮಾಧಿ
ಮಾಡು : ಎತೆಯೊತ್ತೇ ಆಗ್ನಾನ ಮಂತ್ರಿ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳು ಸಲದ ಲೂಟಿ
ರೊಳು ಪುಗಿ ಮುನ್ನಿಸಿದನು (೨೫೨. ೨-೨೦) : ಇಂದೂ ನಾಳೆಯೂ
ಸಾಯುತ್ತಾಳೆ. ನಾನು ಇವಳನ್ನು ಮಂತ್ರಿ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹೊಡೆದು
ಹೋಗುತ್ತೇನೆ (೨೫೩. ೦೨೬). ೨. ಹಾಳು ಮಾಡು : ನಾಶಪಡಿಸು :
ಬಂಗಾರದಂತಹ ನಾ ಕೊಟ್ಟ ದಿನವನು ಮಂತ್ರಿ ಮಾಡಿದೆಯೆಂದು . . .
ನನ್ನನೆ ನೋಳ್ತನು ದಿನವನು ತಾ ಪೋಗುವೆಂದು (೨೫೪. ೦೨೭-೨೮).
[ದೀ. ೩ ತಮಿ. ಮಂತ್ರಿ : ಮಂತ್ರಿ, ಮಂತ್ರಿ, ಮಂತ್ರಿ : ಕೊಡ. ಮಂತ್ರಿ :
ಕೊಡ. ಮಂತ್ರಿ : ಕುಳು. ಮಂತ್ರಿ : ಕೆಲಸ. ಮಂತ್ರಿ, ಮಂತ್ರಿ]

ಮಂತ್ರಿ. ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ೦. ತೂಕದ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ : (ಸುಮಾರು)
ನಲವತ್ತುಸೇರು : p ಈ ತೂಕದ ಪ್ರಮಾಣವು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ
ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ : ಅನಿಗ್ರಹ ಮಂತ್ರ ಅಪಾರವ ಶಾಸ ತಂದು
ಕೊಡುವ ದೀನರೊಡನೆ ಪ್ರಾಣಿವಾಸದಮಾಡಿ (೨೫೫. ೦-೨೨-೨೩).
೨. (?) : ಕೈವರದೊಳು ಒಂದು ಮಾನ್ಯಂ ಮಂತ್ರಮಂತ್ರ ಮಂತ್ರಿಯಾಗು
. . . ಪದವಿಕಾರ (೨೫. x (೨). ೨೫೦. ೦೨೮-೨೯ : ೩೦). ಮಂತ್ರಿವು :
೦. ಅದು ಮಂತ್ರವೆಂದಾಗು ತಂದೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಿಸೆ (ಮಂತ್ರಿ. ೦೯-೨).

[೨-೪೮. ೬೦. ಮಂತ್ರಿ : ಮಂತ್ರಿ. ಮಂತ್ರಿ/೨೦. ಮಂತ್ರಿ]

ಮಂತ್ರಿ. ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). (ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ) ಹಸು. ಎಮ್ಮೆ
ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರು : ಪಡ್ಡೆ : ಕಡೆಸು : ಕಣ್ಣಿನ ಕಡೆ
ವಾಗಿ ಮಂತ್ರವು ಪಯನಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಕಡೆಸ ಸತಿಯಾಗಿ ಬೆಳವಲವ
ಅಣಕ ನೋಡಿದ (೨೫೬. ೦೨೯) : ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವು ಮಂತ್ರಿಯೊಳ
ಗಾದರೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದದೇನು (೨೫೭. ೨೨-೨೩). ಮಂತ್ರಿ : ಪೊಸನೆಯ
ಸೊಪ್ಪುಮಾಡುವ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ
ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ
(೨೫೮. ೨-೩) : ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ
ಸತಿ ಕಂಡವು (೨೫೯. ೨-೦೦೦). [ದೀ. ೩ ತಮಿ. ಮಂತ್ರಮಂತ್ರ = ಕುಂಪುಂ]

ಮಂತ್ರಿ. ಮಂತ್ರಿ ನೋ.

ಮಂತ್ರಿ. ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ೦. ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ : ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ : ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ
ಮಂತ್ರ ಒಂದು ಅವಳ ಕಾಲನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ನೀರಿಗೆ ಎಳೆಯಿತು
(೨೬೦. ೨೩). ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ : ೨. ಅಗಲವೂ ಮತ್ತೆ ಉದ್ದವೂ ಅದ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು. [೨- ತುಳು. ಮಂತ್ರಂಗ]

ಮಂತ್ರಾಲು ಮಂತ್ರಾಲು ನೋ.

ಮಂತ್ರಾ. ಮಂತ್ರಾ. ಮಂತ್ರಾ (ನಾ). ೦. ಹಳೆಯ ಎಣ್ಣೆಯ ಜಿಡ್ಡಿನ
ವಾಸನೆ : ಕಮಟುವಾಸನೆ : ದುರ್ಮಾಸನೆ : " ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಂತ್ರಾ

ನೋಳ್ (ಇಶ್ವ. ೨೩); ಆದ ಪಾತಿಯದಾರಿಂದಲಾಯದೆ ಮೊಂದು
ಮುಖಾಂತರಮುಖಾಯದ ಮಣಕನ ಬಗಂಬೆಗಾನೆಣಗುವೆನೇ (ಮಹಾಕವಿ.
೨-೪೪); ಆದರಂ ಕರದು ಮಂಡೆಯೊಳ್ ಮಣಕೇಜಾರ್ ಜಡೆಗಂ ಲೋಕಂ
ಮಾಡಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪-೦೪ ಪ). ೨. (ಅಲಂ) ದುರ್ಗುಣ; ಗುಣಕೃತಿಯನು
ಕಿವಿಯಿದುರ್ ಕೇಳದ ಮನವೆನಿಸಿ ಮೆಚ್ಚಿದಮಂಥನವ್ವ ಮಣಕನಧಮಗೋದಿ
ವೇಲ್ವದ ಪೋಲ್ವನು ಪೆಣಕೆ ಪಾಡುವ ಸುಗಾಯಕನ (ಕರ್ಣ. ೨-೨೨).
೩. ಹೊಲಸು; ಕೊಳೆ; ಕೊಳಕು; ತರಯೊಳ್ ತೀವಿದ ಹೆನು ಸೀಮರ್
ಗನಂತುಂ ಬಾರ್ತಿ ಪಾಂ ತಾಳಿಯಾ ತರಿಯಂ ಪಿರ್ಮಳಮುಪ್ಪಿನಂ ಪೆಣಗೆ
ಮಾಲ್ಪುಂ (ಕರ್ಣ. ೨೨-೨೨). ಮಣಕ್ಕೆ: ೨. ಅಜಮಾನತಾತ ಏವರ
ಕೂಡೆ ಸೇಸುತ ನಾಲ್ವರ ಕೈವಿದಿವು ಮಣಕದಿಂದಲಿ ಅಲು
ಮಂದಿಯ ಕೂಡೆ ಉಣ ಕೆಳತಲ್ಲಿ ಮೈಮಲೆದನಕ್ಕ (ಕರ್ಣ. ೦೪-೬೪).
ಮಣುಕು: ೩. ಬಾಳಕೆ ಬರುವುದುಕೊಂಡ ಸೀರೆ ಆರು ತಿಂಗಳಿಗೇ
ಪರಿಯುತ್ತ ಬಂದುದಲ್ಲದೆ ಮಣುಕು ಓಡಿದು ಗೂಡೆಯಾಗಿತ್ತು
(೦೪. ೦೬೦). [ದೇ.೩ ಮಲ. ಮಣಕ್ಕೆ = ವಾಸನೆಯುಂಟಾಗು, ವಾಸನ
ಬರು; ತುಳು. ಮಣ. ಮಣ್ಣ್ = ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ; ಜಿಗುಪ್ಸಾರುವೆ] 15
ಮಣಗು, (ಶ್ರೀ). ಹತೋಟಿಗೆ ಬರು; ವಿನೀತನಾಗು; ವಿನಮ್ರನಾಗು:
ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಣಿ ಮಣಿಗೆ ಇದ್ದ ಮಹಮ್ಮದಿಯದನ್ನು 'ಮುಸಲಿಮಾನಾ'
(ಮುಸ್ಲಿಮರು)ಗಳೆಂದು ಗೇಲಿ ಮಾಡಿದವು (ಕಾಣ. ೪೬). 'ಅಣಗು'
ಪರಾ. [ದೇ.೩ ತುಲ. ಮಡುಂಗು, ಮಣಂಗು]

ಮಣಗು 'ಮಣಕ್ಕೆ' ನೋ.
ಮಣಮಣ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮಣಮಣ
ಮಂತ್ರ! (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦); ಅರತಾನೆ ತನಕ ತಾಳೆಗಟ್ಟಿ ಮಣಮಣ
ಅನ್ನತ್ತಿದ್ದನು (ಕಾಣ. ೨. ೪೩).
ಮಣಮಣಗುಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ತನ್ನಪ್ಪಕ್ಕೇ ತಗ್ಗುಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳು:
ಗುಣಗುಣಿಸು: ತಂತ್ರ ಅರಿಯದೇ ಮಂತ್ರ ಮಣಮಣಗುಟ್ಟು
(ಕಾಣ. ೨-೦೩). [ಮಣಮಣ + ಗುಟ್ಟು]
ಮಣಮಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: ರಣವು ದಾನವಕುಲ
ವಿಜಿತವಾ ರಣವು ಪರಿಯೊ ಮರಿಯೊ ಮಂಡಗೊ ಕಳಸಿದ ಕೃತ್ತಿಯೊ
ಸುರರೆವ್ವ ವಲ್ಲಭರು ಸೇನು ಮಡಿದರು ತಿವಯನುತ ಮಣಮಣಿಯ
ಹೊರಳುವ ದಾನವಿಯರುಬ್ಬಣವೆನಿಪ ಹುಪಾರುಪವಂಬರವನಲ್ಲವು
(ಕಾಣ. ೨-೦೩-೦೪).

ಮಣಮಣಿಸು (ಶ್ರೀ). - ಮಣಮಣಗುಟ್ಟು: ಗಣವನ್ನ ಕಳಕೊಂಡ
ಬೂಮಾನಿ ಮಡಿಕೊಂಡ ಮಣಮಣಿಸು ಉರ ತಿರುಗುಳೊ (ಕಾಣ. ೪೦).
[ಮಣಮಣ + ಇಸ್ಸು]

ಮಣರ್, ಮಣಲು, ಮರಳ್ಳು, ಮಲರ್, ಮಳಲ್, ಮಳಲು, (ನಾ).
(ಸಮುದ್ರ ಅಥವಾ ನದೀತೀರ. ಮರುಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ
ಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ) ಮಳೆ, ಬಿಸಿಲಂಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಸಣ್ಣ
ಸಣ್ಣ ಚೂರಾಗಿರವ ಕಲ್ಲಿನ ಕಣಗಳ ರಾತಿ; ಉಸುಕು; ಮೊಯಿಗೆ:
"ಸಕಪಾ, ಮಳುಕಾ ... ಆ ೨ ಮಣರ್" (ಕಾಣ. ೦೦೦-೪೪); ಮಡಿಯ
ಕುಚೆಯುಗದ ಜಫನದ ಕಡುವಿಣ್ಣೆ ಮಣಲೊಳ್ಬು ಬರೆ ಮೆಲ್ಲದಿಗಳ್
(ಕಾಣ. ೬-೪೩); ಅದ್ಭುತವುಂಟಾಗಂ ನೆಲೆ ತೋಡುಗುವುನೀರ್
ಮಣಲೊಜವಾಗಿ ಬರ್ತುಂ (ಕಾಣ. ೩-೩೦); ಮಣಿಯಲ್ಲದ ಕಂ
ಜೊಳಿಸ್ಸೊಗಮಲ್ಲದ ಪುರ್. . . ಮುತ್ರಿನ ಮಣಲಲ್ಲದ ಪುಣ್ಣುಮಿಲ್ಲ
ತತ್ತರಿಸರದೊಳ್ (ಕಾಣ. ೦೦-೪೦). ಮಣಲು: ಮಣಲ ಲಿಂಗ
ವನಕ್ಕೊಂ ತೋಟ (ಕಾಣ. ೩. ೨೪೩-೨೦); ಕಡಮರ ಮಣಲು ಸುಣ್ಣುಮಿ
ವೀಡಿತ ವೆತ್ತೋವಮಾನ ತಿಪ್ಪರನಿರ್ತುಂ (ಕಾಣ. ೦೩-೨೩); ಮಣಲಿಂ

ಮಹಾಲಿಂಗಮಾ ಮಾಡಿ (ಕಾಣ. ೩-೦೩). ಮರಳ್ಳು: ಗಂಗಾನದಿಯ
ಶಾಖೆಯಾದ ಪೂರ್ವದೀಪವಾದಲ್ಲಿಯೂ ಮರಳ್ಳು ಬೀಗೇ ತುಂಬುತ್ತದೆ
(ಕಾಣ. ೨೩). ಮಲರ್: ಮಲರ್ ಅಲರ್ ಎಲರ್ ಎಂದವನ
ಮಧ್ಯರೇಫಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಮಾಂ ಸಮಾಜ್ವಯವಕದಿಂದಪ್ಪಲ್ಪಕ್ಕೆ
ರೇಫಮಾಮಾಗಿ ಮಲರ್ ಅಲರ್ ಎಲರ್ ಎಂದೂ ವಿಶ್ವದಿನಕ್ಕು
ಓದಿಂಬುದಣಾ ಮರಲಂಬುದಣ ರೇಫಕ್ಕೆ ಣತ್ವಮಾಮಾಗಿ ಮಣಲೆಂದು
ಮುಖು (ಕಾಣ. ೨೪ ಪೃ. ೩). ೪. ಈ ಶಬ್ದರೂಪವು ವಿರಳವಾಗಿವ್ವು
ಬೇರೆಯ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಮಳಲ್: ಸಾಗರಿಕೆಯಂ
ಗಂಧೋದಕನದೀರ್ಭೋಗಕ್ಕೊಳ್ ರನ್ನದ ಮಳುಳು ಸುಖಮಾಲುಂ . . .
ಕರೆದು: ಪೆಟ್ಟು ಮನೋಮಾರಾಪಂಗಳಂ ಕೇಳುತ್ತಂ (ಕಾಣ. ೦೦೦೬).
ಮಳಲಂ ಪಿಲ್ಲದೊಡ್ಡಿಯನುಕುತ ನಿಯಾದ್ವಿಯಮಂ ಪೋಲ್ಪಂ (ಕಾಣ. ೩-೦೬೪); ಮಳಲೊಳ್ ತೈಲಂಗಳಂ ಹಿಂಡಲಕ್ಕು. . . ಕಣ್ಣುಂ
ಬಿಟ್ಟುಗದ ಪಾಪುಮಂ (ಕಾಣ. ೪೪). ಮಳಲು: "ಪುಳಲನಲು
ಮಳಲು" (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨); ಹಾಲ ತೊಡಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಕೆನಲು ಸಕ್ಕರೆದು
ಮಳಲು ತಮಾಜದ ನೊರೆ ತೆರೆಯಂತೆ ಆದ್ದರ ವಡದ (ಕಾಣ. ೨೦೦);
ಎಗೆ ಮುಂದ ಧಿಸು ಮಳಲಂ ತರಿಸಿ ಪಾಯ್ವಂಜುವವಂ
(ಕಾಣ. ೦೦-೦೪). [ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಪಾಣಲ್; ಕೊಡ. ಮಣ;
ಕೊಡ. ಮಣ್ಣ; ಪರ್ಜ. ಮಣ್]

ಮಣಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಉರಿನ ಹೆಸರು: ನೊಕ್ಕಿಗೋಡು ಮಣಲಿ
ಮಕ್ಕದುಕ್ಕು ಮುಂದುವಕ್ಕುಗ್ರಾಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೦೪, ೦೦-೦೦; ೭೦೦);
ಅತ್ತವಳೆಯ ಮಣಲಿ ನಾಡ ಮೊರಸು ಹಂಸರದು (೨೪. ೪, ೪೦೦೩).
೬೦-೨೩೬; ೧೧೧೭). [?]

ಮಣಲು 'ಮಣಲ್' ನೋ.
ಮಣಲಿ ? (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು (?): ವಿನೋದಿಮಾಣಲೆವರ
ತಳಯೂರಾಳ್ವ ತಿರು x (೨೪. ೧೧೩ (೩), ೧೦೦೩೩. ೪೩-೪; ೭೦೦).
'ಶೇಮುಣಲಿ' ಪರಾ. [?]

ಮಣಲೆವಾಡಿ, ಮಳಲವಾಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಉರಿನ ಹೆಸರು:
ನರಸಿಂಹಸ್ವರಮಾಡಿಸಿ ಮಣಲೆವಾಡಿಯನಪ್ಪನ್ನರವಿದಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಂ
(೦೪. ೩೪೦. ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೬; ೦೦೦); ಶ್ರೀವೆಂಕಟೇಶ್ವರಕ್ಕೇ ಮಣಲೆ
ವಾಡಿಯನಪ್ಪತರಂ ಬಿದ್ದಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು (೨೪. ೧೧೩, ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೦೦;
೧೧೨೨). ಮಳಲವಾಡಿ: ತಿಪ್ಪರು ಕನ್ನಂಬಾಡಿ ಮಳಲವಾಡಿಯೊಪ್ಪವ
ಮಾನ್ಯವಾರುಗಳು ತಪ್ಪದೆ ಲಗ್ನಗೊಡದ ಖಳರನು ಕೊಟ್ಟ ದಪ್ಪವನೇ
ನಡೆಸದನು (ಕಾಣ. ೦೦-೩೩). [ಮಣಲಿ ? + ವಾಡಿ]

ಮಣಲ್ವಾಣಿ (ನಾ). ಮರಳಿರುವ ಸ್ಥಳ; ಪುಳಿನ ಸ್ಥಳ; ಲತೆಯ ಪೂವಣ
ಪದವಿ ಮೇದ ಮಣಲ್ವಾಣಿಂಗಳಮಂ (ಕಾಣ. ೩೩).
[ಮಣಲ್ + ಪಾಣ]

ಮಣಲ್ವಿಣ್ಣೆ, ಮಳಲ್ವಿಣ್ಣೆ (ನಾ). ಮರಳನ ದಿಟ್ಟು. - ದಿಟ್ಟು: ಪೈತರನೆಯ
ಓರಿಯ ದರಿಯು ಮೆಟ್ಟು ಕುಣ್ಣುಗಾಲಂ ಮಣಲ್ವಿಣ್ಣೆಗತ್ತರಣ ಪರಿತಪ್ಪ
ಲೋಹದವ್ಯಕ್ತತಳದೊಳ್ ಮೆದ್ದುನೀಡಾಡುವುದಂ (ಕಾಣ. ೬-೦೦೩).
ಮಳಲ್ವಿಣ್ಣೆ: ಉರಿವರಿವ ಬಿಸಿಲ ಬೆಂಕಿಯ ಭರದ ಮಳಲ್ವಿಣ್ಣೆ
[ಕಾಣ. ದ್ವಿಂಟಿ] ಕಾಯ್ದು ಸಿದ್ಧಿಯತ್ತಿರೆ (ಕಾಣ. ೦೩-೬೪); ಉಣ್ಣೆ
ಮಳಲ್ವಿಣ್ಣೆಯಂ ಕೊಣೆ ಮಿಂಚು ತವರಾಂಗಂ . . . ಕಂಠ ಕಂಬುವಂ
ತಾಂ ಪೂಯಲಸಿದಳಾ ಕಾಂತೆ (ಕಾಣ. ೩-೪೪).
[ಮಣಲ್ + ತಿಂಟಿ (< ತಿಟ್ಟು)]

ಮಣಲ್ವಿಣ್ಣೆ, ಮರಳ್ಳದಿಣ್ಣೆ (ನಾ). = ಮಣಲ್ವಿಣ್ಣೆ: ಜೆನ್ನ
ಯರ್ ಪಾಣಗುವೈದುನಾಡವ ಮಣಲ್ವಿಣ್ಣೆಯ ನೋಡಿ ಹಿಗ್ಗಿದರು

(೩೩೫. ೧-೨೯). ಮರಳುದಿಗ್ಗಿ : ಇವರಡು ಕುದಿಗಳ ಪೂವ ಮರಳುದಿಗ್ಗಿ ಕಲ್ಲು ಸುಲಗಿವೆ (೩೩೫. ೩೯೭). [ಮಣಿ + ದಿಗ್ಗಿ] ಮಣಿಲೋಕ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮಣಿಲೋಕ ರಜಾ ಪಣ್ಣಾಳ $\times \times \times$ ಬೆಳ್ಳಿಹಾ ಎಮ್ಮಗೆ ಕೇಬ್ಬು (೨೪. ೫೫. ೩೩೫. ೩೩-೪ : ೩೩). [< ಮಣಿ ? + ಊರಿ ?]

ಮಣಿಲೋಕ (ಕ್ರಿ). ಮರಳನ್ನು ಹಿಂಡು : ಅದ್ವೈತರಾಗಿ ಪೋಗಿ ಮತ್ತಮಾ ಯಂದದಿಂ ಮುಂದೆ ಬಂದುಯ್ಯುಟ್ಟಿಯುಂ ನೀರ್ಗಡದಂ ಮಣಿಲೋ ಯುತ್ತುಮಿದುರ್ ಮುನ್ನಿನಂತೆ ನುಡಿದೊಡೆ (೩೩೫. ೦೯-೧೦೪ ಕ). [ಮಣಿ + ಲೋಕ]

ಮಣಿವಾಳೋಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಉಭಯತಯೋ ರ್ ಮಣಿವಾಳೋಳಿ ಮಣಿಯುನಿಧಿಪುರಮ್ ಮಣಿ ನೆರಗೋರ ಪಡೆಪುರ ವಾನಾವರ್ (ಪು. ೦೯. ೦೯೦೬. ೦೦-೦೦ : ೭೦೦). [?]

ಮಣಿವು 'ಮಣಿ' ನೋ.

ಮಣಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಬಾಗು : ಬಗ್ಗು : ಪುಷ್ಪಾಪುಷ್ಪಾಧಿಗಳ ಸಂಗ ಮಣಿದ ಅಲಗಿನ ಮೊನೆಯ ಗುಣದಂತಿರದೇಕು (೩೩೫. ೦೯-೩೩೫) : ಇಂತು ಮದಿರಾಪಾನಮಂ ಮಾಡಿ . . . ಕುಣಿಯುತುಂ ಮಣಿಯುತುಂ . . . ಮಂಗಳೋಪ ಪದ್ಧನಿಪಾಪಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ (ಉಪ್ಪ. ೩-೧೦ ಕ) : ಮಣಿದಂ ಹಿಡಿದ್ವಿದನು ಕಾಯವೆ ಹಣೆಯನನುಮಕರಣನಿಧಿ (ಉಪ್ಪ. ೩-೨೩). ೨. ಕುಣಿ : ಕುಣ್ಣು : ಮಣಿದುದಮರಂಜಲಂ . . . ಗುಣಯೋಳಿ ಕದುದು ದಿಂಧ್ರಮರ್ತಂ (೩೩೫. ೦೦-೨೭). ೩. ವಂದಿಸು : ನಮ ಸ್ತುತಿಸು : "ಮಣಿ-ನಮನೇ, ಭಯ, ರತ್ನಯೋಃ" (೩೩೫) : ಅಣು ರಣುಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಣಭರಿತ ನೀನಂದು ಮಣಿವುತಿಪ್ಪನಯ್ಯ (೩೩೫. ೨-೩) : ನಾಗಭೂಷಣಚಕ್ರವರ್ತಮಾದ ತೈಲಮೂಡಿಯಿಂದಾಗಿ ಕಣ್ಣೊಳಪಂಚ್ಚುಗಳ್ಳಿ ಸಮಾಪುಷಾಂ ಮಣಿದಂ ಸತಿ (ಉಪ್ಪ. ೬-೦೦೦) : ಕರವ ನೊಸಲೊಳು ಚಾಚಿ ದಿಗುಪಾಲರಿಗೆ ಮಣಿದರು (೩೩೫. ೨೦-೩೩). ೪. ವತಮಾಗು : ಸಗ್ಗು : ಪತೋಟಿಗೆ ಬರು : ಅಧೀನಮಾಗು : ಸಂಗರದೊಳ್ ಪೋನು ಪಸಗುಂದಿ ಮಣಿದುದೆ ರಣದೊಳ್ ಪರಿಯಂತೆ ನಿಂದರಂ ಸಂಗರದೊಳ್ . . . ನಿಂ ಗೆರಿದ್ವಿ (೩೩೫. ೩-೨೩ ೦೩೫). ಗರಿ(ಸಿರ)ಕರ್ಗ ನೀರಿಜುಂಟೆಗೆ ಸುರೂಪಯ ಬಿತ್ತು ಗಮಗನಿರಿಯಂದಿವ ನೊಂದಿರೆ ಕೊಡಿ ತಿಂದೊಡಾತನ ಗರುಡನವಂಗುಟ್ಟು ಬಳ್ಳಿ ಮಣಿಗೆಂ ಪುಣಿಗ್ (೩೩೫. ೦೦-೦೩) : ಒಂದೆಡೆಯೊಳುಂಜನಪ್ಪುಡೆ ಸಂದಿ ಬಿಲ್ವಿದ್ಯಯಾಗಲಿಯದು ತಿರುಂಜುಂಬಲ್ಲದೆ ಮೆಯ್ಯನಿಯದು (೩೩೫. ೦೩-೨೩) : ಮಣಿದು ಬದುಕುವನಲ್ಲ ಪಾಯೊಳು (ಉಪ್ಪ. ೦೩. ೬೦೩. ೦೦-೨೩). ೫. ಅಂಜು : ಹೆದರು : ಭಯಪಡು : ಅಂತಣಿ ಮಣಿದುದೆ ಸಿಂಹ ಪೋರೂ ಕಿಣಿದು ಪೊಟ್ಟು ಕಾದಿ ನಿಂದಾಗರ್ (೩೩೫. ೦೦-೦೩ ಕ) : ಮಣಿಯದೆ ಒಂದು ಗೊಂದಲದಿದ್ದೊಡೊಡ್ಡದಂಬುರ್ (ಉಪ್ಪ. ೩-೦೩) : ರಣದೊಳವನಗಡದಪಾದರಿ ಮಣಿದುದಿಪಾವನು (ಉಪ್ಪ. ೦೩. ೦-೩೩). ೬. ಬಾಗು : ಬಗ್ಗು : ಕಾಡಲೊಂದು ಮೃಮಂ ಬೇಡಿ ಪೊಟ್ಟಿ ಮಣಿದುದೆ ನಿಂದರ್ ನಂದಿಮಿತ್ರವಂ ಮೋಡಿ (ಉಪ್ಪ. ೬-೬ ಕ). ಮೈಮಣಿದೊತಿ ತಿದಿದಾದಿದರು ಸುಳಿಗರು (ಉಪ್ಪ. ೬-೦೩). ೭. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಡು : ಅಂಗೀಕರಿಸು : ಸಮ್ಮತಿಸು : ಕಲಕೋದ್ವಪನ ಮತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಮಣಿದನು ಕೌರವರ ರಾಯ (ಉಪ್ಪ. ೦೦-೦೩). ೮. ಹಿರಿಯರಿದ್ದಾರೆ ಅವರ ತೀರ್ಪಿಗೆ ಮಣಿಯೋಣ (೩೩೫. ೩). ೯. "ಇವುಳು ; ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ತಲೆ ತೋರಿಸು : ಅವತ್ತಿನೋಳು ಮಣಿದುಂ ಮೋಡದ ಬಂಧುಮತಕೆ (೩೩೫. ೩). ಮಣಿಮಣಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಜೋಳುಮತೆ ತನು ಜೋಲೆ ಸಾತ್ವಿಕರಸಂ

ಮಣಿಗೆ ಮಣಿಮಣಿದು ಕುಣಿಕುಣಿದು (೩೩೫. ೩-೦೦೩). ಮಣಿದಾಡು = ವಂದಿಸು : ಕುಣಿದಾಡಲೀವತಂ ಮಣಿದಾಡಲೀವತಂ . . . ದೇವಾಂಗ ಮೃಮಂ ದೇವರ್ಗ ಕಾವತಂ (೩೩೫. ೦೩. ೩೩-೦೩) : ಪದುಪಟ್ಟಿಗಳು ಉಲಿಉಲಿದು ಮಣಿದಾಡಿ ಭಕ್ತಿಯ ಹುಮ್ಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊರವಡಿಸುತ್ತವೆ (೩೩೫. ೦೩). ಮಣಿಬಲ್ಲತನ = ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣ : ಪೌರವಾದ ಚಂಪೂರೂಪವನ್ನು ಕಂದವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ ಜೈನಕವಿಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಒಂದುಳಿದು ಪಟ್ಟದಿ ಸಾಂಗತ್ಯಗಳ ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ರೂಢವಾದುದು ಕನ್ನಡಕವಿಗಳ ಮಣಿಬಲ್ಲತನಕ್ಕೆ ನಿರರ್ಜನವಾಗಿದೆ (೩೩೫. ೩೩).

ಮಣಿ (ನಾ). ಗಂಟೆ : 'ಮಣಿಯೋಟು', 'ಮಣಿವೊರಡೆ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಸುಲ. ಕುಳು. ಮಣಿ; ಕೋಶ. ಮಯ್ಯ; ಕೊಡ. ಮಣಿ]

ಮಣಿ (ನಾ). ೧. ಬೆಲೆಯುಳ್ಳವ ಹರಳು : ರತ್ನ, ಮುತ್ತು, ವಜ್ರ ಮುಂತಾದವು : ಮಣಿಕಣಂ ಪಸ್ತುಪ್ಪಿಷಾಪಾಂಗಳಂ ಕೊಟ್ಟಿ ಪಂದಿರೊಲ್ಲರೆ ಗಂಡರ್ ಗುಣಮನೆ ಮೆಚ್ಚಿದುದು (ಗಣಪು. ೨-೩) : ಪರಮಣಿಗಂಜಿಸಿದ ಪುಣಿಯ . . . ಗಣಪತಿ ಮಾಡವಾಗಿ ನಿರ್ವಿಘ್ನ ದಾದುಹ (ಉಪ್ಪ. ೦-೨). 'ನವಮಣಿ' ಪರಾ. ೨. ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಯಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ರತ್ನ : ನಾಗಮಣಿ : ಪರ್ಜೆಯುಂ ಮಣಿ ಸೂಸಿ . . . ದೇಸಪಾಂ ತಿಣುಕದನಾಪುಮ್ಪುಳಿ ಶೇಷನಕೇಮುಹೀವಿಧಾಗಮಂ (೩೩೫. ೧-೨೯). ೩. (ಅಪರಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಮರ, ಗಾಡು, ಲೋಹ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ, ಪೋಸಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ದುಂಡನೆಯ ವಸ್ತು : ಎನಿಕೋಳಾದೊಡು ಕಾಪನ ಮಣಿಗ್ ಪುನ್ನ ಕೊಡಮುಲಿಯುಮೆ (೩೩೫. ೧-೨೯) : ಕುಡುಗಾತಿ ಕಾಪನ ಮಣಿಮೆ ಬಲ್ಲನು ಗಡ (ಉಪ್ಪ. ೧-೨೯) : ಅದು ಒಡವರೂ ಧರಿಸುವ ದಿಳಿಯ ಮಣಿಗಳ ಸರವ ? (೩೩೫. ೩). ೪. ಜಪಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತಾವರೆ ಬೀಜ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ತುಲಸಿಯ ಮಣಿ ಇತ್ಯಾದಿ : ಮಣಿಯ ಕಟ್ಟಿ ಎನನಯ್ಯ ಮನ ಮುಟ್ಟಿದನ್ನಕ್ಕೆ (೩೩೫. ೩೩೩) : ಮಣಿಯನಗು ಕಾಲವ ಕಳೆಯುಜೆಡ (೩೩೫. ೦೦-೩೩೩). 'ಜಪಮಣಿ' ಪರಾ. ೫. ಬಯಸಿದು ದನ್ನು ಕೊಡುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ರತ್ನ : ಚಿಂತಾಮಣಿ : ಮಣಿ ಚಿಂತಿಸಲ್ವೆ ಕೈಗೊಡುವುದಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಾಂ ಕುಂದರ್ಪಿಜನಕ್ಕೆ ರಾಗದಿ (೨೪. VII. ೩೫೦. ೦೩-೦೩ : ೩೩೩). ೬. ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡೆ : ಕಣ್ಣಿನ ನಡುವಿನ ಕರಿಯ ಗೋಲು : 'ಕಣ್ಣಿನ' ಪರಾ. ೭. (ಬೆನ್ನು)ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿನ ಕೊಂಡಿ : ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯ ಕೊಂಡಿ : ಬೆನ್ನು ಪುರಿಯ ಈ ಮಣಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಡಚಿ ಹಿಡಿ (೩೩೫. ೩೩). ೮. ಮೇಕೆಯ ಕೊರಳ ಮೊಲೆ. ೯. ಪುರುಷಜನನಾಂಗದ ಕುದಿ. ೧೦. ಹೂಸು : ಅಪಾನಮಯು : "ಭಾಗಗಳಸ್ತನಾಮಯವಧಿದ ಸುರತ್ನಮಪಾನಮಯು ವೈರಾಗವಿನವೃಮಿಂತು ಮಣಿಯುಳ್ಳು" (೩೩೫. ೩೯). ೧೧. ದೊಡ್ಡಮಣ್ಣಿನ ವಾತ್ಸ್ರಿ : ಗುಡಾಣ. ೧೨. ಹಸ್ತದ ಮೂಲಭಾಗ : ಮಣಿಬಂಧ : ಮಣಿಕಟ್ಟು. ೧೩. ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾದುದು : ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು. ೧೪. ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ಮುನಿಮುಗಳ ಮಣಿ ಪರಿತೋಷದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿದ ತಪೋವನಕೆ (೩೩೫. ೦೩-೩೯). 'ನಾಯಕಮಣಿ' ಪರಾ. ೧೫. (ಆಲಂ) ಅಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚಾ ದುದು : ಪ್ರಿಯವಾದುದು : ನೋಲ್ವರ ಕಣ್ಣು ಮಣಿಯುಂ . . . ಚಿಂತಿಸುವ ಚಿಂತಾರತ್ನವನವ ಸಂಗಮೇಶ್ವರನ[ಂ] ಕಪ್ಪದಿಯ ಸಂಗಮ

ದೊಳೊಪ್ಪದಿಂದಿಡುಸುತ್ತಮಿಪ್ಪ ಸಮುದೋಳು (ಕೂಕ. ೧-೨). ೧೬.
[ಗಣಿತ] ಒಂಬತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ: "ಏಳು ಮಾಣಿ ಗ್ರಹ
ರಂಧ್ರವಿರುಲು ಪೊಂಪತ್ತು" (ಕೂಕ. ೧೦೧-೧).

ಮಾಣಿ ಕಟ್ಟು = (ಕೆಲವು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ, ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು
ಬಸವಿಯರಾಗಿ ಬಿಡುವ ಸಂಕೇತವಾಗಿ) ಕೊರಳಿಗೆ ಮಣಿಯ ಸರ
ಪನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸು: ಅಂದು ಹರಿದನರಲ್ಲಿ . . . ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ.
ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಚಿಲುವೆಯರಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಮಾಣಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅವರನ್ನು
ಬಸವಿಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮೇಲ್ಪಾತ್ರಿಯ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಆ
ಮೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ತಂದೆ ಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು
(ಕೂಕ. ೧೦). ಮಾಣಿ ಕಟ್ಟು = (ಕೆಲವು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ, ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು
ಬಸವಿಯರಾಗಿ ಬಿಡುವ ಸಂಕೇತವಾಗಿ) ಮಣಿಯ ಸರಪನ್ನು
ಕಟ್ಟು: ಭರಮಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭರ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿ ಮಾಣಿ ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿ
ಅಳಿಸಿ ಬೋಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಗಳಿಗೆ ಮಾಣಿ ಕಟ್ಟುವುದು ತರವಲ್ಲವೆಂದು
ಪಾಡಿಸಿದಳು (ಕೂಕ. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿ, 'ಮಾಣಿ' ನೋ.

ಮಾಣಿ (ನಾ). ೧. ನೀರಿನ ಹರದಿ; ಗುಡಾಣ: "ಮಾಣಿ, ಅಳಿಂಜರ-
ಈ ೨ ಕೇಲು" (ಕೂಕ. ೩೦-೩೨). ೨. ಮೇಕೆಯ ಕೊರಳ ಮೊರೆ.
೩. ಪುರುಷ ಜನನಾಂಗದ ತುದಿ. ೪. ಯೋನಿಯ ತುದಿ;
ಭಗಾಂಕುರ. ೫. ರತ್ನ. [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಕಂಕಣ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಬಳಿ. — ಕಡಗ: ಕಂಕಣಕ್ಕು-ಗುಬ್ಬಿ
ಗಂಕಣ. ಮಾಣಿಕಂಕಣ, ಹಸ್ತಕಂಕಣ, ಹಿಂದುಗಂಕಣ (ಕೂಕ. ೨೯೯ ಕ್ರಮ).
[ಸಂ.]

ಮಾಣಿಕಟ (ನಾ). ೧. = ಮಾಣಿಕಂಕಣ. ೨. ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಬೆಟ್ಟದ
ತಪ್ಪಲು. ೧, ೨: ಮಾಣಿಮುಕಟಂ ತಿಖರ ಲುಂಬಗಿಯ ಪೊಮುತ್ತು
ನಿರ್ಭರಂ ಮಾಣಿಕಟಂ ಮಾಣಿಕಟಮಾಗಿ ತದ್ಗಿರಿಗೆಯಾದಂ ತನ್ನ
ಜನರೊಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಂ (ಕೂಕ. ೧೩-೧೪). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಕಟ್ಟು 'ಮಣಿ' ಪರಾ.

ಮಾಣಿಕಟ್ಟು 'ಮಣಿಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಾಣಿಕಳತ (ನಾ). ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕೆಲಶ;
ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಕೆಲಶ: ಮಾಣಿ ಕಟ್ಟಿದುದು ಮಾಣಿಕೋರಗಿಂದ
ಮಾಣಿಕಳದಿಂದ ತಮಸ್ತೋಮನವಾಗಬೇಕೆಂದೆಂದೆ ಗೃಹ್ಯಾಮನೆಯನ
ಪೇಕ್ಷಿಸುವ ನೃಪತುಮಾರಗೃಹಂಗಲ್ (ಪ್ರಾಶ. ೨-೩).
[ಸಂ. ಮಾಣಿಕಳತ]

ಮಾಣಿಕಾರ (ನಾ). ಮುತ್ತು, ರತ್ನ, ಮೃಗಗಳ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವನು; ಅಕ್ಕಸಾಲಿ: "ವೈಕಟಂ ಮಾಣಿಕಾರಂ"
(ಪ್ರಾಶ. ೬೩-೬೪). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಕಾರ್ 'ಮೊಟಿಕಾರ್' ನೋ.

ಮಾಣಿಕಾಲು 'ಮೊಟಿಕಾಲ್' ನೋ.

ಮಾಣಿಕುಂಡಲ, ಮಾಣಿಕುಂಡಳ (ನಾ). ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ
ಮಾಡಿದ ಕಿವಿಯ ಆಭರಣ; ರತ್ನ ಕುಂಡಲ: ಮಾಣಿಕುಂಡಲಮುಂ
ಕವುಂ ಮಾಣಿಯದ ಚೂತ್ರಮಂಗ್ರತೇಜಮುಮಿಯೊಳ್ಳುಗಮುಂ ಕರಿತನ
ಮಾವಿವೇಂ ಪ್ರಗತಾರಿಸೂತಸುತನೊಳೊಡವುಟ್ಟುಗುಮು: (ಕೂಕ. ೧೦-೧೧);
ಮಾಣಿಕುಂಡಲಕರಣಂಗಳ್ ಸೇಸುವಿನಂ ನಖಮಯೊವಿದೊಳ್
ದಶರಥಧಾರೀನಪತಿಯ ಪದಪಯೋಪಪ್ರಗಮನಮನೊಡರ್ಪದಂ
ದಿದುಬ್ಬರತಿವಂ (ಕೂಕ. ೨-೧೦). ಮಾಣಿಕುಂಡಳ: ಕಪೋಲರಂಗು
ದೊಳ್ ಕುಣಿಯಲ್ ಮಾಣಿಕುಂಡಳವಂ (ಪ್ರಾಶ. ೩-೪). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಕುಂಡಳ 'ಮಾಣಿಕುಂಡಲ' ನೋ.

ಮಾಣಿಕಟ್ಟುಮ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಬೆಲೆ: ತನ್ನಗಲ್ಲಗೆ ಬನ್ನೊರ್ಪಂತೆ
ಬಿನ್ನನಾಗಿದ್ ವಿಮಾನವ ಮಾಣಿಕಟ್ಟುಮಂಭೂವಿಗುಮುಂ . . . ಭೂಂಕನೆ
ಕಂಡು. (ಕೂಕ. ೩-೪ ಕ); ಅಜಿತನಾಥಂ ಮಾಣಿಕಟ್ಟುಮಂಭೂವಿದೊಳ್
ಮನಂಗೆಲೆ ನಡೆವಂ (ಕೂಕ. ೧-೨); ಮಾಣಿಕಟ್ಟುಮಂಗಳಂ ಬಾಳೆಯ
ರೊಟ್ಟುಂ ಸಲವೈದವದಿಂದೆದಿವರ್ಪದಾ ಪುರಂ (ಕೂಕ. ೨-೩೯). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಕುರುಮು 'ಮಾಣಿಕುರುಮು' ನೋ.

ಮಾಣಿಕೊಟಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಮಾನುಷೋತ್ತರದ್ವೀಪದ ಒಂದು
ಪರ್ವತದ ಹೆಸರು: ವಿಜಯದ್ವೀಪಂ ಮಾನೋಪರಮಾಣಿಕೊಟಿದೊಳ್
. . . ಅಂಗವಕೇಳಿರಿಯಂದಿರೆ (ಪ್ರಾಶ. ೧೦-೧೧). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿ (ನಾ). ನೀರಿನ ಹರದಿ. — ಗುಡಾಣ: "ಅಳಿಂಜರಂ ಮಾಣಿ
[ಕೂಕ. ೩೦] ಮಣಿ ಕಟ್ಟಿ ನಾಮಂ" (ಕೂಕ. ೩೦-೩೨). [ಸಂ. ಮಾಣಿ]

ಮಾಣಿಖಚಿತ (ಗು). ೧. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ:
ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ: ಅರಳ ಬಂದನು ಮಾಣಿಖಚಿತಕೇಸರಿಯ ತೀತದ
ನಡರದನು (ಕೂಕ. ೧೦-೧೨). (ನಾ). ೨. ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದುದು:
ಕರಮಂಪಾಗಳ ಚಾಮರಯುಗ್ಮವದಾಗಳೆ ನಲೆ ದಿವ್ಯವಿಷ್ಣುರಂ ಮಾಣಿ
ಖಚಿತಂ (ಕೂಕ. ೧೦-೧೨). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ: ಮಾಣಿಗು ಗರಾಡ . . .
ಪರಮವರೋಚಿತ್ತದವು (ಪ್ರಾಶ. ೩-೪). 'ರತ್ನ ಖಚಿತ' ಪರಾ. [?]

ಮಾಣಿಗುಟು (ನಾ). ೧. ಕೈ ಹಾಗೂ ಮೊಳಕ್ಕೆ ಕೂಡುವ ಪಾಗ;
ಮಾಣಿಯಂಕಿರುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳು ಕೂಡುವ ಪಾಗ;
ಪ್ಯಯನ್ನು ಅವಳ ಮಾಣಿಗುಟಿಗೆ ಸೂರಿ ಮುಖವೆತ್ತಿ ನೋಡಿತು
(ಕೂಕ. ೨೯); ಆ ಕೈಕಾಲುಗಳೂ-ಸದುವ ಮಾಣಿಗುಟು, ಮೊಣಗುಟು
ಗಳ ಸಂದಿರೆ (ಕೂಕ. ೧೦೦). ೨. ಬಿಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗದಂತಹ ಬಿಗಿ
ಯಾದ ದಾರದ ಗಂಟು: ಪ್ರಯಾಣದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಿಂದು ಪಾಣಿಗೆ
ಮಾಣಿಗುಟು ಪಾಡುವುದು ಈಗ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು, ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ (ಕೂಕ.).
[ಮಾಣಿ + ಗುಟು/ಪಾಳು, ಮಾಣಿಗುಟು]

ಮಾಣಿಗಂಭ (ನಾ). ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೆಲಶ;
ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಸ್ವರೂಪ: ಕುಂಬಯ್ಯೆಯಿಂದೆಂಬ ಕುಂಭಿಯ ಕಟ್ಟು
ವಿಡನ ಮಾಣಿಗಂಭದಂತೆ ಅಂಬುಜನೇತ್ರಿಯ ಪೊಂಬಾಳೊಡಗಲು
ತುಂದುವು ಬೆಳ್ಳಿ ಕೌತುಕವ (ಕೂಕ. ೧-೨೦). [ಮಾಣಿ + ಗಂಭ]

ಮಾಣಿಗಟ್ಟು, ಮಾಣಿಕಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ
ಮಾಡಿದ ಕಟ್ಟು; ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಕಟ್ಟು: ಕಡಗಲಿ ಕಾಮ
ತನ್ನಭಯಹೃದ ಗದೇಡರ್ಪದ ಮಾಣಿಗಟ್ಟುನಂತೆ ದಿಡುಮಿಲ್ಲದೆ ಕುಮರಿಯ
ತೋಳ ಭಾವು ರಡಗ ಕಂಕಣವನ್ನಿಡಿದು (ಕೂಕ. ೨೩-೨೪); ಭರದಿ
ಪೂಮಾಡ್ಡಿಯಭೂಗರಿಯ ವಿಲಿಮಂ ಮಿರುಪ ಮಾಣಿಗಟ್ಟುನಿಂದೆಮೊರೆದ
ಧನವಾಗಿ ತೊಡಿಸಿ (ಕೂಕ. ೧೦-೧೨). ಮಾಣಿಗಟ್ಟು: ೨. ಮುಂಗೈಯ
ಹರಡು: ಪಾಣಿಮೂಲ; ಪ್ರಕೋಪ: "ಪಾಣಿಮೂಲ, ಪಾಣಿಗಟ್ಟು
ಮೂಲ - ಈ ೨ ಮಾಣಿಗಟ್ಟು" (ಕೂಕ. ೧೦೦); ಒಸದು ಮಾಣಿಗಟ್ಟುಂ ಎಡ
ಗಯ್ಯಂ ವಿಡವಂ (ಕೂಕ. ೩೧-೩೨); ಮಾಣಿಗಟ್ಟುನಲ್ಲಿ ಯವರೇವಿದಾದ್ವಾರಿ
ಯವ್ವಾದಿ ಕೇಳುವುದವಾಗುವುದು (ಕೂಕ. ೩೩-೩೪). ೩. = ಮಾಣಿ
ಚೌಕಟ್ಟು: ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳು ಮಾಣಿಗಟ್ಟುನ ಸುಾಯಿಂದಲೆ ಕೈವನ್ನು ಸುಲಭ
ವಾಗಿ ಕರೆಯುವುದು (ಕೂಕ.).

[ಮಾಣಿ + ಕಟ್ಟು/ತಡು, ಮಾಣಿಗಟ್ಟು; ಕೆಲವು ಮಾಣಿಗಟ್ಟು, ಮಾಣಿಗಟ್ಟು]
ಮಾಣಿಗಡಗ (ನಾ). = ಮಾಣಿಕಂಕಣ: ಕೆಲವು ಮಾಣಿಕಂಕಣ . . . ಮಾಣಿ
ಗಡಗದ ಕೇರನಂತೆ (ಪ್ರಾಶ. ೨-೩೨ ೧೦೦). [ಮಾಣಿ + ಕಡಗ]

ಮನೋಗಣ (ನಾ). ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳ ಗುಂಪು : ರತ್ನಸಮೂಹ : ಅನೇಕವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಮನೋಗಣಕರಣಗಳಧಾರಾಧಾತವದಾತಪೂತ ಚರಣಾರವಿಸ್ತರ [೦] (೨೦೨೨. ೨೫. ೪೬-೫೬ : ೧೯೭೨) : ಮನುಂಧರ ಮತ್ತಂ ರತ್ನಗರ್ಭೆಯೆಂಬ ವರ್ಣಗಳ ದೊರೆತೆತ್ತುವೆಂದೊಡೆವಟ್ಟಿರಿಯಾ ದುದೊ ಧನದವನಿತ ಮನೋಗಣವರ್ಣಂ (೨೨೪೩. ೦೦-೦೨೦) [ಸಂ.]

ಮನೋಗಣ್ಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿನುಣು : ಹೆಗ್ಗಣ್ಣಿ ಗಣ್ಣಿ ಮನೋಗಣ್ಣಿ ತೂತು ಕೆಂತಲು ಸಿಲು ಬೊಂಪು ಸವಿಯಾಯ ಗೊದಲೆ . . . ಅನೇಕೋ ಸೆಂಬ ಪರಿಪರಿಯ ಮಿನುಣ್ಣಿ ಗುಂದಿಯರು (೨೨೫೨. ೨-೨೩) [?]

ಮನೋಗಣ್ಣಿ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಕನ್ನಡಿ : ಎನ್ನೋರಗಿಯ ಚನ್ನೆಯ ರೊಲವಿಂ ಮನೋಗಣ್ಣಿಯಂತವ್ವ ಸುತ್ತರ ಮನ್ನಿಸಿ ಮೊಲೆಯೊಡಮರ್ಪಲೆ ಸಿರಿಗವರೀಂ ನೋಡಿಂಯುಸವಿದರೊ (೨೨೫೦. ೨-೩೦) : ಹೆಗ್ಗಣ್ಣಿ ಕಾಯ್ದೋ ರಿಸುವ ಮನೋಗಣ್ಣಿಯ ನೆಲೆ ಮಾತನಾಡಿಸುವ (೨೦೪. ೫೬-೦೦).

[ಮಣ್ಣಿ + ಕನ್ನಡಿ]

ಮನೋಗರ್ಭಿ (ನಾ). ಭೂಮಿ : ವಸುಂಧರ : ರತ್ನಗರ್ಭಿ : ತನ್ನಂ ಪೊತ್ತು ಮನ್ನಣೆಯಂ ಮನ್ನಂ ಪೊರೆಯೊಳು ಪೊರದ ಮನೋಗರ್ಭಿಗಣಮರಂ ಬಾಗಿ ಬಳ್ಳಿ ಮಣವ ಮೂಳೆಯಂ (೨೨೫೦. ೨-೨೩ ೪) [ಸಂ. ಮನೋಗರ್ಭಿ]

ಮನೋಗಲ್ಲು (ನಾ). ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳು : ರತ್ನ : ಸುತ್ತಣ ಮನೋಗಲ್ಲು ಹೊಂಗೊಣ ನೋಡಲು ತತ್ವಳಗಯ್ದದ್ದಿಗಳ (೨೨೫೨. ೨-೩).

[ಮಣ್ಣಿ + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್ಯಾ)]

ಮನೋಗಣ (ನಾ). = ಮನೋಕರಣ : ಪೂರ್ವಾದ್ಯಯಂಬ ದೇವಗೃಹದ ಮೇರಿಟ್ಟ ಮನೋಗಣ ಸ್ಥಾನಗಳಣ ರಚನಕರಣಗಳೆನ ಚಿಲ್ವಾದುದು (೨೨೫. ೯-೦೫) [<ಸಂ. ಮನೋಕರಣ]

ಮನೋಗಾರ 'ಮನೋಗಾಣ' ನೋ.

ಮನೋಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ರತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾರುವವಳು : ಮನೋಗಾರ್ತಿ, ಆಕುಗಾರ್ತಿ, ಸುಗ್ಗುಗಾರ್ತಿ (೨೨೫೨. ೦೯ ೧೫) : ಮರಮಣ್ಣಿಗೆ ಮೊಲ್ವಿ ಗಳೊಳೆ ಬೆರಿದ ಮಧುಕರಣವುಂದಿಂದ ನೋರೊತ್ತರಮಂ ಮೌಕ್ತಿಕಮಂ ಪೋರ್ದರೆ ಮೊಲದಳ ಮಾರೋಗಾರ್ತಿ ಮನೋಗಾರ್ತಿಯ ಪೋಲ್ (೨೨೫. ೨-೩೬) [ಮನೋಗಾಣ + - ತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮನೋಗಾಣ. ಮನೋಗಾರ (ನಾ). ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳನ್ನು ಮಾರಂ ವವನು; ರತ್ನವಡಿವ್ಯಾಪಾರಿ : ಚಲದಕರಣಮನೋಗಾಣ ನಗಿಶೆಟ್ಟಿಯು ಮನ್ನು ಸಮಸ್ತನಗರ ಮುಮ್ಮಾರಿದ್ವಾರ ಮುಂ (೨೨೫. ೪. ೨೨೨-೦೫ : ೧೯೭೨) : ಅಗ್ನಿಯುಮೆಂದೊತ್ತಿರ್ಪವು ಮನೋಗಾಣ ಕಂಚುಗಾಣರೊಳುಗಾಣರ ತಿಂತ್ತಿಣಿ (೨೨೫೨. ೨೨೪) : ಮನೋಗಾಣ ಮೂಡುವು ಮನೋಗಾಣ (೨೨೫೨. ೨೨೪ ಕೃಷ್ಣಾ). ಮನೋಗಾರ : "ಮನೋಗಾರ-ಮನೋಗಾರ-ರತ್ನವ್ಯಾಪಾರಿ" (೨೨೫೨. ೨೨೪) : ಮನೋಗಾರ ಮನೋಗಾರ ಮಿಕ್ಕೋಲೆಯನ್ನು ಮಾರುವರು (೨೨೫೨. ೨-೨೬) [ಮಣ್ಣಿ + - ಗಾಣ]

ಮನೋಗಾಣೀರಿ (ನಾ). ರತ್ನವಡಿವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಬೀದಿ : ಮನೋಗಾಣ ಕೀರಿಯ ೨ ಸೆಟ್ಟಿ ಕಾಣರೊ ಸಮಸ್ತ ಹಲರೊ . . . ಇ ಧರ್ಮವ ಸದರು ವರು (೨೨೫೨. ೪೧೬. ೨೨೨-೦೫ : ೧) [ಮನೋಗಾಣ + ಕೀರಿ]

ಮನೋಗಣ (ನಾ). ೧. ರತ್ನದ ಗುಣ. - ಲಕ್ಷಣ. ೨. [ಛಂಪ] ಅಕ್ಷರ ಛಂಪನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಛಂಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಕ್ಷರಕ್ಕಿದೆಯೆಂಬ ಛಂಪನ್ನನ ಒಂದು ವೃತ್ತ : ಮನುಬಂಧಿ ಗುರು ಮನೋಗುಣ ಮೂಕಂ (೨೨೫. ೨೨) : ಇಂಥ ಸಂಸ್ಕೃತವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ, ರಘೋದ್ರತ, ಸ್ವಾಗತ, ಮತ್ತಿಕೋಲ, ವಸಮಯೂರ, ಮನೋಗುಣ, ಮೃದಿಕಾಮಾರಿ, ತರಳ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಹೊಸುವುದು (೨೨೫೨. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮನೋಗುರುಮು. ಮನೋಗುರುಂ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಮಂಟಪ : ರತ್ನಮಂಟಪ : ಬಾಗಿಲಾಡದ ಬಹುಮನೋಗುರುಂಟ ಪೆಗುಲಗಳ ಪಲ್ಲಂಕಿ ಬಿವರಂಗಳ . . . ಮೇಗಿ ಮಿಸುವ ಮಿಗಗಣ್ಣಿ ಬೆಲೆಯರನುರಾಗದಿ ನಿನಿವಿಂಮಂ ನೋಡಿದರ್ . . . ಮನುಭಾವಲ್ಲಭನ (೨೨೫೨. ೦೦-೨೦) : ಕರುಮಾಡ ಮೇಗಣ ಮನೋಗುರುಂಟೇ ಪರಿವ ಮೇಲಣ ಮುಗಿಲ್ಪೊನೆಯ ಪೊರೆ ಮುತ್ತಾಯ್ತು ಕೇವಣಿ ಕೊಲ್ಕೆಟ್ಟು ಪುರವನಿತಮಾರಾಡುತಿಹರು (೨೨೫೦. ೦-೩೬). ಮನೋಗುರುಮು : ಗುಡಿ ಕಲರ ಕನ್ನಡಿಯು ಹೊಂದಳಿಗೋರಣದ ಸದಗದದ ಪಂತಿಮಾಣಕುರುಮುಗಳ ಬಳಿದಿದು (೨೨೫. ೨-೨೦೦). [ಮಣ್ಣಿ + ಕುರುಮು]

ಮನೋಗ್ನಿ (ನಾ). ಬಾಗುವಿಕೆ : ಬಗ್ಗುವಿಕೆ : ಕುತುಕಿಗತ್ತಣ ಬಿಡುವು. . . ಬಾಳುಂಳಿಯ ದಾಂಗನಿಗೆ ಪಮಾಡಾಯಾವನು ಮನೋಗ್ನಿಯೊಳು ತೀರಿಸುತ ಮರಳಿ ಕಂತೆಯ ಹಗಗಿರೊ ನಿಲುವೆ ? (ಮರಣ. ೨೨-೩). [ಮಣ್ಣಿ + - ಗ್ನಿ]

ಮನೋಗ್ನಿ (ನಾ). ಮೂಳೆಯ ಗಂಟು : ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯ ಗಂಟು : ಎದೆ ಯಿಂದ ಎರಡು ರೆಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕೊರಳ ನಡುವಣ ಮನೋಗಂಟು ಒಣ್ಣಿಯು ಚಿನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಲು (೨೨೫೨. ೨೨-೦೦). [ಮಣ್ಣಿ + - ಗ್ನಿ]

ಮನೋಗ್ನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಲೂರಿನ ಹೆಸರು : ಮನೋಗ್ನಿಯ ಮನೋ ಕಾಮೋಮುದುಳ ಗುಮಾಣರ ಮಗಂ ಕಪವಯ್ಯ ಅಲ್ಲೋನ ವಸದೊಳ್ . . . ಕಾದಿ (೨೨. ೨. ಮಾರ್ಚ. ೨೨೯-೨ : ೨೨೯). [?]

ಮನೋಗೋಳಿ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ತುದಿ, - ಅಗ್ರಭಾಗ : ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿವಿರ : ಕುತಾನೋದ್ರಂ . . . ಮದ್ದುರಾಗದ ಮನೋಗೋಳಿಯಿಂದ ನಡುವುನೋಪರಮಪ್ಪ ಚಂದ್ರ ಕಂತವನಾತವತ್ತಮಂ ಒಡಿಯೆಯುಂ (೨೨೫೨. ೦೦-೩೬ ೪).

[ಸಂ. ಮನೋಗೋಳಿ]

ಮನೋಗೋಟ್ಟು (ನಾ). "ಮರಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕ ಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಣ್ಣದ ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ತಂತಿಯ ಮೇಲೆ ಒಡುಡುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಚೌಕಟ್ಟು : ಮನೋಗೋಟ್ಟು" (Ahaous. ೨೨೫).

[ಮಣ್ಣಿ + ಚೌಕಟ್ಟು]

ಮನೋಗ್ನಿ (ನಾ). ೧. ಬಾಗುವುದು : ಬಗ್ಗುವುದು : ಮನೋಗ್ನಿ, ಮನೋಗ್ನಿ : ಮನೋಗ್ನಿ, ಮನೋಗ್ನಿ (೨೨೫. ೪೧೬. ೨೨೨) : ಈ ದಿನ್ನಣ ಮೂಡಿದಲ್ಲೇಣ . . . ಶ್ರೀಚಿದೇವನೊಳ್ ಮನೋಗುಂ (೨೨೫. ೨-೨೨೪) : ಎನಿತನೋ ಮನೋಗುಂ ಪುನಿಗಿಳವು ಭೂತ (೨೨೫೨. ೨೦-೨). ೨. [ವ್ಯಾಕ] ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಕಾಗುತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವ 'ಉ' ಸಂಕೇತವಾದ ಕೊಂಬು (೨) : ಈ ಪರ್ವಗಳಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಮನೋಗುಂ ತಪ್ಪಿಸಿ . . . ಅನೇಕರು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ (೨೨೫೨. ೦೦೫). [ಮಣ್ಣಿ + - ಗ್ನಿ]

ಮನೋಗ್ನಿ (ನಾ). ಸುರತಧ್ವನಿ : ಗಳರವ : "ಮನೋಗುಂಟು ಗಳರವು" (೨೨೫೨. ೨೨-೦೦೫) : ಸೀತ್ಲತಂ ಹೊಕ್ಕತಂ ಪೂತ್ಯತಂ ಮನೋಗುಂಟು ತೂತ್ಯತಂ . . . ಎನಿತಿ ಮುತ್ಯತಿಯನೊಂದು ರಮಿಸುವನೆ ಪದಾರಂ (೨೨೫. ೨-೨೦) : ಮನೋಗ್ನಿ ತನುಪುಣ್ಯದೊಳಗಣೆ ನಗಿರಿದಿ ವಿಲಾಸು ಮುದೊಳ್ಪಿರೆ ವೆಣ್ಣೋ ತನ್ನವರತತೆಕಾಪಾಣಿ ತನ್ನರವತಿಗೆ ತನ್ನ ಪರಿಜನೆ ಸರಿದರ್ (೨೨೫೨. ೨-೨೯). [ಸಂ.]

ಮನೋಗುಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮನೋಗುಟ್ಟಿಗಡ. ಒಂದಿರೊಟ್ಟು (ಪು. ೨೧. ೨೬-೩೬). "ಮರಗುಟ್ಟಿ" ಪರಾ.

[ಮಣ್ಣಿ + ತುಟ್ಟಿ/ತಮಿ. ಮನೋಗುಟ್ಟಿ]

ಮನೋಗೋಂಡೆ 'ಮನೋಗೋಂಡೆ' ನೋ.

ಮಾಣಿಕೋರಣ (ನಾ). ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತೋರಣ; ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ತೋರಣ : ರಾಜಭವನದೊಳಗಿನ ಮಾಣಿಕೋರಣಗಳಿಂ (೨೨೩. ೧-೭ ೫೯); ಎಳಮಿಂಚು ಮಾಣಿಕೋರಣಾರು ಮೊಜಗಂ ವಾದ್ಯಸ್ವನಂ . . . ನರಾಕುಳದಿಂ ಪೋಲ್ಪು (೨೩೩. ೧-೭೭). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿದರ್ಪಣ (ನಾ). = ಮಣಿಗನ್ನಡಿ : ಭರತಂ ಕಂಡು ಕೆನ್ನೆಯ ನರೆಯಂ ತಳದಳಿಸಿ ಪೋಲಿವ ಮಾಣಿದರ್ಪಣದೊಳ್ (೨೩೩. ೧೭-೨೦); ದೊರೆವತ್ತ ಮಿಮಮವಾಮೇತರಭುಜದೊಳ್ ನಿಂದ ಬೀಯಿಲೆಯನುವ ನೆಲರ್ ಸ್ವರಿಯನೆ ಮೆದೊಳ್ ಪೋಲ್ಪು ಹರಣೋದ್ಯತ್ನಸ್ವ ಮಾಣಿದರ್ಪಣಮಂ (೨೩೩. ೨-೧೩). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿದಾರ (ನಾ). ಮಣಿಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸಿದ ದಾರ : ಹಣವೆನು ಬಾಕಿ ನಿನ್ನಯ ಗುಣವೆಂಬುದು ಮಾಣಿದಾರವಾಗಿದ್ದ ಮನವ ಶ್ಲೀಗವರೆ ಬೀಜು ಗೊಂಡುದು (೨೩೩. ೭-೧೭೯). [ಮಣಿ + ದಾರ.]

ಮಾಣಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು (?) : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ರಾಜನುರೋ ಮಾಣಿಯಯಂ ಸಿರಿವಚ್ಚನುಂ ಶ್ರೀಪುರಾಣಮಂ . . . ಎಲಾದು ಸತ್ತರ್ (೨೩೩. ೧೯೯, ೨-೦; ೧೦೦). [?]

ಮಾಣಿದೀಪ (ನಾ). ೧. ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ದೀಪ : ರತ್ನದ ದೀವಿಗೆ : ತಳದೆಯ್ಲರ್ ಮಾಣಿದೀಪರಾಜಿ . . . ಲತಾಮಂಟಪವಂದಿವ್ವಿದ ಜನಾದಾಂಗಳಲ್ಲಿದ್ದಿಯಂ (೨೩೩. ೨-೭೩) ; ಮಾಣಿದೀಪವಳಯನುಮರಿ ಯರು ಒಡಿದುಲು (೨೩೩. ೧೦-೭೬); ಕತ್ತಲೆಯ ಮನೆಗೆ ಮಾಣಿದೀಪ ವನಂತೆ . . . ಕುಳಂದನ ಬಾಳಿಗುತ್ತಮಕುಮಾರನಾದಂ ಚಂದ್ರಹಾಸಂ (೨೩೩. ೨೩-೭೩). ೨. ದೀಪದಂತೆ ಬೆಳಗುವ ರತ್ನ. [ಸಂ.]

ಮಾಣಿದೇನೆ (ನಾ). ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೋಟೆಯ ತೆನೆ : ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಬುರುಜು : ಮಾಣಿದೇನೆಗೆ ಮಾಣಿಕೋರಣ ಘನವಸ್ತುಗಳಿತ್ತು ಕೋಟೆ ಪೂಜೆಯರ ಕಣ್ಮನಗಳ್ಳಾ ಪೋಲುವಂದ ಮಾಣಿಕೋರಣವೆಳವೊಳದೊಳಮುಚರಂಗಳ್ (೨೩೩. ೨-೯೯); ಮಾಣಿದೇನೆ ಗಳೆಡೆಯಡೆದೊಳಗಡುಗೊಮರುಳೊಳ್ಳುಸುಳ್ಳು ಪುಲ್ಲದಲ ಕಡವಾಗಳ್ಳ ಗೆಪನ ಮಾಣಿದೇನುಡೆದೊಳಗಡೆತಂ ಮುಕ್ತಾಳಿ ನೆಗೆವ ಭಾವಮನಾಳ್ಕಂ (೨೩೩. ೯-೭೩). [ಮಣಿ + ತೆನೆ.]

ಮಾಣಿದೊಂಡೆ. ಮಾಣಿಕೋಂಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೊಂಡೆಯ ಕಾಯ : ಮಾಣಿದೊಂಡೆ ಪಾವುಮಕ್ಕಿ. ಈ ಎರಡು ಬೇರು ನೀಜೇ ಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ಆರದು ಗಾಯಕ್ಕಿ ಪೂಸೆ ವಿಪ ಕಿಡುಗು (೨೩೩. ೭೦). ಮಾಣಿಕೋಂಡೆ : ಗುಣತೊಂಡೆ. ಕಾಡುಪಾವುಮಕ್ಕಿ (೨೩೩. ೩೩-೧೦೭೯). [ಮಣಿ + ತೊಂಡೆ.]

ಮಾಣಿದೊಡವು (ನಾ). ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳಿನ ಒಡವೆ : ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಅಭರಣ : ಎಳತಮನಿಲನ ಗೋಂಕಂವಲರ ತೊಡಂಜಯನಿನಸುಳಿಯದೆ ಬಿದಿರ್ವಂದದಿ ಮಾಣಿದೊಡವುನೀಡಾಡಿ (೨೩೩. ೨-೭೯); ನೊಸಲ ನಾಮದ ಗಿಜೆವೆಜಿ ಗವಣಂಭದ ಪೂಮುತ್ತಿನ ಮಾಣಿಕೋಡವ ಎನವ ತಾರಾಮಾಲೆಯನೆ ಬಿದುದುಮರು ರಂಜಿದಿರರುಳ್ಳೊಳ್ಳಂತೆ (೨೩೩. ೭-೭೯). [ಮಣಿ + ತೊಡವು.]

ಮಾಣಿನೂಪುರ (ನಾ). ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾಲಿಂದಿಗೆ; ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ನೂಪುರ : ಮಾಣಿನೂಪುರ ಮಾಣಿಕೋಂಡೆ ಮಾಣಿಪಾಲವಿರಾಜಮನೆಯ ಭಾಸುರವಮ್ಮಾಮಣಿಯಂ ಭಾಸ್ವಚ್ಚೊಡ್ಡ ಮಾಣಿಯಂ ಪೋಲ್ಪಿಸವಳಬೆ ಮಾಣಿಪುತ್ರಿಯಂ (೨೩೩. ೨-೨೦); ಪೊಂಬೆಗಳನು ಕೈಗೆ. ಕಿಂಕಣಗನ್ನಿವ ಮಾಣಿಪುರಗಳನು ಕಾಲ್ಗೆ . . . ತೊಟ್ಟು (೨೩೩. ೧೯-೩೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಪಾದ (ನಾ). ಕಣಕಾಲು : ಬಲದ ಮಾಣಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವರ್ಧನೆಯ ಗಣೇಶ್ವರನೊಬ್ಬರ ಅಯ್ಯ ಎದದ ಮಾಣಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರನೊಬ್ಬ ಗಣೇಶ್ವರನೊಬ್ಬರಯ್ಯ (೨೩೩. ೭೯-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಪೀಠ (ನಾ). ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಪೀಠ : ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಆಸನ : ಚಮರರುಹದ್ವಯಂ ಬೆಳೆವ ಬೆಳ್ಳೊಡೆ ಪೂವು[ಬ್ರ]ಹ್ಮಾಪ್ರಶಾನಮುತ್ಯಮಮಾಣಿಪೀಠಮಿದ್ರಸ್ಥಾಯೆಂಬವು ಘಾತಚಿತುಷ್ಯಘಾತದಿಂ ಸಮಗನೆ (೨೩೩. ೯-೭೩); ಮಾಣಿಪೀಠಾರೋಧ ನುಡ್ವಚಿತಮಯಮೂರ್ತವ್ಯಮಾನಂ . . . ಬಿಡ್ವಳೆಂಬಂ (೨೩೩. ೭-೨). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಪುಷ್ಪ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಬಾಣದ ಹಿಳುಕು : ಮಾಣಿಪುಷ್ಪ ಚಿತ್ರಭಾಸುಪ್ರಗತಮಂ ಚಿತ್ರಭಾಸುಶರವಂ ಎಲಯೋಲ್ಪು ಚಿತ್ರಭಾಸು ಶಿಖರೋ ತೋಡುನಿವ್ವದನಸುರವೈರಿ ತೊಟ್ಟುರ್ದೊಳ್ಳಂ (೨೩೩. ೧೩-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಪುತ್ರ (ನಾ). ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಬೊಂಬೆ : ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಬೊಂಬೆ : ಒಗತರ್ಪ ಘರವಾಳಲ ಬಂದಂಗಳಂ ಸಮಿತಾನವಾಚ್ಚಿ ಬಿಟ್ಟನೆ ಬುದಿದಂಕಾಂತಕರನಂಕುಳವೊಡ್ವು ನವಂತೆ ಸೋಂಕೆ ಸೋಂಕೆನೊಳೊಳಿದಿಂದಂಕಾಂತಮಣಿಪುತ್ರಿಯಂದದಿ ನೊಟ್ಟು ತೋಡುರ್ದೊಳ್ (೨೩೩. ೯-೯೯). [ಸಂ. ಮಾಣಿಪುತ್ರ.]

ಮಾಣಿಪುರ (ನಾ). ೧. ಹೊಕ್ಕುಳು; ನಾಭಿ. ೨. [ಯೋಗ] ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಮೂಲಾಧಾರ. ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ, ಮಾಣಿಪುರ, ಅನಾವತ, ಎಕುದ್ವ, ಅಜ್ಞಾ ಎಂಬ ಆರು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ೩ ನಾಭಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪಟಾಚಕ್ರಾಂತರ್ಗತವಾದ ಒಂದು ಪದ್ಮ. ಇದು ಸುಮಮ್ಮನಾದಿಯೊಳಗೆ ಪಟಾಚಕ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಭಿಯಲ್ಲಿರು ವುದು ; ಆಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಮಣಿಪುರ [೨೩೩. ಪುರ] ಅನಾವತ ಎಕುದ್ವ ಅಗ್ನೇಯದಂ ಪುಕ್ತಂಗಳಂ (೨೩೩. ೧೯೯). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಪುರಕ (ನಾ). = ಮಾಣಿಪುರ ೨ : ಆಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಮಣಿಪುರಕ ಸ್ಥಾನವನವಾಯರು (೨೩೩. ೯೩-೧೦೦); ಸರಿಯಾಗಿದೆ ಆಧಾರವನು ಬಳಕರಿ ವಿಶು ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನವನು ಅದ ಹಾರಿ ಮಾಣಿಪುರಕನ ಅನವತಕ್ಕೆದ ಬೀಕು (೨೩೩. ೧೩-೭೩). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಪುರಕಚಕ್ರ (ನಾ). = ಮಾಣಿಪುರ ೨ : ಅನಾವತಚಕ್ರದಿಂದಾಯುತ್ತ ಮಾಣಿಪುರಕಚಕ್ರ (೨೩೩. ೯೩-೧೦೦); ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ . . . ಮಾಣಿಪುರಕಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗ . . . ಆಧಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಆಧಾರ ಲಿಂಗಗಳು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವುದು (೨೩೩. ೨೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಪ್ರವಾಳ (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಲಯಾಳ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೇ ದೇಶೀಯಭಾವೆಯ ಪದಗಳ ಬೆರೆಕೆಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶೈಲಿ; ೩ ಮಲಯಾಳದ ಪ್ರಾಚೀನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹಳ ಕೆವಿಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದಿತು : ಶ್ರೀಶೈಲೋಕಾಚಾರ್ಯರು ಪದಿನೊಂಟು ವೇದಾಂತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತಮಿಳು ಸಂಸ್ಕೃತಮಿಶ್ರವಾದ ಮಾಣಿಪ್ರವಾಳವೆಂಬ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು (೨೩೩. ೨೩೩); ಮಲಯಾಳಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆ ಮಾಣಿಪ್ರವಾಳವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು (೨೩೩. ೯೦೩). [ಸಂ. ಮಾಣಿಪ್ರವಾಳ.]

ಮಾಣಿಬಂಧ (ನಾ). ೧. (ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ) ಮುತ್ತು, ರತ್ನ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು. ೨. = ಮಾಣಿಬಟ್ಟು ೨ : "ಮಾಣಿಬಂಧ ಎಂಬುದು ಮಾಣಿಬಟ್ಟು" (೨೩೩. ೯೩-೭೩); ಮಾಣಿಬಂಧ ಮಾಣಿಯಂ ಕಿಟೀನಿಟಮಾ ಚಿಂಬೊನ್ನೆ ಚಿಲ್ವಪ್ಪ ಕಿಟೀನಿಯಂ . . . ಅಲಂಕೃತನಾಗಿಯುಂ (೨೩೩. ೧೦-೯೩); ಮಾಣಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಡುರೇವೆ

ಯಿದ್ದರೆ ಒಪ್ಪುಪೂಜಿತನಾಗುವೆನು (೨೫೫೦. ೩೩-೩೦). ೩. [ನಾಟ್ಯ]
ಮುಂಗೈಯನ್ನು ಚರಿಸುವ ಒಂದು ವಿಧ; ೪ ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಕುಂಜ-
ಲಕುಂಜ. ಚಲ, ಪುಮಿತ, ಸಮ ಎಂದು ಐದು ವಿಧಗಳಿವೆ;
ಪ್ರಕೃತಿವಿಶೇಷತಮಾಕುಂಜಚಲಮುಂ ಪುಮಿತಮುಂ ಪುಮಿತಮುಂ
ಸಖ ಕೇಳ್ ಮಂಗಳಬಂಧಂ ಕೌತುಕದಿಂದಿಹುದು ವಿಧೇದಧಂ ರಂಜನುಗುಂ
(೧೨೪೦. ೨-೨೩೦). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳವನ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಸೌಧ: ಒಳ್ಳೆಯದು ವಿವಿಧ
ಕಾಡುಗುಡುಗಳ ಮಹೇಂದ್ರನಿಲವರಕತಮಂಗಳವನಂಗಳ ವಿಜಯಕುಟಕ
ಸಮವಗಜನಾಮಂಗಳ ಕರ್ಪುಗಳ್ಳಮಂ ನೆರಂಬಡೆದು (೨೦೩. ೦೨-೪ ೩);
ಮಂಗಳ ಮಂಗಳವನವನು ರವಿಗಿ ತೇಜವ ಮಾಡಿದ (೨೫೩೦. ೪೪-೨೦).

[ಸಂ.]

ಮಂಗಳಮಂಟಪ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಕೆರೆಟಿ; ಶ್ರೀ ವಿಜಯಾದ್ವಾರದ
ಖಚರಾ ಪರಿ ಮಂಗಳಮಂಟಪಕರಿಸುವಾಗಲೇ ಪಾಪಲಾಸಿತಪದಕಮಾಲಿನಿಲಾ
ವಂದ್ಯಯತಂ ಸರಸ್ವತೀಮಂಗಳವಾರಂ (೨೦೩. ೨-೦); ಕರಿಸಿದನು
ಮಂಗಳಮಂಟಪದ ಗರುವಡು (೪೦೩೦. ೪-೨೪). [ಸಂ.]

ಮಂಗಳಮಾಡ 'ಮಂಗಳವಾಡ' ನೋ.

ಮಂಗಳಮಾಲೆ (ನಾ). ೧. ಚೆಲಿಬಾಳುವ ಹರಳುಗಳ ಹಾರ; ರತ್ನದ ಹಾರ;
ನೀರಜಪಾತ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ವಂದಮುವಂ ಮಂಗಳಮಾಲೆಯಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ
ವಸ್ತದಿಂದ ಒದಿದು . . . ಜಪಸುತಿವಳ್ ಇರೂಳ್ ಪಗಲ್ ಅವಳೋವ್ವಳಾ
ಭಾರತಿ ನಮ್ಮ ಚಪ್ಪವಲನಾಧಿದಿಂದಿರತಕ್ಕ ಸಂತತಂ (೨೪. ೨೧. ೧೨೩೦.
೨೪-೪; ೧೨೩೦). ೨. ಲಕ್ಷ್ಮಿ. ೩. ಸೌಂದರ್ಯ; ಸೊಬ್ಬು.
೪. [ಕಾಮಶಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಂತಕ್ಷತ: ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಮತ್ತ
ಗುಣಗಳಿವುಳಿದು ಬಿತ್ತರದ ಮಂಗಳಮಾಲೆ ಬಿಡುವವರೆ (೨೩೩. ೬-೨೦);
ಕಂಕುಳು ಪಣಿ ಕೊಳಳು ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಂ ಮಂಗಳಯ ಬಿಡುವವರೆಯುಂ
ಮಂಗಳವಿದು ಮಾರ್ಚೆಎಲ್ಲಾ ದ್ವಂದ್ವಾಂತದಲ್ಲಿ ಮೂಲಾಪ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ
ಸುಬಂಧವಿದೆ ಮಂಗಳಮಾಲೆ ಎಂಬುದು (೨೩೩೦ ೨೨೪).

[ಸಂ. ಮಂಗಳಮಾಲೆ]

ಮಂಗಳಮೇಖಿಲೆ, ಮಂಗಳಮೇಖಿಲೆ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಡಾಬು;
ಸತಮು ಘಟವಾಟು ಕಾಮನ ಕೇಳಿನಗಮಂಜೆಂಪನ ನುಡಿಯೇನುಚಿತ
ಮಾಯ್ತಿ ಮಂಗಳಮೇಖಿಯುಂ (೨೪೪೩. ೬-೨೨); ಸವರಕ್ಕೆ ಸುವರ್ಣ
ದಂಟಖಚಿತವಾದ ಮಂಗಳಮೇಖಿಯನ್ನು ನಡುವಿಗೆ ಇಟ್ಟರು (೨೦೩೦.
೦೪೪). ಮಂಗಳಮೇಖಿ: ಪುಣ್ಯನಕ್ಷತ್ರಮಂ ಮಂಗಳಿಯು ಕೊಳಗುವ ನಕ್ಷತ್ರ
ಮಾಲೆಯಂತಿರೆ ಮಂಗಳಮೇಖಿ ಮದನಕುಂಭಿಕುಂಭಸ್ಥಳಮಂ ನೆನೆಯುಸು
ಪುನಿಯುಳಬಿಡುನಿತಂಬಂ (೨೪೪೩. ೬-೨೦). [ಸಂ. ಮಂಗಳಮೇಖಿಲೆ]

ಮಂಗಳಮೇಖಿ 'ಮಂಗಳಮೇಖಿಲೆ' ನೋ.

ಮಂಗಳಯ, ಮಂಗಳಹ್ಯ, ಮಂಗಳಹ್ಯ, ಮಂಗಳ್ಯ, ಮಂಗಳಯ(ನಾ). ೧. ದೇವಾಲಯ.
ಮಠ, ಅರಮನೆ, ಸುಂಕದ ಕಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿಯ
ಅಧಿಕಾರ. -ಪಾರುಪತ್ಯ: 'ಮಂಗಳಯಗಾಣಿ' ಪರಾ. ೨. ದೇವಾಲಯ.
ಮಠ, ಅರಮನೆ, ಸುಂಕದ ಕಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ
ಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರಿ, -ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ, -ಪಾರುಪತ್ಯ
ಗಾರ: ಗಾರಪ್ಪಂ ಮಂಗಳಯಂ ಪಟ್ಟಿಪ್ರಕುಲಸಂಘಟ ದ್ವಿಜನೋ
ತ್ಸವಂ (೨೩. ೨೩೩. ೦೪೪-೬; ೨೩೩); ನಾಲ್ಕುಮಠದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪ
ಅರಮನೆಯ ಮಂಗಳಾರ್ತಯ ಮಂಗಳಯ ಅದನು (೨೩೩. ೪೪). ೩.
(ತಮಸೀಲ್ವಾರನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ) ಕಂದಾಯದ ಕಚೇರಿ: (+).
ಮಂಗಳಹ್ಯ: ೧. ಶ್ರೀಹರಿಹರದೇವ[ರ] ಚಕ್ರದ ಅವಸರದ ನೈವೇದ್ಯದ
ತುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಸುಂಕ ತಳವಾಟಕ್ಕೆ ಮಂಗಳ ಪದವಿ ಸಹ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ

ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಕೃತಾರ್ಥನಾದನು (೨೪. ೨೩, ೧೨೩- ೦೪-೨೬; ೧೨೩).
೪. ತೆರಿಗೆ: ಕಂದಾಯ: ಮಿಂಗಳ ಮಂಗಳ ಸುಂಕ ಪುಮ್ಬು
(೨೪. ೨೩. ೨೦೩೦- ೨೦-೦೩; ೧೨೩). ಮಂಗಳಹ್ಯ: ೪. ನಿಮ್ಮ ಕಡೆಯಿಂದ
ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹಣ ಮಂಗಳಹ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಗಿನ ತಾಲೂಕಿಗೆ
ಕೊಟ್ಟು (೧೨೩೦. ೦೩೬). ಮಂಗಳ್ಯ: ೧. 'ಮಂಗಳಗಾರ' ಪರಾ.
ಮಂಗಳಯ: ೧. 'ಮಂಗಳಯಗಾಣಿ' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮಂಗಳಯ: ತೆಲು. ಮಂಗಳಯ, ಮಂಗಳಿ, ಮಂಗಳಿ]
ಮಂಗಳಯಗಾಮುಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಸೊಕ್ಕುಗಾಮುಂಡಿರುಂ
ಎದೆಯಗಾಮುಂಡಿರುಂ ಮೊಲೆಲೂದಾ ಮಂಗಳಯಗಾಮುಂಡಿರುಂ
(೨೪. ೨೩. ೧೨೩೦. ೦೪೪-೪; ೨೩೩). [ಮಂಗಳಯ? + ಗಾಮುಂಡ]

ಮಂಗಳಯಗಾರ 'ಮಂಗಳಯಗಾಣಿ' ನೋ.

ಮಂಗಳಯಗಾಣಿ, ಮಂಗಳಯಗಾರ, ಮಂಗಳಗಾಣಿ, ಮಂಗಳಪಾಣಿ,
ಮಂಗಳಹ್ಯಗಾರ, ಮಂಗಳಗಾರ, ಮಂಗಳಗಾಣಿ, ಮಂಗಳಯಗಾಣಿ, ಮಂಗಳಿ
ಗಾರ (ನಾ). ೧. ದೇವಸ್ಥಾನ. ಅರಮನೆ, ಸುಂಕದ ಕಟ್ಟಿ
ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರಿ, -
ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ, -ಪಾರುಪತ್ಯಗಾರ: ಬಿಟ್ಟು ಕಮಲಜನದ ಕಾಣೆ
ಮಂಗಳಯಗಾಣನು (೨೩೩. ೨೨). ಮಂಗಳಯಗಾರ: ೧. ಮಂಗಳಯಗಾರನ
ಪಂಗು ಪೂಗಾರವಿಗೂ ದೇವ (೨೩೩). ಮಂಗಳಪಾಣಿ: ೧. ಮಂ
ದಾಸ ಸುಂಕದ ಮಂಗಳಪಾಣಿ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಇಂತೀ ಐವರಿಗೆ ಲಿಂಗದ ಕಟ್ಟಿದ
ಗುಡಿಯ ಮುಂದಣಿ ಸಿಂಗಾರಗಂಟಿ (೨೪೩. ೪. ೪೪-೨೦೪); ಮಟ್ಟನ
ವಾಳರ ಮಂಗಳಗಾಣರ . . . ಕೇರಿಗಿಂದಾ ಪುಂ ಪಟ್ಟಣಸಂತ ಮಂಟ
ದಿವುದು (೪೦೩೦. ೪-೦೪೩). ಮಂಗಳಪಾಣಿ: ೧. ಪಾಣಿಜವರನು
. . . ಗಂಧರ್ವವತ್ಸಯ ವರಸ್ಥಾನವರಕ್ಕೆ ಮಂಟರಿಗೈತಪುದೆಂದು ಸಾಣಿಸ
ಲೊಡೆದು ಮಂಗಳಪಾಣನು ಬೇಗದಿ ಕಳುಹಿ ತವನುಚ್ಚೆಯಲಿ ಶೃಂಗರಿ
ಸಿದನಾ ಪುರವ (೨೩೩೦. ೬-೨೦); ಮುನಿಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು
ಜನಕಭೂಷಣ ಬಳಿಯ ಮಂಗಳಪಾಣರು ಮಹಾಮಂಗಳಿಯ ವಿಮಳವಿವಾಹ
ಪತ್ರಿಕೆನಿಂತ ಮಂಟದಲಿ (೨೩೩೦. ೦-೦೨-೨). ಮಂಗಳಹ್ಯಗಾರ:
೧. ಸುಂಕದ ಮಂಗಳಹ್ಯಗಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಿಕಾರಿ ಪಟ್ಟ (೨೪೩೦. ೦೪೩. ೨೦-೨೪;
೧೨೩); ಸುಂಕದ ಮಂಗಳಹ್ಯಗಾರ ಪರದರಿಯು ನವರು (೨೪. ೨೨೩. ೨೪೩.
೨೦-೨೪; ೧೨೩). ಮಂಗಳಗಾರ: ೧. ಸರ್ಕಾರದ ಗೌಡ ಸೇನಪೋಷಣಗಾರಿ
ಸುಂಕದ ಮಂಗಳಗಾರನಾಗಲಿ ಅರು ಯಿದಕ್ಕೆ ವಿಗಡ ಆಚರಿಸಿದರು ಅವರು
ತಂದತಾಯಿಗಳ ವಾರಾಣಸಿಯಲಿ ಕೊಂಡ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಪೋಷರು
(೨೪. ೨೩. ೦೪೩೩. ೨-೨೬; ೧೨೩); ಕೃಷ್ಣರಾಜಪದೆಯರವರು
. . . ಸುಂಕದ ಮಂಗಳಗಾರಿಗೆ ಬರಣ ಕಳುಹಿಸ್ತೆ ನಿರೂಪ (೨೪೩೦.
೦೪೩. ೨೦-೨; ೧೨೩); ಈ ವಾಚುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೊಟ್ಟು
ಮಂಗಳಗಾರ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಿಕಾರಿ, ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿ ಮುಂತಾದ ಜನಗಳನ್ನು ನೇಮಕ
ಮಾಡಿ . . . ನಿಬಂಧನೆ ಮಾಡಿದರು (೨೩೩೦. ೨. ೦೨೪). ಮಂಗಳಗಾಣಿ:
೧. ಮಂಗಳಗಾಣರ ಕೇರಿ ಕಂಪುಗಾಣರ ಕೇರಿ (೨೩೩೦. ೦-೦೩). ೨. ಸುದ್ದಿ
ತರುವವನು; ದೂತ: " ಸ:ದೇವತರ, ದೂತ:—ಈ ೨ ಮಂಗಳಗಾಣನ
ಮರು" (೨೩೩೦. ೨೦೦). ಮಂಗಳಯಗಾಣಿ: ೧. ಮಂಗಳಯಗಾಣರಪ್ಪ
ತ್ಯೇಕ ಕೋಟಿ (೨೪೩. ೨೨೦-೬). ಮಂಗಳಹ್ಯಗಾರ: ೧. ಜವಳಿ ಲಿಪಿ
ದಾಮದ ಬಾಪದಿ ಮಂಗಳಗಾರ ಪರದಾಸಯ್ಯಗೆ . . . ತಾಂಪುರಾಸನದನ್ನು
ಬರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಯಿಧೇವ (೨೪೩೦. ೦೪೩೩. ೪೪-೨; ೧೨೩).

[ಮಂಗಳಯ + ಕಾಣ. / ತಮಿ. ಮಂಗಳಯಗಾಣನ್; ಮಲ. ಮಂಗಳಯ
ಗಾರನ್; ತುಳು. ಮಂಗಳಗಾರಿ, ಮಂಗಳಗಾರಿ; ತೆಲು. ಮಂಗಳಯಗಾಡು,
ಮಂಗಳಯಗಾಡು]

ಮಾಣೆಯಮಾಣಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಚಿದ್ರಿಸಿಟ್ಟಿಯ ತಮ್ಮ
ಮಾಣೆಯಮಾಣಿ ತುಣುಗೊಳ ತುಣುಮಾಣಿ ಸತ್ತು ಸಗ್ಗಕ್ಕೆ ಸತ್ತು
(೨೪. 1X. ೨೦-೨೨ : ೨೨೦).

[ಮಾಣಿ + ಅಮ (<ಅಮ್ಮ) + ಸಿಟ್ಟಿ]

ಮಾಣೆಯವರೆ (ನಾ). ಗುಂಡಾದ ಕಾಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಅವರೆ : ಮಾಣೆಯವರೆಯ ಕಾಳು ಅಡುಗೆಗೆ ರುಚಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ
(೨೨೦).

[ಮಾಣಿ + ಅವರೆ]

ಮಾಣೆಯಾಲ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಕೆಂಪಾಯ್ ಮಾಣೆಯಾಲ
ಕೊಡಿಯ ಪಳಮ ಪಡುವಾಯ್ ಪೊಳ್ಳಿಲ್ಲೆಯ ಸೀಮೆ (೨೪. III (೩).
ಪೃ. ೭. ೯೦-೯೦ : ೭೯೦).

[?]

ಮಾಣೆಯಸು, ಮಾಣಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ಸೋಲಿಸು : ಸಗ್ಗುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಪಡೆದಿರುವ ಮಾಣಿಯಸುತ್ಯ . . . ಎಸೆದುದುಲಾಜನಂ
(ಪೃ. ೭. ೯-೯೯) ; ಪಲಾಯನ ಸ್ವರೂಪಂ ಕಪದ್ವಾಸ್ತುರಿಸುವವರ
ತದೇವನಮಂ ಮಾಣಿಯಸುಪುಪುಪು ವಿಕ್ರಮಕೌರವನುರೂಪಕಾಂಶ
ನೊಳು (ಪೃ. ೭. ೬-೬). ೨. ನಮಸ್ಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಶರಣಾ
ಗಿಸು : ಮಗನುಂತ್ಯ ಪಡೆಯಿಂದ ಎನ್ನಯ ಕಾಳ್ ಮಾಣಿಯಸುವೆ ರಾಮನನು
(ಕಾಣಾ. ೨೩-೨೪) ; ಮಾಣಿಯಸುವ ದೈವ ಪುನವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿಲ್ಲ ತ್ರಿಮಯನ
ದೈವ (ಪೃ. ೨೩. ೨೩). ಮಾಣಿಸು : ೧. ಶರಣ ಹೇಳುವುದೇನು ದಾನವ
ಹರನ ಹವಣೇನಂದಳಾಯ್ ಮಿಕ್ಕರಗಳೇ ದತಮುವಿನ ಮಾಣಿಸು ತಕ್ಕಿಲ್ಲ
(ಪೃ. ೭. ೯-೯೨). ೨. ಬಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬಗ್ಗಿಸು :
ಕಾಣಾಲ ಕುಣಿಸುವಳು ಮೊಣಕಾಲ ಮಾಣಿಸುವಳು (ಪೃ. ೭. ೯೯೨) ;
ಕೊಲೆಯ ಕಟ್ಟಿಗೆ ; ಮಾಣಿದರೆ ಮುನಿಯುವದು (ಪೃ. ೭. ೨೪) ; ಹುಟ್ಟುನು
ಕಾಣಿಸುತ ಕೈಯನು ಮಾಣಿಸುತ ದಿವಜಾಕ್ಷಿ ಮಾತನಾಡುವಳು (ಪೃ. ೭. ೯೯೨).

[ಮಾಣಿ + ಇಸು]

ಮಾಣೆಯೂರ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ವಿಜಯಾದಿತ್ಯಮಲ್ಲ
ಮಹಾಪ್ರಾಮದೋ ಕುಡುಗುನೂರು ಮಾಣೆಯೂರ ಚಟ್ಟುಮೆ (೨೪.
X. ೨೦೦೦. ೨-೩ : ೨೦೦) ; ಭೀಮನದಿಯ ತಡೆಯ ಮಾಣೆಯೂರ ಅಪ್ಪ
ಯಗವಿದನೋರ (೨೦. 1X. ೨೩-೨೪ : 1೦೩).

[ಮಾಣಿ + ಊರ]

ಮಾಣೆಯೇಣು (ನಾ). ಗಂಜಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವಾಗ, ಅದರ ನಾಲಗೆಯು
ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸದ್ದು : ಮದನ
ಮದನಂಜರದ ಮಾಣೆಯೇಣು ಮಿಡುವ ರಾಜಹಂಸಕೂಜಿತಮಂ
(ಪೃ. ೭. ೨-೨೦) ; ಮಾಣೆಯೇಣು ಚಿಂಬೊನ್ನಡಮಾಣೆಯಲಿ ಗೆಲಿ
ಗಿಲ್ಲ ಕುಣಿಯುಂಜಿರಾಂಜನಂ ಕುಮಾರಚೂಡಾಮಾಣಿ ಲೀಲಾಮದ
ದೊಳು ಚತುರ್ದಂತದೊಳು (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦).

[ಮಾಣಿ + ಏಣು (< ಏಣು)]

ಮಾಣಿರಂಗ (ನಾ). [ಭಂದ] ಅಕ್ಷರಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ
ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಭಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ವಂಕ್ರಿಯೆಯ ಭಂದಸ್ಸಿನ
ಒಂದು ವೈತ್ಯ : ಪಾದಪಾಶನ ಮಾರುತಯುಗ್ಗಂ ಪಾದದಂತದೊಳಿರ್ದ
ನಕ್ಕಂ ಕಾದಿರ್ದ ಯತಿಭೂತದೊಳಿರ್ದದೊಳಿರ್ದ ಕಬ್ಬಮೇಲೆ ಮಾಣಿರಂಗಂ
(ಪೃ. ೭. ೨-೨೦೦).

[ಸಂ.]

ಮಾಣಿವಟ್ಟ (ನಾ). ರತ್ನದ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಡವೆ : ರತ್ನ
ಖಚಿತವಾದ ಅಭರಣ : ಅಪ್ಪಾಕ್ಷಿಯ ಸೀತೆಯಂ ಕಮ್ಮೇಣ್ಣಿಯಂ
ಪುನಿ ಮಿಸಿ ತುಣುಪಕ್ಕೆ ಕುಸುಮಗಳ ಮುಡಿಸಿ ಶೀತಾಯರವನುಡಿಸಿ
ಮಾಣಿವಟ್ಟಮಂ ತುಡಿಸಿ . . . ಕರತವರೋಲಗದ ಸಭಗೆ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦).

[ಮಾಣಿ + ವಟ್ಟ]

ಮಾಣಿವಟ್ಟ (ನಾ). ರತ್ನದ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದ ರೇಷ್ಮೆಬಟ್ಟೆ :
ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಪಟ್ಟಾವಳಿ : ನಾವ ಪಡೆದವು ಮಂಡಣಂಗಮದೇವರೆ
ಮಗೊಂದಿತ್ತು ನವಮನಾವಳಿಗಳ ದಿನದಿನದೊಳಂತುಟ್ಟು ಭೂಗಿಸುವ
ಮಲಯಜ್ಜೀ . . . ಚಂದ್ರಾತಮಂ ಭೂತಿಗಳಮಂ ಮಾಣಿವಟ್ಟು ಪಿಂಜಾ
ವಳಿಯು (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦). [ಮಾಣಿ + ಪಟ್ಟ (< ಪಟ್ಟಿ)]
ಮಾಣಿವರೂಫ (ನಾ). ರತ್ನಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ರಥ : ರತ್ನ
ಖಚಿತವಾದ ರಥ : ಬಿಭ್ರವಾಹನಂ ತರಯಸುತಪ್ಪಿಣ್ಣಿಗಳಿಂದದ ಮಹಾ
ಪವಕಿ ಪೇಟೊಂದು ಮಾಣಿವರೂಫವನಡರ್ಪ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦). [ಸಂ.]
ಮಾಣಿವಸರ (ನಾ). ರತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಅಂಗಡಿ : ಅಗಸುಂಜಿತ
ಕರುಮಾಡ ಗುಡಿಗಳು ಬೇಗಲವಾಗಿ ವಾಯುವಿಂದ ತಗಿ ಭಗವಂತರು
ತಿಳಗಂಬವೂರಾದುದು ಮಾಣಿವಸರ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦).

[ಮಾಣಿ + ವಸರ]

ಮಾಣಿವಾಗಿ (ನಾ). ರತ್ನಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಬಾಗಿಲು : ರತ್ನ
ಖಚಿತವಾದ ದ್ವಾರ : ಸಂಭವಿಸಿದ ಮಾಣಿವಾಗಿರೊಳಿರ್ದ ಪುಂಡ
ನಿತಂಬಿ . . . ಒಂದರಗಿಳಿಸುತಂ ನಿಂದಿರ್ದವಳ್ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦) ;
ಕುತುಕೇಳದಂತೆಳೆಯೊಳಿಟ್ಟು ಬಂದು ಮಾಣಿವಾಗಿರೊಳಿಟ್ಟಿದಳ್
ಮುಣಿಕಂ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦). [ಮಾಣಿ + ವಾಗಿ]

ಮಾಣಿವಾಡ, ಮಾಣಿವಾಡ (ನಾ). ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಮುದಡಿ :
ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಸೌಧ : ಎಳವೆಂದಿರೊಳಿರ್ದದೊಳಿರ್ದ ಮಾಣಿ
ವಾಡಂಗಳ ಸಾಲ್ಗಂ . . . ರಾಜವೀಧಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದರ್ಪದು (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦) ;
ಮುದಿಯೊಳು ಮಾಣಿವಾಡದೊಳು ಪೊಂದಾಗಲ ತುದಿಯೊಳು
ಪುಟ್ಟಿರಾಯೊಳು ಮದನನ ಪೆಂಡವಾಸನಲಾ ಪುರಸಂದತಿಬರವನ
ನೋಡಿರರು (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦). ಮಾಣಿವಾಡ : ರತ್ನಳಂಬಯಂ
ಮಾಣಿವಾಡದ ವೆಲೆಯೊಳಿರ್ದದೊಳಿರ್ದದೊಳಿರ್ದ ಕೆಲದೊಳಿರ್ದ ಪುಣ್ಯರಾಯ
ಕದ್ಯುಟ್ಟಿದಾಗಳ್ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦) ; ಅಡಿಕೆರೊಂದೊಪ್ಪು ವೇಟುಂ
ನೆಲೆಗಳ ಮಾಣಿವಾಡಂಗಳಿಂದ ವಿಚಿತ್ರಂಜದಿದಿರ್ದದೊಳಿರ್ದದೊಳಿರ್ದ
. . . ಕೌತುಕಕ್ಕಂದೆಯಾಯ್ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦) ; ವಿಶಾಖಮಾ ಮಾಣಿ
ವಾಡವಿರ್ದದೊಳಿರ್ದ ಕುಡುಗುನೂರು (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦).

[ಮಾಣಿ + ವಾಡ]

ಮಾಣಿವಾಳ (ನಾ). ರತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾರುವವನು : ರತ್ನಪಡಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ :
ಲರಿತಯಮುನೆಯೊಳುಡುನಿಕರ ಮಾರ್ಪಳವೆವೊಲು ನೀಲಾಂಬರದಿ ಮಾಣಿ
ವಾಳಿಲು ಮಾಣಿವಾಳರಂಗಿಯೆಸೆದುವು (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦).

[ಮಾಣಿ + ವಾಳ (< ವಳ)]

ಮಾಣಿವಿಭೂಷಣ (ನಾ). ೧. ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಅಭರಣ. ೨. [ಭಂದ]
ಅಕ್ಷರಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಭಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ
ಪದಿನೈದನೆಯ ಅತಿಶಕ್ತರಿ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದು ವೈತ್ಯ : ಪಾವಕೇಂದ್ರ
ಪಿಯುಗ್ಗಿದನತ್ತ ಹುತಾಕನಂ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರೆ ಪದ್ಯಾಂತದೊಳಿರ್ದದೊಳಿರ್ದ
ವಿಕ್ರಮಂ ಪೀಮದ್ವನಭಾನತಮದ್ವೇ ಕವೀಂದ್ರಸಂಭಾವಿತಂ ಮಾಣಿ
ವಿಭೂಷಣಮಂದಣ್ ನೀನಿಂದ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦).

[ಸಂ.]

ಮಾಣಿವೆಡ್ಡ (ನಾ). ರತ್ನದ ಹರಳಿನಲ್ಲಿರುವ ತೂತು, -ರಂಧ್ರ : ಮಾಣಿ
ವೆಡ್ಡ ದೊಳಿರ್ದಗಂಜಿದೆಯಾಕಾರ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦). [ಮಾಣಿ + ವೆಡ್ಡ]
ಮಾಣಿವೆಸ (ನಾ). ರತ್ನದ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ : ರತ್ನ
ಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸ : ವಿವಿಧವಾದ ಸುಯ್ಯಾಸವೆಸದ ಕಟ್ಟಿದವರು
ಮಾಣಿವೆಸದ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟಿನೊಳು ಮವಪತ್ರಿಯ ಕಂಠಾಮಾಳಿಗಳಿವು
ವಿವಿಧವಾಗೆಳಿರ್ದದೊಳಿರ್ದದೊಳಿರ್ದ . . . ಅಸದಳಮಾಗಿ (ಪೃ. ೭. ೨-೨೦).

[ಮಾಣಿ + ವೆಸ]

ಮಂಜುಳೆಗಳು (ನಾ). ರತ್ನದ ಹರಳುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಬೆಳಕು : ರತ್ನಪ್ರಭೆ : ಬೀಳುಗೊಬ್ಬನು . . . ಜಾಳಿಗಯ ಮಂಜುಳೆಗಳ ವೈರಾಗಳ ವೈರೋಧ್ಯದಿಲ್ಲ ನಿರಾಳಗತ ಸುವರ್ಣ ಬೆಳಗುವ ಮೇಮರಥ ಸೂತ (ಕುಶಾ. ೬-೦೦); ತೊಳಕೊಳಗುವ ತೊಡವಿನ ಮೂಲಕಮಂಜುಳೆಗಳ ಸೊಡರಾರತಿಮನು ಕಲ್ಪಿತ ವಿಷಯಗರ್ವಿತ ಕೆಂಪುರೂಪರ ಲಲನೆಯರತಿರಂಜನರು (ಕ್ರಿಶ್ಣಾ. ೦೪-೬೪); ಮಂಜುಳೆಗೀತೆಯಂ ಪಾಡಿ ಮಂಜುಳೆಗನಾರತಿಯಂ ಬೆಳಗುವ ಭಾನುಭಾಮೆಯಂ . . . ಪಂಪನಾಳ್ವ (ಕಂಕ. ೦-೬೯ ತ). [ಮಂಜು + ಬೆಳಗು]

ಮಂಜುಳೆ (ನಾ). ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಂಟೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಹಗ್ಗ : ಆ ಕಂದರದೊಳು ಅಂತ ರತ್ನಂಗಳ ಮಂಜುಳೆ ಕಳಧಾತನಂತಿ ಪೊಂಜೂರನೆ . . . ತಿರ್ಥ ತೋರ್ಪ ಮೈದ ದಂತಿಯೆಂದನು (ನಣಾ ಚಲಂ ಮಂಜುಳೆ : ೨೩೩. ೨-೯). [ಮಂಜು + ಪೊಂಜು]

ಮಂಜುಳೆ (ನಾ). ೧. ರತ್ನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಲ್ಲು; ರತ್ನಗಳು ಹುದುಗಿರುವ ಶಿಲೆ : "ರತ್ನಶಿಲೆಯೆನಲು ಮಂಜುಳೆ" (ಕುಣಿ. ೩೦-೬) : ಬೆಳ್ಳಾವರಗಳಲದಳೆಯದ ಕೊಳಂಗಳಂ ಮಂಜುಳಾರೋಚಿಯಂ ಪೊಳೆಯ ದಳಲಂಗಳಂ . . . ಮಂಜುಳೆಗಳಂ ಕಾಣನು ಮಂಜುಳೆಗಳಲದೊಳು (ಕ್ರಿಶ್ಣಾ. ೬-೯); ಬಾರುಮಂಜುಳೆಯ ಮನುಗರ ಗಾರೆಯಲಿ ಪಲವೇರಿ ರಚಿಸಿದರೊಂಬಂತೆ (ಕಂಕ. ೨-೨೬). ೨. ಬೆವರಿಯಾಗಿಯೂ ಬಾಗು ವಿರುಸುಗಳಿಗೆ ಸಿಡಿಮದ್ದಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವ, ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಖನಿಜ : "ಮಂಜುಳೆ, ಮಂಜೋ ಗಂಜಾ, ಮಂಜೋಪ್ಪಾ, ನಾಗಜೊಳು - ಇ ಮಂಜುಳೆಯ ಪದರುಗಳು" (ಶಿಲ್ಪಾ. ೩೦೬); ಪೊಸ ಮಂಜುಳೆ ಮೂಳು ತೊಳ (ಪಾಪಾ. ೦೯); ಇಂಗಲಿಕ್ಕ ಮಂಜುಳೆಯು ಅಂಗದೊಳು ಮಂಜುಳೆ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಕೆಂಗೊಳಿಸಿದರು (ಕಂಕ. ೨-೬೬). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬರಿದ ದಳ ಸಣ್ಣ ಗಂಟೆ ನಟುಪಲ್ಲುಳ್ಳಂ ಮಂಜುಳೆ (ಪಾಪಾ. ೫೭) ಶಿವನೈಯು ಶಶಾಬು ಪೊಳಿಗಿರ (ಕಂಕ. ೦೦-೬೦). [ಸಂ. ಮಂಜುಳೆ]

ಮಂಜುಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಕಂಧದ್ರವ್ಯ : ಆ ವೇದಸ್ಥಳ ದೊಳ . . . ನವಚಂದ್ರಕಾಂತಚಕುಗಳ ಚಂದನೋದದಂ ಹಿಮದರ್ಶಂ ಮಂಜುಳೆಗಳ ಪರಮಾತ್ಮಾತ್ಮರೂಪಾಂಜುವಂ ತೀರ್ದರ್ಶಂ ಬಳಿದಿದರ್ ಪೊಲಿಸಿದುವಾದಂ ವರ್ಣಸಾಮಾನ್ಯದಿಂ (ಕಂಕ. ೬-೨೯). [ಸಂ.]

ಮಂಜುಳೆ (ನಾ). ೧. ರತ್ನಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಸರ : ರತ್ನ ಹಾರ. ೨. ಗಾಂಜು, ಕಲ್ಲು, ಬೀಜ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಮಂಜುಳೆ ಹಾರ : ಕಲ್ಪಿಂದ ಮಂಜುಳೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪಂಚಮದರಿ ಅಶ್ವರ್ಯವಾಗಿದರಾದರು (ಕಂಕ. ೦೯); ಮಂಜುಳೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲದವ ಹಣ ದಕ್ಷಣೆ ಕೊಟ್ಟಾವೇ ? (ಗಂ. [ಸಂ.]

ಮಂಜುಳೆವಳಿಗೆ (ನಾ). ಗೋದಿಹಿಟ್ಟು ಅಥವಾ ರವೆಯನ್ನು ಹದವಾಗಿ ಕಲಸಿ ಮಾಡಿದ ಮಂಜುಳೆಯಾಕಾರದ ಉರುಳಿ ಮೆತ್ತು ಅವರಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಾಯಸ : ಸರವಳಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಸರವಳಿಗೆ ಮಂಜುಳೆವಳಿಗೆ ವರ ಮಧುರ ಪೂರ್ಣಂಬಂ ಸಮದವಂ ಕೊಳಗೆ (ಕಂಕ. ೬-೦೯); ಪೊಳವ ಶರತ್ಕಲ್ಪಿ ಕೊಳ್ಳು ಬಂತಿ ನಮದೋರ್ಪ ತಾಲೆಗಳ ತೊಂದಿ ಕೇಳೊಳಿಸಿ ಮಂಜುಳೆ ಮಂಜುಳೆವಳಿಗೆಯ ಪಾಮನಮನಸದಳಂ ಬಿಡಿ ಸಿದ್ಧಾ (ಕಂಕ. ೦೨-೨೬). [ಮಂಜು + ಸರವಳಿಗೆ]

ಮಂಜುಳೆಪಾಸನ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಸಿಂಹಾಸನ : ಮಂಜುಳೆಪಾಸನ ಮಂಜುಳೆಪಾಸನದೊಡೆಕಾಗದಂದಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಂಜುಳೆಪಾಸನದೊಡೆ ಮಂಜುಳೆಪಾಸನ (ಕುಣಿ. ೦-೬೬). [ಸಂ.]

ಮಂಜುಳೆ (ನಾ). = ಮಂಜುಳೆ : ಮೈತಿತಂತು, ಇಂಗಲಿಕ್ಕ, ಮಂಜುಳೆ

ಮಂಜುಳೆ ನೀರು ಹಾಕಿ . . . ಇಂಜುಳೆ (ಕಂಕ. ೦೯). [$<$ ಸಂ. ಮಂಜುಳೆ] ಮಂಜುಳೆ 'ಮಂಜುಳೆ' ನೋ.

ಮಂಜುಳೆವಳಿಗೆ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ದೀವಿಗೆ : ಇಕ್ಕಲದ ಮಂಜುಳೆವಳಿಗೆಗಳ ಮಂಜುಳೆ ಮಂಜುಳೆಗಳ . . . ತನಿವಳಿಗೆ ತೆಗೆಮಾಡು ಜನದ ಕಣ್ಣಿನವ (ಕಂಕ. ೦೦-೬೦೯). [ಮಂಜು + ಸೊಡರು ($<$ ಸೊಡರ್)]

ಮಂಜುಳೆ (ನಾ). ರತ್ನಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಕಂಬ : ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಸ್ತಂಭ : ಪೆರೋಳ ಪಾಸಿದ ಮೊಂಗಮುಲ್ಲದ ದೇವಾಂಗಂ ಮಂಜುಳೆವಳೋ ಪೊಸವತ್ಸಂಗಮಪೂರ್ವವಾಗಿ (ಕಂಕ. ೦೦-೬೯); ಚಂದ್ರಕೆಯನಿವ ಧರ್ಮಾರವ್ಯಂಧಂಗಳಿಂ ಇಂದ್ರನೀಂದ ಮಂಜುಳೆವಳಿವಂಗಳಿಂ . . . ತೋಟುತುಂ (ಕಂಕ. ೯-೯೨). [ಸಂ.]

ಮಂಜುಳೆ (ನಾ). ೧. ಬಾಗುವಿಕೆ; ನಮನ : ಮಂದನೆ : ಮಂಜುಳೆವಳು ನಾನೊಲೆ ತಲಸಿದು ಮಂಜುಳೆವಳು ನಾ ಬಲ್ಲಿ ಕಾರಿಯ ಮಂಜುಳೆವಳು ನಜಿ ಬಲ್ಲಿ ಗುರುಪಿರಿಯರ ಪದಾಂಜುಳೆ ಮಂಜುಳೆವಳಿದ ಪರ ದೊಳ್ಳುಳು ಮಂಜುಳೆವಳುಗಳಿಗ (ಕ್ರಿಶ್ಣಾ. ೬-೦೬). ೨. (ಮಂಡಲೇ ಬೇಕಾದ) ಕೆಲಸ : ಕಾರ್ಯ; ಉದ್ಯೋಗ : ನೀ ಮೈಚ್ಚು ಬಮಕೆಯು ಎಸಗಿತ್ತ ನೀ ಕಳುಹಿದ ಮಂಜುಳೆ ನಿನ್ನ ಸಂದಿತ್ತು (ಕಂಕ. ೧೧, ೨೯-೬೦೯೦); ಪೂಜಾರಿಯು ನಾವು ದೊಡ್ಡ ಪರಿಯಲಿ ಹೇಳಿ ನಿನ್ನ ಮಂಜುಳೆವಳಿವಳು ಪಮಳವನುತುಂ ಶಮನಂ ಕಳುಹಿದು ದರನು (ಕಂಕ. ೯೦-೨೯); ಅನ್ನ ವಾಟಕಗೊಳ್ಳುಕಮಂ ಮಾಡಿಸುವ ಮಂಜುಳೆ ಕೃತಮಂಗಳಂ ತಾಳುನು (ಶಿಲ್ಪಾ. ೨೯-೬). ೩. (ದೇವರು, ರಾಜ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಮಾಡುವ) ಸೇವೆ; ಕೈಕರ್ಯ : ಮಂಜುಳೆವಳುಗಳೊಳು ಕೇಳಿ ಮಂಜುಳೆವಳಿದ ಲಾಂಟು ನೋಡು ಮಂಜುಳೆವಳೆವಳುಗಳಿಂದ ಕೈಸೇರುಳೆವಳು ನಿನ್ನ ಮಂಜುಳೆವಳೆವಳೆ ಮಂಜುಳೆ ಬರಿದು ಮಂಜುಳೆವಳು ಕಲಿ ಬಲ್ಲುಳೆಯೊಳು ಮಂಜುಳೆ ದಿಂದಿಲ್ಲ ಬದಕೆಂದನು ಸುರಾರಾತಿ (ಕ್ರಿಶ್ಣಾ. ೬-೦೨).

[ಮಂಜು + -- ದ್ರ (< -- ಪ)]

ಮಂಜುಳೆ 'ಮಂಜುಳೆ' ನೋ.

ಮಂಜುಳೆಗಾಣ 'ಮಂಜುಳೆಗಾಣ' ನೋ.

ಮಂಜುಳೆಮರ್ಯ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಸಂಧ. - ಭವನ : ಮಂಜುಳೆಮರ್ಯ ಸ್ಥಳದಂ ಪರೇಂದ್ರನಿವದಂ (ಕಂಕ. ೯-೦೬೬); ಮಂಜುಳೆಮರ್ಯ ಕೇಳಿ ಪೂಜಿಸಿತವು ನಿನ್ನ ಪೂಜ್ಯವಾರೋಲ್ಲಗಾರೋಲ್ಲಗಾರಂ (ಕಂಕ. ೦೬-೦೬೩); ಅಲ್ಲಿ ಮಂಜುಳೆಮರ್ಯವಾದ ಮಂಜುಳೆ ರೋಷೋಷಿತನಾದ ಚಂದ್ರನ ಪೂಜೆ ಪಡೆಯುವುದು (ಕಂಕ. ೦೯೦). [ಸಂ.]

ಮಂಜುಳೆಗಾಣ (ನಾ). ಮಂಜುಳೆಯಾಕಾರದ ಮೈದುವಾದ ಮಂಜುಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾಗಲಕಾಯಿ : ಬದನೆ ಪಡುವಲ ಮಂಜುಳೆಗಾಣ (ಕಂಕ. ೨೨-೦೯). [ಮಂಜು + ಹಾಗಲ (< ಹಾಗಲ್)]

ಮಂಜುಳೆ (ನಾ). = ಮಂಜುಳೆ : ಮಂಜುಳೆ ಕೊಳರಿಂ ಮಂಜುಳೆ ಹಾರಮಂಜುಳೆ ತೆಗೆದು . . . ಮಂಜುಳೆ ಕೊಳರಿಳಿಕ್ಕಿದರು ಸಂಪ್ರಮದಿಂ (ಕಂಕ. ೦೦-೯೯); ಮಂಜುಳೆ ಬೇಕೆ ಸೂತರಿಗೆ (ಕಂಕ. ೦೦೨-೬೨). [ಸಂ.]

ಮಂಜುಳೆ 'ಮಂಜುಳೆಗಾಣ' ನೋ.

ಮಂಜುಳೆ (ನಾ). ಅನಾಸರ್ ಮರ್ಯ : ೨ ಮಂಜುಳೆಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಲು ಅನಾಸರ್ ಮರ್ಯ ಗರಿಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ನಾರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸು ತ್ತಾರೆ : ಹಣ್ಣು ಹುಟ್ಟುಕಂ, ಸೌತಪ್ಪು ಡಿಗಲಂ, ಮಂಜುಳೆವಳಿಯಂ . . . ಮಂಜುಳೆಯಂ ಬಿಡಿ (ಕ್ರಿಶ್ಣಾ. ೨೬೦-೨೨೨). [ಮಂಜು + ಹೆಂಚ್ಚು]

ಮಂಜುಳೆ 'ಮಂಜುಳೆ' ನೋ.

ಮಂಜುಳೆಗಾರ 'ಮಂಜುಳೆಗಾಣ' ನೋ.

ಮಣಿ 'ಮಣಿ' ನೋ.

ಮಣಿಕು 'ಮಣಿಕು' ನೋ.

ಮಣಿಗಾತ್ರವ (ನಾ). ಒಮ್ಮಾತ್ರವ ಹೆಸರು: ಮಿ[ಸ]ಬ್ರಗಾ ಧರ್ಮ
ನಾಯಗಣ್ ಮಣಿಗಾತ್ರಮ್ ಸರ್ವದನ್ತು ಪುಲಮುಮ್ನನ್ ಈ
ಒಕ್ಕಲ್ ಪಡೆದು (೨೫. ೫೫. ೨೫-೨೬: ೫೫). [?]

ಮಣಿದರೆ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ತೆರಿಗೆ: ಬೇಡಿ ಬೀಜವು ಮಣಿದರೆ ಮಗ್ಗದರೆ ಸುಂಕೆ ಸೊಡಿ
(೨೪. ೫. ೫೫೫. ೨೫-೨೬: ೫೫).

[ಮಣಿ (< ಮಣಿ) + ತರ್ಮ (< ತರ್ಮ)]

ಮಣಿ (ನಾ). ೧. ಮರ, ಲೋಹ ಬೊವಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ
ತಗ್ಗಾದ ಪೀಠ. ಆಸನ: "ವಿಷ್ಣುಂ, ಪೀಠಂ, ಆಸನಂ—ಈ ೩ ಮಣಿ"
(ಶಾಂತಿ. ೫೨-೫೫); ಅಗ್ರಾಸದೊಳಗಿರುವ ಒಂದು ಮಣಿಯನೇಟಾ
ದೊಳಗಿರುವಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫೫-೫೬); ವಿಜಯ ಮಣಿಯವರುಮಗ
ತೋಟದ ಮುಖಬಿಂಬವಿದುಂಬುವವನಾಗಿ ಎದ್ದು ಬಂದಿರುವ
... ಸೌಂದರ್ಯದೊಳ (೫೪. ೫-೫೫); ಮಣಿಗೆ ಮಂಡಿ ಕುಳಿತು
ಪಿತೃದ ವಿಧಿಯು ಬಂದಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೭). ೨. ಚದುರಂಗ. ಚೆನ್ನೆ
ಮುಂತಾದ ಆಟಗಳನ್ನಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಮಣಿಗಳು
ಅಥವಾ ಗುಳಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಲೋಹ. ಮರ ಮುಂತಾದ
ವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹಲಗೆ: ಮರದ ಮಣಿ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ
ನೊನ್ನೊಡ್ಡಿ ನಿಂದ ಚದುರಂಗಮುಮೊದೊಳಗೆ ನಡೆಗದುದು ಕೂಡಿದ
ಚದುರಂಗದ ಮಣಿಯನ್ನೊಡ್ಡುತ್ತಿರುವಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫-೧೬) "ಚೆನ್ನೆಮಣಿ"
ಪರಾ.

ಮಣಿಹಾಕು = ೧. ಪೀಠವನ್ನು ಕೊಡು; ಆಸನ ಹಾಕು: ಮಣಿ
ಹಾಕಿ ತಟ್ಟಿಯು (೫೫). ೨. (ಅಲಂ) ಗೌರವ ಕೊಡು; ಸನ್ಮಾನಿಸು:
ಅಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಣಿಹಾಕುವುದು ಸನ್ನೆ ಹಾಯಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ (ಮುಖ್ಯ. ೫೦);
ಮುಖ ನೋಡಿ ಮಣಿಹಾಕು (೫೫). [ದೇ. ೫ ತಮಿ. ಮಣಿ, ಕುಳು, ಮಣಿ]

ಮಣಿ 'ಮಣಿಯ' ನೋ.

ಮಣಿಗಾರ 'ಮಣಿಯಗಾಣ' ನೋ.

ಮಣಿಗಾರತನ (ನಾ). ದೇವಸ್ಥಾನ, ಅರಮನೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ
ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರ: ರಾಜನ ಕೊಟ್ಟಿರುವ
ವರಂಟು ರಾಜಮಾಡಿದವರಂಟು ಮಣಿಗಾರತನವಿದರೊಳಂದಿಗೂ
ಬೇಡ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪). [ಮಣಿಗಾರ (< ಮಣಿಯಗಾಣ) + ತನ]

ಮಣಿಗಾರಿಕೆ (ನಾ). = ಮಣಿಗಾರತನ: ಅವರನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದಾಗಿ
ಮಾಡೋದೊಂದು ಬಾಕಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦).

[ಮಣಿಗಾರ (< ಮಣಿಯಗಾಣ) + ಇಕೆ]

ಮಣಿಗಾಣ 'ಮಣಿಯಗಾಣ' ನೋ.

ಮಣಿಬಾಬು (ನಾ). ಕಂದಾಯದ ವಸೂಲಿಯ ಬಾಬು: ಕುಳ್ಳು ಜಮಾ
ಬಂದಿ ಐವಜಿಗೆ ಐನು ಸುಪರ್ಕಾದಾಯಕ್ಕೆ ಹೊಲಗಂದಾಯವಿತ್ತು ಮಣಿ
ಬಾಬು ತಪ್ಪಿಲು ಪ್ರಕಾರ ಐವಜು ಇಷ್ಟು (ಮುಖ್ಯ. ೫೫, ೫೬).

[ಮಣಿ (< ಮಣಿಯ) + ಬಾಬು]

ಮಣಿಯ 'ಮಣಿಯ' ನೋ.

ಮಣಿಯಗಾಣ 'ಮಣಿಯಗಾಣ' ನೋ.

ಮಣಿಹಗಾರ 'ಮಣಿಯಗಾಣ' ನೋ.

ಮಣಿಯ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು: ಕೊಡಲೂರ ಬೋಡು
ಯೂರ ಮಣಿಯಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ಥಿತಿಕ್ರಮವಾವುದು ಎನ್ನದೆ (೨೪. ೫೫.
೫೫. ೧೫-೧೬: ೫೫). [ಮಣಿ + ಕಂಡ]

ಮಣಿಯಿಕೆ (ನಾ). ಮಣಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕುದಿಕೆ: ಪಂದಿಯ
ಮಣಿಯಿಕೆ ಕಡೆಗೊಂಡು ಸಿದ್ಧಿ ರಾತ್ರಿಯ ಸುಖೋಭೋಗದಲಿ ಕರವಂತೆ
ಪೋಲ್ ಮಣಿಮಯವತ್ತಿತ್ತು (೨೫. ೫೫. ೫೫-೫೬).

[ಮಣಿ + ಕಂಡಿಕೆ]

ಮಣಿಯೆ (ನಾ). ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟುವ ಮಣಿಯ ದಿಬ್ಬ:
ನಾನನ್ನ ಕಟ್ಟಿಯೆನ್ನಾಗಿ ಮಣಿಕುಪ್ಪೆಯೊಕ್ಕುವೆನ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೫-೬).

[ಮಣಿ + ಕುಪ್ಪೆ]

ಮಣಿಯೆ (ಕೃ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಿಡಿ: ನೆಲಕಟ್ಟು: ಸ್ವಸ್ಥಭಾರದಿಂ
ಸಿದೆಯು ಸುಕ್ತಿಯಂತೆ ಸಿದ್ಧಿರಾದನೊಡವನೊಳಿಗ್ಗ ಮಾಡುವುದೊಳಿ
ಮಣಿಯೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೫-೫೬).

[ಮಣಿ + ಕಟ್ಟು (< ಕಟ್ಟು)]

ಮಣಿಯೆ (ನಾ). ಮಣಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬಕ್ಕರೆ, —ಓಡು: ಮಣಿಯೆ
ವರಸತ್ತದಿಂ ಮಣಿದ ತಿರುನೀಲಕಂಠಗಳ ಚರಣಾಂಬುಜಕ್ಕೆ ಶರಣು
(೫೫. ೫೫-೫೬). [ಮಣಿ + ಕಟ್ಟು]

ಮಣಿಯೆ, ಮಣಿಯೆ (ಕೃ). ೧. ನೆಲವನ್ನು ದಾಸಮಾಡು:
ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಡು: ಎಣಿಮವ ಬೇಗಲ ಮಾಡಿ ಮಣಿಯೆ
(೨೪. ೫೫. ೫೫-೫೬: ೫೫-೫೬). ಮಣಿಯೆ: ೨.
ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ದೇಹದ
ಮೇಲೆ ಮಣಿಯೆ ಹಾಕು: ಐನೊ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಂದಿಗೆ ಮಣಿಯೆ
ಕೊಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೫); ಮುದುಕಿಗೆ ಮಣಿಯೆ ಹಾಕಿದರೆ ಗಿರಿಯು
ಆ ದಿವ ಇನ್ನೊಂದು ಮಣಿಯೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೫).

[ಮಣಿ + ಕೊಟ್ಟು]

ಮಣಿಯೆ (ಕೃ). (ಅಲಂ) ನೆಲಸಮವಾಗು; ಹಾಳುಮೇಳು: ಮಣಿಯೆ
ತುತ್ತಲಿಲ್ಲದಮಂ ಬಿಟ್ಟು ಬೇಗಲವಾಗದಮಂ ಕಂಡಿ ಮಣಿಯೆ
(ಕೃಷ್ಣ. ೫೫. ೫೫-೫೬). [ಮಣಿ + ಕೊಟ್ಟು]

ಮಣಿಯೆ (ನಾ). ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಂಡುಕೊಂಡ ಭೂಮಿ (?):
ಪುಣ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಮಣಿಯೆ ಕೊಟ್ಟು ಮಣಿಯೆ (೨೪. ೫೫. ೫೫-೫೬:
೫೫); ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯ ಪುಣ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಮಣಿಯೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಿದೊಳ
(೨೪. ೫೫. ೫೫. ೫೫-೫೬: ೫೫); ಕೆಲವು ದತ್ತಿಯ ರಾಸನಗಳಲ್ಲಿ
'ಪುಣ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಮಣಿಯೆ ಕೊಂಡು' ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.
ಭೂಮಿಯ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವನ್ನು ಪೂ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ಈ ಉಕ್ತಿಯು
ಹೇಳುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೫). ೨ ಕನ್ನಡರಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ
'ಪುಣ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಮಣಿಯೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಸಮಾಚಾರವು ಪ್ರಯೋಗ
ಗೊಂಡಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಬರುವುದರಿಂದ
'ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಮಣಿಯೆ', 'ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಂಡ ಭೂಮಿ' ಎಂಬರ್ಥ
ವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. [ಮಣಿ + ಅಟ್ಟ]

ಮಣಿಯೆ (ನಾ). ಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಡುವ ಆಟ: ದೂಳಾಟ: ಮಣಿಯೆ
ಬಿಟ್ಟು ಮಣಿ ಕಟ್ಟಿನೋಡು, ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೫-೫೬).

[ಮಣಿಯೆ (< ಮಣಿ) + ಅಟ್ಟ]

ಮಣಿಯೆ (ನಾ). ಮಣಿ: ಪಾಠೋಪಕರಣ ಕರಣದ ಬಾಧೆಯು:
ತನ್ನ ಮಗುವಿಗೆ ಮಣಿಯೆ ಹಾಕುವ ಯೋಗದೇ ಕೊಡಲೊಡ್ಡಿದು
(ಕೃಷ್ಣ. ೫೫). "ಅಮೃತ" ಪರಾ.

[ದೇ. ೫ ತಮಿ. ಮಣಿಯೆ, ಮಣಿಯೆ: ಕುಳು, ಮುಂಚು, ಮುಂಚು]

ಮಣಿಯೆ (ನಾ). ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು:
ಜಮೀನ್ದಾರ: ಕೆತ್ತರಸೆಯ ಮಣಿಯೆ ದೇವರ ಪೋಷಣೆ... ನಿರೂಪಿತ
ನಾಗಿ ಪೆಗ್ಗಡೆತನಗಾಯುತ್ತಾ (೨೪. ೫೫. ೫೫-೫೬: ೫೫):

ಕಡೆಕೊಳೆದ ಮಣ್ಣುಗಟ್ಟುಂಜುಲಂ (ಶ್ರುತಿ. ೧೯೫. ೨೯-೨೨ ; ೨೧೫೦ ೫).

‘ಅಯ್ಯಣ್ಣಿಗ’ ಪರಾ. [ಮಣ್ + - ಅ]]

ಮಣ್ಣು ‘ಮಣ್’ ನೋ.

ಮಣ್ಣುಗೊಡು ‘ಮಣ್ಣೊಡು’ ನೋ.

ಮಣ್ಣುಗ (ನಾ). = ಮಣ್ಣಿಗೆ : ಉಗ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ — ಪಾರಾಂ . . .
ಮಣ್ಣುಗಂ, ಮಣ್ಣುಗು (ಕುಟ. ೨೦೯ ಕ್ರಮ); ಮಣ್ಣುಗ್ ಪ್ರವಣ
ವ್ಯಾಕೃತ ಮಣ್ಣುಗಂ ಏವಂ ಮಣ್ಣುಗಂ (ಕುಟ. ೨೨೯ ಕ್ರಮ).

[ಮಣ್ + - ಉಗ]

ಮಣ್ಣುಗಾಳು (ಶ್ರೀ). ಹೂಳು ; ಸಮಾಧಿಮಾಡು : ಮಣ್ಣನ್ನು
ಮಣ್ಣುಗಾಳು ಎರವುದರೊಳಗೆ ಸಂಜಮಾಯಿತು (೧೩೩).

[ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಾಳು]

ಮಣ್ಣುಗೊಡು (ಶ್ರೀ). (ಆಲಂ) ಹಾಳುಗು ; ನಾಶವಾಗು : ತಮ್ಮ ರೈತ
ಕೀಳಗೊಡನು ಆದಿದ ಮೂತನ್ನು ಕೀಳ ಇವಂವರೆಗೂ ಇದ್ದ ಅನ್ನ ಭೈರ್ಯ
ಎಲ್ಲಾ ಮಣ್ಣುಗೊಡಿತು ರಂಗರಾಯರಿಗೆ (ಕುಟ. ೧೩೯) : ನಿನ್ನ
ದುನಿತನದ ಘನತ ಗೌರವಗಳು ಮಣ್ಣುಗೊಡಿದವು (ಕುಟ. ೧೩೯).

[ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಕೊಡು]

ಮಣ್ಣುಗ್ (ಶ್ರೀ). (ಆಲಂ) ನಾಶವಾಗು ; ಹಾಳುಗು : ಪರನ ಕೂಲಿ
ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಗಣಪದಿಧ ಧರವಿಷಮಾಣ ಸಮಯದೊಳು ಜರನ ಶರದಿದ
ಮಣ್ಣುಗಂಡಂತೊ (ಕುಟ. ೧-೩೦-೩೬).

[ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಉಗ್]

ಮಣ್ಣುಗಿ (ನಾ). ಮಣ್ಣನ್ನೇ ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಳ್ಳುದು ; ಎರೆಹುಳು :
(೧). [ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + - ಉಗ]

ಮಣ್ಣುಪಾಲು (ನಾ). ೦. (ಆಲಂ) ನಾಶ : ಹೂಳು. ೨. ಸಾವು ;
ಮರಣ : ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ರಿಣ್ಣು ಅನ್ನವತ್ತದ ರಿಣ್ಣು ಹೂನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ
ರಿಣ್ಣು ತೀರಿದಾಕ್ಷಣದ ಮಣ್ಣುಪಾಲು (ಕುಟ. ೧೩೩).

ಮಣ್ಣು ಪಾಲಾಗು = (ಆಲಂ) ಹಾಳುವಾಡು : ನಾಶಮಾಡು :
ಮಣ್ಣು ಸುಖಿಸ್ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುವ ಉಳ್ಳವು ತನ್ನ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
ಮಣ್ಣುಪಾಲಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ (ಕುಟ. ೩೨). ಮಣ್ಣು
ಪಾಲಾಗು = (ಆಲಂ) ಹಾಳಾಗು ; ನಾಶವಾಗು : ಮಣ್ಣು ಕೆಲಸ
ಮಣ್ಣುಪಾಲಾಗುತ್ತೆ (ಕುಟ. ೩೨) : ನಿನ್ನ ಉತ್ತಾಪವೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಪಾಲಾದಂ
ತಾಯಿತು (ಕುಟ. ೨೯). ಮಣ್ಣುಪಾಲುಮಾಡು = ೦. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ
ಸೇರಿಸು-ಬೆರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮಗುವನ್ನು ಏಕೆ ಮಣ್ಣುಪಾಲು
ಮಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತೀರಿ ? (ಕುಟ. ೩೨೨). ೨. (ಆಲಂ) ಹಾಳುವಾಡು :
ಕುರುಡ ಮುದುಕಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಯಾರೋ ಪಾಯ್ಲು ಕಾಳು ಬೆರಿದಿ ಅವಳ
ಬೊಟ್ಟೆಯ ಕರುಳನ್ನೇ ಮಣ್ಣುಪಾಲುಮಾಡಿ ಮಾಯವಾಗಿದ್ದರು
(ಕುಟ. ೯೯). [ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಪಾಲು (< ಪಾಲು)]

ಮಣ್ಣುಪ್ಪು (ನಾ). ಉಪ್ಪಿನ ರುಚಿಯಿರುವ ಮಣ್ಣು ; ಬೆಳುಪ್ಪು :
ವಿಜಾವರಬೆರೆಯದ್ದೆಮೂ ದೊಣೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ
ಮಣ್ಣುಪ್ಪು ಒಪ್ಪಳ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು (ಕುಟ. ೨೯).

[ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಉಪ್ಪು]

ಮಣ್ಣುಬೊಂಬೆ (ನಾ). ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೊಂಬೆ : ಮಣ್ಣು
ಮಣ್ಣಿನೊಳುದಿಸಲದಕಲಿ ಮಣ್ಣುಬೊಂಬೆಗಳಾಗಿ ರಂಜಿಸಿ ಮಣ್ಣಿನಾ
ಪಾರದಲಿ ಜೀವವ ಹೊರದವುಮಾಡು (ಕುಟ. ೯೩).

[ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಬೊಂಬೆ]

ಮಣ್ಣುಮುಕ್ಕು ‘ಮಣ್ಣುಕ್ಕು’ ನೋ.

ಮಣ್ಣುರೂಪು (ನಾ). ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಆಹಾರ : ಅಂಗದ

ಕುಟುಂಬ ನೆಮ್ಮಗೆಯವು ಲಿಂಗವು ಕೂಡಿದ ಮಣ್ಣುರೂಪಿಂಗಿ
ಈಡಾಗದಂದಕಾದೆ ಆ ಲಿಂಗ ಭವಪಾರವ ಗೆಲ್ಲುವುದು (ಕುಟ. ೨೩೩.
೩೭-೨೩೬). [ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ರೂಪು (< ರೂಪ)]

ಮಣ್ಣುಹುಳು ‘ಮಣ್ಣುಹುಳು’ ನೋ.

ಮಣ್ಣುಹುಳು, ಮಣ್ಣುಹುಳ (ನಾ). ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಹುಳು ;
ಎರೆಹುಳು : ಮಣ್ಣುಹುಳು, ಎರೆಹುಳು (Earthworm. ೧೯೦೩).
ಮಣ್ಣುಹುಳ : ಮಣ್ಣುಹುಳವನ್ನು ರೈತನ ಗೆದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ
(೧೩೩). [ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಹುಳು (< ಹುಳು)]

ಮಣ್ಣುಳಗ (ನಾ). = ಮಣ್ಣುಹುಳು : ಉಗ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ . . .
ಮಣ್ಣುಳಗ ಮಡಿಸುವ ಪಾಪ ಮಣ್ಣುಳಗಂ (ಕುಟ. ೨೦೦ ಕ್ರಮ) ;
ಭೋಗಿ ಬಾಪನ್ನದಿಂಪಿನಿಂದಿಪಂತೆ ಮಣ್ಣುಳಗನಾನಂದಿವುದೆ (ಕುಟ. ೧-೩೬) : ಬಿಬಿ-ಮಣ್ಣುಳಗನಿ : ನನಗೆ ಸ್ವರಸೀರದ ಪಣ್ಣಿಯುಧ
ಪ್ರವೇಶವು ಹೀಗೆ ಅವತರಿಸಿದುದು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯೋದಯವಲ್ಲದಿಲ್ಲ
(ಕುಟ. ೧೩೩-೩೬). [ಮಣ್ಣು + - ಉಳಗ]

ಮಣ್ಣುಡಿಸು (ಶ್ರೀ). (ಆಲಂ) ಮಣ್ಣು ಮುಕ್ಕಿಸು ; ವೈರ್ಯಗೊಳಿಸು :
ನನ್ನ ಹಸರು ಜಗದಿ ನಿನ್ನಿ ಚರಸಾಯಿಸುವನೆಂಬ ವಂಥಕೆಂ ಮಣ್ಣು
ಡಿಸಲೆ ? (ಕುಟ. ೨೯-೩೯). [ಮಣ್ + ಉಡಿಸು]

ಮಣ್ಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮಣ್ಣಿಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿ
(೧೯. ೧೨. ೨೩೩೨-೨೩-೩೬ : ೭೬೦). [?]

ಮಣ್ಣಿತ್ತು (ನಾ). ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಎತ್ತು : ಮಣ್ಣು ಬಸವ :
ಕಾರಹುಣ್ಣಿವೆ ಕರಿ ಪರಿಮ ಮಣ್ಣಿತ್ತು ನೀರನು ಕೂದಿದವು (ಕುಟ. ೧೨-೩೬).

ಮಣ್ಣಿತ್ತಿನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ = ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಬಹುಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ :
ಜ್ಯೇಷ್ಠಬಹುಳಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯನ್ನು ಮಣ್ಣಿತ್ತಿನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಎನ್ನುವರು
(ಕುಟ. ೯೩). [ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಎತ್ತು (< ಎತ್ತು)]

ಮಣ್ಣಿಯ ‘ಮಣ್ಣಿಯ’ ನೋ.

ಮಣ್ಣೊಡಲ (ನಾ). ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಆದವನು ; ಮರ್ತ್ಯ : ಮನುಷ್ಯ :
ಜೋದ್ಯಮೇನೇನಿನಾ ಮಣ್ಣೊಡಲರಲ್ಲಿ ತೊಡಲಮುನುರವಿವರು ಮೂಗ
ರ್ದೆ (ಕುಟ. ೧೩೩-೧೦).

[ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಒಡಲ + - ಅ]

ಮಣ್ಣೊಡ್ಡ (ನಾ). ಒಡ್ಡರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡ : ಮಣ್ಣಿನ ಕೆಲಸ
ಮಾಡುವವನು : (೧). ‘ಕೆಡ್ಡೊಡ್ಡ’ ಪರಾ.

[ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಒಡ್ಡ]

ಮಣ್ಣೊಡು (ನಾ). = ಮಣ್ಣಿಪ್ಪುರ : ಇವರು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ
ಮಣ್ಣೊಡು ನಾನಿಟ್ಟ ಸ್ವರದ್ಧೆಯಲ್ಲ (ಕುಟ. ೩೦).

[ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್) + ಒಡ್ಡು]

ಮಣ್ಣೆಡಿ (ಶ್ರೀ). ಮಣ್ಣುಗು ; ತುಕ್ಕುಹಿಡಿ : ಭೂಮಿಮೇಲೆಗೆ ಹೂಳು
ರೂಪ ವಮ್ನೆಡಿವುದು ಹೇಮ ಮಣ್ಣೆಡಿವುದೇ (ಕುಟ. ೨-೩೨).

[ಮಣ್ + ಹಿಡಿ]

ಮಣ್ಣೆಟು (ಶ್ರೀ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಡೆ : ಭೂಮಿವನ್ನು ಹೊಂದು :
ರಾಗಮೊದವೆ ಬೆರೆದಣ್ಣೆ ಪಣ್ಣಂ ಪೆತ್ತಂತಿರ ಪಾಪಂ ಮಣ್ಣೆತ್ತಂತಿರ
ಒಂದು ಸಂತಸಂ ಮಿಗೆ (ಕುಟ. ೧೩೩-೩೬) : ಕಣ್ಣೆತ್ತು ಸೂರ್ಯನಂ
ಕಾಣದಿರ್ದಂ ಪ್ರಭುವೆ ಮಣ್ಣೆತ್ತು ಬೆಳೆಯಲ್ಲದೀಚುಪೋದಂ ವಿಭುವೆ
(ಕುಟ. ೩೬-೩೭-೩೮). [ಮಣ್ + ಟು]

ಮಣ್ಣುಗಾಳು (ನಾ). ಮಂಕು : ನಿನ್ನೇನು : ಸ್ವಂಧವರ ಲಾಮಾ
ಮಣ್ಣುಗಾಳು, ಮಣ್ಣುಗೂಡಿತು ಕಣ್ಣು (ಕುಟ. ೧೩೩-೩೬).

[< ಮಣ್ ?]

ಮಗ್ಗುಳ್ಳಿ (ಕ್ರ). ಕವ್ಯಪದ್ಮ; ಕೋಟಲೆಗೊಳ್ಳಿ (?): ಮೂವನು
ಗುಣದೊಳು ಮಗ್ಗುಳ್ಳಿದುಮೊಳುಮೊಳು ಮಹಾದೀನರೊಳಿ ಪಿಂಚುಳ್ಳ
ನಿವನೇನೊಂದು: ಕವಗಣ್ ಪೂಜಿದನು ಪಾಡಿದನು (ಕ.ಪು. ೬-೦೫). [?]

ಮಾಳ್ಕೆ, ಮಾಳ್ಕು, ಮಾಳ್ಕು.

ಮಾನ್ಯ ಲಿಗೊಳ್, ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳ್, ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳು, ಮುಮ್ಮಲಿ
ಗೊಳ್, ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳು (೨). ೧. ಭಯಂಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ
ಸಾಯು, —ಮರಣಹೊಂದು : ಈಶ್ವರನು ಮುನ್ನದೆ ಮುನ್ನಲಿಗೊಂಡ
ಮದನಂಗಾ ಮುಜುಪ್ಪುರಿ ಪದಮಸರಿಸಿದವನ ಪೆವನದಾಯುವಿದು
(ಕುಟು. ೧-೩೦); ಮೊದಲೆ ಮೋಹರದೊಳ್ ಮುನ್ನಲಿಗೊಂಡವರನು
ಮಕ್ಕಳ ಬಿಟ್ಟುಗಯಿರ್ ಪಂದದಿಂ ಕೋಳುಡೆ ಬೇವ ಪಲವೆ ಕುಂಡಂ
ಕನ್ನಿತ್ತಿದುವೆ (ಕುಟು. ೭-೨೯). ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳ್ : ೨. ತಳಮಲ
ಗೊಳ್ಳು; ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗು : ಅಂಕವಂ ಕೇಳು ಸಭೆ ಮುಟುಗಿ
ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಂಡು (ಕುಟು. ೬. ೧೭-೧೭). ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳು : ೨.
ಕಾಮನಂಜಿಂ ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳುತ್ತ ಮಂದಾಜಿವಂ ಮುನ್ನಲಿಗೊಳುತ್ತ, . .
ಮನಂ ಕೊರಗುತ್ತಮರೆ (ಕುಟು. ೧೨-೧೨). ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳ್ : ೨.
ಮುಸೂರ್ದ ಭವನಂಧವ ತೆಗದು ಕಳೆವಂತೆ ಮುಸೂಕಂ ತೆಗದನ್ನಿ
ನೋಳ್ಳರೆದೆ ನೋವಂತೆ ತೆಗಯೆ ಮುನ್ನಂದಲಗುರಕ್ಕೆ ಮೂಡಿರೆ ಕಂಡು
ವೆಗಡುಗೊಳುತಲ್ಲವಂ ಮುಟುಗಿ ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಂಡು (ಕುಟು. ೬.
೭೭-೮೧); ಮೊದಲೆಮೊ ಗುಣನೆ ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಂಡು ಮುಂದಿದು
(ಕುಟು. ೯. ೧೦-೧೨). ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳು : ೨. ಕೇಯ ತಕ್ಷಣಕೂ
ಮುಮ್ಮಲಿರು ಬಲವದಮಿಪ್ಪಳೇವಮರಿ ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳುತ್ತಿದು (ಕುಟು.
೨-೧೦-೧೨); ಲಿಪ್ಪನೇಗಲ್ಯಯಿ ಶವಕ್ಕೆ ಭವನಗೊಂಡು ಮುಮ್ಮಲಿಗೊಳು
ಕಿರುಬುರ್ಗು ಕೋಪಗೊಂಡು ಶವತಮನುನು ತಾಕಿದವು (ಕುಟು.
೭೮-೯೨). [ಮುನ್ನಲಿ (< ಮುನ್ನಲಿ) ಕೊಳ್ಳು]

ಮಗ್ನಿಟಿ, ಮಗ್ನಿಟಿ, ಮಗ್ನಿಟಿ, ಮಗ್ನಿಟಿ, ಮಗ್ನಿಟಿ, ಮಗ್ನಿಟಿ, ಮಗ್ನಿಟಿ (ನಾ). ೧. ರೋಷಗಟ್ಟಿ ಸಾವು : ಭವಂತರವಾದ ಮರಣ : "ಮಗ್ನಿಟಿ ರೋಷಗಟ್ಟಿ ಸಾವು" (೧೯೫೦-೫೧). ಮಗ್ನಿಟಿ : ೧. ಅಗ್ನಿಶೋಧನಾಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮಗ್ನಿಟಿ ವೈದ್ಯಕೀಕರಣವು ಮಗ್ನಿಟಿಯು ಮಗ್ನಿಟಿಯ ಭವಂತರವಾದ ಮಗ್ನಿಟಿಯು (೧೯೫೦-೫೧). ಮಗ್ನಿಟಿ : ೧. "ಮಗ್ನಿಟಿ ರೋಷಗಟ್ಟಿ ಸಾವು" (೧೯೫೦-೫೧). ಮಗ್ನಿಟಿ : ೨. ತಳವು : ಸಂಕಟ : "ಮಗ್ನಿಟಿ ತಳವು. ಮಗ್ನಿಟಿ : ೧. "ಮಗ್ನಿಟಿಯು ರೋಷಗಟ್ಟಿ ಸಾವು" (೧೯೫೦-೫೧). ೨. ನಮ್ಮ ಕಟ್ಟಡವು ವೈದ್ಯಕೀಕರಣವು ಮಗ್ನಿಟಿಯು ಮಗ್ನಿಟಿಯು ರೋಷಗಟ್ಟಿ ಸಾವು (೧೯೫೦-೫೧). "ಮಗ್ನಿಟಿಗೊಳಿ" ಪರಾ. ೩. ಕೇಡು : ನಾಶ : ಮಗ್ನಿಟಿ : ಕೋಪದತ್ತಾಂಗತೆಯೊಳಿವು ದಿವ್ಯವು ದೇವತಾಸಂಗಿಯು ಮಗ್ನಿಟಿಯು (೧೯೫೦-೫೧-೫೨). ೪. ಕ್ಷೋಭೆ : ಗೋಪನ : ವಿಷಯ : ಮಗ್ನಿಟಿಯು ದೇವತಾಸಂಗಿಯು ದೇವತಾಸಂಗಿಯು ಮಗ್ನಿಟಿಯು (೧೯೫೦-೫೨-೫೩). ಮಗ್ನಿಟಿ : ೨. "ಮಗ್ನಿಟಿಗೊಳಿ" ಪರಾ.

ಮಾನ್ಯ ಛಾಯಾಗು, ಮಮ್ ಛಾಯಾಗು, ಮಮ್ ಛಾಯಾಗು, ಮಮ್ ಛಾಯಾಗು - ಭಯಂಕರವಾದ ಸಾವಿಗೆ ಈಡಾಗು; ತೇರ್ ತೇರನಾನಮು ಮಾನೆಯಂ ಪರಿಪುಯನಾಂತಾಗರ್ ನಿಂದಗ್ನಿ ಮಮ್ ಛಾಯಾಪ್ಪದಂ (ಶಾಂತಿ - ೨-೩); ಶಾಶ್ವತಮದ್ವೈದ್ಯಿಜ್ಞಾನ ಪೇಗದೆ ಮಮ್ ಛಾಯಾಗೆ ವಾತಕರಟ್ಟಿಯಂ ತುರಗದಟ್ಟಿಯುಮಾದಿಮವಾಜರಂಗವೊಳ್ (ಕಂಠಾಪ. ೧೩-೩); ತುರಗದೇನಿಗಲಂತರದಂ ಕರು ಪರಿಪುಯನಾಗರ ಕಂಡು (ಶಾಂತಿ. ೧೦-೧೩); ಮಂದಿ ಮಂದಿ ಕಮಾಯಿಶೇ ಕವಿವಂದ

ಕಂಪುತು (ಪೂರ್ವ. ೭-೬-೭೦): ಅಸ್ತಮನಿಗಲು ತನ್ನಿಗಲೆವು
ಮುಮ್ಮು ಬುಯೆವರ್ (ಪರಿಮ. ೭-೦೩). [?]

ಮಾನ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಮುಮ್ಮೈಳಿಯೋಗು : (೪). ಭದ್ರಾಕ್ಷರವಾದ ಮರಾಠೆ
ತುತ್ತಾಳು : ಅಂದವು ದೇವಕಳೋದಿರ್ ಮಾನ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ರಕ್ತಸ
ರೋಗವಗಮ ಪಾಪದ ಮೊತ್ತವೋ ಎನೆ ... ಕಳಬ್ಬಲೆ ಮುಸುಂಕಿದತ್ತು
(೧೮೫೬. ೦೦೭-೨೬). ಮುಮ್ಮೈಳಿಯೋಗು : ಕೂಡ ಮುಮ್ಮೈಳೋ
ದುದಿ ಶರ ರೂಪದಿವಲಿ ಚತುರಂಗಬಲಹೃದಿಚೇನೊವನು ಯುಧಿಶಿರ
ವ್ಯವನ ಪರಿವಾರ (೪:೧೩. ೪-೨೨). [ಮಾನ್ಯ ಬ್ರಾ + ಘೋಗು, (< ಘೋಗು)]
ಮಾನ್ಯ ಬ್ರಾಸು, ಮುಮ್ಮೈಳಸು, ಮುಮ್ಮೈಬ್ರಸು, ಮುಮ್ಮೈಳಸು (೪).
೧. ಶಕಮಳಗೊಳ್ಳು; ಸಂಕಳಿದಪು : ಶೈವನುತ್ತುವುದು ಗೋಪಾಕಂ
ಘಾಮಕಳಗೇನಯ ಮಾನ್ಯ ಬ್ರಾಸುವ ಪಾಪಾಳಾದಿತಿತ ಪಾದಿನ ಬೇಬಗಿಯಂ
ತಲಿವ ತಲಿದಿನೋ ಕೋಪಾದುಪೋ (೪೨೪: ೩-೧೩). ಮುಮ್ಮೈಳಸು :
೨. ಹೊಯ್ಯಡು; ಕ್ಷೋಭಗೊಳ್ಳು : ಮುಮ್ಮೈಳವ ನೋಡಿ ಬುವ
ಬುವವನೊಡಲಿ ಕದಡಿ ಕಂಗಳಮ್ಬು ಬುದಿಗ ಖಗ್ಗಿಯಂದೆಸವ ನದಿ
ಯೊಪ್ಪವನದೊಳಗಿಳಿಸು (೨೨೪. ೬೦-೨೯). ಮುಮ್ಮೈಬ್ರಸು : ೧.
ಮುಮ್ಮೈಬ್ರಸಿ ಪುಂಡಾಕಾರದಬಲದ [ಕರಿಕಿ]ಯ ಪ್ರಧಾನನಾಯಕರ್
... ಕಿಯೊಕ್ಕು ಕಾದಲ್ ನಡೆತಪಾಕವೇಗದೊಳ್ (೪೦೪೨. ೦೬-೬೨ ಕ).
೨. ಮುಮ್ಮೈಬ್ರಸಿದ ಪಲವು ರಾಜಬಹುಂಗಣಿ ಬೆಳ್ಳೊಡೆಗಲ್ ತಲೊಪ್ಪು
ದೊ ಕನ್ನೊಳಿಸಿದುಮೊ ಮಿ[ಕ್ರ]ತ್ಯಲಚ್ಚಿತ್ರವಂಡ (೪೦೪೨. ೦೬-೬೬).
ಮುಮ್ಮೈಳಸು : ೧. ಸೂತನುಳುನು ಹಯಘೋದಿವಪು ಮುಮ್ಮೈಳಸಿ
ತಗಗುಂದಿಗದಿರು ಕೋಬಲಿಗೊಂಡುಮರಿಸನೆ (೪೦೪ ರೋ. ೦೯-೬೬).

[ಮಾಣಿ + ಮುಕ್ತ]

ಮಣ್ಣುಕ್ಕ, ಮಣ್ಣುಮುಕ್ಕ (ನಾ). ಮಣ್ಣನ್ನು ಲಹಾರವಾಗಿ ಉಕ್ಕು
 ಎಂದು ಬಿಗಿದು ಹಾಚು : ಮಣ್ಣುಕ್ಕಹಾಚು . . . ಎಂದೂ ಹಲವು ಕಡೆ
 ಹಾಡಲಾಯಿತು (ಪುಂಜಿ. ೨-೩೩). ಮಣ್ಣುಮುಕ್ಕ : ನಿರ್ದಿಷ್ಟ
 ಸವಾಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣುಕ್ಕ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಇಲ್ಲದೆ ಮಣ್ಣುಮುಕ್ಕ . . . ಹೂರು
 ಹಾಚು ಮುಂಕಾದ ಪಾಕಿಗೇ ಹಲವುಟು (ಕಾದ. ೩). 'ನೆಲಮುಕ್ಕ'
 ಪರಂ.

[ಮಾಣಿ + ಮುಕ್ತ]

ಮತ (ನಂ). ೧. ಅಭಿಪ್ರಾಯ: ಮನೋಗತ: ಅಶಯ: ಇನ್ನು
ಸೇನಾಪತಿಯದಾರ್ಯ ಇನ್ನು ಮತವೇನುಮದುವಾಗದ ಮುನ್ನ ಬರವ
ಪಿರಿಯವೇಮದು ವೈರಾಯರಲಿ (ಕೃಷ್ಣಾಧ್ಯಾ. ೧-೨೪); ಪನುಮನ
ಮತವೇ ಹಾಯ ಮತವು ಹರಿಯ ಮತವೇ ಹರವುಮನ ಮತವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦.
೧-೨೬ ಕೃಷ್ಣ); ನಿರಪಂಕಾರಭಾವದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದುವಿಧ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ
ಈ ಜೀವಿಯೇ ಸಮಾಧಿರೂಪಿ, ಇದು ಗೀತೆಯ ಮತ (ಭರವ. ೧೦೩).
೨. ಉದ್ವೇಗ: ಗುರಿ. ೩. ಅಶೋಚನ: ವಿಚಾರ: ಚಿಂತನೆ:
ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟ ದೇವ ನೀ ಕೇಳಿತ್ತು ಮತವನು ಸುಧೆಯ ತಾ ಸಹಿತ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೨೦೯). ೪. (ಹಿಂದೂ. ಜೈನ. ಕ್ರೈಸ್ತ. ಬೌದ್ಧ ಮೊದ
ಲಾದ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ) ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಧರ್ಮದ
ದೈವವನ್ನು ನಂಬಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಅಯಾ ಧರ್ಮ
ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಧರ್ಮಸಂಪಿಂಧವಾದ ಆಚಾರ. —
ಸಂಪ್ರದಾಯ: ಇತರ ಮತದವರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮಸಮ್ಮತ ಇಲ್ಲವಾದ
ರಿವೆ ಅವುಗಳ ವರ್ತನೆಗೆಗೆ ತಪಯುಂಟಾಗಿದೆ (ಶಾಪ. ೩೨೯).
ಮತಾಂತರ: ಪರಾ. ೩. ತತ್ತ್ವ: ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಮತಗಣಾರೋಗವಾದ
ರೋಗಾಂಗಾವನತತ್ತ್ವಯನು ಮತವೆ ಮಗುಳು ಸಿತದೊಳು ರೊತ್ತಿಂ
ವತಿಕೊನುವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೧೦೦); ಮತಳಾಗಿ ಮಾಡಿವರು ಮತಳಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿವರು
ಮತಳಾಗಿ ಜವರಕರು ಜನರು (ಪ್ರಾಣ. ೧೩-೨೩). ೬. ಚಿಂತನವೇ

ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನೂ ಕುರಿತು ಸೂಚಿಸುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅಥವಾ ಅಂಥ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವ ಚೀಟಿ; ಓಟು: ಅನೇಕದುವಾರನ್ನು ತಿಳಿದು ಮತ ವನ್ನು ಕೊಡಲು ಅನುಕೂಲ (ಅರ್ಥ. ೫); ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಎಷ್ಟು ಮತಗಳು ಬಂದಿವೆಯೋ ಅವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇತರರಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊ (೪೦೫೩. VII. ೨೪೯).

ಮತಕೊಡು = ಮತವನ್ನೂ ಹಲಾಯಿಸು; ಓಟುಮಾಡು: ಕೆಲವು ಸಲ ಓಡು ಪಕ್ಷವರು... ಇತರ ಮತದಾರರು ಮತ ಕೊಡಲು ಸಮಯ ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದು (೪೦೫೩. VII. ೨೫೯). ಮತಕೊಡು = ಮತಕೊಡು: ಬಹುರಂಗವಾಗಿ ಮತ್ತು ಬಾಯಿ ಹೊಳೆಯ ಮೂಲಕ ಮತವಿಡಲು ಸುವ ಪದ್ಧತಿ... ರೀತಿ ರೀತಿ ವರೆಗೂ ಇದ್ದು (೪೦೫೩. VII. ೨೬೩). ಮತನೀಡು = ಮತ ಕೊಡು: ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಹಲವರು ಮತವಿಡಿದಿರುವುದು ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ (೪೦೫೩. VII. ೨೬೩). ಮತಮಾಳು = ಮತಕೊಡು: ಮತಮಾಳುವ ಸಾಧನಕ್ಕೆ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ) ಶರಣಾ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಂತೆ (೪೦೫೩. VII. ೨೭೩). [ಸಂ.]

ಮತಂಗ (ನಾ). ೧. ಅನೆ: ಗಜ: ಇದೆ ಗದಾರಂಥದ ಹುಗೆ ಮುಗ್ಗಿದ ಮತಂಗ ವರೂಘವೆಯಲ್ಲಿದೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೩-೨). ೨. ಮೋಡ: ಮುಂಗಿಲು. ೩. ಒಬ್ಬ ಸುಷಿಯ ಹೆಸರು: ಸುಮೇಧವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿ... ಮತಂಗ... ಅನಮಮು, ಮೊದಲಾದಷ್ಟು ಸಹಸ್ರಭೂಷಣ ರಂಗನಂತಾರ್ಯಯಂಗಳಂ (೫೫೩. ೧೩): ಮತಂಗನು ಒತ್ತಾಪದಿಂದ ಬಾವುಳಿಸಿ ಗರುಡನೊಡನೆ ಮೇಲೆ (೨೫೫. ೨೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮತಂಗಜ (ನಾ). ೧. ಅನೆ: ಗಜ: ಅನೆಯ ಹಾವಭಾವವಿಳಿಸಿ ವಿಶ್ವದ ಕುಲಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮನಮೋಹನನೆಯು ಮೇದೆಯ ಕನಲಿಸೆಯು ಮನಂಗ ಮತಂಗಜೋಪಾಪಕಾಳೀಶ್ವರಾಂತರಂಗನಾಗಿ (೫೫೩. ೧-೨೪ ೫): ಸಮಾನಾಗಿ ಕೂಡಿ ಕಲುವರು ಮತಂಗಜಕ್ಕೆ ತೂಲಿ... ಅಲಂಕೃತಮೆಂಬವಂ ಮುಗಿಸುಗುಂ (೫೫೩. ೧-೨೪ ೫): ಮುಂಗು ದಿಯ ಮುಂಜಾಡಿಕೆ ಭೀಮಂಗಂಭವಿಸಿದನು ಕ್ಷೇಮಧೂರ್ತಿ ಮತಂಗ ಗಜದ ಮೇಲೆಸುತ ಬಲಗಾಂವನೋನಯ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೧೬). ೨. ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು: ಮತಂಗಜಾಸುರನು ಮುಂದುಗಡಿಸಿದವು ವೇತಕೆ (೫೫. ೧೪-೨೩). [ಸಂ.]

ಮತಂಗಿ (ನಾ). ಮುಗಿಯ ಒಂದು ಹೆಸರು: ಸಮಿತಂ ಕರತಲ ದೊಳಿಟ್ಟು ಕುಳಿತುಂಟೊತ್ತರಿದ ಮತಂಗಿಯು ಧ್ಯಾನಿಸುತ ಕೊಂಡು (೪೦೫೩. ೧೪-೨೩). [ಸಂ. ಮತಂಗೀ]

ಮತಕಟ್ಟಿ ಮತಗಟ್ಟಿ ನೋ.

ಮತಕ್ಷೇತ್ರ (ನಾ). ಓಟಿನ ಹಕ್ಕು ಪಡೆದ ಜನರಿರುವ ಪ್ರದೇಶ: ಚುನಾವಣೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರ: ಅಧಿಕಾರಿಗಳ... ಆಯ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಲ್ಲದೆ, ಎಂದರೆ ವಿವಿಧ ತಂಡಗಳ (ಟ್ರೈಬ್ಸ್) ಮತಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು (೪೦೫೩. VII. ೨೪೯). [ಸಂ.]

ಮತಗಟ್ಟಿ, ಮತಕಟ್ಟಿ (ನಾ). ಓಟುಹಾಕಲು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳ: ಬೂತಂ: ಒಂದು ಪಕ್ಷದವರು ತಮ್ಮ ಬಿಂಬಿಗರನ್ನೇ ಮೊದಲು ಮತಗಟ್ಟಿಗೆ ತಂದು ನಡೆಸಿ ಇತರ ಮತದಾರರು ಮತಕೊಡಲು ಸಮಯ ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದು (೪೦೫೩. VII. ೨೫೯). ಮತಗಟ್ಟಿ: ಸತ್ತ ದನದಂತೆ ಎಳೆಯ ದೇಡ ಮತಗಟ್ಟಿ ತನಕವೂ ಎಳೆಯದೇಡ (೪೦೫೩. ೧೩). [ಮತ + ಕಟ್ಟಿ]

ಮತಗಣನೆ (ನಾ). ಓಟುಗಳ ಎಣಿಕೆ: ಮತಗಣನೆಯಾಗುವಾಗಲೂ ಅಕ್ರಮವಾಗುವುದು (೪೦೫೩. VII. ೨೫೯). [ಸಂ. ಮತಗಣನೆ]

ಮತಭರ್ಷಣೆ (ನಾ). ೧. ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ತಿಕ್ಕಾಟ. - ಚರ್ಚೆ: ಅಂದಂಥ ಮತಭರ್ಷಣೆಗಳ ದಾರಂಭವಾಗಲು ನಡೆದಂಪೋಗುತ್ತಿವೆ (೨೫೩. ೨). ೨. ಜಾತಿ ಅಥವಾ ಧರ್ಮಗಳ ತಾಕಲಾಟ: ಮತಭರ್ಷಣೆ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ (೫೩). [ಸಂ. ಮತಭರ್ಷಣೆ]

ಮತಚೀಟಿ (ನಾ). ಗುಪ್ತವಾಗಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪತ್ರ. - ಚೀಟಿ: ಮತಚೀಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನಲಾದ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳ (ಅಭಿಮಾನ) ಮತಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮೊದಲು ಅವುಗಳ ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ (೪೦೫೩. VII. ೨೪೯). [ಮತ + ಚೀಟಿ (< ಚೀಟಿ)]

ಮತದಾನ (ನಾ). ಓಟುಕೊಡುವುದು. - ಹಾಕುವುದು: ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿರಾದುದಲ್ಲದೆ ಇರಬೇಕಾದವರ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ ತಯಾರು ಮಾಡುವ, ಮತದಾನ, ಗುಪ್ತಮತದಾನ, ಬೇಡ (೫೩. ೧೫೯). [ಸಂ.]

ಮತದಾರ (ನಾ). ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಚೀಟಿಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸುವವನು: ಓಟುದಾರ: ಮತದಾರರಂಗದ ಸೇರಿದಾಗ ನಿರ್ವಾಹಕರಾದ... ಸದಸ್ಯರುಗಳಿರತಕ್ಕುದು (ಅರ್ಥ. ೪೦): ಇದಂದರೇ ತಮ್ಮ ಮತದಾರರ ವಿಶ್ವಾಸ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರೆನ್ನಬಹುದು (೪೦೫. ೧೦೬). [ಮತ + ದಾರ]

ಮತದಾರಕ್ಷೇತ್ರ (ನಾ). = ಮತಕ್ಷೇತ್ರ: ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತೀಕರಂಗವಲ್ಲೂ ಮತದಾರಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಿತನಲ್ಲಿ. ಮಂತ್ರಿಸಂಘದಲ್ಲಿ, ಪಕ್ಷಗಳು... ನಿರ್ದೇಶನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಬಂದಿವೆ (೫೫. ೨). [ಮತದಾರ + ಕ್ಷೇತ್ರ]

ಮತಪತ್ರ (ನಾ). = ಮತಚೀಟಿ: ಕೆಲವ ವಾರ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಯ ಮತಪತ್ರಗಳ ಎಣಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ (೫೩). [ಸಂ.]

ಮತಬೆಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಮತದಾರರು ಇಟ್ಟಿರುವ ಬೆಟ್ಟಿಗೆ: ಓಟಿನ ಬೆಟ್ಟಿಗೆ: ಮತಬೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವಾಗ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದು (೪೦೫೩. VII. ೨೫೯). [ಮತ + ಬೆಟ್ಟಿಗೆ]

ಮತಪ್ರಚಾರ (ನಾ). (ಯಾವುದಾದರೊಂದು) ಮತದ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರಚಾರ: ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಡಿಕೆಯುಳ್ಳವನನ್ನು ಆಗ ಕೇಳಿದ ಕೊಂಡಿವರೂ ಮತಪ್ರಚಾರದ ಹಮ್ಮು ಏನೂ ಕಡಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ (೫೩. ೨೬). [ಸಂ.]

ಮತಪ್ರವರ್ತಕ (ನಾ). (ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ) ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವವನು: ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕ: ಕಲ್ಪರ ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಪ್ರಕೃತಿಯಾದುದು ಅರಿಯುವ ವಿಚಾರಪರತ ಮತಪ್ರವರ್ತಕರಲ್ಲಿಲ್ಲ (೫೫. ೧೦ ೨೫೯). [ಸಂ.]

ಮತಭೇದ (ನಾ). ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ: ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದ: ಮತಭೇದ ವುಂಟು ಮಾಡುವಂಥದಿರತಾ ಮತಭೇದವೂ ಮುಗುಳ್ಳು (೫೩. ೨-೪): ಒಳಗಡೆ ವೇದಾಂತದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಮತಭೇದವಿರಬಹುದು (೫೫. ೧೫೯). [ಸಂ.]

ಮತಭ್ರಷ್ಟ (ನಾ). ತತ್ತ್ವದಿಂದ ದೂರವಾದವನು: ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು. [ಸಂ.]

ಮತಲಜ್ಜೆ 'ಮತಲಬ್' ನೋ.

ಮತಲವ್ವ 'ಮತಲಬ್' ನೋ.

ಮತಲಬ್, ಮತಲಬ್, ಮತಲವ್ವ, ಮತಲಬ್ಬ (ನಾ). ಅಭಿಪ್ರಾಯ: ಅಭಿಮತ: ಮತಲಬ್ ಅಂಕ ಎಲ್ಲಿ ಅಂದೆ ವಾದರೂ ನಾನು?

(೧೮೫: ೧, ೧೯೦). ಮತಲಬು : ಸರದಾರರ ಪಾಪಿಯೊಳನ ಕವಲು ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟ ಮತಲಬು ಅಲಬು ತಿಳಿಸಿ ಇದೇನೆ (ಕಾಪು. ೨೫). ಮತಲಬು : ಬೀಳುಸಾಲ್ವನು : . . . ನಾನುಪ್ರಕಾರ ವಿರುವೆ ಮೂವ ಮತಲಬು ಇದ್ದಾರೆ (ಕಾಪು. ೨೯). ಮತಲಬು : ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಬರೆಯುವ ಮತಲಬು ಸಾಕ್ಷಿ ಇದೆ (ಕಾಪು. ೨೦೨) : ಕೃಗರೆ ಆಪರಾಧಿಗಳ ಅರ್ಜಿಯ ಮತಲಬು ಮೇಲೆ ಭಾರವಿಟ್ಟು ಅವನ ಅರಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸೋಣ (ಕಾಪು. ೦೫೬).

[೨- ಅರ, ಮತಲಬು : ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮತಲಬು]

ಮತಲಬು 'ಮತಲಬು' ನೋ.

ಮತಸೂಪ್ತತೆ (ನಾ). ಬೇರೆಯ ಮತದ ಬಗೆಗೆ ಇರುವ ಸಹನೆ. - ಸೈರಣೆ : ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಮತಸೂಪ್ತತೆ ಬೆಳೆದು ಮತವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಅನುಸರಿಸುವ ಸಂರೋಧನೆ ಮನೋಭಾವ ಇನ್ನೊಂದು ಮುದ್ದಿಕಾರಣ (ಕಾಪು. ೨೨೬). [ಸೂ. ಮತಸೂಪ್ತತೆ]

ಮತಸ್ಥ (ನಾ). ಒಂದು ಮತವನ್ನು ಕಂಡಿ ಆ ಮತದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ ನಾವನು : ಆಮಾಯ ಮತಸ್ಥರಿಗೆ ಆಮಾಯ ಅಪಾರವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ ಸರಿ (ಕಾಪು. ೨೩೬) : ದೇವಾನಾಂಪ್ರಿಯ ರಾಜನು ಪರ್ವ (ಪಾಪದ) ಮತಸ್ಥರನ್ನೂ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗಳನ್ನೂ . . . ಗೌರವಿಸುತ್ತಿರುವನು (ಕಾಪು. ೨೩೦). [ಸೂ.]

ಮತಸ್ಥಾಪನೆ (ನಾ). (ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮತ) ತತ್ತ್ವ. ಆಚಾರ. ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತರುವಿಕೆ : ಇಂಥ ಮತಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ನಾನೊಬ್ಬ ಸಂತನಾಗಿಯೇ ಮಾರ್ಪಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು (ಕಾಪು. ೦೯೧). [ಸೂ. ಮತಸ್ಥಾಪನೆ]

ಮತಾಂತರ (ನಾ). ೧. ಫಿನ್ಯಾಫಿಪ್ರಾಯ : ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನು ಕೇಳಿ ರಾಜನು ದೇವರ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಮತಾಂತರವೊಂದಾದ ಸ್ವಪ್ನ ಗೊಳಿಸಿರುವುದು ಸಂದೇಹಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ (ಕಾಪು. ೬೯). ೨. ಒಂದು ಮತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಮತವನ್ನು ಸೇರುವಿಕೆ : ಮೊಗ್ಗಲಿ ಪುತ್ರ ತನ್ನ ಮ (ಅಕೋಶನನ್ನು ಬಿದ್ದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸುವನು . . . ಧರ್ಮತನನ್ನು ವನವಾಗೂ (ಈಗಿನ ಬನವೂ) ಬಿದ್ದ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು (ಕಾಪು. ೦೦೬); ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತಮದೀಯ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಮತಾಂತರವೊಂದಿ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ (ಕಾಪು. ೨೦೨). [ಸೂ.]

ಮತಾಂಧ (ನಾ). ತಾನು ನಂಬಿರುವ ಮತವೇ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳಿಗಿಂತ ಶೇಷವೆಂಬ ಕಿರುಕುಡು ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳವನು : ಇತರ ಮತಗಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಣುವವನು : ಫಿನ್ಯಾಪ್ರವರರು ಮಾಡಿದ . . . ಬೀಳುಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಮತಾಂಧರಾಗಿ ನಾವು ತಿಳಿದಿದ್ದೇ ಸತ್ಯ. ಮಾಡಿದ್ದೇ ಧರ್ಮ ಎಂಬ ದುರಹಂಕಾರ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶ ವಾಗುತ್ತದೆ (ಕಾಪು. ೨೩೦). [ಸೂ.]

ಮತಾಚಾರ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮತದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅನುಷ್ಠಾನ. - ಆಚರಣೆ : ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಮತ ದೀಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಸೂಚಕಾದ ಪೂಜೆಗಳಿಲ್ಲದೆಯಾದ ಮೊದಲಾದಾಚಾರಭೇದಮಿರ್ವದಲೂ ಮತಾಚಾರ . . . ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ ತಿಳಿದು (ಕಾಪು. ೦೦೬) : ಧರ್ಮಾಚರಣವು ಕೇವಲ ಕಾಯಕೋಶದ ಕರಾವಳಿ ಅಲ್ಲ : ಕೆಲವು ಉತ್ಸಾಹಗಳು ಮೇಳವಂತೆ ಬರಿಯ ಮತಾಚಾರವೂ ಅಲ್ಲ (ಕಾಪು. ೯೨). [ಸೂ.]

ಮತಾಧಿಕಾರ (ನಾ). ಓಟುಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ : ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ ಮದ್ದೂರಿನಿ ೧೨-೨೫ ವರ್ಷ (ಕಾಪು. ೧೩೨-೧೩೩). [ಸೂ.]

ಮತಾನುಯಾಯಿ (ನಾ). (ಯಾವುದಾದರೊಂದು) ಮತದ ಆಚಾರ. ವಿಚಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವನು : ಈ ಮತಾನು ಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಮಲಾಮತೀಯ (ನಿಂದ್ರರು) ಎಂಬ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಾಪು. ೨೩೦). [ಸೂ. ಮತಾನುಯಾಯಿ]

ಮತಾಪ್ತ 'ಮಹತಾಪ್ತ' ನೋ.

ಮತಾಯಿ (ನಾ). (ಕರಾ) ಆಲೆ : ತರಂಗ : ತೆರೆ : ನಾನು ಜಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಲಂಗರು ಜಿಲ್ಲೆ ದೋಣಿ ನಿಟ್ಟುಸುತ್ಸೇನೆ. ಎಷ್ಟು ಮತಾಯಿ ಬಂದರೂ ಈ ದೋಣಿ ಮುಳುಗದು (ಕಾಪು. ೯೬). [೨- ತಳು. ಮತಾಯಿ]

ಮತಾವಲಂಬಿ (ನಾ). (ಯಾವುದಾದರೊಂದು) ಮತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ರುವವನು : ಭಾರತೀಯರು ಇನ್ನೊಂದುಮತಾವಲಂಬಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮತನಾಮವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಎಂಬ ಕರೆಯುವುದು (ಕಾಪು. ೦೦೨). [ಸೂ. ಮತಾವಲಂಬಿ]

ಮತಿ (ನಾ). ೧. ತಿಳಿಯುವ ಶಕ್ತಿ : ಜ್ಞಾನ : ತಿಳಿವಳಿಕೆ : "ಮೈತ್ರಿ . . . ಮತಿ. . . ಉಪಲಬ್ಧಿ : - ಈ ೧೨ ಮುದ್ದಿ" (ಕಾಪು. ೨೫-೦೬) : ಶ್ರೀಯೋಕ್ತಿಧ್ಯಾಮಾರ್ಗ ಸತತಂ ಸನ್ಯಾಸಮಾಪ್ತವೆಂದವನಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಕಣ್ಣು ಮ[ಕಾಪು. ೧]ತಿಯುಮದೇಕುಬಿಟ್ಟ ಜನರಾದಮತು (ಕಾಪು. ೨-೨೯) : ಮತಿಯಿಲ್ಲದ ಮುರಳಿ ನಾನಯ್ಯ (ಕಾಪು. ೨೩೬) : ಮತಿಯು ತಾನು ಸತ್ಯ ರೂಪಗಳ ನವನಮಾಕಗಳ ಗತಿಯು ಸರಿಯತ ನಡೆಯ (ಕಾಪು. ೨೨೯). ೨. ಅಭಿಪ್ರಾಯ : ಆಶಯ : ಮೇಲಿನ ವದು ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿನ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಸರ್ವಸಮ್ಯಕ್ವಾಗುಧಂತೆ ವಿಚಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರ 'ಮತಿ' ಯೇ ಮತ ಮಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು (ಕಾಪು. ೦೯೦). ೩. [ಕಾವ್ಯಮಿತ್ರ] ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮತಿ ನಿರ್ವೇದಾ ಮಹತ್ವಶ್ರಮ ಮದಜಡತಾಗ್ನಾನಿ . . . ಇವಿತಯ್ಯ ಸಂಚಾರಿಭಾವಂ (ಕಾಪು. ೬೭೫) : ಮತಿ . . . ಅವಸ್ಥಾರಗಳೆಂಬ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳೆಂಬ ಪರಿವರ್ಣಿ (ಕಾಪು. ೨೩೬) : ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳ ಸಮಾಯ ದಿಂದ ಒಂದು ನಿಜವುಳ್ಳ ಬರುವುದು ಮತಿ (ಕಾಪು. ೯೭೬). ೪. [ಯೋಗಿ] ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ದನ್ನೆರಡು ದಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ೧೨ ದಳಗಳಲ್ಲಿ ೧೨ ರೂಪಗಳು, ಅವು ಶಕ್ತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ, ಸೂರ್ಯ, ಸ್ವಾರ್ಥ, ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಪರಾ, ವಿದ್ಯಾ, ಮತಿ, ನಿಯತಿ, ಮಾಯಾ, ಕಾಲ, ಪುರುಷ - ಹೀಗೆ ೧೨ ರೂಪಗಳು (ಕಾಪು. ೯-೨೬ ಕಾಪು. ೨೩೬). ೫. [ಜೈನ] ಎಂಟು ವಿಧವಾದ ಜ್ಞಾನ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧ "ತಿಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಮನನ ಮಾಡುವುದು : ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ಚಿಂತಿಸುವುದು" (ಕಾಪು. ೦೯೯) : ಕುರುತಿ ಕುರುತಿ ವಿಧಂಗ ಮತಿ ಶ್ರುತಿ ಅವಧಿ ಮನಃಪರ್ಯಾಯ ಕೀವಲಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿಂ ದು ಸಮವ್ಯವಿಧಂ (ಕಾಪು. ೨೩೬). [ಸೂ.]

ಮತಿಗಿದಿಸು 'ಮತಿಗಿದಿಸು' ನೋ.

ಮತಿಗಿದು 'ಮತಿಗಿದು' ನೋ.

ಮತಿಗಿದಿಸು, ಮತಿಗಿದಿಸು (ಶ್ರೀ). ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಬರ ದಂತೆ ಮಾಡು : ಅರಿವುಗಡಿಸು : ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳಿಸು : ಬಂದು ಮನ ವನ್ನ ಮತಿಗಿದಿಸಿ ಕಾಡುತ್ತಾ (ಕಾಪು. ೯೯) : ಈ ಸತಿ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಮತಿ ಗಿಡು ಕಿಡಿದವಳಾದಿ ರಕ್ತಸರ (ಕಾಪು. ೬-೯-೨೨) : ಅನಿದಿಯ ಕಂಗುಡಿಯು ಮೂಯಲಿಂ ಮತಿಗಿದಿಸ ಬೆಲೆಮೊಗ್ಗೊಟ್ಟಿದ ರತುನನೆಯುವುದಿಗೆ ತರತರದ ಮೆಚಿದಿಹುದು (ಕಾಪು. ೨-೦೦). ಮತಿಗಿದಿಸು : ಮದ್ದು ಕುಣಿತದಂತೆ ಹಿತ್ತದಂತೆ ನಾಯ ಪಾಲಂತೆ ಮತಿಗಿದಿಸುವ ಪಂಡಿರಮು (ಕಾಪು. ೯-೨೩) : ಸೂರ್ಯದ ಮೂವುದುಪ್ಪುರಮಾದುದುಪ್ಪುರಂ

ಮಹಿಗದಿಶ್ಚ ದಿಷ್ಟ ಸಲಿಗೆಯ್ದು . . . ಗಾಡಿಕರ್ತವಂ
(ಅಶ್ವ. ೧೦). [ಮಹಿಗದಿ + ಇನ್ಯು]
ಮಹಿಗದಿ, ಮಹಿಗದಿ (ಕ್ರಿ). ತೀರ್ವಳಿಯು ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಬರ
ದಂತೆ ಆಗು : ಅರಿವಿಲ್ಲದಾಗು : ಮಹಿಗದಿ ಮಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೋ
ತೊಡರಲ್ಪೆ ನೀವಂ ನೆಗಬ್ಬಿ (ಅಶ್ವ. ೨-೨೯). ಮಹಿಗದಿಸು ಮನದ
ವಿಚಾರದಿಂದ ಭೃತಿಗೈಸು ಕಾಯವಿಚಾರದಿಂದ (ಅಶ್ವ. ೧೨). ಮಹಿಗದಿ :
ಕಳ್ಳಂದಿದಂತೆ ಮಹಿಗದಿತ್ತುಂ (ಅಶ್ವ. ೧-೧೦). [ಮಹಿ + ಕಿಡ್ತಿ]
ಮಹಿಗೇಡಿ (ನಾ). ತೀರ್ವಳಿಯಿಲ್ಲದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿ : ಅರಿವು
ಗೇಡಿ : ಬೇಡವೆಂದು ನಿಮಾಳು ಮಹಿಗೇಡಿ ಭಲದರಿ ಮೂಗಮಾ
ಯೋಗದಿಂದತಥಮಾನವಂ ನೀಗಿ (ಅಶ್ವ. ೨೨-೨೩) : ಬೇಯುವ ಸಂಸಾರ
ವೆನ್ನದೆ ಮೋಹಿಸುವ ಮಹಿಗೇಡಿ ಮಾನವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವಭಾವತಃ
(ಅಶ್ವ. ೨೪). [ಮಹಿ + ಕೇಡಿ]
ಮಹಿಗ್ಗಾನ (ನಾ). ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅಥವಾ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೂಲಕ
ಪರ್ತಮಾನಕಾಲದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು. ಜ್ಞೇಯ
ಪದಾರ್ಥ. ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯವಿಶೇಷದ ಸನ್ನಿಹಿತದಿಂದ ಮನಸ್ಸು
ನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ವಸ್ತುವೋಧ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೮).
ಇರ್ವತ್ತೊಂದು ಮಹಿಗ್ಗಾನಭೇದಮಾಂ . . . ಯತ್ನೋಚಿತವಿಧಿಯು
ಮೋಹತು (ಅಶ್ವ. ೨-೨೦ ೫). ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ
ಅತ್ಯಂತ ಆಗುವ ಪಾಪವು ಮಹಿಗ್ಗಾನವು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೨೨). [ಸಂ.]
ಮಹಿಪ್ರಕಾಶ (ನಾ). ತೀರ್ವಳಿಯು ಗೋಚರವಾಗುವಿಕೆ : ಪ್ಲಾನೋ
ದಯ : ಪ್ರಾಕಾರ ಕಾಮಾದಿಗಳಂ ಪೇಳುತ್ತ ಮಕ್ಕಳೆ ಮಹಿಪ್ರಕಾಶಕ್ಕಂ
ತೋರಿತಪ್ಪತೀತಲವಂ ಮಾಡಿ ಬಿಡುಬಿಡುಪಟ್ಟು ಮುದಮತಿಯಾಗಿದರಾಗಿ
ಅರಬಿಂದುಮಾತ್ರವಂ ಕುಪುತ್ಪಮಿರ್ವದಂ (ಅಶ್ವ. ೨೨). [ಸಂ.]
ಮಹಿಬವಣಿ (ನಾ). ತೀರ್ವಳಿಯು ಕೆಡುವುದು : ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆ :
ದಿವಿಜರಿವಣಿ . . . ಕವಲುವರಿಯವ ಚಿತ್ತವಲಿ ಸಂಭವದಿಂದ್ರಿಯ
ಭಾವದರಿ ಮಹಿಬವಣಿಗೊಳಿದರೂ ಸೂಚಾರದ ಸಂಜ್ಞೆಯರಿ (ಅಶ್ವ. ೨-೨೨).
[< ಸಂ. ಮಹಿಭ್ರಮಣ]
ಮಹಿಫಲಮ (ನಾ). ಅತ್ಯಂತ ತೀರ್ವಳಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವನು :
ಅಪಾರಜ್ಞಾನವೈಭವನು : ಮಹಿಫಲಮನಾ ಶ್ರೀರಾಮನುಡ್ಡಾಮನಾ
ವೀರಲಕ್ಷ್ಮಣನುಮಾ ಅಲ್ಪಮಂ ಕೇಳುಕರ್ವರ್ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೭-೧೯೯).
[ಸಂ. ಮಹಿಫಲಮಣಿ]
ಮಹಿಭ್ರಮಣಿ (ನಾ). = ಮಹಿಬವಣಿ : ಅತಂತಿ ಮಕ್ಕಳ ಅನಾದರಣೆಯಿಂದ
ಮಹಿಭ್ರಮಣಿಯುಂಟಾಗಿರುವುದು (ಅಶ್ವ. ೨೯). [ಸಂ. ಮಹಿಭ್ರಮಣಾ]
ಮಹಿಭ್ರಮಣಿ (ನಾ). = ಮಹಿಗೇಡಿ : ಕಾಣುತ್ತ ಕಡೆಗಣಿ ಕಡಿಯುವುದು
ಮಹಿಭ್ರಮಣಿ ನಾನಮ್ (ಅಶ್ವ. ೨೦೫). [ಸಂ.]
ಮಹಿಮಂತ (ನಾ). ತೀರ್ವಳಿಯುಳ್ಳವನು : ಬುದ್ಧಿವಂತ : ರೇವದಾ
ವಿಸೋತ್ತರದೀಕ್ಷಿತರ ಗುಣಂಗಳನೇಸುವ ಮಹಿಮಂತರ ನಾನದ್ವಿಯುಂ
[ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೨೨]. [ಸಂ. ಮಹಿಮಂತ]
ಮಹಿಮಂದ (ನಾ). ಮಂಕುಬುದ್ಧಿಯವನು : ಅಜ್ಞಾನ :
ಮಹಿಮಂದನಾಗಿ ಗತಿಯ ಕಾಣದೆ ಇರ್ವನಯ್ಯ ಮಟ್ಟು/ಪ್ರದನ ಕಟ್ಟು
ಕೋಲ ಕೊಟ್ಟು ನಡೆಸುವಂತೆ ನಡೆಸಯ್ಯ ಎನ್ನ (ಅಶ್ವ. ೨೨೨).
ಅಪಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳಿಂದ ಮಹಿಮಂದವಲ್ಲಾ ನೋಡಾ ಭಕ್ತನು
(ಅಶ್ವ. ೨೦೨-೨೦೪). 'ಮಂದಮಹಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]
ಮಹಿಮಣಿ (ಕ್ರಿ). = ಮಹಿಗದಿ : ತಾ ಮಹಿಮಣಿದನಕಾ ಕಿಟ್ಟಿನು
(ಅಶ್ವ. ೨೦-೨೨-೨೩). [ಮಹಿ + ಮಣಿ]
ಮಹಿವಂತ (ನಾ). = ಮಹಿಮಂತ : ಪುರಾಣಕೊಡಮಾಕೊಂಡಿಂ

ಪರಮದುಗಂವೋ ಮಹಿವಂತಂ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸಮೇದಿ ಕೃತಿಯಂ
(ಅಶ್ವ. ೨೨-೨೩) : ಅನಂದದಿಂದ ಭಕ್ತತನೀವ ಮಹಿವಂತನೇತಃ
ಭಕ್ತರ್ವದೊಡನಿತು ದೊರೆಯೇಜುವಂ (ಅಶ್ವ. ೨೨-೨೩-೨೪).

[ಸಂ. ಮಹಿವಂತ]

ಮಹಿವಂತ (ನಾ). ತೀರ್ವಳಿಯುಳ್ಳವಳು : ಬುದ್ಧಿವಂತ : ಮಹಿವಂತಿಯು
ಧರ್ಮಜ್ಞಯ . . . ಸತ್ಯಾನ್ವಿತವಚನಯ ಕಥಯನೆ ಪೇಟ್ಟಿತಿಶಯದಿಂದ ತನ್ನ
ವಧುಗೆ (ಅಶ್ವ. ೨-೨೪). [ಮಹಿವಂತ + ಇನ್ಯು]

ಮಹಿವಿಕಲ, ಮಹಿವಿಕಳ (ನಾ). ತೀರ್ವಳಿಯು ನಾಶವಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ :
ಅರಿವುಗೇಡಿ : ತನ್ನ ತೀರದ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿವಿಕಲನಾಗಿದ್ದ
ವಾಲ್ಮೀಕಿಪದವಿಗೆ ಆ ಸ್ಥಾನ ಮಾತೂ ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಕಿಣ್ವದ ಹುಲಿಯಂತೆ
ಪರಿಣಾಮ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೨). ಮಹಿವಿಕಳ : ಸಕಲಧರ್ಮದ ಸಾರವನು
ಮಹಿವಿಕಳನಾಗದೆ ಚಿತ್ತವನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೨-೨೩) : ಸಂತರ ಪರರಡಗಿತ್ತು
ನಂದಿದ ಸತಿಯ ತಂದದಿಯರಿ ಮಲಗಿ ಮಹಿವಿಕಳನಾದನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨-೨೩) :
ಕಾಶನ ಭುಜ . . . ಗತಿಯಂ ಕಾಣದೆ ಮಹಿವಿಕಳನಾಗಿ (ಅಶ್ವ. ೨೦೨-೨೦೩).

[ಸಂ.]

ಮಹಿವಿಕಳ 'ಮಹಿವಿಕಲ' ನೋ.

ಮಹಿವಿಕಳತನ (ನಾ). ತೀರ್ವಳಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು : ಅಜ್ಞಾನ : ಬುದ್ಧಿ
ಹೀನತೆ : ಸತ್ಯ ನೀವೆಲ್ಲವೂ ಕರದವೆ ಮೃತ್ಯುವನು ಮಹಿವಿಕಳತನ
ನಿಷಾತ್ಕರತರವಾಯ್ತು ಹೇಳದೆ ಬುದ್ಧಿಯನು (ಅಶ್ವ. ೨-೨-೨೦) :
ಕ್ಷಿತಿಯನ್ನಿಲ್ಲದ ಸೋತು ಜೂಜೋಳಿ ಪತಿ ಬಸಕೆ ಬಂದನ್ನನಗಿಂದ ಮಹಿವಿಕಳ
ತನದಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬಂದ ತಮ್ಮಡಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨-೨೩).

[ಮಹಿವಿಕಳ (= ಮಹಿವಿಕಲ) + ತನ]

ಮಹಿವಿಕಳತ (ನಾ). = ಮಹಿವಿಕಳತನ : ಮಹಿವಿಕಳಿಯಲ್ಲದಯಂ
ಮಹವತಯತಮಾಗಿ ಬಂದ ಗತಿಯಂ ಪಡೆಗುಂ ಸಕಳವಾದು . . . ತಮ್ಮ
ಗುಮೆ (ಅಶ್ವ. ೨೦೨-೨೦೩). [ಸಂ. ಮಹಿವಿಕಲತಾ]

ಮಹಿವಿದ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿವಂತ : ತೀರವನ ಮಹಿವಿದನ ಭಾಷಾವಳಿ ರಿ
ವ್ಯಸ ಸಾಕ್ಷರನ . . . ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹರನೇಸೇರು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨-೨೪).

[ಸಂ. ಮಹಿವಿದ]

ಮಹಿವೀಣತೆ (ನಾ). = ಮಹಿವಿಕಳತನ : ಇತರರಂ ಕೂಡಿಪ್ಪದ್ದನ್ನೆ
ಮಹಿವೀಣತೆಯಲ್ಲದೆ ಗುರುಮತಮಪದೆ ಕೇರ್ (ಅಶ್ವ. ೨೦-೨೩).

[ಸಂ. ಮಹಿವೀಣತಾ]

ಮಹಿವೀಣ (ನಾ). = ಮಹಿಗೇಡಿ : ಮಹಿವೀಣರಪ್ಪ ಮನುಜರ್ ಪತಂಗೆ
ವೃತ್ತಿಯನೆ ಕೊಂಡು ಕೊನೆಯುತ್ಪರ್ವ (ಅಶ್ವ. ೨೦೨-೨೩) : ಮಹಿವೀಣ
ನಾನು ಮಹಾಮಹಿಮ ಕೈವಲ್ಯವತಿ ನೀನು (ಅಶ್ವ. ೨೯) : ಯತಿಗಳೆಂಬ
ದರ ಮಹಿವೀಣರ ಮಾಡಿತ್ತು ನೋಡಾ ಮನವು (ಅಶ್ವ. ೨೦೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹೀಯ (ಗು). ರಿ. ತತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿ
ಸಿದ : ಪುರತಮರ್ಥದ ಮಹೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ
ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಭ್ಯಾಸಿಯೇ ಇದೆ (ಅಶ್ವ. ೨೦೨) : ಸಂಸ್ಕೃತಮಹಾ
ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮಹಾಕಾವ್ಯ (Secular Poetry) ಬಿಹಾಸಿಕ
ಮಹಾಕಾವ್ಯ (Historical Poetry) ಮಹೀಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯ (Reli
gious Poetry) ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿವೆ (ಅಶ್ವ. ೨೦೩). ವಿ.
ಪಾತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಕೋಮುಮಾರು : ಹಿಂಮೂ ಮುಖ್ಯಂ
ಸಂಬಂಧಗಳು ಮಹೀಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರ
ದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ (ಅಶ್ವ. ೨೦೩-೨೦೪). (ನಾ). ಸಿ. (ಯಾವು
ದಾದರೊಂದು) ಮಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ಈ ಮಹೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ
ನೂರಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು (ಅಶ್ವ. ೨೦೪-೨೦೫). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯ (ನಾ). ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಒಮ್ಮತ : ಏಕಮತ : ಲಘುತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೇರವಾದ ಗೆರೆಯುಮಾತ್ರ ಮತ್ಸ್ಯವಲ್ಲ ವಿಚಾರವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದು ತೋರಿಕೆ (ಕೂಟಾ. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯ (ನಾ). ೧. ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರಿ ಜೀವಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೀಟ : ತಗುಳು : ಪರಿತಂದು ತಿಂದು ದುಂಧಾಂತರದೊಳ್ ತಚ್ಚಿದ್ರ ಭಾಗಮಂ ಪೊಕ್ಕುಡಕ್ಕಿತ್ತರಿತತಿ ಮತ್ಸ್ಯಾಂ (ಕೂಟಾ. ೧೦೦-೦೧); ಕುಂಠು ಫಣ ಮತ್ಸ್ಯಾ ದಂಶ ಮಶಕ ... ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಕಾದಿ ತ್ರೀಂದ್ರಿಯಂಗಲ್ (ಕೃ. ಶ್ಲ. ೪೩); ತನ್ನ ಕಡಿದು ಬಂದ ಮತ್ಸ್ಯಗಳ ನೊಸಲ ಕಡ್ಡಿನಿಂದ ರುಪಲ್ (ಕೂಟಾ. ೧೦-೦೩). ೨. ಗಡ್ಡವಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯ. ೩. ಕೋರಹಲ್ಲದ ಆನೆ. ೪. ಕೋಣ : ಮಹಿಷ. ೫. ತೆಂಗಿನ ಮರ. [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯ 'ಮತ್ಸಲ್' ನೋ.

ಮತ್ಸ್ಯ (ಗು). ೧. ಮದವೇರಿದ : ಆಮಲೇರಿದ : 'ಮತ್ಸ್ಯಕೋಟಿ' ಪರಾ. ೨. ಕಾಮಾತುರರಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಪಸೆಯೇರಿದ. ೩. ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮೈಮರತ. ೪. ಕೆರಳಿದ : ರೋಷಾವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೫. ಮದವೇರಿದವನು : ಆಮಲೇರಿದವನು : ಉನ್ಮತ್ತ : ಎಲೆ ಮತ್ಸ್ಯ ನೀನಿಂತು ನಾಗೀಶಾದ ಮಡಿಗಳಂ ಮಡಿಯುತ್ತ ಮನಗೆ ಮಂಸನಾದೊಡು ಪುಟ್ಟಸರಿಲ್ಲ (ಕೂಟಾ. ೩೪); ಮತ್ಸ್ಯನಿ ಶ್ರಾಂತನು ಪ್ರಮದೋನ್ಮತ್ತನಂತಿಹಿತಾನನನು ... ಕ್ಷುತ್ತು ಘನಮಾಗುಳ್ಳ ನಿಂತಿ ಹತ್ತು ಜನವಾಗ ಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವವೆಗಳನಜ್ಞಾಪುರೈ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೩); ಬೋರಾಡುಡಿದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಆಮರು ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದ ಮತ್ತರಾಗುಮರು (ಕೂಟಾ. ೩೦). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಉಮ್ಮತ್ತಿ : ಧತ್ತೂರ. ೭. [ಛಂದ] ಅಕ್ಷರಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಭಂದಸ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಪಂಕ್ತಿ ಎಂಬ ಭಂದಸ್ಥನ ಒಂದು ವೃತ್ತ : ಮುನ್ನಂ ಧಾತ್ರೀಶವನೇಶೋತ್ಪನ್ನಂ ನಿಲ್ಯಾಂ ಯತಿ ಮುಗದೋ ಸೇವ್ಯಂ ವಪ್ಯಂ ಭೂತಕತಿದು ಪೂಜ್ಯಂ ಭಿನ್ನಾಪ್ಯಾಕ್ಷಿ ಪರಪಾ ಮತ್ಸ್ಯಂ (ಕೂಟಾ. ೨-೦೦೪). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಂ (ಅ). ೧. ಪುನಃ : ಮತ್ತೆ : ಮಡಿಯು ಕೀಳುಂ ಪರಿಗನ ಪದಮಾತನ ದೂತು ತಪ್ಪೆಡಂ ಮತ್ಸ್ಯಮಂ ಮಡಿಯುಳುಂ ಮೊದಲಿಂದ (ಕೂಟಾ. ೪-೩೩); ಪುನಃಪರಮಂ ಕೈಕೊಂಡು ಪುಟ್ಟ ಮತ್ಸ್ಯಮಾಮಿಡೆ ಯೋ ಪಲವಂ ಸೂರ್ಯ ಲಿಪು ವನ್ಯಾ ಮಾಗದಿಂ ಪುಟ್ಟ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೪); ನಾನಾವಿಧಂ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ಸ್ಯಂ ಸ್ವರಿಸಲಾದ (ಕೂಟಾ. ೦-೦೦೪). ೨. ಅಲ್ಲದೆ : ಇಷ್ಟು : ಕುಟಾತಪರಲ್ಲದೆ ಮತ್ಸ್ಯಂ ಪೆಜರುಂ ತಂತಮ್ಮ ಮಡಿಯೋ(ಲ್ಲರ) ಪಾಣಲ್ (ಕೂಟಾ. ೦-೩೪); ಮತ್ಸ್ಯಂ ಮತ್ಸ್ಯ ಕುರುಡತಮಗಳ ಕೈಯಂ ಓದಿದುಯ್ಯ ಪರ ಗುಹ್ಯಂ ಪುನಿ ಪೂಜಮಡಿ ಪಪಳಕಟಗಳಮಂ ... ಕೋಡಿ (ಕೂಟಾ. ೦-೦೦೪); ಮಿಟ್ಟಿ ದತ್ತಿ ತಟ್ಟಿ ಕೆಲ ಸರ್ಪದಾಧಾಮಿದಾರ ಮತ್ಸ್ಯಂ ಬಸದಿಯಿಂ ತೆಕಣಕೆಲೆಯ ಕೆಳಗೆ ತಳವತ್ತಿ ಗಡ್ಡ (ಕೃ. ೪೧೧, ೩೩೩. ೪-೩೦ ; ೧೩೩). [<ಮತ್ಸ್ಯ]

ಮತ್ಸ್ಯ (ನಾ). ೧. ತಲೆ : ಶಿರ : ರಕ್ತಮುಕುಟುಂಗಗಳ್ಳದನು ಮತ್ಸ್ಯ ದೊಳವಡೊ (ಕೂಟಾ. ೩-೪). ೨. ತುದಿ : ಶಿಖರ : ಅಗ್ರ : ಅಂತ ಪರಂಪರಂ ಕರಂ ಪಂತಮಂ ಸಾರ್ವ ಯಾವವಾದ್ವಿಮನೊಡವಂದಂತಂ ಪಿ ಗಣಿಗಳದ ದಟಮಂ ತಟ್ಟರೊಳೊ ಪತ್ತಿಂ ಮತ್ಸ್ಯಮಂ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೦).

[< ಪ್ರಾ. ಮತ್ಸ್ಯ, ಮತ್ಸ್ಯಮ್ / ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯ]

ಮತ್ಸ್ಯಗೋ (ಕ್ರಿ). ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿರು : ತಲೆಯಲ್ಲಿರು : ಮತ್ಸ್ಯಗೋಡ ಬಟ್ಟಿಹುಡುಗಿ ಸುಟ್ಟಿದ ಪುನ್ನ ಮೊಗ್ಗಿಲ್ (ಕೂಟಾ. ೩-೪೪). [ಮತ್ಸ್ಯ + ಕೋ]

ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿ (ನಾ). ಮೋದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವಳು : ಚೆಲುವೆ : ಸುಂದರಿ : "ಪರ್ಮ್ ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿ [೩೩೩. ಮಿ] ನೀ - ಈ ೨ ಒಳವೆಂಗೊಡು" (ಕೂಟಾ. ೩೦-೩೩); ಮತ್ಸ್ಯ ಗೊಳ್ಳೆಂದು ನೃಪಾಲನ ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿಯರು (ಕೂಟಾ. ೦೨-೩೪); ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿಯನೇದನ್ನತ್ತ ರಾವಣಂ ನಗದನಂಬರಕೆ (ಕೂಟಾ. ೨೪೩-೩೦೩). [ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿ]

ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿ (ನಾ). - ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿ : ಉತ್ತರಾಪಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ವಿಯತ್ತ ರಂಗೀಯಮನೆ ದಾತನ ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿ ಕೂಡಿದೆಯೊಳು ಶ್ರೀಗಿರಿಯ ಜಡೆಯೋ (ಕೂಟಾ. ೦೩-೦೪); ಉತ್ತರಾಪಥಕುಲರಘುರಾಯನಾತ್ಮಜ ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿ ಇಪ್ಪಳು ಕನ್ನಿಕೆಯಾಗಿ (ಕೂಟಾ. ೩೩). [ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯಾಶಿನಿ]

ಮತ್ಸ್ಯಕೋಟಿ (ನಾ). ೧. ಮದವೇರಿದ ಕೋಗಿಲೆ : ಸೊಕ್ಕಿದ ಕೋಗಿಲೆ : ಮುದುಡ್ಡಾನ್ತರದೊಳ್ ಸಮಸೋದಿತ ಮತ್ಸ್ಯಕೋಟಿರೊಚ್ಚಿ ಧ್ವಾಸಂ ಮುಮುರಾಳಿಗೇ (ಕೂಟಾ. ೦-೩೩). ೨. [ಛಂದ] ಅಕ್ಷರಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಭಂದಸ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಜಗತಿ ಯೆಂಬ ಭಂದಸ್ಥನ ಒಂದು ವೃತ್ತ : ಸುರಪರೇಂದ್ರದಿವ್ಯಾಧಿಪತಿಗಲ್ ಪರಿ ದಿಶಾಗವದೊಳಾ ವಿರಾಮಮಂಕರಿ ಮುನಗಲ್ಟ ನಾಕಿಯಂತಪೂರ್ ನಿರುಪಮಂ ಕೆಳದಿ ಮತ್ಸ್ಯಕೋಟಿಲಂ (ಕೂಟಾ. ೨-೦೩೦); ನಿಂತಿಮ ಜಗತಿಯಲ್ಲಿ ... ನಭವರಂಗಳರ ಮತ್ಸ್ಯಕೋಟಿಲಂ (ಕೂಟಾ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಗಜ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕಿದ ಆನೆ : ಮದವೇರಿದ ಗಜ : ಮತ್ಸ್ಯಗಜಗಳ ಕೋಡಂ ಕತ್ತರಿಮಿಗಮಂ ... ಕಾಶಿಯನಿತ್ತು (ಕೂಟಾ. ೩-೪೪); ಸುತ್ತುವೆರಿಯ ಮಧ್ಯದಲಿ ಹಮ ಮತ್ಸ್ಯಗಜ ರಥ ಗೋಮಹಿಷ ಪರ ಸ್ವರೀಧರ ಚಿರುಕೆ ... ಇರವಾಯ್ತು (ಕೂಟಾ. ೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯತನ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕು : ಉನ್ಮತ್ತತ : ಸಂಸಾರವೆಂಬ ದಾಗು ಎನ್ನ ಮತ್ಸ್ಯತನದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಿತ್ತು (ಕೂಟಾ. ೪೩-೦೪೩); ಅವದಿರ ಕೈತ್ವವನು ನಿಗಲಾಯದಲಾ ಮತ್ಸ್ಯತನದಲಿ ನುಡಿದ ಆದರಾರಿದು ಭಾವಿನಿ (ಕೂಟಾ. ೩-೪೪). [ಮತ್ಸ್ಯ + ತನ]

ಮತ್ಸ್ಯತೆ (ನಾ). - ಮತ್ಸ್ಯತನ : "ಮತ್ಸ್ಯತೆ ಮಜವೆಂಬ ನಾಡು" (ಕೂಟಾ. ೩೦); ಧರಗಿಡತ್ತು ತಾರಕದ ದುರ್ಗತಿ ತಾರಕನೇಳ್ ತಾರಕಾಸುರನ ಪೊದರ್ಪ ತಾರಕನ ಮತ್ಸ್ಯತೆ (ಕೂಟಾ. ೩-೦೦); ಪ್ರಾಯಶಃ ಈಗ ನಗ ಮತ್ಸ್ಯತೆ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು (ಕೂಟಾ. ೦೩೩). [ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯತಾ]

ಮತ್ಸ್ಯತ್ವ (ನಾ). - ಮತ್ಸ್ಯತನ : ಸದ್ವತ್ವ ದೈವವೆಂದು ಅರ್ಚಿಸುವ ಶಾಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯತ್ವ ದುಕ್ಕಾರಿತ್ಯ ಪಗಡೆ ಪರಿಪಾಸತನ ... ಇವೆಲ್ಲದ ಬಿಡುಗಡೆ (ಕೂಟಾ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯದ್ವಿಪ (ನಾ). - ಮತ್ಸ್ಯಗಜ : ಕಾಮಗಿಲ ನೀರ್ಪೋಲ್ ಕೋರ ದಿಂದ ಮದಂ ಸುಂದಿಯುತ್ತಿರ್ಪದೊಡ್ಡ ಚಿತ್ರಿಯ ಮನಂಗೊಂಡಕ್ಕ ಮತ್ಸ್ಯದ್ವಿಪಂ (ಕೂಟಾ. ೦೨-೩೪). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಮದ (ನಾ). ಅಧಿಕವಾದ ಆಮಲು ವಿರಿಯವನು : ಮದೋನ್ಮತ್ತ : ವಿಜಯಾಪಾನಮಂಧರಂ ರಕ್ತೋಪಮಾಮೂರ್ತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮದ ನಂತರಿ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೦). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಮಯೂರ (ನಾ). ೧. ಮದವೇರಿದ ನವಿಲು : ಸೊಕ್ಕಿದ ಮಯೂರ : ಅಮುರದ್ದಾಗಿ ಪರ್ಜಿದ ಮತ್ಸ್ಯಮಯೂರದಂತೆ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೩). ೨. [ಛಂದ] ಅಕ್ಷರಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಭಂದಸ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಅತಿಹಗತಿಯೆಂಬ ಭಂದಸ್ಥನ ಒಂದು ವೃತ್ತ : ಎತ್ತಂ ಧಾತ್ರೀಪೋಮ ಪದೋವಾಯು ಹರಕಲ್ ಪತ್ತಿರ್ದಾಳ್ಯಂದು ವಿರಾಮಂ ನಿರ್ದೋಯ್ಯತ್ತೊಪ್ಪುತ್ತಂ ಬಂದಿರ ಸಂದಿದುಡು ವೃತ್ತಂ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ರೋದ್ಧಾ ಮಿಂ ಕೇಳ್ ಮತ್ಸ್ಯಮಯೂರಂ (ಕೂಟಾ. ೨-೦೪೪). [ಸಂ.]

ಮತ್ತಮಾತಂಗ (ನಾ). ೧. = ಮತ್ತಗಜ. ೨. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಾಳ: ಚಾಚವಟ . . . ಮತ್ತಮಾತಂಗ. . . ಜಯಾಳವೆಂಬವೇ ಮೊದಲಾದ ನೂತನವಾದ ತಾಳಗಳೆ (೨೩೯. ೧೯೨). [ಸಂ.]

ಮತ್ತರ್ 'ಮತ್ತಲ್' ನೋ.

ಮತ್ತರನಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು: ಹೊನ್ನೆದೇವಿ ಅಳಗನ ಪಳ್ಳಿ ಎತ್ತರನಣಿ ನದಿಗನ ಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತರನಣಿಯಿಂದ ನಿಜುಗಳು (೨೯. ೪೧. ೨೦೯. ೬೭-೧೩; ೨೩೯). [?]

ಮತ್ತರು 'ಮತ್ತಲ್' ನೋ.

ಮತ್ತವಣಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ತೆರಿಗೆ: ಪತ್ತು ಪರಿಸಂಪತ್ತಿ ಮತ್ತವಣಿ ಉಟ್ಟುಗೂವಣಿವನ್ನು ಮಾಡುವ (೨೦೨. ೫೧-೬. ೨೩-೦೯; ೪೭೦). [ಮತ್ತರ್ (< ಮತ್ತಲ್) + ವಣಿ]

ಮತ್ತಲ್. ಮತ್ತ, ಮತ್ತರ್. ಮತ್ತರು. ಮತ್ತಲು (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಅಳತೆ: ಕೆಳಗೆ ಎಣ್ಣು ಮತ್ತಲ್ ಗಟ್ಟಿ (೨೯. ೫೧. ೬೦-೦೯; ೬೬೭); ಅಯ್ಯತ್ತರ್ ಕೆಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ (೨೯. ೪೫೧. ೩೩೯೦. ೯೨-೪; ೫೫); ದೇವಾರಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕರಿಯೊಳ್ ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತಲ್ಯೆಯ್ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ (೨೯. ೪೫೧. ೩೪೦-೦೯; ೫೬೦). ಮತ್ತ: ಮೂಲರೂಪವು . . . ದೇವರ ಮೆಟ್ಟಿ ೧ ಗುದ್ದುಲಂ ೩ ಮತ್ತ ಕೆಡ್ಡುಮಂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ (೨೯. ೫೫೧. ೩೩-೬; ೫೬೨); ಪಂಚೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಮತ್ತ ೬ ಭಳಾರಿಗೆ ಮತ್ತ ೬ ಭಟ್ಟಿಗೆಯ ಮತ್ತ ೬ ಚುಟ್ಟಿಗೆಯ ಮತ್ತ ೬ (೨೦೫. ೫೫-೬. ೬೪-೯; ೫೬೩); ಸ್ವಯಂಪಾತಿನ್ನಾವಿಗಳ್ಳಿ ಮತ್ತ ೧ ದಮಗನಿಗೆ ಮತ್ತ ೧ ಮೊದೊಳದ ದಮಗನಿಗೆ ಕಮ್ಮ ೨೦ (೨೯. ೪೫೧. ೩೪೦-೬೨; ೫೬೩). ಮತ್ತರ್: ಒಮ್ಮರ್ತ್ತಕ್ಕಿಯುಳುಂ (೫೫೧. ೫೪೦. ೨೯-೬; ೫೬೪); ತಪೋಧನರ ಸತ್ತಕ್ಕೆ ಮತ್ತವಣಿವೆಂದು ಅಯ್ಯಗಾಳುನ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತರಿದು ಮನೆಯೊನ್ನ ಅದಿತ್ತದೇವರ್ಗೆ ಮತ್ತರಿದು (೨೯. ೫೫. ೬-೦೬; ೧೦೨). ಮತ್ತರು: ಸುಗ್ಗು ವರ್ಗ ಸೀಮೆಯನ್ನ ಪದುವಲು ಪಿಯ ಕೊಲ್ಲಲು ಮತ್ತರು ೬ (೨೦೫. ೫೫. ೦೬-೪; ೫೬೨); ಪ್ರಭುಗಳ ಮಾನ್ಯದಿ ಮೊದಲು ಪದಿಮೂಟು ಗೇಣಿ ವೆಂಕೊಳದ ಕೋಲ ಮತ್ತರು ನೂಟು (೨೯. ೫೫೧. ೦೬-೪೬; ೫೬೩); ಅಳತೆ ಗೋಲುಗಳ ಸಮಯದಿಂದ ಹೊಲವನ್ನು 'ಮತ್ತರು' ಮತ್ತು 'ಕಮ್ಮ' ('ಕಂಟ') ಗಳೆಂಬುದಾಗಿ ಅಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (೫೫೧. ೫೬೩). ಮತ್ತಲು: ಮೂಟು ಮತ್ತಲು ಕಿಕ್ಕಾಡು (೨೦. ೫೪. ೦೬೨-೨೪; ೫೬೨); ತಳ ವೃತ್ತಿ ಗದ್ದೆ ಗಳೆಯ ಮತ್ತಲು ಮೂಟು ಬೆದ್ದರೆ ಗಳೆಯ ಮತ್ತವಾಟು (೨೯. ೪೫೧. ೩೪೦. ೪-೬೦; ೫೬೨). 'ಮೆಟ್ಟಿ' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ತಮಾ. ಮಟ್ಟಮ್ = ನದಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ; ಪಾಲ. ಮತ್ತಮ್ = ನದಿಯ ಬಳಿಯ ತಗ್ಗಿನೆಲೆ. / ಮಲಾ. ಮತ್ತರ್]

ಮತ್ತಲು 'ಮತ್ತಲ್' ನೋ.

ಮತ್ತಲ್ಲಿ (ನಾ). [ಮಟ್ಟ] 'ಹದಿನಾರು ಜಗಿಯ ಮಾರ್ಗಭಾವಚಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: "ಕಣಿವೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ವಸ್ಥಿಕ ಮಾಡಿ ಪಾದಗಳನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸಮಾನಗೊಳಿಸಿ ಅರ್ಧತ್ಯಸ್ತದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಮುಂದಕ್ಕೂ ಚೆಲಿಸುವುದು" (೫೫೧. ೫೬೨ ಗದ್ಯಭಾಷಣ); ಸಮವಾದ . . . ಮತ್ತಲ್ಲಿ, ಉತ್ಪಾದಿತ . . . ಭಾರೂದ್ವೈತ್ಯ ಈ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಾರ್ಗಭಾವಚಾರಿಗಳು (೫೫೧. ೬-೦೬ ೪). [ಸಂ. ಮತ್ತಲ್ಲಿ]

ಮತ್ತವಾರಣ (ನಾ). ೧. ಮದವೇರಿನ ಆನೆ: ದೈತ್ಯಕುಲದವನ ಮತ್ತವಾರಣನವನ ಮತ್ತವಾರಣಸ್ಥಿತಿಯುಮಂ . . . ಮೆಟ್ಟಿ (೫೫೧. ೬-೬೩೩); ಉತ್ತರಿಯ ಮನೆಯಿಂದ ಶಿಶುಕುಲಮತ್ತವಾರಣ ಒಂದನಾ

ಭೀಮಾಗ್ರಹವ ಹೊರಗೆ (೫೫೧. ೬-೬೩). ೨. ಭವನದ ಸುತ್ತಲಿರುವ ಆವರಣ. ಬೇಲಿ. ೩. ಕೈಸಾಲೆ: ಜಗಲಿ: ತಂತಮ್ಮ ಮನಗು ಮುಂದಣಿ ಪನ್ನೆಯ ಜಗಲಿಗಳೊಳಗೆ ಮನಮಮತ್ತವಾರಣಗಳೊಳಗೆ . . . ನೆರದಿಮ್ ಪೆಂಡವಾಸದೊಳ್ಳಿಂದಿವಂ ಕೆಂಡು (೫೫೧. ೯-೫೯ ೪); ಸೇವಕರಾವಪುತ್ರಂ ಬಂದೊಂದು ಮತ್ತವಾರಣದೊಳ್ ಕುಳ್ಳಿದು (೫೫೧. ೬-೬೩ ೪). ೪. ರಥದಲ್ಲಿ ಯೋಧನು ಬಿಲ್ಲು ಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆಂದು ನಿಲ್ಲುವ ಭಾಗ: ಆ ದಿವ್ಯರಥದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ವಂದು . . . ದೈತ್ಯಕುಲದವನಮತ್ತವಾರಣನವನ ಮತ್ತವಾರಣಸ್ಥಿತಿಯುಮಂ . . . ನದಾಗ್ರಹಂಗೆ ತೋಪ್ ಪಾಡೆಮುಂ ಮೆಟ್ಟಿ (೫೫೧. ೬-೬೩ ೪). ೫. ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಶಂಕುಮಿನಾಕಾರದ ರಚನೆ: ಕರ್ಪೂತಮಾಲಿಕೆ. ೬. ಒರಗುದಿಂಬು: "ಮತ್ತವಾರಣವೆನಲ್ ಮಲಗುದಲಗಿಯು" (ಮೇಗಣ. ೬೦-೦೬). [ಸಂ.]

ಮತ್ತವಾರಣ (ನಾ). = ಮತ್ತವಾರಣ ೩: ಇದರ ಎರಡು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ರಂಗೀರ್ಷದ ಜಗಲುಗಳಾಗಿ ಎದುರಾಗಿ ರ ರ ಹಸ್ತ ಅಳತೆಯುಳ್ಳ ಒಂದೊಂದು "ಮತ್ತವಾರಣ" ಅಥವಾ ಮಂಟಪವಿರುತ್ತದೆ (೫೫೧. ೫೬). [< ಮತ್ತವಾರಣ]

ಮತ್ತವಾರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ೫ ತಗಿನ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತವಾರ: ಸಿದ್ಧಾದದಲ್ಲಿ ಭತ್ತನೂರ ಕೆಲ ವಿನಯಾಯತನೂ ಪಂಚೇಶ್ವರಗಳ ಮತ್ತವಾರ ಬಸದಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಂ (೫೫೧. ೦೯೩. ೦೬-೨೬; ೫೬೪). 'ಮೆಟ್ಟಿವರ' ಪರಾ. [? + ಊರ್]

ಮತ್ತಸ್ಥಲಿತ (ನಾ). [ಮಟ್ಟ] ಮೂವತ್ತರದು ಅಂಗಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಸರ ಮತ್ತಸ್ಥಲಿತಂ . . . ಸ್ವಸ್ಥಿಕರೇಚಿತಮಿಂತುಂ ವಿಪ್ರರ ಮಾದಂಗಳಾರ ಮೂವತ್ತರದುಂ (೫೫೧. ೬-೬). [ಸಂ.]

ಮತ್ತಾಶೀಡ (ನಾ). [ಮಟ್ಟ] ಮೂವತ್ತರದು ಅಂಗಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಮತ್ತಾಶೀಡಂ . . . ಸ್ವಸ್ಥಿಕರೇಚಿತಮಿಂತುಂ ವಿಪ್ರರಮಾದಂಗಳಾರ ಮೂವತ್ತರದುಂ (೫೫೧. ೬-೬). [ಸಂ.]

ಮತ್ತಾಶೀಡೆ (ನಾ). [ಭಂದ] ಅಕ್ಷರಭಂದಸ್ಥಿಲ್ಲಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಭಂದಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರನೆಯ ವಿಶ್ವತಿ ಭಂದಸ್ಥಿ ಒಂದು ವೃತ್ತ: ಮುನ್ನಂ ಭೂಮಿ ದ್ವಂದ್ವಾಕಾಶಂ ಸುರಪುರಗಣಿತತಿಯಿನಿರ ಬುಲಿಕ್ಕನ್ನುತ್ತಂ ಚಕ್ರಧರಂ ಶರ್ವಂ ಮುನಿರಚಿತ ಮಹಂತಿ ಲಲಿತವದೋತ್ಪನ್ನಂ ವೃತ್ತಂ ಭಿನ್ನಾಭಾಕ್ತೀ ಗುರುಪನಮತ ದಿಂದತಿಮಮತಮಿಂತೆನ್ನಿಂದಾಯ್ತು ಮತ್ತಾ [ಮಣ. ವೃತ್ತಂ] ಶ್ರೀವಾ ಹ್ಯದುಮಿದವನವುಮಂ (ಕೂಡೋಟ. ೨-೦೯೯). [ಸಂ. ಮತ್ತಾಶೀಡಾ]

ಮತ್ತಾಣ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು: ಅನ್ನ ಬಿನ್ನು ಎಡಕೊಗಾಲ ಮೂದಣ ಭಗವ ಮತ್ತಾಣಿಯಂ ಅನ್ನ ಬಿನ್ನು ಪನೆಯುಲ ಕಾಲ ಬಡಗಿಗ ಬೇರಿಯಂ (೨೯. ೫೫. ೫೫೩. ೦೬೪-೦೯; ೫೬೪). [?]

ಮತ್ತಾಲಂಬ (ನಾ). (ಸೌಧದ ಸುತ್ತಲೂ ಕಟ್ಟಿರುವ) ಕಟ್ಟಕಟ್ಟೆ: ಆವರಣ: ವಿಶಿಷ್ಟವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕರತಮತ್ತಾಲಂಬಂಭತ್ತಮುಂ . . . ಎಣ್ಣು . . . ಆ ಕರುಮಾದಮೊಟ್ಟುಗುಂ (ಕುಣ್ಣ. ೨-೬೪). [ಸಂ.]

ಮತ್ತಾಳಿ (ನಾ). ಮದವೇರಿನ ಮುಯಿ: ಸೊಕ್ಕಿದ ಅಳಿ: ಸವ. ನಿರ್ಯಾತ್ಮಪೂರವಾರಿ ಮದಮಂ ತತ್ತಲುವಂ ಕರ್ಪುಲುವಮಂ ಪೂತಕ ಗೊಂಬು ಕೊಂಬನಳಿ ತದ್ಗಂಧಸ್ಥಳೋದ್ದೇಶಸಂಭವಮತ್ತಾಳಮನೆಯ್ ಪೂಲಿ (೫೫೧. ೯-೦೯೩). [ಸಂ. ಮತ್ತಾಳಿ]

ಮತ್ತಿ 'ಮೆಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮತ್ತಿ 'ಮೆಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮತ್ತಿಕ 'ಮತ್ತಿಕ' ನೋ.

ಮತ್ತಿಕಾಯ್ 'ಮತ್ತಿಕಾಯ್' ನೋ.

ಮತ್ತಿಕಾಯ್, ಮತ್ತಿಕಾಯ್ (ನಾ). ೧. ಮತ್ತಿಕಾಯ ಮರದ ಕಾಯ.

೨. ಮತ್ತಿಕಾಯ ಕಾಯಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ: ಅರಳೆ ಮತ್ತಿಕಾಯ್ ಪುರಿಯುಗುಂ ನವರತ್ನ ಕಂಠಾ . . . ಒಪ್ಪಿರೆ (ಕಾಣಾ. ೨-೧೦). ಮತ್ತಿಕಾಯ್: ೨. ಕೆಂಪೆ ಮತ್ತಿಕಾಯ್ ಪುರಿಯುಗುಂ ಕಡಗಂ . . . ರಂಜನೆ . . . ಕಣ್ಣಿನಂ ಭುವ್ಯಕಮಂಡನಂ (ಕಾಣಾ. ೧೨-೨೪). 'ಮಾಂಗಾಯ್' ಪರಾ.

[ಮತ್ತಿ (<ಮತ್ತಿ) + ಕಾಯ್]

ಮತ್ತಿನಾಲಿಗೆ (ನಾ). ಮತ್ತಿಯಿರುವ ನಾಲಿಗೆ; ೩ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮತ್ತಿಯಿರುವವರು ಆಡುವ ಮಾತುಗಳು ನಿಜವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದು, ಅವರ ಮಾತಿನಿಂದ ಕೆಟ್ಟ ಮಾತುಗಳು ಬಾರದಂತೆ ಜನರು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ: ಅವರ ಮತ್ತಿನಾಲಿಗೆ, ಅದಿತ್ತು ಕಡದು ಬಿಡುತ್ತದೆ (ಕಾಣ).

[ಮತ್ತಿ (<ಮತ್ತಿ) + ನಾಲಿಗೆ (<ನಾಲಿಗೆ)]

ಮತ್ತಿನಿಧಿ (ಶ್ರೀ). (?): ಮುಂತೆ ರಾಜಸುವ ಮತ್ತಿನಾಯುಧಗಳ ಪಂಥದ ಮತ್ತಿನಿಧಿರು ಸಂತತ ಓರಿಯೂರ ತಮ್ಮಗನಾಯಕನೊಂದಾದ ಬಲ ವೈದಿದುರು (ಕಾಣಾ. ೧೦-೧೨). [ಮತ್ತಿ + ನಿಧಿ]

ಮತ್ತಿ (ನಾ). ಅಮಲಾ; ಮದ; ಸೊಕ್ಕು: "ಪ್ರಮದಾ ಮತ್ತಿ" (ಕಾಣಾ. ೩೩); ಬರಬೇಳ್ . . . ಭರದಿ ಸುಮ್ಮನವಾಲನೂ ಗದುಗುಂ ಮತ್ತಿ ಪೋಗುಂ (ಕಾಣಾ. ೩೩); ಇತರರೂ ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತಿನಿಂದ ತೊಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಿದರು (ಕಾಣಾ. ೩೩). [<ಸಂ. ಮತ್ತಿ]

ಮತ್ತಿ (ಅ). ಅಲ್ಲದೆ: ಮೊತ್ತಿಗೆ: ಪಟ್ಟಿವಿಧಿಯ ರೂಪಗಳಾಗಿ ಕೃತಕನಾವುಗಳ ವಿಶೇಷಗೊಳಿಸಿರಲೂ ಲಿಪಿ-ಲಿಪಿ ಎಂಬುವು ಸೇರುವು ದಿಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಲೂದಿಸಿಕೊಂಡರೆ 'ಮತ್ತಿ' ಎಂಬ ಅಪಭ್ರಂಶವು ನಡುವೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಿದೆ (ಕಾಣಾ. ೧೦೦); ದಾಸಪ್ಪ, ಕೆಂಪಿ ಮತ್ತಿ ಮತ್ತಿ ಗೋಳಿಸಿಲ ಬಿಟ್ಟು ಪಯಗದ ರೂಪಿ ಎರಡರೂ ತಿಂವರು (ಕಾಣಾ. ೨೩).

ಮತ್ತಿ, ಮತ್ತಿ = ಉಳಿದ: ಬೇರೆಯ: ಎಲ್ಲರಿಂದ ಒಬ್ಬನೂ ನಿನ್ನ ನಲ್ಲದೆ ಪೊರನೊಲ್ಲೆನಂದಿರೋದೆ ಮತ್ತಿನಿವರುಮುಂ ಮದುವೆಯುಂ ಬಂದಿ (ಕಾಣಾ. ೧-೨೪ ೩); ವಿಸ್ತಾರಿತಪಾಪೋತ್ತಿ ನಿನ್ನಗೊಡ್ಡೆರೆ ಮತ್ತಿನ ಮದ್ದಿರೇಶ್ವರು (ಕಾಣಾ. ೨೧-೨೨, ೧೦೩-೧೦೪; ೧೦೪); ಮತ್ತಿನ ಮತ್ತಿರೇನವರೂ . . . ಗುಣಾಗ್ರಣಿ ರೇವದಾಸ ಎನೋತ್ತರ ಸೋಮಯಾಜಿಗಳೊಡನೆ ಮತ್ತಿರೇವದಾಸ ಭಾವಮಾನ್ಯವುಂ (೧೨. ೨೧೩. ೩೨೦-೩೨೧; ೨೨೦). ೩ ಇದು 'ಮತ್ತಿನ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿಚಿತವಿರ ಬಹುದು. ಮತ್ತೊಂದು = ಬೇರೊಂದು: ಇನ್ನೊಂದು: ಇತ್ತ ಮತ್ತೊಂದು ದಿವಸವೂ ಸುಧಾಮಂಜುಷಾಳ್ ಭರ್ಮರಾಜಂ ತನ್ನ ನಾಲ್ಕು ತಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ ಬೇರೊಂದರೆಯೊಡಲಾಗೊಟ್ಟಿರಿದುರೆ (ಕಾಣಾ. ೬-೭ ೩); ಪಾಂಡವನೊಂದನು ಮತ್ತೊಂದು ದೇವಸ್ಥಾನ ಮುಂದು ವರಿದು (ಕಾಣಾ. ೨-೩೦). ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ = ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ: ಇನ್ನೊಂದು ಸಾರಿ: ತಾನೇ ಬಿಡದಂತೆ ಕುಣುಕು ತೋಡುವ ಹಾಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸುಳಿದನಲ್ಲದೆ ಕುಣುಕುಂ ಶರಣಾಗಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅಲವು ಮಂಜುಂಟೆ (ಕಾಣಾ. ೨೨. ೧೩೩-೧೩೪); ಪರಮೋತ್ತಮನೊಮ್ಮೆ ಮೈಯ್ಯಿ ಇಂದುವೊಳವು ಕೈಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮೈಯ್ಯಿ (೧೨೦. ೧-೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮತ್ತಿ]

ಮತ್ತಿ (ನಾ). ಮದವೇರಿರುವಳು; ಉತ್ಪತ್ತಿ: ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡದೆ ಅವ ಮತ್ತಿಯದೆ ಮತ್ತಿವನಾದ ಮತ್ತಿವೆ ಅತ್ತಿ ಮದವೆರಿರಾತಿಯ

ನಾಲಿವೆದು (ಕಾಣಾ. ೧-೧೦). [ಸಂ. ಮತ್ತಿ]

ಮತ್ತಿ (ಅ). ೧. ಬಳಿಕ: ನಂತರ: ಅಮೇಲೆ: ಇನ್ನಂತೆ ಮತ್ತಿ ಬಲ ಮಿಗೆ ಮುಂ ನಿರೆ ತಾಂ ಮೇಲ್ ಪೆಣು ಗಡಂ ಗಳವುದಂ ಕೆನ್ನಿನಲ್ಲಿಂದಿವ ನೆಂದುಂ ವಿಜ್ಞಾನುಲ್ಲದೇಗೊಳಿಂ ಕಲ್ಲದಿಂ (ಕಾಣಾ. ೨-೧೩); ಮತ್ತಿ ಪುರೋಹಿತಂ ನಾಲ್ಕು ವೇದಮುಮಾಣಂಮುಂ ಪದನಂಬುಧರ್ವ ರಾಸ್ಯಂಗಳೆಮುಂ ಬರೊಂ (ಕಾಣಾ. ೩೩-೩೪); ಅರಸನ ಕದವು ಕೈಯಲಿ ಕೇಲಿತಿಂ ಜೋದನು ಸಂಜಯ ಮತ್ತಿ ಮೇಲಣ ರಣದ ವಾರ್ತೆಯುಂ (ಕಾಣಾ. ೧-೨). ೨. ಪುನಃ: ತಿರುಗಿ: ಜೈನಮಾರ್ಗಮುಂ ಕಾಣದೆ ಮುನ್ನಕುಳಿತು ಕೆಟ್ಟಿ ನೀ ಮತ್ತಿ ಕೆಡದಿರು (ಕಾಣಾ. ೬-೭); ಭಾವಮಾನ್ಯವ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತಿ ಪುರೋಹಿತವೇ (ಕಾಣಾ. ೧-೧೩); ಜಮದಗ್ನಿ ರಾಮನು ಮತ್ತಿ ಕೊಡದಿರು ಮನೆದು ಜೊಕ್ಕುನು ಬಿಡುವುಂ ನೀ ಕವಿದವಾತನ ಸೈನ್ಯಕೊನನ (ಕಾಣಾ. ೨೩-೨೪).

ಮತ್ತಿಮತ್ತಿ, ಮತ್ತಿಮತ್ತಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಮೊತ್ತ ಮೊತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತಿ ಮತ್ತಿ ಬಲವತ್ತಿರದೊಳೊಡಿದುಂ ಸುತ್ತಲಿತ್ತಿತ್ತಿತ್ತಿಂ ಕೆತ್ತವೊಲ್ಲತ್ತಿ ಮುನುಕಿತ್ತಿ ಕಗ್ಗತ್ತಿರೆ ಧೃತಿಮುಂ (ಕಾಣಾ. ೨೩-೨೪); ಮೊದಮೊದಲು ಭಾವಮದ ಗೆಲುವುಮುಂ ಮತ್ತಿಮತ್ತಿ ಸೋಲವಾಗಿ ಪರಿಗಮಿಸುತ್ತದೆ (ಕಾಣಾ. ೧೦೩). [ಮತ್ತಿಮತ್ತಿ - ಎ]

ಮತ್ತಿಭ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕಿದ ಅನೆ: ಮತ್ತಿ ಗಡ: ವಿನಾಶಕಮತ್ತಿಭ ಜಾಮದೇವ ನಂದನುಟ್ಟಿಯೊಳಿಗೊಡೆ ತಾಂ ಮಂಜುನಿಲಂ ತೋಗುಂ ಬರೆ (ಕಾಣಾ. ೩೩); ಪರರಾಯೇಶ್ವರ ಸೇನೆಯಂ ಗೆರಿದು ಮತ್ತಿಭಂಗಳಂ ಸಿಕ್ಕು ತನ್ನ ರಿದುಂದೆಂಬರೊಡನೆ ಮತ್ತಿಭಂ ಗಡೆ ಕೇಳುನಾಯ್ಕಂ ನಿರಂತಂ ಭೂಜ್ಯವಿಶವಿತ್ತು ಪೊರವರ (ಕಾಣಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮತ್ತಿಭವಿತ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮದುವೆ ಅನೆಯ ಅಟ: ಮತ್ತಿಭವ ಮತ್ತಿಭ: ಮನಂ ಕಾಯ್ ಜಮ ಜಮಂವಿರಿದೊಳ್ ನೋಡಲ್ ಗುಡಾಗೆ ಮನಂದಿಮಿ ಮಂವುಂ ಕೊಂಡೆಂದು ಭಯದಿಂ ವಿಪ್ರಂ ತರೊಡೆ. . . ಅತ್ತಿಮತ್ತಿಂ ತುಂ ಬೇವಮು ಮದವೆದಾಯ್ಕೊಂಡುಂ ವಿಪುಂ ಮತ್ತಿಭವಿತ್ತಿ (ಕಾಣಾ. ೧-೩೬). ೨. [ಭಂವ] ಅತ್ತರ ಭಂದಿಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇವತ್ತಾರು ಭಂದಿಸುಗಳಲ್ಲಿ, ಇವತ್ತಿನೆಯ ಕೈತಿಯು ಭಂದಿಸಿನ ಒಂದು ವೃತ್ತ: ಅದ್ವೈತಭೂತಭೂತದೊಳಿಂ ಮೇಲಂಗಿಯಂ ಮತ್ತೊಂದು ಶೈಲೇವ ಮುನ್ನತಮುಲ್ಲೇಕುಂ ನಾಕಿಂಗೆಸುತುಮಿ ಮತ್ತಿಭವಿತ್ತಿಡತಂ ಪ್ರತಿ ಯಂದಿಂತೆ ತಗುಳ್ ಕೊಂಡುಕೊನೆಗುಂ ವಿಶ್ವಂಭರಾಮಂಡಲಂ (ಕಾಣಾ. ೧-೩೬); ತನ್ನನೊಂದುಪ್ಪಲನಾಮರಾವನಿ ಜಲಂ ದೈತ್ಯಾರ ಕಾಮಂತಕ ಪ್ರಸರೋದ್ಭವಗುಂ ಪ್ರಯೋದಶಯತಿಪ್ರಸಾರ ಮಾಗಿದೊಡೆ ಮುಧಾಪತ್ರದೊಳಿತ್ತು ಸಂದುದು ಕರಂ ಮತ್ತಿಭ ವಿತ್ತಿಡತಂ (ಕಾಣಾ. ೧೨. ೨-೩೬); "ಪ್ರಾತ ಕಾರ್ಣಾಟಕಂ" ಎಂದು ಹೊಳೆಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಶಾರ್ದೂಲವಿತ್ತಿಡತಂ, ಮತ್ತಿಭವಿತ್ತಿಡತಂ. . . ಎಂಬ ಅರು ವೃತ್ತಗಳೇ ಕಾರ್ಣಾಟಕ ಕಾವ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಛೇದನಂ ನಿತ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನ ವೃತ್ತಗಳು (ಕಾಣಾ. ೧೦೦). ೧. ೨. ಗಿರಿಗುಣಗಳನೊಳೆದನ್ನ ವರದೊಳ್ ರತ್ನಾಕೀರಾಂಬುಮಂ ಮರವಾದೊಡ್ಡ ರೆ ಕೊರೆದು ಬಂದುದ ಮರಾಢೀರಾಶಿಂ ಪಟ್ಟಿಗವೈರದೊಳೊಡ್ಡಿಯನೊಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವರದೊ ಮತ್ತಿಭವಿತ್ತಿಡತಂ ದೊರೆವತ್ತಮ್ನ ಗಂಧವಾರಾ ವಿದೇನನ್ನಭವಾಗಿದೊಡೆ (ಕಾಣಾ. ೧-೩೬). [ಸಂ.]

ಮತ್ತೋಪಚಾರ (ನಾ). (ಕಾಮಾತುರದಿಂದ) ಮದುವೆ ವೃತ್ತಿಗೆ ಮದವಿರಿಯಲು ಮಾಡುವ ಉಪಚಾರ: ಮದನೇಳಾಪ್ರಯೋಗಂ ಬಾಜಮೆಂದು ಕೊಳಂ ಮೂಕು ತೆಂಗಾರ ನಾಲ್ಕುಭೃದಿಂ ಮದೋ

ಮಯ್ಯುದ್ಧತ ಏಕಕಾಲಮಾಣಸ್ತತಾಶೋಮೇಲುನ್ಮದಕರವ್ಯಾತಮೇಲು
ಚ್ಚಲತವಕಳಮೊಂಭತ್ತಲೂ ಪತ್ತಾ ತತ್ಯಮುಂದಿ ಪನ್ನೊಂದುತ್ಯಳಂ
ಪನ್ನೇರದಳ ಪದಮೂಲರ್ದ ಮತ್ಸ್ಯೋಪಹಾರಂ (ಪಾಂಶು. ೪-೪೯). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯವಜ್ರಗಿ (ನಾ). ತಲಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತು : ರುಮಾಲು,
ಬೇಟ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತು : ಮತ್ಸ್ಯವಜ್ರಗಿ, ಕಥಾಪಾಂ (ಕತ್ಯಾಯಂ) 5
(ಕಪ. ೧೩ ಶ್ಲೋ.). [\leq ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯವಜ್ರಗಿ]

ಮತ್ಸ್ಯ (ನಾ). ಮ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ : ಮತ್ಸ್ಯಾರ : ವಿಹಿತ ಸಪ್ತಮಸರಿಂ
ದ್ವಿತೀಯೋಳ್ ನತ್ಸ್ಯಮತ್ಸ್ಯವಿ ಮತ್ಸ್ಯಮ ಸಂಗತಿವಡೆಗುಂ ಸಂಸ್ಕೃತ
ದೊಳ್ (ಕಪ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯ (ನಾ). ಮೀನು : 'ಮತ್ಸ್ಯಕಲ್ಪಂ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಕಲ್ಪಂ (ನಾ). ಮೀನಿನ ಆಕಾರವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ ಕಲ್ಪಂ. ತೋಲ.
ಕಂಬ ಇತ್ಯಾದಿ : ಬ್ರೇಲೂರ ಶ್ರೀಚಂನಕೇಶವನಾಥದೇವರ ಶುಕನಾಸಿಕೆಯ
ಮತ್ಸ್ಯಕಲ್ಪಂಗಳ ಜೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ಸವದ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬವನು ಎಲ್ಲಿ
ಜೀರ್ಣವನುದ್ದರಿದನು (೨೪. ೪. ಪೀಠಿಕಾ. ೫೨-೫೩ : 1391).

[ಮತ್ಸ್ಯ + ಕಲ್ಪಂ (< ೭೦೪)]

ಮತ್ಸ್ಯರ (ನಾ). ೧. ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ; ಕರುಣು : ಮತ್ಸ್ಯರಮಯೋವ್ಯಾತ್ಮಮಗ್ರಾಪ
ಮಹಾಗ್ರಾಪಕ್ಕೆ ಕೋಪಮದಾನೇಕವ್ಯಂ ಪತ್ಯಾಗಿ ತನ್ನನೊಪ್ಪಿಸುವುದು
ಮತಿಮಂತ್ರಂಗಿ ಪುರಾಪಾರ್ಥಮುತ್ತು (ಪಾಂಶು. ೪-೭೨ ೪); ಮದಮತ್ಸ್ಯರವ್ಯಳ
ದಂಗಿ ಹೃದಮಾಕುಪ್ಪದ್ವಯದೊ (ಪಾಂಶು. ೧೦೪). ೨. ಪೈರ : ಬ್ರೇಷು
ಮಸಮದಿತ್ಯಂಚಕ್ಕೆ ಮತ್ಸ್ಯರಮಸಂಗರವೀಗ ನೀತಿಮನುಸುಲಿದರ
ಮಗ್ಗಾಗಣೇ ಕೌರವಮುಪಿತರನು (ಕೇ. ೧೧. ೧೦-೨೩). ೩. ಕೋಪ :
ಕ್ರೋಧ : 'ಮತ್ಸ್ಯರಸಂ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯರಿ (ನಾ). ಇತರರ ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಕರುಣುವವನು :
ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿನ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಸೀತಮ ರೂಪವನ್ನು ಮೊದಿ ಮತ್ಸ್ಯರಿಗಳೂ
ಕುರಾಣಾರರೂ . . . ಆದ ಏನರಿಗೆ ಅಭರಾಜೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ,
ಅವರು ಸ್ವಿಗಿದ್ದರು (ಕೇ. ೪೩. ೩೯) ; ಪರಿಸುಪ್ಪದೆ ಸರಸ ಮತ್ಸ್ಯರಿಯು
ಸಂಕಟವ ? (ಕೇ. ೪೪. ೨೦೦). [ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯರಿನ್]

ಮತ್ಸ್ಯರಿಗೆ (ನಾ). = ಮತ್ಸ್ಯರಿ : "ಮತ್ಸ್ಯರಿಗು ದೋಷ್ಯಾಪಿದಿಂನುತ್ಯು"
(ಪಾಂಶು. ೪೪-೪೬). [ಮತ್ಸ್ಯರ + = ಇಗ]

ಮತ್ಸ್ಯರಿಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಕರುಣು : ಅಸೂಯೆ ಪಡು : ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು
ಪಡು : ಸುರಾಚರಣಾಲಂಛಿತ ವಿದುರ್ತುರದೊಳ್ ಪುಳಿಯುತ್ತಿರಲ್
ಮತ್ಸ್ಯರಿಸವ್ . . . ಏಕಾಂಗಿಯುಬಲ್ಲು ವಾದಿದಳ್ (ಪಾಂಶು. ೫೨) ;
ತರುಣಿಯರ ಮೋಹನವಲ್ಲು ಮತ್ಸ್ಯರಿಸವರಾರರಸ (ಪಾಂಶು. ೯-೨-೨೩).
೨. ರೇಗು : ರೋಷಗೊಳ್ಳು : ನಡುಗಿರುಳಾಕಾಶಮಾರ್ಗದಿ ದೈತ್ಯರು
ಮುಮುಮುಮು ಪಳೆ ಮತ್ಸ್ಯರಿಸ ಕದಿದಾಡುವೆ ಖಡ್ಗಧಾರಿಯುಮದಿವ
ಕಿಂಗಿಗಳ ನೋಡುತೆಯ್ದರಳು (ಪಾಂಶು. ೫-೧೩). ೩. ಹುರುಡಿಸು :
ಸ್ಪರ್ಧಿಸು ; ಪ್ರೈವೇಟಿ ನಡೆಸು : ಇಳಿದು ನೀರೊಳು ಮತ್ಸ್ಯರಿಸದರು
ಪ್ರಣಮಪ್ರತಾಪವನೊಪ್ಪರಿಸುರರಿ (ಪಾಂಶು. ೨-೭-೩).

[ಮತ್ಸ್ಯರ + = ಇಸು]

ಮತ್ಸ್ಯ (ನಾ). ೧. ಮೀನು : "ಮೀನಂ ಛಾಪಂ . . ವೈಸಾರಿಣಂ
ಮತ್ಸ್ಯಮನೇ ಮೀನ್ಯೆ ನಾಮಂ" (ಪಾಂಶು. ೧೦೦-೩); ಹಿಂದು ಮೊಸಳೆಯು
ಮತ್ಸ್ಯ ನುಂಗಿಯು ಬಾಯಿದೋಡದರ್ದಾ (ಪಾಂಶು. ೧೦೩-೧೦೪); ಜಲವ
ತಪ್ಪಿದ ಮತ್ಸ್ಯ ಒದುಕುಳಿದೆ ಸೋಡೆಗೆ (ಪಾಂಶು. ೧೩೩). ೨. ವಿಹೃವಿನ
ದಶಾವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು : "ಆ ಮತ್ಸ್ಯನಾ ಕೂರ್ಮಾಪಾ
ಮಾಹಂ . . ಕೃಷ್ಣವದಾತನವತಾರ ಪಶ್ಚಿಮತ್ಯುಂ" (ಪಾಂಶು. ೩-೧೯).
೩. ಒಂದು ದೇಶದ ಹೆಸರು : ತನ್ಮಯ್ಯುರಂ . . ಮತ್ಸ್ಯದೇವಮಂ

ಪುಗುತಂದಂ (ಪಾಂಶು. ೩-೨೦ ೪); ಮಗಧ ಪಾಂಚಾಲ ಮತ್ಸ್ಯ ಕುರಂಗ
ವಂಗ ಕಳಿಂಗ ಬಂಗಾಳ (ಪಾಂಶು. ೧-೧೦). ೪. ಆ ದೇಶದ ರಾಜ : ವಿರಾಟ :
ಪಾಂಡುತನ್ನೂರ್ ತಲೆದೋಲಾರ ರಾಗಮಗುಂದಲೆಯಂ ಪೊಂಪ್ಪಟೆಯಂ
ಮಾಮ್ಯಾ ಮತ್ಸ್ಯಲಾಗಳ್ (ಪಾಂಶು. ೯-೯); ನಿರ್ಮದನು ಮತ್ಸ್ಯನ
ಪುರಿಗೆ ಮಹಿಮೇಷದರಿ ಒಂದನು (ಪಾಂಶು. ೧-೧೩). ೫. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ
ದದಿನೆಟ್ಟು ಮಹಾಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶ್ರಮವಾಗಿ ಹದಿನೆಟ್ಟು
ಪುರಾಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳು : (೧) ಬ್ರಹ್ಮ. . . (೧೬) ಮತ್ಸ್ಯ. (೧೬)
ಗರುಡ. (೧೮) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ (ಪಾಂಶು. ೧೩೩). ೬. [ಜ್ಯೋತಿ]ಹವ್ಯರಡು
ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು : ಮೀನರಾಶಿ : ಜಾಲದ ಎಡಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿರುವ
ರಾಶಿ ಮತ್ಸ್ಯ (ಶ್ಲೋ. ೩೦). ೭. [ನಾಟ]ಸಂಯುತವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ಬಗೆ : ಅಭಿನಯದವಾಗಾದ್ದಿ-೧. ಅಂಜರಿ. ೨. ಕರ್ಪೂತ
. . . ೧೭. ಮತ್ಸ್ಯ. ೧೮. ಕೂರ್ಮ (ಪಾಂಶು. ೪೩). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಂದಿ (ನಾ). ಬೆಲ್ಲವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ತೆಗೆಯುವ
ಕಪ್ಪಿನ ಹಾಲಿನ ಪಾಕ ; ಕಾಕಂಬಿ : "ಮತ್ಸ್ಯಂದಿ ಮಿಂಚುಕ್ಕರಯಕ್ಕು"
(ಪಾಂಶು. ೩೯-೪೦) ; "ಕಲ್ಪಸಕ್ಕರ ಪುಟಿ ಆಗುವೆ ಹಾಗೆ ಕಾಯುವೆ ಕಪ್ಪಿನ
ಹಾಲಿಗೆ ಮತ್ಸ್ಯಂದಿಯಂತಲೂ . . ಹೆಂಡುಗಳು" (ಪಾಂಶು. ೨೩೩).
[ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯಂದಿ]

ಮತ್ಸ್ಯಕೃಷಿ (ನಾ). ಮೀನುಗಾರಿಕೆ : ಮೀನುಸಂಕೇತ : " (ಕೃತಕವಾಗಿ)
ಮೀನು ಬೆಳೆ ; ಮತ್ಸ್ಯಕೃಷಿ" (Pisciculture. ೫೦೪). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ (ನಾ). (ನದಿ, ಕೆರೆ, ಸಮುದ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ) ನೀರಿನಲ್ಲಿ
ದೊರೆಯುವ ಮೀನು ಮೊದಲಾದ ಜಲಚರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರ
ಹಿಸುವ ಸ್ಥಳ : "ಮತ್ಸ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ; ಜಲವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹ (ಸ್ಥಳ, ಸಂಸ್ಥೆ,
ಉದ್ಯೋಗ)" (Fishery. ಶ್ಲೋ. ೪೯). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಕ್ಷೃಜ (ನಾ). ೧. ಮೀನಿನ ಗುರುತಿರುವ ಪತಾಕೆ. ೨. ಮೀನಿನ
ಗುರುತನ್ನು ಪತಾಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿ ವನು ; ಮನ್ಮಥ. [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯನ್ಯಾಯ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಮೀನು ಸಣ್ಣ ಮೀನನ್ನು ಹಿಡಿದು
ನುಂಗುವುದು : ೪ ಬರಿಷ್ಠನಾದವನು ಅಶಕ್ತನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಓಡಿಸು
ವುದು ಎಂಬುದಂ ಲೋಕರೂಢಿ : ದಂಡಧರಲ್ಲದಂ . . . ಅಂತ
ರ್ದಾಪ್ಪಜಲವಜ್ಜನಗ್ರಸದಿಂ ಮರ್ಪಲಜನದೊ ಮತ್ಸ್ಯನ್ಯಾಯಂ
ಪ್ರವರ್ತಿಸುಗುಂ (ಪಾಂಶು. ೬-೩೪ ೪). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಪಿತ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೀವಧದ್ರವ್ಯ : ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ :
"ಮತ್ಸ್ಯಪಿತ್ತವೆನೆ ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ" (ಪಾಂಶು. ೪೨-೪೩) ; "ಕಟು . . ;
ಮತ್ಸ್ಯಪಿತ್ತಾ ಕೃಷ್ಣಭೇದಿ ; ವಶ್ಯಂಗೀ. ಪುರಾಣೋ- ಕಟುಕ
ರೋಹಿಣಿಯ ಹೆಸರುಗು . . ಇದು ಭೇದಿಯಾಗುವ ಗ್ರಂಥಿಕದ್ರವ್ಯ"
(ಪಾಂಶು. ೧೩೦). [ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯಪಿತ್ತಾ]

ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣ (ನಾ). ಹದಿನೆಟ್ಟುಮಹಾಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣ . . . ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣ ಗಾರುಡಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣ
ವೇಮೋ . . . ಹದಿನೆಟ್ಟು ಮೂಲಪುರಾಣಗಳ (ಪಾಂಶು. ೯) ; ಮತ್ಸ್ಯ
ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಮಹಾತ್ಮ್ಯವು . . . ನಿರೂಪಿತ
ವಾಗಿದೆ (ಪಾಂಶು. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧನ (ನಾ). ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಒಂದು ಸಾಧನ ; ಗಾಳ :
"ವಿದಿಶಂ, ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧನಂ - ೨ ಗಾಳಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪಾಂಶು. ೩೦).
[ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧಿ (ನಾ). ಗಾಳಹಾಕುವವನು ; ಬೆಸ್ತ : "ಕೃತಕಾ,
ಧೀವರಾ, ದಾತಾ, ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧೀ, ಜಾಳ - ೪ ಸಿ ಜುಲಗಾಣಂ"
(ಪಾಂಶು. ೩೩-೪೦). [ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧಿನ್]

ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧಿನಿ (ನಾ). ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಧನ; ಮೀನಿನ ಬಲೆ :
"ಅನಾಯಾ, ಜಾಳಿ, ಕುರೇಣಿ, ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧಿನಿ - ಈ ೪ ಬಲೆ"
(ಕೂಲಕ. ೧೭-೪೦). [ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯಬಂಧಿನಿ]

ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರ (ನಾ). ಮಹಾಭಾರತದ ದ್ರೌಪದೀಸ್ವಯಂವರ
ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಮಾರರ ಶಸ್ತ್ರಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಅಳಿಯಲು
ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಮತ್ಸ್ಯವೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಯದ ಸಾಧನ : ಮಹಾಭಾರತದ
೪೨ನೆಯ ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರದ ಭೀಮನು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಯಾಸ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೪೦).
[ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯರೂಪ (ನಾ). ಮೀನಿನ ಅಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು :
ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರಿ : ಮತ್ಸ್ಯರೂಪನಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ಸ್ಯ
ಹಿಡಿದು ಹೇಳಿ (ಕೂಲಕ. ೧೭. ೨-೧೦೩-೧). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯರೇಖೆ (ನಾ). [ಸಾಮುದ್ರಿ] ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮೀನಿನ
ಅಕಾರದ ಚಿಹ್ನೆ; ೪ ಇದು ಐಶ್ವರ್ಯಸೂಚಕವೆಂದು
ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ : ಮಾತಾತನ ಹಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯರೇಖೆಯಿರುವ
ಲಕ್ಷಾಂತರವಾಗುವದು (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೩); ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯ
ರೇಖೆಯಿರುವದು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದಾಗುವದು (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪).
[ಸಂ. ಮತ್ಸ್ಯರೇಖಾ]

ಮತ್ಸ್ಯಸೂತ (ನಾ). ವಿರಾಟರಾಜನ ಮಗ : ಉತ್ತರಕುಮಾರ : ಸಾರಥಿ
ಮಾಡು ಮತ್ಸ್ಯಸೂತನುತ್ಪರನ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಾದ (ಗು). ಮೀನನ್ನು ತಿನ್ನುವ. [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರ (ನಾ). ೧. ವಿಷ್ಣುವಿನ ದರಾವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನೆ
ಯೆಂದು : ಬಹುತಾಪಕ್ಕೆ ಮಗುತ್ವ ವಿಷ್ಣು ಪತನ ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರಕ್ಕನಂತ
ತುಲನಾದ್ರೀಂದ್ರಮನೋಹರನೊಂದು ನಡೆವಂ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪); ಮಹೂ
ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರವನುರಗಾಚುಕಂ ಸಂಪ್ರದನಲಾ ಬಿರುನಲಿ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪);
ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರದಲ್ಲಿ ದೇವೋದ್ಧಾರವ ಪ್ರಸಂಗವು ವರ್ತಮಾಗಿದೆ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೨. = ಮತ್ಸ್ಯರೂಪ : ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರಿಗೆ ಮಂದರೋ
ದ್ಧಾರಿ . . . ಅರತಿಯತ್ತಿರ (ಕೂಲಕ. ೧೭. ೧-೧೦೪-೧). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯೇತ (ನಾ). ಮತ್ಸ್ಯರೇಖದ ಅರಸ : ವಿರಾಟರಾಜ : ಮನೋಹ
ಗಣಕದರು ಮತ್ಸ್ಯೇತವನು (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). [ಸಂ.]

ಮತ್ಸ್ಯೇದ್ಯಮ (ನಾ). ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಉದ್ಯೋಗ : ಮೀನು
ಸಾಕಣೆ : "ಮತ್ಸ್ಯೇದ್ಯಮ ; ಮೀನುಗಾರಿಕೆ" (Fishery. ಕ್ಷಿ. ೨೯).
[ಸಂ.]

ಮಥನ (ನಾ). ೧. ಕಡೆಯುವಿಕೆ; ಮಂಥನ. ೨. ಪೀಡೆ. ಹಿಂಸೆ.
೩. ಕೊಲೆ : ವಧೆ. ೪. ಕೊಂದುಹಾಕಿದವನು : ಸಂಹಾರಕ :
ರಾಜಾಸುರಮಥನ . . . ಕಾವ್ಯದಾಸನವ ಗಮಗನ ವೀರವಾರಯಾ
(ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೫. ತಿಕ್ಕಾಟ; ಘರ್ಷಣೆ : ಮರಮರ ಮಥನದಿಂದ
ಅಗ್ನಿ ಮುಟ್ಟಿ ಆ ಮರವು ಸುಡುವುದೆ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೬. ಜಗಳ;
ಕಾದಾಟ : ಮತ್ಸ್ಯರೂಪ ಮಥನಂ ಮೈ ಲವಲ್ಲವೈ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪);
ಅತಿಮುಖ್ಯಯುಕ್ತವರು ಮಥನಕೈಯುಕ್ತಕವರು (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪).
೭. ಅಲೋಚನೆ : ವಿಚಾರ : ಮಥನಲಾ ಉದ್ಯಮಿಸುವುದು ಕಾಡಿದುದೇ
ಪರಶಕ್ತಮದರಿಂ ಮಥನವನ ಪೊರಗೊಳಗೆ ಲಂಬಿಸಿ ಸಿದ್ಧವಾಗು (ಗುಣಾ. ೧೭-೧೦೪). ೮. ಚರ್ಚೆ : ವಾದ : ಶರ್ಕ : ಮಥನದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ
ವುದೆ ಬ್ರಹ್ಮವೈ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಳವಡವು ನೋಡಾ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪).
[ಸಂ.]

ಮಥನಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಡೆ : ಕಲಕು : ಕಡೆದು : ಅ ಘಟಿಸುತ್ತವೆ
ಮಥನಿಸುವ ಬಲವಾಧಿಯ ಗನ್ನಗಳಕಡಿ ಕೊಲುವ ಮಥನದ ದಿವ್ಯಂ

ಗಣವು ಸ್ವೀಕರಿಸದವರು : ಮಥನಿಸಿಯಂ ಕರ್ತವಂ ಮೊದಲೊಕ್ಕರೆ
(ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೨. ತಿಕ್ಕು : ಉಜ್ಜು : ಮದಮರ ಮಥನಿಸಿ ಕಿಟ್ಟು
ಮುಟ್ಟು ಸುತ್ತು ತರಮಾಂದಿಗಳ ಸುಡಲಾಯಿತ್ತು (ಮಹಾಕ. ೧೭. ೧೭-೧೦೪);
ಅತಿಮುಖ್ಯವರು ಬ್ರೀಗಂಧದೊಳು ಕಿಟ್ಟು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವುದಲ್ಲ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೩. ಘರ್ಷಣೆಯಾಗು : ಕಾಕಲಾಟವುಂಟಾಗು : ಘಟಗಂಟಗೆ
ದಂಶ ಸನಗಂ ಮಥನಿಸು ಕಲಿಘಟಿಸುತ್ತವೆನೊಡನೆ ಭಗವತ್ಪ ಕಾಡಿದನು
(ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೪. ಕಾಳಗೆ ಮಾಡು : ಹೋರಾಡು : ದೇವತಗಳ
ನಂಬುಗದವರ ರಕ್ತಸು ಕಂಬುಜಾಂಕಿತ ನಮೊಳು ಮಥನಿಸಿ ಮುಂಬರಿ
ದರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪) : ಮಥನಿಸುತ ಒರೆ ಘಟಗಂಟನೆ
ಮರಳಿ ದಿವ್ಯನೇ ಮತಿಯೊಳಾವರಿಸಿ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೫. ವಾದ
ಮಾಡು : ಚರ್ಚಿಸು : ಮನವ ಮುಂದಿ ಗಂಟಿಕ್ಕಿ ಕೊಂಡು ಕಂಡೊಡವ
ರೊಡನೆ ಮಥನಿಸುತ್ತವರ ರಿಂಗೈಕ್ಕುವವು ಕಾಡುತ್ತಿದ್ದಿತು (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪).
[ಮಥನ + ಇಸ್ಯ]

ಮಥಿ (ನಾ). ಕಡೆಗೊಳು : ಮಂಥನ. [ಸಂ.]

ಮಥಿತ (ನಾ). ಕಡೆಯುವವನು : ಮಥಿಸುವವನು : ಅಮಿತ ಮೊಳಗುವ
ಸಂಪಾದದಲಿ ತೊಡಗಿದರು ಮಂಥನವು ಮಥಿತರು ಜಡದ ಘಟಿಸಿ
ದಂಗೈ ನಿಧಿ ಘಟಿಸಿದಲಾ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). [ಸಂ.]

ಮಥಿತ (ಗು). ೧. ಕಡೆ : ಮಥಿಸಿದ : ಮನಮಾಡುವಮಥಿತನೇನಾಂಘೋ
ನಿಧಿಯ ಪರಿಭವದ ದಿವ್ಯಂಟಾ ನರೇಂದ್ರನೊಳು ಮೊಕ್ಕುದು ರವಿಸುತನ
ಮಹಿಯ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೨. ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ. (ನಾ). ೩.
ನೀರು ಬರಸದ ಕಡೆ ಮೊಸರು : ತಕ್ರ : "ಮಥಿತಮಾ ತಕ್ರ
ಮಂದೊಡಲೆ" (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪); ನೀರನೆಯದ ಕನೆಯ ತಗದು ಕಡೆದುದು
ಮಥಿತವೆಂಬ ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). [ಸಂ.]

ಮಥಿತಾರ್ಥ (ನಾ). ವಾದವಿವಾದಗಳಿಂದ ಹೊಮ್ಮುವ ತಕ್ಕ
ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ : ಇದಿಷ್ಟು ಈ ಉಪದೇಶದ ಮಥಿತಾರ್ಥ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪).
[ಸಂ.]

ಮಥಿಯಿಸು 'ಮಥಿಸು' ನೋ.

ಮಥಿಸು, ಮಥಿಯಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಡೆ : ಮಂಥನ ಮಾಡು : ಮಂದರಂ
ಮಥಿಸು ಶ್ರೀರಾಮಾದ್ರಿದೊಳ ಒಪುವಿಪೂ ತಾಂ ಪುಟ್ಟಿದ
(ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪); ತಕ್ಕಮಂದಿನೀಳಿಗೆ ದೇವ ದನುಜ್ ಮಥಿಸು
ವೀರಿಯೊಳಂದಂತ ಸುಧಗೆ ಪೀಡಿಯುಂ ? (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೨. ತಿಕ್ಕು :
ಉಜ್ಜು : ಘರ್ಷಿಸು : ಮುಂತಿಗೆ ಮೂತು ಮಥಿಸಲ್ಪಿ ವಿಧಿಬಂದು ಆತು
ಕೊಂಡಿಹುದು (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪); ಮಥಿಸಿ ಮಥಿಸಲು ಪುಟ್ಟುವುದಲ್ಪ
ಸುತನ ಕಾವ್ಯದಲಗ್ನಿ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೩. ವಾದಿಸು : ವಾಗ್ವಾದ
ನಡೆಸು : ನೀನೊಡವುನಂದೊಡಲೊಕ್ಕರ ನಿಮ್ಮವರ್ತಿಸುತ್ತಿರದಿರದಿಲ್ಲ
ರೊಳ ಮಥಿಸಿ ತರ್ಕಿಸಿ ನೋಯಿಸಿ ನೋಯುತುಂ ವೃಥಾ ನೆರಮನೆಗಲ್ಪ
ಕೆಗ್ಗಡೆವರೇ ಮರುಳ್ಳಿಕ್ಕಿದರೊ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೪. ವಿಪ್ರವಿಸು :
ಅಲೋಚನೆ ಮಾಡು : ಕೃತಿಯನುಧರಿಸುವುದು ಸುಕವಿಯ ಮಂಗೆ
ಮಂಗಳವಿವಾದಧರಿಸು ಮಥಿಸುವುದು (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪); ಇಂತಿವನಾತ್ಮ
ವಿದೇಕಕೃತಿಯ ಮಥಿಸಿ ಜ್ಞಾನಗುಮಂ ಮುಟ್ಟು . . . ಸತ್ಯಧನವುಂ
(ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪); ಪರದಾದಿ ವೃತ್ತಾಂತವಿದನಾದಿಸಿದಲ್ಪ ಪೂರ್ವ
ಮಾನುಷತನವ ಮಂಥರ ಮಥಿಸಿ ಪುನವರಿ ಪೂರ್ವಸೂಚಿತವ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ಮಥಿಯಿಸು : ೨. ಪರಮಮುಕ್ತರೊ . . . ಮಂಜೂಪಂಡಿತರಂ
ಮಿತಿ ತಮಾತಮಾ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಿಯುಕ್ತವುಮರೆ ದೇವತೇವಣಿ ಮುಗಿ
ಮಥಿಯಿಸಿ (ಕೂಲಕ. ೧೭-೧೦೪). ೩. ನೋಯಿಸು : ಪೀಡಿಸು :
ಅಪಮಾನದೊಳ ಕಾಡಿಸಿ ಲಪಸ್ರಿಯಿಂದವೆನ್ನ ಹೆಲ್ಲಂ ಕಾಣುವವರಾ

ರೋಷದಿಂದ ಶಿವಪಾರಶರಪಾಶದಿಂದ ಮಧಿಯುಸುತಿಕರ್ತ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩-೧೩೪). 'ಮಧುಸು' ವರಾ.

[ಮಧು 1 - ಇತ್ಯು]

ಮದ (ನಾ). ರಿ. (ಮಾದಕದ್ರವ್ಯಸೇವನೆಯಿಂದಂಟಾಗುವ) ಅಮಲ : ಮತ್ತ. ೨. ಮಜ್ಜು : ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆ. ೩. ತೀವ್ರವಾದ ಕಾಮದ ಬಯಕೆ; ವಿಷಯಭಿಲಾಷೆ. ೪. ಸಂತೋಷಾಪಿಶಯ : ಉತ್ಸಾಹ : ಉಲ್ಲಾಸ : ರಮಣೀಯವಕ್ಕೆ ಕಾಮಕಾಶರತಯುಗಂಗಳಿಗೆ ವಾದಮಂ ಜಗದ್ವಿಗ್ರಹಾರ್ವಕಂಶ್ಚಿಯಾ . . . ಇತ್ಯಗಂಧಂ ವತ್ಸರಸಿ ಸಸತ್ಯವೂರ ರವಕೂಪರ ಕಂಕುಸುಧಂ ಸ್ವಮಾತ್ಮದಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೯-೧೦).

೫. ಸೊಕ್ಕು : ದ್ರವ್ಯ : "ದ್ರವ್ಯಂ ಮದಂ ಬಲಮಹಾಶೂರಮವಲೇಷ ಮೇನಿ ಗರ್ವಮದು" (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೩೦-೧೩) : ಮದವಳಿದು ನಿಮಿಷದ ಒಳಕ ಅದು ಸತ್ಯ ಕಾಣ (೧೩೩. ೬೩) : ಸರ್ವಥಾ ಮದ ಮನ ಮತ್ತರ ಕೇಡು ಮತ್ಯಗಿ (೧೩೩. ೨-೩೦). ೬. ಸಮಯೋದನ : ವಿರೂಪಾಕ್ಷ. ೭. ಮದ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮಾದಕವೇಡು.

೮. ಜೇನುತುಪ್ಪ. ೯. ಬೆದೆಯೇರಿದ ಅನೆಯ ಗರದ್ವ್ಯಕದಿಂದ ಸುರಿಯುವ ದ್ರವ : ಮದೋದಕ : "ದಾಸಮೇನಿ ಮದ ಮೇನುಕ್ಕುಂ" (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೩-೧೪) : ಕಾದ್ಯುಲಂಛಮಂವಾಗಿರೆ ಸೋರ್ವ ಸೋನ ಮದಮಾಗಿರೆ ಮಾವನ ಮದ ಕೋಡೆ ಕೋಡಾಗಿರೆ ಕೋಡು ಗೋಡು ಪರಿವತ್ಯ ವಸಂತಗುಂ ವಿದೋಗಿದುಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೨-೧೩) : ಮದಮಂ ಗಂಧ್ಯೋದೋಗೀರ್ವಕಂಪದೋಳಂ ಸೇಮಿ ತುಂಬಿಗಲ್ ತೇವುಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೩-೧೪). ರಿ. ತುಂಬಿ : ಭ್ರಮರ. ರಿ. ಹತ್ತಿ : ಕಾರ್ವಾಸ.

೧೨. ನೀರಿನ ತೆರೆ : ಅಲೆ : "ಅಳಗಲೋ ಪ್ರಾಯಮೋಃ ಕಾರ್ವಾಸ ದೋಃ ಪುತ್ರಗುಪದ ವಾಗದೋಃ ಮದಮೇವ ನಾಮಮತ್ಯಗಂ" (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೩೦-೧೪) : "ಆ ಗವಾಪ ಮಿತಿ ವಿತ್ಯಂ ವಿಮಯಿ ವಸಮಂ ಮವಾಪ್ಯಯಂ" (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೩೩). ರಿ. ವೀರ್ಯ : ರೇತಸ್ಸು. ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ : ಕಸ್ತೂರಿ : 'ಮದಲೇಖ' ಹೋ. ರಿ. ಚೆಲ್ಲುವುದು. ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಕ್ತ : ಕಾವಲ್, ಮದ. ಉತ್ಸಾಹ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೦-೧೩೩). ರಿ. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಮದ್ರಪಾಪ ದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಉಲ್ಲಾಸಸಹಿತವಾದ ಮೈವರವ್ಯ. ಮದ" (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೩೩) : ಮತೇರ್ವದಾವಪ್ತಿಪ್ರವಮವಜಡತಾಗ್ನಿ . . . ಮೃಗಿಗಳಿಂದೆತ್ತಿ ಸಂಚಾರಿಭಾವಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೩೩). ರಿ. [ಗ್ರಾತ] ಎಂಬ ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ಮರಿತಾಪ್ತಕರ್ಮಂ ಮಃ ಕರಿ ದಿಶ್ಯಾಗಂ ಮದವದನುಪ್ಪವ್ಯಂ . . . ಅರಿಯುಂಟುಕ್ಕೆ ನಾಮಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೯-೧೪).

ಮದಕಲೆಗಳ್ಳಿ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಗುಣರತ್ನಾಕರಂ ಸತ್ಯ ಕಾಣಿಕೆ ಪರಮರಮಮ ಮೋಹರ ಸೂಲಂ ಮದಕಲೆಗಳ್ಳಂ (೧೩. ೫೧, ೧೩೩. ೧೨೯-೧೩; ೫. ೧೩೩೨). ಮದದಾಣಿ, ಮದ್ದಾಣಿ = ಮದವೇರಿದ ಅನ; ಸೊಕ್ಕಿದ ಅನ : ಮದದಾಣಿ ಏಕಮಂ ಪಸುಗೂಸು ಮೊಲೆಯು ವೆನ್ನಾಸು ತವಮನೆಯಂ . . . ನೆವೆವಂತಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩-೧೦೦). ಮದ್ದಾಣಿ ಸಿಂಹ ಮರೀಚಿಕೆ ಸಂಭಾಸಿರಂದ್ವ ನಿಂದಿರ್ವ ಘೇಷದ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩೩-೧೦೯). ಮದದಾಣಿಧವಳ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಅರೋಹಾ ಪ್ರಸೇತ್ರಂ ಮದದಾಣಿಧವಳಂ ಮ್ಯಾಳಗಮುಲ್ಲಂ (೧೩. ೪. ೧೩-೨೦; ೧೦೧೨).

[ಸಂ.]

ಮದಕರಿ (ನಾ). ಮದವೇರಿದ ಅನ; ಸೊಕ್ಕಿದ ಅನ : ಮದರಿಯ ಪರಿವ ಫರದಿಂದಿರೋಡೆ ಪೆಲಮೊದ್ದಿ ಏದ ಮದರಂಗಮುಮೋರ್ವದಲಿ

[ಸಂ.]

ಸಮಗಿದುಮಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೦-೧೦) : ಸಿಂಹೋದ್ರಿದ ಮದಕರಿಯಂತೆ ಆಗಂ ಮಗಮಕ್ಕೋದಿನಯ್ಯಾ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩೦೦) : ಸರ್ವಾಸ್ತತ್ಯಾಕಸ್ಮರಾಗಮವಕರಿ ಮತ್ತಿಕಾಮಧಾತದಂದಲಿ ಕೆರಳಿ ಕಂದಿನಂ (೪೨೩. ೬೩-೨೦).

ಮದಕಲೆದನುಪಪಳ = ಅನೆಯ ರೂಪದ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕೊಂದ ವನು; ಶಿವ : ಕರಿಯ ಗೋದಳತಿ ಪದಕರಿದನುಪಪಳಿಗೆ ಭಕ್ತನ ನೀಡಿ ಮುಂಗಾರ ಸಿರಿಯಂತೆ ಕಣ್ಣ ಸದಳು (೧೨೩೩. ೩-೨೪). [ಸಂ. ಮದಕರಿನ್]

ಮದಕಲ (ಗಾ). ರಿ. (ಮತ್ತೇರಿದಂತೆ) ಮೈದುಮಾಗಿಯೂ ಮಧುರ ವಾಗಿಯೂ ಧ್ವನಿ ಮೊಡುವ : ಮದಕಲ[೧೩೩೦. ೪]ಹಂಸಯಂ ತುಂಡಿಬಿ ಫೊದಟ್ಟು ಮುರೀಷಮಾಗಿ (೧೩೩. ೧೦-೩೩). (ನಾ). ೨. ಮದವೇರಿದ ಅನ.

[ಸಂ.]

ಮದಕಾರಿ (ನಾ). (ಕರಾ) ಪಿರೇಬೇಸ : ಕುಪ್ಪರೋಗ.

[← ತುಳು. ಮದಕರಿ]

ಮದಗ 'ಮದಗ್ಗ' ನೋ.

ಮದಗಂಧ (ನಾ). ರಿ. ಅನೆಯ ಮದೋದಕದ ವಾಸನೆ : ಮದಗಂಧಮಂದೆ ಸಪ್ತಪದ್ಮಧಮಾನೀ ವನೇಭಮಾಧ್ಯಾನಿ ಪೇಶದ ಮಸೂದಿಡಿ ಪಾಯಿಲ್ಲೊಡವುಗಿದ್ದು ವೈದಂ ನೋಡ ವನವೇರಿಕೆಯಂ (೧೩೩. ೧೦-೩೨) : ಮದಗಂಧಾರಸಪ್ತಪದ್ಮಂಗಳಂ ವೈದಿಮ ಬೆಳೆದ ತಾಪಿಂಧದ ಪರ್ವದಜ ಕರಿತುಕೆಯಂ ಪಾದ್ಯದಜೋಳ್ ಹರಿವತಿ ಬಂಜರಿವೈದಂ ಮುಳುಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩-೩೦) : ಮದಗಂಧಸ್ಸನ್ನವನ್ನದ್ವಿರದಕತಿ ಬೆನ್ನಿತ್ತು ಮತ್ತೆಲ್ಲೆಯಂ ನಿಲ್ಲದೆ ಶಂಕೋದ್ರೋದಿಂ ದಸೆಯ ಕಡವರಂ ಪೋದವು (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩-೧೩೦). ೨. ಹಿತಕರವಾದ ಸುಮಾಸನೆ : ಮದಗಂಧಮನೋಹರಿ ಸಂಮದಕಾರಿಣಿ . . . ಸುಖಿದಾಯಿನಿಬುನಿಡ ಮದಿರಾವಧುದಿರ್ವಳಾ ಕದಂಬದ್ರವು ದೊಳ್ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಮದಗಂಧಿ (ನಾ). ಮದೋದಕದ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗ್ರಸ್ತ : ಮದಕಸ್ತಪ್ತಪ್ತಮದಗಂಧಿಯಂ . . . ತರಿಸಿ ದ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಪನೇಂದ್ರಚಂದ್ರದೇವಂ ಪೂಜಪುಟ್ಟನೆಚ್ಚ ಜಯಮುಂ ಜಯಪರ್ವತಯಾನ ನಾಗಮಂ (೧೩೩೩. ೨೦-೧೯೯೦). [ಸಂ. ಮದಗಂಧಿನ]

ಮದಗು (ನಾ). = ಮದಕರಿ : ಮದಗಿಜ್ಜುಂಟಕದ್ದನಿ ಕುರುಗಮಾಪಿತ ಫೋಷದೋಃ ಸ್ಥೂಪೇಶ್ಚಿದವೆ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೯-೨೩) : ಮದಗುಜರ ರದನಮಂ . . . ಮಂಜುವಂದದ ಮಂಜುಮ ಪೊಯ್ತು ನಿಜಮ್ನದ ತತ್ಕಲ್ಮಮಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩-೨೪) : ಕುದುರೆ ಪಾದ್ಯವ್ವ ಕಂಡ ಮುಖದಲಿ ಮದಗಜವಳಿ ಯೋದಿವೆ (೪೨೩. ೨೦-೨). [ಸಂ.]

ಮದಗಜಗಮನೆ (ನಾ). ಮದದಾನೆಯಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಡೆಯುವವಳು : ಗೋವರ್ಧನಕಂದರದೊಳ್ ಶಿಖರತಗಲೆಗಳಂ ನೋಡು ಮದನಮದಗಜ ಗಮನೇ (ಪ್ರಾಕೃತ. ಅಲೆತಕೇಶಾನ್ವಿತಮಂ) (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩-೧೩೦) : ಮದಗಜ ಗಮನೆಯಂ . . . ಪಾವಳಾವರಾವಳ್ಳದ ನೆಲೆಯಂ . . . ಕಂಡು (ಪ್ರಾಕೃತ. ೧೦-೨೦). [ಸಂ. ಮದಗಜಗಮನಾ]

ಮದಗಜಗಾಮಿನಿ (ನಾ). = ಮದಗಜಗಮನೆ : ಮದಗಜಗಾಮಿನಿ . . . ಪಿನ್ನೆತ್ತಾಲುದುಮಂ ಮಂದದಿಂದ ಪೂವನರ್ತಿಯಂ ಮಾಡಿಸು ನೀಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩-೨೩೨) : ಮದಗಜಗಾಮಿನಿ ಕಾಮಿನಿ ಬಂದಳು ರೀಲಿಯಂದಲಸ ಫಾವದೊಳಂ (ಪ್ರಾಕೃತ. ೯೩-೧೦). [ಸಂ. ಮದಗಜಗಾಮಿನೀ]

ಮದಗಡ (ನಾ). ರಿ. ಸರ್ಕಾರವು ವ್ಯವಸಾಯದ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ರೈತರಿಗೆ ಒಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕೊಡುವ ಸಾಲ : "ಮದಗಡ-ತಗಾಯಿ" (ಪ್ರಾಕೃತ. ೩೩). ೨. ತೆರೆ : ಕನ್ಯಾಶಲ್ಯ : ಆಗ ಗಂಡಿಸವರು ಹೆಣ್ಣಿಗಾಗಿ "ಮದಗಡ"ವನ್ನು ಪಂಚಾಯ್ತರ ಎದುರಿಗೆ ಕೊಡುವರು (ಪ್ರಾಕೃತ. ೯). [? + ಕಡ.]

ಮದಗು (ಕೃ). ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರುತುಂಬಿ ಕೋಡಿ ಹರಿದುಹೋಗು :
ಮೇಯಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮೂರ ಕೆರೆ ಮದಗುತ್ತಿದೆ (೩೦೩).

ಮದಗು, ಮದಗ (ನಾ). ೧. ಕೋಡಿ ; ತುಂಬು : (೪). ೨. ಕೆರೆ ; ಕೊಳ ; ತುಣುಕ : ಚಿನ್ನಸೂರ್ಯಕಾಂತಮೃದು ಸ್ವಸ್ತು ಕೊಟ್ಟು ಮದಗಿನ ಮಗ್ಗು ಮೇಗೆ ಒನ್ನೆ ಕೊರೆಯಾಗಿ ಒಕ್ಕುಣಾಗ ಮಗ್ಗು (೨೦೩. ೧೫-೧, ೦೩-೦೭ ; ೩೦೩). ಮದಗ : ೧. ಮದಗ ದೊಳಗೆ ನೀರು ಗಳಗನೀವಂತ ಮದಗವುಯುಧನೇವೆ ಕದುಬಿ ಮೊತ್ತದಿ ಪೂಜಮಡುಕಿಮ್ತದಾ ಗುಮಯುದರದಿಂದುತ್ತರದಗೆ (೩೦೩. ೨೪-೨೪). ೨. ಗಣ್ಯಯ ಮದಯನಾಯಕನು ಮದಗನು ಮಡು ಕೊದಿಯನು ಕಟ್ಟಿ ಯ ಕೆಜೆಯ ಕಲುಕಟ್ಟಿಯನು ಕಟ್ಟಿದರು (೨೪. ೫೪. ೦೩-೭ ; ೧೩೦) ; ಆ ಸದಾಶಿವರಾಯನಾಯಕಂ . . . ಮಾವಣಪೂಜೆಯ ಮುಖದಿಂದ ಮದಗದ ಕೆಲಸಮಂ ಸಂಪೂರ್ಣವನಾಗು . . . ಅಧಿಕಸನ್ಮಾನದತ್ತ (೪೪೩. ೨-೩೦) ; ನನ್ನ ಮಾನಸದ ಮದಗವೆ ಮುಳುಗಿ ನೋಡಿದೆ, ದಿಟ್ಟಿ ನೋಡಿದೆ (೩೦೩. ೦೦೦-೭).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮತಕಾ ; ತುಳು. ಮದಗ ; ತುಲ. ಮದಗು ;

ಮದುಮು, ಮದುವು]

ಮದಗೊಟ್ಟು (ನಾ). ಅಪಂಕಾರ : ಸೊಕ್ಕು ; ಗರ್ವ : ಮುಕರೇಶ ನೀನಿಂದ ಮುಳಿದು ಮದಗೊಟ್ಟಿನಲಿ ವೈರವ ಬೆಳಸಿ ಕೊಡೊಡಾ ನೃಪಾಲಕತಿಲ ತಕ್ಕುವನೇ ದೀವೇಶಿ ಮನವ ಮಾಡು (೩೦೩. ೨-೭೦).
೨ ಇದು ಒಂದೇ ಅರ್ಥದ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಸೇರಿ ಆದ ಶಬ್ದ.

[ಮದ + ಕೊಟ್ಟು (< ಕೊರ್ವು)]

ಮದಜಳೆ (ನಾ). ಮದದಿಂದ ಬೆಂಚಲೆಯಾಗಿರುವವಳು : ಮದಜಳೆಯಾಗಿ ನೀಮೋಗವ ಬೇರಣಂತೆಯ ಹುತ್ತದಿಂದ ಬಲದಿಂದ ಪವರ್ಪು ಕುಂಭಮ ತರಂಗತನಾಕರಂಗೀಪ್ರವಾಹದೊಳಗೆ ಕಾಣಲಾದವನರ್ . . . ಪೋಯತಿದೂರು ಚಂಡಮುಗಿಮಂಡಲಂ (೩೦೩. ೪-೭೦).

[ಸಂ. ಮದಜಲಾ]

ಮದಜಲ. ಮದಜಳೆ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕೇರಿಂದ ಆನೆಯ ಗಂಡಸ್ಥಳದಿಂದ ಸುರಿಯುವ ರಸ ; ದಾನರಸ ; ಮದೋದಕ : ಮದಜಲಧಾರಿ ಲುಲ್ಲದ ದಿಶಾಗವಂತ . . . ಸೀತೆಯಲ್ಲದ ರಘುಮಂಶರಾಮನೇ ನೋಡಿದ ನಾಕುಲನಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ (೩೦೩. ೪-೭೦) ; ಶೈಲದಪುಲದೊಳಗೆ ಧನ ಸುಕಪೋಲದಲಿ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಮದಜಲಧಾರಿಗಳ . . . ಶುಂಡಾಲವನು ನೋಡಿದರು (೩೦೩. ೦೦-೦೪). ಮದಜಳೆ : ಮದಜಳನಿರ್ಭಾರ ಪದಗದಿಂದ ಸೊದವಳವರಮನೆಯಂ ಬಳಸಿದಾನೆಸಾಲುಗಳೆಸಗುಂ (೩೦೩. ೨-೭೦) ; ಮದಜಳನೀಳಂತಲಕತಂ ವಿಷಮಾನನೀಮರೋಚನಂ . . . ಕೆಣ್ಣಿದವಿದ ಬೋಧಯಂ ಕುಡುತಮಿರ್ವಮ (೩೦೩. ೪-೦೩). [ಸಂ.]

ಮದಜಳೆ 'ಮದಜಲ' ನೋ.

ಮದಜ, ಮಜಡ (ನಾ). ೧. ದಡ್ಡ : ಬುದ್ಧಿಹೀನ ; ಮಂದಮತಿ : ಮದಜನವೆಂದೆನ್ನ ಗದಜದಿ (೩೦೩. ೭-೭) ; ಮದಜರನಿವತ್ತ ಭತ್ತ ಗಾಳಿ ಯಂ ಮೂರ್ತಿನಮ್ಮ (೩೦೩. ೭-೦೦) ; ಮದಜನೇತಕಿ ಭಾವ ಕಂಡುಕಂಡಿಲ್ಲದ ಒಪುಪ್ರಗಲ್ಬಾಸ್ತಿತ ಸುಕಂದನಂ . . . ಪಾಲಿಸು (೩೦೩. ೨-೦೦೪) ; ಉದಯಕಾಲದಿ ಈ ಪದವ ಪೂಜಲು ಮದಜನಾದರೂ ಪ್ಪಾ ನ ಉದಯವಾಮದೋ (೩೦೩. ೦೩). ಮಜಡ : ೧. ಗ್ರಂಥದರ್ಥಗಳಂ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನರಿಯ ಮಜಡ ನಾನನಿ (೩೦೩. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನರಿಯದಾ ಜಡಮೂ) ತಿಳಿಯಲಿದರ ಗುಣಾಗುಣಗಳಂ (೩೦೩. ೦-೦೨). ೨. ಜಡಸ್ಥ ಭಾವದವನು ; ಅಲಸಿ : ಗಮ್ಯವಿದೇನೆನಂತ ನಿದ್ರೆಯ ಮಜಡೋಗೊಳಗೊಳದರಿತನ ಭಜವಲಕಿ ಮಲೆತವರ ಕಾಣೆನು

ಸೃಜಮದಿಗಳ (೩೦೩. ೪-೩೩) ; ಆ ಶಂಭುವಜವನು ಸಿಜವನಿಂದಾಸಲ ರುಬೇರರು ಮಜದೇ ಪವಮನವುಗರದಾವನಜತದಲಿ ವಿಜತವಿವರ ವನಿವ್ವ ಸೋಮಾಂಬುಜವಿರು ತಾವಜಯರೇತಕಿ (೩೦೩. ೭-೨-೦೪).

[ಮದಗು + - ಅ. / ತವಿ. ಮಜುನ್ = ದುಪ್ಪ ; ತುಳು. ಮದಜ ; ತುಲ. ಮಜಡ]

ಮದಜತನ (ನಾ). ದಡ್ಡತನ ; ಅವಿವೇಕ : ಮದಜತನವಿದು ಬೇಡ ನೀವಿವ್ವದು ವಿಚಾರಿಸೆ ನೀತಿಯಲ್ಲ (೩೦೩. ೪-೦೦) ; ಪುನರ್ಪದಿಯ ಕುಲಕಿ ಶಿವನೇ ಪತಿಯನಿವ್ವದು ತಿಳಿಯದೇ ಮದಜತನದಿಂದ ಸವಿದ ಲರಿತಾನ್ನಸಿಕ್ಕುಕುಳಮದತ್ತಿವ್ವಲ್ಲ (೩೦೩. ೪-೦೦೭).

[ಮದಜ + - ತನ. / ತವಿ. ಮದಜತನಮಾ]

ಮದಜು, ಮಜಜು (ನಾ). ೧. ದಡ್ಡತನ ; ಅವಿವೇಕ : (೪). ೨. ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಕೊಡಿದುದು ; ತಿಳಿಗೇಡಿಯಾದುದು : ಗಂಡರ ಬುದ್ಧಿ ಬಲು ಮದಜು (೩೦೩. ೨೦೦) ; ಅಪನ ಬುದ್ಧಿ ಮದಜು (೩೦೩. ೨೦೦). (ಗು). ೩. ಮೂರ್ಖತನದ ; ತಿಳಿಗೇಡಿ ಯಾದ ; ಮದಜು ಮಾನವ ನಿನ್ನ ಉದರಚತೆಯ ಬಿಡು (೩೦೩. ೦೩-೪). ಮಜಜು : ೪. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದುದು ; ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು : ಮಜಜು ಮಗನೋದಿಯೋದಿ ಸುಜನರೆಲ್ಲರಾ ರೀತಿಗಿಟ್ಟು (೩೦೩. ೦೦೩-೦೭). ೫. ಜಡಸ್ಥ ಭಾವದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಅಲಸಿ : ಧಾತುಗಾಡು ಕೊಳದ ಮಜಜುಗಳ ಗೊಜಡುಗಳ . . . ಸತಿಯಾರ್ (೩೦೩. ೨-೦೪).

[ದೇ. ೩ ತುಳು. ಮದಜ, ಮದಜ]

ಮದತು 'ಮದತ್ತು' ನೋ.

ಮದತೇಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೇಗದ ಮರ ; ಕೋಲ್ತೇಗ, ಮದತೇಗ, ಕುಡುಕೇಗಲು (೩೦೩. ೨೦-೩೦೪). [ಮದ + ತೇಗ (< ತೇಗು)]

ಮದತ್ತು, ಮದತು, ಮದದ್, ಮದ್ದತು, ಮದ್ದತ್ತು (ನಾ). ೧. ನೆರವು ; ಸಹಾಯ : ತಾವುಯಪ್ಪ, ಮೆಹರ್ವಾಗಿ ಮದತ್ತು ಮಾಡಾರಾಡೀತೋ ಅಪ್ಪ ಮದತ್ತು ಮಾಡುಕುಂ (೩೦೩. ೨೦). ೨. ನೆರವು ನೀಡುವವನು ; ಸಹಾಯಕ : ನಾನು ವಿಷವಕಾರಿಗೆ ಮದತ್ತಾಗಿದ್ದೇನೆಂದೂ ತುಣುಪು ಬಂದರೂ ಬರಬಹುದು (೩೦೩. ೨೨). ಮದತು : ೧. ಕಮತಿಗ್ಗಾ ನಿನ್ನ ಮದತಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾನೆ (೩೦೩. ೧೧, ೦೦೩). ಮದದ್ : ೧. ಇಯಬ್‌ಖಾನರು ಸರ್ಕಾರೀ ದೂವನ್ನು ಅಪರಿಸಿಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಮದದ್ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ (೩೦೩. ೦೩). ಮದ್ದತು : ೧. ಲೋಕಲ್‌ಪದಂ . . . ಸರಕಾರೀ ಮದ್ದತು, ಮು ನಿಜಾಲಿಬಿಮವರಿಂದ ಬರುವ ಮದ್ದತು . . . ಕೆಲವು ಫೂಮಿಯ ತೆರಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಕಿರುಕುಳವಾಯುಗೊಂಡ ಜಮಿಯಾಗುತ್ತದೆ (೩೦೩. ೨೪). ಮದ್ದತ್ತು : ೧. ಅಪರಾಧ ಪಡೆಸಿಕ್ಕಿ ಚಂಚಲನೇಶ್ವರು ಪದ್ದತ್ತು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಬರೆದಿತ್ತು (೩೦೩. ೦೨) ; ಈ ಅಧಿಕಾರಿ ಗಳಾದರೂ . . . ಅದ್ವಿ ಅಜಟಗಳನ್ನು ಈ ಜಮಿನುದಾರರ ಮದ್ದತ್ತು ನಿಂದ ಸಂಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು (೩೦೩. ೦೨).

[← ಅರ. ಹಿಂ. ಮದದ್ ; ಮರಾ. ಮದತ್, ಮದದ್]

ಮದದ್ 'ಮದತ್ತು' ನೋ.

ಮದದೊಳಿತ (ನಾ). ಮತ್ತಿನಿಂದ ಭ್ರಷ್ಟನಾದವನು : ಅಪರಾಜಿತನಿಗ ಗಂಧಿಪಂ ಮೊಗಂದಿದು ಎನ್ನ ಬಲವನೆ ತುಬ್ಬದತ್ತವಾಗಿ ಮದದೊಳಿತವಕಾರಂಗಿಯು ಸೆಂಬುಡೊಂದತ್ತರಿಯೇ (೩೦೩. ೪-೨೦).

[ಸಂ.]

ಮದ್ದಿಪ (ನಾ). = ಮದಕರಿ : ಕಾರ ಮುಗಿಲಂ ಪೂಜೆ ಮಿಯುಗಳಂ ಸುರಕಾಮರ್ಕಂಗಳಂ . . . ನೀರದಮಾರ್ಗಮಂಡಲಮದೇನಿಸದತ್ತಿ

ಮದ್ದಿಲಸಿತವು ವೀರಭಟಾಸ್ತುರಕೃತಿವೃತ್ತಂ ಮಂಘೋಷಾಂಕಿತಂ
ಸಂವೃತಂ (ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ೨-೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮದ್ದಿಲಸಿತ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಮೂವತ್ತೆರಡು ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ಮನ ಮದ್ಯುರಿತಂ ಕೀರ್ತಿ ಮಿಸುಗುವ ಮತ್ತಲ್ಲಿ ನಾಡೆ
ತಲಸಂಸ್ಕೃತಿವೃತ್ತಮಿವಂ ಪಲಸೂಳಂ ಪಸರಿಸಿರಿ ನಿಶ್ಚಿನಾಖ್ಯ
ಮೂರೂದ್ವೈತಂ ಕರಿಹಸ್ತ ಕಟೀಧನ್ವದ ಕರಣಗಳನೇಳನೊಂದುಗೂಡಲ್
ಮತ್ತಂ ಚರಣಾಕ್ಷ ಮದ್ದಿಲಸಿತರುತರಮನಿವುಗಾರಮಾತ್ಮಂ ತರುಣ
(ಶಾಸ್ತ್ರಂ. ೩-೨೭). [ಸಂ.]

ಮದನ್ಯ (ನಾ). ೧. ಅಮಲೇರಿಸುವ ಮದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪಾನೀಯಂ.
೨. ಕಸ್ತೂರಿ : ಗೊಲ್ಲನು ನದಿಯ ಸ್ನಾನವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮದನ
ತಿಲಕದ ಘಟದೊಳಿಟ್ಟು (ಗಣಪಾಶು. ೩-೨೪). [ಸಂ. ಮದನಾ]

ಮದನ್ಯ (ಗು). ೧. ಅಮಲೇರಿಸುವ : ಮತ್ತು ಬರಿಸುವ.
೨. ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುವ : ಉಲ್ಲಾಸಗೊಳಿಸುವ. (ನಾ). ೩. ಮನ್ಮಥ :
ಕಾಮ : "ಅನಮಿತಂ . . . ಮೂರನೆ ಮದನಕೈ" (ಪಂಗಣ. ೨-೨೨) ;
ಮದನನ ಕೈದುಪಟ್ಟಿದನುಗನ ಕೈಪೊಯ್ದಿದಂ (ಪಂಥ. ೩-೨೩) ; ಮದನಂ
ರೂಪಿಂಗಿ ದಾಸಂ ಮನಗೆ ನೃಪನ ಪೋಷ್ಯದಯಂ ದಾಸನರ್ಥಂ
ಮದವತ್ತೇಜಂಗಿ ದಾಸಂ ವಿಧು ವದನಯತಃಶ್ರೀಗೆ ದಾಸಂ ಕೃಪಾಂತಂ
ಕದನಕೋಧಕ್ಕೆ ದಾಸಂ (ಕಾಶೀ. ೧-೩೯) ; ಜನಪ ಶಂತನು ಮರುಳು
ಗೊಂಡನು ಮದನನುಗಿಯಲಿ (ಕಾಶೀ. ೨-೨೪). ೪. ಕಾಮ :
ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ. ೫. ವಸಂತಮುತು. ೬. ಪುಂಡಿ : ಭ್ರಮರ.
೭. ಜೇನುಮೇಣ. ೮. ಉಮ್ಮತ್ತ : ಧತ್ತೂರ : "ದರ್ಪಕ
ನೊಳುನ್ನತ್ತನುಮತ್ತದೊಳವನುಕವೊಪ್ಪ ಮದನಾಖ್ಯವಕ್ಕು"
(ಪಂಗಣ. ೧೩೦-೪೯) ; ಬಿದಿರಂ ಮದನಂ ಕರಿಹಸ್ತ . . . ಗುಗುಳಂ ಮತ್ತ
ಮನೀಕವೃಕ್ಷತಿಯಂದೊಡುಮದಂ ತದ್ವನಾಂತರಂ (ಕಾಶೀ. ೬೦).
೯. ಖದಿರವೃಕ್ಷ. ೧೦. ಬಕುಳವೃಕ್ಷ : "ಮದನಾಕಾಂತ" ಪರಾ.
೧೧. [ಕಾಮತಾ] ಅಲಿಂಗನದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೧೨. [ಧಂದ]
ವಿಷ್ಣುಗಣ : ಜಯಕೀರ್ತಿಯು "ಏಪ್ಪ" "ವಿಷ್ಣು" "ಕುಂದ್ರ"ಗಳಾಗ
ಜನರಾಗಿ "ರತಿ" "ಮದನ" "ಕು" ಗುಣಗಳ ಹೊರನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ
(ಕಾಶೀ. ೧೩). ೧೩. [ಜ್ಯೋತಿ] ಜನ್ಮಲಗ್ನದಿಂದ ವಿಳನೆಯ ಸ್ಥಾನ.
ಮದನವಿರೋಧಿ = ಶಿವಸ್ವರೂಪನಾದವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು :
ಮದನವಿರೋಧಿಯನ್ನನೆ ವಿರೋಧಿಗಿ ಬಸ್ತು ಜನಕ್ಕೆ ವಜ್ರಶೈಲದ ನಡೆ
ಗೊಳಿಸುನ್ನನೆ . . . ಎಂದಪುದೀ ಧರ ರಾಜಮಲ್ಲನಂ (೨೪೩. ೨೪೩).
೪೪-೩೩ ; ೨೦೧೨). [ಸಂ.]

ಮದನಕದನ (ನಾ). ಸುರತ : ಮನ್ಮಥಶ್ರೀಡೆ. [ಸಂ.]

ಮದನಕಯ್, ಮದನಕೈ, ಮದನಗಯ್, ಮದನಿಕೆ (ನಾ). ೧.
ದೇವಸ್ಥಾನ. ಅರಮನೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಕಂಬಗಳ ಬೋದಿಗೆಗೆ
ಜೋಡಿಸಿರುವ ಅಲಂಕಾರಮಯವಾದ ಸ್ತೀವಿಗ್ರಹ : ಅರಿತ
ಸ್ತಂಭಕದಂಬಮಂ ಮದನಕಯ್ಯಂ ಲೋಪಯಂ ದ್ವಾರುತ್ಪಲತಾಮಂಧ
ಮನುಭೃಥಿತ್ತಿಯನಧಿಪಾನಾದಿಯಂ ದೇವತೆಃಪೋಷಣವಿಂ ಮನ್ನಿಸಿ ಜೀಳ
ದಾನಜಾಯಂ (೨೪೩. VII, ೧೨೩-೨೪ ; ೧೩೩೦). ಮದನಕೈ : ೧. ಚಿತ್ರ
ಮಯದ ಗೋಡೆ ಕಂಠ ಜೊಡು ಮೊನ್ನ ವೃತ್ತಕ ಮದನಕೈ ರತ್ನ ತತ್ವಿಸಿ
ದಮಲಬೋದಿಗೆ ಲೋಪ ಪಲಿಯೊಳುತ್ತಿಸ ಕುಚ್ಚುಗಳ ಮೆಜೆಯ
(ಕಾಶೀ. ೧೩-೨೯) ; ಬಜ್ರದ ಕಂಠಮುಖ ತೋಪ ಪೈತೂರಿಯದ
ಮದನಕೈ ಮಿಜುವ ಗೋಪುರದಕದ ಬೋದಿಗೆಗಳ . . . ಪೊನ್ನ ಪೊದಕ
ರಂಜಿತು ಜಾನದಿಯ ಚಿರನಡೆಯೊಳಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೨೩) ; ಎನ್ನ
ಒಡಲೇ ನಮಗೆ ದೇವಾಲಯ ಎನ್ನ ತೋಳುಗಳೆರಡು ಉನ್ನತದ ಮದನಕೈ

(ಪಾಶ. ೧೩-೨). ೨. (ಕರಾ)ನಲದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿಟ್ಟು ನಿಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸು
ವುದೆಂದು ಪದ್ಯಲಾಗುವ ಮರದ ಲೆಂಡೆ : ಅದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಮದನ
ಕೈಗಳು ಇವೆ ನೋಡು. ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಮರಗಳಿಗೆ
ಮದನಕೈ. ಬೇರೆ ಮರಗಳಿಗುಂಟೇನು ಹಾಗೆ ? (ಕಾಶೀ. ೧೩).
ಮದನಗಯ್ : ೧. ಮದನಗಯ್ಯ [ಪಾಶ. ಗೈಯ] ಬಾಗಿಲ್ಲದ್ದದ ಸಂಗರ
ದೊಂದು ಬೇಗುಲಂ ಕಟ್ಟಿದ್ವಮಾಗಿ ರಂಜಿತಂ (ಕಾಶೀ. ೩೪-೨೩).
ಮದನಿಕೆ : ೧. ಪಶ್ಚಿಮ ಲೋಪ ಮೂಳದ ಮದನಿಕೆ (ಕಾಶೀ. ೩-೩೩) ;
ಬೇಲೂರಿನ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿರುವ "ಮದನಿಕೆ" ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು
ಕೆತ್ತಿದವರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಶಿಲ್ಪಶ್ರೇಷ್ಠರು (ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ೪೪).
ಮದನಕೈಬೊಂದಿ ಮದನಕಯ್ : ಈ ಸ್ತಂಭಗಳ ಬೋದಿಗೆಯ
ಮೇಲೆ ಸೂರಿಗೆ ಲಗತ್ತಾಯಾಗಿ ಸುಂದರವಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕೆತ್ತಿ
ನಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಲಪಂಜಿಗಳೆಂದೂ . . .
ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮದನಕೈಬೊಂದಿಗಳೆಂದೂ ಹೇಳು (ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ೪೯). [?]]

ಮದನಕಲಹ (ನಾ). ೧. ಮದನಕದನ : ಮದನಂ . . .
ಮದನಕಲಹದೊಳೊಲ್ಲು ಕೊಯಿ ಪೆಗುಗುವ ಸತಿದುಪೊರ್ ಪೆಗುಗುದುವ
ಶಿವನೊಳಂ (ಕಾಶೀ. ೧-೧೦-೩೯). [ಸಂ.]

ಮದನಕಲೆ, ಮದನಕಲೆ (ನಾ). ಶೃಂಗಾರ ಕಲೆ : ರತಿಚಾತುರ್ಯ :
ಮಾನಿನಿಗೆ ಮದನಕಲೆಗಳಂ ತೋಟಾದನವನಂದು ಸಮರತಿಯೊಳ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦-೨೨). ಮದನಕಲೆ : ಮದನಕಲಾಕಲೆಯೆಂಬ ಮದನ
ಮಹಿಪಾಳಧ್ಯಾತ್ಮಾಧ್ಯಾತ್ಮಯೆಂಬ ಕನ್ನಾರತ್ನಮಂ ಕಂಡವುಕ್ಕಿದುವೆ
ಸಂಪರಂ (ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ೬-೩೦) ; ನಯಮಧುರವಂ ಬೀಜ್ ನೀನನಯವ
ಮದನಕಲೆಗಳನ್ನ ತನಯಳ ಮಂಜದ ತುದಿಯ ಕಾಲಲಿ ಕಟ್ಟಿಸು
(ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ೪೩-೧೯). [ಸಂ. ಮದನಕಲಾ]

ಮದನಕಲೆ 'ಮದನಕಲೆ' ನೋ.

ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿಲೇಹ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಮೋದ್ದೀಪಕ
ರಾಸಾಯನಿಕ ಚೂರ್ಣ : ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿಲೇಹ . . . ಸಕಲ
ರೋಗಹರ. ಕಾಮೇಶ್ವರಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು (ಕಾಶೀ. ೩೩).
[ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿ (೨+ಮದಾ. ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿ)+ಲೇಹ]

ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿಹೂ, ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿಹೂವು (ನಾ). ಧತ್ತೂರದ
ಹೂವು : (ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ೨೯-೩೯). ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿಹೂವು : ಮದನ
ಕಾಮೇಶ್ವರಿಹೂವು ಹಾಳಿನಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸುವುದು (ಕಾಶೀ. ೩೩).
[ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿ + ಹೂ (< ಪು)]

ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿಹೂವು 'ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿಹೂ' ನೋ.

ಮದನಕಾಯ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನಂತೆ ಸುಂದರವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವನು :
ಬದಗಿವಿರಾಮಂ ಜಯಪ್ರೀಮದನಕಾಯನು ಕಪಟದಾಯನು ವಿವಿ
ಮಾಯನು ರಗದಜೀಯನು ಕಿರವರ ಕಾಯ (ಕಾಶೀ. ೩-೧೦).
[ಸಂ.]

ಮದನಕೇಳಿ (ನಾ). ಕಾಮಕ್ರೀಡೆ : ರತಿಲೇಲಿ : ಪಸಂಕಮೊಳ್ಳದನ
ಕೇಳಿಸೂತ್ರಮಂ ಪಾರದೊಂದಿದ ಕೀರಂ . . . ಶೀತಾಂಶು ಹೀವಿದ
ನೆಯ್ದಿಲ್ಲೊಳನಲ್ಲದಿಲ್ಲನೆ ಒನಂ ಚಿತ್ತೋತ್ಸವಾಲಂಬಂ (ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ೨-೩೬) ;
ಚಿತ್ರಮುಪ್ಪ ಮದನಕೇಳಿಯಿಂದ ಪೆಟನಂದಯದಿಂದ ಮಧ್ಯಮೆಯನು
ಗಿಲ್ಲವೆಂದು (ಕಾಶೀ. ೩-೧೦). [ಸಂ. ಮದನಕೇಳಿ]

ಮದನಕೈ 'ಮದನಕಯ್' ನೋ.

ಮದನಕೈಹಲಿಗೆ (ನಾ). (ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಕಂಬಗಳ
ಬೋದಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿರುವ) ಸುಂದರಸ್ತ್ರೀವಿಗ್ರಹದ ಕೆತ್ತನೆ
ಯುಳ್ಳ ಅಧಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾಗಂದಿಗೆ : ಗಣಕೈ . . .

'ಮದನಕ್ಕಿ'ಯಲ್ಲಿ 'ಯಂಧ್ಯ'ವು ಹಾಲಿನ ಗಿಡದಿಗೆ ಕೈಕೊಂಡು ಹೋಗು ವಾಗ ಹಾಲ್ವೆ ಚೆಲ್ಲಿಕೊಯಿತು (೩೩೦. ೩೩).

[ಮದನಕ್ಕಿ (< ಮದನಕಯ್) + ಹಲಗೆ (< ಹಲಗೆ)]

ಮದನಗಂಟ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮದನಗುಡಮೆಗಿಡ, ಮೇದನಗಿಡ, ಮದನಗಂಟ (ಪ್ರ. ೩೩. ೩೩-೩೩೩).

[ಮದನಕ್ಕಿ + ಕಂಟ]

ಮದನಗುಡ (ನಾ). ಸ್ತ್ರೀಯ ಹನನೇಂದ್ರಿಯ : ಯೋನಿ : ಮದನ ಗುಡದೊಳಲವಳದು ಜನವರು ಪುಂಡ್ರದರು ಖಡೀರಕ್ಕುದಿನವುವವ ಪದಮೋದವಿರ ಮೋವ ಪಕ್ಕಕ್ಕೋಳದಿನಾಗುವುದು (೩೩೩. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಗಿಯ್ 'ಮದನಕಯ್' ನೋ.

ಮದನಗೇಹ (ನಾ). = ಮದನಗುಡ : ವಿಚಿತ್ರ ಪರಿವಾಡುತವ ವಾರಿಯೋ ಮದನಗೇಹದ ಮೇರೆಯೋ ಎಂಬ ಕೆಲವು ತ್ರಿವಳಗಳೆನವವು (೩೩೩. ೩-೩). [ಸಂ.]

ಮದನಚಿಚ್ಚ (ನಾ). ವಿಜಯಗುಳಿಲಾಚಿಯು ಮೂಡುವ ಹಾವಳಾಪ; ಶೃಂಗಾರ ಚಿಚ್ಚ : ಅರ್ಪಕತನವರಿ ಮದನಚಿಚ್ಚದರಿ ಮುಖ್ಯಾ ದೊಡ್ಡಮವಳ ಶುದ್ಧ ಹೊಲಕಿ (೩೩೩. ೩-೩೩-೩).

[ಸಂ. ಮದನಚಿಚ್ಚ]

ಮದನಚಿತ್ರ (ನಾ). [ಕಾಮತಾ] ಒಂದು ನಾಡಿಯ ಹೆಸರು : ಮದನಾಂಧೋಕನ ಮದನಚಿತ್ರ ಪೂರ್ವಾಂಧಾದಿ ನಾಡೀಮುಖ್ಯಾ ರಿಂ (೩೩೩. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಜನಕ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ : ವಿಜ್ಞ : ಮದನಜನಕನಾಗಿ ಮುಮೆ ಕೋಟಾದ ಪದಮನಾಥನಾಗಿ ಮುಖ್ಯವ ಸಮ್ಯ ಪರಂದರವಿಲನ ಹರಂಪದಿ ಕರೆದ (೩೩೩. ೩. ೩-೩೩-೩). [ಸಂ.]

ಮದನಜನಕತ್ವ (ನಾ). ೧. ಕಾಮಭಾವನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಿಕೆ. ೨. ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆಯಾಗುವಿಕೆ. ೧. ೨ : ವಿಜ್ಞತ ಮದನಜನಕತ್ವ ಮೂಗಿಯುಂ ಕಮಲೋತ್ಪತ್ತಿಕರಿದುಲ್ಲಾ (೩೩೩. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಜಲ (ನಾ). ೧. ವೀರ್ಯ : ರೀತಸ್ಸು. ೨. ಸಂಭೋಗ ಸಮಯದಲ್ಲಿ (ಸ್ತ್ರೀಯು) ಸ್ವವಿಸುವ ದ್ರವ : ಮನ್ಮಥದ್ರವ : ನೀರೊಳಗಲ್ಲದ ನೆದರಿದಾ ರೂಪನಿವಾಸನಂ ಮಗ್ನಾಕ್ಷಿಯರಪ್ಪರ್ ಸಾರ ಬಿಡುತಂದು ಕೂಡಲ್ ನೀರಂತರಿ ಪರನೆ ಮದನಜಲಮುಂ ಜಲಮುಂ (೩೩೩. ೩-೩೩); ಆವಳಾಗಲು ಮದನಜಲಮಂ ಬಿಡುವಳು (೩೩೩. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಜ್ವರ (ನಾ). ವಿರಪವ್ಯಥೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ವರ : ಕಾಮಜ್ವರ. [ಸಂ.]

ಮದನತಾಪ (ನಾ). = ಮದನಜ್ವರ : ಮಹಾದೋಷಗಿಡಳು ಮದನತಾಪ ದಿಂದಾಗ ಮುಟುಮುಟುಗುಡದಿರ್ದಳವಳು (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನದಹನ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸುಟ್ಟಿವನು; ಶಿವ : ಮದನ ಪಹನಂಗಾದದತ್ವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗಿ ಇದಲುಮವವಂ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನದ್ರವ (ನಾ). = ಮದನಜಲ ೨ : ತೆಗೆದಿಟ್ಟದೊಡ್ಡದಿವ್ಯಾಂ ಫೋಪಾಸ್ತಗಿ ಮದನದ್ರವಮುಂ ಕಣ್ಣ ನೀರುಮಂಚ್ಚಮವಾಗಳು (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಧರ್ಮ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ಬಿಲ್ಲು : ಬಿವರ್ದಳಗಂಗಳ ಮದನ ಧರ್ಮದೊಲು ಪೂರ್ವ . . . ಬಿವರ್ದಳದೊಳಗೊಳಿದಿರ್ದರಂ (೩೩೩. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಧರ್ಮಿ (ನಾ). ೧. = ಮದನದ್ರವ. ೨. [ಧಂದ] ರುದ್ರ

ಗಿಡದ ಮದನಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ರುದ್ರಗಾಪುಂತೆಂದೂ : ೧. ಗಂಗಾಧೀಶಂ . . . ೧೦. ಮದನಧರ್ಮಿ (೩೩೩. ೩. ೩-೩೩ ಪ). [ಸಂ. ಮದನಧರ್ಮಿನ್]

ಮದನಪತ್ರ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ಬಾಣ : ಮದನಪತ್ರ, ನಿನ್ನ ದೇಗುಲವು ಮೋಹಮುಖಾಪಿ ನಿನ್ನನಗ್ನದು (೩೩೩. ೩-೩). [ಸಂ. ಮದನಪತ್ರನ್]

ಮದನಪತಾಕೆ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ಧ್ವಜ : ಮದನಪತಾಕೆ ಚೆಂಬಿನ ವಿರುನ್ಮವಿಮಂ ಸ್ವರಜಾಪುಂತ್ಯತಂ ಪುರಿಯ ದಿಗಂತಮಂ (೩೩೩. ೩-೩೩); ಮೊದಲೊಳಾ ಮೇನಕೆಯಾದರದೊಳಾಕೆ ಉಡಿಸಿದ ಕನ್ಯಕೆ ಮದನಪತಾಕೆ (೩೩೩. ೩೩ ೩೩೩). [ಸಂ. ಮದನಪತಾಕಾಂ]

ಮದನಪಿತ (ನಾ). ೧. ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ : ವಿಜ್ಞ. ೨. ಕೃಷ್ಣ : "ಮದನಪಿತನೊಳು . . . ಕಪ್ಪಿವೊಳು ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಕು" (ಮೂಗಿ. ೩೩೩-೩೩೩); ಇದನೆ ಕೃಷ್ಣಮೊದಲನೆ ಮದನಪಿತ ಪುರಂದರಚಿಟ್ಟಲರಾಯ (೩೩೩. ೩. ೩-೩೩). [< ಸಂ. ಮದನಪಿತ]

ಮದನಫಲ. ಮದನಫಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಳ್ಳುಗಿಡದ ಹಣ್ಣು : ಮುಂಗಾರಿ : ಮದನಫಲಂ ಸೊರೆ ಕಪ್ಪಿ ದಂತಿ ಪಿಪ್ಪರಿ ಗುಡಂ ಮದನಫಲಮುಂ ಮಂದಿರದಾಗಿ ಮೋನದೊಳ್ ಕಾದಿಸಿ ದುಗ್ಗಿಂ ತಾನವಳ್ ರುಸ್ತುರಿಯಕ್ಕುಂ (೩೩೩. ೩-೩೩). ಮದನಫಲ : ಮದನಫಲಂ ಒಪ್ಪಿ ರಂಜಿ ದೊಡ್ಡದೊಳೆಯಂಬವನೆ ಗುಡದ ಜಲದೆ ಮೇಗಲ್ಲ ದೊಡೆ ಪರಪೊದಿಯುಂಮೂತದ ಕುಂದೊಡಿಯ ವಿಪವಾವಿವಮುಪದ ಮಿಕ್ಕುಂ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಫಲ 'ಮದನಫಲ' ನೋ.

ಮದನಬಾಧೆ (ನಾ). ಕಾಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತಾಪ : (ಮದನ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಅಧನಯ್ಯ) ಎಲೈ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಪುಷ್ಪಾಯುಧನೇ . . . ಕಾಮಜನನನ್ನ ನೆವೆ ಪನ್ನಾಗಿ ವಂಚಕುರಿ ! (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ. ಮದನಬಾಧಾ]

ಮದನಬುಡಮೆಗಿಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಿವಧೀಸಸ್ಯ : ಮದನ ಬುಡಮೆಗಿಡ, ಮೇದನಗಿಡ, ಮದನಗಂಟ (ಪ್ರ. ೩೩. ೩೩-೩೩೩).

[ಮದನಕ್ಕಿ + ಬುಡಮೆ (< ಬುಡಮೆ) + ಗಿಡ (< ಗಿಡು)]

ಮದನಮಂಟಪ (ನಾ). ಮುಂಗುವ ಕೋಣ : ಶಯ್ಯಾಗೃಹ : ಸುಪ್ರಸಾದಿ ಬೆಳವ ಧರಣಾರಸೋಧರತ್ವತೆಯಿಂ ರಚಿತಫಿಫವನಂ ಹರ್ಷಾಸುಪ್ರೇಮದಿಂ ಕೇಳು ಸಜ್ಜಿ ಗೋಪುರನಿಳಯ ಮದನಮಂಟಪ ಧರಂತಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [< ಸಂ. ಮದನಮಂಟಪ]

ಮದನಮಂದಿರ (ನಾ). ೧. = ಮದನಮಂಟಪ : ಮನಮಯದಿ ಬೆಳಗುವ ಮದನಮಂದಿರದಿ ರೂಪಿತ್ವ ಮಳವ್ಯದುತ್ತರದೊಳು ಪದ್ಮಿಣಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). ೨. = ಮದನಗೃಹ : ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮದನಮಂದಿರ ಮಂಧಕ್ಕೆ — ಮಾಯುಧರ ಜಾಯಪತ್ರ ಅರದು ಪೊಟ್ಟಿಗವಂ ಕಟ್ಟಿ ಮುರ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಂಡಿಗೆ ಏಳದಿನ ಇಟ್ಟರೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಬಂಧನಮುಂ (೩೩೩. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಮಸ್ತಿ (ನಾ). ೧. (ಜಿವಧಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುವ) ಅಡವಿನೋರಣ ಗೆಡ್ಡೆಯ ಒಣಗಿದ ತುಂಡು : ಮುಂಬಯಿ ಮೂದ ಮೇಲೆ ಧಾರಣೆ ಇರತಕ್ಕ ಜೀನಸಗಳು. ೧. ಅಕ್ರೋಶ . . . ೨೧. ಮದನಮಸ್ತಿ (ಮೂಗಿ. ೩೩೩). ೨. ಸಂಪಗೆಜಾತಿಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪರಿಮಳದ ಹೂವು. [< ಸಂ. ಮದನಮಸ್ತಿ]

ಮದನಮಸ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪೊದೆಯಾಕಾರದ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಸುರುಬಣ್ಣದ ಹಾಗೂ ಕಡುಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಹೂವು :

ಮದನಮಸ್ತಿಯ ಪರಿಮಳಕ್ಕೆ ಪಾವುಳು ಬರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೩೩). [< ಮದನಮಸ್ತ ?]

ಮದನಯುದ್ಧ (ನಾ). = ಮದನಕವನ : ಮೋಹನಮಯವು ಮದನ ದುಃಖಮೇವು ಸುರತಕ್ಕೆ ಪೆಸವು (ಕಾಮಣ. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮದನರಸ (ನಾ). = ಮದನಜಲ ೨ : ವದನರಸಂ ಮದನರಸಂ ಪೊದ್ದು ದನಸುವಿನಮಮರಿ ಪರ್ತಿಸೆ ಚಿಲ್ವು ಪೊದ್ದುಪುಡ್ಡಿಯೊಳೆನಿದು ತಮರೋಜರೋಜಮುಕುಲಯುಗಂಫಲನಂ (೪೦೩. ೬-೦೯); ಮದನ ರಸವು ಕವಿಯ ತ್ಯಾಸನಾಗದೆ ತೃಪ್ತಗುಣಿತದ್ದದೆ ಪುಗೊಂಡು ಪೋಷವು ಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದ ಬಾಳೆ ಕೆಯ್ದ ವರ್ಷದಮುಂ . . . ಇಷ್ಟ ಯವನಿಚ್ಚಯಪೊಂ ಹುರುಪ್ಪಂಗವಾಪಮಂ (೪೦೩೩. ೯-೧೬). [ಸಂ.]

ಮದನರಪ್ಪ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ಶತ್ರು : ಲಿಪ : ಭವನ ಕೊಡನಂ ಮದನರಪ್ಪ ತಿರುಮನಂ ಪರಳರಿ ಪಾಶಪತಕವ (ಕಾಮಣ. ೬-೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನವತಿ (ನಾ). [ಭಂದ] ಅಂಶಗಣವು ವಾದ ದೇಶವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮದನವತಿಯ ಲಕ್ಷಣಮಂ ಪುಟ್ಟಂ ಮದನನ ತಂದೆಯ ಗಣ ಮವು ವಿಷಯದೊಳೆ ಗುರು ಮುಂದೊದರೆ . . . ಮದನಜರಪ್ಪಯದಿಂ ಪರಿ ಕಡೆಪಡೆ ಮದನವತಿ (ರೂಪಾಣಂ. ೩-೨೩೩). [ಸಂ. ಮದನವತಿ]

ಮದನವತಿಗೆ (ನಾ). ಮದನವತಿ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಕೈತೆರೆಸೆಮಾಡಿ ದವನು : ಮದನವತಿಗೆ - ಮದನವತೀತಿ ವೃತ್ತವಿಶೇಷ : ತತ್ಕರ್ತಾ (ಕಾಮ. ೪೦೩ ಬ್ಯಾ.). [ಮದನವತಿ + -ಗೆ]

ಮದನವಿಹಾರ (ನಾ). ಕಾಮದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ : ಮದನವಿಹಾರಮಂ ಮೇಜೆ ಪಾರವಮಿಲ್ಲದ ರಾಜೀರಮಿಲ್ಲದ . . . ಸೂಳೆಪನೆಯಿಲ್ಲದವಿಲ್ಲದ ಸೂಳೆಗೊಂದೊಳೆ (ಕಾಮಣ. ೨-೩೬). [ಸಂ.]

ಮದನವೈರಿ (ನಾ). = ಮದನರಪ್ಪ : ಮದನವೈರಿಯ ಭಯಂ ತೋಪಾವನೋ ಭವಾಶಮಂ ಪಟಿಸುವನೋ (೩೩೩. ೧೦-೧೯). [ಸಂ. ಮದನವೈರಿ]

ಮದನತರ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ಹಾಗೆ : ೮ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕಾಮನ ವದು ಬಾಳಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. "ಇಮಂ-ಶಿ : (ಅ) ಅರವಿಂದ. ಅರೋಕ. ಚೂತ. ನವ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ನೀಲೋತ್ಪಲ (ಅಮರ. ೧-೧-೨೨-೨೯). (ಆ) ಸಮೋಹನ, ಉನ್ಮಾದನ, ಶೋಷಣ, ತಾಪನ, ಸ್ವಂಭವ (ಭಾರತ-ಶತಮೃ. IV-೧೫). ದ್ರವಣ. ಶೋಷಣ, ತಾಪನ, ಮೋಹನ, ಉನ್ಮಾದನ (ಶತಮೃ. IV-೧೫). ಉನ್ಮಾದನ, ಮದನ, ಮೋಹನ, ಸಂತಾಪನ, ಪತೀಕರಣ (ವಿಜಯ. ೪-೩೨೨) (೩೩೩. ೧೯) : ಮೃದುಪರಮಾರ್ಗದ ಕ್ಷಮೆ ಮದನತರಾಣೀಮೋಹನ ಸೂಪಮ ಪದಗುಂ (ಕಾಮ. ೩-೦೦೦) : ಭಾಳಾಕ್ಷನಂ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ನೋಡಿ . . . ಧೂದಿಂದೆಷ್ಟು ಪಂಚೇಷು ಮದನತರದಿಂದಾಗಲ್ (ಕಾಮ. ೯-೨೯). [ಸಂ.]

ಮದನಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಕಾಮಕಲೆ : ಮದನಶಾಸ್ತ್ರದೊಳಿಲ್ಲದವನೆ ಕೀಳ್ ನಾಲ್ಕೆಜವ ಸುಂದರಿಯರ ಪಾಕಿಯಂತೆಮೋಟವೆನು (ಕಾಮ. ೩ ಕೂತ) : ಮದನಶಾಸ್ತ್ರನು ಪುರದ ಚುರುಕಿಯರಿಗೆ ತಾನು ಮದನಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇರುತ ಮುದದೊಳಿರಲು (ಕೂತ. ೨. ೬-೬೩-೦೦). [ಸಂ.]

ಮದನಸವನ (ನಾ). ರತಿಕ್ರೀಡೆಯ ಗೃಹ : ಶಯ್ಯಾಗೃಹ : ಮದನಸವನೋ ದೋರಗ ಸ್ಥಾನಂ ಗಣಿಂ ಸುಜನಂ ಗಣಾಪದಮದಿರಾಮೋದ ಸ್ವಯಂವಿವಂ ತವ ಪೀಠಂ . . . ನೀಲೋತ್ಪಲಂಗಳೆ ಕಂಟಮೋ ಪೊದ್ದು ಪುರದೊಳೆ ಕಿವಿತ್ತತ್ತಂ ಪ್ರಭಾತಸವನರಣಂ (ಕಾಮ. ೬-೬೩). [ಸಂ.]

ಮದನಸುಖಿ (ನಾ). ಕಾಮಸುಖಿ : ರತಿಸುಖಿ : ಮದನಸುಖಿ ತಾನೆ ನೆಲೆ ಪೆಂಡಿರೋಳೆವನಮಂತುತೊಂದು ನೋಟದ ಪಣ . . . ಸತ್ಯಭಾಮೆ

ಗೊಡಗೂಡೆ ಮುರಾರಿಗೆ ಕೂಡಿಹುತ್ಸವಂ (ಕೂ. ೧೦-೩೧). [ಸಂ.]

ಮದನಹರ (ನಾ). ೧. ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಕೊಂದವನು : ಲಿಪ : ಮದನ ಹರ ನಮ್ಮಜಲಭಕ್ತಿ ಸುಪದವಿಯಂ ಕೃಪೆಯಂ ಪ್ರಸಾದಿಸಿ ಸಲಹು (೩೩೩. ೨-೨೯) : ಮದನಹರವಿರಲಿ ಕೈಮುಗಿದು ಮೈಬಾಜೆ ಬೇಡಿದಳ್ ಮದನ ಕೃಪೆಯಂ ನಾರಿ (ಕಾಮಣ. ೨೩-೬೯೩). ೨. ಮನ್ಮಥನನ್ನು ನಾಶ ಗೊಳಿಸಿದವನು : ಲಿಪ : ಮದನಹರಂ ತಪೋಗೃಹಾದಿಂದ ತಗುಳ್ಳೆಡೆ ಮಾಡದಂತೆ ವಿಮಂದಜಂ (ಕಾಮಣ. ೧೦-೦೦೯). ೩. [ಭಂದ] ರುವ್ರಗಣ : ಮದನಹರತ್ರಯದಿಂ ಪರಿ ಕಡೆಪಡೆ ಮದನವತಿ (ರೂಪಾಣಂ. ೩-೨೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಾಂಕತ (ನಾ). = ಮದನಹರ ೧ : ಅರಸನಾಕ್ಷಣದೊಳೆ ಮದನಾಂಕತ ಸದುಭಕ್ತನಂ ಕರೆತರಿಸುಂಕೆಂದ (೩೩೩. ೩೩-೨೨) : ತಾಳಿ ಮದನಾಂಕತ ಪುರತ್ರಯದಾದ ಹರಶಂಕರ ಮಹೇಶ (ಕಾಮ. ೬-೯೩). [ಸಂ.]

ಮದನಾಂದೋಳನ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ಒಂದು ನಾಡಿಯ ಹೆಸರು : ಮದನಾಂದೋಳನ ಮದನ ಪುತ್ರ ಪುಣ್ಯಗೊಂದಾದಿ ನಾಡೀಮಮಾರ್ಗದಿಂ (೩೩೩. ೦೦೯). [ಸಂ. ಮದನಾಂದೋಳನ]

ಮದನಾಂದೋಳಕ (ನಾ). = ಮದನಾಂದೋಳನ : ನಾಲಿಗೆಯ ತಂದಿಯಂ ಮದನಾಂದೋಳನಾದಿಯಂ ಹಲವು ಬಾರಿ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವುದು (ಕಾಮ. ೨೯೯). [ಸಂ. ಮದನಾಂದೋಳಕ]

ಮದನಾಂಟು (ನಾ). = ಮದನಜಲ ೨ : ಮದನಾಂಟುಪದಾರ್ಥವಾಗಿದೆ . . . ಸುಸುಂದರ ಪಾಪ್ಯಮಾರ್ಗದರ್ (ಕಾಮಣ. ೧೦-೩೬). [ಸಂ.]

ಮದನಾಶ್ರಾಂಕ (ನಾ). ೧. ಕಾಮಬಾಧೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟವನು. ೨. ಬಿಳುಪು ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದುದು. ೧. ೨ : ಅದು . . . ವಿರಟಜನ ದಂತ ವಿಧಿವಲ್ಲವಾನಿಲವೀಜ್ಯಮಾನಮುಂ ಮದನಾಶ್ರಾಂಕಮುಂ . . . ವಿಸಿವುದು (ಕಾಮಣ. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಮದನಾಗಮ (ನಾ). = ಮದನಶಾಸ್ತ್ರ : ಚತುರೋದಿಸಿದ ಮದನಾಗಮಂಗಂ ಮರುಗುಟ್ಟಿ ಪರಮಪೂಜಿತಂಗಳೆನಿದ ಪಂಜರದ ಪವಿತರವ್ಯ ಗೋಳಂ (ಕಾಮಣ. ೨-೬೬೩) : ದಿವ್ಯಾಗಿಯೆಂದಿವ ಸತ್ಯವರಿ ಯದ್ವನದಿ ಪಾ ಒಂದೆ ಮದನಾಗಮವಮಮಾರ್ಗವೋದುತ್ತಿರಲು (ಕೂತ. ೯-೩೩). [ಸಂ.]

ಮದನಾತುರ (ನಾ). ಕಾಮದ ತೀವ್ರ ಅಭಿಲಾಷೆ : ಕಾಮಾತುರ : ಮದನಾತುರ ಕೈಮಾಪದೊಡದೊಳೆ ಹರುಳಸವೇಕ್ಷದಿಂತು ಇದರಿಗೆ ಕಾನವುದುಚಿತವ ರತ್ನಾಜಿ (ಕಾಮಣ. ೨೩-೯೩) : ಮೈ ಪುಳದಿಂದ ಪೊಳ್ಳೆ ಮದನಾತುರಂ ತಲೆದೋಟೆ . . . ಮೃಗಂಚಂದಂಪುಳ್ಳಾಸಿಗಳೆದೊಯ್ಯ ಇದುವೆನಂ ಬಲ್ಲಿನಿಂದ (ಕಾಮಣ. ೧೦-೦೯). [ಸಂ.]

ಮದನಾತುರ (ನಾ). ಕಾಮೋಪ್ರೇಳೆಗೊಂಡವಳು : ಕಾಮಾತುರ : ಮದನಾತುರೆಯವನ್ನೀ ಹೃದಯದ ರಾಗವನೆ ಪರ್ಚಿಗೊಂಡಂತಿರೆ ಕಿಂಪುದವಿವ ಪದಮಾದೇಗೆಯ್ದ ವನರೂಪಾಚಿಪ್ರಕಾಶನಪ್ಪ ದಿನೇಶಂ (ಕಾಮಣ. ೧೦೯). [ಸಂ. ಮದನಾತುರಾ]

ಮದನಾನಲ, ಮದನಾನಳ (ನಾ). ಕಾಮದಿಂದ ಉಂಟಾದ ತಾಪ : ಕಾಮಾಗ್ನಿ : ಹೃದಯದೊಳೆ ಮೃದುಮನೀಕ್ಷಿಸಲೆದೊಳೆಪೊಳ್ಳು ಮೆಯ್ಯಿ ಪರ್ಚಿದ ಮದನಾನಲಂಗೆದೊ ಭೋಂಕನೆ ಮೆಯ್ಯಿ ರೆದರ್ದಂವೆಂದಿ ನಂ . . . ಅಡಂಗಿಮಾಪ್ತ ಶರೀರದೊಳೆ ವಿರಹದಿಂದಬಿಳೊಂದಿರುಪಾ ಮುನೀಂದ್ರನಾ (ಕಾಮಣ. ೩೯೯). ಮದನಾನಳ : ಮದನಾನಳನೇಟದ ಮೂಡಂದಂ ಮನಮೆಂಬ ಮನೆಯ ಮೇಗು ಜನಪಿತ ಕೊಡಗೊಂತಿರಸ ದುವು ಸುಂತಿಯ ಲಾಮ್ಯಾಪಾರಪೂರ್ಣಾಚಂಗಳೆ (ಕಾಮಣ. ೬-೬೩). [ಸಂ.]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ೧. ಮನ್ಮಥನ ಪೈರಿ : ಶಿವ : ಮದನಾಶಾಹಿರ ಶ್ರೀಮಾನ್ಮನುಷ್ಯಂ . . . ದುಷ್ಕ ನೈಯ್ಯ ದನುತ್ಪನ್ನತರಂಗಿಯಂ ಶುಭರೋಲಾ ಪಾಂಗಯು ಗಂಗಿಯಂ (ಕಂಠಕ. ೮. ೧೩೭-೧೩೮). ೨. ಮನ್ಮಥನ ಶತ್ರು : ಜಿನ : ಮದನಾಶಾಹಿಯ ಮುನ್ನಿನುತ್ಪನ್ನತ ಬರ್ಪಂದ್ರವಿದ್ಯಾದೊಪ್ಪ ವಿಲ್ಲಿದು ಮತ್ತೊಂದು ಮದೇವರೋಧ . . . ಎಂಬಂತೆಸಿದುರ್ವಿಗೇಂ ಪಡೆದುದೋ ದೇವಾಗಮಂ ರಾಗಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪-೧೫). [ಸಂ.]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ಮದವಳ್ಳಿ, ಹೆಣ್ಣು : ಸೊಕ್ಕಿದ ಹೆಣ್ಣು : ಮಗ ನಿನ್ನ ಹೂಲಾಕ ಮುಗಿಲ ಮುಟ್ಟುತ ಜೀವ ಮದನಾಶಾಹಿ ಪನ್ನ ಸೊಕ್ಕಿ ಬಂದು ನಡೆವಾಗ ಮಗ ನಿನ್ನ ಮುನ್ನು ಎರಡಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೩).

[ಸಂ. ಮದನಾಶಾಹಿ]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ೧. = ಮದನಾಶಾಹಿ ೧ : ಆ ರಜತಗಿರಿವರದೊಳ್ ಮದನಾಶಾಹಿಯಂ ಗೌರಿಯುಮಂಜುಶರೀರಾರಚಕುಖಸಂಕಥಾಪ್ರಯುಕ್ತಾಕ ದೊಳರಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೨) : ಆರು ಕೊಟ್ಟಿರು ಶರವನ ಮದನಾಶಾಹಿಯ ನಿಮ್ಮಯ್ಯನು ಪದವಾರಿಯೋ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೪-೧೫) : ವಿಧಿಗೊಳ್ಳು ಪೋ ಸುರಥನ ತರಬುಂ ಗರಃಕಂ . . . ಕೊಡು ವಾರಂಮ ಮದನಾಶಾಹಿಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪-೧೫). ೨. = ಮದನಾಶಾಹಿ ೨ : ಮದನಾಶಾಹಿ ಸಾರ್ವರತ್ಯ ಮುಟ್ಟಿದ ಜಿನಪತಿವರ್ಧಮಾನಂ . . . ಎಪ್ಪತ್ತಿರ್ದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೧೩೩).

[ಸಂ.]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ೧. ಮನ್ಮಥನ ರೋಷ : ಆಕಾರ : ಹಾರಂಗ ಕೊಳೆಸೋ ಮನುಷ್ಯರಂ ಮದನಾಶಾಹಿಯನೊಡ ನಿನ್ನಾಶಾಹಿಯಕ್ಕುಂ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೩೩). ೨. ಗೌರವಸೂಚಕವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧತ್ತಿ : ಮದನಾಶಾಹಿಯ ಮದನನವತಾರಮಂ ಕನಕಮಂಡೂಮರಮ ನುಡ್ಡದೊಳಮನುತ್ಪನ್ನಂಗಳದ ಧತ್ತಿಗೂವೆಯಂ ಪಡೆದುದಾತ್ಮವಿಲಾಸನೊಡಂ ಕವಿರತ್ನಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ಕಾಮರಾಲಸೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಕಾಮಾಪ್ಪ ; ಮದನಾಶಾಹಿಯನೆಯ ತನ್ನ ಪತಿ ಕಂಡಂ ಒಂದನಂದಾರು ಮೆನ್ನದ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩) : ಆ ತಾಮ್ರಕುಂಡಂ ಮದನಾಶಾಹಿಯಿಂದಂ ಮೂರ್ಧಧೋಗಿ ಮೈಮಲೋದೊಳಗಿರ್ತ ತತ್ಸಮೂಹಿಯಂ ಕಂಡು ನುಡಿದುದು (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩). [ಸಂ. ಮದನಾಶಾಹಿ]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ನಿವಾಸ : ಇದೆ ಸಾರು ಸ್ವರ್ಗರೋಲಕ್ಕೆ . . . ವಿಭವಾಲಯಂ ರೀತಿಗಿದ್ದನ್ನವನಾವಾಸಂ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩).

[ಸಂ.]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ಉತ್ಕಟವಾದ ಭೋಗಾಸಕ್ತಿ : ಕಾಮೋದ್ರೇಕ : ಇದಕ್ಕೋಳಿ ಪೇಚರನ್ನರಾಮರಯುಗಂ ನಾನಾವಿನೋದಂಗಳಂ ಪುವನಾ ವೇಶಕರಂಗಳಂ ಸರಿಸುತಂ . . . ತಳ್ಳರೆ ಕಾಮರಾಗಮಮಮಯೋನಿ ನಗಂ ರಯ್ಯೋ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩). [ಸಂ.]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ಕಾಮನ ಪಾಣಿ : ಮದನಾಶಾಹಿ [ಕ]ರ ಸಾಣಗಾಳಿಪಾ ದಂಬಂತಾಗಿ ನಿನ್ನೊಂದು ಕಂಡಿದ ಮೆಮ್ಮನ್ನಯ ತೋಳೊಳೊಂದೆ ಸುಯಂ ನಿನ್ನುಯ್ಯ ತೊಟ್ಟು[ಕ್ರ] ರಾಗದಿನನ್ನೊಳ್ ಸುಕಮಿರ್ಪೆದುದು (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೩೩) : ಮದನಾಶಾಹಿಯ ಮಮೂರ್ತಿ ಮೋಹನರಂ ಸೌಭಾಗ್ಯಸಂಪತ್ತಿ . . . ಆಗಿ ವಿಟಂ ಪರ್ವತವಂದಿದೊಡೊಡಂ ವಿವಾಧರಸ್ತ್ರೀಯರಂ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩). [ಸಂ.]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ, ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು : ದಂಡಮಲ್ಲಿಗೆ : "ದಂಡಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮದನಾಶಾಹಿಯಂ" (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೩ ೧೩) : ಮದನಾಶಾಹಿಯ ಪೋಷಣ್ಣರ ಮೇಳಿಗಂ . . . ಕಣ್ಣಿ ಮಂಗಳಮಂ ಪಡೆದುಕುಂ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩). ೨. ಇರವಂತಿಗೆ :

ಅತಿಮುಕ್ತ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ : ಕಸ್ತೂರಿ. [ಸಂ. ಮದನಾಶಾಹಿ]

ಮದನಾಶಾಹಿ "ಮದನಾಶಾಹಿ" ನೋ.

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೆಸರು : ಎಣ್ಣು ನೋಟಯ್ಯಕ್ಕೊಪ್ಪುತ್ತ ಪೆಯ ಮಡದನ್ನು ಮದನಾಶಾಹಿಯ ಪರದೇವನು ಪೆಮ್ಮದಿದು ನೋಟಯ್ಯನು ಮೆಲ್ಲಾಳ ದಯೋದ XXX (೧೪. ೨ (೧), ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೩೩-೨ : ೧೩೭). [?]

ಮದನಾಶಾಹಿ (ನಾ). ಅನೆಯ ಗಂಡಸ್ಥಳದಿಂದ ಇಳಿಯುವ ಮದೋದಕದ ರೇಬಿ : ಮದಲೇಬಿ : ಮಕರಾಂಕದ್ವಿಮದಪಟ್ಟಿ ಕೆಯನಿ ಕಪ್ಪಿಲಮೂಲಮಂ ಮುಟ್ಟಿದುದಾ ಚಿಂತಾಪ್ರಿಯ ಪರಿನೀಶಾಕಂ ಗರ್ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩). [ಸಂ. ಮದನಾಶಾಹಿ]

ಮದಮನೆ (ನಾ). (?) : ಶ್ರೀವರದಾ ಬಡಗಾ ಪದವಣ ಕೋಣು ಲ್ಲೆಪ್ಪೇವಂಗೇರಿ ಮದಮನೆ ಒಂದಂ (೧೪. ೧೧೩ (೩), ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೪೪-೧೪೪ : ೧೧೩). [?]

ಮದಮುಖ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕೊಡಿದವನು : ಗರ್ವಿಪ್ಪ : "ಮದಮುಖದ ರರ್ಪಮುಖದ" (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೪) : ಮದಮುಖನೊಡಮಲನ ನೋಡಿದರೆ ರತ್ನಸೋಟಿ ಜಾಯಪುತ ಸಿಡಿಲ ಸಿಡಿ ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಭುವನನು ಮೊಡಮ ಮಂಜುತಂ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೩-೧೩) : ಕವಿವಾಸನಂ ಜಲಪು ಪಾನಕಂಜಂಬ ಮದಮುಖನೊಡಮಲದಂ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೪-೧೪). [ಸಂ.]

ಮದರಂಗ "ಮದರಂಗಿ" ನೋ.

ಮದರಂಗಿಬಾಳೆ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಸುಮಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಳೆ : (೧).

[ಮದರಂಗ (< ಮದರಂಗಿ) + ಬಾಳೆ (< ಬಾಳಿ)]

ಮದರಂಗಿ, ಮದರಂಗ, ಮಧುರಂಗಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಡ್ಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಎಲೆ : ಗೋರಂಟಿ : ಗೋರಂಟಿ, ಮದರಂಗಿ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೪-೧೪) : ಮದರಂಗಿಬಾಳೆ ಒಂದುರೂಪಾಯಿ ತೊಳ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೩) : ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮದರಂಗಿ, ನಡುವೆ ಮದಧಮು ಬಳ್ಳಿಮಾಡ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೩-೧೩). ೨. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಆಲಂಕಾರ ಕ್ಕಾಗಿ ಉಗುರು, ಕೈ ಮತ್ತು ಪಾದಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಗೋರಂಟಿಎಲೆಯ ಕೆಂಬಣ್ಣದ ರಸ : ಮೆಡೆಂದಿ : ಕುಟಿಯ ತುಂಬುಲ ಉಗುರ ಮದರಂಗಿಯೋ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩) : ಮದರಂಗಿ ಯುಗುರನಲಿ ಸಾರಂಗಿ ಬಾಳಿಸುತ ಬೋರಂಗಿ ಬತ್ತಾಗಿ ಫೋರಿದುತಿದ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೩-೧೩). ಮದರಂಗ : ೩. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ : "ಮದರಂಗ ಬಾಳೆ" ಪದಾ, ಮಧುರಂಗಿ : ೧. "ರೂಢಿಯುಪ ಮಧುರಂಗಿ" (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧೩-೧೩) : ಹಿಂಗದ ಕಡಲೆಯ ಹುಳಿ (ಮ)ಧುರಂಗಿಯ ಬಿತ್ತಕ್ಕಿ ಗರ್ವನಿವುದು ಸಿಡಿದು ತೆಂಗಿಂಗಾ ಕ್ಷೀರವಿಪಕ್ವಂ ಗಣಪತಿ ಪಶ್ಚಯನವ ಪಾಲಂ ಸಿಡಿದಂ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩).

[< ಕುಳಾ, ಮದರಂಗಿ, ಮಧುರಂಗಿ, ಮಧುರಂಗಿ]

ಮದರದನಿ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕೇರಿಂದ ಅನೆ : ಮದಗಣ : ಸಾರ್ವದ ಮದರದನಿಗೆ ಹರಿ ನಿಟ್ಟಿದ ನಿಟ್ಟಿಗಲಿಗೆ ಪೆಸರ ಕಲಿ ನಿಂದವನಿ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩) : ಮದರದನಿ ಕಂಠಮಂ ತಿಟ್ಟಿದ ನೆಲಂ ಭೋರನೆ ದ್ವಾರರ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩) : ಸದಕವನು ಬೀಶಾಕ ರಣಕೊದಗಿದ ಮಹಾರಥಮಂಡಳಯ ಮದರದನಿಗಳ ಮಜ್ಜಿತರ ಲಾವರ ಪಯವ ಕಾಲಾಳ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩-೧೩). [ಸಂ. ಮದರದನಿ]

ಮದರಸ (ನಾ). ಮದೋದಕ : ಮದಪಲ : ಮದರಸವೊಕ್ಕುಂದಿ ಕರಿ ಪೋದಮ ಸಿಡಿದ ಬಟ್ಟಿ ನೋಳೊಡಿದಿದಂ (ಕುಡ್ಯಾಪ್ಪ. ೧-೧೩). [ಸಂ.]

ಮದರಾಸುಮಲ್ಲಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ
ಹೂವು: ಇಬ್ಬನು ಪರಲಿ, ಇಬ್ಬನು, ಯುಸು. ಮದರಾಸುಮಲ್ಲಿಗೆ
(೩೩ ೩೧. ೩೩-೩೪). [ಮದರಾಸು + ಮಲ್ಲಿಗೆ]

ಮದರಿಕಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀನೀದಿಗೆ ಮುತ್ತರಸರ
ಮಗನು ಪೊಲೆಯಮ್ಮನ ದೊಡ್ಡಪ್ಪನನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದಾಗ
ಕೊಟ್ಟ ಕಿಮ್ಮ, ಪನ್ನಿವ್ಯಕ್ತ (೨೪. ೩೧. ೩೪೪. ೩೩-೩೪; ೩೩).
[? + ಕಲ್]

ಮದಲಗಿ 'ಮೊದಲಗಿ' ನೋ.

ಮದಲಿಂಗ (ನಾ). ಮದುವೆಯ ಹುಡುಗ; ಮದುವೆಗ: ಕೊಟ್ಟವನು
ಪಗ್ಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಾನು ಓಡಿ ಬಂದಿಹೋದ ಕೊಂಡು
ಗಾಂಧೀ ಮದಲಿಂಗ (೩೩೩. ೨-೩-೩೩); ಮದಲಿಂಗನೇ ಪಾಡ
ಅಂದ್ರ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ? (೩೩೩. ೩೩).
[< ಮದುವಳಿ]

ಮದಲಿಗಿ (ನಾ). ಮದುವೆಯ ಹುಡುಗ; ಮದುವೆಗಲು: ಸಸ್ಯ
ಮದ್ದುಗೋ . . . ಓ ಸಸ್ಯ ಮದ್ದು ಮದಲಿಗಿ (೩೩೩. ೩೩).
[ಮದಲಿಂಗ + ಇ]

ಮದಲೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಕಲ್ಕರ ಮದಲೂರಹೋದು
ಕೊಡುಗೊಡ್ಡೆ ತಿಪ್ಪುಗೆವಾರ ಶ್ರೀಮೇಘ ತಿಪ್ಪುನಯೂರುಳ್ಳಿ . . .
ಪಲರನಹೋದು ಸಗಮೇಹವನ (೨೪. ೩. ೩೪೪. ೩೨-೩: ೩೦ ?):
ರಾಮಚಂದ್ರನವರಗ್ಗ ಮದಲೂರು ಮಳಗವಾದಿಯುಮಂ . . . ಕೊಟ್ಟರ್
(೨೪. ೩೧. ೩೪೩. ೩೨-೩೪; ೩೩); ಸ್ವಸ್ತಿಪ್ರೀತನು ಗಗ್ಗರೊಕ್ಕದಾ
ಮದಲೂರ ಕುವೈನೊಪುಗೊಕ್ಕರ್ ಬಿದು ಸತ್ತು ಸಗ್ಗ ಅದನ್ನವಳ
ಮೊಕ್ಕಮಾಳ್ಳು ಕಪು ಮಹಾರ ಕೊಟ್ಟರ್ (೨೪. ೩. ೩೩೩. ೩೩-೩:
೩. ೩೩೦ ?). [ಮದಲ? + ಊರ್]

ಮದಲೇಬಿ (ನಾ). ರಿ. ಅನೇದು ಕಪೋಲದ ಮೇಲೆ ಮದೋದಕವು
ಪರಿಮಳದಿಂದ ಗೆರೆ. - ಪಟ್ಟಿ: ಮದಲೇಬಿ ಸದ್ದುಂ ಮಗ್ಗ
ಮದಕಳಂ ಕರಕಳ್ಳ ಸು ಕರು (೩೩೪. ೩-೪೦). ೨. ಕಸ್ತೂರಿ
ಮುಂತಾದ ಸುಗಂಧವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಹೆಣೆಸಿದ ತವ್ವು ದೇಹದ
ಮೇಲೆ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಚಿತ್ರ; ಪತ್ರಧಗ; ಮಕರಿಕೆ: ಅಭಿನವ
ಮದಲೇಬಿರಾಶಿಂ . . . ಪ್ರಸಿದ್ಧಮುಗವಾರಪ್ರಪಮನೋದಂತಾ
ಶಾಂತಿಗಾ ಶಾಂತನಗಂ (೩೩೩. ೩-೪೦). [ಸಂ. ಮದಲೇಬಿ]

ಮದಲೇಬಿ (ಗು). ಮತ್ತು ಬರಿಸುವಂತೆ ಚಂಚಲವಾದ: ವದನ
ದಿಂದಲೇಬಿಮಾಡು ಮದಲೇಬಿವಿದೋನನಗಲ್ಲವಿದಳಿ (೩೩೩.
೩-೪೦). [ಸಂ.]

ಮದವ 'ಮದುವೆ' ನೋ.

ಮದವಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಎಡೆಗಟ್ಟಿದ ತಲೆಗೊಡಲು: "ಮದವಟ್ಟಿಗೆಯು
ಕಡ್ಡುಗು ಎಲೆ ತಾನೆ ಜಡಗಟ್ಟು" (೩೩೪. ೩). [?]

ಮದವಟ್ಟಿ (ನಾ). ರಿ. = ಮದಲೇಬಿ ರಿ: ಕಾರ ತಂದೆಲ್ವಿಲ್ಲದಿಗು:
ಮೊಟ್ಟು ಮದವಟ್ಟಿ (೩೩೩. ೩-೪೦)ಯಂ . . . ಎಂ ಪನಕೆಗೆ ಹಪ್ಪುಪನಕಂ
ತಾನಾಯ್ತು ಮದ್ದುಪಂ (೩೩೩. ೩-೪೦) ೨. = ಮದಲೇಬಿ ೨:
ಪರಿಮಳವೊಳಿಡುಮದ ಮದವಟ್ಟಿಯಂ ಮದವಟ್ಟಿಯೊಳೊಡಂ
ಒಟ್ಟು ವಿಷಕಪೋಲತವಿಡುಮದವಟ್ಟಿಯೊಳೊಡಂ (೩೩೩. ೩-೪೦ ೩):
ಅನೇದು ಕಪೋಲದೊಳಾ [ನ]ವಧೂಮಲೇವಿ . . . ಕತ್ತರಿಯೊಳ್ ಮದ
ವಟ್ಟಿಯಂ ವಿಳಾಸದ ಶಿವಂತೆ (೩೩೩. ೩-೪೦) ತೋಪುದು ಕದನಪ್ರೀತನು
(೩೩೩. ೩-೪೦). [ಮದ + ವಟ್ಟಿ]

ಮದವಟ್ಟಿಗೆ (ಕ್ರಿ). ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಕಸ್ತೂರಿ ಮುಂತಾದ ಸುಗಂಧ

ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆ. - ಮಕರಿಕಾಪತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸು:
ಪರಿಮಳವೊಳ್ಳುಡಿಸುವ ಕತ್ತರಿಯಂ ಮದವಟ್ಟಿ [ಟ್ಟಿ]ದೊಳೊಡಂ
ಮದ ಕುಟುಂಬದೊಳಾ ಮಾರಮದಕಸುವ [ಮು]ರವಿಂ ಸ್ವಾರೀನಪತಿ
ಕಲಂ ಬಗೆಗೊಡಲ್ (೩೩೩. ೩-೪೦); ಮದವಟ್ಟಿ [ಟ್ಟಿ]ದೊಡ್ಡ
ಕತ್ತರಿಯು ಚೆಲ್ವ ಕೊರಲೊಕ್ಕದ ಕರಿಯ ದಂಡೊಳೊಡೆ ಬರೆ ಮಾಡಿದ
ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಪರಿಮಳವುಮದದ ಕಟ್ಟರದ ಪದ್ಮಕಟ್ಟಂ ಮಹಾದೂರದೊಡಂ
ಮುಂದೆ ಮದವಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿ ಬರೆ (೩೩೩. ೩-೪೦ ೩). [ಮದವಟ್ಟಿ + ತೆಗೆ]
ಮದವಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಜಲಾಶಯದ ಹೆಸರು: ಮದವಡಿಪಾಕಸ್ಯ
ದಕ್ಷಿಣದಾಗ ತತ ಕೊಮರತಪಾಕಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣದಾಗ (೩೩೩. ೩೩-೪೦;
೩೩). [?]

ಮದವಡಿ (ಕ್ರಿ). ಸೊಕ್ಕೇರು: ಮದವೇರು: ಅಖಿಮಗ್ಗ ಮದವಡೆದ
ವಂತಿಗಿಂದಲವ ದೀಪಾವಳಿ ಕೊಳಗಲಿ (೩೩೩. ೩-೪೦).
[ಮದ + ವಡಿ]

ಮದವಳಿ 'ಮದುವಳಿ' ನೋ.

ಮದವಳಿಕೆ 'ಮದುವಳಿಕೆ' ನೋ.

ಮದವಳಿಗಿ 'ಮದುವಳಿಗಿ' ನೋ.

ಮದವಳಿ 'ಮದುವಳಿ' ನೋ.

ಮದವಳಿ 'ಮದುವಳಿ' ನೋ.

ಮದವಳಿ 'ಮದುವಳಿ' ನೋ.

ಮದವಳಿಗಿ 'ಮದುವಳಿಗಿ' ನೋ.

ಮದವಳಿ 'ಮದುವಳಿ' ನೋ.

ಮದವಳಿ 'ಮದುವಳಿ' ನೋ.

ಮದವಳಿ 'ಮದುವಳಿ' ನೋ.

ಮದವಳಿಕಲು (ನಾ). ಮಹಾಸತಿಗಳು: ಮಸ್ತಿಗಳು: ಗಲಾಡ
ಮಡಿದ ಮದವಳಿಕಲು (೩೩೩. ೩೩-೪೦; ೩೩೦).

[ಮದವಳಿ (< ಮದುವಳಿ) + ಕಲು (< ಕಲ್)]

ಮದವಾರಿ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮದುವೆಯನ್ನು: ಪಾಯಿಡಿ:
ಇವ(ದಾ)ನುಮೇದನ್ ವಾವ್ವನಕ್ಕೆ ಮದವಾರಿ ಅಕ್ಕಿ ಬಾರಣ(ನಾ)ವದ
ಸೂತಕವಿರಿಯಂ ಕೊನ್ನೊನಕ್ಕು (೩೩. ೩. ೩೩. ೩: ೩೩ ೩೩).
[ಸಂ. ಮದವಾರಿ]

ಮದವಾರಣ (ನಾ). ರಿ. = ಮದರದಿನ: ಗೃಹಕರ್ಮಾರ್ಥಮಂ
ಸಂಧ್ಯಾರದ ತಲೆವ[ಮ]ಮಂ ಕರಂ ಕಂಡಾಂ ಸಂಧ್ಯಾರಾಗದೊಳೊಡಂ
ಮದವಾರಾಮಂ ಸೋಂಕ ಕೆಲದೊಳೊಟ್ಟುನೆ ಪೊಡಂ (೩೩೩. ೩-೪೦):
ಎಂತು ಮದವಾರಣಂ ಕೊಂಡಿಂ ಭೂಷಂ ಸಿಂಹಪೂಜಮಂ ಗೆಲ್ಲುಮ
(೩೩೩. ೩-೪೦): ವೀರವೈದಲೇವನಕೆ-ಮದವಾರಣನು ಭಲಗುಗತನ
ಯನುಮಾರದವು ವ್ಯಾಪದರಿ ಗೆರಿವನು ಕುಮಾರಕರ (೩೩೩. ೩-೪೦).
೨. ಸೊಕ್ಕನ್ನು ಇಳಿಸುವವನು: ಗರ್ವಭಂಗಮಾಡುವವನು: ಅನ್ಯ
ನರೇಂದ್ರಗಂಧವಾರಣಮದವಾರಣಂ ವಿಜಯಕಾರಣಮ್ನುನ ಗಂಧವಾರಣಂ
(೩೩೩. ೩-೪೦). ೩. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಚಿತ್ರವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಪ್ಪರನ್ನೊ
ಕುರಿತು ಸಂದೋಧಿಸುವ ಒಂದು ಪದ: ಗುಣವಪುದು ಏನಿಂದ
ಕುಲದಿನವನಗಿಡಿ ದೀಕ್ಷಿತನಾಗು ಮದವಾರಣನೆ ದೀಕ್ಷಿತನಾಗು
(೩೩೩. ೩-೪೦): ಅಗತಿಗನ ಶಿವಟ್ಟಿ ಮದವಾರಣನೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸುತ್ತ
ನೋಡಿದಳು ಸಹೋದರನ (೩೩೩. ೩-೪೦). [ಸಂ.]

ಮದವಾರಿ (ನಾ). = ಮದರಸ: ಕರೀಂದ್ರಸಂಕುಳಮದವಾರಿಧಾರಿಗಳ
ಮೇಲೊಳೊಳ ರಾಮಂಬ ರಾತ್ರಿಯೊಳ್ ಸಲೆ ಬರುತಿಹಳೆಂದುಮುಠ
ಸಾರಿಕೆಯಂದೆ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತನ್ನೊಲವಿನೊಳ್ (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮದವಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ರೇಷ್ಮೆಬಟ್ಟೆ : ದುರಗಬ್ಬಳ ನೀರಿಗಂಧ ಸಂಧ್ಯಾರಾಗ ಕುಸುಮ ಯಾವಂತೆ ಬೋರಿದು ನಾಗ ವಟ್ಟಿ ಪಲ್ಲಿ ಸುರರ್ವಪಾ ಮದವಿ ಪಂಚಪ್ಪ ರೇವಾಗಮುಮ ಪುಷ್ಪದ ಮಕ್ಕುಂ (ಪಂಚ. ೦೦೦-೨೬). [ಮದಾ. ಮದವಿ]

ಮದವಿಕಳ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಅರಿವುಗಟ್ಟುವನು : ಮದಾಂಧ : 'ಮದವಿಕಳತನ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮದವಿಕಳ]

ಮದವಿಕಳತನ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಅರಿವುಗಟ್ಟುವುದು : ಮದಮನಾಧನ ತಾನರಾ ಪರಾರ ಮಹಾದೇವ ಉದಿಸಿದನು ನರನಾಗಿ ತಾವೀ ಪದನನಪ್ಪ ಯದೆ ತಪ್ಪಿದನರಾ ಮದವಿಕಳತನದಿಂದ ಕೆಟ್ಟನು (ಪಂಚ. ೨-೬-೬೬). [ಮದವಿಕಳ + ತನ]

ಮದವಿಕಾರ (ನಾ). ಮದ್ಯೋಪನೆಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಅವಯವ. — ಮತ್ಯು : ಪಿಪ್ಪೋದಕಗುಡ್ಡಾತಳಸುಯೋಗದಿಂದಮೇತು ಮದ ವಿಕಾರಮ ಸೆದ ಪ್ಪದಂತ ಕಾಯಾಕಾರಪರೀಕ್ಷಪ್ಪವೈವೋನಾಯಂ ಗಳತನಂ ಒಂದು ಗುಣಾದಿಮಾರುಪಮಾತನು ತದಾತ್ಮಕಂ ಜೈತನಂ ಪುಟ್ಟುಗುಂ (ಪಂಚ. ೨-೬-೬೬). [ಸಂ.]

ಮದವಿಕೂತ (ನಾ). ೧. ಮದಜಲವಿಲ್ಲದಿರುವ ಅನಿ. ೨. ಗರ್ವ ವಿಲ್ಲದಿರುವನು. ೧. ೨ : ಮದವಿಕೂತನಿನಿಯಮಾತನಾದನು (ಪಂಚ. ೦-೬೦). [ಸಂ.]

ಮದವಿಹೃಳತ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಉದ್ದಿಗೈವಾದುದು : ಅಮಲೇರಿ ಉನ್ಮತ್ತವಾದುದು : ಅರಸಂ . . . ಅನಿಯೋಪಿ ಅಡವಿಗೆ ಪೋದೊಡಮ ಮದವಿಹೃಳತನಾಗಿ ಮಯ್ಯುಳಿಯದೆ ದಿಶಾಪುಟ್ಟುಂಗೊಂಡೊಂದೆಗೆ ಕೊಂಡೊಡ . . . ಪರಿಯ (ಪಂಚ. ೦೦೦-೨೬). [ಸಂ. ಮದವಿಹೃಳತ]

ಮದವೆ (ನಾ). (?) : ಇ ತಾನಾಸ್ತರದ ಸೀಮೆಯ ಮದವೆ ದತ್ತ ಕೊನ್ನ ಅ ಸುಂಕವ ಬಿಟ್ಟರು (ಕಂ. ೧೪. ೨೪-೨೫ : ೧೧೦). [?]

ಮದವೆಳಸು (ಕ್ರಿ). ಸೊಕ್ಕೇರು : ಮದೋನ್ಮತ್ತವಾಗು : ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಪಾಯ್ಲಳ ಮದವೆಳಸಿದ ಕರಿಗೆಟ್ಟವತ್ತು ಸಲಿ ಕುದುರೆಗಳ ದೇವದ ರುದ್ರಗಣಪ್ಪವ ತಳುವದೆ ಬಂದನು (ಪಂಚ. ೬-೨೪). [ಮದ + ವೆಳಸು (< ವೆಳೆಯು)]

ಮದವೆಣು (ಕ್ರಿ). ಮದವನ್ನು ಹೊಂದೂ : ಸೊಕ್ಕು : ಸ್ವೇಚ್ಛಾಸು ರೋದೋನ್ಮತ್ತ ಮದವೆತ್ತಾನೆಯಂತನವಾರಿಕೋದ್ರತವೃತ್ತಿಯಲಿ ಕೊರ್ವ (ಪಂಚ. ೧೦-೬). [ಮದ + ವೆಣು]

ಮದವೇಕಂಡ (ನಾ). = ಮದರದನಿ : ಅಕ್ಕೋಪೋನಾಯಕಂ . . . ಮದಗಲತ ಗಂಡಪ್ರಚಿತಮದವೇತಂಡಮಪುಷ್ಪಮ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತಿದಾಗ (ಪಂಚ. ೦೨-೬೫) : ಕಂಡಳಿದು ಸೊಂಕಿ ಮದವೇತಂಡಮಂ . . . ಗೆಲ್ಲಂಗೊಂಡಂ ಬಗೆಗೊಳ್ಳ ತೆಜದೆ ವಿಜಯಾಗನೆಯುಂ (ಪಂಚ. ೨-೫೫). [ಸಂ.]

ಮದವೇರು 'ಮದವೇರು' ನೋ.

ಮದವೇಣುಸು (ಕ್ರಿ). ಸೊಕ್ಕೇಗೇಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಪರನ ಮನೋರಥಮಂ ಮದವೇಣುಪತ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಸುವಾನಿದುರ ಸಿಂಗರಮಂ ಮಾಡಿ (ಗಂ. ೦೦-೨೬). [ಮದವೇಣು + ಸು]

ಮದವೇಣು, ಮದವೇರು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೀಗು : ಹೆಮ್ಮೆಪಡು : ಎನ್ಗೆ ಜಗತ್ಪಯೋಜನಕಾರವಾಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತನೋರವಾದುವೆಂದು ಮದನಂ ಮನದೊಳ್ ಮದವೇಣು ಪೇಣದತ್ತನುಮಸುರರ್ಥಂ . . . ಕುರವತಂ ತಿಲಕಂ ವಳುಂ ನಿರಾಕುಲಂ (ಪಂಚ. ೬-೫೫) : ತನಿಮದವೇಣು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸೆಡೂದನು ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯವಲಿ (ಕಂಚ. ೬೬. ೦-೨೪). ೨. ಉಕ್ಕು : ಉಬ್ಬರಹೊಂದು : ಮದವೇಣುದಂಬುಧಿಯ ಸಲಿ

ದುಬ್ಬರೇಣುರ್ವಾರ್ವನಳಂ ಹೇಳು ಪಾಯಿ (ಪಂಚ. ೬-೬-೬೦). ಮದವೇರು : ೩. ಮತ್ತಿನಿಂದ ಕೊಡಿದು : ಅಮಲೇರು : ಪೂವು ಬಂದುಮ ಮದವೇರವಿಂದ ಮೋಯುವ ನಾದವಿಲ್ಲ (ಪಂಚ. ೦೪೪-೪). [ಮದ + ವೆಣು (< ವೆಣು)]

ಮದಸಿಂಧುರ (ನಾ). = ಮದರದನಿ : ಪರಿಯಲಿ ಹೊಕ್ಕಿರತನಾದಿರ ತುರಗೆ ಬಿದ್ದ ಪೆ ನೂಟುಮದಸಿಂಧುರಗೆ ಗುಧನವಾಯ್ತು (ಕಂಚ. ೨-೫೫) : ಅದೊಂದು ನಿಲುವರ್ವತಂ . . . ನಿಂಧುರವಿರಿಪ್ಪಮದಸಿಂಧುರಗಂಡ ಮಂಡಲದೊಂದು ಪಾಂಗಿನಂ ತೋರ್ವ ತಬ್ಬಲಂ . . . ಮನೋದ್ಧಂ (ಪಂಚ. ೬೨-೨೦). [ಸಂ.]

ಮದ್ಯುಲಿತ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಪೂರೇಟು ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧. "ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಸ್ವಸ್ತಿಕದಂತಿರಿಸಿ, ಸ್ವಸ್ತಿಕವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಕ್ರಮ ವಾಗಿ ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತ. ಕೈಗಳಿಂದ ದೋಲುವಸ್ತುವನ್ನು ಮಾಡಿ. ತಲೆಯನ್ನು ಪರಿವಾಹಿತದಿಂದ ಸ್ವಸ್ತಿಪ್ರವೃದ್ಧ" (ಪಂಚ. ೫೦೫ ನಾಟ್ಯಾಭಾಷ್ಯ : ಚರಣಂ ಸ್ವಸ್ತಿಕಮಂ ಪಡೆದರೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರೆ ಮತ್ತೂ ಕರಣಗಳೆಂದೂ ದೋಲದೆ ಪರಿವಾಹಿತ ಬಿಡದೆ ಕೇಳಿ ಪಾದ ಸ್ವಸ್ತಿಪ್ರವೃದ್ಧಿ (ಪಂಚ. ೪-೬-೬೪). [ಸಂ.]

ಮದಸ್ಸಾಸ (ನಾ). ಅಮಲಬರುವ ಸ್ಥಳ : ಹೆದದಂಗಡಿ : ಪಡ ಮೀಸ : "ಪುಂಡಾ, ಪಾಸಂ, ಮದಸ್ಸಾಸಂ . . . ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುವ ಮದಮಂ ಮದಂ ನಿರ್ದಂಗಡಿ" (ಪಂಚ. ೫೦೫). [ಸಂ.]

ಮದಪಟ್ಟಿ (ನಾ). = ಮದರದನಿ : ಮದಮಯ್ಯಾಪ್ತ ಪೂಜಂಗಳ . . . ಪಡನಾಯಕರು ನೆರದರು (ಪಂಚ. ೨-೫) : ಮದಮಯ್ಯಾಪ್ತಯುತಂ ಹಸ್ತದಿಂ ಮಸ್ತಕದಿನಂತೆ ಪದಗದಯಿಂದ ತಳ್ಳಿದನು (ಪಂಚ. ೨೬೦-೬೦). [ಸಂ. ಮದಮಯ್ಯಾಸ]

ಮದಾಂಧ (ಗು). ೧. ಮದದಿಂದ ಕುರುಡಾದ : ಮತ್ತಿನಿಂದ ಮುಂದು ಗಾಣದ : ಕುರುಣೋನಂದನಂ ಪವನಂದನನಂಬ ಮದಾಂಧಂಧ ಸಿಂಧುಮೆ ಕಣಪ್ಪ ಪಾಯಿ ಪಡೆಟ್ಟಿಪೂರಾದುದು (ಪಂಚ. ೦೬-೫) : ಅರಸಂ . . . ಮದಾಂಧಾಂಧರಮನೇಣ ಚತುರಂಗುಲಮನೊಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಂ (ಪಂಚ. ೨೫೫-೬). (ನಾ). ೨. ಗರ್ವದಿಂದ ವಿವೇಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನು : ದುಃಖಂಧಂ ಮದಾಂಧಂ ಧಮ್ ಸುಗಲ್ಲಂ (ಪಂಚ. ೦೦-೬೦) : ಈ ಮದಾಂಧನೊಯ್ಯ ಕಿಡಪುಪ ಪೂಮಿಪತಿಯೆಪ್ಪುದಲಿ (ಕಂಚ. ೨-೫-೬೪). [ಸಂ.]

ಮದಾಂಧಕ (ನಾ). = ಮದಾಂಧ ೨ : ಅಪಾರ್ವತಮಂ ಮತಿಪ್ರಮಾಣದ ಮದಾಂಧಕನಾನೆ ಕಂಡುಕಂಡಿಗದ ಮಿಳಕನಾನೆ ಕುಳಿದಾನಿಸ್ಸಾನ (ಪಂಚ. ೨-೦೪). [ಸಂ.]

ಮದಾಂಧಕೆ (ನಾ). ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅವಿವೇಕ : ಕರಿ ಕೇಸಿಯಂ ಕೊಳವ ಪರಿಯ ಪರುಟವಿದಿರ್ ಮದಾಂಧಕೆಯಿಂದ (ಪಂಚ. ೪-೨೬). [ಸಂ. ಮದಾಂಧಕಾ]

ಮದಾತ್ಮಯ (ನಾ). ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದಂಟಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಮದಾತ್ಮಯವೆಂಬ ರೋಗವು ರೋಷಪ್ರಯುದಿಂದಲೂ, ರಕ್ತದ ಹೆಚ್ಚುಗಿಯಿಂದಲೂ, ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದಲೂ, ವಿಷಪ್ರಯೋಗದಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುಂ (ಪಂಚ. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮದಾನೇಕತೆ (ನಾ). = ಮದರದನಿ : ಈ ಕಾನನಮಂ ಪುಗುತಂದು ಮದಾನೇಕವೆಡೊಂದು ಪಿರಿಯಡುಪಂ ಕಂಡಂ (ಪಂಚ. ೦೦-೫೫). [ಸಂ.]

ಮದಾಮ್ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಇದಾ [ಪಡದೊ] . . . ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿರಾ ಮದಾಮ್ ವಿಜೃಂಭಿಸುತನೋರವಾದುವೆಂದು ಮದನಂ ಮನದೊಳ್ ಮದವೇಣು ಪೇಣದತ್ತನುಮಸುರರ್ಥಂ . . . ಕುರವತಂ ತಿಲಕಂ ವಳುಂ ನಿರಾಕುಲಂ (ಪಂಚ. ೬-೫೫) : ತನಿಮದವೇಣು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸೆಡೂದನು ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯವಲಿ (ಕಂಚ. ೬೬. ೦-೨೪). ೨. ಉಕ್ಕು : ಉಬ್ಬರಹೊಂದು : ಮದವೇಣುದಂಬುಧಿಯ ಸಲಿ

ಮದಾಲಸ (ಗು). ೧. ಮದಕವಸ್ತು ಸೇವನೆಯಿಂದ ಜಡವಾದ.

೨. (ಯೌವನದ) ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಜಡವಾದ. - ಮಂದವಾದ :

ಅಮಿತಮದಾಲಸಾಂಗಮತಂಗಜಮೋ ನಡೆಗೊಡನಂಗ ಪಂಗಮಲತಯೋ :

... ಕಾಂತ ಬಸಂತಕಾಂತಯೋ (ಕಾಂತಿ. ೨-೧೯) ; ಮಿಂಗಳ

ನೊರ್ಮೆ ಕೈರವಮನೊರ್ಮೆ ಚೋರಮನೊರ್ಮೆ ... ಬಾಲೆಯ

ಮದಾಲಸಮಾಗ್ಯ ವಿಶಾಲಸ್ಯ ತಾಪಾಂಗಮಾಗ್ಯವು (ಪುಣ್ಯ. ೪-೬೦).

(ನಾ). ೩. [ನಾಟ್ಯ] ಮೂವತ್ತೈದು ದೇಶೀಯಭಾಮ

ಬಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; "೨ ಕಾಲಿಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಕಡೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ

ಮತ್ತನಂತೆ ಚಲಿಸುವುದು" (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೪೨ ಗ್ರಾ.ಕುಪಾ) ; ಎರಡು

ಪದಗಳ್ ನಿಲ್ಲದೆ ಕರ ಮದಿಸಿದನಂತಿರಲ್ ಮದಾಲಸನಾಮಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೬-೬).

[ಸಂ.]

ಮದಾಳಿ (ನಾ). (ಮಕರಂದ ಪಾನದಿಂದ) ಕೊಬ್ಬಿದ ತುಂಬಿ : ಸೋರ್ವ

ಸೋನದೂ ಸರಿಯೆಂದು ಮದಾಳಿಮಾಳಿಯಂ ಕಾಮುಗಿರಂದು . . .

ಮಯೂರಕೋಟಿಗಳ್ ಕಾಮುಗಳಮೆಂದು ನರ್ತಿಸುವುವು (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೨೯).

[ಸಂ. ಮದಾಲಿ]

ಮದಿಶ 'ಮದಿಶ' ನೋ.

ಮದಿಪ್ಪ (ನಾ). ೧. ಗೌರವ ; ಮರ್ಯಾದೆ : ಸ್ಥಾನಸ್ಥಾನದ ನಮಗೆ

ಮದಿಪ್ಪ ಮಾಸ ಕೊಟ್ಟರು ಚೆಚ್ಚಿರು (ಕಾ. ೧೦-೦೩). ೨. ಬೆಲೆ ;

ಕಿಮ್ಮತ್ತು : ನಾಡಿಗೆಡೆಯನು ಚಂದ್ರನಾಥನು ಬೀಡುಮದಿಪ್ಪನು ಇದು

ವನು (ಕಾ. ೨೦-೩೯). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮತಿವ್ವ ; ತುಳು.

ಮದಿಪ್ಪ ; ತೆಲು. ಮದಿಂಪ್ಪ, ಮತಿಂಪ್ಪ]

ಮದಿಮಾಳು (ನಾ). ಮದುವೆಹೆಣ್ಣು ; ಪಥು : ನಮ್ಮೊಡನೆ ಮಾತ

ನಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ಮಂಗು ಮದಿಮಾಳಾದೀತು (ಶಾ. ೧).

[← ತುಳು. ಮದಮಾಳ]

ಮದಿರಿ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಸಂಚಾರಿಭಾವಸೂಚಕವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತು

ಬಗೆಯ ನೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೨ ಇದು ತರುಣ, ಮಧ್ಯಮ

ಮತ್ತು ತೀವ್ರ ಎಂದು ಮೂರುವಿಧವಾಗಿವೆ : ಹಿಂದಿರ್ ಕಂಗಳತಿ

ವಿಸ್ತರವಾಗದೆ ನೋಟಮಾರ್ಪಡಾಡಿಗಳಿಂದ . . . ಕಿಣುಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ

ರಂಜಿತ ಮದಿರಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೩-೩೯). [ಸಂ. ಮದಿರಾ]

ಮದಿರಿ (ಗು). ೧. ಅಮಲೇರಿಸುವ ; ಮದವೇರಿಸುವ : 'ಮದಿರಾಕ್ಷಿ'

ಪರಾ. ೨. ಸಂತೋಷಕರವಾದ. (ನಾ). ೩. ಕೆಂಪುಹೂವುಗಳನ್ನು

ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮದಿರವೃಕ್ಷ. [ಸಂ.]

ಮದಿರಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಮತ್ತೇರಿಸುವಂಥ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ

ಪಳು ; ಸುಂದರವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವಳು ; ನಿಧಿಯಂ ಕಂಡಂತೊಳಗಿದ

ಮದಿರಾಕ್ಷಿಯನಿಂಪ್ರನಿಡಿದ ನೆನಗಣಿಯಂ ತೀವಿದ ದೊಣಗಣಿಯಗಿದ್

ಕೋಟು ದಿಗೊಳ ಸೈರಿಸಮಾಪ್ತವೊಳೊಳೆ ನೆರೆದಂ (ಕಾಂತಿ. ೬-೬೩) ;

ಮದಿರಾಕ್ಷಿ ನಿನ್ನೊಳ್ಳದ ಜ್ವರಮು ಪೆರಳ್ಳಿ ಸೇರದಿರ್ಪುದು (ಶಾ. ೧೦.

೧೦-೬೦). [ಸಂ. ಮದಿರಾಕ್ಷಿ]

ಮದಿರಾಪಾಂಗ (ನಾ). ೧. ಮೋಹಕವಾದ ಕಡೆಗಣ್ಣೋಟ. ೨. =

ಮದಿರಿ ; ಮದಿರಾಪಾಂಗಂ ತ್ರಿವಿಧಮನೊಪವಿಳಂ ತರುಣಮೆಂದು

ಮಧ್ಯಮಮೆಂದು ಪುರುಗೊಂಡ ತೀವ್ರಮೆಂದು ಸುತೀ ಕೀಳ್ ವೇಣಿ

ವೇಣಿ ಭಾವಮೆನಿಸ್ಕಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೩-೩೯). [ಸಂ.]

ಮದಿರಾಪಾನ (ನಾ). ಅಮಲೇರಿಸುವ ಮದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪಾನೀಯ

ಗಳ ಸೇವನೆ : ಮದಿರಾಪಾನಕ್ಕೆ ಮೆಯ್ಯೂರದೆ . . . ದಿಶಾಂತದೊಳ್

ನಿಲ್ಲದಿರಾಂ ಬರ್ಪನ್ನವಾಯಂ ನಿವಗದು ವಿಗತಾಪಾಯಮುಚ್ಚಿದುಪಾಯಂ

(ಶಾ. ೧೩-೦೨೬). [ಸಂ.]

ಮದಿರಾಮದ (ನಾ). ಮದ್ಯದ ಅಮಲು : ಅಮಿಳನಮೂ ಕಣ್ಣ ಕೊಳಾ

ಮನದೊಳಗೊಸಗಯಂ ಶರೀರದೊಳಿತ್ತಂ ರೋಮಾಂಚಕಂಚುವಂ ಮದಿರಾ

ಮದಮಾಗೆ ತೆಗಟ್ಟನಾಕೆಯಂ ಮದಿಯೊಳ್ (ಕಾ. ೩-೯) ; ಹೃದಯ

ಪ್ರಮೋದಮದಿರಾಮದದಿಂ ಮೆಯ್ಯುಟ್ಟಿದು ಮೇಲುದಂ ಮಜ್ಜೆ

ದಿದರ್ಪದಿದು ಪಣಿ ಮಣ್ಣೊಡಂ ಮಣ್ಣಾದ ಮೆಚ್ಚಿದ ತೆಣದಿನಾಪ್ಪ

ವೃದ್ಧಕದಂಬಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೬). [ಸಂ.]

ಮದಿರಾಯ (ನಾ). ಹೆಂಡ ; ಸುರೆ : ಇಂತು ಶೌಂಡಿಕರಲ್ಲರಂ ತುಂದಾ

ಸುಮರ್ಶ್ಯಮಂ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತ ಮಿರ್ದನವರತಂ ಮದಿರಾಯದ ಮದವೇಣಿ

... ಮತಿಗೆಟ್ಟು ಕಳವಳಿಸುತ್ತಿರಲ್ (ಕಾ. ೧೦-೦೩೯ ಕ). [ಸಂ.]

ಮದಿರಿ 'ಮದಿರಿ' ನೋ.

ಮದಿರಿ (ನಾ). ೧. ಅಮಲೇರಿಸುವ ಮದ್ಯ ಮುಂತಾದ ವೇಯ :

"ಮೈರೆಯಮಾಸಮಂ ಮಧು ಮಾಧವಂ ಸೀಧು ಸೀರೆ ಸುರೆ ಮದಿರಿ . . .

ಕಲ್ಮಮನೆ ಕಲ್ಮನಿಕ್ಕಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೬೩-೬) ; ನೀಂ ಕುಡಿದ ಮದಿರಿ ನೀನೊತ್ತು

ತಿರುಪಧರಂ ಮುಗೊಲ್ಲೊ ಮುಗಿಯೆ ನಾಟಿಯಲಿ, ಪದರಂ ಮಾಣ್ಣಿದಂ

ನಯು (ಗ್ರಾ. ೧೦-೦೩). ೨. = ಮದಿರಿ ; ಒಂದಿನನು ಬಾಗಿದವದುಂ

ಸಂಧಿವ ತಮುಡಿಸಿ ನೋಳ್ಪ ತಿರುಗುವ ತಾರೆಯನೊಂದುವ ಕಣ್ಣಿಧ್ಯ

ಮಾಮದು ಬಂದದೊಡೆ ಮಧ್ಯಮೇಲು ಮದಿರೆಯನಿಕ್ಕಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೩-೯೦).

[ಸಂ. ಮದಿರಾ]

ಮದಿರೇಕ್ಷಣ (ನಾ). ಮಾದಕವಾದ ನೋಟ ; ಕುಡಿಸಿದತ್ತಲ ರಾಂಗೊಲಮಂ

ಕೃಷ್ಣಮ ರಮಣೀಯದುಂ, ವಿಸ್ಮಯೋತ್ಪಲ್ಲಮಾಗಲ್ಪೆ ರುಚಿರಾನನಾ

ರಾಮದಯತಯಾ ಮದಿರೇಕ್ಷಣಂ (ಶಾ. ೩೩-೦೦೨). [ಸಂ.]

ಮದಿರೇಕ್ಷಣಿ (ನಾ). ಮೋಹಗೊಳಿಸುವ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವಳು ;

ಸುಂದರಿ : ಅಪ್ಪರಾಂಗನಾನ್ವಯದೊಳ್ ಪುಟ್ಟಿದಳ್ಳಿ ಮದನಮದುತಿ

ಮದಿರೇಕ್ಷಣಿ ಮದಿರೆಯಂಬ ಕನ್ಯಾರತ್ನಂ (ಕಾ. ೧೩. ೬೩).

[ಸಂ. ಮದಿರೇಕ್ಷಣಾ]

ಮದಿರೋತ್ಪತ್ತಿ (ಗು). ೧. ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದ ಮೈಮರೆತ ; ಅಮಲೇ

ರಿದ : ಮದಿರೋತ್ಪತ್ತಿನಿಂಪ ಕಿಂಚರಂಪ ಕಾಂತಾರಬ್ಧ ಸಂಗೀತಮೊಟ್ಟಿದು

ದಲ್ಲೇ . . . ಶ್ರೀರಮ್ಯಜ್ಯಮಾಚಳಂ (ಪುಣ್ಯ. ೬-೬೨). (ನಾ). ೨.

ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಮೈಮರೆತವನು : ತಮ್ಮ ಮುಂತಿರಿದುಮನೇನಿಂದಣಿ

ಯಲ್ ಮದಿರೋತ್ಪತ್ತರವೊಲವನಾಲರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೦೦೭). [ಸಂ.]

ಮದಿಲ್, ಮದಿಲ, ಮದಿಲು (ನಾ). ೧. (ಮನೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ

ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೊಡೆ, ಹಜಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವಂತೆ

ಸೂರಿನವರಗೊ ಕಟ್ಟುವ) ಗೋಡೆ ; ಭಿತ್ತಿ ; (೨). ೨. ಕೋಟೆ

ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ (ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ) ಕಟ್ಟುವ ಗೋಡೆ ;

ಪ್ರಾಕಾರ ; ಪೌಳಿ ; ಬಳಸಿದ ಕೆಡೊನ್ನ ಮದಿಲ್ಲ ಕೊಳಗೆ ಮಣಿಮಾಯ

ಭವನಾವಳಿ ತೊಳಗೆ ಬೆಳಗೆ (ಕಾ. ೧೦-೦೦೯) ; ಮುದೇವನರಮನೆಯ

ಮದಿಲಂ ವಿಜ್ಞಾಧರಕರಾದಿಂ ಭೂಸಂತಿಲಂ ದಾಂಬುವಂತೆ ದಾಂಟಿ

(ಕಾ. ೩-೦೦೬ ಕ) ; ಅಗುಲಿ ಮದಿಲ್ ಬಾಗಿಲ್ ಬಿಮ್ಮಗಮೆಂದಿವಣಂದ

ಕಾವ ಕಾವೇವೊ (ಕಾ. ೧೩-೦೨೬) ; ಭೇಗಿ ಅದೇನ್ ಕಾಣ್, ತ್ರಿಪಟಿ ?

ವಿರುತಿವ ಮದಿಲಪೊಲ್ ಮುಗಿಲನ್ನೆಗಿ (ಶಾ. ೬೯-೦). ಮದಿಲ :

೨. ಸುಮ್ಮನಿಂದ ಪೇಚಿದರು ಮದಿಲವ ಗಿಮ್ಮನೆ ಬಂದೇವುರು

(ಶಾ. ೩-೦೦೯). ಮದಿಲು : ೨. ಕರಾಮಾಡಗಳನೇಣಿ ಮದಿಲುಗಳನು

ಹತ್ತಿ ಮರಗಳ ಕೊನೆಗಳನದಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೦೦೩) ; ಸುತ್ತ ಬಳಸಿದ

ಮದಿಲು ವಾಯುಪಥವನು ಒತ್ತರಿಸುವುದನವರತ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೯೦).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮತಿಲ್ ; ತುಳು. ಮದಿಲು, ಮದುಲು ;

ತೆಲು. ಮಮದು, ಮಗುಲು]

ಮದಿಲ್ ನೋ.

ಮದಿಲ್ ನೋ.

ಮಾ). ಕಳ್ಳು : ಹೆಂಡ : ಮದ್ಯ : "ಮೈರೇಯಂ . . .
ಕಾದಂಬರಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕಲ್ಪಮನೆ ಕಲ್ಪನಿಕಂ" (ಪುಂಗಣ. ೬೫-೬).

[ಸಂ. ಮದಿಪ್ಪಾ]

೧). ಅಮಲೇರು : ಮತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಮದಿಸಿ ಕಾಣದೆ
ಮದುವೆದ ಗಣೇಂದ್ರಂ ಸತ್ತುದಾಗಲಿ (ಚಪ್ಪ. ೨೨-೨೦) ; ಮದಿಸಿ
ಹವದ ಗಜ ಹರಿಪದವಿಧಾತಿಗೆ ಕಡೆವೊಲು ಕಡೆದೊಡೆದು ಕೊಂದ
ನುಕಂಪದಲಿ ಕಳೆನೋಗಿ (ಕೊಣ. ೬-೦೬-೨೬). ೨). ಗರ್ವಿಸು :

೨). ಗರ್ವಿಸು : ಹಿಮನಗಸುತೇತನು ಮದಿಸಿದಾತನ ಬಗೆಯನಹುದು (ಚಪ್ಪ.

೩). [ಗಣಿತ] ಕೂಡಿಸು ; ಸಂಕಲಿಸು : ಬೆರಸು, ಮ ದಿಸು.

ಕೊಡು, ಬತಂ ಇಂತಿನತುಂ ಕೂಡೊಡಕ್ಕೆ ಹೆಸರು (ಪ್ರಕಾ.

೪). [ಮದ + ಇಸು]

೫). ಮನ್ : ನನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ವದನಂ ಮದೀಯ
ಮದುವಾವಹಂ (ಪುಂಗ. ೬-೬೬) ; ಮದೀಯ ಸಮೀಪಿತಮಂ . . .

೬). ಶಿಲ್ಪ (ಪುಂಗಣ. ೫೬) ; ಇದು ವಿನೋದಪರೇ ಮದೀಯಾಭ್ಯುದಯಂ

(ಪುಂಗ. ೨-೦೬). [ಸಂ.]

ನಾ). (ಕರಾ) ಭೂತಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನ ಪರವಾಗಿ
ನು ಅಡುವ ಮಾತು : ಭೂತಕ್ಕೆ ಗಗ್ಗರವಿಟ್ಟು ನಿಂತಾಗ ಭಟ್ಟರಾ
'ಮದು' ಅಥವಾ 'ಮದಿಗಿಟ್ಟು' ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ (ಪುಂಗಣ. ೦೪).

[← ತುಳು. ಮದು]

೧). ಬೈತ್ರಮಾಸ ; ವಸಂತಯುತು : "ಮದುವೆನೆ ಬೈತ್ರ"
೨). 'ಮದುರಿತು' ಪರಾ. ೨). ಬೇನುತುಪ್ಪ : "ಮದು—
ಬೇನು" (ಕಪ್ಪ. ೨೬. ೬೬). [← ಸಂ. ಮಧು]

ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಕರಡಿ ಹಳೆಯ ಚತುಸ್ಕೇಮ
ದ ಬಹುಗಳಿಗೆ ಸಲುವ ಗ್ರಾಮ ರಿ ಅ ಮಗ್ಗದಜ್ ಮದು ಭಡಗಿ
ಅಸಗ ನಾವಿಂದ ಕುಂಭಾರ ಮಾದಗೆ ಕಯ್ಯಾಗಾಣ ಎತ್ತುಗಾಣ
(೪). ಸಂಗಣ. ೦೬೨-೪ ; ೧೪೦೬). [?]

ಮದ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕಣ್ಣಮ್ಮಯ್ಯನ ಮಗ
ಮದ್ಯನುಂ ಮದುಕಮ್ಮಯ್ಯನುಂ (೨೪. X. ಕಣ್ಣ. ೨೬-೪ ;
[?]

ನಾ). ಒಂದು ಮನೆತನದ ಹೆಸರು (?) : ಬದಿರಿಯರುಮ್
ಮಮ್ ಕೋಣಬ್ಬರುಮ್ ಸಾಕ್ಷಿ (ಪುಂಗ. ೦೯೦೬ ; ೦೬-೦೦ ; ೭೨೦).

[?]

ನಾ). ಮದುವೆಯ ಗಂಡು ; ಮದುವಣಿಗೆ ; ವರ : ಈ
ಮದುವೆಗನ ನಿವಾಸಕ್ಕಂದು ಬೊಕ್ಕಮಯ್ಯ ಒಂದು ಆರಮನೆ
ಕಟ್ಟಿಸಿದನು (ಪುಂಗ. ೫೬) ; ಮದುವೆ ಮುಗಿದರೂ ಮದುವೆಗನ್ನ
ಲ್ಲಿ (೫೬).

ಮದಕ್ಕಳು, ಮದವಕ್ಕಳು, ಮದವಕ್ಕಳು, ಮದುವಕ್ಕಳು =
ಮೆಯಾಗುವ ಗಂಡು ಹಾಗೂ ಹೆಣ್ಣು ; ವಧುವರರು :
ಯು ಸಂತರ ಮದುವಕ್ಕಳನ್ನ ನೆಂಬಿರಪ್ಪರು ಎರಮಾಡಿಕೊಂಡು
ವಧುವ ವಾದಿಗೆ (ಪುಂಗ. ೫೬) ; ಪ್ರೇಮದ ಮಾತಿಗೆ ಹೊಸಮದು
ಯ ಹೊಸ ಅರ್ಥವನು ವಾಚಿಸವರು (ಪುಂಗ. ೬೬-೬೦) ;
ನೆಯ ಮಂತ್ರಿಯುರ್ಗವದಿಂದವರ ಪೇಟ್ಟು ಮದವಕ್ಕಳಂ ನಿರಾಕರಿಸಿ
(೫-೨೩) ; ಮದವಕ್ಕಳನಿಂದಿರ್ಗೊಳು ಬಂದು . . . ಪೇಟರ್

೫-೨೬) ; ಮಜ್ಜಿವರ್ ಲೇಸನೆ ಮದುವಕ್ಕಳು ಸಂದಿರಾಸದಿ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ
ಗೂಡೆಗೊಳುತ್ತವದಿಂ (ಉಪ್ಪ. ೫-೫೪) ; ಹೋಮಾ ನಳಸಂ ಮದುವಕ್ಕಳು
ಮಿಸುವ ಲಾಜಿಯಂ ಪೂಜಿಸಿದರ್ (ಪುಂಗ. ೦೦-೦೬೬).

[< ಮದುವೆ + ಮಗ]

೬. ಮದುವೆಗಳ್, ಮದುವೆಗಳು (ನಾ). ಮದುವೆಯ ಹೆಣ್ಣು ; ಮದು
ವಣಗಿತ್ತಿ ; ವಧು : ಕುದಿಪೊಡಲ ಮದುವೆಗಳ್ ತೆಣುತಿಹಳ್ಳಿ? (ಪುಂಗ. ೦೫೬-೬೬). ಮದುವೆಗಳು : ಮದುವೆಗಳ್ ಕಣ್ಣಿನ ಬಗೀ ಚಂದಿರನ
ನಗಿಸುತ್ತ ಹರಿದದ (ಪುಂಗ. ೬೪-೦೫) ; ಮದುವೆಗಳ್ ಕಾಂತಿ ಅವಳ
ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಿನುಗುತ್ತಿತ್ತು (ಪುಂಗ. ೨೦೪).

[< ಮದುವೆ + ಮಗಳ್]

ಮದುವೆಗಳು 'ಮದುವೆಗಳ್' ನೋ.

ಮದುವೆನೆ (ನಾ). ಮದುವೆಯ ಮನೆ : ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿನ್ ಕಣ್ಣೀರ್
ಪೊನಲನ್ ನೋಡುತ . . . ಮಸಗದ ಮದುವೆನೆ ಪುಗುವಾ ಮಗನ್
(ಪುಂಗ. ೬೬-೬೬). [< ಮದುವೆ + ಮನೆ]

೭. ಮದುರಿತು (ನಾ). ವಸಂತಯುತು : ಮಕ್ಕಳ ಮುದ್ದೆವರೆದ ನುಡಿ
ಮದುರಿತು ಬೊಕ್ಕಳಕೆಯ ನವಚಂದ್ರಿಕೆಯೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ವಿರಾಸಮನೀ
ಪ್ಪೆದು ಸತ್ಯಭಾರವನ ಸಮಾಪತು (ಪುಂಗ. ೦-೨೪).

[ಮದ್ಯ + ರಿತು (< ರಂತು)]

ಮದುರೆ, ಮದಿರೆ, ಮಧುರೆ, (ನಾ). ಒಂದೆ ಪಾಂಡ್ಯರ ರಾಜಧಾನಿ
ಯಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು ; ೫ ಈಗಿನ ತಮಿಳುನಾಡಿನ
ಮಧುರೆ : ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಾ ಮದುರೆ ಉದ್ದುನಿತಾವ x ರಾವದ ಪಾಪ
ಮುಟ್ಟಿದೊನ್ . . . ರಮ್ಯಸುರಲೋಕಸುಕೃ ಭಾಗಿ (೨೪. II (R).
೨೪-೦ ; ಸು. ೭೦೦). ಮದಿರೆ, ಮಧುರೆ : ಧರದೊಳು ಮಧುರೆಯ
ತಿರುಮಲ ನಾಯಕನುರು ಮಹಿಯ ಮುಜ್ಜಿದಿಜಿದು ಹರುಷದ ಪಿಡಿದಾನೆ
ಗಳ ಶಾಲೆ ಮಜ್ಜಿದಿವು (ಪುಂಗ. ೬-೨೯).

ಮದಿರೆಗೊಂಡ = ಮದಿರೆಯೆಂಬ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಗೆದ್ದವನು ;
ಒಂದು ಬಿರುದು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಮದಿರೆಗೊಣ್ಣ ಕೊಪ್ಪರಗೇಶವಪ್ಪಂಗೆ
ವರಿಮವ್ವೈತ್ತೊಮ್ಮತ್ತಜ್ಜಿಯೊಕ್ಕೂರ ರಾವಿನಾಡ ಮಾರ್ಯಮ್ಮ
ಮಮ್ಮ x x ಗಣಪ ರಾಮ ತುಜುವನ್ನಿಸಿ ಅಜ್ಜಿ ಸತ್ತನ್ (೨೪. X.
ಪುಂಗ. ೨೦೬-೦ ; ೦೬೬). [← ತಮಿ. ಮತುರೆ]

ಮದುರೆಗಿಳ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮದುರೆಗಿಳ್ ಪೊ
ಸಮ್ಮಂಗೆ ಕೊಟ್ಟೊದು ಕಣ್ಣಗದಮುಳ್ ಕಲನಿಯುಂ (೨೪. X. ಪುಂಗ. ೫೦-೬ ; ೭೭೭).

[?]

ಮದುವಣ (ನಾ). ಮದುವೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ತೆರಿಗೆ : ಪದಿಗೆ ಸಂಬಳ ಉಳುವರಿ ಆ ಮದುವಣ ಮರ ಮೆಲಕ್ಕಮಬರಾಳ
ದೇವನಾಣೆ ಕಾಹು ಚಂದ್ರಾರ್ಕತಾರಂಬರಂ (ಪುಂಗ. ೦೯೬೪, ೪೨-೦೨ ;
೧೦೩೦). [< ಮದುವೆ + ಪಣ]

ಮದುವಣಗಿತ್ತಿ 'ಮದುವಣಗಿತ್ತಿ' ನೋ.

ಮದುವಣಿಗೆ 'ಮದುವಣಿಗೆ' ನೋ.

೮. ಮದುವಣಗತನ. ಮದವಣಗತನ (ನಾ). ಮದುವೆಗನಾಗಿರುವಿಕೆ :
ದೇವೋತ್ತಂಗಂ . . . ಮದುವಣಗತನ. ಮದವಣಗತನಮನುಜ್
ನಟಿಯಿಸುತುಂ (ಗುಣ. ೦೦-೪೫). ಮದವಣಗತನ : ಮದವಣಗತನದ
ದೇವಿಯಂ ವಿರಾಸಂಬಡಿದ ಬಾಲಸಹಕಾರಸಂದನಂ ವನಪಾಲಂ ನೈಪಾಲ
ಪರಿಪಾತನನಿಶ್ಚಲವಧಾರಿಸಮೆಂದು ತೋಜಿ (ಪುಂಗ. ೬-೬ ೩).
[ಮದುವಣಿಗೆ (< ಮದುವಣಿಗೆ) + ತನ]

ಮದುವಳು 'ಮದುವೆ' ನೋ.

ಮದುವೆ (ನಾ). ಮದುವೆಯ ಮದುವೆ ; ಪರ : 'ಮದುವಳಿ' ಪರಾ. [< ಮದುವೆ + - ವಳ]

ಮದುವಳಿಗೆ, ಮದುವಳಿಗೆ, ಮದುವಳಿಗೆ, ಮದುವಳಿಗೆ (ನಾ). = ಮದುವೆ
ಮಗ : ಮದುವೆಗೆ ಕೂಡಿದ ಬಂಧುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಮದುವಳಿಗೆನ ಮದುವಳಿ
ಗಿತ್ತಿಯ ಕಾಣದೆ ಕದನವಾಯಿತು ಮದುವೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ (ಕೋಶಾ-
೯೦-೯೧); ಈ ಮದವ್ಯಯನೇ ಹಳುವಿನೊಳಿಜಾಡಾ ಮೂವನೇ ನಿನ್ನ
ಸುತಗೆ ಪ್ರೇಮದ ಪೊಸಮದುವಳಿಗಾಗುವನು (ಕೋಶಾ- ೯-೨೬);
ಚಂದ್ರವಾಹ. . . ಒಪ್ಪುವ ಬಾಸಿಗೆದ ಮದುವಳಿಗಾಗಿವ್ವ (ಕಪು. ೦೬೪).
ಮದುವಳಿಗೆ : ಆ ವಿಧು ಜನಚಂದ್ರಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುತಿಯು ಮದುವೆಯೆಂದು
ಪೊಸಮದುವಳಿಗಂ ದೇವೇಂದ್ರನ ಶುಭವು ವಿಶಾಖಾವಿಷ್ಣುತ ವಿವಿಧ
ವಿಧವಮಂ ಮನುಕೂದಂ (ಕಾಂಕು. ೬-೨೦); ಮದವಳಿಗಿಲ್ಲದೆ ದಿಬ್ಬಣಂ
ಮೋಡಿನೆಯಂತೆ (ಕಪು. ೧-೨೦); ಪೊನ್ನದರವದರಿಂದ ಮದವಳಿಗನ
ಮುಂದೆಯುವ ನೈವಶಲಿಕರ ಪಲವು ಕೊಡೆಯಾಗುಮಂ ಮದವಿಷ್ಣುತಂ
ನಡತರೆ (ಕಪು. ೧-೨೬). ಮದವಳಿಗೆ : ಮದವಳಿಗಿಲ್ಲದೆ ಮದುವೆಯಂ
ಮಾಡುವೆನೆಂಬ. . . ಪೊನ್ನದಲನಂ ಪೊನ್ನದಂ (ಕಪು. ೨-೦೬
೧೬); ಲಿಂಗವೆ ಮದವಳಿಗನಾದ ನಾನು ಮದವಳಿಗೆ(ಕಾಂಕು. ಮದವಳಿ
ಗಿತ್ತಿಯಾದನು (ಕಪು. ೧. ೦೬೨-೨೪); ನಮ್ಮ ನಾದನಿ ಮದವಳಿ
ಗನಾದರೊಡಹುಟ್ಟಿದನು ನಿನಹೆಯನಿಗೆ (ಕಾಂಕು. ೨-೦೬); ಎನಪ
ಬಾಸಿಗೆದ ಮದವಳಿಗನಾಗಿದೊಂ ಕುಳಿಂದನಂ (ಕಪು. ೨೦-೨೪).
ಮದುವಳಿಗೆ : ಹಳೆಯ ಮೇಲೆ ಮದುವಳಿಗನ ತಂಪು ನೀಲಕಂಠನ
ಶುಭದನೆ ಬಂದು ಕೈವಿದಿವಳು (ಕಪು. ೨೦-೨೬); ಮದುವಳಿಗನಾದ
ಕಂಪರ ಹರವದಿ ಚಿತ್ರಮಂಟಪದ ನೋಡುತ್ಯೆತರು (ಕಪು. ೨೦-೨೬);
ಇವನು ದೂರದೇ ಮೃಗಗೆ ಮದುವಳಿಗನ ಹಾಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು
(ಕಪು. ೨೨). [ಮದುವಳಿ (< ಮದವಳಿ) + - ಇ]

ಮದುವಳಗಿತ್ತಿ, ಮದುವಳಗಿತ್ತಿ, ಮದುವಳಗಿತ್ತಿ, ಮದುವಳಗಿತ್ತಿ.
ಮದುವಳಗಿತ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮದುವೆಯ ಹೆಣ್ಣು; ವಧು: ಮದುವೆ
ವಳಿಗನ ಮದುವಳಗಿತ್ತಿಯ ಕಾಗದ ಕಡವೆಯುತ್ತು ಮದುವೆಯ ಮನ
ಯಲ್ಲಿ (ಕೋ. ೧೩೦. ೯೦-೧೩೦). ಮದುವಳಗಿತ್ತಿ: ೧. ಮೊದಲ ದಿನದ ಮದ
ವಳಗಿತ್ತಿಯಂತೆ ಕಾವೇರಿ ಮೂಲದ ಸನಿಯದ್ದರಿ ಕುಳಿತಳು (ಕೋ. ೧೦೯).
ಮದುವಳಗಿತ್ತಿ: ೧. ಮದುವಳಗ ಮದುವಳಗಿತ್ತಿಯ ಮುಟ್ಟಿದ . . .
ನೋಡುತ್ತ ಒಟ್ಟಿರುವುದಾಯಿತ್ತು (ಕೋ. ೧೩೦. ೧೦೯-೧೩೦). ಮದುವಳಗ
ಗಿತ್ತಿ: ೧. ಗಂಡಮದುವೆ ಮದುವಳಗಿತ್ತಿಯಂತೆ ಸಿಗದಿರಿಸಿಕೊಂಡಳು (ಕೋ. ೧೦೯):
ನರ್ತ್ . . . ಮದುವಳಗಿತ್ತಿಯಂತೆ ಶೃಂಗರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು
(ಕೋ. ೧೦೯). ೨. ಮದುವೆ: ಕೆಲವೆಷ್ಟು ಮದುವೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ
ವಿಳಿದಿನವಿದ್ದು ತನ್ನ ಹೊಸಮದುವಳಗಿತ್ತಿಯೊಡನೆ ರಾಜಧಾನಿಗೆ
ಹಿಂತಿರುಗಿದನು (ಕೋ. ೧೦೯). ಮದುವಳಗಿತ್ತಿ: ೧. ಹೊಸಮದುವೆ
ಮದುವಳಗಿತ್ತಿಯಾದ ನಿನಗೆ ಮನವೂವುಳುವಂತೆ ಧನಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಒಡವೆ
ಗಳನ್ನೂ ಸೀರೆಗಳನ್ನೂ ತರುವೆನು (ಕೋ. ೧೦೯). [ಮದುವಳಗ+ಇತಿ]

ಮದುವಳಿಗೆ. ಮದುವಳಿಗೆ. ಮದುವಳಿಗೆ (ನಾ). ರಿ. = ಮದುವಳಿತ್ತಿರಿ.
ಮದುವಳಿಗೆನಾರೋ ಮದುವಳಿಗೆ ಯಾರೋ ಮದುವೆಯ ಸದುವ ಮರಣ
ವದ್ದುಬಿದ್ದಿತ್ತು (೨೫೩. ೧೩-೨೪); ನಂದೀಮಾವುದೋನಿಗೆ ಕೆಟ್ಟಯ್ಯ
ಮದುವೆ ಮದುವಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದುಬಿಡ (೨೩೩. ೪-೩). ಮದುವಳಿಗೆ :
ರಿ. ಮದುವಳಿಗೆಯೂ ಕಂಡು ಮದುವೆಗೊಬ್ಬರೂವಂತೆ (೨೫೩. ೧೪-೧೫). ೨. ಮೆಂಡತಿ; ಪತ್ನಿ : ಯಾಕನ ಮದುವಳಿಗೆ ಚಿನ್ನ
ಮಾಂವಾ (೧೪. ೨೭. ೨೭. ೧೦೦-೨; ೧೦೩). ಮದುವಳಿಗೆ : ರಿ.

ಪೊಮ್ಮದವಳಿಗೆಯಷ್ಟ ದಕ್ಷಿಣ ತಂಡಿಲವೇಲ್ಲುಮೆಂದು ನೋಡು ಪ್ರಸದನಂ
ಗೊಳಿಸಿ (ತು.ಕಾ. ೩-೫೩ ಪ); ಬಿದುಮಾನವ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದುಮಾನವ
ಮಾಡು ಕಡಾ ಮದವಳಿಗೆ ಇದು ನಮ್ಮ ಒಳಾಶೆ ಮದವಳಿಗೆ ಇದು
ನಮ್ಮ ಮೊರೆ ಮದವಳಿಗೆ (ಪಪ. ೩೩); ಮದುವೆಯಾಯಿತು ಒಲನ
ಜಯದಾದರಲಿ ಪೂದಿದ ರಥವನೇಳಾಸಿ ಮದವಳಿಗೆ ಸುತಕರ್ಪಾಸನ ಕಳುಹಿ
ದನು ಮುನವೈರಿ (ಕುಾ. ೧೧-೩೯). ತಿ. ಅರಾಧ್ಯರು ಸಂಗದ್ಯು
ಅರಾಧ್ಯರ ಮದವಳಿಗೆ ಮೊವ್ವವ್ವ (೧೯-೪೫. ಕನ್ನ. ೩೨-೨೯; ೧೦೦);
ನಾಗಕರ್ಮನ ಮದವಳಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯ ಬನದೊಳಗಣ ನಾಗರಂ ಪೊಜೆಯಲು
... ಬರಲೆ (ಕುಾ. ೩-೩೩ ಪ); ಪೊಮ್ಮದವಳಿಗೆಯ ರಿಯಾದಿ
ಪಾಡ್ಯ ರೂಪಿಡಿಸಿಹೋಯ್ತು ಗುರುವಾಯ್ತು ಮನಕೆ (ಕು. ೧೧-೩೩).

[ಮದುವಳಿಗೆ + - ಎ₂]

ಮದುವಾಸು (ನಾ). ಮದುವೆಯಾದ ಸಂತರ ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಹಾಸುಗೆ : ಇಲ್ಲಿಗಳ ಬಂದಿಮೋ ಹಯ್‌ಮೋನ್ . . . ತನ್ನಿನ್ ಕರಂ ಮದುವಾಸಿಗೆ (ಕಾಂ.ಗೊ. ೨೫-೩೬).

[< ಮದುವೆ + ಪಕ್ಕು]

ಮದುವಿ 'ಮದುವೆ' ನೋ.

ಮದುವೆ, ಮದುವಿ (ನಂ). ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಗಂಡಹಂದಿರಿದಂಥ
ಘೋಷಿಸುವ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕವಿಧಿ ಮತ್ತು ಸಮಾರಂಭ ;
ವಿವಾಹ ; ಪರಿಣಯ ; ಲಗ್ನಿ : "ಉಪಯುಮಃ , ಪರಿಗಮನಂ,
ಪಾನಗೃಹಣ, ವಿವಾಹಃ, ಉದ್ವಾಹಃ — ಈ ೫ ಮದುವೆ" (ಕಠಾಉ.
೫-೩೨) ; ಉತ್ತಮಕುಲದವಗಳಿಗೆ ಕುಲದಲ್ಲದವರೊಡನೆ ಮದುವೆ
ಯಿಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟಿ ನೋಗಲಕ್ಕೂ (ಕಠಾಉ. ೫-೩೩) ; ಮದುವೆಯು
ಮಾಡಿದರು ಪವ್ಯವರನ್ನ ಮದುವೆಯ ಮಾಡಿದರು (ಮಠಾಉ. ೫-೩೩-೩೪) ;
ಕಮಲಮಂಜುಳದೊಡನೆ ಮದುವೆ . . . ಭೀಷ್ಮನು . . . ತಮ್ಮಂಗೆ ಮದುವೆ
ಮೆಯ ಮಾಡಲನುವಾದ (ಉದಾ. ೨-೩೩) ; ಮನೆ ಕಟ್ಟಿನೋಡು,
ಮದುವೆ ಮಾಡಿನೋಡು (ಗಾ. ೧೩). ಮದುವಿ : ಭಾವ ಶಿವದೇವಕ್ಕಿಣ್ಣ
ಯಮಾಣಿಯಂ ಕೈಕೊಂಡು ಘೋಷಿ ಮದುವಿಯಂ ಮಾಡಿ (೨೨೩.
೫-೩-೩೪-೩೫ : ೧೦೨೨) ; ಕೂಳಿಸಮುದ್ರಂ ಪೊಂಸಂ ಮಾಣಿಗೆ ಮದುವಿಗೆ
ಮಂಜಿ ಕುಡೆ ನಾಂಮಾಡುತಿ ಕುಡೆ ನಾಂಮಾಡುತಿ ದಾನವಿನೋಡಂ (೨೩. VIII, ೫೫೦.
೧೦೦೯-೨೦ : ೧೦೩೩).

ಮಾಡುವೆ ಮಾನಸಿ = ಮನುಷ್ಯ ಮುಂತಾದ ಸಮಾರಂಭ : ಮದುವೆ
ಮಾಸರಿ ಇದ್ದ ದಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ತಿಂಗಳಾದರೆ ಮೂಗಿನವರೆಗೆ ಕಂಡಿರಬೇ
ಗುದಿಸುವನ್ನು ತಾಳಬೇಕು (೪೫, ೪೬). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ವಶುಪ್ಪು;
ತುಳು. ಮದುವೆ; ಕೊತ. ಮದ್ಯಾ.]

ಮದುವೆಕಂಕಣ (ನಾ). ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮದುವೆಮಕ್ಕಳ ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟುವ
ಅರಿಸಿನದ ಬೇರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಸಿಯ ದಾರ : (೧).

[ಪ್ರದೂಪೆ + ಕಂಕಣ]

ಮದುವೆಗಂಡು (ನಾ). ವಿವಾಹವಾಗುವ ಹುಡುಗ ; ಮದುವೆಗೆ ;
 ವರ : ಮಲ್ಲಗುಡು . . . ರೇಶಮಯಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ, ಪರಾಯ, ರಾಮಯ್ಯ
 ಗಳನ್ನೂ ವಲ್ಲಿದುಮಲ್ಲ ಧರ್ಮ ಮದುವೆಗಂಡಿನ ಹಾಗೆ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ
 (ಪು. ೧೪). [ಮದುವೆ + ಗಂಡು]

[ಪದುವೆ + ಗಂಡು]

ಮದುವೆಗೊಪ್ಪ. ಮದುವೆಗಲ್ಲವು (ಕ್ರಿ). ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಂತರ
ರತ್ನಗಳನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡು— ಕಳಿಸು; ಪರಮಜನಪ್ರಸನ್ನನರಬ್ಬರ
ಮಂ ಸುರವಲಪದ್ಮೋದಿಗಳಕರಮಂ ಮಹದ್ವಿರ ಸೊಡೆ ಬಿನ್ನನಿದರಾದು
ಸುರಶೈಲವಂದೊಂದು ಮದುವೆಗೊಪ್ಪಿದ ವನವ್ವೇಲೆ (ಅಂಕ. ೩-೦೫) ;
ತನ ಗಲೆದ್ರಾಯ ಗಂಧರ್ವರಾಜನಂದವೆಗೆ ನೀತೋಪ ಪವನಮದು ಮದುವೆ

ಗಲಪ್ಪಿದ ಮನೆಯಂತೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು (೧೭೭೦. ೦೯೦). ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಜನತನಯಂ ಪೋಂದ್ರ ತವರೊಡನೆ ತಳೆರಲೊಡನೆ ಬಿಮ್ಮ ನೆಯಾಗಿ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪಿದ ಮನೆಯಂ ದದಿನದೊಡನೆದೊಡ್ಡವನಾಗೆ (೧೭೭೦. ೬-೯೦).

[ಮದುವೆ + ಕಲಾಪ್ಪು]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು 'ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು' ನೋ.

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ಕ್ರಿ). ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಡು ; ಲಗ್ನಮಾಡಿಕೊಡು : ಎನ್ನ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪಿದವನೊಡನೆ ಬಿಮ್ಮನೆಯಂ ಕೊಟ್ಟಿರಿಲ್ಲ (೧೭೭೦. ೨೫೦). [ಮದುವೆ + ಕಲಾಪ್ಪು (< ಕೊಡು)]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ಕ್ರಿ). ಲಗ್ನಮಾಡು ; ಮದುವೆಮಾಡು : ಫೋರನೆ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪಿದೊ (೧೭೭೦. ೩೩-೩೪). [ಮದುವೆ + ಕಲಾಪ್ಪು]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಯ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಹಾಕುವ ಹಸಿರುಮಾಳೆ ಚಪ್ಪರ : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪಿದ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೩೩೦). [ಮದುವೆ + ಚಪ್ಪರ]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಮಾಡುವವರು ತೆರವೇಕಾದ ಹೇ. - ತೆರವೆ : (೧) ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ತೆರವೆ (< ತೆರವೆ)]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). = ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು... ಅದಿಡೆ (೧೭. xiv. ೪೩೦. ೧೦-೯ ; 1402).

[ಮದುವೆ + ಕಲಾಪ್ಪು]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಯ ದಿನ ; ವಿವಾಹದ ದಿನ : ಸುಗ್ಗಿಯೊಳ್ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೩೩-೩೪). [ಮದುವೆ + ಕಲಾಪ್ಪು]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ಕ್ರಿ). ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಡು ; ಲಗ್ನಮಾಡು : ಅರಸಂ ತನ್ನ ಮಗನೊಡನೆ ಕೊಡು ಬಿಡು ಪತ್ತು ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೦-೧೦೧) ; ಕಾಂತಾಪ್ಪ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು... ಜಗತಿ ಸಂತತಿ ನಿಲಿ ನನ್ನ ಭರವಸೆಗೊತ್ತೆ ನಿಲ್ಲು (೧೭೭೦. ೬-೯೦) ; ಕಾಮರ ಸದಿಶೋತ್ಸಾಹವಾಗುವ ಪ್ರಭಾವವೆಂಬುದು ಕನ್ನೆಯಂ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧-೨). ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಆಕಾರಾಕಾರದೊಡನೆ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು ಅಂದು ಭಾವಿಸುವುದೊಡನೆ ಸಂದಂ (ಕುಶಾಹ. ೨೦೩-೨೨).

[ಮದುವೆ + ನಿಲ]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ಕ್ರಿ). ಲಗ್ನಮಾಡು : ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಡು : ಅರಸಂ... ನೃಪಾತ್ಮಜೆಯರೂ ಸುಮಂಹಾರ್ತದೊಡನೆ ಕುವರಿಗೆ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪಿದನು (೧೭೭೦. ೧-೨). [ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು + -ನು]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು 'ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು' ನೋ.

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ಕ್ರಿ). = ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಸಕಲವಿಷಯವನ್ನೂ ಕನ್ನ ನಂತನಂ... ಈ ಮಹಿಷವೊಡನೆ ನಿಜವಾದುದು ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧-೨). [ಮದುವೆ + ನಿಜವಾದುದು]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ಕ್ರಿ). ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಡು ; ಲಗ್ನಮಾಡು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ತೆರವೆ (< ತೆರವೆ)]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ವಿವಾಹ ನಡೆಯುವ ಮಂಟಪ. - ಸ್ಥಳ :

ಅಮರಾರು ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು ಬಂದು ವಧುವರರಿಗೆ ಅರೀವುದು. ಕಾಂಬೂರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ... ಸುಭಾಷಿತು ಕೊಟ್ಟು ಹಾಗೆ (೧೭೭೦. ೧೯೩). [ಮದುವೆ + ಮಂಟಪ]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ವಿವಾಹ ನಡೆಯುವ ಮನೆ : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ಮನೆ]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ಅಮ್ಮ]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ವಿವಾಹಮಾಡುವ ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ಮದುವೆ (< ಮದುವೆ)]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ಮದುವೆ (< ಮದುವೆ)]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ಮದುವೆ (< ಮದುವೆ)]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ಮದುವೆ (< ಮದುವೆ)]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ಮದುವೆ (< ಮದುವೆ)]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ಮದುವೆ (< ಮದುವೆ)]

ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (ನಾ). ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು : ಮದುವೆಗಲುಪ್ಪು (೧೭೭೦. ೧೦೮) ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ. (೧೯) ಕೊಡು ತೆರವೆ - ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಹತ್ತೊಯ್ಯುತ್ತಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಮಾಡಿ (ಕುಶಾಹ. ೨. ೨೨೨).

[ಮದುವೆ + ಮದುವೆ (< ಮದುವೆ)]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳು (ನಾ). ಮದ್ಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವವನು: ಶ್ರೀಕಾಲಘೋಷಣೆ
ಮಾಡುವ ಪಾಠದಿಗಿಂತ ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತರೂಪಿಂ
(೧೩೪. ೯-೧೨೩; 100೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) - ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಮದ್ಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವವನು: "ಮದ್ಯ ಕೃತಿಯು
ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ" (೧೩೪. ೧೩); ಸುಗಮಗತ ಸೂತ್ರದ ಮದ್ಯ ಕೃತಿ
(೧೩೪. ೨-೧೦೩); ಮದ್ಯ ಕೃತಿಯ ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗೆ ಮತ್ತೆ ೭ (೧೩೪. ೨೦-೨೧-೨೨-
೨೩); ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಮದ್ಯ ಕೃತಿಯ ಕಾರ್ತವ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತೋರಿಸಲ್ಪಡುವ
(೧೩೪. ೨-೨೩). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + -ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಮದ್ಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವವನು: ಇತಿಗ್ರಹಣಾಂ
ಗತಿ, ಮದ್ಯ ಕೃತಿ, ಅಪವಿಗತಿ (೧೩೪. ೨೦೨ ಕೃತಿ).

[ಮದ್ಯ ಕೃತಿ + -ಕೃತಿ, (<-ಕೃತಿ)]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ 'ಮದ್ಯ ಕೃತಿ' ನೋ.

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ 'ಮದ್ಯ ಕೃತಿ' ನೋ.

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ) = ಮದ್ಯ ಕೃತಿ: ಹಲವು ಕೃತಿಗಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು
ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ (೧೩೪. ೨೦-೨೩).

[ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + -ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ 'ಮದ್ಯ' ಪರಾ.

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ, ಮದ್ಯ ಕೃತಿ, ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ:
ವಿಲೇಬಾಳಿ: ಸಪ್ತವರ್ಗ, ಜಂತಾಲಮರ, ಮದ್ಯ ಕೃತಿ, ವಿಲೇಬಾಳಿ,
ಕೋದಾರಿ, ಬಂತಲಿ (೧೩೪. ೧-೨೩); ಮದ್ಯ ಕೃತಿ, ಮದ್ಯ ಕೃತಿ, ಕೇರಳ
... ಗಗನಮಂಡಿತವೃಕ್ಷಗಳು (೧೩೪. ೨). ಮದ್ಯ ಕೃತಿ: ದೀಪಿಕಾಂತರ.
ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (೧೩೪. ೨೦-೨೩). ಮದ್ಯ ಕೃತಿ: (೧೩೪. ೨೦-೨೩). [7]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ, ಮದ್ಯ ಕೃತಿ, ಮದ್ಯ ಕೃತಿ, ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಸ್ತಿ:
ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ: ಜನ ಗ್ರಾಮ ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗೆ ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡುವ
ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (೧೩೪. 111. ಕೃತಿ. ೧೨-೨೩: 100೨);
ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಹಣ
ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅದನ್ನು ಮದ್ಯ ಕೃತಿ. ಮದ್ಯ ಕೃತಿ
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು (೧೩೪. ೧೨).
ಮದ್ಯ ಕೃತಿ: ಶ್ರೀರಾಮನವರವರವರ ಕಟ್ಟಿದ ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ
ಶಾಸನಗಳು ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮದ್ಯ ಕೃತಿ
ಕೊಡುವ ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ (೧೩೪. 1X. ೧೩೪. ೧೦೨-೧೦೩:
100೨). ಮದ್ಯ ಕೃತಿ: ಒಂದು ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಸಲುವು ಹರವು ಮದ್ಯ ಕೃತಿ
ಸರವು ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (೧೩೪. ೧೦೨, ೧೦೩: 100೨). ಮದ್ಯ ಕೃತಿ:
ಅದನ್ನು ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ (೧೩೪. ೧೨).

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಗೋಡೆ = "ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ, ಎರಡು ಮನಗಳ
ಮಾಲೀಕರಿಗಾಗಿ ಗೋಡೆ" ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಗೋಡೆ (Party-wall).
೧೩೪. [< ಸಂ. ಮದ್ಯ ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ಕೃತಿ). ೧. ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಾಗಿ ಔಷಧಿಯನ್ನು 'ಮದ್ಯ ಕೃತಿ':
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಗೋಡೆಯ ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ
(೧೩೪. ೧-೨೩ ಕೃತಿ). ೨. ವಿಷಯಗಳು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಕೊಡುವ
ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (೧೩೪. ೧-೨೩-೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ಕೃತಿ). ಸಿದ್ಧಮದ್ಯ ತುಂಬು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ತುಂಬು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಕೊಡುವ ಸಿದ್ಧ (೧೩೪. ೧-೨೩).

[ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷಯಸಸ್ಯ: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ.
ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (೧೩೪. ೧೦-೧೨). [<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ + ಸೂತ್ರ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ 'ಮದ್ಯ ಕೃತಿ' ನೋ.

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
(೧೩೪. ೧೨). [< ಸಂ. ಮದ್ಯ ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). (೧೩೪. ೧೨) ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
(೧೩೪. ೧೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

[ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ 'ಮದ್ಯ ಕೃತಿ' ನೋ.

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
(೧೩೪. ೧೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

[ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
(೧೩೪. ೧೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

[ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ೧. ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
(೧೩೪. ೧೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

[ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ 'ಮದ್ಯ ಕೃತಿ' ನೋ.

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ 'ಮದ್ಯ ಕೃತಿ' ನೋ.

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ಕೃತಿ). ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
(೧೩೪. ೧೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

[ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ (ಗು). ೧. ಅಮಲೇರಿಸುವ. (ನಾ). ೨. ಕೃತಿ. ಮದ್ಯ.
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
(೧೩೪. ೧೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
(೧೩೪. ೧೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (ನಾ). ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು: ಮದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು:
(೧೩೪. ೧೨). [ಮದ್ಯ ಕೃತಿ (<ಮದ್ಯ ಕೃತಿ) + ಕೃತಿ]

ಮದ್ಯಪಾನ (ನಾ). ಹೆಂಡ ಕುಡಿಯುವುದು : ಉಟ್ಟುದನು ಮಹಿಮು
... ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ನೆಲೆಯಾದುದು ಮಹಿಮೆಯಾದುದು ಮದ್ಯಪಾನ
ಮತ್ತವನೇ (ಚಾಪ. ೧೦-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಮದ್ಯಪಾನ (ನಾ). = ಮದ್ಯಪ : ಪಂಪಾಪಾನಮಃ ... ಮದ್ಯ
ಪಾನಿಯೂ, ವಿಲಾಸಿಯೂ, ವಿವರವಾಗಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ನಡುವಾಗಿ
ಅಪ್ರಸೇವನಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಗುಹೋಗುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿ
ದ್ದನು (ಚಾಪ. ೧೦೪). [ಸಂ. ಮದ್ಯಪಾನಿನ್]

ಮದ್ಯಪಿ (ನಾ). = ಮದ್ಯಪ : ಬಳಿಯ ನೋಡು ಬೀದಿಗೆ ಮುಳುವ
ಮನಗಲ್ಲಿ ಮದ್ಯಪಿಗಳಿಗೆ ಕೋಮಲೆಯಂ ಪೋಗಲ್ಪಟ್ಟದೆ ಬಳಿಯ
ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾದ ಕುಟುಂಬಂತ್ಯಾ (ಪಾಪ. ೧-೨೩); ಪೋಷಣೆ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನೀಂ ಒಡಿದುದಾದಂತೆ ನಾನು ಮುನಿತನಾದುದು
... ಮದ್ಯಪಿಯಾಗಿ ತೆಂಕಮುಖವನು (ಪಾಪ. ೧೦-೧೦) : ಅಕ್ಕಿ
ಮನಗೆ ಕುಡಿದಾದಂತೆ ಮದ್ಯಪಿಗಳ ಮಧುಪಾನಕೇಳಿದುದುಂಟು
ಬಹಳ ಕೋಳುಮಾತುಂಟುಮಂ ಧರ್ಮನಾಥಕುಮಾರಂ ನೋಡಿ ನೋಡಿ
ನಗುತ್ತಂ (ಚಾಪ. ೧೦-೧೦೦). [ಸಂ. ಮದ್ಯಪಿನ್]

ಮದ್ಯಮವಿಸಿ 'ಮಧುಮವಿಸಿ' ನೋ.

ಮದ್ಯಪ್ರತ (ನಾ). ಹೆಂಡ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಸೇವಿಸಿಕೊಡುವುದು
ಪ್ರತ : ಫಲಿತವಾದ ಮೊದಲು ಮದ್ಯಪ್ರತನು ಅಂದಲವನು ಬಿಡುವುದು
ಬಿಡದುದಿದ್ದರೆ ಮದ್ಯಪ್ರತಕ್ಕೆ ಅಪರಾಧವಾದುದು (ಪಾಪ. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮದ್ಯಸಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ಮದ್ಯವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ :
ಮದ್ಯಸಾಕ್ಷಿವಾಗಿ ನಾವು ಕೆಳಕಂಡ ಮೊದಲು ಮೂಡಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ
ನದೆ. ಮದ್ಯದ ಅಂಗದ ಹೋಗೋಣ (ಪಾಪ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮದ್ಯಸಾರ (ನಾ). ೧. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಮದ್ಯ : "ತೀಕ್ಷ್ಣಮದ್ಯ
ಮದ್ಯಸಾರ ಸಾರಾಯ" (ಪಾಪ. ೨೩). ೨. (ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಮದ್ಯ
ವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮಾಡುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ರಾವಣ : ಹೆಚ್ಚಿದ
ಕೂಡಲೆ ಇಂಗೆ ಹೋಗುವ ಮದ್ಯಸಾರವನ್ನು ಜೀವಿಸಿದುದೇ
(Alcoholization)ಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು (ಪಾಪ. ೨೩) : ಸರಿಯಾದ
ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು (ಪಾಪ. ೨, ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮದ್ಯಸೇವೆ (ನಾ). = ಮದ್ಯಪಾನ : ಕೊಡುವುದುಮಾತ್ರಮಂ ಕಳವು
ಮದ್ಯಸೇವೆಯುಂ ವಿವೇಚನೆಯುಂ ಸರಿ ಮಧು ಮದ್ಯಸೇವೆಯು
ಮಧುಮಾ (ಪಾಪ. ೨-೨). [ಸಂ. ಮದ್ಯಸೇವಾ]

ಮದ್ಯಾಂಗ (ನಾ). [ಮದ್ಯ] ಭೋಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹತ್ತು ಬಗೆಯ
ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : (ಮದ್ಯಮಯವಾದುದು) ನಾನಾ
ವಿಧವಾದ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ : ಕುಡಿದೊಡ
ನೋಡುವುದು ನಾವು ದಿಸುವ ಮನಸ್ಕಲಂಪನವು ರತಮಂ ನಡೆಯುವ
ದೊಡವ ಮಧುಗಳನೆಯದಾಗದೆ ಕುಡುಗುಮಾಡಿಕೆ ಮದ್ಯಾಂಗವುಂ
(ಪಾಪ. ೨-೨) : ಮದ್ಯಾಂಗವುಮದ್ಯ ಮದ್ಯವೀರವನಾಗದೆ ನಾನಾ
ವಿಧ ಪಾನವೀರವಾಗಲಿಕ್ಕು ದಂಪತಿಗೆ ರಾಗಮಂ ಪುಟ್ಟಿಸುವುದು
(ಪಾಪ. ೨). [ಸಂ.]

ಮದ್ಯಾರ್ಥ (ನಾ). = ಮದ್ಯಸಾರ ೨ : ಅದು ಎಲ್ಲೆಯೊಳಗೂ
ಮದ್ಯಾರ್ಥದೊಳಗೂ ಬಲುವೇಗ ಕರಗುವುದು (ಪಾಪ. ೨-೨).

[ಮದ್ಯ + ಅರ್ಥ (< ಅರ್ಥ)]

ಮದ್ಯ (ನಾ). ೧. ಸುಖ : ಸಂತೋಷ. ೨. ಒಂದು ದೇವದ ಹೆಸರು :
ಮದ್ಯಾ. ಮಾವ್ರವನುಂಧರೇಂದ್ರೇಂದ್ರವಿಮಲವಾ ಪರಾಕು (ಪಾಪ. ೨-೨). [ಸಂ.]

ಮದ್ಯಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೀಪಧೀ ಸಸ್ಯ : ಮದ್ಯಪ. ಕೂಡಲೆ
(ಪಾಪ. ೨೩-೨೩೪). 'ಮಧುರಸ' ಪರಾ. [?]

ಮದ್ಯಮರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : (ಪಾಪ. ೨೩-೨೩೩).

[ಮದ್ಯ + ಮರ]

ಮಧು (ಗು). ೧. ಸವಿಯಾದ : ರುಚಿಯಾದ. ೨. ಸುಖಕರವಾದ :
ಅಹ್ಲಾದಕರವಾದ. (ನಾ). ೩. ಜೇನುತುಪ್ಪ : "ಸಾರಥಂ ಮೂಕ್ಷಂ
... ಮಧು, ಪುಷ್ಪರಸ - ಈ ೩ ಜೇನು ತುಪ್ಪಂ" (ಪಾಪ. ೧೦೨-೧೦೩);
ರುಚಿಯು ಮಧುರವು ಮಧುವಾದುದರಿಂದ ಮಧುರವು ಪಾನಮದ್ಯಮುತ

(ಪಾಪ. ೨೨೨-೨೨೩). ೪. ಹೂವಿನ ರಸ : ಮರಕಂದ : "ಮರಕಂದಂ
ಮಧುಂ ಈ ೨ ಪೂವಿನ ಒಂದು" (ಪಾಪ. ೨೦-೨೧). 'ಮಧುಕರ'
ಪರಾ. ೩. ಅಮಲೇರಿಸುವ ಪಾನೀಯ : ಕೆಳಗೆ : ಮದ್ಯ : ಮಧು
ಸೀತಂ ಕುಟು ಸೀತಂ ಪೇಷ ಪೇಷ ಕೆಳಗು (ಪಾಪ. ೨-೨೩); ಕಂಸಮಧು
ಗರ್ ಮಧುವಂ ಕುಡಿದುದು ಪಾಪಭೂಷಣಯ ತೀವ್ರ ಪೋಷಕವ
ವಲ್ಲಿಗೆ ಪೋಗಲೆ ಬಾರದು (ಪಾಪ. ೨-೨೩). ೬. ನೀರು. ೭. ಸಕ್ಕರೆ.

೮. ಸವಿ : ಮೂರ್ಛಾಯಾ. ೯. ಹಾಲು ಮತ್ತೂ ಹಾಲಿನಿಂದ
ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಪದಾರ್ಥ. ೧೦. ಜೇನುತುಪ್ಪ. ೧೧. ಜೇನು
ಮೇಣು. ೧೨. ಜೈತ್ರಮಾಸ : "ಜೈತ್ರಮಾಸಂ ಮಧುವೆಂಬುದು"
(ಪಾಪ. ೧೦-೧೦೧). ೧೩. ವಸಂತ ಮುತು : ನೋಟಂ ಬೆರಗೊಟ್ಟು
ತಾರ ಮಧುವಂ ಮಲದಾನಿಲವಂ ಮನೋನಂ ಕೊಂದುದುಂ

(ಪಾಪ. ೨-೨೩); ಅರಸುವಾಗಲೆ ನಡೆದು ಮದನಂ ಮಧುಗೂಡಿ
ನವೆ ತೆಹದಿ (ಪಾಪ. ೨-೨). ೧೪. ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾದ ಒಬ್ಬ
ದೈತ್ಯ : ೧೫. ಇವನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕರ್ಣಮಲದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ : ಮಧುಕೈಟಭಪುರುಷಮರ್ಚಿ ಇದು (ಪಾಪ. ೨-೨೩
೨೪); ಈತನು ಮಧುಕೈಟಭ ಮೂರ್ಛಾಯಾ (ಪಾಪ. ೨-೨೩). ೧೬.

ಅಶೋಕವೃಕ್ಷ. ೧೭. ಜೀವನಿಯೆಂಬ ಸಸ್ಯ. ೧೮. ತುಂಬಿ :
ಪ್ರಮರ. ೧೯. ಹೆಜ್ಜೆನು : ಮಧು ತಾಕಿ ಬಿಡುವರಿಗೆ - ಕುಟುಂಬಿಯ
ಸಮೂಲವಂ ತಂದು ಎಳೆನೀರಲ್ಲಿ ಅರದು ಎಳೆನೀರಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕೊಳ್ಳಲು
ಉಂಟೆ ನಿಲ್ಲುವದು (ಪಾಪ. ೨೨೩). ೨೦. ತವರ : "ತವರ ಪರಾಗ
ಪ್ರಮರಂ ತವ ದೈತ್ಯರ್ ಕ್ಷುಧ್ರ ಜೈತ್ರಮಾಸಂ ಸುರ ಜೇನು ಪವನಸಲಮುತಂ
ತೀವಿವ ನವಸಂಪದ ಮೇರುಪ್ಪವು ಮಧುಚ್ಚುಂಗಲ್" (ಪಾಪ. ೨೩) :
"ದಮಪಾಮುತವಂ ಪರಾಗ ಪುಂಗ ಕ್ಷುಧ್ರಸವ ಜೈತ್ರಮಾಸ ಮಧು
ಮೆಂಬವಂ" (ಪಾಪ. ೧೦). [ಸಂ.]

ಮಧುಕ (ಗು). ೧. ಸವಿಯಾದ : ಮಧುರವಾದ. ೨. ಇಂಪಾದ :
ಕರ್ಣಮಧುರವಾದ. ೩. ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಬಣ್ಣ ವುಳ್ಳ. (ನಾ). ೪.

ಇವೈಮರ : "ಇವೈ ಮಧುಕಂ" (ಪಾಪ. ೨೨-೨೩); ಎಲವಂ ಸಂಪಗೆ ...
ಮತ್ತಿ ಮಧುಕಂ ಮಗ್ಗರೆ ... ಒಪ್ಪಿಗುಮಾ ಪನಾಂತೋ (ಪಾಪ. ೨-೨೩);
ಪರಾಕ ಒಪ್ಪಲ ಮಧುಕ ಹೊನ್ನ ಕದಂಬ ಗುಗ್ಗುಳ ನಾಗ ಪುನ್ನಾಗ
(ಪಾಪ. ೧೦-೧೦). ೫. ಅಶೋಕವೃಕ್ಷ. ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ.
೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಜೈಷ್ಠಮಧು : ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ :
ಅತಿಮಧುರ : "ಆ ಮಧುಕಮನೆ ದುಷ್ಟಿಮಧುಕಮನಿಸಿಕ್ಕು"
(ಪಾಪ. ೨೦-೨೩); ಮಧುಕಂ ಮಧುಕವುಪ್ಪಂ ಮಧುಕರ್ ಕೋಷ್ಠ
ಮೆಂಬವಂ ಮೊದಲೋ ಪುಟ್ಟಿ (ಪಾಪ. ೨-೨೩). ೮. ತವರ.
೯. ಹೊಗಳುವುಟ್ಟಿ : ಸ್ತುತಿಪಾಠಕ. ೧೦. ಅವ್ಯತಬಳ್ಳಿ. [ಸಂ.]

ಮಧುಕಮೋದ (ನಾ). ಒಪ್ಪಿತನ ಹೆಸರು : ಮಧುಕಮೋದವುಂ ಬೆಳ್ಳ
ಗೊಳಿಯಂ ಎಲೆಯಮುನುಂ ಇನ್ನಿಮುಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟೋರ್ (ಪಾಪ. ೨೩,
೨೪. ೨-೨೩; ೨೦೨). [ಮಧುಕ + ಆಮ್ನ + ಒಪ್ಪಿ (< ಬರವು)]

ಮಧುಕರ (ನಾ). ರಿ. ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ದುಂಬಿ :
ಭ್ರಮರ : "ಚುಟು ಮಧುಕರಂ ಮಧುಮಮಾ ಭ್ರಮರಮಾಘ್ನಿ-"
(ಕುಂಭಾ. ೩೨-೩೩); ವಲ್ಲಭಗೀತೆಯ ದಂ ಮೂರ್ತಿ ಗೀತವಮಾವ
ದೊಳುನ್ನದಮಧುಕರಂ ಮೂರ್ತಿ ಕುಮುದಿನಿಯಂತೆ ಕಾಂತ ಕಣ್ಣಿನ
ದಿವ್ಯಾ (ಕುಂಭಾ. ೩೩) : ಮಂದ್ಯ ಸಿಂಹ ಕೆಂಧೂಳಿಯಿಂದ
ಮುಂದುಗೊಟ್ಟು ಮೊರೆದ ಮಧುಕರಂಗಳಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೯ ಪು. ೨).
ಕಾಮುಕ : ವಿಟ : ಸ್ತ್ರೀಲಂಪಟ. [ಸಂ.]

ಮಧುಕರವೃತ್ತಿ (ನಾ). ತುಂಬಿಯು ನಾನಾವಿಧವಾದ ಹೂಗಳಿಂದ
ಮಧುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತರುವಂತೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮನೆಗಳಿಂದ
ಭಿಕ್ಷುನ್ನವನ್ನು ತರುವ ವೃತ್ತಿ.-ಬುದ್ಧೋಗ : ಮಧುಕರವೃತ್ತಿ
ವಿನ್ನದು ಅದು ಯಾವ ಚಿನ್ನದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೯ ಪು. ೨). [ಸಂ.]

ಮಧುಕರಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಣ್ಣುದುಂಬಿ : ಭ್ರಮರಿ : ಮಧುಕರಿ
ನವಾಪ್ರದೋಹ ಪಾಯ್ಕುಮಲವದೋಹ ಪಾಯ್ಕುಪದೇ (ಕುಂಭಾ. ೨-೩೩);
ಹಂಸರುತಿ ಮಧುರಮಧುರೀರಂಭಕಾರಂ . . . ಇತ್ತುವ
ಸುಖಪ್ರದೋಧಮಾಣಾಳ್ (ಕುಂಭಾ. ೨-೩೩). ೨. ನಾನಾಬಗೆಯ
ಹೂಗಳಿಂದ ದುಂಬಿ ರಸವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ. ಬೇರೆಬೇರೆ
ಮನೆಗಳಿಂದ ಭಿಕ್ಷುನ್ನವನ್ನು ತರುವುದು : ಭಿಕ್ಷೆ : ವಿವಾರ್ಥಿಗಳು
ಮಧುಕರಿಯಿಂದ ತರುವ ಅನ್ನ ಒಪ್ಪತ್ತಿನ ಲಗಟಕ್ಕೂ ಸಾಲದು (ಕುಂಭಾ. ೩);
ವೀನು ಮಧುಕರಿ ಬೇಡುವಿಯಾ ? (ಕುಂಭಾ. ೩೩). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಚಿಮ್ಮರೋಗ : ಕುಮ್ಮರೋಗ : ಕಾಳುಗೆ ಮುದಿಮರುಸ್ತಿಸ್ತ
ಮಧುಕರಿ ಬೇನೆ ಬಂದಿತು. ನಾನು ಅವನನ್ನು ಕಾಣುವಾಗ ಅವನ
ಬರೋದೊ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ (ಕುಂಭಾ. ೩೩). ೪. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು
ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಕೌಟಿ ಪೇಳುವಾ . . . ಮಧುಕರ (ಕುಂಭಾ. ೩೩)ರಿ
. . . ಸಮಾಶೋಧರಿಯೆಂಬ ಮೂವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಭಾಷಾಂಗದಿಂದಾದ
ರಾಗಂಗಳು (ಕುಂಭಾ. ೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಕರ]

ಮಧುಕೋಶ (ನಾ). ರಿ. ಜೇನುಗೂಡು. ೨. ಮದ್ಯಪಾನಮಾಡುವ
ಪಾತ್ರೆ : ಮದ್ಯಪಾತ್ರೆ. ರಿ. ೨ : ಪಾಪಪ್ರದೇಯಂತೆ ಪಂಗಡಮಧುಕೋಶ
ರಹಮಾಂ (ಕುಂಭಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಕ್ರಮ (ನಾ). ರಿ. ಮಿತಿಮೀರಿ ಕುಡಿಯುವುದು : "ಮಧುವಾರ್ತೆ,
ಮಧುಕ್ರಮ : ೨ ಹಲವು ತರದ ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮದ
ಪದರಗಳು" (ಕುಂಭಾ. ೩೩). ೨. ಜೇನುಕುಟ್ಟು. [ಸಂ.]

ಮಧುಗುಡಿಗ (ನಾ). ಮದ್ಯಪಾನಮಾಡುವವನು : ಇದನು ಮಧು
ಗುಡಿಗ ಯಾವನು ಮದನಗುಡವ್ಯಾಧಿಗಂ ಮಂತ್ರೈಶ್ಚರ್ಮದಂಬುಡು
ಸಹವಮಯ್ಯ (ಕುಂಭಾ. ೩೩). [ಮಧು : ಕುಟ್ಟು + ಗುಟ್ಟು]

ಮಧುಗುಡುಹಿ (ನಾ). (ಹೂವಿನ) ಮೆಕೆರಂದವನ್ನು ಹೀರು
ವಂಥದು : ತುಂಬಿ : ಪರಪ್ಪುಗಳು ಬಂದುಗಲಪಾತಿಹ ಮಧುಗುಡುಹಿ
ಪವಿರುಗಳ ಶಿವನಾಂಗನೊಡನೆ ಕುಳಿಗನವೆರೆಯ ಮಡದಿಕ್ಕಿಂದುಗಳ
ನೆಲಗಟ್ಟು (ಕುಂಭಾ. ೩೩). [ಮಧು + ಗುಡುಹಿ (< ಕುಟ್ಟು)]

ಮಧುಗೋಷ್ಠಿ (ನಾ). ಮದ್ಯಪಾನಮಾಡುವವರ ಕೂಟ : ಸಂಗಮ
ಮಧುಗೋಷ್ಠಿಯು ಪರವಿ ಕಾಯ ಗೋಷ್ಠಿಮಾಂ ಭಾಷಾಂತರಂ
(ಕುಂಭಾ. ೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಗೋಷ್ಠಿ]

ಮಧುಗ್ರಂಥಿ (ನಾ). "ಮಕರಂದ ಸ್ರವಿಸುವ ಅಂಗ : ಮಧುಗ್ರಂಥಿ :
ಮಕರಂದಗ್ರಂಥಿ" (Nectary. ೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಗ್ರಂಥಿ]

ಮಧುಘೃತ (ನಾ). ಜೇನುಕುಟ್ಟು : ಮಧುಘೃತವೆ ಇಕ್ಕೆ ನೆಳ್ಳಲು ಮಿಡ್ಡ
ಫಾರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷಯಸುಖಕ್ಕೆಳಸಿ ಕಡುದುಂಬಿ
ಮುಕಿವರು (ಕುಂಭಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಚಂದ್ರ (ನಾ). ವಿವಾಹವಾದ ತರುವಣ್ಣಿನ ನವದಂಪತಿಗಳು
ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ವಿಹಾರ : ನೂತನದಂಪತಿಗಳು ಪಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಧು
ಚಂದ್ರವನ್ನು ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಕಳೆದರು (ಕುಂಭಾ. ೩೩).

[೨ ಇದು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ 'Honeymoon' ಎಂಬುದರ ಅನುವಾದ.]
ಮಧುಕೇಂಟ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆಂಗು : "ಮಧುನಾಕೇಂಟ-
ಮಧುಕೇಂಟ" (ಕುಂಭಾ. ೩೩). 'ಮಧುಪುಲ' ಪರಾ. [ಮಧು + ತೆಂಗು]
ಮಧುದೂತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು :
ಅದಿರ್ಗಂಟಿ : ಅದಿರ್ಮುತ್ತು : ಮಧುವಿ : ಮದದಿಂದ ಮಧುದೂತಿಯಂ
ಮೊಗುಲಾರ್ಪುತ್ತುಂ . . . ಮಸೂರಾಪನೋದೇಶ್ಯಮು (ಕುಂಭಾ. ೩೩);
ಮೊದಮಗಳಂತೆ ಮೂಡೆ ಪೊದೊಗ್ಗಿಗಾ ಮಧುದೂತಿಯಲ್ಲಿ . . .
ಜಪ್ಪನಮನಾಂಶವೇರಾ ವನಲಕ್ಷ್ಮಿ ತೋಪದರ್ (ಕುಂಭಾ. ೩-೩೯).
[ಸಂ. ಮಧುದೂತಿ]

ಮಧುದ್ರವ (ನಾ). ರಿ. ಕೆಂಪುಪೂಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಮರ. ೨. ಕಳ್ಳ : ಮದ್ಯ : ವಿಧಮಯ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲ ಮಧುದ್ರವಮಂ
ಸವಿರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕನ್ನಧರ ರಾಗದೋ ಪೊರೆಯದಂ ಮಧುವಂ ಬೆಳಗಾಗಿ
ನೋಡುತುಂ ಮಧುರಸುಲ್ಕು ಕುಂಕುಮರಸಂ ದಿವ್ಯಮಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಂಕೆ
ಕನ್ನಧುರಸುಗಂಧದಿಂ ತೊಲಗೆ ಸೇವಿದಲ್ ಮಧುವಂ ನಿಜೇಚ್ಚಿಯಂ
(ಕುಂಭಾ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುದ್ರವಂ (ನಾ). ರಿ. ಹಿಪ್ಪೆಮರ : ಮಧುಕವ್ಯಕ್ತ : "ಮಧುಕೇ,
ಗುಡಪ್ರವಂ, ಮಧುದ್ರವಂ, ಪಾಪಪ್ರವಂ, ಮಧುಪ್ರವಂ - ೨
ಯವ್ರೇಗಿಡ, ಒಪ್ಪೇಮರ" (ಕುಂಭಾ. ೩೩). ೨. ಮಾವಿನ ಮರ. [ಸಂ.]

ಮಧುನಾಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : "ಸಗ್ಗುಗರಜಯಂ,
ಮಧುನಾಕ, ಒಂದು ಕಾಗೇಡು" (ಕುಂಭಾ. ೩೩); ಸಗ್ಗುಗರಜಯಂ,
ಮಧುನಾಕ (ಕುಂಭಾ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುನಾಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯ : ಎದ್ದದ್ದು ಫೊಯ್ಫಿ
ಗೋಳಂದಿಡಲಿಗೆ ಮಧುನಾಕ ಮಂದಿಗೆ ಪೇಟೆ ಪಟ್ಟದ ಲಡ್ಡಿಗೆಯ
ಜುಕ್ಕುರಿಗಳಂ ಬಡ್ಡುಗೊಡುಗೊಡುರು (ಕುಂಭಾ. ೩೩-೩೩). [?]

ಮಧುಪ (ನಾ). ರಿ. ತುಂಬಿ : ಭ್ರಮರ : "ಮಧುಕರ, ಮಧುಪ,
ಮಧುಪ್ರವಂ . . . ದ್ವೀಪ-೨ ರಿ. ತುಂಬಿ" (ಕುಂಭಾ. ೩೩-೩೩);
ಮೃಗಮಾಪ್ರವದನೋಮೇ ಶಂಕು ತೊಟ್ಟುಕೊಂ ಮೇಚ್ಚೆ ತನ್ನ
ಶವಾಚ್ಚಿಯ ಕಂಪ ತಟ್ಟ ಮಧುಪಮೋರ್ ನೋಲ್ಕು (ಕುಂಭಾ. ೩-೩೩);
ಕೆದಲಾದ ಫಾವರಿಗೊತು ಸುತ್ತುಂ ಮದ ಮಧುಪಾವಗೊಯ್ಯತ್ತುಂ
(ಕುಂಭಾ. ೩-೩೩ ಪು. ೨). ೨. ಮದ್ಯಪಾನಮಾಡುವವನು : ಬೇಡ
ಕುಡಿಯುವವನು : ಆ ಮಧುಪರಲ್ಲಿರು ಪೀಗೆ ಆ ಪಾನೋಳ್ಳುವಲ್ಲಿ
ಎದುಗೊರಾಗುವಾಗ ಪಿರಂಗದೊಡುಲ್ಕುಮು . . . ಮುರಾದನ
ತುಂಬಿನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದನು (ಕುಂಭಾ. ೩೩). ರಿ. ೨ : ಎನ್ನ ದಾಸವಿದಾ
ಗಲುಂ ಮಧುಪಾಶ್ರಯಂ ಧರವೈವಚ್ಚಿದಾನಮಿದಾಳುಂ ವಿಬುಧಾ
ಶ್ರಯಂ ಗೆರೆವದವನ್ನಿಜೋಷ್ಠಿಯಿಂದಮಾ ಪತಿಯಂದು ಮೆಚ್ಚಿ
ವಿದಾಯಕಂ ಕಾಣ್ವಿವಿಚ್ಚಾಗಿ ಕಲ್ಪಮಂ ಕ್ಷಮದಿಂ (ಕುಂಭಾ. ೩-೩೩);
ಚಿತ್ತವನ್ನ ನೋಡೆ ನಿದಾಪ್ರವಾರವೆವಂ ಮುಯುನಿಲನ್ನಿರಂ ರೂಕ್ಮಿಣಿಗೆ
ನಿಲನೆ ಪರಭೃತಂ ನಿಗಪ್ಪನ ಮುದ್ರದೊಳ್ಳುಗೋಡದ ಮಣ್ಣಿನೇ
ಮೃಗಧರಂ ಮಧುವಂ ಕಪನಕ್ಕೆ ಬೋಗ್ಗನೇ (ಕುಂಭಾ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಪ್ರಸಂಗಿ (ನಾ). ರಿ. ತುಂಬಿಗಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತವಾದುದು.
೨. ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುವವರ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ನೇಹವುಳ್ಳದು. ರಿ. ೨ :
ಜಾವನವು ಜಿ ಮಧುಪ್ರಸಂಗಿ ಖರದಂಡಂ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆಮುಂ
ಬಿಡುತುಂ ಕ್ರಮಮಿಂತುಂಟೆಂದು ಹಿರಿದುಂ ಸಂತೋಷದಿಂ ದಾಕೆ ಬಿಡು

ಸಮಂವರ್ತ . . . ಜಿಹ್ವಾಗ್ರದೊಳ್ ರುದ್ರನಾ(೩೫-೦-೩).

[ಸಂ. ಮಧುಪ್ರಸಂಗಿನ್]

ಮಧುಪರ್ವ (ನಾ). ಮೊಸರು, ತುಪ್ಪ, ನೀರು, ಜೇನುತುಪ್ಪ. ಸಕ್ಕರೆ - ಈ ಐದರ ಮಿಶ್ರಣ; ೫ ದೇವತಾರ್ಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮೋಡಶೋಪನಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಧುಪರ್ವದ ಅರ್ಪಣೆಯೂ ಒಂದು. ಪೂಜಾರಾದ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಧುವಿನ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಬರುವ ವರನಿಗೆ ಸತ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಪದೀತನೂಪಂ ಭಾರವ್ಯಾಜಂ . . . ಅರ್ಘ್ಯಮಪ್ತಿ ಮಧುಪರ್ವ ವೇತ್ಯಾಸಹ ತಾಂಜಾಲ ದಾನಾದಿಗಳಂ ಸಂತಸಂಜಯಿತಿ (ಕುಶಾ. ೨-೩೨ ಪ); ಅರ್ಘ್ಯಪಾದ್ಯೋತ್ಕರವ ಮಧುಪರ್ವ ಸನಾದಿಯನರಸ ಮನಾದಿನಂ (ಕುಶಾ. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಪರ್ವ (ನಾ). ೧. ಅಮೃತುಲ್ಕಿ : ಅಮೃತುಲ್ಕಿ, ಮಧುಪರ್ವ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೦೩೩). ೨. ನೀರಿ ಗಿಡ. ೩. ಶಿವನ ಮರ.

[ಸಂ. ಮಧುಪರ್ವ]

ಮಧುಪರ್ವಕೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ಶಿವನ ಮರ : "ಗಂಧಾರೀ, ಸರ್ವತೋಭದ್ರಾ, ಕಾಶ್ಮೀರೀ, ಮಧುಪರ್ವಕಾ, ಶ್ರೀಮರ್ತ್ಯಾ, ಧ್ವಜಪರ್ವ, ಕಾಶ್ಮರ್ಮ-೩ ಶಿವನೆಯ ಮರದ ಹೆಸರು. ಕೆಲವರಿಂದಲೇ ಕಾಂಜೀಕವೆಂದು ಅರ್ಥಹೇಳುವರು" (ಪ್ರಾ. ೬-೦೩೦). ೨. ನೀರಿಗಿಡ. ೩. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ. [ಸಂ. ಮಧುಪರ್ವಕಾ]

ಮಧುಪಾತ್ರ (ನಾ). ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುವ ಬಟ್ಟಿಲು; ಮದ್ಯಪಾತ್ರೆ : "ಮಧುಪಾತ್ರಂ ಚಪಲಂ" (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಪಾತ್ರೆ (ನಾ). = ಮಧುಪಾತ್ರ : ಮಧುಪಾತ್ರೆಗೋರ್ವಳ್ ನಮ ಮಧುಪಾತ್ರೆಯನೊಲ್ಲು ವಜ್ಯು ತರಲೆ (ಕಾಶ್ನ. ೩-೩೩) ; ಮರತವ ಮಧುಪಾತ್ರೆ ನೀಲದ ಕರಗ ವೈಷ್ಣವಿಯವ ಪದಗುಜ ಚರರ : ತಂದೊಟ್ಟಿದರು(ಕುಶಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಪಾತ್ರೆ]

ಮಧುಪಾನ (ನಾ). = ಮದ್ಯಪಾನ : ಗುಳಿಗೆ ಮೊತನಾಡುವರು ಮಾಜುವ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಜೋಪರಿಯಲ್ . . . ಉಟ್ಟುವ ಕಳೆದು ನೆತ್ತಿಗೆ ಸುತ್ತಾಪರಲ್ಪ ಲುಂಡೆ ಕಾಚ್ಚೋಲಗಳಾಗಿ ಕೊಗೊದರದೊ ಮಧುಪಾನದ ಸೋರ್ವ ಸಾಲರೀ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). ಮದದ ಮಧುಪಾನವಾಂ ಮಾಡಿ . . . ಸೋಗಯಿಸಿದರು (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಪಾನಗೋಷ್ಠಿ (ನಾ). ಮದ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿಯುವವರ ಕೂಟ. ಗುಂಪು : ಇರ ಪದ್ಮರಾಗುಪಕಂ ನಿಜಮಸ್ತಕಾಗ್ರದೊಳ್ ಮನೋಪರಿ . . . ನವೋದಿತುಂಪ್ರಯಮಂ ಧುಯಿಸಿಂಪ್ರದಿಗ್ಗುನಿತಿಯಂತೆನಿದಳ್ ಮಧುಪಾನಗೋಷ್ಠಿಯೊಳ್ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩) ; ಕಾಮಿನಿ ನಯದಿಂ ಕರಂ ನರಿದು ನರ್ತಿಸಿದಳ್ ಮಧುಪಾನಗೋಷ್ಠಿಯೊಳ್ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಪಾನಗೋಷ್ಠಿ]

ಮಧುಪಾಯ (ನಾ). ೧. ತುಂಬಿ. ೨. ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುವವನು. [ಸಂ. ಮಧುಪಾಯಿನ್]

ಮಧುಪಿಂಗಳ (ನಾ). ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತಹ ಹೊಂಗೆಂಪು ಬಣ್ಣ : ಕಾರದ ಏಳವಾಕ್ಯತಮ ಮೆಯ್ ಮಧುಪಿಂಗಳಮಪ್ಪ ದಿಲ್ಲ . . . ಒತ್ತಿದುದಾ ಗವೊಂಪುದ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಪಿಂಗಳು]

ಮಧುಪಿಟ (ನಾ). ಜೇನಿನ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು : ಮಧುಪಿಟದ ಮಧುರಕ್ಕೆ ಸುಮಗುಟ್ಟುವರೆಯನ್ನ ಹೃದಯದಟ್ಟಾ ಸುಖಕಾರವಂ ತನಿಸುತಂ ಪುದುಮಾಳ್ ಸುಗುಣ ನಿಹಂತಾರಿಯನಿಸು (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [?]

ಮಧುಪುಷ್ಪ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು : ಬಿಳುಕ : ಬಿಳುಕದ ಹೂವಿಗೂ ಮಂಜಿಗೂ ಗಾತ್ರವಾದ ಪಟು.

ಇದಿಂದಲೇ ಈ ಪೂವಿಗೆ ಮಧುಪುಷ್ಪವೆಂಬ ಅನ್ಯನಾಮಂ(ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩).

೨. ಅಶೋಕವೃಕ್ಷ. ೩. ಶಿರೀಷವೃಕ್ಷ; ಹಾಗೆ. ೪. ಹಿಪ್ಪೆ ಮರ. [ಸಂ.] ಮಧುಪೂರ (ನಾ). ಈಜಲಮರ : "ಮಧುಪೂರವೆಂಬರೀಷಂ" (ಪುಣಾ. ೩೩-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಪ್ರಸಂಗ (ನಾ). ವಸಂತಮುತುಮಿನ ಸಮಯ : ಆ ಪ್ರಸೂವ ದೊಳ್ ಆ ಮಧುಪ್ರಸಂಗರಾದಸತರಂಗಿಯಾದ ಹಲಕ್ಷ್ಮೀವಿಲಾಸವಂ ವಸಪಾಲಕನಪುಪಾಲಕಂಜಾಲರಿದಂ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಪ್ರಿಯ (ಗು). ೧. ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವ. (ನಾ). ೨. ತುಂಬಿ : ಭುದರ. ೩. ಚೈತ್ರಮಾಸ. ೪. ಅರ್ಪಣಮಾದ ಕಣ್ಣು. ೫. ದಸಂತನ ಮಿತ್ರ : ಮನ್ಮಥ. ೬. ದಿಟ. ೭. ಕಿಶ್ಕರ. ೮. ಬಿಲರಾಮ : "ವಿಲರಂ ಬಿಲರಾಮಂ ಧೂರ್ವಟಿಯಾದಿ ಚೈತ್ರಮಾಸ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ತಾ ಜುಲಾಕ್ಷಿಗಿಡಲೆ ಪಸರಂ ಪುಟಕರ ವಾದುಮ ಮಧುಪ್ರಿಯಪ್ರಿಯ ನಾಮಂ" (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). ೯ : "ಕಾಮ ಪಾಲ ಮದನ ನೇತ್ರ ಚೈತ್ರ ಎವ ಭೂಗಭುಜಂ ಮಧುಪ್ರಿಯಪ್ರಿಯಂ" (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಪ್ರೀಮಿ (ನಾ). ಕಾಮ : ಮನ್ಮಥ : "ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಧಂ ಅಮಿಷವ್ಯಾಜ ಸಂಗಂ ಮಧುಪ್ರೀಮಿ ಹೃದ್ಯವನು ರಕ್ತವ್ಯವಂ . . . ಎನೆ ಮದನನಕ್ಕ" (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಪ್ರೀಮಿನ್]

ಮಧುಪುಷ್ಪತ (ನಾ). ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಬೆರೆತುಮು : ಮಧುಪರ್ವ : ಈ ವಿಧಿ ಶುಭಾಶ್ವತವ ನಿಗದಿಪೆವರ ಪೃಥ್ವೀರಯೆಂದು ದ್ವಿಪಾದಳಿಗೆ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಫಲ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ರಾಕ್ಷೆ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆಂಗು : "ಮಧುಫಲಂ - ಮಧುತೆಂಗು, ಹಣ್ಣಿನ ಮರ" (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಫೇದ (ನಾ). ಮಧುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿದವನು : ವಿಷ್ಣು : ಮಧುಫೇದವನೊಡ್ಡುವಂ . . . ಸಂಗಮೋತ್ತರ ರಕ್ತಸನ್ನ ಸತತಂ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಮಂಚಿ (ನಾ). ನವದಂಪತಿಗಳ ನಿಜೇಕಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಮಂಚಿ : ಎಳೆಹರೆಯದ ನವಮಧುವಿನ ಪಾಣಿಗ್ರಹಾದಾದಿ ಆಗಳೆಯ ಮಧುಮಂಚಕ್ಕೆ ಅವಳನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದರೊ ಎಂಬಂತೆ, ಮಂಚಾದಾರ ಮನಸ್ಸರಾಗಿದ್ದರು (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಧುಮಂಚಿತೆ (ನಾ). ಚೆಲುವಾದ ಮಂಚಿತೆ : ಪುಣ್ಯಕೂಟದ ಮಧು ಮಂಚಿತವ ಮಾಡಿ ಮುನ್ನ ಜೊಂಬೆಯ ಮರಂದು ಕೊಂಡಾಡಿ ಅಗ್ನಿನನು ಬದುಕಿಸಿಕೊಡೆಂದು ದರ ಬೀಡಿ ಕಣ್ಣೀರ್ ಮಿದಿದ ಲೆನಹು ವಿನಾವು ನಮನವಾ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಮಂಚಿತೆ]

ಮಧುಮಂಚಿತ್ತಿ (ನಾ). ಜೇನುನೋ : "ಸರಪಾ. ಮಧುಮಂಚಿತ್ತಿ-ಈ ೨ ಜೇನು ನೋಟ" (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಮಂಚಿತ್ತಿ]

ಮಧುಮತಿ (ನಾ). ೧. ಸವಿಯಾದುದು. ೨. ಪ್ರಿಯವಾದವಳು. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ. ೪. [ಯೋಗ] ಸಂಪ್ರಜ್ಞತನಮಾಧಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಒಂದನೆಯ ಮಧುಮತಿಯೇ ಪುತಂಭಂ ಎಂಬ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಪ್ರೇರಾಗೈದಿದ ರಜಸ್ವಮಸ್ಸುಗಳು ಪ್ರಾಯಃ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ಸಂಪ್ರಕಾಶಮಂಜವಾದ ಚಿತ್ರದ ಫಾವನಿಯಿಂದ ವಿಜಯಕಾರ ಸ್ಮರಣಪಟ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದು (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಸಂ. ಮಧುಮತಿ]

ಮಧುಮತೃ (ಗು). ೧. ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದ ಅಮಂಲೀರಿದ : ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ ಗಟ್ಟಿ ರಾಗದ್ವಾರಾಸೇವೆಯಂ ನೆಗುಲಿ ರಂಜಿದರ್ ಮಧುಮತೃಕಾಂತೆಯರ್

(೫೫. ೦೬-೦೦೯). (ನಾ). ೨. ಮಧುಮಾನಮಾದಿ ಮತ್ತೇರಿವನು : ರಘುನಂದನನು ಸರ್ವಸದ್ ತೋಷಕನು ಭಾವದ ಸಮಾಧಿಯು ಮಧು ಮತ್ತನಂತೆ (೨೨೫೩. ೩೭-೨೯೬). [ಸಂ.]

ಮಧುಮಧನ (ನಾ). ೦. ಮಧುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದವನು : ಕೃಷ್ಣ : ಅಂತಾ ದಾಲೆ . . . ಮಧುಮಧನನ ಕಣ್ಣಂ ಬಂಜಿ . . . 5
ವನಮನೆಯ್ದವೆಂದು (೫೫೩. ೩-೦೦ ಪ). ೨. ವಿಷ್ಣು : ಕಪ್ಪಾದ ವಿದ್ಯವು ಬಿಳಿಯಾದದಿಂದೆಷ್ಟದಿದ್ದು ಹಾಲ್ಗಡಲ ಕಡೆಹೋಗಿಹೋದ ತುಂತುರಿನೋಳು ತೋಯ್ದ ಆ ಮಧುಮಧನಂತೆ (೫೫೩. ೨-೦೭). [ಸಂ.]

ಮಧುಮರ್ದನ (ನಾ). ೧. ಮಧುಮಧನ ೦ : ಖಳನಿರಾಗಿ ಮಧು ಮರ್ದನನ ಹಳೆದನು (೫೫೩. ೦೦-೩೭). ೨. [ಜೈನ]ವಾಸುದೇವ : ಕೃಷ್ಣ : ಬಿಲಭದ್ರಂ ಮಧುಮರ್ದನನಿಗೆ ಬಿಳಿತಂ ಚಕ್ರೇತಚ್ಚಿಂ 10
ಜಗತ್ತಿಲಕ ತಾನನೆ ಕಟ್ಟಿ (೫೫೩. ೦೪-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಧುಮಹೋತ್ಸವ (ನಾ). ವಸಂತಮಾಸದ ಉತ್ಸಾಹವಿಷ್ಣುವರ್ಣ : ತೋಗಾಗಳ ಸೋಂಕೊಡೊಂ . . . ಮಧುಮಹೋತ್ಸವಮಾಡೊಡೊಂ . . . 15
ನೆನೆವುದೆನ್ನ ಮನಂ ವನಮಾಸಿದೇವನುಂ (೫೫೩. ೯-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಧುಮಾಧವಿ (ನಾ). ೦. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಳುವ ಹೂವು : ಮಂಕ ದೋಳ್ ಮಧುಮಾಧವಿ ಮಕರಂದಿಯಾದುದು (೫೫೩. ೨-೯೦). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುದ್ರಕಪಾನೀಯ. ೩. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ರಾಗ ಮಧುಮಾಧವಿ (೫೫೩. ೦೫-೬); ಮಧುಮಾಧವಿ ಶಂಕರಾಭರಣ . . . ಮರಾಠ ನಾಗಮಂಠ ನಾಗದಿವಿ ಕರ್ನಾಟಕಬಂಗಾಳ 20
ಮೇಲಿವತ್ತೇ ರಾಗಾಗದಿಂದಾದ ರಾಗಗಳು (೬೫೩. ೦೫). [ಸಂ. ಮಧುಮಾಧವಿ]

ಮಧುಮಾಸ (ನಾ). ವಸಂತಕಾಲ : ನೀಂ ಬರೆ ಭುವನಗೋಳ್ ನೆಗಬ್ಬದೀ ಮಧುಮಾಸಂ (೫೫. ೦೦-೦೦೦) : ಜೀವಂ ಮಧುಮಾಸಕಿ ತೋಷಾಪವಮಿದು ತೋಕಿಲಕ್ಕೆ (೫೫೦೩. ೬೯-೦೩೬); ಮತ್ತಮಧುಮಾಸ ವಿದು ಬನ್ನಿರೆಂದು ಸಾರಂತೆ (೫೫೦೩. ೯೯-೯). [ಸಂ.]

ಮಧುಮಿತ್ರ (ನಾ). ೦. ವಸಂತನ ಗೆಳೆಯನಾದ ಮನುಷ್ಯ : ಕಾಮ : "ಕಾಮಂ [ಸಿಂಗಿಮರಂ] ರಹಿಮನೋಹರಂ ಮಧುಮಿತ್ರಂ" (೫೫೩. ೩-೨೫) : ಮಧುಮಿತ್ರ, ಜಗಜ್ಜೈತ್ರಾದುಃಸ್ಥಗಿತಮೆನೆ ವಿಚಾರವಿಚಾರಂ ಸೊಗಯಿಸುಗಿಂ (೫೫೩. ೬-೩೦) : ಇದು ಮಧುಮಿತ್ರ ಮತ್ತಗೊ 30
ರಾಜೊ ನೋಡಿದು ಪುಟ್ಟುತಾನೆವುದ ಸುರಪುನೀತಕಿಯೊ . . . ಮೇಲೆ ಬಂದುದು ಭಾವಿನೀಜನಂ (೫೫೩. ೦೦-೦೩). ೨. ಮಕರಂದ ಪ್ರಿಯ : ತುಂಬಿ : ಭೈರವರ. ೩. ವಸಂತಕಾಲ : ವಸಂತ ಮಾಸ. ೪. ಬಿಲರಾಮ. ೫. ರಿಪ : ಈಶ್ವರ : "ರಂಜನೋ ಸ್ಮರಣೋಳೋಪೋ ವಸಂತನೋ ಬಿಲಭದ್ರನೋ ಮಧುಮಿತ್ರನಕ್ಕು" 35
(೫೫೩. ೦೦೦-೦೦). [ಸಂ.]

ಮಧುಮಿತ್ರತೆ (ನಾ). ೦. ಜೇನಿನಂತೆ ಸವಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ. ೨. ಕಾಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವ. ೧. ೨. ಅತಿಸುತ್ತಂ ಪುನರೋಳುನ್ನತಕುಚದೊಳಿನಲ್ಲ ದರ್ಶಕತ್ವಂ ಮಧುಮಿತ್ರತೆ ವನದೊಳಿರ ಕಾಂತಾತತಿ ಪುನರಿದಿ ಕಾಮಿನೀ ಸಮಾಪ್ತಿಯನಿಳಿಯೋ (೫೫೩. ೦೩-೨೯). [ಸಂ. ಮಧುಮಿತ್ರತಾ]

ಮಧುಮೂತ್ರ (ನಾ). ಸಿಹಿಮೂತ್ರರೋಗ : ಸಕ್ಕರೆರೋಗ : ಮೃತ್ . . . ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹೋಗುವ ರೋಗ (ಮಧುಮೂತ್ರ) . . . 40
ಲಕ್ಷ್ಯ. ಅರ್ಧಾಂಗವಾತ, ಅದರ ಇತರ ರೂಪಗಳು - ಇವುಗಳಿಗೆ ತತ್ವಾಗುತ್ತಾನೆ (೫೫೩. ೧. ೯೦). [ಸಂ.]

ಮಧುಮೇಹ (ನಾ). = ಮಧುಮೂತ್ರ : ಮಧುಮೇಹವುಳ್ಳವರು ಪಕ್ಕಮಾಡದೇಕು (೫೫). [ಸಂ.]

ಮಧುಮುಖಿ (ನಾ). ೦. ಚೈತ್ರಮಧು : ಅತಿಮಧುರ : "ಮಧುಕಂ. ಕ್ಷೀತಕಂ. ಮುಖ್ಯಮಧುಕಂ. ಮಧುಮುಖಿ - ೪ ಅತಿಮಧುರವ ಹುರುಗಳು" (೫೫೩. ೦೩). ೨. ಕಬ್ಬು. [ಸಂ. ಮಧುಮುಖಿ] ಮಧುರ (ಗು). ೦. ಸವಿಯಾದ : ಸಿಹಿಯಾದ : ರುಚಿಯಾದ : ಎಲ್ಲಿ ಪುನರನುಯಾದ ಭೋಜನವೆಲ್ಲಿ : ಮಧುರಭರಣದಬ್ಬರ . . . 5
ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನರವಣಗೊಪ್ಪುವದು (೫೫೩. ೦೩-೩೩). ೨. ಸುಖಕರ ವಾದ : ಹಿತವಾದ : ಅಪಾಯದಾನವಾದ : ಶರತ್ಕಾಲ ಮಧುಮ್ಪ ವೆಂದು ಮಧುರತಾವದ್ದಿ ದರವಾನು . . . ನಿಜವೋಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವಂತಿದೆ (೫೫೩. ೧೧. ೩೩). ೩. ಇಂಪಾದ : ಕರ್ಣಾನಂದಕರವಾದ : ಮಂಗಳಗಾಯಿಕಾವಧುರಗಾಪದಿಬ್ಬರನೆಯ್ಯ . . . ಅಂಗನ ಬಂಡಳಂಜನ ವಂಗಳಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆಂದಲ್ (ಪುಷ್ಪ. ೩-೦೨೦). (ನಾ). ೪. ಸವಿಯಾದುದು : ಸಿಹಿಯಾದುದು : ಸ್ವಾದಂ ಪಡು ತಿಣ್ಣಂ ಮೊಲ ಬಣ್ಣಂ ಪುನರ್ಮನಣಿ ಬಣ್ಣವಧರಂ ಮಧುರಂ . . . ಬಣ್ಣ ಸುಲಿಂಪು ಜಂಗಮಾಕಯ ರೂಪಂ (೫೫೩. ೨೦೦ ೩೩೩೩) : ಬದುಕು ಸಾರ್ಥಕ ಮಧುರಮಾಯ್ತು ಶಿಶು ಸ್ವಾಧಿಯ ಪ್ರೇಮಸೋಂದರ್ಯಮುಪಮೆಯಲಿ (೨೫೩. ೨೩-೩೦). 15
೫. ತವರ : "ಮಧುರಂ ಶ್ರವಣವು ಪಂಗಮನ ತವರಂ" (೫೫೩. ೩೦-೩). ೬. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕಬ್ಬು : ರಸದಾಳಿಕಬ್ಬು : ಹಿಪ್ಪಿಗೆ ರಂಜಿಯಂತೆ ಮಧುರವಲ್ಲದೆ (೫೫೩. ೦೨೦-೨೩). ೭. ಕಾಕಂಬಿ. ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾವು. ೯. ಬಾದಾಮಿಯ ಗಿಡ. ೧೦. ಕಾಡು ಎಲೆ : ಅಡವಿ ಬೋರೆ : (೧). ೧೧. ಅಕ್ಕಿ : (೧). ೧೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೋಧಿ : ಸಣ್ಣ ಗೋಧಿ : (೧). ೧೩. ಬಡೆಸೋಪು : (೧). ೧೪. ಸಿಂಧಿಗಡ : ಕುಣಲು : (೧). ೧೫. ಚನ್ನಂಗಿ : ಕಡಲೆ : (೧). ೧೬. ಭರ್ಮನಾಭವರಾಜವೆಂಬ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಒಬ್ಬ ಕನ್ನಡದ ಕವಿ : ಕವಿ ಮಧುರನ ಮನುಷ್ಯಗಳೆಂ ಸವಿಯೋ (೫೫೩. ೦೨-೨೯). ೧೭. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಹತ್ತುಬಗೆಯ ಕಾವ್ಯ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೨ ಇದಕ್ಕೆ 'ಮಧುರಯ' ವೆಂತಲೂ ಹೆಸರು : ಅಗ್ರಾಮ್ಯ ವಚನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮಗ್ರಸಾಧಾರಣಮಪ್ಪದದು ಮಧುರಂ (೫೫೩. ೫೦). ೧೮. [ಸಂಗೀತ] ರಾಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸ್ವರ ಶ್ರುತಿಗಮಕಗಳೆಂ ಪುಟ್ಟ ಗೀತಮಾಡೊಡ ಸ್ವರ ಸುಸ್ವರ ಸುರಾಗ ಮಧುರ ಅಕ್ಷರ ಅಲಂಕಾರವೆಂಬಾಚು ಲಕ್ಷಣಮುಳ್ಳದಾಗಿಹುದು (೫೫೩. ೫೩). ೧೯. ಮೂರು ಸ್ವರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ತಾರ ಮೆನಲುಚ್ಚದಾ ವೈನಿಯಕ್ಕು ಮಧುರಮೆನೆ ಸಾರದಾ ವೈನಿಯಕ್ಕು ಪುಂದ್ರ ವೆಂದನಲು ಗಂಧಾರದಾ ವೈನಿಯಕ್ಕು" (೫೫೩. ೨೩ ೬) : ಯಥೋಚಿತ ತಾರ ಮಧುರ ಮಂದ್ರಂಗಳಂ ಮಾಡಿ (೫೫೩ ೬-೬); ತಾರ ಮಧುರ ಮಂದ್ರ ತ್ರಯಂಗಳಂ ನಾಳೆ ಅಂದರಕಂಪಂಪಿ ತ್ರಿಸ್ವಾನವಜ್ಜೆಂದು . . . ಪಾಡುವ ಗಾಯಕೋತ್ತಮನಿಂ (೫೫೩. ೨-೦೦ ಪ). [ಸಂ.]

ಮಧುರಂಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಳೆ : ರಸವಾಳೆ ಪುಟವಾಳೆ ರಾಜವಾಳೆ ಸಕ್ಕರೆಯಸಮಾ ದೇವಾಳೆ ಕಬ್ಬಾಳೆ ಹುರುಗುಂದದ ಮೆಟ್ಟಿನಾಡವು ಮಧುರಂಗ ಮರನಿ ಮೆಟ್ಟಿದುಮರ್ತಿಯಲಿ (೫೫೩. ೩-೩೭) : ಬಾಳೆದು ಪಾತಿಗಳು - ರಾಜರಾಜವಾಳೆ, ಪುಟವಾಳೆ (ಪುಟ್ಟ ಸುಗಂಧವಾಳೆ). ಮಧು ರಂಗ, ಗಜ್ಜ (ಪುಷ್ಪ. ೩೩೭). [?] 20

ಮಧುರಂಗಿ 'ಮಧುರಂಗಿ' ನೋ. ಮಧುರತೆ (ಗು). ೦. ಸವಿಯಾದ : ಮಧುರವಾದ. (ನಾ). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಹಕ್ಕಿಸಿಳ್ಳೆ : "ಕೂರ್ಚಾರ್ಷಾ. ಮಧುರತೆ, ತೃಂಗೇ. ಹಸ್ತಾಂಗೇ. ಜೀವಕೇ-೩ ಜೀವಕೆಯುವ ಜಿಪದ, ಹಕ್ಕಿಶಿಲ್ಪಿಗಿಡ" (೫೫೩. ೦೫). [ಸಂ.]

ಮಧುರತೆ (ನಾ). ಸವಿ: ಮಾಧುರ್ಯ: ಮಧುಕಂ ಮಧುಕವ್ಯವಂ
ಮಧು ಶರ್ಕರ ಕೋಷ್ಠಮಂಭವಂ ಮೊದಲೋಳ್ ಪ್ಲವ್ಯಧೀಧವಮಾಗಿ
ಪಡೆಗುಂ ಮಧುರತೆಯಿಂ (೧೫೫೬. ೬-೧೦). [ಸಂ. ಮಧುರತಾ]
ಮಧುರತ್ವ (ನಾ). ಸವಿ: ಮಾಧುರ್ಯ. [ಸಂ.]
ಮಧುರಧನ್ಯ (ನಾ). ಮನ್ಮಥ: ಮಂದನ: ಮನುಷ್ಯವ ಮುದ್ರೆ
ಮನ್ಮಥನಾಣೆ ಮಧುರಧನ್ಯ ಗಾಥುಂ (೧೫೫೬. ೨-೬).

[ಸಂ. ಮಧುರಧನ್ಯನಾ]

ಮಧುರಭಾಷಿಣಿ (ನಾ). ಸವಿಯಾದ ಮಾತನ್ನಾಡುವವಳು: ಇಂಪಾಗಿ
ನುಡಿಯುವವಳು: ಆ ಭೂರಮಾಣಂ ಬೇಗೋಳ್ ಕರವಾರವಮಂ
ಮಾಗಿದು ಮಧುರಭಾಷಿಣಿ ನುಡಿದೊಳ್ (೧೫೫೬. ೩-೬೩); ಕೇಶ್ವರತ್ವ
ಸೂಯೆ ಮಧುರಭಾಷಿಣಿ ಜನಕವಾತೆಯ ವದನದಿಂ ಸ್ವಯಂವರದ
ವೈಶ್ಯವಂ (೧೫೫೬. ೧೬೫-೬೨). [ಸಂ. ಮಧುರಭಾಷಿಣಿ]

ಮಧುರರವ (ನಾ). ಇಂಪಾದ ದ್ವನಿ: ವಿವಿಧ ಸಮಸಂಸ್ಕೃತೀದಿತ
ಪದಂಗಳೊಳ್ಳುದಿದು ಬರೊ ಬರೆ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಮುದಮವವು ತರ್ಕ
ಮತಿಶಯ ಮೃದಂಗಸಂಗೀತಕಾದಿ ಮಧುರರವಂಜೋರ್ (೧೫೫೬. ೧-೩೩);
ಮುಂದೆ ಬಂದೋದವ ಮಂಗಳಪಾಠಕರ ಜಯವಯಾದಿ ಮಧುರರವಂ
ಗಲೊಳಮತಿಶ್ರುತವಾದಾಸ್ತಾ ನಮಂಜವದಿಂ ಮನುಷ್ಯಂವ್ರಂ ಪೊಡುಮಟ್ಟು
(೧೫೫೬. ೬೬). [ಸಂ.]

ಮಧುರರಸ (ನಾ). ರಿ. ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲು; ಕಬ್ಬಿನ ರಸ: ಸವಿವೇಡೆ ಮಧುರ
ರಸಂಜೋರ್ ಕಿವಿಗಿದಾಗರ್ಪ ಪವನವಿರಚನೆ ಮಧುರಂ (೧೫೫೬. ೨-೧೦).
೨. ಸವಿಯಾದ ದ್ರವಾಹಾರ: ಲಾಟದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮಧುರರಸಗಳನ್ನೂ
... ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಳಿ ಬೊವರಾದ ಮಿಶ್ರದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಭಂಜಿದರೆ
ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಜೀರ್ಣಿಸಿ ಬಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು (೧೫೫೬. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮಧುರತ (ನಾ). ರಿ. ಕಬ್ಬು. ೨. ಜೇನುತುಪ್ಪ: ಅಗೊಂದು
ಈಗೊಂದು ಹನಿಯನಿತ್ತರೆ ಸಾಕು ಪನ್ನರದಿರು ಮಧುರವ ನನ್ನ ಮೇಲೆ
(೧೫೫೬. ೧-೨). ೩. ಕಳ್ಳು: ಮದ್ಯ: ವಿಧವುಯಿ ...
ಮಧುರತಮಲ್ಲ ಕುಂಕುಮರಸಂ ದಿಟಮೆಂದು ಬಲಾತ್ಕರಣಿ ತನ್ನಧುರತ
ಗಂಧಿಂ ಕೊಲಗೆ ಸೇವಿಸಿದೊಳ್ ಮಧುಮಂ ನಿಜೇಚ್ಛಯಿಂ (೧೫೫೬. ೧೬-೧೦೬).
[ಸಂ.]

ಮಧುರತೆ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದಂ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಕುರುಟೆಗೆಗಿಡ:
"ಮೂರ್ವ, ದೇವೀ, ಮಧುರಸಾ, ಮೋಝಾ, ತೇಜಿನಿ, ಸ್ರವಾ,
ಮಧೂರಿತಾ, ಮಧುಶ್ರೀಗಣಿ, ಗೋಕರ್ಣಿ, ಪಿಲುಪರ್ಣಿ-೧೦ ಹೆಗ್ಗುರು
ಟಳಿಯ ಹಸರುಗಳು" (೧೫೫೬. ೧೩೦). ೨. ದ್ರಾಕ್ಷೆ: "ಪೃಂದ್ರೀಕಾ,
ಗೋಸ್ತನಿ, ದಾಲ್ಕಾ, ಸ್ಯಾದ್ರೀ, ಮಧುರಸಾ-೩ ದ್ರಾಕ್ಷೆ ಹಸರುಗಳು"
(೧೫೫೬. ೧೩೬). ೩. ಹಾಲುತೊಟ್ಟಿನ ಗಿಡ. [ಸಂ. ಮಧುರತಾ]

ಮಧುರಾಲಾಪ. ಮಧುರಾಲಾಪ (ನಾ). ರಿ. ಸವಿಯಾದ ಮಾತು,
ಸಂಭಾಷಣೆ: ಗಂಭೀರವಾದ ಕೆಡಪ ಆಕೃತಿಯನ್ನೂ ಮಧುರಾಲಾಪ
ಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಭುವಿನಂತೆ ಕಾಣುವವು (೧೫೫೬. ೧೩-೨).
ಮಧುರಾಲಾಪ: ರಿ. ವಿವಿಧಾತ್ಮವಮಾತ್ಮರಮಾರ್ಗವರ್ಗ ಮಧುರಾಲಾಪಂ
(೧೫೫೬. ೨-೬೩); ಈತನು ಮಧುರಾಲಾಪದರಿ ಮನಾಡಿಮವನು (೧೫೫೬. ೩-೧೦೬). ೨. ಸವಿಯಾಗಿ ಮಾತಾಡುವವನು: ಭೂಪಂ ಬೇಗೋಳ್
ಮಧುರಾಲಾಪಂ ಭನ್ನವಿಕುಂ (೧೫೫೬. ೩-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಧುರಾಲಾಪಿ 'ಮಧುರಾಲಾಪ' ನೋ.

ಮಧುರತೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು: ಸಬ್ಬಸಿಗೆ: "ಶಾಲೇಯಾ,
ಶೀತಕಿವಾ, ಧತ್ವಾ, ಮಧುರಿತಾ, ಮಿಸಿ, ಮಿಶ್ರೇಯಾ-೬ ಸಬ್ಬಸಿಗೆ
ಹಸರುಗಳು" (೧೫೫೬. ೧೩೬). [ಸಂ. ಮಧುರಿತಾ]

ಮಧುರಿತ (ನಾ). ಮಧು ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಶತ್ರು: ವಿಷ್ಣು: "ವಿಷ್ಣು:
... ಮಧುರಿತ ... ವತ್ಸಲಾಂಭಸ: ಈ ೬೯ ವಿಷ್ಣುರೇವರ ಹಸರು
ಗಳು" (೧೫೫೬. ೧೬). [ಸಂ.]

ಮಧುರಿಪ್ಪ (ನಾ). ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಮಗ: ಮನ್ಮಥ: ಮಧುಸೇವನೆಯಂ
ಸೂರ್ಯತ ಮಧುಪಂ ಸುಮನಸ್ವಜಮವನಲೆದೊಡೆ ಶಿಖರೋಳ್
ಮಧುರಿಪ್ಪನ ಬಿಡುವದಂ ಮಧಂ ದಂಡಿತ ತೊಡೆ ಮಂತ್ರದಲರೊಳ
ದಿಸೆಗುಂ (೧೫೫೬. ೧-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಧುರೆ, 'ಮದುರೆ' ನೋ.

ಮಧುರೆ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಕಾಡು ಸಬ್ಬಸಿಗೆ:
"ರತವೆಪ್ಪಾ, ಸಿಕ್ಕಪ್ಪಾ, ಅತಿಪ್ಪಾ, ಮಧುರಾ, ಮಿಸಿ, ಅಪಾಕುಪ್ಪಿ,
ಕಾರವೀ-೬ ಕಾಡು ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ಹಸರು" (೧೫೫೬. ೧೩೬). ೨. ಅತಿ
ಮಧುರ: ಮಧುಯುಕ್ತ. ೩. ಹುಳಿತ ಗಂಜಿ. ೪. ಉತ್ತರ
ಭಾರತದ ಮಧುರಾವಟ್ಟುಣ: ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ: ಮಧುರ
ಯೊಳಾ ಜೀವಂಜು ಕುರುಧರಂ ತನ್ನ ಕಾಂಕನಂ ಕೊಂದೊಡೆ ತನ್ನಧು
ಕೊಂದವನಂ ಕೊಟ್ಟೊಡೆದಧಮಮನಾನಂದಂ ಮುಕ್ತಕೇಶರೋರ್ದರ್ಪ
(೧೫೫೬. ೬-೨); ಸೋದರಮಾವನ ಮಧುರಲಿ ಮಡುಪದ ದುರೋದ
ನಂವನ ಜೀ ಬಾರೋ (೧೫೫೬. ೧-೩೩ ಕೃಷ್ಣ). ೫. [ಸಂಗೀತ] ಮಂಜಪ
ದಿಂದ ಪುಟ್ಟುವ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಮಧುರೆ, ಯಾವಳಿ,
ವಿಣ್ಣರಿಯಂ: ಮೂಟಾ ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಪುನಃಪುನಃ ಜನಿಸುವ
(೧೫೫೬. ೧೩೬). ೬. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಅನುಪ್ರಾಸದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ:
ತಂತಮ್ಮ ವರ್ಗದಂತ್ಯದೊಳೇತಾ ವರ್ಗಗಳಮುಳ್ಳಾಗಿದೆ ಮೇಗಾತ್ಯಂತಂ
ಸರೇಫ ಸಂಯೋಗಾಂತರವಾದೊಳದವೆ ಮಧುರಯಂಬುದಕ್ಕುಂ
(೧೫೫೬. ೧೩೬). [ಸಂ. ಮಧುರಾ]

ಮಧುರೋಕ್ತಿ (ನಾ). ಸವಿಯಾದ ಮಾತು: ಇಂಪಾದ ನುಡಿ:
ಉತ್ಸವದಿಂದ ಪಾಸ್ಕರಸಮಾ ಮಧುರೋಕ್ತಿಗಳಿಂದಮಲ್ಪಿ (೧೫೫೬. ೨-೧೦);
ಅರಸ ಪಸಂದೇವನನಂ ಮಧುರೋಕ್ತಿಯಲಿ ಮನ್ನಿಸಿದ (೧೫೫೬. ೧೦-೧೦);
ಮಧುರೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಮದವಕ್ಕಳಂ ಮನ್ನಿಸಿ ... ಜಾಮಾತನಂ ಮಂತ್ರ
ಕರಿದಂತೆದನು (೧೫೫೬. ೩೦-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಧುಪಲ್ಲಿ (ನಾ). ರಿ. ಅತಿಮಧುರ: ಮಧುಯುಕ್ತ. ೨. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ದ್ರಾಕ್ಷೆ. ೩. ಮಾದಲದ ಹಣ್ಣು: ಸಕ್ಕರೇಂಜಿ: "ಮಧು
ಪಳ್ಳಿಮರಮಾದಲಂ" (ಪಂಪಾ. ೧೦-೩೬). [ಸಂ. ಮಧುಪಲ್ಲಿ]

ಮಧುವಿಕಾರಿ (ನಾ). ವಸಂತಮಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾವಿನ ಹೂವಿನ ಸುಕರಂದ
ಪಾನದಿಂದ ಚಿತ್ತವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದುದು: ಮಧುವಿಕಾರಿ
ಕೋಗಿಲೆ ಕಿರುಗಣ್ಣು ಬೇ ನೀಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೩-೩೨). [ಸಂ. ಮಧುವಿಕಾರಿನ್]

ಮಧುವಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ಜೇನನ್ನು ಕೊಡಿದು: ಅರವಿಂದ ಕಮಲಗಳನ್ನಾರೈದು
ಫಲಮಾಳಿ ಹರುಷದಿಂ ತದ್ರಸವ ಸವಿದು ಮಧುವಿಡವಂತೆ (ಕವಿ. ೩೬. ೬-೯).

[ಮಧು + ವಿಡಿ,]

ಮಧುವಿಹಂಗ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಮಕರಂದದಿಂದ ಬಿಡುಕುವ ಹಕ್ಕಿ
ಯಂತಹ ಕೀಟ: ಅಲರ್ಪಕ್ಕಿ: ತುಂಬಿ: ಮಣೆಕುಟ್ಟುಮಾಳದ
ಭವರಿಯಂ ಬಿಟ್ಟು ಪಾಟುವ ಮಧುವಿಹಂಗಂಗಳ ಹಂಜಾರದೊಳಂ ...
ಅತಿಶ್ರುತವಾದಾಸ್ತಾ ನಮಂಜವದಿಂ ಮನುಷ್ಯಂವ್ರಂ ಪೊಡುಮಟ್ಟು
(೧೫೫೬. ೬೬). [ಸಂ.]

ಮಧುವ್ರತ (ನಾ). ತುಂಬಿ: ಭ್ರಮರ: "ಮಧುಕರ, ಮಧುಪ್ರತ,
ಮಧುವ್ರತ. . . ದ್ವೀರೇಫ: ಈ ೧೩ ತುಂಬಿ" (ಪಂಪಾ. ೧೩-೧೦೦);
ರತಿಗೆ ಮುದಿಯಲ್ಲಿ ಮದವಂಗೆ ತುಂಬುಬಿಡಿದೊಡೆಂದು ಮಧು ಸುಟುವ
ಮಧುವ್ರತಮುಮನರದವೇನೇವೇ ಪ್ರತೀತಿಗಿರುವಂತೆಯಂತೆ ನೋತಲ

ರೋಷದೇ (೧೦೩. ೦೧-೦೦೬); ಆವಾಸಕ್ಕೆ ಮಧುವ್ರತದೊಳೆ (ಕಂಪ್ರ. ೩-೪); ಸೂಕವಿ ಮಧುವ್ರತನಕರಮನಣಿಸುವ ಭೂತಮಾಂಸದ ಕುಕವಿಪ್ರಕರ ಮಧುವ್ರಕ್ಕೆ ಕೃತಿ ಚಂದಕಮಂಜರಿಯುನಿ ವೇಟ್ಟು ಪಂ ಗುಣವರ್ಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಧುತಿಗ್ರ (ನಾ). ಕೆಂಪುಹೂ ಬಿಡುವ ಮಗ್ಗಿಗಿಡ: "ಮಧುತಿಗ್ರ, ಅಸಾರಕ್ಕ: ಕೆಂಪುಹೂವು ಗಳುಳ್ಳ ಮಗ್ಗಿಗಿಡದ ಹೆಸರು" (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಮಧುಶ್ರೇಣಿ (ನಾ). ಕುರಟಗಿ ಗಿಡ: "ಮೂರ್ವಾ, ದೇವಿ . . . ಮಧು ಶ್ರೇಣಿ, ಗೋಕರ್ಣ, ಫೀಲುವರ್ಣ-೧೦ ಹೆಗ್ಗು ರುಟಕೆಯ ಹೆಸರುಗಳು" (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ. ಮಧುಶ್ರೇಣಿ]

ಮಧುಪ್ಪೀವ (ನಾ). ಹಿವ್ವೆಮರ: ಮಧೂಕವೃಕ್ಷ: "ಮಧೂಕ, ಗಂಡಪ್ಪ, ಮಧುದುಮ, ವಾನಪ್ರಸ್ಥ: ಮಧುಪ್ಪೀವ-೩ ಹಿವ್ವೆ ಗಿಡ, ಹಿವ್ವೆಮರ" (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಮಧುಸಂಗ (ನಾ). ೧. ವಸಂತಮಾಸದ ಸಮಾಗಮ. ೨. ಮದ್ಯದ ಸಂಪರ್ಕ. ೩. ತನುಲತಿಕುಕುರ ತಳಿರಲರ್ ಮಧು ಸಂಗ ಬೊಳಾಯ್ತು ಚೂಡ್ಯಮೇದನೆ ಮಧುಪಾಪಕಪ್ರಕೇಶ್ವರ ಕೋಟಮ ಪುರಮುಂದುಗಳ ತನಗೇಯರ್ . . . ಪಿನಿನಾದಿ ಜಲರ್ ಗಲಪು ನೆಗಟ್ಟು ದರ್ (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಮಧುಸಂಗತಿ (ನಾ). ೧. = ಮಧುಸಂಗ ೧. ೨. = ಮಧುಸಂಗ ೨. ೩. ಅದ್ವಿ ನಿ ತನ್ನ ಪರಾಮೇಯ ತಯುಲಮುಗ ನಕ್ಕವಳ್ ವಿಕ್ರತಿಯಂ ಮಧುಸಂಗತಿ ಮಾಡದಿಕುಮೇ (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಮಧುಸೂ (ನಾ). ವಸಂತಮಾಸದ ಮಿತ್ರ; ಕಾಮ; ಮನ್ಮಥ: ಧಿರಹುಕಂ ಮಿಗೆ ತೆಗೆದಟ್ಟು ಬಿಲ್ಲು ಮಧುಸೂನ ಸುಯ್ಯಲವ್ವೂರ್ ಸೋಯುಸಿ ಪೊತ್ತಲರ್ಗಂಪಂ ನೆಗದುಪ್ ತಳ್ಳಲರದಿನು ತಿಡಿತ್ತಾಗರ್ (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಮಧುಸಾರಥಿ (ನಾ). ವಸಂತನನ್ನು ಸಾರಥಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವನು; ಕಾಮ. [ಸಂ.]

ಮಧುಸೂದನ (ನಾ). ೧. ಕುಂಬಿ. ೨. ಮಧು ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದವನು; ಕೃಷ್ಣ: ಮನದ ಪರಂಪರಿ ಹಗುತ ಮಧುಸೂದನನು ಸುಡಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೦); ಮೂದವ ನೀ ಬಾ ಮದಕುಲನಂದನ ಮಾಡವ ಮಧುಸೂದನ ಪಾರೊ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೦ ಪುಟ); ಪಾರಾನಗರಿಗೇಗ ನಮ್ಮಡನೆ ನಡತರಲಿ ದ್ವಾರಕೆಯೊಳದ್ ಜನರೆಲ್ಲರಂ. . . ಒಂದು ಮಧುಸೂದನಂ ನೇಮಿಸಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಧುಸೇಕ (ನಾ). ಮದ್ಯವನ್ನು ಚಮುಕಿಸುವುದು; ಮದ್ಯಸೀಕನ; ಸಂದರಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ಬಾಯಿಂದ ಮದ್ಯವನ್ನು ಮುಕ್ಕಳಿಸಿ ಬಳಕವೃಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಉಗುಳುವುದರಿಂದ ಅದು ಪ್ಲವೃಪರಿತ ವಾಗುವುದೆಂಬುದು ಒಂದು ಕವಿಸಮಯ: ಅಣುಪ್ರತಮಂ ಮುನಿ ವರನೊಳ್ ಕೈಕೊಂಡ ತೆಜದ ಮಧುಸೇಕಮನಾದರಿಸದೆ ವೇಳಂ ಮುಕುಳ ಮನರಲಂ ಧರಿಸಿದುದಾ ಕೊಂಬುಕೊಂಬಿನೊಳ್ಳೊಂ (ಕಂಪ್ರ. ೩-೪). 'ದೋದವ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಧುಸೇವನೆ (ನಾ). ೧. ಮದ್ಯಪಾನ; ಮದಿರಾಸೇವನೆ. ೨. ಮೆಕರಂದದ ಪಾನ. ೩. ಮಧುಸೇವನೆಯು ಸೋಕುತ ಮಧುಪಂ ಸುವನ:ಪ್ರಜೆಯುಮನಲೆದೊಡೆ ಶಿವಿಯೊಳ್ ಮಧುನಿಷ್ಠವನ ಬೊದನದಂ ಮಧು ದಂಡಿತ ತೆಜದ ಮುತ್ರದಲರೊಳದೇಗುಂ (ಸಿಂಧು. ೧-೩೦). [ಸಂ. ಮಧುಸೇವನ]

ಮಧುಸೇವೆ (ನಾ). ಮದ್ಯಪಾನ: ಕನ್ನವರಂ ನಿಮಿರ್ದ ಳ್ಗಿಲ್ಲ ರಾಗಂ

ಮಧುಸೇವೆಯಂ ನೆಗು ರಂಜಿಸಿದರ್ ಮಧುವ್ರತಕಾಂತೆಯರ್ (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ. ಮಧುಸೇವಾ]

ಮಧೂಕ (ನಾ). ಹಿವ್ವೆಮರ: ಮಧುಕಂ ಮಧೂಕವೃಕ್ಷಂ ಮಧುಶ್ರೇಣಿ ಕೋಷ್ಠಮೆಂಬವಂ ಮೊದಲೊಳ್ ಪೂಬ್ಧಿಕಫಲಮಾಗಿ ಪಡೆಗುಂ ಮಧುಕೆ ಯು[ಯು]ಂ (ಸಿಂಧು. ೧-೩೦); ಮೂವ ಮಧೂಕ ಕುಟ ಕಲ್ಲತ್ತಿ . . . ಕರ್ಣಕಾರದ ಮೊತ್ತವಿದ ನೋಡುಲ (ಕೊಡು. ೨-೩-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಧೂಚ್ಯುತ (ನಾ). ಜೇನುಮೇಣಿ: "ಮಧೂಚ್ಯುತಂ, ಸಿಕ್ಕ ಕೆಂ-೨ ಜೇನುಮೇಣದ ವೆಸರು" (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಮಧೂದ್ಯಮ (ನಾ). ವಸಂತಕಾಲದ ಆರಂಭ: ಸುಗಂಧಬುಧ್ಧರ ಮಲಯಾನಿಲಾಗತಿ ಮಧೂದ್ಯಮವಂ ವಿಶ್ವಜ್ಞತಾಂತಮಂಜರಿ ಫಲದೇಟ್ಟಿ ಯಂ ನೆರೆಯ ಪೊಟ್ಟುಪೊಳಿ ಸಮವಸ್ತ್ರ ತಾನೆ ದೇವರ ಬದವಂ ನಿರಾಳುಕಮ ಪೊಟ್ಟುಪದನ್ ಮನಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯವಂ (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಮಧೂಪತಯ (ನಾ). ಜೇನನ್ನು ಕೂಡಿಸುವಿಕೆ; ಜೇನಿನ ಸಂಗ್ರಹ: ಜೇನುನೋದ ಮಧೂಪತಯವಪಕ್ಷರೇ ಸರ್ವಾಪ್ಪಾರವ್ವ ಪರರಿಗಾ ಕೌವನ ಸಿರಿ (ಸಿಂಧು. ೧-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಧೂಲಕ (ನಾ). ೧. ನೀರಂಹಿವ್ವೆಮರ: "ಮಧೂಲಕ, ಬಿಲ್ಲು ಅತ್ರ-ನೀರಂಹಿವ್ವೆಮರ" (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). ೨. ಜೇನುತುಪ್ಪ. ೩. ಸಿಹಿ ಮತ್ತು ಕಹಿ ಮಿಶ್ರವಾದ ಕಷಾಯ. [ಸಂ.]

ಮಧೂಲಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಕುರಟಗಿ ಗಿಡ: "ಮೂರ್ವಾ . . . ಮಧೂಲಿಕಾ, ಮಧುಶ್ರೇಣಿ, ಗೋಕರ್ಣ, ಫೀಲುವರ್ಣ-೧೦ ಹೆಗ್ಗು ರುಟಕೆಯ ಹೆಸರುಗಳು" (ಸಿಂಧು. ೦೧-೦೦೬). [ಸಂ. ಮಧೂಲಿಕಾ]

ಮಧೂಳಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ; ಇರವಂತಿಗೆ ಹೂವು: ಮಳೆಯೊಡ್ಡ ಮದ್ಯ ಮಧೂಳಿಮಧೂಳಿಮಧೂಳಿ ಮಾಲ ತೀ ಮಾಳಿ ಮನಕ್ಕೆವಂದೆದುದು (ಕಂಪ್ರ. ೩-೪). ೨. ಮಾವಿನ ಮರ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಅತಿಮಧುರ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೀವೆ. ೫. ಪರಾಗ. [ಸಂ. ಮಧೂಲೀ]

ಮಧ್ಯ (ಗು). ೧. ನಡುವಿನ; ನಡುವೆ ಇರುವ. ೨. ನಡುತರದ; ಮಧ್ಯಮ ತರಗತಿಯ. ೩. ಯಾವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಸೇರದ; ನಿಷ್ಪಕ್ಷ ಪಾತ್ರೆಯಾದ. ೪. ನ್ಯಾಯವಾದ; ಸರಿಯಾದ; ಸಮರ್ಪಕವಾದ. (ನಾ). ೫. ನಡುವಿನ ಭಾಗ: ಮೊದಲು ಕಡೆ ಮಧ್ಯಗಳ ಬಿಲ್ಲವ ಮದನಪನಕನು ನೀನು (ಕಂಪ್ರ. ೩-೪); ಕಥೆಗೆ ಒಂದು ಆದಿ. ಮಧ್ಯ, ಅಂತ್ಯಗಳರಬೇಕು (ಕಂಪ್ರ. ೩-೪). ೬. ದೇವದ ಮಧ್ಯಭಾಗ; ಸೊಂಟ; ಟೊಂಕ; ನಡು: ಮೋಡ ಕುಮಾರಿಯ ಬಳ್ಳುವ ಮಧ್ಯಂ ನಾಡ ಮನೋದ್ಯಂ (ಕುಕು. ೩-೩೦ ಪುಟ); ಮೇಲುದನು ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿ ಕಾಸಿಯ ಬಿಗಿದು (ಕಂಪ್ರ. ೩-೩೦); ಕ್ಷಾಮವು ಮಧ್ಯವು ಅಕ್ಕಶವು ಜವನವು . . . ಸುಂದರವೇಕಿಯ ತನವು (ಕಂಪ್ರ. ೦೧೨-೩೬). ೭. ಕೆಳಮಟ್ಟವೂ ಅಲ್ಲದ, ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟವೂ ಅಲ್ಲದ ಸ್ಥಿತಿ. [ಸಂಗೀತ] ಮೃತ, ಮಧ್ಯ, ವಿಳಂಬಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಲಯದ್ವಿ ಮೃತ (ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇಗ). ಮಧ್ಯ (ಹೆಚ್ಚು ಅಲ್ಲದ, ನಿಧಾನವೂ ಅಲ್ಲದ) ಮತ್ತು ವಿಳಂಬ (ನಿಧಾನ) ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಧ (ಸಂಗೀತ. ೩೬). ೮. ತಾರ, ಮಧ್ಯ, ಮಂಜ್ರಗಳೆಂಬ ಮೂರುಬಗೆಯ ಸ್ವರಸಪ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಕೋಗಿಲೆ ಗಿಳಿ ಕುಂಬಿ ಮಹೀಶನ ಕಿವಿಗಳ್ ಕ್ರಮದಿಕ್ಕುವ ತಾರಮಧ್ಯಮಂಜ್ರ ಸ್ವರದಿಂ (ಕಂಪ್ರ. ೩-೩೩); ಪರ ಮಂದ, ಮಧ್ಯ ತಾರಸ್ವರದಿಂದ . . . ಮಾಡಿದವಾ ಗುರು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನ ಮಹಿಮೆಯಂ ಮುನಿತಲಕಂ (ಕಂಪ್ರ. ೩-೩೦).

೧೦. [ಗಣಿತ] ಪದಿನಾರು ಅಂಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆ : ಅಂಕಗಳ ಶ್ರೇಣಿ ಹದಿನೆಂಟರವರೆಗೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹದಿನೆಂಟು ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಮೂವುವೆರೇ. ಏಕಂ, ದಶ, ಶತ, ಸಮ್ರ, ಅಮೃತ, ಲಕ್ಷ, ಪೂರ್ವಾಂತ, ಕೋಟಿ, ಸ್ವರ್ಣಾವ, ಪಶ್ಚಿ, ಋಷಿ, ನಿರಿದ್, ಮಹಾಪಶ್ಚಿ, ಶಯಿ, ಸಮಂತ್ರ, ಮಧ್ಯ, ಅಂತ್ಯ, ಪಾರಾರ್ಧ (ಕ್ರಮಾ. ೧, ೨೫), [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯ (೮). ನಡುವೆ : ಸಮಾಕ್ರ ಮಧ್ಯ ಶಿವರಾತ್ರಿ, ಮುಂದೆ ?
(ನಿಜ). [< ಮುಖ್ಯ]

ಮಧ್ಯಂತರ (ನಾ). ರಿ. ನಡುವಿನ ಕಾಲ; ಮಧ್ಯಕಾಲ: ಇವುಗಳ
ಮಧ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನ ಮುತ್ತರನು ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ
(ಕ್ರೂ. ೧೦೨): ಮಧ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಟೀಕರು ಮಿಷನರನು ಕೆಲಸ ಮುಟ್ಟು
ಕೊಟ್ಟು ರಾಮರಾಯನಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದರು (೨೨೩. ೨೯). ೨. ನಾಟಕ,
ವಾಕ್ಚಿತ್ರ, ಅಥವಾ ಸಂಗೀತಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡುವೆ ಅಲ್ಪವಿಶ್ರಾಂತಿ
ಗಾಗಿ ಕೊಡುವ ವಿಡುವು; ವಿರಾಮ: ಮಧ್ಯಂತರವನ್ನೇ ಮುಂತನ್ನೆಯ
ಕಳೆಯುವಿರೋ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಗೊಳಿಸುವುದಿರೋ? (೧೦೨). ೩ ಇದು
ವ್ಯಾಕರಣಶುದ್ಧವಲ್ಲದ ರೂಪ. ಬಹುಶಃ ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ
'Interval' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಿರುವ ಭಾಷಾಂತರರೂಪ
ವಿರಬಹುದು. [ಮಧ್ಯ + ಅಂತರ]

ಮಧ್ಯಂದಿನ (ನಾ). ೧. ಹಾಲಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗ; ಮಧ್ಯಾಹ್ನ :
 ದುಂಬರಾಂ . . . ಮಧ್ಯಂದಿನಮುಖ ಸಂಪ್ರಕಪ್ಪಾಮಂಜುಮಂ 10
 ನೋಡಿ (ಶಾಂಭ. ೬-೬); ೨. ಹಾಲಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗ : ಮಧ್ಯಂದಿನಮುಖ
 ಸಮುದ್ರಾಶಯವಿಭಾಗವಂ (ಶಾಂಭ. ೬); ಮಧ್ಯಂದಿನದ ಬಾಲ
 ಬಿಲ್ಲಂಗಕವಾಗಿ (ಶಾಂಭ. ೨-೨೨) ೩. ನಡುವೆ ಇರುವಂಥದು :
 ಮಧ್ಯಸ್ಥವಾದುದು : "ಮಧ್ಯಮಃ ಮಧ್ಯಮಾಹುಃ, ಮಧ್ಯಂದಿನಃ-
 ಈ ೩ ಸಮವಾಗದು" (ಶಾಂಭ. ೧೫-೧೦). [ಸಂ.] 25

ಮದ್ಯಕ (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯಿಕ ಸ್ವತ್ತು; ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು;
ಮೂಲಕ ಮದ್ಯಕದಿಂದ (ಮೂಲಕ. ೧೯೭೦. ಜನವರಿ ೧೦೨-೯೯;
110). 'ಮದ್ಯಕ' ಪದ. [ಸಾ.]

ಮಧ್ಯಗ (ಗಂ). ನಡುವೆ ಇರುವ : ಮಧ್ಯಸ್ಥವಾದ. [ಕೂ.]

ಮಧ್ಯಗತ (ಗು). ೧. = ಮಧ್ಯಗತಃ ಸಮಾಸಂ ನೆಗಟ್ಟುಂ ಪೇಃ
 ಪೋಕಂ ಮಧ್ಯಗತವಿಭಕ್ತಿಗಳಮಜ್ಜಿಕಾಳಂ (ಕಪು. ೧೩). (ನಾ). ೨. ತೀರ
 ಪತ್ತಿರವೂ ಅಜ್ಜರ, ಪಿವರ ದೂರವೂ ಅಜ್ಜರ ಸ್ಥಳವಲ್ಲೆಂದುವನು :
 ಬರಲು ಕಂಡವೆ ನಂದಿಸುತಲೂಕರಿಸಿ ಮಿಗೆ ಪತ್ತಿರವೊಪ್ಪತಿ ಕರವ ದೊರವ
 ಸಾರದೀ ಪರಿ ಮಧ್ಯಗತನೆನಿಸಿ . . . ಬೊಮ್ಮನವರಮೊಸರಾಕ್ಷಣ್ಣ ಮೂದುವ
 ನವನೆ ಸೇವಕನು (ಕುಡು. ೫. ೩-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮದ್ಯಗತಿ (ನಾ). ಮದ್ಯಮವಾದ ಮೇಗ: ತೀವ್ರವೂ ಅಲ್ಲದ.
ನಿಧಾನವೂ ಅಲ್ಲದ ಮೇಗ: ಏಕತ್ವ ಹಾಗೆಯೂ ಮದ್ಯಗತಿಯಾದ್ದು.
ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಹಾರವು ವರ್ಣನಾಗುವುದು (ಸಂ. ೧೩). [ನಾ].

ಮೆಢ್ಯಕ್ಕಾಗ (ನಾ). ಶರೀರವ ಮೆಢ್ಯಭಾಗವನ್ನು (ಸೊಂಟವನ್ನು) ರಕ್ಷಿಸುವ ಕವಚ: ಬಿಲ್ಲು ತೀರು . . . ಕರಕ್ಕಾಗ, ಶಿರಸ್ಸಾಗ, ಪದಕ್ಕಾಗ . . . ಮೀಟ ಮುಂತಾದ ಶತ್ರು ದಮನಕ್ಕೆ ರಕ್ಷೆಂದಿ ಸಾಧನವೇಶೇಷ: ಗಳಿಂದಲೂ (ಪಾಞ. ೨೨). [ಶಂ.]

ಕುಡ್ಯದೊಡ (ನಾ). ೦. ಮಧ್ಯದ್ವೀಪದ ಪ್ರದೇಶ: ನಡುವಿನ ಹಾಗ.
 ೧. ಸೊಂಟ; ನಡು. ೨. ಹೊಟ್ಟೆ; ಉದರ. ೩. ಅಕಾರದ
 ನಟ್ಟನಡುವಿನ ಭಾಗ.-ನಡುವೆತ್ತಿ. ೪. ಭರತಖಂಡದ ನಟ್ಟನಡು
 ವಿನ ಭಾಗ; ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವಿನ

ಪ್ರದೇಶ : ಮಧ್ಯದೇಶನಾಥ ಮರ್ಛರಣಿಯಮರ್ಚನ ಪರಾಕ್ಯ
(ಪಾಠ್ಯ. ೩-೦ ಪು). [ಪಂ.]

ಮಧ್ಯವಾಡಿ (ನಾ). ದೇವಪಲ್ಲಿರುವ ಹನ್ನೆರಡು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ಮಧ್ಯನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಮತಿ (ಜಲಾಶ. ೪-೨೯ ಪಾಠಾರ್).

[ಸಂ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ]

ಮಧ್ಯನಾಡಿಗೆ (ನಾ). = ಮಧ್ಯನಾಡಿ: ಪಂಪಾನುಸಂಕ್ರಮ ಮಧ್ಯ
ನಾಡಿಕಾ ವಿವರ ಮೈತ್ರಪ್ರವಾಸವನಿ ಜೀವಕ ವಿಭಾಸಮೇಳುಂಜಮಾತನೇಳಕ
(ಕಾಶ್ಯ. ೨-೪೭). [ಸಂ. ಮಧ್ಯನಾಡಿಕಾ]

ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ (ನಾ). ಅರಬ್ಬಿಗಳಿಂದ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ
ಪ್ರದೇಶ: ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದೊಳಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ದೇಶ
ಗಳೆಲ್ಲ ಪಾಶ್ಚ್ಯ (Middle-East. ಶಬ್ದ. ೩. ೫). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮಿಂದು (ಸಾ). ರಿ. ಕೇಂದ್ರಭಾಗ : ಮಧ್ಯಮಿಂದು ಮಿಸಿದ ಕಡೆಗೆ ಒಳಗಟ್ಟು ಆದರೆ ಆಳಿಗೆ ಧಾರಸುವ ಬದಲಿಗೆ (ಅಣ್ಣ ಅಣ್ಣ). ೨. [ರೇಖಾಗ] ವರ್ತುಳದ ಕೇಂದ್ರಮಿಂದು : ಪ್ರಿಯಗಣ್ಣ ಕೂಡಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಮಿಂದು : ವಿಶ್ವದ ವರ್ತುಳದ ಮಧ್ಯಮಿಂದುವಿನ್ದ . . . ಸೂರುಕೇಂದ್ರದ ಗೋಲ ತೆರಗುವೆ ವರಿಪದರಿ ಬೂರುಗೋರಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಸಕ್ಷತ್ರಮಿಡಿ (ಕಾಟು. ೨೦-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮ (ಗು). ೧. ನಡುವೆ ಇರುವ : ನಡುವಿನ : ಮಧ್ಯಸ್ಥವಾದ :
ತದ್ಗೀಂವ್ಯ ಮಧ್ಯಮಕೂಟವಿಂಶಂ ಸಮಾಪ್ತ ಕೇಕಮೊಗದ ಬಂದಂ (೨೦೨.
೧೩-೧೪ ಪ). ೨. ವಿರಡರ ನಡುವೆ ಬಿರುವ. ೩. ನಡುತರದ :
ಉತ್ತಮವೂ ಅಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಕೇಳೂ ಅಲ್ಲದ. ೪. ಮಧ್ಯ
ಗಾತ್ರದ : ಕಿರ ವಸ್ತುವೂ ಅಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಕಿರ ತೆಂಪುವೂ ಅಲ್ಲದ.
೫. ಬರುವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಸೇರದ. (ನಾ). ೬. ದೇಹದ ಮಧ್ಯ
ಭಾಗ : ನಡು : ಸೊಂಟ : "ಅವಲಗ್ನಂ, (ವಿ)ಲಗ್ನಂ, ಮಧ್ಯಂ,
ಮಧ್ಯಮಂ-ಈ ೪ ನಡು" (ಕಾಶ್ಯಪ, ೧೧-೧೨). ೭. ನಡುವೆ

ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು. (ಕೂಟಾಂ. ೪೨-೨೩೩). ೭. ನಿರ್ದುಷ
ಇರುವುದು; ನಡುವಿನದು : "ಮಧ್ಯಮಂ, ಮಧ್ಯವಿಮಂ, ಮಧ್ಯಂ
ದಿನಂ - ಈ ೩ ನಮದಾಗದು" (ಕೂಟಾಂ. ೦೨೬-೯೧). ೮. ಉತ್ತಮ
ವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೆಳಪೆಂಜುಪೆನಿಸಿದುದು : ಉತ್ತಮನಿಲ್ಲ, ಮ
೨ ಮಧ್ಯಮಕ್ಕೆ, ಮಂ ೧ (ಕಾಶ್ಯ. ೫೪೩, ೪೦-೦೬ : ೧೧೦) : ತಾ
ಮೂವುವುದು ಉತ್ತಮ, ಮಂ ಮೂವುವುದು ಮಧ್ಯಮ, ಆಳು ಮೂವು
ವುದು ಪಾಳು (ಸೂತ್ರ. ೧೩೩, ೬) : ಉತ್ತಮವಾದುವು ಹರಿಯದ ದಿನಗಳು
... ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳು ಮಧ್ಯಮವಾದುವು (ತಂಜಾ. ೨೦೨-೯೯).

೯. ಕುಂತೀಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ನಡುವಿನವನು; ಭೀಮನೆನ: ಮುಖ್ಯಮನಾದವ
ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ-ಕುಂತೀಯರಲ್ಲಿ-ಮುಖ್ಯಮ. ಭೀಮ (ಕಂಠಾಬಿ. ೬೩).

೧೦. ಮಾಂಡಲಿಕ: ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿ: "ಮಾಧ್ಯಮಾ: ಮಂಡಲೇಶ್ವರ:-
ಈ ೨ ಮಂಡಲಿಕಂ" (ಶಾ.ಮು. ೭೦-೨೬೫). ೧೧. [ಸಂಗೀತ] ಮಂಡ.

ಗುಪ್ತ, ಗಾಂಧಾರ, ಮಧ್ಯಮ, ಪಶ್ಚಿಮ, ಧೃವತ ಮತ್ತು ನಿಷಾದ
ಮೆಂಬರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ವನೆಯ ಸ್ವರ : ಪದ್ಮವೃಷಭ ಗಾಂಧಾರ
ಮಧ್ಯಮ ಪಶ್ಚಿಮ ಧೃವತ ನಿಷಾದಗಳಿಲ್ಲ ಸ್ವಸ್ವರಮುಮಂ (೪೩೩)

೨-೫ ಕ). ೧೨. ಮಂದ್ರ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ತಾರಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸ್ಥಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಂದ್ರ, ಮಧ್ಯಮ ತಾರ

ಸ್ವರೂಪ . . . ಪರಾಂತ (ಪ್ರಪಂಚ. ೩-೩ ಪ). ರಿ. ಪದ್ಯ. ಮಧ್ಯಮ.
ಗಾಂಧಾರಗಳಿವ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪತ್ನ
ಮಧ್ಯಮ ಗ್ರಾಮಗಳೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದ ರಾಗಪದ್ಧತಿಯ
ಪೂರ್ವರೂಪವಾದ ಹಾಸಿಗಳು . . . ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ
(ರಾ.ಪ. ೩೩೬). 'ಮಧ್ಯಮಗ್ರಾಮ' ಪರಾ. [ಪು.]

ಮಧ್ಯಮಗಾಂಧಾರಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಗಾಂಧಾರಿ ರತ್ನಗಾಂಧಾರಿ ಮಧ್ಯಮಗಾಂಧಾರಿ . . . ಕೌಶಿಕಮೇವ ಪತ್ತೇ ಮಧ್ಯಮಗ್ರಾಪಂದಿದಾಪ ರಾಗೀಗಳು (೨೫೯. ೨೫೬).

[ಸಂ. ಮಧ್ಯಮಗಾಂಧಾರೀ]

ಮಧ್ಯಮಗ್ರಾಮ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಪಡ್ಡೆ, ಮಧ್ಯಮ, ಗಾಂಧಾರಿ ಗಳೆಂಬ ಮೂರುಬಗೆಯ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಆ ರಾಗೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಪತ್ತೆಗ್ರಾಮ ಮಧ್ಯಮಗ್ರಾಮ ಗಾಂಧಾರಿಗ್ರಾಮವೆಂಬ ಗ್ರಾಮತ್ರಯಂ ಗಳೆಂಬಂ (೨೫೯. ೨೫೬). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮಜ್ವರ (ನಾ). ಜ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ: ಹತ್ತಿರಾತ್ರಿಗಳ ಪರೇ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಜ್ವರ : ಬೇರಾತ್ರಿಪರ್ಯಂತ ತರಣ ಜ್ವರವೆನಿಸಿಕೊಂಡು. ಹತ್ತಿರಾತ್ರಿಪರ್ಯಂತರ ಮಧ್ಯಮಜ್ವರವೆನಿಸಿಕೊಂಡು. ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಪುನಃಜ್ವರವೆನಿಸಿಕೊಂಡು (೨೬೨. ೩೬). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮಜ್ಞಾನ್ಯ (ನಾ). [ತರ್ಕಶಾ] ಲೌಕಿಕಜ್ಞಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಹಾರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಜ್ಞಾನ್ಯ ಹಾರದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಶೋಭಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪದವು ಒಂದಿನ ಹಾಗೂ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯಾಂಶಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು : "ಧರ್ಮಗುಪ್ತಜ್ಞಾನಸಂಯೋಜನಾ" ಎಂಬುದು ಮಧ್ಯಮಜ್ಞಾನ್ಯದಿಂದ ಒಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಹಾಗೆ (೨೬೨. ೩೬). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮತಪಃ (ನಾ). ೧. ಸ್ಥೂಲವಲ್ಲದ, ಕೈರವಲ್ಲದ, ಮಧ್ಯಮಗಾತ್ರದ ದೇಹ. ೨. ಸ್ಥೂಲತೆ, ಕೈರತೆಗಳಿಲ್ಲದ ನಡುವಿನ ಗಾತ್ರದ ದೇಹವುಳ್ಳವನು : ಮಧ್ಯಮತಪಃ ಒತಮತಪಃಮಧ್ಯಮಃ ಲರಿತಮಧ್ಯರಸುಂದರವೇಷ (೨೬೨. ೦-೨೯). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮತ್ಯ (ನಾ). ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ನೀಚಗುಣಗಳ ಮಧ್ಯದ ಗುಣ: ಎಲ್ಲರ ಬೇಗಮಂತ್ರವು ಕರಿದಿರುವುದು ಮಧ್ಯಮತೆ ಬೇಡಿದೊಡೀವುದು ಮಧ್ಯಮತ್ಯಮಯ್ಯರೆ ತಂದಿರ್ದರೆ ಒಬ್ಬವಂಶವನೀವುದು ನೀಚವೃತ್ತಿ (೨೬೨. ೯-೦೦೯). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮಪಾಂಡು (ನಾ). ಪಾಂಡುರಾದವನು ಏವರು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ನಡುವಿನವನು; ಅರ್ಜುನ : ಜಶರು ಇವನೇ 'ಮಧ್ಯಮಪಾಂಡು' ಎಂದರು : ಮಹೇಂದ್ರನ ಮಗ ಎಂದರು (೨೬೨. ೨೬). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮಪಾತ್ರ (ನಾ). ೧. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ರೂಪಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ, ನೀಚ ಎಂಬ ಮೂರುಬಗೆಯ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಪುರೋಹಿತ, ಮಂತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಪಾತ್ರ : ನಡೆದು ಮೋದ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಥಾಂಶಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯಮಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವುದು, ಇದೇ 'ಶುದ್ಧವಿಷ್ಣುಂಧ'. ಮಧ್ಯಮಪಾತ್ರಗಳೂ ನೀಚಪಾತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿ ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ 'ಸಂಕ್ಷೇಪವಿಷ್ಣುಂಧ' ಅಥವಾ 'ಮಿಶ್ರವಿಷ್ಣುಂಧ' ಎಂದು ಹೆಸರು (೨೬೨. ೨೦೬). ೨. [ಜೈನ] ದಾಸನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಜಘನ್ಯವೆಂಬ ಮೂರುವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತ್ತು ಆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಪಾತ್ರಮಾತ್ರವು ಮಧ್ಯಮ ಜಘನ್ಯವಾದದಿಂದ ತ್ರಿವಿಧವುಳ್ಳುದು ದರ್ಶನವಿರುದ್ಧವು ಬೀರಸಂಪದ ಸುಮದ್ವ ಸಂಯತವುತ್ರವುತ್ರಂ ತ್ರೀಸಮಗ್ರ್ವರ್ಣವಿರುದ್ಧವುಮಾಣ ವ್ರತಧಾರಿಯುಮಪ್ಪ ಶ್ವವೇಕ ಮಧ್ಯಮಪಾತ್ರಂ (೨೦೬. ೨೦-೯ ತ). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮಜ್ವರಪ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ] ಪ್ರಥಮ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು

ಉತ್ತಮಗಳೆಂಬ ಮೂರುಬಗೆಯ ಸರ್ವನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನೀಚ, ನೀಚ ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಗಳು ; ಹುಂಗಳವಂತ್ರಿಗುತ್ರಮ ಜ್ವರಪಂ ಪರವಂದಸುಬದಿರ ಮಧ್ಯಮಜ್ವರಪಂ (೨೬೨. ೨೨೬) : ನೀಚ, ನೀಚ ಎಂಬುವು . . . ಮಧ್ಯಮಜ್ವರಪಂಸರ್ವನಾಮಗಳು (೨೬೨. ೨೯). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮಬೀಗಿ, ಮದ್ದಿ ಮಬೀಗಿ, ಮದ್ಯಮಬೀಗಿ (ನಾ). ಸರ್ವಜಿತು ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಪರಾಧವೇವತ್ಸರದ ದರಗೆ ಇರುವ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿ ; ಅರುಪತ್ಸುಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಅವಧಿ : ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕವರಷ ಸಾ ೧೫೭೪ ಕರಿವರಷ ಸಾ ೪೭೫೩ ಮಧ್ಯಮಬೀಗಿ ಸಂವತ್ಸರ ನಂದನಸಂವತ್ಸರದ ಮಾಘ ಶುದ್ಧ ೫ ಭಾಮವಾರದಲ್ಲ (೨೬. ೫೭. ೨೯-೩೦ : ೧೫೫೩). ಮದ್ದಿ ಮಬೀಗಿ : ಮೇಘಾಷಾಠ ಕೃಷ್ಣಿಯ ಹಿಂದೆ ೫೦ ರಾಗಿ ಸಕವರಷದ ಮದ್ದಿ ಮಬೀಗಿಯ ಸುಪ್ರಾತ್ರಿ ಸಂವತ್ಸರ (೨೬. ೫೭. ೨೯. ೩೦ : ೧೫೫೩). ೨ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ 'ಬೀಗಿ' ಎಂಬುದು 'ಬೀಗಿ' ಎಂಬುದರ ಅಪರೀತ. ಮಧ್ಯಮಬೀಗಿ : ಶಾಲಿವಾಹನಶಕಮಾಲಿ ೧೫೭೨ ವರಷದ ಮೇಲೆ ನಡೆವ ಮಧ್ಯಮಬೀಗಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃವತ್ಸರದ ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ೨ ೨೫ (೨೬. ೫೭. ೨೯-೩೦ : ೧೫೫೩). 'ಅಧಮಬೀಗಿ' ಪರಾ. [ಮಧ್ಯಮ + ಬೀಗಿ (< ದೀಗಿ)] ಮಧ್ಯಮವರ್ತಿ (ಗು). ೧. ನಡುವೆ ಇರುವ ; ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ. (ನಾ). ೨. ನಡುವೆ ಇರುವುದು : ಶುಭಮಹಾದೇವಿಯಂ ರೋಕಪಾರುಂ . . . ಅಯ್ಯಗೊತ್ತರಗೋಳ್ ಮಧ್ಯಮವರ್ತಿಮಪ್ಪ ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಮಹಮಂದ್ರವಂ (೨೦೬. ೦೨-೪೨೨). [ಸಂ. ಮಧ್ಯಮವರ್ತಿಗ]

ಮಧ್ಯಮಾವತಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ರಾಮತ್ರಿ . . . ಮಧ್ಯಮಾವತಿಯೆಂಬ ಮೂವತ್ತಾಽಽರಾಗಗಳೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ . . . ಪ್ರಾದಿಗೋದರ್ಶವು (೨೬೨. ೨೬೯) ; ಮಧ್ಯಮಾವತಿ : ೨೧ನೇ ಮೇಳಕರ್ತ ಪರಿಶಾಂಭೋಜನು ಜಪ . . . ಉಬಾಂಗರಾಗ, ಔವರಾಗ. ಸಕಲಸನ್ಯಾಸಪ್ರದರಾಗ (೨೦೫. ೦೨೨). [ಸಂ. ಮಧ್ಯಮಾವತಿ]

ಮಧ್ಯಮಾಯ (ಗು). ೧. ನಡುವಿನ ; ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ. (ನಾ). ೨. ನಡುವಾಗ ; ಮಧ್ಯಭಾಗ ; ಮಧ್ಯ : "ಮಧ್ಯಮಾಯಮನಿ ಮಧ್ಯಮನಿ ನಡುವಕ್ಕಂ" (ಘಂಟಾ. ೦೬೨-೬೯). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಮ (ನಾ). ೧. ನಡುವೆರಳು ; ಮಧ್ಯದ ಬೆರಳು : "ಮಧ್ಯಮಾ ನಡುವೆರಳು" (೨೦೬. ೦೬೨). ೨. ವಿವಾಹಯೋಗ್ಯಳಾದ ಹೆಣ್ಣು ; ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ; ಮೈನರದ ಹೆಣ್ಣು : "ಮಧ್ಯಮಾ, ದೃಷ್ಟರಹಾ : ೨ ಬೋಸವಾಗಿ ಮೈನರದ ಹುಡುಗಿಯ ಪುರುಷ" (೨೦೬. ೦೬೯) ; ಕ್ಷೀರಿಯರ್ ಮಧ್ಯಮೆಯರ್ ಸನ್ನತಸುಕುಮಾರಿಯರತರಂಗೇನಿವಶಂ ಸನ್ನಯೋಳರಹ ಸಂಗಡಮಂಪ್ಪಜಲಕೇಳಿಗೆಂದು ನಂದರ್ ಕ್ರಮದಂ (೨೦೬. ೯-೨೦). ೩. ತಾವರೆಯ ಬೀಜಕೋಶ. ೪. ಮೂಲಾಧಾರ ದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ನಾದರೂಪವರ್ಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಬೋಧಕ ಶಬ್ದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ವರೆಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು : ಪರಿ, ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಮಧ್ಯಮ, ವೈಮಿಗಳು ಶಬ್ದಚತುಷ್ಪದಗಳು (೨೦೬. ೦೬೨-೦೬೦). ೫. [ಕಾವ್ಯಮೀ] (ಕೋಪ ಅಥವಾ ಪ್ರಸನ್ನತೆಗಳ ಮೀಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಅಧಮ ಅಥವಾ ಜಘನ್ ಎಂಬ ಮೂರುವಿಧವಾದ ನಾಯಿಕೆಯರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವಳು : ಉತ್ತಮ ಮಧ್ಯಮ ಜಘನ್ಯವೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧಕೋಪಪ್ರಸಾದಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತ

ಲಲನೆಯಿಂದ (೨೫೩. ೨೨). ೬. [ಕಾಮರಾ] ರತಿಭೇದದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಿದ ಮೂರುಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಳು : ಸುರತದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮವಾದ ವೇಗಾಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳು : ಮಧ್ಯವೇಗಿನ : ಮೂಲವ್ಯಾ ಮೂಲ ಪಲ್ಲು ಉಗುರು ಕಂಗಳು ದೊಡ್ಡುತ್ತಾದಳು . . . ಇವಳು ಒತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯವಳು ಮಧ್ಯಮ (೨೫೩. ೨೨). ೭. [ಧಂದ] ಅಕ್ಷರಧಂದ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರುಬಗೆಯ ಭಂದಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು : ಅಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಿ ಅತ್ಯುಕ್ತಿ ಮಧ್ಯಮ [೨೫೩. ಮಧ್ಯ] . . . ಎಂದಿಪ್ರಶ್ನಾಪುಂ ಭಂದಂ ಗಣ್ಯಂ (೨೫೩. ೨೨). [ಸಂ. ಮಧ್ಯಮಾ]

ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ (ನಾ). ನಡುರಾತ್ರಿ : ನಟ್ಟಿರಳು : "ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ ನಿರ್ಭಯವೇ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ [೨೫೩. ತ್ರಿ]ಮುಕ್ತಂ" (ಮಂ. ೨೦-೬) : ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಾಗುವಾಗ ಎಲ್ಲರ ಮನವಿಗಳು ಸಂಜೆಮಾಡ್ಲಿಗಿಂತೆ ಅರಳಿ ದೃವ (೨೫೩. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಲೋಕ (ನಾ). ಉರ್ಧ್ವ. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅಧೋಲೋಕಗಳೆಂಬ ಮೂರುಲೋಕಗಳ ನಡುವಿನ ಲೋಕ : ಮರ್ತ್ಯಲೋಕ : ಭೂಮಿ : ನೆಲಸರ್ವಸ್ವದಧೃತೆಂಬದಿಧೋಲೋಕಂ ಸಮಂತಯ್ಯ ಸುತ್ತಲಾಮರ್ಧಸ್ವದ ಮಧ್ಯಲೋಕಮಸಿದರ್ಶ ಚೂಳಕಾಭಾಗದಾದಲ ಯೋಳ್ ನಂದಪ್ರದೂರ್ಧಲೋಕಂ (೨೫೩. ೦-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯವರ್ತಿ (ಗು). ೧. ನಡುವೆ ಇರುವ : ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ : ಸುರಪರಿಪ ನೃಧವರ್ತಿ ಸುಧಮೇಗಂಧಂ ಧರ್ಮನಿರೂಪಣಪ್ರಮಾಣಂಕಂಡು (೨೫೩. ೦-೨೩ ೨) : ಶ್ರೀಕಾಂತ್ - ಕಾಮಿನಿಯರು ನನ್ನ ಗತವೇವನದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಬಿಂದುಗಳು (ಮು. ೪). (ನಾ). ೨. ಮಾರ್ಧಮ : ಅನ್ಯಾತ್ಮವಾದ ಸಂಗೀತಮೇಳಭಂಡಸ್ತೇ ಚಿತ್ರಕರೆಯ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ (೨೫೩. ೨೨) : ಶಬ್ದವು ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಒಂದು ಕಡೆ ಉರುಗುವ ಸ್ಥಂದನಗಳನ್ನು ಕಿವಿಯ ಬಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸಬಲ್ಲ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯೊಂದು (mediation) ಅವಶ್ಯಕ (೨೫೩. ೦೦). ೩. ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವವನು : ದಲ್ಲಾಳಿ : ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಡಮಮಾಡಿದರೆ ಅದರಿಂದ ರೈತನಿಗೆ ಒಳಕ ಪ್ರವೇಶವನು (೨೫೩. ೬). ೪. ಪನ್ನಹಾರ ತೀರ್ಪಿಗಾಗಿ ವಾದಿಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನಿಲ್ಲುವ ಪಂಚಾಯತದಾರ : ಮಧ್ಯಸ್ಥ. [< ಸಂ. ಮಧ್ಯವರ್ತಿಸ್]

ಮಧ್ಯವೇಗ (ನಾ). [ಕಾಮರಾ] ರತಿಭೇದದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಿದ ಮೂರು ಪುರುಷವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ಸುರತದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮವಾದ ವೇಗಾಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು : ವೇಗಾಂತಿ : ನಾಯ್ಕ ಮಂದವೇಗ ಮಧ್ಯವೇಗ ಚಂದವೇಗವೆಂಬ ಮೂರು ಪುರುಷರಿಗೆ ಸುರತದೊಳ್ (೨೫೩. ೧-೨೬) : ಕಾಮರಾಧಿಂದಿ ಮಂದವೇಗ ಮಧ್ಯವೇಗ ಚಂದವೇಗನೆಂದು ಪುರುಷರು ಮೂರುಪ್ರಕಾರ (೨೫೩. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯವೇಗಿ (ನಾ). = ಮಧ್ಯವೇಗಿನ : ತೂಗಿದಂದದಿಂದ ಮಂದವೇಗಿ ಮಧ್ಯವೇಗಿ ಚಂದವೇಗಿಯೆಂಬುದಾದುದರಿಂದರ್ಥ ನಲ್ಲ (೨೫೩. ೧-೨೬). [< ಸಂ. ಮಧ್ಯವೇಗೀ]

ಮಧ್ಯವೇಗಿನ (ನಾ). [ಕಾಮರಾ] ರತಿಭೇದದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಿದ ಮೂರು ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಳು : ಸುರತದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮವಾದ ವೇಗಾಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳು : ಮಂದವೇಗಿನ ಮಧ್ಯವೇಗಿನ ಚಂದವೇಗಿನ [೨೫೩. ಮಂದವೇಗಿ, ಮಧ್ಯವೇಗಿ, ಚಂದವೇಗಿ] ಯೆಂಬ ರತಿಭೇದಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ (೨೫೩. ೦೦೬). [ಸಂ. ಮಧ್ಯವೇಗಿನ]

ಮಧ್ಯಸಂಚ ಮಧ್ಯಸಂಚು' ನೋ.

ಮಧ್ಯಸಂಚು, ಮಧ್ಯಸಂಚ (ನಾ). ೧. [ಸಂಗೀತ] ಮಧ್ಯವಾದನದ ಬೆಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ತಳಸಂಚು ಮಧ್ಯಸಂಚುಪ್ಪರದ ಸಂಚು ಗಳಸವದೊ . . . ತಾಳಸಂಗೀತವಾಗಿ ಬಾಜಿಸುತ - (೨೫೩. ೨-೨೨).

೨. [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ತಳಸಂಚು ಮಧ್ಯ ಸಂಚುಪ್ಪರದ ಸಂಚು ಮಂಜುಳವಾಗಿ ನಡುಗಲ್ಪ ಧೂಳಿವಾಳವಾದಲು . . . ದೇಶಿಯನಾದಿವಳು ಪರವೇನಾಚಿ (೨೫೩. ೧-೦೦). ಮಧ್ಯಸಂಚ : ೩. ವಿಡ್ವಯುದ್ಧದ ಒಂದು ಪರಸೆ : ವಿಜಾ ತಳಸಂಚದೊಳು ಮೊನೆಯು ತೋರು . . . ಮಧ್ಯಸಂಚಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಕೈಮಾಡಿ ಚಾಚಾ (೨೫೩. ೧-೨೨). [ಮಧ್ಯ + ಸಂಚು]

ಮಧ್ಯಸಂಧಿ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕೃ] ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಆಗುವ ಸಂಧಿ : ಪದಮಧ್ಯಸಂಧಿ : ಮುವಳಿ, ಮುವನು ಎಂಬ ರೂಪಗಳ ಮಧ್ಯಸಂಧಿಯನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವಾಗ ಕೆಲವರು . . . "ವೇರಾಂಕು" . . . ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ (೨೫೩. ೧-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಸಂಧ್ಯ (ನಾ). ಹಗಲು ತಾಗೂ ಇರುಳು ಎರಡರ ಸಂಧಿಕಾಲ : ಮುಂಜಾವ ಮತ್ತು ಮುಂಜಂಜಿ : "ಇರಳ ಹಗಲರಡೂಡೆ ಮಧ್ಯ ಸಂಧ್ಯಾವೈಯಕ್ಕೆ" (ಮಂ. ೨೨-೬). [ಸಂ. ಮಧ್ಯಸಂಧ್ಯಾ]

ಮಧ್ಯಸ್ಥ (ನಾ). ವಾದಿ, ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವವನು : ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಗ ೩ (ಒ. ೨೫. ೦೯೨. ೨೬-೦೯ : ೧೯೨೩) : ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಇಬ್ಬರ ಉರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಇರದಾರು (೨೫೩).

ಮಧ್ಯಸ್ಥಾಚಾರು = ರಾವಮನು : ಶೀವಗಿರಿಯನ ಮುಖಾಂತರ, ಮಧ್ಯಸ್ಥಾಮದಿ ಕರಿದಿರಿಸಿಕೊಂಡು (೨೫೩. ೨೨). [< ಸಂ. ಮಧ್ಯಸ್ಥ] ಮಧ್ಯಸ್ಥಿ (ನಾ). ಎರಡುಪಕ್ಷಗಳು ಅಥವಾ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಧಾನಮಾಡುವುದು. - ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು : ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಪ್ರೇರಣಾಶಕ್ತಿಯು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರೀತಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿದ್ದರೆ ಪಮಿಗೆ ಕೆಲಸವು ತೀರಿದ್ದರೂ ಮಾಡ ಲಾರವು (೨೫೩. ೨೦) : ಇದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿ ಬಾಳಿ ಬೇರೋ ಶಾಮಾ (೨೫೩. ೦೦೩). [ಮಧ್ಯಸ್ಥ + ಇ]

ಮಧ್ಯಸ್ಥ (ಗು). ೧. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ : ನಡುವೆ ಇರುವ : ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಸುಖಯವಿಬ್ಬರ ನೇರವಾಗಿ ಸರ್ವಸತ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯ ವ್ಯಾಪ್ತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದರೆ, ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನುವುದು ಮನೋ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯವೇ ಸರಿ (೨೫೩. ೧೦). ೨. ಮಂದವಾದ : ಕ್ಷೀಣ ವಾದ. (ನಾ). ೩. ಯಾವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಸೇರಿದವನು : ತಟಸ್ಥ : ಉದಾಸೀನ. ೪. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದವನು : ನಡುವೆ ನೆಲಸಿರುವವನು : ಮಹಾತಳಮಧ್ಯಸ್ಥ ನೆನಂತ್ತುಮುಂದೆಯಿಂದಾಪಾಸಮಂ ಮುಟ್ಟಿದಂ (ಮಂ. ೦-೨೬). ೫. ವಾದಿ, ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯವಹರಿಸು ವವನು : ನ್ಯಾಯವಿಚಾರಮುದದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥನಾಗಿ ನಿಂತು ವಿಜ್ಞಾನ ಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸುವವು (ಉದಾಹರಣೆ) (ಮಂ. ೦೯೬). ೬. [ಚೈನ] "ಶ್ರೋತೃಲಕ್ಷಣ-ವಸ್ತುವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಸ್ತು ಮೇಳದ ಮಾತಿನ ಗುಣದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನು" (೨೫೩. ೦೯೨) : ಮಧ್ಯಸ್ಥನೆಂದೂ ಪದ್ಧವಿಚಾರದೊಳಾ ವಸ್ತು ವೆಲ್ಲ ಗುಣದೋಷಗಳೊಳು ದೋಷಮಂ ಕೊಂಡಿಬಿಡೆ ಪಕ್ಷವಿಟ್ಟು ಗುಣಮನೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಿಂ (೨೫೩. ೬). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರ (ನಾ). ೧. ಯಾವತಡಗೂ ಸೇರದೆ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ವಾಗಿರುವವನು : ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಯವರಿಂದ ನಿಯುಕ್ತ ವಾಗತಕ್ಕ ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರರು ನಿರ್ಧರಿಸತಕ್ಕಂಥ ಅಂಶವಾದವನ್ನು . . .

ಪಾವತಿಮಾಡತಕ್ಕದು (ಶಾಖ. ೧೬೬). ೨. ಎರಡುಪಕ್ಷ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದು ಕೆಲಸಮಾಡುವವನು; ಮಧ್ಯವರ್ತಿ : ನಡೆಗೆ ಈ ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರನ ಕಾರ್ತಕ ಸಂದೇಶವಿಲ್ಲ (ಕುಟು. ೩೨೫).

[ಮಧ್ಯಸ್ಥ + - ಕಾರ್ತ (<- ಕಾಣ)]

ಮಧ್ಯಸ್ಥತೆ (ನಾ). ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಪರಮಾರ್ಥಮಂ ಮಧ್ಯಸ್ಥತೆ 5 ಯುಮನವಧಾರಿಸುವಾಗಳು (ಶಾಖ. ೪-೧೦೨೫). [ಸಂ. ಮಧ್ಯಸ್ಥತೆ]

ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ (ನಾ). = ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ : ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಅಡಿಯದು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ಯನ್ನು ಇತ್ಯಾದಿ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಂತೆ ಮಾಡಿದಂತೆ (ಶಾಖ. ೧೯); ಈಗ ಲಾಂಛನ ಅದರ ಮನೆಗೆ ಹೋದರೆ ನಾನೇ ಅವನನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗೆ ಕಳಿಸಿದನಂತೆ . . . ತಿರುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಶಾಖ. ೩೩೦); ಜೈನವರ್ತಕ ವಾದರೆ ಇತರ ಯಾವ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ನೇರಾಗಿ 10 ಲಭಿಸುವ ಹಾ ನಡನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ (ಶಾಖ. ೧೪೯).

[ಮಧ್ಯಸ್ಥ + - ಇತಿ]

ಮಧ್ಯಾಜಿರ (ನಾ). ನಡುವಿನ ಅಂಗಳ : ಭಾಸ್ಕರಾತ್ರಿಯು ಸುತ್ತಿರ ಸುರು ಚರಚರಂ ಪರಪ್ರತ್ಯಮಧ್ಯಾಜಿರಮಂ ಮುಕ್ತಾಪರೀರಂಗವರಿ ಬಳಸ . . . ಬೆಂಗಳಾದುದುತ್ಪಾಹಗೇಹಂ (ಕುಟು. ೨-೧೦೨). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಾಹ್ನ (ನಾ). ಹಗಲಿನ ಮೂರುಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಡುವಿನ ಕಾಲಾವಧಿ ; ನಡುವೆಗಳು : ಮಧ್ಯಾಹ್ನಮಾಲಿಕಾ ನಿಸ್ಸೃಜ್ಯವಿಷಯಭೂಮಾದ್ರಿಯಾ (ಶಾಖ. ೨೩೪-೨೩೬); ಒಂದುದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ . . . ಒಂದುದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅನುಮತಿವಾಗಿ ಊಟ ಮಾಡುವಾರದು (ಕುಟು. ೧-೩೩). 15

ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಪುಲ್ಲಿಗೆ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆಹೂವು : ನಡು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಹೂವಿಡುವ ಮಲ್ಲಿಗೆಹೂವು : ಭಾಸ್ಕರಂ ನಡುವಹು ವಜಾಕಾಕಳಯ, ಬಿಸಿಲಿನ ಬೇಗೆ ತವು, ಹುಂಜುನೆ ಗಾಳಿ ದೀನ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನಮಲ್ಲಿಗೆಯಲೆ (ಕುಟು. ೩೪-೩೬). 'ನಡೆಮಲ್ಲಿಗೆ' ಹೋ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮೂರು = ೧. ನಡುವೆಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗು ; ಸಂಜೆ ಯಾಗು ; ಉಪಹಾಸವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮೂರು (ಕುಟು. ೨). 2. (ಅಲಂ) ಪ್ರಾಯಶಃ : ವಯಸ್ಸಾಗು ; ಆತನಿಗೆ ಇದ್ದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಒಪ್ಪಿ ಮಗನಿಗೂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮೂರು (ಕುಟು. ೨೪). ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸಾಗು = (ಅಲಂ) ಹೇಳಿಕೊಡುವಾಯಮಾಡು ; ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆ : ಪತ್ತೆದಾರಿಯು ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೇ ಮಾಡಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸಾಗುವಿಕೆಯ 20 ಕಷ್ಟ ಪಟ್ಟಿಯು ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವನಿಗಿಲ್ಲ (ಕುಟು. ೨೪). [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆ (ನಾ). [ಭೂಗೋಳ] "ಬಿಗೋಳಧ್ವಜಗಳನ್ನೂ . . . ಬಿ ಮಧ್ಯಯಮವನ್ನೂ ಹಾದುಹೋಗುವ ಪ್ರತ್ಯರೇಖೆ" (Meridian. ೨೦೨೨) : ಧ್ವಜಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ "ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆಗಳು" (Meridians) ಎಂದು ಹೆಸರು (ಕುಟು. ೩) : ಸೂರ್ಯನು ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೆ (೧೨ ಗಂಟೆ) ನಡೆದಾರಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಕಾಲವನ್ನು ನಾಡು ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಯನ್ನು ಹಾದುಹ ಸಮಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕುಟು. ೩). [ಸಂ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆ]

ಮಧ್ಯೆ (ನಾ). ೧. [ಕಾಪ್ಯಮಾ] ನಾಯಿಕೆಯರ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನಡುವೆಹಯದ ಮೇಡು : ಸ್ವೀಯಾಕ್ಷಿ ಯಾವನು ಮತ್ತು ಸಂಸಾರಾನು ಭವದ ಮೇಲೆ ಮುಗ್ಧ. ಮಧ್ಯೆ, ಪ್ರಗಲ್ಬೆ ಎಂದು ಮೂರುವಿಧ (ಕುಟು. ೨೦೦). ೨. [ಭಂದೆ] ವರ್ಣಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಭಂದಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು : ಉತ್ತಿ ಅಕ್ಕುತ್ರಿ ಮಧ್ಯೆ . . . 25 ಉತ್ಕೃತಿ ಎಂದಿಪ್ಪತ್ತಾಜು ಭಂದಗಳಕ್ಕೂ (ಕುಟು. ೧-೪೩. ೫) :

ಉತ್ತಿ ಅಕ್ಕುತ್ರಿ ಮಧ್ಯೆ (ಕುಟು. ೩೯). ೩. = ಮಧ್ಯಮೆ ೩ : ಶ್ವಭ ಘನಮರರಮಗಮಾಹಂದಿ ತೋಪಾಲವಲೆ ಮಧ್ಯಯನಿಸರ್ವಳ್ (ಕುಟು. ೩-೩) : ಶ್ವಭೆ ಮಧ್ಯೆ ಮಾನೆಯರೆಯ ಅಕಾರಮಂತ್ರಿ ಸೀಮಂತಿನಿಯರಿಂ (ಕುಟು. ೧೯೨) : ಮೊದಲು ಸ್ತನಿವಡೆ ಶ್ವಭೆ ನಡುವೆ ಸ್ತನಿವಡೆ ಮಧ್ಯೆ ಕಡೆಗೆ ಸ್ತನಿವಡೆ ಘನ (ಕುಟು. ೩೦೦). [ಸಂ. ಮಧ್ಯೆ]

ಮಧ್ಯೆ (ಅ). ನಡುವೆ : ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ : ಮೆರೆದುದು ವಿಷಯಮಧ್ಯೆ ಲಾಂಛನ ಅಯೋಧ್ಯೆ (ಶಾಖ. ೩-೧೩೩). [ಸಂ. ಮಧ್ಯೆ, ಮಧ್ಯೆ]

ಮಧ್ಯೈಕನಾಡಿ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಇಪ್ಪತ್ತೈಕಂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಧೈಕ್ಯವಾಗಿ ಮೂರುಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಾಗ ಮಧ್ಯದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು : ೩ ಭರಣಿ, ಮೃಗಶಿರ, ಪುಷ್ಯ, ಪುಷ್ಯ, ಚಿತ್ತ, ಅನುರಾಧ, ಪೂರ್ವಾಷಾಢ, ಭನಿಷ್ಯ, ಉತ್ತರಾಷಾಢ - ಈ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಮಧ್ಯೈಕನಾಡಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು. ಒಂದೇ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ತರುಣತರಾಣಿಯಾಗಿ ವಿವಾಹ ಕೂಡ ದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. [ಸಂ. ಮಧ್ಯೈಕನಾಡಿ]

ಮಧ್ಯಮತ (ನಾ). ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮತ : ದ್ವೈತ ಮತ : ಮಧ್ಯಮತದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಡವೆಡೆ (ಕುಟು. ೧-೨೦೪ ಕುಟು. 'ಮಧ್ಯಮತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಧ್ಯಾಸನ (ನಾ). ೧. ಮಾದಕಪಾನೀಯ : ಮಧ್ಯ. ೨. ಹಿಪ್ಪೆ ಹೂವಿನ ಹೆಂಡ : "ಮಧ್ಯಾಸನ, ಮಧ್ಯಾಸನ, ಮಧ್ಯಂ = ೩ ಹಿಪ್ಪೆ ಹೂವಿನ ಹೆಂಡದ ಹೆಸರು" (ಕುಟು. ೩೦೪). [ಸಂ.]

ಮನ್‌ಸಬ್ (ನಾ). ಇರಾದೆ : ವೀಕಾರ : ವೀಚಿಚೆ : ಈ ಗರೀಬ ಪಾಳಯಗಾರ ಏನ ಕೊಟ್ಟನು ? ನಮಾಸ್ತಾಹ್‌ಬರು ಎಹಗೇರ್ ಕೂಡುವ ಮನ್‌ಸಬ್ ಮಾಡುವಾರೆ (ಕುಟು. ೩೩). 30

[=ಅರ. ಮನ್‌ಸೂಬ್ ; ಹಿಂ. ಪರಾ. ಮನ್‌ಸೂಬಾ]

ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರ. ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿ : ಮಂತ್ರಾರೋಚನಭಿ ಎಂಬ ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರರೂ ಸಹಾ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು (ಕುಟು. ೬ ಕುಟು. ೨೪೪). ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರ : ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗುವವನು ಬದುಕುವ ಸೀಮೆಗೆ ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರನಾಗುವದು (ಕುಟು. ೩೩); ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಅವನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು (ಕುಟು. ೨೨೪). [=ಅರ. ಹಿಂ. ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರ್]

ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರಿ (ನಾ). (ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರನ) ಮದ್ದೆ ; ಪದವಿ : ಅಧಿಕಾರ : ನಡೆಗೊಂಡು ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ವಿವಾಹವೆಂಬರು ಹೇಳಿದ್ದರು (ಕುಟು. ೯೯). 35

[=ಅರ. ಹಿಂ. ಮನ್‌ಸಬ್ದಾರಿ]

ಮನ (ನಾ). ೧. ಆಂತರಂಗ : ಚಿತ್ತ ; ಮನಸ್ಸು : ಮನದೊಳ್ ಮನಮುಗುವವಂಗೆ ಬಿಲವಿಭಂಗವ್ವಾಸಂ (ಕುಟು. ೩-೩೩) ; ಮನವು ಬೇಟಲ್ಪಿ ಬಿಡಲ್ಪಿ ಮನವಾ ಪುರಕೆ (ಕುಟು. ೬೯. ೩-೩೩) ; ಮೊಗದ ಮಗುವ ವಿಧೇನು ಮನವವುಗವಿದೇನು . . . ಎಂದು ಹೆಸರಿಕೊಳ್ಳು (ಕುಟು. ೧-೪-೬) ; ಮನವಿಂದ ಮನವ ಗಿಲ್ಲು (ಕುಟು. ೧೬-೬). ೨. ಇಪ್ಪೆ : ಅಪೇಕ್ಷೆ : ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಿಗೆ . . . ಮನವುಳ್ಳವರಲ್ಲ (ಕುಟು. ೬೯-೧೦). ೩. ಭಾವನೆ ; ಕಲ್ಪನೆ. ೪. ಬುದ್ಧಿ ; ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ. ೫. ಉದ್ದೇಶ ; ಆಶಯ. ೬. ಆಸಕ್ತಿ ; ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಿರು ಮನ ವೊಡೆ (ಕುಟು. ೨೩೩).

ಮನಕ್ಕೆ ತರು = ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಗಮನಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡು : ನೆಗೆಯುತ್ತಿರುವ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳೆಂಬ ಮನಕ್ಕೆ ತರಲಾರ್ತವು (ಕುಟು. ೩-೬೬). ಮನಕ್ಕೆ ಮರೆ, ಮನಕ್ಕೆ ಬರು =

ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರು : ಇಷ್ಟವಾಗು : ಬೇರೆ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಕೃತ್ಯವಾದ
ತನಗೆ ದೊರೆ ಕೆಂಪನೊದಮಿಸಿದುದು ದಿಗ್ಗನಿತಮರ್ಗ ರತ್ನಪ್ರಿಯಂ ಮಂತ್ಯ
ವರೆ ಬೇರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕೆಂಪಮಂತ್ರಾಗಳೆ (೨೦೫. ೦೪-೨೩) ; ಕಮಲ ನೀಡೆ
ಮನಕೆ ಬಂದದೆ ತುಪ್ಪವದೆ ಜಿಲಮಿ ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ . . . ತಂದವೆ :
(೦೩೫. ೦೪-೦೦) ; ಮಂಜೂಳಕವಮಾಸದ ಸೇವುವನನಿಗೆ ಕರುಣೆ :
ತಾಯಿ ತಾತನ ಮನಕೆ ಬಂದುದಂ (೩೨೫. ೨-೩-೨೨). ಮನದನ್ನೆ =
೦. ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದವನು : ಅತ್ತೀಯ : ತನ್ನ ಮನದನ್ನೆನಪ
ಸಾರಥಿಯಂ ಚೋದಿಸಲ್ಪಟ್ಟು (೨೦೫. ೦೨-೨೪ ೩) ; ಮನದ್ವರಕ್ಕೆ ಸೇರು
ಮನತೂವರವರು ಮಿತ್ರ ಮೆಥಾಮಿಂ . . . ಮಂತ್ಯದೊಳಗೆ ಕುಳ್ಳಿರೆಯುಂ :
(೪೦೫. ೦೦-೦೬) ; ತನ್ನ ಮನದ್ವರಕ್ಕೆ ಬನ್ನತ ಮೆಪ್ಪಿಲ್ಲಗಳೆಂಬ
ಕಥೆಯರೊಡನೆ . . . ಮರಲಿವೆಯು ಬೇಳೆ (೩೩೫.೦೪೬) ; ಕಮ
ಮನಿಸಿದರ ಮನದನ್ನೆನೊಪಾ ರಣವೆಯೆಂದು ಮಂತ್ಯ ಶಾಪವಂ ಎಂಬಿವರು
(೩೨೫. ೪-೬). ೨. ಪ್ರಿಯಂ : ಇನಿಯಂ : ತಂದವಂ. ನಪುಂ. ಇನಿಯಂ.
ಒಪಂ. ಮನದನ್ನೆ ೦-೫ ೫ ಪ್ರಿಯಂಗೆ ಮೊದಲೆ (೪೩೫.೩೨-೩೪). ಮನದನ್ನೆ
ನನೆಗಂಗನಾದವನು ನದತಂದು (೨೦೫ ೩೩-೩೦) ; ಅನಿ ಮನದನ್ನೆ
ಕೈವಿವರವರ್ ಮೊದಲೆ ಎನಯ ಮಹನಪ್ಪ ಮಹನಪ್ಪನೊಳಗಾದಂ ಎಂದಿ
(೨೦೫. ೩೪). ೩. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದುದು : ಇಷ್ಟವಾದುದು : ಅಕ್ಕ ನಿನ
ಪ್ರಿಯಂಗೆ ಮನದನ್ನೆ ನೀಂ ಬೆಸೆಯುವುದಾಗಲಿಂ (೩೩೫. ೩-೬).
ಮನದನ್ನೆ = ೦. ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದ ಗಿಳಿತಿ : ನಬಿ : ತನ್ನ ಮನ
ದನ್ನೆ ಕಳುಹಿಸಿ ದೊಡ್ಡವು ; ಏಂ ಸುಖವರವಂ ಎಂಬಿತನಿಮರ್ (೨೦೫.
೩-೬ ೩) ; ನಾಗ್ನಿ ನೋದಿದಳೆ ತಾಮ್ರ ಸದ್ರಕ್ಕು ಕಳುಹಿಸಿದೆಯಂ
ನಯನಪ್ರಭಾಗದಿಂ (೨೦೫. ೩-೬೨) ; ಮನದನ್ನೆ ತನ್ನ ಮನ
ದರ್ಪದರ್ಪನೆಯ ಮೈಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ (೪೩೫. ೩-೩೦). ೨. ಪ್ರಿಯಂ ;
ನಪುಂ. : "ಮನದನ್ನೆ ತಂದವೆಯೆಂಬಿಯಲೆ" (೪೩೫. ೦೨೨)
ಮನದನ್ನೆ = ೦. ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದವಳು : ಅಪರಿತ ಮನದನ್ನೆ ಎನಗೆ
ಇದಿರಾದದಿ : (೩೦೫. ೩-೦). ೨. ಮೆಂಡತಿ : ಪತ್ನಿ : "ಮನದನ್ನೆ
ಯೆನಲು ಭಾರ್ಯೆ" (೪೩೫. ೩೩) ; ಮನದನ್ನೆ ಬಿಡುಮಗನೆ ತನುಬಂ
ವಿಲಾಸಿಯರಾಪ್ತು . . . ಮೆಂಡರಾದವರೊಳುಂ ಘನವಾದ್ಯನದೊಳೆ
ವಿನಯೋಗದಂ . . . ನವತರೆ (೩೩೫ ೩-೬) ; ತಮ್ಮ ಮನದನ್ನೆಯ
ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತಾ ನಂತಂಬಿಲ್ಲರು (೪೦೫. ೩೩೪). ಮನದ
ಮಂತ್ಯ = (ಆಲಂ) ವಾಸ್ತವವಸ್ತುವು ; ಬರಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯು :
ಎರಡು ಭಾವಗಳಿಗೆ ಮರಲಿವೆಯೊಳೆಯೆಂಬುದು ಮನದ ಮಂತ್ಯನಿಮಾಗಿ
ಲೂಯುವುದು (೩೦೫. ೩. ೬). ಮನದನ್ನೆ = ಮನಸ್ಸಿನ ಮೆಂಡತಿ ;
ಹೃದಯೇಶ್ವರಿ : ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅರಿಗಳಿಗಿಲ್ಲದ ಇದಂತಾಗಿದ
ಮನದನ್ನೆ (೪೦೫. ೩೩). ಮನದನ್ನೆ = ೦. ಮನದನ್ನೆವರ್ತ
ವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸು ; ಮನಸಾರೆ ಪಿಪ್ಪೆ : ಈತನುಕರಿಯು
ಮನಸುಕರವಂ ತೊಡಗಿಲ್ಲವೆಂದು ನಂದಿದ ಮಂತ್ಯಗಳ ಮಾತಂ ಮನದ
ಗಿಣಿದಂ (೨೦೫. ೦೩-೩೪ ೫). ೨. ಬಯಸು ; ಇಷ್ಟಪಡು ; ಮೆಟ್ಟು :
ಅಂತು ಬಂದ ಮಂದಮಾರಾತನ ಕಂಪುಮಂ ಮನದೊಳಗಿಂ (೩೦೫. ೩-೦೩)
ಮಾರಾತನ ಸಾರಥ್ಯದ ಬಲವಿದಿದು ಮೂಕಾಕರವರಿಪ್ಪವನ ಮಂದಿರವಂ
ಮನದನ್ನೆದರಂ ದಾಳೊದರಂ ಪುಗುವುದಂ (೩೩೫. ೩-೦೨ ೫).
ಮನದನ್ನೆ = ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಿಡಿಸಿ ; ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅರಗಿಸು ;
ವಿನಯಂ ಸುಪ್ತಂ ಕೈಪ್ರಮವೆನಿಸಿದುದು ಬೇಜೇಜೇಜೆ ಮೆಟ್ಟು ಮಮಂ
ಮನದನ್ನೆನುವು (೨೦೫. ೦೪-೩೩). [೩೦. ಮನಸ್ಸೆ]

ಮನಂಕಡು 'ಮನಂಗಡು' ನೋ.

ಮನುಗದಬ (ಕ್ರಿ). ಮನಸ್ಸು ಕಲಕು; ಪಳವುಗಳೊಳ್ಳು : ರೋಷ

ಮಹಿಮೆ ಪುನಃಗವಡಿ ಲಿಪ್ಪಿಸುತ ತಲೆದಾಗಿ (ಎಚ್ಚ ೨೦-೨೪).

[१७४ + ४८३,]

ಮನಂಗಲ್ (೩). ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು : ಇತರರ
ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು : ಬಿಡುಗಡೆಯಾದಂಥ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಲ್ಲ
ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನಿಂದಲೇಕೆಮೊದಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮನಂಗಲ್ಲವೆಂದು ನೋಡಿ
ಪರಿಣಾಮ : (ಪುಟ. ೩-೨೩ ಪ). [ಮನ + ಅಲ್]

[ದಿನ ೪-೬೦,]

ಮನಃಗರಿ. ಪಾನಗರಿ (ನಾ). ಮೂವತ್ತೆರಡಾಗಿ ಶೂರನಾದವನು :
 ಸುಗಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಮೈಲ್ವು (ಪೂರ್ವಕವು) ದಿವ್ಯಲಾಜೆ ಮನಃ
 ಗರಿಗಳ ಕವನವಿಡೀತನಾ (ಶಿಷ್ಯ. ೬-೦೦೬). ಮನಃಗರಿ : 'ಮನ
 ಗರಿತನ' ಪದಾ. [ಮನ ೩೮]

[二五 七]

ಮನಂಗಾಣ್, ಮನಗಾಣ್, ಮನಗಾಣಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿ : ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸು : ಮನಃಪತಕಗೊಳ್ಳುವುದು : ಮನಗಾಣಿಸುವುದು ನಿರ್ಧಾರಮಾಡುವುದಂತೆ ಕೂಡ ಗಂಗೆಯೊಳೆಡಾದ ಬೀದರ್ (ಸಂಪು. ೧-೫೫); ಬೀದರ್ ಕರಂ ಕೀರಗಿ ಕಡುವಡವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿಗೂಡ ಕಮರನಿಮುಂಡಿದ್ ಕಾಮಿನಿಮು ಕೆಡು ಮನಂ ಗಾಣಲಾಡದೇಕಾಂತಕ ಕೆಡು (ಸಂಪು. ೩-೫೩); ಮನಗಾಣಿ ಮನಂಗಾಣ್ ನೆಡು ಮಂತ್ರಿವರಂ ಮುತಾಡಿಸಿಮುಂ ಮುತಾಡದೆ ಬೋವರೆ ಕಂದರ್ಪ ಬೇವನುತರಿಸಿದರ್ (ಸಂಪು. ೩-೧೦೦). ೨. ಚಿತ್ಕೃತಿ ತೋರು : ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಿರು : ನಿಮ್ಮ ಮನಂಗಂಡಂತೆ ಅಂ ಪರ್ತಿವು ದಿಲು (ಸಂಪು. ೩). ಮನಗಾಣ್ : ೨. ಮನಗಂಡ ಒಂದು ಪಂದಿ : ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಒರತೆಣಿ (ಸಂಪು. ೪). ೩. (ಮಿಸೆತವಾಗಿ) ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳು : (ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ) ಗ್ರಹಿಸು : ನಿಜವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾನು ಮನಗಂಡೆ (ಸಂಪು. ೨೨); ಹುಡುಗರನ್ನು ಅಂಕಿಯೊಡವಿದ್ವರೆ . . . ಸಂಪಾದ ತರಾಪರಂವೆ ಕಳವಾಪರವೆ ಒರೆಯರೆ ಮನಗಂಡರೆ (ಸಂಪು. ೪೪). ಮನಗಾಣು : ೩. ಈಗ ನಿಲೆಯನುಸುಂದರ ಮನಗಾಣು ಕೊರವಮುಂಡರನು (ಕುವೆ. ೧೦-೨೩); ಇದು . . . ಜೀವಾತ್ಮ ಮತ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮ ಇವುಗಳಿಗೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಮನಗಾಣುವಂತೆ ಮಾಡು ತ್ತದೆ (ಸಂಪು. ೧೦). [ಮನ + ಗಾಣ]

[ਸਰਨ + ਬਾਣ]

ಮನಂಗಾಪ್ಪ (ನಾ). (ಜಿಲ್ಲಾ) ಮನಸ್ಸಿನ ನಿಗ್ರಹ, - ಸಂಯಮ: ಏಕೆ
ಮನಂಗಾಪ್ಪವು ಏನು ಮುಟ್ಟಿದೆಯೋವನೆ ನೀನನ್ನ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಮು
ಮುಟ್ಟಿ (ಶತಕಂ. ೨-೨೦). [ಮನ + ಇ:ಪ್ರ]

[ಮುಖ + ಕಾಡು]

ಮನಂಗಿಡಿಸು 'ಪ್ರಸಂಗಿಡಿಸು' ನೋ.

ಮಂಸಂಗಿಡು ' ಮಂಸಂಗಿಡು ' ನೋಡಿ.

ಮನಗೂಂದು, ಮನಗೂಂದು (ಕೈ). ವೈಯಗೂಂದು ; ಎದೆಗೂಂದು ;
ಉತ್ತಾಪ ಕುಗ್ಗು ; ಈಗೇ ತೋರ್ಪಡೆನಾ ಜೋರೋರೂ ಮನ
ಗೂಂದರಿದಿವು ಮನಸ್ಸಾದಮೂ ಮೂವು (೫೭, ೬-೫) ; ನಿತಿ
ಶೂಲಶೂಲನಿತಿ ಕೂಡದೆ; ಕಂದದೆ ಮನಗೂಂದದೆ (೫೮, ೬-೬೯) ;
ರಾಮಂ ಮನಗೂಂದಿದನೇ (೫೯, ೭-೯೯). ಮನಗೂಂದು :
ಅನಿಲನ ಪಾತಕಪ್ರಾಪ್ತವ ವೆನೆನಿದು ಮನಗೂಂದಿ (೬೦, ೭೬-೭೭) ;
ನೋಲದೆ ಮನಗೂಂದಿ ಪಾದ್ಯೂರು ಬಿಟ್ಟ ಮಂದೆಯರಿ (೬೧, ೯-೬೨) ;
ಚಿತ್ರರೇಮೈತಂದು ನಿಲಾನವರದು ಮನಗೂಂದಿ ಪೂಸಲನಲಿಗೀಳಗದ
ತನ್ನೊಡತಿದನುನಸರ ಕಂಡು ನುಡಿದವು (೬೨, ೧೦-೧೧).

[ವಚನ + ಕುಂದೆ,]

ಮನಂಗುರು 'ವಸತಿಗೊಡು' ನೋ.

ಮನಂಗೂಡು, ಮನಗೂಡು (ಕೆ). ಮನಸ್ಸು ಬಿಡಬಾರು. - ಬೆರೆ :
 ಎಲಕೇಳಿಯೊಲೇತು ಮನಂಗೂಡಿ ನೋಡಿದ್ರಾಡುತ್ರೆ (ಗಂ: ೯-೩೩).

ಮನಂದನ, **ಮನತನ**, **ಮನದನ** (ಕ್ರಿ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗು : ಸಿಂಹಾಸನವೇಳಿ ಮನಂದನವತ್ತವದಿಂದೋಲಗಮಿದಂ (ಅಮೃತ. ೬-೦) ; ಫುಲ್ಲರರೇಳದಂ ಮನಂದನದೊ ತನು ಕರಗಲನುಭವಿಸಿ (ಅಮೃತ. ೦-೬೩ ೩). **ಮನತನ** : ಕೊಡುವ ಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆಗೊಡವರೆದು ಮನ ತಗಲಿದು (ಅಮೃತ. ೬೦-೦೨೬). **ಮನದನ** : ಮನದನದ ಹರುಷದೋ : ಕೊಂಡಾದದಂ (ಅಮೃತ. ೦೦೨-೩) ; ಮನದನದ ಕಣ್ಣೆಡೆದು ಹರುಷಾಶ್ರುಗಳಾಗುತ್ತಿರಲು (ಅಮೃತ. ೨೯-೦೬) ; ಅನುಪಮಿತಧಾರತನ ಭಂಡಾರವನು ತಗತಗೂ ಮನದನೆಯ ಯಾಚಕರಿಗಿತ್ತುದನಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಲೇವಿ (ಅಮೃತ. ೬-೦೬). [ಮನ + ತನ]

ಮನಂದರ್, **ಮನತರ**, **ಮನದರ್** (ಕ್ರಿ). ಮನಸ್ಸುಮಾಡು : ಆಸೆಪಡು : ಅಪೇಕ್ಷಿಸು : ಈ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮನಂದರರ್ ನಿಮಗೆ ಸಲ್ಲದು (ಅಮೃತ. ೯-೬೨) ; ಪಾಲಿಗೆ ಬೆಚ್ಚಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಿವೆಚ್ಚುಡಂ ಮನಂದರರಾಲದೆ (ಅಮೃತ. ೦-೦೬೨) ; ನರನಾಥಂ ಮೃಗಯಾದಿನೋದದೊದವಂ ನೋಡರ್ ಮನಂದರವಂ (ಅಮೃತ. ೬೬). **ಮನತರ** : ಬರೆದು ಕೊಡುವನು ಸ್ಥಿರ ಚರಾಸ್ಥಿಯ ಉಂಟಿ ಎಂದನುರಿ ಮನತರವು ಬಿರುಮನೆ ಕಂದನಕ ಕಡೆಕಂಜುಮು ಒಂದನುಕುಟಿದ ಏದೆ ಕಳುಹಿದ ಇಂದುನಾಥಾಧೀಶನು (ಅಮೃತ. ೨೦-೨೨). **ಮನದರ್** : ಕಿಡಿವೆಂದೆ ಮನವಂದಾ ನೆರಗಂ ಸುತ್ತಿದ ಕೊಟುಂಬನಿಕಂ (ಅಮೃತ. ೧೧೨, ೧೨೬೦. ೬೦-೬೬ ; ೧೨೨) ; ಅರಿವವೆಯ ಬೀದಾರದಲಿ ಬಿಡುವೆ ಮನದಂದ (ಅಮೃತ. ೬-೬೦) ; ಕಾಪ್ಪಸ್ತರೂಪವನ್ನು ಮನದಂದು ಸ್ಥೂಲವಾದ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಸೂಚಕರಾಗಿದೆ (ಅಮೃತ. ೨). [ಮನ + ತರ]

ಮನಂದೀವು (ಕ್ರಿ). ಮನಸ್ಸುತುಂಬು : ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗು : ಕಣ್ಣಿನ ನೋಡಿ . . . ಮನಂದೀವಿ ನನುನೋಳಿಗಿಟ್ಟು (ಅಮೃತ. ೬-೦೦೬ ೩). [ಮನ + ತೀವು]

ಮನಂದೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು : ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಹಿಂದರಿ : ಸಿದ್ಧರ್ ಸಮರೇಳಿಗಪ್ಪಸಿದ್ಧರನೊ ಮನಂದೆಗೆಯೆಯುಂ ಸಾಧರ್ ಹೇಳಲನಾಧರನೊ ಬೆಗೊಡೊಡುಮುಂ (ಅಮೃತ. ೦೬-೬೬ ೩). [ಮನ + ತೆಗೆ]

ಮನಂದೋಣು (ಕ್ರಿ). ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೋರಿಸು : ಮನಸ್ಸನ್ನಲ್ಲಿ ಇದ್ದವನ್ನು ಹೇಳು : ಮನಸ್ಸಿನ ಆಶೆಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸು : ಇಂದುವರಂ ದೇವರ ಮನಂ ಕೊಂದಪ್ಪದವಂ ಮನಂದೋಣುರರ್ (ಅಮೃತ. ೬೯೯). [ಮನ + ತೋಣು]

ಮನಂಬುಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮನಸ್ಸುಮಾಡು : ಒಪ್ಪು : ಸಮ್ಮತಿಸು : ರಾಗಪಾರ್ಥಿಯೇಳಿ ಸೌಂದರಿಯಂ ಕಂಡಿ ಬಂಧುಗಳ ಮನಂಬುಡ ಕಡುರಯ್ಯ ಮಾರ್ಯಮಿತನೋನೊಳೆಡು ವಿವಾಹಮಂಗಳಂ (ಅಮೃತ. ೯-೩೬) ; ಮನಂ ನಂದೊಳೆವಂದಿರೊಳೆರವಂ ಮನಂಬುಡು ಬಿಡುಲಂ (ಅಮೃತ. ೬-೩೩). ೨. ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗು : ಮನದನೆ : ಪುಣ್ಯಾಶ್ರವ ಕಾರಣಂ ಖೊತಾಸ್ರವಮಂನಿಪತಿಗಳಂ ಮನಂಬುಡು ಕೆಡು (ಅಮೃತ. ೬-೬೬). [ಮನ + ಬುಡು]

ಮನಂಬಯಸು (ಕ್ರಿ). ಅಂತರಂಗವು ಬಯಸು : ಅಪೇಕ್ಷಿಸು : ಅನ್ನು ಮಹಾಭೂತಮಂ ಮಾಡಿ ಮನಂಬಯಸಿ ನೋಡಿ ಕುಳುಟ್ಟು (ಅಮೃತ. ೨೨. ೯೯-೩೬ ; ೧೦೧ ೧) ; ವಿರಚಿಸುವೆ ಮನಂಬಯಸಿ ಮುಳ್ಳೆಬೆನೆಯೆಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧಮಂ (ಅಮೃತ. ೦-೩೬) ; ಎಳೆಮಿಲಂ ಮನಂಬಯಸಿ ಕಾಯ (ಅಮೃತ. ೦೯-೯). [ಮನ + ಬಯಸು]

ಮನಂಬು (ಕ್ರಿ). ಅಂತರಂಗವು ಆಸೆಪಡು : ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರು : ಮದ ನಾನುರಾಗಂ ಕೈಗೊ ಮನಂಬುವ ಬಂಧದಿಂ ಸವಿ ಸವಯದ ಸುಖ

ಸೂಗಮನನುಭವಿಸಿ (ಅಮೃತ. ೦-೦೩ ೩). [ಮನ + ಬು (< ಬರ್)]
ಮನಂಬು (ಕ್ರಿ). ಅಂತರಂಗವು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗು : ಸಂತಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗು : ಯುದ್ಧವು ಮನಂಬುದೊಮೆಗಳಿ ಕೆಲವುಮು ಮಂದಂ ಗಣ್ಯಮಂ (ಅಮೃತ. ೦೯-೦೦೯) ; ಮನಂಬುವ ಬರ್ಪದಂ ನೀಡು (ಅಮೃತ. ೯-೯) ; ದನುಜನ ಮಾಯೊಂದಿಂನು ಬೇಗದಿನೊಮೆಯ ಮಾಯಮಾಗ . . . ಇದು ಮೂರ್ಛೆಯೊಂದು ಸಂಜನನವೊ ನಿದ್ರೆಯೆಬ್ಬರವೊ ಮುನ್ನಜ್ಞವಂತುಟುಮಾಡಿದಂ ತಜ್ಞನಮನುತಂ ಮನಂಬುತು ಮಿದುರದಂ (ಅಮೃತ. ೩-೬). [ಮನ + ಬು]

ಮನಂಬಿದು (ಕ್ರಿ). ಮನಸ್ಸಿನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ಭೈರ್ಯ ಗೆಡು : ಎದುಗುಂದು : ಅಸುಮಂ ಬದೆ ತನುತನಂ ನೋಡಿ ತಾಯ್ನಾಯ್ ಬಿದದೆ ವೈದ್ಯರನೇಗ ಕರೆಯನ್ನದೆ ಮನಂಬಿದ ಕಿಡಿ ಹುಳು ಕಟ್ಟು ಮಗನಂ ಸುಧುಸುಧೀ ಸಂಸಾರವೆಡು (ಅಮೃತ. ೯೯-೯). [ಮನ + ಬಿದು]

ಮನಂಬೀಟು (ಕ್ರಿ). = ಮನಂಬಿದು : ಹೇಳುವೆಯ ವೈರಿಗಳಂಕಲಂ ಗಳಂತೆ ತಾಯ್ನಾಡುವಾ ಮಿಗೀಶ್ವರನ ಕಟ್ಟು ಕಲಬುದು ಮೇಚರಂ ಮನಂಬೀಟಾರ್ (ಅಮೃತ. ೯-೯). [ಮನ + ಬೀಟು]

ಮನಂಬುಗಿಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡು : ಅನುಬ್ರತಾದಿಗಳನಾಳುಂ ಬೆಸುಡಂ ಮನಿಪುಂಗವನಾಸಂ ಮನಂಬುಗಿದಂ (ಅಮೃತ. ೩-೯೬) ; ಆಕಾರ ಜೀವ ಸಂಪ್ಯಾರಬನೆಯೊಳು ಮುನ್ನಮಂಕಂದ್ವೈಯಿಂದಂ ಮನಂಬುಗಲ್ಪೆಡೆ (ಅಮೃತ. ೩೩-೬). ೨. ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪು : ಮೆಚ್ಚು : ಪಾಕಸೆಯೆಡುಂ ತಾನುಂ ಮನಂ ಬುಗುವಂತೆ ಮದ್ದು ಮೆಚ್ಚುಗಿ (ಅಮೃತ. ೯-೦೬ ೩). ೩. ಗಮನಿಸು : ಲಕ್ಷಿಸು : ಪರ್ಮೆಯನಾರ್ ಮನಂಬುಗಿಧೀ ಬಂಧನಂವನಂದಮಂ (ಅಮೃತ. ೬-೦೦). [ಮನಂಬು + - ಇಡು]

ಮನಂಬುಗು, **ಮನಬೊಗು** (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸು : ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ನಾಟು : ನೆಗಟ್ಟಿಂಗನ ಸಾಹುಡೊಮೆಗಳೊರ್ ಕೆಲವದರ ಮಾತಿನೊಳ್ ತನ್ನ ಮನಂಬು(ಅಮೃತ. ಮಿ)ಗಿ (ಅಮೃತ. ೬-೯೬) ; ಗುಹಾಂತರೊಳ್ ಕಂಡು ಮನಂಬುಗಿ ತಂದಂ ತನ್ನ ರಥಮಂ ಸೂಗುಮಿ ಪೂವಲ್ಪೆ (ಅಮೃತ. ೩-೬೯) ; ಲಕ್ಷೀನಾರಾಯಣ್ ಮೇಲಿಂದಂ ಬೆಸು ಮನಂಬುಗುವಂತೆ ಮೇಲ್ಪಿಂ (ಅಮೃತ. ೬ ೩೩). ೨. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆ : ಆಕರ್ಷಿಸು : ಆಲಸಯುಫಾಲಕಸ್ತ ಪಾಲಲೋಲವಿಲೋಚನಂ ಮನಂಬುಗಿ ಕಳತೋರ್ [ಕೋ]ಳಸುಮ ಪುಟ್ಟಮಗುಟ್ಟು ವ ಪುಟ್ಟವಯಂ . . . ಭೋಳೆನೆ ಕೆಡು (ಅಮೃತ. ೬-೩೯) ; ತೆನಲಬ್ಬದಿಯ ಸೂಗು ತಳ ನೆಡೆಯ ಗಾಡಿ ಮನಂಬುಗಿ ಕಣ್ಣೊಡದದಾ ಲಂಕಾಲಕರ್ ಬಾಲಕರ್ (ಅಮೃತ. ೦೩೦-೨೯). ೩. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗು : ಮನದನೆ : ಭೂ ದೇವಿಯಂ ಮನಂಬುಗಿ ಪೂಜೆಯೊ ಬಾಳಿಗ್ ಮೆಚ್ಚಿದುವು (ಅಮೃತ. ೬-೩೩) ; ಮಧುಮಾಸದೊಳ್ ಕೈವದ ಮೂವರನೇದಕರಂ ಮನಂಬುಗಿ ಸವಿದು (ಅಮೃತ. ೨೬-೦೬). **ಮನಬೊಗು** : ೧. ಆ ನಿಮ್ಮ ಮನಬೊಗು ವನ್ನೊ ನೀವೊ ಮನಬೊಗುವನ್ನೊ ಕಾಯಗುಣಗಳ ಕಳೆದವಾಗಿ ತರಲೆನೆ ಕೊಡಲಂಕಗದೇವಾ (ಅಮೃತ. ೩೦೨). [ಮನ + ಬು (< ಬುಗು)]

ಮನಂಬೊಯ್ (ಕ್ರಿ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡು : ವಿಧ್ಯಾಮಾರ್ಗಮಾ ಪೂರ್ವ ರೂಢಿಯ ಸದ್ವರ್ತಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಮಟ್ಟವನುಮಂ ಮತ್ತಂ ಮನಂಬೊಯ್ಪು ಜೈನಮತೀಂದ್ರೋತ್ತಮರೆಂದು ನಿಟ್ಟುಕೊಳಸಲ್ಕಂತಂ ಪರ್ವಾಧೀಶ (ಅಮೃತ. ೯-೯೩). [ಮನ + ಬೊಯ್]

ಮನಂಬೊರೆ (ಕ್ರಿ). ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸು : ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡು : ಮಂದಿರವಂ ಪುಕ್ಕು ಸಮಸ್ತಮು

ಸುಖಿಸ್ತು ಸ್ವರ್ಗವೆವ ಮನೋಜಿವಿರ್ದು ಘನವತಿ (ಕವ್ಯ. ೨೦:೨).

(ಮನಃ + ಭೇದಃ)

[illegible]

【 参 考 + 文 献 】

ಮನುಕುಲ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸಮಾಜ : ಮನುಷ್ಯನ
ಭಾವಿ : ದಿವ್ಯ ಸೂತ್ರವ ಸೂತ್ರಿಯೇ ತನಗೆ ಮನುಕುಲಮಂತ್ರ ಎದೆಯೇ
(ಅಂಶ- ೩-೪ ಪ). [ಪಂ.]

ಮನುಕ್ಲೇಶ (ನಾ). ಅನಂತರಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ವ್ಯಥೆ; ಮನಸ್ಸಿನ
ಸಂಕಟ: ಕೆಲವೊಂದು ಮನುಕ್ಲೇಶವನ್ನು ಕ್ಷುಣ್ಣೋತ್ಪತ್ತಿ (ಪಾಠ್ಯ: ೬):
ಅದು ಮನುಕ್ಲೇಶವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ (ಪಠ್ಯ: ೧೧): [ಸಂ.]

ಮನಃಶ್ಲಕ್ಷ(ಮಾ). ೧. ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಮಿಶ್ರ ವೆಚ್ಚು; ಮನಸ್ಸಿನ ವೇದವೆ.-
 ನೋವು : ಗಾಂಧಾರಿಯುಂ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ಶೋಕಾಶ್ರಯಕ್ಕೆ ತಟಸ್ಥರಾಗಿ
 ತಮ್ಮ ಪಂಗಡವಾರ್ಯುಲೂ ಮನಃಶ್ಲಕ್ಷಮನಾಭಿಮಾನಮಂದಮುಕ್ತಂ
 ಮಂದು (ಗೋಷು. ೩-೭೩೩) : ಶರದೋರ್ಷ ಮನಃಶ್ಲಕ್ಷಾಂಕಂವಮಂ
 ಧೃತಿನಮಾಗದಿಂ ಚಪುಟ (ಐತರೀ. ೧೪-೨೯ ಖ). ೨. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲೆ
 ಗಾರುಗೋಷವನು ; ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವುಂಟಾದವನು : ಮನಃ
 ಶ್ಲಕ್ಷನಾಗಿ ಸಿಗಾ ಗಿ ಶರಮಂ ಪಾಗಿ ಧರ್ಮಾನಂದನಂ (ಗೋಷು. ೩-೨೯ ಖ).

[No.]

ಮಂಜುಕ್ಷತಂಜಿಬು (ಕ್ರಿ). ಅಂತರಗಂಧಿ ಗಾಂಧಿಗೊಳ್ಳು; ಮಂಜುಗ್ಗಿ
 ಕೋವುಲಾಗು : ಮೃಧಮಮ : ಮುಳ್ಳುಮಂಗನ ಸಿಂಹನಾದ್ಯ
 ಮಂಜುಕ್ಷತಂಜಿಬು (ಕಂಪೂ. ೧೦-೦೫೫) ; ಮ್ಜಿ ಮಂಜುಕ್ಷತಂಜಿಬು . .
 ಜಮಂಜುಬೋದಂ (ಕಂಪೂ. ೨೧-೪). [ಮಂಜುಕ್ಷತ + ಮ್ಜು]

ಮನಃಕ್ಷೀಣಿ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ತಳಮಾಳ; ಮನಸ್ಸಿನ ಕಳವಳ :
ಇದು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಮನಃಕ್ಷೀಣಿಧರ ವಿಹಾರವರಾ (ಶಬ್ದ. ಗ. ೯-೨೦).

[No.]

ಮಂಜುನಾಥ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ಪಥ; ಮನಸ್ಸಿನ ಕ್ಷೇಪ;
ನಾಡಮಾಯಿ ಮಂಜುನಾಥಮಂದಿರ ಪ್ರವೇಶಾರ್ಥ, ನಾಡವರ್ಣನಾ ಕಾವ್ಯದ
ಮಂಜುನಾಥರಾ (ಬಂ. ೨ ೩೫). [ನಾ]

[illegible]

ಮೊಗ್ಗುಪರ್ವತ (ಪು). | ಶೈವ | ಮತ. ಶ್ರುತ. ಅವಧಿ. ಮನ. ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಕೇವಲಮಂಟ ಪದ ವಿಧವಾದ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾ; ಬೇರೆಯವರ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವ. ಶ್ರುತ : ಮಂಜುನಾಥಾದರವಧಿ ಮಂಜುಪರ್ವತಮೇವಮಂಜು ಪುಷ್ಪೇಂದ್ರ ಪಂಜ ಪರೇಂದ್ರಾ (ಒಡಿ. ೧೫-೧೬) : ಶ್ರುತಿಪರ್ವತ ಶಂಕರಾದರ ಪರಮಸೋಗತ ಪರಮಮಂಜು ತಿಳಿದವರು ಜಾ. ಪದ್ಮ. ಭಾರವ.

ಸಂಪಾದಕ: ಇವರ ಮರಣವಾರ್ತೆಯು: (ಜುಲೈ, ೬೭) [ಸಂ. ೧]

ಮನಃಪೂರ್ವಕತೆ (೨). ಅಂತರಂಗ ಪೂರ್ವಜನಾಗಿ: ಇವೆರಡೂ ಮನಃ
ಪೂರ್ವಕತೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ನೂರದ ನೂರದಷ್ಟು ಭೇದವುಳ್ಳ
(೨೫. ೪-೫).

ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ = ಅನಿರೋಧಪೂರ್ವಕವಾಗಿ : ಮಧ್ಯಮಾನ್ಯನ
ವಾದನೆಯೊಳಗಣ್ಣು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿಸುವುದುಂಟು ಉಂಟು
(ಕೂಲಿ. ೩೯): ನಿರ್ಮಲವಾಗ್ಗೆ ನಾನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದ್ದೇನೆ
(ಮೂರುತಿ. ೧೩). [ಪಂ.]

ಮನಃಪ್ರವೀಚನಕ (ಮಾ). ಅನಿವರಣದ ಮೂಲಕ ಇಂದ್ರಿಯ ಸುವಿದ್ಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಿಕೆ : ಒಮ್ಮರೆ ಭೇಷ್ಯರೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಚಂದಾದಿಂಪ ದೇವಿಯಾ . . . ಕೂಡುವ ಕೂಟದ ಸಂಪರಮಾನವಿಲ್ಲ ಮೂಲದ್ದು ಮನಃಪ್ರವೀಚನಕಾದಿ ಸಮಸಂಧು (ಕಂಪ ೭. ೧ ೫). [೨೦.

ಮನಃಪ್ರವೀಣತಃ (ಸಾ). ೦ = ಮನಃಪ್ರವೀಣರಾ : ಮನೋ
ಮಾರ್ಗೈರ್ ದುಃಖೋದ್ವೇಗಾದ್ಯಾಂ ಕಿಂತ ಮನಃಪ್ರವೀಣರೋಕ್ತಿಶ್ಚೇತ್ಯನ್ವಯಃ
ಸಂಜ್ಞಿತವ್ಯೋದ್ಯಮಃ ಸಂಜ್ಞಿತಃ ಮನೋಭೂತಃ ಕಿಂಕರವಾ (ಇತಿ. ೮೭೯)

೨. ಮಹಸ್ವರಣಿ ಇಂದ್ರಿಯಂ ಕಂಠವಸ್ತು ಅನುಭವಿಸುವವನು :
 ದೊರೆಯನೆ ಮಾದೇವಿಸ್ವರೈಯಾಗಿ ಕೂಡಂ ಮನಃಪ್ರಸಾದಾರಂ
 ತತ್ಪುರಮತಿ ಸುರಲೋಕ ಸುಖಾಭ್ಯಾಸವೇವೋ ಕೂಟ ಮೂಡುತುಂ
 ಮುಡುಗುತುಂ (ಕಾಂಟ. ೨-೧೦೨). 'ಪ್ರವೀಚಾರ' ಪದ್ಯ. [ಸಂ.]

ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಭಾವ : ಮನೋಧರ್ಮ :
ಮಾಲ್ಕರದಮಾರ್ಗಕಂ ವೃಷಭವೃಷಭವೃಷಭ ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಮಃ (ಐತಿ.
೦-೩); ಕೃಷ್ಣಾಪಗಣಿ ೮ ಶಾಲದ ಜನನ ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಎರಡನೆಯ
ದೋಷಕಗಣಿವು (ಐತಿ. ೦೩). [ಸಂ.]

ಮನಃಪ್ರಿಯ (ಗು). ೧. ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ-ಪ್ರಿಯವಾದ.
(ನಾ). ೨. ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದವನು ; ಮನವನ್ನು ; ಪ್ರಿಯ
ತಮ ; ಮನಮ ಮನಃಪ್ರಿಯಃ ಮನಃಗುಣೈರ (ಶಾಶ್ವ. ೩೨-೩೩) ;
ಪ್ರೀತವ್ಯವೆನಿಸು ಧನಪ್ರೀತವ್ಯತ ಮನಃಪ್ರಿಯಂ ಕುಶಲೈಃಪ್ರೀತ (ಶಾಶ್ವ.೫-೬).

42.

ಮನುಷ್ಯಯ (ನಾ). ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಬೇರಾವವಳು : ಮನದಾಸೆ :
ಪ್ರಿಯವರೇ : ಮೇಘವರ್ಷಮಾಪ್ರಿಯವರಾದಾಗ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿರುವ
ರೂಪಂ ಸುಳಿಗೆ ಮೇಗಲಿ ನೀರಾವರಿಯೊ (ಗಾಂಧಿ. ೧-೧೦೦).

[ಸಂ ಸಂಪಾದಕರ ಕೊಠಡಿ]

ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ (ನಂ). ಮನುಷ್ಯನ ಧೈರ್ಯ ಕ್ಷಮೆ : ಮದಗುಂದಿ
ಮನುಷ್ಯ : ಮದಗುಂದಿಗಾರಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರವಾದಕ್ಕೆ ಕಲಿಕವಿದಕ್ಕೆ ನೀತಿ ಮನು
ಸ್ವತೀತನಾದಗಿದಿರು (ಶಕೃ. ೧೭ ೨೪). [೪೦]

ವನಕತ (ಹಾ). ಅನಂತರಕ್ಕೆ ಬಿಡು ಹೆಜ್ಜಿನಿಂದಾಗಿ ಉಂಟಾದ
ಹಾ.ಪಿ. ವೈದ್ಯ: "ವನಕತ ವನ ಕತ" (ಪುಟ: ೩೫):
ವನಕತದಿಂದ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯ ನಮಗಂ ತನಗಂ
ವಾಚನಾಂಜಿ (ಪುಟ: ೩-೩೬). [< ಸಂ. ವನಕತ]

ಮನಗಡಿ • ಮನಗಡಿ • ಸುಖ.

ಮನಗವಿತನ (೧೭). ಅಂತರಂಗದ ಕಿಚ್ಚು : ಮನಸ್ಸಿನ ಹೈದ್ರಾ :
 ಕೈದುಳಿದ ಮನಗವಿತನವಳು ಮನಗವಿತನವಳು ಎಂದಿರೇ...
 ಎನುವೆ ಕುರಿಗೊಡನೆ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದನೆ ಗಂಗಾವತಿಯವರಿ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧-೩೦).
 [ಮನಗವಿ (< ಮನಗವಿ) - ತನ]

ಮನುಗಲ್ಲ (ಹಾ). ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ವಿಹಾರಮಾಡಲು ಅಲಸ್ಯವಡುವವನು :
ಮನುಗಲ್ಲ ರಾಜ ಮೈ ಗಲ್ಲಗೆ ಸಿ ಸಿ ಬೊಡಗಿಣಿ ಎಷ್ಟೋ ಭಾಗವು . .

ಗೂಲಿಯು ಪೂರವಾಗಿ ತೋರುವುದು (ಚಾಪು. ೭೦). ಮೈಗಲ್ಯು.
ಪರಾ. [ಮುಖ - ೪ ಚಕ್ರ]

ಮನೋಗೃಹತನ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಲು ಅನುಸ್ಮೃತರಾದ
ವೈಯ: ವಿಚಾರಿಣೀನತೆ: ನಾವು ಮನೋಗೃಹತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಚಾರ
ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು (ಚಾಪೂ. ೧೫). 'ಮೈಗೃಹತನ' ಪರಾ.
[ಮನೋಗೃಹ + ತನ]

ಮನಗಾಣ್ * ಮನಂಗಾಣ್ * ನೋ.
ಮನಗಾಣ್ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವಿಕೆ: ತಪ್ಪುತಮ್ಮ ಮತ
ನಿಜವೆಂದು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕೊನೆಯ ಮನಗಾಣ್ತೆಯಾಯಿತು (ಎಂಫ. ೬೪).
[ಮನಗಾಣ್ (< ಮನಂಗಾಣ್) + -ಣ್]

ಮನಗಾಣೆ (೨). ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡು: ಮನವಟ್ಟುಮಾಡಿಸು:
 ಒಳವೇರದ ಬ್ಯಾಪಾರವು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ ಅದ ರಹಿತವೂ
 ಶ್ರಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಿರಬೇಕು ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮನಗಾಣುತ್ತದೆ
 (ಜ್ಞಾನ. ೩೯): ಸಂಸ್ಕೃತವು . . . ಅವ್ಯವಹಾರವಾಗೂ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ
 ಮೇಲುವುದನ್ನು ಅಪ್ಪೇನೂ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಮನಗಾಣಿಸಬಹುದು (ತಪೋಜ್ಞಾನ ೦೨೯).
 [ಮನಗಾಣೆ (ಮನಗಾಣಾ) + - ಗಾಣ]

ಮನಗಾಣು ' ಮನಗಾಣು ' ನೋ.
ಮನಗಾಂಡು ' ಮನಗಾಂಡು ' ನೋ.
ಮನಗಾಣು ' ಮನಗಾಣು ' ನೋ.

ಮನಗುಣ (ಸಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಗುಣ : ಅಂತರಂಗದ ಸ್ವಭಾವ : ಚಿತ್ತ
ವೃತ್ತಿ : ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ತನುಗುಣಾದಿಗಳ ಮನಗುಣಾದಿ
ಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾದಿಗಳ ಕರವಸ್ಥೆ ಮನಃರೂಪ (ಆವೃ. ೧೦-೧೦೧). [ಸಂ.]

ಮನಗುಡಿ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ಸಂತಾಪ : ಮನಸ್ಸಿನ ಬೇಗೆ : ಕಲ್ಪ
 ಒಳಗಿನ ಮನಗುಡಿಯನ್ನು ತಪ್ಪೋಗೇ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಎಂದಿನಂತೆ ಮನ
 ಬುಟ್ಟಿ ಒದಿಯುತಪೊಡಗಿದವರು (೪೭೫, ೫೮). [ಮನ + ಗುಡಿ.]

ಮೆನಗೊಂದು 'ಮೆನಗೊಂದು' ಮೋ.
ಮೆನಗೊಂದು (ನಿ). ಅಂತರಂಗದ ಸಂಪಾದನೆ : ಆತನೊಬ್ಬನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ
ಸೋತುಕೊಳ್ಳುವ ಮನಗೊಂಡು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಂತರಂಗದೊಳಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ

ಶಿವ (ಕನ್ನಡ- ೩-೪) (ಪುನಃ + ಗುಪ್ತ (< ಗುಪ್ತ))
 ಪುನಃಗುಪ್ತಂ ' ಪುನಃಗುಪ್ತಂ ' ಮೇಃ
 ಪುನಃಗುಪ್ತಂ ' ಪುನಃಗುಪ್ತಂ ' ಮೇಃ

ಮನಗೊಳಿಸು 'ಮನಗೊಳಿಸು' ವೇದಿ.
ಮನಗೊಳಿಸು 'ಮನಗೊಳಿಸು' ವೇದಿ.
ಮನಗೊಳಿಸು 'ಮನಗೊಳಿಸು' ವೇದಿ.

ಪವನವಟ್ಟು (ಶಿ). ಅಂಕರಂಗವನ್ನ ಪಾಕು : ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿ : ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ
ಗೊತ್ತಾಗು : ಮುಟ್ಟತಾಗೆ ಪರಮ ಮೊಗದೊಳು ಮನವಟ್ಟುತಾಗೆ
ಜ್ಞವರಗಿ (೧೫೭. ೧೦೦೦). ಕೊಡೊಡವೆನೊ ಮನವಟ್ಟುತಾಗೆ ಮನವಟ್ಟುತಾಗೆ

ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಜೋಡಣೆ (ಸಾಹಿತಿ, ೦೩). [ಮನ + ಶಬ್ದು]
ಮನಶಬ್ದು, ಮನಶಬ್ದು (ನಾ). ಮನಶಬ್ದುಯ್ಯಾವುದು : ಚೆನ್ನಾಗಿ

ವಿಜಯವಾಡು : ಮಹಾತ್ಮಾ ಮನ್ಮಥಾಚಾರ್ಯರವರು ನಗರದ ಸಮೀಪದ
ವನಮಠ್ವಾಡು (ವಿ.ಕೆ. ೪೫) : ಸರ್ಕೇಟೋ ಕಾಮರ ಸಿದ್ಧಾಂತಕರ್ತೆ
ಜಿಗ್ಗುರಿ ಮಂಜುಷಾಚಾರ್ಯರವರು (ಜನಮ. ೩೭) : ಈ ಮಹಾತ್ಮ

ಮಾನ್ಯರ (ವ್ಯಾಖ್ಯೆ. ೬೦): ಈವರೆಗೆ ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟಿರುವ ತತ್ವವನ್ನು ಮಾರ್ಗ
ಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿ ಪಕ್ಷ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿರುವುದು (ಉದಾ. ೧೦೨).

ಮನದಾಣಿ 'ಮನಂದಾಣಿ' ನೋ.
ಮನದಾಣ್ 'ಮನ' ಪರಾ.
ಮನದಾಣಿ 'ಮನ' ಪರಾ.

ಮನದರ್ ಪುನಃಮನಃ ಸೀಯ
ಮನದಿರುಪು (ಕ್ರಿ). ವಿಷಯವಿವಾಗು; ವಿರೋಧವಾಗು; ರಘುನಾಥ
ಸತತವು ವಿರಹವಾದಿರೋಧವಾಗು. ನೀ ಮನದಿರುಪು ದಿವ್ಯವಾಗು

(ಕೇಶವ. ೪೩-೫೦). [ಮನ + ತರುಮ, (& ತರಿವು,)]
ಮನದೊಡನೆ (ಕೆ). ಮನಸ್ಸನ್ನಲ್ಲಿರುವವನನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಹೇಳು : ಸಾಕಾ
ಶರಣರು ಮನದೊಡನೆ ಮುಖಾಂತರವಿಡೆ ಲಿಂಗವು

(೩೩. ೫೦). [ಮಾಪ + ತಪ್ಪಿ]
ಮನದೊಡಹ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಗೊಂದಲ : ಜಿಜ್ಞಾಸು ಬಳವರವರ
ಮನದೊಡಹನುಮಾ

ಮನಃಶಾಂತಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರಪಂಚ; ಮನೋಧರ್ಮ; ನಿಜನಿಷ್ಠೆ
ಗಮನ-ಚಿತ್ತ ಮುಕ್ತಾಯದ ಮುಕ್ತಾಯ. ನಿಜನಿಷ್ಠೆ

(ಮೂಲಕೂ. ೪-೨೩). 'ಮನೋಧರ್ಮ' ಪಠಾ. [೩.]
ಮಣ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುವುದು : ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ
ಮೂಡುವ ಚಿಂತೆ : ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು : ನಿಜವಾದ ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು

(ಕುಬ್ಜ. ೧೩-೧೬): ಶ್ರವಣ ಮನಃ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸ್ವನೇತೀಶ ಶ್ರವೇಂದ್ರ
ಲಕ್ಷ್ಯಾ ನಾಂಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿತಮಂಗವರದಿ . . . ಶುಕ್ಲಭಾವನಾ

ಜ್ಞಾನ... ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣ, ಮನನ ಮತ್ತು ನಿದಿಧಾನವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ.

ಮುನಿಸು (ಕ್ರಿ). ಚಿಂತನಮಾಡು; ಆಲೋಚಿಸು; ನೆನಪಿಸು ಕನಪಿಸು
ಮನಿಸುವೆ (ಗಣಿ. ೨-೦೦೦): ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವೆ, ಕೆಲವು

ಮನನೀಯ (ಗು). ೦. ಧ್ಯಾನಿಸಲು ಅರ್ಹವಾದ. - ಯೋಗ್ಯವಾದ.
(ನಾ). ೨. ಚಿಂತಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು; ಮನನಮಾಡಲು

ಅರ್ಜಿ ಮಾಡಿದುದು : "ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ, ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ, ಮುಂತಾದವು — ಈ ೨
ನೇಮಗಳುಳ್ಳವು" (೧೯೪೬, ೨೦೨) ; ಇಲ್ಲಿ ಕೆಳಕಂಡ ಬಹುಪದವಿ
ಪೇಶಿಯಾದ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣದ (೪೪೫, ೦೧೬). [ಸಂ.]

ಮುನೇಷೋಯು (೬). ಮುನ್ಯುಗಾವ ನೋವಿನಿಂದ ವ್ಯಥೆಪಡುವ : ಬಲದ
ಮುನೇಷೋಯರು ಸಾಕು (೪೬, ೬೨. ೧-೬). ಎಸಗುವವಿಗಳಂಚೆ
ಬಲದ ಮುನೇಷೋಯರು ನೀವು (೫೮. ೧-೧೩).

ಮನವೆತ್ತು 'ಮನವೆತ್ತು' ನೋ.
ಮನವೆತ್ತು. ಮನವೆತ್ತು (ಶ್ರೀ). ಅಂತರಂಗವು ಉಚ್ಚ : ಉತ್ತಮ

ಗೊಳೈ : ಕೆಲವು ಜಾತಿಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಿ ಪೂರ್ವಾಯವುವದನೆ
ಯರಣಕ್ಷಮತೆ ವಹಿಸಿ ಸಾಧನದಿಂದಿರುವುದು . . . ಸುಖಾನಂದನು
ನಂದನು ಸನ್ನಿಹಿತನಿಂದಿರುವುದು (ಕವಿ. ೧೪-೧೫). ಮಗವು : ಎರಡು

ಮಾತು ಉಪ್ಪು ಲು ಕೀಳಿಯಾಕ ಮನವೆಟ್ಟು . . . ಪರಕರದಿ ಸನ್ನೆಗೆ ದಂ
ಕರಪ್ಪು (ಪದ್ಯಂ. ೨೦-೨೦). [ಮನ + ಪುಣ್ಯ]
ಮನುಬರಡ 'ಮನುಮಿದ' ನೋ.

ಮನುಷ್ಯರು, ಮನುಷ್ಯರು (ನಾ). ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮರುಳಿಲ್ಲದವನು :
ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸ್ವೈಯಂಗಳಿಲ್ಲದವನು : ಅರಿವಿನವನು.

ವೆದ್ದೆಯು: ನೀವೆ ಮನುಷ್ಯರೇ (ಉತ್ಕ. ೧-೨೬). ಮನುಷ್ಯರೇ: ಧೀರರಾದವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯವೇ ಹೊರತು, ಮನುಷ್ಯರಾಗಲು, ಅನುಮಾನಕಾರಿಗಲ್ಲ (ಉತ್ಕ. ೧). [ಮನ + ಏಷು]

ಮನುಷ್ಯ (ಶ್ರೀ). = ಮನದೇ: ಅವರು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮನದಿಟ್ಟು ಮಾತಾಡುವಂತೆ ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಮಾತಾಡಲಾರರು (ಉತ್ಕ. ೧೬).

[ಮನ + ಮುಷ್ಯ (< ಮುಷ್ಯ)]

ಮನುಷ್ಯರ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಂಟುವುದು: ಮನದೊಳಗಿಂದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಾ ವಿಧ್ಯಾವುಖದ ಜ್ಯೋತಿ ಸಂದಿತ್ತು, ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಗತಿಮು ಹಾಗೆದ ಮುನ್ನ ನೆರೆಯೊಂದಿತ್ತು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦). [ಮನ + ಮನು]

ಮನುಷ್ಯರು 'ಮನುಷ್ಯರು' ನೋ.

ಮನುಷ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ನೋಟ: ಜ್ಞಾನವು: ಅಸ್ತಿತ್ವ: ಅಂಗಭಂಗ ಮನುಷ್ಯವೆಂಬ ನಮ್ಮ ಸಂದಿಗ್ಧವು ಸರವನೋ ಮುಷ್ಯ ಕುಷ್ಯವಾ (ಉತ್ಕ. ೧-೨೦-೨೬); ಮನುಷ್ಯವಾದುದು ಭವನವು, ಮೋದನು... ಮರಣವದು ತನಗೆ ಬಂತೆಂದ (ಉತ್ಕ. ೧೦೦೦) 'ಮನೋಭಂಗ' ಪರಾ. [ನಾ.]

ಮನುಷ್ಯ (ಗು). ಬೇಕಾದವು: ಯಥೇಚ್ಛ: ನಮ್ಮ ಮನಮಾನ (ಬಹಳ) ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಎಂದೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಅ ಪರೈಕರೂ (ಉತ್ಕ. ೧೦). [- ನೋ. ಮನಮಾನ = ಇದ್ದುದು ಹಾಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವ: ಸ್ವಾಭಾವಿಕ]

ಮನುಷ್ಯ. ಮನವಾರ್ (ಶ್ರೀ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗು. ಮನವಾರ್. 'ಕರ್ಣಾರ್', 'ಕೈಯಾರ್' ಪರಾ.

ಮನವಾರ್. ಮನವಾರ್ = ಮನಸ್ಸು ತಣಿಯುವ ತನಕ: ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ: ಅಂತು ಕರ್ಣಾರ್ ಮೋಡಿ ಮನವಾರ್ ಪುಗು (ಉತ್ಕ. ೧-೨೦); ಸಮ್ಯಕ್ವರಣಿಯು ಮನವಾರ್ ತೋರು (ಉತ್ಕ. ೧-೨೦); ಅನುಭಾವಿಗಳ ಅನುಭಾವ ಮನವಾರ್ ಮೋದಿದವರಿಗೆ ಜನನವಿಲ್ಲ (ಉತ್ಕ. ೨೦-೨೦); ಭೀಷ್ಮರ ಕೋಲ ಗುರುನಿವ ಪರಿವಾಸು ಮನವಾರ್ ಹೊಕ್ಕಿರು (ಉತ್ಕ. ೧-೨೦). [ಮನ + ಆರ್]

ಮನುಷ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸನ್ನು ತನ್ನ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ಇತರರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟವರು: ನೀವೆ ಹೊಕ್ಕು: ಕೆಂಡಾ ಮನ ಮುಷ್ಯಗಳ ಪಂಚಿಯನು ಕೊಳ್ಳಿ ದೇವೆ ನೀವರ ದೈತ್ಯಕುಲಪಾಲಕರಿಂದ... ಎನುತ್ಯ ನಗಮನು ತೋಟ ನಂದಿವರು (ಉತ್ಕ. ೧-೨೦-೨೦).

[ಮನ + ಮುಷ್ಯ + - ಇ]

ಮನುಷ್ಯ 'ಮನುಷ್ಯ' ನೋ.

ಮನುಷ್ಯ. ಮನವಿದು (ಶ್ರೀ). ಮನಸ್ಸಿದು: ಬಯಸು: ಆಸೆಪಡು: ನಿಂದಿಯನುನಕ್ಕೆ ನಾಡೆ ಮನವಿದು ಸರ್ವಸಮಂ ಜರತ್ಯನಮನವಾಗಿ ಜಗದು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦). ಮನವಿದು: ನಿಜಾನುತ್ಯ ಮನವಿದ್ವಿದ್ ಮುಕ್ತರಿತಕ್ಕೆ ವಿಧಿಯುಂಟೆ (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦); ಮುಕ್ತರೊಪಕ್ಕೆ ಸಿಂಹವು ಜಿಲ್ಲರು ಭರದೆ ಮದಗುಪುಂಭದಿವಾರಗಾಡುಗತಿ ಮನವಿದುವುದು ಮನುಷ್ಯರ (ಉತ್ಕ. ೨೦-೨೦). [ಮನ + ಇದ್ವ]

ಮನುಷ್ಯರು (ಶ್ರೀ). ಕಳವಳಿಸು: ಮನಸ್ಸು ಮೆದುಳೊಳಗೆ: ಒಂದೆ ಮನುಷ್ಯವನುತನಕ ಮನುಷ್ಯರುತನಕ (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦).

[ಮನ + ಮುಷ್ಯ]

ಮನುಷ್ಯ (ಶ್ರೀ). ೧. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಿಳಿ. - ಅರಿವಾಗು: ಮನ ವಟ್ಟಾಗು: ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ನೀನೊಂದು ವಿಷಯವು ಮನಮುಟ್ಟು ವಂತೆ ಕೆಲಸವೆ ಜಗದ್ವಾದವು? (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦); ಜನಜೀವನದ ಅನುಭವವನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯವತ್ಯ ಮನಮುಟ್ಟುಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ

ಮೇಲುವುದೇ ಗಾಢ (ಉತ್ಕ. ೨೦). ೨. ಮನಸ್ಸು ವಿಷ್ಣು: ಅಂತರಂಗವು ವಿಷ್ಣು: ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಮನಮುಟ್ಟು ಸ್ವರೂಪ: ಅದೇ ಅರ್ಚಿತ (ಉತ್ಕ. ೨೦-೨೦); ಮನಮುಟ್ಟು ಮರಾಠಾರ ಮುಕ್ತರನು: ೩. ಕಾಡು (ಉತ್ಕ. ೨೦-೨೦); ಮನುಷ್ಯ ಹೊನ್ನಾ ವಿಷಯವು ಕರದಿತ್ತು ಮನಮುಟ್ಟು ಬಾಳೆ ಮೂದಲರೆ ಅವುತದ ಕೆಡದು: ಸಂದಿವಂತೆ (ಉತ್ಕ. ೧೦೦೦). [ಮನ + ಮುಟ್ಟು]

ಮನಮುಟ್ಟು (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ಸಿಟ್ಟು: ಮನಸ್ಸಿನ ಕೋಪ: ವಿಷ್ಣುನು ಮಿಗೆ ವಾಸದಿತ್ತಂತೆ ಮನಮುಟ್ಟು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦); ಮರು: ಕೀತುವೆತ್ತ ಮಿಗೆ ರವಿಕಿಗಳನು ಮನಮುಟ್ಟು ಸ್ವರೂಪವು ಮನು (ಉತ್ಕ. ೨೦-೨೦-೨೦). [ಮನ + ಮುಟ್ಟು]

ಮನಮುಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ೧. ಮನಸ್ಸನ್ನು (ಬೇರೆಯ ಕಡೆಗೆ) ತಿರುಗಿಸು: ವಾತಮುಮು: ನಂಬಿದಮು ವಾತಮುಮು ಪೆತ್ತ ತಾಯಮು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮುಮು ಮನಮುಟ್ಟು ತೋರು (ಉತ್ಕ. ೧-೨೦); ರಾಯ ಮನ ಮುರಿದೇವೆವರೇವುದು ದೊರೆ ಮನಮುಟ್ಟು ಕುಂದವುದು (ಉತ್ಕ. ೧-೨೦). ೨. ಮುಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತವು ತೋರು: ಮುಟ್ಟಿ ಯನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸು: ನಾವು ಮೈಮುಟ್ಟು ಮೈಮುಟ್ಟು ಮನವರಕ್ಕೆ ಬೇರು... ಇವರು ಮನಮುಟ್ಟು ದಿವ್ಯವಾದರಕ್ಕೆ ಬೇರು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦). [ಮನ + ಮುಟ್ಟು]

ಮನಮುಟ್ಟು (ನಾ). ತಿರಸ್ಕಾರ: ಕಡೆಗ್ಗಲಿಸುವಿಕೆ: ವಿಮರ್ಶಣವು ಉತ್ಪಾದಕವಾಗಿ ಅಂಥ ಮನಮುಟ್ಟುಪರಾರವು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦). [ಮನ + ಮುಟ್ಟು (< ಮುಟ್ಟು)]

ಮನಮುಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ಅಂತರಂಗವು ವಿಷ್ಣು: ಕೈವಿಟ್ಟು ತೋರಿಸು ಮನ ಮೆಟ್ಟಿ ಕೊಡುವುದು ದೇವನು (ಉತ್ಕ. ೨೦-೨೦). [ಮನ + ಮುಟ್ಟು]

ಮನಮುಟ್ಟು (ನಾ). ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವುದು: ಅಮೇಕ್ಷಿಸುವುದು: ಇಳಿಯ ಮೈಧರನಿವ ರಾಜಾವಳಿಯ ಮುಮು (ಉತ್ಕ. ಮುಟ್ಟುಗಳ ನಮೋಲನೆ ಮುಟ್ಟು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦); ಅಕುಟರ ಮನಮುಟ್ಟು (ಉತ್ಕ. ಮುಟ್ಟು ಸಿದ್ಧವುತನಕಮುಟ್ಟು ಮನಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦). [ಮನ + ಮುಟ್ಟು]

ಮನಮುಟ್ಟು. ಮನಮುಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ಅಂತರಂಗವು ವಿಷ್ಣು. - ಮೆಟ್ಟು: ಮನ ಮೊಳೆದು ಸದಮುಟ್ಟು ಮನಮುಟ್ಟು ನೋವನಿಯುಂ ಮುಟ್ಟು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦); ಮನಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟುನೋವು ಜನಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦); ಅ ತ್ರಿವಿಧವಾಗಿ ಮನಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦). [ಮನ + ಮುಟ್ಟು]

ಮನಮುಟ್ಟು (ನಾ). ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿವುದು: ಮನೋರಂಜನ: ಅದು ಮನರಂಜನವು: ಅತಿಶಯವಾದ ಬಿಟ್ಟ (ಉತ್ಕ. ೧೦-೨೦). 'ಮನೋರಂಜನ' ಪರಾ. [ನಾ. ಮನರಂಜನ]

ಮನಮುಟ್ಟು (ನಾ). ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಬೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಿಕೆ: ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅರಿವಾಗುವಿಕೆ: ಸ್ವರೂಪವುನುರವನು ಮಿಗೆ ಕೀರುವುದು ಮನಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ತಾ ಕೊಲ್ಲು (ಉತ್ಕ. ೨೦-೨೦); ಕನು ಮಾರುಗುವುದು ಸುಪ್ರಸುಪು ಮನಮುಟ್ಟು ಅಗಿದ್ದ ರಿಂದ... ಕೀವದ (ಉತ್ಕ. ೨೦-೨೦); ಇದರ ಮನಮುಟ್ಟು ನನಗೆ ಕುಗಾಣೀ ಅಯಿತು (ಉತ್ಕ. ೧೦). [ಮನ + ಅರಿ (< ಅರಿ)]

ಮನಮುಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮುಟ್ಟು: ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮುಟ್ಟು: ಅನವರತವಾದವನು ತಿಳಿಯುವುದು ಮುಟ್ಟು

ಸಂಸ್ಕೃತದೇವಗಮ್ಯ ಮನಮಾಸುಪ್ಪೇದಕವ್ಯವ್ಯಾಸ್ಯಮಂ ವ್ಯಾಪ್ತಮವಿವ
ರೇಕಸಂಕಿತಮಂದೊ (ಕಂಠ: ೧-೨೦೦೪).

[ಮನ + ಏರ್ (< ಮಾ) + -ಃ.]

ಮನವಾರ್ 'ಮನಮಾರ್' ಪೀಠ.

ಮನವಾರಕ್ಕೆ 'ವನವಾಲ್ತ' ನೋ.

ಮನವಾರ್ಥ 'ಪುನವಾಚ್ಛಿ' ನೋ.

ಮನವಾಚ್ಚಿ 'ವನವಾಚ್ಚಿ' ನೋ.

ಮನವಿ, ಮನವ, ಮನುವೆ (ನಾ). ೧. ಬೇಡಿಕೆ; ಬಿಡುವು: ವಿಡ್ವಾಪನೆ: ಇದೆ ಕೊನೆಯ ಭಾನುವಾರದವು (೧೯೫೦. ೩-೩೩); ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ ಮನವಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು . . . ಅವನರ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು (೧೯೫೬. ೦೪); ವಾಚಕರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಮನವಿ (೧೯೬೩. ೩). ೨. ಲಿಖಿತವಾದ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅರಿಕೆ: ಅರ್ಜಿ: ನಾವು ನಮ್ಮ ಮನವಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರೆ ಅವರಿಂದ ಬಾತ್ಸರ ಬರಲು ತಡವಾಗುತ್ತದೆ (೧೯೫೮. ೩೦); ಅವರಿಗೆ ಬೇಕು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅವರ ಮನವಿಗೆ ಏನು ಬಲು ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು (೧೯೫೭. ೦೪). ಮನವೆ: ೧. ಅವಳು ನಾಯಕನನ್ನು ಮನವೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡ ಕಂತೆ (೧೯೫೦. ೦೫). ಮನುವೆ: ೧. ನಡೆಯುವುದುರ ಮನುವೆದು ಪ್ರೀತ್ಯಪ್ಪನ ಕವಿಗೆ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವಂತೆ (೧೯೫೫. ೧-೩೦). ೨. ಅರ್ಜಿ ವಿಷಯದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮನುವೆ ಎಂತಲೇ ಬರೆಯಬೇಕು (೧೯೫೦. ೦೩).

[೨. / ಕಮಿ. ಮಗಾ ; ಕೆಲಾ. ಮನಸು]

ಮನವಿತ್ತು. (೪). ೧. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಡು : ಇಷ್ಟವಡು ; ಬಯಸು : ಮುನ್ನಿನಿಗೆ ಮನವಿಡಿದವು ಸುರನಾಥ (೨೦೨೦. ೨-೨೨-೨೩); ಕರುಣಾಪವನ ವಿಳಾಸವುಂ ಪಿಮತಿಗೃಹಂ ತಾವರಮಾನಿ ರಮದಾರರಿಯವಂ ದುಮಿಮವ ಪರಕಾಂಪನಗಮದೊಳ್ ಪೂವಿಕ್ಕಲರೆ ಪೋಂದ್ರಿಮರಿದೊಲೊಳ್ (೨೦೨೦. ೩-೨೨). ೨. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಜೋಲು ಬಿಡು : ಹಾಕಲೆಜೋಡು; ಲಸಿ ಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ನೀಂ ಮಲ್ ಪಡೊಡುಂಜಾಯುಂ ಪಿವಮುಂ ಪಿವಿದಿಮಾಳ್ ನೀಂ ಒಪ್ಪದೆ ಬಂದವನಲ್ಲವಾಗಲೆ ಮಜುಳಾಸಿ ಮನವಿಕ್ಕಿ ದಳಪ್ಪೆದೆ ಬುಕ್ಕಸಾಧ್ಯವಾಕ್ಕುಂ (೨೦೨೦. ೨೨-೨೩); ಬಂದು ಪವನಿ ಲೊಳಗೆ ನಿಂದಾ ಮನವಿಕ್ಕುಲೈ (೨೨. ೩-೩೩). (ಮನ + ಇಡು)

ಮಂಸವಿಡು • ಮನವಿಡು • ನೋ.

ಮನವಿದಾರ (ನಾ). ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವವನು : ಅರ್ಜಿದಾರ :
 ದಿಕ್ಸೂಚಿಗಳು ಮನವಿದಾರರ ಪರಿವಾಗಿ ಆಗ್ರಹಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ
 ವರು (ಜಲತ. ೨೨). [ಮನವಿ + -ದಾರ.]

ಮನವಿಳಿದ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಭಾವಧಾವೆ: ಪಕ್ಷಪಾತ :
 ಎಂಬ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳು ನೀಡುವುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ನನ್ನ
 ಮನವಿಳಿದದ ಬದ್ಧತೆ: ವಾಯನುತ ಕೈವಿಧ (ಕಾಣಿಕೆ: ೨-೪) [ನಾ.]

ಪೆನವಿಲಿ (೩). ಮನಸ್ಸು ಇಳಿಬುಲಿವಾಗು : ನಿರುತ್ಸಾಹಗೊಳ್ಳು :
ಮುಗುಂದು : ಫಲವಿಲ್ಲದಿರಿಸಿಕೊಡುವುದು : ಬಾಲಗಿಲ್ಲದವ
ಮನವಿಲವರೆದದೆ ದಮಯಂತಿವರಚಿತ್ತ (೨೫೫. ೩-೫).

[ಮುಖ + ಇಳಿ, (< ಇಳಿ)]

ಮಹಾವಿಕಾತು (೨). ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಳಿದಿರು ; ನಿರುತ್ಸಾಹಗೊಳ್ಳು ;
ಅಧೀರಗೊಳ್ಳು ; ಎಲೆ ಮರುಳೆ ಕಾಡಲು ಫಣಿ ಮಹಾವಿಕಾತನಿರು
ತಪ್ಪೇನು ಸೂಚಿಸು ಗಿಲವು ದೈವಾಧಿಕ (ಕುಶಾ. ೩೩-೫೦).

[ಮನ + ನಡುಮ್, (<ನಡುಮ್)]

ಮನವಿ (೨): ಮನಸ್ಸು ಕೊಡು ; ಅಮೆಕ್ಷಿತರು : ಮಗನಾದ
ಜಲವಿದ್ಯೆಗೆ ಮನವಿತ್ತು (ಅಕ್ಷ: ೧೧-೪). [ಮನ + ೨.]

ಮನವುಳ್ಳ (ಕ್ರಿ). ಮನವುಳ್ಳ ಉತ್ಸಾಹಗೊಳ್ಳು : ಮೆಚ್ಚುಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವನು
ಮಿಗಿ . . . ಮನವುಳ್ಳ ಬಿಡು ಕೊಡುವನು (ಮಕ್ಕ. ೩೦-೨೪).

$$[m] + \text{end}_{i+1}(\langle \text{end}_{i+1} \rangle)$$

ಮನಸ್ಸು (ಶ್ರೀ). = ಮನಸ್ಸು : ಮೊದಲ ಭಾವನಾ ಮೈಯೆಲಿಹಿನಿ
ಮನಸ್ಸು ನಿಂದಲಾಗಿಹುದು (ಶ್ರೀ. ೧-೧-೧) : ಶ್ರೀಶಾರದಾಂಜಲಿ
ಯನದ ದೊಡ್ಡದಿಗೆ ನೋಡಿ ಮೈಯು ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲ (ಶ್ರೀ. ೧-೧-೧).
[ಮನ . ಉಚ್ಚ . (< ಶ್ರೀ)]

ಮನವೂರು (೮). ಮನವುನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸು: ಮಿಡಾಡನೆ ವಿಷಯದಿಂದ
ಮನವೂರಾದೇ ಪೂಜ್ಯದ್ವೈತಕೆ (ಇತ್ಯ. ೩೫-೦೬). [ಮನ + ಉಪಾಸು,

பக்கம் : 150

ಮನವೆರಗು * ಮನವಜಿಗು * ನೋ.

ಮನವೇಳಸು (ಕ್ರಿ). ಮನವೇಳವಳೆವಾಗಿ ಬರುಸು : ಇಚ್ಛಿಸು : ಮಿಗೆ
ಸುಮುನಿಗೆಯುತ ಸಂತಾನದ ಬಗ್ಗಿಗಾ ಮನವೇಳವಳು (ಕಂಠ. ೧-೪೩).

【 三三 + 七七五, 】

ಮನವಣಿಗೆ, ಮನವರಗು (ಶ್ರೀ). ಮನ್ವಿವರ್ದಯೇ ನಮಃ : ಈ
ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ತಾನೆಂದು ದಾಖಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮನವಣಿಗೆ ಮನ್ವವಾಗಿ ಬರ
ಬೆಳೆದಿರಬೇಕು (ಅಂಕ. ೩೩-೩೪). ಮನವರಗು : ಮನವಣಿಗೆ
ಮನವರಗಿ ಸುಂದಿ (೩೩:೩೩-೩೩). [ಮನ + ವಣಿಗೆ.]

ಮನವೇಗ (ನಾ). ಮನಸ್ಸು ಚರಿಸುವವನು ವೇಗ : ಮನೋವೇಗ :
ಮನದಿಂದೊಮ್ಮೆ ಮನವೇಗದಿಂದೊಮ್ಮೆ ಅಗ್ರಮಾಣಿಕೆಯನ್ನು
ಪರಿವಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದೊಮ್ಮೆ . . . ಬೊಟ್ಟುಕೆತೆ (ಪುನ. ೩. ೩-೪);
ಅದೆ ಮನವೇಗವಪ್ಪ ಮಿಷಾಡೆ ಕುರುಕನಂದನು (೪೫೦. ೩-೪).
'ಮನೋವೇಗ' ಪರಾ. [ನಂ.]

ಮಹಮ್ಮದ್ (ಕ್ರಿ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗು : ವಿಷಯದೊಂದು ಜಾಗರಣೆ
ವಳಿಗೆ ಬಂದು ಪಾಪಾರ್ಥವಾಗಲಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಮಾಡಿ (1955. 49-50).
(ದಮ - 4. ಬಂದು.)

నామ ఆదేశ - ౪

ಮನಗಿತ್ತಿರುವುದು. ನಿನ್ನಗೆ ಮನವಿಟ್ಟು ಮನೆಗೆ ಧರಿಸಲು - ಒಳ್ಳೆಯ ಒಡವೆ
ಗಳನ್ನು ಹೀರಿಗಳನ್ನು ತರುವೆನು (ಕಾಂ. ೪೪). [ಮನ + ಒಡವೆ.]

ಮನವೊಲಿ (೪). - ಮನವೊಲೈ: ನಮ್ಮನುಂ ಕೊಡುನುತೆ ಮನ
ವೊಲಿದು ತೋಗುತು: (೧೨೨. ೨-೧೦೪); ರಾಯ ಮನವೊಲಿದೇಜ್ಜಿದ
ರೇಜ್ಜುವುದು ದೊರೆ ವನಮದಾಳಾಯೆ ಕುಂದುವುದು (ಕುಶ್ಯ. ೧-೨೧);
ರಾಯನ ಹೆಲುವದೊತ್ತಿ ನೆರಿದು ಕೊಂಡೊದರು ಮನವೊಲಿದು (ಕೃಷ್ಣ.
೨-೧೩); ಲಕ್ಷ್ಮೀನರೇ ಪೆನ ವನವೊಲಿದು ನೀರಿ (ಕುಶ್ಯ. ೧೩-೩).

[ಮುಖ + ಮುಕ್ತಿ (ಮುಕ್ತಿ)]

ಪುನಃಪ್ರೀತಿ (೨). ಪುನಃಪ್ರೀತಿ ಎಂಬ ಪದವು: ಅದೇ
 ಅರ್ಥವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸುವುದು. ಪುನಃಪ್ರೀತಿ
 (ಪುನಃಪ್ರೀತಿ. ೨). [ಪುನಃ + ಪ್ರೀತಿ]

ಮನವೊಲೆ - ಪುನವೊಲೆ - ನೋ.

ಮನವೋ. ಮನವೋವು (ಕಿ.) = ಮನವೋವು. ರೇಳೆ...
 ಘನಕಾರ್ತನ ನಿರೂಪಣೆ ಮನವೋವು ಕೋಶದಿಂದ (ಅಕ್ಷ. ೧೧-೨೨).
 ಮನವೋವು : ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮನವೋವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಅಕ್ಷ. ೧೧-೨೨).
 [ಮನ + ವೋ]

ಮಂಜುಪುರ - ಮಂಜುಪುರ - ಮಂಜುಪುರ

ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ (ಹಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ
ವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ : ಕೃ. ಶಾಸ್ತ್ರಮಂಥರಿ

ಪುನರ್ನಾಶ್ರುತೆ (Psychology) ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕೂಡ ಕೆಲವು ಪಾಶ್ಚಿ ಕರೈ ಕಂಡುಬಂದಿತು (ಘಾಂ. ೩); ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ, ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ ಅದ ಅನುಪಮೋಪಮೆಗಳು . . . ಅರಿತವು, ಭವಮುಕ್ತವಾಗಿದ್ದವು (ಮಾ.ಕೆ. ೩೩ ಬೀಕೆ). [ಸಂ.]

ಪುನಶ್ಚಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ನಾ)- ಪುನಶ್ಚಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ಧಾರಣಾಶಕ್ತಿಯು
 ಛಾಸ್ತ್ರ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬೀಳಿ ಸಂಜಾರಿತವಾಗುವುದು
 ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪುನಶ್ಚಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ವಿಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ
 (ಕಾಂ. II, ೨೪). [ಸಂ.]

ಮನಸ್ಸಿಲಿ (ನಾ). ಕಂಪುಜ್ಜಿ ದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು; ಗ್ರೀಕರಾತು ;
ಮನಸ್ಸಿಲಿ : "ಮನಸ್ಸಿಲಾ, ಮನೋಗುಪ್ತಾ, ಮನೋಹ್ತಾ, ನಾಗಜಿಪ್ತಾ 10
- ೪ ಮನಸ್ಸಿಲಿಯ ಪೊಸುಗಳು" (ಆಂ. ೬. ೩೦); "ಕರಮಿಲಾ-ಮನಸ್ಸಿಲಿ"
(ಓ. ೫. ೫). [ಕೂ. ಮನಸ್ಸಿಲಾ]

ಮನವಂಚು (ನಂ). ಅಂತರಂಗವ ಹುಚಿತಿ ; ಮನಸ್ಸಿನ ಉದ್ದೇಶ :
 ಒಮ್ಮಿರನೊಬ್ಬ ರಹಸ್ಯಮಮುಗುಂಗರ ಹೃದಯದ ಮನವಂಚು ತಪ್ಪಿತಾಧ್ಯ,
 ಜಿಂಹೆಯಲಿ (ಕುಣ. ೧, ೧೩-೪). [ಮನ + ವಂಚ್ಯ]

ಮುನಸುಬ್ದಾರ - ಪುನ್ ಸಬ್ದಾರ - ನೋ.

ಮನಸೂರಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆ
ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ; ಅಲ್ಲದ್ದು; ಇನ್ನು ನಾನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ
ಮನಸೂರಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು (೪೪೫. ೪೩); ಗಂಭೀರವಾದ ಮನಗಿಲವನ್ನಿಟ್ಟು
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಂತೆ... ಇತಿ. ಕೊಂಡರಾಯಕೆಂದೂ ಮನಸೂರಿಮಾಡಿದ
(೪:೨೪. ೨೩೦). [?. /ಕೆಲಸ. ಮನಸೂರಿ = ಮನಸ್ಸು]

ಮನಃಶಃ (೩). ೧. ಮನಸ್ಸು ಪರಮವಾಗು : ಮನಃಶಃಲು : ಮನಃಶಃ ದ್ವಂದ್ವಾಂತರ ಗಾಢತೆಯಿಂದ ಬೆಳ್ಳಂದದಿಂದಿಟ್ಟು ಮೂತನನಿಂದ ತೀತನವೊಂದು ನೆಮ್ಮಿಳಗನೇನಾರದ್ದುನೋ (ಪಂ. ೩-೩೦) : ಮನಃಶಃ ಗಿತ್ತಿಯಂದಿಗಿತ್ತಿಗೆ ಮನಃಶಃ . . . ಮಂದಿಗಾಳು (ಪಂ. ೩-೩೩) : ಮನಃಶಃ ಖನನನೇ ಸೋತಳು ಲೇಮನೇಗಿಗೆ (೩-೩೪. ೯-೩೫) : ಮನಃಶಃ ಪತಿಯಂಟುನಾದಿ ಮನಃಶಃ ಸತಿ ಪುನಃಪತಕ ಗಮನವರು (ಪಂ. ೯-೩೬). ೨. ಮನಸ್ಸು ಮನಃಶಃ ನಿರ್ಧಾರನು : ನಿರ್ಧಾರಿಯಾದಿ : ಮನಃಶಃ ಗತತನು : ಪುಗಿರ್ನಾ ಪುಗಿರ್ . . . ತುಡಿದಿ ಹೊಳಿದಾದಿ ತಗಿದು ತದಿಯು ಪತ್ತಿದು ನಿರ್ಧಾರಿಯಾದಿ ಸುಖರು ಸುಖತ (ಪಂ. ೩-೩೭). ೩. ಮನಃಶಃ : ಮನಃಶಃ : ತನ್ನ ಕತ ಕರನುಗಲ ಮನಃಶಃ ಮನಃಶಃ ಮನಃಶಃ (ಪಂ. ೩-೩೮. ೩). [ಮನಃ + ಶಃ]

ಮನವಾರ್ (೨೨), ಮಂವಟ್ಟಿಗೆ ತಪ್ಪಿ ಜನಗಡಿ.

ಮಂಜುನಾಥ, ಮಂಜುನಾಥ = ೧. ಅಂತರಂಗವ್ಯವಹಾರವಾಗಿ: ಶ್ರೀಧರವಿಜಯ
ಅತ್ಯಂತವಿಜಯವೆಂಬುದು ನಾನು ಮಂಜುನಾಥ ಎಷ್ಟು ಶ್ರೇಣಿ (ಪ್ರೀತಿಯು. ೦೬).
ಆ ರಾಜ್ಯ ಮೃಗ ನಾನು ಮಂಜುನಾಥ ಬಿಟ್ಟು ಮೃಗನಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ (೦೭).
೦೮. ೨. ಮಂಜುನಾಥ ಕೃಪಿತವಾಗಿರುವ ತನಕ: ಮಂಜುನಾಥವೆಂಬಂತೆ:
ಪ್ರಾಸವ ಕೂಡಿಸಿ ಬರೆದೆ ಮಂಜುನಾಥ ಶ್ರೀಧರವಾಗಿರುವ ಹಾಗೆ ಬೀಗ
(ಕಂಪನ. ೬೨-೦೦): ಆತ ತಿಮ್ಮ ಮಂಜುನಾಥ ಮಂಜುನಾಥ ರಚಿಸಿದ (ಮಂಜುನಾಥ.
೦೯).
[ದಾಸನು ೨ ಆರಾ.]

ಮನೋಜ (ಗಾ). ೧. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿದವನು; ಕಾಮ; ಮನ್ಮಥ : ಅನೇಕತೃಪ್ತಿಯಾದ ಮನೋಜನು ಪಾತಕಿಗಳಂತೆ ಹಾಸ್ಯಮನಸ್ಸು ಬಹುವೇ (ಉದಾ. ೪೫); ಮನೋಜನ ಮನುಷ್ಯ ವಿಧೀನನಾದ ನೆರೆಯದ್ದೆಂದು ಕೊಂಡು ಕೂಗಿದ ಪರಮ (ಉದಾ. ೨-೩೦); ಮತ್ತಮುಕ್ತಿ ಮನೋಜನ ಮುಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದ ಬೆಳೆದುದರಿಂದಲಾದ ಮುಕ್ತಿ (ಉದಾ. ೪-೫೦ ೫).

೨. ಪ್ರೀತಿ, ಅನುರಾಗ : ಏಕಾ ಕೋಮಲಂ ಮನೋಜಿರ್ಗದಾರಿ

ಪುನಶ್ಚೇದೋ ಏವಮೇನಿಗುಪವೇದೋಽಪಿ (ಕೃ. ೨೪, ೧೩-೨೪; ೧೧೬೬).
 ೬. ಕನ್ನಡದ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು ಹೇಳಿರು : ನೆಗಟ್ಟುಗನ ಮನೋಜನ
 ಚಂಪ್ರಭುನ ಕೃತಿಗರ್ (ಕುತುಬ. ೮. ೪-೨೩); ಗುಣನಂದಿಯ ಮನೋಜ
 ನನಗನ . . . ಸುಮಾರ್ಗವುಂಡೋ ಲಕ್ಷ್ಮಿಂ (ಕುತುಬ. ೮). ೪. ಒಬ್ಬಾತನ
 ಹೆಸರು : x ಸೇನಲೂಳ್ಳಿ ಮನೋಜರು x x ಗನಾ ಅರಬರ ಎತ್ತಿ
 (೧೪. ೧೧. ೩೫-೩; ೩೦೦). ೫. [ಪ್ರಸ್ತ] ಬಾಹುಬಲಿಯ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ
 ಒಂದು : ಚಿತ್ರಂ ಚಿತ್ರಧರ ಮನೋಜನನಗನಗಜನಿನ ನೆಗಟ್ಟು
 ಮಹಾಬಲಿಗಿ ಪರಿಪೂರ್ವ ಪರ್ವಗರ್ (ಕುತು. ೮-೩೩). [ಸಂ.]

ಮನಃಪ್ರೀತಿ (ನಾ). ಮನ್ಮಥಲೀಲೆ: ಕಾದ:ಕೇ: : ಮೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಕಪ್ಪಾಯಿಂದ ಕೂಡಿ ತೇದ ಗಂಧವನ್ನು . . . ಅವನಮಾಡಿದ್ದು . . .
ಮನಃಪ್ರೀತಿಗೆ ಜನ್ಮಧೂಮಿವನಾಗಿರುವುದು (ಚಕ್ರ, ೯೦).

[೩೦. ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ೧೩೭]

ಮನವಿಜ್ಞಾಪನೆ (ನಂ). ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಾದ ಕಾಮ
ಕಲಾಸ್ಥಾನ: ಮೊದಲನೆಯಿಂದ ನಿಯಮಿತ ಮನವಿಜ್ಞಾಪನೆಯ ತಾಣ
ಕೆಳಗಿನಂತೆ (೧೦೩೩-೦೦-೩೩). [ಮನವಿಜ್ಞಾಪನೆ + ಕಲಾ]

మనుజులారీ (నా). మనోభవన శక్తు; మంచనారి: శివ: మను
జులారీ భక్త చక్రవర్తి: మనుజులారీ మనోభవన శక్తి: (శా. ౧౦-౧౦). [మం.]

ಮನವು (ನಾ). ಅಂತರಂಗ: ಬಗೆ: ಚಿತ್ತ: ಮನುಷ್ಯ: ತೋರು
ಮನುಷ್ಯ ಮನುಷ್ಯ ತೋರುಮನುಷ್ಯ (ಕುರೂ. ೧-೧೧ ಪುಟ)
ರಾಮಮಧುರ ಮನುಷ್ಯ ಮನುಷ್ಯ (ಕುರೂ. ೧-೧೧)
ಮನುಷ್ಯ ಮನುಷ್ಯ ಮನುಷ್ಯ (ಕುರೂ. ೧-೧೧)

ಮನಸಿನ ಮಂಚಿಗೆ = (ಅಲಂ) ಮನ್ಮಥವು ಅನುಭವಕ್ಕೆ
ಸಿಗುವಂಥದು : ಬಿರಿಯ: ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನಿರುವಂಥದು: ಮನಸು ಮಂಚಿಗೆ
ಮೆಲ್ಲವೆ ನಾನು (ಕಡವಾ. ೧, ೧೦೦). [ಸಂ. ಮನುಷ್ಯ]

ಮನಸ್ಸು. ಮನಸ್ಸು (ಮಾ). ರಿ. ವಿಚಾರ: ಯೋಚನೆ; ಇರಾಜೆ: ಈ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಇದ್ದರೆ ಒಂದು ಕೈಯಿಂದ ಆಳೆ ಭಾಜೆ ಹಾಕಿ ಒಂದು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ (ಇತಿ. ೨೨. ೩೩). ೨. ಉಪಾಯ: ಪ್ರಯತ್ನ: ಯುಕ್ತಿ: ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಬಂದುಪ್ಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಂದಯ: ಮಾಡಿ (ಇತಿ. ೨೨. ೩). ಮನಸ್ಸು: ರಿ. ನಾವೆ: ಬರುತ್ತೇವೆಂದು ಎರಡು ಮೂರು ಕಾಣದ ಬರದಾಗ್ಯೂ ಬರೋಣಿ ಅಗಲ್ಲೆಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಮನಸ್ಸು ಮನವತ್ತರವು ಇದೆ (ಉತ್ತ. ೨೦-೩). [—ಆದ. ಮನಸ್ಸು: ೬೦. ಮನಸ್ಸು: ಮನಾ. ಮನಸ್ಸು, ಮನಸ್ಸು, ಮನಸ್ಸು, ಮನಸ್ಸು] ಮನಸ್ಸು: ಮನಸ್ಸು: ನೆನ್ನೆ.

ಮನಸೂತಕವ (ನಾ). ಉದಾರೋಗಾ; ಹಾಗೆ: ಅವನ ಶಿಷ್ಟತನಗಳು
ಅವನ ಮನೋವಿಚಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವನ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಗಳು
ಅವನ ಮನಸೂತಕವೆಂಬುದಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು (ಮೊಣಸು. ೦೦೦).

[ಪ್ರಸಿದ್ಧ (೨ - ೪೨, ೫೦, ಮೈಸೂರು) ೪ - ೨೨]

ಮನುಷ್ಯರ (ನಾ). ಒಂದು ವಸತಿಸ್ಥಳ ಹೆಸರು (?) : ಪ್ರಾ. ಮಹಾವಿ
ಹಾರಾಸರ ಪ್ರಾಚೀನರಾಗಿದ್ದು ವಸತಿಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಮಗನಪ್ಪರಾಗಿದ್ದು
ತುಂಬಿ ವಸತಿಸ್ಥಳ . . . ತನ್ನನಾಳ್ ಪ್ರಭುಮೇರು ಬಿಡು (ಎ. x.
ಕ. ೩೩೦. ೩೪ : ೨೦೦). [?]

ಮನುಸೇ (ಶಿ). ಅಂಕರರವನನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸು; ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸು.
ಕೊಳ್ಳು; ಕುಡಿಸೋಟ ಬಿಡುತ ಮೊರೆಗೆ ತೋರುತ ಬಳಿದಿದು ಮನು
ಸೇದವರು (2038. 248-252); ಭಾರತೀಯಸಂಗೀತ . . . ಜನರ ಮನು
ಸೇರು ವೆಚ್ಚುಗಿಮನು ಗಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ (2038. v. ಪುಟ 2).

[ವಜ್ರ + ಸ್ತೃ]

ಮನಸ್ಸಿನ ? (ನಾ). ಒಂದು ಮಗಿಯ ದಾಸ-ಕೊಡುಗೆ (?) :
ಬರಮನುಬ್ರದ ಕೋಟಿ ಮಾಡಿದ ಗಣಿರೋರ ಚಂದಿಲು x x
ಮಾಡಿಕೊಟ ಮನಸ್ಸಿನ ಮನಾಸಿಕ ಅಚಿದ್ರಾರ್ಥ x x ಉಳಿಸಿ
... ಸೂಕಿ ಉದ್ಧಾರಣ್ಣ (೨೪. ೫೫. ೩೬-೬; 1672). [?]

ಮನಸ್ಸಿನ (ಅ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಹಾಗೆ : ಇಷ್ಟುಮಂದೆ :
ಕಿರುಗಾಡಲು ಹೋಗಿ ಕೆಲಕಾಲ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಾಗಿ ಅವಳೊಡನೆ ಮಾತಾಡು
ವುದು (೪೫೩. ೩); ಮೆಣಸಿನಮಾ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಹಕ್ಕ ಮಗುವೆ ಆ ಕೆಲಸ
ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸುತ್ತಾ (ಮೂರು. ೨೬). [- ಮರಾ. ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ]
ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ, ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ (ಕ್ರ). ಮನಸ್ಸು ಮರುಳಾಗು, -ಪರಮಶ
ವಾಗು : ಸದಿಮಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ವಿವಿಧ ತವಕದ ಹೇವರಿ
ನಂದಿನು ಸ್ವಪನೆ ಮಗವಿಗೆ (೪೫. ೨-೩); ತವಕದೊಡನೆಮದುವೆದರೆ
ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಕೂಡುವ ಮಗುವು (೨೨೪. ೨-೪); ಸದ್ಗುಣಗಳಿಗೆ
ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಮನೆಯರು (೨೨೫. ೪). ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ :
ರಾತ್ರಿಯ ಆಕಾಶದ ಸೂರ್ಯನು ನೋಡಿದನು ಅದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿಂದ
ಮರು ಯಾರೂ ಇರಲಾರದು (೨೨೪. ೨); ಪಂಚೋದ್ಯಮಗಳ ವೃತ್ತಿಗೆ
ಸ್ವೇತ ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಅವರು ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿಂದ (೨೨೫. ೨).

[ಮನ + ಸ್ಸಿನೊಳಗೆ]

ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ನೋ.

ಮನಸ್ಸಿನ (ಕ್ರ). ೧. ಅಂಗೀಕರಿಸು : ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳು :
ಆ ಮನಸ್ಸು ಮನಸ್ಸಿನ ರಾಯನು ಶಿವನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅನ್ಯಾಯ
ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದ ಧ್ಯಾನವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು (೪೫೩. 1೪.
೨೦). ೨. ಬಿಡುಬಿಡು : ಅಪೇಕ್ಷಿಸು : ಹೊಕ್ಕುಹೊಕ್ಕಿಗೆ ಅದರ
ಕೊಡುಬಿಡು ಹಕ್ಕುಮರಗಿನಂತೆ ಅಧಿಕಮಾನ್ಯರಾದವನು ಚಕ್ರವರ್ತಿ
ನನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮಾಡಿದ (೨೨೪. ೨೨-೨).

[ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ + ಇಸ್ತು]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ಇಚ್ಛೆ : "ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ, ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿ :
ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರ, ಅಂತರ ಇಚ್ಛೆಯ ಮನು" (೨೨೫. ೨೨). [ಸಂ.]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಉತ್ಪಾದಕ ಕುಗ್ಗುವುದು : ಅಸಕ್ತಿ ಕಡಮೆ
ಯಾಗುವುದು : ಚಿತ್ತ. ... ಮನಸ್ಸಿನವನಿಗೆ ವಿಸ್ಮಯವು (೨೨೫.
೨೨-೨೩). [ಸಂ. ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ೧. ಮನಸ್ಸಿನ ತಳಮಳ : ಪ್ರಥಮ : ಅಗಮನ
ವ್ಯವಹಾರವಿಲ್ಲದ ಸಂವರ್ತನವು ಹೇಗೆ ಮನಸ್ಸಿನವನಿಗೆ
ಮಂಟು (೪೫೩. ೨೨). ೨. ದ್ವೇಷ : ಹಗೆತನ : ಕೃಷ್ಣಗೆ ಮಿಗೆ ದೂರ
ಕೊಳಸದ ಕೋಪಮಂ ಮನಸ್ಸಿನಮಂ (೨೨೫. ೨-೨೪); ಮೂರು
ತಲೆಗಳ ಮಿದ ಅದೇನೋ ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂದಿತ್ತಂತೆ (೨೨೫. ೨೨೨).
೩. ವಿರಹದಿಂದಾದ ಮೇನೆ, -ನೋವು : ಮನಸ್ಸಿನವನು ತನ್ನ
ಮೇಯದ ಕಾಯೋದಿನ ಮೋಳದಂತೆಮೋಡಾ ಕಂಪು ಮನಸ್ಸಿನಮಂ
ಮಂದಿತ್ತಂತೆ ಮರೆ ಸುಮರೆ ಮೇವು (೪೫೩. ೨೨೨-೨೨೪). ೪. ವಿರಹ :
ವೈಮನಸ್ಯ : ಮೇವೆ ಮಿಗೆ ಮೂರರೆ ಸಮೀಪದ ಮನಸ್ಸಿನ
ಮಿದೆಯಿಂದ ಮೂರು ನಂಬುವುದು (೨೨೫. ೨೨); ಮಿದೆಯಿಂದ
ಮನಸ್ಸಿನವನು ಮೇವುಮದೆಯ ಪ್ರಭುಗಳು ಮೇವು ಅರಸ
ರಾನಿಕೊ ... ಅಧಿವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಅಧಿವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅಧಿ
ಇಸಿದರು (೨೨೫. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ಅವಸ್ಥೆ : ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ : ಮನಸ್ಸಿನ
ಮೂರರೆ ಅದರ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ (೨೨೫). [ಸಂ. ಮನಸ್ಸಿನ]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಿ : ಕೆಟ್ಟ : ಮರ ಮನಸ್ಸಿನವನಿಗೆ

ಮನಸ್ಸಿನವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನವನು (೨೨೫. ೨೨).

[ಸಂ. ಮನಸ್ಸಿನವನಿಗೆ]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ೧. ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ : ನಿರ್ಧಾರವುಳ್ಳ, ವೃತ್ತಿ : ಅನತ
ರಿಷ್ಟಕರವಂ ಮನಸ್ಸಿನಮಂತಾ ಮನಸ್ಸಿನವನು ಮನಸ್ಸಿನವಂ
ಮಂಟುಮಂತಾ ಮನಸ್ಸಿನ ದೋಷ (೨೨೫. ೨-೨೩). ೨. ಮಂದಿವಂತೆ;
ವಿವೇಕಿ. [ಸಂ. ಮನಸ್ಸಿನ]

ಮನಸ್ಸಿನ (ಅ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ : ನಿರಾಕರವಾಗಿ : ಸ್ವೇಚ್ಛೆ
ಯಾಗಿ : ಒನೆ ಸಂವತ್ ಮಂವಗನು ಮನಸ್ಸಿನ ಹೊದೆಯ (೨೨೫. ೨);
ಉರ ಹಿರಿದರನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನ ವೈದು ತಮಗಾದ ತಾವನ್ನೆ ಮನಸ್ಸಿನ
ಮನೆಯರು (೨೨೫. ೨೨೪). [< ಮನಸ್ಸಿನ]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ೧. ಸ್ವಾಭಿಮಾನವುಳ್ಳವನು. ೨. ಮಂದಿವಂತೆ
ಯಾಗಿ : ಮಂದಿವಂತೆ. [ಸಂ. ಮನಸ್ಸಿನ]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಂಟುವನು : ಮನಸ್ಸಿನ
ಅಂಧೋಪಾಸನ ಮನಸ್ಸಿನವನು ಸಮಸ್ತ ಮನಸ್ಸಿನವನಂತೆ
ಭೋಜನವು (೨೨೫. ೨-೨೩; 1672). [ಸಂ.]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ಮಂಟು : ಮನಸ್ಸಿನ ಸಾಕ್ಷಿ : ಈ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಂಟುವನು ಮನಸ್ಸಿನವನು (೨೨೫). [ಸಂ.]

ಮನಸ್ಸಿನ (ನಾ). ೧. ಅಂತರಂಗ : ಬಗೆ : ಚಿತ್ತ : ಮನಸ್ಸಿನ
ಮತದಿಂದ ಅಪವಾದ ಅಂಗವ (೨೨೫. ೨೨-೨೩); ಮಂದಿ,
ಅಮಾಂಸ, ಮನಸ್ಸಿನ ಮಿದ ಮೂರು ಅಂತರಂಗಗಳು (೨೨೫. ೨೨).
೨. ಮನಸ್ಸಿನವನು : ಅಂತರಂಗ. ೩. ಮಂದಿ : ವಿವೇಕಿ.
೪. ಕಲ್ಪನೆ : ಭಾವನೆ. ೫. ಅಪೇಕ್ಷೆ : ಆಸೆ : ಸನಗಿ ಸನ್ನ ಮೇಲೆ
ಮನಸ್ಸಿನ (೨೨೫. ೨೨). ೬. ಆಲೋಚನೆ. ೭. ಮಂದಿ :
ಚಿತ್ತ. ೮. ಗಮನ : ಆಸಕ್ತಿ.

ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟು = ಮನಸ್ಸಿನವನಿಂದ ಮಂಟುವನು
ಕೆಂಪು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮೋಚಿಸು. - ಮೆಟ್ಟು ಮೆಂಟುಗಳ
ಗಾಗು : ಅಂತರ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟುಮೇಡ (೨೨೫.
೨೨); ಅಗ್ನಿ ಆ ಭವಮನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟುಮೇಡಂತೆ ತಾನು ಮಂಟು
ಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ (೨೨೫. ೨೨). ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟುಮೇಡ = ಮನಸ್ಸಿನ
ಮಂಟುಮೇಡ : ಸಂತೋಷ. ಮಂಟು ... ಮಂದಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟು
ಮೇಡ ಮಂಟುಮೇಡವು ಮನಸ್ಸಿನವನು ಇಂತಿವೆ (೨೨೫. ೨೨).
ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟು = ಇಷ್ಟವಾಗು : ಅದರ ಸ್ವಭಾವ ಸ್ವಭಾವ
ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟುಮೇಡ (೨೨೫). ಮನಸ್ಸಿನ ಕಲ್ಪನಾಮಂಟುಮೇಡ :
ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟುಮೇಡ : ಮಂಟುಮೇಡದಿಂದ : ಅದರ ಮನಸ್ಸಿನ
ಕಲ್ಪನಾಮಂಟುಮೇಡ ಆ ಮಂಟುಮೇಡ ಸಮೀಪದ (೨೨೫). ಮನಸ್ಸಿನ
ಮಂಟುಮೇಡ = ಉತ್ಸಾಹವು : ನಿರಾಸಕ್ತವಾಗು : ತಾಂತ್ರಿಕ
ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟುಮೇಡ ಗಂಧವನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಕಳುಹಿಸಿ (೨೨೫. ೨೨).
ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟು = ಮನಸ್ಸಿನ ಕೆಡು. - ಹಾಳಾಗು : ಮಿಶ್ರವ
ಮಿಶ್ರವಾಗು : ಸಗ್ಗಿ ಅದರ ಮದಮದಕ್ಕೆ ಈಚೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟುಮೇಡ
(೨೨೫) ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟುಮೇಡ = ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾರವು ಕಡಮೆಯಾಗು :
ನಿರಾಕರವಾಗು : ಸಮಾಧಾನವಾಗು : ಕೆಲವು ಮೇಳದ ಸಂತರ
ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಟುಮೇಡವು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಳವು (೨೨೫. ೨೨). ಮನಸ್ಸಿನ
ಮಂಟು = ಅಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೋಮು : ಲಕ್ಷ್ಯವಿಡು : ಇವಳು ಸಂಸಾರವನ್ನು
ಇಷ್ಟೇ ಮನಸ್ಸಿನವನು ತನ್ನಿಂದ ಮೇಳವನ್ನು ಸಂಸಾರ. ಆದರೆ ಸಂಸಾರ
ದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನವನು ಮಂಟುಮೇಡವು ಸಗ್ಗಿ ಆ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿದೆ (೨೨೫. ೨೨).

[ಸಂ. ಮನಸ್ಸಿನ]

ಮನಃಪತ್ರಗಿ (ನಾ). ವಿಶ್ವಾಸ : ಚಿತ್ತವಾರಿಡು ಗೆರೆದನಾಕ್ಷಣವಿತ್ತನಾಗ
ತ್ರಿಶೂಲವನು ಮನಃಪತ್ರಗಿಮರಾ ಚಂದ್ರಹಾಸನವರ ಮಹಿಮಗಳ
(ಅಕ್ಷ. ೯-೨೩). [ಮನ + ಪತ್ರಗಿ (< ಪತ್ರಗಿ)]

ಮನೋನ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥೈರ್ಯವಿಲ್ಲದವನು : ಜಾಲಾಚಿತ್ತ :
ಅಮಾನದವಗೆ ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯ ಕೊಟ್ಟರೆ . . . ಮನೋನನ ವಿಸ್ತರ
ಕಾಯ್ದಿರಿದಂತೆ (ಅಕ್ಷ. ೯೨); ಮನೋನನೈ ನಿನಕು ಸಂದದು (ಅಕ್ಷ. ೯-೨೩).
[ಮ.]

ಮನೋಡಿ (ನಾ). = ಮನೋನ : ರಣವೇಡಿ ಮನೋಡಿಗಳ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿ
ಸಿದನು (ಅಕ್ಷ. ೯-೨೩). [ಮನ + ಹೀಡಿ (< ಮೇಡಿ)]

ಮನಾಯಿ (ನಾ). ಅಡಿ : ಪ್ರತಿಬಂಧ : ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ
ಮನಾಯಿ ಅಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಕಡೆಯಲಾಗದು (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩); ಮೇಗು
ವನ್ನು ಕಾಣುವೆನೆಂದೆ ಅವಳು ಮನಾಯಿ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩).

[← ಹಿ. ಮನಾಯಿ : ಮರಾ. ಮನಾಯಿ]

ಮನಾರ್ - ಮನಾರು ನೋ.

ಮನಿಯಾರ್ಡರ್ 'ಮನಿಯಾರ್ಡರು' ನೋ.

ಮನಿಯಾರ್ಡರು, ಮನಿಯಾರ್ಡರ್ (ನಾ). ೧. ಒಬ್ಬರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ
ಅಂಚೆಯ ಮೂಲಕ ಹಣ ಕಳುಹಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಿರುವ
ಅಂಚೆಗಲಾಯಿಯ ಚೆಕ್ : ಅದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಮಗವೊಂದೂ ಅದರ
ಹಣ ೧೯೪ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದೇನೆಂಬುದು ಮನಿಯಾರ್ಡರು
ಕೂಪನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಹಣವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩).
ಮನಿಯಾರ್ಡರ್ : ೨. ಅಂಚೆಗಲಾಯಿಯ ಚೆಕ್‌ನ ಮೂಲಕ ಅಂಚೆ
ಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹಣ ಕಳುಹಿಸುವುದು : ಅವರೇ
ನಾವರೂ ಹಣ ಮನಿಯಾರ್ಡರ್ ಕೂಪನ್‌ನಿಂದ ಒಂದೇ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩) ;
ಜೀವವೇ ಮನಿಯಾರ್ಡರ್‌ನಿಂದ ಹಣ ಕಳುಹಿಸುವ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩).

[← ಇ. Moneyorder].

ಮನೀಷಿ (ನಾ). ೧. ತಿಳಿದವನು ; ಮಾರ್ಪಡೆ ; ಪಂಡಿತ : ತಿಳಿದು
ಮರು ಮನೀಷಿಗಲ್ಲದ ಕುಲದ ಮಾರುವರ್ಯವನು ನಡವಳಿ (ಅಕ್ಷ.
೨-೨೩) ; ಈತ ರಾಮಮೋಹನನಂತೆ ಮಹಾಪುನೀಷಿಯೂ ಅಗಲಿಲ್ಲ
(ಅಕ್ಷ. ೨೩) ; ಶ್ರೀಮದೇಶ್ವರನವನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕಂಡರೆ
ಮನೀಷಿದನವನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩).

೨. ಪೂಜ್ಯ. [ಸಂ. ಮನೀಷಿ]

ಮನೀಷಿ (ನಾ). ೧. ಬುದ್ಧಿ : ಅರಿವು : ಋಷಿಗಳು ಮನೀಷಿಯಿಂದ
ಹೃದಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿ ಮೂಲವನ್ನು ಕಂಡು
ಕೊಂಡರು (ಅಕ್ಷ. ೨೩). ೨. ಆಸೆ : ಅಪೇಕ್ಷೆ : ಅವರನ್ನು ಈ ಕೈಗಳಿಂದ
ಗುದ್ದಿ ಕೊಲ್ಲದ ಹೊರತು ಇನ್ನೆ ಮನೀಷಿಯು ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ (ಅಕ್ಷ.
೦೩-೦೩) ; ಕಾವೇ ರಂಜಿ ಕುಂಜಿ ಎತ್ತು ಅವು ಹೋಗು ಇಟ್ಟು
ವಿಧಿವಿಧಿಗಳಾಗಿ ಒಕ್ಕಲಾತನ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಅವರ ಮನೀಷಿ
(ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩). ೩. ಆಲೋಚನೆ ; ಬುದ್ಧಿಶೀಲ : ಅವಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು
. . . ತೊಡೆದುಹಾಕುವ ಮನೀಷಿಯಿಂದ ನಾನು ಉತ್ತರಿಸಿದನು
(ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩). [ಸಂ. ಮನೀಷಿ]

ಮನು (ನಾ). ೧. ಮಂತ್ರ : "ಮನು. ಮಂತ್ರವು, ದೇವತಾಧೀನವು"
(ಅಕ್ಷ. ೨೩) ; ವಿಮಲಪಂಚಾಕ್ಷರೀಮಂತ್ರವನೊಂದೆ (ಅಕ್ಷ. ೨-೦೩).

೨. ಮನುಷ್ಯಕುಲದ ಮೂಲಪುರುಷ : ೩ ಮನುಷ್ಯಕುಲದ ಮೂಲ
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮಾಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಬರೆದ ರಾಜ : ಸೂರ್ಯವಂಶದ
ಮೂಲಪುರುಷ : ಮದಗಲಿಗೆ ಒಂದೆರವಿಂಥ ಕಾಯಿಗೆ ಮನಃ
ಮೊದಲಿಗು (ಅಕ್ಷ. ೨೩). ೩. ಪ್ರಪಂಚ ಮನುಷ್ಯಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ :

೩ ಸ್ವಾಯಂಭುವ. ಸ್ವಾರೋಚಿಷ. ಔತ್ಸವಿ. ತಾಮಸ, ರೈವತ.
ಜಾಘೃಷ, ವೈವಸ್ವತ. ಸಾವರ್ಣಿ. ದಕ್ಷಸಾವರ್ಣಿ, ಬ್ರಹ್ಮಸಾವರ್ಣಿ.
ಧರ್ಮಸಾವರ್ಣಿ. ರುದ್ರಸಾವರ್ಣಿ. ಅಶ್ವದೇವಸಾವರ್ಣಿ
ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಸಾವರ್ಣಿ ಎಂಬವರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಳು.
ಈ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಪ್ರವಿಧ್ಯವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ :
ವಿದ್ಯಾಧರರು ಮನುಗಳು ಮನುಗಳಾದಿತ್ಯರು ಭುಜಂಗಮರು . . .
ವಿದ್ಯಾರು ಕೋಪವ ಕೂಪರು ಬೌದ್ಧರು (ಅಕ್ಷ. ೯-೨೩). ೪. [ಗಣಿತ]
ಪದಿನಾಲ್ಕು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ಮನು ಭುವನ
ಪದಿನಾಲ್ಕು" (ಮಂ. ೦೦೯-೯).

ಮನುಕಾರ್ಗರ್ - ಮನುಧರ್ಮವನ್ನು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಪಾಲಿಸು
ವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಉಪ ಪೌರಣಿ ಎಂಬುದು : ಇನ್ನೂ
ಗೊಳಗಿನ ಮನುಕಾರ್ಗರ್ ಅಥವಾ ಮನುಕಾರ್ಗರ್ (ಅಕ್ಷ. ೦೩-೦೩ ; ೨೩-೦೩).
[ಸಂ.]

ಮನುಕಮಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬನು ಹೇಳಿದ : ಈ ಧರ್ಮ
ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನುಕಮಯ್ಯನಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಗೊಳಿಸುವ ಭಾಗ
ಸಲ್ಲದು (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩ ; ೨೩-೦೩ ; ೨೩-೦೩).

[ಮನುಕ + ಅಮ (< ಅಮ್) - ಅಮ್]

ಮನುಕುಲ (ನಾ). ಮನುವಿನ ವಂಶ ; ಮನುಷ್ಯವಾಹಿ : ಮನುಕುಲ
ಮಿಂದ ಪೂಜ್ಯಮಯವಾದುದು (ಅಕ್ಷ. ೯-೨೩) ; ಮನುಕುಲದ ಬೇರು
ಜಾತಿ ಬೊಗ್ಗೆ ಬಿಲು ಮನುಕುಲ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮನುಚಿತ (ನಾ). ೧. ಮನುವಿನ ನಡವಳಿಕೆಯಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ನಡವಳಿಕೆ : ಮನುಚಿತಕ್ಕೆ ವೃತ್ತಿ ನೃಪನಾಗಿ ಪಂಚಿ . . . ಪರಮಾರ್ಥ
ವಿಷೇಕದ ಭಾಗ್ಯವೆಂದೊಡನೆ ಜನಪತಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ರಾಜಗುಣಂ ಬುಧ
ಸೇವ್ಯಂ (ಅಕ್ಷ. ೨-೨೩). ೨. ಮನುವಿನಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ನಡವಳಿಕೆ
ಯುಳ್ಳವನು. - ಶುದ್ಧವಾದ ಜಾತಿಶ್ರೇಷ್ಠವನು : ಅಗ್ನಿಶ್ರೇಷ್ಠ
ನಾಥವಂ ಮನುಚಿತಂ ಧರ್ಮಯೋಗಿನಿಯೆನೆ ಪಂಪವೆಂದನು
(ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩ ; ೨೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮನುಜ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯ ; ಮಾನವ : "ಮನುಷ್ಯ . . . ಮನುಜಃ
. . . ಎಚ್ಚರಿಕೆ ೧೨ ಮನುಜರ್" (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩) ; ಮನುಜನಿಗೆ
ಕೌತುಕವಾದುದು ಮನುಜನಾದಿತ್ಯನು (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩) ; ಮನುಜನಿಗೇ
ಮನುಜ ಕೂಗಾಟವೇಕೋ (ಅಕ್ಷ. ೨-೨೩ ೨೩) ; ಮನುಜರೊಲೈಯ
ಸವಿಯೊಂದಿರುತುಮು ಕೂಗದೆ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩).

ಮನುಜಮಾಧಾತ - ಮನುವಶ್ರೇಷ್ಠ ; ಒಂದು ಬಿರುದು :
ಮಹಾಮಾಧಾತಶ್ಚರಮದಾರಮಾಶ್ಚರಂ . . . ಸುಗ್ರಾಮಗುಂಡಂ
ಮನುಜಮಾಧಾತಂ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩ ; ೨೩-೦೩ ; ೨೩-೦೩) ; ಸುಗ್ರಾಮ
ಗುಂಡಂ ಮನುಜಮಾಧಾತಂ ಕೇಶ್ರೀವಿಯಾತಂ . . . ಪುರಿಗಿಣ
ಮನುಜಮಾಧಾತಂ . . . ಸುಮಿದನಾಕುತಮಿರೆ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩ ; ೨೩-೦೩).
[ಸಂ.]

ಮನುಜಕಂಠೀರವ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದಂತಿರುವವನು ;
ಪರಾಕ್ರಮಿ : ಇವನ ಒಳ್ಳೆ ಘೇಮನೋ ಭೈರವನೋ ಭಗವನೋ ಮನುಜ
ಕಂಠೀರವನೋ ಕಾಲಾಂತಕನೋ ಕೋಶಾತಕವಿದನೋ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩).

[ಸಂ.]

ಮನುಜಗತಿ (ನಾ). [ಪ್ರೌಢ] ದೇವ. ಮಾನವ, ಪಿರ್ಯಕ್ ಮತ್ತು
ನಾರಕಗಳೆಂಬ ಚರ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಧರ್ಮಾಧ್ಯಾತ್ಮಗಳಿಗೆ
ನಿರ್ಮಾಂ ಜೀವಕ್ಕೆ ಮನುಜಗತಿಯೋ ಮಾಯಾಂ (ಅಕ್ಷ. ೨-೨೩) ;
ಮನುಜಗತಿ ಗತಿಗೋರ್ ಪಾವನಂ (ಅಕ್ಷ. ೨೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮನುಜತನ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯತ್ವ : ಕೋಮಲೋಮದೊಳಿಡಿದವನಂತೆ
ಕೋಟಿಗಲ ಮಹಾಯಮ ತಾಪ್ತ ನರ ಸಂಗಡ ತಿರುಗುವ
ಮನುಜತನತ್ವ (ಶ್ರೀಮತ. ೩೩-೩). [ಮನುಜ + ತನ]
ಮನುಜತೆ (ನಾ). = ಮನುಜತನ : ಅದನ ಮನುಜತೆಯ ತನ
ನೋವುಪರೋ ಮೂಡಿದುದಾದಮೆಮೆದುಕ್ಕುವದಂ (ತಪ್ತ. ೪-೩೩).
[ಮ. ಮನುಜತಾ]
ಮನುಜತ (ನಾ). = ಮನುಜತನ : ತಾಳು ಬೆಗಡೆ ತಪದೋ
ಮನುಜತ ಮೂಡಿದುದು (ತಪ. ೩-೦೦೦). [ಮ.]
ಮನುಜತತಿ (ನಾ). ಮನುಜರ ಒಡೆಯ : ಅರಸು : ರಾಜ :
ಬಿವಳುಪ್ರಮುಕ್ತನು ಮನುಜತತಿ ವಿಧ್ಯಾಯುಧ್ಯಾತ ಫನಧುಜಾಯತ
ನಂಗುತ (ತಪ. ೩೦-೩೨). [ಮ.]
ಮನುಜತ (ನಾ). ಮನುಜ : ಉದ್ದೇಗತಮೂ ಕೂತುಗುಂ ಮನುಜಾ
ತಂಗವರೋಮಿತ್ತು ವರೋವ ವದ್ವೈಯವುತ್ರನಾ (ತಪ. ೩-೩೦).
[ಮ.]
ಮನುಜಾಧೀಶ (ನಾ). = ಮನುಜತತಿ : ಮನುಜಾಧೀಶಮೂಪರಂ
ರಾದಂ . . . ಅಲಮಮಯ್ಯದೊಂದು ಪಿರಿದಂ ಚಿಲ್ಲಿಂಗ ರಾಜಾಲಯಂ
(ತಪ. ೩-೩೩). [ಮ.]
ಮನುಜೆ (ನಾ). ಮನುಜಪ್ರೀ : ಮನೋಲ ಮನುಜಯಲ್ಕಂ ಮನುಜಮೂ
ನರ್ಥವಿವಯವಾಕ್ಷಮಂ ಕೋಡೊಯ್ತ ಕೊಂದೆನು (ತಪ. ೦೩-೩).
[ಮ. ಮನುಜಾ]
ಮನುಜೇಂದ್ರ (ನಾ). = ಮನುಜತತಿ : ಮನುಜೇಂದ್ರಕೋಟಿಗಲಿಗಲಾ
ಕೋಟಿಗ ಸ್ತೂಪಿತನಾಗುಂನಗರಮೂದೊರಮೇ (ತಪ. ೦-೩೩). [ಮ.]
ಮನುಜೀಗಿ (ನಾ). = ಮನುಜತಲ : ಜಾತಮೇ ಮನುಜೀಗಿಯ ಸುತಗಿ
ದೀವಾಪ್ರಮದ ಸುತಕಂ ಮಜಮೇ (ತಪ. ೩-೦೩-೩೩).
[ಮನು : ಜೀಗಿ]
ಮನುಜತ, ಮನುಜತ (ನಾ). ಕಾಮ : ಮದನ : ಮನ್ಮಥ : ದಿವ್ಯ
ಗಲಂ ಮೇಸರಿದ ಪರಮಸ್ತ ಮನುಜತಗಿವಿವ ಮಂತಂ ಮರೋದನ
(ತಪ. ೩೦). ಮನುಜತ : ಅಕಿವರ ಮನುಜತನ ಗರುಡಿಯ
ಮಲಮಗುಜಮ (ತಪ. ೦-೩೩) : ವಿಗತ ನೇಕೂಪರ ಮನುಜತ
ಮನುಜತ ಜರೂವರಮರ ಮರೂಮೂವ . . . ಮನುಜತೊಪ್ಪ
ಮರ : (ತಪ. ೦ ೩-೩೩). [ಮ. ಮನ್ಮಥ]
ಮನುಜತ (ನಾ). ಮನುಜಮಿಂದ ರತವಾದ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ : ಮನು
ಮತಮಂ ವೇದಾಂತಾದ್ವೇಯಮೂಗಮಂಗಲಂ ಕಲ್ಪ (ಮತ. ೦-೩೩).
[ಮ.]
ಮನುಜತ 'ಮನುಜತ' ನೋ.
ಮನುಜತಮೂಪರ (ನಾ). ಕಾಮಗನ್ನ ನಾರಮೂದಿದಮ : ವಿವ :
ಪ್ರತಿಪರೂಪತತರೂ ಮನುಜತಮೂಪರಮಪ್ರತಿಪತಿಗೆ ವ್ಯರ್ಥ
ಪ್ರತಿಪರೂಪ ಮ. (ತಪ. ೦೩ ೦೦೦).
[ಮನುಜತ (ಮನುಜತ), ಮಧಾ]
ಮನುಜಗ (ನಾ). ೧. ಮನುಜ ಮರ ಕೊಟಿ ರುವ ದಾರಿ : ಮನು
ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೇಳಿರುವ ಆಚಾರ : ಮನುಜೂಗದೋಳಾ
ಮರೂದೋಳಯಂಗಿ ವಿವರ ಸಮಂತತಮಯ್ಯನೇಸಿವಂ ವೈರವಾ
ಯನನಯ : ಮನ್ಮಥ (ತಪ. ೩೩). ೨. ಮನುಜನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ
ನೇಡಿದವನು : ಮನುಜಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವನು :
ಘೂವಿತಮರಂ ದ್ವಿಜಮದಂ ಮನುಜೂಗಂ ಮನುಜಾಧ್ಯಾತನೂವಂ
(ತಪ. ೩-೦೩). [ಮ.]

ಮನುಜಗನಿವಾ (ನಾ). ಮನುಜಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ತಿಳಿವಳಿಯಲ್ಲಿ
ಕೋವಿದನಾದವನು : ಮನುಜಗನಿವಾಸನಿವ ನಿಗಾಮಾ ರಾಜ
ಮೂಗಮಂ ಕೋಟಿ ಜಗದ್ವಕ್ತ ವಗಯಲ್ಲಿ (ತಪ. ೩-೦೩). [ಮ.]
ಮನುಜತ (ನಾ). = ಮನುಜತಲ : ನಿಗೋವ್ಯ ಮನುಜತಲಿವಾ
ನಪ್ಪ ಮನುಜ (ತಪ. ೦೩-೦೩). [ಮ.]
ಮನುಜತಧರ್ಮ (ನಾ). ಮನುಜತಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು :
ಮನ್ಮಥವಗುತ್ಯಂಗಸೂಧೋತ್ಕರಗದೋ ವಿನಂ ಮನುಜತಧರ್ಮನಂ
ಮಕರಧರ್ಮನಂ ಬಗದ (ತಪ. ೦೩-೦೩ ೫). [ಮ.]
ಮನುಜ 'ಮನುಜ' ನೋ.
ಮನುಜ (ನಾ). = ಮನುಜ : 'ಮನುಜ', ಮನುಜ . . . ನರಾ -
ಇವು ಮನುಜನ ಪುರು (ತಪ. ೦೩). ಮತಕ್ಕೆ ಮಂದಭಾಗತರಲ್ಲಿ
ನಪಮ ಮನುಜರೂವರಮಾಪ್ತ . . . ಜೋಳ ಕೋಳಿಮೂಪ್ತ (ತಪ. ೩೩.
೦೦೩-೩೦ : ೩೩೦೭) : ಮುಕ್ತಿಯೋಗರಲ್ಲಿ ದೇವ. ಮನುಜ. ಪಿತ್ತ. ಚಿತ್ತ. ಮನುಜೋ
ಮನುಜೋತ್ಕಮ ನಿವಂ ಬದಂ ವಿಧಗಲ (ತಪ. ೩೩). [ಮ.]
ಮನುಜಗತಿ (ನಾ). = ಮನುಜಗತಿ : ಮನುಜಾಯುಷ್ಯ ಮನುಜಗತಿ
ತತ್ತ್ವಯೋಗ್ಯನವ್ಯಾರ್ಥ . . . ಉಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ತೀರ್ಥರೂವಂ
ಗಲಂ ಪದಮೂಪ ಪ್ರತಿಗಲಮಂ ನಿಮೂಲಂ ಕೊಟಿ (ತಪ. ೦೩-೦೩ ೫).
[ಮ.]
ಮನುಜಗತಿ (ನಾ). = ಮನುಜತಲ : ದೇವಂಟಿ ಮನುಜಗತಿ
ತಾನೊಂದ ಮಲಂ (ತಪ. ೦೩-೦೩). [ಮ.]
ಮನುಜತ (ನಾ). ಮನುಜನ ಧರ್ಮ : ಮನುಜಮೂಪರ : ಮನುಜ
ಜಗ ಮನುಜತ ಮಂದಮ ಮದಿ ಯ ಬಿಂಬದಿಂದ (ಗ್ರಾಂ. ೦). [ಮ.]
ಮನುಜಧರ್ಮ (ನಾ). ೧. ಮನುಜನ ನಡವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವನು.
೨. ಕುಲೇಶ. ೧. ೨ : ಮನುಜಧರ್ಮನಾಗಿಯಂ ಧರ್ಮಧರ್ಮ
ಕಾಮಧರ್ಮನಾಗಿಯಂ ಪ್ರೀತಿಯನಪ್ಪ (ತಪ. ೩-೦೩ ೫).
[ಮ. ಮನುಜಧರ್ಮ]
ಮನುಜಧರ್ಮ (ನಾ). ಮನುಜನ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಧರ್ಮ :
ಪ್ರತಿಪರೂಪ, ಮನುಜಧರ್ಮಗಲರೂ ಸೂಧನಯಗಂವಂತ
ಮೂವಂ ದಾರಿ ಮೂವದೊಳಿಡಿದೋ ? (ತಪ. ೦೩). [ಮ.]
ಮನುಜಪ್ರಯತ್ನ (ನಾ). ಮನುಜನ ಶ್ರಮ. - ಯತ್ನ : ಮನುಜ
ಪ್ರಯತ್ನ ಫಗವಂತನ ಕೃತಿ ಇವನ್ನ ಮೂ ಗ್ರಾಹಕ ಗತಿ ಜೀವನವನ್ನು
ಪಡೆದೊಪ್ಪ (ತಪ. ೦೩) : ಮನುಜ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಯಾವುದೂ
ಮೂಗಲ (ತಪ. ೦೩). 'ಪ್ರಯತ್ನಪ್ರಯತ್ನ' ಪರಾ. [ಮ.]
ಮನುಜಯತ್ನ (ನಾ). ಮನುಜನ ಗಲಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅತಿಥಿ ಸತ್ಕಾರ :
ಮೇವಾಧ್ಯಮನರೂಪ ಪ್ರಯತ್ನ ಮೂ ಅಗೋತ್ಕರೂವ ದೇವಯತ್ನ ಅತಿಥಿ
ಪ್ರಯತ್ನರೂಪ ಮನುಜಯತ್ನ ಪಿತ್ತವಗರೂವ ಪಿತ್ತಯತ್ನ ಫಗವಂ
ರೂವ ಫಗವಯತ್ನ ಮನುಜ ಮನುಜಯತ್ನಗಲಂ ನಡೆಸುತ್ತ
(ತಪ. ೦೩). [ಮ.]
ಮನುಜಲೋಕ (ನಾ). ಮನುಜರ ವಾಸಿಸುವ ಲೋಕ : ಮರ್ತ್ಯ
ಲೋಕ : ಅದು ದಿವೇಂದ್ರಲೋಕವು ಮನುಜರೂಪ ಮನುಜಲೋಕಂ
(ತಪ. ೩-೦೩). [ಮ.]
ಮನುಜವಾತ್ಯ (ಗು). ೧. ಮನುಜರಿಂದ ಹೊರಲ್ಪಡುವ : ಮನುಜರ
ಹೊರಮಂಥ. (ನಾ). ೨. ಮನುಜರು ಹೊರಮಂಥಮ : ಮನುಜ
ವಾತ್ಯವಾತ್ಯ ಚತುರಂಶಯಾಮನೋಪ (ತಪ. ೩-೦೩ ೫). [ಮ.]
ಮನುಜತ (ನಾ). ಮನುಜ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಕುರಿತ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ :
ಕೃತಮೂಗದ್ವ ಮನುಜತಧರ್ಮದೇ ಮನುಜಾಗಮದು (ತಪ. ೩) :

ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮನೋವಾದ ಮನೋವಾದಿಗಳಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೦೦ ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೦೦ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದು . . . ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಕಾಣಿಕೆ. ೨೦).

[೨೦.]

ಮನೋಕ (ನಾ). ಒಳಗಿಂದ ಕಷ್ಟದ್ರಾಕ್ಷಿ : ಗೋಚರವಿ. ಮನೋಕ . . . ಹತ್ತಿರದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ತಿಮ್ಮವಾಗ ವಸಂತರಾಯನ ಅವರ ವನಯಗಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವು (ಗೋಚರ. ೨೦೩).

[೨-ಆದ. ಮನೋಕ : ಮನಾ. ಮನೋಕ]

ಮನೆ (ನಾ). ೧. ವಾಸಿಸುವ ಜಾಗ : ಅಶ್ವಯುಕ್ತಾನ : ಬೀದಿ : ರಾಜಕೀಯವರ್ಗಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು (೨೨. ೫೪. ೦೯೦-೨ : ೭೨). ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆಂದು ಪೂಜಿತ ತೊಂದರೆ ಮೇಲೆ ನೂತನ ಪಾಸಂಜೆ ಮೂಕಿನ ಪಾಂಗಿಂದ (೨೦೩. ೩-೬೦) : ಮನೆ ನೋಡಾ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ನೋಡಾ ಭವ (೨೦೩. ೨೦೩) : ನಾನಾಬಿಡುಗಡೆ ಗಟ್ಟಿವಾಗಿ ಮನೋಕೊಟ್ಟ ದಾವೆ (೨೦೩. ೩-೬೦). ೨. ವಂದಿ : ಮನೆತನ : ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಪದವಿ ಕೃಷ್ಣನು ವಂದನೋಹಿತ ಮನೆಯ ವೇಷವು ಬಂದ ಪೂಜೆ ಮುಖ್ಯರನ್ನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಮರಳಿಸಿದ (೨೦೩. ೨೦ ೨೦೩). ೩. ಸಂಸಾರ : 'ಮನೋಕ' ಪರಾ. ೪. ಪದವಿ. ಬೇಕಾದರೂ ಕುಂಟಿಬಿಟ್ಟ ಮೊದಲಾದ ಅಡ್ಡಗಳ ಬೇಕಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ : ದುಗ್ಧ ಬಿದ್ದ ಎರಡು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕಾಯ : ದಾಖಲೆ ನಾನೇ ಗೆಲ್ಲೋದು (೨೦೩). ೫. [ಸಂಗೀತ] ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ. ಪಿಯಾನೋ ವಾದನಾದ ಪಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ. ಬೇರೊಂದಿಗಿನ ಒತ್ತಿದರೆ ಸ್ವರವನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುವ ಸ್ವಾನ

ಮನೆ ತೋ = ಮನೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡು. - ನಾಡಮಾಡು : ಅಥವಾ

ಮನೆ ತೋರು (ಗಾ). ಮನೆ ತೋರುತೊಳು = ಮನೆಯನ್ನು ಹಾಳು

ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು. - ನಾಡಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ನಾನು ಮನೆತೋರು

ತೊಳುಲೂ ಸಿದ್ಧ (೨೦೩. ೨-೬೦). ಮನೆ ಪಾಡು = ಕುಟುಂಬದ ಅಗ್ನಿ

ತಮ್ಮಂದಿರು ಬೇರೆಯಾಗು : ಅಧಿಕೃತಕುಟುಂಬದ ವಿಭಕ್ತವಾಗು :

ದಾನವು ಪಕ್ಕಿ ಹಿಡಿಯುವರು . . . ಮನೆಪಾಡುಗುವುದನ್ನೂ ಮನೆಯಿಂದ

ಬೇರೆ ಪೋಗು ವು ವನ್ನೂ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ (ಪಾಠ. ೬೪).

ಮನೆ ಮಾಡು = ೧. ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟು. - ನಿರ್ಮಿಸು : ಮೇಲೆಮಾಡು.

ಮನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦). ೨. ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲು :

ನಿಲಿವುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾ ಮನೆ ಮಾಡಿ . . . ನಿಲುವಾಗ

ನಿಲಿವುಳ್ಳವರು (೨೦೩. ೨೦೩) : ಅವರ ನೋಡು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ

ಪ್ರವಯದ್ದಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು (೨೦೩. ೨೦೩). ಮನೆಮಾಡು =

ಬೀದಿ ಮಕ್ಕಳು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಮಾನ್ಯ : ಮನೆಮಾಡು

ಮಾಡು ಮಕ್ಕಳು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವರು (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮನೆಮಾಡು . . .

ಮನೆಮಾಡು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ (ಮೇಲೆ. ೨-೬೦).

ಮನೆಮಾಡು = ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡು. - ನಾಡಮಾಡು :

ಇನ್ನೊಂದು ಸುಲಭ ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಸಿದ್ಧ . . .

ನನ್ನ ವಿಷದ ಪಟ್ಟಿ ೯೯೯ ಮನೆಮಾಡುತನದಿಂದ ಬೇರೆ (೨೦೩. ೨೬೬)

ಮನೆಮಾಡು ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸು : ಮನೆಯ

ಪ್ರವಯದ್ದಿ ಕ್ರಮಪಡಿಸು : ಇವರ ಮನೆಮಾಡು ತಿದ್ದಿ ಪಟ್ಟಿ

ಕೊನೆಯ ಸಾಧನವೆಂದರೆ ಮೇಲೆಗೆ ಗತಿಯಾದವು (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩-೦೯).

ಮನೆಯಿಂದ = ಅತ್ತಮಾಡುವುದಿರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ

ನೆಲಿಸುವ ಅವರು : ಪ ಮಾನವ್ಯವಾಗಿ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿರುವವರು

ಮಗಳಿಗೆ ಮಮತೆಮಾಡಿ ಆಳಿಯನ್ನು ಮನೆಮಾಡಿಯೇ ಉಳಿಸಿ

ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ : ಘೋಷಣೆ ಕೇಳಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯಾಗುವುದು

ಝವಂಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮೂವರು ಮನೆಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡ ಗಂಡ

ಝವಂಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮೂವರು ಮನೆಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡ ಗಂಡ

ಝವಂಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮೂವರು ಮನೆಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡ ಗಂಡ

ಝವಂಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮೂವರು ಮನೆಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡ ಗಂಡ

ಝವಂಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮೂವರು ಮನೆಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡ ಗಂಡ

ಝವಂಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮೂವರು ಮನೆಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡ ಗಂಡ

ಝವಂಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮೂವರು ಮನೆಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡ ಗಂಡ

ಝವಂಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮೂವರು ಮನೆಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡ ಗಂಡ

ಝವಂಗಿ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮೂವರು ಮನೆಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡ ಗಂಡ

ದಿಟ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡುವುದು (ಪಾಠ. ೬೬೬). ಮನೆಯಿಂದ = ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಳಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ : ವೈಷ್ಣವ ದಾರ್ಶನಿಕರಾದವರಾದವರು ಘೋಷಣೆ (೨೦೩. ೨೬೬) : ಮನೆಯು = ೧. ಮನೆಯ ಯಾವುದನ್ನೂ : ಆ ಮನೆಯು ಭಕ್ತರ ತಂದೆಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು (೨೦೩. ೦೯-೧೦). ೨. ಮಂದಿ : ಮಂದಿ : ಅವನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೆಲವರನ್ನು ಮನೆಯು . . . ತನ್ನೇ ಬೇಕೆಂದು ಮಾಡುವುದು (೨೦೩. ೦೯-೧೦). ಮನೆಯು = ೧. ಮನೆಯ ಯಾವುದನ್ನೂ. ೨. ಗಂಡ : ಇದು ಮನೆಯನ್ನು ನಂಬುವುದರ ಮೂಲದ ಪೂಜಾರ್ಥವಾದವನ್ನು (೨೦೩. ೧-೨೦ ೨) : ಹತ್ತಿರದ ಮನೆಯನ್ನು (೨೦೩. ೨) : ಮನೆಯಿಂದ ದಾರ್ಶನಿಕರಾದವರು ಮನೆಯಿಂದ ವಡೆ ಮಾಡಿ (೨೦೩. ೨ ೨೨) : ಮನೆಯು = ಮನೆಯ ಆಳು : ಅದನ್ನು ಮನೆಯು ಮನೆಯು ಮನೆಯು ಮನೆಯು ಮನೆಯು ಮನೆಯು (೨೦. ೫೪. ೦೯೦-೨ : ೭೨). ಮನೆಯು = ಮನೆಯನ್ನು ನಾಡ ಮಾಡುವುದು : ಮತ್ತೆನು : ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಸಿ ವಿಶ್ವಾಸಿ ಮನೆಯು ವಿಶ್ವಾಸಿ (೨೦೩. ೬೬) 'ಮನೆಯು' : 'ಮನೆಯು' ಪರಾ. ಮನೆಯು = ೧. ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ : ಉಳಿ : ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೆಲವರಿರು : ಅವರು ಮೊದಲ ವಿಶ್ವಾಸಿ ಕೆಲವರಿರು ಕೆಲವರಿರು ಮನೆಯಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (೨೦೩). ೨. ವಾಸಿಸಲು ಮನೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಮೇಲೆ ಕಡೆಗೆ ಮನೆ ವಿಷಯ ಬೇಕೆಂದರೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದು ಬಿಡುತ್ತದೆ (೨೦೩. ೨೦೩).

[೨-೩ ತಮ. ಮನ : ಮನ. ಮನ : ಕೊಡ. ತಮ. ಮನೆ]

ಮನೆಕಟ್ಟು 'ಮನೆಕಟ್ಟು' ನೋ.

ಮನೆಯಿಂದ (ನಾ). ಸಂಸಾರದ ಮೇಲೆ : ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಯಿಂದ

ಕೊಡುವಾಗ ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಯಿಂದ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩).

[ಮನ + ಮನ (< ೨೦೩. ೨೦೩)]

ಮನೆಕಟ್ಟು, ಮನೆಕಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು :

ಹಳುವದರಿ ಮನೆಕಟ್ಟುವರು ದಿಗ್ಧವರು (೨೦೩. ೨-೬೦).

೨. ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲು : ನೆಲೆ : ಒಟ್ಟುಗೂಡು : ಸು ನಿಂದವು ಮನೆಕಟ್ಟು

ಮನೆಯಿಂದ (೨೦೩. ೨-೬೦) : ಮನೆಯ ಮನೆಕಟ್ಟುವರು (೨೦೩. ೦೦೯ ೨೦೩)

ಘೋಷಣೆ ಪ್ರವಯದ್ದಿ ವೈಶ್ಯ ಮನೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸುವರು

(೨೦೩. ೦೦-೨). ಮನೆಕಟ್ಟು : ೧. ಮುಟ್ಟು ಮನೆಕಟ್ಟುಯ್ಯಲಾಗದ

ಮುಟ್ಟು ಕೆಟ್ಟದ ಮನೆಯನ್ನು (೨೦೩. ೦೦೬-೦೦೬) : ಅವರೊಂದಿಗೆ

ನಾವು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆಕಟ್ಟುಮಾಡುತ್ತೇವೆ (೨೦೩. ೨೦೩).

[ಮನ + ಕಟ್ಟು]

ಮನೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಯಿಂದ :

ಮನೆಯಿಂದ : ಗಂಡನಿಂದ ಪದಿಯನಿಂದ ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಯಿಂದ

ಪರಿವರತೆಯಿಂದ . . . ನೆರವಿನಿಗೆ ಹೋಗುವ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿರಿ ಪರಿವರತೆ

ಆಳುವುದಾದ ಅಯ್ಯ (೨೦೩. ೨೦-೬೬). [ಮನ + ಕಟ್ಟು]

ಮನೆಗಾಳಿ (ನಾ). ಮನೆಯ ಕಾವಲು : ಗೃಹರಕ್ಷಣೆ : ತನಗಿರುವ

ಕರಡು . . . ನಿರವನೆಯ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಮನೆಗಾಳಿಗಿರುವುದು : ತಂದೆ

(೨೦೩. ೨ ೨೨). [ಮನ + ಕಟ್ಟು]

ಮನೆಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ಮನೆಯ ಯಾವುದನ್ನೂ : ಮನೆಯ ಒಡೆತಿ :

ಅಳಿಯ ಮನೆಗಾರ್ತಿ. ಪಾದ್ರಿಯವರು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು

ಅವರು ಪಾಪಗಳಿಂದ (ಗೋಚರ. ೨೨).

[ಮನ + - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)] - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)

[ಮನ + - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)] - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)

[ಮನ + - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)] - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)

[ಮನ + - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)] - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)

[ಮನ + - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)] - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)

[ಮನ + - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)] - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)

[ಮನ + - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)] - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)

[ಮನ + - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)] - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)

[ಮನ + - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)] - ಕಟ್ಟು (< ೨೦೩. ೨೦೩)

ಮನೆಗಿಡು (ಶ್ರೀ). ಮನೆಯಿಲ್ಲವಾಗು ; ಅಶ್ರಯವಿಲ್ಲ ; ಮನೆಯಿಲ್ಲ
ಮಾಂಸ ಮನೆಗಿಟ್ಟು ನೆಲಗಿಟ್ಟು ಕಾಡುಬೀಡಾದರೂ (ಶ್ರೀಗಣಿತ. ೫೦-೦೦).
[ಮನೆ + ಗಿಟ್ಟು]

ಮನೆಗಿಡುಕ (ನಾ). ಮನೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವವನು ; ಮನೆ
ಮಾರ್ಕುಕ : ನಮ್ಮ ಅಹರೂ ನನ್ನ ಮನೆಗಿಡುಕ ಅಂತ ಹೇಳಿದರು
(೨೪೦. ೨೨೨). [ಮನೆ + ಗಿಡುಕ]

ಮನೆಗಿಲಸ (ನಾ). ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ; ಗೃಹಕೃತ್ಯ ;
ಮನೆಗಿಲಸವು ಮಾಡಬೇಕಾದ ತನು ಬಲಿ (೨೫೬. ೨೭-೩೯) ; ಇನ್ನು ಮೇಲೆ
ಸೂಲಾ ಬಿಟ್ಟು ಮನೆಗಿಲಸವನ್ನೇ ಇನ್ನೂ ಬೋಗಿ ಕರಿತುಕೊ
(೨೬೦. ೫೦). [ಮನೆ + ಗಿಲಸ]

ಮನೆಗಿ (ಶ್ರೀ). ಮನೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು ; ಆಹಾರವಾಗಿಸು ; ಸೌಧಾ
ಪಾಸಕಳಸುವಾ ಪುರುಷಂ . . . ಪುತ್ರಪೂಜಮಂ ಮನೆಗಿಮ್
(೨೪೦೦. ೦೦೬-೦೩೩). [ಮನೆ + ಗಿ (<ಕಯ್ಯ)]

ಮನೆತನ (ನಾ). ೧. ಕುಲ ; ವಂಶ ; ಸಂತತಿ ; ಇರುವೆಕ್ಕಿ, ಮಕ್ಕಳ
ಕುಲ ; ಮನೆತನವು (೪೭೬. ೬-೩) ; ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರ ಮನೆತನವನ್ನು
ತನ್ನಿಗೆ ಇಟ್ಟರರಿ (೪೪೫. ೪೪). ೨. ಸಂಸಾರ ; ಗೃಹಕೃತ್ಯ ; ಕುರುಡು
ಮಂಡೆಯೊಡನೆ ಮನೆತನ ಹೇಗೆ ನಡೆಯುವೇಕು (೪೪೪. ೨೦೨).

ಮನೆತನ ಮಾಡು = ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸು ; ಮನೆತನ
ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಹಣವಿಲ್ಲ (ಮಂಜುಷಾ. ೩-೨೪೯).

[ಮನೆ + ತನ]

ಮನೆತಾನ 'ಮನೆದಾಣ' ನೋ.

ಮನೆತುಂಬಿಸು 'ಮನೆದುಂಬಿಸು' ನೋ.

ಮನೆತುಂಬು 'ಮನೆದುಂಬು' ನೋ.

ಮನೆದಪ್ಪ (ಶ್ರೀ). ೧. ಅಶ್ರಯವಿಲ್ಲದವನಾಗು ; ನೆಲೆವಿಲ್ಲ ; ಮನೆದಪ್ಪ
ಫಲ ನನ್ನ ಸುಮನೋರಥಂ (೫೦೬. ೨೨-೨೪). ೨. ಹೊಣ್ಣು ಗಂಡನ ಮನೆ
ಬಿಟ್ಟು ತೆರವುಮನೆ ಸೇರುವಂತಾಗು ; ಮನೆದಪ್ಪ ಬಂದ ಮಗಳಿಗೆ ನಾಪ
ಅಶ್ರಯ ನೀಡುವೇಕಾದ (೩೫೦). [ಮನೆ + ಪಪ್ಪ]

ಮನೆದಳ, ಮಂದಳ (ನಾ). ಮನೆಗಿಟ್ಟುವ ಸ್ಥಳ ; ನಿವೇಶನ ; ಇದಕ್ಕೆ
ಸಲುವ ಮನೆದಳ ಹಿತ್ತಲು ತಿಪ್ಪಗುಂಡಿ ಹಕ್ಕಲು ಸಹವಾಗಿ (ಸುಖಂ. ೦೯೨೦.
೨೨-೩೩ : ೧೫೫) ; ಅತನಗೆ ಮನೆದಳ ಬಹಳ ಸುಲಭವರದ್ದರಿ ಸಿಕ್ಕಿ
ಕಂತೆ (೪೦೫. ೦೯೩). ಮಂದಳ : ಭೀಮಗ್ಧಮ ಮೊದಲು ತನ್ನ ಮಂದಳ
ದ್ದಾ ಬಂದು ಭಾವ ತೆಗೆಸಿದ (ಪ್ರೀತಿ. ೦೯೪). [ಮನೆ + ತಳ (=ತಲ)]

ಮನೆದಾಣ. ಮನೆತಾಣ (ನಾ). = ಮನೆದಳ : ಮನೆಯಾದಮೂ ಪಲಗೆ
ಗಾಂವ ಮೊದಲಾಗಿ ಕುಡಿಯುವ ವದಗಳನ್ನಾಡುವ (೨೩. ೫೫೬, ೦೬೪-೦೦ ;
೩೬೫ ೩೫) ; ಮುದಗ್ಗುನಿಗೆ ಕೋಟಿಪಾಲನ ಮನೆದಾಣದಲ್ಲಿ ಗುಟ್ಟು
ಸಿಕ್ಕಿತಂತೆ ! (೪೪೫. ೧೩೬). ಮನೆತಾಣ : ಮನೆಯ ಮನೆತಾಣ ಅನ್ನ
ದಾನಸಾಕ್ಷಿ ; ಅಷ್ಟಮದಪ್ರಕೃತಮ್ (೪೪. ೪೧೬ (೫). ೫೫೦. ೦೪೯-೬೦ ;
೫೫) ; ಮನೆತಾಣವಿಮ್ಮತ್ತಮಗ್ಗಾಡಿದೆಯ ಮನೆಯುಪ್ಪೇರಮಾ
[ಜು] ಗೆಜೆಯ ತೆಂಕಣ ಕಡೆಗೋದಲ್ಲಿ ಬಗೆ ಒಮ್ಮತ್ತಮಗ್ಗಾಡಿದಾ ನೋ
(೪೫. ೧೩. ೩-೩ ; ೫೫). [ಮನೆ + ತಾಣ]

ಮನೆದೀವು (ಶ್ರೀ). (ಮಕ್ಕಳಿಂದ) ಮನೆಯು ತುಂಬು ; ಮನೆದೀ
[೨೫೦. ೩೬] ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು (೪೦೬. ೨-೨೪).

[ಮನೆ + ದೀವು]

ಮನೆದುಂಬಿಸು, ಮನೆತುಂಬಿಸು (ಶ್ರೀ). ಮಧುವನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಮನೆಗೆ
ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ; ಗೃಹಪ್ರವೇಶಮಾಡಿಸು ; ಒಳಗಡೆ ಪಾಡುಕ
ಕಡುಬುದುರವುರಾಳುದುರೊಲವಿ ಮನೆದುಂಬಿಸಿದರ್ ವಿಧವದೊಳು

(೫೦೪. ೯-೪೦) ; ವಿಘ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಮನೆದುಂಬಿಸುವೇಕೆಂದು ಬಗ್ಗುವ ಪೇಳ್ವನು
ಬಗೆ (೩೫೬೪. ೦೫-೦೩). ಮನೆತುಂಬಿಸು : ಮದುಮಗಾಗಿತ್ತಿರುವಾ ಮನೆ
ತುಂಬಿಸಿಕೊಂಡರು (೪೩೪೫. ೨೬).

[ಮನೆ + ತುಂಬಿಸು]

ಮನೆದುಂಬು, ಮನೆತುಂಬು (ಶ್ರೀ). ೧. ಸವಧುವು ಹೊಸದಾಗಿ
ಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸು ; ಗೃಹಪ್ರವೇಶಮಾಡು : 'ಮನೆ
ದುಂಬಿಸು' ಪರಾ. ಮನೆತುಂಬು : ೧. ನೊಸ ಬಲೂ ಮಹಾ
ದೇವಿಯವರು ಮನೆತುಂಬಿಕೆಂದು ಗೊಣಗಿದರು (೩೫೦೪. ೪೦೫).

೨. (ವಸ್ತುವಿಡೀಪಗಳು) ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭರ್ತಿಯಾಗು ; ಜೀವು
ನಾಯನುರ್ಗಂ ಮುಕ್ಕಾನ್ನದೇವಿಯುರ್ಗಂ ಸಂತಸದೊಳುಡಲ್ ಕೊಟ್ಟು
ಮನೆತುಂಬಿದ ಹೊಕ್ಕು ಪುಯ್ಯ (೪೦೪. ೨-೪೪). [ಮನೆ + ತುಂಬು]

ಮನೆದರಿಗೆ (ನಾ). ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆಂಗಿ. - ಕಂದಾಯ :
ಅದೊಳು ಮನೆದರಿಗು ಹೊಕ್ಕಿರಲೂ (೫೫೬. ೧೦-೩) ; ಹೆಚ್ಚಾಗಿ
ಮನೆದರಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ರೀ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿದರು (೪೩೫೩. ೬.
೦೨೪) ; ಗದ್ದೆಕರ ಪದ್ದಲಗಂದಾಯ ಕಾಡಾರಂಬ ಮನೆದರಿಗೆ (೫೫೬.
೦೫೩-೩). [ಮನೆ + ತೆಂಗಿ (< ತೆಲಗಿ)]

ಮನೆದೊಡ್ಡ (ನಾ). = ಮನೆದರಿಗೆ : ತಿಪ್ಪಸುಕ ಮನೆದೊಡ್ಡ ಪಾರಿಯಾಂಬ
(೩೫೦೪. ೦೯೩. ೫೦೩. ೪೦-೪೩ : ೧೦೪) ; ಆ ಪೊಕಲ ಕಡುಲೂ
ಮನೆದೊಡ್ಡ ಬಿಟ್ಟ ಹೇಗಾದ ಕಾಣೆ ಕಡಾಯ (೨೪. ೫. ೪೦೪೦.
೦೬೨-೦೬ : ೧೩೫). [ಮನೆ + ದೊಡ್ಡ]

ಮನೆದೇವತೆ (ನಾ). ವರದ ದೇವತೆ ; ಕುಲದೇವತೆ : ಮನೆದೇವತೆಯು
ಮುಮುಷೂ (೫೫೦. ೦೬೪-೦೨). [ಮನೆ + ದೇವತೆ]

ಮನೆದೇವರು (ನಾ). = ಮನೆದೇವತೆ : ಭವದಾದೊಡನೆ ಕೈಸೇರುವ
ವರಮುತ ಮನೆದೇವರೊಂದುವೊಲೂ (೪೦೬. ೩-೦೫೦).

[ಮನೆ + ದೇವರು (< ದೇವರ್)]

ಮನೆದೈವ (ನಾ). = ಮನೆದೇವತೆ : ಮನೆದೈವಂಗಳನಿಗೆ ಸನ್ನಿವಮಾ
ದೊಡನ್ನ ಮೂಗು ಮುನ್ನಿವಂತಾಗಲಿ (೫೦೪೫. ೩೩-೦೨) ; ಮನೆದೈವ
ಕುಲದೈವ ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮವರಯ್ಯಾ (೦೫೬. ೩೬೩) ; ನಿವನ್ನ ಕುಲದೈವ
ಮನೆದೈವವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಕುಲದೈವ ಮನೆದೈವ ಇಲ್ಲವಯ್ಯಾ ಎನಗೆ
(೪೦೫೬. ೩೨-೩೪). [ಮನೆ + ದೈವ]

ಮನೆದೊಂಡ (ನಾ). ಮನೆಯ ಸೇವಕ, - ಆಳು ; ಅಪವದ
ಮನೆದೊಂಡರೊಂದಿ ತೆಲದಿಂದ ನುಡವುನಿಂತು ಬರ್ಪರ್ (೪೦೫. ೨-೨-೦೦).

[ಮನೆ + ತೊಂಡ]

ಮನೆದೊತ್ತು 'ಮನೆದೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮನೆದೊಟ್ಟು, ಮನೆದೊತ್ತು (ನಾ). ಮನೆಗಿಲಸಮಾಡುವ ತೊತ್ತು ;
ಮನೆಯಾಳು ; ಪೊದ ಮೂರಿದಾನ್ನಳಿ ಮನೆದೊಟ್ಟು ಸೀಕರದಿದಾನ್ನಳಿ
ನಾದುನಿ (೫೦೪೫. ೪-೪೯). ಮನೆದೊಟ್ಟು : ನಿಮ್ಮ ಮನೆದೊಟ್ಟಿನ
ಮಗಳು ಕೀಳೆಮ್ಮಂ ಮಂ ಕೀಳುಡಿಡಲ್ (೦೫೬. ೩೩-೩೩) ; ಎನಲವೊ
ಮೂರಿದ ಮೂರಿದಾನ್ನಳಿ ಮನೆದೊಟ್ಟುದೇ (೩೫೦೪. ೩-೩-೪೯).

[ಮನೆ + ತೊಟ್ಟು]

ಮನೆಪಟ್ಟ (ನಾ). = ಮನೆದರಿಗೆ : ಇವರ ಅಧಾಯದ ಸಾಧನಗಳೂ
ಮನೆಪಟ್ಟ, ಧರದಿಪಟ್ಟ, ಮೂಗಿಂದ ಬರುವ ಮೂಲನ ಮೇಲೆ ಜಣತಿ
ಮುಂತಾದವುಗಳೆಂಬು (೪೫೫. ೪೦೦). [ಮನೆ + ಪಟ್ಟ]

ಮನೆಪಾಠ (ನಾ). ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ (ಮನೆಯಲ್ಲಿ) ಪಾಸಗಿಯಾಗಿ
ಹೇಳುವ ಪಾಠ : ಮನೆಪಾಠ ಹೇಳಿ ಜೀವನಯಾವನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಿರ್ದನು (೪೫೫. ೫೫). [ಮನೆ + ಪಾಠ]

ಮನೆಬದುಕು (ನಾ). ಮನೆಯ ಕೆಲಸ ; ಗೃಹಕೃತ್ಯ : ಗರಹಿ ನೀ
ಮನೆಬದುಕು ನೋಡಿ ನೂರನೇಕ ವರುಷವೂ ನೆಯ್ದು (೨೦೧೬. ೪೭-೫೬).

[ಮನೆ + ಬದುಕು (< ಬದುಗು)]

ಮನೆಬಾಗಿಲು 'ಮನೆವಾಗಿಲ' ನೋ.

ಮನೆಮಗತಿ 'ಮನೆಮಗತ್ತಿ' ನೋ.

ಮನೆಮಗತ್ತಿ. ಮನೆಮಗತಿ. ಮನೆಮಗತಿ (ನಾ). ಮನೆಯಲ್ಲಿ

ಹುಟ್ಟಿದವನಂತೆಯೇ ಇದ್ದು, ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ:

ವಂಶವಾರಂವರ್ಧನವಾಗಿ ಬಂದ ಮನೆಯ ಆಳು : ಸಿಂಹಾಸನದ

ಮನೆಮಗತ್ತಿವೃದ್ಧರೂ ಚದು (೨೪. ೫೭. ಕುಪುಷ. ೪೮-೫: ೭೫):

ಪರಮಾಪದಗಳ ಮನೆಮಗತ್ತಿ ಅಗಾಧವು (೨೨. ೪೩. ೪೬-೪: ೫೦):

ಮನೆಮಗತಿ : ಬಹುಮನೆಯೋ ಮನೆಮಗತಿ ಆತ ನಟ್ಟ ಕುಳಿ

ಒಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು (೨೪. ೫೬. ೪೯-೫: ೫೨):

ಸ್ವಸ್ಥಿ ಗೊತ್ತಿರುವ ಮನೆಮಗತಿ ಮೋಡಗ ಧರ್ಮವು . . . ಸತ್ತ

(೨೫. ೧೯೬. ೪೦-೦ : ೪೦). ಮನೆಮಗತಿ : ಶ್ರೀಮತ್ ನಾಗರಜನ

ಮನೆಮಗತಿ ಪೆರ್ವಣವು ಬೆಂಗಳೂರು ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ

ಮಗಂ ಬುಟ್ಟುಗಾತಿ ಸತ್ತಂ (೨೪. ೫೭ (೫) : ೫೭-೫: ೫೭-೫: ೫೭):

ಸ್ವಸ್ಥಿ ಶ್ರೀ ಪರಮಾಪದ ಮನೆಮಗತಿ ನೂರನೆಯ ಮಗಂ ರಾಜಮನೆ

ಧರ್ಮಂ (೨೪. ೫೭ (೫) : ೫೭-೫: ೫೭-೫: ೫೭). [ಮನೆ + ?]

ಮನೆಮಗವು (ನಾ). = ಮನೆಮಗತ್ತಿ : ಮೂರನೆಯವನು

ನಾಗರಜನೂ ಮನೆಮಗವು . . . ಒಟ್ಟು ಎಷ್ಟು ದಿವ್ಯ

(೨೪. ೫೭. ಕುಪುಷ. ೪೮-೫: ೫೭). [ಮನೆ + ಮಗವು (< ಮಗು)]

ಮನೆಮಗತಿ (ನಾ). ೦. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆದುವ ಭಾಷೆ : ಮನೆಯಭಾಷೆ :

ತಾಯಿನಂದಿ : ದಾಸರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವರ

ಮನೆಮಗತಿ ಕನ್ನಡವೆಂಬುದೇ (೨೫. ೫೭) : ಮನೆಮಗತಿನಲ್ಲಿ ಬೇಕೆಂದು

ಬರೆಯುವುದು ಬರೆಯುವುದರ ಆವಾಗಿ ಮಂಕು ಕವಿಯಾದುದಕ್ಕೆ

(೨೫. ೫೭. ೫೦). ೨. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ : ಪ್ರತಿ ಮನೆಯ

ಲ್ಲಿಯೂ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರ : ರಾಜನರ್ತಿಯರು ನಾಡಿಗೆ

ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವೆ, ತ್ಯಾಗ ವಿಷಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮನೆಮಗತಿಯು :

(೨೫. ೫೭. ೫೭) : ಮನೆಮಗತಿಯಿಂದ ಮುದ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಂಡುಬಂದ

ಮನೆ ಗೊತ್ತಿರುವುದು ಮನೆಮಗತಿಯಿಂದ ಮನೆಮಗತಿಯಿಂದ

(ಮುಕ್ತ. ೪). [ಮನೆ : ಮಗತಿ]

ಮನೆಮುಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರು : ಅಲ್ಲಿಂದ ತನ್ನ ವಿಷಯ :

ಬಿಡುವ ಮನೆಮುಟ್ಟು (೨೫. ೫೭. ೫೦). [ಮನೆ : ಮುಟ್ಟು]

ಮನೆಮುಟ್ಟು (ನಾ). ೦. ಮನೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ : ಗೃಹೋಪಕರಣ :

ಕನ್ನಡ ರಚನೆ ಕನ್ನಡ ಮನೆಮುಟ್ಟು (೨೫. ೫೭. ೫೦) ಮುಟ್ಟು

ಕರಗಿ ಕನ್ನಡವು (೨೫. ೫೭. ೫೦-೫೦). ೨. ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ

ಸಾಧನ : ಮೂಲವಾಗಿ ಮನೆ ಕಟ್ಟುವ ಮನೆಮುಟ್ಟು ಒದಗಿಕೊಳ್ಳ

ಬೇಕಾಗಿದೆ (೨೫). [ಮನೆ + ಮುಟ್ಟು]

ಮನೆಮುಟ್ಟುಗೋಳು (ನಾ). ಮನೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು

ಕೊಳ್ಳುವುದು.-ಪರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು : ಅರಸನಾಗುವ ಮನೆ

ಮುಟ್ಟುಗೋಳು ಕೊಂಡು (೨೫. ೫೭-೫೭) : ಧರ್ಮಗಳಮನೆಮುಟ್ಟು

ಗೋಳಾಗಿ ರಳೆಯುತ್ತ (೨೫. ೫೭. ೫೭).

[ಮನೆ + ಮುಟ್ಟುಗೋಳು]

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿಯಾದವನು : ಮನೆಮುರುತಿ : ಮನೆ

ಮುರುತಿನಿಂದ ಪೂಜ್ಯವಾದ . . . ಕುರುತಿನಿಂದ ಪೂಜ್ಯವಾದ (೨೫. ೫೭. ೫೭)

೦೫) : ಮುಟ್ಟುಮುಟ್ಟು ಮನೆಮುರುತಿ, ರಾಜನ . . . ಮುರುತಿನ

ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬೇರಾಗುವುದು ಒಳಕ್ಕೆ ಬರುವ (೨೫. ೫೭. ೫೭).

[ಮನೆ + ಮುರುತಿ (< ಮುರುತಿ)]

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ ಮುರುತಿಯಾದವನು : ಸಂಸಾರ

ಮುಟ್ಟು ಒಡೆಯುವವರು : ಮನೆಮುರುತಿ. ಬಿಟ್ಟು ಹೋದುದು,

ಬರೆಯುವುದು ! ಮನೆಮುರುತಿ ಎಂದೂ ಹೋದುದು

(೨೫. ೫೭. ೫೭). [ಮನೆಮುರುತಿ + -ತಿ]

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಯನ್ನು ಮುರುತಿಯಾದವನು ಸ್ವಭಾವ :

ನಿಗದಿಸುವ ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ). ಮನೆಮುರುತಿ (ನಾ).

ಮನೆವಾರ (ನಾ). = ಮನೆದಳ: ಗುಡಿ ಮುಂದಣ ಮನೆವಾರ ಸಹ ಸರ್ವ
ಮೇ ತಾನುಧಾವ ಹಳ್ಳಿ ತಿಂಪುಪಗೆ . . . ತಾಕತಿ ಮಾಡಿ ದಯಮಾಡಿ
ಬರಬೇಡಿ. ತಾಂಬುರಾಸನಾ (೨೨೭. ೨೨೯. ೨-೨೨: ೨೯೫).

[ಮನೆ + ವಾರ.]

ಮನೆವಾರತೆ 'ಮನೆವಾಲ್ತೆ' ನೋ.

ಮನೆವಾರ್ತೆ 'ಮನೆವಾಲ್ತೆ' ನೋ.

ಮನೆವಾರ್ತೆಗ (ನಾ). ಗೃಹಕೃತವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವನು :
ಮೂಳು ಬರವುಳ್ಳ ಮೂರ್ಯನವಾರ್ತೆಗ ಮನೆ ಪೋತೆ ಪನ್ನರವು
ಗೂಗಾ ದಿಗ್ಗ (೨೨೭. ೨೨೯. ೨-೨೨: ೨೯೫).

[ಮನೆವಾರ್ತೆ (< ಮನೆವಾಲ್ತೆ) + - ಗ.]

ಮನೆವಾರ್ತೆಗಾರ (ನಾ). = ಮನೆವಾರ್ತೆಗ : ಬಂದೂಕಧಾರಿಗಳ ಮನೆ
ವಾರ್ತೆಗಾರ (೨೨೭. ೨೯೫).

[ಮನೆವಾರ್ತೆ (< ಮನೆವಾಲ್ತೆ) + - ಕಾರ, (< - ಕಾಜಿ)]

ಮನೆವಾರ್ತೆಗಿಯ (ಕ್ರ). ಮನೆವಾರ್ತೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳು: ಸಂಸಾರ
ನಡೆಸು : ಕಂಡ ಸೂಳೆ ಸುತ್ತಾಳೊಳಿ ಕಾತ್ಯಾಯಣಿ ಮನೆವಾರ್ತೆಗಿಯ
[೨೨೭. ೨೯೫] (೨೨೭. ೨೯೫. ೨-೨೨: ೨೯೫. ೨-೨೨ ನೋ.).

[ಮನೆವಾರ್ತೆ (< ಮನೆವಾಲ್ತೆ) + ಕಿಯ.]

ಮನೆವಾಳು 'ಮನೆವಾಲ್ತೆ' ನೋ.

ಮನೆವಾಲ್ತೆ (ನಾ). ೧. ಮನೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆ: ಸಂಸಾರದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ:
ಮನೆವಾಲ್ತೆಗಳೂ ಬಲಬಲಾ ವೆಳ್ಳಿ ಅವಳಾಳನದೊಳ್ ಮುದುರಳ್ಳಿ
(೨೨೭. ೨-೨೨). ೨. ಮಗಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ಅಳಿಯ. ಮಗಳನ್ನು
ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು : ೨ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬಳೇ
ಮಗಳೂ ಅಥವಾ ಗಂಡಸಂತಾನವಿಲ್ಲದವರು ತಮ್ಮ ಒಬ್ಬಳೇ
ಮಗಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ಅಳಿಯನನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟು
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ : ಗಂಡ ಸತ್ತ ಅಕೀದ್ತ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆ
ಮಾಡಿ ಅಳಿಯನನ್ನು ಮನೆವಾಲ್ತೆಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಳು (೨೨೭. ೨೯೫).

[ಮನೆವಾಳು (< ಮನೆವಾಲ್ತೆ) + - ಫ.]

ಮನೆವಾಲ್ತೆ 'ಮನೆವಾಲ್ತೆ' ನೋ.

ಮನೆವಾಲ್ತೆ, ಮನೆವಾಳು (ನಾ). ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನ : ಗೃಹಸ್ಥ
ಜೀವನ : ತಕ್ಕದೊಳಗೂ ಮನೆವಾಲ್ತೆಗವರೊಳಗೂ (೨೨೭. ೨-೨೨);
ಮನೆವಾಲ್ತೆಲ್ಲದೂ ಕೇವಲವನು ಕೊಂಡಂತೆ (೨೨೭. ೨-೨೨). **ಮನೆವಾಳು:**
ಮನೆವಾಳು ಸಂಸಾರ್ಯ ಮನೆವಾಳು ಜೀವಾರ್ಯ (೨೨೭. ೨೨-೨೨೯).

ಮನೆವಾಳು ದಮ್ಮ = ಗೃಹಸ್ಥ ಧರ್ಮ : ಮನೆವಾಳು ದಮ್ಮ ಮದ್ದೆಯಂ
ನೇನೆ ಬಲ್ಲಿ (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯). [ಮನೆ + ವಾಲ್ತೆ.]

ಮನೆವಾಲ್ತೆ, ಮನೆವಾರತೆ, ಮನೆವಾರ್ತೆ, ಮನೆವಾಲ್ತೆ, ಮನೆವಾರತೆ,
ಮನೆವಾರ್ತೆ, ಮನೆವಾಲ್ತೆ (ನಾ). ೧. ಮನೆಯ ಕೆಲಸ :
ಗೃಹಕೃತ: ಪಟಕಣ ಮನೆವಾಲ್ತೆಯಂ ಮಹಾದರ್ಶ (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯);
ಕೆಮ್ಮನಿಟ್ಟಂತಮೇಣ ಮನೆವಾಲ್ತೆಯಂ ಮಹಾದರ್ಶ
ಬಂದೆಯೊಳಿಪು (೨೨೭. ೨೨೯); ದೇವತೆಯುಮನೆವಾಲ್ತೆಯ
ನೇನುಕೊಳಗಂ (೨೨೭. ೨-೨೨೯). **ಮನೆವಾರತೆ :** ೧. ಕೃತವಜ್ರದ
ಶೃಂಗಣಿಯ ದೀಕ್ಷಿತರ ಸರಿಯಂತರವ ಮನೆವಾರತೆಮದಂತುಕೊ
ಕಾಣದೇಹುದು (೨೨೭. ೨-೨೨); ಮನೆಗೆ ಮನೆವಾರತೆಗೆ ಮತ್ತೆ
ಮನೆಯೊಳಿಪಿರಾಡೆಮಾಡಿದೆ (೨೨೭. ೨೨೯). **ಮನೆವಾರ್ತೆ:** ೧. ನಾನ್
ಒಂದು ಮನೆವಾರ್ತೆಗಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ (೨೨೭. ೨-೨೨).
ಮನೆವಾಲ್ತೆ : ೧. ಜೀವದವನು ಕ್ರಮದಲಿ ರಘುವಿರ ಸೇತುವರಗಂ
ತಿಳಿಗಂ ಮನೆವಾಲ್ತೆಯೆಂದಿನಂ (೨೨೭. ೨-೨೨೯). **ಮನೆವಾರತೆ :** ೧.

ನಿನ್ನದು ಕಾಂತ ತಿರುಗದ ವಾಯು ಹೋದಾತ ಬಹನೆ (ಮಾನವ: ೨೨೯).
ಮನೆವಾರತೆಯ ವಿಷಯವೆಂದೊಳಿಪು: (೨೨೭. ೨೨೯).

ಮನೆವಾರ್ತೆ : ೧. ತಿರುಗದ ಮನೆವಾರ್ತೆ (೨೨೭. ೨೨೯). ಬ್ರಹ್ಮಮುಂದಿಕ್ಕ
ಕಾದೆ ಪೋಗಲೇಮಾಣಿಗಳ ಪೋಗಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವಂ (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯):
ನಿನ್ನದೊಡೊಳಿಗೆ ಕೇವಲದೊಂದು ಮನೆವಾರ್ತೆಗದೇ
ನಂದರವ ಬಗೆಯೆ ಸುಂದರವಂ (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯): ಲೋಕದಿವನ ಮನೆ
ಲೋಕುದ್ದಾರಣವ ಮನೆವಾರ್ತೆ (೨೨೭. ೨೨೯. ೨-೨೨): ಮಕ್ಕಳು
ಮನೆವಾರ್ತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಪ್ಪಗಾಳಿ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡರು ? (೨೨೭).
ಮನೆವಾಲ್ತೆ : ೧. ಎಷ್ಟು ಪರಮೇಶ್ವರಿ ಅನುಕೂಲಿಯಾಗಿದಾ ಮನೆ
ವಾಲ್ತೆಯಂ ಹಾಗಿದ್ದರು (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯): ಮನೆವಾಲ್ತೆಯುಂಟಾದ
ಮನೆಯವೆಲ್ಲ ಕೃತಿಯನೆ ಮನೆವಾಲ್ತೆಯೊಡೊಳೆ . . . ಪಾಪಯ್ಯ
ದಮವು (೨೨೭. ೨-೨೨). ೨. ಮನೆಗೆಲಸವದನು : ಮನೆಯಾಳು :
ಲೋಕದವನು : ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದ ಮನು ತನ್ನ ಪೂರ್ವದ
ವೆಯಾದ ಮನೆವಾಲ್ತೆಯೇ ಅಗಿದ್ದರಿಂದ . . . ಒದಿದೊಡೊಳೆ
ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಸಾದಿಸಿದಂ (೨೨೭. ೨೨೯). [ಮನೆ + ವಾಲ್ತೆ.]

ಮನೆವೈದು 'ಮನೆವೈದು' ನೋ.

ಮನೆವೆಂಡತಿ, ಮನೆವೆಂಡತಿ (ನಾ). ಮನೆಯ ಹೆಂಡತು : ಗೃಹಿಣಿ :
ಮನೆ ನಿನ್ನಿ ಪಂದಗೋಪಾಲನ ಮನೆ ತುಣುಗಾಳಿ ನಿನ್ನಿ ಮನೆವೆಂಡತಿ
(೨೨೭. ೨-೨೨): ಮನೆವೆಂಡತಿಯ ನಾನೊತ್ತಸೂಳೆಯೊನಿನಿ (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯).
ಮನೆವೆಂಡತಿ : ಮನೆವೆಂಡತಿ ಮನೆವೆಂಡತಿ ಗೊಂಬೆಯಾದ
(೨೨೭. ೨೨೯. ೨೨೯-೨೨೯: ೨೨೯). [ಮನೆ + ವೆಂಡತಿ (< ವೆಂಡತಿ)]
ಮನೆವೆಳ್ಳು (ನಾ). ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದ ಬೆಳ್ಳು: ಮನೆವೆಳ್ಳು ಬಣಿಯು
ಕರ್ಪಣವೆಂದು . . . ಕೊಂಡಂ (೨೨೭. ೨೨೯).

[ಮನೆ + ವೆಳ್ಳು (< ಬೆಳ್ಳು)]

ಮನೆವೆಳ್ಳು 'ಮನೆವೆಳ್ಳು' ನೋ.

ಮನೆವೆಳ್ಳು, ಮನೆವೆಳ್ಳು (ನಾ). = ಮನೆವೆಂಡತಿ : ದೈವವೆಂದ ವಚನಂ
ಗಣನೆಯವ ಮನೆವೆಳ್ಳು ಕೊಂಡವು: (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯).
ಮನೆವೆಳ್ಳು : ಮನೆವೆಳ್ಳು ಮನೆವೆಳ್ಳು ಮನೆವೆಳ್ಳು ಮನೆವೆಳ್ಳು
ದ್ವಂದ್ವಂ ರಾಮನು ದಡೆ ನೋಡಿದರು (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯): ಮನೆ
ವೆಳ್ಳು ಮನೆವೆಳ್ಳು ಮನೆವೆಳ್ಳು ಮನೆವೆಳ್ಳು . . . ಮಿನಿದಿಂಗಳ
ಫಲವನೇನ ನೋಡಿದರು (೨೨೭. ೨೨೯). [ಮನೆ + ವೆಳ್ಳು]

ಮನೆವೆಳ್ಳು 'ಮನೆವೆಳ್ಳು' ನೋ.

ಮನೆವೆಳ್ಳು, ಮನೆವೆಳ್ಳು (ನಾ). ಮನೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ: ಗೃಹ
ಕೃತಗಳ ಮನೆವಾಳು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವನು : ಅರಸಿಗೆ ಮನೆವೆಳ್ಳು
ಮಂದಾಂತಕಮಪ್ಪವಾದವ ಮಂದೆಯಂ ಕೇವು (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯):
ಮನೆವೆಳ್ಳು ಕೇತಮನಾಯಕ (೨೨೭. ೨೨೯. ೨೨೯-೨೨೯: ೨೨೯):
ಮನೆವೆಳ್ಳುವಂಕೆ ವೇಳಣಂ ಮಾಡದನಂ (೨೨೭. ೨೨೯. ೨೨೯-೨೨೯).
ಮನೆವೆಳ್ಳು : "ಮನೆವೆಳ್ಳು ಅಂತರಂಗಂ" (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯):
ಮನೆವೆಳ್ಳುವಂಕೆ ಬಹುಪ್ರಕಾರವನಿವಾರವಲ್ಲಿ ಮನೆವೆಳ್ಳು ಫಲವತಿ
ಗಿಪ್ಪದೊಪ್ಪಗಂ (೨೨೭. ೨೨೯. ೨೨೯-೨೨೯). [ಮನೆ + ವೆಳ್ಳು.]

ಮನೆವೈದು, ಮನೆವೈದು, ಮನೆವೈದು (ಕ್ರ). ಗೃಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸು:
ಮನೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗು : ಹೋದೊಳಿ ಮನೆವೈದು ಮನೆವೈದು
ಪಾರ್ಥವನ ಪಾರ್ಥವನವೊರೆ ಗಂಡಸಂಬರ: (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯).
ಮನೆವೈದು : ಪೆಣ ಮನೆವೈದುವರು (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯). **ಮನೆ
ವೈದು :** ಎಲ್ಲರು ನಕ್ಕರು ನಾಳೆ ಮನೆವೈದು ಫಲವತಿ (೨೨೭. ೨೨೯-೨೨೯).
[ಮನೆ + ವೈದು]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತು : ಮನೆಯು
ಸಾಮಾನು : ಪೂಜ್ಯಪುಸ್ತಕ, ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯ ಕೃಷ್ಣಾ).

[ಮನ + ಸಂಸ್ಕೃತ]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). = ಮನೆಯಲ್ಲಿ : ಮನೋವಶತಃ ಮನೆಯಲ್ಲಿ
ಸುಖವಿರುವಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯-೨ ; ೧೨೨೨). [ಮನ + ಸಂಸ್ಕೃತ]

ಮನೋವಶತಃ 'ಮನವಶತಃ' ನೋ.

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ೧. ಮನೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವವನು : ಮನೆಯ
ಮುರುಕು : ಮನೋವಶತಃ ಮನೆಯಲ್ಲಿ . . . ಸೇರಿದ ಸುಖ ಸಂಗತಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೯೨). ೨. ನಾಯಿ : "ಮನೋವಶತಃ ಕುಕ್ಕುರನಕ್ಕು"
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೯೨). (ಗು). ೩. ಕೆಡುಕುಬುದ್ಧಿಯು : ದುಷ್ಟತನದ :
ಮನೋವಶತಃ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟಾದಿಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮಾದಿದಿರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯)
; ಮೇಲ್ಮನವು ಸ್ಥಿರವಾದ ಮನೋವಶತಃ ದೈವಶಕ್ತಿ ನೀಡಿದುದಾಗಿರುವುದು
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೯೨). [ಮನ + ವಶತಃ (< ವಶತಃ) + - ಅ]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ಮನೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವನು : ಸಂಸಾರ
ಮುರಿಯುವವನು : ನಿಗೋದಮು ಬೋಧಾ : ಹೆಚ್ಚುಕೊಡುವ . . .
ಮನೋವಶತಃ, ಮನೋವಶತಃ ಅಷ್ಟ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯೨). [ಮನೋವಶತಃ : - ಅ]

ಮನೋವಶತಃ 'ಮನವಶತಃ' ನೋ.

ಮನೋವಶತಃ 'ಮನವಶತಃ' ನೋ.

ಮನೋವಶತಃ (ಗು). ೧. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ : ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ :
ಎನ್ನಾ ಮನೋವಶತಃ ಸಂಪದಧನವೆಂದಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). (ನಾ).
೨. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಆಶಯ-ಅಭಿಪ್ರಾಯ : ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ ಮನ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨ ೨) ; ಮನೋವಶತಃ ಸಂಪದಧನವೆಂದಿಲ್ಲ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨ ೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಗಮನ : ಮನಸ್ಸಿನ ವೇಗ : ತತ್ಕಾಲ
ವೇಗಗಳ ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಚಿಂತೆ : ಚಿತ್ತದ ವ್ಯಥೆ : ಕಾಮದ
ಭೀತಿವಲ್ಲರಿ ಮನೋವಶತಃ ಕಾಮದ ನಿಂದಮು. . . ಚಿಂತಾತಾರ
ನಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಮನೋವಶತಃ ತಳವು ಧನವೆಂದಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). = ಮನೋವಶತಃ : ರಣಜಯದಂತೆ ಮನೋ
ಗಮನವಾಜಯದಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨ ೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). [ಮನ] ಮನೋವಶತಃ, ಮನೋವಶತಃ ಮತ್ತು
ಕಾಯಗುಪ್ತಗುಪ್ತ ಗುಪ್ತಶ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಸುಖದ್ರೂಪಿ
ಗಳಿಗೆ ವಶವಾಗದೆ ಸರ್ವರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮತಾಭಾವವನ್ನು ತೋರಿ
ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ನೆನೆಯುವುದು" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೦) : ಮನೋವಶತಃ
ಮನಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು : ಮನೋವಶತಃ (ಮನ)
ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ದುಃಖ : ಮನೋ
ವಶತಃ : ಅಂತಃಕಾಂತರೋಕ್ತ ತಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಮನೋವಶತಃ ನಿಮಿತ್ತ
ಮನವೆಂದಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨ ೨) ; ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ನಿಮಿತ್ತ
ನಿಮಿತ್ತ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨) ; ಮನೋವಶತಃ ನಿಮಿತ್ತ ಸಹಿ ಕೆಡುವುದು
ಮನೋವಶತಃ ಸ್ವರೂಪ ಮನೋವಶತಃ ನಿಮಿತ್ತ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨).
[ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ಗು). ೧. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. (ನಾ). ೨. ಇಚ್ಛೆ :
ಬಯಕೆ. ೩. ಕಾಮ : ಮನಸ್ಸು : ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ತನ್ನ ಮನೋ
ವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಕಲ್ಯಾಣಗಳಂತೆ ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨೨).

ಮನೋವಶತಃ (ಗು). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ : ಮನೋವಶತಃ ಮನ
ವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ೧. ಮನಸ್ಸಿನ ಗೆಲುವು. ೨. ಮದುವೆಯ ನಿಶ್ಚಯ
ತಾರ್ಥ : ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ . . . ಆಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨).
[ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ವೇಗ : ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ೧. ಮನಸ್ಸಿನನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವನು.
೨. ದಿವ : ಮನೋವಶತಃ ಕಲ್ಯಾಣ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). = ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ : ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ . . . ಕಾಮಲಯ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ಕಾಮಲಯ : ಮನೋವಶತಃ : ಅಂತರಂಗ
ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ . . . ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ದೌರ್ಬಲ್ಯ : ಮನೋವಶತಃ :
ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ . . . ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ಗು). ೧. ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ. (ನಾ). ೨.
ಕಾಮ : ಮನಸ್ಸು : ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨).
[ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ಗು). ೧. ಸಂದರವಾದ : ಚಿಲುಪಿದ : ಮನಸ್ಸು
ಕಲ್ಯಾಣ ಸುರಾಜನ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೨) ; ಮನೋವಶತಃ . . .
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨).
[ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ೨. ಚಿನ್ನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ : ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ : "ಸಂದರ . . . ಮನೋವಶತಃ, ಮನೋವಶತಃ, ಮನೋವಶತಃ
೧೨ ಸೂತ್ರವಾದುದು, ಚಿನ್ನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨೨) ; ಈ
ಎಲ್ಲ ಅನುಭವವೂ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೨). [ಮನ.]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ಚಿಲುಪಿದ : ರಮಣೀಯತೆ : ಅಭಿಜ್ಞಾನ
ಗಳಿಗೆ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ತಳವೆಂದಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೨).
[ಮನ. ಮನೋವಶತಃ]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ೧. ಚಿಲುಪಿದ : ಸಂದರ : ಅತನ ಮನೋವಶತಃ
ಸುಖವೆಂದಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೨) ; ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೨). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೌರವ
ಧಾತು : ಮನೋವಶತಃ. ೩. ಮನೋವಶತಃ : ಮದ್ಯ. ೪. ಮನೋವಶತಃ.
[ಮನ. ಮನೋವಶತಃ]

ಮನೋವಶತಃ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಿಯ : ಮನೋವಶತಃ. ೨. ಮನೋವಶತಃ :
ಮನೋವಶತಃ : ಮನೋವಶತಃ ಮನೋವಶತಃ . . . ಮನೋವಶತಃ
ಮನೋವಶತಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೨ ; ೨೨. ೨೨). [ಮನ. ಮನೋವಶತಃ]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ: ಚಿತ್ತದ ಸ್ಥಿತಿ: ಇಂದ್ರ, ಮಕ್ಕ, ಅಗ್ನಿಯು ತಿಳಿಯ ಮನೋವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ತೋರಿಸುವ ಅನುಗುಣವು ಧರ್ಮಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ತಂದಿರುವುದರಿಂದ (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಚಿಂತೆ: ಮನೋವ್ಯಾಪ್ತಿ: ಎನಕು ಚಿತ್ತವಾದ ತೋರಿಸುವ ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧-೨). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಗುಣಸ್ವಭಾವ: ಚಿತ್ತವ್ಯಾಪ್ತಿ: ಮನೋವಾಕ್ಯವೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಧರ್ಮವಾದ ಸ್ವಭಾವ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳು. ಇಂದ್ರನಿವೃತ್ತಿಗಳು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಕೋಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂಥವು: ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅನಂದಕರವಾದುದು: ಧರ್ಮಶಾಲೆಯ ಸಂಸ್ಥೆ ನಿಂದ ಸಂದರ್ಶನವಾದ ಸೌಮ್ಯವಾದ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವೆಂದರೆ ಗಿರಿಶಾಲೆಯವುಂಟಾದುದು ತಂದೆಂದೂ (ಐತಿ. ೧-೨). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೋಲಿಸುವುದು: ಕೊಳ್ಳುವುದು: ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಸ್ವೀಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದು: ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೆರೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು: ಮನಸ್ಸು: ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು... ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನಸ್ಸು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). [ಶೈವ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ: ಅತಿಶಯವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ: ಮನೋವಾಕ್ಯ. ಕಾಮ ರೂಪವು ಮಕ್ಕ ವಿಶ್ವಮಧ್ಯವು ಎಂಬವೇ ಈ ಮನೋವಾಕ್ಯ. ಅತಿಶಯವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಮನೋವಾಕ್ಯ (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ಭಾವನೆ: ಅಲೋಚನೆ: ನೋಟವು ಈ ಸ್ವತಂತ್ರಮನೋವಾಕ್ಯವು ಅವರು ಭೋಜನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವು ಎಂದೂ ಕಾಮವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವಾಕ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೀತಿ: ಅಂತರಂಗದ ಅನುರಾಗ: ಅಗ್ನಿ... ತಂದೆಂದೂ ಮನೋವಾಕ್ಯವು ಮನೋವಾಕ್ಯವು (ಐತಿ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮನೋರಥಂಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣವೃತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತನಿರ್ದಿರ (೨೫೩-೨೫೪); ತನ್ನ ಆ ಮನೋರಥ ಕೈಗೊಂಡುಹೋದುದು ನಾಗರತ್ನನ ಹೃದಯ ಹರ್ಷಿತವಾಯಿತು (೨೫೩, ೨೫೪). ೨. ಒಂದುಕೆಯು ಈಡೇರಿದವನು: ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ನೆರವೇರಿದವನು : ಸಫಲಮನೋರಥನಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ವಾಹತ್ಯವನನ್ನು ಕಂಡು ಎದ್ದುದಾದ್ದರಿಂದ . . . ಸಂತೋಷವಾಯಿತು (೨೫೩-೨೫೪). [೫೦.]

ಮನೋರಥಮೋರುಹ (ನಾ). ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದೆಂದೂ ಕೇಳಿದುದನ್ನು ನೀಡುವುದೆಂದೂ ನಯರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ : ತೋಪವನಾರ್ಥ . . . ಪತ್ರಕುಲಮುಂ ಕಾದು ಕಾದು . . . ಮನೋರಥ ಮೋರುಹು ನಾಕಿಗಳಾ (೫೩, ೨-೩೩). [೫೦.]

ಮನೋರಥವದೆ (ಶ್ರೀ). ಬಯಸಿದುದನ್ನು ಪಡೆ : ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದು : ರಥಾಂಗವಳ ಮನೋರಥವವಮು ರವಿಯುದಯಾಚಲ ಒಂದ (೨:೫೩, ೨: ೩೩-೨:೫೩ ೨೫೩೪). [ಮನೋರಥ + ಪದ್ಯ.]

ಮನೋರಥವಿದ್ದಿ (ನಾ). ಬಯಕೆಯು ಈಡೇರುವುದು; ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವುದು : ಏಕಾಂಗವಾದ, ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದಾಗಿ ಮನೋರಥವಿದ್ದಿ ಯುಂಟಾಯಿತು (೫೩). [೫೦.]

ಮನೋರಥ (ಗು). ಸುಂದರವಾದ; ಚೆಲುವಾದ. [೫೦.]

ಮನೋರಥನಾ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಒಡೆಯ; ಪ್ರಿಯಕರ; ಮನದನ್ನ; ಪೂಜ್ಯತವ್ಯವಾದವು ಶರೀರಮನೋ, ತನ್ನ ನೋರಥನು ಹೃದಯ ಮನುಷ್ಯರಾದ ದೋಗಿಯಂತಿರಿಸುತ್ತದೆ (೨೫೩, ೨: ೩೩). [೫೦.]

ಮನೋರಥಮುದ್ರೆ (ನಾ). ಶ್ರೀಮ ಜಪತಪ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಸ್ತಮುದ್ರೆ . . . ಮನೋರಥಮುದ್ರೆ . . . ಸಂಹಾರಮುದ್ರೆಯೆಂಬ ಸಕಲಮುದ್ರಾ ಲಕ್ಷ್ಯವಾದವು (೨೫೩, ೨: ೩೩). [೫೦. ಮನೋರಥಮುದ್ರಾ]

ಮನೋರಥ (ನಾ). ಮನಸ್ಸನ್ನು ರವಿಸುವವಳು; ಮನದನ್ನೆ : ಪ್ರಿಯ : ಪಕ್ಷಿಗಾಢರೂಪಕ್ಕೆ ವಿಧಿತ ಮನೋರಥಮಯ ಕೋಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬಿಡಿಕೊಂಡು (೨೫೩, ೨: ೩೩-೩೩). [೫೦. ಮನೋರಥಮಾ]

ಮನೋರಥ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕಾಯಾಲೆ : ಚಿಂತೆ : ಏನು ಏತರದ ಒಂದಕ್ಕಿರುವುದು ತನ್ನ ಮನೋರಥವೆಂದಿಹುದಾಗಿ ಕಂಡು (೨೫೩, ೨: ೩೩-೩೩). [೫೦. ಮನೋರಥಮಾ]

ಮನೋರೋಗ (ನಾ). = ಮನೋರೋಗ : ತಾಯಾಗದ ಮನೋರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹೊಂದಿದ ಅನ್ಯತೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಗೊತ್ತು (೫೩, ೨: ೩೩). ಮನೋರೋಗ . ಆರೋಗ : ಪತ್ರವರ್ಧನದ . . . ಮನೋರೋಗದ ಅದರ ದೇಹ - ಮನದ ವಿರೋಧ (೨೫೩, ೨: ೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವಲ್ಲಭ (ನಾ). ಪ್ರಿಯತಮ : ಪ್ರಾಣಿಪಾತಿ : ಮನೋವಲ್ಲಭ ನಲ್ಲಿಗೆ ಮನು ತದರ್ಥಸಮಗುಣಂ (೨೫೩, ೨: ೩೩-೩೩) : ಏನು ಮನೋವಲ್ಲಭ ಸಂಪೂರ್ಣವೃತ್ತಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೋ (೨೫೩, ೨: ೩೩-೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವಲ್ಲಭ (ನಾ). ಪ್ರಿಯತಮ : ಪ್ರಿಯ : ನೀನು ಕುಮಾರನಿಗೆ ರಚಿಸಿದ ಮನೋವಲ್ಲಭವಾದ್ದಿ (೨೫೩, ೨: ೩೩-೩೩) : ಗೋಪವರ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ . . . ತನ್ನ ಮನೋವಲ್ಲಭನು, ಸಲಹೆಂದರ್ಥವನ್ನು ಹೀರಲೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ (೨೫೩, ೨: ೩೩). [೫೦. ಮನೋವಲ್ಲಭಾ]

ಮನೋವಿಶಾರ (ನಾ). ಚಿತ್ತವಿಶ್ವಾ : ಬುದ್ಧಿಭರ್ಮಣ : ಮುಖ್ಯ : ಕೋಪವಿಗ್ನ ಮನೋವಿಶಾರ ಮಹಾಕವಿವಾದಿಕವಿತೆಮಾಡಿದ (೨೫೩, ೨: ೩೩-೩೩). [೫೦.]

೨೦-೩೩); ಮರುದಿನ ಆದಾಗಿ ಪುನಃ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಂದಿವ್ಯರೂ ಮನೋವಿಶಾರ ವೇನೂ ಇದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೨೫೩, ೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವಿಶಾರ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ಶ್ರಮವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತೂ ದೈವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮನೋವಿಶಾರ ಮನೋವಿಶಾರ . . . ಉಂಟಾಗುವಂತೆ (೨೫೩, ೩). [೫೦.]

ಮನೋವಿಶ್ವಾಸ (ನಾ). = ಮನೋವಿಶ್ವಾಸ : ಶ್ರೀಮಿ. ಮನೋವಿಶ್ವಾಸವು ತಾನು ಒಂದು ಅದ್ವೈತವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾದಿ ಬಗೆಯನ್ನೇ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮನೋವಿಶ್ವಾಸವು ಮನೋವಿಶ್ವಾಸ (೨೫೩, ೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವಿರತಿ (ನಾ). ಅಂತರಂಗದ ದೈವಾತ್ಮ : ನಿರಾಸಕ್ತಿ : ಸ್ವತಂತ್ರ ತತ್ವದೊಳಗೆ ಸೇರಿ ಪರೋಪದ್ರವ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಮನೋವಿರತಿ ಮನೋವಿರತಿ ಭೋಗವಾದ್ದರಿಂದ . . . ಸಮಾಧಿರ (೨೫೩, ೨: ೩೩-೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವಿಶ್ವೇಷ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಅರೋಪವಿಶ್ವೇಷವು ಒಳ ಹೊಕ್ಕು ನೋಡುವುದು : ಅಂತರಂಗದ ಭಾವಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ನೋಡುವುದು : ಶ್ರೀಮಿ. ಮನೋವಿಶ್ವಾಸವು ತಾನು ಒಂದು ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾದಿ ಬಗೆಯನ್ನೇ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮನೋವಿಶ್ವೇಷವು ಮನೋವಿಶ್ವೇಷ (೨೫೩, ೩೩). [೫೦. ಮನೋವಿಶ್ವೇಷ]

ಮನೋವೃತ್ತಿ (ನಾ). = ಮನೋವೃತ್ತಿ : ಮನೋವೃತ್ತಿ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಮಕಾಮಮುಖಂ (೨೫೩, ೩೩-೩೩); ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುವ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಮನೋವೃತ್ತಿ (೨೫೩, ೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವೇಗ (ನಾ). ೦. ಮನಸ್ಸಿನ ಚಿಂತಿಸುವ ಮೇಗ : ಚಿತ್ತವು ಕಾರ್ಯಮುಖವಾಗುವ ಬೇಗಕ್ಕೆ. ೨. [ಯೋಗ] ರಾಜಸಯೋಗದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಸಿದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕೀರ್ತನವಿಶ್ವೇಷವು ಮತ್ತೆಯು ಕೀರ್ತನ ದೊರಕುವುದರಿಂದ . . . ಮನೋವೇಗ ಕೀರ್ತನವು ಕಾರ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಕೀರ್ತನ ಕಾರ್ಯದ ಗಮನವೇ ಕೀರ್ತನ (೨೫೩, ೩೩-೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವೇದನೆ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ನೋವು : ಚಿಂತೆ : ಕನ್ನ ವ್ಯಾಧಿಗೂ ಮನೋವೇದನೆ ಕನ್ನ ಮನೋವೇದನೆಯೇ (೨೫೩, ೩೩). [೫೦. ಮನೋವೇದನೆ]

ಮನೋವೇದ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂಥವು : ಈ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವವೂ ಮನೋವೇದ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಮನೋವೇದ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ (೨೫೩, ೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವೇದಕ (ಗು). ೦. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವುಂಟಾದ್ದರಿಂದ : ಮನ ಮುಟ್ಟುವ. (ನಾ). ೨. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವುಂಟಾದ್ದರಿಂದ : ಅನುಭವ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಚಿತ್ರಾಂಗವೆಂದಿಗಿ ಮೋರಿಸಿದ ಗೀತ ಮನೋವೇದಕನಾಗಿ ಕಾರ್ಯವು (೨೫೩, ೩೩-೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ (ಗು). ಮನೋವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ : ಅದು ಕಾಮಕಾಮಮುಖಂ ಮನೋ ವೈಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾವಿಸುವುದು ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾವಿಸುವುದು (೨೫೩, ೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಶಾಲತೆ. = ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ : ಅಂಥ ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ ಇಂದು ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯವಾಗಿದೆ (೨೫೩, ೩೩). [೫೦.]

ಮನೋವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅತಿವಿಮೋಹಿ-
ವ್ಯಸನ: ಅಂತೆ ಸಂತ್ಯಸುವಳು ಮನೋವೃತ್ತಿಯೆಂಬ ಧೈರ್ಯ
ವಾಕ್ಯಗಳಂ (ಶ್ರೀರಾಜ. ೨೩-೩೦). [ಸಂ. ಮನೋವೃತ್ತಿ]

ಮನೋವ್ಯಾಧಿ (ನಾ). = ಮನೋರೋಗ: ಅರೋಗ್ಯಕಲ್ಪನೆಯಾದ
ಮನಸ್ಸಿನ ನೆಮ್ಮದಿ ತಂದೀಯುವ ಗುಣದಿಂದ ಸರ್ವಗಂಧಿ ಮನೋವ್ಯಾಧಿ
ಗಲುವ ನರಳುವವರನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡಿತು (ಚುಚು. ೧೩). [ಸಂ.]

ಮನೋವ್ಯಾಪಾರ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವ್ಯವಹಾರ-
ಚಟುವಟಿಕೆ: ಕಾಮಗಳ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರವು ಚಿತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾದ
ವಾದುದು (ಶಾಕುಂ. ೧೩-೩). [ಸಂ.]

ಮನೋಹರ (ಗು). ೧. ಸೊಗಸಾದ: ರಮಣೀಯವಾದ: ಚೇತೋ
ಹಾರಿಯಾದ: ಧರ ರಂಗಂ ಗಗನಂ ಮನೋಹರತರಂ ನಾಟ್ಯಾಲಯಂ
ನರ್ತಕಂ ಸುರರಾಜಂ (ಚಂಪು. ೭-೨೩); ಮನ್ನಣೆಗಾಣಿ ಮನೋಹರರೂಪ
... ಸತ್ಯತ ಮತಿಮೋಹಿ (ಚು. ೧೨-೧). (ನಾ). ೨. ಸುಂದರ
ವಾದುದು: ಸೊಗಸಾದುದು: ಕಂದರೆ ಮನೋಹರವನ್ನಾ ಕಾಣದಿದ್ದರೆ
ಅವಸ್ಥೆ ನೋಡವು (ಚು. ೩೦). ೩. ಚೆಲುವ: ಸುಂದರ: 15
ಮನೋಹರ ಮನೋಹರನೇವ ... ಕಡಾಸುಗುಮ ಬಿರುದಿನ ಒಂದು
ವಿಧದ ಕರ್ತವ್ಯವಂ ದೇವಿಗೆ ಪುಮಿ (ಚು. ೭-೨೩); ಮಂದರೋದ್ಧರ
ಒಂದ ಮೂಮನೋಹರ ಬಂದ ವ್ಯವಾಹರವತಿ ಗೋದಿಂದ ಬಂದ
(ಶುಭ. ೧-೧೨-೨). ೪. ಕಡಲೆಬಿಟ್ಟು ಬಿಲ್ಲುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿನಿಸು: ಬೊಂದಿ: ಪಾಯಸಕ್ಕೆ ಮನೋಹರದ ಕಾಳು
ಪಾಕಿದ್ದರು (ಚು. ೩). ಕುಂದವೃಕ್ಷ. ೬. ಸುಂದರ: ಚಿನ್ನ.

ಮನೋಹರಮಂಡೆ = ಬೊಂದಿಯ ಉಂಡೆ: ಲಾಡು: ಕರಜೆ
ಕಾಯಿತು ಮನೋಹರಮಂಡೆ ಕಜಗು ಚೆಕ್ಕರಿ (ಚು. ೨-೩೩).

[ಸಂ.]

ಮನೋಹರತೆ (ನಾ). ಚೆಲುವು: ಸುಂದರ: ಮೊದಮ ಮೊರೆ
ಗರೆದು ಮಿರುಮಿರುಗಿ ಚೆಲುವು ಬಿಚಿ ಚಿಮ್ಮಿ ನಗೆಯುವ ತೊರೆಯ
ರೀತಿಯ ಮನೋಹರತೆ ... ಮೆದುರಿ ಜಗನ್ನೋಹನಕಾಲಮಂ
(ಚಂಪು. ೨೯-೩೦). [ಸಂ. ಮನೋಹರತಾ]

ಮನೋಹರಿ (ನಾ). ೧. ಚೆಲುವ: ಸುಂದರ: ನೆಲಸುಗೆ ನೆನ್ನ
ವಕ್ಷರೋ ... ಮನೋಹರಿ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ (ಚಂಪು. ೧೧-೩೦): ಇದೆ
ನಮವೃತ್ತಿಗನವಚಂ ನಿಜಹೃತಕಾಗ್ರದೋ ಮನೋಹರಿ ತರದೋಗಲಂ
ಶರಿದ ಕೋಮಲವಲ್ಲಯಂತೆ (ಚು. ೧೩-೧೩). ೨. ಮಂಡೆ: ಪತ್ನಿ:
ಸಿಂಧುರೋದ್ರಮಂ ... ನರೇಂದ್ರಚಿದ್ರಂ ನಿಜಮನೋಹರದೊಡನಾ
ರೋಹಿ ರಾಜವಿಧಿಯೊಳ್ಳವಾಗಳ್ (ಚಂಪು. ೧೧-೧೩).

[ಸಂ. ಮನೋಹರಿ]

ಮನೋಹಾರಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸೆಳೆಯುವಂಥದು: ಚೆತ್ತಾರ್ಪಣ
ವಾದುದು: ಕ್ಷೀರಾದ್ವಯ ನೀರಲ್ಲದೆ ಧೀರನ ಮದ್ದನಕಿ ವೇಷವ ನೀರ್
ಶುಭಂವಾ ವಾರಾಶಿವರಂ ಸುರನವಾರಿ ಮನೋಹಾರಿ ನೀಳ್ವೆವೆಡುಂ
ಕುಂದೋ (ಚಂಪು. ೭-೨೩). [ಸಂ. ಮನೋಹಾರಿನ್]

ಮನ್ನ (ನಾ). ಮೂಕ: ಮನ್ನಗೆ ಕುಟ ಸನ್ನ ಕೆತ್ತಗೆ ಕೈ ಸನ್ನ ಹೆದ್ದಗೆ
ಬಿಡಿದು ಸನ್ನ (ಚಂಪು. ೧೦-೩೩). [?]

ಮನ್ನಣೆ (ನಾ). ೧. ಗೌರವ: ಮರ್ಯಾದೆ: ಮೆಚ್ಚನೆ ಹಿಂವನ್ನ ಗೌರವ
ಮೈಮದು ಮನ್ನಣೆಯೋಳಿಗಲ್ ಕರಂ ಮನಮನುರ್ಜಿ (ಚಂಪು. ೧೧-೨೩);
ಗಾಲ್ವಿಯ ಮನ್ನಣಾಗೆವಟ್ಟು ಮುಂದಾ ಫಲಮಾ ಕೊಂದಿರ್ (ಚಂಪು.
೩೩-೩); ಮನ್ನಣಿಗೆ ಮನವಿತ್ತಿದೊಡ ಸಂಪನ್ನವಟ್ಟುತನಾಕೆ ಕೇಶಿ (ಸಂಪು.
೧೩-೨೯). ೨. ರಿಯಾಯಿತಿ: ಮನ್ನಾ: ಆ ತೋರುತಿ ಸುಂಕಾ

ಮನ್ನಾ ಸಮನ್ವಯಂ ಮಂವನ್ನಣೆ (ಚಂಪು. ೨೩-೨, ೨೯-೩೦; ೧೩೩).

[? / ಪ್ರಾ. ಮನ್ನಾ. / ಸಂ. ಮನ್ನಣೆ. / ತಲು. ಮನ್ನಣೆ]

ಮನ್ನಣೆಗಾಣಿ (ನಾ). ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾದವನು: ಗೌರವಾನ್ವಿತ
ವ್ಯಕ್ತಿ: ಮನ್ನಣೆಗಾಣಿ ಮನೋಹರರೂಪ ರೋಹಿಣೀಶ್ವರ ಕೋಮಲ
ಜಂತ ಸತ್ಯತ ಮತಿಮೋಹಿ (ಚು. ೧೨-೧). [ಮನ್ನಣೆ + ಗಾಣಿ]
ಮನ್ನಣೆಗಮ (ಕ್ರಿ). ಗೌರವವು ಹಾಳುಗು: ಮರ್ಯಾದೆ ಹೋಗು:
ಮನ್ನಣೆಗಟ್ಟು ಮನಾಮರಣಮಾಗಿ (ಕ್ರತು. ೨-೩೦).

[ಮನ್ನಣೆ + ಕೆಡು]

ಮನ್ನಣೆಗೈ (ಕ್ರಿ). ಗೌರವಿಸು: ಮನ್ನಾಮಾಡು: ಬೀರನ ನಂದಿವ
ಮೂವರ ವಾಕ್ಯವ ಕೇಳಿ ಮಾರ ಮನ್ನಣೆಗೈವನವರ (ಚಂಪು. ೩-೨೯);
ಪರಿವರಿ ಮುಯಾದೆಯಿಂದ ಮನ್ನಣೆಗೈಯ ಸರಿಮಂದರಿಕರಿಲ್ಲ (ಚಂಪು.
೩-೨೯); ಶರನಿಧಿಯು ತುಳಿಸಾದ್ರಿಜಾತಪ್ರಿಯಬಾಂಧವನುತ್ತ್ವ ಮನ್ನಣೆ
ಗೈಮಂ (ಚಂಪು. ೩-೨೯). [ಮನ್ನಣೆ + ಗೈ (< ಕೆಡುಗೈ)]
ಮನ್ನಣೆಗೋ (ಕ್ರಿ). ಸನ್ಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದು: ಗೌರವವನ್ನು
ಪಡೆ: ಮನ್ನಣೆಯ ಮಂಡಕರು ... ಮನ್ನಣೆಗೊಂಬ ಫಲರು
ಮೊದಲಾದರು ತನ್ನ ನೇಮದೊಳೊಳಿದರು (ಚಂಪು. ೩-೨೦).

[ಮನ್ನಣೆ + ಕೋ]

ಮನ್ನಣೆಯಾಳ್ (ನಾ). ರಾಜನ ಸಭಾಸದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದವಿಯುಳ್ಳ
ವನು: ಮನ್ನವೃತ್ತಿ: ರಾಮರಾಜಕರ ಗದಾರೋಹರ ಮಾರವತರ
ಮನ್ನಣೆಯಾಳ್ ದಿಟ್ಟವಾಯು ಧೀರರ ಪಾಳರ ಗಣಿತದರ್ ಇಟ್ಟುಗೊಡ
ಒಟ್ಟುನಾಡುನಾಡುಮೋ (ಚಂಪು. ೩-೨೦). [ಮನ್ನಣೆ + ಆಳ್]

ಮನ್ನಣೆವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆ: ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು
ಹೊಂದು: ಮನ್ನಣೆವಡೆ ಕೆಟ್ಟುಕೆಯಂತೆ (ಚಂಪು. ೩-೨೩);
ಮನ್ನ ವೃತ್ತಿಯಂತೆವ ಮನ್ನಣೆವಡೆ ಪಟ್ಟರ ರಾಣಿ (ಚಂಪು. ೯-೨೨).

[ಮನ್ನಣೆ + ವಡೆ]

ಮನ್ನಣೆವಟು (ಕ್ರಿ). = ಮನ್ನಣೆವಡೆ: ಮನ್ನಣೆವತ್ತ ಮೇರದ
ಕೇದಿಯಾ (ಚಂಪು. ೩೩): ಮನ್ನಣೆವತ್ತ ಪಟ್ಟುರು ಮಹಾಮಾತ್ಯ
ರೋಗಗ್ರಸ್ತರನನಲು ಒಂದು ಗದ್ದುಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿರಿ (ಚಂಪು. ೩-೩೩);
ಮನ್ನಣೆವತ್ತ ಸಾಧಿಯರ ಮುಮೆಗಳ ಸನ್ನತಿಸುವೆ ಎನ್ನವೆ
(ಚಂಪು. ೩೩). [ಮನ್ನಣೆ + ವಟು]

ಮನ್ನಣಿ 'ಮನ್ನಣಿ' ನೋ.

ಮನ್ನಣೆಪಟ್ಟು (ನಾ). ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟು: ಕುತ್ತಿಗೆಯ
ಮೇಲೆ ಕೈಯನ್ನೂರಿ ಅಮುಕುವುದು: (ಪಟ್ಟಿಯವನ್ನಿ ...
ತೋಂದಾಂಗುಟ್ಟುಯ ಹೆಗ್ಗುತ್ತಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಾಪತ್ಯವನ್ನಿ ಬನ್ನದಿಂದವುಂಕಿ,
ಪಶಾಪಾಗಿ ಸ್ತಂಭತನಾಗಿ ದಿಂಡುಮಿಳುತ್ತಿದ್ದ ಆತನನ್ನಾ ಕಯ್ಯಡುಕಿ
ಹಿಡಿದು, ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ವೆನ್ನ ಮುಲಗಿ, ಎದ್ದು ಮನ್ನಣೆಪಟ್ಟು ಅಮು
(ಚಂಪು. ೧೦೩-೨೨). [ಮನ್ನಣಿ (< ಮನ್ನಣಿ) + ಪಟ್ಟು]

ಮನ್ನಣಾ, ಮನ್ನಣಿ (ನಾ). ಕೊರಲ ಹಿಂದಿನ ನರಗಳ ಗುಂಪು:
ಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ... ಆರ್ಯಂ - ಅಗುಯಾ, ಮನ್ನಾ - ಮನ್ನಣಾ
(ಚಂಪು. ೨೦ ಕ್ರತು). ಮನ್ನಣಿ: "ಮನ್ನಣಿ - ಮನ್ನಾ (ಮನ್ನಣಿ)"
(ಚಂಪು. ೩೦); ಯತ್ತಕ್ಕೆ ಸತ್ತಂ.೩೯೨೨-ಕನ್ನಿಕೆ: ಮನ್ನಾ -
ಮನ್ನಣಿ (ಚಂಪು. ೨೩ ಕ್ರತು). [< ಸಂ. ಮನ್ನಾಣಿ]

ಮನ್ನಾ (ನಾ). ೧. ಅಡ್ಡಿ: ಪ್ರತಿಬಂಧ. ೨. ವಿನಾಯಿತಿ: ರದ್ದು:
ಕಾಲೇವರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಒಳ ಮನ್ನಾ ಆಗುತ್ತಿ (ಚು. ೩೩). 'ಮನ್ನಾಯಿ' ಪರಾ.

ಮನ್ನಾಮಾಡು, ಮನ್ನಮಾಡು = ೧. ರದ್ದಾಮಾಡು: ವಿನಾಯಿತಿ
ಕೊಡು: ಆ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಮನರಂಜನೆಯ ತರಿಗುಮನ್ನ ಮನ್ನಾ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ

(೩೩೩). ೨. ತಡೆಹಿಡಿ: ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸು : ಸ್ವರ್ಥಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮನ್ನನುಮಾಡುವುದಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸುವುದಕ್ಕೆ (೨೦೩. ೨೦).
[< ಸಂ. ಮನ್ಯಾ: ೩೦. ಮನ್ಯಾ. ಮನ್ಯಾ]

ಮನ್ನಾರು (ನಾ). ಒಡೆಯ, ಪ್ರಭು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ (ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು) ಮಾಡುವ ಸಲಹೆ: ಮನ್ನಾರು ಕೃಷ್ಣಗೆ ಮಂಗಳ ಜಗವ ಮನ್ನಿಸಿದೊಡೆಯಗೆ ಮಂಗಳ (೨೦೩. ೩-೨೩ ಕೃಷ್ಣ); ಚಿಲುವ ವರದರಾಜ ಮನ್ನಾರು ನರಸಿಂಹ ಕೊಳಲ ಗೋಪಾಲರೊಪ್ಪಿದರು (೨೦೩. ೬-೨೦).
[< ಸಂ. ಮನ್ಯಾ. / ತಮಿ. ಮನ್ನನಾರ್. ಮನ್ನಾರ್: ತಿಲು ಮನ್ನನಾರು, ಮನ್ನಾರು]

ಮನ್ನಾರ್ (ನಾ). (?) : ಉರುವಿಗೆ ಗ್ರಾಮಸ್ಥ ಮನ್ನಾರ್ (೦) ತನ್ನನ್ನೇವ ಗ್ರಾಮೇ ಪ್ಲಾರ್ಥ್ಯವರ್ತನ ಪರಿಮಾಣಾಳ್ವಾ ಕ್ಷೇತ್ರಾಲ್ವ ದತ್ತಂ (೨೦. ೩೩. ೩-೨೩: ೨೦). [?]

ಮನ್ನಿಸು (ಕ್ರಿ). ೦. ಗೌರವಿಸು : ಮರ್ಯಾದೆಮಾಡು : ಆದರಿಸು : ವಿಸುಂ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಾ ಮನ್ನಿಸಿದಂ ಸನ್ಮಾನವ್ವರನ್ನಂ (೨೦೩. ೨೩-೨೩) : ಆಳರಣಬ ಘಡಮುಮ್ಮಿರ್ಪರೊಳಂ ಪಲ್ಲಟಿಸಿದನಿಂ ಮನ್ನಿಸಿದಂ (೨೦೩. ೨೦೩) : ಅಸುರನ ಚರನಿಂದಮಾಡಿಸುಗುಮೊ ಮೇರ್ ಫಕ್ಕನೆಂದು ಮನ್ನಿಸುಗುಮೊ . . . ಕೃಷ್ಣಂ (೨೦೩. ೩-೨೩). ೨. (ದಾಖಿ, ಕೋಪ ಮೊದಲಾದವನ್ನು) ಶಮನಗೊಳಿಸು : ಸಮಾಧಾನಮಾಡು : ರಕ್ತಜಲದಿಂ ಕೋಪಾನಳನಂ ಮನ್ನಿಸಿದನುಂ ಗಳಗಲತ ಸೋಪನರ್ಪ ತೊಂದಿದ್ದಿರ್ (ಗಣಪ. ೦-೩೩) : ನಯೋತ್ತಿಯಲಿ ಮನ್ನಿ ಪರಸಿ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸಾರಸೌಖ್ಯತೆಯ ಅರಸನು ಮನ್ನಿಸಿ . . . ಅಭಯವಿತ್ತನು ಪುಷ್ಪಶೃಂಗಮುಖ (೨೦೩. ೦-೩-೨೩). ೩. ತನ್ನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರು : ಕ್ಷಮಿಸು : ದಾಯ್ಕ ಬಂದನುತುಮನವರಾರಿ ಬಯ್ಯ ಸೈಯಿ ನೊಣಂಬಿನಿತುವರಂ ಮನ್ನಿಸಿ (೨೦೩. ೬-೨೩) : ಕುಲದಿಂ ಕ್ಷಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಜೊ ಮನ್ನಿಸ್ತದೇ (ಪರ್ವಾ. ೦-೨೦೩) : ಆ ನಿನನಂದ ರಾವಣನೇ ಆದರೂ ನಮಗೆ ಪರಗಾತನಾಗಿ ಬಂದಲ್ಲಿ ಪಾಪ ಮನ್ನಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವೆವೆ: ಸಿದ್ಧ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦). ೪. ಒಪ್ಪು : ಲೆಕ್ಕಿಸು : ಅಂಗೀಕರಿಸು : ಆರೂ ಪಾರಾಯಣವಿತ್ತೆಯು ಮುಘದೇವನುಂ ಕಂಡು [ಮನ್ನಿಸುವು]ದೊಳಿರಂಗಿಮ್ಪುರ್ತುಂ (ಪರ್ವಾ. ೦-೨೦೩) : ಬಸಂತನ ಮಂತ್ರನದ ಮೂತಂ ಸೂರ್ಯನ ಮಂತ್ರನದ ಮೂತಂ ಮೂತಂ ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ಮನ್ನಿಸಿ (೨೦೩. ೦೩೦) : ಕದರು ಮನ್ನಿಸಿ ಕೂಡಿದೊಡೀ ಕುಮರನ ಸುರತದ ಸುಖವಿನ್ನಂತೋ (೨೦೩. ೦-೨೦೩). ೫. ದ್ರವಪಾಲಿಸು : ಆನುಗ್ರಹಿಸು : ಒಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ನಡವುತ್ತಿರೆ ಪರಮರಹಸ್ಯವೂಮಿದುನಿವರಂತೀ ಪಿಂಡಾರಕಿ (೨೦೩. ೨೦೩) : ಮನ್ನಿಸುಗೆ ಕೃಷ್ಣಗೆ ಸೌಭಾಗ್ಯೋನ್ನತಿಯಂ (ಪರ್ವಾ. ೦-೨೦೩) : ಅಪ್ಪಯುಗ ಫುಡಯುವದ ನೊಣಾದ ವರಿಯಲಿ ಮನ್ನಿಸಿದವರೊಳವ ಕೌರವವರರೊ ಸಮಾಸಿಸುವುದು: (೨೦೩. ೦-೨೦೩).

[ಮನ್ನಣೆ + -ಗುಣ್ಯ/ತಮಿ. ಮನ್ನಿಯು, ಮನ್ನಿಂಪು]

ಮನ್ನ (ನಾ). ಸಿಟ್ಟು : ಕೋಪ : ಮನ್ನ—ಮನ್ಯಾ=ದ್ರವ್ಯ, ಕೋಪ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦) : ಅನ್ನಂ ಮನವಿತ್ತು ಮನ್ನಾ ವಿಗಯುಂ ಬಿಗಿಗೊಳದ ಜೊ ದೀಕ್ಷಿಸೊಡ (೨೦. ೩೩. ೨೦೩-೨೦ : ೩೩೦). [< ಸಂ. ಮನ್ಯಾ]

ಮನ್ನೆ 'ಮನ್ನೆಯ' ನೋ.
ಮನ್ನೆಬೇಟ 'ಮನ್ಯಾಬೇಟ' ನೋ.
ಮನ್ನೆಬೇಡ 'ಮನ್ಯಾಬೇಟ' ನೋ.
ಮನ್ನೆಗಾಳೆ 'ಮನ್ನೆಯಗಹಳೆ' ನೋ.
ಮನ್ನೆಯ, ಮನ್ನೆಯ, ಮನ್ನೆ (ನಾ). ೦. ಗೌರವ : ಮರ್ಯಾದೆ :

'ಮನ್ನೆಯಗಹಳೆ' ಪರಾ. ೨. ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದವನು : ಮನ್ನಣೆಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದವನು : ಮನ್ಯಾ : ಜಗಿಸಿದಂ ಬೇಗದಿಂ ಮಣ ವರೂಫಮಂ ಕಿಲ್ಲುಲದ ಮನ್ನೆಯರ ಗಡಗದಿ (೨೦೩. ೨-೨೩). ೩. ಮೊಂಡರಿಕ : ಸಭಾಸದ : ಮನ್ನೆಯು — ಮನ್ಯಾ = ಮರ್ಯಾದಿತ ವಾಂಡರಿಕ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦) : ಮನ್ಯಾ ಮನ್ಯಾಂಟಿಯಂ ನಂಬಿ ಕಲ್ಲ ಕೋಟಿ ಯನೊಡವ ಮನ್ನೆಯನುಮಂ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಕಿಲ್ಲುಲದ ಮನ್ನೆಯರ ಕೈದಿಸಿ . . . ಪಾರ್ಥನಿರಿದಂ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ತೋಟ ತೋಟಗಾಣೆ ಕೋಟಿ ಮನ್ನೆಯಗಾಣೆ (೨೦೩. ೦೦೩). ೪. ನಾಯಕ : ಮುಖಂಡ : ಮನ್ನೆಯರಾಂಕೆ ತಾಯಿಲಸದೆ (೨೦೩. ೨-೨೩. ೨೦). ೫. ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡುವ ಫೂಮಿ : ಉಂಬಳಿ : ಅನ್ನವರ್ಮನ್ನೆಯದೊಳ್ವರ್ವ ಸಮಸ್ತಮಂ . . . ಪಡೆದು (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಮನ್ನೆಯ ಚಿಟ್ಟಿಂ ಬಿಟ್ಟಿಂ ಮನ್ನೆಯಮಂ (೨೦. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಕುಣಿರೆಯ ಮನ್ನೆಯಾಳಗಾಗಿ ಸರ್ವಾಭ್ಯಂತರದ್ವಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟಂ (೨೦. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩). ೬. ನಾಡಿನ ಒಂದು ಭಾಗ : ಮಂಡಲ : ಶ್ರೀ ಮುಗುಗುನ ಪನ್ನೆಯದ ಮನ್ನೆಯಂ ಕೊಡಲಬನ್ನಂ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಕೋಳಿಯಯ್ಯಾಳ ಮಂನಮಮನೋಧಿಪ್ತಂ ಸುಖದಿ ನಾಳುತ್ತಮಿರೆ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಮನ್ನೆಯ : ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಮಗ್ಗಡೆ ಮಂಗಳ ಕುಲವದಲಿ (೨೦. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩). ಮನ್ನೆ : ೦. 'ಮನ್ನೆಗಾಳೆ' ಪರಾ. ೫. ಕಿಟಾಯ ರಾಚುಮ್ಲ ಮನ್ನೆ ಬೇಡಿದೊಳರನಲನುಂ ಭೋವವಮಂ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಬಪ್ಪ ಭುವನಾದಿತ್ಯಂ ಬರೆ (೨೦. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩).

ಮನ್ನೆಯ ಗಂಡ, ಮನ್ನೆಯರ ಗಂಡ = ಮುಖಂಡರನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಶೂರ : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಎಲ್ಲ ಕಿರಾತಕುಲದ ಗುಣ ನಮದು ದಿಂದು ಪದಕದಿಂದ ಮನ್ನೆಯ ಗಂಡನಾಗಿ ಬೇಗದೊಳಂದೆ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಕೊಂಡು ಬರೆತಿದ ಭಟರು ಮನ್ನೆಯ ಗಂಡನಾಗಿ ಜೀಯ ಎನೆ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಗಂಡರ ಗಂಡನಾವವ ಗಂಡನುಂ . . . ಕೊಡಿ ತಪ್ಪಿದ ಮನ್ನೆಯರ ಗಂಡನು (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಮನ್ನೆಯಗೊಡತಿ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮನ್ನೆಯಗೊಡತಿ ಹಗ್ಗದ ಹಲುವಾಗಿಲ ಮನ್ನೆಯ ನಾಟದವರು (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಮನ್ನೆಯದ ಹೊನ್ನು = ಮನ್ಯಾವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ತೆರಿಗೆಯ ಹಣ : ತನಗೆ ನಡೆವ ಮನ್ನೆಯದ ಹೊನ್ನುಳಿಗೆ ದೇವರ ನಂದಾದೀವಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಗದ್ದಾಣ ಒಂದು (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಮನ್ನೆಯ ಮಿಗಾಣ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಸಮಮನೋಜ ಪಯವತ್ಸರಾಜ [ಕೊಂಗ]ಮನ್ನೆಯ ಬಂಗಾಣ ಮಾವನಂತಾಣ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಮನ್ನೆಯ ಬೇಟೆಕಾಣ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ವಿಶಾಂಗವೀರನಪಾಯಸೂರ ಮಂನಯ ಬೇಟೆಕಾಣ ಅಂಗಾಣ ಗಂಧಮಾರಣು (೨೦. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩). ಮನ್ನೆಯಾಳೆಕುಂಡ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮೂವಡಿ ಗಣಂ ಮನ್ನೆಯಾಳೆಕುಂಡ ನಾಮದ ಸಮಸ್ತಪ್ರಸ(ಶ)ಸ್ತಿಸೂತಂ (೨೦. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಮನ್ನೆಯ ಸಿಂಗ = ಮುಖಂಡರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹವಂತಿರುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಪರಬಳಿತಾಸ್ತಂ ಸಾಹೋತ್ತಂಗೆ ಮನ್ನೆಯುಂಗ ನಾಮದ ಸಮಸ್ತಪ್ರಶಸ್ತಿಸೂತಂ . . . ಜಯಕೀರ್ತಿಅರಸರ್ (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : [< ಸಂ. ಮನ್ಯಾ] ಮನ್ನೆಯಗಹಳೆ, ಮನ್ನೆಗಾಳೆ (ನಾ). ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ ಉದುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಹಳೆ : ಚಿಕ್ಕತಿತ್ತಿ. . . ಹಗ್ಗಲಿ ಮನ್ನೆಯಗಹಳೆ . . . ಮೊಳಗಲು (೨೦೩. ೨೦೩. ೨೦೩) : ಮನ್ನೆಯಗಹಳೆ ಚಿಕ್ಕಪವಣಿ

ಬೊಂಬುಳಿ ಚಿನ್ನಪಿತ್ತಿರಿ (ಕಾಣೂ. ೧೦-೨೯). ಮನ್ನೆಗಾಳಿ : ಪೊದವ ತಂಬು ಫೀರಿ ಫಾಂಟಿ ಜಯಫಾಂಟಿಗಳ ಗಿಡಿಬಿಡಿ ಬುರುಗು ಮನ್ನೆಗಾಳಿ ಪಾರ್ವಳಿಗಳ (೨೩೦. ೬-೯). [ಮನ್ನೆಯು + ಕಪಳ]

ಮನ್ನೆಯಗಣೆ (ನಾ). ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆ : ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರ ಹೊಡೋಟದಿಂದ ಮೂಡಹಾದಿಯ ಮಣಲು ಮತ್ತೆರೆದು ಮನ್ನೆಯಗಣೆಯ ಕೋಡಿಯಂ ತೆಂಕ ಕೋಟಗಟ್ಟು ಮತ್ತೆರೊಂದು (ಕಾಣೂ. ೧೫-೬. ೨೨೯-೨೩; ೧೨೦೨). [ಮನ್ನೆಯು + ಕಣ]

ಮನ್ನೆಯದಣಿ (ನಾ). ದತ್ತಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪಾಕುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆ : ಮಂನೆಯಸಾಮ್ಯದೊಳ್ ಬಿಟ್ಟ ಮನ್ನೆಗಾಳಿಯನ್ನೆಂ ದೊಡೆ ಮನ್ನೆಯದಣಿ ಅವಸತಾಯ. . . ಮೊದಲಾಗಿ. . . ಸರ್ವದಾಧ ಪರಿಯಾರಂ ಕಾದು ಪಡೆಯುವೆವೆ (ಕಾಣೂ. ೧೫-೬. ೬೩-೬೪; ೧೦೩); x x x ಕರಣಗಳ ಕಾಣ್ಯೆಯಂದು ಮನ್ನೆಯದಣಿಯಾದರವಾಗುವೆವು . . . ಕೊಣ್ಣುವರ್ತುಣ್ಣುಳಂ (ಕಾಣೂ. ೧೫-೬. ೨೯೯-೩೦; ೧೧೬೬).

"ಮಾನ್ಯದಣಿ" ಪರಾ. [ಮನ್ನೆಯು + ತಣಿ./ತಲಾ. ಮನ್ನೆಯದಣಿ]

ಮನ್ನೆಯಪನ್ನಸು (ನಾ). ಶೇಷದ ಐವತ್ತರಷ್ಟು ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿ ಯುಳ್ಳ ಮಾನ್ಯದ ಜಮೀನು : ಸತ್ತಕ್ಕಿ ಮಲ್ಲರಸ ಬಿಟ್ಟ ಕೆಯಿ ಪಿಳ್ಳುಂಟಯ ದಾರಿಯಂ ಬಡಗ ಗವಡೀಶ್ವರ ದೇವಗೆಯಂ ಪಡುವ ಮಂನೆಯ ಪಂದರು (ಕಾಣೂ. ೧೫-೬. ೨೩-೨೪; ೧೧೬೭).

[ಮನ್ನೆಯು + ಪನ್ನಸು]

ಮನ್ನೆಯಮಣ (ನಾ). = ಮನ್ನೆಯದಣಿ : ಹೆದ್ದಾಳು ಪನ್ನರಡುಕೊಳಗೂ ಮಂನೆಯೂ ಮನ್ನೆಯಮಣವು . . . ಶ್ರೀ ಜಿನಕೇಶವದೇವರ್ಗ ಛಾರಾಪುರ್ವಕಂ ಕೊಟ್ಟರು (ಕಾಣೂ. ೧೫-೬. ೨೩-೨೪; ೧೧೬೭).

[ಮನ್ನೆಯು + ಪಣ]

ಮನ್ನೆಯವಳ (ನಾ). ಮಾನ್ಯರ ವಂಶ; ಮಾಂಡಲಿಕರ ಕುಲ : ಮನ್ನೆಯ ಪುರೋಳಿಸ್ತುಪನುಂಪತುಮಕಾಪ್ರಿಪಾತ್ರಯಂ ಕಲಿ ಕಾರೋತ್ಸವಂ ನ ಕಾಕುಳತನವಂ (ಕಾ. ೧೫. ೧೦೬-೧೦೭; ೧೧೬೭).

[ಮನ್ನೆಯು + ಬಳ್ಳಿ (<ಬಲ್ಯ)]

ಮನ್ನೆಯಪಾಲ (ನಾ). ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಹೊಲ : ಅಂತು ಹೇಜಾಗಿ [ಕಳೆ]ವರೆ ೨೦೦ ಅಲ್ಲಿಯ ಮನ್ನೆಯಪಾಲದೊಳಗೆ ಅರುಮಾದಿಪಾವ ಅಪ್ಪು ನೇಶ್ವರಂ ಬಸದಿಯಂ [ಮೂಡಿಂ] ಬಿಟ್ಟ ಗದ್ದಾಣ ೨ (ಕಾಣೂ. ೧೫. ೧೦-೧೧; ೧೦೭೧). [ಮನ್ನೆಯು + ಪಾಲ]

ಮನ್ನೆಯಸಾಮ್ಯ (ನಾ). ಮಾನ್ಯದ ಒಡೆತನ. - ಸ್ವಾಮ್ಯ : ಅಲ್ಲಿಯ ಬಣ್ಣಾಪಾಲದ ಮನ್ನೆಯಸಾಮ್ಯದ ಮಾನ್ಯಪಾಲದೊಳಗೆ . . . ಛಾರಾಪುರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟ ನೆಲಂ ಮತ್ತರು ೧೫೦ಕ್ಕಿ ನಿಮ್ನದರು ಪೂಂ ಗದ್ದಾಣ ೧ (ಕಾಣೂ. ೧೫. ೨೦-೨೧; ೧೦೭೨); ಇನ್ನಹಾವರ್ಗವೂ ಗಳ್ಳಿಟ್ಟು ಮಂನೆಯಸಾಮ್ಯದೊಳ್ ಬಿಟ್ಟ ಮನ್ನೆಗಾಳಿಯನ್ನೆಂದೊಡೆ ಮಂನೆಯದಣಿ . . . ತಂಬುಲಂ ಮೊದಲಾಗಿ . . . ಕಾಮ ನಡಸುವೆವೆ (ಕಾಣೂ. ೧೫-೬. ೬೩-೬೪; ೧೦೬೨). [ಮನ್ನೆಯು + ಸಾಮ್ಯ]

ಮನ್ನೆಥ (ನಾ). ೧. ಕಾಮ ; ಮದನ : "ಪ್ರದ್ಯಮ್ನಃ . . . ಮನ್ನೆಥಃ . . . ಮನೋಧವಃ - ಈ ೨೮ ಕಾಮ(ದೇವನ) ಪೆರ್" (ಕರಾಪು. ೬-೬೬); "ಬಂಧುಗವೆದಮನು . . . ಕಾವ ಜತಿಗಳವೆಗಯನೆ ಮನ್ನೆಥನ ನಾಮಮಕ್ಕುಂ" (ಕಾ. ೯. ೯); ನಯನಂ ನೀಳಸರೋಜಭೂತಿ . . . ಬಾಹುಮುಗಂ ಮನ್ನೆಥಮಾಶ್ವಾಸಿ (ಸುಳುಪು. ೬-೩೩); ಸಂಯಮವ ಸಾಧಿಸಿ ಮತ್ತ ನುಡಿದೊಂದರ್ ಮನ್ನೆಥನ ಶಿಷ್ಯ (ಕಾಣೂ. ೨೯-೩೦೬೬). ೨. ಅರುವತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಕ್ಕೊಂಬತ್ತನೆಯದು: ಪ್ರಥಮ ವಿಧವ . . . ಮನ್ನೆಥ . . . ಅಷ್ಟಮದೇವತಾವತ್ಸು ತೋಪಾಗಮದು

(ಅಶ. ೨೬). ೩. ಒಂದು ಮಹದ ಹೆಸರು : ಬೆಳವಲಮರ : ಜಂದನ . . . ಪುನ್ಯಾಗ ಇಂದ್ರವಾಸಯು ಮನ್ನೆಥ ಬಿಟ್ಟ ಪಾಲಾಕ ದಿಂದರಾ ನಂದನಮೆದುರು (ಕಾಣೂ. ೨೬-೨೭). [ಸಂ.]

ಮನ್ನೆಥಾಶಿ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ಯೋನಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ : ಯೋನಿ ಯಂಕುರ : ಭಗದ ಮೇಲೆ ಮೂಗಿನಳೆ ಯವ್ವನ ಅಂಗಧಾನ್ಯ ಮದ ಗಳಿಂದಾದ ಅನೇಕ ಮದಗಳಿಹವು. ಅವು ಪ್ರತಿದಿನ ತಮ್ಮ ಶ್ವವನುಗುಳು ತ್ತಿರೆ ಶುಕ್ಲದಂತೆ ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಸ್ವನಿಸುವದು. ಅದರ ದೊಡ್ಡ ತೀಟಿಗೆ ಕಾರಣವಪ್ಪುವದರಿಂ ಕಾಮಶಿರಗೊಡುವರ್ವದರಿಂ ಮನ್ನೆಥಾಶಿವೆಯದು (ಕಾಣೂ. ೨೬೦). [ಸಂ.]

ಮನ್ನೆಥೂಮಿ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ಕಾಮಕಲಾಸ್ಥಾನ : ಬೆನ್ನು ಬದಿ ತಿಗಂ ಮೊಲೆಗಳು ನಡುನೆತ್ತಿ ಬದಿಂ ಮನ್ನೆಥೂಮಿಗಳು (ಕಾಣೂ. ೨೯೦). [ಸಂ.]

ಮನ್ನೆಥಾರಿ (ನಾ). ಮನ್ನೆಥನ ಶತ್ರು; ಶಿವ : ಸಮೀಪದ ಮನ್ನೆಥಾರಿಗೆ ಮನ್ನೆಥನ ಬಂದಿ (ಶ್ರೀಗಣ. ೬೬-೬೭). [ಸಂ.]

ಮನ್ನೆಥಾವಸ್ತಿ (ನಾ). ಪರಸ್ಪರ ಅನುರಕ್ತರಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಅಗಲಿದಾಗ ಅನುಭವಿಸುವ ವಿರಹವ್ಯಥೆ : ಇ 'ಇದು ಹತ್ತು ತೆರನಾಗಿರುವುದು : "ತನ್ನ ಪಾಯಕನ ವಿರಹದಿಂ ಚಿತ್ತದೊಳು ಅವನ ಪ್ರತಿಮೆಯಂ ಹೋಡುವದು ಒಂದು. ಅವನಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಮುದ್ದು ಇಟ್ಟು ತಿರುಗುವದು ಎರಡು. ಅವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಗಮ ಬಯಸು ವದು ಮೂರು. ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ನೆನಪಿಂ ನಿರ್ದ್ರಿಯಾದಿ ಯಿರುವದು ನಾಲ್ಕು. ಅವನಲ್ಲಿ ವಿರಹದಿಂ ಭೋಜನಾದಿಗಳೆಲ್ಲದ ವೇಗದೊಳು ಕಾರ್ಯವ ಹೊಂದಿರುವದು ಐದು. ಅವನಲ್ಲಿ ವಿರಹದಿಂ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಾದಿ ಗಳಂ ಬಿಡುವದು ಆರು. ದೇಜಾಧಮಾನವಂ ಬಿಟ್ಟು ನಾಚಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ಇರುವದು ಎಳು. ಪ್ರಜ್ಞೆ ಪರಿತಪ್ತಿ ಮೂರ್ಛಾ ಭೋಧುವು ಎಂಟು. ಹುಟ್ಟು ಹಿಡಿದಂತೆ ವಿಚಾರ ಹೊಂದಿ ಇರುವದು ಒಂಭತ್ತು. ಅತಿವ್ಯಸನದಿಂ ಮೃತಿಯಂ ಹೊಂದುವದು ಹತ್ತು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹತ್ತು ಬಗೆಯಾ ರಂಥಾ ಮನ್ನೆಥಾವಸ್ತಿಗಳಿಗನುವು" (ಕಾಣೂ. ೨೯೬); ಎರೆ ಅನ್ನಸೂಯೆ ಇವಳ ಮನ್ನೆಥಾವಸ್ತಿ ವಿಸಾರುಪ್ಪಾ ಬಂದಿತು (ಕಾಣೂ. ೩೬-೩೭). [ಸಂ. ಮನ್ನೆಥಾವಸ್ತಿ]

ಮನ್ನೆ (ನಾ). ಕೊರಳು : ಹೆಗ್ಗತ್ತು : "ಕೊರಳು ಮನ್ನೆಂ ಗಳಂ ಧವನಿ ಕಂಠರ ಶಿರೋದರಮದಾ ಗ್ರೀವಮನಿಸಿಕ್ಕು" (ಕಾಣೂ. ೯೩-೯೪). [ಸಂ. ಮನ್ನಾ]

ಮನ್ನೆಪಣ (ನಾ). = ಮನ್ನೆಯದಣಿ : ದಂಡವಂಥಾಗಿ ಹಡಕಣುಳು x x ಬೆದ್ದಾಯ ಮುಂತಾಗಿ ಮನ್ನೆಪಣ (ಕಾ. ೧೫. ೯೩-೯೪; ೧೦೭೩). [< ಮನ್ನೆಯು + ಪಣ]

ಮನ್ನಾಸ್ತಂಭ (ನಾ). ಕುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಅಡಿಸಲಾಗದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾಯುರೋಗ : ಕುತ್ತಿಗೆ ಸೆಡೆತ : ಪರಿಪ್ಪುಮಾಪ ಗದ್ದುಗಳಿಗ ತಿರುಳುಂ ಕುಂಠಿಯುಮನರದು ನನ್ನಂಗಿಯ್ಯಂದಿರಲೇಗುವು ಮಾನ್ಯಮನ್ನಾಸ್ತಂಭರೋಗಮಂ ಬಾಹುಮೆಂದಮಂ ಗ್ರಂಥಿಯುಮಂ (ಕಾಣೂ. ೯೩-೯೪; ೧೦೭೩); ಅಮರದವಳ್ಳಿ, ಬಿಡಲದ ಬೇರು . . . ಕಪಾಯ ಪಾಕಿ ಕುಡಿಯ ಸಂದಿಗಜನಿಪಾತ, ಮಾನ್ಯಮನ್ನಾಸ್ತಂಭ . . . ಸಂಧುವಾತ ಸಹ ಮಾನ್ಯಾಂ (ಕಾಣೂ. ೧೦೭೩). [ಸಂ.]

ಮನ್ಯು (ನಾ). ೧. ಕೋಪ ; ಸಿಟ್ಟು : ಎಂದರಸಂ ನುಡಿವುದುಮಾ ಸುಂದರಿಗಂತಂತೆ ಮನ್ಯು ಮಿಕ್ಕು ಮಮ್ನಾಪಂ ದೃಗ್ (ಕಾಣೂ. ೯-೧೦); ದಾಲಕೊಳ್ ಮನ್ಯು ಕತ್ತದೆ ಪೇಳ್ (ಕಾಣೂ. ೧೦-೧೧). ೨. ದೇವತೆ : ಅಳರು ; ವ್ಯಥೆ : ಸಹೋದರಕೋಪದೊಳ್ ಮನ್ಯು ಮಿಕ್ಕು ಸೈರಿಸ

ಲಾಹರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨-೩) ; ಮನಮೋಹನಿಗೆ ಮನ್ಮಥ ಮಿಗೆ ತಲೈಮೆದಿಂ
ಕರಗಿಸ್ತೆ ಸೂನೆ ಕೊನ್ನಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೦೦೪) ; ಪತ್ತುವಿದು ಮನ್ಮಮಂ
ದೈನ್ಯದಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೨೯೩-೨೯೩). ೩. ದೈನ್ಯ ; ದೀನತೆ.
೪. ಅಹಂಕಾರ ; ಗರ್ವ. ೫. ಕುಮರರು ಒಂದು ಅಂಗದ ಹೆಸರು ;
ಕಂಠಾಳದ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳ ಭಾಗದ ಹೆಸರು ; ನಡುಕಂಠ
ಪಾಳೆಯಕೊಂಡಿಗೂ ಮನ್ಮಪದವಿಪ್ಪ ಮರದಿವಿಪಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೩).
೬. ಯದ್ವದ ಕೊನೆ ; ಯಾಗದ ಅಂತ್ಯ ; "ದೈನ್ಯದಲಿ ಯಜ್ಞೋತ್ತರದಲಿ
ಕೊಳಹದಲಿ ಮನ್ಮಮೆಂಬೊಂದು" (ಪೂರ್ಣ. ೦೨-೨೩). ೭. ಒಡೆಯ ;
ಯಜಮಾನ. ೮. ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯ. ೯. ಇಂದ್ರಿಯ. ೧೦. ಮುಖ-
೧೧. ಕಣ್ಣೆರರು ; "ದೈನ್ಯದಿ ಯಜ್ಞ ದೇವ, ಬಾಪ್ಪಜಲಗಣೇಶಾಕ್ಷನೊಳ್ಳಹಾ
ಸೈನ್ಯದೊಳಾನೈದೊಳ್ಳಪಳದೊಳ್ಳದುಗೋಪದೊಳ್ಳಂದ್ರಿಯಗಳೊಳ್" ಮನ್ಮ
ಮೆಂಬಂ (ಪೂರ್ಣ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮುನ್ನೂರುತ್ (ಗು). ಮುನ್ನೂರುದಿಂದ ಕೂಡಿದ; ಶೋಕಪೂರಿತವಾದ :
ಮುನ್ನೂರುತ್ ಕ್ಷೋಭದಿಂದ ಕಂಪುತಂ (ಶಾಂತಾ, ೫೨) : ವಿಪ್ರವತ್
ಕುರಾರ್ಗನಾಶವಮುನ್ನೂರುತ್ ಕುಪ್ಪು, ಕಲಿಧಾರಾವಿಪ್ರವನರಿ ಕೀರ್ತಿವದ್ವಿಯಂ
ಬಿಳಿಯಿಸಿದಂ (ಕುಪುತಂ, ೧-೨೩). [ಕಂ.]

ಮನ್ವಂತರ (ನಾ). ೦. (ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಳಲ್ಲಿ) ಒಬ್ಬ ಮನುವಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲ; ೩ ಮನುಷ್ಯರ ನಾಲ್ಕುಯುಗಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಒಂದು ದೈವಯುಗ. ಇಂತಹ ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದು ದೈವಯುಗಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಒಂದು ಮನ್ವಂತರ; ಅತನಿ ಒಬ್ಬಯಮುನಿಪ್ರೇಮವರ್ತಮಾನಮನ್ವಂತರಾತ್ಮಮದೊಳ ಹದಿನಾಲ್ಕೆಯಮನು ಋಷಿದಂ (೨೨೩. ೧-೩ ೩); ಅದಿಯ ಮನ್ವಂತರ ದೊಳಕೊಳಿಭಾಗಪಲ್ಲದೊಳಾ ಮನ್ವಂತರದತಮಾಂತಂ ಮನ್ವಂತರ ಮತ್ಯೊಂ (ಸಂಕು. ೧-೨೨); ಮನ್ವಂತರಗಳ ಭಾವವ ತಿಗೊ . . . ಹಕ್ಕಿ ಪಾರುತಿದೆ ಮೊಳಿದಿರಾ (ಪಂ. ೩೭-೨). ೨. (ಅಲಂ) ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಕಾಲ; ಹೊಸಯುಗ; ಒಮ್ಮಮ್ಮನ್ನ ಸುಧಾರಣೆಯು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಮನ್ವಂತರದಿಂದ ತೊಡಗಿದ್ದು (ಕುರು. ೫); ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹೊಸ ಮನುಗಳು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮನ್ವಂತರವನ್ನು ಸಾ ಓದಿದರು (೨೨೩. ೧). [ಸಂ.]

ಮೆನ್ನಾದಿ (ನಾ): ರಿ. = ಮೆನ್ನೊಡತೆ ರಿ: ಒಂದು ಮಹಾದ್ವಿಗಿ. ಶಾಸ್ತ್ರ
ಗ: ಬರುವವು. ಅವು ಯಾವವೆಂದರೆ ಮೆನ್ನಾದಿಗ: ರಿ, ಯಾದಿ ರಿ
(ಪೂ. ೧-೨೨ ಅಕ್ಷರ). ೨. = ಮೆನ್ನೊಡತೆ ೨: ಸಮರ್ಥರ
ಅಗಮನದ ದಿವಸದ ವಿವರಾಂಶ ತೆರಿವಾರಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಮೆನ್ನಾದಿಯಂತೆ
ಅಯಿತು (ಪ್ರಾ. ೧). [ಸಂ.]

ಪೆನ್ಸಿಲ್ (ನಾ). ರಿ. ಅಧಿಕಾರ: ಹುದ್ದೆ: ಪದವಿ. ೨. (ಸೈನ್ಯದ)
ಅಧಿಕಾರಿ: ಇದುವಾರಿಯೇನೇ ಮಸ್ಕದ್‌ನನ್ನಾಗಿದ್ದು . . . ರಾಜ
ಸೆಂಬ ದರದನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ (೪೩.೨.೨೭).

[← ಅರ. ಹಿರಿ. ಮರಾ. ಮನ್‌ಸವ್]

ಮುತ್ತಿ (ನಾ). ಅಧಿಕಾರದ ಸಮವಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಧಾರಣ ಉಡುಪು
ನಲ್ಲಿರುವುದು: ಮುತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಫೀಟ್ ಇಲ್ಲದೆ ಪ್ರಯಾಣಿಸುವುದು, ಪತ್ತೆ
ಹೂವು . . . ಹೆಣೆಯಿಸಿ ಅಡುಪು (ಪದಕ. ೨೪).

[← ಅರ. ಸಾರ. ಮುಖ್ಯ]

ಮುಖ್ಯರ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಗಿರಲು ಕೊರಳ ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ
 ಉಳ್ಳಯ ಬಟ್ಟೆ : ಕಂಠಮಸ್ತು : ತಲೆಗೆ ಮುಖ್ಯರ ಕ್ಷುಲಾ ಸರಾಸಿ
 (ಕೊಣ. ೫). [-ನಾ. Muller]

ಪಂದ್ಯ 'ಮರ್ವಿಗ' ನೋ.

ವಜ್ರಪುಟ (ಶ್ರೀ). ಮಂಕಾಗು ; ಮುಖ್ಯ ಅವರಿಸು : ವಿಜ್ಞಾನವಾಗುಂದರೆ
ಯಾಂತ್ರಿಕ ಶಕ್ತಿ ವಜ್ರಪುಟದುದು (೨ನೇ. ೪. ೨೪-೩೩ : ೧೦೦೦).

[ಮಜ್ಜಿ (< ಮಜ್ಜ) + ಇಪ್ಪಿ]

ಮಾಚು • ಮಘ • ನೋ.

ಮಟ್ಟುಗಣ್ಣು (ನಾ)- ಮನುಷ್ಯನಾದ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ಕಣ್ಣು ; ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸದ ಕಣ್ಣು ; ಅರಿವುಗೊಂಡು ತುದ್ದಿೃತರಾದ ಕಾರ್ಯ ಅಥವಾ ಅರಿವಿನ ಮಟ್ಟುಗಣ್ಣಿಗೆ ಕನ್ನಡತೆ (ಸಿಂಹಾಧಿಪತಿ).

[ಮಜ್ಜು (< ಮರ್ಜ್ಞ) + ಕಣ್ಣು (< ಕಣ್)]

ಮಟ್ಟುಗತ್ತಲೆ 'ಮಟ್ಟುಗತ್ತಲೆ' ನೋ.

ಮೆಬ್ಬುಗತ್ತಲೆ. ಮೆಬ್ಬುಗತ್ತಲು (ನಾ). ಮಸೂಕುಮಸೂಕಾದ ಕತ್ತಲೆ : ನಮಗತ್ತಲೆ : ಮೆಬ್ಬುಗತ್ತಲೆದೊಂದೂ ರಂಗನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ (ಕೂಟಾ. ೧೩); ಮೆಬ್ಬುಗತ್ತಲೆ ಕವಿಯುತು(೪೪೫, ೩). ಮೆಬ್ಬುಗತ್ತಲು : ದೂಕದಲಿ ಯಾರೂ ಮೆಬ್ಬುಗತ್ತಲಲಿ ಹುಬ್ಬುಗೈಹಟ್ಟಿ ಹೊಡುಪ್ಪಿದ್ವಾರಿ, ಹೊರಲಿ ಹೊರಲಿ (ಕೂಟಾ. ೩೩-೦೪); ಹಾಗೆಯೇ ಮೆಬ್ಬುಗತ್ತಲಾಯತು(೩೩೫. ೨೦).

[ಮುಟ್ಟು (< ಮುಳ್ಳು) + ಕತ್ತರಿ (< ಕಟ್ಟರಿ)]
 ಮುಟ್ಟುಚರ (ನಾ). ನಿಶಾಚರ; ರಾಕ್ಷಸ: ಮುಟ್ಟುಚರನು ಅಲ್ಲದಾನವನೇ
 ಇತ್ತು. ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟನರಕೂ (ಕೋಣ. ೫೩-೩).

{ ಮಟ್ಟು (< ಮೃಷ್ಟ) + ದಾರಿ }

ಮಟ್ಟುದಾರಿ (ನಾ). ಕತ್ತಲೆ ಮೊಸುಕಿದ ದಾರಿ : ಮಟ್ಟುದಾರಿಯಲ್ಲಿ
 ... ಬೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ (ಕೂತು-
 ೦೦೦). [ಮಟ್ಟು (< ಮೃಷ್ಟ) + ದಾರಿ]

ಮಜ್ಜಿಮಿಡಿ (೬೨)- ಮಂಜಾಗು : ಮಸುಕಾಗು : ಒಬ್ಬರ ಕಣ್ಣು
ಗೊಂದಾಳು ಸಾವಿರವಾಗಿ ಮಜ್ಜಿಮಿದಿದು ಕಾಣಿಸಲು (ಕಂಠ- ೧೨-೧೩).

$$[\text{ಮಟ್ಟ}_1 (< \text{ಮರ್ವ}_1) + \text{ಮ}_1]$$

ಮದ್ದಿದೆ (ನಾ). ೦. ಮಂಕಾದ ಮನಸ್ಸು. ೨. ಅಜ್ಞಾನ ತುಂಬಿದ
ಮನಸ್ಸು; ವಶ್ಯ ಮದ್ದಿವೆಗೆ ಮೂಡೆ ಅಜ್ಞಾನ ನಿಧಿ ಎಂಬ ಸತ್ಯ
ದರಮೆಯ ಮೂಲ ? (೧೯೦೦. ೩.೦೦).

[ಮುಚ್ಚು (< ಮುಚ್ಚು) + ಎದೆ (< ಎದೆ)]

ಮಮು- (ಗು). ೧- ನನ್ನ : ನನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಮಮುರ್ಷ ಕೂಡಲಿ
ಸಂಗತ ಶರಣರು (೧೮೩- ೧೯೩); ಇರಿದದ್ದಾಸಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಮಮು
ಭುವಮುಗದೊಳಿ ಕಾಮವಿಯಾಗುವೆ (೧೮೩೩- ೧-೧೩); ಕೃಪಾಶರ
ದಕ್ಷಿ ಶಿಕ್ಷಾವಳಿ ಮಮುರ್ದ (೧೮೩೩- ೨-೧೩). (ನು). ೨. 'ನನಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ
ಯಾಗಿದೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪದ : ಈ ಪಾದವನ್ನು ಕೈಮಾಟ್ಟಿ
'ಮಮು' ಎನ್ನಬಹುದು (೧೮೩೩- ೧೦೦). ೩ ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದ
'ಅಸ್ಮದ್' ತಬ್ಬದ ಪಟ್ಟೀಪಿಠೈವಿಕವೆನಿಸಿದ ರೂಪ. ಇದೀ
ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಮು ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. [ನು.]

ಮಮಕರಿಸು (೪). ೧. ಅಹಂಕರಿಸು ; ಬೀಗು ; ಗರ್ವಿಸು ; ಜ್ಞಾಪ
ಮಾಡುವರಿ ಮಮಕರಿಸಿ ಮರಣವೆಂಬವನ್ನಮಮ (ಶ್ರುತಾಂ. ೧೦-೨೩);
ಛಾಯಾದ್ವಿತೀಯ ಪದವಿವೇಶದಿಂದಿಗೂ ಮರಣಾದಿಲ್ಲೆಂದು ಒಪ್ಪುವ ಮಮ
ಕರಿಸುವರು ಮೋಹದಿಂದ (ಇತ್ಯಾಶ್ವ. ೨-೨೩). ೨. ಮಮಕಾರವನ್ನು
ತೋರು ; ಪ್ರೀತಿಸು ; ಪ್ರವರಾ ರಾಜ್ಯಸಂಪದವ ಮಮಕರಿಸುವರು
(ಜ್ಞಾನ. ೧-೧೩-೪) ; ಬಾಪಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಮಕರಿಸುವ (ಗ್ರಹ್ಯ. ೨-೧೩).

[<ಮುಪುಕಾರ್ + --ಇನ್ಯು.]

ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ (ಸಿ.ಡಿ.ಎಂ.ಎಸ್) ಭಾವನೆ: ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ. ೨. ಅಂತರ
ಕಾರ : ಗರ್ವ : ಕೊಂಡೆ ಪಾನಸಾಗಾಯ್ತು, ಪಾಪವೆಂದು ಮಹದಿ
ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ (ಸಿ.ಡಿ.ಎಂ.ಎಸ್) ಭಾವನೆ: ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ. ೨. ಅಂತರ

ಮೈಕದಿಂದ ಸೊಪ್ಪಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದರು (ಪೂ. ೩೨) ; ಬೀದಿಮೇಲೆ ಹಾಕಿದರು
ರಿಂದ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಮೈಕವು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನೀಗಿತು (ಪೂ. ೩೩).

[ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಮಲ. ಮಯುಕ್ತಮ್ : ತಿಲಾ. ಮಯುಕ್ತ. ಮೈಕ]

ಮಯೂರ, ಮೇಣ (ನಾ). ರಿ. ಜೇನುಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಿಗುವ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಅಂಟುದ್ರವ್ಯ : " ಸ್ಥಳಮಂಜುಷಾ ಮಯೂರಂ " (ತೂ. ೩೦-೩೧); ಸಂಗೀತ ಸಂಕರ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಮಯೂರದಂತೆ ಕರಗಿಸಿತು
(ಪೂ. ೩೨). ೨. ಧಾನ್ಯಗಳ ಹಿಟ್ಟು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿ
ಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಟುದ್ರವ್ಯ; ಸರಿ : 'ಮೃತ್ತಿಕೆಯ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ
ಮಯೂರದ ಕರಂವಿಟ್ಟು' (ಪೂ. ೨೩-೨೪); ಅಣುವು ಮಯೂರಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿ
ಮಯೂರದೊಳೆ ಪುಕ್ಕಯನಲು (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೩. ಮನ್ಮಥ :
" ಕುಮುದಿಲ್ಲ ... ಜನಮೊದಲನೆಯದು ದಪ್ಪಕಂ ಮಯೂರನಿಬಿಂಬಿತವೆ
ಮನ್ಮಥನಾವು " (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ನಯವೆತ್ತಿನನುಡಿಯು ಹಾಣ್ಣಿಯನಾವ
ಗಮಿನಿಯುಬೆರಗುನಿರ್ವಾಣೀಯ ಮಯೂರನ ಗೀತೆಯನಿರ್ವ ಮನವನುನಿ
ನಿಕಂ ಮುಪ್ಪಿದವುಗಳ ಹಸುವಾಗಳು (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ಮುನಿಗಳಂ
ಪೀನಮಯೂರನ ಕೊಡು ಕೊಡದಿನೆಂಬೊಳು ಸುವಂತೆ ಮೂರು
ಮಂದರಿ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ; ಮೈನಾ :
ದಕ್ಷಿಣದೊಳೆ ಪರಿ ಪರ್ವತಂ ಗೋಗಿ ಮೇಣ ಮಯೂರಂ ನಂದಿದಿಂದ
ಸಾರ್ಥ. ಸಂಗತ : ... ಮುನ್ನದಿಯಾಗಳೆ ಉಂಟುಮಾಡುಗುಂ
(ಪೂ. ೩೦-೩೧). ಮೇಣ : ರಿ. " ಸ್ಥಳಂ ಮೇಣಮು " (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ತಿಳುವುಪ್ಪದೊಳೆ ಹೂಲಕ್ಕಿಮನರೆದು ಕುರಿತೆ
ಯೋಗಿ ತೊಡದಿಂಟುಪ್ಪಲ ಜೇನು ಹೊಡ ಮೇಣದೊಳೆಗಡ ನಾಲ್ಕದಿಯ
ಬೆರಗುಬಿಟ್ಟ ಕುಮುದಿಯೊಳೆಯಂ ಕಾಣಿಕೊಂಡು (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ಪರಿ
ದೊಗಲ ಪುಳಿ ಜೇನುಹುಪ್ಪದ ಸಳಿಗೆ ಮೇಣದ ಮಂಡೆ (ಪೂ. ೩೦-೩೧).
೨. ಒಂದಿಲ್ಲ ರವ ಮೇಣದೊಳಿಟ್ಟಿ ತೆಗೆದದ ಕರಿಗ ಸುವರ್ಣಮಂಜುಗವ
ನಿಂದ ಯಾಚಿಕೆಗೆ ಹಂಚಿ ಕುಡುವ ಚನ್ನರವರೊಟ್ಟಿದರು (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ಪೇಡು ಮೇಣದ ಬೊಂಬೆಯರದು ಮೈಸೋಂಕಿ ಸಾವಣ್ಣಿದ
ವುಪ್ಪಿಯಿಂದ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೩. ಕೆಲವು ಪಾತಿಯ ಮರಗಳಿಂದ
ದೊರಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಟು; ರಾಳ; ಸಾಣ್ಣಿ ಕಾಲ್ಕರಿ
ಪುಟ್ಟಯ - ಕುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಒಂಟುಗದ ಮೇಣದಿಂದ (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ಓಪ್ಪ. ಹಿಪ್ಪರಮಾಲ . . . ಇದರ ಎಂಟರೊಳೊಂದು
ಛಾಣ ಬೇಲದ ಮರದ ಮೇಣ ಇಪ್ಪನೂ ಮರಗಿ . . . ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು
ಸಲವಾದ ಗ್ರಹಣೆಯೂ ಮೂಗುಂ (ಪೂ. ೩೦-೩೧).

ಮಯೂರದ ಬಟ್ಟೆ = ನೀರು ಇಳಿಯದಂತೆ ಮೇಣ ಸಮಿ ಮೂಡಿದ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಟ್ಟೆ; ತಾಡಪತ್ರಿ; ಮೇಣಗಿವ್ವಡ; ಟಾರ್‌ಪಾಲ್ :
ಸಾಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಮಯೂರದ ಬಟ್ಟೆಯದ ಮುಖ್ಯ ಬಿಗಿ
ದಿದೆ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ಮಯೂರದ ಬಟ್ಟೆ, ಮೇಣದ ಬಟ್ಟೆ = ಮಯೂರ
ದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಬಟ್ಟೆ; ಮೋಂಟಿ; ನಾನು ತಂದ ಮಯೂರದ
ಬಟ್ಟೆಯ ಬೇಕಿವ್ವಡಿ ವಿಪುಲವಾದ ಧನರಾಶಿಯ ಬೀಲಗಳು . . . ಹಕ್ಕಿಗೆ
ಬಿದ್ದವು (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗುವ ಮೇಣದ ಬಟ್ಟೆಗಳ
ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಇದರ ಬಳಕೆಯುಂಟು (ಪೂ. ೩೦-೩೧).
[< ಸೊ. ಮದನ. / ಪಾ. ಮಯೂರ/ಕುಳಿ. ಮಯೂರ, ಮಯೂರ.
ತಿಲಾ. ಮೈನಮು; ಕೋರಾ. ಕಾಯ್. ಮೇನಮ್]

ಮಯೂರಾವು, ಮಯೂರಾವು (ನಾ). (?) : ಎಚ್ಚರದ ಮಯೂರಾವು
ಹೊಳೆಸ ಕಡಲ ತೆರೆವೆಯದೊಡೆಯನು ಬಿಡು ಮಯೂರಗಳ
ಸೂಚಿಯ ಸರಳ ಸೋಪನರಿ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ಮಯೂರಾವು; ಪರನ
ಯೋಜಿತವುನೀತನ ಕರಿಯರನು ಮಯೂರಾವುದೇವ ಕರಂದಿನದಲನು

ನಿರ್ದೇಶಕರಾದರಿಗಮಾನ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). (?) :
ಮಯೂ (ನಾ). (?) : ಬಾಳಿಗೆ ಹೊಪ ತೆಲು ಬಾರಲೊರ ಪರಿವರ್ತನೆ
ಸಲುವ ಮೂಂಕಾಟಗ ಯಾ ಬಾಳ ಅಳಿದು ಬಗೆ ಗುಂಮನವಾಪ
ಧರ್ಮ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೨. ೩೦-೩೧ : ೩೦-೩೧ : ಗೋರಾ ಸೋಪನ ೪.೦೦೦
ಬಾರು ೩.೦೦೦ ಮರು ತೋಪುನಾ ಸರಣಾಮು (ಪೂ. ೩೦-೩೧). [?]
ಮಯಿಂದ, ಮೇಂದ, ಮಯ್ಯ. ಮಂದ. ಮೈಂದ (ಗಾ). ಒಬ್ಬಾತನ
ಹೆಸರು : 'ಮಯಿಂದಡಿ' ಪರಾ. ಮೇಂದ : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಮೇಪ್ಪಂ
ಮೊಲಮೈನ್ ಗಣ್ಯನುಸೂರಮು ಅಳಿ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೩. ೩೦-೩೧ :
೩೦-೩೧ : ಮಯ್ಯ : 'ಮಯ್ಯ ಗಾವುಂಡ' ಪರಾ. ಮಂದ : 'ಮಂದಮ್'.
'ಮಂದಯ್ಯ' ಪರಾ. ಮೈಂದ : 'ಮೈಂದಮಾಲ್' ಪರಾ.

[< ಸೊ. ಮಯೇಂದ್ರ]

ಮಯಿಂದಡಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ನೊಂಬುವವರಿಗೆ ರಾಜದ್ವಾರಂ
ಮಯಿಂದಡಿ ಗುಂಡಿಗುಳ್ಳಿ ಎಂಬವರು ಸುಸ್ತುಬಲಂ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿದ
(ಪೂ. ೩೦-೩೧). [ಮಯಿಂದ + ಅಡಿ]

ಮಯಿಂದಮಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಗಾಣ್ಯಗುಡ್ಡಯ್ಯನುಂ
ಬಿಟ್ಟಿದರು ಮಯ್ಯಮಯ್ಯನೊಂಬುವವನುಂ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೩. ೩೦-೩೧ :
೩೦-೩೧. [ಮಯಿಂದ + ಅಮ (< ಅಮ್ಯ) + ಅಮ್ಯ]

ಮಯಿಂದಮೇರಿ, ಮಯ್ಯ ಮೇರ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ
ಮಯಿಂದಮೇರ ಪುರಿಯೊಳೆಯು(ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೩. ೩೦-೩೧ : ೩೦-೩೧.
ಮಯ್ಯ ಮೇರ : ಮಯ್ಯ ಮೇರ ಸೂಳೆ ಕಾಡು (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೩. ೩೦-೩೧ :
೩೦-೩೧. [ಮಯಿಂದ + ಅಮ (< ಅಮ್ಯ) + ಅಮ್ಯ]

ಮಯಿಂದಮಾಳಿ, ಮೈಂದಮಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಳೆ,
ಮಹೇಂದ್ರಮಾಳಿ; ಪಗ್ಗಾ ತಗ್ಗರ ಮಯಿಂದಮಾಳಿ ಪನೆಯೊಡೆಯನು
ಬಿಟ್ಟಿದವನುಂ . . . ತೆರೆದಿ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೩. ೩೦-೩೧ : ೩೦-೩೧.
ಮೈಂದಮಾಳಿ : ಗೋರೆಯೊಳೆಯು ಮೈಂದಮಾಳಿ (ಪೂ. ೩೦-೩೧);
ಕರಿಯ ಕರಿಯ ಕರಿಯೊಳೆಯೊಡೆಯನು ಬಿಟ್ಟಿದವನುಂ . . . ಬಿಟ್ಟ
ರೈಬು (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ಸಮಾಜವು ಮನವ ಬಿಟ್ಟಿದವನುಂ
ಮೈಂದಮಾಳಿಗುಡುಂ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). 'ಮಿಂದಮಾಳಿ'.
'ಮಹೇಂದ್ರಮಾಳಿ' ಪರಾ. [ಮಯಿಂದ + ಮಾಳಿ (< ಮಾಳಿ)]

ಮಯೂರಿ 'ಮಯ್ಯ' ನೋ.
ಮಯೂರಿತನ 'ಮಯ್ಯ' ನೋ.
ಮಯೂರಾವು 'ಮಯೂರಾವು' ನೋ.
ಮಯೂರನ 'ಮಯ್ಯ' ನೋ.
ಮಯೂರನ 'ಮಯ್ಯ' ನೋ.

ಮಯೂರಿ (ನಾ). (?) : ಉದ್ದೇಶವೆನೆಯದು ಸೈವಸಂಪದಿಗಳು ಮದೆ
ಮಯ್ಯ ನೊಂದಿರವರು ಬಿಟ್ಟಿದು ಪಾನೆಂದು ಮಯೂರವರಾಗಳೊಡೆಯನು
ಕೊಳ್ಳಲು ಮಯೂರಿ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). [?]

ಮಯೂರಿತುತ್ವ 'ಮೈಲತುತ್ವ' ನೋ.
ಮಯೂರಾಲ 'ಮೈಸಾಲ' ನೋ.

ಮಯೂರ (ನಾ). ರಿ. ಕಿರಣ; ರತ್ನ : ನಡೆಮನವುಪ್ಪದ ಕರೇಂದ್ರ
ತಾಪಸಕವೇಮಯೂರಾವುಗಳ (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ನೋಮಮಯೂರ
ಸಂಪದವಾದ್ದು ಅಪ್ಪರಿಯು (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ಮಯೇಂದ್ರಮಯೂರ
ಮಾನತೋಪಸಕವಾಗುವವನುಂ ಮುಗಿಸುತ್ತಿರೆ (ಪೂ. ೩೦-೩೧);
ಶ್ರೀಮದಮೈತಮಯೂರಲೋಪವನುಂ . . . ನಂದಿಗಿರ (ಪೂ. ೩೦-೩೧). ೨. ಹೊಳಪು; ಕಂಡಿ; ಪ್ರಭೆ : ಮನೋರಂಜಿತವಾದ ತದೀಯ
ಪದವಿಮಯೂರಮುಂ ಕೊಡಿಸಿ (ಪೂ. ೩೦-೩೧); ಬೆರಗುಬಿಟ್ಟಿದ

ಮಯೂರದ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದವನು ದ್ವಿಗುಣಿಸಿ (೫೩. ೨-೬).
 ೩. ಉರಿ; ಪ್ವಾಲೆ: "ಕರೂರಮಂ ಕೀಲಂ ಮಯೂರಮಾಂಕಿತಂ" (೫೩೩. ೧); ಕೀಲಪ್ರಸರಂ ಸೀಯಲ್ ಮಯೂರಮಂ (೫೩. ೨-೨೭). [ಸಂ.]
 ಮಯೂರ (ನಾ). ರಿ. ನವಿಲು: ಪರಭೃತಮಯಮುಂ ಮಯೂರಮಯಂ ಮುಮಾಗಿ (೫೩೩. ೨೭); ಮಯೂರನಮಮಾರ್ಕಂಶ್ಯತಂ ... ಶೌ ಭಸಾಗಮಂಜೂರಸದಂ (೫೩. ೨-೨೭); ಕೀಗಿ ಕನೋಮಾದಂಬರರು ಮಯೂರಂ ಪಾಂಧವಾಕುಂಭಸರೂರಂ (೫೩೩. ೨೭-೨೮). ೨. ಓಮ: ಅಜಮನ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಉತ್ತರಣಿ ಗಿಡ. ೪. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡ: ಮಯೂರರು ... ದನುಜರಮೈ ನರಯತು ಕಮ್ಮ ಪುಮಾರ ಪುತ (೫೩೩. ೨೭-೨೮); ಗುಂಧಮ್ ವಿದ್ಯಾರ ಮಯೂರಾಸುರ ವಿದ್ಯಾರ ಮುಕ್ತ ರಾಕ್ಷಸರು (೫೩೩. ೨-೨೮). ೫. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಹೆಸರು: ಬಾಣ ಮಯೂರನಂತೆ ಬದ್ಧ ಸುಬ್ಬರ (೫೩೩. ೨೭). ೬. [ಛಂದ] ಅಕ್ಷರಭಂಧ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಬೃಹತಿ ಎಂಬ ಛಂದ್ಯನ ಒಂದು ವೃತ್ತ: ಅಮರಗಾವಾತಕೋಮಂ ಸಮೂಹಿ ಕಾಮದಿಂದ ಗಮಿಸಿದು ಪಾಕಿಯಿಂದ ರವಣಿಯು ನೀಂ ಮಯೂರ (೫೩೩. ೨-೨೮). ರಿ. ೬: ಹರಣಿ ಮತ್ತೇಭವಿರಾಡಿಕಂ ಲಲಿತ ಮಯೂರಾಂಕಿತಂ ಛಂದಮಂ ... ಪೋಲ್ಮಾ ಜಯ್ಯಾರಾಂ (೫೩೩. ೨-೨೮). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಕ (ನಾ). ರಿ. ನವಿಲು. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಉತ್ತರಣಿ. ೩. ಮೈಲುತುತ್ತ: "ಮಯೂರಕ-ಮಯೂರತುತ್ತ" (೬೩೩. ೨೭). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಕಂಠ (ನಾ). ಮೈಲುತುತ್ತ: "ಮಯೂರಕಂಠಂ ಕಪಾಲಮು: ದಿಶ್ಯ" (೫೩೩. ೨೭-೨೮). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಕೋಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು: ಪದ್ಧತಿಗಾಃ ಒಪ್ಪಗಿಗ್ರಾಮಪಥಾನ್ಗಿಗಾಃ ಪಠಪ್ರವಾಹಂ ತತ: ಪಾನಕಂಡಿ ಮಯೂರ ಕೋಡಿ (೫೩೩. ೨೭. ೨-೨೮ : ೫೩). [ಮಯೂರ + ಕೋಡಿ]

ಮಯೂರಕಮನ (ನಾ). ನವಿಲಿನ ಮೇಲೆ ಸಂಭವಿಸುವವನು: ಪನ್ನಾಖ. ಮಯೂರಕಮನ ೩೩ = ನವಿಲುವಾಹನವಾದ ಪನ್ನಾಖನ ತಂದೆ: ಶಿವ: ಭವಮಯೂರಕಮನ ಒತಂ ಕರಗಮವನಂದೊ (೫೩೩. ೨೭-೨೮). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಕಂತ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಸಿಲುಬಣ: ಮೈಲುತುತ್ತ: "ಮಯೂರಕಾ-ಮಯೂರಕಂತ್ಯ" (೬೩೩. ೨೭); ಮಯೂರಕಂತ್ಯ. ದಳುಗಾರ ... ಇವಿತ್ತನು ಮರ್ಧಿಸಿ (೫೩೩. ೨. ೨೭). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಕರ್ದಕ (ನಾ). ರಿ. ನವಿಲಿನ ಗುರುತಿರುವ ಪಾವಟಿ: ದಮಜೋತ್ತಮನ ಮಯೂರಕರ್ದಕ ಕರ್ಮಯ್ಯನಾಗಿ (೫೩೩. ೨-೨೮). ೨. ಪನ್ನಾಖ. ೩. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಾದ ಮೇಘವರದ ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು: ಮಯೂರಕ ಮಮೂರಕರ್ದಕಂ ಮಂತ್ರಿಗಿಂತಂದನು (೫೩೩. ೨೭-೨೮). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಕಾಡಿ (ನಾ). ಶರೀರದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ನಾಡಿಯ ಹೆಸರು: ಮಯೂರನಾಡಿ, ಮೂಡಕನಾಡಿ, ಭಲ್ಲಕನಾಡಿ ... ಇಂತಿ ನಾಡೀಗೋರ ಗಾದ ಶರೀರ (೫೩. ೨೭೦). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಕಪ (ನಾ). [ಕಾಮರಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಂಬಿಕೆ: ನವಿಲು: ಕಾಲಿನ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ಉಗುರುಗಾಯ: ಸುರತಸಮುದರಲಯ ರೂರದ ರೇಖೆಗಳ ದತ್ತರೂಂ ಮಯೂರಕಪಮೂರ್ತಿದು (೫೩೩. ೨-೨೮). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಕಪಿಂಥ (ನಾ). ನವಿಲುಗಿರಿ: ಅಂಗರಾಗಪರಿವರ್ತನವು ಮಂದರಾಕರಂಜಿತಮಯೂರಕಪಿಂಥಾಕಪತ್ಯಸಂ (೫೩೩. ೨೭). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಲಲಿತ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ನೋರಂಟು ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: "ಕೈಗಳನ್ನು ರೇಖಿತಮಾಡಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರಿಸಿ, ಜೇಳನ ಬಾಲವಂತೆ ಕಾಲನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆತ್ತಿ ಪೃಷ್ಠವನ್ನೂ ಬಗ್ಗಿಸಿ ಸುತ್ತುವುದು" (೫೩೩. ೨೭೦ ಕಡೆ, ಪುಟ ೨೭): ಮಯೂರಲಲಿತ: ಕಯ್ಯರವಂ ರೇಖಿತಮಂ ಗಯ್ಯಕ್ಕಂ ಮಿಲ್ಲು ಸಯ್ಯರಲ್ಯಂ ಮತ್ತಂ ರಯ್ಯಮನೆ ತೇಳ ಬಾಲದ ಮೈದೂರ್ ತ್ರಿಕ ಬಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಕೇರೀಲಲಿತಂ (೫೩೩. ೨-೨೮). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಲಿಖಿ. ಮಯೂರಲಿಖಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸಸ್ಯದ ಹೆಸರು: ಅಂಜನ. ಮಯೂರಲಿಖಿ. ಶುಂಠಿ ... ಜೋಗದ ಮಾಡಿ (೫೩೩. ೨೭). ಮಯೂರಲಿಖಿ: "ಮಧೂಕಪರ್ವಾ-ಮಯೂರಲಿಖಿ, ನೆಲಗಿಡ" (೫೩೩. ೨೭). [< ಸಂ. ಮಯೂರಲಿಖಾ]

ಮಯೂರಲಿಖಿ 'ಮಯೂರಲಿಖಿ' ನೋ. ಮಯೂರಲಿಖಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧಾತು: ಮಯೂರಲಿಖಿಯಂ ಒಂದೇ ಮಗದ ಪುನವಿನ ಪಾಲ್ವಿ ಕುದಿಯ ಗರ್ಭಮಾಳ್ವಂ (೫೩೩. ೨). [ಮಯೂರ + ಲಿಖಿ]

ಮಯೂರಾಂಡಕಮಾಯ (ನಾ). [ತರ್ಕಶಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ನ್ಯಾಯ: ೨ ನವಿಲಿನ ಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದ ಪಾದ. ಪಕ್ಷ. ವರ್ಗ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು: ಲಿಖನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅಡಗಿದ್ದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಧವಾದ ಸ್ಥಿತಿಗುಳ್ಳ ಮಯೂರಾಂಡ ರಾಜ್ಯಯ್ಯ ಹೋರಿಸುವರು (೫೩೩. ೨೭). [ಸಂ.]

ಮಯೂರಾಂಡ (ನಾ). ರಿ. ನವಿಲಿನ ಆಕಾರದ ಮೇಲೆ ಪೀಠವಿರುವಂತೆ ಮೂಡಿರುವ ಆಸನ: ೨ ಹಿಂದೂದೇವರಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ೨. [ಯೋಗ] ಒಂದು ಆಸನದ ಹೆಸರು: ಗರುಡಾಸನ ಮಯೂರಾಸನ ... ಅರ್ಧಾಸನಾದಿ ಎಂಭತ್ತಾಲ್ಕು ಆಸನಧರ್ಮಗಳು (೫೩೩. ೨೭): ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಸನಗಳು: ರಿ. ಉತ್ತಮಾಸನ ... ರಿ. ಮಯೂರಾಸನ (೫೩೩. ೨೭). [ಸಂ.]

ಮಯ್ಯ 'ಮಯಿಂದ' ನೋ. ಮಯ್ಯಗಾಢಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀಮದ್ವಿಶ್ವಕರ್ಮಕೃಷ್ಣ ಭಟ್ಟಾರದ ಮಯ್ಯಗಾಢಂಡಂ ಪಾದಮೂಲದಿಂದ ಪಕ್ಕದಲಾಗಿ ಪ್ವಾಲ್ಯಕು ಮಿಲ್ಲು (೫೩. ೨ (೨). ೫೩. ೨೭-೨೮ : ೫೩೩ ೨೭). [ಮಯ್ಯ (<ಮಯಿಂದ) + ಗಾಢಂಡ (< ಗಾಮಂಡ)]

ಮಯ್ಯ ಮರಣ 'ಮಯಿಂದಮರಣ' ನೋ. ಮಯ್ಯನ 'ಮಯ್ಯನ' ನೋ. ಮಯ್ಯನಪತನ. ಮೈದುನಪತನ (ನಾ). ರಿ. ಗಂಡನ ಅಥವಾ ವೆಂಡತಿಯ ತಮ್ಮನಾಗಿರುವಿಕೆ. ೨. ಸಯೋದರಿಯ ಮಗನಾಗಿರುವಿಕೆ: (೨). ಮೈದುನಪತನ: ೩. ಸೋದರತ್ವಯ ಮಗನಾಗಿರುವಿಕೆ: ಇತನನೊಪ್ಪ ತೂಪ ಮೈದುನಪತನದ ಸರಸವನನಿಗೆ ರಥದೊಳು ದನುಬಿತ್ತು ಬರಳಿದು ಕುಳ್ಳಿಬಿಡತು ಪೀಠದಲ್ಲಿ (೫೩೩. ೨೭-೨೮). [ಮಯ್ಯನ (< ಮಯ್ಯನ) + ಪತನ]

ಮಯ್ಯ. ಮಯ್ಯ (ನಾ). ಗಾಯಿ: ಗೊಂದಲ: "ಮಯ್ಯನೆ ತಡಕಾಡುವ ಛಂದಂ" (೫೩೩. ೨. ೨. ೨೭): ನೋಡಿ ಮಯ್ಯವನಂದೊ

ಮಯ್ಯೆನಿಂದಲೇ ಪರಿಮಾಪರಿಸುತ (೧೦೩೩. ೯೧-೯೨). ಮಯ್ಯೆ : ಸುಡದದಯ ಕೆಟ್ಟುಗಳ ಕೆಟ್ಟಲೆ ಮಯ್ಯೆ (೧೦೩೩. ೦೦೯-೨೨೬). [?] ಮಯ್ಯೆ, ಮಯ್ಯೆ, ಮೈಮೆ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ : ಹಿರಿಮೆ : ಘನತೆ : ಮನ್ನಿಸಿ ಮಯ್ಯೆ (೧೦೩೩. ಮಯ್ಯೆ, ಮೈಮೆ)ದಾಂ ಮೊದಲ ಪೂಜನವಂ ಮೊದಲಾಗಿ ಪೂಜನಂ ಕನ್ನಿನಮಲ್ಲ ಮೂಡಿಸಿದಂ (೧೦೩೩. ೯-೨೦೯). ಮಯ್ಯೆ : ೧. ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿಗಳನುಬಿಡಿದ ಮಯ್ಯೆಯ ವಿಳಾಸಮಮಗಾ ತನ್ನಿದಂತೆವುಗುಮೋ (೧೦೩೩. ೬-೦೦೬) : ಪರಿಜನಪಾರಿಜಾತಲತೆ . . . ಪರಮಾರವಾರ್ಧಿ ಸುಧಾಯುರೇಪಮಂಜರ ಮಡಿಗಳ್ಳದರ್ವನಿವ ಮೈಲಲವೇದಿಗೆ ಮಯ್ಯೆಮೂಪ್ಪವೇ (೧೩. XIII, ೨೦೬-೬೩ : ೧೨೨) : ನಿನ್ನ ನಿಜಮುಕ್ತಿಗಂ ಮಯ್ಯೆಗಂ ತಜ್ಜಾ ಪಮನುಕೂಲಂ (೧೩೩೩. ೯-೬೬). ೨. ಪ್ರಭಾವ : ಶಕ್ತಿ : ಇವರಜಮಿತಮಾರ್ಕಿಕವರಳೂಕಿತವರ ಗಯ್ಯೆ ಮಯ್ಯೆಗಂತೆದಮಂಗಳತಮಂ ತಿಳಿಮ (೧೩೩೩. ೦೯೦-೦೬) : ಆ ರಂಜುಗಿದು ನಿನ್ನ ನೋಡನೆಮಯ್ಯೆಯಂ ಹೊಳುಗೈದಿದೆ ಕಣಾ (೩೩೩೩. ೨೨-೨೯). ಮೈಮೆ : ೧. " ಮೈಮೆಯನರ್ ಮಹಿಮೆ" (೩೩೩. ೯೪). ದೋರಲಕ್ಕಂ ಮೈಮೆಗಂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಂ ಮಹಾಪ್ರಮದ್ರ ದೋಳ್ ಪಂದಾ ಪದಿಗಳ ಕೊಡಂಪಾತೆಲ್ಲೋಕೊಡೊಬಲಂ ಕೂಡಿ ನಡೆಯ (ಕುತೂ. ೯-೯೩ ೬) : ಮೈಮೆಯನಿತ್ತು ಒಗ್ಗತ್ತಯಕ್ಕೆ ಮೂಪದಿವುದು (೩೩೩೩. ೦-೯೯) : ಧರ್ಮಾನವರ ಧಂಗೆ ಬೇರ್ವಡೊ ತೋರಿಸುದೆ ಮೈಮೆ (೩೩೩. ೯೩೩-೨). ೨. ಜಾಗದ ಜಾಗದ ಭೋಗದ ಮೈ (೧೦೩೩. ಮೈಮೆ)ಮಗೆ ಸುಮೋಧನಂ ಮೋಗದಂ (೩೩೩೩. ೬-೬೬) : ಮೈಮೆ ಮಡಿ ಯುತ್ತಾಪದಿಗಿತ್ತು (೧೦೩೩. ೯-೬೬) : ಮೈಮೆಯವು ನೋರಾರು ಮೈಮೆಗಳು ಸ್ವಪ್ನಿಯರಿ (೩೩೩೩. ೬೦೦). [ನಂ. ಮಹಿಮೆ]

ಮಯ್ಯೆ 'ಮಯ್ಯೆ' ನೋ.
ಮಯ್ಯೆ 'ಮೈರಿ' ನೋ.
ಮಯ್ಯೆಗೆ 'ಮೈರಿಗೆ' ನೋ.
ಮಯ್ಯೆ, ಮೈಲು, ಮೈಲ್ಯೆ (ನಾ). ನವಿಲು : ಮಯ್ಯೆ : " ಮಯ್ಯೆ(ಮೈ) - ಮಯ್ಯೆ = ನವಿಲು " (೧೩೩೩. ೨೯). ಮೈಲು : ' ಮೈಲುಮಾಡ' ಪರಾ. ಮೈಲ್ಯೆ : ಮಯ್ಯೆಮಾಡುಮಂ ಮಹಿಮೆ ಕೈಮಗಂ ತೋರಿಸುತ್ತು ತೋಟ್ಟ ಮೈಲ್ಯೆಮಾಡುಮಂ ಪದಮ : ಮೈಲಿಯ ನವಿಲುಮಾಡ ಸೂಪಂ ಬಿಟ್ಟಿ . . . ಮಾಗಲಿ ಪಟ್ಟಿ ಪುಗುತ್ತಮಿರ್ಪರ್ (೧೩೩೩. ೬೬-೯೬). [ದೇ. ಕಮ. ಮಹಿ. ಮಯ್ಯೆ : ಕಳು. ಮೈಲ್ಯೆ : ಕೊಡ. ಮಯ್ಯೆ : ಕರ್ತ. ಮಯ್ಯೆ. / ೯೦. ಮಯ್ಯೆ]

ಮಯ್ಯೆಣ 'ಮಯ್ಯೆಣ' ನೋ.
ಮಯ್ಯೆಣ, ಮಯ್ಯೆಣರು, ಮಹಿಸೂರು, ಮಹೀಶೂರು, ಮೈಸೂರು (ನಾ). ಒಂದು ನಾಡಿನ ಹೆಸರು : ೨ ಕರ್ನಾಟಕರಾದ್ದು ಈಗಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಗರ : ಅನ್ಯ ಸಮ್ ಬಳವಗಮ ದೀನಿಯೇ ಅನ್ಯ ಸಮ್ ಮಯ್ಯೆಣ ಬಿಟ್ಟು ಕಲ್ಪಿಸಿದೇ . . . ಅಂತ ಕರ್ನಾಟಕ ಸದುವಿದಿಮ ಬನ್ನ ಕರ್ನಾಟಕ ಮೊಡ (೧೩. XXXVI, ೦೦೯-೦೬೦ : ೦೦೬). ಮಹಿ ಶೂರು : ಸಹಜುಲದೊಡನೆ ಬಂದರ್ ಮಹಿಸೂರಿಂ ರಾಜದೇವರ ಜೇಯರ್ (೧೩. ೨-೨೯) : ಜಾಮರಾಜನಗರ ಮಹಿಸೂರು ಮಾಂತಾದ ಸ್ವಲಂಗಳಿಗೆ ದೇವಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ರತ್ನಮಯಂಗಲಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಮಂದಿರಳಿಂ ಭೂಪಾಡ (೧೩. V (೩). ಪುಷ್ಪಕು. ೨೬-೦೬ : ೧೨೨). ಮಹಿಸೂರು : ಆ ಪುರದಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಿಸೂರ ದೇವ x x ರಾಜಮಹತಿ ತ್ರಿಯಂಕದೇವರಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಮನವರೂ ವಿರೂಧ ಧರ್ಮಕೂರು (೧೩. III (೩). ಮಹಿಸೂರು. ೦೨೩-೨೯ : ೨೨೩). ಮಹೀಶೂರು :

ಮಹೀಶೂರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾಜದಮಯ್ಯೆಯವರು ಮಹೀಶೂರುಯಿಗೆ ಬರಿಸಿಟ್ಟ ಕೃದು ಭೂದಾಂ ಪಾಪದ ಪಾಪದ ಕೃಮವೆಂದೆಂದ (೧೩. III (೩). ಮಹೀಶೂರು. ೦೨೬-೬ : ೧೨೬). ಮೈಸೂರು : ಮೈಸೂರ ಪೂಜ್ಯಗಳಿಂದ ಕುಂಬಗಿಂದ . . . ಮೈಸೂರ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಭುಗಳಿಂದ ಗಣ ಕುಮಾರನ ಬೀಡಿನ ಶ್ರೀದೇವೇಶ್ವರದೇವಿಗೆ ಪೂಜ್ಯಮಂರಿಯಾದೆಯಂ ನಡವಲೇವದಾಸ(೧೩. ೦೯೬. ೨೨-೬ : ೧೨೬) : ಸ್ವಪ್ನಿಯಳಿಗೆ ಮೈಸೂರು ಮೈಗದ ಪೃಮಾಲದೇವತೆಯವರ ಮೈದ ಪಾಮಂದಿಯವಳು (೧೩. ೨-೨೯). ೨ 'ಮಹಿಮೆ' ಮಹಿಮೆದರ ತದ್ವವಾಗಿ 'ಮಯ್ಯೆ' ಮಹಿ ರೂಪದ ಮಹಿಮೆ ಮಂದಿರದೇವತೆಯ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. [ಮಯ್ಯೆ (p < ೫೦. ಮಹಿಮೆ) + ಲೂರ್] ಮಯ್ಯೆನಾಗರು. ಮೈಸೂರು (ನಾ). ಒಂದು ನಾಡಿನ ಹೆಸರು : ಇದರ್ . . . ಮಯ್ಯೆನಾಗರು ಮೈಸೂರು ಸಾಕ್ಷಿ (೧೩. ೯೯. ೨೩೩. ೯-೨೨ : ೨೨೩). ಮೈಸೂರು : ಮೈಸೂರು ಸಪ್ತ ಮೈಸೂರು ಮಹೀಶೂರು ನಾಮಗಾಡು (೧೩. VIII, ೨೦೬-೬೦ : ೨೯ ಕಮ ೯೩ ?) : ಬೃಹದಾರವು ಮೈಸೂರು ಬಿಲಕಂಠನಾಗ x x ಮಯ . . . ಮಗ ಜಾಮಗಲೂಕ x x x (೧೩. III, ೨೦೩. ೦೨೩-೬ : ೧೨೩ ?).

[ಮಯ್ಯೆ + ನಾಡು]

ಮರ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೇರದ ಸಸ್ಯ : ವೃಕ್ಷ : ತರು : " ಮರ . . . ಮರವು, ಪಾದವು - ಈ ರ್ಗ ಮರಂ " (೧೩೩೩. ೨೨-೨೨) : ಅನೋದಕಸುಮವಮಿತಿಯಾ ಮರಗಳೊಳೆಯು ಕೊಯ್ಯುವಿಲ್ಲಗೆ ಬರ್ಪಂ (೧೩೩. ೬-೦೬೬) : ಪೂವಿನ ಪೂಸಗೊಂಡರಿಂ ಮರದೇವನದಿರ್ದವೊ (೧೩೩೩. ೦-೦೦೬) : ಸುರಕರು ಕಂಡ ಮರನಾಯು (ಕುತೂ. ೦೯-೨೨). ೨. (ಸಾಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ) ವೃಕ್ಷದ ತುಂಡು : ಚಾಪಿನೆ : ನೂಲ ತರವೊಳ ಕೀಲಂ ಬಿಟ್ಟಿದ್ ಮರನಂ ಕಂಡದಣ ಮೇಲ ಕುರ್ತು (ಕುತೂ. ೨೦-೬) : ತಗುಳ್ಳು ಮರಂಗಲೊಟ್ಟಿ ಕೀಲಂ ಬಿಟ್ಟಿ (ಕುತೂ. ೩-೦೬). (ಗು). (ಅಲಂ) ಕಿ. ದಟ್ಟವಾದ : 'ಮರಗಟ್ಟಲೆ'. 'ಮರಗಾಡು' ಪರಾ. ೪. ಒರಟಾದ : ಬಿರುಸಾದ : 'ಮರಗಟ್ಟು' ಪರಾ. ೩. ದೊಡ್ಡ : 'ಮರಕರ್ಪ' ಪರಾ. ೩. (ಅಲಂ) ನೀರಸವಾದ : 'ಮರವಾಳ್' ಪರಾ.

ಮರಗಾಡು = (ಅಲಂ) ಬಹಳ ಕುಳ್ಳು : ಸುರಪತಿಯ ತಮ್ಮನಾಗುಂಡಿ ಮರಗಾಡುಗೆ ಮರ ಬಿಡಿಯ ಬಿಟ್ಟಿ (೧೩೩. ೬-೬೬). ಮರದ ಕಡೆ = ಅಲ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳ ಕೊಂಬಿನಿಂದ ಇಳಿದಿದ್ದ ಬೀರು, -ಜಟ್ಟಿ ಬೀಳಲು : "ಮರದ ಕಡೆಮನೆ ಮರದ ಬೀಳುಂ" (೧೩. ೬೬). ಮರದ ಬಿಟ್ಟು, ಮರದ ಬಿಟ್ಟು = ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಹಿರಿಯರ ಮನೆಯಿಂದ ಬಂದ ಬಿಟ್ಟಿ ಬಿಡಾರ ಮರದ ಬಿಟ್ಟಿ ಕೃದು ಕಡಾಯ (೧೩. VII, ೨೨೩. ೬೨-೨೯ : ೨೨೩) : ಕೃದು ಕಡಾಯ ಬಿಟ್ಟಿ ಬಿಡಾರ ಸೇನೆ ಮರದ ಬಿಟ್ಟಿ ಮೋಡಿ ಗಾಸ (ಕುತೂ. ೦೯೦. ೬೬-೯೯ : ೧೨೨). ಮರಗಾಡು = ಮರ ಗಟ್ಟು : ಜೋಮು ಹಿಡಿ : ಮಾರಯಲಿ ಕೈ ಬಿಡುಕಂಠದೊಡನೆಲಿ ಮರವಾದಪಟ್ಟಿಗಳು (ಕುತೂ. ೩-೦೬). ಮರಮಟ್ಟು = ಮರ. ಗಿಡ. ಪೊದೆ ದೊಡಲಾದುವು : ಕೆಂಗಡುತ ಕೆಲರು ಮರಮಟ್ಟುಗಳನೇಜಾತು (೧೩೩. ೨೩-೦೬) : ರಾಮೇಶ್ವರರಿಂಗವನ್ನು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮರಮಟ್ಟು ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕೂಡಿ ಮೈದಾಸ ಮಾಡಿ (೧೩. ೨-೯೯). ಮರಮಾಡು = ಮರಮಟ್ಟು : ಉತ್ತರವಾದುದತ್ತನಂ ಕಲ್ಲಂಠು ಮರಮಾಡು ಮಹಿಸೂರುಕೊಂಬಿರ್ (೩೩೩. ೬೨-೦೦). ಮರಮಟ್ಟು = ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸಾಮಾನು : ಮರದ ಸಾಮಾನು : ಹೂಡಲಿಂ ಮರಮಟ್ಟು ಮಾಡದ ಗೋಡೆ ಚರ್ಮದ ಮೊದಲಿ ಪರವಿನ ಕೊಡೆ ಹಿಂದಿಗೆ

ದಿಗದ ಮನೆಯೊಳಗಾತ್ಮನಿರುತಿರಲು (ಪು. ೩೩); ಮನೆಯಮ್ಮ ಕೆಳವಿ
ಮರಮುಟ್ಟುಗಣ್ಣೆಲ್ಲಾ ಮೂಕೊಂದಿದ್ದರು (ಪು. ೩೩). ಮರ ಹೊಡೆ
= ಉತ್ಸ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮರದ ಸಾಧನದಿಂದ ಸಮಮಾಡು :
ಹೊಲಲ್ಪ, ಪಾಳೆ ಮರ ಹೊಡೆಯುವೆಳು (೩೩). [ದೇ. ೩.೩. ಮರ.
ಮರದಾ; ಕುಳು. ಕೊಡ. ಮರ; ಕೆಲು. ಮೂಸು, ಮೂಸು; ಪರ್ವ.
ಮುಂ; ಗೊಂದಿ. ಮೂ. ಕುಳು. ಮುಜ್ಜು; ಕುವಿ. ಮೂಸು]

ಮೂರು 'ಮೊರೆ' ನೋಡಿ.

ಮರಗಡಿ, ಮರಗಡಿ (ಶ್ರೀ). ಮರದವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸು ; ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಡೆ :
ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ತಾವೆ ಮರಗಡಿದಿರುವಂತೆ (ತುಳುಕು ೨೦೬-೦೧). ಮರಗಡಿ :
ನಿರೋಧಿಗಿ ಮೂಡುವಾಣ್ಣೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ತಾನೆ ಮರಗಡಿದವುಂ (ಗಾಂ.೩,
೨೦೬),
[ಮರ + ಕಡೆ]

మరణం (నా). ఒందు శ్లోకం మేము : మరణం ద్వారా మృత్యువు మృత్యువు మరణం విలగ్నమవుతుంది . . . తేజస్వీగీతం శ్లోకం (అ. ౫. ౩౦౦౦. ౩-౪ : ౩౦౦) : కర్మమందు మరణం ద్వారా మృత్యువు తేజస్వీగీతం (అ. ౫ (౩). ౩౦౦౦. ౩-౪ : ౩౦౦౦ ౩౦). [?]

ಮುರಂದ (ಸಾ). ಹೊಸದಿನ ಬಂದು; ಮುರಂದ್ರ: ಪೂರ್ವವ್ಯಾಪಕ
ಮುರಂದಮಾಹನಸಚರ್ಮಿ ಜ್ಯೋತ್ಸುರಿದಮಾಲವರ್ಗಂಬುಕಾಯುಷ್ಯಗಂ ಸರ
ವೊಳ್ (ಪ್ರಾ. ೩-೪-೩); ಮುರಂದಮಂ ಪೂರ್ವ ಮಧುಕರಂ
(ಪ್ರಾ. ೩-೪-೩). [ಸಂ.]

ಮನೆಯವರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತ್ ಮಹೋದಯ
ಜೀವ ಸತ್ಯವಾಕ್ಯ ಶರ್ಮ ಸಾಂಗ್ಲೆ ರಸ್ತೆ ಲಿಮೆಯೂ ರಿಯಾಳುಕ್ಕನಿರ
(ಎ. ಕ. ಕೂ. 245-8 : 87). [?]

ಕುರಂಟರು 'ಮರವತ್ತು' ನೋ.

ಮದಲಕ್ಕಬುಹುಲ್ಲಾ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮದಲಕ್ಕಬು
ಹುಲ್ಲಾ, ಪರಂಗಿ ಅಕ್ಕಿ ಹುಲ್ಲಾ (ಜು ೨೩. ೭೫-೭೬೦).

[ಮರ, + ಅಕ್ಕಿಮು, + ಪುಲ್ಲ, (< ವರ್)]

ಮರಳು (ನಾ). ಕೋತಿ ; ಮರಳು : ಮರಳು ಕುಗ್ಗುವಂತೆ ಮರಳು
 ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಗ್ಗಿಸುವ ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತಿದೆ (ಅರ್ಥಾತ್. ೧೩).
 [< ಮರಳು]

ಪರಶುರಾಜ (ನಾ). ಕೋತಿಯ ಗುರುತಿರುವ ಬಾವುಟ ; ಕಪಿಧ್ವಜ :
ಪರಶುರಾಜನಿತ್ಯ ಧರ್ಮಗೋರುವುದು (೧೯೫೬. ೩೯-೫೦).

[< ಸಂ. ಪರ್ಯಾಯ]

ಪುರಕಟ್ಟು 'ಪುರಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮರಗಟ್ಟು 'ಮರಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮರಳತ (ನಾ). ನವರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಪಶ್ಚಿ : "ಪರಮಾರ್ಥನುಂ
ಜಾಗವರಾ ಪುಂ ಮರಳತಮವತ್ಯು" (ಕಾ. ೩೨) : ಕೊಪ್ಪಾಣವ
ನೆಯ್ಯ ಪಂದಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮರಳತಮಗವರ್ಗಿ ಕರಪ್ರದಿಸೊಪವೊಡವ
ಪಾಳೆಂದ ತಿಳಿಸಿದಂ (೨೨೩. ೨೭-೨೮) : ಕರಗವು ಪುಟ್ಟುವಂ
ಮರಳತಮವುಪ್ಪಿನ ಪೊನ್ನವಂಪರಮಂ ಪೊತ್ತು (೨೨೩. ೩೩) :
ಪವಳದ ವೃದ್ಧಿಯಂ ಮರಳತವೊಂದು ಕಳಗದಿಂ ಪಾರಗವಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟಿ
(೨೨೩. ೩೪-೩೫). [ನಂ.]

ಮರಕತಮಟ್ಟಿ (ನಾ). ಹೂರು ಬಟ್ಟಿ, --ವಸ್ತ್ರ: ಚರಗದೊಳಿಹ ಚಮ್ಮಿಯ
 ಕಿಂಚಿ ದಿಗಿಡಟ್ಟಿ ಮರಕತಮಟ್ಟಿ ಮೂಂದರರು ಸಿರಲರಿ ಮೊಳೆಯಿ (ಶೋ.ಕಾ.
 ೦೪-೩೨). [ಮರಕತ + ಬಟ್ಟಿ]

ಮರಕತವರ್ಗ (ನಿ). ಪಶ್ಚಿಮ ಬಿಲ್ಲು : ಹಸುರು : ಮರಕತವರ್ಗವು
ಕುರುಗುವೆಣುಗಳನ್ನೆತ್ತಿವೆಯೆಂದೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸುರೂಪವಾದ್ದು. ಮುಕ್ತವಿವ

ದೇವತಾಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಣಿತರಾದವರನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ಸಹಿ ರಚಿಸಿದುದಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು (ಎಫ್. ಒ. ಹೆ. ಪಿ. ೧೩-೧೪; ೨೧೫).

ಮರಾಠ್ಚಿ * ಮರಾಠ್ಚಿ * ನೋ.

ಮದಕಲಿ, ಮರಕಾಲಿ (ನಾ).

ಹಾಕಿದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು ಮಂಕಲರು ವಿರೂಧಾಂಗಿರ (ಸುಸೂ. ೨೫).
ಮಂಕಾಲ : ೧. ಪರಿ ನೆಮ್ಮ ಮಂಕಾಲ ಬಟ್ಟೆ ನೆಮ್ಮನೆ ? (ಗಾಡಿ).
೨. ನಾವಿಕ; ಅರಿಯ : ಕಾಸುಕೋಡಂಗಿ ಹೆಗದು ಬಂದರಿ ಆ ಉಮರ
ಮಂಕಾಲರು. . . ಬಳಿಗೆ ಬಂದು (ಕಾ. ೧, ೪೪-೬ : ೧೨೭) : ಓದಂತೆ ಮಂ

ಕಾಲರು ಹಡಗಿನ ವ್ಯವಹಾರದಿ ಗಳಿಸಿದ ಹಣವು - . . . ತುಂಗನುರರು
(ತುಂಗನುರ, ೨೯); ಮರಣಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಪಾಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರವೇಶದ
ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಿ ಪಾಂಡಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು (ತುಂಗನುರ, ೨೯);
[ದೇ. || ತಮಿ. ಮರಣಾಲ; ತುಳು. ಮರಣಾಲ, ಮರಣಾಲ]

ಮರಣಾಲ 'ಪುರಣಿಲ' ನೋ.

ಪುರಾಣಾಲು 'ಮರಗಾಲ್' ನೋ:

ಮರಕಾಲ್ತಿ (ನಾ). ಬೆಸ್ತರ ಹೆಂಗಸು ; ಮಿಾನುಗಾತಿ : ಹೋದಾ? ಪಾಠ
ಕಾಲ್ತಿ, ಮಿಾನು ಹ್ಯಾಗೆ ? (ಪಾಟ. ೪೪).

$[v_1, v_2] = \langle v_1, v_2 \rangle + \frac{1}{2}(\langle v_1, v_1 \rangle \langle v_2, v_2 \rangle - \langle v_1, v_2 \rangle^2)$

ಮರಕಾಳಗ (ಪಾ). ಮರಗಲನ್ನೇ ಅಯುಧವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಮಗನುವ
ಯುದ್ಧ: ಬಹ ಛೇಮನಿಗೆ ಮರಕಾಳಗ ಬಹಳ ಶೂಕೃತ ಸರಮುತು
(ಪಾ. ೧೩). [ಮರ + ಕಾಳಗ (<ಕಾಳಗಿ)]

మారక (నా). ఒందు బగిదు భూమి (?): యీన కార నాగనబ్బి
 బాగు నేనున్న తగిదునొండు తన దులద వేలెరు కుళ్ళి బురు
 శిలెర్ భూమి మారక గిలెదలెరు కారనబ్బి (మృత. ౧౯౧౬ :
 1519). [?]

ಮರಕಟ್ಟು 'ಪುರಗಿಟ್ಟು' ನೋ:

ಮರಕು 'ಪುಡಿಗು' ನೋ.

ಮರಕುಟಿಕ ಮರಕುಟಿಕ: ನೋ.

ಮರಕಟಪದ್ಯ, ಮರಕಟಪದ್ಯ (ನಾ). = ಮರಕಟಪದ್ಯ : ಇಲ್ಲಿನ ಮರ
ಕಟಪದ್ಯವು ಮೂಲದ ಕರ್ಮಕೃತಿ. ಕರ್ಮಕೃತಿವಾದ ಸಮಂ (ವಿವರಣೆ.
೦-೩). ಮರಕಟಪದ್ಯ : "ಕರ್ಮಕೃತಿ. ದಾಖಲಾಪತ್ರ : ೩ ೨ ಮರ
ಕಟಪದ್ಯ" (ಇತಿ. ೦೦೧). [ಮರ + ಕಟ + ಪದ್ಯ]

ಮರಕಟ್ಟಿಹ, ಮರಕಟ್ಟಿಹ, ಮರಕಟ್ಟಿಹ, ಮರಕಟ್ಟಿಹ (ನಾ). ಮರ
ವನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ: ಪಾಣಿಪತ್ನಿಹವಿಲ್ಲದೆ
ಪ್ರಾಣಿ ಬಹಿಷ್ಕಾರಿತ ಮರಕಟ್ಟಿಹಂ . . . ಎಂದಿಂತಹವುಗಳಿಗಿಂತಲೂ
ತನ್ನ ನೆಲೆಗಿದ್ದ ಪದುವೆ (ಪಂಪ, ೨-೩೬ ಪ). ಮರಕಟ್ಟಿಹ: ಮಿಮ್ಸಲಿಗ

ಮರಳುತಿಳಿ ಬಾಣಾಂಕಿ (ಕುಣ್ಯಂ. ೧೦-೩). ಮರಳುತಿಳಿ : ೧೦ ಮರ್ಫ
ಮರವಂ ಮರಳುತಿಳಿಂ ಪುಲಿ (ಕುಣ್ಯಂ. ೨-೧೪); ಮರಳುತಿಳಿ ಕಟ್ಟಿ
ಕೊಟ್ಟು . . . ಮೊದರಾವಮರಳುತಿಳಿಂ ಬಿಡುಮರಳುತಿಳಿ
(ಕುಣ್ಯಂ. ೨೦-೩); ಮರಳುತಿಳಿ ಬಿಡುಮರಳುತಿಳಿ (ಕುಣ್ಯಂ. ೨೦-೩).

ಮರಕಟಿಂಗ್ : ಮರಕಟಿಂಗ್ ಕಟ್ಟಿಡುಕ ಪಂಚೆ (ಸಾಕ್ಷಿ. ೨-೨೩).

[ಮಃರ,]

ಮರಕುಟಿಗೆ 'ವೃರಕುಟಿಕ' ನೋ.

ಮರಕುಟುಂಬ - ಮರಕುಟುಕ - ನೋ.

ಮರಕಟುವಕ್ಕಿ, ಮರಕಟ್ಟುವಕ್ಕಿ, ನೆಜ್ಜೆ.
ಮರಕಟ್ಟುವಕ್ಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಲಜೀವವು: "ಉತ್ಪನ್ನ"ಗಳು.

ಮರಣ-ಈ ೨ ಮರಣವಿಧಗಳು (ಪೂಜಾ. ೨೨-೨೩). 'ನರಕೋಪವಿಧಿ' ಪರಾ. [? + ಮೃ. / ಪ ಇದು ಬೀಜಾಕ್ಷರವು ರೂಪಿಸಿದವ ಮತ್ತು ವಿರಲವು ?]

ಮರಣ (ನಾ). ಕೆಳವಿಧದ ಒಂದು ಬಗೆ : ಪಾರಿಯದಿ ಅಪ್ಪ ಮರಣ ಕಂಡು 'ನೋಡ್ಲೆ' ಪತ್ರವು ಲಾಯಕ್ಕಾಗಿದೆ ಎಂದರು (ಶ್ಲೋ. ೯೪).

[ಮರ. + ಣ (< ಕೃಷ್ಣ)]

ಮರಣಿ (ನಾ). ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂದಿನ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ : ಕೊಡಿಮರ : ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಮರಣಿಗಳು ... ಮರಣಿಗಳ ಜಾಲರಿದಂತೆ ಕಂಡವು (ಪೂಜಾ. ೯೪). [ಮರ. + ಕೊಡಿ]

ಮರಣೀ (ನಾ). ಮರವನ್ನು ಪತ್ತಿ ಇಳಿದು ಆದುವೆ ಆಟ : ಗಿಡ ಮರಗಾಟ (ಕಾಠ) : ಪರಿವರ್ಯಾಟಂ ತಿರಿಕಲ್ಗಿರ ಮರ ಮರಣೀ ಸೆಂದು ಹಾರುಂಬಳಿ (ಪೂಜಾ. ೬-೯೪) : ಅಲ್ಲಿ ಮರಣೀ ಅಡುತ್ತಿದ್ದುದು ... ಪಾ ಪವಿಡ (ಪೂಜಾ. ೯೪). [ಮರ. + ಕೀಡಿ]

ಮರಣ್ಣು. ಮರಣ್ಣು (ಕ್ರಿ). (ರಕ್ಷಣೆಲನೆ ನಿಂತು) ಕೈಕಾಲು ಮರದಂತಾಗು : ಜೋಮು ಹಿಡಿ : ಜಡವಾಗು : ಕಾಲು ಕೊತ್ತು ಕೊತ್ತು ಮರಣ್ಣು (ಪೂಜಾ. ೬). ಎದೆಯುಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ... ಕೊಡ ಮರಣ್ಣುದಂತೆ (ಪೂಜಾ. ೨೨). ಮರಣ್ಣು : ಬೆರ ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೇಲೆ ಮರಣ್ಣುದಂತವು (ಪೂಜಾ. ೯೪) : ಈ ನೋಟವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಮರಣ್ಣುದಂತವು ಕಟ್ಟುನಾಗಿದ್ದ (ಪೂಜಾ. ೬) : ನಮ್ಮ ಕಾಲುಗಳು ಮರಣ್ಣುಮೋದ (ಶ್ಲೋ. ೯೪). [ಮರ. + ಣ್ಣು]

ಮರಣ್ಣು. ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ೦. ಮರದ ಬುಡದ ಸುತ್ತ ನೀರು. ಗೊಬ್ಬರ ಹಣಕಾಸು ಮಾಡಿದ ಪಾತಿ : ಅಲವಾಲ : ಮರಣ್ಣುಂಟು ಸುತ್ತಂ ಮೊದಲೊಳಗು ಸುತ್ತ (ಪೂಜಾ. ೯೪). ಮರಣ್ಣು : ೨. ತುಣುಲು. ಮರಕ್ಕೆ ಮರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹೆಂಡವನ್ನು ಇಳಿಸುವ ಕೆಲಸ : ಮರಣ್ಣು ಮರಣ್ಣು ಕಟ್ಟುಮಾಡ್. ಈಗ ಕಟ್ಟುಗಡಿ ಕಟ್ಟುಮಾಡು ಮಾಡ್ (ಪೂಜಾ. ೯೪). ೩. ಮರದ ಕೆತ್ತಿದ ವಿರುವಂಥದು : ಸಿರಿಗನ್ನೆಮೋದರದಿಂ ಮರಣ್ಣು ಸಿರಿಯ ಬಾವಿಯುಂ ಕೆಲವುಮುಪ್ಪುರಿಯುಂ ಮಾಡಿ (ಪೂಜಾ. ೨೩-೨೪, ೨೪-೨೫, ೨೫-೨೬). [ಮರ. + ಣ್ಣು]

ಮರಣವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕವನದ ಮರ : "ಕಾ[ಕ]ಕ್ಷಿ-ನಾಳಲು. ಕುಪ್ಪು. ಮರಣವ" (ಪೂಜಾ. ೯೪).

[ಮರ. + ಕವ. (< ಕವನ)]

ಮರಣಿ 'ಮರಣಿ' ನೋ.

ಮರಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಅರಣ್ಯಮೂರು. ಮರಣಿ (ಪೂಜಾ. ೨೩-೨೪) : ಮರಣಿವೊಪ್ಪನ್ನು ಅಕ್ಕಿಗಟ್ಟಿನ ತೊಳೆದು ಅರಣ್ಯಂ ಒಂದಿ. ಕೊಡುತೊಳೆದು ದೇವಾನುಗುಣವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು (ಪೂಜಾ. ೯೪). 'ಮರಣಿ' ಪರಾ. [?]

ಮರಣ್ಣುಪುಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : ಪಕ್ಕವಾರ್ಪ ಹುಲ್ಲು. ಮರಣ್ಣುಪುಟ್ಟು (ಪೂಜಾ. ೯೪-೯೫). [? + ಹುಲ್ಲು (< ಪೂಜಾ)]

ಮರಣ್ಣುಲಿ 'ಮರಣ್ಣುಲಿ' ನೋ.

ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕತ್ತಿ : ಮರಣ್ಣುಲಿಯ ಮರಣಿ ಕೊಡುಲು ಸಾಧ್ಯವಿ ? (ಪೂಜಾ. ೯೪). 'ಮರಣ್ಣು' ಪರಾ. [ಮರ. + ಕತ್ತಿ]

ಮರಣ್ಣು. ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ೦. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆರಸಾದ ಕುಪ್ಪು : ಮಿರುತ ಮರಣ್ಣು ಕರಿಯ ಮರಣ್ಣುನೋಡು ರೂಪಂ ಹೀವು (ಪೂಜಾ. ೨-೨೪). ಮರಣ್ಣು : ೨. ರೂಪವಿಧಿ : "ವೀರು,

ವೀರತರಂ ೨ ಮರಣ್ಣು ಪರಿಯಗಳು. ಕೆಲವರು ರೂಪ. ಕಡ್ಡಿಯನ್ನುವರು. ಕೆಲವರು ಮರಣ್ಣುಲಿಯನ್ನುವರು" (ಪೂಜಾ. ೯೪).

[ಮರ. + ಕುಪ್ಪು (< ಕುಪ್ಪು)]

ಮರಣಮರ. ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೈ : ಕುಪ್ಪು ಕಡಿದು ಮರಣಮರಣಿ (ಕಟ್ಟು) ಕೊಳ್ಳು ... ಗಾಂವಿನಂತಾಗಿ (ಪೂಜಾ. ೯೪-೯೫). ಮರಣ್ಣು : ಪಾ[ಪಾಂ. ಮೇ] ರಗಲಂ ಮರಣ್ಣು (ಶ್ಲೋ. ೧, ೨೫) : ಕರಿಯ ಬುಧೋದವು ಕೈ ಮರಣ್ಣು ಮರಣ್ಣು (ಪೂಜಾ. ೯೪).

[ಮರ. + ಕವ. (< ಕವನ)]

ಮರಣ (ನಾ). ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಳೆ : ಕಯ್ಯ ಮರಗನು ಪಲ್ಲ ಸಮಂಜಸವುಂ ಕರಿಯ ಪದವೊಳ್ ದತ್ತರೊಡಂ ಮನೋಕಂಠ ರಂಗದ್ವೇಷನುಂಜಯುಂ ಕರಿಯ ಪದವೊಳ್ ದತ್ತರೊಡಂ ಪತ್ತರೊಡಂ ಮಾತಂಗಿ ಬೆಳಸುಮಾತಂಗಿ ಸುಗಮಿಯುಂಜಯುಂ (ಪೂಜಾ. ೨೩-೨೪, ೨೪-೨೫).

[ಮರ. + ಕಣ]

ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಣ್ಣು : ಮರದಂತೆ ಬೆಳೆಯುವ ಕಣ್ಣು : ಬೇರೆಯೂ ಮರಣ್ಣು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ (ಪೂಜಾ. ೯೪). 'ಎಲೆಗಣ್ಣು' ಪರಾ. [ಮರ. + ಕಣ್ಣು]

ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಕಣ್ಣು ಮರಣ್ಣು ಕವಲುಗಣ್ಣು ಕವಲುಗಟ್ಟಿ ಹಂಚಿ (ಪೂಜಾ. ೨-೨೪) : ಮರಣ್ಣುಕಯ ಬಾಯಿ ಪೆಂಟುಗಟ್ಟಿಯು ಬುಡದಂತೆಯುಂ (ಪೂಜಾ. ೯೪-೯೫).

[ಮರ. + ಕಣ್ಣು (< ಕಣ್ಣು)]

ಮರಣ್ಣುಲಿ. ಮರಣ್ಣುಲಿ (ನಾ). ದಟ್ಟವಾದ ಕತ್ತಲೆ : ಕಟ್ಟುಲಿ : ಮರಣ್ಣುಲಿ ಕಾಂತಿ ಮರಣ್ಣುಲಿಯು ಬೆರಗಟ್ಟಿ ಕೊಡುವಾಯ್ತು ಕೆಳಸಂಜೆಯೆ (ಪೂಜಾ. ೨೩-೨೪). ಮರಣ್ಣುಲಿ : ಬೆರ ಪರವಾ ಪಾಂಗೊಳಿಸಿವರಿ ಮುಖಮಾ ಮರಣ್ಣುಲಿಯು ಮೈಸಿ (ಪೂಜಾ. ೨-೨೪). [ಮರ. + ಕಟ್ಟು]

ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡು : ಅನಿಷ್ಟವಾದ ಪವನಿ ಮರಣ್ಣುಲಿಯಿಂದ ನೋ ಕ್ಷಮನದೊಳಿಡುವನಿ ಮರಣ್ಣುಲಿಯಿಂದ ಮರಣ್ಣುಲಿಯು ಮೈಸಿಗನು ವೆರಮರಿ ಕಾಂತಿ ನೀವೆಂದಾ ಧೀವು (ಪೂಜಾ. ೨-೨೪) : ಇಳಿಯ ಹಳ್ಳಿಯುಂಜಯುಂ ಮರಣ್ಣುಲಿಯೊಳಿ ಕಟ್ಟುಲುಮದೊಳಿ ಹೊಕ್ಕುಲಿಗಿ ಕುರಣದೊಳಿ (ಪೂಜಾ. ೨-೨೪). [ಮರ. + ಕಾಡು]

ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣು ತೆಗೆಯುವ ಗಾಣ : (೧). 'ಕರಣ್ಣು' ಪರಾ. [ಮರ. + ಗಾಣ]

ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ಮರದ ರಕ್ಷಣೆ. ಅಶ್ರಯ : ಹೊಳೆಹೊಳೆದಾಗುವ ಮಿರುಬುಳುಗಳು ಕಾವಳಿಗೊಡ ಮರಣ್ಣುಲಿ (ಪೂಜಾ. ೨) ನೋಳು ಹೊಳೆವವು ಕಾರ ಕಾಮಗಾರದೊಳು ಫಳಫಳವ ಮಿರುಬು ತೆಲವಾಗಿ (ಪೂಜಾ. ೨-೨೪). [ಮರ. + ಕಾವು]

ಮರಣ್ಣು. ಮರಣ್ಣು. ಮರಣ್ಣು (ನಾ). ಎತ್ತರದ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಒಡುಪಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ, ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ. ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ : ಪಾತ್ಕರ್ಮವುಂ ಮೈಸು ಸುರಗಾಲಂ ಕೊಳ್ಳು ... ಗಾಂವಿನಂತಾಗಿ (ಪೂಜಾ. ೯೪-೯೫). ಮರಣ್ಣು : ಸ್ವೀಕರಣವು 'ಮರಣ್ಣು' ನಿಂದಲಿ ರಂಗದೊಳಿ ಪ್ರದೇಶ ... ಕೆಳವು (ಪೂಜಾ. ೨೩). ಮರಣ್ಣು : ಮರಣ್ಣುಲಿಯು ಸದೆಯ ನೋಡು ಇಂದವು ಒಳ್ಳೆಕವ ಹೋದರಿ ಹೋಗಿ ಮರಣ್ಣು ದಟ್ಟನಾದರೆ ಕೊಡಲಾಗುವ ನಿಮ್ಮಣಿ (ಪೂಜಾ. ೨೪).

ಮರಗಾಲಿಪಾಟು = ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ, ಮರಗಾಲನ್ನು ಕಾಲಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಕುಣಿಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುಣಿತ; ಚಪ್ಪರಮಂಡಪ ಎಂಬುದು ಈ ಸ್ಥಿತಿಪಾತ್ರದ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕುಣಿತಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟಿಗಳಿರುವುದು, ಅರಿವಾವಿರುವುದು. ಮರಗಾಲಿಪಾಟು ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗಳಿಕೆ ಇದೆ (ಕೂಟ. ೩೩). [ಮರ + ಕಾಲಿ + ತಮಿ. ಕುಲ. ಮರಗಾಲಿ]

ಮರಗಾಲು 'ಮರಗಾಲ್' ನೋ.

ಮರಗಾವು (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹಿಡಿಕೆ: ಕಯ್ಯಾಡಿ ನೆಲೆಯ ಸ್ಥಿತಿಪಾತ್ರದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಅಲಗಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಕಟ್ಟು ಕಾಣಿಸುವುದು, ಉಳಿದ ಮರಗಾವನ್ನು ಕೊಂಡು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ (ಕೂಟ. ೩೩-೩೪). [ಮರ + ಕಾವು]

ಮರಗಾಳಿ (ನಾ). ಬಿರುಸಾದ ಗಾಳಿ; ಚಂದಮಾರುತ: ಆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಪತನ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಮರಗಾಳಿಯು ಬಿರುಸಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವುದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಕಾಣಿಸುವಂತೆ ಜನಜೀವನ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ (ಕೂಟ. ೩೩). [ಮರ + ಗಾಳಿ]

ಮರಗಿ 'ಮರವಿ' ನೋ.

ಮರಗಿಟ್ಟು, ಮರಕಿಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಮರದೊಳಗೆ ಇರುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಮಂದಗಿ: ಕರಮ ನೀಡಿಕೆ ಮಿಗೆ ತಯಾರಿಸುವುದು, ಅರಮರಗಿಟ್ಟುನಂತೆ ಪೂಜಾರಿಗಳಿಗೆ ಸುಡುತ ಬರೆ (ಕೂಟ. ೩-೩೪). ೨. ಸೌದೆಯಿಂದಾದ ಬೆಂಕಿ: ಇದೊಂದಿಗೆ ಬಲು ಮರಗಿಟ್ಟು ನೊಟ್ಟು ಸುಡುವಂತೆ ನೇಮಿಸಿದ (ಕೂಟ. ೩-೩೪). ಮರಕಿಟ್ಟು:

೩. ಕಾಡುಕಿಟ್ಟು: ಸಂಚುಸುಡಿದ ಪಾಯು, ದಳುರಿಯುವುದು ಮರಕಿಟ್ಟು ನಿಂದಿದರೆ (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಕಿಟ್ಟು]

ಮರಗಿವಿ (ನಾ). ಮರಗಿಟ್ಟು ಕೇಳಿಸದಂತಿರುವ ಕಿವಿ: ಕಿವುಡುಕಿವಿ: ಅವನ ಮರಗಿವಿಗೆ ಈ ಕೇಳಿಸುವುದು ಕೇಳಿಸುವುದು (ಕೂಟ. ೩೩). [ಮರ + ಕಿವಿ]

ಮರಗುಮರೆ (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕುದುರೆ: ಮರಗುಮರೆಯಲಿ ಮರದ ಮರೆತು ಮಕ್ಕಳು ಕುದುರೆಯಾಡುವುದು (ಕೂಟ. ೩-೪): ಒಡಿಸುವ ಮರಗುಮರೆಯಲಿ ತೃಪ್ತಿ ದೊಡುತ ಆಡುವಾ ಭರದಲಿ ಅಪಾಯವನು ಮರತು (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಕುದುರೆ]

ಮರಗುಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗುಟ್ಟು: (೩). [ಮರ + ಗುಟ್ಟು]

ಮರಗುಲಿ (ನಾ). ಮರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವಂಥದು: ಕೊಡಲಿ: 'ಮರಗುಲಿಕೆ' ಪರಾ. [ಮರ + ಲಿ. ಕುಲಿ]

ಮರಗುಲಿಕೆ (ನಾ). ಮರಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವ ಉದ್ಯೋಗ: ರೂಢಿ ಪತ್ರಿಕೆ ರಾಜಕುಮಾರಿಗಳನ್ನು ಕಡುವು ನೆಲೆಯದೆ ಕಂಡ ಮರಗುಲಿ (ಕೂಟ. ೩) ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಿಯಹಾಗೆಗುತ್ತವೆ (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರಗುಲಿ + ತನ]

ಮರಗುಳಿ 'ಮರಗುಳಿ' ನೋ.

ಮರಗೊಡು (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬೋನು: ಮರದ ಪಂದಿ: ಒಳಭಾಗ ಮರಗೊಡಿನಿ ಸಿಲುಕಿದ ಹುಲಿಯುಳಿ (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಗೊಡು]

ಮರಗೊಳ 'ಮರಗೊಳ' ನೋ.

ಮರಗೊಟ್ಟು, ಮರಗೊಳ (ನಾ). ಮರವನ್ನೇ ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು: ಅಗ್ನಿ: "ಮರಗೊಟ್ಟು . . . ಎಲಗಿಳಿಯುಂ - ಈ ರೀತಿ ಅಗ್ನಿ" (ಕೂಟ. ೩-೪): ಆ ಬಗ್ಗೆ ಪರಕೆಗೆ ಮಿಂದ ಮರಗೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮರಗೊಳ (ಕೂಟ. ೩-೪). ಮರಗೊಳ: "ಮರಗೊಳವೆನಲು

ಮಕ್ಕಿ" (ಕೂಟ. ೩-೪): ಹಾಗೂ ತುಂಗರು ಮೇಲ್ಮ ಸೌಂದರನ ಕವಿಯನೇಮಿಗೊಳಗೆ ಮರಗೊಳ ಜೊನ್ನೊಡಲು ನೇಮಿಸಿಲಿ ಕೇಳಲವನು ಕೊಡು (ಕೂಟ. ೩-೪): ಅರಲಿಡವಾರಿಂದ . . . ಮರಗೊಳ ಮೆಯ್ಯುಟ್ಟು ಕರರು ಮಡುಮಡುಪುಟ್ಟುಂ ಮೆಯ್ಯುಟ್ಟುರು (ಕೂಟ. ೩-೪).

ಮರಗೊಟ್ಟು ಮಗಲಗ್ನಿಯ ಪುತ್ರ: ಸ್ವಂದ: ಕಾರ್ತಿಕೇಯ: "ಮರಗೊಟ್ಟು . . . ಮರಗೊಟ್ಟು ಮಗಂ-ಈ ಕಾರ್ತಿಕೇಯಂಗೆ ಮರ" (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಕೊಟ್ಟು + - ಅ]

ಮರಗಿ 'ಮರವಿ' ನೋ.

ಮರಗಿಟ್ಟು ಸೊಪ್ಪು (ನಾ). ಬೆವರವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು: ರಕ್ತಮಾನಕ್ಕೆ:—ಮರಗಿಟ್ಟು ಸೊಪ್ಪು, ಮರಕಟ್ಟು ಸೊಪ್ಪು. ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತುಳಿದು ಒಂದು ಸೊಪ್ಪಿಗೆ ರಸ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿಸುವುದು (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರಗಿಟ್ಟು + ಸೊಪ್ಪು]

ಮರಗೊಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೊಣಸು: ಒರಟುಗೊಣಸು: ಕೇರಳಿಯದಿಗೆ ತಾಪಿಯೇಕವೇ ಆಧಾರವಾದವಾಗಿದ್ದು . . . ಕನ್ನಡ ಸೀಮೆಯ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮರಗೊಣಸು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಗೊಣಸು (< ಗೊಣಸು)]

ಮರಗಿಟ್ಟು (ನಾ). ಮರದಲ್ಲಿ ಕೊಡೆಯುವ ಕೆಲಸ: ಗ್ರಂಥವೊಂದು . . . ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೩೩ರಲ್ಲಿ ಈ ಮರಗಿಟ್ಟುನೆಯ ಮುದ್ರಣವಿದೆ . . . ಹೊರದಿಕ್ಕು (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಕಿಟ್ಟು (< ಕಿಟ್ಟು)]

ಮರಗಿಟ್ಟು (ನಾ). ಮರದ ಸುತ್ತ ಒಂದು ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮರದ ಮೇಲೆ ಪತ್ರಿಕೆ ಇಳಿದು ಆಡುವ ಆಟ (?): ಅಂತಾ ಕೊಡುಗೊಳ ಕೊಡುಗೊಳವು ದೊಡುಗೊಳವೆಂದು ಮರಗೊಳವಾದುದು . . . ಅದರ ಮರದ ಮೊದಲೆ ಪಂಡು (ಕೂಟ. ೩-೪ ೪): ಮರಗೊಳ ಕುಳಿಟ್ಟು ಬಟ್ಟು ತಿಹಿಟ್ಟುಟ್ಟುಂಗರೆ ಹೊಣಿಗುಂಡುವವನಾ ಮುಂತರನಲ್ಲದಿಗುಂಡುಂ ಬರಲೆ (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಕಿಟ್ಟು]

ಮರಗೊಳ (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಿಕೆ: ಬಡಗಿಯ ಕೆಲಸ: "ಮರಗೊಳ: ಬಡಗಿಯ ಉದ್ಯೋಗ" (Carpentry. ೩೩): ಮರಗೊಳಕ್ಕೆ ಉಪದ್ರವವಾಗಿ ಬಟ್ಟು ಹೊಣಿಗುವ ಚೌಕಿನ ತೆಗೆ (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಕೆಲಸ]

ಮರಗೊಳ (ನಾ). ಮರವು ಸ್ವಭಾವದ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಬಹಳ ಮರಗೊಳ ನೀನು (ಕೂಟ. ೩). [ಮರ + ಕೊಳ + ಕೊಳ + - ಅ]

ಮರಗೊಳ 'ಮರಗೊಳ' ನೋ.

ಮರಗೊಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಮರದ ಕೊಡು,—ರಂಜಿ: ಮರಗೊಟ್ಟು ನೊಟ್ಟುನೊಟ್ಟುಂ ಕಡ ಸ್ವಂದ ಮುಟ್ಟು (ಕೂಟ. ೩-೪): ಮರಗೊಟ್ಟುನಿಂ ಬಡಿಯಲಡಗುಮರಲೆ ನಡುಗುಮರಲೆ (ಕೂಟ. ೩-೪): ಮರಗೊಟ್ಟುನಿಂ ಮುಡುಗುಂ ನೊಟ್ಟು ಕರರು (ಕೂಟ. ೩-೪). ೨. = ಮರಗೊಟ್ಟು: ಮರಗೊಟ್ಟುನಿಂ ಬಡಿಯ ಮರಗೊಟ್ಟುನಿಂ ಬಡಿಯ ಮರಗೊಟ್ಟುನಿಂ . . . ಕಂಡು (ಕೂಟ. ೩-೪ ೪): ಮರಗೊಟ್ಟುನಿಂ ಬಡಿಯ ಮರಗೊಟ್ಟುನಿಂ ಬಡಿಯ ಮರಗೊಟ್ಟುನಿಂ (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಕೊಟ್ಟು]

ಮರಗೊಟ್ಟು (ನಾ). = ಮರಗೊಟ್ಟು ೧: ಮುಂದೆ ಬಡುರದೊಂದು ತರುವಂತೆ ಕೆಳಗೆ ರಾಜರ ಪುಂಡ ಕುಳ್ಳಿಡು ಛಂದವನು ತಾನಪಾದು ಮರಗೊಟ್ಟುನಿಂ ನರನು ಕಂಡನು (ಕೂಟ. ೩-೪). [ಮರ + ಕೊಟ್ಟು]

ಮರಗೊಳಲೆ 'ಮರಗೊಳಲೆ' ನೋ.

ಮರಗೊಳಲೆ, ಮರಗೊಳಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪತ್ರಿಕೆ: ಹರಡು ಗೀಡು ಮರಗೊಳ (ಕೂಟ. ೩) ಕೆಲವರೇ ರಾವಣೆ ಗೊಡು ಪಾರಿ . . .

ಮೊದಲಾದವಿಳಿವಿಳಿಗಳು ಬಿದ್ದುದರಿಂದಲಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦-೩೩) :
ವರಿಯ ಭಾರದ್ವಾಜ . . . ೨೨ ಮದ್ರಃ ಗೋಲರ ಮುಖ್ಯವಿಹಂಗವೆ
ವೈದೇಹಿ ನೋಡೆಂದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೦-೩೩). ಮರಗೋಲರ : ಸಾವಂ
ಮರಗೋಲರ . . . ಚಿರಿವಿಲಿಗ ಕೆಂಪುಕ . . . ಕಬ್ಬಕ್ಕಿಗಳು ಮುಂತಾದ
ಪ್ರಾಣಿಗಳನು ದುರಿತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೩೩).

[ಮರೈ + ಕೋಲೈ]

ಮರಗೋಡು (ನಾ). ರಿ. = ಮರಗೋಡು ರಿ : ಕೋಲಿಗೆ ಬಿಸಿಲ್ ನೆಲಲ್
ತರಯಂ ಮರಗೋಡಲೆ ಕೂಡ ಕುಪ್ಪಿ ಕುಪ್ಪಲೆ ಕವಿದಂದಿದಿ ಕವಿಯ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩) ; ತನಿಗಂಪನಿಯದಿ ಮರಗೋಡಿನೋಳ್ ಮಲರ್
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩). ೨. ಕುದುರೆಯ ಜೀನಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಮರ
ದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೋಟಿನಾಗಾರದ, ಎತ್ತರಿಸಿರುವ ಭಾಗ: ಚಕ್ರವರ್ತಿ
ವಿಧ್ಯಾತ್ಮಮೆಂಬ ಕುದುರೆಯನೇಳಿ ರಾಗದ್ವೇಷಮೆಂಬ ಕೀಲುಂ ಪಿಡಿದು
ಒಹುಕಾಂಕ್ಷೆಯೆಂಬ ಕವಣೆಯಂ ಮೆಟ್ಟಿ ಸದ್ವರ್ತದ್ವೇಷಮೆಂಬ ಮರ
ಗೋಡಂ ಮಲಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೩೩ ೩೩೩) ; ಉಯಿಲರಿ ಲಂಬಿದ
ವೊಲು ವಾಣಾಯಜದ ಸಾಲಸಮುದೋಜದ ರಾಯರಾವರ ಮೇಮುಳು
ಮರಗೋಡಿನೋಲೈ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೩೩). ೩. ಹೊನ್ನ ಮರಗೋಡುಗಳ
ಮೇಲಣಗಡದ ನಿಧ್ರಾಮುಂಗುದಾದರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ತರಗ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩). [ಮರೈ + ಕೋಡು]

ಮರಚಟ್ಟಿ (ನಾ). ಬಿದಿನಿಂದ ಹೇಡೆ ತಟ್ಟಿ : ಸಿಟ್ಟುಲ ಮರಚಟ್ಟಿಗಳನ್ನ
ಚರಿಯ ಬಾಯಿಗೆ ಅನಿಸಿ ಪಿಟ್ಟಿ, ಅನ್ನ ಬಿಸಿಯಲು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦೦).

[ಮರೈ + ಚಟ್ಟಿ]

ಮರಚಪ್ಪರಿಕೆ (ನಾ). ಓನದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೦೩೩).

[ಮರೈ + ಚಪ್ಪರಿಕೆ]

ಮರಚಲು 'ಮುಚುಚಲು' ನೋ.

ಮರಜ (ನಾ). ಒಪ್ಪಾತನ ಹೆಸರು : ಮಗ್ಗಟ್ಟಿ ತುಮ್ಮು ಮಾಡಿದಾಳ್
ಮರಜನ್ ಬೆಸೆಯ್ತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩ (೩), ಮರಜ. ೩೦೩-೩ ; ೩೩೩ ೩೩) [?]

ಮರಡಿ 'ಮೊರಡು' ನೋ.

ಮರಣ (ನಾ). ರಿ. ಜೀವಹೋಗುವಿಕೆ : ಸಾವು; ಮೃತ್ಯು; ಮರಣದ
ಜನ್ಮದ ನಿಗಳಂ ನಿರಾಕುಳಂ ಪತ್ತಾವಿದುವಿನಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೩೩); ಹಾಳು
ಗಿಟ್ಟೋಡುವ ಆಳು ನಾನಿಲ್ಲಯ್ಯ ಕೇಳು . . . ಮರಣವೆ ಮುದಾವವಿ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩೩) ; ಮರಣವಾಯಿತು ಮಾವ ಮಾರಿಚಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೩೩);
ಮೂವನಗೆ ಮರಣ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩). ೨. ವತ್ಸನಾಭಿಯೆಂಬ
(ಉಗ್ರವಾದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷ : "ಮರಣ - ವತ್ಸನಾಭಿ"
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦೩). ೩. [ಕಾಮಶಾ] ವಿರಹದ ಹತ್ತು ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ
ಕೊನೆಯದು : ಅಥವಾ ಚಿಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಭಾಗವುನುತಿ ಸಂಪಾದನ
ಕ್ರಿಯಾಬೋಧೆ ವಿಳೆ ಪರಿಣ ಮೂರ್ಛ ಮರಣಮೆಂಬ ದಶಾವಸ್ಥಾ
ವಿಚಾರಪರಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩೩). ೪. [ಕಾಮ್ಯಮಿ] ಮೂವತ್ತುಮೂರು
ಸಂಚಾರೀಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅಮೇಗ ಶಂಕಿ ಮರಣ . . .
ಲವಸ್ಥಾರಗಳೆಂಬ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಸಂಚಾರೀಭಾವಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮರಣಂಗಿಯ್ (ಕ್ರಿ). ಸಾಯು : ಅವಸಾನಹೊಂದು : ಜೀವ
ನಿವುಗಂ ನಿನ್ನ ಪವಿಸಿದ ತೋಯಜಾನನೆ ಇಂದು ಮರಣಂಗಿಯ್ತು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩). [ಮರಣ + ಕಿಯೈ]

ಮರಣಗಾಲ (ನಾ). ಸಾಯುವ ಸಮಯ : ಜೀವ ಹೋಗುವ
ಹೊತ್ತು : ಕಂದರ್ಪನಾಶ್ರಯ ವನಶಕಾಲಕ್ಕೆ ಗೋವಿಂದನಾಶ್ರಯವು
ಮರಣಗಾಲದೊಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩೩-೦). [ಸಂ.]

ಮರಣಗಾಲ (ನಾ). = ಮರಣಗಾಲ : ಕಡೆಗಾಲಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲ. ಮರಣ
ಗಾಲಕ್ಕೆ ಮದ್ದು ಇಲ್ಲ (ಗಾ). [ಮರಣ + ಗಾಲ]

ಮರಣದಂಡನೆ (ನಾ). ಪ್ರಾಣ ತೆಗೆಯುವ ಶಿಕ್ಷೆ : ಗೆಲ್ಲು : ಭಗತ್‌ಸಿಂಗ್
ಅವರಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆ ನೀಡಲಾಯಿತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩೩); ಐಗುಪ್ತಿಯನು
ಹಿಂತಿರುಗಿದ್ದರೆ ಮರಣದಂಡನೆಯಾಗುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩).

[ಸಂ. ಮರಣದಂಡನೆ]

ಮರಣದೀಕ್ಷಿತ (ನಾ). ಜೀವ ನೀಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರತ ಆಚರಿಸುವವನು ;
ಸಾಯಲು ಸಿದ್ಧನಾದವನು : ಅರಸ ನೀ ಪ್ರಾಯೋಜನವೇಶದ ಮರಣ
ದೀಕ್ಷಿತನಾದ ಗಡ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಮರಣದೇವತೆ (ನಾ). ಸಾವಿನ ಅಧಿದೇವತೆ : ಮೃತ್ಯುದೇವತೆ : ಮಿತ್ತು
ಮಾಯ ಮರಣದೇವತೆಯೆಲ್ಲದಿಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೦೩).

[ಸಂ. ಮರಣದೇವತೆ]

ಮರಣಧರ್ಮ (ನಾ). ಸಾಯುವುದು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿರುವುದು :
ಜೀವಾತ್ಮನು . . . ತಾನು ಮಾತ್ರ ಮರಣಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ . . .
ತ್ವನ್ನಾಗಿ ಸಂಬರಿಸುತ್ತಾನೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩೩). [ಸಂ. ಮರಣಧರ್ಮ]

ಮರಣಮೂಢ (ನಾ). ಸಾಯುವ ಕಾಲ ಸಮೀಪಿಸಿದುದರಿಂದ
ಬುದ್ಧಿಯು ಮಂಕಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮನದಿ ಹುಣ್ಣಿ ತಪ್ಪಿ ಮಾಡಿದ್ದ
ರನ್ನನ್ನು ಮನಿ, ಕುಪರಿಯು, ಮಗಳು, ಮರಣಮೂಢಳು ಎಂದು ಮನದಿ
ತಿಳಿಯುತ ಮನ್ನಿಸುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮರಣಮದು (ಕ್ರಿ). ಸಾಯು : ಗತಿಸು : ಮರಣವಟ್ಟು ಮರಣಿಷ್ಟರು
ಧರ್ಮಭಿಷ್ಟರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೩೩). [ಮರಣ + ಮದು]

ಮರಣಮಡಿ (ಕ್ರಿ). = ಮರಣಮದು : ಮರಣಮದರಿಗೆ ಬಲಗೊಟ್ಟ
ಕಿಂಗೊಳು ಹರೂರಿ ಕೆಂಪಿನ ಹೂವು . . . ತರಣ ಕಂಡಳು ಸುಡುಗಾಡ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩). [ಮರಣ + ಮಡಿ]

ಮರಣವಾರ್ತೆ (ನಾ). ಸಾವಿನ ಸುದ್ದಿ : ನಿಧನದ ವರ್ತಮಾನ : ಕೋಲ
ಗುರುವಿನ ಮರಣವಾರ್ತೆಕಾಲಸರ್ವನ ತಂದು ಸಂಜಯ ಹೇಳಿಗಯ
ನೀಡಾದಿದಮ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿರಿಸಿರಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩).

[ಸಂ. ಮರಣವಾರ್ತೆ]

ಮರಣಶಾಸನ (ನಾ). ರಿ. ಸಾಯಿಸಲು ನೀಡುವ ಅಪ್ಪಣೆ ; ಕೊಲ್ಲಲು
ಮಾಡುವ ಅಪ್ಪಣೆ : ನೀವು ಅವನ ಮರಣಶಾಸನವನ್ನೇ ಬರೆಯತೊಡಗಿದ್ದೀರಿ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦೩) ; ಮನ್ನಿಸನ್ನೇ ಅವನ ಮರಣಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩). ೨. ಉಯಿಲು ; ಮೃತ್ಯುವತ್ಸ. [ಸಂ.]

ಮರಣಸಂಕಟ (ನಾ). ಸಾಯುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ತಳಮಳ, -
ವೇದನೆ : ಅಯ್ಯಾ ಧರ್ಮಾತ್ಮನೇ ನನಗೆ ಕ್ಷುಂತಿನಿಂದ ಮರಣಸಂಕಟ
ಉಂಟಾಗಿದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩, ೦೩). [ಸಂ.]

ಮರಣಹೊಂದು (ಕ್ರಿ). = ಮರಣವದು : ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾ
ಡಿದ ಅನೇಕ ಜನ, ಅದು ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಮರಣಹೊಂದಿದರು
(ಕೃಷ್ಣಾ). [ಮರಣ + ಹೊಂದು (< ವೈದ್ಯಕ)]

ಮರಣೋತ್ತರ (ಗು). ಸಾವಿನ ನಂತರದ ; ಸತ್ತ ಮೇಲಿನ : ಮೃತ್ಯು,
ಮರಣೋತ್ತರ ಜೀವನ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳೂ 'ನೀತಾಂಜಲಿ'ಯಲ್ಲಿ
ಬಂದಿವೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮರಣೋತ್ತರಪರೀಕ್ಷೆ (ನಾ). ಸತ್ತ ನಂತರ ಮಾಡುವ (ವೈದ್ಯಕೀಯ)
ತಪಾಸಣೆ ; ಶವಪರೀಕ್ಷೆ : ಮರಣೋತ್ತರಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಕೊಲೆ
ಯೆಂಬುದು ಸಾಬೀತಾಯಿತು (ಕೃಷ್ಣಾ). [ಸಂ. ಮರಣೋತ್ತರಪರೀಕ್ಷೆ]

ಮರತಾಟ (ನಾ). ಅಂತಸ್ತು ; ಸ್ಥಾನ ; ಪದವಿ : ಆ ವ್ಯಕ್ತರ ಮರ
ತಾಟಿಗೆ ಸುಯಾಗಿ ಉತ್ತರದಲಾದೆ ಪೇಜ್ ಬತರಿಯ ಮೇಲೆ ೨೦

ತೋಪುಗಳನ್ನೂ ರಾಜಾಂಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮಾರ್ಗದಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸಿದ ಮೆತರ
(ಕುತಾಹ. II. ೧೨೦). [← ಅರ. ಮರಾಹಿಡ್; ಪುರಾ. ಮರಾಹಿಡ್]
ಮರಮೇಷುರುಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಗುರುಮೇಷು.
ಮರಮೇಷುರುಮೇಷು (ಪ್ರ. ೩೧. ೩೩-೩೩). [? + ಗುರುಮೇಷು]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಸ್ಯಾಸೋಕ್ಸಿ, ತೋಕಿ.
ಮರಮೇಷು (ಪ್ರ. ೩೧. ೯೩-೯೩). [ಮರ್ಮ + ತುಮ್ಪಿ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತುಳಸಿ : ಹೆದ್ದುಂಬಿಗಡ. ಮರಮೇಷು
(ಪ್ರ. ೩೧. ೩೩-೦೯೯). [ಮರ್ಮ + ತುಳಸಿ (=ತುಲಸಿ)]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಣಬೆ : ಮರಗಲ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆ
ಯುವ ಅಣಬೆ : (೨). [← ಮರ್ಮ + ಅಣಬೆ (=ಅಳಿಬೆ)]
ಮರಮೇಷು 'ಮರಮೇಷು' ನೋ.
ಮರಮೇಷು. ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅರಿಸಿನ :
" ಹೀಕದ್ರೂ, ಕಾರೇಯ, ಹಂದ್ರಕ : ... ಮರಮೇಷು - ಈ ೭
ಮರಮೇಷು " (೩೩೩. ೦೦೦) : ನೆಲಗುಳ್ಳೆ ಮರಮೇಷು, ಕರ್ಪುರ
ತುಂಬಿ ... ಮುಳ್ಳುಗೊಣ್ಣೆಗಳು ಇವಿವುಗಳೂ ... ಕಪಾಯ
... ಕುಡಿಸಲು ತ್ರಿದೋಷದಿಂದಂಟಾದ ಸ್ವರಭಂಗ ತಮನ (ಕೃಷ್ಣಾ-
1. ೦೩೩). ಮರಮೇಷು : " ಮರಮೇಷು ದಾರ್ವೀಶಾಪ್ತಂ ಪುನಃಪತಿ
ದಾರಾಕಂ " (ಕುಶ. ೩೩. ೩೩-೩೩). [← ಮರ್ಮ + ಅರಿಸಿನ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಗೆಂಡಸರ ಗುಂಪು. -ಸಮೂಹ : ಒಳಗೆ ಹೋದರೆ
ರಾಣಿವಾಸದವರ ಜನಾಣಿ, ಹೊರಗೆ ಬಂದರೆ ಶಿವನೈಯ್ಯನವರ ಮರಮೇಷು
(ಕುತಾಹ. ೩೯). [← ಹಿಂ. ಮರಮೇಷು = ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ,
ವೀರೋಚಿತವಾದ; ಪುರಾ. ಮರಮೇಷು, ಮರಮೇಷು = ಪುರುಷರಿಗೆ
ಸಂಬಂಧಿಸಿದ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಾವರೆ : ಬೆಟ್ಟದಾವರೆ : " ಮರ
ಮೇಷುಯಮೇಷು ಕೊಳೆಗುಂಡು ಬೆಟ್ಟದಾವರೆ " (ಕೃಷ್ಣ. ೦೯).
[ಮರ್ಮ + ತಾವರೆ (=ತಾವರೆ)]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಮರದ ತೋಗಟೆ. -ಸಿಪ್ಪೆ : ಇದೆ ವಹಮುಷುಮ್ಪಿ
ತೋಡ ಮರಮೇಷು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩). [ಮರ್ಮ + ತಿರುಮ್ಪಿ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಮರದ ತುದಿ. - ತೋನೆ : ಪೆಳವಂ ಮರಮೇಷು
ಮಹಾಭವಂ ಮಿಗೆ ಬಯಸುವಂತೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩). [ಮರ್ಮ + ತುದಿ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಮರಗಲ ಸಮೂಹ : ತೋಪು : ಪರ್ವತದ
ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮರಮೇಷುಗಳ ನಡುವೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೦೯ ೩) :
ತೋಗಿನ ಮರಮೇಷುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಕೆಡವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟುರವರು (ಕೃಷ್ಣಾ.
೯-೦೯೩) : ಒತ್ತರಿಸಿ ಬೆಳೆದ ಮರಮೇಷುಗಳಲ್ಲಿರಬಣಿ ಮುಣ್ಣವ ಕರಿ
ಕೆಳಕಂಟ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೦೯ ೩). [ಮರ್ಮ + ತುಳುಗಲ್ (=ತುಳುಗಲ್)]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಗೆಂಡಸು : ಪುರುಷ : ನಾಲ್ಕುಹಾಕಿ ಮುಸುಕುವರೆ
ಮರಮೇಷು ಅದ್ವಿ ತವಾಯಿಗಳ ಬೇರು ತೋಡುಗಳ ಸೀನುವಳಿಗೆ ಕಟ್ಟು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩). [← ಕಾರ. ಮರ್ಮ; ಹಿಂ. ಮರಮೇಷು ಮರ್ಮ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : " ಬಧಿರ - ಮ. ಸೋರಣ,
ಭೂತೋರಣ " (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦೩) : ಮರಮೇಷುಗಳಲ್ಲಿ ರಣ. ಬೋಳ
ತರದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಣ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦೩). [ಮರ್ಮ + ತೋರಣ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು (?) : ಮರಮೇಷು ಪುರುಷಿಯಾತನ
ತೋಡುಗಳೂ ಪುರುಷಾಗಲ ಸರಿಸುಗುಳ್ಳು ಭಾಗ ಕೆಂಡಮರ ಮರ್ಮತುಮರ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩. ೩೩-೩೩ : ೦೦೩). [?]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ತನ್ನನ್ನು ಒರಗಿದವರ. ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರುವವು
ದಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ೨ ಇದು ವಸಂಸಾಹಾರಿ

ಸಸ್ಯವಿರಬಿಷುರು : " ಒರಗಿಕೊಂಡ ತೋಡಲೇ ಪುರುಷೀಕರವ ಮರ
ನಾಯಿ " ಎಂಬ ಮರಗಳು ಇರುತ್ತವೆಯಂತೆ ಕಾದಿನಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩).
[ಮರ್ಮ + ಪಾಯಿ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬತ್ತ : ಬತ್ತನೆಲ್ಲ : ಬತ್ತದಪ್ಪ
ನೇ ಬರಲುಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅದ್ವಿ ಬಂಡೋಗದ ನೆಲೆಬಿಡಿಕೊಂಡ ಮರಮೇಷು
ವೀಯುವ ನೇ ಬಣ್ಣ ಪೆಲ್ಲರಲು ತರುಣಗಂ ತನಗಂ ಪ್ರಸಾದುವು
ಮಾಗರಲು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೦೩-೦೩). [ಮರ್ಮ + ನೇ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೆಲ್ಲಿ : ಅಲ್ಲಿ. ಪದವ ಮರಮೇಷು
ಗುಂಟು ಅಲ್ಲಿ ಪದವ ಮುಟ್ಟು ... ಅಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುಮರಮೇಷು
ತಾಳಮು ಸೀಮೆ ಕೊಡುತ್ತಾ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩. ೩೩-೩೩ : ೩೩). [ಮರ್ಮ + ನೆಲ್ಲಿ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಬಡಗಿಯು ಮರಗಲಮರಮೇಷು ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು
ತೋಳಲು ಬಳಸುವ ಮರದ ಹಲಗೆ : " ಅದ್ವಿ. ... ಬಡಗಿ
ಯಮು ಮರಮೇಷು ಮರಮೇಷುಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಮುಂದೆಯುಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ
ಮರಮೇಷುಯಂಬ ಅಡಿಕುಂಡು " (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩. ೩೩). 'ಪಟ್ಟಿದಿಮರ'
ವರಾ. [ಮರ್ಮ + ಪಟ್ಟಿದಿ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕೋಗಲ ಮರದ ಮುಟ್ಟುಮರ
ಮರಮೇಷು ಮರಮೇಷು ಎಣ್ಣೆ ತುಂಬುಗುಳ್ಳು ತುಂಬು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩. ೩೩. ೩೩. ೩೩).
[ಮರ್ಮ + ಪಟ್ಟಿದಿ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆರಗುವಾದ; ದೋಲು :
ತೋಲು. ತಮಟೆ, ತಾಸಾ. ಮರಮೇಷು, ತಾಸಾ ಒರಗಿದವರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩).
ಮರಮೇಷು : ಕಪರಿ, ಭೂಗ, ತುಂಬು, ಸುಬಳಿ, ತಾಸಾ, ಮರಮೇಷು, ಬಾಣಾ
ಭೂತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦). [← ಕಾರ. ಮರಮೇಷು, ಮರಮೇಷು]
ಮರಮೇಷು 'ಮರಮೇಷು' ನೋ.
ಮರಮೇಷು 'ಮರಮೇಷು' ನೋ.
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಅನುಕರಣವಾಗಿ
ಮುಂದೆ ಹೇಳುವೆ. ಅದರ ಅನುಕರಣ ಮರಮೇಷು ಅಂದಿತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩).
ಮರಮೇಷು (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣವಾದ; ಕಾಯಮದು ಭರದಿವ
ಮುನಿಯುತರ ಮರಮೇಷು ಮರುಗುತ್ತಾ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩) : ಇವನ ಎರಡು
ತೋಳುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಮರಮೇಷು ಮರುಗುತ್ತಾ ಪುನಃ
ನಡೆದಳು ಮರುಗುತ್ತಾ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩). [ಮರಮೇಷು + ಅ. ಅದ್ವಿ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರಗಲ : ಮರಮೇಷು ಅದ್ವಿ
ಸುಟ್ಟುಮರಗಲ ಮರಮೇಷು ... ತೋಡುಗಳೆಂ ನೆಟ್ಟುಗೊಟ್ಟು ಪುಟ್ಟುವವು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩). [ಮರ್ಮ + ಮರಗಲ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಅನೇಕ. - ರಘು : ವಹಮಂ
ಪುಟ್ಟು ಮರಮೇಷು ಮರಮೇಷು ಮರಮೇಷುಗಂ ತುಂಬುಗುಳ್ಳು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೦೦೩ ೩). [ಮರ್ಮ + ಮರಗಲ]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಮರ : ಭಾರಿ ಮರ : ದಿವಿವಂತಿ ಮರಮೇಷುಯಂ
ಕಣ್ಣಿಯುಟ್ಟಿರೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩) : ಒಂದು ಪಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಮರಮೇಷುಯಾಗಿ ಪುನಃ
ಪುಟ್ಟುಮರಮೇಷು ಸ್ವಲ್ಪ ಪುಟ್ಟುಮರಮೇಷು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩).
[ಮರ್ಮ + ಮರ. (=ಮರ)]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ತುಳುಗೊಟ್ಟು, ಮರಮೇಷು
ಸೊಪ್ಪು. ಪಟ್ಟಿಯ ಎರಡು ಇವಿವುಗಳೂ ಪುನಃಪತಿ ಅರಿದು
ಕಪ್ಪ ಕಟ್ಟಿದ ಗುಯಕ್ಕೆ ಪುಟ್ಟುಮರಮೇಷು ಅರಿದು ವಿಷ ಪರಿಹರವಹಮು
(ಕೃಷ್ಣಾ. II. ೩೩). [ಮರ್ಮ + ಮಿಟಿಲ (=ಮಿಟಿಲ)]
ಮರಮೇಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೇಣು : ದೊಡ್ಡ ಮೇಣು :
(೩). [ಮರ್ಮ + ಮೇಣು (=ಮೇಣು)]

ಮರಮೋಗ (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮುಖದ ಅಕಾರ; ಮರದ ಮುಖವಾಡ; ಎನಿಕಾಸಂ ತೆಜದ ರೂಪಗಳು ಕೈಕೊಂಡು ಮರಮೋಗ ಗಳನಿಟ್ಟು ಬಂದು ಮುಂದೆ ಆಡಿಯಾಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೬-೦೯).

[ಮರ್ಮ + ಮೋಗ]

ಮರಮೋದಲ್ (ನಾ). ೧. ಮರದ ಅಡಿ; ಮರದ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶ : 5
ಲಲನೆಯ ಕಪೋಲಮಂ ಪೋಲರಂದು ಕೂದಿದಿದ್ದಿಯಂಗಳಂ ಮರ ಮೋದರೂಳ್ ನೆಲಸಿ ವನವಾಸದೊಳ್ ನಮದಲ್ಲವಳ್ಳಿಗಳೆಗಳೆಂತುಮೇಂ ಪೋಲ್ವವೇ ? (ಕುಣ್ಣಿ. ೩-೭೩); ಮುಖೇಂದ್ರಂ ಬೇರೂಡಾದ ಬೀಜಲಂತೆ ಮರಮೋದರಿದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೦೯). 2. ಮರದ ಬೊಡ್ಡೆ. - ಕಾಂಡ: ಮಿನುಗುವ ಪೊಮ್ಮಣಂಜುಮೆ ಮರಮೋದರನೆ ಬರೊಲೆಯಲ್ಲಂ ಬಹು ಶಾಖೆಗಳೆನೆ . . . ಕೃತ್ರಿಮವಿಹಗಾವಳ ಶುಕಪಿಪ್ಪಮನಲಾ ಮಂಡವಮತಿ ತೋರಿಸಿದುದು (ಕುಮಾರ. ೯-೨೦). [ಮರ್ಮ + ಮೋದಲ್]

ಮರಮ್ಮ (ನಾ). ಒಟ್ಟು ತನ ಹೆಸರು : ಮಲಗಾಜರ ಕುಪ್ಪವಾಯು ಮಗಂ ಮರಮ್ಮ ವರದ ಲಿಲಿತಂ (೧೪. ೪೫೫, ೫೫೬. ೨೨-೨೦; ೫೫೭).

[ಮರ್ಮ + ಆಮ್ಮ]

ಮರಚುಕ್ ಮರಲ್ಮು ನೋ.

ಮರಲ್ಮು, ಮರಳ್, ಮರಳ್ಳು, ಮಲ್ಮು (ಕೈ). ೧. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರು : ಹಿಂತಿರುಗು : "ಮರಲ್ - ಮರಾಣ್ಕುಬೇ, ಪುಪ್ಪೇ ಚ" (ಕುಣಾ); ಪರೇರಗಳೆಯ್ನು ಕುರಾದ್ರಿಗಳೊಳ್ ಪಳೆಂಚಿ ತೂಳೊಡನೆ ಮರಲ್ಮುಪೋಲ್ ಕೆಡೆಯ (ಕುಣಾ. ೯-೯೦); ಭೂತಪುಷ್ಪಾಚೋಟಿಯುಂ ನೆಚಿ ತಡೆಯುಗ್ಗು ಚೆಗ್ಗು ಮರಲ್ಮು ಮರಳ್ಳು ಸರಾಜವೆನ್ನೊಡನೆ ನೆಚಿ ಯರೆ ವಿಕ್ರಮಮಂ (೭೪. ೩೪೫, ೫೪೫. ೯೬-೨೬; ೫೪೬); ಕಣ್ಣಾದಿನ ಮರ್ದು ಮರಲ್ಮು ಬರಲಕ್ಕುಂ (ಕುಣಾ. ೨೦-೨೯). 2. ಹೊರಳು: ತಿರುಗು : ದಣ ವಿಶಾಸಮಂ ಪುದುಂಗೊಳನೆ ಮರಲ್ಮು ಕನ್ನೆ ನಡೆನೋಡಿ (ಕುಣಾ. ೯-೯೦); ಚಂಚುವಿಂ ಚರ್ಮಪಾಯ್ತು ನವದಿಂ ನಲಿಗಡೊ ಕೋಡಗಲೆಯನೋಡಿದು ಮುಡಿಯುಂ ಮರಲವಾಯ್ತು ತಿಲಾಗದಿರಂ ಮುಜುಪಕ್ಕಿಗೆ ನೊರೆ (ಕುಣಾ. ೬-೨೦ ಬ). 3. ಮನಸೋಲು : ಜನಪ್ರಕೃತಿ ಮರಲ್ಮು ನೋಡಿದುದು ನಿಂದು ವಿವಾಹಗೃಹದೇಶದೊಳ್ (ಕುಣಾ. ೬-೭೭); ನೆನೆಯುತ್ತಂ ಪೂಜಿಸುತ್ತಂ . . . ಮರಲ್ಮು ಕೈಸುತ್ತಂ (ಕೈ. ೩೩). 4. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಹಿಂದೆಗೆ : ಮರಲ್ಮು ಮೆಟ್ಟಿಂವ . . . ಬನ್ನಗಮೊಪ್ಪೆ ಪಗಲ್ತು ಕಾದಿದಲ್ (ಕುಣಾ. ೯-೭೯); ಸುತ್ತಿ ಬರ್ವ ಮೇಣ್ಣಿನ ಮರಲ್ಮು ಕೀರ್ತಿಸುವ . . . ಭಕ್ತವೃಂದಮೊಸರಿದು (ಕೈ. ೧೩-೯೯). 5. ಜೋಲು : ಎಲೆಗೆ ಮರಲ್ಮು ಗೋಣ್ಣಾರಿದು ಚೆಂಚುವುಂ ತೆಜದಳ್ಳಿವಾಣಿ ಬಂದೆಣ್ಣುವವಳ್ಳಿ . . . ಲಂಜಿಗದ ಮುತ್ತಗಳೆಂ ಮುಚ್ಚಿಗತ್ತ ಬಾತಕಂ (ಕುಣಾ. ೬-೭೩). **ಮರಳ್ :** ೧. ನಮ್ಮ ರಸಂ ಮರಲ್ಮುಯುಕೆಯ್ನುಂ (ಕುಣಾ. ೦-೩೩); ಪ್ರಹಾಪ್ರಶಂಸಾಚಿ ವರ್ಚನನಿಚಯಂಗಳನಂಗೀಕರಿಸಿ ಮರಳ್ಳು ಬರುತುಂ (ಕುಣಾ. ೩-೯೯ ಬ); ವೇದವ್ಯಾಸಮುನಿ ಭರ್ಮಪುತ್ರನಂ ಬೋಧಿಸಿ ಮರಳ್ಳುನಾ ರಾತ್ರಿಯೊಳ್ (ಕೈ. ೨೦-೨೩). 6. ಪರಮಾತ್ಮನ ಮರಳ್ಳುನೇ ಪಿರರ್ಗ (ಕೈ. ೨೦-೨೩). 7. (ಗಿರಿಗಿರಿ) ಸುತ್ತಾ : ತಿರುಗು : ಎರ್ದೆಗೆಟ್ಟಿನಿಗಳೇ ದಿಟ್ಟಿ ಮರಳ್ಳು ನಂದಿವಪ್ಪದನ್ನಮಾನಾಣಿ ದವ್ವಿನಿಟ್ಟ (ಕುಣಾ. ೦೯೭); ಮಸ್ತಕಗಳೆರಡುಂ ಕೆಯೊಳಂ ಮರಳ್ಳುನೊಪ್ಪೆ (ಕುಣಾ. ೬-೭೩ ಬ); ಮಂದರಗತಿಯಂ ಮರಳ್ಳು ಸುಖದಾಡುಗುವಳ್ಳಿ ಮರಣಮಂಡಳಂ (ಕುಣಾ. ೦೦೦). 8. (ನೀರು ಮೊದಲಾದ ದ್ರವವರ್ಧಗಳು) ಕುದಿ : ಬಲ್ಲಿಸಿಂಬೆ ಕಡುಗಾದ ಬಾಗಲಿಯೆನ್ನೊಳೊಳುಧಿ ಕೂಡಿಸಿ ಕುದಿಗೊಂಡು ಮರಳ್ಳುದು (ಕುಣಾ. ೦೯-೧೩). **ಮರಳ್ಳು :** ೧. ಅವು ಶುದ್ಧಿಯ ಮಾಡ ಕೋಡುತ

ನಿನ್ನೊ ಮರಳನು (ಕುಣಾ. ೦೦೦-೦೦೦); ತುಂಬಿ ತುಳುಕದ ಬಸವ ತಾಗಿ ಮರಳದ ಬಸವ (ಕುಣಾ. ೯-೯೯); ಚಿಕ್ಕೆಯ ಕೊಡಹಿ ಹಾಜಿತುಪ್ಪಡನೆ ಮರಳತು ಧರೆಗೆ (ಕುಣಾ. ೨-೨೦); ತಿಂಗಳಾರಕಿ ಮರಳಿ ಬಹೆನೆಯ ಭಾಷೆಯಂ ಭಾವಿಸುತೆ, ಭಾವಿಸಿ . . . ನಡೆದಳು ಶಿವರಿದೆಗೆ (ಕುಣಾ. ೩೩-೦೩೩). 2. ತಲೆ ತಿರುಗಿ ತುಟಿಯೊಳಗಿ ಕಂಗರ ಬಳಿ ಮರಳ ಬಸವಯಿ (ಕುಣಾ. ೩೩-೩೩); ಆಲಿದಲೆಯೊಳ್ ಮಲಗಿಯೊಪ್ಪೆ ಮುಳುಗುತೊಡನೆ ತೇಲು ತೊವನೆಯುಗುಳ್ಳೇರನುಗುಳ್ಳುತ್ ಕಣ್ಣಾಲಿಗಳ ಮರಳಲ್ ಮುಜಾವಿಟ್ಟು ಮನದೊಳ್ ಭಯಂಗೊಳುತ (ಕುಣಾ. ೯೬-೩೦). 3. ಕಾಳಿಗೆ ನೀರು ಮರಳುತ್ತ ಇದೆ (ಕುಣಾ. ೦೯೯). **ಮಲ್ಮು :** ೧. "ಮಲ್ಮು - ಮರಾಣ್ಕುಬೇ (ಹಿಂದಿರುಗು), ಪುಪ್ಪೇ ಚ" (ಕುಣಾ).

ಮರಳಮರಳ, ಮರಮರಳ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಸೆರೆದ ಪುಣ್ಯದಿನವ್ವ ಸರೀ ಜಪಪ್ರಮುಖರರುಳ್ಳರಾ ಸರಳದೊಳು ಮರಳಮರಳ (ಕುಣಾ. ೩-೯೯); ಮರಳಮರಳ ಯುಧಿಷ್ಟಿರನ ಮನದಿರದ ಭಾವನ ವಿತಿಯ . . . ಅದಿಗಾಗಿ ಕೇಳದು ಮುಜುಗಿದನು ನೈವತಿ (ಕುಣಾ. ೦೬-೭); ಹೊರಳಿ ನೋಡು ಮರಮರಳಿ ನೋಡು ಒಳಗರಳಿ ನೋಡು ನೋಟ (ಕುಣಾ. ೧೦೯-೦೦). **ಮರಳ = ಪುನಃ ; ತಿರುಗಿ :** ಆರ್ದನ ಬೆಸನಂ ಮರಳಿ ಕೇಳದ ಬೆಸಗಲಿಗಳಮಂ (ಕುಣಾ. ೯-೩೯ ಬ); ಮರಳ ಬಿಜಯಂಗೆಪ್ಪದು ಶರಣುಶರಣಾರ್ಥಿ (ಕುಣಾ. ೧೦-೩೩-೦೯೭); ಮರಳ ತನ್ನರಮನೆಗೆ ಬಂದು ರಾಜಾಂಗದೊಳ್ಳಿದು (ಕುಣಾ. ೨-೭೩ ಬ); ಮರಳ ನೀ ಯತ್ನಿಸು ಕಾರ್ಯವು ಪರಿಸಂಪದಿಸುಲಭದೆ ಜಯವಹುದು (ಕುಣಾ. ೦೩೯-೩೯).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಲಿಚ್ಛಾ; ಮಲ, ಮಲಾಯು; ಕೊಡ, ಮರಿ; ತಲು, ಮರು, ಮಳ್ಳು, ಮಜಲು]

ಮರಲ್ಮು, ಮಲ್ಮು : ನೋ.

ಮರಲ್ಮು, ಮಲ್ಮು : ನೋ.

ಮರಲ್ಮು, ಮರಚುಕ್, ಮರಳಚು, ಮರಳ್ಳು, ಮಲ್ಮು (ಕೈ). ೧. ಹಿಂತಿರುಗಿಸು; ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸು: "ಮರಲ್ಮು-ಮರಾಣ್ಕುಬೇರೇ" (ಕುಣಾ); ತೊಲಗದ ಜಪ್ಪನಂ ತವದ ಮೆಚ್ಚು ಮರಲ್ಮುವ ನೋಟಂ (ಕುಣಾ. ೬-೨೩); ಬುಕ್ಕಂ ನಲಿವ ನಿಂಪುಕರಮಂ ಮರಲ್ಮು (ಕುಣಾ. ೦೯-೯೩ ಬ); ನಿನ್ನ ಮಾತುಗಳ ಎನ್ನನ ಪಾಣಿ ಮರಲ್ಮುವುದು ಸ್ವಪ್ನವೇ (ಕುಣಾ. ೨೦-೯೯೯). 2. ತಿರುಗಿಸು; ಹೊರಳಿಸು : ಆತ್ಮಚಂಪುಂ ನಿಡುಗೊರರಿಂ ಮರಲ್ಮು ನಿಜಪಕ್ಷದೊಳೆಯ್ಯನೆ ಸಾರ್ಜ (ಕುಣಾ. ೬-೯). **ಮರಚುಕ್ :** ೧. ಬಿನ್ನಲಿಚೆಯ ದನವ ಕೊಣ್ಣು ಹೋಹಳ್ಳಿ ಆಯರೊಡನೆ ಕಾದಿ ಮರಚಿದನು (೧೪. ೫೫, ಕುಣಾ. ೦೩೩-೨; ೧). **ಮರಳಚು :** ೧. ಮರ ಹರ ರಥವ ಮರಳಚು ಮರಳ್ಳು ರಥ ಮುಂಚುವುದೋ ವನ ಮುಂಚಿ ಪಡೊ ಎಂದ (ಕುಣಾ. ೦೯-೦೩). **ಮರಳ್ಳು :** ೧. ಇಚ್ಛೆಯಣ ಮಿಲ್ಲದೊಡಂ ತೆಗೆದ್ ಕರಂ ಮನಂ ಕಡೆ ಪೊಸತಪ್ಪದೊಂದು ಪಿಡಿಂಕುತ ಮಿಚ್ಚಿ ಮರಳ್ಳುವಂದದು (ಕುಣಾ. ೭೩); ಮರಳ್ಳು ಸಿಂಹಮನೆನಿವ್ವ ಭನರ್ದನಿಯಾಯ್ತರೊಡೊಳ್ (ಕುಣಾ. ೦-೦೩). **ಮಲ್ಮು :** ೩. ಮುಖಿ ಮೇಲಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ಅಂಗಾತವಾಗಿರಿಸು: ನೆಲದೊಳೊರಂತಾಗಿ ಮಲ್ಮುಕೆಯಂದಿಂ ತಗುಳ್ಳು ನಾಭಿವರೆಗಂ ಬುಜಂ ಪೊಟ್ಟು (ಕುಣಾ. ೩೦-೯); "ಮಲ್ಮುಕೈ-ಹೊಟ್ಟಿಯಡಿಯಾಗಿ ಮಲ್ಮುಗಿ" (ಕುಣಾ. ೨೦ ಬಟ್ಟುಗಳು). [ಮರ್ಮ + ಚು]

ಮರಲ್ಲಿಲ್ಲ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಬಿಲ್ಲುಳ್ಳವನು; ಮನ್ಮಥ : ಆಮರ್ವ ಗೋರಲೇಸರಂ ಮೆಯ್ಯಮರ್ವ ಮರಲ್ಲಿಲ್ಲನಿಲಿತವಲಿ ತಗ್ಗದಿರಂ ಸುಸಂಜದು ವಾಲ್ಮು ಜಗಮಂ ಸಮವಲಂಚನೇಲ್ಗಿದಾಲ್ಚಿ ಚಿದೇವೇಂದ್ರಂ (ಕುಣಾ. ೧೩-೦೯). [ಮರ್ಮ (<ಮಲ್ಮು) + ಬಿಲ್ಲು (<ಬಿಲ್) + ಲ್ಲ]

ನಾಡು[ಗುಮಂಪು] ಮರವಾಳಂ ಕೊಂಡು ಬೀಸುತಿರ್ಪಂ (೧೦೫೦-೨-೨೩).

[ಮರೈ + ವಾಳೈ]

ಮರವಾಚಿ. ಮರವಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾಳಿ; ಕಾಡುವಾಳಿ : "ಕಾಪ್ಪಕದಳೇ-ಮರವಾಳಿ" (೩೩೨. ೩೩). ಮರವಾಳಿ : ಆ ರಾಪು ನಾಮದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸಿ . . . ಮರವಾಳಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಬೂದಿವಾಳಿಗಳಿಂದಲೇ ದಿದುರ್ದಮ (೩೩೩೩. ೨೩-೨೪). [ಮರೈ + ವಾಚಿ]

ಮರವಿ. ಮರಗಿ. ಮರಗಿ. ಮರಾಯಿ. ಮರಗಿ (ನಾ). (ಮರ. ಬಳಪದ ಕಲ್ಲು ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡುವ) ಅಗಲವಾದ ಬಾಯಿಯುಳ್ಳ ಪಾತ್ರೆ : ಲಂಕರೊಕ್ಕಲಲ್ಲಿ ಅಪುತಿಂಗಳ್ಳಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮರವಿಯಂಬಿ ಘೊಂದಕ್ಕಂ ಮಣ್ಣಕ್ಕೆ ಮಂಚೊಂದಕ್ಕಂ ಅಲ್ಲವರೊನಂ ಶುಂಠಿ ಬೆಕ್ಕುಳ್ಳಿ ಬಚಿ ಭದ್ರಮಾಸ್ತೆಯಂಬಿವು ಮೊದಲಾಗಿ ತೂಗಿ ಮುಪುವ ಭಣ್ಣಂಗಳ್ಳಿ ಹೇಜುಂಗಳ್ದುಲಂ (೨೫. ೩೩೩. ೩೩-೩೪ : ೩೩೩೩). ಮರಗಿ : "ಅವಗಾಹ ಮನೆ ಮರಗಿಯಕ್ಕು" (೩೩೩೩. ೩೩-೩೪). ಮರಗಿ : ದುಡುವಿನ ಹಾಯ ಕಲ್ಲಿನ ಮರಗಿದುಳ್ಳಿ ಮುಸಾರಿ ಕುಟ್ಟುತಾ ಇರುತ್ತಾಳಿ (೩೩೩೩. ೩೩೩). ಮರಾಯಿ : ನೀರು ಅಕ್ಕಿಚ್ಚು ಕುಡಿದುಲು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮರಾಯಿ ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿಗೈದು ಮರಗಿ ಹೊರವರು (೩೩೩೩. ೩೩). ಮರಗಿ : ಎತ್ತುಗಲು ಮರಗಿ ಕಡಿತಾ ಆದಾಡೆ ! . . . ಮೇವು ಹಿರಕೊಂಡು ಒಂದು ವಾಳಿ (೩೩೩೩. ೩೩); ಎಲ್ಲರೂ ಹೆಣ್ಣು ಹೆತ್ತರ ಮೂರಮ್ಮ ಮರಗಿ ಹೆತ್ತಳು (೩೩೩೩. ೩೩). [ಮರ. ಕ ತವಿ. ಮರವೈ ; ಮಲ. ಮರವಿ ; ಕುಳು. ಮರಾಯಿ]

ಮರವಿಲ್. ಮರವಿಲ್ಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಲ್ಲು : ಬಿದಿರಿನ ಬಿಲ್ಲು : ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕವಳಂ ಮರವಿಲ್ ಕಟ್ಟಿದ ಪುಳಿಕ್ಕು ಬೇಟೆಮಣಿ (೩೩೩೩. ೩-೩೪) : ಕರಿಂಕುವಳದ ಬಿಜದವೆಯಂತೆ ಕರ್ಗನಗಿತ್ತು ಕೊಳು ವೇಜಿಸಿದ ಮರವಿಲ್ಲಂ ಓದಿದ ದೊಣ್ಣೆಯುಂ (೩೩೩೩. ೩-೩೪ ಕ). ಮರವಿಲ್ಲು : ಮರವಿಲ್ಲು ಬಾಣ ಬಿಡಿಕೊಲುವಲೆಯುಂ ಜಾಯಿಲಗಳಂ ಓದಿದ . . . ಅಗಣತದ ಲುಬ್ಬಕರು ಬಂದು ನೀದು (೩೩೩೩. ೩-೩೪) : ಕಾವಲ ಮಂದಿಗಳು ಇವರನ್ನು ಕಂಡು ಬಾಗಿಲ ಕದಗಳ ಪಾತಿ ಹೊಗಳನ್ನು ಮರವಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಗುಲ್ಲು ಮಾಡಿದರು (೩೩೩೩. ೩೦). [ಮರೈ + ವಿಲ್]

ಮರವೀಣಿ (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ವೀಣೆ : ಕುಣಿದಿಲ್ಲ ಕೊರಳು ಮಣ್ಣಿಲ್ಲ ಬೆರಳು ಮರವೀಣಿ ಮಿಡಿಸಲಹುದೇ (೩೩೩೩. ೩೪-೩೫).

[ಮರೈ + ವೀಣಿ]

ಮರವೈ 'ಮಣವು' ನೋ.

ಮರವೈಟ್ಟು (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹುಟ್ಟು : ತೆಗೆ ಹಿಮವನಂದು ಮರವೈಟ್ಟುಂ ತೆಗೆಯುಡ್ (೩೩೩೩. ೩. ೩೩೩-೩೪). [ಮರೈ + ವೈಟ್ಟು]

ಮರವೈಣಿ (ನಾ). ಮರವನ್ನು ದಹಿಸುವಂತಹುದು; ಬೆಂಕಿ : ತಳಿರಂಬನಂ ಮರವೈಣಿ ಬೇಳ್ಕಂ (೩೩೩೩. ೩೦-೩೧). [ಮರೈ + ಉಣಿ]

ಮರವೈರ್, ಮಣವೈರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ನಗರೂರ ಬೆಳ್ಳಿಯರಂ ಮರವೈರ್ ವಣ್ಣಾಕರಂ . . . ನರಸಾಕ್ಷಿ (೩೩೩೩. ೩೦೩-೩೦೪ : ೩೩೩೩). ಮಣವೈರ್ : ನೀತಿಮಾರ್ಗ ಪರ್ಮನದಿಗಳ್ ಸ್ವರ್ಗ ಮೇಜಾದನ್ನು ಮಣವೈರ್ ಬಯಮುಮ್ಮಂ ಕಿಟ್ಟುಪ್ಪಂ (೩೩೩೩. ೩. ೩೩೩-೩೪ : ೩೩೩೩). 'ಮರವೈರ್' ಪರಾ. [ಮರೈ + ವೈರ್]

ಮರವೈ 'ಮಣವೆ' ನೋ.

ಮರವೈ (ನಾ). (ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟಿಗಳ) ನೀರು ಹೋಗುವ ಕಂಡಿ; ತೊಟು : ಪ್ಪಾಮಣ್ಣವರು ಊರಿನ ದೊಡ್ಡಕೆರೆಯನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮರವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರವೈ (೩೩೩೩. ೩೩).

[ಮರ. ಕ ತವಿ. ಮರವ, ಮರವ]

ಮರವೆಗೊಡು (ಕಿ). (ರಾಜಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಅಶಕ್ತವಾಗಿ) ಮರ

ಗಟ್ಟಿದಂತಾಗು; ಜಡ್ಡುಗಟ್ಟು : ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಟುಗೊಡಿ. ಕೊಡುಗಿ. ಮರವೆಗೊಡಿ . . . ಅದಿಗದಿಗಿ ಶೀತವೂ ತೋರುತ್ತಾ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳೊಡಗೊಡಿ ಪುರೇ ಶ್ವೇತವುಳ್ಳ ದವನೊಕ್ಕೊಳ್ಳುವುದು (೩೩೩೩. ೩೩).

[ಮರವೈ (< ಮಣವೈ) + ಕೊಡು]

ಮರವೆಪ್ಪ. ಮರವೆಪ್ಪನ (ನಾ). ಮರದಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತು ವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ತಯಾರಿಸಿದ ವಸ್ತು; ಮರ ಗೆಲಸ ವಂತು ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ವಸ್ತು; ಅಯ್ಯಂ ಮರವೆಪ್ಪ ದೊವ್ವುಮೈಗೈದು ದಪ್ಪದ ಚಿತ್ರದ ಶಾಸ್ತ್ರಯುಕ್ತಮಾಗಿರೆ ಬೆಸಗೈಯ್ (೩೩೩೩. ೩೩-೩೪, ೩೩೩-೩೪ : ೩೩೩೩); ಕರು ಕರುಂಗೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಹವಿ ಕಟ್ಟಿಸ ದೋಡಿಗೆ ನಟ್ಟಿನಚ್ಚು ಕಂಡರಣಿಗೆ ಮಂಚನಂ ಮರವೆಪ್ಪ (೩೩೩೩. ೩-೩೪). ಮರವೆಪ್ಪನ : ಜೀರ್ಣವಾದ ಮರವೆಪ್ಪನು ಬಲಿಯುಂಕಂದು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ (೩೩೩೩. ೩. ೩೩೩೩. ೩೪-೩೫ : ೩೩೩೩). [ಮರೈ + ವೆಪ್ಪ]

ಮರವೆಪ್ಪನ 'ಮರವೆಪ್ಪ' ನೋ.

ಮರವೆಪ್ಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮರವೆಪ್ಪ, ಮರವೆಪ್ಪಾಗಿ. ಮುಂದಿಗಿಡ (೩೩೩೩. ೩-೩೪). [? + ಕೆ]

ಮರವೆಪ್ಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮರವೆಪ್ಪ, ಮರವೆಪ್ಪಾಗಿ. ಮುಂದಿಗಿಡ (೩೩೩೩. ೩-೩೪). [?]

ಮರವೆಪ್ಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕೆಸುವಿನ ಜಾತಿಯ ದೊಡ್ಡ ಗಿಡ; ೫ ಇದರ ಗಿಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಮೇಲೆಗೋರಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ : ಮರವೆಪ್ಪಗಿಡು ಗಿಡ್ಡೆದು ತಿಂದೇ ತಿಂದ ಗಂಟಲೆ ಕಟ್ಟುಕಂದು (೩೩೩೩. ೩೩); ಎರಡುಕೋಲುಗಿಡ್ಡೆ ಮರವೆಪ್ಪಗೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ (೩೩೩೩. ೩೪). [< ಮರವೆಪ್ಪ ?]

ಮರವೆಪ್ಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮರವೆಪ್ಪ, ಬಗಲಿ, ಹಂಪರಿಕ ಕುಟ್ಟು, ಮರಸುತ್ತುಬಳ್ಳಿ (೩೩೩೩. ೩೩-೩೪). [?]

ಮರವೆಪ್ಪ (ನಾ). ಮರದ ಪಾತ್ರೆ (?) : ಅಂಕಾಣಿಗ್ ತೂಗಿ ತೊನೆವ ತೊನೆವಂಗಳುಮಂ ಮರವೆಪ್ಪಿಗಿಡಿದು ಬಿಡಿದಾದುವ ಬೂತಾಂಗಳೆಯುಂ ನೋಡಿ (೩೩೩೩. ೩-೩೪ ಕ); "ಮರವೆಪ್ಪಿಗಿಡಿದು-ದೊಡ್ಡ ಚೆಂಬನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು (i)" (೩೩೩೩. ೩೪). [ಮರೈ + ವೆಪ್ಪ]

ಮರವೆಪ್ಪ (ನಾ). (ಅಶಾಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸುವ ಉತ್ಪಾತಸೂಚಿಯಾದ) ದೊಡ್ಡಹಾವು; ರಾಹು ! ಮರವೆಪ್ಪ ಮೂಡ ಮೂಡಲ್ ಸ್ವಪತಿಗೆ . . . ಅವಾಯುಂ (೩೩೩೩. ೩-೩೪) : ಮರವೆಪ್ಪನೊಗೆಯ ಕಾಳಿಗ ಮಕ್ಕಂ (೩೩೩೩. ೩-೩೪). [ಮರೈ + ಸರ್ಪ]

ಮರವೆಪ್ಪ (ಕಿ). ಚಲನೆಯಿಲ್ಲದಾಗು : ಮೈಯೊಳಗೆ ಮರವೆಪ್ಪ ಮರ ಗಾಡಿದನು ಮಿಡುಕಿ ನಾನು (೩೩೩೩. ೩೩-೩೪). [ಮರೈ + ಸ್ಥಿತಿ (< ಸರ್ಪ)]

ಮರವೆಪ್ಪ 'ಮಣಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮರವೆಪ್ಪ 'ಮಣಿಸು' ನೋ.

ಮರವೆಪ್ಪ (ಕಿ). ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಮರದ ಮೇಲೆ ಅದಿಗ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟು : ಮರವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಮರವುಕಟ್ಟಿ ಕುಳಿತು ಹೊಡೆಯುವುದು (೩೩೩೩. ೩೩).

[ಮರವೈ (< ಮಣವೈ) + ಕಟ್ಟು]

ಮರವೆಪ್ಪ (ಕಿ). ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಲು. ಮರದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮರವೆಪ್ಪ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು : ಪ್ಪಾರಕ್ಕೆ ಮರವೆಪ್ಪವರಂತೆ, ಮೋವಿಂದಕ್ಕರಿಂ ರಾಮಾದಿಗಳ್ ನಿಟ್ಟಿಸಿ (೩೩೩೩. ೩೩-೩೪) : ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಣ್ಣಿನ ಮರಕ್ಕೆ ಮರವೆ ಕೂರಲು ಹೋಗಿದ್ದನು (೩೩೩೩. ೩೪).

[ಮರವೈ (< ಮಣವೈ) + ಕೂರು (< ಕೂರು)]

ಮರಸುತ್ತು, ಮಲಸುತ್ತು, ಮಲಸೂತ್ರ (ನಾ). ರಿ. ತಿರುಪಿನಾಕಾರದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಣ (?) : ಮರಸುತ್ತುನೂರೊಂದು ಭೋಗರ ಬೈತರ್ಪಾ ಸರಳ್ಳುಳಂ ಮಿಂಡಿಸುತುಂ ಬರುತಿರ್ದುವೆ . . . ನಿಶಿತಮಿಹಾ ವರ್ಗಲ್ (ಕಂಠ್ಯ. ೬-೩೩) : ಮರಸುತ್ತುನುತ್ತು ತತ್ಪರ್ಯದ ಶರಣಭಾಷ ಮಲ್ಲಮಂ ಮಿಂಡಿಸಿ (ಮಹಾಶ. ೧೦-೩೩). ೨. ತಿರುಪು : ತಿರುಗಲೆ : ಇದಕ್ಕೆ ಮರಸುತ್ತುನ ವಿಯಮವೆಂದು (onek onek rule) ಹೆಸರು (೪೩೩, ೩೩೨). ಮಲಸುತ್ತು : ೨. ಮೊರೆ ಮಾಡಲಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯದ ಕವ್ಯಾರ ಮಲಸುತ್ತು ಮಾಡಿಯಾನೇ ? (ಗಾಂ). ಮಲಸೂತ್ರ : ೨. ಈ ಕೂತ್ರಗಳ ಬಳಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಸೂತ್ರದಂಥ ಜಿನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಯೇರಲಕ್ಕೆ ಪಾಮನಗಳಿರುತ್ತವೆ (೪೩೩, ೩೩೦) : ಮಲಸೂತ್ರದೊಳಗಿಂದ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ತಿರುವಿ (ಮುಂತಾ. ೩-೩೨). [ಮೇ. ತಿರು. ಮರಸುತ್ತು, ಮಲಸುತ್ತು, / ಮರಾ. ಮರಸುತ್ತು, ಮಳಸೂತ್ರ, ಮಲಸೂತ್ರ]

ಮರಸುತ್ತುಬಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮರಳದ, ಬಗುರಿ. ಹಂಪರಿಕೊಟ್ಟು, ಮರಸುತ್ತುಬಳ್ಳಿ (ಪ್ರ.ಶಿ. ೩೩-೨೯೨).

[ಮರಸುತ್ತು + ಸುತ್ತು + ಬಳ್ಳಿ]
ಮರಸುಬಾಗಿಲು (ನಾ). "ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರದ ಹಾಗೆ . . . ಬಗ್ಗಾ ಹಾಕಿದ. ಗೋಡೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಟ್ಟಿರುವ ಬಾಗಿಲು : ಮರಸುಬಾಗಿಲು" (sibdon. ೩೦೫). [ಮರಸುತ್ತು (< ಮಜ್ಜುತ್ತು) + ಬಾಗಿಲು (< ಬಾಗಿಲ್)]

ಮರಸುಬೇಟೆ (ನಾ). ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಮೊದುವ ಬೇಟೆ : ಮರಸುಬೇಟೆ : ಇದರಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಗಾರನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಿರುಗಾಡುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಹದ್ದಿನ ಮರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಮರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಾನೆ (೩೩೩, ೩) : ಹತ್ತಾರು ಜವರನ್ನು ಬರಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಹುರಿ . . . ಮರಸುಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ನಿಜಾ ಕವಾಗಿದ್ದ ಸಂಶ್ಲವನ ರಕ್ತ ಹೀರಿತ್ತು (೩೩೩, ೩೩, ೩೩೨). [ಮರಸುತ್ತು (< ಮಜ್ಜುತ್ತು) + ಬೇಟೆ (< ಬೇಟೆ)]

ಮರಸುತೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಸೌತ : (ಪ್ರ.ಶಿ. ೩೩-೨೯೩). [ಮರಸುತ್ತು + ಸೌತ (< ಸುತೆ)]

ಮರಹಟ್ಟಿ 'ಮರಾಟ' ನೋ.

ಮರಹಟ 'ಮರಾಟ' ನೋ.

ಮರಹತ್ತಿ (ನಾ). ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹತ್ತಿ : ದೊಡ್ಡಹತ್ತಿ : ಮರಹತ್ತಿಯ ಬೇರನ್ನು ಅಗದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಡುವರು ವೃತ್ತಿಕ ಹರಾ (೩೩೩, ೩೩-೩) : ಇದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಮರ ಹತ್ತಿ ಎಂದು, ೪೦ ಹತ್ತಿ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳುಂಟು (೪೩೩, ೩೩). [ಮರಸುತ್ತು + ಹತ್ತಿ (< ಹುತ್ತು)]

ಮರಹಮ್ಮತ್ 'ಮರಾಮತ್ತು' ನೋ.

ಮರಹಮ್ಮತ್ತು 'ಮರಾಮತ್ತು' ನೋ.

ಮರಹರಳು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಡಲ ಗಿಡ : ದೊಡ್ಡಹರಳು : ದೊಡ್ಡಹರಳು, ಬಿಟ್ಟಹರಳು, ತುರುಕಹರಳು, ಮರಹರಳು, ಕಾಡಹರಳು (ಪ್ರ.ಶಿ. ೩೩-೨೯೩) : ತೋಡಿ, ಕೆಕ್ಕಿ, ಮರಹರಳು, ಕುಕ್ಕಿರಿ ಕಾರಿ, ಬಿಕ್ಕಿ (ಕುಕ್ಕು. ೨೩೩). [ಮರಸುತ್ತು + ಹರಳು (< ಹರಲ್)]

ಮರಹಣುವೆ 'ಮರಹಣುವೆ' ನೋ.

ಮರಹಣುವೆ, ಮರಹಣುವೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹರುಮೆನೊಪ್ಪೆ : "ಮರಹಣುವೆ ಆಳುಕುಳಿತು" (ಮುಂತಾ. ೩೩-೨೯). ಮರಹಣುವೆ : (೩). [ಮರಸುತ್ತು + ಹಣುವೆ]

ಮರಹಾಟ 'ಮರಾಟ' ನೋ.

ಮರಹಾಟಮೊಗ್ಗ 'ಮರಾಟಮೊಗ್ಗ' ನೋ.

ಮರಹಾಲೆ 'ಮರವಾಲೆ' ನೋ.

ಮರಹು 'ಮಜವ್ವ' ನೋ.

ಮರಹುತೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಹುಳನೆ : "ತಿತ್ತಿರೇಕು, ಚುಕ್ಕಿ, ವೃಕ್ಷಮ್ನಂ - ೩ ಮರಹುತೆಹುಟ್ಟು, ಹುಳ ಹುಟ್ಟು" (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೨೯೩). [ಮರಸುತ್ತು + ಹುಳನೆ (< ಹುಳನೆ)]

ಮರಳ 'ಮರಲ್' ನೋ.

ಮರಳಟ್ಟು (ನಾ). ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಹೊಡೆದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಚ್ಚು : ಕಂಟ ಅಥವಾ ಜೊಪಾದ ಮರಗಡ್ಡಿಯಿಂದ ಕೊರೆದ ಮರಳಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹೊಯ್ತು ಈ ಪಾಸವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗಿದೆ (೪೩೩, ೩೩). [ಮರಳು (< ಮರಲ್) + ಆಚ್ಚು]

ಮರಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕೊಗ್ಗಿರಿ, ಮರಳಿ, ಕೊಳಂಬಿ, ಮೃದಾಲಿ (ಪ್ರ.ಶಿ. ೩೩-೨೯೩). 'ಮರಳಿ' ಪರಾ. [?]

ಮರಳುಟ 'ಮರಲು' ನೋ.

ಮರಳು (ಶ್ರ). ರಿ. ಹಿಂತಿರುಗಿಸು : ವಾವಿಸ್ಸು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು : ಚಿತ್ತಮನಗೊಟ್ಟು ನರಿಸಿಲಾತು ಮರಳುಪುಡೆ ಕಮಲಾಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲ (೪೩೩, ೩-೩೩) : ಜವರನ್ನು ಮರಳುವುದು ಮರಳು ಜನ್ಮಬ್ರಹ್ಮಾ ನೊಪ್ಪಿರ್ದು (ಕಂಠ್ಯ. ೬-೩೩೩). ೨. ಸಂತ್ಸಿರು : ತಿರುಗಿಸು : ಕಂಠಿಯು ಬೇವುಕೆ ಒಡಿ ದೊಡಾ ಕೊಡು . . . ಬೆಕ್ಕುಗುಂ, ಕಟ್ಟು ಮರಳುಗುಂ, ದಿವಾರವೇಕು ನೋಡುಗುಂ (೩೩೩, ೩೩-೩). ೩. (ನೀರು ಮೊದಲಾದ) ದ್ರವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕುದಿಸು : ಸ್ನಾನ ಹತ್ತಿರದವರು ಒಂದು ಕೊಳಗೆ ನೀರು ಮರಳು . . . ಎಂದರು (ಕುಕ್ಕು. ೨). [ಮರಳು (< ಮರಲ್) + - ಇರು]

ಮರಳು 'ಮರಲ್' ನೋ.

ಮರಳು 'ಮರಲ್' ನೋ.

ಮರಳುಮುತ್ತು 'ಮರಳುಮುತ್ತು' ನೋ.

ಮರಳುಗಲ್ಲು (ನಾ). ಕೆಂಪು ಮರಳಿನಿಂದಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲು : ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಸುಮಾರು ೮೦ ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮರಳು ಮರಳುವುದನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು (೩೩೩, ೩೩) : ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶವು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಅದೇ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ (Sanderling) ಮೈಮೆಸುವದು (೩೩೩, ೩, ೩೩). [ಮರಳು (< ಮರಲ್) + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್)]

ಮರಳುಗಾಡು 'ಮರಳುಗಾಡು' ನೋ.

ಮರಳುಚಿಗಟ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣ ರೆಕ್ಕೆ ಹುಳು, - ಚಿಗಟ : ನೀರಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವುದಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ, ಸೊಕ್ಕಿಮರಿಗಳು, ಮರಳುಚಿಗಟ ಮತ್ತಿತರ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಅರಿಸಿ ತಿಮ್ಮುತ್ತವೆ (೪೩೩, ೩೩). [ಮರಳು (< ಮರಲ್) + ಚಿಗಟ (< ಚಿಗುಟ)]

ಮರಳುಕಲೆ (ನಾ). ಹಿಂದಿರುಗುವಿಕೆ : ವಾವಿಸ್ಸಾಗುವಿಕೆ : ಕುನಿಧಿಯ ಮದುವಾಸನ ದಕ್ಕುರಿಯ ವರಮಾನ ತಿವೆ "ತುಂದಿಗೆ ಮರಳುಕಲೆಯುಂಟು ದಡದ ಭವದವನ ಪೂಜಲ (ಕುಕ್ಕು. ೨-೩೩) : ಕಂಠ್ಯ ಮರಳುಕಲೆಯನು ಮನಸುಮನ. ಒಪ್ಪುತಿಲ್ಲ ಕೊಡದ ಪುರವಿಧವಲ್ಲಿಯನು ಕೆಂಡು (೩೩೩, ೩-೩೩-೩೩). [ಮರಳು (< ಮರಲ್) + - ಕಲೆ]

ಮರಳುಮಿಕ್ಕೆ 'ಮರಳುಮಿಕ್ಕೆ' ನೋ.

ಮರಳುಪಾಡಿ (ನಾ). (?) : ತಿಳಿ ೨ ಮರಳುಪಾಡಿ ಬಡೋಲಾ ಮೂ ೩ (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೨೯೩, ಮರಳು. ೩೩೩-೩, ೩೩೩). [?]

ಮರಳುಮತ್ತು 'ಮರಳುಮತ್ತು' ನೋ.

ಮರಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು : ಅಗವ ಕಾಲದ ಕೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಬ್ಬು ಶ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಹೂಗಳೆಂದರೆ ಪಾದರಿ. . . ಮರಳೆ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಸಂಜೆಗೆ, ಕೀತಕಿ ಮುಂತಾದವು (ಪಾಟ. ೩೩). 'ಮರಳೆ' ಪರಾ. [?]

ಮರಳೊತ್ತು (ಕ್ರಿ). ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಒತ್ತು; ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸು : ಮೇರುಗಿರಿಯಂ ಮರಳೊತ್ತುವ ಮೃಷ್ಯೆಯಂ ತಳದೊಳಗಿರಿದೊಲಾಗಿ ಪೊದಿಕ್ಕುವ . . . ಅಳವಂ ಸಮಂತು ತಳದಂ (ಕಲ್ಯಾಣ. ೩-೫೬).

[ಮರಳೆ (< ಮರಳು) + ಒತ್ತು]

ಮರಳಾಡು, ಮರಳಾಗಾಡು (ನಾ). ಉಸುಕು ತುಂಬಿದ ಪ್ರದೇಶ : ಮರುಭೂಮಿ : ನನ್ನ ಮೈಯ ಮರಳಾಡಿನಲ್ಲಿ . . . ಅರಸಿ ನೋಡು ! (ಕಲ್ಯಾಣ. ೨-೧೩); ಮರಳಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲು ಮರೇನೇ ನಿಜವಾದ ನೀರೂಂಡ ನಂಬಿ . . . ಪಾಗುಡಮ್ಮಿರಿದ್ಧಾರೆ (ಕಲ್ಯಾಣ. ೧೯). ಮರಳಾಗಾಡು : ಮರಳಾಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಗ್ಗೇರಿನ ಕೊಳ ಗೋಚಿಸುವಂತೆ ಮುಂದೆ ಒಂದಾ ನೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ಸಂಪತ್ತೂ ದೊರೆಯಬಹುದು (ಕುಟು. ೧೯) : ನಿಜನವಾದ ಮರಳಾಗಾಡನ್ನು ಪವ್ವ ಸ್ವತೀವಳದಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಬಲ್ಲವು ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಾಗಿದ್ದು (ಕಾಡು. ೧೯).

[ಮರಳು (< ಮರಳು) + ಕಾಡು]

ಮರಳು 'ಮರಲು' ನೋ.

ಮರಾಟ, ಮರಹಟ್ಟಿ, ಮರಹಪ, ಮರಹಾಟ, ಮರಾಳ, ಮರಾಟ, (ನಾ). ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೆಂಬ ಒಂದು ದೇಶ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ : ಪೊರದೊ ಪೊರದೊ ಮರಾಟರ ಹೆಸರು ತಳ್ಳಿಯವೆ ಬಿಟ್ಟು ತಪ್ಪಿನ ತಳದರ್ (ಕಲ್ಯಾಣ. ೩೩-೩೪). ಮರಹಟ್ಟಿ : ನರ್ಮದಾ ಗೋದಾ ಪರಿಸರದ ಪರಗೊ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರಬೇಕೆಂಬುವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವಿವರಗಳ 'ಮರಹಟ್ಟಿ' ಎಂಬ ದೇಶೀಯ ಪರ್ಯಾಯನಾಮವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ (ಕಲ್ಯಾಣ. ೩೨). ಮರಹಪ : ಮರಹಪದೊಳೆಯ ಕಡುಗಿರಿ (ಪಾಟ. ೩-೯). ಮರಹಾಟ : 'ಮರಹಾಟಮೊಗ್ಗ' ಪರಾ. ಮರಾಳ : ಮರಾಳರಲ್ಲಿ ಪೇಪ್ಪವುಪಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು (ಕಾಡು). ಮರಾಟ್ಮ : ರಾಜ ಪಾಂಚಾಳ . . . ಸ್ವೀರಾಜ್ಯ ಕೊಂಗು ಮರಾಟ ದೊರೆಯದ ದೇಶದ ಶರಣುಕುಲಂ ಬರುಕಿದೊಡುತ್ತವದೊಳಂ (ಕಾಡು. ೩-೧೦); ಹಿಂದುರ ಕರಿಯಂ ದೊರಕತು ಮರಾಟರ ರಾಜ್ಯೋದಯವೆ (ಕಾಡು. ೧೩). [← ಮರಾ. ಮರಾಠಾ; ಹಿ. ಮರಹಟಾ, ಮರಹಪಾ, ಮರಾಠಾ/ಪ್ರಾ. ಮರಹಟ್ಟಿ, ಮರಹಟ್ಟಿ/ಪಾ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ]

ಮರಾಟ, ಮರಾಠಿ (ಗು). ರಿ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ : (೧). (ನಾ). ೨. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನ ಮತ್ತು ಅವರ ಭಾಷೆ : ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಟೆಯವರು ಓದುಬರಹವನ್ನು ಕಲಿವ ದರಲ್ಲಿ ಘ್ನು ಅಕ್ಕರೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು (ಕಲ್ಯಾಣ. ೩೩). ೩. ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ : 'ಮರಾಟಮೊಗ್ಗ' ಪರಾ. ಮರಾಠಿ : ರಿ. ಲಗ್ನದ ವಿಧಾನಗಳು ಮರಾಠೀಜನರಂತೆ ಆಗುತ್ತವೆ (ಕಲ್ಯಾಣ. ೧೩). ೨. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿ ಮರಾಠಿ ಪಟ್ಟಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವವನಿಗೆ ನೊರಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಅಡಕಿ ಬಿದ್ದೀತು (ಪಾಟ. ೩೩); ಆರ್ಥಾತ್ ಮಹಲ್ಲ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿತ್ತು (ಕಲ್ಯಾಣ. ೩೦೬).

[← ಮರಾ. ಮರಾಠೀ; ಹಿ. ಮರಹಟೀ, ಮರಹಪೀ, ಮರಾಠೀ/ಪ್ರಾ. ಮರಹಟ್ಟೀ]

ಮರಾಟಮೊಗ್ಗ, ಮರಾಟಮೊಗ್ಗ (ನಾ). (ಮಾಣಿ ಅಥವಾ

ಔಷಧಿಗೆ ಬಳಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯದ ಮೊಗ್ಗು : ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಬಾರಪದಾರ್ಥ : ಮರಾಟಮೊಗ್ಗ. ಜಿನಾಸೋಂಪು (ಕಲ್ಯಾಣ. ೧೩-೧೪). ಮರಹಾಟಮೊಗ್ಗ : ಕರ್ಪುರಚೊಸ ಮತ್ರೆ ಮರಹಾಟಮೊಗ್ಗಯಂ . . . ಮರ್ದಿಸಿದ ತಾಂಬೂಲಮುಮನಿಕ್ಕು (ಪಾಟ. ೩೩-೩೪).

[ಮರಾಟ + ಮೊಗ್ಗು (< ಮೊಗ್ಗು)/ತಮಿ. ಮರಾಟ್ರಮೊಕ್ಕು; ತಲು. ಮರಾಟಮೊಗ್ಗ]

ಮರಾಳ 'ಮರಾಟ' ನೋ.

ಮರಾಠಿ 'ಮರಾಟ' ನೋ.

ಮರಾಮತ್ತು, ಮರಹಮ್ಮತ್, ಮರಹಮ್ಮತ್ತು (ನಾ). ರಿ. ಸರಿಪಡಿ ಸುವಿಳಿ; ದುರಸ್ತಿ; ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ : ಶ್ರೀಕೊಪಾಚಲದ ಮೂರು ಓವಿರಗಳು . . . ಮರಾಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅಷ್ಟು ಭದ್ರವೆಂದು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಡು. ೧೩). ಮರಹಮ್ಮತ್ : ೨. ಕಟ್ಟಿದ ನಿರ್ಮಾಣ : ವಾಸ್ತುರಚನೆ : ರಂಕಿ ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಇಂಪ ನೀರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜ್ ಅಂದರೆ ಮರಹಮ್ಮತ್ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪಾಠಶಾಲೆ ಇದೆ (ಕಾಡು. ೩೩). ಮರಹಮ್ಮತ್ತು : ರಿ. ನೀ ಬೇಗ ಮರಹಮ್ಮತ್ತು ಮುಕ್ತದ್ವಿಯನು ಕರದುಕೊಂಡೊಲಿ (ಕಾಡು. ೩೦-೩೧); ಮುಜರಾದಿ, ಮರಹಮ್ಮತ್ತು ಇವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಖರ್ಚಿನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಬಾಬುಗಳು (ಕುಟು. ೩೩, ೩೪).

ಮರಾಮತ್ತು ಇಲಾಖೆ, ಮರಹಮ್ಮತ್ ಇಲಾಖೆ = ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆ : ಮರಾಮತ್ತು ಇಲಾಖೆಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಗೂ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದು . . . ವಿಚಾರಿಸಿದರು (ಕುಟು. ೩); ರಸ್ತೆಯ ಉದ್ದವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹಾಗೂಡತೆಯಿಂದ ಮರಹಮ್ಮತ್ ಇಲಾಖೆಯವರು ಅಳಿದಿರುವರೋ . . . ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ (ಕಾಡು. ೩೩೯).

[← ಅಳಿ. ಹಿ. ಮರಹಮ್ಮತ್]

ಮರಾಯಿ 'ಮರವಿ' ನೋ.

ಮರಾಲ, ಮರಾಳ (ಗು). ರಿ. ಮೃದುವಾದ : ಕೋಮಲವಾದ. (ನಾ). ೨. ಹಂಸವಕ್ಷಿ. ೩. ಕಾಡಿಗೆ; ಅಂಜನ. ೪. ಕುದುರೆ. ೫. ಮೋಡ; ಮೇಘ. ೬. ಖಳ; ಕವಟ. ೭. ಕಾರಂಡದ ವಕ್ಷಿ. ೮. ದಾಳಿಂಬೆಗಳಿರುವ ವನ. ಮರಾಳ : ಅಮರಾಬ್ಬಿಗೆ ಬರ್ಜಾ ಜರನ್ನರಾಳೋ ಓದಿಮುನಲ್ಗೆ ಮೆಲ್ಲನಿಟ್ಟತ್ತು . . . ಶಶಂಕಮಂಡಲಂ (ಕಾಡು. ೧೩); ಮೆಲ್ಲನಿಯಿಡುವ ಮೃದುಗತಿಗೆ ಮರಾಳಂಗಳ ಮನವಿಕ್ಕೆ (ಕಾಡು. ೧೯-೨೨); ಮಯೂರ ಮರಾಳ . . . ಕುರೀಜವ ಪ್ರಕರಿಸಿದ ವಿರಾಜಕುಮುಷ್ಕತಂ ವನಂ (ಕಾಡು. ೯-೩೨). ೯. "ಮರಾಳಂ ಪಯ್ಲಂ" (ಕಾಡು. ೩). ೯. [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯದ ಒಂದು ಗತಿ : ದೇಶೀಯ ಭೂಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧ "ನಂದ್ಯಾವರ್ತ ಸ್ಥಾನಕ ದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಒಂದು ಕಾಲಿನ ಮುಂಗಾಲನ್ನು ಇಮ್ಮೊಂದು ಕಾಲಿನ ಹಿಮ್ಮೊಡಿಯನ್ನು ರೇಚಿತ ಮಾಡಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಪಾದಗಳನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸರಿಸುವುದು" (ಕಲ್ಯಾಣ. ೩೦ ಗಣಕುಣಿತ) : ಪದಮೇರುಂ ನಂದ್ಯಾವರ್ತದ ತಾಗದ ನೆಂದು ಮಡಮನ್ನಗ್ರ ವನೊಲ್ಲೊಂದೊವಿ ರೇಚಿತ ನಡೆಯರ್ ಪದಮ ಮುಂಚೆ ನೀಡಲದುವೆ ಮರಾಳಂ (ಕಾಡು. ೩-೩೨). [ಸಂ.]

ಮರಾಲಕ (ನಾ). ಹಂಸ : ಮರಾಲ : ಜೋಮರಾಲ [ಪಾಟ. ೪] ಕಗಮನೆ ಬಂದಳು (ಕಲ್ಯಾಣ. ೩೦-೩೧). [ಸಂ.]

ಮರಾಲಪದಿ, ಮರಾಲಪದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಹಂಸಪಾದಿ : "ಹಂಸಪಾದಿ . . . ಮರಾಲಪದಿ. ಧೃತಮಂಡಲಿ" (ಕಲ್ಯಾಣ. ೩೯).

ಮರಾಲಯಾನೆ: "ತಿಪ್ಪು ಧೃತಕುಂಡಳ ಮರಾಲಯಾನೆ ಹಂಸಾದಿ"
 ೨. (ಕುಣಿ. ೨೨-೨೪). [ಸಂ. ಮರಾಲಯಾನೆ]
 ಮರಾಲಯಾನೆ. ಮರಾಲಯಾನೆ (೨೦). ಹಂಸದಂತೆ ಮಂಧಗತಿಯಲ್ಲಿ
 ಸದೆಯುವವಳು : ಮೃದುಮಾದ ನಡೆಯುಳ್ಳವಳು : (೪).
 ಮರಾಲಯಾನೆ : ಸುಲಲ ಮರಾಲಯಾನೆಯರಪಾಂಗಮಂಜುಷೆಯರ
 ತ್ರಿಪಾಳಮಾ ಗಜಾಯನಿ (ಕಂಪು. ೬-೧೦೪). [ಸಂ. ಮರಾಲಯಾನೆ]
 ಮರಾಳ, 'ಮರಾಲ' ನೋ.
 ಮರಾಳ, 'ಮರಾಲ' ನೋ.
 ಮರಾಳಗತಿ (ವಾ). = ಮರಾಲಯಾನೆ : ಮರಾಳಗತಿಗಳ ಹಂಸಾಂಕ
 ವಕ್ಷಿಣೀಪಾಂಡಯರ್ ವಕ್ಷಿಸಿದರ್. ಕುಮಾರನ ಮನಸ್ಸಿನಾಂಕಾಂಕರ
 ದೂರ್ (ಕುಣಿ. ೧೨-೧೦೨). [ಸಂ. ಮರಾಲಗತಿ]
 ಮರಾಳಗಾದಿನಿ (ವಾ). = ಮರಾಲಯಾನೆ : ವಾಣಿಜ್ಯನಿಗೆ ಮರಾಳ
 ಗಾದಿನಿ . . . ಸೀಮೆಯಾಯ್ತು ಜೀವನದೊಳಿಡ ಕಂಕುಪುತಾಪದೊಳ
 (ಕುಣಿ. ೧-೬೯). [ಸಂ. ಮರಾಲಗಾದಿನಿ]
 ಮರಾಳತೂಳ (ವಾ). ಹಂಸದ ತುಪ್ಪಳ : ಹಂಸತೂಳ : ಕದನ
 ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ದುರೂಪವೃತ್ತದಾಚಾರಿಹ ಮರಾಳತೂಳತಯ್ಯತಳ
 ಪುನರೂಪದಿ (ಕುಣಿ. ೧೧-೧೧೪). [ಸಂ. ಮರಾಲತೂಳ]
 ಮರಾಳಪಾಯ (ವಾ). [ತರ್ಕಶಾ] ಲೋಕನಾಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
 ಪುನಸ್ತು ನೀರು ಬೆರೆತ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ. ಹಾಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೀರಿಕೊಂಡು
 ನೀರನ್ನು ತೊರೆಯುವ ಕ್ರಮ : ಹಂಸಕ್ಷೀರನಾಯ : ಪಾಪ
 ಪುಣ್ಯಗಳಂ ನೆರ ಮುಂಚ್ಚಾದುದಾಗಿದ್ದ ವಿಂಗಡಿತ . . . ಸಾಗರದ
 ಪಯೋಜಿತ ಗಂಧೀರ ಗುಣನಿ ತನ್ನಿನಿ ಕೀಳಮಾಪಾಲಿತಳ
 (ಕುಣಿ. ೨-೧-೬೦). [ಸಂ. ಮರಾಲಪಾಯ]
 ಮರಾಳಪದಿ 'ಮರಾಲಪದಿ' ನೋ.
 ಮರಾಳಯಾನೆ 'ಮರಾಲಯಾನೆ' ನೋ.
 ಮರಾಳಿ (ವಾ). ಹೆಣ್ಣು ಹಂಸ : ಅಗಲಾ ವಾರ್ಧಿಯಂ ಕೀಬ್ಬದಿಕಂ
 ಪಾಪಮಾಳೇಪುಳಕಳಧಾನಸಂಪಾದನದಿಂದ (ಕುಣಿ. ೨-೧೧). ಸರಸಿ
 ಕುಣಿಗಿಂದಿಲಿವ ಮತ್ತಮರಾಳಗಳಂತೆ (ಕಂಪು. ೬-೬). [ಸಂ. ಮರಾಳಿ]
 ಮರಿ 'ಮರಿ' ನೋ.
 ಮರಿಗಂಚಿ (ವಾ). ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ
 ಆಚರಣೆಯ ವಿಧ : ಕಿರಿಗಂಚಿಯ ಮಾರನೆಯದಿನ ನಡೆಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ :
 ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಿರಿಗಂಚಿ ಮಂಗಿಯು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಮರಿಗಂಚಿ. ಹೆಣ್ಣಿನ
 ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಧಿಗೆ . . . ಅರತಿವಿಟ್ಟು ವಿದು ಮುಂಚಾದ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು
 ಪಡೆಯುತ್ತವೆ (ಕುಣಿ. ೧೧೬). 'ಕಿರಿಗಂಚಿ' ಪದವಾ. [?]
 ಮರಿಗಂಚಿಯ (ವಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : "ಚರ್ಮರಂಗಾ-
 ಮರಿಗಂಚಿಯ" (ಕುಣಿ. ೧೧೬). [? + ಮರ]
 ಮರಿಗೆ 'ಮರವಿ' ನೋ.
 ಮರಿಯ (ವಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಧಾರವದಾಳ : ಮೇಣಸು :
 "ಮೇಲವಂ, ಮರಿಯಂ, ಊಪಾಂ- ಈ ೨ ಮೇಣ (ಬ)ಸು" (ಕುಣಿ. ೧೧೦-೧೨೨) :
 ಕುರರಕುಲಕುಂಡದಿಂದಿಹಮರಿಯಕುಪ್ರದವರುಚಿರವ
 ಪಕ್ಷವಂ . . . ಸೊಗಡುಸುಗುಂ (ಕುಣಿ. ೧೧೬) : ಮರಿಯಕ್ಕು ಕೇರ್
 ಪರ್ಣಂ ಕುರರಕವಂ . . . ಕೊರ್ವಸ ಸೊಗಡುಪುಡಿ ಕಾನಮೋದ್ದೇಶಂ
 (ಕುಣಿ. ೧-೬೯). [ಸಂ.]
 ಮರಿಯದಿ 'ಮರಿಯದಿ' ನೋ.
 ಮರಿವಿಟ್ಟು (ವಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ (?) : ಮಾರಿಯೊಳಿಡುವ
 ಮಾಲೆಗಳು ಕಿವಿಯೊಳಿಡುವೋಲಿಗಳು ಮರಿವಿಟ್ಟು [ಕುಣಿ. ಮರಿದ

ವಿಟ್ಟು. ಅರುಂಗಳಿಗಳಿಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳ ಬೊಟ್ಟುಗಳುಂ ವಿಡಿವ
 ಕಾಡಿಗಳಂ . . . ಮರಿವಿಟ್ಟುಗಳಂ ತೀವುವ ಪನ್ನಯಕ್ಕಿಗಳಂ . . .
 ಮರಿಯ (ಕುಣಿ. ೬-೬೯). [?]
 ಮರಿವಿಟ್ಟು (ಕುಣಿ). ಸುಮಾಸನೆಯನ್ನ ಪಡೆ : ಕಂಪನ ಕೊಯ
 ನೊಡೆದಂತೆ ಕೆಂಪಿನ ಕಂಪನ ಮಂಜುರಿಯಂತೆ ಮಂಜುರಿಯ ಮಂಗುಗು
 ಮರಿವಿಟ್ಟುಗಳು ಸೊಗಡು ಕೊಂಬುಗೊಂಡರಿನದ ಕೊಂಬುಗಳಂ ಸೊಪ್ಪು
 ಗಟ್ಟಿ (ಕುಣಿ. ೧೨-೬೬). [< ಮರಿಯ + ಕೊಳ್ಳ]
 ಮರಿಮಗ 'ಮರಿಮಗ' ನೋ.
 ಮರಿಮಗಳು (ವಾ). ಮೊಮ್ಮಗನ ಮಗಳು : ಪ್ರಪೌತ್ತಿ : ಇವಳು
 ಅವರ ಮರಿಮಗಳು (ಕುಣಿ). [ಮರಿ (< ಮಹಿ) + ಮಗಳು (< ಮಗ)]
 ಮರಿಮಿಯ (ವಾ). ಮಿಂಚಿನ ತುಂಡು : ಚಿದುಮು ಚಿಂತುಮಿ
 ದೊಂದು . . . ಕೆರೆಯುಗಟ್ಟು ದಿಂದೊಗವ ಮರಿಮಿಂಚಿನರ್ (ಕುಣಿ. ೬-೬೬).
 [ಮರಿ (< ಮಹಿ) + ಮಿಂಚು]
 ಮರಿಮಾಲು 'ಮರಿಮಾಲು' ನೋ.
 ಮರಿಮೊಮ್ಮ (ವಾ). ಮೊಮ್ಮಗನ ಮಗ : ನಿನ್ನವ ಮತ್ತವ ಮೂಲವು
 ರೈಯಂ . . . ನಿನ್ನ ಮಗ ಮೊಮ್ಮ ಮರಿಮೊಮ್ಮರೊಳು ಜೀವಿಪರ್
 (ಕುಣಿ. ೬೬೯). [ಮರಿ (< ಮಹಿ) + ಮೊಮ್ಮ (< ಮಮ್)]
 ಮರಿಯನೆ (ವಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಪಿದುತನು
 ಮರಿಯನೊಳ ಭಗವತಿಯಂ ಪದಿಪ್ಪಗಿದ್ದೊಡೆ (ಕುಣಿ. ೧೧೬).
 [?]
 ಮರಿಯಾದಿ 'ಮರಿಯಾದಿ' ನೋ.
 ಮರಿಯಾದೆ. ಮರಿಯಾದಿ (ವಾ). ೧. ಎಲೆ : ಗಡಿ : ಸೀಮೆ : ಮರಿಯಾದೆ
 ಗಡಿದ ಬಟ್ಟದಿದ್ದು ಮೂಲಕಂಠಿ (ಕುಣಿ. ೬-೬೬). ೨. ಗೌರವ :
 ಮಂತ್ರಣೆ : ಭೂತಕಾರಣ ಮುನಿರು ಪೇಳಿಮಂತ್ರಣೆನೋಳಿಗಿದು
 ಮರಿಯಾದೆಯೆ (ಕುಣಿ. ೧೧-೬) : ನಿನ್ನೊಳಿಡುವೆಗಾಪ ಮರಿಯಾದಿಗಳು
 ದೂರದ ಸೀಮೆ ಪಾ ಮುಗುಣಿತವೆಂದು (ಕುಣಿ. ೨-೬೬). ೩. ಅರ್ಹತೆ :
 ಯೋಗ್ಯತೆ : ಬೇಡಿಕೆ : ಅದರ ಮರಿಯಾದೆ ಮೇರಯೊಳಿಡುವ
 ಸತ್ಯದಿ (ಕುಣಿ. ೬-೬೬). ೪. ಮನಸ್ಸು : ಕೊಡುಗೆ : ಹಂಸರೂಪ ಕೊಂಪ
 ಮರಿಯಾದೆ ಕೊಂಬುಕೊಳಿ ದೇವರಿ. . . ಕೊಟ್ಟು (ಕುಣಿ. ೨೫೫).
 ೧೧೬-೬೦ : ೧೧೬. ೫. ಪದ್ಧತಿ : ನಿಯಮ : ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಈ
 ಮರಿಯಾದೆಯೊಳಿಡು . . . ಕೊನ್ನಾರ್ (ಕುಣಿ. ೧೧, ಕುಣಿ. ೨೫-೧೦೯ :
 ೧೧೬) : ವಿಟ್ಟು [ದಿ]ರರಪ್ಪಕ್ಕುಗ್ಗಕ್ಕುಯ ಮರಿಯಾದೆ ಕೊಟ್ಟಾರ್
 (ಕುಣಿ. ೧೧೬) : ೨೫೫, ೧೦೯ : ೧೧೬) : ಆ ಮರಿಯಾದೆಯಲ್ಲಿ ಉಪದೊಳಂ
 ಕುಳಿದೊಳಂ ಕುಳಿದೊಳಂ ಲಾಕರದೊಳಂ ಪೂಸಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿ (ಕುಣಿ. ೧೧೬).
 ೬. ರೀತಿ : ತರಹ : ವಿಲಾಸಿತ ತನಮಕ್ಕೆ ಮರಿಯಾದೆಯ ಕೆಂಬರಿಗೆ
 . . . ಕಣ್ಣುಮುಯರು (ಕುಣಿ. ೨-೬೬) : ಗುಲಗಂಜಿಯ ಮರಿ
 ಯಾದೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ವಿಷವ ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ಹೊಡೆ ರುಮುವಾದಂಥಾ
 ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವು ಹೇಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವ ಮಾಡಬೇಕು ? (ಕುಣಿ. ೧೧೬).
 ಮರಿಯಾದಿ : ೫. ವಾಗ್ವಾದಾ ವಾಗ್ವಾದಾ ಮರಿಯಾದಿಯೊಳಿ
 ಸ್ವಾಮಿ (ಕುಣಿ. ೧೧೬) : ೧೧೬-೧೦ : ೧). [< ಸಂ. ಮರಿಯಾದಾ]
 ಮರಿಯಾನೆ 'ಮರಿಯಾನೆ' ನೋ.
 ಮರಿಯಕ್ಕು (ಕುಣಿ). ೧. (ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು) ಮರಿಯನ್ನ ಹಾಕು. —
 ತಾಯು : ಹಲವು ಹಾದಿನ ಹಕ್ಕಿ, ಹಲವು ಭಾವದ ಹಕ್ಕಿ, ಒಂದಿಲ್ಲಿ ವಾದನು
 ಬಿಟ್ಟು ಕಿರಿಗಿರಿಯನಾಕಿವೆ ಮರಿಯಕ್ಕು ಮುದವಕ್ಕಿ (ಕುಣಿ. ೬-೬೯).
 ೨. (ಅಲಂ) ಮುಂದುವರಿ : ಸಾಗು : ಮುಂದೆ ಮಾತು ಮರಿಯಕ್ಕಿದವು
 (ಕುಣಿ. ೬೬). [ಮರಿ (< ಮಹಿ) + ಇಕ್ಕು]

ಮರಿಹಕ್ಕ 'ಮರಿವಕ್ಕ' ನೋ.

ಮರೀಚಿ (ನಾ). = ಮರಿಚಿ : ಪಲ್ಲವಿಕೆಯಂ ಭವಮರೀಚಿಗಳ್ಳಿ ಮರೀಚಿ ಪಲ್ಲವದಳಂಗಳಂ ನೀಡಲಂ. . . ಪೇಲ್ವ ಮನೋಹರಾಪಂಗಳಂ ಕೇಳುತ್ತುಂ (ಇದಂಥಾ ೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮರೀಚಿ (ನಾ). ರಿ. ಕಿರಣ ; ರಶ್ಮಿ : "ಉಪ್ಪು . . . ಮರೀಚಿ . . . ಗೆ:—ಈ ೩೨ ರಶ್ಮಿಗಳ ಪೆಸರ್" (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪-೩೯); ಪ್ರಚಂಡ ಮಾರ್ಕಂಡನಬುರ್ಗಿನ್ನ ಹೃದಯಂಬುಜಮಂ ವಿಜಯಾನ್ವರೀಚಿಯಂ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪-೪); ದಿನಕರಮರೀಚಿಯಂದಾದವ್ವ ರೂಪೊಳುದಿಸಿದ ಗೌರಿಗಂ . . . ಹಂಸಂಗಂ ಮಗಳಾಗಿ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯಂಬ ಪೆಸರಿಂ ಪೆಗಟ್ಟಿವೆತ್ತಳ್ (ಇದಂಥಾ ೬೯೪). ೨. ಬೆಳಕು ; ಕಾಂತಿ : ತೋರಮುತ್ತಿನ್ನೈಸರದ ಮರೀಚಿಯಂ ಸಿರಿಯ ತಾಯ್ತನೆ ರಾಮನ ಪೇರುಂ ಮನೋಹರ ಮೆಣಿಸಿತ್ತು (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩-೦೨೨). ೩. ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆ ; ಮೃಗಜಲ : ಬಯಲ ಮಹೆಯಂಬದಗಿದರ್ ಮರೀಚಿಯಂ (ಪಾಠ್ಯಾ. ಮರೀಚನಂ, ಮರೀ ಚನಂ)ತ . . . ಗುಹೇಶ್ವರಾ ನಿಮ್ಮ ನಿಲವು (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪-೪); ಪಾಂಡೊಳಿ ಬತ್ತಿತ್ತು ಮರೀಚಿ ಪೊಕ್ಕಿದುದರಗ್ಗಂ ಬೆಂದುದಾ ಗ್ರೀಷ್ಮರೋ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩-೩೩). ೪. ಕೃಪಣ ; ಜಿವಣ : ಶ್ವಾಸಾಯಂಭವಮನುವಿನಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಿಯಾದ ದಶಪ್ರಹಾಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮೂನಸ ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಹರ್ಷಿಯ ಹೆಸರು : "ಕಪಲಂ ಮರೀಚಿ . . . ಸುಮಾಂಡಪ್ಪರೆಂದು ತಪಯ್ತು ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯರೊಕ್ಕು" (ಪಾಠ್ಯಾ. ೬-೦೦); ಅಶ್ವಿ . . . ಮರೀಚಿ . . . ಉಪಮುಮ್ನ ಮೊದಲಾದಪ್ಪಾ

ಶೀತಿಸಹಸ್ರಯುಷ್ಕರಗ್ರನಂಪಾಶ್ರಯಂಗಳಂ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಮರೀಚಿಕಾಜಲ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ನೀರಿನ ಭ್ರಮೆ ; ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆ : "ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆಯುಮಿರದೆ ಬಯಲ್ಪೊಳಿ ಮರೀಚಿಕಾಜಲಮಕ್ಕುಂ" (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪೨); ಮರೀಚಿಕಾಜಲದ ವಳಿಯಂತೆ . . . ಆ ಸಂಗ ನಿಸಂಗ ಪಿಶ್ಚಲ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೦೦೩-೪೩); ಪರಿವೃತ್ತರ್ಪ ಮರೀಚಿಕಾಜಲ . . . ತೋಟವೈಸಿರಿ ಪಲ್ಲಗದ ತುಂತುಟ್ಟಿ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪-೪೦). [ಸಂ.]

ಮರೀಚಿಕೆ (ನಾ). = ಮರೀಚಿಕಾಜಲ : ನೀರಡಿಕೆಗೆ ಮರೀಚಿಕೆಯಿಂದ ತಣ್ಣವೆಂದು (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩೪-೦೦); ಜಳಜಳಂ ಜಳಕಿರಣಾವಳಯಂ ಪಿಳಿದಂತೆ ಪುರ್ ಮರೀಚಿಕೆ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩) ಮಹಿಗಂ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩-೩೪). [ಸಂ. ಮರೀಚಿಕಾ]

ಮರೀಚಿಪುರಾಣ (ನಾ). ಹದಿನೆಂಟು ಉಪಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸನಹ್ಮಮಾರಪುರಾಣ . . . ಮರೀಚಿ (ಪಾಠ್ಯಾ. ಮರೀಚಿ, ಮರೀಚಿ, ಮರೀಚಿ)ಪುರಾಣ ಭಾರ್ಗವಪುರಾಣಮಂಜವೇ ಆಯಾಯ ನಾಮಧೇಯ ಮಂಚ್ಚವರಿಂ ನಿರೂಪಿತಂಗಳಾದ ಹದಿನೆಂಟು ಉಪಪುರಾಣಂಗಳು (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪). [ಸಂ.]

ಮರೀಚಿಮಾಲಿ (ನಾ). ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದವನು ; ಸೂರ್ಯ : ದ್ವಾದಶಗಿಣಪರಸ್ಪರೋಪವಿರಳನತೋರ್ಧ್ವ ಭಾವಪ್ರಸವಮಾರೀಚಿದವ್ಯವಚನ ಮರೀಚಿಮಾಲಿರೋಚ್ಚಿಗಚಮುಕ್ತಿಪಗಿಚ್ಚೊಡಾವಣೆ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪-೩೯ ಪ). [<ಸಂ. ಮರೀಚಿಮಾಲಿನ್]

ಮರು 'ಮಯ್ಯ' ನೋ. ಮರು (ನಾ). ಸುಮಾಸನೆಯ ಎಲೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ಮರುಗ : "ಮರು ಮರುವಕಂ ಘರ್ಷಣವಕ್ಕು" (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩೯-೨೩). [<ಸಂ. ಮರುಮ./ಪಮ. ಮರು]

ಮರು (ನಾ). ರಿ. ನೀರಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶ ; ಮರಳುಗಾಡು : "ಮರುಃ ಧನ್ಯಾ—ಈ ೨ ನೀರಿಲ್ಲದ ಭೂಮಿ" (ಪಾಠ್ಯಾ. ೨೩-೩); ಸಂಕಷ್ಟಗಳ

ಮರುವ ದಾಂಟಿ ಪಾರಾಗಿಸುವ ಒಂಟಿ ಇವನು (ಗೊಕ್ಕೊ. ೨-೪೩); ಜೀವನದ ದೃಶ್ಯ ಮರುವಿನ ಬಿಲ್ಲುದುರೆ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೯೦೯). ೨. ಶಿಲೆ ; ಬಂಡೆ. ೩. ಕೆಂಪುಗೋರಂಟಿ ಗಡ. ೪. ಒಂದು ದೇಶ ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನ : ಹಮ್ಮಾರ ಡೊಕ್ಕಾರ ತುರುಪ್ಪ ಮರುಪ್ರಭೃತಿ ಭೂಪಾಲಕರಿಂ ಭಯನಕರುಮಾಂ . . . ಮಗುತ್ತುಮಿರೆ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩-೩೯ ಪ); ವಿದರ್ಭ ಸೌರಾಪ್ಪ ಕುರು ಮರು ಪಂಡಪಾಂಡಾರ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪-೪೩. ೩-೪೩; ೩೦೪ ೨). [ಸಂ.]

ಮರುಳುಳಿ (ನಾ). (?) : ಹುಂಗಿಲ ಬೇರ್ . . . ರಡುಗಿದು ಬೇರ್ ಮರುಂಗಳೂಳಿಗ್ಗ ಲಿಸಿಯರುಚ್ಚುತ್ತು ಬಲವರ್ಧಮಕ್ಕುಮಗ್ಗಿದವನ ಮಕ್ಕುಂ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪-೨೩). [?]

ಮರುಕ 'ಮಯ್ಯ' ನೋ. ಮರುಕಗೊಳ್ಳು (ಶ್ರಿ). ಕನಿಕರವನ್ನು ತೋರು ; ದಯಮಾಡು : ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಅಂತ್ಯನ್ನೂ ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅವರು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಮರುಕಗೊಂಡರು (ಪಾಠ್ಯಾ. ೦೦೩).

[ಮರುಕ (< ಮಯ್ಯ) + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳಿ)]
ಮರುಕರ (ನಾ). ಒಂದು ದೇಶದ ಹೆಸರು : ಮರುಕರವಿಯೇ ಗ್ರಾಮಂ ಕೊಡಲೂರನ್ನಾಮಂಜ್ಞಿತಮ್ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೦೯೩೦. ೦೯-೦೦ ; ೩೭೨). 'ಮಯ್ಯಗರೆ' ವರಾ. [?]

ಮರುಕಲಗಿಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩೩-೦೦೦೯). [ಮರುಕಲು + ಗಿಡ (< ಗಿಡು)]

ಮರುಕಳಿ 'ಮಯ್ಯ' ನೋ. ಮರುಕಳಿ. ಮರುಕೊಳಿ (ನಾ). ಮತ್ತೆ ಬರುವಿಕೆ ; ಪುನರಾವರ್ತನೆ : ಮೊದಲ ಚರಣದಲ್ಲಿ ಮೂಲದ ಪ್ರಾಸದ ಮರುಕಳಿ ಹೋಯಿತು (ಪಾಠ್ಯಾ. ೪೪). ಮರುಕೊಳಿ : ಗತಜೀವನ ಅವಶ್ಯೇ ಸಹಜವಾಗಿರಲಿ . . . ಪ್ರಸಕ್ತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಮರುಕೊಳಿಯೇ ಸಾಧಿಸಿದಾಗು ದಂತಿತ್ತು (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩೩೩).

[ಮರುಕಳಿಮ (< ಮಯ್ಯಕಳಿಮ) + —ಇಕೆ]

ಮರುಕಳಿಮ 'ಮಯ್ಯಕಳಿಮ' ನೋ. ಮರುಕು 'ಮಯ್ಯ' ನೋ. ಮರುಕು 'ಮಯ್ಯ' ನೋ. ಮರುಕು 'ಮಯ್ಯ' ನೋ. ಮರುಕೊಳಿ 'ಮಯ್ಯಕೊಳಿ' ನೋ. ಮರುಕೆ 'ಮರುಗೇರ್' ನೋ. ಮರುಕೊಳಿ 'ಮರುಕಳಿ' ನೋ. ಮರುಕೊಳಿಮ 'ಮಯ್ಯಕಳಿಮ' ನೋ.

ಮರುಗ. ಮರುಗು (ನಾ). ಸುಮಾಸನೆಯ ಎಲೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಸಮೀರಣ, ಮರುವಕ : . . . ಜಂಬೀರ್. — ಈ ೫ ಅಷ್ಟಗಿ. ಕಿಲೊಮಿಟರು ಮರುಗಮೆಬರು" (ಪಾಠ್ಯಾ. ೦೦೯); ಮರುಗ ಮರುಗಿ ಪಟ್ಟಿ ಮುದಿನಾಳಕ್ಕೆ ಪರಿಮಳದುದೇವನಿವರಾರಯ್ಯ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೦೪ ೦೦-೩); ಮರುಗ ಮಾಲಿ . . . ಕರನೀರಾದಿ ಗಿಡುಲತೆಯ ಪರಿಪಯ ಹೂದೋಳಿಗ ಹೊಯ್ದೊ ಟ್ಪಿದು (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩-೪-೩೩); ಮರುಗವು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಗಿಡವಲ್ಲ (ಪಾಠ್ಯಾ. ೩೪). ಮರುಗು : ದವಹಂ ಮರುಗಿನ ಮಡಿಯೊಂದೊಂದೊಂದು ಈ ಭವ್ಯಮವಮ್ಯುಕ್ತವುಮರು ಕಾದು ನಡೆಯುಮು" (ಪಾಠ್ಯಾ. XI-೧. ೦೦೬-೨೦; ೧೦೦೯).

[< ಪ್ರಾ. ಮರುಳಗ, ಮರುಲಲ./ ಸಂ. ಮರುವಳ]

ಮರುಗಳಿಗೆ 'ಮಯ್ಯ' ನೋ. ಮರುಗಿಮ 'ಮಯ್ಯ' ನೋ.

ಮರುಗು 'ಮರುಗು' ನೋ.

ಮರುಗು 'ಮರುಗು' ನೋ.

ಮರುಗು 'ಮರುಗು' ನೋ.

ಮರುಗಿದ್. ಮರುಗಿದ್ (ಪಾ). ಕನಕರವಳ್ಳಿ ಮನಸ್ಸು; ದಯಾದರ್ಪ
ಹೃದಯ : ಸಂತ್ಸಾದನಾ ಮರುಗಿದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರಂ (೨೧೦೫-
೧೦೫-೧೦೬). ಮರುಗಿದ್ : ಆ ಮರುಗಿದಯ ಬಿಲ್ವಸುತ ಪನ್ನ ಕೋಮಲಕರದ
ಕಿಲಯೋಪಮಮೃದಲರೋಚಯ ಬೆರಗು ಕಂ ಸೋಂಕ ಸಂತಪ್ತಿದುರೂ
ನೀತಯ ಪಮೃತ್ತಾಂತಚರಣಾರವಿಂದಗಳಂ (೨೧೦೫-೧೦೬-೨).

[ಮರುಗು (<ಮರುಗು) + ಎರ್ಡ್]

ಮರುಚೂ (ಪಾ). ಮುಂದಿನ ಕ್ಷಣ : ತಕ್ಷಣ : ಬಂದು ಈ ಜನರೊಳು
ಸಂದ ಮರುಚೂದೊಳು ಪ್ರತಿಭೆಯ ನೀ ಕಾಡಬಹುದು (೧೦೫೫-೨೦೦-೨೧).
ಜೊಡೆ ಜನ್ಮ ರೋಷ ಅಪಹರಣ ಭಾವ ಮರುಚೂದೇ ಕೇಳುವೆನು ಜೀವನದ
ಗಾಣ (೧೦೫೫-೨೦೦). [ಮರು (<ಮರು) + ಚೂ]

ಮರುಚೂ 'ಮರುಚೂ' ನೋ.

ಮರುಚೂವಾಣಿ (ಪಾ). ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಯ ನಂತರ ಕೆಲವು
ಸುಖ ಬೇರೇರೇ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಪಡೆಯುವ ಚುನಾವಣೆ :
ಒಬ್ಬ ಸದಸ್ಯ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡುಬಂದ ಮರುಚೂವಾಣಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ
(೧೦೫). [ಮರು (<ಮರು) + ಚೂವಾಣಿ]

ಮರುಚೂಪ (ಪಾ). ಗಾಳಿಯಂತೆ ಘನಸ್ವರವಿಲ್ಲದ ಬಿಲ್ಲು; ಇಂದ್ರ
ಚೂಪ : ಮದನನಾಗಿ ತನ್ನ ತಿಳಿ ಮರುಚೂಪದೊಳೆದುರಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾರೂಪ
ದೊಳು ಮಾರದಿರ್ ಗುಣಾರೋಪನುಂ ಎನೆ. (೧೦೫೫-೧-೧೦);
ಮರುಚೂಪಮಂಟ ವಿಚಿತ್ರಂ ಬಲದೊಂದು ಚೆನ್ನಮಿರಯುಂ ಮಿಂಚುಂ
ಕೊಂಬುಂ ಕರಾವೆವರ್ ಗಜಗಾತ್ರಗಲ್ಲಿನಿದುಂ ಕಾರಂಬ ಮೂರ್ದವಂ
(೧೦೫-೧-೧೦). [ಮರು (<ಮರು) + ಚೂಪ]

ಮರುಚೂರ್ದಿ (ಪಾ). ದೇವತೆಗಳ ತಿರು : ಕಲ್ಪಜನಿ ಬಸ ಮರುಚೂರ್ದಿ
ಗಲದ್ವಾಪೋಷವಂ ಸಮದರಶಿಲ್ಪಸಮುದೊಳಿ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬).

[ಮರು (<ಮರು) + ರ್ದಿ]

ಮರುಕ (ಪಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯ : ನವಿ ಎಂಬ
ಗಂಧದ್ರವ್ಯ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : (೧). [ಮರು (<ಮರು) + ಕ]

ಮರುಕು (ಪಾ). ಇನ್ನೊಂದು ಹುಟ್ಟು : ಪುನರ್ಜನ್ಮ : ಹೊಸಬಾ
ಸರಸು ಕರಣವನಿಗಳಯ, ಕಾರಣವದೊರಲಿ ಮರುಕವಪಾತ್ರಂಗಿ
(೧೦೫೫-೧೦೫). [ಮರು (<ಮರು) + ಕು]

ಮರುಕೋವಣಿ 'ಮರುಕೋವಣಿ' ನೋ.

ಮರುಕೋವಣಿ 'ಮರುಕೋವಣಿ' ನೋ.

ಮರುಕುಪ (ಪಾ). ಗಾಳಿಯ ರಭಸ : ವಾಯುವೇಗ : ಮರುಕುಪದಿಷ್ಟಾ
ಸುರಂ ಮುಗಿ ರಾಸಂ ಬಂದುವಾ ವಾಪಸ್ಸುಮಂ . . . ಪದ್ಮದಿ
ಸುಕುಮಿರ (೧೦೫-೧-೧೦೫). [ಮರು (<ಮರು) + ಪ]

ಮರುಕುಪಾಲು (ಪಾ). ಪತ್ರ ಮುಟ್ಟಿದ ತಕ್ಷಣವೇ ಬರೆಯುವ
ಫಾಗದ : ಮೂರೋಲಿ : ಮರುಕುಪಾಲಿ ಬರೆಯ ತಿಳಿ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬).
[ಮರು (<ಮರು) + ಪಾಲು]

ಮರುಕ (ಪಾ). ೧. ಗಾಳಿ : ವಾಯು : ಮರುಕನುರುಪನು ಹಾಳು
ತೇಳುತೋರಾಡುತ್ತ ವಿರಮಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬).
೨. ಗಾಳಿಯ ಅಧಿದೇವತೆ : ವಾಯುದೇವ : "ಸುರರಾಜನು
. . . ಮರುಕಂ ಕುಜೇರಣಂ ದಿಂಡಿರರು" (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬).
೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾಪನ : ೪ ಭರತನ ಪಾಪನಕ್ಕೆ ಇದ್ದ
ಹೆಸರು ಇರಬಹುದು : ಮರುಕನೋ ಬಪ್ತನಾಗಿ ತೊಪುಂಟಿ

(೧೦೫-೧೦೬). ೪. [ಧಂದ] ಒಂದು ಗಣನ ಹೆಸರು : ಸೂಣ
(೧೦೫-೧೦೬) : "ಗುರು ಕರೋಕರಲು ಮರುಕನಕ್ಕು" (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬).

[ಮರು (<ಮರು) + ಕ]

ಮರುಕತ (ಪಾ). = ಮರುಕತ : ನರಕೋ ಪುಮುಃ ಭೂಮಿಯೋ
ಮರುಕತಂ . . . ಒಪ್ಪುತ್ತಿರ ಬಂದಂ ರೋಕನಾಥಂ ಶ್ವಯಂಪ್ರಭ
ತೀರ್ಥೇಶ್ವರಂ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬). [ಮರು (<ಮರು) + ತ]

ಮರುಕತ (ಪಾ). ಗಾಳಿಯ ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ ವಾಯುವಿನ ಪುತ್ರ :
ಹನುಮಂತ : ಜಾಗುರೇ ಪುತು ಮರುಕತ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬).

[ಮರು (<ಮರು) + ತ]

ಮರುಕದಂಡಾವರ್ತ (ಪಾ). ಮರ್ಕಲಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತಿಬರುವ ಗಾಳಿ :
ಸುಟ್ಟರಗಾಳಿ : ಅವಧೇನಿಂದ ಬಯರಿನೊಳೊಂದು ಮರುಕದಂಡಾವರ್ತ
ತೋಪುನಂತೆ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬). [ಮರು (<ಮರು) + ದಂಡಾವರ್ತ]

ಮರುಕಪಂಚ (ಪಾ). ಪ್ರಾಣ, ಅವಾಸ, ವ್ಯಾಸ, ಉದಾಸ ಮತ್ತು
ಸಮಾಸ ಎಂಬ ಪಂಚವಾಯುಗಳು : ಪಂಚವಾಯುಗಳು : ಭರತ
ಮೊದಲನೇ ಭೂತಪಂಚ ಮರುಕಪಂಚ ವಿಷಯವಿದ್ದಿಯ ಕರಣ
ವಿಪ್ರತ್ಯಯ ಕಪ್ಪಾತ್ಯಕ ಚಿಂತಿದ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬). [ಮರು (<ಮರು) + ಪಂಚ]

ಮರುಕಾಪ್ತ (ಪಾ). ವಾಯುಮಂತ್ರವನ್ನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿ ಬಿಡುವ
ವಾಣಿ : ಏಳೆ ಮರಳಿ ಮರುಕಾಪ್ತಮು ಬಿಟ್ಟು (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬).

[ಮರು (<ಮರು) + ಅಪ್ತ]

ಮರುಕುಪ (ಪಾ). ದೇವತರು : ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ : ವಿಜಗತುಬೆಸಿದಾ
ಭೂಭುಜವಲ್ಲದೆ ಮೇರಾಮೇವಿಪಾಲಕ್ಷಿ ಮರುಕುಪಮಂ ಪಡೆದುದೊ
ಪಾಲನೆ ವಿಜಯಾಂಶಿ ಪಡೆದಳೆತಭಟ್ಟಾರಕಂ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬).

[ಮರು (<ಮರು) + ಪು]

ಮರುಕುನಯ (ಪಾ). ೧. ಗಾಳಿಯ ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ ವಾಯುವಿನ
ಮಗ : ೨. ಹನುಮಂತ. ೩. ಭೂಮನೇನ : ತತ್ಸನಯಂ
ಘನಶಯ್ಯಮರುಕುನಯಂ ವಿಶರಣಾಂಕು ಮತ್ಸನಯಂ . . . ಕೊಪ್ಪ
ದೇವಭೂತಂ ಹೆಟ್ಟಂ (೧೦೫-೧೦೫-೧೦೬-೧೦೭ : ೧೦೭). [ಮರು (<ಮರು) + ನಯ]

ಮರುಕುರಂಗಿಣಿ (ಪಾ). ದೇವರೋಕದ ನದಿ : ದೇವಗಿಣಿ : ಮೃಗಂ
ಪಾರ್ವತೀಶ್ವರಯಂ ಮುಟ್ಟು ಮರುಕುರಂಗಿಣಿಯನೊಡಾಡಿಗನಂ
ಮದುದಂ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬) : ಮದೇಭೋಕ್ತುಮಿಪಾಲಿ ಮರುಕು
ರಂಗಿಣಿಪಮಂ ಪುಷ್ಪರಸಿ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬). [ಮರು (<ಮರು) + ರಂಗಿಣಿ]

ಮರುಕುತಿ (ಪಾ). [ಚೈನ] ಘನೋದಧಿ, ಘನವಾಹ ಮತ್ತು ತನುವಾಹ
ಎಂಬ ಮೂರು ವಾಹಿಗಳು : ಅಥವಾದ್ವಿನಿಧಾಂಗುಯುತಮವತ್ಸಕ್ರಿಮ
ಮದು ಮರುಕುತಿವೇಷಿತಂ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬). [ಮರು (<ಮರು) + ತಿ]

ಮರುಕುಪ (ಪಾ). ವಾಯುಮಾರ್ಗ : ಆಕಾಶ : ಮರುಕುಪದೋ
ಮಿಶ್ರಣಿ ಮರುಗಿ ರಘಂ ರಘುಕೋರಾಡ್ ಹಾಗಿದುವಾಗ್ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬) :
ಪದಧಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತತೆಯಲ್ಲಿ ಮರುಕುಪದಲ್ಲಿ ಪಂಚಪಾಕರದಡ
ಯಲ್ಲಿ ತಳ್ಳಿ ತೀರಿಸುವಂ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬). [ಮರು (<ಮರು) + ಪು]

ಮರುಕುಲಕ (ಪಾ). ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು; ದೇವೇಂದ್ರ :
ತ್ಯುರೋಪಪಾಲಕಂ ಗೋಪಾಲಕನಾಗಿದ್ ರೀತಿಯಂ ಕಂಡು ಮರುಕುಲಕ
ಪನಗಿಣಿಪಾಲಂ ಬಮಿದುಂ ಸುಪ್ತಮಂದೀಕ್ಷಿದಂ (೧೦೫-೧-೧೦೫). [ಮರು (<ಮರು) + ಲಕ]

ಮರುಕುಪಿ (ಪಾ). ೧. ವಾಯುವಿನ : ಗೆಳೆಯ : ಅಗ್ನಿ.
೨. ದೇವೇಂದ್ರ : "ಬದೇವ : . . . ಪುರೋವಾಹಿ, ಮರುಕುಪಿ-
ಈ ೧೬ ಇಂದ್ರನ ಹೆಸರು" (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬). [ಮರು (<ಮರು) + ಪಿ]

ಮರುಪಂಚುಕ್ತಿ (ಪಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಿವ್ಯ ಸಸ್ಯ : ಮೃಗ.
ಮರುಪಂಚುಕ್ತಿ (೧೦೫೫-೧೦೫-೧೦೬) : 'ಮರುಮು' ಪದಾ. [?]

ಮುರುದನ (ನಾ). ಗಾಳಿಯನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಳ್ಳದು : ಹಾವೆ :
ಪರಾಗಗಾತ್ರದ ಮುರುದನಧರಣಿ (೨೨೫-೨೬-೨೭). [ಸಂ.]

ಮುರುದಿಂಚಲು (ನಾ). ಶೋಭನದ ಮುರುದಿವಸ ಮಾಡುವ
ಸಮಾರಂಭ : ತಾಳದ ಮುರುದಿಂಚಲು. ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ
(೨೨೫). [ಮುರು (< ಮುಟ್ಟು) + ದಿಂಚಲು]

ಮುರುದಿವ 'ಮುರುದಿವ' ನೋ.

ಮುರುದಿಬ್ಬಣ (ನಾ). ಮುದುವೆಯಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುವ ಬಂಧುಮಿತ್ರರ
ಗುಂಪೆ : ವಿವಾಹಾನಂತರ ಹಿಂತಿರುಗುವ ದಿಬ್ಬಣ : ದುಗ್ಗುಮುನ್ನಿವ
ಪ್ರಯಾಣ ಮುದುವೆಯಿಂದ ಮುರುದಿಬ್ಬಣದಂತೆ (೨೨೫).
[ಮುರು (< ಮುಟ್ಟು) + ದಿಬ್ಬಣ (< ದಿವನ)]

ಮುರುದಿವಸ 'ಮುರುದಿವಸ' ನೋ.

ಮುರುದಿಪ್ಪ (ನಾ). ರಿ. ವಾಯುವಿಗೆ ಆಪ್ತನಾದವನು : ಅಗ್ನಿ.
೨. [ಛಂದ] ಒಂದು ಗಣದ ಹೆಸರು : ಸುಗಾ (೨೨-೨೩) : ಅದು
ಮಾತೃಗಳನ್ನು ಮೋಡಿಯಲ್ ೩೦ ಸಂಖ್ಯಾತದ ಮಾತೃ ಯುಗ್ಮದೊಳ್
ಮುರುದಿಪ್ಪಲಗಂ ತದಂತದೊಳ್ ಬರೆ ಪ್ರಕಾಶ (೨೨೫-೨೬-೨೭).
[ಸಂ.]

ಮುರುದು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಅಮೃತವೃಕ್ಷ : ಇದರ
ದಕ್ಷಿಣಾಂಶದ ಮುರುದು (ಅರ್ಜುನ) ಮರ (೨೨೫. ೨). 'ಮುರುದಂಪತಿ'
ಪರಾ. [ದೀ.೩ ತಮಿ. ಮುರುಕು]

ಮುರುದೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಸುರುರು ಮುರುದೂರ
ಮಾರಸ್ಥಯರ್ ಪದಿಲ್ಲ (?) ದರ್ (೨೨. XIV. ೨೨೨-೨೩ : ೨ ೨೨೫ ೨೫).
[? + ಊರ್]

ಮುರುದ್ವಣ (ನಾ). ಪ್ರಾಣಿ. ಅಪಾನ. ವ್ಯಾನ. ಉದಾನ ಮೊದಲಾದ
ನಲವತ್ತೊಂಬತ್ತು ವಾಯುಗಳ ಸಮೂಹ : ಪ್ರಾಣಾಪಾನವ್ಯಾನೋ
ದಾನ ಮುಖ್ಯೋಪಾಸನವಾದವು ಮುರುದ್ವಣ . . . ಧನಪಾದ್ಯವಿಮಿಷರನು
ಸದಾಮರಾದಿ ಧನಪದವು (೨೨೫. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಮುರುದ್ವಿರಿ (ನಾ). ದೇವತೆಗಳ ಚಿಬ್ಬ : ಮೇರು : ಮುರುದ್ವಿರಿಯಲ್ಲಿ
ಧನಪಾದ್ಯ ಸುರುದು ಪಯಮಂ ಮೃದಂಗನವದಸ್ತನಂತೆ (೨೨೫. ೨-೨೬).
[ಸಂ.]

ಮುರುದ್ವಿತಿ (ನಾ). ವಾಯುದೇವತೆಯ ದಿಕ್ಕು : ವಾಯವ್ಯ : ಎಸಂ
ಮುರುದ್ವಿತಿಯ ಬಾಗರೊಳಿಟ್ಟು ಕಪಾರಿವ್ಯವಂ (೨೨೫. ೨-೨೬).
[ಸಂ. ಮುರುದ್ವಿತಿ]

ಮುರುದ್ವರ (ನಾ). ದೇವೇಂದ್ರ : ಅನಂತಯೋಗ್ಯವ್ಯಾಪ್ತವ್ಯವರಣಾ
ಮುರುದ್ವರಂ . . . ಇಂತಿತವಂ (೨೨೫. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಮುರುದ್ವಾದ್ಯ (ನಾ). ಉದುವ ವಾದ್ಯ : ಸುಪಿರವಾದ್ಯ : ಕಾರೀ.
ತುರುವ, ಬಕರ ಮುಂತಾದ ಮುರುದ್ವಾದ್ಯಗಳೂ ಹೆಸರಲ್ಲದ್ದವು
(೨೨೫. ೨೦೫). [ಸಂ.]

ಮುರುಧಕೆ (ನಾ). ಮುರುಧಾಮಿ : ಮುರುಳುಗಾಡು : ಮಳೆ ಹೊಯ್ಯ
ತರನಾಯ್ಕ ಮಂಥರೆಯ ಮುರುಧಕೆಗೆ (೨೨೫. ೨೨-೨೩).
[ಸಂ. ಮುರುಧಕೆ]

ಮುರುನುಡಿ, (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಕೃತ್ಯರ ಕೊಡು : ಜವಾಬು ನೀಡು : ತಿರುಗರ
ವಕ್ಷಿಲ್ಲ ಸ್ವರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುರುನುಡಿಯೆ . . . ಅರೋಪಿಸುತ್ತಿದ್ದನು
(೨೨೫. ೦) : ಇತಿ ಮುರುನುಡಿಯದ ಒಪ್ಪಿದಳು (೨೨೫. ೨೫).
[ಮುರು (< ಮುಟ್ಟು) + ನುಡಿ]

ಮುರುನುಡಿ (ನಾ). ಪ್ರಕೃತ್ಯರ : ಜವಾಬು : ಒಂದಾದ ಅದನ್ನು
ಮುರುನುಡಿಯು (೨೨೫. ೦೫). [ಮುರು (< ಮುಟ್ಟು) + ನುಡಿ]

ಮುರುನುಡಿ (ಕ್ರಿ). ತರ್ಜುಮೆಮಾಡು : ಅನುವಾದಮಾಡು :
ಮುಟ್ಟುತತ್ವಗಳನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಮುರುನುಡಿ ಪರಿವರಿಸು
(೨೨೫. ೨೫). [ಮುರು (< ಮುಟ್ಟು) + ಮುಡಿ (< ಮಡಿಯು)]

ಮುರುನ್ನದಿ (ನಾ). ದೇವನದಿ : ಗಂಗೆ : ಈಶ್ವರನಾದ ಚಂದ್ರಪ್ರಭಂ
ರೂಪಂ ದಿವ್ಯವತೋಮುರುನ್ನದಿಯನೊಳ್ ಮಾಲ್ಕಿ ಸೈವರ್ಲಮಂ
(೨೨೫. ೨-೦). [ಸಂ. ಮುರುನ್ನದಿ]

ಮುರುನ್ನಿಜೇವಣಿ (ನಾ). ಗಾಳಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸುವುದು :
ಬಿವ ಕವ ಸತ್ತ್ವಮಂತ್ಯಾತೀ ತಮ್ಮಗಿವಣಿ ಮುರುನ್ನಿಜೇವಣಂ ಸವನಿ
ದಂಡೋರ್ವರೊಳದ್ವಿತಂ (೨೨೫. ೨-೨೫). [ಸಂ.]

ಮರುನ್ಯಾಗರ್ (ನಾ). = ಮರುತ್ಯಃ : ಪುಂಡರೀಕಂ ತಪೋಜಲತಂ
ಕ್ರೋಧರೋಪಿತ್ರವೆ ಬರತ್ತಿದರ್ ಮರುನ್ಯಾಗರಂ (೨೨೫. ೨೨೫).
[ಸಂ.]

ಮುರುಪತ್ರ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬರೆದ ಕಾಗದ : ಮಾರೋಲಿ :
ಐವಳು ಮರುಪತ್ರ ಬರೆದ ಮೂರನೆಯ ದಿನದ ಸೋಮಾನಿಯವರು
ಕೋಟೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದರು (೨೨೫. ೨೨). [ಮುರು (< ಮುಟ್ಟು) + ಪತ್ರ]

ಮರುಪಾತಿ (ನಾ). (ಕರ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೇಣಿ : ಕಡೆಗೆ
ಮುಟ್ಟೋಲು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮರುಪಾತಕ್ಕೊಂದು ಜಾಗ ಕೊಡುವುದಿಯೆಂದು
ತಿಳುವಂತು (೨೨೫. ೨೨). [?]

ಮರುಪ್ಪ (ನಾ). ಖಡ್ಗಯುದ್ಧದ ಒಂದು ವರಣೆ (?) : ಕಥರಿಂ
ಧಮುತಿ ನಿಮಿಷಾರ್ಧದಲಿ ಕೊಡನು ಹರಿಗೆ ಖಡ್ಗಯು ಗಮಾದಿಂ
ಪಯಮಾಡು ನಿಂದು ಭುಮಿಸಿ ತಿರುತಿವ ಮರುಪ್ಪವಂದದ ಸಮತೆಯಂ
ಪುಷ್ಪಮದು ತಿಳಿದನು ಪವನಂದನಪ (೨೨೫. ೨-೨೬). [?]

ಮರುಪ್ರಯಾಣ (ನಾ). ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ತಂಗಿ
ಮತ್ತೆ ಮುಂದುವರಿಸುವ ಪ್ರಯಾಣ : ಮಧ್ಯೆ ನಿಂತು ಮತ್ತೆ
ಬೆಳಗುವ ಪ್ರಯಾಣ : ಈ ಸಮೂಹದರು . . . ತಮ್ಮ ಮರು
ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು (೨೨೫. ೨೨. ೨) : ತಂಗಿದೆಯಲ್ಲ . . .
ದಾನಧರ್ಮ ಮಾಡಿ ಮರುಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು (೨೨೫. ೦೫).
[ಮುರು (< ಮುಟ್ಟು) + ಪ್ರಯಾಣ]

ಮರುಪಾಳು 'ಮುರುಪಾಳು' ನೋ.

ಮರುಪೆರೆ (ನಾ). ಮತ್ತೆ ಬೆಳೆಯುವಿಕೆ : ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆ : ಪರಮ
ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೊಲಿಸುವ ಕರಮಗಳ ಮರುಪೆರೆಗೆ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ (೨೨೫. ೨-೨೬).
[ಮುರು (< ಮುಟ್ಟು) + ಪೆರೆ]

ಮರುಧೂಮಿ (ನಾ). ನೀರಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶ : ಮರುಳುಗಾಡು :
ಹುದಿದ ಮರುಧೂಮಿಯಲಿ ಮಾನ್ಯನು ಖದಿದನು (೨೨೫. ೨೦-೨೬) :
ಹದ್ದಿದಿದ ಪಾಲಗರಮನೆಯ ಮರುಧೂಮಿ (೨೨೫. ೨೦೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮರುಮಾತೃ 'ಮುರುಮಾತೃ' ನೋ.

ಮರುಮೈ 'ಮುರುಮೈ' ನೋ.

ಮರುಮ 'ಮುರುಮ' ನೋ.

ಮರುಮ್ಪ (ನಾ). = ಮರುಗ : ಮದನಗಾದರ್ಥಸಕರಮಾ ಮರುಮಂ
ಕಪಾಳಮುಮಿರೆ ಮರುಮ್ಪವೆ ಕುರುಮುನಿಯದೊಳ್ ಪಾಪ್ಯುಳರ್
(೨೨೫. ೨೦-೨೩). [ಸಂ.]

ಮರುಮಂದನೆ (ನಾ). ಮಂದನೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವ ಮಂದನೆ :
ಪ್ರತಿನಮುನ್ನಾರ : ರಾಜಾಗಂಗಾಧರಾಯನು . . . ಪ್ರಜೆಗಳ ಮಂದನೆ
ಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾ, ಅವರಿಗೆ ಮರುಮಂದನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾ
. . . ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದನು (೨೨೫. ೨೫).
[ಮುರು (< ಮುಟ್ಟು) + ಮಂದನೆ]

ಮರುಮತ (ಮಾ). = ಮರುಗ : ಮೂಲ್ಯಾಂಗಮಂಜುಮಾ ಪಾತಿಗೇತಮರು
ಪಕಪ್ರಭೃತಿ ಸರ್ವತುಳ್ಯಧಾಮವೀಪುಗನೀವುದು (ಗಾಥಾ. ೪). [ಸಂ.]
ಮರುಮಗಲ್ 'ಮುಮುಮಗಲ್' ನೋ.

ಮರುಮಜ್ಜ (ಮಾ). ಮೂರನೆಯ ಮಜ್ಜ ; ತರುವಾಯದ ಮಜ್ಜ :
ಮರುಮಜ್ಜ ಸಂಸಾರಿಯಾದವನು ಪಾನನ ಅಂಕುರಿಸಿತು ಹೊಸ ಕುತ್ಸ
(ಗಾಥಾ. ೩೩-೩೩). [ಮರು (< ಮುಮು) + ಮಜ್ಜ]

ಮರುಮಜ್ಜಿ (ಮಾ). ಪುನಶ್ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಒದಗಿಸುವ
ಪಸತಿ ; ಪುನರ್ವಸತಿ : "ಪುನರ್ವೇಶನ ; ಮರುಮಜ್ಜಿ" (Sahabhi-
litation. ಶ್ಲೋ. ೬೯). [ಮರು (< ಮುಮು) + ಮಜ್ಜ]

ಮರುಮಜಲ 'ಮುಮುಮಜಲ' ನೋ.

ಮರುಮಳಿ (ಮಾ). ಮದುವೆಯ ನಂತರ ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವರು ತಮ್ಮ
ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಗಿರಿಗೆ ಮಾಡುವ ಪಿತ್ತಾ ; ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವರು
ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಡೆಯವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕುಲಸ್ಥರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಭೋಜನ :
(ಗಾಥಾ. XII, ೪). [?]

ಮರುಮಾಚಿಲುಮರ (ಮಾ). ಒಂದು ಒಗೆಯ ಮರ : ಚಿಲ್ಲ, ಚಳ್ಳು.
ಮರುಮಾಚಿಲುಮರ, ಹೊಳೆದಾಸಮಾಳ (ಸುಖಾ. ೪೯-೪೯೩).
[ಮರುಮಾಚಿಲು ? + ಮರ]

ಮರುಮಾಳು 'ಮುಮುಮಾಳು' ನೋ.

ಮರುಮುಟ್ಟು 'ಮುಮುಮುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮರುಮರಸ್ತು (ಮಾ). ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆ ; ಮರೀಚಿಕೆ : ಕಾಮರೂಪಿಯ
ಕೂಲಕನಾದ ಕುಲದ್ವಪರ ದೃಷ್ಟಿಯ ತೃಪ್ತಿಗೆ ಸಪದ ನೀಲದ ಮರು
ಸರಸ್ವಯ್ಯ ! (ಶ್ರೀಗಾಥಾ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ. ಮರುಮರಸ್ತು]

ಮರುಮಾಲು (ಮಾ). ೧. ಸಮಾಗಿ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹಾಕುವ ಸಮಾಲು :
ನಾನು ಗಟ್ಟಿ ಮರುಮಾಲಿ (ಕೊಪ್ಪಾ. ೩೩) ; ಕಾಯಿಯು ಮರುಮಾಲು
ಪಾಕಿದರು (ಪಾಕಾ. ೨೪). ೨. ಪಾಟೀಸಮಾಲು ; ಅಡ್ಡ ವಿಚಾರಣೆ :
ಪಾಟೀಸಮಾಲು, ಮರುಮಾಲು, ಅಡ್ಡ ವಿಚಾರಣೆ (Cross-examination.
ಶ್ಲೋ. ೫೪). [ಮರು (< ಮುಮು) + ಸಮಾಲು]

ಮರುಮುಳ್ಳ (ಮಾ). = ಮರುಮುಳ್ಳಿ : ಮರುಮುಳ್ಳ ಮೂಳದೊಳ್ . . .
ಮೇಮಗ್ಗ ಹೋಂಪದಿಮಾಪ್ಪಿ ನಿರರ್ಪಣೆಯು ದೊರೆತೊಳ್ಳುರಾಲ್
(೨೦೫. ೩೩-೩೩) ; ಮರುಮುಳ್ಳ ಮೈ. ಮನವು ಮರುಮುಳ್ಳ. ಮರುಮುಳ್ಳಿರುವ
ಮಾಳ್ಳಿ (೪೫೫. ೪೩-೪೩). [ಸಂ. ಮರುಮುಳ್ಳ]

ಮರುಮುಟ್ಟು 'ಮುಮುಮುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮರುಮುಳ್ಳಿ (ಕ್ರ). ೧. ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳು ; ಭ್ರಮೆಗೊಳ್ಳು : ಇದುಕಳಾ
ಮರಿಗುರುಚಿರೋಪ್ಪಲಬಾಲಮುಪಾಕಮಂ ಮರುಮುಳ್ಳಿಂದನೆ ಕರ್ತು ತದ್ವಿ
ವದಿಂದದರುಂ ಬರ ಪೂರ್ವಭೇದ (ಗಾಥಾ. ೩೩). ೨. ಮೋಹಗೊಳ್ಳು
ಗಾಗು ; ಮರುಮುಳ್ಳು : ಎರದಿಂತ್ಪುರೇಮೆಟ್ಟಿ ಕನ್ನೆ ಬಾಯಂ ಬಂದಾ
ಮರುಮುಳ್ಳಿ (ಕಂಪಾ. ೩-೩೩) ; ಅನ್ಯನಾಗಿ ಮರುಮುಳ್ಳಿಡಮಾಹಮದೊಳ್
ಮರುಮುಳ್ಳಿ (೨೪. VII. ೪೫೩. ೩೩-೩೩ ; ೧೦೫). ಕನ್ನರದೊಳ್ಳುತಿ
ನಾಥನ ವೀರದೊಳ್ಳಿಯಂ ಪಾಡ ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಕೇಳ್ಳ ಪದವೊಳ್ . . .
ತುಡಾದುವನಾ ಸಮೇರುಕುಸುಮಸ್ತುಪಕಂಗಳ ಕರ್ಗಾಪೂರಮಂ (ಸಾಂಪಾ
೩-೩೩). [ದೇ. II ತದಿ. ಮರುಮುಳ್ಳಿ ; ಮುಲ. ಮರುಮುಳ್ಳಿ ; ತುಳು. ಮುಮುಳ್ಳಿ]

ಮರುಮುಳ್ಳಿ. ಮರುಮುಳ್ಳಿ (ಮಾ). ೧. ಭ್ರಮೆ ; ಭ್ರಾಂತಿ : 'ಮರುಮುಳ್ಳಿ'ಯೆ
ಪರಾ. ೨. ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆ ; ಹುಚ್ಚು ; ಮಗಿಗಳನ್ ಪೆಗುವುದು ಮರು
ಳಿನಲ್. ನಾನ್ ಮರುಳಿನಲ್ (೨೪೫. ೩೩-೩೩). 'ಮರುಮುಳ್ಳಿ' ಪರಾ.
೩. ಪ್ರೀತಿ ; ಮೋಹ : 'ಮರುಮುಳ್ಳಿ' ಪರಾ. ೪. ದಡ್ಡತನ ;
ಅಜ್ಞಾನ ; ಮೌಢ್ಯ ; ಪುರುಷರದನ್ ಮುಖಮಂ ಸೊಲ್ಲಲ್ ಮರುಳಿನಲ್

ಮೂವಟ ಕಾಣ್ಯಯವರ್ (ಕಂಪಾ. ೩-೩೩-೪). ೩. ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆಗೊ
ಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಕೊಳದೊಳಗುಬುದ್ಧಿ ಮರುಳಿ ಬರ್ದುಕಲ್ ಬಗೆವಾ
(ಗಾಥಾ. ೩-೩೩) ; ಮರುಳಂತ ಮರುಳಿ ತರಿಯಂ ಪರಪರದ ಮನೋನಾ
ರಾಗಿದಂ ಮುಡಿ ಮುಡಿಯಂ (ಕಂಪಾ. ೩-೩೩). ೪. ದಡ್ಡ ; ತಿಳಿಗೇಡಿ :
ಮುಡಿಯಿ : ಗೆಗತಕಳುಸುಮಮನೆ ಬಯಸಿ ಮರುಮುಳ್ಳಿಂ ಮುಡುಗುವ
ಮರುಳಂತ . . . ಸ್ವಯಂಪ್ರಭುಯಂ ನೆನೆನೆನೆದು (ಕಂಪಾ. ೩-೩೩ ಕೃ.
ಸೆ. ೩೩ ಮೂರ್ತಿತದಿಂ ಕಾಗಂ ಹೊರಗೊಡಂತೆ ನುಡಿದೈ ಮರುಳಂ
ಪೊರೊಳರ ಲೋಕದೊಳ್ ನಿಂದಂ (ಕಂಪಾ. ೩-೩೩) ; ಕೇರಿಲ್ಲದೆ
ಕಣ್ಣಿಪಿನೆಗಂ ಬರವನೆಂಬ ಮರುಳಂ ಪೊಲ್ಲೈ (೪೫೩. ೩೩). ೫. ಬುದ್ಧಿ
ಯನ್ನು ಮಂಕಾಗಿಗುವ ಮದ್ದು : 'ಮರುಮುಳ್ಳಿ', 'ಮರುಮುಳ್ಳಿ' ;
ಪರಾ. ೬. ಭೂತ ; ದೇವ ; ಪಿಶಾಚಿ : "ಪಿಶಾಚಿನಿಯನಲ್
ಮರುಮುಳ್ಳಿ" (೪೫೩. ೩೩) ; ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಭೂತಮಂ ಪೋಪಾದ
ಮುಟ್ಟಿಯಂ (ಕಂಪಾ. ೩-೩೩) ; ದೇವ ಪೋಪಿ ಕೋಪದಂ ಪೋಪ
ಮರುಮುಳ್ಳಿ . . . ಕಣ್ಣಿನಂ ಪ್ರತಿರೂಪತದಂ (ಕಂಪಾ. ೩೩೪).
ಮರುಮುಳ್ಳಿ ತಂದದರಿ ತಳೊಡೊಟ್ಟಿದನು ಮಿಕ್ಕಾದ ಪಾಯಕರ (ಕಂಪಾ.
೩-೩೩-೩೩). ೬. ವಿರುದ್ಧವಾದುದು ; ಪ್ರತಿಯಾದುದು : 'ಮರುಮುಳ್ಳಿ' ;
ಪರಾ. ಮರುಮುಳ್ಳಿ : ೭. ಲೋಕವೆಂಬ ಮಾಯೆಗೆ ಶರಣಪಾರಿತ್ಯ ಮರುಮುಳ್ಳಿ
ತೋಪುವುದು (ಸುಪಾ. ೩. ೩೩-೩೩) ; ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬಾಲಕನ ಮರುಮುಳ್ಳಿ
ಫನಕ್ಕೆ ಫನವಾಯುತ್ತಾ (ಕಂಪಾ. ೩-೩೩-೩೩) ; ಕಂಡುದನೆ ನಾ ಕಂಡು ಕೀದ
ಕೀದ ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಕಂಡೆ (ಕಂಪಾ. ೩೩-೩೩). ೮. ಕರುಳು ಒಂದಾದರೇನು
ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಒಂದೋ ? (ಗಾಥಾ. ೩೩). ೯. ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಕಂಡ ಕನಸಿನ ಪರಿಯಂತೆ
ಶಿವಾಚಾರ (ಕಂಪಾ. ೩೩). ೧೦. ಲಿಂಗಾಂಗಸಮರಸದ ನಿರ್ಗುಣವುಳ್ಳಿಯು
ನುಗಲಲಾಯುವ ಭಿನ್ನಜ್ಞಾನ ಭಿನ್ನಪ್ರಜ್ಞೆಯನೊಪ್ಪುವ ಮರುಮುಳ್ಳಿಗೆ ಆರು
ಮುಟ್ಟುವರು (ಸುಪಾ. ೩೩-೩೩) ; ದೊರೆತೊಡ್ಡ ನಿಧಿಯೊಡ್ಡದು ಕೆಳವ
ಮರುಮುಳ್ಳಿನೆಗೆ ಗರ್ವದಿನವುಳ್ಳಿ ಗೆಯ್ಯ (ಕಂಪಾ. ೩೩-೩೩ ಕೃ). ೧೧. "ಮರುಮುಳ್ಳಿ
ನಲ್ ಭ್ರಮೆ ಪಿಶಾಚಿಗಳೊಳ್" (೪೫೩. ೩೩) ; ಹರನ ಕೊಳಲೊಳ್ಳು ಕರೋಪಿ
ಮರುಮುಳ್ಳಿಯ ಶಿವ ಲಿಪಿತವ ಕಂಡು ಮರುಮುಳ್ಳಿತಂದಗಳು ಓದಿ ನೋಡಲು
(ಕಂಪಾ. ೩೩೪) ; ಕುಣ್ಣಿವೆರ್ದಾಪು ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಮುಡಿರಾವಿಚಾರದರಿ
(ಕಂಪಾ. ೩-೩೩-೩೩) ; ಸಂತದಿ ರೂಪದಿಯೊಳು ಕುಣ್ಣಿವೆರ್ದಾಪು
ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಪಡೆ (ಕಂಪಾ. ೩೩-೩೩). (ಗು). ೧೨. ದಡ್ಡತನದಿಂದ ಕೊಡಿದ ;
ತಿಳಿಗೇಡಿಯಾಗಿರುವ : ಅಂದವ ಕಾಡಿದ ಪಾರಾಮಂಡಲದೊಳೊಂದು
ನಾದವ ಕಂಡಂ ಅಬಿಂಧತರ್ಗಿಯನಪಾಯದ ಲೋಕದ ಮರುಮುಳ್ಳಿ
ಮಾನವರತ್ತ ಬಲ್ಲರು (ಕಂಪಾ. ೩೩-೩೩).

ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಕಯ್, ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಕೈ = ೧. = ಮರುಮುಳ್ಳಿಯ್ ೧ :
ವಿತ್ತರಸರೋ ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಕಯ್ ಮುಮುಳ್ಳಿಗಲ್ಲ ಮೊತ್ತವಾ ಪುರದೊಳ್ಳು
(ಕಂಪಾ. ೩-೩೩) ; ಕೊರೆ ತಳವರ ನೊಲ ಪರಿಗೆ ಬದ್ಧರೆಯಿಂದಿ ಬರೆ ಹಗ್ಗ
ಮರುಮುಳ್ಳಿ . . . ಸರೆ ಮುಟ್ಟು ದುರ್ಗದೊಳಗೆ (ಕಂಪಾ. ೪೩-೩೩).
೨. = ಮರುಮುಳ್ಳಿಯ್ ೨ : ಕಯ್ಯಂದೊಡೆ ಮಂದಾರದ ಕಯ್ಯಂ
ಮಂತ್ರಿಯೊಳ್ಳು ಕಯ್ಯಂ ಕಯ್ಯಂ ಕಯ್ಯಂ ಕಯ್ಯಂ ಕಯ್ಯಂ ಕಯ್ಯಂ
ಕಯ್ಯಂ ಕಯ್ಯಂ ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಕೈಗಳೆತನ ಕೈಗಳ್ (ಕಂಪಾ. ೩೪. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೩).
ಮರುಮುಳ್ಳಿ = ಮೋಹಗೊಳಿಸು ; ಅಕರ್ಷಿಸು ; ಲಾಸ್ಯರೂಪಿ
ಮರುಮುಳ್ಳಿಯವಳ್ (ಕಂಪಾ. ೩-೩೩) ; ಈ ತಡ್ಡಿನವೆಗೆ ಕಲಾಕೃತಿ ಸಮೃದ್ಧ
ಮರುಮುಳ್ಳಿಯವೆಡೆ ಕಾರಣ (ಕಂಪಾ. ೩೩). ಮರುಮುಳ್ಳಿ = ೧. ಭ್ರಮೆ
ಗೊಳ್ಳು ; ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳು ; ಮರುಮುಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಯಕಿ ಮರುಮುಳ್ಳಿತಾ
ತರಂ ಸಂದೇಹಮಂ ತದಿ, ತನ್ನೆದೆಯ ಸಂತ್ಯುತೆ (ಕಂಪಾ. ೩೪. ೩೩-೩೩).
೨. ಮೋಹಗೊಳ್ಳು ; ಅಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಸಮಯಾವನೆ

ಮರುಳಾದೊಡನೆಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩೦-೧೩೧) ; ಪರಸ್ಪರಿಗೆ ಮರುಳಾದ ನಾನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪-೧೫). ೩. ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿಯಾಗು ; ತಿಳಿಗೇಡಿಯಾಗು : ಮರುಳಾಗದೆನ್ನ ಮಡೆಗುತ್ತರಮಂ ಮುನ್ನಿತ್ತು ಕುಡಿಯೆ ಕಷ್ಟಂ ನಿ ನ ಗು ತ್ತ ರಿ ಸು ಗು ಮಂ ತ ಲ್ಲದಿವಂದಿರಂತೆ ನೀನಂತೆ ಮೂರ್ಖನಾಗದಿರಸಾ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೬) ; ಮಾಯೆಯ ಮದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಮರುಳಾಗಿ ಮದನನ ಜೊಡ್ಡಿದನು . . . ಮುನಿವ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೨-೨೩) ; ಅತಿ ಘೋರತಪವೆಮ್ಮದನು ನೀನೊಲೆಯದೆ ಮತಿಗಿಟ್ಟು ಮರುಳಾಗದಿರು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨-೧೦). ೪. ಹುಟ್ಟಾಗು : ಓದಿ ಓದಿ ಮರುಳಾದ ಕೂಟು ಭಟ್ಟ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩೦). ಮರುಳುಪಡೆ = ಹಸುಗೂಸುಗಳ ತಲೆಯಲ್ಲಿ. ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅತಿಮಾನುಷವ್ಯಕ್ತಿಯು ಬಂದು ಹೇಗೆ ಯುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಜಡೆ ; ಸಣ್ಣಸಣ್ಣದಾಗಿ ಹೇಗೆದು ಕೊಂಡಿರುವ ಕೊದಲಿನ ಗಂಟು : ಇಷ್ಟಾಗಿ ತಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಕೂಡಲು ; ಒಂದು ಮರುಳುಜಡೆ. ಅದೂ ಪ್ರಜ್ಞೆಗಂಟು ! (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೨೪). ಮರುಳ್ಳೆಕೆಡೆಯ = ಭೂತಗಳ ಒಡೆಯ : ಈಶ್ವರ ನಾದೊಡಮೇಲೆ ಮರುಳ್ಳೆಕೆಡೆಯನೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೨೫). ಮರುಳಾಗು. ಮರುಳುಮಾಡು = ೧. ಮೋಹಗೊಳಿಸು ; ಮರುಳುಗೊಳಿಸು : ಕಾಮದೇವನೆಯುಲರವನ ಶಕ್ತಿಗಳಮನೋದಮನಾದಿ ಲೋಕಮಲ್ಲಮಂ ಮರುಳಾದಲೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೨೬ ೨) ; ರುದ್ರಗಣ ಪ್ರಮಥಗಣರಂಜಕ ಮಾಯೆ ಮರುಳಾದಿ ಕಾಡುವಂದು . . . ನಾನು ಮಾಯಾಶೋಕಾಪಕನಾದೆ ಕೇಶವ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨೬೨-೨೬೩) ; ಸರ್ವಬುದ್ಧಿ ಗಳೊಳಿತನ ಮರುಳು ಮಾಡುತ್ತಿರ ಹೋಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೨) ; ವಿವಿಧವೂ ಪರ ಕಲ್ಯಾಣದ ಮರುಳುಮಾಡುವರು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೬-೧೭). ೨. ಮಂಕಾಗಿಸು ; ಮಂಕುಗೊಳಿಸು : ಆ ಅವರಿತನು ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಮರುಳಾದಿ ನನ್ನ ಅಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೆಳೆಕೊಂಡನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨೭).

[< ಮರುಳ್ಳೆ / ತಮ. ಮರು. ಮರುಳ್ ; ತುಳು. ಮರುಳು ; ತಿಲು. ಮರುಲು, ಮರ್ಲು]

ಮರುಳ, ಮರುಳ್ಳ (ನಾ). ೧. ತಿಳಿಗೇಡಿ ; ದಡ್ಡ ; ಅಜ್ಞಾನಿ : ಸರೋವಾತಾದಿ ನಿಷ್ಕಾರಮಸ್ತುಗಳೊಳೆ ಭೋಲಿಸುವಂತುಟೀಂ ಮರುಳನೇ ರೂಪಂ ದಿಟಿತ್ತಾಯೊ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೨೩) ; ಮಾಯದ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ ಮರುಳ ನಾನೆವಳಾದ ಪರಿಯ ಮೋಡಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೦) ; ಸುಯೋಧನಾದಿ ಮರುಳರ ಮಾತು ಗ್ರಾಹ್ಯವಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩). ೨. ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದವನು ; ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆಗೊಳಿಯದವನು : ಮರುಳನಂತೆ ತನ್ನೊಳ್ಳಾನೆ ನುಡಿಯುತ್ತಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೩೦) ; ಪಗರಣ್ ಪೊನ್ನವು ಮರುಳನಲ್, ಕೂನ್ ಮರುಳನನ್ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೦೨) ; ವನೊಪಮಂ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸವನ್ನು ಒರೆನಿನ್ಗೆ ತಂದು ಕೊಟ್ಟು ಮರುಳನಂತೆ ನಗುತ್ತಾ ಹೊಡೆಗೆ ಹೋದನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೪). ೩. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ಮರುಳ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಮಾ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪೩೦. ೧೦-೧೩ ; ೧೦೭) ; ಪರಮೇಶ್ವರ ಮರುಳಂ ತನ್ನೈವತಿಲತನ ಪಿರಿಯ ದಂಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪೩. ೧೪-೧೫ ; ೧೧೩). ಮರುಳ್ಳೆ : ೧. ಕೇರೋ ಕಳ್ಳಾ ಮುದ್ದಿನ ಮಳ್ಳಾ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨-೧೨) ; ನಾ ನಿಮಿ ಅಷ್ಟ ಮಳ್ಳೆ ಇದ್ದೀನಂತೆ ತಿಳಿದೀನು ? ; (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೧. ೧೦೬). (ಗು). ೪. ತಿಳಿಗೇಡಿ ಯಾದ ; ಏನೊ ಅರಿಯದ ; ದಾದಲ್ಯಾ ತೀರ ಮಳ್ಳೆ ಗುಣಕಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ . . . ಅಂತರವನ್ನು ಕಂಡಿರುವುದಾಗಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨-೧೪).

[ಮರುಳ್ಳೆ + ಅ]

ಮರುಳೆ (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಮರುಳೆಡೆ ಸಡವಿರಮ್ ನೀಂಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩-೩೪). [ಮರುಳ್ಳೆ + ಅಡ್ಡ]

ಮರುಳಮತ್ತು 'ಮರುಳಮೈತ' ನೋ.

ಮರುಳಯ್ಯ (ನಾ). ೧. ದಡ್ಡ ; ತಿಳಿಗೇಡಿ : ಉಯ್ಯ ಕೈವಿದಿದು ತಂಡಲವ ಬಿಡುಟ ಮರುಳಯ್ಯರ ಮಾರ್ಗವೇನಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೦). ೨. ಭೂತಗಳ ಒಡೆಯ ; ಶಿವ : ಮರುಳಯ್ಯ (ಮರುಳುಗಳ ಅಯ್ಯನಾದ ಶಿವನು) (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪). ೩. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಅತನ ಮಾರ್ಗದಿರ್ ಮರುಳಯ್ಯಂ ಬೂತುಗ ವೆಮ್ಮಾಡಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪. ೧೧೩. ೧೩೩. ೧-೧೩ ; ೧೧೩). [ಮರುಳ್ಳೆ + ಅಯ್ಯ]

ಮರುಳಾಟ (ನಾ). ೧. ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ; ಮಜ್ಜಾಟ : ಮಾಡಿದ ಹೇವಂತುಂಭದಂತೆ ಸಾಧನ ಮರುಳಾಟದಂತೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೪) ; ಮುಕುಂಡೇಶ್ವರನ ಮರುಳಾಟವು ಏಂತಾಗ ಗಂಡಿಗೆ ದೊರವುದು ಸಿದ್ಧಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨೧೩-೨೧೪). ೨. ಅವಿವೇಕದ ವರ್ತನೆ ; ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿತನ : ನೀನವಮನುನವರ ದೈಮುಮುಂ ಕೊಂಡಾಡುವ ಮರುಳಾಟಕ್ಕೆನಗೆ ಪಿರಿದುಂ ವಿಶ್ವಯಮಾದವುದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೦೪) ; ನಿನ್ನೆಯ ಮೈದನರ ಮರುಳಾಟಕ್ಕೆನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಿ ಕೈವಳ್ಳ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪-೧೦೪) ; ಮರುಳಾಟವೇಕೋ ಮನುಷ್ಯ ಕೊಗಿಗಾಟವೇಕೋ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩೦ ಕೃಷ್ಣ). ೩. ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಆಟ, ಲೀಲೆ : ಕೊಳ್ಳುಕೊಳ್ಳ ಮರುಳಾಟವಾಡುವಾಂ ಮರುಳನೊ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನನೊಳೊಲ್ಲದೆ ಸಂದಿಯನೊಳೆ ಕಿಟ್ಟ ನೀಂ ಮರುಳಯೊ ವೇಟ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩-೩೩) ; ವಿವಿಧವ್ಯಕ್ತವ ನೋಡುವಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಸಿತ ಮರುಳಾಟ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩). ೪. ವಿರೋಧವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಯುವಿಕೆ ; ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಹೇಳುವಿಕೆ : "ವಿಪ್ರಯುಧಃ, ವಿಷವಾದಃ-ಈ ೨ ಮರುಳಾಟದ ಹೆಸರು" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪). [ಮರುಳ್ಳೆ + ಆಟ]

ಮರುಳಾಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೂರ್ಖತನಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಸ್ಯಮಾಡು. - ಗೇಲಿ ಮಾಡು : ಬಿಯಗರ ಮನೆಯೊಳಿದಂ ಕಂಡೊಡ ಮರುಳಾಡುವರವಳಂ ಕೆಲವಾಗಿಯುಂಟು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೨೩೪) ; ಹೊಜಗೆ ಕೈವಳ್ಳನ ಕರದಿವಲ್ಲವ ನೆಟುಹಿದಡೆ ಮರುಳಾಡಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪-೩೩). ೨. ಹೀಯಾಳಿಸು : ನಿಂದಿಸು ; ಜರೆ : ಸೇಳಿಸು ಮರುಳಾಡಿಕರ್ತು ಮೋಹಿನೀದಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩೦). [ಮರುಳು (<ಮರುಳ್ಳೆ) + ಆಡು]

ಮರುಳಾಣ್ಣ (ನಾ). ಭೂತಗಳ ಒಡೆಯ ; ಶಿವ : "ಮರುಳಾಣ್ಣಂ ಶೂಲಿಯಲ್ಲಾಯ್ತು" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦). [ಮರುಳ್ಳೆ + ಆಣ್ಣ (<ಆಳ್ಣ)]

ಮರುಳಿ. ಮುಳ್ಳಿ (ನಾ). ೧. ಅವಿವೇಕಿಯಾದವಳು ; ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿ : ಮುನೀಶ್ವರನ ಮಂತ್ರಮೋಡೊಯಿಂದಾಂ ಮರುಳಯನೆಯಜಾದು ಮಲೆಯದ ಬರಿದೊ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೩). ೨. ಮರುಳಾದವಳು : ಮೋಹ ಗೊಂಡವಳು : ನಾನು ಈಗ ಶ್ರೀಗುರುಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವೆದಕ್ಕೆ ಕಾತರವಾಗಿರುವ ಮರುಳಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩). ಭೈರವ್ಯವ ಕಳೆದವನ, ನನ್ನೊಂದ ತೀರ ಮರುಳಯ ಮನದಾಪ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩-೩). ೩. (ವಿವೇಕರಹಕ್ಕೆ ಬಳಕೆಯಾಗುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಪಿಶಾಚಿಪಿಶಾಸರಿಕೆ, ಸಮಗುನ್ನಿ, ಮರುಳಿ" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪) ; ಮರು [ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪]ಯ್ತು ದೇವನಾಗ . . . ಇವನ ತಿರುಳೇಯವಮೂತ್ರಮುರಗದಂಷ್ಟುಂ ಕೂಡಿದುರುತ್ತಲ ಮಿನಿತು ಸೋಕಲ್, ಪಕ್ಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩-೧೪). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ೧. ೪ : ಬಡಗುಂತೆ ಮರುಳಾಟಂ ಬುದ್ಧಿಗಿಟ್ಟುಕೆಡೆ ಮರು [ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪] . . . ಎಂದಿತುಮನೇಕಪಕ್ಷಿಜಾತಿಗಳಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨-೩೪). ಮುಳ್ಳಿ : ೩. ಜಾಣತನವಿದ್ದು ಇಲ್ಲದಂತೆ ನಟಿಸುವವಳು ; ಅಮಾಯಕತನ ತೋರ್ಪಡಿಸುವವಳು : ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆಲ್ಲ ಆಕೆಯು

ಮರುಳಗೊಳ್. ಮರುಳಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಭ್ರಮಗೊಳಗಾಗು ; ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ ; ಎದ್ದಿರೆಯೆಂದಡುತ್ತುಂ ಮರುಳಗೊಂಡು ಪ್ರಣವಂ ಗೆಯ್ಯುತ್ತಂ (ಪೂ. ೧-೧೩) ; ಗಗನಕಳಸಮಮನೆ ಬಯ್ಯು ಮರುಳಗೊಂಡು ಮುಣಗುವ ಮರುಳಂತೆ . . . ಸ್ವಯಂಪ್ರಭಯಂ ನೆನೆ ನೆವೆದು (ಪೂ. ೧-೧೩) ; ಪಂಜರದೊಳಿಡು ಪುರಂದರು ಮರುಳಗೊಂಡು ಪಂಜರದೊಳು ತುಡುಕಿದಳು (ಪೂ. ೧-೧೩). ೨. ಪರವಶಗೊಳ್ ; ಪಶ್ಚರೇಶ ತತ್ತ್ವಭಾಮಂಡಲಗಣಿತವು ಸ್ವತಃದಿಂ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯಾಗಿ ಮರುಳಗೊಂಡಂತೆ ಇಂದ್ರಾಯಂಧುರ್ವೇಶಿ ಪರಿಶಯ (ಪೂ. ೧-೧೩). ೩. ಒಲಿ ; ಮೋಹಗೊಳ್ ; ನಿಷ್ಕಯ ಚಿತ್ರಪಥವ ಕೊಂಡಯ್ಯ ಕೋಡದ ಮಂಷ ಮರುಳಗೊಳುವವನು (ಪೂ. ೧-೧೩). ೪. ಸಂಭ್ರಮಗೊಳ್ ; ಸಡಗರಿಸು ; ಜಾತಕರೋಗತ್ವವ ದೊಳ್ ಪರಿಜನಮೊಂ ಪರಜನಮುಮೊಳಗೆ ಮರುಳಗೊಂಡು ನಿರ್ಭರಕ್ರೋಧಾರಸಿವರವರಾದಾಗಳ್ (ಪೂ. ೧-೧೩). ೫. ಸ್ವತ್ವ ಪ್ರವೃತ್ತಾರೋಗಾಪಮಮೊಳಗೆ ಮರುಳಗೊಂಡು ಭೋಗೀಗರಮ ನೆಲಿದು ಪತಿಪತ್ನಿಮೊಳಗೆ ಬರವರೆ (ಪೂ. ೧-೧೩). ೬. ಬಗೆ ಮರುಳಗೊಂಡಾದುವ ರಸಭಾವಾತ್ಮಿಯರೆ ಸೊಪ್ಪರಂಗಳ ದನಯಂ . . . ಒದವಿತು ಮದಮಾವಪ್ಪನಯಿಂ (ಪೂ. ೧-೧೩). ಮರುಳಗೊಳ್ ; ೧. ಮರುಳಗೊಂಡು ರಾಮ ಪೋದಾ (ಪೂ. ೧-೧೩). ೨. ಲೋಕ ದೊಳು ವಿಷ್ಣುತೋರ್ತಿಯು ಪಾತಿ ಯೋಗನು ಸೋರ್ಯಾಭಿಗಿ ಮರುಳಗೊಂಡಿರಲು (ಪೂ. ೧-೧೩) ; ಅರರೆ ಮನ್ಮಥನೇ ಸತಿಯಲವ ತೊಡವೊ ಶಿವ ಎನುತ ಮನದಲಿ ಮರುಳಗೊಂಡನು . . . ಅನುಕೀಂದ್ರ (ಪೂ. ೧-೧೩). ೩. ಬಿಳಿ ಮರುಳಗೊಂಡರ್ಥವೆ ತನ್ನವು ಭರಣ ಪಾಲಕಮಾರಿ ಕಾರದೆ ನಡುವನು (ಪೂ. ೧-೧೩). ೪. ಹುಬ್ಬು ಹಿಡಿ ; ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಗೊಳು ; ಕುರುಡು ಕಾಣ್ಕು ಮೂಳರು ನುಡಿವರು ಮರುಳಗೊಂಡವರು ತಿಳವರು (ಪೂ. ೧-೧೩) ; ಮರುಳು ಗೊಂಡು ಸತ್ತ ಪಾಯ ಬಲದ ಬಯಲುಬಿಡ ಮೇರೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಸ್ತಂ

ಮನುಮಂ ಬರೆದು ಬಳವಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೆಂಡದಂ ಕಾಸಲು ವಚನಪ್ರಕಾರ (೧೪೫೩. ೨೩). [ಮರುಳ್ಳಿ + ಕೊಳ್ಳು]

ಮರುಳ್ಳಿಳಿಸು, ಮರುಳ್ಳುಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳಿಸು ಮಾಡು; ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸು: ಮದಕೊಡು, ಮರುಳ್ಳಿಳಿಸು, ಇರುಳುಗೊಳಿಸು, ಮುಚ್ಚುವಳು, ಕಣ್ಣುಳಿಸು, ಮುಳ್ಳಿಳಿಸು (೧೫೩. ೩-೪೫); ಅಗಲಿವೆ ಮನ ಮನೊಲ್ಲ ಇವೆದು ಸೊಲ್ಲ ಸೆಳೆಯುವೆವೆ ಇವುವೆವೆ ಮರುಳ್ಳಿಳಿಸ ರಾಜರಯ (೧೨೨೨. ೧೦-೨೦೩). ೨. ಮೋಹಗೊಳಿಸು; ಅಕರ್ಷಿಸು: ರೂಪ ಗದಂ ನೋಡಲೊಡಂ ಮರುಳ್ಳಿಳಿಸುಗುಂ ವಿದ್ಯಾಧರ್ಮಯರಂ (೧೦೫. ೧-೩೪); ಗಿಳಿಯಂ ಮೊದಲಾಗಿ ನಡೆದರನೊಡು ಮರುಳ್ಳಿಳಿಸ ಸಂವದವಾಚ್ಯಸುವ ಭಾವುತಂಶಂಶುಮಾದಿದಿಲ್ಲಾ ಖಳವೊಳ್ (೧೨೫೦. ೪೫); ಕಟ್ಟಾರೋಚಿಯಂ ರಾಜವೃತ್ತರಂ ಮರುಳ್ಳಿಳಿಸು ಸಾರ್ಥಕಂಶು ನಿಂದ ಪಾಪಾಂಗವೆಯಂ (೧೫೩. ೧-೨೪೩). ಮರುಳ್ಳುಗೊಳಿಸು: ೨. ಚೆಲುವ ನರ್ತನದ ತೊಳು ಸಭಾಸ್ಥಳವ ಮರುಳ್ಳುಗೊಳಿಸಿದನೆಂದ (೧೪೫೩. ೨೦-೨೦೩). [ಮರುಳ್ಳಿಳಿಸು + ಇಳಿಸು]

ಮರುಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಮೋಹಗೊಳಿಸು: ಅಕರ್ಷಿಸು: ನಾಗಶಯ್ಯಯೋಗ ನಾಗೇ ನಾಗಬಂಧನೋ ತಳ್ಳು ಗುಣಾರ್ಥವನ ಮರುಳ್ಳಿದರ್ (೧೫೩. ೧-೩೩); ಮನೆಯರಂ ಮರುಳ್ಳು ಸಮಾಪ್ತಿಯಂ ಸುಮನೋಧವದ್ವಿಯಂ ಜನಿಯುವ ತೀರದಂ . . . ವಿಧು ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವನವನಂ (೧೫. ೨೫. ೨೪-೨೫ : ೨೫೩); ನೀಂ ಕೆವೆಯಂಶಂಶು ಮುಚ್ಚಿಸು ಮರುಳ್ಳಿ ಧನಗೊಳಿದಿಲ್ಲಾ ಮೊಪ್ಪುವೆ (೧೫೩. ೨೪-೨೫). [ಮರುಳ್ಳು + ಇಳಿಸು]

ಮರುಳ್ಳನ, ಮರುಳ್ಳುತನ, ಮುಳ್ಳುತನ (ನಾ). ೧. ಹುಚ್ಚು; ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಮೆ: ಮರುಳ್ಳತನಂ ವಿನಶು ಬಾಬೆಳೆದ ಕುಪ್ಪಮನೆ ತೋರ್ಪುದೆಗೆ (೧೨೨೨. ೨೩-೨೦೩). ೨. ದಡ್ಡತನ: ಮರುಳ್ಳ: ಈಶವೊಳ್ ಇದರ್ಶಿ ಕಾದುವ ಮರುಳ್ಳನಂ ಬೇಡ (೧೦೫. ೧೦-೨೩೩); ವಿದ್ಯಾಳ್ ಕೊಡಿದನ್ನ ಮರುಳ್ಳನಮಲ್ಲದ ವಿದ್ಯಾಳನಮಂ ಮೋಪದಿಲ್ಲ (೧೦೫. ೧೩-೧೪). ೩. ಪಿಶಾಚಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ: ಬಂಧುಮತ್ಸರದೊಳೆ ತ್ವರಮಂ ಪದರು ಭೀಮನನ್ನವಿಕರ್ತ ತಂದ ನೀಂ ಮರುಳ್ಳನೊ ಧೂತೋಟಿರಸಾಹವರಂ ದೊಳಾಡುತಿರ್ತ ತಾಂ ಮರುಳ್ಳನೊ ತೋಟಿವಿರ್ತರ ಮರುಳ್ಳನಮಂ ಭಾರಾಜತಿಕವಾ (೧೫೩. ೧-೨೫). ಮರುಳ್ಳುತನ ೩. ೨. ಮರುಳ್ಳು ತಪದಿ ವೃಥಾನಾದನಂ ಮಹಾದೇವ (೧೫೩. ೧೩-೧೪); ವಿಶಿ ನಿಗೀ ಮರುಳ್ಳುತನದವಿಕೆ (೧೫೩. ೧-೩-೨೦); ಅತನ ನಂದಿಗೀಳು ಈ ತನಕ ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತದೇ ವೆನ್ನು ಮರುಳ್ಳುತನ (೧೫೩. ೧೪). ಮುಳ್ಳುತನ: ೨. ಮಂದಾಂ, ಮುಳ್ಳುತನವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ರಾವಿನಿಂದ, ಪಾಪಂ . . . ದಾತವಾ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ವಿ (೧೫೩. ೧೩. ೧೪). [ಮರುಳ್ಳು + ತನ]

ಮರುಳ್ಳಿಗೆ (ನಾ). ದೆವ್ವದ ನೆಗೆ; ಪಿಶಾಚಿಯು: ನೆಗು: ಇಂಚೆದ ತೊಳು ಬರಿದು ಕೊಳರೊಡೆರಿಯಾಗುತಿದೆ! ಚೆಲುವೆಯರ ಮುಗುಳ್ಳಿಯು: ಮರುಳ್ಳಿಯದಾಗುತಿದೆ! (೧೫೩. ೨೩-೨೦). [ಮರುಳ್ಳು + ನೆಗೆ]

ಮರುಳ್ಳಿದೆ 'ಮರುಳ್ಳಿದೆ' ನೋ.

ಮರುಳ್ಳಿದಿ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಂಕುಗೊಳಿಸುವ ಬುದಿ: ಮಂಕುಬುದಿ: ಮನ್ನಭಾಂಶಂದೆಂಬ ಕೌಳಿಕಂ ಜನವೃತ್ತದಾ ಮರುಳ್ಳಿದಿ ಕವಿದಂತಿರುತಿರ್ತ ತೊನ್ನದೊಳ್ (೧೫೩. ೧-೨೪೩).

[ಮರುಳ್ಳು + ಬುದಿ]

ಮರುಳ್ಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಹುಚ್ಚು ಕರಳು: ಹುಚ್ಚೇರು: ಒರ್ವರೊರ್ವರಂ ನಂಬದ ಬಗೆಮಂ ಕನಕಪಾದಮಿಲ್ಲದೆಯಂ ಮರುಳ್ಳಿಸು ಪರನಗಿಟ್ಟು ಪಸಿಯ ಬಡಿಗೆಗಳೆತ್ತಿಕೊಂಡು (೧೫೩. ೧-೨೦೪೩).

[ಮರುಳ್ಳು + ಮರುಗು]

ಮರುಳ್ಳಿದೆ. ಮರುಳ್ಳಿದೆ (ನಾ). ೧. ದೆವ್ವಗಳ ಗುಂಪು: ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಸಮೂಹ: ವಾಚೆಯಂ ಪಾಪಕರುಂ ಮರುಳ್ಳಿದೆಯುಮಾಗದೆ ತಮ್ಮದೆ ವಾಚೆ ರಾಗದಿ (೧೫೩. ೧೩-೨೩). ೨. ಶಿವನ ಪರಿವಾರ: ಪ್ರಮಥ ಗಣ: ಕರಮಸಿದಂ ಪುಣ್ಯದ ಮರುಳ್ಳಿದೆಯ ನಡುವೆಮಾಪತಿರಂದ್ರಂ (೧೫೩. ೧೦). ಮರುಳ್ಳಿದೆ: ೧. ಗಜಮೂಸಮುಚ್ಚು ತಿಂದು ಕೊಡುವ ಮರುಳ್ಳಿರಲ್ಲದೆಯುಚ್ಚುವ ಸಿದ್ಧಗಣ (೧೫. ೧೫. ೨೩೦. ೧೪-೧೫; ೧೦೩ ೪): ಪಂದರೆಯ ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟದಿಂ ಮರುಳ್ಳಿದೆಗೆ ಪಲವರ್ತ ಸುತಂ (೧೫೩. ೧೪-೧೫). [ಮರುಳ್ಳು + ಪಡೆ]

ಮರುಳ್ಳಿಗು (ನಾ). ತುಟ್ಟವಾದ ಪಿಶಾಚಿ: ಸೋಗಂಗಳ ಸೋಪ್ಪತ ಮರುಳ್ಳಿಗು [೧೫೩. ಕೆಗೊ]ಗುಗಳು ಒಂದರೊಡೆರಿದ ಹಿಡಿದು ರಕ್ತಸರಂಬು ಹೊಸ ಭಕ್ತದ ದೇಡುತಿಹರು (೧೫೩. ೧-೨೩). [ಮರುಳ್ಳು + ಬಾಗು] ಮರುಳ್ಳಿಗು (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಮೆ ಹೊಂದು: ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳು: ಮರುಳ್ಳಾಗು: ಸಮುದಿಯ ಕಲ್ಯಾಣ ಮರುಳ್ಳಿಗುಯನ್ನು ನೀಡಾಂಗೆ (೧೫೩. ೧೦-೨೦೩). [ಮರುಳ್ಳು + ಪೋಗು (< ಪೋಗು)]

ಮರುಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಮರುಳ್ಳು ಕೃಷ್ಣಾದಿಯಾ ನೆಲ ಗುಡಿದ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವೊಡೆ ಕೊಟ್ಟ ಮಗ್ನಾ ಇರ್ಬಂದಂಗೆ (೧೫. ೧೫. ೨೦-೨೩; ೨೦೩). [? + ಊರ್]

ಮರೈ 'ಮುಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮರೈ 'ಮುಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮರೈ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಂಕಿ: "ನೈರಂ: ರಂಕಂ: ಈ ೨ ಮರೈ" (೧೫೩. ೨೩-೨೩): ಪರಿವ ಕಡವಿನ ಕಾದಮೆಯ ಮರೆಯಾ ಒಂದುಗುಮಂ . . . ಪಾಯ್ ಸಿಂಗಂಗಳುಮಂ ಕಂಡು (೧೫೩. ೨೪-೨೫); ಕರಡಿ ಕಡವೆ ಕಾದಮೆ ಸೋಗು ಮೊಲ ಮರೈ . . . ಎರಡು ಕರೆಯ ಪಟ್ಟಿಯನೊಪ್ಪಿದುದಾ ದಾರಾಗಮವದವಿ (೧೫೩. ೧೩-೨೪). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮರೈ]

ಮರೈಕನ್ನದ 'ಮುಳ್ಳಿಗನ್ನದ' ನೋ.

ಮರೈಗರೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಡಗಿರು: ಬಡೆ ಟ್ಟುಕೊಂಡಿರು: ಪರಾಯವಾಗು ಮರೈಗರೆ ಹೊಂಚುತ್ತಿರುವ ವೀರತಪ್ಪ (೧೫೩. ೧೩-೧೪). ೨. ಮುಚ್ಚು: ಮರೈಮಾಡು: ಅರಣ್ಯಕರಣದ ಜವನಿಯ ಮರೈಗರೆ ಬಹ ದಿನಕರನ ರುಬದ ಭರವಸೆದರಿಯುತ್ತಾವು ಕಲರವದ ಖಗೀರ (೧೫. ೧೫. ೧೩. ೧೫೩೦೩೦೩೦). [ಮರೈ (< ಮುಳ್ಳು) + ಕರೆ]

ಮರೈಗುಳಿ, ಮರೈಗುಳಿ (ಗು). ಮರೆಯುವ: ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುವ: ಮರೈಗುಳಿ ಸ್ಮರಣವದವು ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಈ ಹಳೆಕೊಡೆಯನ್ನು ತ್ಯಾಜ್ಯ ಹೋಗಿರುವುದೊ ಸಾಧ್ಯದಿ (೧೫೩. ೧೩); ಮರೈಗುಳಿ ಸ್ಮರಣದ ದವರೊ, ಮರೈನ ಸೋಗಿನವರೊ ರೇಲ್ಯಯ ಪತ್ತಿಗೆಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರದ ಒಡಲ್ಯಯೊ, ತೋಟನ ಒಳಕೆಸೆಯ್ದಿಯೊ, ತುರಂತಿದುವ ಸಂಭವ ವುಟು (೧೫೩. ೧೪). ಮರೈಗುಳಿ: 'ಮರೈ' ಧಾತುವಿಗೆ-ಳ ಸ್ಮರಣವ ವ್ಯಕ್ತವನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ'ಗುಳಿ' ತದ್ವತ್ಪ್ರಸಾರ ಸೇರಿದಾಗ-'ಮರೈಗುಳಿ' -ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ (೧೫೩. ೧೩).

[ಮರೈ (< ಮುಳ್ಳು) + ಗುಳಿ]

ಮರೈಯಾ (ವಾ). ಕನ್ನಗೆ ಕಾಣದ ಕೈ: ಇವೊಕ್ಕುಂ ಸದ್ವಿಟ್ಟು ಬಿನ್ನವರಣದ ಮರೈಯೊಳ್ಳು ವಾಗ್ವೋಲಲುಗುಗೊಡೆನ್ನನಿಗಕದಿಂದ ಮುಂಬಡೆ (೧೫೩. ೧೩-೧೪). [ಮರೈ (< ಮುಳ್ಳು) + ಕಿಯಾ] ಮರೈಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಅಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡು: ಬಿಟ್ಟುಪ್ಪನ ಹುಳಿಗಳನ್ನು ಕರೆತುಂಕೊಂಡು ಮರೈಗೊಟ್ಟು ಅಕ್ಕರಿದ ನಡಕು (೧೫೩. ೧೩-೧೪).

[ಮರೈ (< ಮುಳ್ಳು) + ಕೊಡು]

ಮರಗೋಳ 'ಮಹಿಗೋಳ' ನೋ.

ಮರಗೋಳ 'ಮಹಿಗೋಳ' ನೋ.

ಮರಗೋಡು (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ಕೊಂಬು : ಪುರುಷಾಕಾರದ ರೂಪಂ
ಮರಗೋಡಂ ಕಾಣದೊಡನೆಯೊ ಮರವೊಚ್ಚರಸೆಯ ರೂಪಂ ತಳವಂ
(೪೩. ೧. ೨೩-೨೪; ೨೨೩). [ಮರೈ + ಕೋಡು]

ಮರದಗೆ 'ಮಹಿದಗೆ' ನೋ.

ಮರನುಡಿ 'ಮಹಿನುಡಿ' ನೋ.

ಮರವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಹೊಂದು; ಶರಣುಹೋಗು :
ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರ ಶ್ರೀಪಾದದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಸಂಧಿಗಾಗಿ ಮರವಡೆಯು
ಬೀಕೆಂದು ಮಾಡಿದಂಥಾ ಧರ್ಮ (೨೪. ೫೫. ೨೪-೨೫; ೨೩೨).
[ಮರೈ (< ಮಹಿ) + ವಡೆ]

ಮರಿದೀಳು (ಕ್ರಿ). = ಮರವಡೆ : ಮೃದನ ಮರಿದೀಳಂ ಒದಿದಳಿದು ತಹವು
(೨೩೩. ೨-೩೪); ನಾ ನಿಮ್ಮ ಮರಿದಿದ್ದೆ ಗುರುವೆ (ಪು. ೧೩-೧೪);
ಮರಿದಿದ್ದವನನ್ನು ಬಿನ್ನಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಭಾವ (ಪು. ೨೩. ೧೩).
[ಮರೈ (< ಮಹಿ) + ದೀಳು (< ದೀರ್ಘ)]

ಮರಮಾಚು 'ಮಹಿಮಾಚು' ನೋ.

ಮರಮಾಚು 'ಮಹಿಮಾಚು' ನೋ.

ಮರಮೈ 'ಮಹಿಮೆಯ' ನೋ.

ಮರವಲೆ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲೆ :
ಎರಳವಲೆ ಜಂದವಲೆ . . . ಮರವಲೆಗಳು . . . ನೇಗಲೆ ಮೊಕರವಲೆ
ಬೀಡರ ಸರದೊಳೊಟ್ಟಿದುದು (ಪು. ೨೩. ೨-೩೪). [ಮರೈ + ಬಲೆ]

ಮರವಿಡಿ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣುಜಿಂಕೆ; ಹರಿಣಿ : ಮುನೀಂದ್ರಂ . . .
ಪೂಜೆಯಿಗ್ಗುವ ರೇತಸ್ಯಳನೆಗೆ ನಾಣ್ಣು ತಡಿದು; ಪಾಂಜಿ ತನ್ನ ದಳದೊ
ಳಂತದನಾಂತಂ ಮರವಿಡಿಯಾಳಾಯಿಸಿ . . . ಮರವಿಡ್ಡು ಗರ್ಭದಿಂದವ
ತಲಿದನೊವ್ವಂ ಕುಮಾರಕಂ (೪೩. ೧. ೨೩-೨೪; ೨೨೩).
[ಮರೈ + ವಿಡಿ]

ಮರವು 'ಮಹವು' ನೋ.

ಮರವುಗಡಿ (ನಾ). = ಮರಗುಳಿ : ಅವನೊಬ್ಬ ಮರವುಗಡಿ. ಈಗ
ಜೀವದ್ದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮರವುಗಡುತ್ತಾನೆ (೨೩೨).
[ಮರವು (< ಮಹವು) + ಗಡಿ]

ಮರವುಗಡಿತನ (ನಾ). ಮರಯುವಿಕೆ; ಜ್ಞಾಪಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದು :
ವಿಚಾರಮಗ್ನತೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಕೊಂಚ ಮರವುಗಡಿತನವೂ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ
(ಪು. ೨೩. ೨೩). [ಮರವುಗಡಿ + - ತನ]

ಮರವೆಣ್ಣು (ನಾ). = ಮರವಿಡಿ : ಆ ಮರವೊಚ್ಚರಸೆಯ ರೂಪಂ
ತಳವಂಬರಕ್ಕೆ ಪಾಣಿದುದ(ದು) (೪೩. ೧. ೨೩-೨೪; ೨೨೩).
[ಮರೈ + ವೆಣ್ಣು]

ಮರವೋಗು, ಮರಹೋಗು, ಮೊರಹೋಗು, ಮೊಹಿಯೋಗು (ಕ್ರಿ).
ಆಶ್ರಯಿಸು : ಗೌರಿ ಕೋಕಿಲೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಯಜ್ಞಕುಂಡದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ
ತನುಮನೋಧನಗಳಂ ಬೀಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಪನೇಯನ ಮರವೋಗಿ
(೧೩೪. ೧೦೩). ಮರಹೋಗು : ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಗೈರುಗಳಿಗೆ ಮರ
ಹೋಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪುಸೇರು (೨೩೨). ಮೊರಹೋಗು : ಅರಿಯದ
ವೈರಾಗ್ಯ ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅರಿತು ಮೊರಹೋಗಿರೂ ಗೋಪಾಲ
ವಿಠಲನೈ (ಪು. ೨೩. ೨೪); ಅರ್ಜುನನು . . . ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಮೊರಹೋಗು
ತಾನೆ (ಪು. ೨೩. ೨೪). ಮೊಹಿಯೋಗು : ಅಗ್ನಿ ಪರಿಯ ಮೊಹಿ
ಯೋಗಿ ಕರಣಾದಿಂದಲಿ ಕೇಳಿ ಪರಿ ಬಂದ (೨೩೨. ೨೩೨).
[ಮರೈ (< ಮಹಿ) + ವೋಗು (< ವೋ)]

ಮರವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಹೊಂದು. - ಪಡೆ : ಇದ್ದಸೆಯು
ನಿಮ್ಮೊರೆಗಳನ್ನು ಮುಂದೆಯೇ ಒಂದನೊಮ್ಮೆ ಮರವಡೆದು ಹರಿವಂತೆ
(೧೩೩. ೨೩-೨೪). [ಮರೈ (< ಮಹಿ) + ವಡೆ]

ಮರಿಸು 'ಮಹಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮರಹೆಯಲು 'ಮಹಿವೆಯಲೆ' ನೋ.

ಮರಹೋಗು 'ಮಹಿವೋಗು' ನೋ.

ಮರಹೋಗು 'ಮರವೋಗು' ನೋ.

ಮರೇ 'ಮಯೋ' ನೋ.

ಮರೋ 'ಮಯೋ' ನೋ.

ಮರೋಲಿ (ನಾ). (?) : ಮರೋಲಿ. ಬೀಳುಗಟ್ಟಿದ - ಮರ,
ಮರಸು, ತಪ್ಪಲುಕಟ್ಟಿ (ಪು. ೨೩. ೨೩-೨೪). [?]

ಮರ್ಕಟ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿ; ಕೋತಿ; ಮಂಗ :
ಜರದಂಧಕಾಪುರ ಕಯ್ಯಂ ಒದಿದವಲೀಯದೆ ನಡೆಯಿಸುವ ಚಪಳ
ಮರ್ಕಟಗಳಂ . . . ನೊಗಿಯಿಸುವುದು (ಪು. ೨೩. ೨೩); ಮರನೇಜಿನ
ಮರ್ಕಟನಂತೆ ಹಲವು ಕೊಂಬಿಗೆ ಹಾಯುತಲಿದ ಬೆಂದ ಮನವ ನಾನಂತು
ನಂಬುವೆಯ್ಯಾ (೨೩೩. ೨೩); ಉರಿವ ಕೆಟ್ಟನು ಬಿಟ್ಟು ಬೀಸಿದ ತೊಂಬಲುಜಿ
ಅಟ್ಟಿದನು ಮರ್ಕಟರ (೧೩೩. ೨೩-೨೪). ೨. ಬೇಡರ ಹುಳು.

೩. ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ಮರ್ಕಟ . . . ಗಂಡಕವೆಂಬುದು
ಮಂತ್ರಿನರಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಹಾವಿದ್ಯೆ ಮೆಚ್ಚಿಸುವವನಾದುದು
(೨೩೩. ೨೩). ೪. (ಅಲಂ) ಮಂಕೆ; ತಿಳಗೇಡಿ : "ಮರ್ಕಟಗೆ
ಮಂಕನೇಕುಂ" (೪೩. ೨೩); ಇಂತಿ ಗುಣ ಸತ್ಯವಂತರಿಗಲ್ಲದೆ ಮಂಕನ
ಮರ್ಕಟ(ಪಾ. ಮರ್ಕಟನಾಥ)ರಿಗಿಲ್ಲದುದೋ (೨೩೩. ೨೩-೨೪).

೫. [ಕಾಮತಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ರತಿಬಂಧ : ಕಾಲ ನೀಡಿ ಕುಳಿತಿದ್ವ
ಬಾಲೆಯೊಪ್ಪುವೆಡುತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಪುರಪನಂತೆ ಕುಳಿತಿದ್ವ ತನ್ನಯ
ಕಾಲವಿಟ್ಟು ಸಮ್ಯುಖದೊಳು ಲಾಲಿಸುತ್ತ ರಮಿಸಲದುವೆ ದೋಲನೇತ್ರ
ಕೀಳು ಮರ್ಕಟವೊಪ್ಪುವುದು (೨೩೩. ೨-೩೪). [ಸಂ.]

ಮರ್ಕಟಕ (ನಾ). = ಮರ್ಕಟ ೧ : "ಬರೀಮುಖ, ಮರ್ಕಟಕ . . .
ಮನರೇ - ಈ ೧೧ ಕೋಡಂ" (೨೩೩. ೨೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಮರ್ಕಟಕಿತೋರನ್ಯಾಯ (ನಾ). [ತರ್ಕತಾ] ತಾಯಿಕಪಿಯನ್ನು ವಂದಿ
ಕಪಿಯು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ, ತನ್ನ ತಾಯಿ ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ
ಎಂಬ ಭಾವನೆಯುಳ್ಳ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ೩ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮ
ನನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ ಭಕ್ತನನ್ನು ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ದೇವರು
ಕೈಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ
ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಮರ್ಕಟಕಿತೋರ
ನ್ಯಾಯ, ಮಾರ್ಕಾಳ-ಕಿತೋರ ನ್ಯಾಯ ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು
(೨೩೩. ೨೩). 'ಮಾರ್ಕಾಳಕಿತೋರನ್ಯಾಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮರ್ಕಟಕಿತ್ವ (ನಾ). ಕೋತಿಯ ರೂಪ (?) : ಧ್ವಜ ಮುಟ ಸಿಪಾತ
ಪತ್ರಾದಿಗಳೋ ಮಹಿಮೆಯವಷ್ಟು ಮರ್ಕಟಕಿತ್ವದೋ ಮುನಿವರನಂ
ಪೂಜಿಸಿ (ಪು. ೨೩. ೨೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಮರ್ಕಟತನ (ನಾ). ಕಪಿಯ ಸ್ವಭಾವ; ಬೆಂಚಲಿತ್ವ : ಮನದ
ಮರ್ಕಟತನವೆಂತು ಮಾರ್ಗವನ್ನಾ (೨೩೩. ೨೩); ಬಾಲಬುದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನಾ
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡುವುದು ಮರ್ಕಟತನಕ್ಕೆ ಮೈ ಕಟ್ಟಿದಂತೆಯೇ
(೨೩೩. ೨೪). [ಮರ್ಕಟ + - ತನ]

ಮರ್ಕಟದ್ವಂದ (ನಾ). ೧. ಕೋತಿಯ ಚಿಹ್ನೆಯಿರುವ ಬಾವುಟವನ್ನು
ಹೊಂದಿದವನು. ೨. ಅರ್ಜುನ : ಪೋರಾರ್ಜುನ ವೃಷದ್ವಂದ ಮರ್ಕಟ
ದ್ವಂದ (೨೩೩. ೨-೩೪). [ಸಂ.]

ಮರ್ಕಟನಾಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ನಾಡಿಯ ಹೆಸರು : ಮಯೂರನಾಡಿ . . . ಮರ್ಕಟನಾಡಿ . . . ಸಂತೋಷನಾಡಿ ಇಂತೀ ಪ್ರಥಮನಾಡಿ ಯೊಳಗಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ನಾಡಿ ಜೀರ್ಣಾರ್ಥದಂತೆ (೨೪೩. III, ೨೪೩-೨೪೪). [ಸಂ.]

ಮರ್ಕಟಬಂಧ (ನಾ). ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಲ್ಲದೆದಂತಹ ಬಿಗಿಯಾದ ಬಂಧನ; ಕೋಡಗಟ್ಟು; ಹೆದಮುರಿಗೆ : ತದೀಯಶರ್ಯಾ ಮಾನಶ್ಚಂಗೋಲ್ಕೃತ್ಯಂತ ಮೇಗೇತಂ ಮೇಗೆ ತದಿತ್ಯುಕ್ತೋದಾ ಮರ್ಕಟ ಬಂಧದಿಂ ಕಟ್ಟಿ ತಂದು (೨೪೩೩. ೧೦-೧೨ ೩). [ಸಂ.]

ಮರ್ಕಟವಿರಾಜ (ನಾ). ಕಟಯಂತೆ ಚೇಷ್ಟೆಮಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ದುರುಳುರವನೊಡರು . . . ಮರ್ಕಟವಿರಾಜರು ಧಾರರಚಿತವಿರಾಜರಭಿ ಜನಕರುನಿವಾತಕರು ತಾವಕರು (೨೪೩೩. ೧೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮರ್ಕಟ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ನೆಸುಗುನ್ನಿಗಿಡೆ: "ನಸುಗುನ್ನಿ ಮರ್ಕಟಯಾತ್ಮಗುತ್ಯಯುಕ್ತ" (ಮುಗ್ಧಾ. ೪೩-೪೪); "ಪ್ರಸ್ತಂಥಿ - ಬಜೆ, ಮರ್ಕಟ" (೬೩೦. ೧೩). ೨. ಹೆಣ್ಣು ಕಟ. ೩. ಓಮ; ಅದವಾನ. [ಸಂ. ಮರ್ಕಟೀ]

ಮರ್ಕುಂ (ನಾ). ಬರವಣಿಗೆ ಅಥವಾ ಲಿಖಿತದ ಸಂಖ್ಯೆ : ಅವನ್ನು ದಾಖ್ತೆ ಮಾಡದೆ ಇಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲದ್ದು. ದಾಖ್ತೆ ಮಾಡಿದರೂ ಯಾವ ಮರ್ಕುಂನ ಹುಕುಂ ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತಿರಲೇ ಇಲ್ಲ (೨೪೩೩. ೧೩); "ಮರ್ಕುಂನ ಹುಕುಂ : ಇಂಥ ನಂಬರಿನ (ಮರ್ಕುಂನ) ಆಡಳಿತ (ಹುಕುಂ)" (೨೪೩೩. ೧೪). [← ಅರ. ಮರಾ. ಮರ್ಕುಂ=ಲಿಖಿತ]

ಮರ್ಗಿಸು 'ಮಚ್ಚಿಸು' ನೋ.

ಮರ್ಗು 'ಮಚ್ಚು' ನೋ.

ಮರ್ಚಿಸು 'ಮಚ್ಚಿಸು' ನೋ.

Δ ಮರ್ಚು 'ಮಚ್ಚು' ನೋ.

Δ ಮರ್ಚು 'ಮಚ್ಚು' ನೋ.

ಮರ್ಚಿಗೆ 'ಮಚ್ಚಿಗೆ' ನೋ.

ಮರ್ಚಿ (ನಾ). ೧. ಇಪ್ಪು; ಅಸಕ್ತಿ : ಈ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಾರದ ಮರ್ಚಿಯೂ ತನ್ನ ಮರ್ಚಿಯೂ ಯಾವ ಮೇರೆ ಇದೆಯೋ ಆ ಮೇರೆ ಹಾಜರು ಇದ್ದೇವೆ (೨೪೩೩. ೧೪); ಯಕ್ಷಗಾನದ ಮೇಲೆ ಮರ್ಚಿಯಿದ್ದ ಶ್ರೀಪತಿಗೆ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಿರದಿದ್ದರೂ . . . ಅವನಿಗೆ ಖಯ್ಯಾಲಿ (೨೪೩೩. ೨೩); ಮಧುಚೇ ಮಾಡಿಕೊಡುವವರ ಮರ್ಚಿ, ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರ ಮರ್ಚಿ (೨೪೩೩. ೨೩). ೨. ಸ್ವಭಾವ : ಅವರದ್ದು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿಯುವ ಮರ್ಚಿ (೨೪೩೩. ೨೪); ಕುಮಾರಿಗೂ ಸವಾರನಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಮರ್ಚಿ ಗೊತ್ತಿರದೇಕು (೨೪೩೩. ೨೫); ನನಗೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಡುಗಿಯ ಮರ್ಚಿಯು ಬರಿಹ್ನಾನವಿಲ್ಲ (೨೪೩. ೨೬). ೩. ಅನಾಗ್ರಹ : ಪ್ರಭಾವ : ಫೋರನು ಅವರ ಮರ್ಚಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿಯೆ ನೌಕರಿಗಾಗಿ ನೆಲೆದನು (೨೪೩೩. ೨೭); ಮೇಲಿನವರ ಮರ್ಚಿಪಡೆದು ತುಸುದಿನದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಯಂ ಅದವು (೨೪೩೩. ೨೮). ೪. ಶೀವಿ : ಗತ್ತು : ಕೊಳೆದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ಭತ್ತವನ್ನು ಅಳಿಯುವಾಗ ಎಣಿಸುವ ಮರ್ಚಿದಾಳಿ ಅವರ ಲಿಪ್ಪಿ ನಡೆದಿತ್ತು (೨೪೩೩. ೨೯).

[←ಅರ. ಮರ್ಚಿ; ಹಿಂ. ಮರ್ಚೀ, ಮರ್ಚೀ; ಮರಾ. ಮರ್ಚೀ]

ಮರ್ಕಟೆ (ನಾ). ೧. ಸಲ; ಬಾರಿ. ೨. ಸಂದರ್ಭ; ಅವಕಾಶ : ಸಮಯ : ಅವರ ವಡಂಬಡಿಕೆ ಸಂತೋಷದ ಮರ್ಕಟೆ ದೋಸ್ತಿ ಕಲಿವು ನಿಂದಾ ಬಹಳ ಸರಾ ಬರದು ಇದ್ದೇವೆ (೨೪೩೩. ೨೯).

[←ಅರ. ಮರ್ಕಟ; ಹಿಂ. ಮರ್ಕಟಾ]

ಮರ್ತ್ಯ (ಗು). ೧. ಸಾವಿಗೊಳಗಾಗುವ : ಮರಣಹೊಂದುವ. (ನಾ). ೨. ಮನುಷ್ಯ : ಮಾನವ : "ಮನುಷ್ಯಃ, ಮಾನುಷಃ, ಮರ್ತ್ಯಃ . . . ಈ ೧೨ ಮಾನವಃ" (ತದಾ. ೨೨-೨೩); "ಜಗದ್ವ್ಯವಹನಂ ಶಿಶು ವೆಂಬುದೊ ಮರ್ತ್ಯವೆಂಬುದೊ (೨೪೩೩. ೧೦-೧೨); ಮರ್ತ್ಯರೋ ಮರ್ಥನಂ ವಗ್ಗಲವಲ್ಲವ್ವು (ಕೋಟೀ. ೪೪); ಇಳೆಯ ಮರ್ತ್ಯರು . . . ಫಲಗುಣಗಳ ಸರಿಯೆಂಬವರ ಬಾಯ್ ಹುಳುವೋ (೨೪೩೩. ೧-೩೩).

೩. ಮಾನವರು ವಾಸಿಸುವ ಲೋಕ; ಭೂಲೋಕ : ಈಗಲೇ ಮರ್ತ್ಯದೊಳಗೊಡ್ಡ ಪೌಷ್ಕರಗನಂ ಪಡೆದವು (೨೪೩೩. ೧೨-೧೩); ಮರ್ತ್ಯವನೋವಿ ಮನುಷ್ಯರಿಲ್ಲದಂ ನಿಜಭಕ್ತಿಯುಕ್ತಿಯಲಿ ಪಾವನತವನಿತ್ತು ಪಾಲಿಸಿ ಕಾವುವು (೨೪೩. ೧-೧೦); ಶಿವರಣೆಯುರಾಗಿ ಮರ್ತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮೇಯುವಂಥವರು (೨೪೩೩. ೧೦). [ಸಂ.]

ಮರ್ತ್ಯಜನ್ಮ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದು : ಮಾನವಜನ್ಮ : ದುರ್ಲಭಂ ಮರ್ತ್ಯಜನ್ಮಂ (ಕುಕುತ. ೨-೩೪). [ಸಂ. ಮರ್ತ್ಯಜನ್ಮ]

ಮರ್ತ್ಯದೇಹ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯಶರೀರ : ಮರ್ತ್ಯದೇಹದೊಳಲ್ಲಿ ಸುಳುವುದು ಧಾರವೆಂದರು ಜರರು ಫಲಗುಣಗಳಿ (೨೪೩೩. ೧-೩೪). [ಸಂ.]

ಮರ್ತ್ಯಲೋಕ (ನಾ). ಮಾನವಲೋಕ : ಭೂಲೋಕ : ಮರ್ತ್ಯಲೋಕ ವೆಂಬುದು ಕರ್ತಾರನ ಕಮುಟವಯ್ಯ (೨೪೩. ೧೨೩). [ಸಂ.]

ಮರ್ಧಿಕ (ನಾ). ಘಾತಿಸುವವನು; ನಾಶಮಾಡುವವನು : ಕೃತಾಂತ ಮರ್ಧಕನೊಳ್ಳುಧನುಡಿಪಿಂಗಳಂ ಜಯೇತ್ಯುಕ್ತದೊಳಿಟ್ಟು ಗೆಲ್ಲ ಬಗೆಯಾತನು (ಕುಕು. ೨-೩೪). [ಸಂ.]

ಮರ್ಧನ (ನಾ). ೧. ವಧಿಮಾಡುವುದು : ಬೊರ್ಗಮಾಡುವುದು. ೨. ಉಪ್ಪು ವುದು; ತಿಕ್ಕುವುದು. ೩. (ಕೈಕಾಲು, ಮೈಯನ್ನು) ಒತ್ತು ವುದು : ಹಿಸುಕುವುದು : ಪಾದಗಳನ್ನು ಮರ್ಧನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದ ಶ್ರಮಪರಿಹಾರವೂ . . . ಶರೀರಭೃಷ್ಯಯೂ ಇವೆಲ್ಲಾ ಉಂಟಾಗುವವು (೨೪೩. ೨೪). ೪. ನಾಶಮಾಡುವುದು : ಆ ಮಧುಕೈಟಭಮದ ಮರ್ಧನಸಂಧಿರಾರುಗುಚ್ಚಿಪರಣಮಂ ನೆನೆಯಿಸುಗುಂ (೨೪೩೩. ೨೬).

೫. ಹಿಂಸಿಸುವುದು : ನೋಯಿಸುವುದು : ಮರ್ಧನ . . . ದುರ್ಭೋಗ್ಯ ನಾನಾವಿಧಾಸಂಖ್ಯಾತತಿವ್ರವೇದನಾರೂಪಂಗಳಾಗಿ (೨೪೩. ೧೨೦). ೬. ನಾಶಮಾಡುವವನು : 'ಮೃದುವರ್ಧನ' ಪರಾ.

ಮರ್ಧನಮಾಡು = ಕೊಲ್ಲು : ಸಾಯಿಸು : ಅವರು ನೋಡಿದಂ ಜನವಿದ್ದರೂ ಅದನೊಪ್ಪಿನೇ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮರ್ಧನಮಾಡಿಬಿಡುವನು (೨೪೩. ೧೩). [ಸಂ.]

ಮರ್ಧನಿಗ (ನಾ). ಮೈ ಒತ್ತುವವನು : "ಸಂವಾಹಕಂ ಮರ್ಧನಿಗಂ" (ಮುಗ್ಧಾ. ೧೦೦-೨). [ಮರ್ಧನ + ಇಗ]

ಮರ್ಧಲ, ಮರ್ಧಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮಪಾದ್ಯ; ಮದ್ದಳೆ : ಮೃದಂಗ : ವನಗಜಧ್ವನಿ ಮರ್ಧಲಸ್ವನಂ ಮೇಲಾವಿಷ್ಣುಚಕ್ರವೇ ಸುತಿರವು (೨೪೩. ೧೦-೧೩). ಮರ್ಧಳ : ಆ ವಾದ್ಯವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರ ಮರ್ಧಳಮನುರ್ದಿ ಮಯೂರಮಾರ್ಜನೆಯೆಂದನಿಬರ ವಾಸಮನಾವರ್ಜಿಸು . . . ವಾದಿದರ್ (೨೪೩. ೧-೨೪ ೩). [ಸಂ.]

ಮರ್ಧಳ 'ಮರ್ಧಲ' ನೋ.

ಮರ್ಧಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮಪಾದ್ಯ : ಮೃದಂಗ : ಪಟು ಪಟುತುಗುವಂಥಮರ್ಧಳೆಯಲ್ಲರಿ . . . ವಂಶವೀಣಾಸ್ವರಂಗಳೆಸಿದು (ಮುಗ್ಧಾ. ೪೩-೪೪). [ಸಂ. ಮರ್ಧಲ]

ಮರ್ಧಳಿಕಾಂಡ (ನಾ). ಮದ್ದಳೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುವವನು : ತೃಂತ್ಯ ಅಲಿಂಗ್ಯ ಉರ್ದ್ವಕಮೇವ ಶ್ರಿವಿಧಕ್ರಮವಲಾದು ನುಡಿಸುವ ಕಡುಜಾರಪ್ಪ ಮರ್ಧಳಿಕಾಂಡಿಂ (೨೪೩. ೧೦೦). [ಮರ್ಧಳೆ + ಕಾಂಡ]

ಮರ್ಧಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮಪಾದ್ಯ : ಮೃದಂಗ : ಪಟು ಪಟುತುಗುವಂಥಮರ್ಧಳೆಯಲ್ಲರಿ . . . ವಂಶವೀಣಾಸ್ವರಂಗಳೆಸಿದು (ಮುಗ್ಧಾ. ೪೩-೪೪). [ಸಂ. ಮರ್ಧಲ]

ಮರ್ಧಳಿಕಾಂಡ (ನಾ). ಮದ್ದಳೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುವವನು : ತೃಂತ್ಯ ಅಲಿಂಗ್ಯ ಉರ್ದ್ವಕಮೇವ ಶ್ರಿವಿಧಕ್ರಮವಲಾದು ನುಡಿಸುವ ಕಡುಜಾರಪ್ಪ ಮರ್ಧಳಿಕಾಂಡಿಂ (೨೪೩. ೧೦೦). [ಮರ್ಧಳೆ + ಕಾಂಡ]

ಮರ್ದಿಗ (ಗು). ೧. ಪುಡಿಪುಡಿಮಾಡಿದ. ೨. ಹಿಕ್ಕಿದ; ಉಜ್ಜಿದ.

(ನಾ). ೩. [ನಾಟ್ಯ] ಒಂದು ನೃತ್ಯಭೇದ; ೪ "ಅಡಿಯನ್ನು ಅಡ್ಡ ಮಾಡಿ ನೆಲವನ್ನು ಒಡೆಸುವುದು" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೧೦೦೦. ೨೦೦); ಮೇದಿನಿಯನ್ನಡ್ಡ ಪಾದದಿನಾದರದಿಂದೊರಗೆ ಮರ್ದಿತಾಪ್ಯಮನಕಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೦೦೯). [ಸಂ.]

ಮರ್ದಿಗ (ಕ್ರಿ). ೧. ಒತ್ತು; ಅಮುಕು; ತುಂಬು - ಕಾರೋ ಮರ್ದಿಸದಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೦. ೨). ೨. ನಾಶಮಾಡು; ಕೊಂಕಣ ಮಲೆಯಾಳ ಕೊಡಗುಭೂತಾಲರ. ಬಿಂಕವ ಮರ್ದಿಪ ತೂರ (ಕಂಕಣ. ೨-೨೩). ೩. ಕೊಲ್ಲು; ಸಾಯಿಸು; ಭೂತಕಾಧಿಶ್ವರನತ್ತಿಯರಂ ಮರ್ದಿಸಿ ಧರೆಯಂ ಜಗುಲಕ್ಷ್ಮೀಧಾಮನಾಗಿ ಪರಿರಕ್ಷಿಸುಗುಂ (ಕಂಕಣ. ೨೦೨-೦೩); ತಲವಜ್ರಪಾತದಿಂ ಮರ್ದಿಸಿ ಲಜಕನಂ . . . ಪೊಕ್ಕಂ ದನುಜನ ಪೊಲುಂ ಸಾಗುಜನಂ ಮುಕುಂದಂ (ಕಂಕಣ. ೨-೦೦); ಶುಭರಾಸುರನ ಮರ್ದಿಸಲಾಗಿ . . . ಜಂಭಾರಿಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಜಾರ್ತಕಂಧು ದಿವ್ಯಾಂಬರಗಣಪತ್ತರೊಂದು (ಕಂಕಣ. ೨೨-೯). [ಮರ್ದಪ + ಅಮುಕು]

ಮರ್ದು, ಮಂದ್ಯ, ಮದ್ದು (ನಾ). ೧. ಔಷಧ: "ಮರ್ದಂ ದೌಷಧಿ" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩); ಮರ್ದುಂ ಮಂತ್ರಮಾಮಿಷ್ಠಜೀವಕೇಳಂ ದಿವ್ಯಾ ಸ್ವಮಾಂ . . . ಮಿತ್ರಕಳಂ ಮಿಬ್ಬು ಮೇರಿದಾಗ್ಗೇ ಶರಾಪ್ಪಿ ರೇಕೆ ಮದಿದರ್ ಪನ್ನರ್ವರಂ ಚಕ್ರಗ್ಗೇ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೯೩-೦೩); ಎಮಗಂ ನಿಮಗಂ ಮೂಡುಡ ಮುಬುಗುವ ದಂದಗಮಾಡಿದ ಹೊಲಮುಡ ಮರ್ದು ಕಂಡ ವಿಚಾರಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೨೨). ೨. (ಅಹಾರದೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ಕೊಡುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಂಜು; ಕೈಮಸಕು; ಮರುಕೋ ಮರ್ದೋ ಮಾಟಪೋ ನರಮಿ ನೆರಗಿಯ್ತು ಕೈಪುಗೊಳವುದು ಭರದೋ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೩೨). ೩. ನಿವಾರಣೋಪಾಯ; ಪರಿಹಾರ; ನೀರ ಡಾದಿಗೆ ತುಪ್ಪಂ ಮರ್ದೇ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೩೩); ಮರ್ದಲ್ಪು ಪೂರಗೆ ಪೂರ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩-೦೦೨). ಮಂದ್ಯ: ೧. ಒಡಬೇಕೆಂದು ಮಂದಂ ತಿಂದು ತೂಕಡಿಸಿ ಬಿದ್ದೆಯಲ್ಲದೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೯. ೯೩). ಮದ್ದು: ೧. ಕುತ್ತಿಗೆ ಮದ್ದಿನಿಕ್ಕದೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ಮರ್ದುಮಾಡದೆ) ಕುತ್ತಂ ಪೋಗಿದೊಡಂತ ಪೋಕುದು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೨-೦೩); ಒಡನೆನೊಳು ಮುಜಾರದ್ದ ಸುಳವನುಡಿ ಯಲೀಯದೆ ಕೀಳ ಮದ್ದನು ಗಿಡವ . . . ಹಸ್ತವೈದ್ಯರ ಗಡಗಾಡುಪಯ ದೊಳೆಸವೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೦೦); ಮದ್ದ ನಾವ ತರಪೇಳಿದರೆ ಕತ್ತಿ ಯನು ತಂದೀ ವಿವೇಕದ ಮುದ್ದುತನವನು ನೋಡಿದ್ವಿ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೩೩-೩೨). ೨. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ 'ಮೈಯೋ' ಮದ್ದಿಕ್ಕುವವೋ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೩೯); ಈತನ ಸುಳವಿ ತೋಟುವದಿಲ್ಲ ಮಾಯಾಲನೆಯ್ಯದ ಮದ್ದು ಬೇವರಗಿಂದನಾ ಭೀಷ್ಮ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯-೩). ೩. ಅನ್ಯಾಯವಾಯಿತು ಇದೇನು ಮದ್ದು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೩೩-೨); ಗುಳಿಗೆಯದು ಆ ಮಗನ ಕಟ್ಟನು ಕಳೆದ ಮದ್ದಾದವುದು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩-೦೩); ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲ ಒಂದೇ ಮದ್ದಿದೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೦೦). ೪. ಮೇಲೆಕರಣಗೊಳಿಸುವ ಸಾಧನ; ನುಡಿಯ ಮಾತಿನ ಮುದ್ದು ತಿವನನೊಳಿಸುವ ಮದ್ದು ತಾನೆನರ್ ಶಿವ ಮುಜಾದಳು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩-೨೨). ೫. ಅಗ್ನಿಸ್ಪೋಟಕ; ಸಿಡಿಮದ್ದು; ಹಾಯ್ಕು ಪರುವೊವ ಮದ್ದಿನ ಹಿತ್ತಿಯಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೨-೯೩); ಕಡಿಯ ಮದ್ದಿನ ಪೊಟ್ಟಣಗಳ ಹೊತ್ತಿಸಿ ಭರದಿಂದ ಮೇಲಿರುತ್ತಿರಲು (ಕಂಕಣ. ೨೨-೩೩). ೬. ಪ್ರಬಾಕಿ; ಅನೇಕರು ದೀಪಾವಳಿಮಲ್ಲಿ ಮದ್ದು ಸುಡಲು ಒಪ್ಪ ಹಣ ಖರ್ಚುಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩೨).

ಮದ್ದರೆ = (ಅಲಂ) ಪ್ರತೀಕಾರೋಪಾಯವನ್ನು ಮಾಡು; ಪರಕುರಾಮನ ಮುತನಕೆ ಮದ್ದರೆದನೆಂದೀ ನಿಟ್ಟುನೇತ್ರನ ಭುಜಬಲಕ

ಮದ್ದರೆದುದಖರವ್ಯಗಸಂತತಿಗೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩-೨೩). ಮದ್ದಿನ ತಿಲಕ = ವಶೀಕರಣಗೊಳಿಸುವ ಬೊಟ್ಟು. -ತಿಲಕ: ನನ್ನ ಹೊದ್ದಿ ತಲೆಕದಿಂ ತವಕಸೇತೊಂದು ಮದ್ದಿನ ತಿಲಕದಿಂದವನೇ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩-೩೦). ಮದ್ದು ಹಾಕು = ಕೈಮಸಕು ಹಾಕು; ಅರೋ ಏನೋ ಮದ್ದು ಹಾಕಿದೇಕು. ಮದ್ದು ಗುಣಕಿಯಕ್ಕರದೇಕು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯೩-೨). 'ಮರ್ದಿಗ ಕೊಟು' = ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಬೇಯಿಸಿದ ಅನ್ನ; ಪಥ್ಯದ ಆಹಾರ; ತನಗುಳ್ಳ ಪಾಧಿಯವಗುಣಕಿಯಾದನಲ್ಲಾಡು ತನಗೆಂದು ಮಾಡಿದ ಮರ್ದಿನ ಕೊಟುವರ್ಗ ಬಡ್ತಿಯೋ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩೦-೦೯).

[ದೇ. ೩ ತದಿ. ಮರುನ್ನು; ಮಲ. ಮರುನ್ನು; ತುಳು. ಮರ್ದು; ಕೊಡ. ಮದ್ದು; ತಿಲು. ಮಂದು; ಕೋಡಾ. ಕಾಯ್ಕು. ಮಂದ; ಕರ್ಜಿ. ಮರುದ; ಕುಕುಜ್ಜ. ಮಂದರ್; ಮರ್ದೊ. ಮಂದ್ಯ] ಮರ್ದುಗೊಟು. ಮರ್ದುಗೊಟು (ನಾ). ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಬೇಯಿಸಿದ ಅನ್ನ; ಪಥ್ಯದ ಆಹಾರ; ಮರ್ದುಗೊಟು. ಮರ್ದುಗೊಟು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩೯ ಕ್ರಮೇ). ಮರ್ದುಗೊಟು; ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ. [ಮರ್ದು + ಕೊಟು]

ಮರ್ದುಗುಣಕಿ. 'ಮದ್ದುಗುಣಕಿ' (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ದತ್ತೂರ; ಉಮ್ಮತ್ತ: "ಮರ್ದುಗುಣಕಿಯೆಂದು ಉಳ್ಳೆ" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩-೨೨). ಮದ್ದುಗುಣಕಿ: "ತೂಸಂದಂವತ್ತ ಮದ್ದು ಗುಣಕಿಯುಮಕ್ಕುಂ" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೦೯); ಉರಗಿನ ವಿಷಮೇಷಾದರಂ ಸಿದಿಯಲ್ಲೆರು ಮದ್ದುಗುಣಕಿಯಂ ತಿಂದವರಂ . . . ಧರೋಳ ಮೆಯ್ಯುಪ್ಪಯರು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯-೦೯೩); ಮದ್ದುಗು [ಕಾಶ್ಯಪ. ಮಕ್ಕಿಕ್ಕು] ನೆಳೆಯ ತಿಂದು ಸೊಕ್ಕಿದಂಗೆ ಕಾಪ್ಪ ರೋಪಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಪೊಂಬ್ಬುಮಾಗಿ ತೋರ್ಪಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೨೩-೩ ಪ); ಮದ್ದುಗುಣಕಿಯ ತಿಂದ ಮರ್ದುನೈತ್ತರ ಎನ್ನತ್ತ ತೋಪದಿರಯ್ಯ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೨-೨೦). [ಮರ್ದು + ಗುಣಕಿ]

ಮರ್ದುಗೊಟು 'ಮರ್ದುಗೊಟು' ನೋ.

ಮರ್ದುಗೊಟು (ನಾ). ಪಥ್ಯದ ಲೂಟಿ; ಮದ್ದಿನ ಲೂಟಿ; ಬಿರ್ದುಗೊಟು ಮರ್ದುಗೊಟುಂ ತಿರುಂದು ಪಿಡ್ವನಗೆ ಪವದ್ರಲೆಂದು ಪೋದಂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩-೨೩). [ಮರ್ದು + ಲೂಟಿ]

ಮರ್ದುಮಿ 'ಮರ್ದುಮಿ' ನೋ.

ಮರ್ದುಮಿ. ಮರ್ದುಮಿ (ನಾ). ಗೆಂಡುತನ; ಪೊರುಪ: ಕೋಟಿ ಕಿವಿ ಹಲ್ವಾ ಮಾಡಿದಾಗ್ಗು ಪಾಳಿಗರನು ಮರ್ದುಮಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ರಾರದ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩). ಮರ್ದುಮಿ: ತಮ್ಮ ಮರ್ದುಮಿ. ತಮ್ಮ ಲಡಾಯಿ. ತಮ್ಮ ಪುರಾತನವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಟ್ಟವು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩). [ಮರ್ದು. ಮಿ. ಮರ್ದು. ಮರ್ದುಮಿ]

ಮರ್ದುಮೇಟು (ಕ್ರಿ). ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸು; ಅರ್ತನ ತೊನೆಯಾದ ಮರ್ದುಮೇಟು ಬಿಟ್ಟನ ತೊಂದಿ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨-೦೦೦). [ಮರ್ದು + ಮೇಟು]

ಮರ್ದುಮಿ 'ಮರ್ದುಮಿ' ನೋ.

ಮರ್ದು 'ಮರ್ದು' ನೋ.

ಮರ್ದಿಗ, ಮರ್ದಿಗ (ನಾ). ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವನು; ನಿಶಾಚರ; ರಾಕ್ಷಸ: "ರಕ್ಕಸರ್ ಮರ್ದಿಗರ್, ಚುಕ್ಕಿಗವರರ್, ಮೊಡಲ ಸಗ್ಗಿಗರ್ — ಈ ೪ ರಕ್ಕಸರ ಪರರ್" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩-೨೨); ಮರ್ದಿಗರುರ್ದಿನಿಂ ಜುರ್ಗುಟ್ಟು . . . [ಮರ್ದು ರಣಾಗದೊಳು ನೈಋತ್ಯದಿಂಗೆಮನಾ ಬಗ್ಗದೆ ಪರು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೨-೩೩); ಪಡೆಮಾಡುವನರ್ದರ್ ಪಯಮನೆಯ್ಯ ಮರ್ದುಗನಂ ತಡಾಡಿ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೦೦-೦೯). ಮರ್ದಿಗ: "ಮರ್ದಿಗರ್ ತಿರುಲಿಕ್ಕಿಗೆ ರಕ್ಕಸರಕ್ಕು" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೦); ಭರದ ಮರ್ದಿಗ ಮರ್ದುಪುರುಷಾಣಮಂ ಬಡಲ್ ಪರಸೂನು ರವಿಯ ಬಾಣದಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ

... ಶರವೆಂಬೊಂದಿಬ್ಬನು (ಕುಟ. ೨-೩-೩೩) : ಬಿಡುಗಡ್ಡೆವರ್ ಮದ್ದಿ
ಗರ ನೂಕಿ ಸೆಣಸಾಡಿ (ಪಾಂ. ೨೦-೨೦೩).

[ಮುಖ್ಯ (< ಮುಖ್ಯ) + - ಇ]

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯದೊಳ (ನಾ). ಕಾಂತಿಹೀನವಾದ ಚಂದ್ರಬಿಂಬ : ಪರದ
ತುಂಬುಧಿಯ ಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯದೊಳ ಮಂಜುಜೊನ್ನಂ (ಪ್ರಾಣ. ೩೩-
೩೦೦-೪೪). [ಮುಖ್ಯ (< ಮುಖ್ಯ) + ತಿಂಗಳ]

ಮುಖ್ಯವೆಳಗು (ನಾ). ಮಂಕಾದ ಬೆಳಕು ; ಮುಸುಕಾದ ಬೆಳಕು ;
ಪದವಿನಪುಷ್ಕಲವು ಪದ ಕದಿದುದಿನ್ನೂ ಮುಖ್ಯವೆಳಗು ಕಳೆದೊಪ್ಪುವ
ಬಾಂಗದೊಳ (ಪಾಂ. ೨೨-೨೨).

[ಮುಖ್ಯ (< ಮುಖ್ಯ) + ಬೆಳಗು]

ಮುಖ್ಯ, ಮುಖ್ಯ, ಮೊಮ್ಮ (ನಾ). ಮಗನ ಅಥವಾ ಮಗಳ ಮಗ :
ಮೊಮ್ಮಗ : ಪ್ರೀತಿಸ್ತಕ್ಕೋತ್ತರಂ ಗಣ್ಯಕೃಷ್ಣನಿಬಂಧಿಸ್ತಕ್ಕಯಥಮಾನ
ಚಿತ್ತಂ ಮುಖ್ಯಂ (ಪಾಂ. ೨೦ : ೩೦ : ೩೦) ; ಮುಖ್ಯವೆಳಗು
ಮಗನವಿಶಾಖ್ಯಂ ನೆಗಟ್ಟು ಧೋಯಪಯ್ಯನ ಮುಖ್ಯಂ (೨೩ : ೩೩ :
೩೩-೩೩ : ೩೩೭). ಮುಮ್ಮ : ಪ್ರೀತಿಬಿಟ್ಟು ಮುಮ್ಮ ಅಣ್ಣಾಂಗಿಯರ
ಮಗ ಕಲಿಗಂಗಂ ಅಯವದವನೊಳ್ಯಾ ಕಳೆತಕ್ಕಯ್ಯಕ್ಕ (೨೪ : ೪ :
೪೩೩-೪೩೦ : ೩ : ೪೩೦) ; ಅಮ್ಮ ನೀಂ ಮುಮ್ಮನೆಯಪ್ಪ (೨೫ :
೨-೨೦) ; ಕೊಂಗಣಿಗೊಮ್ಮನ ಮುಮ್ಮ ಮುರವಡೆಯನ ಮಗಂ (೨೪ :
೪ : ೩). ಮುಖ್ಯ, ೩೩-೩೩ : ೩೩೭). ಮೊಮ್ಮ : ಪವನಧವಲ್ಲ
ನಾನಕದಿಬಿಗಣಂ ನೆಗಟ್ಟು ಪಾಧಾಪನ ಮೊಮ್ಮಂ (೨೫ : ೨೩-೩೩) ;
ಬಾಸುರನ ಮೊಮ್ಮನಪ್ಪ ಜಟಾಸುರನ ಮುಳ್ಳಪ್ಪ ಪರಾಯುಧ
ಮುಸರಾಯುಧ ಕಾಲನೀಲರೂಕ್ಷರಾಕ್ಷಸರಮಂ . . . ಕೆಂಡು (೩೩೩ :
೪-೩೩) ; ಪಪ್ಪಾಯುಧನ ಮೊಮ್ಮನ ರಥವ ವಿದ್ಯಾಯದಲಿ ಮುಮ್ಮಿದರು
ಕುರುಸೇನಾಪುತ್ರಾರಥರು (೩೩೩ : ೩-೪).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಪುರುಷಾನ್, ಮರುಕನ್ = ಪಂಚದ್ವಿ ಜುಟ್ಟು
ದವನು ; ತುಳು. ಮುಖ್ಯಾಯ = ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳ ಮಗ ; ಕೋ. ೩೩ :
೩೩೩. ಮಗ ; ಪರ್ವ. ಮುಖ್ಯ, ಮುಖ್ಯ]

ಮುಖ್ಯ (ನಾ). ೦. ದೇಹದ ಅಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳ : ಶರೀರದ
ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಭಾಗ : "ಅಯಃ - ಮುಖ್ಯಂ" (ಪಾಂ. ೨೦೩) ;
ಕಯ್ಯವಳ್ಳುಗು ಮುಖ್ಯಮಂ (೩೩೩ : ೩-೪). ೨. ಅಪಯವಗಳ
ಕೀಲು ; ಅಸ್ಥಿಸಂಧ. ೩. ಅಂತರಂಗ ; ಹೃದಯ ; ಮನಸ್ಸು ;
ಮೂರಲಿ ಮುಖ್ಯವನಿಹವ ಸುರಗಿ ಕಣಾ ಸದಾ ಪಾಪಾಪರ ಪವನರು
(೪ : ೩೩ : ೩೩-೪) ; ಪವ ಮೂಕಿನ ಸಿಡುಕು ಅವನ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯತು
(೪ : ೩೩ : ೩೩). ೪. ರಹಸ್ಯ ; ಗುಟ್ಟು : ರೋಗರ ಮುಖ್ಯವನ್ನೆಡ
ಭೇದಿಪೊಂದಿದ ಪೊದಲ್ವ ಜಾನಮನ (೩೩೩ : ೦-೪) ; ಭಕ್ತಿಯ ಮುಖ್ಯ
ವನಾಯ . . . ಪಾನ (೩೩೩ : ೩೩-೪) ; ಗುಣವಂತನೊಡನೆ ನಿನ
ಗಿರುವ ಕಲಸದ ಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಾನ ಬಿಡ್ತಿ (೩೩೩ : ೦೩). ೫. ಅಂತ
ರಾರ್ಥ ; ಗೊಡಾರ್ಥ : ಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರ ಚಿನ್ನಾಗಿ
ಮನನ ಮೂಡಬೇಕು (೩೩೩). ೬. ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸು
ವವನು ; ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಮರೆಯಲ್ಪಿದ್ದು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರು
ವವನು ; ಕೃತವ್ಯನು ಘಾತಕನು ಮುಖ್ಯನು . . . ದೈವದೊಳಿ
ಯಂಬುದು ಭೂತಕದೊಳಿ ನರಕ ಚಿತ್ತಸು (೩೩೩ : ೪-೪) ; ತಪ್ಪುರ
ಮುಖ್ಯಂ ನಿರ್ಮೂಲನಂಗಿಯು . . . ಪೂರಮಟ್ಟು ಪೂರವನಂ
ನಿರ್ಮೂಲನಂ (೩೩೩ : ೩೩-೩೩). [ಸಂ. ಮುಖ್ಯ]

ಮುಖ್ಯಕೀಳು (ಕ್ರಿ). ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟು ; ಮೃದುವಾಗಿ ಅಡಿದ

ಮುಖ್ಯಕೀಳಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಕೀಳುವ ಅರ್ಥ ಕಂಡ ಜೋರಿಯ
ಮು . . . ಕಿಡಿಡಿಯಾಗಿ (ಮುಖ್ಯ. ೪೦). [ಮುಖ್ಯ + ಕೀಳು]

ಮುಖ್ಯಕೀಳ (ನಾ). ದೇಹದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾಗಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಹೊಡೆತ :
ಶರೀರದ ಅಯಕಟ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುವ ವಿಟು ; ಮದವಿ ಮುಟ್ಟಿದರೂ
ರೊಟ್ಟುರ ಮುಖ್ಯಕೀಳದಲಿ (೪ : ೩೩ : ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೀಳತ (ನಾ). ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಮೆಟ್ಟು. — ಅಪಾತ
ಧರ್ಮವಾಗಿ ಮೇಣ ರಣದಲಧರ್ಮವಾಗಿ ಪಾತಿಯಲಿವರ ಮುಖ್ಯ
ಕೀಳವಾಯ್ತು (೪ : ೩೩ : ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೀಳತ (ನಾ). ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಹೊಡೆತ ನೀಡುವವನು
ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕ : ಮಿಥಾ ಕೃಷ್ಣಾ ! ಮುಖ್ಯಕೀಳತಾ ! (೪ : ೩೩ :
೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೀಳ (ನಾ). (ಬಾಳನ) ಗುಟ್ಟನ್ನು ಅರಿತವನು ; (ಜೀವನದ)
ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನು : ಮುಖ್ಯಜಂ ವ್ಯಮಾನಂ . . .
ಎಂಬುದರ್ಥವಸ್ತುವಾದಂ (೩೩೩ : ೨-೪) ; ರೋಗಕ್ಕೆ ತಯಾರು
ಛೇದಿಸುವ ಮುಖ್ಯಕೀಳ ವರೋಧುವ : . . . ಕೃತಿವನ ಮುಖ್ಯಕೀಳ
(೪ : ೩೩ : ೩-೩೩) ; ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಯಮಿ
ಗೊಂಡ ತತ್ವಜ್ಞರೂ ಮುಖ್ಯಕೀಳ ಒಡಗೂಡಿದವಾಗಿ ಯೋಚಿಸು
ತ್ತಿದಾರೆ (೪ : ೩೩ : ೩೩೭). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೀಳ (ನಾ). ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸುವಿಕೆ ; ಅರಿತ ಕಮ್ಮ ವಿಧೇಷ
ಜಾಂಕು ಒಡೆದು ಕೊಡುವನು ಮುಖ್ಯಕೀಳದವ (೪ : ೩೩ : ೩೩-೪). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೀಳ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಾಗುವಂಥದು ; ಮೂರ್ಖ
ವಾದುದು : ಮುಖ್ಯಕೀಳವಾದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೃಷ್ಣಾಪ್ತನು
ಕುನಿಯ ಸುಹಗ ಸ್ತುತಿಸಿದನು (೪ : ೩೩ : ೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೀಳ (ಗು). ೦. ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ; ಮೂರ್ಖ
ವಾದ. ೨. ಗುಟ್ಟನ್ನು ಹೊರಗಿಡುವ ; ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ.
(ನಾ). ೩. ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಂಥದು ; ಮೂರ್ಖ
ವಾದುದು : ನಾನು ಮನೆಯ ಕಡೆ ಬಂದರೆ ಮುಖ್ಯಕೀಳಿದೆಯಾದ ಅರೋಚನ
ಗು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಾ ವಿಜೃಂಭ (೩೩ : ೩). ೪. ಗುಟ್ಟನ್ನು ಹೊರ
ಗಿಡುವಂಥದು : ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವಂಥದು ; ಅವಳ
ಕಣ್ಣಿನ ಸ್ಥಿರವಾದುದು ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಕೀಳಿದವಾದುದು (೪ : ೩೩ :
೪). ೫. ಬಾಣ. [ಸಂ. ಮುಖ್ಯಕೀಳಿನ]

ಮುಖ್ಯಕೀಳ (ನಾ). ವಸ್ತು, ಎಲೆ ಮುಂತಾದುವು ಅಲುಗಾಡುವುದರಿಂದ
ಳುಗುಟಾಗುವ ಶಬ್ದ : "ತಲಗಿಲಿಗಳ ಪನಿಯಂ ಮುಖ್ಯಕೀಳುವುದು"
(೩೩ : ೩೩-೩೩) ; ಕೇಳಿಸು ಕಡಲ ಮೊರೆ ಹಕ್ಕಿಯಂಚರಮಂತ್ರ
ತರುಮುಖ್ಯಕೀಳ (೪ : ೩೩ : ೩೩-೪) ; ಇರಳ ಮೋಡ ಮುಖ್ಯಕೀಳದಲಿ
ನಿನ್ನ ನರೈನುಡಿಯನೆಯಿ (೪ : ೩೩ : ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೀಳತ (ನಾ). ಮುಖ್ಯಕೀಳ ಎಂದು ಸದ್ಭಾವವಾದ ಎಲೆ :
ಮುಖ್ಯಕೀಳತಮಂಜುತಮಂ ನದುವಂತಿರ ಪಟ್ಟಿಡ (೩೩ : ೩-೪).
[ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೀಳು (ಕ್ರಿ). ಮುಖ್ಯಕೀಳ ಎಂದು ಸದ್ಭಾವವಾದ ; ಸ್ವರ್ಗದ
ನಂದನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಧುರವಾದದಿಂದ ಮುಖ್ಯಕೀಳುತ್ತವಂತೆ (೪ : ೩೩ :
೩೩). [ಮುಖ್ಯ + - ಇ]

ಮುಖ್ಯಕೀಳ (ನಾ). ದೇಹದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಗುಲುವ ರೋಗ ;
ಗುಹ್ಯರೋಗ : ಧರ್ಮಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ . . . ಅಡಿದ
ಅಟಗ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹೆಗ್ಗರೆಯವರ ಮುಖ್ಯಕೀಳ ಪಾಪವಾಗಿತ್ತು
(೩ : ೩೩ : ೩೩). [ಸಂ.]

ಮರ್ಮಸೃಷ್ಟಿ (ನಾ). ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ತಾಕುವಂಥದು; ಹೃದಯಸೃಷ್ಟಿ ಯಾದುದು : ಗಾಯತ್ರಿ ತನ್ನ ವಿಲಾಸವನ್ನು ಮರ್ಮಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಳು (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ೫೦). [ಸಂ. ಮರ್ಮಸೃಷ್ಟಿನ್]

ಮರ್ಮಳ್ (ನಾ). ಮಗನ ಅಥವಾ ಮಗಳ ಮಗಳು : ಮೊಮ್ಮಗಳು : ಬೆಕ್ಕೊಲವನ್ನೆಗಲಿಯ ಜೋಯಿಸಂಪುನ ಮರ್ಮಳ್ಳುಣ್ಣಿಯ ಮಗಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦ ಸು. ೫೦) : ಚಕ್ರವರ್ತಿಕಲಿಕಂ ತೈಲಂಗೆ ಮರ್ಮಳ್ ಪೊಡ್ಪಿಣ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗಳ್ (ಸಾ. xvi, ೨೬-೦ : 1010). [ಮರ್ಮ್ + - ಅಳ್]

ಮರ್ಮಾಹತ (ನಾ). ೧. ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ವೇದನ. - ಅಘಾತ : ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಕೂರ ಮತ್ತೂ ಮರ್ಮಾಹತವಾಗಿರಲೂ ಎದೆ ಇದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫೭). ೨. ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಅಂದಿನ ನೆನಪಿಗೆ ಯತೋಧರ ಮರ್ಮಾಹತಳಾಗುವಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೭-೦೫) : ಮರ್ಮಾಹತನಾದ ಆ ಮಾನ ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲದಾದ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೨). [ಸಂ.]

ಮರ್ಮಿ (ನಾ). ಗುಟ್ಟಿನ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಸಾಗರನ ಬಿಗುಪು ಮಹಾಪಿತೃಯ ವ್ಯಯವನಂಜನರಾತಗಳ ಮರ್ಮಿಗಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦-೫೦). [ಸಂ. ಮರ್ಮಿನ್]

ಮರ್ಮಿಗ (ನಾ). ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಬಿಚ್ಚುವನು : "ಮರ್ಮಿಗ (ಮರ್ಮಿಗ) - ಮರ್ಮಿಗ = ರಹಸ್ಯ ಬಿಚ್ಚುವ" (ಕೃಷ್ಣ. ೫೯) : ಪ್ರವ್ಯಾತಪೂತೃವಿಧ ಭಕ್ತಿಸ್ಥಲದ ಮರ್ಮಿಗನ . . . ಸುಂಗೆಕೊಂಡಂತುಳದಿದ್ದಹೂನ್ನು ಸೈರಿಸನು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೭-೫೦). [ಮರ್ಮ್ + - ಇಗ]

ಮರ್ಮೋದ್ವಾಟನ (ನಾ). ೧. ಅಂತರಂಗದ ಅಳಕ್ಕೆ ಚುಮ್ಮೆವುದು : ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೋಯಿಸುವುದು : ನನ್ನ ಮನುಗಿದು ನಡೆವಳಿಯೆ ಎಂದು ಮರ್ಮೋದ್ವಾಟನೆಯ್ಯು (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦೫ ಸು). ೨. ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸುವುದು : ಗುಟ್ಟನ್ನು ರಟ್ಟು ಮಾಡುವುದು. [ಸಂ.]

ಮರ್ಮೋದ್ವಾಟನೆ (ನಾ). = ಮರ್ಮೋದ್ವಾಟನ ೧ : ಯಾವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೂ ಅಕ್ಷೇಪವೂದಿ ಮರ್ಮೋದ್ವಾಟನೆ ಮಾಡುವ ಬಾಳಿ ಬರು ಬರುತಾ ಹುಟ್ಟುಗೂಡುವಾಗತಾ ಬಂತು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೫). [ಸಂ. ಮರ್ಮೋದ್ವಾಟನ]

ಮರ್ಯಾದಸ್ತ (ನಾ). ಗೌರವವಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮನಸ್ಸ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮರ್ಯಾದಸ್ತ ಹೆಂಗರೊಡನೆ ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸಬೇಕೆಂಬುದೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆ ನಮಗೆ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦). [<ಮರ್ಯಾದೆ + - ಸ್ತ]

ಮರ್ಯಾದಸ್ತ (ನಾ). = ಮರ್ಯಾದಸ್ತ : ನನ್ನ ತಂದೆ ಮಾಂಜೂರಿಗಳು ತುಂದಾ ಮರ್ಯಾದಸ್ತರು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦). [<ಮರ್ಯಾದೆ + - ಸ್ತ]

ಮರ್ಯಾದಿತ (ನಾ). ಪರಿಮಿತವಾದುದು : ಸೀಮಿತವಾದುದು : ಒಬ್ಬರೆ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನೆಲದ ಪ್ರಮಾಣವು ಮರ್ಯಾದಿತವೇ ಸರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫೯) : ಭಾರತೀಯವೆಂದು ಮರ್ಯಾದಿತವಾಗಿ ಕೆಲವರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಬೌದ್ಧರೂ ಜೈನರೂ ತಂತಮ್ಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದಿರುಬಿದ್ದಂತೆ ವೀರಶೈವರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬಂಡು ಹೊಡಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫). [ಸಂ.]

ಮರ್ಯಾದೆ (ನಾ). ೧. ಮೇರೆ : ಎಲ್ಲೆ : ಗಡಿ : ಅಭಿಯುಮೇರ್ಪ ಕಾಲ ಪದದಿಂ ಮರ್ಯಾದೆಯಂ ದಾಂಟಿದೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೫) : ಶ್ರೀ ಮನು ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರಂ . . . ರಾಜ್ಯಂಗಿಯುತ್ಪಂ ಕೋಗಯುರ್ದಿರ್ಪ ಮರಂದರೆ ಮರ್ಯಾದೆಯಾಗಿ ನಾಡನಾಳುತ್ತಾರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ix-1, ೨೯೦-೯ : 11೫೦ ಸು). ೨. (ಕಾಲ, ಅವಧಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ) ಗಡು : ಪರಿಮಿತಿ : ಈ ಪ್ರಸರಣಕ್ಕೆ ಮರ್ಯಾದೆಯುಂಟು, ಕೆಲವು ಮರ್ಯಾದೆಯ ವರೆಗೆ ಪ್ರಸರಣವಾಗುತ್ತ ನಡೆದು ಮುಂದೆ ಮೊದಲಿನ ರೂಪ ಬದ

ಲಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೫೦). ೩. ದಡ : ತೀರ : "ಮರ್ಯಾದಾ, ಕೂಲರೇಕೆ - ಈ ೨ ತಡಿ" (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೯-೫೨). ೪. ಗೌರವ : ಮನ್ನಣೆ : ಪ್ರತಿನಿಮಿಷವನ್ನೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವಾಸ್ತವಿಕವಿಲ್ಲವೂ ಮರ್ಯಾದೆಯೂ ದ್ರವ್ಯವೂ ದೊರೆಯುವವು (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦೯) : ನನ್ನ ಪ್ರಯೋಗದ ವಿಚಾರ ದೇರಿಯವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದರೆ ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆ ಮೂರುಕಾಸಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫೯). ೫. ಪದ್ಧತಿ : ನಿಯಮ : ಕ್ರಮ : ಮೂಠನೆಯ ತ್ರಾಹಣ ತೆಲೆನೆವೆಂದು ಮೂಠಾಗದ್ಯಾಣಮಂ ಪತ್ತಿಗೆ ತಿಳುವರೆಯ್ಯಾ ಕಾಲಕ್ಕಮಿದುವೆ ಮರ್ಯಾದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ix-1, ೭೭-೫೫ : ೫೫) : ಮನು ದೇವಯ್ಯನುಂ ಮಲ್ಲಯ್ಯನುಂ ಪೂರ್ವಸಾಸನಮರ್ಯಾದೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ರಂದು ಬಿನ್ನಪಂಗಯ್ಯಲು (ಕೃಷ್ಣ. xx, ೭೦-೨೦ : 1088) : ಕುಳಿರ ಮರ್ಯಾದೆಯಲಿ ಕರಣಾಗತರ ಸೇವೆಯಳು ಹೊಂಪುಳಿಯಾಗಿ ದಾಳುವರೇಸು ಧ್ವಂಸರೋ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫).

ಮರ್ಯಾದೆ ಕಳೆ - ಗೌರವವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡು : ಅವಮಾನ ವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ತಾಯಿ ಹೀಗೇಕೆ ಮರ್ಯಾದೆ ಕಳೆಯುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦). [ಸಂ. ಮರ್ಯಾದಾ]

ಮರ್ಯೋ, ಮರೇ, ಮರೋ (ಅ). (ಉಕ್ತ) ಖಂಡಿತವಾಗಿ : ಮರ್ಯೋ ಬಾಡೆ ಮಾರಾಯಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦) : ಗಂಗಕ್ಕಾ, ನೀ ಮರ್ಯೋ ಹೋಗಿದ್ದಾಡ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦). ಮರೇ : ಸುದಾನ ಕಾಡುಭವನದ ತನಕ ನನ್ನಿಂದ ಬರೋದು ಮರೇ ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦). ಮರೋ : ಅದರ ವಾಸನೆ ತಡೆಯಲಾಗಲ್ಲ ! ಮರೋ ಒಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೯೦). [?]

ಮರ್ವ್ಯಾ (ಕ್ರ). ಕತ್ತಲೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡು : ಮಸುಕಾಗಿಸು : ಪರ್ವಿತ್ತು ಬೇವಿಸಲ್ಲದರಜಂ ಮದದಿಗೆ ಮರ್ವಿತ್ತು ಪರಕಂಜಿ ಚಕುರಂಗೇನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೫). [< ಮರ್ವ್ಯಾ]

ಮರ್ವ್ಯಾ, ಮಂಪರ, ಮಂಪರು, ಮಬ್ಬು, ಮಬ್ಬು, ಮೊಬ್ಬು (ನಾ). ೧. ನೆಸುಗತ್ತಲೆ : ಮಸುಕು : "ಮರ್ವೆನೆ ತಮಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೫೭) : ತಮಾಲವನಂಗಳ ಮರ್ವ ಪರ್ವ ಕರ್ಮದುಗಳೊಳೆಯ್ಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೭) : ಮೆಯ್ಯಂ ಜಳಲಾಪಗಳ್ ಪೀರ್ವಲ್ಲಿ ಮರ್ವರ್ವನೆ ಸಿದಿರು ಸಿದಿರ್ ಬಂದು ಪೊಯ್ಯಲ್ಲಿ ಹೈಮಾತಳವಿಪಂತ್ಯಾಳದರ್[೦]. . . ಯೋಗಿನಾಥಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೯) : ಫೋರತರಂ ಮರ್ವ ನಾಡೆ ಪರ್ವದುದ್ದಾಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೦೯). ಮಂಪರ : ೨. ಅರೆನಿಧಿಯ ಸ್ಥಿತಿ : ಜೊಂಪು : ನಿಧ್ರೆ ಬಾರದು . . . ಬರಿಯ ಕಳವಳ ಮಂಪರ (ಕೃಷ್ಣ. ೯, ೭೫) : ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹೊತ್ತು ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಂಪರ ಬಂದ ಹಾಗಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦). ಮಂಪರು : ೨. ನಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಂಪರು ಕವಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫೯). ರೋಗಿಯು ಕಣ್ಣುಮಾಚ್ಚಿ ಮಲಗಿದ್ದರು. ಅವನಿಗೆ ಮಂಪರು ಹತ್ತಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೯). ಮಬ್ಬು : ೧. "ಮ[ಕಾಣಂ. ಮೊ]ದ್ದಿನಲ್ ಕತ್ತಲೆ" (ಕೃಷ್ಣ. ೫) : ಕೋಕವಿಭೂನಂ ಪಾರೈಸರಲ್ ಮಬ್ಬು ತಿಂಗುವೆದೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೭) : ಫಲಗುಣನಾದಿದ ಕೊಳ್ಳೆನುತ ಕೊಳ್ಳೆಯೊಳಿಟ್ಟನ್ನಿದು ನೆನದು ಮಂತ್ರಿಸಲಾರಮಾವದ ಕಾರೋಗಿಯ ಮ[ಕಾಣಂ. ಮೊ]ದ್ದಿನಲಿ . . . ಮುತ್ತಿತು ರಥವಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೫೫) : ಸಾಯಂಕಾಲ ಮಬ್ಬಾದರೆ ಮನಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಹೋಗು ವುದಕ್ಕೆ ಹವರುವ ನೀನು ದಳವಾಯಿ ಆಗ್ನಿಯೊ (ಕೃಷ್ಣ. ೫). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೂಡಿನ ಆಟ : ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು ಅವನಿಗೆ ನಿಧ್ರೆಯೇ ಇಲ್ಲ, ಮಬ್ಬು ಅಡುತ್ತಾನೆ, ರೆಕ್ಕಮುತ್ತಿ ಅಡುತ್ತಾನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೭). ೪. (ಅಲಂ) ಮಂಕ : ತಿಳಿಗೇಡಿ : ನಾ ಯಾರಿಗೆ ಮತ ಕೊಟ್ಟರೂ ತಮೇ ಕೊಟ್ಟೇನೀ ಅಂತ ತಿಳಿದದ ಈ ಮಬ್ಬು (ಕೃಷ್ಣ. ೯೭).

ಮುಖ್ಯ: ೧. "ಮುಖ್ಯ ಕರ್ಮಧರ್ಮ" (ಕರ್ತವ್ಯ. ೨೦);
ವೃದ್ಧಿಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ಪರ್ವತಗಳ (ಪರ್ವತ. ೧೦೦); ಪುರಾಣದ
ಬಲಂ. . . ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯದಂತೆ ಸ್ವರೂಪ (೧೦೦. ೧-೨೩ ೪). ೩.
ಜಡತೆ: ಮುಖ್ಯ: ಒದವಿದ ಚಿಂತೆ ಪರ್ವತ ಮುಖ್ಯದ ಮುಖ್ಯದರ್ಶನ
ನಿವೃತ್ತಿಯಾದ ಬಗೆ ಬಿಚ್ಚು. . . ಕವಲ್ಯ (೧೦೦. ೧೨-೨೩). ಮೊಟ್ಟು:
೧. ಹೃದಯಾಲಯವಲಯದ ಮೊಟ್ಟು (೧೦೦. ೧೦) ಬೃಗಲ ಹೆಮ್ಮೆಯ
ಪರಮಗಳ . . . ಕಾಂತಾರದೇವತೆಯವರೂಪದವರು (೧೦೦. ೧-೨).
೩. ನಿವೃತ್ತಿಯ ಮೊಟ್ಟು ಮಲಗಲು (೧೦೦. ೨೧-೨೨); ನಿವೃತ್ತಿಯ
ಮೊಟ್ಟು ಪಲ್ಲಿ ಕೈಗೆ ಆಯುಧಗಳು ಸಿದ್ಧವೆ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರ
ರಲ್ಲಿದ್ದರು (೧೦೦. ೨೦). ೬. ಅಜ್ಞಾನ: ಮುಖ್ಯ: ಜ್ಞಾನದ
ಮೊಟ್ಟು ಕಡುಗು (೧೦೦. ೨೧); ಪರ ಅಜ್ಞಾನವು ಮೊಟ್ಟುನಲಿ
ದಿನಗಳೆದೆ (೧೦೦. ೧೦೦-೨).

[ದೇ.೩ ಕವಿ. ಮುಟ್ಟು; ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು; ಕೆಲಂ.
ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು]

ಮುಖ್ಯ (ನಾ). ಸಹಿಸುಕೊಳ್ಳುವುದು; ತಾಳ್ಮೆ: "ಮುಖ್ಯ, ಕ್ಷಮಾ . . .
ಸಹಿಸುಕಾ-ಈ ಸಿ ಸ್ವರೂಪ" (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧೦೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯ (ನಾ). ಸಹಿಸುವವನು; ತಾಳ್ಮೆಕೊಳ್ಳುವವನು.
[ಸಂ. ಮುಖ್ಯ]

ಮುಲ್ 'ಮುಲ್' ನೋ.

ಮುಲ್, ಬಲ್ಯ (ಗು). ಎರಡನೆಯ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯ: 'ಮಲದಾಯ',
'ಮಲಮಗ' ಪರಾ. ಬಲ್ಯ: 'ಬಲತಾಯಿ' ಪರಾ. 'ಮುಟ್ಟು' ಹೋ.

ಬಲ್ಯ = ತನಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವನಾದ, ತಂದೆಯ ಬೇರೆ
ಹೆಂಡತಿಯ ಮಗಳು: ಅವನಿಗೆ ಬಲ್ಯ ಬಲ್ಯ ಇರುವಳು (೧೦೦).
ಬಲ್ಯ = ತನಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವನಾದ, ತಂದೆಯ ಬೇರೆ ಹೆಂಡತಿಯ
ಮಗ: ದೀರಘಾಚರವರ ಬಲ್ಯನ ಚಿಕ್ಕಕುಮಾರರು ಬಲ್ಯರು ಕೆಲವು
ಕುಟುಂಬ ಮಕ್ಕಳು ಸಹ ಉಳಿದೊಂದು ತಿರಿಯಪಟ್ಟಿವೆ ಇರುತ್ತ
ಇದ್ದರು (೧೦೦. ೨೨-೨೩). ಬಲ್ಯ = ತನ್ನ ಮಾವನ ಬೇರೆಯ
ಹೆಂಡತಿ: ಗಂಡನ ಬಲತಾಯಿ: ಮೈಸೂರವರ ಮನೆಪದವಿ ಪುಟ್ಟದ
ತನ್ನ ಬಲ್ಯ ದೇವತೆಯಾದ್ದೆಯವಳು ಬಲ್ಯ ಪುತ್ರನ ವಂಶವು ನಡೆಯಲಿ
(೧೦೦. ೨. ೨೩). ಬಲ್ಯ = ತನ್ನ ಗಂಡನ ಬೇರೆಯ ಹೆಂಡತಿಯ
ಗೊತ್ತೆ: ಬಲಮಗನ ಹೆಂಡತಿ: ಆ ಬಲ್ಯನೊಡನೆ ತುಂಬ ವಾತ್ಸಲ್ಯ
ದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ (೧೦೦). [ದೇ.೩ ಕೆಲಂ. ಮುಲ್]

ಮುಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ದೂರನುಗತ:-ಮುಲ್-
ಸಲದೇವ: ಹೆದ್ದುಬುಡೆ" (೧೦೦. ೨೨). [ಸಂ. ಮುಲ್]

ಮುಲ್, ಮುಲ್ (ನಾ). ೧. ಕೊಳೆ; ಹೊಲಸು: ಮಲಮುಂಗರಾಗಮಂಬರ
ಮಲಯಂ ದಿವ್ಯಾಂಬರಂ . . . ಎವ ಮುಕ್ತಲನಯನೊರಿಸಲಾ
ಕೈಗೈದು ನಿಂದನಪಿತುನೀಂದ್ರಂ (೧೦೦. ೨-೨); ಮಲಮಂ ಭಯಂ
. . . ಪಲ್ಲಂ ಸುರಿಯದೆ ಮಿಡಿದ ಮಿಡಿದ ಕಾಲದಿ ಕಟ್ಟುವರನ್ನ ನೀಂ
ಮನ್ನಿಸಿದೆ (೧೦೦. ೧೦೦-೧೦೦). ೨. ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಬರುವ
ಹನ್ನೆರಡು ಅಶುಚಿದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಹೇಲು; ಅಮೇಧ್ಯ; ೩
ಕೊಟ್ಟು, ವೀರ್ಯ, ರಕ್ತ, ಮಜ್ಜೆ, ಮೂತ್ರ, ಪುರೀಷ, ಕಿವಿಯ
ಗುಳ್ಳೆ, ಸಿಂಬಳ, ಕಫ, ಕಣ್ಣೀರು, ಕಣ್ಣಿನ ಪಿಸುರು, ಬೆವರು
ಗಳೆಂಬವು ಹನ್ನೆರಡು ಅಶುಚಿದ್ರವ್ಯಗಳು: "ಮುಖ್ಯ: ಉತ್ಕರ್ಷ
. . . ಪುರೀಷಂ, ಮಲಂ-ಈ ೧೨ ವಿಷ್ಣು" (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧೦೦-೧೦೦); ಮಲವು
ಪುರುಷನಿಗೆ ಅನಾದಿಯಾಗಿರುವ ಅಶುದ್ಧಿ (೧೦೦. ೨೨). ೩. ತುಕ್ಕು;
ಜಂಗು. ೪. ಪುಪ್ಪ; ಪಾತಕ: ಇಲ್ಲಿ ಮನದ ಮಲ ಪರಮಂತ ಅಲ್ಲಿ

ಮುಲ್ ತುದಿಯಾಗದು (ಕುತೂಹಲ-೧೦). ೩. ಕಳಂಕ; ದೋಷ: ಮಲ
ಎಂದರೆ ದೋಷ (೧೦೦. ೨೨). ೬. ಧಾರ್ಮಿಕಕಾರ್ಯಗಳ ಆಚರಣೆಗೆ
ಅಶುಭವಾಗಿರುವುದು: 'ಮಲಮಾಸ' ಪರಾ. ೭. ವಜ್ರದ ಒಂದು
ದೋಷ: ಮಲವು ಎಂದರೆ ವಜ್ರದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿ ಬೀಳುವುದು (೧೦೦.
೨೨-೨೩). ೮. ಶರೀರದ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಮತ್ಸ್ಯ ಕಫಗಳೆಂಬ ಮೂರು
ರಸಧಾತುಗಳು. ೯. [ವೀಕ್ಷೆ] ಐದು ವಿಧವಾದ ಪಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು:
'ಮಲಪಾಶ' ಪರಾ- ೧೦. ಜೀವನಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂರು
ಬಗೆಯ ದೋಷ: 'ಮುಮ್ಮಲ' ಪರಾ. ಮುಲ್: ೧. ಆ ಇರೂಳು
ಒರಿದೊಂದು ಮಲ ಕೊಂಡು ಮಯ್ಯ ಮಳಮೈವುಂ ಕರ್ತ ಕಳಿದು
ಪಾಪಾಗಮೆಂಬ ಮದುವೆ ನೀರ್ ಪೊಕ್ಕಾಗ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧೦೦-೨);
ಖಳಮರಾಜನೊಂದಿವೆ ಬಳಮೇ ಕಡಿಸಲ್ಪಡೆ ಕೊಟ್ಟರ್ ಕತ್ತಳಮಂ
ಪೊಲ್ಲುದು ನೋಡಲ್ ಮಳಮೊರೆತಮದೂ ಕೊಡೆ ಸರ್ವಾಂಗಮುಮಂ
(ಕರ್ತವ್ಯ. ೨-೨೩). ೨. "ಅಮೇಧ್ಯಮಮೈವಂ ಶತ್ರುದ್ವೇಷಂ ವಿಷ್ಣು
ಮಳಂ ಪುರೀಷಮುತ್ಕಾರಮದಕ್ಕಂ" (ಕರ್ತವ್ಯ. ೨-೨೩). ೩. "ದೂರಿತಂ
ಪಾಪಂ. . . ಮಳಂ ದುಷ್ಕರ್ಮಂ" (ಕರ್ತವ್ಯ. ೨೦-೨೨). ೩. ಈ ವರ
ಧರ್ಮದಿಂದಪುಟಲಂ ಕಡುಗುಂ . . . ಮಳಂ ಕಡುಗುಂ (ಕರ್ತವ್ಯ.
೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಲಗು. ಮಲಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಶಯನಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು:
ಶಯನಗೊಳಿಸು: ಪುನಃ ತನ್ನದಿಗಲ್ಲ ಪಸ್ಯೋಳೇದವಾಳೆಯಳೆ
ಯಲೆದು ಪಟ್ಟದಿ. . . ಕಾಂತೆಯ ಮಲಗು (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧-೨).
೨. ಹಸ್ತಾವಲಂಬನವನ್ನು ಪಡೆ; ಹಸ್ತಾವಧಾನ ಹೊಂದು: ಕಳಿದ
ಯರ ಕಯ್ಯಳ ಮೆಯ್ಯಂ ಮಲಗು ಮೆಲ್ಲಮಲ್ಲನದಿಯಿಡುವಾಳೆ
(೧೦೦. ೨-೨೩). ೩. ನಾಶವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ನಾಶಗೊಳಿಸು:
ಜೋಳನ ಮೇಲೆ ನೋಡಿ ಕರಮಂ ಪದವಲ್ಲಮಮಂ ಕಳಂಕಭೂಪಾಲನ ಮೇಲೆ
ನೋಡಿ ಮಗಧಾಪನವಾಲಕನಂ ಮಲಗುಲೆ ಲೀಲೆಯೊಳಪೆನಂಬ ಮನ
ಮುಳ್ಳೊಡೆ ಪೂಜಿಸು. . . ಚತುರ್ಮುಖತಾಂತಿನಾಥನಂ (ಕರ್ತವ್ಯ.
೨-೨೩). ಮಲಗು: ೧. ಕರ್ಪಣದ ಕವಳದ ಯಂತ್ರರಕ್ಷೆಯಲವನವನ
ಸಂತ್ಯುಕ್ತ ಮಲಗುತ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧೦-೨೩); 'ಮುಟ್ಟುನಂಗು' ಮದಿಯಂ
ಪೊದಿಸಿ ಮರಾಸಿನೊಳಲಗುವರಲ್ಲಿಯಂ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೨೩-೨೩); ಮಲಗು
ಬಾ ಅಪ್ಪ ಹಾಗಾದರೆ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧೦೩). ೪. ಒರೆಯಾಗಿ ಇಡು;
ಒರಗಿಸು: ಒಡೆದ ಬಲುದುಗುಳಂ ಮಲಗು ಮರಂಗಳನಿಡಿ ಎಡೆಗಡೆಗೆ
. . . ಪೊಸದುರ್ಗವಂ ಪಾಟಿ ತಿರಿಯ ನಡುವಿಗಳನುಗುಳಿಸುವವನೊಳಗೆ
(೧೦೦. ೧೦-೧೦). [ಮಲಗು, + ಇತ್ಯು]

ಮಲಗು, ಮಲಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಒರಗು; ಆಶುಕೊಳ್ಳು: "ಮಲಗು,
ಮಲಗು-ಉಪಧಾನಾವಲಂಬಿ, ಉಪಧಾನೇ ಚ (ತರದಿಂಬು)"
(ಕರ್ತವ್ಯ); ಖರಮೇಳೆಯೊಳೆ ಕಾಲಿನಕ್ಕೆ ಮಂದೂರದ ಪುಂಡಿಗೆ
ಯಮಲಗು ಕೌತುಕಂಜೆದು ಕೀಯೂರನಂತೆಂದಂ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧೦೩);
ಪಳೆನ ಜಾಪಳಿಯ ನೀಲಕಿರಾಶ್ವಂಧಮಂ ಮಲಗು . . . ನಿಖಿಲವನ
ಮನುಷ್ಯೋದೊಳ್ಳುಮಹಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ್ನ ರಹಿಯಂತೆ ನಿರತಿಶಯವಾಗಿ
ಪೊದಂ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೨-೨೩). ೨. ಶಯನಗೊಳ್ಳು; ಶಯಿಸು:
ಅಲರ್ಪವಂ ನಿವಿರ್ದ ಲತೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶಾಸಂ ನೀ ನೋಡಿ
ಕಾಲನಿರು ಮಲಗಿದರ್ ಪೊಳವ ತಳೆದ ಬೊಂದರಿಗಳೊಳೆ
(೧೦೦. ೧೦-೨೩). ೩. ನಿಧಿಸು; ನಿಧಿಮಾಡು: ಅತ್ತೆ ಮಲಗಿದಳೇ
ಮವೆಯತ್ತಲೆ ಸುಲುವವನುಪುಷ್ಪವನುಮುತ್ತುಂ . . . ಅರಣ್ಯಂಗೆ
ವಿಗಿ ಸೂಚಿಸಿದಳೆ (ಕರ್ತವ್ಯ. ೧೦-೧೦೦); ಭೃಂಗಮುಠುನಮುಂಭೂರಾಜ
ದೊಳಗೆ ಮಲಗಿ ಬಳಿಕ್ಕಾ ನಿವೃತ್ತಿಯ ಪಟ್ಟಂಗೆಡವುವ ಭಂಗಿಯ

ಕಡುಚ್ಚುಂ ನೆನೆಯುತೊಡ್ತಿದುವು (ಕುಟು. ೨-೨೩). ೪. ಕೊಡು ; ಸಂಭೋಗಿಸು : ಇದೆಯೇ ಮೇಲೆ ಕಾಮಸಂಭವಂ ಕೊಳೆಂದು ಮಲಗು (ಕುಟು. ೩-೩೦). ೫. ತಟ್ಟು ; ಅಲಿಂಗಿಸು : ಮನವು ಮಲಗಿದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಪುಗತರು ಕೈಗೊಟ್ಟು ಪಾಗಲತಯ . . . ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಬಳಸು ವಿಳಾಸವಾದ ರತ್ನರಚಿತಕೃತಕಾಚಲಂಗಲೋಕ (ಕುಟು. ೧೦-೨೪ ೫). ೬. ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯವಾಗು ; ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾಗು : ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆಯೇ ಪರಿಪಾಯಂ ಬೋಧಿಸಿದೊಡಂ ಮಲಗಿದು ದಾಗಳ್ ಒರೆದವನೇನಂ ಹತಮನಂ (ಕುಟು. ೨೨-೨೩). ೭. ನಿಲ್ಲು ; ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳು ; ಅಡಗು : ನಿಷುಸುಯ್ ಮಲಗು (ಕುಟು. ಮಲಗು) ಸರ್ವಾಂಗಂ ಸಡಿಲ್ಪು . . . ಮೂರ್ಛಿತರಾಗಿ (ಕುಟು. ೨೪-೨೫). ಮಲಗು : ೧. 'ಮಲಗು, ಮಲಗು . . . ಉಪಧಾ ನಾವಲಂಚಿ, ಉಪಧಾಚಿ ಚ (ತರಿದಂಚು)' (ಕುಟು. ೨೫) ; ಕುರ್ಬರನು ಮಹೀಪತಿ ಮನನಿಯ ಮಲಗು (ಕುಟು. ೨೬-೨೭). ೨. ವಿಷಯವೆಂಬ ರಸ ಕುಡಿದು ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬುದೊಡೆ ಹಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗು ಮೂರ್ಛಿತೆಯಾದ ಇವ್ವೆದ ಕಂಡು (ಕುಟು. ೨೮-೨೯) ; ಅಲಿದೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ ಶಿಶುವೇ (ಕುಟು. ೨೯-೩೦) ; ಅಜ್ಞ ಪೂರಾಯಗಾಯದೊಳ ಮೈಮಾಳಿದು ಕಣ್ಣು ಚ್ಚುತೆ ಪೂರ್ವದೊಳ್ಳಲರೈ ಕಂಡು (ಕುಟು. ೩-೩೩). ೩. ಕಂಡನೇ ಮಲಗನೆ ಕೇಳಿ ಸುಖ (ಕುಟು. ೩-೩೪ ೫). ೪. ಬಾಗು ; ಓಲು ; ಜೋತುದೇಳು : ತಳೆತ ಚೂತದ ಸುಳಗಳವನಗೆ ಮಲಗುವಂತಿರ ರಾಜಪುತ್ರರು . . . ಎಸೆದರು ಸಾಲ ಶಯನದಲಿ (ಕುಟು. ೩೫-೩೬). ೫. (ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದ) ಹಾಸುಗೆ ಹಿಡಿ ; ಅಸ್ವಸ್ಥವಾಗು : ಬಡುರುತ್ತಾ ಪಾಯಲಿ ಮುಗುಗಿ ಅದರು ಪೂರ್ತಿ ಮಲಗಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು (ಕುಟು. ೩೭).

[ದೇ. ೩ ಕುಳು, ಮಲಗು, ಮಲಗು ; ಕೊಡ, ಮಲಗ ; ಕುಳ, ಮಲಗ, ಮಲಗ]

ಮಲಗು, ಮಲಗು (ನಾ). ಒರಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನ : ಒರಗು ದಿಂಬು ; ಲೋಡು : ಅವನಿವಾಳನಲಗಳ ತರಿದಿಂದ ಮಲರ ಮಲಗುವಲರ ವಳಂಬದಿಂದವಲವಾಗಿನ ಮೇಲೆ ಲೀಲೆಯಂ ಕುಳ್ಳಿರಂ (ಕುಟು. ೩-೩೮) ; ಮಂಟಪದ ನಡುವೆ ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಚಂಪೆಯಮಾಪತ್ತಿ ದಂತೆ ಸೊಡುಬಾಯದ ಲೋಮೆಯ ಮುಕ್ತಿನ ಲಂಬಗಡ ಮಲಗು (ಕುಟು. ೩-೩೯) ; (ಕಣ್ಣು ಚ್ಚು, ಹಿಂದಣ ಮಲಗಿಗೆ ಒರಗೊಳ್ಳನು) (ಕುಟು. ೩೯-೪೦). ಮಲಗು : ಸಂಜೆಯಪರಮಂ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಬಿನ್ನಗೆ ಚಾಚಿದನು ಮಲಗ (ಕುಟು. ೪೦-೪೧) ; ಮಿನಾಂಕನ್ನದನು ಮಲಗ ಶಾನೊಳಗೆ ಸುಮ್ಮನದೊಳು (ಕುಟು. ೪೧-೪೨) ; (ಶಾಂತನಾಗಿ ಕಟ್ಟಾಸಂದ ಕಣ್ಣು ಚ್ಚು ಮಲಗನ್ನು ನೆಮ್ಮಿರುವನು) (ಕುಟು. ೪೨-೪೩). <ಮಲಗು>

ಮಲಗುಮೂಡೆ, ಮಲಗುಮೂಡೆ (ನಾ). = ಮಲಗು : ಕಮಳ ಕಂಟಕಸೂಚಿಯಂ ಕಮಳನೂತಮಂ ಕೋಮು ಪೊಂದಿರಿಸಿದ ಮಲಗುಮೂಡೆಯಂ ಮೊಡಿದೊಳೊಳಿ (ಕುಟು. ೪೩-೪೪ ೫).

ಮಲಗುಮೂಡೆ : ಸೊಗಮುಸುವ ರಂಗಮಂಟಪದೊಳೆಡವಡದ ಗದ್ದುಗೆ ಮಲಗುಮೂಡೆಗಳ ನಡುವೆ ಕುಳ್ಳಿರಂ (ಕುಟು. ೪೪-೪೫) ; ಪಾನೇಷ ಮಂಟಪದೊಳು ಮಲಗುಮೂಡೆ . . . ಗಗನದೇ ಸತ್ತಿರಿಯದಾಯಿತು (ಕುಟು. ೪೫-೪೬ ೫) ; ಮುಕ್ತಿನ ಗದ್ದುಗೆ ಮಲಗುಮೂಡೆಯೊಳು ಬೆನ್ನೊತ್ತಿ ಮಂಟಪದೊಳು ಕುಮರಿ (ಕುಟು. ೪೬-೪೭). [ಮಲಗು + ಮೂಡೆ]

ಮಲಕಟ್ಟು 'ಮಲಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಲಕಾಡುಪತ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಕುಟು. ೪೭-೪೮). [ಮಲ ? + ಕಾಡುಪತ್ತಿ]

ಮಲಕು (ಕೈ). ಅಲುಗಾಡಿಸು ; ಅಡಿಸು : ಕುಲಕು ಕೈಕೈ ಮಲಕು ಮೈ ಮೈ (ಕುಟು. ೪೯-೫೦). [ಮಲಕು + -ಮೈ]

ಮಲಕು, ಮಲಕು (ಕೈ). ೧. ಚಲಿಸು ; ಅಲಿಸು : ದೊಡ್ಡದ್ದು ಗುಡಿ ಮುಂದೆ ಬಿಟ್ಟಿದುದುಯ್ಯಾರ ಕಳ್ಳರು ತೂಗಿದರ ಮಲಕೊಲ್ಪು (ಕುಟು. ೫೧) ; ಹಾರುವರ ಕೇರಿಯ ತೇಗದ ತೇರು ಯಾರ್ಯಾರು ನೂಕಿದ್ರು ಮಲಕೊಲ್ಪು ಯಾರ್ಯಾರು ನೂಕಿದ್ರು ಮಲಕದ ತೇರು ಗೊರವ್ವಾರ ಹೊಲೆಯೆಂದು ಮುಟ್ಟಿದ್ರು ನಲಯುವ ತೇರಿಗೊಳ್ಳೋಣ ಬನ್ನೀರ (ಕುಟು. ೫೨). ಮಲಕು : ೨. ಚೇತಲವಾಗು : ಮಲಕ ಸೂಳೆಯ ನೆಟ್ಟಿ ಮನದೊಳು ಸುಲವ ಹಂದಿರ ಬಿಟ್ಟು ಪೋವುದು ಚೆಲುವೆನ್ನಯ್ಯ (ಕುಟು. ೫೩-೫೪).

[ದೇ. ೩ ಕುಳು, ಮಲಯು ; ಪರ್ಜ, ಮಲ ; ಗೊಂಡಿ, ಮರಾನ್ತಾ, ಮರಾನ್ತಾ]

ಮಲಕು, ಮಲಕು (ನಾ). ೧. ಜೋಡಣೆ ; ಹೆಣೆಗೆ : ಮನಗೆ ಮಲಕು ನಾತೆಗೆ ತೊಡಕು (ಕುಟು. ೫೫) ; ಮುಮಕೆಯ ಮನತನ ಮಲಕ ಸಲ್ಲಿಯೇ ಆತ ಸುತ್ತುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದ (ಕುಟು. ೫೬-೫೭) ; ವಿಚಾರವ ಮನತನ ಮಲಕು ಅಲ್ಲ . . . ವಿಚಾರವ ವಿಚಾರಿಯ ಅನುಭವತಿಯನ್ನೂ ವಿಷಯದ ಗುಣವನ್ನೂ ವಿಚಾರವ ಮನದ ಕಲೆಯು (ಕುಟು. ೫೮).

೨. ಗಂಟು ; ಕುಣಿಕೆ : ದಾರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎಳೆದರು ಮಲಕು ಬಿದಲೆ ಒಬ್ಬರು (ಕುಟು. ೫೯-೬೦) ; ಮಲಕು ಬಿದಲಿ ನನ್ನ ಸೂತ್ರಾ (ಕುಟು. ೬೦-೬೧). 'ಮಲಕುಮಲಕ' ಪರಾ. ೩. ಮೇಕೆ ಮುಂತಾದು ವನ್ನು ಪೋಗಿಸಿ ಹೆಣೆದಿರುವ (ತೋರಣದಂಥ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರ ವಸ್ತು : ಉಟ್ಟು ಚಾಕಾಂಬರವರವ ಮಲಕನ ಚಾರಣ್ಯನಿಂ ಬಿಗಿದ ಮನಮೇವಲಿಯ ಕಿರಗದಂ (ಕುಟು. ೬೧-೬೨). ೪. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ ; ಶಿರೋಭೂಷಣ : ರಂಗನ ಶಿಖೆಗೆ ಸುತ್ತಿದ ಮುತ್ತುಮಲಕನ ಸಿಂಗರಗಳನೇನಂದೆ (ಕುಟು. ೬೨-೬೩) ; ಕಡಗ ಸರವಣಿ ಸಾರವನ ಶಿರಕಡುವ ಮಲಕು ಗಂಡ . . . ಪದ ನಡನಡುಗುತಲಿ ನಡೆಕರವ ಶಿಖೆಗಳ ಬೆದಗ ನೋಡುತಲಿದಳು (ಕುಟು. ೬೩-೬೪) ; ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಕು : ಸೊಗವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ತುರುಬಿಗೆ ಒಂದು ಪದಬಿಡ್ (ಕುಟು. ೬೪-೬೫).

೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಂಠಾಭರಣ ; ಸರ ; ಪಾರ : ಕಂಡುಗೊರಲನ ಬಿಟ್ಟಿರಲೊಳ ಹಾಗವರಲ ಮಲಕನಮಾಡ್ (ಕುಟು. ೬೫-೬೬). ೬. (ಮೇಕೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಪೋಗಿಸಿ ಇಳಿದಿಟ್ಟು) ತೋರಣ : ಮುಕ್ತಿನ ಮಲಕನ ಹಾಲಂದರದ ಗಮಾಕ್ಷಣೊಳ್ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನ ನೋಡುತ್ತ . . . ಅರ್ವರ್ ಪುರವರಂ ಕಂಡು (ಕುಟು. ೬೬-೬೭). ೭. [ನಾಟ್ಯ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಭಂಗಿ ; ಮಲಕು ಕತ್ತರು ತುಳೆನಿಪ್ಪವ ಲೇಸು ವಡೆಯ ತಾಡವವನಾಡುತಿದರ್ಶನ ಸಮುಖದೊಳು (ಕುಟು. ೬೭-೬೮).

ಮಲಕು : ೮. ಹಿಡಿತ ; ಪಟ್ಟು : ಈ ಮಲಕುಗೂ ಮೇಯಲಿಲ್ಲ ಈ ಪಂಡಿತವಂ (ಕುಟು. ೬೮). ಮಲಕನ ತನಿ = ಹೆಣೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲುಭಾಗದ ರಚನೆ. - ತನಿ : ಮೂಡಣ ನಿಟ್ಟು ನಿಟ್ಟು ನೇಳ ೨೭೭ ಮರು ಮಲಕನ ತನಿ ೨೭೦ . . . ಈ ಮೇಲೆಗೆ ಅಳತೆಯು ಮಾಡಿ (ಕುಟು. ೬೮-೬೯) ; ಬಿಡುಬಿಡುವ ಮಲಕನ ತನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಟ್ಟಿಮವಾಗಿ ಇದ್ದಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಕೊರಕಲಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ (ಕುಟು. ೬೯-೭೦). ಮಲಕು ಬಿಳು = ಜೋಡಣೆಯಾಗು ; ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಮಲಕು ಬಿಡು ಬಾಬಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ (ಕುಟು. ೭೦).

[ದೇ. ೩ ಕುಳು, ಮಲಕು ; ಕುಳು, ಮಲಕ ; ಕುಳು, ಮಲಕು, ಮಲಕು]

ಮಲಕುಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಗಂಟವು : ತಿರಿಚಿಕೊಳ್ಳು : ಮಲಕುಗೊಡ
ಸುರತ್ತಪುರಂಗಳು ಸರಿಸಿಕೆ ತಂದು (ಕಪು. ೭-೨-೭೩).

[ಮಲಕ್ಕು + ಕೊಳ್ಳು]

ಮಲಕುಟ (ನಾ). ಗುದದ್ವಾರ : ನಡುವಣದೊಡನೆ ನಿಟ್ಟಿಲುಮಿಗಂ
ಅಸುಸುಗು ಮಲಕುಟಂ ತಿಕ್ಕಂ ತಾವುಂದಂ (ಕಪು. ೯-೪೪). [?]

ಮಲಗಟ್ಟು, ಮಲಕಟ್ಟು (ನಾ). ಮಲವಿಸರ್ವನೆಯಾಗದಿರುವುದು :
ಮಲಬದ್ಧತೆ : ಅಜೀರ್ಣ. ಮಲಗಟ್ಟು, ನರಗಳ ಹಿಮ್ಮುರಿಗಳೆ
(ರಿಪ್ಪೆಕ್ಟಸ್) ಅತಿಯಾಗಬಹುದು (ಕಾಣ. ೧. ೪೫). ಮಲಕಟ್ಟು :
ಅಜೀರ್ಣ, ಮಲಕಟ್ಟು . . . ಈ ದೇನೆಯನ್ನು ಕೆರಳುತ್ತದೆ (ಕಾಣ. ೧. ೪೬).
[ಮಲ್ಗ + ಕಟ್ಟು]

ಮಲಗದೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭೂಮಿ : ಬಯಲುಗದೆ ಒಂದಕ್ಕಂ
ಬಿತ್ತುವುದು ನಾಲ್ಕತ್ತರಲಿ ಮೂ ೯ ಮನೆ ಮಲಗದೆ ಅನುಭವಿತ ಯಾ
ದಾಳಿಗೇ (ಕಾಣ. ೧೫-೧೬, ೪೫-೫೦; ೧೬೦). 'ಮಲ್ಲಗದೆ' ಪರಾ.
[?]

ಮಲಗಿದು 'ಮಲಂಗಿದು' ನೋ.

ಮಲಗು, 'ಮಲಂಗು' ನೋ.

ಮಲಗು, 'ಮಲಂಗು' ನೋ.

ಮಲಗು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿನು : ಬಿಳುಪು ಚಿಪ್ಪು ಮಲಗು
ಮಲ್ಲಗು . . . ಗಿಣಿಲುಗಳೆಂಬ ಹೊಳೆವಳೆಯ ಮಿನುಗಳೆ ತವಿಸುತವ
ಬೇಡರಂ ನೋಡಿದಂ ಭೂವಾಲನು (ಕಪು. ೫-೪೬).

[ದೇ. ೫ ಕವಿ. ಮಲಗು : ತಲು. ಮಲಗು]

ಮಲಗುದಾಣ (ನಾ). ಮಲಗುವ ಸ್ಥಳ. -ಜಾಗ : ಮಲಗುದಾಣಂ
ತೊಯ್ದರೆಯ ಸಿಕ್ಕಿ (ಕಪು. ೪೬-೪೭).

[ಮಲಗು (< ಮಲಂಗು) + ತಾಣ]

ಮಲಗುಮಾಡ (ನಾ). ಮಲಗುವ ಮಡದಿ. -ಉಪ್ಪರಿಗೆ : ಪುಗಲಂ
ಸುಮದು ಕೋರ್ಪೆ ಚಾವಡಿ ಮಲಗುಮಾಡಂಗಳು . . . ಕೆಳಗೆ ಸಮದೇನಿಬಿನು
(ಕಪು. ೪೭-೪೮). [ಮಲಗು (< ಮಲಂಗು) + ಮಾಡ]

ಮಲಗುಮಾಡ 'ಮಲಂಗುಮಾಡ' ನೋ.

ಮಲತಂಗಿ, ಬಲತಂಗಿ (ನಾ). ತನಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವಳಾದ. ತಂದೆಯ
ಬೇರೆಯ ಹೆಂಡತಿಯ ಮಗಳು : ಗೋವಾಲ . . . ರಾಧಕ್ಕನ
ಮಲತಂಗಿಯಾದ ಉಮಾವಿಗೆ ದೂರದ ಮೈದನನಾಗಬೇಕು (ಕಪು. ೪೯-೫೦). ಬಲತಂಗಿ : ಅವಳ ಬಲತಂಗಿ ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವಳು (ಕಪು. ೫೦).
[ಮಲ್ಗ + ತಂಗಿ (< ತಂಗಿ)]

ಮಲತಂದೆ 'ಮಲದಂದೆ' ನೋ.

ಮಲತಮ್ಮ, ಬಲತಮ್ಮ (ನಾ). ತನಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವನಾದ. ತಂದೆಯ
ಬೇರೆಯ ಹೆಂಡತಿಯ ಮಗ : ಕೃಷ್ಣವರ್ಮನು ಅವನ ಮಲತಮ್ಮನಾಗಿರ
ಬಹುದು (ಕಪು. ೫೧). ಬಲತಮ್ಮ : ಅವನ ಬಲತಮ್ಮ ಎಳ್ಳೆಯ
ಹೊಡಗ (ಕಪು. ೫೨). [ಮಲ್ಗ + ತಮ್ಮ]

ಮಲತಾಯ್ 'ಮಲದಾಯ್' ನೋ.

ಮಲತಾಯಿ 'ಮಲದಾಯಿ' ನೋ.

ಮಲತ್ರಯ (ನಾ). ರಿ. ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ಸ್ವೇದ. ಮೂತ್ರ,
ಮತ್ತು ಪುರೀಷಗಳೆಂಬ ಮೂರುಬಗೆಯ ಅಶುಚಿವ್ಯವುಗಳು :
೨ "ಮಲ-ಸ್ವೇದ, ಮೂತ್ರ, ಪುರೀಷ (ಚರಕ. ೧೧, ಮುನ್ನುಡಿ)"
(ಕಪು. ೫೩). ೨. [ವೀತ್ಯೆ] ಆಗುವ, ಮೂಯಾ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ
ವೆಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಮಲಗಳು : ಆಗುವ ಮೂಯಾ ಕಾರ್ಮಿಕವೆಂಬ
ಮಲತ್ರಯವುಗಳು (ಕಪು. ೫೩-೫೪) : ಆಗುವಮಲ ಮೂಯಾಮಲ

ಕಾರ್ಮಿಕಮಲವೆಂಬ ಮಲತ್ರಯಗಳುಳೆ ಘಂಟೆ (ಕಪು. ೫೫-೫೬).
[ಸಂ.]

ಮಲದಂದೆ, ಮಲತಂದೆ (ನಾ). ಯಾರನ್ನಾದರೂ ದತ್ತುಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮಲಕಪಿತ್ರ : "ಮ[ಾಣಂ. ಬ]ಲದಂದೆ ದ್ವಿವಪ್ಪ
ಪ್ರತ್ಯವಕ್ಕಂ" (ಕುಂಗಾ. ೪೨-೪೩). ಮಲತಂದೆ : (೧). [ಮಲ್ಗ + ತಂದೆ]
ಮಲದಾಯ್, ಬಲತಾಯಿ, ಬಲದಾಯಿ. ಮಲತಾಯ್, ಮಲತಾಯಿ,
ಮಲದಾಯಿ (ನಾ). (ತಂದೆಯ) ಎರಡನೆಯ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯ
ಹೆಂಡತಿ : ತಾಯಿಯ ಸವತಿ : "ಉಪಮಾತೆಯೆನೆ ಮ[ಾಣಂ. ಬ]ಲ
ದಾಯಿನಿಕ್ಕಂ" (ಕುಂಗಾ. ೪೨-೪೩) ; ಹಳೆಯ ವರವನು ಬೇಡಿ
ಪಟ್ಟವಳುಳಿ ಮಲದಾಯ್ ಗನನದವಿಗೆ ಕಳೆವೆ (ಕಾಣ. ೪-೫೦).
ಬಲತಾಯಿ : ಅವನ ಬಲತಾಯಿ ತೆಗಡೂರು ಚೆನ್ನಾಜಮ್ಮಯ್ಯನ ಪುತ್ರರು
. . . ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತಯ್ಯನ ಹೊಡೆದು ಹಾಕಿ (ಕುಂಗಾ. ೧. ೪೬).
ಬಲದಾಯಿ : ಏನೆ ಬೇನೆಯನುಪಳೇ ಬಲದಾಯಿ [ಕಾಣ. ೫೦]ಯ ಮುದ್ದ
ಬಿಲ್ಲ (ಕುಂಗಾ. ೨. ೦೪೦-೦೪೧). ಮಲತಾಯ್ : ಮಲತಾಯ್ ಕಾಣ
ರೆಂಬುದಿಲ್ಲದ ಸರ್ವರಳು ನಿನ್ನೊಡನಿರುತಿಹರ್ಮ (ಕಪು. ೪೨-೪೩).
ಮಲತಾಯಿ : ಬೈದು ಮಲತಾಯಿಯಾದವಿಗೆ ನೋಲು (ಕಪು. ೨-೩೦-೩೦);
ಮಂಗಳೇಶನು ಮಲತಾಯಿಯನ್ನು ಸ್ವಗುರುಪತ್ನೀ ಎಂದು ಕರೆದುದರಿಂದ
ಆಕೆಯು ಅವನ ಮಲತಾಯಿಯಾಗಿರಬಹುದು (ಕಾಣ. ೫೩) ; ತಂದರಲ್ಲಿ
ನನಗೆ ಸವತಿಯನ್ನೂ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಲತಾಯಿಯನ್ನೂ (ಕಾಣ. ೫೦).
ಮಲದಾಯಿ : ಮಲದಾಯಿ ಮನೆ ಹೊಳವದಿಸಲೆಂದಾ ನಿನ್ನ ಹತ್ತನೆ
(ಕಾಣ. ೫-೫೦).

ಮಲತಾಯಿಧೋರಣಿ = (ಆಲಂ) ಪಕ್ಷಪಾತ : ವಂಚನೆ : ಈ
ಕೋರಿಯ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮುಖ್ಯಸಂಸ್ಥೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಈ
ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಲತಾಯಿಧೋರಣಿಯೆಂದಲೇ ಕಡೆಗೊಂಡಿದೆ (ಕಾಣ. ೫೩).

[ಮಲ್ಗ + ತಾಯ್]

ಮಲದಾಯಿ 'ಮಲದಾಯಿ' ನೋ.

ಮಲದೇಹಿ (ನಾ). ಕೊಳೆಯಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವನು : ನಿನ್ನ ಮಜ್ಜನದ
ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಲದೇಹಿ ನೀನು ನಿರ್ಮಲದೇಹಿ (ಕಾಣ. ೫೩-೫೪).

[ಸಂ. ಮಲದೇಹಿ]

ಮಲಧರ (ನಾ). [ಜೈನ] ಸ್ನಾನ ಮಾಡದೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯನ್ನು
ಹೊಂದಿರುವ ಸಂನ್ಯಾಸಿ : "ಜೈನರ್ ದಿಗಂಬರರ್ ಜೀವರ್ ಮಲಧರರ್
ತಾಜೀವರ್ ಕ್ಷಮಾರನೆ ಗುರುಗಳಿಕ್ಕು" (ಕುಂಗಾ. ೫೫-೫೬). [ಸಂ.]

ಮಲಧಾರಿ (ನಾ). -ಮಲಧರ : " ನನ್ನಾಟ . . . ಮಲಧಾರಿ . . .
ಸಾಧು : ಈ ೧೦ ಸಮಾನ ಮೇರ್ " (ಕಾಣ. ೫೬-೫೭) ; ವಿವಾಗಿ
ಮಲಧಾರಿದ್ವಾಂತಮನೀಶ್ವರಚರಣಸುರೀಷಾತಂ . . . ಜಯನಂದಿಮನಿ
ಕ್ರಮಕಮಳಮಿಗಿ ಬೋಧೋದಮಂವಂ (ಕಾಣ. ೫೮-೫೯) ; ತಟ್ಟು
ದಲಿಗಳ . . . ತಟ್ಟುಗಳ ಹಗರದಗರೊ ಎನಲು ಮಲಧಾರಿಗಳು
ಇವುಳಿ ನೆರವಿತ್ತ (ಕಾಣ. ೫೯-೬೦). [ಸಂ. ಮಲಧಾರಿ]

ಮಲನಾಗರು 'ಮಲರೋಗ' ನೋ.

ಮಲನೀರು 'ಮಲನೀರು' ನೋ.

ಮಲನೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀ ಮಲನೂರ
ಪಟ್ಟಣಿಗುರವರಿಗಳ ಶಿಷ್ಯರ್ ಉಗ್ರಸೇನಗುರವರಿಗಳ ಒಪ್ಪತಿಪ್ಪಳ್ಳಿ
ಸಂನ್ಯಾಸನಂ ನೋನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿದಾರ್ (ಕಾಣ. ೧೧, ೫೫-೫೬ ; ಸಂ. ೭೦೦).

[? + ಉರ್]

ಮಲಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯಪ್ರಬಂಧ : ವಾದ್ಯಗಳ
ವಾದನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಯೋಜನೆ : ಕೃತಕದೇಶಾರಂ

ಮಲಪಪದ[೩೫೦.೪] ತುಮುಕೊತ್ತು ಜೋಕೆಯಂತರಿ ಜತಿ ರಿಗ್ ವನಿ ಪಪದೇಯೆನಿಬ್ಬಿ ಪ್ರವಿಂಧಮಂ (?) ರೋತ್ರಬಂಧವನೆ ಬಾಬುದ್ಧಾ (೩೫೯.೫. ೦೨-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಲಪಾಠ (ನಾ). ಪಂಚಮಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪಾಠಪದಾರ್ಥವು . . . ಮಲಪಾಠ ಮಾಯಾಪಾಠ ಕರ್ಮಪಾಠ ಬಿಂದುಪಾಠ ತಿರೋಧಾನ ಪಾಠಮೆಂದು ಪಂಚಪ್ರಕಾರವಾಗಿರ್ಪುದು (೩೫೯. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಲಪ್ಪ (ನಾ). ಕೆಸರು : ವಾವಿಗೋ ಕೆರೆಗೋ ಒಂದು ಪಾತ್ರವಾಗಲಿ ವಿಶ್ವವಾದೊಂದು ವಸ್ತುವಾಗಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವಾಗ ಅನ್ನೇಷಣಕಾರನು ಅದಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಮೊದಲು 'ಮಲಪಿ' (ಕೆಸರು)ನೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಬೆರಳಿನಿಂದ 'ಪರಡಿ' ಅದರ ಗುರಿಯನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ (೩೫೯. ೨೩೩). [←ಕುಳು. ಮಲಂಪ್ಪ. ಮೊಲಂಪ್ಪ]

ಮಲಪ್ಪ. ಮಲೆಪ್ಪ (ನಾ). = ಮಲಪ : ಪಾಡು ಪದಂ ಪಂದಿ ಪೊಕ್ಕು ಕೌತಂ ಮಲಮೆಂಬಿ ಮಾರ್ಗಶ್ಚಂಗಳಂ . . . ಜತಿಶೋಕೆಯೆಂಬ ರೇನೆಯ ಕ್ಷುಂಗಳೆಂದು ಬಾಷ್ಪಸುತಿಯೆಂಬಂ (೩೫೯. ೦೩-೩೩ ೫) : ಪಾಡುಗಳ ನಡಪ್ಪ ಬೀಳದಂತೆ ನುಡಿಸಿ ಮಲಪ್ಪ ರಿಗ್ ವನಿ ಒಡ್ಡುಪರ ಪುಸಣ ಜಮುಕ್ಕಾರ ಶಬ್ದ ಶೃಂಗಾರ ರೋಪಕಾರಂ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಪ್ರವಿಂಧಗಳಲ್ಲಿ (೩೫೯. ೦೩ ೫). ಮಲೆಪ್ಪ : ಮಲೆಪ್ಪ ವವ್ವಿರಳಿ ಕೌತುಕಕೋಶಶೃಂಗಂಗಳಂ ಕೌತುಕದ ಬಾಜನೆಯೊಳಗಡುವನು ಬಾಜಿಸುತ್ತಿರೆಯುಂ (೩೫೯. ೩-೩೩ ೫). [←ಸಂ. ಮಲಪ. /ಕಮಿ. ಮಲೆಪ್ಪ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯ : ಕೆಲಾ. ಮಲಪ್ಪ = ನರ್ತನ]

ಮಲಬಪ್ಪ (ನಾ). (?) : ಈ ಸಂಹಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಪೇರಳವಾಗಿ ಮೇಷನ್ನೂ ಮಲಬಪ್ಪವನ್ನೂ (ವೀಳೆಯದೆಲೆ ?) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊಗಳಲು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪದಗಳು ಬರುತ್ತವೆ (ಕ್ರ.೩೫. ೧. ೯೯). ೫ 'ತಮಾಲ' ಮತ್ತು 'ತಾಂಬೂಲ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಗೊಂದಲದಿಂದ ಈ ಶಬ್ದವು ಬಂದಿದೆ.

[←ಸಂ. Malabathrum]

ಮಲಬದ್ಧತೆ (ನಾ). ಸರಿಯಾಗಿ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗದಿರುವ ರೋಗ : ನಾರು ಬೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪಣ್ಣುಪಂಪಲು . . . ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಗರ್ಭಿಣಿಗೆ ಮಲಬದ್ಧತೆ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ (೩೫೯. ೯೯) : ವೀರ್ಯ(ಧಾತು)ನಾಶದಿಂದ ರಕ್ತವು ಶ್ವಯಸುಷ್ಕವು . . . ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮಲಬದ್ಧತೆಯೆಂಬ ದುರ್ಧರ ರೋಗವು ಬಂದು ಸೇರುವುದು (ಕ್ರ.೩೫. ೦೯೩). [ಸಂ. ಮಲಬದ್ಧತಾ]

ಮಲಬದ್ಧರೋಗ (ನಾ). ಸರಿಯಾಗಿ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗದಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಕೊಡುನಲೆಯ ಗುಣ . . . ವಿಶೇಷವಾದ ಮಲಬದ್ಧರೋಗ. ಕುಷ್ಠರೋಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು . . . ಪಾಶ ಮಾಡುವುದು (೩೫೯. ೯೯). [ಸಂ.]

ಮಲಬಾಧೆ (ನಾ). ೧. ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ದೈಹಿಕ ಸೂಚನೆ. ೨. ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ : ಈ ದಾಧ್ಯ ಗುರುವಿಗೆ ಮಲಬಾಧೆಗೆ ಅವಸರವಾಯಿತು (೩೫೯. ೯೯. ೨೯). [ಸಂ. ಮಲಬಾಧಾ]

ಮಲಮಗ (ನಾ). ಪುರುಷನ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪತ್ನಿಯರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬ.

ಮಲಮಕ್ಕಳು (ಬಹುವ್ರ) : ಸಾವಿರದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೂರ ಕೊಟ್ಟಿರು : ಮಲಮಕ್ಕಳಿರುವ ಮನೆ ಬೇಡ (೩೫೯. ೯೯) : ಕುಟುಂಬದೊಳಗೆ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಅಸೂಯಪಡುವವರು ಮಲಮಾಯ ಮಲಮಕ್ಕಳು (೩೫೯. ೦೯೯). [ಮಲ್ಮ + ಮಗ]

ಮಲಮಗಳು (ನಾ). ಪುರುಷನ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪತ್ನಿಯರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಮಗಳು : ಮಲಮಗಳು : ಉಪವಾಸ ಕೆಡವಿ

ಮಲಮಗ್ನ ಮನ್ಯಾಗ ಕೊಲ್ಲಿದೀ ಅಂತ ಆ ಹೆಂಡಿಗೆ ಅಪ್ಪ ಅಕ್ಕನು ತಂದು ನಮ್ಮ ಮನಿಗೆ ಅಟ್ಟಿದ (೩೫೯. ೨೦೯).

[ಮಲ್ಮ + ಮಗಳು (<ಮಗ್ನ)]

ಮಲಮಲ್ಮ 'ಮಮ್ಬಲಂ' ನೋ.

ಮಲಮಲ್ಮ 'ಮಲಮಲಿ' ನೋ.

ಮಲಮಲ್ಮ 'ಮಮ್ಬಲಂ' ನೋ.

ಮಲಮಲನೆ 'ಮಮ್ಬಲನೆ' ನೋ.

ಮಲಮಲಿ. ಮಲಮಲ್ಮ. ಮಲಮಲ್ಮು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನದಿರಾದ-ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆ : ಮಲ್ಮು : ಮಸ್ಸಿನ್'ಬಟ್ಟೆ : ಬಂಗಾಳ ದೇಶದೊಳಗಿನ ದಾಕ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಜನುಗಾದ ಮಲಮಲಿಯು ದಿಗ್ವಿಶ್ವ ಹೆಸರಾಗಿದೆ (ಮುಂ.೩೫. ೯-೩೫) : ಗೌಡರು . . . ಬಿಳಿಯ ಮಲಮಲಿಯು ಅಂಗಿಯೊಂದನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ (ಕೆ.ಕೆ. ೧. ೨೩೯). ಮಲಮಲ್ಮ : ಬಂಗಾಲದ ಮಲಮಲಬಟ್ಟೆಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಮೆರೆಮುಖ್ಯವಿದ್ದವು (೩೫೯. ೨೦). ಮಲಮಲ್ಮು : ಉಣ್ಣೆಯ, ರೇಬಿಮೆಯ, ಮಲಮಲ್ಮಿನ. ಸುತ್ತೂ ಹರವಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಂಗಿಗಳು . . . ಕಣ್ಣಿಂದ ಬಂದುಬಂದು ಜೋಡವು (೩೫೯. ೦೯೩).

[← ಹಿಂ. ಪರಾ. ಮಲ್ಮ-ಮಲ್ಮ]

ಮಲಮಲ್ಮು 'ಮಲಮಲಿ' ನೋ.

ಮಲಮಜುಗು (ಕ್ರಿ)- ಬಹಳವಾಗಿ ಕನಿಕರಿಸು. — ಮರುಗು : ಮಜುರಂ ಪುರ್ವದನಪ್ಪಿಡೆ ವವುಗಲ್ಲನೆಂದು ಮನದೊಳ್ ಮಲಮಜುಗಿ (೩೫೯. ೯-೩೫) : ಸ್ಥಾಪನವೈದೆ ಮಲಮಜುಗರಾಯೆಂದಳು (೩೫೯. ೯-೩೫). [← ಮಮ್ಬಲಿ + ಮಜುಗು]

ಮಲಮಾತಂಗಿ (ನಾ)- ಕೆಂಪುಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪೊದೆ : (೧). [? / ಕೆಲಾ. ಮರುಲಮಾತಂಗಿ, ಮಲ್ಮ ಮಾತಂಗಿ = ಉಮ್ಬತ್ತ]

ಮಲಮಾಣ (ನಾ). ರವಿಸಂಕ್ರಮಣ ಬರೆದಿರುವ ತಿಂಗಳು : ಅಧಿಕ ಮಾಸ : ೫ ಧಾರ್ಮಿಕಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸದಿರುವ ಆಶುಭವಾದ ತಿಂಗಳು : ಅರುಣಮಾಸ. [ಸಂ.]

ಮಲಯ. ಮಳಯ (ನಾ). ೧. ಬೆಟ್ಟ : ಪರ್ವತ : "ಮಲಯಃ, ಮಲಯಃ — ಈ ೨ ಬಿಟ್ಟು" (೩೫೯. ೦೯೩). ೨. ಭಾರತದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲು : ೫ ಇದು ಬಂಬೊದ್ವೀಪದ ಸಪ್ತಕುಲಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಲಯಮೇಖೆಯಂತೆ ಚಂದನವಲ್ಲವಾವತಂಸೆಯುಂ . . . ಎಣ್ಣಿಗಿಡುಂಜವುಮು ರೂಪಾತಿರಮುಮನೆಮಯ್ಯದೆ ನೋಡುತ್ತಂ (೩೫೯. ೯೯) : ಮಲಯಕ್ಷಾಧರಮೇಖಾಪರಿಗತಶ್ರೀಮಂಡಪಂಡಂ ಗಳೊಳ್ ಸಲವೆಂದೊಂದಿ ಬಬಲ್ಮ ಧೋಗಿಮಿಥುನಂಗಳ್ (೩೦೨೫. ೩-೯೦) : ಚಂದನವಲ್ಲದೆ ಮಿಕ್ಕಿನ ತರುಗಳಲ್ಲದ ಮಲಯಫಲಧರದ ಪೆಂಪೆತು (೩೫೯. ೦೯-೨೫). ೩. ಮಲಯಪರ್ವತದ ಸಮೀಪದ ಒಂದು ದೇಶದ ಹೆಸರು : ಮಲಬಾರುಪ್ರಾಂತ : ಮಲಯಾಳಸೀಮೆ :

ಪಾಂಡ್ಯ ತುಳುವ ಮಲಯ ಮಲಯಾಳ್ . . . ಕೇರಳ ಮುಪಾಪಾರ ದೇಶಂಗಳೊಳಿವ ಜಂಗವಪ್ಪ (೩೫೯. ೬-೦೬). ಮಳಯ : ೨. ಮಳಯೋತ್ಸಂಗಾಗ್ರದಿಂದ ತೆಂದಲಮಲರಿಂ . . . ವಸಂತೋತ್ಸೃಕಂ ಕಂದರ್ಪನೊಪ್ಪಂಬಡೆವ ತೆಂದಿನಾ ಮಂತ್ರಿಮಾಣಿಕ್ಯನಿಂ ಭೂತರದೊಳ್ ಸಂಸೇವನಾದಂ ಸರಸ್ವತಿಕಲಾಪರ್ವತೀನೈತ್ಯರಂಗಂ (೩೫೯.೦-೦೦೯) : ಮಳಯಯಾತಸಮೀರೋಷಲತಾಸುತಾಸಂ ತಮ್ಮೆರಲ್ಲ ಕನೊಂದೊಂದಬ ಮೇಲೆ ಕಂದಳಿಗಳಂ ಸೂಸಿತ್ತೆನಲ್ ಕೇಳಿಸಲಕೆಯರ್ ತಂಕದರೊಮ್

ರೋವರ್‌ರೊಳಿಟ್ಟು ಬಾಂಟು (೫೫. ೦೪-೧೩). ೩. ಮಲಯಾಧ್ಯಾಪಕರ ಮಾಗಧ . . . ಸಿಂಹಳದಾಧಿಪತಿಯ ಭಯಂಕರೋದಯ ವಿಶ್ರಾಂತದಿಂದ ರೇಣಿಗಂ (೫೬. ೦-೦೦) ; ಮಲಯ ಮಹೇಂದ್ರ ವಿಂಧ್ಯ . . . ನಿರ್ಮಲ ನಿಜಧಪ್ರದೇಶದ ಮಹೀಭೂತರ ಬರವೇಲ್ವು (೫೭. ೨೩). ೪ ಇದು ದ್ರಾವಿಡಶಬ್ದವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಕೃತದ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದು ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

[ಸಂ.]

ಮಲಯಜ, ಮಲಯಜ (ನಾ). ೦. ಮಲಯಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮರ ; ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರ ; ಚಂದನವೃಕ್ಷ. ೨. ಶ್ರೀಗಂಧ ; ಚಂದನ : "ಮಲಯಜಮರದವು ಬಾವನ್ನಮೆಂದು ಸಿರಿಕೆಂದಮೆನರ್" (೪೦೪. ೩೩) ; ಕಾಡ ತರುಮಿಗೆ ಪರಮಗಂಧವನೊಡದೇ ಮಲಯಜವು (೪೦೫. ೩೩-೪೩) ; ಮಲಯಜದ ಮರದೊಳಗೆ ಸರೆ ಗಂಧವಿಪ್ಪಂತೆ (೫೪೨. ೦೩೯). ೩. ಶ್ರೀಗಂಧದ ಕೊರಡು ; ಚಂದನದ ಕೊರಡು ; ಕರಿದಾದೊಡೆ ಕತ್ತರಿಯಂ ಮುರುಡಾದೊಡೆ ಮಲಯಜಂಗಳಂ . . . ಇಲಿಕೆಯು ಮರುಳೇ (೫೩೩. ೨-೪೨). ಮಲಯಜ : ೦. "ಚಂದನಂ, ಮಲಯಜಂ, ಶ್ರೀವಿಂಧ್ಯಂ ರೋಹಿಣಿದ್ರವ್ಯಮ್ - ಈ ಲ ಸಿರಿಗಂಧಂ" (೫೦೫. ೪೨-೪೩). ೪. ಶ್ರೀಗಂಧದ ಕೊರಡನ್ನು ತೇದು ತೆಗೆದ ಗಂಧ ; ವಾರಿಜ ಮಲಯಜ ಮಲಯಸದಿರಣಂ . . . ವಾರಿಸ ಲಂಜದ ದಲವನ ದಾಹಜ್ವರಮಂ (೫೦೬. ೨-೦೩) ; ಮಲಯಜಮಿಶ್ರ ತೀರ್ಥಜಲಧಾರೆಗಳಂ ಶಿಶಿಂಶಂಕಮಂಗಳಲಶಾಶುಧಾರೆಗಳನಿರ್ಮಡಿ ಸಿತ್ತು ವಿವಾಹಮುಖ್ಯಮಂಗಳವನಂ ವಿಶಾಸವತಿ ಸೀತೆಗೆ (೫೦೭. ೩-೩೯) ; ಮಲಯಜದ ಮೊಲೆಯ ಕಂಕುಮದಳದ ಕತ್ತರಿಯ ಬಗ್ಗುವಣ್ಣಿಗೆ ಕೊಳದೊಳ್ ತಳದಿರೆ ಜಳರುಹಮುಖಿಯರ್ ಜಳೇಳಿಯು ನೆವದೊ ದೊಳಚಿತ್ತಂ ಬರದರ್ (೫೩೩. ೪-೪). [ಸಂ.]

ಮಲಯರುಹ, ಮಲಯರುಹ (ನಾ). ೦. ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರ ; ಚಂದನವೃಕ್ಷ ; ಹರಿಗಂಧನೊಳ್ಳುಪಂ ಮಲಯರುಹದೊಳನಲಾರ್ಜಿ ನಿನ್ನ ಪದನೋದರದೊಳ್ ಪರಮಪರವಚನವುಪ್ಪಿದು ದುರವಾಹಂ (೪೦೫. ೩-೩೯) ; ತುರಗಗಳಂ ಕಾನನಮಲಯರುಹಗಳಂ . . . ಸೊಪರವನಂ ಕಳಹಾದಿದಂಪ್ರೇಶ್ಯಾಣಂ (೫೩೩. ೦೪-೦೦). ಮಲಯರುಹ : ೨. ಚಂದನದ ಕೊರಡು ; ಮಲಯರುಹಂ ಬೇಳೆನಿತುಂ ತಿಳಿಯಲೊಲ್ಲ ಧಾಂಡಮೂರ್ತಿ ನಿನ್ನಯ ಮೊಳಕೈಯೊಳಗಿದೆ ತೇದರ್ಜು (೫೩೩. ೩-೦೦). ೩. ತೇದ ಚಂದನ ; ಚಂದನಗಂಧ ; ಮಲಯರುಹದ ಕಪ್ಪಾರದ ಪಳಕಿನ ಪನೀರ ಕದಲಿದಳದೊಳಿಲ ತಗ್ಗಲಸದ ತಿಳಿನೀರ್ಗಳ ತೀತಳತೆಯನವನಪನನಾಪ್ತರುಜ್ಜೀವಿಸಿದರ್ (೫೩೩. ೦೦-೩೯). [ಸಂ.]

ಮಲಯಾಚಲ (ನಾ). = ಮಲಯ ೨ : "ಮಲಯಾಚಲಮಿನ್ದಂ . . . ಬಾವನ್ನಮೆಟ್ಟು ಮೆನಲದು ಸಲ್ಲಂ" (೪೦೪. ೩೦) ; ಹೇಗೆ ಮಲಯಾಚಲ ಗಂಧಸಂಸಾರದ ಚಂದನವೃಕ್ಷದಿಂದಿರುವೆ (೫೦೫. ೩೩-೩೯). [ಸಂ.]

ಮಲಯಾನಿಲ, ಮಲಯಾನಿಲ, ಮಲಯಾನಿಲ (ನಾ). ಮಲಯಪರ್ವತದಿಂದ ಬೀಸುವ ಸುಗಂಧವುರಿತವಾದ ತಂಗೆಳಿ ; ಮಲಯಾನಿಲನುಂ ಮಲಯಜಜಲಮುಂ ತುಕಿರೇಮುಂ ವಿದೋಗಿಗಳೆರ್ದೊಳ್ಳೊಲಿಸಿದರ್ವು (೪೦೫. ೩-೩೯) ; ನೋಲ್ಪಂ ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತಾರೆ ಮಧುನಂ ಮಲಯಾನಿಲನಂ ಮನೋಜನಂ ಕೊಮುದಿಯಂ (೪೦೫. ೦-೪೩) ; ಮಾರಿ ಮಲಯಾನಿಲಂ ನವನೀರಜವನಮೆಂಬ ಕೆಂಡದೊಳ್ ದೇಹನವುಪ್ಪಾರು ಬಂದವಂ (೫೩೩. ೦-೩೯). ಮಲಯಾನಿಲ : ಮಲಯಾನಿಲದಲಾಗುವ ಸೆಳೆಗೊಂದಿನ ಪಗ್ಗನಂತುಮಿಂತುಂ ಕರ್ಮಕಲ್ಪಕವಳಿಪರಗಿಳಿ ಪೋಲ್ಪುದು ಮಲಯೋವಳ ಪದನಚಿಂಬನೋತ್ಪತ್ತಿವಿಟುಂ (೫೩೩. ೦೦-೩೯).

ಮಲಯಾನಿಲ : ತೋವಳೆವೆಲೆಯುಂ ಮೊರೆವಳೆಳಂಗಳಂ ಮೆಲ್ಲನೆಸವ ಮಲಯಾನಿಲನುಂ ಮುಳಸಂ ಕಲಲ್ವಿ ಕಳೆದುವು . . . ಕಾಮಿಗಳಾ (೪೦೫. ೨-೩೦) ; ಏನಾದಿಸದನೋ ಮಲಯಾನಿಲನರ್ತಕಂ ಲಿತಾನರ್ತಕಯಂ (೫೦೬. ೦೦-೪೦). [ಸಂ.]

ಮಲಯಾಳ 'ಮಲಯಾಳ' ನೋ.

ಮಲಯೋದ್ರವ, ಮಲಯೋದ್ರವ (ನಾ). = ಮಲಯಂಕುಹ ೩ : ಅಂತು ತನ್ನೋರೆಗಳೆರಸು ದಾಡುಮಿಹೋದೊಲಾಮದ್ವಿ . . . ಬೇರ್ವಟ್ಟು ನಿಂದುದೊಂದೆ ಮಲಯೋದ್ರವಪ್ರಸರಂ . . . ಸರಸಿವಿಭಾಗದೊಳ್ (೫೦೬. ೪-೨೯). ಮಲಯೋದ್ರವ : ಮಲಯೋದ್ರವ ಶೈಲೋದ್ರವ ಸರಿಲಂ ಸಿತಮಗಳು ಕುಪ್ಪಚೋರಾದಿನಿವಾಗರೆ ಮನದಿ ಬಿಟ್ಟುಂ ಸೊಡಮೇಳುಗೆ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಕಂಪು ಪುಂಪುಲಾಯುಂ (೫೩೩. ೩-೩೯) ; ವಿವಿಧತತ್ವವುಮಾಲೆಗಳಂ ಮಲಯೋದ್ರವದೊಂ ತೋಪ್ಪ ರನ್ನದ ತೊಡವಿಂದಳಂರಿಸಿ . . . ಬಾಯಿನಂಗಳಂ ಮುದದೊದವಿಂದಮಿತ್ತು ಮೆಹೆರರ್ (೫೩೩. ೩-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಲಯ್ಯ (ನಾ). ಒಪ್ಪಾತನ ಹೆಸರು ; ಶ್ರೀಪಾತಿಯಮ್ಮನ ಮಗಂ ಮಲಯ್ಯ (೫೪. ೨೪ (೩). ೨೦೦೦, ೦೫೩-೨ ; ೧೦೦೦). [ಮಲೈ + ಅಯ್ಯ.] ಮಲರ್, 'ಮರಲ್' ನೋ.

ಮಲರ್, ಮರಲ್, ಮಲಯ್ಯ (ಶ್ರೀ). ೦. ಹೊವು ಅರಳು. - ವಿಶಾಸ ಮಗು : ಪುಷ್ಪತರಂಗುಮದೇವೆ ನಲ್ಲಂಬುಗಳಿಸಿ ತುಲುಗಿ ಮಲರಲ ದೊಸವಿ ಮೊಲ್ಲೆಯುಮೊಲಿಸಿದ ನಲ್ಲರ ಲಲ್ಲಿಯುಮೂವರ ಮನಮುಮಂ ಸೋಲಿಸಿದ (೫೦೬. ೦೦-೦೦) ; ತನ್ನಂ ಕಾನಾಹೊದೊಡೆ ಕಗ್ಗಲಮಲರ ನೈವನಂ ಭೋಂಕರ್ ಮಲಯ್ಯ ತಲ್ಲರದಿಟ್ಟದಳ್ (೪೦೫. ೩೩) ; ವದವು ಮಲರ ಜೊಂದಾವರೆಯಂ (೫೩೩. ೩-೩೯). ಮರಲ್ : ೦. ಅದಿಮುಳ, ಮರಲ್ಪಲ್ಲ ಮಲ್ಲಿಗೆ ನನೆಗರ್ಜ ಕಾಕಳಿಯೊಳಗಾತಿಯ ಮದಾಳ ಪೋ ಪುಗ್ಗಲೆವುಗ್ಗಲೆನುತಿವ ಪಕ್ಕಿ ಮುವನಂ ಕವರುತ್ತಿರೆ (೫೦೫. ೩-೩೩) ; ಎಳೆಯೊಳ್ಳೆದದರ್ ದಿಶಾವಳಿಯಂ ದಾಂಗುಡಿ ಮರಲ್ಪ ಪಲ್ಲವಿ (೫೪. ೪೩. ೩೪೦. ೦೫೦-೪೩ ; ೧೦೪೭). ೨. ಉಬ್ಬು ; ಉಪ್ಪು ಹಗ್ಗೊಳ್ಳು ; ದಿವ್ಯಮನಿಯುಂ ಮಗ್ಗಮಾಗಿ ಮರಲ್ಪ ಕೂಡೆ (೫೩೩. ೦-೦೦) ; ಮಾಂಡಾಡುಗೆ ಮುದ್ದಿಸುಗೆ ಮರಲ್ಪವುಗೆ ಕೆಯೊಕೊಂಡಿ ಕಾವ್ಯಮಂ (೫೪. ೦-೦೦). ಮಲಯ್ಯ : ೦. ಈ ಇಂತ ವಾನರರಾದೆ ಧನ್ಯನಲ್ ? ಬೇಳು ಮೂಡೆ ಮಲರಿ. ಮುಳುಗೆ ಮುಗುಳ (೫೩೩. ೩೩-೦೩) ; ಇದ್ದಂತೆ ಇರುವಿವು ದವ್ಯದಾಯಿತು ಮಲರಿ (೫೩೩. ೩-೦೩). [ದೇ. ಕವಿ. ಮಲರ್ ; ಮಲ, ಮಲರು ; ದ್ರಾವಿಡ, ಮಲಿಂಗ]

ಮಲರ್, ಮರಲ್, ಮಲಯ್ಯ (ನಾ). ಹೊವು ; ಪುಷ್ಪ : "ಮಲ ರೆಂದು ಮೇಗರರೆಂದು ಪುಷ್ಪಕ್ಕೆ ನಾಮಮಕ್ಕುಂ" (೪೦೪. ೨೦) ; ಗಲವುವ ಗಿಳಿ ಬಗ್ಗಿ ಪ ಹಿ ಮಲರೊಳ್ ಮೊರೆವಂ . . . ಸುಲುವ ಪಂಜಯಮುಳಂಬವೆನೆ ರಯ್ಯಮಂತುಮಾರಯ್ಯ ಬನಂ (೫೩೩. ೩-೩೩) ; ಒಕನಿವಾದಯೊಲಲ್ಪ ಸುರಗಿಯ ಮಲರ್ಗಳಂ . . . ತಿಜವರ್ (೫೩೩. ೪-೩೩). ಮರಲ್ : "ಅಲರ್, ಅರಲ್, ಮರಲ್, ಮಲರ್ - ಈ ಲ ಪುಷ್ಪಂ" (೫೩೩. ೩೨-೦೩) ; ಪೊಂಬಟ್ಟಿಯಂ ತುಮುಡರ್ ಮರಲ್ಪಿಂಗಳಲ್ಲರಲ ತುಲುಂಬರ್ . . . ದೇವಿಯರ್ (೫೩. ೩-೩೯) ; ಕಗ್ಗರಲ್ ಕೆಂಪಾದುವೇಕೆ (೫೩೩. ೨-೨) ; ಮರಲಂ ನೋಯಿಸದಿನ್ನಂ ಮರಂದಮಂ ಒರ್ವ ಮಧುಕರದೋರ್ (೫೩೩. ೩. ೦೩). ಮಲಯ್ಯ : ಒಲ ಹೋಗಿ ಮಿಡಿಯಾಗಿ ಹಗ್ಗು ದೊರೆತಾಗ ಮರಕ್ಕೆ ಮಲರು ಬಂದುದು ಸಾರ್ಥಕ (೫೩೩. ೨೯) ; ಮಲರು ಅರಳದ ಒಂದರದು

ಗಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ ದಳಪಲಯ ಉದರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ (ಕೂಕೂ. ೦೫೦).

[<ಮಲರ್, / ತಮಿ. ಮಲ. ಮಲರ್]

ಮಲರ್, 'ಮಲರ್' ನೋ.

ಮಲರಂಬ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಬಾಣ; ಪುಷ್ಪಶರ: ಈ ಮಾಲ್ಯಯಾನಾ
ದೃಷ್ಟ ಮಲರಂಬಗಳ್ ಗೋಪುಗಲ್ಲಿ ತೆತ್ತಿದ ಕಲ್ಲುಬುಗಳವೈದುಂ
(೧೫೩೩. ೩೯-೩). [ಮಲರ್, + ಅಂಬು]

ಮಲರಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಮಲರಗ, ಮಗತ್ತ (ಕೃತಾ.
೧೦-೧೯೧). [?]

ಮಲರಹಿತ, ಮಳರಹಿತ (ಗು). ರಿ. ಕೊಳೆಯಿಲ್ಲದ: ನಿರ್ಮಲವಾದ.

೨. ದೋಷವಿಲ್ಲದ: ನಿಷ್ಕಳಂಕವಾದ. (ನಾ). ೩. ಪಾಪರಹಿತ
ನಾದವನು: ನಿಷ್ಕಳಂಕ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಪಟುನಂದೆಯೊಳ್ ಮಲ
ರಹಿತರ್ ಒಂದು ಧರಾಲನಾಧೀಶಂಗೆ ವಿನತಮಸ್ತಕರಾದರ್ (೧೦೬.
೦೩-೦೩); ಮಲರಹಿತನನನದಯನಿಲಯಂ . . . ಶಿವಭೂತಿಯಂಬ
ಪಾರ್ವತಿ ಬರುತಂ (ಕೂಕೂ. ೦೦೬-೦೬). ಮಳರಹಿತ: ೨. ಮಳರಹಿತ
ಪಂಚಗುರುಗಳ ವಿಶ್ವತಮನಿಸರ್ವ ಪಂಚಮಸಂಚಯನಿರ್ಮಲನಮನ
ದೀಪಕಳಾವಳಿ ಬೆಳಗುತಿರ್ಕ ದುಷ್ಟನೋಮಂದಿರಮಂ (೧೦೬:೪. ೦-೩). ೩.
ಮಳರಹಿತನೋಮ್ ವಿಶ್ವಸ್ಯನೋಮ್ ಪಟಂ ಸದಾಪ್ರಸ್ಯ ನೀಂ ಬೇಗಂ
ತಿರುವುದುಮಾ ಕದಡುವುದುಂ ಕುಳುಂಪೆಯೊಳ್ ನೆಗಬ್ಬುಮುದಧಿಯೊಳ್
ನೆಗಬ್ಬುವೆ (೧೦೬:೪ ೦೦-೦೩). ೪. ದೋಷರಹಿತವಾದುದು: ನಿರ್ಮಲ
ವಾದುದು: ಮಳರಹಿತಮಪ್ಪ ತಪಮಂ ಕಳೆದಪವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲ
ಮಾನವಗತಿಯಂ ತಳೆವೊಡೆ ದಿವಿಪಾಯುಷ್ಯಂ ಗುಣಯುಪ ತಜನಾವುದು
(ಕೂಕೂ. ೦೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಲರಿಕು (ಕ್ರಿ). (ಹೂವು) ಅರಳುವಂತೆ ಮಾಡು: ವಿಕಸಿಸುವಂತೆ
ಮಾಡು: ಭಕ್ತಜೀವನಲತೆಯಂ ಒಲವಿಂ ಮಧುಪ್ಪೆರ್ ಕೊನರಿ
ಮಲರಿಪ್ಪದೀ ನಖವಿರಾಜಿತಾರುಣಹೃದಂ (ಪ್ರಕಾ. ೨೨-೧೦).

[ಮಲರ್, + - ಇಸ್ತು]

ಮಲರೈ, 'ಮಲರ್' ನೋ.

ಮಲರೈ, 'ಮಲರ್' ನೋ.

ಮಲರೋಗಿ. ಮಲನಾಗರು. ಮಲ್ಲಾಗರು. ಮಲ್ಲೋಗರು. ಮೊಲ
ನಾಗರು. ಮೊಲನಾಗರು. ಮೊಲನಾಗಿ. ಮೊಲನಾಗರು. ಮೊಲನಾಗರು.
ಮಲ್ಲಾಗರ (ನಾ). ರಿ. ಸೇವೆ ಬಂದು, ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೊರೆಯು
ಉಂಟಾಗಿ, ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿ ಬೀಳುವ. ವರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಕಾಯಿಲೆ: ಅವಸ್ಥಾರ: ಬೀತೋಷ್ ಮಲರೋಗ ಭೀತಿ
(೧೫೩೩. ೩೯-೩); ಲಾಂಗಮನ್ನಿನನ್ನ ಸತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಇವನಿಗೆ
ಮಲರೋಗ ಬರುತ್ತಿರುವೆಂದೂ ತರ್ಕಿಸಿದನು (೧೫೩೩. ೩೦); ಅವರಿಗೆ
ಅಗ್ನಿ ಹೀಗೆ ಆಗ್ನಿ! ಮಲರೋಗ! (ಕೂಕೂ. ೨೯). ಮಲ
ನಾಗರು: ರಿ. ಲಲನೆಯೊಲುವು ತನಗಿಂಬ ಮನುಷ್ಯಗೆ ಮಲನಾಗರಂದ
(೧೫೩೩. ೦೩೦). ಮಲ್ಲಾಗರು: ರಿ. ಇವನಿಗೆ ಮಲ್ಲಾಗರು ಬರ
(ಕೂಕೂ. ೨೩). ಮಲ್ಲೋಗರು: ರಿ. ಕರೆದು ಹೆಣ್ಣು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮಲ್ಲೋ
ಗರ ಬಂತು ಎಂಬ ಗಾದೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿತು (ಕೂಕೂ. ೧೦): ಕರೆದು
ಹೆಣ್ಣು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮಲ್ಲೋಗರ ಬಂತಂತೆ (೧೫೩. ಮೊಲನಾಗರು:
ರಿ. ಹರಿಹರಕರ್ಣಾಭರಣದೊಡನೆ ಗೃಹದೊಳೆ ನೋಡುವುದು ಧಾತ್ರೀ
ಸಂತಂ ದೊರಕೊಳ್ಳಂ ಮೊಲನಾಗರು (೧೫೩. ೨೦-೨೩). ಮೊಲನಾಗರು:
ರಿ. ಮಹಾಯೋಗವೆಂಬ ಮೊಲ(ಮೊಲ)ನಾಗರು ಹಿಂದಿರು ಬಿಡದು
ನೋಡಾ (೧೫೩. ೦೩-೩೩); ಬೀಳುಧೂವರವನಾಗಿದ್ದುಂ ಬಿಡದ
ಮೊಲನಾಗರು ಬಿಡು (೧೫೩:೪. ೧-೦೩). ಮೊಲನಾಗ: ರಿ. ಇವೈಯ

ಕೆಚ್ಚಂ ನಸ್ಯಂಯ್ಯ ವದನರೋಗಂ ಮೊಲನಾಗಂ ನಾಗವಿಷಂ ಕಿಡುಗುಂ
(ರೋಗೋಶ. ೧-೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗ್ರಹ: ಅವಸ್ಥಾರಗ್ರಹ:
ಲೋಗರ ಬಗೆಗೋದಿನೋಳುರಾಗಮನಾಗದೊಡೊದಿದುಗೋದಿ
ದೊಡೊಡಾಗದು ವೇಚಕ್ಕುಮೆ ಮೊಲನಾಗಂ ಕವಿವೃದುವಿಲ್ಲದನಂ
ಗಿಬಮದೇ (೧೫೩೩. ೩-೨೦): ಮೆಟ್ಟಿದ ಮೊಲನಾಗಂ [೧೫೩೦.
ನಾಗಸುರಂ, ಮೊಲನಾಗಂ] ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳಾಗಿ (ಕೂಕೂ. ೩-೨೦); ಕಲೆವಂತ
ನಲ್ಲದ ವಿಷವಂದ ಕಾದುವ ಮೊಲನಾಗ ರೇಸು (ಕೂಕೂ. ೧೬-೩೩).
ಮೊಲನಾಗರು: ರಿ. ಬೇವಿನ ಹರಳು, ಇಂಗು . . . ಅರೆದು
ಗುಳಿಯಂ ಮಾಡಿ ಭೂನಾಗರ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಮೃದಂ ಮಾಡಿ
ಹದಿನಾಲ್ಕುತೆವ ಮೊಲನಾಗರ ಮಣ್ಣುಂ (೧೫೩. ೦೩). ಮೊಲ
ನಾಗರು: ರಿ. ಆ ನಾಡ ಬೋಳನಣಿಯು ಬಿಡದ ಹಿರಿಯ ಮೊಲ
ನಾಗರು ಬಿಡು (೧೫೩. ೧-೧೦). ಮೊಲ್ಲಾಗರು: ರಿ. ಅರೆತಲೆಬೇನೆ
. . . ಮೊಲ್ಲಾಗರು (ಎಲಿಚ್ಚಿ) ರೋಗಿಗಳ್ಳೂ ಕಾಡಸಿಕೊಳ್ಳುಬುದು
(೧೫೩. ೩-೧೩). ೩ ರಿ. ರಿ. ನೆಯ ಶತಮಾನದ 'ಪಾತಕತೀಲಕಂ' ಎಂಬ
ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಅವಸ್ಥಾರ' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಮೊಲನಾಗರು' ಎಂಬ
ಶಬ್ದರೂಪ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದ್ದರೂ ರೋಗದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು
ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ 'ಮಲರೋಗ' ಎಂಬ
ಶಬ್ದರೂಪವನ್ನು ಮುಖ್ಯೋಲ್ಲೇಖವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ.

[ಮಲ್, + ರೋಗ]

ಮಲರೋಗಿ (ನಾ). ಮೂರ್ಛರೋಗಿ ಬರುವವನು: ಅವಸ್ಥಾರ
ರೋಗಿ: ಮಾತುಮಾತಿಗೆ ಮೂರ್ಛಾಪೋಗುವ ಈ ಮಲರೋಗಿಯನ್ನೇಕೆ
ನನ್ನ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಿರಿ (ಕೂಕೂ. ೩). [ಮಲರೋಗ + - ಇಸ್ತು]

ಮಲರ್ಕು 'ಮರಲ್ಕು' ನೋ.

ಮಲರ್ವಿಲ್ಲ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಬಿಲ್ಲು: ಪುಷ್ಪಶಾಪ: ಅಲೆ ಬೊಕಾಂಕುರ
ನನ್ನಂ ಮಲರ್ವಿಲ್ಲಂ ಕಳೆದ ಕಾದುದೇವನಿತ್ತಂ (೧೫೩೦. ೧೦-೧೩೯).

[ಮಲ್, + ಬಿಲ್ಲು (<ಬಿಲ್)]

ಮಲವ 'ಮಲವ' ನೋ.

ಮಲವದಿ (ನಾ). ಹೇರಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆಂಗಿ(?):
ಬಿಟ್ಟ ಕೊಟ್ಟಿರುವನುಮಂಕ ಮಲವದಿ ಸೊಲ್ಲಗೆ ಕವಣ ಕಡ್ಡುಮದಂಕಿ
ತಳವಂಕಿ (೧೫೩. ೨೦-೩೬). [<ಮಲ್ವ ? + ವದಿ (<ವೊಕ್ಕಿ)]
ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ (ನಾ). ಶರೀರದ ಒಳಗಿರುವ ಹೊಸಗಿಡನ್ನು ದೇಹಾಂಗ
ವೊಂದರ ಮೂಲಕ ಹೊರಹಾಕುವ ಕ್ರಿಯೆ: ಎಷ್ಟೋ ರಾತ್ರಿ ಮಲ
ವಿಸರ್ಜನೆ ಅದೇ ಮರದಡಿ ಕುಳಿತಿದ್ದೇನೆ (ಕೂಕೂ. ೩೩).

[ಸಂ. ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ]

ಮಲವೇಗಿ (ನಾ). ಅನೇಕಸಲ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ ಆಗುವ ರೋಗಿ:
ಭೇದಿ: ಅತಿಸಾರ: ಕರಿಎಮ್ಮೆಹಾಲನ್ನು . . . ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವೇಧವ
ಲವಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮೂರುಮೇಳೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಗ್ರಹಣೆ, ಮಲವೇಗಿಗಳು
ಒಹಳವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು (೧೫೩. ೩೦. ೧೩). [ಸಂ.]

ಮಲವೇಣು (ಕ್ರಿ). ಕೊಳೆಯಾಗು: ಪೈ ಮಲವೇಣುತ್ತಂದು ವಿನಯ
ಲಾಗದು (ಕೂಕೂ. ೦-೧೩೯). [ಮಲ್, + ಎಣ್ಣು (< ಬಿಲ್)]

ಮಲವೊರಲ್ (ನಾ). (?): ನೆಲವಿಡೀ ಮೊಸುಗುದಲಂಕಂಡು . . .
ಮಣೆಯಂ ಮಲವೊರಲಂ ಮಕ್ಕಳಂ ಕುಳ್ಳಿಡಿ ಪೇರೇಣ್ ನಿಂದು ಕಂದಲಂ
ಕುಟುಕೆ (೧೫೩. ೩೯-೦೦). [೩ ಇದು 'ಮರವೊರಲ್' ಎಂದಿರಬಹುದು]

ಮಲಕುದ್ದಿ (ನಾ). = ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ: ಬಿಸ್ತು ನಿತ್ಯಪ್ರಯೋಗದಿಂದ
ವಿಲಕ್ಷಣ ಮಲಕುದ್ದಿಯಾಗಿ ಅವಳ ಹುಟ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿತು (ಕೃತಾ. ೦೯೩).
[ಸಂ.]

ಮಲತೋಲೆ (ನಾ). ಮಲಬದ್ಧತೆಯಿಂದ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವಾಗ ಗುದದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ನೋವು : ಹಿಂಗ್ನಾದಿಜ್ವರ . . . ಕೊಳ್ಳಿ ಮಲತೋಲೆ. ಗುಲ್ಮತೋಲೆ. ಮಹೋದರ, ಮಲಬಂಧ . . . ಎಲ್ಲಾ ಮೂಗ್ಗುಂ (೨೩೩. ೨೦). [ಸಂ. ಮಲತೋಲೆ]

ಮಲತೋಧನೆ (ನಾ). ರಿ. = ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ. ೨. ಭೇದಿಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ದಿವ್ಯಧ; ವಿರೇಚನೆ : ತಲೆಸಿಡಿತಕ್ಕೆ ಮಲತೋಧನೆ ಕೊಂಡ ಹಾಗೆ (ಗೌ). [ಸಂ. ಮಲತೋಧನೆ]

ಮಲಸಂಬಂಧ (ನಾ). ಎರಡನೆಯ ಸಂಬಂಧ : ಮಲಸಂಬಂಧದ ಹುಡುಗಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರೇಕು. ಅವಳಿಗೆ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೇ ? (೩೨೩. ೨೨). [ಮಲ + ಸಂಬಂಧ]

ಮಲಸೀಮೆ (ನಾ). ಬಟ್ಟೆಗುದ್ದೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ : ಮಲೆನಾಡು : ಮಲ ಸೀಮೆ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಮಂಡೇ ಸೀಗೇಕಾಯಿ (೩೩೩. ೦೩) : ಮಲಸೀಮೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕಂತೆ ಬೆತ್ತವನ್ನೂ ತರುತ್ತಿದ್ದರು (೩೩೩. ೩೨). 'ಬಯಲುಸೀಮೆ' ಪರಾ. [ಮಲೆ + ಸೀಮೆ]

ಮಲಸುತ್ತು 'ಮರಸುತ್ತು' ನೋ.

ಮಲಸೂತ್ರ 'ಮರಸುತ್ತು' ನೋ.

ಮಲಕ 'ಮಲೆ' ನೋ.

ಮಲಹರ (ನಾ). ಪಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವವನು : ಶಿವ : ಮಲಹ ರಾಕ್ಷಸಮಂತ್ರವಂ ನೆಹಿ ಕಲಿತು ಒಹುಮಂತ್ರಂಗಣ ತಾಂ ಕರಿವುದುತ್ಕಟ ಪಾಪವಲ್ಲಾ ಸಹಜಭಕ್ತಿಗ್ಗ (೩೩೩. ೩-೪೭) : ತಿಳಿವು ನೀನನಗೆ . . . ಮಲ ಹರನಾ ಶರಣರಾ ಕಥಮಂ (೩೪೩. ೩-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಲಹರಾದ್ರಿ (ನಾ). ಶಿವನ ವಾಸಸ್ಥಾನ : ಕೈಲಾಸಪರ್ವತ : ದಶ ಮುಖನಲುಗಿದ ಮಲಹರಾದ್ರಿಯ ಗುಂಪೆನುತು ಫನ (೩೩೩. ೦೯-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಲಹರಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ನಿರ್ಮಲ ನಿತ್ಯನಾದಿಜನನ ಮಲಹರಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು ಕೀಳ್ವರ ಕರ್ಮಮಲ ಹಣಿ ವಂತೆ ಗಾಯಕರು (೩೩. ೩-೪೭) : ಮಲಹರಿ-೦೩ನೇ ಮೇಳಕರ್ತ ಮಾಯಾ ಮೋವಗೊಳದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ. ಉಪಾಂಗರಾಗ. ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ ಸೂಚಿತವಾಗು ವಂತೆ ಸಕಲಪಾಪಪರಿಹಾರಕರಾಗ (ಸಂಗೀತ. ೩೩೩). [ಸಂ. ಮಲಹರಿ]

ಮಲಹರಿ 'ಮಲಾರ್ಕ' ನೋ.

ಮಲಹಾರಿ (ನಾ). = ಮಲಹರಿ : ಶಂಕರಾಭರಣದೊಳ್ ಸೂರಾಪ್ತಿ ವೈರವಿ ಯಾಗರ್ಗ . . . ಕಾಕೇಂದಿಯೊಳ್ ಮಲಹಾರಿ ಕಲ್ಯಾಣಮಾಡುವುದು (೩೩೩. ೩-೪೦ ೪). [ಮಲಹರಿ]

ಮಲಾ (ನಾ). ಒಂದು ಅಳತೆ (?) : ಗಾಣ ೦ ಪಡಿಯದೆ ೦ ಹಟ್ಟಾ ೦ ಮಲಾ ೦ ಗೃಹ ಹಸ್ತ ೨೪ ಜನಾಃ ಭೂಮಿ ೪೦೦ (೩೩. ೨೪. ೦೪೦-೨೬; ೨೩೩ ೪೩). [?]

ಮಲಾಪಹ (ನಾ). ದೋಷನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವವನು : ಪೋರೈತ್ ತಮೋಹರ ಚಿತ್ಪ್ರಭಾಂಗಳನು ಕರಿಮಲಾಪಹನು (೩೩೩. ೩-೪). [ಸಂ.]

ಮಲಾಮತ್ 'ಮಲಾಮತ್ತು' ನೋ.

ಮಲಾಮತಿ 'ಮಲಾಮತ್ತು' ನೋ.

ಮಲಾಮತು 'ಮಲಾಮತ್ತು' ನೋ.

ಮಲಾಮತ್ತು, ಮಲಾಮತ್, ಮಲಾಮತಿ, ಮಲಾಮತು (ನಾ). ರಿ. ತೊಂದರೆ : ವಿಪತ್ತು : ಈ ಮಲಾಮತ್ತು ಒಂದು ಇದ್ದಂಥಾದ್ದು ಮಹಾದೇವನ ಕುಣ್ಣದಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಯಿತು (೩೩೩. ೩೨) : ಒಳ್ಳೆ ಮಲಾಮತ್ತುಯಲ್ಲವ್ವಾ ! ಇದೇನು ಬಂತು ಗಿರಾಜಾರ ವನಗೆ (ಮೂ. ೩೨೭). ೨. ಸೊಕ್ಕು : ಗರ್ವ : ಅವನ ಮಲಾಮತ್ತು ಸೀಮೆ

ಗಾಗಿ ಮಿಗುತ್ತ (೩೩). ಮಲಾಮತ್ : ರಿ. ಮಾಡುವುದು ಕುಣಾಮತ್. ಅಗುವುದು ಹುಣಾಮತ್, ಇದ್ದೆಯ ಮಲಾಮತ್ ? (ಗೌ). ಮಲಾಮತಿ : ರಿ. ಇದಂತೆ ಪ ಮಲಾಮತಿ ಬಂತವ್ವ. ಇವತ್ತು ಯಾರ ಮೋರೆ ನೋಡಿ ಎದ್ದಿದ್ದೆನೋ (ಮೂ. ೩೨೭) : ಈಗಲೇ ಮೈತುಂಬ ಸಾಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಲಾಮತಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನಂತೆ (ಮೂ. ೩೨೭). ೩. ಸೋಜಿಗೆ : ಆಶ್ಚರ್ಯ : ದೀವಿಗೆಯ ಕೆಳಗೆ ಕತ್ತಲೆಯೆಂಬ ಗಾಡೆಯಂತೆ ವಿನೋ ಮಲಾಮತಿ (ಸೋಜಿಗೆ) ಆಗುತ್ತದೆ (೩೩೩. ೨೩). ಮಲಾಮತು : ರಿ. ಹೋಯಿತು ಒಂದು ಮಲಾಮತು, ಇದ್ದವರು ಸಲಾಮತು (೩೩೩. ೦೩೦).

[ಮಲ. ಮಲಾಮತ್, ಮಲಾಮತಿ]

ಮಲಾಮೆ (ನಾ). ರಿ. ಬೆಲೆ ಇಳಿದು ಹೋಗುವುದು : ಅಗ್ಗ : ಅದು ಕೊಳ್ಳುವವರಿಲ್ಲದೆ ಮಲಾಮೆಯಾಗಿತ್ತು (ಮೂ. ೩೨೩). ೨. ಜಂಭ : ಅಹಂಕಾರ : ಈಗೀಗ ಅವನಿಗೆ ತುಂದಾ ಮಲಾಮೆ (೩೩೩).

[ಮಲ. ಮಲಾಮೆ]

ಮಲಾರ್ಕ, ಮಲಾರ (ನಾ). ಬಳೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಗೊಂಚಲು : ಬಳೆಸರ : ಬಳೆಯ ಮಲಾರಕ್ಕೆ ಶರಣಮಾಡಿ, ಹೆಣ್ಣು . . . ಬಳೆ ತೊಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (೩೩೩. ೩೩). ಮಲಾರ್ಕ : ಮದುವೆಯ ಹೆಣ್ಣು ಮೊಮ್ಮು ಬಳೆಯ ಮಲಾರವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ ನಂತರ ಐದುಜನ ಮುಕ್ತರಾದೆಯರಿಗೆ ಬಳೆ ತೊಡಿಸುತ್ತಾರೆ (೩೩೩).

ಮಲಾರಪೂಜೆ = ಮದುವೆ, ಗೊರಪೂಜೆ ಮೊದಲಾದ ಮಂಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳೆಗಾರನ ಬಳೆಯ ಗೊಂಚಲನ್ನು ಮುಕ್ತರಾದೆಯರು ಪೂಜಿಸಿ ಹೊಸಬಳೆಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಸಾಂಪ್ರ ದಾಯಿಕ ವಿಧಿ : ಬೇಗ ಬೇಗ ಮಲಾರಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ (೩೩೩).

[ಮಲ. ಮಲಾರ; ಕೆಲ. ಮಲಾರ, ಮಲಾರ್ಕ/ಸಂ. ಮಲಾರಾಹಾರ ?]

ಮಲಾರ್ಕ, ಮಲಾರ್ಕ, ಮಲಾರ (ನಾ). ರಿ. ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೀನನ್ನು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸಲು ಅವುಗಳ ಒಡಲಿಗೆ ಬಿಗಿಯುವ ತೊಗಲಿನ ಅಥವಾ ಬಟ್ಟೆಯ ಪಟ್ಟಿ : ತಂಗುಪಟ್ಟಿ : (೧). ಮಲಾರ್ಕ : ರಿ. "ಮಲಾರ್ಕ (ಮಲಾರ್ಕ) = ಕುದುರೆಯ ಪಟ್ಟಿ" (೩೩೩. ೩೩. ೨). ಮಲಾರ : ರಿ. "ಮಲಾರಮೆನ ಕುದುರೆಗಳ ವಪ್ರಪಟ್ಟಿಯಕ್ಕಂ" (೩೩೩. ೩೩). ೨. ಕುದುರೆಯ ಕಡಿವಾಣ : "ಮಲಾರಮೆನಲ್ಕ ಕುದುರೆಯಕಡಿವಾಣ" (೩೩೩. ೩೩). [?]

ಮಲಾರ್ಕ, ಮಲಹರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ : ಮಲಾರ ಸಾರಿ ಹೊಡೆದ ಜಯಭೇರಿ . . . ಭೋರಿಭೋರಿಡುತ ಮೊರೆದವು (೩೩೩. ೩-೪). ಮಲಹರಿ : ಮೀರರ ಮೂಗಿಗೆ ಕವಡೆಯ ನೀರ್ತರಿಸಿ ದವುತ ಜೇಗುತಿ ಮಲಹರಿಯು ಜಾಡಿಸಿಕೊಂಬ ಪ್ರವೇಷಯುರ್ದರಿಕ್ಕಲದಿ (ಮೂ. ೩೩. ೨೩-೨೪). [?]

ಮಲಿನ, ಮಲಿನ (ಗು). ರಿ. ಕೊಳೆಯಾದ : ಮಲಿನವಾದ : ಕೊಳ ಕಾದ : 'ಮಲಿನಾಂಬರ' ಪರಾ. ೨. ದೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಕಳಂಕಿತವಾದ. ೩. ಕವೃಗಿರುವ : ಮನುಷ್ಯಾದ. ೪. ಮಂಕಾದ : ಮ್ಲಾನವಾದ : ಅಶ್ರಮಾರಿಣ್ಯನಾಶನಂ ನೆಲದಿಟ್ಟ ಯಾಗಿ . . . ಎನಲ್ (೩೩೩. ೩೨೭-೩೨೮). (ನಾ). ೩. ಕೊಳ : ಕಲ್ಮಶ : ಹೊಲಸು : ಮಲಮನೋ, ಹೊಲಯೋನೋ ! ಮಲಿನವಲಿ ನೆನೆ ಶುಚಿಯು (ಮೂ. ೩೨೭). ೩. ದೋಷ : ಪಾಪ : ಸೃಷ್ಟಿಯೇಕಾವ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತೊನೊಳು ಬಿಟ್ಟು ಮನದ ಮಲಿನವನು [೩೩೩. ತಯ] ಇವ್ಯದೇವಗೆ ಮನೆಯಾಯ್ತಂದು ನಿರ್ಮಲವಟ್ಟುಹುದಾ ರಜಹದ್ರಿ (೩೩೩. ೩-೨೨) : ಮಲಿನವಲ್ಲದೆ ಮನದಿಂದಾ ನಿಷ್ಕಲನ

ನಿರ್ಮಲನಿತ್ಯನಾದಿದೇವನ ಮಲಹರಿಯಿಂದ ಬಾಡಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೭೪).
 ೭. ಕೊಳಕುಬಟ್ಟೆ : ವರನ ಬಳಗೈತರುತ ಮಲಿನವ ಧರಣಲಾಗದು
 (೨೨೫. ೪೭-೫೭). ೮. ದೋಷ : ಪಾಪಿ : ಮಲಿನರನೆ ಪೂರ್ವವ್ಯ
 ನಿರ್ಮಲರತ್ನಲೋದಲೊಲ್ಲಿ (ಗಣಪತ. ೪-೧೦). ಮಲಿನ : ೨. ಅಗಲ
 ಮಳಿನಾತ್ಮಪದಾರ್ಥವುನಿರದಲನದಲೆದು ಶಿಲೆಯೊಳ್ ಪೊದ್ದುಬೋಗದಿ
 ನರ್ಹದ್ದೀಗ್ಗೆಗೆ ಪೋಗದೆ ಮೆಯ್ದಂದಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೭-೪೭). ೯. ಕಪ್ಪು
 ಬಣ್ಣ : ಕರಿದು : ಅಳಿಮಲಿನಂ ಶಶಿಕಂಕಮೇಣ ರಂಜಿತೋ (ಪಾಶ್ಚ. ೦೦-೩೭).
 [ಸಂ.]

ಮಲಿನಕೆ, ಮಲಿನಕೆ (ನಾ). ೧. ಕೊಳೆಯಾಗಿರುವಿಕೆ : ಹೊಲಸಾಗಿರು
 ವಿಕೆ : "ಮಲಿನಕೆ ಜಪಾಯುಗಳು ಮಾಮ" (ಪ್ರಾ. ೦೦೦). ೨. ಕಪ್ಪು
 ಛಾಯೆ : ಕತ್ತಲು : ಬೆಳ್ಳಂ ಬೆಳಗುಮನಾಗಸಕ್ಕೆ ನಿಜಮಲಿನತೆಯಂ
 ಮುಂದಿಡಿಸಿ ಮತ್ತಸಂಗನುಮಂ ದೇವಿ ಜನಕ್ಕೆ ತೋಪಿದುಮು ಬೆಳ್ಳಂಗಿಳ್
 (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೪೨). ಮಲಿನಕೆ : ೩. ಕಳಂಕ : ದೋಷ : ನಿರ್ಮಲನಲ್ಲ
 ದೋಷನಿಂದಂ ಮಲಿನಕೆ ಪೂರ್ವವು ನಿರ್ಮಲನದ್ದುಮಕ್ಕಂ (ಪಾಶ್ಚ. ೭-೪೨).
 ಮಲಿನತೆಯಂ ತಳೆಯಲ್ ನಿರ್ಮಲಮುನಿಯಂ ಪೂರ್ವ
 ಸೇವೆಯ್ಯುದು ಶುಭಂವೆಂಬನೆ ತಪಿಯು ಕೆಲದೊಳ್ ತೋಗುವ
 ಪಳೆನೆ ಕದುಂವೆಂಬ ಕರಮೆಸಗುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೭೭). [ಸಂ. ಮಲಿನತಾ]
 ಮಲಿನತ್ವ, ಮಲಿನತ್ವ (ನಾ). ೧. ದೋಷ : ಕುಂದು : ಕಳಂಕ :
 ಕ್ಷಯ : ವಿಲಾಸಕೂತ್ಯ, ಮಲಿನತ್ವ ಮುಂತಾದ ಅವಗುಣಗಳಿಂದ
 ನಿಶ್ಚಯವೇ ಸರಿಯೆಂಬ . . . ಅರ್ಥ ಹೊರಡುತ್ತದೆ (ಪ್ರಾ. ೦೦೦).
 ಮಲಿನತ್ವ : ೨. ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ. ೧. ೨ : ಪಟಾ ವಸ್ತ್ರವಳಿದೊಳ್ ಪರಾ
 ಭವಮುಮಾ ಸಂವತ್ಸರವ್ಯಾಪಾರೋ ಮಲಿನತ್ವಂ ಪರಪುಷ್ಪಸಂತತಿ
 ಗಳೊಳ್ . . . ವರ್ಷವುಂವೆಂಬ ನೆರದೊಳ್ ಪದ್ಮರದೊಳ್ (ಕಾಂತ್ಯ. ೦-೩೭).
 [ಸಂ.]

ಮಲಿನದ್ವ್ಯಾ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ವ್ಯತ್ಯಮಾದುವಾಗ ತೋರುವ
 ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೋಟ : ೨ "ದ್ವ್ಯಾಸಿ ನೋಡಿ ರೆವೈಗಳನ್ನು
 ಅರ್ಧ ಮುಚ್ಚಿ ಪುನಃ ರೆವೈಯ ರೋಮಗಳನ್ನು ಅದಿರಿಸುತ್ತ ಕಡೆ
 ಗಣ್ಣನ್ನು ಕೆಂಪಗೆ (ಮುಚ್ಚು) ಮಾಡಿ ನೋಡುವುದು" (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೭೪
 ಗಣಪತ. ೧೦೦). ಮಿಗ ನೋಡಿ ಮರಳು . . . ಕಾಣ್ತಾನೆಂಬನೊಗುಮಿಗಿ
 ನೋಡಲ್ ಮಲಿನದ್ವ್ಯಾಯವಿಕ್ಕಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨-೨೭). [ಸಂ.]

ಮಲಿನಾಂಬರ (ನಾ). ಮಾಸದ ವಸ್ತ್ರ : ಕೊಳಕುಬಟ್ಟೆ : ಮಲಿನಾಂಬರ
 ದೇಶಿಕೆ . . . ತಳೆವಳ್ ಘಟಮಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೪-೨೨) : ಮಲಿನಾಂಬರ
 ವನೊಗವರಾರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೨೨) : ಧೂವದ ಮಲಿನಾಂಬರದಿಂ ಕೊರಗಿದ
 ಮೊಗದಿಂದ . . . ಎನ್ನಯ ಚರವಿಷಮೃತಮಂ ಸುಖಲೆ ತಾಂ ತರಿದರ್ಪಳ್
 (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೦೪-೦೪೪). [ಸಂ.]

ಮಲಿನಿ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಾದ ಹೆಂಗಸು : ರಜಸ್ವಲೆ : "ಮಲಿನೀ
 ಪುಷ್ಪವತೀ, ಪುತುಮತೀ . . . ಹೊಲೆಯಾದವಳ ಹೆಸರುಗಳು.
 ಮುಟ್ಟಾದವಳು" (ಗಣಪತ. ೦೭೨). [ಸಂ. ಮಲಿನಿ]

ಮಲಿಮುಚ್ಚೆ, ಮಲಿಮುಚ್ಚೆ (ನಾ). ೧. ಕಳ್ಳ : ತಸ್ವರ : "ಚೋರ :
 . . . ಮಲಿಮುಚ್ಚೆ - ೧೦ ಕಳ್ಳನ ಪದಗಳು" (ಗಣಪತ. ೭೦೪).
 ೨. ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡದ ಭ್ರಾತೃಣ. ೩. ರಾಕ್ಷಸ.
 ೪. ಸೊಳ್ಳೆ. ೫. ಗಾಳಿ. ೬. ಅಧಿಕಮಾಸ : ಮಲಮಾಸ.
 ಮಲಿಮುಚ್ಚೆ : ೧. "ವಿಲಾಸಿ : . . . ಚೋರ : ಮಲಿಮುಚ್ಚೆ :
 . . . ಸ್ತ್ರೀ : - ೪ ೧೦ ಕಳ್ಳಂ" (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೭-೦೪೭). [ಸಂ.]

ಮಲೀಮಾಸ, ಮಲೀಮಾಸ (ಗು). ೧. ಕೊಳಕಾದ : ಹೊಲಸಾದ.
 ೨. ಕಪ್ಪಾದ. ೩. ಕಳಂಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ : ದೋಷಪೂರ್ಣವಾದ.

೪. ಕ್ಷುದ್ರವಾದ : ನೀಚತನದ : ವದನುಧಾಂಶುಬಿಂಬದ ಕಳಂಕದ ಬಿತ್ತು
 ಗಳಂತೆ . . . ನೀಳ್ಳು ವಾ ಸುಂದತಿಸಮಗ್ರನಗ್ರವನಿರಲ್ ಪಲಗಂಜದೆ ಪಾವ
 ಛೇರುವಾಗದೆ ಭರತಂಗಿ ರಾಜ್ಯಭರಮಂ ಕುಡವೇಟ್ಟಿ ಮಲೀ[ಕಾಂತ್ಯ. ೪೯]
 ಮಸೋಕ್ತಿಗಳ್ (ಕಾಂತ್ಯ. ೭-೭೭). (ನಾ). ೫. ಕೊಳೆ : ಹೊಲಸು :
 "ಮಲೀಮಾಸಂ ಕಿಲ್ಪಿತಂ" (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೭೦-೭೭). ಮಲೀಮಾಸ :
 ೩. ನಿಜದಿಂ ಜಟಿಮಟ್ಟಕಂ ಜ್ವಲನಜಟಿ ಕರು ಕುಟಿರವೃತ್ತನಾತನನದಳಂ
 ಸುಜನನೆ ನೆಗ[ಬ್ರಹ್ಮ] ವಿಮು[ತ್ರ]ಜನರೊಳಂ ಮಾಮುಗುಂ ಮಲೀಮಾಸ
 ಮತಿಯಂ (ಪಾಶ್ಚ. ೪-೦೦). ೬. ಕಳಂಕ ಹತ್ತಿದವನು : ದೋಷ :
 ವಿಷಯವಿಷಯಾಂಕ್ತಿಯ ತಿಣ್ಣಮಾಗಿ ಮುಕಿಗಟ್ಟು ಮಲೀಮಾಸನಾದಂ
 (ಕಾಂತ್ಯ. ೭-೭೭). [ಸಂ.]

ಮಲುಕ್ಕು, 'ಮಲಕ್ಕು' ನೋ.
 ಮಲುಕ್ಕು, 'ಮಲಕ್ಕು' ನೋ.
 ಮಲುಮಲು 'ಮಮ್ಮಲು' ನೋ.
 ಮಲುಮಲನೆ 'ಮಮ್ಮಲನೆ' ನೋ.
 ಮಲುಮ್ಲ (ನಾ). ಪ್ರಮಾಪದ ಎಳೆತ : ಸೆಳವು : ಪ್ರವಾಪದ
 ಮಲುಮನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಗುಣ ತಿಳಿಯುವ ಅಸುತ್ತು . . .
 ದಡಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದ (ಗಣಪತ. ೫೪). [?]

ಮಲೂಲು (ನಾ). ಉದಾಸೀನ : ನಿರುತ್ಸಾಹ.
 ಮಲೂಲತನ = ಉತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ನಿರುತ್ಸಾಹ : ನಿನ್ನ
 ಮಲೂಲತನಕ್ಕೇನೆನ್ನರಿ ನನ್ನನೆ ರಾಧಾನರ್ತಕಿಯನ್ನುವೆ ನೀನಲ್ಲದೆ ರಾಧೆ ?
 (ಪಾಶ್ಚ. ೪೪-೦೦). [೪. ಆರ. ಪರಾ. ಮಲೂಲ]

ಮಲ್ಕೆ (ಶ್ರೀ). ೧. ಉದ್ಭವಿತನದಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಬೀಗು : ಗರ್ವಿಸು :
 "ಮಲೆ-ದ್ವಿತ್ಯೇ(ಅತಿಗರ್ವಪದಂ), ದನೇ ಚ" (ಕಾಂತ್ಯ) : ಅದಿರದಿಡ್ಡ
 ತಲೆಹಾಡುಲೇ ಮಲೆದೊಡ್ಡಿದ ಜಾತುರಂಗಮೆಂಬುದು ನಿನ್ನೊಡ್ಡಿ
 ನಂದಾದು (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೦-೭೪) : ಮಲೆವ ದೈತ್ಯರ ಗಂಡ . . .
 ಕೊಲಲೂಡುಮರ್ವ ಮಿತ್ತುವಿನ ಗಂಡನ ಪಾವಜಲರೂಪಯುಗವ
 ನೋಡಿದರು (ಪಾಶ್ಚ. ೪೨-೪೦). ೨. ಕೊಟ್ಟು : ಮದಿಸು :
 ಮಲೆಯುಕ್ಕೊಲೆಯುಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿ . . . ಚುರಿಮರ್ದು ಛೇರನೊಂದಂ
 ಸೂಕರಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೦೦೨). ೩. ಎದುರಿಸು : ಪ್ರತಿಭಟಿಸು :
 ಇದಿರುಬೀಳು : ಹುಲಿಗೆ ಮಲೆ ದಕ್ಕೊರೆಯೊಳಗು ಹೋಗಿಂದೊಡೆಮನು
 ಬೆಸುವದೆ ನಾನಾಪಿನೆನವಾರದು (ಪಾಶ್ಚ. ೦೦-೭೪) : ಅಕಟ ಸಿಂಹಕೆ
 ಮಲೆತುದೋ ಜಂಟಿಕನು (ಕಾಂತ್ಯ. ೨-೪೦) : ಭ್ರಮೆಯಿಂ ಮಲೆತೆ
 ಯಾದರೆ ನಿನ್ನ ಗಂಟಲ ಬಳಿದು ಕಳಚುವನು (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೪-೭೨).

ಮಲಮ್, ಮಲೆಮ್, ಮಲೆಮ್ (ಬಹುವ್ರ) = ಎದುರು ಬಿದ್ದ
 ವರು : ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದವರು : ಮಲಪರ ತಲೆಯೊಳ್ ಬಾಳಿದಂ (೨೪.
 II, ೦೭೨-೭೨ ; 11೭೨) : ಮಲೆವರಂ ಕೊಂದುಗ್ರಮತ್ಯೇಭಸಂಘಮಾನಾದಂ
 ಪಿದಂ (೨೭. ೨೨. ೦೦೭-೨೨ ; 11೭೨) : "ಮಮರ್ = ಮಲೆಮ್"
 (ಕಾಂತ್ಯ. ೭೨. ೨). ಮಲಪರೊಳಗಂಡ. ಮಲಪರೊಳಗಂಡ, ಮಲಪರೊಳಗು
 ಗಂಡ = ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವವರಿಗೆ ಮಹಾಶೂರನಂತಿರುವವನು : ಒಂದು
 ಬಿರುದು : ಸಮರಪ್ರಚಂಡ ಮಲಪರೊಳಗಂಡ (೨೪. ೪೨. ೪೭೫.
 ೨-೪ ; 111೦) : ಮಲರಾಜರಾಜಂ ಮಲಪರೊಳಗಂಡಂ ಕದವಪುಷಂಡಂ
 (ಪಾಶ್ಚ. ೦೪೭೨. ೪೪-೪೪ ; 1೦೭೫ ೪೪ ೪) : ಮಲಪರೊಳಗಂಡಂ . . .
 ಶ್ರೀವೀರಬಲ್ಲಾಳದೇವರು (೨೪. VII, ೨೭೭. ೭-೦೪ ; 1೨1೨). ಮಲಪರ ಮೂರಿ
 ನಿಷ್ಠೆ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾಣ್ಯ : ಪ್ರತಿವತ್ಸರಂ ಪಡ್ವಿಂಕತಿ ಮಲಪರ
 ಮೂರಿ ನಿಷ್ಠಂ ? (ಪಾಂತ್ಯ. IX, ೨೪೭-೪ ; 11೭೫). ಮಲೆಕೊ, ಮಲೆದೊ
 = ಉದ್ಭವಿತನದಿಂದಿರು : ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಜಂಗಮವಾತಿ

ಮನ್ನಿಸದೆ ಮಲೆಕರ್ಮನಾದೊಡನೆ ನಿನ್ನ ಪಾದಕ್ಕೆ ಬೊರನಾದೊಡನೆ (ಪ್ರಬಂ. ೦೬-೧೬) ; ಇದು ಕಲ್ಲಿನ ಮಲೆದರ್ಜೆ ಪರ್ಗಡೆಯಂ . . . ಅದಿ ಸಾರಂಗಮಂ (ಪ್ರತಿ. ೨೭-೩೨). ಮಲೆಪರ ಮಾರಿಯ ಕೋರ್ = ಒಂದು ಅಳತೆಯ ಕೋಲು : ಅದರ್ಥ ಬಟ್ಟೆ ಮಲೆಪರ ಮಾರಿಯ ಕೋಲೋಳ್ಳಾಲ್ಯ ಮತ್ತರು (ಸಾಂ. ೨೧-೨೨, ೩೩-೪೪ ; ೧೦೩). ಮಲೆಪರ ಮಾರಿ = ಪ್ರತಿಭಟೆ ಸುವವರಿಗೆ ಮಾರಿಯಂತೆ ಉಗ್ರನಾಗಿರುವವನು : ಮುನಿದನಂದರ ಕೋಟಕ್ಕಪ್ಪಾಪ್ಪನರ ಕೊಂಬಿನ ರಣಕ ದುರ್ಯೋಧನಗೆ ಮಲೆಪರ ಮಾರಿ ಪಾಂಡವಮೋಘವವನು ತನಗೆ ಸರಿ ಯಾರಿಲ್ಲ (ಕಾಂ. ೪-೦೫). ಮಜ್ಜಪರ ಮಾರಿಯ ಕೋರ್ = ಮಲೆಪರ ಮಾರಿಯ ಕೋರ್ : ಮುಳುಗುಂದದ ಮಜ್ಜಪರ ಮಾರಿಯ ಕೋಲೋಳ್ಳವನ್ನನುಮತ್ತಂ ಬಟ್ಟೆ ಕಯ್ಯತ್ತರ್ ೨ (ಸಾಂ. ೨೧-೨೨, ೦೩-೪೪ ; ೧೦೩). ೩ ಇದು "ಮಲೆಪರ ಮಾರಿಯ ಕೋರ್" ಎಂಬುದರ ಅಪರಿಚಿತ.

[ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಮಲ್ತೆ, ತಲು. ಮಲಯ]

ಮಲ್ತೆ (ಶ್ರೀ). ಬಗ್ಗಡವಾಗು : ರಾಡಿಯಾಗು : ಬಾವಿಯೊಳಗಿನ ನೀರು ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಮೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಮಲೆಯವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಚ್ಛವಿರುತ್ತದೆ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೦೩೫) ; ಕಳೆದ ಬಟ್ಟೆ ತೊಳೆದಂತೆ ಹರಿದುಹೋಗುವುದು ಮಲೆತ ಕೊಳೆತ (ಸಾಂ. ೦೩-೬). [ದೇ. ೩ ಮಲ. ಮಲ್ತೆ]

ಮಲ್ತೆ (ನಾ). ೧. ಬಟ್ಟೆ : ಪರ್ವತ : ಮಲೆಗಳ ಮೇಲಿರ್ದುಂ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲಿರ್ದುಂ ಪರ್ವತದುದ್ದಕ್ಕೂ (ಕಾಂ. ೬-೬೨) ; ಪರ್ವತನೋ ಸೆಲೆಯೋ ಮಲೆಯೋ ಮಲೆದು ಕಾದಿದಂ (ಕಾಂ. ೦೩-೨೩). ೨. ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಕಾಡು : ಅವನಿಯೋ ಕಾಳಕ್ಕುಮ ಮಲೆಯೋಯ್ ನೀವವರಿಸಿ ಮೃಗಗಳಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ದೇವಮಂ ತಂದರ್ಪಣಂ ಸಾದರಂ ತವದಿಂದವು ಕೀರಂ (ಪ್ರಾಂ. ೬-೨೩). ೩. ಬಟ್ಟೆಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶ : ಮಲೆನಾಡಿನ ರಾಜ್ಯ : ಮಲೆಯುಂ ಮಂಡಲಮುಂ ಬೆಳೆಯುವಂತು ಕೊಂಡಾದುವ ನಾಲ್ವರು ಮನುಷ್ಯರೊಳಗೆ ನೆಗಟ್ಟರಿಗಿನ ತೇವಮ ತೊಳಗೆ ಬೆಳೆಗೆ (ಕಾಂ. ೪-೦೦ ೪೫) ; ಪರಾಚ್ಛರವಂ ರಾಯದೊಗೊಂಡಾಳಂ ಮಲೆಯ ಮನ್ನಾಳ ಮೃಗಶಾಸ್ತ್ರಗಳಂ (ಸಾಂ. ೨೧-೨೨, ೦೩-೪೪ ; ೧೦೩) ; ಒಡನೆ ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುಮಗಗೋಚರವಿದಿದಂ ಬಲಮಲೆಯೊಳಗೆ ಅಡಗೊಂಡಿತ ಮಲು ಪರಯ ಸಾಧಿಸುಪೊಡೆ ಮೃದನಸಾಧ್ಯವೇವೊಳ್ (ಕಾಂ. ೦೪-೨೪). ೪. ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನ : ಮಲೆ ತಲೆದೊಳಗಿರುವವನ ಕೊಟ್ಟ ದಡಗುಪಾಡಿಗೆ ಬಂದೊಡೆ (ಕಾಂ. ೨-೪೦). ೫. ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮಲೆನಾಡು ವರ್ತಮಾನ ವರ್ತಮಾನ ಮಯ್ಯ ಮುಂಗರು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಪ್ಪ ಇದನುಮೊಂ . . . ಪಾಪಮಾಪಾತನಕ್ಕುಂ (೨೪. ೨ (೩). ೪೬-೦೦ ; ೪೪೪).

ಮಲರಾಜರಾಜ = ಬಟ್ಟೆಪ್ರದೇಶದ ರಾಜರಿಗೆ ರಾಜನಾದವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಸಮೃದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ ಮಲರಾಜರಾಜಂ ಮಲಪರೊಳ್ಳಂದಂ ದನಪ್ರಪಂಧಂ (ಪ್ರಾಂ. ೦೪೩, ೪೪-೫೫ ; ೧೦೩ ೪೪ ೧).

[ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಮಲ್ತೆ, ಮಲ. ತಲು. ಮಲ. ಕೊಡ. ಪಳು. ಮಲೆ ; ಕೋರಾ. ಮಲೆ, ಮಲೆ ; ಪರ್ವ. ಮಲಂಗ ; ಗಡಬ. ಮಲೆ]

ಮಲೆಕೋಡು (ನಾ). ಬಟ್ಟೆದ ತುದಿ ; ಶಿಖರ : ಬಾನಾದಿಯಂತೆ ಮಲೆಕೋಡಿನಿಂದ ಕೆಳಗುರುಳಿ ನೂಲು - ನೀರು (೧೦೦. ೩೦-೦೩).

[ಮಲ್ತೆ + ಕೋಡು]

ಮಲೆಗೆ (ನಾ). ಬಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಸೇರಿರುವವನ ; ಮಲೆನಾಡಿನವನು : ಒಂದುಕೆಲಸಕ್ಕೊಳಗೊಳಪಟ್ಟವರಲ್ಲೊ ಸ್ವಸ್ಥನೊ ಕಾಳಗಿ ಮುನ್ನು ಪರಿವನ್ನಂ (೨೪. ೪೩, ೨೪೫-೪೪-೬೪ ; ೧೦೩). [ಮಲ್ತೆ + -ಗೆ]

ಮಲೆಗಾಳಿ (ನಾ). ಬಟ್ಟೆದ ಮೇಲಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ; ತಂಗಾಳಿ : ಪಾಣದ ಬಗ್ಗಪ್ಪ ಹಿಂದಿತು ಹಿಂದರಿಗೆ ಮುಗದ ಮಲೆಗಾಳಿ ಮುಂದೆದಿತು (ಕಾಂ. ೩೦-೩೬೦). [ಮಲ್ತೆ + ಗಾಳಿ]

ಮಲೆಗೊಡಗೆ (ನಾ). ಬಟ್ಟೆದ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆರಿಗೆ (?) : ಮಲೆಗೊಡಗಳಿಂದ ತೆಲುವ ಪರಕ ಗದ್ದಾಣ ೨೦ ಪೂನ್ನೂಡೆ ೬ (ಪ್ರಾಂ. ೦೪೩, ೨೪-೪೬ ; ೧೦೩).

[ಮಲ್ತೆ + ಕೋಡೆ (< ಕೋಡಂಗಯ್ಯ)]

ಮಲೆಜೇನ್ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೇನು : ಬಟ್ಟೆದ ಜೇನು : ಪುರಿಗಾ ಕೆಲಕೆಳೆ ಕೆಲರವಗಿನ ನೆವಯ ಕೆಲರು . . . ಮಲೆಜೇನ್ ಪೊಟಿ ಪರ್ ಬಗ್ಗುತೊಂಡೊಂದಂ (ಕಾಂ. ೪೦-೦೬೬). [ಮಲ್ತೆ + ಜೇನ್]

ಮಲೆತರ್ (ಶ್ರೀ). ಮದಿಸಿ ಬರು : ಪುಲ್ಲಿಗಾಟಿ ಮಲೆತರ್ವರೆಯ ಸೋಮಪುಟ್ಟಿಯೊಳಕೇಸರಿ ಎಂದು ನೋಡುತ್ತೊಂದರವರ್ದೆ (ಕಾಂ. ೩-೪೪). [ಮಲ್ತೆ + ತರ್]

ಮಲೆದುರ್ಗ (ನಾ). ಬಟ್ಟೆದ ಮೇಲಿರುವ ಕೋಟೆ : ಮುಡಿಯಂಬ ಮಲೆದುರ್ಗ ಜಲದುರ್ಗ ತನುರಸುಯವಳಿ ನೆಲೆಯಾದ ಯುವತಿಯರಂ ದೇಶದ ದಿವ್ಯಬಲಿದರ್ಪ ನಿರ್ವಹವಾಯ್ತೆ (ಕಾಂ. ೦೨-೦೨).

[ಮಲ್ತೆ + ದುರ್ಗ]

ಮಲೆನಾಡಿಗ (ನಾ). ೧. ಬಟ್ಟೆಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವನು : ಮಲೆ ನಾಡಿನವನು. ೨. (ಅಲಂ) ಕೋತಿ ; ಮರ್ಕಟ : ಮಲೆನಾಡಿನಿಂದೊ ಡಾವಂ ? . . . ಮಲೆಯೊ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರ್ ನಾಲ್ಕೆಯ ದೇವರ್ (ಕಾಂ. ೦೪-೨೦). [ಮಲೆನಾಡು + -ಗ್ಗ]

ಮಲೆನಾಡು (ನಾ). ಕಟ್ಟಿಗುಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ : ಬಟ್ಟೆದ ಸೀಮೆ : ಮಲೆನಾಡಂ ಪೊಲ್ಟ ನಾಡುಗಳ (ಕಾಂ. ೩೩, ೩೪, ೩೫) ; ಅಲ್ಲವರಿಪಾಪಂಟು ಬಿಲ್ಲ ಬಿಳಿಯಲೆಯಂಟು ಬಳ್ಳಿ ಹಲಸಂಟು ಮೆಲ್ಲಲ್ಟ ಮಲೆ(ನಾಂ. ೦೪)ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಪಡೆ (ಕಾಂ. ೦೩೬) ; ಹದಿನಾಡ ಮೊದನಾಡ ಮಲೆನಾಡ ಮನ್ನೆರ ಬೆದರಿ . . . ಮೃಗೋದಯ ಮೆಟ್ಟಿ ಒದಗಿ ಬಂದನು ಕಡೆಗಡಿ (ಸಾಂ. ೩-೦೪). [ಮಲ್ತೆ + ನಾಡು]

ಮಲೆನಾಡುಗೆ (ನಾ). = ಮಲೆನಾಡಿಗ ೧ : ಪೊಯ್ತಾದರಾ ಮಹಿಷಾರ ರನೊ ಮಲೆನಾಡುಗಂ (ಕಾಂ. ೩೨-೩). [ಮಲೆನಾಡು + -ಗ್ಗ]

ಮಲೆಪ, ಮಲವ, ಮಲತ (ನಾ). ೧. ಬಟ್ಟೆಗಾಡಿನ ಅರಸು : ಬಟ್ಟೆ ಸೀಮೆಯ ರಾಜ : ಕಾವನ್ನಾಲ್ಟ ಮಲ್ತೆಪರುಂ (ಕಾಂ. ೪೩, ೦೨೨-೦೪ ; ೧೧೧) ; ಕೆಳಗನುಂ ತೆಂಕಾದನೆಯ ಮಲೆಪರಂ ಮಂಡಳಿರುಮನಿಯ ರಾಗ ಕಮರ್ಗೊಂಡು (ಕಾಂ. ೬-೩೨ ೪) ; ಮಲೆದ ಮಲೆಪರ್ವಕ್ಕುಮ ಬಟ್ಟೆದ ಬಿಳಾನ್ತರ್ ಮಹಿಷಪರಕ್ಕುಮ (ಕಾಂ. ೪-೬೨) ; ಈ ಸಮಯ ವನ್ನೇ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಮಲೆಪರು . . . ದ್ವಾರಪತಿಯನ್ನು ಸೂರೆ ಮಾಡಲು ಬಂದರು (ಕಾಂ. ೦೩೬). ಮಲತ : ೨. ಮಲೆಯೊಳದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : "ತಲೆಗನಾಂಪುನಕ್ಕುಂ ತಿಗುಳ ದ್ರಾವಿಡನಕ್ಕು ಮಲತ ಮಲವನಕ್ಕು" (ಕಾಂ. ೦೦೨-೬). ೩. ಒಂದು ವಂಶದ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಆ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅರಸು : ಕೆಳಯ ಅರಸರು ಮಲವರಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಮಲವರು ಹಟ್ಟಿಪರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರರು (ಕಾಂ. ೦೩೬). ಮಲತ : ೨. "ಮಲತ ಮಲವನಕ್ಕು" (ಕಾಂ. ೦೦೩-೬) ; ಮಲತರ ತಲೆಯಂ ಧಾಳಿಯುಟ್ಟಿವ್ವು . . . ಪಾಣ್ಣಾನಂ ಖಿನ್ನ ಸರ್ . . . ಒಂದನೇ ಕಾನೆಯಂತೆ ಬಂದಂ (ಸಾಂ. ೨೨, ೪೪-೦೪ ; ೧೦೩) ; ಜೋಳ ಬಾ ಮಲತ ಬಾ ಹವ್ವ ಬಾ ಕುಂಕಳಮಾಲಕ ಬಾ ಕುಂಕುಳಿ . . . ನಿರ್ವರ ಮರ್ವರಪತಿ ನಡೆಯಂದಂ ವಿವರ್ಜಿಸಿದರು ಸರ್ವನ್ನಪರ (ಕಾಂ. ೩೩-೦೦೦). [ಮಲ್ತೆ + -ಪ್ಪ]

ಮಲೆಪ್ಪ (ನಾ). ೧. ಸೊಕ್ಕು : ಅಪಂಕರ : ಅಲದರೆಗಲಾಗೆಯೆ :
ಜಾದಿಯ ಮಲೆಪ್ಪು ಮಲ್ಲಿಗಯ ಪೊಣಮುಂ ಬಲಕವನಾರ್ತಲೋ
ತಾಳ್ವು ಪರ್ (೪೦೩. ೦೦-೦೦೪) ; ಮುಂದೆತ್ತಿ ಮುಮು ಮದಗಲ್ವಗಲಿ
ಮೆಯ್ಯಬ್ಬಿ ಮೋಡಿಯ ಮಲೆಪ್ಪಂದ ನ್ನುಗೆ ನ್ನು (೩೪೦. ೦೦-೦೦೧).
೨. ಪ್ರತಿಭಟನೆ : ವಿರೋಧ : ತಂಗಿಗೊವಗವಮಾನವಮಯ
ಕುಲಕಿ ನಾಣ್ಯಡು : ಬದಗಲೆದಿದ ಮಲೆಪ್ಪ, ತಂಕಂದ ಗೆರವಕಿ
(೨೨೦೦. ೨೨೦-೨೨೩). [ಮಲೆ + - ಪ್ಪ]

ಮಲೆಪ್ಪ 'ಮಲಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಲೆಪ್ಪೊದವಿ (ನಾ). = ಮಲೆನಾಡು : ಹಬ್ಬ ಹಸರಿಸುತ್ತುತವಿ ಮಟ್ಟ
ಯ್ದಾ ದಿಟ್ಟ ಮಲೆಪ್ಪೊದವಿ (೨೨೦೦. ೦೨೦-೦೨೩).

[ಮಲೆ + ಪ್ಪೊದವಿ (< ಪ್ಪೊದವಿ)]

ಮಲೆಯ (ನಾ). ೧. ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದವನು; ಮಲೆನಾಡಿನವನು :
ಕಿಡಿಗಟ್ಟನಾ ಕಲಿ ಮಲೆಯನುರಿಗೆ (೨೨೦೦. ೨೨೦-೦೦೩). ೨. ಮಲೆಯ
ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ಮಲೆಯದವನು : ಒಂದಿರಮೊಕ್ಕೊಡಗ
ಲೊಂದುಕೊಡೊಕ್ಕೊಡೊಂದುದವರು (೨೨೦೦. ೬-೭). ೩. ಒಂದು
ವಂಶದ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಆ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ನ್ನೂರ ಮಲೆ
ಯರ ಕಿಜಿಯಮನ ಮಗ . . . ದೇಗುಲಮು : ಮೂಡಿ ಸುಸಮಂ ವಿಜಾ
ಸಿದಂ (೨೨. V III, ಸೂಕ. ೪೭೦-೪; 1೦೩). [ಮಲೆ + - ಯ]

ಮಲೆಯರಸ (ನಾ). ಪರ್ವತರಾಜ : ಹಿಮವಂಶ : ಹಿಂದು ಸಂಗದ
ಮಲೆಯರಸ ಮಂಗಳೋಗನ್ನ ಸರಕುಮಾಡನೆಮಕ್ಕ ಗಂಗಾಭವಾನಿ ಮುಂ
ದಿರಲು (೨೨೦೦. ೨-೦). [ಮಲೆ + ಅರಸ]

ಮಲೆಯರಾಜಕ್ಕೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬಿತ್ತನ ಹೆಸರು : ಮಲೆಯರಾಜ್ಯಂ
ಮಾವನಂ ಕೊನ್ನವಮ್ ಕಣ್ಣ ಕಾದಿ ಇಟ್ಟು ರಮ್ ಕೊನ್ನ (೨೨. VIII,
ಸೂಕ. ೨೨೪-೨; ೧೦೦). [?]

ಮಲೆಯಾವರಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮಲೆಯಾವರಿಕೆ,
ಸೊಗಡುತಗಿ (೨೨೦೦. ೬೦-೦೨೦). [ಮಲೆ + ಆವರಿಕೆ]

ಮಲೆಯಾಳ. ಮಲಯಾಳ : ಮಲೆಯಾಲ, ಮಲೆಯಾಳ (ನಾ). ೧.
ಒಂದು ದೇಶದ ಹೆಸರು; ೨ ಇಂದಿನ ಕೇರಳರಾಜ್ಯ : ಚೋಳ ಲಾಳ
ಗೇಳ ಮಲೆಯಾಳ ತಲುಂಗ ಕೆಂಗೆ . . . ಅದಿ ಭೂವಾಳಕರ್ ಅಂಜಿ ಬೆಟ್ಟ
ಬೆಸಕೆಯ್ಯ (೨೨೦೦. XX, ೦೨೨-೪; 11೩); ತುಳುವ ಮಲಯ ಮಲೆಯಾಳ
ಕರ್ಣಾಟ . . . ದೇಶಂಗಳೊಳಿಮ ಮಂಮಾಪ್ಪ (೨೨೦೦. ೬-೦೩) ; ಕೊಂಕಣ
ಮಲೆಯಾಳ ಕೊಡಗು ಭೂಪಾಲರ ಬಿಂಕವ ಮರ್ದಿಪ ಶೂರ (೨೨೦೦. ೦-೨೩).
೨. ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ, ಆ ದೇಶದ ಭಾಷೆ : ದ್ರಾವಿಡ
ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವ ಮಲೆಯಾಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು (೨೨೦೦. ೦೦೩).
ಮಲೆಯಾಳ : ೧. ಮಲಯಾಳಭಾಷೆಯ ತಿರೋಚ್ಚಯಕುರಿತವೆಂದ
ಪರಾಕು (೨೨೦೦. ೬-೦ ೩). ೨. ಕೇರಳದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು :
"ನಾಯ್ಕ...ಕಾಕ್ಕರನು; ಮಲಯಾಳನು" (೨೨೦೦. ೦೦೩). ಮಲೆಯಾಲ :
೨. ಮಲೆಯಾಲರು ತರುವ ಗ ೩೨ (೨೨. XV, ಸೂಕ. ೨೪೪-೭೨; 1೨೨೦).
ಮಲೆಯಾಳ : ೨. ಬೇಡರ ರೂಢಿ ತಗ್ಗಿತು ಮಲೆಯಾಳರು ಮೂಡದಿರ
ದೊಡಿದರು (೨೦೦೦. ೦೦-೨೩).

[ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮಲೆಯಾಳಮ್ : ಮಲ. ಮಲಯಾಳ. ತುಳು.
ಮಲಯಾಳ, ಮಲೆಯಾಳ; ತೆಲು. ಮಲಯಾಳಮು]

ಮಲೆಯಾಳಿ (ನಾ). ೧. = ಮಲೆಯಾಳ ೨ : ಇವರು. . . ಮಲೆಯಾಳಿ
ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವರು (೨೦೦೦. ೨೨೪). ೨. = ಮಲೆಯಾಳ ೨ : ಈ
ಊರಿನಲ್ಲಿ ಮಲೆಯಾಳಗಳೂ ನೆಲೆದ್ದಾರೆ (೬೦೩).

[ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮಲೆಯಾಳ; ತುಳು. ಮಲಯಾಳ]

ಮಲೆಯಾಳು (ನಾ). ಗುಡ್ಡಗಾಡಿಗೆ ಸೇರಿದವನು : ಪರ್ವತದಾಸಿ :
ಆ ವೀರಮಾರ್ತಾಂಡನು ಗುಡ್ಡಗಾಡುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಮಲೆಯಾಳು
ಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಾಕಿ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲು ಬಿಲ್ಲಾಳುಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಬಳಸಿ
ಕೊಂಡನು (೨೦೦೦. ೪). [ಮಲೆ + ಆಳು (< ಆಳ್)]

ಮಲೆಯಾಳು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಎತ್ತಿ ಕಟ್ಟು :
ಮಲೆಯಾಳದಂ ಮಲೆಯಾಳಲು ಮಲೆಮದಂ ತೊಲಗಲಂ . . . ಆನೆ
ಬಲ್ಲಿಂ (೨೦೦೦. ೨-೪೩ ೩). [ಮಲೆ + - ಆಳು]

ಮಲೆಯೆರಲ್ 'ಮಲೆಯೆರಲ್' ನೋ.

ಮಲೆಯೆರಲ್, ಮಲೆಯೆರಲ್ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೀಸುವ
ಗಾಳಿ : ಮಲೆಯಮಾರುತ : ಮಲೆಯಲರವುಂ . . . ಕೋಗಲೆಯ ಬದಿಪ್ಪ
ಮೂವರ್ಗಲ್ಪುಂ (೨೨೦೦. ೨-೦೪). ಮಲೆಯೆರಲ್ : ತನ್ನಿಯಂ ಬಂದನ
ಗಂಧಮಂ ಮಲೆಯೆರಲ್ಪಂದಿಯ (೨೨೦೦. ೨-೩೬). [ಮಲೆ + ಎರಲ್]

ಮಲೆವಕ್ಕಿ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಹಕ್ಕಿ : ಮಲೆನಾಡಿನ ಹಕ್ಕಿ :
ಇತರ ಪವನಗಳಲ್ಲಿ ತೇನೆ, ಕಾಡಾಣ, ಗಿಳಿ, ಕಾಮಳ್ಳ, ಬೀಳಾರಿ, ಕೋಗಿಲೆ,
ಮಲೆವಕ್ಕಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತಿದೆ (೨೨೦೦. ೪೪). [ಮಲೆ + ವಕ್ಕಿ]
ಮಲೆಸೇನ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಗಿಡುಗ. — ದೇಗೆ : ಅರಣ್ಯ
ದಲ್ಲಿರುವ . . . ಕಡವ ಸಾರಂಗ ಕೂ ಗಿಣಿ ಮಲೆಸೇನ . . . ಮುಂಪಾದ
ಅನೇಕ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿದ್ದರು (೨೨೦೦. 1. ೦೬೨).
[ಮಲೆ + ಸೇನ]

ಮಲೆಸಾತೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾತೆ : "ಕಂದಾರು— ಮಲೆಸಾತೆ,
ದರಿಕಂದ, ರಕ್ತಪಿಂಡಾಲು" (೨೨೦. ೨೦). [ಮಲೆ + ಸಾತೆ (< ಸಪ್ತೆ)]

ಮಲೆಹ (ನಾ). ಪ್ರತಿಭಟನೆ : ವಿರೋಧ : ಮೂರಮೂಡನೆಯ ಮಲೆ
[೨೨೦೦. ೮೨೪ ಸುಖಿದ್ಯ (೨೨೦೦. ೬-೦೦೩)].

[ಮಲೆ + - ಪ್ಪ (< - ಪ್ಪ)]

ಮಲೆಹೆಗ್ಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಹೆಗ್ಗಿ. ಮಲೆಹೆಗ್ಗಿ (೨೨೦೦.
೪೨-೩೩). [ಮಲೆ + ಹೆಗ್ಗಿ]

ಮಲೇರಿಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಳ್ಳೆಯ ಕಡಿತದಿಂದ
ರೋಗಾಣುಗಳು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ವರ :
ಜ್ವರಜ್ವರ : ಮಲೇರಿಯಪರಕೃಷ್ಣಜೀವಿಯ ಕಂಪುರಕೃಷ್ಣಗಳ ಬಳಗ
ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ (೨೨೦೦. ೦೬). [← ಇಂ. Malaria]

ಮಲ್ಲೊ (ನಾ). ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಭಾಷೆ :
ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಷೆ
ಯೆಂದರೆ ಮಲ್ಲೊಭಾಷೆ (೨೨೦೦. ೦೩).

ಮಲ್ಲೀರು 'ಮಲೆನೀರು' ನೋ.

ಮಲ್ಲೊಳ್ಳೆ, ಮಲ್ಲೊಳ್ಳಿ (ನಾ). ಲಕೋಟೆಯ ಒಳಗಡೆವ ಪತ್ರ ಮತ್ತು
ಅದರೊಡನೆ ಲಗತ್ತಿಸಿದ ಇತರ ಪತ್ರ : ನನ್ನ ಲಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ
ಮಲ್ಲೊಳ್ಳೆ ನಮ್ಮ ಧನಯ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ಅವರ ಬಳಗ
ಕಳುಹಿಸಿದ್ದೇನೆ (೨೨೦೦. ೦೬೪). ಮಲ್ಲೊಳ್ಳಿ : ಮಲ್ಲೊಳ್ಳಿ ಹಾಕಿದರೆ
ಹಾಕಿದರು. ಮಲ್ಲೀರು ಮಲ್ಲೀರು (೨೨೦೦. ೦೩).

[← ಅರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮಲ್ಲೊಳ್ಳೆ]

ಮಲ್ಲೊಳ್ಳಿ 'ಮಲ್ಲೊಳ್ಳೆ' ನೋ.

ಮಲ್ಲ (ಗು). ೧. ದಕ್ಷವಾದ : ಸಮರ್ಥವಾದ : 'ಮಲ್ಲಗಿ' ಪರಾ.
(ನಾ). ೨. ಬಾಹ್ಯಬಲದಿಂದ ಕಾದುವವನು : ಕುಸ್ತಿಪಟು : ಬಟ್ಟೆ :
"ಕಿಷ್ಕಿಂಕರನಲ್ಯ ಮಲ್ಲರೋ" (೨೨೦೦. ೨೬) : ಸುಯೋಧನನ ಮಲ್ಲಂ
ವಜ್ರವರ್ಷದಿಂದ ತನ್ನ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರನುಂ ಕೊಂದೊಡೆ (೨೦೦೦. ೪-೩೩೪);
ಅಬ್ಬಿವದೋ ಭೋಜ್ಯ ವಾಪಸ್ತಳಿಸಿ ಬಲ್ಲಾರೋಟಿಸಿದ ಪುಷ್ಪನ

ನುರ್ಬುತ್ಯೊಂದು ನೋಳಪೊಕ್ಕು ಮಿಕ್ಕು ಪಂದಿಕ್ಕಿ (ಗಾಳಿ. ೨-೦೦೫ ಪ); ತಗರ ಕಾದಿರುವ ಮಲ್ಲರ ಹೋರಿಸುತ್ತಿವೆ. . . ರಾಜಭತ್ತರು ಸೋಗಿದರು (೪೦೫೦. ೨-೬೩). ೩. ಬಲಶಾಲಿ: ಬಲಾಢ್ಯ: ಪುಂಡಾಂಪರಾರುಮಿಲ್ಲ ದಿಕ್ಕಿ ಗಲ್ಲ ಮಲ್ಲನಿರ್ದರ್ಶಿರಾರ್ಗಲ್ (ಕಂಠಾ. ೦೨-೨೪ ಪ): ಮಲ್ಲ ಛೇಷ್ಠನು ಪುರಕಿ ತಂದವರಲ್ಲರನು ತಮ್ಮಗೆ ಮದುವೆಯ ಮಾಡಲನುಗೈದ (ಗಾಳಿ. ೦೬-೩೫). ೪. ಗಟ್ಟಿಗೆ: ದಕ್ಷ: 'ಹರಟೆಮಲ್ಲ' ಪರಾ. ೫. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಮಲ್ಲ ಪರಿಯೊಡನೆ ತಾಗಿ ಕಾದಿ ಸ್ಥಾಯಾದವರ್ (೦೫. ೧೫, ೨೨೦೫. ೦೯-೬; ೫. ೫೦). ೬. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಕನ್ನಡ ಕವಿಯ ಹೆಸರು: ಮಲ್ಲಬುಧಾದಿಂದ ಕಾದ್ಯಾರಂ ಜಗನ್ನತಮಾಯ್ತು (೩೫೨೩. ೦-೨೪). [ಸಂ.]

ಮಲ್ಲಂತಿಗಿ (ನಾ). ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧಮಾಡುವವನು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತ್ರದ ಪಟ್ಟಿ; ಕಾಸೆ: ಸಾಹಸಭೀಮಂ ಮಲ್ಲಂತಿಗಿಯ ನಪ್ಪೊಡಂ ಸಡದಿವವನನಯವರೊಳಿಂತೆಂದಂ (ಕಂಠಾ. ೬-೦೬ ಪ): ಪಾಸದ ಪಸದು ಪಾಲೆ ಮಲ್ಲಂತಿಗಿಜ್ಜದಜಾದು ಕುಕ್ಕಿದುರ್ ಕಯ್ಯಕ್ಕಿಶೊಂಡಿ ಪುರಮಂ (ಕರ್ಣಾ. ೩-೨೪ ಪ): ನನ್ನನೀ ಮನೆಯೊಳಗೆ ದಿಟದ ದೇವತೆಯಂತೆ ಮಲಗಿ ಮಲ್ಲಂತಿಗಿಜ್ಜಾದು ಕುಕ್ಕಿದುರಿಯೆಂ (ಕರ್ಣಾ. ೬-೫೦ ಪ).

[< ಸಂ. ಮಲ್ಲಮ್ಲಕಾ]

ಮಲ್ಲಕಂಠ 'ಮಲ್ಲಗಂಠ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಕಳ 'ಮಲ್ಲಗಳ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಕಾಳಗೆ 'ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಬಿಂಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿವಧಿ: ಕರ್ಪೂರಬಿಂಡಪುಷ್ಪ. ಅಕಿಮಧುರ . . . ಮಲ್ಲಬಿಂಡ ಇವನ್ನು ಸಮವಾಗಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೊಡಲು ಬಹುಮಾತ್ರ ನಿಲ್ಲುವುದು (ಸಂ. ೫. ೪೯೪).

[?]

ಮಲ್ಲಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಕೈದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು: ಎಲ್ಲಾಯಿ ಮಕ್ಕನಾತಿ ಬಸದ ಶಂಕರಿ ಮಲ್ಲಗೆ ಜಟ್ಟಿಂಗ (೦೫೫೦. ೫೪-೨). [?]

ಮಲ್ಲಗಂಟು (ನಾ). ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು ತನ್ನ ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ನಡುಕಟ್ಟು: ಕುಟ್ಟಿ ಮಲ್ಲಗಂಟುನ ತೊಡುರ್ತಿದುಡ ಗಂಟಿಯ . . . ಕುಟ್ಟಣಕದ ಸಿಗಗರಬೆಸಿ ಬೀರಬಿಯಂ ಬೀಜ್ (ಗಾಳಿ. ೬-೩೫ ಪ): ನಿಜಾದುದಿಗಿಯಲಿ ಮಲ್ಲಗಂಟುನ ಸಜ್ಜೆ ಮೋಟು ಬರಳ ದರ್ಭೆಯ ಹಜಾಮ ಬಿರುಟನು (ಕುಟ್ಟಾ. ೬-೦೫); ಮಗಧ ರಾಜನನ್ನು ಮಲ್ಲಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ತುಡುಕಿ ಓಡಿದು ರಘುವಿಂದ ತಿರುತಿ ಎಸೆದವು (ಗಾಳಿ. ೨೩). 'ಮಲ್ಲಂತಿಗಿ' ಹೆ. . . [ಮಲ್ಲ + ಗಂಟು]

ಮಲ್ಲಗಂಡಿಕಿ (ನಾ). ಜಟ್ಟಿಯ ಪರಾಕ್ರಮ. - ಬೌರ್ಯ: ಕರಿಯಾಗದ ಈ ಭೀಮನ ಮಲ್ಲಗಂಡಿಕಿಯ ಮೆಯ್ದುರಿಯಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ದಹುದು (ಕುಕ್ಕಿ. ೫. ೫೪-೦೫). [ಮಲ್ಲ + ಗಂಡಿಕಿ]

ಮಲ್ಲಗಂಬ 'ಮಲ್ಲಗಂಠ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಗಂಠ, ಮಲ್ಲಕಂಠ, ಮಲ್ಲಗಂಬ (ನಾ). ೧. ಜಟ್ಟಿಗಳು ಕಸರತ್ತು ಮಾಡಲು ಗರಡಿಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ ಕಂಬ. ೨. ಆನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕಂಬ: ಮದಕುಗಳು ಕಟ್ಟಿದ ಮಲ್ಲಗಂಠವನೊಡಮೆ ಕೆಡು ಕೊಂಡಂ . . . ದೆಸದಸಗೈದಿ ಹದಗಟ್ಟೊಡಮಾಡಿದುವು (ಕಂಠಾ. ೦೫-೯೨). ಮಲ್ಲಕಂಠ: ೨. ಒಂದು ಮೂಲಗೆ ಮಲ್ಲಕಂಠಮ್ಲದ ಅದರ ಬುಡಕ್ಕೊಂದು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಭವವಾಗಿ ಬಂಧಿಸಿದರು (ಕರ್ಣಾ. ೩೫೦). ೩. ಮಲ್ಲಗಂಬದ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ಕಸರತ್ತು: ಎಲ್ಲಿಯ ಬಾಲಕ? ನಗನಿಂತ ಹಿರಿಯನು. ಮಲ್ಲಕಂಠ, ಕಟ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (೩೫೫೦. ೦೬). ಮಲ್ಲಗಂಬ: ೧. ಕಂಬರ

ವೈರಿಯೆಂದೆಂಬ ಮಲ್ಲನ ಮಲ್ಲಗಂಬವನಿರ್ದಿಕ್ಕಿಯ್ತು ಇಂಬುವಡೆದ ತೊಡೆಗಳ ನೆಜ್ಜುವವಾರು (ಕುಟ್ಟಾ. ೨೨-೩೨). ೩. ಮುಂಡಾನೆ ಮಾಡುವ ವ್ಯಾಯಾಮದಲ್ಲಿ 'ದಂಡ'. ಕುಟ್ಟಾ. ೬. ದಂಡಮ, ಮಲ್ಲಗಂಬ. ಲೋಡು ತಿರುಪ್ಪವದು ಮುಂತಾದವುಗಳೂ . . . ಬರುತ್ತವೆ (ಶ್ರುತ್ಯ. ೨೦೦).

[ಮಲ್ಲ + ಕಂಠ]

ಮಲ್ಲಗಟ್ಟಿ (ನಾ). ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನಂತೆ ನಿರಿಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿಸಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟುವ ಕಟ್ಟೆ: ವೀರಗಟ್ಟಿ: ಕರದಿ ಬಿಲ್ಲಂ ಓಡಿದು ಮೇಣುಟ್ಟು ಮಲ್ಲಗಟ್ಟಿಯ ಓತವಸನವುಂ. ತಿರುಗುತೀರ ಚಿತ್ರಾಂಗಿ, ಕಾನನದ ರಾನೆ ತಾನೆಂಬುಳಾರ್ (ಕುಟ್ಟಾ. ೬-೬೯).

[ಮಲ್ಲ + ಕಟ್ಟಿ]

ಮಲ್ಲಗದ್ದೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭೂಮಿ: ಯಾ ನಾಲ್ಕುಗಡಿ ಯುಂಡೊಳಗೆ ಮನೆ ಕಾಣು ಮಲ್ಲಗದ್ದೆ ಪುತ್ತಗದ್ದೆ ಮಕ್ಕ ಸುಖ ನಾಗಂಡು ಗದ್ದೆ ಮು ೧೦ (ಸಾ. ೨೫. ೧೫-೩೩, ೪೬೫-೦೦; ೧೬೯೩).

[ಮಲ್ಲ? + ಗದ್ದೆ (< ಗಟ್ಟಿ)]

ಮಲ್ಲಗಳ, ಮಲ್ಲಕಳ (ನಾ). ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧ ನಡೆಯುವ ಸ್ಥಳ: ಅಮಾಡ: ಕುಟ್ಟಿಕಣ: ಇಂದ್ರಧನುವೆ ಪೋಗದೆ ನಿಂದತ್ತನೆ ಪೆಚೆರಕ್ಕ ಮೆಯವಂದವವಾಲಿಕೆ ಮಲ್ಲಗಳದ ಬಾಗಿಲೊಳಸೆಗುಂ (ಕುಟ್ಟಾ. ೬-೪೦). ಮಲ್ಲಕಳ: ಅ ಲೂರ ಮಲ್ಲಕಳದ್ದೆ ಹೋರಿ ಹೊಯ್ದಾಡಿ (ಗಾಳಿ. ೪೩-೦೬).

[ಮಲ್ಲ + ಕಳ]

ಮಲ್ಲಗಾಸೆ (ನಾ). = ಮಲ್ಲಗಟ್ಟಿ: ಮಲ್ಲಗಾಸೆಯ ತೆಗೆದುಟ್ಟು ನರಿದು ಭರದಲ್ಲಿ ಪಪ್ರಾಂಗಿಯ ತೊಟ್ಟು . . . ನಡತಂದರು ನಿಲ್ಲದೆ ಕರಿದೀರ ಛುರು (ಕರ್ಣಾ. ೩-೩೩): ಕಟ್ಟಿನ ಭುಜಂಗೆಬರ್ವದ ಮಲ್ಲಗಾಸೆಯಿಂದೆಡ ವೆಚೆರರೊಳಿಯುಂ ಕಂಡಳು (ಕುಟ್ಟಾ. ೩೦-೨೬): ಜಗಜಟ್ಟಿಗಳ ತಂದಿಂದ ಪಟ್ಟಗಾಸೆಯ ಬಿಗಿದು (ಕರ್ಣಾ. ೨೪-೩೩). [ಮಲ್ಲ + ಕಾಸೆ]

ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆ 'ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆ, ಮಲ್ಲಕಾಳಗೆ, ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆ (ನಾ). ಜಟ್ಟಿಗಳು ಮಾಡುವ ಯುದ್ಧ: ಬಾಹುಯುದ್ಧ: ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧ: ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆ ಮಲ್ಲ ವಾತು . . . ಎಂದು ಸೊಬಗಿಡದ ತತ್ವಮಕೆ ಕನ್ನಡ ಸಕ್ಕದಂಗಳಲಿ ಕ್ರಮ ದಿಂದ ತೋರ್ಪದಾಪರತೆಯಕ್ಕುಂ (ಕುಟ್ಟಾ. ೯೪): ಇಂತಿವರೂಂ ಸೋಲು ಗೆಲುವಗಾಡೆ ಗದಗಂ ತೊಳೆದು ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆಕಳಸುತೀರು (ಕುಟ್ಟಾ. ೦೬-೩೩). ಮಲ್ಲಕಾಳಗೆ: ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಕಾಳಗೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರವರ್ತನವಂಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಆ ಬಯಲಾರಂಗಳೊಂದು ದುಲ್ಲಿಯೆ (ಕರ್ಣಾ. ೩-೦೯೪). ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆ: ಮಲ್ಲ - ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆ (ಮಲ್ಲಗಾಳಗೆ), ಮಲ್ಲಮುರಂತಕ. ಮಲ್ಲವಾತು (ಕುಟ್ಟಾ. ೨೯೪ ಕ್ರಿಯಾ).

[ಮಲ್ಲ + ಕಾಳಗೆ]

ಮಲ್ಲಗಿಳಿ (ನಾ). (ಮಾಡನಾಡುವುದರಲ್ಲಿ) ಸಮರ್ಥವಾದ ಗಿಳಿ: ಕಲ್ಲದಾಡುವ ತಿಲ್ಲಯೊಡ ಮಲ್ಲಗಿಳಿಯ ಸವಿಸದಿಗೆ . . . ಬಿಲ್ಲಂಗೋಲಿಲ್ಲನ ಮಲ್ಲಗಿಳರಲ ಜಿಲ್ಲಣೆಗೆ ತಜ್ಞಾಂಗೊಡು (ಗಾಳಿ. ೩೬-೪). [ಮಲ್ಲ + ಗಿಳಿ]

ಮಲ್ಲಡಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಲೋಕಾದಿತ್ಯ ಎಳಲರಸವರ್ಗಾದಿ ಮ್ಲಗ್ನದಿಯುಂ ಕದಂಬೂರಾ ಹಲ್ಲದಿಂಬರು (೦೫. ೫. ೪೦೫೦. ೬-೫; 7೦೦). [ಮಲ್ಲ + ಅಡಿ]

ಮಲ್ಲಣೆ 'ಮಲ್ಲಬಿ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಣೆಗೊಳ್ 'ಮಲ್ಲಬಿ'ಗೊಳ್' ನೋ.

ಮಲ್ಲಣೆಸು 'ಮಲ್ಲಣೆಸು' ನೋ.

ಮಲ್ಲತುಂಬಿ (ನಾ). ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಮಣ್ಣು, ಸಿಮೆಂಟು ಮುಂತಾದುವು ಗಳನ್ನು ಮೆತ್ತಿ ನಯಮಾಡುವುದು: ಗಿಲಾವು: ಹರಕುಮುರುಕಾಗಿ.

ಬೀಳಲಿದ್ದ ಮನೆಗೆ ನೆಲವತ್ತರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿ, ಹೋದ ತಿಂಗಳವೇ ಮಲ್ಲತುಂಬಿ ಮಾಡಿದ್ದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). [?]

ಮಲ್ಲದಾಳ (ನಾ). ಮಲ್ಲಯ್ಯದ್ದದಲ್ಲಿ ಜಟ್ಟಿಗಳೂ ತೋಡೆ ಮತ್ತು ತೋಳಿಗಳನ್ನೂ ತಟ್ಟಿ ಸದ್ದು ಮಾಡುವುದು : ಪಳುತಿನ ಕೋಡು ಗಲ್ಲ ಕೊಳ್ಳೆ ಪೊಳವ ತಮ್ಮ ನೆಲೆ ನೆರೆದ ಮಲ್ಲರ ನೆರವಿಯಾಗಿಯೂ ನಿಶಾಂಜೋಪಾಂತಜರೂರೂರರನ್ನೂ ಮಲ್ಲದಾಳಮಾಗಿಯೂ (ಕಂಪ್ರ. ೩-೩೩ ಪ). [?]

[< ಸಂ. ಮಲ್ಲಶಾಲೆ = ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಾಳ]

ಮಲ್ಲಪ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕಾವರಿಯರಣಾಗುಟ್ಟು ತನ್ನ ತಮ್ಮ ನೋವುಪಡಿಸ ಮಲ್ಲಪ [ಮ]ವಳ ಕಾಡು ಮವಳ ಕೊನ್ನು ವಾ X X X (೨೯. ೩೩. ಕೃಷ್ಣ. ೨೯-೩; ಸು. ೨೦೦ ೧).

[ಮಲ್ಲ + ಅಪ (< ಅಪ್ಪ)]

ಮಲ್ಲಪಡಿ (ನಾ). (?) : ಬೆರತೆಳಗಿನ ಸುರಧನುವಿನ ಹೊರಡೆ ಹತ್ತಿ ದೈರವತಕ್ಕೆ ದೈರಮನೋಜಿವ ಮಲ್ಲಪಡಿಯ ಪಟಾಯ ದತ್ತಿಗುಲ್ಲಾಳದಿಂದ ನಡೆದು ತೋಟ ಹಿಂಗಾಲ್ದಿಂದ ಸೂಜಾವೆಗಳ ತಾಳವಟ್ಟುಮಂ ಪಡಿದು ಪಂದಕ್ಕೆ ಬಿಗಿದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೩ ಪ). [?]

ಮಲ್ಲಪಳಿ (ನಾ). ಜಟ್ಟಿಯು ಧರಿಸುವ ಉತ್ತಮವಾದ ವಸ್ತ್ರ : ಕಟ್ಟಿದ ದಟ್ಟಿ ಚಲ್ಲಗದ ಉಟ್ಟ ಮಲ್ಲಪಳಿಯ ಈ ವೇಷದಿಂದ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಮಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರುತ್ತ (೨೯. ೩೦-೩೨). [ಮಲ್ಲ + ಪಳಿ (< ಮಲ್ಟಿ)]

ಮಲ್ಲಮದಗನ (ನಾ). (ಚಾಣೂರನೆಯ) ಜಟ್ಟಿಯನ್ನು ನಾರಪಡಿಸಿ ದವನು : ಕೃಷ್ಣ : ನಿಲ್ಲಬೇಕು ನೀ ಮಲ್ಲಮದಗನ ಸಿಂವಲ್ಲದ ಎನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸತತ (ಪ್ರಕಂ. ೧೦-೦೦೬ ಪೃ೩). [ಸಂ.]

ಮಲ್ಲಯ್ಯದ್ದ (ನಾ). = ಮಲ್ಲಗಾಳಿ : ಒಂದುದವಸಂ ವಿರಾಜಂ ನೆಲದೊಳಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲರಲ್ಲರಮಂ ಬರಿಸಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯದ್ದಮಂ ಕೋಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೩ ಪ) : ಕಾಕುರದ ಕರಿಗೊಡವರೊಡನೆ ಜೊಯ್ಯದಿದವಾಳು ಸಖಮುಖ್ಯೇಶಾಶೇಶಮಲ್ಲಯ್ಯದ್ದದ ಹತಾಪತಿಗಳಿಂದ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೩) : ಕಾಳಗಿ ಸ್ವರನಾಗು ಎಂದು ಪಡಿದು ಮಲ್ಲಯ್ಯದ್ದಕ್ಕೆ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟನು (೧೩೩೩. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮಲ್ಲರಂಗ (ನಾ). ಮಲ್ಲಯ್ಯದ್ದ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ : ಕುಸ್ತಿ ಕಣ : ಅಖಾಡ : ಅನ್ನಗಂ ಮಲ್ಲರಂಗಕ್ಕೆ ವತರಿಸಿ ನಿಂದು (೨೯. ೩-೩೩ ಪ). [ಸಂ.]

ಮಲ್ಲಲ್ (ನಾ). ಮಧ್ಯಭಾಗವು ಹಳ್ಳವಾಗಿರುವ (ಮಣ್ಣಿನ) ಪಾತ್ರ : ಅನಿಬರಮಂ ನೆಲಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಲ್ ಪುಗುವನಿತು ಬಾಗಿಲಂ ಮಾಡಿ ಪ್ರತಿದಿನಕ್ಕೊಂದು ಮಲ್ಲಲ ಕೊಲುಮನೊಂದು ಮೊಗವೆ ನೀರುಮಂ . . . ನೀಡಿದೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೦).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ್ಲದಾಳ, ಮಲ್ಲೈ; ಮಲ. ಮಲ್ಲ, ಮಲ್ಲಿಕ; ತೆಲ. ಮಲ್ಲ; ಗೊಂಡಿ. ಮಲ್ಲೀ; ಪರ್ಷ. ಮಲ್ಲೇ]

ಮಲ್ಲವಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೇವಾದ್ಯ : ಜಟ್ಟಿಕಾಳಗ ನಡೆಯುವಾಗ ಬಾರಿಸುವ ಹರೆ : ಮಲ್ಲವಣಿಗಳು ಮೊಳಗಲಪ್ರತಿ ಪಲ್ಲರೋಲಗದ್ದನೆಗೆ ಜನವೆಲ್ಲ ಕುಳ್ಳಿರರೆಸವ ಮಂಜಗಳಲಿ (೨೨೧-೦೦-೩೨-೩೩). [ಮಲ್ಲ + ವಣಿ]

ಮಲ್ಲವಾತಂ (ನಾ). ಜಟ್ಟಿಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲರೊ ಮಾಡುವ ವೀರೋದ್ಧಾರ. ಮೂದಲಿಕೆ ಮಂಕತಾದುವು : ಮಲ್ಲ-ಮಲ್ಲಗಾಳಿಗ (ಮಲ್ಲಗಾಳಿಗ), ಮಲ್ಲಮಾರಾಂತಕ, ಮಲ್ಲವಾತಂ (ಕುಪ. ೨೯ ಕ್ರಮೇ).

[ಮಲ್ಲ + ವಾತಂ]

ಮಲ್ಲವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ಜಟ್ಟಿಕಾಳಗವನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಲೆ : ಕುಸ್ತಿವಿದ್ಯೆ : ಕೇಸರಿ ಶಾಯ್ ಕೋಡೆ ದೊರೆ ಕೇಸರಿ ಬಿರುಬಂಧ ಮಲ್ಲವಿದ್ಯಾಬಲದೊಳ

ಶಾಸಿತಮುಕ್ತಿಕೆ ಚಾಣೂರಾಸುರನೊಪ್ಪನೆ ಸಮಾನಂ (೨೯. ೪. ಕೃಷ್ಣ. ೨೯-೨೩; ೩೩೦) : ಭುಜಬಲವೆತ್ತವನೊಡ ಮಲ್ಲವಿದ್ಯೆಯಲಿ (ಕುಪ. ೨-೩೨). [ಸಂ. ಮಲ್ಲವಿದ್ಯಾ]

ಮಲ್ಲಪೋರ್ (ಕ್ರಿ). ಜಟ್ಟಿಕಾಳಗ ಮಾಡು : ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡು : ಮಲ್ಲಪೋರ್ ಪಲ್ಲದರೆನ್ನಲ್ಲ ಮಲ್ಲರವನವ ಪೆಸರಿಂ ವಲ್ಲನೊ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೨೪) : ಗಜಮಲ್ಲನೊಳ್ ಪ್ರತಿಮಲ್ಲಂ ಮಲ್ಲಪೋರ್ ಸಿಂಹನಾದಿನಾದುರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೯ ಪ). [ಮಲ್ಲ + ಪೋರ್]

ಮಲ್ಲಪೋರ್ (ನಾ). ಕುಸ್ತಿ : ಮಲ್ಲಯ್ಯದ್ದ : (ಮಲ್ಲಪೋರ್) ಕೆಳ ಮೊದಲಾದ ರಾಗದ್ವೇಷತುಗಳಂ ಪೆಗಟ್ಟುದಂ ಕಾಯಗತನಾಮಕ್ಕುಂ (ಕುಪ. ೨೦೪). [ಮಲ್ಲ + ಪೋರ್]

ಮಲ್ಲಶಾಲೆ (ನಾ). ಕುಸ್ತಿಯನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಮನೆ : ಗರಡಿ : ಪುನ ವಿದೂಂದು ಮಲ್ಲಶಾಲೆ (೨೩೩. ೨೯-೨). [ಸಂ. ಮಲ್ಲಶಾಲಾ]

ಮಲ್ಲಶ್ರಮ (ನಾ). ಜಟ್ಟಿಕಾಳಗ : ಸಾಕೇತಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಶ್ರಮದಲಿ ನೂಕಿ ನೋಡುವವಿನ್ನು ಕೈದುಗಳೇ ಕೈದುಮುಟ್ಟಿಪ್ರಹಾರಪ್ರಕಟಿಸ್ತರಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯-೩೯). [ಸಂ.]

ಮಲ್ಲಸಾಲೆ (ನಾ). = ಮಲ್ಲಶಾಲೆ : ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಜೀವ ಕತಕತನ ಕುಡಿಯುವವು ವನೆಯಾಯ್ತು ಮಲ್ಲಸಾಲೆ (ಗೊ. ೩೦-೨೩).

[< ಸಂ. ಮಲ್ಲಶಾಲಾ]

ಮಲ್ಲಳಿ 'ಮಲ್ಲಳಿ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಳಿಗಾಣಿ 'ಮಲ್ಲಳಿಗಾಣಿ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಳಿಗದಲ್ (ನಾ). ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡ ಸಮುದ್ರ : ಅಡಕಿಲುಬೆರೆಗಳುಳಿದು ಹಳಿಲು ಮೊಳು ಮೊಳೆದು ಕಡೆದು ಮಲ್ಲಳಿ [ಸಂ. ೩] ಗದಲನೊಡೆ ಗಲಿಸಿ ಕುಡಿದು ಮೊಳೆದದ್ದ . . . ಮೊಳೆದುಬರರೆ ಪಟ್ಟಮವನನಿಧಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೦). [ಮಲ್ಲಳಿ (< ಮಲ್ಲಳಿ) + ಕದಲ್]

ಮಲ್ಲಳಿಗಾರ್ತಿ 'ಮಲ್ಲಳಿಗಾರ್ತಿ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಳಿಗಾಣಿ 'ಮಲ್ಲಳಿಗಾಣಿ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಳಿಗೊಳ್ 'ಮಲ್ಲಳಿಗೊಳ್' ನೋ.

ಮಲ್ಲಳಿಸು, ಮಲ್ಲಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಜಲಿಸು; ಸುತ್ತಾ : ತಿರುಗು : ನಡೆಗುಂ ಕುರಾಲಚ್ಚದ ಕಡೆಯೊಳ ಮಲ್ಲಳಿಸ ಕೆಲದಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨-೩೦). ಮಲ್ಲಳಿಸು : ೨. (ಮೃಗವು) ಬೇಟೆಗಾರನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸುತ್ತಾಡು : ಅಲೆದಾಡು : ಪುರೈಯ ಹಿಡು ಮಲ್ಲಳಿಸಿ ತಲ್ಲಣಗೊಂಡವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೦೩). ೩. ಹಿಂಸಿಸು : ಪೀಡಿಸು : ಮಲ್ಲಳಿಸಿದ ಪಾಡ್ವಮುಂ ಪಕ್ಕಲಿವ ತೊವಲುಮಂ ನಿಲ್ಲಲೀಯದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೩). [ಮಲ್ಲಳಿ (< ಮಲ್ಲಳಿ) + ಸು]

ಮಲ್ಲಟ, ಮಲ್ಲಣಿ, ಮಲ್ಲಳಿ (ನಾ). ೧. ತಿರುಗಾಟ : ಸುತ್ತಾಟ : "ಮಲ್ಲಟ = ಶರೀರವ್ಯಾಕುಲತೆ : ಸುತ್ತಿ ಬರ್ಪುದು" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦. ೧). 'ಮಲ್ಲಟಗಾರ್ತಿ' ಪರಾ. ೨. ದೇಹಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗ ಮುಂತಾದ ತೊಂದರೆ : "ಮಲ್ಲಟ-ಶರೀರವ್ಯಾಕುಲತೆ : ಸುತ್ತಿ ಬರ್ಪುದು" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦. ೧). ೩. ಭಯ : ಹೆದರಿಕೆ : ಅಂಜಿಕೆ : "ಅಗರ್ವ . . . ಮಲ್ಲಟ, ತಲ್ಲಟ, ಅದರ್ವ- ಈ ೧೦ ಭಯಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೨೨೩) : "ಮಲ್ಲಟ ದಪ್ಪರ ಬೆಟ್ಟ ತಲ್ಲಟ . . . ನಿಲ್ಲದೆ ಫಯನಾಮ" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೩). ೪. ಗುಂಪು : ಸಂದೇಶ : ಲಸಕ್ತಭಾತ ಸಮಿವರಂ . . . ಪೊವಟ್ಟು ಪೊಪ್ಪುಮೊಳುಂ ಪೊಗಿ ರೈಲಂಕರಿವ ಮಲ್ಲಾಯ ಮಲ್ಲಟಗಾಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ . . . ಪೊಕ್ಕು (ಕುಪ. ೨೦-೨೨೪). 'ಮಲ್ಲಟಗೊಳ್', 'ಮಲ್ಲಟದಿರಿ' ಪರಾ. ೩. ತುಂಬಿ : ಪ್ರವರ : "ಅಲರ್ವಕ್ಕಿ, ಒಂದುಡೆ, ಪಜಮೆ, ಮಲ್ಲಟ . . .

ಮುಯ್ಯರವಡಿ - ಈ ೭ ಭುದುರು" (೪೩೫. ೫೨-೪೪). ಮಲ್ಲಣಿ:

೨. 'ಮಲ್ಲಣಿಸು' ಪರಾ. ೬. ಮಂಡಲಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಸ್ತಂಭ: ರಾಸಕ್ರೀಡೆ: ಗೊಲ್ಲಗೊಲ್ಲತಿಮರದಲ್ಲಿಯೆ ಸಾಕೆನೆ ಸ್ಥಿತಿರದೊ ಮಲ್ಲಣಿಯಲ್ಲ ? (೧೪೫೦. ೪೨-೩). ೭. ಗೋದಲ: ಗಜವಿಜೆ: ತತ್ಪರೀಜನದ ಭಾವು ತಲ್ಲಣದ ಮಲ್ಲಣಿ ದೀದಿಯೊಳಾದುದಕ್ಕೂ (೪೪೫೨. ೩-೩). ೮. ಅಲ್ಲೋಲರಲ್ಲೋಲ; ಕ್ಷೋಭೆ: ಭುಜವು ನೀವುಗೆ ಕರ್ಮದ ಮಲ್ಲಣಿ ಗ್ರಿಯೆ ಕಡಾಗಡಲ ಬಿಡುಮೊದ್ದುಗ್ಗಿವೆನು ಸಲಿಸುವರೆ (೫೪೫೩. ೨-೨೦). ಮಲ್ಲಣಿ: ೧. ಇಂತಿಲ್ಲಿಯೂ ಮಲ್ಲಣಿಯು ದಂವುಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ದುಂಬಿದವರು (೫೪೫೩. ೩೪. ೨೦). ೮. 'ಮಲ್ಲಣಿ ಗಡಲ' ಪರಾ. ೯. ಅಶ್ವರ್ಯ: ಬೆರಗು: "ಸಮೂಹ ಬೆರಗುಗಳು ಮಲ್ಲಣಿಯನ್ನಪ್ಪ" (೪೫೩. ೩೩). [ದೇ. ೩ ಕಲು. ಮಲ್ಲಣಿ]

ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿ. ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ (ನಾ). (ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ) ಅಲೆದಾಡುವವಳು: ಹಿರಂಗಾದುವ ಸ್ವಭಾವದ ಮೆಂಗನು: "ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿಯನೆ ಸುತ್ತಿಬರ್ತಾಯೆಂದು ಪೆಲ್ಲುರ್ ಸುಗನಾರು" (೪೫೪. ೨೩). ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ: "ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿಯನು ತಿರುಗಾಡುವ ಸ್ತ್ರೀಯಕ್ಕೂ" (೪೫೪. ೩೩).

[ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿ + - ತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿ. ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ. ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಸುತ್ತಾಡುವವನು: ಅಲೆದಾಡುವವನು: 'ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿ' ಪರಾ. ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ: ೨. ಕ್ಷೋಭೆಯನ್ನಂಟುಮಾಡುವವನು: ತಳಮಳವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವವನು: ಜವ್ವನದ ಸೂಜಿಕಾಣು: ಮನದ ಮಲ್ಲಣಿ(೫೫೫. ೪) ಕಾಣು ಚಿತ್ರದ ದಳವೊಳಾಣು ಬಂದಂ (೫೫೫. ೨೨-೩೪). ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ: ೩. (ಮಟ್ಟವೆಡೆಯಿಲ್ಲ) ನಡೆದಾಡುವವನು: ಸ್ಥಳವೂ ಬೆಳೆವತ್ತಪ್ಪ ಅಳಲೆಯಾರಂ ಮುಗಿಯುಳ್ಳ ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ ಹೊಂಗಡದ ರೀಗಮಂತಂ (೫೫೫. ೨೨-೨೩). [ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿ + - ಕಾಣ]

ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿ. ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ. ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ (ಕ್ರ). ೧. ಭಯಗೊಳ್ಳು: ತಲ್ಲಣಗೊಳ್ಳು: ಮುಂದದ ವಾಮು ಗೆ ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿಗೊಡೊಳಸಾರ (೪೫೫. ೩೦). ೨. ಗುಂಪುಗೊಡು: ಒಬ್ಬಾಗು: ಕಲ್ಲ ಗವಿಯೊಳಗೆ ಕಲ್ಲೆ ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿಗೊಡಿದರ್ ತಪ್ಪಿನಿರ್ವಾ (೫೫೫. ೩-೨೫). ೩. ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿ.—ಬೆರಗು: "ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿಗೊಡು ಸಮ ದೋಸರಿಗೊಡು" (೪೫೫. ೩೩). ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ: ೧. ದೇವದೇವ ಜನನುರೂಪನಾದ ಮಾಯೆಗೆ ಮಲ್ಲಣಿ [೫೫೫. ೪]ಗೊಡು ಕಾಪ ತ್ರಯಕ್ಕೆ ತಲ್ಲಣಗೊಡು (೩೬೪. ೫. ೨೦೩-೩). ೪. ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳ್ಳು: ತಳಮಳಗೊಳ್ಳು: ಜನವರಾಣಂ ಪೊಳ್ಳಿಗೆ ತಲ್ಲಣಿ ತಗ್ಗಿ ಮಲ್ಲಣಿ ಗೊಡಾಗಳಾಗನ ಸಂಗತಿಗೆ ಮೊಸಮೂಸಗೀತಮಂ ಕೇಳಿಸುತ್ತರ್ವ ಸಮಯದೊಳು (೫೫೫. ೩-೩೦): ಮನದೊರ್ ಮಲ್ಲಣಿಗೊಡು ದುರ್ಮಾನಾದಿ ಮಾರ್ಗೋಧನಸಮೋದರರ್ . . . ಪಾಂಚಾಲರಾಜ ಬಾಲಕನೊತ್ತರಿಸುತ್ತಂ ಮುತ್ತವೆದಂ ಕಂಡು (೫೫೫. ೨೨-೨೩ ೫). ಮಲ್ಲಣಗಾರ್ತಿ: ೧. ತಲ್ಲಣಿ ಮಲ್ಲಣಗೊಡು ಪೋಕಲೊಳಗಾ ಬಾಲವಿಹಂಗಂಗಳನೇಕಿಯೊಳಿಹುರಿಕೊಂಡು ಪಾಟಲನುವಾಗಿ ತೂಜ ರ್ಲೊಂಬಿನೊಳರ್ವ ವಿವಾಗಸಂಕುಳಿಂದ (೧೫೫. ೨-೨೫ ೫): ತೀವ್ರ ಕಂಪನವೆರ್ವೆಗಾಗಿ ತಲ್ಲಣಿ ಮಲ್ಲಣಗೊಳ್ಳರೂಪೋಪರರ್ (೫೫೫. ೩-೨೩). ೨. ಸಂಪಗಿಯ ಕಂಪಿಗೆ ಕಂಪಿ ಮಲ್ಲಣಗೊಡೊಲ್ಲದ ಮೊಗಂದಿರೂವಿ ನರಿತಂದು ಸಾಗರದಿಂ ಪೂದೊಂಬಿದ ಪ್ರಸೂತರೂವ ದಾನಂದರೂವ ಬಂಡಾಡ್ತಿ (೧೫೫. ೩-೩೦ ೫): ಕೆಲ್ಲೊಳು ಮಯ್ಯೊಳಂ ತಪ್ಪಂ ಚಿಲ್ವೆ ವಿಲ್ಲರೆಯ್ ಮಲ್ಲಣಿ(೫೫೫. ೪)ಗೊಡು ಪೊಳ್ಳೆಂದು

ಮಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರನಂ ಮುತ್ತಿಕೊಂಡೆತ್ತಲ್ (೪೫೫. ೩-೨೩).

[ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿ ಕೋಳಿ]

ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿ (ಕ್ರ). ಗುಂಪಾಗಿ ಸುತ್ತಾಡು: ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿಯ ಪಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟುಲಿ ಕಲ್ಲದಾಡುವ ತಲ್ಲೆಯಿವ ಮಲ್ಲಣಿಯ ಸಮಾಧಿಗೆ . . . ಬಲ್ಲಗೊಲ್ವಿಟ್ಟನ ಮಲ್ಲಿಗಡಲ ಜಲ್ಲಣಿಗೆ ತಲ್ಲಣಗೊಂಡು (೫೫೫. ೩-೩). [ಮಲ್ಲುಗಾರ್ತಿ + ತಿರಿ]

ಮಲ್ಲಾಗರು 'ಮಲ್ಲರೋಗ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಾಚಾರಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಮೆಸರು: ಬರೆದಂ ಇಲ್ಲಿಡೆ ಮಲ್ಲಾಚಾರಿ (೫೫. ೫೪. ೫೫. ೪೨-೪೩: ೩. ೪೦). [ಮಲ್ಲ + ಆಚಾರಿ]

ಮಲ್ಲಾಮಲ್ಲಿ (ನಾ). ೧. ಜಟ್ಟಿಗಳು ಮಾಡುವ ಯುದ್ಧ: ಭೂಮೀನ ಸಹಜವ ವೇಲ ಯುದ್ಧಕ್ಕಿರ ಫಟೋತಾದಾಗೊಡನೆ ಮಲ್ಲಾಮಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಕಾದು ರಂಭಿಸುವವನಲ್ಲಿಗೆ ಮಯ್ಯೋಧನಂ ಬಂದು (೫೫೫. ೨೨-೩೩ ೫): ಮಲ್ಲಾಮಲ್ಲಿಯೊನ್ನರಮಲ್ಲರನಾಮಮೊಳೊತ್ತಿ ಗೋಳುಗೊಳ್ಳು ಬಲ್ಲಾಳನದಿವಾ ತಮಲ್ಲನ ಭುಜವಾಗ ಮೆಂಗಿ ದ(೦)ಲ್ಲಂ ನೆಗಲ್ಲಂ (೫೫೫. ೫೪-೫. ೫೫-೬: ೧೦೦): ಮಲ್ಲಾಮಲ್ಲಿ ಸುಪಾಸುಗಳ ಮಾಡಿ ದಲ್ಲದಿವು ದಿವೆಲ್ಲ (೫೫೫. ೩-೨೦). ೨. ಮುರುಡು: ಸ್ಪರ್ಧೆ: ಪೈಪೋಟಿ: ಅಂತಃಪ್ರವೇಶನವು ಪರಾಧಂಗಳ ಮಲ್ಲಾಮಲ್ಲಿ ಯಾಗಿ ಕಾಮವಾಗಳ (೫೫೫. ೨೨-೩೦ ೫): ಸಿಂಗನಿವನ ಪಯತ್ನೇಶ ಕಲ್ಯಾಣಧಾರಾಧರ ಮಲ್ಲಾಮಲ್ಲಿಯೊಳು ಯಾದವಗಜಪಟಿಯೊಳು ತಲ್ಲಮ (೫೫೫. ೫೪-೫. ೫೫-೫: ೧೨೫): ೩. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಾಸವು ಮಲ್ಲಾಮಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರಾರು? ಮಲ್ಲರಾರು? (೫೫೫. ೩-೫೫. ೩). ೩. ಮುಖದ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಗೋಳಾಟ: ಕರ್ಣಂಗಳಗ ಮಂಗಲದ್ವನಳು ಪಿಪ್ಪವಬಲಿಯರ ಮಲ್ಲಾಮಲ್ಲಿಯ ಒಂಗೊಡ ತೊತ್ತೆಯಂ ಮೆಯ್ಯನೊತ್ತವ ಜನದ ಮೂಳೆಯು ಕಾಲೊಲರಿದೊ ಸರಿದ ಪುನಂಗಳದ್ದುಗಳನಾರಯ್ಯತ್ತ ಮೊಕ್ಕನಾ ಸುಡುಗಾಡನವೊಳನು (೫೫೫. ೨೨-೩೦). [ಮಂ.]

ಮಲ್ಲಾರ 'ಮಲ್ಲಾರ್ತಿ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಾರ್ತೋರಣ (ನಾ). ಬಳಮಲ್ಲಾರ್ತದ ಆಕಾರದ ಕುಚ್ಚುಗಳಿರುವ ತೋರಣ: ಮೇಲೆ ಪುಷ್ಪತೋರಣ. 'ಮಲ್ಲಾರ್ತಿ' ತೋರಣಗವೆ (೫೫೫. ೩೩). [ಮಲ್ಲಾರ್ತಿ (< ಮಲ್ಲಾರ್ತಿ) + ತೋರಣ]

ಮಲ್ಲಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಮಲ್ಲಾಳಿ, ಅಮಾಸ, ತುಂಬುರೂವ (೫೫೫. ೩೦-೩೦): ಮಲ್ಲಾಳಿ: —ಹೆಬ್ಬಲಸು, ಕರೇ, ಮಲ್ಲಾಳಿ. ಕೂವೆ (೫೫೫. ೩೩). [?]

ಮಲ್ಲಿ (ನಾ). ೧. ಮಲ್ಲಿಗಜಾತಿಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ಮೆತ್ತು ಸುಗಂಧಯುಕ್ತವಾದ ಅದರ ಮೊಪ್ಪ: ಪಾದಿ ಪೊಸಪಾದಿ ಕೇವಗೆ ಮೊಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿ ಮಂಡಾರವೆಪಾರಜೊತಲತಯೊಳಿ ಸಂದ ವಸಂತದೊತಿ (೫೫೫. ೨೩-೩೩): ಮಲ್ಲಿರೂಪುಮಿಳಿತಧಮಿ ಶ್ವೆ (೫೫೫. ೪-೨೩): ಮಲ್ಲಿವಲ್ಲಿಕೊಂಬವುನರಂಜಿತಮಾಡುಂದು ಮುನಿ ಗಳವದಾದ ಪೊಸವಳುದ ತೋಟದೊಳಾಟದ ಕಿವುಸರೆಯದ ಕವರರಿವರವಟಂ ತಡೆದು ಪಮಮಂ ಕಲ್ಲಿದರ್ ಗಡ! (೫೫೫. ೨೪-೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಅಮಾಳ್ವರ್ - ಮಲ್ಲಿ. ಹಬ್ಬಕಟ್ಟು" (೩೬೦. ೪). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾತ್ರ: "ಕಳಗಿ ಕೆಲಕಿ ಮಲ್ಲಿಯೊನಿಕ್ಕು [೫೫೫. ಮಲ್ಲಿಯೊನಿಕ್ಕು]" (೫೫೫. ೩-೩೩). ೪. ಒಬ್ಬಾತನ ಮೆಸರು: ದಿವ್ಯಧರ್ಮ ಮಲ್ಲಿ ಪೊಸವೆಗ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಸ್ತುತಿಕ್ರಮಂ (೩೪. ೪೩. ೫೫೫. ೪-೩: ೫- ೪೦೦ ೨): ಅಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡಿತು. ಕೊಳ್ಳೇ ಮಲ್ಲಿ ಕೊಂಕುಳ ಕೂಸ (೧೫೫).

೫. ದೀಪವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಹೆಂಗಸಿನ ವಿಗ್ರಹ : ಎಲೆ! ದೀಪವು ಮುಳುಗಿ . . . ನೀನೇ ಕಂಚಿನ ಬೊಂಬೆ ? ಅಲ್ಲ, ಮಿಂಚು ಹಬ್ಬ ! (ಅಂತ್ಯ. ೦೬-೦). 'ದೀಪ್ತ' ಪರಾ. ೨ ಈ ಅರ್ಥದ ಪ್ರಯೋಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ದೇಶ್ಯವೇ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಾರ್ಹವು. ೩. [ಜೈನ] ಒಪ್ಪಿ ತೀರ್ಥಂ ಕರಣ ವಸರು : ಮಲ್ಲಿನಾಥ : ವ್ಯವಹರ ಅಪಕ . . . ಮಲ್ಲಿ ಮಾನಿ ಸುಮ್ರತ ನಮಿ ನೇಮಿ ಪಾಶ್ವ ಪರ್ವದಾನರೂಪವತ್ತತ್ತನಾಲ್ವಾರ್ ತೀರ್ಥಂ ಕರಾರ್ (ಪಾಠ್ಯ- ೪೦೨) : ಗಂಧರ್ವತೀರ್ಥ ಕರಮೇವಂ ಭುವನಲ್ಲಭಂ ಮಲ್ಲಿಜಿನಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೦೪-೨೦೩). [ಸಂ. ಮಲ್ಲಿ. ಮಲ್ಲಿ]

ಮಲ್ಲಿಕ (ನಾ). ಕಂಡುಬಿಟ್ಟದ ಕೊಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳಿರುವ ಒಂದು
ಬಿಗಿಯ ವಂಶ : "ಕಾಲ್ಮೇಗಂ ಮಾಸಿ ಮಲ್ಲಿಕಾವ್ಯಂ" (ಪಿಂಗಲಾ-೩೦-೬).
[೩೦.]

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುದುರೆ : ಜೀವಿಯ ಹೆಚ್ಚಾದ
ಕುದುರೆ : "ದೇವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ" (ಕಂಠಾ. ೩೨-೦೫);
ನಯನಗಳ ತೊಳಗುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹಣ್ಣು ಪೋಲಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ಅಭ್ಯಾ.
೨-೩೭), ೨ = ಮಲ್ಲಿಕ : "ಮೂರು ಶಿಶುಗಳಿಗೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ
ಗಳೆಯುವ" (ಪ್ರಾಯ. ೧೨-೪೯). [ಸಂ.]

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ನಾ). ೧. ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೊವಿನ ಹಾರ. ೨. [ಭಂಜ]ಅಕ್ಷರ
ಭಂದ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರುಭಂದಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿ
ನಾಲ್ಕನೆಯ ಧೃತಿ ಎಂಬ ಭಂದ್ಯನ ಒಂದು ಪೃಶ್ತ : ಸಮುದೀಪಿತಃ
ಪುಷ್ಕೀಕಾರ್ಜುನಃ (ದಂಡೋಬ. ೨-೧೪) : ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯತ್ಯಗವ್ಯ
ಕುವಂದ . . . ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ತರಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ
ಬಿಡುಬಿಡು (ದಂಡೋ. ೫೦). [ಸಾ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ]

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ನಾ). ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯ ಹರಡುವಂತೆ
ಹರಡುವ ಶೀರ್ಷಿಯುಳ್ಳವನು: ೨ ಚಾಕುಕ್ಯರಾಜನಾದ ಎರಡನೆಯ
ಜಯಸಿಂಹನ ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಾಪ್ಪಡೆಹಿವಂ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ
ಶೀರ್ಷಿಕದ್ವಾರಂ (೧೯೨೨. ೫೫. ೨೦-೬; ೧೦೧); ಚಾಕುಕ್ಯಭರಣ
ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮಾಪ್ಪಡೆಹಿವಂ ರಾಯಗಜಕೇಸರಿ (೧೯. ೪೧. ೨೨೨.
೨೨೬-೬ ; ೧೨೩). [ಮ.]

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ನಾ). ರಿ. ಚಿವನ ಒಂದು ಹೆಸರು : ರಾಜಮಟ್ಟಿ ನೀರಾ
ಫದ್ರ, ಬರಹವೂ ಮಲ್ಲಿಗವದ ಹಿಮರ ಕುಲದವರು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ
(೨೯. III (೩). ಸುಮತೀ. ೩೦-೩೩ ; 1128) ; ಕಲ್ಪರಣಿ ಹೂವಾಗಿ
ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ವಿವಿಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟವರು ಹೇಳಿ
(ಸರ್ಗ. ೨೦.೫). ೨. ಈಗಿನ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲು
ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಚಲಂಕಿವ ಹೆಸರು :
ಶ್ರೀಶೈಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ದರ್ಶನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದಿ
ದ್ದೇನೆ (೩೩೬). ೩. ಒಬ್ಬಾಡವ ಹೆಸರು : ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನನ್ನು
ಮಾಂದ್ರಪ್ರಯದ್ವೈಯೆ $x \times x$ ನ್ನಕ್ಕೆ ನುಡಿಸಿದ್ದಂತೆ (೨೯. IV (೩).
೨೯೦೬೩. ೧೩೩-೯ ; ೨19). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯವಾಸಕ (ಸಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಮಧ್ಯಮಾ
ವಸಂತ್‌ರಾಗದ್ಧೆ ಶೃತಿರಚನೆಯಾದುದರಿಂದ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ಪಲ್ಲವ
ರೇಷಮುರಾರಿಪದರು (ಸಂಗೀತ. ೨೫). [ಪಂ.]

ಮದ್ದಿಗೆ (ನೌ.೧೩೦ರದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ, ಮತ್ತು ಅದರ ಸುಗಂಧವುಳ್ಳ ಪಾದ ಬೆಳೆಯ ಹೂವು: "ತೃಣಶಲ್ಯಂ, ಮದ್ದಿಕಾ, ಭೂಮಿ, ಶೀತಧೀರು-ಈ ೪ ಮದ್ದಿಗೆ" (ಜಾಣಾ. ೦೦೪). ೨. ಮಟ್ಟುನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾತ್ರೆ: "ಕಲಗಿ ಗೌರಿಕ ಮದ್ದಿಗೆ ಮಲ್ಲಿ ಮದ್ದಿಗೆಯನಿಕ್ಕುಂ" (ಪಂಣಾ. ೩೨-೩೩). ೩. ದೀಪ್ತವರ್ಣ. [ಸಂ.ಮದ್ದಿಕಾ]

ಮಲ್ಲಿಕೃ (ಕ್ರ). ಮಲ್ಲಿವಂತೆ ದ್ವಂದ್ವಯಾದ್ವಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಾನಿಸು : ಬಾಣೀರ
ಮಲ್ಲಿನೋ ಮಲ್ಲಿಕೃವಂತೆ, ಶ್ರಮಮಂ ಮಾಡುವಂತೆ ಗಜಮಲ್ಲಿನೋಳ
ಪ್ರತಿಮಲ್ಲಂ ಮಲ್ಲಿಕೇದೂಗ (ಕಲಹ. ೪-೯೫ ೫). "ಮಲ್ಲಿ + ಇಕ್ಕು"
ಮಲ್ಲಿಕೆ (ನಾ). ರಿ. = ಮಲ್ಲಿಕೆ ರಿ : "ಮಲ್ಲಿಗೆ ವಿಷಕಳಂ" (ಕಂಠಕ.
೩೬-೨೪); ಬಿರಿದ ಮಲ್ಲಿಗೆಗೆಡೂವಂ . . . ದುಧುಮದೋಶ್ವದಮಾದೂವ
ಮೇಗನವೇನಾರಂಕುಸವಿತ್ತೊಡಂ ನೆವ್ವದನ್ನ ಮಹಂ ವನವಾಸಿದೇವಂ
(ಕಂಠಕ. ೪-೩೦); ದುರುಗ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಪಟ್ಟೆ ಮುಡಿವಾಳಕ್ಕೆ ಪರಿಮಳದುದಕವ
ನೆಪ್ಪಿದಪರಾರಯ್ಯ (ಬಹಾದಿ. ೩. ೧೦-೩); ದುರುಗ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕೆಂಪಾಜಿ
ಸಂಟಿಗೆಳ ಪುಮಳವ್ವಪ್ಪದ ಮೂಲೆ ಮೆಜಿದುವು (ಕಂಠಕ. ೨೦-೩೩).
೨. = ಮಲ್ಲಿಕೆ ೨ : "ಕಳಸಿಗೆ ಕೆರಿಕೆ ಮಲ್ಲಿಗೆಯೊಕ್ಕು [ನಾಣಾ
ಮಲ್ಲಿಮೊಕ್ಕು]" (ಕಂಠಕ. ೩೨-೩೨).

[< ಪ್ರಾ. ವರ್ಣ. / ಸಂ. ಮೃತ್ಯು]

ಮಲ್ಲಿಗೆಗೋಲ (ನಾ). ೧. ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹೂವನ್ನು ತನ್ನ ಬಾಣ
ವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು; ಮನ್ಮಥ: ಮೃಗವೃತ್ತಿಗಿಂತಾ ಮಲ್ಲಿಗೆ
ಗೋಲನ ರಂಧರ ತೋಟವು ಸೊಡ್ವಿದಳ (ಕೂಷ. ೯-೩೩). ೨.
[ಜೈನ] ಬಾಯ್ಕಲಿ: ಸ್ವಾಮಿ ವರ್ಣಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ತೋಗಿದಂ ಮಲ್ಲಿಗೆ
ಗೋಲನಾದಿವನು (ಕೂಷ. ೯-೩೩). [ಮಲ್ಲಿಗೆ + ಕೋಲ, + ಅ.]
ಮಲ್ಲಿಗೆಬಾಣ (ನಾ). = ಮಲ್ಲಿಗೆಗೋಲ ೧: ಸೊಗಯಿಸುವ ಬಾಣ
ಮಾಡುವ ಕೋಲದಿಂದಲಿರುವ ಮಲ್ಲಿಗೆಬಾಣವಾದಂ ಬಲ್ಲನೆಂದೇರಿ (ಕೂಷ.
೯ ೩೩). [ಮಲ್ಲಿಗೆ + ಕೋಲ.]

ಮಲ್ಲೇಗಾವಿ (ನಾ). ಎಂದೂ ಉಳಿದ ಹೆಸರು : ಮಲ್ಲೇಗಾವಿ ಅಂತ ಪರ
ಪಾಲ್‌ಗಿವ್ವ ಎಂಬ ಪುನಃ ಅಂತ ಪರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೨೦, ೦೧-೦೩; ೨೦೭).
[ಮಲ್ಲೇಗಾವಿ]

ಮದ್ರಿನಾಥ (ನಾ). [ಜೈನ] ಇಷ್ಟಕ್ಕುನಾಲ್ಕು ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ: ರಾಗದ ಪರ್ವಾರಂಭವೇವೂ ದಿವ್ಯನಾಥಂ ಮದ್ರಿನಾಥಂಗೆ ದನಾದಿದೇವೇಂದ್ರದೇವಂ ಪಳಂಜರವಿವಂ ಗಂಧಾರವಂಜರವಂ (ಪ್ರಾಕೃತ, ೦೩-೦೩). [ಪಂ.]

ಮಲ್ಲಿನಾಥ (ನಾ. ರಿ. ಮಲ್ಲಿನಾಥನು) ಪ್ರೊ.ವೈದ್ಯನವರು
ನಂಪುಕುಳಿಗಳಿಗೆ ಬಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.- ಟೀಕೆ. ೩. (ಅಂ.)
ವಿವರಣೆ: ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ: ಕೆಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಟೀಕೆ ವೈದ್ಯನ ಮಲ್ಲಿನಾಥ
ಬೀಜಾಂಗುಲಿ (ಪೂ. ೨೨೨): ನೋಡು ಮೂಲಕ ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಬಿಡು ? (ಪೂ. ೨೨೨).
೦ ಕುಮಾರ.)
[<ಪೂ. ಮಲ್ಲಿನಾಥನು]

ಮಲ್ಲೆಯೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಬೀದಿನ ಹೆಸರು: ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ
 ವ್ಯಕ್ತ ಮಲ್ಲೆಯೂರ್ಗ್ರಾಮವುಧಿಸತಿ (ಮೈ. ೮೭, ೧೯೯೯, ೨೦-೨೧; ೧೧೦).
 [ಮಲ್ಲೆ + ಬೂರ್]

ಮಲ್ಲಿಕೇಶ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಮಲ್ಲಿಕೇಶವಾರದ ಗುಡ್ಡಂ
ಮಲ್ಲಿಕುಂಡಂ ತೀರ್ಥಹಂಠಿ ಸ್ಥಾನಂ (೨೪. 11, ೪-೦ ; ಸಾ. 900).
[ಸಂ.]

ಮಲ್ಲಾ. ಮಲೆ (ನಾ). ಓಂವಾ ಬಗೆಯ ತೆಳುವಾದ. ಬಿಳಿಯ ಹತ್ತಿ, ಬಟ್ಟೆ : ಮೈದ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಮದ್ದಿನ ಮುಖ. ಉಟ್ಟುದು ಮರ್ಸರ್ಲೆಕ್ ಧೋತರ (ಮಾ. ೨೪). ಮಲೆ : ಲಾಂಗ್‌ವಾಕ್, ಬೇಲಿ. ವಾಯಿಲ್. ದಮ್ಬೆಕ್, ಮಲೆ — ಇವನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ನೇಯುವರು (೧. ೫೦. ೭೩). 'ಮೈನ್' ಪರಾ.

[4- 'ಇಂ. ಸುಲಿ' / 'ಇದು ಹಿಂದಿನ 'ಮಲ'ವು' ಎಂಬುದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ]
ಮಲಕ್ಕೆ 'ಮಲಗ' ನೋ.

ಮಲ್ಲಾಳ (ನಾ). ಅಧಿಪತಿ : ಆ ನರೋಕವಾಲಕನ ಖಾನ ಮೇಲೆ
ಮಲ್ಲಾಕರ ಲೆಕ್ಕಸಬಾರದೇನೆಯೆನವನ ಸಂಪದವ (ಉಪಾಖ್ಯಾ. ೧೭-೨೭) ;
ಕೊಟ್ಟ ಪೋಡಿಸ್ತಿದ್ದವೆ ಓದಿದ ಬಾಳೆಲ್ಲಮಂ ಮಲ್ಲಾಕರ್ ಬಿಟ್ಟಾಲ್ಪತಾಂ
ತಾಮೆ ಪಂಕಂಡರೆದು (ಕರ್ತ. ೨-೧೦೪).

[← ಅರ. ಹಿಂ. ಮಲಿಕ್ : ಮರಾ. ಮಲೀಕ]

ಮಲ್ಲಾಳಪದವಿ (ನಾ). ಅಧಿಪತಿಯ ಸ್ಥಾನ : ಕುರುಶಾಳನು ಬಾದಾರನ್ನು
ಸನ್ಮಾನಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಮಲ್ಲಾಳಪದವಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು (ಉಪಾಖ್ಯಾ. ೯೬).

[ಮಲ್ಲಾಳ + ಪದವಿ]

ಮಲ್ಲಾಳ. ಮಲ್ಲಾಳ (ನಾ). ೧. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬೋರವೈಯ
ಮಗಂ ಮಲ್ಲಾಳ ಕೊಟ್ಟುದುಲ್ಲರಿದು ತುಣುವು ಸಜ್ಜೆಯುಂಪನ್ನಿಸಿ
ಕಾದಿ ಸತ್ತಂ (೧೪. ೫೧. ೩೫೩. ೫-೬; ೫೦). ಮಲ್ಲಾಳ : ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠ
ನಾದ ಮಲ್ಲಾಳ - ಜಟ್ಟಿ : ಆ ಜಟ್ಟಿಗೂಡೊಳಗೆ ಅತಿರಥರು ಬಹಾರಾಳರಹರು
ಸಂಪತ ಮುಕ್ಕುರಿಹರು (ಕರ್ತ. ೨೦೫-೨೨೪). [ಮಲ್ಲಾಳ + ಉಗ]

ಮಲ್ಲೆ 'ಮೊಲ್ಲೆ' ನೋ.

ಮಲ್ಲೋಗರ 'ಮಲರೋಗ' ನೋ.

ಮವಕುಳ್ಳ 'ಮೋಕೂಳ್ಳ' ನೋ.

ಮವಲಂಗಮರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಅದಿರಾಜ . . .
ಮವಲಂಗಮರ ಹೊಳೆಸೆಕ್ಕಿ, ನೆರವಂಪಿ. ತುಡಮದಿರಾಗಿ ಹೊಡೆ ಬೆನಗೆ
(ಉಪಾ. ೨೫-೨೬). [ಮವಲಂಗ? + ಮಕ್ಕ]

ಮವಾಳ (ನಾ). ಸರಕಾರದ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸದೆ
ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದಿರುವ ರಾಜಕೀಯಪಕ್ಷ : ಮಂದಗಾಮಿಪಕ್ಷ :
ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮನುಕುಲಮೇವ ಶಾಸನಸಭದ್ವಂದಿ ಅವಳು ಮವಾಳ
ಇಲ್ಲವೆ ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷದವಳು (ಕರ್ತ. ೧೩೩೦). [← ಮರಾ. ಮವಾಳ]

ಮವಾಳತನ (ನಾ). ನೆಯ : ನಾಜೂಕು : ಒಕ್ಕಲುತನದಿಂದ ಔದ್ಯೋಗಿಕ
ಕೆಲಸಗಾರಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಮಂಕುತನದಿಂದ ಪಟ್ಟಿಗದ ಮವಾಳತನಕ್ಕೆ
ಹೊರಮದ ಹೊಲಗೊಡಿ ಒಕ್ಕಲ ಪರ್ಗ (ಉಪಾ. ೧೯೪).

[ಮವಾಳ (p ← ಮರಾ. ಮವಾಳ) + ತನ]

ಮವಿಂದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ತನ್ನಕಾಳ್ ಪ್ರಭುಮೇರು
ಬೆಸೆ ಪಂಪಿಂದಿಗೂಟಾಳ್ಳಾಡುವಾಡಿಯ ಸಮಸ್ತಬಲಯು ಮೇಗಿಟ್ಟರೆ . . .
ಇಜ್ಜೆದೋಡಿಸಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ (೧೪. ೫. ೨೨೬೫. ೬-೭; ೬೦. ೫೦). [?]

ಮವುಜೆ 'ಮವಿಜೆ' ನೋ.

ಮವುರಿ 'ಮವಿರಿ' ನೋ.

ಮರಕ (ನಾ). ಸೊಳ್ಳೆ : ಬಾಂಡವಪನಮಲ್ಲಮಂ ಕಟ್ಟಿ ಮೆದಜೆ ಮರಕ
ಮಾತ್ರಮುಡ್ಡೆಡಂ ಮಿಸುಕರ್ ಧರ್ಮಿವಿಂಪಾಗಿ ಬಿವಂಪರದೊಳ್
ಮುಟ್ಟಿ ಮುಸುಕಿದಾಗ್ಗೆ (ಕರ್ತ. ೫-೬ ಪ) ; ಪತ್ತಿದ ನೆತ್ತರ ಪೊಲೊಂ
ದೆತ್ತಂ ಮೊಹೆದಜವ ಮರಕ ಮುಕ್ಕರಮಂ ಸೋವುತ್ತುಂ (ಪಾ. ೯-೧೪) ;
ಅಯಿಪಾಡ್ಯಾಡ್ಯಮಾಡ್ಯರಕಣೆಗಂಡು ಜಿಪ್ಪಮಲಪ್ಪತ್ತಿಯಂ ಶಿವನೊಲೊ
ಡವೆರದಂ (ಕರ್ತ. ೨-೩೬). [ಸಂ.]

ಮರಕಾರಿ (ನಾ). ಸೊಳ್ಳೆಯ ಶತ್ರು : ಜೇಡ : "ಮರಕಾರಿ ಗುಣ
ಪ್ರದಮೆನೆ ಜೇಡನೊಕ್ಕು" (ಉಪಾ. ೯೯-೧೦೪). [ಸಂ.]

ಮತವಾಳ 'ಮುಮಾಳ' ನೋ.

ಮಶಾಣ 'ಮಸಣ' ನೋ.

ಮಶಾಲು, ಮಶಾಲ್. ಮಷಳಲು (ನಾ). ದೀವಟಿಗೆ : ಕಕ್ಕಡ :
ಪಂಪು : ಇಲ್ಲಿಸದೆ ಮಶಾಲು ಯಾವ ಮಮವೆಗೆ ಪಾದಿ ತೋರು
ವುದೊ (ಕರ್ತ. ೧. ೩೩೪) ; ಆ ಮಶಾಲುಬೆಳೆನನ್ನಿ ಪಾನನು ಆ ಇಲ್ಲರಂ
ರಾಣಿಯವರನ್ನೂ ನೋಡಿದನು (ಕರ್ತ. ೩೯೨). ಮಶಾಲ್.

ಮಶಾಲು : ಮಶಾಲು ಕಿಡಿಯಿಟ್ಟು ಅರಿತು (ಕರ್ತ. ೪೨) ; ಬೇವನ್ನಾಡ
ದಿಂದ ಮಷಾಲಗಳನ್ನೂ ತರಿಸಿ, ಹೊಲೆಯ ಕರೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಮಾಡಿಸಿ,
ತೆತ್ತಗಳನ್ನು ತಿರಮಕೊಡ್ಡಿಗಿ ಬಿಡಿಸಿದ (ಕರ್ತ. ೩೩೦).

ಮಶಾಲ್‌ಬೋರಿ = ಪಂಜುಗಳ್ಳರು ಮಾಡುವ ದರೋಡೆ :

ಪಂಜುಗಳ್ಳತನ : (ಕರ್ತ. ೧೧. ೫೫೫).

[← ಅರ. ಮಶ್‌ಅಲ್ ; ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮಶಾರ್]

ಮತಿ 'ಮುತಿ' ನೋ.

ಮತಿಶಾಣೆ 'ಮುಶಾಣೆ' ನೋ.

ಮತಿಶಿ 'ಮುಶಿ' ನೋ.

ಮತಿಶಿ 'ಮುಶಿ' ನೋ.

ಮಶೀಪ (ನಾ). (?) : ಪ್ಲವೇದರ ಪಂಜವ ಅವಶ್ಯಾಧಾರವು ಉತ್ತರ
ಗರ್ಭವು (ಉಪಾ. ೨-೩-೧೩ ೪). [?]

ಮಶ್ರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೇವೈಬಟ್ಟೆ : ರೇಶಮ, ಉರ್ಗಾ,
ಮಶ್ರು, ಕೆಸಕಾಪ ಮೊದಲಾದ ಅಂಗಡಿಗಳು ಅಂದವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ
(ಉಪಾ. ೪). [← ಅರ. ಮಶರೂಲ ; ಹಿಂ. ಮಶರೂ, ಮಸರೂ ;
ಮರಾ. ಮಶರೂ, ಮಶ್ರೂ, ಮಸರೂ]

ಮಶಾಲ್ 'ಮಶಾಲು' ನೋ.

ಮಶಾಲಟಿ 'ಮಶಾಲ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಶಾಲು 'ಮಶಾಲು' ನೋ.

ಮಶಾಲ್ಟಿ, ಮಶಾಲಟಿ (ನಾ). ದೀವಟಿಗೆಯನ್ನೂ ಹಿಡಿಯುವವನು ;
ಪಂಜನವನು : ಬೋಯಿ, ಮಶಾಲ್ಟಿ . . . ಸಂಗೀತಗಾರ ಮೊದಲಾದ
ವರು ಅರಾಹವಪಾಗಿದ್ದೇವೆವಾಕಳೀರಿ ದಾವಿಲ್ (ಉಪಾ. ೧. ೨೨೪).
ಮಶಾಲಟಿ : ನೀನೊಂದು ಮೇಗಡ ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮಶಾಲಟಿ
ಯಾಗಿ ಬೆಳಕನ್ನು ತೋರುತ್ತ ನನ್ನ ಹಿಂದೆ ಬಾ (ಕರ್ತ. ೧೫೦).

[← ಪಾ. ಹಿಂ. ಮಶಾರ್‌ಜಿ ; ಮರಾ. ಮಶಾಲಟೀ, ಮಶಾಲಟೀ]

ಮಷಿ (ನಾ). ೧. ಶಾಯಿ : ಮುಸಿ ೨. = ಮುಷಿವಿದ್ಯೆ : ಮುಷಿಯೆಂಬ
ಓಟಮಾರ್ಗದಿಂ ಜೀವಿಸುವರೇ ಕರಣಕರ (ಕರ್ತ. ೩೯). ೩. ಇದ್ದಿಲು :
ಅಸಿ ಮಷಿ ಕುರ(ಪು) ಓಡಿ ಓಡಿಹಲ್ ಕುಸಿಯುಂ ಪುರಿಯೊಡು ಕೋಡು
ಕಾವರಿ ನುಲಿಪುಂ ಬೆಸಗೊಂಪಾ ಓದಿದೆಯೆಂ ಪುಸರ ಶಾಲಂ ಜಗಕ್ಕೆ
ಮುಲಿಯಿಲ್ಲೆಂದು (ಕರ್ತ. ೦-೪೯). 'ಮುಷೀಚಿತ್ರ' ಪರಾ. ೪.
ದೀವದ ಕಪ್ಪಿ ; ಕಾಡಿಗೆ. 'ಮುಸಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮುಷಿವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ಶಾಯಿಯಿಂದ ಬರೆಯುವ ವಿದ್ಯೆ : ಕರಣಕ ವೃತ್ತಿ :
ಅಪುಷಿಕ್ರಮಣಿ ದ್ಯಾಶಿಲ್ಕರಮಂಗಳಂ . ಶುದ್ಧವೃತ್ತಿಯಿಂದಭೋಪಾ
ರ್ಷಣಂಗಳ್ಯಾ ಮಾರ್ತಯಂ (ಕರ್ತ. ೧೫-೧೬ ಪ). [ಸಂ. ಮುಷಿವಿದ್ಯಾ]

ಮುಷೀಚಿತ್ರ (ನಾ). ಇದ್ದಿಲಿನಿಂದ ಬರೆದ ಚಿತ್ರ ; ಮುಸಿಯಿಂದ ಬರೆದ
ಚಿತ್ರ : ಮರಿಯ ಪಲ್ಲಿಯ ಕುಳಿತು ತನ್ನ ಹಿಂಗಾರಿನಿಂದ ಕುತ್ತಿಗೆ
ತುಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಬೆಂಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಮುಷೀಚಿತ್ರದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ
(ಉಪಾ. ೨೩೬). [ಸಂ.]

ಮುಷ್ಕರಿ 'ಮುಷ್ಕುರಿ' ನೋ.

ಮಮ್ಮ (ನಾ). ಗುರಿ : ಗಜ್ಜು : ಮಡ್ಡಿ : ದೃಷ್ಟಿಹುಟ್ಟಿದೊಂದೆಲ್ಲ
ಮೆದಂಗಳ ಮಿಟ್ಟಹದು ಪರಮಾಪ್ತಿ . . . ಮಮ್ಮ ಸ್ವಪ್ನಿಗೆ ಬೊಟ್ಟು
(ಉಪಾ. ೯೭) ; ಮಳೆ, ನದಿಗಳಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿಲ್ಲದಾಗ ಇವೆ (ಅಮರಂಗಳಂ)
ಅಗಸ ನದಿಗಳ . . . ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಗೂಡುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಬಂದು
(ಮಮ್ಮ)ಗಳಿಗೆ ಮೆಕ್ಕಲು ಮುಕ್ತನು ಬದುಕುಗಳು ಎಂದು ಮೆರು (ಕರ್ತ. ೧೩೩).
'ಮಡ್ಡಿ' ಪರಾ.

[← ತಲು. ಮಮ್ಮ. ಮುಸುಟು, ಮುಸಡು, ಮಕ್ಕು]

ಮನಃ (ನಾ). ಕೋಪಃ : ರೋಷಃ : ನಾಲ್ಕು ವೇಳೆಗಳಿಗೆ ಮನದಿಂದ ನೋಡಿ
ತಲಾ ಮಂದಿಗಳು (ಇಳಿ. ೫. ೬-೧೨ ಕಾಳಿ) : ಅನುಮಾನಮಂಗಳೋತ್ ಮಿಗೆ
ಮನಃ ಮನಃಗಿಡಿಸಿ ಕುತುಂಬುವವನು ಮನಃ ಮನಃಮನಃ ರಾಜ್ಯಂ
(ಇಳಿ. ೫. ೬-೧೬). [ಕನ. ಮಂ.]

【＜数＞ 変数】

ಮೊಸುಗು 'ಮೊಸುಗು' ನೋಡಿ.

ಮನಃಕ., ಮನಃಕಂ, (ನಾ). ೧. ಅಧಿಕೃತ; ಮೆಚ್ಚು; ಅತಿಶಯ : ಎನಗೀವುದು ಎನ್ನನದ ಮನಃಕಮೇನಿ ಪೋಲ್ತು ಮಗನು ಮುಪಾಹ (ಕಂಕಾ. ೦-೧೩೯) : ಪೂನಾದಿಯ ವಿಷಯವಾಗುವ ಮನಃಕದ ಮುಖರೋಗಮಾದ್ಯೋ ದಿನಿಕಾನಂ ಬಸವಲ್ಲಯವಿವರೇಂದಂ ಪೋನೂಯಂ ಮೈಮೆವತ್ಯ ಮುಯ್ಯ ಮನುಮ್ಹರ್ (ಗಾಂ. ೩೩); ಬಸವ ರಕತದ ಬಲದ ಮುತಿಯ ಮನಃ ವಲಿ ಕೈಮಜಿದು ಮಿಗಿ ದಳಿಸುತ ಹೊಗಿರುತ . . . ಪನರತಿ ಕಳಾದ ನಂಬುಗ (ಕುಜ್ಜ. ೯-೩೯). ೨. ರಘುನ; ಮಗ : ಲೀಮನ ಧಾಳ ಹೆಚ್ಚಿತು ಹೊಸತು ದತಕದ ಮನಃಕ ಮಿಗಿರಾಯ್ತು (ಕುಜ್ಜ. ೯-೦); ಕುಮಮಸಾದುಕನ ಕೋದಂಡುಕಾರದ ಮನಃಕಮನಿಂಬರದ ಮನಃಕ ಮಜಿದುಂಬಿಗಾ ಬಸದೊಳಗಿಡಿದವು (ಕುಜ್ಜ. ೩-೩೩). ೩. ಅಬ್ಬರ; ಅಭ್ಯಾಸ : ಗುರುಲಿಂಗಜಂಗಮವತದಲಿಂತಿರುತಿರಲಿ . . . ಮಾಯಯ ದಾಸಕವೆಲ್ಲ ಮುದು ಬೋಹುದು (ಕುಜ್ಜ. ೯-೩); ಮಜಿದುದಿರಲಿ ನಿಬಿಳನದಿಗ ಮಂಜುಕವನು ಮನಃಕನ ಮನಃಕದ ನಿಜವಲಿ ನಾರುಬ್ಬು ಗಳ ನಿಜೋಪವದ್ದರ . . . ಗೋದಾವರಿ (ಕುಜ್ಜ. ೩-೦೩).

೪. ಉಗ್ರತೆ : ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ : ಮುಸಕದ ಹಾಲಾಹಲದೊಡನೆ ಸಮುದಾಪರವೆವೆ
ಪುಟ್ಟುವದರಿಂದಲೂ ರಾಕ್ಷಸನೊಡನೆ ಪುಟ್ಟಿದವಳಿ ಮನದೊಡಗರೂಪುಗಾ
ಸಂದಿಂದಿದಿವಳಿ (ಚಂ. ೨-೩೯). ೫. ಉತ್ಪಾದ : ಹುರುಪು :
"ಮುಸಕಂ ವಿದ್ಯುಂಭವಂ" (ಕರ್ಣಾ. ೩೭) : ಉಪಾದುರಾರಾತನ ಮುಸಕ
ಮುಸಕದಸಹಮನುಷಾರ್ (ಗಾಢ. ೨-೩೯ ೩೪೪) : ಒಂದುದಮನೊಂದು
ಮಾಯಾದಾತ್ತಹು ಮುಸಕಂ ಕಾಯು ಜವಂ ಜವಂಗವಿಂದಿರೋ
ನೋಡಲಗುವಾಗೆ ಮಾಡದಿಹಿದೊಂದು ಕೊಂದುದೊಂದು ಭವದಿಂ
ವಿಮ್ಬಾ ತೆರೊಡ (ಚಂ. ೪-೩೭) : ಮುಸಕದಿನ್ನು ಕೇಸರಿಯನ್ನಿಡ
ತಕ್ಕವರ್ಗಾ ವೆಚ್ಚ ಬಟ್ಟೆನಿವರ (ಕರ್ಣ. ೭-೩೯) ೬. ತಳಮಳ :
ಕ್ಷೋಭ : ಸಾಗರದ ಮುಸಕದೊಂದುದೊಡಲೊಳಗಲ (ಕಂ. ೧೨-೨೦).
೭. ಸಿಟ್ಟು : ರೋಷ : ಉದಿಯ ರಥಂ ಕೀಲಿಸಿ ಕುದುರೆ ಮಂಜಾದೊ
ಮಂಜಿಗ ಮುಸಕದಿನ್ನಿಟ್ಟನೊಡ ಸರಲೊಳ್ ನೊಲಂ (ಚಂ. ೧೦-೪೯) :
ಹಲಧರನ ಮುಸಕನು . . . ಏರಮಂಥನನಿಟ್ಟಿಸತ . . . ಇದಿರಲ
ನಂದು ಹಿದಿದನು ಬಲನ ಬಲಗಯ್ಯ (ಕರ್ಣ. ೭-೨೦) :
ನಿಷ್ಕುರದ ಸಿಂಹದ ಮುಸಕವನು ಸೈರಿಯುವುದೆ ಎಳಹುಲಿ (ಕಂ. ೧೨-೨೦).
೮. ಕಾಂತಿ : ತೇಜಸ್ಸು : ಮುಸಕಾಪ್ತಮ ಮಂಗಲೊಮ್ಮೆ ಸೂರ್ಯನ
ಮುಸಕ ಮಂಗಲಾಹಲೊಮ್ಮೆ (ಕರ್ಣ. ೧೦-೩೭). "ಮುಸ ಕಂಗುಂದಿಸು"
ಪರಾ. ೯. ಅಹಾರದೊಡನೆ ಬೆರಸಿ ಕೊಡುವುದಾದೊ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಮಂದವಿಷ : ಇಕ್ಕುವೆಂದ್ವು : "ಕೆಯ್ಯ ಸಕ" ಪರಾ. ಮುಸಕ, : ೯.
ಮುಸಕ : - ತುಜುಮೆಯ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಒಡಕಿ ಮೂದಲರೆ . . . ಮಿಡಪ
ಕೈಮುಸಕ ಸದ ಮೂರ್ತಿ (ಕರ್ಣ. ೩೦) [< ಮುಸಗ]

ಮಹತ್ವ. ಮನಗ (ನಾ). ೧. ಸೊಲ್ವೆ; ಮನಗವನಂಕಿಪುಣಂ ದುಸನ
 ವನೋಸಂವಪ್ಪೊಲೊಸಂವಪ್ಪು ದು ನಿಜಾರಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೧-೧೧). ಮನಗ :
 ೨. ಸಸ್ಯವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಿರಿಂಧ್ರ;
 ಬೊಟ್ಟು; ಕಾಡಿಗೆರೋಗ; ಮನಗ ಪೂದಿದ ಹೊಲನು ಮಜ್ಜಪ್ರಸರ
 ದೇಳಿಗೆ ಪಾಚೋಲಗ ಮನಗು ಹಾಳುವೆ ... ಹಸನ ಕೊಡುವುದು
 (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೧-೧೧); ಮನಿರ್ವಪ್ಪುನ ಸಿರಿ ಮನಗರು ದೇಳಿಯಂತಾಗ

ದೇವಿಪಾದ (೧೯೫೩, ೧೯-೦೯೩). [ಸಂ. ಮೂಲಕ]

ಮಹಾಕವಿಗುಂದಿಮ (ಕ್ರಿ). ಕಾವಿಗುಂದಿಮ: ಕವಾಟಿನವಾಗಿಮ:
 ಚೋಳರು ಸಾವರ ಸೂಟಿಗುಂದಾತನ ಮಹಾಕವಿಗುಂದಿಮ ವಾರ್ಧಿಯಾ
 ವ್ಯಗಿಮಂ ಪ್ರೀತವ್ಯವೆಂದಾಡಿವಂ (೨೦೨, ೧೫-೬, ೨೬೬-೬೬ : ೨೧೩).

[ప్రసాద, + శుద్ధిసూ]

ಮುಸಕುಂಗುಂದು (ಕ್ರಿ). ೧. ರಘುಸವು ಕುಗ್ಗು; ಆವೇಶವು ಕಡಿಮೆಯಾಗು; ಮುಸಕುಂಗುಂದದ ಪಾಪ್ಮರಾಕಿಶರಸಂಭಾಷಣೆಗಳಂ ಕೂಡ ಮಂಡಿಸಿ (ಕೂಶಾ. ೧೨-೧೫); ಮುಸಕುಂಗುಂದದರಾಕಿಪಾಠ್ಯವರ ಕಾಂತಾ ನೇತ್ರಗಿರೇಬದೋಳ ಬಿಡುನೀರು . . . ನೋಡಿ (ಲೀಲಾ. ೨-೩). ೨. ಕೀವ್ರತೆಯು ಕಡಮೆಯಾಗು; ಉಗ್ರತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಮೂರ್ಛೆಯೊಳ ತಿಪದ್ರೋಷಮನಸಗದನಳ ಕಂಡು ಸ್ವರಿಸಂವನಾವನವಂ ಮುಸಕುಂಗುಂದದ ಪಾಪಮೃತಕಿ ಪಕ್ಕಾಗಿ ಭವಸರೋಧಿಯೊಳಾಳುಂ (ಕೂಶ. ೧೨-೧೩). [ಮುಸಕು + ಕುಂಞ.]

ಮುಸಕಂಗೊಳ್ (ಶ್ರೀ). ೧. ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳು; ಅತೀಯವಾಗು : ತಪ್ಪುಮುಕ್ತೆಂಬುದು ಮುಸಕಂಗೊಂಡರೆ (೨೫೬. ೧-೨೦). ೨. ಉತ್ತಮ ಗೊಳ್ಳು : ಸುರಪಾಲಯದೊಳ್ ಮುಸಕಂಗೊಂಡಮದ್ದು ಚೆವುಲದ್ ವಕ್ಷೋದವುಯಂ (ಪೂ. ೨೬. ೧೬-೨೭). ೩. ಕೊಪಗೊಳ್ಳು : ದಾವರಿವು ಮುಸಕಂಗೊಂಡಂ (೨೫೬. ೬-೭೬). [ಮುಸಕ. + ಕೊಳ್.]

ಮನುಷ್ಯನಿಬಿಡು (ಕೆ). ಆಮೇಲೆಗೊಕ್ಕು: ಅಮಗ್ನಿ ಕರಂ ವಾಸಕಂ
 ಬೆಕ್ಕುಬಿಡುಕ್ಕು ಮಿಕ್ಕುಬಿಡುಕ್ಕುಬಿಡುಕ್ಕು ಕರ್ಗನಂ (ಕೀರಿತಿ. ೦೨-೦೩):
 ಪರವಂದಂ . . . ಮನುಷ್ಯನಿಬಿಡು ಮನುಷ್ಯನಿಬಿಡು ಬಿಡುಕ್ಕುಬಿಡುಕ್ಕು
 (ಕೆ.ಕೆ. ೧-೩). [ಮನುಷ್ಯ + ಬಿಡು.]

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮದಕು, 'ಮದಕು' ನೋ.

25. ಮನಃ (ಮಾ). ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಪರಿತಪ್ಪಾಡುವವನು: ಮನಃ
ಮಂದಾ ಬಡಗಿ ಕಮ್ಮಟ . . . ಮನಃ ಮುಚ್ಚಿಗ . . . ಪರದರ
ಕೀರಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ದವೆವುಳ್ಳಿದ್ದುರಿಸಿ ಕೊ ಪರವಾಪನನ (ಕೊಂಕಾ,
೩-೩-೨). [\leq ಮನಃ + -ಗು]

ಮಸಗಿಮ (ಕ್ರಿ). ರೇಗಿಮ : ಕಿರಳಿಮ : ಮಾರ್ಗನಂ ಮಸಗಿಮಗದ್ದು
(೨೦೦೦. ೨೬-೨೭). [ಮಸಗು + - ಇಮ್.]

ಮುಸಗು. ಮುಸಗು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹೆಚ್ಚಾಗು : ಅತಿಯಾಗು ; ಅಧಿಕ
ಗೊಳ್ಳು ; ಐವಿಗಳಿಂ ಕಾರೊಕ್ಕಬೆಂ ದೊಡುಬೆಂ ಮರಾಂತನ ಮುಸು ಮುಸ
ಕದಕು ಮುನಿಬಾರ್ (ಶಾ. ೫. ೨೫ ೩೨೪) ; ಮುಸಗಿದು ದು ಬೇನಮಂ
ದೂಗಿಸು ಬೇವತೆಯೆಂದು ಪರಕೆಯಂ ನುಡಿವೆನೆ ಮೂನುಬಾರ್ ಬೇವತೆ
ಬೇದಬೆಂ (ಶಾ. ೬. ೧-೦೦೪) ; ಮುಸಗು ಗುಮಾಗು ಮುಸಗಿದು ಕಾಂತಾ
ಕಂಪದಿ (ಶಾ. ೬. ೦೪-೦೫) ; ಇಂತು ನುಡಿಸು ಕದಿದ ದೂಟಿ ನುಡಿಯ
ಇಂತು ಮುಸಗು ಮುಸಗಿತು. ನನ್ನ ಅಕ್ಕವನು ಮುಸಗುಗುತು
(ಮೂ. ೬. ೪). ೨. ಹರಡು : ಆವರಿಸು : ಅದಂ ಕೀಳಲೊಡವೆ
ಪೆತ್ತೊಳೆಂ ಮುಸಗಿದುತಾಗಿ (ಶಾ. ೬. ೫೦) ; ಹೊತ್ತಿ ಹೊಗಿದು
ಮುಸಗಿ (ಶಾ. ೬. ೫೧) ; ಕದ ಮುಸಗಿದೊಂದೊಳ್ ವೆತ್ತು ದೆನೆ
ದೆಸೆಯೊಂ ಮುಸಗಿ ಕಂಡು (ಶಾ. ೬. ೫೨-೦೪). ೩. ಪ್ರಕಟವಾಗು ;
ಹೊರಹೊಮ್ಮು : ದೈತ್ಯಾಲಿಪ್ಪದೊಂದೊಳ್ ಮುಸಗಿತು
ಫಕತ ಕಮಲಗಿ (ಶಾ. ೬. ೫೩-೦೫) ; ಮಿಳ ಕೊ ಮುಸಗಿ ಕೆತ್ತಿದವನು
ಮುಸಗಿದವನ ಗಿರಿಯ (ಶಾ. ೬. ೫೪-೦ ೬-೫೫) ; ಉರಿ ಮುಸಗಿತು ನೂಕ
ದೊ ಕೊಗಿ ನುರಿವೊಂದೊ ನಂದಿಕ . . ಗದಾಡನ ನೆತ್ತಿ ಬಿಂಬಂತೆ
ತಿಂಬು ಬೊಂಬಿ ಬಾದ (ಶಾ. ೬. ೫೬-೫೭). ೪. ರೂಪವಾಗು ಹೊಂದು ;

ತೀವ್ರಗೊಳ್ಳು : ಮನಃಗಮನಂತ್ಯುಪಾಪ್ಯತರಂಗಿಣಿ ಪುರಜನಾಂಕ
ರಂಗದೇವಿ (ಕುಶ್ಯ. ೧-೦೨೪); ನೆಲವನುಗ್ಗುವ ಕಂಪುಗಳೆಲ್ಲರ ಮನಃಗತಾ
ಸಭೆಯೊಳು (ಕುಶ್ಯ. ೬-೦೩). ೩. ಆತುರವಡು : ಉದ್ದೇಗಗೊಳ್ಳು :
ಮದಿರಲಾಜೆ ಪಟ್ಟಾಂ ಮನಃಗಿ ಜರ್ಜರಿತಂ ಸಾಯ ಕಂಡು (ಕುಶ್ಯ. ೨-೦೩೩); ಅಪ್ರತಿಮಾದ್ವೈತವ ಸ್ವರಯನಪ್ಪಯದ ಮಿಲ್ಲನೊಪರು
ಮನಃಗರು ಗುಣಗುಣ ಗಾಢವರಿ (ಕುಶ್ಯ. ೧-೨೩). ೬. ಉತ್ಸಾಹ
ಗೊಳ್ಳು : ಹುರುಪೇರು : "ಮನಃ - ವಿಸ್ತಂಭಣೆ" (ಕುಶ್ಯ.);
ಆದ ಮಿಕ್ಕ ಬದುಕುಂಪವನ್ನರಿವರ್ಗಂಜಿಗಂ ಮನಃಗತ್ಯ ರಾಜಕಂ
(ಕುಶ್ಯ. ೬-೩೬); ಎಸಗುವ ವಾಮಮುಖಂಗಳ ದಿಳಿಗಿಡೆ ಮನಃಗದ
ಸಗದಿರಡೆಯಂದಿರಸದ್ವೃತ್ತದಿಜುಪಾಪ್ಯತರಂಗಿಣಿ ತನ್ನೆಂದಿ ಹಾನಿಗೊನೆ
ತನದಂ (ಸುಕು. ೦೨-೪೪); ಶೈಲೋಕ್ಯಮ್ನುಂ ಮನಃಗಿ ಮನಃಗದು
ಮೇಲೆತ್ತಿದಂ (೨೪. ೪೫. ೩೫೦-೦೨; ೩೪೦). ೭. ಕ್ಷೋಭಗೊಳ್ಳು :
ಉಕ್ಕೇರು : ಅನಿರತಮುಖ್ಯತಮರುದಾಧಿಧಾತೋದ್ಯುತ ಪಯೋನಿಧಿ
ಗಳಂತೆ ಮನಃಗದಂಗಳ (ಕುಶ್ಯ. ೦೨-೩); ಮರುಪು ಪುತು ಭಾವನುತ
. . . ಭುಜುಲಿಯ ಲಹರಿಯ ಸಾಗರದ ಸೌರಂಭದಂತಿರೆ ಮನಃಗಪ್ಪಾನ
(ಕುಶ್ಯ. ೦೨-೩೩); ಗೊಳ್ಳೆಂದು ಪಗಮ ತೆರೆ ನೊರೆಯುತ್ಯ ಮನಃಗಿ
ತುಣ್ಣದಂ ಪಾಂಡವದಳದ ಜಳಧಿ (ಕುಶ್ಯ. ೩೩-೨೦೨). ೮. ಕೆರಳು :
ರೇಗು : ಉದ್ದೇಗಗೊಳ್ಳು : ಪ್ರತ್ಯಂತವಾಸಿಗಳವರುಗಳ ಮನಃಗದೊಡ
ಮಂತ್ರಿಯ ಗುಣಮಂ ನೆನದು ಬೆಗೊಂಡಂ (ಕುಶ್ಯ. ೦೨-೨೦); ಮನಃಗದ
ಮದಾಂಧಗಂಧಂಧುರಿದಂತೆ ದಿಳಿ ಮನಃಗದ ಮಯುಪ್ಪತನಂ ಧರ್ಮ
ಪುತ್ರಂ ಸಂತ್ಯೆ (ಕುಶ್ಯ. ೧-೨೪); ವಿಗಡಜನಂ ಮನಃಗಿ ಲಯದ್ವು
ತಾ'ಕ್ಷಣಂ ಚಿದುರ ತೊಡರ್ ದಾಮಂಗಳೆಲ್ಲಂ ಪರಿದುವು (ಕುಶ್ಯ. ೧೧-೩೬).
೯. ಎದುರುಬೀಳು : ಮೇಲೆಬೀಳು : ಮನಃಗಿ ಬಳಕಾವರ್ತರ
ಬೀದಿದಂ ಬಂದ ಮೇಳುಮುಖರಂ ತನ್ನೊಡನೆ (ಕುಶ್ಯ. ೦೨-೩೬);
ಪೂದ ಹೆಬ್ಬರಿ ಮನಃಗದರೆ ಮೃಗವಿರವೇನುಮದನ (ಕುಶ್ಯ. ೦೬-೨೬). ೧೦. ಕಾಂತಿಯುಕ್ತಮಾಗು : ಶೋಭಿಸು : ಚಂದ್ರೋ
ದಯಮಿನ್ನೆಸೆದಪ್ಪದೇ- ಸಮವೇಗಿಂ ಮನಃಗಮವಿಸಂದ್ರದ್ವಿಧೂಮುಖ
ದಿಂಬಂ (ಕುಶ್ಯ. ೩೬). ಮನಃಗು : ೭. ಪುನರ್ ಮನಃಗಿ ಸುಂ
ತರ್ಪಣಾಂಪುಸುವೃತ್ತಿಯು ?) ಬಲ್ಲ ಪುನರ್ವಸ . . . ಪುನರ್ವಸ
ಪುಲಕದರ್ಪಣಾಧಿಪಂ (ಕುಶ್ಯ. ೨-೨೨). ೮ ಇದು ಭವದ್ವಿಗುಗಿ
ಮಾಡಿಕೊಂಡ ರೂಪ.

ಮನಃಮನಃ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಈ ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಜನು . . .
ಪ್ರೀತುನ್ನೋಚರಯಾದವಪ್ರಭುವರಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಿಯ ಕವೆ ಅಗಿ,
ಮನಃಮನಃಗಿದ್ದಾನೆ (ಕುಶ್ಯ. ೬-೩೬). [ದೇ. ೩ ಕಲು. ಮನಃಗು]

ಮನಃ 'ಮನಃ' ನೋ.

ಮನಃಜೀವ 'ಮನಃ' ನೋ.

ಮನಃಜೀವಿ 'ಮನಃ' ನೋ.

ಮನಃ, ಮನಃ, ಮನಃ, ಸ್ವಶಾನ (ನಾ). ಶವಗಳ ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರ
ವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸ್ಥಳ : ಸುಡುಗಾಡು : ರುದ್ರಭೂಮಿ : "ಮನಃ
ದುನಲು ಸ್ವಶಾನಂ" (ಕುಶ್ಯ. ೦೨೬); ಅತಿಯಂ ಬಿಡ್ಡಾಡೊಳ ಮನಃಜೊಳ
ಕೊಂಡುಪೋಗಿತ್ತಿಂ (ಕುಶ್ಯ. ೦೦೨-೪); ನರಕದ ನೆರೆ . . . ಮನಃಗದ
ವುಟ್ಟು ಪುಪ್ಪದೇ ಪಾತಕದಾಗರಮದು ನೆನೆವರ್ಗ ಭಯಂಕರಂ (ಕುಶ್ಯ. ೨-೪೬);
ಮನಃಗದ ದಾರಿಯಳಲು ಪುಟ್ಟಿದಮದು (ಶ್ರೀ. ೩೦. ೬-೪).
ಮನಃಗ : ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿಂದ ಮನೆ ಮಹಾಣ ಎಂಬ ಹಾಗೆ ಬೀರಿ ಮನೆ ಆಯಿತು
(ಕುಶ್ಯ. ೧೪, ೨೨). ಮನಃಗ : ಕಟ್ಟಿ ಕೆಳಗೆ ಹೋದ ನೀರೂ ಮನಃಗಕ್ಕೆ
ಹೋದ ಬೆರಗೂ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತೋ ? (ಕುಶ್ಯ. ೦೩೬). ಸ್ವಶಾನ :

"ಮನಃ (ಮನಃ) - ಸ್ವಶಾನ = ಸುಡುಗಾಡು" (ಕುಶ್ಯ. ೨೪) : ಬಂಧು
ಜನಗಳು ಸ್ವಶಾನದವರಿಗೆ ಬರುವರು (ಕುಶ್ಯ. ೦೪-೬); ಮನಃಜೊಳವ
ವಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೊಪ್ಪು ಸ್ವಶಾನದವರ (ಕುಶ್ಯ. ೩೪೬).

ಮನಃಜೊಳವು = ಸುಡುಗಾಡಿನ ಅಧಿಪತಿ; ಶಿವ : ಮನಃಜೊಳವು
ಸೇರ್ಪಡಾ ಬುವವೃತ್ತಾಸ್ತಿ (ಕುಶ್ಯ. ೬ ೩೦೨೪). ಮನಃಜೊಳವು,
ಸ್ವಶಾನವು = ೧. ಸ್ವಶಾನದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿರುವ ನಿಶ್ಯಬ್ದತೆ. ೨. (ಅಲಂ)
ಜೀವಂತಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಿಶ್ಯಬ್ದವಾಗಿರುವ ವಾತಾವರಣ : ತಾವು
ಅನ್ನೋನವಾಗಿರದೆ, ಮಾತುಕಥೆ ಕೂಡ ಇಲ್ಲದೆ, ಮನಃಜೊಳವಿನಿಂದ
ದಾರುಣಜವನವನ್ನು ಜೀವಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆಂತ ಕಡೆ ! (ಕುಶ್ಯ. ೨೦೨) ;
ಮನಃಜೊಳವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನುಂಗಿ ನೋಡಿದ (ಕುಶ್ಯ. ೨೬) ; ಸಾಮರಸ್ಯ
ವಿಲ್ಲದ-ಅವರ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸ್ವಶಾನವು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ (ಕುಶ್ಯ.).

[<ಪ್ರಾ. ಮನಃ / ಸು. ಶ್ವಶಾನ]

ಮನಃಗಟ್ಟಿ 'ಮನಃಗಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮನಃಗಾಡು (ನಾ). ಸುಡುಗಾಡು : ರುದ್ರಭೂಮಿ : "ಸ್ವಶಾನಂ,
ಓತ್ಸವನಂ - ಈ ೨ ಮನಃಗಾಡು" (ಕುಶ್ಯ. ೦೦೨-೩೬) ; ತಾಯಿ
ಯಿದ್ದಡೆ ಮನಃಗಾಡಿಗೆ ಕಳುಹುವಳೆ ಮಗನ (ಕುಶ್ಯ. ೦೩-೪).

[ಮನಃ + ಗಾಡು]

ಮನಃಗಾಡಿ (ನಾ). ಸ್ವಶಾನವನ್ನು ಕಾಯುವವನು ; ಶಿವ : ತಿರುಕಂ
ಮನಃಗಾಡಿ ಹಾವಾಡಿನೆಲುಮಾರಿಗೊಲ ಗೊರವಂ ನೋಡಲನಗಿ
ಪಾಸಲಯ (ಕುಶ್ಯ. ೩೦-೩೬). [ಮನಃ + ಗಾಡಿ]

ಮನಃಗಟ್ಟಿ 'ಮನಃಗಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮನಃಗಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ಕರೆಯದೆ ಕಾಡಿ
ಕುಟಿಸುವ ಕೊಂಬಿನಯಂ ಮನಃಗಟ್ಟಿ (ಕುಶ್ಯ. ನೋಗಟ್ಟಿ, ನೋಗಟ್ಟಿ) ತಿಂಗೆ
(ಕುಶ್ಯ. ೪೦ ; ಕುಶ್ಯ. ೨-೦೩ ನೋ). 'ಮನಃಗಟ್ಟಿ' ಪದ.

[<ಮನಃ + ಗಟ್ಟಿ]

ಮನಃಗಯಾತ್ರಿ (ನಾ). ಹೇವನ್ನು ಸ್ವಶಾನಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದು ;
ಅಂತಿಮಯಾತ್ರಿ : ಮನಃಪುರದವನೆಯ ಕನಕಪ್ರದಿಂ ಪೂರಮಟ್ಟು
ನಡೆದು ಮನಃಗಯಾತ್ರಿ (ಕುಶ್ಯ. ೦೬-೨೩೬). [< ಸು. ಸ್ವಶಾನಯಾತ್ರಿ]

ಮನಃಗಟ್ಟಿ 'ಮನಃಗಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ, ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ, ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ, ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ, ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ
(ನಾ). ಶವಗಳ ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ : ಸುಡುಗಾಡು ;
ಸ್ವಶಾನ : "ನೋಡುಲಿದುಂದನಂ ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆಯೊಳ" (ಕುಶ್ಯ. ೩೬);
ಊರ ಹೊಣೆಗೊ ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಲು (ಕುಶ್ಯ. ೬-೩೩); ಮಕ್ಕನಂ
ಕೊಂಡುಪೋಗಿ ಪುರದ ಪೂಜಪೂಜ ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆಯ ಮಧ್ಯದೊಳು
ವಧಿಯುಂಪುದು (ಕುಶ್ಯ. ೨-೪೬); ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗೆ ವಿನಿ
ಕಾವಲು ಕಾಯ್ದು ಬಿಟ್ಟಿಗೊಡನು (ಕುಶ್ಯ. ೩೨-೩೨). ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ,
ವೇತಾಲ ತನ್ನ ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರಟಂತೆ ಕೇಶವಟ್ಟಿರು . . . ಹೊಣೆ
ಹೋದರು (ಕುಶ್ಯ. ೩೬). ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ : ಮಾಡಿದವೆದೊಳು ದಿನದಿನಂ
ಮೊದಲಾಗಿಯಾ ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ (ಕುಶ್ಯ. ಮಟ್ಟಿಗೆಯಂ ಕಾದಿದಂ
(ಕುಶ್ಯ. ೨-೪೬). ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ : ಶಿವನೊಡನೆ ಮಹಿಯಾಗಲಿವರು
ಸಟ್ಟಿ ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಬವನು ಬಿಡುಬಿಡಿ ನೋಡಲು ತಳರ ಪಾಸ
ಮೇಲೆಸೆವ ಬಾಲಕನು ಕಂಡ (ಕುಶ್ಯ. ೬-೨೬); ವಿಸುವ ನಾಟಕಾಲೆ
ಸೇನು ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದನೆಗೊಂಡು ಯೋಚಿಸಿದನು (ಕುಶ್ಯ.
೩೦-೪೬); ಜನಾನುಪಾನ ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆಯಾಯಿತು (ಕುಶ್ಯ. ೦೦೨).
ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆ : ಕಟ್ಟಿ ಕೆಳಗೆ ಹೋದ ನೀರೂ ಮನಃಗಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ
ಗಳವ ಕುಲದೊಳು ಶುನಿ ಬೊದಿಯಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಿದಂ ಬಂದವನ ಪಣಿಯಂ

ಮಟ್ಟಿಲು (೧೫೩. ೧-೩). ೫ ಇದು ಛಂದಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ರೂಪ. 'ಮಸೂವಾಟಿ' ಪರಾ. [$<$ ಸಂ. ಶ್ವಾನವಾಟಿ]

ಮಸೂವಟ್ಟಿ 'ಮಸೂವಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮಸೂವಾಟಿ (ನಾ). = ಮಸೂವಟ್ಟಿಗೆ: ಅದನ ಬಾಟ ಆ ಮಸೂವಾಟಿ. ಎದಾಗಿ ಅದರ ಆಟ ಕಾಪು ತನ್ನ ಹಜ್ಜಿಂಗಿ ಹಾಸಿಧಾಂಗಲ್ಲಿ ನೀರ ಪಾಟಿ (೧೫೩. ೩೨-೩). 'ಮಸೂವಟ್ಟಿಗೆ' ಪರಾ. [$<$ ಸಂ. ಶ್ವಾನವಾಟಿ]

ಮಸೂವಾಡಿಗೆ (ನಾ). ಶ್ವಾನದಲ್ಲಿ ಹೊವನ್ನ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಲು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಪಾಡಿಗೆ. -ಕೆಲ್ಯ: ಹೊವನ್ನದೊ ಮಸೂವಾಡಿಯ ಹಾಗವನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆಂದಹಂ ಬಡನು (೨೩೫. ೨೭-೩೬).

[ಮಸೂ + ಧಾವಣಿ]

ಮಸೂನೆ (ನಾ). ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು: ಗಂಡ ಹಿವರಿಗೆ ದೇವರ ಭಕ್ತ ಹೆಂಡತಿ ಮೂರಿ ಮಸೂನು ಭಕ್ತಿ (೧೫೩. ೦೦೯); ಮಸೂನಾ ಮಾರಯ್ಯನಂಬವಂ ಮಸೂನುಂ ಕುಣಿಸಿ (೩೦೩. ೩೬-೨೦): ರೋಗಾದಿಗಳ ಕೊಡಮಾಡರೆ ಪೂರಿ. ಮಸೂನೆ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಪೇಳು (೨೭೩. ೦).

[ಮಸೂ. + - ಇ]

ಮಸೂಕಟ್ಟಿ. ಮಸೂಕಟ್ಟಿ (ನಾ). = ಮಸೂನೆ: ಮಸೂಕಟ್ಟಿಯು ಗೋಪುರದೊಂಕೆ (ಪುಂಞ. ೫೧. ೦೬-೨೯; 1023). ಮಸೂಕಟ್ಟಿ: ಬದಗಲು ಮಸೂಕಟ್ಟಿಯು ಕೊಂಡದ ತೆಂಕೆಗಳೆ (೪೨. 1೯. ೪೨-೪೯; 1250); ಮೂಕಟ್ಟಿ ಮಸೂಕಟ್ಟಿ . . . ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಂಶಕಂಗಳಂ (೧೨೫. ೦೦೯-೨೨). 'ಮಸೂಕಟ್ಟಿ' ಪರಾ. [$<$ ಮಸೂನೆ + ಅಟ್ಟಿ]

ಮಸೂಗೆ (ನಾ). = ಮಸೂನೆ: ಪರವೀಗುಮೆ ಮೈಲಾರಂ ಕೀತಂ ಕಾಟಂ ಮಾಡಿಗೆ ಮಸೂಗೆಯನ್ನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೆಯೋ (೨೩೫. ೯-೨೩).

[$<$ ಮಸೂನೆ]

ಮಸೂಸು 'ಮಸೂಸು' ನೋ.

ಮಸೂ (ನಾ). ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ: ಕೆಚ್ಚಿ: ಮಸೂ ಸೆಳು ಮಾಡಿಯೊ (೫೦೩. ೦-೩೬); ಕೆಂಪು. ಮಸೂ, ಸವಳು. ಕರಲು. ಕರಕಯ ದತ್ತು ಮೂಂತಾದವಾದರೂ. ೫ ಪಾಡಿಗಳು ಪದ್ಧಿಯಾಗಲಿ ನೆಲ್ಲಾಗಿದ್ದೆ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೪೬೬. ೩೩). [?]

ಮಸೂವ (ನಾ). ಮುಟ್ಟು: ಮಸೂವ: "ಮಸೂವವಾದುದೆಂದು ಬೆಳಗುವುದು" (೪೩೫. ೩೬-೨೦೬). 'ಮಸೂವನೆ' ಪರಾ.

[$<$ ಮಸೂವ ?]

ಮಸೂವನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ: ಮುಟ್ಟಾಗಿ: ಮಸೂಕಾಗಿ: ಪಾಂಸುಮುಲಂ ಮಸೂವನೆ ಮಸೂವನೆ ತೋಪುವವನಾದೊಳ ವೇಲ್ವಸದುದು ಧೃತಿ, ಪೊಗೆ ಪುಗೆ ಮಸೂವನ ಪೊಗೆದು ಚಿತ್ರಚಿತ್ರಿಯು ತೊಂದಿಂ (೩೪೬. ೩-೨೦).

ಮಸೂವನಾಳು = ೧. ಮುಟ್ಟಾಗು: ಮುಣಾಗು: ಮುಂಬುಗ ಲೊಳಗೆ ಮಸೂವನಾದ ಪಾರೆಯ ಬೀಗದಂದದಿ (೩೦೩. ೨-೨). ೨. ಕಡಮೆಯಾಗು: ಕೆಂಗು: ತನ್ನೊಳಾದೊಲವಿಸಿಕಂ ಮಸೂವನಾಗ ಮತ್ತೊರ್ವನೊಳ ಮಸೂವಮಾಪಳ್ಳಿ . . . ಒಪ್ಪನೆಂದು ರೋಸದಿಂ ಪೂಮಾಟು ದೊ (೩೦೬. ೦-೨೯ ೩). [ಮಸೂವ + ಅನೆ]

ಮಸೂವಾಪಾರ (ನಾ). ಮದ್ರ ಮುಂತಾದ ರತ್ನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ: ರತ್ನಪಡಿವ್ಯಾಪಾರ: ಮಸೂವಾಪಾರದಿಂದ ಅದರು ಶ್ರೀಮಂತರಾದರು (೩೦೩). [ಮಸೂವಾ (P < ಸಂ. ಮಸೂ = ಮೂಕ) + ವ್ಯಾಪಾರ]

ಮಸೂಲ 'ಮಸೂಲ' ನೋ.

ಮಸೂಲ 'ಮಸೂಲ' ನೋ.

ಮಸೂಲಿ 'ಮಸೂಲ' ನೋ.

ಮಸೂಲ. ಮಸೂಲ, ಮಸೂಲಿ, ಮಸೂಲಿಯತು (ನಾ). ಒಳಸಂಜೆ: ಪಿತ್ತೂರಿ: ಹುಂಚಿಕೆ: ಜನರಾಲ್ ಸಾಹೇಬರ ಸಂಗಡ ಮಸೂಲಕ್ಕೆ ಮಾಡಿ ಬೀಳುಲಾಸರಿಗೆ ಜಮಾಟು ಬರೆದ ವಿವರ (೧೫೩. ೪೦): ಎಲ್ಲಾ ವಿನೋ ಒಂದು ಮಸೂಲಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಪಾಂಗಿ ಕಾಣ್ತದೆ (ಪುಟ. ೩೯). ಮಸೂಲ: ಕೆಂಪಿನ ಒಡ್ಡಿದದೇಕೊಂತ ಮಸೂಲ ಮೂಡಿದು (೩೦೩. ೩೯). ಮಸೂಲಿ: ಗ್ರಾಮದ ಮಸೂಲಿಯೊಳ್ಳುವು ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಕತ್ತೋಟಿಯೆಂದು ಭೂಮಿಪತಿಲಕಂ ರಿಪುಕುಲಭೇದಂ ವಿವರಣೆಮಾಡಿದೊಳ್ಳಾಡಿದಂ (೩೦೩. ೬-೪೩). ಮಸೂಲಿಯತು: ಇಬ್ಬರು ಜನರಾಲ್ ಸಾಹೇಬರು ಮಸೂಲಿಯತು ಮಾಡಿದರು (೧೫೩. ೪೨).

[$<$ ಅರ. ಹಿ. ಮಸೂಲ; ಪರಾ. ಮಸೂಲ, ಮಸೂಲ] ಮಸೂಲ. ಮಸೂಲಿ (ಅ). ಒಂದು ವೇಳೆ. ಅಕ್ಕಸಾತ್, ಎಂಬರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಅವ್ಯಯ: ಮಸೂಲ ಒಬ್ಬ ರೈತನು ಪ್ರಾಕಾರವ್ವ ನಾಲ್ಕುವರು ಕಂದಾಯ ಕೊಡುವುದಾದವನು . . . ಒಂದು ವರಹಾ ಎರಡು ವರಹ ಕಟ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೂ (ಪುಟ. ೫. ೩೦): ಒಂದು ವೇಳೆ ಹೂವಳ್ಳಿಲಿ ಮಸೂಲ ನಾನೆ ನಿಂತು ಗದ್ದೆ ತೋಟದ ಕೆಲಸ ಎಲ್ಲಾ ಮುಗಿಪೇರಾಗಿ ಬಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರ್ತೀನೋ (ಪುಟ. ೩೦೬). ಮಸೂಲ: ಮಸೂಲ ದೊತ್ತ ಅನೆ . . . ಬಂದಿತು ಎಂದಕೋ ಆಗ್ಗೆ (ಪುಟ. ೦೦೯); ಮಸೂಲ ಇವೆ ದೂವುದಕ್ಕೂ ಸೇರದೆ ಉದಾಸೀನವಾಗಿರತಕ್ಕವರು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಲೇ ಇಲ್ಲ (೧೦೩. ೩೯).

[$<$ ಅರ. ಹಿ. ಮಸೂಲ, ಮಸೂಲ, ಮಸೂಲ]

ಮಸೂಲಿಯತು 'ಮಸೂಲ' ನೋ.

ಮಸೂವಣಿ 'ಮಸೂವಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮಸೂವರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ: ನೆರವರಿ ವರಾಡ ಕಡ ಮಸೂವ . . . ಸಂಪಾದಕನಿಲಗಳ ಪರಿವಿಧಿಯಂ ನಿರಿಸಿ ಸೀಮೆಯಂ ರಕ್ಷಿಸಿದಂ (೩೦೩. ೬-೨೯). 'ನೆರವರಿ' ಪರಾ. [ಮಸೂ + ವರಿ]

ಮಸೂಣ 'ಮಸೂ' ನೋ.

ಮಸೂರಿ. ಮಸೂರೆ (ನಾ). ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿ: ಕೆಚ್ಚಿ: ಮಸೂರಿ ಕೂನಿ ಮೊದಲಾದ ಮೂವುಗಳಾದರೂ ಅಂಥ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ನಟ್ಟು ಕಡಿಸಿದ ಪರ್ವ ಬಿಳಿಯ ಎಳ್ಳು ಬಿತ್ತಬೇಕು (೪೬೬. ೨೬): ಸೀಗಿಹುಣ್ಣಿವೆಗಾ ಮಸೂರಿಯು ಹಳುರು ಪುಷ್ಪವ ತೆರೆಯತು (೩೦೩. ೦೨-೦೩). ಮಸೂರೆ: (೨). [$<$ ಮಸೂ. ಮಸೂರೆ = ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆಯನ್ನು ನೀಡುವ, ಮರಳುವಿಂಶ್ರಿತಭೂಮಿ]

ಮಸೂರಿಭೂಮಿ (ನಾ). = ಮಸೂರಿ: ಗುಡ್ಡಗಳ ನೆರವುದೇರವ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನದಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಸೂರಿಭೂಮಿ ಎಂದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಪುಂಞ. ೨೯): ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಕರೆಯ ನೆಲವನ್ನಲ್ಲ: ಕೆಂಪುನೆಲ ಇಲ್ಲವೆ 'ಮಸೂರಿ' ಭೂಮಿ (ಪುಟ. ೩೦). [ಮಸೂರಿ + ಭೂಮಿ]

ಮಸೂರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಹರಡು: ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು (?): ಕಡೆಗಣ್ ಸೆಟ್ಟೆಗಳಂ ಮಸೂರಿಸುವಿನಂ ಬೆಳ್ಳಿಗಳಂ ಕೊಲ್ಲ ಪೂಮಾಡಿ ಪಂದಾನಿನಿಂದ ದಳಗೊಳಿಸಂ . . . ಕಂಪಿರ್ಡ್ ತನ್ನಂಗಿಯಂ ಕಂಡು (೩೦೩. ೬-೩). [೫ ಇದು 'ಮಸೂರಿಸು' ಎಂಬುದರ ಅವಶಿಷ್ಟ ವಿರೂಪದಂ]

ಮಸೂರೆ 'ಮಸೂರಿ' ನೋ.

ಮಸೂಲಿ (ನಾ). ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ರವೆಗೊಳಿಸಲು ಉಪ ಯೋಗಿಸುವ ಮೇಣು. ಜೀರಿಗೆ. ಧನಿಯ, ಬೆಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದ ಸಂದಾರವಸ್ತು ಮತ್ತು ಇವುಗಳನ್ನು ಹುರಿದು ಕುಟ್ಟಿದ ಪುಡಿ: ಕೀರಿಕೊಡುಳು ಗಂಡಿಗೆ ಮಸೂಲಿವ್ಯಂಗಳಂ ಮಾರುತಿವ್ಯಮು (೩೦೩.

೧೦೦-೩೫); ಅದೊಂದುನಿಗಲಲ್ಲಿ . . . ಮೂರರಿ ಅರೆಯುವ ಕಲ್ಲು. ಪೂರಕ, ಬ್ರಹ್ಮಗಣ್ಯವಲು ನಾಗೊಂದಿಗೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನುತ್ತವೆ (೧೫೫. ೨೬); ಜೀವನದ ಪಾಡದಲ್ಲಿ ಎನೋದವು ಮೂರೆಯಂತಿದೆ (೨೫೫ ೨೫); ಕೂಕಿ ಕೀಳಿ ಮೂರರಿ ಅರೆಯುತ್ತಾರೆಯೇ? (೫೫).

ಮೂರಾರಿದೋನೆ = ಚಿಟ್ಟಿ, ತುರುಳ್ಳು, ಅಲೂಗಡ್ಡೆ ಪಲ್ಲವನ್ನು ಒಳಗಡೆ ಇಟ್ಟು ಬೇಯಿಸಿ ಮಡಿಸಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೋಸೆ: ಅಮ್ಮ, ನನಗೆ ಮೂರಾರಿದೋನೆ ಬೇಕು (೨೫೫. ೩-೫); ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ರೊಬ್ಬರು ಮೂರಾರಿದೋನೆಯನ್ನು ಟ್ಟು ತಂದಿದ್ದರಂತೆ (೨೫೫. ೨೫). ಮೂರಾರಿಪ್ಪಿಗೆ - ಮೂರರಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಮಡಿಸಿದ ಪಕ್ಕೋಡೆ: ಆತ ಹೆಂಡದಂಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರಾರಿಪ್ಪಿಗೆಗಳನ್ನು ತಿಂದ ಸಂಗತಿ . . . ಹಳೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು (೫೫೫೦. ೨೩೯). ಮೂರಾರಿವಡೆ = ತುರುಳ್ಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಡೆ: ಇಂದು ಮೂರಿದ ಮೂರಾರಿವಡೆ ತುಂಬ ರುಚಿಯಾಗಿತ್ತು (೫೫).

[← ಅರ. ಮೂರಾರಿಹ; ಪಾರ. ಮೂರಾರಿಹ; ಹಿಂ. ಮೂ. ಮೂರಾರಿ]

ಮುಸಿ, ಮುರಿ (ನಾ). ೧. ಕರಿಯ ಬಿಣ್ಣು: ಕಪ್ಪು: ಮೆಯ್ಯಿಲ್ಲಂ ಮುಸಿಯು ಪೂಸಿ ಬೋಲುವರವನು . . . ಬರ್ಪೊನನದಸಂ ಕಂಡು (ಮಾಣ. ೦೦೫-೦೬); ಮುಸಿಯು ಪೂಜಿಸಿದತುಟ್ಟಪ್ಪ ತನು . . . ಜಾಗ್ರವಿರೋತನು (೫೫೫. ೬-೨೬); ನರ ಮುಸುಕುವ ತಲೆಗಿರದ ಮುಸಿಯು ಪೂಸಿ (೧೦೨೫. ೩-೧೨೨). ೨. ಇದ್ದಿಲು: ಕರಿ: ಪೂಜಂ ಬಿಟ್ಟು ಮುಸಿಯಂ ಕಟ್ಟುವಗ್ಗನಂ ಪೂರ್ದಂ (೫೫೫. ೩-೨೦); ಮುಸಿಯನೇನುಕಾಲ ಬೆಳಗಿದರೇನು ಬಿಳಿದಾಗಬ್ಬುದೆ (೫೫. ೩೨); ಹಿರಿದ ಕೈಗೆ ಪೂಜು ಮುಸಿಯಪ್ಪದನಿಪ್ಪ ವಂದ್ರನೂಮೈ ಹೆವ್ವಡುಗದ ದಾಸದೊಂದು ಫಲದಂ . . . ಧನ್ಯವನುಂ ತಲೆದಿವಂ (೫೫೫. ೧೩-೧೪). ೩. ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟ ಪಾತ್ರೆಯ ತಳಕ್ಕೆ ಅಂಟಿರುವ ಅಥವಾ ಒಲೆ ದೀವದ ಮೇಗೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟುವ ಕಪ್ಪು ಕಲೆ: ಕುಳು: ಕಡಲೇನೇದೋನು ಹಿರಿದೊಡ ಕೈ ಮುಸಿಯಪ್ಪ ಮೂರ್ಗದಿಂ ದುರ್ವನಂ ಕಡುಮೋಪದಿವೊಳೊಂದಿದೊಳೆ ಕಿರುಗುಂ ತನ್ನೊಳಾದ ಗುಣಮೆನಿತ ನಿಕಂ (೨೫೫೫. ೨-೨೬); ಮುಸಿಯುಮು: ಹುರಿಯೊಂದಿಗೆ (೫೫೫. ೨-೨೫); ವದನಕ್ಕೆ ಮುಸಿ ಸುಗ್ಗಿದ ಬರೆಯೊಡೊಡೆ ಚುರವೊಲ್ಲವೆ ನೀನು (೫೫೫. ೩-೦೬). ೪. ಅಂಜನ: ಕಾಡಿಗೆ: ಮುಸಿಯಿಂದಂ ಜಗಮಲ್ಲವಂ ದಿಶುತಂ ಮುಂ ಪೂಜ್ಞನೇ . . . ಎಂಬ ಬಗೆಯ . . . ಕವಿತಕ್ಕುದ್ದಾಪುಳೇಮಂ ತಮಂ (೫೫೫. ೪-೪೯). ೫. ಇದ್ದಿಲು ಅಥವಾ ಕಾಡಿಗೆಯಿಂದ ಬರದ ಸುಕ್ಕು ಅಥವಾ ಗೆರೆ: ಸಾವಿರ ಚಿತ್ತಾರ ಒಂದು ಮುಸಿ ನುಂಗಿತು (೫೫). ೬. ಬರೆಯಲು ಬಳಸುವ ಕಪ್ಪು: ನೀಲಿ ಮೊದಲಾದ ಬಣ್ಣದ ವ್ರವ: ಶಾಯಿ: ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಿಗೆ ಕಟ್ಟುಮೆಯ ಕೂಟಂ ಮುಸಿಯಂ ತುಪ್ಪಮುಮುನಾಲ್ಕೊಟ್ಟು (ಮಾಣ. ೬೫-೨೦); ಮದನಂ ಮುಸಿಯೊಳೆ ಬರೆಹಿಟ್ಟು ತನ್ನ ತಕ್ಕಿಣ ವೆಸರಕ್ಕರಂಗ ಳಿನಿದೊಳೆ ಮತ್ತಮಧುಪ್ರತಾಳಿಗಳೆ (೫೫೫. ೬-೧೨೫); ಮುಸಿಯಂಬುದು ಬರೆವುದು (ಪಾಣ. ೯೯). ೭. ಬಂದೂಕಿಗೆ ಹಾಕುವ ಮುದ್ದು: - ಇದ್ದಿಲುಪುಡಿ: ಸ್ವೀರು ಕೋವಿಗೆ . . . ಮುಸಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಕತ್ತವನ್ನು ಗಜದಲ್ಲಿ ಇಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ . . . ಪುಂಜವು ಲಿಖಿರಿ ಒಡ್ಡಾಡಿಕೊಂಡಿತು (೫೫೫. ೨೬). ೮. ಮುಸಿ ದುಂದು: ಕೊಳೆಯಾದುದು: ಮುಸಿಯಾಟುವೆಯಾದರಿಸಿ ಬೆಳಗುವ ನೂತ್ಲತ್ತದ ಪರಿಯೊಳು . . . ಜುರಾಚವರ್ವಪ್ಪತನಿಸಿ ಮೆಲೆದು (೫೫. ೪೯-೦); ಮುಸಿಯ ಕಪ್ಪುಟದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕುಸುಮಕೇರಳೊಡನೆ ದೇವೊಳಿತ್ತವರೊಳಪಡೆದವು ಮುಸಿಯರೆ (೫೫. ೩-೩೯). 'ಮುಸಿಗಪ್ಪಡೆ'

ಪರಾ. ಮುತಿ: ೧. ವೃಷ್ಟಿಪಾಶ್ಯಯದೊಂದನಲ್ಲ ಚಂದಗಲ್ಲೆ ಮಿಟ್ಟವನು ಪರಮೇಷ್ಟಿ, ಶಿಶಿಗೆ ಮತಿಯವುಲು (ಪುಣ್ಯ. ೪೯). ೭. 'ಮುತಿಕಾಣಿಕೆ' ಪರಾ. ೯. (ಅಲಂ) ಕಳಂಕ: 'ಮುಸಿಹೆಣ್ಣು' ಪರಾ.

ಮುಸಿ ಪುಣಿಕೋಗು = (ಅಲಂ) ಹಾಲಾಗು: ಈ ಶಾಲೆಯವರ ಮೊದಲು ಗುಡಿಯೊಂದಿನಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪು ಹಸರುವಾಸಿಯಾಗಿತ್ತು . . . ಎರಾ ಮುಸುಂಗಿಹೋದ್ದು (೫೫೫. ೪೯). ಮುಸಿ ಬಳಿ = (ಅಲಂ) ಅಪವ್ರಾಸ ಮಾಡು: ಕಳಂಕವುಂಟುಮಾಡು: ಬಿಟ್ಟೆರು ತಮ್ಮ ಪತ್ತೆಗೆಲ್ಲ ಮುಸಿಬಳಿಯವರೋ: ಎಂಬ ಘಟೆ (೫೫. ೬೬); ನೀನು ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ನಕ್ಕವರ ಮುಖಕ್ಕೆ ಮುಸಿ ಬಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತೆ: ಸಾಕು (೫೫೫. ೧೦೨). ಮುಸಿಯ ಗುಳ್ಳೆ = ಮುಸಿಯ ಕುಂಡಿಕೆ: ಬಿಟ್ಟತರ ಮುಸಿಯ ಗುಳ್ಳೆಯಂ ಅಕ್ಕಿಗಲೆ ಬಳವು ಪತ್ತೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು (೫೫೫. ೫-೧೪). ಮುಸಿಯಾಗು = ೧. ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟ ಪಾತ್ರೆಯ ತಳ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಕರಿಕು ಪತ್ತೆ ಕೊಳ್ಳು: ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಅರಿಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿ ಅವಳ ಸೀರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸಿಯಾಗಿದೆ (೫೫). ೨. ಇದ್ದಿಲಾಗು: ಹಿಡಿದೊಳು ಕರಗುವುದು ಬಯ್ಯದೆ ಮುಸಿಯಾಗಿಪ್ಪದಲ್ಲ ದಿದೊಡ್ಡ ಪುಣ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂದವನೇಂಬುದು ಗಡ ಸಡು ಧನಮೆ ಜಗಕ್ಕೆ ದೂವಿಸಾಧನಮಲ್ಲೆ (ಪಾಪ. ೯-೧೨). ಮುಸಿಯಡು: ೧. ಕಪ್ಪು ಬೊಟ್ಟನ್ನು 'ಹುಟ್ಟು: ಪುನೇನಿಮಂತ್ರಾಕ್ಷರವಂ . . . ಬರೆಯ ಲ್ಲೊಂಬಲಿಗೆ ಮುಸುಗುವ ಮುಸಿಯಡುವದದ ನೀಸರೊಳೆ ಪ್ರಾಗಮದ ಮಿಕ್ಕವಳು (೫೫೫. ೨-೩೯). ೨. (ಅಲಂ) ಕಳಂಕಗೋಸು: ಹಾನೇ ತನ್ನಪ್ಪಮವ ಮುಸಿಯಡಲೆ ಸಮವನು ಗೈದನು (೫೫೫. ೧೩-೩೨). ಪುಸಿಯುಕಳೆ = ಮುದ್ರಣಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚು ಮೊಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉರುಳಿ ಮುಸಿಯನ್ನು ಸವರುವ ಸಾಧನ: ಆ ಛಾಂಗಲು ಮಾತ್ರ ಮುದ್ರಣಯಂತ್ರದ ಮುಸಿಯುರುಳಿಗಳಿಗೆ (rollers) ತಾಗಿ . . . ಯಂತ್ರವುಪ್ಪದಿಂದ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ (ಪುಪ್ಪ. ೨). ಮುಸಿಯಾಟಿ = ಮುದುವೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಗರಿಗಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಭೋಜನ: ಬೀಗರೊಟ್ಟಿ(?): ಮುದುವುಗಳ ಅಗ್ಗ ತರತಾನ ಮುಸಿಯಾಟಿ (೫೫೫. ೪೬). ಮುಸಿಹಟ್ಟು = ಮುಸಿಬಳಿ: ಆ ಪೂರಿಗೆ ಗುಮಾಸ್ತರು ಮುಸಿ ಹಟ್ಟುಪ್ಪಿದಾರೆ (೫೫೫. ೩೨). ೩ ಸಂಸ್ಕೃತಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ 'ಮುತಿ', 'ಮುತಿ' ಮತ್ತು 'ಮುಸಿ' ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳು ಇದ್ದರೂ ಜ್ಞಾತಿಪದಗಳು, ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಆಧಾರ ಗಳಿಂದ 'ಮುಸಿ', 'ಮುತಿ' ರೂಪಗಳನ್ನು ದೇಶ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಯೋಗರೂಪಗಳೆಂದೂ 'ಮುತಿ' ರೂಪವನ್ನು ದ್ರಾವಿಡದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿದ್ದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತವೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

[ದೀ. ತಮಿ. ಮುಲ. ಮೈ. ಕುಳು. ಮಜ. ಮೈಯಿ: ಕೊಡ. ಮುಸಿ: ತೆಲು. ಮುಸಿ / ಸಂ. ಮುಜ]

ಮುಸಿಕಟ್ಟು 'ಮುಸಿಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಸಿಕಡ್ಡಿ (ನಾ). ಶಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಕೊಂಡು ಬರೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ: ಲೆಕ್ಕನಕೆ: ಲೇಖನಿ: ಶಾಸ್ತ್ರಭೋಗರು ಮುಸಿಕಡ್ಡಿ ದಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (೫೫). [ಮುಸಿ + ಕಡ್ಡಿ]

ಮುಸಿಕಪ್ಪಡೆ 'ಮುಸಿಗಪ್ಪಡೆ' ನೋ.

ಮುಸಿಕಾಣಿಕೆ, ಮುತಿಕಾಣಿಕೆ (ನಾ). ಶಾಸ್ತ್ರಭೋಗರು ಹೊಲದ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ದಕ್ಕಾಗಿ ರೈತರಿಂದ ವಸೂಲು ಮಾಡುವ ಕಾಣಿಕೆ, - ಸಂಘಾವನೆ: ಅದ್ವೈತವೆಂದಾದ ರೈತರು

ಯಂಬವಗೆ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವಾಗಿ ಮಹಜರಿಗೆ ಯುಗಮಾಗಿ . . . ಕಲು
ನೆಟ್ಟು ಹೊಲು ೨ (೨೪. VII (೨), ೪೩೫. ೪೩-೪: 1921).

[— ಪಾಠ, ಮುಸಿದ್ : ಹಿಂ. ಮಸಜಿದ್, ಮುಸೀತ್, ಮುಸೀತ್ ;
ಮಹಾ. ಮಹೀದ್, ಮುಸೀದ್]

ಮುಸೀದಿ 'ಮುಸೀದಿ' ನೋ.

ಮುಸುಕು. ಮಸಕ್ಕು (ನಾ). ಮುಟ್ಟು : ನಮ್ಮೂರಿನ ಹಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾ
ಭ್ಯಾಸದ ಬರಹವು ಮಸುಕಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು (ಮಟ್ಟ. ೩); ಕೆಲವು
ಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಬರಹ ಮಸುಕಾಗಿ ಕಾಣತೊಡಗಿತು (ಮಟ್ಟ. ೦೦೩).
ಮಸಕ್ಕು : ಮಸಕು ಮುಂಜಾವದಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಿದ್ದು (ಮಟ್ಟ. ೨೯-೦೦);
ಮೊದಲಿನ ವಿಜ್ಞಾನವೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಮಸಕಾಯಿತು (೪೩೫. ೩೯).

ಮಸುಕುಮಾಕು, ಮಸಕುಮಸಕು (ದ್ವಿರೂಪಿ) : ತಿರಿಸುತು, ಸಂಜೆ
. . . ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಮಸುಕುಮಸಕಾದ ಕತ್ತಲೆ (ಮಟ್ಟ. ೦೦೦) : ಒಂದೆ
ನಮಗೆ ಮಸಕುಮಸಕಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ನಕ್ಷತ್ರ, ಈಗ . . . ಸ್ಥಿರವಾಗಿ
ನಿಲ್ಲುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ (೪೩೫. ೩). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಜ್ಜಲ್ ;
ಕಾಲ. ಮಜ್ಜಾಕ್ಕು, ಮಯಲ್, ಮಯಿಮ್ಜಾ, ಮಯ್ಜಾಲ್ ; ಕುಳು.
ಮಸಕು, ಮಸುಕು, ಮಸ್ಕು ; ಕೆಲ. ಮಸಕ]

ಮಸುದಿ 'ಮುಸೀದಿ' ನೋ.

ಮಸುರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ : ಕಡಲೆ :
ಯಜುರ್ವೇದದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬತ್ತ. ಮಸುರ (Pulsea) ಇವು ಹೇರಳ
ವಾಗಿದ್ದವು (೩೩೫. ೪೯). [ಸಂ.]

ಮಸುರಿಗೆ 'ಮಸೂರಿಗೆ' ನೋ.

ಮಸುಳ್, ಮಸುಳು (ಕ್ರಿ). ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗು : ಮಂಕಾಗು :
"ಮಸುಳ್-ವಿಗತಪ್ರಭಾಯಾಂ (ಕಳಿಗುಂವು)" (ಕುಮಾ) : ವಿಭೂಷಾಂ
ಗಲೋಕ್ ತೀಡುವ ರತ್ನಗಳ ಮಸುಳ್ವು (೩೩೫. ೩-೩) : ಕೇವಲೋದ
ರಳಿಗ್ಗು ಕಡಲೆದ ಕರುಣಾಂತ ನೊಂದವಳು ಮಸುಳ್ ತಿಲಕಂ (೩೩೫.
೦೯-೨೩) : ತೊಡೆಯದಗಿಂದ ನೊಂದೊಸರುತ್ತ ಕೆಲಸುರಿದು. ಕೆಂದದಿನ
ಪೊಯಿತ್ತು ಬಿಡುಬಿಡು ಮಸುಳ್ವು (೩೩೫. ೨೩-೨೩). ಮಸುಳು :
ಮಸುಳವು ತಾರಿಗಳು (೩೩೫. ೨೩-೨೩) : ತಮಿಳುಯ ತಾರಿಯು
ಮೈವಳು ಮಸುಳವು (೩೩೫. ೦-೦೯ ೦). [ದೇ. ೩ ತಮಿ.
ಮಜ್ಜಾಕ್ಕು ; ಕಾಲ. ಮಯ್ಜಾಕ್ಕು ; ಕುಳು. ಮಜ್ಜು, ಮಜ್ಜುಕು, ಮಜ್ಜು
ಮಜ್ಜು ; ಕುಳು. ಮಯ್ಜಾಕ್ಕು ; ಕುಳು. ಮಜ್ಜು, ಮಜ್ಜುಕು, ಮಜ್ಜು]

ಮಸುಳ (ನಾ). ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದವನು : ಕವಿ ಮದಾಳಿಯಂ ಮಸುಳನಾಗಿ
ಪಯೋಜನಂಗಳೊಳ್ ಕವಿ ನಿಲನಮಾಗಿ ಬಂದ ಮಲದಾನಿಲಂ
(೩೩೫. ೨-೦೯). [ಮಸುಳ್ + — ಅ.]

ಮಸುಳಸು. ಮಸುಳಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮಂಕಾಗು : ನಿಶ್ಚೇದಗೊಳ್ಳು :
ಮಸುಳಸದ ಕಣ ಮಸದ ಕೀರ್ತಿ . . . ಸಹಜವೂ ರಾಜಸಂಕ
ಪರಿಶುದ್ಧವೂ ಸುಖದೊಳಲು (೩೩೫. ೦-೪೯) : ಪಗಲ
ಸುಧಾಸೂತಿ ಮಸುಳಸಂಕಪರೋ ಸೊಗಸುವ ಶರೀರಾಂತಿಯೊಳೊ
ಗದಿವಂ ನವಕುಮಾರಕಂ ನೃಪನಿದಿರೊಳ್ (೩೩೫. ೨-೦೩) : ಮೆಯ್ಯ
ದೀಧಿತಿ ಮಸುಳಸಂ (೩೩೫. ೩-೩೦ ೦೩೩). ೨. ಮಂಕಾಗು
ವಂತೆ ಮಾಡು : ನಿಶ್ಚೇದಗೊಳಸು : ತೊಟ್ಟು ತುಡುಗೆಗಳ್ ಲೊಪ್ಪುವ
ರತ್ನ ಮನೋರೋವೆ ಮಸುಳಸಿ (೩೩೫. ೩-೩) : ಮುಗಿದಿರನ ಕಡು
ಗಾಯ್ತಿ ಮಸುಳಸಿದು . . . ಕಾವನವೆಲ್ಲಗಳೊಳ್ (೩೩೫. ೩೦೦) :
ಇತರರಂಗಗಳ ಮಸುಳಸ ರತ್ನಕಾಂಕ್ಷನಮಯವು ದುತಲ್ವದಲಿ ವನವದಲಾ
ದಾತೇಕ್ಷಕ ಮಂದಿವರು (೩೩೫. ೩೩-೩೩). ೩. ಅಡಗು : ಕಾಣ
ದಾಗು : "ಮಸುಳಸಿತಂಧುಗಿತಂ" (೩೩೫. ೩೦) : ತೆಳುವನು
ಪೊದೆಯೆಡವು . . . ತಿವಳಿಯ ರೇಖೆ ಮಸುಳಸವು (೩೩೫. ೩೨-೩೯);

ಮುನಿಗಳ ಪೂಜವಂತಾದಿಗಳ ಮಸುಳಸಿದವು (೩೩೫. ೩-೦೦).
೪. ಕುಗ್ಗು : ಕಡಮೆಯಾಗು : ಇಶ್ವಾಂ ಮುಳದೊಡ್ಡ ಜನಂ
ಮ ಸುಳಸುಗುಂ (೩೩೫. ೦೩೦-೦೩) : ಕುಂದವ ನಿಟ್ಟು ಬಿಸಿ ಮಸುಳಸಿ ತಿವಿ
ನಡುಗಲು (೩೩೫. ೦-೩೩) : ಲೋಕಂಗಳೊಳ್ಳರಮರಿವಳು ಮಸುಳಸಿ
ದುದ್ದಿಗೆ ಪೋಗಿ ನಿರುತದಿಂದುದ್ದರಿಸು (೩೩೫. ೨-೯). ೫.
ಕುಗ್ಗಿಸು : ಕಡಮೆಯಾಗು : ಅವರ ವಾಗ್ವರ್ತಮಂ ಮುಜುಡು
ಜಿಹ್ವಾಸ್ತಂಭನಂಗಯ್ಯ ವಿವರವಂತಿತ್ತಿಯಂ ಮಸುಳಸಿ (೩೩೫. ೨-೨೪).
೬. (ಅಲಂ) ನಾಶಮಾಡು : ಬಲಿಮಾಡಿ ಬಲಿ ಸೀಕಾಲನೆಯ
ನೊಯ್ಯ ಸುರಸುವ ಮಸುಳಸಿ . . . ಸಲಹದನವರಂ (೩೩೫. ೩-೨೦೯).
ಮಸುಳಸು : ೧. ಪಾಪು ಈ ತೊಡಕಿನೊಳಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದನು. ಬುದ್ಧಿ ಮಸುಳಸಿದ
(೩೩೫. ೩೯). ೨. ಅವನ ಹವಣಿಯು ಅವನ ಅರಿವನ್ನು ಮಸುಳಸಿ
ದ್ದಲ್ಲದೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದವೂ ಪ್ರಮಾಣವು ನೋಡುತೊಂಬ ನಾಣ್ಯದಿಯನ್ನು
ಅವನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಮರೆಮಾಡಿತು (೩೩೫. ೩೯). [ಮಸುಳ್ + — ಇಸ್ಯು]

ಮಸುಳು 'ಮಸುಳ್' ನೋ.

ಮಸುಳ್ವು (ನಾ). ಕಾಂತಿಹೀನತೆ : ಮುಟ್ಟು : 'ಮಸುಳ್ವೆವು' ಪರಾ.
[ಮಸುಳ್ + — ಕಿ]

ಮಸುಳ್ವೆವು (ಕ್ರಿ). ಮುಟ್ಟುಗರು : ಪ್ರಕಾಶವಿಲ್ಲದಿರು : ಪರಂಪ
ತಮದಿಂ ರವದಿಂ ಮಸುಳ್ವೆವಿರದೆ ದೇಗುಲಂ ದಿಗ್ವಿವಿವರದ ಮೊಗ
ದೊಡನನುಂ ಪ್ರಸನ್ನಭಾವಮನದೊ ಪುದಂಗಳೊಳುದುಮೋ (೩೩೫.
೦೩-೨೩). [ಮಸುಳ್ವು + ಕೆಜು]

ಮಸುಳ್ವು (ಕ್ರಿ). = ಮಸುಳಸು ೨ : ಮೂಜಾಂತ ವಿಶಾಂಕಾಂತ
ಪ್ರಶಂಸಂ ಸರಲ ಸೋನೆಯಂ ಕಿವುಳ್ಳ ಮಸುಳ್ವು . . . ತವಂ (೩೩೫.
೨೩-೨೩). [ಮಸುಳ್ + — ಚು]

ಮಸೂಕಿ 'ಮುಸೀದಿ' ನೋ.

ಮಸೂದಿ (ನಾ). (ಶಾಸನಸಭೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ) ಸಭೆಯ ಅಂಗೀ
ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇಡುವ ಠರಾವು : ಗೊತ್ತುವಳಿ : ಕೇಂದ್ರಶಾಸನಸಭೆ
ಯಲ್ಲಿ . . . ಒಂದು ಮಸೂದೆಯನ್ನು ತಂದರು (೩೩೫. ೩೩); ಬಹು
ಪ್ರೀತ್ಯವನ್ನು ಜಾರಿ ತರುವ ಮಸೂದೆ ಬಿಡುಹೋಯಿತು
(೩೩೫. ೦೦೩). [—ಕರ. ಮಸೂದಾ, ಮಸೂದಾ ; ಹಿಂ. ಮಸೂದಾ,
ಮಸೂದಾ ; ಪಾಠ. ಮಸೂದಾ, ಮಸೂದಾ, ಮಸೂದಾ]

ಮಸೂರ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ : ಕಡಲೆ :
"ಮೂಗಲ್ವಳಿ, ಮಸೂರ - ಈ ೨ ಜಾತಿ" (ಕುಮಾ. ೨೩-೨೩) ;
ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ . . . ರಾಜಮಾಡು ಮಸೂರವುಂವಂದ ಕಡಲೆಯವನರ್ಥಂಗಳ್
(೩೩೫. ೩-೩-೦೩) ; ಮಸೂರಾದಿ ತಿಂಬಿದಾನ್ಯಂ (೩೩೫. ೦೦೩-೦೩).
೨. ಬೇಳೆಯ ಅಕಾರದಂತೆ ಹೊರಲಿಟ್ಟುಳ್ಳ ಗಾಡು : ಲೆನ್ನು ;
ಮೇಲೆಗಣ ಗೋಳದ ಫಾಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಮಧ್ಯಮರ್ಥಭಾಗಗಳನ್ನು
ಮಸೂರಗಳೆಂದು (೩೩೫. ೦೦೩) ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (೩೩೫. ೦೦೩) ; ವಿವಿಧ
ಕನ್ನಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಮಸೂರಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದವು (೩೩೫.
೩೦೦). [ಸಂ.]

ಮಸೂರಿಕೆ (ನಾ). = ಮಸೂರ ೧ : "ಮಸೂರಿಕಂ ಪೇಜಲ್ ಚಣಂ
ಮದಿಪಮನು ಕಡಲೆ" (ಕುಮಾ. ೦೦೦-೪). [ಸಂ. ಮಸೂರಿಕಾ]

ಮಸೂರಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ : ಕಡಲೆ :
ನವಾರತಿಲಾತೀಮಸೂರಿಕಾಕುಲತ್ವ . . . ವಿವಿಧಧಾನ್ಯವೆಂಗಳುಂ
(೩೩೫. ೩-೩೨ ೩). ೨. ಶರೀರದ ಮೇಲಿನ ಕಪ್ಪುಮಚ್ಚೆ : ಸಂಗಾತಿ :
ತಿಳುವಸೂರಿಕಾದಿ ಶುಭಂಜನರಂಜಿತಪ್ರಭಾಷಯವೆಂಗಳುಮಂ . . .
ನೋಡಿ (೩೩೫. ೩-೦೪ ೩) ; ಪರಮನ ಪರಮಾಧಿಕಾರಿಶರೀರವೊಟ್ಟು

ಮನೋಗಾಣೆ (ಕ್ರಿ). (ಸಗ್ಗು) ಗಾಯನವನ್ನು ಹೊಂದು : ರವಿಯ ಮಗ
ಮನೋಗಂಡನತ್ತಿತ್ತು ಮು ಮೈಮಾಣೆ (ಕುಚ್ಚು. ೧-೦೦) : ಮನೋಗಂಡ
ಕ್ರೋಧನಂತೆ ಸುರನುರವು ಫರಸುಕೆ (ಕೋಶ. ೦೧).

[ಮುಸ್ಸು + ಕಾಣೆ]

ಮನೋಗಾಣೆ (ಕ್ರಿ). ಗಾಯಗೊಳಿಸು : ಕ್ಷತಗೊಳಿಸು : ಮೂಲಕ್ಷೀಣನ
ಸ್ಥೈರ್ಯವನೊಡನೆ ಮನೋಗಾಣೆದನು ಮಹಾರಥರ (ಕುಚ್ಚು. ೧-೦೧) : ಸಾವಿರ ಬಲುಸರಳ್ಳ ಕನೆಯ ಮನೋಗಾಣೆದನು (ಕೋಶ. ೨೨-೨೩).

[ಮನೋಗಾಣೆ + - ಇಸು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ಕ್ರಿ). ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ಹರಿತವಿಲ್ಲದಾಗು :
ಮೊಂಡಾಗು : ಮನೋಗಟ್ಟಿ ಕೊಡಲಿಯ ಹೊಯಲಂತೆ ಕರ್ಮವ ಮುದುಕ
ಮಾಳ್ವರು ಕರ್ಮ ಮನೆಯುಳ್ಳ ಕೊಡಲಿಯ ಹೊಯಲಂತೆ ಕರ್ಮವ
ಕುಸುರಿದವನಾದಿಗ ಶುಕ್ಲ (ಕೋ. ೬೯-೯೯). [ಮುಸ್ಸು + ಕೊಡು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ಕ್ರಿ). ಹರಿತವಾಗು : ಚುರುಕಾಗು : ನ್ಯಾಯಾಸ್ಪದ
ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಆ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯು ಮನ
ಗೊಂಡು ಅತ್ಯಂತ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಯಿತು (ಕೋ. ೬೯). [ಮುಸ್ಸು + ಕೊಡು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). = ಮನೋಗಾಣೆ : ರಕ್ತಸನು . . . ಪರಿಧರಿಸಿಟ್ಟಿ
ಕುಲನ . . . ಮನೋಗಾಣೆ ಸಮಗೋಚರವಾದಿ ಶತಕೋಟಿವಾಗಲು
ಕದಿದನು ರಾಮ (ಕೋ. ೬೯-೯೯) : ಹುಟ್ಟಿನ ರಕ್ತ ಕುಂದಿತು
ಕಾವನ ಮನೋಗಾಣೆ ನಾಂಟದುದಯ (ಕೋ. ೯-೧೦).

[ಮುಸ್ಸು + ಕೊಡು (< ಕೋಡು)]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ : ಚುರುಕು : ತಾನು . . . ನೂರು, ಸಾವಿರ.
ಅದುವ ನೂರಿಯ ಮನೋಗಾಣೆ ಎದುರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ (ಕೋ. ೨೨, ೨೩) : ೨. ಕುದ್ರೇಶ್ವರ : ಅನೇಕ : ವನವನ ಸುಡುವಂತೆ ನೋಡಿದ
ಮನದ ಮನತದರಿ (ಕೋ. ೯೯-೯೯). [ಮುಸ್ಸು + - ತು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ಕ್ರಿ). ಗಾಯಗೊಳಿಸು : ಮದನ ಮನೋಗಾಣೆದನು
ಹೂಗಣೆ ಹೃದಯವನು ತಾಗಿದನು (ಕುಚ್ಚು. ೨-೩). [ಮುಸ್ಸು + ಕೊಡು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). = ಮನೋಗಾಣೆ : ಬಾದುರವಾನವನರತ್ನ ಮೊದಮೊದಲ
ಬಾಣಗಳನ್ನು ಕುಸುರಿದವನು (ಕೋ. ೦೧-೦೨). [ಮುಸ್ಸು + - ತು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ಉಜ್ಜುವಿಕೆ : ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ : ಗಂಭೀರತೆ : ಕಾಶರವ ಕೆಂಪ
ಮನೋಗಾಣೆ ಸಂಕಟವು ಮೈಗಳ ಮನೋಗಾಣೆ ಕುರಿಗೆ ಮೈಮಾಣೆ . . .
ಮಾಳ್ವರು ಮಾಣೆ ಸಾವಿರ (ಕೋ. ೦೧-೦೨). [ಮುಸ್ಸು + - ತು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). (?) : ಕೋಡು ಭೋಗ ಮನೋಗಾಣೆ ಗಡಿ ತುಣುಕುಗಳಿಂದ
ರೂಪೋಳ್ಳು ಸುಗಂಧಿಗ ಶಸ್ತ್ರೋಕ್ತಿ (೦೧-೦೨, ೨೩-೨೪, ೨೫)
[?]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). = ಮನೋಗಾಣೆ : ಭೋಗಮನೋಗಾಣೆ ದೊಡ್ಡ
ಮನೋಗಾಣೆಗಾಣೆ ಪಾಯಿ (ಕೋ. ೦೧-೦೨) : ಮನೋಗಾಣೆ ಮೊದ
ಗಾಣೆಗಳ ಎಸೆವ ಪರ್ವಗಳಿಗಾಣೆಯಂತೆ ಮೊದಲಾದು (ಕೋ. ೦೧-೦೨).

[ಮುಸ್ಸು + ಅಂಟು]

ಮನೋಗಾಣೆ, ಮನೋಗಾಣೆ (ಕ್ರಿ). ಹರಿತಗೊಳಿಸು : ಚೂಪವಾಗು :
ಮನೋಗಾಣೆಗಾಣೆ ಕಿರುಗಾಣೆ (ಕೋ. ೦೧-೦೨) : ಕಾಗುರಂ ಮನೋಗಾಣೆ
(ಕೋ. ೨೨-೨೩) : ಕೈದುಗಳ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಭೂರಿಂದ
ವಿರಾಟದುದಯಭಯವು (ಕೋ. ೦೧-೦೨). ಮನೋಗಾಣೆ : ಅನು
ಮನೋಗಾಣೆ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕದ ಬೆಸುವ . . . ಎರಡುರೂಪ
ದರು ಕುಲದರಿ (ಕೋ. ೨೨-೨೩) : ಅನುಮಾನೋಕ್ತಿ ಮೈಯ ತೊಟ್ಟು
ರೂಪೋಕ್ತಿ ಮನೋಗಾಣೆ ಮೊದಲಾದು . . . ಮನೋಗಾಣೆಯವು
(ಕೋ. ೨-೨೦). [ಮುಸ್ಸು + - ಇಸು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ಕ್ರಿ). ಹೊಳೆವನ್ನು ಹೊಂದು : ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆ :
ಮನೋಗಾಣೆಯವನು ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ
. . . ತನ್ನೊಳಿಟ್ಟು (ಕೋ. ೦೧-೦೨). [ಮುಸ್ಸು + ಪಡು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ಸಾಣೆಹಿಡಿಯುವಿಕೆ : ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಆಯಿತು ಆತ್ಮದ
ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೨-೩). [ಮುಸ್ಸು + - ಪು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಿಕ್ಕುವುದರಿಂದಂಟಾಗುವ
ಕಾಂತಿ. - ಹೊಳೆವು : ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ
ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೬-೦೯).

[ಮುಸ್ಸು + ಪಳಗು (< ಪಳಗು)]

ಮನೋಗಾಣೆ (ಕ್ರಿ). ಹರಿತವಾಗು : ಚೂಪವಾಗು : ಹೂವನವನ್ನು ಮಿಡಿದರಿ
ಕುಲವತ್ತು ಮನೋಗಾಣೆ ಕೇಳಿದರಿ ರಂಜನಿ (ಕೋ. ೦೧-೦೨) : ಭೋಗ
ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೯-೦೯).

[ಮುಸ್ಸು + ಪಡು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). = ಮನೋಗಾಣೆ : ಕೋಶನ ಕೋಶಗಳ ಕೆತ್ತರಿಸಿ
ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೬-೦೯).

[ಮುಸ್ಸು + ಪೋಗು]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). = ಮನೋಗಾಣೆ : ಕೋಶನ ಕೋಶಗಳ ಕೆತ್ತರಿಸಿ

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ಮಿದಿರು : ಬೊಂಬು : "ತುಳುಕು, ಬೆಸು . . . ಮನೋಗಾಣೆ
- ಈ ಕೆತ್ತರಿಸಿ" (ಕೋ. ೨೯-೩೦). [ಸಂ.]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ಮಿದಿರು ದಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದ ಸಂನ್ಯಾಸಿ. - ಯತಿ :
"ತುಳುಕು ಕೆತ್ತರಿಸಿ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ"
(ಕೋ. ೨೯-೩೦). [ಸಂ. ಮನೋಗಾಣೆ]

ಮನೋಗಾಣೆ, ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ತಮಾಷೆ : ಗೇಲಿ : ಎಲ್ಲಿ ಕೂತ ಮನೋಗಾಣೆ
ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ . . . ಗೋಡಿದ ಅನಿಲದ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು (ಕೋ. ೦೧-೦೨)
ಎರಡು ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೨೦). ಮನೋಗಾಣೆ : ಇದು
ಕೋಡು ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೨೩) : ನನ್ನ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ
ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೨೩).

[ಅರ್. ಮನೋಗಾಣೆ, ಮನೋಗಾಣೆ, ಮನೋಗಾಣೆ, ಮನೋಗಾಣೆ]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಆ ದ್ವಿಜಾಶ್ರಮ
ನಡೆವು ಮನೋಗಾಣೆ ತನ್ನೊಳಿಟ್ಟು ಪುಟ್ಟ ಬೆಸುವ ಮನೋಗಾಣೆ
ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೬-೦೯). [ಸಂ.]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). = ಮನೋಗಾಣೆ : ಅತನ ಮೊದಲ ದುರ್ಮನನ
ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೯-೦೯). [ಸಂ.]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ಬೆಣ್ಣೆ : ನಮೋಗಾಣೆ

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). = (ಅರ್) ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು : ಓಲೆಸು : ಯಾವ ಕೆಲಸ
ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೨೩).

[ಅರ್. ಮನೋಗಾಣೆ, ಮನೋಗಾಣೆ, ಮನೋಗಾಣೆ, ಮನೋಗಾಣೆ]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ತಲೆ : ಶಿರಸ್ಸು : ನಾಭಿಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಕೆತ್ತದ
ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೯-೦೯)
ಪ್ರಾಕೃತಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೯-೦೯)
ರಾಜಕೋಶ (ಕೋ. ೨೯-೩೦ : ೩೧) : ತತ್ಪ್ರಾಕೃತಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ
ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೯-೦೯). [ಸಂ.]

ಮನೋಗಾಣೆ (ನಾ). ತಲೆ : ಶಿರಸ್ಸು : "ಮನೋಗಾಣೆ, ಉತ್ತಮಾಗು,
ಮನೋಗಾಣೆ . . . ಮನೋಗಾಣೆ. ಕಂ-ಈ ರ ಮಂದೆ" (ಕೋ. ೨೯-೩೦)
ಕೋಶೋಕ್ತಿಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ (ಕೋ. ೬-೦೯)
ರವಿಕುಲದ ರಾಯಂ . . . ಮನೋಗಾಣೆ ಮನೋಗಾಣೆ

ದೊಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೆ ಲಲಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಗ್ಗುಲಿಕ್ಕಿದನಾಗಲು (ಕುಶಾ. ೬-೨೦); ಅವನ ಮಸ್ತಕ ಬಿಡುವ ಬೀಳಲಿ (ಕುಶಾ. ೩೨: ೦೧-೦೨); ಪುಸ್ತಕದ ದೊರೆತದವು ಮಸ್ತಕದ ತಳದ ಮನೆ (ಕುಶಾ. ೩೩).
 ೨. ತುದಿ; ಶಿಖರ; ಸಂಜೆಯೊಳನವಸ್ತಾದ್ರಿಯ ಮಂಜುಳಮಸ್ತಕ ದೊಳೊಪ್ಪುವಂತೆತಯದಿಂದ ಕಂಪಾಕ್ಷಯ ಮಂಜೆಯೊಳ್. . . ಮಂಡನದ ನೆರೆಯೊಳಿಂ (ಕುಶಾ. ೨-೩೩); ನೋಡುತ ನಡೆದ ವಿಪುಲಾಬಲದ ಮಸ್ತಕದ (ಕುಶಾ. ೨-೪). [ಸಂ.]
 ಮುಕ್ತಕಶ್ವೇತ (ನಾ). ರಿ. ಮೆದುಳು: "ತಲೆಯ ಮೆದುಳಾಗಿ ಮುಕ್ತಕಶ್ವೇತ ಮುಕ್ತಕಶ್ವೇತಮಂಜಾಯ್ತುಮಕ್ಕಂ" (ಕುಶಾ. ೦೩-೩).
 ೨. ಮೆದುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ನೋ. [ಸಂ.]
 ಮುಕ್ತಕಾಭಿಷೇಕ (ನಾ). [ಜೈನ] ಜನವಿಗ್ರಹದ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ನೀರು, ಹಾಲು ಮುಂತಾದ ದ್ರವವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಎರೆಯ ವಿಧವಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಿಸುವ ಸ್ನಾನ: ಶ್ರವಣಕ್ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಗೋಮುಟ್ಟರನ ಮುಕ್ತಕಾಭಿಷೇಕವು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ನಡೆಯುವುದು (ಕುಶಾ. ೪೨). [ಸಂ.]
 ಮುಕ್ತಿ (ನಾ). ರಿ. ಸೊಕ್ಕು; ಗರ್ವ; ಮದ: ಇಷ್ಟು ಮುಕ್ತಿ ತುಂಬಿದ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಅಂತಿಂಪುತ ಹುಡುಗ ಉಪದೇಶಗೊಡುವನೆ? (ಕುಶಾ. ೨೨೦); ಅವನ ಮುಕ್ತಿ ಎಷ್ಟಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನಾಳೆಯೇ ನೋಡುತ್ತೇನೆ (ಕುಶಾ. ೩೩).
 ೨. ಆನೆ, ಒಂಟಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮದುವಸ್ತಿ: ಮಗನೇ ಮುಕ್ತಿಯು ಹುಕ್ತು ಮಮತೆಯ ಮಗನ ಶಿವನೊಡಗಿದ ಸಿಂಹದ ಮಜಾಯ ಕೀಳು (ಕುಶಾ. ೩-೪೦); ಮುಕ್ತಿಯ ಹುಕ್ತುಯೊಂದು ಕೆತ್ತರಿದು (ಕುಶಾ. ೨೩-೩). [← ಕಾಶ. ೩೦. ಮುಕ್ತಾ. ಮುಕ್ತಿ]
 ಮುಕ್ತಿ (ನಾ). ಮೆದುಳು: "ತಲೆಯ ಮೆದುಳಾಗಿ ಮುಕ್ತಕಶ್ವೇತ ಮುಕ್ತಕಶ್ವೇತಮಂಜಾಯ್ತುಮಕ್ಕಂ" (ಕುಶಾ. ೦೩-೩); ಗಮಸ್ತಕ ಮುಕ್ತಕಶ್ವದಿನಕ್ಷಣಗಮಾಯ್ತುಮಂಜು ಲಂಘನೆಯು ಪೋಲೇಂ ಗಜವಿ ಲಂಘನೆಯದೊ (ಕುಶಾ. ೧-೩೩); ಲಕ್ಷ್ಮಣ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟನಂ ಬಾಬಲಿ ಗೋಡನುಮ್ದು ನಿಭಯಂ ಪಂಚಾನನಂ ಹಸ್ತಮಸ್ತಕಮುಕ್ತಕರಸಾನುರಕ್ತ ರಸಂ ಮೂರ್ತಿಯೊಂದು ಕೊಂದಯ್ದು ಪೋಲ್ (ಕುಶಾ. ೩-೩೨). [ಸಂ.]
 ಮುಕ್ತಿ (ನಾ). ಮುಕ್ತಿಗೆ: "ದ್ರವಮಂ(ತ)ಫಃ ಮುಕ್ತಿ—ಈ ೨ ಮುಕ್ತಿಗೆ" (ಕುಶಾ. ೩೩-೦೩). [ಸಂ.]
 ಮುಕ್ತಿ (ನಾ). ವಿಪುಲ; ಅಧಿಕ; ಹೇರಳ: ಕೈದುಗಳ ಮುಸ್ತಾಗಿ ತೊಡಗುವುದು ತರಿಸಿ ಮುಗ್ಧಾದುದಂ ಕೆಳುಪು ಹುಡುಗರು (ಕುಶಾ. ೩೩-೦೨); ಮುಸ್ತಾಗಿ ಹೂ ಕಾಣಿಸ? (ಕುಶಾ. ೩); ಮುಕ್ತಿಯ ಮೋರಿಗೆ ಕೂಗಿಗೆ ಮುಸ್ತಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದುವು ಹತ್ತು ಮಿಮಂ (ಕುಶಾ. ೩೩). [← ಕಾಶ. ಮುಕ್ತಾ. ಮುಕ್ತಿ]
 ಮುಕ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆಳುವಾದ ಬಟ್ಟೆ; ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನಯ್ತೆಯ ಹತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆ; ೨ ಹಿಂದೆ ಮೆಸೊಪೊಟೋಮಿಯಾದ ದೇಶದ ಮೊಸಲ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ಬಟ್ಟೆ ನೆಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ: ಏಕು ಬೆಳ್ಳಗೆ ಎಷ್ಟು ತೆಳ್ಳಗೆ ಮಳೆಯ ಮುಕ್ತಿ ಪರದೆಯು (ಕುಶಾ. ೦೦-೪); ಬೀಟ, ವಾಯಿಲ್, ಮುಕ್ತಿನ್, ಮಲ್ ಇವನ್ನು ಸಾಧನೆಯೊ ಉಪದೇಶಗೊ ನೇಯುವರು (ಕುಶಾ. ೩೩). 'ಮುಕ್ತಿ' ಪರಾ. [← ಗಾ. Mullin]
 ಮುಕ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಮುಕ್ತಿ, ಕರುಮಾಡಿ, ನೇರಾತಾರ (ಕುಶಾ. ೩-೩೨). [?]
 ಮುಕ್ತಿವಾಳ 'ಮುಕ್ತಿವಾಳ' ನೋ.
 ಮುಕ್ತಿವಾಳ 'ಮುಕ್ತಿವಾಳ' ನೋ.

ಮುಕ್ತಿವಾಳ 'ಮುಕ್ತಿವಾಳ' ನೋ.
 ಮುಕ್ತಿ (ನಾ). ಏಳು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು: "ಬಹುರ ಭೂಭೂವಂ ಸ್ವರ್ಗವಂ ಪವ ತಮ ಸತ್ಯಮಂದೇಯ ಮೇಲೂ ಲೋಕಮಕ್ಕಂ" (ಕುಶಾ. ೦೦-೩೨). [ಸಂ. ಮಹತ್]
 ಮುಕ್ತಿ (ನಾ). ರಿ. ಒಸಗೆ; ಉತ್ಪವ: ಹಬ್ಬ: "ಉತ್ಪವ: ಮಹಾ. ಕ್ಷಣ-ಈ ೩ ಒಸಗೆ" (ಕುಶಾ. ೦೩-೩೨); ಸುಲವನೇಯದನಂಗಳ ಮಾಲ್ತು ಮಹಮಯ ಪೂಜೆಯುಮಂ (ಕುಶಾ. ೩-೩೩); ಗೋವಪ್ಪದ್ವರ್ ಮಹೇಂದ್ರಮಹಮಂ ಮೂರ್ತಿ ಗಿರೀಂದ್ರಮಹಮನೋಬಟ್ಟರ್ (ಕುಶಾ. ೧-೩೩). ೨. ಯಾಗ; ಯಜ್ಞ: ೩. ತೇಜಸ್ಸು; ಕಾಂಕ್ಷಿ. ೪. ವಿಮ್ಬ; ಮಹಿಷ. ೫. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತತ್ವ; ಪರತತ್ವ: ಅಪ್ಪ ಮಹದಲ್ಲಿ ಬೆರಸುವಾಗ ವಾಬಿಲಿ ನೋಡನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೀರಾದಂತೆ (ಕುಶಾ. ೩೦-೩); ಮಹವ ಮಹದಲ್ಲಿ ನಿಂದದೆ ಲಿಂಗ (ಕುಶಾ. ೦೩-೩೦). [ಸಂ.]
 ಮಹಂತ (ನಾ). ರಿ. ಅದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ: "ಮಹಂತ: = ಭಾಷಂ" (ಕುಶಾ. ೨೩); ಭಾಷುರೇಷ್ವರಂ ಮಹಂತರನೊಡ ನೊಪ್ಪರೂ ಕೇಶವಮಹೇಶ್ವರರ ಲೇನೊಡ ಪೂಜಿತರುಪ್ಪಾಜ್ಞಕ ಧರೆಯಂ (ಕುಶಾ. ೩೩-೦೩; ೧೦೦-೦೩; ೧೦೦-೦೩); ನಿಜವೆಂಬುದ ನಿಷ್ಕಂಠನೆ ಮರೆಯ ಗೆರೆದ ಮಹಂತನೆ (ಕುಶಾ. ೦೧೧-೩೩); ಅಪರೇಶ್ವರನೇವ ಮಹಂತನೊಡ ಸಿದ್ಧರಾದುದುಂಗೆ ಶುಣಾಥಿ (ಕುಶಾ. ೦-೪). ೨. ದೇವಸ್ಥಾನ, ಮಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ; ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ: ಈ ವೃದ್ಧವ:ಹಾಪುರಸಗಾರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೇವಾಲಯದ ಮಹಂತರನ್ನು ಕೇಳದನು (ಕುಶಾ. ೩). 'ಮಹಾಂತ' ಪರಾ. ೨ ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಮಹತ್' ಶಬ್ದವು ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅನೇಕ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದ ರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಅವಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮುಖ್ಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ: 'ಮಹಂತ', 'ಮಹತ್', 'ಮಹತ್ವ', 'ಮಹಾ', 'ಮಹಾಂತ' ಇತ್ಯಾದಿ. [← ಸಂ. ಮಹತ್]
 ಮಹಂತು. ಮಹಂತು (ನಾ). = ಮಹಂತ ರಿ: 'ಮಹಂತುಯೋಗು' ಪರಾ. ಮಹಂತು.
 ಮಹಂತು ಪುತ = ನೀರಶ್ಯವಮಹಾಸುಭಾವಿಗಳಿರವ ಮಹ: ಶಿವನುಮುದ್ರದ ದೀರಶ್ಯದ ಗುಡಿ ದುಶಿಮಂಪನು ಮಹಂತು ಮಹದ ಮಾಡಿ (ಕುಶಾ. ೩೩, ಕುಶಾ. ೦೦೦-೦೩; ೧೦೦-೦೩). [← ಮಹಂತ]
 ಮಹಂತುಯೋಗು (ಶ್ರೀ). ಮಹಂತನಾಗು; ಪೂಜ್ಯನಾಗು: ಜನಾಂ ಉಂಡವರಲ್ಲಾ ಮಹಂತುಯೋಗರು ದೇಶ ಉಂಡವರಲ್ಲಾ ಬೇವರ ಪೂಜಿದರು (ಕುಶಾ. ೨೧-೦೩). [ಮಹಂತು + ಪೋಗು (< ಪೋಗು)]
 ಮಹಂತೆ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠಕಾದವಳು; ಪೂಜ್ಯಳಾದವಳು: ಅತ್ಯಾಯತ ಪತಿಪತ್ರಿ ನಾಗವೈ ವಿಶೇಶೋಯಂತ ಮಹಂತೆ ನಿಷ್ಕಂ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ ಮೂರ್ತಿ (ಕುಶಾ. ೧. ೦೦೦-೦೩; ೧೦೦-೦೩). [ಮಹಂತ + ಎ. ೨]
 ಮಹಂತಿ (ನಾ). ಅತಿಯಾದ ಸೋಜಿಗೆ; ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ: 'ಮಹಂತಿರಿಪಡು' ಪರಾ. [← ಮಹಾ + ಅಶ್ಚರ್ಯ]
 ಮಹಂತಿರಿಪಡು (ಶ್ರೀ). ಅತಿಯಾಗಿ ಸೋಜಿಗವಡು; ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ ವಡು: ಸುದತಿ ಬಿಳಾ ವೃದ್ಧನನು ಕಾಣದೆ ಮಹಂತಿರಿಪಡಲು (ಕುಶಾ. ೦೦-೩೦). [ಮಹಂತಿ + ಪಡು]
 ಮಹಜರ್ 'ಮಹಜರು' ನೋ.
 ಮಹಜರು, ಮಹಜರ್, ಮಾಜರು (ನಾ). (ಕೋಲಿ. ಕಳವು ಮುಂತಾದ ಅಪರಾಧಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ) ತಪಾಸಣೆ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲರೂ ಸಹಿ ಮಾಡಿದ ವಿವರವಾದ ಪರದಿ; ಪಂಚನಾಮ: ಆ ಮಹಜರಿಗೆ

ಮೇಲಿನಂ ದಸ್ತವಿತ್ತನ್ನೂ ಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿ ಹಾಕದಿದ್ದವರ ದಸ್ತವಿತ್ತಾಗಲಿನ್ನು
ಹಾಕಿಸಿ . . . ರವಾನಿಸಬೇಕು (ಗ್ರಾ.ಸಂ. ೫೦) : ಶವವ ಮಹಜರುಕ್ರಮ
ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು (ಇ.ಸಿ. ೧೦೨). ಮಹಜರ್ : ಈ ದಿನ
ಮಹಜರ್ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ (ಇ.ಸಿ. ೧೦೩). ಮಹಜರು : ಮಹಜರು
ಮಾಡಲು ಪೋಲೀಸವರರು ಬರುತ್ತಾರೆಯೆಂದು ಸುದ್ದಿ ಕಾಗುಪ್ಪಿಗಿಳಿದ
ಕಡ್ಡಾಗಿತ್ತು (ಗ್ರಾ.ಸಂ. ೧೦೪).

[4-అర, మువ్వర, మువ్వర; 50. మర, మువ్వర]

ವುಹಾಜಿರಿದಿ 'ಪುಸೀರಿದಿ' ನೋ.

ಮಹಡಿ 'ಮಾಡ್ಕ' ನೋಡಿ.

ಮಹಡಿವುನೆ 'ಮಾಡಿವುನೆ' ನೋ:

ಮಹಾಪು. ಮಹಾಪು (ನಾ). ೧. ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಕಿಡಿಗಿದ್ದರಿ
ಉರಿಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಡುಮದ್ದು; ಬೆಳಗದಷ್ಟು ಶತಕೋಟಿ
ಪಂಚನ ಹೊಕ್ಕುಕೊನೊಳು ಮಹಾಪುಗಳ ಸದ್ದುಳಗೊನೊಳು (ತುಳು. ೨೩-೨೪);
ಹಗಲುಬತ್ತಿಯು ಮಾತ್ರ ಏರಿಸು ಮಹಾಪುಗಳು ಬಗ್ಗಬಗ್ಗಿಯಲಾಲಾಗಲು
ಸಾಲಾದವರಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೨). **ಮಹಾಪು :** ೧. ಹೊರಗೆ ಮಹಾಪುನ
ಬೆಳಕಿನ ಜಡೆಯೊಳು ಹೊಕ್ಕಿರುವು ತಾರಗೊಳಗೆ (ಕುಪ್ಪಟ. ೩-೩೦).
೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯುದ್ಧದ ಸಾಧನ : ಸಣ್ಣ ತೋಪುಗಳು,
ರಾಮಚೂಗುಗಳು, ರಾಮಬಾಣಗಳು, ಮಹಾಪುಗಳು, ತಾರಾಮಂಡಲ,
ಫೂಟಕ್ರ., ರಣಗಾಡಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ
ಎಣಿಸಿದುದಾಯಿತು (೨೬ ಭ. ೨೨).

(—ಪಾಠ, ಹೀ, ಛುಹತಾಬ್; ಛುರಾ, ಮುಹತಾಬ್, ಪಾಪತಾಬ್)

ಮಹತಿ, (ನಾ). ೧. ಹಿರಿಮೆ; ಘನತೆ; ಮಹತ್ವ: ಕಡುತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಫಲವೆಂದು . . . ಮೂರ್ಛಗೊಂಡವನೇ ನಿನ್ನದಿಂದು ದರೂಶನ ಪದದ ಮೂಲಕ ನಮಗೆ ದೊರೆಯಿತು ಮಹತಿ ಪರ್ಷದಂದು (ಕಾರ್ತ. ೩-೨೬) ; ಕಾಯಕದ ಮಹತಿಯೂ ಇದೇ ಮಹತ್ವವೇ ಹೇಳಿದೆ (ಕಾರ್ತ. ೪೨೨). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಕ್ಕುಳುರೋಗ: ಬಿಕ್ಕುಳು ರೋಗವು ಆಫ್ರಿಕ, ಕ್ಷುದ್ರಜಿ, ಮಹತಿ, ದುಮರೆ, ಗಂಭೀರ ಎಂಬ ಐದು ತರನು . . . ಮಹತಿ ಏಕೆ ಬಿಕ್ಕುಳು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ತಪ್ಪು, ಬಾಳು ಸುಸ್ಥಾನವು (ಸತ್ಯ. ೨೨೦). [ಮಹಿ, ಮಹತ್]

ದ್ರವ್ಯ, (ಸಾ).ಗಿ.ಎಂದು ಬಗೆಯ ವೀಣೆ. ೨-ವರ್ಣತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾರದನ
ವೀಣೆ : ದ್ರವ್ಯತೆ-ಗಿ ನಾರದನ ವೀಣೆ. ೨೪-ವಾದ್ಯ ೨ (ಶ್ಲೋಕ. ೪೦) :
ಸರಸ್ವತಿ 'ಕೃಷ್ಣ' ಎಂಬ ವೀಣೆಯನ್ನೂ ನಾರದರ: 'ದ್ರವ್ಯತೆ' ಎಂಬ ವೀಣೆ
ಯನ್ನೂ ನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಪೂಜಾರಿಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ
(Sansk. ೪೦). ೩. ಹಿಂದೂ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಹೊನ್ನೆ, ಲವ ಗಿಡ.

[ସଂ. ସଂସ୍କରଣ]

ಮದ್ಯಕೋಮೋಯ (ಹಾ). ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಪೂಜಾ ಮಾಡನು: ಸರ್ವ
ಶ್ರೇಷ್ಠ: ಆವನೊಬ್ಬನಕೋರನು: ಮನವಾ ವನು: ಮದ್ಯಕೋಮೋಯನು
(ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೬-೬): ಆಕೋರನು: ಮದ್ಯಕೋಮೋಯನ ಆಪ್ತ
ಮಾಯನ ಆದಿವಲಿಕೋದ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೧-೬೬-೨).

[ಸಿ. ಪುಷ್ಪಕೋವಿಲಾಸಿ]

ಮಹತ್ಯಾರ್ಯ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ : ಭಾವಿಕಾರ್ಯ : ಅವನ
ಮಹತ್ಯಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಟ್ಟಮಾಡಿ ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ
(ದೀಪ. ೨೯). [ಸಂ.]

ಮಹತ್ವ (ನಾ. ರಿ. ತತ್ವಶಾ) ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳಿರುವ
ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು; ಮೂಲವ್ಯಕ್ತಿ
ಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ತತ್ವ; ತನ್ನಿವ ವಾಸ್ತವಿಕ ಶಬ್ದವೆತ್ತ

ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಮು, ಸವಸ್ವಕ್ರಿಯಾದಪ್ರವೃತ್ತಿವಹಾಂತೀ ವಹತ್ಪ್ರತ್ಯ
(ಅನು. ೧. ೧೦) ; ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವಮೂಲ ವಹತ್ಪ್ರತ್ಯಮೂಲ ಕೂಡಿ
ಆಹಾರತ್ವಮೂಲಾಂತ ತತ್ತ್ವಗಳೆಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗಾಗಿ (ಅನು. ೧೦)-

೨. [ಎರಿಪ್ಪಾ] ಇಪ್ಪತ್ತಾದ್ವಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಗುಣಕರ್ಮ,
ಮಹತ್ವತ್ವ, ಅದೇಗಾರ . . . ಪ್ರಕೀರ್ತಿ ಎಂದೂ ವೈಯ್ಯಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತಾ
(ಕುರಾಣಿ- ೨:೨) [ಸಂ.]

ಮಹತ್ವವು (ದಾ). ೧. ಅತ್ಯಧಿಕವಾದುದು : ಇದು : ಚಕ್ರಯುಗ
 ಕೃಷ್ಣಲಿಪ್ತಿ ಕರ್ತವ್ಯಕೃಷ್ಣಾಯನಿಘನನಮಯ್ಯ ಮಹತ್ವವುಂ ತವುಂ
 (ಕಂ. ೨. ೪-೫). ೨. ಹಿರಿಯ : ಶ್ರೇಷ್ಠ : ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ
 ಮಹತ್ವವುನದರ ವ್ಯಾಸವುನದ ಕೀರ್ತನವ ಮಹತ್ವವು ದಿವಿ ನೀವೆ
 ಕಂಡಿರಲ್ಪ (ಶಾ. ೩-೩-೫೦).

ಮಹತ್ವಮಾನ್ಯನಾದ ಅವರ್ತನ = [ಗ್ರಂಥ] ಎರಡು ಅಥವಾ ಅಧಿಕ ದತ್ತಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಭಾಜನತತ್ತ್ವ ಅತ್ಯಧಿಕ ಅವರ್ತನ : ಎರಡು ಅಥವಾ ಅಧಿಕ ದತ್ತಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಭಾಜನತತ್ತ್ವ ಅತ್ಯಧಿಕ ಅವರ್ತನಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವಮಾನ್ಯನಾದ ಅವರ್ತನ (ಮ.ಸಾ.ಅ.) ಎಂದು ಹೆಸರು (ಶಬ್ದಾರ್ಥ. 1. 4). [ಸಂ.]

ಮಹತ್ತರ (ಗು). ರಿ. ಅತಿಶಯವಾದ ; ಮಿಗಿಲಾದ ; ವಾಕ್ಯಮಯಂ
 ದಾಟುವ ಮಹಾಕಾಂಡ್ಯಂ ಮಹತ್ತರಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಂ ರೀರ್ಷಭಾವ
 ಪ್ರವಾಹದ ಮೌನಮಹತ್ತರದಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದತ್ತ ! (ಶಾಖ. ೨೬-೨೦೦);
 ಪತಿಯ ಮಹತ್ತರ ವಿದರಾವೇಶ ಅನೇಕಗೊಂಡು ದೊತ್ತ ಸಮಸ್ಯೆ (ಶಾ. ೩. ೬೩)

(ನಾ). ೨. ಹಿಂದಾದುದು; ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು; ದೇವಸ್ಥಾನವಾದ
ಆಗಾ, ಪುಷ್ಕ, ಪುಷ್ಕರ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಕೂಡುವವು
(ಹರಣಾ. ೫೦); ಅವರು ಸಾಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯ ಅತಿ ಮಹತ್ವರವಾದುದು
(ಪೂರ್ವಾ. ೫೬). ೩. ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದವನು; ಶ್ರೇಷ್ಠ;

ಹಿರಿಯ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಂತ್ರಿಮಹತ್ವರೂಪದ (೫೦-೬೦
೩-೬೫) : ಕೂಡ ಶಾಶ್ವತವೆಂದಿದ್ದರೂ ಪೂರ್ಣಸತ್ಯವನ್ನೂ
ಮೆವಾರಂ ಪೂಜೆಯುಳ್ಳಂ ದುಹತ್ತರಂ . . . ಅಂಕಂ ನರಂ (೫೦-೬೦
೦೬-೩೬) ೪. ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ : ಹೆಗಡೆ : 'ಮಹತ್ವರೂಪ' ಪರಾ.

[xio.]

ಮಹತ್ವರದೇವಿ (ನಂ). [ಜೈನ] ಹದಿನಾರು ಕಲ್ಲುಗಳಿದ್ದು, ಆಯಾ
 ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಭವ್ಯದೇವಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು
 ಕೊಡುವ ಹದಿನಾರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯಿಕರೇವತೆಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ
 ಯೊಬ್ಬಳು. ಇದುವಂತಿವೆ ಸೇನೆಗಳುಬೆರಗು ಮಹತ್ವರದೇವಿಯಿಂ
 ಏದರು ಜೈನಮಟ್ಟ (೨೭೨, ೩-೬೬ ಶ). [ಸಂ. ಮಹತ್ವರದೇವಿ]

* **ಮಹತ್ತರಿ** (ನಾ). ಅರ್ಥವಾದ, ಸ್ವಸ್ತಿವಾಚನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ
ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ತೀ: ಕೆಲರಂ ದೌಪಿವಿಶ್ವಾಸದೊಳ್ ಕೆಲರಂ ಜಾಗೃದಿಯೊಳ್
ಮಹತ್ತರಿಯರಂ ಮಾರ್ಗಿಯಂಜೆ ಸಿರ್ವ್ (ಚಾಣಕ್ಯ. ೭-೭೩).

[ಸಂ. ಮಹತ್ಕರೀ]

ಮಹತ್ತರಿ, (ನಾ). ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯ ಪದವಿ; ಹೆಗ್ಗಡತನ : ದಂಡ
ನಾಯಕನೊಂದಿಗಿನ ಸಮಾನ ಮಹತ್ತರಿಯ ಸಮಾನತೆ (ಕಾಶ. ೧೯-೦೩,
1964). [ಮಹತ್ತರ + - ಇತಿ]

ಮಹತ್ವರಿಕೆ, (ನಾ). = ಮಹತ್ತ್ವ-ಗೋವಿ: ವಿಗಟಕೂಟಾಧೀಶಯರಪ್ಪ
 ರಾಚರಂಜಣಾಸ್ವ ರಾಜಾಂತರರಾಜಪಕ್ಷಭೇದಂಜಿ ನಾಲ್ಕರಾಂ ದಿಗ್ವಿಷ್ಣುರಾಜ
 ಮಹತ್ವರಿಕೆಯರಾಮಂ ಭರ್ಮನಾರಾಧಿಂ ಸೌಧವೇರ್ಗದ್ರಂ . . .
 ಮಹತ್ವರಿಯರಾಗಲಾ ವಿದ್ಯಸೌವಿದ್ಯಂ (ಕವಿ. ೬-೨ ಕ).

[ಸೂ. ಪೂಜ್ಯರಿಗಾ]

ಮಹತ್ವ (ಗಂ). ೧. ಹಿರಿಯದಾದ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ (ನಾ). ೨. ಹಿರಿದು : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ಅಣುವಿಗೆ ಅಣು ಮಹತ್ತರಿಗೆ ಮಹತ್ತಾದ ಮಹಾಲಿಂಗದೊಳಗೆ ಶರಣಾರ್ಥನು (೧೦೦೬. ೩೩೭-೪೭) : ಮಹತ್ವ ಮಹತ್ವವು ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ (೩೩೩೪-೦೦೮). ೩. ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಹದ ಇವತ್ತಿನಾಲ್ಕು ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಐದು ಭೂತಗಳು . . . ಅಹಂಕಾರ, ಮಹತ್ವ, ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ - ಇವೇ ಇವತ್ತಿನಾಲ್ಕು ತತ್ವಗಳು (೩೦೪. ೨೨೨). [ಸಂ. ಮಹತ್ವ]

ಮಹತ್ವ (ನಾ). ೧. ಹಿರಿದು : ಭವಂತ : ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ : ಅಜಂಗಂ ಜನರ ರಕ್ಷಕವಂತನೊಡನೆ ಕೀರ್ತಿ ಪುಗಟ್ಟರವನಿವ ಮಹತ್ವಂ (೩೩೩. ೩-೪೭). ೨. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ೩. ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ : ಅ ಸಣ್ಣ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಯಾಕೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಡಬೇಕು ? (೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹತ್ವಂಜಮೂಲ (ನಾ). [ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ] ಬೆಲ್ಲವತ್ತ, ನರವಲ, ಶಿವನಿ, ಪಾದರಿ ಮಹತ್ವ ಜಮೇರ ಈ ಐದು ಬಗೆಯ ಮರಗಳ ಔಷಧೀಯ ಗುಣವುಳ್ಳ ಬೇರುಗಳು : ಬೆಲ್ಲವತ್ತದ ಬೇರು, ನರವಲದ ಬೇರು, ಶಿವನಿಬೇರು, ಪಾದರಿಬೇರು, ಜಮೇರದ ಬೇರು ಇವು ಮಹತ್ವಂಜಮೂಲ ವೆನಿಸಿಕೊಂಬುವು (ವೈದ್ಯಶಾ. ೧. ೩೩). 'ಮಹಾಪಂಚಮೂಲ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹತ್ವ (ನಾ). ೧. = ಮಹತ್ವ ೧ : ನೇರೋಪನಿಷತ್ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಅನಂತರದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ, ಈ ಮಾತಿನ ಮಹತ್ವ ಮಹತ್ವವಾಗುತ್ತದೆ (೧೨೩೦-೧೩೩). ೨. ದೊಡ್ಡದು : ಹಿರಿದು : ಗಾಢವಾದ : ಮಹತ್ವದ ಲೀಲದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದೇವೆ (೩೩೩). ೩. = ಮಹತ್ವ ೨ : ದೇವತಾತ್ವನಾದ ಸಮೀಪದ ಸಂಪರಮಾರ್ಗ ವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಶಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿದ ಮಹತ್ವ ವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ (ಪುಣ್ಯ. ೩೩೩). ೪. ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ : ಅವರು ಅವಳ ಮಾತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಕೊಡಬಲ್ಲ (೩೩೩. ೦೦೮). [<ಸಂ. ಮಹತ್ವ]

ಮಹತ್ವತೆ (ನಾ). ಹಿರಿದು : ಭವಂತ : ದೇವ ನಿಮ್ಮ ಮಹತ್ವತೆಯನು ದೇವದೇವನ ಬಲ್ಲನು (೩೩೩. ೩೩೭-೪೭). [<ಸಂ. ಮಹತ್ವತೆ]

ಮಹತ್ವಾಂಕ್ಷಿ (ನಾ). ಹಿರಿದಾದ ಆಸೆಯುಳ್ಳವನು : ಮಹತ್ವರ ವಾದ ಆಕಾಂಕ್ಷಿಯುಳ್ಳವನು : ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪಾಲು ಅರಿಯಬೇಕು ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಮಹತ್ವಾಂಕ್ಷಿ ನಾನಲ್ಲ (ಪುಣ್ಯ. ೩೩೩). [<ಸಂ. ಮಹತ್ವಾಂಕ್ಷಿ]

ಮಹತ್ವಾಂಕ್ಷಿ (ನಾ). ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಆಸೆ : ದೊಡ್ಡ ಆಸೆ : ನನ್ನ ಮಹತ್ವಾಂಕ್ಷಿಯು ಇಷ್ಟು ದೂರ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಓಡಲಾರದು (೩೩೩. ೦೨). [<ಸಂ. ಮಹತ್ವಾಂಕ್ಷಿ]

ಮಹದದ್ವಂದ್ವ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡಪ್ರಯತ್ನ : ಮಹದಯತ್ನ. ೨. ಮಹಾಸಾಧನ : ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನದೀಲ : ಆಕೆದು. ಸಂತರು ಮಹದದ್ವಂದ್ವರು (ಪುಣ್ಯ. ೩-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಹದ್ವೈಚಯ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೈಚಯ. ೨. [ದ್ರವ್ಯ] ಉಪಾಸಕಗುಣವಾದ ನೆಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಹನ್ನೊಂದರಿ ಬಗೆಯ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಂ ಸದ್ವೈಚಯ . . . ಮಹದ್ವೈಚಯ . . . ಭೂಮ್ಯುದ್ರಿವ್ಯಪ್ರದೇಶ ತ್ವನಮಜ್ಜದೇಶಾದಿಕಂ ವೇಚರೇಣಾ (೩೩೩. ೩-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಹನವಮಿ 'ಮಹಾನಮಿ' ನೋ.

ಮಹನೀಯ (ಗಂ). ೧. ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾದ : ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾದ : ಅಂತರ್ದೇಯಮಹನೀಯವುಪಮಾನು ಕುಂತರಾಜ್ಯಲಕ್ಷಿ :

ಲತಾವಸಂತನಂ . . . ಎನಿದ . . . ಮಧುವದರಸಂ ನಿಜವನೊಡನೆ (೩೩೩. ೩-೨-೪೭ : ೧೦೮) : ನಿನ್ನ ಮಹನೀಯವುಬಿಡುತೋಡುತನ್ನನಿಜ ಗುರುಭಕ್ತಿಮುಕ್ತಮುಪಮಾನೀಯತೆದನದಾರು ಬಲ್ಲರು (೩೩೩. ೩೩೭-೪೭). (ನಾ). ೨. ಮಹನೀಯ ಪಾತ್ರನಾದವನು : ಕೀರ್ತಿವಂತ. [ಸಂ.]

ಮಹನ್ಯವತಿ (ನಾ). ಮಹಾರಾಜ : ದೊಡ್ಡಅರಸ : ಆ ನಾಚಿದ್ದು ನಾಥನೊನಗುಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ದಯೆಯು ಬೆಸಲು ತಾನೇಯು[ದಾ] [ಮಹ]ನ್ಯವತಿಗೆ ಮಾನಸನನ ನಿಲುವುಂಪ್ರವದಮಂ ತಳದ (೩೩. XXVIII. ೩೩-೨೪ : ೧೦೮). [<ಸಂ. ಮಹನ್ಯವತಿ]

ಮಹಬೂಬಿ (ನಾ). ಒಂದು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ : "ಐದುನಾಂದಿ ಮಹ ಬೂಬಿ. ಕೊಡುವೆನು ?" ಎಂದನು. (ಮಹಬೂಬಿ ಎಂದರೆ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ. ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ರೂ. ಬಾಳುವುದು) (ದೀಪಾವಳಿ. ೪೪). [<ಸಂ. ಮಹಬೂಬಿ = ಪ್ರೇಮಬಿ]

ಮಹಮನೆ 'ಮಹಾಮನೆ' ನೋ.

ಮಹಮೇರು (ನಾ). ದೊಡ್ಡದಾದ ಮೇರುಪರ್ವತ : ಮಹಾಮೇರು : ಅಂದು ಮಹಮೇರುಶ್ವಂಗದ ಕೆಳಗಿಂತರದೊಳಿಂತದಗುಹೆಯೊಳಗಿದ್ದು ಮಹಾಮೇರು ಪಂಚಸುರವರರು ತಂತಮ್ಮೊಳು (ಕುರಂಗ. ೩೩-೦೩). [<ಸಂ. ಮಹಮೇರು]

ಮಹಮ್‌ದೀಯ 'ಮಹಮ್ಮದೀಯ' ನೋ.

ಮಹಾರಾಜ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡರಾಜ : (೩). ೨. ಅಡುಗೆಮಾಡುವವನು : ಅಡುಗೆಭಟ್ಟ : ದೇಸಾಯಿಗಾಗಿ ವಿವರವು ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಕರೆದು ಅರಿಗೆ ಮಾಡುವರು (ಸಂಪ. ೩೩೩). [<ಸಂ. ಮಹಾರಾಜ, ಮಹಾರಾಜ್. / ಸಂ. ಮಹಾರಾಜಿನ್]

ಮಹಾರಾಯ 'ಮಹಾರಾಯ' ನೋ.

ಮಹಾರಾಯಿತಿ 'ಮಹಾರಾಯಿತಿ' ನೋ.

ಮಹರ್ಥ (ನಾ). ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳವನು : ಭಾಸುರದೇವತೋಟ ವಿಭುವಪ್ಪ ಮಹರ್ಥನಪ್ಪ ಪಾಸವಂಗಾಸನವವಂ ಪಡೆದು (೩೩೩. ೩೩-೩೦) : ನಿಧಿಗನಂ ರಾಜಕರ್ತವವಂ . . . ಮುಡುಪ ಭವನವಾರ ಲೋಕದೊಳ ಮಹರ್ಥರವರಾದರ್ (೩೩೩. ೩-೨೪ ಕ). [ಸಂ.]

ಮಹರ್ಥೋಕ್ತ (ನಾ). ಏಳು ಉದ್ಭವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು : ಪರಮಪುಣ್ಯವುಳ್ಳ ತದಿನಾಲ್ಕುಲೋಕಗಳೊಳಗಿದ್ದು . . . ವಕ್ತದಲ್ಲಿ ಮಹರ್ಥೋಕ್ತ (೩೩೩. ೩೩-೦೨೪). [ಸಂ.]

ಮಹರ್ಷಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮುಖ : ಮಹಾತಪಸ್ವಿ : ಪ್ರೀತಾಮ ಕಥೆಯು ಮಹರ್ಷಿ ನಾರದವೀಣೆಯ ಕೀಳು (ಪ್ರೀತಾಮ. ೩-೦) : ಮಹರ್ಷಿ ಗಳ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವವರಾದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಕಾರರ ಪ್ರಭಾವವು ಅತಿಶಯವಾದ್ದರಿ (ಪುಣ್ಯ. ೩೩ ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಲ್ 'ಮಹಾಲ' ನೋ.

ಮಹಲಕರಿ 'ಮಹಾಲಕರಿ' ನೋ.

ಮಹಲದಾರ (ನಾ). ಮಹಲಿನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರಿ : ಮೋಪದಾರ, ಮಹಲದಾರ, ನಟರು . . . ಸಂಗೀತಗಾರ ಮಂಪಾದವರು (ಪುಣ್ಯ. ೧. ೨೨೩) : ಒಂದು ದಿನ ಅಲಿಅಲಿಪಾಪನ ಮಹಲದಾರನು . . . ಪಾನು ಬಂದಿರುವ ಧಿವಯ ದನ್ನು ಅರಸರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು (ಪುಣ್ಯ. ೦). [ಮಹಲ್ (< ಮಹಾಲ) + - ದಾರ]

ಮಹಲು 'ಮಹಾಲ' ನೋ.

ಮಹವೈರುಧಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡವಾದ್ಯ : ಸಂಸ್ಕೃತವೈರುಧಿ ಮಹವೈರುಧಿಗಳೆಂಬುದುಮಾ (ದೀಪಾವಳಿ. ೩-೦೩). [<ಸಂ. ಮಹ + ಉರುಧಿ]

ಮಹಾಕವಿ (ನಾ). ೧. ಕಂದಾಯ : ತೆರಿಗೆ ; ಸುಂಕ : ಈ ಮಹಾಕವಿ ಸ್ಥಳ ಸ್ಥಳ ಖರ್ಚು ಹೋಗಲಾಗಿ ಬಾಕಿ . . . ಮಹಾಕವಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು (ಮಹಾಕವಿ. ೫. ೬); ಸರಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಂಕ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ರವಿವಿಷಯ-ಆತ್ಮ (ಮಹಾಕವಿ ಸುಂಕ ಸಂಬಂಧದ ಅರ್ಥ) (೫೦೦೦. ೨೦೬). ೨. ಜಮೀನಿನಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯ.-ಹುಟ್ಟುವರ್ಗ : ಕೋರುಪಾಲನ್ನು ಗೌಡರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಮಹಾಕವಿ ಸ್ಥಳ ವಿತ ವ್ಯಯದಿಂದ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಿ ಪಾಯವು . . . ಪಾತಕದಾರನಾಗಿದ್ದ (ಮಹಾ. ೦೦೯). [**ಮಹಾ. ೫೦. ಮಹಾಕವಿ**]

ಮಹಾಕವಿ (ನಾ). ಕಂದಾಯವನ್ನು ಮಹಾಕವಿ ಮಾಡುವವನು : (೧). [ಮಹಾಕವಿ + -ದಾರ್. / ೫೦. ಮಹಾಕವಿದಾರ್ = ಕಂದಾಯ ವನ್ನು ತೆರುವವನು]

ಮಹಾಕವಿ, ಮಹಾಕವಿ, ಮಹಾಕವಿ, ಮಹಾಕವಿ (ನಾ). ೧. ಭಾದ್ರಪದ ಕೃಷ್ಣಾಶ್ವಿಮಾಸಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಅಂದು ಸರ್ವಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರಾದ್ಧ : "ಮಹಾಕವಿ-ಮಹಾಕವಿ = ಒಂದು ಶ್ರಾದ್ಧ" (೫೦೦೦. ೨೦೬); ಮಹಾಕವಿ ಶ್ರಾದ್ಧವೊಂದಿರುವದು . . . ಆಕಾಶೋತ್ಸವಂವರ ಮುಂಡಿಯನ್ನೆ ಪಾರ್ವತಿ ಬಂದಾ ಕೊಡನೆ ಕೊನೆ ಪುಟ್ಟಿದಾಗ (೫೦೦೦. ೦೦೨-೦೦೩); ಎಮೆಯ ಪೋರಿಯನಿಕ್ಕಿದಮೂರ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮದನೆ ಮಹಾಕವಿ (ಮಹಾಕವಿ. ೨-೩೩). ಮಹಾಕವಿ : ೧. ಮಹಾಕವಿ ಶ್ರಾದ್ಧವೊಂದು ಮೊದಲಾದ ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು (೫೦೦೦. ೯). ೨. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಸಮಯ (?) : ನೆಲೆನಿಲ್ಲದೆ ತಲೆಗಾಗದೊಡಂ ನೆಲೆನಿಲ್ಲದೆ ರೌದ್ರದ್ರೋಷಿಗಳಾಗಿ ಕೋಪವೊಡಂ ಮಹಾಕವಿವರ ಕಂಡು ಪೊಡಂ ಕಳೆಯೆ ಕರಂ ರೂಪುಗೊಂಡ ಮರಣಭಯಂ (೫೦೦೦. ೬-೭). ಮಹಾಕವಿ : ೧. "ಮಹಾ-ಮಹಾಕವಿ" (೫೦೦೦. ೨೦೬); ಸೂರಿಯ ಮಗ ಮಹಾಕವಿ. ಮಹಾಕವಿ ಮಾಡಿದ ಕಾಯ ಮಹಾಕವಿವರ ತಂದೆಯ ಹೆಸರಿಲ್ಲ (೫೦೦೦. ೨೦೬); ಪಾರ್ವತಿ ಮಹಾಕವಿ ಕಂಡಂತೆ . . . ತಾನು ಚನ್ನಬಸವನ ಪಾದಪುಷ್ಪವೊಡಂ ಪರಮಪಿತನಾದೆ (೫೦೦೦. ೨೦-೨೦೯); ಮಹಾಕವಿಯಾದವರು . . . ಮಹಾಕವಿ ಮನೆಯ ಒಂದು ಚೋದ ಮಹಾಕವಿ ಕಂಠಕಂಬ ವಿಧಿಯನ್ನರಿವರಲ್ಲದೆ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಯದ ಸಂಗಡ ಮಹಾಕವಿ (೫೦೦೦. ೬೨-೬೩). ಮಹಾಕವಿ : ೧. ಭೂಮಿಲ್ಲ ಭೂಮಿ : ಕೊಂಡುದು ದಿಲ್ಲಲ್ಲ ವುಳಿ : ಬಂದುದು ಕಾಳಗದ ಮೊನೆಗಲ್ಲ ಮಹಾಕವಿ ಮಹಾಕವಿ (೫೦೦೦. ೨೨-೨೩). [**ಮಹಾ. ಮಹಾಕವಿ**]

ಮಹಾಕವಿ, ಮಹಾಕವಿ (ನಾ). ಭಾದ್ರಪದ ಒಂದುಕವಿ. - ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷ : ಮುನ್ನಮೆ ಸತ್ತರಂ ಪಿತರ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯದವರ್ಗ ಮಹಾಕವಿ [ಮಹಾ. ಮಹಾ] ಪಕ್ಷದೊಳೊಳಿಪಕ್ಷ ಪಾಯಸತಪ್ಪಮಂ ಪೆಟಗಿಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗಮಾದನೇಕ ಗತಿಗಳೊಳರ್ಗ ಪಿತಾಮಹಾಕವಿ ಬಹಿಷ್ಕಾರವಲ್ಲ ಗಡಂ (೫೦೦೦. ೯-೧೦ ಕ); ಮಹಾಕವಿ . . . ದಿಕ್ಕು ವಿಧಿಯೊಳಂ ಮಹಾಕವಿವರೊಳಂ ಪಿತೃಕಾರ್ಯದೊಳಂ ವಿಮಾಹೋತ್ಸವದೊಳಂ ಪಿತು ಮೊದಲಾಗೊಡವರು ಪಾಣಿಗಳಂ ಕೊಂಡವತ್ತಂ ತಿನಲಕ್ಕಂ (೫೦೦೦. ೧೦-೧೧ ಕ). ಮಹಾಕವಿ : ಭಾದ್ರಪದಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷವನ್ನು "ಮಹಾಕವಿ" ಎಂದು ಕರೆಯುವರು (೫೦೦೦. ೬೨). [**ಮಹಾಕವಿ + ಪಕ್ಷ**]

ಮಹಾ (ಗು). ೧. ದೊಡ್ಡ : ಹಿರಿಯ : "ಮಹಾಪರಿವೆ". "ಮಹಾ ಮಂಗಳಾರತಿ" ಪರಾ. ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠ : ಉತ್ಕೃಷ್ಟ : "ಮಹಾಪಾರವ" ಪರಾ. ೩. ಸಮೃದ್ಧವಾದ : ಹೆಚ್ಚಾದ : "ಮಹಾಬೆಳಗು" ಪರಾ. (ನಾ). ೪. ದೊಡ್ಡದು : ಮಹತ್ವವಾದುದು : "ಆದೇನು ಮಹಾ! ಅಮ್ಮ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ನಾನೇ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ" (೫೦೦೦. ೧); ಆದೇನು ಮಹಾ! ಯಾವ ಬೇಕಾದರೂ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು

(೫೦೦೦. ೩. ಬಹಳ ; ತುಂಬ ; ಹೆಚ್ಚು : ೫ ಈ ರೂಪವು ಕೆಲವು ಸಲ ಕನ್ನಡಶಬ್ದಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದಾಗ ಅವ್ಯಯದಂತೆ ಪ್ರಯೋಗವಾಗು ತ್ತದೆ : ತಾನು ಮಹಾ ತಿಳವಳು ಅಂತ ಅವಳು ಅಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ (೫೦೦೦. ೬. ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯ : ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಅವನು . . . ಮೇಷ್ಟರುಗಳಿಗೆ ಕಾಣದೊಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊದಲೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ದಿಟ್ಟ ಮಹಾ ಅಂತ ನಮ್ಮದುರಿಗಲ್ಲ ಜಯ ಮಾಡ್ತಾನೆ (೫೦೦೦. ೯). ೫ ಸಂಸ್ಕೃತದ "ಮಹತ್" ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸಮಾಸಗಳ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಲ "ಮಹಾ" ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. [**ಮಹಾ. ಮಹತ್**]

ಮಹಾಂಗ (ನಾ). ೧. ಒಂಟಿ : "ಉಷ್ಣ : . . . ಮಹಾಂಗ : ಹೆಚ್ಚು ಹೆಸರುಗಳು" (೫೦೦೦. ೨೦೬). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಇಲಿ. ೩. ಶಿವನ ಒಂದು ಹೆಸರು. [**ಮಹಾ. ಮಹಾಂಗ**]

ಮಹಾಂತ (ಗು). ೧. ಅಧಿಕವಾದ : ಹೆಚ್ಚಿನ : ಅತಿಶಯವಾದ : ಅಧಿಮನ್ಯು ಮಹಾಂತವರಾಶ್ರಮದ . . . ಸೂರಿಗೊಂಟೆನು ನಿಮು ಪಾರ್ಥವಿ ದುರ್ಗವ ಪೊರೆಯು ನೋಡಂದಂ (೫೦೦೦. ೯). ೨. ವಿಶಾಲ ವಾದ : ವಿಸ್ತಾರವಾದ : ಅಂತಹನಮಹಾಂತವಂತಮಂವಿಶ್ರಾಂತ ಜಲಧಿಯ ಬೃಹನ್ನೀಲಿಮಾವಿರಾಡ್‌ರಂಗದೊಳ . . . ಗಿರಿಯ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಪರ್ವದವು (೫೦೦೦. ೦೦೨-೦೦೩). (ನಾ). ೩. ವಿಶಾಲವಾದುದು : ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು : ನಿಶ್ಚಲಮು ಮಹಾಂತಮಮಮಹಾಂತ ಸಮೃದ್ಧವಾರ್ಥಮಮಮ ಗಗನಮಂಡಲಮಂ . . . ನೋಡುತ್ತಿರ್ಪನ್ನೆಗಂ (೫೦೦೦. ೯-೧೦ ಕ). ೪. ಹೇರಳ : ಯಥೇಚ್ಛ : ಸಮೃದ್ಧಿ : ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಹಾಂತವಾದ ಭೋಗವನ್ನು ನೋಡು. ನಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನೂ ನೋಡು (೫೦೦೦. ೦೦೩). ೫. ಮಹಾತ್ಮ : ಶ್ರೇಷ್ಠ : ಪೂಜ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ : ಇದು ಕಾರಣ ಗುಹೇಶ್ವರರಿಗವ ತನ್ನೊಳೆಡೆನಂಬ ಮಹಾಂತ (೫೦೦೦. ಹಂತಿಕೆಗೆ ಸತ್ಪ್ರಿಯಾಚರಣೆಯೇ ಸಾಧನೆ ಕಾದ ಭೋ (೫೦೦೦. ೦೦೯-೦೧೦) ; ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯಂ ಮಹಾಂತನು ಮಾಡಿರಾದುದು ಮೊದಲೆವಿಪ್ಪಾ ಕುಳ ದೊಳಗಿರುತವಿಪ್ಪ ಸರ್ವಲಿಂಗವಂತರು . . . ಪರ (೫೦೦೦. ೧೦-೧೧) ; ಎನ್ನೆಯ ಭಾಗ್ಯವೇ ತನುವ ಮಹಾಂತ ಕೈಕೊಂಡವೊಲು ಬಂದ ಮಹಾಂತ (೫೦೦೦. ೯-೧೦-೧೧). [**ಮಹಾ. ಮಹಾಂತ**]

ಮಹಾಂತು (ನಾ). ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ನಾದಬಿಂಬಕಳಾಂತ ವಾದ ಪರಮವು ಮಹಾಂತು ನೋಡಾ ಶ್ರುತಿತತ್ವಸಾಧ್ಯವಾದ ಪರ ಮುದ ಮಹಾಂತು ನೋಡಾ (೫೦೦೦. ೨೦೦-೨೦೧). [**ಮಹಾ. ಮಹಾಂತು**]

ಮಹಾಂತರ (ನಾ). ಕೆನ್ನತ್ತಲೆ : ಗಾಢಾಂತರ : ಕಲ್ಪಾಂತರದ ದಿಡಬಿಡದಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ . . . ಇವಶಿರಗವಿಲ್ಲ ಮಹಾಂತರ ಸಭಾರ ವಾಯ್ತು (೫೦೦೦. ೦೯-೧೦) ; ದಿಕ್ಕರದೊಳಗೆ ಕಾಳಾಭಿಮಹಾಂತ ಕಾರವೆನಗುಂ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ತಾವೀಯುವೆ (೫೦೦೦. ೨-೦೩). [**ಮಹಾ. ಮಹಾಂತರ**]

ಮಹಾಂತು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ಕೌರವ ಧ್ವಂಕ . . . ಮಹಾಂತು ಕಾಲಸೂತ್ರಗಳೆಂಬವೆ ಎಂಬ ಪರಕಂಗಳು (೫೦೦೦. ೦೬೯). ೨. [ಗ್ರೀಕ] ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆ : ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಕೋಟಿ. [**ಮಹಾ. ಮಹಾಂತು**]

ಮಹಾಂತೆ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ. ಹಸಿವೆಂಥ ಮುಂತಾದ ಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತೆ ಅದರ ಸಸ್ಯ : "ಮಹಿಷೇಂದ್ರ-ಮಹಾಂತೆ" (೫೦೦೦. ೦೨೨). [**ಮಹಾ. ಮಹಾಂತೆ**]

ಮಹಾಕಲ್ಪ (ನಾ). ೧. ಅತಿದೀರ್ಘವಾದ ಒಂದು ಕಾಲಚಕ್ರ : ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಯುಸ್ಸಿನ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ. ೨. ಶಿವನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೩. [ದೈವ] ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದ ಒಂದು ಭಾಗ : ಆಗುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮಹತ್ತಿನ ವರೆಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕಾಲ : ಸೃಷ್ಟಿ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಲ್ಯಾಣ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಯಾಣವೆಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಮಹಾದಾದಿ ಅಂಡಮಾರ್ಗತ ಸ್ಥಿತಿಶಾಲಿವ ಮಹಾಕಲ್ಯಾಣ (೨೦೦೩. ೨೯೭). 'ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣ' ಪರಾ. [೫೦.]

ಮಹಾಕಲ್ಯಾಣ (ನಾ). ೧. ಅತ್ಯಂತ ಮಂಗಳಕರವಾದುದು. - ಶುಭಕರವಾದುದು. ೨. [ಜೈನ] ಜನನಶುಭ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ದಾಗಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣ ಹೊಂದುವವರೆಗೆ ಆತನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಐದು ಬಗೆಯ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು : ಚತುರ್ವಿಧವೆನಿಸಿದುದು. ಪುರುಷೇಶವರ್ಣಿಮಹಾಕಲ್ಯಾಣಪೂಜಾ ನಿರ್ಮಾಣಾಭಿಲಾಷದಾಗಿ . . . ಅರ್ಚಿಸಿ (೨೦೦೩. ೦೬-೨೦ ೫). 'ಮಹಾ ಕಲ್ಯಾಣ' ಪರಾ. [೫೦.]

ಮಹಾಕವಿ (ನಾ). ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವವನು : ಸಜ್ಜ ಸಮಾಜಂ ಸುಭಗಂ ಮಹಾಕವಿ . . . ಮೃಗಶ್ಶೋದ್ರವಂ (೨೦೦೩. ೦೬-೦೭) : ಮಹಾಕಾವ್ಯಪ್ರಜ್ಞಸಮ್ಯ ಮಹಾಕವಿಯಂ ಕಂಡೊಡೆ ದಗ್ಧ ವಾಣಿವನಂದಿಂ ತಾರ್ಕಾ ಪಾಸ್ಕೋಕ್ತಿಯಂ ಕವಿಗಳ್ ಪರ್ತಿಪಲ್ಲವಾದ ಮೊಹಿ ಮುಟ್ಟಿದಂತರ್ಪರ್ ವರ್ತಪರ್ (೨೦೦೩. ೦-೨೬) : ಅವನು ಉಳಿದವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಕವಿಮೂ ಮಹಾಕವಿಮೂ ಆಗಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪರವೆ, ಅಸೂಯೆ, ಆಕ್ರೋಶಗಳನ್ನು ತೋರಿದ್ದರೆ ಅವು ಅವನ ಅಧಿ ಪಾತವಾಗಿದೇ ? (೨೦೦೩. ೨೨). [೫೦.]

ಮಹಾಕಾಯ (ಗಾ). ೧. ಭಾರಿದೇಹವುಳ್ಳ; ದೊಡ್ಡ ಶರೀರದ : ಅನುಕಂಪ್ಯೂಷ್ಯ ಕನಕಾಂಬರತಾಭರಣಭಾರಧಾರಾಧಾರೇಯಮಹಾ ಕಾಯವೈಪಥಿಕಕರಮುಪುಂ . . . ಬರಿಸಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ (೨೦೦೩. ೦-೨೨ ೫). (ನಾ). ೨. ದೊಡ್ಡ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು : ಒಪ್ಪಾತವಿದೇಹವಿಕರತೆಯಂ ತಮ್ಯಂ ತಾಮೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಮಹಾಕಾಯಂಗಳವ್ವ ಕರಿಮಗಳಂದಂ (೨೦೦೩. ೦-೦೦ ೬) : ಅನುಪಮಬಲಂ ಮಹಾಕಾಯನನಗಿ ಖರಿದುಂ ಸಹಾಯ ನಂದನಾನುಂ ಪುನರೊಳ್ ನೆನವ್ವ (೨೦೦೩. ೦೦೦-೦೧) ೩. ದೊಡ್ಡ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು. ೪. ಆನೆ : ಗಜ. ೫. ಈಶ್ವರನ ಅನುಚರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಸೇವಿ. [೫೦.]

ಮಹಾಕಾರ್ಪಾಸಚೋಣಿ (ನಾ). ಹುರಿದ ಹತ್ತಿಯ ಕಾಳು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚೋಣಿ : ಹುರಿದ ಹತ್ತಿರಳ ಮೀಡ ಗ ೩ ಕೂಕ . . . ಮೂವರದ ಹಗ್ಗಿನ ಕೇಸರ ಗ ೧ ತೂಕ, ಸಹ ಚೋಣಿ ಮಾಡಿ . . . ಸೇವಿಯು ವೈತ್ಯರೋಗ . . . ಅತಿವಾರ ಮುಂತಾದ ಸಕಲರೋಗವೂ ಗುಣಮಾತ್ಮಂ (೨೦೦೩. ೦೨೫). [೫೦.]

ಮಹಾಕಾಲ. ಮಹಾಕಾಳ (ನಾ). ೧. ಶಿವನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲಯಕಾರಕನಾದ ಶಿವ : "ಅಶ್ವಮೂರ್ತಿಃ, ಅರ್ಪುಷ್ಠಃ. ಮಹಾ ಕಾಲಃ . . . ಅಗ್ನಿರೋಚನಃ-೧೨ ಶಿವನ ಮಹಿಮೆಗಳು" (೨೦೦೩. ೦೯). ೨. ಶಿವನ ಪ್ರಮುಖಗುಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮರ್ಗ ಮತ್ತು ಆ ಮರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ೩. ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಕಷ್ಟಬಿಡು. ೪. ಸೂರ್ಯನು ಕಾಣದಂತೆ ಮೊಡ ಮುಟ್ಟಿ ಕೊಂಡಿರುವ ದಿವ್ಯ ದಾರ್ದನ, ೫. ಕಟ್ಟು ಹೃದಯವುಳ್ಳವನು; ಕ್ರೂರಿ. ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಗೇರು. ೭. ಫಲಾತ್ಮಕ. ೮. ವಿಷದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಕೆಂಪಾಕ : ಕಾಂಜೀರ : "ಫಲಾತ್ಮಕಂ ದಾರ್ದನಂ ಶಿವನುಂ ತತ್ಸ್ಮಮಥಾದಿಭವದಾಸಿತು ಕ್ರೂರು ಮಹಾಕಾಲಃ[೨೦೦೩. ೪]ಮಕ್ಕಂ" (೨೦೦೩. ೦೬). ೯. ಉಜ್ಜಯಿನೀಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದ್ರಾವಿಡಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಉಜ್ಜಯಿನಿಮ ಮಹಾಕಾಲ ವೇದವ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು

ಕಾಳದರ್ಶನ : ನರಸಿಂಹತತ್ವ (೨೦೦೩. ೦೦೦). ೯. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ೧೦. ಈಶ್ವರನ ಅನುಚರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಸೇವಿ. ೧೧. "ಭೂತ. ವರ್ತಮಾನ. ಭವಿಷ್ಯತ್" ಎಂದು ವಿಭಾಗವಲ್ಲದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಕಾಲ" (೨೦೦೩. ೪. ೪೫೫) : ಮಹಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡ್ವಿಂವ ಸೇವ ಸ್ವಯಂಭುವಾರ್ಗರಯ್ಯಾ ವಿವರಣೆಕಾಲ (೨೦೦೩. ೪. ೬-೦೩). ಮಹಾಕಾಳ : ೧. "ಪರಾಪತಿ ಪ್ರಮಥು ಕಪ್ತಂ ಸುನದಿ ಗೇರ್ ಕ್ರೂರೈವ ಮಹಾಕಾಳಂ" (೨೦೦೩. ೦೨೫). ೨. ಪಾತಕಾಂಗಮವನ : ಮೊವಲು ಶಿವರುದ್ರನು ಮತ್ಸ್ಯವನಿ ಮಹಾಕಾಳನೈದಿವಂ (೨೦೦೩. ೦೯) : ಭೂದಮಾತ್ಮಂ ಪೇತ್ರದಿಂದಿಟ್ಟನಿವ ದನುಬರ . . . ಗೀತಸೃತ್ಯ ಕೈದಮಸ್ತಂತ್ರಲ್ಲಿ ಕೋರಾಹಲಮನುಮಾಗಿಸುತ್ತಂ ಮಹಾಕಾಳವರ್ತಂ (೨೦೦೩. ೦೯-೦೩). ೩. ಎರಡು ಭಾಗದೊಳರ್ವ ಮಹಾಕಾಳರೂಪವುಂ ನಿದು ನೋಡುತ್ತಂ (೨೦೦೩. ೦೯-೦೯ ೬). ೪. "ಕೆಂಪಾಕ. ಮಹಾಕಾಳಃ-೦೨ ಕಾಂಜೀರಂ" (೨೦೦೩. ೨೯-೩೦). ೧೨. ಕೈತ್ಯಲಿ ಗಾಢಾಂಧ ಕಾರ : ಭೂತಗಣದ ಮೇಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾಳವಾದಲ್ಲಿ ಸಕವಿವರ ಜೋಡಿದೇವಂ ಕಾಣಮುಂಭವದಂ ಕಂಡಿತು (೨೦. ೦೦೩-೧). ೧೩. ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕಾಲಮಹಾರೋಚ್ಚರಣಮೂರ ಕಾಳ ಮಹಾಕಾಳ ಗಂಧ್ಯಾಗಮವೆಂದು ರೂಪಾಗಮಾಣುಭೇದಂಗಳು (೨೦೦೩. ೩೫). ೧೪. [ಜೈನ] ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬೀಯಿರುವ ನವನಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬ್ರಹ್ಮಪದೋ ಪುಟ್ಟಿದ ಕಾಳ ಮಹಾಕಾಳ ಸ್ವಸರ್ವ ಪಾಂಡುಕ ಪದ್ವ ಏಗಳ ಮೂವಕ ಶಂಖ ಸರ್ವರತ್ನಂಗಳೆಂಬ ನವನಿಧಿಗಳುಂ (೨೦೦೩. ೦೩-೦೩) : ಕಾಳಮಹಾಕಾಳ . . . ತಂಖ ಸರ್ವರತ್ನಂಗಳೆಂಬೊಲುತ್ತಾ ನಿಧಿಗಳುಮನುಕಪ್ತಮದೋಚ್ಚಿ (೨೦೦೩. ೩-೦೦೦ ೫). [೫೦.]

ಮಹಾಕಾಲಿ. ಮಹಾಕಾಳಿ (ನಾ). ೧. ಅದಿರಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಮರ್ಗ. ೨. [ಜೈನ] ಹದಿನಾರು ಜನ ವಿದ್ಯಾದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು. ಮಹಾಕಾಳಿ : ೧. ಮಹಾಕಾಳಿಯೆಂಬ ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಿಣಿ . . . ಈಶ್ವರನ ಮಗಿಲ್ಲ ಸಂಹಾರವೈರವರ್ಣಂ (೨೦೦೩. ೨೫) : ಲಲಿತೆಯರ ಮೃದುಮದ ಕೈಪಿರಳುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ . . . ಮೊತ್ತಾ ಒರುತ್ತಿರುವ ಮಹಾಕಾಳಿಯೆಂದು ಮರ್ಗಸುಪ್ತಿದ್ವರೋ ವಿನೋ (೨೦೦೩. ೨೫೨). [೫೦. ಮಹಾಕಾಲಿ]

ಮಹಾಕಾವ್ಯ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಾವ್ಯ : ವ್ಯಾಸ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕೃತವ್ಯುಪನಿಷತ್ಕತಗಳವ್ಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯಂಗಳೊಳಂ . . . ವಿವಿಧಾ ಮುಧಂಗಳೊಳಮಂಪ್ರವೀಣ[೨೦೦೩. ೦೦೦] ಆಗಿ (೨೦೦೩. ೨-೨೯ ೫) : ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವ ಫಲವಾದ ಫಲವಿಗಳೇ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥಾ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ (೨೦೦೩. ೦೬) : ಮಹಾಕಾವ್ಯ - ೩ : ಕಾರಿದಾಸನ ರಘುವಂಶ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಸಂಭವ, ಭಾರವಿವಂ ಕಿರಾತಾರ್ಕನೀಯ, ಮೂಘನ ಶಿಂಪಾಲವಧ, ಶ್ರೀಮತ್ಸನ ಸೈವಧಾಶಿತ (೨೦೦೩. ೩೫). ೨. ಅಷ್ಟಾದಶ ಪರ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕಾವ್ಯ : p ಅಧುನಿಕವಿಮರ್ಶಕರು ವಿಶ್ವದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯರೀತಿ ಯನ್ನು ಬೇರೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ೫೯೧೦ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಸಮಯವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ತದ್ಭಕ್ತವಾದ ಭಾಷಾಪ್ರಯೋಗವೂ ದೀರ್ಘ ಕಥೆಯೂ ಇದ್ದು, ಅವರ ಅವರಣ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಾಗಿರಬೇಕು. ಉದ್ದೇಶ ಉದಾತ್ತವಾಗಿಯೂ ಪದ್ಧತವಿಧವನ್ನು ಸರಳ ವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು, ಪೌರಾಣಿಕ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿವರಣೆಗಳು ತುಂಬಿರಬೇಕು. ಧೀರೋದಾತ್ತನಾಯಕನಿದ್ದು, ಅವನಿಗೆ ಅತಿ ಮೂನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದ್ದು, ಶೇಲಿಶ್ಚ ಭಾವವೇ ಮೂನಕ

ಮಹಾಜನ (ನಾ) ರಿ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಗುಂಪು; ಜನಸಮೂಹ : ದುರುತ್ಪತ್ತಿಶೀಲವೆನಿಸಿದವರ ಸಹಜಾಲಂ ಮಹಾಜನಕ್ಕೆ ಸಹಸ್ರಭೂಷಣ ಮಣಿಸುವಂ (ಪುಣ್ಯ. ೨-೬೯ ಪು. ೨. (ಉದಿಂಪ) ಪ್ರಮುಖ ಜನ: ಹಿರಿಯ ಜನ: ಈ ಮಹಾಜನವರ ಕೈಯೊಳು ಗ್ರಾಮವಾಸಿಯು: ೫ ಕ್ಷೀಣಂ. . . ವೇಲ್ಲೆನು (೨೫೫. ೫೨-೨); ತಿರುವಂಜರನಾಥನೊಲವಿಂದ ಬರಲುತ್ಪನ್ನವೊಳಲ್ಲಿನ ಮಹಾಜನ ನೆರೆದಿದಿವಂದತಿಹರುಪದೆ ಪರಮ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರಗಳ ನೀಡೆ (೨೫೫. ೦೦-೩). ೨. ಉದಿಂಪ ಪಂಚರಂ.- ಪಂಚಾಯತಿ ಸದಸ್ಯಮಂಡಲಿ : ಇಂತಿಹಿತಮಂ . . . ಲ್ಲೂರೊಡೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಮಹಾಜನಮುಂ ರಕ್ಷಿಸುವರ್ (೨೫೫. ೫೫. ೪೫-೫೨; ೧೦೧); ಮಹೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಮಹಾಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಾನೀಯರ ಅಪರೊಂದಿಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಹಗದ ಹಾಗೂ ಬೇಯ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೪೫೫. ೦೦೨). ೪. ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿಯ (ಅದಾಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲನ್ನು ಪಡೆಯುವ) ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಿದ್ವಾಂಸರು : [ಗ್ರಾಮಜನಾದ ಮಹಾಜನ (ಅ) ಐವ [೦]ಸ್ತ x [೪]ಲಂ ಕಲ್ಪ ತುಪ್ಪದ [೨]ಪ್ಪಿದು . . . ದಾನಗೊಟ್ಟ (೫೫೫. ೫೨-೨. ೦೨-೦೦; ೫೫); [ಸುಕುಳಪಾಟದಿಂದಿರುವ ಮಹಾಜನ ಮಹದಾರಿ x x x (೫೫೫ ೫೨-೨. ೦೫-೦೦; ೫೨). ೫. ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜನ : ಮಹಾಜನವೆಂದರೆ ಕ್ರೈಸ್ತಪ್ರಯೋಜನದಲ್ಲಿದ್ದುಯ್ಯಾದ ಧರ್ಮದಲ್ಲೇ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ (೫೦೫. ೦೫೨). ೬. ವ್ಯಾಪಾರಿ ; ವರ್ತಕ. ೭. ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಅಥವಾ ವ್ಯವಹಾರದ ಮುಖಂಡ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಜನ (ನಾ) ರಿ. ಬಹಳ ವೇಗವುಳ್ಳದು. ೨. ಜಂಕೆ. [ಸಂ.] **ಮಹಾಜಾಲಿ (ನಾ)**. ಹಳದಿಯ ಹೊಳಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮಹಾಜಾಲಿ, ಓತಕ - ಹುಟ್ಟಿಗಿರುವ ಹುಮ್ಮಗಳಳ್ಳ ಕಾಡು ಓರೇಗ" (೫೫೫. ೦೬೯). [ಸಂ. ಮಹಾಜಾಲಿ]

ಮಹಾಜ್ಞಾನ (ನಾ). ಅಪಾರವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ; ಅತಿರಯವಾದ ಅರಿವು : ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಸುಜ್ಞಾನ ಮಹಾಜ್ಞಾನ ಅಪರಜ್ಞಾನ ಇಂತಿ ಪಂಚ ಜ್ಞಾನದ ದಕ್ಷಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಖಿತ ತೊಡವಂತೆ ಧರಿಸುವದೆ ತ್ರಿವಂಶ್ಯ (೫೫೫. ೦೫೨-೦೫೨); ಜ್ಞಾನ ಸುಜ್ಞಾನ ಮಹಾಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ವೃತ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳೆ ಇಲ್ಲದಂದು . . . ನಿಜಜ್ಞಾನಮೂರ್ತಿ ನಿನೆಯಯ್ಯಾ (೫೫೫. ೦-೫೫). [ಸಂ.]

ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ (ನಾ) ರಿ. ಅಪಾರವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವನು; ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸ : ಸಾಕ್ಷಿಗಳೆನು ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು (೫೫೫. ೦-೦೦೨). ೨. ಮಹಾಮುನಿ. ೩. ಶಿವ; ಮಹಾದೇವ [ಸಂ. ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ]

ಮಹಾಜ್ವರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೀವ್ರವಾದ ಜ್ವರ : "ಧರ್ಮ ಮುಷ್ಣಂ ಮಹಾಜ್ವರವೆಂದೆನಿಸು" (೫೫೫. ೦೦೨-೦೦೨); ಮಹಾಜ್ವರಕ್ಕೆ ಬೆಲ್ಲವತ್ತದ ಹಣ್ಣು. ಶ್ರೀಗಂಧ, ಯೆಳ್ಳಮಧುಕ ಇವನ್ನು ಹಳೇನೀರಲ್ಲಿ ತೆದು ಕೂಡಿದ ಜ್ವರ ದವರವದು (೫೫೫. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಜ್ವಲ (ಗು) ರಿ. ಅಧಿಕವಾಗಿ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವ. ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ. (ನಾ) ೨. [ಜೈನ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಂತ್ರವಿದ್ಯೆ : ಅಮಿತ ತೇಜಂ . . . ಮಹಾಜ್ವಲಮುಂ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾಜ್ವಲನಮುಮೆಂಬರದು ವಿದ್ಯೆಯುಮಂ ಸಾಧಿಸಲಂದು ಪೋದಂ (೫೫೫. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾತರು (ನಾ) ರಿ. ದೊಡ್ಡವರು; ಎತ್ತರವಾದ ಮರ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಚಂದನವೃಕ್ಷ : "ಸರಳಂ ಓತದ್ರ ಮಹಾ ತರುವಕ್ಕಂ" (೫೫೫. ೫೨-೫೦). ೩. ಕಳ್ಳಗಿಡ. [ಸಂ.]

ಮಹಾತಲ. ಮಹಾತಳ (ನಾ). ವಿಳು ಅಥೋಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಆರನೆ ಯೆಂದು : "ಅತಲ, ವಿತಲ, ಸುತಲ, ಮಹಾತಲ, ರಸಾತಲ, ತಳಾತಲ, ಪಾತಲ, ಈ ೭ ಅಡಿಯೂ ಲೋಕಂ" (೫೫೫. ೫೦). **ಮಹಾತಳ** : ಪಾದತಳದಲ್ಲಿ ಅತಳಲೋಕ . . . ಹಾನುವಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾತಳ ಲೋಕ . . . ಮೂರ್ಧ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಲೋಕ ಇಂತಿ ಈರೇಳುಲೋಕಂಗಳ ತನ್ನೊಳಿಂಟಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು (೫೫೫. ೦೦೨-೦೦೨). [ಸಂ.]

ಮಹಾತಳ 'ಮಹಾತಲ' ನೋ.

ಮಹಾತಾರಕ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷದಾಯಕವಾದ ಒಂದು ಮಂತ್ರ; ತಾರ ಕದ ಯೋಗವಿಹಾರದ ಸಾರಸಂಗ್ರಹವೆನಿಸಿದ ಮಹಾತಾರಕದ ಬೋಧಿಸಿದ ಗಗನಾಕಾರ ಗುರುಸುತರ್ಗ (೫೫೫. ೫೦ ಸೂತ್ರ). [ಸಂ.]

ಮಹಾತಾಮ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು; ಘನವಂತ; ಹರಿನಂದನಂ ಸಹದೇವ ಸಾತ್ಯಕಿ ಮಹಾತಾಮ ಘಟೋತ್ಕಚಂ ದ್ರುಪದಸುತನವ ಯಂದಿತ್ತರನೆಂದು ಧಾಂತಿಯಿಂದ ಆತು ತಮ್ಮೊಳು ತಾವೆ ಕದುಮಂಕದು . . . ನೀಗಾಡಿರರು ನಿಜಬಲವನು (೪೫೫. ೫೨-೫೨). [
ಸಂ. ಮಹಾತಾಮ]

ಮಹಾತೇಜ (ಗು) ರಿ. ಬಹಳ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ. ೨. ಅಧಿಕವಾದ ಪರಾ ಕ್ರಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೩. ಅಗ್ನಿ. ೪. ಪಾದರಸ. ೫. ಅಧಿಕವಾದ ಕಾಂತಿ. ೬. ಶೂರ; ಪರಾಕ್ರಮಿ. ೭. ಪೆಣ್ಣುಬಿ; ಕಾರ್ತಿಕೇಯ : "ಗೌರೀಪುತ್ರ: . . . ಮಹಾತೇಜಾಃ, ಶರಜನ್ಯಾ (ಚ ಕಳ್ಳತೇ) - ಈ ೨೦ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಜರ್ಮ" (೪೫೫. ೫೨-೫೦). ೮. ವಿಷ್ಣು. ೯. ಶಿವ. ೧೦. ಹರಳುಗಿಡ. ೧೧. ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಗಿಡ. [ಸಂ. ಮಹಾತೇಜಾ]

ಮಹಾತೈಲ (ನಾ) ರಿ. ಅಮೂಲವಾದ ತೈಲ, ಎಣ್ಣೆ. ೨. ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದ ಕೊಬ್ಬಿನ ಸಾರ; ಸರತೈಲವೂ ಮಹಾತೈಲವೆಂದು ಸರ ಮಾಂಸಬಲಿಯು ಮಹಾಮಾಂಸಬಲಿಯೆಂದು . . . ನುಡಿವಂತೆ ಭೀಮನಂ ಮಹಾರಥನೆಂದು ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದೆ ವಲಂ (೫೫೫. ೫೨-೫೨ ಪ). [ಸಂ.]

ಮಹಾತ್ಮ (ನಾ) ರಿ. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆತ್ಮವುಳ್ಳವನು; ಸತ್ಯರೂಪ; ಘನವಂತ : "ಉದಾತ್ತ, ಉದೀರ್ಘ, ಮಹಾತ್ಮಾ, ಉದಾರ; - ಈ ೪ ಹಿರಿಯಂ" (೫೫೫. ೫೨-೫೦); ಸಮಕೊಂಡ ಪೈಣಿಮುಂ ಪಾವ ಮುಖಿಲ್ಲದೊಡಾಳ್ಳನಾಳ್ ಸರೋಗನರೋಗಂ ಶ್ರಮರಹಿತಂ ಕ್ಷೇಶಕೃತ ಶ್ರಮನೋ ಲೋಕಯಾತ್ರಿ ಕದದೆ ಮಹಾತ್ಮಾ (೫೫೫. ೫೦-೫೦); ಆ ಮಹಾತ್ಮರ ಮೊದಲಿಗೆ ಭೂಮಿತಳವೊಂದು ನಮಿಸುತಂ (೫೫೫. ೫೨-೫೨); ಭರತಂ ಮಹಾತ್ಮನಸದನು ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ವಿ, ತಾಗಬುದ್ಧಿಯಲಿ, ನಿರ್ವಗದಲಿ (೫೫೫. ೫೨-೫೨). ೨. ಪರಮಾತ್ಮ. ೩. ಬುದ್ಧ. ಗಾಂಧಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಬಳಸುವ ಗೌರವಸೂಚಕವಾದ ಶಬ್ದ : ಮಹಾತ್ಮರು ಇಂದು ಅವರ ರಾಗಿದ್ದಾರೆ (೫೫೫. ೫೨); ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನು ಜ್ಞಾನೋದಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮಹಾತ್ಮಬುದ್ಧನಾದನು (೫೫೫). [ಸಂ. ಮಹಾತ್ಮನ್]

ಮಹಾತ್ಮಕ (ನಾ). ಉದಾತ್ತನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ಸಂಧ್ಯಾದ್ಯದೊಳಗೆಭವಗೆ ಮಂದಿಸಿದ ಮಹಾತ್ಮಕರ್ಗ ಒಪ್ಪಕರ್ಮಂಗಳ್ ಜೆದು ಕೈವಲ್ಯಪದಕಂ ಸಂದಿಹರ್ (೫೫೫. ೫೨-೫೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾತ್ಮೆ (ನಾ) ರಿ. ಹಿರಿಮೆ; ಘನತೆ. ೨. ಉದಾತ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸು; ಅಸಮಭಕ್ತಮಹಾತ್ಮೆಯಂ ಭಾವಿ ಶರಣುಪೊಗುಮಗಳಂ ಪಾಲಿಸಿದಹುದೆ ಕುಂದೀಶಭಕ್ತಿಗೆ (೫೫೫. ೫೨-೫೦). [
ಸಂ. ಮಹಾತ್ಮೆ]

ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ (ನಾ). ಮುಖ್ಯಸೇನಾಧಿಪತಿ.-ಧಳಪತಿ : ಇದನ್ನು ಹೊಯಸಳಸೇನೆಯ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ ಗಣರಾಜವ ಮಗ ಬಮ್ಮ

ಹೂವನು . . . ಕಟ್ಟಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ (೨೨೩. ೪೧. ಶ್ಲೋಕ);
ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನು ರಾಜ . . . ಲಕ್ಷ್ಯದಂಡೇಶ, ಜ್ಞಾನಾಚಾರ್ಯರ
ಪ್ರಧಾನಮಾತ್ಯ ಮತ್ತೂ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕರು (೨೨೩. ೫೩). [ಸಂ.]
ಮಹಾದಾಸಾಯಕ (ನಾ). - ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ : ನಾಡಿನೊಡನೆ
ಭರವುಳ್ಳದ ರಾಜ್ಯದ ಮಹಾದಾಸಾಯಕನಾಗಿ ಸರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನೂ
ಮಾಡಿದ್ದನು (೨೨೩. ೬೩). [<ಸಂ. ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ]

ಮಹಾದಾಸ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದಾಸ. ೨. ಹದಿನಾರು ಬಗೆಯ
ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದಾಸ ; ಮೋಡರದಾಸ ; ೩ ಮಹಾದಾಸದ ಹೆಸರು
ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. "ಮಹಾ
ದಾಸಗಳು - ೮ : ತಿಲ, ಬೋಹ, ಹಿರಣ್ಯ, ಕಾಶಾಪ, 30
ಲವಣ, ಸಪ್ತಧಾನ್ಯ, ಕ್ಷಿತಿ (ಭೂ), ಗೋ (ಗರುಡ. ೮-೩೩. ೩೪).
ಮಹಾದಾಸಗಳು-೧೦ : ಕನಕ, ಅಶ್ವ, ತಿಲ, ಹಸ್ತಿ, ದಾಸಿ,
ರಥ, ಭೂಮಿ, ಗೃಹ, ಕನ್ಯಾ, ಕುಲಾರ್ಥನು (ಅಗ್ನಿಪು. ೨೦೯-೨೪)
ಮಹಾದಾಸಗಳು-೧೬ : (ಅ) ಕುಲಾರ್ಥರ, ಹಿರಣ್ಯಾರ್ಥ, ತಿಲ
ಪರ್ವತ, ಸುರ್ವಾಮೇದಿನಿ, ಕಲ್ಪಪಾದಪ, ಗಣೇಶೇಶ, ಸುರ್ವಾ
ಧೇನು, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ತಿಲಧೇನು, ಗೋಸಹಸ್ರ, ಹಿರಣ್ಯಾಶ್ವ, ಕನ್ಯಾ,
ಹಿರಣ್ಯವೃಷಭ, ಗಜ, ಲೋಕಪಾಲಾಪ್ತಕ, ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಪ್ರತಿಮಾ
ದಾಸ (ಲಿಂಗಪು. ಉತ್ಕ. ೨೮-೪೪). (ಆ) ಕುಲಾರ್ಥರುಷ, ಹಿರಣ್ಯ
ಗರ್ಭ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ, ಗೋಸಹಸ್ರ, ಸ್ವರ್ಣಕಾಮಧೇನು,
ಸ್ವರ್ಣಾಶ್ವ, ಸ್ವರ್ಣಗಜ, ಸ್ವರ್ಣರಥ, ಪಂಚಲಾಂಗಲ, ಭೂ,
ವಿಶ್ವಚಕ್ರ, ಕಲ್ಪಲತಾ, ಸಪ್ತಸಾಗರ, ರತ್ನಧೇನು, ಮಹಾಭೂತಘಟ
(ಹೇಮಾದ್ರಿ. ಮತ್ಸ್ಯಪು. ಸಂಖ್ಯಾರ. ೨೨೭). (ಶ್ರೀಪ. ೩೩) :
"ಪ್ರವಾರಣಮೆಂಬುದು ಮಹಾದಾಸಂ" (ಕಥಾಪು. ೧೩೬-೧೩೭); ಪಲ
ವೆಡಗಳೊಳ ಮಹಾಧ್ವಜಮನೆತ್ತಿ ಮಹಾದಾಸನೆಗಿದ್ದು ನೆಗಟ್ಟಿ ಗಂಗ
ದಿದ್ಯಾರಂ (೨೪. ೧೧. ೨೯-೧೦೩; ೧೦೪); ಸೋಮಗ್ರಹಣ ಉತ್ತರಾ
ಯಗುಣಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಮಹಾದಾಸನಿಮಿತ್ತಂ . . . ಸರ್ವನಮಃಸ್ತುಮಗಿ
ದೇವಗ್ಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರ" (೨೪೩. ೩೩. ೬೦-೭೦; ೧೧೦); ಮಂಡಲಶ್ರೇಷ್ಠ
. . . ಅರ್ಧಮಾಸದ ಕಾಲ ಮಹಾದಾಸವನ್ನು ನಡೆಸಿದನು (ಕಥಾಪು. ೧೩).
[ಸಂ.]

ಮಹಾದಾನಿ (ನಾ). ಉದಾರವಾಗಿ ದಾನಮಾಡುವವನು ; ಅತ್ಯಂತ
ದಾನಶೀಲನಾದವನು ; ಅಂದಿಗಳೆಂಬ ನೀಳು ಹಳೆಯ ನಾನು ಮಹಾ
ದಾನಿ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ (೨೨೩. ೨). [ಸಂ. ಮಹಾದಾನಿ]

ಮಹಾದಾಹ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾದ ಬಾಯಾರಿಕೆ. ೨. ಒಂದು
ನರಕದ ಹೆಸರು ; ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ದಾಹವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ನರಕ ;
ಸೂಚಕವು . . . ಮಹಾದಾಹ ಸಂತಾಪಗಳೆಂಬವೇಂಟು ಮಹಾ
ನರಕಗಳು (೨೨೩. ೧೩೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾದಾಖಿ (ನಾ). ೧. ಹೆಚ್ಚಾದ ಸಂಕಟ ; ಅತಿಯಾದ ಶೋಕ. -
ಅಳಲು ; ತಂದನೂರಿಗವಳಂ . . . ಮುಂದಣ ಮಹಾದಾಖಿಮಹಾ
ನಕ ತನ್ನ ತಿರುಗಿದ್ದು ಒಂದೆ ತಿಡಿಯ ಮುನ್ನಡಿಯದುವೆ ವಿಧಿ ವಿರಾಜ
ದಲಿ (ಪ್ರೀತಾಪು. ೨೨-೨೩). ೨. ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು ; ಅತ್ಯಧಃ
. . . ಮಹಾದಾಖಿ [೨೨೩. ಮಹಾದಾಖಿ]ವೆಂಬುದು ಮಂತ್ರಿ
ನರಕಗಳು ರಂಜಿ ಅಪ್ಪಣೆಮುಂಬರಸುನರಕವೆಂಬುದು (೨೨೩. ೧೩೩).
೩. [ಜೈನ] ಶಾರೀರಿಕ, ಮಾನಸಿಕ, ಕ್ಷೇತ್ರಜ, ಅನ್ಯೋದೀರಿತ ಮತ್ತು
ರಾಕ್ಷಸೋದೀರಿತ ಎಂಬ ಐದು ಬಗೆಯ ದುಃಖಗಳು. [ಸಂ.]

ಮಹಾದೇವ (ನಾ). ೧. ಎಲ್ಲ ದೇವರುಗಳಿಗೂ ದೇವನಾಗಿರುವವನು;
ಪರಮಾತ್ಮ. ೨. ಶಿವನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: "ಕುಲಾಸ . . .

ಮಹಾದೇವ, ಮೃದ್ವ, ನೀಲಲೋಹಿತಃ-ಈ ೪೫ ಮಹಾದೇವರ ವಿಸರ್" (ಕಥಾಪು. ೪-೧೩); ಶ್ರೀವಧುವಂ ಪಯೋಧಿಮಾಥನೋದ್ಭವವಸ್ತುಸಮೂಹ
ದೊಳ ಮಹಾದೇವಮೇತಮಿದರ್ಸುರದಂ [ಸುರರಂ] ಕಂಡೆ ತನ್ನ
ಮೆಚ್ಚುಗೊಂಡವನಶೇಷಭೂಭುವನಮಂಡಲವಲ್ಲಭನಾದ ದೇವನೀಗವ
ಗಮೆಮ್ಮ ಬೇಟ್ಟ ವರದನ್ನ ತಿಯಂ ಸುತವೀಂದ್ರವಲ್ಲಭಂ (ಕಥಾಪು. ೧೦-೧);
ಅವರ ಪ್ರಸಾದದ ಘನಮುಖಿಯಲಿ ಮುನ್ನ ಕೊಂಡೊಯ್ಯನೆ ಮಹಾ
ದೇವನ ಪುರಕ ಭಕ್ತಿಪನಗರಿಗಳ (೧೨೩. ೩೭-೪); ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟದಂತೆಯೇ
ಮಹಾದೇವನು ನಡೆಸಿಕೊಡುವನು (ಕಥಾಪು. ೧೨೩). ೩. ವಿಷ್ಣು. ೪. ಒಬ್ಬ
ಜೈನಯಂತಿಯ ಹೆಸರು ; ಮಹಾದೇವನು ನಿಜವಾಗವನ್ನದರ್ಶ್ಯ ಕಳಂ
ವರ್ಧಪಂ ಮಹಾತವನ್ನರಗುವೆಪ್ಪ (೨೪. ೧೧ (೩). ೯೦-೧; ೭೩೩ ೬೩).
[ಸಂ.]

ಮಹಾದೇವಿ (ನಾ). ೧. ಶಿವನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯ ಹೆಸರು
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: "ಕುಂದಾಣಿ . . . ಮಹಾದೇವಿ ಗಿರಿಜಾ. ಮೇಘಕಾಶ್ವಜಾ
-ಈ ೨೧ ಗೌರೀದೇವಿಯ ವಿಸರ್" (ಕಥಾಪು. ೪-೧೩); ಪರಮಧುವನು
ಮಹಾ [೨೨೩. ಮಹಾದೇವಿಯಂದೆ (೨೨೩. ೪೩). ೨. ಲಕ್ಷ್ಮಿ.
೩. ರಾಜನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿ-ಅಗ್ರಮುಖಿ ; ಮಹಾರಾಣಿ : ದುಗ್ಗ
ಮೂರ ಎಲಿಅಭ್ಯೇ ಕೆವಳಾಲಿನಾಡು ಮೂನನಿಜಾಪುರ್ ಗಣಪುಸ್ತಾನದ
ಮುಮಾಳೆ ಅವರಾ ಮಹಾದೇವಿ ಕಲ್ಪಾಶ್ವಿ ಅಗಳಯಾಳೆ (೨೪. ೫.
ಪುರ್ಣ. ೧೦-೩ ; ೭೩); ಅದನುಳ್ಳೊಂ ಪ್ರಜಾಪಾಲನೆಯೊಡನದನಾತನ
ಮಹಾದೇವಿ ಸುಪ್ರಭಯಂಜೊಳ್ (ಕಥಾಪು. ೬೦-೧೨); ಅತನ ಮಹಾದೇವಿ
ನಡುನಮನೋಮರಿ ಮನೋಹರಿಯಂಬಳ್ (೧೨೩. ೧-೩೦ ೩).
[ಸಂ. ಮಹಾದೇವಿ]

ಮಹಾದ್ವಾರ (ನಾ). (ದೇವಸ್ಥಾನ, ಕೋಟೆ, ಅರಮನೆ ಮುಂತಾದುವು
ಗಳ) ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು; ಮುಖದ್ವಾರ : ಪರಮಹಾದ್ವಾರಾಗ್ರಮಾಸ್ಥಾನ
ದೊಳ ಲೋಕಕ್ಷೇತ್ರತುಡಯಂ ವಿಮಾನನಿಜಯಂ ನಿಂದತ್ತದತ್ತಕ್ಕುಲಂ
(ಶ್ರುತ್ಯ. ೬-೧೦); ಮಹಾದ್ವಾರ : ಇದು ದೇವಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು
ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಪ್ರಾಕಾರದ ಗೋಡೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತದೆ, ಇದು
ಭವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇದರ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಎತ್ತರದಾದ ಗೋಪುರವನ್ನಳ್ಳಿದ್ದು
ಗಿಡುಕು ಇರುತ್ತದೆ (ಪ್ರಾಕಾಶ. ೩೪) [ಸಂ.]

ಮಹಾಧೇನು (ನಾ). ಯಾಗದ ಹಸು : "ಮಹಾಧೇನುನೆ ಮಹಾ
ಧೇನು" (ಕಥಾಪು. ೩೩-೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಧ್ಯಕ್ಷತಿ (ನಾ). ಮಹಾಕಾವ್ಯ ; ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕೃತಿ : ತಡೆಯದ
ಮಹಾಧ್ಯಕ್ಷತಿಗಳನೊಪರಿಸಲಾರ್ಪತನ್ನೆಲ್ಲಂದಂ ಬಲ್ಲಂ (೨೨೩. ೧-೧೩).
[ಸಂ.]

ಮಹಾಧ್ವಜ (ನಾ). ೧. ಮುಖ್ಯವಾದ ಬಾವುಟ. -ಧ್ವಜ : ಪಾರ್ಶ್ವಾರದ
ಮೂನೂಹಿರ್ಪತ್ತು ಮಹಾಧ್ವಜಂಗಳಿಂದಂ . . . ಪರಿವಾರಧ್ವಜಂಗಳಿಂದ
ಮೆಸು ಪತಾಕಾವುತಳಮೊಂದು ಯೋಜನುಗಳಂ (೨೨೩. ೧೧-೩೩ ೩) ;
ಮಹಾಧ್ವಜದೊಕ್ಕರದೇಶಕಂವಿರವಿಶಿಬಿಂಬಧ್ವಜದ ಧವಳಾತಪತ್ರವುಡ
ದೊಳಗನೆ ನಡೆಯ (ಕಥಾಪು. ೧೧-೧೩೦). ೨. ಒಂಟೆ. [ಸಂ.]

ಮಹಾನಂದ (ನಾ). ೧. ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಸಂತೋಷ. -ಹಿಗ್ಗ :
ಮಹಾಕಾಲದಲ್ಲಿ . . . ಮಹದ ಮಹಾನಂದದಲುಕ್ಕಾಡಿ ಮತ್ತೆಲ್ಲೆಯೇ
ಲಯವಾಗಿದಿರಿ (ಕಥಾಪು. ೪. ೬-೧೩). ೨. ಮುಕ್ತಿ ; ಮೋಕ್ಷ :
"ಶ್ರವಣಂ, ನಿರ್ವಾಣಂ . . . ಮೋಕ್ಷಃ, ಮಹಾನಂದಃ - ಈ ೧೧
ಮೋಕ್ಷದ ವಿಸರ್" (ಕಥಾಪು. ೨೦-೧೨೪). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸಕ (ನಾ). ದೊಡ್ಡನಗಾರ ; ಐದುಬಗೆಯ ಮಹಾ
ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನೆಗ್ಗತ್ತು ಮಹಾಸಕನಾಡಂಬರಮೊಪ್ಪ

ಸೂದುದು ಪುಮಳ ಶಂಕರಂಭ್ರಯೋ (೨೦೦-೩-೩೩). 'ಪಂಚ ಮಹಾನಕ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹಾನಕವಿ (ನಾ). ಮೃಗಶಿರ. ಮುಖ್ಯ ಸ್ವಾತಿ ಮತ್ತು ಅನುರಾಧಾ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು. [ಸಂ.]

ಮಹಾನವಿರ (ನಾ). ವರ್ತಕರ ದೊಡ್ಡ ಸಂಘ. - ಸಂಸ್ಥೆ : ಪೌಷ್ಣಾ ವಿನ್ ಪೌಷ್ಣಮಾಸಮಂ ಮಹಾನವಿರಮು ಸಕಿಯಾಗಿ (೨೪. XII. ೧೦. ೩೯-೪೩ : ೧೦೦). [ಮಹಾ + ನವಿರ, (< ನಕರ)]

ಮಹಾನಗ (ನಾ). ರಿ. ದೊಡ್ಡ ಬಟ್ಟೆ; ಅಗಾಧವಾದ ವರ್ವತ. ೨. ಕುಲವರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕಂಠಿಕೂಟ ಮಹಾನಗ . . . ಶೈಲೇಂದ್ರನಂಬ ಪದನೇಳು ಕುಲಗೀತ್ರಂಗಳೇ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮಪಾರ್ಶ್ವ ಮಂಟು ಕುಲವರ್ವತಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲವೆ (೨೩೩. ೧೩). ೩. [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಅಂಕಗಳಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆ : ಎಕ್ಸಂ. ದಾಹಂ . . . ನಗ. ಮಹಾನಗ . . . ಮಹಾಪರಿಮಿತ - ಈ ೪೦ ಸ್ಥಾನದ ಉಗ್ಮದೇ (೪೩೩. ೬-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾನಗರ (ನಾ). ರಿ. ದೊಡ್ಡ ನಗರ; ನಮ್ಮ ಮೂಡೂರು ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಮಹಾನಗರವಾಗಿತ್ತು (೨೦೩. ೧೦೦). ೨. ಸ್ಥಳೀಯ ಅಡಳಿತಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪುರಸಭೆ. - ಪೌರಸಂಸ್ಥೆ : ಶ್ರೀಮದ್ ಪುರಾಣ ಪದಿನಾಲ್ಕು ಟ್ರಯರ್ಗ್ ಮಹಾನಗರಗಳ್ಳೆಂ ಪಾದಪೂಜೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು (೪೩೩. XI-II. ೧೩೩-೩೩ : ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾನಟ (ನಾ). ರಿ. ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭಿನಯ ಮಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಅಭಿನೇತೃ; ಶ್ರೇಷ್ಠನಟ : ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಗಲಿ ಜಲನುಕ್ತರಂಗದ ರಾಗಲಿ ಮಹಾನಟನೊಬ್ಬನು ಕಾಣಗೊಳ್ಳುವದು ಅಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ (೨೦೩). ೨. ಶಿವನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಅಪ್ಪಮೂರ್ತಿ . . . ಮಹಾನಟ : . . . ಅಗ್ನಿಲೋಚನ - ರಿತಿ ಶಿವನ ಹೆಸರುಗಳು" (೨೦೩. ೧೯). [ಸಂ.]

ಮಹಾನದಿ (ನಾ). ರಿ. ದೊಡ್ಡ ನದಿ. - ಹೊಳೆ. ೨. (ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ) ದೊಡ್ಡ ಗಂಡುಹೊಳೆ : ಮಹಾನದಿವಾಗಾಹನಮು ಯಸೋಗುಣಸಂಕ್ರಮಾದಿವಿಧಾನಶ್ರಾಗ್ಲನುಂ (೨೦೩. ೧೦-೩೪). [ಸಂ.]

ಮಹಾನದಿ (ನಾ). ರಿ. ದೊಡ್ಡ ಹೊಳೆ : ನದಿ : ೩ ಭಾರತದ ಹಲವು ನದಿಗಳನ್ನು (ಪವಿತ್ರವಾದ) ಮಹಾನದಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ : ಕೆಳಗಿನದಾಗಿ ಮುಂತಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದೆಂದೆ. . . ಸಪ್ತಮುಖದಿಂದ ವಿಜೋನ್ನತಿಯಿಂದ ಭೋಗದೊಳ್ ಪುಣ್ಯ ಗಿರವಿಂದ ಪೊಲ್ಲುದು ಮಹಾನದಿ ರುಂದ್ರಪುಣ್ಯರಾಜನಂ (೨೦೩. ೩೩-೩೪). ೨. ಒಂದು ನದಿಯ ಹೆಸರು : ಮಹಾನದಿಗೆ ಹಿರಾಕುಡ್ ಬಳಿ ರಿತಿ ಮೈಲಿಗಳ ಉದ್ದದ ಅಣಿಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ (೪೩೩. ೨೨) : ಮಹಾನದಿ-ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮೊದಲು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನಂತರ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿದು . . . ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ (೪೦೩. ೧೦೦). ೩. [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಅಂಕಗಳಿಲ್ಲ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆ : ಎಕ್ಸಂ. ದಾಹಂ . . . ಮಹಾನದಿ . . . ಮಹಾಪರಿಮಿತ - ಈ ೪೦ ಸ್ಥಾನದ ಉಗ್ಮದೇ (೪೩೩. ೬-೨೩). [ಸಂ. ಮಹಾನದಿ]

ಮಹಾನರಕ (ನಾ). ರಿ. ದೊಡ್ಡ ನರಕ. ೨. ಎಂಟು ನರಕಗಳ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಹೆಸರು : ೩ ಈ ನರಕದ ಗುಂಪು ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ : ರೇಮಾದಿ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಮುಖ್ಯ ನರಕಗಳಿವೆವವಾವದೊಬ್ಬ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗದಿಂದಂಟೆಂಟಿನಿ ನರಕ

ಮಹಾನರಕ ರಾಜನರಕ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರರರಕಂಗಳೆನಿಸಿಪ್ಪವು (೩೦೩. ೧೩೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾನವಮಿ (ನಾ). ನವರಾತ್ರಿಯ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ದಿನ ಮತ್ತು ಅಂದು ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬ : ಆಶ್ವಯುಜ ಶುದ್ಧ ನವಮಿ : ಹಾಳು ಗಿಡ್ಡೋಡುವ ಆಳು ಪಾನ್ಯಯ್ಯ ಕೀಳು ಕೊಡಲುಂಗಮದೇವಾ ಪುರೇವೆ ಮಹಾನವಮಿ (೨೦೩. ೩೯); ಯಾ ಪಾವಿನ ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾನವಮಿಯ ಹಬ್ಬದಿನದ ಸೇವೆಯು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲುಳ್ಳವರೂ (೨೪. ೨೪ (೩). ೨೦೦೩. ೧೧೩-೧೩ : ೧೩೦) : ಈ ದಿನ ಮೊದಲು ಮಹಾನವಮಿಯ ಸಾಯಂಕಾಲದವರೆಗೂ ಒಲಗುವು ದೇವತೆಯೂ . . . ಕಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು (ಮಹಾಕ. I. ೩೩). ೩ ನವರಾತ್ರಿಯ ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ದಿನದಂದು ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳಿಗೂ ಕೆಲಸಗಾರರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಗೂ ಪೂಜೆಮಾಡುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಇದನ್ನು 'ಅಯುಧಪೂಜೆ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬ = ಹಿಂದೆ ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿ ಆಯುಧಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಸ್ಥಳ : ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬವು ಹಿಂದೆ ಸಿಂಹಾಸನದ ಜಗತಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದೂ . . . ಪೇಳುತ್ತಾನೆ (೨೦೩. ೩೦೩). ಮಹಾನವಮಿಯು ಮೈಸೂರರನ್ನು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಮಂಟಪ : ಹೃದಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪದೊಡನೆ ಮಹಾನವಮಿಯು ಮಂಟಪದ ಬಳಿ ಇದ್ದನು (೨೦೩. ೩೩). [ಸಂ. ಮಹಾನವಮಿ]

ಮಹಾನಟ (ನಾ). ರಿ. (ಹೊರೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ) ದೊಡ್ಡ ಬುಂಡಿ. - ಗಾಡಿ. ೨. ಅಡುಗೆಮನೆ : ಪಾಕಶಾಲೆ : "ಪಾಕಶಾಲೆ, ರಸವತಿ, ಮಹಾನಟ - ಈ ೩ ಭಾಗವು ಮನೆ" (೨೦೩. ೧೧-೧೨) : ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಧೂಮವು ಅಗ್ನಿಸಂಭೂಧವುಳ್ಳದು ಎಂದು ಮಹಾನಟ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ . . . ಅಗ್ನಿ ಇರುವುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು (೨೦೩. ೩೯). [ಸಂ.]

ಮಹಾನಟ (ನಾ). ಅಡುಗೆಯವನು : ಭಾಣಿಸಿ : ಗೀರ್ವಾಣವಾಚಾ ನಟನಿಕಮುಮಂ ದೇವಸ್ಥಾನಕಾರಿಕಾಣಿಕಾಮುಮಂ ನಿರ್ಯೋಜಿಸಿ (೨೦೩. ೧೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾನುಗುಣಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಸುಗುಣಿ : "ಕರಿ-ಮಹಾನುಗುಣಿ. ಕೋಳಿಗುಣಿ" (೨೦೩. ೨೪). [ಮಹಾ + ನಸುಗುಣಿ]

ಮಹಾನಾಟ (ನಾ). ಪುಳಯಾಂಡವ : ಕೀಳು ಮತ್ತು ತಿರು ಭಾರವಿ ಮಹಾನಾಟವಾದುಕಾವೇಶದಿಂದನಲಿಂಬುವ ತೆರೆಯಲು (೨೦೩. ೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮಹಾನಾಡು (ನಾ). ಪುರಸಭೆ : ಪೌರಸಂಸ್ಥೆ : ಯಿಂತು ಸಮಸ್ತಕಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೆಡೆಯಾಳಲು ಮಹಾನಾಡುಗಿ (ಗಿ) ಪೆರದು] (೨೦. XIX. ೩೩-೩೪ : ೧೩೩) : ಸಿಬ್ಬಿಯರು ಸಿಬ್ಬಿತ್ತರು ಮುಂತಾದಿಂದ ಸಾಗರಂಗಳೂ ಕುಣುವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾನಾಡುಗಿದ್ದು (೪೩೩. IX-೬. ೩೯೦-೩ : ೩೦. ೧೩೩). [ಮಹಾ + ನಾಡು]

ಮಹಾನಾಮಿವ್ರತ (ನಾ). ವೇದಾಭ್ಯಾಸದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದದ ಒಂದು ಪರಿಶಿಷ್ಟವಾದ 'ಮಹಾನಾಮಿವ್ರತ' ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪರಿಶುಷ ಒಂದು ವ್ರತ : ಮಹಾನಾಮಿವ್ರತ, ಮಹಾವ್ರತ. ಉಪವಿಹೃತ. ಗೋದಾವ್ರತ ಈ ನಾಲ್ಕು ವೇದವ್ರತಗಳು. ಇವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹದಿಮೂರನೇ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಹದಿನೈದನೇ ಹದಿನಾರನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು (೨೦೩. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾನಾಯ್ಕ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮುಖಂಡ ; ಮಹಾನಾಯಕ : ಶ್ರೀಗಂಗಮಹಾನಾಯ್ಕರಾ ಮಗನ್ನಾದಯನ್ನರಟ್ಟು ತುಲಗೋಳೋಡು ತುಲುವನಿಕ್ಕಿ ಸುರರೋಳದ ಭೋಗಿ ಆದವ್ (೨೩. 1X. ೩೩೩೩೩-೩೩-೩೩. ೩೩) ; ಪೃಥುವೀಪರಮೇಶ್ವರಮಹಾನಾಯ್ಕರ ರೇಚಯ್ಯನ ಮಗನ್ (೨೩. ೩೩. ೩೩೩೩. ೩೩-೩೩. ೩೩. ೩೩೩). [$<$ ಸೊ. ಮಹಾನಾಯ್ಕ]

ಮಹಾನಾವಿ 'ಮಾನಾವಿ' ನೋ.

ಮಹಾನದ್ರಿ (ನಾ). ಸಾವು ; ಮರಣ : ದೀರ್ಘನದ್ರಿಯಂ ಮಹಾನದ್ರಿಯಂದು ದೀರ್ಘಪ್ರಾಣಮಂ ಮಹಾವ್ರಾಣಮಂದು . . . ಮಹಾವಂಶ ಭೀಮಂ ಮಹಾರಥವೆಂದು ಮಹಿಯಲ್ಪಕ್ಕದ ವಲಂ (ಗಣಪು. ೩-೩೩. ೩). 'ದೀರ್ಘನದ್ರಿ' ಪರಾ. [ಸೊ. ಮಹಾನದ್ರಿ]

ಮಹಾನಿಧಾನ (ನಾ). ೧. ವಿವಿಧವಾದ ಸಂಪತ್ತು ; ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯ : ದಿವ್ಯಮಹಾನಿಧಾನವಿದಿರೋ ಕೋಶೋದೋ ಪೇಟೆಮಂಜವನು ಬನ್ನೆಗಂ . . . ಕೊಟ್ಟಿಕ್ಕದಂ (ಮಹಾಪ. ೧೦-೩೩). ೨. ವಿವಿಧವಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ; ಆ ತಂದೆಯ ಭಕ್ತನ ವಿದ್ಯಾಶಿಷ್ಯ ಮಹಾನಿಧಾನನನ್ನಯಮುಪಮಾಶೀತಂ (೨೦೦೩. ೧-೩೩). [ಸೊ.]

ಮಹಾನಿಧಿ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇವತ್ತಾರನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಇವತ್ತಾರು ಅಂಕಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆ : ಎಕ್ಕಂ ದಹಂ . . . ನಿಧಿ ಮಹಾನಿಧಿ . . . ಮಹಾಶ್ವತುಂದವೇ ಉಗ್ರ ದೇವಿಗಳು (೨೩೩. ೩). [ಸೊ.]

ಮಹಾನಿನದ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದ ; ಅತಿಶಯವಾದ ನಾದ. - ಧ್ವನಿ. ೨. ಪಂಚಮಹಾವಾದ್ಯಗಳ ನಾದ : 'ಪಂಚಮಹಾನಿನದ' ಪರಾ. [ಸೊ.]

ಮಹಾನಿಲ (ನಾ). ೧. ರಭಸವಾದ ಗಾಳಿ ; ಸಂಟರಾಗಳಿ. ೨. [ಜೈನ] ಭೂಲೋಕವನ್ನು ಸುತ್ತುವ ವಾಯು : ಎಂಬುಂ ಪೊದಿಗಳಂ ತಾಳಿದುಪೋಗಿದಿಸದ ಮೊಟುಂ ಮಹಾನಿಲಂಗಳ್ ಕ್ರಮದಿಂ (೨೦೦೩. ೧೦-೩೩). [ಸೊ.]

ಮಹಾನೀಲ (ನಾ). ೧. ಗಾಢವಾದ ನೀಲಿಯ ಬಣ್ಣ ; ಕಡುನೀಲಿಬಣ್ಣ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೀಲರತ್ನ ; ಇಂದ್ರನೀಲಮಣಿ. [ಸೊ.]

ಮಹಾನೀಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೀರು : ದಾಸಾಳದ ಹೂ, ಅದರ ಬೀರು. ಮಹಾನೀಲಿ ಇವಂ ಸುಮಧಾಗವಾಗಿ ಅಂಬಿದಲ್ಲರದು. ಕೊಡಲು ಹೆನ್ನತ್ತರು ನಿಲ್ಲುಂ (೨೩೩. ೧೩). [ಸೊ. ಮಹಾನೀಲಿ]

ಮಹಾನು (ನಾ). ಮಹಾತ್ಮ ; ಮಹಾಭಾವ ; ಪೂಜ್ಯ ; ಮಹಾಶಿರೇಕದ ಹೇಯದೊಡಲನು ಪಾತಮಾಡುವರೇನು ಮಹಾನುಗಳೆಂದೆಂದು ಮುಖಿ (೨೦೦೩. ೧೦-೩೩-೦೩). [$<$ ಸೊ. ಮಹಾನ್]

ಮಹಾನುಭಾವ (ನಾ). ೧. ಹಿರಿಮೆ ; ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ; ಔನ್ನತ್ಯ ; ಧರ್ಮೇಂದ್ರಪ್ರಜ್ಞ ಮಹಾನುಭಾವಮುಮನಾದಿದೇವನೊಳಾದುದೊಂದು ನಿರ್ವಹ ಭಕ್ತಿಯುಮಂ ಮೆಚ್ಚಿ ನಿಜರೂಪಮಂ ತೋಟಾರಾಗಳ್ (೨೦೦೩. ೧-೩೩. ೩) ; ಮಹಾನುಭಾವದಿವೆಂದಿಂತಹಾವೆಯುಮಹಾವಂ ಕಿಯೊಳ್ಳಲಹೆಯ (ಯಿ)ರಿ ಬಲುಯಂ ವಿವೋಹವದಿಂ ಕಿಲಾಯರ್ (೨೩೩. ೧೩-೩) ; ಈ ತನುವಿದಿದು ಮಂತ್ರದ ಮೂಲವ ಕಂಡ ಈ ತನುವಿದಿದು ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ಮಹಾನುಭಾವ ಕಂಡೆ (೨೩೩. ೦೩-೦೩. ೨). ೨. ಅತಿಶಯವಾದ ಅನುಭಾವ ; ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ : ಗುರುಲಿಂಗಜಂಗಮದಿಂದ ಪಾದೋದಕಪ್ರಸಾದವಾಯುತ್ತು ಅ ಭಾವದ ಮಹಾನುಭಾವವಾಗಿ ಎನಗೆ ಮತ್ತೆ ಬೇಡ್ ಪ್ರಸಾದವೆಂಬುದಿಲ್ಲ (೨೩೩. ೩೩) ; ಅಂಗೆಳ್ಳ ಆದಾಯ ಬಿಲುವು ಮನಕ್ಕೆ ಮಹಾನುಭಾವದ

ಬಿಲುವು ಆತ್ಮಗೆ ಅಜುಬೆ ಬಿಲುವು (೨೦೦೩. ೨೩-೩೩). ೩. ಮಹಾವೈಶ್ವ : ಮಹಾವೈಶ್ವ : ಆ ಮಹಾನುಭಾವಂ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಳ್ ಕವರದೊಳ್ ಜನಮಂ . . . ಕೊಳ್ಳವೊಸಾರದೊಳ್ ಸಾರಮಂ ಮಹೀಪತಿ ಕೊಂಡಂ (೨೦೦೩. ೩-೩೩. ೩) ; ಮಹಾನುಭಾವರ ತೋಟಾ ಎನಗೆ (೨೩೩. ೩೩) ; ಮಹಾನುಭಾವನ ದರುಶನದಿ ಮೆಚ್ಚನ್ನ ಸಫಲವೆಮ್ಮಕ್ಕೆ ಕೈಮುಗಿದು (೨೩೩. ೩-೩೩). [ಸೊ.]

ಮಹಾನುಭಾವಿ (ನಾ). ಮಹಾ ಅನುಭಾವನನ್ನು ಪಡೆದವನು : ಅಜ್ಞಾನಮಹಾನುಭಾವಿರೊ ಅವನಂದರೆ ಅವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮೆಚ್ಚುವರೆ. ಹಿತ ಶಕ್ತಿಗಳೆರಡೂ ನೀನೆ ಎಂದರೆ ಮಹಾನುಭಾವಿಗಳು ಪರಿಣಾಮಿಸುವರೆ (೨೩೩. ೨೩-೦೩೩೩). [ಸೊ. ಮಹಾನುಭಾವಿನ್]

ಮಹಾನೈವೇದ್ಯ (ನಾ). ೧. ಪಂಚಪಕ್ವಾನ್ನ ಮುಂತಾದುದನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದು : ದೇವರಿಗೆ ಮಹಾನೈವೇದ್ಯವಾದ ಮೇಲೆ ಮಂಗಳಾರತಿಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರು (೩೩೩. ೨). ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಪಂಚಪಕ್ವಾನ್ನ ಮುಂತಾದುವು. [ಸೊ.]

ಮಹಾನೈವೈಕ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ತಪೋನಿಯಮಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವವನು ; ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಠಾವಂತ : ಕರ್ಮತ : ಈ ತಪೋಧನವೊಡ ಮಹಾನೈವೈಕಂ ಮತ್ತಮಾಚರಣೆ ಕನ್ನೆಯಂತುಂ ಮಗಳಾಗಳ್ (೨೩೩. ೨೩-೩). [ಸೊ.]

ಮಹಾಪಂಚಮೂಲ (ನಾ). [ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ] ಬೆಲ್ಲವತ್ತ, ನೆರುವಲ, ಗುಳ್ಳೆ, ಪಾದರಿ ಮತ್ತು ಶಿವನ್ನಿ ಎಂಬ ಐದು ಬಗೆಯ ಔಷಧದ ಬೀರುಗಳು : ಬೆಲ್ಲವತ್ತದ ಬೀರು, ನೆರುವಲದ ಬೀರು, ಗುಳ್ಳದ ಬೀರು, ಪಾದರಿ ಬೀರು, ಶಿವನ್ನಿಬೀರು — ಇಂತೆಂಬ ಮಹಾಪಂಚಮೂಲ . . . ಲಘುಪಂಚಮೂಲ ಕೂಡ ದಶಮೂಲವೆಂಬ ಈ ಬೀರುಗಳನ್ನು . . . ಸ್ವಾಮಗರೆದು ನಕ್ಕಂ ಮಾಡೆ ಸ್ವಾಮಾಕಂ ಮಾಗ್ಗುಂ (೨೩೩. ೦೩). 'ದಶಮೂಲ'. 'ಪಂಚಮೂಲ' ಪರಾ. [ಸೊ.]

ಮಹಾಪಥ (ನಾ). ೧. ಹೆದ್ದಾರಿ ; ರಾಜಮಾರ್ಗ ; ಮಹಾಪಥ — ಮಹಾಪಥ (೨೩೩. ೨೩ ಕೃತಿಕಾ). ೨. ಸ್ವರ್ಗದ ದಾರಿ : 'ಮಹಾಪಥಾಗಮ' ಪರಾ. ೩. ಸಾವು ; ಮರಣ : 'ಮಹಾಪಥಂ ಬೋಗು' ಪರಾ. ೪. ಶಿವ ; ಈಶ್ವರ. [ಸೊ.]

ಮಹಾಪಥಂ ಬೋಗು (ಕ್ರಿ). ಸಾಯು ; ಮರಣಹೊಂದು : ಎನ್ನೇ ಜನಮಂ ಕುಡಲೇಬ್ಬುವಿಯದಂದು ಆಂ ಮಹಾಪಥಂ ಬೋಗುಂ (೨೩೩. ೦೩). [ಮಹಾಪಥ + ಬೋಗು, ($<$ ಬೋಗು)]

ಮಹಾಪಥಾಗಮನ (ನಾ). ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯಾಣ : ವಿಮಲ ವಸಾಹರಾಗಿ ಮೋಹಪ್ರಮಗಳನು ತೊಲಗಿ ಮಹಾಪಥಾಗಮನವನು ಮಾಡಿದರು ಪಾಂಡುನ್ನಪಾಲನಂದನರು (೨೩೩. ೦ ೩೩೩). [ಸೊ.]

ಮಹಾಪದ (ನಾ). (?) ; ಮಹಾಪದ ಮಹಾಪದಂಗಳವೆಳೆಯ ಪದನೆಂಬಿತೆಂದ ಭಾಸ್ಕರಗರ್ವಾ ಕಣಜಂಗಳ ಪಾಲಂಗಳಂ ಗಣಿಸುವದಿ ದನಿ ಮಹಾವನ ಪುರದೆಯೊಳ್ (೨೩೩. ೩-೩೩). "ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಾವ್ಯ (?)". (೨೩೩. ೩೩). [?]

ಮಹಾಪದ್ಧ (ನಾ). ೧. ಬಿಳಿಯ ತಾಮರ. ೨. ಕುಬೇರನ ನಮಸ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಆ ದಿಕ್ಕಾಲಕರೊಳಾ ಕುಬೇರನೇ ಪದ್ಧ ಮಹಾಪದ್ಧ ಕಂಬಿ ಮರಳಿ ಬೃಹ ಮುಕುಂದ ಕುಂದ ನೀಲ ಚರ್ಚಿಂಗಳೆಂಬ ನಮಸ್ತಿ ಗೊಡೆಯನಾಗಿ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಮಾಜಾರ್ಪಣಂ (೨೩೩. ೦೩). ೩. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಂಟುಬಗೆಯ ಜಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಛನದನಂತಂ ವಾಸತಿ ಪ್ರಬಲ ತಕ್ಷಣಾಬ್ಧಿನು ಸುಕಾರ್ತೋಟಕಂ ಪದ್ಧಂ ಮಹಾಪದ್ಧ ಭೇತಿ ತುಲಿ ಪಾಕೆಂ ಕುಳಿಕವೆಂದು ನಾಗರೆಕುಲಂಗಳೆಂಬಕ್ಕೆ ನಾಮಂ" (ಮಹಾಪ. ೦೩-೩) ;

ರಾಜಾವರ್ತದ ಜೀವುಗಳು ಮೃದ್ವಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳದು ಮಹಾಪದ್ಧ
ನೊಸಿಕೊಂಬುದು (೨೩೫. ೨-೩). ೪. ಅಪ್ಪದಿಗ್ಗಜಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು
೫. ೫. ಕುಬೇರನ ಒಬ್ಬ ಕಿನ್ನರ ಅನುಜರ. ೬. ಒಂದು ನರಕದ
ಹೆಸರು : ಜಲೂಕ ಮಹಾವ್ಯಾಘ್ರ ಮರ್ಕಟ ಕರ್ಕಟ ಗಂಡಕವೆಂಬೆಂದು
ಮಂತ್ರನರಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಹಾಪದ್ಧವೆಂಬರಸುನರಕವೆಂದು
(೨೩೬. ೦೫). ೭. [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರನೆಯ
ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಹದಿಮೂರು ಅಂಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು
ದೊಡ್ಡಸಂಖ್ಯೆ : ಎಕ್ಕಂ, ದಾಹಂ . . . ಪದ್ಮ. ಮಹಾಪದ್ಮ . . .
ಮಹಾಪರಿಮಿತ-ಈ ೪೦ ಸ್ಥಾನದ ಉಗ್ಮದರ್ (೨೩೭. ೬-೨೩) ; ಎಕ್ಕಂ
ದಹಂ . . . ಪದ್ಮ ಮಹಾಪದ್ಮ . . . ಮಹಾಕೃತುವೆಂಬವೇ ಉಗ್ಮದರ್
ಗಳು (೨೩೮. ೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪರಾಧ (ನಾ). ದೊಡ್ಡತಪ್ಪು : ಎಲೆ ದುರಾತ್ಮ ಮಹಾಪರಾಧವ
ಬಳಸುವರ (ಉದಾ. ೨-೨೩) ; ನಾನು ಮಾಡಿದ ಮಹಾಪರಾಧವೇನು ?
(೨೩೯. ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪರಾಧಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡತಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡಿರುವವನು : ನಾನು
ಮಹಾಪರಾಧಿ (೨೪೦. ೨೬೦). [ಸಂ. ಮಹಾಪರಾಧಿನ್]

ಮಹಾಪರಿಮಿತ (ನಾ) [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತನೆಯ
ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ನಲವತ್ತು ಅಂಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ
ಸಂಖ್ಯೆ : ಎಕ್ಕಂ, ದಾಹಂ . . . ಪರಿಮಿತ. ಮಹಾಪರಿಮಿತ-ಈ
೪೦ ಸ್ಥಾನದ ಉಗ್ಮದರ್ (೨೪೩. ೬-೨೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪರಿಣಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡಜಾತ್ಯ : ಮಹೋತ್ಸವ : ಇದಕ್ಕೆ
ಸೂಳೆ ಬೆಳ್ಳನ್ನೂರುಂ ಕಿಜುವೆಳ್ಳನ್ನೂರುಂ . . . ಪಗರಲ ಪನ್ನಿವ್ವರು
ಮಹಾಪರಿಣಿಯು ಎರಡನಾದ ಮುವನರ್ಕ್ಕಿಬ್ಬೊಮ್ಮುಗಳೂಂ ಸಕ್ಕ
(೨೪. III (೩). ೨೦೫೨. ೨೩೯-೪; ೫. 10೪೩ ೪೩).

[ಮಹಾ + ಪರಿಣಿ (< ಪುಸ್ಕಿ)]

ಮಹಾಪರೋತ (ನಾ). ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟ : ೪ ಇವು ಈಗಿನ ಶ್ರವಣಬೆಳ
ಗೊಳದ ಚಂದ್ರಗಿರಿ : ಈ ಮಹಾಪರೋತದರ್ ಅಕ್ಷಯಕೀರ್ತಿ ತನ್ನರ
ಕಾರ್ಧಿಯ ಮೇಲರು ನೋನ್ನು ಫಟಿಯಮ್ ಅಕ್ಷಮಣಕ್ಕೆ ರಮ್ಯಸುರ
ರೋಕಸುಕ್ಕಿ ಭಾಗಿಲ X X X (೨೪. II. ೨೦-೨ ; ೫. 700).

[< ಸಂ. ಮಹಾಪರ್ವತ]

ಮಹಾಪಸಾಯತ 'ಮಹಾಪಸಾಯ್ತ' ನೋ.

ಮಹಾಪಸಾಯಿತ 'ಮಹಾಪಸಾಯ್ತ' ನೋ.

ಮಹಾಪಸಾಯ್ತ, ಮಹಾಪಸಾಯತ, ಮಹಾಪಸಾಯಿತ (ನಾ). ಹಿಂದೆ
ರಾಜನ ಬಳಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀಮನುಮಹಾ
ಪಾಯ್ತರುಮಪ್ಪ ವಾಮಣಮಾಂಜ್ಞನವರು ಕೊಂಗಿರಿ ಧಾಣಿಯ ಹರಿವಲ್ಲಿ
(೨೪೦. ೦೯೩. ೩೫-೪ ; 1150). ಮಹಾಪಸಾಯತ : ಶ್ರೀಮನುಮಹಾ
ಪಸಾಯತ ತಿರುಮಪ್ಪ X X ಧಿಕಾರಿ ಸಂಭುದೇವಣವರ X X (೨೪. II
(೩). ೨೯೯-೨ ; 1270). ಮಹಾಪಸಾಯಿತ : ಕಂನಡ ಪರಿರಾಕ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹ
ಮಹಾಪಸಾಯಿತಂ ಮಹತ್ಪರಯೋಗಾಧಿಪತಿಯಪ್ಪ ಒನವನನಾದ
ಮೊನಾಯಕಂ ಚೊಳಿಯ ಕೇಮಮ್ಯಂಗರ ಬೇಡು (೨೩. IV. ೦೨-೪ ;
1172) ; ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಪಸಾಯಿತಂ ಮೈಯಿಲರೇವರ ದಿವ್ಯಶ್ರೀವದಾರಾಧಕ
(೨೪. IV. ೨೬೫೦. ೦೫೬-೦೦ ; ೪). [ಮಹಾ + ಪಸಾಯ್ತ]

ಮಹಾಪಾತಕ (ನಾ). ೧. ಘೋರವಾದ ಪಾಪ.-ದೋಷ : ಪಂಚಮಹಾ
ಪಾತಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು : ಅದಾನಳಿಪೊನ್ನೆ ಮಹಾ
ಪಾತಕವಾ (೨೪೦. ೦೯೩. ೦೬-೦೭ ; ೫. 450) ; ಪಾತಕಮಹಾ (ಉದಾ.
ಹತ್ತು) ಪಾತಕವ ಮಾಡಿದವನು ಸದ್ಗುಣ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರೊಳ

ಪ್ರಸಾದವನಾಯ್ತೆರೆ ಸೆಳಬ್ಬಹ್ವಹತ್ಯಾದಿಪಾತಕ ಪರಿಹಾರವು (೨೩೬.
೪೬೯) ; ಎಲೆ ತಾಯಿಯಾ ದುಷ್ಟರಮಹಾಪಾತಕವನೆಂತು ತ್ತರಿಸುವೆನು ಮುಂದೆ
(೨೩೭. ೨೩-೨೫). ೨. ಘೋರವಾದ ಪಾಪಶಾಂತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ
ದವನು : ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದೂ ಪಾತಕ
ವನ್ನು ಮಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಒಸಾರಿಕುಲದೊನಳು ಕದಮ್ಪಸ್ಕೇಷ್ಣೋನ್
ಮಹಾಪಾತಕನ್ (೨೪೦. ೦೯೩. ೦೬-೦೭ ; ೫. 450) ; ಯೂ ಧರ್ಮವ
ಕಿಡಿಲು ಮನದಂದ ಮಹಾಪಾತಕಗೆ ಸಹ್ಯಕವಿಲಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ
ಗಂಗೆಯ ತವಿಯ ಕೊಂದ ಪಾತಕಿ (೨೪. VI. ೪೨೩೦. ೦೫೯-೬ ; 1200).
'ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಪಾತಕಿ (ನಾ). = ಮಹಾಪಾತಕ ೨ : 'ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕಿ'
ಪರಾ. [ಸಂ. ಮಹಾಪಾತಕಿನ್]

ಮಹಾಪಾತ್ಯ (ನಾ). ಮಹಾಮಂತ್ರಿ : ಪ್ರಧಾನ ಹೆಗ್ಗಡೆ : ಶ್ರೀ
ತಲುಡಾಬೆಹಾರ ಮಹಾಪಾತ್ಯ ಶ್ರೀನೋಮತಿರಾದಿಲರಾಜುಕಾಯ
ಮಹಾಪಾತ್ಯ (೨೪. XIV. ೫೦೫೩. ೦೩೩-೩ ; 1540).
[ಸಂ. ಮಹಾಪಾತ್ಯ]

ಮಹಾಪಾಪ (ನಾ). = ಮಹಾಪಾತಕ ೧ : ನೀವು ಮಾಡಿದ ಮಹಾಪಾಪ
ವನ್ನು ನಾನೇಕೆ ವಿವರಿಸಬೇಕು ? (೨೪೩. ೨೦೬) ; ಅದು ಮಹಾಪಾಪವೆಂದು
ನನಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ (೨೪೩. ೦೩). 'ಪಂಚಮಹಾಪಾಪ' ಪರಾ.
[ಸಂ.]

ಮಹಾಪಾಪಿ (ನಾ). = ಮಹಾಪಾತಕ ೨ : ಕೀಳಕೆ ಅನ್ನೋನು ಒಬ್ಬ
ಮಹಾಪಾಪಿ (೨೪೩. ೨೦೬). [ಸಂ. ಮಹಾಪಾಪಿನ್]

ಮಹಾಪಾರುವ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ಯೂ ಧರ್ಮವ
ನಾಮನಾಂ ಪ್ರತಿವಾಳಿದ ಮಹಾಪಾರುವರ್ಗ ಸಹ್ಯಕವಿಲಿಯ ಕೋಡು
ಕೋಕಂ ಸುವಂದದಲ್ಲಿ ಕಟಕಿ ಗಂಗೆಯ ತವಿಯ ದಾನ ಮಾಡಿದ ಫಲ
(೨೪. VI. ೪೨೩೦. ೦೫೯-೬ ; 1200). [ಮಹಾ + ಪಾರುವ (< ಪರ್ವ)]

ಮಹಾಪುರಾಣ (ನಾ). ೧. ಸೃಷ್ಟಿ, ದೇವತೆ ಹಾಗೂ ಪಿತೃಗಳ ವಂಶದ
ವಿವರ. ಮನ್ವಂತರ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗಳನ್ನೂಳ
ಗೊಂಡ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ (ಹದಿನೆಯು) ಮುಖ್ಯಪುರಾಣ:
ಮಹಾಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಹತ್ತುಲಕ್ಷಗಳಿಗಿಂತ (೨೪೩. ೦೩). ೨. [ಜೈನ]
ಜಿನೋನಾಜಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಗುಣಭದ್ರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದ
ತ್ರಿಷಪ್ತಿಶಲಾಕಾಪುರುಷರನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಸ್ಕೃತಪುರಾಣಗ್ರಂಥ :
ಜನಗಂ ಪ್ರಿಕಾಲಯೋಗಂ ಜನಗಂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಮಯ್ಯಾ ಪೂಜವಿವಿ
ಗಳಂ ಜನಗಮೋವುಳ್ಳೊಡಂ ನೆಜೆಯ ನೋಡಿ ಸಂಬುಗೆ ಮಹಾಪುರಾಣ
ದೊಳ ಬುಧರ್ (೨೪೩. ೦೩-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪುರುಷ (ನಾ). ೧. ಮಹಾಫಲಪ್ರದಕುಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮನುಷ್ಯ ; ಮಹಾತ್ಮ : ಪಟಾವರುಪಂ-ತಮಿ ಕಲ್ಪ
ಯದುಬಾವನಾದಂ ಪಟಾಯ್ತ ಕೊಟ್ಟನುಬಂತುಬಾದ ಮಹಾಪುರುಷ
ರಣಾಯದುಲಾದರೆ ಸಿರಿಯಂ (೨೦೫. ೩-೦೬) ; ಚಕ್ರವರ್ತಿಪದಮುಂ
ತನೂವಗಮಾದೊಡಾ ಮಹಾಪುರುಷನದಂ ಜರತ್ಯುಣಗನುಗುಣಿಂ
ವಲಮಂದಿ ಪೊಡಂ (೨೦೫. ೩-೬೪) ; ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಮಹಾ
ಪುರುಷರ ಅವಿರ್ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ (ಉದಾ. ೦೦೫ ೫೦೪).
೨. ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಮುಖ : ಹಿರಿಯ ಹಿರಿಯನ ಮುದ್ರೆಯದು. . .
ಮೇಲುಳ್ಳ ಸರ್ವವಿದು ಕೋಡಿಕೋ ಮಹಾಪುರುಷ ಎಂದು ವರಕಾಶಕಂ
ಗೊಪ್ಪಗೊಟ್ಟು (೨೪೩. ೪-೪). ೩. ವಿಷ್ಣು. [ಸಂ.]

ಮಹಾಪುರುಷಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದವಳು : ಎಲ್ಲಿಯದು ಪೇಳಾ ಮಹಾ
ಪುರುಷಿ ಈ ಫಲಂ (೨೪೩. ೩- ೨೫-೩). [ಸಂ. ಮಹಾಪುರುಷಿ :

ಮಹಾಪ್ರಾಣ (ನಾ). ಪ್ರತಿಸಮಾಪ್ತಿಯಂಥ ವಿಶೇಷಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಮಾಡುವ ಪೂಜೆ : ಸಪ್ರಕಟಮಂಟಪನಾಲಯಮಂ ಮೂಡಿಸಿ ಅರ್ಚನವರತಂ ಮಹಾಪ್ರಾಣಿಯಮಂ ಮುಮುಯುಮಭೀಕಂಗಳಮಂ ಸಲಿಸುತಿಪ್ಪಂ (ಪ್ರಾಣ. ೩೨-೩೦); ಧರತೇಶ್ವರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವಿನಯಜನಸಪೋತಂ ಬಂದು . . . ಮಹಾದುಹಮಂಟಪ ಮಹಾಪ್ರಾಣಿಯಂ ಮಹಾವಿಭೂತಿಯಂ ಪದಿನಾಲ್ಕು ದಿವಸಂಬರಂ ನಿರಂತರಂ ಮಾಡೆ (೨೦೩. ೧೬-೨೯ ಪ). [ಸಂ. ಮಹಾಪ್ರಾಣ]

ಮಹಾಪೂರ (ನಾ). (ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ) ಉಬ್ಬರ; ನೆರೆ; ಪ್ರವಾಹ : ಈ ಕಾಲನಂಬುವ ಪ್ರಾಣಿ . . . ನದಿನಯು ಗರ್ಭದ ಹೊಕ್ಕು, ಮಹಾಪೂರದಲಿ ಹೊರಬಂದು ನಮ್ಮೆದೆಯಲ್ಲಿ ತುಡಿದ ತುಲುವಾಗಿದ್ದಾನೆ (ಕಂಪು. ೩೦-೬); ಆ ಮೂತಿನಲ್ಲಿ . . . ಪ್ರೀತಿಯ ಮಹಾಪೂರದೇ ಹೃದಯವಂತಿತ್ತು (ಪ್ರಾಣ. ೨೪). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪ್ರತೀಹಾರ (ನಾ). (ಅರಮನೆಯ) ಪ್ರಧಾನದ್ವಾರವಾಲಕ : ಹಿರಿಯ ದ್ವಾರವಾಲಕ : ಆಗ್ ಮಹಾಪ್ರತೀಹಾರಂ ಪಾಸಿದುಕ್ಕರೆಯ ವಸನದೊಳ್ ಕುಳ್ಳಿದೊ (ಸಂಪ್ರ. ೩-೨೪ ಪ). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪ್ರಧಾನ (ನಾ). ರಾಜನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ : ಶ್ರೀಮನ್ನಾಪ್ರಧಾನ ಹಿರಿಯ ದಂಡಾಧಿಪ (೨೪. II (೩). ೩೬೫-೩೬; 199೩); ಶ್ರೀಮನ್ನಾಪ್ರಧಾನಂ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಹಿರಿಯ ದಂಡನಾಯಕಂ ಭರತೀಮಯ್ಯಂಗಳಂ (೨೪. II (೩). ೩೦-೦೦೦; 1168). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡದಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿ : ಮಹಾಕಾವ್ಯ : ಮುನ್ನಿನ ಕೃಪುನನ್ನಿಬ್ಬಕ್ಕಿ ಮೆಟ್ಟಿದುವು ಸಮಸ್ತಧಾರತಮು ಮೂದಿಪುಣಮಹಾಪ್ರಬಂಧಮುಂ (ಕಂಪು. ೧೭-೨೪); ಪೂಜ್ವುಮಲ್ಲಮಂ ಶಕ್ತಿಸಿ ತಿಂದು ಕುಂಬಳದ ಮಾಲ್ಯಯ ಮೂಡುವೆನೆಯ ಸಾಸಿಗಳೆಕ್ಕಿ ಪೂಜ್ವು ನಿರ್ವಾಪ್ತದೇನಿದಾಯ್ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಮುಂ (ಪ್ರಾಣ. ೩೦-೩೬). ೨. ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯು ವಿಶ್ವದಿನ್ಯಾನಿಲಯದ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಾಗಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಷಯದ ಬಗೆಗೆ ಬರೆದು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಬರವಣಿಗೆ.-ಗ್ರಂಥ : ನಿಬಂಧ : ಇತಿಹಾಸದ ಬಗೆಗಿನ ಅವರ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರುನಿಶ್ಚಯದಿನ್ಯಾನಿಲಯದ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ (೨೨೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪ್ರಭು (ನಾ). ೧. ಹಿರಿಯ ಯಜಮಾನ.-ಒಡೆಯ. ೨. ರಾಜ : ಅರಸ. ೩. ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ : ಪ್ರಧಾನಾಧಿಕಾರಿ : ಮಹಾಪ್ರಭು ಮೂದಿರಾಜಪ್ರಮುಖಮಹಾಜನಗಳನ್ನೊಪ್ಪರನುಮತದಿಂ ಬಿನ್ನ ಪಂ ಗಿಯ್ಯಲ್ (೨೩. ೪. ೧೫-೩೬; 1161). ೪. ಶಿವ. ೫. ವಿಷ್ಣು. ೬. ಇಂದ್ರ. ೭. ದೊಡ್ಡಸಾಧು. ೮. ರಾಜರು, ಹಿರಿಯರು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಗೌರವ ಸೂಚಕ ಪದ : ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳೇ! ನಮಗೊಂದು ಸಂಶಯವು ಬಂದಿದೆ (ಪ್ರಾಣ. ೨೪೯). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪ್ರಲಯ. ಮಹಾಪ್ರಳಯ (ನಾ). ಕಲ್ಪದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ದೊಡ್ಡ ನಂಬಿಲಾದ. ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಪೂರ್ಣನಾಶ : ಸಕಳಮಂ ಸಂಹರಂ ಮಾಡಿ ಬಿಡದುನ್ನತಿಯಂ ಪ್ರಕಟಪ ಭಯಂಕರಂಗೆ ಮಹಾಪ್ರಲ[ಪ್ರಾಣ. ೪] ಯ ಭಯದಿಂದ ಕೆಡುವಂತೆ ಕೆಡುವಂತೆ ಬದ್ಧವೆಗಳೆಸಿದು (೧೨೩. ೨೭-೨೮); ಪ್ರಪಂಚದ ಸಂಹಾರವೇ ಪ್ರಲಯ. ಮಹಾಪ್ರಲಯ ಮತ್ತು ಅಪಾಂತರ ಪ್ರಲಯವೆಂದು ಪ್ರಲಯ ಎರಡು ವಿಧ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಮೊದಲು ತ್ರಿಗುಣ ಪರ್ಯಂತ ಪ್ರಲಯವು ಮಹಾಪ್ರಲಯ (ಪ್ರಾಣ. ೨೪೯). ಮಹಾಪ್ರಳಯ : "ಸಂಪರ್ಕ . . . ಸಂಹಾರ. ಮಹಾಪ್ರಳಯ : ಈ

ಪ್ರಳಯಕಾಲಂ" (ಪ್ರಾಣ. ೨೦-೦೦೬); ರಸಾಯನದೋಗಂಗಳು ನಿಮ್ಮ ಭಾಗವಿದಾಗಿ ಹಾಲಾಹಲ ಮಹಾಪ್ರಳಯದ ಗರಳವೆಮ್ಮ ಭಾಗವೇ (೨೩೩. ೩೭ ೪೩); ಜಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಳಯ ಮಹಾಪ್ರಳಯಂಗಳಂಟು (೨೦೩. ೦೦೬-೦೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪ್ರಸಾದ (ನಾ). ೧. ಅತಿಶಯವಾದ ದಯೆ.- ಕರುಣೆ : ಅಧಿಕವಾದ ಅನುಗ್ರಹ : ಚರಣಭಜಕಳುಟುಂಬನೆಂಬ ಭಿಕ್ಷುದ ಪಾಡಿಸಿ ಬಿನ್ನಹವನಧರಿಸಿ ಕಾಣಿಸೊಡುವುದೆಮಗೆ ಮಹಾಪ್ರಸಾದವನು (ಪ್ರಾಣ. ೧೦-೩೬). ೨. ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದುವು : ಗುರುರಿಗೆ ಜಂಗಳದಿಂದ ಪಾದೋದಕಪ್ರಸಾದವಾಯಿತ್ತು ಆ ಭಾವವೇ ಮಹಾಪ್ರಸಾದ ವಾಗಿ ಎನಗೆ ಬೇಕೆ ಪ್ರಸಾದವೆಂಬುದಿಲ್ಲ (೨೩೩. ೪೦). ೩. ಹಿರಿಯರು, ಪೂಜ್ಯರು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಪವಿತ್ರವಾದ ವಸ್ತು : ದೇವ ಭವದೀರ್ಘಗ್ರಹಂ ರಾಹಾಧೀನಂ ನಿಮಗಟ್ಟಿದ ಮಹಾಪ್ರಸಾದಂ ಬಿನ್ನಹಮೆಂದು ಮುಂದಿಟ್ಟು (೨೦೩. ೦೪-೨೫ ಪ); ಈ ಆವಶ್ಯಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಒಂದು ಮಹಾಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಆತನು ಅದರ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ನಿಂತನು (೩೩೩. ೪೦). ೪. ಹಿರಿಯರು ಹಾಗೂ ಪೂಜ್ಯರ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿ ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ 'ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ', 'ತಮ್ಮ ಚಿತ್ತ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಶಬ್ದ : ವಿಭು ನಿತ್ಯಪ್ರಾರ್ಥನಾಸನದೊಳ್ ಕುಳ್ಳಿಮೆನೆ ದೊತನುಮೊಸರು ಮಹಾಪ್ರಸಾದಮೆಂದಭಿಪಾತಂ ಕುಳ್ಳಿದೊ (೨೦೩೩. ೨-೩೨); ದೇವ ವನಮಹತ್ತರಂ . . . ಜಾಗರೋದಕದ ನೆಂಬುದು ಬರವೇಬೇನೆ ಮಹಾಪ್ರಸಾದಮೆಂದೊಡಗೊಂಡು ಬಂದೊಡ (೨೦೩೩. ೨-೩೨). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪ್ರಸಾದಿ (ನಾ). [ವೀಶ್ವ] ಪಟ್ಟಿಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದಾದ ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲವನ್ನು ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಪಟ್ಟಿದವನು : ಅಲ್ಲದೆ ತಾಗದ ಸುಖವನ್ನಲ್ಲದೆಯ ಲಿಂಗಾರ್ಚಿತವ ಮಾಡಲ್ಪಡನಾಗಿ ಕೂಡುಬನ್ನ ಸಂಗಯ್ಯಾ ಆತನ ಮಹಾಪ್ರಸಾದಿ (ಪ್ರಾಣ. ೪. ೩೬೨-೩೬೦). [ಸಂ. ಮಹಾಪ್ರಸಾದಿನ]

ಮಹಾಪ್ರಸ್ಥಾನ (ನಾ). ೧. ಸಾವು : ಮರಣ. ೨. ಮರಣದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆಮಾಡುವ ದೀರ್ಘಪ್ರಯಾಣ : ಅದನ್ನು ಕೇಳಿತ ಧರ್ಮಾಜನು ಶೋಕದಲಿ ಮಮ್ಬಲಮಣುಗೆ ವೈದ್ಯಗುಡಿ ಮಹಾಪ್ರಸ್ಥಾನವನು ಎರಚುವೆನೆಂದೊಳಿ ತ್ರಿದಶಪತಿಯ ಕುಮಾರವನು ನುಡಿದನು(ಪ್ರಾಣ. ೧-೨); ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ತನ್ನ ಸಮೋದರರು ಮತ್ತು ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಮಹಾಪ್ರಸ್ಥಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (ಪ್ರಾಣ. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪ್ರಳಯ 'ಮಹಾಪ್ರಲಯ' ನೋ.

ಮಹಾಪ್ರಾಣ (ನಾ). ೧. ಕಾಗೆಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡಪಕ್ಷಿ-ಜೊಂಬಕಾಗಿ. ೨. ಅತಿಶಯವಾದ ಶಕ್ತಿ.- ಸತ್ತ್ವ : 'ಮಹಾಪ್ರಾಣತೆ' ಹೋ. ೩. ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾಯು : "ಮೇಲು ಕೆಲಗಂ ನೋಡುವುದು ದೇವದತ್ತವಕ್ಕು . . . ಕೈಕಾಲ ಗತಿಯಲ್ಲದುದು ವಿಶ್ವವಕ್ಕೊತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವುದು ಮಹಾ ಪ್ರಾಣಮಕ್ಕೊ" (ಪಂಪ. ೧೬-೦೬). ೪. [ವ್ಯಾಕ] ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಸಿರು ಬೇಕಾಗುವ ಖಿ, ಘ, ಭ, ರಘ, ಥ, ಧ, ಧ, ಧ, ಧ, ಧ, ಧ-ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳು : ಓದನಪ್ರಯತ್ನಾಶ್ರಯದಿಂದ ದೊರೆಯೊಡ ಸಂಖ್ಯೆಯೊಳವನೊಡದೊಳಂ ಪರ್ತಿಕಂ ಮಹಾಪ್ರಾಣಂಗಳ (ಪ್ರಾಣ. ೨೨); ವರ್ಗದ್ವಿತೀಯವರ್ಣಂ ವರ್ಗಚತುರ್ಥಾಕ್ಷರಂ ಮಹಾ ಪ್ರಾಣಂ (ಕಂಪ. ೦೨). ೫. ಮಹಾಪ್ರಾಣಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಹೆಚ್ಚು ಉಸಿರು : ದೀರ್ಘಪ್ರಾಣಮಂ ಮಹಾಪ್ರಾಣ ಮೆಂದು ಸ್ತುತಿವೃತ್ತಮಂ ಮಹಾಪ್ರಕ್ರಮೆಂದು ನುಡಿದಂತೆ ಭವನು ಮಹಾರಥನೆಂದು ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ವಲಂ (ಪಂಪ. ೬-೩೩ ಪ). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪ್ರಾಣಿ (ನಾ). ಅತಿಶಯವಾದ ಬಲ. - ಕಸುವು; ಮಹಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ: ಸಕಲಮಂಗಳದಂ ವ್ಯಕ್ತೋದರನ ತಡಿಸಿದಂ ತೃತಮೋ [ರೋಕಕ ಚಿತ್ರಮುಖ್ಯನಂ] ರಾಜಕುಮಾರಂ ತಾಳಿದಂ ಮಹಾಪ್ರಾಣಿಯಂ (ಶಾಂತ. ೪೩೭). [ಸಂ. ಮಹಾಪ್ರಾಣಿ]

ಮಹಾಪ್ರಾಣಿಯಾ (ನಾ). [ಜೈನ] ಜಿನನ ಮಿಟು ಮಂಗಳಕರವಾದ ಲಾಂಛನಗಳು: 'ಅಪ್ಪಮಹಾಪ್ರಾಣಿಯಾ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಘನ (ನಾ) [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಮೂವತ್ತು ನಾಲ್ಕಲಂಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆ: ಎಕ್ವಂ. ದಾಹಂ . . . ಮಹಾ ಘನ ಕೃತು . . . ಮಹಾಪರಿಮಿತ-ಈ ೪೦ ಸ್ಥಾನದ ಉಗ್ರದೇವ (೩೪೩. ೩-೩೭); ಎಕ್ವಂ . . . ಘನ ಮಹಾಘನ ಕೃತು ಮಹಾಕೃತು ಮಹಿಮಾ ಉಗ್ರದೇವಗಳು (೩೪೪. ೭). [ಸಂ. ಮಹಾಘನ]

ಮಹಾಫಲ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಹಣ್ಣು. ೨. ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳದು: ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಕರವಾದುದು: ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದೆಡೆದ್ದಯಂ ಒಂದೆಡೆತಾಂತರದಿನಿತೂ ಆಯುಷ್ಯರಂ. ಯಜ್ಞರತರಂ. ಸುಖರಂ. ಸ್ವರ್ಗಂತರಂ. ಮಹಾಫಲತರಂ! (೩೪೫. ೩-೩೭). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು: ಮಾದಳ, ಅರಮಾದಳ, ಮಾದವಾಳ, ಮಹಾಫಲ (ಪ್ರ. ೩೫. ೨೩-೨೪). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಬಿಲ್ವಪತ್ರ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಬಲ (ಗು). ೧. ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ: ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವುಳ್ಳ. (ನಾ). ೨. ಗಾಳಿ; ವಾಯು: "ಪವನಃ ಶ್ವಸನಃ . . . ಪರಿ: ಮಹಾಬಲಃ" ಈ ೨೦ ಗಾಯತ್ರ ಪಂಕ್ತಿ (ಕಲಾಮು. ೦೪-೭೩). ೩. ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯ; ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಸೇನೆ: ಅಗ್ರವ ಮಹ ಮೃದಂಗ ಕವಲಾದಿಗಳ ಕಳಕಳದೊಡ ದಳದಿಕ್ಕುಗಳ ಮಾತಾದಿ ಮಹಾಬಲ ತರಣಿಭವುಯಿ (ಶಾಂತ. ೩-೪೩); ನಿರಾಯುಧ ಲತಾಂಗಿಯರ ಲಾವಣ್ಯವಿಕ್ರಮವನುಲಾ ಮಹಾಬಲವನುರ ಹಾರಿ ಚೈತ್ರವಾಹಿನಿ ಬರುತ್ತರರ (ಶಾಂತ. ೦೩-೪೦). ೪. ಶಿವ: ಅತಿಬಲಂ ಮಹಾಬಲ . . . ಭಸ್ಮಾಂತರಂ (೩೪೬. ೩-೪೩). ೫. ಬುದ್ಧ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಬಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ರಾಜನುಲಾ-ಮಹಾಬಲಿ, ಪ್ರಸಾರಣ" (೩೪೭. ೦೩೪). [ಸಂ. ಮಹಾಬಲಿ]

ಮಹಾಬಲಿ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಗುಹೆ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡ ಪಳ್ಳಿ. ೨. ಆಕಾಶ: ಅಂತರಿಕ್ಷ: "ವಿಷಯಸ್ಯ . . . ಮಹಾಬಲಿ-೭ ಆಕಾಶದ ಹೆಸರುಗಳು" (೩೪೮. ೩); ಅಮಿತಾಯುಷ್ಯಂ ದೊರಕೊಂಡ ಮನುಷ್ಯಂಗಳಿರಮಂತ್ರ ದಿವ್ಯವಧಿಸಿದ್ದಿ ಮಹಾಬಲಿಪ್ರವೇಶಂ . . . ದೊರಕೊಳ್ಳಂ (೩೪೯. ೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಬಲಿಗು (ನಾ). ೧. ಹೆಚ್ಚಾದ ಪ್ರಕಾಶ: ಅಧಿಕವಾದ ಕಾಂತಿ. - ಬೆಳಕು. ೨. [ವೀಶ್ಯ] ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದವನು: ಪರಮಾತ್ಮ: ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೋಗಿ ಬೆಳಗು ಮಹಾಬಲಿಗಾಗಿ ಹೊರವ ಜ್ಞಾನದೋತಿ ದಳಗಳಿಲ್ಲವ ಮಿಹಾ ನೆಳು ನುಂಗಿದ ಬಿಲಿನೋಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಮನುದಯ (೪೫೦. ೦೭೦-೭೬೪). [ಮಹಾ + ಬಲಿಗು]

ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ (ನಾ). ೧. (ವೇದಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿರುವ) ಧರ್ಮಿಷ್ಠ ನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ: ಇದನಳದಿಗೂತಿ ತೀರ್ಥದೊಳಂ ಸೂರಕವಿಲ ಯಮಂ ಸೂರವಜಾಬ್ರಾಹ್ಮಣರಮಂ ಸೂರದಿವ್ಯತೋಧನರು ಮನಳದ ಪಂಚಮಹಾವಾತಕನಿಕ್ಕಂ (೪೫೩. ೫೫. ೨೪-೪೭; ೨೦೩). ೨. (ಅಲಂ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹೆಸರಿಗೆ ಕಳಂಕಪ್ರಾಯನಾದವನು. [ಸಂ.]

ಮಹಾಭಾಗ (ಗು). ೧. ಬಹಳ ಅದ್ಭುತದಿಂದ ಕೂಡಿದ: ಸುದೈವ ವುಳ್ಳ. ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ: ಬಹಳ ಉತ್ತಮವಾದ. ೩. ಪವಿತ್ರ ವಾದ: ಶುದ್ಧವಾದ: ನಿರ್ಮಲವಾದ. (ನಾ). ೪. ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಂತ: ಸುದೈವ. ೫. ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು: ಮಹಾನುಭಾವ: ಘನವಂತ: ಸ್ವಾಗತದೇ ನಿನ್ನ ಮಹಾಭಾಗನೆ ಮದ್ಯಮಿಗಂತು ಬಂದದ್ದಾ (ಶಾಂತ. ೩೪೪); ಅಕೆಯ ಬೇಬ್ಬದ ನಾಗಳ ಕೆತಿಯವಿಯುಚ್ಚರವರಸು ಮಹಾಭಾ [ಶಾಂತ. ೪೫೩]ಗೂ ಭೀಕಂ ಪುರಮಂ (ಕಂಠಾಂತ. ೦೦-೩೩); ಅಂತಹ ಮಹಾಭಾಗರ ಕೈಹಿದಿಯುವು ದಂದರ ಎಷ್ಟು ನೋಂಟಿಗಳ ಫಲವೋ! (ಶಾಂತ. ೪೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾಭಾರತ (ನಾ). ೧. ಭರತವಂಶದ ಪಾಂಡುಪುತ್ರರಿಗೂ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಪುತ್ರರಿಗೂ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ನಡೆದ ಮಹಾಯುದ್ಧ: ಮಹಾಭಾರತಶ್ಲೋಕದಿಯುಬ್ಬದಾಕ್ಷೀ ವೇಲ ಸಾವನೇಮೆ ಬಗೆಯ ಭವತ್ಯಲಪಾಶವುಂಟು (ಕಂಠಾಂತ. ೦೨-೦೩೩); ಕೇವಲ ಪದಿನೇಳುಪರ್ವದ ಬಾಲಕ ಶತ್ರುಗಳ ಈ ಮಹಾಸೇನೆಯನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ ಅದ್ಭುತವಯ ಗಳಿಸಿದ್ದು ಪುರುಗಲಿಗೆ ಮಹಾಭಾರತದ ವೀರ ಅಭಿಮನ್ಯುವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತಂದಿತು (ಶಾಂತ. ೦೩೬). 'ಭಾರತ' ಪರಾ. ೨. ಭರತವಂಶದ ಪಾಂಡು ಮತ್ತು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಪಾಂಡವ. ಕೌರವರ ನಡುವಿನ ದ್ವೇಷ, ಸ್ಪರ್ಧೆ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕುರಿತು. ಹದಿನೆಂಟುಪರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ವೇದ ವ್ಯಾಸರು ಬರೆದ ೨,೧೫,೦೦೦ ಸಾಲುಗಳಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯ: ಮಹಾಭಾರತವು ಭಾರತೀಯವಾದ್ಯುದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಒಂದು ಮಹಾಗ್ರಂಥ (ಶಾಂತ. ೪೫). ೩. ವೇದವ್ಯಾಸರು ರಚಿಸಿದ ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡದ ಮಹಾಕವಿಯಾದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ರಚಿಸಿದ 'ಕರ್ನಾಟಕಭಾರತಕಥಾವಂಜರಿ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ: ಗದುಗಿನ ಭಾರತ: ಶ್ರೀ ಮುಕುಂದಾರ್ಪಣವನಿಸಿ ಶತಭೂಮಿ ದೇವರಿಗಿತ್ತು ಫಲವಹುದಿದ್ದು ಮಹಾಭಾರತದೊಳೊಂದಕ್ಷರವ ಕೀಳ್ಳಂಗಿ (ಶಾಂತ. ೦-೨೦). ೪. ಮಹಾಭಾರತದ ಕತೆಯ ಪ್ರವಚನ: ದೇವರಾಜವಡೆಯರವರು ಪಮ್ಮ ಕೈಯ್ಯ ಮಹಾಭಾರತವ ಕೇಳಿ . . . ಭಾರತಮನೇಜದಂ ಕೊಟ್ಟ ನರೋಪ್ಪರದ ಹೋಬಳಿ ಮಂದಗರಸ್ಥಳದ ನಾಟನ ಹಳ್ಳಿ (೨೪. VI (೩). ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೦೩; ೧೪೪). ೫. (ಅಲಂ) ದೊಡ್ಡಕತೆ: ಅವರದ್ದೇ ಒಂದು ಮಹಾಭಾರತ (ಕೂಷ್ಠ. ೪೪). [ಸಂ.]

ಮಹಾಭಾಷ್ಯ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ೨. ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಪತಂಜಲಿಯು ಬರೆದಿರುವ ವಿವರವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ: ಅತ ವಿವ ಮಹಾನ್ ಪತಂಜಲಿರಪಿ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ (ಕಂಠಾಂತ. ೩೪. ೦೪); ಪತಂಜಲಿಮಹರ್ಷಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರದ ಪ್ರಸ್ತಾವನಿದೆ (ಪ್ರಾಂ. ೪೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಭೂತ (ನಾ). (ಜಗತ್ತಿನ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ) ಮೂಲ ವಸ್ತು: ಗುಡಸ್ತುನದಲ್ಲಿ ಆಧಾರಚಕ್ರ ಪ್ರತ್ಯಯಂಬ ಮಹಾಭೂತ ಚತು:ಕೋಣ ಜಾದಳವದ್ದು ಅಕ್ಷಿಪ ಅಕ್ಷರ ನಾಲ್ಕು ದಶಪನ (೪೫೦. ೪೫೦೩). 'ಪಂಚಮಹಾಭೂತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಭೋಗ (ನಾ). ೧. ಅಧಿಕವಾದ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು: ಅತ್ಯಾನಂದದಿಂದಿರುವುದು. ೨. ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಾಣಿವಸ್ತು ಹೊಂದಿರುವುದು. ೧. ೨: ಬಗೆಯ ಬಹುಭೂಮಿಕಂ ಮನ ಗೋಷ್ಠಿವೃತ್ತಿಸಂಯುತಂ ಮಹಾಭೋಗಂ ತನ್ನ ಗರಜನಾವಳಿಯಂ ಹರ್ಮ್ಯಗೃಹಾವಳಿಯುಮಂದೊಡೊಳ್ಳನೇವಣ್ಣವುದೋ (ಕಂಠಾಂತ. ೩-೦೪).

೩. ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನು; ಪರಮಸುಖಿ.
೪. ದೊಡ್ಡ ಹೆದೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು; ವಿಶಾಲವಾದ ಹೆದೆಯುಳ್ಳುದು. ೩, ೪: ಸುಖೋಮ್ಯಮಹಾಭೋಗಂ ಸುಖೋಗೀಂದ್ರ ನೋರ್ ಪ್ರಾತಂ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯನರಪಂ (ಪ್ರಾ. ೩೩೩. ೩-೪).
[ಸಂ. (ಮಹಾ + ಭೋಗ; ಮಹಾ + ಅಭೋಗ)]

ಮಹಾಭೋಗಿ (ನಾ). ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಿಯಾದವನು; ಪರಮಸುಖಿ : ಆ ಮಹಾಯೋಗಿ ಗುಣಗಳಂ ಪಾಲಿಸಿದಂ ಈ ಮಹಾಭೋಗಿ ಪೆಲನಂ ಪರಿಸಾಲಿಸಿದಂ (೩೩೩. ೩-೪ ೩). [ಸಂ. ಮಹಾಭೋಗಿನ್]

ಮಹಾಮಂಗಳ, ಮಹಾಮಂಗಳ (ನಾ). ಅತ್ಯಂತ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಕೆಲಸ; ಶುಭಕಾರ್ಯ : ಇಳುವುದು ಕಮ್ಮಿಕ್ಕೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋದ ಮಳೆವಂದಿನ ಮಹಾಮಂಗಳದ ಮಹಾ ನಳವುಳಲಿ ಹೊಂಗೊಡದ ರಿಳುವಿದವು (೩೩೩. ೩-೪-೫). ಮಹಾಮಂಗಳ : ಉಪ್ಪವದುವುದು ಮಹಾಯ ಪಪ್ಪಕರೊಡನಾದಿಗಳ್ ಪ್ರದೋಧಿದರ್ ಮೇಲಪ್ಪ ಪದ ರಣೆಯಂ ದೊರೆಯಪ್ಪ ಮಹಾಮಂಗಳಪ್ರದೋಧನೆಯಿಂದಂ (೩೩೩. ೩-೫). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಂಗಳ 'ಮಹಾಮಂಗಳ' ನೋ.
ಮಹಾಮಂಗಳಾರತಿ (ನಾ). ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪೂಜೆಗಳೂ ನಡೆದ ನಂತರ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ದೊಡ್ಡ ಮಂಗಳಾರತಿ ಅಥವಾ ಮಂಗಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾದಿಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಮಾಡುವ ದೊಡ್ಡ ಆರತಿ : ಮಹಾಮಂಗಳಾರತಿಯಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ . . . ರಾಜಮಾತೆಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರುಬಿತ್ತು (೩೩೩. ೫). [ಮಹಾ + ಮಂಗಳಾರತಿ]

ಮಹಾಮಂಡಲ, ಮಹಾಮಂಡಲ (ನಾ). ೧. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶ : ವಿಶಾಲವಾದ ಎಡೆ : ಶಾಂತಗಂಧೀಯದರಿ, ಭದ್ರದೊಪರಿ, ತನುಕಾಂಕ್ಷಿಯರಿ ಮೆರದನಾ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಂಬರಮಹಾಮಂಡಲಮ ಮೂರ್ತಿವಕ್ತಂಕೆ (ಪ್ರಾ. ೩೩೩. ೫-೬೬). ೨. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯ : 'ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ' ಪರಾ. ಮಹಾಮಂಡಲ : ೨. 'ಮಹಾ ಮಂಡಲಪತಿ', 'ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ, ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ (ನಾ). (ರಾಜನಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಅಧೀನನಾದ) ಪ್ರಮುಖ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿ : ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿ : ಮಹಾಮಂಡಲಕೆ : ಶ್ರೀಮನ್ನಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಚಂಗಾಪ್ರೀತಂಕರನುಗಳು . . . ಭೂಮಿಯನು ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು (೨೪. ೨ (೩). ೩೩-೩ : ೨೩೩). ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ : ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರರ್ಮಾನ್ಯಾದ್ರೀತಂಕವೆಂಬ ಪೂಜೆಯಂ (ಪ್ರಾ. ೩೩೩. ೬-೭ ೩); ಶ್ರೀಮನುಮಹಾಮನ್ಯೋಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ (೨೪. ೨ (೩). ೪೦-೪೦ : ೨೩೩ ೩); ಶ್ರೀಮನ್ನಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ಶ್ರೀವೀರನಂಬರಾಯ ಭೋದಯರ ನೀರೊಪರಿ . . . ಕೊಟ್ಟ ಸಿಲಾಸಾಸನ (ಪ್ರಾ. ೩೩೩. ೨೪-೪ : ೨೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಂಡಲ 'ಮಹಾಮಂಡಲ' ನೋ.
ಮಹಾಮಂಡಲಪತಿ (ನಾ). = ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ : ೧. ಮಹಾ ಕೋಟಿಕೋಟಿಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿಯ ಮಂದಿ ನುಡಿದು ಜಗತ್ತೊಡಮಣಗೆ ಮಳೆಯಿದ್ದ ಮಹಾಮಂಡಲಪತಿಗಳಾದರಣ್ಯಾರ್ಕಿವರ್ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ. ಮಹಾಮಂಡಲಪತಿ]

ಮಹಾಮಂಡಲಾಚಾರ್ಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ಜೈನಸಂಘದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ : ಜೈನ ಮತದ ಪ್ರಮುಖ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥನಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ. - ಅಚಾರ್ಯ : ಅರ್ಚಕ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿದಾನ್ವಿತವರ್ತಮಗಳಂ ಮಹಾ ಮಂಡಲಾಚಾರ್ಯರನಾಚಾರ್ಯರನಾರ್ಯ (೨೪. ೨ (೩). ೨೩೩-೩೩ : ೨೩೩)

೨೩೩) : ಶ್ರೀಮತು ಮಹಾಮಂ(ಂ)ದಲಾಚಾರ್ಯರು ಕಮಳದೇವರ ಸಿಪ್ಪ ಕುಲೋಪಾಚಾರ್ಯರು (೨೪. ೨ (೩). ೩೩೩. ೪೦-೪೦ : ೩೩. ೨೩೩ ೩೩). [ಸಂ. ಮಹಾಮಂಡಲಾಚಾರ್ಯ]

ಮಹಾಮಂಡಲಕ (ನಾ). = ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ : ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಮಾಲ್ವ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಮುಂ ಮಹಾಮಂಡಲಕಪ್ರಮುಖಮಾತುಬಿದ್ದರ್ ಮಾಲ್ವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಮುಂ . . . ಬೆರಸಾರ್ ಪಟ್ಟಮಂಗಳಂ ನೆಮಗಿವು ಕುಲಾಚಾರಂಗಳಿಂದಾಯ ವೇಲ್ವು ಕೈಕೊಳಿಸಿ(೩೩೩. ೩೩-೩೩ ೩); ಸುಳಿಯ ಪರಮೇವಿಲಯ ಮೋಪರದೊಳಗೆ ಮುಗ್ಗಿದಿರ್ವ ಮಹಾ ಮಂಡಲಕರಿರ ಪಡ ಹೋಗಿರ ನೀವು (೩೩೩. ೪೦-೪೦ : ೨೩೩). [ಸಂ. ಮಹಾಮಂಡಲಕ]

ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ 'ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ' ನೋ.
ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ (ನಾ). = ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ : ಶ್ರೀಮನು ಮಹಾಮನ್ಯೋಶ್ವರ ತ್ರಿವಿಧಾಶ್ವರ . . . ಅನೇಕ ನಾಮವಳಿ ಮುಖ್ಯನಪ್ಪ ದುದ್ದರಸಂ . . . ಶಿವಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತನಾಗರ್ (೨೪. ೨ (೩). ೩೩-೩ : ೨೩೩); ಶ್ರೀಮನ್ನಹಾಮನ್ಯೋಶ್ವರಂ ವೀರಕೋಟಿಕೊಂಗಾಲದ ದೇವ ಪ್ರಾಧೀಪಾಚಾರ್ಯಯುಕ್ತರ (೨೪. ೨ (೩). ೩೩-೩ : ೨೩೩). [< ಸಂ. ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ]

ಮಹಾಮಂತ್ರ (ನಾ). ೧. (ವೇದ, ಆಗಮ ಮುಂತಾದ) ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದ ಮಂತ್ರ : ಕೀಳಿಕೊಂಡ ಆ ಮಹಾಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟು ಸ್ಮರಣಾನ್ವಿತವಾದ ಸಿದ್ಧಿ ಕೊಂಡನು (೩೩೩. ೩೩). ೨. [ವೀಶ್ವ] 'ನಮಾಶಿವಾಯ' ಎಂಬ ಮಹಾಮಂತ್ರ; ಪೇಶಾಕ್ಷರಿಮಂತ್ರ : ಮಹಾಮಂತ್ರಾಂತರಂಗಂ ಸಮಾಚರಿದಿಯಂ ಪೂಜುತ್ತಿರನಾಕಂಡ ಮನ್ನಾದಂ ಪೂರ್ವ ಗೌರಿರವನುನದಿಗಳಂ ಶೈವದ್ವಾಸಮುದ್ರಂ (೩೩೩. ೩೩-೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಸಚಿವಶ್ರೇಷ್ಠ : ಮಹಾಪ್ರಧಾನ : ಮಹಾ ಮಂತ್ರಿಯ ಮಗ ಅರಸರ ಮೈದುನಂ ಪುಣುವನಂಬತ್ತಿಗೆ ಪರಿ (೩೩೩. ೪೦); ಗುರುತನು . . . ಕೃತವರ್ಮ ಭಗವತ್ಪುರು ಮಹಾ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಬಂದರು ಣಾಯನೋಲಗಕೆ (೩೩೩. ೪೦-೪೦). [ಸಂ. ಮಹಾಮಂತ್ರಿನ್]

ಮಹಾಮತ್ಸ್ಯ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಮೀನು : ಮೀನುಗಳಕೆ ಯೋಜನದಲಿಗಲಕವಂ . . . ಮುಂಗುಪುಳಿವುದಿಧಿಯೊಳ್ ಮಹಾ ಮತ್ಸ್ಯಂಗಳ್ (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮನೆ, ಮಹಮನೆ, ಮಾಮನೆ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡಮನೆ : ಭವ್ಯವಾದ ನೌಢ; ಅರಮನೆ : ಮಿಗುಗೆ ನಾಲ್ಕಿಯಾದ ಜೀವಿತ ಮನಿತ್ತು ಸರ್ವಮಹಾಮನೆಯ ವೆಚ್ಚಕಾದಾಯಕೊಡತನದ ಸಮನ್ವಿದಿ ರೆಂದು ಮುಗಿತು ಸರಿಗಾಣುವನು (೩೩೩. ೪೦-೪೦); ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಹಾಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ವ ದ್ದೆಂಬುವನ್ನು . . . ಕಲೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ದಾನ - ಎಷ್ಟು ಒಂದೆ ಕೊರಕಿಂದ ಸಾರುತ್ತಿವೆ (೩೩೩. ೪೦). ೨. [ವೀಶ್ವ] ಅತಿವಿಶಿಷ್ಟ ವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರ : ಮಹಾವೈದ್ಯಸ್ಥಳ : ಚಿನ್ನದ್ವೈತ ಮಗ ನಾನು ಕೊಡಲಸಂಗನ ಮಹಾಮನೆಯೊಳು ಭರ್ತುಸಂತಾಪ ಭಂಡಾರಿ ಬಸವಾಸು (೩೩೩. ೩೩); ಮಹಾಲೋಕದ ಮಹಾಮನೆ ಪಾಳಾಗಿ ಹೋಗಿದಾರ ದೆಂದು ಕತನಿಟ್ಟದನು ಒಬ್ಬ ಶಿವಕರಣ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). ೩. ಕಲ್ಯಾಣಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮನೆ.—ನಿವಾಸ : ೪ ದೇಶದ ನಾನಾಭಾಗಗಳಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಶರಣ ಸಮೂಹಕ್ಕಾಗಿ ದಾಸೋಪಕಾರ್ಯ, ಶರಣರ ಪೂಜಾರ್ಥ

೨೩೩) : ಶ್ರೀಮತು ಮಹಾಮಂ(ಂ)ದಲಾಚಾರ್ಯರು ಕಮಳದೇವರ ಸಿಪ್ಪ ಕುಲೋಪಾಚಾರ್ಯರು (೨೪. ೨ (೩). ೩೩೩. ೪೦-೪೦ : ೩೩. ೨೩೩ ೩೩). [ಸಂ. ಮಹಾಮಂಡಲಾಚಾರ್ಯ]

ಮುಂತಾದುವು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳ : ಗುಹೇಶ್ವರನ ಶರಣ ಸಂಗನ ಬಹುಗುಣ ಮಹಾಮಹತನು ಕಂಡು ಧನ್ಯನಾದನು ಕಾಣಾ (೨೪೫-೨೫೦-೦೦೫) ; ನಿಮ್ಮ ಶರಣ ಸಂಗನ ಬಹುಗುಣ ಮಹಾಮಹತನಿಗೆ ನಮೋ ನಮೋ ಎಂದು ಬದುಕಿದನು (೨೫೩, ೪. ೨೫೪-೫೫). ೪. (ಆಲಂ) ಅರಿವಿನ ಮನೆ, -ನೆಲೆ : ಜ್ಞಾನದ ಸ್ಥಾನ : ಮಹಾಮಹತನು ಮಂತ್ರಾದಲ್ಲಿ ಜಾಲ್ಯ ನಡುವಣ ಕಂಠದ ಪದಮಣ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂಟಿ ಮನೆಯ ಮಾಡಿತ್ತು (೨೫೫-೨೫೭-೦೫). ಮಹಾಮಹತ : ೨. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಮಹಾಮಹತನು ಶೋಭನ ಕಳುವಿಲ್ಲದ ವೈಶಾಖವರ್ಷಮಿಗೆ ಬೇಗ ದಿಂದಲ್ಲವೆವೆವೆವೆವೆವೆವೆ (೨೫೫-೫೫೭) ; ಮಹಾಮಹತನು ಮಹಾಮಹತನು ಗೃಹ ಮಹಾಮಹತನು ಜರಣ (೨೫೫, ೫೫೭-೫೫೭) ; ೩. ಅರಮನೆಯಂ ಪೊಳವಟ್ಟು ತನ್ನ ಮಹಾಮಹತನಿಗೆ ಬಪ್ಪಿ (೨೫೭-೫೫೭) ; ೪. ಮಹ ಮನೆಯು ಬಹುಗುಣವರ ಪ್ರಾಣದಲಯವಿರದೇಕು (೨೫೭-೫೫೭). ಮಹಾಮಹತ : ೩. ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ನಿಮ್ಮ ಶರಣ ಬಹುಗುಣದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅದಿಮಾಕ್ಷೇತ್ರವಯ್ಯ ಇದು ಕಾರಣ ನಿಮ್ಮ ಶರಣ ಬಹುಗುಣ ಮಹಾಮಹತ [೨೫೭, ೨೫೭:೫೫೭] ಪದೋನಮೋ ಎಂದು ಬದುಕುವ ನಯ್ಯ (೨೫೭, ೨೫೭-೫೫೭). [ಮಹಾ + ಮಹ]

ಮಹಾಮಹತ್ (ಗು). ೧. ಬಹುಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ; ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ : ಅಧಿಯ ಮಹಾಮಹತನವರು . . . ಮೀರ್ಡ ಕೇಶವರಾಜ ಕರಂ ವಿರಾಜ ಸರ್ (೨೫, ೨೫, ೨೫-೨೫ : ೨೫) ; ಮಹಾಮಹತ್ವನ ಮಹತ್ವದ ರೂಪನ ಚಿವಿರದೇವನ . . . ಕೊಂಡಾಡಿ ಕೊನೆಯಿಂದಿಂತೆಂದಾ (೨೫, ೨-೫). (ನಾ). ೨. ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವ, -ಹಬ್ಬ. ೩. [ಜೈನ] "ಚತುರ್ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮೆಕಟಿಬದ್ದ ರಾಜನು ಮಹಾದವ ಜನೇಶ್ವರನ ಮಹಾಭೂತ" (೨೫, ೨೫೭:೫೫೭ ಕೃಷ್ಣಾಂಕ ೨೫, ೨೫೭) ; ಜನಪದನದೊಳಿಟ್ಟದವನಂಬರು ಮಹಾಮಹತನು ಜನಮಹತನು ಮಹಾವಿಭೂತಿಯ ಮಹಾಬಲ ಮೂದಿಂಬಾಯಂ (೨೫, ೨-೫ ೨) ; ಮುಖ್ಯ ಸೌಖ್ಯಭಾಜನವರಂ ತ್ರಿಲೋಕತಲಕಂಗೆ ಮಹಾಮಹತನು ಭೂಭೂದಂ (೨೫೭, ೨-೫) ; ಜನನಕ್ಷತ್ರವು ಮಹಾವರಾಹನಯ್ಯ ಮಹಾಭೂತದೊಡ್ಡ ಪದರಾಧಾರವಿದ್ದ ಕೋದಂಟವು ಎಂಬ ಗ್ರಾಮ ವನ್ನು . . . ಕೊಟ್ಟನು (೨೫೭, ೨೫೭). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಹತ (ನಾ). ೧. ಅತಿಶಯವಾದ ಮಹತ್ವ - ಭೂತ : ಸಮಸ್ತಲೋಕವಿರಾಜ ಮಹಾಮಹತವಾಪ್ತರೆಯುವು ಲೋಕಂ (೨೫೭, ೨-೫). ೨. ಬಹುಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ; ಮಹಾಭೂತನಂತೆ ; ಶುಕಿಯಿಲ್ಲದ ಮಹಾಮಹತನು ಕೋಡಯ್ಯ ಕೊಡಲಸಂಗನ ಶರಣನಮಾ ತಿತ ನೋಡಯ್ಯ (೨೫೭, ೨೫೭) ; ಮಾರ್ಗಸಂಸಾರಾಗರವಂ ದಾಂಟಿಸುವಾ ಮಹಾಮಹತನು ಮಹತ್ವದೊ ಚಿತ್ರಮೋ (೨೫೭, ೨-೫). [ಸಂ. ಮಹಾಮಹತನು]

ಮಹಾಮಹತ (ನಾ). = ಮಹಾಮಹತ : ಜಗದ್ವಿಜಯವಾಲ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಂ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಮೆಂಬ ಮಹಾಮಹತನು ಮಹಾಭೂತಜನಾಲಯದೊ ಮಹತ್ವಂ ಮಾಡಿ (೨೫, ೨-೫ ೨). [<ಸಂ. ಮಹಾಮಹತ]

ಮಹಾಮಹತೋಪಾಧ್ಯಾಯ (ನಾ). ೧. ಹಿರಿಯ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಬೋಧಕ. - ಶಿಕ್ಷಕ. ೨. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಗಾರರು ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧಾಮ(ಸಂಸ್ಕೃತ)ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಿರುದು : ಇವತ್ತು ವಿವಾದ ಮಹಾ ಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯನನ್ನು ಹೋಡಿದೆ ! (೨೫೭:೫೫೭-೫೫೭). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಾಂಡಲ (ನಾ). = ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ : ಸಾರಂ . . . ಪಾದವಿರದನವಾಗಮಮಂಟ ಪದಿವೆಂಬಲಕ್ಷ್ಮಿವರ್ ಕುಮಾರಕಾಲಂ ಭೋಗಿ

ಮಹಾಮಾಂಡಲವಾಗಿ ಮತ್ತಂ ಪದಿನೆಂಬಲಕ್ಷ್ಮಿವರ್ಯಂ ಸಕಲಚಕ್ರವರ್ತಿ ಯಾಗಿದರ್ (೨೫೭, ೦೫-೫). [ಸಂ. ಮಹಾಮಾಂಡಲ]

ಮಹಾಮಾಂಸ (ನಾ). ೧. ಮಂಸವ್ಯದೇಹದ ಮಾಂಸ ; ನರಮಾಂಸ : ನಿಜಜೀವಂ ಪರಲೋಕದೊಳ್ಳಿವಮಾಪಾಂಸಂ ಪಿಶಾಚಾಸ್ತದೋ . . . ವಿಜಾಯಂ ಕುರುಭೂವಿಯೊಳ್ಳಿಲನೆ (ಗಣಪ. ೫-೫) ; ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಸುಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾಮಾಂಸ ವಾಸನೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹರಡಿ, ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಶೃಣವಭೂವಮಯವಾಯಿತು (೨೫೭, ೨೫೭). ೨. ನರಮಾಂಸವನ್ನು ಪುಡನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಪರ್ಯಾಯೋಕ್ತಿ : ಅಂತು ನರಮಾಂಸಮಂ ಮಹಾಮಾಂಸವೆಂದು ನರಮಾಂಸ ಬರಿಯಂ ಮಹಾಮಾಂಸುರಿಯೆಂದು ದೀರ್ಘಾದ್ರಿಯಂ ಮಹಾದ್ರಿಯೆಂದು ದೀರ್ಘಪ್ರಾಣಮಂ ಮಹಾಪ್ರಾಣಮೆಂದು ಸ್ವಹಿವೃಕ್ಷಮಂ ಮಹಾವೃಕ್ಷಮೆಂದು ಮಡಿವಂತ ಭೀಮನಂ ಮಹಾರಥನೆಂದು ಮಡಿ ಯಲ್ಪಕ್ಕದೆ ವಲಂ (ಗಣಪ. ೫-೫ ೨). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ (ನಾ). ರಾಜಮಾತೆ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿ ಸುವಾಗ ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದ : ಕಳಶ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಕಾಂತಸ್ತು ಮಿಯವರ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಮಂಗಲವರ ಸೇವೆ (೨೫೭, ೨೫೭, ೨೫-೨ : ೨೫೭).

[<ಸಂ. ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ, ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ]

ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ (ನಾ). = ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ : ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿಮದಿರುವ ದೊರೆಗಳವರೂ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿಯವರು ಮೊದಲಾದ ಅಂತಃಪುರಸ್ಕೀಪಕರಲ್ಲಿರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮರ್ಯಾದಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತರೂ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ತೆರಳರು (೨೫೭, ೨, ೨೫). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ (ನಾ). = ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ : ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ ಯವರಿಗೆ ಈ ವಸ್ತ್ರ ಭಕ್ತಿಭೂತ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊ (೨೫, ೨೫೭). [೨ ಇದು 'ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ' ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥವು ರೂಪ]

ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ (ನಾ). ಪ್ರಧಾನನಾದ ಅವತತ್ವ ; ಸಚಿವಶ್ರೇಷ್ಠ : ಪೊಯ್ಯಲಾಜ್ಜದ ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿವಾಗಿ ನೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿರುವ ಅರ್ಚಕಗೆ ಇಂದವ್ಯೇ ಗೌರವ ನಿಮ್ಮದೊ ಅಲ್ಲವೆ ? (೨೫, ೨೫) ; ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ ಮಹನಾದಲು ಇವ್ಯಸ್ತುತಿರುದರೆಂದು ತಿಳಿದ ಸಭೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಯಿತು (೨೫೭, ೨೫). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ (ಗು). ೧. ಅಕತೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ. ೨. ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ. (ನಾ). ೩. ಪ್ರಧಾನನಾದ ಅವತತ್ವ : "ಮಹಾ ಮಾತುತ್ರಿನೆಯಂ ಪ್ರಧಾನವ್ಯಂ" (ಕುಂಗ. ೫-೫) ; ರಾವಣನ ಸಾಮಂತ ಯೋಧಮಹಾಮಾತುತ್ರಿಗಳ ರಾವುಲಕ್ಷ್ಮೀಗರಂ ಬಂದು ಕಾಣೆ (೨೫೭, ೨೫). ೪. ಗಜಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ; ಮಾವಟಗರ ಯಜ ಮನ : ತದೀಯಾವೇಕಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ ರಾಜಗುಪ್ತವೆಂಬೊನಾತನಧೀನ ಸಕಲಜ್ಞಾನಾಗಿಯಂ ವಿಶ್ವಹೀನಂ (೨೫೭, ೫-೫ ೨). ೫. ಮೂವುತ ; ಮಾವಟಗ : "ಗಣಾಜೀವ, ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ - ಈ ೨ ಆನೆಯ ವೈದ್ಯಂ" (೨೫೭, ೫-೫) ; ೬. "ಪರಾಯಂ" ಟೀಕಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಆನೆಯ ವೈದ್ಯ' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. 'ಗಣಾಜೀವ' ಹೋ ; ಪದಿಯುಂ ಪೊಡವಟ್ಟು ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿ[೨೫೭, ೨೫] ಬಾಗಿಲೊ ಲ್ಲಿಂದಿರತನೆನೆ ಬರಬೇಕೆಂಬುದುಮಾರೋಪಕಂ ಬಂದು (೨೫೭, ೫-೫ ೨). ೭. ೫: ಪ್ರಕಾರಣಂ ನಾವೆಯೋ, ರುಕ್ಮಿಣೀಕಂ ಮಹೀಯೋ ಮಹಾಮಾತುತ್ರಿವನಂ ಸ್ವಯೋಲ್ಲಾಸಮಲ್ಲಿಯಂ (೨೫೭, ೫-೫ ೨). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮಾಯೆ (ನಾ). ೧. ಹೆಚ್ಚಾದ ಭ್ರಮೆ. - ಭ್ರಾಂಶಿ. ೨. ಪ್ರಪಂಚವು ವಾಸ್ತವಿಕವೆಂಬಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಕಾರಣವಾದ ಮಾಯೆಯ ಶಕ್ತಿ : ಪರಿಮಾಣವು ತಾನೆಂದು ಒದವಿಸಲ್ಪಡೆ - ವಿಜವನೊರೆಯನು (೧೩೫. ೩೩-೩೪). ೩. ದುರ್ಗೆಯ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

[ಸಂ. ಮಹಾಮಾಯಾ]

ಮಹಾಮಾರಿ (ನಾ). ೧. ದುರ್ಗೆಯ ಒಂದು ಹೆಸರು. ೨. ಸಾವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂಥ ವೈಷಮ್ಯ. ಕಾಲರಾ ಮುಂತಾದ ಭಯಂಕರ ವಾದ ಅಂಟುರೋಗ : ತಂಗಳ ಅಥವಾ ಹಳಸದ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಮೊಗದರೂ ಮಹಾಮಾರಿಯೂ ಮತ್ತು ಇದ ರೋಗಗಳೂ ಬೇಗ ಬರುತ್ತವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨೩). [ಸಂ. ಮಹಾಮಾರಿ]

ಮಹಾಮುದ್ರೆ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಜಪಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಸ್ತ ಮತ್ತು ಪಾದವಿನ್ಯಾಸ : ಮಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಸ್ತ ಮತ್ತು ಪಾದಮುದ್ರೆ : ಅಸ್ತಮುದ್ರೆ, ಚಕ್ರಮುದ್ರೆ, ಮಹಾಮುದ್ರೆ : . . . ಸಂತಾಪಮುದ್ರೆಯೆಂಬ ಸಕಲಮುದ್ರಾಂಶಗಳಿಗಿರುವ ಹೆಸರು (೧೩೫. ೪೩) : ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸದ ದೇಶಿಯಾದ ಇರುವ ಕೆಲವು ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಂಬುದು. ಅವುಗಳನ್ನು ಮುದ್ರೆಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಅಶ್ವಿನಮುದ್ರಾ, ಭೂವಾಮುದ್ರಾ, ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕ್ರಮವಾದ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ವಿಚಿತ್ರಫಲಗಳನ್ನು ತೋರುವವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ (೧೩೫. ೧೩೫). [ಸಂ. ಮಹಾಮುದ್ರಾ]

ಮಹಾಮುನಿ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮುನಿ : ಮಹರ್ಷಿಯಾದ ಮಹಾಮುನಿ ಸ್ವಲ್ಪಮುನಿಯನ್ನಿಂತಿರಿಸಲ್ಪಡೆ ಲಿಂಗದ ವಿಜಯನಾಯನು (೧೩೫. ೩೩). ೨. ಬುದ್ಧ. ೩. ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿ. ೪. ಕೊತ್ತಂಬರಿಗಡೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಧಾನ್ಯ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಮುಖ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಭದ್ರಮುಖ್ಯ : "ಭದ್ರಮುಖ್ಯ-ಮಹಾಮುಖ್ಯ" (೧೩೫. ೧೦೦). [ಸಂ. ಮಹಾಮುಖ್ಯ]

ಮಹಾಮುಕ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೆಕ್ಕಗಿಡ : ಕಡ್ಡಿಯೆಳನಾಗ ಮಹಾ[೧೩೫. ಮಹರ]ಮುಕ್ತಿ . . . ಲೋಕಿಯನಿವೃತ್ತಿ ಬೇರ್ಗಲೆ ಕೊಡು (೧೩೫. ೧೩-೩೬). [ಮಹಾ + ಮುಕ್ತಿ]

ಮಹಾಮೇದ (ನಾ). = ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿವರ್ಧ ಸಸ್ಯ : ಮಹಾಮೇದ (ಫಿ. ೩೧. ೩೦-೪೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಮೇದಿ (ನಾ). = ಮಹಾಮೇದ : "ಮಹಾಮೇದಿ-ಮಹಾಮೇದಿ" (೧೩೫. ೧೪೪) : ಕಾಶೋಳಿ, ಮೇದಿ, ಮಹಾಮೇದ . . . ಚೂರ್ಣದ ಹಾಕಿ ಕಾಸು ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಕು . . . ಸೇವಿಸಲು . . . ಉನ್ನತ ಪರಿಪೂರ್ಣವು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨. ೩೪). [ಸಂ. ಮಹಾಮೇದ]

ಮಹಾಮೋಹ (ನಾ). [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಅಜ್ಞಾನದ ಐದುಮಿಥ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದುಪ್ರಕಾರ : ಅಜ್ಞಾನವು ತಮಸ್ಸು, ವೇಷ, ಮಹಾಮೋಹ, ತಾಮಿಸ್ರ, ಅಂಧತಾಮಿಸ್ರ ಎಂದು ಐದು ವಿಧ . . . ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಜ್ಞಾನದ ಮಹಾಮೋಹ (೧೩೫. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಯಜ್ಞ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಯಜ್ಞ. ೨. ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದೇವತೆಗಳ ಪೂಜ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪದಿಸುವ ಮಾದೇವತಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೃತ್ಯ : "ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಯಾತ್ರಿ (ನಾ). (ಪಾರಶಾಖಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಡಗಲಿಗೆ ಮಾಡುವ) ಪವಿತ್ರವಾದ ಯಾತ್ರಿ, - ಪ್ರಯಾಣ : ಅವರು ಮಾಡುವ ಭೋಜನವು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯವು : ತಿರುಗುವುದೆಲ್ಲಾ ಮಹಾಯಾತ್ರಿ (೧೩೫. ೨೨೩). [ಸಂ. ಮಹಾಯಾತ್ರಿ]

ಮಹಾಯಾತನ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಮಾರನ. ೨. [ಮೌಢ್ಯ] ಬೌದ್ಧಮತದ

ಒಂದು ಶಾಖೆ : ಈ ಮಾರ್ಗಮೀಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಮಹಾಯಾನವೆಂದೂ ಯೋಗಾಚಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಹೀನಯಾನವೆಂದೂ ಹೆಸರುಗಳು ಉಂಟಾದುವು (೧೩೫. ೩೩) : ಮಹಾಯಾನದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕವುರೂಪ ಗೌತಮಬುದ್ಧನನ್ನು ಅವತಾರವುರೂಪವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ದೇವತ್ವದ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನ ಕೃಪೆಯುತ್ತು (೧೩೫. ೧೦೪) : ನಿರ್ವಾಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಯಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ "ಮಹಾಯಾನ"ವೆಂದೂ ಕೆಲವರ ಕೆಲವೇ ಜನರನ್ನು ನಿರ್ವಾಣಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವ ಯಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ "ಹೀನಯಾನ"ವೆಂದೂ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು ರೂಢಿ (೧೩೫. ೨೦೪). [ಸಂ.]

ಮಹಾಯಾದ್ಧ (ನಾ). ರಾಷ್ಟ್ರ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ನಡೆಯುವ ಘೋರವಾದ ಯುದ್ಧ. - ಕಾಳಿಗ : ಜಗತ್ತು ಮಹಾಭೀತಿ ಕಳವಳಗಳಿಂದ ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಪೀಡೆ. ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯಾದ್ಧವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಂದು, ಹೀಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು (ಮಹಾಭಾ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಯೋಗ (ನಾ). ಸ್ಥಿರವಾದ ಧ್ಯಾನ : ತನಗಾವ ಹಾನಿಯು ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನೋಲಯವೆಂದೇ ಮಹಾಯೋಗವುಳ್ಳು (೧೩೫. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಯೋಗಿ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಯೋಗಿ : ಆ ಮಹಾಯೋಗಿ ಗುಣಗಳೆಂಬ ಪಾಲಿಸದನೇ ಮಹಾಯೋಗಿ ಸಲಿಸಂ ಪರಿಪಾಲಿಸಿದಂ (೧೩೫. ೩-೪ ಪ) : ಸಹ . . . ಸಹಜಾತಕರಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮನುಷ್ಯವುರಾದ ಮಹಾಯೋಗಿಗಳು ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಬಂದರು (೧೩೫. ೧೪, ೧೨). ೨. ಶಿವ. ೩. ವಿಷ್ಣು. ೪. ಕೋಳಿ. [ಸಂ. ಮಹಾಯೋಗಿ]

ಮಹಾರಜತ (ನಾ). ೧. ಚಿನ್ನ : ಬಂಗಾರ : "ಗೃಹಿಣಿ ಎಷ್ಟು ಹಿರಣ್ಯ ಮಹಾರಜತ ಸ್ವರ್ಣ ಕುರ್ಬಾ ರಾಜ್ಯವದಮಿಸೋರಂತಹಾ ಜಾಬೂನದದೂರಯ ಗಾಂಗೀಯ ಶಿಥಿಲಕಂ ಕಲ್ಯಾಣಂ" (ಮಹಾಭಾ. ೨೪-೩). ೨. ಭಾರವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಳಿಯ ಲೋಹ : ಪ್ಲಾಟಿನಂ : ಮಹಾರಜತ (ಪ್ಲಾಟಿನ)ವೆಂಬ ಧಾತುವು ಎಂಥಾ ಕಿಚ್ಚಿನೋಗೂ ಕರಗುವುದಿಲ್ಲ (ಮಾಣಿಖ. ೩-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾರಜನ (ನಾ). ೧. ಕುಸುಬೆಯ ಗಡೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು : "ಮಹಾರಜತ [ಸಂ. ಕುಸುಬೆಯ] ಈ ೨ ಕುಸುಬೆ" (ಮಾಣಿಖ. ೧೦೦-೧೩೩) : "ಕುಸುಬೆಯ ಕುಸುಬೆಯ, ಕುಸುಬೆಯ, ಮಹಾರಜನಂ-೪ ಕುಸುಬೆಯ ಬಗ್ಗದ ಹೂವು" (ಮಾಣಿಖ. ೧೦೩). ೨. ಚಿನ್ನ. [ಸಂ.]

ಮಹಾರತ್ನ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮನೆ : ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ರತ್ನ. [ಸಂ.]

ಮಹಾರಥ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ರಥ. ೨. ರಥದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಂಡೇ (ತನ್ನನ್ನೂ ತನ್ನ ಸಾರಥಿಯನ್ನೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ - ರಕ್ಷಿಸಿ ಕೊಂಡು) ವಿಶಾಂಗಿಯಾಗಿ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಯೋಧರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು : ರಥಗಳನ್ನೂ ತಸಾರಥಿಗಳನ್ನೂ ಸೀರಪಾಳೆ ಸಲಿ ರಥದ ಮನೋರಥದೊಡನೆ ಮುಂದಿರಂದತಿರಥ ಸಮರಥರಾ ಮಹಾರಥಾರಾಧಕರಥ ಕರ್ತಾ (೧೩೫. ೧-೨) : ಅನಿಲಜನು ರತ್ನದ್ದುಮ್ನನುಪಾಂತಕತನಯನು ಮಹಾಸಾತ್ಯಕ ಮತ್ಸ್ಯನ ಸೂನು ತಿವಿಡಿ ವ್ಯಾಸನ ಮತದಿಂದಜುಧರಂ ಮಹಾರಥರಲ್ಪೇ (ಮಾಣಿಖ. ೩-೧೦) : ಭೀಷ್ಮ . . . ವೀರಕರ್ಣ ದ್ರೋಣ ಗೌತಮ ಭೂರಿಬಲ ಗುರುರೂಪನು ಕೂನಿ ಮಹಾರಥಾದಿಯು ಕೂಡಿಕೊಂಡನು ನರನ ಸಂಗರಕಿ (೧೩೫. ೩-೩೩). ೩. [ಗ್ರೀಷ್ಠ] ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ನಲವತ್ತು ಅಂಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆ : ಎಳೆ, ದಾಹ . . . ರಥ, ಮಹಾರಥ . . . ಮಹಾಪರಿಮಿತ - ಈ ೪೦ ಸ್ಥಾನದ ಉಗ್ರದೇವ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಜ (ನಾ). ೧. ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ; ಅನೇಕ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ನಾದವನು; ಚಕ್ರವರ್ತಿ; ಸಾಮ್ರಾಟ; ಶೈಶ್ವೀಗೋಗನೇ ಮಹಾರಾಜ ಶ್ರೀಪ್ರಸಾದ ಪ್ರಭುದೇವರಾಜ, ವಿಜಯಸಂವತ್ಸರ ಯುಪದಾ ಎನ್ನಿಸಿ ಯೋಳು ಶಿವಮೂರ ಕದಮೂರಂ ಅತಿ (೨೪. ೨. ೧೩೦೮. ೭-೦ : ೭೩೨) : ಮಹಾರಾಜನವೆಂದೂ ಬಲ್ಲರು ಆ ರಾಜನು ಆರನೂ ಅಳಿದುನು (೧೦೮. ೪. ೧೩-೨೪) : ಯದವರಾಯರು ಕರ್ನಾಟಕದೇಶಾಧೀಶ್ವರರಾದ ಈ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರವರ ವಂಶಕ್ಕೆ ಮೂಲವುರುಪರಾದರು (ಪುಟ. ೭. ೩). ೨. ಗುಜರಾಧೀ. ಜೈನ ಮುಂತಾದ ಮತದ ಸಾಧುಗಳು ಮೊದಲಾದ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಗೌರವಸೂಚಕವಾದ ಶಬ್ದ : 'ಮಹಾರಾಜ'ರೆಂಬುದು ಮಹಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾ ಸಂತಗಿರುವ ಐರುದಾನತಿ (೧೩೩೩. ೩). ೩. ಅಡಗಿಯವನು : ಬಾಣಸಿಗ : ಏನು ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀನಿ. ಅವನೇ ಅವರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಅದಿಗೆ ಮೂಡುತ್ತಾನೆ (೨೦೩. ೦೨) : ದೇಸಾಯಂಗಿಗಿ ವಿಮಲಯು 'ಮಹಾರಾಜ' (ಅದಿಗೆಯವ) ನನ್ನು ಕರೆದು ಅದಿಗೆ ಮಾಡಿದರು (೩೩೩. ೩೦೭). [ಸಂ. ಮಹಾರಾಜಾ]

ಮಹಾರಾಜ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ವಿಮಲಮೂರ ಮಹಾರಾಜನುಂ ಮೊಳೆಯುಮೂರ ದೇವಯ್ಯನುಂ . . . ಭರ್ಮರಾಜಭೂರರ ಕಾಲಂ ಕಲ್ಯಾಣ ಕೊಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿ ಯುವದೇನೋ (೨೪. ೨೧. ೨೨೭. ೩೩-೩೪ : ೨೩೭). [ಮಹಾರಾಜ + ಅಯ್ಯ]

ಮಹಾರಾಜರಾಜತ್ವ (ನಾ). = ಮಹಾರಾಜತ್ವ. [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಜತ್ವ (ನಾ). ಗೌರವಾನ್ವಿತರನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುವಾಗ ಬಳಸುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಾಗೂ ಗೌರವಸೂಚಕವಾದ ಮಾತು : ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ . . . ಮಹಾರಾಜತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ . . . ಪತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸುವವರ ಹೆಸರು ಹಿಂದೆ ಹೋದಿರಿ ಬರೆಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಉಂಟು (ಪುಟ. ೧೩೩. ೪-೨೪). [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಜಿಕೆ (ನಾ). ೧. ವಿಷ್ಣು. ೨. (ಪಾತಾಳಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುವ) ಉಪದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ಮರ್ಗ : "ಅದಿತ್ಯಾ . . . ಮಹಾರಾಜಿಕೆ, ಸೂರ್ಯಾ, ರುದ್ರಾ, ಗಣದೇವತಾ - ಗಣದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು" (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಜಿಕೆ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಗೊಂದಲ. - ದೊಂದಿ. - ಮುಕ್ತಿಗೆ : ಸ್ವಾಮಿಪ್ರಿಯವರು . . . ದೇವರಾಯ ಮಹಾರಾಯರೂ ಅಸ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ಸಂದು ಮಹಾರಾಜನಾದಲ್ಲಿ ಗೋಳಮಾಡಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು (೨೪. ೨೩೧. ೩೩೩. ೦೪-೦೭ : ೩೩೩) : ಶ್ರೀ ವೀರಪ್ರಕಾಶ ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಮಹಾರಾಯರೂ ಸುಖಸಂಭಾವನೋದದಿಂದ ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಉ(ವು)ತ್ತಂ ಹುರಲು ಮಹಾರಾಜನಿಂದಲೂ ವಾದಾವಿಯ ದುರ್ಗಲೂ (ವಾ) . . . ಖಲವಾಗಿ ಯರಲಾಗಿ (೨೪. ೨. ೦೪-೦೭ : ೩೩೩).

[ಮಹಾ + ರಾಜಕ]

ಮಹಾರಾಜ್ಯ (ನಾ). = ಮಹಾರಾಜಿ ೧ : ಮಹಾರಾಜ್ಯ ಮಹಾ ದೇವಿಯವರ ಸ್ವಾಧೀನದಿಂದ ಒಳಗೆ (೩೩೩. ೦).

[ಸಂ. ಮಹಾರಾಜಿ]

ಮಹಾರಾಜಿ (ನಾ). ೧. ಪುಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ರಾಜನ ಪತ್ನಿ : ಪುಟ್ಟ ಮಹಿಷಿ : ತಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜಿಗೆ ತಲೆ ದಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ವಿಶ್ವಾಸೀಗೌರವ ಸಮಸ್ತರಿ ಸಿದರು (೩೩೩. ೦೩). ೨. ಒಡೆತೆ : ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ : ಯಾವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರಲಿ, ಯಾವ ರಾಜರ ರಾಜ್ಯವಾಗಿರಲಿ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಷಿಯವರಿಗೂ "ವೀದಿ" ಯೇ ಮಹಾರಾಜಿ ! (೨೦೪. ೩೦೭).

[<ಸಂ. ಮಹಾರಾಜಿ]

ಮಹಾರಾಜಿವೆ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಪರಿವಾರ : ಹಿರಿಯ ಪರಿವಾರ : ಮಹಾರಾಜನುಮಯ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದು ಮತ್ತೆ ಒಡೆಯರು ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ರಾಣಿವಾಣಿ ಮೊದಲ ಬಿಟ್ಟು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ (೩೩೩. ೩೩-೩೪). [ಮಹಾ + ರಾಜಿವೆ]

ಮಹಾರಾಯ. ಮಹರಾಯ, ಮೂರಾಯ (ನಾ). ೧. ಮಹಾರಾಜ : ದೊರೆ : ವೀರವಧೂನಿ ಬಿಟ್ಟು ಮಹಾರಾಯ ಒಡ್ಡದಂ ಬಿಟ್ಟಯ್ಯ ಗಂಜುವೆ (೩೩೩. ೩೩-೩೪) : ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹಂಪಿಯಮಹಾರಾಯನು ಕೇಳಲು (೩೩೩. ೦೪). ೨. (ಆಲಂ) ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯ : ಗೌರವಾನ್ವಿತ : ಸಂಭಾವಿತ : ೩ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಸಲುಗೆ, ಗೌರವ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ. ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಪದ : ಮಹಾರಾಯ. ಆ ಸುರಳಿಯನ್ನು ಗೋಡೆಗೆ ಒರಗಿಸಿ ಇಡಬೇಡ (೩೩೩. ೩೩) : ಒಂದಲ್ಲಾ ಎರಡಲ್ಲಾ ಮೂರು ಬಾರಿ ತಿರುಪತಿ ಹೋದಿದ್ದು ಮಹಾರಾಯ ಅಯ್ಯಾ (೩೩೩. ೩೩) : ನಿನ್ನ ಹೆರ್ಮೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಹೋಗಲಯ್ಯಾ ಮಹಾರಾಯನಾ. ಆ ಸಮುದ್ರದ ವಿಷಯ ಮೊದಲು ಹೇಳು (೩೩೩. ೩). ಮಹರಾಯ : ೨. ಎಲ್ಲಾ ವಿಮರ್ಶಕರ ಪದ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಿ 'ಅತ್ಯಂತವ್ಯಕ್ತವಾಗಲಿ' ಆಗುವುದುಂಟೆ. ದೇಶ ಮಹರಾಯ (ಪುಟ. ೩-೩೩) : ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಮಹರಾಯ (ಪುಟ. ೩೩). ಮೂರಾಯ : ೧. ರಾಜೇಶ್ವರಿಯೊಬ್ಬಳು ಮೂರಾಯರ್ ಇ ಯೂರ ಸೋದರೇಶ್ವರದೇಶ್ವರ್ . . . ದರ್ವಾಡಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು (೨೪. ೨೧. ೩೩೩. ೩೩-೩೪ : ೩೩೭) : ಮೂರಾಯರನ್ನು ಕೇರಿಯ ದಾರಿ ದೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟದಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯೋದಯಂ (೩೩೩. ೩-೩೪) : ಮೂರಾಯಂ ಮೊದಲಿಂ ಸಾಲ್ವದಿಯಾಗಿ ವಾಸಧರ್ಮಾದಿ ಸರ್ವಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಸಗಿದಂ (ಪುಟ. ೩-೩೪). ೨. ಕಾರವಮುಖ ಮೂರಾಯ ಬಂದಿರ (೩೩೩. ೩೩-೩೪) : ಐ ಒಡ್ಡ ಮೂರಾಯ ನಿನ್ನ ಕಾಳೀ (೩೩೩. ೩೩. ೩೩) : ಮೂರಾಯನಾಗಿ ಹೋಗಿ ದಾರವ್ವ (ಪುಟ. ೩೩). ೩. ಗಂಡ : ಪತಿ : ಮೂರಾಯರು ವೈದರ ಬಾರಾವ ಕೇಳಿರು ಮೂರಾಯರ ತಮ್ಮ ಮೈದುವೆ ವೈದರ ಮೂರಿದರ ಮಗಳೆಯ ಸುಂದಂಗೆ (೩೩೩. ೩೪).

[<ಸಂ. ಮಹಾರಾಜಿ]

ಮಹಾರಾಯತಿ 'ಮಹಾರಾಯತಿ' ನೋ.

ಮಹಾರಾಯತಿ, ಮಹರಾಯತಿ, ಮಹಾರಾಯತಿ, ಮಹಾರಾಯ್ತಿ, ಮೂರಾಯತಿ, ಮೂರಾಯ್ತಿ (ನಾ). ೧. (ಆಲಂ) ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯಳು : ಸಂಭಾವಿತ : ೩ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಸಲುಗೆ, ಗೌರವ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ. ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಪದ : ಇಷ್ಟು ಮೊದಲೇ ಐತಿ ಹೇಳಿ ಬಿಡಬಿಡು ಮಹಾರಾಯತಿ ? (೩೩೩. ೦೪). ಮಹರಾಯತಿ : ೧. ಹೋಗಿ ಮಹರಾಯತಿ, ಅವನೇ ನಾದರೂ ಕೋಟಿಹೊಂದಾನು ಸದ್ಯ (೩೩೩. ೩೩). ಮಹಾರಾಯತಿ : ೧. ಹಾಗೆ ವಾ ಮಹಾರಾಯತಿ. ಕಾರಂಜಿ ನೋಡುವದಕ್ಕಾದರೂ ಹೋಗೋಣ (೩೩೩. ೩೩). ಮಹರಾಯ್ತಿ : ೧. ಏ! ಮಹಾರಾಯ್ತಿ ತಾನು ತಡೆ (೩೩೩. ೦೩). ಮೂರಾಯತಿ : ೧. ನಿನ್ನ ದಮ್ಮಯ್ಯ ಕುಡಿಯೇ ಮೂರಾಯತಿ (೩೩೩. ೩೩). ೨. ಮಹಾರಾಜಿ : ಆ ಮೂರಾಯತಿಯುಂ . . . ನಾರಾಯಣಂ ಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯವೃತ್ತಿಗೊ ಭಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಳೆ (೩೩೩. ೦೪-೦೫). ಮೂರಾಯ್ತಿ : ೧. ಹೋ ಮೂರಾಯ್ತಿ, ಇದೊಂದು ಮೂರಾಯ್ತಿ (೩೩೩. ೩೩).

[ಮಹಾರಾಯ + - ಇತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮಹಾರಾಯ್ತಿ 'ಮಹಾರಾಯತಿ' ನೋ.

ಮಹಾರಾಜ್ಯ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ದೇಶ : ಈ ಮಹಾರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಭೂಮಿವಲ್ಲಭದ್ದೇ ಮತ್ತೆ ಮಹಾರಾಜಿ ಹೇಳಿರಬಿಡು (೩೩೩. ೩೩-೩೪).

೨. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮರಾಠೀದೇಶ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಬಂಧವು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅತಿ ನಿಕಟವಾಗಿದೆ (೨೫೩. ೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ (ನಾ). = ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಿ : ೯೯೦೦೦ ಗ್ರಾಮ ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮೂರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದನು (೧೫೫. ೩೩). ೨. ಮರಾಠೀದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ (ನಾ). ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾಷೆ : ಮರಾಠೀಭಾಷೆ : ಆ ಆಪಠ್ಯಂಶ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ' ಎಂದರೆ ಇಂದಿನ 'ಅರಿಯ' ಮಾತಿನ ತಾಯಿ (೧೫೫. ೦೦೭). [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ (ನಾ). ರಿ. ಶಿವನ ಒಂದು ಹೆಸರು : ಕಾವೇರಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಹೋಮವು ನಡೆಯಿತು (೩೩೩). ೨. ಅಗ್ನಿಗೆ ಹೋಮ ಮಾಡುವಾಗ ಅಥವಾ ಶಿವರಿಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವಾಗ ರುದ್ರಾಧ್ಯಾಯವೆಂಬ ವೇದಭಾಗವನ್ನು ಹನ್ನೊಂದು ಸಲ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸುವುದು : ಶಾಕಾಂತಸ್ತುತಿ-೨೭೪ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅತಿ ರುದ್ರ, ಮಹಾರುದ್ರ ವಿಧಾನಗಳು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಷೇಕ (ನಾ). ಶಿವರಾತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಪೂಜೆಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರಸೂಕ್ತವನ್ನು (ವಿಶಾದತ ವಾರ) ಪಠಿಸುತ್ತ ಶಿವರಿಗಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಅಭಿಷೇಕ : ಅವರು ಶಿವರಾತ್ರಿಯಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಷೇಕ ವನ್ನು ಬಹಳ ಎಜ್ಜಂಭೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು (೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾರೋಗ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದ ರೋಗ : ಮಹಾವ್ಯಾಧಿ : ಡಾಕ್ಟರರು ಆಹಾರ್ಯದ ದನ್ನನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದರು, ಅದು ಮಹಾರೋಗವಲ್ಲ. ಬಿ ಶರ್ಮರೋಗ (೩೩೩. ೧೫). 'ದೊಡ್ಡರೋಗ' ಪರಾ : [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ (ನಾ). ಚಿನ್ನ : ಬಂಗಾರ : "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಂ-ಚಿನ್ನಂ" (೧೫೫. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ (ನಾ). ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : "ಕವನ : ಅಮೀಶಿ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ : . . . ಕಾಲಸೂತ್ರಂ-ಇವು . . . ಆ ನರಕೋದಂಗಳ ಹೆಸರುಗಳು" (೩೩೩. ೩೨) : ರೋಹಿಣ್ಯಂಧ . . . ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಹಾ ಪದಾನುಗವಿಗಳಿಗೊಬ್ಬರೇ ಐವರಾಜೇಶ್ವರನರಕಂಗಳಕ್ಕೂ (೩೩೩. ೦೩೨). [ಸಂ.]

ಮಹಾಬರ್ಗದ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಹತ್ತು ಅರ್ಬದ : ನೂರು ಕೋಟಿಯ ಸಂಖ್ಯೆ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಲಕ್ಷರಿ, ಮಹಾಲಕರಿ (ನಾ). ಹೋಬಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜಮಾ ಬಂದಿ. ಬಂದೋಬಸ್ತು ನೌತಾದುವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನಿಯುಕ್ತನಾದ ಅಧಿಕಾರಿ : ಮಹಾಲಿನ ಮುಖ್ಯಾಧಿ ಕಾರಿಯು ಮಹಾಲಕರಿಯು (೧೫೫. ೩೩) : ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೆ ಮಾಮೂರೇ ದಾರರನ್ನುಂಟು ಪಡೆದಿ 'ಮಹಾಲಕರಿ' ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥನನ್ನು (೩೩೩. ೩೨) : ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾಮೂರೇದಾರರು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೇ ಮಹಾಲಿನ ಮಹಾಲಕರಿಯು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (೩೫೩. ೩). ಮಹಾಲಕರಿ : ವಾಯುನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉನ್ನತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಕಂಠೆಯು ಉರ್ಜಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಕರಿ ಕೋಟಿಯಿದ್ದು ಸುತ್ತಲೂ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯಿತ್ತು (೧೫೫. ೩). [4-ಮಾ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ]

ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಮಿ, ಮಾಲಕಮಿ (ನಾ). = ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ರಿ : ಮಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಿಮಿದೇವಿಯರ ಮುಂದುವರಿದು ವಂದಾದಿನ (೩೫. ೧೭. ೧೫೫. ೦೩-೩ : ೩೩೩). ಮಾಲಕಮಿ : "ಇಂಗಲಬಾಗಿ. ಸಿರಿ. ಮಾಲಕಮಿ-ಈ ಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಪೆಸರ್" (೧೫೫. ೧೭-೦೦) : "ಸಿರಿಯೆನ ಮಾಲಕಮಿಯೆನ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯೊಳು" (೧೫೫. ೩). [4-ಮಾ. ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ]

ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ (ನಾ). ರಿ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯೊ, ವಿಶ್ವರ್ಯದ ಅಧಿದೇವಿಯೊ ಆದ ದೇವತೆ : ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಲಬ್ಧವರಪ್ರಸಾದ [ಮ್ಯಾ]ಜುರಾಯಸ್ಥಾನ ಘಡಪ್ಕಾರ ಬಗಲಾಣ (೧೫೫. ೨೨. ೩೩-೭ : ೩೩೩) : ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ-ಮಾಲಕಮಿ (ಮು. ೨೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೩). ೨. ಸರಸ್ವತಿ. ೩. ದುರ್ಗ. ೪. ವಿಶ್ವರ್ಯ : ಸಿರಿ : ಸಂಪತ್ತು. ೫. ನವರಾತ್ರಿಯ ಪೂಜೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ. ದುರ್ಗಯ ಅವತಾರವೆಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಕೂರಿಸುವ ಮೈನೇಯದ ಹುಡುಗಿ.

[ಸಂ. ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ]

ಮಹಾಲಕಾಂಗ (ನಾ). [ಚೈನ್] ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ : ಕಾಲಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ : ಎಂಬತ್ತುಸಾಲು ಲಕ್ಷ ಭೂವಾಂಗಗಳಿಂದ ನಯುತಾಂಗವು . . . ಮಹಾಲಕಾಂಗ, ಮಹಾಲಕಾ ಎಂಬವು ಕ್ರಮದಿಂದ ಆಗುತ್ತವೆ (೧೫೫. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಲತೆ (ನಾ). [ಚೈನ್] ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ : ಇದೇ ರೀತಿ ಎಂಬತ್ತು ಸಾಲು, ಮತ್ತೆ ಎಂಬತ್ತು ಸಾಲು ಲಕ್ಷಗುಣಕವಾದಿಂದ ಕುಮುದಾಂಗ . . . ಮಹಾಲತಾ ಎಂಬವು ಕ್ರಮದಿಂದ ಆಗುತ್ತವೆ (೧೫೫. ೩೦೩). [ಸಂ. ಮಹಾಲತಾ]

ಮಹಾಲಯ (ನಾ). ರಿ. ದೇವಸ್ಥಾನ : ಗುಡಿ. ೨. ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನ. ೩. ದೊಡ್ಡಮನೆ : ಭವನ : ಸೌಧ. ೪. ಬ್ರಹ್ಮರೋಕ. ೫. ಪರಮಾತ್ಮ. ೬. ಮಹಾಪ್ರಳಯ : ವಿಶ್ವಪ್ರಳಯ. ೭. ೬ : ನೆಟ್ಟ ಮಹಾಲಯಮಲ್ಲದೆ ನೆಟ್ಟ ಮಹಾಲಯಮದಿಲ್ಲ (೧೫೫. ೩-೩). ೭. ಭಾದ್ರವದ ಬಹುಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ : ಸರ್ವಪ್ರಪಂಚಮಾವಾಸ್ಯೆ : ಮಹಾಲಯ ಪೂಜೆಮದ . . . ಭರದರವಿಘ್ನ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದ ಇದ ಜರಿಸಿ (೧೫೫. ೩-೦೩-೫) : ರಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ೯೬ ಶ್ರಾದ್ಧಗಳು ಬರುವವು. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ ಮಹಾದಿಗಳು ೧೪, ಯುಗಾದಿಗಳು ೪, ಭಾದ್ರವದ ಬಹುಳ ಪ್ರತಿಪದ ಮೊದಲು ಬಹುಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯವರೆಗೂ ಮಹಾಲಯ ಶ್ರಾದ್ಧ ೧೫ . . . ಮೃತಕೃತಿ ರಿ (೧೫೫. ೪-೨೦ ೧೫೫. ೫೫). ಮಹಾಲಯಅಮಾವಾಸ್ಯೆ-ಮಹಾಲಯ ೭ : ಭಾದ್ರವದ ಬಹುಳ ೩೦ನೆಯ ತಿಥಿಯನ್ನು ಮಹಾಲಯಅಮಾವಾಸ್ಯೆಸರ್ವಪ್ರಪಂಚ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ, ನವರಾತ್ರೀಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಮುಂತಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಿದೆ (೧೫೫. ೦೨೯).

[ಸಂ. (ಮಹಾ + ಅಲಯ : ಮಹಾ + ಲಯ)]

ಮಹಾಲಿಂಗ (ನಾ). ರಿ. ಶಿವನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಕೈವಿದಿವು ಎಮ್ಮಲ್ಲಿ ನೆರೆದವು ಪುನಿಸು ಕುಡಾ ಮಹಾಲಿಂಗದೇ (೧೫. ೩೦). ೨. [ವೀಶ್ವ] ಆಚಾರಲಿಂಗ, ಗುರುಲಿಂಗ, ಶಿವಲಿಂಗ, ಜಂಗಮಲಿಂಗ, ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಮಹಾಲಿಂಗ ಎಂಬ ಆರು ಬಗೆಯ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಆಚಾರಲಿಂಗವಿದಿವು ಗುರುಲಿಂಗವ ಕಾಣದೇ . . . ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗವಿದಿವು ಮಹಾಲಿಂಗವ ಕಾಣದೇ (೧೫೫. ೦೩೩-೩೩೩) : ಮಹಾಲಿಂಗವು ಹೃದಯಕಾಪವನ್ನೂ . . . ಆಚಾರಲಿಂಗವು ಪ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸುವ (೧೫೫. ೩೩೩).

ಮಹಾಲಿಂಗ ಉಪ = "ವಿರಕ್ತರು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾವಿಯ ನಿಲು ವಂಗಿ" (೧೫೫. ೨೯-೨೯). [ಸಂ.]

ಮಹಾಲಿಂಗನಿಬಲ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲ್ಯ : "ಮಹಾಲಿಂಗನ ಬಲ್ಯ . . . ಲಿಂಗಕೋಡಬಲ್ಯ ಪಡೆಗುರಿಯಾ" (೧೫೫. ೩೩).

[<ಮಹಾಲಿಂಗ + ಬಲ್ಯ]

ಮಹಾಲಾ, ಮಹಲ್, ಮಹಲು, ಮಾಲು (ನಾ). ರಿ. ಅರಮನೆ, ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳಂತಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಟ್ಟಡ : ಭವನ : ಹರ್ಮ : ಮಹಾಲಿನೊಳಗಿನ ದೊಡ್ಡ ಕನ್ನಡೀ ಒಡವೆ

ಮಹಾಲಾ, ಮಹಲ್, ಮಹಲು, ಮಾಲು (ನಾ). ರಿ. ಅರಮನೆ, ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳಂತಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಟ್ಟಡ : ಭವನ : ಹರ್ಮ : ಮಹಾಲಿನೊಳಗಿನ ದೊಡ್ಡ ಕನ್ನಡೀ ಒಡವೆ

(ಮೂಲಪು. ೧-೨೩) : ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಡಗೋಪುರಗಳೂ ಮಹಾಲಯ ಮಂದಿರಗಳೂ ಕೆರೆಗಳಿಗೂ ಕರ್ತುಗಳೆಂಬ ಪ್ರದರ್ಶನ (ಮೂಲಪು. ೦೨)-
೨. ತಾಲ್ಲೂಕಿಗಿಂತ ಸಣ್ಣದಾದ ಒಂದು ಅಡಳಿತವಿಧಾನ : ಹೋಬಳಿ : ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಮಹಾಲಯ ಹೊಟ್ಟು ಆ ಮಹಾಲಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಯ ಒಂದಿಂ ಪಂಚನನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವರು (ಕರ್ತು. ೧೩೦) ; ತಾಲ್ಲೂಕು ದೊಡ್ಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರೊಳಗೆ ಮಹಾಲಯ ಎಂಬ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ (ಕರ್ತು. ೩೨). ೪. ಕಂದಾಯ : (ಕರ್ತು. ೦೩೩). ಮಹಲ್ : ೧. ಇಂತರಮನೆಯಂ ರಚನೆಗಾಗಿ ತರುವಯುಕ್ತವಾದ ಬೊಕ್ಕಸ ಭಂಡಾರ ಲಾಯ ಗಣಾಶ್ವಶಾಲೆಯಾಗ್ಯೂ ಪೂಜಾ ಮುಂತಾದ ಮಹಲ್ಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ (ಕರ್ತು. ೦-೦೦೩). ಮಹಲ್ಯು : ೧. ರಾಜ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಲಿಗೆ ಬರುವುದು ಹೊತ್ತಾಗಿ ಹೋಯಿತು (ಕರ್ತು. ೦೦೪) ; ನಾನೂ ಮಹಲ್ಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ (ಕರ್ತು. ೦೩೪). ೨. "ಮಾಡು, ಬೀಡು, ಹಟ್ಟಿ (ಹಟ್ಟಿ, ಪೇಳಿ), ಮಹಲ್ಯು, ದೇಶ ವಿಷಯ, ಸೀಮೆ" (ಕರ್ತು. ೦೩). ಮಹಲ್ಯು : ೧. ಸೆಲ್ಯ ಸುಖ್ಯಾಗಾತು ಕೋಲು ಮುಂದಿದ್ದಾಗಾತು ಕಟ್ಟಿದ ಮೂಲಕ್ಕೆ ತಟ್ಟನೆ ದಿದ್ದಾಗಾತು (ಕರ್ತು. ೦೩). ರಂಗ ಕಿತ್ತೂರ ಮೂಲ ಹೊಕ್ಕು ನೋಡುಗ ದಾರ ಮೂಲ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿದ ಮೂಲವರ್ತ ಮೂಲ ಕಟ್ಟುಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲ (ಕರ್ತು. ೩). ನೀಲಮಾಣಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ ಗೋಪುರ ಆಗಮಾತ್ತಿನ ಕೆಲಕ ಕನ್ನಡಿ ಮೂಲಗಳ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಹಲ್ಗಳ ಸೋಲಿಸಿದ (ಕರ್ತು. ೦೩೩).

[೪. ಮಹಲ್, ಮಹಲ್, ಅರ. ಮಹಲ್, ಹಿಂ. ಮಹಲ್, ಮಹಲ್, ಮಹಲ್ ; ಮಹಲ್, ಮಹಲ್, ಮಹಲ್]

ಮಹಾವರ್ತಕ (ನಾ). ಹಿರಿಯವ್ಯಾವಾರಿ : ದೊಡ್ಡವರ್ತಕ : ಮಹಾವರ್ತಕರಿಗೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠಿಗಳಿಗೆ, ಪುರಪ್ರಮುಖರುಗಳಿಗೆ, ಅರಮನೆಗಳಂತಹ ನಿವಾಸಗಳು ಮೊದಲುಗೊಂಡು . . . ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು (ಕರ್ತು. ೦೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾವಲಿ (ಗು). ಮಹಾವಲಿಕ್ರಮಿಯಾದ : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀಮಹಾವಲಿ ಪಾಣಸಮ್ ಶ್ರೀಭೂಮಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯ (ಕರ್ತು. ೩ (೩), ೦೦೩೩. ೦೩-೦ : ಸಂ. ೩೦೦). [<ಸಂ. ಮಹಾವಲಿ >]

ಮಹಾವಾಕ್ಯ (ನಾ). ೧. ದೀರ್ಘವಾದ ವಾಕ್ಯ ; ದೊಡ್ಡವಾಕ್ಯ. ೨. [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ತತ್ತ್ವಮುಖ ಮುಂತಾದ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಹಾವಾಕ್ಯವೆಂಬ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಲಭಿಸುವುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಕರ್ತು. ೩೦) : "ತತ್ತ್ವಮಸಿ" ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಾಕ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಕರ್ತು. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾವಾತ (ನಾ). ೧. ಬಿರುಗಾಳಿ. ೨. = ಮಹಾನಿಲ ೨ : ನಿಗೋದಂಬರಸು ಸಪ್ತಧೂಮ್ರಾದಿವರ್ಣಮಪ್ಪ ಗತಿಪಂಚಸ್ಥಾನಂ ಲೋಕಾಕಾಶಗಳ ಸಂಗತ್ಯಂಗಳಾಯಿದುವಂ ಧರಿಯು ನಿಂದ ಮಹಾವಾತಂಗಳ ಮೂಲಕ್ಕಂ (ಕರ್ತು. ೦೩-೦೦ ಪ). [ಸಂ.]

ಮಹಾವಾತ್ಯ (ನಾ). = ಮಹಾವಾತ ೧ : ದುರ್ಯೋಧನಾಶ್ವಸರ ಮಹಾವಾತ್ಯ (ಕರ್ತು. ೩)ಯುವಪ್ಪ ಪಾತಕಯೋರ್ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೊಳಕಿಶಾಕರ ಕಾವುರೂಪಗನಯೋರ್ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಂಕಿತನೆ ಬಗೆಗಾ ಪುರಾತನಾಜಾತರ ಬಗೆದುದನೆ ಬಗೆದನುಪಂ ಬಗೆಯಂ (ಕರ್ತು. ೦೩-೦೩ ಪ). [ಸಂ. ಮಹಾವಾತ್ಯ]

ಮಹಾವಾದ್ಯ (ನಾ). ರಾಜಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಾದ್ಯ ; ಭೇರಿ, ಶಂಖ.

ಕಹಳೆ, ಗಂಟೆ ಮತ್ತು ವೀಣೆಯೆಂಬವು ಬದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯಗಳು : 'ಪಂಚಮಹಾವಾದ್ಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹಾವಾಹಿನಿ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡನದಿ : ಮಹಾನದಿ : ಚತುರ್ಧಶ ಮಹಾವಾಹಿನಿಗಳೆಂದಮೆಂದ . . . ನೆಗಟ್ಟಾದಿಗೆ ಜಂಬುದ್ವೀಪಂ (ಕರ್ತು. ೦-೦೩ ಪ). ಬೆಳ್ಳೂರವಿಂದಂ ತಾಳಿದ ಪೆರೇವಿಂಡುಗಳೆಸುವುದಾ ಮಹಾವಾಹಿನಿಯೋರ್ (ಕರ್ತು. ೦೦-೦೦). ೨. ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯ ; ಮಹಾ ಸೇನೆ : ಬಳವತ್ತ್ವಂಶಧೂಪಾಳನಿಕರ ಮಹಾವಾಹಿನೀವಾಹಿನೀಸಂಕೃತ ಮತ್ತ್ವಾಹದಿಂದಂ ಪುಗೆ (ಕರ್ತು. ೦೩-೦೩) ; ಮಹಾವಾಹಿನೀಸೇನೇತರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯರು ತಟ್ಟನೆ ಬಂದು ರಾಯ್ಕೂರನ್ನು ಪುತ್ತಿದಾಗ (ಕರ್ತು. ೦೩). [ಸಂ. ಮಹಾವಾಹಿನಿ]

ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ (ನಾ). ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆ ; ಕಾಲೇಜು : ನನ್ನ ಆಶ್ರಯಂಭುಗಳೊಬ್ಬರು ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯದ (College) ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರು (ಕರ್ತು. ೦೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ೧. ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವಿದ್ಯೆ ; ಅತಿಶಯವಾದ ಜ್ಞಾನ-ತಿಳಿವಳಿಕೆ : ಮುನ್ನಿನ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರರಾದಂದಿನ ಮಹಾವಿದ್ಯೆಗಳ ಮುಂ ನೆರವಿದಗ್ಯಾಪ್ಯಮುಂ ತನ್ನ ಪೊರವಂಪುನಂ . . . ಸಮಾನಿ (ಕರ್ತು. ೩-೩ ಪ). ೨. ಲಕ್ಷ್ಮಿ. ೩. ದುರ್ಗ. [ಸಂ. ಮಹಾವಿದ್ಯೆ]

ಮಹಾವಿಭೂತಿ (ನಾ). ೧. ಅತಿಶಯವಾದ ವೈಭವ : ಸತತಂ ಪರ್ಜಿತ್ವ ನಿಜಾಯತಿಯೊಡನೆ ಮಹಾವಿಭೂತಿ ಪರಮೋದಯನಾ (ಕರ್ತು. ೩-೦೩೩) ; ಮಹಾವಿಭೂತಿಯಿಂದಂ ಪಾಣಿಗ್ರಹಪುರಸ್ಕರಂ ಸಂಧ್ಯಾವರ್ಯಂ ಕೆಮಾರಂಗೆ ಕೊಟ್ಟರ್ (ಕರ್ತು. ೩-೩೩) ; ಭರತೇಶ್ವರಚಕ್ರವರ್ತಿಯಂ . . . ಮಹಾ ದಂಡಮಂಟ ಮಹಾಪುಷ್ಪಂ ಮಹಾವಿಭೂತಿಯಂ ಪದನುಲ್ಲಾದಿಸಂ ಬರಂ ನಿರುತರಂ ಮಾಡೆ (ಕರ್ತು. ೦೩-೦೩ ಪ). ೨. ಅಸಾಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಮಹಾತ್ಮ ; ಮಹಾನುಭಾವ ; ಜಗತ್ತಿನ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾವಿಭೂತಿಗಳು ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕರ್ತು. ೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾವಿಷ (ನಾ). ೧. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ನೆಂಬು ; ಭಯಂಕರವಾದ ವಿಷ : ಅದೃಶಮಥನಂ ಮಾಡುತಿರಲು . . . ಭುಗಿಭುಗಿಲ್ ಛಿಛಿಲ ನೊಗಿದುದು ಮಹಾವಿಷಂ (ಕರ್ತು. ೦-೦೩). ೨. ಎರಡು ಬಾಯಿಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾವು ; ಎರಡು ತಲೆಯ ಹಾವು. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷ ; ೪ ಕೆಲವು ವಿಷಗಳು ಭಯಂಕರವಾದ ವಿಷಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ : "ಮಹಾವಿಷ ೩. ಸೋಮಲ, ಹರತಾಳ, ಮನಶೀಳ, ವತ್ಸನಾಭ, ಸರ್ಪವಿಷ (ಶಾಲಿನಿ-ಸಂ. ೩೩) ; ಮಹಾವಿಷ- ೯. ಕಾಲಕೂಟ, ಬಚನಾಗ, ಶೃಂಗಕ, ಪ್ರದೀಪನ, ಪಲಾಹಲ, ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತ, ಹರಿದ್ರ, ಸಕ್ರಕ, ಸೌರಾಶ್ಯಕ (ಯೋಗ ರತ್ನಾಕರ-ಸಂ. ೩೩)" (ಕರ್ತು. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾವಿಷ್ಣು (ನಾ). ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ವಿಷ್ಣು ; ಮಾಯೆ ಕೋರ್ದದಲೊ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ವಿಂಗಡೊಡಂ ಮಾನವಜನ್ಮಮಾದುದು ಗಡೆ (ಕರ್ತು. ೦೩-೦೩) ; ಮಹಾವಿಷ್ಣು ವಿನಂತ ನೀನಾಗು (ಕರ್ತು. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾವೀರ (ನಾ). ೧. ಬಹಳಶೂರ ; ಅಧಿಕವಾದ ಶೌರ್ಯವೈಭವನು : ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಅಮೂಲ್ಯತಮವಾದ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಕೊರಿತನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಇತರರು ಯಾರಿಗೂ ಸಿಗದ ಮಹಾವೀರವು ಕೇಳುತ್ತಿರದನಲ್ಲ (ಕರ್ತು. ೦). ೨. ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಮಹಾವೀರ ಅಬ್ಬಾತವ್ಯಾಡಿಗಳ ಸ್ವಸನದಿಂತಮ್ಮ ಜಯಾ ನಾಡಿಗಿ (ಕರ್ತು. ೩, ೦೩-೦ : ಸಂ. ೩೩೩ ಪ). ೩. [ಜೈನ] ಮರ್ತಮಾನಕಾಲದ ಇವೃತ್ತಾನಾಲ್ಯ

ತೀರ್ಥಂಕರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ; ಇಷ್ಟತ್ವನಾಲ್ಕನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರ : ಶ್ರೀವರ್ಧಮಾನ ಸನ್ಮತಿದೇವ ಮಹಾವೀರ ವೀರಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ತೋರ್ವೀ ವಳಯವಿವೃತ ದಶಶತಪಾವನನಾವಂಗಳಂ ಜನ ತಳಿದನೆದಂ (ಪರ್ವ. ೧೬-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾವ್ಯಕ್ತ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡವುರ : ಜೈಮ್ವರ : ಘೀರಶ್ವವದತವು ಶ್ರೀವದತವಂಬ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತದಿಂದೊಡಮೂಡಿದ ಪುಧಾಪಶಾಪೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಪರ್ವ. ೨೯೦); ನಟ್ಟಿ ಅಲದ ಕೊಂಬೆ ಚಗುರಿತು. ಇನ್ನು ಇದು ಮಹಾವ್ಯಕ್ತವಾಗಬೇಕು (ಪರ್ವ. ೯೦). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಂಡಗಲ್ಲಿ : "ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಃ ಸ್ವಹಿಃ — ಈ ೨ ಮುಂಡಗಲ್ಲಿ" (ಪರ್ವ. ೩೬-೯೯); ಸ್ವಹಿವ್ಯಕ್ತವು ಮಹಾವ್ಯಕ್ತವೆಂದು ನುಡಿದಂತೆ ಭೀಮನಂ ಮಹಾರಥನೆಂದು ನುಡಿದಂತೆ ತಕ್ಕದೆ ವಲಂ (ಪರ್ವ. ೬-೩೬ ಕ). [ಸಂ.]

ಮಹಾವೃದ್ಧಿ (ನಾ). ೧. ಅತಿಶಯವಾದ ಬಳಿಗೆ. — ಅಭ್ಯುದಯ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಮೂಲಿಕೆ : "ವೃದ್ಧಿಯಂತಲೂ ಮಹಾವೃದ್ಧಿಯಂತಲೂ ಪೂಜ್ಯಮೂಲಿಕೆ" (ಪರ್ವ. ೩೬೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾವ್ರತ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡವ್ರತ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವ್ರತ : ಮಹಾವ್ರತವ್ರತ, ಮಹಾವ್ರತ, ಉಪಪದ್ಯತ. ಗೋಧಾನವ್ರತ ಈ ನಾಲ್ಕು ವೇದವ್ರತಗಳು (ಪರ್ವ. ೧೨೬). ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಋಷಿ; ಮಹಾಮುನಿ : ಸಂದ ಭುವನಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದಾನಂದದಿಂದಲೂ ಮಹಾವ್ರತರೊಂದುವರು ಆ ಶುದ್ಧವಿದ್ಯಾತತ್ವವದವ (ಪರ್ವ. ೯-೩೬). ೩. [ಜೈನ] ಸಾಧುಗಳು ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿಯಮ : ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ, ಅಸ್ತೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಗ್ರಹ ತ್ಯಾಗವೆಂಬವು ಐದು ಬಗೆಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿಯಮಗಳು : ಮಹಾಬಲ ಮಹಾವ್ರತದಿಂದನ್ನತಮತೆ ಸಮಾಧಿಗುವ್ರತವಿರುವದೇಕೆ ದೊಳಗೆ ಪುಟ್ಟದಂ ಪ್ರಾಣತಡೊಳ (ಪರ್ವ. ೩-೬೬); "ಹಿಂಸಾದಿ ಐದು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಮಾಡಿನಿಂದ ಮಾಡದಿರು ವುದು ಮಾಡಿದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡದಿರುವುದು, ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬತ್ತು ಪ್ರಕಾರದ ಹಿಂಸಾದಿ ಪಾಪಗಳ ತ್ಯಾಗವು ಮಹಾ ವ್ರತವು" (ಪರ್ವ. ೧೨೬); ಈ ವ್ರತಗಣಮಗಮಾದೊಡಗುವ್ರತಮಾ ಶ್ರಾವಣಗೆ ಗುರುತರದಿಧಿಯಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಪದ ನೀ ನೆಲಸೆ ಮಹಾವ್ರತ ಮಕ್ಕಂ ಜಿನಾಗಮಾಂಧೋನಿಧಿಯೊಳ (ಪರ್ವ. ೬-೬೬); "ಪಂಚಮಹಾ ವ್ರತ" ಪರಾ. "ಅಣುವ್ರತ" ಹೋ. ೪. [ಶೈವ] ವಾಮನಚರಪಂಥ ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ಸ್ವೀಕರಣಿ ರಚಿತಂಗಳಾದ ವಾಶವತ ಕಾಪಾಲಿಕ ಮಹಾವ್ರತಂಗಳೆಂಬವೇ ಅತಿಮಾರ್ಗಕಶಾಸ್ತ್ರತ್ರಯಂಗಳವಲ್ಲ . . . ಮಹಾವ್ರತವೇ ಅಸ್ತಿಧಾರಣಾದಿಗಳಂ ವಿಮುಸುಕ್ತಿರ್ಕಂ (ಪರ್ವ. ೩೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾವ್ರತಿ (ನಾ). ೧. = ಮಹಾವ್ಯಕ್ತ ೧. ೨. ಶರಣ : ಭಕ್ತ : ಅಯ್ಯಾ ನಮ್ಮ ಮಹಾವ್ರತಿಗಳನಗಿರಿ ಏದಾಂಕಲಾಜಿಃ (ಪರ್ವ. ೩೬೬). ೩. ಶಿವ. ೪. [ಜೈನ] ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ, ಅಸ್ತೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಗ್ರಹತ್ಯಾಗಗಳೆಂಬ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು : ಸಲೆ ಮಹಾವ್ರತಿ ಐದನುವ್ರತಗಳೊಡನೆ ಕುಡೆ ಎಂಧ್ಯಕವ ಮನವೊಂದಿ ನಲಿದು ಮಹಾವ್ರತವಾದವೆನ್ನುತ್ತ ಕೈಕೊಂಡ (ಪರ್ವ. ೨-೩೬). ೫. [ಶೈವ] ವಾಮನಚರಪಂಥದ ಮಹಾವ್ರತ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ಕಾಳಾಮುಖಿ ಕಂಗೆಟ್ಟ ಮಹಾವ್ರತಿ ಮದದೇವಾದ (ಪರ್ವ. ೪. ೨೩೦-೨೩೧); ಕಾಪಾಲಿಕರಿಗೆ 'ಮಹಾವ್ರತಿ' ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಅಷ್ಟ (ಪರ್ವ. ೧೨೬). [ಸಂ. ಮಹಾವ್ರತಿನ]

ಮಹಾಶಂಬಿ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಶಂಬಿ : ದೊಡ್ಡಶಂಬಿ : ಮದನಶಂಬಿದಿ ಬಲಾ ದೇವದತ್ತಾಖ್ಯದ ಮಹಾಶಂಬವನು ಪಾರ್ಥಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಕೈಮುಗಿದ (ಪರ್ವ. ೧-೩೬). ೨. ಹಡೆ : ಲಲಾಟ. ೩. ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಳೆ. ೪. ಕುಬೇರನ ಸಮಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೫. [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟತ್ವವೆಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಇಷ್ಟತ್ವ ಅಂಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡಸಂಖ್ಯೆ : ಎಕ್ಕಂ, ದಾಹಂ . . . ಶಂಬಿ, ಮಹಾಶಂಬಿ . . . ಪರಿಮಿತ, ಮಹಾಪರಿಮಿತ. ಈ ೪೦ ಸ್ಥಾನದ ಬಾಗ್ಗಡೆ (ಪರ್ವ. ೯-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾಶಬ್ದ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದ. — ಸದ್ದ. ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಾದ್ಯಧ್ವನಿ : "ಪಂಚಮಹಾಶಬ್ದ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಶಯ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು : ಉದಾರ ಹೃದಯ : ಮಹಾತ್ಮ : "ಮಹೇಶ್ವರ, ಮಹಾಶಯಃ — ೨ ಭವ ವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನ ಹೆಸರು" (ಪರ್ವ. ೩೬೬). ೨. ಪುರುಷರನ್ನು ಸಂಪೋಧಿಸುವ ಒಂದು ಗೌರವಸೂಚಕ ಪದ : ಸುಮ್ಮನ ಯಾಕೆ ನಿಂತಿದ್ದೀರಿ ಮಹಾಶಯ! (ಪರ್ವ. ೩-೩೬). ೩. ಸಮುದ್ರ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಶಾಲಿ, ಮಹಾಶಾಲಿ (ನಾ). ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಪ್ಪ ಬಟ್ಟ : ಹುಯಿನ್-ತ್ಯಾಂಗನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬ನೇ ಶತಮಾನ) 'ಮಹಾಶಾಲಿ' ಎಂಬ ಭತ್ತದ ಜಾತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅದರ ಅನ್ನವು ಸುವಾಸನೆಯಾಗಿತ್ತೆಂದೂ . . . ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ (ಪರ್ವ. ೧೯). ಮಹಾಶಾಲಿ : "ರಕ್ತಶಾಲಿ, ಮಹಾಶಾಲಿ, ಕೇರಮಃ — ಇವು ಮೊದಲಾಗುವವು ಕಟಮದೈ ಭೇದ" (ಪರ್ವ. ೯೩-೯೩೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾಶಾಲಿ 'ಮಹಾಶಾಲಿ' ನೋ.

ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿ (ನಾ). ಮಾಘಬಹುಳ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ತಿಥಿಯಂದು ಆಚರಿಸುವ ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ಉತ್ಸವ. — ಶಿವರಾತ್ರಿ : ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಬಗೆ ಶಿವಲೀಲಾಪ್ರಾಪ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕತೆಯಿದೆ (ಪರ್ವ. ೧೬೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾಶೀರ್ವಾದ (ನಾ). ಯಾಗ, ವ್ರತ, ಉತ್ಸವ, ವಿವಾಹ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪುರೋ ಹಿತಾದಿಗಳು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರಿಗಲ್ಲ ಮಾಡುವ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕ ಆಶೀರ್ವಾದ : ಬಳಿಕ ಶೇಷಹೋಮ ಮಹಾಶೀರ್ವಾದಗಳು ನಡೆದವು (ಪರ್ವ. ೧೦೯). [ಸಂ.]

ಮಹಾಶಕ್ರ (ನಾ). [ಜೈನ] ಸೌಧವರ್. ಈಶಾನ, ಸನತ್ಕುಮಾರ, ಮಾಹೇಂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಲಾಂಕವ, ಮಹಾರುಕ್ರ, ಸಹಸ್ರಾರ, ಆನತ, ಪ್ರಾಣತ, ಆರಣ ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತ ಎಂಬ ಹನ್ನೆರಡು ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯದು : ತನುವಂ ತಂದು ಮಹಾವ್ರತಾಚ್ಯುತ ಕಾಯಕ್ಷೇತ್ರದಾಚಾಮ್ನವಧನಮಂ ಪೋಂತು ಸಮಾಧಿ ಕೈಕೊಳೆ ಮಹಾ ಶಕ್ರಕ್ಕೆ ಸಂದಿತಂದ್ರನಿವಂ ತತ್ತ್ವತಮಂ ಪ್ರತೀಂದ್ರನಿನೆ (ಪರ್ವ. ೩-೬೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾಶೂದ್ರ (ನಾ). ೧. ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿವಂತನಾದ ಶೂದ್ರ. ೨. ದನಗಾಳಿ : ಗೊಲ್ಲ. ೩. ಒಳ್ಳೆಗಿರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡ ಮತ್ತು ಆ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : "ಆಧೀರಾ, ಮಹಾಶೂದ್ರಃ — ಈ ೨ ಕುಡಿಯೊಕ್ಕಲಿಗಂ" (ಪರ್ವ. ೯೩-೯೩೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾಶೂದ್ರಿ (ನಾ). ೧. ದನಕಾಯುವವಳು : ಗೊಲ್ಲತಿ. ೨. ದನಕಾಯುವವಳ ಅಥವಾ ಗೊಲ್ಲನ ಹೆಂಡತಿ : "ಆಧೀರಾ, ಮಹಾಶೂದ್ರೀ . . . ಗೊಲ್ಲನ ಹೆಂಡತಿಯಾದವಳಾಗದರೂ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪರ್ವ. ೧೦೦). [ಸಂ. ಮಹಾಶೂದ್ರಿ]

ಮಹಾಶ್ಯಂಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಕುಲವರ್ವತದ ಹೆಸರು : ಸುಗಂಧಿ ಬಿಬಿ . . . ಮಹಾಶ್ಯಂಕಿ . . . ಪಾಂಡುಪುತ್ರನು ಪದವಿಯು ಕುಲವರ್ವತಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿದ್ದನಲ್ಲವು (೧೮೭-೨೦೩). [ಸಂ. ಮಹಾಶ್ಯಂಕಿ]

ಮಹಾಶ್ಯಲ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಬಟ್ಟೆ. ೨. ಒಂದು ಕುಲವರ್ವತದ ಹೆಸರು : ಮಹಾಶ್ಯಲ . . . ಹಿಮಾದ್ರಿಗಳಿಂದ ದಶಕುಲವರ್ವತಗಳೇ ಭಾರ್ಯಾಶ್ಯ ಗಂಧಮಾದನವೆಂಬ ಕುಲವರ್ವತಕ್ಕೆ ತೆರಿಗಾಡಿದ್ದನಲ್ಲವು (೨೦೪-೨೧೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಶ್ಯವ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಅನಾದಿ, ಅದಿ. ಮಹಾ. ಅನು. ಅವಾಂತರ, ಪ್ರವರ ಮತ್ತು ಅಂತರಗಳೆಂಬ ಏಳು ಬಗೆಯ ಶಿವವಾರಮೃತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ೨ "ದೀಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದ ಶಿವದ್ವಿಜರೂ ಮಹಾಶ್ಯವರು" (೨೧೪-೨೧೬); ೩ ದೀಕ್ಷಾವಿಶೇಷವುಳ್ಳವನಾದ ಅನಾದಿಶ್ಯವ ಅದಿಶ್ಯವ ಮಹಾಶ್ಯವ . . . ಅಂತರಶ್ಯವವೆಂಬುದೇ ಸತ್ತಶ್ಯವನೆಗಳು (೨೧೭-೨೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಶೋಕ (ನಾ). ೧. ಅಧಿಕವಾದ ದುಃಖ : ಹೆಚ್ಚಾದ ಅಳಲು. - ಸಂಕಟ : ಹೆಚ್ಚಿನದುಯು ಇದರಿಂದ ಮಹಾಶೋಕಸಂಪತ್ತಾಗಿ ಪತಿಯಾದ ಖರನೊಂದಿಗೆ ದೂರವಳು (೨೨೪-೨೨೬). ೨. ದೊಡ್ಡದಾದ ಅಶೋಕ ವೃಕ್ಷ. ೧. ೨ : ಭೂರುಹದೊಳನೀಳಾಗ್ರತೆ ಪವಾರಾಮದೊಳ ಹಾಶೋಕಂ ವಸಂತದೊಳ್ಳು ರೂಪಮುಂಟಲ್ಲದಿದ್ದುವು ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಭರ್ಮಜನ ನೆಲದೊಳು (೨೨೭-೨೩೩). [ಸಂ. (ಮಹಾ + ಶೋಕ; ಮಹಾ + ಅಶೋಕ)]

ಮಹಾಶ್ವೇತೆ (ನಾ). ೧. (ಬಿಳಿಯ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಕ್ಷೀರದಿವಾರೀ, ಮಹಾಶ್ವೇತಾ . . . ಕೀರ್ತಿಯುಂಟಾದ ಹೂವುಗಳು" (೨೩೪-೨೩೬). ೨. ದುರ್ಗ. ೩. ಸರಸ್ವತಿ. ೪. ಬಿಳಿಯ ಸಕ್ಕರೆ. ೫. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಬಾಹನ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಪಾತ್ರದ ಹೆಸರು : ತಾಕಂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯೆಂದವಾಣಂ ಬಿಡುಬಿಡು ಮೊದಲ ಗಂಧರ್ವೇಶ್ವರಂ (೨೩೭-೨೪೩). [ಸಂ. ಮಹಾಶ್ವೇತಾ]

ಮಹಾಸಂಧಿವಿಗ್ರಹ (ನಾ). ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ (ಯುದ್ಧ, ಶಾಂತಿ ಸನ್ನಾಹ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಬಗೆಗೆ) ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದವನು : ಬಾಹುಬಲಕುಮಾರರಿಗೆ ಲೇಖಿ ಮನಸ್ಸು ಯೂರಿತರಾ ಭರಾಪಾಭ್ಯತಪೋತಂ ಅಟ್ಟುನಂತು ಮಹಾಸಂಧಿ ವಿಗ್ರಹಿಗಿ (೨೪೩-೨೪೬). [ಸಂ. ಮಹಾಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿನ್]

ಮಹಾಸಚಿವ (ನಾ). ಮುಖ್ಯನಾದ ಮಂತ್ರಿ : ಪ್ರಧಾನನಾದ ಸಚಿವ : ಆಗ ಪಂಡಿಪ್ರಧಾನರಲ್ಲಿ ಗಂಗರಾಜರೇ ಮಹಾಸಚಿವರಾದರು (೨೪೭-೨೪೯). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸತಿ (ನಾ). ೧. ಮಹಾಪತಿವ್ರತೆ. - ಸಾಧ್ವಿ : ನಿವೃತ್ತರ ಮಹಾ ಸತಿಯಾರಾದುದಿಲ್ಲ (೨೪೯-೨೫೩). ೨. ಇವೆಲ್ಲರೂ ಮಹಾಸತಿಗಳು ಮತ್ತು ವೀರಾಗ್ರಗಳೆ (೨೫೩-೨೫೬). ೨. ಪತಿಯ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನವನ್ನು ಮಾಡಿದವಳು : ಮಾರದೇವನ ರಮಣೀಮನೋಹರ ಮಹಾಸತಿ ಶೀಲಗುಣಿತ ಭೂಮಿಪಾವನಿ ಮಹಾದೇವಿ ತನ್ನ ಪರನೊಳು ಪ್ರತಿಪನ್ನದ ಸಂದಲಾ ದಿನಂ (೨೫೭-೨೫೯). [ಸಂ. ಮಹಾಸತಿಯಾಣಿ = ಪತಿಯ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನ ಮಾಡು : ಭೋಜದೇವನು ಕೇತವಲ್ಲ ಕುಂಠಕದೇಶದ ಗವ್ದಿನಾದ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದು . . . ಕಾದಿ ಸತ್ತೊಡೆ ಅತನ ಸತಿ ವಿಯು x x x ಮಹಾಸತಿ

ಯಾದಳು (೨೫೯-೨೬೩). [ಸಂ. ಮಹಾಸತಿ]

ಮಹಾಸನ (ನಾ). ೧. ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದ ಪೀಠ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಲಗನ : ಮಹಾಬಲನು . . . ತನ್ನ ವರ್ಷವರ್ಧನದೊಳು ಮಹಾಸನಾ ಸೀನನೊಳಗೊಟ್ಟಿರ್ಪುದು (೨೬೪-೨೬೬). ೨. ಅನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಕುವ ಭದ್ರಾಸನ : ಅಂಬಾರಿ : ಹೆದ್ದಾ : "ಹಿಂಚಿ ಮಹಾಸನಮುಟ್ಟು" (೨೬೭-೨೬೯). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸನ್ನಿಧಾನ (ನಾ). ರಾಜರು, ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಹಿರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಪದ : ಪನಗೆ ಜಾಗೃತಿಯಾಗಿ ಉಂಟೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ, ಮಹಾಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪನಗೆ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕು (೨೭೦-೨೭೨). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸಭೆ (ನಾ). ೧. ವಿಶಾಲವಾದ (ಉದ್ದವಾದ) ಹಜಾರ. - ಶಾಲೆ. ೨. ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ. - ಗೋಷ್ಠಿ. ೩. ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನ : ದರ್ಬಾರು : ಕುಛದಿನ ಛಾಮಣಿಯುಳ್ಳದ್ದರಿ ಹೊಕ್ಕನು ಮಹಾಸಭೆಯ (೨೭೩-೨೭೫). ೪. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರು ಸೇರುವ ಸಭೆ : "ಸರ್ವಸದಸ್ಯಸಭೆ, ಮಹಾಸಭೆ, ಜನರಲೆ ಅಸೆಂಬ್ಲಿ" (General Assembly. ಪುಟ. ೨). [ಸಂ. ಮಹಾಸಭಾ]

ಮಹಾಸಹೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಕೊಂಡೆ . . . ಮಹಾಸಹೆ, ನೆಲರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಬಿಳರುದ್ರಾಕ್ಷಿಹಣ" (೨೭೬-೨೭೮). [ಸಂ. ಮಹಾಸಹಾ]

ಮಹಾಸಾಂಕ್ಷಿಕ (ನಾ). [ದ್ರಾವ್ಯ] ದ್ರಾವ್ಯಮತದ ಒಂದು ಶಾಖೆ ಮತ್ತು ಆ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಬುದ್ಧನು ಪರಿಣಿವಾಣ ಪದದ ನೂರು ವರುಷಗಳ ವೇಳೆಗೆ ಮೂಲಸಂಘವು ಎರಡಾಗಿ ಬಿಡುತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ರಮಾಯವನ್ನು ಹಾರಿದವರು "ಸ್ವವಿವಾದಿ"ಗಳೆಂದೂ ಸಂಘದಾಯ ದಲ್ಲಿ ಕುಳಿವು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡವರು "ಮಹಾ ಸಾಂಕ್ಷಿಕರೆಂದೂ" ಹೆಸರಾದರು (೨೮೩-೨೮೫). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸಾಗರ (ನಾ). ೧. ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದ ಸಮುದ್ರ : ದೊಡ್ಡ ಕಡಲು : ನೀನು ಇನ್ನು ಸುಸಾರವೆಂಬ ಮಹಾಸಾಗರದೊಳಿಂಟೆ ದಾಟಿ ಹೋಗತಕ್ಕವನು (೨೮೬-೨೮೮). ೨. ಕೃಷ್ಣಬೃಹದ ಮಹಾಸಾಗರದಂತೆ ಮೇಯುತ್ತ ಬಂದ ಸೈತ್ಯವು ನಿಮೂಲವಾಗಿ, ಕೌಶಿಕನ ಜೀವವುಳಿಯುವುದು ಕಪ್ಪವಾಯಿತು (೨೮೯-೨೯೧). "ಹಿಂದೂಮಹಾಸಾಗರ" ಪರಾ. ೨. [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಅಂಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆ : ಎಕ್ಕಂ, ದಾಹಂ . . . ಸಾಗರ, ಮಹಾಸಾಗರ, ಪರಿಮಿತ, ಮಹಾಪರಿಮಿತ - ಈ ೪೦ ಸ್ಥಾನದ ಉಗ್ಗಡೆ (೨೯೩-೨೯೫). ಎಕ್ಕಂ ದಹಂ . . . ಸಾಗರ ಮಹಾಸಾಗರ . . . ಮಹಾಶ್ವತುಮೆಂದದೇ ಉಗ್ಗಡೆಗಳು (೨೯೬-೨೯೮). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸಾಮಂತ (ನಾ). (ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಕೈಕೆಳಗಿರುವ) ಅಧೀನ ರಾಜದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದವನು : ಸಾಮಂತ ಮಹಾಸಾಮಂತರ್ ಸ್ವಾಮಿಯತ್ತೀ ಪೃಥ್ವೀಶ್ವರಂ ಬಂದವು ವರ್ಷಾ ಬಂದಿ ನೀಡುವತ್ತಿಯಂ ಕಿಂಕಾರ್ವಾಣಿಯುತ್ಪಂ (೨೯೯-೩೦೧). ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಿ ಮಹಾಸ್ವ ಮಹಾಸಾಮಂತ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ (೩೦೨-೩೦೪). ಮಹಾಸಾಮಂತ ಮಹಾಸಾಮಂತ (೩೦೫-೩೦೭). ಮಹಾಸಾಮಂತ ಸಾಮಂತರುಗಳೂ . . . ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಲಗ್ನಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿ. ಪದ್ಮನರರನ್ನು ಹರಿದು (೩೦೮-೩೧೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸಾಮಂತ, ಮಹಾಸಾಮಂತ (ನಾ). = ಮಹಾಸಾಮಂತ : ಮಹಾ ಸಾಮಂತಂ ಮಹಾಸಾಮಂತಂ (೩೧೧-೩೧೩). ಮಹಾಸಾಮಂತ :

ಮನ್ನೆಯರ ಮಾಸಾವಂತರ ಮಾಯ್ಯರ ಬುಸಿಲ್ಲ ತುಟಿರಾಳ್ಳಿತ್ತನು
ದೊಡ್ಡಣಮಾಗೆ ಕೀಲಿಸಿದ ಕಿಣುಗಿಟ್ಟೆಯ ದುಗಲೊಳಂ (೨೩೫. ೧೧);
ಮಹಾಸಾಮಾಂತ-ಮಾಸಾವಂತ (ಕುರು. ೨೯೦ ಕೃಷ್ಣ); ಮಾಸಾವಂತರ
ಬಿನ್ನ ಮುನ್ನ ಕೆಲದೊಳ್ಳೋಬನಾಯ್ಕರೆತ್ತತ್ತಲಂ (ಪು. ೨೨೫. ೯-೧೯).

[<ಸಂ. ಮಹಾಸಾಮಾಂತ]

ಮಹಾಸಿಂಹತ (ನಾ). ೧. ಬಹುಶ್ರೀಮಂತ. ೨. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು :
ಬೆನ್ನಲಂ ಮೂನುಜುಮಂ ಮಹಾಸಿಂಹವನ್ನನಾಳೆ (೨೩. XXVI. ೭೨-೦೦;
೧೧೬). [ಮಹಾ + ಸಿಂಹತ]

ಮಹಾಸೇನ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸೇನಾ
ಪತಿ. ೨. ಪಣ್ಣುವಿನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಗೌರವಾತ್ಮಾ
... ಮಹಾಸೇನ, ಮಹಾತೇಜಾಃ, ಶರಣಾ (ಚ ಕಥೆತೇ) - ಈ
೨೦ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಪೆಸು" (ಶಾಕು. ೩-೨೦). ೩. ಉದಯನ
ಕಥಾಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿಯಾದ ವಾಸವದತ್ತೇಯ ತಂದೆಯ
ಹೆಸರು : ಇವಳೇ ಮಹಾಸೇನನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ವಾಸವದತ್ತೆ! (ಕೃಷ್ಣಾ-
೨೨). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸೌಖ್ಯ (ನಾ). ಪಲ್ಲಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ :
ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಂತರೋಗ : ಮಹಾಸೌಖ್ಯ ಎಂಬ ದಂತರೋಗದಲ್ಲಿ
ಪಲ್ಲಾಗಳು ಅಲ್ಲಾಡುವವು. ಕುಮಾಯಿಗಳು ಒಡೆದವು, ಕೀವು ರಕ್ತ
ಸುರಿತದ್ದು (ಕೃಷ್ಣಾ. II. ೦೨೯). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಅತ್ಯಂತ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಆಸ್ತ್ರ. - ಆಯುಧ. -
ಬಾಣ : ಖಡಿಯಿಂದ ಫಲಗುಣಂ ಪೂಡಿದ ಮಹಾಸ್ತ್ರವುಂ ಶತಪತ್ರ
ರೋಚನಂ ಕಂಡು ... ಬೆಸಸುಲಕ್ಷಿತವರಾಶ್ರಮಿ ಭನುಜಯಾಜ್ಞಾರ್ಥ
ಕವಿವರಗೆ ತೆಗೆದಟ್ಟನಾ ಶರವನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೬-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಹಾಸ್ತ್ರಗೃಹ (ನಾ). [ಭಂಡ] ಮೇರ್ವಧಂದ್ವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ
ಇಪ್ಪತ್ತಾರುಬಗೆಯ ಭಂದಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯದಾದ
ಅಕೃತಿ ಎಂಬ ಭಂದಸ್ತ್ರವು ವೃತ್ತ : ಲಘುಭದ್ರದಾ ಶ್ರಿಗುರುವಿಂಧಕ್ಕೂ
ಮಹಾಸ್ತ್ರಗೃಹ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೨೦೦ ಕೃಷ್ಣ). [ಸಂ. ಮಹಾಸ್ತ್ರಗೃಹ]

ಮಹಾಸ್ತ್ರಗೃಹ (ನಾ). - ಮಹಾಸ್ತ್ರಗೃಹ : "ಎರಡು ಲಘು ಮೂಳು
ಗುರುವಿರ ಮಹಾಸ್ತ್ರಗೃಹಾಖ್ಯಂ" (ಕುಣಾ. ೧೦೬-೨೨); ಪುರುಂದಾಶ
ದ್ವಯೋದ್ಭವಿಸ್ತುತವಹಯುಗ್ಮಾಂಗಾರಾತಿರ್ಯಕ್ ಬರೆ ಪಕ್ಷಪಾತ
ದೂಳೆ ನಿಲ್ಲಿರೆ ವಿರತಿ ಮಹಾಸ್ತ್ರಗೃಹ ನಾಮದ್ವೈತಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೧೯೬);
ಶಾರ್ವಟಕವಿರಾಡಿತ ... ಸ್ತ್ರಗೃಹ, ಮಹಾಸ್ತ್ರಗೃಹ - ಎಂಬ
ಅನುವೃತ್ತಿಗಳೇ ಕರ್ವಾಟಕ ಕಾವ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸಲು ನಿಂತ ಸಂಸ್ಕೃತ
ಜನ್ಯ ವೃತ್ತಗಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೬೦). [ಸಂ. ಮಹಾಸ್ತ್ರಗೃಹ]

ಮಹಾಸ್ತ್ರಾಮಿ (ನಾ). ೧. ಮಹಾಪ್ರಭು : ಮಹಾರಾಜ : ಆಗ್ನ
ಮಹಾಸ್ತ್ರಾಮಿಯವರಿಗೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡಿ ಇದ್ದೋಸ್ಕರ
ತಮಗುಂಟಾದ ಸಂತೋಷವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದರು (ಕುಣಾ. II. ೦೨೨).
೨. ರಾಜರು, ಗುರುಹಿರಿಯರು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮುಂತಾದವರನ್ನು
ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಗೌರವಸೂಚಕವಾದ : ನಾನು
ಬಳ್ಳ ಅಕ್ಕಿ ಅನ್ನ ಊಟ-ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂತೆ, ಮಹಾಸ್ತ್ರಾಮಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭೯).
[ಸಂ. ಮಹಾಸ್ತ್ರಾಮಿ]

ಮಹಾಪದ (ನಾ). ಭಾರಿಯಾದ್ದು : ಭೋರಕದನ : ಪೂಜಿ
ವಿಂಜುಗಳಂತಿರ ಕೇತುಗಳ ಜಳವದ್ದುಂದವೋಲಿರೆ ಹಸ್ತಿಗಳ ಗೌತಧಾರೆ
ಗಳಂತಿರ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಬಳಸಿ ಕಾರ್ಗ(ಣಿ)ಯಾಯ್ತು ಮಹಾಪದಂ (ಕುಣಾ.
೧-೧೯೯). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪದವನ್ನಿ (ನಾ). ೧. ಉಗ್ರವಾದ ಕದನದ ಸದ್ದು. ೨.

ಯಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಹ್ವಾನಿಸುವ ಧ್ವನಿ. ೧. ೨ : ನೆರದ
ವಸಂವಾದಂ ಪಂಜರರುಕತತಿಯೊಳ್ ಕುಲಾಲಗೇಹಂಗಳೊಳಂ ಪರಶಕ್ತ
ಭ್ರಾಂತಿಗಳಧ್ವರದೊಳ್ ಪೆಟ್ಟುಂ ಮಹಾಪದವನ್ನಿನಿಯಂತಂ (ಕೃಷ್ಣಾ.
೬-೧೧೦). [ಸಂ. (ಮಹಾ + ಪದ + ವನ್ನಿ; ಮಹಾ + ಪದ + ವನ್ನಿ)]

ಮಹಾಹಿತ (ನಾ). ೧. ಅವುಗಳೆಲ್ಲ : ಪರಮಸ್ನೇಹಿತ. ೨.
ಕಡುಹಗೆ : ಪರಮತತ್ತ್ವ. ೧. ೨ : ಈ ಚಂದ್ರಹಾಸಂ ಮಹಾ
ಹಿತನವುಗೆ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಗೆ ಅರಸಾದವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦-೨೩).

[ಸಂ. (ಮಹಾ + ಹಿತ : ಮಹಾ + ಹಿತ)]

ಮಹಾಳ (ನಾ). (ಕರಾ) ಅಡಕೆಮರಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ರೋಗ : ಸಾವಿರಮೊಟ್ಟೆನ್ನೂರ ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ
ಅಡಿಕೆ ಮಹಾಳ ಕೀಳೆರೋಗದಿಂದಾಗಿ ಅಡಿಕೆ ಬೇಸಾಯಗಾರರು
ಜರ್ಭೂರಿತರಾಗಿದ್ದರು (ಕುಣಾ. ೧೩೬). "ಕೊಳೆರೋಗ" ಪರಾ. [?]

ಮಹಿ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿ : ಪೃಥ್ವಿ : "ಸ್ಥಿರ ಧರಣಿ ... ಮಹಿ
ಜಗತಿ ... ಭೂಗೋತ್ರ ನೆರಿಂ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೬-೦); ಮುನ್ನಿನ್ನು
ಚಕ್ರೇಶ್ವರರಾಂ ನಿಷ್ಕಂಟಕಂಮಾಡಿರೆನೆ ಮಹಿ ನಿಷ್ಕಂಟಕಂ. ಮಾಡಿ
ಚಕ್ರೇಶ್ವರರತ್ನಂ ಸ್ವತಂ ಪಾರ್ವತಿನಿಲಕಂ ವಿಕ್ರಮಾಡಿದ್ವೇದಂ
(೨೩. XXV. ೩೯-೯ : ೧೩೬); ಅಹಿರಾಜಂ ದ್ವಿಸಪ್ತದ್ವಿಸಪ್ತಾಯಂ
ವ್ಯಾಪ್ತಸರ್ವ ಬಲ್ಲನೇ ಮಹಿಯೋಳ ಮಾನವನೊಂದ ನಾಲಗೆಯೊಳಂತಾ
ಭೂಭವಾಗಾರಮಂ (ಕುಣಾ. ೨-೩೬). ೨. ರಾಜ್ಯ : ದೇಶ.

[ಸಂ. ಮಹಿ, ಮಹೀ]

ಮಹಿ (ನಾ). ಹಿಮ : ಮಂಜು : "ಮಹಿ-ಬರ್ಹ, ಮಂಜು"
(ಕುಣಾ. ೨೨). [ಸಂ. ಮಹಿ]

ಮಹಿಚಕ್ರ (ನಾ). ಭೂಮಂಡಲ : ಪೃಥ್ವಿ : ಮಹಿಚಕ್ರದೊಡನೆ
ಮಲ್ಲಿನಿಸುವಂತೋಷವುಂ ಕಂಡು ಸಸ್ತುಪರಲ್ಲಂ ಗೆಲೊಂವು
ಬಡ್ಧಿಸುಮರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨-೦೨). [ಸಂ.]

ಮಹಿಜ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಅಂಗಾರಕ : ಮಂಗಳಗ್ರಹ : ತಾರ
ಸಪ್ತವಿಂಧವಿ ತಾರೀಕೆ ಮಹಿಜಾಂ ಮಹಿಜಾಂ ಜಗಿ ಹೋರದಲೆ
ಹೋದದವರ್ವ ಜಗಿ ಹೆಮ್ಮಾರಿ ಕಾಯ್ತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨೯೩). [ಸಂ.]

ಮಹಿತ (ಗು). ೧. ಗೌರವಾರ್ಹನಾದ : ಪೂಜ್ಯನಾದ : ಇಬ್ಬಾ
ಮಾತ್ರವಿಂದು ವಿಕ್ರಮಗಳನಿಯುತವ ಮಹಿತಮಹಾಪಾಪಮನೀತ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦-೧೩) : ದನುಜಸಂಹೃತಿಶಕ್ತಿಧರಂ ಪ್ರಭಾಕರಂ ಮಹಿತ
ಮಹೋದಯಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೯). ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ : -ಹಿರಿಮೆ
ಯುಳ್ಳ : ಪುನತಿಯಿಂದ ಕೊಡಿದ : ಮಹಿತವೃತ್ತಿಯ ಸಹವಯುಗ್ಯಯ
ನೀಶ್ವರಂ ತಾಂ ಮೆಜಿಯಸುವೆನಂದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೦೩) : ತೊಂತಗವಿತೆಯ
ಗುಣ್ಣಂ ವಿಂತನಿಜಲಿತಮಂಜುಲವಃಪಿತಾತುಳಸಂಪ್ರಬಂಧದೊಳ್ಳಂಗಳೆಯ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೨೩). (ನಾ). ೩. ಪೂಜ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ : ಮನ್ನಣೆಗೆ ಯೋಗ್ಯ
ನಾದವನು : ಅಪ್ರತಿಮತಪಶ್ರೀಮಹಿತನಯನೇನಮಹಾದಾನಿವತಿ
ರಿಷ್ಯರಜಸೇನಾಬಾರ್ಥ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩) : ಜನಪತಿಪೂಜೆಯಂ ...
ಜನತಮೂಲ ಪೆಟ್ಟು ತಡಿದಂ ನೆಜುಂದು ಪುರೋಹಿತಂಗೆ ಸದ್ವ ನಮಹಿತಂಗೆ
ಪೆಟ್ಟುಂ (ಕುಣಾ. ೧೩-೧೯). [ಸಂ.]

ಮಹಿತನಯ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯ ಮಗ. ೨. [ಜ್ಯೋತಿ] ನಮಗ್ರಹ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಂಗಾರಕ : ಮಹಿಚಕ್ರ ಮೇಣ್ ಮಹಿಚಕ್ರಾಧೀಶ
ಸಮಂ ಮಹಿತನಯಂ ನೆಲಸರೆ ಮೃಗ್ಯಕದೊಳ್ ತನ್ನ ನಡನೆನಿಸುಗುಂ
(ಕುಣಾ. ೧೬-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಹಿತಳ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಂಡಲ : ಸೋಮೇಶ್ವರನವತರಿಸವನೇ
ಮಹಿತಳತೀರಮೆನಿಸಲಂದಾಪುರದೊಳ್ (೨೩. XXVIII. ೩೬-೨ : ೧೩೩).

೨. ನೆಲ ; ಭೂಮಿ : ಮಹಿಮಾಶಕ್ತಿಯು . . . ಆ ಮಹಿಮಾ
ಪೀಠಾಂಜನವೆಂದು ಹೆಸರಿಡುವುದು (ಕಾಡು. ೧೦೩).
[ಸಂ. ಮಹಿಮಾ]

ಮಹಿಧರ (ನಾ). ರಿ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವುದು : ಪರ್ವತ :
ಕಾಂಚನಶೃಂಗಾಧೀಶನೋ ಹೈಮವತಮಹಿಧರಾಧೀಶನೋ ಪೇಠಂ (ಆತ್ಮ. ೧-೨೬) ; ಹಿಮವತಕ್ಕಿತ್ತೀಳದೋಳು ಪಂದರಮಹಿಧರದೋಳು . . .
ಚೈತ್ಯಾವಾಪೂಷೋತ್ಪದನಿಗಲನಲ್ಲಿದಮಂದಂ ಸುರೇಂದ್ರಂ (ಸುಕುಮಾರ. ೧-೧೦). ೨. (ಕೊರ್ಮಾವತಾರರೂಪದಿಂದ) ಭೂಮಿಯನ್ನು
ಹೊತ್ತವನು ; ವಿಷ್ಣು : ಎಳೆಯಂ ಎಳೆಮದಿಂ ತರಲೆ ಮಹಿಧರಂ
ಮಾನ್ ಪಂದಿಯಾದಂತೆ ಪೋದಳೆಯಂ ದಾಯುಗರಂ ಪದಲ್ಲದಿಸಿ ಕೊಂಡಾ
ಳಲ್ಮಮಾದೆವದಿಂ . . . ಬೃಹದಳೆಯಾದಂ ನರಂ (ಸಂಪದ. ೧-೨೩).
[ಸಂ.]

ಮಹಿಭುಜ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನು ; ರಾಜ :
ಸೋಗಯಣೆ ಸಿಂಹಪಂದೆಯುಮನಿಂದಿತೆಯುಂ ತಪಸ್ಸುಪ್ಪವನ್ನಭೂಮಿ
ಗಳವರಂದಮಾ ಮಹಿಭುಜಂ ಕರವೊಪ್ಪಿದಂ (ಪಾಂಡಿ. ೬-೨೦).
[ಸಂ. ಮಹಿಭುಜ]

ಮಹಿಮ (ನಾ). ರಿ. ಹಿರಿಮೆ ; ಘನತೆ : ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ೨. ಹಿರಿಮೆ
ಯುಳ್ಳವನು ; ಘನವಂತ ; ಮಹಾತ್ಮ : ಇಂತಹ ಮಹಿಮಾನುಂಟಿ
(ಆತ್ಮ. ೧-೨೯) ; ರುದ್ರನಿವೃತ್ತ ಮಹಿಮಂಗೆ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ರಕ್ಷಿಸುವ ಭಕ್ತಿವ
ಟ್ಟಳೆಯನೇವದಿಸಿ ಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟ ಕರವೊ ಮೊಳೆದ ಗುರು ಗುರುತ್ತರನು
(ಕೃತಾರ್ಥ. ೧-೨೦) ; ಯೋಜಿಸಲ್ಪಡ ಮಹಿಮಂ . . . ನಿನ್ನಗೆ ವೃತ್ತನಾದವನು
(ಪಾಂಡಿ. ೨-೨೩). [ಸಂ. ಮಹಿಮಾ]

ಮಹಿಮಾಕರ (ನಾ). ಹಿರಿಮೆಗೆ ನೆಲೆಯಂತಿರುವವನು ; ಮಹಿಮೆ
ಯುಳ್ಳವನು ; ಘನವಂತ : ಭರವಾಸವೇಶ್ವರಂ ಗುರು ಪಿರಿಯಾಂ
ಜಿತ್ತವರ್ತ ಮಹಿಮಾಕರಂ (ಆತ್ಮ. ೧೦-೧೦೨) ; ನಿನ್ನವಾರಾಂತ್ಯತಿಯನರ್ಜವರ್
ಮಹಿಮಾಕರ ಪರಮಾರ್ಥವಾರ್ಗ ಲಕ್ಷ್ಯಂ ನಿನ್ನಾ (ಪಾಂಡಿ. ೨-೨೦೩). [ಸಂ.]

ಮಹಿಮಾನತೆ (ನಾ). ಲೋಕಪೂಜ್ಯತೆ : ಮಾನದಿಗಳು ಸುತ್ತಿಗಳು ಮಹಿ
ಮಾನತೆಯೆರೆಯಿತ್ತಿಪರನಾನೇನ ಹೇಳುವೆ ಮಾದರನ ಮಾದಾಂದಿತಿಯ
ರಿವ (ಕೃತಾರ್ಥ. ೧-೨೦). [ಮಹಿ + ಮಾನ + ತೆ]

ಮಹಿಮೆ (ನಾ). ರಿ. ಹಿರಿಮೆ ; ದೀಪ್ತತೆ : ಮಹಾತ್ಮ : "ಮಹಿಮೆಯೆಹಲೆ
ಮಹಿಮೆ" (ಪಾಂಡಿ. ೧೦) ; ಮಹಿಮೆ ಜಗತ್ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾದುದು
ದಿರ್ಜಗಮಗ್ನಳು ಮಹಿಮೆಯನಾರೊ ಮಹಿಮೆ (ಪಾಂಡಿ. ೧೦-೧೦೨) ;
ಸಿದ್ಧರಾಮತಂದೆಗಳ ಮಹಿಮೆ . . . ಎನ್ನೊಳಗಿಂದಿಪ್ಪದೊ (ಆತ್ಮ. ೧೬-೨೯). ೨. ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ : ಆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನ್ಯವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೇ
ಭಟ್ಟಿಯು ಮಹಿಮೆ ಕೇವಲಸುತ್ತಿ (ಪಾಂಡಿ. ೨೩). ೩. ಅಷ್ಟಾದ್ವಿಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ; ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಆಕಾರವನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯೆ : ಅಸಮಾ ಮಹಿಮಾ . . .
ಪರಿಶ್ಲೇಷಿತಾಪ್ರತಿಹತತ್ವ ಕಾಮರೂಪಿತ್ವಾದಿಭೇದದಿಂ ಶ್ರಿಯಾಗೋಚರರ್ಥ
ಬಹುವಿಧಂ (ಆತ್ಮ. ೧೬೯) ; ಅವಧಿಹಾ ನಿಯಮನೇಮಾ ಗರಿಮಾ ಮಹಿಮಾ
. . . ಎಂಬಷ್ಟಗುಣವೇಭೃತ್ಯಾಪಿತನುಮಾಗಿ (ಪ್ರಾಣ. ೧೦೯) ; ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾದಿ
ಶಿವಾಂತಮಾದ ಮೂವತ್ತಾಟುತತ್ವಂಗಳಂ ಪೊಜಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಶಿಸುವದೇ
ಮಹಿಮೆ (ಪಾಂಡಿ. ೨೨೨). ೪. [ಜೈನ] ಪೂಜೆ ; ಆರಾಧನೆ ; ಆರಾಧನೆ :
ನಿಜಾತ್ಮೋದ್ಧಾನದ ಜನಭವನದೊಳಿಂಟಿದವನಂಬರಂ ಮಹಾಮಹಮೆಂಬ
ಮಹಿ (ಪಾಂಡಿ. ಜನಮಹಿ) ಮೆಯಂ ಮಹಾವಿಭೂತಿಯಂ ಮಹಾಬಲಂ
ಮಾಡಿದಂ ಬಲಿಯಂ (ಆತ್ಮ. ೨-೯೯೩) ; ಮಹಿಮೆಯನಾ ಮಹೀಶ್ವರಶಕ್ತಿಯು
ಶಕ್ತಿಯು ಜೈತೃಗೇಪದೋಳು ಮಹಿಮವನಲೆ ಮಹಾಮಹದ ಪೂಜೆಯು

ನೋಡಿದುದೆಂದು ಮಾದಲೆ (ಪಾಂಡಿ. ೧-೧೩೩).
[ಸಂ. ಮಹಿಮಾ]

ಮಹಿಮೆವಡೆ (ಶ್ರೀ). ಘನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ; ಹಿರಿಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರು ;
ಮಹಿಮೆವಡೆಂದು ಸೋಗಯನುವ ಹೇಮವತಕ್ಕಿತ್ತೀಳದಿಂದ ತೆಳಗದನೋಳು
ಮಹಿ ಭರತಂ ಪಟ್ಟಂಡಾವಂತಂ (ಸುಕುಮಾರ. ೧-೨೬).
[ಮಹಿಮೆ + ವಡೆ]

ಮಹಿಮೆವೆಣಿ (ಶ್ರೀ). = ಮಹಿಮೆವಡೆ : ಆ ವಿರುದ್ಧವಾದಿ ನೆಗೆದು
ಮಹಾವಿಧವದಿಂದೊತ್ತಿ ನಡೆಯಲು ದೇವಭಿಷಯಂ ಪೊಗಳಲುದ್ದಿಪಿತ
ಮಹಿಮೆವೆಣಿ ಹರಗಾಕಾವಯಾಜ್ಞಯಂ ತತ್ಕಾರಿದೊಳಾಂತಂ . . .
ಪೋದವಂ (ಆತ್ಮ. ೧೧-೨೨) ; ಒಹುಕಾಲಕಾಗಿ ನನ್ನೊಡೆಯನ ಕಂಡೊ
ಮಹಿಮೆವೆತ್ತೆನೊಡೆಯನುತ್ತು ಮಹಿಮವ ಮುಂದುಡುಗೊಳೆದವಿರಿ
ಗಹಗವನಣಿಗದಳು ಕಾಳಂದಿ (ಪಾಂಡಿ. ೨೬-೨೬). [ಮಹಿಮೆ + ವೆಣಿ]

ಮಹಿಮೆವೆಣಿ (ಶ್ರೀ). = ಮಹಿಮೆವಡೆ : ಆ ವಿರುದ್ಧವಾದಿ ನೆಗೆದು

ಮಹಿಮ (ನಾ). ರಿ. ಕೋಣ : "ಮಹಿಮಂ ಸೈರಿಫಃ. ರಕ್ತಾಕ್ಷಃ ಕಾಸರಃ,
ಲುರಾದಾಃ - ಈ ೩ ಕೋಣಂ" (ಪಾಂಡಿ. ೨೬-೨೯) ; ಕರಿ ಮಹಿಮ ಮೇಷ
ಮುಪ್ಪವರೂಪದಿಂ ತಮಗೆ ತಾಮ ಪೋರಿ ಸೂರರ್ಕಳೆ (ಆತ್ಮ. ೨-೯೦).
೨. ದುರ್ಗಿಯಿಂದ ಹೆತನಾದ ಒಬ್ಬರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು ; ತಾರಕನ
ಕೃಪಾಧನ ಮಹಿಮ . . . ಜಡ್ಡು ರಶವವನೊಬ್ಬನಲಿ ಕೃಪಾರವೇ ನೆಲೆ
ಕಾಣಲಾದ್ದುಂದು ಸುರಸ್ತೀಳಮ (ಕಾಡು. ೧೦-೨೬). ೩. ಒಂದು
ನರಕದ ಹೆಸರು : ತುನಕ ಕೂಕರ ಅಜ ಮಹಿಮ ಅವಿವೇಚ್ಯದ
ಮಂತ್ರಿನರಕಗಳ ನಡುವೆ ಚಂಡಕೋಳಾಹಳವೆಂಬನುನರಕವಿಪ್ಪದು
(ಪಾಂಡಿ. ೧೨೨).

ಮಹಿಮಪ್ರಶಸ್ತಿ = (ಅಲಂ) ದಡ್ಡ ; ಬಡ್ಡ ; ಚಿತ್ರಗುಪ್ತರು . . .
ನಿನ್ನ ವತ್ಸ ಕರದಲಿ ಒದಿದು ಈ ಮೂರ್ವನರ ಮಹಿಮಪ್ರಶಸ್ತಿಯೆಂದು
ಮುನಗಾವರಲೋ ಕಾರ್ತ (ಪಾಂಡಿ. ೧೦-೨೬). [ಸಂ.]

ಮಹಿಮನಾಥ (ನಾ). ದಿಕ್ಪಾಲಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ; ಕೋಣವನ್ನು ವಾಹನ
ವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು ; ಯಮ : ಪ್ರಥಮಪ್ರಾಣರದೊಳಗೊ ಮಹಾ
ವೀರಭಾಗದೊಳಮರನಾಥಮಹಿಮನಾಥರನ್ನಾಥ ಧನನಾಥಸಾಥಮಪ್ಪ
ದಿಕ್ಪಾಲರ ಕೇಳೇಪ್ರಾಸಾದಂಗಳಿಂದಂ (ಪಾಂಡಿ. ೨-೨೦೩). [ಸಂ.]

ಮಹಿಮಮಂಜಲ (ನಾ). = ಮಯ್ಯೋರ್ : "ಎರಮ್ಮೆ-ನಾಡು" ಎಂಬುದು
ಮಹಿಮಮಂಜಲವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನವಾದ್ದುಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ (ಪಾಂಡಿ. ೧೨೨).
[ಸಂ.]

ಮಹಿಮೆಯದ್ದು (ನಾ). ಕೋಣಗಳನ್ನು ಹಿರಿದುಂಬಿಸಿ ಹೋರಾಡಿಸುವ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಂದ್ಯ ; ಮಲ್ಲಮೇಷಾದಿಯಾದ್ದಂಗಳಂ ನೋಡುತುಂ
. . . ರಂಜಿಸುವ ಮಹಿಮೆಯದ್ದಂಗಳಂ ಕಾಣುತುಂ . . . ಪುರಮಂ
ಸರ್ವಸಂಭ್ರಮದೊಳಂ ಪೊಳ್ಳು (ಪಾಂಡಿ. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಮಹಿಮಾಕ್ಷ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತೂ ಅದರ ಅಂಟು ;
ಲೋಬಾನ : "ಪೂವೊಂ, ಮಹಿಮಾಕ್ಷಃ. ಗುಗ್ಗುಳಃ, ಫಲಂಕಪ್ಪಃ-ಈ
೪ ಗುಗ್ಗುಳಂ" (ಪಾಂಡಿ. ೧೦೦-೧೩೩) ; ಹೇಮಮಾಕ್ಷಿಕ . . . ಮಹಿಮಾಕ್ಷ,
ಗುಗ್ಗುಳ, ಮೇಕಿರಿ, ಪಾದರಣ ಇಂಪನ್ನು ಕುಮಾರವಾಗಿ ಎಮ್ಮೆಯ
ಪಾಲಿದ ಮರ್ದಿಸಿ ಎಳೆದಿನ ಮುಖಕ್ಕೆ ಲೇಪವಂ ಮಾಡಲು ಮುಖದ
ಕಪ್ಪು ತೀವರು (ಪಾಂಡಿ. ೧೧, ೧೨೬). [ಸಂ.]

ಮಹಿಮಾಕ್ಷಿ (ನಾ). = ಮಹಿಮಾಕ್ಷ : "ಗುಗ್ಗುಳಂ ಮಹಿಮಾಕ್ಷಿ ಕೌಶಿಕಾಕ್ಷಿಂ"
(ಪಾಂಡಿ. ೧೦೦-೧೩೩) ; ಮಹಿಮಾಕ್ಷಿಯೊಪ್ಪಲವ ತಂದು ಮೂವನರದೊಳಂ
ಪಾಲಿದುದುಮೌಳಿಗೆ ಕೊಡುತಿರಲು (ಪಾಂಡಿ. ೧೧-೨೯).
[< ಸಂ. ಮಹಿಮಾಕ್ಷ]

ಮಹಿಷಾಸುರ (ನಾ). = ಮಹಿಷ ೨: ಮಿಷ್ಣುಲಂಕೆ ಗಾಳದೊಳ
ತೊಡಗಿದ ಪಾದುಗಿರಿ ಮಹಿಷಾಸುರನಂತೆ ಸೂಲದೊಳ ನೊಂದು ನೆರಳ
ಕಳೆರಿಂ . . . ಅತಿಭಯಂಕರಾಕಾರಮಾಪ್ತನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೫ ಶ್ಲೋಕ):
ಮೇಲೆವಾಯ್ತು ಮಹಿಷಾಸುರನಂತೆ ತವ ಕೊಂದಳಾವಳಾ ಭಗವತಿ ಕೂತು
ಬೀರಸಿಂಹಿಯಾಗಿ ಭುಜಾಗಿ ನಾಗಮರ್ಮನಾ (ಕಂಠ. ೧೦೩. ೧-೨). [ಸಂ.]
ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿ (ನಾ). ಮಹಿಷಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದವಳು;
ದುರ್ಗೆ; ಚಾಮುಂಡಿ: ನವರಂಗವದ್ದಿರುವ ಗೊಡುಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ನಾರಾಯಣ . . . ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿ ಎಗ್ರಹಗಳು ಇರಬಲ್ಲವು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೩). [ಸಂ. ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿ]

ಮಹಿಷಿ (ನಾ). ರಿ. ಎಮ್ಮೆ: "ಮಹಿಷಿ ಕಾಸರಿಯೆಲ್ಲೆಮ್ಮೆಯಕ್ಕೊ"
(ಕುಂಜಾ. ೩೩-೩): ಪುರಸ್ಕೂತಾರ್ಚನಾಶರಣಿ ಮುಖಧಾತ್ರೀನಾಥ
ಧರ್ಮಾಕರೋತ್ತರದಿಂ ಭಾರ್ಗವನಂತರದೊಳ ಮಹಿಷಿ(ಪಾಣ. ಪ)ಗೋ
ಮಾನೆಕ್ಕೊ ರೂಪಾದಿಯಂ. . . ಸಂಕತಮಾ ವಿಲಗ್ನಜನಿತಂಗಜೀವನಂ
ಕೊಡುಗುಂ (ಪಾಣ. ೧೦-೩). ೨. ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿ: ಅಗ್ರಮಹಿಷಿ:
"ಕೃತಾಭಿಷೇಕಾ, ಮಹಿಷಿ - ಈ ೨ ಪಟ್ಟದರೂಪ" (ಕಂಠ. ೩೫-೩೫).
ಮೊದಲಾ ಭಕ್ತರಾವನ ಮಹಿಷಿ ರೋಪದಲಿ ಯೂದರಲ್ಲಿ
ರಳವಂದಲಿ ಶಾಪವ ಕೊಟ್ಟುದನು ನೆನೆಸಿದವು ಚಿತ್ರದಲಿ ಬದಜುತಿರ್ಪದಂ
ಸಕಲವನ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೧೩). ೩. ಅರಸಿ: ರಾಣಿ: ದೇವೇಂದ್ರನು . . .
ಕಲರವದ್ದಿಲ್ಲ ಅವ್ಯಕ್ತೋದಕದಿಂದ ಪ್ರಭುಗಳಿಗೂ ಇವರು ಮಹಿಷಿ:
ರಿಗೂ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿದನು (ಪಾಣ. ೧೧). ರಿ. ೩: ಶುದ್ಧಾಂತ
ನಿರಯದಂತನಕಮಹಿಷಿಪರೇತಮಂ ನೀಳಬ್ಬನಾಳದಂತೆ ವಿಸ್ತಂಜ
ಕಾತ್ಯಮಂ . . . ಎಂಬ ಮತನೀಯ ಮಹಿಷಿಯಂತೆ ತಳೆದು (ಕೃಷ್ಣಾ.
೧-೩೦ ಪ). ೪. ಉನ್ನತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ: ೩. (ಉಕ) ಒಂದು
ಮನೆತನದ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು. [ಸಂ. ಮಹಿಷಿ]

ಮಹಿಷಿ (ನಾ). ಕೋಣ; ಮಹಿಷ: ಏಳೆಯ ಗುಂ ತಗಲ್ ಮಹಿಷಿ
ಮನುಷ್ಯ ಮಹಿಷ ಮೃಗಂ ಸಮುಪ್ಪಳಿತಕುರಂಗಮಂ ಪೃಷ್ಠಮಂವವ
ನೇಜಿ ಸಮಸ್ತಸ್ಯಕರಂ ಬಳಸಿರಲಿವು ವ್ಯಯಮ . . . ಅದಳ ದೀಪತಿ
ಗಳ ನೆಡವಂ ನಿಜಾಶೆಯೊಳ (ಪಾಣ. ೧೩-೩೫). ೫ ಇದು ಭವಸ್ವಿ
ಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. [?]

ಮಹಿಷೀರಸೆ (ನಾ). (ರಾಣಿಯರು ಲೇಖಿಸಿದ್ದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಸುಗಂಧಭೇದ (?) : ಆದರೆ ಕವಲುಮೊಂಡೆ ಮೃಗೋದ್ರವರಿಂ
ಬಳವಟ್ಟು ನಿಂದದೊಂಡೆ ಮಲಮೋದ್ರವಪ್ರಸರದಿಂ ಕದಡಿಂ ಕಡುಕಂ
ಮಾಡುಮೊಂಡೆ ನವಕಂಠಮುದ್ರವದಿರ್ಪವ ಕರ್ತನದಿರ್ಪನಾಳ್
ದೊಂಡೆ ಪರಿವಿಶ್ರಿತಾರ್ಪಮಹಿಷೀರದಿಂ ಸರೋವಿಭಾಗದೊಳ
(ಪಾಣ. ೧-೨೯). 'ಗೋರಸ' ಮೋ. [ಸಂ.]

ಮಹಿಷ (ಗು). ರಿ. ಅತಿದೊಡ್ಡದಾದ; ಬೃಹತ್ತಾದ; ಬಹು ಹಿರಿಯ.
(ನಾ). ೨. ಘನತೆ: ಹಿರಿಮೆ: ಅಮಂಭಕ್ತಿಮಹಿಷದಿಂ ವರ್ತಿಸುತರಂ
ಶಾಂ (ಪಾಣ. ೩೩-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಹಿಷೂರು 'ಮಯೂರ' ನೋ.

ಮಹಿಳಾಮಂಡಲ (ನಾ). ಹೆಂಗಸರ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ, ಅವರೇ
ಸ್ವಾಪ್ತಿ ನಡೆಸುವ ಸಂಘ. - ಸಮಾಜ: ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜ: ಧಾರವಾಡದ
ಮಹಿಳಾಮಂಡಲದಿಂದ ದ್ವಿತೀಯ ರೋಹಿಣಿಭಯವರೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ
ವ್ಯಾಪಿಸುವಾಗ (ಕರ್ನಾ. ೩. ಶ್ಲೋಕ). [ಸಂ. ಮಹಿಳಾಮಂಡಲ]

ಮಹಿಳಾಮಂಡಲಿ (ನಾ). = ಮಹಿಳಾಮಂಡಲ : ಮಹಿಳಾಮಂಡಲದಲ್ಲಿ
ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಉಪನ್ಯಾಸವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು (ಕರ್ನಾ. ೧೩).
[ಸಂ. ಮಹಿಳಾಮಂಡಲ]

ಮಹಿಳೆ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಂಗಸು; ಹೆಣ್ಣು; ಸ್ತ್ರೀ: "ರಾಮಾ, ವಾಮಾ
. . . ಮಹಿಳಾ. ಲಲನಾ . . . ಯುವತಿ: - ಈ ೨ರ ಸ್ತ್ರೀಯರಾ"
(ಪಾಣ. ೩೧-೩೨): ಮಹಿಳಾಸೂತಂ ವಾಹನಸೂತಂ . . . ನಿಜ
ವಿವಿಧಾಯುಧಸೂತಂ ನಿಲವೆಟ್ಟು ನೆಲೆಯೊಳೆ ದಿಗ್ಧೀಶ" (ಪಾಣ. ೧೦-೩೨):
ಮಹಿಳೆ(ಪಾಣ. ಲೈದ್ಯರೋಕಧಮಾನ್ನಗ್ರಿಯನನ್ನ ನಿನಜಾಯ
(ಪಾಣ. ೨೯-೩೦). ೨. ಹೆಂಡತಿ: ಪತ್ನಿ: "ದಾರು ಕಳತ್ರಂ . . . ಪತ್ನಿ
ಮಹಿಳೆಯನೆ ಹೆಂಡತಿಗೆ ನಾವುಮಕ್ಕೊ" (ಪಾಣ. ೧೦-೩).

[ಸಂ. ಮಹಿಳೆ]

ಮಹಿಗೃಹ (ನಾ). ನೆಲದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮನೆ; ನೆಲಮನೆ :
ಎಸೆವ ಪದವಿವ ಮನೆ ಚಿತ್ರಸಾರಿ ಸುರಶಾಲೆಯ ಮಹಿಗೃಹಂ . . .
ಗುಣಗುಣವೇದಿಕೆಯೊಳಿರುವಂ ಗೃಹಾಂಗಂ ಕುಡುಗುಂ (ಪಾಣ. ೩-೧೦):
ಕುಸುಮಾಶ್ರಯಶ್ರಯೋಶ ಮಹಿಗೃಹಮಂತವಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೩-೧೩).

[ಸಂ.]

ಮಹೀಚಕ್ರ (ನಾ). ಭೂಮಂಡಲ; ಪೃಥ್ವಿ: ಪುಂಡರೀಕಂ ಸಾಮಾಧಿ
ಗಣಂ ನಿಷ್ಕಂಜಕಮಾಧಿವನಬಲಮಹೀಚಕ್ರವಂ ಮಜ್ಜಾಪುಂ (ಪಾಣ. ೩-೨೦).
[ಸಂ.]

ಮಹೀಚರ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವನು; ಮನುಷ್ಯ :
ಸಕಲಮಹೀಚರವೇಚರನಾಮಸೇಷತೆಗೆ ವೃದ್ಧಸೇವಿತ್ತವೆ ಯೋಜಕ
ಧೂಮದಂ (ಪಾಣ. ೨-೨೯). [ಸಂ.]

ಮಹೀಜ (ನಾ). ರಿ. ಮರ: ವೃಕ್ಷ: ಕಡುಬಿನ ಪೊತ್ತು ಪಾಸೆಜೆಯ
ಸಮೃದ್ಧಿ ಭೂಮನುಮೊತ್ತಿ ಕಟ್ಟು ಬೇರೊಡನೆ ಮಹೀಜವೊಂದಿರುವಂ
ಬಡ ಪೊಯ್ಯೆಯಂ (ಕುಂಜಾ. ೩-೧೩): ನೆಲಲಗಟ್ಟು ಮಹೀಜವಂತುಪ್ಪಳವ
ರಿಂಗಪರಾಪ್ತವರನಾಗಳಾ ಭಜಿಸಿ ಭವಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗದಂತಿವನು
(೧೩೫. ೩೦-೩೦). ೨. [ಜೋತಿ] ಸವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಅಂಗಾರಕ.
[ಸಂ.]

ಮಹೀತಲ. ಮಹೀತಳ (ನಾ). ರಿ. ರಾಜ್ಯ: ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನಿ ಒಂದು
ಮಂತ್ರಮಹೀತಲ(ಪಾಣ. ೪) ದೊಳಾನಂದದಿಂ ಸರ್ವಪ್ರಮೋದೊಳೊಂದೆ
ದೃಷ್ಟಪ್ರಕೃತಿಯಾಗೊಳೊತ್ತರನೆ ಎಂದು ವಸುಮತಿಯೊಳ ಪೃತಿಪ್ಪಿಸಿ
(೧೩೫. ೩೦-೩೦). ಮಹೀತಳ: ರಿ. ಮಹೀತಳಾದೀಶ್ವರಂ ನಿಜ
ಮನೋರಮಾಗರ್ಭದಿಂ ಮಹೋತ್ಸವಾನಂದಮಂ ತಳೆದು (ಕಂಠ. ೧-೨೦):
೨. ನೆಲ; ಭೂಮಿ: ಪ್ರಜಾಪತಿಮಹೀಪಾಲನಂ ದ್ವಾರಪಾಲಕನಂದ
ರ್ಹಿತಂ ಕಂದು ಮಹೀತಳಾಶ್ಚಿತ್ಯ ಲರಾಟವು ನೆಳಗಿ ಪೊತವಟ್ಟು (ಪಾಣ. ೩-೩೦ ಪ).
[ಸಂ.]

ಮಹೀತಳ 'ಮಹೀತಲ' ನೋ.

ಮಹೀಧರ (ನಾ). ರಿ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವುದು; ಪರ್ವತ :
ಬೆಟ್ಟ: ಹಿಮವನ್ನಹಾಹಿಮವನ್ನಪಧನೀಲರಗ್ನಿಹಿರಿಗಳೆಂಬ ವರ್ಷಧರ
ಮಹೀಧರಂಗಳಿಂದಂ . . . ಎಸೆದು (ಪಾಣ. ೧-೨೯ ಪ): ಏರಿದು
ಮಹಿಗಳ ಪರ್ವಕುಟಯದೊಳೆ, ರಮ್ಯಸಾನುಮಹೀಧರೋನ್ನತಿಗೆ
(೨೩೫. ೧೩೫-೩೩). ೨. [ಗಗನ] ಮದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ :
ರುತುವೆಂದು ಮಹೀಧರವೆಂದು ನಾಗ ಮತ್ತೆಂದು (ಪಾಣ. ೧-೨೯). [ಸಂ.]

ಮಹೀಧ್ರ (ನಾ). = ಮಹೀಧರ ರಿ: ಮಹೀಧ್ರದೊಳ ಮಹಿಷವಂ
ಕೈಕೊಂಡು ಶಾಖಾಸಮಾಜ್ಯದೊಳ ಸಂದಣಿಗೊಂಡು . . .
ಉನ್ನತವೆಂದು ಮೇಘೋನ್ನತಧಾರಾರವಂ (ಪಾಣ. ೩೩): ತಾರ
ಮಹೀಧ್ರೋಪಾಂತದೊಳೊಂತತಮರನಿಶಾಯಾಸ್ಥಿತಂ . . . ವಿಶ್ವತಾ
ಕೃತಿಮೃತ್ಯುವಾಸಪೂಜೋತ್ಸವದಿನ್ಮಗಲವಂದಿವೆಂದಂ ಸುರೇಂದ್ರಂ
(ಕುಂಜಾ. ೧-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಹಾಭಾರತ (ನಾ). (ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ) ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು ಸುರಿಸುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಅಸ್ತ್ರ; ಪರ್ವತಬಾಣ : ತಿರುಗಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಂಥ ಬಾಣಗಳಂ . . . ಶ೦ಗಮಹಾಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಶನಿಶಿತನಿಶಾಯಂಗಳಂ ತೊಟ್ಟು (ಕೌಟಿ. ೧-೧೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾನಾಥ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ; ಅರಸ; ಭೂಪತಿ : ಆ ಮಹಾನಾಥಂ ತ್ರಿಗುಪ್ತಿಯೊಳ್ ನೆರೆವಣಿ ಮಹಾನಾಥಂ ಮಂತ್ರಗುಪ್ತಿಯೊಳ್ ನೆರೆದಂ (ಕೌಟಿ. ೨-೨೪ ಬ). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪತಿ (ನಾ). = ಮಹಾನಾಥ : ಜತವಿಶ್ವಕರ್ಮಪರಿನಿರ್ಮಿತ ಕೃತಿಯಂ ತ್ರಿಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಗೆಯ್ದು ಮಹಾಪತಿ ಗಂಧರ್ವತೆಯನಾ ಜನಪತಿಯಿದೊರ್ ಏಂದು (ಕೌಟಿ. ೩-೧೩); ಹರನೇತ್ರಮ್ನೋರೂಪನು ಸುಧಬಗದಲಾ ಮರಳಿ ಮಹಾಪತಿಯೆ (ಕೌಟಿ. ೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪಾಲ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನು; ರಾಜ : ಬಿಜ್ಜರ ಮಹಾಪಾಲಂ . . . ಒಸವವಿಧವಂ ತಾಣ್ಣಾ ಕಾಂಕ್ಷೆಯಲಿ . . . ನಡವು ತಿರಲು (ಕೌಟಿ. ೩-೧೩); ಕಳಸ ಕನ್ನಡಿ ಸಂತ ನಡೆಯಲಿ ನಳನವರನಯ ರಂದು ನೇಮಿಸಿದವು ಮಹಾಪಾಲ (ಕೌಟಿ. ೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಮಹಾಬಾಧ (ನಾ). ಭೂಸುರ : ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ಗುರುದೊರಾಧ ಮಹಾಬಾಧ ಮತ್ತರವು . . . ಶರಣಜನಪಾಂಡಿತವೆಂಬವನರವನದೇಗೈಸ ಭೂಪನ ಸಿರಿಗೆ ಮೊಳೆಯದೆ ಕೇಡು (ಕೌಟಿ. ೩-೧೪). [ಸಂ.]

ಮಹಾಭುಜ (ನಾ). = ಮಹಾಭುಜ : ಮಹಾಭುಜನೆಯ್ದುದಂ ಭಳವಿನವು ಮಹಾಭುಜನಾಭುಜವನುತ್ಪಲಬೇಟವಂ (ಕೌಟಿ. ೪-೨೩); ಮಹಾಭುಜಮೌಳಮೇಟುಜಪ್ರಭಾಂಠಿಗಿತವಾದತೀರಂ (ಕೌಟಿ. ೪-೨೩; ೧೦೨). [ಸಂ. ಮಹಾಭುಜ]

ಮಹಾಭೃತ್ಯ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವುದು : ಬಿಟ್ಟು : ಮಂದರಮಹಾಭೃತ್ಯೇಖಿಲಾನಂದನಾ ಏದ್ಯಾಧರಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜನ ಪೂಜಾತಾಪದಿಂ ಪೊದಂ (ಕೌಟಿ. ೧೦-೧೩). ೨. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಳುವವನು; ರಾಜ : ದೊರೆ : ಫೀಯೊರ್ ಮಹಾಭೃತ್ಯನೊಳಿ ಯೊಳೆನದಾನಪಾರಿ ಸೊಗಯುಗುಂ ತಾರಂಯೊಳೆನ ಹಿಮದ್ವಾತಿ ಮೂಳೆಪೂರ್ (ಕೌಟಿ. ೨-೪೯). ೧, ೨ : ತಮಗಾಣ್ಣಾ ವಜ್ರಮಾದುದುತ್ಪತ ಮಹಾಭೃತ್ಯೋಟಿ ಬಿಗ್ಗುಮರ್ದತ್ತೀ ಧರೆಯ್ದು ತಮ್ಮ ಮುಖದೊಳ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕವಾರಾಸಿವ್ವಮಮಾಪ್ತೇ ಶನಮಾತ್ರಮಾದವೆಲ್ (ಕೌಟಿ. ೧-೨೩; ೧೦೨-೧೦೩; ೧೦೩ ನೋ). [ಸಂ. ಮಹಾಭೃತ್ಯ]

ಮಹೀರುಹ (ನಾ). = ಮಹೀರುಹ : ಅದು ಮಂದಂತಿಕಂತಮುಸಲ ಪ್ರವಿಭಗ್ನಮಹಾಮಹೀರುಹಾಸ್ತದಂ (ಕೌಟಿ. ೩-೧೦); ಮಹೀರುಹದ್ವಾದಿ ಸೇಚರಸುತಿಕ ಮಗವಿಜ್ಞೆ ಬದ್ದುದು ಮೇಲೆ ಭೂಸುರತ (ಕೌಟಿ. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹೀಲತ (ನಾ). ಮಣ್ಣುಹುಳಂ; ಎರಿಹುಳು : "ಮಹೀಲತಾ, ಗಂಡೂಪವೆ, ಕಿಂಚುಲತ : ೩ ಎರಿಮುಹುಳುವಿನ ಹಸರುಗಳು" (ಕೌಟಿ. ೩-೨೩). [ಸಂ. ಮಹೀಲತಾ]

ಮಹೀವಲ್ಲಭ (ನಾ). = ಮಹೀನಾಥ : ಸ್ತಿಮಿತಸಾಗರ ಮಹೀವಲ್ಲಭಂ . . . ವಸಂಧರಯಂ ಮಹಮತಿಮುಮೇಂಬರಯರಾರ್ (ಕೌಟಿ. ೩-೧೦); ಪಲ್ಲಿಕ್ಕೆ ಪೊಳೆ ಪಳಿಕರ್ಮಲ್ಲವೆ ಸುಧಲಾಪದ್ವಿ ಒವನಮಯಮ ಹೀವಲ್ಲಭವತ್ತನನಗೀಂ ಪಲ್ಲಂ ಕರ್ತಮದೊ ವೇಳೆನಲ್ಲಕ್ಕೆ ಸುಗಂ (ಕೌಟಿ. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹೀವಲಯ (ನಾ). ಭೂಮಂಡಲ; ವೃದ್ಧಿ : ಮಹೀವಲಯದೊಳೆದುಂ ನೆರೆಯ ಸಪ್ತ ನರ ರತಿ ರೇಷು (ಕೌಟಿ. ೩-೨೪). [ಸಂ. ಮಹೀವಲಯ]

ಮಹೀತ (ನಾ). = ಮಹೀನಾಥ : ನರಪತಿಯೆ ಹೊರಗಾ ಸಮುದುಲಿ

ನೆರೆದು ಪೈಸರು ಬಾಧೆಯಂ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಬಂದಿಂತಂದಂ ಹೇಳಿದರಾ ಮಹೀತಂಗೆ (ಕೌಟಿ. ೩-೨೦); ಆ ಮಹೀತಕ್ಕುತವರದೊಳಂದಾ ಮಹಮವನರಚಿತ ಮಂತ್ರಸ್ತೋಮವಷ್ಟುಪುತಪೂಜಲಾಭಿವೇಶನದ ಶ್ರೇಯೋದಿಗೆ ಕೈಯಿಕ್ಕಿದನು (ಕೌಟಿ. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹೀತೂರಂ 'ಮಯ್ಯೂರ್' ನೋ.

ಮಹೀಶ್ವರ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ; ಅರಸ : ಆ ಮಹೀಶ್ವರ ನಂತರಂ ವಿಜ್ಞಾನಂ ತಾರಂಹಿತಂ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಂ (ಕೌಟಿ. ೧೦-೧೦೯); ಅತಿವೃದ್ಧರಂದಜಾದಂ ಕಪಿ ಮಹೀಶ್ವರನನು (ಕೌಟಿ. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹೀಸುತ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯ ಮಗ. ೨. ನರಕಾಸುರ. ೩. [ಜ್ಯೋತಿ] ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಅಂಗಾರಕ : ನಿರ್ಮಲಾಂ ಚಂದ್ರಮಾ ಕೀರ್ತಿಂ ಮಂಗಳಾಭಿ ಮಹೀಸುತ : (ಕೌಟಿ. ೩-೨೩). ೪-೨೦ : ೨). [ಸಂ.]

ಮಹೀಸುರ (ನಾ). ಭೂಸುರ : ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ದಂಡಗಿಯನೇಟಾ ನಿಗಮವಿದಪಂಡಿತನು ಕೈಗಿಟ್ಟವರನೊಡಗೊಂಡು ಬರತೀರಲಾ ಮಹೀಸುರಕ್ಕೆಸು ದೊರದಲಿ ಕಂಡಂ (ಕೌಟಿ. ೩-೨೪); ಮಹೀಪಾಲಕ ಶಿರೋಮುಗ ಪುರಕ ಮರಳೆಂದರು ಮಹೀಸುರರು (ಕೌಟಿ. ೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಮಹೀಶ್ವೃತ (ನಾ). ೧. ಕೃಷಿಮಾಡುವವನು; ಬೇಸಾಯಮಾಡುವವನು. ೨. ವೈಶ್ಯಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು; ವೈಶ್ಯ : "ವಿಶನೂರಭವ ತ್ರಿಪದಾಪತನಾರ್ಯಂ ಮಹೀಶ್ವೃತನನಲು ವೈಶ್ಯನಕ್ಕು" (ಕೌಟಿ. ೧೦೨-೧೦೩). [ಸಂ. ಮಹೀಶ್ವೃತ]

ಮಹುರಿ 'ಮೌರಿ' ನೋ.

ಮಹುಳಿ (ನಾ). ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಮಾತು; ಚುಚ್ಚುನುಡಿ : ಮೂದಲಿಕೆ : ಸಳನಮುಖಿ ಮಹುಳಿಯಲಿ ಮೂದಲಿಸಿ ಕೊಯ್ಯಲು (ಕೌಟಿ. ೩-೨೦-೨೩); ಪುಣ್ಯಗುಣ ಮೋನೆಯ ಮಹುಳಿಯಲಿ ಮರಣಾಸ್ತವ ಪುಣ್ಯಗುಣದ (ಕೌಟಿ. ೩-೨೩). [ಸಂ. ಮಹುಳಿ = ಪುಂಡ, ದುಪ್ಪ]

ಮಹೇಂದ್ರ (ನಾ). ೧. ದೇವತೆಗಳ ಒಡೆಯ; ಇಂದ್ರ; ದೇವೇಂದ್ರ : ಭೋಗೇಂದ್ರಭೋಗಂ ಮಹೇಂದ್ರಮತ್ಪಶ್ಯಯಾಮಿವಲ್ಲವಧ್ವಂ (ಕೌಟಿ. ೧೦-೧೦೯); ಮಹೇಂದ್ರವಂದ್ಯ ತಾಪಿ (ಕೌಟಿ. ೩-೨೩); ಕೊಡದು ಮಹೇಂದ್ರಾ-ಅರಾಧತಿ, ವಾಮದೇವ ಅತಿಗಳಲ್ಲದೆ ಇಷ್ಟ ದೂತೂ ತಪ್ಪುಗಳಲ್ಲದೆ? (ಕೌಟಿ. ೧೦೨). ೨. ಮುಖಂಡ; ನಾಯಕ. ೩. ಸಪ್ತ ಕುಲವರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೪. [ಜೈನ] ಮಹೇಂದ್ರಕಲ್ಪದ್ವಾರವ ಇಂದ್ರ : ಅನುದಿನಮಾ ಗತವೆಜನಂ ಜಿನೇಂದ್ರಪೂಜಾವಿಧಾನಮಂ ಮಾಡಿ ಮಹೇಂದ್ರನುಮನೊಡಗೊಳಿಸಿ ಸಾಕಮನವಾಥವೊಂದಂ (ಕೌಟಿ. ೩-೧೦೯). [ಸಂ.]

ಮಹೇಂದ್ರಕಲ್ಪ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹದಿನಾರುಸ್ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು : ಸಮಾಧಿವಡದು ಮಹೇಂದ್ರಕಲ್ಪದೊಳ್ ಸಪ್ತಸಾಗರೋಪಮ ಪ್ರಮಿತಕಜವಿತನಂ ಸಾಮಾನ್ಯದೇವನಾಗಿ ಪುಟ್ಟಿದಂ (ಕೌಟಿ. ೩-೨೦ ಕ). [ಸಂ.]

ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲ, ಮಹೇಂದ್ರಜಾಕ (ನಾ). ೧. ಅರುವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಎದ್ದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಗಾರುಡಿ : ಯಕ್ಷೀಕವಿದ್ಯೆ : ಕಲ್ಪರಾಶ್ವಜಾತ ಚಿತ್ರಮಹಾರಾ ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲ ರಾಧಾರಾಜಂ . . . ಅಭಿವ್ಯಂಜನುಗಂ (ಕೌಟಿ. ೩-೨೦); ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲ . . . ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಿ ಇವೆಲ್ಲ ಕಲಿತದೇನೋ (ಕೌಟಿ. ೩-೨೦). ೨. ಕಪಟ; ತಂತ್ರ : ಮೋಸ : ಕಾಲಕರ್ಮ ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲ ವಿಶೋಲ ನಿರ್ಮೂಲವೆಂತೆಂತಲೇಬೇಕೆನಂ ಪರದೈವಕೋಲಾಪಕ ಕಳಾಪಾಲಿ

(೧೫೫. ೨೩-೩). 'ಇಂದ್ರಜಾಲ' ಪರಾ. ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲ : ೧. ಬೀಜಾದುಂಬುಜಾನಂ ನೃಪವರಂಗ ಮಹೋಜಮಹೇಂದ್ರಜಾಲಮಂ (ಪುಣ್ಯ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲಿಗ (ನಾ). ಯಕ್ಷೀಣವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ; ಇಂದ್ರ ಜಾಲಿಕ ; ಗಾರುಡಿಗ : ಪಲವಂ ಚೋದ್ಯಂಗಳಂ ವಿಕ್ರಿಯಾಬಲದಿಂದಾದಿ ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲಿಗನುಮಂ ಪೋಲ್ವಂ ಸುರಾರೀಶ್ವರಂ (೧೦೫. ೭-೧೨೨).

[ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲ + ಇಗ]

ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲ 'ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲ' ನೋ.

ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲಿ (ನಾ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಳೆ : "ಎಳವೊಂದವಾಲ್ಯಾಯ ಎಳೆಯವಾದ ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲಿ" (ಪೂಜಾ. ೧೪೦).

[ಮಹೇಂದ್ರ + ಜಾಲ್ಯ (<ವಾಲ್ಯ)]

ಮಹೇಚ್ಚ (ನಾ). = ಮಹೇಚ್ಚ ೨ : ಅರ್ಥಾ ಶ್ರೀಮಾಧೇಂದ್ರಂ ಗನಪತನಯನ್ ವಿಷ್ಣುರಾಜನ್ ಮಹೇಚ್ಚನ್ (ಪುಣ್ಯ. ೧೪೦. ೨೪-೩ : ೧೩೫ ೩೪). [ಸಂ. ಮಹೇಚ್ಚ]

ಮಹೇಚ್ಚ (ಗು). ೧. ಉದಾತ್ತವಾದ : ಉದಾರಮನಸ್ಸುಳ್ಳ. ೨. ಉನ್ನತವಾದ ಧೈರ್ಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ : ದೊಡ್ಡಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ರುವ. (ನಾ). ೩. ಉದಾರಮನಸ್ಸಿನವನು : ಧಾರಾಳ : "ಮಹೇಚ್ಚಃ ಮಹಾಶಯಃ-೨ ಘನವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನ ಹೆಸರು. ಧಾರಾಳಗೊಳಿಸರು" (ಪುಣ್ಯ. ೨೫೩). ೪. ಉನ್ನತಧೈರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು : 'ಮಹೋತ್ಸಾಹಃ, ಮಹೋದೋಗಃ, ಮಹೇಚ್ಚಃ, ಮಹಾಮನಃ - ಈ ೪ ಬಿಜ್ಜಾಳು' (ಪೂಜಾ. ೩೪-೨೦೦). [ಸಂ.]

ಮಹೇರಣಿ (ನಾ). ಒಂದುಬಗೆಯ ಮರ : ತದುಕಿನ ಮರ : "ಗಜಭಕ್ಷಾ, ಸುಮಾ, ಸುರಭಿ, ರಣಾ, ಮಹೇರಣಾ . . . ಪಾದಿನೀ - ರ ತದುಕಿನ ಗಿಡದ ಹೆಸರು. ಅನೇಷ್ಯಾಲ" (ಪುಣ್ಯ. ೧೪೦. ೧೪೦).

[ಸಂ. ಮಹೇರಣಾ]

ಮಹೇಶ (ನಾ). ೧. ಮಹಾದೇವ ; ಶಿವ : ಜೈನರನ್ನರು ನೆರೆದು ನಮಸ್ಕರಿಸಲು ಮಹೇಶನ ಗೊರವನರ್ಧಕನೊಬ್ಬನು ತಗುಲಿದವೆಂದೆನುತ (ಪುಣ್ಯ. ೩೦-೩೪) ; ಅವನು ಪರಮಮಹೇಶ್ವರನಮನುಷ್ಯರೊಬ್ಬನಿಗೆ ಮಾರ್ಪನ್ನಾ (ಪೂಜಾ. ೧೩-೨೪). ೨. [ವೀಶ್ಯ] (ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದ) ಆರಾಧ್ಯಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಪಟ್ಟಿಲಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು : ವಿಶ್ವಾಸದ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುವ ನಿಷ್ಠೆಯ ಹಂತ, - ಸ್ಥಾನ ; ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ : ಈ ಭಕ್ತಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಕ್ತ, ಮಹೇಶ, ಪ್ರಸಾದಿ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ, ಶರಣ, ಏಕ, ಎಂಬ ಆರು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ (ಪೂಜಾ. ೨೦೭). [ಸಂ.]

ಮಹೇಶ್ವರ (ನಾ). ೧. = ಮಹೇಶ ೧ : ಶಾಶ್ವತಾಯ ಮಹೇಶ್ವರಾಯ ಗೋಶ್ವರಾಯ . . . ನಮೋ ಗುರು ಸಂಗಮೇಶಾಯ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೪೩). ೨. = ಮಹೇಶ ೨ : ಪ್ರಸಾದ ಮಹೇಶ್ವರ ಸನ್ನತವಾಗಿ ಮಹೇಶ್ವರ ಭಕ್ತ ಸನ್ನತವಾಗಿ . . . ಆರಾರ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಕುಂದಿಲ್ಲದೆ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾದಿ ಯಲ್ಲಾ (ಪೂಜಾ. ೧೩೪-೧೦೪). ೩. ಪಟ್ಟಿಲಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿರುವವನು ; ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿರುವವನು : ವಿಶ್ವಾಸ ದಿಂದ ಭಕ್ತನಾಗಿ ಆ ವಿಶ್ವಾಸದೊಳಗಣ ನೈಷ್ಠೆಯ ಮಹೇಶ್ವರನಾಗಿ . . . ನಿರ್ಭಾವಪದದೊಳು ನಿಂದ ಭೇದವೇ ವ್ಯಕ್ತಲ (ಪೂಜಾ. ೧-೧೦೩-೩). ೪. [ಯೋಗ] ಪಟ್ಟಿಕ್ರಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಈ ಚಕ್ರಗಳಿಗೆ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಅನಾತ್ಮನವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ರುದ್ರ, ಈಶ್ವರ, ಸದಾಶಿವ, ಮಹೇಶ್ವರ ಇವರು ಇರುವರು (ಪೂಜಾ. ೩೪). [ಸಂ.]

ಮಹೇಶ್ವರಜ್ವರ (ನಾ). ೧. ಮಹೇಶ್ವರನು ಅಭಿಮಾನದಿಂದೇವತೆ ಯಾಗಿರುವ ಜ್ವರ : ಅಂತು ತಾಗಿದ ಮಹೇಶ್ವರಜ್ವರಮಂ ಕಂಡು ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಿ ವೈಷ್ಣವಜ್ವರಮಂ ಬಿಡಲಾ ವೈಷ್ಣವಜ್ವರಂ ಮಹೇಶ್ವರಜ್ವರ ದೋಳ ಕಾದಿ ಒಡಿದು ತಂದು ಮುಂದಿಬಾಡೆ (ಪೂಜಾ. ೧೩-೧೩ ೫). 'ವೈಷ್ಣವ ಜ್ವರ' ಹೋ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜ್ವರ : ಆಗಲೇ ಕುರುದ್ದಜಿನಿಗೆ ಭಯಜ್ವರಮುಂ ಮಹೇಶ್ವರಜ್ವರಮುಂ ಬರೆ ಬರ್ಪದಾರಮಹೇಶ್ವರನ ರಥದ ಒರವಂ ಕಂಡು (ಪೂಜಾ. ೧೦-೧೪೩ ೫) ; ಕಟುಕರೋಷಿ . . . ಸುಗಂಧಿಯ ಬೇರು, ಇವಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದು ತೂಕ . . . ಕೊಡಲು, ಸಕಲಕ್ಷಯವ್ಯಾಧಿ, ಮಹೇಶ್ವರವ್ಯಾಧಿ, ಮಹೇಶ್ವರಜ್ವರ ಹರ (ಪೂಜಾ. ೨೩). 'ಮಹೇಶ್ವರಜ್ವರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹೇಶ್ವರವ್ಯಾಧಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಕಟುಕರೋಷಿ . . . ಸುಗಂಧಿಯ ಬೇರು, ಇವಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದು ತೂಕ . . . ಕೊಡಲು, ಸಕಲಕ್ಷಯವ್ಯಾಧಿ, ಮಹೇಶ್ವರವ್ಯಾಧಿ, ಮಹೇಶ್ವರಜ್ವರ ಹರ (ಪೂಜಾ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ (ನಾ). = ಮಹೇಶ ೨ : ಚತುರ್ವಿಧಲವ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ನನುಭವದ ವಸ್ತುವ ಕಾಂಬ ನಿಶ್ಚಯವೇ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ (ಪೂಜಾ. ೧. ೧೦೩-೪) ; ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ ಲಿಂಗನಿಷ್ಕಾಸ್ಥಲ . . . ಭಕ್ತದೇಹಿ (ಲಿಂಗ) ಸ್ಥಲ ಈ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲಂಗಳು (ಪೂಜಾ. ೨೩೦-೧೦೪) ; ಶಿವಲಿಂಗದ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಗುರುಲಿಂಗವು ಜನಿಸಿತು ಅದರ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲವುಂಟಾದುದು (ಪೂಜಾ. ೨೪ ೧೩೫). [ಸಂ.]

ಮಹೇಶ್ವರಿ (ನಾ). ಪಾರ್ವತಿಯ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ದುರ್ಗ : "ಉಮಾ ಪಾರ್ವತಿ . . . ಮಹೇಶ್ವರಿ ಕಾಳಯಂಬವುಕೆಯ ಹೆಸರು" (ಪೂಜಾ. ೩-೧೩) ; ಆಂ ಮಹೇಶನಾಶ್ರಯಂಗಿಯುರ್ವರ್ಷ ಎನ್ನಂ ಮಹೇಶ್ವರಿಯೆಂದಂ. ಅದಿತ್ತಿಯೆಂದಂ ಕರೆವರ್ (ಪೂಜಾ. ೩೩-೧೩).

ಮಹೇಶ್ವರಿವೃಷಪ್ರ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಟುಜಾಡೆ (?) : ಶೀವನಳಗೆ ಮಹೇಶ್ವರಿವೃಷಪ್ರದಿಂದ ಪಾತಿಭಾಂಶಿಯಾಗಿ ಜನರು ಮೃತವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ (೧೪. ೪೧ (೩). ಪಾತವೃಷ. ೨೩-೧೩ ; ೧೩೩೫).

[ಸಂ. ಮಹೇಶ್ವರಿ]

ಮಹೇಶ್ವರ್ಯ (ನಾ). ಅಧಿಕವಾದ ಸಂಪತ್ತು ; ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಸಿರಿ : ಅಮರೇಂದ್ರೋನ್ನತಿ ಪೇಶರೇಂದ್ರವಿಭವಂ ಭೋಗೀಂದ್ರಭೋಗಂ ಮಹೇಂದ್ರಮಹೇಶ್ವರ್ಯವಿವಿಧವಾಧ್ಯುಪಂ (ಪೂಜಾ. ೧೦-೧೦). ೨. ಅತ್ಯುಚ್ಛವಾದ ಪ್ರಭುತ್ವ ; ಪರಮಾಧಿಕಾರ. [ಸಂ.]

ಮಹೋಕ್ಷ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಎತ್ತು ; ಬಲವಾದ ಎತ್ತು : "ಮಹೋಕ್ಷಃ ಲಾಕ್ಷತಃ - ಈ ೨ ಬಿಲ್ಲು ತ್ತು" (ಪೂಜಾ. ೪೨-೧೦೦) ; ಅಚ್ಯುತೇಂದ್ರಂ . . . ಗಜ ತುರಗ ರಥ ಪದಾತಿ ಮಹೋಕ್ಷ ಗಂಧರ್ವ ನಟೀವಿಕಲ್ಪಿತ ಮಾದೇವುಂ ಪಡೆಯುಂ . . . ತನಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾಗೆ (ಪೂಜಾ. ೪-೧೦೦ ೫). ೨. ಶಿವನ ವಾಹನ ; ನಂದಿ : 'ಮಹೋಕ್ಷಗ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಹೋಕ್ಷಗ (ನಾ). ನಂದಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುವವನು ; ಶಿವ : ಅಕ್ಷಯಕು ಮಹೋಕ್ಷಗಾಯ . . . ಮಧುಕ್ತಗಾಯ ನಮೋ ನಮೋ (ಪೂಜಾ. ೩೦-೪೩). [ಸಂ.]

ಮಹೋಗ್ರಾಣಿ (ನಾ). (ರಾಜ್ಯದ) ಉಗ್ರಾಣದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ : ಪುರೋಹಿತಂ . . . ಮಹೋಗ್ರಾಣಿ ಭಂಡಾರಿ ಸೇನಾನಾಯಕಂ . . . ತಳವಾರನೊಬ್ಬರು ಭೂದಮಾರಲ್ಲಿ ವಿಧಿಯೋಗಮಂ ತಾಳ್ವ ಪದಿನೈರರ್ ಪ್ರಧಾನರೊಳುಂ (ಪೂಜಾ. ೩೦-೧೦). [ಮಹಾ ೪ ಉಗ್ರಾಣಿ]

ಮಹೋತ್ಸವ (ನಾ). ೧. ಭಾರಿಉತ್ಸವ ; ದೊಡ್ಡಸಮಾರಂಭ : ಅಭರಣದ ಮೋಡಗಳ ಪೊದ್ದುರಣಾಂಶಗಳಿಂದಮುಂದು ಒಂಜುತಿ

೩. ಶಂಕಿತಾರಂಭತದ್ವಿಮುಖದಾದು ತನ್ನಹೋತ್ಸವಂ (೩೦೩. ೭-೧೦೩);
೪. ಮಹೋತ್ಸವವೇಳುದಿನವಧರಾಮರಂಜಿತವಾಯು (೩೦೩. ೧-೦೪).
೨. ಅತಿಯಾದ ಸಂಭ್ರಮ.- ಉತ್ಸಾಹ; ಅಧಿಕವಾದ ಸಡಗರ.-
ವಿಜೃಂಭಣೆ: ಸರ್ವತೋಭದ್ರಮಂಜು ಮಹಾಮಂಜುಯಂ ಮಹೋತ್ಸವ
ದಿಂದಂಜುದಿನವಂದರಂ ಮಾಡಿ (೩೦೩. ೧೬-೨೨); ಪ್ರೇಮಂ ಪ್ರೀತಿ
ಮಹೋತ್ಸವಂ ಪ್ರಮೋದಂ ಸಮಗತಿಯಂದೊಂದಿ ಕೊಂದರಿಕನವರತಂ
(೩೦೩. ೧೬-೨೨); ಅತಿಮನೋಹರಮನವ ವಾಚಯಂ ಕಂಡು
ಹರ್ಷಿತನಾಗಿ ನೋಡುತರ್ದಂ ಕರಾವಿದನವು ಮಾಡುತಿ ಮಹೋತ್ಸವದೊಳು
(೩೦೩. ೧-೩). ೩. ಅತಿಯಾದ ಸಂತೋಷ; ಅಧಿಕವಾದ ಹಿಗ್ಗು :
ನಿಜನಾಥನ ಮತಂದಿರುರೋಣ ಕಂಡ ಹೃತ್ಯಮುದ್ರೀಗೊಂದುಮಿಲ್ಲದ
ಮಹೋತ್ಸವಮಂ (೩೦೩. ೧-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಹೋತ್ಸಾಹ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾದ ಉತ್ಸಾಹ.- ಹುರುಪು :
ಶಾಂತಿನಾಥಕಥೆಯಂ ಲೇಸುತ್ತಾನೆ ಸರ್ವದೇವಕವೀಂದ್ರಂ ಬರೆದಂ ಬುಧರ್
ಭೌಗುಪ್ತನಂ ತನ್ನಂ ಮಹೋತ್ಸಾಹದಿಂದಂ (೩೦೩. ೧೨-೧೩); ಮುರಾರಿ
ವತ್ಸಕುಲಮಂ ಕಾದಂ ಮಹೋತ್ಸಾಹದಿಂದಂ (೩೦೩. ೧-೨). ೨. ಅತಿ
ಯಾದ ಉತ್ಸಾಹವುಳ್ಳವನು; ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹಿ: "ಮಹೋತ್ಸಾಹಃ,
ಮಹೋದ್ಯೋಗಃ, ಮಹೇಶ್ವರಃ, ಮಹಾವಾಹನಃ- ಈ ೪ ಹೆಸರುಳು"
(೩೦೩. ೧೬-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಹೋದಧಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡಸಮುದ್ರ; ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಡಲು :
ತೃದ್ವಚನಮಹೋದಧಿಯೋ ಕಿಲಾದನವುಳುದಂ ನುಡಿದಂ (೩೦೩. ೧-೨೨);
ಗೋಗಯಂ ಮಹೋದಧಿಯಂತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಿಯುತಿತ್ತು
(೩೦೩. ೨೨). [ಸಂ.]

ಮಹೋದಯ (ನಾ). ೧. ಅಧಿಕವಾದ ಬಿಳಿಗಿ.- ಅಭಿವೃದ್ಧಿ; ಮಹೋ
ದಯ: ವಿದ್ಯಾನಂದಸ್ಯಾದಿಯು ಮಹೋದಯಂ ಕೇವಲಮೇ (೩೦೩. ೧-೨೨). ೨. ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು; ಘನತ
ಯುಳ್ಳುದು : ಅಪಕಾಯಸಾಹಸವಿನೊಂದಿ ವಿವಿಚಕ್ರಪ್ರಸವಪ್ರಕಾಶ
ಮಹೋದಯತತ್ಪ್ರಕೃತ್ಯ . . . ನಿರ್ಮಲಯಶೋವಿಧಾವತಸಂ (೩೦೩. ೧-೨೨). ೩. ಒಳ್ಳೆಯ ಅದೃಷ್ಟ; ಸುದೈವ. ೪. ಹಿರಿಮೆ :
ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ. ೫. ಅಧಿಕವಾದ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು
ಅಥವಾ ಕೊಡುವಂಥದು. ೬. ಮೋಕ್ಷ; ಕೈವಲ್ಯ. ೭. ಪ್ರಭು :
ಒಡೆಯ : ಮಹಿಮಮಹೋದಯಂ ಕಮಲಂಧಾರಕೃತವಕ್ರಭಾಸುರಂ
(೩೦೩. ೧-೨). ೮. ಸುದೈವ; ಪುಣ್ಯಶಾಲಿ; ಭಾಗ್ಯವಂತ :
ಮಹೋದಯನೆಂಬುದು ದೇವಭಕ್ತನೆಂಬುದು ಪತಿಭಕ್ತನೆಂಬುದು ಜಗ
ದ್ವಲಯಂ ಪದವಳ್ಳಕ್ಕಿಲವಂ (೩೦೩. ೧೨-೨೩). ೯. ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ ;
ಮಹಾಶಯ : ಉಪಾಪಕೃತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣಮಾಡ
ಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮೃತ್ಯುಮೂಲರ್ ಮಹೋದಯನ ಗಮನ ಆ ಕಡೆಗೆ ಹರ
ಿಯಿತು (೩೦೩. ೧೨); ಗವ್ವರ್ಸರ್ ಮಹೋದಯರು ಸ್ವಯಂ ರಾಜ್ಯ
ತಿಲಕವನ್ನಿಡಲು ಬರುವುದ್ದಾರೆ (೩೦೩. ೨೨೩). ೧೦. ಮೊಸರು
ಮತ್ತು ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳ ಮಿಶ್ರಣ.

ಮಹೋದಯಪುಣ್ಯಕಾಲ = ಮಾಘ ಅಥವಾ ಪುಷ್ಯಮಾಸದ
ಸೋಮವಾರದಂದು ಸೂರ್ಯೋದಯದಲ್ಲಿ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯು
ಆರಂಭವಾದಾಗ ಶ್ರವಣಕ್ಷತ್ರವು ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ವ್ಯತಿಪಾತದ
ಕೊನೆ ಇವುಗಳ ಯೋಗವಾಗುವ ಒಂದು ಪುಣ್ಯಕಾಲ.- ಪವಿತ್ರ
ವಾದ ಸಮಯ. [ಸಂ.]

ಮಹೋದರ (ಗು). ೧. ದೊಡ್ಡಹೊಟ್ಟೆಯುಳ್ಳ; ಬೊಮ್ಮ
ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೨. ದೊಡ್ಡಹೊಟ್ಟೆ: ಮಹಿ

ಯುಳ್ಳೊಡ್ಡವನುರಬ್ಬಿಗೊಂದಗೊಡ ಕೂಳನತಿಮಹೋದರಕಡುಕೊಂಬನೇ
(೩೦೩. ೨-೨೩). ೩. ಹೊಟ್ಟೆಉಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ರೋಗ; ಬಲೋದರ : ಮಹೋದರ, ಕಾಮಾರ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳು
ಕಾಡುವುದೋ . . . ಪ್ರತೀಕಾರದಂ ಮಾಡಬೇಕು (೩೦೩. ೨೨) ;
ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮಗನನ್ನು ಅರ್ಪಿಸದೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ವರರಾಣನ ಶಾಪದ ಫಲ
ವಾಗಿ ಹುಶ್ಕಂದ್ರನಿಗೆ ಮಹೋದರವುಂಟಾಯಿತು (೩೦೩. ೨೦). ೪.
ರಾಮನಿಂದ ಹುತನಾದ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು : ಪರಸ್ಯದ
ಸುರರ್ಶನಗವ ಮುಜಾದು ಮಹೋದರನ ಕೆಡದನು ಕರಿನೀಲ
(೩೦೩. ೨-೨೨ ಸೂತ). [ಸಂ.]

ಮಹೋದ್ಯಮ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾದ ಪ್ರಯತ್ನ; ಉದ್ಯೋಗಬೀಲಕೆ.
೨. ದೊಡ್ಡಉದ್ಯಮ : ವ್ಯಾಪಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮಹೋದ್ಯಮಗಳೂ,
ಅಪಾರ ಅಭಯ ಔಷಧ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳೂ . . . ಒಂದೇ ಕೊರಳಿನವ
ಸಾರುತ್ತಿವೆ (೩೦೩. ೧೦೪). ೩. ಅತಿಯಾದ ಉತ್ಸಾಹ : "ಮಹೋದ್ಯಮ
ಮುತ್ಸಾಹವೃತ್ತಿ" (೩೦೩. ೧೦೩-೧೦೪). ೪. ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ
ವನು ; ಕಡಿಗಾಂಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವನು : "ಮಹೋತ್ಸಾಹಃ,
ಮಹೋದ್ಯಮಃ- ೨ ದುಷ್ಟರವಾದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಲ್ಲೇ ಉದ್ಯೋಗವುಳ್ಳ
ವನ ಹುರು" (೩೦೩. ೨೨೩). [ಸಂ.]

ಮಹೋದ್ಯಮಿ (ನಾ). ಉದ್ಯೋಗಬೀಲಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ;
ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾಗಿರುವವನು : ನಿಷ್ಕಾಂ ಮಹೋ
ದ್ಯಮಿ ನಿಗೋಧಾಂಸಂ ಧರ್ಮಗೋಷಂ (೩೦೩. ೧೨-೧೩).
[ಸಂ. ಮಹೋದ್ಯಮಿನ್]

ಮಹೋದ್ಯೋಗ (ನಾ). ೧. = ಮಹೋದ್ಯಮ ೧ : ಅಹವ
ಮಹೋದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಹುಯು ಸುರಕುಟ (೩೦೩. ೧-೧). ೨. =
ಮಹೋದ್ಯಮಿ : "ಮಹೋಪಾಹ, ಮಹೋದ್ಯೋಗಃ, ಮಹೇಶ್ವರಃ,
ಮಹಾವಾಹನಃ- ಈ ೪ ಹೆಸರುಳು" (೩೦೩. ೧೬-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಹೋನ್ನತ (ಗು). ೧. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ; ಬಹು ದೀಪ್ತದಿಂದ
ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೨. ಬಹುಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ಬಿಲುಹೊನ್ನಲ್ಲಿ
ವಿಜಯನಾರಾಯಣನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿದ ಮಹೋನ್ನತವಾದ ದಿನ ಅದು
(೩೦೩. ೨). ೩. ಉತ್ತಮ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಉದಾತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು
ಪ್ರಶಂಸಿಸುವುದು ಮಹೋನ್ನತರ ಲಕ್ಷಣ (೩೦೩. ೧೪). ೪. ತಾಳೆವರ.
[ಸಂ.]

ಮಹೋನ್ನತಿ (ನಾ). ೧. ಅಧಿಕವಾದ ಹಿರಿಮೆ.- ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ : ನಿನ್ನ
ವಯವೇನು ನೋಲ್ವ ಮಹೋನ್ನತಿಯುಂ ಸತ್ಯಸಾದಮಂ ಕಿಣುಕುಳನ್ನಪ್ಪ
ನೊಂದಿಗನೊಳನುಚಿತಂ (೩೦೩. ೨-೨೩); [ರಾ]ಜಲದೇವಿಯ ಮಹೋನ್ನತಿ
ಯಂತೆನೆ (೩೦೩. ೨೨. ೨೦೩-೨೦ ; ೨೦೩). ೨. ಅತ್ಯುಚ್ಚಸ್ಥಾನ ;
ಪರಮಪದವಿ. [ಸಂ.]

ಮಹೋನ್ನತಿತ್ಯ (ನಾ). ಅಧಿಕವಾದ ಹಿರಿಮೆ ; ಮಹೋನ್ನತಿ :
ಜಲಪಾತವಿರೋಧಿಗೆ ಬೀತಳವೊಪ್ಪುಗುಮಿಗಳಂತೆ ತಾನಂತ ಮಹೀತಳ
ದೊಳುಪಾಸನವುಂಗಳ ವಟ್ಟಿ ಪ್ಪುಗು ಮಹೋನ್ನತಿತ್ಯಿಯ ದಾನಂ
(೩೦೩. ೨-೨೨೩).

[ಮಹೋನ್ನತ +- ಇತ್ಯ (< - ಇತ್)]

ಮಹೋಪಕಾರ (ನಾ). ಅಧಿಕವಾದ ಸಹಕಾರ.- ನೆರವು ; ದೊಡ್ಡ
ಉಪಕಾರ : ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ . . . ತಮ್ಮ ಸ್ವೀಕೃತವುರಿಗೆ ವಂಶ
ಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಲಭಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಮಹೋಪಕಾರಕ್ಕೆ ತಾವು
ಗೌರವಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೃತಜ್ಞರೆಯುವುದು ಅವರ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿನ್ನವಿಸು
ವುದು (ಪುಣ್ಯ. ೧೧. ೧೨). [ಸಂ.]

ಮಹೋರಗ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಹಾವು; ಮಹಾಸರ್ಪ : ಒಡನೆ ಸುರಾ ಸುರಾ ಕಣವರ್ವತಮಂ ಕಡೋಲ ಮಾಡಿ ಮೇಣ್ ಬೆಡ ಪಲವಪ್ಪ ವಾಸುಕಮಹೋರಗನಂ ಕಡೆಗೈ ಮಾಡಿ ಪಾಲ್ಪಡಲನುವಾಯದಿಂ ಕಡೆಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೪ ೩೩೪); ಮತ್ಸರಮಹೋರಗ್ಯಮಾಗ್ರಹಮಹಾಗ್ರಹಕ್ಕಂ . . . ತನ್ನೆ ನೊಪ್ಪಿಸುವುದು ಮತಿವಂತಂಗೆ ಪುರುಷಾರ್ಥಮಲ್ಪು (ಕಾಂತ್. ೩-೩ ೨). [ಸಂ.]

ಮಹಾಪದ (ನಾ). ೦. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಔಷಧಿ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೇರು; ಶುಂಠಿ : "ಶುಂಠಿ, ಸಾಗರಂ, ಮಹಾಪದಂ, ವಿಶ್ವಪುಷ್ಕಂ-ವಿಶ್ವ-ಈ ೫ ಶುಂಠಿ" (ಪಾಣಿ. ೧೦೦-೧೦೧). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷಪ್ರಸಕ್ತ : "ಮಹಾಪದಂ - ವತ್ಸನಾಥ" (೩೩೦-೧೦೪). ೪. ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳು. ೫. ಅತಿಬಡ್ತಿ. ೬. ಹಿಂಪೆಲಿ. [ಸಂ.]

ಮಹಾಪದಿ (ನಾ). ೦=ಮಹಾಪದ ೦. ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಸ್ಯ : ಪಲವಾಕವಿರಾಮಂಗಳಪ್ಪ ಗೃಹಪ್ರಾಪ್ತಿಯೋಧೂವಾದಿ ಮಹಾಪದಿ [ಕಾಂತ್. ೪]ಗಳಂ (ಕಾಂತ್. ೪-೫ ೫); ಮಹಾಪದಿಗಳಂಗಳೊಳಿಸಿ ಪಲ್ಲವತ ಸ್ಥಿತಿಗೊಳಿಸಿ ಮಣ್ಣುಗೊಳಿಸುವುದು (ಕಾಂತ್. ೪-೧೦). ೩. ಗಿಣಿ : ದೂರ್ವ. [ಸಂ.]

ಮಳ 'ಮಲ್ಯ' ನೋ.

ಮಳಗವಾಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ರಾಮಚಂದ್ರಚಾರ್ಯ ಮಂಡೂರು ಮಳಗವಾಡಿಯುಮಂ ಕಾಲಂ ಕಟ್ಟಿ . . . ಕೊಟ್ಟಿರ್ (೧೪. ೫. ೩೪೨. ೭೪-೨೪ : ೧೦೦). [ಮಳಗ್ಯ + ವಾಡಿ]

ಮಳಬಿಯ, ಮಳಬ್ರಿಯ, ಮಳವೆಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಅಂತು ಅಯ್ಯದಕಕ್ಕಂ ಮಳವೆಯ ಸ್ವಾಯು ಸುಂಕ ಹಾಣಿ ಅಗುಂತುಕ ಸರ್ವವಾಧೆ ಪಂದಾರವಾಗಿ ಅಯ್ಯತ್ತೂಷಂ . . . ಧಾರವಾರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿ ದತ್ತಿ (೧೪. ೪. ೩೩೫. ೭೦-೭೭ : ೧೧೭); ಎರಡು ಮನೆಗೆ ಹಣ ಅಯ್ಯ ಊರಿಗೆ ಮಳವೆಯ ಹಣ ಮೊಟು (೧೪. ೧೧. ೩೩೫-೩೬ : ೧೧೭). ಮಳಬ್ರಿಯ : ಇದುವ ಮಳಬ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಗದ್ದಾಣಿ ಪುಣ್ಯ ದ್ವಿದ್ವಿಯಂ ಪದವನಾಗಿ (ಪುಣ್ಯ. ೧೪೧೦. ೩೪-೪೩ : ೧೧೦); ಮಳಬ್ರಿಯ ಎಳು ಬಂದದಂ ಆ ಸ್ಥಳದಾಚಾರ್ಯರು ತಾವೇ ತತ್ತು ನಿರ್ವಹಿಸುವರು (೧೪. ೧೧. ೩೩೫-೦೬ : ೧೧೦); ಆ ಸೋಮನಾಥಪುರಕ್ಕೆ ಉರುತ್ತವಾಗಿ ಬಂದ ಪದಿಕೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಮಳಬ್ರಿಯವುಗೊಯಿತ್ತು ಯೇವು ಬಂದದಂ (೧೪. ೧೧. ೩೩೫. ೪೫-೪೬ : ೧೧೦). ಮಳವೆಯ : ಕುಮರಿಸುಂಕ ಪುರದ ಪದಿಕೆ ಕಿಣುಕುಳ ಮಳವೆಯ . . . ಯುವನು . . . ಮಹಾಪುತ್ರರು ಗೌಡಗಳು ಆಚಾರ್ಯರ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಸರ್ವ ಬಾಧಾಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಧರಪುಷ್ಕಂ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಕಾಸನ (೧೪. ೪ (೭). ೩೩೫. ೦೦೪-೦೫ : ೩೦ : ೧೩೫ ೩೫). 'ಮಳವರಿ'ನೋ. [ಮಳ ? + ದಿಯ]

ಮಳಬ್ರಿಯ 'ಮಳಬಿಯ' ನೋ.

ಮಳಮಳ್ಳ 'ಮಲಮಲ್' ನೋ.

ಮಳಮಳ್ಳ, ಮಳಮಳ (ನಾ). ೦. ಬೇಗುದಿ; ತಳಮಳ : ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಳಮಳವೆ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು (ಕಾಂತ್. ೩೦). ಮಳಮಳ : ೨. ಓಕರಿಕೆ ಬರುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಉಬ್ಬಳಿಕೆ; ಹೊಟ್ಟೆತೊಳಸು : ಗಟ್ಟಿಗು ಸೋಡಾ ಕುದಿದ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ನಮ್ಮದಿ ಎನ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೆ 'ಮಳಮಳ' ಹಬ್ಬಿ ಆಯಿತು (ಪಾಣಿ. ೧೦೩).

[4-ಮರಾ. ಮಳಮಳ, ಮಳಮಳ]

ಮಳಮಳಿ 'ಮಳಮಳ್ಳ' ನೋ.

ಮಳಮಳಿಕೆ (ನಾ). ತಳಮಳ; ಬೇಗುದಿ : ಮನಸ್ಸಿನ ಮಳಮಳಿಕೆ ಅಗೆ

ಬಡೆ ಕೊಡೆಕೊಡಿಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೫). [ಮಳಮಳ್ಳ + - ಇಕೆ] ಮಳಮಳಿಸು 'ಮಲಮಲ್'ನೋ.

ಮಳಮಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ೦. ತಳಮಳವಾಗು ; ಸಂಕಟವಾಗು : ಆಗಲೆಂದು ನನಗೆ ನೆನಪದರ ಮಳಮಳಿಸಿದ (ಕಾಂತ್. ೧೩೩). ೨. ಓಕರಿಕೆ ಬರುವಂತಾಗು : ಹೊಟ್ಟೆತೊಳಸು : ನಿಮ್ಮ ಸಂಗೀತವು ಆರಂಭವಾದ ಕೂಡಲೇ ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಳಮಳಿಸತೊಡಗುತ್ತದೆ (ಸಾಂತ್. ೧೦). [ಮಳಮಳ್ಳ + - ಇಕು]

ಮಳಯ 'ಮಲಯ' ನೋ.

ಮಳಯಜ 'ಮಲಯಜ' ನೋ.

ಮಳಯಮಯಜ (ನಾ). ಗಂಧದ ಮರ; ಚಂದನವೃಕ್ಷ : ನೆಗಟ್ಟೇ ಕರ್ಪೂರ ಕಾಣಾಗರು ಮಳಯಮಯಜಂಗಳ್ (ಕಾಂತ್. ೪-೨೩). [ಸಂ. ಮಲಯಮಯಜ]

ಮಳಯರುಹ 'ಮಲಯರುಹ' ನೋ.

ಮಳಯಸಮೀರಣ (ನಾ). ಮಲಯಸರ್ವತದಿಂದ ಬೀಸುವ ತಂಗಾಳಿ : ಮರಿಜ ಮಳಯಸಮೀರಣಮೀರಣ . . . ಮೃಣಾಲಾದಿಗಳಂ ಬಾರಿಸ ಲಾಪನೆ ದಲವನ ದಾಪ್ಪರಮಂ (ಕಾಂತ್. ೨-೦೩). [ಸಂ. ಮಲಯಸಮೀರಣ]

ಮಳಯಾನಿಲ 'ಮಲಯಾನಿಲ' ನೋ.

ಮಳಯಾನಿಳ 'ಮಲಯಾನಿಳ' ನೋ.

ಮಳಯೋದ್ರವ 'ಮಲಯೋದ್ರವ' ನೋ.

ಮಳರಹಿತ 'ಮಲರಹಿತ' ನೋ.

ಮಳಲ್ 'ಮಗಲ್' ನೋ.

ಮಳಲಕಂತೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬತ್ತ : ಕೊಡಗು ಮಳಲಕಂತೆ ಹರಿಹನ ದಣ್ಣುಗೊಡನೊಪ್ಪೆತಿಹ ಬೈರಾವಳಿಯ ಕಡುಸೊಬಗಾಂತಿಹ ಚುಡೋದಯಕಾಲಿಯೆಡೆದಡೆದವರ್ತಿಯಲಿ (ಕಾಂತ್. ೩-೩೦). ೨ ಮರಳಕಾಂತಿ ಅಥವಾ ಮಣಲಕಾಂತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕೆಂಪು ಬತ್ತವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. [?]

ಮಳಲತ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅತ್ತಿಮರ : "ಅಹೋಕ್ಷ-ಮಳಲತ್ತಿ" (೩೩೦. ೨). [ಮಳಲ್ (<ಮಗಲ್) + ಅತ್ತಿ] ಮಳಲದರಸಿ (ನಾ). ಔಷಧಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಮೂಲಿಕೆ : "ಗಿರಿಜಾನುಜಾಮಳಲದರಸಿ" (೩೩೦. ೪೪). [< ಮಳಲ್ + ದರಸಿ]

ಮಳಲವಾಡಿ 'ಮಗಲವಾಡಿ' ನೋ.

ಮಳಲಸೌತೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೌತೆ : "ಮಾಲಾಕೀ-ಮಳಲಸೌತೆ" (೩೩೦. ೧೧೦). [< ಮಳಲ್ + ಸೌತೆ (< ಸವುತ)]

ಮಳಲಹುಚ್ಚತ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅತ್ತಿಮರ : "ಅಪುಸದಾ ಪಲ-ಮಳಲಹುಚ್ಚತ್ತಿ" (೩೩೦. ೧೧೩). [< ಮಳಲ್ + ಹುಚ್ಚತ್ತಿ] ಮಳಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿಾನು : ಜಿಳಿಯಾನೆ ಮಳಲಿ ಕೂಡಿಲು ಚಕ್ರ ಗಿಡ . . . ಗಿಣಿಲಾಗಳೆಂಬ ಹೊಳವೆಯು ಮಿಾನುಳ್ಳಂ ತಮಿಷಿತ ಬೇಡರಂ ನೋಡಿದಂ ಭೂಪಾಲನು (ಕಾಂತ್. ೩-೪೩). [?]

ಮಳಲು 'ಮಲಲ್' ನೋ.

ಮಳಲು 'ಮಗಲ್' ನೋ.

ಮಳಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮಹಾಶ್ವಕ್ಷ - ಮಳಲು" (೩೩೦. ೦೩). [?]

ಮಳಲೈಳ್ (ನಾ). ಕೊಡದಂತೆ ಕಾಣುವ ಮರಳಿನ ರಾಶಿ; ಮರೀಚಿಕೆ : ಕರಡುಮಾ ನಿರಾಶೆಯ ನಡುವೆ ದೂರದಾಶೆಯ ತಂದಿ, ಪಳುಕು ತಿಣ್ಣೆಗಳಂ

ಕನ್ನಡದ ನಂಬಿಕಾ ಬಿಲಿತ ಮಳೆಲಿಂಚಿ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೧೭೯-೧೮೦).

[ಮಳೆ (< ಮಳಾ) + ಕೊಳ್ಳ]

ಮಳೆಲಿಂಚಿ 'ಮಳೆಲಿಂಚಿ' ನೋ.

ಮಳೆವೈ 'ಮಳವೆ' ನೋ.

ಮಳವೈ, ಮಳವೈ (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು : ಬಾದಾಮಿಯ ಪಕ್ಕದ ಮೂಡಲು ಮಳವದ ಮಕ್ಕಿ ಗುಡಗನ ಮತ್ತೂ ೧ (೧೯೩೩-IX-೧, ೦೬೩-೩೯; 1999); [ಮಳಗ] ಸೋಮನಾಥದೇವರ ಮಳವದಿಂ ತೆಂಕಲು ಮತ್ತೂ ೧ (೧೯೩೩. IX. ೨೦೯-೧; ೧). ಮಳವೈ : ಕರದೇವರಿಗೆ ಬಾಲುಮಂಡಗಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಮತ್ತೂ ೬ ತೋಟ ಮತ್ತೂ ಕೆಳಗೂ ಮಳವೆ ಸಹಿತ . . . ಕೊಟರು (೧೯೩೩. XX. ೨೦೯-೦೯; ೧). [?]

ಮಳವರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಕೋಟಗೋಡ ಗ್ರಾಮ ೧೯ ಪ್ರಾಕಾರದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂ ಗ . . . ಮಳವರಿಮಾಡ ಗ (೧೯೩೩. ೨೭-೨೦ : 179). 'ಮಳವಿಯ' ಹೋ. [ಮಳೆ + ಮರಿ]

ಮಳವಿ 'ಮಳವೆ' ನೋ.

ಮಳವೆ, ಮಳವೆ, ಮಳವಿ, ಮಳವೆ (ನಾ). ೧. (ಸರಕಿನ) ಮೂಟೆ : ಗಂಟು ; ಪೆಂಡಿ : ಮಳವೆಗೆ ಪಟ್ಟಾ ಪದನಾಟು ಪುಲಂ (೧೯. IX. ೨೨-೭; ೩೦. ೩೦೦) ; ನೂಲ್ ಮಳವೆಗೆ ವಿ ೨ ೩ (೧೯೩೩. ೦೦೯-೬-೩೬ : 1978); ಹತ್ತಿಯ ಮಳವೆಯಲು ವೀಸ ಸೀರೆಯ ಮಳವೆಯಲು ಬೀಳ (೧೯. X. ೨೪೯-೨೦-೨೯ ; 1987). ೨. ರಾಶಿ : ಒಟ್ಟಿಲು : ಬಿದು ಮುತ್ತುನ ಬೇಜುಗಳಂ ತಡೆಯದೆ ಕರ್ಪರದ ತಿರಿಯ ಮಳವೆಗಳಂ ತಂದಿರು (ಸುಳಿವು. ೦೦-೧೦) ; ತಿರಿಯ ಮಳವೆ ಹದವನ ಮಳವೆ ಅರಿಷಾ ಮಳವೆ ಅಲ್ಲದ ಮಳವೆ (೧೯೩೩. ೩೭-೯ ; ೩೦. 1988) ; ಬಿದ ಮಳವೆಯನೆತ್ತ ಗೊಪ್ಪಲಿಗೆಗೋದರಿ ಗಳೆಗಳೆ ಸೀರಗಳ ಸುತ್ತಲಿಯೆಂದು ಕೈವೀಸದನು ಕರದೋಣ (ಕುಡ್ಯಾಕು. ೧-೦೩-೩೨). ಮಳವೆ; ೧. x x x ತ್ರಿಯ ಮಳವೆಗೆ x x x ಹತ್ತಿ (೧೯೩೩. ೦೯೦೦. ಪಾಠಾ. ೩೬-೭ : 114). ಮಳವೆ : ೧. ಬಳವಳ ಎಂಭತ್ತಿ ಮಳವೆ ಒಂದಕ್ಕೆ ಅದ್ವಯ ನೂಲ ತೋರೆ (೧೯. ೧. ೨೦೩೨. ೭೩-೭೩ : 1982). ಮಳವೆ ; ೧. ಅರಿಸನ ಪೇರಿಗೆ ಪುಲ ೨ ಸೀರೆಯ ಮಳವೆಗೆ ವೀಸ x (೧೯. XII. ಪಾಠ. ೧೩-೧೩ ; ೩೦. 1150). [?]

ಮಳವೆಯ 'ಮಳವಿಯ' ನೋ.

ಮಳವೆಗೆ (ನಾ). ಸೇವಕ (?) : ನಿಮ್ಮ ಪುರು ನಿಮ್ಮ ಮಳವೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ಕರ್ಪ ತಹ ನಿಮ್ಮ ಗಳವಮಡುಗುವಂ (೧೯೩೩. ೨೩-೯). [?]

ಮಳಾರ 'ಮಲಾರ್' ನೋ.

ಮಳಿ, ಮಳಿ (ನಾ). ಚಿಪ್ಪುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಲಸರಪಾಟು : ಮಳಿಯು ಒಮ್ಮೆ ತತ್ತಿಯಿಟ್ಟರೆ ಸಾವಿರಾರು ಇರುವುದು (ಪಾಠ. 11-೩೩); ನಾನು ಆ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮಳಿಯ ಒಂದು ಬೀಸಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತೆಂಗಿನ ಕಟ್ಟಿಯ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿದ್ದೆ (೧೯೩೩. ೦೩). ಮಳಿ : "ಹೇ ಜಾತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ತರದ ಹುಳ್ಳ ಸಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಳಿ ಎಂದೆನ್ನುತ್ತೇವೆ (ಮುಂಬಡು. ೩-೦೦). [?]

ಮಳಿಗೆ 'ಮಲಿಗೆ' ನೋ.

ಮಳಿನ 'ಮಲಿನ' ನೋ.

ಮಳಿನತೆ 'ಮಲಿನತೆ' ನೋ.

ಮಳಿನತ್ತ 'ಮಲಿನತ್ತ' ನೋ.

ಮಳಿಮುಚ್ಚಿ 'ಮಲಿಮುಚ್ಚಿ' ನೋ.

ಮಳಿಮುಚ್ಚಿ (ನಾ). ಕಪ್ಪಾದುದು : ಮೇಜು ಸರಸವಿಯವಿಳೋಡು ಮತಿವಿಪ್ರವಂ [ತಳಿ] ಪುರ್ವಮ್ರದೋಡುಕರಂಜುಟಿಳಂ ಕಾಡ

ಮಳೆಮುಚ್ಚಿ ಮಳೆಮುಚ್ಚಿ ಕಚಮವಳಾ (೧೯೩೩. ೦೦-೨೯).

[೨ ಇದು 'ಮಳೆಮುಚ್ಚಿ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಿಖಿತವಿರಬಹುದು]

ಮಳೆಮುಚ್ಚಿ (ನಾ). ಬಹುಮೂಲಸಾಗಿರುವುದು. - ಕೊಳಕೆ : ರವಿಜಂ ಮೃತ್ತಿ ಕೊಸುತಾಗಿ ಭವಲಾಂಗಂ . . . ಶನಿಗೇಹದೋಳಿ ನಿಲಿ 'ಮಳೆಮುಚ್ಚಿ' (೧೯೩೩. ೦೭-೩೩). [ಸು. ಮರಜ್ಜ]

ಮಳೆಮುಚ್ಚಿ 'ಮಲೇಮುಚ್ಚಿ' ನೋ.

ಮಳೆ 'ಮಲೆ' ನೋ.

ಮಳೆಗರೆ 'ಮಳೆಗಣಿ' ನೋ.

ಮಳೆಗಣಿ, ಮಳೆಗರೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೋಡವು ಕರಗಿ ಅಕಾಶದಿಂದ ನೀರು ಸುರಿ : ಮಳೆ ಬರು : ಮಳೆಗಣಿವುದು ಬೆಳೆ ಪರ್ಯವುದು . . . ಪರಿವಿಲ್ಲದ ಪತಿಪ್ರತಿಯುರ ನಡತೆಯ ಬಳವೊಳೆಯರು ಬಿಲ್ಲವರು (೧೯೩೩. ೨-೯); ಪರ್ವತಾರ್ಪ ಹವಾಮಾನವಂತ ಕಾಮೂಗಿಲ್ ಮುತ್ತು ಗಗನವನ್ನದೆ ಮಳೆಗರೆಯ (೧೯೩೩. ೩೦-೦೯೩೯). ೨. ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುರಿ : ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಳೆಸು : ನಟ್ಟಿದವಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಡದ ಮಳೆಗಣಿವು ಊರಡವಯನೊಂದಾಗಿ ಸುಟ್ಟಿತ್ತು ನೋಡಾ (೧೯೩೩. ೧೦-೦೦೩); ಬೇವಾವಳಿ ಗಣಾಕಾರದಿಂದವೆ ಹೊವಿನಲಿ ಮಳೆಗಣಿದರಾ ಕುಂತೀಕುಮಾರರಿಗೆ (೧೯೩೩. ೨೦-೦೦೦). ಮಳೆಗರೆ : ೧. ಎಮ್ಮೆ ಮೇಲೆ ಮಳೆಗರೆದ ಜಾಗ (೧೯೩೩. ೨). ೨. ಅವನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮಾತುಗಳೂ ಮಳೆಗರೆದುವು (೧೯೩೩. ೧೦). [ಮಳೆ (< ಮಲೆ) + ಕಣಿ]

ಮಳೆಗಡು (ನಾ). ಒಂದೇಸಮನೆ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡು : ಅಗುಂಟೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನಂಥ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ rain forest. -ಮಳೆಗಡು-ಎಂಬ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ (೧೯೩೩. ೨೩). [ಮಳೆ (< ಮಲೆ) + ಕಡು]

ಮಳೆಗಾಲ 'ಮಲೆಗಾಲ' ನೋ.

ಮಳೆಗುಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮಳೆಗೀರನ್ನು ಕುದಿದು ಬದುಕುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ : ಚಾತಕ : "ಸಾರಂಗಿ, ಸ್ತೋತಕಿ, ಚಾತಕಿ-೩ ಮಳೆಗುಟ್ಟಿನ ಹಕ್ಕಿ, ಚಾತಕಪಕ್ಷಿ" (೧೯೩೩. ೦೩೯).

[ಮಳೆ (< ಮಲೆ) + ಕುಟ್ಟಿ]

ಮಳೆನಕ್ಷತ್ರ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಮಳೆ ಬರಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ಸೂಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೇರುವ ನಕ್ಷತ್ರಪ್ರದೇಶ, ೨ " ಮಳೆನಕ್ಷತ್ರಗಳು-೦೬ : ಅಶ್ವಿನಿ, ಭರಣಿ, ಕೃತ್ತಿಕೆ, ರೋಹಿಣಿ, ಮೃಗಶಿರ, ಆರ್ಧ್ರಾ, ಪುನರ್ವಸು, ಪುಷ್ಯ, ಆಶ್ಲೇಷ, ಮುಖ್ಯ, ಪುಷ್ಯ, ಉತ್ತರ, ಹಸ್ತ, ಚಿತ್ತ, ಸ್ವಾತಿ, ವಿಶಾಖ (ಪಂ)" (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೩೩೭) : ಮಹಾನಕ್ಷತ್ರವನ್ನು ಮಳೆನಕ್ಷತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯುವುದೂ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ (೧೯೩೩. ೧೯). [ಮಳೆ (< ಮಲೆ) + ನಕ್ಷತ್ರ]

ಮಳೆನೀರು 'ಮಲೆನೀರ್' ನೋ.

ಮಳೆಬಿಲ್ಲು 'ಮಲೆಬಿಲ್ಲು' ನೋ.

ಮಳೆಮರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : (೧೯೩೩. ೩೧-೩೩೩).

[ಮಳೆ (< ಮಲೆ) + ಮರ]

ಮಳೆಮಾಡು (ನಾ). ಮಳೆಗೆ ಮರೆಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮೇಲ್ಮಾವಣೆಯ ಚಪ್ಪರ : ಒಂದು ಮಳೆಮಾಡನ್ನು ಪಾಕಿ, ಒಂದು ಕಾಕಿ ಹೋಟಲಿಕೆರೆದು ಕೊಡಬೇಕು (೧೯೩೩. ೩೩) ; ಮಳೆಗಾಲ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ . . . ಅಷ್ಟು ತೊಂದರೆಯಾದರೆ ಪೆನ್ನೆನ ಕಡೆಯವರು ಒಂದು ಮಳೆಮಾಡನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲಾರೇ ? (೧೯೩೩. ೩೯). [ಮಳೆ (< ಮಲೆ) + ಮಾಡು (< ಮಾಡು)]

ಮಳೆಮುಗಿಲು (ನಾ). ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಮೋಡ ; ಕಾಮೂಗಿಲು : ಮಳೆಮುಗಿಲು ಮುಚ್ಚುವುದು ಬಿಟ್ಟುಗಳು ಹೆಗದು (೧೯೩೩. ೧೯-೦೦) ;

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮೇಯ ೧೯೫೭ (೨೫-೫-೫೭)

[ಮಳೆ (< ಮೆಚ್ಚಿ) + ಮುಗಿಲಾ (< ಮುಗಿಲಿ)]

ಮಳೆಮೋಡ (ನಾ). = ಮಳೆಮುಂಗಿಲು :- ಎರಡುಗಡೆಯೂ ಬಿರುಸು
ಮಳೆಮೋಡ ಗಗನಮೂಳಿದ್ದಿದೆ ಮೋಡ (ಇಾಚಾ. ೯೦-೯೦).

[ಮೂಲಿ (< ಮೂಲಿ) + ಪೋಷ್ಯ]

ಮಳೆಯುಂಗಿ (ನಾ). "ಮಳೆಯು ನೀರಿನದು ಒಡ್ಡುಯ್ಯಾಗದ ಒಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ
ಹೂಲಿದಿರುವ ಉದ್ದ ನೆಯು ಅಂಗಿ ; ನೀರಿನಯದ ಒಟ್ಟಿಯು ಅಂಗಿ ;
ಮಳೆಯುಂಗಿ" (Rain-Don't-Share) : ಒಳಗೆ ಮಳೆಯುಂಗಿಯರು
ಬುಟ್ಟು ಬತ್ತಲೆ ಹೊತ್ತು (1980, 20-02) - [ಮಳೆ (< ಮಳೆ) + ಅಂಗಿ]

ಮೆಳೆಯೂಲ 'ವುಲೆಯೂಲ' ನೋ.

ಮಳೆಯಾಳ 'ಮಲೆಯಾಳ' ನೋ.

ಮಂಕಿರಾಯ (ನಾ). ಮಂಕಿಯ ಅಧಿದೇವತೆ : ಇಂದ್ರ : ಬೋಧನೆಯ
ಮಂಕಿಯ (ಸಂಪ. ೧೫೯-೯) : ಬರಗಾಲ ಬಂದಾಗ ನಮ್ಮ ಜನಪದ ಘಟ್ಟ
ಯಿಂದ ಮಂಕಿಯ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಮಂಕಿಯಾಪನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತದೆ (೪೫೯.
೦೯೩) : ಪುಯ್ಯೋ ಪುಯ್ಯೋ ಮಂಕಿರಾಯ ಹೂವಿನ ತೋಟಕ್ಕೆ ನೊಲ್ಲ
(೩೩೬).-

ಮಳೆರಾಯನ ಪೂಜೆ = ಮಳೆಮನ್ಮ ಬಯಸಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುವ ಪೂಜೆ. — ಉತ್ಸವ : ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಳೆರಾಯನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಉಳಿದಿರಬಹುದಿದೆ (೪೬: ೦೫).

[ರವಿ (< ಪಂಜಿ) + ರಾಜ್]

ಮಂಗಳವಾರ 'ಮಂಜು'ವಾರಿ' ನಡೆಯಿತು.

ಮಳೆವಿಲ್ಲ, ಮಳೆವಿಲ್ಲ (ನಾ). ಕಾಪಾನ ಬಿಟ್ಟು; ಇಂದ್ರಧನುಸ್ಸು : ಪರಮಾತ್ಮನಾರೀದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು . . . ಮಳೆವಿಲ್ಲವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ತೂಗುತೀವು (ಗೌರ, ೩-೦೦) ; ಮಳೆವಿಲ್ಲ ಓದಿದುದರಿಗೆ ಸೆಳವಿಂಚು ಮನಮನವು (ಗೌರ, ೪೩-೧೦). ಮಳೆವಿಲ್ಲ : ಅರ್ಜುನನು . . . ದೀಂಚು ಮಳೆವಿಲ್ಲ;ಗಂಧೂದಗೂದಿದ ಮೇಧವಂತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೩) ; ಮಧುರವೋಹನಮಾಯ ಮಂಗಳದ ಮಳೆವಿಲ್ಲನ ಒಗ್ಗುರ ಕಾಣದರಿ ಕೆಟ್ಟ ಚುಂಬು ಸೆಳದಿತ್ತು (ಗಾಂಧೀ ೩೩-೪). P ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'Rain-bow' ಎಂಬುದರ ಅನುವಾದ.

[ಪುಳಿ (< ಪುಲಿ³) + ಪಿಚ್ಚು (<ಪಿಶ್ಚ³)]

ಮಳೆಸಗಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಜಗಿಯ ಸಸ್ಯ: "ವಾಲ್ಮರ್ಸಿ, ಮಳೆಸಗಡೆ
... ಲೈಸಾ" (ಸ್ಯ. ೩. ೧೩); ವಾಲ್ಮರ್ಸಿ, ಮಳೆಸಗಡೆ (ಪ್ರಾ. ೩. ೩. ೧೩).
[?]

ಪುಳಿಪುನಿ 'ಮುಟ್ಟಿಪುನಿ' ನೋ.

ಮಳೆಹುಳು (ನಂ). ಮಣ್ಣು ಹುಳು; ಎರೆಹುಳು: ಮಳೆಹುಳುಗಳಂತೆ ಎರಡೆರಡು ಮುಂಜಿಗುಳ್ಳು ರಾಜ ರಾಣಿಯರನ್ನು ಕಂಡು ನನ್ನಗೇನು ಪ್ರೀತಿ ಹುಟ್ಟಿ ದಿವ ರೊ . . . ಮೆಚ್ಚಿ ಕೊಡುತ್ತಾ (ಗಾಕ. ೫೦).

[ಮಳೆ (< ಮುಳುಕು) + ಹುಳು (< ಹುಟ್ಟು)]

ಮಳೆಯುತ್ತಯ್ಯ (ನಾ). ಬಬ್ಬಾಶನ ಹೆಸರು : ಕೊಡ್ಲಾ ವಾಡಿಯವಳ್ಳಿಯ
ಮಳೆಯುತ್ತಯ್ಯನ ಮಗ ಅಯ್ಯಪಯ್ಯ. \times ಗಾರ ಸತ್ತ ಪಾರೆಯವರಣ
ಪೂಗ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಮಣ್ಣು ಬಿ ೧ (೨೪. III (೩). ಕುಟು ವಾ. ೨೪-೩ : ೨೨).

[? + $\text{O}_{2,1}$]

ಮೃತ್ಯು - ಮೃತ್ಯು ' ನೋ.

ಮೆಳ್ಳು • ಮೆಟ್ಟು • ನೋ.

ಮಳ್ಳಿ, ಪುಟ್ಟಿ, ನೋ.

ಮಕ್ಕಗಿರಿ (ನಾ). ಹಿಂದೂ ಬೆಟ್ಟದ ಹೆಸರು : ಮಹಮ್ಮದ್ ಮಕ್ಕಗಿರಿ

... పక్ష భావన, చట్టపరి మార్పు (జ్యూ. డిఎం, 40-47 :
1951). [9 + 10.]

ಮುಖ್ಯ - ಮಂತ್ರಿಗಳು - ನೋ.

ಮಕ್ಕಳು 'ಮರುಳ್ಳು' ನೋ.

ಮಕ್ಕಳಾರ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು: ಬೆಳ್ಳಿಯಾರ ದೇವ
ಗೌಡರು ಮಕ್ಕಳಾರದ ಮೆಮ್ಮಡಿಗಾಮು ನ್ನಾನುಂ (ಎಳ. VI, ೨೪ನು.
೩-೦೫; ೨೨೨?). [?]

ಮೃತ್ಯು 'ವರುಳಿ' ನೋ.

ಮಧ್ಯ 'ಪುಳಿ' ನೋಡಿ.

10 ಮಕ್ಕೆಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ವಸರು : ದೋಣಗಾವುಬ್ಬರುಂ ಎಳೆ
ಗಾಮುಬ್ಬರುಂ ಮಕ್ಕೆಯರುಂ ಉಕ್ಕಾರಾಥಾ(?ವಾ)ಸವೊವುರುಂ
ಹು x x x ಕರಾವಳಿಮನಿ (ಪಂ. XI, 10-01 : 66). [?]

ಮಹಿ 'ಮೂಲ' ನೋ.

ಮಂಜುಕೇದು (ಕ್ರ). ಮೈಮರೇತು ಮಂಜುಗು; ಗಾಢವಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸು :
 16 ಪುನೋಚ್ಚನಮಾ ಮನೋಲೋಕೋದೋವರಿಯೋಃ ಮಂಜುಕೇದಿದಂ
 (ಕುಶಲಾ. ೩-೯ ೬); ಮೃಗಾಪಿನಿಯೋಃ ಮಂಜುಕೇದಿ ನಿಮಮಿಮಾ ಮರದಾ
 ಲೋಃ ವಿವಾಪಿವರವಂಗಳಿಷ್ಟಮಂತತುಮದುದೇ (ಕುಶಲಾ. ೩-೧೦);
 ಮಂಜುಕೇದಿದನೇತತ್ಯವಂತೆ ನುಬ್ಬರೇಮನಕ್ತಿ ತಾಂ ಮುತ್ಸಂ ತಂದರನಿಬ್ಬಂ
 ಕೊಟ್ಟು ಕೃತಾಂತರತರ್ಧಾಪಕ್ವ ಸಂದಂ (ಕುಶಲಾ. ೩-೯ ೬). 'ಮಂಜು
 20 ಲುಂಘಂ', 'ಮಂಜುಸುಂದಂ', ಪರಾ. [\leq ಮಂಜು + ಕೇದು]

ಮಹಿಷಶ್ವ, ಮಹಿಷಶ್ವ (ಕೃ). ೧. ಮರಮಾತು : ಮಂಚ್ಚಡು : ಅಡಗನು : ದೈನ್ಯಮಂ ಗಳಪಲೊಡರ್ತಿ ಗದ್ದದಿವ ಮಾತುಗಳಂ ಮಹಿಷಶ್ವ . . . ಕೂಡುವ ಪುಣ್ಯಯ ಜುಣ್ಯ ಸಾಲದೇ (ಅಶ್ವ. ೧೦-೩೫). ೨. ವಂಚಿಸು : ಮೋಸಗೊಳಿಸು : ಮಹಿಷಶ್ವ ನಿಮ್ಮರನಂ ಜವ ನೊಡ್ಡುವಿತ್ತ ಕೇಕರೇ (ಪರ್ವ. ೯-೬೦) ; ವಿಶ್ವಾಸಭಾತಕರೊಮ್ಮರ್ ಮಹಿಷಶ್ವ ಪಮ್ಮರನಂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗನ್ನೇವೋ (ಪರ್ವ. ೧೩-೯೯) ೩. ಪರವರಗೊಳಿಸು : ಮೈಮರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ತುಂಬಿದುದಿಂ ಪುಂಬಿಸಿ ಸೊಕ್ಕನಿಕ್ಕಿ ಮಹಿಷಶ್ವ ಪದಂ ಬಿಡೆ . . . ಬಾಲೆಯಭಯಂಗಳೆದಂ ನವನಪ್ರಯೋಗದೊಳಿ (ಅಶ್ವ. ೧೩-೧೩) : ಮಹಿಷಶ್ವ ನೋಡುವ

ಮರಿಯ ತುಣುಕಿವೆಗಳನ್ನೆಳಗು ಬಲೆಯ ಬೀದರದಲಿಂ ನೆಹಿ ಮಿಳಾರ್ಥ
 ವಿಜಯ ದುಗುಲದ ಸಜ್ಜಿದೊಂದೊಂದು ತೆಗೆಯಲಾತಂ ಭಗವಂ (ಪ್ರಪಂ. ೨-೩೩). ಮಹಾಕವಿತ್ಯು : ೨. ಎನ್ನ ಮಹಾಕವಿತ್ಯು ರಾತ್ರಿಯೊಳು ಸುಪ್ತರಾದವ
 ತಪ್ಪಿಯನು ಕೊಡದಿರ್ದವನನ್ನ (ಪಂ. ೦೦-೩೩). ೩. ಅದ್ವೈತರು :
 ಅದ್ವೈತವಾಗು : ಮಹಾಕವಿತ್ಯು ಪಿಡಿದು ಕಟ್ಟಿದ ಮಹಾಕವನಿನಂತು
 ತೋರ್ಪವನ್ನರೆ ನೋನೆಹಿದ ಬಹುವಳಲಸಿತಂ ತಪ್ಪಿಸಂದ್ವಿದಿರೊ
 ಕಾಂತು ತೋರ್ಪವು ಬೀದರಿ (೦೦೦-೦೦-೦೦) [ಮಹಾಕವಿತ್ಯು + ಮಹಾಕವಿತ್ಯು]

ಮಹಿಷಿದು, ಮಹಿಷಿದು (ಶ್ರೀ). ೧. ಮೋಸಮಗಧು : ಮಂಚಿದು
ಮನೆಯವರ ಮಹಿಷಿ [ಮಾಂ. ೬] ಟ್ಟು ಮನುಕಟ್ಟು ಪೊಸಮಟ್ಟು ಸಂವ
ಜನಕ ಶಂಕುಕ (ಪೂ. ೧-೨). ಮಹಿಷಿದು : ೨. ಮಂಚಿದು;
ಅಡಗಿಸು; ಗುಟ್ಟುಗಿಡು: ಬಿಸವಾಡಿಯಾ ಮಾತ ಮಹಿಷಿಟ್ಟು ಮನದೊಳಾ
ರೈಪ್ಪರಲು (ಪ್ರಾ. ೧-೨). [ಮಹಿಷ್ಯ + ಇಡು]

ಮಜ್ಜಿಮ್ (೪). ಮರೆಯುವಂತೆ ಮಾತು : ಮರಸು : ಇನಿಯನ
ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸೊಂಕ ನಂದೇಗಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಿರ್ಮಿತರು . . . ಅಕ್ಷಿನದೊಂದು
ನೇಪಾಳ ಚಂದ್ರನವನವಜ್ಞ ಮಾತನಾಡುವ ಚಂದ್ರನದಿವ್ಯ ರತಸ್ಮಿತಿಯು
ಸಮೃದ್ಧವಾದ ತಪ್ಪಿತಂ ಮಜ್ಜಿಮ್ ಸುವರ್ಣವೇದವಾಗಲೇಗುವೆಂ
(ಕುಂಭ. ೪-೪೨). [ಮಜ್ಜಿಮ್ + -ಜ್ಞ]

ಮಹಿಷಾಸುರಮಾರ್ಕ, ಮಹಿಷಾಸುರ (ನಾ). ೧. ಮಹಿಷಾಸುರಮಾರ್ಕ : ಅದ್ವೈತ ಮಾರ್ಗವಿಕೆ ; ಅಡ್ಡಗುರಿವಿಕೆ : ಶ್ರಮದಿಂದ ಮಗಲರಗಗಿವ ಜಪನದ ಸಿರಿಯುವುವು ಹಾಳಾದೊಡೆ ಮಹಿಷಾಸುರ ಕೆಂವಳಿಗೈಯೊಳಮರ್ದಿದುರ್ ಜಗುಳ್ಳ ಮುಕ್ತಿನ ಮಹಿಷಾದಿಬಿಡಿಯೊಳು ಬಿಡುಡೊಳನಲ್ . . . ವಿಮಲಸಾಗರದೊಳು ಮುಳುಗಿದವನೊಡೆ ಸೂರ್ಯಂ (ಕೀರ್ತನ. ೩-೧). ೨. ಮಹಿಷಾಸುರಮಾರ್ಕ : ಅಡ್ಡಗುರಿವಿಕೆ : 'ಮಹಿಷಾಸುರ' ಪರಾ. ೩. ಮೋಸ ; ಮೋಸ : 'ಮಹಿಷಾಸುರ' ಪರಾ. ೪. ತನ್ನಯತೆ ; ಪರ ವಶತೆ ; ಮೈಮರೆಯುವಿಕೆ : ಮುಸುಕಿನೋಪನೋಸಿನ ಮುಸುಕಿ ದಳ ಮೆಗುಬಿ ಮೆಯ್ಯತೆಯಂ ಪುರಕಾಂಕುರಂಗಂ ದರಪುತಂಗಂ ಪದನಪಂಕಜಮಂ ಮಹಿಷೆಯ ಮುಚ್ಚುಳಂದರಮುಗುಳ್ಳಚ್ಚಿಯಂ ಸಮಯ ಮುಚ್ಚಿದ ಮುಚ್ಚಿಯನಾಳಿ ಚಿತ್ರವಂ (ಕೀರ್ತನ. ೧೩-೧೩) ; ಸಾಂಧ್ಯ ಮ ದ್ಯಾಹನ ಪರ್ವ ಮುಚ್ಚುಳಂ ಸುಖ ಮಹಿಷ ಪಕ್ಷಿಸಂ ಭೈರದೀರಾಗ ಮಗುರ್ವಂ ಬೀಳ (ಸೂಕ್ತ. ೨೦-೨೦). ಮರಹು : ೫. ಮರವೆ ; ಮರವು ; ವಿಸ್ಮಯತೆ : ನೋಡುತದ್ದರು ಕಾದು ಅರಿಸುತಿದ್ವರಂ ಕೇಳದು ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯದಿವಾಗರಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವ ಮರಹು (ಕೀರ್ತನ. ೨೧-೨೧). ಮಹಿಷು : ೬. ಸೈವಜಿನ ಮಹಿಷ ಕುಟುಂಬ ಕುಟುಂಬಲಂ ನಿಜಸಮಾಧಿ ಯೊಳ ಸಂದರ್ಶಂ (ಗೀತ. ೩-೩೩) ; ಸಂತತಂ ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದ ಸಂತದ ಮಹಿಷಂದರಿಪ್ಪ ಪೂಲಂಕಂ ಜನನಿಯ ಮೊದಲನುನುಂದ ಗುಮ್ಮನಿರತಿಸವಂ (ಕೀರ್ತನ. ೩-೩೩). ೭. ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಪೆನಹಾದಾಗಲಿ ಉದಯ ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮಹಿಷಾದಾಗಲಿ ಅಸ್ತಮಾನ (ಕೀರ್ತನ. ೪೪) ; ಕಾವನಂ ನಡುವಾತಂ ರಸಾನೇವಮಹಿಷಾಸುರಮಾರ್ಗೋಲಂ ತಪ್ಪುಗಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯಕೃತ್ಯ ತಪ್ಪದನೆ (ಕೀರ್ತನ. ೫-೫). ೮. ಪ್ರಜ್ಞತಪ್ಪವಿಕೆ ; ಮೂರ್ಛೆ : ಮಹಿಷ ಪದಯಂ ಭಯ ಖಂಡಿ ತಪ್ಪುಗಲ್ಲದೆ . . . ಹೊಗಳುವವನುನುಂದ ಭಾವ ದುರಿಯೊಳನರ ರಗದವ (ಕೀರ್ತನ. ೬-೬). ೯. ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು ; ಅಜ್ಞಾನ : ಮಹಿಷಾಸುರನಿಗೆ ನೋಡುಬುದ್ಧಿಯಂ ವೇಬಿಡಿದಂ ಕೆಡುವುದು (ಕೀರ್ತನ. ೧೩-೩) ; ಶುಭಕರ ಸಕ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಬಿಜವಂ ಬಿತ್ತಿ ಮಹಿಷಂಬ ಕೇರಿದು (ಪ್ರಭ. ೧೩-೧೩) ; ಮಹಿಷಾಸುರ ಮನುಜನಿಗೆ ತಪ್ಪುವುದು ವುದೆ (ಕೀರ್ತನ. ೧೩). ೧೦. ಅಲಿಪ್ತ ; ಅಲಿಪ್ತ : " ಪ್ರಮಾದ, ಅನವಧಾನಂ - ೩ ೨ ಮಹಿಷು " (ಕೀರ್ತನ. ೧೪-೧೪).

[$\psi_{\alpha\beta}^{\dagger} + -\psi_{\beta\alpha}$]

ಮೂರ್ತಿ (ನಾ), ಸಾವು ; ಮರಣ : 'ಮೂರ್ತಿ' ಪರಾ.

[ದೀ. || ತಮಿ. ಮಲ. ಪುಣರ್]

ಮಂಜರಿಣಿ (೨). ಸಾಯುವಂತೆ ಹೊಡೆ-ಬಿಟ್ಟು : ಗೊಬ್ಬೆಗನೆಯ
ಸಕಲಾಕ್ಷರವರ್ತಿ ವೆಂಕಿ ದಂಡುವಂದ ಮುನಾಸಾಮಂತರು ಮಜಲಿಟ್ಟರು
ಗಿಲ್ಲ ಸಾಮಂತಬೊಡಾಮಾಣಿಯ ಬೀರಮುಮೂ (ಕಂಞಾ. ೧-೨೩ ೫)

[ಮಂಜುಳ + ಇಂ,]

ಮಂಜುಲಾಂಧು (೨). ಮೈಮರತು ಮಂಜುಲಾ : ಪ್ರಿಯದರ್ಶನನೂಂದು ದಿವಸಂ ತನ್ನ ಭಾರ್ಯಾವರಸು ಕದಳಾವನದೊಳ್ ಮಂಜುಲಾಂದಿದನ್ನಿಗೆ ಕಾಳಿಂಗನಾಂ ಬಂದೊಡದಜ ಮೆಗೆ ಕಾಲಂ ನೀಡಿದೊಡೆ ಕಚ್ಚತ್ತು (ಕಥಾ. ೫. ೨೬-೨೭); ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿ ಸುಪಾಂಜರಧೂಮಾ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಗ್ಗೆ ನೆಲೆದೊಂದವುಚ್ಚಿ ಮುನ್ನ ಮಂಜುಲಾಂದಿನೆಚ್ಚುಜುವಂತೆ ಪುಟ್ಟದಂ (ಕವಿ. ೨-೨೨); ಈ ಮಂಜುಲಾಂದಿದರೆಪಿತ್ತಿ ನಿರುಪಮೋಪಮೆಯ ವೈಸಮಂ ಮಂಜುಲೆಂ (ಕಥಾ. ೨-೨೩ ೩); (ಮರದಮೇ) ದಾಂಟೆ ಕೋಕ್ಕ (ಲ್ಪ)ಪ್ಪರೆ ವೆಗಗೋರೆ ಸೂರ್ಕೆ ಶಂಕೆ ದೊರೆಕೋರೆ ವಿಷಮುಪ್ಪುಯ(೩) ಮಂಜುಲಾಂದ ತಮ್ಮೋರ್ ವೆರೆದದಯೋರ್ ಕಾ(ಪಾ)ಡೆ ಪಾವ್ತೆ ಕೊಕ್ಕುಂ

ಪರಸಂ (ಶೋಧನೆ, ೧೦-೨). 'ಮುಜಿಕೆಂದು', 'ಮುಜಿಗುಂದ್ರು,' ಪರಾ.
ಮುಜಿಗುಂದ್ರುವೇವರಿ = ಮಲಗುವ ಮನೆ; ಶಯ್ಯಾಗೃಹ:
ಮದ್ಯುಜ್ಜೀರಿ . . . ಅರಮನೆಯಾ ವೊಕ್ಕರಣ ಮುಜಿಗುಂದ್ರು
[೨೫೧. ಪರಮಪೋವರಿಯಂ ಪೊಕ್ಕ (ಕಥಾ ೧೦. ೨೨-೧೦).

[< ಪುಷ್ಕ₁ + ಲಾಂಛನ₁]

ಮಹಾವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ (?): ತಿವ್ವನುಳ ಮಹದವ್
ಪಾರಿದಾಯ ಹೊಲಗೊಡ್ ಮಹವ ತುಂತಿರುತುಂ . . . ಧಾರಾ
ಪುರ್ವಕಂ ಮೂಡಿ ಕೊಟ್ಟರು (ಕಾಶಾ- XX-೧೨೬-೨೩; 1176). [?]

ಮುಜವಂದು (ಕ್ರಿ). ಮೈಸೂರು : ಪರವಶವಾಗು : ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಜವು
ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು ಚಿತ್ರಿಸಿದಂತೆಯೂ ಮೂಲಭೂತವಾದಂತೆಯೂ...
ವಿವರಣೆ ನೀಡುವುದರಿಂದ (ಇದೇ. ೨೪); ಸಭೆ... ತನಕದ ದೇವ
ಗಾಗಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕೇಳುವಿರಿ (೨೪: ೨. ೨೪-೦೨). 'ಪರವಶವು' ಪರಾ.

[ಪುಟ ೧ + ಪುಟ ೨]

ಮಹಾವಣಿ (ನಾ). ಮರೆಯುವಿಕೆ ; ವಿಸ್ಮೃತಿ : ಗತಮತಿ ಚೈತನ್ಯ ಶುಭ್ರ
ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ಥಿತಿ ಕ್ರಿಯಾಂತರ ನಡವಳಿಕೆ ಮಹಾವಣಿ ದೇವಕಂಡಾ ಮನವ
(ಕರಣೀ. ೨೯.೦೦೯); ಹಸಿವು ಕೃಷಿಯು ಕೋಳಿ ಮೊಳಕೆ . . . ವಿಷ
ಸಮಾನವಾದ ಬಹುಶಕ್ತಿಯ ಮಹಾವಣಿ ಮುಸುಕಿ ಕವಿದ ಪಾಲ್ಪನಂತೆ
ಆದಗಿ ಮುಪ್ಪಿಗೊಂಡು ರೋಗ (ಕಣೀ. ೦೯-೦). [\leftarrow ಮಹಾವಣಿ]

ಮಹಾದಿ (ನಾ). ರ. ಅಧ್ಯಾಸ : ತಿಳಿಗೊಡತನ : ವಿಮೃದ್ಧತೆ ಮಹಾದಿಯು
 ಒಗ್ಗೂಡಲೊಲ್ಲದೆ ಒಳಗೆ ನಾನವ್ಯದ್ಯುಹಾವದಕಳಿಹದನೆಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವೇ
 (ಪುಟ ೨-೨೦). ಶಿ. ಅಲಕ್ಷ್ಮಿ : ಉಪೇಕ್ಷೆ : "ವಪ್ರಮದ್ಯತೆ-
 ಮಹಾದಿಯು ಮಹಾದರ್ಶಿ" (ಪುಟ ೨೭-೨೮).

[ಮಾಣಿಕ್ಯ + - ವಿ./ಕವಿ. ಪಾಠವು]

ಮಹಿಮೆ, ಮರವು, ಮರವು (ನಾಗ್ರಾಮ್ಯಕ್ಷರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ ; ಜಾಗೃತ ವಾಗಿರದ ಸ್ಥಿತಿ ; ಅಜ್ಞಾನದ ಪಾಶ [ಅ]ವಿಗೂ ಒದವಾಯಿಲ್ಲ, ರಿಂಗ (ಹೋಮಂ- ೩-೩) ೨. ಮೂರ್ಛೆ ; ಜವಳೆ ; ಮಹವ ಮಗುವಿಗೆ ಹೊಲ್ಲ ಕುರುವು ಕುಂಡಿಗೆ ಹೊಲ್ಲ (ಕರ್ಣ- ೭೫). ಮರವು : ರಿ. ಮರವು ಕುದಿರಿ ಮುಷ್ಕಸ್ತವೇ ಹೋದುದೊ (ಹೋಮಂ- ೩-೨೦-೨೧). ೩. ನೆನಪನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸ್ಥಿತಿ ; ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ; ಅಸ್ಮತ್ಪ್ರಾಣಿ ಸಿಕ್ಕು ಬಿದ್ದರ ಮರವನ ನಡವಳಿಗೆ ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ವನಿಗಿಂತಮುಖ್ಯ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬಲ್ಲನು (ಹೇತು. ೬೩). ಮರವು : ೩. ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದ . . . ಕೆಲವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರವು. ಮುಷ್ಕನ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಮರವು (ಔರ. ೩೦).

ಮಹಾವ್ಯವಸಾರಥ = ವಿವೇಕಶೂನ್ಯತೆ; ಅಧ್ಯಾನ್ : ಅಹಂಭಾವಿಗಳ
ಅಹಂಭಾವ ತಿರುಳಾಗಿ ಮಹಾವ್ಯವಸಾರಥಿಯಲ್ಲದೆ ನಿಜವಾದ ಸಿದ್ಧರಾದ
ಒಳ ಅಧ್ಯಮ ಪರ್ಮ್ ಅಧ್ಯಮ ಪರ್ಮ್ (ಅಧ್ಯ. ೨೨-೦೦೫೦).

[ಮುಖ್ಯ + -ವ]

ಮಹಾಪದಿ (ನಾ). ವಿಶ್ವರೂಪವಸ್ತುಯು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ಔಷಧಿಪೂರ್ಣ (?): ಮಹಾಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ಥಿತಿಯಾದಂತೆ. . .
 ವಸವೇಗುಳು ಮಹಾದೇವರು ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು (೫೦:೫೦, ೬:೪೫); ಅಪ್ಪಯ್ಯನ
 ಮಧ್ಯೆ ಮಹಾಪ್ರಾಪ್ತಿ ದೀಯಿಂದ ಮದಿಯಿರಲಿ (೨೬:೫, ೩-೫-೪೪).

[< ಮುಚ್ಚು + ಪೂ]

ಮಜವೂರ್ • ಮರವೂರ್ • ನೋ.

ಮಂಜಪ್ಪ, ಮರವ್ವ (ನಾ). ೦. ಪುರವೈ : ಜ್ಞಾಪಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದು :
ಮಂಜಪ್ಪನು ಹಾಡು ಕಾವ್ಯದಿಂದಲೇ ನಂದಿವ್ಯಕ್ತಿಯೊಳ್ ದೋಷವಿರದೊಡಂ
... ತಿರುಗಾಗಿ (ಪು. ೧-೧೩). ೨. ಎಚ್ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿ :

ನಿವಾರವಸ್ತು : "ರೋಗಾಂಬುಜಿವಸ್ತು" ಮಹಾವಿಮುಖಂ (ಕಂಠ. ೧೦೦); ಅಜ್ಞಾಪ್ತ ಮಹಾವಿಗಣವೈರೂಪ ಮಧ್ಯಾಪ್ತವ್ಯಯೋಃ ಮನಂ ಪಿರೋಮಂ ತಜ್ಞಾಸಂಮು ನೃಪಮನೋಹರಂ ಬೇಜಗಿ ಕುಂವಿಚ್ಛ ಪುರೂಪಕತಿರೀಕರ್ಧಂ (ಕುಸುಮ. ೯-೦೦೯); ತಳಿತ ಮಹಾವಿಮು ಪಾಳೆಯದ ಕಗ್ಗೊಲಗೆ ಕವಿವ ಗುರೂಪದೇಶಾಪಯಾಧಿಲು ಮೈರೋಪಾವಪ್ತ ಓಮರುಪಮಂ ರೈಞಿಗಳು (ಕುಶಾಪ್ತ. ೦೬-೦೨). ೩. ವಿವೇಕಶೂನ್ಯತೆ; ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು; ಅಜ್ಞಾನ : ತಜ್ಞನವಳು ಮಹಾವಿಮು ಕಳೆದು ಮೂಕಿನಂತೆ ನೀತಿಯುಳ್ಳೊಡೆ ಅವರನವಾತರೇಬೆ (ದೀಪಾ. ೨೨-೩೯); ಸುಖಾಪ್ತವ್ಯಯೋಃ ಮಹಾವಿಮುಕಳೆವದ ಮಹಾವಿಮುಪ್ತ ದಮಾಗ (ಉದ್ಭ. ೩-೩). ೪. ಭ್ರಾಂತಿ : ಭ್ರಮೆ : ಕಂಡೆನೆಯುವು ಕೆಗೆ ಮಹಾವಿ ಕಾಣೆನೆಯುವು ಮನದ ಮಹಾವಿ ಕೂಡಿದೆನೆಯುವು ಅಜ್ಞಾನ ಮಹಾವಿ (ವನ. ೨೦೦-೯೨೩); ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಕರಣದಿಂದ ಎನ್ನ ಒಡಲ ಮಹಾವಿಮು ಒಡದು . . . ಸತ್ಯ ರೂಪವು ದವರವು ಪಜಾಯರೂದನೆ ನಿಮ್ಮ ನಿತ್ಯದ ನಿಲವ ಕಂಡೆನೆಯು (ಕಂಠ. ೯-೨). ೫. ಜಡತೆ; ಅಲಸ್ಯ : ಮನದ ಮಹಾವಿಮು ರೋಮಿನಿ ಕಪಿ ತನುವ ಸಂತ್ಯಸುವ ರೇಶ ಮದನಿತಜ್ಞೋಃ ಮೂಕವನು ತುರಗದ ತರಣವಂಶನ (ಕೂಪ. ೩-೩೦-೩೦). ೬. ಪ್ರಜ್ಞಾಹೀನ ಸ್ಥಿತಿ; ಮೂರ್ಛೆ : ಹುಳಿರಿಸಿದ ದರದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಗಣವೆಯ ತೇದು ಜನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ನಸ್ಯಗೈಯಲು ಮಹಾವಿ ಮಾರ್ಗಂ (ಉದ್ಭ. ೧೦); ಸ್ವಪಾತವಾಗಿ ನಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಹಾವಿಮುಗಿದ್ದವಾಗಿ ಕಾಲ ಓಮ್ಮಡಿ ಯಲ್ಲಿಮೂಲಿ ಅರಾಟದಲ್ಲಿದೂಲಿ ರಶ್ಮಿಯ ಹಾಕಲು ಮಹಾವಿ ತಿಳವು (ಉದ್ಭ. ೧-೩). ೭. (ಕಣ್ಣು ಕಾಣಿಸದಂತೆ ತೆರೆಯು ಬಿರುವು) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗ : ಮರಾಗಾಸಮೂಪವೂ ನೀರಿ ಗಣ್ಣೋ ಮಹಾವಿಮೋ [ಕಾ. ಮೂಪವೂ] ಕಣ್ಣುಬಿಲ್ಲೂ ಅಯೋ (ಉದ್ಭ. ೦೬-೩೩). ೮. [ಕಾಮಶಾ] ದಶಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಷ್ಟನೆ ಯವು; ಮೂರ್ಛೆ : ತಜ್ಞಸಂಮು ಮಹಾವಿಮುಕೆ ಕಿಷಾದಾನಂ ಪೊಮ್ಮುದಿ ದೇನಿಮುರಿಂತುಪನೆಯ್ದಿರೆಯುಂ (ಕುಸುಮ. ೦೩-೩೩); ನಜಿ ನೋಟ ಚಿಂತ ಸುಕಲ್ಪ ಜಾಗರ ಕೃತ ಅರತಿ ಅಜ್ಞಾ ಹೀನೋನ್ಮಾದ ಮಹಾವಿಮುನಿತ ಒಂದಷ್ಟವಸ್ಥೆಗಳೆಯಲು (ಉದ್ಭ. ೦೨-೯೯). ಮದವ್ಯೆ : ೧. ಈ ಮದಸ್ಸಿಗೇ ಈ ಮರವೆಯಾದರೆ ನಿಂಭತ್ತ ವರ್ಷ ಅದ್ದೇರೆ ವೇಗೆ ಇತೀಯೋ ? (ಉದ್ಭ. ೯); ನೋಡು ಕಂಡಕ್ಕೂ ಕೊಡುವನು ಬಿಲ್ಲರ ತೆಗೆದುಕೊ ಮುಸುಕಿತೆ ಮದದ (ವನ. ೦೦೯-೩೩). ೨. ಮಾಕಿನಿರಿ ವರವಯಿ . . . ಅತಿರಮ ಮೂಕಿರ್ವಯನು ನೆನದು (ಉದ್ಭ. ೦೬-೩೦). ೩. ಗುರುಕುಲಾಕ್ಷೇಪಗಾಡಿ ಮುನ್ನಿನ ಮರವೆಯಲ್ಲವು ಸರಿಯಲು (ಉದ್ಭ. ೨-೩೩). ೪. ಉಗ್ರವರವಯು ತೊಲಗಸಲು ನೃಪಮಗ್ರವನ ಸಲಾಗದು ಸಹಿತರೂಳಗ್ರಮುಕಿಯ ಕರಣೆ (ಉದ್ಭ. ೩-೦೯).

ಪುರವೈಯೋಧಿ = ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದಂತೆ, ಅದ್ಭುತ
ವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಅಂಜನದ ತಿಲಕ : ಮೂಲೋಕ್ತವವರುಗಳ
ದುರಮಯ ತಿಲಕವಿತ್ತು ಘಟೆಯೊಳಗೆ ಗಗನಪಥಮಂದಾರ ನೆಗೆದು ಮನೋ
ಗಮನದ (ಪಂಕ್ತಿ. ೨೩-೨೪). ಪುರವೈಯೋಧಿ = ಮೈದುರ
ವೆನ್ನುವುದುಮಾಡುವ ಮುದ್ದು : ಅರಿವಳಿಕೆಯ ಬಿಡು : ಜನ್ಮ
ಜಡ ಪರಿಯಂತರ ಪುರವ ಮೂಕಾದದೇಳದ ಪರಿಯ ಮುದ್ದುಗಳ ಪುರವ
ಯೋಧಿಗಳನ್ನು ಐದ್ರಾಸರವರಿಗೆ ಕಾಡುಗಳ ಬಲದಷ್ಟರಿಯ ಜಾರಿಯ
ರೈದಿದರು ಸಂಕೇತಪದಗಳಿಗೆ (ಕೋಗು. ೪-೫). ಮಹಾವೈಯೋಧಿ =
ಪುರವೈಯೋಧಿ : "ಕಿರ್ನವೇರನೆ ಮಹಾವೈಯೋಧಿ" (ಪಂಕ್ತಿ. ೧೦೪).

[<ವೃಷ್ಠಿ, + - ವ]

ಮಂಜಿವೆಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಎಚ್ಚರ ಪಡ್ಪು ವಂತೆ ಮಾಡು; ಮೂರ್ಛೆಗೊಳಿಸು:

ಇವರಲ್ಲಿ ಘನಶಂಕರ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಹಾಬೋಧಿನಿ ತರಗತಿ
ತಂದೊಬ್ಬ ಸುಪ್ರಸಂಗವೆಂಬಂತೆ ಜಲಜಲರಸಸಂಭವವೆಂಬುದು (ಶ್ರೀಘಂ. ೨೦-೨).

[ସଂସ୍କୃତ - ଶ୍ଳୋକ, ଓ - ଗୀତ]

ಮಹಿಷ ? (ಇಂ). (?) : ಪುಷ್ಕರವು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲದೇ ಘಟಗಾ
 ಠಿಪನಗಿಲ್ಲದೇ ಡಿವಿವು ಕುಟ್ಟಿವು ವನವುಹಿವು ಬಿಡವಿವು
 ಡಿವಿಗಿ ಡಿವಿವುಹಿವು ವನವಿವಿವು (ಪುಷ್ಕ. ೧೦-೧೫). [?]

ಮಹಿಸು, 'ಪುಷ್ಕಿಮಿಸು' ನೋ.

ಮಹಿಸ್ಸು. ಮರಸು (ಪಾ). ೧. ಮಂಜಣಿ: ಮೋಸ: ನಿಧಿಯನುಳಿದು
ವೆರಹಿ ಬೇಗಮೊಳು ತನ್ನರ್ಥವ್ಯಯೋಗೋಪಗಾರ್ಥ ಮಂಗೆಯವನು
ಳೆವು ಮಹಿಸ್ಸಿನದವೇರೊ ಪ್ಪಾರ್ಥದಾರು ನೀನೆನಲು (೨೫೩. ೬-೭).
ಮರಸು: ೨. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ
ಕೊಂಡು ವಾಡುವ ಬೇಟೆ; ಮರನಬೇಟೆ: ಅವತ್ತು ಮರನಿಗೆ
ಕೂಡಿದ್ದ (ಪಾಟು-೩೩). ೩. ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು
ಹೊಂದುವಾಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮರೇ,—
ರಕ್ತಕೆಯ ಸ್ತಂಭ: 'ಮರಸುಕಟ್ಟು' ಪರಾ. [ಮಹಿ, + -ಸು]

ಮಹಿಸುಂದು, ಮಹಿಸೊಂದು (ಕ್ರಿ). ಮೈವರೆತು ಮಲಗು : ಮಾಗು
 ಲೀಳಾ ಮಹಿಸುಂದಿದ ತುಂಬಿ ಪಾಚಿ ಕೋನವಕುಲಗಲುಳ್ಳಲರ್ಧ
 ಮದನಮದೂಗಿದಂ ದಿವಾಕುಂ (ಶಂಭು, ೩-೪೯); ಮಹಿಸಾತಾಗದದ
 ರವಿಮತ ಮಹಿಸುಂ[ಶಂಭು. ಎಂದಿದರ್ವೆವೊ ಮೇಣ್ಕುಬ್ಬಿರ್ವವೊ
 (ಗಣಪು, ೩-೦೩); ನಟಗೊಂಡು ತೊನವ ಸರರಿಂ ನಟಬ್ಬ ರಥದೊಳಗೆ
 ಬಿಟ್ಟು ಚಕ್ರಧರಂ ಮೆಯ್ಯಚೆದು ಗುಹಾಂತರದೊಳ್ ಮಿಗೆ ಮಹಿಸುಂ
 [ಶಂಭು. ಸೊಂದಿದ ಪುರಿಯನಾಗನೊನು ಪೊಲ್ತುಂ (ಗಣಪು, ೩-೯೬).
 ಮಹಿಸೊಂದು : ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಮಹಿಸೊಂದಿದದೊಳೆ ಚೋಲ್ತು ಎಚ್ಚರನನಾ
 ಲತಾಂಗಿ ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಳೆ ನೋಡಿ ಕಟ್ಟಿನಿಯಂ ಮಹಿಸೊಂದಿದನೋ
 ಬಲ್ಲನೋ ಎಂದಂ. . . ಪಳೆಯುವ ಮದಿಯು ಸರಮಂ ಕುಂತಿ
 ಕೆಲ್ವ (ಶಂಭು, ೩-೦೯); ಪೊಪಪೊಲ ಮರದ ಕೆಲಗೆ ಮಹಿಸೊಂದಿದ
 ಪೂವನದೊ ಓದಿದಂ . . . ಮಹಾಭಾವಮಹಿಸದದೊ ಕಟ್ಟಿ ಕೊರದೊಳ್
 ಗಂಗಾದೇವಿಯ ಮಡುವಿನೊಳ್ಳಿದಂ (ಶಂಭು, ೩-೩೬ ಕೆ).

[< ವುಱಿ² + ಸುಁದು₁]

ಮಹಾಸುಂದರ್ಯ (ನಾ). (ವರವನೆಯು) ಕೂಟ-ಸಂಭೋಗ: ಮಹಾ
ಸುಂದರು ಸೂಟಸುಂದನ ಒಪ್ಪಾತಿವಿಯನ ಪೂಜೆಯನೆ ಪರಾಂತರದಿಂದಂ
ನಜಾರಿ ನೀರು ದಪ್ಪುಕೀತುನಜಾಪುನ ಬಜವಜವುನಿವೇ ಗ್ರಾಮ್ಯಂಗಲ್
(ಕಾವ್ಯ. ೧೫). [ಮಹಾ + ಸುಂದರ್ಯ]

ಮಹಿಮಾಂಕ (ಸಾ). ಮಹಿಮಾಂಕವು; ಮಹಿಮಾಂಕವು: "ಅವ
 5 ಮಹಿಮಾಂಕ, ಅವಮಾಂಕ, ಅವಮಾಂಕ, ಅವಮಾಂಕ:—ಈ ೪ ಮಹಿಮಾಂಕ"
 (ಕೂಟಾ. ೦೨೦-೪೩). [ಮಹಿಮಾಂಕ, (<ಮಹಿಮಾಂಕ)+ಅಂಕ (<ಅಂಕ)]

ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು 'ಮುಚ್ಚಿಸುಂದ್ಯ' ನೋ.

ಮಡಿಬಿಕ್ಕು 'ಮಡಿಬಿಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಚ್ಚಿದು 'ಪುನಃಪ್ರಿದು' ನೋ.

ಮಂಜುಸು (೩). ಮರವನು; ಅಡಗು : ಭಾವವು ವ್ಯಾಪ್ತವು
 ಒಂದುಭಾವವೆಂಬುದನ್ನು ಕೊಡಲು ಒಳಗಿನ ಸುಖಗಳನ್ನೆತ್ತ (ಆಗ-
 ೦೦-೦೩-೩೨) [ಮಂಜು (< ಮಂಜು) + -ಸು]

ಮಹಿಷು 'ಮಹಿಷ್ಠ' ನೋ.

ಮಹಮೂಗೋ (ಶ್ರೀ). ಅದ್ವೈತದಿಂದ ಕೂಡಿರು ; ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು
 ಹೊಂದಿರು ; ತಪಹುಗಾಣವಹಮೂಗುಂದಿ ಮಹಮೂಗೊಂಡನ್ನ ಗುರುವ
 (ಹೂಳಿ. ಪ. ೫೦೦-೦೨). [ಮಹಮು (& ಮೂಘ) + ಕೋ^೧]

ಮಹಾಹೊಂದು (ಕ್ರಿ). ಮೂರ್ಛಾಹೊಂದು ; ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪು : ಅಂದು
ಕಾಮೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಮಹಾಹೊಂದು ತನ್ನ ವನಜಾಯದಿವ್ಯರವಿಂದಗರ್ಭನ
ಮಾತೃಕವನಂದ್ವಂದಿಜಾಪದರಿ ಸಂಧಿಸಿದ ಸರಸಂ ಪಟಾಯಲನ ಬಂದ
ಶುರೇಶ್ವರನೊ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೯-೩). [ಮಹಾಹು (< ಮಹಾಪ್ರ) + ಹೊಂದು]
ಮಹಿ, ಮರಿ (ನಾ). ೧. (ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ) ಎಳೆ
ಯಂದು ; ಪಿಲ್ವೆ ; ಶಬ್ದ : "ಶಿಶು ಶಾಬಂ ಪೋತಂ ಮಹಾ
ಕಿಶೋರಕಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೫೩-೨೩) ; ಸೋಮದತ್ತಿಯಂಬೊಳ . . .
ಪೆಣ್ಣಿಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟು ತನ್ನ ನಾಲ್ಕುಮಹಾಗೃಹಸಾಧಾರಮನಜಿಸಿ
ತೊಲುಬುತ್ತಂ ಬರ್ಪದನ್ನೆಗಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯-೩) ; ಸುರಭಿಗಳ ತೊರೆದ
ಮೊಲೆಗಳನ್ನಾವಳಿ ಮಹಿಗಳಂ ಪೋಗಿ ನೋಕಿ ಕೊಂಕಿ ಮೊಲೆಗಳನ್ನಾ
ಕಿಶೋರಕೇಸರಿಗಳುಮಂ... ನೋಡಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೧೩ ೩) ; ಕಾಗೆಯ
ಮಹಾಯಂದಜಾಯದೆ ಕೋಗಿಲೆ ಕೈಗೊಂಡು ಕೂರ್ಮಿಯಂ ನಡಬೊಡಂ
ಕಾಗಾಯಂದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೦೦೧). ೨. ಎಳೆಯ ಮಗು ; ಕೂಸು ;
ಶಿಶು ; ಮಕ್ಕಳ ಮಹಿಗಳ ಸುಖದಾಯಿವ್ಯಾದಂ ಮಹುಗಲಾಗದಂತ
ವರ್ಗಾಡಿದವಕ್ಕಂ ಸೌಖ್ಯಂ ಪಾವದಿಸಕ್ಕಂ ದುಃಖಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೩೩) ;
ಮಹುಗದಿರಿ ಪಾಂಚಾಲರಾಯನ ಮಹುಗಳಲಿ ಛೇದುಂಗಿ ತಪ್ಪನೊಪ್ಪ
ದೊರೆ ಸೊಪ್ಪಾಗದಂತಿರೆ ನೀವು / ಕಾದುವಿರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೦).
೩. ಹಾವು ; ಸರ್ಪ ; ಕೂಟಂ ಪತ್ನಿಸಾರ್ವ ಕೊಡನ ಮಹಾಯ
ಪೆಡೆಯಂ ತುಡುಕುವೆಗ್ಗೆ ನಂತರೆ ಸತಿಯ ನಡುಪದೆಯಂ ಪಿಡಿದಿಲ್ಲದ್ದು ತು
ಮಿರ್ದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೯-೨೩). 'ಮಹಾಹು' ಪರಾ. ೪. (ಬಿರಿ
ಕೊಡುವ) ಬಿಗರು, ಅಡು, ಕುರಿ ಇತ್ಯಾದಿ : ಕುಟಾ ಬೀಡ ಮಹಾ
ಬೀಡ ಬಹುಯ ಪತ್ರಯ ತಂದ ಮಹಾಯದ ಪೂಜಿಸು ನಮ್ಮ ಕೂಡಲು
ಸಂಗಮದೇವನ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). ೫. ಚಿಕ್ಕದು ; ಸಣ್ಣದು : 'ಮಹಾ
ಮುಗಿಲಿ' ಪರಾ. ಮರಿ : ೧. ಹೆಣ್ಣುಸಂತಪ್ಪ ಗೆಟ್ಟಾಗಿ ಬದು
ತಿಂಗಳಿಗೆ ಈಡುವುದು. ಸರ್ಪಿಣಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮರಿಗಳು ಆಗುವವು
(ಕೃಷ್ಣ. ೪೯-೨೦೪) ; ಬೆಕ್ಕನ ಮರಿ ಚಿಗನೆ ನೆಗಯುತ್ತಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨).
೨. ಇದಾವುದೊ ನಿವೆಗೆ ಕೊಡಾಕಿಲ್ಲ ಮರಿ : (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩೩). ೩.
ವಿಗಾಲಮಿಂತು ಮೆಟ್ಟಾಸಿ ನೀ ಮುದಿಯ ಮರಿಯಂತ ಕಾವಪಳನಮನೀ
ನಿಧಿಯ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೦೦). ೪. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಗೌಡಮ ತಂಗಳು
ಹಬ್ಬದ ದಿನವೂ ಮರಿ ಹೊಡೆದುಂಥದುಂಬು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯). ೫. ಎಳೆಯ
ವಯಸ್ಸು ; ಚಿಕ್ಕಂದ ; ಎಳಮ : ಇವನ ಚಿಲುವಿನ ಪೂಜ
ಹೋಯ್ತೆ ಮರಿಯಲ್ಲೆ ! (ಕೃಷ್ಣ. ೪೩-೪). ೬. [ಎಲೆಶೈ] ಮಹದ
ಉತ್ತರಾಧಿಕಾಲಯಾಗುವ ಶಿಷ್ಯ ; ತಮ್ಮ ಕಡೆ ಕಂಟಿ ಬಸವರಿಗೈಯ
ಸಹಾ ಎರಡು ಜನ ಮರಿಗಳ ಕಳುಹಿಸಿ ಇದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೪) ; ಮಹದ
ಮರಿ ಪರಾಶಿತುವಿನ ಧಾನ್ಯ ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವುದನ್ನ ನೋಡುತ್ತ ಕುರಿ
ತಿವ್ವರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩. ೪೪).
ಮರಿಹಬ್ಬ = ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ
ಪಾತ್ರೆಮಾಡಿ ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಿರಿಕೊಟ್ಟು
ಮಾಡುವ ಹಬ್ಬ ; ಗೌಡರಾಗೆಲ್ಲಾ ಮರಿಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮರಿ
ಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಬಿಗರು ಮತ್ತು ಹೋತಗಳನ್ನು ತರುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೪).
ಮರಿಹಾಕು = ೧. (ಪ್ರಾಣಿಗಳು) ಮರಿಯನ್ನು ಪ್ರಸವಿಸು ;
ಈಡು ; ಬರಹದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರಿ ಮರಿಹಾಕೇತೇ ? (ಗದ) ; ನಮ್ಮ
ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಕ್ಕ ಮರಿಹಾಕಿದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨). (ಆಲಂ) ಮರುಕಳಿಸು ;
ಮತ್ತೆಬರು ; ಅನಂತರ ತಿರುಗಿ ಹುಳಿತೆಗು ಮರಿಹಾಕುತ್ತದೆ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೪). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಕುಲ. ಮಹಿ ; ಕುಳು. ಕೊಡ
ಮರಿ ; ಕುಲ. ಮಹಿ ; ಕೋತ. ಮಯ್ಯ]

ಮಹಾದಿಂಗ (ನಾ). ಎಳೆವರೆ ; ಬಾಲಚಂದ್ರ ; ಮಹಾದಿಂಗನು
ಮುಂದಿನದ್ದೆರವನೊ . . . ಕಂಡಿರೇನಯ್ಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೩).
ಮಹಾದಿಂಗ ಹಬ್ಬಂ = ಎಳೆಯ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಅಭರಣದಂತೆ
ಧರಿಸಿದವನು ; ಚಂದ್ರಶೇಖರ ; ಶಿವ : ಕುಳವೆಟ್ಟು ಮಗಳುಮರಸುನವ
ಮಹಾದಿಂಗ ಹಬ್ಬಂ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಮ್ಮಂಗುತುಗವುಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩).
[ಮಹಾ + ತಿಂಗಲ್]
ಮಹಾದುಂಬಿ, ಮರಿದುಂಬಿ (ನಾ). ಎಳೆಯ ತುಂಬಿ ; ದುಂಬಿಮರಿ :
ಬಿರಯಿಗೆ ಮೊರೆವಂತೆ ಮೊರೆವ ಮಹಾದುಂಬಿ . . . ಸೊಗಯಿಸುಗುಂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೦೦) ; ಮಹಾದುಂಬಿಯಾಗಿ ಮೇಲ್ ಕೋಗಿಲೆಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟು
ಪುದು ಸಂಧನದೊಳೆ. ಪನಮಾಸಿದೇಶದೊಳೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೨೪) ; ಇಬ್ಬರತಿ
ಗಳಗಳನೆ ಸವವನಾಂತರದ ಕೊಳನೊಳಗೆ ಮಹಾದುಂಬಿಯುಂ ಸಣ್ಣನೆಯುಂ
ಬೆಳೆವುದೊಲೆ ಬೆಳೆದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೨). ಮರಿದುಂಬಿ ; ಉಳ್ಳಲರ ಜೇನ್
ಗುಡದು ಮರಿದುಂಬಿ ಲಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೯-೩). [ಮಹಾ + ತುಂಬು]
ಮಹಾಪನ್ನಾಯ (ನಾ). ಚಿಗುರುವಿಳೆಯದಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಮಳಸು ಪೇಟೆಗೆ ಒಳ್ಳೆ ೧ ಹಸುದಿಗೆ ಮಾಪ
೧ ಮಹಾಪನ್ನಾಯದ್ದಿ ಎಲೆಯ x x x (೨೪. ೨೨. ೩೪೯-೩೬ ; ೨೨೦).
[ಮಹಾ + ಪನ್ನಾಯ]
ಮಹಾಮಗ, ಮರಿಮಗ (ನಾ). ಮೊಮ್ಮಗನ ಅಥವಾ ಮೊಮ್ಮಗಳ
ಮಗ : ಏನಿಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನಗಿಂತ ಹೊಗಳುವದೇವನೊ ನೀನಾ ಸರೇಂದ್ರನ
ಸೊನ್ನಾಪೋ ಮೊಮ್ಮಗನೊ ಮಹಾಮಗನೋ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨-೩೪).
ಮರಿಮಗ : ಸಿಂಹಪೋತಂ ತನ್ನ ಮರಿಮಗನೊಡನೆ ಕಾದಿರುವುದು
ಅಸಂಭವ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨೨).
ಮರಿಮಕ್ಕಳು = ಮೊಮ್ಮಗನ ಅಥವಾ ಮೊಮ್ಮಗಳ ಮಕ್ಕಳು ;
ತನ್ನ ಮರಿಮಕ್ಕಳು ದಾರಿವಾಲಾಗಬಾರದೆಂಬ ವಿಚಾರ ಮನನನದ ಅಸ್ತಿ
ಪಾರವನ್ನ ಬಲವಡಿಸು (ಕೃಷ್ಣ. ೩). [ಮಹಾ + ಮಗ]
ಮಹಾಮಿಾನ, ಮರಿಮಿಾನ, ಮಹಾಮಿಾನ (ನಾ). ಎಳೆಯ ಮಿಾನ ;
ಮಿಾನಿನ ಮರಿ : "ಕ್ಷುದ್ರಾಂತಮನೆ ಮಹಾಮಿಾನ ಮೊಕ್ಕಕ್ಕೆ ನಾದಂ"
(ಮಹಾ. ೦೨೦-೩) ; ಕಂಗಳು ಹೊಳೆಯ ಮಹಾಮಿಾನಂದು ಚಿಕ್ಕಕಿಡರು
ಹಿಡುಹಿನಲಿ . . . ತಂದಿಗಳೆಂದು ಕುರುಳಿಗಳೂ ಕೈಗಳ ತೆಪ್ಪದರತಿ
ಮುಗುಡಿದರು ಮಿಳಿಯರು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೪) ; ಪೆಟ್ಟಿಂಗಿಲ್ಲಲೂರ್ಮಿ
ಮಾಲೆ ಮಾಲೆಗಳೆಡೆಯೊಳುಚ್ಚಳಿ ಹೊಳೆಹೊಳವ ಮಹಾಮಿಾನಳೆನೆ . . .
ಎಳವೆಂಗಳ ಕಟ್ಟಾಡ ಮರಿಮಿಗ್ಗೆ ಸೊಗಯಿಸುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೦).
ಮರಿಮಿಾನು : ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮರಿಮಿಾನಗಳು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆ
ಯುತ್ತಿವೆ (ಕೃಷ್ಣ). ಮಹಾಮಿಾನು : ಅಗಿದು ಹೊಳೆವಕ್ಕಿಗಳ ಮಹಾ
ಮಿಾನಗಳ ವಿಶ್ವತವದನಕಾರಗಳ . . . ಕಾಂತಾಸರಸಿ ರಂಜಿಸಿತು
(ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೩೩-೩) ; ಎಳವೊಂಗಳ ಸೋಗಿಗಟ್ಟ ಮಿಾನು ಸುರದಾಡುವ
ಜನಸಾಗರದೊಳಗೊಪ್ಪಿತಿಹುವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪). [ಮಹಾ + ಮಿಾನ]
ಮಹಾಮಿಾನು 'ಮಹಾಮಿಾನ' ನೋ.
ಮಹಾಮುಗಿಲ್ (ನಾ). ಪೋಡದ ತುಣುಕು : ಸಣ್ಣ ಮೋಡ : ಬಂದ
ಳೂರ್ವರಿ ಬಳ್ಳಿಮೀಜನ ಮಂದಿಯಲಿ ಮರಿದಿಳವ ಮಹಾಮುಗಿಲಂದಲಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೩) ; ಮಂಡಳಿ ಮಹಾಮುಗಿಲಂತೆ ಪಾರ್ವ ಮಮಧುಳಕ
ಪ್ರಕರಂದಂ . . . ಸರ್ವಪರ್ವತಸಾರ್ವಭೌಮನಿವರ್ ಸಂವಂದಿ ಮಿಗೆ
ಮಹಾಮುಗಿಲಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೩೩ ೪). [ಮಹಾ + ಮುಗಿಲ್]
ಮಹಾಯಾಚಿಗೊಡಲೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಎಳ
ಪೂಡಲೂರ್ಮಿ ಮಹಾಯಾಚಿಗೊಡಲೂರ್ಮಿಪುತ್ರಿ ಪ್ರೇಮರಮಿತ ಚಿತಾರ್ಪ
ಗ್ರಾಹೇಷು (೨೪. ೨. ೧೦೧೦ ೪೩-೪೩ ; ೨೦೩). [? + ಲೂರ್]

ಮಹಾಯಾನೆ, ಮರಿಯಾನೆ (ನಾ). ೧. ಅನೆಯ ಮರಿ : "ಕಳೆ, ಕರಿತಾಟು : ಈ ೨ ಮಹಾಯಾನೆ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬) ; ಮಹಾಯಾನೆಗಳಂ ಪರಿಭವಮನದರ್ಕೆ ಕಂಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೭-೦೬) ; ಮಹಾವ ಗಜಹಯಶಾಲೆಯಲಿ . . . ಮಹಾಗುರುರ ಮಹಾಯಾನ ತೆಗದಿವು ಲಕ್ಷಸಂಪ್ರಿಯಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೦೬). ೨. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮುದ್ದಿನಿಂದ ಕರೆಯುವಾಗ ಬಳಸುವ ಮಾತು : ಕಂದ ನೀನುತಪರಾಯಣಂ . . . ಮೋಸದಿಂದ ಇವುದುಚಿತವ ಮದನ ತನ್ನ ಮಹಾಯಾನ ಹಾಯಂದೊಡಲಿವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೦೧). 'ಅರಗಿಳ' ಹೋ. ಮರಿಯಾನೆ : ೧. ಈ ಸಾರಿಯ ದಸರಾಪರವೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿರುವಾಗಲೂ ಇದ್ದುವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೦೧). [ಮಹಾ + ಅನಿ]

ಮಹಾಯಾನೆ, (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ವ್ಯಾಭ್ರನಮೀ - ಮಹಾಯಾನೆ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩). [?]

ಮಹಾವಕ್ಕಿ, ಮರಿಹಕ್ಕಿ, ಮಹಿಸಕ್ಕಿ (ನಾ). ಹಕ್ಕಿಯ ಮರಿ : ಎಳೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಕಡುವಿಲು ಮಹಾವಕ್ಕಿಯಂತೆ ಗಟ್ಟಿಲ್ ಮಿಡುಕಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೯-೧೩). ಮರಿಹಕ್ಕಿ : ಮರಿಹಕ್ಕಿ ಹಾರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೯-೧೩). ಮಹಿಸಕ್ಕಿ : "ಕಿರೋರಕ : ಮಹಿಸಕ್ಕಿ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩). [ಮಹಾ + ಪಕ್ಷಿ] ಮಹಾವಿಲು (ನಾ). ಎಮ್ಮೆ, ಹಸು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕರು ಹಾಕಿದ ಸುಮಾರು ಮೂರದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಕೊಡುವ ಹಾಲು : ಗಿಣ್ಣುಹಾಲು : ಮದಗಜದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಲಿವು ಕಂಡ ನಮ್ಮ ಹುಲ್ಲೆ ಅಜಾದು ಮರಿಯ ಬಾಯಿ ತುತ್ತಾಯಿತ್ತಲ್ಲಾ ಬಲ್ಲವರ ಕಡಿದಾದ ಭಾಸ್ಕರನು ಉದಯಿಸಲು ಹುಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹುಲ್ಲೆ ಮಹಾವಿಲ ಸುಂದಾ ಮರಾವನು ಅಳುತ್ತಿಲ್ಲಾ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೦೧-೦೨). [ಮಹಾ + ವಿಲು (< ಪಾರ್). / ತಲು. ಮುರುಬಾಲು]

ಮಹಾವಾಪ್ಪೆ (ನಾ). ಹಾವಿನ ಮರಿ : ಎಳೆನಾಗರ : ಮಿದಿನಾಗರ : ಖಡಕು ಸಂಜಕೆ ತೋಳುಬಂದಿಗೆ ಪೆದವೆಯ ಮಹಾವಾಪ್ಪಿನಳವಡಿಸಿ ದನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೨) ; ಪೊಳೆ ಮಹಾವಾವಿನ ಕಿಂಜದಳಂ ಬಿಗಿದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೦೩). [ಮಹಾ + ವಾಪ್ಪೆ]

ಮಹಾವುಲ್ಲೆ, ಮಹಿಮುಲ್ಲೆ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿ : ತರಳೆಯಂಬ ನಮ್ಮ ಮಹಾವುಲ್ಲೆಯನೊಂದು ತಪೋವನಕ್ಕೆ ನೀರಿ ನಿರವಿಸು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೦೩) ; ಮಹಾವುಲ್ಲೆಗಳಾದಸಗುವ ಬಿಜುಗಾಳಿಗೆ ಬೆದಲುಂತೆ ಕಾಂಕೆಯ ರೆನ್ನಂ ನೆಣೆ ಕಂಡು . . . ತಳವೆಳಾದರ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩). ಮಹಿಮುಲ್ಲೆ : ಅಂಗವಿಸಿ ಮಹಿಮುಲ್ಲೆ ಮರಿದಲಿ ಸಿಂಗವನ್ನು ಹೊಯ್ದಂತೆ ನೃಪರುತ್ತಂಗವಜಿಯ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಿದರು ಮಿಡ್ಗಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩). [ಮಹಾ + ಮುಲ್ಲೆ]

ಮಹಾಸಸಿ (ನಾ). ಮಹಾಸಿಂಗಳ : 'ಮಹಾಸಸಿದಲಿಯ' ಪರಾ. [ಮಹಾ + ಸಸಿ]

ಮಹಾಸಸಿದಲಿಯ (ನಾ). ಬಾಲಜಂತ್ರನನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವನು : ಶಿವ : ಮಹಾಸಸಿದಲಿಯ ಕುಡುಗೆ ಮತಿಯುಸುಷ್ಕರನನವನದೊಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩). [ಮಹಾಸಸಿ + ತಲೆ + - ಲಿ]

ಮಹಾಸೂಳೆ (ನಾ). ಎಳೆಹರೆಯದ ವೇಶ್ಯೆ ; ಚಿಕ್ಕಪ್ರಾಯದ ಸೂಳೆ : ದುಕ್ಕೊರ್ವಳ ನೆರಮನೆಯ ಮಹಾಸೂಳೆಯ ಸೂಬಗಿಂಗಿಲ್ಲು ತನ್ನಂತೆ ಪಡವುದಾಗಿ ಗಡಾಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹಡಗಾತಿ ಸೂಳಿಗಿಂತೆದರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩). [ಮಹಾ + ಸೂಳೆ]

ಮಹಾಹಕ್ಕಿ 'ಮಹಾವಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಮಹಾಹುಲ್ಲೆ 'ಮಹಾವುಲ್ಲೆ' ನೋ.

ಮಹಾ, ಮರು (ಗು).ಗು.ಎರಡನೆಯ ; ದ್ವಿತೀಯ : ಪೂರಮು

ಗೊಸಾಸಿಗೂ ಮಹಾಹುಲ್ಲೆ ತುಸವನಿಂ ಪಡೆದು (ಕಾಶ್ಯಾ. VIII. ೨೩-೩ ; ೨೩). ೨. ಬೇರೆಯ : (೧). ೩. ಮುಂದಿನ ; ಭವಿಷ್ಯದ : 'ಮಹಾಭವ' ಪರಾ. ೪. ಪ್ರತಿಯಾದ : 'ಎರಡು'ವಾದ : ಎದುರಾದ : 'ಮಹಾಭವ' ಪರಾ. ಮರು ; ೧. ನಾನು ಬಂದ ಮರುದಿನವೇ ಅವರು ಊರಿಗೆ ಪೂರಟರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೦೩). 'ಮರುಚಲು' ಪರಾ. ೩. 'ಮರುಪನ್ನು' ಪರಾ ೪. 'ಮರುಮಾತು' ಪರಾ. 'ಮಲ್ಕಿ' ಹೋ.

ಮಾರನೆಯ, ಮಾರನೇ = (ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ) ಮುಂದಿನ ; ಅಮೇಲಿನ ; ಅನಂತರದ : ಮಾರನೆಯ ದಿವಸದಿಂದ ರಾಯರ ಕಾರ್ಯ ಕಲಾಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦) ; ಮಾರನೆಯ ದಿನದ ಧಾರೆಯ ಉಜ್ಜಿ ಬಹಳ ತರದೊಂದು ಬೇಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩) ; ನಾನು ಹೋದ ಮಾರನೇ ದಿನವೇ ನನ್ನ ತಂಗಿಯೂ ಊರಿಗೆ ಬಂದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೦೩). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮಹಾ ; ತುಳು. ಮರು ; ತಲು. ಮರಿ, ಮಹಾ ; ಕೋತ. ಮರ್ ; ತೊದ. ಮಹಾ ; ಕೋರಾ. ಕಾಯ್. ಪರ್ಜ. ಮರಿ]

ಮಹಾ, (ಅ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ : ಈಗದೊ ಕೀರಿದೊ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಬಂದರ್. ಪಲಕೇರ ಭೇವಾಯ್ಗೆ ಮಹಾನರಿಯ ಬಂದರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩). [< ಮಹಾ]

ಮಹಾಂಕ 'ಮಹಾಂಕ' ನೋ.

ಮಹಾಂಕ, ಮರುಂಕ, ಮರುಕ್ಕು, ಮರುಗು, ಮಹಾಂಕ(ನಾ).೧. ತಾಪ : ಉರಿ : ಆ ತೆಲ್ಲ (ರುಗಿ)ಳುಬ್ಬರಿದೊಂದೊ ಮಿಡಿದೊಂದು ದೋಳಿ ಮಹಾಂಕ ಕೋಳಂ ಬೆಮಂ ಕೋಟಾಗುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೦೩). ೨. ಅಳಲು : ಬೇಗುದಿ ; ಸಂತಾಪ : ಮಹಾಂಕಮಾಮಯವುಪ್ಪಮುತ್ತುವೆಂಬವಲ್ಲಿಗೆ ಪೂಜಾಗದೊಂದೊ ಸುಖವದೇವೊಗ್ಗಿಪ್ಪದೊ ಭೋಗಭೂಮಿಯೊ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩) ; ಮನದ ಮಿಡುಕಿನ ಮಹಾಂಕ ಮುಂದಲಿಗೊಟ್ಟದೊವಿನ ಸ್ವೇಗು ಹಾಲುತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೦೩). ೩. ಚಿಂತೆ ; ದುಃಖ : ಎನಗೆ ಮನದ ಮಹಾಂಕ ತಿರುಮಹಾಂಕಂಕು ಚಿಂತೆಯೊ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೦೩) ; ಅಜಿತಾ ನನ್ನನು ಹೋಗಲಿವೆಯವು . . . ಬಹುಂ ಬಾಯಿಯಲಿ ನನ್ನ ಹೋಗಲಿವ ಭಟ್ಟರಾರೊಂದು ಮಹಾಂಕಿಲ್ಲೆ ನಮ್ಮ ಕೂಡೆಮಗಾತ ಮುನ್ನದೆ ಕೂನ್ಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩) ; ಮುನಿನಾಥ ನುಡಿದುತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಹಾಂಕರವ ಕಾಣದೆ ಮನದ ಮಹಾಂಕದಲಿ ಗುರು ಮುಪಾಂಬುವವನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೩-೦೩). ೪. ತಳವುಳ : ಸಂಕಟ : ಮನದ ಕಾಂಕ್ಷೆಯೊ ಮುನ್ನಿನಂತೊಂದು ಮುನ್ನಿನ ಮಹಾಂಕ ದಿಂದಿವುಡಿ ಮಹಾಂಕಮಗಿ ಮಹಾದಿವನಂ ಭಕ್ತದ ದೇಗೆ ಪಕ್ಷೆಗೊಟ್ಟು . . . ಬಲ್ಲಿನೆಂಬುದುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೦೩) ; ವಿಪ್ರಸಮಿ ಶ್ರಿತಮೋದಕ ಪ್ರಕರಮಂ ತತ್ತ್ವ ತಂದಿಕ್ಕೆ ತದ್ವೈಜಮಾರ್ಗಪುಳು ಮೆಲ್ಲು ಪೋಗಿ ಮಹಾಂಕ ಕೆಯ್ದೆ ಪೊನ್ನಲ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೦೩). ೫. ಅಕ್ಕರೆ ; ಪ್ರೀತಿ : ಎನ್ನವರನ್ನಿಗರೆನುಕುಂ ಮಹಾಂಕ ಮೆಚ್ಚರಗೊಳ್ಳದ ಸತ್ಯಕ್ಕೆಚೆನ್ನಿನಿವುವ ಸಾಧುಸಮಿತಿಸಮುತಿಯೊಳಿವನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೩) ; ವಾಯುಪ್ರಕೃತಿ . . . ಕೋಗಿಲೆ ಮಹಾಂಕಂ ಮೈಯೊಳ್ಳುದುಗಿಕೊಂಡು ಮಹಾಂಕದಿದ್ದೆ ಪಾಲಿಸುತಿದರ್ವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೦೩) ; ತನ್ನ ವೆತ್ತವರಿಗೆ ಮಿಗಿಲು ತನ್ನಿನಿಯವ ವೆತ್ತವರಂದವರನು ಮನ್ನಿಸುವುದು ಮಹಾಂಕದೊಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩). ೬. ದಯೆ ; ಕರುಣೆ : ವಾಸರವತಿ ಬಿರುಗಿದೊ ಮನದ ತವ ಒರ್ಗುಮಂಬ ಮಹಾಂಕದೊಳಂಭೋಜಾಸವಂಜುವವನುಂ ಬಾಸುತಿದನೆನ್ನವಿದಿದ ಶಾಪರೆಯಲಿಗಲ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩) ; ತನಯಂ ನಿವಗಾಲೊಂದು ತವಮಂ ಮಾಯಾತನ ಮಹಾಂಕು ಸಾಲದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೦೩) ; ಅಡಿದೊಡ ಮಾರಿಗ

ಹದಿನೆ ಕೂಡ ಮಂಜುಕಂಡ (ಕುಬ್ಜ. ೧೯-೨೦). ೭. ಅತಿಶಯವಾದ ಮೋಹ; ಮ್ಯಮೋಹ: ಅಜ್ಞಾನದಿಹುತ್ವಮಲ್ಲಾ ತಜ್ಞರ ದೇವೀದಿ ದಿರದಾ ವಿಷಯಮೂಹಕ್ಕೆ ಒಳಿ ದಿದಂತೆ ಪತ್ತವ ಮಂಜುಕಂಡಿಹದಂದದಿಂ ಮೂನಸರಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩೪); ಅರ್ಥದ ಮಂಜುಕಂಡಿಹ ಮಂಜುಕಂಡಿಹ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಜಗದೋಕ್ತಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨-೨೩); ಎನ್ನೊಡಲ ಮಂಜುಕಂಡು ಬಿಟ್ಟನು (ಕುಬ್ಜ. ೧೦-೯). ೮. ಕಷ್ಟ; ಬವಣೆ; ತೊಂದರೆ (?): ಇಜ್ಞೆಯದೆ ಕೆಮ್ಮುಮಂತೆ ಭುವನಗಳೊಳಗೊಳಿ ತಕ್ಕುದೊಡೋಮಂಜುಕಂಡವನೊಂದೇವಿರಿದನ್ನ ಭಯಾಸಿಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೦ ಕಾಶ್ಯಾ. ಮರುಕ : ೨. ಜಾಯ್ತುಗೆ ಮರುಕದಿಂ ಮಾತನಾಡಿದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩೯-೧೪೦). ೩. ಧೈರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡುಕ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮರುಕ ತಂದಿತ್ತು (ಕುಬ್ಜ. ೨). ೬. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಯಲು ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಈ ಹುಡುಗನನ್ನು ಕಂಡು ಮರುಕವೊಳಿತು (ಕೋಶ. ೭೦); ನನಗೆ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಮರುಕ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩೩). ಮರುಕಂ: ೨. ತನ್ನ ಮರುಕಿಗೆ ಮರುಕಿ ಅಣಕರೊಲ್ಲು ಕರೆಗಿ ಬಿಟ್ಟು ನಿಟ್ಟುಸಿರೆ ಚಂದನದ ತಂಪು (ಕಾ. ೧೪-೧೯). ೩. ಗಿರಿದ ತವದಾರಂಭಕಾಲಕ್ಕೆ ಮರುಕಿ ನಿಂದೂರಿದ ತರಂಗು ಭರದಿ ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಲಿ ಫಲಗಳನು ಧರಿಸಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರಲು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೩೦); ತನ್ನಯ ತರಳನಿಗೆ . . . ರಾಜ್ಯವನು ಮರುಕಿನಿಂದಲೂದ ಮೂಲಕ ಸರಪತನಯನಿಗೆ . . . ಭೂಗಿಪ್ಪದೊಂದೆಯೊಂದಿಹುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೯-೨೦). ಮರುಕಂ: ೪. ಮರುಗು ಮರುಕವು ಕೂಡಿ ಎರಡಲ್ಲ ಒಂದೆಹುದು ಎರಡ ಹೊಯ್ದಂತೆ ಮರುಕರಾಮರಾಮಾ (ಕೋಶ. ೧೩-೧೪). ಮಂಜುಕಂಡ : ೨. ನೆನಗೊಯೆಕೆ ಕಾವು ಪೆಜ್ಜಾರ ಮುಳಸೇಕೆ ಪಯಂತ . . . ಮನದ ಮಂಜುಕಂಡೇಕೆರೆಲಿ ಭದ್ರಕ ಮೆಲ್ಲನೆ ಜಾಟು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩, ೩೪ ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೪೪). ೫ ಇದೊ ಭಂದಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ.

[<ಮಂಜುಗಂ/ಕಮಿ. ಮಂಜುಕಮ]

ಮಂಜುಕಂಡೋಜ್ಞ (ಶ್ರೀ). ಕನಿಕರಿಸು; ದಯೆತೋರು : ಒಜ್ಞದ ಮಂಜುಕಂಡೋಜ್ಞ ತಕ್ಕುದೇತಕ್ಕ? (ಕುಶ್ಯಾ. ೨-೨೨).

[ಮಂಜುಕ + ತೋಜ್ಞ (< ತೋಜು)]

ಮಂಜುಕಂಡ, ಮಂಜುಕವಡೆ (ಶ್ರೀ). ೧. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೊಡೆರು: ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದಿರು: ಪಡೆಯಂ ಕೊಡೆಯಂತಿರೆ ಒದಿದಿಡಿಯೋ ನೆಲೆ ನಿಂದ ಮಂಜುಕಂಡನನದಲಿಂ ಬಿದಿದಾತ್ತಾಸಿ ಮಂಜುಕಂಡದೋವತ್ತಿರ್ದು ದೂರಿ ಪರ್ವದ ಬುಲೋಕ್ತಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೨). ೨. = ಮಂಜುಕಂಡೋಜ್ಞ: ಈ ಬುದ್ಧಸಮಯಮಂ ಪರಿಪಡಿಸಿ ಮನಗೊಂಡು ನಿನ್ನ ಪೆಯಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ದೀಪಿಸಿದನೀಗಲಿನ್ನಾ ಮನದೊಂದೆಂದು ಮಂಜುಕಂಡಯದೇ ನನ್ನ ತನುಪನಂ ಕೊಡೆಯಲ್ಲಾ (ಕುಶ್ಯಾ. ೯-೧೬). ಮಂಜುಕವಡೆ : ೨. ಹಡದ ಮಗನಂ ಪತ್ತ ತಂದೆತಾಯ್ತುಳು ಮಂಜುಕವಡೆಯದರ್ಥವ ಬಯಸಿ ಕಯ್ಯಾರೆ ತಲೆಯ ಹರಿದಿದು (ಕುಶ್ಯಾ. ೨-೩೩). [ಮಂಜುಕ + ಪಡೆ]

ಮಂಜುಕಣಿಸು "ಮಂಜುಕಳಿಸಂ" ನೋ.

ಮಂಜುಕವಡೆ "ಮಂಜುಕವಡೆ" ನೋ.

ಮಂಜುಕಳಿ, ಮರುಕಳಿ (ನಾ). ಹಿಂತಿರುಗಿದುದು : ಮತ್ತೆ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಂಡುದು: "ಮಂಜುಕು[ಕ್ರ]ಳಿಯೆಂದು ಮರುಳುದು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೨೩); "ಮಂಜುಕು[ಕ್ರ]ಳಿ ಮರುಳುದಕ್ಕುಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨೦). ಮರುಕಳಿ : ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿನಿಗಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮನವಿಗಣಾಗಿ ಮೋಡದ ಮರುಕಳಿ [ಕ್ರ]ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪಮ್ಮಯ್ಯರಚಿತು (ಕುಶ್ಯಾ. ೧೦೯-೧೧೦).

[ದೇ. ಕಮಿ. ಮಂಜುಕಳಿ]

ಮಂಜುಕಳಿಸು, ಮರುಕಳಿಸು, ಮರುಕೊಳಿಸು, ಮಂಜುಕಣಿಸು, ಮಂಜು

ಕೊಳಿಸು (ಶ್ರೀ). ೧. (ದು:ಖಿ. ರೋಗ. ನೆನಪು ಮುಂತಾದವುಗಳು) ಪುನಃ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು: ಮತ್ತೆಬರು : ನೀಂ ಬಿಟ್ಟದೆ ಬಂದದನಜಾ ದಾಗಲಿ ಮಂಜುಕಳಿಸಿ ಮನವಿಕ್ಕಿದಳಷ್ಟೆ ಒಬ್ಬಕ್ಕನಾಡುವಕ್ಕುಂ (ಕುಶ್ಯಾ. ೨೩೦-೨೩೧); ಮಂಜುಕಳಿಸಿ ಬಂದ ಬುರ್ರವುಳವರು ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪಿನ ಕದ್ದು . . . ಪರ್ವತ ಇವಳ ಕವಾಯವ ಪಾಸವ ಮಾಡುವುದು (ಕುಶ್ಯಾ. ೧, ೨೩೬). ಮರುಕಳಿಸು : ೧. ಭೀತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಗಾಣಾದ ಮೋರೆಯ ಬಗ್ಗಾ ಇನ್ನೂ ಮರುಕಳಿಸಿರಲ್ಲ (ಕುಶ್ಯಾ. ೨೩೩); ಅವನ ಬೇನೆ ದಾರುಣವಾಗಿ ಮರುಕಳಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾಕುರರು ತೀರ ಚೂತ ರಾದರು (ಕುಶ್ಯಾ. ೩೯೯); ಗುರುತಿನ "ಅಭರಣ"ವನ್ನು ಅರಸನು ಕಂಡಾಗ ನೆನಪು ಮರುಕಳಿಸುವುದು (ಕುಶ್ಯಾ. ೩೯೯). ೨. ಪುನರಾವೃತ್ತಿಮಾಡು : ಅವಳು ಕೂಡ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಏನೇನು ಮಾತನಾಡಿದ್ದಾಳೆಂಬುದು ಆ ಪ್ರಜಾರ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲೇ ಇದೆಯಲ್ಲ; ಅವಳ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಅವಳು ಮರುಕಳಿಸಿದಂತಿದೆ (ಕುಶ್ಯಾ. ೧೨). ಮರುಕೊಳಿಸು : ೧. ಕಾಗದಗಳು ಕೀರಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪುರುಕೊಳಿಸಿತು (ಕುಶ್ಯಾ. ೩೦೯); ಅವನ ವೇದನ ಮರುಕೊಳಿಸಿತು (ಕುಶ್ಯಾ. ೧೨). ೨. ಪುನಃ ಉಂಟುಮಾಡು : ಮತ್ತೆ ಒದಗಿಸು.-ತರು : ಇಲ್ಲಿಗೈತಹ ಯಾತ್ರಿಕರ ಎದೆಯ ಮೂಡೆಯಲಿ ಹಾಳಾದ ಐಸಿಯು ಕಿಚ್ಚಿ ಮರುಕೊಳಿಸು! (ಕೋಶ. ೧೦-೯). ೪. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹುಟ್ಟು: ಪುನಃ ಮೂಡು : ಎಳವೆಯಲಿ ಇಳಿ ಬಿಗಿಯಲಿ ಮರುಕೊಳಿಸಲಿ ಹೂವು (ಕುಶ್ಯಾ. ೩೯೯-೪೦೦), ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು ಕೆತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೂ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅದು ಮರುಕೊಳಿಸಿ ಪಳನಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು (ಕುಶ್ಯಾ. ೨). ಮಂಜುಕಣಿಸು : ೧ ಬಂಧುಜನನಿರೀಕ್ಷದಿಂದ ಶೋಕಂ ಮಂಜುಕಣಿ [ಕಾಶ್ಯಾ. ಕೊಳಿ]ಗೆ ಪಾದುಕಳು ಪಳಯಿಸುವ ಕುಂಟಿಯುಮಂ. . . ಸಂತ್ಸು (ಕುಶ್ಯಾ. ೨-೨೬ ತ); ನಿಜಪ್ರಿಯತಮಜಾನುಜರ ತೋಕದಿಂ ವಿವೇಕಕ್ಕೆತನಪ್ಪ ಭೂತಳೇಶ್ವರನಿಗೆ ನಿಜಪ್ರಿಯತಮನಪ್ಪ ಕೂಗಿನ ದರ್ಶನದಿಂ ದುಃಖಂ ಮಂಜುಕಣಿ[ಕಾಶ್ಯಾ. ಕೊಳಿ]ಸುಗುಂ (ಗಣಯ. ೩-೯ ತ); ಬಿಟ್ಟ ದಂದದ ಕಿಚ್ಚಿ ನೋಳು ತುಕ್ಕವನೇವೆದ ಕಣನಾಯ್ತವರ್ಗ ದುಃಖಂ ಮಂಜು ಕಣಿಸಿ ನೋಯಿಸಿತು ವಿನಮಾರ್ಜವನಪಳವಟನಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೧೬). ಮಂಜುಕೊಳಿಸು : ೧. ಪಾಂಚಾಲಸುತೆಯ ವಿವಾಹವಾರ್ತೆಯ ಕೇಳಿದರಲ್ಲಿ ಕೂರವರು ಮಂಜುಗದರು ಮಂಜುಕೊಳಿಸಿ (ಕುಶ್ಯಾ. ೧೬೦); ಸಾವುವನು ಬೆಳಸದ ವೃಥಾ ಸುಖಾಮೃತನದಲಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವೆ ಎರಾವುವಾಗಬಿ ಮೂರ ದೊಡಲದನು ಮಂಜುಕೊಳಿಸಿ (ಕುಶ್ಯಾ. ೬-೬೯). ೩. ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಯತ್ನಿಸು : ಅಳಲಿಸಿದನೇ ಧರ್ಮಭಿತ್ತನ ಬಳಿಬಿಟ್ಟನು ನಾಯ ಕೊಲ್ಲದೆ ಕಳುಹಿದರೆ ಬೆಂಬಿನಲಾ ಮಂಜುಕೊಳಿಸಿ ಮಂಜುಕೊಳಿಸಿ (ಕುಶ್ಯಾ. ೧೩-೧೪); ಅಜ್ಜದರು ತಾವಿದ್ದ ತಾಣದ ತೆಜವುಗಳ . . . ಮಂಜುಕೊಳಿಸಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮನೆಯೊಳಗಿಟ್ಟು ಕಾಣದೆ ಕಂಪಿಯು ಕಟ್ಟಿ ಟತೆಯಲಿ ಕರೆಕರೆ ಪ್ರತ್ಯತಂದರು ವನಾಂತಲಿ (ಕೋಶ. ೬-೧೦-೧೦). [ಮಂಜುಕಳಿ + ಇಸ್ಸು]

ಮಂಜುಕಳಿ (ನಾ). ಮರುಗುವ ಸ್ವಭಾವವನು : ಇಳಿದಳೆಯನೇಕದಂ ಸೂಕಳಿಯೋಕಳಿ ಕಳವು ಪಳವು ಮಂಜುಕಳಿಯಂಯಂ . . . ಇಜ್ಞ ಕುಳಿಯುವಾದಿಯಾಗಲಿ ಕುಳನಂ (ಕಮ. ೨೩); ಕುಳಿ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ- ಭೋಕುಳಿ . . . ಮಂಜುಕಳಿ (ಕಮ. ೨೦೩ ಕ್ರಿಯಾ). "ಪ್ರೀತಿ" (ಕಮ. ೩-೨೦೩ ಕಮಿ). [<ಮಂಜುಗಂ + ಕುಳಿ]

ಮಂಜುಕೊಳಿ, ಮರುಕೊಳಿ (ನಾ). ಪೈರನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಬಳಕೆ ತಳದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಬಿಗಿರುವ ಮೊಳಕೆ: ಬಗಿದ ಮಂಜುಕೊಳಿಯೋ ತನಗಣಂ ಕೊಯ್ದುನುಜ ಸುಗುಣನಿಹಾಳೊಮ್ಮೆಯುನಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩-೩೪). ಮರು ಕೊಳಿ : ಈ ಸಲ ಮರುಕೊಳಿ ಫಸಲು ಬಂದಿದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩).

[ಮಂಜು + ಕೊಳಿ]

ಮಂಜುಕೋಳಸು 'ಮಂಜುಕಳಸು' ನೋ.

ಮಂಜುಗಣಿ (ನಾ). ಬಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾದ ಬಾಣ ; ಎದುರುಬಾಣ : ಅಸಮಸಾಹಸ್ಯದ್ವೇಷನು ಭೀಮ ಮಂಜುಗಣಿಯ (ಕುಸ್ತುಕ. ೧೩-೨೪); ಆ ದಾನವಂ ವೇಗದಿಂದ ಓಡಿದಂ ಮಂಜುಕು ಮಂಜುಗಣಿಯ ತಲೆದೂಗಿ ಸೆಳೆದಿರುವುದು (ಅಶ್ವ. ೩೦-೩೭). [ಮಂಜು + ಕಣಿ]

ಮಂಜುಗರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು; ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ ಮಂಜುಗರೆವಿಯೇ ಎದೆಗ್ಗೇ ಸಪ್ತತಿ ಪ್ರತಿಬದ್ಧ: (ಪ್ರ. ೪೦. ೦೯೪೨, ೭೩-೦೦ : ೩೩) ; ಮಂಜುಗರೆಯರ್ ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿಹಿತಿಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭಾಗಂ ಭಿತ್ತವೆಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಡುವುದು (೨೪. ೨೧. ೬೦೫. ೩೩-೩; ಸು. ೫೦). 'ಮರುಕರೆ' ಹೋ. [?]

ಮಂಜುಗರೆಣಾಡು (ನಾ). = ಮಂಜುಗರೆ : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ವೇತವಮಾಹರಾಜ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ್ಯಂಗಿಯ ಸಿಯೆಗಲ್ಲರ್. ಮಂಜುಗರೆನಾಡು ಮೂನಾಜಿವಾ ಮಾರ್ (೨೪. ೨೧. ೬೦೫. ೩೩-೩; ಸು. ೫೦). [ಮಂಜುಗರೆ + ನಾಡು]

ಮಂಜುಗಲಿಗೆ, ಮರುಗಲಿಗೆ (ನಾ). ಮಂದಿನ ಗಲಿಗೆ; ಮರುಕ್ಷಣ: ನೀನ್ ಭೇದ ಮಂಜುಗಲಿಗೆ ಅಡಗಿದ್ದ ತೂರಲ್ಲರ್ ಬಂದು . . . ಉಯ್ಯರೇ ನಿನ್ನ ಮಗನೊಡನೆ! (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೦); ಜಳಧಿಗಳೊಂದನೆ ಸೇರಿಯಂಮಂಜುಗಲಿಯೊಡೊಡಲ ಬೇಗಿಯಾ ಘನಮಹಿಮಂ ಕೆಳಗೊಡು ಪರ್ವಸರ್. ಮಂಜುಗಲಿಗೆಯೊಳಗೊಂ ಕುಳರ್ಮ ಸಾಧಾರಣಮೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೦). ಮರುಗಲಿಗೆ : ಈ ಗಲಿಗೆ ಒಂದು, ಮರುಗಲಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾತನಾಡುವುದೇ ಅವನ ಸ್ವಭಾವ (ಕೃಷ್ಣ).

[ಮಂಜು + ಗಲಿಗೆ]

ಮಂಜುಗು, ಮರುಗು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಹಾಲು, ನೀರು ಮುಂತಾದುವನ್ನು) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುದಿಸು. - ಅಟ್ಟುವಂತೆ ಮರುಳಿಸು : ತುಜುವೆಯ ಬೇರಿನಿಟ್ಟ ತಜುವೆಯ ಪಾಲುವುದುಳ್ಳಮಂಜುಗು (ಕೋಕಾಶ. ೭-೦೦); ಅಂಬುವಿನಿಂದಪ್ಪಗುಣವಂದರ್ಕಂಬದಾಜು ಮಂಜುಗು ಪದಾವಶೇಷದೊರ್ ಎಜಿವುದು ಗೋಭೃತಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೭). ೨. ಸುಡು : ದೆಹಿಸು : ಮಹಾಪವದ ಸುಕಳೊಳಕ್ಕೆ ಕಾಯ್ದು ತನುವಂ ಮಂಜುಗುವುದುಂ (ಕಾಂತಿ. ೭-೦೦೦ ೪). ೩. ಬೇಯಿಸು : ನೀರೊಳ್ ಮಂಜುಗು ಕುಡು ಕಾಳ್ವೇರಿಯ ಬೇರಂ ಸಮಾಕ್ಷಿಂ ಘೃತದಿಂ ಸಂಹಾರಿಸುಗುಂ ವಮನಂ ವಿಪದಾರಣಮಂ ತಪಕ್ಷಣಂ (ಕುಮರ. ೨-೦೩). ೪. ಕ್ಷೇಶಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸು : ಹಿಂಸೆಪಡಿಸು : ಪಾಡುಲ್ಪಳಿಯ ಪಾರೆಯಂಬುಗಳ ತಂದಲಗುವಿನ್ ಸಿಂಧುರಾಜನಂ ಮಂಜುಗು . . . ಪೂಕೈನಭಿಮನ್ಯು ವರೋಧಿಬಳಾಯುರಾಶಿಯಂ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೪೩); ದಾನವ ಗೆದ್ದವನೆಂದು ತನುವ ಕರಗು ಕಾಯವ ಮಂಜುಗು ನಿವ್ರಯ ಕಿಡಿಸಿ ವಿದ್ಯೆಯ ಕರಿತವನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಹೀನರಾ ನೀವು ಕೇಳಿರೋ (ಕಂಠಾ. ೪. ೪೩-೦೦). ೫. ಸಂಕಟಪಡಿಸು : ಬವಣೆಗೊಳಿಸು : ಗೋಳಾಡಿಸು : ಮಂಜುಗು ನಿನ್ನನೇ ಪದಕೆ ತಂದುದು ಮುನ್ನಿನ ಗೆಯ್ಯ ದೋಷಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೪೦); ಆಣಂ ದಸಗಾಣದ ನೋಟಮಾರಾಮಂ ಮಂಜುಗು ಬಂದುದೆಂದು ಕರಣಂ ಬರೆ ವೈರವೃಪಾಂಗನಾಜಂ (ಕಂಠಾ. ೧೪-೨); ವಸಮಂ ಮಂಜುಗು ಚಿತ್ರಮಂ ಚಿವುಟ ಕರಣಂಗಳಂ ವಿಂಡು . . . ಹೋದಂ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೨೪). ೬. ಹಾತೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅವೇಕ್ಷೆಪಡುವಂತೆ ಮಾಡು : ಸರ್ವಸಂಗಪರಿತ್ಯಾಗಿ ಎಂದೊಡೆ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಮಂಜುಗಿಸುವೆ (ಕಂಠಾ. ೧೨-೦೪); ಒಲಿದು ಬಂದವರಾವು ಸೂಜಿಗೊಳೊಲಿಸಿ ಮಂಜುಗಿಪ ವಿಂಡ ನೀನು (ಕುಸ್ತುಕ. ೭-೪೦). ಮರುಗು : ೧. ಪೂತ್ತರೆ ಹಾಲಂ ಮರುಗು ಉತ್ತರಣೆಯ ಬೆಣ್ಣೆಗರಗವೆರಡರ ಬೇರಂ ಭಿತ್ತರದೊಳಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಟ್ಟೊಳೊಳಂ ಕಡೆಯೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಪೂಜವಿಯಕ್ಕುಂ (ಗೋಕೃ. ೦೯೪). [ಮಂಜುಗು + ಗು]

[ಮಂಜುಗು + ಗು]

ಮಂಜುಗು, ಮಂಕೆಕು, ಮರುಗು, ಮರುಗು (ಕ್ರಿ). ೧. (ನೀರು, ಹಾಲು ಮುಂತಾದುವು) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುದಿಸು. - ಮರುಳಿಸು : ಮಂಜುವ ಪಾಲ್ಗಲೆಯ ಪನಿಗಳಂ ವೆರುದಮೋರ್ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೪); ಕಾಮತರಂಗಳ ವರ್ಗಲೆವೆಯುರ್ಚು ಪೋಗಿ ಪರವಸೆಯರಾ ಮಂಜುಗಿದಾಣೀರ ಮಿಂಗಳೊಲಾದರ್ (ಮಾ. ೩೩-೦೩); ಕುರುಪುತ್ರನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೀತಿಯಂ ಮಂಜುಗಿ ತರಕ್ಕು ತೂಳ್ಳು ಸುಲಗೊಂಡುದು ಪಿಂಡವಸ್ತಿನೈಸಾಗರಂ (ಕಂಠಾ. ೧೨-೩೦); ಮಂಜುಗದಾ ಕೋಡ ಜುಮೆಯ್ತು ಕಾಯ್ತು ಸರೋಕೆ ಕೂಬ್ಬಿದವಂತೆ ಕುದಿದುವನಿಮಿಪತತಿಗರ್ (ಗಣಾ. ೩-೨೦). ೨. (ಮೋಹ, ಉದ್ವೇಗ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ತಪಿಸು : ತಾಪಗೊಳ್ಳು : ನೆನೆದಿರುಳುಂ ಪಗಲುಂ ನಿನ್ನನೆ ಪೀನಮೊಜ್ಜಲು ಮಂಜುಗಿ ಕಾತಂಸುತ್ತುಂ ಮನದೊರ್ ಸೈರಿಸಲಾಹಿಂ (ಕಂಠಾ. ೨-೩೩); ವಿಯೋಗಾಕುಳವೇವೃಪಸ್ತಿಯಿಂದಂ ನೆಹಿ ಮಂಜುಗುವೆದಂ ಮೋಡಲೇವೈಸಿದಂಜಾಗಲಿ . . . ಅಪರಾಂಭೋಧಿಯಂ ಪೂಕೈನರ್ಕಂ (ಕುಸ್ತುಕ. ೪-೨೩); ಸಂಗಸುವಮಂ ಒಂಗಲಾಜಿದ ಕಾಮನ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಗುಣಿಯಾಗಿ ಮಂಜುಗಿ (ಗಣ. ೨-೦೦೩ ೪). ೩. ತವಣೆಗೊಳ್ಳು : ಹಾತೊರೆ : ಕಾತರಪಡು : ಪಾಜಲ್ ಮತ್ತಂ ಮಂಜುಗುತ್ತಿರ್ಪವಯಿನಸಂ ಗಣಿಮೂಡಿದ ಬಲಿತ ನೀನೆ ದಲ್ ಪೋವಪ್ಪು (ಕಂಠಾ. ೩೪೩); ಇನ್ನಪ್ಪ ಕಬ್ಬಕ್ಕೆ ಮುನ್ನಮ ಮಂಜುಗು ವುದಿದಾವ ಕಾರಣಂ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೦೨). ೪. ಕೊರಗು : ಪರಿತಪಿಸು : ತಳಮಳಿಸು : "ಮಂಜುಗು-ಸಂತಾಪೇ" (ಕಂಠಾ); ಒಡಲರಿಗಂ ಮನಂ ಮಂಜುಗುಗುಂ ಕವಿ ಗಿಟ್ಟನೆಪೋಪಂ (ಕಂಠಾ. ೧೨-೪೦); ಅಜಿನ ಮಂ ಪಾರ್ಥಸಿ ಬಾಂದೊಳೆಯ ಮಗಂ ಮಾಡಿ ಸಂಧಿಯಾವುದುಮುಕುಂ ಮಂಜುಗದಿರ್ (ಗಣಾ. ೧-೨೨). ಕುರುಡಾಯರಾಜ್ಯಶ್ರೀಯ ಮುಂದರೆ ಹೋಯಿತೋ ಪಾ ಎನುತ ಮಂಜುಗು ಕೂಡ ಕುರುಳಿನ (ಕುಸ್ತುಕ. ೧೨-೨೪). ೫. ಹೋಗು : ತಿಣುಕು : ಕಪ್ಪಪಡು : ಮಂಜುಗಿ ಕುದಿದು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಲದಿಂದಳಂ ವೆಣ್ಣೊಡುದು ಕೋಮಲಮಕ್ಕುಮೆ ಸಜ್ಜಮಿಲ್ಲದಾತನ ಕಬ್ಬಂ (ಕಂಠಾ. ೧-೪೪). ೬. ಕನಕರಿಸು : ಅನುಕಂಪವನ್ನು ತೋರಿಸು : ಕರುಣೆ ತೋರು : ಕಂಡು ಮಂಜುಗಿ ಸೂನಿಗಾಣದ ದಡೆಯಲಿ ಮಗನಂ ಪಧಿಸಿ (ಕಂಠಾ. ೨೪-೨೦); ಸುಧವಂಗೆ ಮಂಜುಗುತೆ ಸಜಿವಂತೆಂದಂ (ಕುಸ್ತುಕ. ೧೦-೩೦); ನೆಹಿ ಗಾಯವದಿದವರ್ಕಲರು ನೊಂದವರಿಗೆ ಮಂಜುಗಿ ಮಂಗೆಟ್ಟ ಪರ್ಕಲರು (ಕಂಠಾ. ೧೩-೩). ೭. ಪ್ರೀತಿಸು : ಮಂಜುಗಿದಂ-ಕೂರ್ತಂ (ಕುಮರ. ೨). ಮರುಕು : ೪. ಇನ್ನೊಂದು ಮಾಡಿ . . . ಯಾರು ಹೋ ಕೊಡುವವರು ಹೇಳಿ ಜಾತಿಗಿಟ್ಟವಳ ಮಕ್ಕಂಗೆ ? ಎಂದು ಮರುಕಳು (ಕುಸ್ತುಕ. ೨೩೩). ಮರುಕು : ೪. ಬಡತಿ. ನಿಜು ಮರುಕುತ್ತಿದ್ದಿರಿ ? ಈ ಗಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೀರು ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮಗೇನಾಯಿತು ? (ಕುಮರ. ೩೩). ಮರುಗು : ೫. ಮಾರುಕೆಯ ಬೆರಳ ಲೀಲಾಮಾತ್ರದಿಂದ ಭೂತಳಕುರುಂ ಮರುಗುತರೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೩-೦೩). ೬. ಆ ಬಡವನ ಕಪ್ಪವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರು ಮರುಗುವರು (ಕಂಠಾ).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಂಜುಗು; ತುಳು. ಮಂಕುಗು; ತೆಲು. ಮಂಜುಗು, ಮರುಗು, ಮರುಗು]

ಮಂಜುಗುತ್ತ (ನಾ). ವಾಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಬಂದ ಕಾಯಿಲೆ : ಮರುಕಳಿಸಿದ ರೋಗ : "ಮಂಜುಗುತ್ತಂಬಡು" ಪರಾ.

[ಮಂಜು + ಕುತ್ತ]

ಮಂಜುಗುತ್ತಂಬಡು (ಕ್ರಿ). ವಾಸಿಯಾದ ಕಾಯಿಲೆಯು ಪುನಃ ಬರು : ರೋಗವು ಮರುಕಳಿಸು : ಆ ಸಿಂಹಂ ಮಂಜುಗುತ್ತಂಬಟ್ಟು ಗೋಕಣ ಕಟ್ಟಿಯಂ ಬಯಸಿ ಬಾಯೊಳಿತು ತನಗಸುತವಪ್ಪದೊಂದು ನರಿಗೆ ಪೆಟ್ಟುಬಂದು (ಕಂಠಾ. ೨೪೨ ೦೯). [ಮಂಜುಗುತ್ತ + ಬಡು]

ಮುಖಗುಹ (ನಾ). (ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಶ್ಯಾತ್ಮಾವ ಪಟ್ಟು) ದುಃಖವಡುವಿಕೆ; ಪರಿತಪಿಸುವಿಕೆ; ದೋಷವನಾರೋಪಿಸುವುದು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಮುಖಗುಹ (ಪಶ್ಯಾತ್ಮಾವ, ಅನುತಾಪ) (ಪಾಶಾ. ೪).

[ಮುಖಗು + ಹ್ಯ (< - ಪ್ಯ)]

ಮುಖಚಲು. ಮುರಚಲು. ಮರುಚಲು (ನಾ). ರಿ. ಮೊದಲ ಮಗುವಿನ ನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗು; ಎರಡನೆಯ ಮಗು; ಮುಖಚಲಾತನವನ ನೀವೆನು ನೆರಹಲಾಪಿ ನು ಕೂಳನೆಂದಳು ಕುಂತಿ ಪಸುನಗುತ (ಕಂಠಕ. ೨೭-೨೮). ಮುರಚಲು: ರಿ. ನಾನು ಚೊಚ್ಚಲು, ಕವ್ಯಾ ನೀಲಕಂಠಜಿ ಮುರಚಲು (ಪಾಶಾ. ೦೦೪). ಮರುಚಲು: (ಗು). ೨. ಎರಡನೆಯ; ದ್ವಿತೀಯ: ಬಿಸಿಗೆ ಬಿಟ್ಟದ ಎದೆಯು ಮರುಚಲು ಬಿಸಿರಿಯು ಬಯಲಿಗೆ ತಗುಬಿಗೆ ಯಾಗುತ್ತಿರೆ ಕನಗು ಹೊಳೆಯದ ಬರದಿರಲಿಗುತ (ಕೋಶ. ೦೦-೪೦); ವಸುಮತಿ ಈಗ ಮರುಚಲು ಬಿಸಿರನ್ನ ಹೊತ್ತು ಗಾಸಿಯಾದಳು (ಪಾಶಾ. ೨೦); ಈ ಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತ ಎರಡನೇ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಮರುಚಲು ಹಂಗಿದುಳ್ಳಿ ಆಕೆ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು (ಪಾಶಾ. ೨೯).

ಮುಖಚಲು ಮಗ, ಮರುಚಲು ಮಗ = ಎರಡನೆಯ ಮಗ; ಹಿರಿಯನಿರ ಜನಕಂಗೆ ಮೋಹಪ್ಪ ಕಿಲಾಯನಿರೆ ಕಡುಮೋಹ ಜನನಿಗೆ ನಿರುತ ಮುಖಚಲು ಮಗನು ದೇವನಾಗಿ ಜಯಿಸುವನು (ಕಂಠಕ. ೨೦-೨೯-೩೯); ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡರಲ್ಲೊಂದು ಪಾಲು ಚೊಚ್ಚಲು ಮಗನು, ಮೂರ ರಲ್ಲೊಂದು ಪಾಲು ಮರುಚಲು ಮಗನು... ತಕ್ಕೊಂಡು (ಪಾಶಾ. ೨-೨೩); ನನ್ನ ಮರುಚಲು ಮಗ ಇದೇ ಪರಾಪ ಮುಲ್ಕೀ ಆದ (ಕೃಷ್ಣ. ೪).

[ಮುಖ್ಯ + < ಸೂರ]

ಮುಖಜವಣೆ 'ಮುಖಜೀವಣೆ' ನೋ.

ಮುಖಜೀವಣೆ. ಮರುಜೀವಣೆ. ಮರುಜೀವಣೆ. ಮುಖಜವಣೆ. ಮುಖ ಜೀವಣೆ. ಮುಖಜೀವಣೆ. ಮುಖಜೀವಣೆ (ನಾ). ಸತ್ತವರನ್ನು ಪುನಃ ಬದುಕಿಸುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿ ಸಸ್ಯ; ಸಂಜೀವಿನಿ: ಹೋದ ಜೀವಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕರೂಣೆಯು ಮುಖಜೀ (ಪಾಶಾ. ೩೫) ವಣೆಯ ಹಿಂದಿ ಎತ್ತಿದನು (ಕಂಠ. ೪. ೪೭-೦೦೭೭); ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಮುಖ ಜೀವಣೆಯ ಚಿತ್ರ ತೋತ್ರದೊಳು ಧಾರಣನೊಳೆಯಲು ಆತ ನನ್ನಂತೆ ಕಾಣಾ (ದೀಪ. ೪೦-೦೩); ಈ ಸುವಣಿಯು ಹಿಂದೆ ಪನ್ನಗಪಾತದಲಿ ರಾಘವನ ರೂದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಂತಕ ಬಿಗಿದ ದಿನ ಮುಖಜೀವಣೆಯ ಜೀವಣೆಗಳೆಂಬ ಔಷಧವ ಹೇಳಿದನು (ಕೋಶ. ೩-೩೬-೩೭). ಮರುಜೀವಣೆ: ಹೊರಗೆ ಬರಿದುಳಿ ಸಂಜೀವಿನಿಯು ಒಳಗು ಕರೂಣೆಯ ಮರುಜೀವಣೆಯು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೪-೦೦); ಆಕನಿಗೆ ಶ್ರೀಶೈಲದ ಕಲ್ಲು, ಮರ, ಗಿಡಗಳೆಲ್ಲ ಪರಾಪ, ಕಲ್ಲುತರು, ಮರುಜೀವಣೆಗಳಾಗಿ ತೋರಿದವು (ಕೋಶ. ೩೯); ಮರು ಜೀವಣೆಯ ಮರಗಳ ಸಾಲುಗಳ ಮರುಬಾಧೆಯು ದೂರ (ಸಿದ್ಧ. ೩-೩೨). ಮರು ಜೀವಣೆ: ವರ ಜಗನ್ನೋಹನಮೃದಯ ೨ ನೆಂಗಸ್ಮರಣ ದೀಪಾಕ್ಷರಿ ವಸಂತನ ಪರಣ ಮರುಜೀವಣೆ ಪಯಂತನ ಮಿಯು ನವಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪೆರೆ ನೀರಕ್ಷಿ ಸಲಿದು ಕುಳಿತಳು (ಕಂಠಕ. ೦೦-೨೯). ಮುಖಜವಣೆ: ಮರಣವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಮುಖಜವಣೆ ಸಿಕ್ಕುವುದೇ (ಕಂಠ. ೨೨೪-೦೦೩); ಇಂದ್ರಜಿತನಿಂ ರಾಮನೊಳಾಗಿ ವಂದಿದೊಡಾ ಪಾಯುವಂ ಹನುಮರಗ್ಗಲದ ಮುಖಜವಣೆಯಂ ತಂದೆದ್ದಿಸಿದ ಬಳ್ಳಿ ಮರಳಿ ಯುದ್ಧಂಗೆಯ್ದರು (ಕೇಶ. ೨-೦೦-೩೦); ಮರಣವುಳ್ಳವರ ಮುಖಜ ವಣೆ ಕಾಣಿಸದವುಲು... ಬೊಂತರಾದೆಯಿಂದು ನನ್ನ ಹೆಣ್ಣು ಕಾಣಿಸದೆ ಗೊಪ್ಪದಿಂದಿರ್ದು (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೪೯); ಮುಖಜವಣೆ ಮೂಕನ ಪಾಸಲು... ಸುಗಲ್ಲೊಡು ಮುಖಗುಮಾ ಗಿರಿತಟದೊಳ್ (ಕಂಠ. ೨-೨೦). ಮುಖಜವಣೆ: ಸುರಭೂಕಾರಾವಂದಿಂದ ಮುಖಜವಣೆಯ ಪುಂಜಂಗಳಂ

... ರಾಜಸಿತ್ತು ನಿರುಪಮವರಶೈಲಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨-೦೦೦). ಮುಖ ಜೀವಣೆ: ನಾನೇನು ಅಮೃತವ ಸೇವಿಸಿದನೆ ಆನು ಮುಖಜೀವಣೆಯು ಕೊಂಡನೆ (ಕಂಠ. ೪೪); ಮುಖಜೀವಣೆಯು ನೆನಿವದಮೃತಮುಂ ಕಂಡಿಂತೆ... ಭಾಸುರ ಮರಣಸಿಯಂ ಹೊಕ್ಕನುತ್ಸವನುತ್ಸವಂ (ಕಂಠ. ೦೦-೨೭); ಸುರಭಗಳ ನೆರವಿಯಂ ಪರುಷದ ಗಜಾಯ ಮುಖ ಜೀವಣೆಯ ಮಡಲ... ಕೋಹದಂ ವೃತ್ತಿ ಕಾರೊಡವಂ (ಸಿದ್ಧ. ೨-೨); ಆರೂಢದಕ್ಷರದ ಮುಖಜೀವಣೆಯ ಹಿಂದೆ ನೀರು ವಪ್ಪುವೆಯುಳ್ಳ (ಕಂಠ. ೨೦೪-೨೦). ಮುಖಜೀವಣೆ: ರಿ. ರೂರೂಳದ ಸಮಸ್ತ ವಾಸದಗಣವನವುಳ್ಳ ಮುಖಜೀವಣೆಯ ತಂದೆದ್ದಿಸಿದನು (ಕೋಶ. ೩-೩೬ ೩೦೩); ಮರಣವುಳ್ಳವರಿಗು ಮುಖಜೀವಣೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ... ಶರಣರ ನಿಲುಗಡೆ ಆಂಗೂ ಸಿಕ್ಕದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೩). 'ಜೀವಣೆ' ಪರಾ.

ಮುಖಜೀವಣೆಯು ಪಾಣ್ಯ, ಮುಖಜವಣೆಯು ಪಾಣ್ಯ = ಸತ್ತವರನ್ನು ಬದುಕಿಸುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಂದು ಔಷಧಿ ಸಸ್ಯದ ಫಲ: ಮುಖಜೀ (ಪಾಶಾ. ೩೫) ವಣೆಯು ಹಣ್ಣು ಮೆದ್ದು ಮರಣವಾಯಿತ್ತು ಕಂಡ (ಕಂಠ. ೦೦೦-೪೩೩); ಕರಿ (ಕರಿಯು) ದಾನವನ ಶಿರದಲ್ಲಿ ಮುಖಜವಣೆಯು ಪಣ್ಣವು ಕಂಡನೆಯು (ಸಿದ್ಧ. ೦೪೪-೪೪೦). ೨ ಈ ಉಲ್ಲೇಖ ಅನುವಾನಾಸ್ತದವಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಬಹುವಾಲು ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರೇಫವೇ ಇದ್ದು ಕಾಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಕಟೀಕವನ್ನಾಗಿ ತಿದ್ದಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿ, ಜೀವಿನಿ ಎಂಬ ಸಸ್ಯದ ಹೆಸರಿನ ಶಬ್ದಗಳು. ಮಣಿ (ಗರುಡಮಣಿ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವಂತೆ) ಎಂಬ ಔಷಧವುಳ್ಳದ ಒಂದು ರತ್ನವೂ ಕವಿಗಳ ವೆನಿಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಭುಮೆಯಿಂದ ಈ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

[ಮುಖ್ಯ + < ಸಂ. ಜೀವಣೆ]

ಮುಖಜೀವಣೆಗೆ, ಮುಖಜೀವಣೆಗೆ (ನಾ). = ಮುಖಜೀವಣೆ: ಮದಿವವಗೆ ಮುಖಜೀವಣೆಗೆ ದೊರೆಯಲೊಡ್ಡೆ ಬಿಡುವನೇ (ಪಾಶಾ. ೦೪-೪). ಮುಖಜೀವಣೆಗೆ: ಜೀವಿಯೊಳಗೆ ತನುವಿಗೆ ಮುಖಜ ಮುಖಜೀವಣೆಗೆ ಬಂದಂತೆ... ಗೋರಕ್ಷನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಪ್ರಭುರಾಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪-೪೪); ಆ ಪುರಜ ಗುಲ್ಮಗಳೆಲ್ಲ ಮುಖಜೀವಣೆಗೆ (ಗುಣ. ೦-೨); ಅಂಥೆಗೆಗೆ ಕಣ್ಣು ಬಂದಂತೆ... ಮರಣಾಳ್ವವಗೆ ಮುಖ ಜೀವಣೆಗೆ ದೊರಕೊಂಡಂತೆ... ನೀವನ್ನ ಕರಸ್ಸಲಕ್ಕೆ ಬಂದ ಫಲವು ಇಂತುಂಟಯ್ಯ (ಕೋಶ. ೨೯-೩). 'ಜೀವಣೆಗೆ' ಪರಾ.

[ಮುಖಜೀವಣೆ + ಗೆ]

ಮುಖಜೀವಣೆ 'ಮುಖಜೀವಣೆ' ನೋ.

ಮುಖಜೀವಣೆ 'ಮುಖಜೀವಣೆ' ನೋ.

ಮುಖಜೀವಣೆಗೆ 'ಮುಖಜೀವಣೆಗೆ' ನೋ.

ಮುಖಜೀವಣೆ 'ಮುಖಜೀವಣೆ' ನೋ.

ಮುಖತ್ತರ (ನಾ). ಎದುರುಮಾತು; ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕರ; ಎದುರು ಜಘಾಲು: ಎಲವು ನೀನಮ್ಮೋಳ್ಳು ಮುಖತ್ತರವನಾದಿದ್ದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೨೩೦೦). 'ಮುಖತ್ತರ' ಹೋ.

[೨ ಇದು ಭಂದಸ್ಥಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ]

ಮುಖದಲೆ (ನಾ). ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪ; ಬೇರೊಂದು ರೂಪ: ಮೃಗಾಂಕನ ಮುಖದಲೆಯೊ ಮೋಹನಲು ರಥ ಹೊಳೆದಿದುದುಂಬರದಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೦೩). [ಮುಖ್ಯ + ತಲೆ]

ಮುಖದಿನ, ಮರುದಿನ (ನಾ). ಮಾರನೆಯ ದಿವಸ : ಮುಂದಿನ ದಿವಸ : ಮುಖದಿನವೂ ಪುತ್ರಪುತ್ರನಮಾಳೆಯ ನೀರೂಟ ತಂಬುಲಗಳ ಮಾತಂ ತೋಟೆದು . . . ಓದುತ್ತಮಿರ್ಪುದು (ರಣಾಪ. ೧-೦೩೩); ಮುಖದಿನವು ಆದಿನಂದಿಗೆ . . . ಕುಸುಮನವಮಾಲೆಗಳಿತ್ತು (೧೨೩. ೨-೩೦); ನಿಗಮಪದಪ್ರಬಲವಾವನು ಮುಖದಿನ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷಿತನಾದನು (ವಾಣ. ೨-೨೭). ಮರುದಿನ : ಓದಿನ ರಾತ್ರಿ ಬಂದಾ ಇಳಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದ ಅತಿಥಿಯನ್ನು ಮರುದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಕುಳಲಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿ ಮಾತಾಡಿಸುವುದು ಅನೂಪನವಾದ ಪದ್ಧತಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೪೦) ; ಮರುದಿನಂ ಬೆಳಗಿನಲಿ ಚಿತ್ರಯಾಣತಿಯಂತೆ ಬೀಡುತೆಗೆದುದು ಕಟಕಮೆಳ್ಳು ನಡೆದುದು : (ಪ್ರಶ್ನ. ೫೭-೫೮). [ಮುಖ್ಯ + ದಿನ]

ಮುಖದಿವಸ, ಮರುದಿವಸ (ನಾ). = ಮುಖದಿನ : ಮುಖದಿವಸ ಮಿರ್ವರಂ ಪುಣ್ಯಗೆ ಪೂಜೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೭೭-೮೦); ಮುಖದಿವಸಂ ನೇನಟಾ ಮೂಡ (ಪ್ರಶ್ನ. ೮೨-೮೪); ಮಕ್ಕಳಂ ಪಡೆವೆಂದಂ ಮರ್ವಂ ಕುಡಿದ ಮುಖದಿವಸಕ್ಕೆ ಗಂಡಂ ಸತ್ತಂ (ರಣಾಪ. ೨-೪೩). ಮರು ದಿವಸ : ಮರುದಿವಸ ಎಂದಿಗಿಂತ ಮುಂದೆ ಎದ್ದು . . . ಹೋದವನು ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದು ಸಂಜೆಯೇ (ಪ್ರಶ್ನ. ೪೭). [ಮುಖ್ಯ + ದಿವಸ]

ಮುಖದೇವತೆ (ನಾ). = ಮುಖದಿನ : ಇರುಳ್ ಕಂಪ ಕನಸಂ ಮುಖ ದಿವಸಂ ನೆನವಂತೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೪-೩ ೪); ಮುಖದಿವಸಂ ದೂಮಿನೀವಿರಾಮ ಮವ್ವದಂ ಪ್ರಯಾಣಾರಂಭಂ ಪೂಜ್ಯದಾಗಳ್ (ಪ್ರಶ್ನ. ೮೨-೮೪); ಆ ಮುಖದಿವಸದಲಿ ಮಕ್ಕಳುಗಳೆಲ್ಲರ ಕರಿಸಿ . . . ನುಡಿದನು ಕುಮಾರರಿಗೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೮೫-೮೬). [ಮುಖ್ಯ + ದೇವತೆ]

ಮುಖದೊತ್ತು (ನಾ). ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಕೀಳಾದ ತೊತ್ತು : ದಾಸಾನು ದಾಸ : ದಾಸಿಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿವೆನು ಶಿವಶರಣ ಮನೆಯಲ್ಲಿ . . . ಅವರ ತೊತ್ತಿನ ತೊತ್ತಿನ ಮುಖದೊತ್ತಿನ ಮಗನೊಂದು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ ಇತ್ತ ಬಾಯೊಡೆತ್ತಿಕೊಂಡನು (ಪ್ರಶ್ನ. ೪೭); ಪ್ರಭುದೇವರ ತೊತ್ತಿನ ತೊತ್ತಿನ ಮುಖದೊತ್ತಿನ ಮಗಳಾದ ಕಾರಣ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾದವ ಕೊಟ್ಟನು (ಮಾಣ. ೨. ೭೦-೭೧). [ಮುಖ್ಯ + ತೊತ್ತು (<ತೊಟ್ಟು)]

ಮುಖಭವ (ನಾ). ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮ : ಪುನರ್ಜನ್ಮ : ಒಸಂತದೊಳ್ ಕಳೆಗೇರ್ಪಡ ಕೋಗಿಲೆಯಂತೆ ಬಿಜ್ಜತಂ ನರಿವುದು ಕಂಡರಾರ್ ಮುಖಭವಂ ಗಳನ್ನಿ ಎಂಬಿಬ್ಬರೇಶ್ವರಾ (ಪ್ರಶ್ನ. ೨-೪) ; ಬೆಕ್ಕು ಪಾಲನಲ್ಲದೆ ಮೇಲಣ ಬಿಡಿಯಂ ಕಾಣದೊಂಬತ್ತಿಯ ಸುಮಮನೆ ಒಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಮುಖಭವ ದೊಳಾದ ಮಹಾದಾಃಖಮಂ ಒಗಿದೆಯಲ್ಲ (ರಣಾಪ. ೩-೦೨೪). [ಮುಖ್ಯ + ಭವ]

ಮುಖಮಾತು 'ಮುಖವಾತು' ನೋ.

ಮುಖಮಾತುಗುಡು 'ಮುಖವಾತುಗುಡು' ನೋ.

ಮುಖಮಾತುಗೋಡು 'ಮುಖವಾತುಗುಡು' ನೋ.

ಮುಖಮೆಟ್ಟು (ನಾ). ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆ : ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆ : ಕಂಡವಂ ಮುಖಮೆಟ್ಟು ಮೆಟ್ಟಲೇಯೆಡೆಯೆಸುವ ಕಂಡವಂ ಮೆಟ್ಟು ಹೊಂದಲೇಯೆದಂತನುವ ಕಂಡ ಮೈಗೊಂಡುವುಂ ತಪ್ಪವಾತನ ಮುಂದೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೫೭. ೦೨೪-೦೨೫). [ಮುಖ್ಯ + ಮೆಟ್ಟು]

ಮುಖಮೆಯ್, ಮರುಮೈ (ನಾ). = ಮುಖಭವ : ಈ ಭವದಿಂದಮಾದ ವಾಸನ ಮುಖಮೆಯ್ಗು ಮಕ್ಕಂ (ಪ್ರಶ್ನ. ೪-೩೨); ಮುಖಮೆಯ್ಯಳಾದೊಡಂ ಪತಿಯನಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ (ಪ್ರಶ್ನ. ೪-೪); ಮುಖಮೆಯ್ಯಳಿ : ಒನ್ನಮಂ ಕಾಣಲ್ಪರದಂತು ಕರೂಣನಯ್ ? (ಪ್ರಶ್ನ. ೭೭-೭೮). ಮರುಮೈ : ಪ್ರೇಮವು ಹತವಾಗಿರೆ ವಿಕಳ ಮರುಮೈ ಮಾಡುವುದೇ ಸಕಲ ? (ಪ್ರಶ್ನ. ೦೨೭-೦೨೮). [ಮುಖ್ಯ + ಮೆಯ್]

ಮುಖಮೋನೆ (ನಾ). ದೇಹಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಾಣ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳ ತುದಿ : ಮದನನ ಸರಳ ಮುಖಮೋನೆಗಾವಂತೆ;ಕರಣ ನೆಪ್ಪ ಕಳವಳಸದಂ (ಪ್ರಶ್ನ. ೦. ೦೩-೦೪); ಮುಳುಗಿದಂಜನ ಮುಖಮೋನೆಯ ಮೈಗಳ ಮಹಾರಥರಾಜಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೫೭. ೫೭). [ಮುಖ್ಯ + ಮೋನೆ] ಮುಖಮೋನೆಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ದೇಹಕ್ಕೆ ಬಾಣ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳ ತುದಿಯು ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಟಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಅಂಬನ ತೆಗೆದು ಪೂಸಾಯದಿ ಬಿವಳಾದ ಮತ್ತದನಗವನಜ್ವರವು ಮುಖಮೋನೆಗಾಯತಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೦೨೪-೦೨೫); ಮುಖಮೋನೆಗಂಡ ಬಾಣಂಗಳೆದೆಯಿಂದ ಸುರಿವ ಬಿಸಿನ್ನೆತ್ತರೇಲುಗಳ . . . ಹಂದಿಯನು ಕೌಶಿಕ ಕಂಪನು (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೩೦); ಮುಖಮೋನೆಗಂಡ ಪುಷ್ಪ ಶರದೊಂದು ಸುಪಾಯದ ನೋವಿನಿಂದಮಂ ಮೊಟೆಯನು (ಪ್ರಶ್ನ. ೫-೩೦). [ಮುಖಮೋನೆ + ಕಾಣ್]

ಮುಖಮೋನೆಗೋಳ್ (ಕ್ರಿ). = ಮುಖಮೋನೆಗಾಣ್ : ಭೂಪತಿ ಕೋಲು ಮುಖಮೋನೆಗೊಂಡಪೋಲ್ ಮುಖಗಿದನು ಚಿತ್ರವಲಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೩-೨೪) ; ಕಾಮನ ಕೋಲು ಮುಖಮೋನೆಗೊಂಡುದೊಂದೊಳಗದ ಮಾತುಗಳ ಶಿವಶಿವ ಮನದ ಬಯಲೆಯನು ಪಾಲಿಸುವೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೪-೫). [ಮುಖಮೋನೆ + ಕೋಳ್]

ಮುಖಮೋನೆದೋಟು (ಕ್ರಿ). = ಮುಖಮೋನೆಗಾಣ್ : ತನ್ನನೋಟು ನೂಂದುಪಾಣವಲಿ ಪಾಣಿತ್ತಿದನು ಪೇರಾರದಲ್ಲಿ ಮುಖಮೋನೆದೋಟು ಲೆಚ್ಚು ತುಂಬುವುದೋ (ಪ್ರಶ್ನ. ೫೭-೫೮). [ಮುಖಮೋನೆ + ದೋಟು] ಮುಖವಂಕ 'ಮುಖವಕ್ಯ' ನೋ.

ಮುಖವಕ್ಯ, ಮುಖವಂಕ (ನಾ). ೧. ಎದುರುಪಕ್ಷ : ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ : ಶತ್ರು ಪಕ್ಷ : "ಮುಖವಕ್ಯಂ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಾದ್ಯಯೋಧೇ" (ಪ್ರಶ್ನ. ೪೦); ಮುಖವಕ್ಯವದರ ಮೆದ್ದುಯ್ಯಮ್ನಾಗಿ ಎಚ್ಚೋಡಿಸಿ ಆ ಕಯ್ಯಂ ಗೆಲ್ಲು (೦೪. VIII ಕೊಠಿ ೦೦-೪೨ ಸು. ೫೦೦); ಗುರು ಗುರುಪುತ್ರ . . . ನದೀ ಸುತ್ತರೊಬ ಸಂದ ಬೀರರೆ ಮುಖವಕ್ಯದಾಣ ನೋಡನರ್ವರ ಕೂಸು ಗಳೆಂಬ ಶಂಕೆಯಂ ಓದಿನಗೀಳಾದವುದು (ಪ್ರಶ್ನ. ೦೦-೦೨); ಬುಖಗಯ್ಯೊಳೊಂದೆ ಮೆಯ್ಯೊಳ್ ಮುಖವಕ್ಯಮನ್ನಿ ಗೆಲ್ಲು ಸಿಂಹೋದವನು ಸೆಪ್ಪಗೊಂಡುಯ್ಯಂ ಕೈವ್ವಂ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೭೪). ೨. ಶತ್ರು : ಹಗೆ : ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ : ತಿಂಗಳ ಪಡೆಯಂ ಕಮಲಂಗಳ ಮುಖ [ವಕ್ಯಮಮರ್ದ] ತಿಳಿಗೊಳನಾ ಚೆಲ್ಲಿಗಿಡ ದಾಯಗಮನೆ ಅಲಿಕಾಂಗಿಯ ನೆಗೊಗದ ಪೋಲ್ಪಿಗಣೆ ಪೆಜವೊಳವೆ (ಗಾಣ. ೪-೩೩); ಕೊಗ್ಗಿ ಬೊಳಿಡಿದ ಕತ್ತಾರಿಯ ಪರಿಪುಳಕ್ಕಳು ಕಣಪೂರದೊಳ್ ಬರಸುವಳಿಗೊಳ್ ತಡಂಗೆಲಸಿ ಮಂಡಳಿಸುವ ಕಿಚಾಕ್ಷರಣಮಂಜರಿಗೆ ಮುಖವಕ್ಯಮಾಗಿ ನೀಲ ಮುತ್ತಿನೋಲೆಯಂ ತುಡಿಸಿಯುಂ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೪ ೫). ಮುಖವಂಕ.

ಮುಖವಂಕಭೆದವ = ಶತ್ರುಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಭೈರವನಂತಿರುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮುಖ್ಯಲಮಲ್ಲ ಮುಖವಂಕಭೆದವ ಅಯ್ಯನವುತ್ರ (೨೪. VIII, ಕೊಠಿ. ೪೦೩-೦೪ ; ೫೦೩). ಮುಖವಕ್ಯದಲ್ಲುಂ = ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಭಯವನ್ನೂಟುಮಾಡುವವನು : ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಒಂದು ಬಿರುದು : ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶೋದ್ಯವಂ ಶ್ರೀಮದಂಕೇಸರಿ . . . ಸಂಸಾರ ಸಾರೋದಯಂ ಮುಖವಕ್ಯದಲ್ಲುಂ ನೋಡುತ್ತೆ ಗೆಲ್ಲಂ (ಪ್ರಶ್ನ. ೦-೦೪ ೩). ಮುಖವಕ್ಯಮಾರಿ = ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಮಾರಿಯಂತಿರುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮುಖವಕ್ಯಮಾರಿಗಳಂ ಪರಸ್ಪರಪರಧನವರ್ಜಿತರಂ (೦೪. XI ೨. ೩೩-೦೩ ; 11೨೨). ಮುಖವಕ್ಯರಾಮ = ಎದುರುಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪರಶುರಾಮನಂತಿರುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮುಖವಕ್ಯರಾಮ

ಕಾಯ್ದೆ ಭೀಮಂ ದುರದೇ ರಾಮಂ (ಪ್ರ. ೪೦. ೦೯೨೬. ೨೦-೦೪ ; 1086).

[ಮಾಣ್ + ಪಕ್ಕ]

ಮಾಣವಗಲ್. ಮರುವಗಲ್(ನಾ). = ಮಾಣದಿನ: ಆ ಪಗಲಂ ಕಳೆಂದಿನ ಮಾಣವಗಲಂ ನಡೆತ್ತಿ ಬರುತುಮಿದಂ ಕಾವಂ (ಪ್ರ. ೪೦. ೦೯೨): ಮಾಣವಗಲದಯಾದೊಳಸು ತುಣುಗರೆ ಕಡುಹರಿಸಮರುಳ ಕನಸಂ ನೆನಗೊಂದಪಲ್ (೨೪೦. ೨-೦೦೦). ಮರುವಗಲ್ : ಹುಲಿ ಮರುವಗಲ್ ಹೂವಿದ ತೊಡವಿನಂ ಗಾಡಿಯಂ ನಡೆಯುತಿಹುದಾಳನೊಡವೆರೆದು (೪೦೦೪-೯೯-೦೬೩). [ಮಾಣ್ + ಪಗಲ್]

ಮಾಣವರಸ (ನಾ). ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದ ಅರಸ ; ಶತ್ರುರಾಜ : ಚಲಿದಿ ಮರೆದ ಮಾಣವರಸ ಪೊಸನತ್ತರೊಳ್ ಪೊರೆದ ನನ್ನ ವಾಳಂತ ಒಳ್ಳುವಡೆ ಕೆಂದಳಿಗಳಂ ಮಿಸುಗುವ ಅಪುಗಿಗೊಳಂ . . . ಬಿಡಕ್ಕಿ ಪಕ್ಕಾದ ಬಸುಂ ನೋಡಲ್ಪೆಬ್ಬಿದು (ಪ್ರ. ೪೦. ೯೯). [ಮಾಣ್ + ಅರಸ]

ಮಾಣವಲಗೆ (ನಾ). ೧. (ವಗಡೆಯ ಹಾಸನಲ್ಲಿ) ಮತ್ತೊಂದು ಬಾರಿ ಆಡುವ ದ್ವಿತ್ವ-ಜೂಜು. ೨. (ಅಲಂ) (ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ) ಮತ್ತೊಂದು ಆದ್ಯಪ್ಪ ಪ್ರಯತ್ನ : ಪುಲಗುಣ ಕೂಡಾಡು ನಡೆ ಮಾಣವಲಗೆಯೆನು ಭೀಮನಲಿ ಬೇಡಿನೆಂದನಾ ಶಲ್ಯ (೪೦೦೪. ೦೬-೪೯). [ಮಾಣ್ + ಪಲಗೆ]

ಮಾಣವಸಲ. ಮರುವಸಲ (ನಾ). (ಬಿದ್ದು ಕೈ) ಶತ್ರು : ಹಗೆ ; ವೈರಿ : "ಮಾಣವಸಲಂ, ಬೇರಂ, ಪಗ-ಈ ೩ ಶತ್ರು" (೪೦೦೪. ೩೬-೨೫) : "ಮಾಣವಸಲನೆಂದು ಬೊರದಿಯೆಂದು ಪಗೆಯಕ್ಕು" (೪೦೦೪. ೩೯). ಮರುವಸಲ : "ಮರುವಸಲನೆ ವೈರಿ" (೪೦೦೪. ೩೬). [ಮಾಣ್ + ಸಲ]

ಮಾಣವಾತು. ಮರುಮಾತು. ಮಾಣಮಾತು (ನಾ). ೧. ಜವಾಬು ; ಮಾರುತ್ತರ ; ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ : 'ಮಾಣವಾತುಗುಡು' ಪರಾ-ಮರುಮಾತು : ೧ : ಆ ಗೆಳೆಯರನ್ನ ಕೇಳಿ, ಮರುಮಾತು ನಾನೇನು ಕೊಡಲವ್ವ ನಾಳೆ ? (೨೪೦. ೪೩-೦೦); ಒಡ ಒಡಂದರಬಿ ಕರೆದ . . . ಇಲ್ಲಿ ಮರುಮಾತಲ್ಲ ಬರಿದೆ, ನನ್ನ ಕರೆ ಮೇಣಾಂ ಎನಾ (೧೪೦೦. ೩೩-೨೨). ೨. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮಾತು ; ಎರಡನೆಯ ಮಾತು : ಬೇರೆಯ ನುಡಿ : ಅವರಲ್ಲಿರುವುದನ್ನೆಲ್ಲ ಮರುಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ (೨೪೦. ೨೩) : ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದ್ದ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ . . . ಮರುಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಮುಂಕುಜನತ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (೨೪೦೦. ೨೫). ಮಾಣಮಾತು : ೧. ಎನ್ನ ಮಾತಿಗೆರೆ ಕೌಂತೆಯ ಮಾಣಮಾತನಿತ್ತು ಮದಿಯ ಸರೋವರವ ತೋಯವುಂ ಕುಡಿ ಕೊಂಡುಯೆ (೨೪೦೦. ೯-೯೯) : ಈತನ ಮಾತಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮಾಣಮಾತಂ ಮದಿದೊಡಂಬಡಿಸಿ ಕಲ್ಪವುಂ (೨೪೦೦. ೩೦-೨೦) : ದಿನನಿಗಿನ ಮದಿದಳಿನೆನಾಲಿಸಿದೊಡನು ಮಾಣಮಾತು (೨೪೦೦. ೬-೯೯). ೨. ಮಾಣಮಾತಿಗೆಡೆಯಲ್ಲದಂತಿರೆ ನುಡಿದ ಪಡೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಗಂಡನ ಗಂಡವಾತುಮಂ ನನ್ನವಾತುಮಂ ಮುರಾಂತಕ ಮೆಚ್ಚಿ (೨೪೦೦. ೬-೩೩ ೪) : ಒಂದೆ ಮಡಿ ಸುಕು ಹುಸಿಯಿಲ್ಲ ವೃದ್ಧರೊಳದಂತೆಂದಡುವಾತು ತುಂಬಿದೊಡೆ ಮಾಣಮಾತು ಬೇಡೆಂದು ನಾಣ್ಯದಿಗಳಂಟು (೨೪೦೦. ೦-೨೩).

ಮರುಮಾತಾಡು = ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೇಳು. = ಮಾತನಾಡು : ಶಾಸ್ತ್ರ ಗಳು ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿದರು, ಮರುಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ (ಪ್ರ. ೪೦೦. ೯೦) : ಆ ಮಾತಿನಿಂದ ಕಲ್ಪಾಪ್ತಿಯಾಗಿಯೊ ಅಥವಾ ಸಂಬಲಾರದೆಯೊ ರೈತರು ಮರುಮಾತಾಡ ಲಿಲ್ಲ (೨೪೦೦. ೨೬೯). [ಮಾಣ್ + ಮಾತು]

ಮಾಣವಾತುಗುಡು, ಮಾಣಮಾತುಗುಡು, ಮಾಣಮಾತುಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡು : ಜವಾಬುಹೇಳು : ಆ ಮಾತಿಗೆ ಮಾಣವಾತುಗುಡಲಾಯದೆ ಪಂದಿಯಂ ಪಾವಡರ್ಪಂತುಮ್

ಬೆಮರುತ್ತಮಿದರ್ ಕರ್ಣನಂ ದುರ್ಯೋಧನಂ ಕಂಡು (ಕಂಠಾ. ೨-೪೨ ೪) : ಅಜಾಯನಿದಂ ನಿನ್ನಿಂದನ ತಜನಂ ನೀನನಗೇಯೇಕೆ ಮುಳಿದಿದರ್ಯೊ ಮೇಣ್ಣು ಜುಪಾತುಗಂಜದೆ ರವಿಸುತ ಮಜವಿಂದಿದರ್ವೆಯೊ (ಗದಾಪು. ೩-೦೩). ಮಾಣಮಾತುಗುಡು : ೧. ಕರದಿಯಾರಂ . . . ಮೂರ್ಛಯಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ಬೆಸಗೊಳೆ ಮಾಣಮಾತುಗುಡದೆಯಂ ಮನಂಗುಡದೆಯೆಂದಿರೆ (೨೦೦೪. ೩-೨೬ ೪) : ಕಂದ ನಿಜಾನುಜರ್ದದರಂದೆನ್ನಂ ಜನನಿ ಬಂದು ಬೆಸಗೊಂಡೊಡದೇನೆಂದು ಮಾಣಮಾತುಗುಡುವಂ (ಗದಾಪು. ೩-೩೬). ಮಾಣಮಾತುಗೊಡು : ೧. ಆ ಭಟ್ಟನೊ ದುಪ್ಪಂಗಿ ಮಾಣಮಾತು ಗೊಟ್ಟೊಡೆನಪ್ಪದಂದುರದೆ ನಡೆವುದಂ (ಕಂಠಾ. ೦೪೩-೦೬). ೨. ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೇಳು : ಮರುಮಾತಾಡು : ಅಂತಗಿಯ ಮೊಂದು ಮಾಣಮಾತುಗೊಟ್ಟುರ್ವರಂ ಪುಳಿಯ ಪೊಜಿಯಂ ಮನೆಗೆ ತಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಕಾಪ್ಪ ಕೊಟಂ ಪೆಂಡಿಯೆನೆಂದಂ (ಪ್ರ. ೪೦. ೩೩-೦೨) : ಮಾಣಮಾತುಗೊಡದಿಂತಂ ಕಾಡಬೇಕು (ಪ್ರ. ೨೪೦. ೦೩-೦೦).

[ಮಾಣವಾತು + ಕುಡು (< ಕೊಡು)]

ಮಾಣವಾನಿ (ನಾ). ಎದುರುವಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ಹಗೆ ; ವೈರಿ : ಮಾಣವಾನಿನ ಮೆಯ್ಯೇಟಂ ಕಂಡಿದು ಬೋಲೆ ಕೊಂದನೊರ್ವಂ (೪೦೦೪. ೨೯೬). [ಮಾಣ್ + ಮಾನಿಷ್ (< ಮಾನುಸ)] ಮಾಣವಾರ್ತೆ (ನಾ). ತಿರುಗಿ ಬಂದು ಹೇಳುವ ಸಮಾಚಾರ : ಈ ವಾರುವಂಗಿಳಾರವಂದಾರಯೊರ್ವನಂ ಕಲ್ಪಾಪಿ ಮಾಣವಾರ್ತೆಗಳೆರೆಂದು . . . ಅಳುತೊಡಲನಾಗಿ ನಿಂದು (೪೦೦೪. ೩೩೬). [ಮಾಣ್ + ವಾರ್ತೆ] ಮಾಣವಾರ್ತೆಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಬದುಕನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸು : ತನ್ನೆಯ ತಾಯ್ತರಾ ಸನ್ನಿವಮಂ(ಂ)ನುಳಿದು ಬಿಡುಗೊಂ ಮಾಣವಾರ್ತೆ ಗೊಳ್ [ನ] (೪೦೦೪. ೩೩-೧೦ ೦೦-೬ ; ೩೩೩).

[ಮಾಣ್ + ವಾರ್ತೆ + ಕೊಳ್]

ಮಾಣವಾಳು 'ಮಾಣವಾಲ್' ನೋ.

ಮಾಣವಾಲ್. ಮರುಬಾಳು. ಮರುವಾಳು. ಮಾಣವಾಳು (ನಾ). ೧. (ವಿಧವೆಯಾದವಳು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ) ಎರಡನೆಯ ಮದುವೆ : ಪುನರ್ವಿವಾಹ : ರಜನೀನಾಥನೊಳೊಂದಿ ನಿಂದ . . . ಭಾಷ್ಯರಾತ್ನಜ ನಿಂದಂ ಮಾಣವಾಳು ಶಾಯ ಬುಟ್ಟಿಂ ಬಂದಂ ನಿಲಿತಂ (೨೪೦೦. ೦೪-೨) : ಕುಲಪಕ್ಕೆಂ ಮಾಣವಾಲ್ (೪೦೦೪. ೯೬೯). ೨. (ವಿಧವೆಯಾಗಿದ್ದು) ಎರಡನೆಯ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವಳು. = ಪುನರ್ವಿವಾಹ ವಾಗುವವಳು : ಅದಿಮನ್ನದೆ ಕೂಳೆಮದುವೆಗೆ ಮಾಣವಾಳು ಮದುವೆಗೆ ಕುಜನ ಕುಳೆನ ರಾಹುನಿಂದಯಮೆಚ್ಚುವಯಂ (೨೪೦೦. ೨-೨೦). ಮರುಬಾಳು : ೧. "ಮರುಬಾಳು = ಎರಡನೆಯ ಲಗ್ನ" (೨೪೦೦. ೯೬). ಮರುವಾಳು. ಮಾಣವಾಳು : ೩. ಪುನರ್ವಿವಾಹ : ಮದ್ಯಸ್ಥಾನದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬೋಗಿ ಮಾಣವಾಳನಾಯದೆ ಪರಿಯ ನೋಡಿರು (೨೪೦೦. ೨೪೦-೦೩೦೦).

ಮರುಮಾಳಿನಿ = ಮರುಮದುವೆಯಾಗು : ಪುನರ್ವಿವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಮದಿಯ ಗೊಡ್ಡಿಯ ಮತಿಯ ಬಾಗಿಲಿಂಟಿಲ್ಲ. ದಾಕ್ಷಿಯಣುಗಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮರುವಾಳ ನಿಂದ (೧೪೦೦. ೦೨೦-೨೦). ಮಾಣವಾಳಾಂತೆ = ಪುನರ್ವಿವಾಹವಾದವಳು : ಮರುಮದುವೆ ಯಾದವಳು : "ವಿಧವೊ ಪುನರ್ವಿವಾಹವೆನಲು ಮಾಣವಾಳ ಕಾಂತೆಯಕ್ಕುಂ" (೨೪೦೦. ೯೬-೬). [ಮಾಣ್ + ವಾಲ್]

ಮಾಣವಾಲ್ (ನಾ). ೧. ಇನ್ನೊಂದು ಬಾಳು : ಬೇರೊಂದು ಬದುಕು. ೨. (ವಿಧವೆಯಾಗಿದ್ದು) ಮರುಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡವಳು : ಪುನರ್ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡವಳು : ಮಾಣವಾಲ್, ಕಾನನಗಂ

ಘರ್ಷಣಶುಭ್ರಾಂಶದೋರ್ (ಶಾಕ. ೨೨-೩); ಕನಿಷ್ಠಕೆ ಸಮಂತು ಮಂಜು
ದಿರೆ ಪೃಥ್ವಿಯಂ ರಂಡೆ ಮತ್ತನಾಮಿಕೆಯದೊಡ್ಡಮಾಗೆ ಮಂಜುವಾಚ್ಛಿ
(ರೋಗೋಶ. ೧೧-೨೦). [ಮಂಜು + ಬಾಚ್ಛಿ]

ಮಂಜುವಿಧಿ (ನಾ). ಪ್ರತಿಬಂಧ; ತಡೆ: ತೊಡರೆ ಬಗಿ ಮದನಗೆ ಮದೆ
ಮನ ತೊಡೆ ವಸಂತನ ಮಾರುತಗೆ ಮಂಜುವಿಧಿಯನಿಕ್ಕು (ಕೂಲಾ.
೩-೪-೦೩). [ಮಂಜು + ವಿಧಿ]

ಮಂಜುವುಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಬೇರೆ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು: ಮಂಜು
ವುಟ್ಟಿಗನಾವನನನಾಪೋ ನೀನನ್ನಂ (ಶಾಕ. ೧೦. ೩೦೩).

[ಮಂಜುವುಟ್ಟು + -ಇಗೆ]

ಮಂಜುವುಟ್ಟು, ಮರುಮುಟ್ಟು, ಮರುಹುಟ್ಟು, ಮಂಜುಹುಟ್ಟು (ನಾ).
ಮತ್ತೊಂದು ಹುಟ್ಟು; ಪುನರ್ಜನ್ಮ: ಮಂಜುವುಟ್ಟಿನೊಳಂ ನನ್ನೊಡನೆ
ಕೂಟವೆನಗಕ್ಕು (ಶಾಕ. ೧೦. ೩೦೩); ಈಶ್ವರನಂ ಮುನ್ನವೆ ಮಣ್ಣುಳಗೊಂಡ
ಮದನಂಗಾ ಮಂಜುವುಟ್ಟಿ ಪಡೆಯಿಸಲೊಡವಿದ ಜೀವನವಾಯುವಿದಂ
(ಕೂಲಾ. ೧-೨೦); ಶುಭಗುಣವಾಂತ ನೀ ಮಂಜುವುಟ್ಟಿಕ್ಕು ಪೂಜಿಸಿವಿವಾಗಿ
ಬಂದ(ಮೂಲ. ೧೦-೨೦). ಮರುಮುಟ್ಟು: ಮರುಮುಟ್ಟುವಡೆಂತೆ ಮೂಡಿದೀ
ಕಾಪ್ಪಮಂ ವಿಶ್ವಮೋಗ ಮುಂದಿರು ಮಣಿ ಮಾಡಿಹೆ (ಶಾಕ. ೩. ೧೦೩);
ಪುನಿರು ಕೈಯಂ ಮುಂದಿರು ಪರಿಸುವವು ಕಣಾ | ಮರುಮುಟ್ಟಿನಲ್ಲವಗೆ
ದೊರಕುವುದು ದೊರೆತನಂ! (ಕಂಪ. ೩೦-೦೩). ಮರುಹುಟ್ಟು: ಒಬ್ಬ
ದಿವ್ಯಪುರುಷನ ಮರುಹುಟ್ಟು ಈ ಕಂದಿರು ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿರಬೇಕು
(ಶಾಕ. ೧೩); ಜ್ಞಾನಿಗೊಟ್ಟಿದ್ದು ಮರುಹುಟ್ಟೊಗಿದ್ದುದರ ಜೊತೆಗೆ
ಒಂದಾಗಿ ಮರುಹುಟ್ಟಿನನ್ನ ಪಡೆಯಿತು (ಶಾಕ. ೩೦೩). ಮಂಜುಹುಟ್ಟು:
ಕೋರಟನಂದೊಡವ ಕೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೂಳಿಸಿಕೊಳನೆಯಗ್ಗಿಯಂವಳವ
ಮಂಜುಹುಟ್ಟು ಕಾಣಿದಿಹನಲಾ (ಕಂಪ. ೧-೦೩-೨೩). [ಮಂಜು + ಮುಟ್ಟು]

ಮಂಜುವೆಸರು (ನಾ). ಬೇರೊಂದು ಹೆಸರು; ಏದೇ ಅರ್ಥದ
ಮತ್ತೊಂದು ಶಬ್ದ: ನೆಹೆ ಪತ್ತಿಗಳವ ಪತ್ತಿಯು ಮಂಜುವೆಸರು
ನಿನಗಿವರ ಕೇಣಿ ತೊಪುಗೊಡು ನೀನಂ (ಕೂಲಾ. ೨-೨೩).

[ಮಂಜು + ವೆಸರು (< ವೇಸರ್)]

ಮಂಜುವೆಳಸು (ನಾ). ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆ: ಮತ್ತೊಂದು ಫಸಲು:
ಅ ಫಲಂ ಕಳತಂದರೆ ತತ್ತರವಿಗೆ ಮಂಜುವೆಳಸು ಮೊದಲಂತೆ ಮರುಪ
ಮರುಪಕೆ ಬಪ್ಪ ತೊಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಂಗಳೆಂದುದಿಸುತಿರ್ಪವು (ಕಂಪ. ೧೩-೩೩).

[ಮಂಜು + ವೆಳಸು]

ಮಂಜುಹುಟ್ಟು 'ಮಂಜುವುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಂಜು, ಮಂಜು (ಕ್ರ). ೧. ನೆನಪಿನಿಂದ ದೂರಮಾಡು; ಜ್ಞಾಪಕ
ಬಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದಿರು: "ಮಂಜು-ವಿಶ್ವರೇ" (ಕೂಲಾ); ನೀಂ
ಮಮ್ಮನೆಯಪ್ಪೆ ನೋಡು ನನ್ನಂ ನಿಮಗಮಮಗಮಾಮ್ನಾಯದಿಂ
ಒಂದುದಂತೀ ಜಿನಧರ್ಮಂ ಪ್ರಾಣೇಗಾರ್ಮಂ ಮಂಜಿಯದಿದಂ (ಕಂಪ.
೨-೨೦); ಮಂಜಿಯಂ ಕಾಲವಿಡೇ ಮೈಮಂಜುವಿರೆಂದೊಡ್ಡಂಗೆರೆಂ
ಪೊಯ್ದುಪೊಯ್ತು ಪೊಯ್ದು (ಕಂಪ. ೧-೩೦); ಎಲೆಗೆ ಭಜಿಸಾ ಕೊರಮಾನ್ವಯ
ತಿಲಕನನು ನಿನ್ನವರ ಮಂಜು (ಕೂಲಾ. ೧೩-೩೩). ೨. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲ
ದಿರು; ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರು: ಅಪ್ರತಿರಥಂ . . . ಮಣ್ಣುಬಿಡುವಳ
ಶಯ್ಯತಳದೋ ಮಂಜುಡೊಳಗದ ಮಧುಮಧನನಿಶ್ಚಲಗದ ಕಾಲ
ದಸೆಯೊಳಗಿರದೆ ಕುಳಿರೆ (ಕಂಪ. ೧-೨೦ ೩); ತರಳಕೆ ಮಂಜುದು ನಿನ್ನ
ಗೆಯ್ದೆರ್ (ಕೂಲಾ. ೩೩೬); ಕೋಕಾಳಾಂತದಿಂದ ತನ್ನ ತಾ ಮಂಜು
ದಂತು ಧೂಪ್ತನೆ ಕೆಡದು ನಲದಲ್ಲ ಹೊರಕುತ (ಕಂಪ. ೧೩-೩); ಮಂಜುದು
ನಿದ್ರಾರೋಲನಾಗಿ ಮಲಗಿತ ಚಂದ್ರಹಾಸನಂ ಕಂಡು ಸ್ವಪ್ನಗಾಡಳಂ
(ಕೂಲಾ. ೩೦-೦೩). ೩. ಎಚ್ಚರತಪ್ಪೆ; ಅರಿವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು;

ಇತರವುತೀತವರನಂ ಮಂಜುದು ಮೆಸಗೊಳ್ಳುದೇ ಜನಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩);
ಕೂಡಲಸಂಗನ ಶರಣರೊಡನೆ ಮಂಜುದು ಸರಸವಾದಿರೆ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲ
ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಂಡವ ಬಿದ್ದಂತೆ (ಕಂಪ. ೩೦-೦೩); ಮಂಜು
ದಪ್ಪಡಂ ತೊಡಳ ನುಡಿದಜಾಯಂ (ಕಂಪ. ೧-೨೩ ೩). ೪. ಪರವಶ
ಗೊಳ್ಳು; ತಲ್ಲೀನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು: 'ಮಂಜುಗಣ', 'ಮಂಜು
ಯಿಸು' ಪರಾ. ೫. ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; 'ಮೂರ್ಛಿ'
ಹೊಂದು: ಮಂಜುತಪ್ಪಟುತವನಿಪತಿ ಕರೆ ತರಣಾನಾವೆ ರಾಯಗಜ
ಕೇಸರಿಯದಾವೆಡ ಕಂಡ ಬಾಯನುತುಡುವನು ಬಯಲ (ಕೂಲಾ. ೩೩೬-೩-೪).
೬. ಬಿಡು: ತೊರೆ: ತ್ಯಜಿಸು: ಇಡೊಂದವಸ್ಥೆ ನಿಮಗನ್ನಯ ಕರ್ಪಾ
ದಿಸಾದುದೆಂದೊಡಿಂ ಮಂಜುವುದು ಕಂದ ಪಾಂಡವರ ವೈರಮಂ
(ಕಂಪ. ೧೦-೨೩); ಆ ಪವನಾತ್ಮಜನೊಳ್ಳು ಬದ್ಧವೈರಮಂ
(ಕೂಲಾ. ೩-೨೩). ೭. ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡದಿರು; ಕಡೆಗಣಿಸು; ತಿರಸ್ಕರಿಸು:
ತಾನಿತರಕ್ಕುಳಿಯಂತೆ ನಾಣ್ಣುಟ್ಟು . . . ನಿಡಾಚಾರಮಂ ಮಂಜು
ಬೀಲಮಂ ತೊಟೆದು (ಕೂಲಾ. ೩೩೬); ನೈಪಾಚಾರಮೆಲ್ಲಮಂ ಮಂಜು
ದೊಡನುಂಡೊಡೊಡಿ ಕೆಟ್ಟು ದೂರ್ತಿಂ ನಾಡೆಯುಮವರೆಡೆಗೆ ತಾನೆ
ಮಿಕ್ಕಂ ಧರೆಯೊಳ್ (ಕೂಲಾ. ೩-೦೩); ಪ್ರಸಾದಮಂ . . . ಮರ
ಮುನಿನಕ್ಕೆ ಮನುನವಪಕ್ಕೆ ನಲಿದಿತ್ತು ತಿವಪುತ್ರನಂ ಸ್ಕಂದದೇವನಂ ಮಂಜು
ವುತಂ (ಕಂಪ. ೧-೨೩); ಮಕ್ಕಳು ರಾಜ್ಯಮಂ ಕೊಟ್ಟೊಡವಂ ಮಂಜು
ಸೊಕ್ಕು (ಕೂಲಾ. ೩೦-೩೩). ೮. ಮನ್ನಿಸು; ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ತೋರು:
ಮಂಜುವುಡನ್ನ ದುರ್ವಿಳಸನಮಂ (ಕಂಪ. ೧೨-೦೩); ಆಮಗೊ
ಕೊಟಿಯಂ ಮಂಜುದು (ಕೂಲಾ. ೧-೦೩); ಕರ್ಣ ದುರುಳಿತವನಂ ಮಂಜು
ಮಂಜುವುದು ನಿಮ್ಮ ಸದ್ಗುಣವ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೦). ೯. ಕಾಣದಾಗು:
ಮಾಯವಾಗು: ಇಲ್ಲಿವಾಗು: ಭೂತ ಮಂಜುದು ತಂಗಿಮಕ್ಕಳ
ಸಂತತಿಯ ಸಂತೋಷವಾತೆಗೆ (ಕಂಪ. ೧೩-೩೩); ಅಜ್ಜ ಮಂಜು
ಕೀರ್ತಿಪರಿಯ ಸೊಗ ಹಿಡಿದರು (ಕೂಲಾ. ೩-೩೩). ೧೦. ಮುಚ್ಚು;
ಅಡಗಿಸು: ಕಾಯಗುಣವ ಕರ್ಮದಿಂದ ಕಳೆದು ಬೇವಗುಣವ ಅಜ್ಜನಿಂದ
ಮಂಜುದು ಭಾವ ನಿರ್ಭಾವವಾದಲ್ಲಿ ನೀಕಳಂಕಮುರಾರ್ಥಾನ ತಾನು ತಾನೆ
(ಕೂಲಾ. ೩-೨). ಮರೆ: ೧. ಮರೆಯೋ ನೀ ಮಾಡಿದ ಅನಿಮಿ
ತ್ತೊಪಕಾರ (ಕೂಲಾ. ೩೩೬); ಮುಂದೂಡು ಮಂಜುಪರದ ದೊರೆಗಳಂ
ಮರೆಯದಂದದಿ ಮಾಳ್ವನುಮರಿದು ನುಡಿಯ (ಕೂಲಾ. ೩೦-೦೩೦);
ತರತರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಮರೆತರೆ ಮರೆಕ್ಕಂತ ಕಡೆ (ಕೂಲಾ. ೩). ಬೋಳಂ
ತಾನೆ ಬಿದ್ದು ಮರೆದೊಡಲ ಮಲಗಿರಲೆ ಕಲ್ಪುಡಿಯುತಾರಯ್ಯಾ
ಮರುಕದಿಂ ಒದಂಕೊಡೆ (ಕೂಲಾ. ೧೩-೩೩). ೭. ನಿನಗೆ ಈ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ
ಮಹಾಪದವಿ ಬರುವುದು. ಅರಿತು ನಡೆದರೆ ಅರಮಣ್ಯ, ಮರೆತು ನಡೆದರೆ
ಮೂರು ಪಟ್ಟ (ಕೂಲಾ. ೩); ನಿದ್ರೆಂದು ಸ್ವಪ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಸುತಾ ಮಧುರ
ಮನ್ನಥಮುಹೂರ್ತಮಂ, ಕರ್ತವ್ಯಮಂ ಮರೆತು ತನ್ನದುತಿಯಿಂದ
(ಕೂಲಾ. ೧೦-೦೦೩). [ದೇ. ೩ ತಮ. ಮಂಜು; ಮಲ. ಮಂಜು; ತುಳು.

ಮರೆ, ಮರೆ: ಕೊಡ. ಮರೆ]

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ೧. ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ: 'ಮಂಜುವಡು' ಪರಾ.
೨. ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ; ಅದೃಶ್ಯ; ಮಾಯ: 'ಮಂಜುಗೊಳ'
ಪರಾ. ೩. ಗುಟ್ಟು; ಗೌಪ್ಯ; ರಹಸ್ಯ: ಈ ನುಡಿ ಬಂಗೊಂಡುದು
ಸದ್ವಿವರನೊಂದು ಮಾತಿನ ಮಂಜಿಯಂ (ಕೂಲಾ. ೧-೨೩); ಚಿಕ್ಕಭಯ
ಮಾಯೆಯ ಮಂಜಿಯು ಹವನಿಕೆಯೇಕೆ (ಕೂಲಾ. ೨-೩-೩೩). 'ಮಂಜುಕಾಡಿ'
ಪರಾ. ೪. ಯಾರಿಗೊ ಕಾಣದಿರುವ ವಿಡೆ; ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ: 'ಇರುಂ
ಮಂಜುಕಾಡಿ' ವಿವೇಕಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ತಂಗಿಗಿಡುಪೆಯಾದ

ರಕ್ಷಕ (ಧಾರದ) ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅಂಗಚ್ಛೇದನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಂ (ಶಾಂತಿ. ೬೩) ; ಈ ಪಾಂಚಾಲಭೂತಿಯ ತನುಜನವರ ಪರೀಕ್ಷೆಗೋಷುಗ ಮುನಿಕಶ್ಯವ ಗೂಡಿ ಕೇಳದನಂತು ಮಾತೃವನು ಮಹಾಯಲಿ ನಿಂದು ರಜನಿಯಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೬-೨೦). ೩. ಹಿಂಭಾಗ; ಹಿಂಬದಿ; ಹಿನ್ನೆಲೆ: ತಲ ತಲೆ ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗುವ ಪೂತನ ಸೂರ್ಯನೊಂದು ಮಹಾಯೋಧರಲ ಮಹೋಜ್ಜ ಕತುನಕರಣಮಂಡಲದೊಳಗಣ ಹರಿದುಬೊಲೊತ್ತಿ ತೋಪಾತ್ತು (ಇತ್ಯಾ. ೧೦೦೦ ಕೂರ್ಮ); ಈ ಮರಗಳ ನಿಡುಗಳ ಪೊವಟು ಗಳ ಮಹಿಗಳೊಳಿ ಫೊಟಲಂ ಕಂಡಂ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೩೬-೨೨); ನಿಲ್ಲುವ ರೊಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಡಲಿನ ಭಂಗಿಯೊಳವಂಗುಲತವೊಲಂ ನಿಲ್ಲು ಜವನಿ ಕೆಯ ಮಹಿಯೊಳ ಪೋಲ್ತುವಳ ಮುಗಿಲ ಮಹಿಯ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಯಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೨೦); ಬೆಳ್ಳಿತ್ತಿನ ಮಹಿಯಲಿರ್ದು ಹುಲ್ಲೆಗಂಬ ತೊಡುವಂತೆ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೩೬). ೩. ಒಳಗು; ಒಳಭಾಗ: 'ಮಾಣ್ಣ ಮಹಿಯ ದೇಗುಲದೊಳಗೊಂದು ಮೂವಕವ ಕಂಡ ಬಳಿಕ ಇನ್ನು ಮುನ್ನಿನಂತೆವೈದೇ ಗುಣೇಶ್ವರ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೨೦೬-೨೩); ನಲದ ಮಹಿಯ ಏಧಾನದಂತೆ . . . ಭಾವದ ಮಹಿಯ ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿಪ್ಪ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ನಿಲವನಾರೂ ಅಹಿಯದಾರದು (ಪಾಶ್ಯಾ. ೨. ೬-೨); ಮೇದಿನಿಯ ಮಹಿಯೊಳ ಹವನಿಧಿಗಳಂತೆ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೬). ೩. ಹೊದಿಕೆ; ಮುಸುಕು; ಅಚ್ಚಾದನೆ: ಮುನಿಮೂಡೆ ಭಕ್ತವಾದವನು ಲೋಕವೆನಲಂ ನೊಸ ಲೊಳ ತ್ತೋಯಲೋಚನಮೆನುಗುಂಟು ತೋಲ ಮಹಿಯಿಂದದು ತೋಪಾವುದಿಲ್ಲ (ಇತ್ಯಾ. ೩೬೩); ಮಹಿಯ ನೂಲು ಸುಯ ನಾಚು ವುದು ನೋಡಾ ಗಂಡು ಪೆಳ್ಳಂಬ ಜಾತಿ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೨-೨೩); ಹೇಳು ಹೇಳನ್ನಾಣೆ ಮಾತಿನ ಜಾಳಿಯ ಮಹಿ ಬೇಡ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೦೦). ೪. ಮೈಬೋಡು; ಕವಚ; ತನುತ್ಪಾಣಿ: ತಿದಿಯುಗಿದು ಕೊಟ್ಟಿ ನೊಡವಟ್ಟಿದ ಕವಚವನಮರತೆಗೆ ಮುನ್ನಿನೊಪ್ಪದು ಮಹಿಯನಾಸ ವದಲೆಂದದಟನಣಂ ತುಡನೆ ಕವಚವಂ ರಾಧೆಯಂ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೨೨-೦೦೯); ಇಹಲೋಕದ ಪರಲೋಕದ ಮರಾದ ಕುತ್ತದ ಪೆಟರನೊಲ್ಲಂ ಮಯ್ಯ ಮಹಿಯಲ್ಲಂಬ ತೊಟ್ಟಿನಡಸುವ ಸಪ್ತಭಯಂಗಳ್ಳಿ ನಡುಗುದುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೨೩). ೫. ರಕ್ಷಕೆಯ ಸಾಧನ; ಕಾಪು: 'ಧೂಳುಮಹಿ' ಪರಾ. ೧೦. ಮಾರುವೇಷ: ಪ್ರಜ್ಞೆನ್ನ ರೂಪ: ತವನಸುತಂ ಬೀಜಾಂ ಬೀಜಿ ಪೊಲ್ಲದಂ ನುಡಿದನಾತಂ ಬಿಸುಟಂ ಕತ್ತಿಪ ನುಡಿಯ ನುಡಿವನೇ ಮಹಿಯ ಪಾಂಡುಂ ಬಗೆದು ನೋಟೊಡತ್ತ ತ್ತಾಮಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೦). ೧೧. ಅಸರೆ; ಅಶ್ರಯ: ಎಲೈ ದೇವೇಶನೇಂ ಸೆಜಿವಿಡಿದ ತೊಲಗು ದೇವನ ಮಹಿಯಂ ಬುಲಕಟು ಯಲಕ್ಕುಮೆನಗಂ ನಿನಗಂ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೦೨೦); ಬಡಬಾನಲಂಗೆ ಸುಖಮುಡಿ ಯೆನಿಸಿದ ರಾಧೆಕೋಪಮಂ ತಲೆದನ್ನೊಳ ತೊಡರ್ಪಮಾಕಾರಾಪ್ತರಮಂ ನೊಡರ್ಚಿಯುಂ ಕಪಲದಾರ ಮಹಿಯಂ ಪುಗುವಂ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೧೦೦-೨); ಬಹಾಯ ಕಾರ್ಪಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವೇ:ಪದ ಮಹಿದು ಹೊಕ್ಕರೆ ರಾಹು ಬಿಡುವನೆ ಉಲವ ರವಿಮಂಡಲವನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೨). ೧೨. ಅಡ್ಡಿ; ತಡೆ: ತದ್ವಕ್ತಿಯಂಬುಂ ಮಹಿಯೊಸಿದುದುಂಬದದಿಂದೇನುಮಂ ಕೂಡೆ . . . ಮೂಢನಾದಂತಿರ್ದಂ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೩೩೦); ನಿನ್ನ ವಯವಂಗಳ ಚಿತ್ತಿಂ ಗಾಢರಣಂ ಮಹಿ ನಿನ್ನ ಸೌಕುಮಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊದೊಡಿಗೆ ಹೊಟಿ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೨೨-೦೨); ಬಾಣನಂದನೆಯಿಂ ತಡಿತುಂ ಮಹಿಯ ಸುಖಾಣಮನ್ನಭನು ರಂಗಳ್ಳಿಯ. ಕೇಣವಿಲ್ಲದೆ ನೀಡಿ ಸುರರ್ದೆಯೊಳಗರ್ಧ ಪ್ರಾಣಹಂಸಗಳ ಬಂಧಿಸದ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೦೬). 'ಮಹಿಗಾಣ' ಪರಾ. ೧೩. ಕವಚ; ಬೋಸ; ಪಂಚನೆ: ಪೆಟರೆಯೊಡಮಂ ತಾಂ ಕಜಿ ಮಹಿಯಾ ಮಿಲ್ಲದಂತು ನೆಗಟ್ಟುದು ಮುನಿಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೦೨); ಮಹಿಬೇಡ

ತ್ವಜಸತ್ಯಕೃತಸುಖೋಽನ್ಯಾಯಂಗಳೊಳ ಸತ್ಯದೊಳ (ಸೋಪಾ. ೨೨). 'ಮಹಿಗಾಳಿ' ಪರಾ. ೧೨. [ಅಲು] ಮಾಯೆ: ಮಹಿಯ ಮನೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹೋವಿಕಾರದ ಮಾನಿ ಹುಟ್ಟಿದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨-೨೨). ಮರ್ದೆ: ೩. ತಿಳಿಯದೇನು ಮರೆಯನಿಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೨); ಮರೆಯ ಬಗೆಯಂ ತನ್ನ ಎನಕೆಗದ ಬರೆಯುವಳ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೦೦೨). ೪. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಜನಾರ್ದನನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮನೋರವೆಯು ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕೇಳಿದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨೨). ೫. ಸೊಪ್ಪೆಯ ಮರಗೆ ಸಾರಂಗವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩); ಅಂದಂಗೆಯ ಧ್ವನಿಸುತ್ತ ನೀ ಮರಗೆ ಸೇರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨. ೨೩). ೬. ಶ್ರಿಗುರುವರನು ಶಿಷ್ಯನ ಮನದ ಸಂಶಯ ಮರೆಯ ಪಂಚುಪನಂಬ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈದೊರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩). ೧೦. ನಾಯಿಯು ತನ್ನ ಯಜಮಾನನ ಕಾಲುಗಳ ಮರೆಯನ್ನು ಹೊಗುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩); ಎಲಿಗೆ ಕಾಯ ಮರೆ, ಕಾಯಿಗೆ ಎಲೆ ಮರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨). 'ಅಡ್ಡ - ಅಭಿಯೋಗ: ಮರೆಯೊಳ . . . ಅಡ್ಡಂ = ಮರೆ' (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩); ಮುಂದೆ ಇರುವ ಮರ ನನಗೆ ಮರೆ, ಎನೂ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩). ಮೊಟ್ಟೆ: ೧೧. 'ಮೊರೆಮೊಗು' ಪರಾ. ಮೊಟ್ಟೆ: ೧೧. 'ಮೊಟ್ಟೆ ಯೊಗು' ಪರಾ. ೧೩. ಶರಣಾಗತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದಂ ಅನುಕರಣಶಬ್ದ: ಕುಡುಪಶೇಖರ ಮೊಟ್ಟೆಯೊ ಪಾರ್ವತಿಯೊಡೆಯ ಮೊಟ್ಟೆಯೋ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೩-೩೩); ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬ ಮೊಟ್ಟೆಯೋ ಎಂದು ರಾಯಗಿ. ಮೊಟ್ಟೆಡಲು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೨೦).

ಮರಮುಸುಕು = ಮುಚ್ಚಿ ಮರೆ: ವಂಚನೆ; ಕವಚ: ಮರೆ ಮುಸುಕು ಕುಡುಕ ಯಾಕೆ ಜನ್ನಿಸಿದನೋ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩); ಮರೆ ಮುಸುಕಲ್ಲದ ಮಾತು. ಪಕ್ಕನಗಿರುವ ಪಾಪ - ಇವು ಸಮಾಪ್ತನ ಕವಿತ್ತದ ಮುಖ್ಯ ತತ್ವಗಳು (ಪಾಶ್ಯಾ. ೧೦೦). ಮಹಿಗೆ ಮಹಿ, ಮಹಿಗೆ ಬರೆ = ಶರಣಾಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆ: ಅಶ್ರಯಿಸು: ಅಡುಂ ಕೊಂಡಾಡದೆ ಬೀಡಿದರ್ಗಿಯದೆ ಮಹಿಗೆ ವಂದರಂ ಕಾಯದೆ . . . ಅಧಮನೇತರ್ಕ ಬಾರ್ತ ಜೀವನ್ಮುತಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨-೨೦); ಮಹಿಗೆ ವಂದರಂ ಕಾಯದೆ ಬಾಚ್ಚರಮಗನ ಬಾಹುದಂಡಂ ನಿರರ್ಥಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨-೨೩); ಎರವರ್ಗಲ್ಲಿನ್ನದೀವಗ್ಗಿಳಿ ಮಹಿಗೆ ಬಂದಾತನಂ ಕಾವ ಪೆವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೬). ಮಹಿಮಾಡು, ಮರೆಮಾಡು = ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ಮಾಡು: ಮುಚ್ಚಿಡು: ಮರಗೆರಸಿಯಾತಲೆಂದು ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಪೆಗೆ ಪರ್ವವಂತೆ ಪನ್ನರ್ಮತ್ತರ ಪರ್ವದಾಬದ ಮರದ ಮೊದಲಿ ವಂದು ಭಾವನಂ ಮಹಿಮಾಡಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೦); ಹೇಯ ಕಣ್ಣಂ ನೊಸಲು ಭೂತದಂ ಮಹಿಮಾಡಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೬, ೩೦-೨೦); ಮದುಮಗಳ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಿಯ ಮರಮಾಡೆ ಮದುಮಗಂ ಕಾಪಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೬೬-೨೦). ಮಹಿಮೋಸ, ಮರೆಮೋಸ = ಒಳ ಗೊಳಗೇ ಮಾಡುವ ಮೋಸ; ನಂಬಿಕೆಯೋಪ: ಕೃಪಕರ ಯುಧಿಕ್ಕಿರನಾಳ್ ದೇತದೊಳ್ಳವು . . . ಅನ್ಯಾಯ ಮಹಿಮೋಸ . . . ಮೊದಲೋಪ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩); ವಂಚನೆ ಮರಮೋಸಗಳನು ಮರೆಯು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩). ಮಹಿಯ ಮಾತು, ಮರೆಯ ಮಾತು = ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಅಡುವ ಮಾತು; ಸುತ್ತುಬಳಸಿದ ನುಡಿ: ಮಹಿಯ ಮಾತುಗಳೇ ಪಾಂಡವರಟೆ ನಿಮ್ಮಲಿ ಹಿಂದು ಪಾರ್ಥಗೆ ಮಜುಗುವಿರಿ ಹಿಂದಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೩೬); ಮಹಿಯ ಮಾತೋ ಕುವರನ ಸವಿಕೂಟಕಟಗದ ಮನದ ದೀಪವನ ನಟಿಯಾತನ ಸುರತದಿ ತ್ತುಪ್ಪಿ ವರಿಸು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೦೨೩); ಮರೆಯ ಮಾತಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೬). [ಮಹಿ_1 /ತಮಾ, ಮಹಿ; ಮಲ, ತಲು, ಮಲ; ತುಳು, ಕೊಡ, ಮರೆ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ನಾ). ಗುಟ್ಟನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡದಿರುವವನು ; ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು ; ಅಜ್ಞಾಯಕನಾದ ನಗರಾಜ ಬಗಲಾಜಿ ಮಹಿಳಾಜಿ ಬಲಾಜಿ ಕಾಜಿ ಅಜ್ಞಾಯಕನಾದವನೊಳ್ಳನ್ನ ಕೇಳಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೩).

[ಮಹಿಳಾ + ಕಾಜಿ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ನಾ). ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬೀಳದಿರುವ ಜಾಗ ; ರಹಸ್ಯಸ್ಥಾನ ; ಮುಸುಕೊಂಡಿರುವವರ ಮಹಿಳಾಜಿ ಎಂದು (ಪ್ರಕಾಶ. ೨-೧೦೯); ಪದಮಚ್ಚಿದನಾಂಧ್ರಂ ಮಗಧಂ ಮಹಿಳಾಜಿ ಜಗುಳ್ಳಂ (ಕಥಾ- ೭-೪).

[ಮಹಿಳಾ + ಕಾಜಿ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ನಾ). ಪರವಶತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕಣ್ಣು ; ಕುಟುಂಬ ತುಂಬಿ ಕತ್ತಲೆ ಭಾಸ್ಕರಗೂಡ ಮಹಿಳಾಜಿ ಎನವ ಹೊಕ್ಕಂತೆ ಮಹಿಳಾದುವೆಳೊನ್ನವಕ್ಕಿ ಕಾಸಾರದೆ ಮಹಿಳಾಜಿಗಣ್ಣು ವಿಷಗ ಕೂಡಿಮಾಡೆ (ಕಾಶಿಕ. ೨೨-೩೩).

[ಮಹಿಳಾ + ಕಾಜಿ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ನಾ). ಮರಕನ್ನಡ (ನಾ). ಕೆಲವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದಿರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ; ನುಡಿದು ತಲೆದೂಗಿಸುವ ಮಹಿಳಾಜಿ ಹಾಹಾಯಿನಿ ಮಕ್ಕನು ಪಡೆವ ವಾಗ್ವಿಗಳೊಂದಿ ಹೊಗಳಿಕೊಂಬ ಗಮಂಗಳು . . . ಒಪ್ಪಿದರು (ಕುಟುಂಬ. ೧-೩೩); ತಿಳಿಯತೀಗೂಡಗನ್ನಡವನಾ ಮಹಿಳಾಜಿ ಸಾರಗನ್ನಡಂಗಳು ಮೊದಲಾದ ಸೂರದ ಮೇಲೆರಳೊಪ್ಪಮಿವಾದಿಯಾದವಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೪). ಮರಕನ್ನಡ : ಮರಕನ್ನಡವಾಗಿ ದೊರೆಗಳ ಸನ್ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಾಡ್ವಯ್ಯನು ಬಿನ್ನವತ್ತಲೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಕಳುಹಿದನು (ಕಾಶಿಕ. ೨೩).

[ಮಹಿಳಾ + ಕನ್ನಡ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ಕ್ರ). ೧. ಅವರಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕು ; ಮುಸುಕನ್ನು ಸರಿಸು ; ವೇದವ್ಯಾಸನಂತರ್ಜಾತವಾದ ಜವನೆಯ ಮಹಿಳಾಜಿ (ಕಾಶಿಕ. ೧-೪-೧). ೨. ಮಾಯೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸು ; ಎಚ್ಚರವಾದಾಸಂದಾನುಭವದಲಿ ಮಹಿಳಾಜಿ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಯಿನಾದಿವನ ರೂಪ (ಕಾಶಿಕ. ೨-೩-೩೩).

[ಮಹಿಳಾ + ಕಾಜಿ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ನಾ). ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಳ್ಳ ; ತಳವಜರದಿಗೋಲಾಲಿ ಗೇಳ್ಳ ಮಹಿಳಾಜಿರಂತೆಯಂ . . . ಬದಲು ಬಂದಿರುವಂ ಸರಿಯುತ್ತ (ಕಾಶಿಕ. ೧೦-೪).

[ಮಹಿಳಾ + ಕಳ್ಳ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ಕ್ರ). ಅಡ್ಡಿಯನ್ನು ಪಡೆ ; ತಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ನಿಜವನ್ನ ತರಳಿಸಲ್ ನಾಟಕದೊ ನನ್ನದೊಗೆ, ಬಿಲ್ಲು ಜನಂತರ್ಜಾತ ಗುಣಾ ಕಿದದ ಕಣಿಗಣ್. ಕೂರಿಕೊಂಡಿದ ಮಹಿಳಾಜಿ ಕಣಿಗಣ್ (ಕಾಶಿಕ. ೧೦-೧೦೩).

[ಮಹಿಳಾ + ಕಾಜಿ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ನಾ). ಮೋಸದ ಯುದ್ಧ ; "ಕೂಟಯಾದ್ಧಂ ಮಹಿಳಾಜಿಗಮಂಬುಪು. ಒಂದೆಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡೆಗೆ ನಡೆದು ತಿಡಿಸುವುದು ವಯನೆಯ ಕಾಳಗಮಂಬುಪು ತಾತ್ಪರ್ಯ" (ಕಾಶಿಕ. ೨೧-೧೦).

[ಮಹಿಳಾ + ಕಾಳಗ (< ಕಾಳಿ)]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ನಾ). ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಂತಿರುವ ತಗ್ಗು. - ಹಳ್ಳ ; ಕಡವುತ ನಡವುತಿಯ ತಾರಿ ಮುಣುಗಿ ಪೋಪಾ ನೆಲದ ಮಹಿಳಾಜಿಗಂ . . . ಎಸೆದ ದಾರಿಯೊಳು ಪಾಪಿಗಳು ನಡೆದುಬೇಕು (ಕಾಶಿಕ. ೧-೧೦-೧೩).

[ಮಹಿಳಾ + ಕಾಳಿ (< ಕಾಳಿ)]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ಕ್ರ). ೧. ಮರೆಮಾಡು ; ಅಡ್ಡವಾಗಿರಿಸು ; ಪರಭೃತ ಪಕ್ಷದಿ ರತಿಯ ಕಣ್ಣುಲರಿ ಮಹಿಳಾಜಿಯಂನೊಲೈರೆಯ (ಕಾಶಿಕ. ೩-೧೦) ; ಹಿಮಗಿರಿಸುತಯ ನಿಧ್ರೆಯುಚ್ಚದಂತ ಮೆಲ್ಲನಾರೈದ್ದು . . . ಧನೆಯ ಮಹಿಳಾಜಿಯ ಬಾಂದೊಳೆಯ ಸಮಿತಿಯನ್ನ (ಕಾಶಿಕ. ೩-೧೦). ೨. ಮುಚ್ಚಿದು ; ಅಡಗಿಸು ; ತಪ್ಪಿಸು . . . ಉದಿಯೊಳ್ಳಿದಂ

ದೊಡೆಯೊಳ್ಳುತೋಡುಗಳಂ ತುಚ್ಛಲದಿಂಬಿನೊಳ್ ಮಹಿಳಾಜಿಯು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೧-೨೦) ; ೩. ಮರೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ; ಮರೆಸು ; ನೆರವಲಿಗೆ ಮುಡೊಡದು ತರಗೊಂಡೊಡಲನು ಕತ್ತಲೆಯ ಮಹಿಳಾಜಿಯು . . . ಹಣ್ಣು ಮುದುಕನೊಳೆಯರಸೆದರು (ಕಾಶಿಕ. ೧೦-೩೩). [ಮಹಿಳಾ + ಕಾಜಿ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ಕ್ರ). ಇತರರಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಬೇರೆಯ ಪರಮಾತನ್ನು ಕೇಳು ; ಕದ್ದು ಕೇಳು ; ಒಡ್ಡುಗುಂಟಿ ಸಡ್ಡೆವನೆಯ ಬಾಗಿಲರ ಪತ್ರಿ ಮಹಿಳಾಜಿರತ್ತಿರ್ದು (ಕಾಶಿಕ. ೩-೨೩). [ಮಹಿಳಾ + ಕೇಳಿ]

ಮಹಿಳಾಜಿ, ಮರೆಗೊಳ, ಮರೆಗೊಳು (ಕ್ರ). ೧. ಕಾಣದಾಗು ; ಅದೃಶ್ಯವಾಗು ; ಅಸಿದ್ಯನಾಗುವದೊಳೆ ಬೆಸೆದು ಪೋಗಿ ಮಹಿಳಾಜಿ ಪೂತ ಕಲ್ಪಲತೆಯಂ ಲಲಿತಾಂಗಿಯ ಗೆತ್ತು (ಕಾಶಿಕ. ೧-೧೩). ೨. ಅಡಗಿರು ; ಮರೆಯಾಗಿರು ; ಸಂಭ್ರಮದಿ ಮಹಿಳಾಜಿಯು ನೋಡಿ ದರ್ (ಕಾಶಿಕ. ೧೩) ; ಪೊದವಿಯೊಳು ಮಹಿಳಾಜಿಯ ಭಕ್ತಿಯನೊಡನೆ ತರವಿದಿತ್ತವಂದದಿ ತರೆಯನತ್ತವನು (ಕಾಶಿಕ. ೩-೨೩) ; ೩. ಬಿಟ್ಟಿಡು ; ಮುಚ್ಚಿಡು ; ಅಲರಲಗಣ್ ಮುಗುರ್ ನಗಿ . . . ಪದವಣ್ ಬಲವಾರಯ್ ಪೆಜತ್ತರಂತೊ ಕೋವಲಲತೆ ಪೆಜುಮನ್ನಿನಿಯಂ

ಮಹಿಳಾಜಿಯೊಡೊ ಸೂಜಿಗೊಂಡೊಡೊ (ಕಾಶಿಕ. ೩-೧೩). ೪. ಅಸರೆಯನ್ನು ಪಡೆ ; ಶರಣಾಗು ; ಒಂದ ಮಾವನ ಮಹಿಳಾಜಿಯು ಬಗ್ಗಿಸುವ ಕೋಗಿಲೆ (ಕಾಶಿಕ. ೧-೩೩) ; ಏನವರ ದಂಡಿಸದೆ ಬಿಡುವೆನೆ ಜವನ ಮಹಿಳಾಜಿಯೊಡೊ (ಕಾಶಿಕ. ೧೦-೩) ; ಪೊದವಿಯೊಳಿನಿ ಪರಿವಾರವನು ಪಾಯು ಬಿಡದೆ ಕೊಂಡೊಡೊ ಮೊದೊಡನೆ ಪಾಪಾಳ ಮಹಿಳಾಜಿಯು ಲಾಮಂಟ ಮುಡಿವಾಳೆಗಳೊಪ್ಪಿದವು (ಕಾಶಿಕ. ೩-೩೩). ೫. ತರೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ; ಜವನಿಯಂತೆ ಬಳಸು ; ಮಿಟಗುವ ಬೆಳ್ಳುಗಿಲಂ ಮಹಿಳಾಜಿಯು ನಿಂದ ಬಿಟ್ಟೊದರಿಪೋಲೆ (ಕಾಶಿಕ. ೩-೩೩) ; ಮುರಂತಕ ಪುರಕ ಚಕ್ರವ ತುಡುಕಿದಿರನಂದಸ್ತಗಿಯನು ಸೂರ್ಯ ಮಹಿಳಾಜಿಯೊಡೊ (ಕಾಶಿಕ. ೩-೩೩). ೬. ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಸರಿ. - ಬರಗು ; ಹಿಂದೆಗಡೆಗೆ ಹೋಗು ; ನಾರಿಯರ ಮಹಿಳಾಜಿಯು ಸಭೆಯಲಿ ಸಾರಥಿಯ ಕುಬ್ಜಾ ವತಾರನೋರಗಣ್ ನೋಳುತ್ತಿಂತ (ಕಾಶಿಕ. ೩-೩೩) ; ವಿಚಿರ . . . ನುಡಿಸೆ ನುಡಿಯದೆ ಕೂಡೆ ಬೆನ್ನೊಳೆ ಬೆವರಿ ಸಾರ್ ಸಾರಿದಂ ಸುಯ ಮಹಿಳಾಜಿಯ ಬಾಲೆಯರಸೆದರು (ಕಾಶಿಕ. ೧೦-೧೩). ೭. ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಿದು ; ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಿಡಿ ; ನೇಣಿಯೊಡಂತಕ ಪರಿಣಿಯ ಮಹಿಳಾಜಿಯು ಮಹಾದೇವ ರಿಪುಭಟರ ಸೋಜಿಗುಡಿಯ ನೋಳರು (ಕಾಶಿಕ. ೧೦-೩೩).

೮. ವೇಷವನ್ನು ಮರೆಸಿಕೊಳ್ಳು ; ಮಾರುವೇಷ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು ; ಮಹಿಳಾಜಿಯೊಡೊ ಹೊಕ್ಕು ನು ವೃತ್ತರಪಿ (ಕಾಶಿಕ. ೧-೩೩). ಮರೆಗೊಳ : ೯. ಮಚರನು ಶತ್ರುವನ ಭಯದಿಂದ ಮರೆಗೊಳಿ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮದಿ ಕೈವಿದನೆ (ಕಾಶಿಕ. ೧೦-೧೩) ; ಅಂಬರಮಾಳೆಯು ಬಿಟ್ಟಿ ಫನವ ಮರೆಗೊಳದನು (ಕಾಶಿಕ. ೩-೧೩) ; ಹುದಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಧಾರಾ ಎರೂವಗಲ್ ಹದಾಗಿಡುವು, ದಿನಮನೆಯ ಬೆದರಿಕೆ ಕಾನನವ ಮರೆಗೊಳ ಕತ್ತಲೆಯ ಕೆಲದಂತಪೋಲ (ಕಾಶಿಕ. ೩-೩೩). ಮರೆಗೊಳು : ೧. ತೋತೋರಿ. ಮರೆಗೊಳವು ಫೂತಪೂವಂಗಳಿ ಅನೀತಕೇತನದಿ ಪಡೆಯುವವು ಸ್ಥಿರತೆ (ಕಾಶಿಕ. ೩-೩೩). [ಮಹಿಳಾ + ಕೇಳಿ]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ನಾ). ರಕ್ಷಣಾಸ್ಥಾನ ; ಅಜ್ಞಾಯಕನೊಬ್ಬ ಮಹಿಳಾಜಿಯೊಳಿಂದಿರುವುದು ; ಪರಿಗ್ರಹಂಗಳೊಳೊಡೊ ಜವನಿ ಲಲಿತಾರ್ತವ ನಾಳಿಯ ಲಗ್ನಿಯು ತೊತ್ತಲದುದ್ದಾದಿಪ್ರಸಾದ ಮರಿಯಂ ಜವಂ (ಕಾಶಿಕ. ೧೩-೩೩). [ಮಹಿಳಾ + ಕೋಟಿ (< ಕೋಟಿ)]

ಮಹಿಳಾಜಿ (ನಾ). ಇತರರಿಗೆ ಕಾಣದಂತಿರುವ ಬುದ್ಧಿಮಾತಿಕೆಯೊಳ್ಳವನು ; ನುಡಿದಾಣ ನಡೆದಾಣ ನೆಲೆದಾಣ ಮಹಿಳಾಜಿ

ಕಡುವಾಣಿ ಜಗತಿ ಸಂಜಾಣಿ ಎಡಬಿಡದೆನ್ನಂತರಂಗದೊಳಿರು ಜಾಣರೊಡವು
ಬಿಂಬರವುರಾಪಾ (೨೫೩. ೭-೭೬). [ಮಹಾ + ಜಾಣ]

ಮಹಾದೇವ, ಮರದೇವ (ಕ್ರಿ)- ಆವರಣವನ್ನು ತೆಗೆ ; ಮುಸುಕನ್ನು
ಸರಿಸು : ಖರಪಾಕವೆ ಹೊಗುಂದರಾಗುಗೊಂಡವೋಲ್ಲವೆ
[೨೫೩. ೨೫೩. ೨-೨೬]. ಮರದೇವ : ತೊಡೆಯೊಳು ಕುಳಿತು ಮೊದಲು
ನೀಯೆಂದು ಕಂಚುಕಮಂ ಮರದೇವದೊಡು ಕಾಯ ಮೊಗಮಂ ನೋಡಿ
ಗಹಗಹಿಸುತೆ (೨೫೩. ೨೭-೩೨). [ಮಹಾ + ತೆಗೆ]

ಮಹಾನುಡಿ, ಮರನುಡಿ (ನಾ)- ರಿ. ಗುಟ್ಟಿನ ಮಾತು ; ರಹಸ್ಯವಾದ
ನುಡಿ : ಮಹಾನುಡಿ ಯಾವಾಗ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಯಾವಾಗ ಮಹಾನುಡಿ
ನುಡಿಗಳಾವಾಗ (೨೫೩. ೩೩-೩೪). ೨. ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹೇಳುವ
ಮಾತು : ಅರರೀರವಾಣ : ನಿನಗೆ ಸೀತೆಯೊಳ್ ವುಟ್ಟಿದವರನೊಪ್ಪ
ಗೊಳ್ಯೆಂದು ಮಹಾನುಡಿ ವುಟ್ಟಿದೊಡು ಸುರರ್ ವುಮುಖಗೊಡರ್
(೨೫೩. ೩೫-೩೬). ೩. ನೇರವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗದ ಮಾತು :
ಕೇಳೆ ನಾನ್ ಮುಗರ್ ಕೆರಳುಟ್ಟಿದ ವುಟ್ಟಿದ ಬೇಜಾಡುವ ಬುರದ
ಮಹಾನುಡಿದುನ್ (೨೫೩. ೩೭-೪೦). ಮರನುಡಿ : ೨. ಸಂಪದ
ಸಾಧನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗದು ತಕ್ಕಗುಮೆಂದ ಮುಳಿದಾರ್ ತುಡುಕುಮೊಡ
ಕೆಬಲನನೀಕ್ಷಿದನಾ ಬೇರೊಡೊಂದು ಮರನುಡಿಯನಗೆ ಕಿವಿಗೊಂಡುದು
(೨೫೩. ೪೧-೪೨). ೪. ಮುಚ್ಚುಮರೆಯ ಮಾತು : ವೆಂಚೆಯೆ
ಮಾತು : ನಡುಸುಯ್ದನಾ ಮರನುಡಿಗಳೊಡುಯಂತಮಂ ತಾಳರಾರದೆ
ತಾಳು (೨೫೩. ೪೩-೪೪). ೫. ಸುಳ್ಳು ; ಹುಸಿ : ಮರನುಡಿ
ಯದಲ್ಲ ಬೋಳಂ ತಾನೆ ಬಿದ್ದು ಮರದೊಡು ಮಲಗಲ್ . . .
ಬದುಕೊಡ (೨೫೩. ೪೫-೪೬). [ಮಹಾ + ನುಡಿ]

ಮಹಾಮಾಂಜು 'ಮಹಾಮಾಜು' ನೋ.

ಮಹಾಮಾಜು, ಮರಮಾಜು, ಮರಮಾಜು, ಮಹಾಮಾಂಜು (ಕ್ರಿ).
ಅಡಗಿಸು ; ಬಿಟ್ಟು ; ಮುಟ್ಟು ; ಇನಿಯನೇಶಾಂತದೊಳಗೊಡುಂದನು
ತನ್ನ ಮನದೊಳೆ ಮಹಾಮಾಜುವುದು (೨೫೩. ೪೭-೪೮). ಮರಮಾಜು :
ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜನಗಳಿಂದ ಇದುವರೆಗೂ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ನಾನು
ಮರಮಾಜಿದ್ದೇನೆ. ಅದರೆ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ
ಮರಮಾಜಲಾರೆ (೨೫೩. ೪೯). ಅದಿಷ್ಟೆ ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮರ
ಮಾಜುವ ಮುಸುಕಲ್ಲ (೨೫೩. ೫೦). ಮರಮಾಜು : ಆ ಅಂವನ್ನು
ಮರಮಾಜುವುದು ಅಮೂಢವಾಗುತ್ತದೆ (೨೫೩. ೫೧) ; ಅದವ ಮೋಹ
ದ್ವಾರವು ದಿನದಿಕ್ಕು ಬಿಳಿದು . . . ಕಡೆಗೆ ಮರಮಾಜಲು ಕೊಡ ಕಪ್ಪವಾಗು
ವುದು (೨೫೩. ೫೨). ಮಹಾಮಾಂಜು : ಮಹಾಮಾಂಜಿದೊಡು
ಮ ಮುನೊಳೆತರುಪೇಂದ್ರವತಾರ[ನಂದಂ ಪೊಗಲ್ಪರ್] (೨೫೩. ೫೩-೫೪).

[ಮಹಾ + ಮಾಂಜು]

ಮಹಾಮಾತು 'ಮಹಾವಾತು' ನೋ.

ಮಹಾಮೇಯ, ಮರಮೈ (ನಾ). ಮರೆತು ಹೋದ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮ ;
ವಿಸ್ಮರಣೀಗೊಳಗಾದ ಜನ್ಮ : ಮಹಾಮೇಯಂ ಪಲವಾದ ಪೋದ ಭವಮಂ
ಜಾತ್ಯುರಕಂಡೊಡು ಮಹಾದಿವರ್ಗದ (೨೫೩. ೫೫-೫೬). ಮರಮೈ : ದಕ್ಷ
ಮರಮೈಯೆಂಬ ಬಂದಿರ್ಪ ಸಾಲಮಲೆ ತಿನ್ನಂ (೨೫೩. ೫೭-೫೮).

[ಮಹಾ + ಮೇಯ]

ಮಹಾಯಿಸು, ಮರಸು, ಮರಸು, ಮಹಿಸು, ಮಹಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ.
ನೆನಪಿನಿಂದ ಹೋಗಲಾಡಿಸು ; ವಿಸ್ಮೃತಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು ;
ಮರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ನಾಣೆಡಗೊಡುಪೊಡೊಂದು ನುಡಿಗಲ್
ಮಹಾಯಿಸು ಮಹಾಯಿಸ್ತದೊಂದು ಕಳ್ಳದಿವರಂದಮಂತಂ (೨೫೩. ೫೯-೬೦).

೨-೪) ; ಅತಿಶಯವುಪ್ಪವಸ್ಥಾಪಿತಯಂ ಮಹಾಯಿಸು ಜಾಣರೊಡವೆಂದಿನ
ಜೀವಿತತ್ಯಷ್ಟ ಮೊಡಿತು (೨೫೩. ೬೧) ; ಆತನ ಕೆಯ್ಯಲ್ ಕುಟುಂಬಾ
ಕೊನ ಬೆನ್ ಕಾರ್ ಮಹಾಯಿಸುವುದು ಬೊಂಕಮೊಡು ಕತ್ತೆಯ ಕಾಲಂ
(೨೫೩. ೬೨-೬೩). ೨. ಇತರರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ಮಾಡು ;
ಮುಚ್ಚಿದು ; ಅಡಗಿಸು : ಜವರೇವನ ಬಯಕೆಯಂ ಮಹಾಯಿಸು ಪು
ನುಡಿದ ಧನದೇವನ ಜಂಪೊತ್ತಾಟನಂಗಯ್ಯದುಮಂ (೨೫೩. ೬೪) ;
ಸೌಂದರ್ಯಸಂಪತ್ತಿಯಂ ಮಹಾಯಿಸಲ್ಪಡು ಮಹಾಯಿಸಲ್ ನಿಮಿತ್ತ
ಮಲ್ಲು (೨೫೩. ೬೫-೬೬). ೩. ಮೈಮರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು ;
ಪರವಶಗೊಳಿಸು ; ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿಸು : ಅಮಿಲಭವನಪನಿಯನಾಗಲ್
ಮಹಾಯಿಸು ಮಾಯಾದ್ರಿಯನುಜಿ ಮಾಯಾತಿಶಯವೊಡು (೨೫೩. ೬೭-೬೮) ;
ಮನದೊಳಲಂಪು ಪೊಣ್ಣೆ ನುಡಿದುಂ ನಡನೋಡಿಯಮಾಟಪಾಟಮುಂ
ಬಿನದಮಂವನರಂವಂ ಮಹಾಯಿಸುತ್ತಿರೆ (೨೫೩. ೬೯-೭೦). ೪.
ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸು ; ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬೇರಮಾಡು ; ಪ್ರಾಪ
ವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸು : ಕಳಕಳನಂತು ಕೊಡಿಸಿದ ಬಿಳಿನ ಗಡಂ ಧರ್ಮ
ನಂದಂ ಕ್ರೂರದಿನಂಗಳ ಪೊರಂ ಮಹಾಯಿಸು ಮಂಗಳವಾರಂ ಕಡ್ಡವಾರ
ಮೆಂಬಂತೆ ವಲಂ (೨೫೩. ೭೧-೭೨). ಮರಸು : ರಿ. ತಾಯಿಯ
ಮಾತು ಮಗುವಿನ ದುಃಖವನ್ನು ಮರಸಿತು (೨೫೩. ೭೩). ೨. ಕಂಗಳಂ
ಕರವುಡೆನ್ನದೆಯ್ಯುವಳು ! ಕಣ್ಣಿರೆಯ, ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣೆಂದೊಂದಿನ
ರಸಂ ಮಡದನ್ನೊ ಎನ್ನು ! (೨೫೩. ೭೪-೭೫) ; ತನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು
ಮರಸುವುದಾಗ್ಗೆ ಒಂದು . . . ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಶುವುಟ್ಟು ಭದ್ರವಾಗಿ
ಮುಟ್ಟಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು (೨೫೩. ೭೬). ಮರಸು :
ರಿ. ನವಗ್ರಹದಾನದ ಸಂಪ್ರಮ . . . ಕುಪ್ಪಿಮಾತ್ರೆಯನ್ನೇ ಮರಿಸಿದ್ದವು
(೨೫೩. ೭೭). ೩. ಕಣ್ಣಿತ್ತಪ್ಪಿಸು : ಇದ್ದ ಕಾಲ ಮರಿಸಿ
ಮುದ್ದು ಕಣ್ಣಿರೆಯೊಳ್ ಪದ್ದನಲ್ ದೊಡ್ಡನುಂ ಪದ್ಮಿನಿಂ ನೋಡ್ತಂ
(೨೫೩. ೭೮-೭೯). ಮಹಿಸು : ರಿ. ಭರತನ ಕಣ್ಣಿರೆಯನು
ಮಡೆದು ಚಿತ್ತಿಂ ಮಹಿ (೨೫೩. ೮೦) ; ಸಿದುವುದ್ದಾ ನಲತೆಗಳಂ ಪಲತೆಗಳಲ್
(೨೫೩. ೮೧-೮೨) ; ನನಸುವ ಮಹಿಸುವ ನೀನನ್ನ ತಂದೆ ಎನ್ನ ಗೊಡೋಪ
ನಿನ್ನದು (೨೫೩. ೮೩-೮೪) ; ದುಃಖಿಸ್ತರನರಸುತನ . . . ಭರತಾದಿ
ಭೂಮಿಪರ ಮಹಿಸು (೨೫೩. ೮೫-೮೬). ೨. ಇದ್ದೊಡೊಂದು ಮಾ
ಸ್ಥಿತಿಯಂ ಮಹಿಸಿ ಪಡೆಕೊಂದು ಮಾಸ್ಥಿಯನಜಿವುಪ್ಪದಂತ್ರಿಯೊಡು
(೨೫೩. ೮೭-೮೮) ; ಅಂತು ಬೃಂದಾವನವಾಗಿ ಗಾಂಧೀವಜ್ರಾಪಾತದೊಳಂದ್ರ
ನೀಲಂಗಳೊಡೊಂದೆರರೊಂದು ಮಂಗಳದ್ವಳ ಕರ್ಪಂ ತೀವೆ ತೊಟ್ಟ
ಬಿಳಿಗಲ್ ಮಹಿಸಿ (೨೫೩. ೮೯-೯೦) ; ಹುಣ್ಣುಗಲೆಯ ಸೀರೆಯಲಿ ಮಹಿಸಿದ
ಮುದಿಪಣ್ಣಂಗಳನೆಯೊಟ್ಟಿದರು (೨೫೩. ೯೧-೯೨). ೩. ತರತರವಿದು
ಧಾಳಿಸುತಿದ ದೀರ್ಘಜಾಮರಗಳ ಸಾಲೊಳೆಗದನು ಹಂಪ ಬಿಟ್ಟುಗೊಳು
ತೋಟ ಮಹಿಸುವ ಚಂದಿರನೋ ಭಾಸ್ಕರನೋಯಂಬಂತೆ (೨೫೩. ೯೩-೯೪) ;
ಪುರದ ಸಂವರಣೆಯ ನೋಡಲಮ್ಮದೆ . . . ಉರಗೊಂದ್ರ ಪಾತಾಳದೆ
ಮಹಿಸಿದ ಮಿಕ್ಕ ಕುಟುಂಬಾನರ ಪಾಡೆನು (೨೫೩. ೯೫-೯೬). ೬. ಮೋಸ
ಮಾಡು ; ವಂಚಿಸು : ನೆರವೊಳಯಜಾಯಂತೆ ಪತಿಯಂ ಮಹಿಸಿ
ಮನೆಯವರನ್ನೊಂದು ಬೊಡೆದು . . . ಇರಬಲ್ಲರವರ ಜಾರಿಯರವರನೋವ
ಬಹುದೆ (೨೫೩. ೯೭-೯೮). ೭. ಹೊದಿಸು ; ಅಡ್ಡಾದಿಸು : "ಮಹಿಸು-
ಅಡ್ಡಾದಿಸು" (೨೫೩. ೯೯). ೮. ಹೊದಿದುಕೊಳ್ಳು ; ಧರಿಸು : ಮಹಿಸರ್ಪಂ
ಬರಮಯ್ಯ ನಾಂದ ತನುನಂ ಪತ್ತಿರ್ಪ ಕಣ್ಣಿರೆಯಂ ತೊಪಂ ಮಾಡೆ . .
ಮಹಿದರ್ ಚಕ್ರಿಯ ಮುಂದೆ (೨೫೩. ೧೦೦-೧೦೧). ಮಹಿಸು :
ರಿ. ಆ ಸಕಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀವಿಳಾಸದರವನಗಳನು ಮಹಿಸಿದುದಿ
ತರಭವಾರ್ಥಲೋಕ ಪೋರಕಾಂತರ (೨೫೩. ೧೦೨-೧೦೩). ೨. ಅಜ್ಞಾನಂ

ಕಂಡುಂ ನಂತರ ಮಹಾಸಂವರಂತಪ್ಪ ಕಪ್ಪು ಮಂ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಮಹಾಸದರಿ ಬೆಚ್ಚಿ ಸಡನಯ (೨೭೭೦. ೭೦-೭೭); ನಮ್ಮ ಯಥಾರ್ಥಮಂ ಮಹಾಸಿ ಮತ್ತಿನ ಸುತ್ತಿನ ಮಾತನಾಡುವೈ (೨೭೭೭. ೩-೪). [ಮಹಾ; + - ಇತ್ಯು] ಮಹಾಯೋಗಿಗಾಣ (ನಾ). ೧. ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕಾದುವವನು; ಮೋಸದಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು; ಅದು ಪಾಂಡವರ ಕೃತ್ರಿಮ ತಂತ್ರ, ಮಹಾಯೋಗಿಗಾಣರವರು (೨೭೭೭. ೭-೭). ೨. (ಅಲರ) ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು; ಮರೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಹಿಂಸಿಸುವವನು; ರಾಯನ ಚಿತ್ತಚೋರನ ಮಹಾಯೋಗಿಗಾಣನಾಯಕನು ಕಾಣ್ಕೊನ್ನೆಂತೋ (೨೭೭೭. ೨೩-೨೪). [ಮಹಾ; + ಯೋಗಿಗಾಣ]

ಮಹಾಯೋಗು 'ಮಹಾವೈಯಲ್' ನೋ.

ಮಹಾಯೋಗಿ (ನಾ). = ಮಹಾಿಗಾಳಗ: ಕಳ್ಳರ ಭಯಂ ಮುನ್ನಿಲ್ಲ ಬೆಚ್ಚಿ ದರ್ ಮಹಾಯೋಗಿಲ್ಲ ವಿವತ್ತಿಯಿಲ್ಲ ರಾಜಿಯಿಲ್ಲ ತ್ವತಮಿಲ್ಲಾಪಗಂ . . . ಆ ಪೂರ್ವದೀಪದೋಳ್ (೨೭೭೭. ೪-೭). [ಮಹಾ; + ಏಜಿಗಾಣ (< ಏಜಿಗಾಣ)]

ಮಹಾಯೋಗು 'ಮಹಾವೈಯಲ್' ನೋ.

ಮಹಾಯೋಗಿ (ಕ್ರಿ). ಮರಮಾಡು; ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಿಡಿ: ಮಿಂಚುಗುರ ಮಿಸುವನಾಳ್ಳಿಗಳನುಂ ಪಸರಿ ಪರಲ್ಪ ಕರಮೊದಸದುದು ಚಂದ್ರ ತಪ್ಪಿ ಮಹಾಯೋಗಿವರ್ತೋ (೨೭೭೭. ೪೦೭): ರವಿಮಂಡಲಕೆ ಮಹಾಯೋಗಿದನೆ ಮುರರಿಪ್ಪ ವರಸುಧರ್ತನವ (೨೭೭೭. ೦೪-೦೫). [ಮಹಾ; + ಏಜಿಗಾಣ]

ಮಹಾರೋವು (ನಾ). ಬದಲಾಯಿಸಿದ ರೂಪು; ಮಾರುವೇಷ: ನಾಡಿಗರವನಾರಯ್ಯರೊಂದು ರಾಯನಟ್ಟಿದ ಬೇಟಿನವರ್ ಮಹಾರೋವಿ ಬೀದಿಗಳೋ ಬರೆವರ (೨೭೭೭. ೨೭-೪). [ಮಹಾ; + ರೂಪು (< ರೂಪು)]

ಮಹಾವಟ್ಟಿ (ನಾ). ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗ: ಕಳ್ಳದಾರಿ: ಕುಟುಂಬರೊಡವೆರಿಸಿ ಸುಖಂ ಸುಖ ಮಹಾವಟ್ಟಿಯೊಳ್ಳಂದು ಹೆರಭವನಮಂ ಕಂಡು ಪಟ್ಟಿದಾನೆ ಯನಿಳಿದು ರಂಗಮಂಟಪವ ಪೊಕ್ಕು (೨೭೭೭. ೦೫-೪). [ಮಹಾ; + ಬಟ್ಟಿ] ಮಹಾವಡು (ಕ್ರಿ). ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಿದ್ರಿಸು; ಮೈಮರೆತು ಮಲಗು: ಎರೆಯನೆರಗೊಂಡು ಮಹಾವಟ್ಟಿರೆಯರೆ ಕಾಯ್ದಿರಿವ ಸೂರ್ಯಕಾಂತದಿ ನೆಟ್ಟತ್ತಿರೋದಿದುದುಗಳರ (೨೭೭೭. ೦೭-೦೮). ಆತ್ಮವಲ್ಲಭಯುಮೂವಂ ವಿಶ್ವಯಸರೊಡಲಿಗೆ ವಿಮಾನವಂಗುಳಿದವನ್ನೆಗಮವಂದಿನ್ನ ಬೆನ್ನನೆ ಬಂದು ಮಹಾಿಗಾಣಂ ಪಾಪುಟ್ಟಿಯೆನ್ನಂ ಭದ್ರನೆ (೨೭೭೭. ೭-೪೪). [ಮಹಾ; + ಪಟ್ಟಿ]

ಮಹಾವಾತು, ಮಹಾಮಾತು (ನಾ). ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಟ್ಟು ಅಡುವ ಮಾತು: ಸುತ್ತ, ಬಳಸಿನ ನುಡಿ: ಒಡದು ಕಳೆ ಭವವ ಸದ್ಗುರುಪರಾಕ್ರಮ್ಯವೊಂದ ಪಕಿ ಮಹಾವಾತುಗಳು ಸಾಕೆನ್ನ ಸತ್ಗುರುವೆ ಸೂಕದೊಡನ್ನೆನ್ನ ಸ್ವೀಕರಿಸು ಮದ್ಗುರುವೆ (೨೭೭೭. ೦೪-೦೫). ಮಹಾಮಾತು: ಮಹಾಮಾತೆಂ ಸಿಡಿಲಿತ ಕೂರಿಸಿ ಕಣುತ್ತುಗ್ಗಾ ಜಿಯೊಳ್ ವೈಗ್ರದಿಂದಜವೊಂದೊಳಗಟ್ಟಿ ಬಂದಜತ ಭೂಭುತೋಟಿ ಕೋಟರೋಳ್ ವಿಜುಗುತ್ತಿರ್ಪುದು . . . ಪದಪದ್ವಿಯೆ ಭೂಪಾಲನಾ (೨೭೭೭. ೭-೦೭): ಸುರರು ಮುನಿದರೊ ಭವದೇವತೆ ಪರಿಭವಿದಳೊ ಭಾಗ್ಯ ವಧು ಮೊಗದಿರುಹದಳೊ ಮಹಾಮಾತದೇಕೆಂದರಸ ಬಿಸುಸುಯ್ದ (೨೭೭೭. ೦೭-೦೮). [ಮಹಾ; + ಮಾತು]

ಮಹಾವಾರ (ನಾ). ಸಮುದ್ರದ ದಡದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಾಸಿರುವ ಹಡಗುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಸ್ಥಾನ; ಬಂದರಿನಂಥ ಸ್ಥಳ: ಮಹಾವರದೋಳ್ ಘಟತ,

ಮನಿರಿನಿ ಮಹಾಿಗಿಗಳ ಪೊಲಂ ಪೊಕ್ಕು ತಮ್ಮ ತಂದ ಸಾರವಸ್ತುಗಳಂ ನಾರಾಯಣಂಗೊಟ್ಟಿದೊಡ (೨೭೭೭. ೦೦-೪೪): "ಮರೆಯಾದ ಸ್ಥಳ" (೨೭೭೭. ೭೭೭). [ಮಹಾ; + ವಾರ]

ಮಹಾವಾಳ್ 'ಮಹಾವಾಲ್ಯು' ನೋ.

ಮಹಾವಾಳಿ (ನಾ). ಶರಣಾಗತರಾದವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕರ್ತವ್ಯ: ಮಹಾವಾಳಿಯಂ ನೆಟುವೆನ್ನ ತೆಂಕಣಮಸ್ತನಾಯಕರಂ ತುವರೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಸೋವಿನೆಟ್ಟಿಯಂ ತುಟ್ಟುವಂ ಕೊಂಡು ಪೋಪಲ್ಲಿ (೨೭. ೪೫೫, ೨೭೭೭. ೪೭-೦೦; ೭೭೭). 'ಮೋಳವಾಲ್' ಪರಾ. [ಮಹಾ; + ವಾಳ್ (< ವಾಲ್ಯು)]

ಮಹಾವಾಳ್ತನ (ನಾ). ವೈಭವಾರ: ಹಾದರ: ನೆರದಡ (ಕೀಜಿ)ಗೇಳ್ಳಿದರು ಪೊಟಗಿಕ್ಕೆ ಪುರಜನ ಮಿಥಿಯೋ ನೆರೆಯ ಹರಪದಿ ಕುಟು ೭೭೭೭ ದೊಡಸಾಪೊಲು ನೆರೆಯದೆ ಮಹಾವಾಳ್ತನ (೨೭೭೭. ೦೦-೦೭೭). [ಮಹಾವಾಳ್ (< ಮಹಾವಾಲ್ಯು) + - ತನ]

ಮಹಾವಾಲ್ಯು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮರೆಯೊಕ್ಕು ಬಡುಕು: ಶರಣಾಗು: ಎಮ್ಮೋ ಮಗೊಂಡು ನಿರ್ಗಮಿತ್ತದಿನಲರಂಜಿ ತರೆಯಂ ಮಾಟುಗೊಡದೆ ಮಹಾವಾಲ್ಯುದೊಕ್ಕು (೨೭೭೭. ೭೭-೭೭). ೨. ವೈಭವಾರ ವಡೆಸು: ಹಾದರ ಮಾಡು: ಸಾಗಸೂರನೆಂಬೊನಾತಂಗೊರ್ ಪೆಂಡಿರ್ ತನ್ನ ಪೆಂಡಿರೋ ಸಂತೋಸಂಬಡೆಯದೆ ಮೋದಾರೋ ಮಹಾವಾಲ್ಯು ತ್ತಿರಂಗಂ (೨೭೭೭. ೨೦-೪೪): ಆಕೆಯೊಡನಾ ಪುರದ ಮಹಾಭೂತಿವಸರ ಮಹಾಭೂತರಂ ಮಹಾವಾಲ್ಯುತುಮಿರಲ್ (೨೭೭೭. ೭-೭೦ ೪): ತನ್ನ ನಾಡುನಿಯೋಳಿ ವಿಳಂ ಮಹಾವಾಲ್ಯುನಾಯಕಿಯೊಂದು ಡಂಗುರಂ ಬೊಯ್ತುಂ ನಾಡಿಂಯೆತ್ತಿ ಕಳೆವೆದಂ (೨೭೭೭. ೪-೪೪ ೪). [ಮಹಾ; + ವಾಲ್ಯು]

ಮಹಾವಾಲ್ಯು, ಮಹಾವಾಳ್ (ನಾ). ವೈಭವಾರ: ಹಾದರ: ಮಹಾವಾಲ್ಯುಲವ ಕುಲವಳುಗಿ ಬಯಸಿದೊಡಲಂಘ್ಯಪುರುಷವ್ರತಕ್ಕೆ ಬನ್ನಂ ಬಕುಂ (೨೭೭೭. ೭೭-೭೭): ದಾಪ್ಪಚೆನ್ನಿಯಂ ಮಹಾಯಾಪ ತಮ್ಮ ಭಂಗಿ ಮಹಾವಾಲ್ಯು ಮನುಜಸುಖಕ್ಕೆ ಸಂತತಂ ಮಹಾಗುವ ಚಿತ್ತದಿಂ ರಜನಿ ರಂಜನಮಾದುದು ಬಂಧಕಜನಂ (೨೭೭೭. ೭-೭೭). ಮಹಾವಾಳ್: 'ಮಹಾವಾಲ್ತನ' ಪರಾ. [ಮಹಾ; + ವಾಲ್ಯು]

ಮಹಾವಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ತರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿ: ಆವರಣವನ್ನು ಹಿಡಿ: ಮುಸುಕಿ ಹರಕಂತಿ ನೀಲಿವಸನಂ ಸ್ವರ್ಣಸುಮೇಯಮಾದುದು ರಾಮಂ ಗುತಂಬರವಂ ಮಹಾವಿಡಿದ ಸುರ್ವಾದ ವಿಡ್ ದಂತಿರಾದ್ವ ವನೇಸಂ (೨೭೭೭. ೦೭-೪೪): ಮೊಗಕೆ ಮುತ್ತುಗಿಡೆಲೆಯ ಮಹಾವಿಡಿದಗಲಿದುಮ್ಪಪದಿಂದ ಜನಕನ ಮಗಳ ನಡಸುತ ತಂದರು (೨೭೭೭. ೨-೪-೦೪). ೨. ಅಡ್ಡಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡು: ಅಪಕೀರ್ತಿ ಹೊಣಾಪುದು ಬಲ್ಲಿನನುತುರವೊಡನಾ ಮುಂಗೈಯ ಮಹಾವಿಡಿದು (೨೭೭೭. ೦೭-೦೦). ೩. ಆಶ್ರಯಿಸು: ಅವಲಂಬಿಸು: ಅವನ ಪಾಧಮಂಜಪ ಮಹಾವಿಡಿದು ಮರ್ತ್ಯವತಾರ ದಲುಪುವ ದೈವವದಂತು ಜನಿಸಿದ ತೆಜನೆನೆ ಮುನಿನಾಥ ಕೃಪೆ ಮಾಡು ಪುದು ತನಗೆ (೨೭೭೭. ೦೦-೦-೨). [ಮಹಾ; + ವಿಡಿ]

ಮಹಾವೈಯಲ್ 'ಮಹಾವೈಯಲ್' ನೋ.

ಮಹಾವೈಯಲ್, ಮರಹುಯಿಲು (ನಾ). = ಮಹಾಿಗಾಳಗ: ಆ ಮೈಸೂರ ಜಾಹಂನಾಜನೆಸಗುವ ಮಹಾವೈಯಲುಪಟಕಿಂ . . . ಖಂದೆಗದು ಪೋಪದರ್ಕಂ ದಾರಿಯಲ್ಲದೆ (೨೭೭೭. ೭೭-೦೨). ಮರಹುಯಿಲು: ಮರಹುಯಿಲಿನ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಕೈಗೊಡರಲ್ಲ (೨೭೭೭. ೪೭೭). [ಮಹಾ; + ವೈಯಲ್ (< ವೈಯಲ್)]

ಮಂಜುಪಟು (ಕ್ರಿ). ಅಸರೆಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಅಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆ :
ಅಲಂಬಿಸು : ವಿಶೇಷತಮವೀಚಿಕೆಗೆ ಮಂಜುಪಟು ಹೆಸರಿನಿಂದ
ಮೆಳೆಸುತ್ತ ವಾಸರಮಂವಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೨-೩). [ಮಂಜು + ಪಟು]
ಮಂಜುಪಟು (ಕ್ರಿ). ಅಸರೆ ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅಶ್ರಯ
ವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡು : ಕಂಪುಪಿತನಾತನಂ ಮಂಜುಪಟುಗಿ
ಕೊಂಡು ಮುನಿಯೊಡನೆ ಯುದ್ಧಂಗೆದನು (ಕಂಠ್ಯ. ೨೭-೩).

[ಮಂಜುಪಟು + - ಇಸ್ಯ]

ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು.
ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು.
ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು. (ಕ್ರಿ). ಅಶ್ರಯಿಸು;
ಅಸರೆಯನ್ನು ಪಡೆ : ಶರಣಾಗು : ಮಂಜುಪಟು ಕೊಲ್ಲಲಾಗದು
(ಮೃತ. ೦೪೩೮. ೩೩-೭ ; ೦೦೦) ; ತನ್ನ ಮಂಜುಪಟುಕೊಡೆ ಕಾಯದೆ . . .
ಮಾಣು ಬಾಲ್ಯ ಪುನವಾಸನೇವವನಪಾಂಡಮೆಂಬುದೊಂದತ್ತಿಯ
ಪಕ್ಕೊಳವೆ ಪುನವಲ್ಲದೆ ಮಾನವನೇ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩) ; ಇಂದು ನಿಮ್ಮ ರಕ್ತ
ಗಲ ಮಂಜುಪಟುಬಂದನನ್ನನು ಪರಿಶೀಲಿಸೇತು (ಕಂಠ್ಯ. ೨-೩೩). ಮರೆ
ಹೋಗು : ಮರೆಯೊಕ್ಕರೆ ಕಾಪ ಮೂರಂತರ ವೈರಿ (ಕಂಠ್ಯ. ೨-೩೩ ; ೧೩೪೭).
ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪವ ನಾಯಕರ ಗಂಡ ಮರೆಯೊಕ್ಕರೆ ಕಾಯದೆ . . . ಬಸವಪ್ಪ
ನಾಯಕರವರು (ಮೃತ. ೦೪೩೮. ೩೩-೩೩ ; ೧೭೫೬) ; ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸೋತು
ಕಂಠ್ಯಾರಾಗುವಾಗ್ಗೆ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಕನ್ನಡಿಬಿಟ್ಟು ಮರೆಯೊಕ್ಕರೇಲ್ಲ
(ಕಂಠ್ಯ. ೨೦೦). ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು : ನಿಮ್ಮ ಚರಣಾರವ
ಮಂಜುಪಟುನಿಗೆ ಶಿವದೀಕ್ಷಿತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು (ಕಂಠ್ಯ. ೦೩-೩) ; ಪಾನಜ್ಞ ನಾಗ
ಪಿಪಾಕ ಮಾಡುವುದೇನು ಮಂಜುಪಟುನವು ಮಂಜುಪಟುನ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩).
ಸೀತಾದೇವಿಯರನೊಬ್ಬತ್ತು ಮಂಜುಪಟು ರಾಘವೇಶ್ವರನ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩).
ಮಂಜುಪಟು : ಕೆಟ್ಟ ಜಪಮಂತ್ರ ತಪಮಂತ್ರ ನಿನ್ನಗೇರಿ
ಚಿತ್ತರಂ ಮಂಜುಪಟು ಸಾಲು ಮಿಗು ಮಂಜುಪಟು ಪೋಗಿ ಜನೇಂದ್ರಧರ್ಮ
ಮಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೦೩-೩೩) ; ಪರಿವ್ರಜತೆಗೆ ಸುಕದ ಗಿರಿ ಮಂಜುಪಟು ಕಾದು
ವಾರ್ಧಿ ಮಯಾದಯೋ ಭರಣಿ ಮಾಡಿದುದೆಂತೆನು ಭರಣೋ
ನೀರ್ವಾಕ್ಯವಂಗೆ ಮುನಿಯರ್ ಮೇವರ್ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩) ; ಮಂಜುಪಟು
ವಾಗಿ ಮಂಜುಪಟು ಓವುದು . . . ನಿಮ್ಮಂ ನೆಪವ ಪೂನವರ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩).
ಮಂಜುಪಟು : ಪೊರೆಯನೇ ದಂಡಿಯನುಮೇತನಂ ತನ್ನ
ಮಂಜುಪಟು [ಕಂಠ್ಯ. ಮಂಜುಪಟು]ಗಳು (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩). **ಮಂಜುಪಟು :**
ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು. ಕಾರುಣ್ಯದಿರಿ ನೋಡಿ ಕಾಯಲುಂ
ಸಭಯಾತ್ಮರಾದವುಗೀ ಯುಗಕ್ಕೆ ನಿವೃತ್ತರೇ ದೀರ್ಘಾಯುಷಂ ಕೊಡುವವನ
ದಾವಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩) ; ರಮಯ ಮಂಜುಪಟುಗಿ . . . ನಾಳೆ ಪಪುಮಣ
ತರಣಿ ಕೊಲ್ಲುವ ಮಂಜು ಕೊಲ್ಲುವವು ವೈರಿ ಸ್ವಂಧವನ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩).
ಎದಗಟ್ಟು ಮಂಜುಪಟುಗೆ ಮುಂದೊಳುಭಯದಾನವನಿತ್ತು
ನಂದೇಂದ್ರ ಪದುಳದ ಕೊಂಡನಾ ಪುರವ (ಕಂಠ್ಯ. ೦೩-೩೩). **ಮಂಜುಪಟು :**
ಇಂದು ಮಂಜುಪಟುಗಳು ಯಾರನ್ನೂ ಕಾಣೆ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩) ; ಸೋತು ಸೋರಿಗದ
ಜನತೆ . . . ಕಾಣದ ಶಕ್ತಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಮಂಜುಪಟುಗುವ ಗತಿಗೆ ಇಳಿದರು
(ಕಂಠ್ಯ. ೩೩) **ಮಂಜುಪಟು :** ನೀ ಕೈನಿಡಿ ನಿನ್ನವನು ತೆಗೆ
ಮಂಜುಪಟು ತಾನು (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩). **ಮಂಜುಪಟು :** ಇಂದು
ಮಂಜುಪಟುಗಳಾದರಂ ಕಾಣಪಟು ಗೋವಿಂದ ನಿನ್ನದ (ಕಂಠ್ಯ. ೦೦-೩೩).
ಮಂಜುಪಟು : ದಂಡಧರನುಮೆಲ್ಲದಿ ಮಿಗೆ ಮುಂಕೊಂಡು ಮಂಜು
ಪಟುಗುವವರ ಕಾಣನು (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩) ; ಬೃಹದರ ಮಂಜುಪಟುಗಳು . . .
ಎರಿ ಬಂದು ಕೊಲ್ಲದ ಪಿಪಾಕ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩).

ಮಂಜುಪಟು ದಪ್ಪಪಂಜರ = ತನ್ನನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿದವರನ್ನು ದಪ್ಪ

ಪಂಜರದಂತೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಕಾಪಾಡುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು :
ಮಂಜುಪಟು ದಪ್ಪಪಂಜರಂ ಗೋತ್ರವದಿತ್ರ ಸುಜನಪ್ರಸನ್ನ ಕರಿಗಾದಿತ್ಯ
(ಕಂಠ್ಯ. ೩೩. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೪೭). **ಮಂಜುಪಟು** = ಶರಣಂ ಬಂದವರಿಗೆ
ನೆರೆಯಾಗಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಕರಿಯಾಗೋಣ
ಮಂಜುಪಟುರಾಶ್ರಯಂ (ಮೃತ. ೦೪೩೮. ೦೩-೦೩ ; ೦೦೦). **ಮಂಜುಪಟು** ಕಾಪ,
ಮಂಜುಪಟು ಕಾಪ, ಮಂಜುಪಟು ಕಾಪ = ತನ್ನನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿದವರನ್ನು
ರಕ್ಷಿಸುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಭುಜಬಳಿಮ ಮಂಜುಪಟು
ಕಾಪ ಶರಣಾಗತವಪ್ಪಪಂಜರಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೩೩) ;
ಬಂಜರ ಭಾವನಂ ಮಂಜುಪಟು ಕಾಪನು . . . ಶ್ರೀಮಂತ್ರಮಾ
ಮಂಡಳಿಕ ಬಂವರಸದೇವ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೩೩) ; ಮಂಜುಪಟು
ಕಾಪಂ ಮುದ್ದುಧರನರಂ ಭೈರ್ಯಧರಾಧರಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩ ; ೧೩೩೩ ;
೧೦೩೩). [ಮಂಜು + ಪಟು]

ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜುಪಟು (ಕ್ರಿ). ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಸೂಚಿಸು :
ರಹಸ್ಯಸಂಕೇತವನ್ನು ನೀಡು. - ಕೊಡು : ವಸಂತದೂತಿ ಮಂಜು
ದಂಭುಳಂ ಮಂಜುಪಟುಗಿ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೩೩). **ಮಂಜುಪಟು :**
ಒಲಗುಮೊಡೆಯ ನೆಮ್ಮಿ ಕುಳಿತು ಚಕ್ರೇಶ ನಟಗೋಲ ನಿರೆ ಮಿಲ್ಲ
ಮಂಜುಪಟುಗಿದು ಸತ್ತಿಗಿಡಿದಿದನೇನು ಮಂಜುಪಟು ತಮ್ಮನ ಮೇಲೆ
(ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩). [ಮಂಜು + ಸನ್ನೇಯ]

ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜು.

ಮಂಜು = ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜು.

ಮಂಜುಪಟು (ನಾ). ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದಿರುವುದು : ಮೂರ್ಛೆ : ವಿಸ್ಮಯ :
ಇಂತಿದಂ ಮಂಜುಪಟುಗಿ ಭಾಂಕಿನೋದಟಲಿದು ಕಾಲ್ಗಲಂ
ಕೊಡಿದವಂಗೆ ತಕುವಿಲ್ಲದೆ ತತ್ಕಿಯುಮಂ ತಾಂ ಮಾಡಲಿಟಗುಮದು
ಮಂಜುಪಟು (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩). [ಮಂಜು + ಪಟು (< ಪಟು)]

ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜು.

ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜು.

ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು (ನಾ). ಮಂಜುಪಟು : ಮಂಜುಪಟು :
ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜು. ಮಂಜುಪಟು : ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜು.
ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜುಪಟು = ಮಂಜು.

[ಕಂಠ್ಯ. ೩೩. ಮಂಜುಪಟು = ಮಾತು ಅಥವಾ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು
ಬರುವ ಅಸ್ತಿತ್ವ. - ಅಸ್ತಿತ್ವ ; ಮಂಜು = ಮಾತು ಗೊಂದಲ]

ಮಂಜುಪಟು. ಮಂಜುಪಟು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಪರವಶತೆ, ಕನ್ನಡರು.
ಮಂಜುಪಟುಗಳಿಂದ) ಕಣ್ಣು ಮಂಜುಪಟು ; ದೃಷ್ಟಿ ಮಂಜುಪಟು. -
ಅಸ್ತಿತ್ವವಾಗು : ಮಂಜುಪಟು = ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಭಾವಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩. ೩೩).
ಅಂತು ಕಂಡು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ತುದಿನಾಲಗಿಯೊಳ
ತೂದಳ್ಳಿರನು ನುಡಿದ ನುಡಿಗಲಂ . . . ಮಂಜುಪಟು ರೂಪ ಕಣ್ಣು
ಕೊಳೆ ಚಕ್ರಮಯ ಸೋಂಕುವ ಕೆಂಪುಗಲಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩) ; ಕಣ್ಣು
ಸೋರಿಕೊಳೆ . . . ಉಂತೆ ಪೊಳೆವ ನಿಧಿಯುಗಣ್ಣುಳ್ಳ ಮಂಜುಪಟು
ನೋಟಮಂಜುಪಟು ತೂದಳಿಸುವ ನುಡಿದ ನುಡಿಗಲೆ ತೂದಳು
ಮಂಜುಪಟು ತಳೆವೆ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩) ; ಮಂಜುಪಟು ದೋರವಯಾ
ಮಂಜುಪಟುತುಮಿರ್ವ ನಗೆಗಣ್ಣು ನಂಜುಪಟು (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩).
೨. (ಅಯಾಸದಿಂದ) ಕಣ್ಣನ್ನು ಮಂಜುಪಟು ಕೊಳ್ಳು : ಅಡಗಿ
ಗಾಗುಳುಪೊಡಂ ನುಡಿಗಣ್ಣಿನಲಿ ಕೊಳ್ಳಿದಂ ನಿಜತನುಮಂ ಸಡಲಿ
ಕಣ್ಣಂ ಮಂಜುಪಟುಪೊಡಮಂ ನಿಧಾನಗತಂ ಮಂಜುಪಟುತಾಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩).
ಮಂಜುಪಟು : ೧. ದಿಟ್ಟಕಣ್ಣಿನವನೇತಂದನು (ಕಂಠ್ಯ. ೩೩-೩೩).
[ಮಂಜು + - ಇಸ್ಯ]

ಮೆಚಲಲ್. ಮೆಚಲ್ಯಾ (ಕ್ರೈ). = ಮುಪಮಾಂಶಿಸು ೧: "ಮೆಚಲ್ಯಾ[ಲ್ಪ]
ದನೆ ದೃಷ್ಟಿಕ್ಷೋಭದಲ್ಯಾಯ್ತು" (ಕಾಣ. ೫); "ಮೆಚಲ್ಯಾಂ
(ಕುಲ್ಯಾಂ), ಮುಪಮಾಂಶಿಸ್ತು - ಕ್ಷಣದಧ ಭಾವಂ" (ಕಾಣ. ೫. ೧).
ಮೆಚಲ್ಯಾ : ಮ್ಕಳಲಂಶಿವ ಕ್ಷಣದೊಳ್ಪ್ಪ ಮಗಂ ನೋಡಿ ಗಳಗನ
ಜಾಯ್ತರೆಂ ತಾಯಿಂಜುತಿಹುಂ (ಕಾಣ. ೧೭೨-೧೭೩).

[ದೇ. ೩ ಮೂ. ಪ್ಯಾರಿಡ್ ಉನಿ ಶ್ರುತಿ]

ಮೂಲವು 'ಮೂಲವು' ನೋಡಿ.

ಹೊಲವೆ, 'ಮಳವೆ' ನೋ.

ಮುಖವೆಳೆದ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪದ ಹೆಸರು : ಪದಾವೀಪಸ್ವಪ್ನಾರಂ
ವಿನ x ತ್ತಿ ನಿವೃದ್ಧಿ ಮುಖವೆಳೆದ (ಎಫ. IV (B). ಎಳೆದೂ- ೦೩೮-೩;
೩೩೩ ೩೩). [? + ಲೂರ್]

ಮೆಚ್ಚುಗೆ, ಮೆಳಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಅಂಗಡಿ : ಮಿಗೆ ಚಲಿಸುಣ್ಣದ. . .
ಬಟ್ಟೆಯ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳ ಸೋಲಿಪ್ಪದ ಸೀರವರದರ ಮದರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩):
ಕೂರಕ್ಕೆ ಬಾರಂ. . . ಮೂಕಾ-ಮೆಚ್ಚುಗೆ (ಕವಾ. ೨೩೩ ಕೃಷ್ಣ. ೨).
ಸರಕುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಡುವ ಸ್ಥಳ; ಕೋಡಿ; ಗುಡಾಮು ;
ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ಮೂಲೆಯು ಮನೆಗೊಳಿಸುವ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದಂಗಡಿಯಂ
... ನೋಬ್ಬಡಂ ರಮಣೇಯಂ (ಸುತಮಾ. ೪-೬೪). ಮೆಳಿಗೆ : ೧.
x x x ಸದಂ ಮೆಳಿಗೆಗಳಂ ತರದಂ (ಮೂಕಾ. ೧೩೩, ಪಾಪಂ. ೧೩೩-೪೪ :
೧೩೩); ಕೊಟ್ಟ ಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತೆರೆಡು ದೇವರ ಪುರದವರಮೆಳಿಗೆ ವಜ್ಜದ ಕೀರಿಗೆ
ಮೂಡಲು (ಮೈ. ೧೩೩. ೧೩೩-೧೩ 1024 ?); ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳೂ
ಮಡಲುಗಳೂ ಮೆಳಿಗೆಗಳೂ ತುಂಬಿದ್ದುವು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩). ೨. ಯೆಡ್ಡೆ
ಅರಮನೆ ಮೆಳಿಗೆಯಿಂದ ಕೊಡವೆ:ಕು (೧೩. 1೩. ದೇವ. ೧೩-೪೪ :
1೩೩); ಇಂಗ್ಲಿಷು, ಪೊಂಚು, ಚಟ್ಟಿ ವರ್ತಕರು ತಮ್ಮ ಮೆಳಿಗೆಗಳನ್ನು
ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೩); ಹಡಗಿನ ನೌಕರರು ನೀರು
ನುಗ್ಗಿದ ಮೆಳಿಗೆಯಿಂದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಹಾಕುತ್ತ
(ಕೃಷ್ಣ. 11. ೧೪). ೩. (?) : ಶ್ರೀ ಶ್ಯಾಮಿದೇವರ ಮಟ್ಟಣ ಕೊಟ್ಟ
ತೊಟ್ಟೆಯ ಮೆಳಿಗೆಯ ಭಗವತೀದೇವಿಯಿಗ್ಗೆ ಮುನ್ನು ಪರಮೇಶ್ವರ
ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಪದದ ವಿತ್ತಿ (ಶೃಂಗ. 11-1, ೧೩-೧೩ : 1099);
ದೀಪಾವಳಿಯ ಪರ್ವದಲ್ಲಿಯೊಕ್ಕಲೊಳಂಗೆ ಮನವೊಂದು ಮೆಳಿಗೆಯೊಕ್ಕ
ನೂರ್ವ್ವಸ್ತುಮಿಗಳ್ ಬಿಟ್ಟಾಯಂ (ಸಾ. 11, ೧೦೩-೧೩ : 1167); ಈ
ಮೆಳಿಗೆಯ ಕೋಲು ಕೊಳಗ ಸಲಿಸುವುದುಮೆಲ್ಲವೂ [ಶ್ರೀ] x x ಚರಂ
ದೇವರದಾ (ಕೃಷ್ಣ. 1, ೩೦-೩೩ : 1222).

[< ಸಂ. ಮಡಿವಾ./ಕಮಿ, ಮಂತ್ರಿ; ತುಳು. ಮಲಗಿ; ತುಳು. ಮಲಗಿ./
ಮಲಗಿ, ಮಲಗಿ]

ಮಲ್ಲೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಭಾರತದ ಹೆಸರು: ೫ ಈಗಿನ ಚಾಮರಾಜ ನಗರ ಜಿಲ್ಲಾಕೆಸ ಮಲ್ಲೂರು : ಮಲ್ಲೂರ ಸಾಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮಲ್ಲಯ್ಯನುಂ ಮಾಡಿದ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಮಣ್ಣೋದಾಗಲಿಲ್ಲ. ದೀಕ್ಷಿತರು ಗೆರೆ (ಅಕ್ಟ. IV(B), ಚಾಮರಾಜನಗರ-೨; ೫೭); [? + ಸಾಯಿ]

ಮಂಟಪ, ಮಂಟಪ (ನಾ). ಮೋಡವು ಕರಗಿ ಅಕಾಶದಿಂದ ಸುರಿಯುವ
ಹನಿಹನಿಯಾದ ನೀರು; ಸರಿ; ವೃಷ್ಟಿ; "ಧಾರಾಸಂಪಾತಃ, ಅನಾರಃ—
ಈ ೨ ಮಂಟಪ" (ಕಥಾಧ್ಯಾ. ೦೦-೩೪); ದೆಸೆಗಲ್ಲಿ ಕೆಪ್ಪುನೆ ಮೊಳಗುವದಿರೇ
ಮೊಳಗಿದಂತೆ ಕೊಳ್ಳುವ ಮಂಟಪಗಳು (ಇವ.ಪ್ರಾ. ೩೩೩ ೩೩೪೪); ಪದಸರಿ
ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಮಂಟಪಗಳು (ಕಂಠ. ೦-೩೦); ಮಂಟಪವಿದ್ದು ಪೊಯ್ಯಾರಿಂ
ಬೆಳಗಮೆ ಧರೆ (ಕರ್ಪಾಪ. ೦-೪೪); ಮಂಟಪಯೇ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯಂ
(ಪೂರ್ವಾ. ೦೦). ಮಂಟಪ: "ಮಂಟಪನೇ ವೃಷ್ಟಿ" (ಕಂಠ. ೩೩); ಕಾಳ್ಕಟ್ಟಿನಿಂ
ಬೀವಂಗಿ ಕಂಡಿನ ಸೋನೆಯ ಮಂಟಪಗಾತ್ರ ಮಗ್ಗಾರೆ (ಶಕ. ೪-೩೦);

ನೀಲಗಿರಿಗೆ ನೆಮ್ಮಿ ಘನಮೇಘಾಳಿ ಸಂವಿಧವು ಮಳೆಯನ್ನೇ ಶರಣಾಳ
ಕವಿದುಮ ಗಜವ ಜೋಧರ ರ್ಭೂಷವಿಸುಗುಗಿದುಲಿ (೪:೨೫, ೪. ೧೦-೧೩) ;
ಮಳೆಗೆ ಹದರಿ ಹೊಳೆಲಿ ಹಾರಿದ ಹಾಗೆ (ಗಾ).

ಮಳೆ ಕುಡಿದ ಹಕ್ಕಿ = ಕೇವಲ ಮಳೆಯ ನೀರನ್ನೇ ಕುಡಿದು ಬದುಕುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ; ಚಾತಕ : ಮಳೆಕುಡಿದ ಹಕ್ಕಿವುಲು ಕುಡಿಯುತ್ತಿರೆ ಕನ್ನಡದ ಕಲಿಗಲಾ ಸಿರಿಯ (ಹೂಂಟ. ೧೩-೧). ಮಳೆಯ ನಕ್ಷತ್ರ = ಮಳೆ ಬರಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರುವ ನಕ್ಷತ್ರ ಪ್ರದೇಶ : ಮಹಾನಕ್ಷತ್ರಸನ್ನೇ ಮಳೆಯ ನಕ್ಷತ್ರವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೧೩೩). ಮಳೆಯ ಪಳ = ಮಳೆಗಾಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ. ಇರುವೆಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಲೆಕ್ಕಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು : ಈಬಲುಹುಳು : ನೆಲದೊಳಗಿಂದಲೇಳುವ ಮಳೆಯ ಪಳ ಕವಿವಂದದಲಿ (ಕೀಟಶ್ರು. ೫೯). ಮಳೆಯ ಬಿಲ್ಲು = ಮಳೆಯ ನೀರಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಬಿಸಿಲು ಎದುರಾಗಿ ಬಿದ್ದಾಗ ಏಳುವ ಏಳು ಬಿಲ್ಲುಗಳ ಬಿಲ್ಲಿನಂಥ ಅಕ್ಕಿಹಿ : ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲು ; ಇಂದ್ರಜಾಪ : ಬೆನ್ನನು ಕೂಡು, ಕೈಬಾಲ್ಯನು ತೇಲಿಸಿ, ಹೊರಿದಳು ಮಳೆಯ ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಾಗೆ (ಕಂಠ. ೩೯-೧೩). ಮಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳ = ಮಳೆಬೀಳು : ಮಳೆಯಮಗು : ಪ್ರಜೆಗಳು ಮೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಮಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳುವ (ಮಾ. ೧೫. ೫೩-೧೫).

[ದೇ. || ಪದ್ಮಿ. ಮುಟ್ಟಿ ; ಮುಲ. ಮುಟ್ಟಿ ; ಪುಳು. ಕೊಡ. ಮುಟ್ಟಿ]

೨೦ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗ್ಗುಲಿ (ನಾ). ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗೊಂಡು ಸೂರ್ಯನು ಕಾಣದ ದಿವಸ : ದುರ್ದಿನ : "ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗ್ಗುಲಿಯು ದುರ್ದಿನವೆಂಬುದು" (ಕೂಡು. ೦೦-೫೫). ೨ "ಮೆಚ್ಚಿಗೆಮಿರೆ" ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಾಯುಧದ ಟೀಕಾಕಾರನು 'ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗ್ಗುಲಿ' ಎಂದು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಿವರಕ್ಕೆ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಿದೆ. [ಮಚ್ಚಿ + ಕುಲಿ]

ಮುಚ್ಚಿಗಾಲ, ಮಳಿಗಾಲ (ನಾ). ಮಳೆ ಬರುವ ಮತು : ಕಾರ್ಗಾಲ :
 “ವರ್ಷಾಃ, ಪೂವೈ, ತಪ್ಪಾಃತ್ಯಯಃ-ಈ (ಮೂರು) ೩ ಮುಚ್ಚಿಗಾಲಂ”
 (ಕೂಡು. ೨೦-೦೬೬): ಕಾಲವಲ್ಲದೆ ಕಾಲದೊಳೆ ಮುಚ್ಚಿಗಾಲಮನಂತು
 ಮತೆಯಲಕ್ಕುಂ (ಕೂಡು. ೦೩೬-೦೬೭): ಅಂದಿನ ಮುಚ್ಚಿಗಾಲವಾಯ್ತು ಕುಂದಂ
 ಭೂಮಿಗೆ ಭೀಮನದೇಂ ಪ್ರತಾಪಬೋ (ಕಂಕಣ. ೦೨-೬೬); ಮುಚ್ಚಿಗಾಲಂ
 ಬರಿಯುಂ ಕರ್ವಟುವಿನೊಳುಂ ಹೃದ್ವದ್ರಿತ್ರವಾಜನಕಮದೇಂ ಪೊಬರಾ
 ದುದೊ ರಘುರಾಮನ . . . ಪ್ರಾಕ್ಯೋದಯದಿಂ (ಕಂಕಣ. ೬-೦೩೦).
 ಮಳಿಗಾಲ : ಬೆಳವುದು ಬೆಳ್ಳಿಂದಡ ಬಳಕಳಿದಮೆಯಂ ಪೊಗವೇಡ
 ಮಳಿಗಾಲದೊಳಾಗಳ್ಳ ಮುಳಿಯದೊ ಬೆಟ್ಟದಸರಿವಳಿಯಡ x x x ದುಮಿಲ್ಲ
 ವಸನಿಗಾಡೊಳ್ (೨೪- VIII, ಸಾಗರ, ೦೦೯-೯೯ 104೦); ಕರಿದು ಮಳಿಗಾಲ
 ವದ್ದು ಬರಿಯುಮಿಬಲಸಹಿತ ಬಂದಿನವನಾ ದಶಗಳವಿಧೋದಿಯು ಕಂಡು
 ಕದನೋದೋಗವುಸನಾಡ (ಕೂಕಣ. ೪-೬ ಸೂತ್ರ); ಭರಿತಕವಿರೂಪಿಣಿ
 ಲೀಲೆಯಂ ಮಳಿಗಾಲದಿರವನೆಚ್ಚಿರವನಿಯಂ ಕಂಡು ರಾಮನ ಮನಶ್ಚಾತಕಂ
 ನರಿದುದು (ಕೂಕಣ. ೦೬-೨೭). [ಮುಚ್ಚಿ + ಕಾಲ]

ಮುಚ್ಚಿನೀರ್, ಮುಳಿನೀರು (ನಾ). ಆಕಾಶದಿಂದ ಸುರಿಯುವ ಹವು
ಹನಿಯಾದ ನೀರು ; ಮಳೆ : ನೆಲನಲಿದೊಡವ ಪೊಚ್ಚಿನೀರಲುಂಟುಂ
ಪಡೆ ಪೊಯ್ತು ಮುಚ್ಚಿನೀರೂಲಿವಿ ತಲಗಯ್ಯಳ್ ಪೊಲಗನೆಲಲ್
ವುಲೆನಾಡು ಪೊಲ್ಲ ನಾಡುಗಲ್ ಪೊಪ್ಪೇಳೇ (ಪಾ.ಪು. ೩೩ ಪಾ.೩೩).
ಮುಳಿನೀರು : ಮಳೆ ನೀರು ಬಿಟ್ಟು ಮಂಜನ ನೀರಿಗೆ ಕೆಯ್ಯೊಡ್ತಿದ ಹಾಗೆ
(ಗಾ.೩). [ಮುಚ್ಚಿ + ನೀರ್]

48 ಮುಟಿವನಿ, ಮಳೆವನಿ, ಮಳೆಹನಿ (ನಾ). ಮಳೆಯ ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟು, -
ಬಿಂದು : ನೋರಾದ್ರಿಯ ಮೇಲಿತಿಳುಕಿದ ಪದರಟ್ಟು ಸಿಡಿದ ಮುಟಿವನಿಗಳ

ಮೋರೆ (೫೩೫. ೧-೨೯); ಮಂಟ್ರವನಿಯಂ ಧರಾತಳದೊಳೊಂದೆರಡೆಂದೆ
ನುಳ್ಳ ಶಕ್ತಿಯಂ ತಳೆದೊಡೆ ತಾಳಲಕ್ಕಂ . . . ಜನೇಶದ್ವೈಕಾವಳಿಗಳ
ನೆಯ್ದೆ ಪೇಟಲರಿದಂ (೫೩೫. ೧-೨೯). ಮಳೆವನಿ : ಕಪಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ
ಮಳೆವನಿಗಳಂ ಶಶಿಕಂಠದೊಳೆತ್ತವನುಳ್ ಮಗ್ಗಲನೆ ಪಾಟಿ ಬಿಟ್ಟು
ತಪದಿಂ ಮುಗಿಲ್ಲ ಲೆಕ್ಕಬೆಳ್ಳಿಂಗಳೊಪ್ಪಿದುಮೆ (೫೩೫. ೨೩೩); ಮಳೆವನಿ
ಗಳ ಮುರವುಡದಲಿ ಮುಗಿಲಂಜನು ಸೀಳಿ ಅಗ್ಗೊ ಮುಂಜನ ದಾಳಿ (೫೩೫.
೩-೧೧). ಮಳೆವನಿ : ಮಳೆವನಿ ಬುಟ್ಟರೂ ಮರದ ಹನಿ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ (೫೩೫).

[ಮಂಟ್ರ + ಪಂಟ್ರ]

ಮಂಟ್ರಸು, ಮಂಟ್ರಸು, ಮಂಟ್ರಸು, ಮಂಟ್ರಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಕಳೆ : ನಿವಾ
ರಿಸು ; ಹೋಗಲಾಡಿಸು : ನಾನನ್ನೇ ನಿಡುಮೋಳೆಗಳ ತೇನಂ ಮಂಟ್ರಸು
ಮೆಯ್ಯೊಡಾನೊಲ್ಲದನೇ (೫೩೫. ೨-೧೦); ಪಂಟ್ರಪಲಿದಿಂದ ನೆಗೆದ ನಿಡುಮೋ
ದರಕ್ಕನಾಪಂ ಮಂಟ್ರಸಿದರ (೫೩೫. ೧-೨೩); ದೋರದಿಂದದೊಡೆಯ
ನವೂ ಚಂಡಾಸುಂಪುಟ್ಟದಿನೊಳಿವೆಯಿಂ ಮಂಟ್ರಸಿದಂ (೫೩೫. ೩-೧೩).
೨. (ತಾಪ, ದುಃಖ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು) ಅರಿಸು : ಶಾಂತ
ಗೊಳಿಸು ; ಶಮನಗೊಳಿಸು : ಅದೊವರದೊಡೆಯಲ್ಪಿಯಂ ಮಂಟ್ರಸಿ
ದುಃಖಮಂ ಪಂಟ್ರಸುಮುರವಗೊಳಿಸುಮಂ ಮಾಡುಮಂ (೫೩೫.
೧೦೫-೧೩); ತನ್ನೊಳೆ ಮದನಪರಿತಾಪಮಂ ಕೋಪದ ಮಂಟ್ರಸಿ ಕಿಳಿದು
ಸುಖದ ಮಂಟ್ರದೊಪ್ಪಿದನೋ (೫೩೫. ೧೦೬); ಖಳಪಂತ್ಯಾಸವಾತ್ಸಲ್ಯದೊ
ಚ್ಚಲತ್ಯುಷ್ಕರತ್ನಪಲಿದಿ ಕೋಪಾನಳವಂ ಮಂಟ್ರಸಿ (೫೩೫. ೧೧೨) ಸದಿವಂ ಗಳ
ಕಳತನೋಪನಿವರ್ತ ತಂದಿದಿದ್ವೈ (೫೩೫. ೧-೨೩); ಅಕ್ಕವಂಗಳತಾಪಮಂ
ಮಂಟ್ರಸುಪಾಟದಿಶವ. ಮಳೆಯಜಂ ಸೂಸುಪಾಲಿನೀರ್ (೫೩೫. ೧-೨೩).
೩. ವಾಸಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಗುಣಪಡಿಸು : ಲಾಂಗಲಿ ದೇವಮಂಜಿ
ಸುರದಾಳಿಯಂಬಿವಂ ಕಲಾಯಿಂದಂ ಪೂಜಿಸಿದೊಡೆದುವೆಗಂ ಪರ್ತಿಪ ಕರ್ತು
ಪಾಲುವ ಉಪಯಂ ಮಂಟ್ರಸುಗುಂ (೫೩೫. ೧-೨೩). ೪. ಧೈರ್ಯ
ಮಾಡು : ನಾಶಗೊಳಿಸು : ಶ್ರೀಮದಾಹವಮಲ್ಲದೇವರ್ ಜೋರಾಂ
ಮೂ ಡಾಮರೋಪಗಂಗಳ ಮಂಟ್ರಸಿ (೫೩೫. ೧೨-೩. ೨೨-೨; ೧೧೨);
ಅಧೀಶಾಕಾಳಿಯಂ ತವೆ ಕೊಂಡಿ ಭರ ಮೆಚ್ಚಿ ಮಂಟ್ರಸುವೆವಾಗ್ಗಾ
ಟೋಪಮಂ (೫೩೫. ೨೫-೨೨); ಸ್ವೇಯನಿಮ್ಮರಭೂಪಾಸ್ತುಲನದಿನೋ
ಗೊಪಾಲಬಾಲಕರಂ ಮಂಟ್ರಸುವೆಂ (೫೩೫. ೩-೨೩). ೫. ಕೊಟ್ಟು :
ಸಾಯಿಸು : ಸಂಹಾರಮಾಡು : ಅರಸುತನಗೆಯ್ದೊಳೊಂ ಧರದೊಳೆ
ಮಾಡುತರಲ್ಲರಂ ಮಂಟ್ರವುಮಂ ದೊರಕೊಳ್ಳಂ ಪಾತಕಂ (೫೩೫. ೧೦-೨೩). ೬. ಕೆಡವು : ಬೀಳಿಸು : ಮಂಟ್ರಸುಗಮಂವಿಸಿದೊಡೆ
ದಾನೊಪ್ಪು ಪಂತಿವೊಡೆ ತನು ತನು ಸೊಂಕೆ ಮಂಟ್ರಸುಗುಮಿವೊಡೆ
ಮೊಪ್ಪಿ ಎಲೆ ಗಾಜರಂ . . . ಈ ಚೆಡವೆವೊಪರಂ (೫೩೫. ೧-೨೩).
ಮಂಟ್ರಸು : ೧. ಜನಪಂ ಪೊಸ ಕಡಲೆ ದ್ರಾಕ್ಷಾದಿಗಳಿಂದಾ ಕ್ಷುಧಮನು
ಮಂಟ್ರಸಿ (೫೩೫. ೩-೨೩). ೨. ಮಂಟ್ರಸುಮಾರ್ಪಣೆ ಕೋರಮಂ
(೫೩೫. ೩೦೦); ಅಸುಖದುದಗ್ರಭೂಷಣರ ತೇಜವ ದಕ್ಕುರಿಯಂ
ಸಮಂತಕ ಮಂಟ್ರಸಿ (೫೩೫. VII, ೩೧೦. ೧೦೨-೨; ೧೧೨); ನನೆಯಿಂ
ನೆಯ್ದಿಲಿನಾಲಿನೀರ್ತಪಮಂ ಕಾಮಾಗ್ನಿಯಂ ಮಂಟ್ರಸು (೫೩೫. ೨-೨);
ಧರಣೀಗಣಿ ದುಶ್ಶಿವನ ವಿರಹದ ಪರಿತಾಪಮಂ ಯತೋಧರವ ಯತೋಪರಿ
ಚಂದನಚಿಹೆಯನುದ್ಧರದಾನಾಸಾರಾಸೇವದಿ ಮಂಟ್ರಸಿದಳೆ (೫೩೫. ೩
೦೨). ೪. ಭರ್ವಮೆ ಸಲೆ [ತಲೆ]ಗುಗುಂ ಭರ್ವಮೆ ಸಂಸಾರದ್ರಾಖಮಂ
ಮಂಟ್ರಸುಗುಂ (೫೩೫. ೩-೨೩); ನಿನ್ನ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನು ಮಂಟ್ರಸುವ
ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ನಾನು ಕಣಿವಾವಾದ ಮಾಡತಾನಾದಿ (೫೩೫. ೩೩). ೬. ಎತ್ತಿಯಿ
ನಿರ್ವ ಪುಲೆಗಳೆಲ್ಲೆಯ ಮಂಟ್ರಸು (೫೩೫. ೩); ಅಕುರರು ತುಡುಕಲು. . .
ದಂಡೆ ಕೈಕಾಲಿಂದೆ ಹೊಡೆವೊರ್ವಯಲಿ ಮಂಟ್ರಸಿದ (೫೩೫. ೧೨-೩೩);

ಈ ಚಾಣೂರನತ್ಯಲ್ಪಬಲವಂ . . . ಶೀಘ್ರದಿಂದವನಂ ಮಂಟ್ರಸಿ ಎವುಗಂ
ನಿವ್ವ ಬಂಧುಜನಕಂ ಹರ್ಷವನ್ನಂಟುಮಾಡು (೫೩೫. ೩೯ ೩೩೫. ೩೦೦).
೭. ಸೋಲಿಸು : ಆ ವರುಣನು ಹಗ್ಗದಿಂದಸುರನಾಯಕರಂ ಮಂಟ್ರಸಿ
ದಶಶಿರನನು ಪಿಡಿತವನೊಂದುಗ್ರಹದ ನಡತಂದವಂ (೫೩೫. ೩-೧೦೫); ಕೆಗ್ಗನಿಯ
ಕತ್ತಲೆಯೊಳೆವ್ವು ಮಂಟ್ರಸಿದ ಫಲಕದೆ ಕೊ ಪಾವನ ಸುಗ್ಗಿ ನಿನಗೆ (೫೩೫.
೩-೧೦೫); ಬರ್ವನ . . . ಮದನಾಗಮದೊಳು ಮಂಟ್ರಸಿ ಹಣಗಳನುದಿರಲೆಗೆ
ದಳವನಿಂದ (೫೩೫. ೨-೨೩). ೮. ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳು : ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನೂ ಅಪಕಾರವನ್ನೂ ಮಂಟ್ರಸಿ ಅವನಿಗೆ
ಸುಖ ತಂದರು (೫೩೫. ೨೨೩). ಮಂಟ್ರಸು : ೯. ಮಂಡುಮಂಪರ್ವ
ಜ್ಞಾಳಿಯಂ ಮಂಟ್ರಸು ತವಿವಂ (೫೩೫. VII, ೩೩೦. ೧೦೨-೨; ೧೧೨);
ಸ್ವರ್ಗನೀಯಗಿರ್ವತ ಮಂಟ್ರಸುವ ನರ್ಗನಂ ಸಾಗ್ರದೇ ನಿರ್ಗಮಿಸಿ
(೫೩೫. ೩೨-೨). ಮಂಟ್ರಸು : ೧೦. ಮದವಗದಿಂದ ಮಂಟ್ರವೆವಂ ಭೂರವಮಂ
ಗಜರಾಜ (೫೩೫. ೩-೧೩). ೧೧. ಮಂಟ್ರಜಗ್ಗಂ ವಲಂ ತಾನೇ ಮಾತು
ಪಾತೆಯಾಗರ್ವಳ ಮನದಳಂ ಮಂಟ್ರಸಿದೊಳ್ಳು ವೆತ್ತಿದಾಳೆ ಮೈಮಾ
ಸತ್ತಿವೆವಂ (೫೩೫. ೧). ೧೨. (ವ್ರತ, ಉಪವಾಸ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ)
ಸೋರಿಸು ; ನಮಯುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಬಿಡವಾಗಿಸು : ಕಾಯಂ
ನಂತು ಮಂಟ್ರಸಿದೊಡೆಬುಗುಮಾ ಮುನಿಸಂಘಂ (೫೩೫. ೩-೧೦೦).

[ಮಂಟ್ರ + ಇಸು]

ಮಂಟ್ರ, ಮಂಟ್ರ, ಮಂಟ್ರ, ಮಂಟ್ರ (ಶ್ರೀ). ೧. ಕುಂದು ; ತಗ್ಗು ;
ಕಡಮೆಯಾಗು : ಶ್ರೀಶಕ್ತಿಯೊಳೆವ್ವುತದೊಳೆವುಣಂ ಮಂಟ್ರದುವ
ಮದನಾಗಿಯ ಕೊರ್ಪುರದಾಗಿಯ ಪರ್ತಿಪ ಮಂಟ್ರದಪ್ಪದೇ ಲಲನೆಯ
ರೊಳರನೊಳೆ ಮಾನವರಾ (೫೩೫. ೧-೨೩); ಉರಿದ ದಿವ್ಯನಂತಿರಿಯ
ಮೆಲ್ಲುಲಿಗಳೆ ಕಿವಿಯು ಮಂಟ್ರದಗ್ಗಲನೆ ಗೇಯದವಜ್ಜಿಹದಂತಿರ
(೫೩೫. ೧-೨೩); ಗರಟಿಯ ಪಾವದಕ್ಕಡೆದುಲಿ ಮಂಟ್ರಸಿ (೫೩೫. ೧೧)ದ
ಪೊತ್ತು ಸೂಟು ಕರುಮಾಡದ ಪಕ್ಕದೊಳೆ ಪಟ್ಟದಾನೆಯ ಬದಗಂ
ಬಿನದಕೆ ಪಾಡುತ್ತಿರ (೫೩೫. ೨-೨೩). ೨. ಕಾಣದಾಗು ;
ಮರೆಯಾಗು : ನಿಶಾಂತಂ ಬಿಡುವಾಲಿನೀರ್ವನಿಯ ತಂದಲೆ ಗಾತ್ರಮಂ
ತಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನೆ ಮಂಟ್ರತ್ತು ಮಂಜಿ ಕಂತುವಿನ ಬೇಹೊಡ್ವಾಜ
ಮಿನ್ನಂತುಕೊ (೫೩೫. ೧೦೦-೨೩). ೩. ಶಮನವಾಗು ; ಶಾಂತವಾಗು ;
ಸುರದಾಕಾಶ್ವಳನಂ ದುರ್ಧರನತಪ್ಪುರ್ಧವಾರಿ ಪರಿವೇಶನಂತಿರ
ಕೆಡುಗುಂ ಭೋಗಾಜ್ಞೋತ್ತರಪಾತದಿನಂತುಮಂತದೊ ಮಂಟ್ರಗುಮೇ
(೫೩೫. ೨-೨೩). ೪. ವಾಸಿಯಾಗು ; ಗುಣಪೊಂದೆ ; ಕೂಲೆ
ತೋಟಂತಂದಿದೊಡೆಗೂ ಕುಂತಿ ಲಕುನಂ ಗಜಪುಲಿ ಚವ್ವ ಮಿಂಗು
ಮಂಗುರ . . . ಇಕ್ಕೆ ಮಂಟ್ರಸಿ (೫೩೫. ತಗ್ಗುಗುಂ (೫೩೫. ೧೨-೨೩).
೫. ನಾಶಹೊಂದು ; ಧೈರ್ಯವಾಗು ; ವಿನಾಶಮಗೊಳ್ಳು ;
ಅರಿಭೂಪಾಳದದಾನಕಂ ಹಗ್ಗ ನಿನ್ನಗ್ರಾಧಾರಾಂಬುಶೀತರದಿಂ ಮಂಟ್ರಗೆ
(೫೩೫. ೧೦-೨೩). ೬. ಸಾಯು ; ಮರಣಹೊಂದು ; ಗತಿಸು : ಆ
ರಣದಲ್ಲಿ ಮಂಟ್ರಸಿ (೫೩೫. ೧೧)ದೊಡೆ ಸಗ್ಗಮದಾಗದೆ ಪೇಟು
(೫೩೫. ೧೦-೨೩); ಬಿಡವಾಗೊಡೆಯನೊಳೆ ವಿವಾದಿಸಿ ಕರಂ
ಸೋಲ್ಪಲ್ಲಿ ತದ್ಭಂಗಚಿತ್ತನಮಂ ಮಂಟ್ರ ಲಾಲಾಯಮಾಗಿ ಜನಿಸಿದೊ
(೫೩೫. ೩-೨೩). ೭. ಸುಟ್ಟುಹೋಗು ; ದಹನವಾಗು ; ಮನದೊಳೆ
ಕೂರದ ಪಾಂಡುರಾಜಸುತರಂ ಲಾಕ್ಷಾಗ್ರಹೋಗ್ರಾಹಿ (ಯಾ)ನನೊಳೆ
ಮಂಟ್ರದರ್ (೫೩೫. ೩-೨೩). ೮. ನಮಸ್ಕರಿಸು ; ಅಡ್ಡ ಬೀಳು.
೯. ಬೀಳು ; ಕೆಡೆ : "ಪೊಡವೊಳೊಳೆ ಪತನದಲ್ಲಿ ಮಂಟ್ರನಿಗುಂ"
(೫೩೫. ೧೩). ೧೦. ಮಂಟ್ರಾಗು ; ಮಂಟ್ರಗಡು ; ನಿಶ್ಚೇದವಾಗು ;
ಪೂಜನಾದಿಮುಖ್ಯಾತ್ಮದ ಮಂಟ್ರದ ಮಂಟ್ರದಂ ನಿಂದಲ್ಲದೆ ಪುಣ್ಯ

ಸುಗುಮೇ (ಪ್ರಶ್ನ. ೭-೩) : ಆ ವೈದಿಕವು ದಿವ್ಯಮಾನಿ ಪೂಜ್ಯಂ
ತುಡ್ಯಕೋಕ್ತಿಯೋದ್ಯುಕ್ತಾರಾಧಕವೃತ್ತಿ ಮ[ಘಾಂ. ಮಂಜು]ವುದು
ನಿಜ್ಞಂ ತದ್ವರಾಧಿತನಾ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೩). ಮಂಜು : ೧. ಅಲ್ಪ
ಮಂದಿರಾಲಿ ಮಗ್ಗದು ಬಿಚ್ಚನೆ ಮಯ್ಯ. ನೋವುಗಳ ತೋಲಗಿದುದಿಲ್ಲ
(ಋತು. ೧-೩೩); ಕ್ಷೀರಕೃತಕು ಇದರ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯು ಮಗ್ಗಿತು
(ಗಣಕ. ೩-೩). ೨. ನೇಪದತ್ತ ಮಗ್ಗಿ[ಪಾಣಂ. ಕ್ಷ.]ದ ಮಧುಮಿತ್ರ
(ಋತು. ೧-೩೩) : ಮಟ್ಟ ಮಗ್ಗಿದೆ ನೈಪರೋಮಣಿಯಲ್ಲಿ
ಹೋದುದು ನಿನ್ನ ಸಿರಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೩). ೩. ಕುಸುಮಿಯುತುಲ್ಲಿದಿ
ಪ್ರಶಸ್ತತರಮೂಲದಂತು . . . ಮಹಿಷಗಳನಾಗಿ ಗುಂಜಿಯಂತಿ
ರೊಂದಲ್ಲದೊಡೆರಬ್ಬಲಮನೀಕ್ಷಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲಿಪಂಪು ಮಗ್ಗುಗುಂ (ಋತು.
೩-೩). ೫. ಅರಿಭೂಪರ ತೇಜದ ಧಳ್ಳಿ ಮಗ್ಗುವುದೊಂದು ತನ್ನ
ಪ್ರವರ್ಗಿಗಳರ್ (೩೩. ೪೩. ೩೩೦. ೦೦೦-೩೩ : ೩೩೩) : ಮಡಿಯ
ಸಾರಥಿ ಮಗ್ಗಿದವು ರಥ ನಡೆದು ಕಾದಿ ಮಹಾರಥರು ಮದಗಿದದುದು
(ಕುಶ. ೧-೩೩); ತಕತತ್ತ್ವಮೊಡನೊಡನೆ ಮಗ್ಗಿದುದು ಮಗ್ಗಿದುದು
ಬಹಳಕೋರಾಪದೊಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩೩) : ಪದಾರ್ಥ ಹೊಣೆ
ಅವನರಿದಿರಿ ತಿರ ಪೋಪುದು ಮಗ್ಗಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೦-೩೩). ೬. ಪದದೊಳಗೆ
ಮಗ್ಗಿದಾ ಪ್ರಾಣಿಸಂತೆ ಕೊಡೆ ಪದಮಿಯಂ ಪಡೆದು ಸಗ್ಗಕ್ಕೆ
ನಡೆದವು ಕೊಡೆ (೩೩. ೩. ೩೦೦-೩೩); ಬಾಲ್ಯತ್ತು ಬುಜು ತೊಡೆ ನಡು
ತೋಳ್ಳಂಟಲರಂ ಕರಂಗಳಂ ಪಜುವಿನೆಗು ತೋಳ್ಳದಿಯದಿಜೆಯು ಬಿಡೆ
ಬಿಲ್ಲಾಳ್ಳಳ್ ಸರಿಗವಣ ಮಗ್ಗಿದರ್ ಕಡುಬಂದ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೩೩) :
ಕಡುಗಲಿಗಳಣಿ ಮಗ್ಗಿದರು ತಗ್ಗಿದುದು ಯಮರೋಕ (ಕುಶಾ. ೧-
೩೩). ೭. ಮದನಾಗ್ನಿಪಾದಿಯಂ ಮಗ್ಗಿದುದೊ ಬಹಳವಾಪ್ಪಾಯು
ಪೂರಂಗಳಂದಿಲ್ಲದೊ . . . ಪೇಟಮಂಜುಂದೆ ಲಕ್ಷ್ಮ ಮಗ್ಗಿಗೇನುಂ
ನಂದಿ ಪೋಪುದದಾಯು (ಕುಶಾ. ೩೩೦). ೮. ರಾಗದಿಂದಿರ್ದವು
ಕೋಕನದನಾಭನೆ ಗೆತ್ತು ಪಾದಯಾಗಕ್ಕೆ ಮಗ್ಗಿದನಾ ಖರ (ಕುಶಾ. ೧-
೩೩). ೯. ಇಕ್ಕೆಯು ದಿಕ್ಕೆಯರಾದದ್ದಿಯು ಮಗ್ಗುವ ಹುಲ್ಲೆವಿಂದಾಗಂ
. . . ಅಗುಬವತ್ತುವು (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೩ ೩); ಮಗ್ಗಿದುದು ಕುದುರೆ ಸಾರಥಿ
ಮಡಿದನಾ ರಥಂ ನೆಗ್ಗಿದುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩). ೧೦. ನಂದುವ ಚಿಕ್ಕಾಗಿ
. . . ಮಗ್ಗುವ ಚಿಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕಾಯಿಲ್ಲದಿಗ್ಗೆ ವುದಿದಿರ್ದವು ಮನು
ದೊಳ್ (ಕುಶಾ. ೩-೩). ೧೧. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ; ಹಿಂದೆಗೆ : ಅಗಿದು
ಮಗ್ಗಿತು ಚೋ ಬಲಕಾಳೆಗವನೊಯ್ಯಾರಿಸಂತ (ಕುಶಾ. ೧-೩೩);
ಒಗ್ಗಿದೊಡೆದು ಪಾನರ ಮೋಪರ ಮ [ಪಾಣಂ. ನಂ. ಮಂಜು]ಗ್ಗಿತು
ಮಲೆಕ ರಾವುತರ ಮೊಗ್ಗರ (ಕುಶಾ. ೧೦-೩೩); ಇಂತವು ಟಕ್ಕು ಕಲಿತವ
ಕ್ಕಿಗಿ ಮಗ್ಗುವು ತೋಡಿತವ ಯಕ್ಕುಬೇಕೆ ಭೂಮಿಗಂ ಎನ್ನ ನಿನ್ನ
ದೊಡ ಪಿಣಿ ನೋಡು (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೩೩). ೧೨. ಉತ್ತಾಪ
ವಿಲ್ಲದಾಗು : ಏಕ ನಿಮ್ಮಯ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯಿರವ್ಯಾಪಾರದೊಳ್
ಮಗ್ಗಿತೋ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೩). ೧೩. ಬೆಳಲು : ದೇಶ : ಕಾಮದೊಳ್ಳಂದಿದಂ
ತಾಮಸದೊಳೊಂದಿದಂ ಮೋಹದಂ ಮಗ್ಗಿದಂ ದೇಹದಂ ತಗ್ಗಿದಂ
(ಕುಶ. ೩. ೩೩೩) : ಸಾರಸಾಳ ಮಗ್ಗಿದುದೆನುಂ (ಕುಶಾ. ೩-೩೩) :
ಆ ಪುರುಷ ಬೈದಗ್ಗಿದ ಕೋಪದಿಂದಾತ್ಮವೇದನೆಯೊಳ ಮ[ಪಾಣಂ. ಮಂ]
ಗ್ಗುತ್ತಲಿ (ಕುಶಾ. ೩ ೩೩-೩೩). ೧೪. ಮಂಜುಡೆಯಾಗಿರು :
ಮಂದರಿಕೊಳ್ಳು : ಕಾಯ ಗರ್ಭದೊಳಗೆ ತಗ್ಗಿ ಕುಗ್ಗಿ ಮಗ್ಗುಲೊಳಗೆ
ಮಗ್ಗಿ ಹೇಯವನ್ನದುದರಸಮನುಂ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩. ೩೩೩-೩೩). ೧೫.
ವೀರಮಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು : ಕಂಡಕೆಮ್ಮಗಮಮನಲ್ಲ
ಕಂಡು ನೀಡಿದೆಯಿಲ್ಲ ಕುಸಿದು ಕುಂಬುಜು ಕುಗ್ಗಿ ದಂಡನೋಬಂ ತರಂ
ಸಂಧಾನದೊಳು ಮಗ್ಗಿ ಕಿವಿಗೆ ಬಲಗಯ್ಯ ಕೆಳನಾರಿಯಂ ಕರುತದಿರೆ

(ಕುಶ. ೩. ೩೩೩-೩೩). ೧೬ ಪ್ರಾಚೀನಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಕವಿಯು
‘ಮಂಜು’ ಮತ್ತೂ ‘ಮಗ್ಗು’ ಎಂಬ ಎರಡು ರೂಪಗಳನ್ನೂ
ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದನ್ನು ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ
ಕಾಣಬಹುದು. ಒಬ್ಬನೇ ಕವಿ ಎರಡು ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಉಪ
ಯೋಗಿಸಿರುವನೇ ಎಂಬುದು ಪರಿಶೀಲನಾರ್ಹ. ಮಗ್ಗು : ೫.
ತೀವಿದ ಭಂಡನೊಪ್ಪುವ ನಾವ ಮರುದ್ವಾತದಿಂದ ಮಗ್ಗಿದುದಾಗಳ್
(ಕುಶಾ. ೧-೩೩). ೧೦. ತರಕ್ಕೋಡಿ ಪೋದಂ ಮರುಭೂಪಂ ಪೂಳವಂ
ಮಗ್ಗಿದನತಿಭಯದಿಂ (ಕುಶಾ. ೩೩-೩೩ : ೩೩೩). ೧೩. ಪೂಜ್ಯ
ಪೂರಕ್ಕೆ ತುತ್ತ . . . ಕೊಳ್ಳದಿ ಮಗ್ಗಿದಿಗೊಂಡು ಮಗ್ಗು [ಪಾಣಂ.
ಗ್ಗುವರ್ (ಕುಶಾ. ೧-೩೩). ಮಗ್ಗು : ೫. ಅಯ್ಯೋ ಸಂಸಾರ
ಸಂಗಕ್ಕಪ್ಪಾಯದೊಳಿದಂ ಮಗ್ಗಿದಂ (ಕುಶಾ. ೩೩). ೮. ರಾಜರೇಖರಂ . . .
ಆ ಸತ್ಯೇಂದ್ರಚೋಳೇಂದ್ರಸತ್ಯವಪ್ಪಕ್ಕೆ ಮರುಂದಮಂ ಪಡೆದು
ಪೂರಿದೊತ್ತಿಯಂ ಮ[ಪಾಣಂ. ಮೊ]ಳ್ಳಿದಂ (ಕುಶಾ. ೧-೩೩).

ಮಂಜು ಪೋಗು, ಮಗ್ಗಿ ಪೋಗು, ಮಗ್ಗಿ ಪೋಗು = ೧. ಸಾಯು ;
ಅಳಿ : ಗತಿಪು : ಜನಿತ ವಿದಾಭಯಗ್ರತರತಾಪದರ್ಶನಕೆಯ್ಯ . . .
ತವ ಮಂಜು ಪೋದ ರಪರಾದಿ ಪಮುರ್ದರ ಜಂತುಜಾಲ
ಜೀವನದೊಡನಾಗಳಂತೆ ಗತಜೀವನಮಾಯು ಸರೋವರೋತ್ಪರಂ
(ಕುಶಾ. ೧-೩೩) : ಇದು . . . ದ್ಯಾಕೋಕಮಯ್ಯ ವಿಜಯಪಾರಂಭ
ದೊಳ್ಳಿಗ್ಗಿಪೋದವಟಿಕ್ಷಾಪನಿಕಾಯಪುಟ್ಟಿಪೆಯಂ (೩೩. ೪೩. ೩೩೦.
೩-೩೩ : ೩೩೩). ೨. ಅಡಗು : ಅದಿಹೋಗು : ದೇವ ಮನದ ವಿಹಾರ
ವೆಂಬ ಜೀವಮಾರುತ ಹೊಕ್ಕು ಸತ್ಯ . . . ಸತ್ಯತ್ಯವೆಂಬ ದೀವಿಗು
ಮಗ್ಗಿ ಹೋದವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು ; ಮಲ.
ಮಂಜು ; ತುಳು. ಮಂಜು ; ತೆಲು. ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು ;
ಮರಾಠಿ. ಮಂಜು]

ಮಂಜುಪುರ, ಮಂಜುಪುರ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಮಂಜುಪುರ
ಶೂರಭವನೋ ಇಲ್ಲದ ಸತ್ತು ಸ್ಥಗ್ಗುಲಯಕೋಟದೊಳ (೩೩. ೪೩.
೩೩೩-೩೩ : ೩೩೩). ಮಂಜುಪುರ : ಮಂಜುಪುರದೊಡಮ್ನಾದಿಗಾಮುನ್ನಾಸಂ
(೩೩. ೪೩. ೩೩೩ : ೩೩೩). [? + ಪುರ]

ಮಂಜುಪುರ ‘ಮಂಜುಪುರ’ ನೋ.

ಮಂಜು, ಮಂಜು, ಮಂಜು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಅರ್ಜುನ
ವೃಕ್ಷ : ‘ಮಂಜಿಯಿಂದಜಂಪಂ’ (ಕುಶಾ. ೩೩-೩೩) ; ಶ್ರೀ ಪುರುಷ
ನಾಯಿಗೆ ಪಟ್ಟಂಗಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟ ಟಣಲಿ ಮಂಜಿಯನ್ನಂತ ಬಿಟ್ಟುಂ
ಮೊದವತ್ತಿಗುಳ್ ಅಯ್ಯುಳ ಪಾಟುಂ (೩೩. ೩೩. ೩೩೩. ೩೩-೩ :
೩೩. ೩೩) ; ಬೇಕೋಬದ ಮಂಜುಯಂ ನೀಂ ಕಿಟ್ಟು . . . ಮುದುಗಿಟ್ಟ
ಯನಿಟ್ಟ ಕೆಡಪಿಟ್ಟ ಬಿಟ್ಟದವೈ (ಕುಶಾ. ೩೩-೩೩) ; ಮಂಜುಯ ಮಂಜುಗ
ದರಕೆಯ ಸಪ್ತದೇಗನಳತೆಯೊಳ್ ಕೊಯ್ದಿರ್ಪನಾರಿಂ ತಲಪೊಣಿಗಟ್ಟಿ ತರ್ಪ
ಮಟುಗಳಂದೆಯಂ . . . ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮಂ ಮನೋಹರಮಾಯು
(ಕುಶಾ. ೩೩-೩೩). ಮಂಜು : ‘ಅರ್ಜುನ, ಕೆಳುಪು : ಈ ೨ ಮಂಜು’
(ಕುಶಾ. ೩೩-೩೩) ; ಕರ್ಪಕಮಮ್ನಾತಗ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿ . . . ಚಿಂಡೊಂ
ಗೊಳ್ಳರಿದಿರ್ಪಂತಿರೆ ಕರ್ಮನಂ ಸಲಭೂವಾರೀಶರೊಳ್ಳಲಿಗರ್ ಇರ್ಪಂ
ತಿರ್ದು (ಕುಶಾ. ೩-೩೩) ; ಮಂಜಿಯ ಹೇಳನ್ನ ದುಖಿಕ ಮತ್ತ ಪುಹರ
ಮಾಪ್ತದೊ (ಕುಶಾ. ೩೩-೩೩) ; ಮಂಜಿಯ ಮರವಲೂ ನಟ್ಟ ಮಮನ
ಮಂಜಿಯ ಕಟ್ಟು ೧ (೩೩. ೪೩. ೩೩೩. ೩೩-೩ : ೩೩೩) ; ಮಂಜು
ಮೊಳಗರನ್ನೆ . . . ಬೇಕಾರದ ಮೊತ್ತವಿದೆ ನೋಡುಲಿ (ಕುಶಾ.
೩-೩೩). ಮಂಜು : ಮಂಜುಗ ಮಂಜು ಕಟ್ಟರ ಕಟ್ಟ . . . ಬೆಳದಿರಲಾ

ದಿಂಜಂ ಭೀಕರತರಮಾಯ್ತು (ಕುಟಾ. ೧೩-೨೯): ಮಲ್ಲಿ ವನಸಂಪಗೆ ಸಂಪಗೆ ಬಿಕ್ಕಿ ಕಟ್ಟಿ (ಶ್ರೀಮತಾ. ೦-೪೬).

[ದೇ.೩ ಕವಿ. ಮಲ. ಮರುತಂ; ತುಳು. ಮುತ್ತಿ; ತೆಲು. ಮದ್ದಿ; ಕೊಡಾ. ಕಾಯ್ತು, ಮದ್ದಿ: ಗೊಂದಿ. ಕುಳಿ. ಮದ್ದೀ]

ಮಟ್ಟಿ, ಮುತ್ತಿ (ನಾ). ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಮೈಮೇಲಿರುವ ಕಪ್ಪು ಬಿಳಿ ಕೆಂಪು ಮುಂತಾದ ಗುರುತು. - ಮಟ್ಟಿ: ಸರಪುಲಿ ಕಾರಕ್ಕಟ್ಟು . . . ಬಲ್ಲದೊಳ್ ಪುರುಷಂಗಡದೊಳ್ ಲಲನೆಗೆ ಸಮನಿಸಿದೊಡವ್ವ ಪುರುಷಂ ಕಂಡುಗೊಂ (ಕೋಟಾಕ. ೦೦-೨೯). ಮುತ್ತಿ: ನಿನ್ನ ಮೊರೆ ಗಲದೊಳ್ ಚಿನ್ನದಗಲದ ಪುನ್ನ ಬಣ್ಣದ ಮುತ್ತಿ ಮತ್ತಿನಿಸದೆ ಮೂಡಿದುದು (ಕರ್ಕ. ೨-೩ ಪ); ಒಮ್ಮಡಿ ಬಾಯ ಮತ್ತಿಯದ್ದರೆ ಸೌಭಾಗ್ಯವಂಶನಾಗು ವನು (ಕುಟಾ. ೬೪-೦೯); ಹೇಲಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುಂಡಗಿರುವ ಕರಿಯ ಮತ್ತಿಯೊಂದಿತ್ತು (ಕುಟಾ. ೦೦೦). 'ಮಟ್ಟಿ' ಪರಾ.

[ದೇ.೩ ಕೋ.ಕ. ಮತ್: ಕೂದ. ಮತ್ತಿ]

ಮಟ್ಟಿಕಾಲ್? (ನಾ). ಒಂದು ಕಾಲುವೆಯ ಹೆಸರು; ಮತ್ತಿ ಮರಗಳ ಬಳಿಯ ಕಾಲುವೆ (?): ಅಪರ್ಕಿಯಾತುಕೊರೊಳ್ ಚಲ್ಲೇಶ್ವರದ ಮುನ್ನ ಕಲ್ಲನ್ನಡಿಸಿ ಓಯ ಕೊಯ ಕೆಲಗೆ ಮಟ್ಟಿಕಾಲಬ್ಬ ಕೊಕ್ಕಕ್ಕಣ್ಣಾಗೆ ಮಕ್ಕ ಕೊಟ್ಟರ್ (೨೯. VII (R). ಪುಟ. ೪೨-೪೩; ೪೩೦). [ಮಟ್ಟಿ + ಕಾಲ್]

ಮಟ್ಟೂರ್ 'ಮಟ್ಟೂರ್' ನೋ.

ಮಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: 'ಮಟ್ಟಂ ತನ್ನ ಭಾಗಮಂ ಕಂಡ (೨೯. VII, ೨೦೬-೦೬; ೩೭೬). 'ಮಟ್ಟಿಯ್' ಪರಾ. [?]

ಮಟ್ಟಿಯ್ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: x x x ಲ್ಲಜ ಜೋಜನ ಮೇಲೆಯ್ಯನ ಮಕ್ಕಳ ಮಟ್ಟಿಯನು ಬೆಸಗಿಯ್ತೊ (೨೯. IX. ಪುಟ. ೪೩-೪೩; ೭೫೦). [ಮಟ್ಟಿ + ಯ್ಯ]

ಮಟ್ಟೂರ್, ಮದ್ದೂರು, ಮದ್ದೂರ್, ಮಟ್ಟೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ೨ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ಊರುಗಳಿವೆ: ಶ್ರಾವಣಮಾಡ ಸುದ್ದದಕವಿಸೂಮಪುರದನ್ನ ಮಟ್ಟೂರ ಸಾಯಿರಬಲ್ಲುಳ್ಳರಂ ಪೊಲ್ಲೆಯನ ಮಾಡಿಸಿದ ಬೇಗುಲಕ್ಕಿ ಕೊಟ್ಟ ಮಗ್ (೨೯. IV (R). ೨೯೦೬. ೪೦-೪; ೪೩೩). ಮದ್ದೂರು: ಮದ್ದೂರ ಸುಳುಕು ಮಾಗವ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡುತ್ಪದಿಳರ ಮೂರ್ತಿಲವ ಹೂದಿಯೊಳಿದು (ಕುಟಾ. ೦೩-೩೬). ಮದ್ದೂರ್: ಕೆಸುಗೊಳ ಮೊಡೆಯ ಮಹಾಜನಕ್ಕೆ ವೆರ್ವಟ್ಟಿದೂರಂ ಮದ್ದೂರಮಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ ದೇಯಂ ಪೊಯ್ತಮ್ (೨೯. III (R). ಪುಟ. ೪೦-೪೦; ೭೫. ೭೫೦). ಮಟ್ಟೂರ್: ಪಾರ್ವಲ್ಲಾಡರಮಗಬಲ್ಲರೂ ದಾಳಾಯಿಗ ಪರ್ವಣಾರ್ x x x ದರ್ಶನವಾಗಮೊಂದರೇ ಸಿಲಕೋಟೆಯ ತಿನವಕಟ್ಟಿ x x x (೨೯. III (R). ಪುಟ. ೦೪೨-೩; ೭೫. ೭೫೦ ಪುಟ ೩೬). [? + ಊರ್]

ಮ್ತಾ (ನಾ). ಆನೆ: ಹಸ್ತಿ: 'ಮಾವಟಿ' ಪರಾ. [ದೇ.೩ ಕವಿ. ಮಾ]

ಮ್ತಾ (ನಾ). ಕೊಂಡಾಟದ ಅಥವಾ ಆಶ್ಚರ್ಯಸೂಚಕವಾದ ಒಂದು ಮಾತು: "ಅರೇ . . . ಭುಲೇ ಲೇಸು ಜಾಗು ಮಾ ಧಣ: ಧಿರುರೇ ಪುರೆಯನ ಕೊಂಡಾಟಂ" (ಕುಟಾ. ೩೩).

ಮಾಮ್ತಾ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ತನುವತ್ತಿ ಮಹಾತ್ಮ ಜನಮಗನಿತಪ್ಪೋಳು ಪ್ರಭು ಮಟ್ಟಿ ಮಾಮಾಯನುತ . . . ಕೀರ್ತಿಸಲು (ಪುಟ. ೪-೦೬); ಮಾಮಾ ರಾಮ ರೋಗಿ ಭೀಮ ಭಾಪು (ಕುಟಾ. ೩-೨೬-೦೬).

[< ಅವಮ, / ತವಿ, ದುಲ, ತಲಾ, ಮಾ]

ಮ್ತಾ 'ಮಾಂ' ನೋ.

ಮ್ತಾ (ಗು). ರಿ. ದೊಡ್ಡ: ಹಿರಿಯ: 'ಮಾಗಡಲು' ಪರಾ. ೨. ಶ್ರೀಪ್ಪ ವಾದ: ಮಹತ್ವಾದ: ಸುವನಿಸುವದಲ್ಲ ಶುಕ್ಕಿ ಎಕಲ್ಲದ ದೀರ್ಘವಿಧಿ ಮಹತ್ವುಳ್ಳುದ್ದವಿಕುಂ ಮಾದೇಶಂ ದೋಪವಿಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಂ ಪರಕ್ಕೊದವಲೊಡಂ (ಕುಟಾ. ೦೩೩). 'ಮಾತಾಯಿ' ಪರಾ.

ಮಾಮ್ತಾ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): 'ಮಾಮಾ ಕರ್ಮವ ಮಾಡಿದ ಮನುಷ್ಯ ಕಾಣಿಸುವಿಯೇನು ನೀ ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಮಾಡಿದನಲ್ಲದೆ ನನ್ನಗಿತ್ತೇನು? (ಪುಟ. ೩೦-೦೦). [< ಮಹಾ]

ಮ್ತಾ (ನಾ). ರಿ. ತಾಯಿ: ಜನನಿ. ೨. ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಧಿದೇವತೆ: ಲಕ್ಷ್ಮಿ: "ಲಕ್ಷ್ಮೀ: ಶ್ರೀ: . . . ಮಾ, ಇಂದಿರಾ . . . ಈ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಪೆಸರು" (ಕುಟಾ. ೬-೨೨). 'ಮಾಕುವರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮ್ತಾ (ಅ). ಬೇಡವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅವ್ಯಯ: "ಮಾ — ಬೇಡುವವ್ಯಯಂ" (ಕುಟಾ. ೦೩೬); ಮುನಿಮಾಯ್ ಜವಗಂ ಮಾಯನಲಮ್ತು ಮೊಲ್ಲ (ಕುಟಾ. ೨-೩೩); ನಿರ್ದೋಷವಿವನೆಯ ಮೂಕ ಸಾಕ್ಷಿಯೊ ಎನಲು ಪತ್ತರೊಡಮೂಡಿದೊಡಮವನೊಂದು ಮಾತನಿಟ್ಟಿ! ಮಾ ಎಂದಿಲ್ಲ! (ಕುಟಾ. ೪-೨೩೦). [ಸಂ.]

ಮಾಂ, ಮ್ತಾ (ಸಪುರೂ). 'ಮಾವು' ಎಂಬ ನಾಮಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸ ಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆದೇಶರೂಪ: 'ಮಾಂಗಾಯ್', 'ಮಾಂದೇರ್' ಪರಾ. ಮ್ತಾ: 'ಮಾಮರ' ಪರಾ.

ಮಾಂಕರಣೆ (ನಾ). ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವಿಕೆ: ಉಪೇಕ್ಷೆ; ಅವಜ್ಞೆ: ಅಂಗಂಗಾಜನ ಗಂಡುತನ ಕೂರಿತ ತುಮುಲಯಾದ್ದದೊಳ್ ಪುಟುಪುರಂ ನೂಂಕುವ ಸಮರಂಗಾಜನ ಮಾಂಕರಣೆಯ ಗಂಡುತನದ ತಿರುಕನೇಡಿಯಾ (ಕುಟಾ. ೩೯೪ ಪುಟ. ೩೩೦). [< ಮ್ತಾ + < ಕರಣ]

ಮಾಂಕರಿಸು, ಮಾಕರಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ತಿರಸ್ಕರಿಸು: ಅವಹೇಳನ ಮಾಡು; ಕೆಡೆಗಣಿಸು: "ಮಾಂಕರಿಸು (ಮಾಕರಿಸು) — ಅವಜ್ಞಾ ಯಾಂ (ಅಲ್ಲಗಳೆ)" (ಕುಟಾ. ೩೩೦); ಸಿಂಸದ ಬಾಸಗಮಂ ಮಾಂಕರಿಸುವ ಸೆಕ್ಕೋಳ ತುಂಡುಗಣಿಸಿದ ಸುಂ ಮೊರವಳಿಗೆ ಸುಮಂ ಚಪ್ಪರಿಸುವನಂ ಬೆನ್ನ ಪೊನ್ನ ಯರಲಂ ಕೊಯ್ದರ್ (ಕುಟಾ. ೦೦-೦೦೨ ೦೦೩೩); ಸಿದ್ಧವಿದ್ಯಾರ ದಿವ್ಯಕುಮಾರೇಳಿ ಚೆಲ್ಲಿನಿ ಮಾಂಕರಿಸುತ್ತಂ ಬಂದನಾಸಾಧಿಸಿರುಪಮ ಶೃಂಗಾರನಾರಂ ಕುಮಾರಂ (ಕುಟಾ. ೬-೩೦); ವಾಳಿಗಂಬಮಂ ಮಾಂಕರಿಸುತ್ತ ತೋರ್ಪ ತೊಡ ಮೊಲ್ಲ ರಂಜಕುಮಾ ಕುಮಾರನಾ (ಕುಟಾ. ೩-೩೩). ಮಾಕರಿಸು: ರಿ. ಸೂಕ್ತಿ ಮಾಕರಿಸುತ್ತಿರ್ಪ ಮದಾಂಧ ನಪ್ಪ ಖಳನಾಯುದ್ಧೀಪಮಂ ತನ ಬಾಮರದಿಂ ತೊಟ್ಟಿಗೆ ನಂದೆ ಬಿಸಿ ಕಳೆವರು (ಕುಟಾ. ೩೩-೩೦; ೩೩೭); ಹೀಗೆ ಗಂಡ ಹೊದಿರಿಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬ ರನ್ನು ಒಬ್ಬರು ಮಾಕರಿಸಿ ಮಾತನಾಡುತಾ ಇರುವಾಗ (ಕುಟಾ. ೦೩೦); ಲೋಕವ ನೆಟ್ಟದ ಮುನಿಯವನೊಂದು ಮಾಕರಿಸಿದರೆ ದಾರಿಗ ನೊಂದು (ಪುಟ. ೬೩-೦೦). ೨. ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳು: ಅಕಾರ ನಿರಾಕಾರ ಸ್ವಾಮತ ಪಾನಾಗಿ ಮಾಕರಿಸುವನಲ್ಲ ಮನದಿಟ್ಟಿಗೆ (ಕುಟಾ. ೦೦೩-೩). ೩. ಉದ್ವಿಟ ತನದಿಂದ ವರ್ತಿಸು; ಗರ್ವಿಸು; ಬೀಗು: ಕೂರಿಸಿಯಾದ ಕೂಕಿ ರ್ವಾಂಕಿಸುವ ಕುಮಾರ ಮಾಂಕರಿಸ ಪುತನ ಹೂಂಕುತಿಗೆಯ್ವ ಭೈರವಂ (ಕುಟಾ. ೦೩-೦೦೩). [ಮಾಂಕರಣೆ + - ಇಯ]

ಮಾಂಕೋಳ್ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಬೇಡವೆನ್ನು: ಪಡೆ: ಸುರತಸುಪ್ಪಮದ ಲೀಲಾವಿನೋದದ ಬಗೆಯ ಹೇಳುವುವನಯ್ಯ ಹೇಳುವೆ ನೀನು ಮಾಂಕೋದಿಯ್ಯ (ಕುಟಾ. ೩೩-೩೩). ೨. ಎದುರಿಸು: ಅಂಕಿಸಿ ನೋಡದಿನ್ನೋರೆಮೋಳೆಯೊಳಪ್ಪ ಮಾಂಕೊಂಡು ಜಯಸಂದಳವಳು ಕೊಂಕುಮೋಟೆಯ ಪೆಣ್ಣೊಳಾಸು ಸುಡಿದನಲ್ಲ ಕುಂಕುವುವರ್ ಕೇಳಿದ (ಕುಟಾ. ೦೯-೦೦೬). [< ಮ್ತಾ + ಕೋಳ್]

ಮಾಂಗದಿರ್ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಚಿಗುರು : ಮಾಂಗದಿರ್, ಮಾಂಗೊಸರ್.

ಮಾಂಡೆಕೆ. ಮಾಂಜೊಪಂ (ಕಪ್ಪ. ೫. ೨೪೫ ಪಾ. ೨೨).

[ಮಾಂ (< ಮಾವು) + ಕಿರ್.]

ಮಾಂಗಲಿಕ, ಮಾಂಗಲಿಕ (ಗು). ೧. ಮಂಗಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ;

ಶುಭಕರವಾದ : ಮಾಂಗಲಿಕವರ್ಷವೊಂದೇಕುಲಾಂಗನಾದತಿಯಾತ್ಮ

ಚಿತೆ ಪರಾಂಗನಾವೈಮ್ಯವಿವಿ ಸದ್ವರ್ತಗತಿ (ಕಪ್ಪ. ೧೦. ೦೩-೦೩).

ಮಾಂಗಲಿಕ : (ನಾ). ೨. ಮಂಗಳಕರವಾದ ಶ್ಲೋಕ, -ಗೀತೆ :

ಪೂಜಾಕರ ಮಾಂಗಲಿಕಪಠನಪರಿವರಣಂ . . . ಪದ್ಮಾಪರಂ ನಡೆ

ತಂದರ್ (ಕಪ್ಪ. ೭-೩೩ ಪ) ; ಪಾಡುವ ಮಾಂಗಲಿಕದ ಅಮದ ನರ್ತನದ

. . . ಸೂಚ್ಯವ ಕವಳಿಗಳ ಕೋನಾಹವೇನೆಯೆ (ಕಪ್ಪ. ೯-೩೯ ಪ). [ಸಂ.]

ಮಾಂಗಲ್ಯ, ಮಾಂಗಲ್ಯ (ಗು). ೧. ಮಂಗಳಕರವಾದ ; ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ

ವಾದ. (ನಾ). ೨. ಮಂಗಳಕರವಾದುದು ; ಶುಭ ; ಒಳಿತು ; ಸುಧಾ

ಪದಂಗಳ ನಮಗೀಗೆ ಸಾಧುಪದಮಂ ಕೃಪ್ಯಮಾಂಗಲ್ಯಮಂ (ಕಪ್ಪ. ೧೦-೧೩) :

ರಾಮನಪ್ಪಲ್ಯ. ಕೀರ್ ಕೃತಿ ನೀನಡವಿಟ್ಟುತಿಹ ನೀನ್ಯ

ಮಾಂಗಲ್ಯಮಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೬೦-೨೪೪). ೩. ಮಂಗಳಕರವಾದ ಕೆಲಸ ;

ಶುಭಕಾರ್ಯ : ಆರಸಿಯರು ದೂರ್ವಾಕ್ಷತಮ ದಧಿವಿರಚಿತದ

ಮಾಂಗಲ್ಯವನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಬಹುವಿದ್ಯವಾದಿ ಹೊಜವಂಬರಮನೆಯ

(ಕಪ್ಪ. ೧೦-೦೩). ೪. ವಿವಾಹನಮಯದಲ್ಲಿ ವರನು ಪಧುವಿನ ಕೊರಳಿಗೆ

ಕಟ್ಟುವ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಚಿನ್ನದ ಬೊಟ್ಟು ; ತಾಳಿ : ಅವರು

ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ (ಕಪ್ಪ. ೨೩೩). ೫. ರಾಧಾಬಾಯಿ

ಪಾಠವನ್ನು ಹರಿದು ಅವನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಎಸೆದಳು, ಕರಿಮಣಿ ಹರಿದು

ಮಾಂಗಲ್ಯ ಕೆಳಗೆ ಬಿತ್ತು ! (ಪ್ರೀತಾ. ೩೩). ಮಾಂಗಲ್ಯ : ೧. ರಿಗ್ಯಾಗಂ

ಮಾಂಗಲ್ಯತೂರ್ಯಸ್ವನದೊರೆ ಬಧಿರಃಪೂತಮಪ್ಪನ್ನಗಂ ಪೂತ್ರೀಗರ್

ಬರ್ಕೆಂಬುದಂ . . . ಜ್ಯೋತಿಪ್ರಭಾಕನ್ನಿಕೆ ಮನಕದ ಕೊಲ್ವಾನೆ ಬರ್ಪಂತ

ಬಂದರ್ (ಕಪ್ಪ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಗಲ್ಯಕೆ. (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ : ಕಡಲೆ :

"ಮಾಂಗಲ್ಯಕೆ, ಮುಸುಕು- ಈ ೨ ಚುಗಿ" (ಕಪ್ಪ. ೩೩-೨೩೭). [ಸಂ.]

ಮಾಂಗಲ್ಯಕೃತಿಕೆ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಛಾಯಾ

ಗೌಲ, ನಂತರ ಮಾಂಗಲ್ಯಕೃತಿಕೆ, ಮೇಘರಾಜನೀ. ಗಂಧ್ಯಕಾಂಛೋಜಿ

(ಕಪ್ಪ. ೦೨೯). [ಸಂ. ಮಾಂಗಲ್ಯಕೃತಿಕೆ]

ಮಾಂಗಲ್ಯಗೀಯ (ನಾ). ಮಂಗಳಗೀತೆ : ಮಾಂಗಲ್ಯಗೀಯಧ್ವನಿಯಂ

ದಾಶಂತರಂ ಪೂರ್ವಸೂಗಯುತ್ಯ. . . ಅಂಗಿಂಗಾಯುತ್ಯ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕಂ

(ಕಪ್ಪ. ೧೦-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಗಲ್ಯಮಜ್ಜನ (ನಾ). ಶುಭಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ

ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ : ಮಂಗಳಸ್ನಾನ : ಅಂದಿದಾರರು ಮಾಡಿದರು

ಮಾಂಗಲ್ಯಮಜ್ಜನ (ಕಪ್ಪ. ೧೦-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಗಲ್ಯಸೂತ್ರ (ನಾ). ಮಂಗಳಕರವಾದ ಸ್ತೋತ್ರ ; ಶುಭಪ್ರವಾದ

ಮಂತ್ರ : ಒಡನೆ ವಂಚಿಸಿದರು ವಿವರು ತೊಡಗಿದರು ಮಾಂಗಲ್ಯಸೂತ್ರವ

ಅಡಕಿದರು ಪೂಜಿದರು ಕುಶಲಮಧ್ಯಗಳ ಹೊಜೆಗಳನು (ಕಪ್ಪ. ೧೦-೦೩) :

ಮಾಂಗಲ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಾಪ್ತಗಾಂಧಲೂ ಮನೋಹರವಾಗಿದ್ದ

ಅಯೋಧ್ಯಾಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಂಡು ಮಂಥರೆಯು ಅಶ್ವರ್ಯಪಟ್ಟು . . .

ಕೀಳಿದಳು (ಕಪ್ಪ. ೩೩ ಕಾಪಾಕೋಶಿ೦೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಗಲ್ಯಸೂತ್ರ (ನಾ). ತಾಳಿ ಮತ್ತು ಕರಿಮಣಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ

ನೂಲು. - ಎಲೆ : ಮಂಗಳಸೂತ್ರ : ಮುಹೂರ್ತದ ದಿವಸ ಬೆಳಗ್ಗೆ

ಸುಂದರಿಯ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಗಲ್ಯಸೂತ್ರವು ಅಲಂಕೃತವಾಯಿತು

(ಕಪ್ಪ. ೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಗಲಿಕ 'ಮಾಂಗಲಿಕ' ನೋ.

ಮಾಂಗಲ್ಯ 'ಮಾಂಗಲ್ಯ' ನೋ.

ಮಾಂಗಾಯ್. ಮಾಂಗಾಯಿ, ಮಾಗಾಯ್. ಮಾಗಾಯಿ (ನಾ). ೧.

ಮಾವಿನಕಾಯಿ : ಶೃಂಗಾರನದಿಯನಳವಳಿ ಮಾಂಗಾಯಿನ ಮಹಾ

ವೇಲವೇಬ್ಬದೆ ರಸಭಾವಂಗಳನಾಗಮಮಂ (ಕಪ್ಪ. ೦-೩೩) ; ಕಂಪದೀವಿವರ್

ಪೂವಂ ಮಾಂಗಾಯಂ . . . ಪಣ್ಣಿ ದಾಳಂಬಗಳನೊಲವಿಂ ತೋಂಟಗಂ

ಕೊಟ್ಟನೊವಂ (ಕಪ್ಪ. ೩೩). ೨. ಮಾವಿನಕಾಯಿಯ ಆಕಾರದ

ಚಿನ್ನದ ಅಭರಣ ಅಥವಾ ಅಲಂಕಾರಸಾಧನ : ಬಳಸಿದ ಚಿನ್ನವನ್ನು

ಮಾಂಗಾಯ ಗೊಂಚಲ್ಗಳ ಪೊಂದಳಿ ತೋಂಗಲ್ಗಳ ಸುತ್ತಂಗೊಂದ

ಸಂಗಿಯ ಮುತ್ತಿನ ಬುಂಭಂಗಳ ನಡುವೆ (ಕಪ್ಪ. ೯-೦೩ ಪ) : ಮಾಂಗಾಯ್

ಕದವಂ ಚುಂಬಿನ ಪೊಂದಡಕೆ ನೊಸಲೊಳಲೆಯ ಗೆಜ್ಜೆ ಗಳುವಂ ಸಂಗಳನೆ

ಚಲವೊಳ್ ಭವಶಾಂಗೋದೊಳ್ ಕಂದನೊಂದು ದಟ್ಟವಿಮೆಡುವಂ (ಕಪ್ಪ. ೨೩-೨೩) :

ಆಕರಲೆಗಳಲಾಗಿ ಮಾಂಗಾಯ್ ಚಲಿಯುನುಂಟುಗಳಲೆಯ ಬಿಶಂ

ನಡೆಗಲ್ವಂದು (ಕಪ್ಪ. ೨೩-೩೩). ಮಾಂಗಾಯಿ : ೧. ಮಂತ್ರಿಗಳ

ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ವಾಂಗಾಯಿ ? ಮಂತ್ರಕ್ಕೆಯಾ ದೈವವೆಂಬಾ

ದಂತ (ಕಪ್ಪ. ೦೯-೦೩). ೨. ತಲೆದ ಸಹಜದೈವ್ಯಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮನೆ

ಮಾಂಗಾಯಿನಿಟ್ಟುಳು ಅಲರಲೆಯ ಬಿಯಲಿ ತೊಡರ್ಚಿ ಎಮುಕ್ತದೋವಂ

(ಕಪ್ಪ. ೩೩-೩೩) ; ಪೊಳವ ಪೊಂಪದಿಗೆ ಮಾಂಗಾಯಿಯುಡಿವಂ

ಪೊಂಪದಿಗುರ್ವೊನ್ನ ಬಂದಿ (ಕಪ್ಪ. ೩೩-೦೩೩). ಮಾಗಾಯ್ : ೧.

ಉಪ್ಪು. ಸಾಸವೆಯ ಮಾಗಾಯ ಸೆಳೆಯಬೇಯ . . . ಕುರಿಸೊಡಗಯ

ಬಾಳಕವನು ತಪ್ಪದಲ್ಲು ಸಾಧನವನು ಸಂದರಿಸಿ (ಕಪ್ಪ. ೯-೩೩). ೨.

ಅಥವಾವಲ್ಲಭೆಯ ಕಿವಿಗೂದಿದವನಪ್ಪಲವಾದೊಂಪಂ ಕುರಿವಂಪಾಡುವ

ಗಿರಿಜೆಯ ಮೊಗದೊಡನಾಡುವ ಹೊನ್ನೋಲಿವಿದಿವಂ ಹೊಸ ಮಾಗಾಯ್

(ಕಪ್ಪ. ೩-೩೩) ; ರೆಕ್ಕೆಮನೆ ಪುಲಿಯುಗುರ್ ಗೆಜ್ಜೆ ಮಾಗಾಯ್ . . .

ಪಣ್ಯೋಕ್ಕಿದ ಸುಧುತಮರಳಿರೆಯನಿವ ಪರಿಪರಿಯ ಬಾಲದೊಡಗಿಗಳ

ನಾಂತು (ಕಪ್ಪ. ೩-೩೩). ಮಾಗಾಯಿ : ೧. ಒಂದು ಮಡೆಯೊಳಧ್ವ

ಮಡಕೆ ನೀರಂ ಹೊಯ್ದು . . . ನೀರಂ ಮ[ಮಾಂ. ಮಾಂ]ಗಾಯಿ

ಹಸ್ಯಲ್ಲವಂ ಬೆಸಸೊಂಡು (ಕಪ್ಪ. ೩-೩೩). ೨. ಅರಳಲೆ ಮಾಗಾಯಿ

ಕೊರಳ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ (ಕಪ್ಪ. ೩-೩೩-೩) ; ಕೆಳವೆತ್ತು ಮುತ್ತಿನ ಕಡಕು

ಮಾಗಾಯ ಪಪ್ಪಳು ಪಪ್ಪಳದ ಬಾವುಲಿಯನಿಟ್ಟು (ಕಪ್ಪ. ೩-೩೩). ೩-೩.

[ಮಾಂ (< ಮಾವು) + ಕಾಯ್.]

ಮಾಂಗಾಯಿ 'ಮಾಂಗಾಯಿ' ನೋ.

ಮಾಂಗುಳೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮಾಜ್ಜುಳೂರ್ವಾರ

ದಿವಾರದ ಪಾಪರ್ (ಕಪ್ಪ. ೨೩೯. ೨೩೩-೨೩೩ ; ಪು. ೧೩೩ ಕೃತ).

[೨ "ಮಂಗಳೂರು" ಎಂಬುದರ ಅಪರಿಚಿತವಿರಬಹುದು]

ಮಾಂಗೊಸರ್ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಚಿಗುರು, -ತಳಿರು : ಮಾಂಗೊಸರಂ

ಸಮಗರ್ಜಿ ಸೂರ್ತವಂ ತನು ದಳವೇಚಿ . . . ಪುಗರ್ ಪುಗಲೆಂದುದು

ಕೋಕಿಲವ್ರಜಂ (ಕಪ್ಪ. ೦೯-೩೩) ; ವನಪಾಲಂ ಕಾಣ್ಕೆಗೈದಂ ವಿಚಕಿಲದರಲಂ

. . . ಮಾಂಗೊಸರಂ ಮಾಧುರ್ಯಕೀರ್ತಿಯಂ (ಕಪ್ಪ. ೦೦-೩).

[ಮಾಂ (< ಮಾವು) + ಕೊಸರ್.]

ಮಾಂಜರಪಾಟು 'ಮಾಂಜರಪಾಟು' ನೋ.

ಮಾಂಜರಪಾಟು, ಮಾಂಜರಪಾಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಟ್ಟೆ :

ಅವನ ಮೈಮೇಲೆ ಮಾಂಜರಪಾಟಿನ - ಜೊಡೆ (ಪ್ರಾಂ. ೩೩. ೩೩).

ಮಾಂಜರಪಾಟು : ನಾನು ಉಟ್ಟ ಈ ದೋತರ ನೋಡಿರಿ. ಇದು

ಮಾಂಜರಪಾಟವಲ್ಲ (ಕಪ್ಪ. ೩೩). [೨- ಮುಠಾ. ಮಾಂಜರಪಾಟಿ.

ಮಾಂಜರಪಾಟಿ, ಮಾಂಜರಪಾಟಿ, ಮಾಂಜರಪಾಟಿ]

ಮಾಂಜರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೆಣ್ಣು : ಹಾಳುಮೆಣ್ಣು, ಮಾಂಜರಿ, ಕೇಸರಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಬೇಕಾದರೆ ಕೆಂಪುಮೆಣ್ಣನ್ನು ಹುಣ್ಣಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಬೇಕು (ಕೃ.ಶ. ೪೪).

[? - ತುಳು. ಮಂಜರ್ = ಬರಡಾದ]

ಮಾಂಜಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಕಲ್ಲಡ, ಮಾಂಜಿ. ಫರಜು ಮುಂತಾದ ಕಷ್ಟರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಆ ರಾಗಗಳ ಸ್ವರಪುಟವು ಮಾಡಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ (ಸಂಗೀತ. ೨೯೪) ; ಹಂಬೀರು... ಮಾಂಜಿ, ಪೂರ್ವೀ ಎಂಬವುಗಳು ದೇಶೀಯರಾಗಗಳು (ಕುಸುಮ. ೧೩೦). [ಸಂ. ಮಾಂಜೀ]

ಮಾಂಜಿಪ್ಪ (ನಾ). ಕೆಂಪು : ಕೆಂಬಣ್ಣ : "ಅರಣ್ಯಂ ಶೋಣಂ, ರಕ್ತಂ ಮಾಂಜಿಪ್ಪ. ಪಟಲಃ, (ಲ)ತಾಮ್ರಃ, ಬೋಹಿತಃ—ಈ ೭ ಕೆಂಪು" (ಕಲಾಯು. ೨೨೦-೪೪); ಶ್ವೇತಶಿಶಿರವೋಪಮತತ್ಕೃಷ್ಣಮಾಂಜಿಪ್ಪವೆಂಬ ಪದವು ಮರ್ಗವೆಂದನ್ನು (ಕಪಕಂ. ೨೨೨-೨೨೪) : ಶ್ವೇತಶಿಶಿರವ ಕಪೋತಂ ಹುಣ್ಣಿ ತಂ ವಿಮಲ ಸೂತಪದ ಮಾಂಜಿಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಮರ್ಗಗಳೊಳಗೊಳಗತು ಮಾಡಿದ ವಿಲಸದಕ್ಷತೆಯ ಶುಕರಂಗಳಿಸಲು ಕೋಟಿಪುಲವು (ಗುಣಪ. ೬-೪). [ಸಂ.]

ಮಾಂಜಿಸು 'ಮಾಜಿಸು' ನೋ.

ಮಾಂಜು 'ಮಾಜು' ನೋ.

ಮಾಂಜು 'ಮಾಜು' ನೋ.

ಮಾಂಜಿಳಿ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಎಲೆಯ ಕೊಂಬೆ : ಮಾಂಜಿಳಿ, ಮಾಂಜಿಂಪಂ (ಕುಸುಮ. ೨೪೪ ಪಾ. ೩೩). [ಮಾಂ (< ಮಾವು) + ಸೆಳೆ]

ಮಾಂಜೀಮುಟಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮುಲಗಾಣಾ ಶ್ರೀಮಾಂಜೀ ಮುಟಿ ಇನಿಶೂ ಇಷ್ಟುತಯ್ಯ ಮುಮ್ಮೊದಲಾಗಿ [ಯ್ಯಾ] ದಿ ವಿಸಾಖಗಂ ಪುಲ್ಲರು x x (ಕು. ೭. ೨-೪೪; ೪೪). [?]

ಮಾಂಜಿಂಪ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಗೊಂಡಲು, ಗುಟ್ಟು : ಮಾಂಜಿಳಿ, ಮಾಂಜೊಪಂ (ಕುಸುಮ. ೨೪೪ ಪಾ. ೩೩).

[ಮಾಂ (< ಮಾವು) + ಜೊಂಪು]

ಮಾಂಜಿವಕ್ಕು 'ಮುಟಿವಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಾಂಜಿ 'ಮಾಜು' ನೋ.

ಮಾಂಡಲಿಕ, ಮಾಂಡಳಿಕ (ಗು). ೧. ಒಂದು ಪುರಾತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಒಂದು ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಆಳುವ. (ನಾ). ೩. ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ ವನ್ನು ಆಳುವವನು ; ಮಾಂಡಲಿಕ : ವಿಜಯವರ್ಮರಾಜನ ತರು ವಾಪುದಲ್ಲಿ ಸೇಂದ್ರಕರು ಸುರತಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿ ದ್ದರು (ಕುಸುಮ. ೨೦) ; ಬಂದ್ರನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಅರಸನು... ಧಾರಾಪುರದ ಪರಮಾರ ಭೋಜರಾಜನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೦೦-೧೦೫೪) ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದನು (ಸಾಹ. ೩೦). ಮಾಂಡಳಿಕ : ೩. ನೂಳುಬರು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ರಾಷ್ಟ್ರ ಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಇವರ ಮಾಂಡಳಿಕರಾಗಿದ್ದು ಸಹ ಅಲ್ಪಕ ನಡೆಸಿದರು (ಸಾಹ. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮಾಂಡಲಿಕ, ಮಾಂಡಳಿಕ (ನಾ). ಮಾಂಡಲಿಕ ೩ : ಕರ್ಮ ದಾನವ ಮಾಂಡಲಿಕರ ಹರುಪದಿಂದ ಹುಣ್ಣಿಪುನಿತ್ತನು (ಕುಸುಮ. ೨೦-೩). ಮಾಂಡಳಿಕ : ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೦೦ ದ ಅಂತರ ನೂಳುಬರು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಲ್ಯಾಣಿಚಾಳುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಳಿಕರಾಗಿ ಆಳುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು (ಸಾಹ. ೨೦).

[< ಸಂ. ಮಾಂಡಲಿಕ]

ಮಾಂಡಳಿಕ 'ಮಾಂಡಲಿಕ' ನೋ.

ಮಾಂಡಳಿಕ 'ಮಾಂಡಲಿಕ' ನೋ.

ಮಾಂಡುಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಮಂಡಿಪ್ಪ : "ಅದ್ವಿತ

ಭಕ್ತನುಮದ್ವ ಮಂಡುಕಿ" (ಸಂಗೀತ. ೨೯-೨೩). [< ಸಂ. ಮಂಡುಕಿ] ಮಾಂತ್ಯ (ನಾ). ಮರಾದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ಶಬ್ದ : ಮಾಂತ್ಯ— ಅಣ್ಣ (ಕುಸುಮ). [ಸಂ.]

ಮಾಂತ್ಯ (ನಾ). ೧. ಹಿರಿಯ : ಪೂಜ್ಯ ; ಮಹಂತ : ರಾಜರು ರಕ್ತಸ ಮಾಂತ್ಯರು ರಾಳ ಬೆಳ್ಳೋಜರು ಮೆಟುಬಿನವರು ತೇಜೋಮಯ ಬಾಣ ಗಾಜರೇಷಾತು ಖಗರಾಜನಣಿಕೆಯೊಳ್ಳಲದಿ (ಸಾಹ. ೩೬-೪೨). ೨. ಮರ. ದೇವಸ್ಥಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ; ಮಠಾಧಿಕಾರಿ : "ಮಾಂತ್ಯ (ಮಾತ) — ಮಹಂತ = ಮಠಾಧಿಕಾರಿ. ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯ" (ಕುಸುಮ. ೨೩). [< ಮಹಂತ]

ಮಾಂತ್ಯನ (ನಾ). ದೊಡ್ಡಪ್ರೀತಿ ; ಘನತೆ ; ಹಿರಿಯ : ಜನಿತಪ್ರಗುಃ ದೊಳ ಮಾಂತ್ಯನದೊಳ... ಅನುವಮಗುಣದೊಳ ಶ್ರೀಶಂ ಘನಂ (ಕುಸುಮ. ೩-೪೨) ; ಅನಿವರ್ತ ಮಾಂತ್ಯನದಳವನಳೆಯಲಿಜನಾಣಂ (ಕಪಕ. ೧೩೩) ; ಮಾಂತ್ಯನಕ್ಕಾಗುವೆನೆ ಸಗಟ್ಟಂ (೨೩. XVI. ೩೩-೦೦ : 1053).

[< ಮಾಂತ್ಯ + ತನ]

ಮಾಂತ್ಯರು (ನಾ). ಮಾವಿನ ಮರ : ಚೂತವೃಕ್ಷ ; ಕಾಂತಾರದೊಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತನಾಡುತ ತನ್ನೇಕಾಂತಭಕ್ತರನೊಡಗೂಡಿ ಮಾಂತ್ಯುವಿನ ನೆಳವೊಳು ಕೊಳಲಾದುತ (ಕೃ.ಶ. ೩೩-೪೨).

[ಮಾಂ (< ಮಾವು) + ತರು]

ಮಾಂತ್ರಿಕ (ನಾ). ಮಂತ್ರಗಾರ : ಗಾರುಡಿಗ ; ಯಕ್ಷಿಣಿಗಾರ : ಆತನೇ ಕೂರತ್ವವ್ಯವಸಾತನೇ ಮಾಂತ್ರಿಕನು ತಮಯುಮಾತನೇ ವಿಧ್ವಾಂಸಾತನೇ (ಕುಸುಮ. ೩೩-೪೨) ; ಕೆಲವರು ಜೈರಾಗಗಳೂ ಮಾಂತ್ರಿಕರೂ ನಾವು ಚಿನ್ನ ಮಾಡಬಲ್ಲೆವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಸುಂಪದ. ೪-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂದಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಚಾಸರಾಳ ಪೊನ್ನಾ ಕವಳಿ ಕಾಳಮ್ಮನ್ ಮಾಂದಳಿಯ ಬೀರಿಯದುಳ್ಳಿ ಬಲಮೆಮ್ಮರಸರ ಕಾಳಿಗ ದುಳ್ಳಿ ಎಜುಡು ಸತ್ತನಾ (೨೩. XVI. ಕುಸುಮ. ೦೦೦-೨ ; ಸು. ೩೩). [?]

ಮಾಂದಳಿ, ಮಾಂದಳರು, ಮಾಂದಳರ್ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಚಿಗುರು... ಕುಡಿ ; ಕಾಮದೇವನುಳ್ಳಿದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಮೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮಾಂದಳರ ತೋರಣಂಗಳೊಳಮೆತ್ತಿದಕೋಕವಲ್ಲವಹತಾಕೋಳಂ (ಕಪಕ. ೭೦೦) ; ಮಾಂದಳಿಗಳ ತೋರಣಂ ವಿರಾಜಿಸಿತನುಂ (ಕುಸುಮ. ೩-೩೪). ಮಾಂದಳಿಯು : ಚಂದ್ರಿಯ ಮಾಂದಳಿ... ಕಲುಷರಹಿತವು ಮರ ಕುಲಾರ್ಥವು ಬಲುಕರಿಸಿ ಕೋಡೊಯ್ದು ನೆಂದುಸುರುವುದು ರಾಮಂಗಿ (ಕುಸುಮ. ೩-೩೦-೩) ; ಪರಪುಟ್ಟಿಗಳೂ... ಓರಿದು ಮಾಂದಳಿ ಗುಟುಕನಿತ್ತು ಮನಕತಿಕರುಪವ ಮಾಡುವೆ ನಿಮಗೆ (ಕುಸುಮ. ೯-೩೦) ; ಮಾಂದಳರು ಅಗ ಪಾನೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು (ಕುಸುಮ. ೨೪೪). ಮಾಂದಳರ್ : ಮಾಂದಳರ ಪೂವ ಚೆಂಡುಟಿಯ ಸವಿಗೆ... ಎಸೆವ ಮೈಗುಂಪಿಗೆ ಒಯ್ಯು ಬಯಸಿ (ಕುಸುಮ. ೩-೦೦). [ಮಾಂ (< ಮಾವು) + ತಳರ್]

ಮಾಂದಳರು 'ಮಾಂದಳರ್' ನೋ.

ಮಾಂದಾವು ? (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು (?) : ಮಾಂದಾವು ಪರ ಕಾಳಿದುಳ್ಳ ಪಗೆ ಕರಿಯಾರು ಮಗನ್ ಬೆಟಿಯಿತ್ತನು ಗಣಪ್ರಕರನ್... ಪುರನಿಜಾದು ಸತ್ತೊಡೆ (೨೩. ೩. ಕುಸುಮ. ೨೨೪-೩ ; ಸು. ೩೦೦ ?).

[?]

ಮಾಂದಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ತಡೆ ; ನಿಲ್ಲಿಸು ; ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು : ಮನಕಂ ಕಾಯು ಜವಂ ಜವಂಗಮಿದೊಳ ನೋಡಲ್ಪು ಗುರಾಣಿ ಮಾಂದಿಸುಮಾ ವಂದುದು ಕೊಂಡುದೆಂದು ಭಯದಿಂದ ಎಪ್ಪರ್ ತರಳ್ಳೊಡೆ (ಕಪಕ. ೯-೩೩) ; ದಾನವವರಂ ನಿರ್ಜಯವಕ್ಕೊಂದು ಯಾಚಪುದು ಮಾಂದಿಸು ನಿಂದು ನಾಲಗೆ ಯೊಳೆಂದು ನಿರ್ದಯಕ್ಕೊಂದು ಯಾಚಪುದು ಮಾಂದಿಸುಯನ್ನನಂ ಕಡಿಸಿದಳು

ಬಲೈತುಂಬೋ ಜೋವೈಯ (೫೫೬. ೩೩-೪೦ : ೩೩೭೮)- ೨. ಕಳೆ : ನಿವಾರಿಸು : ಅದರ್ಗಲ ಭಯಮಂ ಮಾಂದಿಸುಪ್ಪೆದೆ ಸುಜನಸಂಸ್ಥವಂ ಕರಣೆಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೩) ; ಒಂದೊಂದಸೆಯೊಳ್ ಮೂದಿದವೆಯಂ ವಿಂತಿಸಹಸ್ತಸೋಪಾಂಗಳ್ ಇಂದ್ರಜಿತವಚನಂಗಳ್ ಮಾಂದಿಸುವುದು ಜನದ ಮನದ ಸಂತಾಪತೆಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೪). ೩. ಆರಿಸು : ನಂದಿಸು : ಕುಂದದಲಭವಸ್ತವದನೋದಂಜೋಶ್ವಾಮ್ಯತಾಡ್ಯಜಲ ಪೂಜಕಂ ಮಾಂದಿಸುವಂತಾದುದು ಸ್ವಪನದನೆಯರ್ಥಯೊಳಗೆ ಬಳಿದ ಶೋಕಾನಳನಂ (೩೦೬. ೩-೪೪). [ಮಾಂದ್ಯ + - ಇಸು.]

ಮಾಂದ್ಯ (ಕೃ). ೧. ನಿಲ್ಲಿಸು ; ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸು : "ಮಾಂದ್ಯ-ಪ್ರತಿಬಂಧ (ತಡೆ). (ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ)" (ಕುಣ). ೨. ಕುಗ್ಗು ; ಕಡಮೆಯಾಗು : ಪೋಷಕರಂದದ ಮಾಂದದ ದುಕ್ಕಿ ಪುಂದಲರೋಳಿಗಿದರಗಿರಚನೆಯ ಕರ್ಪಸವಂತವಿವಮೋ ಸೋಗಯಿಸುದೊ ಪನಯಾವತಿವದನತಿಲಕಂ ತಿಲಕಂ (೫೩೬. ೬-೦೩೩). ೩. ಹಿಂದೆಗೆ ; ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಮಾಂದದ ಕುಂದದ ಮೃಗಾಂಬುಂದಂ ತದ್ರಿವವನುಕ್ತೆ ಬೇಳುತಲತಾಕಂದಮನೆ ಕರ್ಪ ತೆಜಿದಿಂ ತಂದಿಬಿಡದನಿರೋಳೊಪನಾ ಪಂದರೆಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೦೩). [ದ್ರ. ೩ ತಮಿ. ಮಾನ್ಯ : ತುಳು. ಮಾದು]

ಮಾಂದ್ಯ 'ಮಾಳ್' ಪರಾ.

ಮಾಂದರಿಗ (ನಾ). ಕುದುರೆಯ ಲಾಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವನು ; ಕಾಸ್ತಾರ : (೪). [< ಸಂ. ಮಾಂದರಿಕ]

ಮಾಂದೋಪ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಮರಗಳ ಗುಂಪು.-ತೋಪು : ಮಾಂದೋಪಿನೋಳ್ ಸುರಿವ ಪುಷ್ಪೇನ ಸರಿಯೊಳ್ ನೆರೆದೊಯ್ಯನೆ ತೀಡುವ ತಂಗಾರೆಯ ಸೋಂಕಿನಂತೆಯಂ (೫೫೬. ೦೩-೩) ; ಕುಯೇಮಾಂದೋಪ ನೋ ಬಸಂತಸಿಯಂ ನೋಡಾ (ಚಕ್ರಗ್ರಾ. ೬೩-೦೬) ; ಮಾಂದೋಪ ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ನಿವ್ವರೂ ನಿಶ್ಚಯ ರಾಗಿರಬೇಕು (೫೫೬. ೩೩-೦೬). [ಮಾ (< ಮಾಪು) + ತೋಪು]

ಮಾಂದ್ಯ (ನಾ). ೧. ಚೆಪುವಟಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು ; ಜಡತೆ ; ಆಲಸ್ಯ : ಎಂದಿಲ್ಲದಾಪುದೊ ಮಾಂದ್ಯವು ಬಂದಿದೆ (೫೫೬. ೦೩-೨೩). ೨. ವೇಗ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; ನಿಧಾನ ಗತಿ : "ಮೆಲ್ಲನೆ ಮಾಂದ್ಯನಾಮಂ" (೫೫೬. ೨೩) ; ಸಾರವದ್ವಿಜೋಪವದೊಳಿಲ್ಲ ಮಾಂದ್ಯಮದು ಯಾವದೊಳಿಲ್ಲದೆ ತಲ್ಲಣಾಗಿಯಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೦೦೪) ; ಕುಜಲಚಂಚಲ ಕನಕಶ್ರಮಾಂದ್ಯವೆಂಬಿವುಳ್ಳ ಬಮೌವನೈವಿರಾಸಿಯುರಳೆಕಾಳಿ ಚೆಪುಲ ಕಲಾಕ್ಷ ವಕ್ಷೋಜಾತ ಮಧ್ಯಗತಿಗಳ ವಿಲಾಸದೊಳಿಲ್ಲದೆ ಘಟಕದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩). ೩. ಮೋಹಿತನ ; ಗಡ್ಡತನ. ೪. ಬಲಹೀನತೆ ; ನಿಶ್ಯಕ್ತಿ ; ದೌರ್ಬಲ್ಯ. ೫. ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; ನಿರುತ್ಸಾಹ. ೬. ಅನಾರೋಗ್ಯ ; ಜಾಡ್ಯ : "ರೋಗಃ . . . ಮಾಂದ್ಯಂ. ಅಪಾಟಂ . . . ರುಪಾ-ಈ ೧೨ ವ್ಯಾಧಿ" (ಪರಾಧಾ. ೪೪-೪೫) ; ಮದಮಾಂದೋತ್ಪಾದನಾಪದರಣಮಾರಣಮೇಕರಣದ್ವಿಜ್ಞಾನಾದಿಗಳ್ . . . ಓದುವಾಗಮಂಗಳ ಪ್ರಮಾಣಂಗಳ್ (ಕಾಶಂ. ೩೪೬) ; ಶ್ವೇಷ್ಠಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ವಾತ ಪಿತ್ತಂಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಮ ಮಾಂದ್ಯಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಿರದು ಸನ್ನಿಧಿವ (೫೫೬. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಮಾಂಬನ (ನಾ). = ಮಾಂದೋಪು : x x x ವಳ್ಳಿಯ ಕತ್ತಲೆ ಮಾಂಬನ ದಳದಳತ ಸಂಚಮಲ್ಲಗಳ ಪ್ಲವಂಬನ ಬೆಳದಿಂಗಳಂದೆನೆ ಕ್ಷುದ್ರುಲ ಚಲುವನೀವುದರಿದು ಕೆಪಿದೊಳು (ಪ್ರಾಂ. ೦೪೨೬. ೯-೩೦ : ೩೩೫). [ಮಾ (< ಮಾಪು) + ಬನ]

ಮಾಂಬಳ (ನಾ). ೧. ಮಾಂದ್ಯಹೀನ : ತನ್ನ ಮೂಗು ಪೋದುದಂ ಕೋಗಿಲೆ ಬರ್ಪುದಂ ಮಾಂಬಳಂ ಬೀಜಂತಾಕುಕ್ತಮಾಮದು

(ಕೃಷ್ಣ. ೩೪-೪) ; ಸೋವರ್ ಜೇಂಜರಿ ಸವಿಮಾಂಬಳಂ ಪದದು ಕಾಸಿ ಪದಂಬಡೆದಿಟ್ಟ ಬಿಟ್ಟವಾರ್ (೫೫. ೪-೦೦೩). ೨. (ಕರಾ) ಮಾವಿನ ಚೆಪ್ಪು ; ಸೀತಮ್ಮನವರು . . . ನಾಲ್ಕು ಕಟ್ಟು ಫಪ್ಪಳ ಮಾಂಬಳಗಳನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟರು (೫೫೬. ೨೩). [ಮಾ (< ಮಾಪು) + ಪಳ್ಳ (< ಪಲ್ಯ) / ತುಳು. ಮಾಂಬಲ, ಮಾಂಬಳ]

ಮಾಂಬೂ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಹೂವು : ಮಾಂಗದಿರ್ ಮಾಂಗೂನರ್ . . . ಮಾಂಬೂಗಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೪ ವ್ಯಾ. ೩೫). [ಮಾ (< ಮಾಪು) + ಪ್ಪಾ] ಮಾಂಬೋಣರ್ (ನಾ). ಮಾವಿನಹಣ್ಣುಗಳ ಜೋಡಿ : ಮಾಂಗದಿರ್ ಮಾಂಗೂನರ್ . . . ಮಾಂಬೂಗಳ್. ಮಾಂಬೋಣರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೪ ವ್ಯಾ. ೩೫). [ಮಾ (< ಮಾಪು) + ಪೋಣರ್]

ಮಾಂಸ (ನಾ). (ಮನುಷ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳ ಶರೀರದ) ಬಾಡು ; ಅಡ್ಡು ; ಖಂಡ : "ಪಲಿಂ, ಜಾಂಗಲಂ, ಮಾಂಸಂ . . . ತರಣಂ - ಈ ರೆ ಮಾಂಸಂ" (ಪರಾಧಾ. ೦೦೪-೪) ; ಮಾಂಸಮಧುಮದ್ಯ ಸೇವನೆ . . . ಕುಲಟಾಸಂಸಾರವೆಂಬಿವಲ್ಲದೆ ಸಂಸಾರಭ್ರಮಾಣಕಾರಣಂ ಬೇಷ್ಪಳವೇ (೩೦೬. ೩-೩೦) ; ಧಾತುಗಳು ರಸಧಾತು, ರಕ್ತಧಾತು, ಮಾಂಸಧಾತು . . . ಶುಕ್ರಧಾತು ಎಂದು ವಿಳು ತೆರನಾಗಿವೆ (೫೫೬. ೪೩) ; ಜನ್ಮಮಂ . . . ಮಾಂಸರಂಧ್ರಾರ್ಥದಿಂ ಕಿಡಿಸಿ ಕಾಡೆಂದರ್ ತಾಟಕಯು ಮಕ್ಕಳ್ (ಪ್ರಾಂ. ೨೬-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಕಲ್ಯಾಣ (ನಾ). [ಬೌದ್ಧ] ಸ್ತ್ರೀಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಐದು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಯಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಬಾಯಿಗೆ ತೆರೆಯಾದ ತುಟ ಬಿಂಬುಳ್ಳ ಸದೃಶವಾಗಿ, ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ವಾಗಿ, ಸಮವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ಮೃದು ವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಾಂಸಕಲ್ಯಾಣ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). 'ಕೇಶಕಲ್ಯಾಣ', 'ಭವಿಕಲ್ಯಾಣ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಕವಳ (ನಾ). ಬಾಡಿನ ಉಟ, ಅಹಾರ : ಕುಬೇರಪ್ರಿಯಂ . . . ಪೂರ್ವಭವಮಂ ನೆನೆದು ಮಾಂಸಕವಳ(ಖಂಡ)ವನೊಲ್ಲದಿರೆ (೫೫೬. ೩೦). [ಸಂ. ಮಾಂಸಕವಲ]

ಮಾಂಸಗಣ್ಣು (ನಾ). ದುರ್ಮಾಂಸ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕಣ್ಣು ; ನೀರುಗಣ್ಣು ಜಾರುಗಣ್ಣು ಪಲಗಣ್ಣು ಕಾತಗಣ್ಣು ರಕ್ತಗಣ್ಣು ಮಾಂಸಗಣ್ಣು (೫೫೬. ೩೦೪). [ಮಾಂಸ + ಕಣ್ಣು (< ಕಣ್)]

ಮಾಂಸಗ್ರಂಥಿ (ನಾ). ಮಾಂಸದ ಗಡ್ಡೆ ; ದುರ್ಮಾಂಸ : ಶ್ವೇಷ್ಠದಿಂದ ಕಟವಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಗ್ರಂಥಿಗಳೆಂಬಿಗಿರುವವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಚ್ಚದೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮಾಂಸರೋಹಿಣಿ ಮಾಂಸ ರೋಹಾ. ಮಾಂಸಚ್ಚದಾ - ಈ ಮೂಜುಂ ಮಾಂಸರೋಹಿಣಿ" (೫೫೬. ೦೨೪). [ಸಂ. ಮಾಂಸಚ್ಚದಾ]

ಮಾಂಸಜ (ನಾ). ೧. = ಮಾಂಸಗ್ರಂಥಿ. ೨. ಮೇದಸ್ಸು : "ಅಪ್ರಜಂ - ಮಾಂಸಜಂ" (೫೫೬. ೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಜೇವಿ (ನಾ). ೧. ಮಾಂಸಾಹಾರದಿಂದ ಜೀವಿಸುವವನು ; ಮಾಂಸಾಹಾರಿ. ೨. ರಕ್ತಸ ; ರಾಕ್ತಸ : "ದುಮಂ ಸುರಾಜಂ ಕಿಂಕರ ಮಾಂಸಜೇವಿ ಕೃಷಣ ಕೇನಾಶಬ್ಧಂ" (ಪರಾ. ೪೩). [ಸಂ. ಮಾಂಸಜೇವಿನ್]

ಮಾಂಸತಾನ (ನಾ). ಗುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಮಾಂಸದ ಗಡ್ಡೆ : ಬಹಳ ತಾಪ ಉಂಟಾಗಿ ಕೊರಳಿಗಿರುವ ಹಿಡಿದವು, ಆ ಗ್ರಂಥಿ . . . ಮಾಂಸತಾನವೆನಿಸಿಕೊಂಬುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೦೦೪). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸದ್ರಾವಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮಾಂಸೀ ಮಾಂಸ ರೋಹಿಣಿ - ದ್ರಾವಿಮಾಂಸಿ ಮಾಂಸದ್ರಾವಿ" (೫೫೬. ೦೨೩). [ಸಂ. ಮಾಂಸದ್ರಾವಿನ್]

ಮಾಂಸನಿವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಮಾಂಸಾಹಾರಸೇವನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವಿಕೆ : ಮಾಂಸನಿವೃತ್ತಿಯೇಕೆಂದೂಡೆ . . . ಪಾಪಪುಣ್ಯಧರಮಾಪ್ತ ಮಾಂಸಮಂ ತಿಂಬಿಗೆ ದಯೆಯುಂ ಪುಟ್ಟಿದ ಪರ್ವಮಧಿಕಮಕ್ಕುಂ (ತಾರ. ೨೫೩).

[ಸಂ.]

ಮಾಂಸಪಿಂಡ (ನಾ). ೧. ಮಾಂಸದ ಮುದ್ದೆ. - ಉಂಡೆ : ಮಾಂಸ ಪಿಂಡವೆನಿಸಿದ್ದ ಮಂತ್ರಪಿಂಡವೆಂದನು ಚವಣ್ಣನು (೪೩೫. ೪. ೨೫-೨೬); ೨. ರಂಗಧಾರಾವಿಲ್ಲದ ಮಾನವನ ಶರೀರವು ಮಾಂಸಪಿಂಡವೆನಿಸಿತು (೪೫೦. ೨೫). ೩. ದಪ್ಪ ಪುಪ್ಪವಾದ ದೇಹ : ಭೃತವಿಯು ಇಂಥದೇ ಸಲುವಾಗಿ ಏನು ಮಾಂಸಪಿಂಡವು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು (೪೫೫. ೨೫). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಭಕ್ಷಕ (ನಾ). - ಮಾಂಸಜೀವಿ ೧ : ಮಾಂಸಭಕ್ಷಕರೂ ಸೇವಿದಕರೂ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದೂ ಅದ ಇಂಥ ಯಾವ ಆಹಾರವದಾರ್ಥವನ್ನೂ ಸೇವಿಸ ಬಾರದು (೫೨೫. ೨೦೭). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಭಕ್ಷಣ (ನಾ). ಬಾಡನ್ನು ತಿನ್ನುವಿಕೆ : ಮಾಂಸಾಹಾರದ ಸೇವನೆ : ತೊಗಲಿನ ಚೀಲದನ್ನು ದನಗಳ ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ . . . ಇಂಥ ಚೀಲದೊಳಗಿನ ಎಣ್ಣೆ ತುಪ್ಪಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು ಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಣ ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ (೫೨೫. ೨೦೯). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಭೇದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ : ಮಾಂಸಭೇದಿ ಅಪ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಮಾಡಿ . . . ಗುಳಿಗೆ ಮಾಡಿ ತ್ರಿಫಲವು ಅನುಪಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು (೫೩೦. ೨೫).

[ಸಂ. ಮಾಂಸಭೇದಿ = ಮಾಂಸವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವ]

ಮಾಂಸಭೋಜನ (ನಾ). ಬಾಡಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಆಹಾರ. - ಊಟ : ದಾನವರ ದಂಪತಿಗಳನ್ನುಂ ಪ್ರತಿದಿನಂ ಮಾನವರ ಮಾಂಸಭೋಜನದಿಂದ ತುಸೆವೆಳು (೫೩೫. ೦೩-೦೪) : ನಾಯಕನು ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ . . . ಅಲ್ಪಾಹಾರವಾಗಿ ಮಾಂಸಭೋಜನವು ಬಂದಿತ್ತು (೫೩೫. ೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಮೇಹ (ನಾ). ಮಾಂಸಗತವಾಗಿರುವ ಮೇಹರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧ : ಅಡಿಕೆ ಹಗಿಸು, ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಗಿಸು, ಬೇಲದ ಹಗಿಸು . . . ಚೂರ್ಣವ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀವಲಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನವಾಗಿ ಅರಿದು ಕಡಲೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಗುಳಿಗೆಯಂ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಗುಳಿಗೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು . . . ಮಾಂಸಮೇಹ, ಅಸಾಧ್ಯಮೇಹ ವೇದವಾದವು ಗುಣ (೫೩೫. ೦೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸರೋಹಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧಸಸ್ಯ : "ಮಾಂಸ ರೋಹಿಣಿ, ಮಾಂಸರೋಹಾ, ಮಾಂಸಚ್ಚಿದಾ - ಈ ಮೂಳುಂ ಮಾಂಸ ರೋಹಿಣಿ" (೫೩೫. ೦೨೯). [ಸಂ. ಮಾಂಸರೋಹಿ]

ಮಾಂಸರೋಹಿಣಿ (ನಾ). = ಮಾಂಸರೋಹಿ : "ಮಾಂಸರೋಹಿ, ಮಾಂಸರೋಹಾ, ಮಾಂಸಚ್ಚಿದಾ - ಈ ಮೂಳುಂ ಮಾಂಸರೋಹಿಣಿ" (೫೩೫. ೦೨೯). [ಸಂ. ಮಾಂಸರೋಹಿಣಿ]

ಮಾಂಸರೋಹಿ (ನಾ). = ಮಾಂಸರೋಹಿ : "ಮಾಂಸರೋಹಿ, ಮಾಂಸ ರೋಹಾ, ಮಾಂಸಚ್ಚಿದಾ - ಈ ಮೂಳುಂ ಮಾಂಸರೋಹಿಣಿ" (೫೩೫. ೦೨೯). [ಸಂ. ಮಾಂಸರೋಹಾ]

ಮಾಂಸಲ, ಮಾಂಸಳ (ಗು). ೧. ಮಾಂಸದಿಂದ ಕೊಡಿದ : ಪುಷ್ಟ ವಾದ. ೨. ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ : ದೃಢವಾದ : ಕಂಬೀಹುಳು - ಎದೆಯ ಕೆಳಗೆ ಮೂರು ಜೊತೆ ಕೀಲು ಕಾಲುಗಳಲ್ಲದೆ ಜೊಟ್ಟಿಯ ಕೆಳಗೆ ೨ - ೪ ಜೊತೆ ಜೊಟ್ಟಿಯ ಪ್ರಲಂಬ ಮಾಂಸಲ ಕೀಲುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಬದಲು ಕಾಲುಗಳಿವೆ (೫೪೫. ೦೫) : ರೋಗಿಯಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾದರೂ ಕೆಳಗಿನ ಚರ್ಮದ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಕಾಂತಿ ಆಡಗರದ ಮಾಂಸಲ ಕೈ - ತೋಳುಗಳು (ಮೂಲಂ. ೨೫೩). (ನಾ). ೩. ಮಾಂಸಭರಿತವಾದುದು : ಪುಷ್ಟ

ವಾದುದು : ಮಾಂಸಲಂ ರಕ್ತಾದ್ರವಮಾಗಿದಾರ್ಥವಾ ಪಮಂ ಪಾಲಿ ಬಿಸು ಟಿಂದು (ಶ್ರೀಮತ. ೨೪೬-೨೪೭). ೪. ಬಲವುಳ್ಳವನು : ಶಕ್ತಿವಂತ : "ಬಲವಾನ್, ಮಾಂಸಲಃ, ಅಂಸಲಃ - ೩ ಬಲಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು" (೫೪೫. ೦೫೦). ಮಾಂಸಳ : ೧. ಅಗ್ರವಿರ್ಣವಿಜಾಣಾತ್ಮ ಮಾಂಸಳನು ಬಿಂದುವೆಂದು . . . ಪುಂಗವಂ (೫೪೫. ೨-೨೩). ೨. ಅತಿವಿಭೂಷಣಮಾಂಸಳಂ ಪುತ್ರಕರಂ ಧೃತವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಾಡಿದುದೈಲಾವತ ಪುಂಡರೀಕಕರಯುಗವಿರ್ಣಮಂ ಭುಜಯುಗಂ ನಭಸ್ಥರಪತಿಯಾ (೫೪೫. ೨-೪೪). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸವಿಕ್ರಯಿ (ನಾ). ಬಾಡನ್ನು ಮಾರುವವನು : ಮಾಂಸದ ವ್ಯಾಪಾರಿ : "ವೈತಂಕಿಃ ಸಂನಿಕಂ ಕೌಟಿಕಃ ಮಾಂಸವಿಕ್ರಯಿ - ಈ ೪ ಸೊನ್ನೆಗಾಣಂ" (ತಾರ. ೬೭-೪೦). [ಸಂ. ಮಾಂಸವಿಕ್ರಯಿನ್]

ಮಾಂಸವಿದಾರಿ (ನಾ). ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಮಾಂಸದ ಗಡ್ಡೆ : ಕೊರಳೊಳಗೆ ಪಿತ್ತದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತ ಬಾಯಾಜಾತಿ, ಬಹಳ ಪೆದವನ, ಇವುಗಳ ಉಂಟುವಾದುವು. ಒೀಗಿದ್ದುದು ಮಾಂಸವಿದಾರಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಬುದು (೫೪೫. ೧೧, ೦೨೦).

[ಸಂ. ಮಾಂಸವಿದಾರಿನ್ ?]

ಮಾಂಸಸಂಘಾತ (ನಾ). ಗಂಟಿನ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸದ ಗಡ್ಡೆ ಗಳುಂಟಾಗಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಶ್ವೇತ್ವದಿಂದ ಕಟವಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಗ್ರಂಥಿಗಳಂಟಾಗಿವು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದು ಮಾಂಸಸಂಘಾತವೆಂಬ ತಪುರೋಗವೆಂದೂವುದು (೫೪೫. ೧೩, ೦೦೩).

[ಸಂ.]

ಮಾಂಸಸೇವನ (ನಾ). ಬಾಡನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು : ಮಾಂಸಾಹಾರ ಸೇವನೆ : ಬಿಡುಗಡೆಯಾದೊಮ್ಮೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ : ಪ್ರಭುಗನುತುವವನ ತೊಡೆಯಂಟಗಿನ ತಳ್ಳಿದವನಿಗಿಕ್ಕುವರೇಂ ಪುಲ್ಲದೊಡೊ ಮಾಂಸಸೇವನಪ್ರತಿಪಾಶಂ (೫೪೫. ೩-೪೩). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಳ 'ಮಾಂಸಲ' ನೋ.

ಮಾಂಸಳತ (ಗು). = ಮಾಂಸಲ ೧ : ಕುಳಕ್ಕೋನ್ನತಮಗ್ರತಾತ್ರವತಿ ರೋಮಾಂಶ್ಯಮಾಣಂತುಮಾಂಸಳತಶ್ರೀವದಪೀಠವತ್ಯಕರೇಂ ಚಕ್ರೀಶ್ವರಂ (೫೪೫. ೦೨-೦೨೦). [ಸಂ. ಮಾಂಸಳತ]

ಮಾಂಸಾದ (ಗು). ೧. ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವ. (ನಾ). ೨. ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ರಾಕ್ಷಸಶ್ರೀವ ಮಾಂಸಾದ . . . ಕ್ರಿಮಿಕುಲಂ ಗಳೆಂಬವೇ ರಾಜನರಕಗಳು (೫೪೫. ೦೫೦). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಾಶನ (ನಾ). ಮಾಂಸಾಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವಳು : ಅಡಗು ತಿನ್ನುವವಳು : ಸುರತಪ್ರಿಯ ಮಾಂಸಾಶನ ಸರೋಜ . . . ಮೈಜ್ಞವಿಷಯದಾಕೆ ವಿನೂತ (ಮೂಲ. ೪-೩). [ಸಂ. ಮಾಂಸಾಶನಾ]

ಮಾಂಸಾಶಿ (ನಾ). ೧. ಅಡಗು ತಿನ್ನುವವನು : ಮಾಂಸಾಹಾರಿ. ೨. ದಾನವ : ರಾಕ್ಷಸ : ಭೇಷಿ ! ಈ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಾರಿಯನೆ ಮಾಂಸಾಶಿ ಗಳಿಲ್ಲರಬಾರ್ (೫೪೫. ೩೨-೦೩). [ಸಂ. ಮಾಂಸಾಶಿನಾ]

ಮಾಂಸಾಹಾರ (ನಾ). ಬಾಡಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಆಹಾರ. - ಪದಾರ್ಥ : ಜೊಮ್ಮೆ ಕೇರಿಯಾ ಶಂಕಿಸಿದ್ದಂತೆ ಮಾಂಸಾಹಾರವನ್ನೇನೂ ನೀಡಲಿಲ್ಲ (೫೪೫. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಮಾಂಸಾಹಾರಿ (ನಾ). = ಮಾಂಸಾಶಿ ೧ : ಮದ್ಯಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಂ ದೇವರೆಂಬುದು ಮೊದಲಾದುದುಂ . . . ದರ್ಶನಮೋಹನಯಕರ್ಮದಾಪ್ರವ ಮಕ್ಕುಂ (ತಾರ. ೪೩) : ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು ನಿತ್ಯವೂ ಒಂದು ಮೊಟ್ಟೆ ೩ ಡಿನ್ನೆ ಮಾಂಸವನ್ನು ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು (೫೪೫. ೪೩). [ಸಂ. ಮಾಂಸಾಹಾರಿನಾ]

ಮಾಂಸ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಶಸ್ತ್ರ; ಜಟಾಮಾಂಸ : ಸಲ ಮಾಂಸ ಸ್ಥಿ ನೀರೋತ್ಪಲ ಕಂಡಂ ಕೋಷ್ಮಮಂಜಿವಂ ಕಟಾಯಂದಂ ತಲಯಂ ಪೂಸಲೊಡಂ ಪಜಾದಲ ನಿಜಾದಲಯಕ್ಕೂಂ. (ಶೋಕೋಶ. ೯-೩೨) ; ಮಾಂಸ = ಜಟಾಮಾಂಸಯಂ . . . ಉಪಯೋಗಿಷಲು (ಚ್ಯುತ. ೧೩೩).

[ಸಂ. ಮಾಂಸೀ]

ಮಾಂಸಿಕ (ನಾ). = ಮಾಂಸವಿಕ್ರಯ : "ಮಾಂಸಿಕ - ಮಾಂಸವನ್ನು ಮಾರಿಕೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವ" (ಗಣಾಪು. ೨೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಕಂದ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಮರ : "ಮಾಕಂದಮೇನೆ ರಸಾಲದುಮಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೬೯) : ನೀನುಮಾಮುಮೊಡನಿದಿರವಂ ನನೆ ಬಾಳುಕೊತಮೇ ಎಂದು ಮಾಕಂದಮುಕುರುಹವನವೃತ್ತಿಯು (ಅಂತ್ಯ. ೧೦-೦೨೬ ಪ) ; ಎಳವಳ್ಳಿಗಳಡಯೊಳ್ಳಂಗೊಳಿಸುವ ಮಾಕಂದದಂತೆ . . . ಎಸದಂ . . . ಬೆದಂಗುನೀಂದ್ರಂ (ಶಾಶ್ವ. ೩-೯೨) : ಕುಲತಿಲಕ ಬಾ ಕಂದ ಭರತಾ ವಳವನದ ಮುಂದಂ . . . ಬಾ (ಕುಷ್ಠಾ. ೨೩-೯). [ಸಂ.]

ಮಾಕರಶ್ಚಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಕದವ್ವಗ್ರಾಮ ದಕ್ಷಿಣತಃ ಮಾಕರಶ್ಚಿನ್ವಾಪಗ್ರಾಮಃ (೩೪. VI, ೭೩-೭೬ : ಪು. ೬೩೨). [?]

ಮಾಕರಿಸು 'ಮಾಂಕರಿಸು' ನೋ.

ಮಾಕಾಳ (ನಾ). ೧. ಶಿವನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಮಾಕಾಳ-ಮಹಾಕಾಲ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೪). ೨. ಶಿವನ ಪ್ರಮಥಗಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಗಲಪದಿರ್ ನೀನೆಂದು ಮುಕ್ತಗ್ನನೋಲಗದೊಳ್ ತನ್ನೊಡನಾಡಿಗೂಡಿ ಜಡಿದಂ ಮಾಕಾಳನೋರೊರ್ವರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩೩) : ಎಲೆ ನಂದಿ ಮಾಕಾಳ ರುದ್ರರೊ ನಾನಾವ ಕಾಲದೊಳದ್ವಿಜೀಶನ ಪದಯುಗವನುದ್ವೈತಿಯೊಳ್ ಚೆನಿ ಬದುಂಕುವ ಪುಣ್ಯಪಾದಪದೊ (ಚ್ಯುತ. ೯೩-೯೬).

[< ಸಂ. ಮಹಾಕಾಲ]

ಮಾಕಾಳಿ (ನಾ). ಪಾರ್ವತಿಯ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಮಾಕಾಳಿ, ಮಾದೇವಿ, ಸುಪ್ತಾಣಿ, ಪಾಕಿಲ್ಪಣಾಗಿ, ಸಿಂಗದೇವರ್ - ಈ ೫ ಪಾರ್ವತಿಯ ಪೆಸರ್" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೨) : ಕಾಳಧ್ವಜನಿಜೀವಿಯೊಳ್ ಶೀಲೆಯನೆಂ ದಾಯ್ತು ಕೋಡು ತೊಟ್ಟಿದ್ ತಿರೋಮಾಳೆಯ ದರ್ ಮಾರಿಯ ಮೂಕಾಳಿಯ ಚಂಡಿಕೆಯ ಕೊರಲ ಮಾರಲೆಗಳ್ಳಂ (ಶಾಶ್ವ. ೬-೪೩) ; ಚೋಳನಟ್ಟಿ ತಿಂಬ ಮಾಕಾಳಿ (೧೪. ೪೩. ೪೪. ಪು. ೧೦೪-೧೦೬ : ೧೨೦೩) ; ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮಾಕಾಳಿಯುಂಟು ಪಾಮುಂಡಿಯುಂಟೊಸದೇನ ಬೇಡಿದೊಡವ ಬೆಸನುಳ್ಳ ಕುಟಲದೇವತೆಗಳಂಟಂ (ಪೂರ್ಣಾ. ೨೪-೨೪). [< ಸಂ. ಮಹಾಕಾಲಿ]

ಮಾಕಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ತುಳುವ ಮೊಟುಕಕ್ಕೊಳೆ ಬೆನ್ನರ ಮಾಕಿ ಕಾದಿ ಇಕ್ಕೊ ಸತ್ತ ಸಗ್ಗನ್ನಾದಂ (೧೪. ೨ (೩), ಪುರಾಣ. ೩೦೭-೩ : ಪು. ೪೨೦). [?]

ಮಾಕಮಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : x x x ಮಾಕಮಯ್ಯ ನಾಯಕಂ [ಬ್ರ]ರಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. XI-1. ೨೨-೨೦ : ೨೦೪). [< ಮಾಕಿ + ಅಯ್ಯ].

ಮಾಕುವರ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪುತ್ರ : ಮನ್ಮಥ : 'ಶೋಕವನು ನಿರಿಸಿ ಶಿವಶರಣವನುಂ ತರಿಸಿ ಮಾಕುವರ ಹರರೊಪಜಂಗಮವನಾಕ್ಷಾದಿ ತಾ ಕರಿಸಿ ಉನ್ನತಾಪನದಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಜಲ ತಂದು ಚರಣವನು ತೋರು (ಚ್ಯುತ. ೧೩-೧೩). [ಮಾ. + ಕುವರ].

ಮಾಕ್ಷಿಕ (ಗು). ೧. ಜೇನುಹುಳುವಿನ : ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರೋಷ ದೂಷಿತಮುಂ ಅಪ್ಪ ಶರೀರಮುಂ ಮಾಕ್ಷಿಕವತ್ಸಸ್ನಿಭವರ್ಮಾವರಣಮಿಲ್ಲ ದೊಡೆ ನೋಡಲುಂ ತೀಡಲುಂ ಕಾಕೋಲೂಕಮಕ್ಷಿಕಾದಿಕ್ಯತೋಷ್ಠಮುಂ ಕಾಯಲಿಂ ಬಾರದಾ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೪೯). (ನಾ). ೨. ಜೇನುಹುಳು : ಮಧು : "ಸಾರಘಂ. ಮಾಕ್ಷಿಕಂ, ಕ್ಷೈದ್ರಂ, ಮಧು, ಪುಷ್ಪರಸಃ - ಈ ೫ ಜೇನುಕುಪ್ಪಂ" (ಪೂರ್ಣಾ. ೧೦೨-೧೦೩) ; ಮಾಕಧ ಲೋಧ್ರ ಮಾಕ್ಷಿಕ

ನಾಗರಮುಖ್ಯಾ ಪ್ರಿಯಂಗುಮಂ ಕಣ್ಣೊಳ್ ಸಂಯೋಗಂಗಿಯ್ಯುದು ಹೇಮಂತಾಗಮದೊಳ್ ಕುಡೆ ಮನೋಹರಂ ಪ್ರತಿಪಾಸಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೩೩) ; ಆ ಕವಿಪ್ರವರ ಮನದೊಲವಿದ ಮಧುಪಾನಹರ್ಷದಿಂದಿ ಪರಿಯ ಸರಿವು ತೈಕಂದು ಮನಬಂದಂತೆ ಮಾಕ್ಷಿಕವನುಗಲು (ಪೂರ್ಣಾ. ೨-೨೦-೨). ೩. ಜೇನುಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಿಗುವ ಮೇಣ : ಜೇನುಮೇಣ : "ಮಾಕ್ಷಿಕಂ. ಮಾಕ್ಷಿಕಾ - ಈ ಯರದುಂ ಜೇನ ಮೇಣ" (೭೩೨. ೧೨೯). ೪. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಗಂಧಕದ ಸಂಯುಕ್ತಧಾತು : ಸೋನಾಮುಖಿ : ಶ್ರೀಮುಖ. ಶ್ರೀಫಲ. ಕೊನ್ನಾರಿಡ್ಡ, ವಾಯುವಿಂಗ, ಚಪ್ಪ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ಲವಣ ಚಕ್ಕಿ, ಎಲಕ್ಕಿ, ಮೋಡಿ, ಮಾಕ್ಷಿಕಭಷ್ಪ . . . ಹೈದುಕೊಳ್ಳಲು ಕಾ. ಶ್ವಾಸ . . . ವಾತಗಲ ಸಹ ಮಣುವುವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ಪಂ. ೪೩೭-೫). (ಆಲಂ) (ನೋಡದಂತೆ) ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಪಾಕ್ಷಿರಹವೆಲ್ಲ ಜೀವನದ ತಿರುಳಾಗ್ಗ ಇಕ್ಷುದಂಡದವೂಲರು ಕಷ್ಟಭೋಜನವೆ ದಕ್ಷತೆಯಿವಿಯುವಂಗೊಂದರಡುಗುಟುಕುರಸ ಮಾಕ್ಷಿಕರೂ ಮಿಕ್ಕಲ್ಲ (ಪೂರ್ಣಾ. ೨೩೦). [ಸಂ.]

ಮಾಮಿಂದಭಟಾರಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತ್ತದ್ವಯ್ಯ ಮಾವಿಣ್ಣಭಟಾರ್ಗಿ ವಿದ್ಯಾಧಾಸನೊಟ್ಟಿ ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿಪಾಳಯ್ಯಣ್ಣುಗಂ (೧೪. V, ೪೪೪. ೨೪-೭ ; ಪು. ೪೦೦). [ಮಾಮಿಂದ ? + ಭಟಾರ]

ಮಾಗ, ಮಾಗಿ, ಮಾಗೆ (ನಾ). ಬೆಳಗಾಲ : ಶಿಶಿರಯತು ; ಮಾಘ ಮಾಸ : "ಮಾಗ (ಗಿ, ಮಾಗಿ) - ಮಾಘ = ಒಂದು ಮಾಸ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೪) ; ಒಗಿದಾಗಳ್ ಮಾಗದುರ್ಕಂ ಮೊದಲೊಳ ತವೆ ತೊಳ್ಳಿಕ್ಕಿ . . . ಬಂದತ್ತದೊಂದದ್ವೈತಮೊದವಿಮೋಘಂ ನಿಮೋಘಂ ನಿವಾಘಂ (ಕುಷ್ಠಾ. ೯-೧೦೩) ; ಮಾಗದಲಿ ಮಿಂದಿಹನು ಮೂಗ ತಂ ಓದಿದಿಹನು ಯೋಗಿ ಧ್ಯಾನಗಳ ತೊಟ್ಟಿದಿಹನು ಹಾರುವನು ಭೋಗಿಯಾಗಿಹನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩) ; ಮಾಘ, ಮಾಗ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೪ ಕೃಷ್ಣಾ). ಮಾಗಿ : "ಹೇಮಂತಮೇನೆ ಮಾಗಿಯಕ್ಕು" (ಪೂರ್ಣಾ. ೨೩-೧೩) ; ಇಂದುಕಿರಣಗಳಿಂದಂ ಚಂದನರಸ ದಿಂದ ಮಾಗಿಯು ನೀರಿಂದಂ ನಂದಂ ಪರಿಪಾಪಾನಳಂ (ಪೂರ್ಣಾ. ೩-೧೩೩) ; ಉದಯದ ಮಾಗಿಯ ಬಿಸಿಲು ಅಂಗೆಕ್ಕೆ ಹಿತವಾಯಿತ್ತು (ಪೂರ್ಣಾ. ೨೦೪) ; ಅಂಜಿಗುಡುಗವು ಮಳೆಗಾಲದೊಳ್ಳೊಗಲಿಗಳಂಜರವನುಂಧಿರವು ಮಾಗಿ ಯೊಳ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೧೩). ಮಾಗೆ : ಕಿಚ್ಚು ಸುಂದಂಗಿ ಮಾಗಿಯೊಳ್ಳ ಕಿಚ್ಚುಂಗೆ ಬೇಸಗೆಯೊಳ್ಳಿಯು ಮ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೨೩ ಪ) ; ಸೋರದ ನಿವಾತವಪ್ಪಾಗಾಂ ಮುಳಿಗಾಲದಂತು(ದು) ಮಾಗಿಯ ದವಸಕ್ಕೋರಂತಿ ರಾತವಪ್ಪಾಗಾಂ ತಾಂ ಗ್ರೀಷ್ಮಕಾಲದೊಳ್ಳ ಸುಸ್ಥಾನಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೬) ; ಮಾಗಿಯ ಬೆಳ್ಳುಗಿಲಾಗಸದಂತಿರ ಭಸಿತೋದೊ ಕಲಲಸತಲಾಟಂ ಕಣ್ಣೊಳಿಸೆ (ಪೂರ್ಣಾ. ೨೦-೧೭). [< ಸಂ. ಮಾಘ]

ಮಾಗದಲು (ನಾ). ದೊಡ್ಡಕೆಡಲು ; ಮಹಾಸಮುದ್ರ ; ಮರಿವಿನ ಮಾಗದಲಿನಲ್ಲಿ ತೇಲುವಿಕುದು ವೇದವು ಆ ಅನಂತಭೇದವು (ಪೂರ್ಣಾ. ೪೦-೧೦). [ಮಾ. + ಕಡಲು (< ಕಡಲ್)]

ಮಾಗಣಾಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಹೋಬಳಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ : ಶ್ರೀಮತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರಿಗೆ ವಿರುಪಕ್ಷಾಪ್ತನಾದಯ x ದರ್ಮವಾಗಿ ತಳಗಾಡ ಮಾಗಣಾಣಿ ಲಿಂಗಶರೂ ಸೋಮನ ಹಳಯ ಮೂಳಿಯ ಮೂರನ ಮಗನು ಷಡೆಂದ್ರಶ್ಚಕ್ರಿಸ್ವಾಯಿಯಾಗಿ ದೀಪಾರಾಧನೆಯ ನೆಡಸುವರು (೧೪. ೨೨೪. ಪು. ೨೪೩-೩ : ಪು. ೧೨೩೬). [p ಇದು 'ಮಾಗಣಾಣಿ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಿಖಿತವಿರಬಹುದು]

ಮಾಗಣ್ಣಿ, ಮಾಗಣೆ (ನಾ). ೧. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಭಾಗ ; ಹೋಬಳಿ : ಶ್ರೀವೀರಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನಮಗೆ ಮಾಗಣಿಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಆದವಾನಿಯ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಲುವ ಕರಿಯ ಬೆಳಗಲ್ಲ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲು ಕೃಷ್ಣ

ಭೂಮಿ ಮಿ ೧೦ (೨೫೩. 1X - 11, ೪೯೦-೦೨; 1541); ಕೆಳದಿಯಕ್ಕೇರಿ
... ರಾಕವದಿಯಂಬಿ ಎಲಸಮ್ಮಗಣಿಗಳೆಂಬುದು ನಿಮಗೀವೆ (೪೪೩.
೧-೪೩); ಮುಮ್ಮದಿಯ ಬಿಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜಂ ... ನಿಜಕುಟುಂಬಂ
ಬರಸು ತರಕಣಾಬಿಯಂಬ ಮಾಗಣಿಯನಯ್ಯ ವಂದೆ (ಪುಣ್ಯ. ೧-೪೨ ಕೆ).
ಮಾಗಣೆ : ೧. ಕಳಸಾಪುರದ ಮಾಗಣೆಗೆ ಸಲುವ ದೇವತಾಪುರದ ಗ್ರಾಮ
ದಲ್ಲೊ (೨೫೩. 1V, ೨೯೩-೦೪; 1541); ಕೆಲವು ಮಾಗಣೆಗಳು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ
ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ಕೊಡಗುರಾಜನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟವು (೪೪೩. ೨೦); ನನ್ನ
ಹೆಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ದಿಟ್ಟನಡುವ ಧರ್ಮಾತು ಈ ಮಾಗಣೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ
ಗಂಡದೇ ಇದೆ ಎಂತೇನೆ (ಪುಣ್ಯ. ೨೦). ೨. ಹರಹು; ವಿಸ್ತಾರ :
ಕಡಲ ಮಾಗಣೆಯಾಯ್ತು ಪಾರಿಯ ಕಿತ್ತ ಮುಕ್ಕಳಸಂಗುಗೊಂಡನು
ನುಡಿಸಿದನು ವಿಶಹಿಸುರುಂಗದಲಂತರವ್ಯಥೆ (ಪುಣ್ಯ. ೧೨-೨೩).

ಮಾಗಣೆಮಣಿಗಾರ = ಹೋಬಳಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ : ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ
ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಾಗಣೆಮಣಿಗಾರರ ಹಾಗೆ ಸ್ವರತವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಬರಬೇಡ (ಪುಣ್ಯ. ೧೩).

[ದೇ. 1. ತಮಿ. ಮಾಗಣ; ಮಲ. ಮಾಗಣೆ; ತುಳು. ಮಾಗಣೆ; ತೆಲು.
ಮಾಗಾಣೆ]

ಮಾಗಣೆ 'ಮಾಗಣೆ' ನೋ.

ಮಾಗಣೆಕಾಣ (ನಾ). ಹೋಬಳಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ : ಮಾಗಣೆ
ಕಾಣರ ಬಡವನಿಗೆ ಕಾಣ : x x x ಲ್ಲಿಯ ಮಹಾರಾಯರು ಕೇಳಿ ...
ಯಾ ಧರ್ಮವ ಆಚಂದ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ನಡೆವ ಹಾಗೆ ಬಿಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಗ್ರಾಮಗಳ
ಶಿರಾಶಾಸನ (೨೪. 11(೩), ೨೦೨೨-೪೩-೦೨; 1539); ಕನಕರತ್ನಾಂಜಿತದುವ
ಕರಣಗಳ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗದವರ ಚಿತ್ರಿಸು ಧನದತ್ತ ಮಾಗಣೆಕಾಣ
ನಿಯೋಗವನ್ನು ನೆರ ಚಿತ್ರಿಸು (ಪುಣ್ಯ. ೨೦-೩೩).

[ಮಾಗಣೆ + ಕಾಣ]

ಮಾಗಣೆ, ಮಾಗಣೆ (ನಾ). ೧. ಕೋರಿಕೆ; ಬೇಡಿಕೆ; ಎರಡರ ವೈಕಿ
ದೊಂದಿಗೆ ಒಂದ ಮಾಗಣೆಗೆ ಶ್ಯಾಮರಾಯ ಕುಟುಂಬ ಅದರ ಬಂದ
ತಿಳು (೨೫೩. 11, ೧೦೪). ೨. ಲಗ್ನದ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ ವಧುವನ್ನು
ವರವಕ್ಷದವರು ಕೇಳುವುದು. ಮಾಗಣೆ : ೧. ಹುಡುಗನು ಮುಂದೆ
ಕೆಲನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತಂದೆಗೆ ಮಂಜುಲುವದ್ದು ೬-೮ ನಯವೈಸಿಗಳ
ಜೆಪ್ಪರಮೆಯ ಇಲ್ಲ ಚಾಕಲೇಟ್‌ಗಳ ಮಾಗಣೆ ಮುಂದೆರಿಸುವನು
(ಪುಣ್ಯ. ೨೦-೩೩).

ಮಾಗಣೆಕಾಣ = ಮದುವೆಗಾಗಿ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕೇಳು; ಅವನ ಮಾದ್ರಿ
ಜಹಾಗೀರೀಮೂಲದ ಬಸವಂತಿಗೆ ಮಾಗಣೆಹಾಕಿದ. (೨೫೩. 11, ೩೨೦).

[← ೬೦. ಮಾಗಣ; ಮರಾ. ಮಾಗಣೆ, ಮಾಗಣೆ. / ಪ್ರಾ.
ಮಗಣ. / ಸಂ. ಮಾಗಣಾ]

ಮಾಗಣೆ 'ಮಾಗಣೆ' ನೋ.

ಮಾಗಣೆ 'ಮಾಗದಿ' ನೋ.

ಮಾಗದಿ, ಮಾಗತೆ, ಮಾಗದೆ (ನಾ). ಹೊಗಳುವವಳು : ಸ್ತುತಿ
ಮಾಡುವವಳು : ಕೇರಿಕೆಯೊಳು ಮಾಗದಿಯರುಂ [ಕಾಣಂ. ತಿಯರು,
ಧಿಯರುಂ, ಭರುಂಗಳ] ಭಲರೆ ಭಲರೆ ... ಪುರುಷರ ಭಾಗಭೇಯ
ಎನುತ್ತ ಕೈಪಾರಿಸುತ ಬರೆ ಮುಂದೆ (೨೫೩. ೨೩-೩). ಮಾಗತೆ :
ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಕೈಪಾರಿಸುವ ಮಾಗತೆಯರವಳಾಗಮಪುರಾಣಪ್ರಕಟೆಯೇ
ಪಾಠಕರು ... ಅ. ತ್ರಿಯಂಬಕನ (೨೫೩. ೧-೨-೩). ಮಾಗದೆ :
ಸುರಮಾಗದೆಯರುಳ್ ಕೊಂಡಾಡಿದರು (೨೫೩. ೩-೨೦-೩೨).

[← ಸಂ. ಮಾಗಧೀ]

ಮಾಗದೆ 'ಮಾಗದಿ' ನೋ.

ಮಾಗಧ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೇರು :
ಹಿಪ್ಪಲಿ : "ಮಾಗಧ್ಯ ಕೃಷ್ಣಮೆನಲು ಹಿಪ್ಪಲಿಯೆನಕ್ಕು" (ಪುಣ್ಯ.
೨೦-೩೩); ಸುರಕುಜದ ಬೀಜಂ ಮದ್ದಂ ರವಿಜಿ ಮಾಗಧ್ಯ ...
ಗುಂಡಾಪ್ಪವಿವಂ ಪರಿಕ್ಷಿಸ್ತು ಮಾಡಿಟ್ಟಿರು ಮೊದಲೊಳ್ ಪಾಲನೆಹ
ಗೊಯ್ದಿರುಳೆ ಪುಗೊಂಚಲಿಂಜುಗುಗುಂ ಚಂಪಕಕುಜಂ (೨೫೩. ೩, ೬-೪೩).
[ಸಂ. ಮಾಗಧಾ]

ಮಾಗಧ್ಯ (ಗು). ೧. ಮಾಗಧರೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಥವಾ ಮಾಗಧ
ರೇಶದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ. (ನಾ). ೨. ಮಾಗಧರೇಶದ ದೊರೆ : ನಿಜ
ವಾಕ್ಯೊಂದರ್ಯಾದ ಪೋಲ್ತಂ ಪುರುನಂದನಂ ಪುಗಟ್ಟ ಮಾಗಧಂ
ಮಾಗಧನಂ (೨೦೩. ೦೨-೦೦೩); ಕೌಸಲ ಬೈದ್ಯ ಮಾಗಧ್ಯ ಅರಸುಗಳು
ನಾನಾದಿಗಂತದ ಧರಣವರು ಸಚಿವರು ಪಸಾಯ್ತರು ನೆರೆಮದು (೪೦೩. ೨-
೦೩-೩೨). ೩. ಜರಾಸಂಧ : ಮಾಗಧನಾಯ್ಕಮಮಂ ಬೇಗಂ ಬೆದಜುವ
ಹಿಮಂತುರುಚಿಗಳವೆಳುಂಕಾಳೆ ದನೇಂಮದ್ವ್ಯತಿಯಾಗಲೆ ಸಧಯೊಳಗೆ
ಕೃಷ್ಣನವರ್ಗಿಂತೆಂದಂ (೨೦೩. ೦೦-೦೦೩); ಮಾಗಧನ ಮಂದಿರದ
ರಾಜಾಂಗಣದೊಳವನಿಸುರರು ನೋಟಕರಾದಲ್ಲಿ ಮುರಾರಿ ಪುಗುಗುರುಂ
(೪೦೩. ೨-೪೪). ೪. (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಪಾಠಕನ ವೃತ್ತಿ
ಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವ) ವೈಶ್ಯಪುರುಷನಿಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ
ಜನಿಸಿದವನು. ೫. ಹೊಗಳುವಳಿ; ಸ್ತುತಿಪಾಠಕ : "ಪ್ರಬೋಧಾಃ,
ಮಾಗಧಾಃ ... ಮಂಗಳವಾಕ್ಯಾಃ-ಈ ೬ ಮಂಗಳವಾಕ್ಯಾಃ" (ಕಾಣಂ.
೩-೩೦೩); ದೇವೆ ಭೋಜುಂ ನಿಜವಾಕ್ಯೊಂದರ್ಯಾದ ಪೋಲ್ತಂ ಪುರುನಂದ
ನಂ ಪುಗಟ್ಟ ಮಾಗಧಂ ಮಾಗಧನಂ (೨೦೩. ೦೨-೦೦೩); ಕಂಸಂ ...
ಮಂದಿಗ್ ನಿಂದ್ಯಮಾನ ಮಾಗಧರಾಗದನ ... ಪಾಸಹಿಯೊಳ್ ಕೂಡ
ಪ್ರಳಿಸಿ (೨೫೩. ೨-೨೩ ೨); ಮಾರವೀರನ ಕಚ್ಚೊಲಗದ ಮಂದಿಗಳ ಮಾಗಧರ
ಗಾಯಕರ ಮುರ್ವೆಟ್ಟಿಯಗೊಡಾರದ ಬೀಡಾರಂ (೨೫೩. ೩-೦೦). [ಸಂ.]

ಮಾಗಧಿ (ನಾ). ೧. ಮಾಗಧರೇಶದ ರಾಜಕುಮಾರಿ : ಪುಂಡುಪುಂಡು
ಮಾಗಧಿಯ ಮಗನಲಿ ಬಡಿದವಳಿಗುಕ್ಕುಗಳು (೨೫೩. ೩-೪-೨೩). ೨. ವೈಶ್ಯ
ಪುರುಷನಿಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವಳು. ೩. ಹೊಗಳುವವಳು;
ಸ್ತುತಿಸುವವಳು : ಮಹಾರ್ಕತೆಯ ಕಣ್ಣುಡು ಪೋಣರವಂಗಳುಮಂ
... ಮಾಗಧಿಯರ ಮುತ್ತುಂಗಳುಮಂ ಪ್ರತೀಹಾರಿಯರ್ ನಿವಾರಿಸುತ್ತ
ಮಿರ್ಚರ್ (೨೫೩. ೪೩). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ
ಬೇರು; ಹಿಪ್ಪಲಿ : "ಕೃಷ್ಣಾ ಉಮಾಡ್ಯಾ ವೈದೇಹೀ, ಮಾಗಧೀ, ಹಿಪ್ಪಲೀ
ಕಣ್ಣು-ಈ ೬ ಹಿಪ್ಪಲಿ" (ಕಾಣಂ. ೦೦೦-೪೩೦). ೫. ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷಾ
ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಭಾಷೆ : ಈ ದೃಶ್ಯಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ... ಬೇಡರ
ಜಾತಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಮಾಗಧೀಭಾಷೆಯೊ ... ವ್ಯವಹಾ
ರಾರ್ಹವಾಗಿ ಮಿತವಾಗಿರುವುದು (೨೫೩. ೪೩೩). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಕಾಡುಮಲ್ಲಿಗೆ; ೭ ಇದನ್ನು ಸೇವಂತಿಗೆಯೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ : "ಮಾಗಧೀ, ಯೂಧೀ-ಈ ೨ ಸೇವಂತಿಗೆ" (ಕಾಣಂ. ೩೪-೩೩).
೮. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಕಾವ್ಯದ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕೆಲವರು 'ಕಾಟ',
'ಆವಂತಿ', 'ಮಾಗಧಿ' ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ರೀತಿಗಳು ಆರಂದೂ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೪೩೦-೩೩೦). [ಸಂ. ಮಾಗಧೀ]

ಮಾಗಧೀಲತೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡುಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : ವರ್ಣ
ಮೂಟಾ ಯೋಗವೆಂದನೆ ಕೋಟಾತೀರ್ಥಮ ಮಾಗಧೀಲತೆ ಕುಸುಮಕೇಸರ
ದಿಂದ ಜನಮನವ (೨೫೩. ೦-೪೩). [ಸಂ. ಮಾಗಧೀಲತಾ]

ಮಾಗರಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮಾಗರಯ್ಯ ಪಟ್ಟ ಪೆಟ್ಟಿರನುಡಿ
ಯುಟ್ಟಲುಮೆಚ್ಚಿಸೆ ತಾಟುಗಳೊಳುಮೆಚ್ಚಿ ಸತ್ಯನ್ (೨೪. ೫, ಮುಳು,
೦೩೦-೦ : ೨೦-೨೨೦). [ಮಾಗರ + ಅಯ್ಯ]

ಮಾಗಳಿ. ಮಾಗಳಿ (ನಂ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೇರು; ೫ ಈ ಬೇರನ್ನು ಕೆಲವು ಔಷಧವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾಯಿ ಮಾಡಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ: ದೇವದಾರು, ಮಾಗಳಿ. ಕಾಡುಮಾಗಳಿ . . . ಮುಡಿವಾಳ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎರಡುವರು ತೂಕ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಯಲ್ಲರದು (ಶ್ವ.ಸಂ. ೧. ೨೫) : ಅಗರದಕೆ ಎಲೆ ಕಡಲೆ ಕಬ್ಬಿಹ ರಾಜ್ಯ ಮಾಗಳಿಭೂಮಿ ಎಂಬುವರು; (ಶಕಂ. ೫೬). ಮಾಗಳಿ : ಎಕಮಾವಿನ ಮಿಡಿ ಮಾಗಳಿ ಮೆಬಸಿನ ಕರೆ ಬತ್ತಲಬ್ಬಿಯಾಳೆಯ ಗೊರೆಯಿಂದಕಬ್ಬಿರ ಲಾವಣ್ಯಂಗಳನ್ನಿಧಿರಾಗಳಿಬ್ಬಿಯಿಂದಗಳನೆಯರ್ (ಸುಕುಮ. ೦೦-೨೦) : ಬೆಳೆಗ್ಗಂಪಂ ತಳದಲ್ಲಿ ಮಾಗಳಿಗಳಂ ಕೂಡ್ತುಂದ ವ್ಯಂಕಾಕಗೋದುಗಳನಾಣಾ ಪಳೆಕಾಕವಾಕದುವದಾಣಾಕಮಂ ತಂದು. . . ಬಿಡಿಸಿದರ್ (ಶಂಕು. ೦೫-೬೦) ; ಅದಕತ್ತಮದ ಕಂಪ ಮಾಗಳಿ [ಶಾಕಂ. ೪೫]ಯ ಬೀರಿನೊಳು ಪೊದೆರೆಸಿದುವುದು (ಸುಕುಮ. ೨-೨೬).

ಮಾಗಳೇರು, ಮಾಗುಳೇರ್, ಮಾಗುಳೇರ್ = ಮಾಗಳನ್ನ ದ
ಬೇರು : ಮಾಗಳೇರು, ಕಾಡುಮಾಗಳೇರು . . . ಮುದಿವಾಳ
ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎರಡು ಪದಕ ತೋರಿಸುವ ಚೂರ್ಣ ಮಂಜರಿ
ಯಲ್ಲರದು (೫೪೬. ೦೦೨); ನೈದಲವಳು ಸಹದೇವಿಯಂ ಬಿಳಿಬಾಲಿ
ಮಾಗಳೇರು ಇವಲ್ಲವಂ ಚೂರ್ಣವಂ ಮಾಡಿ ಎಣ್ಣೆಯೊಳಿಟ್ಟು ಅಯಿಕ್ಕ
ಕನ್ನೊರ್ ಪುಷ್ಪು ಮರೀಕರಣಂ (ಕಾಡು. ೩೬೩); ಮಾವಿನ ಕಾಯ್ಗೆ ಕೊಪ್ಪ
ವಳಗಪ್ಪುರ ಮಾಗುಳೇರ್ ಸುಧಾರಸಂ ತೀವಿರೆ ಕಂಪು ಪೊಂಪುಸುಂಪೆತ್ತಿನ
ಕಾಯ್ಗೆ ಕನ್ನೇವಂ ಕಳಾಕೋವಿದಯರ್ ಕಿಲಂಬಿದಿಯಿಕ್ಕಿದರ್ (೪೪೦. ೩೬೩);
ಪಿಪ್ಪಲಿ ಚಿಲ್ಲಗಯ್ ಮೆಚ್ಚು ಮಾಗುಳವೇಮೊಳೆಯಲ್ಲವೇ . . .
ಅರಮೊದುವುಲಿಗಳಾದಿಯಾಮಪ್ಪಿನ ಕಾಯ್ಗೆ ಕಂ ಪುಗುಂಪು ವೆಂಪ್ಪಿದನ್ಬ
ಪತ್ತಮೊರ್ (೦೬೦೪. ೩-೬೩). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಹಾಲಿ, ಮಾವಲಿ]

ಮಾಗಳಿಗೊಪ್ಪು (ನಾ). ಮಾಗಳಿಸ್ಸುದ ಬೇರು : ಮಾಗಳಿಗೊಪ್ಪು-
ನಿಲಮಾಗಳಿಬೇರು . . . ತಿಗಡಿ, ಪುದ್ರೆ, ಶ್ರೀಗಿಡ್ಡ, ಇದ್ದಿಷ್ಟನೂ. . .
ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಾಲ್ಕು ವರುಷ ತೂಕವ ನೆನವಿಲ್ಲದ ದಿಕ್ಕಳುಮಾಡಿ. ನೆನಹು ಇವೆಲ್ಲವೂ
ಪರಿಪೂರ್ಣವು (ತತ್ವಜ್ಞಾನ- II, ೩೩). [ಮಾಗಳಿ + ಗೊಪ್ಪು (< ಗೆಲ್ಲು)]

ಮಾಗಾಚಿನಾಡು (ನಾ). ಒಂದು ಗ್ರೂದಿನ ಹೆಸರು : ಪ್ರೀಮನೋಜಮ್ಮ ಕುಳಾಸ್ತಕ ಮೆಮ್ನೊನಡಗ್. . . ಮಾಗಾಚಿನಾಡ ರಾಜವಂಶೀಕಲ ಬೇವನೊಳ್ ಸುವಿನಕಕಪ್ಪಾವಮೋದದೊಳ್ ಪ್ರಭುವೀರಾಚ್ಯಾಯುತ್ಪನ್ನಿರೆ (ಎಫ. VII (B). ಪಾಗಮಂ. ೯೪-೩ : ೨72). [ಮಾಗಾಚಿ + ನಾಡು]

ಮಾಣಾಸ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಕಾಡು; ಮಹಾರಣ್ಯ : ಹೈಹೈವತೀಸ್ವೇವದಿನಾ
ಮಾಣಾಸಂ ಮಹೇಶನಂತೆಸಿದಿಕಂ (ಛಾ. ೩. ೪-೫),

[ಮ್ನಾ + ಕಿನ್, (< ಕಿನ್)]

ಮಾಗಾಯ್ 'ಪಾಂಗಾಯ್' ನೋ.

ಜಾಗಾಯಿ 'ಮಾಂಗಾಡು' ನೋ.

ಮಾನ್ಯ 'ವನ್ಯ' ಮೊ.

ಮಾಗಣೆ (ಪಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಲ್ವ; ಗೋಪವಲ್ಲಿ : "ಮಾಗಣೆ
ಗೋಪವಲ್ಲಿ ಮಾಗಧಿಯೆನಿಸ್ತು" (ಪುಂಗಡಾ- ೩೯-೪೯). [?]

ಮಾಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹಣ್ಣು ಪಕ್ವವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮಾವಳು ಹಣ್ಣನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಗಿಸಬೇಕು (೨೩೩). ೨. (ಅಲಂ) ಪಕ್ವಗೊಳಿಸು : ಹುದಗೊಳಿಸು : ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಡೆದ ಘಟನೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಗಿಸಿದವು (೨೩೩). [ಮಾಗು + ಇಸು.]

ಮಾಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಾಯಿ ಮೊದಲಾದುವು ಪಕ್ಕವಾಗು ; ಹಣ್ಣಾಗು ;
ಕಳಿ ; ಕಾಯಿ ಮಾಗಿದ ಮೇಲೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಉದುರುತ್ತದೆ (ಹಸುಪೂ. ೩೦೦);
ಹಣ್ಣುಗಳ್ಳಿ ಗಿಡದಲ್ಲೇ ಮಾಗಿದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮುಗಳ ಲಿಂಗ ಮಟ್ಟ

(ಇಮಾನ್, ೭೭). ೨. ಗಾಯಂ. ಪುಣ್ಯ ವಪುಂತಾದುವು ಒಗಗು :
ಮಾಗಿದ ಗಾಯದ ಗುರುತು ಕಂಡರೆ ನಗುವುದೆಂತೆ ನೀನು ಗಾಯ
ಗಲ್ಲದೆ ರೂಪವು ಗುರುವ ಪದ್ಮಶಾಯನ ಹೇಗೆ ನೀನು (ಇಮಾನ್, ೭೭-೭೮).
೩. ಪ್ರಭಾವವು ಕಡಮೆಯಾಗು : ಶಕ್ತಿಯು ಕುಗ್ಗು : ಮುಷ್ಕಾದ
ಕುಳಿರೂಳೆ ದೆಸೆಯಾಗುವುಳಿ ಬೆಟ್ಟದಮೀನುವೆಂತಾನುಂ ಶಾಸನರಾತ್ಮಂ
ವಿಲ್ಲವೆನ ಮಾಮಸಗಿದಂ ದು ಮಾಗ ಮಾಗಿಸೆಕೆಸರೆಯೊಳೆ (ಶ್ಲೋಕ, ೭೮
ಶ್ರುತಿ). ೪. (ಆಲಂ) ಪಕ್ಕೊಳೊಳು : ಹದವಾಗು : ಸುಖವಿರುವ
ವಿರಿಕತದ ಜೀವನದೀ ಚಂಚಲತೆಯ ಕಂಡು ಮನವು ಮಾಗಿದ (ಪುರಾ. ೭೯).

[ದೇ. || ತುಳು. ಮಾಗು; ತೆಲು. ಮಾಗು, ಮಗ್ಗು]

ಮಾಗುಂಡ (ಸಾ). ರಿ. ದೊಡ್ಡಕೊಳ, — ತೀರ್ಥ : ಆಗಮ ಮೂಡಿ
ಮಾಗುಂಡ[ಪಾಂ. ಗುಡ]ವ ಮೀದರಿ ತಾ ಕೊಡಬಲ್ಲನೆ ಕೂಡಲಸಂಗಮ
ದೇವ (ಪಾ. ೨೫). ೨. ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಕುರಿಯಾಮಂಗಳ
ಮುಟಿವಳ್ಳಿ ನಲ್ಲೂರು ಮಾಗುಂಡ ತೇಗುರು ಆದ ಮಲ್ಲಾಂ ಬೆಟ್ಟ ಮಂಗಳಂ
(ಎಳ. VI, ೨೪೨, ೪೨-೨೩ : ೨೫೪). [ಮಾ. + ಗುಂಡ]

16 ಮಾಗುಂಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಭುವನವ್ಯಾಸ
ಮಾಗುಂಡಿಯೊಳ್ಳಾದಿದವ್ವ (ಎ. II (B), ಹೆ.ಗ್ರ. ೨೩-೯; ಸಂ- ೯೨೦) :
ಉಚ್ಚವಲ್ಯಯ ಪೊಳಗಾಮಾಳ್ವ ವಲಯೆಹಿ ಮುದ್ದ ಮಾಗುಂಡಿಯೆಹಿಗ
(ಎ. V, ವೇ.ಸಂ. ೩೦೯-೦೩; ೯೭೭). [?]

ಮಾಗುಟ್ಟು (ನಾ). ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಚಾರವಾದ ರಹಸ್ಯ; ಪರತತ್ತ್ವ; ಅರಿವರಿವುಗಳ ಹರಳಮೋವೆಗಳ ಹೊಳಿಸುತ್ತ ಆಗುವ ಬಾಗಿಣಿ ಮಾಗುಟ್ಟು ಮೆರೆಯೆ (ಪುರಾಣ. ೫೧-೫೨). [ಮಾ + ಗುಟ್ಟು]

ಮಾಣಿಕ್ಯ 'ಮಾಣಿಕ್ಯ' ನೋ.

ಜನಾಂಗ 'ಮಾಂಗ' ನೋಡಿ.

ಮಾಘ (ನಾ). ರಿ. ಚಂದ್ರಮಾನದ ಹೊನ್ನಿನದಿನೆಯ ತಿಂಗಳು :
 ೨. ಆ ಮಾಸವೇ ಚೈತ್ರ . . . ಮಾಘ ಫಾಲ್ಗುಣಮೆಂದು ಪನ್ನೆರಡು
 ತಿಂಸಾಗಹುದು (ಪು. ೧. ೫೫) : ಪಂಚಾಕ್ಷರಾದಿನಿರುಪಮೋತ್ತರಗಳ
 ಜನ . . . ಮಾಘದಲ್ಲಿ ತದಂಗ ಪೌಷ್ಕಾಪ್ಯದ್ಧಿ (ಗಣ. ೧-೫೨).
 ೨. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಶಿಶುಪಾಲವಧ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ
 ಮಹಾಕವಿಯ ಹೆಸರು : 'ಸುತಗಿರ್ವೃಂ . . . ಶಕವತ್ಸಾಕ್ಷರಭಾಮೃತ
 ಚೈತ್ರಕಬೃಧ್ನೋಮಾಘನಂ ಮಾಘನಂ (ಪು. ೧-೫) ; ಮಾಘ ಓದಿ
 ಮಗಾ ಕೆಟ್ಟ (ಗಾ. ೧). [ಸಂ.]

ಮಾಘಮಾಸ (ನಾ). =ಮಾಘ ೧ : ದೊರಕೊಂಡ ಮಾಘಮಾಸಂ ಬರೆ
 ಕೃಷ್ಣ ಚತುರ್ದಶಿದಿನಂ ಸಮಾನಿ (ಅಂತ್ಯ. ೧೩-೨೦); ಮಾಘಮಾಸದ
 ನವರೀನಂಕೆ ಆದಿ ನೋಡಾ ಅವ್ಯಾ (೪೪ನ. ೩. ೧೯೮-೨೩); ಆ ಮಾಘಿ
 ಸುಖವಾಯ್ತು; ಮಾಘಮಾಸವು ಹೋಗಿ ಚೈತ್ರವಾಯ್ತು. (೨೦೦೩.
 ೪೯ ೨೩). [ಸಂ.]

ಮಾಘಸ್ನಾನ (ನಾ). ಮಾಗಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ
ಹಾಕಿ ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ : ಮಾಘಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ನಿತ್ಯಸ್ನಾನ ಪೂಜ್ಯ
(ಗಾಥೆ). [ಪಂ.]

40 ಮಾಘ್ಯ (ನಾ). ಒಂದಂ ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ; ಕೋಲಮಲ್ಲಿಗೆ :
 "ಮಾಘ್ಯ. ಕುಂದಂ - ೨ ಮೊಲ್ಲೆಗಿಡದ ಹೆಸರು. ಇದು ಮಲ್ಲಿಗೆ
 ಭೇದ, ಕೋಲಮಲ್ಲಿಗೆ" (ಹಿರಾ ೧೬. ೦೩೬). [ಸಂ.]

ಮಾಚದಕ್ಕಿ, 'ಪೂಜಿಪತ್ರಿ' ನೋ.

ಮಾಚಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ತನ ಹೆಸರು : ಶೆರ್ಗಡೆ ಮಾಚಯ್ಯ
ಮಾಚಯ್ಯನ ಗೌರವಾರ್ಥಿ ಗಣಪತಿ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು
ನೋಡೆ (ಎಫ್. 19 (2), ಸಾಹಿ. 045-2; 965). [ಮಾಚ್ಯ + ಲಯ್ಯ]

ಮಾಟಿ (ನಾ). ಸುವಾಸನೆಯ ಎಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಬೆವಳಿನ ಸಸ್ಯ. ಮಂಚಿಪತ್ರೆ : "ಮಿಟಲೆ ಮಾಟಿಯಿನಿಕ್ಕು"
(೮:೫೫. ೧೦-೧೦). 'ಮಂಚಿಪತ್ರೆ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮಾಟಿ]

ಮಾಟಿಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ : ಎಜೆಯಂಗಪ್ಪನ ಮಗು ಮಾಟಿಗ
(೧೪. III (೩). ಪುಟ. ೨೩-೨೪; ೨೦೦ ೧). [ಮಾಟು + ಗ]

ಮಾಟಿಪತ್ರೆ, ಮಂಚಿಪತ್ರೆ (ನಾ). = ಮಾಟಿ : ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಪ್ರದೇಶ
ಮಾಟಿಪತ್ರೆಯ ತಾರು . . . ಸುಮಾರು ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ
ಸುಮಾರು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಕಣಗಳಿರುತ್ತದೆ (೨೫೫. ೩೬).
ಮಾಟಿಪತ್ರೆ : ಮಾಟಪತ್ರೆ, ಹಿರೇತೊಕ್ಕು ಇವುಗಳೆರಡನ್ನೂ ಉಂಡೆಮಾಡಿ,
ತುಂಡ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ರಸ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಕ್ಕರೆಮೆರೆ ಕೊಡಲು ಜ್ವರತಾಪ
ಮತ್ತು ದಾಹ ಇವೆರಡೂ ನಿಲ್ಲುವುವು (೫೩೩. ೦೦೯). 'ಮಂಚಿಪತ್ರೆ'
ಪರಾ. [
[<ಸಂ. ಮಾಟಿಪತ್ರೆ]

ಮಾಟು 'ಮಾಜು' ನೋ.

ಮಾಜನ (ನಾ). ಮಹಾಜನ : ಸ್ವತ್ತಿತ್ತೀ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಜನ
ಮಾವತ್ತಿಲ್ವರ ಅಲಿವೊಡುಗೆಯನ್ ಕೇಸರಿ ತೊಡುವಾಲ್ವನಾ ಮಗನ್
ಅಲನ ತೊಡು ಇಕ್ಕಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಾನೆ (೧೬. I (೩). ಪುಟ. ೦೫-೬; ೨೨೦
೫೩); ಮಹಾಜನ - ಮಾಜನ, ಮಹಾದಾನಿ - ಮಾದಾನಿ (೪೫೪. ೨೦೦
೪೫೪); ಈ ಪೂರ್ವಕೆಯ ಕೇಸರಿ ಮಾಜನ [ಪಾಠಾಂ ಮನುಜ]ರಿಗಲ್ಲ ಪಾಪ
ವಿಮೋಚನಾಗುವುದು (೪೫೫. ೦-೨೫). [
[<ಸಂ. ಮಹಾಜನ]

ಮಾಜರು 'ಮಹಜರು' ನೋ.

ಮಾಜಾತ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪುತ್ರ; ಮನ್ಮಥ; ಬೆಟಗಾಗಿ. ನಿರಾ
ತಪೋಗಾತ್ರಧರನನೇಲಿಪಡೆ ಮಾಜಾತನು ಒಟ್ಟಿ ಗಗನದೊಳಗಾತುರಿಸುವ
ಪುರುಷರ್ಗ ವಾರದನೆಂದಂ (೧೦೯. ೫-೬೬). [ಸಂ.]

ಮಾಜಾರಿ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುತ್ರನಾದ ಮನ್ಮಥನ ಪುರಿ; ಶಿವ : ರಾಜನ
ಮೋಹದ ಪೂರ್ವಾಜವನೋರ್ವ ಮಾಜಾರಿಬಕುತ ಚೇದಿದ (೪೪೩.
೯-೦೩೦). [ಸಂ.]

ಮಾಜೆ 'ಮಾಜೇ' ನೋ.

ಮಾಜೆಕಾಲ (ನಾ). ಹಿಂದಿನ ಕಾಲ; ಪೂರ್ವಕಾಲ; ಬೀಜಗಳ ಕೊಡು
ನಮಗೆ ಮೋಜು ಬಿಡುವುದು ಮಾಜಾಕಾಲು ಬರಗಾಲ (೪೫೫. ೨೨೭).
[ಮಾಜೆ (<ಮಾಜೇ) + ಕಾಲ]

ಮಾಜಿಸು, ಮಾಜಿಸು (ಶ್ರೀ). ನಿ. ನಿವಾರಿಸು : ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು :
ಸಾದಂ ಮಾ [ಪಾಠಾಂ ಮಂಚಿಪತ್ರೆ ಜೀವರ ನೋಪಂ ಪರಿಪಾಪು
(೪೫೫. ೨೯-೩೦೩). ೨. ತೋರಗೊಡದಿರು : ಮರೆಮಾಡು : ಶ್ವತ್ತಿಯ
ಬೀಜಪ್ರತಾಪನಾದಕ್ಕೆ ಬಲವನವನೆಯನಂದಂ ಅಗಮನಾ ರೂಪ ಮಾಜಿಸು
ಬಹುದುಜಾ ಸಂತಾಪವಾಕ್ಕೆ (೪೫೫. ೨೦-೨೯); ನೀತಿವಿನಯಂಗರ ಮಾಜಿಸು
(೪೫೫. ೨೦-೨೯). ಮಾಜಿಸು : ೨. ಅಂತು ನರಗ ನೋದಲೊಳಂತು
ಚಿಂತೆಯೊಡವಿದೊಡಂ ಮಾಜಿಸುಂದಂ ಪೊಪುಂಡಿಯ ಬನ್ನಣಮಾಂ
ಪೂನಗದು ಸನ್ನಣಮಂ ತೋರ್ಪಡಿಸುತುದಂ ಮಾಜಿಗೈವುದುಂಟು
(೪೫೫. ೨೦-೨೯). [ಮಾಜು + ಇಸು]

ಮಾಜೇ, ಮಾಜಿ (ಗು). ನಿ. ಹಳೆಯ; ಹಿಂದಿನ : ಮತ್ತೂ ಅವೇ ಮಾಜೇ
ಪಾಡು ಪಾಡತಾರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಾದರೂ ದೂರದೇಡುಂದ ಪಾಯಕಿನೆಯರನ್ನು
ತರಿಸಿದ್ದರೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು (೪೫೫. ೦೫೯). ಮಾಜಿ : ೨. ಅಧಿಕಾರ.
ಪದವಿ ವರುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಹೊಂದಿದ; ವಿಶ್ರಾಂತ
ಮಾಜಿ ಅಮಾಲ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಾ (೫೫. ೦೯೨೯. ೯೯-೦೦.
೧೩೩); ಮಾಜಿ ಅಮಾಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಟ್ಟ ಪರ್ವತರು ಮೊದಲಾದವರು
ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬಾವತಿ ಮಾಡಿದ್ದು (೫೫೫. ೨೩. ೩೬); ಮುಖಾಂತಿಗಳಿಂದ

ಕೆಲವು ಮಾಜೆ ಸಭಾನದರು ಕೊಂದರೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಹೇಗೆ ? (೫೫೫. ೨೩೦).

[<ಅ. ಮಾರಿಃ; ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮಾಜೇ]

ಮಾಜು, ಮಾಜು, ಮಾಜು (ಶ್ರೀ). ನಿ. ಕಾಣದಂತಾಗು : ಮರೆ
ಯಾಗು : ಅಡಗು : ಜೂಜಾಟಕ್ಕೆ ಸೂಳಬಂಟಿ ರಾಗದ ಸಂಪಾಜ
ಪರ್ಯಾಯಗಳ ಚರ್ಚೆ ರಾಜವಿಧಿಯೊಳಗಾದಾದ ಸಂದಣಿ ಮಾಜುದು
ನಿತ್ಯಕ್ಕೆತ್ತದಲಿ (೫೫೫. ೨೦-೨೩); ಪಳಿಗಳಂ ಮಾಜುದುವು ಒಪ್ಪದಿಂಧು
ಶಿಶಿಲೆಯನಂಗೀಕರಿಸೆ . . . ಮನು ಮಾದ್ಯತೆಯನಾಂತುತಾ ತನ್ನಿಯಳಿ
ಗತುಳಿಗಳೊಳಿದಯದೊಳಂ (೫೫೫. ೦-೯-೩). ೨. ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯ
ದಿರು : ಮರೆತುಹೋಗು : ಈ ಜಗದೊಳಹೊರಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಹೆ
ತೇಜವಾನೆಂದೆಂದಿರುವನು ಮಾಜು ಮೈಸೂರಿನಿರೆ ನಿಶ್ರೇಯವಪಡೆಂದಂ
ರಾಜಯೋಗದ ತಿಳಿಸಿದಂದಿ (೪೫೫. ೯-೦-೯); ಮಾಜು ಸ್ವೇದನಿಸ್ತಲ್ಲಿ
ರಸುಲಾ ತಗೊಂಡಿದ್ದು (೫೫೫. ೩೩). ೩. ಮಾಸಿಯಾಗು :
ಮಾಯು : ಒರೆಯರಸು ಮನಸ್ಸಿನ ಗಾಯ ಮಾಜುವಂತಹ ಮಾತು
ಮಮಲದಿದಿಯುತ್ತನೆಂದೆ ಅಪರೂಪವಾಯಿತು (೫೫. ೨೦೬).
೪. ಅಡಗಿಸು : ಮುಚ್ಚು : ಮರೆಮಾಡು : ರಮೆಮುಗಿಲ ಮಹಿ
ಗೊಂಡೊಡಂ ಬೆಳಗು ಲೋಕಮಂ ಧರಣುವ ತೊದಿ ನಿಜಮಂ ಮಾಜಿ
ಶ್ವತರದೊಳಗಿವೊಡಂ ಹಳಹರನೆ ಹೊಳಹೊಳೆದು ಜೀವಳ ಮನಳ
ಮಂಗಳವಿತ್ತುವಂ (ನಿಧಾ. ೨-೨೯); ದಿವರುಹರಳಲೋಚನೆ ಕೇಳು
ನಿನ್ನಯ ಪೆಸುವುದೊಂದೆ ಬಂದೆ ಅನಮಾಕ್ಷಿನಾಣೆ ಮಾಜದೆ ಪೇಳು
(೫೫೫. ೦೦-೦೩); ವಿಳಂಬದೊಡನೆ ಮಾಜದೊಳಗಿವೊಳೆ ಹೇಳು (೪೫೫.
೦೫-೫೩). ೫. ಅಳಿಸು : ತೊಡೆದು ಹಾಕು : ಧರ್ಮವಾರ್ತಾ
ಪೂಜೆ ಸಾರ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಮಂ ಸಾರಿಯರ ಪಕ್ಷಿಯಂ ಮಾಜಲನಾಗೈದ
ಬಂದಿ (೫೫೫. ೨-೨೯-೩೦). ೬. ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ನುಣುಪಿಕೊಳ್ಳು :
ನೇಪಯದಿಪಾತಕೆ ಚಗಿದು ಕುಮರಿಯಿಂದ ಮಾಜದೆ ಬೀಳ್ ರಾಜಕರ
ವಾಜಯ ಓದಿದು ಮೂಗಿರಿವರನು ಯವರಾಜವಾಲಯಕ್ಕುದರಂ
(೪೫೫. ೨-೨೯). ೭. ಹಿಂದಿಗೆ : ಹಿಂದಿರು : ತೇಜಗಳನು ಕುಣಿಸುವರು
ಕಲಭವನು ಮಾಜದೆ ಬಂದಿವರಿಸುವ ರಾಜಕುಮಾರರ ಸಭಾಗ್ಗೆ ನೆಜೆ ಬಿಡು
ಬಿಡು ಕೇರಿಯೊಳಗೆ (೫೫. ೭-೦೦). ಮಾಜು : ನಿ. ಸುಕ್ಕುತಂ ಸ್ವರ್ಗ
ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆನಲ್ವತ್ತೊಬ್ಬರೊಂ ನಿತ್ಯಮೋ ವಿಕ್ರತಗೊಂಡಬಂದೆ
ಲಲಿ ನಿಜದೋ ಸ್ವಪ್ನದೊಳೊಂ ಮಾಜದೋ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ನೊಂಕರೊ
ಓದಿದೊಂ (೪೫೫. ೩೩) : ತೋಡುಂಬಟ್ಟಿನ ಕಾಲ್ಪಿಸಿ ನಲೆ ಗೊಡೆಯೊಳೆ
ಮಾಜದೊ ಮಾಯಾಂತರಲ್ (೫೫೫. ೦-೨೯). ೪. "ಮಾಜು—
ಅಪರೂಪೇ (ಮರೆಮಾಡು)" (ಪಾಠಾಂ; ಅದನಲ್ಲಂ ಮಾಜದಿರ್ ಚಿತ್ತದೊಳೆ
(೫೫೫. ೯-೦-೨೩) : ಮಯುಳ ನಿನ್ನ ಪೊಂಡೆಳೊಡಲರ್ ಕಡುದಾದಿದಿ
ಯಂಜ ಮಾಜದಿರ್ (೫೫. ೨-೨೯) : ಮುನಿಯ ಜನುವುದೆನಗೆ ತಮ್ಮ
ಪುನಪದಾಂಜುವಿದ್ವಿತ್ತಂದನುವನಿಹಂ ಮರೆಯ ಮಾಜದೆ (೫೫೫.
೦-೨-೨). ೫. ತರಳೆಯ ತ್ರಿಪಳೆಯ ಪೊಲ್ವೆಯ ತರಂಗಮಂ ಪಡೆವೆಂದಂ
ಸುರನದಿ ಪಲವಂ ತರಗನೇ ಪಡೆದು ಪಡೆಯದೆ ಸರಿದರೆಯಂ ಮಾಜಿ
ಮಗುಳ್ಳು ಪಡೆದವುದಿಲ್ಲಂ (೫೫೫. ೭-೨೬) : ಈ ಶಾಸನವೆ ನಮ್ಮ
ಭವಂತೆ ಅದೇ ಅಗಿದ್ದರೆ, ಇದನ್ನು ಮಾಜಿ ಲಯಮಾಡಿ ಇಲ್ಲವೆನಿಸಿ
ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಕು (ಪಾಠಾಂ. ೨೦-೨). ೬. ಮಯರದೊಳಗಿದ್ದು ನಿಗಗಿ
ಯೆನದಿರು ಮಾಜಿ ನಿನಗಲ್ಲಾಗ ನಿನ್ನ ಹೊಂಬಾಳೆಮೈಯಳ ಧಂತಾಂತಿಯ
ಹೊನ್ನ ಮಯರದೊಳಂ ಕೊಡಿಸುವನು (೪೫. ೯-೨೨). ಮಾಜು : ೪. ಎಲೆ
ವಿನನರೋಚನೆ ಏತರ ಯೋಚನೆ ಏನೊಳ ಯಾಚನೆ ದೀನೆ ಮಾಜದೆ
ಮನವನು ಹೇಳು ನಿನ್ನಿನಯನು ಬಹನೆಂದು ಬರಲಿಲ್ಲವೆನು (೫೫೫.
೦೩೦-೪೪). ೪. ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಕಾಣದಂತೆ ಮಾಡು : ಮಂದಿಗಿ

ಬೆತ್ತ, ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮಂಡೆ ಮಾಡಿ ನಾಚುತಿದ್ದ ವೆಂಡತಿಸಂತತಿ ಸಾವಿರ ವಾಗಲು ದಂಡಿಗೆ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿದಳಯ್ಯ (ಕೃಷಿ. ೧-೪೩೦) ; ಹಿಗ್ಗನ್ನು ಮಣುವುದು ಹೆಣ್ಣಿನ ಸ್ವಭಾವ (ಕಂಠ. ೧೦೯).

[ದೀ. ೩ ಕುಂ. ಮಾಯೆ; ತುಳು. ಮಾಜುಪ್ಪ, ಮಾಜು; ತೆಲು. ಮಾಮಂ = ದಾಳಾಗು, ನಾಶವಾಗು; ಕೋತ. ಮಾಂಜ್; ತೊದ. ಮೋದ್, ಮೋರ್ಪ್]

ಮಾಡು, ಮಾಂಡು (ನಾ). ಮರೆಮಾಡುವಿಕೆ; ಮೋಸ; ಶತ್ಕು : "ಮಂಚೆಗೆ ಮಾಡೆಂದು ಪೆಸರಕ್ಕು" (ಕೃಷಿ. ೩೭). ಮಾಂಡು : "ಮಾಂಜೆಂದು ಮಂಚಿದುದು" (ಕಂಠ. ೩೭-೩೮). [\leq ಮಾಡು]

ಮಾಟ (ನಾ). ೧. ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ; ಕೈಗೊಂಡ ಕಾರ್ಯ : ಕೆರೆಕುಂ ತುಂಬುತುಂ ತೊನ್ನುಂ ಶರೀರದೊಕ್ಕೊಳೆ ತಂತ್ರದಿಂ ಕೂಡದೆ ನಾಗರ ಮಾಟಮೆಂದು ಕವಿಯೊಳು ಮುಂದಿಟ್ಟುಂ ಪಲರುಮರ್ಚಪರ್ವತಕ್ಕುಗಳೆಂ (ಕಂಠ. ೯-೩೩); ಓಡುವುದು ಕರ್ಪುಎರ್ ತುಡುವುಪ್ಪೆದಲರಂದಿವನೇಕ ನಟ್ಟ ನೀಂ ಕೊದರ್ವ ರಕ್ತಿಯೊಳೆಪರಗಂಗಳಿವೆವುಳು ಕಾಲೆಕ್ಕು ನೀಂ ಮೃದನೊಳಿಡಿಕಿ ರೂಪುಗುಮಂದಿವ ಮಾಡಿದ ಮಾಟಮಾಡಿದು (ಪೂ. ೧೦-೩೩); ಮಾತು ಕರಿದಾದೊಡಂ ಮಾಟವಪ್ಪುದು ಹಿರಿದು (ಪು. ೧೧-೪). ೨. ರಚನೆ; ನಿರ್ಮಾಣ : ಲರಿತೋನ್ನತಮಾಣೆ ಮಯಕೂಟವಂದಮದು ಪಲವುಂ ದೇಸೆಯ ಮಾಟವಂದಂ (ಕಂಠ. ೯-೩೦ ೩೫). ೩. ಬಟ್ಟೆಯ ಎಣ್ಣೆಗಳ ರಚನೆ : ನೆಯ್ಗೆ : ಸೀರೆ, ಬಟ್ಟೆಗಳ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮಾಟ ನಮಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಎದುರ್ತಿ ಮಾಡದೇಕು (ಗೃ. ೩೦. ೩). ೪. ಆಕಾರ; ಸ್ವರೂಪ : ಆಕೃತಿ : ಆ ಮೊಗದ ಮಾಟ. ಕಣ್ಣುಗಳ ಹೊಳಪು . . . ಇವೆಲ್ಲಾ ರೇಪಕ್ಕನವು (ಪಾಕು. ೧೦೨); ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾದ ತಳುಕೀರಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಮೈಯು ಮಾಟ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು (ಕಂಠ. ೩). ೫. ಚೆಲುವು; ಅಂದ : ಶೋಭೆ : ಪರದಿನ್ನಿತ್ತಿಗೆ ಮಾಟವ ಕುರುಳು ತೃಭುವಣಾಂಶೇಂ ದರ್ ಕಂಠಾಧರಣಮನೆ ಪರದ ಶನ್ನದ್ಧರಧೂಮದೆ ಕರಿದು ಮಾಡಿದಂ ನಿದಯಶಮಂ (ಕಂಠ. ೧೧-೪೪) : "ಮಾಟವ - ಕೃತಕ" (ಕಂಠ. ೩೬). ೬. ಅಲಂಕಾರ : ಈ ದೇವಳ ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕಂ ದೇಗುಲದ ಮಾಟಕ್ಕುಮಾಣುಮುಮುಕೊಳರಪ್ಪಮಾ ಮಂಜೇಶ್ವರದೇವರ ಪ್ಪನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯೊಳಿತು ಪಲಮನಯ್ಯವರ್ (೧೯. VII (೩). ೨೨೦. ೩೩೬-೬ : ೨೦೦). ೭. ಒಯ್ಯಾರ : ಒನವು; ವಿರಾಸ : ತವ ಸಾಪತ್ಯ ಯರಾಟ ಸಾಲ ಮಂಭಾಜನಂ ಬೇಟರಾ ಪಾರಿಧೇನಿವಹಂ ಮಾಡುವ ಮಾಟ . . . ಇಂತಲ್ಲ ಮುಂ ಸವಿಯೊಗಿಂಕ್ಕೊ ಕಪ್ಪವ್ವ (ಗೋ. ೨೨) : ನಾಟ ಸರಿದುದು ಚಿತ್ರದೀ ನಟನಾಟನ ಸಿಕ್ಕಿಸುವ ಬಗೆಯಲಿ ಮಾಟ ಮತರೊ ಕಾಣರಾದುದು ಮತ್ತೆ ಮಾಯೆಯಲಿ (ಕೃಷಿ. ೩-೩೩). ೮. ಪ್ರಮಾಣಬಿದ್ದ ವಾದುದು : ಬಿಚಿತ್ತಪೂರ್ಣವಾದುದು : ವ್ಯಾಯಾಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾಟವಾದ ಎದೆ ಮತ್ತು ನಡು (ಕಂಠ. ೩); ಅವರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಥ ಮಾಟವಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಸದೃಶವಾಗಿತ್ತು (ಕಂಠ. ೧೦). ೯. ರೀತಿ : ಬಗೆ : ವಿಧಾನ : "ವಿಧೀ, ವಿಧನಂ, ವಿಧನೀಯಂ, ವಿಧಾನಂ. ಈ ೪ ಮಾಟಂ" (ಕಂಠ. ೨೨೦); ಎನ್ನ ಮಾಟ ಕುರುಡ ಸಭೆಯಲ್ಲಿರ್ದು ದೇವು ನಕ್ಕಂತಾಯಿತ್ತು (ಕಂಠ. ೧೦-೩೩); ದಲವು ಬಗೆಯಂ ಮಾತಿ ಬೆಂದ ಕುಂಬಳಾಯು ಕೆಲವ ನಾಲ್ಕೊಟು ಮಾಟದ ಕೋಟು ಮಾಡುವುದು (ಕಂಠ. ೩-೩೪); ಎತ್ತ ಒಲ್ಲುಗಳನರಲಿ ಪರ್ಥ ಕೆಪುಗಳ ಚಿತ್ರದೊಕ್ಕುದುಗಿದ್ದ ಮಾಡುಮಂ (ಕೃಷಿ. ೨೯-೩೬). ೧೦. ಸದವಳೆ; ಆಚರಣೆ; ಪರ್ತನೆ : ನಡಿಯೊಂದು ಮಾಟವೊಂದೊಡ ಮಾಡನಂಗಿನಗೆ ದೇವಿ ಪಸಾದವನೇಕೆ

ಮಾಡಿದಳು (ಕಂಠ. ೨೩೦); ಒಲವಿಲ್ಲದ ಪೂಜೆ ನೇಕವಿಲ್ಲದ ಮಾಟ ಆ ಪೂಜೆಯೊ ಆ ಮಾಟವು ಚಿತ್ರದ ರೂಪ ಕಾಣದಿಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೧೩೩); ಭೂತದಯೆಯಿಲ್ಲದನ ಮಾಟ . . . ಪ್ರವರ್ಧನೆಮಹಾದ ಲೋಕದೊಳು (ಕಂಠ. ೩೭-೩೮). ೧೧. ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು; ಇಂದ್ರಜಾಲ : ತಲೆ ನೆಲದೊಳು ರುಕ್ಕೊಡಂ ಮೆದುಲ್ಲಿಯೊರ್ವಂ ಓಡಿದು ತಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಟ್ಟಿಯೊಳಗ್ಗಲಿಸಿದ ಮಂಳಸಂ ಮಾಟದ ಶರಿಯಿಟ್ಟುಡುವನನಿಸು ಪೋಲ್ವನಗಿಯ್ಯಂ (ಕಂಠ. ೧೦-೩೩); ಭವದೀಯ ಪ್ರಸಾದದಿನಗೆ ಬಲ್ಲಲಮಪ್ಪ ಬವರ ವಿಲ್ಲದಾವನಾನಂದೊರ್ವಂ ಮಾಯಾವಿಯ ಮಾಟಮಕ್ಕುವುದು ಕಾಲಗಂ ಬೇಗಂ ಬಿಡಯಂಗಿಯ್ಯುದು (ಕಂಠ. ೯-೧೦೯ ೪). ೧೨. ಕೃತಕ ವಾದುದು : ಕೃತ್ರಿಮವಾದುದು : ಮಾಟದ ಮುಡಿಯಂತೆ ಕಟ್ಟಿದ ಪಲ್ಲಂತೆ ಹೀಯ ಕಣ್ಣಂತೆ . . . ಮರುಳ ಕೋಡಿಸಂತೆ (ಕಂಠ. ೩-೩೪). ೧೩. ಮಂತ್ರತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಇತರರಿಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಯಸಿ ಮಾಡುವ ಹಿಂಸಾಕರ್ಮ : ಅಭಿಚಾರ : ದಾಯಾದಿಗಳು ಮಾಡಿಸಿರುವ ಮಾಟದ ದೆತೆಯಿಂದ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳೊ ಒಂದೇ ಸಾರಿ ಪಾಯಲೆಯಾಗಿದ (ಕಂಠ. ೩೯); ಈ ಅಯೋಗ್ಯದೊರೆಗೆ ಮಾಟವನ್ನು ಮಾಡಿಯೋ ವಿವಸ್ವಡಿಯೋ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಮುಂದೆ ಇಮ್ಮಡಿರಾಜುಬೆಡೆಯರಿಗೆ ಮಟ್ಟವಾಗುವುದು (ಕಂಠ. ೩೩).

ಮಾಟಕುಟು. ಮಾಟಕುಟ್ಟಿ = ಅಭಿಚಾರಕ್ರಿಯೆ : ನೀನು ಮಾಟ ಕುಟುಲಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯಾ ? (ಕಂಠ. ೯೭); ನಮ್ಮ ತಂದೆ . . . ಕಾಡಿನ ದುಕ್ಕಿನೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ. . . ತನಗೆ ಜಯವಾಗಲೆಂದು, ಮಾಟಕುಟ್ಟಿ ನಡೆಯುವಂತೆ (ಕಂಠ. ೩೯). ಮಾಟವೇಟ = ಇತರರ ಕೇಡನ್ನು ಬಯಸಿ ಅಭಿಚಾರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ದುಷ್ಕೃತ್ಯ : ಪಾಟಕನುಯವನಲ್ಲ ಜಗದೊಳು ಕೂಟಸುಕ್ಷಿಯ ವೇಲ್ಲನಲ್ಲವು ಮಾಟವೇಟನು ಅಲ್ಲ ಇವನಿಗೆ ಸಾಟ ಯಾರಿಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೧೦೯). ಮಾಟ ಮಾಡಿಸು = ಮಾಯಾವಮಂತ್ರ ಗಳಿಂದ ಇತರರಿಗೆ ಕೆಟ್ಟದಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ಅಭಿಚಾರ ಮಾಡಿಸು : ಅವನಿಗೆ ಅಗದವರು ಬೇಕಾದಷ್ಟು 'ಮಾಟ' ಮಾಡಿದರಂತೆ (ಕಂಠ. ೧೦೬); ಮೋಹನ ಮೇಲೆ . . . ಮಾಟ ಮಾಡಿಸಿ ಅಗಲೇ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳಾದವು (ಕಂಠ. ೧೦೬). ಮಾಟಮಾಡು = ೧. ಕಣ್ಣಿಟ್ಟುಮಾಡು; ಇಂದ್ರ ಜಾಲವನ್ನು ಹೂಡು : ಆ ದಂಡೆಯು ಮಾಟ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಒದಲಾಗುವ ಹಾಗೆ ಅವನಿಗೆ ಕಾಣುತು (ಕಂಠ. ೩-೧೩೩); ಮಂತ್ರಿ ಗಳೇನು ಮಾಟಮಾಡಿ ಆಹಾರ ಒದಗಿಸೋಕೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ? (ಕಂಠ. ೧೩). ೨. ಮಂತ್ರತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಇತರರಿಗೆ ಕೇಡುಂಟುಮಾಡು; ಶೂನ್ಯ ಮಾಡು : ಕೇರಳದ ಮಾಂತ್ರಿಕರು ಮಾಟ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇದೆ (ಕಂಠ).

[\leq ಮಾಡು. / ಕುಲ. ಮಾಟು. ಮಾಟ್ಟು; ತುಳು. ಮಾಟ] ಮಾಟು 'ಮಾಡು' ನೋ. ಮಾಟಕ (ನಾ). ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಮಾಡುವುದು; ಪಂದ್ರಜಾಲಿಕ : ನೋಟಕ. ಒೂಟಕ, ಮಾಟಕ ಎನೇನೋ ಮಾಡಿ ಸೂತ್ರವ ಹಿಡಿದು ಲಂಕವ ತುಂದಿದ ದೇ ಧೀರಾ ! (ಕಂಠ. ೩-೩). [ಮಾಟು + ಕೃ] ಮಾಟಕೊಟ್ಟಿ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಸೇವಾಕಾರ್ಯದಿಂದ ಹೊಂದುವ ಸಂಯೋಗ; ಮಾಟಕೂಟವೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಸಿಲುಕಿ ದಂಗೆಮನೆ ಲಿಂಗವೆಂಬುವ ಮಂಚಿದೆಯಲ್ಲಾ (ಕಂಠ. ೨೨೯-೧೦೦೯); ಮಾಟಕೂಟ ಬಸವಣ್ಣನಾಯಿತ್ತು ನೋಟಕೂಟ ಪ್ರಭುದೇವನಾಯಿತ್ತು ಭಾವಕೂಟ ಅಜಗಣ್ಣನಾಯಿತ್ತು (ಕಂಠ. ೨. ೩೭-೧೦೩); ನಿನ್ನ ಮನದಲಿ ಮಾಟಕೂಟದ ಬುದ್ಧಿ ಮಮಕರಿಸಿ ನನ್ನ ಹಸು ಮಂಡುಂಡಿತು (ಕೃಷಿ. ೩೩-೩೦). 'ನೋಟಕೊಟ್ಟಿ' ಪರಾ. [ಮಾಟು + ಕೂಟು]

ಮಾಟಕೂಟ (ನಾ). ಅಂದವಾದ ಗೋಪುರ. - ಶಿಖರ ಅ ಮಗ್ಗೊಂದಂ ಬಳಿಯುಂ ಕೋಟೆಯುಂ ಮಾಡಿ ಮಾಟಕೂಟಪುರಾಣದೊಡನೆ ಪೊಟುಂ ಮಾಡಿ (ಪ್ರಾಂ. ೧೫೬-೭); ಮಂದಿಲ ಮಾರಿಗೆಗಳ ಮಾಟಕೂಟದ ತಾಲೆ ಗಳೊಳ್ ಕೂಡೆ ನಂದು ನೋಡಲ್ ನೆರೆದ ಪುರಜನದ ಸಂಪ್ರಮಂಗಳಂ (ಕಪು. ೪-೫೪); ಕೋರಣದ್ವಯ ಮಾಟಕೂಟಗಳ ಜ್ವಾಲಾಮೃದದ ಶೋಭೆ (ಸಾಂ. ೨೦-೨); ವಿಶ್ವರವರಾಜಭವನದ ಮಾಟಕೂಟದಯುತ ಸ್ತಂಭದಿಂದೆನವ ಸಭೆಯ ನವರತ್ನದ ಗಭಸ್ತಿಗಳ ಕೋಟಾವಲಯದ ಮಣವರಮಂ . . . ಕೋಟಾ (ಕೃಷಿ. ೨೪-೪೫).

[ಮಾಟ + ಕೂಟ/ತಮ. ಮಾಟಕೂಟಮ್ = ಮಹದಮನೆ]

ಮಾಟಗಾತಿ (ನಾ). ಮುತ್ತತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಲ್ಲವಳು; ಮಾಯಾವಿ: ಸನ್ನನ್ನು ಮಾಟಗಾತಿಯೆಂದು ಕರಿದಿರುವಿರಿ (ಕಪು. ೩೩); ನೀವು ಬಂದಾ ಗರೆ: ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲಾ ಆ ಮಾಟಗಾತಿಯ ಮಾಯ ಅಂತ (ಕಪು. ೩೨). [ಮಾಟ + ಗಾತಿ]

ಮಾಟಗಾರ (ನಾ). ೧. ಇಂದ್ರಜಾಲವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಲ್ಲವನು; ಮಂದ್ರ ಜಾಲಿಕ: ಸಪನೆಯೂ ಅಂಕುಂಪೆಗಳ 'ಮಾಟಗಾರ' ನೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಮತ್ತೆ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಪ್ರೀತಿಸರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬಾತನೂ ಇವರೂ ಕೂಡಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (ಸಾಂ. ೧೩೦); ಬಿಳಿಯ ಮರಳು ಮಾಟಗಾರನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಅಪ್ಪರೆಯರು ನೆಯಿದ ಅಮೃತದ ಜಮಯಾದಂತೆ ತೋರುವುದು (ಪ್ರಾಂ. ೧೦೯). ೨. ಮಾಟ ಮಾಡುವವನು: 'ಮಾಟ ಗಾರಿಕೆ' ಪರಾ. [ಮಾಟ + ಗಾರ (< - ಕಾಟ)]

ಮಾಟಗಾರಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಇಂದ್ರಜಾಲ: ಗಾರುಡಿ: (೪). ೨. ಮಾಟ ಮಾಡುವುದು; ಅಭಿಜಾರ್ತಿಯು: ಸನ್ನ ಶಕ್ತಿಯ ವ್ಯಭವ ತಡೆಯದೆ ನೀಡು ಮಾಟಗಾರಿಕೆ ಮಾಡಿರು! (ಸಾಂ. ೩೩).

[ಮಾಟಗಾರ + - ಇಕೆ]

ಮಾಟಗಾರ್ತಿ (ನಾ). = ಮಾಟಗಾತಿ: (೪).

[ಮಾಟಗಾರ + - ತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮಾಟಗೂಲಿ (ನಾ). ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಕೂಲಿ; -ಮಜೂರಿ: ಗಾರು . . . ನಾನೆ ಮಾಟಗೂಲಿ ಕೊಡುತ್ತೆ:ನೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮನೆಯ ಹಾದಿ ತುಳಿದರು (ಪ್ರಾಂ. ೧೩). [ಮಾಟ + ಕೂಲಿ]

ಮಾಟಮಾಯ 'ಮಾಯ' ಪರಾ.

ಮಾಟ 'ಮಾಡ್' ನೋ.

ಮಾಟರ (ನಾ). ೧. ವ್ಯಾಸನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ: ದ್ವಿಜ. ೩. ಸೂರ್ಯನ ಸೇವಕವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ: "ಮಾಟರ: . . . ಪರಿಪೂರ್ಣತಾ: -ಪಾರ್ಶ್ವದೊಳಗಿರುವ ಅಂಗದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪ್ರಾಂ. ೩೨). ೪. ಒಂದು ಗೋತ್ರದ ಹೆಸರು: ನಾನು . . . ಮಾಟರಸಗೋತ್ರದ ಕಲ್ಪಶಾಯಿಯು . . . ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು (ಪ್ರಾಂ. ೧೩).

[ಸಂ.]

ಮಾಟಪತ್ಯ (ನಾ). ಮಹದ ಉಪ್ಪುವಾರಿ: (೪). 'ಮಾರುಪತ್ಯ' ಹೋ. [< ಸಂ. ಮಾಟಪತ್ಯ]

ಮಾಡ್. ಮಹಡಿ. ಮಾಟ. ಮಾಡಿ. ಮಾಡ್ಕ (ನಾ). ೧. ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಮನೆ: ಭವನ: "ಹುಮ್" (ಪ್ರಾಂ. ೪-೧೧, ೩೩); ಚಂಗುಳಾಳುಗಳೊರ್ವಳ್ ದಿವ್ಯಸ್ತ್ರೀ . . . ತನ್ನ ಮಾಡಕ್ಕೊಡಗೊಂಡು ಪೋಗಿ ಕಾಲಂ ಲೋಕಾರ್ಚಿಸಿ ಗುರುಭಕ್ತಿಗೆಯ್ದು ಪಂದಿಸಿ (ಪ್ರಾಂ. ೫೯-೬೦); ಪಿರಿಯ ಮರಂಗಳೆ ಮಾತಮಾಗಿ ಪೊಲೆವೆರದರ್ಗಳೆ ಸೆಡ್ಡೆಯಾಗಿ . . . ಪೊಲ ಮತ್ತಿದ ಬೋಸಮಾಗಿ ಸಿರಿಯ ಮುಮಿಯುಂ ಮೆಲೆಯೆರೆನಾತುಡೊ ಏನದೊಳೊರವಾ ಬಾಂಡವಾ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೨೪). ೨. ಮನೆ: ನಿವಾಸ:

ರತ್ತಗ್ರೀವನೆಯೊರ್ವಂ . . . ತನ್ನೊಂದೊಳುಂಜನದೊಡನೆ ಮೆಲೆವರ್ಗ ಪೊಸಮಾಡಮಂ ನೇರ್ಪಡಿಸುತುಂ (ಪ್ರಾಂ. ೨೪-೨೫). 'ಮಾಡಗಲ' ಪರಾ. ೩. ಮನೆಯ ಮೇಲಿನ ಉಪ್ಪರಿಗೆ. - ಅಂತಸ್ತು: ಬೆಳೆವ ಕಾಂಗಿನ ಗೊನೆ ತಲೆಹಿರಿ ಮಾಡದೊಳಲ್ಲಿಯೆ ತಿಲಾಂತುಕೊಳಲ್ಲಿಂದಿನಸಮಸಮ ದುಪವನಂ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೪೦); ಮುಗಿಲೇಟಾಯೆ ನೆಲೆ ನೋಡುತ್ತಿರ್ಪರು ಮುಗಿಲಂ ಮುಟ್ಟುವ ಮಾಡದೊಳರ್ಪರು (ಪ್ರಾಂ. ೩೩, ೨೨೩-೨೩); ನೆಲೆವನೆಯ ಮಾಡದಲ್ಲಿ ರತ್ನಾವಳಿಯ ಸುನ್ನೆಗಳಿನಲಿ ಹಂಸೆಯ ತುಳಿಯ ಮೇಲ್ಪಾಸಿನಲಿ ಪವಡಿಸುಮೀ . . . ಈ ಕಲಾಸಲದೊಳೊಳಿದರೆನಂತ ಮಜುಗಿದನು ಧರಣೀಶ (ಪ್ರಾಂ. ೪-೩೦). ೪. ಮನೆಯ ಇಳಿಜಾರಾದ ಭಾವಣೆಯ ತುದಿ. - ಸೂರಿನ ಕೊನೆ: 'ಮಾಡನಂದಿ' ಪರಾ. ೫. (ಬಾಗಿಲಿನ) ಚೌಕಟ್ಟು: 'ಬಾಗಿಲುಮಾಡ' ಪರಾ. ೬. ಗುಡಿಸಲು: ಜೋಪಡಿ. ೭. ಹೊವನ್ನು ಕುಳಿತಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕೊಯ್ಯುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಚಟ್ಟು: ಸಿದಿಗೆ: ವಿಮಾನ: ಉರ ಮಧ್ಯದ ಕಣ್ಣ ಕಾಡಿನೊಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಬಾವ ಬದು ಹೊಸು . . . ಹೊಸೂ ಬೇಯದು ಕಾಡೂ ನಂದದು ಮಾಡ ಉರಿಯುತ್ತ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೩೩); ಹೊತ್ತು ಬಹು ಮಾಡದೊಳಗಹ ಮೆನತ್ತಲತೊರದೊಳಂ ಕಾಣತ ಚಿತ್ತದೊಳಗದು ಸ್ವತಃಸಮ:ವಜಾಡು ಗಹಗೂಸಿ (ಪ್ರಾಂ. ೨೨-೩೩). ೮. ದೇಗುಲ (?): ಸೀಮೆ ಮೂಡಾಯ್ತೊಳೊ ತೆಂಕಾಯ್ತು ಜ್ವಾಲೆ ಮಾಡಮೆ ಪೇರೋಡಮೆ ಸನ್ನು (೨೪-೧೪, ೨೫೩-೨೫-೨೬; ೨೬, ೨೯೦). ಮಹಡಿ: ೩. ಹೋಗಿ ನೋಡಾರ್ಗು. ಬಿಮ್ಮು ಹೋದ ದೊಡ್ಡ ಮಹಡಿಯಂ ಕಂಡು ಬಂದಿತು (ಪ್ರಾಂ. ೩೪); ಮಹಡಿಯ ಪೆಟ್ಟುಲಂಗಳನು ಶುಚಿ ಗೈಮಂದು ಮೇಲಿನಿಂದತುಗುವರು (ಪ್ರಾಂ. ೨೦೪-೨೦೫-೨೬). ಮಾಟ: ೯. (?) ಬಿಕಾರಕ್ಕೆ ಡಕಾರಂ . . . ಮಾಟ-ಮಾಡ: ಲಕ್ಕು-ಲಗುಡ (ಪ್ರಾಂ. ೨೫೩ ಕ್ರಮ): ಮಾಟ, ಮಾಡ (ಕೃಷಿ. ೧೪೩ ಕ್ರಮ): ಮಾಡ್ತಿ: ೩. ಮಾಡಿವೇಬ್ರೂರಿ ಗವಾಕ್ಷದಗೈದಿವಳು ಮಹಂದಲಿ (೨೫೪-೨೬); ಮಾಡಿಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿರುವ ಮಲ್ತಿಯು ಓರೆ ಬಂದಾವೇ ಓರೇನೋ (ಪ್ರಾಂ. ೩೩). ಮಾಡ್ಕ: ೨. ಅವರು . . . ಮಾಡಿನ ಹೊಗೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತರು (ಪ್ರಾಂ. ೪). ೧೦. ಮನೆಯ ಮೇಲುಭಾವಣೆ: ಸೂರು: ಮಾಡು ಸಿಕ್ಕದಲ್ಲಾ ಮಾಡಿನ ಗೊಡು ಸಿಕ್ಕದಲ್ಲಾ (ಪ್ರಾಂ. ೦-೨೫ ಕ್ರಮ): ಮಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಜಾರಿವಾಳಗಳು ಗುಟ್ಟುಸುತ್ತುಲೂ ಇವೆ (ಪ್ರಾಂ. ೦-೩); ಮಾಡಿನ ಪಂಚುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು ಯೋಚಿಸ ತೊಡಗಿದೆ (ಪ್ರಾಂ. ೩೩). ೧೧. ಚಾಚಿದ ಭಾಗ: ಹರಹು: ಸಾಕಷ್ಟು ಒಳಗಿನ ತನಕವೂ ಮೇಲೂ ಬಂದರು ಮಾಡು ಚಾಚಿದ್ದ ದರಿಂದ ಆ ಹಾವಿ ನಲ್ಲಿ ಸೂರು ಮಂದಿ ಕುಳಿತಿರುವಷ್ಟು ಹಾಗೆ ಕಾಣಿಸಿತು (ಪ್ರಾಂ. ೩೩). [ದೇ. ೩ ತಮ. ಮಾಟ. ಮಾಡ: ಮಲ. ಮಾಡ: ತುಳು. ಮಾಡ್. ಮಾಡ್ಕ: ಕೊಡ. ಕೋರಾ. ಮಾಡಿ: ತೆಲು. ಮಾಡುಗು. ಮಾಡುವ್ತ./ ಮರಾ. ಮಾಡಾ./ ಸಂ. ಮಾಡ]

ಮಾಡ್ಕ. ಮಾಂಟೆ. ಮಾಟೆ. ಮಾಡ್ಕ (ನಾ). ೧. (ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ) ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಗೂಡು: ಏನಮೆಂಬ ಮದನಸ್ಸವರಮನೆಯೊಳ್ ಪೊತ್ತಿಸಿದ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮಾಡ್ಕನೊಳಪಮಾಗಿ ಮಣಿಯಂ ಕೊನೆವರೆಗಂ ಪೂತುವರೆ ಚಂಪನಿಕರಂ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೨೪); ಮಹಾಯಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತ್ತದರಿಂದ ಬದಿಯ ಅಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಗಳನ್ನು ಕೊಡೆಯುವ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ಟು ಹರವಾದ ಒಳಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಉಂಟಾಯಿತು (ಪ್ರಾಂ. ೩, ೧೪೬); ದೇವರ ಮಾಡದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಜಲವಿದೆ ನೋಡು (ಮಾಟ. ೩, ೧೪೬). ೨. ರಂಧ್ರ: ತೊತು: 'ಮಾಡಬಲೆ' ಪರಾ.

ಮಾಟೆ: ೩. ಗವಿ: ಗುಹೆ: ಮಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುರಿಯೂ ಇದರ ಗುಹೆಗೆ ಮಾರುತ್ತರವಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೩೩) : ಸುತ್ತಲೂ ಹತ್ತಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುರಿಗಳ ಮಾಟೆಗಳು ಇದ್ದವು (೪೩೦೦. ೩೩). ಮಾಟೆ: ೩. ಬಿಟ್ಟದ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಿದ್ದು, ಬಿದ್ದು, ನೆಲ ಮಾಟೆಯ ಹಾಗೆ ಕಾಣಿಸಿದರೆ ಅದೊಂದು ಅಶ್ವರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೩೩). ಮಾಡು: ೧. ಅಡ್ಡ ಕಾಣದ ಆ ಗ್ರಂಥವು ಗಟ್ಟಿಹಾಕಿದಂತೆ ಗಣಿತನ ಮಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತು (ಮುಂಗಾ. ೦೩); ಇದನ್ನು ಮನೆಗೆ ಮಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇತುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು (ಕೂಟ. II, ೯೯).

[ದೇ. ೩ ಮಲ. ಮಾಳ: ತುಳು. ಮಾಟೆ: ಕೊಡ. ಮಾಳ: ಗೊಂಡಿ. ಮಾಡೊ: ಕುರುಬ್. ಮಾಡ್ತಾ]

ಮಾಡುಗಳು (ನಾ). (?): ಓತ್ತಾಶೆಯವು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಡುಗಳಿನ ಹಾಗೆ, ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು (ಕುಂಗಾ. ೬-೨೦೦). [?]

ಮಾಡುಗಳು (ನಾ). ಮನೆಯ ಪಕ್ಕ: ಬಲುವುಳ್ಳ ರಾತ್ರಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಬೀಳು ತೇಳುಕ ಪೋದನೆ ಮಾಡುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಮಲಗು (ಕುಂಗಾ. ೦೩-೯೪).

[ಮಾಡು + ಕಲ]

ಮಾಡಬಲೆ (ನಾ). (ಕರಾ) ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಬಲೆ.

[ಮಾಡು + ಬಲೆ]

ಮಾಡವಟ್ಟ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಬಗಿನಿ: "ಮಾಡ ದ್ರವು: - ಮಾಡವಟ್ಟ" (೩೩೦. ೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಡವಟ್ಟು 'ಮಾಡುವಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಾಡಕಾಲೆ (ನಾ). ಭವನದ ಹೆಜ್ಜೆ. - ಮೂಗಸಾಲೆ: ಆಶಾಕೇಂದ್ರಂಗಳೆಂದು ಸುಪ್ರಸಂಗವಾಗಿ ಸಮಯವಾದ ವಿಶಾಲಕ್ಷೋದಶಾಲೆಗಳೊಂದಿಗೂ ಚಂದನ್ನ ಕಲಪದ ಮಾಡಕಾಲೆಗಳೆಂದು ಹೋಡಿ (ಕೂಟ. ೩-೨೯ ವ).

[ಮಾಡು + ಕಾಲೆ]

ಮಾಡಕಂಡಿ (ನಾ). ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡುಮನೆಗಳ ಸೂರುಗಳ ಅಡ್ಡಗಳ ನಡುವಿರುವ ಕಿರಿಯ ಒಣ: ಹತ್ತಲೇಡೆಯ ಹಿಂಬಾಗಿಲು ತಗದು, ಮಡಸಂದಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕೈದೊರಿದಂತೆ ಮಾಡಕಂಡಿ (ಕೂಟ. ೩೩೯).

[ಮಾಡು + ಕಂಡಿ (< ಸಂದ್ಯ)]

ಮಾಡಾಟಿ (ನಾ). ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಿಕೆ: ಮಣಿ ಹೇರಾಟ, ಬದಗಿ ಮಾಡಾಟಿ (ಗಾ). [ಮಾಡು + ಆಟ]

ಮಾಡಿ 'ಮಾಡು' ನೋ.

ಮಾಡಿ (ನಾ). ಬಂಡಿ: ಗಾಡಿ: ಬಾಹನ: "ಮಾಡಿಯನರ್ ಬಂಡಿಯೆಂದು ತಿಳಿಗೆ" (ಕೂಟ. ೩೯). [೪-ಕೆಲಾ. ಮಾಡಿ]

ಮಾಡಿ (ನಾ). ತೆಂಗಿನ ಮರದಿಂದ ಒಸರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾದಕರಸ. - ಸರಾಯಿ: ಭಂಡಾರೀ, ಹೆಚ್ಚುಕರು ಮುಂತಾದವರು ತೆಂಗಿನಮರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುವಾಕಿ ಮಾಡಿರಸವನ್ನು ತೆಂಗಿಯವರು (ಕೂಟ. ೩೯).

[೪-ಮರಾ. ಮಾಡಿ:]

ಮಾಡಿಕೆ (ನಾ). ನಿರ್ವಹಿಸಿದುದು: ಮಾಡಿದುದು: ಕಾರ್ಯ: ಮಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಕೀರ್ತಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೦೩): ಮನಸ್ಸು ಮಾತು ಮಾಡಿಕೆ ಎಂಬುವು ಕ್ರಿಯಾಣಗಳೆ (ಕೂಟ. ೩-೨೩).

[ಮಾಡು + - ಕೆ]

ಮಾಡಿಕು. ಮಾಡಿತ್ತು (ನಾ). ಕಾರ್ಯಗಳೆಗೊಳಿಸಿದುದು: ಯಂತೀ ಭರ್ಮಮನಜುಮಾರ್ಗವುಂಟುಗಳಿಗೂಮನವರಿಯ ಮತ್ತರಿಗೆ ಹೊದೊಂದು x x x ರ ಮತ್ತರಿಗೆಯದ್ದವು ಮಾಡಿಕಕ್ಕೆ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾಲಿಸರು (ಕೂಟ. ೦೩-೯೦; 11೩೦); ನೋಡಿಕೆ ಮಂಗಳಂ ನೆನೆಪು ಮಂಗಳದೊಡೆ ಮಂಗಳಂ . . . ಮಾಡಿಕೆ ಮಂಗಳಂ

(ಕೂಟ. ೩೩). ಮಾಡಿತ್ತು: ಮಾಡಿಕು, ಮಾಡಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೩೩ ಕೂಟ. ೩೩) [**ಮಾಡು**]

ಮಾಡಿತ್ತು 'ಮಾಡಿಕು' ನೋ.

ಮಾಡಿದನೆ. ಮಹದಿಮನೆ (ನಾ). ಅಂತಸ್ತುಳ್ಳ ಮನೆ: ಉಪ್ಪಿಗೆ ಮನೆ: ರಸ್ತೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮಾಮನಯೇ ನಮ್ಮದು (ಕೂಟ. ಮಹದಿಮನೆ: ಅವರೂ . . . ಮಹದಿಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಟ್ಟಿಹಾಕಿದ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಮುಂಗಾ. ೦೦೯). [ಮಾಡಿ (< ಮಾಡು) + ಮನೆ]

ಮಾಡಿಸು. ಮಾಡ್ತು (ಕ್ರಿ). ೧. ಏನನ್ನಾದರೂ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಿಸು: ತೊಡ್ಡುವಂತೆ ಮಾಡು: ದೀಡುಬಿಡುಮಿಂಬು ಕದಳ ತೆಂಗಿನ ಕಾಣಾ ಜಾಣಂ ನೀದಾಣಾಮೆಂಬೆಡೆಯಜಾಡುಂ ಮಾಡಲ್ ಮಾಡಿಸಲ್ ಪಡೆ ಮೆಚ್ಚಿ ನೀಂ ಬಲ್ಲಿ ನೀಂ ಮೆಚ್ಚಿ ಪರಿಗ ಕೇಲಾನೆ ಬಲ್ಲಿ (ಕೂಟ. ೩-೨೨): ಮಾಡಿದೊಡಂ ಮೆಚ್ಚಿದೊಡಂ ಮಾಡಿದೊಡಮಿತಿಗೊಪ್ಪಿಮನೆ ಕಮ್ಮನೆ ಕಿಟ್ಟೋಡೆ ಜಿನವೊಡೆಗಳಂ ಮಾಡಿದೊಡಂ ನೋಡಿ ಪಡೆಯಮುತ್ತಮ ಸುಮಮಂ (ಕೂಟ. ೦-೯೪). ೨. ಜರೆಯಿಸು: ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು: ನರವೇರಿಸು: ಅವಳಿಲ್ಲಂ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಧಿಯಂ ಹಾವೆ ಪಕ್ಕದೊಳರ್ಪು ಮಾಡಿಸುವೆ (ಕೂಟ. ೦೪-೪೪): ಅಭಿಷೇಕವನು ಕೊರವರಾಯ ಮಾಡಿ ಪಡೆಕೊಡವೆ ಕುಂಭಸಂಭವನ (ಕುಂಗಾ. ೦ ೩೩೯): ಭೂರೋಲ ಚಾಮರಸೇಂದ್ರ ವಿವಾಹವ ಲೀಲೆಯೊಳಗೆ ಮಾಡಿ (ಕೂಟ. ೩-೦೦).

೩. ಕಟ್ಟಿಸು: ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳಿಸು: ನಿರ್ಮಿಸು: ಪೂರಕೋಲರಸರ x x x ಮಾಡಿದ ದೇಗುಲ (೦೪. VII, ೨೫೦-೦೦-೩೩ ಕೂಟ. ೦೪೦೧): ಅರಸನುಮಾಡನ ಮಾತನೊಡಂಬಟ್ಟು ಸೈಯಂಬವಸಾರಿಯಂ ಮಾಡಿ ಅರಸುಗಳೆಲ್ಲಂ ಬಲೆಯನಟ್ಟಿ ಬರೆ (ಕೂಟ. ೯೦-೨೯): ಜೀವೇಂದ್ರಯೇಂದ್ರ ಮಂದಿರಭವನದೊಂದನೇ ದೊರೆತು ಮಾಡಿವೆ (ಕೂಟ. ೪-೩೩): ಪ್ರಜಾಪಾಲಂ . . . ಜಲಕೇಳಿನಿಮಿತ್ತಂ ಕ್ರೀಡಾಸರೋವರವಂ ಮಾಡಿ ನೀರಂ ತೀವಿ

(ಕೂಟ. ೦೩-೦೪). ೪. ಒದಗಿಸು: ಉಂಟುಮಾಡು: ತೊಡೆ ದಡದೊಡೆ ನಡೆಗಟ್ಟು ಕೆಲವುಲಿಗೆ ಬಲಸಟ್ಟು ಕಳಹಂಪಮಂಟುಳ್ಳಯತಮಂ ಮಾಡಿಯಂ (ಕೂಟ. ೩೩): ಬರಿದಾಗರವೆನಿಸುವ ಬಾಧೆಯಂ ಮಾಡುವಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೩): ಮಂಗಳಸರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸದೆ ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ಅಶ್ರಮದಿಂದ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೯೪).

೫. ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು: ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸು: ಕೊಂಡವ ತೊಡಿಸುವೆಡ ಶುಷ್ಕವ ಸುಟ್ಟು ಕೆಂಡವ ಮಾಡಿಸುವೆಡ ಮಿಂಡೊಂದುತೀವಿದ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟಿನಿಂದನ್ನ ಗಂಡನನುರುಹಿದಂತುರುಯ (ಕೂಟ. ೩-೩೩). ೬. (ಧಾನ್ಯವನ್ನು) ಪುದ್ದಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು: ಹಸನು ಗೊಳಿಸು: ಕೆಲಸದವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರಾಗಿದನ್ನು ಮಾಡಿಸುವೆ (ಕೂಟ. ಮಾಡು: ೨. ರಿಕ್ಕಿಕ್ಕಿಂಗೆಮಹಾರಿಶಿಯಂ ತಂನಲ್ಲಿ ಬರಿಸಿ ಪುತ್ರ ಕಾಮೇಷ್ಟಿಯಂ ಮಾಡಿ (ಕೂಟ. I. ೨೩-೩೩; 11೩೦).

೭. ಧಾತುವು ಅನೇಕ ನಾಮಪದಗಳ ಮುಂದೆ ಸೇರಿದಾಗ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಉಟಿಮಾಡಿಸು, ಒಡವೆಮಾಡಿಸು ಇತ್ಯಾದಿ. [ಮಾಡು + - ಇಸು]

ಮಾಡು (ಕ್ರಿ). ಮಾರ್ಪ. ಮಾರ್ಪು, ಮಾರ್ಪು (ಭೂತಕ್ಕೆ). ೧. ಏನನ್ನಾದರೂ ಎಸಗು: ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರು: "ಮಾಡು-ಕರಣ. ಕಡ್ಡವಿಕೇವೇ ಜಿ (ಗೊಟ್ಟು)" (ಕೂಟ): ಕೇಡಿಸಿದೊಡಂ ಬಗೆಯಂ ಕೊಡದಂ ಕೊಡಿದುದುಮುಬಾದು ವಿಪ್ರಾಶಮುಮಂ ಮಾಡುಗುಂ (ಕೂಟ. ೦-೩೯): ಶ್ರೀಮತು ಕರಿದೇವರ್ಗ . . . ಪುಟ್ಟವೊಡು ಗಡುಗೆಯಂ ಕುಡುವ ಜನರ ಮಾಪ್ಪವಿಮೂವರು (ಕೂಟ. 11೩4, ೨೩೦-೦೩: 114೯): ಸುಕ್ಕಿತದಷ್ಟು ಕಛೇಗವದು ಮಾಡಿದಿವೆವುದು

ಮಾಡು (ಕ್ರಿ). ಮಾರ್ಪ. ಮಾರ್ಪು, ಮಾರ್ಪು (ಭೂತಕ್ಕೆ). ೧. ಏನನ್ನಾದರೂ ಎಸಗು: ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರು: "ಮಾಡು-ಕರಣ. ಕಡ್ಡವಿಕೇವೇ ಜಿ (ಗೊಟ್ಟು)" (ಕೂಟ): ಕೇಡಿಸಿದೊಡಂ ಬಗೆಯಂ ಕೊಡದಂ ಕೊಡಿದುದುಮುಬಾದು ವಿಪ್ರಾಶಮುಮಂ ಮಾಡುಗುಂ (ಕೂಟ. ೦-೩೯): ಶ್ರೀಮತು ಕರಿದೇವರ್ಗ . . . ಪುಟ್ಟವೊಡು ಗಡುಗೆಯಂ ಕುಡುವ ಜನರ ಮಾಪ್ಪವಿಮೂವರು (ಕೂಟ. 11೩4, ೨೩೦-೦೩: 114೯): ಸುಕ್ಕಿತದಷ್ಟು ಕಛೇಗವದು ಮಾಡಿದಿವೆವುದು

ಮಾಡು (ಕ್ರಿ). ಮಾರ್ಪ. ಮಾರ್ಪು, ಮಾರ್ಪು (ಭೂತಕ್ಕೆ). ೧. ಏನನ್ನಾದರೂ ಎಸಗು: ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರು: "ಮಾಡು-ಕರಣ. ಕಡ್ಡವಿಕೇವೇ ಜಿ (ಗೊಟ್ಟು)" (ಕೂಟ): ಕೇಡಿಸಿದೊಡಂ ಬಗೆಯಂ ಕೊಡದಂ ಕೊಡಿದುದುಮುಬಾದು ವಿಪ್ರಾಶಮುಮಂ ಮಾಡುಗುಂ (ಕೂಟ. ೦-೩೯): ಶ್ರೀಮತು ಕರಿದೇವರ್ಗ . . . ಪುಟ್ಟವೊಡು ಗಡುಗೆಯಂ ಕುಡುವ ಜನರ ಮಾಪ್ಪವಿಮೂವರು (ಕೂಟ. 11೩4, ೨೩೦-೦೩: 114೯): ಸುಕ್ಕಿತದಷ್ಟು ಕಛೇಗವದು ಮಾಡಿದಿವೆವುದು

ಮಾಡು (ಕ್ರಿ). ಮಾರ್ಪ. ಮಾರ್ಪು, ಮಾರ್ಪು (ಭೂತಕ್ಕೆ). ೧. ಏನನ್ನಾದರೂ ಎಸಗು: ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರು: "ಮಾಡು-ಕರಣ. ಕಡ್ಡವಿಕೇವೇ ಜಿ (ಗೊಟ್ಟು)" (ಕೂಟ): ಕೇಡಿಸಿದೊಡಂ ಬಗೆಯಂ ಕೊಡದಂ ಕೊಡಿದುದುಮುಬಾದು ವಿಪ್ರಾಶಮುಮಂ ಮಾಡುಗುಂ (ಕೂಟ. ೦-೩೯): ಶ್ರೀಮತು ಕರಿದೇವರ್ಗ . . . ಪುಟ್ಟವೊಡು ಗಡುಗೆಯಂ ಕುಡುವ ಜನರ ಮಾಪ್ಪವಿಮೂವರು (ಕೂಟ. 11೩4, ೨೩೦-೦೩: 114೯): ಸುಕ್ಕಿತದಷ್ಟು ಕಛೇಗವದು ಮಾಡಿದಿವೆವುದು

ಖೇದ ಸಮಗೀತೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೩. ೧-೧೦) : ಮಾಡಿದ್ದುಳ್ಳೊ ಮಹಾಯಾ
(ಗಾ. ೨. ನಡೆಸು ; ಜರುಗಿಸು ; ನೆರವೇರಿಸು : ಪ್ರಶಸ್ತಿದ್ರವಸವಾರ
ಸಕ್ತಮುಖೋತ್ಸರೋ ಮುಂಜಿಬಂಧನಕ್ರಿಯೆಯು ಮಾಡಿದ ಬಲಾತ್ಕ
(ಕಾಣ್ಯ. ೭೭-೨೦) : ಮಾಡು ಮನೋಹರಮವೃಂತು ವಿವಾಹಮಂಗಳಮಂ
(ಕಾಣ್ಯ. ೨-೨೪) : ವೇದೋಕ್ತವಿಧಿಮಾಳದಲಿ ಮಾಡಿದರಮಲಮವಿಪುಲವ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವ (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೭-೨೨). ೨. (ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದುವು
ಗಳನ್ನು) ಕಟ್ಟಿಸು ; ನಿರ್ಮಿಸು ; ಮುಖವಿಡುವಿಮೋಕ್ಷವಿವಾಹನ
ಸಮಾನಮಪ್ಪ (ದ್ರೋಣುಲಮಂ ಮಾಡಿ (ಸಾ. ೨೩. ೫-೩, ೨೨-೩ : ೧೧೭) :
ಕಾಶರಾದಿ ದೇಶಗಳುಮಂ ರಾಜಧಾನಿಗಳುಮಂ ಸಮಕಟ್ಟಿ ಪುರಂಗಗಳನಾದಿ
ಬ್ರಹ್ಮನ ಬೆಸದೊಳು ಮಾಡಿ ಪುರಂದರವೆಸರಂ ಪಡೆದಿದ್ರಂ ಪೋದಂ
(ಕಾಣ್ಯ. ೨೬) : ಮಾಡಿದ ತೋರವಟ್ಟುಗಳ್ ಪೊಸಮನೆ . . . ಎಂಬವ
ಕುಸಾರ್ ಪೂರ್ಣಿಯನಿರ್ವ ಪೊಲ್ಲ ನೆಯಾದುದೀ ಒನಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೦೦).
೪. ಸೃಷ್ಟಿಸು ; ರಚಿಸು : ಜಗತ್ಪ್ರಪಂಚವ ಮಾಡಿ ಆ ಜಗದಲ್ಲಿ 'ಜೀವ
ರೂಪಿಂದ ಬಳಸದನೆಂದು ಜೀಳುವ ಶ್ರುತಿಯಂತಿರಲಿ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೧೦) ;
ಒಮ್ಮೆ ಸಂಪರಿಸದನು ಸೃಜಿಸುವನೊಮ್ಮೆ ಮಾಡುವನೊಮ್ಮೆ ಕೇಡಹುವ
ಮೊಮ್ಮೆ ಮುಖ್ಯರಿಗಿಹಿಯಾಣವು ಕಪಟನಾಟಕವು (ಕಾಣ್ಯ. ೨೩-೨೬) ;
ನಾ ಪದವಿಟ್ಟು ಕಡಿತದೊಳೆ ಬರದು ಮಾಡಿದ ಕೃತಿಯಲ್ಲ (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೧೦).
೫. ಉಂಟಾಗಿಸು ; ಒದಗಿಸು ; ಮಂಗಳಾಹ್ವಾದಮಂ ಮಲ್ಪ
ತತ್ವತಿಯಂ ವೆಟ್ಟನೆ ಸಾರಮಾಡಿದಾ ಗಡಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೭೬) : ಸಮ್ಯಕ್
ಮಾರ್ಗಮಂ ಕೀಳು ಮನೋಮಾದುದಿಂ ಕೃತೊಳು ನಿಜಗದು ತುದಿಯೊಳು
ಮಾಡುಗುಮನಂಪುಟ್ಟಿತ್ತೀಯಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೭೬) : ಪಂಚೀಂದ್ರಿಯಂಗಳ
ವಿಷಯವಪ್ಪ ಶಬ್ದ ಸ್ವರ ರೂಪ ರಸ ಗಂಧಂಗಳೊಳ್ಳಂ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ
ಮೊಂದಳಲ್ಲಿಯೆ ಶ್ರುಮುಖದಿನಭೃಕ್ತದಂ ಮಲ್ಪು ವಿಮಲಸ್ವರೂಪಿಗಿ
... : ನಮಸ್ಕರಿಸು (ಕಾಣ್ಯ. ೧೦೭. ೧-೨೨). ೬. ಆಚರಿಸು ;
ನೆಡೆಮಕೊಳ್ಳು ; ವರ್ತಿಸು : ಕೆಲವಂ ಬಿಲ್ಲವರಿಂದ ಕೆಲವು ಕೆಲವಂ
ಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳಂ ಕೀಳತಂ ಕೆಲವಂ ಮಲ್ಪುಮಿಂದ ಕಂಡು . . . ಸರ್ವಜ್ಞ
ನವೃಂದ ನೆರಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೧) : ವಚನೊ ಮಾಡಿದವ ಬಾಹಿರಂ ಸಾವಲ್ಲ
(ಕಾಣ್ಯ. ೨೩. ೧-೧೦) : ಮಾಡಿದವರ ಜಾತಿ ಆದಿದವರ ಜಾತಿಯಿ (ಗಾ. ೨).
೭. ಸಾಧಿಸು ; ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಕೊಳೆತನೋರೊಳುಗುತೇಳುತ
ಜಲದಿ ಕಾಲೊಕ್ಕೆಯೆಂಬ ಭಂಡರ ಮುಳುವು ಮಾಡುವುದೇನು (ಕಾಣ್ಯ. ೨೩. ೨-೨೪) : ಮಾಡದ ಮುಟ್ಟುವ ಮಾಡಿ ನೀ ಮುನ್ನೊಂದು ಕೋಡಗಮನ
ದೀಳಲಿಲ್ಲ ಪಾಡನೊಳ್ಳು ತೋಡು (ಕಾಣ್ಯ. ೨೪-೨೦) : ಒಳಗಿರ್ದೆನ್
ಇಲ್ಲವೆಂದಾರಯ್ಯದೇನ್ ಮಾಡ್ತು ? (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೨). ೮. (ಧಾನ್ಯ
ವನ್ನು) ಶುದ್ಧಪಡಿಸು : ಹೆಸನುವಾಡು : ಪಾಡುವರ್ ಕೆಲರು
ಜೆಮೋಜದೊಳಿಟ್ಟಿಯನಿಟ್ಟಿ ಮಾಡುವರ್ ಕೆಲರು (ಕಾಣ್ಯ. ೧೧-೨೦).
೯. ಸಲ್ಲಿಸು ; ಅರ್ಪಿಸು : ನಿರ್ಮಲಪಂಚವಾಸಾಚಾರ್ಯಪದಕ್ಕಂ
ಪಂಚವಿಧವಿರಾಜತ ಮುಖ್ಯದೊಳಿಹವಂವನೆಯಂ ಮಲ್ಪಿಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೧-೨).
೧೦ ಈ ಧಾತುವು ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಂದೆ ಸೇರಿಬಾಗಿ ಸಂಯುಕ್ತ
ಧಾತುಗಳ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು
ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡು, ನಿಮ್ಮಂತೆ ಮಾಡು.
ಪ್ರಭುಮಾಡು, ಹಣಮಾಡು ಇತ್ಯಾದಿ.

[ದೇ. ೧. ಮಲ. ಮಾಡು ; ತುಳು. ಮಾಡಾವು ; ಕೊಡ. ಮಾಡ್]

ಮಾಡು 'ಮಾಡು' ನೋ.

ಮಾಡು 'ಮಾಡು' ನೋ.

ಮಾಡುಗೀಡಿ (ನಾ). ಕೆಲವವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸದೆ ಇರುವವನು ; ಕೆಲಸ
ಗೀಡಿ : ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಮಾಡದೆ ಬಿಡುವ ಮಾಡುಗೀಡಿಯಾಗಿ

ದ್ದಾನೆ ಆಜ್ಞಾಪನ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೦೦). [ಮಾಡು + ಕೀಡಿ]
ಮಾಡುವಟ್ಟು, ಮಾಡವಟ್ಟು, ಮಾಡುವಟ್ಟು (ನಾ). ಕ್ರೀಡೆಗಾಗಿ
ರಚಿತವಾದ ಬೆಟ್ಟ ; ಕೃತಕಾದಿ : ರಚಿತವಿ ನೆರವಾದುವ ಮಾಡು
ಮಟ್ಟದಂತಹವುನದ ನೀಟನಾರ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೩-೨೪). ಮಾಡವಟ್ಟು :
ನುಣ್ಣುಲ ಮಾಡವಟ್ಟಿನ ಪೊತಿನ ವಿಚಿತ್ರದ ರಚನೆಯಿಂದಿರ್ವ ವಸಂತ
ಮುಟ್ಟುವದ ಸೊಂಪಂ ಕಂಡು (ಕಾಣ್ಯ. ೪-೧೭ ೫). ಮಾಡುವಟ್ಟು :
ಬೆಳ್ಳೆಗಳನುಗುಳ್ಳಿವೆಂಪುಟ್ಟಿನ ಮಾಡುವಟ್ಟುಗಳಿಂ ದಿರಾಜಿಪುದ್ವಾನಮಂ
... ಅದೋಟಿಸುತ್ತಂ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಬರವರೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೪-೨೦ ೫) :
ನೋಡಿದಂಗಳನೆಯರ ಕಣ್ಣುಜಾಯಾನೆಗಳಾದುವ ಮಾಡುವಟ್ಟುಗಳ ಕೋಡು
ಗಳೋ ಭುಜಗಳೋ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೩-೨೪). [ಮಾಡು + ವಟ್ಟು]

ಮಾಡುವಟ್ಟು, 'ಮಾಡುವಟ್ಟು' ನೋ.
ಮಾಡುವೊಟ್ಟ (ನಾ). ಕೃತಕವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ನದಿ.-
ಹೊಳೆ : ತುಂಬಿ ತುಳ್ಳಾದುವ ಮಾಡುವೊಟ್ಟಗಳ ಕೋಡುವ ನೀರ್ಗಳ
ನೀರಿಂ ಮಿಂದು ಮುಟ್ಟುಡಿ ಬಿವಲ್ಪೆಯಂ ಕಳವರಾವುಮಿಟ್ಟುಳುಮಲ್ಲಿ
ಬಟ್ಟಿಗರ್ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೩ ಕ್ರಿಯಾ). [ಮಾಡು + ವೊಟ್ಟ]

ಮಾಡುಹ (ನಾ). ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆ : ಮಾಡುವಿಕೆ : ವಿವಾದಮಂ
ಮಾಡುಹವುಂ ನುಡಿದುದಿರಾಹವುಂ ವಿಸ್ಮಯವಿಲ್ಲದಿರಾಹವುಂ ಇಂತಿಹವು
ಸ್ವೇತವಿಲ್ಲದ ಜವರ ಲಕ್ಷಣವೆಂದಾಹವುಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೦೩-೦೪) : ಜ್ವರದಿಲ್ಲಿ
ಮಾಡುಹ ಮಾಡುಹ (ಕಾಣ್ಯ. ೨). [ಮಾಡು + ಹ (-ವು)]

ಮಾಡು 'ಮಾಡಿಸು' ನೋ.

ಮಾಣ್, ಮಾಣು (ಕ್ರ). ಮಾಣ್ತ (ಭೂತಕ್ರ). ಮಾಣ್ತು, ಮಾಬ
(ಭವಿಕ್ರ). ಮಾಂಡು, ಮಾಯ್ (ಭೂತನ್ಯೂ). ದಿ. ನಿಲ್ಲಿಸು : ಬಿಟ್ಟು
ಬಿಡು : ತ್ಯಜಿಸು : ಮಾಣಿಸಿದೊಡ ಮಾಣ್ ರಮಾವಂ ತೋಡಾಯು
ಮೊತ್ತಯನುಗ್ಗೊಡಿಯೆಮಾಡುವೆನೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೭-೨ ೫) : ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯ
ವಸರಕ್ಕೆ ಜಂಗಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ ಮಾಡು ಜಂಗಮಕ್ಕೆ
ಇದಿರದ್ದು ವಂದಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯ ಮಾಡಬಿರಾತನೆ ಭಕ್ತ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೨೪-೧೦೦೩) :
ಕಾಳ್ಕೆಟ್ಟಿನಿಂ ಬೇವಂಗಿ ತಂಪಿನ ಸೋನೆಯ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತಿ ಮಾಡುರೆ
(ಕಾಣ್ಯ. ೪-೨೦). ೨. ನಿಲ್ಲು : ನಿಂತುಹೋಗು : ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳು :
ಈ ತಪದ ಧರ್ಮದ ಫಲವಿಲ್ಲದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಯ್ತುನ್ನಂ ಮುಂದೆ ಒರಿ
ದಾಗದೆ ಮಾಡದು (ಕಾಣ್ಯ. ೭೪-೨೩) : ಮುನ್ನಿಂವಂದಾರವದ್ದು ನಿಮ್ಮ
ಜೊಕಾಂಘೋಜಂಗಳಂ ಕಂಡು ಕಣ್ಣಿನಿಗರ್ ಮಾಡುವೆವಿಲ್ಲ ಕಾರಣವಿದೊಂ
(ಕಾಣ್ಯ. ೨-೨೩) : ರಥಮಾಣಿಯಾಟ್ಟಂತೆ ಮಾಡ ಕಂಡು (ಕಾಣ್ಯ. ೪-೧೭ ೫) :
ಗೊಪೇಶ್ವರನ ಲೀಲೆ ಮಾಡನ್ನಕ್ಕರ ಉಯೊಳಗಣ ಕರ್ಪರದಂತಿರಬೇಕು
ಕಾಣಾ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೨೦-೧೦೦೩). ೩. ಸುಮ್ಮನಿರು : ನಿಶ್ಚಿಯವಾಡು :
ಸುಮ್ಮನೆ ಉಳಿ : ಮಾರಾನ್ನಿನನಂ ಬಾರದು ನಿನ್ನೊಳಾತ್ಮಹಿತಮಂ
ನಿಶ್ಚಿಸು (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೨೪) : ಮರನುಳ್ಳನ್ನಕ್ಕರ ಎಲೆ ಉಲಿವದ ಮಾಡುಬೆ
ಶೋರ ಉಳ್ಳನ್ನಕ್ಕರ ವಿಶಾರ ಮಾಡುಬೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೧೦೭-೧೦೮) :
ಮಾಣಾಂತವರ ನುಂಗದೆ ಮಾಡುನಾದರೆ. ದಿವಿಜಪತಿತನಯಂಗಿ ತಾ
ಜನಿಸುವವಲ್ಲ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೩. ೪-೨೪) : ಗಾವಿಲಂ ಕಜುಬಿಂ ಪೊಟ್ಟೊಂದು
ನಿಮ್ಮರೋಕ್ತಿಯಂ ಬೇವರ್ಗಿ ನಿವೇದಿಸುವವನುಜಿತವೆಂದು ಮಾಡು ವೈಸೆ
(ಕಾಣ್ಯ. ೨೪-೦೩). ೪. ತಡೆಮಾಡು : ಸಾವಕಾಶಮಾಡು : ತಂಗಿ[ಯು]
ಮಾಣುದರ್ಶನಂ ಮೊಲಗಿ ಸಿಡಿಲ್ಲ ದೊಂದು ಸಿಡಿಲೇಬ್ಬಿಯನೆಯರೆ ವಂದಂ
(ಕಾಣ್ಯ. ೨-೦೩). ೫. ಇಲ್ಲವಾಗು : ನಿವಾರಣೆಯಾಗು : ಪರಿಹಾರ
ವಾಗು : "ಮಾಣ್-ನಿವಾರಣೆ" (ಕಾಣ್ಯ) : ಮಾಡನನ ಕಾಯ್ತು ಮಾಡು
ಸರಸೀರದವನ್ನೆ ಮೆಟ್ಟು ತೀರ್ಗ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೦೩) : ಹಲವು ಗುಣಗುಣು
ಮಾಡು ಕಂಡವು ಬಳಕ ಕಾಣವು ಕೀಳವು ಮೇಣ್ ಕೆಲರು ಕೀಳವು

ಇದ್ದವರೊಬ್ಬನು ಬೇಡ (೨೫೩. ೫೫-೫೬); ಏತೆಂದರೆ ಮಾಣ್ಯವು ದು
ನಿನ್ನಾಯಾಸ ನಾ ತಂದೆಕೊಡುವೆ ನಿನ್ನವನ (೫೫೩. ೫೬-೫೭).
೬. (ರೋಗಿ ಮುಂತಾದುವು) ಗುಣವಾಗು; ವಾಸಿಯಾಗು :
ಕೀಳ ಪೇವನಬೋಧನೆಯಂ ಬೇಗಂ ಮಾಣ್ಯಂ ಮುಸ್ತುಕರೋಗಂ
(೫೫೩. ೦-೧೦); ಜೀರಿಗೆಯನ್ನೂ ಬೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೀಸಿನೀರಿನಿಂದರೆದು
ಕೊಡಲು ಶೀತವ್ಯಂ ಮಾಣ್ಯಂ (೫೫೩. ೬೩). ೭. (ತೆರಿಗೆ ಮುಂತಾದು
ವುಗಳಲ್ಲಿ) ರಿಯಾಯಿತಿ ತೋರು : ಎತ್ತಮವುರದ ಬ್ರಹ್ಮವರಿಯ
ನಾ[ಬ್ರ]ಹ್ಮ ವರ್ಗ್ಗ ಸುಂಕಮಂ ಮಾಣ್ಯ ಮಾಡಿರ ಮಾರ್ಗಮೆನ್ನೆನ
(೫೫೩. ೨೧-೨೨; ೧೦೧). ೮. ತಪ್ಪಿಯೋಗು; ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು :
ಹೀನಮಾನನಧಿಕಬಲಂ ತೊತ್ತಬುದ್ಧವನಂಬ ಲೋಕದ ಪಲಿ ಪೊದರೆ
ಮಾಣಂ ಧರ್ಮಯುದ್ಧದೊಳಗಿಂ (೫೫೩. ೦೯-೦೧೨); ನೀ ನಾನೆಂಬುದು
ಮಾದು ತಾನೆಯಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು (೫೫೩. ೨೦೯-೨೧೦); ಪೊಂದುವ
ವುಟ್ಟುವಾರ್ತೆಪರಿಣಾಮದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರ್ಪ ದಂಮಂ ಮುಂದುದು (೫೫೩. ೨೧-೨೨).
೯. ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಜಾರಿಕೊಳ್ಳು; ನುಣುಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು :
ಧರ್ಮಂ ಕಂಡಲ್ಲೇದರ್ ಕೊನನಾಗಿ ಮದುವೆಯಾಗಬುದುಂ ಧರ್ಮಂ
ನಂದಂಗೆಂದು ಬರೆದ ಕೊನನಗೆ ಮೊಳೆಯುಳ್ಳಂದಿವರಾರೋರೋವರ
ಮೇಲೆ ನೆವದಿಟ್ಟು ಮಾಣ್ಯಮಂ (೫೫೩. ೬-೭ ಪ). ೧೦. (ಮಾತು,
ತಪ್ಪು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು) ಮೀರು; ನಡೆಸದಿರು :
ಈಡೇರಿಸದಿರು : ವನಮುಂ ಕೀಳುವು ಭೂತಮಯ್ಯುಮಂಜಾಗುಂ
ಕೊಪ್ಪುದಾರ್ಥವಂಕೊಂದನಿಂ ಮಾಣ್ಯದು ಸೂಚಿ (೫೫೩. ೩-೪);
ನುಡುವದೊಳಿ ತೊಡಕ್ಕೊಡಿದರೆದೊಡವಿಯಾದ ಪುಣ್ಯ ಪುಣ್ಯ
ವಾಣ್ಯದಿವಿವಳಿ ಮುದ್ದು ಗದರೊಡವಮುಮ್ನನ ನಾಣ್ಯದಂ
(೫೫೩. ೦೦-೧). ೧೧. ಹೊಳೆವು ಕಡಮೆಯಾಗು; ಮಂಸಂ
ಕಾಗು; ಮಂಕಾಗು : ಮಾಣ್ಯಬದರ ಮೆಯ್ಯರಗನ ಕೊಳ್ಳ
ಕೋರೈಸಿ ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಂ ಮುಂದಣ್ಣಾಗಿ ನಡೆದು ನೈವನಂ
ಜಾಣ್ಣಂಡ ನುಡವುಗಲ್ಪಮನೆದ ನುಡಿದಳ (೫೫೩. ೩೦).
೧೨. ಮರೆ : ವಿಸ್ಮಯಭಸು : ಅಮಿತಕೇಶವನವನೊಂದೆಡೆಯೊಳ
ಬೀದುವಿಡುವುದುಂ ಶ್ರೀವಿಜಯಂ ಬಂದನಿದಿಂ ಹಿಮಾಲಯಗೆ ಮಾಂದಿರ
ದಿದಿರವ್ವ ತಪದಿನಂಬುಧಿಸಲಿಂ (೫೫೩. ೩-೪); ವರಸೋಧಾಗ್ರ
ಮನೋಜಹೀವಿಲಸತ್ಕಾಂತಾಂಗೋರವ್ವ ಮಂತುರುಹಸ್ತಪ್ರಜದಾನಗಂಧ
ರಾಜಿಯುಂಡುತ್ತಾಹರಿಂ ಮಾಂಡು ವುಪ್ಪರಸಂಗೊಂದರೆ ಸೂರ್ಕ
ರಭುಂಕಿಪ ರೋಲಂಜಾಳಿಯಂ ದಾಡಿಕೊ ತರಣೊಂದುಪ್ಪುಟದಿಯಿಂ
ಯುವನವಾಂಗಪ್ರಭಾಭಾಸುರಂ (೫೫೩. ೦೦-೧೦). ಮಾಣು :
೧. ಮಾಳವ ಮಾತಂ ಮಾಣು ಗೌಳ ತೊಪುಗುಡು (೫೫೩. ೩-೪);
ಪಾನಾಗಿ ಗಾಳಿಪೊಳೆ ಬಂದ ಸುಖವೆ ಸುಖ ನೀನೆ ಕೈಪೊಳೊಳಿ ನೋವು
ದಿವರುಗಳೆ ಪಲ ಮಾಣು ಮನದಬ್ಬಸವ (೫೫೩. ೩-೪).
೨. ಅರಸನನುಜನೆ ಕಂಡಿದ ನೆತ್ತರ ಒರಿಸುವೆನು ಮೂಗಿನಲಿ ಮಾಣೆ
ನುಕರಿಯ ರಥಮರಮಣಿಗೆ ಕೊಣ ಸೂನುವಿದಿರಾದ (೫೫೩. ೨೦-೨೧).
೩. ಚಕ್ರಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮದನಮಂತ್ರವನೆ ಮುಳಿದು ವನದೇವಿಯರು
ಜವನನೇಕದ ಮಾಣರನು ಜಾಬಳ ಮೆಣಿದುವು (೫೫೩. ೩-೪);
ಪುತ್ರಲಾಭಭಲಾಳಿ ದೊರಕದ ಮಾಣದಿದು ತಾ ಸುಪ್ಪಸಿದ್ಧವರೆ (೫೫೩. ೨-೩);
ಎರೆ ತರಗನೆ ನೀನೆನ್ನ ನೀ ಪರಿಯೊಲಿದು ಒಡಿದವನಂಬ
ಮೊನದಾ ಧಲವಿದೇತಕ ಮಾಣು ನಾಪುಂಬದ ಪಕ್ಷಿಗಳು (೫೫೩. ೨-೩).
೪. ಮನುಷ್ಯನ ಬಾಣದಲ್ಲಿ ಬಸವಳಯ ಬಿದ್ದುದು ಕ್ಷೋಣಿಯಲಿ ರೇತಸ್ಸು
ಬಳೆದುಕಾಣುತಲಿ ತನ್ನಾತ್ಮಪತಿಗದಯ್ಯ ಬೇಕೆನಂತ ಮಾಣದಾ ಪಾಂಜಾಲ
ಬೊಂದಿಬಗೋಣನಲಿ ತಾ ಕವಲದಲಿಯೊಳು ಕ್ಷೋಣಪತಿಯದ ಕೊಟ್ಟು

ಕಳುಹಿದೊಡ (೫೫೩. ೦೩-೪); ಮಾಣದೆ ಮಗದೀಚ್ಚಿಯು ಒದಿದಾವಾವ
ತಾಣದೊಳೆಟು ನಂದನನ ಕಾಣದೆ ಕೆಂಗೆಟ್ಟು ಭೂರಳ್ಳೆಳು (೫೫೩. ೨-೩).
೮. ನೆಣಿ ನಿರ್ಭಾವದಂಗಳವನೊಳಿದನ್ನಕ ಸಾವುಧಾದರೆ ಮಾಣ್ಯ
(೫೫೩. ೦೦-೦೩). ೧೦. ನೀರೋಧಿಸು; ನಿಗ್ರಹಿಸು : ಪ್ರಾಣವಿಲಂ
ಗಳಂ ಮಾಣಾತ್ಮನೆಯದಂ ಜಾಣಿದೊಡುತ್ತಿತ ವಾಸದುಸುರಂತ ಕಾಣ
ಸುತ್ತೊಡಲೊಳೆವಾಗಿ (೫೫೩. ೨-೩-೦೩). ೧೧. ತಪ್ಪು; ಹೊರ
ತಾಗು : ತೋಳನಾಗಿ ಪರ್ವಾಗಿ ಮಾಣದೆ ಕಾಳಿಯಾಗಿ ಮೇಣ ಸವಿಲಾ
ಗಿರಲ್ವ (೫೫೩. ೦೦-೦೩). ೧೨. ಸಾಧ್ಯವಾಗು; ಶಕ್ಯವಾಗು (?) :
ಪುಟ್ಟುದೊಳಾರುವಿದ್ದೆನು ತನ್ನೊಡನೆ ಪೂಜಮಟ್ಟುವುಪ್ರಪ್ರಜಗಳವರ
ಪಡಲ್ ದಿನಂ ತಟ್ಟತಲ್ಲದ ಮಾಣದು (೫೫೩. ೨-೩).

[ದೇ.೯ ತಮಿ. ಮಾಣ. ಮಾಣು. ಮಾಳ. ತುಳು. ಮಾಣವು.
ಮಾಣವು. ತೆಲು. ಮಾನ್ಯ. ಮಾಣುಗು. ಮಾನವು]

ಮಾಣವ (ನಾ). ೧. ಹುಡುಗ; ಬಾಲಕ. ೨. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ. [ಸಂ.]

ಮಾಣವಕ (ನಾ). ೧. ಹುಡುಗ; ಬಾಲಕ : "ಮುಂ ಮಾಣವಕಾರ್ಥಕ
ದಾರಂ" (೫೫೩. ೫೫-೫೬); ಮಾಣವಕನತ್ತಣಂ ಕಾರ್ಯಮಂ ಮೆಗೊಂಡ
ನಂಬಲ್ಲಿ ಮಾಣವಕನಂ ಕಾರ್ಯಮಂ ಮೆಗೊಂಡನೆಂದಾಯ್ತು (೫೫೩. ೦೩
೫೬); ಕಡುಪರಿಸಮಧಮ ಜ್ವರಮದೊಳಿಳು ಮಟ್ಟದಲಿಬಿಟ್ಟದ
ನುಡಿಯುತೊಳ್ಳುಡಿಯ ನುಸುಗಿಯಿಡುವ ಮಾಣವಕನಂ ಕಂಡು (೫೫೩. ೨-೩). ೨. ಶಿಷ್ಯ; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ : ಕಾಪಾಧ್ಯಾಯಂ ಮಾಣವಕನಂ
ವೇದಮಂ ಪೂಜಿದಂ (೫೫೩. ೨೦೩ ಕ್ರಮ). ೩. ಹದಿನಾರು,
ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಥವಾ ನಲವತ್ತೆಂಟು ಎಳೆಗಳ ಮುಂತಿನ್ನ ಪಾಕ :
"ದೇವಪ್ರದರ ಯಷ್ಟಿ ತತಾಪ್ಯನಂ ತದರ್ಥವದು ಮಾಣವಕಂ"
(೫೫೩. ೩೩-೩೪); ಮಾಣವಕಾರ್ಥಮಾಣವಕಂಗಳೆಂಬ ಪನ್ನೋದಂ
ನಾಣಿರತ್ತ ಸುಮಾರ್ಪದವರೊಳೊಂದಿ ಭೇದದಿಂ . . . ಪಂಚಪುಂಡ್ರ
ಮಾಣಂಗಳೊಳೊಂದಿಹಾರಂಗಳೆಂಬಂ . . . ಪಡೆದು (೫೫೩. ೨-೩ ಕ);
ಮಾಣವಕಮನೊಯ್ಯನೆ ಕಣ್ಣಾಣಂ ಪಲನೊಳಿ ಗುರುಕುಟಾಗ್ರದೊಳೊಂದಂ
ಮೇಣೊಂದಿ ಸೋರಯನದೊರ್ವೊಣ್ಣಿ ಪಳಂಜರಳ್ಳುಸುಪ ಕನರಿಯಂ
(೫೫೩. ೦೦-೦೯). ೪. [ಛಂದ] ಅಕ್ಷರಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ
ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯದಾದ ಅನ್ಯಪ್ಪುಪ್ಪ
ಎಂಬ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದು ವೃತ್ತ : ಕಾಂಕರಿ ಪೂಮಲಗಂ ಮುಂತಿರ
ಲಂತಂ . . . ಮಾಣವಕಂ (೫೫೩. ೨-೩). ೫. [ಪ್ರೆಸ್] ನವನಿಧಿ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶ್ರೀಗೃಹದೊಳ ವುಟ್ಟಿದ ಕಾಳ ಪಂಜಾಕಾಳ ನೈರ್ಮ
ಪಾಂಡುಕ ಪದ್ಧ ಒಂಗ್ಗರ ಮಾಣವಕ ತಂಬಿ ಸರ್ವರತ್ನಂಗಳೆಂಬ ನವನಿಧಿಗಳುಂ
(೫೫೩. ೦೩-೩ ಕ); ಕಾಳ ಪಂಜಾಕಾಳ ಪದ್ಧ ಪಾಂಡುಕ ನೈರ್ಮ ಮಾಣವಕ
ಒಂಗ್ಗರ ತಂಬಿ ಸರ್ವರತ್ನಂಗಳೊಳೊಂದಿಪುನಿಧಿಗಳಮಾನಸಕ್ರಮದೊಳೊಳೊ
(೫೫೩. ೩-೦೦ ಕ). 'ನವನಿಧಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾಣವ್ಯ (ನಾ). ಹುಡುಗರ ಗುಂಪು; - ಬಾಲಕರ ಸಮೂಹ :
"ಮಾಣವ್ಯಂ . . . ಹುಡುಗರ ಗುಂಪು" (೫೫೩. ೩೪೯). [ಸಂ.]

ಮಾಣಾತ್ಮ (ನಾ). ಶಿಷ್ಯ; ಗುಡ್ಡ : ಶ್ರೀ ಮೆಟ್ಟಿಗೊಡದಿಗೊಣ್ಣಾ
ಕೃಷ್ಣಿಪ್ಪಣ್ಣಿಗುರವರಿಗಳೊಪ್ಪ ಕಾಲಂ ಕಿಯಾರ (೫೫. ೧೧. ೩೨;
ಸಂ. ೧೦೦). [
ಸಂ. ಮಾಣವಕ]

ಮಾಣೆ (ನಾ). ೧. ಹುಡುಗ; ಬಾಲಕ : "ಮುಂ ಮಾಣವಕ. . .
ಈ ೨ ಮಾಣೆ" (೫೫೩. ೫೩-೫೪); ತನ್ನೊಳಿಗಳವ್ವ ಪಲಂಬರ್
ಮಾಣಗ [೫೫೩. ಮಕ್ಕಳೆಳು ಪೂಜಪೂಜಿರೊ ಬಟ್ಟಾಡುತ್ತಿರ
(೫೫೩. ೩-೨೩); ಮದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಂಗಿಯು ಬಂದಲ್ಲದೆ ನಿಮ್ಮ ಮೊಗಮಂ
ನೋಡೆವುದು ಪೂಜಮಟ್ಟು ಪೂಜ ಮಾಣಗಳನಿಸಾನಂ ಮಾಣವೆಂದು

ಕಾಶ್ಯಪಿಯುತೆಂದಳೆ (ಪುನಃ ೨-೩೭ ೫) ; ಅವನು ಮಾಣಿ ನೀನು ಹೆಣ್ಣಲ್ಲವೇ ? ದೊಡ್ಡದಾದರೆ ಅವನನ್ನೂ ಕೇಳುವವರಿಲ್ಲ (ಸ್ಮೃತ. ೧೯). ೨. ವಟು ; ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ; ಸಹದೇವ ಮಾಣಿ (೨೫. II. ೭೪; ೫೦. ೫೦) ; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಮಾಣಿಯಗ್ಗುಂ ಬಟ್ಟ ಗುತ್ರಿ (೨೫. XI. ೨೪೫. ೩೩-೩೪ ; ೨೫೦). ಮೂಲದಿ ನೆಲವನು ಕೊಟ್ಟನೆಲೆ ಮಾಣಿಯಳೆಯೆಂದು ಭಾರಿಯನೆಲೆಯ (ಪುನಃ ೧೦ ೩೯). ೩. ಶಿಷ್ಯ ; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ : ಓದಲಿಕ್ಕಿದೊಡೊಡುವನು ಮಾಣಿಯರಿಗೆ ದೋಧಾರ್ಹನ ಸುಶಿಕ್ಷೆಯಲಿ ಸೂಧನೈವ ಸದ್ಗುರಾದಿಯೊಳ್ ಭೇತಾಳನಾದಂತೆ ನೈವಮಾರಂಗಿ (ಪೂರ್ವ. ೧೭-೨೯) ; ಓದಿಸುವ ಮಾಣಿಗಳ ಕೂಡೆಯೋಧಾತ್ತ ಬಸವಯ್ಯನಿರೆ (ಗುರು. ೪-೫). ೪. ಉಪಾಹಾರಗೃಹದಲ್ಲಿ ತಿಂಡಿ. ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಹುಡುಗ : ನಮ್ಮ ಆಶ್ರಯ ಹೋಬಲುಗಳಿಗೆ ದೊರೆಕು ವುದಕ್ಕೆ . . . ಆಶ್ರಯ ಮಾಣಿಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ (ಪುನಃ ೧೦) ; ಇವಾರ್ಥವಯ್ಯ . . . ಕಾಮತರ ಹೋಬಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಣಿಯಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ (ಪುನಃ ೩೯). ೫. ಉಪನಯನ : ಮುಂಡೆ : "ಮುಂಡೆ—ಮಾಣಿ" (ಪುನಃ ೧೨) ; ವಿಪ್ರರ ವಿವಾಹಮುಂ ಮಗವನ್ನಿಂತಲೊಳ್ಳಮೊಗಗೆ ದ್ರವ್ಯಮೂಲಂ ತಪ್ಪಾರ್ಥಿ ಮಾಣಿಯೊಳ್ ರಂ ಕೆಟ್ಟಿದ್ (ಪು. II. ೪-೫ ; ೨೫೦) ; ದುಷ್ಟದರೊಪ್ಪಗದ್ಯಾಣಂ x x x ಅಯ್ಯವಣು ಮದುವೆಯೆಲರಡುವಣು ಮಾಣಿಯಲೊಪ್ಪ ಪಣಂ ಬಾ[ದ್ರ]ವೀಕಾರ ಪೂವು ದೀಪಾಳಿಗೆ ಮೂಲಪರ್ವದೊಳಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೊಪ್ಪಗದ್ಯಾಣ ಇನ್ನಿವೆ ಉರೊಪ್ಪದರ್ಶಿ (೨೫. ೩೩-೩೫ ; ೧೦೧). ೬. ಎಳೆಯ ಪ್ರಾಣುದ ಹೆಣ್ಣು : ಕನ್ಯೆ : ಅಲರಾಮಯ್ಯ ಮಳವಿದಿಕ್ಕತಮು ಕಮಲದಿದರ್ ನದವನಿ ಕೆಲರು ಮಾಣಿಯರು ಪೂಗೊಯ್ದ ಗುರು ಕಂಡ ಜಲರೂಪದೇಶಕ್ಕೆ ಕೇಳು (ಪೂರ್ವ. ೪-೫). 'ತರುವಲಿ' ಹೋ. ೭. ಗಂಡಸಿನ ಜನನಾಂಗ : ಶಿಶು : "ಮೇಘ, ಮೇಹ, ಮೇಹದ, ಈ ೩ ಮಾಣಿ" (ಪುನಃ ೩೪). 'ಮಾಣಿದ್ವಾರ' ಪರಾ. ೮. (?) : x x x ಪೂಜೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರಜ್ಞಲಿ ಕೋರ್ಪ ಪಾಣಿ ? ಪಕ್ಷಿ ಸುವ ಪಕ್ಷಿ ನಿಂ ಪವನ ಮಾಣಿ ಗಳೊಂದಿರೆ ಮೂಲಾಕೆಯೊಳಂ ಜಲಮುದಯಕ್ಕಂ (ಪುನಃ ೧೦-೨೯). [ದೀ. ೩ ತಮಿ. ಮೂ. ಮಾಣಿ ; ಕುಳು. ಮಾಣಿ. ಮಾಣಿ. ಮಾಣಿ. ಮಾಣಿ]

ಮಾಣಿಕ (ನಾ). ೧. ನೆವರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಕೆಂಪು ; ಮಾಣಿಕ್ಕ : "ಅರುಣಾಶ್ರಮನೆ ಪದ್ಮರಾಗಮನೆ ಮಾಣಿಕಂ" (ಪುನಃ ೩೦-೩) ; ಮಾಣಿಕದ ಮುತ್ತಿನ ಒಡಗುಂಕವಂ ಕೊಟ್ಟಿ ಕೈಯಿಂದಂ ಪೂಜ್ಞ ಸುಗಮಂ ತೀವಿ (ಪುನಃ ೪೯-೫೦) ; ಮುತ್ತಿನ ಮಾಣಿಕದ ಪದಲಿಗೆ ಗಳೊಳ್ ಪಡುನಿವ ವಿಷ್ಣುವಸ್ತುಭರಣಂಗಳೂ . . . ಬೆರಸು ಮಹತ್ತರ ದೀವಿಯರ್ ಬಂದು (ಪುನಃ ೨-೩೭ ೫) ; ಮಿಡುವ ಮಾಣಿಕ್ಕಲಮುತ್ತಿಗಳ ಕಾಂತಿ ಮಜೆಯಲಂ (ಪುನಃ ೩-೩೩). ೨. ಮುಟ್ಟು ; ರಜಸ್ಸು : "ಮುಟ್ಟುವೆ ಮಾಣಿಕಂ ಮುಟ್ಟರ್ —ಈ ೩ ಸೂತಕಂ" (ಪುನಃ ೩೦-೩೦೯). 'ಮಾಣಿಕಂಗಾಣ್' ಪರಾ.

[<ಸೂ. ಮಾಣಿಕ್ಕ. / ತಮಿ. ಮಾಣಿಕ್ಕ ; ಕುಳು. ಮಾಣಿಕ್ಕ]

ಮಾಣಿಕಂಗಾಣ್, ಮಾಣಿಕಂಗಾಣ್ (ಶ್ರೀ). ಮುಟ್ಟಾಗು ; ರಜಸ್ಸಲ ಯಾಗು : ಮುಂದಾ ಸ್ವೀಕೃತಮನೊಲಿವುಂ ಪದಪ್ಪನಂಬುಮಂ ಸೂಚುವಂತೊಂದಿರದುದಿನದೊಳಪ್ಪಾನಂದದೆ ಕಡೆಪಾಣೆ ಮಾಣಿಕಂ ಗುಂಡಿರ್ (ಪುನಃ ೩-೫೦) ; ಮಾಣಿಕಂಗಂಡಳಂತಾ ನೈವನ ರಾಶಿ ಗುರು ಮಂತ್ರವಾಣಿ (ಪುನಃ ೩-೩೩). ಮಾಣಿಕಂಗಾಣ್ : ಅನುರಾಗರಸವ ಪೂಜ್ಯವೊಡನೆ ಮಾಣಿಕಂಗಂಡ ಬಡವನವಿ ಧಾಮಿನಿ ತಲೆಗೈಯೊಳ್

ಹಿಡಿದವರಂಜಯ ಸೇ . . . ವಿರಾಮಿತು (ಪುನಃ ೩-೫೦) ; ಮೂರೋಕ ವನೆಯ್ ಪರಮಪ್ರಕಾಶದಂ ಬೆಳಗುವ ಪರಮತರತ್ನವ ಪಡೆದ ಸೂಚನೆ ಗಾಂಜ ಪರಿಯಂದ ಮಾಣಿಕಂಗಂಡು (ಶ್ರೀಮತಿ. ೩-೩೩).

[ಮಾಣಿಕ + ಕಾಣ್]

ಮಾಣಿಕಂಗಾಣ್ 'ಮಾಣಿಕಂಗಾಣ್' ನೋ.

ಮಾಣಿಕಗಿಂಟು (ನಾ). ರಜಸ್ಸಲೆಯಾದುದರಿಂದಂಟಾದ ಮೂರದಲ್ಲಿರ ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿ ; ಮೈಲಿಗೆಯಾಗಿರುವುದು : ಆ ಮೇಣಿಕಂ ಮಾಣಿ ಮಾಣಿಕಗಿಂಟು [ಪುನಃ ಗಿಟ್ಟಿ]ದೊಡೆ ಮಾಣಿ ನಂದರಸಂ (ಪುನಃ ೨-೨೨). [ಮಾಣಿಕ + ಗಿಂಟು]

ಮಾಣಿಕಚಟ್ಟು (ನಾ). ರತ್ನಗಳ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ನೈವ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ; ರತ್ನಪರಿಕ್ಷಕ : "ಮಾಣಿಚಟ್ಟುನೆಂದು ಈಶ್ವ ಪರಿಕ್ಷಕಂ" (ಪುನಃ ೪೦-೩೦) ; ಹಾರಾದ್ಯಾಭರಣಂಗಳೊಂ.ರೊಪ್ಪಾಯ್ ಮಾಣಿ ಮಾಣಿಕಚಟ್ಟುಂ ಒರಂವೊ ದಳವಿಡಿದ ಮಹಾರತ್ನದ ದೊರೆಗೆ ವಂದುದಾ ಸ್ವೀಕೃತಂ (ಪುನಃ ೪-೨೨) ; ನೆಗಟ್ಟು ಸಗ್ಗದ ಮಾಣಿಚಟ್ಟುಲೊಳ ಮಮರಮಂಡಲೊಳಮೊ ಮಾಣಿಕ್ಕದ ಬೆಲೆಯದಲಾರ್ ಪಾಣರ್ (ಪುನಃ ೧೦-೩೩). [ಮಾಣಿಕ + ಚಟ್ಟು]

ಮಾಣಿಕಬಂಡಾರ 'ಮಾಣಿಕಭಂಡಾರ' ನೋ.

ಮಾಣಿಕಭಂಡಾರ, ಮಾಣಿಕಬಂಡಾರ (ನಾ). ಕೆಂಪುರತ್ನಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿ ಸಿರುವ ಸ್ಥಳ ; ತಂದಿಡು ಮಾಣಿಕಭಂಡಾರದ ಪುಟಗಳಂ (ಪುನಃ ೧೦-೪೦) ; ತರವೇಬ್ಬಾಣ್ಕಭಂಡಾರದ ಪುಟಗಳಂ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಣಿಕ್ಕು ಪುನಃಬಂದು ಮಾಣಿಕಭಂಡಾರಮನೆ ಶುದ್ಧಂ (ಪುನಃ ೨೯ ಕ್ರಿಯಾ). ಮಾಣಿಕಬಂಡಾರ : "ಮಾಣಿಕಬಂಡಾರ = ಮಾಣಿಕ್ಕಭಂಡಾರ" (ಪುನಃ ೩೩). [ಮಾಣಿಕ + ಭಂಡಾರ]

ಮಾಣಿಕಮಟ್ಟಿ (ನಾ). ಕೆಂಪುರತ್ನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ ರೇವೆಬಟ್ಟೆಯ ಪಟ್ಟಿ : ಅಳವಡ ಬಂದೆಗುವುದಲ್ಲಿ ಚಂಚುಗಳ ಲೋಪಗಳೊಳ್ ಕಡೆಯಿಟ್ಟ ಸಾ[ದ್ರ]ರಮಂ ಕಿಣುವಿದಿಗಿತ್ತು ಸಾರಿಕೆ ಬಿಳಾರಿಯ ಮಾಣಿಕಮಟ್ಟಿ [ಪುನಃ ಪಟ್ಟಿಯಂ ಆಂಕ ನಿಜದಳಿಗಿತ್ತು ಲಂಬಾದ ಮುತ್ತುಗಳಂ ಮುಟ್ ಗಿತ್ತು ಪಾತಂ (ಪುನಃ ೩-೨೩) ; ಭಿತ್ತಿಯೊಳ್ ಪೂಜಯಿಟ್ಟ ಪಾದವಿ ಮದನಕ್ಕೆಯತ್ತಿರ ಪದಪ್ಪದಂಡೆಗಳು ಕೆಟ್ಟಿದ ನಿಖರಮಾಣಿಕಮಟ್ಟಿ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟು ಮುತ್ತಿನ ಕುಟ್ಟು ರಂಜಿಸಿತು (ಪೂರ್ವ. ೨೨-೩). [ಮಾಣಿಕ + ಮಟ್ಟಿ]

ಮಾಣಿಕವತ್ತಿಗೆ (ನಾ). ಕೆಂಪುರತ್ನವನ್ನು ಕೊರಿಸಿದುದು : ಅರಲ ಸಲ ಸೂನ್ನಾರು ಪಲ ಪೂ ಪರಕಲಿಸಿದ ಪಾನೆಂಬಿಟ್ಟೊಳಗಿಡಿ ಮಿಮನಿ ಗರುಗಳನುಗುಂಟಿತದ ಮಾಣಿಕವತ್ತಿಗೆಯ ಬರೆಯಂಬಂಪಿನ ಬೆಳಗಾರಮಂ ನಿಟ್ಟುರುತಿ ರತೋದ್ದೀಪನದೇವಿಯಂ ಕಡುವಿದುಂ ಬಿಟ್ಟಂದಿನಮರ್ಧ ಪ್ಪಿದರೊಲೈಯೊಳಾ ಪ್ರಿಯರು (ಪುನಃ ೪-೨೩). [ಮಾಣಿಕ + ವತ್ತಿಗೆ (< ಪತ್ತುಗೆ)]

ಮಾಣಿಕವರಿಗೆ (ನಾ). ಕೆಂಪುಮಣಿಯನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿದ ಗುರಾಣಿ. — ಧಾಲು : ಕುಣುಪಿನ ಮಾಣಿಕವರಿಯ ಕೊಪ್ಪಗಳೊಳ್ ಪೂಜೆವ ಬಾಳ ಬೆಳೆಗಳಂದೊಂ ಮೇಕದುಪ್ಪಾ ಕಿಮ್ಮಗಿರಿಯೊಳ್ ಮಿಣುಗುವ ಮಿಂಚಿಂಬ ತಿಣುನರಡುಂ ಪಡೆಯೊಳ್ (ಪುನಃ ೨೫೯). [ಮಾಣಿಕ + ವರಿಗೆ]

ಮಾಣಿಕವೆ (ನಾ). ಕೆಂಪುರತ್ನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವಂಥದು : ಮಾಣಿಕ್ಕಗಳನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿರುವಂಥದು : ಮಾಣಿಕವೆವ ಹೊನ್ನಂದೊಡೊಳು ಕೆಂತುರಾಣಿಯ ಮುಟ್ಟು ಬೈಟ್ಟು ಓಗಿಯೊಳ್ ಮುಟ್ಟುಗುತ ಕರಕೊಂಡು ಬಂದಾಗ ಕಾಣಿದರು ತಂಬಗೆ (ಪೂರ್ವ. ೧೦-೧೦). [ಮಾಣಿಕ + ವೆ]

ಮಾಣಿಕಾಚಾರಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಅಕ್ಕರಂದೂಯ್ಯ ಕೊಪರಾಚಾರಿಯ ಮಗಂ ಮಾಣಿಕಾಚಾರಿಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೊಡಂಗೊಟ್ಟಿರ್ (೧೮-IX, ೨೫೫೫: ೧೦೦-೪; ೧೯೭); ಐದುದೇಗುಲಂಗಳ ಬಡಗಿವೆಸವೊಳ್ ಪಡೆಸಲಿಸುವ ಮಂಡಳಿ ಮಾಣಿಕಾಚಾರಿ ಹೊನ್ನೋಡ $\times \times \times$ (೧೮-VIII, ೫೫. ೧೦೪-೭೨; 1042). [ಮಾಣಿಕೆ + ಆಚಾರಿ]

ಮಾಣಿಕೈಚ್ಚಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು: ಮಾಣಿಕೈಚ್ಚಿಯಾ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟೊದಲಿ ಫಲ ಮೇಲೆ (೧೮. ೨ (೨). ೨೪೩. ೧೦೬-೭೨; ೧೨೦). [$<$ ಮಾಣಿಕೆ + ಆಚ್ಚಿ]

ಮಾಣಿಕೆ (ನಾ). ೧. ನವರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಪದ್ಮರಾಗ: ಕೆಂಪು ಹರಳು: "ಶೋಣಾಶ್ವ, ಪದ್ಮರಾಗ—ಈ ೨ ಮಾಣಿಕೆ" (ಕಣಕಂ. ೨೬-೨೦); ಭೂಪತಿಪ್ರಕರನಾನಾಮಕೋಮಾಣಿಕೈಸಂಕುಲದೊಳ್ ಮುಪ್ಪೊಳವುತಮ್ಮೊಡನೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರ್ ಪ್ರತೀಪಾರಿ (ಕಣಕಂ. ೨೪); ಪೊನ್ನಿಂ ಪರಾಂ ಮಾಣಿಕೆದಿಂ ತಂದ ಕೃತಕನಗೊಂದಾಳ. . . ಸೂಗಯುಸರಿಸುಂ ತತ್ತು ರೋದಾಸವೊಡಂ (ಕಣ. ೨-೨೬); ಮಂಗಳ ಕೈಗೆ ಮಾಣಿಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಾಗೆ (ಕಣ. ೨). ೨. [ಧಂದ] ಅಕ್ಷರಧಂದ್ವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಧಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯದಾದ ಪಂಕ್ತಿ ಎಂಬ ಧಂದ್ವಿನ ಒಂದು ವೃತ್ತ: ಕ್ಷೋಣವಾಯುಪುಂಭುಧಿನೇಶಯುಗ್ಮಂ ಮೋಣಂದಾಗರೆ ಒಂದು ನಂದೊಡೆತ್ತಂ. . . ಮಾಣಿಕೈ ಪೆಸಂಬುದಾಯ್ತು (ರೂಪೋಪ. ೨-೧೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಕೈಭಂಡಾರ (ನಾ). = ಮಾಣಿಕೈಭಂಡಾರ: ಆಗಲ್ ಮದಿಯ ಭಂಡಾರದ ಮಾಣಿಕೈಭಂಡಾರದ ನಿಯೋಗಿಗಳ ತಂದು ಮುಂದಿಟ್ಟ ಪೊನ್ನ ಪಡೆಗಲಿಕೊಟ್ಟಿದ ದೇವಾಂಗವಸ್ತುಗಳುಮಂ. . . ಇತ್ತು (ಕಣಕಂ. ೨-೭೭ ೩). [ಮಾಣಿಕೆ + ಭಂಡಾರ]

ಮಾಣಿಕೈಭಂಡಾರಿ (ನಾ). (ಅರಮನೆ, ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ) ಕೆಂಪುಹರಳು ಮೊದಲಾದ ಅಮೂಲ್ಯರತ್ನ ಭಂಡಾರವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರಿ: ಹಿರಿಯ ಮಾಣಿಕೈಭಂಡಾರಾ ಮಂದೇವನಾಯಕರ ಸ್ಪಂದಿಯಲು ಶ್ರೀಮನ್ಯಯೋಗೇಶ್ವರೇವರ ಕೊಟ್ಟ ಶಾಸನವತ್ತಳಯ ಕ್ರಮವೆಂತೆಂದೆ (ಕಣ. II, ೨೨೭-೧೨; 1206 ೧). [ಮಾಣಿಕೆ + ಭಂಡಾರಿ]

ಮಾಣಿಗೆ 'ಮಾಣಿಕ್ಯ' ನೋ.
ಮಾಣಿದ್ವಾರ (ನಾ). ಮೂತ್ರದ್ವಾರ: ಮೊದಲಾ ತಂದು ಮಾಣಿದ್ವಾರದಿಂದ ಪೊಳೆಮಟ್ಟು ಕಾಯಿಯ ಯೋನಿಯ ಕಮಲಗರ್ಭಮಧ್ಯದೊಳ್ ಬೆರೆದು ಸರ್ವಾಂಗಭೂಷಣಾಗಿ. . . ಉದಯಿಸಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೭೭೬). [ಮಾಣಿಕೆ + ದ್ವಾರ]

ಮಾಣಿಬಂಧ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಪ್ಪು: ಸೈಂಧವಲವಣ: "ಸೈಂಧವಂ, ಶೀತಶಿವಂ, ಮಾಣಿಬಂಧಂ. . . ಸೈಂಧವಲವಣದ ಹೆಸರುಗಳು" (ಕಣಕಂ. ೨೫). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಮಂಥ (ನಾ). = ಮಾಣಿಬಂಧ: "ಲವಣೋತ್ತಮಂ ಮಾಣಿಮಂಥಂ ಸೈಂಧವಂ" (ಕಣಕಂ. ೨೦-೭). [ಸಂ.]

ಮಾಣಿಮಂಥರ (ನಾ). = ಮಾಣಿಬಂಧ: "ಮಾಣಿಮಂಥರಂ ಸಿಂಧೂತ್ಮಂ" (ಕಣಕಂ. ೨೪-೭೭). [$<$ ಮಾಣಿಮಂಥ]

ಮಾಣಿಮೇ (ನಾ). ಮದುವೆಯಾಗದ ಹೆಣ್ಣು: ಕನ್ಯೆ: ಮಾಣಿಮೇಳ ತಿರೀಮಣಿಯ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚು ದಾನಿಗಳರಸ ಕುಸ್ಮರಿಸಿ ವಿಸು ನೆವಿಲ್ಲಿಗೆ ಯುದ್ಧಿಯನಲು (ಕಣಕಂ. ೨೫-೧೦). [ಮಾಣಿಕೆ + ಮೇ]

ಮಾಣಿಸು, ಮಾಣ್ಣು, ಮಾನಿಸು, (ಶ್ರೀ). ೧. ನಿಲ್ಲಿಸು; ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡು: "ಶರಿಸಂಘಾತಮುಮಂ ಪಯವ್ರಜಮುಮಂ ಹಿಂತಿತ್ತಿ ತೊಯ್"

ಸ್ವನೋತ್ಪರಮಂ ಮಾಣಿಸು. . . ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಕರವೇಮೋಚಿತರರ್ಥೈ ಹಸ್ತರಿಂದಂ ಬಂದರ್ (ಕಣಕಂ. ೨೨-೭೪); ನೀನುಸಿದ್ಧಿಯೆಂದು ವಲ್ಲಭೆಯಂ ಕಲ್ಲ ಸರದಿಂ ನುಡಿದು ಮಾಣಿಸುವುದುಂ" (ಕಣಕಂ. ೧೭೦-೨); ಶಿವಲಿಂಗದೊಳಗೆ ಶ್ರೀಹಸ್ತವದ್ವಿಮುತಿಲಿ ಭವಿ ಮುಟ್ಟಿದೇಡ ಬೇಡೆಂದು ಮಾಣಿಸುತ್ತಿವೆ (ಕಣಕಂ. ೨೭-೭೦); ವಿಳುದಿನಪರಿಯಂತೆ ಮೊದಲಿಯ ಮೇಲಾಗೊಡೆಯಳು ಹಿಡಿದು ಬಲುಮೇಳಗಲವನು ಮಾಣಿಸಿದ ಗಡ (ಕಣಕಂ. ೧೦-೧೬). ೨. ಅಡಗಿಸು; ಕುಗ್ಗಿಸು; ತಗ್ಗಿಸು: ಪವನಸುತೆಗೆ ಪಾಸಟಿಗೊಳವರಮಿಲ್ಲದಜೊಂದಮಾತ ಕೌರವುಲದೊರ್ ನೊಂದಿಸು ಮಾಣಿಸಿ ಪೋಮಿಳೆನಡೆಗೆ (ಕಣಕಂ. ೨೨-೧೨). ೩. ಸುಮ್ಮನಿರಿಸು; ನಿಶ್ಚಿಯಾಗೊಳಿಸು: ನೀನಮ್ಮ ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಪೆಟೆನೊಬುದು ಪರ್ಣ ಭಕ್ತಮಾಡಲ್ವೇಡೆಂದೆನೊ ಬಡ ಜಡು ಮಾಣಿಸಿ ಹೀಗುಗೊಂಗೊಳಗೊಳಗೊಳವಳ್ಳ ನರಂ (ಕಣಕಂ. ೨-೭೭). ೪. ಕಳೆ: ನೀಗು; ಹೋಗಲಾಡಿಸು; ಇಲ್ಲವಾಗಿಸು: ಆಂತನೇಶತಲತ್ರಯ ಗಳಂ ಶರೀರಸಂಪಾಪಮಂಪೂರ ಮಾಣಿಸಲಾಡ ಪುಣ್ಯಕ್ಷಯದೊಳ್ ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಗಳಂ ಬೆಸೆಯ್ದಿದಿರೆ (ಕಣಕಂ. ೨-೧೪ ೩); ಎನ್ನ ಮನದ ಮರಾಶೆಯ ಮಾಣಿಸಿ (ಕಣಕಂ. ೧೧೧) ನಿಮ್ಮತ್ತ ತೋಟಾ ಚೆನ್ನಮುಕ್ತಿಯರ್ಪಣೆ (ಕಣಕಂ. ೨೪; ೧೨-೧೬); ನಂದಿದ ಸುತಂ ಸಂಸಾರದೊಳ್ ನೋಯಲಿರಪರಾಧಂಗಳ ನೆದ್ದು ಮಾಣಿಸಿಯಜ್ಜಂ ನಂದಿಯಂ ತೊತ್ತುಗೊಂಡು ಪದಾಂಭೋಜ ಮನಲ್ಲಿ ತೋಟ್ ಶಿವರಿಂಗೊತ[್ರ]ಸ್ಥನಾದಂ (ಕಣಕಂ. ೨ ಕಣಕಂ. ೨೭); ಸಾಲಜಾದು ನಿಜಸೇನೆಯನು ಪಾಂಚಾಲಪುತ ಮೋಹನಿದನು ಕೆಂಛೂ ಮಾಣಿಸಿತನಿವಿಷ್ಣು ವನಮರಂತತಿಯ (ಕಣಕಂ. ೨-೨೪). ೫. ಗುಣ ಪಡಿಸು; ವಾಸಿಮಾಡು: ಅಲವ ಬೀಬರೊಳ್ ಸೆಕ್ಕಿದ ಗಾಲಿಯಂ ತೆಗೆದರನಂ ರತ್ನಾಚಲಕ್ಕೆ ಕೊಂಡು ಬಂದು ಸಕಲೌಪಧಿಗಳಂ ಕಸ್ತಮಾಡುಂ ಮಾಣಿಸಲ್ (ಕಣಕಂ. ೨-೭೦ ೩). ೬. ಸಂತ್ಸುಸು; ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸು: ಧರ್ಮಪ್ರಕೃಂ ಕೋಪಾಪದಂ ಮನಗದ ಮದಗಜವನಿ ಮಾಣಿಸುವಂತೆ ತಾನುಂ ಮೃದುಮನಗಂ ಮಂಗಳಸಾಣಿಸುತಿರ್ದಂ (ಕಣಕಂ. ೨-೨೪ ೩); ಕಡುನೋವಿಂದಮುಟುಕುವಿರ್ವ ತರಿಯುಂ ಧರ್ಮಶ್ರವಣದಿಂದೆತಾನುಂ ಮಾಣಿಸಿ (ಕಣಕಂ. ೨-೨೪); ಕಾಲತನಯನ ಸತ್ಯವನು ನೀವ್ ಪಾಲಿಸು ಪೊಡಿ ಭಾತುರಂದ ಮೇನವೆ ಬೇಡೆಂದು ಮಾಣಿಸಿ ಮರಳಿದನು ಮನಿಪ (ಕಣಕಂ. ೨೨೪. ೧೫-೧೦). ೭. ಮೋಸಗೊಳಿಸು; ಮಂಚಿಸು: ಪಣಿಂಕಲ್ಲದ ಬಂದನಗೊಳೆ ಕಡುಭಕ್ತಿಯೊಂದಮೆಂದುಕೈವದಿಂ ಬುಡೇಂ ಮಾಣಿಸಿ ನೀನೊಳಗೊಳೆಯದರಂ ಮನರಜನೆಯಿಂ ಸೋಲಿಸುವೈ (ಕಣಕಂ. ೨-೨೪). ಮಾಣ್ಣು: ೮. ಹಸು ಅಥವಾ ಎಮ್ಮೆ (ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ) ಹಾಲು ಕೊಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸು: ಅಕ್ಕತ್ತಕ್ಕೆ ಕೊಂಡು ಕೊಟ್ಟ ಎಂಬ ಮಾಣ್ಣಿಕೊಂಡೆ $\times \times \times$ ಎಂದೊ ಎಂದೊ [ಒತ್ತು] ಬಯಸಾಗಿ ಒಂದು ಎಂಬೆಯನೊ ಮಹಕ್ಕೆ ನಡು ಬಹನು (ಕಣಕಂ. IX-II, ೧೦೭-೧೨; 1277). ಮಾನಿಸು: ೮. ಹಸು ಮಾನಿಸೊಂದಿದ್ದರಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಇಲ್ಲ (ಕಣಕಂ. ೨೨೪). [ಮಾಣಿಕೆ + - ಇಸು]

ಮಾಣಿಸುತ (ನಾ). ನಿಲ್ಲಿಸುವಿಕೆ: (೧). [ಮಾಣಿಸು + - ತು ($<$ - ತು)]

ಮಾಣು 'ಮಾಣಿ' ನೋ.

ಮಾಣ್ಣಿ (ನಾ). ನಿಲ್ಲಿಸುವಿಕೆ; ತಡೆಯುವಿಕೆ: ಕಾಣ್ಣಿ, ಪಾಣ್ಣಿ, ಮಾಣ್ಣಿ (ಕಣಕಂ. ೨೨೭ ಕೃಷ್ಣ). [ಮಾಣಿಕೆ + - ಣಿ]

ಮಾಣ್ಣು (ಶ್ರೀ). ಕಳೆ; ನೀಗು; ಪರಿಹರಿಸು: ಕಾವೇರಿ ಮೈಗೊಳಿದ ಮೂರ್ಛೆಯ ಮಾಣ್ಣಿತು ಅಪಂದಾಪೇತದಂ ಮಗುಳೆ ಮೂದ್ಯವ ಶರ್ಫದ ನೊಳ್ (ಕಣಕಂ. ೧೨). [ಮಾಣಿಕೆ + - ಣ್ಣು]

ಮಾಣ್ಣ 'ಮಾಣ್' ಪರಾ.

ಮಾಣ್ಣ 'ಮಾಣ್' ಪರಾ.

ಮಾಣ್ಣ 'ಮಾಣ್' ನೋ.

ಮಾತಂಗ (ನಾ). ರಿ. ಅನೇ; ಗಜ: "ಮಾತಂಗ: ದ್ವಿರಜ: . . .

ಸಿಂಧುರ: - ಈ ರೀತಿ ಅನೆಯ ವಸು" (ಕಣಪು. ೩೩-೩೪); ಸಿಂಗದ ಮುಪ್ಪು ನೆಗಟ್ಟು ಗಾಂಗೆಯರ ಮುಪ್ಪು ಮುಳುಕಿದಾಗ ಮುಪ್ಪುಮಾತಂಗಂ ಗಳಿಸುಪ್ಪುಚ್ಚತುರಂಗುಲಗಳನದಂತಮಂಗಾಧಿಪತೀ (ಚೂಷಣ. ೧೦-೧೧); ಮಾತಂಗದ ಬಲಂ, ಸಿಡಿಲ ಪುಂಡರ್ವ, ಕಡಲ ಗುಣ್ಣು, ಪದಿಗೊಳಿ ದಶರಥಕುಮಾರಂ ರಾಜ್ಯವುನುಳಿದರ್ಗಂ (ರಾಮಾ. ೭-೧೨). ೨. ಮಾದಿಗೆ; ಶ್ವಪಚ: "ಅಂತಾಮಾಯ ಚಂಡಾಳಂ ತಾಂ ದೊರೆಯಂ ಜನಂಗಮಂ ಮಾತಂಗಂ" (ಚಪ್ಪು. ೩೩-೩೪); ಮಾತಂಗನಾರ್ಥಮೇವಂ ನಿಪುರಮರಾಕಾರಮಾತಂಗ (ಕಾಂಡ. ೩೩); ಲಿಂಗಭೂತಕರಗದವರಿಗೆ ಪಂಗ ಕೂಡಿದಾಗನಂತರ ಮಾತಂಗಸಂಗತ್ಯದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಸು ವುದಾಗಿ (೧೫೫. ೩೦-೩೧). ೩. ಬೇಡ; ಕಿರಾತ; ತಬರ. ರಿ. ೩: ಅರಣ್ಯಂ . . . ಮಾತಂಗದಂಗಿಯಾಯುಂ ಸದ್ವಂಕವಿಹಿತಮಲ್ಪು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೪). ೪. ಅನೆಯ ರೂಪದ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ; ಗಜಾಸುರ: "ಮಾತಂಗಹರ" ಪರಾ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಮಾತಂಗ ಕರಪು ಮಾತಂಗಿಗಳೆವರ ತಿರುಳುಗುಣಮೂತ್ರಮಂತ್ರದೇವಪ್ರಾಂ ಕೂಡಿದುರುತ್ತಲಿವನಿತು ಸೋಂಕರೈ ವಕ್ರಂ (ಚಪ್ಪು. ೧೩-೧೪). ೬. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ತಾಳದ ಹೆಸರು: ಧ್ರುವ ಮಾಯ ರೂಪದ ಮಾತಂಗ[ಚೂಷಣ. ಮತ್ತಮಾತಂಗ] . . . ಜಯಾರಮದಿವ ಮೊದಲಾದ ಕೂಟಿಯುತಾಳಗಳೆದೊಡ (ಚಪ್ಪು. ೧೩). [ಸಂ.]

ಮಾತಂಗಕ (ನಾ). ಮಾತಂಗ ೨: ಮಾತಂಗಕಂ ಕೃತಂತ ವಿಕೀಕವಮಂ ಪೂಷಂ (ಚಪ್ಪು. ೧-೧೨). [ಸಂ.]

ಮಾತಂಗಕವಿ (ನಾ). ಮಾದಿಗರ ಹುದುಗೆ: ದಕ್ಷಿಣದೇವಿಯದ ಮಾತಂಗಕವಿಶಯಬ್ಬಳಂ . . . ಸ್ಥಾನವ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗೀಯ ಮಂಜರವನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬಂದು (ಚಪ್ಪು. ೧). [< ಸಂ. ಮಾತಂಗಕವಿ]

ಮಾತಂಗಕುಲ (ನಾ). ರಿ. ಅನೇಗಳ ಗುಣ್ಣು. ೨. ಚಂಡಾಲಹಾತಿ. ರಿ. ೨: ಅರಣ್ಯಮರನಿಯಂಕ ಮಾತಂಗಕುಲದೊಳಿತೆಯುಂ ಅಮೂರ್ತ ಯಂತ ಸ್ವರ್ಗವರ್ತಯುಂ . . . ಎನಿಸಿದೊಳುಂಜವ್ವನೆಯ ರೂಪಾತಿ ತಯಮನವೊಳ್ಳದೆ ನೋಡುತುಂ (ಕಾಂಡ. ೧೨). [ಸಂ.]

ಮಾತಂಗಕುಲಿತ (ನಾ). ರಿ. ಅನೆಯ ಸ್ವಭಾವದಂತೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ವನ್ನುಳ್ಳವನು. ೨. ಚಂಡಾಲನ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು. ರಿ. ೨: ಆ ಸ್ವಪಂ ಸಪ್ತಾಂಗಗುಣಿಯಾಗಿಯುಂ ಸಪ್ತಾಂಗಸಂಗಿಯಲ್ಪು . . . ಮಾತಂಗಕುಲಿತಾಗಿಯುಂ ಮಾತಂಗಕುಲಿತನಲ್ಪು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾತಂಗದಾಸ (ನಾ). ರಿ. ಅನೆಯ ಮದಜಲ: ಮಾತಂಗದಾಸ ರೋಧಿಗಳರದೆ ಮಧುವನಪ್ರೀತಿಯುಂದುಂಬ ಚಂಡಾಳಿಗಳ ಶಿವೆಯ ಮುಖಪಾತವನುಳಿಗುಬೆದಂದು ಪೊವಂತೆ ಭಕ್ತಚಾಮರಮೆನಿದುವು (ಚಪ್ಪು. ೩೩-೩೪). ೨. ಚಂಡಾಲನು ಮಾದುವ ದಾಸ. ರಿ. ೨: ಮಾತಂಗದಾಸವಿಧವಂ ಮಾತಂಗನಿವಿದಾದೊಡು ಚೇತಸ್ಸಂಪ್ರೀತಿಯನತೀವ ಮಳಸವಿಜಾತಿಗೆ ಮಧುವವುಳು ಮಾಯುರ ಸಹಜಂ (ಚಪ್ಪು. ೧-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾತಂಗಪ್ರಸೂತ (ನಾ). ರಿ. ಅನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿದುದು; ಮದ ಜಲ. ೨. ಚಂಡಾಲಸಂತಾನ. ರಿ. ೨: ಇದು ಪಾತಿಧೂಮಂ ತಳಿದುದು. ಮಾತಂಗಪ್ರಸೂತವುಂನೈದುಮಧುಪಾಪದೋಷದಿಂದದಂ

ಮುಟ್ಟಿದ ತಲದಿಂ ತೊಳೆದವಂದು ಗಜಪಾಪನಮಂ (ಮಣ್ಣ. ೧೦-೧೧).

[ಸಂ.]

ಮಾತಂಗಹರ (ನಾ). ಗಜಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದವನು: ಶಿವ: ಪುಂಗವಾಣ ಮುಕುಂದಹರ ಮಾತಂಗಹರ ಮುಗುರಾಜಹರ ಭೂಮಾಂಗ . . . ಪಾವರಹರ ಮಹಾತೇಜ (ಚಪ್ಪು. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ಮಾತಂಗಿ (ನಾ). ರಿ. ಚಂಡಾಲಕನ್ಯೆ; ಮಾದಿಗಿತ್ತಿ: ಕಮಲಭವಂ ಮೊದಲೊಳ್ ಮಾತಂಗಿಯೆಂದು ತಾಂ ಮುಟ್ಟಿದ ಮೂದಿನಕ್ಕುಂ ಕಯ್ಯೊಳ್ ಮುಟ್ಟಿದೊಡಂತೆಗ್ಗೊತ್ತಿ ತೋರ್ವಮೇ ರಾಮಾಂಗ (ಕಾಂಡ. ೩೦); ಮಾತಂಗಿಯನತಿಶೋಕಾನ್ವಿತೆಯಂ . . . ಇದಿರೊಳ ಕಂಡಂ (ಕುಮಾರ. ೧-೩೩); ವ್ಯಾಸ ದೋಯಿತಿಯ ಮಗ ಮಾತಂಗಿಡೆಯ ಮಾತಂಗಿಯ ಮಗ (ಚಪ್ಪು. ೩೩). ೨. ಬೇಡಿತಿ: ಶಬರಿ: ಮಾತಂಗಿಯೊಲ ಪಸರೆಯುಂ ಪಾರ್ವತನೆ ನಿಡುಬಯಸಿ: ನಿಡುಸುಯ್ದು ನಿರ್ವರುಮೊಂದುಗೂಡಿ (ಕುಮಾರ. ೩೩-೩೪). ೩. ಒಬ್ಬ ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು: ದಿಲ್ಲಿಯಾ ಮಹಾಕವಿ ಮಾತಂಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಯ ಎಲ್ಲ ನಾನಾಕದಾ ಕೃದೇವತೆಗಳ ನಿಲ್ಲದ ಒಲಿಸಿದರು (ಕಾಂಡ. ೩೩-೩೪). ೪. ದುರ್ಗ; ಪಾರ್ವತಿ: ಶಾಶ್ವೇಯರು . . . "ಮಾತಂಗಿ"ಯ ಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು (ಸಂತೋಷ. ೨೨). ೫. [ಜೈನ] ವತ್ತು ಮಹಾವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಮಾತಂಗಿ ಗೌರಿ . . . ಭ್ರಾಮರಿ ಅಭೋಗಿನಿಯೆಂಬವು ಮೊದಲಾಗಿ ಕುಲವಿದ್ದ ಪಾತಿವಿದ್ಯೆ ಸಾಧಿತ ವಿದ್ಯೆಗಳೊಳ್ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿದರ್ (ಚಪ್ಪು. ೧೩). [ಸಂ. ಮಾತಂಗೀ]

ಮಾತಂಗಿ (ರಿ). ಸಂದ್ವಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸು: ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸು: ಪಲದವನು ಸೂಚಿಸಿದುದ ಕರವಿದರ್ಶನವಿಟ್ಟು ಮಾತಂಗಿ ಕಳೆಯುವನು ಮೈಯನೊಡುಂಬಿಸುಗೈನೆಂದು ಪೊಗರ್ದೊಟ್ಟು (ಕಾಂಡ. ೧-೩೩). [ಮಾತಂಗಿ + ಅಟ್ಟು]

ಮಾತಂಗಕು (ರಿ). ವಿಷಯವನ್ನು ಒಯ್ಯು: ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಲಪಿಸು: ಒದವಿದ ಜೀವವಷ್ಟುಜನಗತ್ತಳಂ ಬಗೆವೆಲ್ಲೊಡವ್ವ ಮೇಳದ ಕಳೆಯರ್ ಕಲ್ಲ . . . ಓತುಮಾತಂಗಕರೊಂದಿದ ದೂದವೊಲ್ಲ ನಟ್ಟನೆ (ಕಾಂಡ. ೧-೩೩). [ಮಾತಂಗಿ + ಅಟ್ಟು (< ಅಡುಕು)]

ಮಾತಂಗದ 'ಮಾತಂಗ' ನೋ.

ಮಾತಂಗದ 'ಮಾತಂಗ' ನೋ.

ಮಾತರ (ನಾ). ತಾಯಿ; ಜನನಿ: ಪು ನಾಯ್ ಪರ್ವದವು ಸ್ವರೂಪದಂ ಶಾಲ್ಮಲಿಯೊಳಿರಾಹದೊಳ ಮಾತರತತರಂ ಬಿಸುಟ್ಟಿ ಭರಿದೊಡೊಳ್ ಮೃಗಾಧಿವಾಹಿತ್ಯಂಶಂ (ಕಾಂಡ. ೧೨-೧೩); ಮಾತರಯಂ ಪಿತರುಮಾ ಭಾತರಯಂ . . . ಎಲ್ಲರೂ ಸರ ಸ್ತುತಿರ್ಕಾರ ಜವನನಾರುಮೇಂ ದಾರಿವರೇ (ಕಾಂಡ. ೧೨ ಕ್ರಮೇ). 'ಪಿತರ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮಾತರ]

ಮಾತರಿ (ನಾ). = ಮಾತರ: ಹಾಗೆಹಾಡೊ ಮಾತರಿಯ ಮನವು (ಕಾಂಡ. ೧೨-೧೩); ಎಲ್ಲವೂ ನಿಜಮಾತರಿಯ ಗಮನವೆ ಎಂದು ಮಿಥ್ಯವ ಸಳೆಯ ದಜ್ಜನು (ಕಾಂಡ. ೧೨-೧೩). [<ಸಂ. ಮಾತರ]

ಮಾತರಿತ್ವ (ನಾ). ರಿ. ಗಾಳಿ: ವಾಯು: "ಮಮಮಾನಂ . . . ಮಾತರಿತ್ವಂ . . . ವಾತ್ಯ ವಾತುಮಂಡಯಕ್ಕುಂ" (ಚಪ್ಪು. ೧-೨೨); ಲತಿಕಾಲಾಸೋಪದೇಶವ್ಯಸು ವನಲಹಾದೋಳತಾಮೋದಧುತರ್ಕಾಚಚಿ ಚ್ಚುಂಜೊಳಂ . . . ತೀಡುತ್ತಿ ಸುರಭಿವೃಥಾತಿಂ ಮಾತರಿತ್ವಂ (ಕಾಂಡ. ೧೨). ೨. ಗಾಳಿಯ ಅಧಿದೇವತೆ; ಮಾರುತ: ಮಾತರಿತ್ವಂ ದ್ವಿರಾಜಂಗೇತಲಿ ಶ್ವಾಪವು ಕೀಳಂದಾತನು ಮುಟ್ಟಿದನುಚಿತವಲಂಜನಾ ಸೂನು (ಕಾಂಡ. ೩-೧೩). [ಸಂ. ಮಾತರಿತ್ವನ್]

ಮಾತರಿತ್ವಮಿತ್ರ (ನಾ). ಪಾಯುವಿನ ಮಿತ್ರ; ಅಗ್ನಿ : ಅಶ್ವಲಾಜ್ಞಯನುಳಯಪಾರದೇಂಬುತ್ತಿಯ ಶಾಶ್ವತಂ ಮಾಡಬೇಕೆಲ್ಲದೊಳದರೆ ಮಾತರಿತ್ವಮಿತ್ರಂಗಾಹುತಿಯನೀಯಬೇಕು (ಕೌಶ. ೩೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾತಾಟಿ (ನಾ). ರಿ. ಮಾತಾಡುವಿಕೆ : ಅವರ ಮಾತಾಟವಂ ಕಿವಿಯಳಿತೆಯೊಳೆ ಕೇಳ್ದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೦೦೩). ೨. ಸರಸವಾದ ಮಾತುಕತೆ : ಸೋತದೆ ಬೇಟೆಮಂಕುರಿಸಿದವ್ವುದು ಮೇಳದೊಳಂಪುವತ್ತ ಮಾತಾಟದ ಮಾತು ಪಲ್ಲವಿದವ್ವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೨೨). [ಮಾತು + ಆಟ]

ಮಾತಾದಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ನುಡಿಸು : ಆತನಂ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಮಾತಾದಿಸು (ಕೌಶ. ೦೦-೦೯ ೫) : ಆತನನು ಮಧುರಾಳಾಪದಲಿ ಮಾತಾದಿಸುವನು (ಕೌಶ. ೩-೯-೦೩) : ಆ ಪ್ರಮೀಲೆ . . . ಮಡೆರಥದೊಳೊಪ್ಪುವ ಕಿರೀಟಿಯಂ ನಗುತೆ ಮಾತಾದಿಸಿದಳು (ಶಬ್ದ. ೦೩-೯). ೨. ಮಾತನಾಡುವಂತೆ ಮಾಡು : ಹೇಳಿಸು : ಹಲವು ಮಾತನೋಂದು ವದ್ಯದೊಳೊಲಿಸಿ ಮಾತಾದಿಸುವೆನ್ನೊಡನೆಳವೊವಿಯ ತಲೆಯಭುವನಂ ಸಂಕೀರ್ತನಂ ಮಾಡಿ (ಕೌಶ. ೯೨-೩೬). [ಮಾತಾಡು + ಇಸು]

ಮಾತಾಯ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೊ ಅಥವಾ ವಿಷಯವೆನ್ನು ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸು : ನುಡಿ : ಬೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮಾತಾಡಬೇಕು (ಮುಂಜಿಯ. ೯-೯೮) : ಕಾಣಿಸಿದವನು ಕುರಿತು ಮಾತಾಡುತ್ತೇನೆ (ಕುಂಜ. ೨೯). ೨. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನುಡಿ : ಉತ್ತರಿಸು : ಎವನು ಮಾತಾಡ ಸಲ್ಲಿಸುವೋಲೊಲಿಸಿದ ನೀಂ ನಿನೊಂದು ವಾಕ್ಯಾಲಗುಣಮನಿದಂ ನನ್ನ ಸೌಜನ್ಯವಾಲಂ ಪುದಿದಿದರ್ಪತ್ತು (ಕವಚ. ೦೨೩). ೩. (ಅಲಂ) ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸು : ಪ್ರಕಟಪಡಿಸು : ದಿವಿವಿರನೇ ಕೂರಲಿಗನಲಿ ಮಾತಾಡು ಬಜಾನುಡಿ : ಭಂಡತನ (ಕುಂಜ. ೦೯-೩) : ನೋಟದಲಿ ಮಾತಾಡಿ ಪುರ್ವದ ಬೇಟದಲಿ ಬೆಳ್ಳಾಡಿ . . . ಸರ್ವಸ್ವವನು ಕೆಳೆ ಕವರಿ ಗೊಟುಗೊಳಿಸುವ . . . ಬಹುಧಿಧವ ಮಾಯೆಯ ಬೇಟಕಾತಿಯ ರೊಪ್ಪಿದರು (ಕೌಶ. ೦-೯-೩೦).

ಮಾತಾಡುವ ಪಕ್ಕಿ, ಮಾತಾಡುವ ಹಕ್ಕಿ = ನುಡಿಯುವ ಪಕ್ಷಿ : ಗಿಣಿ : ಮಾತಾಡುವ ಪಕ್ಕಿಗಳ್ಳೆ ದನಿದೋಟುವ ಕೊಂಚಗೆ ಸ್ಥಾಗಾಯ್ಕಳಿಂ ಮೊಡುವ ಮಾಮರಕ್ಕಿಗವಕಾಕಿಯೋಳಿ ಮುಖೇಕೆ ಸಾಲದೇ (ಕೌಶ. ೩೬) : "ನಡತೆ-ಮಾತಾಡುವ ಹಕ್ಕಿ" (ಕೌಶ. ೩೬). [ಮಾತು + ಆಡು]

ಮಾತಾಮಹ (ನಾ). ತಾಯಿಯ ತಂದೆ : ಅಜ್ಜ : ತಾತ : "ತಾಯಿ ತಂದೆ ಮಾತಾಮಹಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೨೦) : ಸ್ವಾಗತ್ತು ಪಲತೆಲದಿಂ ಪರಸಿದ ಮಾತಾಮಹಂಗೆ ಮಾರುತಿ ಕೈಗಳಂ ಮುಗಿದು (ಕೌಶ. ೦೦-೩೩ ೫) : ಬಂದ ಮಾತಾಮಹನ ಮಾತೆಯ ಪಂದಹರುಷವನೊಂದು ಧಿಮ್ನನೆ ನೆಂದು ಕೈಮುಗಿದೇನು ಬಂದಿರಿಯೆಂದು ಬೆವಗೊಳಲು (ಕೌಶ. ೩-೦೨-೨). [ಸಂ.]

ಮಾತಾಮಹಿ (ನಾ). ರಿ. ತಾಯಿಯ ತಾಯಿ : ಅಜ್ಜ. ೨. ಹಿರಿಯಳು : ಮಾತನೋರಿ ಅಭಿನವಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತಾಮಹಿಯನಿಸುವರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). [ಸಂ. ಮಾತಾಮಹಿ]

ಮಾತಾಮಾತ (ನಾ). ಅಳಲು : ಕಪ್ಪ : ದುಃಖ : ಭಕ್ತರ ಸಲುವಾಗಿ ರಾಮನು ಮಂಜುಷ್ಯದೇವಧಾರಣ ಮಾಡಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಾತಾಮಾತಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತರನ್ನು ಸುಖಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು (ಕುಂಜ. ೩).

[← ಆರ. ಮಹಿಮಾ : ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮಾತಮ್ : ಮರಾ. ಮಾತಮ್, ಮಾತಮಿ]

ಮಾತಾಯಿ (ನಾ). ರಿ. ಮದಾತಾಯಿ : ತುತೊಂದು ನೀಡರಮ್ಮಾ - ಮಾತಾಯಿಗಳೊ (ಕುಂಜ. ೦೯-೩). ೨. ದುರ್ಗ : (ಕ).

[ಮಾ + ತಾಯಿ (< ತಾಯ್)]

ಮಾತಾಳಿ (ನಾ). ರಿ. ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಗಳಹುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : "ಮಾತಾಳುವೆನಲ ಗಳಹಂ" (ಕೌಶ. ೩) : ಅದಿತ್ಯನ ಸಾರಥಿ ಬೆಟಗಾದಂ ಮಾತಾ[ತಾಣಂ. ಜಾ]ರ ಮಾತುಗಟ್ಟಿಂ ಭರದೊಳೆ ಚೋದಿಸಿ ಹರಿಯುಂ ಶಲ್ಯನುಮಾದರದಿಂ ನರನ ದಿನಪತನಯನ ರಥಮಂ (ಕೌಶ. ೦೨-೦೩) : "ಮಾತಾಳಿ - ಮಾತಿನ ಮೆಲ್ಲನು ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನ ಸಾರಥಿ ಮಾತಲಿ, ಮಾತುಗೆಟ್ಟಿಂ - ಮೂಕನಾದನು : ಇಲ್ಲಿ ಮಾತಲಿಗೆ ಮಾತಾಳಿಯೆಂದು ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯೋಗ ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ" (ಕೌಶ. ೯೯) : ನೀಡು ಜೂದಾಳಿ ಕರಂ ನೀಡು ಮಾತಾಳಿ ಕರೆಯೆ ಸ್ಥಾಳಿಯವಳ್ (ಕೌಶ. ೩೩) : ಸೋಲಿಸಿದ ಗೆಲವಿದ ಬಲು ಮಾತಾಳಿಯವನೆನ್ನದಿರು (ಕುಂಜ. ೨-೩೩) : ಆವಳು . . . ಎಲ್ಲ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಬಹು ಮಾತಾಳಿ (ಕೌಶ. ೯೮). ೨. ಅತಿಶಯವಾದ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವುಳ್ಳದು : ಹೋಲಿಕೆಗಳು ಅತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾಗ ಕಾವ್ಯವು ಮಾತಾಳಿಯಾಗಿಯೂ ಮೂರ್ಛಾಯಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವುದು (ಕೌಶ. ೦೩೬). [ಮಾತು + ಆಳು]

ಮಾತಾಳತನ (ನಾ). ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವಿಕೆ : ಗಳಹುವಿಕೆ : ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚುವಿಕೆ : ಆಳುಕನಕಾಭರಣವೇ ಮಾತಾಳತನ ಕೈದೋಟ ದಹಿತನ ಮೇಲಣೀಟಿನ ಬಾಯ ಸುಭಟರ ಹೊಗಳಬೇಡ (ಕುಂಜ. ೯-೩೦). [ಮಾತಾಳ + ತನ]

ಮಾತಿ, ಮಾದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಔಷಧಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಅದರ ಕಾಯಿ : ಪ್ರಮೇಹಕ್ಕೆ . . . ಕೆಸುವಿನ ಸೊಪ್ಪು, ಪರಂಪರಸೊಪ್ಪು, ಹೆಬ್ಬಳೆಯ ಕಾಯಿ, ತಗನಿನ ಕೊಡಿನ ಹಾಗೆ ಇರುವ ಮಾತಿಯ ಕಾಯಿ . . . ಕೊಡುತ್ತಾ ಬರುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩೬). ಮಾದಿ : ಚಲಕಧೂಪ . . . ಮಾದಿ, ಚಿತ್ತ, ಧೂಪ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩೬). [? / ತಲು. ಮಾದಿ = ಕಾಡುಹುರಕ]

ಮಾತಿಗ (ನಾ). ಬೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲವನು : ವಾಗ್ಮಿ : ಬಾಬರನು ತುಸು ದೊಡ್ಡಳೂ ನಗಮೋರೆಯವನೂ ಮಾತಿಗನೂ ಕಸುವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದನು (ಕೌಶ. ೩೩). [ಮಾತು + ಇಗ]

ಮಾತಿಲಿ (ನಾ). ನುಡಿಯದೆ ಸುಮ್ಮನಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮೌನಿ : ಹಮ್ಮನ್ನ ಕೃತಾ ಮಾತೆ ಕಂಬನಿಯ ಕರದು ಮಾತಿಲಿಯಾಗಿ ರೋದಿಸಿ : ಬಿರಗುಮೊಡೆದೊರ್ಪನೂ ಬಭ್ರುಪಾಪನಂ (ಕೌಶ. ೩೩-೨೦೩) : ಮನೆ ದುಲ್ಲಿ ಸುಜೀವಿನಿಯು ಒಂದು ಮಾತಿಲಿ (ಕೌಶ. ೩೮).

[ಮಾತು + ಇಲಿ]

ಮಾತು (ನಾ). ರಿ. ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಮಾಧ್ಯಮ : ನುಡಿ : ಸೊಲ್ಲು : ಕೀರ್ತಕರ ಪರಮದೇವರ ಮಾತಂ ಕೇಳ್ದು ಬೇಗಂ ಗಂಗಾದೇವತೆ . . . ತನ್ನತವ್ವ ಗಾಳಿಯುಂ ಸುಗಂಧಜಲವರ್ಷಮಂ ಮೊಡಿದೊಡೆ (ಕೌಶ. ೦೦೯-೦೦) : ನನ್ನ ಮಾತುಗಳ್ ಕೇರಿಸಿದಂತೆವೊರಾ ಪುನರೊಳಿದೊವು (ಕೌಶ. ೩-೨೩) : ಮಾತೆಂಬುದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ (ಕೌಶ. ೨೦೦-೨೦೦) : ಮಾತು ಮನೆ ಕಡಿತು, ತೂತು ಒರೆ ಕಡಿತು (ಕೌಶ. ೩). ೨. (ಬಿರಹದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ) ಉಕ್ತಿ : ಹೇಳಿಕೆ : ನೆನೆಸೆವುದು ಪರರ ಮಾತುಗಳನೆ ನೆಗಟ್ಟಿರೆ ಕೃತಿಯೊಳದಂ ಪರಂ ನಗದ ಗುಹಾಧ್ಯನಿಯಷ್ಟೊಲಪರ್ಥವನಂ (ಕೌಶ. ೦-೦೯) : ೩. ಒಂದು ಜನಾಂಗವು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕ್ರಮ : ಭಾಷೆ : ನುಡಿಸೊಡುಬಡಲಾ ಬಗದವೋಲ್ ಬಗೆಯ ಮಿಗಲೀಯ ದೊಂದ ನಾಬುಡಿಯ ಬಡಂಗೆ ಕನ್ನಡದ ಮಾತನೊಳು ಎಣಿಪಾಕ್ಷರಗೊಳೊ ಕೊಡರದೆ ಪಕ್ಕದಂಗಳ ಪದಂ ಪವಣಗಿರೆ ಮೆಲ್ಲುವೆತ್ತು ದಾಂಗುಡಿದಿಡು

ಮಂತೆ ನೀಳ್ವೆ ನೀರೆ ಪೇಟ್ಟುದು ನೀನಿರಂತರಕ್ಕವಂ (ಕಂಠ. ೦-೦೪೪) ;
ನವರಸಮಾಳ್ವೆ ಮಾತು ಪೊಸತಾಗಿರೆ ವೇಶಿಯ ದೇವತೆತ್ತದೆಂಬವೊಲಿರೆ
... ಪೇಟಲೊಡರ್ಚದೇ ಪ್ರಭಂಧಮಂ (ಕಂಠ. ೦-೦೪೫).
೪. ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ನುಡಿ; ಪಳವಾತು : ಗೀತಪ ಬಲ್ಲಾತ
ಜಾಣನಲ್ಲ ಮಾತ ಬಲ್ಲಾತ ಜಾಣನು ಜಾಣನು ಆತ ಜಾಣನು
ರಿಂಗಪ ಸೆಣೆ ನಂಬಿದಾತ (ಕಂಠ. ೦೫೬). ೫. ಸಂಗತಿ : ವಿಷಯ :
ವೃತ್ತಾಂತ : ಕೆತ್ತಯ್ಯಂಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯು ರೇಖಾ ಮಾತನರಸನಾದಿ
ಯಾಗಿ ಪೊಲಲು ಜನಂಗಲ್ಲಂ ಕೆಳ್ಳು (ಕಂಠ. ೫೬-೫೭) ; ಅಂತು
ಸುಯೋಧನನ ವಲ್ಲಂ [ಕೊಡು] ವಲಂ ವಿರಾಟನ ಮನೆಯೊಳ ತನ್ನ
ಮಾತೆ ಮಾತಾಗಿದಂ (ಕಂಠ. ೫೭-೫೮) ; ಈತನರೆ ಕಲ್ಪಾಂತರದ್ವನ
ಮಾತು ಜಗೀಕೆ (ಕಂಠ. ೫೮-೫೯). ೬. ಸಂಭಾಷಣೆ : ಮಾತೃದ
ಮಾತನು ಗೀತದ ನಂದಿಯನು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟರು ನಮ್ಮ ತಂದೆ (ಕಂಠ. ೫೯-೬೦).
೭. ಆಣೆ : ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ : ಪ್ರಮಾಣ : ಆ ಬಾಹ್ಯಣಿಗೆ ಹೇಳಿ
ಅವನಿಂದ ಮಾತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು (ಕಂಠ. ೬೦-೬೧) ; ಅವನು ಪಾಪಪತಿಯ
ಬೆಂಚಿಯೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅವಳಿಗಾಗಲಿ ಪಶುಪತಿಗಾಗಲಿ ತಿಳಿಸಬಾರ
ದೆಂದು ಮಾತುತೆಗೆದುಕೊಂಡನು (ಕಂಠ. ೬೧-೬೨). 'ಮಾತುಕೊಡು',
'ಮಾತುಗಳ್ಳು' ಪರಾ. ೮. (ಲಗ್ನದ) ನಿಶ್ಚಯ : ನಿಷ್ಕರ್ಷ :
ಕೊನರಣೆಕೆ ಬೇಡವಳ್ಳಿ ಆಗಿಲ್ಲ ಮಾತು (ಕಂಠ. ೬೨-೬೩). F. ಅಪವಾದ :
ದೊರು ; ನಿಂದ : ಮನೆಗೆ ಬಂದವಯ ಮಗನಲ್ಲ ತವರಿಗೆ ಮಾತು
ತಂದೊಳು ಮಗಳಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೬೩-೬೪). ೧೦. ಜಗಳ : ವಾಗ್ವಾದ :
ಮಾತಿನಲಿ ಸೋತವನೆ ಬಾಣ (ಕಂಠ. ೬೪-೬೫) ; ಮಾತು ಬಂದಾಗ
ಸೋತು ಹೋದವನೇ ಬಾಣ (ಕಂಠ. ೬೫-೬೬).

ಮಾತುಮಾತು, ಮಾತೋಮಾತು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಮಾತುಮಾತೇ ಕಲಪ,
ಕೂತುಕೂತೇ ಕಾಯಿಲಿ (ಕಂಠ. ೬೬-೬೭) ; ಅವನು ಮಾತುಮಾತಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಕಂಠ. ೬೭-೬೮) ; ದಾರಿಗುಂಬ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ
ಮಾತೋಮಾತು ನಡೆಯಿತು (ಕಂಠ. ೬೮-೬೯). ಮಾತುತಂದೆ = ಮಾತನ್ನು
ಬಲ್ಲವನು : ಕುಳಿತಂತು ಹೊರ ಬಗೆಯಂತೆ ದಿರೆ ಪರ್ಜಿಗುಳವಾರ್ಪವಂ
ಮಾತುತಂದೆ (ಕಂಠ. ೬೯-೭೦) ; ಪ್ರವರದ ವಂಡಿತರ ನೆಗಟ್ಟು ಮಾತುತಂದೆ
ಸುಖವದಪರೋಧನತೊಸೆದವನು ವಾರೋಲಗದೊಳವರ್ಣಗರ್ (ಕಂಠ. ೭೦-೭೧).
ಮಾತಾಗು = ೧. ಮದುವೆ. ಪಾಪಾರ
ಮುಂತಾದ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವ ಪೈವಹಾರದ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಗು. -
ನಿಶ್ಚಯವಾಗು : ಆತನು, ಬೆಳಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಮಾತಾಗಿದ್ದವೆಂದೂ ಆ
ಮನೆ ನಿಧಿಗೆ ಹೊಂದಬಹುದೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದನು (ಕಂಠ. ೭೧-೭೨). ೨.
ಜಗಳವಾಗು : ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಕಲಸಕ್ಕಿ ಬಾರದ ಯಾವುದೋ ವಿಷಯಕ್ಕೆ
ಮಾತಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನೇ ನಡೆಸಿದಿರು (ಕಂಠ. ೭೨-೭೩).
ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪು = ಮೆಚಿನಭಂಗ ಮಾಡು : ನೀನು ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪಿದಂತೆಯೇ
ಆಯ್ತು (ಕಂಠ. ೭೩-೭೪) ; ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪಿದವ ಮುದಿಗ (ಕಂಠ. ೭೪-೭೫). ಮಾತಿಗೆ
ನಿಲಾಕು = ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವ. ಸಾಧ್ಯವಾಗು :
ಸುಬ್ಬಮ್ಮನವರ ಆ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನು ಮಾಡು ಮಾತಿಗೆ ನಿಲಾಕದಂತಹುದು
(ಕಂಠ. ೭೫-೭೬). ಮಾತಿಗೆ ಬಾರದ ವಸ್ತು = ಉಪಯುಕ್ತ
ವಾಗದುದು : ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು : ಮಾತಿಗೆ ಬಾರದ ವಸ್ತು,
ಬಹುರ್ದೇಶನು ಹೋತಿನ ಕೂರಳೊಳಗೆ ಮೊರೆ ಇದ್ದರನು (ಕಂಠ. ೭೬-೭೭).
ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಬೆಳೆ = ಜಗಳವುಂಟಾಗು : ಅತ್ತಿ
ಅಳಿಯಂದಿರಿಗೆ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಬೆಳೆದು ಎಲ್ಲಿ ರಂಪವಾಗುವುದೋ ಎಂದು
ಎದೆ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ (ಕಂಠ. ೭೭-೭೮). ಮಾತಿನ ಮಲ್ಲಿ = ಅತಿಯಾಗಿ
ಮಾತಾಡುವವನು : ಹರಟೆಮಲ್ಲಿ : ಅವರನ್ನು ಮಾತಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಯಾ

ನೀನು? ಮಾತಿನ ಮಲ್ಲಿ (ಕಂಠ. ೭೮-೭೯). ಮಾತಿನ ಮಲ್ಲಿ = ಅತಿಯಾಗಿ
ಮಾತಾಡುವವನು : ಹರಟೆಮಲ್ಲಿ : ಆ ಮಾತಿನ ಮಲ್ಲಿಯು
ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಅಡವು ವಿಷಯ ತುಂಬಿತ್ತೋ? (ಕಂಠ. ೭೯-೮೦).
ಮಾತಿನ ದಾಸಿ = ಅಡಿದ ಮಾತನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಧಲ. - ಹುಟ್ಟಿ :
ಅಸೆಯೇ ಜೀವದಲಿ ಕುರುಧರಣೀಕೆ ಬಡು ರಾಜ್ಯವನು ಮಾತಿನ
ವಾಸಿಯೇ ಕೊಡು ಕದನವನು (ಕಂಠ. ೮೦-೮೧). ಮಾತುಕತೆ = ಲೋಕಾಭಿ
ರಾಮವಾದ ಸಂಭಾಷಣೆ : ಹರಟೆ : ಈಗ ಬಂದಾಗ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು
ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಯುತ್ತರೇ ಇತ್ತು (ಕಂಠ. ೮೧-೮೨). ಮಾತುಮಾತು =
ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡು. - ಉಲ್ಲಂಘಿಸು :
ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳ ಮಾತು ಎಂದಿ ಅಕಿಯಾದರೂ ಹೊರಬಾಕೆ?
(ಕಂಠ. ೮೨-೮೩). ಮಾತುಹಿಡಿ = ಸಂಭಾಷಿಸು : ಮಾತನಾಡಲು
ತೊಡಗು : ಛಿಟ್ಟು ದಕ್ಷಿಣಾದರ ಮಾತು ಹಿಡಿದಾನು, ಮಾತುಕ್ಕಾದರೆ
ಬಿನ್ನೆ ತೋರಿಸ್ತಾನು (ಕಂಠ. ೮೩-೮೪). ಮಾತುಜಿಜ್ಞಾಸೆ - ನುಡಿಯು ಅಧಿ
ದೇವತೆ : ಸರಸ್ವತಿ : 'ನುಡಿವಳು, ಬಾಸವಳು, ಸೊಲ್ವಳು',
ಮಾತುಜಿಯಳು, ಸಾರದ, ಸರಸತಿ - ಈ ೬ ಸರಸ್ವತಿಗೆ ವಸಂ' (ಕಂಠ. ೮೪-೮೫).

[ದೇಶ. ತಮಿ. ಮಾಟ್ಟು, ಮಾಟ್ಟಮಾ ; ಮಲ. ಮಾಟ್ಟು ; ತುಳು.
ಮಾತ್ ; ತೆಲು. ಗೊಂಡಿ. ಮಾಟ್ಟು ; ಕೋತ. ಮಾಟ್]

ಮಾತು (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಹಾಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ
ಅಕ್ಷರ : ಪ "ಹಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಮಾತು ಎಂಬೂ ನಾಧಾಂಶ
ಮತ್ತು ಲಯಾಂಶಗಳ ಸಮಷ್ಟಿಗೆ ಧಾತುವೆಂದೂ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಪರಿಭಾಷೆ ಮಾತು ಎಂಬ ಕನ್ನಡಬ್ದವು ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಪಾರಿಧಾತಿಕಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ" (ಕಂಠ. ೮೫-೮೬) ; ಆ
ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುವು ಒಂದೇ ಆದರೆ ಮಾತುವು ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಧಾತುವೆಂದರೆ ಸ್ವರವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮಾತು ಎಂದರೆ ಅಕ್ಷರವೆಂದಾಗಿದೆ
(ಕಂಠ. ೮೬-೮೭). [ಸಂ.]

ಮಾತು (ನಾ). ೧. ಅದ್ಭುತವಾದ ಕೆಲಸ. - ಕಾರ್ಯ : (೧). ೨. ವಿಷ
ವನ್ನಾಗಲೀ ರೋಗವನ್ನಾಗಲೀ ನಿವಾರಿಸುವ ವಾದ್ದು : ವಿಷಹಾರಿ.
[- ಆರ. ೬೦. ಪರಾ. ಮಾತ್]

ಮಾತುಗುಟ್ಟು, ಮಾತುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಪರಸ್ಪರ ಸಂಭಾಷಿಸು. -
ಅಲಾಪಿಸು : ಪುದುಂಗೊಳೊಡಂ ಪುದುಂಗೊಳೊಡಂ ಮಾತುಗುಟ್ಟಿದಂ.
ಮಾತುಗುಟ್ಟಿದಂ (ಕಂಠ. ೮೭-೮೮ ಕ್ರಿಯಾ). ಮಾತುಗುಟ್ಟು :
ಬೂತುತನಂ ಪೆಣಿಗೆ ಮಾತುಗುಟ್ಟಿದವಳೆ (ಕಂಠ. ೮೮-೮೯) ; ಹುಟ್ಟಿನ
ಮಾತುಗುಟ್ಟಿದರು ಲೋಕವೆ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮಾತು
ಗೇಳಿದರು (ಕಂಠ. ೮೯-೯೦ : ೧೧೮೦) ; ಇಂತರವರೊಬ್ಬರೊಬ್ಬರು ಸಂಸ್ಕೃತಿ
ಯೊಂದು ಬಾಲ್ಯದಂ ಕುಳಿತು ಮಾತುಗುಟ್ಟಿದರ್ದಂ ಬದುಕುಪ್ಪಂ
ಮದೂಗನೆಯಂತಿರುಂಚು ಸೆಜ್ಜೆವನೆಗೆ ಪಡೆದವರ್ದಂ ಪೋದಂ
(ಕಂಠ. ೯೦-೯೧) ; ಸಂತೋಷೋತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಮಾತುಗುಟ್ಟುತ್ತಿರುವ
ಯಂವರಾಜ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನೊಡಗೂಡು. ಬಿಟ್ಟದ ಅರಸುವಿನ
ಪ್ರವೇಶ (ಕಂಠ. ೯೧-೯೨). [ಮಾತು + ಕುಟ್ಟು]

ಮಾತುಕೇಳು 'ಮಾತುಗೇಳು' ನೋ.

ಮಾತುಕೊಡು, ಮಾತುಗುಡು (ಕ್ರಿ). ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕೊಡು :
ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡು : ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ನಾಣ ತಮ್ಮ ಪರವಾಗಿ ಮಾತು
ಕೊಟ್ಟು ಬಂದಿರುವನು (ಕಂಠ. ೯೨-೯೩) ; ಅಪೂರ್ವವೆ ಮದುವೆಯು
ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ನೀನು, ಯಾರಿಗೂ ಮಾತುಕೊಡಬೇಡ (ಕಂಠ. ೯೩-೯೪).
ಮಾತುಗುಡು : ಅದರ್ ಮಾತುಗುಡದಿರೆ ಕಂಪಗೂ ಪ್ರಿಯದತ್ತಸಿಟ್ಟು

ಮೊದಲಾಗಿ ಬಂಧುಗಳೆಲ್ಲರೂಮನೋದಂಬಡಿಸಿ . . . ಜಿನದೀಕ್ಷೆಯಂ
ಕೈಕೊಂಡು (ಕುಟುಂಬ. ೩-೨೭). [ಮಾತು + ಕೊಡು]
ಮಾತುಗ (ನಾ). = ಮಾತಿಗ : ಮಾತುಗಂ, ಬೂತುಗಂ (ಕುಟು. ೨೦೦
ಕ್ರ.ದೀ). ಏವಂ ಮಾತುಗಂ, ಮಾತುಪದಗಂ (ಕುಟು. ೨೦೩ ಕ್ರ.ದೀ).

[ಮಾತು + - ಗಂ]

ಮಾತುಗಂಟಿ (ನಾ). ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವಳು; ಹರಟೆಮಲ್ಲಿ :
ಮಾತುಗಂಟಿಯಾದ ಅವಳನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಲು ಎಲ್ಲರೂ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾರೆ
(೩೩೩). [ಮಾತು + - ಗಂಟು + - ಇ]

ಮಾತುಗಂಟಿ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವಳು; ಹರಟೆ
ಮಲ್ಲಿ : ಪತು ಪಾಪದಿ ಜಾವಾಳ ಮಾತುಗಂಟಿ ಮೈನಾಡಿದರೂ
ಶಿವಯೋಗದೊಂಥಂಪನ್ನನೊಪ್ಪುವನ (ಕುಟು. ೨೨. ೨೦೦-೨೦). (ಗು). ೨.
ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ : 'ಮಾತುಗಂಟಿತನ' ಪರಾ-

[ಮಾತು + - ಗಂಟು + - ಇ]

ಮಾತುಗಂಟಿತನ (ನಾ). ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಸ್ವಭಾವ : ಯಾಜ್ಞ
ಮಾತುಗಂಟಿತನಿಂದ ವಸ್ತುಭಾವದ ನಿಹಿತವನೆಯದೆ ವಾಗ್ವಾದಕ್ಕೆ
ಗಲ್ಲ ಸೋಲಕ್ಕೆ ಹೋಲುವಲ್ಲಿ ಇಹವರ ಉಭಯದಲ್ಲಿ ದುಃಖ (ಕುಟು. ೨೩೩-೨೩೪);
ಮಾತುಗಂಟಿತನಿಂದ ಎಷ್ಟು ಮಾತನಾಡಿದರೋ (ಕುಟು. ೨೩೩-೨೩೪). [ಮಾತುಗಂಟಿ + - ತನ]

ಮಾತುಗಳ್ಳ (ನಾ). ಕೊಟ್ಟ ಭಾವಿಗೆ ತಪ್ಪುವವನು; ಸುಳ್ಳು : ನಾನು
. . . ಅದಿ ತಪ್ಪವೆ - ಕ್ಷುದ್ರಬುದ್ಧಿಯ ಕರುಣಕನಲ್ಲಿ ಮಾತುಗಳ್ಳನಲ್ಲಿ
(ಕುಟು. ೨೦-೨೩). [ಮಾತು + ಕಳ್ಳ]

ಮಾತುಗಾತಿ (ನಾ). ಬದಲೆ ಮಾತನಾಡುವವಳು; ಹರಟೆಮಲ್ಲಿ :
ಒಪ್ಪೋಪೋ. ಮಾತುಗಾತಿ, ಮಾಟಗಾತಿ. ಪಾ ಉಟಕ್ಕೆ ಬಡಿಸು(ಕುಟು. ೨೨೩).
[ಮಾತು + - ಕಾತಿ]

ಮಾತುಗಾರ 'ಮಾತುಗಾಟ' ನೋ.

ಮಾತುಗಾರಿಕೆ 'ಮಾತುಗಾಟಿಕೆ' ನೋ.

ಮಾತುಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ಮಾತು ಬಿಲ್ಲವಳು; ವಾಚಾಳಿ : (೪).

[ಮಾತುಗಾರ (< ಮಾತುಗಾಟ) + - ತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮಾತುಗಾಟ, ಮಾತುಗಾರ(ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವನು;
ಹರಟೆಮಲ್ಲಿ : 'ಮಾತುಗಾಟತನ' ಪರಾ. ೨. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತನಾಡು
ವವನು; ವಾಗ್ಮಿ : (೪). ಮಾತುಗಾರ : ೧. ಆ ಮಾತುಗಾರನ
ಹತ್ತಿರ ಕಂಠಕೂಳಲು ಯಾರೂ ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ (೩೩೩). ೨. ಅವನು
ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತುಗಾರ (೩೩೩). [ಮಾತು + - ಕಾಟ]

ಮಾತುಗಾಟತನ (ನಾ). ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವಿಕೆ; ಗಳಮವಿಕೆ ;
ಮಾತುಗಾ[ಟತನ. ಕಾ]ಟತನದಲಿರುವ ಪಲಮಾತವೇಶಕಿ ನಾವು ತೋರಿದ
ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮಕ್ಕಳಾದವರು (ಕುಟು. ೨-೨೩).

[ಮಾತುಗಾಟ + - ತನ]

ಮಾತುಗಾಟಿಕೆ, ಮಾತುಗಾರಿಕೆ (ನಾ). ೧. = ಮಾತುಗಾಟತನ :
ಪೇತೆ ನೀನನು ಬೊಡ್ಡಿತು ನನ್ನ ಸರಲು ಮುಯ್ಯತುಕೊಂಬೊಡೆ ರುದ್ರ
ಗಂಡು ಮಾತುಗಾಟಿಕೆ ಬೇಡ, ಹಿಡಿಯೆಂದು ಭಾವದೆ ತೂತೇಳಲಿಟ್ಟು
ಬೊಡ್ಡಿಯಾದ (ಕುಟು. ೨೨-೨೩). ೨. ವಾದ : ತರ್ಕ : ಚರ್ಚೆ :
ಮಾತುಗಾಟಿಕೆಯಿಂದಲವರಿವರ ಸೊಂಬಿಸಿದ ಗೌತಮನ ಬರಹೋ
(ಕುಟು. ೨-೨೩-೨೪). ಮಾತುಗಾರಿಕೆ : ೨. ಮಾತನಾಡುವ ರೀತಿ-
ಅವಳು ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಸ್ವಭಾವದವಳು (ಕುಟು. ೨೩೪);
ಇವರ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯು . . . ರಸವರ್ಜ್ಯ ಸತ್ಯಲೋಕದ
ಶುಭ್ರತೆಯನ್ನು ಸೇರುವದು (ಕುಟು. ೨೩). [ಮಾತುಗಾಟ + - ಇತಿ]

ಮಾತುಗಿ (ನಾ). = ಮಾತುಗಾರ್ತಿ : ಮಾತುಗಿ, ಮಾತುಗಿತಿ; ಬೂತುಗಿ,
ಬೂತುಗಿತಿ (ಕುಟು. ೨೦೩ ಕ್ರ.ದೀ). [ಮಾತುಗ + - ಇತಿ]
ಮಾತುಗಿತಿ (ನಾ). = ಮಾತುಗಾರ್ತಿ : ಮಾತುಗಿ, ಮಾತುಗಿತಿ ;
ಬೂತುಗಿ, ಬೂತುಗಿತಿ (ಕುಟು. ೨೦೩ ಕ್ರ.ದೀ).

[ಮಾತುಗ + - ಇತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮಾತುಗುಟ್ಟು 'ಮಾತುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಾತುಗುಡು 'ಮಾತುಗೊಡು' ನೋ.

ಮಾತುಗುಳಿ, ಮಾತುಗುಳಿ (ಗು). ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ,-
ಸಂಭಾಷಿಸುವ : ಮಾತುಗುಳಿ ಕರಣ ಸಕ್ಕರೋಪನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ
ಮೆಟ್ಟಿಲಿಳಿಯುತ್ತ . . . ಸುಡಿದನು (ಕುಟು. ೨೨೨); ಆತ ಒಳ್ಳೆ
ಮಾತುಗುಳಿ ಚತುರ (ಕುಟು. ೨೩). ಮಾತುಗುಳಿ : ಅವನ ಕರಣ
ಯಾರದ ಮಾತುಗುಳಿ ಜಪ್ತಿಯಾದ್ದು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಉಗ್ಗುತಿರುವನು (ಕುಟು. ೨೦೦-೨೦೨). [ಮಾತು + - ಗುಳಿ (< - ಕುಳಿ)]

ಮಾತುಗುಳಿ 'ಮಾತುಗುಳಿ' ನೋ.

ಮಾತುಗಿದು (ಕ್ರಿ). ನುಡಿಯದಂತಾಗು : ಮೂಕವಾಗು : ಅದಕ್ಕನ
ಸಾರಥಿ ಬೇಗಾದಂ ಮಾತುಗಿದು ಮಾತುಗುಟ್ಟು ಧರದೋ ಪೋದಿಸಿ
ಹರಿಯುಂ ಶಲ್ಯನುಮದರದಿಂ ನರನ ದಿನಪತನಯನ ರಥಮಂ
(ಕುಟು. ೨೨-೨೩). [ಮಾತು + ಕಿದು]

ಮಾತುಗೇಳ್, ಮಾತುಗೇಳು (ಕ್ರಿ). ನುಡಿಗಿ ಒಡಂಬಡು : ಸಮ್ಮ
ತಿಸು : ಪೊಂದರುತಿರೆ ಗಂಡಂ ಸಾಯಂದಡಿ ಜೀಯೆಂದು ಪೇಟೊಡಂ
ಮಡುವರಿತೊಂದುದಿನ ಬೀಯಮಿಲ್ಲದೊಡಂದಾಗ್ಯಾತ್ಯೋರಜನಂ
ಮಹಿಮಾ (ಕುಟು. ೨-೨೦). ಮಾತುಗೇಳು : ಕೈಮಿಡಾ ಹೋದ
ಮಾತಿಗೆ ಹುಡುಕಾದಬಾರದಂ ಮಾತುಗೇಳದ ಮಕ್ಕಳ ಹಸರ ತೆಗೆಯ
ಬಾರದು (ಕುಟು. ೨-೨೩ ಕ್ರ.ದೀ). [ಮಾತು + ಕೇಳ್]

ಮಾತುದೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ಸಂಭಾಷಣೆಗೆ ತೊಡಗು : ಇಂದಿರುಳೊಳು ಮಹೇ
ಶ್ವರಪೂಜಾಮೋಕ್ಷವಮಂ ಮೋಡಲೊಬ್ಬಮೆಂದು ಪೋಗಿವಂದವನ
ನಗನಂಜಿಯಂ ಕುಡಿದೆಂಬಿ ನೆವದೆ ಮಾತುದೆಗೆಯ (ಕುಟು. ೨೩-೨೪).
[ಮಾತು + ತೆಗೆ]

ಮಾತುದೋಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸಂಭಾಷಿಸು : ಮಾತನಾಡು : ಪಾ
ಕರಣ ಸಕ್ಕರೋಪನ ಸಯಸುಟ್ಟಿತಿಪ್ಪುವಗಿಂದ ಕನಸಲಿ ಮಾತುದೋಟಾದ
ಬಂದು ನನ್ನಲಿ ಕರಣದಿಂ ನೀನು (ಕುಟು. ೨-೨೪). ೨. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ
ತಕ್ಕ ಶಬ್ದಗಳು ತೋರು : ಮಾತುದೋಟುಮ ಹೆಚ್ಚಿದಾನಂದಾತಿರೇಕ
ಚಕ್ರ ನೆಣಿಯದು (ಕುಟು. ೨೩-೨೪). [ಮಾತು + ದೋಟು]

ಮಾತುಪರ 'ಮಾತುರ' ನೋ.

ಮಾತುಬರಿ 'ಮಾತುರ' ನೋ.

ಮಾತುಭಾರ 'ಮಾತುರ' ನೋ.

ಮಾತುಭಾರಿ 'ಮಾತುರ' ನೋ.

ಮಾತುಭಾರಿಕೆ (ನಾ). ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ : ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ : ಅವರ ಮಾತುಭಾರಿಕೆ,
ಜುಬ್ಬುಗಳು ಅಂಥದಿರಬೇಕು (ಕುಟು. ೨-೨೦).

[ಮಾತುಭಾರ (< ಮಾತುರ) + - ಇತಿ]

ಮಾತುರ (ನಾ). ೧. ಅಳತೆ : ಪ್ರಮಾಣ : ಮಾತು - ಮಾತುರ,
ಮಾತು - ಮಾತುತಿ (ಕುಟು. ೨೨೨ ಕ್ರ.ದೀ) : ಎರಡು ಎಂಟು ಪರಿಮಿತ
ವಾದ ಮಾತುರತನಕ ರೇಚೆ ಆ ಕರನಾಯದಲಿ ಮೂವತ್ತರಡು
ಮಾತುರತನಕ ಪರಪೂರಕ (ಕುಟು. ೨-೨). ೨. ಅಷ್ಟು : ಆ ಪರಿ
ಮಾಣ : ಎನ್ನ ಮೇಲಪರಾಧ ಲೇಪಮಾತುರಯಿಲ್ಲ ಅನ್ಯಾಯದವನಲ್ಲಿ
ನಾನು ದೇವ (ಕುಟು. ೨೦-೨೧); ಭಂಗ ಬಂದದ್ದೋ ನಗರಕ್ಕೆ ಕೇಳು ಕೆಲ

ಪೂರ್ವವೆ ನಿಂದಮನವನ ಮಾತುರದಿ ಮಂಗಳೆಯಲಿ ರಾಜಧಾನಿ ಪರ
ಮಾಯ್ಕು ನಿನ್ನಗೆ (ಸಿಂಧು. ೨-೦೯-೨೩). [ಸಂ. ಮಾತು]

ಮಾತುಲ, ಮಾತುಳ (ನಾ). ೧. ತಾಯಿಯ ಸಹೋದರ : ಸೋದರ
ಮಾವ : "ಮಾತುಲ, ಮಾತುಳಾ - ಸೋದರಮಾವನ ಹಸರು" (ಸಿಂಧು. ೦೬೬); ಅರ್ಜುನನು ಆ ಸೈನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕುಗಳೆ. ಒತಾಮಹರು. ಆಶಾಪುರರು. ಮಾತುಲರು . . . ಆಪ್ತರು ಇವರನ್ನು ನೋಡಿದನು (ಶಾಕ. ೦೦೨); ಮಾತುಲಗೃಹದಿ. ಲಲಿತಸುಖದ ನಿಧಾರತಿಯ . . . ವಕ್ರದೂಳ ಪಟ್ಟರೈ ಭರತದೇವಂ ದ್ರಾಪಿಷ್ಟಪುಭೀತಿಯಂ ಬೆಟ್ಟಿ ಬಿಟ್ಟು ಸದ್ವಿ ನೋಡಿದನು (ಪ್ರೀತ. ೦೦೩-೦೦೬-೦೦೭). ೨. ವತ್ಸೂರದ ಗಿಡ : "ಉನ್ನತಃ . . . ಮಾತುಲಃ ಮದನಃ - ೭ ಉನ್ನತೀಗಿಡದ ಹಸರುಗಳು" (ಸಿಂಧು. ೦೪೦). **ಮಾತುಳ :** ೧. "ಮಾತುಳನಲ್ಲ ಸೋದರಮಾವನಕ್ಕು" (ಪಂಗಣ. ೪೨-೦೩) ; ಕುಶಲವು ಮಾತುಳಗೆ ವಯವರ್ವಸ್ತುಮಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೩೦) ; ನಿನ್ನಗೆ ಮಾತುಳರಾವು ಮಾಣಲಿ ಪಾನಿಯವಾಗಿ ಮೊಹಿಯಲ್ಲ ದ್ರಾಪಿಷ್ಟ ಪದಾರ್ಥರಲ್ಲಲಾ ಸಂಭಿಗಿಳು ನಿನ್ನಗೆ (ಸಿಂಧು. ೬-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾತುಲಂಗ, ಮಾತುಳಂಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಹುಳಿಹಣ್ಣುಗಳ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ. ದಪ್ಪತಿರುಳು ದೊಡ್ಡ ಗುತ್ತುವೂ ಇರುವ ಅದರ ಹಣ್ಣು ; ಮಾದಳ ; ಸಕ್ಕರೆನಿಂಬೆ : "ಲಾಂಗ - ಮಾತುಲಂಗ" (ಸಿಂಧು. ೦೯೩). **ಮಾತುಳಂಗ :** "ಕೊರಳೂ ಕಾಪರಣದೊಳು . . . ಮಾತುಳಂಗದೊಳು ನಿರುತದಿಂ ಶುಚತಮಕ್ಕು" (ಪಂಗಣ. ೦೩೨-೦೩೩); ಒಂದು ಫಲವದು ಮಾತುಳಂಗವದೊಂದು ಫಲವದು ತಿಂತ್ರನೇರವು (ಸಿಂಧು. ೦೯-೩೩). "ಮಾತುಲಂಗ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾತುಲಂಗಕ (ನಾ). = ಮಾತುಲಂಗ : ಗುಡ ಮಾತುಲಂಗಕವು ಪೂಜೆಯೊಳಗಿಸಿದಕ್ಕು, ಒಡಗೂಡ ಬಿಸಿದವದೊಪನೆ ಒಡತನವದಗಿ ಸಂ ಬಕ್ಕು (ಸರ್ವ. ೦೯೩). "ಮಾತುಲಂಗಕ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾತುಲಕ (ನಾ). = ಮಾತುಲ : "ಅಂಬಿಕೆಯ ಸೋದರಂ ಮಾತುಲಕಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಾತುಲಪುತ್ರಕ (ನಾ). ೧. ತಾಯಿಯ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನ ಮಗ ; ಸೋದರಮಾವನ ಮಗ. ೨. ದತ್ತೂರದ ಕಾಯಿ : ಮಾತುಲ ಪುತ್ರಕಃ . . . ಮದ್ದುಗಳಿಗೂ ಶುನಕಕ್ಕು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತ (ಸಿಂಧು. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಮಾತುಲಾನಿ, ಮಾತುಳಾನಿ (ನಾ). ೧. ತಾಯಿಯ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನ ಹೆಂಡತಿ ; ಸೋದರತ್ತೆ : "ಮಾತುಲಾನಿ, ಮಾತುಲ-೨ ಸೋದರ ಮಾವನ ಹೆಂಡತಿಯ ಹಸರುಗಳು" (ಸಿಂಧು. ೦೬೬)-೨. ಸೋದರಿ ಗಿಡ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ. **ಮಾತುಳಾನಿ :** ೧. ಮಾತು ಳಂಗಂ ಮಾತುಳಾನಿಂ ತುಲಾಯ್ಕದೊಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೪೯ ೫) ; ಮಾತು ಳಾನಿಯ ಸುತಗೆ ವೈವಾಹಮಾಡುತ್ತರವಳ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳು ಪುರುಷನಾಥನು ಎಂಬಗೆ (ಪ್ರೀತ. ೦೩-೦೨). ೪. ತಂದೆಯ ತಂಗಿ : "ಒತನ ಸಹಜಾತ ನಿಜಮಾತುಳಾನಿಯನಿಕ್ಕು" (ಪಂಗಣ. ೪೨-೦೩). [ಸಂ. ಮಾತುಲಾನಿ]

ಮಾತುಲಾಹಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾವು : "ಕೇರ" (ಸಿಂಧು. ೦೪೦). ೨. ಹಾವಿನ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಳು : "ಮಾತುಲಾಹಿ, ಮಾತುಲಾಹಿ-೨ ಉಸರವಳ್ಳಿಹಾವು, ವಿಷಗಿಡದ ಹುಳ, ಉನ್ನತದ ಹುಳ. ಇದು ಬಿಟ್ಟುಂಗದ ಆಕಾರವಾಗಿಯೂ ದೀರ್ಘದೇಹ ವಾಗಿಯೂ ಉದ್ದವಾದ ಬಾಲವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಸಾಲ್ವಕಾಲು ಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವದು" (ಸಿಂಧು. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾತುಲಿ (ನಾ). = ಮಾತುಲಾನಿ : "ಮಾತುಲಾನಿ, ಮಾತುಲಿ-

೨ ಸೋದರಮಾವನ ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರುಗಳು" (ಸಿಂಧು. ೦೬೬).

[ಸಂ. ಮಾತುಲಿ]

ಮಾತುಲುಂಗ, ಮಾತುಳುಂಗ (ನಾ). = ಮಾತುಲಿಂಗ : ಸಿಹದೊವಾಂ ಕುರ ಮಾತುಲುಂಗ ನಳಿನಾಪ್ತಂಗಾರೋರೋಚನಾಕ್ಷತದಧ್ಯಾದಿ ವಿಷಂಬ ಮಂಗಳದೊಳೆಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬-೦೦); ನವಫಲಂಗಂ ನೆಚ್ಚಿದೊಪ್ಪುವ ಮಾತು ಲುಂಗದ ಪೂಜಣಿಗಳುಂ . . . ಕೂರಮೃಗನಿವಜಮುದುಂ ಕಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೬-೦೦೭); ಹುಡುಗನು ಮಾತುಲುಂಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶುಕದ ರೆಡೆ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವವು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯). **ಮಾತುಳುಂಗ :** ದೂರ್ವಾಂ ಕುರ ಮಾತುಳುಂಗ ಶೃಂಗಾರವರ್ಜಣ ಪೂರ್ವಕಳ ಕಳಮಾವೃತರ ಪಲ್ಲಮುರಪ್ಪ ಪುರಂದ್ರಿಯರುಂ . . . ಇದರ್ವಂದು ಮೆಯ್ಯಕ್ಕಿ (ಪಂಗಣ. ೩-೪) ; ಪಸಿದರಕ್ಕಿಳು ಮಾವಿನ ರಸವೂ ಲನತುಳಮಾತುಳುಂ [ಶಾಕ. ೪೦]ಗದ ಭಳಮಂ ಮರುಧೀರಂಗೊಲಿತ್ತಂ ವಸಂತಚರನಂತೆ ಪಂಜಿನವೇದಕನೊರ್ವಂ (ಪ್ರೀತ. ೦-೪೦). [ಸಂ.]

ಮಾತುಲುಂಗಕ (ನಾ). = ಮಾತುಲಿಂಗ : "ಫಲಪೂರಕಃ ದೀಪ ಪೂರಕಃ, ರುಚಕಃ, ಮಾತುಲುಂಗಕಃ - ೪ ಮಾದೀಗಿಡ, ಮಾದಾರದ ಗಿಡ" (ಸಿಂಧು. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಮಾತುಮಣಿ (ನಾ). ಮಾತುಗಂಟಿ ; ಹರಟೆಮಲ್ಲ ; ಮಾತುಗಂ, ಮಾತುಮಣಿ ; ಬೂತುಗಂ, ಬೂತುಮಣಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦-೪೦೩ ಪ್ರದೀಪ). [ಮಾತು + ಮಣಿ]

ಮಾತುಮಲ್ಲ (ನಾ). ನುಡಿಯು ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯ ಒಡೆಯ ; ಬ್ರಹ್ಮ : ಅಗಮವಿಚ್ಛಿಗಳ ಲೋಪಕ್ಕೆ - ಮಾತುಮಲ್ಲಹಂ ; ನೂಜಿ ಪತ್ತು ; ತೆಂಕವಕ್ಕಂ (ಪಂಗಣ. ೦೩೩ ಪ್ರದೀಪ). [ಮಾತು + ಮಲ್ಲ]

ಮಾತುಮೇ (ನಾ). ನುಡಿಯು ಅಧಿದೇವತೆ : ಸರಸ್ವತಿ : "ಮಾತು ಮೇ ರಸ" ಪರಾ. [ಮಾತು + ಮೇ]

ಮಾತುಮೇರಸ (ನಾ). ಸರಸ್ವತಿಯ ಒಡೆಯ ; ಬ್ರಹ್ಮ : ಮಾತುಮೇ ರಸ ಮುನಿನರ ದಿಶ್ಯಾಲ ಗಿರಿಜಾತಯಾಣನ ಸುಕುಪ ಸ್ವಪ್ನದೊಳ ಕಾಣ್ವದಿವೇತಮೆಂದುಚ್ಚಿರಿತ ಪೆವಸಾಕ್ಷಿಗಳದಂತಿರಲಿ (ಪ್ರೀತ. ೬-೨೩). [ಮಾತುಮೇ + ಅರಸ]

ಮಾತುಮೇಣ್ಣಿಯ (ನಾ). = ಮಾತುಮೇರಸ : ಪಲಗಣ್ಣ ಕಾರೊಡಲ ಮಾತುಮೇಣ್ಣಿಯರುಂ . . . ರಕ್ತಸುಗೆ ಬಿಡದಮ್ಮನು (ಶಾಕ. ೦-೪). [ಮಾತುಮೇ + ಎಣ್ಣಿಯ]

ಮಾತುಹಾರಿಸು (ಪ್ರಿ). ಮಾತಿನ ಜೊಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗು ; ವಿಷಯ ವನ್ನು ಬಿಡಲಿಸು. - ಮರಮಾಡು : ಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ವಿಸೇನೊ ಮಾತುಹಾರಿಸಿದರು (ಶಾಕ. ೪೯) ; ರಾಮಣ್ಣನಿಗೆ ಬಾಯಾರಿಕೆ ಕೊಟ್ಟಿಯನು ? . . . ಎಂದು. ಮಾತುಹಾರಿಸಿದ್ದರು (ಶಾಕ. ೪). [ಮಾತು + ಹಾರಿಸು (< ವಾಚಿಸು)]

ಮಾತುಳ 'ಮಾತುಲ' ನೋ.
ಮಾತುಳಂಗ 'ಮಾತುಲಂಗ' ನೋ.
ಮಾತುಳಾನಿ 'ಮಾತುಲಾನಿ' ನೋ.
ಮಾತುಳುಂಗ 'ಮಾತುಲುಂಗ' ನೋ.

ಮಾತು (ನಾ). ೧. ತಾಯಿ ; ಜನನಿ : "ಜನನಿ ಸದಿತ್ರಿ ಮಾತು ಸುಪು ತಾಯಿ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯-೦೬) ; ಮಾತುಪಿತ್ತಬಂಧುಗೊತ್ತಪುಧಿಕಿ ಯೊಳವಾಕ್ಷಿ ಕಾಂತಿಮತಿ ಪತ್ತ ತನೂಜಾತನಂ . . . ಶೃತಾನವೊಳ ಬಿಸುಟ್ಟು ಪಾಯಂದೊಡೆ (ಪಂಗಣ. ೪-೪೦). ೨. ಹಸು ; ಗೋವು. ೩. = ಮಾತುಕೆ, ೨. ೪. ಲಕ್ಷ್ಮಿ. ೫. ದುರ್ಗ. ೬. ಆಕಾಶ. ; ಗಣನ.

(ಮಾತೃ. 11. ೨೯). ಮಾತೃಬರ : ೧. ಉಭಯಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಇರುವ ಮಾತೃಬರ ಮನುಷ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂದಲೂ ಮದಂಬಡಿಯೆಂದಲೂ (ಕರ್ತೃ. ೫೯); ಆ ಒಳಕ ಬೆಂಗಳೂರುಪಟ್ಟಣ ಮಾತೃಬರ ವರ್ತಕರ ಕರಸ ಸಮ ಜಾಯಿಷಿಯಿಂದ ಪತ್ರಗಳ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು (ಪೂ. ೧೦೯). ಮಾತೃಬರಿ : (ನಾ). ೨. ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಗಣ್ಯ : ಯಾವರಲ್ಲಿ ಮಾತೃಬರಿ ಗಳೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಮಾತೃಬರಿಗಳೂ . . . ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು (೨೯. 13. ೧೫೫. ೯೦-೯೦ : 1700). ಮಾತೃಬರ : ೨. ತನ್ನ ಪಾಂಚ ದಲ್ಲಿ ಮಾತೃಬರನಾಗಿದ್ದ ಇರಣಬಂದ ಇವನು ರಾಜರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿದ್ದನು (೨೯. ೯೦). ಮಾತೃಬರಿ : ೧. ಪುನಾಮರರಿ ಮಾತೃಬರಿ ಹಾಂವುರಿ ವೇಂಟಿಪಲುವರು . . . ಕೇಳುವರಿ (೨೯. 13. ೧೫೫. ೯೦-೯೦ : 1700). ೩. ಗೌರವ : ಮಾತೃತೆ : (೯). ಮಾತೃಭಾರ : ೨. ಅಂಥ ಮಾತೃಭಾರರು ದಿವಾಳ ತೆಗೆದು. ಉರು ದಿಟ್ಟು ಹೋದ ಕತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ನನಿಯ ಹೊಟ್ಟೆ ಎಷ್ಟು ತಂಪಾ ಯಿತೋ ! (ಮಾತೃ. ೫೦). ಮಾತೃಭಾರಿ : ೨. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿದ್ದ ಮಾತೃಭಾರಿಗಳ ಕಡೆ ಸೇರಿಕೊಂಡನು (೨೯. ೨೫) : ನೀಡು ಸ್ವತಃ ಕುಂಬ ಫುನುಕಿ ಹೊಂದಿದ ಮನಕನದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮೊಟ್ಟ ಮಾತೃಭಾರಿಗಳು (೨೯. ೨೫. ೨೫).
[4-೫೮. ಮುಲತಕರ್. ಮೋಕಬರ : ೫೦. ಮಾತೃಬರ, ಮಾತೃಬರಿ : ಮರಾ. ಮಾತೃಬರ, ಮಾತೃಬರ. ಮಾತೃಬರ. ಮಾತೃಬರಿ]

ಮಾತೃ (ನಾ). ೧. ಯಾವುದಾದರೂ ಪಸುವಿನ ಉದ್ದ. ಅಗಲ. ಎತ್ತರ. ಗಾತ್ರ, -ದೂರ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇರುವ ಪರಿಮಾಣ. ೨. ಅಷ್ಟು; ಆ ಪರಿಮಾಣ : ಎನ್ನ ಕಣದ ಶಿರವುಮಂ ಮುಟ್ಟಿಸಿದ ಮಾತೃಬರಿ ಎನ್ನ ಹಸ್ತಂ ಮೊಂದಿಕ್ಕಯ್ಯೋ (೨೯. ೫೦-೫೨) : ಕಪ್ಪು-ಕೂಗಿದ ಮಾತೃಕೆ ಕಿರತುಂಬೇತೆ ? (ಗಾ. 130). [ಸಂ.]

ಮಾತೃ (ಅ). ಬರಿಯ : ಕೇವಲ : ಎದೆ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ದಡ್ಡರು ಮಾತೃ ಪರಿಯಾಹಾರಿ (ಮಾತೃ. ೫. ೧-೨) : ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಾಗ ಮಾತೃ ತನ್ನ ತಡವಿದವರನ್ನು ಚಿವುಕೊಳ್ಳಿರಿಕ್ಕೆ ಉಗುರುಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯುತ್ತದೆ (ಮಾತೃ. ೫. ೧-೨೫). [ಮಾತೃ.]

ಮಾತೃಗುಲ (ನಾ). [ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ]ದೇವತಾಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಕಡೆಯು ವಾಗ ದೇಹದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಒಂದು ಅಳತೆ : ಬಲಗೈ ನಡುಬೆರಳಿನ ಮಧ್ಯದ ಗೆದ್ದುನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಅಳತೆ : ಕರ್ತವಿನ ಮಧ್ಯಮಾಂಗದೊಳು ನಡುಮಣಿ ಪರ್ವದ ದೀರ್ಘವೇ ಮಾತೃಗುಲಮನಿಮಗುಂ (೨೯. ೨೯೦); ಮಾತೃಗುಲ. ಮಾತೃಗುಲ. ದೇಹಬಾಂಧುಗುಲವೆಂಬ ಅಳತೆಗಳಿಂದ . . . ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ . . . ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಅಗಮ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ (೨೯. ೨೯೦). [ಸಂ.]

ಮಾತೃಕಾಲ (ನಾ). ಒಂದು ಹ್ರಸ್ವಾಕ್ಷರವನ್ನು ಹೇಳುವಷ್ಟು ಕಾಲಾ ಪಧಿ : ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲ : ನಿಧ್ರಮಾಡುವ ಆರೋಗ್ಯಶಾಲಿಪುರುಷನು ಉಸಿ ರಳೆಯುವ ಕಾಲ ೧ ಮಾತೃಕಾಲ (೨೯. ೨೯೦. ೨೯೫). [ಸಂ.]

ಮಾತೃಗಣ (ನಾ). [ಭಂಡ] ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡುವ ಕಾಲಮಾನದಿಂದ ಅಳೆಯುವ ಒಂದು ಘಟಕ : ಇಂತಾದೊಪ್ಪತ್ತೊಂದುಕಂ ಮೊದಲಾಗಿ ವೈತಾಳಯಾಂ ಉದಾಚ್ಯವೃತ್ತಿಯಾಂ ಪ್ರಾಚ್ಯವೃತ್ತಿಯಾಂ ಪರಾಂತಿಕಿಯಾದೊಂದು ಮಾತೃಗಣಗಳಿಂ ವೈತಾಳಗಳ್ ಪೇಜಾಪೇಜಾ ಶರ್ಮದೇಗುಂ (೨೯. ೨೯೦. ೨೯೫) : ಗಣಮಂದರಿ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳ ಗಳಿಸಾರವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಗುಂಪು. ಅದು ವರ್ಣಗಣ, ಮಾತೃ, ಗಣವೆಂದು ಎರಡು ವಿಧವೆ (೨೯. ೨೯೦. ೨೯೫). 'ಅಂಶಗಣ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾತೃನಿಯಮ (ನಾ). [ಭಂಡ] ಪದ್ಯದ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಮಾತೃಗಳು ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ : ಮೊದಲೊಳ್ಳನ್ನೆರಡರನೆಯದಕ್ಕೊಳ್ ಪದನಂಟು ಮೂಜಕ್ಕೊಳ್ ಪನ್ನೆರ ಡಕ್ಕದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪದನಮ್ಮದು ಮಾತೃನಿಯಮಮಾರ್ಯಯೋ (೨೯. ೨೯೦. ೨೯೫); ಮಾತೃನಿಯಮವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನೇ ಮಾತೃ ಉಳ್ಳ ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳು ಮುಂಚೆ ಇದ್ದು ಅನಂತ ಮಾತೃನಿಯಮವೂ ಉಂಟು ಯಿತೋ ಎಂಬ ಊಹೆಯೂ ಬರುತ್ತದೆ (೨೯. ೨೯೫). [ಸಂ.]

ಮಾತೃಬಂಧ (ನಾ). [ಭಂಡ] ಮಾತೃಗಣನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ರಚಿತವಾದ ಬಂಧ. -ರಚನೆ : 'ಜಾತಿ'ಯ ಮಾತೃಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪ, ಮಾತೃಕೆ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆ, ಪಕ್ಷಾತೃಕೆ ಮತ್ತು ಪಂಚಮಾತೃಕೆ ಗಣಗಳೂ ಅವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ (೨೯. ೨೯೫. ೨೯೫). [ಸಂ.]

ಮಾತೃಯೋ (ನಾ). [ಭಂಡ] ಮಾತೃನಿಯಮವಿದ್ದವಾದ ಆರ್ಯಾ ವೃತ್ತ : ಅವಳಿಂ ಪೂಜಿಗೆ ಪಟ್ಟುವುದೊಡೆ ದಂಡಕ ರಘಟ ಮಾತೃಯೋ ತ್ರಿಪದಿ ಪಟ್ಟದ ಅಪ್ಪವದಿ ಗಣನಿಯಮ ಕಂದ ಶಂಖಾವೃತ್ತ ತಾಳವೃತ್ತಾದಿ ಜಾತಿಗಳಿಂಟು. [೨೯. ೨೯೫. ಮಾತೃಯೋ ದಂಡಕಂಗಳ ಮಾತೃನಿಯಮ ಸ್ವಂಧವಾದಿ ಜಾತಿಗಳಿಂದಿಕ್ಕಂ] (೨೯. ೨೯೫. ೨೯೫. ೨೯೫). 'ಆರ್ಯ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮಾತೃಯೋ]

ಮಾತೃವೃತ್ತ (ನಾ). [ಭಂಡ] ಮಾತೃಗಣನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ರಚಿತವಾದ ಪದ್ಯ : ಮಾತೃಗಣನಿಯಮಕ್ಕೊಳಗಾದ ಪದ್ಯವು ಮಾತೃ ವೃತ್ತವೆ (೨೯. ೨೯೫. ೨೯೫); ಇಂಥ ವೃತ್ತಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳೆಂದು ಗ್ರಾಮಗಿಮಯ ಹೊರತು ಮಾತೃವೃತ್ತಗಳೆಂದು ಗ್ರಾಮಗಿಲ್ಲ (೨೯. ೨೯೫. ೨೯೫). [ಸಂ.]

ಮಾತೃಸಮಕ (ನಾ). [ಭಂಡ] ಮಾತೃವೃತ್ತದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ೨ ಮಾತೃಸಮಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಪಾದಗಳಿದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದ ದಲ್ಲಿಯೂ ಹದಿನಾರುಮಾತೃಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂಬತ್ತು ನೆಯ ಅಕ್ಷರ ಲಘುವಾಗಿಯೂ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರ ಗುರುವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೇದಗಳಿಂಟು. ಉಪಚಿತ್ರಾ, ವಿಶ್ವೋಕ್, ಚಿತ್ರಾ, ಪಾನವಾಸಿಕಾ, ಪಾದಾಕುಲಿಕ ಮುಂತಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ವೃತ್ತಗಳಿವೆ : ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥ ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಾತೃಸಮಕಗಳಂತೆ ರಗಳೆಗಳನ್ನು ನಾಗವರ್ಣನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಛಂದಸ್ಸಿಗೇ ಸೇರಿಸಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ (೨೯. ೨೯೫. ೨೯೫). [ಸಂ.]

ಮಾತೃತಿ (ನಾ). [ಭಂಡ] ಒಂದು ಮಾತೃಯಷ್ಟು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳುದು : ಸ್ವರಮಂಥಂ ವ್ಯಂಜನಮಂಥಂವೆಂದಕ್ಕಂ ವರ್ಣಭೇದ ಮದ್ಯಕ್ಷರದಿಂ ಬರೆ ಪರಿನಾಲ್ಕಂ ಸ್ವರಮಂ ಪರಿಶೇಷಂ ವ್ಯಂಜನಗಳೆರ ಮಾತೃತಿಗಳ್ (೨೯. ೨೯೫. ೨೯೫). [ಸಂ. ಮಾತೃತಿ]

ಮಾತೃ (ನಾ). ೧. ಉದ್ದ. ಅಗಲ. ಎತ್ತರ. ಗಾತ್ರ, ದೂರ. ಕಾಲ ಅಥವಾ ಸಂಖ್ಯೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇರುವ ಅಳತೆ. -ಪರಿಮಾಣ. ೨. (ಸ್ವಲ್ಪ) ಭಾಗ : ಅಂಶ. ೩. ಅಸ್ತಿ : ದೃಶ್ಯಾರ್ಥ. ೪. (ಮನೆಯ) ಉಪಕರಣ : ಸಾಮಗ್ರಿ : " ಪರಾಕ್ಷದ ದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾತೃ ಎಂಬುದು " (೨೯. ೨೯೫. ೨೯೫-೨೯೫). ೫. ಹೊರೆ : (೧). ೬. ಗೆರೆ : ಗೀಟು : ರೇಖೆ : " ಅಕ್ಷರವಿಶೇಷ ರೇಖೆ ಗೃಹ ಮುಟ್ಟುಗಳಿಂ ಪೊರೆ ಮತೃಯಕ್ಕು " (೨೯. ೨೯೫. ೨೯೫). ೭. ಜಿಪ್ಪಿಯ ಗುಳಿಗೆ : ಕಾಲಕಾಲವೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಂಥಾ ವಸ್ತುಗಳೊಳನ ಕೊಡಿದ್ದಾಗಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತೃಯಳ್ಳದ್ದಾಗಿ . . . ಸೇವನಮಾತ್ರದಿಂದಲೆ ಸಕಲರೋಗ ಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವಂತಾ ಪರಮೋಪಧವೆ ಜಿಪ್ಪವೆಂಬೊಂದು (೨೯. ೨೯೫. ೨೯೫) : ತಾಯಿಯು ಮೊದಲ ಮಗನಿಗೆ ಮಂದಗಿದ್ದನಾಗಿದೆ ಎಂದು

ಒಕ್ಕೊಳ್ಳೆ, ಜರ್ಗಣಾರಿ ಮಾತೃ ಲೇಖನವನ್ನ ಮೂಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು (೨೬೫೫-೫೬); ಅನಂತಯ್ಯನ ಮಾತೃ ವೈಕುಂಠಯಾತ್ರಿ (೧೫); ರೀ-ನಾಗರೀಲಿಪಿಯ ವಿ, ಹಿ ಮುಂತಾದ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರಗಳ ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಓರೆಯಾದ ಗೆರೆ. ಕೆ. [ಭಂಡ] ಒಂದು ಹಸ್ತಾಕ್ಷರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಕಾಲಾವಧಿ: ಸಂಭಾಷಣೆರಡೊಳಿಲ್ಲ ಮಾತೃಗಳಂ ತಪ್ಪಿಂದಾಗಿ ಬೆರಸಿ ಕೋರಾಡಂಬರಮಂ ಪಡೆಗುಮಂಚಿತಕಾಪೋಕ್ತಿ ಗಳೊಳ್ (೨೦೫೫-೦೬); ಸಮಾನಾಕ್ಷರವೊಂದುಮನನೆಯೊಂದುಚ್ಚರಿಸಿ ದೊಡಂ ಮಾತೃಯಂಬ ಪೆಸರಂ ಪಡೆಗುಂ (೨೬೫೫-೨-೨೪); ಮಾತೃ ಗಣವನ್ನು ಮಾತೃಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಂದು ಲಘುವಿಗೆ ಒಂದು ಮಾತೃಯೆಂದೂ ಒಂದು ಗುರುವಿಗೆ ಎರಡು ಮಾತೃಗಳೆಂದೂ ಸೂಚಿತವು (೪೦೫-೨೦). ೧೦. [ಸಂಗೀತ] ಕಾಲದ ಅಳತೆ: ೩೩ ಸೂಳಾದಿ ತಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚತುರಶ್ರಲಘುವೇ ಒಂದು ಮಾತೃಯಾಗುತ್ತದೆ (ಸಂಗೀತಂ. ೩೩). [ಸಂ. ಮಾತೃ]

ಮಾತೃಯಂ (ನಾ). ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು; ಅಸೂಯೆ: ಗುರುವಿರೋಧ ಮಹೀಸುರರ ಮಾತೃಯಂ ಬಂಧುದ್ವೇಷ . . . ಶರಣಜನದಂಡಿತ್ತಮೆಂಬಿ ವನರವರಿಸಿದಂಗೆ ಪ ಭೂಪನ ಸಿರಿಗೆ ಮೂಡುಗು ಕೇಡು ನಿಮಿಷಕೆ (ಕುವೆಂಪು. ೩೦೨. ೦.೩೩). [<ಸಂ. ಮಾತೃಯಂ]

ಮಾತೃಯಾ (ನಾ). ೧. ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭ, ಮೋಹ-ಮದ ಮತ್ತು ಮಾತೃಯಗಳೆಂಬ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಅಸೂಯೆ: ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು: ಅವನಿಯಮರ ಕಳಕಳವ ಪಾಂಡವರ ಸುಮ್ಮನವನು ನೃಪಕೌರವರ ಮಾತೃಯಾಪರಾಧಿತರೂಷ ವಿಭ್ರಮವ ಅವನಿಬಾಲರು ಕಂಡರು (ಕುವೆಂಪು. ೬-೧೦). ೨. ಅತ್ಯಪ್ಪಿ; ಅಸಂತೋಷ. ೩. [ಜೈನ] ಪ್ರದೋಷ, ನಿಷ್ಕವ. ಮಾತೃಯಾ, ಅಂತರಾಯ, ಆಸಾದನ ಮತ್ತು ಉಪಪಾತಗಳೆಂಬ ಆರು ಅಸ್ತ್ರವ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನೇ ತನ್ನನ್ನು ಸಂಗಟ್ಟುವನೆಂಬ ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕರಿಸದಿರುವುದು: ದುರಿತಗಳ ಬಗೆಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕಗಳಿಗಿರುವ ವಿನಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಅಪರಾಧ ಅತಿಶಯ ವೆನಲೊಪ್ಪಿ ಮಾತೆ ಮಾತೃಸೂತ್ರದಂತಿಹಾರ ಮಾತೃಯಾವಿ (ಶಾಂತಾ. ೧೦-೩೪). [ಸಂ.]

ಮಾತೃನ್ಯಾಯಂ (ನಾ). [ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ] ದೊಡ್ಡಮಾನು ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಮಾನು ಗಳನ್ನು ನುಂಗುವುದು: ೨ ಬಲಿಷ್ಠನಾದವನು ಅಶಕ್ತನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಖೇಡಿಸುವುದು ಎಂಬುದು ಲೋಕರೂಢಿ: ಪರಜೈತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಭೂವಲಯವು . . . ತಪಕ್ಕೆ ಪೋಷದವಯಂ ಭೂಪಾಲ ನಿನ್ನಂ ಪುರಂದರನೇ ರಾಜ್ಯಭರಕ್ಕೆ ಯೋಚಿಸಿ ತಪೋರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮಯ್ಯಿಂದವಂತಿರ ನೇನಾಚಂಪದವಂದು ಧರ ಮಾತೃನ್ಯಾಯಮೇನಾಗದೇ (ಪಂಥಾನ. ೨-೨೨). 'ಮಾತೃನ್ಯಾಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾದ್ಯ 'ಮಾದರ' ನೋ.

ಮಾದ್ಯ (ನಾ). ಹಿಬ್ರಾತನ ಹೆಸರು: ಕೇಶವಚ್ಚವ್ಯಗನೇಯೋನ್ಮಾದ್ಯಚ್ಚ ಸವನೇ ಪೆಸವು ನಿಧಾನವಾಯಿರ್ x x x (೨೪. x. ಪೂರ್ವ. ೯೩-೯೪. ೫೦. ೨೫೦); ಎಣನಾಗನುಂ ಕುಪ್ಪತುಂ ಮಾದನಂ ಒಕ್ಕಲ್ಪನಂಗಿಯ (೨೨. xxvi. ೩೨-೩೩. ೧೦೬). [?]

ಮಾದಕ (ಗು). ೧. ಅಮಲೇರಿಸುವ; ಮತ್ತು ಬಿಡಿಸುವ: ಅವರ ಮಾದಕಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ನಗರವೆಲ್ಲವೂ ಮಂಗಳವಾಯಿತು (ಪ್ರಾ. ೨೩). ಶರಣವೆಂಬವ ಮೇಲ್ವಾಗದ ಮಾಟವಾದ ಎದೆಟ್ಟು ಮಾದಕ ನೋಟ ದಾಗಿತ್ತು (೨೫೫೫. ೩೬). 'ಮಾದಕಪಾನೀಯ', 'ಮಾದಕವಸ್ತು' ಪರಾ. ೨. ಸಂತೋಷಕರವಾದ; ಉಲ್ಲಾಸಗೊಳಿಸುವ. [ಸಂ.]

ಮಾದಕತೆ (ನಾ). ೧. ಅಮಲು: ಸೊಕ್ಕು: ಮುಚ್ಚುಕುಂದವುಪ್ಪದ ಗಂಧವು ವಸಂತದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಬಿಡಮಾದಕತೆಯನ್ನು ಪಡಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದೆ (೨೬೫೫. ೦೬). ೨. ಅಮಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದುದು: ಮತ್ತೇರಿಸುವ ಗುಣವುಳ್ಳುದು: ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮಾದಕತೆಯು ಪ್ರೇಮವಿಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ ಮಿನುಗುತ್ತಿದ್ದವು (೨೦೫೫. ೦೪). [ಸಂ. ಮಾದಕತಾ]

ಮಾದಕದ್ರವ್ಯ (ನಾ). ಗಾಂಜಾ. ಅಫೀಮು ಮುಂತಾದ ಮತ್ತೇರಿಸುವ ಗುಣವುಳ್ಳ ವಸ್ತು: ಇನ್ನಾವುದಾದರೊಂದು ಮಾದಕದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ ತನ್ನ ಬಹುದು (ಪಂಥಾನ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾದಕಪಾನೀಯ (ನಾ). ಮದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಅಮಲೇರಿಸುವ ಪೇಯ. ಮಾದಕಪಾನೀಯದ ವಿಷಯ ನಿನ್ನಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವಷ್ಟು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ (ಪಂ. ೩೬. ೨೦೦); ಮಾದಕಪಾನೀಯಗಳ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾನಿಕರ ಗಳಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸೇವನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷೇಧಿಸಲು ರಾಜ್ಯವು ಪ್ರಯತ್ನಿಸ ತಕ್ಕುದು (ಪಂಥಾನ. ೨೪). [ಸಂ.]

ಮಾದಕವೇಯ (ನಾ). = ಮಾದಕಪಾನೀಯ: ನನ್ನ ದುರಿತಕಾರಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅವಳಿಗಿಂತಾಗುವ ಅಸಂತೋಷವೇ ಮಾದಕವೇಯವಾದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಂತ್ಯಗ್ನಾನಿಯಂತೆ ಆಗಿದ್ದಿತು (ಪಂಥಾನ. ೨೪೪); ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎತ್ತಿಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದು ಮಾದಕವೇಯವನ್ನು ಕುಡಿದು ರಾತ್ರಿ ಎಂಟುಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ನಮ್ಮ ಜವರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡರು (ಪಂಥಾನ. ೧೦೪). [ಸಂ.]

ಮಾದಕವಸ್ತು (ನಾ). = ಮಾದಕದ್ರವ್ಯ: ಪಲವಾರು ಪದಾರ್ಥವಾದ ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರು ಮಾದಕವಸ್ತುಗಳ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಪಾಳಾಗು ತಿದ್ದಾರೆ (೩೬೩). [ಸಂ.]

ಮಾದಕ್ಷಣಾಪಥ (ನಾ). ಭರತಖಂಡದ ವಿಶಾಲವಾದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ: ವಿಂಧ್ಯಾದ್ರಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ದೇಶಭಾಗ: ಅಳವಳವಶ್ಯಪತಿ ಮಾದಕ್ಷಣಾಪಥ ಬಹುಶತಪದವಾಹವದು [ಪಂಥಾನ. ೨೪೫-೨೪೬. ೪೩೦-೪೩೧]. [ಮಾ. + ದಕ್ಷಿಣಾಪಥ]

ಮಾದಗ 'ಮಾದಗ' ನೋ.

ಮಾದಪ್ಪ (ನಾ). ಹಿಬ್ರಾತನ ಹೆಸರು: ಅಕ್ಕ ಕೈಲಾಸರ ಪುಕ್ಕೊರ್ ಮಾದಪ್ಪನ್ (೨೪. ೩೩ (೩). ಸುಪುತೆ. ೩೩-೩೪. ಸಂ. ೧೫೦ ೪೪); ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಬೇಲೂರರಾಮಗಂ ಮಾದಪ್ಪನ್ ಪ್ರಭುಗೌಡಿ ಬೇಲೂರಾ ಎಮ್ಮೆಯ ತೋಕೊಳೆಗೆ ಗಾಂಧಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ಸತ್ಯನ್ (೨೪. x. ಕೋಶ. ೨೩೬-೦೨. ಸಂ. ೨೫೦). [ಮಾ. + ಅಪ್ಪ]

ಮಾದಮಂಗಲ (ನಾ). ಒಂದು ಲಿಲರಿನ ಹೆಸರು: x x x ರೋಡ ದಿರ್ಮಾದಮಂಗಲಮೊಡದಿರ್ಲಿ ಮದಿದಿದವೆತ್ತೂರೂ x x x (೨೪. ೩೩ (೩). ಪು. ೧೦೨. ೪: ಸಂ. ೧೫೦ ೪೪). [ಮಾ. + ಮಂಗಲ]

ಮಾದವ್ಯ (ನಾ). ಹಿಬ್ರಾತನ ಹೆಸರು: ಕೊಡಲ್ ಸಿಟ್ಟಿಯರಾ ಮಾದವ್ಯನ್ . . . ಸರ್ವವಾದು ಪುಲಿಯಮ್ನನ್ ಯೂ ಒಕ್ಕಲ್ ಪಡೆ [ದ್ರಾವಿ. ೧೨. ೩೩. ೨೩-೨೪. ಸಂ. ೨೦೦]. [ಮಾ. + ಅಪ್ಪ]

ಮಾದರ. ಮಾದ್ಯ. ಮಾದಾರ. ಮಾದಿರ (ನಾ). ಕೇಳುಹಾಕಿಯೆವನು: ಮಾದಿಗ: ಇದೆ ಪಕ್ಕಮಾಹಿ ಯೋನಿಮಾವಿಪ್ರಸವ್ಯಲಿಪ್ರಾಪೋಣ ಬಾಯಿ ತಾನೊಂದುಮೆಸು ಬೀಜ್ಜುದುಂ ಕರಣ್ಣಿ ಮತ್ತಂ ಮಾದರಂಗಿ ಸಲಹೆದಿತ್ತಂ (ಪಂ. ೩೬. ೩ ೩೬); ಸನ್ನಾತಮಂಗಳೀ ಮಾದರ ಚಿನ್ನೆಯಂ ಕಟ್ಟುಕಳೆವಂ ತನ್ನ ನಿಜವಿತ್ತಾಗ್ಯವೇ ಪದಿಯಾಣವಾಗಿರಲು ಪನ್ನಗಾಭರಣಂ ನಿಜೇಧವವನ್ನದಾರೋಗೊದನು (೨೫೫. ೨೨-೨೩). ಮಾದ್ಯ: ಬದುಗಾರನು ತೊಗಲಿನ ಬೂರಿನ ತೋರೂವನ್ನು ಕಟ್ಟುವನು.

ಮೂದಲು ಎಂಬುದು ಕೋರಣವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು (ಪಾಣಿ. ೩.೧೧.೧೨) ; ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ನವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹಾಕಿದ ಸೀರೆಯನ್ನು ಮೂದರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದಳು (ಗೋ. ೧೨.೧೨). ಮೂದಲ : ಸಿಟ್ಟು ಎಂಬುದು ಸಿರಿಯರ್ಥ . . . ಮೂದಲ ಸೆಂದೆತ್ತ ಚಿನ್ನದ್ದು, ಅದು ಹಾರುವವನಿಂದ ಕೂಡಲಸಂಗಮಕ್ಕೆ ನಗುವವನು (೧೨.೧೨). ಮೂದಲ : ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಡದ ಜಾತಿಗಳು . . . ಕ್ಷೇತ್ರ ವಾಸಿ, ಮೂದಲ (೩೧.೧೨.೦೨೨) - ಮೂದಲಿಗೆ ಪರಾ.

ಮೂದಲ (ನಾ). ೧. ರೀತಿ ; ಬಗೆ ; ಪ್ರಕಾರ : ನಾನು ಆ ರೀತಿಯನ್ನು ಪನ್ನದೇ ಮೂದಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬರೆಯಲು ಹೋದೆ (೧೨.೧೨.೦೨) ; ಯಾರು ಜೀವವನ್ನು ಪ್ರತಿದಿಂಬ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವರೂ ತತ್ಪರವನ್ನು ಆ ಪ್ರತಿದಿಂಬದ ಒಂದು ಮೂದಲ ಪ್ರತಿದಿಂಬದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವರೂ ಅವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ (೩೨.೧೨.೦೨). ೨. ನಮೂನೆ ; ರೀತಿಯು ; ಅವರ ವೇಷವು . . . ಹಳೆಯ ಮೂದಲಿಯ ಅಂಗಿ, ಅಂಥದೇ ಕೋಟಿ, ಒಂದು ಭೋತರ (೩೨.೧೨.೦೨) ; ನಮ್ಮ ಜೀವದ್ದು ಹೀಗೆ ಹೋದಿರುವಾಗುವಂತೆ ರಚಿಸಿದ ಅನೇಕ ಮೂದಲಿಯ ಹೋಗಿ ಬಾರದ ಒಲೆಗಳೆ (೩೨.೧೨.೦೨). ೩. ಆದರ್ಶ ; ಮೇಲ್ವಿಂಶಿ ; ಶಿಲೀರ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ದೈರ್ಯ, ವ್ಯಸಂಗಮುಕ್ತಿ, ಹೋರಾಟಗಳು ಜಪಕ್ಕೆ ಮೂದಲಿಯಾದವು (೩೨.೧೨.೦೨) ; ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸೌಂದರ್ಯದ ಮೂದಲಿಯಿಂದ ಯಮುನೆಯೆಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ (೩೨.೧೨.೦೨).

[ದೀ.೩ ಕವಿ. ಮೂಕಿ ; ತುಳು. ಮೂದಲ, ಮೂದಲಿ, ಮೂದಲಿ ; ತುಳು. ಮೂದಲಿ ; ಮೂದಲಿ/ಮೂದಲಿ, ಮೂದಲಿ, ಮೂದಲಿ]

ಮೂದಲಿಕೆ. ಮೂದಲಿಕೆ-ಮೂದಲಿಕೆ. ಮೂದಲಿಕೆ (ನಾ). ಮೂದಲಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಕ. -ತೆರಿಗೆ : ಮೂದಲಿಕೆ (೩೨.೧೨.೦೨೨, ೦೨೩ : ?). **ಮೂದಲಿಕೆ :** ಮೂದಲಿಕೆ ಮೂದಲಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಏನುಳ್ಳ ಸುಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಆಗುವುದಿ (೩೨. ೧೨.೦೨). ಸೂತ್ರಾಂಶ : ೩೨-೩ : ೧೨೦೨). **ಮೂದಲಿಕೆ :** ಕಂಪೂಷಣಿಗೆ ಕಂಪೂಷಿ ಮೂದಲಿಕೆ ಉಪಿನ ಕಾವರಿಸುಂಕ . . . ಬಿಟ್ಟದ ಕಾವಲು ಯಾವನು ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟದು (೩೨. ೧೨.೦೨). ಸೂತ್ರಾಂಶ : ೩೨-೩ : ೧೨೦೨). **ಮೂದಲಿಕೆ :** ಹದಿಕೆ ಹೋದಿಗೂಸ ನೋಟಗೂಸಿ ಮೂದಲಿಕೆ ಮಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿಗೆ (೩೨. ೧೨.೦೨೩ : ೦೨೩-೦೨ : ೧೨೦೨) ; ಮೂದಲಿಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಉದಾಹರಣೆ ಸೇವಕೋಯಿಕೆ ಬಾರದ ವರ್ತನ ಅಧಿಕಮಾನ್ಯ ಮುಂತಾಗಿ ಯೇನು ಸರ್ವಗಾಂವ್ಯವನೂ ನೀಲು ಆಗುವುದಿಂತಿಂತ . . . ಭೋಗಿಸಿ ಒಪುವು (೩೨.೧೨. ೧೨-೧೨. ೦೨೩-೦೨ : ೧೨೦೨). [ಮೂದಲ + ಅಕ್ಕ]

ಮೂದಲಿಕಾಳ (ನಾ). ಕುಪಾಧ್ಯಾಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕೆಂದು ತರಬೇತುಹೊಂದುವ ಶಿಕ್ಷಣವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪಾಠ ಕಲಿಸುವಾಗ ಹೇಗೆ ಪಾಠಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನರು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವ ಪಾಠ : ಪ್ರಾಥಮಿಕಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರೊಬ್ಬರು ಗಣಿತದಲ್ಲಿ ಮೂದಲಿಕೆಯ ತರಗತಿಗೆ ಮೂದಲಿಕಾಳವನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು (೩೦.೧೨. ೦೨).

[ಮೂದಲ + ಪಾಠ]

ಮೂದಲೋಕ (ನಾ). ತನ್ನ ತಾಯಿಯೊಡನೆ ಅನೈತಿಕಸಂಬಂಧ ಎಟ್ಟಿಕೊಂಡವನು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಯ್ಯು ಈ "ಮೂದಲೋಕ" ಪರಾ. [೩-೩೦. (ಮೂದಲ + ಮೂಕಿ)]

ಮೂದಲ, ಮೂದಲಾ, ಮೂದಲಾಳ, ಮೂದಲ, ಮೂದಲ (ನಾ). ಮೂದಲಾಳಗಳ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ (ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂಬೆಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡ ದಾಗಿದ್ದು ಕಡಮೆ ಮಲಿ ಹಾಗೂ ದಪ್ಪವಾದ ತಿರುಳುಳ್ಳ) ಹಣ್ಣು ಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಮರ; ಮೂತಲುಂಗ; ಸಕ್ಕರೆಯೆ: "ಮೂದಲಾಳು"

ಫಲ:-ಮೂದಲ" (೩೨.೦೨.೦೨) ; ತಾಳೆ ನಿಂಬೆ 'ಮೂದಲಾಳು' ಹುಣ್ಣೀರನೊಡವರಾರೆಯು (೩೨.೦೨. ೦೨-೦೨) ; ತುಣುಗಿದ ಕಾಯ್ಲುಳ್ಳ ಭರದಿಂ ನೆಚ್ಚಿ ವಿಲಂಬವರ್ ಮೂದಲಂ (೩೨.೦೨. ೦೨-೦೨) ; ಮತ್ತಿ ಮೊಳಗರನ್ನಲ್ಲಿ ಮೂದಲ . . . ಕರ್ಣಕಾರದ ಮೊತ್ತವಿದ ನೋಡಬರ (೩೨.೦೨. ೦೨-೦೨). ಮೂದಲಾ: ಉಮುಚುಮು ಮೂದಲಾಳು ಗಾಗಿ ಬಿಡುವನೇಂಬ ಸುದ್ದಿ ಬೇರೆ ಇತ್ತು (೩೨.೦೨. ೦೨). ಮೂದಲಾಳ : ಮೂದಲ, ಅರಮೂದಲ, ಮೂದಲಾಳ, ಮೂದಲ (೩೨.೦೨. ೦೨-೦೨). ಮೂದಲ : "ಮೂತುಳುಂಗ: -ಮೂದಲ" (೩೨.೦೨.೦೨) ; ಮೂದಲ . . . ಸುಖಾರ್ಥ ಸಾರ್ವತ್ಯಮಾದ ಫಲಂಗಳಕ್ಕೆ ತರನಿಶರಂಗಳಂ (೩೨.೦೨. ೦೨) ; ಮೂದಲದ ಬೇರು, ಅಮರದ ಬಳ್ಳಿ . . . ಕಪಾಯ ಮೂದಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಶ್ಲೇಷ್ಠವುರ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು (೩೨.೦೨. ೦೨) ; ಒಡವನು ಆ ಮೂದಲದ ಹಣ್ಣನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು (೩೨.೦೨. ೦೨). ಮೂದಲಾಳ : "ಪಲಪುರಾಣ, ಬೀಜಪುರಾಣ, ರುಚಿಕ, ಮೂತಲುಂಗ: -ಈ ೪ ಮೂದಲೀಗ, ಮೂದಲಾಳದ ಗಿಡ" (೩೨.೦೨. ೦೨).

[ದೀ.೩ ಕವಿ. ಮೂತುಳು, ಮೂತುಳುಮ, ಮೂತುಳು: ಮೂ. ಮೂದಲ: ತುಳು. ಮೂದಲ, ಮೂದಲ: ತುಳು. ಮೂದಲಮು: ಗೋಡಿ, ಮೂತ್ಯ ಮೂದಲು 'ಮೂದಲ' ನೋ.

ಮೂದಲ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬಿಲ್ವಮಾಣಿಯ ಶ್ರೀಯ ಗಾಮಾನ್ಯಾರು ಕಂಪಾಲ್ಯಾದವರು . . . ರಿಪುರಾಮಗಾಮಾನ್ಯನುರ ಎಂಬವರು ನರಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಪಡೆದಾಮ್ (೨೯. ೧೨.೧೨). ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨-೨೦ : ೩೦. ೦೨೦). [<ಮೂದಲ]

ಮೂದಲರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅವರೆ : ಮೂದಲರಿ ಹಾಕಿದರ ಅದನ್ನು ಕಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಳು ಬೇರೆ ಅಗಬೇಕು (೩೨.೧೨. ೦೨). [? + ಅವರೆ]

ಮೂದಲಾಳ 'ಮೂದಲ' ನೋ.

ಮೂದಲ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಪ್ರಥೀವ್ಯಭೂತ ಭೋತರದ ಮಗಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮೂದಲೀದೀರನು ಮೂದಲಾಳ ಅರಿಯದ ಕಾಯಿ ನೋಮುಮೂದಲ ಅಳಿ (೨೯. ೧೨. ೦೨೩ : ೩೨. ೦೨). [ಮೂದಲ + ಅದ್ಧ (<ಅದ್ಧ)]

ಮೂದಲ 'ಮೂದಲ' ನೋ.

ಮೂದಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಸುಗೆಂಪುಬಣ್ಣದ ವಸ್ತ್ರ : ಹಳದಿ ಸಂಧ್ಯಾರಾಗ ಮೂದಲ ಬರುವ ಭಿಕ್ಷುಕ -ಜಿಂಪುಗಾವಿಗಳಿಗೆ ಭಿಕ್ಷುತದ ಮಂಚುಗೆ ಗುಟ್ಟರಿ ದುಕ್ಕೂಟಗಳ ಅಳವಡು (೩೨.೧೨. ೨-೨೯). [೩-೩೦. ಮೂದಲ, ಮೂದಲ, ಮೂದಲಾಳ, ಮೂದಲಾಳ]

ಮೂದಲಾ 'ಮೂದಲಾ' ನೋ.

ಮೂದಲಾ 'ಮೂದಲಾ' ನೋ.

ಮೂದಲಾ (ನಾ). ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನೀಡುವವನು : ಮೂದಲಾಣಿ : ಮೂದಲಾಣಿ ಬಿಡುಗಟ್ಟಿ ತೋರಿದ ಬಿಡುಗಟ್ಟಿಗೊಲ್ಲಾ ಮಲ್ಲಭೂದಂ (೩೨.೧೨. ೨-೨೯ : ೧೨೦೨) ; ಮೂದಲಾಣಿ-ಮೂದಲಾಣಿ (೩೨.೧೨. ೨೦೦ ಕ್ರಿ.ಶ.) ; ಶ್ರೀಪ್ರಾಪ್ತಾರ್ಥನಿವ ನಿನ್ನನೊಲಿಂ ಮೂದಲಾಣಿಯೆಂದೆ (೩೨.೧೨. ೧೨). [<ಮೂ. ಮೂದಲಾಣಿ]

ಮೂದಲಾಪುತ್ರರ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬಿಡುಗಟ್ಟು ಮೂದಲಾಪುತ್ರರ ಸುಖ ಭೂತಮುನಾ ಮೇಗಿಟ್ಟು ಮೂದಲಾಪುತ್ರ ಕಾಳಿದುರ್ ಗಾರವರಾಳ ಅವಧೀರಣ ಮಗನ್ ಪಾಶಗುಡಿಯಾರು: . . . ಸಕ್ಕರ್ (೨೯. ೧೨. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦-೧೦ : ೩೦. ೦೨೦). [? + ಅದ್ಧ]

ಮೂದಲಾ 'ಮೂದಲ' ನೋ.

ಮಾದರಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಬೀದಿ; ರಾಜಮಾರ್ಗ : ಅಂದು ಮಾದರಿ
ಬೀದಿ ಬತ್ತರಂ ಸಿದ್ಧರಾಮಾ ಎಂದೂ ಕರೆದು ಕರೆದು (ಪ್ರಾಂ. ೨-೪೬).

[ಮಾ + ದರಿ]

ಮಾದರಿ 'ಮಾದರಿ' ನೋ.

ಮಾದರಿ 'ಮಾದರಿ' ನೋ.

ಮಾದರಿ 'ಮಾದರಿ' ನೋ.

ಮಾದರಿ 'ಮಾದರಿ' ನೋ.

ಮಾದರಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮಾದಿ ಅಬಲದಲಕ್ಕಲದ
ಜ್ಞಾನಾ, ತುಂಬುಹದಿಗೋಳುಗಲ್ಲಾದಿ ಸತ್ತಂ (ಪ್ರಾಂ. ೧೯೨೨. ೨೪-೬ ;
೨೪೬ ೨೪). [?]

ಮಾದರಿ 'ಮಾದರಿ' ನೋ.

ಮಾದರಿಗಾಮುಂಡ, ಮಾದಿಯಗಾಮುಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು :
ಕೋಲಗಾಮುಂಡುನಂ [ಮಾದಿ]ಗಾಂವ್ವಿನ ಸಹಿತ ದಿರ್ಬಲು ಮಾದರಿ
[ನಂ] (೨೪೨೨. ೨೬-೨ ; ೨೨೨). ಮಾದಿಯಗಾಮುಂಡ :
ಸ್ವತ್ತಿಶ್ರೀಮಾದಿಯಗಾಮುಂಡಿ ಪುಯ್ಯಾರು . . . ಅರೆ (೨೪. ೧೨.
೨೪೨೨. ೨೪-೨ ; ೨೨. ೧೦೦೦). [ಮಾದಿ + ಗಾಮುಂಡ]

ಮಾದಿಗಾಪಂಚಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಂಗಡಗಿಡ : ರತ್ನಾಸಾರದಲ್ಲಿ
ಕೈಯಿಂದ ಕೊಡುವ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗಲ್ಲು . . . ಮಾದಿಗಾಪಂಚಿಯ
ತೊಕ್ಕನಾದರೂ . . . ದಾಳಂಬದ ಹೂವನಾದರೂ ಅರೆದು ಕುಡಿಯುವ
ಹಿತವಾದುದು (ಪ್ರಾಂ. ೨. ೨೨೦) : ಮಾದಿಗಾಪಂಚಿಯಿನ ತೊಕ್ಕು
ವಿಲ್ಲ, ಜೀರಿಗೆ ಹೊನ್ನ ತೊಕ್ಕವಂ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಲ್ಲರದು . . .

ಹೆಚ್ಚುತೊಕ್ಕು ಹೆಚ್ಚುತರು ಮಣ್ಣಂ (೧೯೨೨. ೧೨೨). [? + ಅವರಿ]

ಮಾದಿಗಾವರಿ (ನಾ). = ಮಾದಿಗಾವರಿ : "ಚವರ್ಗನಾ-ಮಾದಿ
ಗಾವರಿ, ಹೊಮ್ಮಿಟಲ" (೨೨೨. ೨೨). [? + ಅವರಿ]

ಮಾದಿಗಿತ್ತಿ 'ಮಾದಿಗಿತ್ತಿ' ನೋ.

ಮಾದಿಯಗಾಮುಂಡ 'ಮಾದಿಗಾಮುಂಡ' ನೋ.

ಮಾದಿರ 'ಮಾದರಿ' ನೋ.

ಮಾದಿರವರ್ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಗಂಗಾಪ್ಪಯ್ಯಮೂಳಸ್ವಂಭಂ
ಗಂಗರ ಮಹಾಧಿಪತಿ ಮಾದಿರವರ್ ಮುಕ್ತಕೃಷ್ಣನಪ್ಪ ಸಯ್ಯಾಂತ
ಎತ್ತಿಯಂಗಪ್ಪನ ಮಗಂ ಮಾಚಿಂ . . . ನೋಲಂಬಾಧಿರಾಪರಾಪ
ರೊಲ್ಲಾದಿ ಸತ್ತಂ (೨೪. ೨೨ (೨), ೨೪೨. ೨೨-೪ ; ೨೦೦ ೨).

[ಮಾದಿ + ವರ್]

ಮಾದಿರ 'ಮಾದರಿ' ನೋ.

ಮಾದಿ 'ಮಾದರಿ' ಪರಾ.

ಮಾದಿ 'ಮಾದರಿ' ಪರಾ.

ಮಾದಿ (ನಾ). (ಕರಾ) ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಹರಿದು
ಹೋಗಲು ಮಾದಿರುವ ದಾರಿ : ಕೋಡಿ.

[← ತಾಳಂ. ಮಾದಿ = ಸುತ್ತಲೂ ತಿರುಗುವಿಕೆ. ಸ್ವಾ ಸೀತುವೆ]

ಮಾದಿಪಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣು : ಮಾದಳ : ತೆಗೆ
ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುಂಬು ಗಿಡಮಿಷವಾಗುರು ಒಂಡಿಯೆಂಬಿವಿಶುವನಿ
ಕ್ಕಾಗಿ ಮುಟ್ಟುಂಬುಸಮನಿಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲೊಳ್ ಮಾದಿಪಳದ ಕಾಯ್
ತಂಡುಗರ್ವಂ (೨೪೨೨. ೨-೨೪) : ಎನಿತೊಳವಪಯ್ಯಕೋಟಿಗಳ
ತಳಂ ಗೇಯಮಲ್ಲಿ ದೇವಮಿದಂ ನುಟ್ಟನೆ ಪೊತ್ತು ಸುಮಿಮುಷವು
ಮನುಷಂ ಮೊದಲೊಳ್ ಮಾದಿಪಳಮುಷವದಿಂ (೨೪೨೨. ೨-೨೦). [< ಮಾದಲ + ಪಳ (< ತಲ). / ತಿಲಂ. ಮಾದಿಪಲಮು]

ಮಾದಿಪಳ, ಮಾದಿಪಳ (ನಾ). = ಮಾದಿಪಳ : ಸಂವರ್ಗವರ್ಗ

ಕಳತಮಂ ಕನ್ನಡಿಯಂ ಪುಷ್ಪಮುಕ್ತಿಯಂ ಮಾದಿಪಳಮು ಮೊದಲ
ಗೊತೆಯನೇಕಾರ್ಜನಿಯಂದಿರಂ ಒಂದು ನಿಜಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨) :
ಧಾರ್ವಕನಂಬಿ ಮೊದಲೊಳ್ ಮಾದಿಪಳಂ (೨೨೨. ೨-೨೨) : ಪುಷ್ಪ
ಕಪಾಲಮಂ ವಿಲರಿಯದ ಪುಷ್ಪಮುಕ್ತಿಯುಂ ಮುಟ್ಟುಂಬುಂ ದಿವಿ
ಮಾದಿಪಳಮನಿಂಬುಗೊಳಿ . . . ಶಾರ್ವತಪ್ರಕಾಪದಿಯನಿವ ಶುಕರಂ
ನಂದೀಶಾದಿಗಣನಾಯಕಂ ಸಂಗರಮಂ ಮಾಡಿ (೨೪೨. ೨೨-೨೨ ೨).

ಮಾದಿಪಳ : ದಳಿ ಪಳಂ ಸಂಧಿ ಮಾದಿಪಳಂ ದೂವೆ . . .
ಪುಷ್ಪಂ ಮಾದಿಪಳಂ ವಿಷುಗಿ ಬಗೆಗೆ ಚಿತ್ರಾದುದುಮಾಡುತೆ
(೨೨೨. ೨-೨). ೨ ಇದು ಭಂದ್ರಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ
ವಿರುಹುದು. [< ಮಾದಲ + ಪಳ]

ಮಾದಿರ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಯುದ್ಧ. - ಕಾಳಗ; ಮಹಾಸಮರ :
ಮಂಸಂಬದವನ ಕೂರವೊಳಿ ಅರಿವಾಬರಿವ ಬಯಕೆಯಂ ಮಾಡು
ದೊಳ್ ಕಳವಂ ತನ್ನಿಗುವನೊಳ್ ಕಳವಂ ನಿನೊಂದು ಮಂಸಂಬ
ದೊಳ್ (೨೨೨. ೨-೨೨). [ಮಾ + ದರಿ]

ಮಾದಿರ (ನಾ). = ಮಾದಲ (?) : ಕಲಸಗೊಳ ಮೊಸರಿಗೆ ನಿತ್ಯ
ವೀಸದ ರತ್ನ ಗತಿ . . . ಮಾದಿರಕಾಳಗೆ ವರಪತ್ನಿ ಗತಿ ಪತಿ
(೨೪. ೨೨. ೨೨೨೨. ೨೨-೨೨ ; ೨೨೨). [< ಮಾದಲ ?]

ಮಾದಿರ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಜಾಬಯ್ಯಗೆ ತಾಮಾಡು
ತನಯರ್ ಪೇಲರ್ ಮಾದಿರಂ ದೋಡುಲಮುಟ್ಟುಂಬುರ್ ಪುನಂ
(೨೪. ೨೨. ೨೨೨. ೨ ; ೨೨. ೨೨೨). [?]

ಮಾದಿಪಳ 'ಮಾದಿಪಳ' ನೋ.

ಮಾದಿ (ನಾ). ಮಂಸಂ; ಶೃತಾಪ : "ಮಾದಿ ಮಂಸಂ" (೨೨೨. ೨೨).
[?]

ಮಾದಿರ 'ಮಾದರಿ' ನೋ.

ಮಾದಿಗಿ. 'ಮಾದಿಗಿ' ನೋ.

ಮಾದಿಗಿ, ಮಾದಿಗಿ (ನಾ). ಮಾದಿಗರ ಹೆಗ್ಗು : ಮಾತಂಗಿ :
ವಿದ್ಯೆ ಜಾತಿ ಮಾದಿಗಿ (೨೨೨. ೨೨) ಗತಿಯಾಗಿ ಪುನ ಶೃಂಗಿಯೊಳ್
ಮಾತಂಗಿಗಳ ಪುಯ್ಯಾ ಅದಿಂ ಬಂದ ರಗ್ಗಿಗನಂ ಕಂಡು ಮುಂಡಿಟ್ಟು
ಪುಡುಪಟ್ಟು (೨೨೨. ೨-೨೨ ೨). ಮಾದಿಗಿ : ಮಾದಿಗಿಯನ್ನಿ
ಪುಯ್ಯದೊಳ ಮುಂದೆ ಮೊದಲಿ ಸಮಗಮದಿ (೨೨೨. ೨೨-೨೨) :
ಮಾದಿಗಿ ಮಂಸಂವಾರ ಮಾಡಿದ ಹಾಗಿ (೨೨೨).

[ಮಾದಿಗಿ (< ಮಾದಿಗಿ) + -ಗಿ (< -ಗಿ)]

ಮಾದಿಗಿ, ಮಾದರಿ. ಮಾದಿಗಿ. ಮಾದಿಗಿ. ಮಾದಿಗಿ (ನಾ).

೧. ಪರಿಷ್ಕರ ಒಂದು ಒಳಪಂಗಡ ಮತ್ತು ಆ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿ
ದವನು : ಚಮ್ಮಾರ ; ಶೃಪಪ : ಕೊಡುಯಾಗಿ ಮಾದಿಗಿ (೨೨೨.
ಮಾದರಿ. ಮಾದಿಗಿ. ಮಾದಿಗಿ) ಮನೆಯೊಳ್ ಪುಟ್ಟ ಸತ್ತ . . .
ನೀಳನಂಬ ಮಾದಿಗಿಂಗೆ ಕೀಳಿಯಂಬ ಮಾದಿಗಿಂಗೆ ಮಗಂ . . . ಪುಟ್ಟ
ಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟ (೨೨೨. ೨-೨೨) ; ಮನೆಯೊಳ್ ಮನೆಯೊಳ್
ಕೊಡುಯಾದುವದೊಂ ಮಾದಿಗಿ ಮನೆಯೊಳ್ ಕೊಡುವದೊಂ ರೇನು
(೨೨೨. ೨-೨೨ ೨). ಮಾದಿಗಿ : ೧. ಹುಣುಮಲ್ಲೆಯ ಮಾದಿಗಿ
ಕಮ್ಪಯನಂ ಮಗಂ ಅರಿವಮ್ ಗಾವಣ್ಣಿಯೊ (೨೪. ೨೨. ೨೨೨. ೨೨-೨೨ ; ೨೨೨).

ಮಾದಿಗಿ : ೧. "ಶೃಪಪ, ಪುಟ್ಟ, ಮಾತಂಗಿ.
ಪುಟ್ಟ - ೨. ೨ ಮಾದಿಗಿ" (೨೨೨. ೨೨-೨೨) ; ಮಾದಿಗಿಂಗೆ
ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಪುಡುಮೆಯು ಪುಡುಮೆ ಮಾಡಿ (೨೨೨. ೨೨) ಗಂ ೨೨೨. ಪುಟ್ಟ
ಮೊದಲೊಳೆಂದಂ (೨೨೨. ೨-೨೨ ೨) : ಅದಿವದವು ಪುಟ್ಟ
ಕಳೆಯದೆ ಹಾದಿಯ ಕಡಲಿಗೊಡು ನಮಿಸುವ ಮಾದಿಗಿ ಗೋಡು

(-ಶಾಸ್ತ್ರ. ೦೮) : ಜೀತಗಾರಾದ ಹೊಲೆಯರ ಕರಿಯಾಸೂ ಮಾದಿಗರ ಕಾಳಸೂ ಬಂದರು (ಕೋಶ. ೩). ೨. (ಅಲಂ) ನಿಜತಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು ; ಹೀನಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವನು : ಲಂಚಂ ಬೀರ್ಪ್ಪ ಕೃತಲನೆ ತಾಯ್ಗೆಂ ತಂಗಿಗವಶವದಂ ಲೆಕ್ಕವಿಡುವದಂ ಮಾದಿಗಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೧೦೭-೨೩ : ೧೦೮೦) : ಜೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯನೆ ಭಕ್ತನಾಗಿದಾರ್ಜುಣವಹಿಸಯ್ಯ ಮಾದಿಗನೇನೆಯನಯ್ಯ (ಮಹಾಶಿ. ೨. ೪೭-೦೦೯) : ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪದವ ಮಾದಿಗ (ಗಾಂ). ಮಾದಿಗ : ರಿ. ಪಿಂಗಡೆ ನಾನಾ ಮಾದಿಗಂಗಿ ಮಹಾನಿಮ್ಮರಂಗಿ ಪುಲಕಂ ಪೊನ್ನಂ ಭಂಗಿಯೋಲೆ ಕೊಟ್ಟು . . . ಬೇಗಂ ಶಿರಾವಂ ಕೊಲ್ಲಂದಟ್ಟಿದೂಡೆ (ಪರ್ವತ. ೧೦-೦೩೩). ೪ ಇದು ಭಂವಸ್ತುಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. ಮಾದೇಗ : ರಿ. ಪಂಪಾಪುರದೊಳು ಮಾದೇಗಕುಲದೊಳು ಜಾತ್ಯಂಧಿಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟ (ಮಹಾಶಿ. ೩-೦ ೪) : ಆ ಪುರದ ನಿರಯನೆಂಬೊರ್ವ ಮಾದೇಗನಾರ್ಜುಣ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೦೪-೦೨೩). ಮಾದರ ಪರಾ.

[ಕೇ. ೩ ಕುಳು ಮಾದಿಗೆ : ತಿಲು. ಮಾದಿಗ : ನಾಯ್ಕ. ಮಾದಿಗ್ / ಸಂ. ಮಾತಂಗ]

ಮಾದೆಗ್ಗೆ, ಮಾದೇಗಿ (ನಾ). ೩ ಮಾದೇಗಿತಿ : ನೀಳನಂಬ ಮಾದೇಗಂಗಂ ಕೆಲೆಯಂಬ ಮಾದಿಗಿ [ಮಾ. ಮಾತಂಗಿ] ಗಂವುಗಳ . . . ಪುಟ್ಟುಂಗುರಾದಿ ಪೊಲತಿಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟ (ಪರ್ವತ. ೯-೩). ಮಾದೇಗಿ : ನೀಳನಂಬ ಮಾದೇಗಂಗಂ ಕೆಲೆಯಂಬ ಮಾದೇಗಂಗಂ ವುಗಳಾಗಿ . . . ಸುಪಿಂಗಣದ ಪಾದಾ ಭೂತಜೀತಸ್ತಯಾರ್ಜುಣಂ ನೀಮಿಗರ್ ಕಂಡಿರ್ (ಮಹಾಶಿ. ೩-೨೦ ೪). [ಮಾದೇಗ + ಇ. / ಸಂ. ಮಾತಂಗ]

ಮಾದೆಯ, ಮಾದೆಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ನಾಗಚಂದ್ರದೇವರ ಪುತ್ರ ಮಾದೆಯ ಸೇನದೇವ x x ಸ x x ಪುನಪುತ್ಯೆಯಂ ಮಾಡಿದನು (೦೪. VIII, ಪಂ. ೪೩-೦೬ : ಸು. ೪೦೦). ಮಾದೆಯ್ಯ : ಅತನ ತಮ್ಮ ರಾಯಸ್ತ, ಅಳಿಯ ಮಾದೆಯ್ಯನುಮಾ ಕಲ್ಲ ನಟ್ಟರ್ (೦೪. VIII, ಸೂರಂ- ೨೩೪-೦೨ : ೦೨೨). [\leq ಮಾದ್ + \leq ಅಯ್ಯ]

ಮಾದೆಯೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮಾದೆಯೂರ್ ಸಾಸ್ತವಮ್ಮ FC ಒರೆಯೂರನಿಡೆಯ (೦೪. VIII, ಸೂರಂ. ೩೩೦-೩ : ೨೨೨).

[ಮಾದ್ + ಅಯ್]

ಮಾದೆಯ್ಯ 'ಮಾದೆಯ' ನೋ.

ಮಾದೇವ (ನಾ). ಶಿವ ; ಈಶ್ವರ ; ಮಹಾದೇವ : "ವಿಷ್ಣುಯ್ಯಂ . . . ಕಂದಗೊರಲಂ, ಮಾದೇವಂ . . . ಅಯ್ಯಗಂ - ಈ ಸಿ. ಈಶ್ವರಂಗೆ ಬೆಸ" (ಪರ್ವತ. ೦-೦) ; ಅಪರಪ್ರೌಢಮಕ್ಕ ಪೋ ತಲೆಯಿಂದ ಪೋದೊಡ ಮಿಂದ ಮಾದೇವನಾರ್ತದೊಡದಂ . . . ನೆರದಲ್ಲದಿನ್ನಿರೀಕೆಯೋಳ್ (ಪರ್ವತ. ೯-೩೩) ; ಮಾಗ್ - ಮಹಾರಾಳ - ಮಹಾರಾಳ . . . ಮಹಾದೇವ - ಮಾದೇವ (ಕುರು. ೨೪೩ ಕ್ರಮ) ; ಆ ದೇವ ಈ ದೇವ ಮಾದೇವನೇ ಬೇಡ ಆ ದೇವರ ದೇವ ಭುವನದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದವನೆ ದೇವ (ಪರ್ವತ. ೦೬೦). [ಮಾ. + ದೇವ, ಸಂ. ಮಹಾದೇವ]

ಮಾದೇವಿ (ನಾ). ರಿ. ದುರ್ಗ : ಪಾರ್ವತಿ : "ಮಹಾರಾಳ, ಮಾದೇವಿ, ಸಪ್ತಾಕ್ಷಿ. ಎಲ್ಲೆಟ್ಟಿಣಾಗಿ. ಸಿಂಗದೇರಳ್ - ಈ ೫ ಪಾರ್ವತಿಯು ಪೊ" (ಪರ್ವತ. ೦-೩) ; ಶ್ರೀವನತೆಯೊಡವಕ್ಕಾದೇವಿಗೆ ಜಾಗ್ಗೇಭಗವಿಳಿ ಏನನುತ ಸೀತಾದೇವಿಗೆ ಮಾದೇವಿಗೆ ಭೂದೇವಿಗೆ ಸಮನೆಯ ನೃಪಾಸಾ ಸಮುದಯವಂ (೦೪- XV III, ೨೩೩-೩ : ೧೦೨) ; ಗಡಾದೆ ಮಾದೇವಿಯು ಬಗೆಯೊಡೆಯನ ನೊಡಲೊಳ್ . . . ತೋಡೆಯೊಳ್ ಬಡ ನಟ್ಟವು ಕಾವನಂಬುಗಳ್ ತಾವೈಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೭). ೨. (ರಾಜನ) ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿ : ಪಟ್ಟಮಂಜಿ ; ಮಹಾರಾಣಿ : ಎನ್ನ ಮಾದೇವಿ ತಪ್ಪದ

ಅಲನೆ ತತ್ತ್ವಯಂಪ್ರಭಯ ನೋಬ್ಬೊಡಿ ಚಿತ್ರಮಿಂಡಿವಕದಾದ ಬರೆ ಪೇಬ್ಬ ಪರ್ಜಗಮಂತುತೊಂದಕ್ಕುಮೇ (೦೦೪. ೯-೩) ; ದುರ್ಯೋಧನ ಮಾಡೇವಿಯರಪ್ಪ ಭಾನುಮತಿಯುಂ ಪಂದ್ರಮತಿಯುಂ ಮೊದಲಾದ ಅತಿರಥ ಮಹಾರಥಾರಥ ಪ್ರಮುಖಸಾಮಂತಮಂಡಲಿಗಾಂತಾಪುರ ಕಾಂತೆಯರೊಂದಾಗಿ ತಂತಮ್ಮ ಜೀವಿತೇಶ್ವರಂ ಸಂಗ್ರಾಮರಂಗದೊಳು ಸುತ್ತಂ ಬಂದಂ ಕಾಣದೆ (ಗಾಡು. ೦೦ ೦೨ ೪)

[ಮಾ. + ದೇವ, ಸಂ. ಮಹಾದೇವ]

ಮಾಪ್ರ (ಗು). ಮುದ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಮುದ್ರದೇಶದ : ಧರ್ಮಸುತ ಮುಂಕೊಂಡು ರಣದಲಿ ಕಾದಿ ಗೆದ್ದನೇ : ಮಾಪ್ರಭೂತಿಯು (ಕುರು. ೨ ೨೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾದ್ರಿ (ನಾ). ಕೃಷ್ಣ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ತ್ರೀಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡಂ ಸಂನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವಳು : ಈಗ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಂದ ಓರ್ವ ದಿವಾಲು ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ತಾನು ಮಾದ್ರಿ (mother) ಆಗುವ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳೆ (ಕೋಶ. ೩). ಆಕೆ ಕೃಷ್ಣ ಮಾದ್ರಿಯ ಹಾಗೆ ವೇಷ ಧರಿಸಿ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕುರು. ೨೪೪). 'ಮಾದ್ರಿ' ಪರಾ. [- ಇಂ. mother / ಸಂ. ಮಾತ್ರಿ]

ಮಾಧವ್ಯ (ಗು). ರಿ. ಜೇನಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ; ಸಿಹಿಯಾದ. (ನಾ). ೨. ಹೆಂಡ : ಮದ್ಯ. ೩. ವಸಂತಯತು ; ಮನಃಪ್ರಯತಮನ ಬರೆದ ಸಾಫಿಜ್ಞಾನಮನೋವ್ಯವಮಾಕೆಯುಮಂದಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನೋಡಿ . . . ಮಾಧವಸಮುದೊಳಲರ್ಪ ಚೂತಲತೆಯವ ಪೋಲ್ತರ್ (೦೦೪. ೯-೨೩). ೪. ವಸಂತಯತುವಿನ ಒಡೆಯ ; ಮಧುಮಾಸದ ರಾಜ ; ವಸಂತರಾಜ : ಸಿಗಬ್ಬಾ ಸೃಷ್ಟೋತ್ಸವನ ಮಂತ್ರಿಬಿಜಾಮಣಿ ವಂದಿಬ್ಬಂದನಂದನವನಮಾಧವಂ ವಿರಕರಪ್ರತಿಪೋರ್ಜಿತಕೇಜಂ ಕುವರ ಲಕ್ಷ್ಮನನಿಂದಿವರಿದಂಶಂಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೨೩೩ : ೦೪. V. ಕೋಶ. ೦೦೨ : ಸು. 1220) : ಮಾಧವನೋಲಗದ ಸಾರಿಯಂಬಂಕಿರ ಕರಂ ಸಿಂಗರಂಜಿತ್ತ ತೋಂಬೊಡೊತ್ತಿನೋಳ್ . . . ಮದನ್ಮಯ ಬಾಗಿಲ್ಲಾಡದ ಸಿಂಗರದೊಂದು ದೇಗುಲಂ ಕಣ್ಣೆಡ್ಡಮಾಗಿ ರಂಜಿಂಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೨-೦೩). ೫. ವೈರಾಖಿ ಮಾಸ : "ಮಧುಗಳೊಳು ಕೃಷ್ಣನೊಳು ಧರಣಿತೆಯೊಳು ಮದ್ದೊಳು ವಸಂತದೊಳು ವೈರಾಖಿದೊಳು ಮಾಧವಾಖ್ಯಂ" (ಕುರು. ೦೪೯-೪೩).

[ಸಂ.]

ಮಾಧವ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಧು ಒಡೆಯ ; ವಿಷ್ಣು : ಸಾಧುಗೆ ಸಾಧು ಮಾಧೂ(ಧು)ಯ್ಯನ್ನ ಮಾಧೂ(ಧು)ಯ್ಯಂ ಬಾಧಿಪ್ಪ ಕಲಿಗೆ ಕಲಿ ಯೂಗವಿವೇಶನ್ ಮಾಧವನಾಕಸೈಜಲ್ಲ (೦೦. X. ೩೦-೩ : ಸು. ೧೫೦). ೨. ಕೃಷ್ಣ : ವಿವಿಧವ್ಯಾಪ್ತಾಂಡಂ ಮಾಧವ ನಿನ್ನವಕಾಶಂ (೦೩೩. ೩-೦೦೭) ; ಯಾದವರು ಹಿಂದೆಪೊಡನೆ ಹಗಯಾದವರು ಒಳಿವರೊಳಗೆ ತುಣುಗಾದವನ ಕುಣುಗಾದವನ ಮಾಧವನ ಮಾತೇನು (ಕುರು. ೨-೩೩). ೩. ಇಂದ್ರ. ೪. ಕುಬೇರ. ೫. ಪರಕುರಾಮ. ೬. ರಾಜ : ಅರಸು : "ಮಧುಗಳೊಳು ಕೃಷ್ಣನೊಳು ಧರಣಿತೆಯೊಳು ಮದ್ದೊಳು ವಸಂತದೊಳು ವೈರಾಖಿದೊಳು ಮಾಧವಾಖ್ಯಂ" (ಕುರು. ೦೪೯-೪೩).

[ಸಂ. (ಮಾ + ಧವ)]

ಮಾಧವಕ (ನಾ). (ಓಪ್ಪೆ ಹೂವಿನ) ಹೆಂಡ : ಮದ್ಯ : "ಮಧು. ಅಮಃ . . . ಮಾಧವಕ, ಹಾಳಾ. ಕಲ್ಲಂ . . . ಮಧು - ಈ ೨೪ ಕಳ್ಳ" (ಕುರು. ೩೩-೦೩೯) ; ಓರಿದನಿ ಮಾಧವಕ ಮಾರ್ತೀಪರಿ ರಚಿತವೈರೇಯವೇಧಕಸಂಲೇಖನಂ . . . ಬೆರಸಿ ಕೂಡುವತ ನಗುತ ಕೆಲವುತಲೆದೆ ಕೂಡುವತಲೆದ್ದರಾದಾ ಸಕಲ ಯಾದವರು (ಕುರು. ೦-೪೦).

[ಸಂ]

ಮಾಧವ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಮಾಧವ್ಯಯರಸಗ್ಗಿ
[ವಿಜ್ಞಾನಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ದೋಷಗುಣಮಾಣ್ಡು ಎಳೆಗುಣಮಾಣ್ಡು ರುಂ ಮಳ್ಳಿಯರುಂ
... ಎಂಬ ಮತ್ತಲ್ ಗಲ್ ರಾಜಮಾಣ್ಡು ಜಿನೇಂದ್ರ
ಭವನಕೃತ್ಯಾರ್ (೨೦. ೫. ೩೦-೩೩ : ೩೪). ೨ ಇದು 'ಮಾಧವಸತ್ವಿ'
ಯೆಂಬುದರ ಅವಲಿಖಿತವಿರಬಹುದು.

[ಮಾಧವ್ಯ + < ಸತ್ವಿ]

ಮಾಧವಮನೋಹರಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು :
ಮಾಧವಮನೋಹರಿಯು (೧೩) ಸಂಪೂರ್ಣ, ಸ - ಗ್ರಹದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.
ಅರೋಹದಲ್ಲಿ ಧ - ಪೈ ವಕ್ರವಾಗಿದೆ, ಅವರೋಹದಲ್ಲಿ ಪ - ಇಲ್ಲಿ
(೨೫೩. ೧೩೫). [ಸಂ. ಮಾಧವಮನೋಹರೇ]

ಮಾಧವಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಮಾಧವಯ್ಯಂ ಬರೆದಂ
ಪರಿಗಂ ಪೆರಿಯ್ಯಂ (೨೪. ೧೧೧. ೩೩೫. ೩೩೦-೩೩ : ೨೨೦).

[ಮಾಧವ್ಯ + ಯ್ಯ]

ಮಾಧವಿ (ನಾ). ೧. ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ. ೨. ಜೇನಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಪಾನೀಯ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ
ಬೀಜಯ ಬಣ್ಣದ, ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹೂವು : "ಅತಿ
ಮುಕ್ತಕ, ವಾಸಂತೀ, ಮಾಧವೀ - ಈ ೩ ಅದಮರ್ಯತ್ಮಿ" (ಪೂಜಾ-
೩೫-೩೬); ಇದಿರೋರ್ ವನದೋಲಿ ವಸಂತದೂತಿಯೆನೆ ತಾನೆ ನೆಗಲ್ಲ
ಮಾಧವಿಯೆನೆ ಸಂದದಿಮರ್ಯತ್ಮಿಯ ಪುಗೊಂಡಲ ಪುದುವಿನೋಲಿಗಿದ
ಮದಾಳಿಗರ್ ಮಜೆದವ್ವೇ (೩೩೩. ೦೦-೦೦೪); ಪಜೆಯೆ ಮದಮಂ
ಮಾಗಿ ಕಜೆಯೆ ಗೊಗಗಂ ಮಾವು ನಜೆಯೆ ಕಳೆ ಪರ್ತಿ ಸೂ ಮಜೆಯೆ
ಮಾಧವಿ ಪುತು ತೊಜೆಯೆ ಲಜೆಯೆನವನ ... ಕಣ್ಣಿಡಿದೆಂದು
ಮಹಂತಮಾಸಂ (ಪ್ರ೦. ೩-೩); ಅದಿಗಂವಿಯಂ ತಾಟ ಮೂಲತಿಯಂ
ಮುಟ್ಟಿ ಮಾಧವಿಯಂ ಕಟ್ಟಿ ಬಸಿಗಾಳಿ ತಣ್ಣನೆ ತೀಡುಗಂ
(೩೩೩. ೩೪-೩೫). ೪. ಭೂಮಿ : "ಭೂಮಿ : — ಮಾಧವಿ"
(೩೩೩. ೦೦೦). ೫. ತಲೆಹಿಡುಕೆ : ಕುಂಟೆನೆ. [ಸಂ. ಮಾಧವೀ]

ಮಾಧುಕರ (ಗು). ಮಂಜಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ : 'ಮಾಧುಕರವೃತ್ತಿ'
ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾಧುಕರವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಮಂಜಿಯು ಹೂವಿನಿಂದ ಹೂವಿಗೆ
ಅಲಿದಾಡಿ ಮಧುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ, ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ
ಸುತ್ತಾಡಿ ಅಹಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಿಕೆ; ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿ; ಪ್ರಕಟತಾತ್ಮ
ಭ್ಯಾಸದಲಿ ಮಾಧುಕರವೃತ್ತಿಯಲಿದ್ದು ಕೈವಲ್ಯಕೆ ನಡೆವ ಬಗೆಯುಳ್ಳವರು
ಯತಿಧರ್ಮವಹುದು (ಮು. ೩೦. ೨ : ೧೨). [ಸಂ.]

ಮಾಧುಕರಿ (ನಾ). ೧. = ಮಾಧುಕರವೃತ್ತಿ. ೨. ಮಾಧುಕರ
ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪಡೆದ ಆಹಾರ; ಭಿಕ್ಷೆ : ನಾರಾಯಣನು ಸರಹೊರೆಯ
ಕೆಲವು ಮನೆಯಿಂದ ಮಾಧುಕರಿಯನ್ನು ತಂದು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸೈವೆದ
ಮಾಡಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಾ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (೩೩೩. ೩೦).
[ಸಂ. ಮಾಧುಕರೇ]

ಮಾಧುರ (ನಾ). ೧. ಸಿಹಿಯಾದುದು : ಮಧುರವಾಗಿರುವುದು.
೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾದಕಪಾನೀಯ : ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ :
ಪರಸುಧಾರೋಗಗಳಿಗೆ ಮಾಧುರದ [೩೩೩. ಮಾಧುರದಾ. ಪಾಯಸದ]
ಹಂಗೇಕೆ (೩೩೩. ೦-೨); ಪಾಪನಶೋಕಾರ್ಥಮಾಂಗಿಗೆ ದೀವಿಗೆಯ
ಹಂಗುಂಟೆ ಪರಿಶಮಪಾಪನಾಮೃತದನುಭವಿಗೆ ಮಾಧುರದ ಹಂಗುಂಟೆ
(೩೩೩. ೦೦-೦೩). ೩. ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹೂವು. [ಸಂ.]

ಮಾಧುರಿ (ನಾ). ೧. ಸವಿ : ರುಚಿ : ದರೋರವೇಂ ಮಕರಂದ
ಮಾಧುರಿಯನಜೆದವ್ವೇ! (೩೩೩. ೦-೩೩). ೨. ಇಂಪು ; ಹಿತ :

ಅಹ್ಲಾದ : ವಿಜಯ ಮಾಧುರಿಯನರುಹಮಿಗೆ (೧೩೩. ೩-೩೪).

೩. ಮಾದಕಪಾನೀಯ : ಮದ್ಯ. [ಸಂ. ಮಾಧುರೇ]

ಮಾಧುರ್ಯ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ :
ಸಾಧುಗೆ ಸಾಧು ಮಾಧೂ(ಧು)ರ್ಯುಸೈ ಮಾಧೂ(ಧು)ರ್ಯುಗಂ ಪಾಡಿವು
ಕಲಿಗೆ ಕಲಿ ಯುಗಧಿಪರೀತನ ಮಾಧವನೀತನೈಜನಲ್ಲ (೩೩. ೫. ೩೦-೩೩ ;
೫. 700). [< ಸಂ. ಮಾಧುರ್ಯ]

ಮಾಧುರ್ಯ (ನಾ). ೧. ಸಿಹಿ : ಸವಿ : ಪವಯವನಮಾದಂತುನ್ನತ
ಪಂಚವಿಂಶತ್ತಿಯಮಾಗಿ. . . ಸವಿಯಲಿದ್ದಮೃತಫಲದಂತೆ ಮಾಧುರ್ಯ
ಧೂತನಾಗಿ (೩೩೩. ೦೦-೩). ೨. ಇಂಪು ; ಹಿತ : ಭುವನಶ್ವರ
ಮೇಲಣದಿ ನಿಯಮಸಂಪದವುಪ್ಪಣಮಾಧುರ್ಯವುಕ್ಕುಡಿದೆ (೩೩೩. ೦-೩).
ಅಶ್ವವಿದ್ಯೆಯೇ ಈಗ ಅವನ ಮನ್ಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿತ್ತು.
ಸಹವಾಸಮಾಧುರ್ಯದ ಮೂಲಕ (೩೩೩. ೦೨೦). ೩. ಕೋಮಲತೆ :
ಮೃದುತ್ವ : ಮಾತಿಲ್ಲ ಮಾಧುರ್ಯವಿತ್ತು. ತೀವ್ರತೆಯರಲ್ಲ
(ಪೂಜಾ. ೦೩೫). ೪. ಅಂತಃಕರಣ; ಅನುಕಂಪ. ೫. [ಕಾವ್ಯಮಿತ್ರ]
ಕಾವ್ಯದ ಹತ್ತುಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಕೇಳಿದ ಕೊಡಲೆ
ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಹ್ಲಾದಗೊಳಿಸುವ ಶಬ್ದದ ಒಂದು ಗುಣ; ದೀರ್ಘ
ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು : ಅಸಮಸ್ತ
ಪದವ್ಯಾಸಂ ಪ್ರಸಾದಮಾಧುರ್ಯಗುಣವುಗುಮುದಾರಂ ರೂಪಾವ ಭಾವಿ
ತೋಕ್ತಿಪ್ರಸೂ ವೈದರ್ಭರೀತಿಯನೆ ಪರ್ಮಡಗುಂ (೧೩೩. ೩೪) ;
ಸಮಾಸ ಪ್ರಾಸದೇವೀಸರಸತುಮಾಧೂರ್ಯಮಾಡಾತುಮರ್ಯಮಾಧುರ್ಯ. . .
ನಿಯಮಾಕ್ಷರಸಲಕ್ಷಣಭಾವಮಾಗಿರೆ ರಚಮಂ ಕೃತಿಯ (೩೩೩. ೦-೦೪) ;
ಶ್ಲೇಷ. ಪ್ರಸಾದ. ಸಮತೆ. ಮಾಧುರ್ಯ. . . ಸಮಾಧಿ ಈ ಹತ್ತು
ಗುಣಗಳೇ ವೈದರ್ಭಕವಾದ ಪ್ರಾಣ (೩೩೩. ೨೪). [ಸಂ.]

ಮಾಧುರ್ಯ (ನಾ). ೧. ಸಿಹಿಯಾದುದು : ಮಧುರವಾದುದು. ೨.
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಸಿಹಿಹಾಲೆ ; ಜೇನುಗಿ : "ಜೇನುಕಿ(ಗಿ)
ಮಾಧುರ್ಯದಕ್ಕು" (ಪೂಜಾ. ೨೨-೩೩). [ಸಂ. ಮಾಧುರ್ಯ]

ಮಾಧೂಕರ (ನಾ). = ಮಾಧುಕರಿ ೨ : ಮಾಧೂಕರ ಅಸಂಖ್ಯವು
ಪ್ರಾಕೃತಿಕ, ಅಯಾತಕ ತಾತ್ಕಾಲಿಕಮಂಜು ಪಂಚವಿಧಭಿಕ್ಷುಗಳೆನಾದೊಡಂ
... ಘೋಷವಂಗೈದು (೩೩೩. ೦೩೪). [< ಸಂ. ಮಾಧುಕರ]

ಮಾಧೂಕರವೃತ್ತಿ (ನಾ). = ಮಾಧುಕರವೃತ್ತಿ : ಒರ್ವಳಿ ಮಾಧೂಕರ
ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೊರವುತ್ಪಾದಿತಮಂ ಸಂತತಂ (೩೩೩. ೩-೩).
[< ಸಂ. ಮಾಧೂಕರವೃತ್ತಿ]

ಮಾಧೂಕರಿ (ನಾ). = ಮಾಧುಕರಿ ೨ : ತುಂಬಿ ಪುಷ್ಪರಸವನ್ನು ತೆಗೆದು
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಹೆಗೆ ಹೂವನ್ನು ಪಾಡಿಸದುದು ಹಾಂಗಿ ಮನೋಹರೆಯನ
ಜಿಸಿಯಂದಮಧುಕರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸಿದುದಾದ ಮಾಧೂಕರಿಯೆಂಬ
ಭಿಕ್ಷುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಬುದು (೩೩೩. ೩೩). [< ಸಂ. ಮಾಧೂಕರೇ]

ಮಾಧುಂದಿನ (ನಾ). ೧. ದಿನದ ಮಧ್ಯದ ಸಮಯ : ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ;
ನಡುಹಗಲು. ೨. ಸಡುಭಾಗ ; ಮಧ್ಯದ ಭಾಗ. ೩. ಶುಕ್ಲ
ಯಜುರ್ವೇದದ ಒಂದು ಶಾಖೆ. [ಸಂ.]

ಮಾಧ್ಯಮ (ಗು). ೧. ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ನಡುಭಾಗದ.
(ನಾ). ೨. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆ
ಯಾಗುವ ಭಾಷೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನ : ಅನಂಗಿ ಕನ್ನಡಭಾಷೆ
ಯೊಂದೆ : ಏಕೈಕ ಮಾಧ್ಯಮ (೩೩೩. ೦೩೩); ಮಾಧ್ಯಮ ಏನಿದ್ದರೂ
ಭಾವಪ್ರವಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ತಂದು ಕೋಡಿಸಿಕೊಂಡ ಒಂದು
ಉಪಕರಣ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದುಂಟು (೩೦೦೪. ೩೩). ೩ ಇಲ್ಲಿ
ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಗಳು

ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'Medium' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳು. ಈ ಅರ್ಥ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದರೂ, ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಮಾಧ್ಯಮ' ಎಂಬುದರ ಮೂಲಾರ್ಥದಿಂದಲೇ ಅರ್ಥವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದ್ದು, ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'Medium' ಎಂಬುದರ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ, ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಮಾಧ್ಯಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. [ಸಂ.]

ಮಾಧ್ಯಮಿಕ (ಗು). ೧. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ; ಮಧ್ಯಭಾಗದ. (ನಾ). ೨. [ಬೌದ್ಧ] ಬೌದ್ಧಮತದ ಒಂದು ಶಾಖೆ ; ಗೋಚರಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ಯವಭಾಸಿಗಳು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಾದ; ಶೂನ್ಯವಾದ : ಧರ್ಮಪ್ರಭಾವಮುಮಂ ತತ್ಕಲ್ಪಸ್ವಭಾವಮುಮಂ ತಿಳುವಳಿಸದೊಳುಬಾದ ಮಹಾಮತಿ ಸಂಭವಮತಿ ಶತಮತಿಗಳ ಲೋಕಾಯತಿಕ ಯೋಗಾಚಾರ ಮಾಧ್ಯಮಿಕಮತವತಥಾಧಾರಿಯಿಗಲ್ ಜೀವಾಥಾವಮನೆ ತಿದಿಯಚ್ಚು ದಿದಿಮ (ಅಂಶ. ೨-೭ ಕ); ಈ ಮೂಲತತ್ವಾ ಸ್ವೇಷಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಜೀವಾರ್ಥ . . . ಯೋಗಾಚಾರ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ. ಜೈನಧರ್ಮಗಳೆಂಬ ಆರು ನಾಸ್ತಿಕಧರ್ಮಗಳೂ . . . ಅವಿರ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ (ಅಂಶ. ೨೫); ಲೋಕಾಯತಿಕ (ನಾಸ್ತಿಕ) ಯೋಗಾಚಾರ (ವಿದ್ಯಾ ಸಮಾಧಿ) ಮಾಧ್ಯಮಿಕ. (ಶೂನ್ಯವಾದ)ಗಳೆಂಬ ಮತಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಮಹಾಮತಿ - ಸಂಭವಮತಿ-ಶತಮತಿಗಳೆಂಬ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಸ್ವಯಂ ಬುದ್ಧನ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಖಂಡಿಸಲು ಸೋಂಟಗಟ್ಟಿದರು (ಶಾಂತೀ. ೩೦). ೩. ಮಾಧ್ಯಮಿಕಮತವನ್ನೆ ವಲಂಬಿಸಿದವನು ; ಶೂನ್ಯವಾದಿ : 'ಅಭಿಧರ್ಮವಿಭಾಷಾ' ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಯೋಗಾಚಾರರೂ ಮಾಧ್ಯಮಿಕರೂ ಆಗಿರುವರು (ಅಂಶ. ೨೫); ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಸಂವಿತ್ತೆಯ ಜ್ಞಾನದೇ ಮಾಧ್ಯಮಿಕರಿಗೆ ಸಮುತ (ಅಂಶ. ೨೦೪). [ಸಂ.]

ಮಾಧ್ಯಮಿಕತಾಲೆ (ನಾ). ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಗಳ ನಡುವಿನ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವ ವಾತಾತಾಲೆ ; ಉಪನಯನವಾದ ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ತಾಲೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿದ್ದ (ಅಂಶ. ೩೦೨). ೪ ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'Middle School' ಎಂಬುದರ ಅನುವಾದ.

ಸಂ. ಮಾಧ್ಯಮಿಕಶಾಲಾ

ಮಾಧ್ಯಸ್ಥ (ಗು). ೧. ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ; ನಡುವೆ ಇರುವ. ೨. ಯಾವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಸೇರದ. [ಸಂ.]

ಮಾಧ್ಯಸ್ಥವೃತ್ತಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ವಿನಯರಹಿತರೂ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದಿಂದ ವಿಮುಖರೂ ಹಟಮಾರಿಗಳೂ ಆದ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ವ್ರತಸ್ಥರಾದಂಥವರು ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರಾಗದ್ವೇಷರಹಿತವಾದ ಭಾವನೆ : ಸತ್ಯಗುಣಾಧಿಕತ್ವಮಾನಾವಿನಮರೂಳ್ ಮೈತ್ರಿಪ್ರಮೋದ ಕಾರುಣ್ಯಮಾಧ್ಯಸ್ಥವೃತ್ತಿಯು ಛಾವಿಸುತ್ತೂರಿ (ಸಂಕು. ೪-೨೦ ಕ). [ಸಂ.]

ಮಾಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ (ನಾ). ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸುವುದು ; ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ : ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ-ಗಂಡಸರಿಗೂ ಮಾಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗೆ (Liaison) ಯಾರಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ (ಅಂಶ. ೩೩).

[ಮಾಧ್ಯಸ್ಥ + ಇಕೆ]

ಮಾಧ್ಯಾಪ್ತಿಕೆ (ಗು). ೧. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತರಿಸಬೇಕಾದ : ಸ್ನಾನ ಮಾಧ್ಯಾಪ್ತಿಕದವ ವೈಶ್ಯದೇವ ದೇವತಾಚಾನ ಭೋಜನಾದಿಗಳಾದ ಮೇಲೆ (ಅಂಶ. ೪). (ನಾ). ೨. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಂಧ್ಯಾ ಪಂದನೆಯೇ ಮುಂತಾದ ನಿತ್ಯಕರ್ಮ : ಈ ನದಿಯೊಳಗೆ ಮಾಧ್ಯಾಪ್ತಿಕ ಪೂಜಿಸಿ ಬಂದವನು (ಅಂಶ. ೦೦-೩೫-೪); ಮಾಧ್ಯಾಪ್ತಿಕಾದ ನಿತ್ಯಸಂಧ್ಯಾ

ಕರ್ಮಗಳನ್ನು . . . ಮಾಡಿದವನಾಗಿ . . . ಭೋಜನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಲ್ಲವರ ಮತವು (ಸಂ. ೪೫). [ಸಂ.]

ಮಾಧ್ಯ (ಗು). ೧. ಮಧ್ಯಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ : ಈ ಪ್ರಾಂತದ ಮಾಧ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭೌಲ್ಯ : ಮರ್ಚಿಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ (ಅಂಶ. ೩೩); ಮಾಧ್ಯಯತಿಗಳು ಸ್ವಾರ್ಥಪಂಡಿತನಾದ ತನ್ನನ್ನು ಸನ್ಯಾಸಿಸುವರೇ ಎಂಬ ಸಂಶಯವಿವನಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ (ಅಂಶ. ೪೩). (ನಾ). ೨. ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮತದ ಅನುಯಾಯಿ ; ವೈಷ್ಣವಸಂಪ್ರದಾಯದವನು ; ಮಾಧ್ಯರ : ಚಲುವರೂ, ಕಸುಪ್ಪಳವರೂ, ಪೌಲ್ಕೇ ಮೈಕಟ್ಟುಳ್ಳವರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ (ಅಂಶ. ೩೩). ೩. ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ತತ್ವ-ಸಿದ್ಧಾಂತ. [ಸಂ.]

ಮಾಧ್ಯಮತ (ನಾ). ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮತ ; ದ್ವೈತಮತ : ಈ ಮತಕ್ಕೆ ಮಾಧ್ಯಮತ, ದ್ವೈತಮತ, ವೈಷ್ಣವಮತ ಎಂದೂ ಹೆಸರು . . . ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಅಥವಾ ಆನಂದಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ವಿಶ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಧ್ಯಮತವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದುದಲ್ಲದೆ ವೇಶ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ನಾನಾ ಕಡೆಗೆ ಹರಡಿದರು (ಅಂಶ. ೨೫). [ಸಂ.]

ಮಾಧ್ವಿ (ನಾ). ೧. ಅಮಲು ಬರಿಸುವ ಫಾನೀಯ ; ಮದ್ಯ. ೨. = ಮಾಧವಿ ೩. [ಸಂ. ಮಾಧ್ವಿ]

ಮಾಧ್ವಿಕ (ಗು). ೧. ಅಮಲು ಉಂಟಾಗುವ ; ಮತ್ತೆ ಬರುವ : ಮುಗ್ಧನಾಗದೆ ಭುಜಿಸು ಭುಜಿಸಲಿಹುದೆನು ಜಗದಿ ಮಾಧ್ವಿಕ ಭಯವಿರದಾ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿ (ಸಂಕು. ೩೩೯). (ನಾ). ೨. ಹಿವೈಹೊವುಗಳನ್ನು ಛಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾದಕಪಾನೀಯ. ೩. ದ್ರಾಕ್ಷೆಹಣ್ಣು. ೪. ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ : "ಮಾಧ್ವಿಕಂ - ದ್ರಾಕ್ಷಾಹಣ್ಣಿನ ಹೆಂಡದ ಹೆಸರು" (ಅಂಶ. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾನ (ನಾ). ೧. ಮರ್ಯಾದೆ : ಗೌರವ : ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕಾಟವು ದೇನೊಪ್ಪವುದೇನಾದರವಿತ್ತಾರಮದೇಂ ಮಾನಮದೇಂ ವಿಫಲವುದೇಂ ದೀನಮದೇಂ ಸ್ತೋಕಸುಖಮದೇನಧುವದೇಂ (ಅಂಶ. ೪-೦೦೨) ; ಮಾನಂ ಸದ್ವೈಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಾಗುರು ಸುರಗಿರಿಗಂ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಸ್ತಂ ದಾನೋಪಾಧಾಯಂ . . . ಎಂಬನ್ನಮಾದಂ ಜಗಮನೇಜಿಸರ್ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಂ ಗಂಭೀರಂ (ಅಂಶ. ೪-೩೩). ೨. ಆತ್ಮಗೌರವ ; ಅಭಿಮಾನ : ಪರಿಭವೆ ಗುರಿಯಾಯ್ತಿ ನಿನ್ನ ಮಾನಂ ? (ಕ್ರಿಯಾ. ೩೯-೩೪೪). ೩. ಹಂಭೆ ; ಗರ್ವ ; ಅಹಂಕಾರ : "ದರ್ಪ, ಮದ, ಅವಲೇಪ, ಮಾನ, ಗರ್ವ, ಅಹಂಕಾರ : ಈ ೬ ಗರ್ವಂ" (ಪಾಂಥ. ೦೦೯-೩೩); ಮಾನಮನೇತಂ ಧಿಘಾಪ್ತಾ ನಿಗೇರ್ಧಯೋಳಗೆ ನೆಲಸಲೀಯದೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾನಸ್ತಂಭಗಳ್ ರತ್ನನದ್ವಂಗಳ್ ನಿರಂತರ ಸೋಗಯಿಸುಗುಂ (ಅಂಶ. ೦೦-೨೪); ಸರ್ವಥಾ ಮಾನ ಮತ್ತರ ಕೇಡು ಮರ್ತ್ಯಂಗೆ (ಅಂಶ. ೨-೩೫). ೪. ಅಭಿಪ್ರಾಯ ; ತಿಳಿವಳಿಕೆ ; ಭಾವನೆ. ೫. ಅಳಿಯುವುದು : ಅಳಿಯುವಿಕೆ. ೬. ಒಂದು ಅಳತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ; ನಾಲ್ಕು ಸೋಲಿಗೆ ; ಅರ್ಧಸೇರು : "ನಾಲ್ಕು ಸೋಲಿಗೆ ಮಾನಂ" (ಸೂಗಾ. ೦೦೪-೦೦೪); x x ತುಪ್ಪ ಮಾನಮೊನ್ನ (ಸಾಂ. XI-1, ೪೦-೦೪; ೦೩); ಐದು ಮಾನವ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಾನವ ಮಾಡು ಕಂಡಾ ಮಂದವಳಿಗೆ (ಅಂಶ. ೩೩); ಉಪ್ಪು ಹೇಣಿಗೆ ಮಾನ ೨ ಅಕ್ಕಿ, ಪಿತ್ತ ಹೇಣಿಗೆ ಮಾನ ೨ (ಅಂ. VII, ೩೩೩. ೪೫-೪೦; 1233). ೭. ದಮಿನಿನ ಒಂದು ಅಳತೆ : ಕ್ಷೇತ್ರಮೀರ್ಣ : ಕ್ಷೇತ್ರವಿಸ್ತಾರ : ಒಡಗಣ ಕೋಟದ ಕೆಮ್ಮಂ ಕಡಯೊಳು ಮೂವತ್ತು ವರಸದಿಹುನೂಜಲ್ಲಿಂ ಪಡೆವಣಿ ಒಡಗಣ ಕೋಣೊಳ್ಳ ದಿಂಬದಿಮುಕ್ತರಿಬ್ಬ ಗಲ್ಲಿಯ ಮಾನಂ (ಸಾಂ. IX-12, ೦೩-೩೦; 1೨೦೦). ೮. ಕಾಲದ ಒಂದು ಅಳತೆ, - ಪರಿಮಿತಿ : ನೀವಿವನವು. ಮುರಿಯಲು ನಿಮ್ಮ

ಮಾನಕೆ ವಿವಿಧ ಪಾನಿ (ಕೂಟ. ೧-೬೬): ಪರುಷ ದಿನ್ನು ದಿನ ೬ನ್ನು ದಿನವ ಮಾಡಲು . . . ಮಾನವ ಮಾಡಲು ೪೨೭ರಿಂದ ಗಂಟೆಲು (ಕೂಟ. ೨೬-೨). ೯. ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಳಿದು ಸಾಧನ: ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಪಾತ್ರೆ: ಮಾನದ ತೋರಿಕೆ ಅವರಿಗೆ ಕೊಳಗದ ತೋರಿಕೆ ಕೆಟ್ಟಲು (ಕೂಟ. ೨೨-೨೪): ಅವರು ಮಾನದೊಳಗಿದ್ದ ದಡಗುವುದೇವರ್ಗಾದೊಳಗಿರುವುದಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೪. ೨೯-೩೦): ಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನೆ ಹಿಡಿದೀತೇ ? (ಗೂಟ. ೧೦). ಗಣನೆ: ಎಣಿಕೆ: ಈ ಮಾನದಿಂದ ಅವನಿಗಿರುವಂಥ ತಿಳಿವು. ಚುರುಕು . . . ಅವನ ಸಿದ್ಧವಾದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಡೆ (ಕೂಟ. ೨೬). ೧೦- ಸತ್ಯಾರ: ಅದರ: (೪). ೧೨. ಭನ ನೇಂದ್ರಿಯ: ಗುಹ್ಯ: ಪಾವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನ್ನ. ಮಾನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಟ್ಟೆ ಎನು ಮತ್ತೇನು ಬೇಕಾಗಿದೆ ? (ಕೂಟ. ೫೫. ೨೦). ೧೩. ಶೀಲ: ಚಾರಿತ್ರ್ಯ: ನಿನ್ನ ಮಾನವ ಕೊಂಬು ದಕ್ಕಿದಿಗಾರು ನೀ ನರಳ್ದ ಮೂಲೋಳದಾದಿತ್ತು ಸ್ವರೂಪ (ಕೂಟ. ೧-೨೬). "ಮಾನಗಳೆ" ಪರಾ. ೧೪. ಮನೆ: ಕೆಟ್ಟದ್ದ. ೧೫. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ವಿಶ್ವಲಂಭಶೃಂಗಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ: ಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಾಯೋಗೋಪ: ಅಪಾಯದ ಗೆಯ್ಯೆನ್ನುಮಾಡಿ ವಿನಿಧನೆಯಾಗಿ ಸೈರಿಸೆಂದು ಕಾಲ್ಕಿ ಹಿಗಿರಮುಂ ಪ್ರಿಯಂ ಸುಡು ಸುಡು ಗಡ ಸೈರಿಪುದೆಂದು ಕೋಪದಿಂದ ಪಟಪಟ ಪೋಗಿ ನೂಂಕೆ ಕಳೆದಂದಿನ ದುಷ್ಟತಮಸ್ಸನಾವುಂ ಮಹಾಗಿ ಮುಟ್ಟು ಸುಟ್ಟಪುವು ನೋಡಿದ ಶೀತ ಮರೀಚಮಾಲೆಗಳ. (ಇದು ಮಾನಾವ್ಯಂ) (ಕೂಟ. ೫೬): ಲತೆಯಾದಳೆ ಎದ್ದಿಯೆಂದಾ ಖಚಿ ಭರಣೋಳೆ ಮರಾ ಚಿತ್ತ ಸುಗುಂ ಪಾಕ್ಕುತಂದಂ ಬಂದನ್ನೆಂದಂ ಬಿರುಸುಲಗಮಿನ್ವಾಚೆನಾನೆಂದುಮಲ್ಲಾಡುತು ಮಿರ್ಗಂ ಮಾನದಿ ಚೇತನೆ ತನುನಿನ್ನೊಳಪನ್ನೆಂದಂ ಸ್ಮರಾಮೃತ ಯಿಂದಾ ಮುಗ್ಧ ಯೋಗದೇವಧುಪವರ್ಗಂ ಕೋಪಮಾಪತ್ತನೀಗಂ (ಕೂಟ. ೧೦-೪೬). ೧೬. = ಮಾನಕವಾಯ: ಅಶ್ವಮತ್ತಗುಣ ಸ್ಥಾನಂಗಳೊಳಭವ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಭಾವಾನ್ವತ್ಯಕರಣವಾಂಗಳಿಂದಮನಂ ತಾನುಬಂಧಿ ಕ್ರೋಧಮಾನಮಾಯೋರ್ಭಂಗಳಂ ವಿಹಯೋಜು (ಕೂಟ. ೧೦-೪೭). ೧೭. = ಮಾನಸಂಜ್ಞಲನ: ಕಣಾಕಳೆರು ಬೇಗದಿಂ ಕ್ರಮಕ್ರಮದಿಂದ ಕ್ರೋಧಮಾನಮಾಯೋರ್ಭಂಜ್ಞಲನಂಗಳಂ ಮೂಲಕತದ ಕ್ಷೃಗ್ಗಂಗಳಂ ಬೇಡೆ ಬೇಡೆ ಕಿಡಿ (ಕೂಟ. ೧೦-೪೮). ೧೮. [ಶಿಲ್ಪಶಾ] ದೇವತಾಧಿಗುಣಗಳನ್ನು ಕಡೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಅಳತೆ: ಪ್ರತಿಮೆಯ ದ್ವಿತ್ವಾದ ಅಳತೆಗೆ "ಮಾನ" ವೆಂದೂ . . . ಗಾಂಧಾರ್ಯದ ಅಳತೆಗೆ "ಲಂಬಮಾನ" ವೆಂದೂ ವ್ಯವಹಾರ (ಕೂಟ. ೧೦). "ಮಾನಕ್ರಿಯೆ", "ಮಾನಾಂಗಲ" ಪರಾ.

ಮಾನ ಉಳು = ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಉಳಿಸು: ಅವಮಾನವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸು: ಇದೊಂದು ಸುರಿ ಪ್ರಾಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ನನ್ನ ಮಾನ ಉಳಿಸು (ಕೂಟ. ೧-೪೭): ನಾನೇ ಪದ್ಧತಾಲ್ಪ ಮಾಡಿ ಅವನ ಮಾನ ಉಳಿಸಿದ ನೋಡಿ (ಕೂಟ. ೬೩). ಮಾನಕವಾಯ: ಮಾನ ಉಳಿಸು: ಎಂತೆಂತಹ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಇತರರ ಮಾನ ಕಾದಿದ್ದಾರೆ ಗೊತ್ತೇ ? (ಕೂಟ. ೬೩). ಮಾನ ಕೊಡು = ಗೌರವಿಸು: ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡು: ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ಮಾನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಟ. ೧೬). ಮಾನ ತೆಗೆ = ಗೌರವ ವನ್ನು ಕಳೆ: ಅವಮಾನಗೊಳಿಸು: ಮಾನವನ ಮಾನ ತೆಗೆಯಬೇಡ (ಕೂಟ. ೬೩). ಮಾನ ಕುಯಾದೆ = ಗೌರವವುಪರ್ವವಾದ ಸತ್ಯಾರ: ತಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಯ ಗೃಹಸ್ಥರು ಯಾರಾದರೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಅವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾನಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಿ . . . ಕ್ಷೇಮಮಾ ಪಾರ ಕೇಳಿ ಬಳಕೆ ಬಂದ ಕೆಲಸದ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ತೆಗೆಯಬೇಕು (ಕೂಟ. ೧-೪೭):

ಇಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟಬಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಬೇಗದ ಅತ್ತ ಈಗ ಅವರ ಮಾನ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಕುಂದಾಗುವಂತೆ ಏಕೆ ನಡೆಯುತ್ತಾಳೆ (ಕೂಟ. ೫೩). ಮಾನಕವಾಯ = ಗೌರವ ಮತ್ತು ಅವಮಾನ: ಮಾನಕವಾಯವನು ಜ್ಞಾನ ತನಗಾದುದನ್ನು ಮಾನಿಯು ಒಲಿದ ರಹಸ್ಯವೆ ಪಡೆದ ಮಾನಿಯ ನಗೆ (ಕೂಟ. ೧೨೯). ಮಾನಕವಾಯ = ಗೌರವಕ್ಕೆ ಉಂಟಾದ ಹಾನಿ: ಅವಮಾನ: ಅವಮರ್ಯಾದೆ: ಏನು ಬಲವದರಾತ್ಮನೋಧವು ಕುರುಕುಲತುಮಮರ್ಯಾದಾಭಾವ ಮಹಾದ್ವ ಮಾನಿಯ ಮಾನಕ ವಾನಿಗ (ಕೂಟ. ೬-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಾನಗಳೆ. ಮಾನಕಳೆ (ಕ್ರ). ೧. (ಸ್ತ್ರೀಯ) ಶೀಲಗಡಿಸು: ಶೀಲ ಗುಂದುವಂತೆ ಮಾಡು: ಕಡೆಗೆ ಯಾ ರಕ್ಕಸನ ಕೈಗೆ ಪಡೆಮಾಡಿ ಮಾನಗಳೆವ ಯತ್ನಗೈದ (ಕೂಟ. ೧-೬೬). ಮಾನಕಳೆ: ೨. ಅಗೌರವ ದಿಂದ ಕಾಣು: ಅವಮಾನ ಮಾಡು: ಅವಮಾನಿಸು: ಮಾನವನೊ ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದ ಗ್ರಾಮದವರ ಎದುರಿಗೋ ಮಾನ ಕಳೆಯುವುದಾದರ ಸಂತೋಷ (ಕೂಟ. ೧೬). ೩. ಅವಮಾನವಾಗು: ಅಗೌರವವೊಟಾಗು: ಒದ್ದಿರಿಂದ ಇಡೀ ಗುಂಪಿಗೆ ಮಾನಕಳೆಯುವಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಯಿತು (ಕೂಟ. ೧೬). [ಮಾನ + ಕಳೆ]

ಮಾನಂಗಿ (ನಾ)-ಸಣ್ಣ ಪಾವಿ: "ಚುರಿ ಚುಂಡಿ ಮಾನಂಗಿ" (ಕೂಟ. ೧೩-೧೯). [?]

ಮಾನಂಗಡಿಸು (ಕ್ರ). ಗೌರವವನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡು: ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಕೆಡಿಸು: ಹೋರಿ ಮಾನಂಗಿ (ಕೂಟ. ನವ ಕೆ)ಡಿಸಿಕೊಳೆದು ಭೂರಮಣ ಇವರಲ್ಲಿ (ಕೂಟ. ೨೦-೬೬). [ಮಾನ + ಕೆಡಿಸು]

ಮಾನಂಗಡು (ಕ್ರ). ಗೌರವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು: ಅವಮಾನ ಹೊಂದು: ಮಾನಂಗಡವಿಂದುಂ ನೀನತಿಶಯಬುದ್ಧಿ ಶಾಲಿಯಾದೊಡ ತೊಲಗು (ಕೂಟ. ೨೬-೨೯). [ಮಾನ + ಕೆಡು]

ಮಾನಂದನ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವೃತ್ತ: ಮನ್ನಣೆ. [ಸಂ.]

ಮಾನಕ್ಕೆ (ನಾ). ೧. ಅಳತೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ: "ಪ್ರಮಾಣ, ಮುಟ್ಟು: ಮಾನದಂಡ. (ಪುರಿ) ಮಾನ" (Standard- ಕೂಟ. ೬೬). ೨. ಅಳತೆಯ ಒಂದು ಸಾಧನ: ಅಳತೆಯ ಪಾತ್ರೆ. [ಸಂ.]

ಮಾನಕ್ಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಮಾನಕ್ಕೆ, ಕರಮಾಂಜಿ. ಬಲರಕ್ಕಿ, ಬಾಳಾರ್ಗ" (ಕೂಟ. ೯). [?]

ಮಾನಕರಿ (ನಾ). ಗೌರವಾನ್ವಿತ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಈ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ನೋಡು ವುದಕ್ಕೆ ಮುತ್ಸರ್ದಿಗಳೂ, ಮಾನಕರಿಗಳೂ . . . ನೆರೆದಿದ್ದರೂ (ಕೂಟ. ೪೭). [ಮಾ. ಮಾನಕರಿ]

ಮಾನಕವಾಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ಕ್ರೋಧ. ಮಾನ. ಮಾಯಾ ಮತ್ತು ಲೋಭಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕುಧವಾದ ಕಪಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: "ಶೀವ್ರಮನೋವಿಕಾರರೂಪಕವಾಯಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ಜನಿಸು ವಂತಹುದು" (ಶಿಕ್ಷಣ. ೨೦೫): ಎಮ್ಮೊಳಪ್ಪ ಮಾನಕವಾಯಂ ಕಾರಣಮಾಗಿ ಸತ್ತು ಬೆಳೆತ್ತೆಯುಂ ವೇದಿಯುಂ ನಾಯುಂ ಪೊರೆಯರ ಕೊನುಮಾಗಿ . . . ಈಗೇ ನಾಗಶ್ರೀಯಾದಳೆ (ಕೂಟ. ೨೯-೯): ಮಾನಕವಾಯಮರ್ಯಾದೆಯು ಪಕ್ಕವಿಟ್ಟುದಲ್ಲದಿಹಾಂ ಕೇವಲಜ್ಞಾನೋ ತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದುದೆಂದು (ಕೂಟ. ೧೯-೧೯೬ ಕೆ): ಮಾನಕವಾಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನಡೆಗೊಟ್ಟವನೇ (ಕೂಟ. ೬-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಾನಕಳೆ "ಮಾನಗಳೆ" ನೋ.

ಮಾನಕಾತಿ (ನಾ). ಗೌರವವುಳ್ಳವಳು: ಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲಿ: ನೀನೇನಿಂತೆ ಚರವುಗಾಣುವರೆ ಮಾನಕಾತಿಯಿರಿದ ಕೊಳ್ಳಿರಿದನೆ ನಗುತಾ ನಾರಿಯರು. ಕೊಂಡರಲ್ಲಿ (ಕೂಟ. ೬೩-೬೯). [ಮಾನ + ಕಾತಿ]

ಮಾನ್ಯರಾಯ (ಗು). ರಿ. ಗೌರವಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ; ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರ
ವಾದ ; ದಾನೇಶ್ವರನವರಾದಭೀರು ನಿಜ್ಞಾನಮೂರ್ತಿ ಭವನ್ಯಕವಚ್ಚಲಂ
ಮಾನ್ಯರಾಯನಿಗುಣವೆಂಬ ಮೆಚ್ಚುಮಾಡುನೆಯೆಂಬ ಕವಿ ದುರ್ಗವನ್ನರಿಸಿ

(ಸಂಕೇತ. ೨೦೦-೭). (ನಾ). ೨. ಗೌರವಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದುದು : ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದುದು : ಈ ಬಗೆಯ ಮತಭೇದವು ರಾಜಕೀಯ ವಸ್ತು ಅರಿತವರಿಗೆ ಮಾನವನಿರುವುದಾದುದು (೧೯೧೩. ೩೭). ೩. ಗೌರವ : ಮನ್ನಣೆ : "ಮಾನವ . . . ಮಾನವನು. ಮಾನವನಿರುವುದು. ಈ ೭ ಮನ್ನಣೆ" (೧೯೧೩. ೦೩). ೪. ಗೌರವಾರ್ಹ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮನ್ನಣೆಗೆ ತಕ್ಕ ವ್ಯಕ್ತಿ : ದಾನಧರ್ಮಪರೋಪಕಾರವಿಧಾನದೀಕ್ಷಾಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾನವನಿರುವುದೇ (೧೯೧೩. ೧-೨೯). [ಸಂ.]

ಮಾನವತತ್ವ (ನಾ). ಅಭಿನಂದನೆಯ ಪತ್ರ : ಬಿನ್ನವತ್ತಲೆ : ನೀನಿಷ್ಟು ಮಾಡಿದರೆ, ನಿನ್ನ ಮೇಲೊಂದು ಪದವ ಬರದು, ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಟ್ಟು ಹಾಕಿ ತುಂಬುಸಭೆಯೊಳು ಮಾನವತ್ರ ಸಲಿಸುವೆವು (ಪಂಚು. ೨೭-೦೪). [ಸಂ.]

ಮಾನವಭಂಗ (ನಾ). ೧. ಅವಮಾನ : ತೇಜೋವಧೆ : ಮಾನವಾಪಿ : ಭರತಂಗಿಅಗುವರೆಂಬಿ ಪರಿಭವಮಮಗಿತು ಮಾನವಭಂಗ ಬರೆ ಬರ್ಚರೆ ಸೇವುದು ಪೂರ್ವಾ ಪರಮತತ್ವೋಪರಮನಿಬರುಂ ಪುರುಷನುಂ (೧೯೧೩. ೦೪-೨೯) : ಮಿಷಲುಗಳೆರ ಬಿರುದಿನ ಮಾನವಭಂಗದ ಕಳವಳದ ಕನಸುಗಳೆದ್ದುದು ರಾಯನಾಶ್ವಾಸ (ಕುರ್ಮ. ೧-೨೦) : ಮಾನವಭಂಗದ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಉಪಕಾರಗಳನೇನ ಮಾಡಿದರಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದಯ್ಯ (ಕೃಷಿ. ೧-೨೨ ೨೨೦). ೨. ಸ್ತ್ರೀಯ ಶೀಲಹರಣ : ಶೀಲಭಂಗ : ಅತ್ಯಾಚಾರ : ತುರುಕರವನು ಮಾನವಭಂಗ ಮಾಡಲು ಯುಕ್ತಿಸಿದ್ದದ್ದು ಇವಳನ್ನೇ (ಕುರ್ಮ. ೨೦) : ದ್ರೌಪದಿಯ ಮಾನವಭಂಗದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರಿಯು ನಡುಗಿ ಹೋದಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೯೩). [ಸಂ.]

ಮಾನವಭಂಗಿತ (ನಾ). ಅವಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು : ತೇಜೋ ಭಂಗಿತನಾದವನು : ಜ್ಞಾನರವಿವರನ್ನದ್ದಿರು ಮಾನವಭಂಗಿತರಾಗಿ ಮೂದಲು (ಪಂಚು. ೨೨-೦೪). [ಸಂ.]

ಮಾನವಭಾವಿತ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕವಟವಿದ್ದರೂ ಹೊರಗೆ ಸಂಭಾವಿತನಾಗಿ ಸವಿಮಾತನ್ನಾದುವ ಸ್ವಭಾವ : ಕಿಟ್ಟಿ ಅವಮಾನದ ಒಳಗೇ ಮಾನವಭಾವಿತನನ್ನು ತೋರುಲು ಯುಕ್ತಿಸಿದನು (ಸಂಕೇತ. ೩೨). [ಮಾನವಭಾವಿ (೨ ೪-೪೩). ಮಾನವಾವ, ಮಾನವಾವಿಣ) + - ತನ್]

ಮಾನವಮತಯ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ತಾಳದ ಹೆಸರು : ಅದಿಮತಯ ಜಂಪಕಮತಯ ಸರಮತಯ ತೆಗೆದ ಮಾನವಮತಯ . . . ಸಪ್ತಮಾದ್ರಿಶ ಜಯಾಳಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ನೂಟೊಂದು ತಾಳಂಗಳು (೦೩೯. ೦೪೨). [< ೩೦. ಮಾನವತತ್ವ ?]

ಮಾನವಮರ್ದನ (ನಾ). ೧. ತೇಜೋವಧೆ : ಅವಮಾನ : ಮಾನವಭಂಗ : ರಣವಿನ್ಯಾಸ ಮಸೂದದ ಮಾನವಮರ್ದನದೊಳೆಯದ ಸಪ್ತಥಿಯ ಭೂ ಸಂತ್ಯಸಿದನು ತನುವ (೧೯೧೩. ೩-೨೯). ೨. ತೇಜೋಭಂಗವನ್ನು ಮಾಡುವವನು : ಅವಮಾನ ಮಾಡುವವನು : ಮೃತ್ಯುಕವಿಮೃತ್ಯುಕ ನೃತ್ಯಂ ಅಧುಕವಿಮಾನಮರ್ದನಂ ಗರ್ವಿತವಿಗಿರಿವಪ್ರದಂಡಂ (೨೩೯. ೨೩೦ ೩೦). [ಸಂ.]

ಮಾನವ (ಗು). ೧. ಮನುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಮನುವಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ. (ನಾ). ೨. ಮನುಷ್ಯ : ಮರ್ತ್ಯ : "ಮನುಷ್ಯ . . . ಮಾನವ, ನರ, ಪುಮಾನ್, ಪಂಚಜನ, ನಾ, ಪುರುಷ, ಪುರುಷ, ಮಿಶ್" - ಈ ೧೨ ಮಾನವರೂ" (ಕೇದಂಬ. ೩೩-೦೩೩) : ಮಾನವಗರ್ಭಿಂಗಿ ಸ್ವರವಾ ಮಾನಂ [ರುಚಿ] ಪ್ರಕೃತಿಭಾವಗತಿ . . . ಕ್ಷೇತ್ರದಾಣಾಗತಂ ದ್ವಾದಶಾಂಗಲಕ್ಷಣಗುಣಮಂ (೦೩೯೦೩. ೦೩-೨) : ನಿನ್ನಾರ್ ದೊರೆ ಮಾನವರೇ ಭೂತಿಯೊಳ (ಕೃಷಿ. ೦-೦೦). [ಸಂ.]

ಮಾನವಂತ (ನಾ). ಗೌರವಯುಕ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮರ್ಯಾದಸ್ಥ : ತುಂಬು ಮಾನವಂತ, ಸಜ್ಜನನಾದ ಕೈತಾನ ಈ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ

ಕೊಂಡದ್ದು ಅಚ್ಚರಿಯಲ್ಲ (ಕೋಶ. ೦೦) : ಎದುರುವತ್ತದವರು ಸಕಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾನವಂತ, ಶೀಲವಂತ ಶಾಂತವನ್ನಾಯಕರು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾದೀತು ! (೦೪೩. ೦೦೩). [ಸಂ. ಮಾನವಂತ]

ಮಾನವಂತೆ (ನಾ). ಗೌರವಯುಕ್ತ ಹೆಂಗಸು : ಮರ್ಯಾದಸ್ಥ : ಮಾನವಂತೆಯರಾದ ಮಾನವಿಯರ ಮಾನವನ್ನು ಮುಂಸುವುದು ಇದೊ ಒಂದು ಅರ್ಥ ಅಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? (ಕೃಷಿ. ೨೩). [ಮಾನವಂತೆ + - ಎ]

ಮಾನವಜನ್ಮ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯನ ಕುಟ್ಟು. - ಜೀವಿತ : ಮಾನವಜನ್ಮ ದೊಳಗೆ ಜನಿಸಿ ನಿತ್ಯಮಂದಿಸ್ತಪರೋಪಕಾರಮಂ ದಾನಮನರ್ಥಪಾಲನಮು ಜಲ್ಮ ಮಿಗಲ್ ಮಿಗೆ ಮಾಡಿದರ್ಪವಂ ಮಾನವಜನ್ಮವಂ ತೊಮು ಬೊಂದಿ (ಪಂಚು. ೩-೨೦) : ಮಾನವಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡದು ಇದ ಜಾನಿ ಮಾಡಲುಬೇಡಿ ಹುಟ್ಟಿಪ್ಪಗಳಿರಾ (ಕೃಷಿ. ೦-೦೨ ೨೨೦). [ಸಂ. ಮಾನವಜನ್ಮನಾ]

ಮಾನವತಾವಾದಿ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳವನು : ಮಾನವತೆತದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು : ಮಾನವತಾವಾದಿ ಕೂಡ ಒಂದು ದತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಇಂದ್ರಿಯತೆತ (ಅಲೆಕ್ಸಿ. ಅಪರೋಕ್ಷ) ದರ್ಶನವನ್ನು ಬದಿಗೆ ತಳ್ಳಿ ದೂರ ಸುಯುವನು (ಪಂಚು. ೦೩). [ಸಂ. ಮಾನವತಾವಾದಿನಾ]

ಮಾನವತ (ನಾ). ೧. ಗೌರವಯುಕ್ತಳಾದ ಹೆಂಗಸು : ಸಂಭಾವಿತ : ಮರ್ಯಾದಸ್ಥ : ರಾಜಕೀಯ ನಡಿಯ ಕಲಿತುದು ಮಾನವತೆಯೊಳು ನಡುಗಲಂ ಕೇಳಿ (ಪಂಚು. ೦೦-೨೦). ೨. ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವಳು : ಗರ್ವಿಷ್ಠ : (೪). [ಸಂ. ಮಾನವತೆ]

ಮಾನವತೆ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಇರುವೆಕಾದ ಧರ್ಮ : ಮನುಷ್ಯತ್ವ : ಮಾನವೀಯತೆ : ಪ್ರಾಪ್ತಗುಣನು ಪ್ರಮಾಣೀನು. ಮಾನವತೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಳ (ಪಂಚು. ೩೩) : "ಮದು ಶತ್ರು ಒಪ್ಪಾಯ" ಎನ್ನುವವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನವತೆಯುಂಟೆ ? (ಕುರ್ಮ. ೧೦). [ಸಂ. ಮಾನವತಾ]

ಮಾನವಧರ್ಮ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯತ್ವ : ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮ : ಮಾನವೀಯತೆ : ನಿಜಕ್ಕೂ ಸತ್ಯ ಪೋಮ . . . ದಯೆ, ಮಮತೆ ಇವೇ ಮಾನವ ಧರ್ಮದ ಮೂಲತತ್ವಗಳು (ಕುರ್ಮ. ೩) : ಮಾನವಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರೇ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆಯಿತ್ತು (ಕೃಷಿ. ೦೦೪). [ಸಂ.]

ಮಾನವಪುರಾಣ (ನಾ). ಪದಿನೆಂಟು ಉಪಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸನತ್ಕುಮಾರಪುರಾಣ ನಾರಾಯಣಪುರಾಣ ನಂದಿಪುರಾಣ ಶಿವಧರ್ಮಪುರಾಣ ಬೂರ್ವಾಕಪುರಾಣ ನಾರಾಯಣಪುರಾಣ ಮಾನವಪುರಾಣ . . . ಭಾರ್ಗವಪುರಾಣಮುಖೇ ಅಯಾಯ ನಾಮಧೇಯಮುಳ್ಳವರಿಂ. ನಿರೂಪಿತಂಗಳಾದ ಪದಿನೆಂಟು ಉಪಪುರಾಣಂಗಳು (೦೩೯. ೧). [ಸಂ.]

ಮಾನವಮಿ "ಮಾನಾಮಿ" ನೋ.

ಮಾನವಲೋಕ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯ ವಾಸಿಸುವ ಜಗತ್ತು : ಭೂಲೋಕ : ಮಾನವಲೋಕದೊಳಗೆ ಪುರಮಿರ್ದೆಗಳೆ ಯಾವುದೆನಪ್ಪ ಕೀರ್ತಿಯಂ ತಾನೊಳ ಕೊಂಡು . . . ಚಿರಸುಖಾ ನಯನಾಂತು ಕಣ್ಗೆ ಕರಮೊಪ್ಪಗು ಮೂರ್ಜಿತರೂಪಧಾನಿಯುಜ್ಜೀಣಿ (ಸಂಕೇತ. ೧-೨೩). : ಮಾನವಲೋಕ ದವರಲ್ಲರೂ ಮರದ ಲಿಂಗವ ಪೂಜಿಸುನರಯ್ಯ (ಕೃಷಿ. II-೨೯೯-೦೩೩) : ಶಾಪಗ್ರಸ್ತಳಾಗಿ ಮಾನವಲೋಕಕ್ಕೆ ನಾನು ಬರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ನನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಗಳನ್ನು ನಾನೂ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಲ್ಪ (ಕುರ್ಮ. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾನವತಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). "ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಶಾರೀರಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಮನುಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ : ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಮಾನವತಾಸ್ತ್ರ" (Anthropology. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದವನು ; ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು (Anthropologists) ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನಾಗಲಿ, ವಿರೋಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನಾಗಲಿ ಕಲ್ಪಿಸದೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ವಿಶಾಲವಾದ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಒಂದು ವಿಧಾಗವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ (ಆಂಥ್ರ. ೧೬). [ಸಂ.]

ಮಾನವಾತೀತ (ಗು). ೧. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೀರಿದ, — ಅತೀತವಾದ. (ನಾ). ೨. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೀರಿದುದು, — ಅತೀತವಾದುದು : ಏನಾದರೂ . . . ಮಾನವೇತರವಾದುದು ? ಮಾನವಾತೀತ ಪುಂಡ್ರವನು ನುಂಗುವುದು ಜಾನಿಸಿದನಾವನಿಗೆ (ಮಂಜು. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾನವಾಹಿತ (ನಾ). ೧. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ; ಮನುಷ್ಯದಷ್ಟು. ೨. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹಿತವಲ್ಲದವನು. ೧, ೨ : ಆ ನೃಪಂ ಸಪ್ತಾಂಗಸಂಗಿಯೋಯಂ ಸಪ್ತಾಂಗಸಂಗಿಯಲ್ಲ . . . ಮಾನವಾಹಿತನಾಗಿಯೂ ಮಾನವಾಹಿತನಲ್ಲ (ಶ್ವೇತ. ೯-೪೯೪).

[ಸಂ. (ಮಾನವ + ಪಾಹಿತ ; ಮಾನವ + ಅಹಿತ)]

ಮಾನವಿ (ನಾ). ಮಾನವಸ್ತ್ರೀ : ಆಕರ ಮಾನವಿಯಾಗಿ ಮೇಳವ ಪತಿಯ ಬಿಡು ಸತಿಯ (ಕಾಂ. ೪೨-೧೦). [ಸಂ. ಮಾನವೀ]

ಮಾನವಿಕ (ಗು). ೧. ಮಾನವನ ಬಾಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಮಾನವನ ಬಾಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ವ್ಯಾಸಂಗವಿಷಯ : ಈಚೆಗೆ ವಿಶ್ವದ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವಿಕಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ (೬೩). [ಸಂ.]

ಮಾನವೀಯ (ಗು). ೧. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಮನುಷ್ಯತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ; ಅಂತಃಕರಣವಿಶೇಷವಾದ : ಬೋಧನೆಯಾದಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯವಾಂಛೆ (ಆಂಥ್ರ. ೨೪). [ಸಂ.]

ಮಾನವೀಯತೆ (ನಾ). = ಮಾನವತೆ : ಇದ್ದು ನಿಂತಿರುವುದು. ಆದರೂ ಮಾನವೀಯತೆಯುಳ್ಳ (ಶ್ವೇತ. ೨೪) ; ಯಾರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ, ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಲ್ಲರೋ ಅವರೇ ನಿಜವಾದ ಮಾನವೀಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರು (ಜೋ. ೩೩).

[ಸಂ. ಮಾನವೀಯತಾ]

ಮಾನವ್ಯ (ನಾ). ೧. ಮನುಷ್ಯವರ್ಗ ; ಮಾನವಸಮೂಹ : "ಮಾನವ್ಯ ಮಾನವತೆ" (ಆಂಥ್ರ. ೧೦೬-೧೦). ೨. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಅಂತಃಕರಣ ; ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮ ; ಮಾನವತೆ : ಮಾನವ್ಯವನ್ನು ಮರಿಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮದಿವಾಳ ಮಾನವತೆ (ಮೋ. ೨೪ ಕ್ರಿಸ್ತ. ೪೪) ; ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಯನ್ನು ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡುವ ಸಮಸ್ಯೆಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಕೃತವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಾನವ್ಯವನ್ನು ಪೋಷಿಸಬೇಕಾದ ವಿಶ್ವಪ್ರಭುವಿಗೆ ಈ ಕರ್ತವ್ಯವರ್ತನೆ ಉಚಿತವೇ ಎನ್ನುವುದು (ಇದ್ರ. XXXI, ೩೩).

[< ಮಾನವ]

ಮಾನವ್ಯಗೋತ್ರ (ನಾ). ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಒಬ್ಬ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದೆ ಇದ್ದ ಒಂದು ಗೋತ್ರದ ಹೆಸರು. [ಮಾನವ್ಯ + ಗೋತ್ರ]

ಮಾನವಾಲಿ (ನಾ). = ಮಾನವಂತ ; ತಾನು ಮಾನವನಾದುದರಿಂದ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನಾಧರು ತ್ಯಜಿಸುವ (ಕೇ. ೨). [ಸಂ. ಮಾನವಾಲಿ]

ಮಾನವ್ಯ 'ಮಾನವ' ಮೋ.

ಮಾನವ್ಯ (ಗು). ೧. ಅಂತರಂಗದ ; ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಅಂತರಂಗ ; ಮನಸ್ಸು ; ಚಿತ್ತ : "ಜೇತ, ಚಿತ್ತಂ, ಮನಃ . . . ಮಾನವಂ — ಈ ೩ ಮನಂ" (ಮಂಜು. ೪೧-೧೦) ; ಮಾನವೋ ಹಂಸಯೋವಾರ್ ಮಾನಸಮಾಗ್ರಾಣಿ ತನ್ನ ಮಾನಸದೊಳವ

ಮಾನಸನೊಡಗಲದ ಏರೆ ಮಾನಸಾದಂ ಸುಸ್ವತೀಕರಣಂ (ಕೇ. ೩೩. ೨-೩) ; ಮಾನಸದೊಳದಂ ಬೇಕೆಂದಪೋಷಿಸು (ಆಂಥ್ರ. ೪೬-೩೩) ; ಅಂತರಂಗದೊಳಿಹುದು ಮೇಳೆನ್ನ ಮಾನಸಮಿ (ಸಂಗ. ೩-೧೦).

೩. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು ; ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು : ಮಾನಸಮಿಸಿದ ಶುಕ್ಲಧಾನ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಾಗಿ ತಾನಲ್ಲಿ ಸುವಾಸಿನತೆ ಪಡೆವುದಾರ್ದಂ ಮನುಷ್ಯಧಾನ್ಯಾತಿ ಮದವಿರಾಜುತ್ತರದೊಳ (ಆಂಥ್ರ. ೬-೪೬) ; ತುಟಿಯನ್ನು ಮುತ್ತು ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಅರಾಧಿಸದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸುವುದೇ ಮಾನಸಮಿಸುವುದು (ಆಂಥ್ರ. ೧೦೬).

೪. ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತದ ಒಂದು ಸರೋವರ : ಮಾನಸದಿಂ ಸಿಂತುಂಬಾಜತಂ ತಳಮಂತಪುರಿಯ್ದು . . . ಬಂದೆಜಿತ್ತು ಕೊಳಂಗೊಳೊಳ ತಟೇನವಿತಾನವಾತ್ಮರುಚಿಯೊಳ ತಡಮಾಗಿ ಮರಾಳಮಂಡಳಂ (ಕಾಂ. ೪-೬೪) ; ಮಾನಸದ ಹೊಂದಾವರೆಯ ಸರಿದು ಭಂಗಿತದನು ಪೊರಮಟ್ಟ ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಪೊತ್ತು ದಾನರಾಜಯನಂತ ಸಂತಪ್ತವು ಮೆರೆಯುತಿತ ಬಿಡುಬಿಡುಗಳೆನಿಸ ಗಜಪತಿಗಳು (ಆಂಥ್ರ. ೧೦೬).

೫. [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಚಾಕ್ಷುಷ, ಶ್ರಾವಣ, ಜಿಹ್ವಾ, ಸ್ಪರ್ಶ, ಸ್ಮರಣ ಮತ್ತು ಮಾನಸಗಳೆಂಬ ಅರುವಿಧವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತಿಳಿವು :

"ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನ — ೬ ವಿಧ : ಭಾಷಣ, ರಾಸನ, ಚಾಕ್ಷುಷ, ಸ್ಪರ್ಶನ, ಶೃತಿ, ಮಾನಸ (ಸ್ವಾಯದ) ೧೦೬" (ಶ್ವೇತ. ೨೬). 'ಮಾನಸಜ್ಞಾನ', 'ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ' ಪರಾ. ೬. [ಜೈನ] (ಚಾರೀರ, ಮಾನಸ, ಕ್ಷೇತ್ರಜ, ಪರಪ್ರೋದೀರಿತ, ದಮಜೋದೀರಿತಗಳೆಂಬ) ಐದು ವಿಧವಾದ ದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹತ್ತುವಂತಹ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದುಃಖ" (ಶ್ವೇತ. ೨೦೫) ; ಚಾರೀರ ಮಾನಸ ಕ್ಷೇತ್ರಜ ಪರಪ್ರೋದೀರಿತ ದಮಜೋದೀರಿತಗಳೆಂಬ ಯೃಂತಿಹದ ದುಃಖಗಳೊಳರ್ದು ಎಮಿಷಮಾತ್ರಮುಪ್ಪೊ ದಮಸಿರ್ ಪೊತ್ತಂ ಮಹುದೆ (ಆಂಥ್ರ. ೩-೬೪) ; ಚಾರೀರ ಮಾನಸಂ ಕ್ಷೇತ್ರಜಂ ಪರಪ್ರೋದೀರಿತಂ ಸಂಜಿಜ್ಞಾಸಂಪೋದೀರಿತಗಳೆಂಬ ಪಂಚಪ್ರಕಾರದದುಃಖಗಳೆನಿಸೇ ಪ್ರಕಾರದಿಹನುಧಮಿತ್ತಂ (ಸಂಗ. ೧೦-೪೬ ೪). [ಸಂ.]

ಮಾನಸಂಜ್ಞಾಲಬ (ನಾ). [ಜೈನ] ಚಾರೀರದ ಪೂರ್ಣತೆಗೆ ತಡೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ರೋಧ. ಮಾನ, ಮಾಯಾ, ಲೋಭಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕ್ರೋಧ ಸಂಜ್ಞಾಲನಂ ಮಾನಸಂಜ್ಞಾಲನಂ ಮಾಯಾಸಂಜ್ಞಾಲನಂ ಲೋಭಸಂಜ್ಞಾಲನಂ (ಸಂಗ. ೩-೪). [ಸಂ.]

ಮಾನಸಗುಣ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯ : ಕವಿರತ್ನತೀಯಗೆ . . . ಮಾನವಕಾವ್ಯ — ಮಾನಸಗುಣ (ಸಂಗ. ೨೪ ಕ್ರಿಸ್ತ. ೩೩).

[ಮಾನಸ (< ಮಾನಸ) + ಗುಣ]

ಮಾನಸಗಮನ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಗ ; ಮನೋಮೇಗ ; ವರಗೃಹಾಕ್ಷಿಯಲಿ ಪೊರಮಟ್ಟು ಮಾರುತಮಾಗಮದರ್ವ ಮಾನಸಗಮನದಿಬರುತ (ಜೋ. ೧೦-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಾನಸಗೋಲ (ನಾ). ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದದ ಒಂದು ವರಸ : ಮಿಕ್ಕಿದ್ದು ವಜ್ರಪಾತಮಂವನೊದವುಪ್ಪುಸುವಾದ ತೋರಪತ್ಯಕ್ಕೆ ತಗುಳ್ಳು ಪತ್ತಿಸುವ ಮಾನಸಗೋಲ [ಸಂಗ. ೪] ಮೊನ್ನೆ ಚೂಕುರೈಕ್ಕಿದ ವಜ್ರದವ ಮೆನ . . . ಬರ್ಚಿದನವಂ ಕುಮರಗಿವನು ಏಯುದ್ದದೊಳ (ಕೇ. ೩-೩೦). [?]

ಮಾನಸಜ (ನಾ). [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಇಂದ್ರಿಯಜ, ಸಮನಂತರಪ್ರತ್ಯಯಜ, ಮಾನಸಜ. ಭಾವನಾಬಲಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ

ಗಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮನಸ್ಸಿನ ಯೋಜನೆಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನ : ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆ ನಾಲ್ಕುಪ್ರಕಾರ-ಇಂದ್ರಿಯಜ್ಞ, ಸಮಾಂತರಪ್ರತ್ಯಯಜ್ಞ, ಮಾನಸಿಕ, ಭಾವನಾಬಲಜ್ಞ ಎಂದು . . . ಮನಸ್ಸಿನ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಬರುವ ಜ್ಞಾನವು ಮಾನಸಜ್ಞಾನ (ಹಿಂದೂ. ೨೩). "ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ" ಪದ. [೨೦.]

ಮಾನಸಜ್ಞಾನ (ನಾ). = ಮಾನಸ್ಯ ಜಿ: ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವಾದಿ ವಿಜ್ಞಾನವು ಅನಾದಿಕಾಲದ ವ್ಯವಹಾರಮೂಲಕವಾಗಿ ಬರುವ ಮಾನಸಜ್ಞಾನವೇ ಎಂಬ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಬರುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಲ್ಲ (ಹಿಂದೂ. ೦೫೩). [೨೦.]

ಮಾನಸದ್ವಿಷಯ (ಶ್ರೀ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಾಳುವಂತೆ ಮಾಡು; ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡು : ತಾನುಭವಿಸಬಹುದಾದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೇ ಮಾನಸದ್ವಿಷಯವೆಂದು (ಹಿಂದೂ. ೩೦-೦೪). [ಮಾನಸ್ಯ + ತ್ವಿಷಯ]

ಮಾನಸದೇವ. ಮಾನಸದೇವ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ವಾಹನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು : ಕುವೇರ : "ಮಾನಸದೇವನಂ ಪಿಚ್ಛಮನಗನೇದೊಡ ನಂತರಮೇವ" (ಶ್ಲೋ. ೦೪). ಮಾನಸದೇವ : "ಮಾನಸದೇವನೆಂದು ನೈಸುತ್ವಂ" (ಶ್ಲೋ. ೪೯-೩೬).

[ಮಾನಸ್ಯ (< ಮಾನಸ) + ಕೇರ + - ಅ]

ಮಾನಸಪುತ್ರ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗ : ಸಹಕ. ಸನಾತನ, ಈ ೨ ಪ್ರಪಂಚ ಮಾನಸಪುತ್ರರು (ಗಾಂ. ೩೩); ದೇವರ್ಮ ಯಾದ ನಾರದ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಾನಸಪುತ್ರ (ಪೀಠ. ೩). [೨೦.]

ಮಾನಸಪೂಜೆ (ನಾ). ದೇವತಾವಿಗ್ರಹ, ಪೂಜಾಪರಿಕರ ಮುಂತಾದ ಬಹಿರಂಗದ ಉಪಕರಣಗಳ ಸಹಾಯವೇ ಬೇಕಾಗದೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡುವ ಪೂಜೆ : ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ಪೂಜೆ : ಮಾನಸಪೂಜೆಯನ್ನು ನೀ ಮಾಡೆ ದಾನವಾಂತಕ ರಂಗನು ಮೆಚ್ಚಿ ತಾನೆ ಬಂದ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ (ಶ್ಲೋ. ೨. ೩-೪-೯); ತಮ್ಮ ಕುಲ ದೇವತೆಯಾದ ಕುಪಾಲಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆವಾಗಿಸಿ ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ಮಾನಸ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು (ಪೀಠ. ೩೦೩). [೨೦. ಮಾನಸಪೂಜಾ]

ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ (ನಾ). = ಮಾನಸ್ಯ ಜಿ: ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಭಾವಿಸಿ ತನಗಿಗಲ ಸುಖದುಃಖಾರ್ಥಂ ಈಗಲ ದುಃಖದುಃಖಾರ್ಥಂ ಎಂದಿವು ಮೊದಲಾಗಿ ಪಟ್ಟವು ತಿಳಿವು ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬುದು (ಪೀಠ. ೩ ೪) : ಆತ್ಮನೂ ಅವನ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳೂ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬುದಿಲ್ಲ (ಹಿಂದೂ. ೨೪೦). [೨೦.]

ಮಾನಸಸವಾಲು. ಮಾನಸಸವಾಲು (ನಾ). ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕು. - ಬೇವನ : ಮಾನಸಸವಾಲುಬದುಕು ಪನಿ ಪಟ್ಟ ಮಂಗಳ ಸಂಜೆಯೊಳೊ ರಂತಪ್ಪದಳುಂಬಾರ್ ವಾರಿಸಿದೊಡಂ ನಿಶ್ಚಿನಲ್ಲಿಂದು ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆಯೊ ಬೊಳ್ . . . ಮನೆಯಿಂದ ಪೂಜಮಾಟ್ಟು (ಪೀಠ. ೪೩-೩); ಇನ್ನೀತನ್ನಿಲ್ಲದೆ ಜೀವಿತ್ ಮಾನಸವಾಲು ವೇಷವೆನಗಿನ್ನೇವಾತ್ (ಶ್ಲೋ. ೩-೩೩) : ಪುನರುಜಯದೊಡಂ . . . ಜಲಧರೋಪಲವರ್ತುಲ ಮೊದೊಡಂ ಜಡಾತ್ಮನುಮಹಾದಿಕ್ಷಿ ಮಾನಸರ ಮಾನಸವಾಲುಭರಾ ಮನ್ನಿರೇ (ಶ್ಲೋ. ೪-೨೦). ಮಾನಸಸವಾಲು : ತಾನೊಂದು ಕೋ [ಬ್ರ]ದು ನೆಚ್ಚಿನ ಮಾ[ನ]ಸವಾಲುಪ್ರದೊಂದು ಸ[ಂ]ನ್ಯಾಸನದೊ[ರ್] (ಶ್ಲೋ. ೨. ೦೩೨-೪೪; ೦೩೩); ಮಾನಸವಾಲು ಮೋಹಕ್ಕೆ ಸಂಸಾರದೊಳಾದ ಭೋಗಕ್ಕಳಿವಿ ತಿರಿದಪ್ಪ ಸುಖಮಂ ಮಾಲ್ಪಿ ತಪಮಂ ಕಿಡಿ ನರಕದೊಳಾದ ಮಹಾದುಃಖಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದೊಡ (ಪೀಠ. ೩-೦೩೦).

[ಮಾನಸ್ಯ (< ಮಾನಸ) + ಸವಾಲು]

ಮಾನಸವೇಗ (ನಾ). ರಿ. ಮನಸ್ಸಿನ ವೇಗ; ಮನೋವೇಗ. ೨. ಮನಸ್ಸಿನ ವೇಗಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಉಸುರ ದಿವೀಶ್ವರಂ ಪರಿವಸದವರರ್ ದಾದಿಶಾಖೆವಿದವರರದೊಂ ಬೆಳಗಲಿಗಲ

ಬರ್ಪರೊ ಮಾನಸವೇಗರ್ ತವನವೇಗಿರುಳೊಂ ಪಗಲಂ (ಪೀಠ. ೩-೩೩). [೨೦.]

ಮಾನಸಪುತ್ರಗೆ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮಾನುಷಪುತ್ರ - ಮಾನಸಪುತ್ರಗೆ (ಪೀಠ. ೨೪೩ ಕೃಷ್ಣಾ). [ಮಾನಸ್ಯ (< ಮಾನಸ) + ಪುತ್ರಗೆ]

ಮಾನಸತಾಪ (ನಾ). ಚಿತ್ತ ಅಥವಾ ಅಂತರಂಗದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಮನಶಾಸ್ತ್ರ : ವೇದಾಂತ . . . ಮಾನಸ ಶಾಸ್ತ್ರ. - ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೂ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪರಿಣೀಕಿಸುವವರು ಉಂಟು (ಪೀಠ. ೩೩). [೨೦.]

ಮಾನಸತಾಪಜ್ಞ (ನಾ). ಮನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದವನು : ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ : ಮಾನಸತಾಪಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾಗಿವೆ (ಪೀಠ. ೩೩). [೨೦.]

ಮಾನಸಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ಮಾನಸಿಕವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿಯನ್ನು ತರಲು ಶಕ್ತವಾಗುವಂತಹ ಸಿದ್ಧಿ : ಯಥಾಕಾಮೋಪಲಬ್ಧಿ ಯಥಾ ಕಾಮವಿರ್ಗಮನ ಸರ್ವತೀರ್ಥರೂ ಸಕಲಗುಹ್ಯಾರ್ಥಾರ್ಥನ ಮಾರ್ಗಮ ಗುಣನಿರ್ಮಾಣಪರಿತ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಯದರ್ಶನ ಸಂಸಾರದರ್ಶನದೊಂಬೆಂಟು ಮಾನಸ ಸಿದ್ಧಿಗಳು (ಪೀಠ. ೨೨೩). [೨೦.]

ಮಾನಸಸೃಷ್ಟಿ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸೃಷ್ಟಿ : ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಉಂಟಾದುದು : ವಕ್ತ ನಾರದವೇ ಇದ್ದರಿಂದ ಬಂತು ? . . . ಇದೇನು ಮಾನಸಸೃಷ್ಟಿಯೋ ? (ಶ್ಲೋ. ೩೩-೩). [೨೦.]

ಮಾನಸಸ್ಮಾನ (ನಾ). ದಿವ್ಯ, ವಾರುಣ, ವಾಯುವ್ಯ, ಮಾನಸ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯಗಳೆಂಬ ಐದು ವಿಧವಾದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮನಸ್ಸಿನ ಶುದ್ಧತೆ. - ಪರಿಶುದ್ಧಿ : ದಿವ್ಯಸ್ಮಾನ ವಾರುಣಸ್ಮಾನ ವಾಯುವ್ಯಸ್ಮಾನ ಮಾನಸಸ್ಮಾನ ಆಗ್ನೇಯಸ್ಮಾನವೆಂಬ ಪಂಚವಿಧವ್ಯಾನಂಗಳೊಳಗೆ ಆಗ್ನೇಯವೆಂಬ ಭಸ್ಮಸ್ಥಾನವೇ . . . ಇಂದ್ರಧಿಮವ್ಯದಂ (ಪೀಠ. ೦೩೩). [೨೦.]

ಮಾನಸಾತ್ಮಜ (ನಾ). = ಮಾನಸಪುತ್ರ : ಮಾನಸಾತ್ಮಜರ ನೆಮಿಸಿದವನು ಕೇಳುವ ಸಹಕಾರ ಸಂಪದನನ ಸಹಕಾರಮೂಲಂ ಪ್ರೇಮದ ಸಹಕಾರಾಂತಂ ಸನಾತನರೆಂಬ ಕಾಮದೈವರನು (ಪೀಠ. ೨-೦-೪೪). [೨೦.]

ಮಾನಸಾಹಾರ (ನಾ). [ಜೈನ] ನೋಕರ್ಮಾಹಾರ. ಕರ್ಮಾಹಾರ. ರೇಖ್ಯಾಹಾರ, ಓಜಾಹಾರ, ಕುಳಾಹಾರ . . . ತ್ವ ಮಾನಸಾಹಾರ ವೆಂಬ ಆರಂಬಿಗಯ ಆಹಾರಗಳಲ್ಲೊಂದು; (ದೇವತೆಗಳು) ಮಾನಸಿಕ ವಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಆಹಾರ : ದೇವರ್ಗಳಿಗೆ ಮಾನಸಾಹಾರವೋಂ (ಪೀಠ. ೩೩-೩); ನೋಕರ್ಮಾಹಾರಮುಂ ಕರ್ಮಾಹಾರಮುಂ ಕುಳಾಹಾರಮುಂ ಲಿಪ್ಯಾಹಾರಮುಂ ಓಜಾಹಾರಮುಂ ಮಾನಸಾಹಾರಮುಂ ಮಂದೇವುಂ . . . ದೇವನೀಯದೊಳ್ಳಾ [ಪೀಠ. ೪೪] ಸ್ವಾಹಾರ ಮಕ್ಕುಂ (ಪೀಠ. ೩೩). [೨೦.]

ಮಾನಸಿಕ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯಸ್ಥಿ : ಮಾನವ ಹೆಂಗಸು; ಮಾನಸಿಯುಳ್ಳ ಪರಿ ಚಿತ್ತಿನಿತುಂಟಿ ಸಗ್ಗದಾಳೆಯ ದಿಟಂ (ಪೀಠ. ೦೦೪); ಶ್ರೀಮಾತುಲಕಂ ನಿಬ್ಬರದಿ ತಾಗುವ ಹೊಮಿಲುಗಳು ಮಾಡುವ ವೈಷವ ವಿವಿರ್ಮಳಧಕ್ಕೆ ಮಾನಸಿಕ [ಪೀಠ. ೩೪] ಯಾದ ಕಾರಣವು (ಪೀಠ. ೩೩-೨೦).

[ಮಾನಸ್ಯ (< ಮಾನಸ) + - ಇ]

ಮಾನಸಿಕ (ಗು). ರಿ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ : ಭ್ರಾಂತಿಯ ಹಾವು ಎಂಬುದು ಅಮಿತವಾದ ಒಂದು ಮಾನಸಿಕ ಗ್ರಹಿಕೆ (ಪೀಠ. ೩೦೪); ಕುನಗೆ ಬೇರಾದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು ಅನುಭವಿಸಿ ಪಡೆಯುವ ತೃಪ್ತಿ, ಸಂತೋಷ, ಸುಖಕ್ಕೆ

ಮಾನಸಿಕ ಆದಾಯ (psychic-income) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ (ಕೆ.ಎ. ೪೯). (ನಾ). ೨. [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಕರ್ಮಯೋಗದ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮ; ಮಾನಸಿಕ ಕ್ರಿಯೆ; ಇವುಗಳು ಶಾರೀರ, ವಾಚಿಕ, ಮಾನಸಿಕವೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ (ಹಿಂದೂ. ೪೯). [ಸಂ.]

ಮಾನಸಿಕದೂರ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯವಿಜ್ಞಾನ] ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಕಲಾ ವಸ್ತು, ಕಲಾವಿದ, ಪ್ರೇಕ್ಷಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾದ ಸಂಬಂಧಾಂತರ: ಯಾವ ಒಂದು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾಕೃತಿಯಿಂದಾಗಿ, ಲೋಕವಸ್ತುವಿನಿಂದಾಗಿ ನಾವು ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಂತಹ ಒಂದು ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಕ್ ಜಾಗೃತಿ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಕೌಶಲವೇ ಮಾನಸಿಕದೂರ (ಸಂಪ. ೪೯). [ಸಂ.]

ಮಾನಸಿಕರೋಗ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾಯಿಲೆ; ಮನೋರೋಗ; ಮಾನಸಿಕರೋಗಗಳಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವವರನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿ ಸರಿಗೊಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾನಸಿಕೋಪಚಾರಶಾಸ್ತ್ರ (Psychotherapy) ಎಂದು ಹೆಸರು (ಕುಟೋರೋ. ೬೬). [ಸಂ.]

ಮಾನಸಿಕವೇದನೆ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ದುಃಖ-ವ್ಯಸನ : ಮಾನಸಿಕವೇದನೆಯು ಅವರ ಹೇಡದ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿ ಅದರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿತು (ಕುಟ). [ಸಂ. ಮಾನಸಿಕವೇದನಾ]

ಮಾನಸಿಕ, ಮಾನಸಿಕ (ನಾ). ೧. ಮಾನವೀಯತೆ; ಒಳ್ಳೆಯತನ : ಮಾನಸಿಕಯುಕ್ತಂ ಪುರ ದೋಷಮಂ ಕೇಳನೆಂಬುದು ತಾತ್ಪರ್ಯಂ (ಕುಟ. ೨೬-೨೭); ಮಾನಸಿಕವು ಮಾನಸಿಕ ಮಯೋಲೆ ಕೂಡಿದ ಧಾತ್ರ ನೆಂದವರ್ ತಾನೆಂದಿದರ್ ಮಾನವಿಯರಂ . . . ಹೀನನಿಮ್ಮವಂದಿರೋಲೆ ಕೂಡಿ ವಿವೇಕವಿಹೀನನಾಗಿ ಈ ಮಾನವದೂರನಕ್ಕಿಟವನೆಂಬಧಾನ ಮನಾಂತನಾಗದೆ (ಕುಟ. ೬-೭೨). ೨. ಆತ್ಮಗೌರವ : ಸ್ವಾಭಿಮಾನ : ಮಾನಸಿಕಯ ದೂರಗಿದ ನೀಂ ಮಾನಸನೆ ನೀರೋಲಿವೊ ನೀನುಂ ಮಿನನೆಂಬಿ ನವದಿದೆಯಿದೇಂ (ಕುಟ. ೧೩-೧೪); ದೂರವೆತ್ತು ತಮ್ಮ ಮಾನಸಿಕಯ ಕೇಡನುತ್ಪತ್ತಿಯ ಒನ್ನಮಂ . . . ವ್ಯಸನಗಳಾರು ಮೆತ್ತಲಲ್ಲವರ್ ವಿಷಯಾನವಮತ್ತಚಿತನರ್ (ಕುಟ. ೧೪-೧೫); ಕಡಲಿರತನಮುಂ ಚಾಗದ ಪೂರ್ವದೊಳ್ಳುಡಿಯೊಳಾದ ಮಾನಸಿಕಯುಂ . . . ಪರ್ಮವಡೆದುವವನಿಂದಿಯೊಳ್ (ಕುಟ. ೬೯). ೩. ಆತ್ಮೀಯ ಭಾವನೆ; ಅಂತಃಕರಣ; ಪ್ರೀತಿ : ಮಾನಸಯೋಗಮುಲ್ಲೇಕ ಮರ ವಾನಸಯೋಗಿಯಮಾದುದೊಂದು ಮಾನಸಿಕ (ಕುಟ. ೧೩-೧೪). ಮಾನಸಿಕ : ೨. ಒದವಿದ ಮಾನಸಿಕ ತಲೆದೋರಿದ ಮುನ್ನಮೆ ಮುಂಬಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡುದು ಸಿರಿ ಕೆಚ್ಚುಗೊಂಡುದು ಮಾನಂ . . . ರಾಸಿ ಗೊಂಡುದು ನೆಗರ್ತೆಯ ತೇಜವನಪ್ರಪಾಕನ (ಸಂಪ. IX - I, ೨೦೬-೨೩, 122); ಅಪಾತದ ಮಾತು ನಾಲಿಗೆಯ ಬದ್ಧಿಗೆ ಬಾರದ ದೀನಮಾನವರ್ಮಜ ವಗೆ ಕಾವ ಮಾತು ಮನದೊಳ್ ಪೂಜಪೋಷದ ಮಾನಸಿಕಿಯಂ ನೆಣವುವ ಮಾತು ನಿಂತಿರಲಯಕ್ಕೊಳಸಲ್ಲದಮಾತ್ಮವೃತ್ತಿಯಂ ಜಜ್ಜಿವುದು ತಂತ್ರಪಾಳಕಿಪಾಪುಣಿ ಮೆಮ್ನನ ಕೀರ್ತಿಗಿಂಡಿದುಂ (ಸಂ. ೪, ೨೧೩೫. ೬೩-೬೩; 1177). ೪. ಹಿರಿಮೆ; ಭಾವನೆ : ನೆಗಲ್ತವೆತ್ತು ಪತಿಭಕ್ತಿಯ ಮೈಮಯ ಮಾನಸಿಕಿಯಗ್ಗಲದ ಪೊಗುಲ್ ತನ್ನದನೆ ಪೆಂಪು ಮನೋಹರಿ ಗಲದಕ್ಕುಮೇ (ಕುಟ. ೧-೨೩). [ಮಾನಸಿಕ + -ಇತಿ]

ಮಾನಸಿಕಗಿದು (ಕ್ರ). ಆತ್ಮೀಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಸ[ಂ]ನ್ಯಾಸ ನಡೂ[೪] ಮಾನಸಿಕಗಿದೆ ಲೋಕೊ ನನೂನಸುಖವ್ವದನುಸಲ್ಪ ಯೊಳ್ ಶ್ರೀವಿಜಯಂ (ಸಂ. ೨, ೧೩೩-೧೦; ೧1೩).

[ಮಾನಸಿಕ + ಕಿಡು (< ಕಿಡು)]

ಮಾನಸಿಕ, 'ಮಾನಸಿಕ' ನೋ.

ಮಾನಸಿಕ (ನಾ). ೧. ಮನುಷ್ಯ; ಮಾನವ : 'ಮನುಷ್ಯ' ಪರಾ. ೨. ಒಂದು ವಂಶದ ಹೆಸರು : ಇನ್ನಾಪಾಯಂ (ಇನ್ನಪಾಯಂ) ನಾಡಾನಾಳುಕ್ಕಿರ ಪೊಗಿಣಿ ನಾಡ ಸರಪಳರದಾಯ್ದಿದಿವ್ವರುಮಿಟ್ಟು ನಾಡಯಸೆ ಮಾನಸಿಕರ ಚಿದಾ(ದ)ನ್ನ[೦] ಗೋಪನಮಿಟ್ಟು[೦] (ಸಂ. XXI, ೨೦೬-೨ : ೩೩). [ಮಾನಸಿಕ (< ಮಾನಸ) + -ಇತಿ]

ಮಾನಸಿಕತ್ರ (ನಾ). ಅಳತೆಯ ದಾರ : ಕಮಲಜನಯಲ್ಲಾಡಿದರ್ ಮಾನಸಿಕತ್ರಂಜೊಲೊಪ್ಪುಗುಂ ಕಟಸತ್ರಂ (ಕುಟ. ೨-೨೯). [ಸಂ.]

ಮಾನಸಿಕ, ಮಾನಸಿಕ (ನಾ). = ಮಾನಸಿಕ : ಮಾನಸಯೋಗಮುಲ್ಲೇಕ ಮರ ವಾನಸಯೋಗಿಯಮಾದುದೊಂದು ಮಾನಸಿಕ (ಕುಟ. ೧೩-೧೪); ಚರಿಗೆ ಪೊಗುಟ್ಟುಂ ನಾನಾನೂಕಮಾ:ವಿಪ್ರಾದಿತಮಾನಸಯೋಗುತ್ತುಮಿದರ್ ಪೊಲ ವಾನಸಿಯಂ ಕರಾಣು ಕೈಮಿಗೆ ಕಂಡು (ಸಂಪ. ೨-೨). 'ಮಾನಸಿಕ' ಪರಾ. ಮಾನಸಿಕ : ಅನಪೊಡ ದೇವತೆಯಂ ನೀನಜಾಯದೆ ಕೊರ್ವಿ ಚಪಳತನದಿಂದೆನ್ನಂ ಮಾನಸಿಯ ಗೆತ್ತು ನುಡಿದ್ವ (ಕುಟ. ೬-೧೦೨); ಮೆಯ್ಯನುಮಿಸುಕೊಡೆ ದಿಟದ ಮಾನಸಿಯಂದೇ ಬಗೆದಂಗಳವಂ ಇದನ್ನೆಂ ಬಿಡನುತವೆ ಮರವಾನಸಿಯಂದುಮನುಕೊಡಿಸಲೊ (ಕುಟ. ೪-೨೨). [ಮಾನಸಿಕ (< ಮಾನಸ) + -ಇತಿ]

ಮಾನಸಿಕಶ (ನಾ). ಮಾನಸಿಕರೋವರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದೆಂದು ನಂಬಿ ಲಾದ ಪಕ್ಷಿ: ಹಂಸ : "ಹಂಸ: ಶ್ರೀತತ್ತ್ವದ, ಚಕ್ರಂಗ, ಮಾನಸಿಕಾ: (ಕುಟ) — ಈ ೪ ಹಂಸಂ" (ಕುಟ. ೪೩-೪೪); "ಮಾನಸಿಕಶಂ ಕುಪ್ಪ ಚ್ಚಿದಂ ಮರಾಳಂ ಹಂಸ" (ಕುಟ. ೨೦-೨೧).

[ಸಂ. ಮಾನಸಿಕಶ]

ಮಾನಸಿಕ (ನಾ). ಆತ್ಮಗೌರವವುಳ್ಳವನು : ಸ್ವಾಭಿಮಾನ : ಮಾನಸಿಕ ಮಾನವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಧಾರ (ಕುಟ. ೨೧). [ಮಾನಸಿಕ + -ಇತಿ]

ಮಾನಸಿಕಂಭ (ನಾ). [ಜೈನ] ಬಸದಿಯ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಕಂಬ: ೫ "ಮಾನವನ್ನು ಸ್ತಂಭನ ಮಾಡುವಂತಹ ಕಂಬ. ಕಮವಸರಣಿ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನಟ್ಟಿರುವುದು. ಗೋಳಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಕಂಬ. ಇದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕದಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವ ಮೂರು ಗೋಳಾ ಕಾರದ ಪೀಠಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಶೀರ್ಷಿಕರರ ಶರೀರಾಕೃತಿಯ ಹನ್ನೆರಡು ಪಟ್ಟು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೂರು ಬಿಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಫೇಟಿ, ಚಾಮರ, ಧ್ವಜಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಮೂರುಲೋಕಕ್ಕೂ ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರುತ್ತದೆ. ಇದರ ದರ್ಶನದಿಂದ ನೋಡಿದವನ ಅಹಂಕಾರ ದೂರ ವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕಶ್ರದ್ಧೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ" (ಕುಟ. ೨೦೩; ಮಾನ ಮನಂಪುಂ ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರಾ ನಿಕರ್ದಿಯೊಳ್ ನೆಲಸಲೀಯದೆ ನುಲ್ಕುಂ ಮಾನ ಸ್ತಂಭಂಗಳ್ ಕತ್ತಾನದ್ದಂಗಳ್ ನಿರಂತರಂ ಸೋಗಿಯುಗುರ (ಕುಟ. ೧೦-೨೪); ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರಾ ನಿಯ ಮಾನವಂ ಸ್ತಂಭಿಸುವ ಮಾನಸಿಕಂಭಂಗಳಿಂ (ಕುಟ. ೪೪); ಮಾನಸಿಕಂಭದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮಂಟಪವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೈನವಿಗ್ರಹವೂ ಇರುತ್ತವೆ (ಕುಟ. ೪೪). [ಸಂ.]

ಮಾನಸಿಕ (ನಾ). ಆತ್ಮಗೌರವವುಳ್ಳವನು : ಸ್ವಾಭಿಮಾನ : ಈಕ ಬಹು ಮಾನಸಿಕ (ಕುಟ. ೨೩-೨೦). [ಮಾನಸಿಕ + -ಇತಿ]

ಮಾನಸಿಕೋ (ನಾ). ('ಮಾನಸಿಕೋತನಯೋ' ಎಂದೂ ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಗುವ) ಒಂದು ಮಂತ್ರದ ಹೆಸರು : ಚಾರುತರ ಶ್ರೀಮದ್ಭೂತ ಘುಟಿಕೆಯನೊಲಿದು ಫೂರಮಾಣ ತನ್ನ ಪರ ಕರದ ಸುಕುರಂಗಳಮಾಡ್ವ ರುಚರದಿ ಓಡಿದು ವಿಮಳಮಾನಸಿಕೋತನಂತ್ರದಿಂದಿತ್ತಿ (ಕುಟ. ೧೯-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಾನಸಾನ್ (ನಾ). ಗುಹ್ಯಾಂಗ : ಮಾನಸಾಯನು ತಮ್ಮ ಮಾನಸಾನ್ದ
ವರ್ತಮಾನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪುರೈಸಿಕೊಂಡಾದ ಮೇಲೆ . . . ಬೆಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ
ಕಮಾನುಗಾಡಿ . . . ತೀರ್ಥಹರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಿತು (ಪುರಾಣ. ೩೪೬).
[ಸಂ.]

ಮಾನಸಾನಿ (ನಾ). ಅಪಮಾನ : ಅಪಮಾನ : ಜನಿಯ ಸಂಗ ದ್ರವ್ಯದ
ಕೇಡು ದಾಸಿಯ ಸಂಗ ಮಾನಸಾನಿಗೆ ಮೊದಲು (೨೪೬-೪೭. ೨೩-೪೬);
ಎನೆಗೆ ನಿಮ್ಮಯ ದೂಸಹೋದಾಯ್ತುನಿತು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನಸಾನಿಗಳು
(ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೬). [ಸಂ.]

ಮಾನಸೀನ (ನಾ). ಗೌರವವಿಲ್ಲದವನು : ನಾಚಿಕೆಗೆಟ್ಟವನು : ಮಾನ
ಹೀನಗಭಿಮಾನವೇಕೆ (ತುಲಸಿ. ೩-೬೩ ೪೬೩) : ಸಿರಿವಂತರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ
ಒಂದು ಸೇರು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಯುಚಿಸುವುದು ಮಾನಸೀನನ ಕಾರ್ಯವೆಂದು
ಅವನಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨೪) : ಮಾನಸೀನಗೆ ಬೇರೆ ಮಾನಸಾನಿ
ಅಗುವುದುಂಟೇ ? (ಗಾಥೆ). [ಸಂ.]

ಮಾನಾಂಗುಲ (ನಾ). [ಶಿಲ್ಪಶಾ] ದೇವತಾಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಕಡೆಯು
ವಾಗ ದೇಹದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಒಂದು ಅಳತೆ :
ಮಾನಾಂಗುಲ. ಮಾತ್ರಾಂಗುಲ, ದೇಹಲಬ್ಧಾಂಗುಲವೆಂಬ ಅಳತೆಗಳಿಂದ
ಪಂಚತಾಲ, ಸವತಾಲಾದಿ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ
ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ . . . ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಅಗಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ತಿಳಿಸು
ತ್ತವೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೪೦). [ಸಂ.]

ಮಾನಾಗ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ನಾಗರಹಾವು : ಭೂನಾಗಕಮಮ ಮಾನಾಗಗಳ
ಸಂಗತಿಯ ? (ತುಲಸಿ. ೪-೬೩). [ಮಾ + ನಾಗ./ಸಂ. ಮಹಾನಾಗ]

ಮಾನಾನ್ವಿತ (ಪಾ). ಗೌರವದಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನು : ಪೂಜಾನ್ವಿತು
ಮೇಷವು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೬). [ಸಂ.]

ಮಾನಾಮಿ. ಮಹನವಮಿ. ಮಹಾನಾವಿ. ಮಾನಮಿ. ಮಾನೋಮಿ
(ನಾ). ೧. ಅಶ್ವಯುಜ ಶುದ್ಧವಮಿ ಮತ್ತು ಅಂದು ಆಚರಿಸುವ
ಹಬ್ಬ : ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ-ಮಾಸಾವಂತಂ, ಮಾಲಕಮಿ, ಮಾನಮಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೬೩
೪೬೩). ೨. (ಅಲಂ) ಶಿಕ್ಷೆ : ದಂಡನೆ : ಓಷ್ಣ ಕೂವೆಗಳಿಟ್ಟನೆಗೆ ನೀನೇ
ನಾಸುವೊಂದೇವಮಂ ಮಹದೋ ಮಾದಿದೊಡಂದೆ ದೀವಳಿಯಂ ಮಾನಾ
ಮಿಯಂ ಮಾದೇನೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೪-೬). ಮಹನವಮಿ : ೩. ಅಂತ್ಯ : ನಾಶ :
ಅರಮನೆಯೊಳಗೆ ಪೂಜಿತಕರ್ತವೋಕದ ಜಲಧಿ ಭೂಪಾಲನ ಸೈರಣೆ
ಗಾಯ್ದು ಮಹನವಮಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೪). ೪ ಇದು ಭಂದಸ್ಥಿಗಾಗಿ
ಮಾಡಿಕೊಂಡ ರೂಪವಿರಬಹುದು. ಮಹಾನಾವಿ : ೪. ದೊಡ್ಡ
ಹಬ್ಬ : ರೇವಣ-ಮೂಡಣ ಬಹುಮೋಕ್ಷ ಮೊನ್ನಾಗಿದ್ದುಯ-ಕೊಂಡವಗೆ
ಸಂಗಾತಾಣಂಬ ಬೇಡನನೊಡಂದೆ ಮಹಾನಾವಿಯಾಗಿ (ಕಾ. ೧೪.
೩೩-೩೬ : 1000 ೪). ಮಾನಮಿ : ೧. ಮಾನಮಿಯ ಹಬ್ಬದ
ದಿನದಿ ಜಾಲಕೆರೆಯ ಪೂಜದಿ ಆಡಲು ಬಂದು ನುಡಿದರು (ಕಾಶ್ಯಾಪ.
೧೪-೩೩) : ಇವರು ಕೂರಿಪಾಳವಲ್ಲಿ ಇರುವವರೆಗೆ ಮಾನಮಿ ಹಬ್ಬ ಬಹಳ
ಜನ್ಮಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತಂತೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೩). ಮಾನೋಮಿ : ೧.
ಮಾನೋಮಿಯುಂಟೆವೊಳೊಂದಿ ನಿಮ್ಮ ಬಿಡುಗಡೆಲಗಕ್ಕೆ ಬಂದರಸರಭೋಲ್
ಮಾಣಾಂಕನುಮೆಯ್ದರೆ ತನ್ನೇನೆಯನಲ್. ಮಹಾದಂದಮಮ ಪೂವೆರೆ
ಮೋಕ್ಷ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೧೪).

ಮಾನೋಮಿಯ ದಿಬ್ಬ = ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ಆಯುಧವುಜೆಯನ್ನು
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಸ್ಥಳ : ಕ್ಷಾತ್ರವೃತ್ತಿಯ ವೀರಶಕ್ತಿಗಳು
ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ (ಮಹಾನವಮಿ) ಮಾನೋಮಿಯ ದಿಬ್ಬ ಈಗಲೂ
ಮೂಲಕಮತುಗಳಿಂದ ಆ ಗತವೈಭವವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ 'ಕಳವಾಣಿ'
ದಂತೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೬೬). [<ಸಂ. ಮಹಾನವಮಿ]

ಮಾನಾಯ (ನಾ). ಧಾನ್ಯ ಅಳಿಯುವವನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಧಾನ್ಯರೂಪದ
ಕೊಲೆ : ಪಡಿ : ಉರಲ್ಲಿ ಜಾಮದಿಯ ಕಾವಲ್ಗಾರರು, ನೀರುಗಂಟ,
ದೀವಳಿಯವ. ಸ್ವಾಮಿಯವರು . . . ಕಳ್ಳಬುಟುಕು. ಅವರು, ಇವರು -
ಎಲ್ಲಾ ಗೋಪ. ಸೇನಾಮುದ್ರೆ, ಕಡತದ ಕಾಣಿಕೆ, ಮಾನಾಯ,
ಹೊರಹೊರೆ-ತೆಪ್ಪಾಣ್ಣಂ. ಕೊದ್ದಲ್ಲಿ ಕೊಳಗಕೊಳಗ ದವನ . . . ಸಲ್ಲಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩೩-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಾನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅಳತೆ : ಮೋಡುಕೆ ಕುಡುಬ ಪ್ರಸ್ತ ಅಥವ
ದೊಣ್ಣ ಮಾನಿ ಪಾಂಗಿವು ಬೆತುಗೊಣತಂಗರು ಇವು ಮೊದಲಾದುವು
ಮಾನಪ್ರಮಾಣಮಾಣಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೪೪). [<ಸಂ. ಮಾನ]

ಮಾನಿ (ನಾ). ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಭೂಮಿ : ಉಂಬಳಿ : ಹಿರಿಯ
ಕೆಚ್ಚೆಯ ಕಳಗೆ ಗರ್ಭ ಸಲಗೆ ೩ ಮಾನಿಯಲು ಗರ್ಭ ಸಲಗೆ ೩ (೧೪. ೫೫.
ಕುಮಾರ. ೩೩-೪೩ : 1151) : ಹಿರಿಯೂರೊಡೆಯರ ಮೊದಲ ಹಸುಗೆ ಕೊಡ
ಯಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನಿಯೊಳಗೆ ಕೆಂಗೊಡು ಮಕ್ಕರೊಂಭತ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. 1೩-1.
೬೩-೪೩ : 1215) : ಯಿ ಉಭಯಗ್ರಾಮಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಿರುವ
ಅಗಜಾದ್ವಿ ಮಾನಿಯಲ್ಲಿ ಮಠಾ ಕಟ್ಟಿರಿ (೧೪. ೪. ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೬-೧೬ : 1774).
'ಮನ್ನೆಯ' ಪರಾ. [<ಸಂ. ಮಾನ]

ಮಾನಿ (ನಾ). ಗೌರವಯುಕ್ತನಾದವನು : ಮಾನವಂತ : ಮರ್ಯಾ
ದಸ್ಥ : ಅಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸಂ ನೆಂದಯ್ಯುವಿಂಟಿವೆ
ಮುತ್ತಿಯಪ್ಪ ತುಂಬಾರನಂ ಕರದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩-೩) : ಅವರನು ಕರದನು
ತತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಸೈರಣೆ ಸಮಾಧಾನವದ ಮಾನಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೨).
[ಸಂ. ಮಾನಿನ]

ಮಾನಿ 'ಮಾನುವೆ' ನೋ.

ಮಾನಿಕಪ್ಪ (ನಾ). ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಕಾಣಿಕೆ : [ಜೊಂ]ಮಂ
ಒಡೆಯರ ನಿರೂಪರಿಂ ದೇವರಾಯಒಡೆಯರ ಅನೇಕರಿಯದ ಉಭಯ
ಮಾರ್ಗದ ಸುಂಕದ ಮಾನಿಕಪ್ಪ ಮೂಗವಾದಿಯ ಪದವು x x ದ
ನಾಯನಾರದೇವರಿಗೆ ಸ್ಥಳ x ಕಪ್ಪವು x x x ಜೊಂಮೂಗವಾದಿಯರು
ವಿಷಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವಾಗ ದೇವರಾಯ ಕೊಟ್ಟ ಪಾಗ ಬೊರರು ಆ
ದೇವರಿಗೆ ಯೆರದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. 1೩-11. ೪೩ ೧೨ : 1005). [ಮಾನಿ + ಕಪ್ಪ]

ಮಾನಿಕೆ (ನಾ). ಹಿರಿಮೆ : ಘನತೆ : ನೀವು ಮಾತೃಕೆಯರ ಯೋನಿ
ಯೋ ಪೂಜಮಟ್ಟು ಬರುತ ಸೂನಿತವನದಿಂದೇಕೆ ಬಂದವನು ಮಾನಿಕ
ಗಳ ಮೋಡಿದಿರಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೪ ೩). [ಮಾನ + ಇಕೆ]

ಮಾನಿಗೆ 'ಮಾನಗೆ' ನೋ.

ಮಾನಿತ (ಗು). ೧. ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುವ : ಪೂಜ್ಯವಾಗಿರುವ :
ಮಾನಿತತ್ವಾರ್ಥಶುದ್ಧಾದಿನಾ ಸೂರ್ಯಮಿತ್ರಮಾನಿತವಧಿಜ್ಞಾನಂ
ತೊಟ್ಟನೆ ಪುಟ್ಟಿದುದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೪೬) : ಮಾನಿತಗುಣಾತ್ಮವರಿ
ಜ್ಞಾನಮ ತಾಂ ಬೋಧಿತವೆಂಬುದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩-೧) : ಮಾನಿತೋ
ತ್ವಮುಭಕ್ತಿ ನಿಷ್ಠಾ ಸೂಮಾನಸನಂ ಭವತ್ಯತಿಮಾನವಪ್ಪ ಸುಪುತ್ರನಂ
ಕೊಟ್ಟನೆನುದ್ದರಿಸು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೧). (ನಾ). ೨. ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರ
ವಾದುದು. - ಅರ್ಹವಾದುದು : ನಾನಾರ್ಥಮೇಕರೂಪಾಧೀವಚೋ
ರಚಿತಮಪ್ಪದಕ್ಕೊಂ ಶ್ಲೇಷಂ ಮಾನಿತಮಂತ್ರಿಯಾನುಂಧಾನಂ ಮುತ್ತಿಂತು
ತದುಪಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೧೦೪) : ಮಾನಿತಮಪ್ಪ ಮಾನುಕಿ
ಮಯ್ಯೋಕೆ ಕೊಡಿದ ಧಾತ್ರನಂದೆನಲ್ ಶಾಸನದಿವ್ ಮಾನಿಯರಂ . . .
ಹೀನರನಿಟ್ಟವಂದಿರೋ ಕೊಡಿ ವಿದೇಕದೀನನಾಗಿ ಚಿ : ಮಾನವಿದೂರ
ನಟ್ಟುನಂದೆಧಾತ್ರನಮಾಂತನಾಗದೇ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೧೦೪) : ಗುರುಕೃತಂ.
ಮಾನಿತಂ, ಪೂಜಿತಂ ತಾನಲ್ಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೧೦೪). ೩. ಗೌರವಾನ್ವಿತ
ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮರ್ಯಾದಕ್ಕೆ. [ಸಂ.]

ಮಾನಿನಿ (ನಾ). ೧. ಆತ್ಮಗೌರವವ್ಯಕ್ತಿಗಳು : ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಹೆಂಗಸು. ೨. ಹೆಂಗಸು : ಸ್ತ್ರೀ : ಮಲ್ಲಿಗೆಯೂ ಮೆಣಸಿನ ಕರಪಲ್ಲವ ದಿಂದರೂಡುರೂಡುವಂ . . . ತೋರ್ಪು ಸ್ವಲ್ಪತಾಂತ್ರದ ಲತಾಂಗಿ ಯರ್ ಮಾನಿನಿಯರ್ (ಕಾ. ೨-೨೬) ; ಭರತಭೂಮಿ . . . ಮಾರನ್ನು ಉಪ್ಪುಪದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿರಿತಬೇಕೋ ಆ ಮಾನಿನಿಯರು ಅನೇಕರಿಂದಾರಿ (ಕು. ೨೨. ೬೪). ೩. ಹೆಂಡತಿ : ಮೆವಡಿ ; ಪತ್ನಿ : ಮಾನಿನಿ ಪುಟ್ಟಾಂ ನಿಮಮವಿಧಾನದ, ಬಲಸಂದು ನಿಟ್ಟಿಯಿಂದ ಚರಿಯಾಗಿ ಸಂತಾನಾರ್ಥಮೇವ ಚತುರ್ವಿಧವಾದವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿ ದಿವಸವಂ ನೆವೆಯುವಂ (ಕು. ೨೨. ೧-೨೬) : ಕುಳಿರ್ಪನು ಮಹಿಷತಿ ಮಾನಿನಿಯ ಮಲಗಿ (ಕು. ೨೨. ೧೬-೨೦) ; ಸಾಹ ದದಿ ನಿಷ್ಠೆಯ ವರರೂಪದಮೂಲಸುಟ್ಟಿತ್ತಂ ಬರೆದವ್ಯಯ ಮಾನಿನಿ ಯಿಂದಾಕೆಯ ಒಳಗಟ್ಟಿದವಕಸಂತೇಜವದೂರು (ಕು. ೨೨. ೨-೬೪). ೪. ಪ್ರಿಯವೆ ಅವಿನಯವರ್ತನೆಯಿಂದ ಕುಪಿತಳಾಗಿ ಅವನಿಂದ ದೂರವಿರಲು ಬಯಸುವವಳು : ಪ್ರಣಯಕೋಪವ್ಯಕ್ತಿ ಹೆಂಗಸು.

[ಸಂ. ಮಾನಿನಿ]

ಮಾನಿಭದ್ರಗೌಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ದೇಸರು : ತನ ಅನುಜ ಮಾನಿ ಭದ್ರಗೌಡರ ಮಕ್ಕಳು (೨೨. VII. ೩೩೩. ೦೦೯-೦೯ ; ೪೩೦).

[ಮಾನಿಭದ್ರ + ಗೌಡ, (< ಗಾಮುಂಡ)]

ಮಾನಿಷ್ಯ (ನಾ). ಮರ್ಯಾದಸ್ಥ : ಮಾನವಂತ : ಮಾನಕ ಮಾನಿಷ್ಯ ರಂಜಿ ಹಿಂಬದಿ . . . ತನಗೆಯ ಅಂಜಿ ಹಿಂಬದಿರು ಭಾಷ್ಯರ ಎಂದಾಬ್ಬಿ ಮರವನು ಬೋಡಿ (ಕಾ. ೨೨. ೨೨) ; ಅದು ಮಾನಿಷ್ಯರ ಮಾನಿಯೋಳಿ ಬರಲು ತಕ್ಕ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನಾ ಕರಿತಬ್ಬಿ (ಕಾ. ೨೨. ೧೧. ೦೯೦). [ಸಂ.]

ಮಾನಿಷ್ಯ (ನಾ). ಆತ್ಮಗೌರವವ್ಯಕ್ತಿಗಳು : ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ : ಮಾನಿಷ್ಯ ಯಾದ ಚುಂತರ್ಗೆ ಇದರಿಂದ ತುಂಬ ಅದಮಾನವಾಯಿತು (ಕಾ. ೨೨. ೬೪) : ಸರೋಜ ಒಹಳ ಮಾನಿಷ್ಯ (ಕಾ. ೨೨. ೬೩). [ಮಾನಿಷ್ಯ + ಅಂಜಿ]

ಮಾನಿಸ್, 'ಮಾನುಸ' ನೋ.

ಮಾನಿಸ್, (ನಾ). ಮಾನಸ್ಸು ; ಚಿತ್ತ : 'ಮಾನಿಸ್ಸು' ಪರಾ. [< ಮಾನಸ್ಸು]

ಮಾನಿಸಗಲ್ಯ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೆಂಜನೆಯುಳ್ಳವಳು : ಸಹಜವಾಗಿ ತೋಳುಗಳಿಂದ ಪತಿಯವಾರಿಂಗೂ ಮನದ ನೇಪದ್ವಿ ಪಾರಪ್ಪರೂಪವನ್ನು ದಿಗಿಡುಪ್ಪಿದ 'ಮಾನಿಸಗಲ್ಯ'ಯ ಜಾರಿಯ ಅಬಿ ! (ಕಾ. ೨೨. ೦೦೩ ಕ್ರ. ೨೬). [ಮಾನಿಸ್ಸು + ಕಲ್ಯ]

ಮಾನಿಸಗಲ್ಯ (ನಾ). = ಮಾನಿಸಗಲ್ಯ : ಕೆಂಗಲೊಲ್ಲವನ್ನ ಕರವಳು ಮನ ವಲ್ಲೊಬ್ಬನ ನೆರವಳು ಕೊಡಲಸಂಗಮದೇವ ಕೀಳಯ್ಯಾ ಮಾನಿಸಗಲ್ಯಯು ನಂಬಿದಿಯಾ (ಕಾ. ೨೨. ೦೦೩). [ಮಾನಿಸ್ಸು + ಕಲ್ಯ]

ಮಾನಿಸದೇರ 'ಮಾನಸದೇರ' ನೋ.

ಮಾನಿಸವಾಟ್ 'ಮಾನಸವಾಟ್' ನೋ.

ಮಾನಿಸು, 'ಮಾನಿಸು' ನೋ.

ಮಾನಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಗೌರವಿಸು : ಆದರಿಸು : ಸತ್ಕರಿಸು : ಭೂಸುರರ ಮಾನಿ(ಕಾ. ೨೨. ೨೨)ನು ದೇಶಮಂ ಮೋಡಿ ಪಾಲಿಸು, (ಕಾ. ೨೨. ೨೨) ; ನಡೆಯ ಮನಗಿಂದವರ ಕೈಗಳ ಒಡಿಸು ತಂದನು ತನ್ನ ಭವನಕ ತಡದಿಂದ ಮಧುಪರ್ವವೆಚ್ಚರದಿಂದ. ಮಾನಿಸಿದ (ಕಾ. ೨೨. ೨-೨೩). ೨. ಒಪ್ಪು : ಅಂಗೀಕರಿಸು : ಸಮಾಪಕಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬೋಧಿಸಿದ ಸುಧಾರಣೆ ಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ಮಾನಿಸತಕ್ಕವೇ ಆಗಿವೆ (ಕಾ. ೨೨. ೨೦). ೩. ಹೊಂದಿ ಕೊಳ್ಳು ; ಒಗ್ಗು : ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ಪದೆಯು ಒಪು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾನಿಸುತ್ತದೆ (ಕಾ. ೨೨. ೨೨) ; ಬೆರಗಾವಿಯ ಪದೆಯು ಯೋರೋಪಿಯಾಜನರಿಗೆ ಪೂಜಾಂಗ ಮಾನಿಸುವದರಿಂದ . . . ಇಲ್ಲಿ

ಮನ ಮಾನಿದ್ವಾರಿ (ಕಾ. ೨೨. ೨೨). ೪. ಅಳತೆ ಮಾಡು : ಅಳಿ : (೨). ೫. (ಮತ್ತೊಬ್ಬರೊಡನೆ) ಯೋಚಿಸು : ಸಮಾಲೋಚಿಸು : ಮಾನಾವಮಾಪನು ಪ್ಲಾಸ ತನಗಾದುದನು ಮಾನಿಸಯು ಬರೆದ ರತಿ ಸುಖವ ಪರರಲ್ಲಿ ಮಾನಿಸುವನೆಗೆ (ಕಾ. ೨೨. ೦೨೪). ೬. ಗಣನೆಗೆ ತರು ; ಲಕ್ಷಿಸು : ಲೆಕ್ಕಿಸು : ಮಾನಿಯರುಪ್ಪೋಣಗಾಲವ ಮಾನಿಸರು ಪನಕಾಯಕರು (ಕಾ. ೨೨. ೨-೨೪). [ಮಾನ + ಅಂಜಿ]

ಮಾನಿಸಿ 'ಮಾನಿಸಿ' ನೋ.

ಮಾನೀಶ 'ಮಾನೀಶ' ನೋ.

ಮಾನು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭೂಮಿ (?) : ಕೆಲ ದಾರಿ ಮಾಮೆ ಮರವುಮರು ಮೇಮವ್ಯಕ್ತವನ್ನು ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ ಗಂಡಿಗೆ ಮೂರಿ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಕೆನ್ನಾದಾನವಾಗಿ ಸುಖದಿಂ ಭೋಗಿಸುವಂತಾಗಿ (ಕಾ. ೨೨. ೦೨೪. ೨೨-೨೩ : ೧೩೫) ; ತಂದು ದಾನಮೂಲಕ ಸಲುವ ಭೂಮಿಮಾನುಗಾಜನು ಆ ವಿಷ್ಣುಭಟ್ಟರಿಗೆ . . . ನಿಧಿ ನಿಕ್ಷೇಪ ಜಲಪಾಪಾಣಿ ಅಕ್ಷೀಣ ಆಗಾದಿ ಸಿದ್ಧ ಸಾಧ್ಯ ಅಪ್ಪಭೋಗತೇಜಸ್ವ್ಯಮ್ ಸುಖತದಾಗಿ . . . ಸೂರಿ (ಕಾ. ೨೨. ೨೦೪. ೨೨-೨೩ : ೧೩೫). [< ಮಾನ್ಯ ?]

ಮಾನುವೆ, ಮಾನ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಳ್ಳು : ಮಾಮೆವೆ [ಕಾ. ೨೨. ಮಾನವ. ಭೂಮಿ. ಮಾನುವೆ] ಸಿಕ್ಕಿದನುಕೂ (ಕಾ. ೨೨. ೨೨-೨೩). ಮಾನ್ಯ : ಎತ್ತರಗಳು ಕಾವರಿವಲ್ಲಿ ತಲೆ ಎತ್ತಿ ಮನುಷ್ಯನು ಮೇಯುತ್ತಿರು ವಾಗ ಅವನಿಗಿವೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದ (ಕಾ. ೨೨. ೨೦೪). [?]

ಮಾನುಷ (ಗು). ೧. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ. ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಮನುಷ್ಯ : ಮಾನವ : 'ಮನುಷ್ಯ' ಮಾನುಷ. ಮಕ್ಕಳು . . . ಪೂರುಷ, ವಿಷ್ಣು—ಈ ೧೨ ಮಾನುಷ' (ಕಾ. ೨೨. ೨೨-೨೩) ; ಭರಗಿ ಮಾನುಷಗೂಢಮಾನುಷವಾಗಿ ಮೇಲೆದಮ ಗೋಳಲದಲಿ (ಕಾ. ೨೨. ೨೨-೨೩). ೩. ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾದುದು. ಅಶ್ಯವಾದುದು : ಮನುಷ್ಯಪ್ರಯತ್ನ : ಮಾನುಷವನ್ನು ವಿಚಾರದಕ್ಕೆ ವ್ಯಥೆ ಪಡ ಬಾರದು (ಕಾ. ೨೨. ೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾನುಷತ್ವ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಇರುವಿಕೆ ; ಮನುಷ್ಯನಾಗಿರುವಿಕೆ : ಇಂತೇಕೆ ಮಾನುಷತ್ವಮನುಷ್ಯಂ ನಟಿಸುವ ಕೆನ್ನ ಭೇದವಾದು ಮಡುವಿಂ (ಕಾ. ೨೨. ೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾನುಷದ್ವಿ (ನಾ). ಮನುಷ್ಯಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದುದು : ದೇವದ್ವಿ ಮಾನುಷದ್ವಿಯೆಂಬದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಯುಮಂ . . . ಪಾತ್ರ ಸಂಕ್ರಮಣಮೋ ನಟಿದು ಕೋಪ (ಕಾ. ೨೨. ೨೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಾನುಷಿ (ನಾ). ಮಾನವಸ್ತ್ರೀ : ನಿಜಂ ಯಾರು ಸುಯ . . . ಯಕ್ಷಿಮೋ ಮಾನುಷಿಯೋ ? (ಕಾ. ೨೨. ೨೨). [ಸಂ. ಮಾನುಷಿ]

ಮಾನುಷೋತ್ತರಗಿರಿ (ನಾ). [ಚೈನ] ಮಧ್ಯಮಲೋಕದ ಒಂದು ಪರ್ವತ ; ೨ "ಈ ಪರ್ವತವು ಪುಷ್ಕರದ್ವೀಪದ ನಟ್ಟನಡುವೆ ಗೋಲಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ವತವನ್ನು ದಾಟಿ ವಿದ್ಯಾ ಭರರು ಮತ್ತು ಮುದ್ರಿಪ್ರಾಪ್ತಮಾನಿಗಳು ಹೋಗಲಾರರು. ಅದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಮಾನುಷೋತ್ತರವೆಂಬ ಹೆಸರು" (ಕಾ. ೨೨. ೨೨-೨೩) ; ವಂದೆ ಪಂಚಮಂದರಾದ್ವೀಪ ವರ್ಣಾಂಕ ಭೂಮಿ . . . ಸೀಮೆನಿ ಮಾನುಷೋತ್ತರಗಿರಿ ಚತ್ವಾರಿಚತ್ವಾರಿವ (ಕಾ. ೨೨. ೨೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಾನುಷ್ಯ (ನಾ). ೧. ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮ : ಮಾನವಸ್ವಭಾವ. ೨. ಮನುಷ್ಯ : ತಂಗಿ ಕೀಳವನನ್ನ ಮಗ್ನೋದಂಗದಿಂ ಮಾನುಷ್ಯಧರ್ಮವಿತ್ತಿಗೆ ನಿಷ್ಕೋಳು ದೂರವಾಯಿತು ಲೋಕಾಂತರಗಿ (ಕಾ. ೨೨. ೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾನಸ, ಮಾನಸ್ಯ, ಮಾನಿಸ್ಯ, ಮಾನೀಶ (ನಾ). ೧. ಮನುಷ್ಯ ; ಮಾನವ. ಮಾನಸ್ಯ : ೧. ಮಂದಿರ ಮಾನಸರಂ ಪದಿಯುಳ್ಳ ಕೊಲಗುತ್ತುಂ ಬರೆ (ಪಾಶ್ಯ. ೯೦-೯೩) : ಚಾಗದ ಭೋಗದಕ್ಕಿರಿದ ಗೀಯದ ಗೊಪ್ಪಯಲಿವಿವಿವುಗಳ್ಳಗರಮಾದ ಮಾನಸರೆ ಮಾನಸರ್ (ಕಂಠ. ೪-೨೬) ; ಎಗ್ಗ ಮಾನಸರ ಕುಲಗಂರುಮೈಯಾಗಿ ಐದ ನಲವಿಂ ಧುತವಾಗು (ಕಂಠ. ೨೦-೨೬). ಮಾನಿಸ್ಯ : ೧. ಆವರ ವುಗಂ ತಿಪ್ಪಯ್ಯ ಸೆಂಬ ಪದಿನೇಲ್ವಾನಿಸುವೆರೆ ಕಾಳಗದೊಳ್ಳತ್ತಲ್ಲಿ (೨೪. ೪. ೧೦೪. ೫೦-೬; ೫೫) ; ಮುದವಿರೋಧಿಯ ಬಲಹ ಹೇಳಾ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಂಬಮಾವ ಮೂವನು (ಪಾಶ್ಯ. ೯-೬) ; ವೇನಾಶರಗಳ್ಳಲ್ಲಿ ಎನಂದೆ ನೂತನವಡಿದು ವುಜಿ ವೋಲ್ವ ಮಾನಿಸುಗಳ ಕಣ್ಣಿನೆ (ಕಂಠ. ೨-೬೪). ೨. ಆಕಾಶ ಸೇವಕ : ಶ್ರೀಮಂ(೦)ಸ್ವತಾಪ್ರಧಾನಂ ಮುದ್ದಿಯದಂಕಾಯಕ್ಕರ ಮಾನಿಸನು ಅಗಿ ಕುಂದೂರ ಕೋಟೀಶ್ವರರೇವರಲ್ಲಿ ಆಜಂದ್ರಾಳವಾಗಿ ನಡೆ ಸುವ ಧಮ್ಮದ ಕಟ್ಟಳೆ (ಪಾಶ್ಯ. 1X-11, ೯೦೬-೨೪; 1೨7). ಮಾನಿಸ ಕಳು ಹಿದರೆ ಸಾಲದೆ (ಕಂಠ. ೯-೬). ಮಾನೀಶ : ೧. ನಾನೀಶನೆಯದ ಮಾನೀಶ ನೀವನೆ (ಪಾಶ್ಯ. ೯೦-೧೧). ಕುಶತ್ಯವಿಧದಲೆ ಕುಶ್ವರನು ಎನಿತನೆ ಈಶ ನಾನೀಶನವೆರಡೆ ದಾದಿ ಮಾನೀಶನೆ ಈಶ (ಪಾಶ್ಯ. ೦೨೫). ೨ ಇದು ಪ್ರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ.

ಮೂನುಸಾಕಡೆ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಬಲ್ಲಾಡು(ಶೂ)ವ್ಯಕ್ತ
 ... ಕಟ್ಟಾಡು ನುಸಾಡು : ಮುಕ್ತವಲ್ಲಾಡು ಬಿಟ್ಟಾಡು ವಡೆಯಂ
 ವೆಳ್ಳವ ಬಿರುದವ್ಯವೆರೆ ಬಿರುದನೂಡು ಬಿಟ್ಟಾಡು (ಎ. ೫೫೪. ೧೫೪-೪
 ಸಂ. ೨೨೬).
 [ಪ್ರಾ. ಮೂನುಸಾ. / ಸಂ. ಮೂನುಸಾ.]

ಮೂನೆ (ನಾ). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ; ನಕಲು; ಮಾದರಿ : ಇವುಗಳ 'ಮೂನೆ' ಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು (ಗುಣಾ. ೪). 'ಮೂನೆವೈದ್ಯಕ' ಪಠಾ. [೧]

ಮಾಗುತಿದ್ದು (ಕ್ರಿ). ಮೇಲ್ವಿಕ್ರಿಯವು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆ...ತಿದ್ದು :
(೩). [ಮಾಗೆ + ತಿದ್ದು, (<ಪ್ರಾಕೃತ)]

ಮಾನವಪುಸ್ತಕ (ನಾ). "(ಬರಹ ಕಲಿಕೆಯೊಳಗಿನವರನ್ನು ಮೇಲ್ವಿಂತ್ರಿ
ಮೊದಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೆಯುವ ಪುಸ್ತಕ : ಮೇಲ್ವಿಂತ್ರಿಪುಸ್ತಕ ; ಮಾನವ
ಪುಸ್ತಕ" (Copy book, text). [ಮಾನವ + ಪುಸ್ತಕ]

ಮಾನೋನ್ಮತ (ಗು). ೧. ಹಿರಿದಾದ ಗೌರವದಿಂದ ಕೂಡಿದ :
ಮಹಾಮಾತೃಪದವೀ ವಿವಾಹಮಾನಮಾನೋನ್ಮತಪ್ರಭುಮಂತ್ರೋಪಾಹ
ತಶ್ಚಿತ್ರಯಸಂಪದ್ವರಪ್ತ ಶ್ರೀಮತ್ ವೆಂಪುಕುಲದ ಪೆರ್ಗಡೆ ಮಾಮಯ್ಯಂಗ
ದಸ (೧೯೦೬. ೫. ೨೪-೨; 1952). (ನಾ). ೨. ಹಿರಿದಾದ ಗೌರವ
ದಿಂದ ಕೂಡಿದವನು ; ಶ್ರೇಷ್ಠವ್ಯಕ್ತಿ ; ನಿಷ್ಠೆ ಮಂಡಗೂಢ್ಯಾಲಂ ಮಾನೋ
ನ್ಮತ ನೀನಾಯಿ ಬಂದುದನೆ (೧೦೫. ೧೯-೦೯); ಮಾನೋನ್ಮತ ನಿರವರ
ಕುಲನೆ ಮಹಾಪುರುಷ ಪರಧನಗಳ ದತ್ತಾದಾನಗಳ್ ನೀನಗಾವು
(೧೦೬-೧೭. ೨-೨೩). [ಮ.]

ಮಾನೋನ್ಮತಿ (ನಾ). ಹಿರಿದಾದ ಗೌರವ : ಮಾನೋನ್ಮತಿ ಪರ್ವಮಾನ
ಮಮುಳ್ಳಾ ನೋಯಂ ವರ್ಧಮಾನಂ . . . ಎನರ್ ತಾಂ ಡೊರೆ ವರ್ಧ
ಮಾನಮುಖಿಯೊ ಶ್ರೀವರ್ಧಮಾನಾಯುರ. (ಕುಳುಕು: ೧-೨೩). [ನಾ.].

ಮಾಣಿಕ್ಯಮಿ 'ಮಾಣವಮಿ' ನೋ.

ಮಾನ್ಯರ ? (ನಾ). ಮಾವಿನ ಎಲೆಡುಹಾರದ ಧ್ವಜ (?) : ಮಾನ್ಯರ
ಭಾರಿ ನಗಾರಿ ಮೇಳುಮಂಗಳಂವು. ಸುರಾಂತ ಸತ್ಯಗೆ ನಿರಾಸೆಯು . . .
ಶಂಬಿ ಸುಚಿಕ್ಕವು. ರಾಜರಾಜಮಂದಿರಿ ನಾಡಿದಾತ. ತುಂಬಿಯ ನರೇಶ್ವರ
(ಸಾ.ಸಂ.೦-೦೦೫)-೨ ಇದು "ಮಾನ್ಯರ" ಎಂಬುದರ ಅಪರಿಚಿತವಿರಬಹುದು.

ಮಾನ್ಯ (ಗು). ಡಿ. ಗೌರವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ; ಮನ್ನಣೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ

ನಾನಾಮನ್ಯಕವ್ಯಾಂತರಂಗನಿಹಿತಾನಂದೋದಯಂ . . . ವಾಲಿದಂ ಮಹೇ
ವಲಯಮಂ ಸಂಸಾರಸಾರೋದಯಂ (೧೦೫. ೬-೭). ೨. ಹೊರದ
ತತ್ತ್ವ : ಒಪ್ಪತತ್ತ್ವ. (ಸಾ). ೩. ಮನ್ಯತೆ : ಗೌರವ : ಮನೆಯ
ಜಾಮಾತ್ಯವಿಗೆ . . . ಅನುದಿನವು ಗಳಿಸುವ ಪಾಟುಗಿಂತೀ ಮನ್ಯ (೧೦೬.
೧೩-೧೦). ೪. ಗೌರವಯುಕ್ತವಾದುದು : ಮನ್ಯತೆಗೆ ಪಾತ್ರ
ವಾದುದು : ತನಗೆ ತಂದೆ ಬೋಧಿಸಿದ ವರಸೂತನಧರ್ಮವೇ ಮನ್ಯವೆಂದ
ದನು ಧರ್ಮ ತಲೆಯಲ್ಲಿ (೧೦೭. ೧-೨); ರಾಜಾಜ್ಞೆಯು ಸರ್ವಥಾ ಮನ್ಯವೇ
ಅದರೂ ಮಾದಬಾರದ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೂಡಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಬೀಳುವ
ದೇತು ? (ಮಹಾಶ. ೨೪). ೫. ಗೌರವಯುಕ್ತನಾದವನು : ಪೂಜ್ಯ
ನಾದವನು : "ಮನ್ಯಂ ಪ್ರಶಸ್ತಂ" (೪೫. ೫೦-೧೦-೧೪); ಸಮೀಕ್ಷಿಸ್ತ
ವದೊಡವೇ ಕುಡವರೊಳಗೆ ಕೊಡಿರ್ಪದಂ ಮನ್ಯನೇ (೩೦೮. ೩-೨);
ನೀವು ಮನ್ಯರ ನಿಮ್ಮ ದಾಸಿ ಮಹಾದಿಗಡೆ (೧೦೯. ೫-೬); ಮನ್ಯರ
ಮನ್ಯರ ಹಿರಿಮೆಯನುಪರು ಅರಿಯರು ನೀಚರಾದವರು (೧೦೯. ೨೨-೨). ೬. ಇನಾಮು : ಒಹುಮಾನ : ಉಡುಗೊರೆ : ಇತರರು
ಪದರುಕಪಾಯಿ ಸಂಬಳ ಕೊಡುವ ಕಡೆ, ನಾನು ಎಂಬಿರುಪಾಯಿ
ಕೊಡುತ್ತೇನೆ . . . ಹಬ್ಬ ಪುಣ್ಯಮೆ ಅಂದರೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭೇರೆ ತಸ್ತೀರು
ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಅವರಿಗೆ ಮನ್ಯಗಳು ಇವೆ (೪೫. ೧೪). ೭. ದಾಸವಾಗಿ
ನೀಡಿದ ಭೂಮಿ : ಉಂಬಳಿ : ಅಯ್ಯಕ್ಕಪ್ಪ ತಮ್ಮ ಮನ್ಯದೊಳಗೆ
ಮಟಿ(ಶ್ರೀ) ಕೊಟ್ಟ ಕಯ್ಯತ್ತ ೫೦ (೧೦. XVII. ೬-೨ : 1004); ತನ್ನ
ಮಾನ್ಯದೊಳಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹರಳ ಕೆಯ ಕಂಛ ೧೦೦ (೧೨. XIX. ೨-೬ :
12:8) : ಪ್ರಭುಗಳು . . . ತಾವು ದೇವರ ಅನಿರ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರತ
ಮನ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಟ್ಟು, ದೇವ ದೇವಿಯರಿಗೆ ಮ್ಮಾಲಿಂಪಾರ
ಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಮೇರೆ (೧೧೦. ೧). ೮. (ತೆರಿಗೆಯನ್ನು)
ರದ್ದು ಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ; (ತೆರಿಗೆಯ) ವಿನಾಯಿತಿ, - ರಿಯಾಯಿತಿ :
ದನ್ನಾಯಿತರು ಸಾಮ್ಯ ತರಬಾರಿಕೆ ಅನುವು ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುಕ್ಕಲದ್ದರು
(೧೧. XII. ೧೦. ೬-೧೬ : 1979). ೯. ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾದುದು : ಸಮ್ಮತಿ
ಪಡೆದುದು : ಆದರೆ ೪ ಹೇಳಿಕೆ ಮಾನ್ಯವಾಗಿರಲ್ಲಿ (೨೫. ೧೬). ೧೦.
ಸಾಮಂತರಾಜ : ಮಾಂಡಲಿಕ. ೧೧. (ಪತ್ರ ಬರೆಯುವಾಗ)
ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ ಸಂಭೋಧಿಸುವ ಶಬ್ದ ರೂಪ:

ಮಾನ್ಯದಂಗಡಿ = ದಾನವಾಗಿ ಪಡೆದ ಅಂಗಡಿ : ದೇವರಂಗಡಿ ಮಾನ್ಯ
 ದಂಗಡಿಯೊಳವದುಡಿಬಯಿಂ ಕೊಡು ಹಸರಂಗಿಯ್ನು ಮಾಣವಂಗಡಿ
 ಗಳೊಳ್ಳ . . . ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬರಹಕ್ಕೆ ಹಾಗುವೆಂದು (ಕೃ. II, 90-94; II 47).

[३०.]

ಮಾನ್ಯಂಗುಡು (ಕು). (ಭೂಮಿಯನ್ನು) ದಾಸವಾಗಿ ನಿಡು : ಉಂಟು
 ಕೊಡು : ಮೃತ್ಯುಶ್ಚಕ್ತಿಯು ಮಾನ್ಯಂಗುಡುಗಳನ್ನು ಜೇಬ್ ಭೂಲಹರಿ
 ಬೆಸದೊಳ್ ನನ್ನವೆಡಂಗಂ ಪನ್ನಭಿಯ ಕೊಟ್ಟು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಯಶವಂ
 ಪಡಿದಂ (೪೩. ೩೩. ೪-೩; ೪೩). [ಮಾನ್ಯ + ಕುಡು (< ಕೊಡು).]

ಮಾನ್ಯಕರಣಿ (ನಾ). ಮನ್ಯಕ ವರದ ಅಧಿಕಾರಿ; ಪಾಟೀಲ; ಪಟೀಲನಿಗೆ
ಪುಟಿಲ, ಗಿಡ, ನಾಡುಗಿಡ, ಎಜಮಾನ್ ರೆಡ್ಡಿ, ವೈದ್ಯಕಾಪ್ಪ, ಮಾನ್ಯ
ಕರಣಾರಿ, ಮನ್ಯಗಾರ, . . ಮನ್ಯರೆ ಹೆಸರುಗಳುಂಟು (ಗ್ರ.ಪಾ. ೧).

[ಸಂ.]

ಮಾನ್ಯಕಾಜಿ (ನಾ). ಉಂಬಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನು ; ಭೂಮಿಯನ್ನು
 ದಾನವಾಗಿ ಪಡೆದವನು : ಸೆಟ್ಟಿಯರ್‌ನ ಸಿಗರ್‌ವುಣ್ಣಿ ಗಣ್ಯರಾಗಿ
 ಮಾನ್ಯಕಾಜಿಯೂ ಒಬ್ಬರಾಗಿ ವರಿಯರ ಗದ್ದಾಣವು ಬಾರ್ (ಶಾಂ-
 ೧೫-೧. ೬೭-೨೯; ೨೦೭) ; ಕೋಗಲಿಯ ಬದ್ಧಿಗನ ವೃತ್ತಿಯ ಮಾನ್ಯಕಾಜಿಯೂ
 ತೊಲಗಿಸುವ ಧರ್ಮವೂ ಮಹಿಮೆ ದೆಯ್ಯ ಕೆ ಕಳು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ದವ

ಪ್ರೈಯರ್ (೧೯೨೨: IX-1, ೧೯೭-೩೩; 1955).

[ಮಾನ್ಯ + - ಕಾಣ]

ಮಾನ್ಯವೇಟ, ಮನ್ನವೇಟ, ಮನ್ನವೇಡ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು; ೨ ಈಗಿನ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾದಲ್ಲಿಯ 'ಮಳವೇಡ' ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿ. ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದಿತು: ಮಾನ್ಯವೇಟವರವಂ ಗೋಮರುಮಂಚಂಗಿಯಂ ಬಸವಾಸಿದೇಶವಂ ... ಕಾದಿ ಗೆಲ್ಲು (೨೪: II, ೫೯-೬೪; ೪74). ಮನ್ನವೇಟ: ಮನ್ನವೇಟದ ತೆಂಕ ನಿಜ ದೇಗುಲ (೨೪: VIII, ೫೫: ೩೨-೩; 800). ಮನ್ನವೇಡ: ಶ್ರೀಪ್ರಧೀವಲ್ಲಭಮಾಹಾರಾಧಿರಾಜ. . . ಚಲದಂಕ ಕಾಟು ಮನ್ನವೇಡದೊಳ್ ಪ್ರಧೀರಾಜಂಗಿಯಂತ್ರಮಿರೆ (೨೪: XI, ೫೪೮. ೫೦-೩; ೧೧೧). [೨ ಇದು 'ಮಳವೇಡ' ಎಂಬುದರ ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣ ರೂಪ]

ಮಾನ್ಯಗಾಣಿಕೆ (ನಾ). ಉಂಬರಿ ಪಡೆದವರು ಕೊಡುವ ಕಾಣಿಕೆ: ಹತ್ತವರಹದ ಹೊಲ ಮಾನ್ಯದ ಹೊಲವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಯಿರ್ದೆ. . . ಜೋಡಿ ಮಾನ್ಯಗಾಣಿಕೆ ಸಹ ಪೂರ್ಣಾಗಿ ಪಾಲಿಸಿರ್ದೆ (೨೪: XI, ೫೫೪. ೫೯-೬೨; 170೨). [ಮಾನ್ಯ + ಕಾಣಿಕೆ (< ಕಾಣ್ಕೆ)]

ಮಾನ್ಯತನ (ನಾ). ಗೌರವ: ಹಿರಿಮೆ; ಘನತೆ: ಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತನ ವನದಲ್ಲೆ ಆತ ಎಂಬ ತೊಟ್ಟಿಯು ಹಾಯಬಾರದೆ ಹರಿವುತ್ತಿದೆ (ಮಾಣಿಮಾ. ೩೪-೧೩೩). [ಮಾನ್ಯ + - ತನ]

ಮಾನ್ಯತೆ (ನಾ). = ಮಾನ್ಯತನ: ಆ ಮುನೀಶ್ವರನಿರಿಸುಗೊಂಡಿ, ರಾಮಚಂದ್ರನ ಸಹಲಸುಗುಣಸ್ತೋಮಸಾಂದ್ರನನಧಿಕಮಾನ್ಯತೆಯಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿ (ಕೂಕೂ. ೩-೧-೧೩): ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಉಪಪಾಪ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದು. . . ಲವಚ್ಛಾಪೆಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಬಹುದು (ಝಾಂ. ೩೯೦). [ಸಂ. ಮಾನ್ಯತಾ]

ಮಾನ್ಯದರೆ 'ಮಾನ್ಯದೊ' ನೋ.

ಮಾನ್ಯದೊಳೆ, ಮಾನ್ಯದರೆ (ನಾ). ದತ್ತಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆ: ಸಯಂಬುದೇವರ ಎಂಭತ್ತು ಮತ್ತರು ಕೆಯ್ಯ ಮಾನ್ಯದೊಳೆಯಂ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಸರ್ವಸಮತ್ಯಮಾಗಿ ದೇವರ್ಗ ಬಿಟ್ಟರು (೨೫೪: XX, ೭೦-೭೨; 110೧). ಮಾನ್ಯದರೆ: ಶ್ರೀನರ ಸಂಘ ದೇವರ್ಗ ಬಿಡಿಪ್ರಳಯೋರೊಡೆದುರ ಮಾನ್ಯದರೆಯ ಕೆಯ್ಯ ಮೂಡಾ ಪತಂಗಿಯಲಿವ್ವತು ಮತದರೆಯ ಕೆಯ್ಯ ತಲೆಯಂ ತೆತ್ತ ಮಿಕ್ಕುದು ... ಮೂಲ ಕೆಯ್ಯ ಮತ್ತ ೬ (೨೫೪: IX-1, ೧೨೦-೧೨; 105೩). [ಮಾನ್ಯ + ತೆಟ್ಟ]

ಮಾನ್ಯದ್ವಿಪತೆ (ನಾ). ಗೌರವಸ್ಥರಾದವರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ದ್ವೇಷ: ಮಾನ್ಯದ್ವಿಪತೆ ಪತಿಸಮೇತಮಾತ್ಮಸ್ತುತಿಯನ್ನಿಟ್ಟವನು ಬಿಡುಬಿಡು ತದ್ವಿಪ ರೀತದಲಿ ವರ್ತಿಸುವವನೇ ರಾದುನು (ಕಾಣ್ಯಾ. ೩-೭೦). [ಸಂ. ಮಾನ್ಯದ್ವಿಪತಾ]

ಮಾನ್ಯವಂತ (ನಾ). ಗೌರವಸ್ಥ: ಮಾನ್ಯನಾದವನು: ನೀ ಮಾನ್ಯ ವಂತರವೇಲು ಜೋಸರಿಪ (೪೫೫. ೧೭-೪೪). [ಸಂ. ಮಾನ್ಯವತ್]

ಮಾನ್ಯವೊಲ (ನಾ). ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಭೂಮಿ: ಮಾನ್ಯದ ಭೂಮಿ: ಬಡಗವೊಲದ ಮನ್ನೆಯಸಾಪ್ಪದ ಮಾನ್ಯವೊಲದೊಳಗೆ. . . ಹಿರಿಯ ಕೋರೊಳ್ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟ ನೆಲಂ ಮತ್ತರು ೧೫೦ಕ್ಕೆ ನುಬ್ಬದರುಮಣಿ ಗದ್ದಾಣಿ ೧ (೨೫೪: XX, ೨೦-೩೦; 1೧೧೧). [ಮಾನ್ಯ + ವೊಲ]

ಮಾನ್ಯ (ನಾ). ಗೌರವವ್ಯಕ್ತಗಳು: ಮರ್ಯಾದಸ್ಥ. [ಸಂ. ಮಾನ್ಯಾ]

ಮಾಪ್ಪ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪತಿ: ವಿಷ್ಣು: ಮಾಧವ: ಮಾಪ ವಿಧಿ

ಶಕ್ರಮುಖ್ಯರುಗಳ ಪರಮನೋರಥಾದ್ವಿರುತ್ತಾ ರೈಸುವ ಬೇರ ಎನಗೆ ಬೆಂಪಕದ ಭಾವ ಪುಷ್ಪ ಕೊಟ್ಟು ಪೊರವೊಡಗದ (೧೪೫೫. ೧೦-೫೦): ಮಾಪನಂ ನೋಡಿ ನಡೆಯ್ದಿಲ್ಲಿಹದೆಯನಲಾ ಪದ್ಮಿನಾಭ ಬೆಂದುದು (೧೪೫೬. ೧೯-೬೪). [ಸಂ.]

ಮಾಪ್ಪ 'ಮಾಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಾಪಕ (ಗು). ೧. ಅಕಮಾಡುವ: ಅಳಿಯುವ. (ನಾ). ೨. ಅಳಿಯುವ ಸಾಧನ: ಮಾನದಂಡ: ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕಲಾತ್ಮಕ ಗಳನ್ನ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲು ರಜಪೂತರೆಯನ್ನೂ ನಾನು ಮಾಪಕವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ (೫೫೬. ೫೨). [ಸಂ.]

ಮಾಪಡಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಅಳತೆಯ ಪರಿಮಾಣ: ದೊಡ್ಡ ಪಡಿ: ಏನು ಕೆಲಸವನೊಂದುಂಕೆ ಹೇಳ್ತದೆ ಮಾಡಿ ಬೇಸಹಕೆಯುಳಲುಮೋಪದ ಭಕ್ತಿಭಾವಮಂ ರೇಸೆಂದು ಮೆಚ್ಚಿ ರಾತ್ರಿಯಲಿ ಮಾಪಾಣಂ ಮಹಾಪಡಿಯ ಪರಿಯಾಣ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನಿತ್ತಮ (೫೬೫. ೯-೨೪). [ಮಾ + ಪಡಿ]

ಮಾಪತ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಬೀದಿ: ರಾಜಮಾರ್ಗ: ಹೆದ್ದಾರಿ: ಮಹಾಪಥ - ಮಾಪತ (ಕೂಕೂ. ೩-೧-೩). [< ಸಂ. ಮಹಾಪಥ]

ಮಾಪತಿ (ನಾ). = ಮಾಪ್ಪ: ವಿತರಣಗುಣದೊಳೆಪ್ರತಿಮಾನಾಗಿರುತ್ತ ಮಾಪತಿ ಬೀಡೆ ಕವಚವನ್ನಿಟ್ಟು ಸುತಕೇಶಿವದಧೀನ ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಗೆಹಾಕಿ ಹತ ಕರ್ಣವೆಂಬುದೆ ತಕ್ಕ (ಕೂಕೂ. 1. ೪೪): ಮಾಪತಿ ಕಳಂಕ ಕರಾಳ ಕರ್ಣ ಕಾಲವೈರಿ ಪುರಾರ್ಥನಾಜಮಂರಾದ್ದರ ಧೀರ ಶಂಕರ ಚಂದ್ರಕೇವಿರ ಪಾಲಯಾ (ಕೂಕೂ. ೩-೧-೩). [ಸಂ.]

ಮಾಪಣ (ನಾ). ಅಕಮಾಡುವಿಕೆ: ಅಳಿಯುವಿಕೆ: ಪಾರ್ಶ್ವೋಳು ಬೀಳ್ಗೆ ಕಡಲೊಳಗೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲಿವಲು ತೇಲುವೆದಮೇಯಸತ್ಯದಲಿ ಮೇಯ ಜಗಮೂಲದಲೆಯೊಳಗೊಂಡು, ಮಾಪನದ ಬಗೆಗಿರಲು ಗಾಯಯಿಸಿರುಗಳಂತ (ಕೂಕೂ. ೧೦೦): ಲವರು ಸಂಗೀತತಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಸ್ಥಗಿಸಿದ ಸೇವೆಯ ಮುರ್ತಿಯ ಮಾಪನವನ್ನೆ ಇಡೆ ಕಾಣಬಹುದು (ಕೂಕೂ. ೪1. ೫೫). [ಸಂ.]

ಮಾಪಳ್ಳ 'ಮಾಪಿಳ್ಳ' ನೋ.

ಮಾಪಳ್ಳ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಹಣ್ಣು: ಫಾರಿಹಣ್ಣು: "ಮಾಪಳ (ಲ) - ಮಯಾಫಲ" (ಕೂಕೂ. ೩೩). [ಮಾ + ಪಳ್ಳ (< ಪಲ್ಯ)]

ಮಾಪಳ್ಳ 'ಮಾಪಾಳ' ನೋ.

ಮಾಪಾರಿ (ನಾ). ಒಂದು ದೇಶ ಮತ್ತು ಆ ದೇಶದ ಕುದುರೆ: ಮಾಪಾರಿ ಹುರುವಂಜಿ ಯಾಸುಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ಕಲಹತಿ ಬೇರಮಾಯೆಂಬೀ ಸಹೋಳು ವೃಷ್ಟಿಲಾ ದೇಶಮೆಂಬಲಾ ಕೆಮ್ಮರಿಗಭಿಧಾನಮಕ್ಕೊ (ಮುಗಣ. ೩೩-೨೧). [?]

ಮಾಪಾಳ, ಮಾಪಳ್ಳ (ನಾ). ಬೆಪ್ಪಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಯಿ: ೨ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳ ನಾಲಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ವಯು ಬಂದಿದ್ದರೆ, ವಿಯಾಸುವಾಗ ಈ ಕಾಯನ್ನು ತೇದು ನಾಲಿಗೆಗೆ ಹಚ್ಚಿ ವಂದು ತೆಗೆದು ಬಾಯನ್ನು ತೊಳೆಯು ತ್ತಾರೆ: ದಾಳಂಬ ತೊಗಟೆ, ಮಾವಿನ ಬೀಜ, ಸೈಂಧವಲಗ್ನ. ಮಾದಳ ತಣ್ಣು (ಮಾಪಾಳದ ಕಾಯಿ). . . ಇದನ್ನು ಸಮಭಾಗ ಹಾಕಿ ಜೋರ್ ಮಾಡಿ ಮೆಚ್ಚಿಗೊಡನೆ ಸೇವಿರಲು ಆಮಾತೆಹಾರ. ರಾತ್ರಿಸಾರ ಮತ್ತು ಲರ್ಜಣಶಾಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಗುಣವಾಗುವವು (೫೫೬. ೩೩ ೩೦). ಮಾಪಳ್ಳ: ಸೂರ್ತಿಮಣದ ಮೇಲೆ ಕಿಮ್ಮತ್ತು ಅಗಕ್ಕಳ್ಳ ಜನಸಂಗು. ೧ ಅಕ್ಕಲಮಾರ . . . ೧೯ ಮಾಪಳಕಾಯಿ (ಕೂಕೂ. ೧೨೨). [?/ಕೂಕೂ. ಮಾಪಲ = ದೊಡ್ಡ ಮಾದಳಣ್ಣು]

ಮಾಟ (ನಾ). ೧. (ದ್ರವ್ಯ, ಧಾನ್ಯ, ಮುಂತಾದುವನ್ನು) ಅಳತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಸಾಧನ. ೨. ಅಳತೆ: ೨ ಮೊದಲವು ೩೨ ಚಲ

ಮಾಧ್ಯರವ (ನಾ). ಶಿವನ ಒಂದು ರೂಪ : ಮಹಾಧ್ಯರವ :
 ಚಂಡಿಯಾಗಿ ಪೀರ್ವ ಮಾಧ್ಯರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದುಹೋದ
 ಮೃದಾರಿ ಕಾದಿದಂ (ಪಾ. ೦೫-೨೦). [ಮಾ. + ಧ್ಯರವ]

ಮಾಮ, ಮಾವ (ನಾ). ೧. ಸೋದರಕೆಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮಾವ
 ನಾಗರವವನು ; ಸೋದರಮಾವ : ಶ್ರೀಮತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ
 ಬೂತರಸ ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಯೊಳಗೆ x x x ಬದರವೊಳ್ಳೆಡೆ ಜಾಣ
 ಸತ್ತೊ ಅದರ ಮಾಮ ತಿವ್ವುವೆದೆಯ ಮಾದವಾದಿಯ ಬುಳ್ಳಬ್ಬ
 ಕೊಟ್ಟೊ (ಪ್ರಕಾ. ೦೯೩೦. ೪೯-೪ : ೫೫) ; ನೀಮನಗಿನಿತಂ ಕೆಮ್ಮನೆ ಮಾಮ
 ಮನಂ ನೋಡು ಬೆಸುವಿರ್ (ಕಂಪ. ೦೨-೪೪) ; ಬಲಕ್ಷಮಂ ಮಾಮಂ
 ನಿಮಗೆ ಮೊಹಿವೊಳ್ಳೆಟ್ಟಿದನಿದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೫೦). ಮಾವ : ೧.
 ನೀಮಂ ಪೋಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮಾವನ ಪಕ್ಕದೊಳೊಡಮೊದೊಲೆಯಂ
 ಬರೆಯಿಸಿ ಕೊಟ್ಟೊಡೆ (ಕಾ. ೨-೬) ; ಎನ್ನ ಕನ್ನಕೊಡ ಕಾಲದೊಳ್
 ನಾನೆನ್ನ ಮಾಮಂ ಕಂಡಿಪೋಷನ ಮನದೊಳ್ ಬಳಿದಂ ಮದವಾಸಮದಾ
 ಮನಿ . . . ವರದಿತ್ತರ (ಪಾಕಾ. ೦-೦೦೬ ಪ) ; ಮಾವನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆದಾ
 ಮಾದ್ರಾವನೀವತಿ ಶಲ್ಯ ಮಿಗೆ ಸಂಭಾವಿಸಿದನೊಂದಿತ್ತನೀತಂಗವಿವಸ್ತುಗಳ
 (ಕಾ. ೨-೬). ೨. ಗಂಡನ ಅಥವಾ ಹೆಂಡತಿಯ ತಂದೆ : "ಶ್ವರಾರ
 ಶ್ವಶೂನಾಸುವದಿಗೊಂ ಲೂಕಿತ್ತ ಮಾವನೊಳಮತ್ತೊಳಂ" (ಮುಕ್ತ. ೩-೨೪)
 ೩. ಈತಂ ನಿಮ್ಮ ಮಾವನೆಂದಾಗಳ್ ಕುಮಾರನುಮಿದಿರಬ್ಬ
 ತದೊಕ್ಕು ಮತ್ತ ವಿನಯಮಂ ಗೆಯ್ಯದೊಳನಂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಂ
 ಕುಮಾರನಂ ನೋಡಿ . . . ಸಂತುಷ್ಟಚಿತ್ತನಾಗಿ (ಪಾ. ೨-೦೦) ; ನೀಂ
 ಲಲಿತಾಂಗಚರನೆಯಪ್ಪ ದ್ವೇಷದಂ ಸ್ವಕೀಯಪ್ರಾಣೇಶ್ವರಿ ತತ್ತ್ವಯಂ
 ಪ್ರಭಾವಿವಿ ನಿಮ್ಮ ಮಾಮಂ ಪದ್ಮದಂತಚಕ್ರವರ್ತಿಗಂ ನಿಮ್ಮತ್ತೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
 ಮತಿಮಹಾದೇವಿಗಂ ಶ್ರೀಮತಿಮಿಂಬ ಮಗಲಾಗಿ ಪಟ್ಟಿದಳ (ಕಂ. ೪-
 ೧-೦೬ ಪ) ; ರಾಯನಾದೆ ಜೀಯ ಕರಿ ರಾಧೆಯನಾದೆ ನೋಟವಕ್ಕಳು
 ಬೀಜುವಾದರ ಮಾಮ ಎಂದರು ಸೀತೆಯರಡೆಗಡು (ಕಾ. ೪-೦-೩). ೩.
 ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ
 ಮಾತು : ಎಮ್ಮಯ್ಯಂ ಮಾವನವ್ವ ಮತ್ತಯ್ಯಂ ಮತ್ತವ್ವ ಗುರು
 ಮೊದ ಮಹಿಯವನವೊ ಜಿಯವನಾಗಿ ಜಾರಿಯರ್ಪಂಚಿಮರ್ (ಕಾ. ೨-
 ೩-೫೦).

ಮಾವನಕಾಣ = ಮಾವನ ಪರಿವರ್ತಿಯಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ
 ವೀರ ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಾವನಕಾಣ ಶ್ರೀಮದಿ ಮಹಾಪ್ರಳಯ
 ಕಾಲಭೃತವಪ್ಪಾತದೇವರ ಪಾದಾರಾಧಕಂ ಪರಬಳಸಾರ್ಥಕಂ ನಾಮದಿ
 ಸಮಸ್ತಪ್ರಸನ್ನಸಹಿತಂ (ಪಾ. ೨೨-೨೩ : ೧೦೫) ; ದೈವಿಮುಗ್ಧಳಕೆ
 ವಿಗ್ರಹೋಚಿತಾಣಂ ಚೋಳಕಟಕಸ್ವಸ್ತಕೂಟಿಕಾಣಂ ಮಾವನಕಾಣಾ
 (೦೪. ೪೧. ೪೩೨. ೪೩-೦೬ : ೧೦೦೦). ಮಾವನಗಂಧವಾರಾ = ಒಂದು
 ಬಿರುದು : ಅಭಿಮಾನಗಳ್ಳನಟರಗಾಂ ಮಾವನಗತ್ತವಾರಾಂ
 (ಪ್ರಕಾ. ೦೯೩೩. ೪೦-೩೦ : ೫೩) ; ಶ್ರೀಮದಾಪ್ರಮುಖದೇವ ಪಾದವಾರಾ
 ಭ್ರಮರಂ ಮಾವನ ಗಂಧವಾರಾಂ (ಪಾ. ೨೩. ೨೩-೩. ೩೬-೦೪ : ೧೦೦೦).
 ಮಾವನವಾಣಿ = ೧. ಸೋದರಮಾವನ ಮನೆ : ಪದ್ಮನಗದ್ರಬ್ಬ
 ಪೈಯೊಡವುಟ್ಟಿದ ಮಾವನಮನೆಯೊಳೊಡುಟ್ಟುಂ ಬೀದೊಡದೊಡ
 ಗೆಯ್ಯದೊ ನಾಯಾಣ್ಣದ ಬೋಣಿಯೊಳೊಡೊಡೊಗೆ ಪದಯಿದನೆ ಕರಂ
 (ಕಾ. ೨೩. ೨-೬೪). ೨. ಗಂಡನ ಅಥವಾ ಹೆಂಡತಿಯ ತಂದೆಯ ಮನೆ :
 ಸೊಸೆ "ವಮ್ಮ ಮಾವನ ಮನೆ ಕಾಲಕ್ಕಿದಂಗೆ ಉಕ್ಕಲಿ" ಎನ್ನುತ್ತಾ
 (ಪ್ರಕಾ. ೦೦೩) ; ಈ ಅಳಿಯದೇವರಂಗಳು ಮಾವನ ಮನೆ ಬಿಡದ ಭದ್ರ
 ಮಾಗಿ ಹೆಂಡದಿರ ಜೊತೆ ಇಪ್ಪುಟ್ಟಿರು (ಪಾ. ೨೩. ೨೦೦). ೩. (ಅಲಂ)
 ಊಟಉಪಹಾರಗಳ ಮಂದಿರ ; ಹೋಟೆಲು : ಊಟ ತಂದಿಗಳಿಗೆ

ಹೋಗಿ ಮಾವನ ಮನೆ ಇದೆ ; ಇದೆ. ಮಲಗುವುದಕ್ಕೊಂದು ರೂಪು :
 ಮಾಡಿ ಕೊಂಡರ ಸಾಲು (ಪಾ. ೪). ಸದೆಯನೆ : ಕಾರಾಗೃಹ :
 ಅವರು ಕೃತಕ ಮಾಡಿ ಮಾಡನ ಮನೆ ಸೇಡ (೨೩). "ಅತ್ತಮನೆ"
 ಪರಾ. ಮಾವನೊಗೆ = ಮಾವನ ಪರಿವರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಿಂಹವಂತೆ
 ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಾಡುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು :
 ಪರಾಂಗನಾಪುತ್ರ ಸಗಲಗುಣಗೋತ್ತುಂಗ ಮಾವನ ಸಿಂಗ ಜತವರಿ . . .
 ಶ್ರೀಮತ್ ಕರಿಯಮ್ಮರಸಂ (ಕಾ. ೪-೨೦ : ೧೦೫).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಾಮಾನ್, ಮಾಮಾ, ಮಾಮಾಣ್ ; ಮಲ, ಮಾಮನ್ ;
 ಕೋತ, ಮಮ್ ; ಕೊಡ, ಮಮಾನ್ ; ಕೊಡ, ಮಾಮನ್ ; ಕುರು.
 ಮಾಮಂ, ಮಾಮೆ ; ಕುರು, ಮಾಯ್ಯ, ಪರ್ವ, ಕುಳಿ, ಮಾಮ ; ಕುಡಿ, ಮಮಂ,
 ಮಾಮ ; ಕುರುಪ್, ಮಮಾನ್ ; ಮಲೊ, ಮಮ ; ಪ್ರಾಯಣ.
 ಮಾಮಾ, /ಮಿ, ಮರಾ, ಮಾಮಾ, /ಪ್ರಾ, ಮಾಮ, ಮಾಮಂ, ಮಾಮಾ, /
 ಸಂ, ಮಾಮ]

ಮಾಮಂಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ನದಿಯ ಹೆಸರು : ಮಾದವೀನದೀ
 ಮಾಮುಣ್ಣಿನದೀ (ಪಾ. ೨೩. ೨೩-೨೩ : ೫೩ ಪ). [?]
 ಮಾಮಂದಿರ (ನಾ). ದೊಡ್ಡದೇವಾಲಯ : ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಜುನ ಮಾ
 [ಪಾ. ೨೩. ಮಹಾಪುಂದರಕ್ಕಾಗ್ಗೀಯದಲ್ಲೆ ಜಲಜನಿಸಿದೆಯಂ ನೋಡಿ
 ಕಪಿಯಗಲವಿಧ್ವಂಸಕೆಂದು ಸೀಮಾಶೇಖರಂ ಕಟ್ಟಿ (ಕಾ. ೪-೦೬).
 [ಮಾ. + ಮಂದಿರ]

ಮಾಮಕ (ನಾ). ೧. ನನ್ನದು : ನನಗೆ ಸೇರಿದುದು : ಮಾಮಕವಿವಂ
 ದಾವುಡೊ ತಾನೆ ಬರಿವೊಗೆ ಶಾಸನಮನೊಂದುವುದು (ಕಾ. ೪-೦೬).
 ೨. ನಮ್ಮಕ್ಕರಿಸುವ ಒಂದು ರೀತಿ : ಸಾಮಾನ್ಯ ನಮ್ಮಕ್ಕರಕ್ಕೆ ಭಾವಿಸಿ
 ಯರ ವುದರ ತ್ರಿವಳಗಿದ್ದರಿ ಕೈಯಾ ಮೈಗೆ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಮಾಮಕ
 ಮಂದಕ್ಕ (ಕಾ. ೨-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಮಕಾಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು (?) : ಅತಂಜಿ
 ಭೂಪರ್ ಪುಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೊಡಜ್ಜಿ ಪದಿಕ್ಕೊಳ ಕಳಂ ಮಾಮಕಾಟಿಯು
 ಕಳಗೆ ಪದಿಕ್ಕೊಳ ಖಾಟು (ಪಾ. ೨. ೫೦೪೨. ೪೩-೪ : ೫೦ : ೧೦). [?]

ಮಾಮನಿ (ನಾ). ಮಮಮಯಾದ ಬಳಕೆ ಬೀಗರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡು
 ವಾಗ ನೀಡುವ ಔತಣ : ಅದಂದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಮಾಮನೆ [ನ] ಮೇದೀ
 ಪತಿ ಜನಕರಾಯಂಗಾ ದಿವಾಕರುಲಲಲಾಮಂಗಲವಿಭವದಿ (ಕಾ. ೨೩.
 ೦-೦೬-೩೩) ; ಮಾನಿನ ದಿನ 'ಮಾಮನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿ
 ಕೊಂಡು ಗಾಳಿಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಿಕ್ಕವರು (ಪಾ. ೨೩. ೪೦) ; ಮರುದಿನ
 ಗಂದಿನವರ ಮಾಮನಿಯ ಊಟಕ್ಕೆ ಅಕ್ಕದ ಜೊತೆಗೆ ನಾಳೂ ಹೋಗಿವ್ವ
 (ಕಾ. ೨-೩೩).

ಮಾಮನೀಪ್ರಸ್ತ = ಬೀಗರ ಒಡತಿ : ಮಾಮನೀಪ್ರಸ್ತ ಒಂದುಲೀತ
 ವಲ್ಲ (ಕಾ. ೨೩. ೪೪) ; ಒಂಪತ್ತನೇ ದಿವಸ ವರಪಕ್ಷವವರ ಮಾಮನೀಪ್ರಸ್ತ
 ನಡೆಯಿತು (ಪಾ. ೨೩. ೦೯೦). [- ಮಿಂ. ಮಮನೀ = ಅಕ್ಕಿಧ್ಯ]

ಮಾಮನೆ 'ಮಾಮಾನೆ' ನೋ.
 ಮಾಮರ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಮರ : ದಂಡಕರಿಸುರ . . . ಮಾ[ಪಾ. ೨೩.
 ಮಾಮರ]ಮರದ ಕೆಲಗೆ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಂಗಿಯುತ್ಪಿದರ್ (ಪಾ. ೨೩. ೦೬೨-೦೩)
 ಸೊಗಯಿಸಿ ಬಂದ ಮಾಮರನ ತಳ್ಳಲಿವಳ್ಳಿಯ ಪೂತ ಮೊತಿಸಂಜೆಯೆ . . .
 ಸೋಲೊಡಾಪ ಬೆಟ್ಟಗಳೊಳಮಾವ ಪಂದನವನಗಳೊಳಂ ಬಸವಾಸಿ
 ದೇಶದೊಳ (ಕಾ. ೨೩. ೪-೨೪) ; ಎತ್ತರ ಮಾಮರ ಎತ್ತರ ಕೋಗಲಿ ಎತ್ತ
 ನಂದಿತ್ತ ಸಂಬಂಧವು (ಕಾ. ೨೩. ೦೩-೩೪). [ಮಾ. (<ಮಾಪ್ರ) + ಮರ]
 ಮಾಮಲತಿ, ಮಾಮಲೇತಿ, ಮಾಮಿಲತ್ತು (ನಾ). ೧. ತಹಸೀಲ್ದಾರನ
 ಕೆಲಸ ; ತಹಸೀಲ್ದಾರಿಕೆ : ಮಾಮಲತಿ, ಮಮನಕು ಮಾಮನ

ಮನುಷ್ಯನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಒಬ್ಬ ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿಗಾರನು ಗಳಿಸುತ್ತಿರುವನು. (ಪ್ರಾ. ೧೯). ಮೂವಲೆ: ೧. ಮಮ್ಮ ಶೇಷ್ಠಾ ಆಗ ಬಿ.ಎ. ಅಗಿದ್ದ ಆಗ ಮೇಕಾದಂಥಾ ಪೊಬೆರನರ ಮೂವಲೆತಿ ಮೂವಲೆತಿಗಿದ್ದಾ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ (ಪ್ರಾ. ೦೩); ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಬುದ್ಧಿ ನೋಡಿದರೆ ಆಮಂ ಮೂವಲೆತಿ ಮೂವಲೆತು (ಪ್ರಾ. ೦೩). ಮೂವಿಲತ್ತು: ೨. ವ್ಯವಹಾರದ ಮೂತು; ಕಾರುಭಾರು: ಸರಮದ್ದು ವಿನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆದರೆ, ನಮ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದಾ ನಾವು ಹೇಳಿದೆ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಉಭಯಕಡೆ ಜನರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಾವು ಮೂವಿಲತ್ತು ತಿಳಿಯುವಂಥಾದ್ದು ರಾತ್ರಿ ತೂಕ ಮಾಡುವಂಥಾದ್ದು ತಮ್ಮ ವಸ್ತ್ರದ ಆಟದಿ (ಪ್ರಾ. ೧೨: ೨೨).

[೪- ಅರ. ಮೂಲಮಿಲತ್, ಮೂಲಮಿಲತ್; ಮೂ. ಮೂವಲೆತ್, ಮೂವಲೆಯತ್; ಹಿಂ. ಮೂವಲೆತ್, ಮೂವಲೆತ್]

ಮೂವಲೆ, ಮೂವೆ (ನಾ). ೧. ಉದ್ಯೋಗ; ಕೆಲಸ; ದಂಭೆ: ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೂ ತಮಗಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಓದಿ ತಮ್ಮ ಮೂವಲೆಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜುದ್ದಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಭಾವರಾಯರಿಗೆ ಬಹಳ ಆಸೆ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೧೯). ೨. ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಅಥವಾ ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾದ ವಿಷಯ: ರ್ಘುಪ್ತಾಣಾಜ್ ಮೂವಲೆಯನ್ನು ನಿಗಾಯಿಸಲು ಒಂದು ಸಮಿತಿಯು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು (ಪ್ರಾ. ೩: ೩). ೩. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಂದಾಯವನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡಿ ವಸೂಲುಮಾಡುವ ಕೆಲಸ, ಉದ್ಯೋಗ: ತಹಸೀಲುದಾರಿಕೆ: 'ಮೂವಲೆದಾರ' ಪರಾ. ಮೂವೆ: ೩. ಮೂವೆ ಮೂವಲೆರು ನಿನ್ನ ಅಪ್ಪು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಮಾತನಾಡಿ ಬುದ್ಧಿಹೀನ ಕಲ್ಲದ ಮೇಲೆ . . . ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರಬೇಕು ಒಳ್ಳೆದು (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೧೦).

[೪- ಅರ. ಮೂಲಮಿಲಾ; ಹಿಂ. ಮೂ. ಮೂವಲಾ]

ಮೂವಲೆದಾರ 'ಮೂವಲೆದಾರ' ನೋ.

ಮೂವಲೆತಿ 'ಮೂವಲೆತಿ' ನೋ.

ಮೂವಲೆದಾರ, ಮೂವಲೆದಾರ, ಮೂವೆದಾರ (ನಾ). ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಂದಾಯವನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡಿ ವಸೂಲುಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿ: ತಹಸೀಲುದಾರ: ಜುಮ್‌ನಂದಿಂದ ಮೂವಲೆದಾರರು ವಸೂಲರು ಆ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೦); ಮೂವಲೆದಾರರ ಉಪರೇಶದಂತೆ ಮಾನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಾಯದೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೇಸುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಬೇಕೆಂದಿವು (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೩). ಮೂವಲೆದಾರ: ಅತಿಹೆಚ್ಚು ತಾಲ್ಲೂ ಮೂವಲೆದಾರ ಸುಬ್ಬರಾಯನ ಸೇವೆ (೨೯: ೪೧) (೩), ೫೦೫: ೨೦೩-೩: ೨೦೪): ಗಂಡನಿಗೊಂದು ಎಂಜಲು ಶಿಶುವುರುವ ಕೆಲಸವಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಇಷ್ಟು ಆಡುತ್ವಾರ್, ಇನ್ನು ಅವನೇನಾದರೂ ಮೂವಲೆದಾರನಾಗಿದ್ದರೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೇ? (ಪ್ರಾ. ೦೨: ೧೨). ಮೂವೆದಾರ: ನಾ ಅವತ್ತ ಕುಣಿರಿಗೆ ಬರಬಲ್ಲಾ ಅಂತ ಮೂವೆದಾರ ಗಾಯಲಿಗಿ ಹೇಳಿ ಬಾರೋ (ಪ್ರಾ. ೨೩: ೨೩). [೪- ಮೂ. ಮೂವಲೆದಾರ]

ಮೂವಸತಿ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾದ ಸಿಟ್ಟು.-ರೋಷ: ಭಗಲು ಭುಗಿಲಿಸುತ್ತಿ ಮೂವಸತಿಯ ಮುಗಿ ತೊನೆದು ಬಿಸುಣು ಹೊಸದು ಹೊಯ್ದು ನೆಲನಂ ತರಾಗಿ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೦೩-೩): ಮೂವಸತಿಯೆಲ್ಲರೂ ರಕ್ತಸಂ ಬಿಲ್ಲದೆಯಂ ಪೊಸ ನೆತ್ತರ ಪುರಂಗಳ್ ಮುಸಗುವಿನಂ ಕುಸುರಿವಜ್ಜಿದು ಕಡಬದವಾಗಳ್ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೧-೨೦); ಮೂವಸತಂ ನಿಪು ರವಚನವೆಂದಿವಂ ಪರಿಹರಿಸುವದು (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೧೩: ೦೩). ೨. (ಅಧಿಕವಾದ) ಎದ್ದಂಭಣೆ.- ಸಂಭ್ರಮ.- ಸಡಗರ: "ಸಂಭ್ರಮವೇ ಮೂವಸತಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೦); ಎಡವರವದಿಯೆಡುವ ಮೂವಸತಂಜ ಮನುಕಟ್ಟಿ ಮಹದ ಪೂವರವಂ ಬಿಟ್ಟು ಪಾಣುವ ಮಧುವಿಹಂಗಗಳ ಹಂಕಾರದೊಳಂ (ಪ್ರಾ. ೨೩: ೩೩); ರಥದ ಕೂಡೆ ಮೂವಸತಿಯ ಕುಣಿದ

ಕುದುರೆಗಳ ಬಳಗದ ಭೂಮಿ ಬೆಸಲಾದುದೇಂತ ಪರಿಹರದ ತಿಂಕಿಣಿಯೊಳ ದೀರ್ಘಂಡರವನಿವನನಂ (ಪ್ರಾ. ೦೯: ೧೨೪); ಹೊಸ ಮಗಿ ಮದವಾಜಿ ಮೂವಕುರಂದೊಳೆ . . . ಎರಡುಗರ ಬಾಬಾಜಿ ಮೂವಸತಿಯ ಬಂದನು ಮಂತ್ರನು (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೧-೩೩).

ಮೂವಸತಂಮುಸಗು, ಮೂವಸಮುಸಗು = ಅತಿಯಾದ ಕೋಪ ದಿಂದ ಕೆರೆಳು: ಮುರಾಣಕನಂತಕನಂತೆ ಮೂವಸತಂ ಮುಸಗಿ ದುರ್ಯೋಧನನಂತೆಂದಂ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೧-೧೩: ೨); ಕುರುಕುಲಕ್ಕೆ ತಾಂತಕನಂತಕನಂತೆ ಮೂವಸತಂ ಮುಸಗಿ ಪ್ರಳಯಕಲ್ಪಸೂಲ್ಯಂಗೆಯ್ದು (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೩-೧೩: ೩); ಮನಮಂ ಮುನಿಸಂ ಮುಸುಂಕಿ ಮೂವಸ ಮುಸಗಿ . . . ಕಳೆವಳೂ ಪೋಪ ಕೆರೆದಿಯಂ ಬಬಾಸಂದಂ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೦೨-೧೩: ೩); ಬೆಸೆಬೆಸೆಗೆ ಪರಿಹರದ ಮೂವಸ ಮುಸಗಿ ಬಾದಗೊರೆದು ಕಡಹುವ ವಿಜಯವೀರರು ಪಾಡಿಸಿತು ಡೊಂಕೆಯ ತಂದಿಗಳಲಿ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೧-೧೩: ೩). [ಮೂ. + ಮುಸಗಿ]

ಮೂವಸತಂಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಅತಿಯಾದ ಕೋಪವನ್ನು ತಾಳು; ಹೆಚ್ಚಾದ ರೋಷದಿಂದ ಕೆರೆಳು: ಬೇಯಂ ಬಿಡ್ಲಂಕಾಲುಂ ಬಳಗ . . . ದೀರ್ಘತಂಡಮಂ ದಿಂಡಿಮೆರಂತಿ ಚಕಿತಂ ಮಾಡಿ ದೃಷ್ಟದ್ವಯಂ ಮೂವಸತಂಗೊಂಡತ್ತಿ ಮಂದಂ ಬಗುವದಿ ಪೃಥಿವೀಪಾಲಸುಗ್ರಾಪರೋಲಂ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೦೦-೩೯). [ಮೂವಸತ + ಕೊಳ್]

ಮೂವಸಗು (ಕ್ರಿ). ೧ = ಮೂವಸತಂಗೊಳ್: ಮುಸಲ ಮುಸುಂಡಿ . . . ಮುದ್ದರಗಳ ಎರಡಂ ಹೊಯ್ದು ಹೊದಾದಿವರಂದು ಮೂವಸಗಿ ಮಹಾರಾವುತರು (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೦೩-೧೩: ೩). ೨. ವಿಜೃಂಭಿಸು; ಸಂಭ್ರಮಿಸು: ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕೂಡು: ಮುಸುಕಾದ ಕುಳಿರೋ ಭಯನಾಗುವಂತೆ ಬಿಟ್ಟದವಿಯೆಂಬಿವೆತಾನುಂ ಕಾಣಿರೇತಳ್ ವಿಜೃಂಭಿಸು ಮೂವಸಗಿದುಳಿದು ಮೂಗಿ ಮೂಗಿಸತೆವೆಸಂಕೆಯೊಳ್ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೩೩ ಕ್ರಮಾ: ೩). ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಿಂಕಿಯನ್ನು ಹೊಂದಂ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು: ಕಟಿಯೊಂದದ ಚಂದಮುಟ್ಟು ಮೂವಸಗಿತೊ ಗಂಜುಮೇಳಗರ ಕೈ ಬೆಮೆರೊಂದದ ಸೂಳಮೇಳಮೇಂ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩೩). [ಮೂ. + ಮುಸಗು]

ಮೂವಳಿ (ನಾ). ಬೋರಾಗಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ; ಭಾರಿವಳೆ: ಮೂವಳಿ ಸಮುದ್ರದೊಳ್ ಕಟಿರಂದವ್ವನೆ ನಿಮ್ಮ ಪುನಃಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕೈಗೊಂದು ಪಂತೊರೆವೆನಾ ಶ್ರೀಮಹಾನದಿಯ ಮಹಾತ್ಮೆಯ ಕೆಳಾಕುತೂಹಲವನಾ ರಿಜ್ಜದು (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೨-೩೩). [ಮೂ. + ಮಳಿ (< ಮಳೆ)]

ಮೂಮಾ, 'ಮೂ' ಪರಾ.

ಮೂಮಾ, 'ಮೂ' ಪರಾ.

ಮೂಮಾಯೆ (ನಾ). ಒಂದು ವಸ್ತುವು ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ತೋರುವುದಂ: ಅವಿದ್ಯೆ: ಮಹಾಮಾಯೆ: ನಿರೋಲವಿನ ಸಾಮ್ರಾಟ, ಮೂಮಾಯೆಯ ಕಣ್ಣೆಟಿ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೨೩-೨೦). [ಮೂ. + ಮೂಯೆ]

ಮೂಮಾರಿ (ನಾ). ದುರ್ಗಿಯ ಒಂದು ಅವತಾರ: ಮಹಾಮಾರಿ: ಆ ರೂಪಿನೂ ಪೃತ್ಯುರೂಪಿಣಂ ಕಾಲಪಾ ರೂಪಿಣಂ ಕೃತಾಕಾಖ್ಯಾಪ್ತಿ ಮೂಯಾಳ್ವಕ್ಕುಗ್ರಮಾರಿಯಂತಲ್ಲಿ ಮೂಮಾರಯಾ ಚತ್ರಗುಪ್ತಾಧಿಕರಣಂ (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೩-೦೦). [ಮೂ. + ಮಾರಿ]

ಮೂಮಿ (ನಾ). ಸೋದರಮಾವನ ಪತ್ನಿ: ಅತ್ತೆ: ಕುದುರೆ ಮೂಮಾ ಮತ್ತು ಮೂಮಿ ತನ್ನನ್ನು ಮಗನಂದೇ ನೋಡಿರಬಹುದೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಅವನು ಪುಕಿತನಾದನು (ಪ್ರಾ. ೧೩: ೦೩). [ದಿ. ೩ ತಮಾ. ಪುಕಿತ. ಪರ್ಜೆ. ಮೂಮಿ. / ಪರಾ. ಮೂಮಿ, ಮೂಮಿ; ಹಿಂ. ಮೂಮಿ. ಪಾ. ಮೂಮಿಯಾ, ಮೂಮಿ. / ಸಂ. ಮೂಮಿ]

ಮೂಮಿಡಿ (ನಾ). ೧. ಮೂವಿನ ಹೀಚು: ಮೂವಿನ ಕೆಸುಗಾಯಿ: ನಡೆಗಲಿಸುತ್ತಮಂಚಿಗಣೋದಿಸುತಂ ಗಿಳಿಯಂ ಬಿಟ್ಟ ಮೂಮಿಡಿಗಳ

ನಿಕ್ಕುತಂ . . . ನಂತರಂ ತೋಲಗದಿಹುದು ಪೊರವನೊಡವಂ
(ಪ್ರಾಂ. ೩-೨೯); ಅಳಿಗಲಗೊಂಚಲಿ ಗಿಣಿ ಮಾವುಡಿಗಲ . . . ಈವೆತಾ
ಬನದೊಳಿಹರಂಜುಜಾಕ್ಷಿಯರು (ಕುಣಾಂ. ೪-೨೩). ೨. (ಉಚ್ಚಿನ
ಕಾಯಿಗೆ ಬಳಸುವ) ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಒಂದುಬಿಗಿಯ ಮಾವಿನ
ಕಾಯಿ : ಮೂಗುಳವೊಳೆಯಲ್ಲವೇಲೆ ಕಮ್ಮಿಪ್ಪ ಸುಫದ್ರ ಮಾವುಡಿ
. . . ಅರೆಮಾಡುಫಲಂಗಳಾದಿದುಡುಪ್ಪಿನಕಾಯ್ಗಳಂ ಮಗ ಮಗಿಪ್ಪ
ಮಕ್ಕದನ್ನ ಪತ್ರಮೊಳ್ (ಛಾಂ. ೩-೩೩).

[ಮ್ಯಾ (<ಮಾವು) + ಮಿಡ್ಡಿ]

ಮಾವುಲತ್ತು 'ಮಾಮಲತಿ' ನೋ.

ಮಾಮುಗುಳ್ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಪೊನ್ನ : ಮಾಮರು. ಮಾವಿಡಿ.

ಮಾಮುಗುಳ್ (ಕಣ್ವ. ೩-೩೨ ಶ್ಲೋ). [ಮ್ಯಾ (<ಮಾವು) + ಮುಗುಳ್].

ಮಾಮೂಲ್ 'ಮಾಮೂಲು' ನೋ.

ಮಾಮೂಲಿ 'ಮಾಮೂಲು' ನೋ.

ಮಾಮೂಲು, ಮಾಮೂಲ್, ಮಾಮೂಲಿ (ನಾ). ರಿ. ರೂಢಿ :

ಅಭ್ಯಾಸ ; ರಾತ್ರಿ ಕೆಲಸವಲ್ಲಾ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅಣ್ಣತನಿಯರಲ್ಲಿ

ಮಾಮೂಲಿನಂತೆ ಮಾತಿಗಾರಂಭವಾಯಿತು (ಪಾಂ. ೦೫) ; ಪೈಪ್ಪೇಟೆಯ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಲಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು, ಗೋಧಿಯ ಪಿಟ್ಟಿಗೆ ಬೆರೆಕೆ

ಮಾಮೂಲಿ-ಇವು ಮಾಮೂಲಾಗಿ ಬಿಟ್ಟವು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩೦). ೨. ಸಂಪ್ರ,

ದಾಯ ; ಪರಿಪಾಠ : ಈಗ ಶತ್ರುರೈಯ ಬೆಳೆಸುವ ಮಾಮೂಲುಗಳ

ಕೊಂಡುಕಟ್ಟಲ್ಪಿ ಮುಳುಗಿದ (ಪ್ರಾಂ. ೩೦) ; ಸಂಕೋಪದಿಂದ ನಗುವುದೂ

ಮಾಮೂಲು ಮೀರಲಾರದೆ ವಿಷವಾಡ ಸ್ವಪ್ನದಿಂದ ಇರಲಿಲ್ಲ

(ಪ್ರಾಂ. ೩). ೩. ರೀತಿ : ರಿವಾಜು : ಕ್ರಮ : ಈ ವಾಯಿದ ಕಳೆದ

ನಂತರ ಮಾಮೂಲಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಗೋವುನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ

(ಕೃಷ್ಣ. ೧೧, ೩೩). ೪. ದಿನಸತ್ಯದ್ವಾ : ನಿಯತವಾದುದು : ಶ್ರೀ

ಮಾಮೂಲಿರೂಪರ ಸಂಪದಿಯ ದ್ರಾವ್ಯದಿಂಗಳು ಮಾಮೂಲಿನಂತೆ

ಶ್ರೀಮೀರಕಾದೇವರೂರು ಆಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಮಾಲಾರ ಗ್ರಾಮಾನುಮತ

ದಿಂದಾ ರುಪರು ಕೊಟ್ಟರು (೦೨-೨೫೫, ೦೩-೩೨ : ೧೨೬) ; ಮಾಮೂ

ಲಾಗಿ ಈ ಮನೆಗೆ ಇವರೇ ಹಾಲು ಸಪ್ಪೆ (ಪಾಂ. ೦೦). ೫. ಲಂಚ :

ಮೊಸರಾಗಿ ನೋಡಿ ಒಡೆಯಲುಬರುವವರಲ್ಲ ಪೆಡೆಕ್ಕಾಕರಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು

ರೂಪಾಯಿ 'ಮಾಮೂಲು' ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಪಾಂ. ೩೦) ;

ತಾವು ಬಂದಾ ಲಾಗಾಯಿತು ಅವನಿಗೆ ಆಳುಕಾಳುಗಳ ಸಂಬಳದಲ್ಲಿ

ಬರುತಾಯಿದ್ದ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾಮೂಲು ಬಂದಾಗಿ

ಮೋಗಿತ್ತು (ಪಾಂ. ೨೨) ; ಬರೆದ ಪತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನಗಾಂವಿಣಾದರೆ

'ಆಚೀಸಿಗೆ' ಮಾಮೂಲು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು (ಗಾಂ. ೪೦). ಮಾಮೂಲ್ :

೪. ರಾತ್ರಿಮೂಟದ ನಂತರ ಒಂದು ಸುತ್ತ ನಡೆದಾಡಿ ಬರುವುದು ಅವರ

ಮಾಮೂಲ್ ಪರಿಪಾಠ (೩೩). ಮಾಮೂಲಿ : ರಿ. ಇವರ ಮಾಮೂ

ಲಿಯ ಮಾತುಗಾಂವಿಯು, ಕತೆಗಾರನ ಸರಸತೆಯನ್ನು ನಗಯಾಡುವಂತೆ.

ತಾತ್ಪ್ರಿಕವ ನೀರಸವಿರಸಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ರಾಸವರ್ಯ ಸತ್ಯಲೋಕದ

ಶುಭ್ರತೆಯನ್ನು ಸೇರುವುದು (ಪಾಂ. ೪೯).

[< ಅರ. ಮೂಮೂಲ್ ; ಹಿಂ. ಮೂಮೂಲ್, ಮೂಮೂಲೀ :

ಮೂ. ಮೂಮೂಲ್, ಮೂಮೂಲೀ]

ಮಾಮ್ನ 'ಮಾಮಲಿ' ನೋ.

ಮಾಮ್ನಿದಾರ 'ಮಾಮಲೇದಾರ' ನೋ.

ಮಾಯ್, ಮಾಯ್ಯ (ಶ್ರೀ). ಮಾಯ್ಯ (ಭೂತಕ್ಕ). ಮಾಯ್ಯ,

ಮಾಯ್ಯ (ಭೂತನೂ). ರಿ. ಕ್ಷಯಿಸು ; ಕ್ಷೀಣಿಸು : ತಪ್ಪಲೇಷ

ಮಾಗಿ ಮಾಯ್ಯನ್ನ ಶುರಮಂ ಪ್ರಯತಮಶರೀರಂಯೋಗಾಹ್ವಾದಿ

ಮಾಪಿಸಿದವುಂ (ಪಾಂ. ೩೩) ; ಸುಡದೆ ಕವಲ್ವ ಕಟ್ಟಿನೊಡಗಾದಿದ

ತಂದೆಲರಾತಪಂಗಳಂ ಕುಡಿದ ಸರೋರುಹಂ ಸುಡದೆ . . . ಹಿಮವುಂಟು

ಬಾಲ್ವ ತಣ್ಣದುವಿನ ಪೂವೆ ಸುಟ್ಟವು ಮಾಯ್ಯ ವಿಮೋಗಿಗಳೆಂತು

ಬರ್ವಪರ್ (ಕರ್ಣ. ೪-೩೨). ೨. ಕಾಣೆಯಾಗು : ಮರೆಯಾಗು :

ಮುಳುಗು ಮಾಡ [ಪಾಂ. ದ್ವೈ]ಲರಾಯ್ತು ಮೆಯ್ಯರಿಗನಂ ಕಂಪುಂ

ಡಿತಿ ಬೆದ ದೀಪಕಯಂ ಟಗೊಡಿದುಟ್ಟದೆನ್ನಿನಿದನಿನ್ನಂ ಬಾರನೇಕೆಂದು

. . . ಸುಯ್ಯಂಜಿಕಾಂಬಕಾಣೀಕಮಂಜಿದಳ್ (ಛಾಂ. ೨-೩೪).

೩. ಕಾಂತಿಗುಂದು : ಬಣ್ಣಗಡು : ಮಂಕಾಗು : (೪). ೪. ಕಳೆದು

ಹೋಗು ; ಇಲ್ಲವಾಗು : ಎನಗರಸುತನ ಮಾಯ್ಯ [ಪಾಂ. ಮಾಡ]

ಹೋಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುಂಗಾದುದು (ಪಾಂ. ೩-೩೩). ೫. (ಗಾಯ.

ಮಣ್ಣು. ಮುಂತಾದುವು) ಗುಣವಾಗು ; ವಾಸಿಯಾಗು : ಕೆಲವು

ದಿವಸಕ್ಕೆ ಪುಣ್ಯಲ್ಲಿ ಮಾಯ್ಯ ಲೇಸಪ್ಪದಂ (ಕರ್ಣ. ೦೨-೩೩) ;

ಅದನು ದೊಡ್ಡ ಗಾಯವಲ್ಲ. ತನ್ನ ತಾನೇ ಮಾಯ್ಯ ಹೋಗುತ್ತದೆ

(ಮಕ್ಕ. ೦೩೨). ೬. ಸಾಯು : ಮರಣಮೊಂದು : ನೆಟ್ಟಿನಿನ್ನೇಳಾ

ಜಿಯ್ಯ ಕಮಾನೆನ್ನ ರುದರದಜಾಂನಾ ಕ್ಷಯಕೋರುಂಗಳು ಒನ್ನು

ತಿಂಗಳಾನವಂ ಛಾವಿಸಿ ಸಮಾಧಿಮರಣದಿನ್ನ ಮಾಯ್ಯ ನೋನ್ನು

ಸಗತಿಗೆ ಸನ್ನರ್ (೦೪. ೨೪. ೦೩೩- ೪೪-೦೫ : ೨೧೦). ೭. ಕೆಡು :

ಹಾಳಾಗು ; ನಾಶವಾಗು : ಬಹುವರ್ಣಕಾಜಿರಾಜಿಗಳುವನೆಯ್ಯ

ನೋಡಿ ಮನಮಿಕ್ಕಿ ಗಲಾಳೆನೆ ಸತ್ತು ಮಾಯ್ಯ ಲೋಳಿಗಳ ಪವಣ್ಣ

ಳಲ್ (೦೪. ೪೧. ೨೪೦- ೦೩೦-೩೯ : ೧೦೪). ೮. ದುಷ್ಟತನವನ್ನು

ಮೊಂದಿರು : ತೆಲಪನೆ ಪಾರ್ವರ್ವ ಮಾಯ್ಯ ಟಗುಲಿ ಜವಂ

(ಪಾಂ. ೪-೩೩) ; ಜನಪದವೆತ್ತೊಳವುತಪೊಳೆನಿಕೂರೋವನತಮಂ

ಪರ್ಮಿಯುಮದಂ ತಿಟ್ಟಿನ ತಿರು ಮಾಯ್ಯ ಹೊಂಬನ ಮನೆಯೋಳಾ

ಮಾಲುಮಲನೆ ದುಜುಗಿ ನಮೆಯತ್ತಿಕರ್ಕಂ (ಪಾಂ. ೩-೩೩) ; ಮಾಯ್ಯ

ವಿಧಾತೃಸೈಕುಗಿಹಗ್ರತನೂನಂತಗಲ್ಲಿ ಕೊಂಡುಯ್ಯಂ (ಕಾಂ. ೩-೦೦).

ಮಾಯ್ಯ : ೩. ಕಂಪಿನಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದೆ . . . ಇಂಪನೊಡ

ಲಿಂಗೀಯದಿರ್ವದೆ ಕೆಂಪು ಮಾದದೆ ಗಂಧಕಾಂತಿಯ ಸೋಪು ಬಣತದೆ

ಬಳಿಕಲಾ ಎನಗೀರನೊಡವಂ (ಕಾಂ. ೩೩-೩). ೪. ಬಳಗೊಂದು ಅನಿಮಿಷ

ಲಿಂಗವ ಕಂಡಂ ಎನ್ನ ಮನೋಪುಷ್ಪದಲ್ಲಿ ಪೂವೆಯ ಮಾಡಿದದೆ ನಾಚಿಕೆ

ಮಾಡು ನಿನ್ನಂದೇಹಿಯಾದ್ದಂ (ಕಾಂ. ೪೪-೪೦೨). ೫. ಕಂಪಿನ ಪರಿ

ಯಾದಲ್ಲಿ ದಾಕಿ ತಾಮ್ರದ ಜೊಂಬಿನಿಂದ ಮರ್ದಿಸಿ ಅಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣ

ಪವಡೆ ದಾಕಿ ಹೊಂ [ಮಾ]ಗೆ ಪಟ್ಟಿಸುವುದು. ಕಾಲುಮಂಡಲದೊಳಗೆ

ಯಂತಾದ್ದು ಮಾಯ್ಯವದು (ಕಾಂ. ೩೪-೩) ; ಮೆಯ್ಯ ಮರ್ದ್ಯವದ

ದೆಡು ಓದಿಗೆಯಂತು ಕಲೆಯುಳಿಯಂತು ಗಾಯ ಮಾಡು (ಕಾಂ. ೩೨-೩೩) ;

ಗಾಯ ಬೇಗ ಮಾಯ್ಯವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಂ. ೦೪೩). ೬. ಪರಿಪಾರವಾಗು :

ನಿವಾರಣೆಯಾಗು ; ವಿಂಧ್ಯಪಡಮಯೊಳನಂತಕೋಟವುಂಗಗಳಿರ್ವಪ

ದವಲ್ಲವಂ ಕೊಂದಾ ನೆತ್ತರಿಂ ಪೊಡಕುಳಿಯಂ ಮಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಫೀಕಾಮೋ

ಲಾಡಿ ದೇವದ ದಾಹಂ ವಸಮ ಸುಖಮಕ್ಕು (ಪ್ರಾಂ. ೪-೩೩ ಪ) ;

ಬಿರುವಿನ ವೇರನೆ ಮಾಯ್ಯತ್ತ ನೋಡು (ಕಾಂ. ೩೦-೦೪೩). ೭. ಮುಗಿ :

ಕ್ಷೀರು : ಮುಂದೆ ಕಾಳಗದ ಕರ್ಣಾವೃತ್ತದ ಮುಳಿಗಾಲ ವಸದು

ವಿಲೋಚನದ ಮಳಿಗಾಲವಾಯ್ತು (ಕಾಂ. ೪-೩೦). ೮. ಪಕ್ಕವಾಗು :

ಕಳೆ ; ಮಾಡಿದ ದಾಳಿ ಕಾಳಾಳಿ ಪೋದ ಸಕ್ಕರೆ ಮಾವು ನೇಜಲಿವಣ್ಣಳ

ಯಾದವರಿತ್ತರಾಕ್ಷಿಣಿ (ಪಾಂ. ೦೯ ೫೩). [ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಪರ್ವ. ಗೊಂಡಿ,

ಮಾಯ್ ; ಮಲ. ತುಳು. ತಲು. ಮಾಯ್]

ಮಾಯ (ನಾ). ರಿ. ಗಾರುಡಿ ; ಇಂದ್ರಜಾಲ ; ಕಣ್ಣಟ್ಟು ; ಮಾಯಮನೆ

ಮಿನಿ ಮೇರನುಮಾದ ತಕ್ಕಕ್ಕೆ ದೇವಕಾರ್ಯದೊಳನಿಸುಂ ನೋಯದೆ

ಸಹಾಯಿಸಿದ ಸಮಗ್ರವಾದಯಮನು ಬನ್ನಿಲ್ಲ ಕ್ಷಣ ಭೂಮಿ ನೋಡಾ (ಪರ್ವತ. ೧-೧೦೨); ಮೈದಾತಳಿಗಳಂತೆಯೂ ವಿಶೇಷ. ಪುನಃ ಕಂದಳಿದೊಳಗಲಂತೆ ತೋಚಿದೊಡವನೊಬ್ಬರ . . . ಮಾಮರನನ್ನಿರೋದು ಮಾಯದ ಮರ ಬೆಂದು ಸಾರ್ವಳಿಕಮಾಗ್ನಿ ಕುಪಾಂತರಮಂ ವನಾಂತರೋ (ಕುಪ್ತ. ೬-೧೦೬). ೨. ಮಿಥ್ಯೆ; ಭ್ರಾಂತಿ; ತೋರಿಕೆ; ಭ್ರಮೆ; ಬಂದವ ನೆಂದಣ್ಣುಅಲ್ಪಿಲ್ಲಾಗಿ ಸಂದೇಹ ಬದವು ಮಾಯಗೂಡು ಲೋಕ ಬೆಂದ ಮಾಯಕ್ಕಿಂತಿ ನಿಮ್ಮ ವಜ್ರವೈಕಿ (೧೩೧. ೨೨); ಇದು ಪಶುಪತಿಯು ಮಾಯದ ಮಾಯದ ವಿಧಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಹಳಗಟ್ಟು ಪೋಯಿತ್ತು; ನೋಡಾ ಮೂಲಗವೆಲ್ಲ (ಪರ್ವತ. ೬-೨). ೩. ಮೋಸ; ಬಂಜೆ; ಕಪಟ; ಮಾಯದ ಟಿಕ್ಕಿನ . . . ಕಪಟೋಪಾಯದ ಕೀರ್ತಿ ಸೇವ ಪ್ರೀತಿಯರ್ಥವೆಲವು ಸರ್ವಜನವಂಜಿತರು (ಪರ್ವತ. ೬-೧೩೬); ಮಾಯದಬಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತ ಮರು ಭಾವಧರಣಿಯ . . . ಎಂದು ಹೀಕಿಸಿ ಗಾಣನಾಯಕಿಯೆಂದರು ದಂಡಿಗಿದಿದರು ಪೂಜಮಟ್ಟು ಹಾದ ಲುದ್ಯೋಗೀಕರರು (ಪರ್ವತ. ೬-೨); ಮಾಯವನನಗೊಳಿಸದೆ ಮೈದಾತ ಸದೆ ಕಾಯಮನೋವಾಹನಕ್ಕೆ ಆಯಸುವೆವವಳಯದೆ ಪತಿಯನುಪಾಯ ದಿದುಪರಿವಿಷವದಂ (೨೦೦. ೬-೯). ೪. ಪ್ರೀತಿ; ವ್ಯಾಸೋಹ; ಬಾಯೊಳಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕೋಟಿಯ ದಾಯವನು ತೋರಿಸಿದ ತಾಯಿಗೆ ಮಾಯದಲಿ ಮಗುವಾಗಿ (ಪರ್ವತ. ೬-೨೯). ೫. ಗಾರುಡಿಗಾರ; ಪಂದ್ಯಹಾಲಿಕೆ; ಇನ್ನೇನಹುಂದೆಗೆ ಇನ್ನೇನುವಲ್ಲೆಂದ ಎದ್ದ ಮಾಯನು ನೀನಾಗಿ ಹಿರಿದ ಹ ಗಿರಿಯ ಹತ್ತಿ ಬಿರಿದ ತಲೆದವನಂತೆ ಒಂದ ಬಿಕ್ಕೊಂದು ಹಿರಿದ ಹ ಅಡಿಯಾ ಬಂದ (ಪರ್ವತ. ೨-೮). ೬. ಲಕ್ಷ. ೭. ದುರ್ಗ.

ಮುಟಮಾಯ, ಮುಟಾಮಾಯ. ಮುಟಮಾಯ (ದ್ವಿರಂಕಿತ) : ೧. ಇದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಪೂರ್ವಿಯಾಗಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುವಿಕೆ. - ಕಾಣದಂತಾಗುವುದು : ಗಾಳಿಯೇ ಮುಟಮಾಯ ಮುಕವ ಮುಳುಗಾಯ (೪೯೫. ೩೪-೩) ; ಮುಳುಗುಂದಿರಿ ಎಲ್ಲವೆ ಮುಟಮಾಯ (ಮುಕ್ತಕಂ. ೭೦-೦೯) : ಆ ಗಂಡ ಗಾಬರಿ ಆಗಿ ಪರಾರಿ, ಮುಟಮಾಯ (ಪದ್ಯಾ. 1-1-೩೩೪). ೨. ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದುದು : ಆ ಅಪ್ಪಿಂಚ್ಚುಂ ಅದ್ವಂದ ನ್ನುನವನೆ ಬೆಚ್ಚು ಗೋಟಿಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದು . . . ಆದರೆ ಸಂಪನ್ನವಲ್ಲ ಮುಟಮಾಯ ಪಾಡು (ಪದ್ಯಾ. ೩೪). ೩ ಇವು 'ಕಟ್ಟಕಡೆ', 'ಬಿಟ್ಟಬಯಲ್' ಎಂಬುವುಗಳ ರೂಪಸಂವ್ಯಾದಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪಗಳು. ಮುಟಮಾಯಗೇಯ್ = ಇದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅದೃಶ್ಯಗೊಳಿಸು ; ಮೆಂಗೆ ಮಾಯಮಾಡು : ಮುದ್ದು ಮುಖಾಕ್ಷಿತೆ ಬಿರು ನಿನ್ನ ಮಗು ಲೋಳಿದ್ದುದ ಮುಟಮಾಯಗೇಯ್ವು ಕದ್ದು ಕೊಂಡೆಯ್ಯು ಶಂಕರ ಶರಣಿಯೊಳಿಡೆ ಬಿದ್ದುದು ಮೀನ ಬಾಯೊಳಗೆ (ಕೋಶಕ. ೧೩-೪೦). ಮುಟಮಾಯವಾಗು = ಇದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗು. - ಕಾಣೆಯಾಗು : ಕುಟಕ ಮುಟ್ಟಿ ಪಾಕ್ಷಣಿ ಬಿರು ಕೊಡದೆ, ಮುಟಮಾಯವಾಯದಾಶ್ವರ್ಯ (ಕೋಶಕ. ೩-೦); ಶ್ರೀಪಾದವೊ ಎಪ್ಪ ಕಿಳಯದಂತೆ ಮುಟಮಾಯವಾಗಿದ್ದನು (೪೯೫. ೩೦); ಪನ್ನ ಕೈ ಪಕ್ಕಿ ಮುಟಮಾಯವಾಗಿ ನಿಶ್ವ ತೊಡೆದುಳ್ಳಿತ್ತ ನಿನೆ ತಾಯಾಗಿ (ಗೋಶಕ. ೩೦-೪). ಮಾಯಮಾಗು. ಮಾಯವಾಗು = ೧. ಇಲ್ಲವಾಗು; ನಾಶವಾಗು : ದನುಜನ ಮಾಯೆಯೊಂದಿನು. ಬೆಗದಿಡಿಕರ್ಮಯ ಮಾಯಮಾಗಿ ಬೀತನವೆಡೆದು . . . ತಜ್ಜನವನಿತುಂ ಮನಂಬುತ್ತುಂ ಮಿರ್ದಂವು ನಿಟ್ಟುಗಲಾಳಿದುನುಮಂ (ಪ್ರಾಕೃ. ೩-೩). ೨. ಸಾಯು : ಮರಣಹೊಂದು : ಸಿಡಿಲತೊಡರ್ಮಯ ಪೊಯ್ ಪೊಯ್ ಭರಂ ಬೊಂದಾನೆ ಕೋಲ್ ಪತ್ತರಲ್ಲದಗೊಡೆದೊಂಬಲಿ ಕೊಂಡುಮೊಂದವ ಗದಾನಿರ್ಭಾತದೊ ಮಾಯಮಾಡೊಡೆ (ಪಂಚು. ೧೦-೦೦೫). ೩. ಕಾಣೆಯಾಗು : ಅದೃಶ್ಯವಾಗು : ಮರೆಯಾಗು : ನಿರುತಪ್ಪಿವೆವನಿತುಂ

ಮಾಯಾವಸರದೋಳಾತನು ಮಾಯಾವಾಗಲಿ (೨೩೬- ೩೩-೦೩): ಸರ್ವೋದ್ಧಿ
ಯಕೆ ಮೋವದ ಶಿಶುವದೊಂದೆ ದ್ವ್ಯುದಿ ನ ಮಮಾಮಾನ್ಯು, ಮಾಯ
ವಾದತ್ಯುಳವುದನಿತು:ಮಂ ಪುಣ್ಯಯಂ ಜಗುಳು ಬದ್ಧವೊಂದಿ
(೨೨೫೩- ೦೬-೨೫). ಮಾಯ ಮಾಮು = ಸೀಗು : ಇಲ್ಲವಾಗಿದು :
ಈಗ ಬಂದಿರುವ ಮೊಸ ಮಾತೆ, ತರಬೋವನ್ನು ಓಂದೇ ನಿದಿದು
ಮಾಯ ಮುದಿಬದ್ಧತ್ವದ (೩೩೩). [ಸಂ. ಮಾಯಾ]

ಮಾಯಯೋಗು (ಕ್ರಿ). ಕಾಕೆಯಾಗು : ಇಲ್ಲವಾಗು : ಪಾಲ್ಲದಲಿಂ
ಮಾಯಯೋಗುದುದು ಬೆಳ್ಳಯಲ್ಲಿ ಯದೆ ಕೃಷ್ಣಾ (ವಕ್ರಪಂ. ೩-೨೦).

[ವಸಾಯ + ಪೂ.ಗ₂ (< ಪೂ.ಗ₁)]

10 ಮಾಯಕ (ಗು)- ರಿ. ಮೋಸದ : ಕವಟದ : ಪಂಚನೆಯ- (ನಾ).

೨. ಕೃತ್ರಿಮವಾದುದು : ಕೃತಕವಾದುದು : ಭಾವಯಿಲ್ಲದ ಮಾತಿ
ಕಕ್ಕೆ ಮಾವಳರಸದ ಪ್ರಿಯದಿಂದಲಾಗಿವೆ ರಸದ ಭಾವವೆಂದೇ ಲಾವಣ್ಯದ
ಗವನಿಂಪಿವಳವಂ ಲೇಕಂ ಮೇಕೆ ಭಾವವೈಯ್ಯವನೂ ಮಾಯಕದ
ರತ್ನವಾಗಿರೆ ತೋರ್ಪದಲ್ಲದಕೆ ಭಾವಂ ವರ್ಧಿಪ್ಪದದಕೆ (ಶ್ಲೋ. ೨೩-೧);
ಹವಳದ ದ್ವೀಪವೆಂದರೆ ಅನುಪ್ರಾಸ ಹವಳದ ಮಳಗಿಳಿ
ಒಂದು ಲೋಪಿಯೇ ಸರಿ. ಈ ಮಾಯಕದ ದ್ವೀಪಗಳು ಕೋಟಾವಧಿ
ಪ್ರಾಣಶೋಕಗಂಧದ ಆದಿಪ್ಪ (ಪಾಶ್ವ. ೨೨, ೧೩). ೩. ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ;
ಇಂದ್ರಜಾಲ : ಸಿನೆಮಾ ಉದ್ಯೋಗ - ರಾಮಾಲಕ್ಷ್ಮಣರು. ಆ ಉದ್ಯೋಗ
ಯ್ಗೆ ಇಂಥ ಮಾಯಕವನ್ನೇ ಲೋಕ ಕಲ್ಪಿಸಲಾರರು (ಪಾಶ್ವ. ೧೦೯);
ಅಯ್ಯೋ, ಯಾವ ಮಾಯಕದಾಗಿ ಒಂದು ಬಿಟ್ಟು ಈಗ ಹತ್ತಿ ?
(ಪಾಶ್ವ. ೩೩). ೪. (ದೇವರ) ಲೀಲೆ : ಆಟ : ಎಲ್ಲಾ ಅವನ
ಮಾಯಕ. ದೇವರ ಮಾಯಕ (ಪಾಶ್ವ. ೨೦). [
ಮಾಯಕ]

ಮಾಯಾಕಾಶಿ 'ವ್ಯಾಯುಗಿಣಿ' ನೋ.

ವಸುಧೇವತೆ 'ಪ್ರಾಣವೇಶ್ವರಿ' ನೋ:

■ ಮಾಯಕಾರ್ತಿ (ನಾ). ಮೋಸಗಾತಿ ; ಕಪಟ ; ರಾಘವಂ ಮೂವುಪ
ಹಳೆಯಂ ದ್ರೂನನಗೆ ದಾಯವಂ ಪುಳ್ಳವನ ವಂಶವುಂ ಸವಜ್ಜಿದ
ಮಾಯಕಾರ್ತಿ(ಐಗಾ).ತಿರುಪುಳೋತ್ತರಮ್ ಕ ಬಂವೆಗಪಾಯವುಂ ತುರ
ದಿಲ್ಲಿಂದ ಪೋಗಿದವಳನುಳ್ಳವುಂ ಕೋತ್ತಿವನು (ಕೃಷ್ಣಾ-೯-೨).

[ಪ್ರಾಚಾರಿಕಾಣಿ + -ತಿ (< - ಇತಿ)]

೨೦ ಮಾಯಕಾಠ. ಮಾಯಕಾರ (ನಾ). ರಿ. ಗಾರುಡಿಗೆ ; ದುಃಖಿಣೀ
ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಬಲ್ಲವನು ; ಜಯ ವಿಗಡ ಬ್ರಹ್ಮಶರವಿದ್ಯಾಯಾರ್ಥವು
ಮಂಗಳಾಯಾಚಾರ್ಯರು ಮಾಯಕಾಠರ ಮೊಹರವನ್ನು ಬಿಡು ಬಿಡು
ಮಾಡಿದ ಮೊಹರ (ಕಾಂಡ. ೧೨-೨೨). ೨. ಮೋಹಗಾರ ;
ಕಪಟ ; ರಾಯ ತಕ್ಕನ ನಿಧಿಯ ಹೊಸ ಮಾಯಕಾಠರ ತಂದೆ
೨೧ ಮಗನಿ ಸ ರಾಯರ ಮಗನು ವಿಧಾಚಾರ್ಯರೊಡನೆ ನಿಸಿದ (ಕಾಂಡ. ೨-೨೩).
ಎರ ಮಾಯಕಾಠ ನಿಸಿದ ಮಹಾಪದವಿಗೊಡಗೊಡಗೂ ಬರಹಳ್ಳಿ
(ಕಾಂಡ. ೨೦-೨೧). ಮಾಯಕಾರ : ೨. ನಾರಿಯರು ಹಿರಿಯರೊಡನೆ
ಸರಸಿಯು ತಲ್ಲಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾಯಕಾರನು ಕೃಷ್ಣಯ್ಯನು ಮೋಹನು
ಯನುತ್ತ (ಕಾಂಡ. ೨೦-೨೧). [ಮಾಯಾ + ಕಾಠ]

10 ಮಾಯಗಾತಿ, ಮಾಯಕಾತಿ (ನಾ). ಮೋಸಗಾತಿ; ಕಪಟ : ಮಾಯಗಾತಿ
ಪ್ರಾಪ್ತವೆನುತ ಹಿಡಿದಿ ಗುಂಪಿದಳು (ಕುಷ್ಠ. ೬-೧೦) : ಆ ಮಾಯಗಾತಿ
ಬಿರು ಅಪಕನ್ನು ಕೋಪದ್ವಿಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ. . ಪರಿಹಾಸ ಮಾಡಿದಳು
(೬-೨೬). ಮಾಯಕಾತಿ : ಮಾಯಕಾತಿಯ ಪರಿಣತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು
ಕಾದಿಯೆ ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದಾ ಖರತನುನೀತನು (ಕುಷ್ಠ.
46 ೬-೨೨); ಮಾಯಕಾತಿಯ ಸಂಗ ಅಭಿವಾಸವುಳ್ಳ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೫. ೩-೧೦೬-೪).

[ವಾಯು + - ಕರ್ಮ]

ಮಾಯಾಗಾವಂಶ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಎಲವರದ ಕಥೆ ಬೂರ
ಮಾಯಾಗಾವಂಶರ ಮಗ. . . ಊರೂವಿನೋಳ್ ಕಾದಿ ಸತ್ತಮ್
(೨೪ ೨, ೨೦೪೨, ೨೩೩-೩; ೨, ೧೦೦೦).

[ಮಾಯ + ಗಾವಂಶ (< ಗಾಮೋದ)]

ಮಾಯಾಕೋವಿದ (ನಾ). ಗಾರುಡವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನಾದವನು :
ಇಂದ್ರಜಾಲವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದವನು : ರಾವುತರು
ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಮಾಯಾಕೋವಿದರು. . . ಮೃಗಜೀವಿಗಳು ತಾಕುವಿಕರಸದರು
ರಾಜಸಭೆಯೊಳಗೆ (ಕಾವ್ಯಾ. ೨-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಚಾರ (ನಾ). ದಂಭಾಚಾರ : ಕಪಟ : ಮಾಯಾಚಾರ ಪರೀತರು
ಮೃದ್ವದಾತ್ರದಾಳುಗಳು ಕರ್ಯಾಗ್ನಾತಿತ್ವಮಂ ಪೂರ್ವದ ಮಿಥುನಂ
ಗಳಾಗಿ ಪುಟ್ಟ ಪರಸ್ಪರ ವೈರಂಗಳಲ್ಲದ . . . ರಮಿಥುನುಷ್ಠವು (೧೦೪-
೩-೪೬ ೩) [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಜಡ (ನಾ). ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮೂರ್ಖತೆಯುಳ್ಳ
ವನು : ಜಾಯತ್ಯದಂತೆ ನುಡಿಸುವ ಕಾಯದೊಪ್ಪಳುಳ್ಳವನಲ್ಲದ ಗರಿ
ಸೋಲ್ವ ಮಾಯಾಜಡರಲ್ಲಿಗಳಲಾಜಾಯಂಗಾಣದ ಬಳಲೆಯಿಂದಿತ್ತದೊ
(ದ್ರ. ೩೩. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಜಾಲ (ನಾ). ೧. ಗಾರುಡಿ : ಇಂದ್ರಜಾಲ : ಇವರು ತಮ್ಮ
ನಾಟ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರೇಖಿಸುವ ರಂಗ ನಮೂನೆಗಳು. . . ಅವರ ವಿವಿಧವಿಚಿತ್ರವಾದ
ವಾದ್ಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಯಾಜಾಲವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ
(ಗಾ. ೩. ೩೩). ೨. ಮೋಸದ ಬರೆ : ಮೋಸಗಾರಿಕೆ : ತಾನು
ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರೇಖಿಸುತ್ತಿರುವ ಶತ್ರುವು ತನ್ನ ಮಾಯಾಜಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕಿ
ಜೀವನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ತೃಪ್ತಿಹೊಂದದೆ. . .
ತನ್ನ ಹಗಲನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ
ಕೊಂಡನು (೪೬೪. ೪೦). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಜೀವಿ (ನಾ). ಗಾರುಡಿವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಬದುಕುವವನು :
ಇಂದ್ರಜಾಲವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಜೀವಿಸುವವನು. [ಸಂ. ಮಾಯಾಜೀವಿನ್]

ಮಾಯಾತೀತ (ನಾ). ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದವನು : ದೇವರು :
ಪರಮಾತ್ಮ : ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಮಯ ನಿರ್ಭೂತ ಮಾಯಾತೀತನು : ಹಂ
(ಕಾವ್ಯಾ. ೬-೧೩) : ಈಯಬೇಕವನುಳ್ಳ ಹೊದಿ ಹೊದಿದ್ದ ಭವಾಪ್ಪಾಳು
ತದೆ ಜಾಬಿಕವ ತಿರುಗುತ್ತಿಹನು ಮಾಯಾತೀತನಪ್ಪ ಶಿವನು (೨೩೪೪.
೪-೩ ೩೩) : ಮಾಯೆಯ ನಾನು, ಮಾಯಾತೀತನು ನಾನು (ಕಾಂ. ೨೦೬-೦೮).
[ಸಂ.]

ಮಾಯಾತ್ಮ (ನಾ). ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮಾಯಾತ್ಮನು
ಮಾಯವೆಂಬ ಭವಜಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪೋರಸಂಚಾರವ ಕಂಡು ನಾಚಿ
ದೇಕೆನ್ನ ಮನ (ಕಾಂ. ೨೦೬-೦೮). [ಸಂ. ಮಾಯಾತ್ಮನ್]

ಮಾಯಾದಂಡ (ನಾ). ಇಂದ್ರಜಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕೋಲು : ಮಂತ್ರ
ದಂಡ : ಈ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಚಾಲಕನುಹರಲಾಲನ ಹೃದಯದ ಉದ್ದೋಧನಕ್ಕೆ
ಸ್ವರ್ಣಮಯ ಮಾಯಾದಂಡವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದನು (೨೩೪೪. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾದೀಪ (ನಾ). ಕತ್ತಲೆಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಯ ಬಿಳಿಯ ಪರದೆಯ
ಮೇಲೆ, ಗಾಬುಹಲಗೆಯ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಮೊದ್ಲ
ದಾಗಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೀಪಯಂತ್ರ. -
ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಕರಣ : ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಬ್ದಗಳ ಸ್ವೀಕರಣದ ನಾಲ್ಕನೆಯ
ರೀತಿಯೆಂದರೆ, ಆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತದ್ವತ್ವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ
ವುದು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ . . . walking stick ನಡೆಗೋಲು :
Magic-lantern ಮಾಯಾದೀಪ : ಇತ್ಯಾದಿ (೮೩೩೩. ೩೩) 'ಮಾಯಾ
ಲಾಂಛ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾಯಾದೇವಿ (ನಾ). ೧. ದುರ್ಗೆ : ಆದಿಶಕ್ತಿ : ಮಾಯೆ : ಎಳೆ
ಮಾಯಾದೇವಿ ಲೋಕತ್ರಯದನನಿ ಮದಾಜ್ಞಾನಮುತ್ಪನ್ನೆ . . . ಮೂವಕ್ಕೆ
ಮಾಂಸಾದಿ ನಾನಾಬಲಿಯಂ ಜೀವರ್ ನರರ್ ಪುಟ್ಟರೇಕಮಲಮಂ (೩೧೩.
೩-೩೪). ೨. ಗೌತಮಬುದ್ಧನ ತಾಯಿ : ಸತ್ಯಾತ್ಮಿಕಾ : . . . ಅರ್ಕಾಚಾರ್ಯ.
ಮಾಯಾದೇವಿಸುತ : ೩. ಬಾಕರಿಗೆ ಯಾರು ಪೂಜ್ಯನೋ ಅಂತಾ
ಬುದ್ಧದೇವರ ಹೆಸರು (೩೧೩. ೦೩). [ಸಂ. ಮಾಯಾದೇವೀ]

ಮಾಯಾನಿದ್ರೆ (ನಾ). ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿಸುವ ನಿದ್ರೆ :
ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬರಿಸುವ ನಿದ್ರೆ : ಅಶಿಶ್ವಭವನವನಿಯನಾಗಳ್
ಪಾಜಿಯೊ ಪಾಯಾನಿದ್ರೆಯನೊಡೆ ಮಾಯಾಶಿವನನೊಡೆ ಮುಂದೆಬಿಡಮಾ
(೪೬೪. ೩-೪೩) : ಮಾಯಾನಿದ್ರೆಯೊಂದ ನೆಡೆಯಂ ಪನಾಂವಿಕೆಗೆ
ಪಡಮ ತಡೆಯದೆ ಭುವನಜ್ಞಾನನನಿತಿ ಬಲಾತ್ಕಂ ಮಾಯಾಶಿವನೊಂದ
ನಿರೊ ಮುಂದೆಬಿಡಿಯಾ (ಕಿ. ೩೩೪. ೬-೦೦೪). [ಸಂ. ಮಾಯಾನಿದ್ರಾ]

ಮಾಯಾಪಾಶ (ನಾ). ೧. ಮೋಹದ ಬಂಧನ. - ಪಾಶ : ಮಾಯಾ
ಪಾಶ ಹಿಂಗಿ ಮನದ ಗಂಟು ಬಿಡದನ್ನಕ್ಕೆ ಕೂಡಲಸಂಗಮವೇದನೆಯೊಲಿ
ಪನಯ್ಯಾ (೨೩೪. ೨೦೩) : ದೇವ ನೀ ಮಾಯಾಪಾಶಮಾಪಿಸವ್ವರು
ನಾಪ್ಪ ಬರೆವೆ ನಿಮ್ಮನು (ಕಾವ್ಯಾ. ೬-೩೩) : ಆರಾಪಾಶ ನೀಡೊ
ಪರಮಾಶ್ರಯೊಳಗೆ ಮೃಗುಗೆ ಮಾಯಾಪಾಶೋಳಾಗದೆ ಮಾನ್ಯನಾಗೊ
ನೀ ಭಕ್ತನಾಗೋ (ಕಾವ್ಯಾ. ೩-೩-೦) ೨. [ವೀರೈ] ಪಂಚಪಾಶ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪಾಶಮಾರ್ಥವು . . . ಮಲಪಾಶ ಮಾಯಾಪಾಶ
ಕರ್ಮದಾಶ ಭಂಜಪಾಶ ತಿರೋಧಾನಪಾಶವೆಂದು ಪಂಚಪಾಶ
ಮಾಗುವುದು (೨೩೪. ೦೩೩) : ಮಾಯಾಪಾಶ(ದೇವಿ)ನಿದ್ರೆಯೇ
ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥ (೨೩೪. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಫಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು :
"ಛಿತ್ರಲಾಫಲಂ - ಮಾಯಾಫಲ(ಮಾಪಾಶ ?)" (೩೩೦. ೩೪) : "ಮಾಯಾಫಾ-
ಮಾಯಾಫಲ" (೩೩೦. ೦೨೩). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಬಚಾರ 'ಮಾಯಾಬಾಚಾರ' ನೋ.
ಮಾಯಾಬಾಚಾರ, ಮಾಯಾಬಚಾರ (ನಾ). ಇಂದ್ರಜಾಲದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ
ಸಿದ ವೇಟೆ : ಫುಟ್ಟು ಈ ಮಾಯಾಬಾಚಾರವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಅನಂದ
ಪುಳಿತರಾದರು (೨೩೪. ೩೦). ಮಾಯಾಬಾಚಾರ : ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ
ಒರುವ : ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಹೊನ್ನು ಓದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ :
ಅದೊಲೆ ಯಾವ್ದ. ಪಾಶ. ಮಾಯಾಬಾಚಾರ (ಕಾವ್ಯಾ. ೩, ೩೦೬) : ಈ
ಪ್ರಪಂಚವೆಂದರೆ ಮಾಯಾಬಾಚಾರವು (ಕಾವ್ಯಾ. ೦೦೨).
[ಸಂ. ಮಾಯಾ + ಬಾಚಾರ]

ಮಾಯಾಭ್ರಾಂತಿ (ನಾ). ತೋರಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಭ್ರಾಂತಿ :
ಮಿಥ್ಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭ್ರಮೆ : ಮಾಯಾಭ್ರಾಂತಿ ಕವಿದ ಗೀತಕ್ಕೂ ರ
ಹಿಯರನ್ನೆ (೨೩೪. ೩೦೩) : ದೇವ ಮೆಚ್ಚುಪುಟ್ಟನು ಭವತ್ವದಪಾಪ
ನಾಂಭೋಜನವನು ಭವತಾಪಾವಳಿಯಲುಳ್ಳ ದೆಂದು ಮಾಯಾಭ್ರಾಂತಿಯರಿ
ಸಿಲಾಕೆ (ಕಾವ್ಯಾ. ೩-೦೨-೨). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮರತಾಪ್ತ. ಮಾಯ್ಯುರುತಾಪ್ತ (ನಾ). (ರಾಜ. ಮೇತಾಧಿ
ಪತಿ ಮೊದಲಾದವರು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ) ಗೌರವನೂಚಕವಾದ
ಲಾಂಛನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮುನಿನ ಆಕಾರದ ಚಿತ್ರೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಧ್ವಜ. - ಬಾವುಟ : (ಸಾಧಾರಣ ಬಿರದಂಗಳ) . . . ಬಂದೂಕು
ಗಳ ೨೩, ಹತ್ತಾರುಗಳ ೩೩, ಮಗ್ಗರೆ ೩೦, ಮಾಯಾಮರತಾಪ್ತ, ಪಂಚ
ನಿರಾಸಿ (ಗುರು. ೩೦), ಮಾಯ್ಯುರುತಾಪ್ತ : ಭಾರಿ ನಗ್ಗರೆ ಮೇಲು
ಮಂಗಳಲಿಪ ಸುರಾಂತ ಸುತ್ತಿಗೆ ನಿಶಾನೆಯು ಮಾಯ್ಯುರುತಾಪು
(ಕಾವ್ಯಾ. ೩-೦೩)

[೪-ಪಾಠ. ಮಾಯಾಮಾರ್ಗಃ ; ಮಾರ್ಗ. ಮಾಯಾಮಾರ್ಗಃ ; ಮಾರ್ಗಮಾರ್ಗಃ]

ಮಾಯಾಮಾರ್ಗ (ನಾ). ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಾರಪಡಿಸುವವನು : ಮಾಯಾಮಾರ್ಗ ಗುರುತೆ ಕಾರಣಿ ಪಾಮರರ ಕೃಪಾಕುಡಿದನೆ (೨೨೨. ೨೨-೨). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮಾಲ (ನಾ). ೦. [ವೀಶ್ಯ] ಜೀವನಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಣವ, ಮಾಯಾ ವಂತು ಕಾರ್ಮಿಕಗಳೆಂಬ ಪುಲತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; (ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮರೆತು) ದೇವಸಂಬಂಧಿಗಳನ್ನು ಮೋಹಿಸುವಿಕೆ ; ವ್ಯಾಪೋಹ : ಆಣವಮಲ ಮಾಯಾಮಾಲ ಕಾರ್ಮಿಕಮಲಮಲ ಪುಲತ್ರಯಗಳ ಕಳೆದು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಬಿಜ್ಜನ ಕಾಯಜೀವದ ಭ್ರಾಂತಿಸೂತ್ರವ ವಿವರಿಸಿ ಕಳೆದು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಗುರುತು (೨೨೨. ೨೨-೨೨೨) ; ಆ ಬಿಜ್ಜನ . . . ತಮಾತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸುಕಿದ ಆಣವಮಲ ಮಾಯಾಮಾಲ ಕಾರ್ಮಿಕಮಲಮಲ ತಮಾತ್ರಯಗಳ ಕಳೆದು (೨೨೨. ೨೨-೨೨) ; ಕಳೆದು ಆಣವಮಲ ತೊಲಿದು ಮಾಯಾಮಾಲ ಉಳಿದುಂಟೆ ಕಾರ್ಮಿಕಮಲ ಮೂಡಿದ ಕಳಾಹಿತ ಜಿಹ್ವಮೂಲ (೨೨೨. ೨೨-೨೨).

೨. ಜೀವನಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಧಮಲ. ಬಿಂದುಮಲ, ಕರ್ಮಮಲ, ಮಾಯಾಮಾಲ ಮತ್ತು ಆಣವಮಲ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ ವಾದುದು : ಅಜ್ಞಾನಗಳಿಗಾಗಿ ಶಕ್ತಿ ಕಟ್ಟಿ ರೋಧಮಲ ಕಟ್ಟ . . . ಕಾಯಭಾವವದಲ್ಲಿ ಮಾಯಾಮಾಲ ನನ್ನ ಪುಷ್ಪವಿನ ಕಳೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬೆಳಗದಲ್ಲಿ ಆಣವಮಲ ನನ್ನ ಇಂತಿ ಪಂಚಮಲಗಳು ನನ್ನವಾದಲ್ಲಿ ಸೌಖ್ಯಸೋಮೇಶ್ವರರಿಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ದೃಷ್ಟಿ (೨೨೨. ಮು. ೦೦೬-೦೦೭) ಮಲ, ರೋಧಶಕ್ತಿ, ಕರ್ಮ, ಮಾಯಾ, ಮಿದು ಅಥವಾ ಮಹಾಮಾಯಾ ಎಂಬುದೇ ಪಾಪದ ವಿಧಾಗಳು . . . ಮಾಯಾಮಾಲವು ಭೇದಜ್ಞಾನ ಪನ್ನಂಟುಮಾಡಿ ಸ್ವಾತ್ಮರೂಪವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ (೨೨೨. ೨೦೦). 'ಮಾಯಾಮಾಲ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮಾಸ್ತಕ (ನಾ). (ರಾಜ, ಮೂಲಧರ್ಮಿ ಮೊದಲಾದವರ ಬಳಿ ಇರುವ) ಗೌರವನೀಚಕವಾದ ಲಾಂಛನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಖವಾಡ : ಸಾಧಾರಣ ವಿವರಗಳಾಗಿ . . . ಕನಕಾಕುರ ೨ ಲಾಂಛನಗಳು ೨ ಸ್ವಾಧೀನಮುಖ ಉದಾಹರಣವಾದ ಮಾಯಾಮಾಸ್ತಕ ಘಾತಾರ ಜಯಘಂಟೆ (೨೨೨. ೦೦). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮಾರ್ಗ (ನಾ). ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾರ್ಗ : ಮಿಥ್ಯಾ ಮಾರ್ಗ : ಜೀವಾಂತರಭೃತ್ಯ . . . ತನ್ನ ದೇಹಾದರೋಪದ ಬ್ರಹ್ಮಜಾಲಿಗೆ ಮದುವೆ ತಾನವರ್ಗತೀರ್ಥವು ದೂರವನೋಳಾದ ಮಾಯಾ ಮಾರ್ಗವನೋಳಾದ ಜೀವಮಾರ್ಗದೊಳಗೆ ವ್ಯಥನಮು ಉಂಟು (೨೨೨. ೨೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ, ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ರೂಪಾವತಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಗೀತೆಯನ್ನು ಪುರಾಣ. ಪಾಟೀ. ಮೂಲಭೃತವಿ ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ (ಕ) (೨೨೨. ೦೦೭). ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ : ಪಿತ್ತರೇವಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ವ್ಯವ' ರಾಗವನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತದೆ, ನಮ್ಮ ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ (೨೨೨. ೦೦೭) ; ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ . . . ಭಕ್ತಿರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನರಾಗ (೨೨೨. ೦೦೭). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ 'ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ' ನೋ.

ಮಾಯಾಮಾಲ (ನಾ). ಮಾಯಾಗೆ ಒಳಗಾದವನು : ಅಜ್ಞಾನದ ದವಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವವನು : ಕಾಮಕೋಪರೋಧಮೋಹವದವನು (೨೨೨. ೨೨-೨೨).

ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ (ನಾ). ಮೋಹದ ಬಿಂಕೆ : ಕಂಡುಬಂದದ ನೇಲಿನಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಂಡ ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ ಮೂರ್ತಿಯು (೨೨೨. ೨೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ (ನಾ). ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಸಹಾಯ ದಿಂದ ಮಾಡುವ ಯುದ್ಧ : ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲಮಾಲ ದಿವ್ಯಾಯುಧ ಯುದ್ಧದೊಳಮಧಿಕವಲರೂಪಮಾಲಂ ಜಯಾದಿನೆಗೆಂ ಕಾದಿದರಾಯತಿ ನೀ ಕಂಠಾರ್ಣವನು ಮಾರುತಿಯುಂ (೨೨೨. ೦೦-೦೦೭) ; ಭೂತೋತ್ಪತ್ತಿ ಮೂಲಕು ಆಲಾಯುಧ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕೊಂದು ಕರ್ಣನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ ಮೂಡುತ್ತ ಅದೃಶ್ಯನಾದನು (೨೨೨. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಲ (ನಾ). ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವವನು : ಶ್ರೀಮಾಯಾ ಮರನಿಂದಾಧರವಧವುಕರನುಗ್ರಮಾಯಾಲಿ ಭಕ್ತಭವವಾಂ . . . ಪಂಪಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನಮಗಿಗೆ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನನಿವರವನು (೨೨೨. ೦೦-೦೦) ; ಪುಷ್ಪಾ ಬಿಳಿಶ್ಯಾ ಒಬ್ಬರಾದಿಂದ ಪುಷ್ಪಾಬಿಳಿಶ್ಯಾ ೨೨ ಮುನ್ನ ಮಾಯಾಲಮಾಲಮಾಲ ಮಿಂ ಗಡತೆಮು (೨೨೨. ೨೨-೨೨) ; ಮಾರಾಲ ಮಾಯಾಲಮಾಲಮಾಲಮಾಲ ಜೀವಶ್ಯಾ ಪೋಸುಕುಳಿದುನವನವಂ ಮದಿರಾಪಾಪೋಧೆಯಂ (೨೨೨. ೨೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮಾಲ (ನಾ). [ಜೈನ] ಮಾಯಾಲಮಾಲ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಮಗು : ಕೃತಕವಾದ ಶಿಶು ; ೨ ಕೀರ್ಣಕರನಾಗುವ ಶಿಶು ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಜನ್ಮಾಭಿಜೀವಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೌಧ ಮೋಹದ್ರವ ಆತ್ಮಜೀವಂತಿ ಇಂದ್ರಾಯಿಯ ಕೀರ್ಣಕರನ ತಾಯಿಗೆ ಮಾಯಾಲಮಾಲಮಾಲ ಬರಿಸಿ, ಅವಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಾಯಾ ಶಿಶುವನ್ನುಟ್ಟು ನಿವಾಸ ಮಗುವನ್ನು ತಂದು ಇಂದ್ರನ ಕೈಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ : ಮಾರಾಲಮಾಲ ಮುಂದೆ ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲಮಾಲ ಜೀವಾಮಾಲ ನೆನಪಿಕ್ಕೊಂದು ಬರೆ (೨೨೨. ೦೦-೦೦). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಲಮಾಲ (ನಾ). = ಮಾಯಾಲಮಾಲ : ಸಿಮಾ, ಮಾಯಾಲಮಾಲ, ಮೂಲಮಾಲಮಾಲಮಾಲ ಬೇಕೆಂ ರೀತಿಗಳು (೨೨೨. ೨೨-೨೨).

[ಸಂ. ಮಾಯಾ] ೪. ಲಾಂಛನ (< ಲಾಂಛನ)

ಮಾಯಾಮಾಲ (ನಾ). [ಮೇದಾಂತ] ಮಿಥ್ಯಾವಾದ ; ೨ ಪ್ರಪಂಚವು ಮಾಯಾ, ಅದು ನಿಜವೆಂದು ಕಾಣುವುದು ಭ್ರಮೆ - ಎಂಬುದಾಗಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬೋಧಿಸಿ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅದು ಸರಿಸಿದ ಪಾದ : ಇದು ಬೊದ್ದರ ಪಾದವಾಗಿ ಆಗಿದೆ : ಅಜ್ಞಾತ್ಯ ಪಂಚಭೇದ ಭಾಸ್ಕರೇವ ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ ಶಬ್ದವುಪಾದ ಶ್ರೀಧಾರ್ಯ ವಾದವೆಂದು ಪಾಲ್ಗುತನಾಗಿ ಪ್ರಚುರಗೊಂಡುಂಟು (೨೨೨. ೦೦), ಶ್ರೀಕಂಠಾಚಾರ್ಯರು ಬೋಧಿಸಿದ ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಲ್ಲವೆ (೨೨೨. ೨೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮಾಲ (ನಾ). [ಮೇದಾಂತ] ಮಿಥ್ಯಾವಾದವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪದ : ಅದ್ವೈತತತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವವನು : ಅದ್ವೈತಿ : ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ ಗೆದ್ದಿತು ಕೊನು ವೈತಮತವಾದ್ದರಿಗಿಂತ ಕೊನು ಮಧ್ಯರಾಯರೆಯ ಪೆನಿಂಕ ಕೊನು (೨೨೨. ೦೦-೦೦೭) ; 'ಮಾಯಾ'ವಾದಿ ಯಾದ ಈ ದಿವ್ಯವುಪಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಪಾರ್ಥಿವ ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕವೇನೆಯುವುದನ್ನುಪದೇಶಿಸಿದರು (೨೨೨. ೦೦೭ ೨೨೨).

ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲಮಾಲ = ಅದ್ವೈತತತ್ವಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡಿ, ಆ ತತ್ವವನ್ನು ವಿಶೋಧಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಾಯಾಮಾಲ ಕೋಳಾಪ . . . ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಥಮವಿಜ್ಞಾನ (೨೨. ೨೨ (೨), ೨೨೨. ೦೦೭-೦೦೭ ; ೨೨೨). [ಸಂ. ಮಾಯಾಮಾಲಮಾಲ]

ಮಾಯಾವಿ (ನಾ). ೧. ಮಂತ್ರ. ಮಾಟ ಮೊದಲಾದ ಮಾಯಾವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಮಂತ್ರಗಾರ: "ದಾಂಡಾಜನಿಕೆ, ಕುಹಕ: . . . ಮಾಯಾವೀ, ಮಾಯಿಕೆ, ಮಾಯಾ - ಈ ೧೧ ಮಾಯಾವಿ" (ಕಥಾಶು. ೫-೧೯೯); ಮಾಯಾವಿಗಳ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಮಾಯಾಯಿ (ಕುಪ್ಯಾಣ. ೫-೨); ಮಗನೆ ಕೀಳೆ ರಾಕ್ಷಸರು ಮಾಯಾವಿಗಳು (ಕೀಡಾ. ೫-೧-೧೦೫). ೨. ಮೋಸಗಾರ: ಕಪಟ; ಕುತಂತ್ರಿ; ಅಂತು ಮಾಯಾಕೃತದಿಂದ ವಿಮುಕ್ತನಾಗಿ ಪೊನ್ನೆಂದೊಡೆ ಕವಿಯಂ ಮತ್ತೆನ್ನದೆ ಮಾಯಾವಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಂ (ಕರ್ವಾಪು. ೨-೫೯); ಅದು ಕಾರಣದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನೊಳಗೆ ಕುಟಿಲೋಪಾಯವು ರೇಣುಯಂ ಆ ಮಾಯಾವಿಯಂ ಧನುರ್ಮಯೋತ್ಸವಾಮಂತ್ರಣವ್ಯವದೇಶದಿಂದ ವಿನಾಶವನೆಯ್ಯುವಂ (ಸಗಾ. ೫-೨೦ ೫); ಭದ್ರಪ್ರಸಾದುಕಂ ಪಡೆವರಸಕಿತ್ತರಿಯಂ ಗಾಳಿವರಿದಾ ಮಾಯಾವಿಗಳ ನಾಡೊಳಗಾ . . . ಸೀಮೆಗಳು ಕೊಂಡವರ ರಾಜ್ಯರಾಜ್ಯವುಂ ಪಡೆಗೈಸಿ (ಕೇಶ. ೬-೫ ೫). [ಸಂ. ಮಾಯಾವಿನ್]

ಮಾಯಾವಿಗಿ (ನಾ). = ಮಾಯಾವಿ ೧: ಜಗದನೇದಿಸಿ ಕಾಡುವಾ ಮಾಯಗೆ ನವಿನವನಿಪ್ಪ ಮಾಯವಿಗನು ತಾನೇಂಬಂತಿರಲ್ಲದ ಬಯಲ ಬಗೆಗೊಳಿಸಿ (ಕುಪ್ಯಾಣ. ೫-೧೯೬). [ಮಾಯಾವಿ + -ಗಿ]

ಮಾಯಾವಿತನ (ನಾ). ಮೋಸಗಾರಿಕೆ: ಸಂಚು; ಕುಟಿಲತೆ: ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಮಾಯಾವಿತನವಿದಮ್ ತಕ್ಕದೆ ತಾಕನರ್ಥಾಗಿ ಲುಕ್ಕುವನು ಬಟ್ಟು ಬೆಂಡು ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ದಿಕ್ಕದೆ ಕಳುಹೇಕ ಪಡವು (ಕುಪ್ಯಾಣ. ೫-೨೦). [ಮಾಯಾವಿ + -ತನ]

ಮಾಯಾವಿದ (ನಾ). = ಮಾಯಾವಿ ೧: ರಾವಣನ ಪರಿ ನೆಲೆಸಿಕವನಲಿ ಸಾವಿಗಂಜುವನಲ್ಲಿ ವಿಕಮಾಯಾವಿದನು ನಮ್ಮಕುತಿ ಕೊಳ್ಳುವ (ಕುಪ್ಯಾಣ. ೫-೨೦-೨೧). [ಸಂ. ಮಾಯಾವಿದ್]

ಮಾಯಾಶಕ್ತಿ (ನಾ). ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಶಕ್ತಿ; ಮಿಥ್ಯಾಶಕ್ತಿ: ಶಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಮಾಯ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯದು ತನುವಿನಲಿ ನೀ ನಿಜಮುಕ್ತಿ ದಾಯಕನಿರಲು ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳಾಗು ಯುಕ್ತಿಯೊಳಗಿದಪಾತಿತು ಮನದ ದಿಶ್ಚೆಯಲಿ ಭವನುಜಗೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಕಾರಣವು (ಕುಪ್ಯಾಣ. ೨೨); ಘನತಮಸ್ಕೆತ್ತಪ್ರಧಾನಗಳೆನಿಸಿ ಭೂಮುಜ್ವಲೆಗಳಪ್ಪೊಡೆ ಜನಿಸಿ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆಗಲವನಿಸುವು (ಕುಪ್ಯಾಣ. ೫-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಶಲ್ಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ಪ್ರತೆಗಳನ್ನು ಆವರಿಸುವವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಡ್ಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಪುಣ್ಯಮಯಂ ಮಾಡುವ ಮಿಥ್ಯಾಶಲ್ಯಂ ಮಾಯಾಶಲ್ಯಂ ನಿಧಾನಶಲ್ಯಮೆಂಬ ಮೂವುಂ ಶಲ್ಯಗಳೆ ಓಗಿದಂ (ಕರ್ವಾಪು. ೫-೧೨೦). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಶಿತು (ನಾ). = ಮಾಯಾರ್ಥಕ: ಮಾಯಾಶಿತುವೆನೊ ಮೇಯಿ ಮಾಯಾನಿದ್ರೆಯುಮಂತ್ರಕವಿಕೆಗೆ ಜಗದ್ವಾಸನನುಯ್ಯ ಕಿಷ್ಕಾಪ್ರಾಯದೆ ಶಙಿ ಶುಚಿಗಳೂ ಕಾರ್ಯೋತ್ಕಂಠರ್ (ಕಂಪು. ೧೨-೨೫). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಸಂಜ್ಞಲನ (ನಾ). [ಜೈನ] ಚಾರಿತ್ರಮೋಪನೀಯಕರ್ಮದ ಅಣುವ್ರತಿಯಾದ ಗೃಹಸ್ಥನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ಥಾನಾವರಣದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕೋಛ, ಮಾನ, ಮಾಯೆ ಮತ್ತೆ ಲೋಭ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಕ್ರೋಧಸಂಜ್ಞಲನಂ ಮಾನ ಸಂಜ್ಞಲನಂ ಮಾಯಾಸಂಜ್ಞಲನಂ ಲೋಭಸಂಜ್ಞಲನಂ x x x ಅನಂ ಶಾಸನಾಧಿರೋಧಮಾಯಾಕ್ರೋಧಮಾನಂ (ಗೊಪ್ಯಾಣ. ೨-೯). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಕು (ಗು). ೧. ಮಮತೆಯುಳ್ಳ: ತಕ್ಕನ್ನ ಅಗಲದೇ ಇರುವ ಮಾಯಾಕು ತಂದೆಯು ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಗತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣಗಾದ ಮಾಯವನ್ನು ಮೇಳಲಿವು (ಕುಪ್ಯಾಣ. ೯). (ನಾ). ೨. ಮಾತ್ಸಲ್ಯವುಳ್ಳ:

ಮನು; ಮಮತೆಯುಳ್ಳವನು: ಇಂಥಾ ಮಾಯಾಕುವಾದ ತಂದೆಯು ತೀರಿದನೆಂಬ ಹಂಬಲವಿಲ್ಲದೆ (ಮಾಂಜಾ. ೫-೨೦೮).

[← ಮರಾ. ಮಾಯಾಲಂ, ಮಾಯಾಳಂ = ಮಮತೆಯುಳ್ಳ/|| ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಕೃಪಾಲ್ಯಂ', 'ದಯಾಲ್ಯಂ' ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡಿರುವುದು]

ಮಾಯಿ (ನಾ). ೧. ಗಾರುಡಿಗೆ: ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕೆ; ಮಂತ್ರಗಾರ: "ದಾಂಡಾಜನಿಕೆ, ಕುಹಕ: . . . ಮಾಯಾವೀ, ಮಾಯಿಕೆ, ಮಾಯಾ - ಈ ೧೧ ಮಾಯಾವಿ" (ಕಥಾಶು. ೫-೧೯೯); ಆ ತತ್ವಕ್ಷಣ ಮಾಯಾಗಳು ಮಾಯನೋತು ಕಟುವಾಗಲ್ವೆ ಕಟಿದರು ನೂಪವಂತರ್ಧಾನಧಾರಣೆಯೆಂಬ ವಿದ್ಯೆಗಳ (ಪ್ರಾಣ. ೯-೧೨-೨೦). ೨. ಮೋಸಗಾರ: ಕಪಟ; ಕುತಂತ್ರಿ: ಕಿರವ ಮುಗಿದನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ . . . ಜೀವೇಶ್ವರೈಕೈಕೈ ಜಗತು ಮಿಥ್ಯವೆಂದು ಈ ವಿಧ ಮೇಳುವ ಮಾಯಗಳಿಳಿಯೆಂದು (ತುಕರ. ೧-೧೯೯-೧); ಆ ಮಾಯಿ ಮರಾಟರ ಗಂಡಂ ಮಾಯಾಕೀತಂಗೆ ಮಗನು ಬಿನ್ನಸಿಗೈಯ್ದಂ (ಕೇಶ. ೫-೨೨). ೩. ಬ್ರಹ್ಮ. ೪. ಶಿವ. ೫. ಅಗ್ನಿ. ೬. ಕಾಮ. ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಬುಸು - ಮಾಯಿ" (ಕಿಷ್ಕ. ೧೦೯). [ಸಂ. ಮಾಯಿನ್]

ಮಾಯಿಕ (ಗು). ೧. ಮೋಸದ: ಕಪಟದ. ೨. ತೋರಿಕೆಯ: ಭ್ರಾಂತಿಯ: ಈ ಮಾಯಿಕಸಂಬಂಧವಾದ ದೇವದ ತಾನೆಂದೆಂಬ ಮೂಢಾತ್ಮರನೇನೆಯ್ಯು (ಸಿಕ್ಕೇಶ. ೧೭-೧೨೯). (ನಾ). ೩. ಮೋಸದಿಂದ ಕೊಡಿದುದು; ಕಪಟದಿಂದ ಕೊಡಿದುದು: ಮಾಯಿಕಕ್ಕೆ ದೇವತ್ವವುಜೀ ಮರುಳುಮಾನವೆ ಮಹಾದೇವಜೀ ದೇವನಲ್ಲದೆ (ಸಿಕ್ಕೇಶ. ೧೦-೧೦೯); ಮನದಿಂದ ಮಾಯಿಕಂ ಮನದಿಂದ ಮಂಗಳಂ ಮನದಿಂದ ಸಕಲಸುತಯಾದಿಗಳ್ಳಿ ಮನದಿಂದ ನೆರೆಕಳಿವರು (ಸುರುಷೋ. ೨-೧೨೨); ಮಾಯಿಕವಾದು, ಮಾಧವನಲ್ಲದೆ ಪರಿಣಾನಾಗದು (ತುಕ್ಕ. ೧೨೯). ೪. ತೋರಿಕೆ: ಭ್ರಾಂತಿ: ಭ್ರಮೆ: ದೇವ ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಮಾಯಿಕವ ಕೇಳಿಕವ ಧರಿಸಿ ಬಂದನೆಂಬರು ಅದು ಬಣ್ಣದ ಬಿಚ್ಚನೆಯ ಮಾತು (ಕೋಶಮ. ೯-೧೨); ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ತೋಟಾದ ಮಾಯಿಕವಯ್ಯುತ್ತು ಮಾಯಿಕವಯ್ಯುತ್ತಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಯಣಾದನು ಕಾಣಾ (ಸಿಕ್ಕೇಶ. ೧೦೯-೧೧೨). ೫. ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಕೊಡಿದುದು; ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಕೊಡಿದುದು: ಪೂಜಾಪವನುಭವಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಪರಣಗೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶಾಪಾಸಕರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಯಿಕವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಅವನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು (ಕೇಶ. ೨೨೬). ೬. ಮಾಯೆಯನ್ನೊಳೆದುಮಾಡುವವನು: ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ . . . ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರ್ಥಾಗಿ ಶಕ್ತಿತನಾದ ಸಗುಣಮೂರ್ತಿ ಎನಿಸಿದ ಈಶ್ವರನು ಮಾಯಿಕನೂ ಅವನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತನಾದ ಪ್ರಪಂಚ . . . ಸ್ವಪ್ನಸ್ವಪ್ನತತ್ವ ಅಗಿದ (ಕೇಶ. ೨೨). ೭. ಮಾಯಿಗೆ ಒಳಗಾದವನು: ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟವನು: ಮುಳುಗುವಾತ ಮುಳುಗುವವನತ್ತಬಿಟ್ಟನೆ ತಾ ಮಾಯೆಯೊಳಗಾಗಿ ಮಾಯಿಕರ ತನ್ನ ಪಾದಾಂಬುಜಂ ಪರಿಹರಿಸೆಂಬವ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವ ಇವರವರೂ ಮುಳುಗಿದಮತಾತ್ಮಕ್ಕೊಳಗಾದರು ನೋಡಾ (ಸಿಕ್ಕೇಶ. ೨೦-೨೨೦). ೮. ಗಾರುಡಿಗೆ: ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕೆ: ಮಾಯಾವಿ: "ದಾಂಡಾಜನಿಕೆ, ಕುಹಕ: . . . ಮಾಯಾವೀ, ಮಾಯಿಕೆ, ಮಾಯಾ - ಈ ೧೧ ಮಾಯಾವಿ" (ಕಥಾಶು. ೫-೧೯೯). ೯. ಮೋಸಗಾರ: ಕಪಟ. ೧೦. = ಮಾಯಾಮಲ ೧: ತಾ ಮಾಡಿದನೆಂದದೆ ತನ್ನ ಕೆಳಗೇವೆ ಅಗುವ ಮಾಯಿಕ ಕಾರ್ವಿಕಮಲಂ ಗಳು (ಕೋಶಮ. ೨೨-೨೨೬). [ಸಂ.]

ಮಾಯಿಕಮಲ (ನಾ). = ಮಾಯಾಮಲ ೧: ಧರ್ಮದ ಸುಡಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಧರ್ಮ ನಿರ್ಮಲವ ನಡೆವಲ್ಲಿ ಮಾಯಿಕಮಲಂ ನಾಸ್ತಿ ಕಾಯ

ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಜೀವವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ನೇಪು (೨೪೨-೪. ೩೬೨-೦೯೨೯).

[ಸಂ.]

ಮಾಯಾಮರ್ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬೆಳ್ಳೂಲಂ ಮೂನೂಪುಮಂ ಮಹಾಸಿರವನ್ನಾಳಿ ಮುಳ್ಳುನ್ನೆ (ದ) ಶನ್ನೆರಪುಮಂ ಮಾಯಾಮರ್ನಾಳಿ ಸಿಂಪುರಕೆ ಬಗೆಗೆ ಮರ್ಗ್ಯವುನ್ನೆ ಮಾಗುತ್ತಿರೆ (೨೨. XXVI. ೩೨-೦೨ : ೨೦೧).

[ಮಾಯ + < ಮರ್ಯ]

ಮಾಯಾಸು (ಕ್ರಿ). ಗಾಯ, ಹುಣ್ಣು ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ವಾಸಿ ಮಾಡು. - ಗುಣಪಡಿಸು : ಮಾಯಾಯೊಮ್ಮೆ ಮೈ ತೋರುವು ಮಿಗಿಲಕ್ಕಿರೆಯ ಮಾಯಾಪಕು ಗಾಯಗಳನ್ನು (ಪೂರ್ವ. ೦೪೬).

[ಮಾಯ + < ಮಾರ್ಯ] + - ಇಸ್ಯ]

ಮಾಯಾಯ (ನಾ). = ಮಾಯಾಮಲ ರಿ : ಯಾವ ಪುರವೆ . . . ಆದ. ಮಾಯಾಯ, ಕಾರ್ತಿಕವೆಂಬ ಮೂರುಮಲಗಳನ್ನು ಪಾಶ ಮಾಡುವ ತೀರ್ಥವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮಲಾಪುರವೆಂಬುದು ತೀರದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರುವುದು . . . ಆ ಪುರಿಯನ್ನು ಪಂದಿಸುವೆನು (ಕಾಣಾ. ೩೩ ೩೩೪) ; ಆದ ಮಾಯಾಯಮಲಗಳಿಂದಲೂ ಅಂತಃಕರಣ ಇಂದ್ರಿಯ ದೇಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೀವಾತ್ಮನು ಸುಖಮಾಖಿಗಳನ್ನ ಸಂಪದಿಸುತ್ತಾನೆ (೪೨೨- ೨೦೪). [ಸಂ.]

ಮಾಯಾ, 'ಮಾರ್ಯ' ನೋ.

ಮಾಯಾ (ನಾ). ರಿ. ಮಾಟ : ಅಭಿಚಾರ. ೨. ಪಿತ್ತ : "ಮಾಯಾಃ ಪಿತ್ತಂ- ಈ ಪಿತ್ತಂ" (೨೦೫೦. ೪೨-೪೩೦). ೩. ಸೂರ್ಯ. [ಸಂ.]

ಮಾಯಾಚ್ಚಿವ (ನಾ). ಮೊಡ್ಡ ಉತ್ಪದ ; ಮಹಾಸಮಾರಂಭ : ಈಸ ಮಾಡಿದ ನನ್ನ ದೇಹಿಯಿಂದ ಕಟ್ಟು ಸಂಜಿದ ತುಲನವೈಲು ಮಾಯಾಚ್ಚಿವಕೆ ಮಿಗಿಲಾಯ್ತು ಪೂತುಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸವ ಸಾಹಸ ನೀನು (ಕುಮಾರ. ೩೨. ೪-೪೨). [ಮಾ + ಉಚ್ಚಿವ]

ಮಾಯೂರ (ಗು). ರಿ. ನವಿಲಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ನವಿಲುಗಿರುವುದು ಮಾಡಿದ. (ನಾ). ೩. ನವಿಲುಗಳ ಗುಂಪು. ಸಮೂಹ. [ಸಂ.]

ಮಾಯೂರಧ್ವಜ (ನಾ). ನವಿಲಿನ ಗುರುತಿರುವ ಬಾವುಟ ; ಮಯೂರದ ಚಿಹ್ನೆಯಿರುವ ಧ್ವಜ ; ಇದು ಚಾಳುಕ್ಯರಾದರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಿರುದು : ಎಸೆ ಸಂಬಿಟ್ಟ ಚಳುಕ್ಯರನ್ನೆ ತಿರುದಾಗ್ಗುಂ ಬಟ್ಟಿಸಿ ಲ್ಲಾರದೊಬಿನೆಗೆ ತಾರಕವೈರಿಯೊಳ್ಳಡವ ಮಯೂರಧ್ವಜ ಪದ್ಮಲೋಚನಂ ಪೆತ್ತ ಮರಾಪಮುದ್ರೆ. . . ಭಕ್ತವಿಷ್ಣುವೈ ಭೂತಕಮನಾರ್ಪಣ್ಯಂ ವಿಶ್ರಾಂತದಿಂ (೨೨೨. ೨-೨೨೪ : ೧೦೫೨). [ಸಂ.]

ಮಾಯೂರಿ (ಗು). ರಿ. ನವಿಲಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ನವಿಲಿನ ಚಿತ್ರವುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ : ಬಿಲ್ಲು ತೀರು ಮಯೂರಿ ಬೇಟೆ ಮಂತಾದ ರತ್ನಪದ್ಮಾತ್ಮರಕ್ತಾದಿ ಸಾಧನವಿಶೇಷಗಳಿಂದಲೂ (೨೨೪. ೨೩೩). [ಸಂ. ಮಯೂರೀ]

ಮಾಯ (ನಾ). ರಿ. ಗಾರುಡಿ ; ಇಂದ್ರಜಾಲ : ಮಾಯಾಯೊಳಿ ಗಿಲ್ಲ ದಾಸನಾಯಕನಂ ನೂವ ಮದನಸುತಮಪಹಾಸಪ್ಪಾಯ ಬೆಡಂಗಾಯ್ತು ದುಶ್ಶ್ರೇಯ ಮನೋಹರತಪ್ರಸಾಧನರಾಜೋರ್ (೨೫೦. ೦೩-೦೩). ೩. ಮೋಸ ; ವಂಚನೆ ; ಕಪಟ : "ಮಾಯಾಯ [ಪಾಣಿ. ಯಮು]ನೆ ಮುಚ್ಚಕ್ಕು" (ಕುಂಗಾ. ೦೦೩-೩) ; ಸರ್ವಸ್ವವನು ನೆಲೆಕೆವರಿ ಗೋಟಿ ಗೊಳಸುವ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಬಟ್ಟುಬಿಡ ಬಹುವಿಧದ ಮಾಯಾಯ ಬೇಟಿಕಾಡಿಯ ರೊಟ್ಟಿದರು ಕರನಾಥನಿರಿಸಲಿ (೨೩೪೩. ೦-೩-೩೦). ೩. ಮಿಥ್ಯೆ : ಭ್ರಮೆ : ಭ್ರಾಂತಿ : ಯಾವತಿಯಲಿ ನೋಟಬೇಟಿ ಕೂಟವನು ಪಡೆದು ಕಾಯಮಳಿಗಧೀನವಾಗಿರೆ ಗಾಯವಡೆದ-ಗಜನ ಬಾಣಕೆ ದಾಯ ೩೩. ಮಾಯಾಸಗೊಂಬದ ಮಾಯ (ಪುತ್. ೨-೩೪). ಮಾಯಾಯನು ನಿಗಿ !

ವಸ್ತಂತೆ ಲಾಂಗೂಲಿಯೊಡನೆ ನವತೀಜಪ್ರಾಣಗಳ ಗಳಿಸಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಾಗಿ (೪೩೪. ೪೩-೦೦). 'ಮಾಯಾವಿಡಿ' ಪರಾ. ೪. ಅಜ್ಞಾನ ; ತಮೋಗುಣ : ಕೂಡಲಸಂಗನ ಕೂಡಿವನೆಂದೂ ತಾನನ್ನ ಮುಂದುಗಡಿಸಿತ್ತು ಮಾಯ (೨೫೨. ೦೪). ೫. ದಿಗ್ಗಮ : ನಮ್ಮದಿಡೊಂದು ಕುಟುಂಬ ಮರು ದಿನ ಮುರಿಯುವದಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಮಾಯ ಅಮರಿಸಿತ್ತು. (೨೫೩. ೩೦೩). ೬. ಮೆರುಕ ; ಅನುಕಂಪ. ೭. ಅತಿಯಾದ ಪ್ರೀತಿ : ವ್ಯಾಮೋಹ : ಧನ ಮೇಲಿನ ಆವರ ಮಾಯ ವಿಪರೀತ ಪೆಟ್ಟು (೨೫೪. ೩೦೬). ೮. ಮನಸ್ಸನ್ನಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನಂಟುಮಾಡಿ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ಬರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ : ಜನಕ್ಕೆ ತಾಯಾಗಿ ಹೆತ್ತಳು ಮಾಯ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಮಗಲಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಳು ಮಾಯ. . . ಈ ಮಾಯ ಕಳೆದೊಡೆಯನ್ನೆವಲ್ಲ (೨೫೨. ೦೫). ೯. ಪಾರ್ವತಿ ; ದರ್ಗ. ರಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಿ. ರಿ. ಪಾರ್ವತಿಯ ತಾವುಸಳೆಯ ಒಂದು ರೂಪ : ಅಂಚಿ ತನ್ನ ತಾವುಸಳೆಯ ಮೂರುತಿಯಾದ ಮಾಯಾಯನೊಳೊಡೆಯನಿ ಯಲ್ಲವೆನ ನಿನಹುವು ಬಾಯನಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦). ರಿ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವಂತೆ ಮತ್ತು ಸತ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು : ಪ್ರಪಂಚದ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿ ; ಪ್ರಕೃತಿ : ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಮೂಲಾ ದೌನ್ಯ ಮಾಯ, ಅವಿದ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿ (೩೩೫. ೦೪೪). ರಿ. ಬುದ್ಧಿ ; ಪ್ರಜ್ಞೆ. ರಿ. ವರ್ಷ ; ಸೂಕ್ತ. ರಿ. ಮೂರ್ಖತನ. ರಿ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬದು ಬಗೆಯ ಪಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಮನಸ್ಸನ್ನಿಗೆ ಅನಾದಿ ಯಾಗಿರುವ ಅಶುದ್ಧಿ ; ಮಲ, ಕರ್ಮ, ಮಾಯ, ಮಹಾಮಾಯ, ತಿರೋಧಶ್ಚಯೆಂದು ಪಾಶ ಏದುರಿಧ (೩೩೫. ೨೫). ರಿ. [ದ್ವೈತ] ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ಹನ್ನೆರಡುವಳಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡುರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ರಿ ದಳಗಳಲ್ಲಿ ರಿ ರೂಪಗಳು. ಅವು ಶಕ್ತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ, ಸಂವಿತ್, ಸ್ವಾರ್ಥ, ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಪರಾ, ವಿಧ್ಯಾ, ಮತಿ, ನಿಯತಿ, ಮಾಯಾ-ಕಾಲ, ಪುರುಷ ಬೇರೆ ರಿ ರೂಪಗಳು (೨೫೨. ೪-೩ ೩೫೪). ರಿ. [ಪ್ರೆನ] ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವಿಧವಾದ ಕ್ರಿಯೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಂಚಿವಿಶತಕ್ರಿಯೆಗಳು. ರಿ. ಸಮ್ಯಕ್ಕ್ರಿಯೆ (ದೇವಗಿರುಪಾಸ್ತ್ರಾ ರಿ ಪೂಜೆ . . . ೨೩. ಮಾಯ (ಪಾಣ ದರ್ಶನಾದಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಕಪಟೋಪಾಯ). ೨೪. ವಿಶ್ವಾದರ್ಶನ (ಪರಲ ವಿಶ್ವಾತ್ಮ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ). ೨೫. ಅಪ್ರತ್ಯಾಪ್ತಾನ (ಸೂಯಮಪಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಕ್ತ ನಾಗದಿರುವುದು) (೨೫೪. ೩೪). ಪಂಚವಿಂಶತಕ್ರಿಯೆ 'ಪರಾ.

ಮಂಚಮಾಯ = ಮೋಸಗಾತಿ ; ಪಂಚಕೆ : ದಿಚ್ಚಿಯರು ಕುಟಿತಿಯರು . . . ಬೆಚ್ಚಿಯರು ಮಂಚಮಾಯ [೨೫೩. ಯಿಗಳು ಬಲು ಮುದು ಕಾತಿಯರು (೨೫೪. ೪೦-೩೩). [ಸಂ. ಮಾಮಾ]

ಮಾಯಾವಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ಭ್ರಾಂತಿಗೆ ಒಳಗಾಗು : ಮಾಯಾವಿಡಿದು ಜೀವಿಸುವ ಜೀವಕನಲ್ಲ ಅದೇನು ಕಾರಣವೆಂದೆ ಆತ ಭಸಲಿಂಗವಿದು ಜೀವಿಸುವ ಜೀವಕನಾಗಿ (೨೫೨. ೪. ೩೩-೦೩೨). [ಮಾಯ + ವಿಡಿ]

ಮಾಯಾ 'ಮಾರ್ಯ' ಪರಾ.

ಮಾಯಾ 'ಮಾರ್ಯ' ಪರಾ.

ಮಾಯಾ ರುತಾಪ್ತ 'ಮಾಯಾಸುರತಾಪ್ತ' ನೋ.

ಮಾರ್ (ಸಪೂರೂ). 'ಮಾಯಿ' ಎಂಬ ಪಾಮಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆದೇಶರೂಪ : 'ಮಾರ್ತಲೆ'. 'ಮಾರ್ತನಿ'. 'ಮಾರ್ತಡು' ಪರಾ. [<ಮಾಲ್ಯ]

ಮಾರ (ನಾ). ರಿ. ಕೊಲ್ಲುವಿಕೆ ; ಪಧೆ. ೨. ಸಾವು ; ಮರಣ. ೩. ವಿಘ್ನ ; ತಡೆ ; ಅಡ್ಡಿ. ೪. ಮನ್ನಣೆ ; ಕಾಮ : "ಪ್ರದ್ಯಮ್ನ . . .

ಮೃದನಃ, ಮಾರಃ ಸ್ವರಃ . . . ಮನೋಭವಃ-ಈ ೨೮ ಕಾಮದ್ರೇವ)ನ
ಮಾರ್ " (ಕಥಾಪು. ೩-೩೩); ಮಾರಂ ಬರಯ್ಯಗೊಡರ್ಚಿದ ಮಾರಣ
ದೋಮಾಗ್ನಿಧೂಮಪುಲಂಗಳೋರ್ ಕಾರ ಮುಗಿಲ್ ನೆಗೆದುವು
ರತಿ ನೀರೆತಿದೋವಿದ ತಮಲಪುಂಡಂಗಳೋರ್ (ಕಥಾಪು. ೩-೩೩);
ವಿಷಯಭರವೆಂಬಲ್ಲಿ ವಿರಾಗವು ನೆಲೆಯಾಗಿ ಅಪ್ಪಾವರಣದ ಅಚಾರವೆ
ಲಂಗವಾದಡಿ ಮರುಳುಗೊಳವ ಮಾರನ ಮುಟ್ಟವು ದೂರಾಗುವುದಯ್ಯಾ
(ಕೃಷ್ಣ. ೪. ೪೩೩-೦೦೪); ಪದಮ ಮಾರನ ದಾಳಿ ಬಂದುದು ಕಾವಂಜಿ
ಕವಾ (ಕುರು. ೨-೩೦). ೩. [ಬೌದ್ಧ] ಪಾಪವುರುಮ; ದುಷ್ಟ :
ಮೃದ್ವರ್ತಿಸ ಮಾರ, ಬದುಕುಂಡ ತೋಲಗೋ ಪುಷ್ಪಕರ್ಯದ ಭರ್ಮ
ಮೃದ್ವಿನ ಮುನ್ನ (ಪ್ರಾಣ. ೩೩-೦೬).

ಮಾರನೆಯ್ಯು = ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ; ವಿಷ್ಣು : ಅರು ವರ್ಣಸ
ಬಹುದು ಮಾರನೆಯ್ಯನ ಭಕ್ತಿ ಸೂರೆಗೊಳವರ ಕಥೆ ಧಾರಣೆಗೆ ಹೋಸದು
(ಕಥಾಪು. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾರಣ 'ಮಾರಣ' ನೋ.

ಮಾರಣೆಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸಮಾಜರು ಮರುದೂರ
ಮಾರಣೆಯರ್ ವೆದಿಬ್ಬಿ(?)ದರ್ ಕೆತ್ತಾರ ಪಯ್ಯರು . . . ಸಾಕ್ಷಿ
(ಕಥ. ೩೩. ೨೩-೩೪; ೩೩. ೨೩ಯ ೩೪). [?]

ಮಾರಣು 'ಮಾರಣು' ನೋ.

ಮಾರಕ (ಗು). ೧. ನಾಶಕಾರಕವಾದ : ಹಾನಿಕಾರಕವಾದ. (ನಾ).
೨. ನಾಶವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವಂಥದು ; ಹಾನಿಕಾರಕವಾದುದು :
ಈ ಭುಗುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮೋಹಕವಾಗಿರುವವು ಮಾರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ
(ಕಥಾಪು. ೩೩); ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮಂಡಿಕ್ಕಿದುದಂತದ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಜೀವ
ಅನುಕರಣೆಯ ಕಿರುದಾರಿಗೆ ತಳ್ಳಿ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗಿದೆ
ಯಂಬುದನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಿಕೊ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೩). ೩. ಕೊಲ್ಲುವವನು;
ನಾಶಮಾಡುವವನು : ಕಾರಣನು ಮಾರಕನಾದಾಗ ರಹಿಯಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಾರು
ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವರು ? (ಕೃಷ್ಣ. ೩೪). ೪. ಪ್ರಾಣಹಾನಿ
ಯನ್ನಂಟು ಮಾಡುವಂಥ ಕಾಲರಾ, ಪ್ಲೇಗು, ಸಿಡುಬು
ಮುಂತಾದ ಭಯಂಕರರೋಗ. ೫. ಗಿಡುಗ; ಡೇಗೆ. ೬. ಪ್ರಳಯ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ನಾಶ. ೭. [ದ್ರೋತಿ]
ಹಾತಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮತ್ತು ಏಳನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳ ಅಧಿಪತಿ : ೫
ಎರಡು ಮತ್ತು ಏಳನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳ ಹಾನಿಕಾರಕವಾದುವೆಂಬ
ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. [ಸಂ.]

ಮಾರಕತ (ಗು). ೧. ಮರಕತವುಗಳೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ನೆವ
ರತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಪಚ್ಚಿ : ಚಿಕುರಂ ಪ್ರಬ್ಧರಿಪಿಂವುನೀಲನಿಕರಂ
ಬಾಯ್ಯವ್ರಮಂ ಧಾಯೆ ಮಾರಕತವಾಯೆ ನವಾಳಿ ವಪ್ರವಮುಳಂ
ದಂತೋತ್ಕರಂ ವ್ಯಕ್ತವೃತ್ತಿಕಂ (ಕಥಾಪು. ೨-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾರಕಾಣಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಅಡಿಕೆಸುಂಕ ಮಗ್ಗುವು
ಮಾರಕಾಣಿಕೆ x x x ಬು ಹೊಜವಾಪು ಪೊಟ್ಟುಸುಂಕ . . . ದೇವರಿಗೆ
ಮಸಂತೋತ್ಸವ ತಿರುನಾಳ ಬಿಡುಬಿಡುಗುವುದಕ್ಕೆ ಅಜ್ಜಿದಾರ್ಕಸ್ಥಾಯಿ
ಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟವು (ಎಳ. ೪೩ (೩). ಪ್ರಕರಣ. ೩-೦೪; ೩೩೩).

[ಮಾರ್ಕ + ಕಾಣಿಕೆ (< ಕಾಳ್ಕ)]

ಮಾರಕೇಳಿ (ನಾ). ಕಾಮಕೇಳಿ; ರತಿಕ್ರೀಡೆ : ಏನವಳ ಮನೆಗೆ ಬಂದು
ಮಾರಕೇಳಿಯ ಬಿಟ್ಟು ಪೋದ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳು (ಕಥಾಪು. ೩-೩೩).
[ಸಂ. ಮಾರಕೇಳಿ]

ಮಾರಕ ಅರಸ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮಾರಕಅರಸರ್ವನಮಾ
[ನಾ]ನ ಪುಟ್ಟಾಸರಮನಾಳಿ (ಕಥ. ೪೩. ೦೬೩-೦; ೩೩. ೨೩೦); ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ

ದೋರಪ್ಪದರು ಕೃಷ್ಣವೀರಾಚ್ಯಂಗೆಯ ಮಾರಕಅರಸಂ ಮನವಾಸಿ
ನಾಡಾಳಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೦೦-೦; ೪). [ಮಾರ್ಕ + ಅರಸ]

ಮಾರಗ. ಮಾರುಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಅಯ್ಯಗನುಂ
ಮಾರನುಂ ಮಾರಗನುಂ ನಾಗ x x x ಮುದ್ದನು ಒಡನೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದರ್
(ಎಳ. ೪೩. ೩೩೩. ೨೪-೩; ೪೩೦ ೪). ಮಾರಗ : ಸುಗ್ಗನಾಪ್ಪನ
ಮಗ ಬಸವನ x x x ಮಂದಬ್ಬರ ಮಾರುಗಂ ತಲೆಗಡಿದ (ಎಳ. ೪. ೪೩೩. ೦೬೩-೩; ೪೩೩). [< ಮಾರ]

ಮಾರಗವುಂಡ 'ಮಾರಗಾಮುಂಡ' ನೋ.

ಮಾರಗಾಮುಂಡ. ಮಾರಗವುಂಡ. ಮಾರಗಾಮುಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ
ಹೆಸರು : x x x ಕೆಲವು ಪ್ರಭುಗಳಾಗಮಾಣ್ಣ ಮಾರಗಾಮುಂಡ್ನ
x x x ಮೈಯ್ಯ ಬರೆದ ಬಿದಿಯಮ್ಮ x x x (ಎಳ. ೩೩ (೩).
ಕಥಾಪು. ೩೪೩-೩; ೩೩. ೨೩ಯ ೪೪). ಮಾರಗವುಂಡ : ಮಾರಗವುಂಡ್ನ ಸ್ವಾ
ಗವುಂಡ್ನ ಗುಂ ಬಿಟ್ಟು ಬೊಗ್ಗಪ್ಪ ಮರಿಗಳಮೈಯ್ಯಗುಂ ಎಳೆಮಾಕ್ಕಳ್ಳಿ ಮುಟ್ಟ
ಪೊಗ್ಗಮೈಯ್ಯ ತಲೆಯ ಬಿಟ್ಟು x x x (ಎಳ. ೩೩ (೩). ಕಥಾಪು.
೩೩೩-೩; ೩೩. ೨೩ಯ ೪೪). ಮಾರಗಾಮುಂಡ : ಗಲ್ಲೂರ ಮಾರಗಾಮುಂಡ್ನ
x x x ಕೆಲೆಯ ಗಾವುಂಡ್ನ ಮುಡು ದೇಗುಲದ ಮಾರಗಾಮುಂಡ್ನ
(ಎಳ. ೪೩. ೩೩೩. ೨೪-೩; ೪೩೩). [ಮಾರ + ಗಾಮುಂಡ]

ಮಾರಗಾಮುಂಡ 'ಮಾರಗಾಮುಂಡ' ನೋ.

ಮಾರಗೊಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮಾರಗೊಟ್ಟಿರೂಯ
ತೋಟ್ಟಿಂ ಪೊಯ್ಯಾರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪೩. ೦೦೬-೩೩; ೩೩ಯ ೪೪).
[ಮಾರ + < ಗೊಟ್ಟಿ]

ಮಾರಜನಕ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ ; ವಿಷ್ಣು : ಮಾರಜನಕನ ಮೋಹ
ನಾಂಗಳ ಸೇರಿ ಸುಖಮಲು ಹಾರಿಸಿ ಬಂದವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೦೨ ಕಥಾಪು. ೩೩-
ಮಾರಜನಕಂ ವಿಪ್ರಕಸಾರಸಥಮಂ ದಿವಿವಾರವರನುಂ . . . ಸಮದ
ವಾರಣಮುಂಬಂ ನವಮಯಾಲರಪತಿವಾಪು ಸೇರಿ ನೆರೆದೊಪ್ಪಿರೆ (ಕಾಠ. ೪೪-
೪೪). [ಸಂ.]

ಮಾರಜನಕಿ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ತಾಯಿ ; ಲಕ್ಷ್ಮಿ : ಕ್ಷೀರವಾರಧಿಪ್ಪನಕಿ
ಮಾರಜನಕಿ ಈರೇಳು ರೋಕನಾಯಕಿ ವಾರವಾರಕಿ ನಿನ್ನಾರಾಧಿಪ್ಪನಕಿ
ಚಾರಮನಸಂ ಕೊಡು (ಕಾಠ. ೩೩ ಕಥಾ). [< ಸಂ. ಮಾರಜನಕಾ]

ಮಾರಜಿಬೋಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮಾರಜಿಬೋಯ್ಯ;
ಕಾಣ್ವೆಲ್ಲಗೋತ್ರ ಪೆಣ್ಣೆತ್ತಮ್ಮಣಿ (ಕಥ. ೪೩. ೦೪೪-೪೦; ೪೩೩).
[೪ ಇದು 'ಮಾರಜಿಬೋಯ' ಎಂದಿರುಹುದು]

ಮಾರದಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಅನಾಸಾಲಾ ಬೀರಡಿಗಳುಂ
ಮಾರದಿಗಳುಂ ಕೊತ್ತನೂರಾ ಕುನ್ನಪ್ಪಡಿಗಳುಂ . . . ೪ ಪೊಲನಂ
ನಡೆಯಿಸಿದೋರ್ (ಎಳ. ೪೩. ೪೩. ೩೩-೩೩; ೪೩೩). [ಮಾರ + ಅದಿ]

ಮಾರದಿ (ನಾ). ಸತ್ಯಾರ ; ಉಪಚಾರ : ಭೋಜನಕಿ ಎಂಗಿ
ಲಿಂತಿರುವ ಮಾರದಿಯಾಯ್ತು ನಮಗಿನ್ನೇನು ಸಾಲದೇಲೆ (ಕಥಾಪು. ೨೨-೩೦);
ಆ ಸಾಧನೆಗೆ ಅದಿಮಂಗಳವಾಗಿ ಅಣ್ಣಾಜಿಯವರ ದಳವಾಯ್ತುನಕ್ಕೆ ಬಿಡುಗೆ
ಮೀಳೆಯದ ಮಾರದಿಯೇಳುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪೩-೩). [?]

ಮಾರಣಿ (ನಾ). ೧. ಕೊಲೆ ; ವಧೆ ; ಸಂಹಾರ : "ಮಾರಣಂ, ನಿಶರಣಂ,
ನಿಲಹಣಂ . . . ಪ್ರಮಯಾ, ಹಿಂಸಾ, ಸಂಹ್ಲವನಂ - ಈ ೨೧ ಕೊಲೆ"
(ಕಥಾಪು. ೩೪-೩೩); ಅಮರಣ ಮಾರಣಿ ವಶೀಕರಣ ದ್ವೇಷಣಾದಿಗಳ್ಳಿ
ಪೆಣ್ಣೆಯೊ ದೋರೆಯವರ್ಗೆ ಒಂದುಮಾಗಮಂಗಳಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳ್ಳಿ
(ಕಾಠಾಪು. ೩೪೩); ಅರು ಬಣ್ಣಸುಹುದು ದೈತ್ಯನ ಮಾರಣದ ಹೋಮ
ವನು (ಕಾಠಾಪು. ೩೩-೨೩). ೨. ಅಳಿವು ; ನಾಶ : ದುರ್ಮತಿಯಪ್ಪ
ರಾವಣಂಗೀ ರಣಕೇಳಿ ಮಾರಣಮನೆಯದೆ ಕೆಮ್ಮನ ಸ್ವತೆ ಪೋಕಮೇ

(ಕೂಲಕ. ೧೦-೧೩) : ನೇರಿದಂವು ಸ್ವಗೃಹಮಂತ್ರೋದ್ಭವಮಂತ್ರ
ನಾಲ್ಕುರೇಖೆಯು ತುರಗಂ ಮಾರಣಮಂತ್ರ ವಿಶ್ವಾತ್ಮವಿಶಾರದಿವರ್ತು
ವರ್ತುರೋಗ ಗತಮುಕ್ತಂ (ಅಶ್ವ. ೩-೨೩). ೩. ವೈರಿನಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಸುವ
ಮಾಟ. ಮಂತ್ರ, ಮಂತ್ರಾದಿವು : ಅವರು ಕುಂಭಕರಾಗಿ ಮಂತ್ರ
ಮಾಟ. ಮಾರಣಗಣವು ಮಾಡಿದರೆ ಇನ್ನೂ ಪಾಡುವವೇಕಾರಿಶಲ್ಯ
ಎನಿಸತೊಡಗಿತ್ತು (ಅಂಬ. ೨೩). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷ. [ಸಂ.]
ಮಾರಣಮಂತ್ರ (ನಾ). ವೈರಿನಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಮಂತ್ರ :
ಮಾರಣಮಂತ್ರನಾದಮುಖ್ಯವು ವಿಶ್ವಾತ್ಮಗಿ ಜಾತಿಶಕ್ತಿಯಾಕಾರಣಮಂತ್ರ
ನಾದಮುಖ್ಯವು ಧರ್ಮಿಗಿ . . . ಆಶ್ವರಿ ನಿನ್ನ ಚಾಪಕಾರಣವಾದಮೊಂದೆ
ಪಲವು ತಪನಂ ತಳೆದಂದಮಾಪದೋ (ಕೂಲಕ. ೪-೩೩) : ಜಪಮಾರದ
ಜಪವಾದಮು ಮಾರಣಮಂತ್ರಗಳ (ಅಶ್ವ. ೪-೧೦೦-೧೩೩). [ಸಂ.]
ಮಾರಣಮೋಮ (ನಾ). ೧. ಶತ್ರುನಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಹೋಮ :
ಮಾರಂ ಭರಿಯಾಗೊಡರ್ಪಿದ ಮಾರಣಮೋಮಗ್ನಿ ಧೂಮಪುಲಂಗಿಪ್ಪೇರ್
ಕಾರ ಮಂಗಿಲ್ ನೇದವು ರತಿ ನೀರಜೆದೋವಿದ ತಮಾಪದಂಗಳವೋ
(ಕೂಲಕ. ೩-೧೩) : ಕಾಪುಕಾದಿಯ ಜಪೆ ಮಾರಣಮೋಮವನು
ತನ್ನಭಿಕಂಡಿ ಕಾಮಪದನು ಮಾಡಲೋಗಿದಾ ಧೂಮರೇಖೆಯು
ರೋಮ ರಾಜಕುಚಾರ್ (ಅಶ್ವ. ೨೩-೩೩). ೨. ನಾರ : ಅಳವು : ದಾಸ
ಕೂಟದವಂದೆ ಧರ್ಮದ ಮಾರಣಮೋಮವಾಯಿತೆಂದು ಗಳಹುತ್ತಿದ್ದರು
(ಅಂಬ. ೨೩). [ಸಂ.]
ಮಾರಣ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕಾಪ x x ದೊಳೆ ಸತ್ತಾಗ್ನಿಮೃಗಂ
ಕಲಾಪನ ತಮ್ಮ ಮಾರಣಗಿ ಪರ್ಮಾಣವು (ಅಶ್ವ. III (R.) ಸಂಪ. ೩೩-
೧೦೦-೪ : ೧೦೩ : ೩೩). [ಮಾರ + ಅಮೃ.]
ಮಾರಣ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ರಥ. ೨. ರಥದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಂಡೆ ತನ್ನನ್ನೂ
ತನ್ನ ಸಾರಥಿಯನ್ನೂ ಕುಮರಗಳನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಏಕಾಂಗಿ
ಯಾಗಿ ಹತ್ತುಸಾವಿರಯೋಧರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು ;
ಮಹಾರಥ : ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಬಲಾಚಂದವಾದ ಪ್ರದೇವನು ಮಾರಣನು
ದರರಥನು ತಂದು . . . ಹೊಂದಿದನು ದೇವೇಂದ್ರನಂದೆ ವಿಮಲಕ್ಷೀರ್ತಿ
ಯನು (ಅಂಬ. ೪೪-೧). [< ಸಂ. ಮಾರಣ]
ಮಾರಣನು 'ಮುಟ್ಟು' ಪರಾ.
ಮಾರಣ 'ಮುಟ್ಟು' ಪರಾ.
ಮಾರಣ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕೊಪರವಯ ಚಿಪಯ್ಯನು
ರೋಕಯ್ಯನು ಕೊಟ್ಟಾರದ ಮಾರಣರಿಯು (ಅಶ್ವ. XII, ೨೦೦.
೨೪-೨೫ : ೧೦೩). 'ಮಾವಪುಲಿ' ಹೋ. [ಮಾರ + ಪುಲಿ]
ಮಾರಣ 'ಮಾವು' ನೋ.
ಮಾರಣ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ
ಹೆಸರು : ಮಾರಣ : ಮಾರಣ ಮೂಲೆ ಪಾಟೆ ಬೀರು ಮೈಲಾರ
ನಂಬರ ಪೋಂಟಿಗೋ ಪೋರುವರಂ ಪೋವುಪಂಪೋರಂತಿರೆ
ಮುಟ್ಟುಲಕ್ಕುಮೆಂಬರ್ವರ್ (ಅಶ್ವ. ೪-೨೩). ೨. ಒಬ್ಬಾತನ
ಹೆಸರು : ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನೋತ್ತರ ಕೊಡಕ ಕೇಸವಯ್ಯ ತನ್ನ ಪತ್ನಿ
ಮಾರಣ್ಣ ಧರ್ಮಕ್ಕನುಕೂಲವಾಗುತ್ತಿರಲು (ಅಶ್ವ. VII, ೨೦೦-೧೦ :
೧೦೩). ಮಾರಣ : ೧. ಆರಾ ತೋಣ್ಣದಿ ಮೂಡಣ ತೋಣ್ಣಕ್ಕೊ ಮುಂ
ಮಾರಣಿತಿಮುಂ ಬಡಗಣ ಮುಟ್ಟು ಮೊಳವೆ ಪಟ್ಟಣ ಗುಂ (ಅಶ್ವ. IV
(R), ೨೦೦-೧ : ೧೦೩ : ೩೩). ಮಾರಣ : ೨. ಮಾರಣಯ್ಯನ
ಪೆಣ್ಣುಮಾರಣ್ಣ . . . ಸಂಭಾಸನಂಗಿಯು ಮುಡಿಪರ
(ಅಶ್ವ. III (R), ಸಂಪ. ೨೦೦-೧ : ೧೦೩ : ೩೩). [< ಮಾರ್ಕಿ + ಅಮೃ.]
ಮಾರಣ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ : ವಿಷ್ಣು : ಮಧುಸೂದನ ಮಾರಣ

ಮೋಹರ ವಿಧಿ ಅವಮೃ . . . ಕುಶಲವಡೆ (ಅಶ್ವ. ೨೩-೩). [ಸಂ.]
ಮಾರಮಥನ (ನಾ). ೧. ಮನ್ಮಥನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿವನು : ಶಿವ :
ಎರ ವಿಳ ಮೂರಮಥನವ ನೆರೆಯ ಹೊಕ್ಕರು ಬಿಡುವೆನೇ ನಿನ್ನ (ಅಶ್ವ. ೨೩-೩೩) : ಆ ರಾಕ್ಷಸಂ ವರಂಜದದು ಲೋಕಗಳ ಸಂಹಾರಮಂ ಮಾಡುತಿರೆ
ಸರ್ವಜನವೆಂದೂ ಮಾರಮಥನಂಗಿ ಮೊಟೆಯಿಡೆ (ಅಶ್ವ. ೨-೩-೪).
೨. [ಮೃತ್ಯು] ಅರ್ಹಂತ : ಜನ : ಶ್ರೀಕಣಕುಂದಿಯೊಳಾ ರಾಜಕುಮಾರಂ
ಮಾರಮಥನಂ ಸ್ತುತಿಯು (ಅಶ್ವ. ೪-೨). [ಸಂ.]
ಮಾರಮಯ್ಯ 'ಮಾರಮಯ್ಯ' ನೋ.
ಮಾರಮಾಣ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದವನು : ಶಿವ :
ವೀರಭಕ್ತಿಗೆ ಬೀರುವಲ್ಮಾ ಮಾರಮಾಣ ನೀವು ಬದವಕುಮಾರನಂ ಕೇತಯ್ಯ
ನೊಡನೇ ಇಳಿ ಕಳುಹು ಕಳುಹು ಧಾರುಣಿಗೆ (ಅಶ್ವ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]
ಮಾರಮಯ್ಯ ಮಾರಮಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕೋ(ಸೋ)
ಮವರೋದ್ಭವ ಶ್ರೀಮಾರಮಯ್ಯರಸರ್ (ಅಶ್ವ. IX, ೨೨-೪ : ಸಂ. ೧೦೦).
ಮಾರಮಯ್ಯ : ಮದಿರೋಣ್ಣ ಕೊಪ್ಪರಗಿರವಯ್ಯಂಗಿ ಪರಿಜ
ಮಿಪ್ಪಣ್ಣೋದ್ಭವತ್ವಜ್ಜಿಕ್ಕಯ್ಯಕ್ಕೂರ ರಾವಿನಾಡ ಮಾರಮಯ್ಯ
ಮಯ್ಯ ಗಣಪರಾಡು ತುಡುವನ್ನಕ್ಕಿ ಅಲ್ಯಾ ಸತ್ತನೇ (ಅಶ್ವ. X, ೨೦೦-೨ : ೧೦೩). [ಮಾರ + ಅಮೃ.]
ಮಾರಮಯ್ಯ (ನಾ). ೧. ಕಾಲರಾ. ಪ್ಲೇಗು ಮುಂತಾದ ಭಯಂಕರ
ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ರೋಗ : ಪಿಡುಗು : (೪). ೨. (ಕಾಲರಾ.
ಪ್ಲೇಗು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕರೋಗಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಯೆಂದು
ನಂಬಿರುವ ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ಬದನ ಮಗ
ಸೇರೂಗಾರ ಸುಮಂಡನು ಹತ್ತುಮಂದಿ ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ಯಾ
ಒಂದವಾರಂಪನ ಗುಡಿ ಮುಂದಣ ಪಕ ಅಂಕಣ ೧ ಮುಂದಣ
ಪಾಕಾಳಂಕಣ ೩ ಸಹ ಯಾ ಮಾರಂಮನರಿಗೆ ಉತ್ಸವವಿಗ್ಗ . . .
ಅಶ್ವಿಗ (ಅಶ್ವ. III (R), ಸಂಪ. ೨೦೦-೧೦ : ೧೦೩ : ೧೦೩). [ಮಾರ್ಕಿ + ಅಮೃ.]
ಮಾರಮಯ್ಯ ಮಾರಮಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು :
ಮಾರಮಯ್ಯನ ಪೆಣ್ಣುಮಾರಣ್ಣ ಅಪ್ಪೋಪವಾಸರೂಪಿಯರ ಬುಡಯ್ಯನ
ಅತ್ತಯ್ಯನ ಅಪ್ಪಿಗಳ ಸಂಭಾಸನಂಗಿಯು ಮುಡಿಪರ (ಅಶ್ವ. III (R),
ಸಂಪ. ೨೦೦-೨ : ೧೦೩ : ೩೩). ಮಾರಮಯ್ಯ : ಕುವೈಸೆಯಂ
ಪಟ್ಟಿಪ್ಪಣ್ಣರನು ಮಾರಮಯ್ಯನು ಕಿಬ್ಬಸುಂಗೊಡರ್ ರಾಜಮಾರಮ
ಅಯ್ಯತ್ತಲೆಯ್ಯಂ ಕೊಟ್ಟರ್ (ಅಶ್ವ. VIII, ಸಂಪ. ೨೩-೩ : ೧೦೩).
[ಮಾರಮಯ್ಯ + ಅಮೃ.]
ಮಾರಯ್ಯ ಮಾರಯ್ಯ ಮಾರಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀ
ಕಾಪದೊಣ ಮಾರಯ್ಯನ ಮಗ ಶ್ರೀ ತೇರರಿಯು ತುಜಗೋರ್ ಕಾದಿ
ಸತ್ತಂ (ಅಶ್ವ. III (R), ಸಂಪ. ೨೦೦-೨ : ೧೦೩ : ೩೩). ಮಾರಯ್ಯ :
ರಾಜಮುಟ್ಟುಗಾಮಣ್ಣನು ಸಿಜನುಂ ಗಂಗಾಮುಟ್ಟುನುಂ ಮಾರಯ್ಯನುಂ
ವಿಲ್ಲೆಜೆಯೊಡೆಯರುಂ . . . ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು (ಅಶ್ವ. XVI, ಸಂಪ.
೨೦-೪೩ : ೧೦೩). ಮಾರಯ್ಯ : ನಾಗಯಟ್ಟಿಯ ಮಗ ಮಾರಯ್ಯ
ಕೊಟ್ಟಿರ ತುಜಗೋರ್ ಅಣ್ಣ ಸತ್ತ (ಅಶ್ವ. X, ೨೪೪ : ೪-೪ : ೧೦೩).
[ಮಾರ + ಅಮೃ.]
ಮಾರವ (ಗು). ೧. ಮರುಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ. (ನಾ). ೨.
ಮರುಭೂಮಿ : ಮರುಳುಗಾಡು : ಮಾರವೂಪವುಂಗಳ್ಳುತ್ವದಿ
ಯಂಬುವಿನಂತೆ ಪ್ಲವಯನಂ ಶರಿದವು (ಅಶ್ವ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]
ಮಾರವಳಿ 'ಮಾರುಳಿ' ನೋ.
ಮಾರವಾಡಿ ಮಾರುವಾಡಿ ಮಾರವಾಡಿ (ನಾ). ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ
ಮಾರವಾಡಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಇ ಬಡವ, ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಡವು

ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಾಲಿಕೊಡುವ ವ್ಯವಹಾರವೇ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು : ಮಾರವಾಡಿಗಳು ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಶ್ರಮ ಮಾಡುವವರೂ, ಬಹಳ ಕೃಪಣರೂ, ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳೂ ಇರುತ್ತಾರೆ (ಕಣಗ. ೦೦೫); ಮಾರವಾಡಿಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೇನೂ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೧೬). **ಮಾರವಾಡಿ :** ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಮಡಗಿ ಮಾರುವ ಮಾರುವಾಡಿಯರು (ಕಾಣಂ. ೦೫೩-೬). **ಮಾರವಾಡಿ :** ಈ ಬೀದಿಯ ಕೊನೆದಲ್ಲಿ ಮಾರವಾಡಿಯ ಅಂಗಡಿ ಇದೆ (೬೨೦). 'ಮಾರವ' ಪರಾ.

[← ೬೦. ಮರಾ. ಮಾರವಾಡೀ. / ತಿಲಾ. ಮಾರುವಾಡಿ]

ಮಾರವಾಳ 'ಮಾರುಳ' ನೋ.

ಮಾರವಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ರಾಗ ಮಾರವಿ ವಿಕತಾಳ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩). [ಸಂ. ಮಾರವೀ]

ಮಾರಸಂಹರ (ನಾ). ಮುನ್ಸುಫನನ್ನು ಕೊಂದವನು : ಶಿವ : ಮಾರ ಸಂಹರನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಮೃತ್ಯು ತಾ ದೂರಕ್ಕೆ ದೂರ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೯೧). [ಸಂ.]

ಮಾರಸಾಲಿ (ನಾ). ಮುನ್ಸುಫವೃಕ್ಷ : ಮಾವು : ಕವಿತ್ವತನುತಿಯೋಲಂ ಪ್ರದಗ್ರೀಷ್ಣಕಾಲಂ ಧರಣಿವಿಶ್ವಪ್ರಮೂಲಂ ಪಡೆದುದು ಸೋಗಸಂ ಮಾರಸಾಲಂ ರಸಾಲಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾರಸಿಂಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸಿಂಹಾರೂ ಮಗನು ಮಾರಸಿಂಗ. ಇನ್ನತೂರ ತುಟ್ಟುಗೋ ಸತನ್ (೨೪. ೧೫, ಕೀರ್ತನ. ೬೯-೬; ಸಾ. ೧೦೦೦). [ಮಾರ + ಸಿಂಗ]

ಮಾರಸಿಂಗಗಾಮುಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಗುಡುಗುಪ್ಪೆಯ ಮಾರಸಿಂಗಗಾಮುಂಡರೂ ಎಣ್ಣೆಗಿಣ್ಣುಗಾಮುಂಡರೂ. . . ಪರಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಪಡೆದಾಮ್ (೨೪. ೧೬ (೩), ಶ್ರೀರಂಗ. ೬೬-೧೪; ಸಾ. ೧೦೦೦). [ಮಾರಸಿಂಗ + ಗಾಮುಂಡ]

ಮಾರಸಿಂಗಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮಾರಸಿಂಗಯ್ಯ (೨೪. ೧೬. ೧೬೨; ಸಾ. ೧೦೦೦). [ಮಾರಸಿಂಗ + ಅಯ್ಯ]

ಮಾರಸಿಂಹ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : x x ಸ್ವಂ ಪ್ರತಿ ಮಾರಸಿಂಹ ನೃಪತಿವಿಕ್ರಾಂತಕ x x ಸೌಯತ್ಯ x x ಸ್ಥಿತಿ (೨೪. ೧೬ (೩), ೬೯-೬೩; ೧೦೫೦ ೬೪). [ಸಂ.]

ಮಾರಸುಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮಾರಸುಟ್ಟಿಮಹಾರಾಜನ್ ಪ್ರಭಾವಿರಾಜ್ಯಾಪ್ತಿಯ (೨೪. ೧೬. ೨೩೬-೦; ೧೦೦). [← ಮಾರ + ಸುಟ್ಟಿ ?]

ಮಾರಹರ (ನಾ). = ಮಾರಸಂಹರ : ಮಾರಹರಭರ್ತೃಗಳೊಳಿಹವ ಕಾರವಂ ಮಾಡುವುದಿರನವಿಚಾರದಿಂ ಕೊಲುವುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨-೩) : ಮಾರಹರನ ಬಲ್ಲ ಎನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ದಾರಿದ್ರ್ಯವು ಬರುವುದಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೨೩).

ಮಾರಹರಪ್ರಿಯ = ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದವನು : ಕುಬೇರ : ಮೃಗಮಂ ಪವನಂ ವಿಮಾನಮಂ ಮಾರಹರಪ್ರಿಯಂ ವ್ಯವಧಾನಂ ಹರನೇಹ್ ಸಭಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿದುಂ (ಕಾಣಂ. ೦-೬೬). [ಸಂ.]

ಮಾರಾಟ 'ಮಾಟಾಟಿ' ನೋ.

ಮಾರಾಟ 'ಮರಾಟ' ನೋ.

ಮಾರಾಟಕರಿಗೆ (ನಾ). ಮಾರಾಟವಾದ ಸಾಮಾನುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸುವ ತೆರಿಗೆ : 'ಮಾರಾಟ ತೆರಿಗೆ, ಮಾರಾಟಕರ' (Salem tax ೩೨. ೬೨) : ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಉಡುಪುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸುವ ಮಾರಾಟಕರಿಗೆ ಹತ್ತು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ (೬೩೦).

[ಮಾರಾಟ (< ಮಾಟಾಟಿ) + ತೆರಿಗೆ (< ತೆಜಗಿ)]

ಮಾರಾಟ (ನಾ). (?) : ದೇವೇಂದ್ರರು ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟ ವಾಣಿಜ್ಯೋಪಾ

ನ್ಯಾತ್ಮರೂ ಮಾರಾಟ ತನ್ನಂತಾತ್ಮರೂ ಅದರ ಬಾಂವು ಪೊಯ್ಯಾತ್ಮ ಸ್ವರ್ವರೂ ವಿಜ್ಞರೂ ಪೊಯ್ಯಾ ದಮ್ಯಂ (೨೪. ೧೪ (೩), ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೪೬-೪; ಸಾ. ೭೩೦). [?]

ಮಾರಾಡು 'ಮಾಟಾಡು' ನೋ.

ಮಾರಾಣ (ನಾ). ಮಹಾರಾಣ : ಪುರಮಾವುದರೊಳ್ಳುವ ಕೀರ್ತಿ ನಿರತನ ಮಾರಾಣ ಕನಲ್ಪು ಮುಖವಾಸುರನಂ ತಂದಿಹಳಾ ಪುರಮಿವನಿಗೆ ನರಪತಿ ಸಂಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಹುಕ್ತಿಪ್ರದಂ (ಸಂಪ. ೦೦೬-೧೦೬) : ಮಾರಾಣ ಬೆಸುಹಳಾ, ತನಗಿಂತು ಬೇಕೆಂದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೦-೨೦). [ಮ್ಯಾ + ರಾಣ]

ಮಾರಾನ್ 'ಮಾಟಾನ್' ನೋ.

ಮಾರಾಪ್ಪ (ನಾ). ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಹೊರೆ ಇಟ್ಟು, ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಗಂಟು ಬರುವಂತೆ ಬಂಧಿಸುವ ಪಟ್ಟಿ : ಅವನ ಕೈಯ ಕೋಲು, ಜನ್ನ ಮೇಲಿನ ಮಾರಾಪ್ಪ, ಅವನ ಮೈಕೈಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊಳೆ ಅವನು ಬಹುಮೂರನ ದಾರಿ ನಡೆದವನೆಂದು ಸುರುತ್ತಿದ್ದವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦). [← ತದಿಂ ಮಾರಾಪ್ಪ]

ಮಾರಾಮಾನಿ (ನಾ). ಪರಸ್ಪರ ನಡೆಯುವ ತೀವ್ರ ಹೊಡೆದಾಟ ಅಥವಾ ಜಗಳ : ಅಂಗಡಿಯವನಿಗೂ ಆ ಬಿದ್ದ ಬಕರನಿಗೂ ಮಾರಾಮಾನಿ ಯಾಯಿತು (ಶ್ರೀಷ್ಠ. ೬೯) : ನಾಯನಿಗೂ ಖಳನಾಯಕನಿಗೂ ಮಾರಾಮಾನಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೬).

[← ೬೦. ಮಾರಾಮಾರ್ : ಮರಾ. ಮಾರಾಮಾರ್. ಮಾರಾಮಾರೀ]

ಮಾರಾಯ 'ಮಹಾರಾಯ' ನೋ.

ಮಾರಾಯಿತಿ 'ಮಹಾರಾಯಿತಿ' ನೋ.

ಮಾರಾಯ್ತಿ 'ಮಹಾರಾಯಿತಿ' ನೋ.

ಮಾರಾರಿ (ನಾ). ೧. ಮುನ್ಸುಫನ ಶತ್ರು : ಶಿವ : ಮಾರಾರಿ ನೀಂ ಬಲೆ ವಿಚಾರವುಂಟೇ ತಂದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೧೧೧) : ಹಾರವಂ ವಿಕ್ರಯಿಸಿ ಎನ್ನ ಕುಮಾರಿಯಾ ಕಿವರಾತ್ತಿಯಲಿ ಮಾರಾರಿಭಕ್ತರಿಗೀಯೋ ಆರಾಧನಗಳನ್ನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೨-೦೦) : ಮಾರಾರಿಯ ಮಂಗಳಸಭೆಯ ಕಂಗಳು ನುಂಗಿತ್ತು ನೋಡು (ಕಾಣಂ. ೨೦೩-೪೩). ೨. [ಜೈನ] ಜಿನ : 'ಮಾರಾರಿಗಭಿಷಂ ಜಂಭಾರಿಯನಾದತ್ತು ಘೃತಸಮುದ್ರದ ಘೃತದಿಂ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದ ವಿಮಲ ಕ್ಷೀರದಿಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾರಾರ್ಧನ (ನಾ). = ಮಾರಾರಿ ೧ : ತಾರಾಪೀಡನ ಗುಣವತಿ ಮಾರಾರ್ಧನ ಎಲ್ಲವನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಪಡೆದರ್ ಸಾರಸುತ ಚಂದ್ರಪೀಡನನಾರಯ ಮಹಾದೇವಿ ಪಡೆದ ವರಕದಾ ದೊರೆಮೇ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೦೯). [ಸಂ.]

ಮಾರಾವುತ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕುದುರೆಯ ಸವಾರ : ಮಲ್ಲರು ಮಾರಾವುತ ರವ್ಯಾಸಿಕರು ಬಲ್ಲಿದ ಗಜವಾಹಕರು ಬಿಲ್ಲಿನದ್ದುಗದವುರು ಮುಂಕಾದವರಲ್ಲೊಡ್ಡದೊಡ್ಡೋಲಗದಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೬೬).

[ಮ್ಯಾ + ರಾವುತ]

ಮಾರಾಕರ್ವ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮಾರಾಕರ್ವಮಹಿಪತೀ ದ್ರೌತಮಗಾದಪ್ರಾಪ್ತಭೂಪಂ (೨೪. ೧೬ (೩), ಸಂಪ. ೨೬೪-೬೪; ೧೦೦). [p ಇದು 'ಮಾರಕರ್ವ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವರ್ತನೆಯಾದುದು]

ಮಾರಾಳ 'ಮಾಟಾಳ' ನೋ.

ಮಾರಾಳ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಸಂನ್ಯಾಸಿ : ಪರಮಹಂಸ : ಮಾರಾಳನಂತೆ ತೋರುತ್ತ ಜಗವ ಸಂಪರಿಸಿ. . . ಮಾರಾಳಜನಕಂಧ್ಯ ವನದೊಳು ಘನಿಸುತ್ತ ಪೂರಭೈಯೊಂದು ಸುಖವುಂಡ ಮನಗಂಡ ನರಹುಯ ತೋಂಡ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೦). ೨. ಹಂಸವಾಹನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮ : 'ಮಾರಾಳಜನಕ' ಪರಾ. [← ಸಂ. ಮರಾಳ]

ಮಾರಾಳಜಪಕ (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮನ ತಂದೆ : ವಿಷ್ಣು : ಮಾರಾಳನಂತೆ

ಮೂರಿಗಾಲ (ನಾ). ಯುಗಾಂತದಲ್ಲಿ ನೀರುಳ್ಳ ಜಾಗತ್ತನ್ನು ಮುಳುಗಿಸುವ ಕಾಲ; ಜಲಪ್ರಳಯದ ಸಮಯ : ಮೂರಿಗಾಲದ ಪತ್ನಿ.

సాక్షులు: మహమ్మదీయులపై కరుణించును నాజీ తొలగిపో ముస్లిములపై చూపు చున్న చర్య: (ఆంధ్ర. ౪-౨౩-౭౯).

[ಮಗರಿ + ಕಾಲ್ /ಕಮಿ. ಮಗರಿಕ್ಕಾಲಮ್ = ಪುಳಿಗಾಳಿ]

ಮನಗೊಂಡಿ (ನಾ).- ಮೂರದೇವತೆಯ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವ
 ದೇವಾಲಯ: ಮೂರೇಗೊಡಿಗೆ ಏಡಗಲು ಕೊಂಗವ ಘಟಿಯಾಲದ ಮರದ
 ಎಗಗಿ ಮೂವಲು ಮೂಡ ಮುಖವಾಗಿ ನೆಟ್ಟ ಕಲ್ಲು ೧ (೨೪. ೪ (೫).
 ಕರಗು. ೧೩-೬೨: 1749): ಆಗಾಡಿಯ ಜಡಿಮಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದುರಾತಿ,
 ಉರಿವ ಮನಗೊಡಿಯಿಂದ ಮೂರಿಯನ್ನು ಒಡಿಸುವ ಒಂದು ಕ್ರಮವಿದೆ
 (ಜಲಹಂ. ೫). [ಮೂರ್ತಿ + ಗುಡಿ]

ಮಾರಿಗುತ್ತ (ನಾ) = ಮಾರಿಗುತ್ತಾಡ್ತೆ : ಎಮ್ಮೆ ಪುರಕ್ಕೆ ಮಾರಿಗುತ್ತಂ
ಮೊದಲಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಮಾಗುತ್ತಕ್ಕೊಡಗಲ್ಪಟ್ಟವುಮಾನವರ್ಗನೊಂದಿದ್ದು
ಬಿಡುಬಿಡುಮೈಯಾಗಿತ್ತಿರ್ಪುದಂ (ಕಂಠಾಕಾ. ೧೪-೫೫ ೪); ಕರ್ತವ್ಯ
ಮೇಲೆ ಕೊಲೆಯುಂಟೆ ಬಡತನದ ಮೇಲೆ ಮಾರಿಗುತ್ತಮಾಗಿ (ಪದಗಾಥಾ .
೪-೧೦). [ಮಾರಿ ೫ ೪ ಕುತ್ತ.]

[ಮೂರ್ತಿ + ಕಿತ್ತ]

ಮೂರಿಗೆ (ನಾ). ಮೂರಿದೇವತೆ : ಪರಮೇಶ್ವರು, ಮೈಲಾರಂ ಕೇಶಂ ಶಾಶಿಂ
ಮೂರಿಗೆ ಮೂರನೆಯೆಂಬಿಷ್ಟು ಕೊಡುತಿದ್ದುಂಗಳೇ (ಸಮಾ. ೪. ೨೨೫).

[ಸಂ. ಮೂಲಕ]

ಮನೆಯು, (ಶ್ರೀ). ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಿಲ್ಲು : ಎದುರಿಸು : ಘನಕುಲವು
 x x x ಮನೆಯು ಮನೆಯವರು ಜಕ್ಕಲಿವು ಇವರು ನಿಲ್ಲುವರು
 . . . ಮನೆಯವರು (ಪ್ರ. XX, ೦೦೦-೬ : 1187).

[మూర్తు: (< మూర్తి,) + న్ము,]

ಮನೆಯು, (ಶ್ರೀ). ಮನೆಯಿಂದ ಅಳತಮಾಡು ; ಮನೆಯಾಳು ; ರಮ
ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷಯವುಮಾಡುಮಾಡು ದಾಖಲಾವನ್ನೆಪರ
(ಕೂಡಾ. ೨-೨೪) ; ಭೇದವಿರುವುದರಿಂದದಾಖಲೆಯು . . . ಅವನು
ಮನೆಯನ್ನು ಮನೆಯಿಂದಮಾಡು ; ಮನೆಯು ರೂಪಗಳ (೨೪. ೨೨- ೨೩-೨೪).

[ಮೂಲ: + ಇದೂ,]

ಮೂರನೇಯವರು (ನಾ). ಮೂರನೇಯವರು : ಭಾರಿ ಮೂರನೇಯವರು : ಅವನ
ಮೂರನೇಯವರು ಮೂರನೇಯವರು. ಮೂರನೇಯವರು : ಭಾರಿ ಮೂರನೇಯವರು : ಅವನ
ಮೂರನೇಯವರು (ನಾ). ಮೂರನೇಯವರು : ಭಾರಿ ಮೂರನೇಯವರು : ಅವನ

[ಮೂರು + ಕೋಲಾ]

ಮೂಲಕ (ಗು). ಕೊಪ್ಪಲ್ಲಟ್ಟು: ಸಂಪಾರಗೊಂಡೆ: ಜಯಜಯ:
 ಕುಮಾರ ಮೂಲಕ ದಿವಿಜಿವುಪಾಲ ಜಯಜಯ ವಿಶಾಖ್ಯತವಿದಿತ್ಯಕ್ತ
 ಪರರೂ (ಶಾಖ. ೧೭-೧೮ ರೇ). [ಸಂ.]

[Xo.]

ಮೂಲತನ (ನಾ). ದುಷ್ಟತನ ; ಕೆಟ್ಟತನ : ಛೇ ನಾರಿಯರ ಮೂಲತನ
ಮೋಲಯ ಗುಣಕೆ, ಛೇ ನರರ ಬೆದಗುವಿಗೆ ಮೊಡಗಂಮೂಲತನಕೆ
(ಕೃ. ಕು. ೨-೨). [ಮೂಲ + - ತನ]

[ସଂସ୍କୃତ + ଶବ୍ଦ]

ಮಾರಿದಾಸ (ನಾ) (?) : ಶ್ರೀ ಕಡ್ಗಾಳ್ ಪೃಥುಮೇರಾಜ್ಯಂಕೆಯ ಸಿಯಕ್ಕಳ್
 ಕನಾವೆಡ್ಡಾ ನಾಡಾಳ್ ಮೂಟಿ, ಅಯರ್‌ಲ್ ಮಾರಿದಾಸ ಕರಿಯಕ್ಕಮ್ಮನ್
 ಸಾಗಶರಾಸರಾ ಮೆನಕೆಂಗವ್ವ ದಾಗ್ಗೂರಂಕ್ ಎಲ್ಲವನ್ ಏಜೆಮಲ್
 ಎಜೆದಂ ಎಲ್ಲನ್ (೨೯. XVI. ಕುಮಕ. ೯೩-೩ : ಪು. ೭೫೦). [?]

[१०५०]. [?]

ವ್ಯಾರಿಪತ್ರ್, - ವ್ಯಾರಿಘಟ್ಟ, - ವ್ಯಾರಿ.

ವ್ಯಾರಿಸತು, ವ್ಯಾರಿಫತು, ನ್ಯಾಯಃ

ಮೂರನೇ ಮೂರನೇ ನೋಟ

ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆ : ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆ : 100.

ವಸತಿಶಕ್ತಿ : ವಸತಿಶಕ್ತಿ : ಬೆ.ಎ.

[illegible]

ಮಾರಿಫತ್, ಮಾರಿಫತು, ಮಾರೀಫತು, ಮಾರೀಫತ್, ಮಾರೀಫತು, ಮಾರೀಫತು,
ಮಾರಿಫತಿ, ಮಾರಿಫತು, ಮಾರೀಫತು, ಮಾರೀಫತ್, ಮಾರೀಫತು, ಮಾರೀಫತು,

ಫತ, ಮಾರೀಫತ್ತು, ಮಾರ್ಫತ ಮಾರ್ಫತು (ಅ). ಮೂಲಕ ವಾಗಿ; ಮುಖಾಂತರ : ಯಾ ವೆಂಕಟಗಿರಿಯ್ಯನ ಮಾರೀಫತ್ತು ಮಾರಕಾಂಬಿಗೆ ವಳಬಿದ್ದು . . . ಮುದಿದುಕೊಟು (ಪುಂ. ೨೫). ಶ್ರೀಶೈಲಪತ್ನಿಗಿಂ ಬೇರೆ ಪ್ರತ್ಯೋತ್ಕವದಲ್ಲಿ ಸದರಿ ಮಹದ ಮುದಿದುತ್ತ ಅನಕತ. ಪಾಪ್ಯನುತಮೇಕೆ ಡನ ೧೧೦೦ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ . . . ಸರಕಾರದ ಸತ್ತರಿದಾ ಅಪ್ಪಣೆ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರ್ಫತ ಕ್ರಯ (ಪುಂ. ೧೯೬, ೨೧-೨೨; 1838). ಮಾರ್ಫತಿ : ಇಲ್ಲಿ ಇರುವ ಜಾತೀಗಳ ಮೂ ಫತಿಯಿಂದ ಮಾಲ ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಎರಡು ಆಡಳಿತದ ಬೀಳುವವು (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೩). ಮಾರ್ಪತ : ನಮ್ಮ ಕಡಿಗೆ ಬರುವವರು ಸ್ವಾಮಿ ಮಾರ್ಪತ ಮೂಲ ಖರೀದಿ ಮಾಡಿದರೆ. ಅವರ ಕಡಿಯಿಂದ ಬಿಡುಕು ಆಡತಿ ತಕ್ಕೊಳ್ಳದ ಬರೇ ಕೂಲಿಯು ಖರ್ಚಿನ ಮೇಲೆ ಜೀನಸುಗಳು ಕಳುಹಿಸುವ ತಪವೀದಿಯನ್ನು ಮಾಡುವವು (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೫). ಮಾರ್ಪತಕ್ಕು : ಸರಕಾರ ಕುಂಪನಿ ಕಡೆಯಿಂದ ತಲಬೇರಿಕೊಟ್ಟ ಮಿಷ್ನರ್ ಥಾಪರ್ಟ್ ಟೈಲರ್ ಸಾಹೇಬರ ಮಾರ್ಪತಿನಿಂದ ಕಹಸಾಮೆಯನ್ನು ಬರೆಸಿ ತಲಬೇರಿ ಸರಕಾರದ ಧ್ವಾರದಲ್ಲು ಮಡಗಿ ಇವೆ (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೦). ಮಾರ್ಫತ : ಪಲಾಲಪದದ ಮಾರ್ಫತ ಖರೀದಿಮಾಡಿ . . . ರವಾನೆ ಮಾಡುವ ತಪವೀದಿಯನ್ನು ನಡಿಸುವರು (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೫). ಮಾರ್ಪತಿ : ಬೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರದವರು ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಅವತಮರ ಮಾರ್ಪತಿಯಿಂದಲೇ ತರಿಸುತ್ತಾರೆ (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೫). ಮಾರ್ಪತು : ಯಾರ ಪರಿಚಯವಿರಲಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥವರು ಅಲ್ಲಿಯ ನಮ್ಮ ದುಕಾನಿನ ಮಾರ್ಪತು. ದುಕಾನಿನ ಪೊರೆಯಿಂದ ಜೀನು ಕಳುಹಿಸಿ ರಬೀದಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ದುಕಾನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದರೆ . . . ರಹಮು ಕೊಡೋದರಲ್ಲಿ ಬಂದೀತು (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೦). ಮಾರ್ಪತು : ಕಾಮಗಾರಿ ನಿನ್ನ ಮಾರ್ಪತು ಮಾಡಿದ ವಡರ ಯಾರನ ಬೋವಿಗೆ ಕಳಗಡ ೧ ಸರಪಣಿ ಸ ೧ (ಪುಂ. 11, ಪುಂ. ೨೧-೨೨; 1838 ?). ಮಾರ್ಪತಕ್ಕು : ಬಾಕಿ ಬಹಳಗೆ ಆಗಿದಾಗ್ಯೆ ಆಮ್ರಾಳಿನ ರುಜು ತನ್ನ ವೇಷದಿಂದ ತಿರಸ್ಕರದಾದ ನಾಖರಿಯಿಂದ ಸಹ ಶೀತದಾರ ಮಾರ್ಪತಕ್ಕು ಹೋಬಳಿ ಶೀತದಾರಿಗೆ ರಬೀದಿ ಕೊಡಬೇಕು (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೧, ೨೨). ಮಾರ್ಪತ : ಆ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮಾರ್ಪತ ಬಡತನ ರಬೀದಿ ಕಳುಹಿಸಿ ಆತ್ಮಕಿಯು ಅಂಗಡಿಗಳೊಳಗಿಂದ ವರಧಾರೀ ರಹಮು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೦-೨೧, ೨೨). ಮಾರ್ಪತಕ್ಕು : ನಮ್ಮ ಮಾರ್ಪತಕ್ಕು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸೋಕೆ ಕಾರಣವೇನು ? (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೦). ಮಾರ್ಫತ : ನಮ್ಮ ಮುಂಜಾಯಿ ಅಂಗಡಿಯ ಮಾರ್ಫತ ಉಪ್ಪು ಬೇಡಿಸಿದರೆ ಅದಕ ಬಿದ್ದಿತು (ಪುಂ. ೧೯೭, ೨೩). ಅಂವಾ ತಕ್ಕೊಡ್ಡ ಆಪ್ತ ನೋಡಿ ಇಟ್ಟರೆ . . . ದಾದರಾನೆ ಮಾರ್ಫತ ಅವರ ಭೋರಣಾ ತಿಳಿಕೊಳ್ಳಕ್ಕೆ ಅನಕೂಲನೂ ಆಗತದ (ಪುಂ. 11, ೧೯೭). ಮಾರ್ಫತು : ಅವನ ಯಾರೋ ಇದ್ದಾನೆತಕ್ಕು — ಅವಳ ಪಾಲಕ — ಚೈತನ್ಯ ಅಂತ, ಅವನ ಮಾರ್ಫತು ಅವಳ ಭೃಷ್ಠಿಯಾಗ್ಗೀದಿ (ಪುಂ. ೨೦, ೨೧).

[← ಅರ. ಹಿಂ. ವ:ರಾ. ವೋಛತಾ. ವೋಛತ್]

ಮಾರಿಬಲೆ (ನಾ). (ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು
ಹಾಕುವ) ದೊಡ್ಡ ಬಲೆ ; ಹೆಬ್ಬಲೆ : ಸದ್ಯ ಮೊಗೇರ ಮತ್ಸ್ಯಗಳನ್ನು
ಮಾರಿಬಲೆ ದಿವ್ಯಮಾತನಾಡಿದುದಾಯ ಅಷ್ಟ : (ಪೂ. ೬೪) : ಹಾಯ
ದೋಗಯ್ಯಾ ಮಾರಿಬಲೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು (ಪೂ. ೨೭). [ಮಾರಿ + ಬಲೆ,]

ಮಾರಿಚಿ ಮಾರಬೆ, ನೋ.

ಮೂರನೇ (ನಾ) = ಮೂರನೆಯದ್ದು : ಮೂರನೇ ಬಂದಿ ಅತ್ತೆ-
ಮಾವ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದರು (ಅ. ೧೫) [ಮೂರಿ, + ಬೇನೆ]

ಮಾರಿಚ್ಚಿ 'ಮಾರುಚ್ಚಿ' ನೋ.

ಮಾರಿಮಳಿ (ನಾ). ಭಾರಿ ಮಳೆ: ಅತಿವೃಷ್ಟಿ: ಒಂದು ಮಾರಿಮಳಿ ಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಗಾನದಿಯ ಪ್ರವಾಹವು ಮೇರಿದವು ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯ ಕೆಲವು ಮನೆಮನೆಗಳನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟಿತು (ಕಂ. ೩೨); ಮಾರಿಮಳಿ ಮುಸಲ ಧಾರೆಯಂತೆ ಓರೋರೆಯಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. (ತಪತಿ: ೪೩).

[ಮಾರಿ + ಮಳೆ (< ಮ:ಪಿ)]

ಮಾರಿಮುಖಿ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದ ಮುಖ; ಉಗ್ರಮುಖ: ಮಾರಿಮುಖದವ ಕೊನೆಮನೆ ನಿಗಾರವ್ಯವಯನು ಭೀಮನವನೊಳು ದೋರಿದವರೇನವರು ಕೇಳಿ ನನ್ನವರ ಎದೆಯು (ಕಂ. ೬೩: ೧೩-೧೪).

[ಸಂ.]

ಮಾರಿಮೊಗ (ನಾ). = ಮಾರಿಮುಖಿ: ಭೂರಿಭೀಕರವಾದವನ ತಲೆ ಸಿಲುಕಿ ಪುರೈದ ವಿಷದ ಜೀರ್ಣೋಪದ ಮಾರಿಮೊಗದ ಡೆಂಕನ ಮನೆಮನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಮಹಿಷಮಾರಕನಿಂದ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).

[ಮಾರಿ + ಮೊಗ]

ಮಾರಿರೋಗ (ನಾ). = ಮಾರಿಕಾಜಾಡ್ಯ: ಪ್ಲೇಗ್. ಕಾಲರಾ ರೋಗಗಳು ಮಾರಕವಾದುದರಿಂದ ಮಾರಿರೋಗವೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಕಂ. ೧೦).

[ಸಂ.]

ಮಾರಿವುಪ್ಪ (ನಾ). = ಮಾರಿಕಾಜಾಡ್ಯ: ಸರ್ವಜಿತುಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾರಿವುಪ್ಪವು ಒಂದು ಮಹಿಷಮಾರಕನಿಂದ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).

ಮಾರಿಪ (ನಾ). ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವದಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವಂತೆ ಪೂಜ್ಯ: ಮಹಾರಾಯ: "ಹಿರಿಯನು ಮಾರಿಪನೆಂಬುದು" (ಕಂ. ೧೩-೧೪): "ನರ್ತನದ ಹಿರಿಯನು ಮಾರಿಪನೆನಿಸು" (ಕಂ. ೧೩-೧೪).

ಮಾರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮಾರುವಂತೆ ಮಾಡು: ವಿಕ್ರಿಯಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು: x x x ವೇಶದವರೊಂದೆ ಮಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳು ಹೊಲವ ಕೊಡದವನು ನಮ್ಮ ವಂಶದರಿ ಹುಟ್ಟತವರಾ (ಪ್ರಾ. ೧೦೨೯: ೧೧-೧೨: ೧೩). ೨. ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡು: ಮಾರ್ಪಡಿಸು: ದೇಶಾಂತರ ದಮರದ ಪಾತ್ರಗಳ ನಾಮಧೇಯ ವೇಷಭಾಷಾದಿಗಳನ್ನು ಅಸ್ಪದ್ಯೇಶೀಯರ ರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾರಿಸಿದರೂ... ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರುವುದು ಅಲ್ಲಗೌರವದ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ (ಕಂ. ೧೩-೧೪).

[ಮಾರು (<ಮಾಣು) + -ಿಸು]

ಮಾರಿ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊಡು, -ನೀಡು: ಹೆಸರಿಸಿ ದೇವ ದಕ್ಷಿಣೆಯ, ತಮ್ಮ ಕೆಲಕ ವಿಧಿಗೇ ಜೀವವನೆ ಮಾರಿತ್ಯ (ಪ್ರಾ. ೧೩-೧೪).

[ಮಾರು (<ಮಾಣು) + ಕ್ತಿ]

ಮಾರಿಚ (ಗು). ೧. ಮರೀಚಿಕೆಯಾಗಿ ಸರಿಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಮರೀಚಿಕೆಯ ಮಗ: ಕಶ್ಯಪ. ೩. ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು: ಮಾರಿಚಂ ಮೊದಲಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರೊಡನೆ ಸಂಪರಂಪರವು ರಥಿಗಳ... ಲಂಕೆಯಂ ಮೊದಲಿಗಿಟ್ಟು (ಕಂ. ೧೩-೧೪). ೪. ಮರಿಸಿನ ತೋಟ. ೫. ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ಮರೋಹಿತ. ೬. ಪಟ್ಟದ ಅನೆ. ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಕಕ್ಕೋಲ. [ಸಂ.]

ಮಾರಿಚತ (ನಾ). ಮಾರಿಚರಾಕ್ಷಸನ ಗುಣ: ವಂಚನೆ: ನರನೀಚತ ಮಾರಿಚತ ದೇವೋಪದ ನವಿರು (ಪ್ರಾ. ೧೩-೧೪).

ಮಾರಿಚಿ (ನಾ). ೧. ಮರಿಸಿನ ತೋಟ. ೨. ಮರಿಸಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮದ್ಯ (?): ಮಧು ಸೀತಂ ಕಟು ಸೀದು ಮೋ ಪುಳಿತ ಕಳ್ಳಲಂ ಕರಂ ಕಯ್ಯ ಬರ್ಪುದು ಮಾರಿಚಿ

ತೊಡರ್ಪುಳಿಂದ ಸರದಿಂ ಕಂಪಿಲ್ಲ... ಎಂದು ಕುಡಿದರ್ ಕಾಮಾಂಗಮಂ ಕಾಂತೆಯರ್ (ಕಂ. ೧೩-೧೪). [ಸಂ. ಮಾರಿಚಿ]

ಮಾರಿಪತ 'ಮಾರಿಪತ್ತು' ನೋ.

ಮಾರಿಪತ್ತು 'ಮಾರಿಪತ್ತು' ನೋ.

ಮಾರಿಪುತ 'ಮಾರಿಪತ್ತು' ನೋ.

ಮಾರಿಪುತ್ತು 'ಮಾರಿಪತ್ತು' ನೋ.

ಮಾರು 'ಮಾಣು' ನೋ.

ಮಾರು 'ಮಾಣು' ನೋ.

ಮಾರು (ನಾ). ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಎರಡು ಕೈಗಳ ಮಧ್ಯದ ಬೆರಳುಗಳ ನಡುವಿರುವ ಅಳತೆ: ನಾಲ್ಕುಮೊಳಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದ: ಶ್ರೀಪ್ರಸಾದೇಶ್ವರರೇಷರ ಗಡಿಬಿವ ಗಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣು ಮಾರು ಹಂಪ್ಪಿರವು (೧೪. ೧೧: ೧೨೦, ೧೩-೧೪: ೧೨೦೧): ಹತ್ತುಮಾರು ಭೇದಲಿಳಿದ ಭೂಮಿ (೧೪. ೧೧: ೧೨೦-೧೨೧: ೧೧೩೪): ಪೋಲೊಳಿದ್ದ ವರಾಗ ಸಾವಿರಮಾರಿನಷ್ಟು ತೋಳರಮನೆಮತ್ತು ಸುಳಿಯದೆ ದನದೋಪ ದಿದ್ದರೊಡೆಯನ ಮಂಗಳವಾದ ಸಮಯವನೊಂದು (೧೨೩. ೨-೨೪).

ಮಾರುಂಚಿಕೋಳುಳು = ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಳತೆಯ ಕೋಲು: ಹದಿನೆಯು ಮಾರುಂಚಿಕೋಳುಳುಳುಳುಳುಳು ಗೌಡಗುಣಿಯ ಪೂಜೆ ಗೋಡಿಯ ತುಂಬಿನ ಹಳ್ಳಿಯ ಹೊಲ (೧೪. ೨೧: ೧೨೩. ೨-೨೩: ೧೧೩೪).

[ದೇ. ೧೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಕೊಡ. ಮಾರು: ತುಳು. ಮಾರು, ಮಾರು:]

ಮಾರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ (?): ಎಲವಂ ಮಾರು ಹಾಲೆ... ನೆಲ್ಲಿ ಕಡವೀಡರ್ ಮಾರು ತುಂಬುರ್ವಳ್ಳಲಸಂ ಬಾಲ್ (ಕಂ. ೧೩-೧೪).

ಮಾರುಕಟ್ಟಿ 'ಮಾರುಕಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಾರುಕಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಇದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸು: ಮಾರುಕಂಡವಳು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಕೆಯಾಳೇ? (ಕಂ. ೧೩).

[ಮಾರು (<ಮಾಣು) + ಕಾಣ್ (<ಕಾಣ್)]

ಮಾರುಗ 'ಮಾರುಗ' ನೋ.

ಮಾರುಗಾಲು (ನಾ). ಒಂದು ಮಾರಿನಷ್ಟು ದೂರಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಹೆಜ್ಜೆ: ದಾಪುಗಾಲು: ನೀನು ಮಾರುಗಾಲು ಹಾಕುತ್ತಾ ನಡೆದರೆ ನಾನು ನಿನ್ನ ಜೊತೆ ಬರಲಾರೆ (ಕಂ. ೧೩). [ಮಾರು + ಕಾಲು (<ಕಾಲ್)]

ಮಾರುಗೈ (ನಾ). ಮಾರಿನಷ್ಟು ನೀಳವಾಗಿ ಚಾಚಿದ ಕೈ: ರಂಗನು ಎರಡೇ ಮಾರುಗೈಹೊಡತಗಳಿಂದ ಸಾಯಿದು ಸಮಾವಶ್ಯ ಒಂದು ನೀರು ಉಗ್ಗಡ್ಡೆವರು (೧೨೩. ೨): ಅವನನ್ನು ದಿವ್ಯತೋಷಿನ ವ್ಯಕ್ತಿ! ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಎಷ್ಟು ತುಂಬವೆ! ಮಾರುಗೈಯಿಂದ ಅವನೊಗೆ ಸಾಗಿ ಬಂದಂತೆನಿಸಿತು (ಕಂ. ೧೩).

ಮಾರುಗೈಹಾಕು = ಮಾರಿನಷ್ಟು ನೀಳವಾಗಿ ಕೈಚಾಚು: ಗಂಗೆ... ಆ ಮುತ್ಯೈಯನ್ನು ಅಂಗರಾಚಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಮಾರುಗೈಹಾಕಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ (ಕಂ. ೧೩).

[ಮಾರು + ಕೈ (<ಕೈಯೈ)]

ಮಾರುಗೊಡು 'ಮಾಣುಗೊಡು' ನೋ.

ಮಾರುಗೊಳ್ 'ಮಾರುಗೊಳ್' ನೋ.

ಮಾರುಡ, ಮಾರುಡು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು (ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಗೆ ಬಳಸುವ) ಅದರ ಕಾಯಿ: ಬಿಲ್ಲುವತ್ತಿ: ಬಿಲ್ಲ ವತ್ತಿ: ಎರನುಂ ಮುತ್ತಮುಂಮೊಡವೆಂದಿರೆ ಪಡುವುದಲ್ಲದ್ದು ಮಾರುಡ ಮೌದುಂಬರಮುಂ ಪೆಣೆದಿರೆ ಬಡಗಲ್ ದೊರೆಕೊಳ್ಳುಂ (ಪುರುಷ) ಪ್ರಮಾಣದೊಳ್ ಬಹುಳವಳುಂ (ಕಂ. ೧೩-೧೪). ಮಾರುಡು: ಕುಡಿ

ಬದಿರಕುಡಿಯ ಮೂವನ ಮಿಡಿಯ ಮಾರುಡಿನ [ಪಾಣಿ. ತಿನ. ದಿನ] ಮೂವನ
ಗಡಲೆಯ ಪುಡಿಯೊಡನೆ ದಲ್ಲವಲ್ಲವೆಂದೆಂಬ ಚಿಕ್ಕಣಂಗಳಂ ಸನಿಸಿದುದು
(ಕೂಟಾ. ೧-೩೬ ಪ). [ದೇ. ೩ ತಲು. ಮಾರುಡು, ಮಾರುಡು]

ಮಾರುಡು, (ಕಿ). ಇನ್ನೊಂದು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸು : ಬೇರೆಯ
ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉಡು : ಮಿಂದಳಾತಿ . . . ಮಾರುಟ್ಟಳಾತಿ (ಪ್ರೀತಾ. ೩೫-೩೬). [ಮಾರು (< ಮೂಟು) + ಉಡು]

ಮಾರುಡು, 'ಮಾರುಡ' ನೋ.

ಮಾರುತ (ಗು). ೧. ವಾಯುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಗಾಳಿಯ. (ನಾ).

೨. ಗಾಳಿ : ವಾಯು : "ವವನಃ, ಶ್ವನಃ, ವಾಯುಃ, ಮರುತಃ,
ಅನಿಲಃ, ಮಾರುತಃ . . . ವೃಕ್ಷಾಬಲಃ — ಈ ೨೦ ಗುಣಯಃ ಪೂರ್ವ"

(ಕೂಟಾ. ೧೧-೩೩) : ಮಾರುತಭೂತಸಂಚರತೇತುಸಮೂಹಮುದಗ್ರಚಕ್ರ
ಚೇತ್ಯಾರಂ . . . ಅಂಬರಾಂತರವಪ್ಯುಷ್ಪವನ್ನಗ್ನಿ ಶರಾಸಾರದಗುರ್ವಾ

ಪರ್ವಿ ನಿತಿ ತಾಗಿದುತ್ಯಗ್ರರಥಂ ಶರಾಕಯೋಃ (ಕೂಟಾ. ೧೦-೩೩) :
ಮಾರುತದಿನಕರರಸಂಚಾರಕ್ರಮಮೇವನಂ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಕಾರಮನೀಗೋಡ

ಚೇದನಾ ರಾಕ್ಷಸಮಯ ಪುರಮಂ (ಕೂಟಾ. ೧೦-೩೩) : ಆ ಮಾರುತನ
ಗುದ್ಧಿ ಅಂಗ ನೋಯಿತ್ತುದಾಂಟಿ (ಕೂಟಾ. ೩-೧೦೯-೩). ೩. ಗಾಳಿಯ

ಅಧಿದೇವತೆ : ವಾಯುದೇವತೆ : ತಾತ ಮಾರುತ ಕೀಳ ಮಾರುತ
ಮಾರ್ಗ ಕೀಳ ಪಗಿಪರಂ ಕೊಂದನ್ನ ಕೋಪಾಗ್ನಿಗಾಹುತಿ ಮಾಡ್ತಿಂ

(ಕೂಟಾ. ೩-೩೩) : ಕೊಟ್ಟು ನಂಬುಗಯಂ ನೆನೆದು ಕಾಮಾರಿ ಕರೂದಿಂ
ಮಾರುತನಂ ನೆನೆಯೆ (ಕೂಟಾ. ೧೧-೩೩) : ಹಿರಿಯರೆನ್ನಿಬ್ಬರು ಯಂಧಿಪುರ

ಧರಣಿತಿ ನೀನೊಬ್ಬನಯ್ಯಂದಿರಗಲ್ಲುರು ಮಾರುತನು ನೀನೊಬ್ಬನು
. . . ಎದುಪಚರಿಸಿದನು ಪವಮಾನನಂದನಂಜನಾಸುತನ (ಕೂಟಾ. ೧೧-೩೩)

೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಸಂಧಿವಾತ : ವಾತ
ರೋಗ : ವನಿತಾಸೇವನೆ ರೂಕ್ಷವಾಕ್ಯ ಪುಮಾಗುಬರ್ ಚಂತ ವಿದ್ಯಾತ್ರ

ವೇಣುರೋಧಂ ಶ್ರಮಮತ್ಯಜೀರ್ಣಮಿವಚಂ ಕಾರ್ಗಾಲದೋ ಮಾರುತಂ
ಜನಿಯಕ್ಕಂ (ರೋಗೋತ. ೧-೯). ೫. ಉಸಿರು : ಶ್ವಾಸ. ೬. ಶರೀರದ

ಮೂರುಬಗೆಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೭. ವಿಷ್ಣು
ರ. ರುದ್ರಃ, ಶಿವಃ, ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲು. ೧೦. [ಭಂದ] ಒಂದು

ಅಕ್ಷರಗಣದ ಹೆಸರು : ಸಗಣ : ಗುರುಮೂಜುಗಿರೆ ಧಾತ್ರಿ ಮಂತೆತ್ತೆಡು
ಬಿನ್ನಂ ತೋಯಮಾದ್ಯಂತದೋ ಬರೆ ವಕ್ರಂ ಶಿಖಿಯೊಂದು ಕೊಂಕಂ

ಕಡೆಯಿಂದ ಮಾರುತಂ (ರೋಗೋತ. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾರುತಪಥ (ನಾ). ವಾಯುಮಾರ್ಗ : ಆಕಾಶಃ ಅಗ್ನಿಃ ಬರಿಸಿ ವಿದ್ಯೆಯಿಂ
ನಾರದನಂ ಮಾರುತಪಥದಿಂದಾಗಳ್ ಭೋರನೆ ಬರೆ ಕಂಡು (ಕೂಟಾ. ೩-೧೩೩).

ಮಾರುತಬಂಧು (ನಾ). ವಾಯುವಿನ ಆಪ್ತ : ಅಗ್ನಿ : ಮೇಷಮಂ
ಮಾರುತಬಂಧು ಸ್ವರಭಮನುಬಾಹಮಿತ್ರಸುತಂ . . . ವೃಷಭನಂ

ಪರನೇಣಿ ನಭಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲದಂ (ಕೂಟಾ. ೧-೩೩) : ಮಾರುತಬಂಧು ಮೇಷಮಂ
. . . ಗಿರಿಶಂ ವೃಷೇಂದ್ರನಂ ಮಮತೆಯೋಳಿಣಿ ಪಾಲ್ಗಡಲ ಸಾರಿದರ್

(ಕೂಟಾ. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾರುತಭಾಸು (ನಾ). ಗಾಳಿಯನ್ನು ಕರಾರವಾಗುಳ್ಳುದು : ಹಾವುಃ
ಅತಿಜಘಾಪಿಯಾಗಿ ಕಡಲಲ್ಲು ನಿಜಶ್ರುತಿತಾನನ್ನಾಗಿ ಮಾರುತಭಾಗುಬಲ್ಲು

. . . ಎನೆ ವೃದ್ಧನಿದೀಂ ವಿರುದ್ಧನೋ (ಕೂಟಾ. ೧೩-೩೩).
[< ಸಂ. ಮಾರುತಭಾಸು]

ಮಾರುತಮಂಡಲ, ಮಾರುತಮಂಡಲ (ನಾ). ವಾಯುಮಂಡಲ :
ಆಕಾಶಃ ಮಾರುತಮೇಳೋ ಪವನಮಂಜಲವೊಂದಿದ ಮಹಿಮೇಳ

ಯೋ ಮಾರುತಮಂಡಲಂ ನೆಗಚ್ಚೆ ಮರಿ ಬಣಂ ಪಸಮೆಂಬಿವಕ್ಕಂ

(ರೋಗೋತ. ೧-೯೯). ಮಾರುತಮಂಡಲ : ಮಾರುತಮೇಳವೆಂಬಿತುಂ
ತಾರಾವಧದಂತೆ ಮಂದಚಾರಂಬಡದೊಂ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಾ ವನಲಕ್ಷ್ಮೀ

ರಮಣಿಯ ವದನಸುರಭನಿಶ್ಚಾಸವವೊಂ (ಕೂಟಾ. ೧೧-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಮಾರುತಮಂಡಲ 'ಮಾರುತಮಂಡಲ' ನೋ.

ಮಾರುತಮಾರ್ಗ (ನಾ). = ಮಾರುತಪಥ : ತಾತ ಮಾರುತ ಕೀಳ
ಮಾರುತಮಾರ್ಗ ಕೀಳ ಪಗಿಪರಂ ಕೊಂದನ್ನ ಕೋಪಾಗ್ನಿಗಾಹುತಿ ಮಾಡ್ತಿಂ

(ಕೂಟಾ. ೩-೩೩) : ಕಾರ್ಮಕನಿಗರ್ತಮಾರ್ಗೋತ್ಪರಂ ಮಾರುತ
ಮಾರ್ಗಮಂ ಪುಡಿಯೆ (ಕೂಟಾ. ೧೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾರುತಸುತ (ನಾ). ೧. ವಾಯುವಿನ ಮಗ. ೨. ಹನುಮಂತ :
ಮಾರುತಿ : ಜವದಿಂ ಸೌವರ್ಗನಂ ಮಾರುತಸುತನಂ . . . ಕೀಟುಬ್ಬ

ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಗುಣಧಿಗ್ನಿ ಪಲ್ಲಣಂಗೆಟ್ಟು ಬಂದಿದುಂವು ಹೇಪಾಘೋಷದಿವ್ಯವಿತ
ರಿಪ್ಪಮಹಿಭಟ್ಟಾತುರಂಗಂ ತುರಂಗಂ (ಕೂಟಾ. ೩-೧೦). ೩. ಭೀಮ :

ಜೈದಿಂಜ ತೋರಗದಿಯಂದವರ ತೇರ್ಗಲಂ . . . ಆಪ್ತಳು ವಾರುಪಂ
ವರೂ ಕಡುವೇಗದಿಂದೈತೆಂದು ಮಾರುತಸುತನ ಮುಂದೆ ನಿಲುತಿದೊಂ

(ಕೂಟಾ. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾರುತಾಪ್ತ (ನಾ). = ಮಾರುತಬಂಧು : ಮಾರುತಾಪ್ತನು ದೈವ
ವೆಂದು ವಿಚಾರಿಪಡ ಭಂಗೆಂಬಡುನ್ನದೇ ಧಾರುಣ್ಯೋಳಿಗೆ ಸರ್ವಭಕ್ಷಕನಾಗಿ

ಚರಿಸುವನೇ (ಕೂಟಾ. ೩-೧೦) : ತರೆಯ ಕೊವಲ ಕಳ್ಳಡವ ಮಾಡಿ
ಮಾರುತಾಪ್ತನ ಮುಟ್ಟಿಸುತ ಪ್ರಜ್ಞದಿವ ಕರಿಯಾರಿಗೀಶ್ವರನೊಲಿದನು

(ಗುಣಾ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾರುತಾಶನಿ (ನಾ). = ಮಾರುತಭುಗು : ಧಾರುಣ್ಯೋಳಿಗೆ ಸರ್ವಭಕ್ಷಕನಾಗಿ
ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವಾ ಮಾರುತಾಶನಿಗೋಳು ಶೇಷಮು . . . ಎಂತಧಿವಂತಂ

ರಯ್ಯರಲ್ಲ ಬೈವದೊಳು ವಿಗಲಿನಸುವಿ ಎರತ್ತವನು (ಕೂಟಾ. ೩-೩೩).

[< ಸಂ. ಮಾರುತಾಶನಿ]

ಮಾರುತಿ (ನಾ). ೧. ವಾಯುವಿನ ಮಗ : ಅನುಜಮುರ್ತಿ
ಮೂವನೆಯ ಮಾರುತಿ ನಾಲ್ಕನಯ್ಯಗ್ರವಹಿಯಯ್ಯನೆಯ ಸಮುದ್ರಂ

. . . ಪತ್ತೆನೆಯ ನಿಧಾನಮೂರ್ತಿಯನೆ ಪೋಲ್ವ ವರಾರಣಿಯಂಗಡೆವನಂ
(ಕೂಟಾ. II (೩), ೩೩೯-೩೪೦; ೧೦೩). ೨. ಹನುಮಂತ : ಅಂಜನೇಯ :

ಮಾರುತಿ ಬುದ್ಧಿಪುಟ್ಟೊಡಮದಂ ಬಗೆಗೊಳ್ಳನೆ (ಕೂಟಾ. ೧೦-೩೩) :
ಸರಿಯೆತ್ತಲು ಗಂಧವೆತ್ತಲು ಬರೆವಿದತ್ತದಿದೆತ್ತ ಘಟಿದುದುರರೆ ಮಾರುತಿ

ತಂದೆ ನೀನೆಂದನುತ ಬುಟ್ಟಿಸಿದ (ಕೂಟಾ. ೧೦-೩೩) : ಗುರುರಾಯರ
ನಂಬಿರೂ ಮಾರುತಿಯೆಂಬ ಗುರುರಾಯರ ನಂಬಿರೂ (ಕೂಟಾ. ೧-೩೩)

೩. ಭೀಮ : ಮಾರುತಿ ನಿಜವೇಣಸಂಚಾರಂ ಮಾಡಿದೊಡ
ಮಾಪ್ತು ದನಗಂ ನಿನಗಂ ಪುರಣೆಗೆ ಜತರಪಿತರಕಪ್ಪಾರಗಳಿಗೊ ಮಾಡದಂತು

ಕರೆವೆಂ ನಿನ್ನಂ (ಕೂಟಾ. ೧-೩೩) : ಮತ್ತೆ ಮಾರುತಿ ಹರಿಸಿದನು ನಿಜರಥ
ವನತಿರಥರೊಡ್ಡು ಲಟಿಟೆ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೩) : ಮಾರುತಿಗೆ ಪಟ್ಟಿಮಂ

ಕಟ್ಟಿವೆನ್ನ ನಾವು (ಕೂಟಾ. ೩-೩೩). ೪. ಅಂಜನೇಯನ ಅವತಾರವೆನಿಸಿದ
ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ : 'ಮಾರುತಿಮತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾರುತಿಮತ (ನಾ). ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮತ :
ದ್ವೈತಮತ : ತಾರತಮ್ಯ ಪುಟೊಡ ಸತ್ಯಮೆಂಬ ಮಾರುತಿಮತ

ಪುಂದಿವರನು ಸಲಹು (ಕೂಟಾ. ೧-೩೩೯-೩). [ಸಂ.]

ಮಾರುತೇಷ್ವ (ನಾ). ೧. = ಮಾರುತಬಂಧು. ೨. [ಭಂದ] ಒಂದು
ಅಕ್ಷರಗಣದ ಹೆಸರು : ರಗಣ : ಮಾರುತೇಷ್ವ ದಿವ್ಯಾಗ್ನಿಯಂ

ಲಗಂ ಸಾರಿಯಾಗಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಮಂ ಪೂರಮುದ್ದಿದ ಕೀಳುಕೋದೈತೋ

ಮಾರುತ್ಪರಗೊಡು 'ಮಾರುತ್ಪರಂಗೊಡು' ನೋ.

ಮಾರುತ್ಪರಿಸು (ಕ್ರ). ಪ್ರತ್ಯುತ್ಪರವನ್ನು ಕೊಡು ; ಜವಾಬು ನೀಡು : ಹುಡುಗಿ "ಬಾ ಸೋನ್ಯಾ" ಎಂದು ಮಾರುತ್ಪರಿಸಿದಳು (ಹಾ. ೩. ೪೪). [ಮಾರುತ್ಪರ (< ಮಾರುತ್ಪರ) + - ಇತ್ತು]

ಮಾರುದನಿ 'ಮಾರ್ದಾನಿ' ನೋ.

ಮಾರುದನಿಗೊಡು 'ಮಾರ್ದನಿಗೊಡು' ನೋ.

ಮಾರುದನಿಕೋರು 'ಮಾರ್ದನಿಕೋರು' ನೋ.

ಮಾರುದ್ರ (ನಾ). ಮಹಾರುದ್ರ ; ಶಿವ : ದಂಡಿ ದೈತ್ಯರು ರುಂಡವ ಧರಿಸಿ ಹರ ಕಂಡವನ್ನಕ್ಕೆ ಮಾರುಮಾಗ ಮಾರುದ್ರ, ಕಂಡಂತೆ ಕಾಂಬುವಂತೆ ಕಿವುಡ್ಡ (ಹಾ. ೩. ೦೩-೦೪). [ಮಾ + ರುದ್ರ]

ಮಾರುನುಡ್ಡಿ 'ಮಾನುನುಡ್ಡಿ' ನೋ.

ಮಾರುನುಡ್ಡಿ 'ಮಾನುನುಡ್ಡಿ' ನೋ.

ಮಾರುಮಾತು 'ಮಾಲುಮಾತು' ನೋ.

ಮಾರಲಿ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯಾದ ಶಬ್ದ ; ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ : ಹೆಲನರ್ ಮೊದಲಿ ದ್ವಿರೂಪಾರ್ಥ-ಒಬ್ಬರಿಯ, ಸಬ್ಬರಿಯ ಪಾಡು, ದೀವಿಕರದೊರೆಗಳನ್ ಮೊಳಗೆ ಮಾರುಲಿಗಲ್ (ಹಾ. ೩. ೦೩-೦೪).

[ಮಾರ್ (< ಮಾಲು) + ಲಿ]

ಮಾರುವ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಮಾರುವವ (೨೨) ಸ-ಗ್ರಹಯುಕ್ತವಾದುದು, ಆರೋಹದಲ್ಲಿ ರಿ-ಇಲ್ಲ, ಗಾನತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದವರು (ಇದನ್ನು) ಸದಾಕಾಲದ್ದೆಯೊ ಹಾಡುತಾರೆ (ಹಾ. ೩. ೦೩). [ಶಂ.]

ಮಾರುವಾಡಿ 'ಮಾರವಾಡಿ' ನೋ.

ಮಾರುವ (ನಾ). ಮಾರಾಟ ; ವಿನಿಮಯ : ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹಗುವನ್ನು ತರುವವರು ಹೆಚ್ಚುಮಾಡುಯಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ಹೂವ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇರದ ಮಾರುವ ವಿದುವರು (ಹಾ. ೩. ೦೩). [ಮಾರು (< ಮಾಲು) + -ವೆ]

ಮಾರುವೆಹುಂಡಿ (ನಾ). ಅಂತರ್ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೇರವು ತರಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾಮಾನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸುವ ಅಪ್ಪಣಿಕೆತತ್ವ ; ಚಿಕ್ಕಗೂ ಮಾರುವೆಹುಂಡಿಗೂ ಒಂದೆರಡು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ (ಹಾ. ೩. ೦೩). [ಮಾರುವ + ಹುಂಡಿ-/೨ ಇದು 'Bill of Exchange' ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪದದ ಕನ್ನಡಭಾಷಾಂತರ]

ಮಾರುವೇಪ (ನಾ). ಬೇರೆ ವೇಪ ; ಧವ್ಯವೇಪ : ಯಾಧಿಕ್ಷಿರಮಾ ರಾಜಮ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಅರಸನ ಬಳಿ ಮಾರುವೇಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸೇವಕನದ್ದೆ ಸೇರುವಂತೆ ಆಯಿತು ! (ಹಾ. ೩. ೦೩) ; ಮಾರುವೇಪದಿಂದ ತಿಳವು ತನ್ನ ಹೊಡತಿಯ ತೀಲವನ್ನು ಮೀಕ್ಷಿಸಿದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಈ ಕಥೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ (ಹಾ. ೩. ೦೩ ಕ್ರಿಸ್ತಾ. ೩೩). [ಮಾರು (< ಮಾಲು) + ವೇಪ]

ಮಾರುವೋಗು 'ಮಾಲುಮೋಗು' ನೋ.

ಮಾರುಹೇಳು (ಕ್ರ). ಜವಾಬು ಕೊಡು ; ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡು : ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬನು ಮಾರುಹೇಳಿದ (ಹಾ. ೩. ೦೩). [ಮಾರು (< ಮಾಲು) + ಹೇಳು (< ಹೇಳು)]

ಮಾರುಹೋಗು 'ಮಾಲುಮೋಗು' ನೋ.

ಮಾರುಳಿ, ಮಾರುಳಿ, ಮಾರುವಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : "ವಕ್ರ ಮಾರುಳಿ ಕಂಬು ಕಸು ಸಂದಂ ಕರಡಯಕ್ಕುಂ" (ಮಂಗಳ. ೩೩-೩೪). ಮಾರುಳಿ : "ಮಾಲಾತ್ಯಗಂ, ಭೂಪ್ತೃಣಂ - ೨ ಮಾರುಳಿಹುಲ್ಲಿನ ಹೆಸರು" (ಸಾ. ೩. ೦೩). ಮಾರುವಾಳಿ : 'ದೊಡ್ಡ ಮಾರುವಾಳಿ' ಪರಾ. [೨-ಹೆಲಾ. ಮಾರುಳಿ]

ಮಾರೆತ್ತಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬನ ತನ ಹೆಸರು : ಮಾರೆತ್ತಿಗಳ ಮಗನ್ ಭೂಲ

ಅವನ್ ವಿಸ್ತಾರಾ ಕಾಳಿದುಳ್ ಕಂದನಗುಳ್ ಎಜೆದು ಸರ್ಗ ಪುಕ್ಕದುನ್ (ಹಾ. ೩. ೩). ಹಾ. ೩. ೦೩-೦೪ ಕಡೆ ೩೩. [?]

ಮಾರೆಯ 'ಮಾರಯ' ನೋ.

ಮಾರೆಯ್ 'ಮಾರಯ್' ನೋ.

ಮಾರೇತ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ಒಡೆಯ ; ಶಿವ : ಕವಿಯ ಕತ್ತಲೆ ಬಸ ದೊಳ್ ಧೀರನು ಹೆದರದ ಮನವಲಿ ಮಾರೇತನ ಧ್ಯಾನಮೋಗಿಯಾರುಂತಿರೆ ಭೂಪಂ (ಹಾ. ೩. ೩೩). [ಶಂ.]

ಮಾರೊಡ್ಡು 'ಮಾಯೊಡ್ಡು' ನೋ.

ಮಾರೋಲೆ 'ಮಾಲುೋಲೆ' ನೋ.

ಮಾರ್ಕಾಡಿ (ನಾ). ಮೃಗಗಳು ಒಂದು ಕಾಡಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುವ ಅಥವಾ ಬರುವ ಸ್ಥಳ ; ಎದುರುಕಾಡಿ : ಮೃಗಮಂ ಗಾಯನನಿರ್ಗಮಂ ಪಕ್ಕೆಯಂ ಗಣದಮಂ ಕಂದಿಯಂ ಮಾರ್ಕಾಡಿಯಂ . . . ಬಗಿದಾಗಲರಸರೊಳ್ಳಿ ಕೀಳ್ ನೀಂ ಬಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಕಾಯರೊಳ್ಳಿಲ್ಲವಾನೆ ಬಲ್ಲಿಂ (ಹಾ. ೩. ೩-೪). [ಮಾರ್ (< ಮಾಲು) + ಕಾಡಿ]

ಮಾರ್ಕಟ್ಟೆ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯಾದ ಅಷ್ಟಿ-ಅಪ್ಪಣೆ : ಹಣಕಾಸುಮಾರ ರೀತಿಗೆ ಪರಮಾದ ಕಾರಕ್ಕೆ- ಮಾರ್ಕಟ್ಟೆಲ ಭೈರವಂ, ಮಾರ್ಕಟ್ಟೆಳ (ಹಾ. ೩. ೩ ಕ್ರಿಸ್ತಾ. ೩೩). [ಮಾರ್ (< ಮಾಲು) + ಕಟ್ಟೆ]

ಮಾರ್ಕಟ್ಟಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟಿ (ನಾ). ಸರಕುಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಸ್ಥಳ : ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ : ತುರುಗಂ ಕೊಲ್ಲ ಮಾರ್ಕಟ್ಟಿಗಳ ಭೊಂದಿ ಮುಲುಕಂ ಪೊರ್ಲ ಪರ್ವತ ಬೀಗಂ (ಹಾ. ೩. ೦೩-೦೪). ಮಾರುಕಟ್ಟಿ : ಮಾರುಕಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಮಾಡುವುದೂ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಸುಲಭತೆವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ (ಸಾ. ೩. ೩) ; ಪ್ರೀತಿಯ ವ್ಯವಹಾರದ ಮಾರುಕಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸವಲುಮಾಡುಕೊಳ್ಳಿ ಬೆಲೆ (ಹಾ. ೩. ೩೩). 'ಮಾರ್ಕಟ್ಟಿ' ಪರಾ. [< ಮಾರು (< ಮಾಲು) + ಕಟ್ಟೆ/೨ ಇದು 'market' ಶಬ್ದದ ರೂಪಮಾಪ್ತವಾದಿರಬಹುದು]

ಮಾರ್ಕಣಿ 'ಮಾರ್ಗಣಿ' ನೋ.

ಮಾರ್ಕರೆ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯಾದ ಕೂಗು ; ಮರುದನಿ : ಎಳೆದುಟ್ಟ ! ಕರಕರೆದು ಪಾಲುಬೆನೆನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯದಂ ವಿಡಿಸುತರೆ ಮಾರ್ಕರೆಗೆ ಕಿವಿಯು (ಹಾ. ೩. ೩-೩೪). [ಮಾರ್ (< ಮಾಲು) + ಕರೆ]

ಮಾರ್ಕವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ; ಕಾಡಿಗೆಗರಗು : "ಭೃಂಗಂ ಮಾರ್ಕವ" (ಹಾ. ೩. ೩-೩೪). [ಶಂ.]

ಮಾರ್ಕವಿ (ಕ್ರ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮುತ್ತು-ಅಪರಣ : ಕವಿವ ಶರಣಯಂ ನಿವಶರಾಳಿಗಳ್ಳು ತೆರಲ್ಲಿ ತೂಕ್ಕು ಮಾರ್ಕವಿದು ಪಳಂಟಿ ಪಾಯ್ಕರಸ (ಹಾ. ೩. ೦೩-೦೪). [ಮಾರ್ (< ಮಾಲು) + ಕವಿ]

ಮಾರ್ಕಾಡು (ನಾ). (ಮೃಗಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ) ಎದುರುಕಾಡು : ಆಡರಾಡುಳ್ ಪಾಟೆದುಂ ನಿಜಸಲಂ ಪರಿಗೊಳರ್ ತೂವರಿಕ್ಕರೊಳಗಂ ಬರಲ್ ಕಾಡೆ ಬೇರಿಯೊ ಮಾರ್ಕಾಡವೊಯಲುಂ . . . ಪಡೆ ಮೆಚ್ಚಿ ನೀಂ ಬಲ್ಲಿ ನೀಂ ಮೆಚ್ಚಿ ಪರಿಗ ಕೀಳಾನೆ ಬಲ್ಲಿಂ (ಹಾ. ೩. ೩-೪). [ಮಾರ್ (< ಮಾಲು) + ಕಾಡು]

ಮಾರ್ಕಡಿ 'ಮಾರ್ಗಡಿ' ನೋ.

ಮಾರ್ಕಡಿವಿಡು (ಕ್ರ). ಎದುರುಕಡಿಯನ್ನು ಸೂಸು ; ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊಡವನ್ನು ಉಗುಳು : ಸಿಡಿಲೊಳೆ ತಕ್ಕು ಪೋರ್ವ ಸಿಡಿಲಂತಿರೆ ಬಾಳೊಳೆ ಪಾಳ್ ಪಳಂಟಿ ಮಾರ್ಕಡಿ (ಹಾ. ೩. ೩೩). ಕಾಡು, ಕಾಡುವಿಡೆ ನೋಡಲಂಟಿ ಬೆರದೇವತೆಗಳ್ ಪೊಜ್ಜಂಗೆ (ಹಾ. ೩. ೦೩-೦೪).

[ಮಾರ್ಕಡಿ (< ಮಾರ್ಗಡಿ) + ವಿಡು]

ಮಾರ್ಕಟ್ ' ಮಾರ್ಕಟ್ಟು ' ನೋ.

ಮಾರ್ಕಟ್ಟು, ಮಾರ್ಕಟ್ (ನಾ). ಹಣ್ಣು, ಹೂವು, ತರಕಾರಿ, ದಿನಸು. ಜಾನುವಾರು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಮಾರುವುದಕ್ಕೂ ಸೇರುವ ಜನಸಮುದಾಯ ಜಾಗ; ಪೇಟೆ; ಅಂದು ಮಾರ್ಕಟ್ಟನ್ನಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ (ಕೊಡು. ೬೫); ಮಾರ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಿ ಏನೇನು ಬೇಕೋ ಎಲ್ಲಾ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ (ಕೊಡು. ೯೩). ಮಾರ್ಕಟ್ : ಮಾರ್ಕಟ್‌ಜಾತದ ಒಳಮು ಗಲಾಟೆಗಳನ್ನು ಬಾಚಿಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಪೇಟೆಯು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು ಜನಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (ಕೊಡು. ೨). ' ಮಾರ್ಕಟ್ಟು ' ಪರಾ. [೨-೧೦. Markot]

ಮಾರ್ಕಲ್ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸು. - ಬಟ್ಟೆ : ಚಪರಣ್ ಪುರಾಣ ಸ್ವಗಾ ತಾರಿಗಳ ಭ್ರಮಂ ಜೋದಿಸಿ ಮಾರ್ಕಲ್‌ವರ್, ಮಿನಗೊಂತಂತಾಗಿ ತೆಜ್ಜೆಯಂ ತಾಮೇಂಪ್ಪ ಪೂರಾಶ್ಚ ದೇವನೋಗೋಗುವ್ಯದ್ವ್ಯಶ್ಚಯಮಂ (ಕೊಡು. ೧೦-೩). [ಮಾರ್ (< ಮಾರ್ಕು) + ಕಲ್] 10

ಮಾರ್ಕಲ್‌ರಲ್ (ನಾ). ಮರುದನಿ : ಮಾರ್-ಕೊರಲ್, ಮಾರ್ಕಲ್‌ರಲ್ : ಮಾರ್-ತಲೆ. ಮಾರ್ಕಲ್ (ಕೊಡು. ೨೯ ಶ್ಲೋಕ). * ಮಾರ್ಕಲ್‌ರಲ್‌ಡೆ : ಪರಾ. [ಮಾರ್ (< ಮಾರ್ಕು) + ಕಲ್‌ರಲ್]

ಮಾರ್ಕಲ್‌ರಲ್‌ಡೆ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸು : ಮರುದನಿಯೆತ್ತು : ದಳಯಾನೆ ಮಾರ್ಕಲ್‌ರಲ್‌ಡೆಯದೆ ತಲ್ಗಿ ಮುಟ್ಟಿದುವು (ಕೊಡು. ೬-೩೩). [ಮಾರ್ಕಲ್‌ರಲ್ + ಪಲ್]

ಮಾರ್ಕೋಲ್, ಮಾರುಗೋಲ್, ಮಾರ್ಕೊಳ್ಳು, ಮಾರ್ಕುಂಗೋಲ್, ಮಾರ್ಕುಗೋಲ್, ಮಾರ್ಕುಗೋಲ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಎದುರಾಗು : ಸಮ್ಯು ಖಿಕ್ಕಿ ಬರು : "ಮಾರ್ಕೋಲ್" (ಮಾರ್ಕು + ಕೋಲ್) ಸಮ್ಯುಖೀ (ಇದಿರಾಗು) (ಕೊಡು. ೨). ೨. ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ವಿರೋಧಿಸು : "ತಕ್ಕೊಯ್". ತಡೆಹರ, ಪೂರ್ಕೋ, ತೊಡಮರ್ದು, ಮಾರ್ಕೋಂಡು ... ಮಿಗು, ತಡೆಹರಿಯ್ 23 ಪ್ರತಿಪತ್ತೆ ಪರಾ (ಕೊಡು. ೫೯-೨೯೩); ಒನ್ನು ತುಗಲಾಕ್ಷಣ ದೊಳೆ ಮಾರ್ಕೋಣ್ಣಾ ಪೂರಾರ್ ತಕ್ಕೊಯ್ ಮುದ್ದಿಣ್ಣಾ ಗೊಣ್ಣಿ (ಕೊಡು. ೨೧. ೨೧. ೨೧. ೬-೧; ೨೦. ೨೨); ಪಪನಮತಂ ಗದಗೋಲ್ ಗಾಂಡಿವಿ ದಿರೊಳ್ ಕೆಯ್ದುಗೊಳ್ಳ ಮಾರ್ಕೋಳ್‌ರಲ್‌ ಭವಾಪದೊಳ್ಳ (ಕೊಡು. ೬-೧೬); ಗಂಡುಗೊಂಡಿಲ್ಲ ದಾನವದಿಂದಮರು ಹಲರಪ್ಪೊ ಪನೆ ಮಾರ್ಕೋಂಡುರು ಮೂಮಾಪುತೆಪ್ಪೆಯ ತೊಡಕು ಬೇಡ (ಕೊಡು. ೬-೨೩); ಬಿಲ್ಕುಳ್ಳರ್ ತಟ್ಟಿದೊಡೆ ಮೊನೆಯೋ ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳುದುಂ, ಸೋಲ್ವಾ ಕಪ್ಪಮಾಪ್ಪೊಡೆ ಕೈಕೊಳ್ಳುದುಂ, ಕಾವಲರ್ಗೆ ನೆಪ್ಪೆಗುಂ (ಕೊಡು. ೧೩-೧೬). ೩. ಅಕ್ಷೇಪಣೆಮಾಡು : ಅಕ್ಷೇಪಿಸು : ಎನ್ನ ಕೊಟ್ಟುರರ್ಕೆ ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳದೆ ಕೊಳ್ಳೆ ಮಂದೊಡಂತೆ ಗೆಯ್ಯೆಮೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ (ಕೊಡು. ೬-೩) : ಆ ಮುಡಿಯ ಮಾರ್ಕೋಂಡು (ಕೊಡು. ೧೦೪ಕೊಂಡು) ಶಿವಶಿವದೇವನಾದಿದ ತಾಯಿ. . . ತಾವು ಹೊಕ್ಕ ನಿಧಾನ ತಮಗುಡೇನು ಮದ್ಯಯವೆಂದ ವ್ಯವಹೇಂದ್ರ (ಕ್ರಿಕೂ. ೬-೨೩). ೪. ತಡೆ : ನಿಲ್ಲಿಸು : ತಡೆಗಟ್ಟು : ನಿಮ್ಮನೆ ಮೋಡಿ ಮದ್ದುರಾವಿಯೋಗ ಮನಾಪಾವಿವಾಗೋ ತಪ್ಪೆಮ್ಮ ಮನವರರಾ ನಿಮಗೆ ಸಲ್ಲದೊಡಂ ಬದಿಮೆಂದು ಕುಲ್ಲುಂ ತಮ್ಮಯ ನೆತ್ತಿಯೋ ನಿಜು ಮಾರ್ಕೋಲ್ ಮೂದ ಪೋದ ಮಕ್ಕಳಂದೆಮು ನದೋ ಪಳಂಚಿದರೊ ಬೆಕ್ಕತನೂಚುರು ವಪುಪಂಪುಣ (ಕೊಡು. ೨-೩); ಅಕ್ಕ ಮಾರ್ಕೋಲ್ ಬಿಡ ಗಮನೋದ್ವಮ ಮಂ (ಕೊಡು. ೧೪೪); ಮಯೋಧನಂ . . . ಅನಿತಪ್ಪೋಂ ಮಣ್ಣಾ ಸೈರಿಸಲಾಡೆ ಸಮರೋದ್ಯೋಗಂಯ್ಯ ಸಂಜಯನಂಜದ ಮಾರ್ಕೋಂಡು . . . ನುಡಿದ ಸಂಜಯನ ಮಡಿಗಿ ಮಯೋಧನಂ ನಿರ್ವೃಸಿ (ಕೊಡು. ೨-೨೨, ೨). ೫. ಎದುರುಮಾತನ್ನಾಡು : ಪ್ರತಿ 45

ಯಾಗಿ ನುಡಿ : ಇದು ನನ್ನ ಕೊಟ್ಟ ತಲೆ ನಿಗದಿಪತ್ರವೆಂದು ನುಡಿಯ ಲಾಗದು ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳದಿಂದು ಗಳಿಯ ಒಗ್ಗದ ಕುಂದುರವುಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು ಕೂಗತಪ್ಪಾಂ (ಕೊಡು. ೬-೨೩); ಕಾವ್ಯಪಾಟಕವೇರಂಗಳನೋವಿಸು ಮಂದೊಡಾ ಮಹುಸತಿ ನಿಜವತಿಯಂ ಮಾರ್ಕೋಂಡಂತೆಂದಾ (ಕೊಡು. ೧೯೨-೨೦); ಆಮೂಂದಂ ಭೇದಿಡವಂ ಮಿಡವನೆಗೇವುದ್ವಾ ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳದೆ (ಕೊಡು. ೨-೧೬೪). ೬. ಮಿಗುರು : ಅತಿಶಯಿಸು : ನಮಯ್ಯನವಾಗಂ ಚಿತ್ತವನೆಂದು ಪುಗಲೆ ಪದಮದಿದುರ್ದೊ ಪೋಗುಪುರೇಸಿದು ಪೆಳ್ಳ ಬಿಂಬಿಪಿಯಂ ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳು ದಧರಮಾಣೆ ಮುನಿವರಾ (ಕೊಡು. ೩೩); ದಂಡಿಯ ಮುಡಿ ಮಾರ್ಕೋಂಡುರು ಕಾಮುಗಿಂಡಿಯೋ ತಾಂಡಮಂ ಮೆಚಿವ ಸೋಗನವಿಲ ಬೆಡಂಗಂ (ಕೊಡು. ೩-೩೩). ಮಾರುಗೋಲ್ : ೭. ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳು : ಖರೀದಿಸು : ಗೋಪನಾಮಕನಂವ ದಾನನಿಂಬಿತ್ತಡಿ . . . ಒಂದಂ ಮನಮುಮಂ ತಪ್ಪುನಮಸ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಗೊಂಡಂ (ಕೊಡು. ೧೯೯೦. ೧೯೯೦. ೧೯-೯೩; 1105). ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳು : ೧. ಮಂಗಿ ಲೇಶನೂ ಮಾರ್ಕೋಂಡು ಬುಧು ಪುಲಕೇಶಿಯನ್ನು ತಾನಿದನು (ಕೊಡು. ೩); ರಾಜಾದಿತ್ಯನು ಕುಳಿತ ಆನೆಯು ಆತನನ್ನು ಮಾರ್ಕೋಂಡಿತು : ಬಲತುಗನಿ ನೆ ಹಬ್ಬ ಪಾದಂತಾಯತು (ಕೊಡು. ೩೦). ಮಾರ್ಕುಂಗೋಲ್ : ೭. ಮನು ಪೇರ್ದರನೊವರ್ . . . ಎನ್ನಯ ಮನಮಂ ತಪ್ಪು ವಿರಾಪದ ಬೆಲೆಗುಡುತದ ಮಾರ್ಕುಂಗೊಂಡಂ (ಕೊಡು. ೨-೨೩). ೮. ಅಕ್ಷೇಪಣೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ವರಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ನೀಜಿಯ ಕೊರಳಕೆಡೆಯತು ಮಾರ್ಕುಂಗೊಂಡುಂ ನ್ನವಾಕತಿಕಣ ಮನಮಂ (ಕೊಡು. ೨-೨೩); ಅಲವಿಲ್ಲನ ಮಡದಿಯ ಮಾರ್ಕುಂಗೊಂಡ, ಮನೋಪರರೂಪದ ನೀಜಿಯ ಕುರಾಪಣ್ಣದ ಸಿಯಂ ನದೇಂ ಬನ್ನೆನೆನು (ಕೊಡು. ೩-೩೩). ೯ ಇದು ಭಂದಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡ ರೂಪ. ಮಾರ್ಕುಂಗೋಲ್ : ೪. ತುಟು ಮಾರ್ಕುಂಗೋಲ್ (ಕೊಡು. ೧೦೩. ೩೩-೨; ೨). ಮಾರ್ಕುಂಗೋಲ್ : ೭. ನೂಯ್ಯಂ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿಸಿದ ದೇಗುಲಕ್ಕಿನ್ನು ನಾಗಪುರಾಪುಣ್ಣನ ಕೆಯ್ಯಿಲು ಪನ್ನಿ ಮುಕ್ತರ್ತಯ್ಯಂ ಮಾರ್ಕುಂಗೊಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟು (ಕೊಡು. ೨೧-೬. ೨೯-೧೩; ೧೩); ಯಜ್ಞ ನಿಮಿತ್ತಂ ಒಂದಾಡು ಬೇಜೂರಿಂ ಮಾರ್ಕುಂಗೊಂಡು ಪೆಗರೊಕ್ಕಿ ಪೂವಪಂ . . . ಕಂಡಂ (ಕೊಡು. ೧೦೩-೧೦); ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಭೂವರನ ತನಮುಂ ಮಡದಿಯಂ ಮಾರ್ಕುಂಗೊಂಡಿಪಿರಲಿಲ್ಲ (ಕೊಡು. ೧೦-೩). ೮. ಎನ್ನ ಮನವ ಮಾರ್ಕು ಗೊಂಡನವ್ವ (ಕೊಡು. ೨-೯೦-೯೨); ಪುಷ್ಪಲನಿಯರತ್ತಿದ ಪಾಟಲ ದಾಮಂ ಮಾರ್ಕುಂಗೋಳ್ ನೀಜರ ರಣೆ ಮನ್ನಿಕಂಸಮಮನೆಯೊಯ್ಯಂ . . . ಜ್ವುಳಿವ ಸಾಂಪ್ರಜಂದ್ರತಪಾಪಂಯ್ಯಂ ಕಂಡಂ (ಕೊಡು. ೨-೩೩ ದ); ಮಾರ್ಕುಂಗಲರ ಮತ್ತನನು ಮಾರ್ಕುಂಗೋಂಡೆ (ಕೊಡು. ೬-೨೩-೨೪). ೯. ಎನ್ನಮಯ ಮೂಡು : ಅದಲಿಬುದಲು ಮೂಡು : ತಮ್ಮ ಕೆಂವಂ ಕಣ್ಣೆ ಕೊಟ್ಟು ಕಣ್ಣೆ ಬೆಕ್ಕಂ ತಮಗೆ ಮಾರ್ಕುಂಗೊಂಡಂತೆ (ಕೊಡು. ೨-೨೯ ಪ). ೧೦. ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಸ್ವೀಕರಿಸು : ಮೂದಿ ಕರ್ಪಾದ ನೋಡಯ್ಯ ಎನ್ನ ಮನದೇವನ್ನಕ್ಕ ಬೇಡನ್ನೆನು ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳೆನ್ನನು ಮೇಲೆ ರೂಢಿಗಿಲ್ಲರನ ಕೊಡುವೆನು ನೀರಡಿಸಿದಂತೆ (ಕೊಡು. ೩-೧೩); ಮಾರ್ಕುಂಗೋಳ್ ತನ್ನನೀಗಲು ಕೋಟೆಸದೆ ನೀನಿದೆಯಾದೊಡ ಭಕ್ತ ತಾವಲ್ಲ (ಕೊಡು. ೬-೩೩). ೧೧. ಜಗಳಮಾಡು : ಕಾದಾಡು : ಪರಿಣತ ಕೋಪಪುನಾವಿವರಡು ಉಂಟು ಶಿವನೊಳುಂ ಧರ್ಮೋಳಿಮ್ಮನ ಧಾವ್ಯಕಾದಡೆ ಮಾರ್ಕು ಗೊಂಬುವರು (ಕೊಡು. ೨೨-೩೪).

ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳರ ಗಂಡ, ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳುಗಂಡ ಗಂಡ = ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವವ ರನ್ನು ಪರಾಶ್ರಮದಿಂದ ಎದುರಿಸುವವನು; ಕದಂಬವಂಶದ ಶೈಲವ ದೇವನ ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಾರ್ಕೋಳ್ಳರ ಗುಂ ಪುತಾವ

ಮಾರ್ತಗ್ಗಂ ನಾಮಾವಳೀವಿರಾಚಿತರಪ್ಪ... ತೈಲಪದೇವರ್ (೨೬. ೫. ೨೫-೨೬; 1108); ಕಾಂಡಬರಾಜರಾಭರಣಂ ಮಾರ್ಕೊಳ್ಳರ ಗಂಡ ಮಂಡಳಿಕರ ಗಂಡ... ನಾಮಾವಳಿ ವಿರಾಚಿತಮಪ್ಪ ತ್ರೀಮಂಸೃತಾಮಂಡಳೀಸ್ವರಂ ತೈಲಪದೇವರಸರು ಬಸವಾಸೆಪಂನಿಚ್ಚಾಸರಮುಮಾನಾಳುತ್ತಮಿರೆ (೪೨. 1೪. ೧೫-೧೬; 1267); ಪ್ರತಾಪಮಾರ್ತಗ್ಗಂಡ ಮಾರ್ಕೊಳ್ಳವರ ಗಂಡ ನಾಮಾದಿ ಸಮಸ್ತಪ್ರಸನ್ನಸಹಿತಂ ತ್ರೀಮನುಮಹಾಮಂಡಳೀಶ್ವರ ತೈಲಪದೇವರಸರು... ರಾಜ್ಯಂಗಯುತ್ತಮಿರೆ (೫೧೨. ೫೫. ೬೩-೦೨; 117೫) - ಮಾರ್ಕೊಳ್ಳರ ಭೀಮ = ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವವರಿಗೆ ಭೀಮನಂತೆ ಭಯಂಕರ ನಾದವನು; ಒಂದು ಬಿರುದು : ವೈರೋಧಾಂ ಮಾರ್ಕೊಳ್ಳರ ಭೀಮಂ ಭೀಮಶೌರ್ಯಂ ವಿರಟಪಟಹೋಚಾಪಾರಬ್ಬಂ (೨೪. ೧111. ೫೫. ೦೦೬(b) ೬; 104೫). [ಮಾರ್ (< ಮಾಟು) + ಕೋಲ್]

ಮಾರ್ಕೊಳ್ಳು 'ಮಾರ್ಕೊಲ್' ನೋ.

ಮಾರ್ಕೋಲ್, ಮಾರ್ಕೋಲು, ಮಾರ್ಕುಗೋಲು (ನಾ). (ವೈರಿಯ ಬಾಣಕ್ಕೆ) ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಿಡುವ ಬಾಣ. - ಸರಳು : ಮಜು + ಕೋಲ್. ಮಾರ್ಕೋಲ್ (೨೩೫. ೫. ೨೩೬೪). ಮಾರ್ಕೋಲು : ಆ ಗ್ರಾಹದ ತುಪಾಕಿ ಶೂಷಕರ ಕಳೆಯು ಆ ಪ್ಲಮ್ಬಿಂಗಿಬಿ ಮೇಲಾಳಂನಿಜ್ಜದು ಕುದುರೆಯಂ ಸಿಡಿದು ತಂದು ಕೂಸನ ಕಂಠ್ಯ ಮಾರ್ಕೋಲು ಮಗುಕೆ ಆಳವರಿದು... ತುಜುಪಂ ಮಗುಚ್ಚಿ ತಲ್ಲಿಗ ಬಮ್ಮಂಣ ಸುರಲೋಕಪ್ರಸಾದ (೨೪. ೧111. ೨೫೨. ೬೩-೬; 1140); ಕುರುಭೂಪಾಲ ಸಮ್ಪುಖನಾಗು ಹಿಡಿ ಮಾರ್ಕೋಲನು (೪೩೫. ೬-೨7). ಮಾರ್ಕುಗೋಲು : ಶರಣೋದನೆ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ಮಾರ್ಕುಗೋಲ ಬಿಡುವೆನಯ್ಯಾ (೨1೪. ೬೦೨). 'ಮಾರ್ಸರ್' ಪರಾ.

ಮಾರ್ಕೋಲ ಬಜಾಡಲು = ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಿಡುವ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಬರಸಿಡಿಲಿನಂತಿರುವವನು; ಒಂದು ಬಿರುದು : ವೈರಮನೋಭಂ ನಯ್ಯಾ ಸಿಂಘಂ ಮಾರ್ಕೋಲ ಬಜಾಡಲು ನಾಮಾದಿಸಮಸ್ತಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಹಿತಂ ತ್ರೀಮಂಸೃತಾಮಂಡಲಂ ಸಿಂಗರಣ... ಬಿಟ್ಟು ತೋಂಟಿ (೫೨೨. 1೫-1. ೦೫-೨೬; 1111). ಮಾರ್ಕೋಲ ಭೈರವ = ಎದುರಾಗಿ ಬರುವ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಭೈರವನಂತೆ ನಾಶಕಾರಕನಾದವನು; ಒಂದು ಬಿರುದು : ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ ಶೌರ್ಯಕಂಠೀರವಂ ಮಾರ್ಕೋಲ ಭೈರವಂ ಚೋಳಬಳಲಧಿಪತಬಾಣಂ... ತ್ರೀಮದ್ದೇವರಸರ್ (೫೨೨. 1೫-1. ೦೦೫-೦೬; 10೫7); ಬಂಟರ ಬಾಸ ಸತ್ಯರಾಧೆಯ ಮಾರ್ಕೋಲ ಭೈರವ ಸಿತಿಗು ಗಂಡ... ನಾಮಾದಿ ಸಮಸ್ತಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಹಿತ ತ್ರೀಮಂಸೃತಾಮಂಡಲಂ ಆದಿತ್ಯ ಸ್ತಂಭೇಯಾತ್ (೨೪. ೧1. ೪೩೫. ೨೩-೨೦; 113೫). [ಮಾರ್ (< ಮಾಟು) + ಕೋಲ್]

ಮಾರ್ಕೋಲು 'ಮಾರ್ಕೋಲ್' ನೋ.

ಮಾರ್ಗ (ನಾ). ೧. ದಾರಿ; ಹಾದಿ : "ಅಧ್ಯಾ, ಪಂಥಾ, ಪದ್ಧತಿ : ... ಮಾರ್ಗ, ಪದ್ಯಾ, ನಿಗಮಾ- ಈ ೧೨ ಬಟ್ಟಿ" (ಪದ್ಯಾ. ೧೩-೦೦೫); ಹೋಳಲಮಯವಾ ಮಾರ್ಗ ಮಂದಾನಿಲನ ಮಯ ದಿಗುವರ್ಗ ಸರಿಯೊಬ್ಬಳೆಯ ಮಯವಾ ವಿಷಯವೀಥಿ ಕುಬೇರಸಹಧವನ (೩೩೫. ೬-೬-೦೪); ಮಾರ್ಗದೋ ಸುರಸೆಯಂ, ಕಡಲಿನಿಂದದ್ದು ಬಾಯ್ಕಿರದಕ್ಕ ನಿಂದಳಂ, ಮುರಿದು... ಐತರುತಲರ್ಪ ಹನುಮನಂ... ತಿಳಿದಳಾ ಸಿಂಹಿತ (೪೪೫. ೧೦೦-೨೦೦). ೨. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಓಡಾಡುವ ಜಾಡು; ಸರುವು. ೩. ರೀತಿ : ಕ್ರಮ : ವಿಕ್ರಮಪುರದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಯ ನಾಲ್ಕುತ್ರಿವರ್ಗ ಸುಂಕಮಂ ಮಾರ್ಗು ಮಾಡಿದ ಮಾರ್ಗಮೆನ್ನಿನ ಅಡಕೆ ತೋಂಟಕ್ಕೆ ಪಣವೊಂದು ಅಡಕೆ ನೂಲು (೫೪೫. ೫-1. ೪೩. ೬; 10೫1); ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಮಾರ್ಗವಲ್ಲವು ಹೋಳ ಕಾಣದೊಂದು ಗೊಹೇಶ್ವರ

ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಮೂಟುಲೋಕ ಬಲ್ಲದು ಕಾಣಾ ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ (೪೫೦. ೨೦೬-೪೬೬); ನರಹರಿಯನಾ ವೀರಗಣನಂಬರಕೆ ಹಾಯ್ಕುವ ತೆಜವೆ ಹಾಯ್ಕುತ... ಹರವಿಭದ್ರತ್ಯನಂ ಸಂಹರಿಸಿ ಸೀಳುವ ಮಾರ್ಗದಿಂದೋಡೆ ಸೀಳುನುಬಿನಲಿ (೦೩೫. ೨೦-೪೩). ೪. ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಪದ್ಧತಿ. ೫. ಅರಸುವಿಕೆ; ಹುಡುಕುವಿಕೆ; ಶೋಧನೆ; "ಅನುವರಿಯುಂ ಮಾರ್ಗಮೆಂಬುದು" (ಪದ್ಯಾ. ೧೩೧-೨೦). ೬. ಚಾಂದ್ರಮಾನ ವರ್ಷದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ತಿಂಗಳು; ಮಾರ್ಗಶಿರ : "ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷ, ಸಪ್ತಾ. ಮಾರ್ಗ, ಅಗ್ರಹಾಯಣಕೆ - ೪ ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಮಾಸದ ಹೆಸರುಗಳು" (೨೫. ೩. ೩೯). ೭. ನೃತ್ಯ. ಸಂಗೀತ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರೌಢವಾದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿ, - ಧಾಟಿ : ಸ್ವರಂ ಸುಗಮಗಾರ್ ದೇಸಿಯನೆ ರಾಗಪ್ರಾಥಿಯಂ ಬೀಟಾ ಬಿತ್ತರದಿಂ ಪಾಡಿದೋಚೆಯಿಂ ಶ್ರುತಿಮುಖಶ್ರೀದಾಯಕರ್ ಗಾಯರ್ (೪೩೫. ೦೨-೨೪). ೮. ಉಪಾಯ : ಅನುಕೂಲ; ಧಾನ್ಯಾದಿ ಷಣನು ಚೀಲಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹುಂಪಿ ಬರುವಂ ರಿಂದ, ಅದರ ತೂಕದ ಅಂದಾಜು ನಮಗೆ ತಿಳಿದು ಬರುವಂತೆ ಖರೀದಿ ಬೇನೂನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ (ಪದ್ಯಾ. ೩). ೯. (ಗಾಯದಿಂದಾದ) ಕಲೆ; ಗುರುತು. ೧೦. ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷ ನಕ್ಷತ್ರ. ೧೧. ವಿಷ್ಣು : ನಾರಾಯಣ. ೧೨. ಕಸ್ತೂರಿ. ೧೩. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಭಾಷೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ರಚಿಸುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಲಕ್ಷಣವು ಮಾದ ಕಾವ್ಯ ರಚನಾಕ್ರಮ; ೧ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತ ವಾಗಿರುವ ಕಾವ್ಯಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವೈದರ್ಭ. ಗೌಡ. ಪಾಂಜಾಲಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ; ಕೃತಿ ಪತಿಯಂ ಬರಿಸ... ಕುಶಲವಾತಾರ್ಕಂಕರಮಂ ಮಿತವಚನಂ ಬೆಸಗೊಂಡೆ ವಿಶೇರ್ಣಮುದನಾದನಾತನೊಂದು ಮಾರ್ಗಂ (೪೩೫. ೨-೪); ಅದಿ ಪುರಾಣವಸ್ತುಕೃತಿಯಂ ಪೇಟ್ಟಂ ಚಿಹ್ನಂ ಪವ್ವ ಮಾರ್ಗದೊಳಂ ದೇಸೆಯೊಳಂ ಪೂಜಲ್ ಸವಿನಂ ಸಂಪಾರಸಾರೋದಯಂ (೨೩೫. ೦೬-೬೫). 'ದೇಸಿ' ಪರಾ. ೧೪. [ನಾಟ್ಯ] ಭಾವಾಶ್ರಯವಾದ ನೃತ್ಯ; ಈ ನಾಟ್ಯದೊಳಕಿ ಶಯದಿಂ ಭೂನುತವಹ ಮಾರ್ಗ ದೇಶಯಂಬಭಿಧಾನಂ ತಾನೆಂತಾದುನೆ ನಲ್ವೆ... ವಿಧಿ ಸುರಪ ಮುಖ್ಯರಾದ ಮುಖ್ಯರಿಸುಸಿಡಿದುಪಡೊದೆ ಮಾರ್ಗಮನಿಕ್ಕುಂ (೫೩೫. ೦-೨೦); ಭಾವಾಶ್ರಯವಾದ 'ನೃತ್ಯ'ಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವೆಂದೂ ತಾಲಲಯಾಶ್ರಯವಾದ 'ನೃತ್ಯ'ಕ್ಕೆ ದೇಶಿ (ದೇಸಿ) ಯೆಂದೂ ಹೆಸರಿರುವಂತೆ ದಶರೂಪಕದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ (೪೩೫. ೨೩). ೧೫. [ದ್ವೈತ]. ಕರ್ಮಕ್ಷಯ, ಉತ್ಪಾಂತಿ, ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಭೋಗ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಮುಕ್ತಿಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಸಾಯುಜ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿ : ಇದರಿಂದ ಬರುವ ಮೋಕ್ಷ. ಕರ್ಮಕ್ಷಯ. ಉತ್ಪಾಂತಿ, ಮಾರ್ಗ, ಭೋಗ ಎಂದು ನಾಲ್ಕುಪರ್ವಗಳುಳ್ಳದ್ದು (೫೦೫. ೨೯). ೧೬. [ಪೌದ್ವ] ದುಃಖ, ಆಯತನ, ಸಮುದಯ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಧರ್ಮಸಾಧನೆಯು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳು ಕ್ಷಣಿಕ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವ ತತ್ತ್ವ; ಆರ್ಯಸತ್ಯವಸ್ತುಗಳು - ದುಃಖ, ಸಮುದಯ, ಮಾರ್ಗ, ನಿರೋಧ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಲ್ಕುವಿಧ (೫೦೫. ೨೯); ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳೂ ಕ್ಷಣಿಕ ಎಂಬ ಸ್ವರವಾದ ಭಾವನೆಯೇ ಮಾರ್ಗ (೫೦೫. ೨೦೯) [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗಂಟಿ (ನಾ). ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಇರುವ ಆಳು : ಕಟು + ಕೋಲ್ = ಕಟುಗೋಲ್; ಪಿವಂ ತುಣುಗಾಡು, ಕುಣುಗಿಂಟು... ತೋರ್ತಾಗೂ, ಮಾರ್ಗಂಟಿ (ಪದ್ಯಾ. ೫. ೨೩೬೪).

[ಮಾರ್ (< ಮಾಟು) + ಗಿಟು]

ಮೂರ್ಗಂದಪ್ಪ (ಕ್ರಿ). ೧. ದಾರಿತಪ್ಪ : ಹಾದಿತಪ್ಪ : ಒಂದು ನೋಗ
ನಿಕ್ಕುವನಂತೆ ಮುಂದೆ ಮೊಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆಯಾದಂತೆ ಮುನ್ನಮೂರ್ಗಂದಪ್ಪ ದಳವಿ
ಯೋ ಮೂರ್ಗಂದಪ್ಪ ಬರತಕ್ಕವಿರೋಡೆ (ಕರ್ತೃ. ೧೦-೧೦).
೨. ಸನ್ಮಾರ್ಗದಿಂದ ದೂರವಾಗು : ಭರ್ವವನ್ನು ಕೈಬಿಡು :
ಮೂರ್ಗಂದಪ್ಪದ ಕುರುಡರನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು (ಕರ್ತೃ. ೧-೧೦).
೩. ಮೂರ್ಗಂದಪ್ಪದರನಾರುಮೇ : ಮೊಟ್ಟೆ ಮರಿ (ಕರ್ತೃ. ೦-೧).
[ಮೂರ್ಗ + ತಪ್ಪ.]

ಮೂರ್ಗಣ್ಣ (ನಾ). ಹೊಸಪ್ರಕಾರದ ಬರವಣಿಗೆಯ ದಾರಿ
ಯಿಂದನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಓಳಿಗೆಮವರಿಗೆ ಆ ರೀತಿಯ
ರಚನೆಗೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಶ್ರೀಯವರು ಮೂರ್ಗಣ್ಣಿಗಳು.
ಮೂರ್ಗಣ್ಣರು (ಕರ್ತೃ. ೦೦೭). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ಗಶ್ರೀ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪಟ್ಟ ಸ್ವಲ್ಪಮೂರ್ಗವನ್ನು
ಹಿಡಿದು ಬಾಳುವ ಕ್ರಮ : ಮೂರ್ಗಶ್ರೀಯ ಸಂಪಾದಿಸನಾಗಿ ದ್ವೈತಿ
ಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ತು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಎಂಬುದ ಸಂಪಾದಿಸನಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿ
ಯಲ್ಲಿ (ಕರ್ತೃ. ೧. ೧೦೯-೧೧೭). ಮೂರ್ಗಶ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪಕ್ಷ
ಮೂರ್ಗಶ್ರೀ ಪ್ರಸಾದಿಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಈ ಭರದವರು ಹೋಗಿ ಎಂಬ
ಶಬ್ದಾರ್ಥ (ಕರ್ತೃ. ೨೧೦-೨೦೯ ರೀತಿ). [ಮೂರ್ಗ + ಶ್ರೀ (< ಕ್ರಿ)]

ಮೂರ್ಗಣ (ನಾ). ದಾರಿಹೋಕ : ಪಥಕ : ಸಾರಸಾರವು ಸೊಗಯಾಪ
ಸುಯ್ಯಲರ್ಕರನಾರಿಯೊಳಗಿಡೆ . . . ಮೃದುಸುಗಂಧಮವಿದಮನಿಭಾಸ್ಯ
ಸೂಸ ಮೂರ್ಗಣನಿರ್ದ ತನ್ನ ನಾನೆ ತನು ಕೋಟಿ ಕೊನೆ ನೀರನೊಂಬಂ
(ಕರ್ತೃ. ೨-೨೩). [ಮೂರ್ಗ + ಗ್ನ/ಸಂ. ಮೂರ್ಗಣ]

ಮೂರ್ಗಣ್ಣು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬೆದರಿಸು : ಸಹಪಾಸುಪೀಳನಿಡಿದ
ಬಹುವ್ಯವಧಾರಕ ನಡುವೆ ದಾಸೀಲಕರಂ ಪ್ರತಿಪದಮಣನಕಮಂಡನ ಸೂತಂ
ಮೂರ್ಗಣ್ಣು ನೂಕಿ ಪುಕ್ಕುಪವನಮಂ (ಕರ್ತೃ. ೧-೨೩).
[ಮೂರ್ (< ಮೂಙ್ಕು) + ಗಣ್ಣು]

ಮೂರ್ಗಣಿ (ನಾ). ಪ್ರತಿನಾಯಕ (?) : ನೋಡು ಸಂ ಮೈಗಡಿಯೆಂಬುದೇ
ಧರಕ ಮೂರ್ಗಣಿಯಂ ಪೆಣಿಗೆಕಾರಾಧಂ (ಕರ್ತೃ. ೧೧೧, ೧೧೨. ೧೦-೧೨;
೧೦೫); ಪವನವಿಭಾ ಭಾಗಿಕಂತಿರ ಸೊಡರಂ ಪುಟ್ಟಯುಕೋಡ : ಕೆಲದೇಂ
ಮುಂದಂ ಕಡಿದುದು ಧವಲವು ಮೂರ್ಗಣಿಯಂತಿರ ನಾಲ್ಕುಕಾಲ
ಭೂಭೂಷಣಮಂ (?) (ಕರ್ತೃ. ೭-೧೩). "ಮೂರ್ಗಣಿ" ಪರಾ.
[ಮೂರ್ + ಮೂಙ್ಕು + ಕವ್ಯ]

ಮೂರ್ಗಣ (ನಾ) ೧. ಹುಡುಕುವಿಕೆ : ಶೋಧನೆ : ಅನ್ವೇಷಣೆ :
"ಅನ್ವೇಷಣಂ, ವಿಚಾರಣಂ. ಮೂರ್ಗಣಂ. ಮೃಗಣಂ. ಮೃಗ-ಶ ಹುಡುಕಿ
ನೋಡುವಿಕೆ" (ಕರ್ತೃ. ೨೩೭). ೨. ಯಾಚನೆ : ಬೇಡುವುದು. ೩. ಭಕ್ಷಿ
ಬೇಡುವವನು : ಯಾಚಿಸುವವನು : "ಯಾಚಕವರ್ಗಕ್ಕಂ ನಾರಾಚಕ್ಕಂ
ಮೂರ್ಗಣಂಕವುದು" (ಕರ್ತೃ. ೧೩೭-೧೪); ಅರಸು ಪರಿ ಪುಟ್ಟವಾರಾ
ಕರೂ ಮೊದಲಾದಾಚಿಕ್ಕವು ವಿಚಾರಣಕರ. . . ಪರಮಸಂಪ್ರೀತಿಯನು
ತಾಳರು ನೆರೆದ ಭೂಪರು ಸಂಯೋಗಗಳುತರದ ವಿಪ್ರರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗ
ಮೂರ್ಗಣರು (ಕರ್ತೃ. ೭-೭೩). ೪. ಬಾಣ : ಶರ : "ಕಂಕಪತ್ರ:-
ಶರ. ಮೂರ್ಗಣ. ಬಾಣ. . . ಶೀಲಮುಖ. ಶೋಷ-ಈ ೧೬
ಅಂಟು" (ಕರ್ತೃ. ೭೩-೭೪). ಉಗ್ರಮೂರ್ಗಣಮಾ ವೀರನಾದ ಸಿಂಹ
ನಿದಂ ತಮ್ಮಂ ಪಳೇಚ್ಚಿ ತಕ್ಕನವುದಂ ಮಣಿದೋಡೆ ಮೂರ್ಗಣಿ
ಬಲಾಕಾಪತರಳುತ್ಯ. . . ಎಣಿದರಂ ಚಿತ್ರವಾದಾಚಿಕ್ಕೋ (ಕರ್ತೃ.
೦೩-೭೩); ದೈತೇಯನುಮೇಷಂ ಕಾರುಣವಾಯುವ್ಯಕುಬೇರರಂದ್ರಮೂರ್ಗಣ
ದಿಂದಂ (ಕರ್ತೃ. ೦೨-೦೩); ಒರೋವಲೋಕ ದೇವರನಾಡಿದ ಪರುಷವರ
ವಾಕ್ಯಮೂರ್ಗಣಂ ಕೋಕೋಟರಮಂ ನಾಂಟಿ (ಕರ್ತೃ. ೨೩-೭).

೧. ೪ : ಜ್ಯೋತಿಸಾರಸಮಂ ಭರ್ಮಜ್ಯೋತಿಯನ್ನೆದ ಮೂವಿದಂ ಸುರಕ
ಯಂದಾ ಪ್ರಭುಮೂರ್ಗಣಕುಶಲಾಪವ್ಯಾಯವಿವ್ಯವಾಗಿ ತಾನುಪವ
ದರ್ (ಕರ್ತೃ. ೨-೭೩). ೫. ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು :
ಕಂಠ ತದೀಯ ಬಾಲಸಿಂಹಾಪರನಾಗಿ ಸೂತಿಕಾಸದಮಂ ಪೋಷ್ಯ. . .
ವ್ಯಾಕರಣಕೀರ್ತಿಯೆನ ಮೂರ್ಗಣರಮೂರ್ಗಮೆನೆ ಬಂಧುಗಳಿಗುಭರವೆನೆ
. . . ಸಮುದ್ರಕ್ಷೋಭದಂತ ಫೋರ್ಗಸಂಪ ವಸಕ್ಷೋಭದಂ ಕೈಕೀರ್ತ
. . . ಕೋನಪ್ರಕೃತಿ (ಕರ್ತೃ. ೨-೭೩). ೬. ಶತ್ರು : ವೈರಿ. ೭.
ನರಕದಲ್ಲಿರುವವನು : ನಾರಕಜೀವಿ. ೮. ಬಿದಿರು : "ಅಸಯಂ
ವೇದವೊಳು ನಾರಾಚಿಕ್ಕೋ ಕೀಚೆದೊಳಂ ಮೂರ್ಗಣಮೆನಕ್ಕಂ"
(ಕರ್ತೃ. ೦೧೦-೧೧೧); "ಅರಾತಿ ಯದಕಾಪನ ಶರ ಕೀಚಕಾಪನ ನಾರಕ
ರೆಂಪವ ಮೂರ್ಗಣಾಪ್ಪಯಂ" (ಕರ್ತೃ. ೭೦). ೯. [ಜೈನ] ಬೇವಿಗಳು
ಹಾದುಹೋಗದೇಕಾದ ಅಥವಾ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳ
ಬೇಕಾದ ಮೂರ್ಗ ಶುಗೊ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿನ ಬೇವದ ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶೇಷ:
ಮೂರ್ಗಚಕ್ರವ್ಯಯವುಭನವಮೂರ್ಗದೊಳಕವಟ್ಟು ಮಕರಕೇಶನಮುನೋ
ಮೂರ್ಗಣಮೆನೆ ಸೋಲಿಸ ಸಪ್ತ ಮೂರ್ಗಣಮೆನೆ ಪೈಗುಟ್ಟು ದೊಡ
ಕೊಲರಂದಂಗಳ (ಕರ್ತೃ. ೧-೭೩). [ಸಂ. ಮೂರ್ಗಣ, ಮೂರ್ಗಣಾ]

ಮೂರ್ಗಣಾಕ (ನಾ). ಬೇಡುವವನು : ಯಾಚಕ : "ಅರ್ಥಾ- ಮೂರ್ಗಣಾಕ.
ಯಾಚಕ. ಪನೇಪಕ : ಈ ೪ ಬೇಡುವವಂ" (ಕರ್ತೃ. ೨೪-೨೪).
[ಸಂ.]

ಮೂರ್ಗಣಾನುರಕ್ತ (ನಾ). ೧. ಧರ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ
ವನು : ಅ ಸ್ವಪ್ನ ಸಪ್ನಾಂಗಸಂಗಿಯಾಗಿಯು ಸಪ್ನಾಂಗಸಂಗಿಯಲ್ಲ
. . . ಮೂರ್ಗಣಾನುರಕ್ತವಾಗಿಯು ಮೂರ್ಗಣಾನುರಕ್ತನಲ್ಲ (ಕರ್ತೃ.
೧-೭೪). ೨. ಬೇಡುವವನು : ಯಾಚಕ : ಮೇಲಿನ 'ವೃಷ್ಟವ್ಯ'
ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ. [ಸಂ.]

ಮೂರ್ಗಣಾಸ್ಥಾನ (ನಾ). [ಜೈನ] ಸಂಸಾರಜೀವಗಳು ಜ್ಞಾನದ
ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ನೆಲೆ : ವ್ಯಾವಿಂಶತಿಪರಂಪರ
ಗಳುಮಂ ಗುಣಸ್ಥಾನಜೀವಸ್ಥಾನಮೂರ್ಗಣಾಸ್ಥಾನಗಳುಮಂ . . .
ಮಧುರಕಟುಕವಿವಾಕಮುಮಪ್ಪ ಕರ್ಮ(ಭೇದ)ಫಲಮುಮಂ ಕೀಳ್ಳ
ಶ್ರಿಜ್ಞಾನಪಥಂ ಕ್ಷಾಯಕಮೃತ್ಪಾದಿ ಗುಣಂಗಳೊಳು ಸಮನ್ವಿತನಾಗಿ
ಪೊದಂ (ಕರ್ತೃ. ೧೩); ಗತಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಕಾಯಯೋಗ ವೇದ ಕಷಾಯ
ವಾ ನ ಸಂಯಮ ದರ್ಶನ ಲೀಶಾಭವ ಸಮಸ್ತ ಸಂಜ್ಞಾಹಾರಕಂಗಳೊ
ಚಕ್ರವರ್ತಮೂರ್ಗಣಾಸ್ಥಾನಗಳಂ ಅರ್ಥಯ ಪಡುವಲ್ಲಿ (ಕರ್ತೃ. ೦೩).
[ಸಂ.]

ಮೂರ್ಗಣ್ಣಿ, ಮೂರ್ಗಣ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಿಡುವ ಬಾಣ : ಎದುರು
ಬಾಣ : ಪೇರೊಡಲ ಗೋರಡುವಿನ ದಾನವಂ . . . ಬಲ್ಲಣಿಗಳು
ಪೂದಿಯು ಮೂರ್ಗಣಿಗಳಂ ಕಡಿದಂ . . . ಮುಟ್ಟಿಯವ ಪ್ರತಿಭಾಪರಿ
ತಡೆದು (ಕರ್ತೃ. ೦೦೨-೩). **ಮೂರ್ಗಣ್ಣಿ :** ಮೂರ್ಗಣ. ಮೂರ್ಗಣರಣ.
ಮೂರ್ಗಣಿ ಮೂರ್ಗಣಿ (ಕರ್ತೃ. ೦೧೦ ಕ್ರಿಯೆ); ಮೂರ್ಗಣಿಗಳ ಪಕ್ಷ
ಯೊಳವುತುಂ ಪೋಷುತುಂ ಕೊಗೊಂಬುದುದಿಗಡೆ ಇರ್ಕಿಲದ
ದಾನವರನಿವುತುಂ ಮುಜಾವುತುಂ . . . ವೃಷಭಂ ಪ್ರಪಾರಿಸಿದನು
(ಕರ್ತೃ. ೧೧-೦೩). [ಮೂರ್ (< ಮೂಙ್ಕು) + ಕಣ್ಣಿ]

ಮೂರ್ಗಣ್ಣಿ (ನಾ). ೧. ಹುಡುಕುವಿಕೆ : ಶೋಧನೆ : ಮೂರ್ಗಣಿಯ
ಮುಖ್ಯ : ಅಭ್ಯದ ಮೂರ್ಗಣಿರಲಿ ಸ್ವರ್ಗವನು ಭೂವಿಳಸುತುಂವದಾರಾ?
(ಕರ್ತೃ. ೧೭೪). ೨. ಬೇಡುವಿಕೆ : ಯಾಚಿಸುವಿಕೆ. ೩. ಬಾಣ :
ಅಂಟು : ಎತ್ತಲ್ ರಿಪ್ರವರಮಿರ್ದವುರತ್ತಲ್ ವಿಳಾಸದನಿತ್ತ ಮೂರ್ಗಣಿ
ಕವಿದತ್ತ ನಿವಾರಿವೆನಂದಿ ಚಿತ್ತಂ ಪರಿಗಾಡಿದೇ ಪ್ರಕಾಶಿಯೊ ಸಾಲ್ತಂ

(ಸೂ. ೧೬-೧೭): ಕರಪದವು ಮಾರ್ಗಗಣನೋಪಪನ್ನ ಮೊದಲನೆಯದು (ಉತ್ಕೃ. ೧೧-೧೨): ಇಂತವಸ್ತುಸುರೂಪರೂಪ: ಕರಪದ ಮಹಂತತ: ಮಾರ್ಗಗಣನು ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂತುಗಿದುತಲಿದೆ (ಕರಪ. ೩-೨೨)
೪. = ಮಾರ್ಗಗಣ ೬: ಉಪಪದವು ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಮಂತ್ರಂ ತೋಯ್ತಪೂತ: ಕಷಾಯಯುರಂ ವಿರೇಷದಂ ಮಾರ್ಗಗಣಗಣೋಪಪದ: ಕೋಳಿಗೆ (ಕರಪ. ೪) 5
ಯಾವ ಯಾವ ಧರ್ಮವಿರೇಷದಂ ಜೀವದ ಅನ್ವೇಷಣವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುವುದೋ, ಆ ಧರ್ಮವಿರೇಷಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗಗಣಗಣದೊಡನೆ ಹೇಳುವರಂ. ಇಂಥ ಮಾರ್ಗಗಣಗಳೂ ಹದಿಪಾಲ್ಕು ಇರುತ್ತವೆ (ಕರಪ. ೧೦೬).
'ಚತುರ್ದಶಮಾರ್ಗಗಣ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮಾರ್ಗಗಣ]

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ (ನಾ). ೧. ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಂಥದು 10
೨. ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸುವಂಥದು: ಮೇಲ್ಕುಂಟಿಯಾಗಿರುವಂಥದು: ಅದರ 'ಇಂಗ್ಲಿಷ್' ಗೀತೆಗಳು ಭಾಷಾಂತರಗಳಾದರೂ ಮೊಳ ಕನ್ನ ಮೃದುವಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಅಗಿದೆ (ಕರಪ. ೧೦೬): ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಈ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿವಾದ ವಿವರಣೆಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ (ಕರಪ. ೨. ಮುಖ್ಯ: ೨). 20
೩. ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವವನು: ಕಾರಾಜನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಗಾದರೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದ ಮನೆಗೆ (ಕರಪ. ೨೦೦-೨೯):
೪. ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗೆ ಉಪಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವವನು: ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ಸಲಹೆಯನ್ನು ನೀಡುವವನು: ಮಂಟೂರ ಮಹಾದೇವದ್ವಯನವರು. ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಶಾಕೃ ಮಾರ್ಗ ದರ್ಶಕರಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಗಾಗ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು (ಕರಪ. ೨೯). [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ (ನಾ). ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು: ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಉಪಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು: ಏಕಕಾಲದ ಅವಳಿ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿವಸ್ತು: ಪದವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಇದ್ದರೂ (ಕರಪ. ೨೬): ಮಾರಿವಲೂ ಅವಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಅಗಿದ್ದರೂ (ಕರಪ. ೨೬). 25
[ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ (ನಾ). ೧. = ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ೧. ೨. = ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ೨: 'ಕರಿಯಾದಮಾರ್ಗವು . . . ಪರಿಭವಾದ ಗದ್ಯಪದ್ಯಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ ದರ್ಶಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ದೇವಮಾರ್ಗಗಳ ಪೂರ್ವಪರಂಪರಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೂ ಆಗಿ ರುತ್ತದೆ (ಕರಪ. ೨೬): ಮೊಳ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ಚಿಪ್ಪನೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಯಂತಿರುತ್ತದೆ (ಕರಪ. ೨೦). 30
೩. = ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ೩. ೪. = ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ೪: ಅದರ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯು ಅಗತ್ಯವಿದೆ (ಕರಪ. ೨೬). 5. ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ: ಅವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುವವನು: ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯ ಕೂಡ ನೋಡುತ್ತ ಮೋಹ: ನೋಡಿದಂತಲ್ಲ ನಾ ಪಕ್ಷ ಬೆರಗಾದೆ (ಕರಪ. ೨-೨೨): ವಿರಾಟ ಬಿಟ್ಟು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಯಾದಾದ ಅಂತ ನೀಡು ಕೇಳುವುದು: (ಕರಪ. ೨).
[ಸಂ. ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ]

ಮಾರ್ಗಪ್ರಭಾವನೆ (ನಾ). [ಜೈನ] ತೀರ್ಥಂಕರತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಡುವ ಜೋಡರಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ದರ್ಶನವಿದ್ದು, 40
ವಿನಯಸಂಪನ್ನತೆ, ಶಿಲಮೃತೇಶ್ವರನುಹಾರ, ಆಭಿಕ್ಷಣಜ್ಞಾನೋಪ ಯೋಗ, ಸಂವೇಗ, ರಕ್ತಿಕಸ್ಯಾಗ, ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವಪ, ಸಾಧುಸಮಾಧಿ, ವೈಯಾವ್ಯತ್ವಕರಣ, ಅರ್ಹದೃಕ್ತಿ, ಆಚಾರ್ಯಭಕ್ತಿ, ವಿಹರಣ, ಭಕ್ತಿ, ಪ್ರವಚನಭಕ್ತಿ, ಅವಶ್ಯಕಾಪರಿಹಾರ, ಮಾರ್ಗಪ್ರಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಚನಪಕ್ಷಲತ್ಯ ಎಂಬ ತೀರ್ಥಂಕರತ್ವನಾಮಕರ್ಮದ 45
ಹದಿನಾರು ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: 'ಜ್ಞಾನ, ದಾನ, ಜಿನಪೂಜಾ

ವಿಧಾನ, ತಪೋನುಷ್ಠಾನ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಜಿನಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳಿಸುವುದು" (ಅಭ್ಯ. ೫೦ ಕ್ಕ ಸಾಂಧ್ಯಾ ೨೨: ೨೧೬): ಪರಪಕ್ಷ ದೊಷಗಳನ್ನರಸ್ಯರಮನೀಕರಣವತ್ಯಗಲಂ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆಗಿದ್ದು: ಸ್ವಸ್ಥಗ ಪ್ರಕಾಶನದೊ ಮಾರ್ಗಪ್ರಭಾವನೆಯೊ ಮಾತಿ ಸಭಾಸದರಿಂ ಲಬ್ಧಪ್ರಶಂಸನಾಗಿ (ಅಭ್ಯ. ೨-೨೨ ಪ): ಸದ್ ಮಾರ್ಗವನ್ನ ಪ್ರಭಾವತಮಪ್ರ ಮಾರ್ಗಪ್ರಭಾವನೆಯಂ ಸದ್ ಮಾರ್ಗಸ್ತೇಪಲಕ್ಷಣೋಪೇತಮಂಮಪ್ಪ ದರ್ಶನವತ್ತ್ವ ಕೃತ್ಯಮುಪೇಯ: ತೋಜರಭಾವನೆಗಳಂ . . . ಭಾಮಿನಿಪ್ರಮೀರಣ (ಕರಪ. ೧೦೦-೨೨ ಪ).
[ಸಂ. ಮಾರ್ಗಪ್ರಭಾವನಾ]

ಮಾರ್ಗರಾಗಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ದೇಶೀರಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಗಂಧರ್ವಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಮನ್ನಲಾದ 10
ಆರು ಬಗೆಯ ರಾಗಗಳ ಸಮೂಹ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಯೊಂದು ರಾಗ: ಗ್ರಾಮರಾಗದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅಂತರಭಾವದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುವ ಆರುಬಗೆಯ ರಾಗಗಳು ಮಾರ್ಗರಾಗಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ (ಕರಪ. ೨೩) [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗರುಚಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಸಮ್ಯಕ್ ದರ್ಶನವುಳ್ಳ ಹತ್ತುಬಗೆಯ ದರ್ಶನಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಕೇಳಿದ ಮಾತ್ರ ದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಂಟಾಗಿ ರತ್ನತ್ರಯ 15
ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವನು: ೧ ಆಚಾರುಚಿ, ಮಾರ್ಗರುಚಿ, ಉಪದೇಶರುಚಿ, ಸೂತ್ರರುಚಿ, ಬೀಜರುಚಿ, ಸಂಕ್ಷೇಪರುಚಿ, ವಿಸ್ತರ ರುಚಿ, ಅರ್ಥರುಚಿ, ಅವಗಾಢರುಚಿ ಮತ್ತು ಪರಮಾವಗಾಢರುಚಿ ಎಂದು ಹತ್ತು ಬಗೆಯಾದ ದರ್ಶನಾರ್ಯರುಂಟು: ಇತ್ಯಂಗೋಕ್ಷ ಮಾರ್ಗಶ್ರವಣಮಾತ್ರವನಿತ್ಯುಚಿತಂ ಮಾರ್ಗರುಚಿಗಳೆಂಬಂ (ಕರಪ. ೧೬). [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗವಿದ (ನಾ). ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದ ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದವನು: ಶುದ್ಧಿ: 20
ಲಾಕ್ಷಣಿಕ: ಮಗದ್ವಿತೀಯಮಾರ್ಗಂ ಮಗವಿತುರ್ವಾಕ್ಷರಂ ಮುಖಾಪ್ರಾಣಮಂ ಮಾರ್ಗವಿದಂ ಸ್ವಯೋಳಂ ಭೋಗರವನುತ್ಪತ್ತಿ ಯೋಳಂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿವರ್ (ಕರಪ. ೧೪). [ಸಂ. ಮಾರ್ಗವಿದ]

ಮಾರ್ಗವಿರ (ನಾ). ಹನ್ನೆರಡು ಚಾಂದ್ರಮಾನಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ನೆಯದು: ಮಾರ್ಗವೀರ್ಷ: ಕರ್ಮದಾದೇವಿಯ ಪರಿಪೂರ್ಣವ್ಯಕ್ತದ ಸಮಯದ ಮಾರ್ಗವಿರವರ್ವರಮಿಯಾಗಿ (ಕರಪ. ೧೦೦-೧೦೧): ಆ 25
ಮಾಸದೇ ಚೈತ್ರ . . . ಮಾರ್ಗವಿರ ವೃಷ ಮಾಘ ಫಾಲ್ಗುಣಮೆಂದು ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳುಮುಂದು (ಕರಪ. ೨೦೦).
[ಸಂ. ಮಾರ್ಗವಿರ, ಮಾರ್ಗವಿರಣ]

ಮಾರ್ಗವೀರ್ಷ (ನಾ). = ಮಾರ್ಗವಿರ: "ಮಾರ್ಗವೀರ್ಷ ಸಮಾ: ಮಾರ್ಗ: ಅಗ್ರಹಾಯಣಿಕ: . . . ೪ ಮಾರ್ಗವೀರ್ಷಮಾಸದ ಹನ್ನೆರಡು" 30
(ಕರಪ. ೨೯): ಹೌದು ಇನ್ನೂ ನೆನಪಿದೆ, ಮಾರ್ಗವೀರ್ಷಮಾಸದ ಚಳಿ ಗಾಲ ಅದು (ಕರಪ. ೨). [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗಶೈವ (ನಾ). ಶೈವದ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಶಾಸ್ತ್ರಶೈವವ 40
ಮೊದಲ ಪ್ರಭೇದಶೈವವನುಪಚರಿಸದ ಮಾರ್ಗಶೈವದ ಮನ್ನಣೆಯ ಮಾಡದೆ ವೀರಶೈವವನಾಧರಿಸದೆ ಅದಿಶೈವವನುತರಿಸದೆ ಭೂದೇವಾರಾಧನೆ ಲಿಂಗ ಕರದ ಧರ್ಮ . . . ಒಂದುಮನ್ನದ ಲಿಂಗೈಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನಾಭಾವದಿಂದ ಪಮೋ ನಮೋ ಎಂದಿ (ಕರಪ. ೧೦೦-೧೦೧): ಕಂದ ಮಿತ್ರಸಂಕೀರ್ಣಭೂರ್ವಮಾರ್ಗ ಶೈವಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಭಕ್ತಿಯಲ್ಲದೆ ಏಕಮಾರ್ಗದೃಕ್ತಿ ಎತ್ತಿದುದೋ (ಕರಪ. ೧೦೦- 45
೧೦೧) 'ಪೂರ್ವಶೈವ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗಶ್ರಮ (ನಾ). ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದೇವತೆ: 45
ಆಯಾಸ: ತದಾಶ್ರಮಧಾರಾಧಾರವಿಧಾರಿಯೆಂದ ಕೊನರ್ತ ರಾಜಪುತ್ರರ

ಮಾರ್ಗಸೂಚಿ ಮಾತೃಕಾಂಕ್ಷಾಂಕಮಾತ್ರ ಮನಮಂತ್ರ ಲತೆಯನೇಕಕುಶಲಾರಾಧ
ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ ಕುಸುಮಿತಮಂತ್ರ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಮಂತ್ರಾದಿಂದ ಫಲಿತ
ಮಂತ್ರ ಮೂಲ (ಕಂಠ. ೦೩-೨೨ ಪು: ಗದಗಮೇದಪ್ರಕಾಶಗೋಳಿ ಕಾಲಿಕಾ
ಸೋದರಿ ಮಂತ್ರದ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸುವಾಗಲಿ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿ
ಬಿಮಲವನ (ಕಂಠ. ೧. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗಸೂಚಿ (ನಾ). ಹಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ತೆರಿಗೆ : ಇದರಲ್ಲಿ ಗದ್ದೆ, ಬೆದ್ದಲು, ಕಾಡಾರಂಜಿ, ಮಾರ್ಗಸೂಚಿ, ಸ್ವಲ್ಪ
ಸೂಚಿ... ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ, ಆಹಾರಗೋಷಿ ಇವೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು
ಸೇರಿದ್ದವು (ಕಂಠ. ೩. ೧೦೩-೧೦೪). [ಮಾರ್ಗ + ಸೂಚಿ]

ಮಾರ್ಗಸೂಚಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು :
ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಲರವನು (೨) ಆರೋಹದಲ್ಲಿ ರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದೆ
(ಕಂಠ. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗಿ, ಮಾರ್ಗಿ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವ ಕಿಡಿ : ನಾಂ
ಯಿಂದಾದುದು ಬಿಡುಗಡೆ ಲಯದ ಮದನಾರಿಯುರಿಗೊಂಕೆ ಬಿಡುಗಡೆ
ಜೇಷ್ಠ ಸರಸಾರವು ಮದನ ಮಾರ್ಗಿಗೊಂಕೆ ಸರಲರೋಕಾಳಿ ಸೂಚಿತ
ಮಾಯು (ಕಂಠ. ೦೩-೩೦). ಮಾರ್ಗಿ : 'ಮಾರ್ಗಿವಿಡು' ಪರಾ:
[ಮಾರ್ (< ಮಾಹು) + ಕಿಡಿ]

ಮಾರ್ಗ (ನಾ). ರಿ. ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವುದು : ಶುದ್ಧಮಾಡುವುದು.
೨. ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವವನು; ಅಗಸ. ೩. ಎಷ್ಟು.
[ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗಿ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೊಡೆ. — ಬಡಿ : ಬಾರಿಸುವ ಎತ್ತು
ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ಜನದೊಂದಿಗೆ ಮಾರ್ಗಿ ಮಾರ್ಗವಾರವರಿಗಿಲ್ಲ ವಾರಕರೆ
ಸುತ್ತುವು ಮಾರ್ಗಿವಂದದಿಂದ ಪ್ರತೀಕಾರಿಯರು ಪೂಜೆಯು (ಕಂಠ. ೩-೩೩).
[ಮಾರ್ (< ಮಾಹು) + ಬಡಿ]

ಮಾರ್ಗನ (ನಾ). ರಿ. ತೋರಿಸುವಿಕೆ : 'ಮುಖಮಾರ್ಗನ' ಪರಾ:
೨. (ಮಂತ್ರಿಸಿದ ನೀರಿನಿಂದ ಮಾಡುವ) ಪೂಜೆಗಾಗಿ : ಕೈಯಲ್ಲಿ
ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸುವಾಡು ಅದರವುಳ್ಳ ಕಲಶವನ್ನು ದರ್ಶನಾರ್ಥಕವಾಗಿ ತೆಗೆದು
ಕೊಂಡು ಅಂತಿಮಂತ್ರವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ದೇವರಾದಿಗಳಿಗೆ ಆ ಕಲಶೋದಕ
ದಿಂದ ಮಾರ್ಗನವನ್ನು ಮಾಡುವನು (ಕಂಠ. 12. ೦೪೦೦). ೩. ಬೊಕ್ಕಟ
ಗೊಳಿಸುವುದು : ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದು. ೪. ಅಳಿಸುವುದು :
ಒರೆಸುವುದು. ೫. ಉಜ್ಜುವುದು : ಕೀಡುವುದು. ೬. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮರ : ರಕ್ತಲೋಧ : "ಗಾಲಮ, ಕಾಬರ, ಲೋಧ್ರ, ೨
ಕೀಟ, ಕಿಲ್ಲ, ಮಾರ್ಗನ. — ೩ ಲೋಧ್ರದ ಹೆಸರು" (ಕಂಠ. ೩. ೦೪೪).
[ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗನ (ನಾ). ರಿ. ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವುದು : ಶುದ್ಧಮಾಡುವುದು.
೨. ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವಂಥದು : ಕಸಬರಿಗೆ : ಪೂರಕ : 'ಸಂಮಾರ್ಗನ'
ಪರಾ. ೩. ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸುವವಳು : ಅಗಸಗಿತ್ತಿ.
[ಸಂ. ಮಾರ್ಗನ]

ಮಾರ್ಗನ (ನಾ). ರಿ. = ಮಾರ್ಗನ ರಿ : "ಮಾರ್ಗಿ, ಮಾರ್ಗನಾ,
ಮಾಹಾ — ೩ ಶ್ರೀಗಂಧ ಕುಸುಮಕೇಸರಿ ಮುಂತಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು
ಮೈಗೆ ಹಾಕಿ ಉಜ್ಜಿ, ಕೊಳೆಕೊಂಡು ಕೊಳೆ ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ
ಹೆಸರುಗಳು" (ಕಂಠ. ೩. ೦೩). 'ಮುಖಮಾರ್ಗನ' ಪರಾ:
೨. ಮೈದಂಗದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಧನ : ನನ್ನ ಮೈದಂಗದ ಮಾರ್ಗನ
ಯೆನೆ ಧೋಂ ತುಂಬುರು ವಿಧಿಯಾದೆನುಪನು ಹರ ಒಂ (ಗಂಠ. ೩-೪೦).
[ಸಂ. ಮಾರ್ಗನ]

ಮಾರ್ಗರ (ನಾ). ಬೆಕ್ಕು : ಮಾರ್ಗರ : ಸೂಚಕ ಶುನಕ ಮಾರ್ಗರ

ರೂಪದ ಕಾಕ ಫಲಾಡಿ ಗರ್ಗರವನ ನೀಲಿಸುವ ದಿನದಿಂದ
ಮೊಟ್ಟೆಯಾದರೋಕುಸುಗು ದೇವರವನ (ಕಂಠ. ೩-೪೬).

[< ಸಂ. ಮಾರ್ಗರ]

ಮಾರ್ಗರ (ನಾ). ರಿ. = ಮಾರ್ಗರ : "ಬೆಕ್ಕು- ಬಿಡುಗಡೆ.
ಮಾರ್ಗರ, ಪ್ರವರಂಕ - ಈ ೪ ಬೆಕ್ಕು" (ಕಂಠ. ೧೦-೩೩) ;
ಕಡಲೇವನದೊಳೆಡೆಗೊಟ್ಟುಗಂ ಮಾರ್ಗರನಾಗಿ ಪುಟ್ಟರ್ದು ಕಪೋತಂ
ಗಲಂ ಕಾಣಲೊಡಂ ಒಡಿಮ ಕೊಲ್ಲು ಮಂ (ಕಂಠ. ೩೪) ; ಕರಂಗಳ
ಕೊಡುಕೊಡಂಗಳಂ ಕೊರಪೊಡಂಮಾರ್ಗರಂಗಳಂ ಕರಂಕಾಡುತಾಬಕ
ಕಂಧರವಂ ನೆಬಿಮುಬಿಡಿ ನುಟ್ಟಿ ತುಟ್ಟಿಸಿದುಬಿಡಿ (ಕಂಠ. ೦೪-೦೫).
೨. ಪುನುಗುಬೆಕ್ಕು. 'ಮಾರ್ಗರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗರಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಣ್ಣು ಬೆಕ್ಕು ; ಮಾರ್ಗರಿ. ೨. ಪುನುಗಿನ
ಬೆಕ್ಕು. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಗಂಧದ್ರವ್ಯ ; ಪುನುಗು :
"ಪೇಶಿಯವರ" ಪುನುಗು ಮಾರ್ಗರಿ (ಕಂಠ. ೦೨)ಯೆನೆ ಜವಾದಿಯುಬಿಟ್ಟು"
(ಕಂಠ. ೪೪-೪೫). [ಸಂ. ಮಾರ್ಗರಿ]

ಮಾರ್ಗಲ (ನಾ). ರಿ. = ಮಾರ್ಗಲ : "ಮಾರ್ಗಲಂ ಬಿಡುಗಡೆ
ಮಾಡಿದ್ದು ಪಂ ಪ್ರವರಂಕಮೋತುವೆನೆ ಬೆಕ್ಕಿನೆಕ್ಕು" (ಕಂಠ. ೪೪-೫೦) ;
ವನಮೂಪಕ ಮಾರ್ಗಲಂ ವನಾಶ್ರಮಕುಶಲ ಸೂಕರವನುಕುಂ ಮುನಿಸಂ
ಪರಿಹರಿಸಿದುವು ಮುನಿಸಾಧಾರಣಿಕೊಳೆದಿಕೊಂಡುತರಂಗಳಂ (ಕಂಠ. ೩-೩).
೨. ಶುನಿ ಶೂಕರ ಮಾರ್ಗಲ ಹೆಣ್ಣಿನ ಉರಗ ಮೊದಲಾದ ಮಲ
ಮೂಸಪುಷ್ಪಕವ್ಯಾಳಗಳು ಮೋಸದಿಂದ ಪಾದ ಪಾನ ಗುಡ ಗುಹ್ಯ ದೇಹವ
ಕಟ್ಟಿದನೆ ಸ್ಥೂಲವನುವದಯ್ಯ (ಕಂಠ. ೪. ೩೩-೦೪೪) ; ಮಾರ್ಗಲ
ಕಾಟವನ್ನು ಕಡೆಯಲಾಡುವ ಕೈಪು (ಕಂಠ. ೩-೦೨೩ ಕಂಠ. ೩). ೨.
ಪುನುಗುಬೆಕ್ಕು. 'ಮಾರ್ಗರ' ಪರಾ.

ಮಾರ್ಗಲಸಂನ್ಯಾಸ = (ಅಲಂ) ಕವಚಸಂನ್ಯಾಸ : ಮಾರ್ಗಲ
ಸಂನ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಸೋಗು ನೆನಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ (ಕಂಠ. ೩).
[ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗಲಕಿಶೋರನ್ಯಾಯ (ನಾ). 'ಬೆಕ್ಕಿನ ಮರಿಯು ತನ್ನ
ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ತಾಯಿ ಬೆಕ್ಕಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರೆ, ಅದು ತನ್ನ
ಮರಿಗೆ ನೋವಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು
ಹೋಗುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಛಾಪನೆಯುಳ್ಳ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ೧ ಜೀವಾತ್ಮನ
ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ
ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತ : ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಜೀವಾತ್ಮ
ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಮಾರ್ಗಲ - ಕಿಶೋರನ್ಯಾಯ,
ಮಾರ್ಗಲ-ಕಿಶೋರನ್ಯಾಯ ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು (ಕಂಠ. ೩-೩).
'ಪರಮಾತ್ಮಕಿಶೋರನ್ಯಾಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗಲಿ (ನಾ). = ಮಾರ್ಗಲಿ ೩ : "ಮಾರ್ಗಲಿ (ಕಂಠ. ೦೨)ಯೆನೆ
ಜವಾದಿಯುಬಿಟ್ಟು" (ಕಂಠ. ೪೪-೪೫). [ಸಂ. ಮಾರ್ಗಲಿ]

ಮಾರ್ಗಲಿ (ನಾ). ಕಡದ ಮೊಸರು : ಮಾರ್ಗಲಿ : "ರಸಾಣಾ,
ಮಾರ್ಗಲಿ-೨ ಮೊಸರು ಕೈಗಡದು ಮಾಡಿದ ಮಜಿಗೆ" (ಕಂಠ. ೩೩).
[ಸಂ. ಮಾರ್ಗಲಿ]

ಮಾರ್ಗಲಿ (ಗು). ರಿ. ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ; ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿದ. ೨.
ಗುಡಿಸಿದ ; ಉಡುಗದ. [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಗಲಿ (ಗು). ರಿ. ತಾವರೆಯ ದಂಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ).
೨. ತಾವರೆಯ ದಂಟು : ಇದು ಮಹಾಕೇಶವೆತ್ತೋ ಸರದ ಪುನ
ವಿಷಯಾರ್ಥದಾ ಕಾಂತ ಮರ್ಮದ ಮಾರ್ಗಲಿಧಾರ್ಮಿಕಾ ಕೋರ್ಪದ
(ಕಂಠ. ೩-೩೦). ೩. ತಾವರೆ ; ಕಮಲ : ಪದಮವೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ

[illegible]

ಮಾತೃಕಂಡ, (ನಾ). ವಿವರ: ಪಕ್ಷ: ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ: ಮಾತೃಕಂಡ[
ರಾಜಾ.ವಿವರ: ಮಾತೃಕಂಡವೆಂಬುದು ಗೆಲ್ಲು ಭವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ
ಮಾತೃಕಂಡ ವೆಂಬುದು ಮಾತೃಕಂಡವೆಂಬುದು ಗೆಲ್ಲು ಕೆಳವು ಮೊಟ್ಟ
(ಸಾ. ೧೧-೧, ೧೧-೧೧ : ೧೧, ೧೦೫). [ಮಾತೃಕಂಡವೆಂಬುದು ಕಂಡ]

ಮಾತೃಕಾಂಡ್ಯ (ಪಂ). ೧. ನೇಸರು : ಸೂರ್ಯ : "ಅದಿತ್ಯಃ . . .
 ಪುನಃ ಮಾತೃಕಾಂಡ್ಯಃ ತವನಃ . . . ತ್ರಯಾಸಕುಃ - ಈ ಲಿಲ ಅದಿತ್ಯನ
 ಪೇಸರ್" (ಪೂಜಾ. ೧-೩೫) : ಕಿವಿಯಾ ಮಾತೃಕಾಂಡ್ಯನವ್ಯಾಪ್ತಮಂಡಲ
 ಲಂಕಾಕಾಲಕಂ ಪಡೆದವನಾಗಿ . . . ಪೂರ್ಣಗೊತ್ತು ಮಿಯಪ್ಪಪ್ಪನ
 ಪೂರ್ಣರವಂ (ಪೂಜಾ. ೧೨-೧೬) : ಅಂದು ಮಾತೃಕಾಂಡ್ಯನವ್ಯಾಪ್ತಗಿರುವುದರಿಂದ
 ವಡತಂದ ಮೇವಾಲಿಯವ ಮುಂದೆ ನಡೆಸಿದರು . . . ಮಯ್ಯಕ್ಕಾತಂ
 (ಪೂಜಾ. ೧೭-೧೯) : ಮಾತೃಕಾಂಡ್ಯ ಪಟ್ಟಮಾಪ್ತಮುಖವಾಗಿ ಪಾತಾಪಕ್ಷಣ
 ರುತೃಕಾಂಡ್ಯಮುಖವಾಗಿ ಪೂಜಮಾಪ್ತರ್ (ಪೂಜಾ. ೨೨-೨೪) ೨. ಎಕ್ಕದ
 ಗಿಡ : ಅರ್ಕಪಕ್ಷ. ೩. ಪಂದಿ : ಸೂರ್ಯ. [ಪಂ.]

ಮಾರ್ಕಂಡೇಯನವರ (ವಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಶನಿ : ಅನಾಥರ
ತಾಯಾದ್ವಿ. ಒಂದೆ ಕುಳುಕು ಜೋರೊ ಪ್ರಸಾದಂ . . . ಮಾರ್ಕಂಡ
ನಂದನನಾದಂ ಬಹುಪ್ರಾಣಂ ಬಹುಗುಣಾರಂಭೂಷಣಂ ಕೃಷ್ಣಂ ನರಂ (ಶಾ. ೧೨-೬). ೩. ಯಮಂ. ೪. ಸುಗ್ರೀವ. ೫. ಕರ್ಣ. [ಸಂ.]

ಮಾತೃಕಂಡಮತ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಶನಿ : ದಿನನಾಥಾಲಯಲಗ್ನದೊಳಗೆ ಕುಳಿತ ಬುದ್ಧ ತ್ರಿವಾರ್ತಮಾಡಿದುದು ಕೋಕನದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಕೂಡೆ ಪ್ರಭುತ್ವವಾದುದಕ್ಕೆ . . . ಮಾತೃಕಂಡಮತದೊಳಗೆ ಪದವೀಶರೀಕತಾಕೆ ಕೆಟ್ಟೊಡವುಗುಂ (ಪುಟ. ೨೨-೩). ೩. 'ಯಮು' ೪. ಸುಗ್ರೀವ. ೫. ಕರ್ಣ. [ಸಂ.]

ಮರ್ತಕರ್ (ಕಿ)- ಎದುರಾಗಿ ಬಿರು : ಮರ್ತಕರ್ಪ[ಬಾಂ. ಪರ್ಪ]
 ಶರಣೆಂ ತರೂರ್ತಕರು ತನ್ನದಾಗಿ ಸುರಕ್ಷದಿವಿಪ್ರಮಮಂ (ತಪ್ಪ. ೬೬
 ಕಮಾ). [ಮರ್ತ (< ಮೂರು,) + ತರ್]

ಮಾರ್ಕಲೆ (ನಾ). ೧. ಮತ್ತೊಂದು ತಲೆ : ಬೇರೊಂದು ತಿರಸ್ಸು : ಮಾರ್ಕೋರಲ್, ಮಾರ್ಕಲೆ. ಮಾರ್ಕಡೆ (ಬಾಹ್ಯಾಂಶ ೧೧೧) : ನೆರೆಯ ಮನೆಯ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟಡ ರಾಜಕರೋಳ್ . . . ಕೂರಸಿಯಂ ತಲೆ ಪಾಂ : ಮೇಲ್ಮನೆಯ ಸುರಿಯನಾಗಿ ಪೊಯ್, ತಲೆ ಮಾರ್ಕಲೆಯೋಳ್ ನಿಮಿರ್ಪಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಯೋ ಪರಿ ಹರಿಯೋಳ್ ಪಳಂಕೆ ಪೊಳಪುದು : ಸಂಗದರಂಗಭೂಮಿ ಯೋಳ್ (ಗಾಂ. ೬ ೩೦). ೨. ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ : ಎದುರಾಳಿ : ಕರ್ತಾರಂ ಗೆಜಗಂಪುಡಿವರ್ತಕ್ಕುಂ ಪೊಯ್ದಂ : ಪುರುಷನಾಗಿ ಮಂಟು ಮಾರ್ಕಲೆ ಮಗು ಬಿಳಾರವರ್ತರನಂದೂಜಿ ಕಲ್ಪಿಪಂತಾಯ್ತು ನಗಂ (ಗಾಂ. ೧೦-೩೨) : ಕಟ್ಟಲೆ ಪರಿವಾದೊಪಮೆಯ ಮಾರ್ಕಲೆಯ : ದಿನಾಧಿಯಾಗಿ (ಕೂ. ೨೦. ೧೦-೩೩). ೩. ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ : ಎದುರಾಳಿ : ಅಂತು ಕೈ ಕೊಂಡು ಪೊತ್ರೆತ್ತಿ ಪೊಯ್ದು ಕೂರ್ಮಾಳ ಮಳಗಿನ ಕೊರ್ಪಪಲೆನಪೊಳ್ಳು ಸಾಲು ಮಂತ್ರಿವ ಮಾರ್ಕಲೆಯಂ ಕಟ್ಟಲೆ ಕೂಡೆ ಕಟ್ಟಲೆ ಕಟ್ಟಿದವನಾಗಿ (ಕೂ. ೧೦-೪೪ ೩). [ಮಾರ್ (& ಮೂಜು) : ತಲೆ,]

ಮಾತಳಿ (ಕೆ). ಪ್ರತಿಫಲಿಸು : ಪ್ರತಿಹಿಸಿಸು : ಮರುದತ್ತ
ಜನವರ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕರಾರಿನಿಂದ . . ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ
ವ್ಯಾಗರ್ಥದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಸಂಖ್ಯೆ ೧-೩-೪).

$$[\text{ਸੁਲਾਹ}^f (< \text{ਸੁਲਾਸਿ:}) + \text{ਤਵੰ, }]$$

ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯ (ಕೆ.), ವಿವರಿಸಿ ದತ್ತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಜಿಲ್ಲಾ

ಪೀಳಿಗೆಯದೊಳಗೆ ತೊಡಚಿ ಪರಂಪರಾ ಮೆಚ್ಚುತುಂ ಸಾಲು ಮನ್ನಿ
ದಂಕಂ ಕಳವಟ್ಟಿ ನೋಡು ಬಯಸೊಳ್ ಬೇಡೆಂದು ಕೈಮಾಣಿಯಿಟ್ಟು ರಸಕಂ
ಪಟಗಟ್ಟಿ ಮನಮಳದಂಕಂ ಬಾಳೆದೊಂ ಸಾಣೆ ಪಿತ್ತರದಿಂದಿದುಂ
ಮೊತ್ತದಿಂದೆ ಪ್ಪಗುವಿದ್ದಾ ಮೂರ್ತಿ ಮಾರ್ತಾಯಿ ಪೋಲೆ (ಕಂಞ. ೨-೨೫).

$$[\text{ಮಾರ್} (< \text{ಮಾಜಿ}_2) + \text{ತೆಲೆ}_1]$$

ಮಾರ್ತಾಂಡ (ನಾ). ವೇಸರು : ಸೂರ್ಯ : ವಿಷ್ಣುಮಂದಮಾರ್ತಾಂಡ
 . . . ಪರಿಶ್ಕಂಭ್ರೂಯನೇಶವನು ಮಣಿಮಯರಥವನು (೩೩೫-೩-೦೧);
 ಕಂಡೇ ಹೊನ್ನಪುರವ ಮಾರ್ತಾಂಡನಿಂದ ದಿನದ ತೊಡೊಳಗಂಡಲಿಯುತಿವಿ
 (೦೩೩, ೨-೦೨) : ನಿವಿಡೇಶವಶವನಂತರಂ ನದವಗಲು ಮಾರ್ತಾಂಡ
 ನುರವನೆಯವನಿಗನುತೆ ತಂಪುನಗತ್ತಲೆಯ ಭಿಷ್ಣುಸದ್ವಿಷ್ಣುವನದಿ ಮೆರೆ
 ದತ್ತು ಚಿತ್ರಗತವಾವಂತಪೋಲಾ ನಿರಲಂ (೩೩೦೧, ೩-೩೩). [೩೦.]

ಮಾತೃಕಾಂಡತನಯ (ನಾ). ೦. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಶನಿ. ೩. ಯಮ. ೪. ಸುಗ್ರೀವ. ೫. ಕರ್ಣ : ಗಂಡಗಲಿ ಕೋವಂಡರವ್ಯನ ಕಂದ; ವಿರಭನ ಮಾಡಿವನು ಮಾತೃಕಾಂಡತನಯನ ಗಲಿದು; ರಣವಲ್ಲಿ ನೊಂದನಾ ಭೀಮ (ಕುವಾ ೬೬. ೨. ೨೨೫). [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಕಾಂಡಪುರ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನು ಸಂಜೆಯಿರುವ ಮಾರ್ಗ : ಅಶ್ವಿನಿ :
ಕಂಜರಿವರಬ್ಬರ ರೋಗಗುರುವಂದಿಡಿ ವಾಗ್ಗಾರ್ತನವ ಮಾರ್ಕಾಂಡಪುರವಲಿ
ವೋಹವಳೆಯು ಸುರಾಸುರವಾತ ಕೆಂಡು ಕಳುಹಿದರುಫುರುಗುರುಗುಳು
ಗುಂಡಿಗಯು ಸುಪ್ರಮಾಪ್ತಿಗಾರನು (ಕೊಠಾ. ೬-೪೪-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಕಾಂಡೇಯದಯ (ನಾ). ಹೊತ್ತು ಮುಟ್ಟುವುದು : ಸ್ನಾನೋದಯ : ಅಂಕು ಮಾರ್ಕಾಂಡೇಯದಯಮುಟ್ಟಿದಂ ಭಾವರವ್ಯಂಧರೇಶ ಮಾರ್ಕಂಡಂ . . . ಜೈತ್ಯಾಬಿರುಕ್ತೆ ವಂದಿರ್ವರ್ (ಸುತುಪ. ೧೨ ೧೩ ೪).
[ಸಂ.]

ಮಾತಾಂಗಮೋಹಿನಿ (ನಾ)- ಸೂರ್ಯಕಾಂತಕಿರೀ : ನೇಸರ್ಗಲ್ಲಾ :
 "ನೇಸರ್ಗಲ್ಲಾ ತಾಂಗಮೋಹಿನಿಬಿರಿ" (ಕಮಲ, ೩೩). [ಪೂ.]

ಮಹಾರಾಜರು (ಕ್ರಿ). ಎದುರಿಸು; ಪ್ರತಿಭಟಿಸು; ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸು
ಜೀವಿಬ್ಬರೂ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ರೋಗಕರವಾಗಿರಲುಂಟು ಪೋಷಣೆಯಿಂದ
ಕೇರಲದ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಗುಲುತ್ತಿದ್ದು ಮತ್ತು ತಲದರ್ಬಾರು ದೇವರ
ನಿಷ್ಠೆಯಿರುವುದರಿಂದ (ಪುಟ ೧೦-೨) : ಹಿಂದೊಂದಂ ಮಹಾರಾಜರ
ಮೊದೊಂದಂ ಮೊದೊಂದಂ ಕಿತ್ತಿಬಿಡುರುತ್ತಿದ್ದುದೊಂದಂ ಕಂಡಿತ್ತಿವೆ
ಮೊದೊಂದಂ ಹಿಕ್ಕಿಬಿಡು ಸೀಳುತ್ತಿದ್ದುದುಂಪರದೊಂದಂ (ಪುಟ ೧೩-೪೪) :
ಅರವಳುಕುಲಂಪರದೊಂದಂ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತಾಗಿದರು . . . ಸಮರಭೂಮಿ
ವಾಗಿದರಿ (ಕುಟುಂಬ ೪-೪೭).

[ಜನಪ್ (\prec ಜನಜನ್ಮ) . . . ತನಗ್ (\succ ತನಂಜನ್ಮ)]

ಮಾರ್ಕಿಡುವು (ನಾ). ಮತ್ತೊಂದು ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗ - ಮಾರ್ಕಿ :
 ಪಾದ ಸಂಗ್ರಹ ಪೂರ್ವ ಜಾಲಮಾನ್ಯೋರ . . . ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗದ ಬಾಣಮಂ
 ತಿರಾಜಿ ತಿರಾಜಿ ಮಾರ್ಕಿಡುವು ಕೊಡುತ್ ನೋಡುತ್ ಸಮಾಧಿ,ಯಾದನ
 ವಜ್ರಪರಿಣಿ ಬಗ್ಗೊಂಡು ವನಂ (ಮಾ. ೧೨-೧೩); ಗುರುಮುಕ್ತ
 ಲವನು ಗಾಂಧಿಮ ಪಿರವ ಸವತರಿ ಮಾರ್ಕಿಡುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭತೊಡ್ಡ
 ಮಾರ್ಕಿಡು ದೊಗಾನ ಸಮಾಧಿಮಾರ್ಗದವರಿ ಹೂವನು ನಿಮಿಷವರಿ
 (ಕಾ. ೨೩ ಕ-೪-೪೬). [ಮಾರ್ (< ಮಾಜು) + ತಿರಾಜಿ]

ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು (ಕೃ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೊಳೆ.— ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ಪರೋಪ
 ಧತ್ತಿಗೋಳ್ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಕೂಡುವುದು
 ಮೂರ್ತಿಯ ಪದವಿವರವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಸಹ ಕೊಡುಯಿವಳ್ (ಇದ್ದು-
 ೩೩); ಪರೋಪ ಧತ್ತಿವೆಂದೊಳ್ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮವೆಂದು
 ಸೂಚಕವು ಲಿಖ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ನಿಜವು ಲಿಖ್ಯವೆಂದೊಳ್.

ಮಹಾಲೀಲೆ (೧೯೩೭-೩೮); ಎಳಸರ ಮುಖಲೀಲೆ ಮಹಾಲೀಲೆಗುವ
ಪಾಪಂಯಾನನೇಗಲೆಮಲಗಿಣ್ಣು ಕುಮೇವುನೇರ ಕಮೇಗಲೆ ಮಿಣ್ಣು
ಬಳಗವುಂ ಬಗೆ ಎಗುಂವುಗಲೆ (೧೯೩೯, ೨-೩೩).

[ಕೂರ್ (< ಪೂಜಾ₂) + ತೋಗಾ₁]

ಮಾದರ್ಗಾಗಿ (ಹಾ). ಮೃದಂಗವನ್ನು ನುಡಿಸುವವನು ; ಮದ್ದಳೆ
ಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವವನು : "ಮಾದರ್ಗಂಗಿಣಂ ಮದ್ದಳಕಂ"
(ಶಾ. ೨೩) ; ಮೈಸೆ ಪಾದಿಶಿ ವಾಂಶಿಕ ಮಾದರ್ಗಾಗಿ ಗಾವಳಿ ನರ್ತಕಾದಿ
ಕುತವಸ್ತುತೆಯೆಂಬಂ . . . ಬದಿಸಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ (ಕುರ್ಮ. ೬-೧೪) ;
ಒಡಲೆಂದೇ ಜನನಂ . . . ಮಹಾತ್ಮನಮಾ ತನ್ನೊಂದು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ
. . . ನುಡಿಯುವಂ ಮಾದರ್ಗಂಗುಬೋಧೆ (ಶಾ. ೨-೩). [ಸಂ.]

ಮಾರ್ಚನಿ, ಮಾರುದನಿ, ಮಾಣುದನಿ (ನಾ). ಮರುದನಿ ; ಪ್ರತಿಭನ್ನಿ :
ಉಬರತರವಿಂಥಾನರಪಾದಂಬರದೊಡನೊಗಿದ ನಗದ ಮಾರ್ಚನಿ ಕವಿಗಂ
ತುಂದಿ ಮನೋಹಾಗಮಗುರುವೆಂಬುದನೊಡನೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಟನಂ ಪೊಲ್ವಿಕ್ಕುರ್
(ಕಾಂ. ೨-೫೦); ಕರೆಕೆರಿದು ಗಡ್ಡದ ಮಾರ್ಚನಿಗಳು ಕೇಳ್ವು . . .
ಕಣ್ಣಿವೆಂದು ನೋಡಿ ಕಾಣದೆ ಮುಗುತ (ಇದೃ. ೨-೩೨) ; ಕೊಪ್ಪಿನಲಿ
ಸಿಂಹಿನಿಯ ಸ್ಥಿತನನ್ನೊಳುವ ಮಾರ್ಚನಿ ದಿಗಂತರವ್ಯವಹರದೊಡಪ್ಪಿಸಿದನು
ಮಹಾರ್ಚನವ (ಕಾಂ. ೩. ೧೩-೩). ಮಾರುದನಿ : ಕಡನುಡಿಯ
ನುಡಿಯಂತೆ ಮಾರುದನಿ ಮೊಳಗುತ್ತಿದೆ, ಅನಿವಾರಿಸದವು! (ಕಾಂ. ೩-೪೦). 'ಮಾರುದನಿಗೊಡು' ಪರಾ. ಮಾಣುದನಿ : ಚುಟು
ವಂಗಳೆದ್ದುಬರದೊಳೊಡವ ಸಿಡಿಲಕುವ ಮಾಣುದನಿಯವಳ ಕಣ್ಣಿಳು
ಕಳೆದು ಮಳೆ ಶೋಕ ಪರ್ವಪುತುವನರಿಸಿದ್ದುದು (ಕಾಂ. ೩-೩೩).
೫ 'ಮಾರುದನಿ'. 'ಮಾಣುದನಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಭಂಡಸ್ವಿಗಾಗಿ
ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪಗಳು, [ಮಾರ್ (< ಮಾಣ್) + ದನಿ]

ಮಾರ್ಕನಿಗಿಂತ 'ಮಾರ್ಕನಿಗೊಡು' ನೋ.

ಮಾರ್ಕನಗೊಡು, ಮಾರುದನಿಗೊಡು, ಮಾರ್ದನಗೊಡು (೪).
 ೧. ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಕಮಾನು : ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸು : ಅಪರ ಶಬ್ದಧ್ವನಿಮಾ
 ಸಿಹವಾದವು ಭೇರಿನಿನಾದವು ಭೂಮ್ಯಾಶ್ವಕಳನ್ನು ತಾಂಪ
 ಮಾರ್ದನಗೊಡಲಾರಂಭಿಸಿದುವು (ಚಾ. ೨೩). ೨. ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ
 ಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ವೇದವದೆ ಕೂದೆ ಭೂಕೃತ್ಯಲಿಕ್ಕಿ ಮಹಾ
 ವಿಂಧ್ಯಂ ಮಾರ್ದನಗೊಡಲಾರಂಭು . ಬೊಬ್ಬಿಹುದ್ದಬ್ಬಿಯು . . .
 ಹೊಲವಲ್ಲವಂ ಮಾರ್ದನೊಡಲಂಗ (ಚಾ. ೧೩-೧೪). ಮಾರುದನಿ
 ಗೊಡು : ೩. (ಅಲಂ) ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತೋರು : ಸ್ಪಂದಿಸು :
 ದೇವಾನಂದರು ಪವಿತ್ರಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಾಜಿವು ಪ್ಪದಮುವು ಮಾರುದನಿ
 ಗೊಟ್ಟಿದ್ದಿತು (ಚಾ. ೨೦). ಮಾರ್ಕನಗೊಡು : ೨. ಮೃದಂಗಧ್ವನಿ
 [ಧೀರಮಾಗಿ] ಬಿಟ್ಟುಗೂ ಮಾರ್ದನಗೊಡೆ ಗಜಪತಿ ಗಜಪತಿ ಕಂಠೀರವ
 ರವಂಗೊಳಿಸಂ . . . ವಿಂಧ್ಯಾಪ್ರವಿಂಶ್ಚಂ ಪ್ರಚರತಮಾವಂತಾಗಿ
 (ಚಾ. ೧೦). [ಮಾರ್ದನ + ಕೊಡು]

ಮಾರ್ಗನೀತಿ (೨). = ಮಾರ್ಗನೀತಿಯ ೨ : ಹಾಕಾರವನ್ನು
ಮಾರ್ಗನೀತಿ ಮಾರ್ಗನೀತಿಯದು (ಅಕ್ಷರ. ೨೫-೧).
[ಮಾರ್ಗನೀತಿ + ೨ನೇ.]

ಮದ್ದಾನದೋಷು. ಮಾರುದನಿತೋರು (ಶ್ರೀ). = ಮದ್ದಾನಗೋರು
೮ : ಇಳಿಯ ತಳದಿವಾಣಿ ಭೀಷದ ಗಗನ ಮದ್ದಾನದೋಷು . . .
ಸುಮಧವಪ್ರತಿಮಾನವಪು ಮಂತ್ರಿವಿವಾಪು (ಶಿರಣ. ೬-೩೨-೩೩).
ಮಾರುದನಿತೋರು : ರಾಜಕರ ಕೀಟಗರು ಕಾದನತಿ ತುಂಬುಪ್ಪ
ಮಾರುದನಿತೋರುಪ್ಪ, ಶಿಗುತುಲದ ಹಾರಿಸಲು (ಶಿರಣ. ೩೩-೩೩).

[ಮಾರ್ಗ + ಶಿಕ್ಷಣ]

ಮಾರ್ಗನಿಯತು, ಮಾರ್ಗನಿವಿತು (ಕ್ರೈ). ೧. = ಮಾರ್ಗನಿಗೊಡು
 ೧ : ಸಂತತದೇ ಬಾಹ್ಯಾತ್ಮನಿಗೆಯ್ದು ದಿಗ್ಗುಲವಾಂ ಮಾರ್ಗನಿಯಾಲ್ತು
 ಪೂರ್ವ ಗಮನದಂ ಬಾಳುಕ್ತುಂಬರವಂ (ಗಣಪತಿ. ೩-೪೫). ೨. =
 ಮಾರ್ಗನಿಗೊಡು ೨ : ಅಪಂಪದ್ಯಾಸದಕಟಕಪರಂಗೆಗೊಳ
 ಮಾರ್ಗನಿಯಾದುವೆ ಪದಮಾಪರ ಪಳೇಕಗಗೊಳ . . . ಮುನೇಶಂಪ್ರಂ
 ಪೂಜಪಟ್ಟು (ಶಾಂತಿ. ೩) : ೩ : ಗಮನಾಂಪ್ರಮಾಪರದ ಧ್ಯಾನಶಿ
 ಮಾರ್ಗನಿಯಾಲ್ತು ನಾಪಮಾಂ ಪುಗೆ ಕುನೇಶಂಪರಂಗಳಂ (ಕುಂಭ. ೩-೪೫).
 ಮಾರ್ಗನಿವಿತು : ೧. ಮಾರ್ಗವದ ಸಮಯೋದವೆ
 ಜನಾರ್ದನವಾಡುತ್ಪಮಿರ್ಕ ಪದಮೋ ದೇಗೋ ಮಾರ್ಗನಿವಿತಲದ್ವ್ಯುತ
 ವ್ಯಪನವನವುಗ್ಗದದೊಂದು ವಜ್ರಾಶಂಪೂರ್ (ಪದ. ೩-೪೪).
 ೨. ಪಲವುಂ ತೆಪದ ಪಟಗಣವೆವ್ವದ್ಯಮರಭದದಿಂದ ಮಾರ್ಗನಿಯಾಲ್ತು
 ಮಾರ್ಗನಿಯವನುಂಟುಮಾದಿದಂತೆ ಶಾಂತಿಪುರಂಗೆ (ಶಾಂತಿ. ೧೦-೨೦ ಪ).

[ಮಾದೂರಿ + ಇವರು]

ಮಾರ್ಗನಿವಾರು 'ಮಾರ್ಗನಿಯಾರು' ನೋ.

ಮಹಾರ್ಜಿಯು (ಕ್ರಿ.) = ಮಹಾರ್ಜಿಗೊಂದು : ಅದರ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಹಾರ್ಜಿಯು
ಕ್ರಿ.ಪು. ಸುಂದರಿಯು ಕೆಲವು (ಪು.ಪಾ. ೧೦೧) : ಮಹಾರ್ಜಿಯು
ತಾನೆ ಮಹಾರ್ಜಿಯು ಮಹಾರ್ಜಿಯು (ಪು.ಪಾ. ೧೦೨).

[ಮೂರ್ಧನ + ಏಕಾಃ]

ಮೊದಲನೆಯ (ನಾ). ೧. ಮೃದುಮಾದುದು ; ಕೋಮಲವಾದುದು :
 . ವಿವಿಧಶ್ಲೋಕಗಳನುಮೋದರವರಸರಾಸ್ಯಂಗಳಂ ತದ್ಭವಕಿಯುಳ್ಳದ
 ದಿಂದ ಮಾತೃಶ್ಲೋಕ ಸಮಯದರಿ (೨೫೬. ೨೨-೩೩). ೨. ಕೋಮಲತೆ:
 ಸುಕುಮಾರತೆ ; ಮೊದಲನೆಯ ಸುಮಾರಸನಗಳಿಂದೊಂದನೊಡಗೊಂಡ
 ಅರ್ಥತಾಮ್ರಮಯರಸಸ್ಥಿತಿಗಳು ಪದಯ ಆ ಹಸ್ತು ಬೆರಗುಣ
 (೨೫೬. ೩೩-೩೪). ೩. ಮೃದುಸ್ವಭಾವ : ಮೂರ್ತಿಯ ಸ್ಥಿತಿ
 ರೂಪನೆ ಜನಾರ್ದನನಾದುತ್ತಮಾರ್ಥ ಪದವೀಶ್ವರ ದೇವಗಲ್ ಮೂರ್ತಿಯ
 ವಿವಿಧಶ್ಲೋಕವನುಮೋದರವರಸರಾಸ್ಯಂಗಳಂ ತದ್ಭವಕಿಯುಳ್ಳದ (೨೫೬.
 ೩-೩೪). ಮೂರ್ತಿಯವಂ ದ್ವಿಪರೋ . . . ಮೂರ್ತಿಯಂ ಮುನುಷ್ಯನುಮ
 ರೋ ಪದವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯು ಮೂರ್ತಿಯೊಂದು ರೂಪನಿಂದ (೨೫೬ ೩-೩೪).
 ೪. [ಜೈನ] ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; “ಜೈನ. ಅದರಸತ್ಯಾರ.
 ಕುಲ, ಜಾತಿ, ಬಲ, ಬಿರುದ್ಧಿ. ತವ ಮತ್ತು ಶರೀರಸಂಧರ್ಭ
 ಇವುಗಳ ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು” (೨೫೬. ೩೪-೩೫).
 ಉತ್ತಮಶ್ಲೋಕಮೂರ್ತಿಯವಂ . . . ಪ್ರಕೃತಿಯು ಮೂರ್ತಿಯು ಮೂರ್ತಿಯು
 ದರ್ಶನಗಳಂ ಕೈಕೊಂಡು (೨೫೬. ೩-೩೪ ೫) ; ಕ್ಷಮೆ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯ
 ಮೂಲ ಸುಖಮೇವವಿಲ್ಲದಾರ್ಥವಂ . . . ದಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಯು (ಮು)
 ಮೂರ್ತಿಯು ಪದವನುಮೋದರವರಸರಾಸ್ಯಂ ಬೆರಗುಣ (ಮೂರ್ತಿಯು
 ೩-೩೪) ; ಕುಲ ರೂಪ ಜಾತಿ ಸುಖಾದ್ವಿ ತವಸ್ತು ಶರೀರ ಸದ ಬಲ ಪ್ರಕೃತಿ
 ಗರ್ವದೊಳು ನೆಲವೆ ಗರ್ವಮಾತ್ರವ ಮೂರ್ತಿಯು ಬಲವೆ[ನ ಮೂ]ರ್ತಿಯ
 ಧರ್ಮ (೨೫೬. ೩೦-೩೪).

ಮಾರ್ಗವತ (ನಾ). ಮೃದುತ್ವ : ಸುಕುಮಾರತ : ಸರಸ್ವತಿದ ಮಾರ್ಗವತ
ಮದ್ಯಸ್ತಾದೇತ ಕದಮೇದಾಗುತ್ವದೆ (೨೨೪. ೨೦೬); ಆಗಲಿಸುವ ದ್ವಂದ್ವಯ
ಪಾದಿಸ ತುಲಬ್ಧಿ ತುಂದಿದ್ವರೂ ಆದಂ ವೀರಶೈವಮಾಸ್ತಾರವನ್ನು ತೊಂದಿ
ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಮಾರ್ಗವತಯು ತುಲಬಿ ತುಲುತಾವುವುದು
(೨೨೫. ೨೦೬). [ಸಂ. ಮಾರ್ಗವತಾ]

ಮೂರ್ಧನಿಕೆ (ನಾ). ಮೃದಂಗ ಬಾರಿಸುವವನು; ಮೆದ್ದಳೆ ನಡಿಸು
ವವನು : ಬೌದ್ಧನವಧುಮದಮಂದಿತ ಮೂರ್ಧನಿಕೆ(ಛಾ. ಬೌದ್ಧಿಕ)
ವಾಂಛಿತವಸ್ತು,ಮಗುವಾಧ್ಯ, ಮೃದಂಗದವಸ್ತುನದಲಿಮಾಡಲಮಾಂದರ

ನಿಖತ್ಯಾದಿ: ಸಾಧಾರಣಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಗಾಗಿ (ಅಧಿ. ೬-೭ ಕ), 'ಮೊದಲಿಗಿ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮೊದಲಿಗಿ]

ಮಾದಿಗಟ್ಟ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನೋಡುವ ನೋಟ. - ದೃಷ್ಟಿ :
ಮಾದಿಗಟ್ಟಿದುದನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ನಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದು ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ . . . ಮೊಗ ಕತ್ತು
ಗಣನ್ನಿರುಳೊಡಂ. ಧ್ವನಿ ಹೆಮ್ಮೆದ್ದು (ಪಂ.ಕ. ೨೨-೨೩).

[ಮೂರ್ತಿ (< ಪೂಜ್ಯ) + ದಿಟ್ಟ]

ಮಾಡಬೇಕೆಂದು (ಕೆ). ಮತ್ತು, ಉದಾಹರಣೆ :- ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸಿಬ್ಬಂದಿ
ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು . . . ಎಂದೂ ದುರುಪಯೋಗ
ಇಲ್ಲವೆಂದು ಮುಖಾಂತರ (ಆರೋಪ - ೨-೩).

[ಮೂರ್ತಿ (< ಮೂರ್ತಿ) + ಕೀರ್ತಿ]

ಮೊರ್ಸಾಡೆ (ಕ್ರಿ). ಎದುರಾಗಿ ನಡೆ: ಸಮುದ್ರ ಬಿಜ್ಜುಲದ ಮರ್ಗನೆಯ ಸಹಿಯೊಳಗೆ ಮೊರ್ಸಾಡೆಗಳೂ ಸೌದ್ಯಾರ್ಥವದ ತರಗಲೇತ (ಇತಾಂ. ೯-೨೨): ಯಾದೃಸ್ಸನ್ನದ್ವರಾಗಿ ಗಣಾಪ್ತೋಲಮೂಲಭವೀಶರಭವಿಸ್ತಂ ಗೊಡಿ ಕಂಠಪ್ರಾಪ್ತಗ್ರಮಾದ್ಯಾಯಾಭವಾಯ ಮೊರ್ಸಾಡೆದು ಬೀಡು ಬೀಪ್ತಿ ರಾಟೋಪದಿ (ಸ್ವತಾ. ೩೩-೩). [ಮರಾ' (& ಮೂರ್ತಾ) + ಪಡೆ]

ಮನುಗೂಡು, ಮೂರುನುಡಿ, (೬). ೧. ಪ್ರತಿವಾಗಿ ಮನುಗೂಡು ;
ಮೂರುತ್ತರ ಕೀಡು : ಮಿಡುಡೆ ಭಿಷ್ಠ ನೋಡುಕಿರು ಕುಂಭಕ
ಸುರ್ಕಿರು ಕರ್ಣ ಮಿಕ್ಕು ಮನುಗೂಡುಯೆ ಮೂಗುವಟ್ಟಿರು (ಕಂಠಾ.
೬-೩೩) : ಇವರ್ಕೆ ನಾನುನುಡುಂ ನುಡಿಯದಿರಿದು ಲಿಪ್ಪಿಗಾನಂ ಮನುಗೂಡು

ಮದಂತ: ಮಂಡಿ (ಕೂಟಾ. ೧೬-೨ ಕ): ಕರೆಯಲು ಮಂಡಿಣಿ:
ಮನೋನಿವ: ನಿರ- (೧೫೫. ೫೨-೧೦). ೨. ವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನು
ಹೇಳು: ಎದುರುತ್ತರ ಕೊಡು: ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದು
ಮೇವ: ಸತಿಗೆ ನಿಷ್ಠೆ ತಿರುಳ್ಳು ಶತ್ರು ತಿರುಂದಿ ನಿಮಗೆ ಕೂಟಾಸಿರಲುಮಾಡುವುದು
(ಕೂಟಾ. ೬-೨). ಮಾರುಕಟ್ಟೆ: ೧. ನಿಂದಿವ್ವ ಹಾಗೆ: ಪ್ರಮಾಣ
ಮಾರುಕಟ್ಟೆಕೂಟ (ಕೂಟಾ. ೬೫). (ಮಾರ್ (< ಮಾಣ್) + ಕುಂಡಿ)

ಮಾರ್ನುಡಿ, ಮಾರುನುಡಿ, ಮಾಣುನುಡಿ (ಸಂ). ೧. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಃ
ಪ್ರವಾಹುಃ ಧಾರಾಣಮೂರ್ಧನೀಧಿ ವಾರ್ನುಡಿ ಯಾವುದು ಚುರಿತ
ವರ್ಗೀಕರಣದರ್ಶ (ಸಂಪೂ. ೪-೬); ನಿತ್ಯವ ಕೇಳಿಗಿ ಮಾರ್ನುಡಿಯ
ನೀಯ ಸಾನ್ (ಪ್ರತ್ಯ. ೩೦-೩೦೪). ಮಾರುನುಡಿ : ೧. ನಿತ್ಯ ಮೂಲದ
ಕೇಳಿವೆ ಮನವ ಕವರ್ಗೀಕರಣದ ಇತ್ಯ ಮೂಲದ ವಾಚದರ್ಶ ಮಾರು
ನುಡಿಯ ಕೊಡುವುದು (ಸಂಪೂ. ೨೬-೨೬). ಮಾಣುನುಡಿ : ೨. ಪ್ರತ್ಯ
ಯಾವ ಮೂಲದ ಬೇರೆಯಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ : ಮಾಣುನುಡಿಯಿಂದ
ಕೇಳಿವೆ ಮನ ಮಿಣುವುದವಾದುದು ಮರ್ಗೀಕರಣದರ್ಶ ಮುಡಿ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರ ಲವೆಗೆ ರಾಘವನ (ಸಂಪೂ. ೩-೪-೪).

$$[\text{E}_2\text{O}^+ (\text{A} \text{ H}_2\text{O}_{n-1}) \rightarrow \text{H}_2\text{O}_n]$$

చూడండి 'మూడు' పరా.

ಮಾರ್ಪಡೆ, ಮಾರ್ಪೆ (ಸಾ). ವಿರುದ್ಧವಾಗ ನಡೆ.- ಜಿಲ್ಲೆ: ಮಾರ್ಪಡೆಗಿರು' ಪರಾ. ಮಾರ್ಪೆ: 'ಮಾರ್ಪಡೆಗಿರು' ಪರಾ.

[ಮೂಲ (A ಮೂಲ) + ಮೂಲ]

ಮಾರ್ಪಡ್ಡೆಗಳು. ಮಾರ್ಪಡ್ಡೆಗಳು (ಕ್ರಿ). ವಿರುವುದಾದ ಚಲನೆಗೆ
ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗು : ನಿನ್ನ ಕೀಮಾರ್ಪಡ್ಡೆಗಳು (ಮಾರ್ಪಡ್ಡೆಗಳು)
ಸೂಚನಾತ್ಮಕ ವಿವರಣೆ ಕಡಿ ಕರವುದಾದುದು (ಕ್ರಿ. ೧೦೦. ೧-೨)

ಮಾಹಿತ್ಯಗಿಡು : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಬೋಗದ ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು
ನೋಡಿ. [ಮಾಹಿತ್ಯ : ೩೩.]

ಮಾರ್ಪಡ (ನಾ). ಸಮಾನ ; ಎಣೆ : ಸಾಟಿ : "ಸರಿ. ದೊರೆ. ಪರಿ.
ಗೊ. ದಾಳಿ. ಪರಿಣಿ, ಎಣೆ. ತೋರಿ, ಮಾರ್ಪಡ(ಡಿ) . . . ಹೊಣೆ.

ಪಂಗಡಂ-ಈ ನಿಶಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಪೇರಾ" (ಪಂ. ೨೯-೩೦) ; ಕವಿವುಮಾ
ನಮಾಪಂದಂ ಮಿಕ್ಕುಮಾ ಬೇಳುಂಕುಗುಂಕುರ್ ಮಾಪಾ ಪುರೀಕೇಶ
ಮೊಳ್ಳು (ಪಂಖ. ೯-೬). (ಮಾರಾ (<ಮಾಪಾ) + ಪರಿ)

ಮೂರ್ತಿದೇವತೆ (೨೨). ವ್ಯಾಸದೇವತೆ : ಬದಲಾಯಿಸು : ಮೇಲೆ
ವರ್ತಮಾನಗೊಳಿಸಿದಂತವನ ಮೊಗಮಂ ಮಂಕವಮೊಗದಂತೆ ಮಮಾಶಿಸಿ
ಲವೈದುವ (ಉದ್ಯುಕ್ತ. ೯-೩೩); ಮೂನವನ ಉತ್ತರಣೆ ಎದ್ದಿಯೊಳಿ ಬಂದೆ.
ದೇಶ ಕಾಲ ಛೇದಕಗಳು ಇದನ್ನು ಮೂರ್ತಿದೇವತೆಗಳೆ (ಅಗ್ರಾ. ೪೦).

[ಮಾಪಕರು + = ಇಲ್ಲ.]

ಮೂರ್ತಿಯು (ಕ್ರಿ). ಬಲರಾಮನೊಂದು : ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳು : ಅವನ
 ಧರ್ಮದ ಬಿಡುವು ಎಲ್ಲದಿಗಿಂತಲೂ ಮೇಲೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ಮೂರ್ತಿಯು
 ಇದೆ ? (ಪುಟ ೧೦ - ೩೩); ಕ್ರಿ.ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದ ಬಿಡು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿ
 ಬಿಡು ಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ಬಿಡು ಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ಬಿಡು ಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ಬಿಡು
 ಕರೆಯಿ (ಪುಟ ೧೦ - ೩೩).

[ಮೂಲ (<ಮಾಣು) + ವಚ್ಚು/ವಚಿ, ಮಾಣಿವಚಿ]

ಮಹಾಪಾದಿ (ನಾ). ಎದುರುಪಾದಿ : ಶತ್ರುಪೈನ್ಯ : ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ಮಹಾಪಾದಿ
ಯಲ್ಲವೂ ಜನನ ವರಿಗೆ ಪರಿಗೃಹ್ಯಕ್ಕನುಸಾರ : (ಕಂಠಾ. ೧೩-೧೪ ಕ) :
ಮೇರಿದ್ವಿದ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಮಹಾಪಾದಿಯಂತರ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೨೩) : ಮೂರನೇ
ಕೂರ ಕೂರುಡುಗೆ. ಪೂರ ಬಯಸಿ ಕಡೆದರೇ ! (ಮಹಾ. ೩-೩೩).

ಮಾಹಾಬೋಗ = ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಗಡುಸಾದವನು : ಒಂದು
ವಿರುದ್ಧ : ೮; ಮನುಷ್ಯಪುಂಜೀವಿಗಳ ಕೌಶಲವನ್ನೆತ್ತಿದವರ [ಪದ]
ಗಳ ಪರಿಣಿತರು ಎಂಬುದು ಬಂದು ಮಹಾಬೋಗ ಮೆರೆವ
ಗಂಡ ಈ [೮] ಸ್ತ್ರೀ ಮಹದವ ಖಾಯಕಂ (೨೩. ೧. ೪-೫ :
೧೦೦ ೧). ಮಾಹಾಬೋಗ = ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಗಡುಸಾದವನು :

ಒಂದು ಬಿರುದು : ಬ್ರೀಗಾಪ್ಪದುವೆ ತೆವತ್ಯಾಗರವನೆ ಬಿಟ್ಟ ಗಂಗ
ಮೈಸೆ ಲೆಕಪ್ಪಿಗಾಪ್ಪನೊಬರವೆತ್ತೊಳಗಮ ಮಾರ್ಪಗಡಗಿಣಿಯ
ಮಾನ್ ಬಂಟಿ (ಸ. ೫ (೬). ೨೨೦-೨; ೧೯೨೫ ೫). ಮಾರ್ಪಗಡಗಿಣಿ-
ಶತ್ರುಸೈನ್ಯದವರಿಗೆ ಭೀಷನೊಕಿರುವವನು; ಒಂದು ಬಿರುದು : ತೆವ
ಮಾರ್ಪಗಡಗಿ ಮಾರ್ಪಗಡಗಿಮಂ ಮರ್ದಿಗಾವೊಂದಂ ಕೀರ್ತಿವಿನ್ಯಾಧರಂ
(ಸಾಂ. ೨೨. ೨೦-೬ ; ೧೯೨೫). [ಮಾರ್ (<ಮಾಣ್ಯ) + ಮೈ]

ಮಾಹಿಗಾ (ನಾ).. (ಧರ್ಮಾದಿವೈದ್ಯವಾದ ಶಿಲಶಕ್ತಿ) ಪ್ರತಿಯಾಗಿ
ಕಾರ್ಯವು ಹಣ : ಅಗಾಧವಾಕ್ಯಂ ಕೊನೆಯದಾಗಿ ನಡೆಯಿತು
ಉಚಿತವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಮಾಹಿಗಾಳು ಕೊಂಡುಹೋದವರು ಕೊಂಡು . . .
ಫಕ್ರವಾ ಗಣಕಂ ಹೇಗಣಕಂ ಸಮಂ (ಕೊಂಡುಹೋದವರು).

[ಪೂರ್ (< ಪೂರ್ಣ) + ಪಾ.]

ಮಾಹಿಗು 'ವೂರ್ವಡು' ನೋ.

ಮೂರ್ತಿಯು 'ಮೂರ್ತಿದು' ನೋ.

ಮಾಪಾಟುಗೊಳು 'ಮಾಪಾಟುಗೊಳು,' ನೋ.

ಮಾಪಾಙ್ಗುಗೊಳ್ಳು, ಮಾಪಾಙ್ಗುಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು
 ಹೊಂದು : ಬದಲಾವಣೆಯಾಗು : ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು ರೀತಿಯುಳ್ಳವರು
 ಅವರ ನಂಬಿಕೆ, ಅವರ ಆಚರಣೆ ಮಾಪಾಙ್ಗುಗೊಂದುವು ನಿಮಗೆ ಕಾಣಿಸು
 ತ್ತದೇವ ? (೧೯೩-೦೨). ಮಾಪಾಙ್ಗುಗೊಳು : ಮಾನವ ಜೀವನ
 ಬೇರುಗಳೊಂದಿಗೆ ನೆರವುಳ್ಳ ಹೊಸದುಳಿದು ಮಾನವ ಸಹಿ ಹೊಣೆಗೆ
 ಜೀವನ ಕಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಮಾಪಾಙ್ಗುಗೊಳುವುದು ಬೇಗ (೧೯೩೪-೦೨-೨).

[ಮೊಬೈಲ್ಸ್ (< ಮೊಬೈಲಿಂಗ್) + ಫೋನ್ (< ಫೋನ್)]

ಮದರ್ವಾಡಿ (ನಾ). ಶತ್ರುಸೈನ್ಯ : ವೈರಿದಳ : ಈತನ ಗಂಡನೊಂದೂದೂರು
ಮದರ್ವಾಡಿಯಿಂದ ಬಂದಿ ಪಾಪಾದ ಕೆಂಡನೆವನಾಗಿ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ

ಪಾಲಾಮೇಪಾಲಕರಿ (ಪ್ರಾ. ಪು. ೦೦-೬೬); ನರಸಿಂಹರ ಪೂರ್ವಾಧಿ
ಯೋಗಿಗಳಾಗುವುದರಿಂದ ಗರ್ವಮಾಪ್ತವಾಗಿರುವೆವಿವಿಧಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ
ಮೂರುಳಿಗಳೊಳಗೆ ವಿರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾದುದರಿಂದ (ಪ್ರಾ. ಪು. ೦೨-೩೩).

[ಮೂರ್ (< ಮಾಣಿ,) + ಪಾಡಿ]

ಮಾಪಾಡಿತನ (ನಾ). ವಿರೋಧ: ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿತ: "ಪಾ,ತಿಪಕ್ಷಿತಿ-
ಮಾಪಾಡಿತನಮಿತಿ" (ಸಾಹಿ. ೨೫-೨೬).

[ಮಾಪಕರಡಿ, (p ← ಕಮಾ. ಮಾಪಕರಡಿ) + -ತನ]

ಮಾಪಾಡು, ಮಾಪಾಟ, ಮಾಪಾಟು (ನಂ). ಎದಲಾವಣೆ :
 ವ್ಯತ್ಯಾಸ : ಈ ಮಾಪಾಡನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಾಮಿಗೆ
 ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಹೊದಾತು (ಸಾ.ಖಾ.ಶೀ. ೨೦); ಒಮ್ಮಿಲಿಂದ ಗಾನ್ನೋಪ್ಪರು
 ಪ್ರತಿಮಾಡುವಾಗ ನಡೆದ ಮಾಪಾಡಿನ ಪು (೩೨೨, ೩೩೩).
 ಮಾಪಾಟ : ಎಮ್ಮಾ ಮಾನಸದ ಮನೋವಿಚಾರಮುಮಂನಿಂಗತಮುಮಂ
 ನಡಿಯಿಂದ ನಡೆಯಿಂದ ಗೆಮ್ಮಿಯಿಂದ ಮೊಗದ ಮಾಪಾಟದಿಂದ ಅಜೆಯಲಿಕ್ಕು
 ದೊಂದು ಬಲ್ಲರ ಬಗೆ (ಉಪಾ. ೦೦-೦೧). ಮಾಪಾಟು : ಜೀವಂತವಸ್ತು
 . . . ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾಪಾಟು ಹೊಂದುವುದು ಅಪುಗಲ ವಿಶಿಷ್ಟ
 ಲಕ್ಷಣ (ಪ್ರಾ. ೩೦); ತಮಿಳು -- ಕವ್ಯದ ಭಾಷೆಗಳೊಡನೆ ಹೊಲಿಸಿದಾಗ
 ತೆಲಿಂಗಭಾಷೆಯ ಕೆಲವು ಪದಗಳಲ್ಲಿನ ಮಾಪಾಟು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಆ
 ರ್ಥವನ್ನೆತ್ತಾಸೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದುದು (ದಾ. ೬೬- ೦೩೩).

[ಮೂರ್ (← ಮೂಲ) + ಪಾಠಃ]

ಮಾರ್ಪಡಿ (ಶ್ರೀ). ವಿ. (ಪುರಿಗಳ ರಾಜ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು) ಪ್ರತಿಯಾಗಿ
 ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಾಧೀನವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ; ನಡೆವುದು ಎನ್ನಿ ಮಾಡಿದುದು
 ಕಾನೂನುಬಾಹಿರ ಕಾಮರೇಷು ಮಾರ್ಪಡಿದುದು ವಜ್ರರೇಷಂ (ಅ. VII.
 1880. 00-39: 1885 ?); ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದುದು ನಂನ ಮೋಡಿದುದು ಸ್ವಾಧ್ಯ
 ವ್ಯಾಪ್ತಕ ಕಾರ್ಯಾಗ್ರಾಹಿ ಮಾರ್ಪಡಿದುದು ಸೊಂದು: (ಶಾ. I. 38-39:
 1885). ೨. ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೊಂದು: ವಿರೋಧಿಸು: ಮಾರ್ಪಡಿಸು
 ಮಾಗಣಿ ಫುನೀಷ್‌ಮಿಗೀತನಿಗೀ ಒರಲಾಪವರಾರ್ ಮಾರ್ಪಡ
 ದೊಳನ್ನ ಚನ್ನದೋರ್ಪವಾನಾಪಯಿ ಮೆಟ್ಟು ಕರಿ ರೋವಜ್ಜಿ
 (ಇದ್ದಾ. ೬. 400). [ಮಾರ್ (& ಮಾರು) + ಪಡಿ.]

ಮಾರ್ಪ್ಪ (ನಾ). ಬದಲಾವಣೆ; ವ್ಯತ್ಯಾಸ; ಮಾರ್ಪಾಟು :
ಅಲ್ಪದೇ ಸಂದರ್ಭ ಸ್ವವೇಶಗಣನಾಮಾಗಿ ಆಕಾರಗಣಿಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟವು
ಮಾರ್ಪ್ಪಗಳವೆ (ತಾಂ. ೫೦); ಬೆಟ್ಟಗವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕದಮೆ ನೆಲಮನ್ನು
ಬಯಲುವುದಿದುದಾದರೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪ್ಪಗಳು ತಲೆ
ಮೇರಿದುವು (ತಾಂ. ೫೦).

[ಪೂರ್ವ (∇ ಪೂರ್ವ) - - ಪೂರ್ವ / ಪೂರ್ವ : ಪೂರ್ವ]

ಮನಃಪೂರ್ವಗೋಚ್ಯ (೪೨). ಬದಲಾಗು : ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹೊಂದು : ದುಃಖ
ಸುಖಗಳಿಂದ ಮನಃಪೂರ್ವದ ಶಾಶ್ವತಸ್ಥಾನದರ್ಶನ ಗುಣವಾತ್ಮ
ವಾಗುವ ಈ ಲೋಕಾಂತಿಕವಿಶ್ವಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೇ ನಾವಿತ್ತಿಬ್ಬರೇಕಾಪದಮ
(ಕಾಮೇಶ್ವ. ೭೦೦): ಬಾಳುವ ಮನಃಪೂರ್ವಗೋಚ್ಯವು ಹೊಸದೊಂದು ಕೇವಲ
ಯನ್ನು ಬಿಡದು ದುಃಖದ ಸಾಗಿತು (ಛಾಂ.ಶ್ಲ. ೭೪).

[ಮೂರ್ಛಾ + ಕಿ.ಛ್, (<ಕಿ.ಛ್,)]

ಮಾಪ್ಪಾಚ್ಚಿ 'ಮಾಪ್ಪಾಚ್ಚಿ' ನೋಡಿ.

ಮಾಪ್ಪೆ ಗೆಡು: 'ಮಾಪ್ಪೆ ಗೆಡು' ನೋ.

ಮಾಪ್ಪೆಗಡೆ (೪). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೊಡೆ ; ಎದುರಿನ ಹೊಡೆ :
ಮಂಜುಮೆ ತಮಗ್ರಹಾಧಿಪತಿಗ್ರಹಮುಖವು ಬೆಗೊಟ್ಟು ಬಾಹ್ಯವು
ಮಾಪ್ಪೆಗಡೆ ಬೆಗೊಟ್ಟು ಪೂಜ್ಯಸುಪ್ರದೀಪಕಳೆ ಮಾಪ್ಪೆಗಡೆವರಾ
ಪ್ರಸ್ತಾವಮಾರ್ಗ ಕೃಷ್ಣನು (೪೩೩ ೩-೪೪) ; ಕಾಯಂ ನಿಂ ಸ್ವರಾಂ

ಮಾಪ್ಪೆ ಇವನು ಕೆಂದ್ಬೂರಗನು ಮಾರಿಕ್ಕುಮಂ ಸಿಂಗನು ಕವಿವಂ ಭಾವಿಸಿ
ಕೆಂದ್ಬೂರಕ್ಕೆ ಪರಿವಂ ಮೆಣ್ಣಾಂಜಿಪಾನಂದನಂ (ಇ. 15. ೦-44 : 1904).

[ಮೂರ್ತ (< ಮೂಲಃ) + ಕೃಷ್ಣಃ]

ಮಾಪ್ಪೋರಾ (೪). ಎದುರಾಗಿ ಹೋರಾಡು, - ಯುದ್ಧವಾಡು :
 ಎನಕು ಮದೇಳುದೊಡೆ ನಿತ ತೇರ್ . . . ಲನಿತ ಮದೇಳುದೊಡೆ ನಿತ
 ತೇರನಿತಾಳನಿತ ಮನ್ಯದಿಂ ಜನಿಯುತಿ ಪೊರ್ದೊ ಮಾಪ್ಪೋರಾನ್ಯ
 ತಳ್ಳುಪೊದೆಯ್ ಪಳೆಯಿತಿ ಕನಿತುತಿರ್ಪವೆಂ (ಪಂ. ೧೪-೫೦).

[ಮೂರ್ (< ಮೂರ್ತಿ) + ಪೂರ್ವ,]

ಮಾಪ್ಪೆಯಾ' (ಕೆ). = ಮಾಪ್ಪೇಡ : ತನ್ನೂದಿಗಳ್ ಬಂದು
 ವಂದಿದಹಂ ಪೊವ ತಪ್ಪೇವರಂ (?) ಗಗನವುಂ ಮಾಪ್ಪೆಯ್ ಕನ್ನೂದಿ
 ತೋರ್ಪದಿದುಕ್ಕೈಯಿಂದಮಂಬಿಮಂಬಿವಳಂ ಗಂಧರೂರಾರಾಕರಂ (ಪಂಪಾ.
 ೯-೨೪) ; ಅ ಬಿಗನಾಗಿ ಗದಾದಂಡದಿಂ ಪೊಯ್ತೆ ಭೀಮಂ ಸವಯಂ
 ಮಾಪ್ಪೆಯೈ ತದ್ವೈತ್ಯನ ಗದಯುಂಡಿದುರ್ (ಕೊಡವ. ೯-೩೦) ;
 ವಿಲಸತುಕುಮಂ ಪುಂಸಗವಪೋಲಾ ಮಾಪ್ಪೆಯ್ಯು . . . ಕೋಪುಲ
 ಪುಷ್ಪಾಸ್ತಮೋಪ್ಪು ಮೂದಿಗಗಂ ಪುಷ್ಪಾಸ್ತಮಂ ಪೊಯ್ತೆ
 (ದಾಂ. ೧೨-೩೪). [ಮಾರ್ (& ಮಮು.) + ಪೊಯ್ 1

[ಮೂರ್ (< ಮೂರ್ತಿ) + ಪೂರ್ವ,]

ಮಾಪ್ಪೋಣೆ (ಕ್ರ): ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಉದ್ಭವ - ತಿಕ್ಕು : ಪರ್ಪೋಣೆ
 ಗಿವೆ ಕಲಿ ವಿವಿವರ್ಪದದಿರಾಂಪೊದಾಂತು ವಲಲಂ ತಲಮಂ ಮಾಪ್ಪೋ
 ಸೆಮು ತಕ್ಕು ಕ[ಣ್ಣು]ತರ್ಪಣೆಗವುಪುಂಕ್ರಿ ಸ್ವಜನಾದದಿನಾರ್ಪಂ (ಕುಣಿ
 ೨-೩೩). [ಮಾರ್ಪ (& ಮಾಪು) + ಪೊಣೆ]

$$[\text{ಮೂಲ} (\angle \text{ಮೂಲ}_2) + \text{ಘಟ}_1]$$

ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪ, ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪ (ನಂ). ಪ್ರತಿಬಿಂಬ; ಪದಿನೆಳು :
 "ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪ ಪದಿನೆಳುರಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಮಕ್ಕು" (ಕೃ. ೪- ೧೦) ; ವಂಜ
 ಮಂಜುಭೂದಿ:ಮೂರ್ ನಡೆವ ಪೊರವಭೂಪ್ರತಿಬಿಂಬವಂಭದಿ . . .
 ಬಿಡವ ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪ ರಮಣೇಯಮಾ ನೆಲಂ (ಚಾರು. ೦-೦೪೦) ; ಮದ
 ಗಿಡವ ಕೆರವ ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪಂ ನಿಜ್ಜುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂ ರೂತಲಪಟಂ ೭೫೫ ಕಾಣೆ
 ಪಂತೆ ಕಮನೊಯ್ಯವನಗಿಯುಂ . . . ಲ ವೆಪ್ಪೊಳೆ . . . ವಂಜಿಪ್ಪವರು
 (ಚಾರು. ೧-೨೫೩). ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪ : "ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪವಂ ಪದಿನೆಳು
 ಲೆಂದಂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಂ" (ಕಣ. ೭೦-೫೦) ; ಉನ್ನದಭೃಂಗನಾದಂದಿ
 ದಿರಳಪ್ಪಪ್ರಭೂದವೆನವಂತಿರಿ ಬಂದಿತ್ ಭೂಪಣಾಂತುಂ ಕವಿವೇರ್ಗಣ್ಣ
 ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪಿಂ ಮೃದುಗೇಯದಿನೊಪ್ಪಲೆ (ಚಗ. ೧೬-೦೦೨) ; ಬಿಳಿಪ
 ತಾಳಿಗಳ ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪೊಂದಿ ಪ್ಪೆನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಕೈಯಂ ಕಾಲುಂ ತೆರಿದುರ್
 ದೆವನಂ ಕಣ್ಣೊಳಿದನಂತವರ ಪಕ್ಕದೊಳಾ ಪಲಗಣ್ಣಂ (ಕೃ. ೪- ೧೬) ;
 ಲರತವೆನ್ನಿ : ನೂಂ ಬೇವು ಸಮೃದ್ಧಂಗಳಾದೆಮೆಂದಾ ಸ್ವಾಪಕರ್ಗ
 ಮಾಪ್ಪೊಳಪ್ಪಂ ತನ್ನ ಕವಿತೆಯುರ್ಗಾ ಭವನೋಪವೊಲೆಗುಂ (ಚಾರು.
 ೦-೪೫). [ಮೂರ್ (& ಮಾಪ್ಪಂ) + ಪೊಳಪ್ಪ]

$$[E_2] + (V_{21} - V_{12}) + [E_1]$$

ಮಾಪ್ಪಳೆ (ಶ್ರೀ). ಪ್ರತಿವಿಂಶಮಃ ಪ್ರತಿಫಲಮಃ ಪೂರ್ವಮಾಣಾಃ
ವಿಂಶಮಃ ತನ್ನಯ ಮಂಡಪಮಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಪ್ಪಳೆಗಳಿವನಿಗಂ ಸ್ತೋತ್ರಮಪಿ
ನೂಯ್ಯನೆ ಪೂರ್ವದನ್ನಪ್ಪಳಮಃ (ಕಾಂಡ. ೩೩); ಚಂದ್ರಕಾಂತಕಿಠಾ
ತಳದೊಳೆ ಮಾಪ್ಪಳೆವ ನಿಜವಿಜಯಮಂ ಕಂಡು (ಗೀತೆ. ೧-೨೨೩);
ಕೃಷ್ಣವಿಜಯಂ ರೀಲಿವಾಂ ದಿಟ್ಟು ಮಾಪ್ಪಳೆವ ಮುದ್ದುಮೊಗಮಂ
ಪೂಗೊಡುಗಿತ್ತು ತನಗೆ ತಂದಿವುಮೆಂದು ಚಲಿದಂ ಮೆಡುಗುವ . .
ಕಮಾರನವೆಗಪ್ಪಳೆಂದಿಗೋ ಸಖೀ ! (ಕಾಂಡ. ೬೯-೭೦).

$$[\mu_{\alpha\beta}^{\alpha'} (\wedge \mu_{\alpha\beta}^{\beta'}) + \mu_{\alpha\beta}^{\beta'}]$$

ಮಾಪ್ಪೋಳಿತ್ತು 'ಮಾಪ್ಪೋಳಿತ್ತು' ನೋ.

ಮಾರ್ಪಡೆ 'ಮಾರಿಹತ್ತು' ನೋ.

ಮಾರ್ಪಾತ: 'ಜ್ಞಾನಿಜಿತು' ನೋಡಿ.

ಮಾರ್ಬಟ್ಟೆ 'ಮಾರ್ವಟ್ಟೆ' ನೋ.

ಮಾರ್ಬಟ್ಟೆ (ನಾ). ಬಡ್ಡಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಬಡ್ಡಿ : ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿ : "ಮಾರ್ಬಟ್ಟೆ ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿ" (ಪಾಣಿನೀ ೨೯); ಆವನು ಮಾರ್ಬಟ್ಟೆಯ ಸಮೇತ ಸಾಲ ತೀರಿಸಬೇಕೆಂದಾಗ ಆತ ಕಣ್ಣು ಕಣ್ಣುಬಟ್ಟೆ (೩೨೩).

[ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಬಡ್ಡಿ.]

ಮಾರ್ವಲ, 'ಮಾರ್ವಲ' ನೋ.

ಮಾರ್ವಲ, 'ಮಾರ್ವಲ' ನೋ.

ಮಾರ್ವನುಷ್ಯ (ನಾ). ಬೇರೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಅನ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ : ತನ್ನ ಮನೆ ಬೊಳೆ ಮಾರ್ವನುಷ್ಯರಿಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಾಂ ನಡಬೊಂದು ನಕುಲನಂ ತೊಟ್ಟಲ ಸಮಾಪದೊಳ್ ನಿಡಿದವು ನೇಣಂ ಕಟ್ಟಿ ಪೋದಂ (ಕಂಠಕಂ- ೦೯೬ ೧೪). [ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಮನುಷ್ಯ]

ಮಾರ್ವಲೆ. ಮಾರ್ವಲೆ, ಮಾರ್ವಲೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಉದ್ಭವತನದಿಂದ ಪರ್ತಿಪು : ಮಾರ್ವಲೆಮಾರ್ವ ಫೀಮನೋ ಸಮರಣ ಪೊದಲಾಪೊರೆ ಗಾಂವಿಲ್ (ಕಂಠಕಂ- ೪-೭); ಬೊಂಕದ್ಲಿ ಕರಾರಿಯೊಂದಿ ಬಿಂಕದಲಿ ಮಾರ್ವಲೆತು ನಡೆವಂ (೦೫೩, ೨೨-೦೫). ೨. ಮರೋಧಿಸು : ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ಎದುರುಬೀಳು : ತನ್ನ ಸಂಬ ಬಂದ ಬದ್ಧಿಗೇವಂಗೆ ಸೇವಾಪ್ರಾಪ್ತವನೋರಂತು ಮಾಡಿ ನಿಲಿಸಿದರಿಸರಿಯ ತೋಳ್ತಲ ಮುಮಂ. . . ಬಲಾಳವಮುಮಂ ಕಂಡಂ ಕೀಳ್ವಂ ನಿವೆಗೆ ಸೊಸಲೊತು ಬಗೆ ಬಂದವು (ಕಂಠಕಂ- ೯-೩೨ ೩); ಅಸದಳಾ ಮಾರ್ವಲೆತು ಮುತ್ತಿದ ವಿವರವಿರರವು ಕುಪ್ಪುಸಿತುಸುರ ಗಾಳಿಯಲೊದಿ ಹಾಳಿಸಿದನು ದಿಗಂತರಕೆ (ಕಂಠಕಂ- ೭-೩೭-೦೯); ಸುರಪಂ ಈ ಲಿಖಿವಾರ್ವತಂ ತಲೆಗದಿವೆನೊಂದು. ತನ್ನ ಬದ್ಧಿಗೈದಂ ದೇವತೆ ಮಾರ್ವಲೆತಿಸಲೊಡರ್ಚಿದಂ (ಕಂಠಕಂ- ೭-೩೭-೦೯). ೩. ಸ್ಪರ್ಧಿಸು : ವೈಪೋಟಿ ಪಡೆಸು : ಲಲಣೆಯ ಕದವು ಗೋಳ್ ಮಾರ್ವಲೆದೊಪಂ ಪಿಂಗಳೆತ್ತು ಮೂಗಲಿಮದಪಾಂಜಿಲೆಗಲ ರೋಕೊಳ್ಳಿದುಮೇಲೆಗಳ ಮೂಗಲಿವುನಾದುದಂದಿ ಬಲಿಯಂ (ಕಂಠಕಂ- ೭-೩೭-೦೯). ಮಾರ್ವಲೆ : ೧. ಕೃತ್ರಿಮವರ್ತನ ಪೋಷಣ : ಮೇಕೆ ಕೊಡುನೋಲೈಕ್ಕು ಮಾರ್ವಲೆಮದವರ್ತನೋಪವಿರವಾಯಿ ಮೊಪ್ಪು ಮನಕ್ಕೆ ಸಂಕೆಯನೆಲ್ಲಲಗಿದಂ (ಕಂಠಕಂ- ೭-೩೭-೦೯-೦೯ : ೦೯೦). ಮಾರ್ವಲೆ : ೧. ತನ್ನ ಗಟ್ಟಿತನದಲಿ ಮಾರ್ವಲೆತುಮರ ಬಟ್ಟಿಕುಡದ ತೋಪುಸುಡ್ಡ ಹುಟ್ಟು ಹುಟ್ಟಲಿ ಬಾಯೊಳಿ ಹೆಚ್ಚಿನೇಕಳ (ಕಂಠಕಂ- ೨-೦೯-೨). [ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಮರೈ.]

ಮಾರ್ವಲೆತು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ದೂಗಿಯೇಳಿಸು : ರೋಮವಾಪನೋರಂತು ಮಾರ್ವಲೆತು ಪರ ಮಾರ್ವಲೆತುಮಾ ಪರಿಯ ರಾವಳಿಪಾಂಸುಗಿನ್ನು ಬಡ ಧರ್ಮದಂಡೆ ಸಾಕೆ (ಕಂಠಕಂ- ೩-೦೯-೦೯). [ಮಾರ್ವಲೆ ತು.]

ಮಾರ್ವಿಗ (ಗು). ೧. ಹೃದಯಕ್ಷರವಾದ : ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ : ಕವಿಗೆ . . . ಜೀವನದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಮೂಲಕ ಪೂನವ ಪಾತಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಚರತನವುಮೇಗದಕ್ಕೂ ಜೀವನದ ಮಾರ್ವಿಕವಿವರಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಇರುವುದು (ಕಂಠಕಂ- ೨). (ನಾ). ೨. ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಮುಟ್ಟುವಂಥವು : ಹೃದಯ ಪ್ರೇರೆಯಾದುದು : ಕೇವಲ ಬಲಿಂಗದ ಲಾಂಛನ ಬಿಡಿಯ ಪ್ರವರ್ತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿವು. ಅರನ್ನು ಫಟ್ಟಿವಾಳುಂ ಎಂಬ ಶಕ್ತಿ ಮಾರ್ವಿಕವಾಗಿ ವಿಡಂಬನೆಗೈರಿದಾಡೆ (ಕಂಠಕಂ- ೧೫೭); ಕೇರ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಬಾಳುವೆಯ ದೇಗೆ ಎಲ್ಲ ಸ್ತುತಿಗಿಗಳ್ಳಿ ಮನುಷ್ಯನು ಕವಿ ಮಾರ್ವಿಕವಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷೆ ದ್ದಾನೆ (ಕಂಠಕಂ- ೯೫). [ಮಾ]

ಮಾರ್ವಿಗಿಲ್ (ನಾ). ಇದಿರು ಮೋಡ : ಪ್ರತಿಮೋಡ : ಒರೋಪ

ರೆಪ್ಪ ಕಣೆಗೇವೋರೊವರ್ ಕವಿಮ ಪೂಗದಿ ಮಾರ್ವಿಗಿಲೆಮೋರಂತ ಪಾಯ್ತು ಪುಷ್ಪಧಾರಾಸಂದೋಹದಂತ ಪಾದುಪ್ಪು ಪು ಕಣೆಗೇ (ಕಂಠಕಂ- ೦೯-೦೯೫); ಮಾರ್ವಿಗಿಲಾಡದಿವು ದು ಬೀಜಾಗರ ಸಂದನೆ ಪಟ್ಟ ಪಟ್ಟಿಕಾರಮಂದ ರತ್ನ ಪೂಷಣ ಕಾಂತಿ ತರ್ಪವುದು (ಕಂಠಕಂ- ೯-೦೯); ಮಾರ್ವಿಗಿಲೊಡ್ಡಿದತ್ತು ತುಜುಗಾರ್ತಿಗೂ ಕೋಣ ಕರಾಕ ಬೀಚಿ ದತ್ತೋಪಾಯ ನಿಂದ ಹರ್ತಗಿದುಮೋ ಬಿಸಿಲ್ಲ ಪೊದಬ್ಬಿದು (ಕಂಠಕಂ- ೦೦-೦೭೩). [ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಮುಗಿಲ್]

ಮಾರ್ವಿಗಿ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಧರ್ಮವೇಬರು ತಾಳ ಸುದುಡು ಕರ್ಮವೇಬರು ಪರರು ಸುದಿದಡೆ ಮಾರ್ವಿಗಿನಿವುದೇಂ ನೀಡೆಮೋ ರಾಪ್ಪವೊಪನು (ಕಂಠಕಂ- ೨೯-೨೯).

[ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಮುಗಿ.]

ಮಾರ್ವಿಗಿ (ನಾ). (ದೇಹದ) ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಯುಧದ ಶುದಿ : 'ಮಾರ್ವಿಗಿನೋಳ್' ಪರಾ. [ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಮೊನ್ನೆ.]

ಮಾರ್ವಿಗಿನೋಳ್ (ಕ್ರಿ). ಆಯುಧದ ಮೊನ್ನೆಯು (ದೇಹದ) ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು. — ಹೊರಬರು : ದೇವಿ ನಿಮ್ಮಯಿ ತನು ಮನೋಮಯಭಾವ ಕಾಮನ ಕೈಯ ಭಾರಿಯ ಪೂವನಲುಗಂಡ ಮಾರ್ವಿಗಿನೋಡ ತೊನಂತ ತೀವಿಕೊಂಡಿ [ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಮೊದಕ್ಕು] ೨ + ಕೋಳ್.]

ಮಾರ್ವಿಗಿರಲು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯುಂಟಾಗು : ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸು : ಸಿದ್ಧಿಗುಂಡು ಮೂವೆ ಮಾರ್ವಿಗಿರಲು ಕಾರ್ವಿಗಿಗುಂಪರಿಯಂ (ಕಂಠಕಂ- ೭೦-೨). [ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಮೊದಕ್ಕು]

ಮಾರ್ವಿಗಿಲು 'ಮಾರ್ವಿಗಿಲು' ನೋ.

ಮಾರ್ವಿಗಿಲು, ಮಾರ್ವಿಗಿಲು (ಕ್ರಿ). = ಮಾರ್ವಿಗಿರಲು : ಮೇಕೆದು ನಿನ್ನ ವಿಧವಾಗಿ, ಸಲೆಯ ನಿನ್ನ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ಮಾರ್ವಿಗಿಲುಗ ಗೋಪಾ ಕಟಾಯನ್ ನೆಲನೆತ್ತಿ ಲಿಲ್ಲದು (ಕಂಠಕಂ- ೨೨-೨೭೦). ಮಾರ್ವಿಗಿಲು : ಆ ಪುನೆ ನಗಿಯಂದ ಮಾರ್ವಿಗಿಗಿತು (ಕಂಠಕಂ- ೨೯); 'ಕುಪುಕೂ' ಎಂದ ಪುಟ್ಟ ಕಂತೆ ಲಾಗಿ ಸುಪ್ಪಲಿನ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಧ್ವನಿ ಮಾರ್ವಿಗಿಗಿದುವನ್ನ ಕೇಳಿ ಸುಖವಟ್ಟು (ಕಂಠಕಂ- ೦೦೦).

[ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಮೊದಕ್ಕು.]

ಮಾರ್ವಿಗು 'ಮಾರ್ವಿಗು' ನೋ.

ಮಾರ್ವಟ್ಟೆ. ಮಾರ್ಬಟ್ಟೆ (ನಾ). ಹಾದಿಯ ಎದುರು : ಫರದಿಂದಟ್ಟ ತಗುಳ್ಳು ಕೊಲ್ಲ ಕರಿಯ ಮಾರ್ವಟ್ಟೆಯೊಳ್ಳೆದವೋಲ್ . . . ಸಿರಿಗಂ ಮೈಮಗದುಪ್ಪುತಿಕ್ಕಿಗಮಣಂ ಭೂಗಕ್ಕುಮೇಪಾಸಾಯಿ (ಕಂಠಕಂ- ೨-೨೦); ಮುಂಧಿಕ್ಕಿ ರಾದಿಗಳಂ ಪ್ರಮೋದಪದಮರಾಗಿ . . . ಪಾಂಚಾಲ ದೇಶದಾಳಾಟಕ್ಕೆ ವರ್ತದಂ ಮಾರ್ವಟ್ಟೆಯೊಳೊರ್ವ ದ್ರಾಪ್ತನಂ ಮರಾಕರ್ತನಂ ಕಂಡಂ (ಕಂಠಕಂ- ೯-೨೯ ೩). ಮಾರ್ಬಟ್ಟೆ : ಒಂದಾದಂ . . . ಮೇಲೊಕ್ಕು ಪೂಪನಂ ನಾಲ್ಕು ಧೂತೂರ್ ಕಂಠ . . . ಮುಂದೆ ಪರಿದೋರೊವರ್ ಮಾರ್ಬಟ್ಟೆಯೊಳ್ ಬರ್ತಂತಾಗಿ ಬರುತ್ತಂ (ಕಂಠಕಂ- ೦೫೩-೦೫); ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖರಾಗಿ ಪದಮನೋಪದಮನಂತ ಸಾಮಂತಸಂದೋಪಮವರ ತಂದನೆ ಮಾರ್ಬಟ್ಟೆಯೊಳ್ ಬರ್ತಂತಂ ಬಿಡೊಳ್ಳು ತ್ತಂ ಬೇಗಮೆಯ್ದಂ (ಕಂಠಕಂ- ೭-೨೯).

[ಮಾರ್ (< ಮುಟ್ಟು) + ಬಟ್ಟೆ.]

ಮಾರ್ವಲ, ಮಾರ್ವಲ, ಮಾರ್ವಲ, ಮಾರ್ವಲ (ನಾ). ಎದುರು ಪದೆ : ಶತ್ರುಸೈನ್ಯ : ಪ್ರತಿಬಲ : ಮುಂಧವನವನಕಳಹಂಸನುಂ ಪಂಪವ್ಯವಹಂನೊಡಿ ಮಾರ್ವಲಕ್ಕೆ ಮುಂಧವನುಂ ಬೀಸುವಂತೆ

ಕೆದ್ದಾಸಿದಾಗಳೆ (ಕೂಟಾ. ೧೩-೩೩ ಕ) : ಒರ್ವನೆ ಭೃಗುದೇವನು ಸಕಲೋದಾರಯಂ ಕಾದು ತನ್ನ ಬಾಗದ ಮೊನೆಯೊಳ ಮಾರ್ಗಲವಂ ತಡಿದುಂ (ಕೂಟಾ. ೨-೨೩). ಮಾರ್ಗಲ, ಒಪ್ಪವವರೊಂದೆ ಮಾರ್ಗಲವೆಡೆ ಮಡಗದ ಪೊಗಟೆಗಾಗಿ ತಳ್ಳಿಹಿದುಂ ದುಂಬದವಂ ಗೊತ್ತಿ. (೧೩. ೨೧. ೨೨. ೩-೨; ಕು. ೨೩); ನರರಂ ನರರಂ ಹರಿಯಂ ಹರಿಯಂ ವರೂಢವಂ ತದ್ವರೂಢದಿಂದಿಟ್ಟು ಸುಪ್ಪ ತೊಯಂ ಪಡಲಿಟ್ಟಂತಿರೆ ಮರುತ್ತುತಂ ಮೋದಿ ತದಿವಂ ಮಾರ್ಗಲವಂ (ಕೂಟಾ. ೩-೨); ಮಧವಾಣಿಗಳ ರಂಧರದ ಕಡಲೊಳಿಂದಿಟ್ಟದನು ಮಾರ್ಗಲದ ಗರ್ವಿತರ (ಕೂಟಾ. ೨-೨೩). ಮಾರ್ಗಲ. ಮಾರ್ಗಲಬಲ : ಸರ್ವ ಶೂನುತ ಮಾರ್ಗಲಬಲವನು ತಡುವಿ ನಂದನು (ಕೂಟಾ. ೩-೨೦). ೨ ಇದು ಭಂದಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ರೂಪ.

ಮಾರ್ಗಲಮಲ್ಲ = ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲನಂತಿರುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಕಾದುವರಾದಿತ್ಯ ಮಾರ್ಗಲಮಲ್ಲ ಮಮಾಂಕಪ್ಪರವ ಅದ್ಭುತವತ್ತ ನಾಗರವಿಲ್ಲದಿಟ್ಟು ಅಳುತ್ತಿಲ್ಲ (೨೨. ೨೩೩, ೩೩೩. ೨೩-೨೦ : ೨೩). ಮಾರ್ಗಲಾಮ = ರಾಮನಂತೆ ಶತ್ರುಪಡೆಯಿಂದ ಗೆಲ್ಲಲಶಕ್ತನಾದವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಬಾಮಾಶ್ವತೊಡವನು ಪದ್ಮಕೊಳ್ಳದ ಸುರೈಕಮಾತ್ರ ಮಾರ್ಗಲರಾದು ಶ್ರೀಮತ್ ಅರಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಾಗ್ಗೆ (ಕೂಟಾ. ೧೨೩. ೩೩-೨; ಕು. ೨೩). ಮಾರ್ಗಲಾಮ = ಶತ್ರುಪಡೆಗೆ ಭೀಮನಂತೆ ಭಯಂಕರನಾಗಿರುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಾರ್ಗಲಾಮ (ಕೂಟಾ. ೧೨೩. ೨೩-೨; ಕು. ೨೩ : ೨೩). [ಮಾರ್ (< ಮಾರ್ಗ) + ಬಲ್]

ಮಾರ್ಗಲ. ಮಾರ್ಗಲ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಪಡೆ : ಮಹಾಸೈನ್ಯ : ಏರ್ ವೈಕುಂಠನುದಗ್ರತೋಪನದಿಂಬ. ಮಾರ್ಗಲಂಡು ಮಾರ್ಗಲಂಕ ಮಾರ್ಗಲಮಂ ಬೆಂಕಿ (ಕೂಟಾ. ೩-೨೩); ಬಲ್ಕೆ - ಅಲ್ಕಲ (ಅಲ್ಕಲ) . . . ಭೂದಲಿ. ಮಾರ್ಗಲ (ಕೂಟಾ. ೨೨೩ ಕೃ. ೨೩). ಮಾರ್ಗಲ : ಮೋಕಂಪ್ಪನ ಮಾರ್ಗಲವು ಅಲಿ ದೊಡ್ಡವರಮನೆಯ ದ್ವಾರದ ಸೇರಿ ಮೇಲೆ ಪತ್ತರಂ ಪೊಳೆಯನು (ಕೂಟಾ. ೩-೨೨); ಕೋಣಲ ಬಳರಾಪುರ ಪೊಗಕೂರ ಭೂಪಾಲರು ಮಾರ್ಗಲಮುತ ಮೇಳದ ಕಿರುಮಂತ್ರೇಶ್ವರನ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಣವವನೊಂದೆ (ಕೂಟಾ. ೩-೨೦); ಅಕಳಂಕಮಾನ್ಯಥ ಮಾರ್ಗಲಾಯ ತವಕದಿಂದಿಟ್ಟಮಾರ್ಗಲವನೊಂದೊಂದು ನವತಂದ (ಕೂಟಾ. ೩-೨). [< ಮಹಾ + ಬಲ್]

ಮಾರ್ಗಲೆ 'ಮಾರ್ಗಲೆ' ನೋ.

ಮಾರ್ಗಲೆ 'ಮಾರ್ಗಲೆ' ನೋ.

ಮಾರ್ಗಲೆ 'ಮಾರ್ಗಲೆ' ನೋ.

ಮಾರ್ಗಲ (ನಾ). ಸಭ್ಯವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಗೌರವಕ್ಕೆ. [೨೦.]

ಮಾರ್ಗಲ (ನಾ). ೧. ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವುದು : ಶುದ್ಧ ಮಾಡುವುದು. ೨. ಸುಗಂಧವ್ರಗಳ ಅನುಲೇಪನ : "ಸಮಾಲಂಭನಂ, ಚರ್ಪಾ. ಮಾರ್ಗಲ - ಕು. ೩ ಚರ್ಪ" (ಕೂಟಾ. ೨೨-೩೩). [೨೦.]

ಮಾರ್ಗಲರ್ (ನಾ). (ಶತ್ರುವಿನ ಬಾಗಕ್ಕೆ) ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಿಡುವ ಬಾಗ : ಮಹಾರಾಣಿ ಮಾರ್ಗಲರಾಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸಮ್ಮ ನೇಲ್ ಕಣ್ಣಂಟು ಕಾಂಕಿಗೊಂದಿಟು ಸಾಮ್ಯವ ನೋಡಿಯೊತ್ತು ತೋರ್ಪ ಪೋರೈವನ ಬಳ್ಳಿಮಂ ನೆಗು . . . ಸರೋರ:ಪರೋವನೊವ ಮೊಟ್ಟಿಲರ್ (ಕೂಟಾ. ೧-೩೩). 'ಮಾರ್ಗಲರ್' ಪರಾ.

[ಮಾರ್ (< ಮಾರ್ಗ) + ಸರಲ್]

ಮಾಲ, ಮಾಳ್ (ನಾ). ೧. ಬಯಲು : ಕ್ಷೇತ್ರ. ೨. ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶ : ದಿಬ್ಬ. ೩. ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯಿರುವ ಕಾಡು. ೪. ಕವಟ :

ಮೋಸ : "ಮಾಲ್ - ಮಾಲ್ = ಕವಟ, ವೆಂಚನೆ" (ಕೂಟಾ. ೩೨).

ಮಾಳ್ : ೪. 'ಮಾಳ್ಗೆ', 'ಮಾಳ್ಡು' ಪರಾ. [೨೦.]

ಮಾಲಕ್ಕೆ (ನಾ). ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯಿರುವ ಕಾಡು : ಅರಣ್ಯ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಬೇವು. ೩. ಹಾರ ; ಮಾಲೆ : ತುಲಾಮಾಲೆ ಬಿಲ್ವ . . . ಸುರಹೋನ್ನ ಶ್ಯಾವಂತಿಗಳ ರಾಮ ಕಲಶಕರ್ತೃದ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೩). ೪. ನೆಲದಾವರ. [೨೦.]

ಮಾಲಕ್ಕೆ 'ಮಾಲಕ್ಕೆ' ನೋ.

ಮಾಲಕಾಂಗೋಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಯ ಅಂಶವುಳ್ಳ ಅದರ ಬೀಜ : ಮಾಲಕಾಂಗೋಣಿ-ಪ್ಲಾಗಿನ. ಔಷಧಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಿಗೆ ತ್ಯಮಟ್ಟಿಗೆ ಗಟ್ಟಿ (ಕೂಟಾ. ೨೩).

[< ಒಂ. ಮಾಲಕಾಂಗೋ. ಮಾಲಕಂಗೋನಿ, ಮಾಲಕಂಗೋ ; ಮರಾ.

ಮಾಲಕಾಂಗೋಣಿ, ಮಾಲಕಾಂಗೋನಿ]

ಮಾಲಕಾರ (ನಾ). ಹೊವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಾರುವವನು : ಹೂವಾಡಿಗ : ಲಂಜೇಸರಂ ದೇವರ್ ಪುನಿವ ಮೂಲ(ಲಾ)ಕಾರ್ಗೆ ಅರ್ಧಮದಿ ಇತ್ತರಾಪಲಾಪಿನ್ ಪಳ್ಳಮಹಾಪಾಕನಕಂ(ಕೂಟಾ. ೨೨. ೨. ೩೦-೩ : ೨೩). 'ಮಾಲಕಾರಿ' ಪರಾ. [೨ ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಮಾರಾಕಾರ' ಎಂಬುದರ ಅಪಭ್ರಂಶ]

ಮಾಲೆ 'ಮಾಲೆ' ನೋ.

ಮಾಲೆಯಿ 'ಮಾಲೆಯಿ' ನೋ.

ಮಾಲಗಣ್ಣು 'ಮಾಲಗಣ್ಣು' ನೋ.

ಮಾಲಗಾರ 'ಮಾಲಗಾರ' ನೋ.

ಮಾಲಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ಹೂವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಾರುವವಳು : ಮಾಲೆ ಗಾತಿ : ಪುಗಲನಿಪ್ಪ ಕಟ್ಟಿ ಪುಮಾರಿಯನತ್ತ ಮಮಾಲಗಾರ್ತಿಯರ್ (ಕೂಟಾ. ೧-೨೨). [ಮಾಲಗಾರ್ತಿ + ತಿ (< -ಗತ್ತಿ)]

ಮಾಲಗಾಣ, ಮಾಲಗಾರ, ಮಾಲಗಾಣಿ (ನಾ). ಹೂವನ್ನು ಮಾರುವವನು : ಹೂವಾಡಿಗ : ಲಾಜ್ಜಾಗ್ಗೆ ಸುರ ಒರೇ ವರ್ಣ್ಗಳಿಯು ದುಮ ಮೂಲಗಾಣ ಶ್ರೀಮಾಂಜೀ ಮೂಟ ಇನಿಪು ಇಪ್ಪರ್ತಿಯು (ಕೂಟಾ. ೨. ೨-೨೨ : ೨೨); ದೀವಿಗೆ (ಧಾರ?)ಯನ್ನೆಂ ಮೂಲಗಾಣರ ಒಕ್ಕಲ (ಕೂಟಾ. ೧೨೦. ೨೨-೨; ಕು. ೨೨). ಮಾಲಗಾರ : ಮಾಲಗಾರರು . . . ಲಿಂಗವೆತ್ತರಮಾಪನ್ನೇ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ . . . ಕೋಟಿಗಳ ಪೂ. ಪಲೆ, ಪುಲಗು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬಳಿದು ಮೂಟ ಮೂಡುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟಾ. ೧೨೨). ಮಾಲಗಾಣ : ಸಾರಿಗಯ್ಯದಿಂಬರಂ ತಲ್ಲಿನೂಳಿಪ್ಪದಿಂಬರಂ ಮಾಲಗಾಣಿಪ್ಪದಿಂಬರಂ ಮೂಲಗಾಣಿ (ಕೂಟಾ. ೨೨-೨ : ೨೨). 'ಮಾಲ ಕಾರ' ಪರಾ. [< ಮಾಲಗಾಣ / ಸೂ. ಮೂಲಗಾರ]

ಮಾಲಗುಜಾರಿ (ನಾ). ೧. ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ವನು. ೨. ರೈತರಿಂದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಮೀನ್ದಾರೀವರ್ಗ ಮತ್ತು ಆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ನವ್ಯ ವರ್ಷಾಡ-ಪಾಗವುಗಳ ಕಡೆ 'ಮಾಲಗುಜಾರಿ' ಎಂದು ಇರುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟಾ. ೧೧).

[< ಪರ. ಮಾಲ್ಗುಜಾರ್ ; ಮಾಲ್ಗುಜಾರ್ ; ಹಿಂ. ಮಾಲ ಗುಜಾರ್ ; ಮರಾ. ಮಾಲಗುಜಾರ್, ಮಾಲಗುಜಾರ್]

ಮಾಲಗುಜಾರಿ, ಮಾಲ್ಗುಜಾರಿ (ನಾ). ೧. ಕಂದಾಯ. ೨. ಕಂದಾಯವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿ : ಮೂಲಜಿಲ್ಲಗಳ ಪಾಲಿಕ ದಾರ ಅಥವಾದಾರಗಳೊಡನೆ ಇಮಾದ್‌ಪಂಗ ಸುಭೇದಾರನು ತನ್ನ ಅಥಿ

ಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಲು, ಸುಭೇದಾರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮಾಲಗುಜಾರಿಯವರು ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿತ್ತರು (ಕರ್ಣಾ. ೨೦೩). **ಮಾಲುಗಾರಿ** : ಇಮಾದ್-ಜಂಗಬಹದೂರ ಸುಭೇದಾರನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಮಾಲುಗಾರಿಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು (ಕರ್ಣಾ. ೨೦೩).

[—ಕಾರ. ಮಾಲುಗಾರಿ, ಮಾಲುಗಾರಿ : ಹಿ. ಮಾಲಗುಜಾರಿ : ಮರಾ. ಮಾಲಗುಜಾರಿ, ಮಾಲಗುಜಾರಿ]

ಮಾಲತಿ, ಮಾಳತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು ; ಹಾಜಿ : "ಮಾಲತಿಯೆಂಬ ಕಾಣುವಳ್ಳಿ" (ಕರ್ಣಾ. ೩೭-೨೦) ; ದಂಡಗಟ್ಟಿದ ಮಾಲತಿಯ ಮುಗುಳ ವನಮಾಲೆಗಳುಮಾ ದೇವತೆಗಳೆ ನೋಡಿ (ಕರ್ಣಾ. ೩-೧೩) ; ಕಲ್ಲದ ಹೂವುಗಳಿಂದ ಮಾಲುಗಾರಿಯು ನಿಲಿ ನಿಲಿದು ಪೋಗಿ ಪೋಗಿಯುಂ, ನಗೆ ನಕ್ಕುಂ ಉಪಚರಿಸಿದ ನೀರ್ಗರ್ ಎಂತು ಕಲ್ಪನಾಗಿ ಮಾಲತಿಯು ಮೆಕ್ಕಿಯುಂ ಸುಗಂಧಿಯುಂ ? (ಕರ್ಣಾ. ೩೭-೨೩). **ಮಾಳತಿ** : "ಮಾಳತಿ. ಹಾಜಿ : — ಈ ೨ ಹಾದಿ" (ಕರ್ಣಾ. ೩೭-೨೩) ; ಮಾಳತಿಯೊಳ್ ಬಂಡುಂಡ ಮದಾಳಿಯನಳಮಾಡ ಎವಗಿ ಬಂಡುಣ್ಣಪೋ ನೀರ್ಗರ್ಯೊಳ ಬೆರೆಸಿದ ಮೇಳನ ಮಿಟೆಯೊ ಸೋಂಕಿ ಸುಖಿಯಾಗಿರ್ಪರ್ (ಕರ್ಣಾ. ೩-೧೩). [ಸಂ. ಮಾಲತಿ]

ಮಾಲದಿ 'ಮಾಲದಿ' ನೋ.

ಮಾಲದಿ, ಮಾಲದಿ, ಮಾಲಿದಿ (ನಾ). (ಉಕ) ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕರಿದ ಪೂಯನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ, ಪಾಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಂಡೆ : ನನಗ ಮಾಲದಿ ಅಂದರ ಭಾಳ ಶ್ರೀತಿ (ಕರ್ಣಾ. ೩೩). **ಮಾಲದಿ** : ಮಾಲದಿಯು ಇವ ಮರತು, ಅವಳ ಅಧರದ ರಸದ ರುಚಿ ಯನ್ನು ಸವಿದರು (ಕರ್ಣಾ. ೩೩). **ಮಾಲಿದಿ** : ನೀ ಏನೋ ಇಂದ ಮಾಲಿದಿ ಮಾಡಿ ಅಂತ ನಿನ್ನ ಗಂಡ ಹೇಳಿದ (ಕರ್ಣಾ. ೩೩).

[—ಕಾರ. ಮಾಲಿದಿವಾ : ಹಿ. ಮಾಲಿದಿವಾ, ಮಲಿದಿವಾ : ಮರಾ. ಮಾಲಿದಿ]

ಮಾಲಪ್ರವಾ (ನಾ). (ಮೋಳಿಗೆಯಂತಿರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿ : "ಮಾಲಪ್ರವಾ", ಒದಾಮು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವದ ರಿಂದ, ಹೋದ ವೀರ್ಯವು ತಿರುಗಿ ಬರುವದಂದು ಎಷ್ಟೋ ಮೂರ್ಖರ ತಿಳವಳಿಯಿದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩೩). [—ಹಿ. ಮಾಲಪೂಲ, ಮಾಲಪೂವಾ : ಮರಾ. ಮಾಲಪ್ರವಾ, ಮಾಲಪ್ರವಾ, ಮಾಲಪ್ರವಾ, ಮಾಲಪೂವಾ]

ಮಾಲಮತ್ತೆ, ಮಾಲುಮತ್ತೆ (ನಾ). ಆಸ್ತಿ ; ಸ್ವತ್ತು : ವಿಶ್ವಾಸನ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಲಭ್ಯವು . . . ನಮ್ಮಾರಿನ ಪೇಶ್ವ ಜಮೀನಿನ ಮಾಲ ಮತ್ತೆಯು ಸರ್ವ ಮೇವರಿಯು ಮೇವರಿಯ ಉತ್ತರಸೂತ್ರ ಮಹಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವದು (ಕರ್ಣಾ. ೧-೦೧). **ಮಾಲಮತ್ತೆ** : ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಿಂದಲೂ ಬಂದು ಮಿಸಲೇರುವ ನೀಳನ ದೈವೀಜೀವನಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಭಿನ್ನಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಉಪ್ಪಲವಾದ ವೇಷಿಯು ಮಾಲುಮತ್ತೆಯನ್ನು ಪೂರೈ ಸುವ ಸಿದ್ಧತೆಯುಳ್ಳವನಾದ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ತೋರುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೧). [—ಅರ. ಮಾಲ್ ಮತ್ತಾಲ : ಹಿ. ಮಾಲಮತ್ತಾ, ಮಾಲುಮತ್ತಾ ; ಮರಾ. ಮಾಲ್ ಮತ್ತಾ]

ಮಾಲಲ್ಲೆ (ನಾ). (?) : ಮಾರಿಬೆಳೆತಿಯಿಂದ ಬಡಗಾ ಮಣ್ಣು ಮೊಳೆದೆಡೆ ಎಚ್ಚಿಗಾಗು ಮಾಲಲ್ಲೆಯ ಮಣ್ಣು ಮೊಳೆದೆಡೆ ಮೂಗಣ್ಣುಗಮೂಮಾ ದೇಗುಲದ ಬಯವೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ (ಕರ್ಣಾ. ೩೪ (೧). ೦೩೦೩. ೦೭೪-೪ ; ಸಂ. ೧೦ ನೆಯ ಕೆ)

[?]

ಮಾಲವಕ್ರಶಿಖ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಯಾವ ದರಲ್ಲಿ (ಮೊದಲ ಪಾದದ) ಎರಡು ಮಿಡಗಳು (ರಚನಾವಾಗಿಯೋ) ಅದು ನಂದಾವತ್ತಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತಾಳವು ಪ್ರತಿತಾಳವೆಂಬುದು :

ರಾಗವು ಮಾಲವಕ್ರಶಿಖ (ಚು. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮಾಲಮಗಾಲ, ಮಾಳಮಗಾಲ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಮಾಲಮಗಾಲವೆಂಬುದು (ಚು. ೨೩) ಪೂರ್ಣ : ಸಂ. ಗ್ರಹ : ಯಾವಾಗಲೂ ಪಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಚು. ೦೩೪). **ಮಾಳಮಗಾಲ** : ಕರ್ಣಾಟಗೀತ . . . ಮಾಳಮಗಾಲ . . . ದ್ರಾವಿಡಗೀತವೇದೇವಂ ಉಪಗಾಂಗೀತರಾಗಂಗಳಂ (ಚು. ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಮಾಲವಪಂಚಮ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಮಾಲವಪಂಚಮವು (೨೪) (ಸಂ) ಪೂರ್ಣ : ಆರೋಹದಲ್ಲಿ ಥ- ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದೆ ; ಪದ್ಮಗ್ರಹವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಚು. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಲವತ್ತೀ, ಮಾಳವತ್ತೀ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಮಾಲವತ್ತೀ ರಾಗವು (೨೩) ಪಾಪವಾಗಿದೆ : ರಾಗಾಂಗ : ರಿಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದೆ (ಚು. ೩೦). **ಮಾಳವತ್ತೀ** : ಮಧು ಮಾಧವೀ . . . ಮಾಳವತ್ತೀ . . . ಕರ್ಣಾಟ ಬಂಗಾಳವೆಂಬವು ರಾಗಂಗಳೇ ರಾಗಾಂಗದಿಂದಾದುದು (ಕರ್ಣಾ. ೨೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಲವ್ಯ (ನಾ). ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ ಐದು ಪ್ರಕಾರದ ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಹಾಮಹಿಮನು ಮಜುಷ್ಯರನ್ನು ಶುರುದ ಅಳತೆ ಆಕಾರದ ಪೇಶಿ, ಐದು ಜಾತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಂಸ, ಶರ, ರುಚಿ, ಭದ್ರ, ಮಾಲವ್ಯ—ಎಂಬುದೇ ಈ ಐದು ಜಾತಿಗಳು (ಕರ್ಣಾ. ೩೦೭). [ಸಂ.]

ಮಾಲಾಕಂಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಗಡ್ಡೆ : "ಆವರಿಕಂಡ : — ಮಾಲಾಕಂಡ" (ಕರ್ಣಾ. ೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಲಾಕಾರ, ಮಾಳಾಕಾರ (ನಾ). ಮಾಲಾಕಾರ : ಹೂವಾಡಿಗೆ : "ಮಾಲಾಕಾರ. ಮಾಲಾಕ : — ೨ ತುಮ್ಮಾಡಿನ ಹೆಸರು" (ಕರ್ಣಾ. ೩೦೩) ; ಇಂತಹ ಮಾಲಾಕಾರವಧೂಜನಂಗಳು ಚಿಲ್ಲವತ್ತು ಪಕ್ಷಿಘೋಷಿತಮವು ಗಾಂಧೀಸದನವಂತ್ರಿಗಳೊಳ್ . . . ಗುರುನಿಶಂಚೆಯರ್ ಸೋಯಸುವರ್ (ಕರ್ಣಾ. ೨-೨೪ ಕೆ) ; ಚತುರೇಂದ್ರಯಾದವು ಸತ್ಯತೀವಿಲ್ಲದು ತನ್ನಾಮಿತರ ಜನಕಂ ಸುಮನಸ್ಸು ತಿವಾಸನಬದಿರೆ ಸನ್ನು ತಮಾಲಯನೆತ್ತುವಂತೆ ಮಾಲಾಕಾರಂ (ಕರ್ಣಾ. ೦-೩೩). **ಮಾಳಾಕಾರ** : "ಮಾಳಾಕಾರ, ಮಾಲಾಕ : ಮರಿಹಾರಿ : — ಈ ೩ ಮಲಗಾಣ" (ಕರ್ಣಾ. ೩೭-೪೩) ; ಸೌರಭಜಿಯಂ ಸುಯ್ಯಂಕುಂದಾವಗಂ ದಳವೇಚುತ್ತಿ ಪೂತ ಜಂಗಮಲತಾಸಂದೇಶಕಮಂಜುತೆ ನನ್ನೊಳುಂತ್ರಿಪೂರು ಮಾಲಪೂದರೆದ ಮಾಲಾಕಾರನಾರೀಜನಂ (ಕರ್ಣಾ. ೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಲಾದೀಪಕ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ : ದೀಪಕ ಮತ್ತು ಏಕಾವಳಿ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಅದ ಅಲಂಕಾರ : ದೀಪಕಲಕ್ಷಣಂ ಏಕಾವಳಿಲಕ್ಷಣಮುಮೊಂದು ವರೆದರೆ ಮಾಲಾದೀಪಕವೆನಿಸುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೭-೦೩) ; ದೀಪಕಾವಳಿಯು ಕೂಡಿಸಿ ಪೇಳಿ ಮಾಲಾದೀಪಾಲಂಕಾರವು (ಕರ್ಣಾ. ೪೩-೦). [ಸಂ.]

ಮಾಲಾಪ್ರಸವ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಮಾಲಾಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವನು : ಸುಖವೇತನವೆನಿಸು ಮಾಲಾಪ್ರಸವನಂ (ಕರ್ಣಾ. ೩೭-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಲಾಯೋಗ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಮೂರು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಶುಭಗ್ರಹಗಳು ಇರುವ ಒಂದು ಯೋಗ : ಕ್ರೂರಶ್ರಿಯ ಮಿರೆ ಕೇಂದ್ರಾಗಾರತ್ರಿತಯದೇಳಿ ಸರ್ವಯೋಗಂ ಕೇಂದ್ರಾಗಾರ ತ್ರಿತಮಂ ಗಳೊಳಕ್ರೂರಶ್ರದೇವೊಂದಿದಂದು ಮಾಲಾಯೋಗಂ (ಕರ್ಣಾ. ೩೩-೪). [ಸಂ.]

ಮಾಲಾರೂಪಕ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯವಿಧಿ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೂಪಕ : ವರ್ಗಸುವ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವುದು : ಮಾಲಾರೂಪಕ : ಸಮಾಂಶೋಕ್ತಿಸಾರಂ ಬಿಡಿಯ ಕುಲಧನಂ . . . ಪಾಣ ಮಯಃ ಸಾಣ ಜೀವಂ ಮಾಂಸಾಶೀನರ್ವರಿತ ವೈರಯಃ ಕಿಂಚಿದಪ್ಯಂತಃ ಸಿನೇತ್ರಿಕೋದಯಃ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩) : ಮರ್ತ್ಯ ಘೋರವನ್ನು ಅನೇಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾಲಾರೂಪಕ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿವ್ಯವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೨). [ಸಂ.]

ಮಾಲಾರ್ಪಣ (ನಾ). (ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ) ಹಾರವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವಿಕೆ : ಸಮಾರಂಭದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾಲಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು (೩೫). [ಸಂ.]

ಮಾಲಾರ್ಪಣೆ (ನಾ). = ಮಾಲಾರ್ಪಣ : ಕೆಲವು ಸಮಾಜಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾಲಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವುದರ ಬದಲು ನನವಾಗಿ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ (೩೫). [ಸಂ. ಮಾಲಾರ್ಪಣ]

ಮಾಲಾವೃತ್ತ, ಮಾಲಾವೃತ್ತ (ನಾ). [ಧಂದ] ಒಂದು ವೃತ್ತವೆಂಬುದು : ೧ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಅಕ್ಷರಗಳ 'ಉತ್ಪತ್ತಿ' ಎಂಬ ಛಂದೋರೂಪದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು 'ಮಾಲಾವೃತ್ತ'ಗಳೆಂದು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಹೆಸರಿಸುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಮಾಲಾವೃತ್ತವೆಂದು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿರುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ವಂದಕವೆಂಬ ರಚನೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು : ವಂದವದಿಧಗಮಾನ . . . ಮಾಲಾವೃತ್ತವೆ ಪಾಂಗನಯ್ಯ ಕೀರ್ತಿ (ಧರ್ಮೋದಾ. ೩-೧೦೩). ಮಾಲಾವೃತ್ತ : ಅದಜಾಂ ಪೂಜಾ ಮಾಲಾವೃತ್ತ ವಂದಕಗೀರ್ತ ಮಾಲಾಸುಯಮಸ್ಕಂಧಾದಿಜಾತಿಗಳೆಂಬವಕ್ಕು (ರಂಜಿತ. ೧-೨೬೬). [ಸಂ.]

ಮಾಲಿ. ಮಾಳಿ, (ನಾ). ೧. ಮಾಲೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವವನು : ಹಾರವನ್ನು ಧರಿಸುವವನು. ೨. ಹೂವಾಡುಗ : ಮಾಲಿಗಾರ : "ಮಾಲಾಕಾರಂ (ಮಾಲಿ)" (ಪ್ರಾಕೃ. ೧-೧೨) : ಬಿಂಬ ಮಂಜುವೆ ಉದರಿಮೊದ ಮೊಗ್ಗುಗಳೆನಿಕೊ ಬಿಡು : ಮಾಲಿಯ ಕೈಗೆ ತುತ್ತಾದುವೆನೋ ! (ಕುಶಾ. ೧೩-೬) : ಮಾಲಿ ಹೂವು ಸರಪರಾಜು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (ಸಾಂ. ೧೩-೧೩). ೩. ತೋಟದ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿ. ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವನು : ತೋಟಗಾರ : ತೋಟಗಾರಿಕೆ ತೋಟದಲಿ ತರತರ ಗುಲಾಬಿಹೂ . . . ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾಲಿ ! (ಸಾಂ. ೬-೬) : ವಿನಃ ನನ್ನಯ ಮಾಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಮರಳಿ ಬಾ ಈ ತೋಟಕ (ಕಂಪು. ೩೦-೩). ೪. ದೇವರ ಪೂಜೆಗೆ ಹೂವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ಪರಿಚಾರಕವರ್ಗ ಮತ್ತು ಆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸೇವಕರು (Temple servant) ಅಂಬಲವಾಸಿ, ಬಿಡು. ದೇವಡಿಗ. ದೇವಾಳಿ, ಮಾಲಿ . . . ಸ್ಥಾನಿಕ. ಪಾರಿಯನ್ (ಕಂಪು. ೩೩). ಮಾಳಿ : ೩. 'ಪಾಪ' ಒಕ್ಕಲಾತನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ . . . ಗೋವರ, ತಳವಾರ, ಮಾಳಿ, ಸಿಪಾಯಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಾನೆ (ಕಳಸಂ. XXVI. ೨೪೧ ಕೃತಕ) : ಪನ್ನನ್ನು ಎತ್ತಿರಿಸಿದವನು ತೋಟದ ಮಾಳಿ (ಕಂಪು. ೧೩). [ಸಂ. ಮಾಲಿನ್]

ಮಾಲಿಕ್ಕ (ನಾ). ೧. ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವವನು : ಹೂವಾಡುಗ : ಮಾಲಿಗಾರ : "ಮಾಲಿಗಾರ. ಮಾಲಿಕ. ಪಾರಿವಾರಿ. - ಈ ೩ ಮಾಲಿಗಾಣ" (ಪ್ರಾಕೃ. ೧-೧೩) : ಬರವುತ್ತ ಮಾಲಿಕಗಾ ಸರ್ವೇಶ್ವರಾಂ ತರ್ವಣಶಕ್ತವದಿಂ (೩೫. ೬೦೬). 'ಕುಸುಮಮಾಲಿಕೆ' ಹೋ

೨. ತೋಟಗಾರ [ಸಂ.]

ಮಾಲಿಕ್ಕ, ಮಾಲಿಕ್ಕ. ಮಾಲಿಕ (ನಾ). ದೇವಮಾನ : ವಿಜಯ : ಈ ಗಿಡವು ಮಾಲಿಕರು ಬಿಡುಗು, ಅತ್ಯಾಚಾರಿಗಳು (ಪ್ರಾ. ೬೬) : ಚಂದ್ರಾ ಈ ಉಗ್ರನ ಜಮೀನುವಾರ. ಐವತ್ತುಎರಡು ತೋಟದ ಮಾಲಿಕ (ಪ್ರಾ. ೩೩. ೨೩). ಮಾಲಿಕ್ಕ : ಮಾಲಿಕ ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅಂತಾ ಮೊದಲೇ ಏಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ? (ಕಂಪು. ೩೩) : ಇದು ನಮಾಜಿನ ಸಂಪತ್ತಿಯು, ಅವನೇ ಇವರ ಮಾಲಿಕನು (ಪಂಪ. ೬೬). ಮಾಲಿಕ : ರೈಲ್ವೆರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ರೈತರು ದನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹಾಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವವರೇ ಮಾಲಿಕರನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವುದು (ಗ್ರಾ. ೧೩. ೧೫) : ನಾನು ನೆರೆಯ ಜಮೀನಿನ ಮಾಲಿಕ (ಕಂಪು. ೨೬). [- ಅರ. ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮಾಲಿಕ : ಮರಾ. ಮಾಲಿಕ್]

ಮಾಲಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಹೂವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮಾಲಿ : ಹಾರ : ಅಂಬಲವಾಳುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಲ್ಪಕಸುಮಚಯಂಗಂ ಮಾಲಿಕೆಗಳ ರೂಪಗದಲ್ಲಿ ನೆಹಿ ಸುಕ್ತಿ ಮತ್ತೆಯು ವೇವಂಗುರಾಮೂರ್ತಿ . . . ವಂದಿಸುತ (ಪ್ರಾ. ೧೩-೧೨) : ಹಿವಪ್ಪಾಜಿಗಳಬಟ್ಟ ಕುಸುಮಂ ಬೇಜಾಮು ತವ ಬಹುನಿಚಿತ್ರತರಮಾಲಿಕೆಗಳಂ ಸಮಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೩೬ ಕೀರ್ತಿ). ೨. ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಅಭರಣ : ಸರ. ೩. ಸಾಲಿ : ಪಂಕ್ತಿ. ನಮ್ಮ ದೇವರು ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಬರುವುದು : ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾಳೆ, ೫. ಸಾಣ್ಣ ಬಳಿದಿರುವ ಅರಮನೆ : ಸಾಣ್ಣ. ೬. ಐವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಮಂತ್ರಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪದಾಮ್ನಾಯ ಮೂಲ ಗುರುಪರಂಪರೆ . . . ಪಂಜರ ಮಾಲಿಕೆ ಮಾಲಿಕೆ ತಂತ್ರವಿಲಿ ಅತ್ಯುಕ್ತಗಳೆಂಬ ಪಂಚಪತ್ಯಾರಿಂಶತ್ಸಂಪ್ರಸಾಧನಗಳೊಳು ಪ್ರಜ್ಞೆಗೊಡು (ಕಂಪು. ೩೦). [ಸಂ. ಮಾಲಿಕಾ]

ಮಾಲಿಕಾಸೆ (ನಾ). ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ರಾಜ. ಜಮೀನು ದಾರ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಮಾಸಾಸನ ಅಥವಾ ವರ್ಷಾಶನ : ಒಂಗರಾದನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟವರು ಮಾಲಿಕಾಸೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇರಿಸಿದರು (ಕಳಸಂ. ೨೨) : ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳು 'ಮಾಲಿಕಾಸೆ' ಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವುದರಿಂದ ನಾನು ಚಿರಜೀವಿಯಾಗಿದೇವೆ (ಕಂಪು. ೨). [- ಪಾರ. ಮಾಲಿಕಾಸಹ : ಹಿಂ. ಮಾಲಿಕಾಸಾ. / ತಳಿ. ಮಾಲಿಕಾಸಾ]

ಮಾಲಿಗ (ನಾ). ಮಾಲಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುವವನು. - ತಯಾರಿಸುವವನು : ಮಾಲಿಯಂ ಮಾಡುವಂ. ಮಾಲಿಗಾಣಂ . . . ನೆ ವಿಜೋಬಾರ್ಥಂ ಮಾಲಾ ಕುರ್ವನ್ ತತ್ರ ತು ಮಾಲಿಗ ಇತಿ ಪೂರ್ವಣಾ ಇಗ ಪ್ರತ್ಯಯ ವಿವೇತಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೦೬ ಕೃಷ್ಣ). [ಮಾಲಿ + ಇಗ]

ಮಾಲಿಗಾಣ 'ಮಾಲಿಗಾಣ' ನೋ.

ಮಾಲಿಗವುಂಟೆ ? (ನಾ). (?) : ಕುಕುಮಹೋತ್ಸವಂ ರಜಯ ನೋಟಿ ವಸಂತ ವೈವಾಹಪೂಜೆಯೊಡ್ಡುತಿಯಪೂರ್ವದಾನತಿಥಿ ಮಾಲಿಗಿ ವುಂಟೆ (?) ವಸ್ತುತಾರಯಂದಿಂತತೀರ್ತಿಯು ಪ್ರತಿದಿನಂ ತಮಗಾಂ ಮಿಗೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಕಲಿದೋರ್ವಾಪೂರ್ ಮುನಿದು ಬಿಡವಲ್ಲದಿಗ ದೀಕ್ಷೆಗೊಳಿಸುಗಂ (ಕಳಸಂ. ೬-೩೬). ೨ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದಗಳರ ಬಹುದೆ ? [?]

ಮಾಲಿನಿ (ನಾ). ೧. ಹೂವನ್ನು ಮಾಲಿಯಂತೆ ಕಟ್ಟಿ ಮಾರುವವಳು : ಹೂವಾಡುಗಿತ್ತಿ. ೨. ಹಾರವನ್ನು ಧರಿಸುವವಳು. ೩. ದುರ್ಗೆಯ ಒಂದು ರೂಪ. ೪. (ದುರ್ಗೆಯ ಪರಿಚಾರಕವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ) ಹೆಣ್ಣು ಪ್ರಾಣಿ : ಈಳೇ ಕೊಂದು ಪೋಷಿಸಿ ತಾಳಿಸಿ ಗಮ್ಮನೆ ನಿಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಮಾಲಿನಿಯರ್ಗ ಬರಿಗುಡುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೩-೧೦). ಅಜಡುವ

ಶಿವಗಣಿಗಳ ಪರ್ವತ ಮಂಕದರಾರ್ವ ಮಾಲಿನಿಯರ ಉಚ್ಚ ಬಳ್ಳುಗಳ
... ಕೋಲಾಹಲಂ ಬಿಡುಸಾಗಲೊಡಂ (ಗಣಪತ್ಯ. ೧೩೨-೨೨). ೨. [ಭಂಡ]
ಹದಿನೈದನೆಯ ಅತಿಶಕ್ತರಿಧಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದು ವೃತ್ತದ ಹೆಸರು:
ಅಮರಗಣಿಯುಗಳಂತ್ ಭೂತೋಯಯುಗ್ಂ ಕ್ರಮದೆ ನಿಲಿ ಬೆದಂಗಂ
ಶಾಳ್ವ ಬಂದಾ ವಿರಾಮಂ ವಿಮಲಮೇಘದಂಟೆಂಬಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಂದೊಡಕ್ಕಂ
ಸಮದಗಜಗತೀ ಕೇಳೆ ಮಾಲಿನೀವಾಮವೃತ್ತಂ (ರೂಪೋಪಾ. ೨-೧೩೩);
ನನದಾಯಯಗಣಂಗಳ ಮಾಲಿನೀವೃತ್ತವಕ್ಕಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩).

[ಸಂ. ಮಾಲಿನೀ]

ಮಾಲಿನೈ (ನಾ). ೧. ಕಲ್ಪಶಿಖರ : ಕೋಲಿ : ಮಾಲಿನೈ ಎಂಬುದೊಳಗಲಾಗ
ದಂಬಂತಾ ಲೀಲಾವಿಮಲಸರೋವರಂ ತರಂಗವ್ಯಾಪೋಲಂ ತಳದಂದು
ಕೃಷ್ಣಾಳಯಂ ತದ್ವಾರಾಲೋಚನಮಂವಂಗಲಿಂದಮಾಗಳ್ (ಲೀಲಾತ.
೧೧-೨); ಅರ್ಜುನನ ಬುದ್ಧಿ ತಿಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮನದ ಮಾಲಿನೈ ಮಾಯ
ವಾಗುತ್ತದೆ (ರೂಪೋಪಾ. ೧೦೩). ೨. ಮುಬ್ಬು : ಮುಸುಕು : ಕ್ಷತ್ರ ಮತ್ತ
ಭರ್ಮಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೋಷಣೆಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವರಕ್ತಿ ಕಂಠಿತ
ವಾದಾಗ್ಲಿ ಭರ್ಮದ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಮಾಲಿನೈ ಸಹಜ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೯ ೧೩೩).

[ಸಂ.]

ಮಾಲಿಶ್. ಮಾಲೀಷ್, ಮಾಲೀಸ್, ಮಾಲೀಸು (ನಾ). ೧. (ಮರುಗು
ಬರುವಂತೆ) ಉಬ್ಬು ವುದು ; ತಿಕ್ಕು ವುದು. ೨. (ಆಲಂ) ವ್ಯಸಲಾವಣೆ:
ಬೆಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚುವಿಕೆ : ದೇವರಿಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿ ಅರ್ಪಿಸಿ ಪಾಳೆಯಿಂದ ಮತ್ತ
ನಮ್ಮ ಮಾಲಿಶ್ ಸುರುವಾಯಿತೆಂದು ಅಗಾಢ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ
(ಗಣಪತ್ಯ. ೧೧. ೨೩೩). ಮಾಲೀಷ್ : ೧. ಕರಾರಿಂದ ಕರೆಕರಮ ಮಾಲೀಷ್
ರೋಗಿ ಹಾಕುವುದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದ್ದ (ವಿವಾ. ೩೩). ಮಾಲಿಶ್ : ೧. ಕೆಂಪು
ತೈಲದಿಂದ ಕೆಂಪುಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲ್ದಡೆಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಮಾಲೀಸ್ ಮಾಡ
ಬೇಕು (ಗಣ. ೩೨); ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರು ಸಾವರ ಹತ್ತಿರ ಕೆಲಸಕ್ಕಿದ್ದರು;
ಕಂದೂರಣಾರಿ . . . ಮಾಲೀಸ್ ಮಾಡಬೇಕು (ತೋಪಾ. ೩೩).
ಮಾಲೀಸು : ೧. ಹೇಗಿದೆ ನೋಡಿ--ಮಾಲೀಸಿನ ಪ್ರಕಾರ ? (ಗಣಪತ್ಯ. ೧೩);
ಅದಕ್ಕೆ ಮಾಲೀಸು ಅಪ್ಪಾಜಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಿಂಗ್. ೨೫); ಹೊಟ್ಟೆ
ತುಂಬಾ ಹುರುಳಿಯಲ್ಲ, ಕುಂದುರೆಗೆ ಮಾಲೀಸು ಹೂಡುತ್ತಾಸು (ಗಾಢ).

ಮಾಲಿಶ್ ಮಾಡು, ಮಾಲೀಶ್ ಮಾಡು, ಮಾಲೀಸು ಮಾಡು = ೧.

(ಎಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಸವರಿ) ಉಬ್ಬು ; ತಿಕ್ಕು : ಮಾಲಿಶ್
ಮಾಡಿದ ಕುಂದುರೆಯ ಮೈ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದೆ (ಗಣ). ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಸೇತ
ವಾದರೆ ಮೂತ್ರಕೋಶದ ಮೇಲೆ ಹಸರುಕೈಲವನ್ನೂ ಸೊಂಟದ ಮೇಲೆ
ನೀಲಿತೈಲವನ್ನೂ ಮಾಲೀಸ್ ಮಾಡಬೇಕು (ಗಣ. ೩೨); ಧನಿಯರ ಮತ್ತ
ತಮ್ಮ ಬಾಸದಂ ಎತ್ತು, ಕೋಣಗಳನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾಲೀಸು
ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩). ೨. (ಆಲಂ) ಗಿಲೀಟಿನ ಮಾತ
ನ್ನಾಡಿ ಮೆಚ್ಚಿಸು : ಪೂಜೆಮಾಡು : ಕೆಲಸ ಆಗೋವರೆಗೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಮಾಲಿಶ್ ಮಾಡಿ. ಆಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಯೂ ನೋಡದೆ ಇರೋದು ಕೆಲವರ
ಸ್ವಭಾವ (ಗಣ). ಮಾಲೀಸಿನ ಮಾತು = (ಆಲಂ) ಬೇರೆಯವರು ನಂಬು
ವಂತೆ ಆಡುವ ಮಾತು ; ಬಿಣ್ಣು ಹಚ್ಚಿ ಆಡುವ ಮಾತು : ಗರುಡ
ಚಾರ್ಯ ಬಹಳ ವ್ಯದುವಾಗಿ ಸಗುತ್ತ ದಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಮಾತಿಗೆ ತಾನು
ಒಪ್ಪಿದ ಎಷ್ಟು ವಂತೆ ನುಡುತ್ತ ಹೇಳಿದ. ಇದರಿಂದ ಮಾಲೀಸಿನ ಮಾತು
ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಲಕ್ಷಣವಾದುದಾಗಿಗೂ ನಿಂತೋಡವಾಯಿತು (ಸಂಪಾ. ೩೩).

[—ಪಾಠ. ಹಿಂ. ಮಾಲಿಶ್ : ಮರಾ. ಮಾಲಿಶ್. ಮಾಲಿಸ್,
ಮಾಲೀಶ್. ಮಾಲೀಸ್]

ಮಾಲಿಸು (ಕಿ). ೧. ಕಡೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡು ; ಓರೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡು:
"ಮಾಲಿಸು ಕುಣ್ಣೇ (ಕವಿಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡು). ದೀರ್ಘಾಲೋಕೇ ಚಿ (ಬಹಳ

ಹೊತ್ತು ನೋಡು)" (ಕುಣಾ) : ಮೆಲ್ಲು ದಿಯವಾರ್ವ ಜೀವಿತೇಶನ ನಂದಿಗೆ
ಪಡಿಸುಡುಗಡೆಮಾಂ. ನಂದಿಯದಿಯಮಾಡದ ಕಾಂತೆ ಕೆಲವ ಕೆಲವರುಂ
ಮಾಲಿವಂದು (ಗಣಪತ್ಯ. ೨೦-೧೯). ೨. ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡು:
ಒಂದೇ ಸಮನೆ ನೋಡು : ಅರಿಸುತಿವ ಮಾಲಿಸುತಿವ ಹರಿದದ ಪತೆ ಹರಿದ
(ಗಣಪತ್ಯ. ೧೦೩-೩); ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂತಾಗ ಹಿಂದುಮುಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ
ಬಾಡಿದ ನಿರತದ್ದಂ ಮಾಲಿಸುವರು (ಶಾಲಾ. ೧೦೯-೨೩೩). ೩. (ಒಂದು
ವಕ್ರಕ್ಕೆ) ಬಾಗಿಲು ; ಓರೆಯಾಗಿಲು ; ವಾಲಿಸು : ಅರಿದಯದಯ ಕಾವ್ಯ
ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನರಂ ತರುಗಳಂ ಮಾಲಿಸುತೆ—ಪೋಷ ಜಾತ್ಯಗರಂ ಪರಿಣುತ
ತನ್ನನರಸುವ ಕವ್ಯದ ತರು ಬರಿಯಿಸುತಿರವರೊಡನೆ ತನ್ನನೆಯ್ಯದಿರಂ
(ಕಿಂಕ. ೨೦-೨೨) : ಬಯಲೆಗಳ್ . . . ನಾಲಿಯೊಳಿದ್ದಂತೆ ಬೋಳ
ಬಾಯ್ತರಿದಂ ತೋಲ್ಪುತ್ತಿ ಕೇಡುಗಳ್ ಬಳವಿದಿಯಲೆಳುಪಿತ ಮಾಲಿಸುವ
ಕವಲ್ಗಳಮಾತುಗಳನುಗಿದಂ (ಶಾಲಾ. ೧೨೩-೨೩೯). ೪. (ಆಲಂ) ಏರು
ಪೇರು ಮಾಡು : ಬದಲು ಮಾಡು : ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳಿಸು : ಸತ್ಯಥಮ
ಮಾಲಿಸದಿ[ಶಾಣಂ. ಅಲಸದಿ]ವುಗರುಹು ಗರುಡೋರಗರ ಪೈರಂಗಳು
ಒಂದ ಕಾರಣಗಳ ತಿಳಿವಂತೆ ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕೆಂದಾಗಿ (ಕುಣ. ೩-೧೦).

[ಮಾಲ್ಯಾ + — ಇತ್ಯಾ]

ಮಾಲೀಕ 'ಮಾಲಿಕ' ನೋ.

ಮಾಲೀದಿ 'ಮಾಲಿದೀ' ನೋ.

ಮಾಲೀಜ್ 'ಮಾಲಿಶ್' ನೋ.

ಮಾಲೀಸ್ 'ಮಾಲಿಶ್' ನೋ.

ಮಾಲೀಸು 'ಮಾಲಿಶ್' ನೋ.

ಮಾಲ್ಯಾ (ಕಿ). ೧. ಓರೆಯಾಗು : ಬಾಗು ; ಓಲು : ಮೇಲಯ್ಯನೊಡನೆ
ತಂದಾಂ ಪೊಕ್ಕು ನಿಜಾಲಯವನು ಮೇಲ್ಮನೆಯ ಕಾಲಿಗಾಗಿ ಸುಖ
ವಿರ್ಜನ್ ಮೊಲನ ಮಾ[ಶಾಣಂ. ವಾ]ರಿತು ಪಡುನೇಸಮುಬಟ್ಟು (ಶಾಲಾ.
೧೩-೩೩); ಲಾಲಿವ ಪದ್ಯಕ್ಕಿರವನಾಳ ಸತುಗುಂದಿ ಮಾಲಿದುವನಕ್ಕುಳು ಬಾಡಿ
(ಪೂಷ. ೯-೨೩) : ನನ್ನ ಮಾಲಿದಂಗುಯಿನ್ನು ನೇರವಾಯ್ತೆಂದ
ಮೇಲೆಲ್ಲರಿದ್ದರು ಕ್ಷಣವೆ (ಕಣ. ೨೯-೧೩೦). ೨. ತೂಗಾಡು ; ತೊನೆದಾಡು ;
ಒಲೆ : ಇಂತು ಮದಿರಾಪಾನಮಂ ಮಾಡಿ . . . ಮಾಲ್ಯಾಶಂ
ಕೋಲಾತುಂ ತೇಲುತುಂ ಮರೆಯಾತುಂ ಮನಂಗೊಳವ ತದ್ವಿನಾಪಾಪ
ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ . . . ಇದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೧೦ ೩) ; ಚಂದವ ನೋಡಿರೆ . . .
ಕಾಡಿದು ಘಂಟಿ ಪುಳವನುತ ನಾಡಿದು ಮೊಲ್ಲನೆ ಓದಿದುಕೊಂಡು ನಡೆಗೆ
ಮಾಲುತ ಸಡಗರದಲಿ ಬೆಡಗುಮಾಡಿ ಆಡುವ ರಂಗನ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೧೦೩-೨);
ಕಿಟ್ಟು ಪಾತ್ರಿಯಾಗಿ ವಕುಗುತ್ತ ಒಂದೆ ಮುಂದೆ ಮಾಲಿ ನಡೆಯುತ್ತ,
ಬಾಸುಗುಟ್ಟಿ ಅಬ್ಬರಿಸಿದ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೦). 'ಓಲ್ಯಾ'. 'ಮಾಲ್ಯಾ' ಪರಾ.
[ದೇ. ೩ ತುಳು. ಮಾರವು, ಮಾಲ್ಯಾ]

ಮಾಲ್ಯಾ (ನಾ). ೧. ಓರೆ : ಪಕ್ರತೆ : 'ಮಾಲುಗಣ್ಣು' ಪರಾ. ೨.
ಬಾಗು ; ತಿರುವು ; ಮುಕಾದವೇಷಾಪ್ತ ನದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮುಡಲು ಪಂದ
ಹೊಳೆಯಿಂದ ಪಡುವಲು ತೆಕಲು ಹಲ್ಲಿನ ಮಾನಿ ಕೊಲುವ ಕೊಡಲು
ಅಂತಿಮ ಮಾಲಿಂದಂ ಬಡಗಲು (ಸಂಪಾ. IX-11. ೨೩೦-೩೦ : 147೩).

[< ಮಾಲ್ಯಾ]

ಮಾಲ್ಯಾ (ನಾ). ಸರಕು : ಸಾಮಗ್ರಿ : ಪದಾರ್ಥ : ಸಾರಿಗೆ ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ
ದೂರದೊಂದು ಲೋಕದ ಮಾಲ್ಯಾ (ಸಂಪಾ. I. ೩೯೩) : ಸಂಕದ ಕಟ್ಟಿಯ
ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಈ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮಾಲುಗಳನ್ನು ತಪ್ಪು ಪರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು
ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಕಾವಲಿಡುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೧, ೧೯೯).

[—ಆರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮಾಲ್]

ಮಾಲ್ಯಾ 'ಮಾಡಾಲು' ನೋ.

ಮಾಲುಂ, ಮಾಲುಮ್ (ನಾ). ತಿಳಿದಿರುವುದು ; ಗೊತ್ತಿರುವುದು.
ಮಾಲುಮ್: ನನಗೆ ಮಾಲುಮ್ ಇದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮನ್ನೇಕೆ ಕೇಳಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ
 ತಾಯಿ (ಕಾಣೋ. ೧೩).

ಮಾಲುಂಮಾಡು= ನಿಶ್ಚಯಮಾಡು; ನಿರ್ಧಾರಪಡಿಸು : ಕಡಿಯಾ
 ಮಾಲುಕನ ಕನಾರಗೆ ಬಂದರೆ, ದೊಡ್ಡಮಾರ್ಗದಿಂದ ನಮ್ಮ ಕಡೆ ಬಿಟ್ಟು
 ತ್ಯಾಜ್ಯ ಗೃಹಸ್ಥನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ, ಎರಡು ಸರಹದ್ದನ್ನು ಮಾಲುಂ ಮಾಡಿದೇವು
 (ಕಾಣೋ. ೧೩).

[4-ಆರ. ಮಾಲೂಮ್, ಮಾಲೂಮ್; ಹಿಂ. ಮಾಲೂಮ್; ಮರಾ.
 ಮಾಲುಮ್, ಮಾಲೂಮ್]

ಮಾಲುಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯ ಗಿಡ; ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ:
 "ಮಾಲುಕಮೆನಲ್ ಕತ್ತರಿಕಾಮಮೆನಿಸಿಕ್ಕು" (ಪಾಂಗಾ. ೩೯-೨೯). [ಸಂ.]

ಮಾಲುಗಣ್ಣು, ಮಾಲಗಣ್ಣು (ನಾ). ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ಕಣ್ಣು ;
 ಓರೆಗಣ್ಣು : ಪೆಂಜೊದಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಹುಪ್ಪಾಮುಖವಾದ ಅವಳ ಕಣ್ಣು
 'ಮಾಲುಗಣ್ಣಾಗಿತ್ತು' (ಕಾಣೋ. ೩೦). **ಮಾಲಗಣ್ಣು :** ಕಾಲಕಾಮ
 ನಾರಿಯರು ಓರೆಗಳಿರುವ ಕಂಡೆ ಮಾಲಗಣ್ಣುಳು ತೊಳಲುವುವ ಕಂಡೆ
 (ಕಾಣೋ. ೩೩-೩೪) : ಇವನು ಕವಗಿದ್ದಾನೆ, ಗಿಣಿಮೂಗಿಂ, ಮಾಲಗಣ್ಣು
 (ಕರಣ. ೧೦೯). [ಮಾಲ್ಯು + ಕಣ್ಣು (< ಕಣ್)]

ಮಾಲುಗಾಡಿ (ನಾ). ಸಾಮಾನು, ಸರಂಜಾಮುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಾಗಿ
 ಸುವ ಗಾಡಿ; ಗೂಡ್ಸ್‌ಗಾಡಿ : ತಿಂಮನು ಕೋರಿದಂತೆ ಮೂರಲ್ಲ
 ಸಹಸಾರು ಪತ್ರಗಳು ಮಾಲುಗಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವವು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ
 (ಕಾಣೋ. ೧೯). [ಮಾಲ್ಯು + ಗಾಡಿ. / ಹಿಂ. ಮಾಲ್‌ಗಾಡಿ]

ಮಾಲುಧಾನ್ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾವು; ಕೇರೆ : "ಮಾಲು
 ಧಾನ್ = ಕೇರೆ" (ಕಾಣೋ. ೪) : "ಮಾಲುಧಾನ್ - ಹೆರಗೆದ ಹಾವು"
 (ಕಾಣೋ. ೧೨೪). ೨. ಹಾವಿನ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ಪ್ರಾಣಿ : ಉಸರೆಪಳ್ಳಿ : "ಮಾಲುಧಾನ್. ಮಾತುಲಾಂ - ೨
 ವುಸರೆಪಳ್ಳಿ ಹಾವು. ವಿಷಗಡದ ಹುಳ. ಉಮ್ಮತ್ತದ ಹುಳ. ಇದು
 ಖಿಟ್ಟಾಗದ ಆಕಾರವಾಗಿಯೂ ದೀರ್ಘದೇಹವಾಗಿಯೂ ಉದ್ದವಾದ ಬಾಲ
 ವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲಗಳಿಲ್ಲದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು"
 (ಕಾಣೋ. ೩೨). [ಸಂ.]

ಮಾಲುಮ್ 'ಮಾಲುಂ' ನೋ.

ಮಾಲುಮತ್ತೆ 'ಮಾಲಮತ್ತೆ' ನೋ.

ಮಾಲೂರ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ಬಿಲ್ಲಪತ್ರೆ : "ಮಾಲೂರ,
 ಬ್ರೀಫಲ, ಬಿಲ್ಲ — ಈ ೩ ಬಿಲ್ಲಪತ್ರದ ಪರಂ" (ಕಾಣೋ. ೩೨-೪೦) :
 ಅದು ಜಂಜೂ ಜಂಘ ರಂಭಾಕುಳಕ... ಕಾಶ್ಚರ್ಯ ಮಾಲೂರ ಲೋಧ್ರೇಂ
 [ಕಾಣೋ. ಲೂರ ಲೋಧ್ರಂ]ಗುಂದಿ ಕಾಶ್ಚರ್ಯಪ್ರಾಪ್ತವುಳಕತಿಳಕುಳೂರ್ಜಾದಿ
 ಧೂಪವಕೇರ್ಣಂ (ಕಾಣೋ. ೩-೩೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ;
 ಬೇಲದ ಮರ : "ಮಾಲೂರ - ವಿಶುವಾಲುಕ, ಬೇಲಕೆ, ಬಿಲ್ಲಪತ್ರ"
 (ಕಾಣೋ. ೧೨೪). [ಸಂ.]

ಮಾಲೂರಪತ್ರೆ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲಪತ್ರೆ : ಪಾರಾಶಕಲಧೌತವೃಕ್ಷಗಳಿಂ
 ಪುಳಕ ಮಾಲೂರಪತ್ರೆ ಯಾ ವಾಲ್ಯು ಕಿಂಗೆಕ್ಕೆ ಪ್ರಕ್ಷಾಲಿಸಿ ಜ್ವನಃಪುನಃ
 ಧರಿಸೇಕಾದುದಂ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯವಲ್ಲ (ಕಾಣೋ. ೩-೦೬).

[ಸಂ. ಮಾಲೂರಪತ್ರೆ]

ಮಾಲೆ, ಮಾಳ್ಕೆ (ನಾ). ರಿ. ಹೂವಿನ ಸರ, - ಹಾರ : "ಸ್ರಗ್ಗ,
 ಮಾರಾ, ಮಾಲ್ಯಂ ಈ ೩ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆ" (ಕಾಣೋ. ೯೦-೯೯) :
 ಲಲಗೇಳೆಯನಗೀಜಂಗೀಯಲೇದು ರತಿ ಬರ್ಪ ಮಾಲ್ಕೆಯಿಂ ಮಾಲೆಯನಾ
 ಲಲಿತಾಂಗಿ ಓಡಿದು ಕಣ್ಣ ಕಲಕ್ಕಮಾ ಧಾತರಧಿಯ ಬಗೆಗಂ ಬಂದರ್

(ಕಾಣೋ. ೩-೯೯) : ಆ ಗಂಧರ್ವದತ್ತಿ ಚಿತ್ತಜಾತರಪರಂಪರತೆಗಳ್ಳಿ
 ಬಿಂಕದಿಂ ಪೋಂಕನಬ್ಬು ಮಾಲೆಯನಿಕ್ಕೆ (ಕಾಣೋ. ೩-೯೯) : ಮಾಲಿಗೆ
 ಸುಯ್ಯ ಸೂಟ್ಟುರುತಿಲ್ಲಳಮಾಳೆ ಮಾಲೆಗಾತಿಮಾರ್ಗಲೆಯನೆತ್ತಿ ನಿಂದಿರೆ
 ಮುಪೇಂದಮನೀಕ್ಷಿಸುತುಂ ಪೊಡ್ಬಿ ತನ್ನಾಲಿಗೆ ಕಯ್ಯಸುಯ್ಯ
 (ಕಾಣೋ. ೨೦-೩೦). ೨. ಕಂಠಹಾರ ; ಸರ : "ಅಕ್ಷಮಾಲೆ, ಜಪ
 ಮಾಲೆ" ಪರಾ. ೩. ಸಾಲು; ಶ್ರೇಣಿ; ಪಂಕ್ತಿ : ಮಲಯಾನಿಲನಸಕ
 ದಿಂದುದಿವರ್ಲಗಳ ಮಕರಂದಮಾಲೆಗಳ ಪರದೆತ್ತಂ ನೆಲದೊಳ್ ಬಿಟ್ಟುಂ
 ವಡೆದುವು ವಿರೋಚನಾಂಬುಗಳನ್ನೆಗಳಂ ವಿರಹಿಗಳಾ (ಕಾಣೋ. ೩-೦೩೩);
 ವಕುಳಮಾಲೆಯೊಳಾಡಿದವು ನೀರಾವಳಿಗಳ ಮಾಲೆಗುಂದಿಗೆಗಳಂ ಸಮ
 ದಾಡುವ ಜುಗುಳಂಗಳಂ ಅತವಂ ನೋಡುತ್ತಂ ಪೋಗೆ (ಕಾಣೋ. ೨೦೩);
 ದೈತಾದ್ವೈತವನೋದಿ ಏನು ಮಾಡಿದಿರಯ್ಯಾ : . . ಸ್ವಾವರ ಜಂಗೆಮ
 ಪೊಂದೆ ಎಂದಂ ನಂಬದನ್ನಕ್ಕ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ ಬಳಿಯ ಮಾತಿನ
 ಮಾಲೆಯಲೇನಹುದು (ಕಾಣೋ. ೧೯೦). ೪. ಗುಂಪು; ಸಮೂಹ. ೫.
 ತುಳುಜನಾಂಗದವರ ಒಂದು ಒಳಪಂಗಡ : ತುಳುನಾಡಿನ
 ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಲೆಯರಂಬ ಒಂದು ಪಾತಿಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ
 ವಿಚಿತ್ರವಾದೊಂದು ವಾಡೆಯಾದ (ಕಾಣೋ. ೧೯೦). **ಮಾಳ್ಕೆ :** ೩.
 ಮಲೆಯಲಗಳ್ಳಿ ಬಳ್ಳಿ ಮೆಳುದುಂಬಿಯ ಮಾಳಿಗೆ ಕಾಯ್ದು ಬಯ್ಯು. . .
 ಜೋಲ್ವರುತ್ತಳೆಯನಾಮ್ರವಲ್ಲರಿಯೊಳೊಪವರಾ ಪುರನಂದನಂಗಳೊಳ್
 (ಕಾಣೋ. ೧-೯೩); ದೀಪ್ತಿಗಿದಿರಾದ ಪತಂಗದ ಮಾಳಿಮಾದುದುಂ (ಪ್ರಕೃ. ೩-೧೯);

ಮಾಲೆಹಾಕು = ರಿ. ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಧೂವರರು
 ಪರಸ್ಪರ ಹೂವಿನ ಹಾರವನ್ನು ತೊಡಿಸು; ವರಿಸು : ಹಿರಿಯಳಾದ
 ಅಂಬಿಯು. . . ಅವನಗೇ ಘೋರಹಾಕಿದೊಂದಿದ್ದಳು (ಕಾಣೋ. ೩). ೨.
 ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ ಹೂಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕು. - ತೊಡಿಸು :
 ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಪಂದನಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅಪ್ಪಾನಿಕರಿಗೆ ಮಾಲೆ
 ಹಾಕುವುದು ವಾಡಿಕೆ (ಕಾಣೋ. ೧). [ಸಂ. ಮಾರಾ]

ಮಾಲೆಕಾರ 'ಮಾಲೆಗಾಡ' ನೋ.

ಮಾಲೆಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ರಿ. (ಹೂವು, ಮೇಣ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ)
 ಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟು. - ರಚಿಸು : ಮಾಲೆಗಟ್ಟುತೆ ನೋಟಕರ ಕಣ್‌ಮಾಲೆ
 ಗಟ್ಟುವರೊಮ್ . . . ಅಜಿಯ ಮಾಲೆಗಾತಿಯರು (ಕಾಣೋ. ೨-೦೨) :
 ಇತ್ತರದಲಿ ಮಾಲೆಗಟ್ಟು ಮಜುವ ಪಂಗತಿಗಳೆನೇನ ಬಿಟ್ಟಿರುವೆ (ಕಾಣೋ.
 ೩-೩೨); ಕಟ್ಟುವೆನು ಕತೆಯಿಂದ ಬಸದ ಗವಿಯಿಂದಾಯ್ತು. ಮರೆಯಿಂದ
 ದನೆತ್ತಿ ಕೊಯ್ತು, ಎದೆಯನೆಪ್ಪಲು ಮನೆಯ ಮಾಲೆಗಟ್ಟುವ ತರದಿ ಅಳಿ
 ಎರಡ ನೆನೆಹನಲಿ ಕೋಡು (ಕಾಣೋ. ೩೯-೧೯). ೨. ಸಾಲಗಟ್ಟು ನಿಲ್ಲು;
 ಸಾಲಗಿರು : ಅಂತು ಬೇಸರ್ ದೇವನೊಳಾವಗಮಾದ ತಂತಮ್ಮದರದಿಂ
 ಮಾಲೆಗಟ್ಟು ದುಗ್ಧವಾರಿಪೂತಿ ಕನಕಕಳಂಗಳಂ ತಂದು ಗೊಂದನಿಸಿ
 ಸಂದಳಿಸಿ ನೀಡಿದಾಗಳ್ (ಕಾಣೋ. ೩-೩೩). [ಮಾಲೆ + ಕಟ್ಟು]

ಮಾಲೆಗಾತಿ (ನಾ). ಹೂವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಾರುವವಳು ; ಹೂವಾಡಿ
 ಗಿತ್ತಿ : ಮಾಜಿಸಿದವೈ ದಿಟ ಮಾಲೆಗಾತಿಯ[ಕಾಣೋ. ಪುಟ್ಟಿವಾಲ್ಯಿಯ]
 ಮೈಯ ಮೂಹೂಜದ (ಕಾಣೋ. ೧೦-೦೬); ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಯನೊರ್ಪ
 ಚಿತ್ತರದಿಟನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಳು ಮಾಲೆಗಾತಿ ತಾನೆತರೆಯರೂಪಿನ ಬೆಡಗ
 (ಕಾಣೋ. ೧-೦೩); ಪರಿವಳವೆರದಿಂಪಿನ ದಿವ್ಯಪುಷ್ಪವ ಪರಿಕೊಂಡತಿ
 ಪರುಷದಲಿ ಸರಗಟ್ಟಿ ಬೆಲಿಗೆ ಮಜುವ ಮಾಲೆಗಾತಿಯಿರದ ಪಾನೇನ
 ಬಣ್ಣವನು (ಕಾಣೋ. ೨-೩೩). [ಮಾಲೆ + ಕಾತಿ]

ಮಾಲೆಕಾರ 'ಮಾಲೆಗಾಡ' ನೋ.

ಮಾಲೆಗಾತಿ (ನಾ). = ಮಾಲೆಗಾತಿ : ಅಂ ಮುನ್ನಿನ ಭವದೊಳ್ ಪ್ರಿಯ
 ಸೇನೆಯಂಬ ಮಾಲೆಗಾತಿಯೆಂ (ಕಾಣೋ. ೯೩-೦೦೬); ಚಲ್ಲವಾಡಿ ಪುಷ್ಪವುನ

ಮಾಲೆಗಾರ್ತಿಯವನಂದಿರಿಸಿ ನಿಂದು ನೋಡಿದಂ (ಕಂಠ. ೧-೨೦);
ವರಮಲ್ಲಿಗೆ ಮೊಲ್ಲಿಗಳೊಳ್ ಬೆರಸಿದ ಮಧುಕರಕವಂಬದಿಂದಂ ನೀಲೋತ್ಕರ
ಮಂ ಮಾತೃಕಮಂ ಪೋಲ್ವಿರೆ ಮೆಲೆದೊರ್ ಮಾಲೆಗಾರ್ತಿಯ ಮಂಗಳಾರ್ತಿಯ
ಮೋರ್ (ಗಂ. ೨-೩೬). [ಮಾಲೆಗಾಣ + — ತಿ (< — ಇತಿ)]
ಮಾಲೆಗಾಣ, ಮಾಲೆಕಾರ, ಮಾಲೆಗಾರ (ನಾ). ೧. ಹೂವಿನ ಹಾರ
ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಾರುವವನು; ಹೂವಾಡಿಗೆ: "ಮಾಳಾಕಾರ, ಮಾಲೆಕೆ,
ವಾಡಿಹಾರಿಕೆ:— ಈ ೩ ಮಾಲೆಗಾಣಂ" (ಪೂ. ೧೬-೧೭೩); ಪೋಗಿಯು
ವಸಂತಕನಂ ಮಾಲೆಗಾಣನರಸ ಸಾವಂ ಕಂಡು (ಪೂ. ೧೬-೧೭೩);
ಮಗಮಗಿಪ ಜಾಡಿಪೋಗಿದೆಗೆ ಮಲ್ಲಿಗೆಯೆಂಬ ಪಲವು ಪೂಮಾರ್ಗಂ
ಬಗೆಯುಪುದು ನೀಡುಗುಂ ಮಾಲೆಗಾಣನಂ ಪೋಲ್ವಿದುಗ್ರಮಾಲ್ಮಮಹೀಣಂ
(ಕಂ. ೩-೩೬); ಕಟ್ಟಿಯುಮೇನೊ ಮಾಲೆಗಾಣನ ಪೂಜಿಸಿಗಂ ಮುಡಿವ
ಘೋಗಿಗಳಲ್ಲದ ಬಾಡಿ ಪೋಗಿದೇ (ಕಂ. ೧೦-೧೩). ೨. ತೋಟವನ್ನು
ಬೆಳೆಸುವವನು; ಮಾಲಿ: ಕಂಡರ್ ಕಾಮಿನಿ ಮಾಲೆಗಾಣರೊನ
ದೋವಿದ ಪೂವಿನ ತೋಟವೊಪ್ಪುಗುಂ (ಗಂ. ೨-೩೦); ರಾಜಗೃಹಪುರ
ಮನೆಯೆಂದು ಪೂಜಿಗಾಣದೊಳ್ ವಿಶ್ವವಿರೋಧನನ್ನೆಗಮಲ್ಲಿಯು
ಮಹತ್ತರನಪ್ಪ ಮಾಲೆಗಾಣಂ ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾಳ್ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
ಮಾಲೆಕಾರ: ೧. ಪೂಗಲಂದ ತಮ್ಮವಯವಸೌಂದರ್ಯವಂ ವಿಲಿಂಗಿ
ತೋರಿಸುವಂತೆ ಮಾರುವ ಮಾಲೆಕಾರರ ಬಾಲೆಯರಿಂ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
ಮಾಲೆಗಾರ: ೧. ಹೂಗಲಾದ ಹಾರ ಮಾಡಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿಸು
ವವನು ಮಾಲೆಗಾರನಾದ (ತಮಿಳು-ಮಾಲ್ವೆಕಾರ್) (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
[ಮಾಲೆ + — ಕಾಣ]

ಮಾಲೆಗಾಣಗೇರಿ (ನಾ). ಹೂವಾಡಿಗೆರು ವಾಸಿಸುವ ಓಣಿ: ಕೇರಿ:
ಆ ಪೂವಿನ ಪೊಟ್ಟಿನೊಳ್ ದೇವಕನಂದನಂ ಮಾಲೆಗಾಣಗೇರಿಯೊಳ್
ವಿಹಾರಿಸುತ್ತಂ ಬರ್ಪಲ್ಲಿ (ಕಂ. ೧೦-೧೩). [ಮಾಲೆಗಾಣ + ಕೇರಿ]
ಮಾಲೆಗಿಡಿ (ನಾ). ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ಬರುವ ಕಿಡಿ:
ನಿರಂತರವಾಗಿರುವ ಕಿಡಿ: ಸಾಯ್ಲುಗಳ ಕಾರ್ಪಿಗಳಯ ಪೂಜದ
ಮಾಲೆಗಿಡಿಗಳ ದಾಡೆಗಳ ರಣಧೂಳಿಯುಪ್ಪರದಸಮಾಭಿರೋದಗದರು
ಸಮರದಲಿ (ಕಂ. ೧೦-೧೩). [ಮಾಲೆ + ಕಿಡಿ]

ಮಾಲೆಗೇರಿ (ನಾ). = ಮಾಲೆಗಾಣಗೇರಿ: ಮದನಮದಮತ್ತೇಭವನು
... ಚರಂರಸನಿಗತ್ತನೆಂದೊಲಂ ಪುದಿದ ವಳಿಯು ಗೇಧಕಂಕುಮಂ
ಚರಂಯೋಕುಳಯಾಡುತ್ತೆದಿತ್ತು ಮಾಲೆಗೇರಿಯಲಿ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
[ಮಾಲೆ + ಕೇರಿ]

ಮಾಲೆಗೋಳ್ (ಕ್ರಿ). ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬರು;
ಸಾಲಾಗು: ಮಾಲೆಗೋಳ್ತುಮೊತ್ತರಿಸಿ ಪಾಯ್ ಸರಳನುಳ್ಳ
ವಿಸ್ತುಲಿಂಗಾಲಿ ಬರರ್ ಸರಳು ಬೆ ಸಿಬ್ಬಿಲೆಯಂ ಗೆಲುವಂದೆಂದಿನಂ
ಶೈಲಧರಂ ಕಟುತ್ತು ಕಟೆಯುತ್ತಿರೆ ಮಾರ್ಗಾವೃಷ್ಟಿಯಂ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
[ಮಾಲೆ + ಕೋಳ್]

ಮಾಲೆಜೊಡರ್ (ನಾ). ಸಾಲಾಗಿರುವ ದೀಪ: ಸಾಲುದೀಪ:
ಮಾಲೆಜೊಡರ್ ನವಪುಷ್ಪಮಾಲೆಯಪೂರ್ ಮೊಲೆಯ ಮೇಲೆ
ಮಾಪೋಳಿಯ ಕರಂ ಲೀಲಾವತಿ ಪೆಯಾಪ್ಪಾಲೋಲತೆಯಂದೊಸದು
ದೇವಿಯಂ ಪೂಜಿಸಿದರ್ (ಕಂ. ೧೦-೧೩). [ಮಾಲೆ + ಜೊಡರ್]

ಮಾಲೆದುಂಬಿ (ನಾ). ದುಂಬಿಗಳ ಸಾಲು: ಸರಣಿ: ಅವಳಕುರುಳ್ಳಿ ಮಾಲೆ
ದುಂಬಿಗಳೆಯ (ಕಂ. ೧೦-೧೩). [ಮಾಲೆ + ದುಂಬಿ (< ತುಂಬಿ)]

ಮಾಲೆದೊಡಂಬೆ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಗುಟ್ಟು: ಹೂದಂಡೆ: ಮಾಲೆ
ಗಾರ್ತಿಯರ ಮೇಲ್ಮೈಗಳೊಳ್ ಸಾಲೊಂಡು ನೇಲ್ವ ಮಾಲೆದೊಡಂಬೆಯಂ
ತೂಗಿ (ಕಂ. ೧೦-೧೩). [ಮಾಲೆ + ತೊಡಂಬೆ]

ಮಾಲೆದೊಡರ್ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಆಧರಣ: ಪುಷ್ಪಾಲಂಕಾರ:
ಪಗಲ ಕೆಲವು ವೀಗು ಕಾಲ ಪಾಪೆಯ ಮೊತ್ತದ ಬಾವುರಿದು ಮಾಲೆದೊಡರ್
ಮಾಸಾರ್ಗಳ ಮಂತ್ರಣದೊರಂ (ಗಂ. ೨-೩೬). [ಮಾಲೆ + ತೊಡರ್]

ಮಾಲೆವಡಿಗ (ನಾ). ಹೂವಾಡಿಗೆ: ಮಾಲೆಗಾರ: ಮಾಲೆಯಂ
ಜೀವಿಸುವಂ, ಮಾಲೆವಡಿಗಂ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
[ಮಾಲೆ + — ವಡಿಗ]

ಮಾಲೆವಡಿಗಿತಿ (ನಾ). ೧. ಹೂವಾಡಿಗೆನ ಹೆಂಡತಿ. ೨. ಹೂವಾಡಿಗೆತ್ತಿ:
ಪಾವಡಿಗಿತಿ, ಪೂವಡಿಗಿತಿ, ಮಾಲೆವಡಿಗಿತಿ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
[ಮಾಲೆವಡಿಗ + — ಇತಿ (< — ಇತಿ)]

ಮಾಲೆಪೂ, ಮಾಲೆಪೂವು (ನಾ). ೧. ಹೂವಿನ ಹಾರ: ಪುಷ್ಪಸರ:
ಕತ್ತರಿಮೊಟ್ಟು ನಿಟ್ಟು ದಿಡುಮುತ್ತಿನ ಸೇನೆಯನ್ನೆ ಮಾಲೆಪೂವಿತಿ...
ವಿದೇಹ ಸಾರಥಸಸಾರದ ರನ್ನದ ಬಾಯಂನಂಗಳಂ ಚಿತ್ತವಿಶಾಸವಂ
ಪಡೆದಂ ದಮರಾಜಿಗಂ ಸುಮಿತ್ತಿಗಂ (ಕಂ. ೧೦-೧೩); ಸೌರಭಟೆಯಂ
ಸುಯ್ಯಂ ಬಂದಿದಾವಂ ದಳವೇಜುತಿರೆ ಪೂತ ಜಂಗಮಲತಾಸಂದೋಹ
ಮೆಂಬಂತ ಕಣ್ಣೊಳುಮುತ್ತಿಪ್ಪುದು ಮಾಲೆಪೂವಳಿದ ಮಾಳಾಕಾರನಾರಾಜನಂ
(ಕಂ. ೧೦-೧೩); ಪುಲ್ಲವಡಿಗಿಯೆರೆತ್ತಿ ಓದಿದ ಮಾಲೆಪೂವಿನ
ನಟುಗಂಟಿಗೆ ಕವ್ವರೆಗೊಂಡು ಮುತ್ತಿ ಮುಸುಕು ಮೊಲವ ಮುಡುಂದಿ
ಗಲಂಚರದೊಳಂ (ಕಂ. ೧೦-೧೩). ಮಾಲೆಪೂವು: ೨. ಹಾರವನ್ನು
ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವ ಹೂವು: ನನ್ನದೀವಿಗೆ ಸೊಡರಣ್ಣಿಗೆ
ಫಾಣ ೧ ಮಾಲೆಪೂವಿಗೆ ತೋಟ ೧ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
[ಮಾಲೆ + ಪೂ]

ಮಾಲೆಪೂಗಾಣ (ನಾ). = ಮಾಲೆಗಾಣ: ಮದಿವಾಳ ಮಾಲೆಪೂಗಾಣ
ಕಂಜಾಣ... ಚೂಳಾಯತರ ಕೇರಿಗಳೆಡವಿದೊಪ್ಪದವಲ್ಲ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
[ಮಾಲೆಪೂ + — ಕಾಣ]

ಮಾಲೆಪೂದು (ಕ್ರಿ). ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕು: ವರಸು:
ಅಂತೆಯ್ ಸೊಲ್ಲುವಂಥಿಕಲ್ಪಾ ಭಾವದಿಂ ಮಾಲೆಪೂಡಲಾಯದೆ
ಕುಮಾರ್ಗೋಪಾಲೋಕನೆಯಾಗಿರೆ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
[ಮಾಲೆ + ಪೂದು]

ಮಾಲೆಸೊಡು (ಕ್ರಿ). = ಮಾಲೆಪೂದು: ಸ್ವಯಂಬರದೊಳ್ ಸುಮತಿ
ಯಲ್ಲರ ನೋಡಿದನುಮಂ ಮೆಚ್ಚದೆ ಸಿದ್ಧಿಗಾಂಗೆ ಮಾಲೆಸೊಡದೊಡ
(ಕಂ. ೧೦-೧೩); ಚಿಲ್ವಿದಿದರ್ ರೂಪು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಪರೆ ಜಾಡುರಾಜನ
ಕಂತಿ ಮನಂಬುಗೆ ಮಾಲೆಸೊಡದರ್ (ಕಂ. ೧೦-೧೩); ನೀಳ್ ಬಾಪುಲತ
ತೋಳ ಮೊದರ್ ಮದನಾನುರಾಗಮಂ ಸಾಲಿ ಸಾರ್ವ ಸೀತ ರಘುವಂರ
ನಮೇರುಗೆ ಮಾಲೆಸೊಡದರ್ (ಕಂ. ೧೦-೧೩). [ಮಾಲೆ + ಸೊಡು]

ಮಾಲೆಪಮಾನ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಅನೇಕ ಉಪಮಾನಗಳು
ಸಾಲಸಾಲಾಗಿ ಹೇಡೆದು ಬರುವ ಒಂದು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ: ಜನಿತ
ಪ್ರಗಲ್ಬದೊಳ್ [ಮಾನ]ದೊಳ್ ಮಾಹಾತ್ಮದೊಳ್ ನಿಜೋದಾರತೆಯೊಳ್
ಜನುಪಮಾಗುಡೊಳ್ ಶ್ರೀಕಂ ಘನಮೆನೆ ಮಾಲೆಪಮಾನಭೇದಮಿದಕ್ಕುಂ
(ಕಂ. ೧೦-೧೩). [ಸಂ.]

ಮಾಲೆಪಮಾನ (ನಾ). = ಮಾಲೆಪಮಾನ: ಉಪಮಾಲಂಕಾರವು
ಒಮ್ಮೆ ದೀವಕಾಲಂಕಾರದ ಛಾಯೆಯನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ
"ಮಾಲೆಪಮಾನ"ಯೇ ಉದಾಹರಣೆ (ಕಂ. ೧೦-೧೩).
[ಸಂ. ಮಾಲೆಪಮಾನ]

ಮಾಲ್ವೆ, ಮಾಲಿಕೆ, ಮಾಲ್ವೀ (ನಾ). ಒಡೆತನ: ಸ್ವಾಮ್ಯ: ಮಾಮಲೆ
ದಾರಿಗೆ ಈ ತೋಟವು ತಮ್ಮ ಬ್ಬರೆ ಮಾಲ್ವೆಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರೂ ಅದನ್ನು

ಸುಗುಂವಳ ಮಾಲ್ಯಪ್ರಿಯೆ:ವುದಾಗಿ . . . ಸಾಧರಣದೊಡ್ಡ (ಕುಟ. ೪).
ಮಾಲ್ಯಕೆ: ಹೊಲಗಳು ಯಥಾವ್ಯಾಪಾರ ಲಾಭವಾಗಿದ್ದವೆ. ಅವುಗಳ
ಮಾಲ್ಯಕೆ ಸರಹದಿಯ ಹೂಂನಲ್ಲಿ ನಡೆಯದೇಕೆ (ಸುಖಾ. ೧೯೯). ಮಾಲ್ಯಕೆ:
ಅನಂತಕಯನಗೂಯೆ ಎದುರಿನ ಮನೆಯ ಹಿತ್ತಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಾಲ್ಯಕೆಯ
. . . ಒಂದು ಮನೆಯಿದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦); ಇಷ್ಟ ದಿನಾ ಈ ಅಸ್ತಿನಾ
ಉಣ್ಣೋಕ ಬಂದಿರನು. ಇನ್ನ ಮಾಲ್ಯಕೆ ಅದರ ಮಾಲ್ಯಕೆ ನಿಂದ ಆತು
(ಗೃ. ೧೫೫. ೦೦).

[೧-ಪಾಠ. ಮಾಲ್ಯಕೆ; ಹಿಂ. ಮಾಲ್ಯಕೆ; ಮರಾ. ಮಾಲ್ಯಕೆ]

ಮಾಲ್ಯಕೆ 'ಮಾಲ್ಯ' ನೋ.

ಮಾಲ್ಯಕೆ (ನಾ). ಒಡತನದ ಹಕ್ಕು; ಸ್ವಾಮ್ಯದ ಅಧಿಕಾರ:
ಗೌರಿ. . . ಕಾಮಿನಿಯತ್ತ ಮಾಲ್ಯಕೆನಿಂದ ಕಣ್ಣು ಸಣ್ಣಗೆ ಮಾಡಿ
ಮುಗುಳುಗೆ ಬೀರಿದ (ಕುಟ. ೧೦೦). [ಮಾಲ್ಯಕೆ (< ಮಾಲ್ಯ) + ಹಕ್ಕು]

ಮಾಲ್ಯಕಾರಿ 'ಮಾಲ್ಯಕಾರಿ' ನೋ.

ಮಾಲ್ಯ (ನಾ). ಸಲಾಗಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದುದು: ಅಧಿಕಪರಿಚಯ
ದಿಂದಾದುದು: ನೀನು ಮಹಾರಾಜನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪಾಸು ಅದ್ಭುತ
ಪಾರದು. ಆಕ್ಕನಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವಾದರೆ ನನಗೂ ಸಂತೋಷವಲ್ಲವೆ? ಹತ್ತಾರು
ಮಹಾ ಒಟ್ಟಾಗಿದ್ದುದರ ಮಾಲ್ಯ ಈ ಕಡ್ಡೀರು (ಪಾಪಾ. ೪೯).

[ದೇ. ಕಮ. ಮಾಲಿಮಿ = ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ಸ್ನೇಹ; ತೆಲು. ಮಾಲಿಮಿ =
ಸಲಾಗಿ. ವಾತ್ಸಲ್ಯ]

ಮಾಲ್ಯ (ನಾ). ೧. ಹೂವಿನ ಹಾರ. - ಸರ: "ಸುಗಂ. ಮರಾ.
ಮಾಲ್ಯ - ಈ ೩ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆ" (ಕಾಪಾ. ೧೦-೨೯೬); ವಸನಾಭರಣ
ಮಾಲ್ಯವನು ಲೇಪನಾದಿಗಳನ್ನೇವ ವಾಹನವು ಮೊದಲಾದವಲ್ಲವೆ ಕೊಡಲು
(ಪ್ರಾ. ೧೯-೨೨); ಆರಸನತಿಪ್ರಮೋದದಿನಪರಮಿತ್ಯಧನಕನೇವನಮಾಲ್ಯ
ಮಗಭೂಷಣಂಗಳಂ ಮಾಹೇಶ್ವರಾರಾಧನೆಯು (ಪಾಪಾ. ೧-೨೯೭). ೨.
[ಜೈವ] ಭೋಗಭೂಮಿಯ ಹತ್ತು ವಿಧವಾದ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು: ಹೂಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ: ಮಾಲ್ಯಾ
ಕೋದ್ಯಜ್ಞೋತಿರ್ಮಾರ್ಯಾಭರಣಪ್ರದೀಪವನನಾಕನ ಸತ್ಯಲಗ್ನಹ ಪಾತ್ರ
ರಾತ್ರಿಗುಣಾರ್ಜಿತ ದಶವಿಕ್ಯಕಲ್ಪಕಾಪಂಗಳ (ಪಾಪಾ. ೧೭-೨೯).

[ಸಂ.]

ಮಾಲ್ಯಪ್ರಜ್ಞ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೇಬು: "ಮಾಲ್ಯಪ್ರಜ್ಞ -
ಕಿಲಾಯ ಸೇಬು" (ಕುಟ. ೧೨೪). [ಸಂ.]

ಮಾಲ್ಯಮೋಜ (ನಾ). = ಮಾಲ್ಯ ೨: ಮಗಮಗಿಪ ಜಾರಿ ಪೂಂಗೇದಗೆ
ಮಲ್ಲಿಗೆಯೆಂಬ ಶುನ್ವ ಪೂಮಾಲೆಗಳೆಂ ಬಗೆಯಾಡೋಲಗುವುದು ಮಾಲೆ
ಗಾಣನಂ ಪೂಲ್ಯದಗ್ರಮಾಲ್ಯಮೋಜಂ (ಪಾಪಾ. ೩-೨೩). 'ಮಾಲ್ಯಾಂಗ'
ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾಲ್ಯವಂತ (ನಾ). ೧. ಮಾಲೆಯಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು;
ಹಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು. ೨. ಒಂದು ಪರ್ವತದ ಹೆಸರು: ತಾನೆಡೆ
ಗಡೆಗೆ ಗಂಗಾಪರೋಕ್ಷಿಗೆ ತವ ಸಮವೃತ್ತಿಕ ಮಾಲ್ಯವಂತದ - ಹವಣಿಕೆ
(ಪಾಪಾ. ೧೯-೨೩); ಸಂತಾಂ. . . ಮಾಲ್ಯವಂತ. . . ವೈಕುಂಠಕವೆಂದೆದು
ನಗಂಗಳೇ ಮೊಡವೆಂದರಗಿಯು ಟೆಂಕಣ ಗಂಧಮಾದವತ್ತಲದ
ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದವು (ಪಾಪಾ. ೨೦೯). ೩. ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು.

[ಸಂ. ಮಾಲ್ಯವಾ]

ಮಾಲ್ಯಾಂಗ (ನಾ). = ಮಾಲ್ಯ ೨: ಅದಿರ್ಮಾತ್ರೆಯ ವಕುಲದ ನಾಗದ
ಪೂಂಗೇದಗೆಯ ಹೇಮತಾಮರಸದ ಕುಂದದ ಒಣ್ಣುವಾಗಂಗಳಮದಾತ್ಮ
ಮಾಲ್ಯಾಂಗಮಹಿರುಂ ಕುಡುತಿರ್ತುಂ (ಪಾಪಾ. ೩-೧೦೨); ಮಾಲ್ಯಾಂಗ
ಮೆಂಬುದು ಕಾತಿ ಕೇತಕಿ ಪುರುಷಕ ಪ್ರಭೃತಿ ಸರ್ವತರ್ಕಧಾಮ

ವಿಶೇಷಂಗಳನೀವುದು (ಪಾಪಾ. ೪). 'ದೀಪಾಂಗ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾವ 'ಮಾಮ' ನೋ.

ಮಾವಂತ, ಮಾವತ, ಮಾವತ, ಮಾವ್ತ, ಮಾಹುತ (ನಾ). ಆನೆ
ಯನ್ನು ನಡೆಸುವವನು; ಮಾವಟಿಗೆ: "ಹೃದಯ, ಹಸ್ತಾ ರೋಹಣ.
ನಿಜಾದೀ - ಈ ೩ ಮಾವಂತಂ" (ಕಾಪಾ. ೩೯-೭೨); ಕರಿಕರಮುಂ
ಮಾವಂತನ ಕರಮುಂ ತತ್ಪಾಂಜ್ಯಶಿರಮುಮೊಡನಸರೇ (ಕುಟ. ೧೨-೨೩);
ಮಾರಿಪ್ಪ ರಾಮರ ಸುಬಾಬರ್ ಕರಿಕರಕರಶ್ಚಶಿಕ್ಷೇರ ಜೋದರ ಮಲ್ಲರ
ಮಾವಂತರ ಮಂದೂರಿಗರ ನೆಗಲ್ಲಾ ವಾಸವಾರಿಗಳ ಕೇರಿಗಳೊಳ್ (ಪಾಪಾ.
೩-೨೩); ಕರಿಗಳನು ಕೊರವನ ಮಾವಂತರಿಗೆ ಕೈಗೊಳಿಸಿದರು (ಪಾಪಾ. ೧೩-೭೨). ಮಾವತ: "ನಿಜಾದಿ ಹಸ್ತಾ ರೋಹಣನಲು ಮಾವತನಕ್ಕು"
(ಪಂಥಾ. ೪೭-೩); ಉಬ್ಬಿ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿಹ ಕರಿಭಟಿಗಳನ್ನಬ್ಬರಿಯು
ಮಾವತರು ಕೊಬ್ಬಿದ ತನುವ ತಿರುವು ಮೇಘವತ್ಸಲಗಿಟ್ಟಿದರು ಸುಳಿಗಳರು
(ಕುಟ. ೩-೧೦೯). 'ಮಾವತಗೇರಿ' ಪರಾ. ಮಾವತ: "ಹೋದಂ
ಮಾವತನು" (ಕುಟ. ೧೦೨); ತತ್ತರಗಾಳಿಯಂ ಮಿಡತುಂಡಮದಾಗೆ
ಪೊಯ್ತುತಿರಿದ್ದುದೊ ಬರೆ ಮಾವತರ್" (ಪಾಪಾ. ೪-೭೯); ರಾವತರು
ಸೆಲ್ಲಿಸಿದರಗ್ಗದ ಮಾವತರನಾಗೆಗಳ ತುಡುಕೆ ಜಯಾವಳಯ ಬೀಸಿದರು
ರಥಿಕರು ಹಾಯ್ದಿದರು ರಥವ (ಪಾಪಾ. ೨-೧೩); ಗಿರಿಪಿರದೆ ಪೂ ತಂಬಿದ
ಕೈಯ ಮರದಂತಯತಿಲುವಿಂದ ಪರಿಪರಿಯಾಭರಣದ ಶೃಂಗಾರದ
ಮಹಾದರು ಮಾವತರಾಗ (ಕುಟ. ೨೩-೧೦೯). ಮಾವ್ತ: ಮೊಹಿವ
ದೊಡ್ಡಗೆ. . . ಮಾವ್ತರು ಕೆಡೆಯಾಗೆಗಳ ತಿರುಗುತಿರ್ದವು (ಕುಟ.
೨೯-೨೯); ಹೊಕ್ಕು ಮಾವ್ತರ ಮುರಿದು ಗಜಗೇ ಡೊಕ್ಕೆಯೊಳು ಜಾಚಿದರು
(ಕುಟ. ೩-೯೩); ಮೊರಮೊರದು ಹೂಂಕರಿನ ಮಾವ್ತರು ಕರದಿ ತಟ್ಟುತ
ಮಸ್ತಕಾಗ್ರವ ಹೊರಜಿ ಘಟಾವಳಯ ಸೈತರಿಸುತ್ತ ತರುಗುವರು
(ಕೋ. ೨೧-೧೩). ಮಾಹುತ: ಮದಕರಿಯು ಮಾಹುತನ ಕುದುರೆ ಕಾ
ರಾಹುತನ ಹದುವನಜಾಡು ನಡೆವಂತ ಸೂಳೆ ತನಗೊಡಗುವವನಜಾಗು
(ಕೋ. ೧೯-೧೩); ಅವನ ಚಿತ್ರವು ಮದ್ದಾನೆಯನ್ನು ಪಳಗಿಸುವ
ಮಾಹುತನ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಎದುಗುತ್ತಿರಲ್ಲಿ (ಕುಟ. ೧೩). 'ಮಾವಂತಿಗ'.
'ಮಾವಟಿಗೆ' ಪರಾ. [< ಪ್ರಾ. ಮಹಾಮತ್ಯ/ಸಂ. ಮಹಾಮಾತ್ಯ/
ತಮ, ಮಾವತನ್; ತುಳು. ಮಾವತ, ಮಾವತ; ತೆಲು. ಮಾವತರು/
ಹಿಂ. ಮಹಾವತ್; ಮರಾ. ಮಾಹೂತ್, ಮಾಹೂದ್, ಮಹಾತ್,
ಮಹಾದ್]

ಮಾವಂತಿಗ, ಮಾವತಿಗ, ಮಾವತಿಗ (ನಾ). = ಮಾವಂತ: ನಿಜಾದಿ-
ಮಾವಂತಿಗಂ (ಕುಟ. ೨೩ ೧೩೩); ಗಂಧಸಿಂಧುರಂ . . . ದುದ್ದಚ್ಚಿ
ಯಿಂದತ್ತಲಿತ್ತರ್ ಪರಿದೋಡಿ ಮಾವಂತಿಗನಂ ಕಾಡುತ್ತದುದ್ದಾದಂ
ಮಲ್ಲಮಲ್ಲನ ಸಾಮೋಪಾಯಪ್ರಯೋಗದಿಂದಲಾನಸ್ತಂಭದಂತಿಕೆ ತಂದು
ನಿರಿಸುವುದಂ (ಪಾಪಾ. ೬-೨೩ ೪). ಮಾವತಿಗ: ಗಗನಪವನದ
ಮೇಲೆ ಉದಯಮುಖವನುಭಾವ ಸದಮದಗಜವ ನಿರಿಸುವ ಮಾವತಿಗ
ಬಂದ (ಪಾಪಾ. ೧೦೦-೧೦೦); ಮಾವತಿಗನ ಕಾಲಂ ಪಿಡಿದೋದದ ಸೇದವ
ನನಿಕ್ಕಿಯಂಕುಸಮಂ ಕೊಂಡಾ ಪಾರಣಮಸ್ತಕದಿನಿಲಾವಲ್ಲಭನರ್ದನಕಳ
ಸತ್ಯಸುಗ್ರಂ (ಪಾಪಾ. ೭-೧೦೨); ರಾವತರ ಮಾವತಿಗರ ತೇರಾಳ್ಳಲ
ಚಿವರಗೇಯೊಳ್ ಕಿರ್ಮ ಹಯದ ಗೀಲುವಾಪನೆಯ ಕಿಲಗಿಟ್ಟವ
ಪೊಂದೇರೋರಣವಿಂಬಿದಿದಿ. . . ಪೆಡ ನಡೆಯುತುಮಿದ್ದಾದು (ಪಾಪಾ.
೩೦-೩). ಮಾವತಿಗ: ಪನ್ನಾಗಂ ಪತ್ತಿ ರಂಜಿವರ್ಚದುದರಮಾವತಿ
[ಪಾಪಾ. ಮಟಿಗರಂತೆ. . . ಬನದೊಳ್ಳಿಗಳು (ಕುಟ. ೩-೨೨).
'ಮಾವಂತ', 'ಮಾವಟಿಗೆ' ಪರಾ.

[೨ 'ಮಾವಂತ' ಮತ್ತು 'ಮಾವಟಿಗೆ' ಈ ಎರಡು ಸಮಾನಾರ್ಥವುಳ್ಳ

ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದವು ರೂಪಗೊಂಡಿರಬಹುದು]

ಮಾವಟೆ 'ಮಾವಟೆ' ನೋ.

ಮಾವಟೆಗ, ಮಾವಟೆ (ನಾ). = ಮಾವಂತ: "ಅಧೋರಾಸಿ, ಹಸ್ತಪಟ, ಹಸ್ತಾರೋಹಣ: ಪಶ್ಚಾದಿನ" - ಈ ೪ ಮಾವಟೆಗೆ" (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೧೩೪); ಅಟಗ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ - ಕೊಟ್ಟುಗಂ. ದೀವಟೆಗಂ, ಮಾವಟೆಗಂ (ಕುಶ. ೨೦೪ ಕ್ರ. ೬೦೬); ಭರಿಕರ ಭರೀಕರಮೋಳು. . . ತಿರ ತಿರದೊಳು ತಾಗೆ ಮೈರಿಕೆಗಳು ಪೋರ್ದವು ಮಾವಟೆಗರು ಮೇಲೆ ಕರವಾಳುಗಳೊಳು ಪೊಯ್ಯಾಡೆ (ಕರ್ತ. ೩-೧೦೬); ಪೋರ್ದವು ದವಾನೆಯಂ ಮಾವಟೆಗಿನನಸಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೨೧೦ ಕ್ರ. ೬೦೬). **ಮಾವಟೆ:** ಹೊಳೆದ ಸೂನಗೆ ಮೂಕಂತಹ ಮಾವಟೆಯಿಂದ ತರ್ಕದವು ಸೂಕ್ತವಾನೆಗಳು (ಕರ್ತ. ೩-೧೦೬); ರಾಯಭಡ. ಸಿಂಹಪಡಗಳ ನಡುವಣ ಹಸುರುಹರಹಿನ ಮೇಲೆ ಶಾವು ಮಾವಟೆಗಳು (೧೪೫. ೩೪).

[ಮಾ. + - ಅಟಗ/ಕಿಲು. ಮಾವಟೆ. ಮಾವಟೆಗ]

ಮಾವಡು (ನಾ). (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಗೆ ಬಳಸುವ) ಮಾವಿನ ಮಿಡಿ-ಹೀಚು: ಕೊರಿಯೋಗರದಕ್ಕೆ ಕೊಯಿಕೇರಿಯಂ ಕೊಂಡು ಮೇಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಮಾವಡುವನೊಲವಿಂ ಕೊಂಡು. . . ಬರೆ (೧೦೪, ೪೬-೫೩-೨೦); ಸವಿದರೆ ಈ ಮಾವಡುವನ್ನು ಸವಿಯಬೇಕು (ಕುಶ. ೧೪). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಾವಟು, ಮಾವಟ]

ಮಾವಡೆ (ನಾ). ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಬೇಟೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ: ಚತು:ಶ್ರೀಮಾಮಧ್ಯದೊಳಗೆ ಸಲುವ ಗಡ್ಡೆ ಬೆದಲು ತೋಟ ತುಡಿಕೆ ಮಾವಡೆ ಮರುವಡೆ ನಿಧಿ ನಿಕ್ಷೇಪ . . . ಸ್ವಾಮ್ಯಂ ಗಳಂನನ್ನ ಶ್ರೀಗ್ಗೇರಿ ಶ್ರೀಮರಕ್ಕೆ . . . ಶ್ರೀನಿಜಯದೇವತೆಕರಾಯ ರೈಯ್ಯನವರು ಬರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಭೂದಾನಶಾಸನ (ಪ್ರ. ೧೯೩೩. ೩೩-೩೪; ೩೩೩); ಈ ಗ್ರಾಮದ ಚತು:ಶ್ರೀಮೇಗೆ ಸಲುವ ನಂಜೆ ಪುಂಜೆ . . . ಮಾವಡೆ ಮರುವಡೆ ಕಳುವಡೆ ನಾರಡ ಬಳುಕುನೀರು ಊರ ಸಂತೆ ಮೊದಲಾದ ಹಲ ಉಪಾಧಿಗಳು ಸಹ . . . ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಜ್ಞಾಪುರ್ವ ಸ್ವಾಯುಯಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿಕೊಂಡು (೫೦೩. 1X-ii, ೧೬೬-೬; ೩೩-1472); ಯಾ ಚತು:ಶ್ರೀಮೇವೇಗಿನ ತೋಟ ತುಡಿಗೆ ಗಡೆ ಬೆದಲು ಮಾವಡೆ ಮರುವಡೆ ನಿಧಿ ನಿಕ್ಷೇಪ . . . ಎಂಬ ಅಷ್ಟಭೂಗತೇಜಸ್ವ್ಯಾಂಮೃಗರನ್ನು ನೇಮಕ ಅನುಭವಿಸಿಕೊಳ್ಳು ಬರಲಾರ್ಹವೆಂದು . . . ಬರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಭೂದಾನ ಶಾಸನ (೧೪. X, ೧೪೪೦. ೦-೩೬; 1377 ೪). 'ಮರುವಡೆ' ಪರಾ.

[← ತಮಿ. ಮಾವಟೈ, ಮಾವಿಟೈ]

ಮಾವಣ್, ಮಾವಣ್ಣ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣು: ಮಾವಣ್ಣಂ ಪೀರ್ವ ಕೀರವಿಟ್ಟುಯ ವಣ್ಣ ಚತ್ತಂ ಹಾರಿದವುದೇ (೧೩೪. ೧೦-೧೧); ಮಾವಣ್ಣ ರನೇಲಾಲ ವಣ್ಣಳ ವೃಂದದಂಗಡಿಗಳೊಪ್ಪಿದುವು (ಕರ್ತ. ೪೭-೨೦). **ಮಾವಣ್ಣು:** ತನಮಾವಣ್ಣಿನ ಮಧುರತೆ ಕಾಯೊಳು ಜನಿವುಡೆ (ಕರ್ತ. ೧೪-೬೬); ಪತಿಯಿತ್ತ ಮಾವಣ್ಣ ಯತಿಯೋರ್ವಗಿತ್ತಳುದ್ದ ತಟಿತ್ತ ಕಾರಿಕಾಲಮ್ಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೦೩೦); ಮಾವಣ್ಣ ನರಗಿ ಸವಿವುಲಾರದಮಂ ಸವಿದು (ತಂ. ೦೦-೫೪). [ಮಾ. (< ಮಾವು) + ವಣ್ಣ]

ಮಾವಣಿಗೆ (ನಾ). (?) : 'ನುಸುಣ್ಣಾವಣಿಗೆ' ಪರಾ. [?]

ಮಾವಣ್ಣು 'ಮಾವಣ್' ನೋ.

ಮಾವತ 'ಮಾವಂತ' ನೋ.

ಮಾವತಗೇರಿ (ನಾ). ಮಾವಟೆಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಬೀದಿ: ಮಾವತಗೇರಿ ರಾವುತಗೇರಿಯ ಸುತ್ತ . . . ಪಂಚಕಾರಕರಾಶಾಸಗಳಿರುತಿಹವು (೧೦೩೩. ೩-೪೯). [ಮಾವತ (< ಮಾವಂತ) + ಕೇರಿ]

ಮಾವತನ (ನಾ). ಮಾವನಾಗಿರುವಿಕೆ: ಮಾವತನವಿದು ಬಜಾರೆ ಹೋಗದೆನುತ್ತ ಬಂದನು ಧರ್ಮಸೂತ ನಗುತ (ಕುಶಾ. ೧೨-೩); ಮೆಲೆಯ ಮದವನು ಮಾವತನವರು ಪೊಜ್ಜಗರೆ ಸಹಜವೆ ನಕ್ಕಲರ ನಳಾಯಬಹುದಿನ್ನೆನುತ ಹೊಕ್ಕನು ಶಲ್ಯ ಪರಬಲವ (ಕುಶಾ. ೨-೪೩).

[ಮಾವ (< ಮಾವು) + - ತನ]

ಮಾವತಿಗ 'ಮಾವಂತಿಗ' ನೋ.

ಮಾವಮ್ಮ ? (ನಾ). ಒಂದು ನದಿಯ ಹೆಸರು: ಮಜಾರ್ಣು ಮಜ್ಜಲಿಯ ಬದಿನಮೇ ಪೂವಕ್ಕಮ್ಮ ಮಮ್ಮನಿತಿ ಕ್ಷುದ್ರನದೀಶ್ರಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಾಪ್ಪವ:ಹೂದಮುದ್ರಪರಿಹಾಸಿಮಹಾತಟಾಳಮ್ (೧೪. 131 (R). ೪೦೩೪. ೪೦೩-೬೩; ೪೦೪). [?]

ಮಾವರ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪತಿ: ವಿಷ್ಣು: ಮಾವರಂ ಕೊಬ್ಬಿದ ಒರಣಾಕ್ಷನಂ ಕೊಲಲು (೧೩೪. ೩-೦೦-೦೩); ಅವ ಗುಣವನು ನೋಡಿ ಒರೆದಿತ್ತಯೊ ಕಾಣೆ ಮಾವರಂ, ನಿನ್ನನೆಂತು ನಾ ಗಿರಿದನುತಾ (ಕೋ. ೧೦೩-೨). [ಸಂ.]

ಮಾವರಿ, ಮಾಹುರಿ, ಮಾಹುಲಿ (ನಾ). ೧- ಒಂದು ದೇವತೆಯ ಹೆಸರು: ಚಂದಿಗಳು . . . ಭವಾನಿ, ಮಾವರಿ . . . ಪಾವನಾಯಿ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಡೆಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಕೋ. ೧೪೦). **ಮಾಹುರಿ:** ೧- ತಾವರೆಗಂಗಾಳಿ ಬನ್ನಿರೊ ಕೋವಿದಗುಣಿಗೆ ಅಥವಾ ಕೊಡುವ ಮಾಹುರಿ ಯಲ್ಲಮ್ಮಾ ಬನ್ನಿರನ್ನಾ ವಚನಕೆ (ಶ್ರೀ. ೨೩. ೬೦). **ಮಾಹುಲಿ:** ೨- ಧರ್ಮಿಷ್ಠಳಾದ ಹೆಂಗಸ್ಸು: ಅವಳು ಗರಕಿಮ ಮಗಳು, ಮಾಹುಲಿ ಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ (ಕೋ. ೬). [← ಮಾ. ಮಾವರೀ, ಮಾಹುರೀ, ಮಾಹುಲೀ] **ಮಾವತಿ, ಮಾವರೀ, ಮಾವಸಿ, ಮೌಸಿ (ನಾ).** ತಾಯಿಯ ಒಡೆ ಹುಟ್ಟಿದವಳು: ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ಅಳಿ ಪಾ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ: ಬೇರೆಯವರ ಮಾವರಿಯರು ತಮ್ಮ ಆಕ್ಕನ ಮಗಳಿಗೆ ಮಸ್ತ - ಒಡೆವೆ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ (೩. ೩೩. ೬೬). **ಮಾವತೀ:** ಮಾವತೀ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ (೩. ೩೩. ೪೨). **ಮಾವಸಿ:** ನಿನ್ನ ಅಜ್ಜಿಗೆ 'ಮಾವಸಿ' ಅನೇಕವಾ (೧೪೪. ೩೪). **ಮೌಸಿ:** ನಮ್ಮ ಮೌಸಿ ನಾಳೆ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ (ಕೋ. ೬೦).

[← ಹಿಂ. ಮಲಸೀ, ಮೂಸೀ, ಮೌಸೀ; ಮರಾ. ಮಾವತೀ, ಮಾವತೀ, 'ಮಾ. ಮಾಹುಜ್ಜಾ, ಮಾಹುಸಿ, ಮಾಹುಸೀ, ಮಾಹುಸಿ, ಮಾಹುಸಿ, ಸೊ. ಮಾತ್ಸ್ಯಸ್ತ, ಮಾತ್ಸ್ಯಸ್ತ]

ಮಾವಶೀ 'ಮಾವಶಿ' ನೋ.

ಮಾವಸಿ 'ಮಾವಶಿ' ನೋ.

ಮಾವಳಿ (ನಾ). ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಕ್ಷತ್ರಿಯಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಆ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಗಂಭೀರೋದ್ಧತವರಿಪಾರಣಭೀಷಣಶತ್ರುಶತಸಂಕುಲಮತ್ಸ ಮಾವಳಸೇನಾಪಳೇವರ್ಮಿತ ಧರ್ಮಾಪುರಿಪ್ರಸಭಾಕ್ರಮಣ ಶ್ರಮಣ ನಿರ್ವಾಣಾಕೃತ ಕೇಗೇರಿ . . . ಕುಷ್ಠಕೃತ್ ಮುಖ್ಯದುರ್ಗವರ್ಗನಿರಾ ಯಾಸಾಕ್ರಮಣವಿರ್ಭೂತಜ್ಞಾನಿಕಮೂಷತನಂ (೨೪೦. ೩೬-೫೩).

[← ಮರಾ. ಮಾವಳೀ]

ಮಾವಳಿಗ (ನಾ). - ಮಾವಳಿ: ಸರಪತ ಕೀಳಿನೊಳ್ಳಡಿಂಬದ ಮಾವಳಿಗಮತೆಯನುಡುಗುವ ಸವಿದಂ ಪರಿಹರಿಸಿ ಪಾವನವಿಂತ ಸುರವ್ವ ಬೂರಿಸಿ ಸೊಗಮನಮಗೊಳಿಸಿದವು (ಕೃಷ್ಣ. ೭೪-೬೦).

[ಮಾವಳಿ + - ಗ್ನ]

ಮಾವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಚಿಗುರು.-ಕುಡಿ: ಇದಿರ್ಗಾಳಿಗೊಲೆವ ಮಾವಳ್ಳಿಯ ದಾಂಗುಡಿಯ ನುಣ್ಣಿಗರೆ ಬಳ್ಳಿಮಿಂಚಾಗಿ . . . ಬನಂ

ಮಾಪ್ಯ (ನಾ). = ಮಾಪೀಣಿ : "ಮಾಪ್ಯಂ, ಮಾಪೀಣಂ - ಈ ಎರಡು ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಕೀರ್ತಿ" (ಕೂಟಾಂ. ೫-೬); ಲೀಲೆಯನದಿ ಸಲಹೆ ಪರಿಪಾಲಿಸಿದವು ಕಳ್ಳ ನಾಡೆ ಮೌದ್ಗಂ ಮಾಪ್ಯಂ ಶಾಲೇಯಂ ಪ್ರೈಹೇಯಂ ತೈಲೀನಂ ಕೌದ್ರವೀಣಮೌಮ್ಯಂ ಯುವ್ಯಂ (ಕಂಪ್ಯ. ೧-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಾಪ್ಯ (ನಾ). ಉದ್ದು: ಮಾಪ: ಮಾಸಗೋಧೂಮಪ್ರಮುಖಿ ಬಾಲ್ಯಾಶನವ ಸದ್ಯೋಭ್ಯಾತಾಮೃತ ಬಾಹಕಿಪ ದಧಿಶರ್ಕರಾನ್ವಿತ ಒಹು ಪದಾರ್ಥಗಳ . . . ಶಂಕರಗರ್ಹಿತವ ಮಾಡಿದ ಮಹಾಮಹಿಮ (ಕಂಪ್ಯ. ೩-೩೩). [\leq ಸಂ. ಮಾಪ]

ಮಾಪ್ಯ (ನಾ). ೧. ಮೂವತ್ತುದಿನಸಗಳ ಅವಧಿ : ತಿಂಗಳು : "ಮೂವತ್ತುದಿನಸವೂ ಮಾಸಮುಂದು" (ಕೂಟಾಂ. ೧೯-೧೦೩); ಹೋರಾಧಿಪನಿರ್ದಾಸಗಾರದೊಳಭೂತಮಾಗೆ ಮೇಣ್ಣದೊಡಾ ಹೋರೇಶ ನಿರ್ದಾ ನಿರ್ದಾನಾಗಾರದೊಳಭೂತಮಾಗೆ ಮಾಸದ ಮರಣ (ಕೂಟಾಂ. ೩-೧೦); ಮಾಸ ಪಕ್ಷದ್ವಿತಯಂ ಪೂರ್ವದ್ವಯಮೊಂದೆ ಪುತು (ಕೂಟಾಂ. ೧-೩೩); ದವಸಂ ಪೂವಕ್ಕಿದವಿರಲವು ಮಾಸಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩). ೨. [ಗಣಿತ] ಹನ್ನೆರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ.

ಮಾಸಗಟ್ಟಿ = ೧. ಒಂದು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತಿಂಗಳಿಗೊಂದು ಬಾರಿ ಅನುಸರಿಸುವುದು : (೧). ೨. ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಿಲೆ; ಹಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಪರಗಿ; ಅದರು ವ್ಯವಹಾರದ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಾಸಗಟ್ಟಿ ಪರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟಾಂ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮಾಸಂಕ 'ಮಾಸಾಂಕ' ನೋ.

ಮಾಸಂಕಿ (ನಾ). ಅತಿಯಾದ ಹೆದರಿಕೆ. - ಭಯ : 'ಮಾಸಂಕಿಗೊಡು' ಪರಾ. [ಮ್ಯಾ + ಸಂಕ.]

ಮಾಸಂಕಿಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಅತಿಯಾದ ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡು : ಬಾಲ್ಯಂ ಕವಿದಂದು ಕಾಯ್ದು ಪಿಗಿಗಳ ಮಾಸಂಕಿ ಗೊಟ್ಟುಂದು ದುರ್ವಾರವ್ಯಾಧಿಗೊಟ್ಟಿದಂದು ಮನದೊಳ್ ನಿರ್ದೋಗಮಕ್ಕುಂ (ಕಂಪ್ಯ. ೩೩). [ಮಾಸಂಕಿ + ಕೊಡು.]

ಮಾಸಜಿ (ನಾ). ಅತಿಯಾದ ಸುಳ್ಳು. - ಹುಣಿ : 'ಮಾಸಜಿಪೆಣ್' ಪರಾ. [ಮ್ಯಾ + ಸಜಿ.]

ಮಾಸಜಿಪೆಣ್ (ನಾ). ಹುಣಿ ನುಡಿಯುವವಳು : ಸುಳ್ಳುಗಾತಿ : ತಮ್ಮದ್ದು ಸತ್ತೊಡಮಾ ಮಾಸಜಿಪೆಣ್. ನಂಜನ್ನಪ್ಪ ಕಳ್ಳ. ಪುಟ ಕಣ್ಣೆಲ್ಲದೇಂ ಒರ್ಕಮೇ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೦೦೦; ಕೂಟಾಂ. ೨-೧೦೨ ನೋ.). [ಮಾಸಜಿ + ಪೆಣ್]

ಮಾಸತಿ. ಮಾಸ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಹಾವತಿಪ್ರತೆ. - ಸಾಧ್ವಿ : "ಮಾಸತಿ (ಮಾಸ್ತಿ) - ಮಹಾಸತಿ" (ಕಂಪ್ಯಾ. ೩೩); ಪುಗುಬ್ಬ[ಜಾಯನಾ] ಮಾಸತಿಯ ರೂಪಂ (ಕೂಟಾಂ. ೧-೩೩); ಮುಂದುವೆ ಬಂದನು ಅತಿಯಾ ರೂಪಿ ನೆನಗೇ ಕೃತಿಯಂ ಮಾಸತಿಮತಿಯಂ (ಕಂಪ್ಯ. ೩೩); ಪತಿಯಂ ಜೀವಂತನಾಗಲೇ ಸೌಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಅವರಧೂಮವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಮಾಸತಿಯ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯನ್ನು (ಕೂಟಾಂ. ೧೩೩). ೨. (ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ) ಸತ್ತ ಗಂಡನೊಡನೆ ಚಿತೆಯ ನ್ನೇರುತ್ತಿದ್ದ ಪತಿಪ್ರತಿಯಾದ ಹೆಂಗಸು. - ಮಹಾಸತಿ : ಮಲೆಗೂರ ವೀರಪದೇವರು ಉರ ತುಟುವಂ ಸೂರಕೊಳ್ಳಾಗೆ ಪಲರನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೊಂದು ಸುರರೋಕೆ ಸಂದೊಡೆ ಅತನ ಸತಿ ಮಾಸತಿಯಾದಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೨೯. ೪೨-೩; ೧೧೨೯ ೧); ಅಪಯನುಕರಿಸುವ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಜೀವೇಶರೊಡನೆ ಹರಣವನು ಮಾಸದಗ್ಗೆ ಮನವೊಲಿದೊಡಾದ ಮಹಾಸತಿಯರು ಕಳ್ಳ ಸೆವರು (ಕೂಟಾಂ. ೩-೧೨೯). ಮಾಸ್ತಿ : ೧. ಶರಣದೊಗೆ ಮಾಸ್ತಿ ಮೃತ್ಯಯ್ಯ ಯಾಗೇಳನಲ್ಲವಳ ಗಂಡನ ಪ್ರಾಣಮೈದೇ (ಕಂಪ್ಯ. ೩೩-೧೨). ೨. ಭೀರ

ಯಾದ ಮಾಸ್ತಿಗೆ ವೀರತ್ವವಲ್ಲದೆ ಧಾರಣೆಯ ಜನರಲ್ಲರೂ ಓಡಿ ಮಾಸ್ತಿ ಎಂದೆ ಬಳಕೆ ವೀರತ್ವವಲ್ಲಿದುದೋ (ಕೂಟಾಂ. ೩೩-೧೨೯); ಮಾಸ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ದಂತಕತೆ, ಸ್ಥಳವೂಣಾ, ಮಹಾತ್ಮೆ - ಹೀಗೆ ಅಲೇಖಿಯನ್ ನ್ಯಾಟಿನ್ನು ಅರವತ್ತು ಪಾಲಿಗೆ ಮಿಗಿಲುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಂಟಾಗಿದೆ (ಕೂಟಾಂ. ೩). ೩. = ಮಾಸತಿಕಲ್ಲು : ಅತನ ಹೆಂಡತಿ ಚಿತೆಯ ನವಗೊಂಡಿಗೆ x x x ತಾಗಾಯಿಂಚ್ಚಿ ಹೋದಳು ಆ ಚೆನ್ನಪ್ಪನ ಬೀರಗಲಾ ಮಾಸ್ತಿಯ ಪ್ರತಿವ್ಯ ಮಾಡಿಸಿದ ಮಂಗಳ x x x (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೨. ೩೩೩-೩; ಕೃ. ೧೩೩೩ ೪೪); ಗಂಡಸಾದರೆ-ತನ್ನ ಸತಿ ವಿಧೇಯಲಾಗಲೆಂದು. ಹೆಂಗಸಾದರೆ-ತಮ್ಮ ಪತಿ ಒಲಿಯಲೆಂದೂ ಬೇಡಿ, ಮಾಸ್ತಿಗೆ ಕುಂಬುವೊಣಿ . . . ಹೋಗುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟಾಂ. ೪). [ಮ್ಯಾ + ಸತಿ. / ಸಂ. ಮಹಾಸತಿ]

ಮಾಸತಿಕಲ್ಲು, ಮಾಸ್ತಿಕಲ್, ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು, ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲು (ನಾ). ಗಂಡನು ಸತ್ತಾಗ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಚಿತೆಯನ್ನೇರಿ ಮಹಾಸತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದ ಪತಿಪ್ರತಿಯು ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಕಲ್ಲು; ೧ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿದ ತೋಳಿನ ಸ್ತ್ರೀಯ ಚಿತ್ರವಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯ ತಲೆಯ ಹಿಂದೆ ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿರುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮಹಾಸತಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹುಣ್ಣಿನ ಚಿತ್ರವಿರುತ್ತದೆ : ಈ ಗುಂಪಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಗುಂಪಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮಾಡಿನ ಮೂಲಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೂಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರೂ ಸಹಜಮನ ಮಾಡಿದ ಸತಿಯರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತದ ಮಾದ್ರಿಯ ಹುಣು ರೋಗೋತ್ತರ ವಾದುದು (ಕೂಟಾಂ. ೪); ಹರಿವ ಹಳ್ಳದ ದೊಡ್ಡಗುಪ ಮಾಸತಿಕಲ್ಲು . . . ಎಣ್ಣೆಯುಣ್ಣು ತ ಪುಣೆಗೊಳ್ಳುವದ ಕಂಡಿದ್ದ (ಕೂಟಾಂ. ೩-೧೩೩). ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ : ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗಡೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಸಂತಮಂಡಪ, ಮಾಸ್ತಿಕಲ್, ೧೮ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿರುವ ದ್ವಾರ ಇದೆ (ಕೂಟಾಂ. ೪೨). ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು : ಭಟೀಣ ಪುಗ ಪರಿಗೆ ಸಿದ್ಧನೂ ತಮ್ಮ ತಂಗಿ ತಿಂದುಮಗೆ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲ ಕಡಿಸಿ ನಿಲಿಸಿದೂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೯೦. ೩೩-೩; ಕೃ. ೧೩೩೩); ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು ಎಂದರೆ ಮಹಾಸತಿಕಲ್ಲು. ಒಬ್ಬ ಪತಿಪ್ರತಿಯಾದ ಹೆಂಗಸು ತನ್ನ ಗಂಡನು ಸತ್ತು ಹೋದರೆ . . . ಸಹಜಮನ ಮಾಡಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು ಎಂದು ಹೆಸರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩). ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲು : ಇದನ್ನು 'ಪ್ರಶಸ್ತಿವಾಸನ' ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾದರೆ ಅನೇಕ ನಿದಿಶೆಗಳು ಗಳನ್ನೂ, ವೀರಗಲ್ಲು ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲಗಳನ್ನೂ ಅದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಕೂಟಾಂ. ೨೯). [ಮಾಸತಿ + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್).]

ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ (ನಾ). ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಪತ್ರಿಕೆ : ನಶ್ವ ಕೈಗೆ ಲಂಡನ್ನಿನ "ಸ್ಟ್ರಾಂಡ್" (Strand) ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯ . . . ಒಂದು ಸಂಚಿಕೆ ಸಿಕ್ಕಿತು (ಕೂಟಾಂ. ೨೨. ೧೨೪).

[ಸಂ. ಮಾಸಪತ್ರಿಕಾ]

ಮಾಸಪ್ರಸೂತೆ (ನಾ). ಹೆಂಗಿಯಾಗಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಕಳೆದಿರುವವಳು : ತಿಂಗಳ ಬಾಣಂತಿ : ಮಾಸಪ್ರಸೂತೆ ಹಳ್ಳಾಸದ ಗರ್ಭಿತೆ ಕಾಂ ಕ್ಷುಧಾ ಸತಿ ಮೆಯುಗಳೆಗೆಚ್ಚಿತ್ತಿವಳ್ ಮಾಸರ ಸೈತ್ಯವಿಳಾಸಿಗೊ ಕಾಮಸುಖಂ ಕೂಟಮುಂ ತತ್ಕಾಲಮು (ಕೂಟಾಂ. ೧೦-೧೦). [ಸಂ. ಮಾಸಪ್ರಸೂತಾ]

ಮಾಸದ (ನಾ). ೧. ಅಂದೆ; ಚಿಲುಪ್ಪು : ಸೌಂದರ್ಯ : ಕತ್ತರಿಜೀರಿಯ ನಾಂತೆ ಚಿಲಲ್ಲೆಯಂ ಮಿಳುಗುವ ದೋರವಲ್ ಕರಮ ಮಾಸರಮಾದುದು ದೇಸಿಕಾರ್ತಿಯಿಲ್ (ಕಂಪ್ಯಾ. ೬-೩೦); ಮೆಯ್ಯಸದ ಮಾಸರಮಂ ಓಡಿದ ಪಾಂಗಂ ಚಿತ್ರವಚನಚಮಾತ್ತಾರಮಂ . . . ಭದ್ರಚಂಡಂ ಕಂದರ್ಪದೇವಂಗಿ ತೋಜುತ್ತಮಿರೆ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೩-೩೩ ೪); ನವಾರುಣಾಂತು ಪಾಸಿದ ಮಗುಲಕ್ಕಿ

ಪಾಸರದ ಮೂಲಮೂಲ ಕುಡೆ (ಅಂಕ. ೧-೪). ೨. ಅಂದವಾದುದು ; ಸುಂದರವಾದುದು ; ಮಾಸರಮನೆ ಪಾರದದಿಂ ಪ್ಪಾದವೂಲ್ ಪುನ ಮುಕುರಮಂ ಹಿಮಲಿಪ್ಪಂ ನೇನೂ ದಿಂಬು ತಿಂಗಳ ಕೊನಿವಪ್ಪೂಲ್ ಕೋಡು ತರ್ಪದಂದಿನ ದಿನದೊಳ್ (ಅಂಕ. ೧-೪). [ದೀ. ೩ ತುಲ. ಮಾಸರ]
ಮಾಸರಂ (೨). ಬೆನ್ನಾಗಿ ; ಸುಂದರವಾಗಿ ; ಇದರ್ಕ್ಕಂ ಮಾಸರಮುಡಲೆಂದ ಧಿರಿವಾಸದಿನಪದಲಿಕ್ಕೆ ನೆಪೆಯೆ ಬಿಡುಮಂ ಮಲಿದಂ (ಅಂಕ. ೧-೪) ; ಹೆಮ್ಮೆಪ್ಪ ಕೋಡುಪ್ಪು ಸುಮಂಗಳರಾಗರವುಡುಮುನಿರ್ಭರಕ್ಕೆ ಪುಂಬಂಧನಂ ಮಾಸರ ಮೊಟ್ಟ ಕೋಡುಪ್ಪದಂ ಸಿಂಹಕಟೀತುಮಾ ವೈಸಿಂಹನಾ (ಕರ್ಕಾ. ೧-೧೬) ; ಮಾಸರಮೊಕ್ಕ ಕುಸ್ತೂರಿಯ ಪಂಕಮನಲ್ಲದ ಪಂಕಮಂ . . . ನಿಜಾವಾಸಮೊಕ್ಕುತುಂಟೆಂದವಾಯಂ (ಪುಂಜಾ. ೧೦-೧೦೬) ; ಮಾಸರಮುಡುವ ಬೆಳೆ ಸಿರಿಯೋಸರಿದು ತನೆಯೆ ಕುಣಿಯಲೆಂದಳವಡಲಬ್ಬಾ ನನಪಮಾ ಪಟ್ಟಿಯ ಪಾಸಣಿಯೆ ಬೆ ಪಸರಿಗವಿದ ಕಳಮುಳ್ಳೀತುಂ (ಪುಂಜಾ. ೩-೧೪).
[< ಮಾಸರ]

ಮಾಸಿಕವಾಗಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು (?) : ಅವರಿಗೆ ಮಾಸಿಕ
ಕುಟುಂಬದ ಆತ್ಮಾನಂದದ ಒಂದು ಆಯ್ಕೆ ಕೆಲವು ಒಳ್ಳೆ ಲೋಕೋತ್ಕ
ಮಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ (ಎ. ಕೆ. ಕು. ೧೨-೧೩ : ಪು. ೭೦೦ ?).

ಮಾಸರಿಕೆ, ಮಾಸರಿಕೆ (ನಾ). ಚೆಲುವು : ಮನೋಹರತೆ : ಕೇವಲ
ಹಾದ ಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಬೆರಗಾಗಿ ಪಾಂಡು ದೇವನು ಮಾಸರಿಕೆಯವನಾದ
ಸೌಖ್ಯವುಂ . . . ದೃಷ್ಟಿಯುಂ (ಕಾಂಕ್ಷೆ-೩-೩-೩). ಮಾಸರಿಕೆ :
ಬರಗಲೆಯುಂ ಕೊಪ್ಪುಂ ನೊಪ್ಪುಯುಂ ಲಿಂಬಕವುಂವಲ್ಲ ಪುಲ್ಲಿಯು
ಮುಂಗುಳೆ ಬಿರಿಮುಂಗುಳೆಬಿಡಿ ತನಗಾದ ದೇವಯ ಮಾಸರಿಕೆಯುಂ ಕೊಂ
ಡುಗುಳೆ (ಕಾಂಕ್ಷೆ-೩-೩). [ಮಾಸರ + - ರಿಕೆ]

ಮೂಸರೀಹಿ 'ಮೂಸರೀ' ನೋ.
ಮೂಸರೀಹಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಿವ್ಯದ್ರವ್ಯ : "ಮೂಸರೀ- ೨೨
ಗೋರಕ್ಷದಾಗ್ನಿ, ಕುಂಬಳ, ... ಈಸಿ, ಕಾಲವಕ್ಕಿ, ಕ್ಷುದ್ರದವನ. ಮೂಸ
ರೋಹಿ" (೧೨೦. ೦೫). [< ಸಂ. ಮೂಸರೋಹಿ]

ಮನೋಲಾಭ (ನಾ): (ಉಕ) ಮದುವೆ ಮುಂತಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಾದ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಗೆ ನಡೆಸುವ ಒಂದು ಸಮಾರಂಭ; ತಿಂಗಳ ಕೆಂಪೀಲಿ: ಮದುವೆಯಾಗಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳಾಯಿತು; ಮನೋಲಾಭಯ ಪಟ್ಟಿ ಇದ್ದುಕು (೪೫. ೨೩); ಮನೋಲಾಭಯ ದಿವಸ ಹಲವಾರು ಹೊರಗಿನ ಜನ ಶಾಲಿಷ್ಯೆ ಬಂದಿದ್ದರು (೪೫. ೨೩). 'ಕಂಠವಲಿ' ಪರಾ. [←ಮಲಾ. ಮನೋನಮಾಣ. ಮಾನಮ್ನಾ ಗ. / ಸೂ. ಮಾನಮ್ನಾ ನ]

ವಿಷಯಗಳು (ನಾ). ೧. ಕಾಂಜಿಯಲ್ಲದಿರುವುದು : ಮಂಜುಳಾದುದು :
 ವಿಷಯಭಾವದವಂ ಮೀ ವಾಸರಾದುದು (೫೩. ೪-೫) : ಮನಸ್ಸಿನ
 ಆ ವಿಶಂಕವಲ್ಲವರೂ, ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ತಾಪತ್ರಯದ ಅಂಶ —
 ತಂಜಿಗಳು, ಅವನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಿಧಾವನ್ನು ತಡೆದುಬಿಡುತ್ತಿವೆ : ಪ್ರತಿಭೆಯ
 ಬೋಧನನ್ನು ಮುಖಗುಣಿಸುತ್ತಿವೆ (೧೫೩೫- ೫೩೫). ೨.
 ಮೂಲವಾದುದು : ಕೋಳಿಯಾದುದು : ಮೂಲಂ ಕೋಳಿಯ ಮೂಲವಾದ
 ದುವುಬದ್ಧತೆ . . . ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಕಳೆದು ಮುಯನೊಪ್ಪಿದವು
 (೫೩೫. ೫೩-೫೩). ೩. (ಆಲಂ) ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದುದು : ಸ್ಪಷ್ಟ
 ವಲ್ಲದುದು : ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದ ವೆನವು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ
 ಮೂಲದಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ (೫೩೫).

ಮೂಲಕ ಮೂಲಕ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನಿರೂಪಿಸುವ ಅದೇ
ಮೂಲಕ ಮೂಲಕನಿರೂಪಿಸುವ-ಹತ್ತು ಮಹಾಗಳ ಹಿಂದಿನ ಅವನ ಮುಖ
(ಹಿಂದಿನ. ೫). [ಮೂಲಕ + - ಲು (< - ಲ್ಲ)]

ಮಾಸಲುಕೆಂಪು ' ಮೂಸಲುಕೆಂಪು ' ನೋ.
ಮಾಸಲುಕೆಂಪು, ಮಾಸಲುಕೆಂಪು (ನಾ). ತಿಳಿಗಂಪು; ನೆಸುಗಂಪು:
ಇದು ಮಾಸಲುಕೆಂಪು ಬಗ್ಗುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕಬ್ಬಿಗುಮಿಶ್ರಿತಲವಣು
ಗಲಂಧಾಗದ (ಕಂ.ಅ. I, 46). ಮಾಸಲುಕೆಂಪು : ಹೈದಿನಿವಾಹರ್ಷ:
ತೇವ್ವಿ . . . ಬಗ್ಗು ಮಾಸಲುಕೆಂಪು (ಕಂ.ಅ. I, 486).

[ಮೂಲಂ + ಕಿಂಚು]
 ಮಾಸರೆ (ನಾ). ರೀತಿ ; ಮಾದರಿ ; ನಮೂನೆ : ಮಾಲು ಅರೇ ಜಾತಿ
 ದುಂದು, ಅದೇ ಮಾಸರೇದು, ಅಥವಾ ದರದ್ದು ಅಂತ ದಾಖಲೆಯನ್ನು
 ಕೊಟ್ಟು ಬಿರಿಯದೆ; ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಶತಕದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವಿಕೆಯು
 ಮಗ್ಗಿ ಸೂಚನೆ (ಮುಂಜ್ಞಾ. ೫೭ ಪುಟ ೫೩); ಕಂದದರ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾದಾಡೋ
 ಈ ಭಂಡವುಂದಿಗಿ ಮಾಸರ ಎಲ್ಲವೂ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ (ಪಾಂಚಾತು. ೫೩).

[— ೩೪. ಮನಃ ; ಮನಃ. ಮನಃ]
ಮನಃ, ಮನಃವಾ, ಮನಃ, ಮನಃ, ಮನಃ (ನಾ).

೧. ದೊಡ್ಡ ತಪ್ಪು.—ಭರ್ತು : ಮಜ್ಜುರದಂಕಂ ಕೆಳದಲ್ಲಿ ನೋಡು ಬಯ
ಲೊಕ್ಕೊಂದು ಕೈಯಾಣುಟ್ಟುರದಂಕಂ ಬಹುಗುಟ್ಟು ಮೂವಳದಂಕಂ
ಬಾಸೆಯಂ ಸಾಹಿ ಬಿತ್ತರದಿಂದಿರ್ದುದು ಮೊಕ್ಕದಿಂದ ಬೈಗುವಿಡ್ಡುಮೂರ್ತಿ
ಮೂರ್ತಿಯೊಳ್ (ಕತಾಂ. ೨-೨೭) : ಬಿರಿದಾಳಿ[ದುಂ] ಮನೊಳಿ
ನಡೆತಂದು ಮೂವಳದಂಕಮದಾಸುರಮಾಗಿ ಭಾಷೆಯಂ ಗೊತ್ತುತು
ಮಿದುಗಿದು ಪರವನೊಲಗದಲ್ಲಿ ವಿಧೂಷಣಾಚಾರ್ಯಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೧-೨೪). ೨.
ಸೂತು : ನೀರೆ : ಶೂರೆ : ವಿಳಾಸದಿಂದಿರ್ದುದು ಪಿವತ್ತಿಯೊಳೆಗಟ್ಟು
ಕಾವನ ಮೂವಳದೊಳಿರ್ದೊಡೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೧-೨೨) : ಪವಯವ್ವನ
ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನಿಂತವಯವದೊಳಿಕ್ಕು ರತ್ನಪೀಠನೂರ್ತು ಪವೀರಣದ
ತನುಮುಕದ ಬವರಮನೊಳೊಳೊ ಮೂವಳನಂ ಪೊಲ್ಲಂ (ಕತಾಂ. ೨-೨೪). ಮೂವಳಾಳ : ೨. ಮೂವಳಾಳಂ ರೆಕ್ಕವಾಳಾಳಂ . ಪವಯ
ಪಾತಿಯಂ ಕಥೆಬಿಡ್ಡು ನೊಡೆತು ಯೋಗ್ಯರಾಳಂ (ಕತಾಂ. ೨-೨೪)

ಮೂಸಾಳ : ೨. ಮೂಸಾಳ್ಗಲೆತ ಬೀದಿನೊತ್ತುಂ ಪಂಜಾಬರಂತೆ ಉಪಪತ್ತುಂ
(ರೂಪಾಪ್ತ. ೨-೬೦). ಸಿ. ಸೈನಿಕ : ಯೋಧ : ಮನೆಯರು . . .
ನಿಂದರು ಮನಸಿಜನ ಮೂಸಾಳ್ಗಲೆಂದಿ (ಹಗ್ಗ. ೯-೩೩); ಬಿರುಮುಡಿಗಿಲ
ನುರಪಾಯಕರು ಸಿರಿಲಿನ ಪಾಕಯದ ಮೂಸಾಳ್ಗಲೆಂದಮೊಳಿಲಿಕ್ಕಿನ್ನಲಿ
(ಉಂಕ. ೨೩-೩). ಮೂಸಾಳ : ೨. ಉಪ್ಪಿ ಪಿಡಿಮುರಗಿಲಿಕ್ಕಿನ್ನಲಿ
ಕಡಿಮ ಮೂಸಾಳಿಯು ಕುಡಿಮ ನೆತ್ತರನೊಜ್ಜರಿ (೨೩೪- ೪೭-೨೨).
ಮೂಸಾಳು : ೨. ಚತುರವಿಲವಿಠಾತ ಮೂಸಾಳುಗಳು . . . ಪೈಕುವಿ
ಗಪ್ರತಿಯೆನಿವ ಬಿರಂದಿನವನ್ನಕಳಿಸರು ಚತುರವಿಲವಿರಲು (೨೩೩. ೨೦-೩೧).
ಸಿ. ಚತುಜನ ಮೂಸಾಳಿ ಮನ್ನಣನ ಕೆತ್ತಲಗಿಲಿ . . . ಮೂರುತನ ದಳ
ವೆನಿತ್ತಿಜದ ಗಣಪಾನಿಕರ ಮಜಮದು ವಿರಾವದಲಿ (೨೩೩. ೨೩-೩೩);
ಜೊಳವೊತ್ತಿರರು ಮನಸಿಜನ ಮೂಸಾಳುಗಲೆತ ದಿಕ್ಕಿಯರು (೨೩೩. ೨೩-೩೦).

ಮಾಧವನು ದಿವ್ಯವಾಹಿನಿ - ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಮದನನನ್ನು
ನಿಗ್ರಹಿಸಿದನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು: ಬಿದುಂಬಿ-ಗೋಕುಲ, ಗೋಪಾಣಿ,
ಪರಲೋಕಭಟ್ಟಾಂ, ಮಾಧವಮದನವಾಹಿನಿ, ಅಂಕಿತ, ನೃಪತಂ (ಕುತು-
ಂಬ ೨ ಪುಟ). [ಮಾ. + ಸಹಾ (& ಸುಕು.)]

ಮೂಸವಾರಿ (ನಾ). ಕ್ರೈಷ್ಣನಾದ ಅಶ್ವಾರೋಹಿ: ಕೃಷ್ಣಧರ್ಮ ಶಕ್ತಿಯು ದಿಟ್ಟ ಕೃಷ್ಣ ಮಹೋದರಿಯು ಮೂಸವಾರಿಗಳಾದವಾರಿ ಗಳಾಗಿಯೂಮೀಕು ಕನ್ನ ಕಂಕಣ ಭಯಾಕಾಂಕ್ಷಾಂಕಮಾದಿದು ಕಂಕಣ (ಅಕ್ಷರ. ೩-೦೩ ೫). ೩ ಕವಿಯು 'ಮೂಸವಾರಿ' ಶಬ್ದದಂತೆ. ಯಮಕದ ಚಮತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪೃಷ್ಟಿಮಾಡಿರುವುದು. [ಮೂ + ಸವಾರಿ]

ಮಾಸವಳ 'ಮಾಸವಳ' ನೋ.

ಮಾಸವೆಗ್ಗೆ (ನಾ). ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬರುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಹೆಗ್ಗೆಡೆ : ಶ್ರೀಯೋಗನಾಥ ದೇವರ ಅಮೃತವಡಿ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರೀಶಾರ್ಙ್ಗಗಳು . . . ಅಶೇಷ ಮಹಾಜನಗಳು ಅಂದಂಥ ನಡೆವ ಮಾಸವೆಗ್ಗೆಡೆ ಸೇವೆಯೊಂದಿಗೂ ಅರೈದು ಉದಾಹರಣೆ ಮಾಡದೆ ಅಪಂದ್ರಾರ್ಥಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ನಡೆಸುವರು (೨೪. XII, ೫೪೫. ೨-೩೦ ; 1961). [ಮಾಸು + ಪೆಗ್ಗೆಡೆ (<ಪೆಗ್ಗೆಡೆ)]

ಮಾಸವೆಗ್ಗೆಡೆತನ (ನಾ). ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬರುವ ಹೆಗ್ಗೆಡೆಯ ಅಧಿಕಾರ : ಅಟ್ಟದದೇಹೋಪವಮೂ ಇಶ್ವರವರಿಗೇ ಮಾದೇಣಗಳ ಮಾಸವೆಗ್ಗೆಡೆತನದಲಿ ಸವೈಯಕೇತಯ್ಯಂಗಳ ಮಕ್ಕಳು ಮರಿಗೊಡೆವರು ಸೋಮಯ್ಯಂಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಸಿಲಾಸಾನದ ಶ್ರಮ ವಂತೆಂದೆ (೨೪. VI (B), ೪೩೩. ೬-೭ ; ೫. 1506).

[ಮಾಸವೆಗ್ಗೆಡೆ + ತನ]

ಮಾಸಾಂಕ. ಮಾಸಂಕ (ನಾ). ರಿ. ಅತಿಯಾದ ಶೌರ್ಯ : ಮೂಟು ರೋಕದ ಗಂಡನೆಯ ಮಿಡಿದ ಮಾಸಾಂಕದ ಭಟನವೀಗ (ಕುಣಾಣ. 1-೩೪). ಮಾಸಂಕ : ೨. ಅತಿಯಾದ ರೋಷ. - ಸಿಟ್ಟು : ಆ ಸರ್ಪನಕ್ಕುಗ್ರತೆಯನೆ ನೋಡುತ್ತಿದಾ ಸಾಸಿಗನ ಕಾಣುವೆ ಅನುರದಿಂ ಕೆಲಬಲದೊಳರ್ದಹಿತತೆ ಮಾಸಂಕದಿಂ ಮುತ್ತಿದವು (ಪ್ರಾಣ. ೦೦-೩೩) : ಮಾಸಂಕದಿಂದ ಬುಧಶ್ರೀ ಮನದೊಳಿನಂತ ಹೇಸದೇ ಮದ್ದಿದ ವಂಶ ಛಾತಕದ ಫಲಮಾ ಸಮಯೋದದೊಳಿ ಕಾಣಿಸಿದುದಕ್ಕುಗ್ರವ್ಯಾ ಪಾವದ ಫಲಗಳು (ಸತ್ಯ. ೨-೩೦). ೩. ಸರಿಸಮಾನ : ಸರಿಸಾಟಿ : ವರಪೋಗದಿಂದ ಕಚ್ಚುಲಿ ಮಾಸಂಕ . . . ರೋಷದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಸುರಚರ ಕಾಂಕಿಯಂದಿಕ್ಕುತಕ್ಕಯಾರ್ಹಳಾ . . . ಸೋಮ ಸುವತದ ಸೀಮ (ಸತ್ಯ. ೨-೦೦). [<ಸಂ. ಮಹಾಸಾಂಕಾಂಕ. / ತಲಾ. ಮಾಸಟ]

ಮಾಸಾದಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕುದುರೆಯ ಸಮಾರ : ಉತ್ತಮನಾದ ರಾವುತ : ಎಂತಪ್ಪ ದುಷ್ಟಾಶ್ವಂಗಳಮನೇಟಲು ತಿರ್ದಲುಂ ಬಲ್ಲಿನೆಂದು ಪೇಟ್ಟುಳಾಗಿ ತಂತ್ರವಾಳವೆಸರೊಳ್ ಮಾಸಾದಿಯಾರ್ದಂ (ಕುಣಾಣ. ೬-೩೪ ೪). [<ಸಂ. ಮಹಾಸಾದಿನಾ]

ಮಾಸಾಮಿಗ ? (ನಾ). (?): ದೇವಾಸುರರಾ ಶಿವಮೂರನುಂ ಅಗ್ರಹಾರಮಳಮ್ಪುಣಾಣೆ ಪ್ರಹ್ಲಾದೆಯ ಮಾಸಾಮಿಗ ಪ್ರೀತಿ ಅಲಿದು ಕೊಳ ಕೊಡಲಾರದೆ ಎವೆಬರು ಎಜಾವು ಸತೊರ್ (ಕುಣಾಣ. ೬-೨ ; ೩೩). [?]]

ಮಾಸಾರ್ಥ (ನಾ). ಒಂದು ತಿಂಗಳಿನ ಅರ್ಥಭಾಗ : ಹದಿನೈದು ದಿನ : ಪಕ್ಷ : "ಮಾಸಾರ್ಥದಲ್ಲಿ . . . ಪಕ್ಷಮನಿಕ್ಕು" (ಕುಣಾಣ. ೦೪೬-೪೭) : ಈ ದಿನ ಮೊದಲಾಗಿ ಮಾಸಾರ್ಥದೊಳೊಂದು ಮಹಾಲಗ್ನಿಪೂಜ್ಯತೆಂದು ಹೇಳು (ಕುಣಾಣ. ೪-೩೨). [ಸಂ.]

ಮಾಸಾವಂತ 'ಮಹಾಸಾವಂತ' ನೋ.

ಮಾಸಾತನ (ನಾ). ರಿ. ಜೀವನನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಕೊಡುವ ಹಣ. - ಮಾಸದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೊಡುವ ವೇತನ : ರಾಜನು ತನ್ನ ಸೇವೆಗೆ ನೂರುಮಂದಿ ವೀರಭಟರನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವರ ಘಾಸಾತನವನ್ನು ಒಂದೊಂದು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮಗಳು ಕೊಡುವಂತೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿದನು (ಕುಣಾಣ. ೨೨) : ಅನ್ನ ವಸ್ತುಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾಸಾತನದ ನಿಗದಿಯಾಗಿದೆ (ಕುಣಾಣ. I, ೪೫೦). ೨. ನಿವೃತ್ತಿವೇತನ : ಪಿಂಚಣಿ : ಉದ್ಯೋಗದಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಬಳಿಕವೂ ಅವರ ಮಾಸಾತನ(Pension)ಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹಣ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಕುಣಾಣ. III-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಸಾಲ್ 'ಮಾಸವಳ' ನೋ.

ಮಾಸಾಳ 'ಮಾಸವಳ' ನೋ.

ಮಾಸಾಳು 'ಮಾಸವಳ' ನೋ.

ಮಾಸಿ (ನಾ). ಎಂಟು ಗುಂಜಿಗಳ ಒಂದು ತೂಕ : ೮ ಗುಂಜಿಗಳ ತೂಕಕ್ಕೆ ಮಾಸಿ (ಉದ್ದಿನಕಾಳ ತೂಕ) ಎಂಬ ಹೆಸರು (ಗ್ರಹ್ಯ. ೪).

[< ಸಂ. ಮಾಷ]

ಮಾಸಿಕ (ಗು). ರಿ. ತಿಂಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸತ್ತ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ) ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರಾದ್ಧ : ೩ ವೈದಿಕಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಮಗನು ಮೃತನ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮೊದಲ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಆಚರಿಸಿದ ಬಳಿಕ, ಮೃತಶಿಥಿಯಿಂದ ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರದ ಕಾಲ ವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಾದ್ಧಕಲ್ಪದ ಪ್ರಕಾರ ಹದಿನಾರು ಶ್ರಾದ್ಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಂಗಳಿಗೊಂದಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಮಾಸಿಕ'ಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ : "ಅವ್ಯಾಹಾರ್ಯಂ, ಮಾಸಿಕಂ - ೨ ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳಿಗೊಂದು ಮಾಡತಕ್ಕ ಪಿಂಡಚ್ಯಯ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರು" (ಸತ್ಯ. ೨೨೬) : ೪[ಟ್ರಿ]ಪೋದ ವಲ್ಲಿಕನ ಮಾಸಿಕದೊಳೊಗದಾಜಿಯೆಂದೊಟ್ಟುಕ ದೋರ್ಚ ಜೀರಮನ ಬಾಯೊಳೆಯೊಳ್ ಕಿರಿ x x x (೨೪. ೪1. ೪೩೩. ೩-೨೩ ; 1156) : ಸಾವಿತ್ರಿ ಪ್ರತಿತಿಂಗಳೂ ತಪ್ಪದೆ ಮಾಸಿಕ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕುಣಾಣ. ೨೦೦). ೩. ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಕಟ ವಾಗುವ ಪತ್ರಿಕೆ : ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ : ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದೈನಿಕಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ, ಪಾಕ್ಷಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾಸಿಕಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಬರುತ್ತಿವೆ(ಕುಣಾಣ. ೨೦೦).

[ಸಂ.]

ಮಾಸಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಮನೆತನದ ಹೆಸರು : ಪುಂಗಿಣಿನಾಡ ಸರಟಪರದಾಯ್ದಿಂಬ[ರು]ಮಿಟ್ಟು ನಾಡಯಗೆ ಮಾಸಿಗೆರ ಬಿದಾಣ್ ಗೋಸಾಸ(೦)ಮಿಲಿಕ್ಕೋಂ (ಕುಣಾಣ. XI-1, ೨೦-೨ ; ೩೩). [?]]

ಮಾಸಿಯವಾಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : [ಕೋಗಿ]ಳಿಯಾ ಯ್ಲಾ ಜುಮಂ ಮಾಸಿಯವಾಡಿ [ನಾಣ] ನಾಲ್ಕತ್ತುಮನಾಳುತ್ತಮಿದ್ದುರ್ (ಕುಣಾಣ. XI-1, ೨೨-೪ ; ೩೪). [?] + ಪಾಡ್ಡಿ]

ಮಾಸಿವಂತ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಶ್ರೀಮಂತ : ಭಾರಿ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ : ಎಷ್ಟು ತಂದೆ ಮಾಸಿವಂತನಾಗಿಯುಂ ಪೊನ್ನೆಂಬ ನಿಸರ ಚನ್ನಮನಿಸರ ದಾನಧರ್ಮಗಳೆಯ್ತು (ಕುಣಾಣ. ೦೪೬-೪೦). [ಮಾ. + ಸಿವಂತ]

ಮಾಸಿರು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಕಾಂತಿಗುಂದಿಸು : ಮಸುಕಾಗಿಸು : ದೋಸ ಮೇನಾನುಂ ಸ್ವಲ್ಪಮಾಡಿದಂ ಮಾಸಿರ್ಕುವಾಣಂ ಕೈತಿವಧುವಂ (ಕುಣಾಣ. ೦-೦೦೨) : ಸೂದ ಪುಷ್ಪಾಂಜಳಿಯನೆ ಬಾಸುಸಿದ ಮದವದಳ ಕುಂಗಳ ಚಿಲ್ವಂ ಮಾಸಿದುವು ವಾಸವನ . . . ಕಣ್ಣಳ್ (ಕುಣಾಣ. ೬-೦೦೩). ೨. ಹೀಯಾಳಿಸು : ಮಾಸಿದ ರೂಪ ನೋಲ್ಕೊಡರೆಮಾಸಿದ ಚಿತ್ರದ ಪಣ್ಣ ರೂಪಮಂ ಮಾಸಿ ನಾಡೆ ಮಾವಿರಿಯುಂ ವಡೆದವ್ವುದು (ಕುಣಾಣ. ೪-೩೨). ೩. ಅವಿವಿಕ್ರಗೊಳಿಸು : ಕೆಡಿಸು : ಕೆಲಮಂ ಮಾಸಿ ಮಿಡಮಂ ತೊಡೆದು ಕೆಂಠರ್ಪಣೆ ಮೆಯೊಳ್ ಮಾಹಾಮಲಮಂ ತಾಳಿದ ಕಪ್ಪರು . . . ಕೆಡು (ಕುಣಾಣ. ೦-೦೦೩).

[ಮಾಸು. + ಇಯ]

ಮಾಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮರನವಾಗು : ಕೊಳೆಯಾಗು : "ಮಾಸು-ಮಲಿನಾಸೇ. ಜಾಯಾಚಿ (ಗರ್ಭಕೋಶದ ಸತ್ಯ)" (ಕುಣಾಣ) : ಮಂಡೆ ಮಾಸಿದರೆ ಮಜ್ಜನವ ಮಾಡಿದಲ್ಲದೆ ಹಿಂಗದು ವ್ಯಾಪಾರ (ಕುಣಾಣ. ೪೬-೨೦೩) : ಹಡೆದ ತಾಯಿಲ್ಲ ತಾಯೊಳ್ಳೊಡ ತಲೆ ಹೀಗೆ ಬಡೆಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಮಾಸಿಮದೇ (ಕುಣಾಣ. ೨೦-೨೫) : ಮಾಸಿದ ಸೀರೆ ಪೂಯ

ತಲಕದ . . . ಮಂದಿವೇರಿಮರೆಡೆಯೊಡನೆಹರು (೪೦೩. ೬-೦೪೦).

೨. ಕೊಳೆಮಾಡು; ಮಲಿನಗೊಳಿಸು: ಈ ಪುಸ್ತಕವು ವಿಂಥಾ ಚಂದವದೆ! ಇದನ್ನು ಮಾಸದ (ಮಾಸು-೨-೬). ೩. ಕಾಂತಿ ಗೊಂದು; ಮಂಕಾಗು: ನಸುಮಾಸು ಮಾಡುವ ರೂಪಿಸೊಳುಣುವ ಗಾಡಿ ನಾಡೆ ಕಟ್ಟಡೆ (೩೦೩೩. ೦೬-೪೪); ಮಾಸದ ಮುಕುರಂ ಬೊಲಂತೆ ಗಳತಪ್ರಭಮಾಯು ಮೃಗಾಂತಮಂಡಲಂ (೩೦೩೩. ೦೦-೪೪); ಆ ಸಮಯದೊಳುದಿಕ್ಕನು ತನಗೇ ಏನು ನೋಡಿದೊಡ್ಡವೆಂಬ ಮಿಸಲಕದಿಂದ ಹನುಮಂದಿನ ಮೊಗ ಮಾಸು ಬಿದ್ದನು ಜಲಧಿಯೊಳು (೪೦೩. ೦೨-೨೪). ೪. ಕುಗ್ಗು; ಕಡಮೆಯಾಗು: ಇದಲ್ಲ ನಾಳೆ ಬರಲೇಬೇಕು ತನಗಾಗಿ ಕಾಗದ ಎಂಬ ಅಸೆ ಮಾಸದಿಲ್ಲ (೩೦೩. ೦೬೬); ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಆಗೋಪ್ತರ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಬಲವಾದ ಗಾಯದ ನೋವು ಮಾಸುವುದೇ? (೪೦೩. ೦೬೬). ೫. (ಅಲಂ) ಅವಿವ್ರತಗೊಳು; ಕಳಂಕ ಹೊಂದು: ಅದ್ಯುನಿತ್ತಮಮನಾಂ ನಿಜಗೊಳುನಿಡುವದಲ್ಲ ನೀನೊಲಿದ ಲತಾಂಗಿಗಂ ಭರಗಮಾಟಿದುದು ನೆಗಲಿತ್ತ ಮಾಸದೇ (೩೦೩. ೦೭-೦೮); ವಾಕ್ಯತಿ ಹಲಗುಂ ಮನೋಹರವು ವೇಸುಗುಮಗ್ಗದ ಕೀರ್ತಿ ಮಾಸುಗುಂ (೩೦೩. ೦೮-೬). ೬. ಅವಿವ್ರತಗೊಳು; ಕಳಂಕ ತರು: ಕೊಳ ದೊಳಗೆ ಪೊಕ್ಕು ಮೆಯ್ಯರೆದ್ದ ಚಿ: ಖಲ್ಮನೆನಿ ಬಾರ್ತಗೊಳುಮೂಲ್ಯ ಯತೋರತ್ತಮೆಂಬುದಂ ಮಾಸುವನೇ (ಗಣಪ. ೬-೨೪).

ಮಾಸದಿ = ಮಲಿನವಾಗಿದಿರುವಿಕೆ: ಮಾಸದ ರೂಪು ನೋಟೊಡರ ಮಾಸದ ಚಿತ್ರದ ಮೊಗ ರೂಪಮಂ ಮಾಸದ ನಾಡೆ ಮಾಸದಿಯಂ ಮಾಡುವುದು (೩೦೩. ೪-೬); ೪ "ಇಲ್ಲಿ 'ಮಾಸದಿ' ಎಂಬ ಪಾಠ 'ಮಾಸ [೦]' ಯಾಗಿರಬಹುದು." (೩೦೩. ೨೬).

ಮಾಸು (ನಾ). ೧. ಕೊಳೆ; ಹೊಲಿಸು: "ಮಲಿನಂ ಮಾಸು" (೪೦೩. ೪೩). ೨. ಕೊಳೆಯಾದ ಬಟ್ಟೆ: ಮಲಿನವಾದ ವಸ್ತು: ಸಕ್ಕಳಾ ತಾಯಿ, ಮುದುತಿ ಎಳೆಯನಳಾಗಿ, ಮಾಸು ಎಕೆಂಟೆಯಾಗಿ, ಸವಿದ ಮೈ ತುಂಬಿ (೩೦೩. ೨೦-೨೨). ೩. ಭ್ರೂಣವನ್ನು ಅವರಿಸಿರುವ ಪೊರೆ; ಕಸ: ಜರಾಯು: "ಗರ್ಭಾಶಯ: ಜರಾಯು: ಕಲಲ: ಉಲ್ಬಂ, ಈ ೪ ಗರ್ಭವು ಮುಸುಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಾಸದ ಪುರು" (೩೦೩. ೦೦೪); ಅಗದ ಪುಟವರೆ . . . ಬಳ್ಳಿಗೊಲೆಯೆಂಬವನಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಲೊಳ್ ಮೇಣ್ ಮದ್ಯ ದೊಳೆ ಗೋಕುಲಂ ಮಾಸದಿಕ್ಕುಗುಂ ತತ್ತ್ವದಿಂದ (ದೋಷಾ. ೩೦೦೦); ಕೊಸು ಬಲಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೆ ಮಾಸದ ಹಲವು ಕೊಸ ಕೊಂದು (೩೦೩. ೧೧-೦೦೪); ಶಿಶುವು ಜನಿಸಿದ ನಂತರ ಮಾಸು ಸೂಕ್ಷ್ಮಣವಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಬೇಕು (೩೦೩. ೪೬). ೪. (ಅಲಂ) ದೋಷ: ಪಾವ: ಮನದಲ್ಲಿ ಮಾಸರುಲು ಮಹಿಮರನೇ ನಿರ್ಮೂಲಾಗಿ ಮಲಿನವಾದ ಮಾಸಿಸರು ಹಲವರಿಹರು (೪೦೩. ೦೬೬-೨೬).

[<ಮಾಸು/ಕಮ. ಮಲ. ಮಾಸು, ಮಾಸು; ತುಳು. ಮಾಸು; ಕೊಡ. ಮಾಸಿ; ತೆಲು. ಕುಳ. ಮಾಸು; ಗೋಡಿ. ಕೋತ. ಮಾಸಿ]

ಮಾಸು (ನಾ). ಬಾಡು; ಅಡಗು: ಮಾಸ: ನೆತ್ತರ್ ಮಾಸಿಲ್ಲಾ ತೊವರ್ ಪತ್ತಿದೊಡಂಬಿದು (೩೦೩. ೪-೬); ಮೈಯಾಗ ಮಾಸಿಲ್ಲ ದಿದ್ದರೇನಾತ, ಕೈಯಾಗ ಕಾಸಿದ್ದೇನ? (೩೦೩. ೨. ೨೬೬); ಇನ್ನೂ ತಲೆ ಮಾಸಿನ ಮಾಸ ಅರಿಲ್ಲ ನಿಗ (ಮುಕ್ಕಿ. ೩).

[<ಮಾಸ. ಮಾಸ. / ಸಂ. ಮಾಸ]

ಮಾಸುಚಿಲ (ನಾ). ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಗು ಬೆಳೆಯುವ ಚೀಲ: ಭ್ರೂಣದ ಹೊರಪೊರೆ: "ಗರ್ಭಾಶಯ: ಜರಾಯು:—೨ ಬಸುರೊಳಗೆ ಪುತ್ರಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಮಾವಿಚಿಲದ ಹಸರು . . . ಮಾಸುಚಿಲಕ್ಕೆ ಹಸುಗಳೆಂತಲೂ ಕೆಲಕಲವರು ವೇಳುವರು" (೩೦೩. ೦೬೬). [ಮಾಸು + ಚಿಲ]

ಮಾಸುತ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮಗ: ಮನ್ಮಥ: ಚಿತ್ರಜನ ಮಾಸಾಳೊ . . . ಕಂದರ್ಪ ರಚಿಸಿದ ಸೂತ್ರವೋ ಮಾಸುತನ ದಳವನಿತ್ತಿಹದಿ ಗಣಾಧಿಕರ ಮೊಹುದು ವಿಳಾಸದಲಿ (೩೦೩. ೦೬-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಸೆವಾನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹಸರು: ಸೀಮಾಸ್ತರಮ್ ಪಡೆಯುವರ್ಪುಂಕುಗೊಟ್ಟುಗಂ ಮಾಸೆವಾನಿ ಸೀಮೆ ಮೊಡಾಯೊಟ್ಟಿವಿ (೦೪. ೪ (R). ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೩-೬೬; ೩೦೩) [?]

ಮಾಸೇನ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹಸರು: ಶ್ರೀ ಮಾಸೇನಪ್ರದಮಪ್ರಭಾವ ರಿಹಿಯರ್ಕ್ಕಿಟ್ಟುಟ್ಟಿನಾ ಮೈದ್ರುತ್ತೇ ಸಂಗಂಗಳ ಪೆಟ್ಟ ಸಿದ್ಧಮಯನ್ಮ ಪ್ಪಾದ ನೋನ್ನು (೦೪. ೧೩-೦; 700). [ಮಾ. + ಸೇನ್]

ಮಾಸೇಶ (ನಾ). ಮಹಾಶೇಷ: ಅದಿಶೇಷ: ಮೇಣೊರ್ವ ಕೀಲಿಗಳಿ ಪಾಲೆಯಿಡುತ ಪಾಯ್ತು ಮಾಸೇಶನ ಬಂಡಾರಮನವರಿಸಿ (ಐದು. ೨೬). [< ಸಂ. ಮಹಾಶೇಷ]

ಮಾಸೋಪವಾಸ(ಗು). ೧. ಒಂದು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಉಪವಾಸವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುವ: ಮಾಸೋಪವಾಸವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗ್ಲಿ ಗುಂ . . . ಮಾಘವಂದಿ ಸಿದ್ಧಾಂವಿಚಿತ್ರವತ್ತಿಗಳ ಶ್ರೀಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು (೦೪. ೧೩ (R). ದಾಗ. ೩೦-೨೪; ಸಂ. ೧೨೩೦ ೩೬). (ನಾ). ೨. ಒಂದು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಮಾಡುವ ಉಪವಾಸವ್ರತ: ಮಾಸೋಪವಾಸದೊಳುರ್ವ ಪಾರಣಿಯೊಳ್ ಬರಿಗೆಗೆ ವಂದ ಧೃತಿಕರಣ ಮುನೀಂದ್ರಂ ನಿಜಿಸಿ (೩೦೩. ೪-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಾಸುರು, ಮಾಸುರ. ಮಾಸುರು. ಮೇಷರು, ಮೇಷು (ನಾ). ಉಪಾಧ್ಯಾಯ: ಅಧ್ಯಾಪಕ: ಮಾಸುರುಗಳಿಗೆ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಡಲೂ ಕರುಡುವುದು ಮಾಡಿದ್ದರು (ಮುಕ್ಕಿ. ೬). ಮಾಸುರ: ಅಂದು ಮಾಸುರು ರಾತ್ರಿ ಘಂಟೆ ಹತ್ತಾರೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿರಲ್ಲಿ (೩೦೩. ೨); ಹೊನ್ನಪ್ಪಮಾಸುರು . . . ಸಿದ್ಧಾಗುತ್ತಿರಿದ್ದರು (೩೦೩. ೩). ಮಾಸುರು: ಅವರೊಬ್ಬ ಪ್ರಾಥಮಿಕಶಾಲೆಯ ಮಾಸುರು (೩೦೩). ಮೇಷರು: ಶಾಲೆಯ ಮೇಷರು ತುಂಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾದವರು. . . ಹೋಗು ಹದ್ದಾಸುರ ಬಳಿಗೆ (೩೦೩. ೦೨-೪೩); ಅದನ್ನು ಓದುವ ಕೆಲಸ ಆ ಊರಿನ ಮೇಷರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು (ದೋಷ. ೬೬). ಮೇಷು: ಆ ಮೇಷೇ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ತನ್ನ ಮೆಚ್ಚಿದವ ಹೊಡೆಬೇಕು (ಮಾಸ. ೦೪೩); ಮೇಷುಗಳು ಕಾಟ ಕೊಡಲು ಈಗಾಗಲೇ ಮರು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ (೩೦೩. ೩೩). [< ೪೦. Master]

ಮಾಸುರ 'ಮಾಸುರು' ನೋ.

ಮಾಸುರಣಿ 'ಮಾಸುರಿಣಿ' ನೋ.

ಮಾಸುರತಿ (ನಾ). = ಮಾಸುರಿಣಿ: ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಹುಡುಗಿಯರು ಮಾಸುರತಿಯ ಅಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರು (ಸ್ತ. ೩೩. ೪೬೦); ಕಂಡನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ಗರತಿಯಾಗಿ ಮಾಸುರತಿ ಆಗಾಳೇನು? (೩೦೩. ೨). [ಮಾಸುರ (< ಮಾಸುರು) / + - ತಿ (< - ಇತಿ)] ಮಾಸುರಿಣಿ (ನಾ). ಮೇಷರ ಕೆಲಸ: ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ವೃತ್ತಿ: ಹೆಂಡತಿಗೆ ಮಾಸುರಿಣಿ ನೌಕರಿ ಬೇರೆ ಹಚ್ಚಿದಾಯಿತು (೦೪. ೦೪೪).

[ಮಾಸುರ (< ಮಾಸುರು) + - ಇತಿ]

ಮಾಸುರಿಣಿ, ಮಾಸುರಣಿ (ನಾ). ಉಪಾಧ್ಯಾಯಿನಿ: ಅಧ್ಯಾಪಕಿ: ನಿತ್ಯ ಹೊತಗೆ ನಾಣಿರುವ ಎಂದು ಮಾಸುರಿಣಿ ಹಿಂದುಳಿದರು (೩೦೩. ೪೩); ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಮಕ್ಕಳ ಮೊದಲ ಮಾಸುರಿಯೊ ನಾಣಿ ಆದ (ಸ್ತ. ೩೩. ೨೦೬). ಮಾಸುರಣಿ: ಅವರ ಮಾಸುರಣಿ ಅವಳು (ಮುಕ್ಕಿ. ೦೪೬).

[< ಮಾಸುರು]

ಮಾಸುರು 'ಮಾಸುರು' ನೋ.

ಮಾಸ್ತಿ 'ಮಾಸತಿ' ನೋ.

ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ 'ಮಾಸತಿಕಲ್' ನೋ.

ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ 'ಮಾಸತಿಕಲ್' ನೋ.

ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲು 'ಮಾಸತಿಗಲ್ಲು' ನೋ.

ಮಾಸ್ತಿಗುಡಿ (ನಾ). ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲು ಇರುವ ದೇವಸ್ಥಾನ; ಮಹಾಸತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಗುಡಿ; ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾಸ್ತಿಗುಡಿಯಿದೆ (ಕಣಾ. ೨೦೬).

[ಮಾಸ್ತಿ (< ಮಾಸತಿ) + ಗುಡಿ.]

ಮಾಸ್ತಿಬೀಳು (ನಾ). ಸ್ತ್ರೀಯು ಸತ್ತ ಗಂಡನೊಡನೆ ಬೆಡೆಯೇರುತ್ತಿದ್ದ ಜಾಗ.- ಮಹಾಸತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳ; ಬಹುಕಾಲದ ಹಿಂದೆ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಸತ್ತವರನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮಹಾಸತಿಬೀಳು ಅಥವಾ ಮಾಸ್ತಿಬೀಳು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಣಾ. ೦೩೩). [ಮಾಸ್ತಿ (< ಮಾಸತಿ) + ಬೀಳು (< ಬೀಡು)]

ಮಾಸ್ತಾರ (ನಾ). ಒಳ್ಳೆಯ ಸವಾರ; ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಶ್ವಾರೋಹಿ; ಗರವುಗರ. ಕೊಲ್ಲಾಯ್ತರ ನೂಗಿಗಾರರ ಮಾಸ್ತಾರರ ಸಂದಣಿ ಸರ ಸೋಗಯಿಸತಾಗ (ಕಣಾ. ೨೨-೨೯). [ಮಾಸ್ತಿ + ಸ್ತಾರ (< ಸವಾರ)]

ಮಾಹಜ್ಜನ (ನಾ). ಊರಿನ ಪಂಚರು; ಮಹಾಜನ; ಅಲವ ತೊಟ್ಟು ಇಟ್ಟಿ ಬಿಟ್ಟು ನೋಡುವ ಮೊದಲು ಕೊಟ್ಟ ಕುಣಿ ಅಯ್ಯೋ (೨೯. ೩ (೨). ಕಣಾ. ೦೩೩-೩; ಕಣಾ ೫೩). [< ಮಹಾಜನ]

ಮಾಹತ್ತರ (ನಾ). ಮುಖಂಡ; ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ; ಬಂದ ಮಾಹತ್ತರಂ ಗುತ್ತರಂಗೊಟ್ಟು ದಾಳನಾ ನಂಗಳಂ ಸಂತೋಷಂಬರಿಸಿ (ಕಣಾ. ೩-೩೯ ೫). [< ಸಂ. ಮಾಹತ್ತರ]

ಮಾಹತ್ತು 'ಮಾಹತ್ತು' ನೋ.

ಮಾಹಳ 'ಮಾಹಳ' ನೋ.

ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ (ನಾ). ೧. ಹಿರಿಮೆ; ಮಹಿಮೆ; ಜನಿತೃಗಲ್ಲದೊಳ್ ಮಾಂತನದೊಳ್ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದೊಳ್ . . . ಶ್ರೀಕುಂಭನಂ (ಕಣಾ. ೩-೩೦); ಶ್ರೀಮಹಾತ್ಮ್ಯಯಂ ಸಮ್ಯಕ್ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂ ಸ್ವೀಕರಿಸವಂ ವತ್ಸುನಿಟ್ಟು . . . ದಿವ್ಯನಾದಂ (ಕಣಾ. ೩-೩೦ ೫); ನಿನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ದುರೋಹಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ (ಕಣಾ. ೫. ೩). ೨. ಹಿರಿಮೆಯುಳ್ಳವನು; ಮಹಿಮಾಶಾಲಿ; ನೀನೆಂದ ಮಾಹ ಬಾಹಿರ ಮಾಹಾರದು ಕರಣದನು ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವು ಕೋಪಿಗನು (ಕಣಾ. ೩೩-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಾಹಿ (ನಾ). ಕೋಣ ಅಥವಾ ಎಮ್ಮೆ; ದನುಜವಿಶಾಯ ತೂತುಗಂದಂ; ಖಳವೆಗುಟ್ಟುವಾತಿಂ ನಿಂದು ಮಾಹಿಗೆ ಮುಗ್ಧನಿಟ್ಟಂತಾ ಮಹಾನಳಿಗೆ ಇಂಥನಮೆತ್ತಂತೆ ರುದ್ರಗೆ ಕಂದೆವುಗೊಟ್ಟಂತೆ ಕೋಪಪುರಂದ್ರಿಯನು ಕಾಡಕೆಯಿತ್ತರು ಬೆದರ ಸುರಕಟ (ಕಣಾ. ೨೦-೩).

[೨ ಇದು 'ಮಾಹಿಷ (ಹಿ)' ಎಂಬುದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪವಿರಬಹುದೆ ?]

ಮಾಹಿತಿ (ನಾ). ೧. ಅರಿವು; ತಿಳಿವಳಿಕೆ; ಕೆಲಸದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕೆಲವೇ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು (ಕಣಾ. ೦೯೩); ಮಾಹಿತಿ ಸಾಲದ ಕೆಲಸವು ಮುಗಿಯದೆ ಬಹು ವೇಚಗೀಡಾದ (ಕಣಾ. ೩೩-೩೦). ೨. ವಿವರಣೆ; ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಅಳಿಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಇದ್ದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ (ಕಣಾ. ೨೨); ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಅವ ನಿಂದ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ (ಕಣಾ. ೦೯೩).

ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡು = ವಿವರಣೆ ನೀಡು; ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿಸು; ಆ ಹೆಂಡತಿ . . . ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ತಿಳಿದು ಬಿದ್ದಳು ದೊರೆತು ಏನೂ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ (ಕಣಾ. ೩೩).

[4-ಆರ. ಮಾಹಿಯತ್; ಹಿ. ಮಾಹಿಯತ್; ಮರಾ. ಮಾಹಿತಿ]

ಮಾಹಿಷ (ಗು). ಎಮ್ಮೆಯು: "ಮಾಹಿಷವೆಂಬುದು ಗವಲಮಕ್ಕುಂ" (ಕಣಾ. ೦೩೩-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಾಹಿಷವಿಜಯ (ನಾ). ಒಂದು ನಾಡಿನ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀಮತಿ ಮಾಹಿಷ ವಿಜಯ ಕಾಂಡನಮುದ್ರಾಲ್ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇ ಗ್ರಾಮೇ (ಕಣಾ. ೨೯. ೩೦-೩೦; ೨೩೬). [ಸಂ.]

ಮಾಹಿಷಿ (ನಾ). ಎಮ್ಮೆ; ಮಾಹಿಷಸಂತತಿ ಎತ್ತನುಳವಂ ಕೊಗುವಾಯ್ತು ಕಾರೋ (ಕಣಾ. ೨-೨೯). [ಸಂ. ಮಾಹಿಷಿ]

ಮಾಹಿಷಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಎಮ್ಮೆ ಕಾಯುವವನು. ೨. ಹೆಂಡತಿಯ ವ್ಯಭಿಚಾರದಿಂದ ಹಣ ಗಳಿಸುವವನು; ಕುಲಮಾಹಿಷಿ ದುರ್ಮಾರ್ಗ ಮುಖದೊಳು ಗಳಿಸಿದರ್ಥವನುಂಟು ಕಾಲವ ಕಳೆದ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯರು ಕಣಾ ಮಾಹಿಷಿಗಳೆಂಬವರು (ಕಣಾ. ೨-೨೯); ವ್ಯಭಿಚಾರಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬ ಅಂಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಇದ್ದವನು ಮಾಹಿಷಿಕನು (ಕಣಾ. ೨೦೩-೩). ೩. ದುಶ್ಚೀಲಿಯಾದ ಹೆಂಗಸಿನ ಉಪಪತಿ. [ಸಂ.]

ಮಾಹಿಷ್ಯ (ನಾ). ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೆ ವೈಶ್ಯಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು: "ಮಾಹಿಷ್ಯ . . . ವೈಶ್ಯಸ್ತ್ರೀಗೂ . . . ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೂ ಹುಟ್ಟಿದವನ ವಸರು" (ಕಣಾ. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಹುತ 'ಮಾವಂತ' ನೋ.

ಮಾಹುರಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು; ಬಲಹಂಸರಾಗ. ನಂತರ ಮಾಹುರಿ, ದೇವತಿಯೂ . . . ನಂತರ ಭಾಷಾಂಗ (ರಾಗಸಮೂಹ) ವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವುದು (ಕಣಾ. ೦೩೦). [ಸಂ. ಮಾಹುರಿ]

ಮಾಹುರಿ 'ಮಾವರಿ' ನೋ.

ಮಾಹುರಿ 'ಮಾವರಿ' ನೋ.

ಮಾಹೆ (ನಾ). ತಿಂಗಳು; ಮಾಸ; ತಾರೀಖು ೫ ಮಾಹ ಮೆ ಸಂನ ೧೮೦೩ ಯಸದಿ (ಕಣಾ. ೦೯೩-೨೯-೨೩; ೩೩೩); ಮಾಹೆಮಾಹಗೂ ಬಹಳ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇವಾಜನರಂಗಳಿಗೆ ತಲವಿನ ಬಟವಾಡಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕಣಾ. ೩೦. ೦೩). [4-ಪಾಡ. ಮರಾ. ಮಾಹೆ, ಮಾಹೆ; ಹಿ. ಮಾಹೆ]

ಮಾಹೆಯಾಣಾ (ಅ). ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳೂ; ಮಾಸಮಾನವೂ; ಈ ವೈಶಿ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗ ನಡೆಯಾಗಿ ಮಾಹೆಯಾಣಾ ಬಟವಾಡಿಯಾಗುತ್ತ ಉಳಿದ ಒಂದು ಭಾಗವು . . . ಸಂಧ್ಯಾವಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕಣಾ. ೩೦. ೦೩). [4-ಪಾಡ. ಮಾಹಿಯಾಣೆ; ಹಿ. ಮಾಹಿಯಾಣಾ; ಮರಾ. ಮಾಹಾಣ್]

ಮಾಹೆವಾರಿ (ಗು). ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ; ಮಾಸಿಕ; ಮಾಹೆವಾರಿ ಜಮಾಖರ್ಚು ಲೆಕ್ಕದ ತಯಾರಿ ಮತ್ತು ಕಸು ವಸೂಲಿ (ಕಣಾ. ೩೦. ೩೯); ಕೊಟ್ಟಂತೆ ತಿಂಗಳಿನ ಸಂಬಳವು ಹಿಂದಿನ ತಿಂಗಳ . . . ಮಾಹೆವಾರಿ ಪಟ್ಟಿ ತಾಲ್ಲುಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಹೊರತು ಮಂಜೂರಾದುದಿಲ್ಲವು (ಗ್ರಾ.ಕಾ. ೩). [4-ಪಾಡ. ಮಾಹೆವಾರ್; ಹಿ. ಮಾಹೆವಾರಿ; ಮರಾ. ಮಾಹೆವಾರಿ, ಮಾಹವಾರ್, ಮಾಹವಾರಿ]

ಮಾಹೇಂದ್ರ (ಗು). ೧. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸೇರಿದ. (ನಾ). ೩. ಇಂದ್ರಕೀಲವರ್ಪತ; ಮಾಹೇಂದ್ರಗಿರಿ. [ಸಂ.]

ಮಾಹೇಂದ್ರಕಲ್ಪ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹದಿನಾರುಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು: ಸಮಸಮಧಾನದಿಂದ ಪಂಚಕೃಷ್ಣವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾಹೇಂದ್ರ ಕಲ್ಪದೊಳಗೆಮಾಧ್ಯಮ್ಯಗುಣೈಶ್ವರ್ಯೋದೇಶನಂ . . . ಆಗಿ (ಕಣಾ. ೩-೦೯ ೫); ತವ ಸುಟ್ಟುಂ ಸಮಯವುದೊಮಲ್ಲು ಸಹತ್ಯಮಾರಮಾಹೇಂದ್ರ ಕಲ್ಪಜನಿತಾಮರರಂ (ಕಣಾ. ೦೩-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಮಾಹೇಂದ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು. ೨. ಹಸು; ಆಳು. ೩. ಇಂದ್ರನ ಪತ್ನಿ; ಶಚೀದೇವಿ. ೪. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು: "ಬ್ರಾಹ್ಮೀ

... ಮಾಹೇಂದ್ರೀ, ಬಾಮುಂಡಾ-ಈ ೭ ಸಪ್ತಮಾತ್ರಕೆಯರ ಪೆಸರ್" (ಕೂಯು. ೪-೦೬). ೩. [ಸಂಗೀತ] ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು : ಬ್ರಾಹ್ಮಿ . . . ಮಾಹೇಂದ್ರಿ ಬಾಮುಂಡಿಯವರೆಂಬವರೇ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪಡ್ತಾದಿ ಸ್ವರಾಧಿದೇವತೆಗಳು (೨೨೯೯. ೦೯೬).

[ಸಂ. ಮಾಹೇಂದ್ರೀ]

ಮಾಹೇಯ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿಯ ಪುತ್ರ. ೨. ನರಕಾಸುರ. ೩. [ಬ್ರಾಹ್ಮಣ] ಕುರುಗ್ರಹ : ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಮುಂದುವರಿಯುವ ರವಿಯುಂ ಸತ್ಯಗ್ರಹಂ . . . ಭೂನವನುಂ ಮಾಹೇಯನುಂ [ಪಾಶಾ. ಭರಣಿಪುನ] ಶು ಕವೋಗ್ರಹಮೆನವರ್ (೫೩೬. ೪-೧). [ಸಂ.]

ಮಾಹೇಯ (ನಾ). ಆಕಳು : ಹಸು : "ಪೋಮಾಧೇನು ಮಾಹೇಯ ಯೆಂಬುದು" (ಕೂಯು. ೪೩-೦೦೩). [ಸಂ. ಮಾಹೇಯ]

ಮಾಹೇಶ (ಗು). ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : 'ಮಾಹೇಶವಂತ್ರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾಹೇಶವಂತ್ರ (ನಾ). ಪರಮೇಶ್ವರನು ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ ಯಾಗಿರುವ ವಂತ್ರ : ತನ್ನ ಚಿತ್ರದೊಳ್ಳಾಹೇಶವಂತ್ರಮಂ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ (ಕೂಯು. ೨೦-೦೯). [ಸಂ.]

ಮಾಹೇಶ್ವರ (ನಾ). ೧. [ವೀಶ್ವ] ಪಟ್ಟಲಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಹಂತ ದಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತ : ಮಾಹೇಶ್ವರನೇಕೆಂದೆನಯ್ಯಾ 'ಪರಶ್ವೇ ಪರರಥದಾಸೆ ಬದದನ್ನಕ್ಕ' (೧೫೩. ೩೦೦); ಶಿವಯೋಗದ ವಚನಾಮೃತವನು ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಯುಳ್ಳ ಮಾಹೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಶ್ರೋತ್ರಮುಖದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ . . . ಸಂತೋಷ ವನೆಯು ಬಲ್ಲದೆ ಆ ಸುಖವು ಪರಿಣಾಮವನೊಡಗೊಡುವುದು (೧೫೩೦. ೨೦೩-೨೩). ೨. ಶಿವಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ಪಾಶುಪತ, ಕಾಳಾಮುಖಿ, ಲಕುರೀಶ, ಮಾಹೇಶ್ವರ, ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತ, ವೀರಶೈವ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಶಿವಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳು (ಭಾಷ. ೩೦೬). [ಸಂ.]

ಮಾಹೇಶ್ವರಜ್ವರ (ನಾ). ೧. ಶಿವನ ಹಣೆಗಣ್ಣಿನಿಂದಂಟುಗುಬಿಹುದಾದ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ತಾಪ : ಹರಂ ಮಾಹೇಶ್ವರಜ್ವರವನುಳ್ಳವಂ ಹರಾದೊಳು ಹರವಯು ತಾಪಮಂ ಕಟ್ಟಿದಂ (೫೦೦೩. ೦೬-೦೦೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜ್ವರ : ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿಸಮಾಲ, ಕೊತ್ತುಮರಿ . . . ಸಕ್ಕರೆ ಪ್ರತಿಪಾಕವಿಟ್ಟ ಕೊಡಲು ಮಾಹೇಶ್ವರಜ್ವರವೆ ಬಿಡುವುದು (೫೯೩. ೦೦೩). 'ಮಾಹೇಶ್ವರಜ್ವರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ (ನಾ). [ವೀಶ್ವ] ಪಟ್ಟಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಜ್ಞಾನ ಊದಂಬನ್ನಕ್ಕ ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ (ಕೂಯು. ೨-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮಾಹೇಶ್ವರಿ (ನಾ). ೧. ಪಾರ್ವತಿ. ೨. ಸಪ್ತಮಾತ್ರಕೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು : "ಬ್ರಾಹ್ಮೀ, ಮಾಹೇಶ್ವರಿ . . . ಬಾಮುಂಡಾ - ಈ ೭ ಸಪ್ತಮಾತ್ರಕೆಯರ ಪೆಸರ್" (ಕೂಯು. ೪-೦೬). ೩. [ಸಂಗೀತ] ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳ ಅಧಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು : ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಮಾಹೇಶ್ವರಿ . . . ಬಾಮುಂಡಿಯವ ರೆಂಬವರೇ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪಡ್ತಾದಿ ಸ್ವರಾಧಿದೇವತೆಗಳು (೨೨೯೯. ೦೯೬).

[ಸಂ. ಮಾಹೇಶ್ವರಿ]

ಮಾಹೈಶ (ನಾ). ಕೋಣ : ಮೇಷವನು ಮಾರುತನ ಸಖ ಮಾಹೈಶವನು ರವಿಪುತ್ರ ನೈಪುತಿಯಾ ಸಮಂಜಸನನ ಚುಡಿಯ ಬಲಗೆ ಬೇಕೆಂದು ಪೂಜಿಸುವರೆನಲು (೩೫೩. ೬-೯). ೨ ಇದು ಭಂದಸ್ಥಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿರುವ ರೊಪ್ಪ. [< ಸಂ. ಮಾಹೈಶ]

ಮಾಳ, ಮೋಳ, (ನಾ). ೧. ಗಂಡುಬೆಕ್ಕ : ಬಾವುಗ : "ಮಾಳಂ ಮೋಳಂ ಪುವ್ವಾರ್ತಮುಂ" (ಕೂಯು. ೪೩-೦೦೩). ಮೋಳ : ೧. "ಮೋಳ = ಗಂಡುಬೆಕ್ಕ" (ಭಾಷ. ೨೩೬); ಒಂದು ಮಡಕೆ ನೂರೆ ಮಾರಿಗೆ ಪೂಯಿತ್ತು ಮೋಳಂ ಗಡ (ಕೂಯು. ೪೦-೩೬). ೨. (ಲಲಂ)

ಕೊಬ್ಬಿರುವವನು ; ಗಡವ : ಕೊಬ್ಬಿದಾನೆ ಹಾಗೆ, ನೋಡು ಮೋಳ (ಕೂಯು. ೨೩೯).

ಮಾಳ, ಮಾಳೆ, ಮಳ್ಳೆ, ಮೋಳೆ (ನಾ). ೧. (ವಿತ್ತರವಾದ) ಬಯಲುಪ್ರದೇಶ. — ಮೈದಾನ : "ಮಾಳವನೆ ಬಯಲ್" (ಕೂಯು. ೨೩) : ಅದಮಾನುವಂ ಮೊಪ್ಪನಾಗದ ಮಾಳದೋಳ್ ಮೋದ ದಾನುಡುವ ಸೀರೆಗವೆನ್ನನದಿರ್ಪ ದಾರದೆ ಪೋದಡೆಯೊಳೆ ತೆದೊಪವ ನೆಂದವಂ (ಕೂಯು. ೬೦೨೯) : ಮರುಸ್ಥಳದ ಮಾಳದೋಳ್ ವಡುವೆಗಲ್ಲರೊ ಗ್ರೀಷ್ಮದೋಳ್ ಸುರುಕ್ಷನೆಗವುಳ್ಳ ಬೇವವರ್ಗೆ ಬೋಂಪವಿಮ್ಮಾವು ನಿರ್ವಾರಿಯುಂ ಕೊಳ್ಳವಾರ್ (ಕೂಯು. ೦೩-೬೬) : ಗೌಡನು ಕೆರೆಯ ಆಚೆ ತೋಟದಲ್ಲಿ, ಅದರಾಚೆಯ ಮಾಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ತಿರುಗಿ ಸುತ್ತ ನೋಡಿ ಊರ ಕಡೆಗೆ ಮರಳಿ ತಿರುಗುವನು (ಕೂಯು. ೧. ೩-೦೨೨). 'ಗೋಮಾಳ' ಪರಾ. ೨. (ಸಮುದ್ರದ ತಡಿಯಲ್ಲಿ) ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸುವ ಸ್ಥಳ. — ಕಣ : ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆ ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಪಾಕಿ ಬೇಳೆ ಮಾಳಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಉಕ್ಕೇರಿವಾಗ ನೀರು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ (ಕೂಯು. ೪-೦೯೯). ೩. ಒಮ್ಮಾತನ ಹೆಸರು : ಅಯ್ಯಂಗನಂ ಮಾಳನಂ ಮಾರಗನಂ ನಾಗೆ x x x ಮುದ್ದನು ಒಡನೆ ಸಿದ್ಧಿಸರ್ (ಕೂಯು. ೪೩೩. ೨೪-೬; ಕೂಯು. ೪೦೦ ೧). 'ಮಾಳಕ್ಕ', 'ಮಾಳಬ್ಬ' ಪರಾ. ಮಾಳೆ : ೨. ಹುಡುಗನಾದ ಉಪ್ಪಿನ ಮಾಳಗಳ ಹತ್ತಿರ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಇಳಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. (ಗು. ಕೂಯು. ೩೬೬). ಮೆಳ್ಳೆ : ೨. ಈಗ ಯಾವತ್ತು ಉಪ್ಪಿನ ಮೆಳೆಗಳು ಹಾಳು ಬಿದ್ದವ (ಕೂಯು. ೨೯) : ಇಲ್ಲಿ ೧೨೪ ಅಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಿ ೧೯೪೦೦ ಮೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕೂಯು. ೩೬೩). ಮೋಳೆ : ೧. [ದೇ]ವನ ಮೋಳೆಯು ಪೊಡಗೊಂಡ ಗಡ ೫ || ೦ (ಕೂಯು. ೧೪. ೨೨೪-೬೬ ; ೧೬೬೩) : ಊರ ಸಮೀಪದ ಹಾಳು ಮೋಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಸುಕು ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಡ್ಡೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೇಯುವದು (ಕೂಯು. ೬೩). ೨. ಆ ಭೂಮಿಯ ಚಿತ್ರ ಸೀಮೆ ಮೊಡಲು ಹುಟ್ಟುಗುಸೆಯ ಹಳ್ಳಿ ವುಟ್ಟಿನ ಮೋಳೆ ತೆಂತಲು (ಕೂಯು. ೧೫-೬. ೩೯೩-೬೬ ; ೧೨೨೦) : ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಡಗಲು ತಣ್ಣಸಹಳ್ಳಿಯ ಒಳಗೆಯ ಉಪ್ಪಿನ ಮೋಳೆ (ಕೂಯು. ೨೪. ೨೦೩-೯೯ ; ೧೬೧೦) : ಸ್ವಂತ ಮೋಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಉಪ್ಪು ಬರುವುದು (ಕೂಯು. ೦೩). ೪. (ಉಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ) ರಾಶಿ. — ಒಟ್ಟಲು : (೬).

ಮಾಳಂಮಾಡು, ಮಾಳ ಮಾಡು = (ಲಲಂ) ಹಾಳಂಮಾಡು : ಮಾಳವನ ಕೊಂಟೆಯು ಕೊಂಡು ಕೂಡೆ ಮಾಳಂ ಮಾಡುತ (ಕೂಯು. ೪-೦೦) : ಕ್ರೂರವಿಧಿಯು ಬಾಳುಗಡು . . . ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಮಾಳ ಮಾಡಿತು (ಕೂಯು. ೦೦೦). ಮಾಳ ಕಟ್ಟು = (ಯಾವು ದಾದೊಂದರ ಸ್ವಾರಕವಾದ) ಬಯಲುಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟು : ಗುಂಡು ಇಟ್ಟ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಳ ಕಟ್ಟಿದಂಥಾದ್ದು. ಬೀರಗಡ ಸತ್ತ ಜಾಗಾ ಸಹಾ ತೋರಿ (ಕೂಯು. ೦೩೬). ಮಾಳವಾಗು = (ಲಲಂ) ಹಾಳಾಗು : ಕಡು : ಮನೆ ಮಾಳವಾಯಿತ್ತು ಹೊಲ ಬೇಗಿಟ್ಟತ್ತು ಭಕ್ತ ಭವಿಯಾದ (ಕೂಯು. ೨೩. ೩೪೩-೦೯೯೯).

[ದೇ. || ಕೂಡ. ಮಾಳ / ಪರಾ. ಮಾಳ]

ಮಾಳ, 'ಮಹಳ' ನೋ.

ಮಾಳ, 'ಮಾಲ' ನೋ.

ಮಾಳಂಗೋಳ (ಕ್ರ). ಬಯಲಿಗೆ ಬೀಳು : ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗು : ಆ ಪಾರ್ವಂ . . . ಭಯುಗೊಂಡಾಡಂ ಶ್ವಾನನೊಡಿದಾಡಿ ಮಾಳಂ ಗೊಂಡೊಡಿದಂ (ಕೂಯು. ೦೯೯-೨). [ಮಾಳ + ಕೋಳ]

ಮಾಳಕ್ಕ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು : ತುರಾಮ್ನನ ಪೂತಿ ಮಾಳಕ್ಕ
ಅಕ್ಕಣ್ಣಬೋಯಿ ಕೋಟೆಯಮ್ಮನಕ್ಕಂ (ಪ್ರಾಂ. ೦೪೦೯, ೭೯-೩ ; ೦೦೩).

[ಮಾಳಕ್ಕ + ಅಕ್ಕ]

ಮಾಳಜಿಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ : ತೋಳಗುವ ಬಾಳೆ
ತಲತ್ತಬಾವ ಕಕ್ಕಿಡೆ... ಅಗುವಿಸುವಾವು ಪುನಿದಂತಿಟ್ಟುಕಮಮದ್ದರ್ದ
ಮಾಳಜಿಗಿ ಪಕ್ಕರೆಯಕ್ಕದ ಜಾಯಿಲಾ ಭಯಂಗೊಳಿಸೆ (ಪ್ರಾಂ. ೦೨-೭೫).

[?]

ಮಾಳತಿ 'ಮಾಲತಿ' ನೋ.

ಮಾಳಪ್ಪ 'ಮಹಳಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಾಳಬಿ 'ಮಾಳಬ್ಬಿ' ನೋ.

ಮಾಳಬೆಕ್ಕು, ಮೋಳಬೆಕ್ಕು (ನಾ). ಗಂಡುಬೆಕ್ಕು : ಬಾವುಗೆ : ಆ
ಅದರಣದಲ್ಲಿ ಗೂಬೆ, ಕಾಡುಪಾರಿವಾಳ, ಬಾವಲಿ, ಮಾಳಬೆಕ್ಕು - ಇವು
ನಮ್ಮ ಬಂಧುವರ್ಗವಾಗಿವೆ (ಪ್ರಾಂ. ೦೩). ಮೋಳಬೆಕ್ಕು :
ಬಾವಲಿಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದ ಒದರದ ಕುಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಮೋಳಬೆಕ್ಕುಗಳು
ಮೂರಬೇಳೆತ್ತವೆ (ಪ್ರಾಂ. ೭೩) : ಬೇಗೂ ಕಡೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಮೋಳಬೆಕ್ಕಿನ
ಪಾಲಾಯಿತು (ಪ್ರಾಂ. [ಮಾಳಕ್ಕ + ಬೆಕ್ಕು (< ಬೆಕ್ಕು)]

ಮಾಳಬ್ಬಿ, ಮಾಳಬೆ (ನಾ). ೧. ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮದ್ವೇದ
ಇನ್ನಿಬ್ಬಾರರ ಗುಡ್ಡಿ ಮಾಳಬ್ಬಿ ಕಡಪಪಾದಿಯ ತೀರ್ಥದ ...
ಬಸದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು (೦೪-II (೩), ೩೦-೨ ; ೧). ಮಾಳಬೆ :
೨. ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ಕಾಕಿ ಕೊಳೆಹೆಯಪಂ
ಮುಂಡಿಬೆಕ್ಕಿ... ಭೂವನ [ಪ್ರಾಂ. ೩]ಗಿಂದು ಮೊಗವಾರವತ್ತಮಂ
(೦೪೦೪. ೨-೦೦೭) : ಬಿಕ್ಕಪನ ತುಟಾ ಮೇಗುಡೋಪನಂ ಮಾಳಬೆ
[ಪ್ರಾಂ. ೩]ಗಿಕ್ಕು (೦೪೦೪. ೨-೦೦೭). [ಮಾಳಕ್ಕ + ಅಬ್ಬಿ]

ಮಾಳಯ 'ಮಹಳ' ನೋ.

ಮಾಳವ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ದೇಶ ಮತ್ತು ಆ ದೇಶದ
ಜನರ ಭಾಷೆ : ಯತ್ತಾಧಾಸತಿಮಾಪ್ರಮೋಕಶರಣಾನಾರೋಕ್ತರ್ದೀ
ಧಿಯಾ ದೂರಾನ್ಯಾಳವನಾಯಕೋನಯಪರೋ ಯತ್ತಾಧಾ ಬದ್ಧಾಳ್ವಾಃ
(೦೪. III. (೩). ಕಂಠ. ೨೭೬-೩೩ ; ೦೦೩) ; ಕರ್ಣಾಟಕದ್ರ ದ್ರವಿಡ ಮರಾಠಿ
ರಾಜಿ ಮಾಳವ... ತೌಕವಾದಿ ದೇವಭಾಷೆಗಳೊಳಗೆ ಪುಟ್ಟುವುಲ್ಲಂ
ಸರ್ವವಿಷಯಭಾಷಾಹಾತಿಗಳಕ್ಕಂ (ಪ್ರಾಂ. ೦೦೨. ೦-೪೩ ಪ) : ಅಂಗೆ ವಂಗ
ಕಂಗೆ ಕೊಂಗೆ ಮಾಳವ... ತುರಮ್ಮ ಮರುಪ್ರಭೃತಿಭೂಪಾಲಕರಿಂ
ಭಯಾನಕರಭಯಂ... ನೆಗುತ್ತುಮಿರೆಯರೆ (ಪ್ರಾಂ. ೨-೪೩ಪ).

೨. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಮಾಳವ ಗೌಳಿ ಬಂಗಾಳ
ಗೂಡಾರ ಕರ್ನಾಟ ಕಾಂಭೋಜಿ ಕೇತಾರಂಗ್ಗಳ ದೇಶಿಯವಾಗಿವೆ (ಪ್ರಾಂ. ೪.
೨-೦೦ ಪ) ; ಮಾಳವಮಾ ಶ್ರೀರಾಗಂ ಸಾಳಗಮುರು ನಾಟಿ ಶಂಕರಾಭರಣಂ
(ಪ್ರಾಂ. ೦೦-೦೦). ೩. [ಕಾವ್ಯಶಾ] ಮದನ, ಚಿತ್ರಕ, ದಮನ ಮತ್ತು
ಮಾಳವ ಎಂಬ ಪುರುಷರ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಸುರಕ್ಕ
ಭಾವದಿ ಪದ್ಧಿ ಮೊದಲಾಗಿರ್ಪ ನಾಲ್ಕುಜಾತಿ ಶ್ರೀಯುಗಿನಿಯರ್
ವರ್ತಿವರಂತು ಮದನ ಚಿತ್ರಕ ದಮನ ಮಾಳವಾವಿರಿಸಪ್ತರ್ (ಪ್ರಾಂ. ೦.
೨-೦೦). [ಸಂ. ಮಾಲವ]

ಮಾಳವಶಿಶಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಪಡ
ಗ್ರಾಮ... ಮಾಳವಶಿಶಿಯೆಂಬಾಣು ಶುದ್ಧಜಾತಿಯಿಂದಾದ
ರಾಗಗಳೆ (ಪ್ರಾಂ. ೦೦೩). [ಸಂ. ಮಾಲವಶಿಶಿ]

ಮಾಳವಗೌಳ 'ಮಾಲವಗೌಲ' ನೋ.

ಮಾಳವಶ್ರೀ 'ಮಾಲವಶ್ರೀ' ನೋ.

ಮಾಳವಿ (ಗು). ೧. ಮಾಳವದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨.

ಮಾಳವದೇಶದ ರಾಜಪುತ್ರಿ. ೩. ರಾಮಾಯಣದ ಭರತನ
ಪತ್ನಿಯ ಹೆಸರು : ಬಳಸರು ಬಳವನಿಜಯನೂರ್ಮಿಳಿ ಮಹಾ
ಮಾಂಗಲ್ಯಕನ್ಯಾಕುಲಶಿರೋಮಣಿ ಮಾಳವಿ [ಪ್ರಾಂ. ಮೂಡವಿ. ಮಾಳವಿ
ಶ್ರುತಕರ್ತವಿಂಬವರು (ಪ್ರಾಂ. ೦-೦೩-೨) ; ಆನತ್ತವಿರ್ಗಜಗಿ ಪರಕೆ
ಗೊಂಡಿಲ್ಲ ! ಮಾಳವಿಯರಂ ಬೆಸಗೊಂಡಿಲ್ಲ ! (ಪ್ರಾಂ. ೩೭-೩೭).

೪. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಪದಾರ ಶಕ್ಯರಾಗ
ಮಾಳವಿ... ಹಿಂದೋಳವೆಂಬೆಂಬ ಅಪ್ಪಸಾಧಾರಣದಿಂದಾದ
ರಾಗಗಳೆ (ಪ್ರಾಂ. ೨೭೩) ; ದೇಶಿ ಗುಜ್ಜರಿ ಮಾಳವಿಯಾಹರಿ...
ಒಬ್ಬ ವಾದಿದ (ಪ್ರಾಂ. ೭-೦೦). [ಸಂ. ಮಾಲವಿ]

ಮಾಳವಿಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ತೆಗೆಡೆ : " ಮಾಳವಿಕಮನೆ
ತಿಗೆಡೆ " (ಪ್ರಾಂ. ೪೨-೩೯). [ಸಂ. ಮಾಲವಿಕಾ]

ಮಾಳವಿಗ (ನಾ). ಮಾಳವದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ವಿದಯಂ...
ಮಾಳವಿಗಂ ಕಿಟಗಿವಿಗ್ಯಾಲೀಯವಾಟಂವು ವಿಜನಾಮಾಂಕತಸಾಯಂಕಂ
ಗಂಗೆದ್ವಿಜ್ಞ ನಜ್ಜಿಂ ಕಿಡಿತಿ (ಪ್ರಾಂ. ೭-೨೯ ಪ). [ಮಾಳವ + -ಗಿ]

ಮಾಳಾಕಾರ 'ಮಾಲಾಕಾರ' ನೋ.

ಮಾಳಾದ್ವತ್ಯ 'ಮಾಲಾದ್ವತ್ಯ' ನೋ.

ಮಾಳಿ 'ಮಾಲಿ' ನೋ.

ಮಾಳಿ (ನಾ). ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥಳಾದವಳು : (೪). [?]

ಮಾಳಿಂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ತುಣುವಾಯ್ ಗುಡ್ಡರ
ಪುಟ್ಟಾವಿಗಂಗೆ ಮಾಳಿಂಗಿ ಗ್ವಾಮಿಗ್ವಿಯಾಂಗೆ ಪುಟ್ಟದ ಶ್ರೀಮಾರಂ
(೦೪. VII. ೩೪೦. ೨೪೩-೪ ; ೩. ೩೦೦). [?]

ಮಾಳಿಗ (ನಾ). ಮೋಸಗಾರ : ಕಪಟಿ : ಅನ್ಯತಕ್ಕ- ಅಟಮಟಿಗಂ
ಮಾಳಿಗಂ ಪುಟಿಗಂ (ಪ್ರಾಂ. ೦೪೭ ಕೃತಕ). [ಮಾಳಕ್ಕ (=ಮಾಲ) + -ಗಿ]

ಮಾಳಿಗ್ಗಿ, ಮಾಳಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಮೇಲಿನ ಅಂತಸ್ತು ; ಪುಹಡಿ :
ಉಪ್ಪರಿಗೆ : ಕಂಬ ಮಡೆದು ಮಾಳಿಗೆ ಉಳಿದು ಬೆಂಬಲಿದಿದ್ದವರು
ಮಂದಿ ತುಂಬುತ ಕೈಮಾಡಿದರು ನೋಡಿರೇ (ಪ್ರಾಂ. ೨೪೭-೦೦೦) ;
ಮೇಲಣ ನೆಲೆಯ ಮಾಳಿಗೆಗೆ ಬೆತ್ತೆಸು (ಪ್ರಾಂ. ೯-೦೩೩) ;
ಮಾಳಿಗಿಯಂವ ಸೇವಕನೊಬ್ಬನು ಇಳಿದು... ಹೇಳಿದವು
(ಪ್ರಾಂ. ೦೯). ೨. ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಿರುವ ಮನೆ : ಸೇಧ : ಮಳಿಗೆಯು

ಮಾಳಿಗೆಯ ಮನೆಗೊಳಿಸುವ ನಾನಾಪ್ರಕಾರದಂಗಡಿಯಂ... ವಿಶಾಸ
ದಿಂದಂತು ನೋಟ್ಟದಂ ರಮಣೀಯಂ (ಪ್ರಾಂ. ೪-೭೯) ; ಗುಡಿಸಿಲ್
ಚಿಕ್ಕವಿಯುಂ ಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿದಂ (ಪ್ರಾಂ. ೦೦-೦೦೩ ಪ). ೩. ಮನೆಯ
ಮೇಲಿನ ಮಣ್ಣಿನ ಹೊದಿಕೆ.-ಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಮಾವಣೆ : ವಡೆಯ
ಮಾಳಿಗೆಯ ಜಂತಯನುಟ್ಟಿ ಪುಟುಮಾಡಿದವೆಂಕಿಯಂ (ಪ್ರಾಂ. ೩. ೩೩-೩) ;
ಲತೆಯ ಎಳಗುಡಿ ಮಾಳಿಗೆಗೆ ತೊಲೆಯ (ಪ್ರಾಂ. ೨-೦೯) ; ಬೆಳ್ಳಿಯ
ಬಟ್ಟಿನೊಳಾ ಮುತ್ತುಗಂ ಇನಿ ಮಾಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಮಡಗಲೂ ಆಗಲೆ
ಮಳಿಬಂದರೆ ಆ ಮುತ್ತಂ ನಾಗರತ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು (ಪ್ರಾಂ. ೦.
೩೩-೦೩). ಮಾಳಿಗೆ : ೧. ಅಡ್ಡಗೆ ಪುರೈಸುತ್ತ. ಅಂದು ಹೂವುಳಿಯು
ಆ ಮಾಳಿಗೆ ಒಳಗೆ ನಡೆದಿದ್ದ ಆ ಮುಗ್ಧಪುಟಿ (ಪ್ರಾಂ. ೪) ; ಅವಳನ್ನು
ಮಾಳಿಗೆಗೆ ಆಗ ತಾನೆ ವಿವಾಹದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದ್ದ ಚನ್ನಮ್ಮನ ಬಳಗೆ
ಕರಡೂಯ್ದರು (ಪ್ರಾಂ. ೪೨). [< ಸಂ. ಮಾಲಿಕಾ/ತಮಿ. ಮಾಳಿಕ್ಕಿ]

ಮಾಳಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ಎಲ್ಲಾಯಿ ಯಕಣಾತಿ
ಒನದ ಕಂಕಿ ಮಲ್ಲಗ ಪಟ್ಟಿಂಗ ಮಾಳಿಗೆ ಮಂದಿವಿ (ಪ್ರಾಂ. ೩೯-೨). [?]
ಮಾಳಿಗೆಮನೆ (ನಾ). ೧. ಮಹಡಿಮನೆ : ಉಪ್ಪರಿಗೆಮನೆ : ಹೊವಿನ
ಹಡಗಿಲೆಯ ಚಡೆಯ ಕಿರಿಯಾದರ ಮಾಳಿಗೆಮನೆ (ಪ್ರಾಂ. IX-೩,
೨೨೯-೩೩ ; 117೫) ; ಮಾಳಿಗೆಮನೆಯ ಇರಲಿ ಪಾಳಿಗೆ ಹೊನ್ನರಲಿ ಅಳುಮಂದಿ

ಶಾನೆ ಇರಲಿ (ಕೂವ. ೨-೪೯-೪); ಭರೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಮಾಳಿಗೆಮನೆಗಳಿರಲಿ
ಕೆರೆ ತೊರೆಗಳಿಂದಸವ ಪಟ್ಟಣಗಳಿರಲಿ (ಕೂವ. ೧೪-೧). ೨. ಹೆಂಚಿಗೆ
ಬವಲಾಗಿ ನೆಲದಂತೆಯೇ ಸಮನಾಗಿರುವ ಮೆಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ದಾಳವಣಿ
ಯಿರುವ ಮನೆ : ಮಾಳಿಗೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ. . .
ಶರೀರಕ್ಕೆ ಚುಪುಲಾಳುತರವಾಗಿರುವುದು (ಕೂವ. ೨೬) ; ಬೈಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ
ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಮಾಳಿಗೆಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ನಡಾವಣೆ
ವಿಶೇಷವುಂಟು (ಕೂವ. ೧೬೫). [ಮಾಳಿಗೆ + ಮನೆ]

ಮಾಳುಡು (ಶ್ರೀ). ಮೋಸ ಮಾಡು; ವೆಂಚಿಸು : ಉಳಿಡು. ದೂಳಿಡು.
ಮಾಳುಡು (ಕೂ. ೨೦- ೪೯೫ ಪ್ರಯೋ). [ಮಾಳು (= ಮಾಲು) + ಇಡು]

ಮಾಳುಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು : ಅಜವಮ್ಮರಸನುಂ
ಮಾಳುಯ್ಯರಿಯುಂ. . . ಕಾಲಂ ಕರ್ಕ ಭಾರಾಭಾವ್ಯಕಂ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟ
ವೃತ್ತಿ (೧೪. XI. ಕೂವ. ೪೦-೩; ೪೦೭). [ಮಾಳು + ಅಡ್ಡ]

ಮಾಳುರಾಸಿಗೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮಾಳುರಾಸೀಗನುಮೇ × ಜೀಯರ
ಮೆಟ್ಟಿ ೧ ಗುಯ್ಯಲಂ ೩ ಮತ್ತೆ ಕಯ್ಯಮಂ ಬಿಟ್ಟರ್ (೧೪. XI.
ಕೂವ. ೨೭-೩; ೪೦೭). [?]

ಮಾಳೆ 'ಮಾಳೆ' ನೋ.
ಮಾಳೆ 'ಮಾಲೆ' ನೋ.

ಮಾಳೆಸೋಗ (ನಾ). "ಪರರ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬದಿವಾರ
ಮಾಡುವ ಅಗಸ" (ಕೂ. ೨೦. ೪೭೬) : ಲೋಕವೆಲ್ಲಾ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ
ವೆಂದು ವೈಶಾಖಮಾರ್ಗ ಕಾಣದವ ಅವನಿ ಮಾಳೆಸೋಗನೋ (ಕೂ. ೨೦.
೪೩-೦). [ಮಾಳೆ + ಸೋಗು + ಅ-ಅ]

ಮಾಳೆ 'ಮಾಳೆ' ನೋ.
ಮಾಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಕಮ್ಮಾರ್ ಕೊಟ್ಟಿರೆಯ
ಮುಂದುವರಿಸಿ 'ಮಾಳೆಯಾಳ್' ಕೂಡಿತ್ತು ಸೀಮೆ (೧೪. XVI.
ಗೂ. ೭೩-೩೪; ೭೩೩). [?]

ಮಾಳೆ 'ಮಾಡು' ಪರಾ.
ಮಾಳುಕಿ (ನಾ). ಗಂಡನನ್ನು ಅಗಲದವಳು : ಗಂಡನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ
ಇರುವವಳು : "ಮಾಳುಕಿ - ಗಂಡನ ಪತ್ನಿ ಬದಿದಾಕೆ" (ಕೂ. ೨೦.
೪೦-೩). 'ಮಗಳ್ಳು' ಪರಾ. [?]

ಮಾಳುಪೊಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು : ವೀರಪುರ ಮಾಳು
ಪೊಟ್ಟಿಯರಾ ಕೂಡಿಮಾಡ್ನನ್ ಮೇರಿಯಾಳುಪೊಟ್ಟಿಯ ಮಿಟ್ಟನ್ (೧೪. ೪.
ಕೂ. ೨೦೪-೪; ೨೦. ೭೭೦). [? + < ಪೊಟ್ಟಿ]

ಮಾಣಕ. ಮಾರಂಕ (ನಾ). ೧. ಮತ್ತೊಂದು ಯುದ್ಧ : ಬೇರೊಂದು
ಕಾಳಗ : ಏವ್ವ ತಡಿದಿಂ. . . ಕಾದಲೆಂದು ಕಳೆದೊಳೆ ಮಾಣಕಮಂ
ಬಿಡಿ ಬಂದಾಲಿಪರಾ (ಕೂ. ೨೦. ೪೭೪). ೨. ಎದುರುಕಾಳಗ :
ಪ್ರತಿಭಟನೆ : ಗವುಡಗಾಣದ ಪಾಲಿಕಲೆ ಕಳ್ಳಂಗಾಣದ ಬಟ್ಟಿವೊಪಂಗ
ಮಾಣಕಕ್ಕಾಣದ ಸಂಕಪ ಗೊರವಂಗ . . . ಮುನಿವರ್ (ಕೂ. ೨೦.
೭-೧೦೪). ೩. ಎದುರಿಸುವ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮ : ಪ್ರತಿಭಟೆ ;
ತೊರನಾದ ಎದುರಾಳು : ಅಂಕ ಕಳೆನೇಟ್ ಕೈಮಾಣಿದೊಡ್ಡ
ಮಾಣಕ ಬಂದಿಟ್ವದ ಮಾಣನೆ (ಕೂ. ೧೭೪) ; ಮಧು ತತ್ತಿಗಂ ವಿರಹಿ
ಮಾಣಕಂ ನೈಪಂ ಚಿತ್ರಸಂಭವನಾಗಬ್ಬಡುಕಿಯು ಕಾಯ್ತು ಕಳನಂ
ಬಂದೇಜುವಂತೆ (ಕೂ. ೨೦. ೪೦೪). ೪. ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧೆ ; ಹುರುಡು :
ದೇವುಬಿಗ್ ಮಾಣಕವ ಕಡಂ . . . ಅಳಪುನವರ್ಗ ತಗಿವ ಕದವಲ್ಲಂದಂ
ಪಲಕಲವು ಕಟಿಗಗಣಾದ (ಕೂ. ೦೩-೩೩) ; ಮದನನ ಮಾಣಕದ
ಧಂದದ ಗಂಡನು . . . ಇವಳೋವದೆ ಕೊಂಬಳ್ (ಕೂ. ೨೦. ೩-೩೩) ;
ಉದಯಿಸುವ ಸುಸ್ಮರಕವಂದಲಕ್ಕೆ ಮಾಣಕಮದ ತೇಜಪ್ರಕಾಶಂ

ಮಾಣಕಮನೆಯ್ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಬೆಳ್ಳುಟುಸುವಿನಗಂ (ಕೂ. ೨೦. ೪೦. ೪).
೫. ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧೆ ; ಹುರುಡು : ಜೋಜೋ ಯತಿಗಳ ಮನದ
ಮಾಣಕವೆ ಜೋಜೋಯಂದು ತೂಗಿದರು (ಕೂ. ೨೦. ೪-೩೩).
೬. ಸಮಾಲಾಗಿರುವವರು : ಧೀರರಿಗೆ ಮಾಣಕಮಂ ಪರಪಾಕಾಂಕ್ಷಿಯ
ಚಿತ್ರಬೌದ್ಧವಿಹಾರಿಯುಂ ಪೌಪದಿಯನಭಿವರ್ಣ ಸುವಡಾರು (ಕೂ. ೨೦.
೦೩-೨೩). ಮಾರಂಕ : ೨. ಸೈನ್ಯದ ಅಯುಕ್ತವನ ಸಮಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ
ಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನಗೆ ಓತ್ತವೆಂದಂತೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಮಾರಂಕ ಮಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦.
೭೩-೨೩). [ಮಾಣು + ಅಂಕ]

ಮಾಣಂಡಲ, ಮಾಣಂಡಳ (ನಾ). ಸಮಾನ ; ಸಾಟಿ : ಎಣೆ :
ನೆಲದ ಮೊಂಡೆ ಬೀಳೆಂ ಬಡಗಣ ದನೆಯಂ ಕೊಣ್ಣು ನೆಲ್ಲ ಪ್ಪದೋರಂಡಲ
ಮಕ್ಕುಂ ವಿಶ್ವಮೇದುಮಕ್ಕುಂ ಬೆಸಸೆ ವಿಶ್ವಾಮರಶ್ರೇಣಿ ಮಾಣಂಡಲವಾದಂ
ತಂಕಮಾಯಿಮಾಟ್ಟಿರಡು ದನೆಯೊಳಂ ತೂಕಕಂಬದದಿಂ. . . ಕಂಭುನುಂ
(ಕೂ. ೨೦. ೨೪-೪೦; ೨೪೦೩ ೪೪) ; ಅಂಬಾರಾತಿಗೆ ಮಾಣಂಡಲವಾದ ಗುಣ್ಣು
(೧೪. XI. ಕೂ. ೨೩-೩೩ ; ೨೨೭). ಮಾಣಂಡಳ : ಎನ್ನು ದಾನಿಯ
ಸುರೋವ್ಯರ್ಥಕ್ಕೆ ಮಾಣಂಡಳಂ ಸುರಾರಾಣಿಗೆಯೆಂದು ಕೀರ್ತಿಪ್ಪದ್ದು
(೧೪. II. ೦೪೨-೦೬ ; ೨೨೭) ; ಅರ್ಪಣ್ತಮರಕುಟಕಿ ಮಾಣಂಡಳಂ
ನೋಲ್ಪಡವ್ವಾ . . . ಭೂಪಾಲರೋಳಾ (೧೪. XII. ಕೂ. ೪೦. ೪-೩ ;
೨೨೭) ; ಶರದಾಕಾಶಮಂಡಳದ ಶಬ್ದಮಂಡಳಕ್ಕೆ ಮಾಣಂಡಳಮಾಗಿ (ಕೂ. ೨೦.
೭-೪). 'ಓರಂಡಲ' ಪರಾ. [ಮಾಣು + ಅಂಡಲ]

ಮಾಣಂಡಳ 'ಮಾಣಂಡಲ' ನೋ.
ಮಾಣಂಬು, ಮಾರಂಬು (ನಾ). ೧. (ಗುರಿ ಇಟ್ಟು) ಹೊಡೆದ ಬಾಣ :
ಭೇಂಕನ ಕಂಡು ಮಾಣಂಬಿಗೆ ಪಕ್ಕಾದ ಬೆಳ್ಳಿಗದಂತೆ (ಕೂ. ೨೦. ೪೦. ೪).
ಮಾರಂಬು : ೨. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಬಾಣ : ಈತ ಮತ್ತದಕ್ಕೆ
ಮಾರಂಬು ತೊರುವನು (ಕೂ. ೨೦. ೩೦). [ಮಾಣು + ಅಂಬು]

ಮಾಣನೆ (ನಾ). ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧೆ ; ಪೈರಿದಳ : ನನಿವಿಲ್ಲ ಬಲ್ಲವಂ
ಮಾಣನೆಯಂ ನೆಟ್ಟನೆ ತೋಳ್ಳಲಿಂದಿಟ್ಟುಟ್ಟಿದಂ (ಕೂ. ೨೦. ೨೩).
[ಮಾಣು + ಅಣ್ಣ]

ಮಾಣಪ್ಪ (ಶ್ರೀ). (ಅಲಂ) (ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು) ಪ್ರತಿಯಾಗಿ
ಅಪ್ಪಳಿಸು. - ಹೊಡೆ : ಗಟ್ಟಿ ಮಾಣಪ್ಪತರನನನಲು ಹೊಯ್ದುಕು
ಭಾಕಲಿ ಭೀಮ (ಕೂ. ೨೦. ೭-೨೦). [ಮಾಣು + ಅಪ್ಪ]

ಮಾಣಾಟ, ಮಾರಾಟ (ನಾ). ಹಣ ಪಡೆದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಡು
ವುದು ; ವಿಕ್ರಯ : "ಪರಿವೃತ್ತಿ ವಿವರಯಂ ಮಾಣಾಟಮಂದೊಕ್ಕುಂ"
(ಕೂ. ೨೦. ೨) ; ವಿನಿ ಮಾಣಾಟು ರಸಾದ್ವೈಪಧಂ ಭಾಂತಿಯ
ತೋರ್ಣಪ್ಪ (ಕೂ. ೨೦. ೩೩) ; ಭೋಜನದ ಹಸ್ತಿ ಪದಚರಾದಿಗಳ
ಮಾಣಾಟದಂಗಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವು (ಕೂ. ೨೦. ೩-೩೦). ಮಾರಾಟ :
ಕಪ್ಪರ . . . ಅದರ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವರು
(ಕೂ. ೨೦. ೪-೩೦) ; ರಣ ಮರಣದ ಸಂತೆ ಮಾರಾಟಿಕೆ ವಿರಾಟಿಕೆ
ಹೊರಚಿಡಿದ ಇಲ್ಲಿ (ಕೂ. ೨೦. ೪-೩೦).
[ಮಾಣು + ಅಟ. / ತಮಿ. ಮಾಣಾಟವ್ ; ಕುಳು. ಮಾರಾಟ]

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಮಾಣಾಡು, ಮಾರಾಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಡು ; ವಿಕ್ರಯಿಸು ; ಮಾರು : ಪತ್ತ ಕೊಡುಗೊಳಂ ಪಾಕ
ಮಾಣಾಡಿ (ಕೂ. ೨೦. ೩೪-೩೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ ; ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಿವರಯಂ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಪುಷಂಗೊಳಿಸಿದ ಕೆಂಪಂ ವೀರ್ವೀಕುಯೋಳ
ಮಾಣಾಡಿಕೊಂಡ ತಡಿದಿಂ ತೋರ್ಕುಂ (ಕೂ. ೨೦. ೩೦೪) ; ಲಲನಾಸಂತೆ
ಪಲ್ಲವಾಧರದ ಕೆಂಪಂ ಕಣ್ಣಲಿಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲಿವೆಳ್ಳಂ ಕೂವಲ್ಲವಾಧರಕೆ

ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ ಮಾಣಾಣಿ [ಪಾಣಿ. ಪೊತ್ತಿತ್ತಿ] ಸರಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ
(ಪಾಣಿ. ೦೯-೦೦೨). ಮಾಣಾಣಿ : ೧. ಈ ಕೊಟ್ಟೆಯ ಹದದ ಬೇಜನ್ನು
... ನನ್ನರಾಜನ ಗೊಡ್ಡಬಾರಿಗೆ ಅರುವತ್ತೊಂಟು ಪರಹಗಳಿಗೆ ಮಾರಾಡಿ
(ಶಬ್ದ. ೫೦-೦೯). ೨. ಎದುರಾಡು : ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಾತನ್ನಾಡು :
ಮಾಡದಿರ್ ಪ್ಪಸನ ಮಾಡದೊನಲು ಮಾರಾಡಿದಳು ಬಲುದುಗುಡದಿ
(ಪಾಣಿ. ೫೦). [ಮಾಣಾ + ಅಧಃ]

ಮಾಣಾಣಿ (ನಾ). ಆಣಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವ ಆಣಿ : ನಿರ್ಣಯ
ಮಾಡದೆ ಮಾಣಾಣಿಯು . . . ಆಣಿಗೆ ನಿಲ್ಲದಲ್ಲದೆ ಮಾಣಾಣಿಯಿಂದ
ರಾಗದು (ಪಾಣಿ. ೦೬-೨೬). [ಮಾಣಾ + ಆಣಿ]

ಮಾಣಾಣಿ, ಮಾರಾಣಿ (ಶ್ರೀ). ಎದುರಿಸು : ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ಕವನ
ದೊಂದಿರಂ ಮಿಣಿ ಮಾಣಾಣಿತು ನಿಂದಾಂತರಿಧೂಪರ್ ಭವಮಾರ್
(ಪಾಣಿ. ೨೦೫ ಕೊಟ್ಟಿ); ಎನಗಿಂ ಮಾಣಾಣಿಮಾರ್ ತೋಪಾರೇ (ಪಾಣಿ.
೦೬-೦೯); ತಾಂ ಗಡೆನಗಂ ಮಾಣಾಣಿ ಗಂಡಂ ಗಡೆ (ಪಾಣಿ. ೯-೨೨);
ಬಳ್ಳಿದಳ್ಳದೆ ಮಾಣಾಣಿತಿರ್ಪಿ ಸುವ ನಿನ್ನೇ ನೊಪುಕ್ಕರದೊಂದಿಂ
ಗೇನಂದನೊ 1 (ಪಾಣಿ. ೧೦-೦೬). ಮಾರಾಣಿ : ಮಾರಾಂತಹಿತರ
ಭೀಮಂ ಪಲರಂ ತವೆ ಕೊಂದು (ಪಾಣಿ. ೦೯೨೯, ೬೬-೬ : 1೨೧); ಮರೆ
ಹೊಕ್ಕರೆ ಕಾವ ಮಾರಾಂತರೆ ಪೆರೆ (ಪಾಣಿ. ೯, ೯೦-೦೫೫ ಕಂಃ 1೩೫);
ಮಾರಾಂತ ಸುಭಟರ ಮುಂಡಮಂ ತೋರಿಸುತ . . . ನಡದನು ಮುಂದ
ಕರವನೊ (ಪಾಣಿ. ೨೨-೦೦).

[ಮಾಣಾ + ಆಣಿ]

ಮಾಣಾಣಿ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಆಣಿ : ಜಾಣದೆ ತನ್ನಾನೆಯನಾ
ಮಾಣಾಣಿಯ ಕುಂಬತಳೆ ಪಾಯ್ವ (ಪಾಣಿ. ೨೬೬); ಮುಗಿಲಂ
ಮಾಣಾಣಿ ಗೆತ್ತಂ (ಪಾಣಿ. ೨೬೯ ಕ್ರಿಯಾ). [ಮಾಣಾ + ಆಣಿ]

ಮಾಣಾಣಿ, ಮಾರಾಣಿ (ನಾ). ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಿಂತವನು : ಎದುರಾಳಿ;
ಶತ್ರು : ಮಾಣಾಣಿಗಳೆಂಬಂ ಕಾದಿ ಗಳಿಸಿದ ಧನದ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ . . .
ಬೇಡದವನಿತ್ತು (ಪಾಣಿ. ೬೩-೯). ಮಾರಾಣಿ : ಮಾರಾಣಿಗಳಂ
ತೀಕ್ಷ್ಣತರ ಬಾಣಂಗಳಿಂದ ಸುಹೃದ್ವಾಸಿರಲು (ಪಾಣಿ. ೦೦-೦೦).

[ಮಾಣಾ + ಆಣಿ]

ಮಾಣಾಣಿ, ಮಾರಾಣಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವವನು ;
ವ್ಯಾಪಾರಿ : ಮಾಣಾಣಿಯು ಮೋದಾಳಿಯು ಮೋಣಾಳಿಯು ಮುಪ್ಪನಾಗಿ
(ಪಾಣಿ. ೨೬೬); ಆಳಿ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ—ಜೂದಾರಿ, ಮಾಣಾಣಿ, ಏಣಾಣಿ
(ಪಾಣಿ. ೨೦೬ ಕ್ರಿಯಾ); ಮಾಣಾಣಿಯ ಸಂತ ತಿಂತಿಸಿತು (ಪಾಣಿ. ೫-೯೬).
ಮಾರಾಣಿ : ೨. ಎದುರಾಗುವವನು : ಎದುರಾಳಿ : ಮೋದಾರರತ್ನ
ಸಿಂಹಾಸನದ ಸುಮಾಂಗಧರಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ವೀರವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ.
ತವಳೆ ಪ್ರತ್ಯಾಶೆಯಿಂದ ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಯ್ಯುಗೊಳಿದ ಮಾರಾಣಿ
(ಶಬ್ದ. ೬೬-೦೬). [ಮಾಣಾ + ಆಣಿ]

ಮಾಣಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತು : ವ್ಯಾಪಾರದ ಸರಕು :
ಮಾಣಿಗೆ, ಪೂರಿಗೆ (ಪಾಣಿ. ೩೬೬ ಕ್ರಿಯಾ). ೨. ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ವಸ್ತು :
ಅತಿಕ್ರೂಪಾ ಶತಗ ಪರವಿಭವಕ್ಕನುಯುನಂ ಪ್ರತ ಹಿರಿಯರಂ ಹಳವ
ಮಾಣಿಗೆದುಸರೆಂಬ ಸುತಜಾದಿಮಿತ್ರಕಳತ್ರಮಂ ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ
ದರಮಂ ಪೋಷಿಸುವವಂ (ಪಾಣಿ. ೬೯-೦೬). [<ಮಾಣಾ]

ಮಾಣಿಟ್ಟಿ? (?). (?) : ಗತಿಬೇಷ್ಠಾಪಿರಹಂ ಶುಭಾಗದ ವನಮಾಣಿಟ್ಟಿ
ಮಾಣಿಟ್ಟಿವರ್ ಯತಿಯಂ ಪೇಟ್ಟಿ ವಿಧಾನದಿನ್ನು ತೋಪದೇ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟನಾ
ತ್ಯಲದಳು (ಪಾಣಿ. ೨೬, ೬೬-೦; ೫. 7೦೦). [?]

ಮಾಣಿತು (ನಾ). ಮಾರಿದುದು : ವಿಕ್ರಯಿಸಿ ಕೊಟ್ಟುದು : ಮಾಣಿ
ತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ವೀಸಮಂ ಕೊಟ್ಟರು (ಪಾಣಿ. ೯, ೦೯-೬೬ : 11೦1); ಬರೆಯ

ದೊಣಿ ಮಾಣಿತಕ್ಕೆ ಬರೆಯ ಕಟ್ಟಿರೆ (ಪಾಣಿ. ೨೨-೦ : 1೨೦5).
[< ಮಾಣಾ]

ಮಾಣಿಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ವಂಶದ ಹೆಸರು (?) : ಮಾಣಿನ್
ಮಗ ನೀಲಗಿಣ್ಣನ್ ಮಾಣಿಲಿತ್ತಾರರ (ಪಾಣಿ. ೦೯೬೨, ೦೯೬ : ೦೫೫ ೫೫).
[?]

ಮಾಣಿ, ಮಾರ್ತಿ (ಶ್ರೀ). ೧. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು
ಕೊಟ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳು : ವಿಕ್ರಯಿಸು : "ಮಾಣಿ—
ವಿಕ್ರಯ" (ಪಾಣಿ); ಸಲ್ಲಿ ಪೂರು ಮಾಣದೆ ಕಾಣದಂತಿರಿಸಂಗಡಿ
ಯೊಳ್ (ಪಾಣಿ. ೨-೦೬೬); ಇದು ಮನೆಯಾಣ ನಂ ಮಾಣುವದಮಲ್ಲದೆ
ಪೂಮಾಣುವದಮಲ್ಲ (ಪಾಣಿ. ೯ ೫೦); ಪೂರ್ವ ಭಳಿಗರ ಸ್ವತಿಯ
ಲ್ಲದೆ ಪೆಣಿಗೆ ಕಿಯುನೆಯಂ ಮಾಣಲಾಗದು (ಪಾಣಿ. ೨1-೬, ೬೯-೬೯;
1೦೨೦); ಉರಿಯ ಪೇಟಿಗಳಲಿ ಪತಂಗದ ಸರಕು ಮಾಣದೆ ಮರಳುವದೆ
(ಪಾಣಿ. ೦೦-೦೦); ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಕೊಳ್ಳಿದೊ . . . ಸಂತೆಯೊಳಗೆ ಇಟ್ಟು
ಮಾಣುವದಲ್ಲ (ಪಾಣಿ. ೦೦-೦೬೬-೬). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು

ಕೊಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆ; ಅದಲುಬದಲು ಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳು : ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಗತಜೀವಿತವಂತವೀರದಂ
ತಪೋವಲ್ಲಿಯೊಳಪ್ಪ ನಲ್ಲಪುಲಮೆಲ್ಲಮನಲ್ಲಪುಲಕ್ಕೆ ಮಾಣಿ ಒಂದು
(ಪಾಣಿ. ೨-೯೨); "ನೂಟಪರಗಡಬೆಗೆ ಸುರಂದ್ರನು ಮಾಣುವನು
ಗಡ್ಡುಗೆಯ (ಪಾಣಿ. ೬-೯೯). ೩. ಮಾರ್ಪಡಿಸು : ಬದಲಾಯಿಸು :
ಮಗಲನಿರಲ್ಲಿ ಮಾಣಿ ನಯನಾಂಜಲಿಬಂದಿಕ್ಕೆ . . . ಬಂದರ್ (ಪಾಣಿ.
೦೦-೦೦). ೪. ಒಪ್ಪಿಸು : ಅರ್ಪಿಸು : ವಶಪಡಿಸು : ಹರಗೆ
ಶಿಶುಪಾಲಾಂಗೀಶ್ವರರಗೆಯ್ದ ನಾಲಗೆಯಂ ಮಾಣಿದನೊಲ್ಲ (ಪಾಣಿ. ೫೦).
ಮನವಂ ಶಿವನಂಭುಗೆ ಮಾಣಿ (ಪಾಣಿ. ೦೨-೯೦); ದುನವನಂತೆಗೆ

ಮಾಣಿತ್ತೆ ಇಂದ್ರಿಯವೈದನನುರಾಗಿ ಮಿಗೆ ಸೂಚಿಯಿತ್ತು (ಪಾಣಿ. ೯-೯೯).
೫. ಆದರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗು : ಗೌರವ ಸಿಗು : ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಶಸ್ತ್ರ
ಮಾಣುವೆದಿಲ್ಲ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರೆ ದಾರು ಕೇಳುವೆದಿಲ್ಲ (ಪಾಣಿ. ೨-೬೬ ಕ್ರಿಯಾ).
೬. ಬದಲಾಗು : ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದು. ೭. ಎದುರಾಗು ;
ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ವಿರೋಧಿಸು : ಕಾಳಗದ್ವಿ ಪೂಜನಿಕ್ಕಿದದೆ ಮಾಣಿದದೆ
ಅರಸಂಬರಲ್ಲದೆ ಒಂಟರಂಬುದಿಲ್ಲ (ಪಾಣಿ. ೨-೫). ೮. ಹೊಡೆ :

ಬಡಿ : "ಮೋದಂದೂ, ಮಾಣಂದೂಂ, ಎಣಿದನಂದೂಂ, ಎಣಿದಂದೂಂ
ಪೊಯ್ದುದು" (ಪಾಣಿ. ೬೨-೬೨೬). "ಮಾಣಿಂಬು" ಪರಾ. ಮಾರ್ತಿ :
೧. ಅದ ಮಾರಿದರೆ ಶಿವಪೂಜನ ಮಗ ದೇವಾತಿ (ಪಾಣಿ. VIII, ೩೦೦.
೦೫-೬ : ೫೦); ಆ ಮೊಸರನ್ನ . . . ಆರಕ್ಕೆ ಮೂರಾಗಿ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದಳು
(ಪಾಣಿ. IX, ೨೯). ೯. ವಿಕ್ರಯವಾಗು : ಅವು . . . ಬಹಳ ತುಟ್ಟ,
ವಿಳಂಬು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಒಂದು ಸೇರು ಮಾರುತ್ತದೆ (ಪಾಣಿ. ೯-೯೦).

ಮಾಣಿಕೊಳ್, ಮಾರಿಕೊಳ್ಳು = ವಿಕ್ರಯಿಸು : ಬೆಲೆಗೆ ಕೊಡು :
ಸಾಲಿಬ್ಬರೆ ಮಾಣಿಕೊಂಬರಯ್ಯ (ಪಾಣಿ. ೩೬೯); ಅವನು ತನ್ನ
ವರ್ಗದೊಳಗೆ ಓದುವ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನ ಗಡಿಯಾಜವನ್ನ ಮಾರಿಕೊಂಡನು
(ಪಾಣಿ. ೯-೦೦೨). [ದೇ. 1 ತಪಿ. ಮಾಣಿ, ಮಾಣಿ; ಮಲ.

ತಲಾ, ಮಾಣಾ; ತುಳು, ಮಾರು; ಕೊಡ, ಕೊತ, ಮಾರ; ತೊಡ,
ಮೋಣಾ]

ಮಾಣಿ, ಮಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರುವಿಕೆ; ಮಾರಾಟ; ವಿಕ್ರಯ; ಹಾಂ
ಪರಮೇಶ್ವರನಪ್ಪದಣಂ ಮಾಣನ ರೆಕ್ಕಮಂ ಒಗಿಯದೆ (ಪಾಣಿ. ೦೯-೨೯೫);
ಈ ಧರ್ಮಕ ಮಾಣುವ ಮಾಣು ಸ್ವದ್ವಂ ಮುತ್ತುವ ಬತ್ತ ಸ್ವದ್ವಂ
(ಪಾಣಿ. IX-11, ೯೬೯-೯೭1, 1೬7೨). ೨. ವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತು ;
ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತು : ಮಲ್ಲಿಸಟ್ಟಿ ಮಾಣು ಕೊಂಡು ಅರಸರ

ಮಾಣಿ, ಮಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರುವಿಕೆ; ಮಾರಾಟ; ವಿಕ್ರಯ; ಹಾಂ
ಪರಮೇಶ್ವರನಪ್ಪದಣಂ ಮಾಣನ ರೆಕ್ಕಮಂ ಒಗಿಯದೆ (ಪಾಣಿ. ೦೯-೨೯೫);
ಈ ಧರ್ಮಕ ಮಾಣುವ ಮಾಣು ಸ್ವದ್ವಂ ಮುತ್ತುವ ಬತ್ತ ಸ್ವದ್ವಂ
(ಪಾಣಿ. IX-11, ೯೬೯-೯೭1, 1೬7೨). ೨. ವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತು ;
ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತು : ಮಲ್ಲಿಸಟ್ಟಿ ಮಾಣು ಕೊಂಡು ಅರಸರ

ಮಾಣಿ, ಮಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರುವಿಕೆ; ಮಾರಾಟ; ವಿಕ್ರಯ; ಹಾಂ
ಪರಮೇಶ್ವರನಪ್ಪದಣಂ ಮಾಣನ ರೆಕ್ಕಮಂ ಒಗಿಯದೆ (ಪಾಣಿ. ೦೯-೨೯೫);
ಈ ಧರ್ಮಕ ಮಾಣುವ ಮಾಣು ಸ್ವದ್ವಂ ಮುತ್ತುವ ಬತ್ತ ಸ್ವದ್ವಂ
(ಪಾಣಿ. IX-11, ೯೬೯-೯೭1, 1೬7೨). ೨. ವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತು ;
ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತು : ಮಲ್ಲಿಸಟ್ಟಿ ಮಾಣು ಕೊಂಡು ಅರಸರ

ಮಾಣಿ, ಮಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರುವಿಕೆ; ಮಾರಾಟ; ವಿಕ್ರಯ; ಹಾಂ
ಪರಮೇಶ್ವರನಪ್ಪದಣಂ ಮಾಣನ ರೆಕ್ಕಮಂ ಒಗಿಯದೆ (ಪಾಣಿ. ೦೯-೨೯೫);
ಈ ಧರ್ಮಕ ಮಾಣುವ ಮಾಣು ಸ್ವದ್ವಂ ಮುತ್ತುವ ಬತ್ತ ಸ್ವದ್ವಂ
(ಪಾಣಿ. IX-11, ೯೬೯-೯೭1, 1೬7೨). ೨. ವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತು ;
ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತು : ಮಲ್ಲಿಸಟ್ಟಿ ಮಾಣು ಕೊಂಡು ಅರಸರ

ಮಾಣಿ, ಮಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರುವಿಕೆ; ಮಾರಾಟ; ವಿಕ್ರಯ; ಹಾಂ
ಪರಮೇಶ್ವರನಪ್ಪದಣಂ ಮಾಣನ ರೆಕ್ಕಮಂ ಒಗಿಯದೆ (ಪಾಣಿ. ೦೯-೨೯೫);
ಈ ಧರ್ಮಕ ಮಾಣುವ ಮಾಣು ಸ್ವದ್ವಂ ಮುತ್ತುವ ಬತ್ತ ಸ್ವದ್ವಂ
(ಪಾಣಿ. IX-11, ೯೬೯-೯೭1, 1೬7೨). ೨. ವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತು ;
ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತು : ಮಲ್ಲಿಸಟ್ಟಿ ಮಾಣು ಕೊಂಡು ಅರಸರ

ಮಾಣಿ, ಮಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರುವಿಕೆ; ಮಾರಾಟ; ವಿಕ್ರಯ; ಹಾಂ
ಪರಮೇಶ್ವರನಪ್ಪದಣಂ ಮಾಣನ ರೆಕ್ಕಮಂ ಒಗಿಯದೆ (ಪಾಣಿ. ೦೯-೨೯೫);
ಈ ಧರ್ಮಕ ಮಾಣುವ ಮಾಣು ಸ್ವದ್ವಂ ಮುತ್ತುವ ಬತ್ತ ಸ್ವದ್ವಂ
(ಪಾಣಿ. IX-11, ೯೬೯-೯೭1, 1೬7೨). ೨. ವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತು ;
ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತು : ಮಲ್ಲಿಸಟ್ಟಿ ಮಾಣು ಕೊಂಡು ಅರಸರ

ಮಾಣಿ, ಮಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರುವಿಕೆ; ಮಾರಾಟ; ವಿಕ್ರಯ; ಹಾಂ
ಪರಮೇಶ್ವರನಪ್ಪದಣಂ ಮಾಣನ ರೆಕ್ಕಮಂ ಒಗಿಯದೆ (ಪಾಣಿ. ೦೯-೨೯೫);
ಈ ಧರ್ಮಕ ಮಾಣುವ ಮಾಣು ಸ್ವದ್ವಂ ಮುತ್ತುವ ಬತ್ತ ಸ್ವದ್ವಂ
(ಪಾಣಿ. IX-11, ೯೬೯-೯೭1, 1೬7೨). ೨. ವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತು ;
ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತು : ಮಲ್ಲಿಸಟ್ಟಿ ಮಾಣು ಕೊಂಡು ಅರಸರ

ಮಾಣಿ, ಮಾರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರುವಿಕೆ; ಮಾರಾಟ; ವಿಕ್ರಯ; ಹಾಂ
ಪರಮೇಶ್ವರನಪ್ಪದಣಂ ಮಾಣನ ರೆಕ್ಕಮಂ ಒಗಿಯದೆ (ಪಾಣಿ. ೦೯-೨೯೫);
ಈ ಧರ್ಮಕ ಮಾಣುವ ಮಾಣು ಸ್ವದ್ವಂ ಮುತ್ತುವ ಬತ್ತ ಸ್ವದ್ವಂ
(ಪಾಣಿ. IX-11, ೯೬೯-೯೭1, 1೬7೨). ೨. ವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತು ;
ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತು : ಮಲ್ಲಿಸಟ್ಟಿ ಮಾಣು ಕೊಂಡು ಅರಸರ

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲಾ. . . ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟರು (೨೪. VII. ೩೩೬೩. ೩೪-೪೬; 11127); ಸಲುವುಡ ರೀತಿಕಡ ಮಾಣುಗುಡುಳು (೩೪೦೩-೨-೩೨).
 ೩. ಪ್ರತಿ : ಎದುರು : 'ಮಾಣುತರ' ಪರಾ. ೪. ಇನ್ನೊಂದು : ಮತ್ತೊಂದು : 'ಮಾಣುಕ' ಪರಾ. ೫. ವಿರುದ್ಧ. ೬. ಗುರಿ : ಲಕ್ಷ್ಯ : 'ಮಾಣುಕ' ಪರಾ. ೭. ಪರವಶ : ಅಧೀನ : 'ಮಾಣು ವೋಗು' ಪರಾ. ೮. ಪೋಷ : ಮರುಳು : 'ಮಾಣುಪೋಗು' ಪರಾ. ೯. ಜಗಳ : 'ಮಾಣುಗೋಳ' ಪರಾ. ಮಾರು : ೪. 'ಮಾರುವೇಷ' ಪರಾ.

ಮಾಣುಗು = ವಶಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕು : ಮಾರುಹೋಗು : ಮರುಳಾಗು : ಕುಳಂ ಭೀತಿಯಿಂದಂ ಬೆದಲುವನೆ ಮಾಡಿದರಾ ಭೂಮಿಪಾಲರು (೨೪. VII. ೩೪೦. ೦೬೦-೦೭; 1063); ಸುಕುಮಾರಂ . . . ನುಡಿಯಲಾ ಸವೀಳ ಕವಿ ಮಾಡುಗುತ್ತ (೩೪೦. ೦೬. ೩೩-೪೪).

[<ಮಾಣು. / ತಮ. ಮಾಣು. ಮಾಣು : ಪುಲ. ಮಾಣು. ಮಾಣು : ತಲು. ಮಾಣುಪು, ತೂಣ]

ಮಾಣುಗುಡು 'ಮಾಣುಗೋಡು' ನೋ.

ಮಾಣುಗೋಳ 'ಮಾರ್ಕೋಳ' ನೋ.

ಮಾಣುಗೋಳ 'ಮಾರ್ಕೋಳ' ನೋ.

ಮಾಣುಗುವುಳು (ಕ್ರಿ). ಬೋರಲು ಹಾಕು : ಬಟ್ಟು ಹಾಕು : ಹೂರೂವ ಮಾಡಿಯುವುಡೆಯರಡು ನಡುವೆ ಭೂರಯಸಿ ಹಣೆಯದಂತೆ ಗೇಣಗಲು ಮಾಡಿ ಮಾಣುಗುವುಳಿದ ಹಂಚನೊಲೆಗಿತ್ತಿ ತುಪ್ಪಮಂ ತೊಡೆದು ಹೂರಿಗೆ ಯಡುವುದು (೩೪೦೩. ೦-೨೩).

[ಮಾಣು + ಕುವುಳು (<ಕುವುಳು)]

ಮಾಣುಗುಡು 'ಮಾಣುಗೋಡು' ನೋ.

ಮಾಣುಗೋಡು, ಮಾರುಗೋಡು, ಮಾಣುಗುಡು, ಮಾಣುಗುಡು

(ಕ್ರಿ). ೧. ಒಂದು ವಸ್ತುವಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕೊಡು; ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಸಕಳಜಗೀಶ್ವರತ್ವ ಮನಣುವಿಕೆಂ ಮಾಡು ತಮಾನಲ್ಪಸುಖಕ್ಕುತ್ಪನ್ನಕೇಶುಂ ಕುಡುವುದು ಮೂಕಕಮಂ ತೊಡೆಗೆ ಮಾಡುಗೊಡುವಂತಕ್ಕುಂ [ತಾಣಂ. ಮಾಣುವಂತಾಗಿಕ್ಕುಂ] (ಕುಟ. ೪-೨೩).

೨. ಅರ್ಪಣು : ಪಶುವಾಗಿಸು : ಅಧೀನಪಡಿಸು : ಹಗೆ ಮಾಡು ಗೊಟ್ಟು ನಿನ್ನವರಪೊಟ್ಟಿಸುವರೆ (೩೪೦. ೪೪); ಕನ್ನವೇಟಕ್ಕೆ ತನ್ನಂ ಮಾಡುಗೊಟ್ಟ ಪಾಣುಗಯ್ಯದ ಜವ್ವನಿಗಿಯುಂಪು ನವರದಕ್ಷತಂಗಳನೆ ತೊಡವು ಮಾಡಿ (ಕಂಠ್ಯ. ೩-೫ ಪ); ಏವುಗನ್ನಂ ಮಾಡುಗೊಟ್ಟೆಂ ಪುರಹರ (ಕೃಷ್ಣ. ೬೦); ಒಕ್ಕಲಂ ಮಾಡುಗೊಡೆಗೆ ನಂಬಿಯನಳು ತೊಕ್ಕು ಗೊಡವೆಗೆ ಅಂದಾವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೪). ಮಾರುಗೋಡು : ೧.

ಕ್ಷಿಪುವ ಒಡಲನ್ನೂ ಒಡವೆಯನ್ನೂ ಕಿಡದ ಒಡವೆಗೆ ಎಂಬೆಂದೂ ಮಾರು ಗೊಡಬೇಕು (ತಾಣು. ೪೦). ೨. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು . . . ತನ್ನ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಎಷ್ಟು ಮಾರುಗೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ತಾಯ ಪ್ರೇಮದ ಪರಿಣಾಮವು . . . ತೋರಿಸದೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ (ತಾಣು. ೦೩). ೩. ಮಾರುತರವನ್ನು ಕೊಡು : ಬದಲು ಹೇಳು : ನಾನು ಮಾರುಗೊಡಲು - ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ (ತಾಣು. ೦೩). ಮಾಣುಗುಡು : ೧. ಬಿರಿಮುಗುಳ್ಳಾಸಗಮಂ ಮಾಡುಗುಡುವೆವೊಳ ಮೂವ್ವಾದ ಕಣ್ಣಳ ಕಾಂತಿಯೊಳು ಮಂಗಲೀಕಾರಿಯಂತಂ ನಡೆದಂ (ತಾಣು. ೦೪-೨೦). ೨. ಇದು ಪ್ರಾಸಕ್ಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. ಮಾಣುಗುಡು : ೧. ಒಪ್ಪುವ ಮಾನಕಮಂ ತೊಡೆಗವಯವದಿಂ ಮಾಡುಗುಡುವ ಮರುಳು ಪೋಲ್ಗುಂ (ತಾಣು. ೦೦-೦೨); ಕಿಡುಪೊಡರೊಡವೆಯನೆಂದಂ ಕಿಡದೊಡವೆಗೆ ಮಾಡುಗುಡು

ಫುಡಿಪವಬೆಂದಾ (ಗೊಡು. ೨-೪). ೨. ಮದನಗೆ ಮಾಡುಗುಡುವರೆ

(೩೪೦. ೪೪); ಲೂರೋಳ ಮಾರಿಯೆಂದು ಮನವೋರಿಯಂ ಮಾಡುಗುಡು ವರೆ (ತಾಣು. ೩೩-೨೬). ೪. ಮಾರಾಟ ಮಾಡು : ವಿಕ್ರಯಿಸು : ಹೂನ್ನುಳ್ಳ ಭನಿಕರಾರಾದೊಡಂ ಕೊಂಬವ್ 'ಬನ್ನಿಯನ್ನಂ ಮಾಡು ಗುಡುವೆಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೦). [ಮಾಣು + ಕೊಡು]

ಮಾಣುಗೋಳ 'ಮಾರ್ಕೋಳ' ನೋ.

ಮಾಣುಗೋಲು 'ಮಾರ್ಕೋಲ್' ನೋ.

ಮಾಣುಡೆ (ನಾ). ಬೇರೆಯ ಸೀರೆ. - ಉಡುಗೆ : ಮಾಣುಡೆಯಿಲ್ಲ ಮಜ್ಜನ ಮಿಮಿಲ್ಲ ಕರ್ಪೂರವೀರಿಯಗೊಳಿಲ್ಲ (ತಾಣು. ೩೪-೩೪). 'ಮಾಣುಡೆ ಗಾಣ್' ಪರಾ. [ಮಾಣು + ಉಡು]

ಮಾಣುಡೆಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆಯ ವಸ್ತುವು ಸಿಗು : ಮತ್ತೊಂದು ಉಡುಗೆಯು ದೊರಕು : ಪಕ್ಷಿಯ ಪುಮುಳಯಂ ಕುಡಲಿಲ್ಲದಂತು ಕಾಯ್ತಂಬುಲಮಂಬುದಂ ಪಡೆಯದಂತುಟೆ ಮಾಡುಡೆಗಾಣದಂತಿರುಟ್ಟುಂ ಬುಗೊಂಡು ಕೇಡವುದು ಬೇಟೆಯಿಡೆನ್ನಯ ಪಾಪಮಲ್ಲದೇ (ತಾಣು. ೦-೦೬). [ಮಾಣುಡೆ + ಗಾಣ್]

ಮಾಣುತರ, ಮಾರುತರ (ನಾ). ೧. ಎದುರು ಮಾತು : ಪ್ರತ್ಯು ತರ : ಮರುಮಾತು : ತೊತ್ತಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವೇಕಯ್ಯ . . . ಮಾಣುತರ ವೇಕ (ತಾಣು. ೪೬); ತನ್ನಯ ನುಡಿಗಿ ಮಾಡುತರವ ಕೊಡು (ತಾಣು. ೬೦. ೩-೨೦); ವಿಷಯಾತುರರು ನೆಟಿ ಬೂತುಗಿಡೆದರೆ ಗೆರಮಾಡು ರಾತು ಮಾಡುತರವ ಕೊಡುವರೆ (ತಾಣು. ೩-೨೩). ಮಾರುತರ : ೧. ಇತ್ತ ನೋಡಿದರೆ ಗಂಡನ ಮಾತಿಗೆ ಮಾರುತರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೨); ವಿಮಲಾ ಎಂದು ಕರೆದರೆ ಪೂನವೇ ಮಾರುತರ ವಾಯತು (ತಾಣು. ೪೪). ೨. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬರೆಯುವ ಕಾಗದ : ಜವಾಬು : ನಾವು ಅವರಿಗೊಂದು ಮಾರುತರವನ್ನು ಬರೆಯಲೇಬೇಕು (ತಾಣು. ೩೪). [ಮಾಣು + ಉತ್ತರ]

ಮಾಣುತರಂಗುಡು 'ಮಾಣುತರಗೊಡು' ನೋ.

ಮಾಣುತರಗೊಡು, ಮಾರುತರಗೊಡು, ಮಾಣುತರಂಗುಡು, ಮಾಣುತರಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಎದುರುಮಾತಾಡು : ಪ್ರತ್ಯು ತರ ಕೊಡು : ಎನ್ನ ಸೌಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲದುದು ಮಾಡುತರಗೊಟ್ಟು ಕೆಲಬಲವ ನೋಡುತಿರು (ತಾಣು. ೪-೨೦); ರಘುಕುಲಲರಾಮಂ ಕೀಳೊಡು ಕುಳಂ ಮುಂನಗತ ಮಾಡುತರಗೊಟ್ಟುನು (ತಾಣು. ೨೦-೨೪). ಮಾರುತರಗೊಡು : ರೇಣು . . . ಅಕ್ಷಗಿವ ಧನಿಯಾಡಿ ಮಾರುತರ ಕೊಟ್ಟುಳು (ತಾಣು. ೪೪). ಮಾಣುತರಂಗುಡು : ಆ ಮುನಿವಾಣ ನಂದು - ಮಾಡುತರಂಗುಡಲೆಂದು - ತಪಾಸಂದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೬೦). ಮಾಣುತರಗೊಡು : ಅವಳಿಗೆ ಮಾಡುತರಗೊಟ್ಟು ನಗುತ ನೂಟಲಿಗೊಟ್ಟು ರುಕ್ಮಿಣಿಗೊಡುಡಿದ ಹೊಗರೇಟುವ ಗರ್ಭೋತ್ಸವವ (ತಾಣು. ೪-೬೬). [ಮಾಣುತರ + ಕೊಡು]

ಮಾಣುತರಗೊಡು 'ಮಾಣುತರಗೊಡು' ನೋ.

ಮಾಣುದನಿ 'ಮಾರ್ದನಿ' ನೋ.

ಮಾಣುದಾಟು (ನಾ). ಮರು ನೆಗೆತ : ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನೆಗೆಯುವ ನೆಗೆತ : ಮಾಣುದಾಟು ಬಿಡುಗಣ್ ಬಿಡುವಾಯ್ (ತಾಣು. ೦೦೦). [ಮಾಣು + ದಾಟು]

ಮಾಣುದ್ವು (ಕ್ರಿ). ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಿಕ್ಕು : ನೆಲಸಂ ಮಾಡುದ್ವಿ ಕಯ್ಯಂ ಧರಾತಳದೊಳ್ ಸಾಸಿದ ತನ್ನ ತೀವ್ರಗದೆಯಂ ಕಂಡತ್ತಿಕೊಂಡು (ಗೊಡು. ೬-೬೬); ಕೋಪಾಟೋಪದಿಂ ಕರತಳವ ಮಾಡುದ್ವಿ ಕೋದಂಡಮಂ ಸೆಳೆದು (ತಾಣು. ೬-೨೪); ನೆಲಕ್ಕೆ ಮಾಡುದ್ವಿ ಧನು ಕರವನು (ತಾಣು. ೬-೦೦). [ಮಾಣು + ಉಡು (< ಉಡುಗು)]

ಮಾಣುನುಡಿ 'ಮಾರ್ನಾಡ್ತಿ' ನೋ.

ಮಾಣುಬರು (ಕ್ರ). ಎದುರಾಗು : ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲು : ಮೂಜುರೋಕದ ಗಂಡ ಫುಲುಗುಣ ಬಂದು ಕೊಲುತೆರಲು ಮಾಣುಬರುಪರದಾರು (ಕಂಠ. ೨೦.೩೩). [ಮಾಣು + ಬರು (< ಮ)]

ಮಾಣುಬಲ 'ಮಾರ್ವಲ' ನೋ.

ಮಾಣುಮಲೆ 'ಮಾರ್ವಲೆ' ನೋ.

ಮಾಣುಮಾತು, ಮಾರುಮಾತು (ನಾ). ಪ್ರಶ್ನುತ್ಪರ : ಮಾರ್ನಾಡ್ತಿ : ಮಾಣುಮಾತಿಗೆ ಹಜ್ಜೆವನೇಸುತ ವಿಮಳೆ ಬಳಕೆಂತೆವಳ್ಳವನ (ಕ್ರ. ೪೫. ೧-೩೨) : ಮಾಣುಮಾತೇನ್ನೆ ಮೂಜುರೋಕವರೇಣುಪುದು (೪೫. ೧. ೦೩-೩೨) : ಮಾಣುಮಾತಿಲ್ಲೇಕೆ ಜೇಳ್ವೆ ತಮ್ಮ ತನಗೆ (ಕಾಣ. ೩. ೦೦-೦೦). 10 ಮಾರುಮಾತು : ಮಾರುಮಾತೇನುತ ಮಾರುಮಾತೇನೇಕೆ (ಕಾಣ. ೩-೨೪). [ಮಾಣು + ಮಾತು]

ಮಾಣುರಿ (ಕ್ರ). ಎದುರಿಸಿ ಜ್ಞಾಲೆಯಾಗು : ಎನ್ನೇ ತೇಜಸ್ಸುರಿತಕ್ಕೆ ಸೂಜಿನೋ ಮಾಣುರಿಗು ಸ್ವೀಕರಿಸು : ತೇಜಮಾ ಭುಜುಲಿಯಾ (ಕಂಠ. ೦೪-೦೨). [ಮಾಣು + ಉರಿ]

ಮಾಣುಲಿ (ಕ್ರ). ಪ್ರತಿಭನ್ನಿಸು : ಮಾರ್ವನಿ ಕೊಡು : ಮಸ ಜಕ್ರವಾಕ ಬಳಕೆವಿಪಕ್ರಗಣಂಗಳ . . . ಕಾನಾಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಮಾಣುಲಿದ ಪನಿಗಣಂವಂತಿರಮಣೇಯಮಪ್ಪ ಕೊಳನಂ ಕಂಡು (ಕಾಣ. ೨೪-೨೨). [ಮಾಣು + ಉಲಿ]

ಮಾಣುವಡೆ (ಕ್ರ). ಅಂಗಡಿಯ ಸರಕಿನ ಮಾರಾಟವಾಗು : ಮಾಣುವಡೆಯದ ಪರದನಂತ ಕಂಡಿ . . . ಇಂತಂದಂ (ಕಾಣ. ೦-೦೩೪). [ಮಾಣು + ಪಡೆ]

ಮಾಣುಪೋಗು, ಮಾರುಪೋಗು, ಮಾರುಪೋಗು (ಕ್ರ). ೧. ವಸ್ತುವು ಮಾರಾಟವಾಗು. -ವಿಕ್ರಯಗೊಳ್ಳು : ಕೆಡುವ ಭಂಡದಂತೆ ಮಾಣು ಪೋಗದು (ಕಾಣ. ೧-೩೩೩) : ಮಾಣುಪೋಗನೊತ್ತವೇಗ ಧಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ (ಕಾಣ. ೩೩೪). ೨. ಪತವಾಗು : ಅಧೀನ ವಾಗು : ಮತಿಸಮ್ಯಕ್ ಕನವಣ್ಣ ನಾಕೂತ್ರಂಗಳ ದಮವಲೋಕನೆಗೆ ತಗ್ಗಲ್ ಮಾಣುಪೋದಂತೆ (ಕಾಣ. ೦-೩) : ಸೂಜಿಪೋಯಿತು ಚತ್ತ ಕಂಗಳು ಮಾಣುಪೋದವು (ಕಾಣ. ೩. ೦೦) : ನಂಬಿದಳಂ ಮಾಣಿದು ಸವತಿಯೊಂದು ತುಳುಕು ಎಜೆಯಂ ಮಾಣುಪೋದಂ (ಕಾಣ. ೨೩-೪). 3. ಮೋಹಗೊಳ್ಳು : ಮರುಳಾಗು : ಮದಿಯ ಚಿತ್ತಮಾ ಸುದತಿಗೆ ಮಾಣುಪೋಯ್ತು (ಕಾಣ. ೦೦-೩೦). ೪. ಸೆಳೆಯಲ್ಪಡು : ಅಕರ್ಷಣೆ ಗೊಳಗಾಗು : ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಪಂದಂತೋ ಮಾಣುದು ದರ್ ಕಾದಂಬರಿ ದೇವಿಯ ಗುಣಪಡಿದು ಮಾಣುಪೋದನ್ನಿನಿಗಲ್ (ಕಾಣ. ೦೨೩) : ಎನ್ನೆ ಬೀಳಿಕಾ ಮಾಣುಪೋದಂ ಕಾದಲೊಲ್ಲೆ (ಕಾಣ. ೧-೩೦). - 5. ಕೈತಪ್ಪಿ ಹೋಗು : ನೆಣುಬಿಕ್ಕೊಳ್ಳು : ನಿನ್ನಯ ಜೈತಲೆಯ ಮಾಣಿ ಮಾಣುಪೋದುವ ಮತ್ತೆ ಬಿಡಿದಲಿ (ಕಾಣ. ೦೨-೩೪). ಮಾರುಪೋಗು : ೨. ಅವರವು ತರ್ಕ ಹಾಗೂ ಮುದ್ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮಾರು ಪೋದ ಬಳು (ಕಾಣ. ೦೦). 3. ಎದೆ ಮಾರುಪೋಗದೊಡೆ ಕಣ್ ಸೂಜಿಸುಂಡರೇಂ (ಕಾಣ. ೪. ೦೩೩) : ಕವಿಯ ಸೂಕ್ತಿಯೋ ದನ ಮಾಣುಪೋಗದ ಮನುಜರು ಯೋಗಿಯೊ ಪರಃಪೂ ಅಗರ್ವನ (ಕಾಣ. ೧೩೩-೩೩) : ಸುಬ್ಬನ ಮಗಳು ನೆರಮನೆಯ ಹೈದ ಚಿತ್ತವಿಗೆ ಮಾರು ಪೋಗುತ್ತಾಳವಳು (ಕಾಣ. ೧). ಮಾರುಪೋಗು : ೨. ಸೋದಂ ಪಳಕಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಾರುಪೋಗಿದ್ದು (ಕಾಣ. ೩. ೩೩). 3. ಮನಸ್ಸು ಅವಳ ಹೊಳಪಿನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಮಾರುಪೋಗಿತ್ತು (ಕಾಣ. ೨೦) : ನಾನ್ಯೆ 40 ಅವಳ ರೂಪವನ್ನ ನೋ-೧ ಒಲಿದುದಲ್ಲ. ಅವಳ ಗುಣವೆತ್ತಿಗೆ ಮಾರು

ಪೋದೆ (ಕಾಣ. ೪. ೦೩). [ಮಾಣು + ಪೋಗು (< ಪೋ)]

ಮಾಣಿಸು (ಕ್ರ). ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಬಾಣ ಬಿಡು : ಮಸ್ತಕನಾಗಳೇಜವದೆ ಮಾಣಿಸ್ತಂ ಪುರೈಯರಂ (ಕಾಣ. ೩-೪೦). [ಮಾಣು + ಎತ್ತು] ಮಾಣೊಡ್ತು, ಮಾರೊಡ್ತು (ಕ್ರ). ಪ್ರತಿಭನ್ನಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲು : ಎದುರಿಸು : ಬೇಜಿಬೇಜಿ ಮಾಣೊಡ್ತು ಎಣಿಸಿ ನಿಂದ ಗಿರ್ವಾಣ ಮುಖ್ಯರಂ ತೋಜುತಿರ್ಪ ಸಮಯದೊಳ್ (ಕಾಣ. ೩-೩೩ ೫) : ಮಾಣೊಡ್ತು ದಮರಾದ್ರಿಯಂತೆ ರಾಶಿಗಳಾಗಿ ಹೇಜು ಕಂಡೊಡವೆಯಂ ವಿವಿಧರತ್ನಂಗಳಂ ತೋಜಿಸಿ (ಕಾಣ. ೩೩-೩೦) : ಗೀಳಿಗೆ ಮಾಣೊಡ್ತು ಪೋಪ ಪತಾಕೆಯ ಕೊನುಪುಂಬರಂದಂತಿರೆ (ಕಾಣ. ೩೪-೦೨). ಮಾರೊಡ್ತು : ಮರದ ನೆಗೆಡಮಾಡ ಮಾರೊಡ್ತು ಪುನಿಮಂ (ಕಾಣ. ೩೦-೩೩) : ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳದೆ ಅದರ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಗರ್ಭಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವೀರ್ವಣಶತ್ರುಯನ್ನು ಮಾರೊಡ್ತು ಮೇಲೆ ಕೇಲಿತ್ತು (ಕಾಣ. ೩). [ಮಾಣು + ಒಡ್ತು]

ಮಾಣೊಡ್ತು (ನಾ). ಪ್ರತಿಬಲ : ಶತ್ರುಸೈನ್ಯ : ತಂತಮ್ಮ ಪಿಡಿದ ಬಾಳ್ವೆಳಿಗೆ ಮಾಣೊಡ್ತುಂ ಕಂಡು (ಕಾಣ. ೦೩೩) : ಒಡ್ತೋ ಬಲ ರಿಪು ಘರು ಮಾಣೊಡ್ತು ಮೊದರು (ಕಾಣ. ೦೦-೩). [ಮಾಣು + ಒಡ್ತು]

ಮಾಣೊತ್ತ (ಕ್ರ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತಕ್ಕು. - ನೂಕು : ನೆರೇಟುಂ ದಿಗ್ಗಜಂಗಳ . . . ದಂಪಾಗ ದೊಳುರಮನವಪ್ಪಂಧದೊಡ್ತು . . . ಮಾಣೊತ್ತಿ ದೈತ್ಯನಾ ಭೂಧರಧುರ್ಯೋಧಂಗಳಂ ತೊಟ್ಟನೆ ಕೆಡಪ್ಪವ ನಾಶ್ವರ್ಯಮಾ ದೈತ್ಯ ವೀರ್ಯಂ (ಕಾಣ. ೦೩-೪). [ಮಾಣು + ಒತ್ತು] ಮಾಣೊರಸು (ಕ್ರ). ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ತಾಗಿ ಉಜ್ಜು - ತಿಕ್ಕು : ಭೂಭೂದರಲ್ಲರಬ್ಬರಾನಂದದೆ ರತ್ನದಾರಮಕುಟಾಂಗದ ಕೆಂಕಣ ಕುಂಡಲಂ ಗಳೊಡೊಡನವುಂಕೆ ಮಾಣೊರಸಿ ದೀಪಿ ರ್ಣುಣಜ್ಞತಪ್ರಜ್ಞಾವಮಂ (ಕಾಣ. ೧-೦೦೪) : ತುಣುಕುಟುಂಬ ಕಂದರವನೊತ್ತರಗೊಂಡು ಮಹಾ ಮಂತ್ರಿದೊಳ ತಲಪಟನಾಗಿ ಮಾಣೊರಸುತುಂ ಮಲೆಯುತೊಲೆಯುತ್ತು . . . ಬರುತಿರ್ದುದು ಭೀಕರನೊಂದು ಸೂಕರಂ (ಕಾಣ. ೦೦೦೨). [ಮಾಣು + ಒರಸು]

ಮಾಣೊಲೆ (ಕ್ರ). ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಬಾಗು. - ಒಲಿದಾಡು : ನಳಿನಪೋದಕವೊಲು ಮಾಣೊಲಿದುವುಬ ಛವಾಂಡವು (ಕಾಣ. ೩. ೩೦). [ಮಾಣು + ಒಲೆ] ಮಾಣೊಲೆ, ಮಾರೊಲೆ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬರೆಯುವ ಕಾಗದ : ಜಮಾಬು : ಅಟ್ಟಿದ ವಿಭಗಿ ಸಂತಸಂ ಮಾಡಿ ಬರೆದ ಮಾಣೊಲೆಯನೆ ಯ್ದೊಡೊಡೆ (ಕಾಣ. ೩-೩೩). ಮಾರೊಲೆ : ಅಣ್ಣನಿಂದ ಮಾರೊಲೆ . . . ಬೀಳ್ತೊಡ್ತು (ಕಾಣ. ೦೨೩) : ಸಾಸಿರ ಕೆಲಸಗಲದ್ದರೂ ಒಂದಿನಿತು ಅವುಗಳನ್ನ ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಮಾರೊಲೆ ಬರೆಯುವಿರೆಂದು (ಕಾಣ. ೩೨). [ಮಾಣು + ಒಲೆ]

ಮಾಟ (ನಾ). ಮಾರುವ ದೇಶ : ಏಲುಂ ಮಾಟಮುಮಂ ಪಾಣಿಬ ತಗುಳ್ಳೊಡು ನಲಗನುಂಟೊಡೆ ಕಂಕೇಲಿಸಿದಾತನ ತೇವದ ಬೀಜನನು ಕರಿಪವಾದುಪೋಗಿದೊಡ್ತು (ಕಾಣ. ೦-೩೩). [೨ 'ಸಪ್ತಮಾಳವ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಪುಂಜ. ಇದು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಮಾರುವದ ಏಳು ಭಾಗಗಳು' ಎಂದು ಅರ್ಥ ಬರುವಂತೆ ಹೊಸ ನುಡಿಗಟ್ಟನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 'ಬ'ವು ಉಪಯೋಗಾರ್ಹವೇ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯ. 'ಏಲುಂ ಮಾರುವಮುಂ' ಎಂಬುದು ಸರಿಯಾದ ವಾಕ್ಯವಿರಬಹುದು]

ಮಾಟ. ಮಾಟ (ನಾ). ೧. ಬಗೆ; ರೀತಿ ಪ್ರಕಾರ: ಪರರ ದೋಷಗಳುಮಂ ಪಟವುಮನೀ ಮಾಟ್ಯೋಳಂ ತೊಟುವೆದು (೪೦೧. ೦-೩); ಪಂಡರತ್ನಹಿತಿಯಂ ಗಿಂ ನೊಂದು ಪರಶ್ಚ ಮಾಟ್ಯಯಂತಾ ಯ್ಯಾಗಳ (೪೦೩. ೦೩-೩೭); ದಾನವೇಶ್ವರಕುಲಮಂ ಮುರಾರಿ ಭುಜ ವಿಕ್ರಮದಿ ತವ ಕೊಂಡ ಮಾಟ್ಯಯಂ (೩೦೩೨. ೨೩೯-೦೬); ಈ ಮಾಟ್ಯಯಂ ಕಡುದೂರಂ ನಡೆದು ಘೋರಾರಣ್ಯಮನೊಂದಂ ಪೊಕ್ಕರ್ (೩೦೩೨. ೩೩-೦೬). ಮಾಟ್ಯ: ೧. ತಾರಶ್ಚಳಮನುಮಾಪತಿ ರಾತ್ರಿಯ ನಂದಳಂಕರಿಸುವ ಮಾಟ್ಯಯಂದೆ (೩೦೩೨. ೧೫-೧, ೨೩-೨೨; ೧೩೦೧); ತಂದು ಬಿಟ್ಟ ಮಾಟ್ಯಯಂ ಮಾಣಮೊಟ್ಟುತಿರೆ (೩೦೩೨. ೩-೦೯); ಸುಸೇವ್ಯ ಭುಕ್ತಿಯ ಕೈಕೊಂಡು ಪಣೆದರು ಹೂಸ ಹಾಲುಂಡ ಮಾಟ್ಯಯೋಳಂ (೩೦೩. ೩-೯೯); ಕೊಳಂ ಜುಮ್ಮೆಂದು ಪುಳಿಸುವ ಮಾಟ್ಯ ಕಂಪುಸದತ್ತು ತಂದೆಲರ ಚುಂಬನತ್ರಳೆಯಂದೆ (೩೦೩೨. ೩೯-೦೬). ೨. ನಡೆವಳಿ; ಆಚರಣೆ: ಆ ನೈವಾಲಕಂ ತರಗಮೆಧಾರ್ದರದ ಮಾಟ್ಯಗೇಸಿ (೩೦೩೨. ೩-೨೯); ನಷ್ಟ ಜಾಣತನ ಬಯ ಮಾತಿನದಾಗಲಿ ಮಾಟ್ಯಯ ದಲ್ಲ (೩೦೩. ೦೦೩). ೩. ಕೆಲಸ; ಕಾರ್ಯ: ತೊಲೆಯುವುದು. ಅರೆಯುವುದು. ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಬೇಯುವುದು. ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾಟ್ಯಗಳನ್ನು ಮಂಜಪ್ಪನ ಕೈಗಳಿ ಎಸಗುತೆರೆ (೩೦೩೨. ೦೯); ಇತರ ಎಲ್ಲ ತರದ ನಂದ ಮಾಟ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅವರು ಎಸಗಿದ್ದರು (೩೦೩೨. ೦೯).

[<ಮಾಡು + -ಕ]

ಮಾಟಟ್ಟಿ (ನಾ). ರಚಿಸಿದ ಕಟ್ಟಿ; ಕಟ್ಟಿದ ದಿಂಡು: ಮಾಟಟ್ಟಿಗಳ ತಡೆಯೋ ಸೀಳಾಯ್ಲೆ ಬೀಗಿ ಬೆಳೆದು ಕಂದಿತ್ತಾಗಲಿ ಪೋಯ್ಲೆ ದರಿದ್ರ (೩೦೩೨. ೦೯೩ ಕಾಡು). [<ಮಾಡು + ಕಟ್ಟಿ]

ಮಾಟು 'ಮಾಡು' ಪರಾ.

ಮಿಂಚಕ್ಕ (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೊಳಪನ್ನಂಟುಮಾಡು: ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸು: ಗುಂಡಿ ಮಿಂಚಕ್ಕಲು ಬೀದಿಯವ್ವು ಪೋಪರದಿಗಳ ಜುಮ್ಮು ದಟ್ಟಿಸುತೆ (೩೦೩. ೨೦-೦೯). ೨. ಪ್ರಕಾಶಿಸು: ಹೊಳೆ: ಬೆಳಗುಗಳಲತಗ ಯೂಡಿ ಮಿಂಚಕ್ಕ ಒಲ್ಲಿಯಂಗುರವು ಕಣ್ಣೆಸೆಯ ಸಲ್ಲರಿತ್ತಾಗಿಯ ಕೆಂಜಿ ಪುಜಾದುವು ಬೆಲ್ಲಂಪಂಕನುರಾಗರಸವ (೩೦೩. ೨೦-೩೨).

[ಮಿಂಚು; ಇಕ್ಕ]

ಮಿಂಚದು (ಕ್ರಿ). = ಮಿಂಚಕ್ಕ ೨: ಪುಸಿದ್ದದಿ ಪೆರೆಯದಿಹುವ ಮಿಂಚು ಮಾಟ್ಯದಂತೆ (೩೦೩೨. ೩೯ ೪೭). [ಮಿಂಚು + ಇಕ್ಕ]

ಮಿಂಚು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೊಳಪು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು: ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು: (೪). ೨. ಹೊರಗಡೆಮು: ಹೊರಸೂಸು: ತಡೆಗೆ ಚಿತ್ತ ನಾಗಿ ನಷ್ಟ ಪಾಪವನ್ನ ಕೇಳುತ್ತ ಕುಳಿತ ಮಿತ್ತಾಸ ತಟ್ಟನೆ ತನ್ನ ಮಾತು ಮಿಂಚಿಸಿದ (೩೦೩೨. ೧೧. ೯). [ಮಿಂಚು + -ಇಕ್ಕ]

ಮಿಂಚು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೊಳೆ: ಪ್ರಕಾಶಿಸು: ಭಳಭಳಿಸು: ಮಿಂಚು ಪೊಳ್ಳೊಡೆ ಮಡಂ ಸುರಿವಾ ಬೆವರರ್ . . . ಪುನ್ಮಥಾನಳಿಬಿ ಬೇಗ ಯಾಗಿ ಮದನಾಬಿಮಯಂತಪೊಲೊಟ್ಟು ತೋಪುದರ್ (೩೦೩೨. ೩೦೩ ೩೩೪೪); ನಿರುಮಮದೇವದೀಪ್ತಗೊಳೊಕ್ಕೆಯನೆಯ್ದ ಪಳಂಚಿ ಮಿಂಚುವಾ ಭರಣದ ಮಿಂಚು . . . ಚೆಲ್ವೆಸೆಯ ಕಣ್ಣೆಸದತ್ತು (೩೦೩೨. ೨-೩); ಕಾಯಂ ಕರನ ಕಂದಿದರೇನಯ್ಯ ಕಾಯ ಮಿರನೆ ಮಿಂಚವರೇನಯ್ಯ (ಮಾಡು. ೨. ೯೯-೦೦೩). ೨. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳ ಭರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಬೆಳಕು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು. — ಮಿದ್ಯುತ್ತು ಉಂಟಾಗು: ಕಳಕ್ಕನೆ ಮಿಂಚಲೊ ಡಾಬ ನಳನಲೊಡನೆ ಕಾಣುತುಂ (೩೦೩೨. ೨೨-೩೦); ಮಿದ್ಯುತ್ತು ಮುಗಿಲ್ಲ ಲೆಕ್ಕ ಸುಗೊಳರದೊಳಿದ್ದು ಗರಿಗಳಂತೆ ಮಿಂಚುವು ದಿಗ್ಗುಧುಗಳಾದ್ದಂ (೩೦೩೨. ೩೭-೩).

೩. ಆಪ್ತಾಯಮಾವಮಾಗಿರು: ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕಾಣು: ಕರ: ಕತ್ತರಿ ಪಂಚರ ಮಾ ತುತ್ತ ಮಿಂಚುವೊಡನುಂಡಂ ಪುಶ್ಚಿ ತೊಡೆ ದಿಂಚಿ ದೊಡಾ ವಿಳಂಕಿತ ಮಾಡಿದಂ (೩೦೩೨. ೦೦೩೯). ೪. ಸ್ಪುರಿಸು: ತೋಚು: ವಿಶ್ವಾಸ . . . ವಿರಾಗದ ಭುಜ್ಜುತದೇವಿಯಾಗಿ ಪರವರ ಅಂಡಲೆಯುವ ಕಲ್ಪನೆ ಮಿಂಚಿತು (೩೦೩೨. ೧೧. ೦೩೯). ೫. ಮೊಡು: ತೋರು: ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು: ಮಂಚಕೆ ಮಿಂಚುವಾ ತ್ತುಕಾನದೊಳ್ (೩೦೩೨. ೩೩); ಚಂದ್ರವಿಂಚಿತದ ಜನಂ ಜನಗಳಂ ಬಳಸದೊರಗಳಲ್ಲ ದೆಡೆಯಲ್ಲೊಳಂ (೩೦೩೨. ೩-೩); ಮಿಂಚುವು ಚಿತ್ತರಸಭಿತ್ತಿಯಲಿ ಹ್ವಪುರಿ ಮೇಣಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಾದಿ ನಗರಗಳ್ (೩೦೩೨. ೨೨-೦೦೩೦). ೬. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸು: ಸೂಸು: ಅಲ್ಲೇನು ಹಂದರದ ಮಣ್ಣೆ ತರು ವಲಿಯಾಗಿ ನರೆಗಳ ಮಿಂಚುತಿದೆ (೩೦೩೨. ೩೯-೯೯). ೭. (ಮಿದ್ಯುತ್ತು ನಮ್ಪು) ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸು: ಧಾವಿಸು: ತೇಜರ್ಗನೇದರ್ . . . ಮಿಂಚಿದರಯೋಧಾಭಿಮಾನವಾಗಿ ಭರತನುಂ ತತ್ತುಳ್ಳುಪಂ (೩೦೩೨. ೦೦೩-೦೩೩). ೮. ಮೇಲಾಗು: ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗು: ಅತಿಶಯಿಸು: ಅವರುಗಳೆಲ್ಲರಿಗಂತಲೂ ಭೀಮಸೇನನು ದೇಹಬಲ್ಲದ್ದಿ ಮಿಂಚುವು ನು (೩೦೩೨. ೯೩). ೯. ದಾಟು: ಮೀರು: ಸ್ಥಾವಿರು. ವೃದ್ಧತುಂ - ೨. ೫೦ ವರುಷಗಳಿ ಮಿಂಚಿದ ವಯಸ್ಸು (೩೦೩೨. ೦೩೯). ೧೦. ಹೆಚ್ಚಾಗು: ಅಧಿಕವಾಗು: ನಿಮ್ಮಂತಹ ದೊಡ್ಡವರ ನಡತೆಯಂಬುದು ಪ್ರೀತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಬೇಡಿಕೊಂಡವನು ಮೀರಲಿರುವ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಮಿಂಚಿ ಇರುವುದು (೩೦೩೨. ೩೩-೩). ೧೧. (ಕಾಲದ ಅವಧಿ. ಕೆಲಸ ಇತ್ಯಾದಿ) ಕೊನೆಗಾಣು: ಮುಗಿ: ಮಿಂಚಿ ಹೋದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಚಿಂತಿಸಿ ಪುಲ ವೇನು? (ಗಾಥ). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮಿಂಚು: ತುಳು. ಮಿಂಚು, ಮಿಂಚು. ಮೆಂಚು: ತೆಲು. ಮಿಂಚು: ಕೊತ. ಮಿಂಚು: ಕೊತ. ಮಿಂಚು]

ಮಿಂಚು (ನಾ). ೧. ಹೊಳಪು: ಕಾಂತಿ: ಪ್ರಕಾಶ: "ತೋಳು, ಬೆಳಗು . . . ಮಿಂಚು, ಡಾಳಂ, ಪೊಗರ್, ತೊಳಪಂ, ಮನೆ — ಈ ರೀತಿ ಕಾಂತಿ" (೩೦೩೨. ೩೩-೩೦೩); ನಿರುಮಮದೇವದೀಪ್ತಗೊಳೊಕ್ಕೆಯನೆಯ್ದ ಪಳಂಚಿ ಮಿಂಚುವಾಭರಣದ ಮಿಂಚು . . . ಚೆಲ್ವೆಸೆಯ (೩೦೩೨. ೨-೩); ತೋಳುವ ಮಂತ್ರಮೋಲಗಳ ವೆಕ್ಕಳಿಂ ಸುರಿಪಲ್ಲ ಮಿಂಚಿನಂ . . . ಕಾಣೊಳುನಳಕೆ ಪಾಲ್ಪಲ ಪರವೇಯ್ಕೆ ಸರಿ ನಂದಳಂಜನಂ (೩೦೩೨. ೩೯); ಕಂಗಳನ ಮಿಂಚಿನ ಪುಳಿಕೆನ ಪೆಡೆಗುಟ್ಟು ನಂದರು ಚಿತ್ತಮಿತ್ತಲರು (೩೦೩೨. ೦-೩೩). ೨. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳ ಭರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಬೆಳಕು: ಮಿದ್ಯುತ್ತು: "ಕುಪಾ, ಚವಲಾ . . . ಐರಾವತಿ — ಈ ೧೧ ಮಿಂಚು" (ಮಾಡು. ೦೦-೩೦); ಪೊಳೆವ ಮಿಂಚುಗಳಂ ಕರಮಂಚ್ಚಮಪ್ಪ ಪಟ್ಟುಗಳ ತುಂಗಳಂ ಸುರಿವ ನಿರ್ವಾರಮಂ ಪೊಸಕಾರೊಳಿಂತು ಬೆಳ್ಳಗೆ ಪಥಿಂಗಾಣವಾನವನಂದೆನು ಮಂತಿ ತೋಪಿ ಸುತ್ತಲೂ (೩೦೩೨. ೦-೦೩೯); ಸಿದ್ಧಿಂ ಮಿಂಚಂ ಮೊಟ್ಟಗಿಂ ಪಡೆಗುಳ್ಳಂ ಪಡೆವಹೀಂದ್ರರೇದೊಗಡುವಿನೆಗಂ ಸಿದ್ಧಿಂ ಮಿಂಚಂ ಮೊಟ್ಟಗುಮನೊಡನೆ ತರಲ್ವೆದುವು ಜಯನ ಶರಣರಂಗಳ್ (೩೦೩೨. ೦೩-೩); ಎಣಿದನು ಸಿದ್ಧಿಲಾಗಿ ಕಂಗಳೊಳಿಟ್ಟುಕರನು ಮಿಂಚಾಗಿ (೩೦೩೨. ೦೩-೦೩). ೩. ಮಿದ್ಯುತ್ತಿನಿಂದಂಟಾಗುವ ಶಕ್ತಿ: ಮಿದ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ: 'ಮಿಂಚುದೀವಿಗೆ' ಪರಾ. ೪. ಮೆರುಗು: ಬತ್ತಿದ ವಕ್ರಾಂಟುಕುಂ ಮಿಂಚಾಗಿರಪಂ ತೊಡೆದು . . . ಐದರ್ ಪೃಥ್ವಿ (೩೦೩೨. ೯-೦೩೩); ಒಂದಿನು ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆಸವ ಸಂಭಾರಗಳನೊಂದಿಸಯ ಕಾಯ ತೊಣವಿನಲ್ಲಿ ಮಿಂಚೊಂದಂವಂದಂ ಬಿಣ್ಣೆಯಂ ಹಾಕಿ ಪೊಗ್ಗಿ ಮಿ ಕೆಂಡ[ದಿ] ಧೂಪದ ನಿದುವುದು (೩೦೩೨. ೩-೩); ಕಣ್ಣೆದೆ ಬಿಳುಪೊಣ್ ಕಪ್ಪು ಪತ್ತಿ ಮುಖ ಕಣ್ಣೆಯ ಮಿಂಚುಗಳಕ್ಕೆ . . . ಮಂದಿವಣ್ಣಂಗಳನೆಯೊಪ್ಪಿದರು

(೧೯೩೩. ೬-೧೯೩); ಪಶುಗಳ ಜೊಸ ಮೈ, ಮಿಂಚು ತಂಬು ಹತ್ತುವುದು (೧೯೩೩. ೧೧೦). ೫. ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಸವು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಕಾಲ; ಕ್ಷಣ : ಒಂದು ಮಿಂಚುವಾಗ ಹತ್ತು ಇಚಾರ ಗಿರಣಿ ಹೊಡೆತವು (೧೯೩೩. ೩೨). ೬. ಕ್ಷಣಕವಾದುದು : ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲವಿರುವಂಥದು : ಒಂದು ಕಂಬಾಯಿತು ಒಂದು ಮಿಂಚಾಯಿತು ಮುಂದೆ ಲೋಕಿಯನು ಮಂದಿಗನೊಬ್ಬ (೧೯೩೩). ೭. ಅಧಿಕ; ಹೆಚ್ಚಳ : ಇದಕ್ಕಿನ್ನು ಮಿಂಚಾಗಿ ಬೇನು ಕಷ್ಟವೆ ಬರಲು ಮದನಪುಷ್ಪನ ಧ್ಯಾನ ಮರೆಯದಿರು ನೀನು (ಹುಣಿ. ೬). ೮. ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ; ಹಿರಮೆ : 'ಮಿಂಚುಕವಿ' ಪರಾ. ೯. (ಮುತ್ಯಾದಿಯರು) ಕಾಲಿನ ಎರಡನೆಯ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಉಂಗುರ : ಪಾದಾಂಗುಲಿಗಳಿಗೆ ಬಿಷ್ಣುಶಿಲೆಯವಳು ನಗುತ ಸಂತೋಷದ ಮಿಸುನಿಯ ಮಿಂಚಿನಿಕ್ಕಿದಳು (೧೯೩೩. ೨೯-೩೦); ಸುಪಂಗುಲಿಯರು . . . ಮಿಂಚು : ಒಳ್ಳೆ . . . ಮೊದಲಾದ ಅಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು (ಸುರಸಂ. ೩೯); ಮಿಂಚು ಕಡೆಗೆ ಕಾಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಮದುವೆಯೆ ? (೧೯೩೩) ಮಿಂಚಿನ ಹುಳು = ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೀಟ : ಮಿಣುಕುಹುಳು : ಅದಮಿಯ ಮುಳ್ಳು ಮಿಂಚಿನ ಹುಳುಗಳು ಪುಣಜು ಹಿಡಿಯುವುವು (೧೯೩೩. ೯೯-೧೦೦); ಒಂದೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನ ಹುಳುಗಳ ಮಾಲೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ವೃಕ್ಷಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಿ ಗೊಳಿಸುವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು (೧೯೩೩. ೨೯). [< ಮಿಂಚು / ತಮಿ. ಮಲ. ಮಿಂಚು ತುಳು. ಮಿಂಚಿ, ಮಿಂಚಿ : ತೆಲು. ಮಿಂಚು]

ಮಿಂಚುಂಬುಳು 'ಮಿಂಚುಂಬುಳು' ನೋ.

ಮಿಂಚುಂಬುಳು, ಮಿಂಚುಂಬುಳು, ಮಿಂಚುಂಬುಳು, ಮಿಂಚುಂಬುಳು, ಮಿಂಚುಂಬುಳು, ಮಿಂಚುಂಬುಳು (ನಾ). ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾರುವ ಕೀಟ; ಮಿಣುಕುಹುಳು; ವಿದ್ಯುತ : ಶುಭ್ರತ್ವಾಂಶಿಗೆ ಮಿಂಚುಂಬುಳು ಸಮಾನತತ್ವವೂ ದೂರಗಮನಗಮನಗಳೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು (೧೯೩೩. ೧೨-೩೩); ಮಿಂಚುಂಬುಳುವು ಕಂಡುಬಂದು ಕಂಡಮೆಂದು ಬಗಿದದಲ ಮೇಲೆ ಪುಣ್ಯ ಪುಣ್ಯಯುಪನಿಷ್ಠ ಮೊಕ್ಕಳ ಮೂರುಪದಂ (೧೯೩೩. ೨೯-೩೦); ಘಟಲನೆ ಹಿಡಿದು ಮಿಂಚುಂಬುಳುವು ಹಿಡಿದಂತೆ ವಪ್ರಮಂ ದನುಪಹರಣ (೧೯೩೩. ೧೩-೧೩೩). ಮಿಂಚುಂಬುಳು : ಮಿಣುಕಿದ ಕಿಡಿಯುಪ್ಪಿನ ನೋಡ ! ಕಾದಿರಲನ ಮಿಂಚುಂಬುಳುವಂತೆ (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩). ಮಿಂಚುಂಬುಳು : ಇನನಿರಲು ಮಿಂಚುಂಬುಳುವು ಅಪಮವನ ತಲಿದು (೧೯೩೩. ೩೩. ೨೩-೩೩); ಮಿಂಚುಂಬುಳುವಿನ ಕಿರಣವೆಲ್ಲಾ ಹೊಳೆಹಿಡುತ್ತಲು ಕೋಟಿಪೂರಿಯರ (ಕುಡ್ಯಾ. ೩-೩೩). ಮಿಂಚುಂಬುಳು : "ಮಿಂಚುಂಬುಳುವದಾ ವಿದ್ಯುತ ಮಕ್ಕು" (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩); ಸರಿಯೇ ಸೂರ್ಯಗೆ ಕೋಟಿ ಮಿಂಚುಂಬುಳುಗಳ (೧೯೩೩. ೩೩). ಮಿಂಚುಂಬುಳು : ಜಂಕಿಸಿತುತುಡು ಸಂಕುಳ ಹೂಂಚುವ ಮಿಂಚುಂಬುಳುಗಳ ಬೇಸಗೆ ಕೊನೆಯದೊ (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩). ಮಿಂಚುಂಬುಳು : ಪುಂಗಾರಿಗೂಳಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುಂಬುಳು ತಂದಾ ಹಿಂಗಿಸಿದಂತೆ ಕೊಡುವುದುಪ್ಪುತೇಜನವಾ (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩); ತಳುಪು ಬೆಳಕನ್ನು ಕಿರಿದಿ ಮಿನುಕುವ ಮಿಂಚುಂಬುಳುವೆಂದೆನಿಸಲೋ ! (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩). [ಮಿಂಚು + ಪುಳು]

ಮಿಂಚುಕವಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕವಿ; ಉತ್ತಮ ಕವಿ : ಮಿಂಚು ಕವಿಗಳ ಪಲವು ರಸಗುಪ್ತವನು ಗಮಕದಲಿ ಉಂಟದಲಿ ಮೆಚಿದೋದಿ (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩). [ಮಿಂಚು + ಕವಿ]

ಮಿಂಚುಗಣ್ಣು, ಮಿಂಚುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕಣ್ಣು : ಮಿಂಚುಗಣ್ಣುಗಿಡು ಮಾತುಡಾಗಿ ಕೊಳಲಿದಾಗ ಮಂಚದ ಮೇಲೊಳಗಿದರು (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩). ಮಿಂಚುಗಣ್ಣು : ಅಪ್ಪಕಾದಿಗಣ್ಣು

ಮಿಂಚುಗಣ್ಣು . . . ಸಮತೋಷಭಾರಯಾರ್ ಬರುತವಳುತುಪದೊಳು (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩); ಕಣ್ಣುಗಿಡುಗಳೆಸಳುಗಣ್ಣು ಕಾಂತಿಯುಮನ್ನ ಕವದ ಮಿಂಚುಗಣ್ಣು . . . ಹಣ್ಣುಗಳೆಡೆಗಿಡುಗಿಡಲಿ (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩); ಬಾತು ಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಣ್ಣುರವ್ವಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕಪ್ಪನೆಯ ಮಿಂಚುಗಣ್ಣುಗಳು ಮಿರುಗುತ್ತಿದ್ದವು (೧೯೩೩. ೩೩). [ಮಿಂಚು + ಕಣ್ಣು]

ಮಿಂಚುಗಣ್ಣು 'ಮಿಂಚುಗಣ್ಣು' ನೋ.

ಮಿಂಚುಗಾಣ್ಣು (ನಾ). ಹೊರಗಿನ ಪ್ರದರ್ಶನ : ಬಾಹ್ಯಾಡಂಬರ : ಕಂಚನೊಳಗೆ ಶಿಲೆಯೊಳಗೆ ದೇವನ ನೋಡ ಮಿಂಚುಗಾಣ್ಣೆಯ ಭಕ್ತಿಯದು (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩). [ಮಿಂಚು + ಗಾಣ್ಣು]

ಮಿಂಚುಗಿಡಿ (ನಾ). ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಸವ ಕಿಡಿ. — ಕಣ : ತಡೆದಿದ್ದ ನಮ್ಮೊಲವು ಹರಿದು ಫುಟಿನ ಕೊಡಿ ಮಿಂಚುಗಿಡಿಯನು ಸುರಿಸಿದಂತಾಯಿತು (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩). [ಮಿಂಚು + ಕಿಡಿ]

ಮಿಂಚುಗಾರ್ (ನಾ). ಹೊಳಪುಳ್ಳ, ಉಗುರು : ಒಸರ್ಪುದಿದ್ದಕ್ಕೆ ಚಂದನ ರಸವಿನ ಮಿಂಚುಗಾರ ಮಿಸುಪು ಸುಳ್ಳುಗಳೆನಿಸುಂ ಪಡುವ ಮರಲ್ಪ ಕರಕೊಂಡದಮದು ಚಂದ್ರಾತಪ್ಪ ಮೂಲೆಯೊಡ್ಡಿದವೋಲ್ (೧೯೩೩. ೩೩). [ಮಿಂಚು + ಗಾರ್]

ಮಿಂಚುಗೂಡು (ಕ್ರಿ). ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕೂಡು : ಕಾಂತಿಯುಪವಾಗು : ಅವಳ . . . ಕಣ್ಣು ತೀಕ್ಷ್ಣ ಶಕ್ತಿದಂತ ಮಿಂಚುಗೂಡಿದ್ದವು (೧೯೩೩. ೩೩). [ಮಿಂಚು + ಗೂಡು]

ಮಿಂಚುದಲಿ (ನಾ). (ಲೋಚನದ ಕೂದಲಿಲ್ಲದೆ ಬೋಳಾಗಿದ್ದು) ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ತಲೆ : ಮಿಂಚುದಲಿ ಬಿದ್ದ ಪುಣನ . . . ಹೂಂಬುಗಳು . . . ನೆರವುದು (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩); ಮಿಂಚುದಲಿಗಳ ಮಿಂಡಿವಲ್ಲಳ . . . ಜೈನರ ಹುಡು ನೆರವು (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩). [ಮಿಂಚು + ತಲೆ]

ಮಿಂಚುದೀವಿಗೆ (ನಾ). ವಿದ್ಯುದ್ದೀವಿ : ಹೊತ್ತು ಅದೊಡೆ ನಲ್ಲಿ ನೀರೂ ಹೋಗಿಬಿಡುವುದು ಗಕ್ಕನ ಮರ್ಮ ಕೂಲಾ ಮಿಂಚುದೀವಿಗೆ ಅಂಬಿದುವುದು ಪಕ್ಕನೆ (೧೯೩೩. ೩೩-೩೩). [ಮಿಂಚು + ದೀವಿಗೆ]

ಮಿಂಚುನೋಟ (ನಾ). ಹೊಳಪುಳ್ಳದ್ದನ್ನು ದೃಷ್ಟಿ : ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಾರಿ ವಾರನೋಟ, ಕುಡಿನೋಟ, ಮಿಂಚುನೋಟಗಳ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದಿರುವವರು ಅತಿವಿರಳ (೧೯೩೩. ೩೩). [ಮಿಂಚು + ನೋಟ]

ಮಿಂಚುಬಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ; ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕತಿ : "ಪಾರಾಪಾರಾ, ಕುಟುಂಬ, ಪಾಪ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕತಿ, ಲತಾ - ೩ ಲಂಗಿಲೋಗಿಡೆ . . . ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕತಿ" (೧೯೩೩. ೩೩); ಮುತ್ತುರಗಳನ್ನು ಉರಿಸಲಾ ಹೊರಟಿ ಶಿವನೂ ಮಿಂಚುಬಳ್ಳಿಯ ಹೂಗಳನ್ನು ಧೂಮದಂತೆ ! (೧೯೩೩. ೩೩). [ಮಿಂಚು + ಬಳ್ಳಿ]

ಮಿಂಚುಬುಳು 'ಮಿಂಚುಂಬುಳು' ನೋ.

ಮಿಂಚುಬುಳು 'ಮಿಂಚುಂಬುಳು' ನೋ.

ಮಿಂಚುಬಿ (ನಾ). ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಸವ ಉರಿ. — ಬೆಂಕಿ : ಪ್ರಮಿಶ್ರವನ್ನು ಬೆಂಕಿ ಬಂಧಿಸಿದ್ದ ರೊಟ್ಟಿವಿರಾಗ್ರವೇ ಮೊಳಗುದಾಗಿ ಮಿಂಚುಬಿಯ ಮೊಬ್ಬಿಗೆ ಹೋಳಾಯಿತು (೧೯೩೩. ೩೩. ೩೩). [ಮಿಂಚು + ಬಿ]

ಮಿಂಚುಬಿಡಿ (ನಾ). ಫಳಗಳಿರುವ ತೀಕದಾನಿ : ಪುಣ್ಯಂಚಿಯ ಮೇಲ್ಗಟ್ಟು ಗಿಡಿ ಮಿಂಚುಬಿಡಿ ವೀಣೆ ಸಂಗರಿಸುವು ಲಾವಚದ ದೇವನಿಗೆಗಳು (೧೯೩೩. ೩೩). [ಮಿಂಚು + ಬಿಡಿ]

ಮಿಂಚುವಣಿ (ಕ್ರಿ). ಹೊಳಪನ್ನು ಹೊಂದು : ತನ್ನಣ್ಣು ಗೊಂಬೆಯ ಮಿಂಚುವಣಿ ಮೇಲ್ಪ ರಸವದ ಕೋಡಗಂಗಳ ಒಳ್ಳವಾಬುವನೇನಾಗ

ರೆಂದು ಸೆಳೆದು ಕಡಿದಿಡ್ಡಾದಲ್ಪವು ಸುವ ಮುದಿಮುಂಗುಲಿಗಳೆಂದು . . .
ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಜವುಣಾದಿ ಬರೆವರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩೪).

[ಮಿಂಚು + ಪದ್ಯ]

ಮಿಂಚುನೆಳಗು (ನಾ). ೧. ಮಿದ್ವತ್ತಿನ ಕಾಂತಿ. — ಪ್ರಕಾಶ :
ಮಿಂಚುನೆಳಗುಂಟರಮಾಯ್ತಿ ಶಿಖಿಡಿ ತಾಂಡವಕ್ಕಲಿಸಿದರು . .
ರರತ್ನಾಭವಂಪ್ರವೇಶದೊಳ (ಕೂ. ೧-೩೩). ೨. ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಬೆಳಕು :
ಚಂಚಲವಾದ ಪ್ರಕಾಶ : ಮಿಂಚುನೆಳಗಿನ ಬೆಳಕೆಯಲಿ ಮನ ಮುಂಚಿ
ಮೈಗೊಂಡಲುವಾತುಮವಂಚೆರು ನೀವೆ ಪರುಗಲೆಂದರೆ ಬೇದವೇಕೆ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩). [ಮಿಂಚು + ಬೆಳಗು]

ಮಿಂಚುನೋಗು (ಕ್ರಿ). ಮಿದ್ವತ್ತಿನಷ್ಟು ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಹೋಳೆ. —
ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ಇದೇಂ ಭ್ರಮೆಯೊ ಮನವರ್ಗಮಮ . . .
ಭೂವಲ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬುದಿಂತೋಗದ ಮಿಂಚುನೋಗಂಚೆಯೊಳ ಸದ್ವ್ಯಕ್ತವೆನ
ಲೊಲ್ಲರೇ ಭವದೊಳುಂಡೊಡಂ ಕಂಡೊಡಂ (ಕೂ. ೧-೦೯).

[ಮಿಂಚು + ನೋಗು (< ನೋ)]

ಮಿಂಚುಹುಳೆ 'ಮಿಂಚುಂಬುಲು' ನೋ.

ಮಿಂಚುಹುಳು 'ಮಿಂಚುಂಬುಲು' ನೋ.

ಮಿಂಚುಳ್ಳು 'ಮಿಂಚುಳ್ಳು' ನೋ.

ಮಿಂಚೆಳೆ (ನಾ). ಹೊಳೆಯುವ ರೇಷ್ಮೆಎಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೀರೆ :
ಮುಂದುಕಿ ಎಳೆಯವಳಾಗಿ ಮುಖ ಮಿಂಚೆಯಾಗಿ ಸವೆದ ಮೈ ತುಂಬಿ
. . . ನಸುನಕ್ಕಳು ತಾಯಿ (ಕೂ. ೧೦-೪).

[ಮಿಂಚು + ಎಳೆ (< ಎಳೆ)]

ಮಿಂಚೋಲೆ (ನಾ). ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಕಿವಿಯ ಅಭರಣ :
ಹೊಳೆಯುವ ಓಲೆ : ಮಿಂಚುಗುವ ಮಿಂಚೋಲೆ ಸುಲಿಪಲ್ಲ . . .
ಎಸೆಯಲು ಮೆಲೆವರು (ಕೂ. ೧೦-೩೩). [ಮಿಂಚು + ಓಲೆ]

ಮಿಂಚೋಡರ್ (ನಾ). ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ದೀಪ : ಮಿನಗಿದುವು
ಮಿಂಚೋಡರ್ ಮನೆಯನೆಗೆ ಮಿಂಚಿನಲಿನ ಗೊಂಬೆಯೊಳ (ಕ್ರಿ. ೧೦-೩೩).
[ಮಿಂಚು (< ಮಿಂಚು) + ಓಡರ್]

ಮಿಂಚಿಗೆ 'ಮೆಂಚಿಕೆ' ನೋ.

ಮಿಂಚೆ 'ಮಿಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಿಂಚೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಸಮಶ್ರುತ್ವದಗಳಿಗೆ : — ಒಪ್ಪಲಿ
. . . ಮಿಂಚೆ ಕಟ್ಟಿ ಚುಲಿವುಡಲಿ ಹಿಕ್ಕಾಡ್ಲಿಕೆ ಇವುಗಳ ಬೇರಾಗಲು
ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೆತುಕದ ಲಿಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ ಕೊಂಬುವು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೩). [?]

ಮಿಂಚೆಯೆಂಬು 'ಮಿಟ್ಟಿಯೆಂಬು' ನೋ.

ಮಿಂಡ (ನಾ). ೧. ಮೇರ : ಶೂರ : ಪರಾಕ್ರಮಿ : ಕೋಟಿಕನಾಮ
ಭೂಯಂತಿ ಮುಂದಿರ ಭೋಜನೆ ಕಂಡು ಮಿಂಡರುತ್ತಾಟವೆಂದು
ಪೂಜ್ಯಪಿತೃಶತೃತುಮಾಳೆ ಪೊಯ್ತಿ ನೀವಾಟವರಾಗಿ ಹಿಂಗೆ (ಕೂ. ೩-೩೩)
; ಅಟವಿಕದರ್ ಹೊಯ್ತಿ ಮಿಂಡರ ಮಿಟನೆತ್ತಿದವರು ಕಾಪಿನ
ಕೋಟಲೆಗೆ ನಾಪೊಲೆವೆಂದರು ಚಿತ್ರಸೇವನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೩೩) ; ಮಿಂಡ
ಮುಂದಿರಳಿರಾಣರು . . . ಮಿಂಡಮದ ಕಲಿಕೆಗಳ ತರಳರ ತಂಡ ಕೂಡಿತ್ತು
(ಕೂ. ೩-೩-೩೩). ೨. ಮಿಗಿಲಾದವನು ; ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು :
ಶಿಖರ ಗಂಡ ಕರ್ವುಗದ ಮಿಂಡ ಮುರ್ವೊಡವಾರಾಂಧಕಾರಮಾರ್ತಾಂಡ
(ಕೂ. ೩-೩-೩೩) ; ಹೊಸ ಬಿರುದರ ಗಣ್ಯರ ಬಾಯರಾಂತ್ರ ಮಿಂಡ : (ಕೃ.
XII, ಕೂ. ೧೦-೩೩ : 1571). ೩. ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು ;
ಭಯಂಕರನಾದವನು : ಮೂರು ರಾಯರ ಗಂಡ ಚಾಡಿ ಕೇಳಿದ ಮಿಂಡ
(ಕೂ. ೧೦-೩೩). ೪. ಉಪವತಿ : ಜಾರ : "ಜಾರು, ಉಪವತಿ : —
೨ ಮಿಂಡನ ಪರ" (ಕೂ. ೧೦-೩೩) ; ನಿನ್ನ ಬೇಟದ ಮಿಂಡನಾನವನನಂ

ಬೇಟೆಂದು ಬೆಸಗೊಳಿ (ಕೂ. ೩-೩-೩೩) : ಬೆಸಗೊ ಗಂಡಸವ್ವಾ
ಹೊಟಗಿ ಮಿಂಡನವ್ವಾ ಎರಡನೂ ನಡೆಲು [ಬಾರದವ್ವಾ] (ಕೂ. ೧-
೩೩-೧೦೪) ; ಮರಾಗನೆಗೆ ಮನವೆಳಸಲೆಸುವವರ ಪಂದಿರಿಗಳೆಂಬ
ಮಿಂಡರು (ಕೂ. ೩-೩-೩೩). ೫. ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ವಶಪಡಿಸಲು
ಆಗದ ವಸ್ತು, ವ್ಯಕ್ತಿ, ಪ್ರಾಣಿ ಮುಂತಾದುವು : ಹೊಳೆ ದಾಟಿದ
ಮೇಲೆ ಅಂಬಿಗರ ಮಿಂಡ (ಗಾ. ೧) ; ಕತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಾರನ ಮಿಂಡ (ಗಾ. ೧).
(ಗು). ೬. ವಿರುವ ; ಉಕ್ಕುವ : 'ಮಿಂಡಪ್ರಾಯ' ಪರಾ.
೭. ಹರೆಯದ ; ಪ್ರಾಯದ : 'ಮಿಂಡಗೊರವ' ಪರಾ.

ಮಿಂಡಕ್ಕುಳು = ಶೂರರೂ ಸಮರ್ಥರೂ ಆದ ಸ್ವಚ್ಛಂದ
ತರುಣರು : ಅಂತಾ ತುಣುಪಟ್ಟಿಯ ಕಿಣುಪುಕ್ಕುಳಂ ಬಲ್ಕುಕ್ಕುಳಂ ಮಿಂಡ
ಮಕ್ಕುಳುದುನೊಂದೆ ಕೋರೊಳು ತಂದು ಪುಟ್ಟಿದಿಸುವ ಕೃಷ್ಣನಂ
. . . ಕರಿಯುತ್ತಾಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮ. ಮಿಂಡ ; ತುಳು ಮಿಂಡ : ತುಲ. ಮಿಂಡಮಂ.
ಮಿಂಡರು : ಕೂಡ. ಮುಂಡೇ ; ಕೋಡ. ಮಿಂಡ್, ಮುಂಡ್.]

ಮಿಂಡಕ್ಕುಳು (ನಾ). ಪ್ರಾಯದ ಮೋಹ : ಸೂಕ್ಕುನೀರೆಯರಲೆವ
ಮೇಲಾದಂ ಸಲೆಯದಡಿಯಕ್ಕುವರೆ ಮಿಂದ ಪರ್ಯಂತವಂ ಪೊತ್ತು
ಮಿಂಡಕ್ಕುಳಂ ಪಾರಿದುರ್ಗದು (ಕೂ. ೩-೩-೩೩).

[ಮಿಂಡು + ಅಕ್ಕುಳು (< ಅಕ್ಕುಳು)]

ಮಿಂಡಗಾತಿ (ನಾ). ಜಾರಿ : ಮಿಂಡಿ : ಈರ್ವರೂ ಮಿಂಡಗಾತಿಯ
ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಕೈ ಎತ್ತಿ — ಹಾಗೆಯೇ ಹಾಡುವರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩).

[ಮಿಂಡ + — ಕಾತಿ]

ಮಿಂಡಗಾರ 'ಮಿಂಡಗಾಣ' ನೋ.

ಮಿಂಡಗಾಣ. ಮಿಂಡಗಾರ (ನಾ). ೧. ಜಾರ : ಮಿಟ್ಟಿ : ಮಿಟ್ಟಿ
ಸೂಳೆಯ ದಾಗಲಲ್ಲಿ ಎಂಬತ್ತುನಾಲ್ಕುಲಕ್ಷ ಮಿಂಡಗಾಣರು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦).
ಮಿಂಡಗಾರ : ೧. ಸೂಳೆ ಸುಲಿದುಕೊಂಡು ತಿಂದಳು, ಮಿಂಡಗಾರ
ತಿಂದುಕೊಂಡು ತಿಂದ (ಗಾ. ೨). ೨. ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು ;
ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು : ನೀವು ಭಗವದ್ ವ್ಯಕ್ತಿ ಈಗ
ಮಿಂಡಗಾರರು ಬರುತ್ತಾರೆ (ಕೂ. ೧೦-೩೩). [ಮಿಂಡ + — ಕಾಣ]

ಮಿಂಡಗಾಣಿಕೆ (ನಾ). ವ್ಯಭಿಚಾರ ; ಹಾದರ : ಮಿಂಡಗಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ
ಗಣಿಸಿದ ಸಾವಿರವನ್ನೊಡ್ಡಿದ ತೀರವು (ಕೂ. ೩-೩-೩೩).

[ಮಿಂಡಗಾಣ + — ಕಿಕೆ]

ಮಿಂಡಗುದ್ದಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ವಂಶದ ಹೆಸರು : ತೊಗರ ಮುಚಿ
ಸೆಟ್ಟಿಯಂ ಮಿಂಡಗುದ್ದಲಿ ನಾಮಸೆಟ್ಟಿಯಂ ಸಮಸ್ತಮುಂವುಂದಿಂಡ
ಗಲುಮಿಂಚು ಮೆಟ್ಟಿನಮತೇವ ಸನ್ನಿಧಾನದಲು . . . ದೇವರ್ಗ ಕೊಟ್ಟ
ಕಯ ಕೆಂವು ವದ್ದುತ್ತು (ಕೃ. VII, ಕೂ. ೧೦೩-೩೩ : 3088) ; ಹುರಿ
ಗಿಣಿಯ ನಗರ ಮುಮುಂದಿಂಡ ಮಿಂಡಗುದ್ದಲಿ ಸಮಯ ಮಂತ್ರಿ
ಸಾವಂತ ಮೆಟ್ಟಿನದಿಗಳು . . . ಅದಿಯದ ಹಲರು ಹದಿನೆಂಟು
ಮುಮುವದೆಯೊ (ಕೂ. ೩-೩-೩೩). [?]

ಮಿಂಡಗೊರವ (ನಾ). ಹರೆಯದ ಜಂಗಮ : ಪ್ರಾಯದ ಜಂಗಮ :
ಮೇಲೆ ಮಿಂಡಗೊರವ ಹೋಡರೆ ಕಂಡು (ಕೂ. ೩-೩-೩೩).

[ಮಿಂಡ + ಗೊರವ]

ಮಿಂಡಜಂಗಮ (ನಾ). = ಮಿಂಡಗೊರವ : ಮಿಂಡಜಂಗಮವಿಸರವಾ
ಭರಣಾಂಬರಗರು . . . ಕಾಂಬಲಾದಿಗಳನೊಡಮಿಗೊಳುತ್ತಾ ನಂದಿಂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೩೩) ; ಸೂಳೆ ಲಕ್ಕದ ಮೇಲೆ ತೊಂಬತ್ತಾಜುಸಾವಿರ ಮಿಂಡ
ಜಂಗಮ ಮಿಣಿ ಬಾಲರು ವೃದ್ಧರೆಯು ಪುಡೆಕೆಗಿಡಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦-೩೦).
[ಮಿಂಡ + ಜಂಗಮ]

ಮಿಂಡತನ (ನಾ). = ಮಿಂಡಗಾಣಿಕೆ : ಪಂಡಿಗೊಂಡೂರಂತೆ ಹೋಗದ
ಫಂಡಿಸುವುದು : ಭಕ್ತಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮಿಂಡತನದಿಂದ ನೀತಿಯೇ (೨೫೫.
೪೦ ೨೯). [ಮಿಂಡ + ತನ]

ಮಿಂಡತಿ (ನಾ). ಉಪಪತ್ತಿ : ಪಾರ್ : ಹೆಂಡತಿಯು ಪುಟ್ಟ ತರು
ಗೋಡು ಹರಕು ಹರಕುತುಂಡಿ ಮಿಂಡತಿಯು ಪುಟ್ಟ ಮೆರೆಪುದು ಮಿಂಡತಿಯು
ಮೇಲ್ಮಂಡಿ (೨೦೧೫, ೯೬-೯)

[ಮಿಂಡ - ತಿ, (< ತಪ್ಪಿ), ತಲು. ಮಿಂಡತಿ]

ಮಿಂಡಪೋದಿ (ನಾ). ಒಂದು ವಂಶದ ಪೆಸರು : ಸ್ತುತಿಪ್ರೀತಿಯು
ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಪಿತೃಪೂಜಾ $\times \times$ ಕೃತ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಜನಮಂಡಿಯ
ತಳಾಪು ಮಿಂಡಪೋದಿಯು ಪ್ರಿಯ ತರಿದ $\times \times$ ಗಾರಮಾಂ $\times \times$ (೨೫
X. ಗೋಡ ೩೩-೯, ೩೦-೨೦೦) [?]

ಮಿಂಡಪ್ರಾಯ (ನಾ). ತುಂಬುಹರೆಯು : ನವತಾರುಣ್ಯ : ಬೀಯ
ವಯಸ್ಸುಮಾತ್ರ ಮಿಂಡಪ್ರಾಯದಾತಂಗೊಂದು ಭಕ್ತಿಸ್ಥಿತಿಯು ಮುಂದೆ
ಮಾಡುಗುತ್ತನು ಮೊನೆಯಧರಿಸೆಗೆ (೨೫೫. ೨೫-೦೦).

[ಮಿಂಡ + ಪ್ರಾಯ]

ಮಿಂಡಭಕ್ತ (ನಾ). = ಮಿಂಡಗೊರವ : ಈಯನೇ ಇಮ್ಮಡಿಸಿ
ಧನವನಡೆಯುವುದೊಳಗೆ ಮಿಂಡಭಕ್ತಂಗಿಯವನುಮಾತ್ರಾ ಮೊನೆಯ
ಧರಿಸಲು ಗಣಪಾಥ (೨೫೫. ೦೦ ೩೬) [ಮಿಂಡ + ಭಕ್ತಿ]

ಮಿಂಡವಂದಿ (ನಾ). ಪ್ರಾಯದ ಹಂದಿ : ಕೊಬ್ಬದ ಹಂದಿ : ಮಿಂಡ
ವಂದಿಯು ಲಾವಣಿಯು ಲಾರಾಯಲಾನೆಯ . . . ಮಿಂಡ ಹಿಂಡುಗಳ
ತೋಪಿಸುವೆವೆಳು (೨೫೫. ೦೩-೦೬). [ಮಿಂಡ + ವಂದಿ]

ಮಿಂಡಹರೆಯ (ನಾ). = ಮಿಂಡಪ್ರಾಯ : ಪಾಪಮಯ್ಯನ ತಪ್ಪು
ತಪ್ಪುಮಾಡಿದನು ಬೀಡು ಗುಂಡಯನಪೊಲು ಮಿಂಡಹರೆಯ
ವನು (೨೫೫. ೯-೩೬) [ಮಿಂಡ + ಹರೆಯ (< ಪರಯ)]

ಮಿಂಡಾಟಿಕೆ (ನಾ). ವ್ಯಭಿಚಾರ, ಹಾದರ : ತರಣ ಮಿಂಡಾಟಿಕೆ
ಯೊಳಗೊಳಿಸುವುದುಮಾತ್ರದಲಿ ಬೀದಿ ಪುರುಷನೊಳಗಿನದ ಮಂಡಿದ
ವರ್ಗ ಧನಸರ (೨೦೧೫. ೪೭-೬೦). [ಮಿಂಡು ಆಟಿಕೆ]

ಮಿಂಡಾಡು (ಕಿ). ಹಾದರ ಮಾಡು : ವ್ಯಭಿಚಾರ ಮಾಡು :
ಮಿಂಡಾಡಿ ಮಾಡಿ (೨೦೧೫. ಮಿಂಡಾಟಿಕೆಯಾಗಿ) ಮೆಚ್ಚಿದ ರಂಜಯಲೊಳಗೆ
ಮಿಂಡಾಡಿದ ಜಗದುಂ ಕಂಡಪ್ಪಾ ಗುಂಟೆಯನ ಮುಂಡಿಗೊಳ
ಗಾಗದಿಪ್ಪವಂ ಸಕ್ಕುರುಡು (೨೫೫. ೦೯ ೩೬). [ಮಿಂಡು + ಆಡು]

ಮಿಂಡಿ (ನಾ). ಗಿ. ತುಂಬುಯೆವನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವಳು :
ನವಯೆವತಿ : ಕೃಂಗಾರಸುಗೋಗಿಯೆಂದುಬಿಡ ಮಿಂಡಿಯರಾಪಗ
ಮೊಟ್ಟು ನೋಡಲಾ ಪಾರುಮೋವಿಲಾಸನಧಿ ರಂಜಿಸುವಂ (೨೦೧೫.
೦೩-೩೬) : ಮಂಡಿಯೊಳಗೆ ಮಾರಾಂತಪಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಿ ತೊಲಗ
ಮೆಡನಂತೆ ಮಿಂಡಿಯರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಗಲಿಸುವಂತೆದಳಿ ಮುಂಡಿಗಳೊಳಗಿ
ದಾವು (೨೫೫. ೨೯ ೩೩) : ಮಿಂಡಿಯರ್ ಬಂಡಾಣವೆದೆಯನ ಮೆಡ್ವಳ್ಳನೆ
ಒಡ್ವಳ್ಳನೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಸುಂಟು ಮೆಡ್ವಳ್ಳಿಯೊಳಗೆ ಮೆಡ್ವಳ್ಳಿಯಂ ತರ್ಚಿಯಂ
(೨೫೫. ೦೩ ೨೬). ೨. ಉಪಪತ್ತಿ : ಬೆಲೆ ಖರ ತುಡ್ಡ ಪುಟವನರು
ಪುನಃಕೊಡ ಪುಟ್ಟುಸಿದ್ವಳ್ಳಲಿಸಿದ ಮಾತೆ ಪಕ್ಕದಲೊಳ
ವನಂತೆ ರಂಜಿಯ ಮಿಂಡಿಯರ್ (೨೫೫. ೫ ೩೯೯) : ತಕ್ಕೊಡೆಯದ
ಮಿಂಡಿಯಂಪರತಿಯ ಸುಖವ ತನು ಬಕ್ಕುರಿಸಿ ಪೊಗಳ್ಳಿ ವಿಟುಂತೆ (೨೫೫.
೦-೩-೦). (ಗಿ). ೩. ಖರವ : ಉಕ್ಕುವ : 'ಮಿಂಡಿವರೆಯ' ಪರಾ.

[ಮಿಂಡ + -ಇ/ ಹಳು. ಮಿಂಡಿ]

ಮಿಂಡಿ 'ಮಿರಡಿ' ನೋ.

ಮಿಂಡಿ (ನಾ). (?) : ಕೆಂಡಗಳ ತಗ್ಗಿದುದುನಗಲದಿ ಹೆಂಡಿಸಂತೆ ಕೇಳಕೆ

ಮೊಗಿನ ಮಿಂಡಿ ಮಿಂಡಿಯ ಸರಳ ಕರಧಿಯೊಳದಿದನು ಪರಿಯಾ
(೨೦೧೫. ೦೭-೩೩). [?]

ಮಿಂಡಿಗೆ (ನಾ). ಗೊರಸಿನ ಹಿಂಭಾಗ : ಮಿಂಡಿಗಳೆಂ ಮಿಗೆ ಚುಂಬಿ
ಪಾಲಮೊಟ್ಟು ಮಿಂಡಿವೆಸಗೊರೊಮತತಿ ಕೊರ್ವಿದ ಮೆಯ್ ಮಿಗೆ
ಹೇಳುವೆತ್ತವಡ್ಗೊತಮಾ ಪನಕ್ಕುಳುವನೆಯದನೊರ್ವ ಮಹಾವೆತ್ತಗೊ
(೨೫೫. ೯ ೩೩) : "ಗೊರಸು ?" (೨೫೫). [ಮಿಂಡಿ. ಮಿಂಡು]

ಮಿಂಡಿತನ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣಿನ ಯೌವನ. - ತಾರುಣ್ಯ : ಮಂಡಿಯು
ಮಿಂಡಿತನದಿ ನಿಟ್ಟುಣಕ್ಕೆ ನಾ ಹೋದಂತೆ ಮಂಡಿ ಮೋಳಾದನವಪ್ಪದಿನೆಗೆ
ನಿಟ್ಟುಣ (೨೦೧೫. ೦೩೫-೬೯೯). [ಮಿಂಡಿ + ತನ]

ಮಿಂಡಿದೊತ್ತ (ನಾ). ಯೌವನಸ್ಥಳಾದ ದಾಸಿ : ಹದದ ಹಣ ಹಾಗ
ಮೆಲ್ಲಂ ಜಡೆಯಿಡಕುರಮಡಗಿ ಮಿಂಡಿದೊತ್ತಿಂಗೊಳ ತಂಡುಗೋ ಗೊರವರ
ಮೆಚ್ಚಂ ಪೂಡವಿಗೆ ಸಿವಕ್ಕು ತಾವೆ ನೈಕ್ಕುಮುನಿಪಂ (೨೫. ೩೧೯. ೫೫೫.
೨೯-೩೦; ೧೩೫). [ಮಿಂಡಿ + ತೊತ್ತ (< ತೊಟ್ಟು)]

ಮಿಂಡಿವರೆಯ (ನಾ). ತುಂಬುಪ್ರಾಯ : ನವಯೆವನ : ಕರುಪರೆಯಿಂದ
ಸಂತತಮಿಂಡಿವರೆಯದ ಸೋಕುಪರೆಯ ನಡುವರೆಯವರಂ (೨೦೧೫.
೨೯ ೦೯). [ಮಿಂಡಿ + ವರೆಯ (< ಪರಯ)]

ಮಿಂಡಿವೆಂಡಿ (ನಾ). ನವಯುವತಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿ : ಪತಿಯೊಡವಳೆನು
ತನ್ನಯ ಮಿಂಡಿವೆಂಡಿಯು ಕೋಳೊಂದಿಪ ಕುನ್ನಿ ಧೃತಿಹೋದ ಧೈರ್ಯ
ವನಾಂತು ಬಾರೊಂದು ರತಿರಾಜ ಮೂರಲಿಸಿದನು (೨೫೫. ೦೩-೨೩).

[ಮಿಂಡಿ + ವೆಂಡಿ (< ವೆಂಡಿ)]

ಮಿಂಡಿವೆಣ್ಣಿ (ನಾ). ತುಂಬುಪ್ರಾಯದ ಹೆಣ್ಣು : ನವಯುವತಿ :
ಗಂಡುಮಾನ್ಯಗರ್ಗಣ್ಣು ನಿರ್ಜವಕ್ಕುಮಾಣೆ ಸುರೋರ್ವಿಯೊಳಿಂವೊಳ
ತೋಳ ತಕ್ಕೊಳಿಂವೊಳವಂ ಬಡದೊಪ್ಪಗುಂ ಚಂಡವಿಕ್ಕುಮಾಡುವುದು
ಭೂಮಿಮಾಲಕನೊಲ್ಲನಂಜರಾಗ್ಗಿಡಿಪ್ಪ ದುನ್ನತರ ತೃಪ್ತಾಪ್ತವೆಂಬೆಯಂ
(೨೫೫. ೦-೨೯) : ಉಪಪತ್ತಿಯು ಮಿಂಡಿವೆಣ್ಣು ನವರಕ್ಕುಬಿಡತ
ಪೂಪಾಪ್ತದಲಿ ರಂಜಿವಕ್ಕು ಬಿಡನಲ್ಲ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾಯನು ರಂಜಿಯು
ಮೊಗವೊಟ್ಟಿದ (೨೫೫. ೦೯-೦೯). [ಮಿಂಡಿ + ವೆಣ್ಣಿ]

ಮಿಂಡು (ನಾ). ಗಿ. ಶೌರ್ಯ : ಕಲಿತನ : 'ಮಿಂಡೇಟು' ಪರಾ. ೨.
ವ್ಯಭಿಚಾರ : ಹಾದರ : 'ಮಿಂಡಾಟಿಕೆ' ಪರಾ. ೩. ನವಯೆವನ :
ತುಂಬುಪ್ರಾಯ : 'ಮಿಂಡಕ್ಕರು' ಪರಾ. ೯. ಇಂದ್ರಿಯಲಾಲನೆ :
ವಿಷಯಲಿಂಪಟತೆ : (೨). ೩. ಪುಂಡ : ತಂಟಿಕೋರ : ತಕ್ಕಿನ ಕೆಳದ
ಗೊಂಡು ಮಿಂಡು ಮಾರ್ವಲಿದಿರಾಂತು ಮಂಡಿ ಸುತ್ತದ ಬಾರಿಗೆ
ಮೆಯ್ಯನೊಡ್ಡಿ ಕೋಟಲಿಗೊಳಗಾಗಿ ಪಂದಿ ಪವೆವಂದಮದಾರ್ಗಮಾಣವು
ವರ್ಗನಂ (೨೫೫. ೩-೦೬) : ಮನಗಿದನಂತು ಮಿಂಡು ತಾವಂ ಭಯಂ
ಕರವಾಗೆ ಬಂದಸಗೊಳಿಯಂ ಪೊಕ್ಕು . . . ಪನ್ನಪ್ರಾತಂಗಂ ನೆಟಿ
ಕೊಂಡು ಸಂತಕದೆ ತುಂಡವಂ (೨೫೫. ೨-೩೩). ೬. ಅಪಂಕಾರ :
ದಪ್ಪ : ಕಂಡಾ ವಿಮದರ್ಶಂ ಮಿಗೆ ಮಿಂಡಿಮೊರ್ವಪತಿಯ ಪಕ್ಕದೊಳ
ವನುಡ್ವಂಡತಿಯಂ ಧನಮಿತ್ರನಂಜರಿಯುತ್ತಿರದೆ ಪೆದನಲ್ಲ ಕೇಳಲ್
(೨೫೫. ೯ ೦೩೩).

ಮಿಂಡುಗುದ್ಡು = ಗಿ. ಪ್ರಣಯದ ಮೋಹದಿಂದ ಬಿದ್ದ ಪೆಟ್ಟು :
ಪ್ರಿಯವಾದ ಮೋಹ. ೨. (ಆಲಂ) ದೂರಾಲೋಚನೆಯೊಡ್ಡದೆ
ಪ್ರಿಯನಿಂದ ಪಡೆದ ನಷ್ಟ. [ಮಿ. ೩ ತಮಿ. ಮಿಂಡು]

ಮಿಂಡುವಡೆ (ನಾ). ಪುಂಡರ ಸಮೂಹ : ತಂಟಿಕೋರರ ಗುಂಪು :
ದೇವ ಭವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕರಮೋವದ ಸಂತಕದೆ ಮಿಂಡುವಡೆದರೊಡ್ಡೋಪು:
ವಂದೇವಿ ಜನ ದಾವಾನಲನಂತೆ ಸುಡುವನಿರುಳುಂ ಪಗಲುಂ (೨೫೫.
೨-೩೯). [ಮಿಂಡು + ವಡೆ]

ಮಿಂಚೆ (ನಾ). ತುಂಬುಪ್ರಾಯದ ಸ್ತ್ರೀ : ತರುಣಿ : ಅಂಚೆಗಳ ಮಿಂಚೆ
ಯರ್ ಕೊಂಡು ಕೊನೆಯ . . . ನಿರ್ಗಲಂ ಚೆಬ್ಬುತಾಡಿದರ್ ಸರಿಯೊಳ್
ಸಡು ಮಿಗಳು (ಕಂಠಾ. ೬-೨೮) ; ಕುಂಡಲಿಯನೊಡಾತ ಮಿಂಚೆಯೊಗೊ
ಲಿಯುವನೆ (ಕಂಠಾ. ೫೦೬) ; ಮಿಂಚೇರ ಬಳಗವೆ ಬೆನ್ನಪ್ಪಿ ಬಂದು ನಿನ್ನ
ರಂಜೆವೆವರು ಕೂಡಿ ನಗುತಲಿ ನಿಂತು (ಕಂಠಾ. ೫೦-೨). [ಮಿಂಚು . . . -೨೨]

ಮಿಂಚೆವಣ್ಣ (ನಾ). = ಮಿಂಡಿವಣ್ಣ : ಮಿಂಡಿವಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಮದವೆದ್ದು
ತನ್ನೊಳು ಕಂಡ ಕಡೆಗೆ ಚೆಲ್ಲುವರು . . . ಉದ್ದಂಡತನವಾಡುತಿದರು
(ಕಂಠಾ. ೬-೦೬). [ಮಿಂಡೆ + ವಣ್ಣ (<ವಣ್)]

ಮಿಂಡೇಳ್ 'ಮಿಂಡೇಯ್' ನೋ.

ಮಿಂಡೇಯ್. ಮಿಂಡೇಳ್ (ಕ್ರ). ೧. ಪೊರುವದಿಂದ ಉಬ್ಬು :
ಉರ್ಗಿನ ಕೆಲಸಯ ಚೋನೆ ಸೊರ್ಕುಂಚೊರ್ಗಲೊಡಂ ಕಂಡು ಮಿಂಡೆಬ್ಬಿ
ಪಡವಳೆಲ್ಲರೂರವಣಿ ಮುಂಬುದೊಡ್ಡಿ ನಿಂದರಾಗಿ ಕಾದಿ ಮೋದಿ ತಾಂ
ತಮಗೆ ಜವಹರದ ಪಡವಳಿಕಾದರ್ (ಕಂಠಾ. ೧೯೬-೨೬). **ಮಿಂಡೇಳ್ :**
೧. ಮದ್ದು ಕುಳಕದಲಿ ಬು ಮಿಂಡೆದ್ದು ಸುಭಟರು ಸಮರಧೂಮಿಯ
ಹೊದ್ದಿದರು ಲುಳುಕುಸುಪಡಾಯ್ದ ಮೂಗರ ಮೊಳಕುಗಳ (ಕಂಠಾ. ೧೯೬-೨೬)
೨. ಕತ್ತರಾ ಪಂದರಮಹಾದ್ರಿಯಪ್ಪಕ್ಕಿರಬಲಿಯರ್ಪೊರ್ಯೋ
ದ್ವೈತ್ತದೇವಾಸುರರು ಬೊಬ್ಬಿಪ್ಪಾಡಾದರ್ ಮಿಂಡೆದ್ದು (ಕಂಠಾ. ೬-೨೯)
೩. ಮದಿಸು : ಸೊಕ್ಕು : ಪೊನ್ನಿಪೊಂದಾವರೆಗಳ ಧೂಳಿಗಳ ತನಿಗಿಂಪ
ನಾಂಡು ಮಿಂಡೆದ್ದು ಪೊರ್ಗಲಿಗಳ ಬಳಗಂ ಪರಿಯರ್ (ಕಂಠಾ. ೬-೨೯) ;
ಗಂಡಾರಗೊದಿ ಬೊಡ್ಡ ಮಂಡಾತ ತನಿಗಿಂಪದಲಿಂಚೆನುಪ್ಪಾ ಕೊಂಡಾಡು
ವಂತಿರಿ ಮಿಂಡೆದ್ದು ಕೆಡುವಂತೆ ಕಂಡು ಕಾಗಾಡ ಹೋಪರು (ಗುಣಾ. ೬)
೪. ತುಂಬುಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೊಂದು : ನವಯೌವನಕ್ಕೆ ಬರು :
ಮಿಂಡೆದ್ದು ಪೊಕ್ಕುಪವನ ಕಡೆತಂದು . . . ಕಂಡಕಂಡವನಾತಂಗಳಂ
ಚಿಗುಂಬರೊಡನೆ ಪೂರೋಚಿಸಿದರು (ಕಂಠಾ. ೬೦ ೫) : ಮಿಂಡೆದ್ದು
ಪೊಲ್ಲಾಪ ಪಾಮರಿಯರುಂ ಮನದೊಲಿದಿಂ ಪಾಡ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೧೬-೨೯).
[ಮಿಂಡೆ - ಮಿಂಡೆ]

ಮಿಂಚು 'ಮಿಚ್ಚು' ನೋ.

ಮಿಂದು, 'ಮಿ' ಪರಾ.

ಮಿಂದು. ಮಿಂದು (ನಾ). (ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ) ಮುಡಿಪು :
ಮಿಡಲು : ಗವಳಿಗಳೊಡ್ಡುಪ್ಪಳುರಮುಖವಮೋಪೋಣಿಗೆ ಮಿಂದಿನಲಂ
ಪೂಜೋಪಂ ಧರವಮಾಗಿ ಪೊಂಬೆಗೆ ಪಾಗವನೊಕಡೆ ಕತ್ತಿಯಲ್ಲಿ
ದೇಳೆಯನಿತ್ತರ್ (ಕಂಠಾ. ೧೫-೧, ೧೫-೨೦: 1000). **ಮಿಂದು** 'ಮಿಂದು'
ಮಿಂದುರ ಅಪಲಿಖಿತವಿರಬಹುದು ? **ಮಿಂದು :** ಜೋದ ಇರಂಕು
ಕಾರಣಾಗಿ ಇಟ್ಟ ಮಿಡಿಯನ್ನು ನಾಯಿ ತಿನ್ನುತ್ತ ಇದೆ (ಕಂಠಾ. ೧೫೦).
[ದೇ.೩ ಮರು. ಮಿತ್ತು : ಕೊಡ. ಮಿಂದು : ತೆಲು. ಮಿಂದು]

ಮಿ 'ಮಿಗ' ನೋ.

ಮಿಮಿಮಿ (ನಾ). ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಎದೆಮಿಮಿಮಿಸದೆ ನೋಡುವುದನ್ನು
ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಪರ್ವತದ ಮೋರೆಯನ್ನು
ಮಿಮಿಮಿ ನೋಡುತ್ತ (ಕಂಠಾ. ೬-೬೦) ; ಅವೆಲ್ಲ ಹಸಿದು ತಿರುಗುವ
ಅಣ್ಣವಂಗಳಿಗೆ ಹಾಗೆ ಭೂಪತಿಯ ಮುಖವನ್ನೇ ಮಿಮಿಮಿ ನೋಡುತ್ತದೆ
(ಕಂಠಾ. ೨೬೦).

ಮಿಕ್ಕ 'ಮಿಗು' ಪರಾ.

ಮಿಕ್ಕಡ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚಳ : ಅಧಿಕ : ಎಳಸೋರ್ ಜಕ್ಕುಲಿಪಂತೆ ಮಿಕ್ಕಡ
ದಿಂದ ರಾಗಾಂಕಾರಂ ನೆಗೆವನ್ನವಾಗಿರೆ ಮೆಜ್ಜುಪಾರ್ ನಲಿದಾನ್ತೆ
ತಳ್ಳಂಕಗುಟ್ಟಿ ಮುಬುಗಿ ಪೊಕ್ಕು ನಿಂತುಬಿಡಿ ಮದವನ್ನವಂ (?)
(ಕಂಠಾ. ೧೬-೦೦). [ದೇ.೩ ತೆಲು. ಮಿಕ್ಕಟ, ಮಿಕ್ಕಟ]

ಮಿಕ್ಕು (ಕ್ರ). ೧. ಮಿರು : ಅತಿಕ್ರಮಿಸು : ಮಿರುಚು : ಮಿರುಚುತೊಡುತೊಡುತೊಡು
ದಟ್ಟಿದ್ದು ಬರೆ ಸುಡಳಿವ ಪವಕೆ ಮಿಕ್ಕಲಿಟ್ಟವನೆಯಾದಿ (ಕಂಠಾ. ೬೦: ೫೦ ೪) ;
ಕನ್ನಡ ಲಯದ ಯಾವುದೇ ಗಗ ಎರಡು ಅಂಶಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ
ಯಾಗದು : ಹಾಲು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮಿಕ್ಕಡು (ಕಂಠಾ. ೬-೬೯). ೨.
ಉಳಿ : ಬಾಕಿಯರು : ಆಗಲೆಂಗೆ ತೊಪಿಪ್ಪದ ತನುಭಾಗವುಳಿಯಲು
ಶಿವನ ಮಿಕ್ಕದ ಭಾಗದೊಳು ಹುಗುಳಿಲಿ (ಕಂಠಾ. ೧೬-೨೨) ; ಶಿವನೇ
ವಿವತ್ತು ಹೊಂದುವಂತವಾದನು. ಮಿಕ್ಕದ ಜನರುಗಳಂ ಪೇಳುವುದೇಕೆ
(ಕಂಠಾ. ೧೦೫). [**< ಮಿಗು**]

ಮಿಕ್ಕು 'ಮಿಗು' ಪರಾ.

ಮಿಕ್ಕು (ನಾ) ೧. ಉಳಿದುದು : ಇತರ : ಜೀವರತ್ನಗಳೆಂಬ
ಮಿಕ್ಕಾದ ಪಾಪಾಣರ್ (ಕಂಠಾ. ೧೦) ; ಅಮುಮೆಂದೂರ್ವ
ಸಮುಚ್ಚಯಮುಮುಧಿ ನಿಂತುಂ ದ್ವಿತೀಯೋಳಪೂರ್ಣಂ ಸಮುಚ್ಚ
ಮೆಂದಂ ಪೊಯ್ಯೊಳುಮುಮುಪ್ಪ ಮಿಕ್ಕಿನ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಪೇರಿಕೊಂ
(ಕಂಠಾ. ೧೦೫). ೨. ಮಿಗಿಲು : ಅತಿಶಯ : ಸಾಯದುಳಿದವಿಲ್ಲ
ಮಿಕ್ಕಿನ ನಾಯಕರೊಳು (ಕಂಠಾ. ೨೨೬: ೩-೫೯). ೩. ಹೆಚ್ಚಳ : ಅಧಿಕ :
(೪). [**< ಮಿಗು** / **ತಮಿ** ಮಿಕ್ಕು, ಮಿಕ್ಕು = ಅಧಿಕವಾದ]

ಮಿಗ, ಮಿಕ್ಕ (ನಾ). ೧. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮೃಗ : ಪನ್ನ
ಪ್ರಾಣಿ : ಲಲಿತಪ್ರಾಣಿಗೊಂದು ಮಿಗಮುಪ್ಪೆಡಂ ಪೆಂಚ ಸುಾನಿಸದೆ
ಪೊಲ್ಲೆಪೊಡೊರ್ (ಕಂಠಾ. ೧೫-೨೬) ; ಪುಂದರ ಮಿಗಮಂ ಕೆಲವದ
ಸುದಿಸಿ ಬುಜೊಳ್ಳ ಮಿಗಮುಪುಂ ಕೆಲವದ ತಾನೊಂದಳವಿವದ್ವದಿಟ್ಟು
ಬಲಿದವನಿಂ - ಬಿಲ್ಲ ಬಲ್ಲಿಯಂ ಪೊಗಲಿಸಿದಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೯೬) ;
ಮಿಗವೆಲ್ಲ ಮಾನಸರೂಪ್ಪ ಕೇಸರಿವೊಗೆ ಕೊಪೆಯ ಪುರಿವು
ನವಿದಿಂವಲಿಪಿತನ ಗಂಡಿಕೊಂಡುಹಿಡಿದ ಪ್ರಕಟ ಬಲಿದ ಕೊಪ್ಪನಗೆ
(ಕಂಠಾ. ೧೦-೨೨) ; ಕಾಡೊಳಿಂ ಮಿಗಂಗಳ ಪಾನೊಳಿಂ
ಮಿಗಂಗಳ ಮೆಜ್ಜುಗಳವಾರಪ್ಪುತಂ ಸೊಗಂಬುಟ್ಟು (ಕಂಠಾ. ೧೬-೨೬).
'ಮಿಗವೇಂಟೆ' ಪರಾ. ೨. ಜಿಂಕೆ : ಜಿಗರೆ : "ಮಿಗವೇಂಟೆ"
(ಕಂಠಾ. ೨೦-೯೯) : "ಮಿಗವೇಂಟೆಮದಲಗೆ" (ಕಂಠಾ. ೬೦).
೩. ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ : 'ಮಿಗಸೊಕ್ಕು' ಪರಾ. **ಮಿಕ್ಕ :** ೪.
ಹಂದಿ : ಸೂಕರ : "ಮೃಗ = ಮಿಕ್ಕ" (ಕಂಠಾ. ೨೬೬) ; ಅಂತಿ
ದೊರದಲ್ಲಿಯೇ ಮಿಕ್ಕ ತನ್ನ ಮರಿಗಳ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಭೂತಾಡನ ಮಾಡುತ್ತ
ಓಡಿಹೋಯಿತು (ಕಂಠಾ. ೯೯). ೫. ಪೇಟೆಯ ಪ್ರಾಣಿ : ಪುಲಿಯು
ತನ್ನ ನಖಪುಪರದಿಂದ ಮೆದೇ ಹೊಡೆತದಿಂದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಿಕ್ಕಗಳ
ಕೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹರಿಯುತ್ತದೆ (ಕಂಠಾ. ೯-೬೦). ೬. (ಆಲಂ)
ಸುಲಭವಾಗಿ ಮೋಸಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವ ಮೃಗ : ಬಲಿವತು :
ನಿಮ್ಮಿಟ್ಟರೆ ಹೊ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಬುದ್ಧಿಬರುವುದು.
ಮಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದಾನೆ (ಕಂಠಾ. ೧೬೫).

ಮಿಗದರ = [ಜೈನ] ನೂರು ಇಂದ್ರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ; ಸಿಂಹ ಎಂಬ
ಹೆಸರಿನ ಇಂದ್ರ : ಜೋಯಿಸರಾಂ ಮಿಗದರಂ ಮೊದಲಾಗಿ ಸಲ
ಸೂಗಲುಸುವ ಕತ್ತೆಂದರ್ . . . ಗಂಧಕಟಿಯೊಳಿಡುಕಾಡಿಹುದು
(ಕಂಠಾ. ೧೬-೬೯). **ಮಿಗದಾಣ್ಣ** = ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಒಡೆಯ : ಮೃಗದಾಣ್ಣ ;
ಸಿಂಹ : "ಮಿಗದಾಣ್ಣ ಮೃಗದೇವನಲ್ಲಿ" (ಕಂಠಾ. ೯೨).

[**< ಪ್ರಾ.** ಮಿಗ. / ಸಂ. ಮೃಗ]

ಮಿಗಗಳ್ಯಾ 'ಮಿಗಗಳ್ಯಾ' ನೋ.

ಮಿಗಗಳ್ಯಾ. ಮಿಗಗಳ್ಯಾ, ಮಿಗಗಳ್ಯಾ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ
ಧರಿಸಿದವನು : ಶಿವ : "ಗೊರವನ್ನೆತ್ತಿಟ್ಟುಳಿಯನ್ನೆಮೊಗಂ . . .

ವಿಗಗಿ(ಪಾಣಿ. ಗಿ)ಯ್ಯನಂ . . . ಕಿಂಚಿದ್ವಾಸು" (೪೨೪. ೧): "ವಿಗೇರ . . . ವಿಗಗಿ(ಪಾಣಿ. ಗಿ)ಯ್ಯನಂಗಳನ್ನಾ ಸಾಂತ ಪಂದರವಚ್ಚ ಗಂದರ ನಿಮಿತ್ತನೀಸರಂ ದೇಸಿಗಂ" (೪೨೫. ೨). ವಿಗಗಿಯ್ಯ: "ವಿಗ್ಗಿಯ್ಯಂ . . . ವಿಗಗಿಯ್ಯಂ . . . ಅಯ್ಯೋಗಂ—ಈ ೩೩ ಕಲ್ಪರೂಪೇಶ್ವರ" (೪೨೫. ೪೩-೦). ವಿಗಗೈಯ: "ವಿಗಗೈಯಂ ಕಲ್ಪಾಂಗಂ . . . ಮಾದೇವ ಸಬ್ಬ ಗಂದರಗಿವಿವಂ" (೪೨೫. ೦೩).

[ವಿಗ + ಕೈಯ + ಅ]

ವಿಗಗೈಯ 'ವಿಗಗೈಯ್ಯ' ನೋ.

ವಿಗತೆ 'ವಿಗುತೆ' ನೋ.

ವಿಗದಾಣ (ನಾ). ಪ್ರಾಣಗಳು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ; ಪಕ್ಕ: "ಮೊಸಲಾ ವಿಗದಾಣ ಪಕ್ಕ" (೪೨೫. ೪೩). [ವಿಗ + ತಾಣ]

ವಿಗದೇರ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ಪಾಪವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು: ವಾಯು: "ಕಂಪುಪಳಂ ಎರಲೆ, ವಿಗದೇರಂ, ಎರಲೆ, ಗಾಳಿ-ಈ ೩ ನಾಯುವ ಪರ" (೪೨೫. ೪೩-೪೪); ವಿಗದೇರನ ವಿಗಮಲ್ಲಿಯ ವಿಗವಗಿಯ ರವಕ್ಕೆ ಪೆರದೂ ನೋಲ್ಪಂದಮದೇಂ ಸೊಗಯಿಸುದೊ ಸವಿನೋಟದ ವಿಗಯಂ ವಿಗರಾಬಲಾಗುಪದೇವಪೋಲ" (೪೨೫. ೦-೩೪).

[ವಿಗ + ತೇರ + ಅ]

ವಿಗದೊವಲ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ಚರ್ಮ; ಕೃಷ್ಣಾಜನ: ಒಗಿದೊ ಕಿಂಕಿಂಗಳೊಳೊಳಿನಿಸಿಕೊತ್ತಲವಿಂದ: ನಾರದಂ ವಿಗದೊವಲಂಚ್ಚನೋ ಶು (೪೨೫. ೩-೪೪). [ವಿಗ + ತೊವಲ್ (< ತೋಲ್)]

ವಿಗಪತಿ (ನಾ). ಪ್ರಾಣಗಳ ಒಡೆಯ; ಪುಗರಾಜ: ಸಿಂಹ: ತಿಳಿ ವಿಗಪತಿ ಯಾವನೊರ್ವ ಸಮ್ಯಕ್ವಿವ ತಳಿದವನೇ ಧನ್ಯನಲ್ಲ (ಪುರಾ. ೪-೦೦೪). [ವಿಗ + ಪತಿ]

ವಿಗಟೇರ (ನಾ). (ಜಿಂಕೆಗೆ ಶತ್ರುವಾದ ಹುಲಿಯ ರೂಪ ಧರಿಸಿದ) ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು: ವ್ಯಾಘ್ರಾಸುರ: ತಂಕಲಕವಾಂಕು ನಿಂದ ವಿಗಟೇರನಕ್ಕಿ . . . ಬೆಳೆ ಸಂದಳೆದೊರ್ವ ಪಾಪವಿರನೋರ್ವರಂ ತಳಿದೊಟ್ಟಿ ತೋಟಾದಂ (೪೨೫. ೩-೪). [ವಿಗ + ಟೇರ]

ವಿಗಲಚ್ಚಣ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ಚಿವ್ವೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನು: ಚಂದ್ರ: "ಜೊನ್ನೊಡಲಂ . . . ವಿಗಲಚ್ಚಣಂ . . . ತಿಂಗಳ್—ಈ ೨೦ ಚಂದ್ರನ ಪರ" (೪೨೫. ೪೩-೪೩). [ವಿಗ + ಲಚ್ಚಣ]

ವಿಗವಟ್ಟಿ (ನಾ). = ವಿಗದಾಣ: "ಪಕ್ಕೇಯಂ ವಿಗವಟ್ಟಿ" (೪೨೪. ೩೦): ಅವರು ಪಕ್ಕಗಳ ಗುರುತನ್ನು ಒದಿಸು ವಿಗವಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವರು (ಪುರಾ. ೩೦). [ವಿಗ + ವಟ್ಟಿ (< ಪಟ್ಟಿ)]

ವಿಗವಟ್ಟಿಗ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯು ತನ್ನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವಂಥವನು: ಜಿಂಕೆಗೆ ಅಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವವನು: ಚಂದ್ರ: "ಸವಿಗಡಲಾಂಗಂ . . . ವಿಗವಟ್ಟಿಗಂ . . . ಶುಯ ನಾಮಂ" (೪೨೪. ೪೩); ಕಡುಕೊರ್ವ ಪರ್ವದ ಪರ್ವ ವಿಗವಟ್ಟಿಗನೊಳಾದ ಪಗಿತನಮಂ ಬಗಿಗೊಡು ತನ್ನ ನಕ ಪಗದೊಡುಂ ಕಲ್ಪಾ ಸುತ್ತಮೊತ್ತರಿಸಿ (೪೨೫. ೦-೦೦೩ ೪).

[ವಿಗ + ವಟ್ಟಿ (< ಪಟ್ಟಿ) + ಅ]

ವಿಗವಗಿ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ಶತ್ರು: ಹುಲಿ: ವಿಗದೇರನ ವಿಗಮಲ್ಲಿಯ ವಿಗವಗಿವ: ರವಕ್ಕೆ ಪೆರದೂ ನೋಲ್ಪಂದಮದೇಂ ಸೊಗಯಿಸುದೊ ಸವಿನೋಟದ ವಿಗಯಂ ವಿಗರಾಬಲಾಗುಪದೇವಪೋಲ" (೪೨೫. ೦-೩೪).

[ವಿಗ + ವಗಿ]

ವಿಗವಟ್ಟಿ (ನಾ). ಪುಗಗಳು ಓಡಾಡುವ ಜಾಡು—ಮಾರ್ಗ: "ಸರುವೆಂದು ವಿಗವಟ್ಟಿ (ಪಾಣಿ. ಕೈ)" (೪೨೫. ೩೦-೪೪); "ಸರುವೆಂದನಲ್ಲ ವಿಗವಟ್ಟಿಯು ತಾಂ" (೪೨೫. ೩೪). [ವಿಗ + ವಟ್ಟಿ]

ವಿಗವಟ್ಟಿ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿ: ಮರಿಹುಲ್ಲೆ: "ಕೋವು ವಿಗ ವಟ್ಟಿಯಕ್ಕು" (೪೨೪. ೩೨). [ವಿಗ + ವಟ್ಟಿ]

ವಿಗವೇಂಟಿ (ನಾ). ಕಾಡುಪ್ರಾಣಗಳ ಶಿಶು: ವನ್ಯವೃಗಗಳ ಬೇಟೆ: ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯೊಳಂ ವಿಗವೇಂಟಿಯೊಳಂ ನಿರತಿಪುಪ್ಪತಿಭಾಶಾಲೆಯನಾಗಿಸಿದಂ (ಮಾತ: ೩-೩೯ ಪ). [ವಿಗ + ವೇಂಟಿ]

ವಿಗಸೊಕ್ಕು (ನಾ). ವೈಗಮದ; ಕಸ್ತೂರಿ: ಅಪರಿವಸುಳಿಗಳು ಅನುವಂ ಪಡೆದುವೆ . . . ನನವಿಲ್ಲ ಪರ್ವಾರ್ಗವಿನ ವಿಗಸೊಕ್ಕಿನ ಪೊಸವಿಂಟಿ ಯನೆ (ಪುರಾ. ೦-೩೯). [ವಿಗ + ಸೊಕ್ಕು (< ಸೊಕ್ಕು)]

ವಿಗಿತೆ 'ವಿಗುತೆ' ನೋ.

ವಿಗಿಲ್, ವಿಗಿಲು (ನಾ). ೧. ಹೆಚ್ಚಾದುದು; ಅಧಿಕವಾದುದು: ಹೆಚ್ಚಳ: ಆ ಮುನಿಮುಖ್ಯನ ಸತಿ ಶೋಪಾಮಾಪ್ತೆ ತನೊಬಿಂದೆ ವಿಗಿ ಲಿನಿಸಿದಪ್ರೇಮದ ನೆತನದ ವಿಜಯೋಪದೇಶಾಶ್ರಮವದಂ ಮನಂಗೊಳಿ ಸಿಕೊಂ- (ಪಾಣಿ. ೦೦೪); ಮೂದಿಯನ್ನಗಲೊಳಿ ನಲವದಾಪ್ತವ ಒಡೆಯಂದಲೂ ವಿಗಿಲಾಗ್ಗಿಲು ತೆಗಿದಿಸಿದವು (೪೨೫-೪೩೪); ಮೂರು ಪುದು ಮುಗಿಲೊಮ್ಮೆ ಸೂರ್ಯನ ಮಹ ವಿಗಿಲಮದೊಮ್ಮೆ (೪೨೫. ೦೦-೩೩). ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು; ಉತ್ತಮವಾದುದು: ಮೇಲಾದುದು: ಪುರೋ ದುರ್ಯೋಧನಂ . . . ಧರ್ಮದೊಳೆ ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ರಂ ಧರ್ಮಪುತ್ರಂ ವಿಗಿಲವರ್ಗನೀ ಭಾರತಂ ಲೋಕಪುಷ್ಪಂ (ಪಾಣಿ. ೦೦-೩೪); ಈ ಲೋಕಕ್ಕಾ ಮೂನಿಯ ಕುಲಂ ವಿಗಿಲ್ (ಪಾಣಿ. ೦-೩೩). ೩. ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಉತ್ತಮ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಆ ದೇವಿಗಂ ರೂಪವಿಶ್ವಾಸ ತ್ರೀಯೋಳಿ ದೇವಿಯ ವಿಗಿಲ್ (೪೨೫-೩-೩೩); ಭಾರದ್ವಾಜಂ ವಿಗಿಲನೇನಿ ನಿನಗೆ ಪಗಲೊಳೆಂ ಕಲ್ಪಲೇಮೇ (ಪಾಣಿ. ೦೩-೦೩೩); ಅತನುಶ್ರೀಕಾಂತಗೀ ಕಾಂತೆಯ ವಿಗಿಲ್ (ಪಾಣಿ. ೩-೩೩); ರತಿ ರಂಭೆ ತಿರೋತ್ತಮ ಭಾರತಿ ಯೂವರ ದೊರೆಗೆ ವಿಗಿಲಿಸಿದ ಮಕ್ಕಳಿಯುರ್ವಲರ್ದಪರ" (ಪುರಾ. ೩-೦೦೪); ತನಗುತಂ ವಿಗಿಲಿ ಮನೀಶಮದನಂ ತಾಂ ಪೋವನಾಕಾರದಿಂ (ಪಾಣಿ. ೦೦-೩೩). ೪. ಅತಿಕ್ರಮ; ಉಲ್ಲಂಘನೆ: "ಅತಾರಾಜ ಮನಲಿತ್ಯಮೇನಲಾ ವಿಗಿಲಿಸಕ್ಕಂ" (ಪಾಣಿ. ೦೩-೩೩). ವಿಗಿಲು:

೧. ವೈದಿಕರ ಪೈದವಿತ್ತಾಗೊಂದುಕೋಚಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನಿಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ಕೋಟಿವಿಗಿಲು ಶಿವಶಿವನಿಗೆ ಒಂದು ಭಿಕ್ಷುವನ್ನಿಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ಕೋಟಿವಿಗಿಲು ದಾನದ ಪುಟ್ಟ ವಿಗಿಲಾ ಒಬ್ಬ ಭಿಕ್ಷಾಂಗಿಯ ಒಂದು ಪೇಳೆಯ ತೃಪ್ತಿ (ಪುರಾ. ೦೩-೩೩); ಭುವನರಕ್ಷಕ ಮತ್ತದೇದರ ಯವನಾರಣನುವರು . . . ದೇವಪಾಳೆಕೆ ಹತ್ತು ಮೊಳ ವಿಗಿಲು (೪೨೫. ೪-೩೩); ಬಳಿ ನಿದುದು ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವಿಲಸದಧನವತೇಜ ದಿಗುಮಂಡಲಪರಿತ ಪುರಂದರನ ವೈಭವಕ್ಕೆ ವಿಗಿಲಿಸಿ (ಪಾಣಿ. ೦-೩-೦೩); ಜಗದೊಳಿ ಜ್ಞಾನವೇ ವಿಗಿಲು (ಪಾಣಿ. ೩೦೩). ೩. ಜಾಣನೊಳು ಪಾಣಿವಿಗಿಲು . . . ಎನಿಸಿ ಮೊಳವಾ ಪರಿಶ್ಕಂಧ್ರನೈಪುಣ್ಯ (ಪಾಣಿ. ೦-೪೪); ದೇವಾಸುರ ನರೋರಗನಿಕರವಲಿ ನಾರಾಯಣನೆ ವಿಗಿಲು ಅರು ಸಂತಯವೇಕೆ (ಪಾಣಿ. ೩-೩೩); ನಳಭೂಷಣೆ ನರಲೋಕದೊಳಗುತ್ತಮನರಾ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ನಾಕುವದಿ ವಿಗಿಲು (ಪಾಣಿ. ೩-೩-೦೩). ೪. ಮುಂದಾದುದು: ಮುಂದಿರುವುದು: ಸರಣಿಂ ದೃಷ್ಟಿಯಂ ಮನದಿಂ ರಥಾಶ್ವ ವಿಗಿಲು (ಪಾಣಿ. ೩-೩೩).

ವಿಗಿಲು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಸುಖದ ವಿಗಿವಿಗಿಲಿನಿಂದಾಗಿ ಬೆಂದು ದುಃಖವಾದುದು . . . ಶ್ರೇಷ್ಠಧರ್ಮದಾಸ್ಯವನಾಶು ತಂಗಿರವಳು (ಪಾಣಿ. ೩-೩೦). [< ವಿಗು / ತವಿ, ವಿಗಲೆ; ತುಳು, ವಿಗಿಲ್; ತೆಲಾ, ವಿಗುಲು, ಮಿಕ್ಕಿಲಿ; ಕಾಯ್, ವಿಗಿಲ್ = ಉಳಿ] ವಿಗಿಲು 'ವಿಗಿಲ್' ನೋ.

ವಿಗಿಲು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಸುಖದ ವಿಗಿವಿಗಿಲಿನಿಂದಾಗಿ ಬೆಂದು ದುಃಖವಾದುದು . . . ಶ್ರೇಷ್ಠಧರ್ಮದಾಸ್ಯವನಾಶು ತಂಗಿರವಳು (ಪಾಣಿ. ೩-೩೦). [< ವಿಗು / ತವಿ, ವಿಗಲೆ; ತುಳು, ವಿಗಿಲ್; ತೆಲಾ, ವಿಗುಲು, ಮಿಕ್ಕಿಲಿ; ಕಾಯ್, ವಿಗಿಲ್ = ಉಳಿ]

ವಿಗಿಲು 'ವಿಗಿಲ್' ನೋ.

ಮಿಗಿಲೆ (ನಾ). ಸಮವಲ್ಲದ ಸಂಖ್ಯೆ; ಬೆಸ : ಪ್ರಸಾದದ ಬಿಡುಪು
ಗಳವೆನಿಸಿದರು; ಲೆಕ್ಕ "ಮಿಗಿಲೆ" ಯಾಗಿ ಬಂದಿತು (ಕಂಠಾ. ೬೯) :
ಐತಾಳರು . . . ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ತೆಗೆದರು. 'ಮಿಗಿಲೆ' ಎಂದೂ ಓಗ್ಗಿನಿಂದ
ಕೆರಳಿ ನುಡಿದರು (ಕುಟು. ೨೦೯). [**< ಮಿಗಿಲೆ**]

ಮಿಗಿಲ್ಲಣ್ (ನಾ). ರಿ. (ಶಿವನ) ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಣ್ಣು; ಹೊರನೆಯ ಕಣ್ಣು.
೨. (ಆಲಂ) ಗೆಲ್ಲಲು ಸಮರ್ಥವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನು; ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ
ಕಣ್ಣೆಟ್ಟು ನೋಡುವವನು : ಸಮರಕ್ಕಾಯುಧವಿವ ಕಯ್ಯತರಣಕ್ಕಾ
ಲೋಕನಕ್ಕಾಪ್ರಮಂಶ್ರಿ ಮಿಗಿಲ್ಲಣ್ ಪರದಂಗ್ಗರ್ಗ್ಗವಿಯಕ್ಕಾಪ್ಪಾಪ
ರಂಗಕ್ಕೆ ರತ್ನಮಯಾಕಲ್ಪಮೆನಿಸುವ ನೆಗಲ್ ಬಲ್ಲಾಂಗಳಮಾ ನಾರಸಿಂಹ
ಮಹಾರಾಜವಮಾತ್ಮನಾದನಧೀಂ ಪೋಲಾಳ್ವದಂಡಾಧಿಪಂ (೨೪. ೨೧.
೧೫೫. ೨೩-೨೩. ೧೨೨೪). [**ಮಿಗಿಲ್ + ಕಣ್**]

ಮಿಗು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಹೆಚ್ಚಿನಂ; ಅತಿಯಾಸು : ಮಿಗಿಸಿದನು ರವಿರಾಜ
ವಂಶಾದಿಗಳ ರಾಯರ ರಾಜಧರ್ಮದ ಸೊಗಸಮಾಲಂಕೃತವಲಿ ಪಾಲನೆಯ
ಲೂರ್ವರಿಯ (ಕುಟು. ೦-೩-೩); ಸಾಹಸಂ ಮಿಗಿಸಿದವೋಯ್ಯಾಡಿ ತನಿವೀರ
ರವಿಂದ ಸೊಗಸಿದರು. . . ಚತುರಚತುರಂಗದವರು (ಕೈಟಾ. ೯-೩೦).
೨. ಉಳಿತಾಯ ಮಾಡು : ಮಿಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಎತ್ತುಗಳನ್ನು
ಮಾಂ ಬಂದಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಹಣ ಮಿಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಚಿಕ್ಕ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು
ಕೊಳ್ಳುವಾ (ಕಂಠಾ. ೪) : ಸಂಪದ ಹಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಿಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು
(ಕಂಠಾ. ೩೩). ೩. (ಒಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ) ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು : ಉಳಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳು : ಕಪ್ಪದಿಂದಾವು ಮನೆಯಂ ಕುಡದೆ ಮಾತೊಲೆಂ ಪಪ್ಪಮಾಡ
ವುದ ಪಾಠ್ಯನ ಜೀವಂ. . . ಏನೊಪ್ಪನಾಗಿದ್ದಿನ್ನು ಮಿಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆ
ಲೇಸುಂ (ಕೈಟಾ. ೨೪-೨೫). ೪. ಮೀರು : ಮೀರಿಸು : ಮುಂದೆ
ತೋಳಾನವಂ ಪಾಡುತದಿಯಿಟ್ಟದಾನಂದದಿಂದೈಯರ್ ತೂರ್ವಾತ್ರಪು
ಮುಮದಿಕನೇದನ ಪಾಟ್ಯಾಲೆಯ ಮಿಗಿತೇನೇಬದಿಗೊಳ್ಳ ಸಂಭ್ರಮ
ವನು (ಕಂಠಾ. ೬-೩೩). ೫. ಹೋಗದಂತೆ ತಡ : ಓದುವಳಿಸು :
ಅಡಂಗಳುಮಡಂಗಲುವೊಡ್ಡಲುವೊಡ್ಡಿ ಸಲಂ ಪುಗಿಸಲಂ ಮಿಗಿಸಲಂ
. . . ಮಿಡುದುವೊಳಿಸಲಂ ಪಾಣವಾಗಿ (ಕಂಠಾ. ೩-೨೩ ೩) : ಆಳ್ವ
ವಳಯ ಮಿಗಿಸುವಳ್ಳ ಬೇವ ಪರಿಸ್ತರಣವ ವನ ಪೇಲೆಮ ಬೇಂವಳು
(ಕಂಠಾ. ೩೪-೪೫). [**ಮಿಗು + ಾಯ್**]

ಮಿಗು (ಕ್ರಿ). ಮಿಕ್ಕು (ಭೂತನಕ್ಕು). ಮಿಕ್ಕ (ಭೂತಕ್ಕು). ರಿ.
ಹೆಚ್ಚಾಗು : ಅಧಿಕವಾಗು : ಪುಟ್ಟ ಮಿಕ್ಕು ಪರಪದಿಂದ
ಕಣ್ಣಿಗರ್ಗ್ ಬಂದು ನೀಡುಂ ಬೇಗಮಿಡು ನೋಡಿ (ಕಂಠಾ. ೯-೩೬);
ಮುಕ್ಕುಳಿಯುಗುಟ್ಟ ಮಧುಂ ಮಿಕ್ಕಿಸವಾಳೊಡಮಿಡುಜ ತಣ್ಣಂ
ನೋಕೊಳೊಕ್ಕು (ಕಂಠಾ. ೦೦ ೦೦೦); ಮಿಕ್ಕ ಸತ್ತ್ವಿಯೆಗಳನವರಿಸ್ತಕ್ಕ
ಸಂತೋಷಂಬಡಿಸಿ (ಕಂಠಾ. ೩೨-೦೦); ಸಂದೇವ್ವ ಮನದಲಿ ಹರುಷ ಮಿಗಿ
ಹೊಂಗಿವಳು (ಕಂಠಾ. ೦-೦-೦೪). ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗು : ಉತ್ತಮವಾಗು :
ಮೇಲಾಗು : ಸಮಿಲಿಸಿದ ಸಿರಸಂಭವಾಜಿಗಣದಾ ರಾಜ್ಯಮತೀಗ್ಗಿ
ಯಾರ್ ಅಮಲಂ ಫಲದ ಬೀದಿಂ ಗುಣದಿವಾ ಮಿಕ್ಕೋತ್ಸವಮಿಕ್ಕುಳಿ
ದೊರ್. . . ಸ್ವರ್ಗ್ಯಾಲಯಂ ಏಜಾದಾರ್ (೦೪. II (K). ೦೦೨-೩ : ೨೫
೫); ಉತ್ತಮಂ ಆಟಂ . . . ಮಿಕ್ಕ ವರ್ತನಪ್ಪಾ ಸಮಾಂತರಾರಾಧನೆಯಂ
(ಕಂಠಾ. ೩೬-೫); ಮಹೇಶ್ವರನಂ ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಮಿಕ್ಕ ಪಾರಾಪತಮಂ
ಪ್ರಾಪನೇ ಸಾಹಸಂ ಓದಿದಂ ಚೆಲ್ಲನುಮಾಪ್ತನಂದಂ ಮನದೊಳ್
ಸೋಲ್ಲುಟ್ಟುಂ ನೋಡಿದರ್ (ಕಂಠಾ. ೯-೩೬); ರತ್ನಚಯಂಗಳಂ ಮಿಗುವ
ಮುತ್ತಗಳಂ ನೆಲೆ ಕೇಲಿಸಿದರ್ ಪರ್ ನೂತ್ತಮೆನಿಪ್ಪಲಂಕರಣಮಾಂ ಸಲಿ
ತೊಟ್ಟು (ಕಂಠಾ. ೩-೩೬). ೩. ಮೀರು : ಅತಿಕ್ರಮಿಸು : ಉಲ್ಲಂಘನು :
"ಮಿಗು - ಅತಿಕ್ರಮಣೇ, ಅವಶ್ಯೇ ಚ" (ಕಂಠಾ) : ದೇವದೇವ ಸೂಸಿ

ವಿಂದಪಾ ಸಮಸತಿಶಯವಿಂದಂ ದಂತಿಯಂ ಮಿಕ್ಕರ್ (ಕಂಠಾ. ೦-೩೩):
ಅರಸುಮಕ್ಕರ್ ತಮ್ಮ ಪಾರ್ವಾದೆಯಂ ಮಿಕ್ಕು ದ್ರವ್ಯಂ ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ
ವಜೋಕ್ ಲೋಭಿಷ್ಠರಪ್ಪರ್ (ಕಂಠಾ. ೩೬-೩); ವರ್ಣಧಿ ಮೇಲೆಯಂ
ಮಿಗದೆ ನಿಂದುದು (ಕಂಠಾ-೩-೪೪): ಅತ್ಯಮಾನಗರ್ಭರತೆಯಂ ಮಿಗುವಂ
ರಬಿ (ಕೈಟಾ. ೯-೦೦೦). ೪. ಹಾಯು : ದಾಟು : ಕ್ರಮಿಸು :
ಬಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಾಂತೀಭೂತ ಹೊಕ್ಕನು ಮಿಕ್ಕನವರುಗಳ (ಕಂಠಾ. ೩೬-೪೦). ೫. ರವಿಗಳಂ ಮಿಕ್ಕು ತಾರಕಗಳನ್ನೋರಂತೆ ಓದುವಳಿಸು. . .
ಮೂರುತಿಯಂ ಪೋಗುತೆರೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೦-೩೪). ೫. ತಿರಸ್ಕರಿಸು : ಕಡೆ
ಗಡೆಸು. . . ನನಮಂಮಿ ಮಿಗಿ ಕಣ್ಣಲರ್ ಮಕರಮಂ ಕೋಡದ್ದುಂ
ಪೋಲೆ ಕರ್ಪಣ ಬಿಲ್ಲಂ ಗೆರೆ ಪುರ್ವ (ಕಂಠಾ. ೦-೩); ಮಿಕ್ಕು ಮಿಡು
ಹೋಪನ ಬೆಂಬಿಟ್ಟಿ ಕೈವಿದನು (ಕಂಠಾ. ೦-೪೦-೩೬). ೬. ನೋಲಿಸು :
ಪರಾಭವಗೊಳಿಸು : ಎನ್ನಂ ಬಿಲ್ಲಲೆಯೋ ಮಿಗಿ [ಕಂಠಾ. ೧]ಲೆಯ್ತು
ಲೇವರ್ಂದ ಪಗಿಯಾಂ ಒನ್ನಂಒಟ್ಟಿನ್ನ ಮುನ್ನ ನ ಬನ್ನ ಮುಂ ಓದಿದ ನೆಂ
ಗೊಂಡಾನಿಂಧಿ ನೀಗದೆ ಮಾಳ್ವನೇ (ಕಂಠಾ. ೩೨-೦೪); ಎಂತಪ್ಪ ವಿದ್ವಾಂ
ಸರು ವಾದದಿಂ ಮಿಗುತೆ ಸಮಾರಂ ಕೊಡಿಕೊಂಡತಿಸಂಭ್ರಮದೊಳಿರು
(ಕಂಠಾ. ೩೬. ೨೨೪-೪); ಚಿಕ್ಕನ ಚಿಕ್ಕಮಗಂ ವಿಭವಕ್ಕೆ ಕುಟೀರಂಗಿ ಸೇಸುವಂ
ರಾಯರುಮಂ ಮಿಕ್ಕಂ (೦೪. ೨೨೩. ೦೩-೩೩ : ೧೩೦). ೭. ಉತ್ತಾದ
ಗೊಳ್ಳು : ಮೋಹರವ ಮಿಕ್ಕುಪುಡಿದರು ಸುಳಿಗರು ಮುಂಚಿತಂ ರೋಕೆ ವಿಧಿ
ಗಳು (ಕಂಠಾ. ೩೬. ೦-೩೬); ಮಿಕ್ಕು ನೂತನ ಕುದುರೆಕಾಟರು ತಕ್ಕೈದಿದರು
(ಕಂಠಾ. ೩೬. ೩-೩). ೮. ಉಕ್ಕು : ಹೊರಹೊಮ್ಮು : ನಿಮ್ಮಪಾ
ವಿರಹವಿಧುರ ಪೋಗುವ ಕಣ್ಣು ನೀರ್ಗಳಂ ನಿರಾಭಾವಮಯಸರಸಿಯಂತಲು
ಮಿಗರೀಯದೊಳಗಡೆಗಿ ಸಭೆಯೊಂಕಂದರ್ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೬ ೪). ೯.
ಮುಂದಾಗು : ಮುನ್ನಡೆ : ಕಡೆಮನದ ರಥತುರಗ ಮಿಕ್ಕುವ ಸರಳ
ಸೂಯಲಿ (ಕಂಠಾ. ೩೬. ೦೦-೨೪). ೧೦. ಕಂಗೊಳಿಸು : ತೋಳಿಸು :
ಗಿಣಿಯಂ ಚಂದ್ರಧರನುಂ ಕಂಡು ನನುಸಗುತೆ ಪರಾಪರಾಗುತ್ತಪ್ಪದು
ಕಾರುಣ್ಯದಿಂ ಮಿಗುತೆ (ಕಂಠಾ. ೦-೩೦). ೧೧. ತೊರೆ : ತ್ಯಜಿಸು :
ಬಿಡು : ಇಲ್ಲವಪೋ ಇರದೆ ಪತ್ತಣ್ಣ ವಳಮಂ ಬಾರಿಸದನ್ನಂ ಭೋಗ
ಮಿಕ್ಕವಲ್ಲನಿನ್ನರಾಜು (೦೪. II (K). ೦೩೬-೦೩೬ : ೩೩೩) : ಗೆಟ್ಟಿನ
ಗಣದ ಮಿಗು ಮಿಗುವುದೇ ಮಲಮಯಭಯವ (ಕಂಠಾ. ೩-೦೪-೩೬).
೧೨. ಉಳಿ : ಬಾಕಿಯಿರು : ಅವಶಿಷ್ಟವಾಗು : "ಮಿಗು-ಅತಿ
ಕ್ರಮಣೇ, ಅವಶ್ಯೇ ಚ" (ಕಂಠಾ). ೧೩. (?) : ಪೊಟ್ಟುಪಟ್ಟಿಗೆ
ಸಮವಾಗಿ ಗಿರಿಯ ಕೋಲ್ಕುಟ್ಟಿ ಮಿಗಲಾಂ ನೆಲಮದೂಮಿಯಾನೊನ್ನ
ಕಮಿಯೋ ಬರೆ (೦೪. II (K). ೦೩೬-೦೩೬ : ೩೩೩).

[**ದೇ. ೨** ತಮಿ. ಮಲ. ಮಿಕ್ಕು : ತುಳು. ಮಿಗು, ಮಿಕ್ಕು : ಕೊಡ.
ಮಿಂಡ್ ; ತೆಲು. ಮಿಗುಲಾ, ಮಿವುಲು ; ಕೋತ. ತೊಡ, ಮಿಕ್]

ಮಿಗುತಾಯ (ನಾ). ವೈಯ ಮೂಡಿ ಉಳಿದುದು; ಶೇಷ : ಈ
ತಿಗಳನ ಸಂಬಳದ ಮಿಗುತಾಯ ಪಟ್ಟುಗಿಲ್ಲ (ಕಂಠಾ).

[**< ಮಿಗುತೆ + ಅಯ್ಯ**]
ಮಿಗುತೆ, ಮಿಗತೆ. ಮಿಗತೆ (ನಾ). ರಿ. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ಉತ್ತಮ
ವಾದುದು : ಬಗೆಗತಲಿಂತೆಲ್ಲದೆಯೊಂದು ಮಿಗುತೆಯನಣ್ಣ ಚೆನ್ನಾತ್ಮ
ವಿಂದಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೪) : ಅಗಣತಾಪಾಂಡಗಳ ತನ್ನೊಡಲೊಳಿಟ್ಟ
ಮಿಗುತೆಯಹ ಮೊಪ್ಪುದೊಳೊಳು ಮತಿ ಓದಕ್ಕೆ ಮುಗಿದಿರಲಂತಪದ
ಹೇರೇನು ಪೇಳಿ (ಕೈಟಾ. ೩-೩೦-೩). ೨. ಉಳಿದುದು : ಉಳಿಕೆ : ಶೇಷ :
ಪುಗುತೆ-ಪುಗುತೆಗಳ್ ; ಮಿಗುತೆ. ಮಿಗುತೆಗಳ್ (ಕಂಠಾ. ೩೦ ಕ್ರೋ. ೩).
ಮಿಗತೆ : ೩. ಲಾಭ : ನಫೆ : ದೊಡ್ಡವರರಾಜನ ದಿನದಲಿ ಕೂಡ
ವರ್ತಕವೇತಿಯ ಶಿಟ್ಟಿಯವನವರು ಓಗಿ ಹಣ ಒಮಗಿದ್ದುಂಟು ;

ತೋವಾಳ ಮಾರ್ಗ (೧೯೩೦. ೬). ಮಿಟಲ : ೧. ಮರಪ್ಪ - ಮಿಟಲ" (೬೩೦. ೧೩). ಮಿಟಲಿ : ೧. ಕರಗರೆಪು ಯಡಲಗರೆಯ ಮಿಟಲಮೇದಿನಲ್ಲಿ ನಟ್ಟ ಕಲ್ಲು (೨೯. ೩೪, ಮಂತ್ಯ. ೦೦೩-೦೦೦; ಸು. ೬೬೬). ಮಿಟಲಿ : ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೀಜಧಾನ್ಯ : ಮಿಟಲಿ : ಕಗ್ಗೊಜಲೆ ಬುಗುಡಿ ಮಿಟಲಿ [೩೩೦. ೬೩]ಯ ಸುಗ್ಗಿಯ ಪತ್ರಂಗೋಡನೆ ಮಂಜದ ಚೂರ್ಣಂ ಆಗ್ಗು ಮೋವಿರೆ ನಸ್ಯದೊಳಗಲ್ಲದೆ ವಿಷವರಂ ಪಲಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ (೩೩೩. ೬-೭). ಮಿಟುಣಿ : ೨. ವರ ಮಿಟುಣಿ ಸುಗಂಧಿಕೆಂಬೆರಡು ಬೇರ್ಗರನೆ ಚೂರ್ಣಗವಜೋಳ ತಪ್ಪಂ ಪರೂರದೆ ಕುಡಿಯಲು ಬಿಲ್ಲುರಿಗನ ವಿಷಮಂ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದೊಳ ಪರಿಹರಕಂ (೩೩೩. ೦೦-೬೬). ಮಿಟ್ಟಿಲಿ : ೨. "ಕರ್ಕರ-ತೊಟ್ಟಿ, ಮಿಟ್ಟಿಲಿ. . . ಕುಪಪದವಲಿ" (೬೩೦. ೨೨). ಮಿಟ್ಟಿಲಿ : ೧. ಭೂತಾಳಿ ಮೂರುಡೆ ಮಿಟ್ಟಿಲಿಯ ದಂಡ ಪಾತಂಗೆ ಮುಗುಳಯ ಪರನು (೩೩೩೦. ೦-೩೩). ಮಿಟ್ಟಿ : ೨. (ಪು. ೩೩. ೬೨-೦೯೬೩). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಳೆ : ಕರ್ನಾಟಕದ "ಮಿಟ್ಟಿ" ಹಾಗೂ ರಸಬಾಳೆಗಳು-ಸಾಕಷ್ಟು ಹಸುರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ (ಸು. ೩೩೩. ೩೦). ಮಿಟ್ಟಿ : ೨. "ಮಿಟಲ, ಮಿಟ್ಟಿ. . . ಪುಂಜ್ಯ" (೩೩೩. ೦೯೬). ಮಿಟಿಲಿ : ೧. ಆ ಊರಿನವರು 'ಮಿಟಿಲಿ'ಯನ್ನು ಒಲಗೆ ಒಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆ (೩೩೩. ೦೯೬). ಮಿಟ್ಟಿಲಿ : ೧. ಮಿಟ್ಟಿಲಿಮರದ ಬಳಿಯ ಬಡಗ ಮುಖಿ ನೆ ೧ (೨೯. ೪ (೩). ೩೩೩. ೦೬-೩೩೩. ೧೭೬೬).

ಮಿಟಾಯ 'ಮಿಟಾಯ' ನೋ.

ಮಿಟಕು 'ಮಿಡುಕು' ನೋ.

ಮಿಟಮಿಟ (ನಾ). (ಒಂದೇ ಸಮನೆ ನೋಡುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ) ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದ.

ಮಿಟಮಿಟ ಕೋಡು = ಎದೆ ಮಿಟುಕಿದ ನೋಡು : ಮಿಟಮಿಟ ನೋಡು : ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಆತ ನನ್ನ ಕಡೆ ಮಿಟಮಿಟ ನೋಡತೊಡಗಿದಳು (೩೩೩. ೦೯೬). ಮಿಟಮಿಟಗ್ಗು = ಎದೆಯಿಕ್ಕದೆ ಪರಸ್ಪರ ಸುಮ್ಮನೆ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸ್ವರ್ಗ : ಯಾವ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅಥವಾ ಸುಖವೂ ಇಲ್ಲದ ಸ್ವರ್ಗ : ಮಾಲುಡೆಯಲ್ಲ ಮದ್ದ ನಮಿಟ್ಟು ಕರ್ಪರವೀಳಿಯಗೊಳಿಲ್ಲ ಅರೋಗಣಿಯಲ್ಲದಾ ಮಿಟ ಮಿಟ ಸಗ್ಗದಾ ತನ್ನಯರಿಗಳಿವರ (೩೩೩. ೬೯-೬೯). ಮಿಟಮಿಟಗ್ಗು = ಮಿಟಮಿಟಗ್ಗು : "ಮಿಟಮಿಟಗ್ಗು-ಚರಗು. ಸುಖವಿಲ್ಲದ ಸ್ವರ್ಗ. ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದ ಸ್ವರ್ಗ" (೩೩೩. ೬೦) : ಅವು ಪತ್ತೆಯಾಗಿ ಕೈಗೆ ಮರಳುವ ತವಕ ಲಂಡನ್ನಿನ ಹೋಟೆಲುಕೋಣೆಯ ಮಿಟಮಿಟಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಬಾದರೂ ಸಾಧ್ಯವೆ ? (೩೩೩. ೦೯೭).

ಮಿಟಲ 'ಮಿಟಲಿ' ನೋ.

ಮಿಟಲಿ 'ಮಿಟಲಿ' ನೋ.

ಮಿಟಲಿ 'ಮಿಟಲಿ' ನೋ.

ಮಿಟಕು 'ಮಿಡುಕು' ನೋ.

ಮಿಟುಕ್ಕು 'ಮಿಡುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಿಟುಕ್ಕು 'ಮಿಡುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಿಟುಣಿ 'ಮಿಟಲಿ' ನೋ.

ಮಿಟ್ಟಿನ (ಆ). ಅತಿಯಾಗಿ, ಅಧಿಕವಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥದ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾ ವ್ಯಯ : ಪೊಟಿತಪ್ಪಿಯೆಯಂತೆ ಮಹಿಮೆ ಮಿಟ್ಟಿನ ಮನೆ ! (೩೩೩. ೨೨-೦೬೦).

ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕು = ೧. ಬಹಳವಾಗಿ ದುಃಖಪಡು, - ಸಂಕಟ ಪಡು : "ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕತನಲಲ್ಲ" (೩೩೩. ೩೦) : ಸೌಂದರ್ಯ ಕಾಣದ ಬಳಲಿಲ್ಲದ ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕಲೊಡನೆ ಒಂದು (೩೩೩. ೩೩).

೦೯ ೦೬) : ತನ್ನರೆಯೊಡಲಂ ಕಡುಡು ಸುಡೆ ಒಂದು ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕುಕೆ ಬಾಯ್ತಡುತೆ ಸ್ವಪತಿ ಸಡಿಮಡಿಗೊಂಡಂ (೩೩೩. ೨೯-೯೨). ೨. ಸ್ವಲ್ಪ ವಾದರೂ ಅಲುಗಾಡು : ಮಿಸುಕುವ : ಚಿತ್ರದ ರೂಪವಂತೆ ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕದ ನಿಂದು (೩೩೩. ೦೦-೬೦) : ದಿಟ್ಟ ಮಿಡುಕು ಪುಕವತಿ ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕದ ಬಿಲ್ಲು ಪಟ್ಟಿದು ಭಯದಂ (೩೩೩. ೩-೬೬) : ಜಟ್ಟಿಗಳಂತೆ ದಾಳುಗಳಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕದ ನಿಂದು (೩೩೩. ೦-೬೯). ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕು = ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕು ೨ : ಕಟುಪಟುಪುಬಲಸಾಮಕರವು ಮಿಡುಕಿರಲ್ಲಂ ನಟ್ಟಂತೆ ಮಿಟ್ಟಿನ ಮಿಡುಕದಿರೆ ನಟ್ಟಿನ ಕಂಡು (೩೩೩. ೯-೦೦೩). [ಮಿಟ್ಟಿ + ಅನ್ನಿ]

ಮಿಟ್ಟಿಲಿ 'ಮಿಟಲಿ' ನೋ.

ಮಿಟ್ಟಿ 'ಮಿಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಿಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯ : ಮಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಿ ಒಡಿಸುವರು. ಮಲು ರುಚಿಯಾಗಿತ್ತು (೩೩೩. ೬೬). []

ಮಿಟ್ಟಿಯೆಂಬು 'ಮಿಟ್ಟಿಯೆಂಬು' ನೋ.

ಮಿಟ್ಟಿನ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮಿಟ್ಟಿನ ಆ ಮಹಾನಗರಕ್ಕೆ ಸಾಲೆ ಎಲೆ ಆ ಸಾಸಿವ್ವರ್ಗಂ ಸಾಲೆ ಮಿಟ್ಟಿಗಿತ್ತು ಸಾಸಿವ್ವರ್ಗಂ ಸಾಲೆ ಆಪ್ಪ ತಾರಂ (೨೯. ೪೧೬, ೩೩೩. ೯೩ (೨)-೦೦ : ಸು. ೩೩೩. ೦೦). []

ಮಿಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಚಿಮ್ಮು : ಮಿಡಿ : ಅತಿಯಾಗಿ ಕಡತಮ ಮಿಟ್ಟಿದ (ಕರಣ. ೬೨-೨೩). 'ಮಿಡಿ' ಪರಾ.

[ಕೋ. ೩ ತಮ. ಮಿಟ್ಟು = ಕಕ್ಕು : ತು. ಮಿಟ್ಟು]

ಮಿಟ್ಟು (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಮೃದಂಗದ ಬಲಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ತೋರುಬೆರಳಿನಿಂದ ಹೊಡೆಯುವ ಪೆಟ್ಟು : ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿಅಪ್ಪಾ ಅವರು . . . ಹೊಸದಾಗಿ ಮೃದಂಗ ವನ್ನೊದಮ್ನ ಮಾಡಿ ತಂದಾಗ, ಅದನ್ನು ಹೊಡೆತಾಲ ನಡುಕಿ ಅವರ ಮಿಟ್ಟು, ಜೀವ ಮತ್ತೂ ಚಿಟ್ಟು, ನಾದಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಎಂದೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕರಣ. ೦೦೦). [ಮಿಡಿ]

ಮಿಟ್ಟಿಲಿ 'ಮಿಟಲಿ' ನೋ.

ಮಿಟ್ಟಿ, ಮಿಂಟಿ, ಮಿಟ್ಟಿ, ಮಿಣ್ಣಿ, ಮಿಂಟಿ (ನಾ). ೧. ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಮಿ : ದಿಣ್ಣೆ : ದಿಟ್ಟು : ತೆವರು : "ಮಿಂ ಮಿಣ್ಣಿ ಮಿಟ್ಟಿಯದಂ" (೩೩೩. ೨೯೬) : ಜಲವೆಲ್ಲ ಪರಿಮಯ ಶಿಲೆಯೆಲ್ಲ ಶಿವಮಯ ಮಹಲು ಮಿಟ್ಟಿ ಗಳೆಲ್ಲ ಮಣಿಯ ಮಯವು (೩೩೩. ೯೦-೨) : ಹೋಡೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಹೊರ್ತಾಗಿ ಯಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಂಥ ತಗ್ಗು ಮಿಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು (ಕರಣ. ೨೯೬) : ರಥ ಬರುವ ರಥಕ್ಕೆ ಗುಂಡುಕಲ್ಲು ತಗ್ಗು ಮಿಟ್ಟಿ ಗಿಡ ಸಾಪಾಗಿ ಕುಂಪಾರನ ಚಿತ್ರದಂತೆ ತಿರುಗಲು ಭೂಮಿ (ಕರಣ. ೨೯೬). ೨. ಮಂಜಿನ ಮುದ್ದೆ : ಹೆಂಟಿ : ಕಾಮದೇವನಮ್ಮನ ಕನೆಯ[ನ]ಂಬುಗಳು ಮನವು ಬರಿದಿಯನೆ ಮಿಟ್ಟಿ[ಯುಮಂ] ಮಾಡಿ ತನ್ನನೇಸಾಡಿ ಕಾಡೆ (ಕರಣ. ೩-೦೨ ೪) : ತೊಟ್ಟಿನ ಕಲ್ಲು ಹಾಗೆ ಮಿಟ್ಟಿಯವೊಲ್ಲಗುಟ್ಟಂ (ಕರಣ. ೯-೬೨) : ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗನ ಪರಣ ಕಂಡುಬಾಡಿನವ ಮಾಡಿದರೆ ಕಲ್ಲು ತಾಗಿದ ಮಿಟ್ಟಿ[೩೩೦. ಮಿಟ್ಟಿ] ಯಂತಪ್ರರಮ್ಯ (೩೩೩. ೦೯೬) : ಜಟ್ಟಿ ಕಣ್ಣಿಗ್ಗೆ ಕಲ್ಲು ತಾಗಿ ಮರಳುತ್ತಿರ್ಪ ಮಿಟ್ಟಿಯಂತಾದವು (ಕರಣ. ೯೨-೦೬). ೩. ಉರುಳಿ : ಗುಂಡು : ಅಲರ್ಪಿಲ್ಲದ ಪೂರ್ವರು ಮಿಟ್ಟಿ [೩೩೦. ಮಿಟ್ಟಿ]ಗಳ ಜಂಟಿಯಂತೆ ಮಿಟ್ಟಿ ಮಿಟ್ಟಿನಯ ಹರಿದಿವರಕೆದು ಪುರದ ಸಾಲುಳು ಕಣ್ಣೊಳುಪವೇನ ಬಗ್ಗಿವರು (ಕರಣ. ೨-೯೩). ೪. ಬಾಣದಂತೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಸಾಧನ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿಟ್ಟು ಹೊಡೆಯುವ ಗುಂಡುಕಲ್ಲು : ಕವಣಿ : [ಕೂರಂಜಿನ ಕವಲಂಬಿನ] ಪಾಟುಂಬಳಿಯ ಕಕ್ಕಡೆಯ [ಮಿಟ್ಟಿಯ] ಮೊಟ್ಟೆ ಸರಲ ಬಲ್ಲಿಯಂ

ಸುರಿಯೆ (೨೩೪೫. ೦೬-೦೭): ಬೇವಿನ ಕಟ್ಟಿ . . . ನಾನಾವಿಧ ಪಾಪಪುಣ್ಯಮೃಗವುಂ ಕೆಡೆಯಬ್ಬಿದ ಮಿಟ್ಟಿ . . . ಎನೆ ರಂಜಿಪವಲ್ವೆ (೨೩೪೫. ೦೭-೦೮): ಪೊದವಿಪತಿ ಚಿಕ್ಕಂದಂ ಮಿಟ್ಟಿಯೆ ಹೊಡೆಯೆ ನಡುಗ ದಲಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದೆನು (೨೩೪೫. ೬-೦೦): ಬಿದುವಲೆ ಸೊರ್ಕೆ ಮದೂ ಪದವಿಲ್ಲಿ ಡಿವಿಲ್ಲೆಲೆಯಂಬು ಮಿಟ್ಟಿ [೩೫೫. ೮. ೬] . . . ಎನ್ನಿವಂ ಪಿಡಿದು ಬೇಟೆಗೆ ಸಂದ ವಳಂದರೆಯ್ದಾರ್ (೨೩೪೫. ೭-೩೨). ೫. ಮೊಗ್ಗು: ಮುಗುಳು: ಹೂವಿನ ಮಿಟ್ಟಿಯನ್ನ ಹೂವಾಗಿಸಲು ಪೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮಂದಾರಕನ್ನು ಬೇಗೆ ತಾಯಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (೨೩೪೫. ೦೩). ೬. ನೆಲ: ಭೂಮಿ (?) : ಅರಸ ಕುಮಾರನಂ ಪಡೆದ ಭಂಗಿಯನೇವೆವೋಳ್ವೆನ್ನೆಲ್ಲಮಲ್ಲರ ತಟವಲ್ಲ ಮಿಟ್ಟಿಯೆಳೆ ತಾಂ ಪಡೆದಂತೆ ಸುಖಪ್ರಸೂತಿಯೊಬ್ಬರೆ ಪಡೆದಳ್ (೨೩೪೫. ೬-೩೩). ಮಿಂಚ್ಚಿ : ೨. ವಿಮಾನಂ . . . ಕಲ್ಲಂ ತಾಗಿದ ಮಿಂಚಿ [೩೫೫. ೬] ಯಂತ ಬಿಟ್ಟುಂ ಪಕ್ಕಂಜದ ಭೃತ್ಯದಂತ ಪೆಜನಾರ್ದುಂ ನೀಡು (೨೩೪೫. ೦-೩೪ ೫): ಈ ಕವಚಮಂ ಮಾಡಿ ಬಳೆನ್ನ ಮಗಳ ನಾನೇ ಕೊಂದೇನೆ ತಟಂ ಕಲ್ಲನೆಬ್ಬಾ ಮಿಂಚಾಂ ಮಿಂಚಿಯಾ ಕರ್ತೃವಂ ತಾಗಿದಂತಾಯಿತು (೩೫೫. ೬-೪೪): ಮಲ್ಲರ ಮಲ್ಲನ ಮೈಯೊಳವನ ಮುಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲ ತಾಗಿದ ಮಿಂಚಿಯಾಯ್ತು (೩೫೫. ೦೬-೦೦೬). ೩. ಸೊನ್ನೆಯ ಮಿಂಚಿ ಮಿಸುನಿಗರಡೆಯಂತೆ ಚಿನ್ನೆಯ ಕುಂಚುಗೊಬ್ಬಿದವು (೨೩೪೫. ೬-೩೬): ಆ ಮುನಿಪತಿಯ ಪರಡಾಗೆಸದವಾ ಸೋಮಧರಾರಿಯ ನಸುವ ಹೇಮದ ಮಿಂಚಿಗಳಂತಾ ನೃಪತಿಗೆ (೨೩೫. ೭-೦೩೫): ಚಿನ್ನ ಪಚ್ಚಿ ಮಿಂಚಿಯ ಪೋಲ್ವ ಮೊರೆಗಳ ಸನ್ನತ ಪೊರಮಾರುಗಳ ಚಿನ್ನೆಯರರಿಸಿ ಪದ್ಮಪ್ರೀತಿಯೆಂದು ಬೆನ್ನ ನೊಡೆದು ಪುಟ್ಟಿದರು (೩೫೫. ೦೪-೨೨). ೪. "ಶರಮುಂಡಿ ಮಿಂಚಿ [೩೫೫. ನೇಮ] ಯಮ್ಮಂ" (ಮಂಜು. ೪೬-೩೩): ಸುಂದನು ಸರಳ ಸುರಪನಲಿಗರ್ಪದ ಬಾಯೆ ಧಾರಿಗಳನಿಲಗರ್ಪದ ಗಜಗಳನನು ಗರ್ಭಮಿಂಚಿಗಳ (೩೫೫. ೭-೩೩): ಬೋಳೆಗಳ ಮಿಂಚಿ [೩೫೫. ಮಿಟ್ಟಿ-ಮಿಂಚಿ]ಗಳ ದೇಹದ ಸಾಕಾಪನ ಗಳಿಯಂಟುಗಳ ಶುಭಾರ್ಥ ಬಂದವು ಪರ್ವರಾಲಿಗೆ ಸೂರ್ಯವಂಶವನ (೩೫೫. ೩-೩-೩): ತಾವರಗಾವೊಳಗಿನ ಬಿಲ್ಲೆ . . . ಪುಂಗಾವಳಿಯೆಂಬ ಮಿಂಚಿವಿಡೆಯೊ ಗೆಂಬೊಳಿಟ್ಟು ಪಾಡುಪ್ಪ ತೀವಿದ ಕೀರಮಂಡಳಿಯೆನ್ನಲ್ಲಿಯ ಪಾಮರಿಯನಿರಂತರಂ (೨೩೪೫. ೩-೩೬). ಮಿಟ್ಟಿ : ೧. ತಗ್ಗು: ಮಿಟ್ಟಿಗಳನ್ನರಿಯದೆ ಬೀಳುತೇಳುತ್ತ. ತಲೆಗದರಿ ಬಾಯಿ ಬಿಡುತ್ತ ಮೈನೇಲಿಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ ಅಂಬಿಕಾಭವನವನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿದ (೨೩೪೫. ೦೦೫). ೨. "ಮಿಟ್ಟಿಯೆ ಮಿಣ್ಣೆಯಾಮಕ್ಕಂ" (೨೩೪೫. ೨೩೦): ಬಾಣಗಳ ನಾರಸಿಂಹನ ಮೇಲೆ ಬಡಲು ಕಲ್ಲ ತಾಗಿದ ಮಿಟ್ಟಿಯಂತೆ ಹಾಳು ಹೋಗಲು (೨೩೪೫. ೧. ೦೦೦). ೩. ಉನ್ನತಭಲಿಗೊಂದಂವಾಗುದಿವವೊಯನುತವನು ಮಿಟ್ಟಿಯ ವಿಧದಿ ಇನಮಂಡಲಕೆ ಮಿಟ್ಟಿಯ ಮಿಡಿದೊಲ್ವದಿನು (೨೩೪೫. ೩೦-೨೬). ೪. ಕಾವನ ಕಯ್ಯ ಮಿಟ್ಟಿ [೩೫೫. ೬] ಗಳೊ ಕತ್ತರಿಗಳೊ ಕಾಂತವಾಗಿದೊಡ್ಡಗಳೊ (೨೩೪೫. ೦-೦೦೬): ಸಿಂಗಾಡಿವಿಲ್ಲನ ಗುಣಯ ಮಿಟ್ಟಿಯನೆಸುತ ಬಂದನು ತರಹರದಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಿನ್ನನು ಮೋಲ್ವ ತವಕದಿ (೨೩೪೫. ೨೬-೬). ೫. ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ಪ್ರಣಯ ಬರುವುದು ಚಿಗಿತ ಮಾಪುರಕ್ಕೆ ಮಿಟ್ಟಿ ಕೂತಂತೆ (೨೩೪೫. ೦೦೫). ಮಿಣ್ಣೆ : ೧. "ಮಿಣಿ ಮಿಣಿ ಮಿಟ್ಟಿಯದು" (೨೩೪೫. ೨೪೪). ೨. "ಮಿಟ್ಟಿಯೆ ಮಿಣ್ಣೆಯಾಮಕ್ಕಂ" (೨೩೪೫. ೨೩೦): ಪದನಸುತ ಕಂಡಾಗ್ರಹಿಸಿ ಮೇಲೆ ಗವಿಸಿದನು ಕುರಾರನು ಖಳನವಯವದ ಸೋಂಕಿನಲೊಡದುದುಬಲಕೆ ಮಿಡಿದ ಮಿಣ್ಣೆಯೊಲು (೨೩೪೫. ೬-೩-೩). ೩. ಹೊಳಪುರುವ ದುಂಡಗಾದ ಸಣ್ಣ ಮಿಣ್ಣೆಯನ್ನು ನೀನು ನೋಡಿದರೆ ಅದು ನೀಗೆ ಏನಾದರೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು

ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವೆ? (೨೩೪೫. ೩). ಮಿಂಚಿ : ೨. ಕಲ್ಲಂ ತಾಗಿದ ಮಿಂಚಿ ಯಂತೆ ಮುಟ್ಟುಗಟ್ಟು (೨೩೪೫. ೦೦-೦೩೬): ಸೂಂಕಿ ಮುಗುಜಲ್ ಕಲ್ಲನರದಚ್ಚ ಮಿಂಚಿ ಮುಗುಜಿದ ತಟಂಜದಮದಾಗಸಪ್ಪ ತಿಟ್ಟಿ ನುತದೆ (೨೩೪೫. ೦೦-೩೪). ೩. ಕಳಮೆಯ ಕದಿರ ಮೊಸಲ ಕಂಪನಾಗುವಂಕ ಏತುಗಳು ಕೊನೆಯೆಡ ಪೊಳೆದವು ಪುಗಣೆಯನ ಪಸಂಗಾವಿನ ತೊಳವ ನೀಲದ ಮಿಂಚಿ [೩೫೫. ಮಿಂಚಿ, ಮಿಂಚಿ]ಯಂತೆ (೨೩೪೫. ೦-೩೦): ಮುಕೂಂಕಮಂಡಿತ ಪೊಂಗಣೆಗಲ್ಲಿ ಮೌಕ್ತಿಕ ಮಿಂಚಿಯು ಸಾರ್ವದಂತ ಸಂಬಿಕ್ಕದರಕದಿಂ ಬೆರಗುಗೊಟ್ಟಿದ್ವಾ ಪಾಯಕನಂಪ್ರಿಯಗಳವಲ್ಲವದಿ (೨೩೪೫. ೨೬-೦೪). ೪. ಎಮ್ಮಯ್ಯಂ ಪೆಟ್ಟಂತೆ ನೆಗಲ್ವನೆಂದು ಕಟಾಯ ಬಿಲ್ಲುಂ ಮಿಂಚಿಯುಮಂ ಕೊಂಡು ಪೋಗಿ ಪಟ್ಟವದದಿ ಕುಟಾಯಂ ನೋಬ್ಬನೆಗಂ ಕರಿಯ ಪಿರಿಯ ತರೆಯ ನಡಿಯ ಪುಲು ನೆಗೆದು ತೋಡುಡೊಡ ಮಿಂಚಿ [೩೫೫. ಮಿಟ್ಟಿ]ಯಂ ತೊಟ್ಟು ತೆಗೆದಿಸುವಾಗಳ್ (೨೩೪೫. ೦೩೪-೩೦ ೫): ಬಳಿಕೊಂಬುತ್ತಸಾವಿದ ಕೋಲು ಮಿಂಚಿಯ ಕಮಲಗಣೆ ಪನ್ನರದುಸಾವಿರವು . . . ಅಲು ಬಂಡಿಯ ಲೆಕ್ಕವಿದೆ (೨೩೪೫. ೦೩-೨೨): ಗೋಪುರಪ್ರಾಕಾರಮಾಟಪ ವಿಮಾನಂಗಳೊಳ್ ನೆಲಸರ್ಪ ಕಟುಪಟ್ಟಿಗಳನೂಡಿ ಮಿಂಚಿಗಳಿಂದಿಟ್ಟು ಕೆಡೆಪಿ . . . ತಂತಮ್ಮ ಸವಿಸುತುಪರೊಡನರಸಾರ್ಥ (೨೩೪೫. ೬-೦೦). ಮಿಟ್ಟಿಗೊಂಡ ಚಿಟ್ಟಿ. ಮಿಟ್ಟಿಗೊಂಡ ಚಿಟ್ಟಿ = ಮುಟ್ಟಿನ ಮೆಚೆಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮಿಡಿತ : ಮುಸುಜ್ ದಿವ್ಯಾಪ್ತವಂಗಳ್ ಕೊಳ ಗಾಂಧರ್ವಮಲಂಗಳ್ ಕೆಡೆದವು ಮಿಟ್ಟಿಗೊಂಡ ಚಿಟ್ಟಿಯ ತಟದಿ (೨೩೪೫. ೬-೩೬): ಚಿನ್ನನಟ್ಟಿ ನಟ್ಟಿ ದುಟ್ಟಿಗೆಯ ಮಿಟ್ಟಿಗೊಂಡ ಚಿಟ್ಟಿ [೩೫೫. ದಿಟ್ಟಿಯಂತೆಯಂ ಬಿಡಿಗೊಂಡ ಮೊಲದಂತೆಯಂ ತರಲೆಬಾಗಿ ಬಿಲ್ಲು (೨೩೪೫. ೪-೩೦ ೫): ತದ್ಬಲಂ ನಿರ್ಭರಕೋಪಂ ಪದಿರೊಡೆಯಲ್ ಧರಿಯೊಳವಂ ಮಿಟ್ಟಿ ಕೊಂಡ ಚಿಟ್ಟಿಪೊರ್ದಂ (೨೩೪೫. ೦೦-೦೩೫). ಮಿಟ್ಟಿಯ ಭಂಡ, ಮಿಟ್ಟಿಯ ಭಂಡ = ಬುಟಾಟಕಗಾಗಿ ಮೃತ್ತಿಕ್ರಿಯ ನ್ನಾಗರಿ ವಿಭೂತಿಯನ್ನಾಗರಿ ಧರಿಸಿರುವ ಲಚ್ಚಿಗೇಡಿ: ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯ ದೊಳಗಿಮ್ ಮದುವನಪಾದಿಸು ಮಿಟ್ಟಿಯ ಭಂಡರೊಪ್ಪ ವಿಜಾಂಕಧರ ಸೋಮೇಶ್ವರಲಿಂಗವು (೨೩೪೫. ೧. ೬೦-೩೩೩): ತನ್ನ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ದಾಸೋಹವ ಮಾಡುಲಾಯದೆ ಹಲವು ಬಯಸುವ ಮಿಟ್ಟಿ [೩೫೫. ೬]ಯ ಭಂಡರನೆತ್ತ ತೋಜಿದಿಯಾ ಕೊಡಲಚ್ಚನ್ನಸಂಗಮ ದೇವಾ (೨೩೪೫. ೦೩೬-೩೪೪): ಅಪ್ಪವಿಧಾರ್ಥನೆ ಹೋದಕೋಪವಾರವ ಮಾಡುವ ಮಿಟ್ಟಿಯ ಭಂಡರ ಕಂಡು ನಾಚಿತ್ತನ್ನ ಮನವು (೨೩೪೫. ೬-೨೫): [ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮೆಟ್ಟು: ಮಲ. ಮಿಟ್ಟಾಲ್: ತುಳು. ಮಿಟ್ಟಿ. ಮುಟ್ಟಿ: ತಲು. ಮಿಟ್ಟಿ. ಮುಟ್ಟು] ಮಿಟ್ಟಿಗಲ್ಲು (ನಾ). ಎತ್ತರವಾದ ಕಲ್ಲು: ಉನ್ನತವಾದ ಶಿಲೆ: ಕುಂಭಿನಿಯು ಹಿಮಾಚಲದ ಸರಯಲ್ಲಿಗುವ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಿಟ್ಟಿಗಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು (೨೩೪೫. ೦೦೬). [ಮಿಟ್ಟಿ + ಕಲ್ಲು (<ಕಲ್ಯ)] ಮಿಟ್ಟಿದುಡು (ಕ್ರಿ). ಕವಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸು: ಅವನಲ್ಲರನವ ಅವ ನಮ್ಮ ಕಂಡದೆ ಬೆಟ್ಟನ್ನ ಮಿಟ್ಟಿದುಡ ಸುಳಿಶ್ವರದೇವನಪಾಯದ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯರನವಾ (೨೩೪೫. ೩. ೩೪೬-೦೩೬೦). [ಮಿಟ್ಟಿ + ಕುಡು (<ತೊಡು)] ಮಿಟ್ಟಿನೆಲ (ನಾ). ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಮಿ: ತೆವರು: (೩). [ಮಿಟ್ಟಿ + ನೆಲ] ಮಿಟ್ಟಿಯಂಬು, ಮಿಂಚಿಯಂಬು, ಮಿಟ್ಟಿಯಂಬು (ನಾ). ಗಂಡ ನೆಯ ಕಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬಾಣದಂತೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ: ಬಾಲರಸುಗಿದು ಮಿಟ್ಟಿ [೩೫೫. ಮಿಂಚಿ]ಯಂಬುಗಿ ಸೋಲು

ವೆನೆ ಗಿರಿ (ಕಾದ್ಯಾ. ೨. ೨೩); ಬಿಟ್ಟನು ಮಿಟ್ಟಿಯುಂಟುಗಲೆ ಮೂಡಿಸಿದಂತೆ ಬಸವನೊಳು ಬಿಟ್ಟ ಮುಳ್ಳಿಗೆಗೊಟ್ಟ ಪುಷ್ಪ (ಕಾ. ೨. ೨೦). ಮಿಟ್ಟಿಯುಂಟು: ಕರಕರದ ಸುಖಗಳ ಮಿಟ್ಟಿಯುಂಟು ತಮ್ಮ ದೇಹದಲಿ ಧರಿಸಿ (ಕಾ. ೨. ೨೧). ಮಿಟ್ಟಿಯುಂಟು: ಮುಳ್ಳುಂಟುಗಳು ಸಾವಿರದೇಳುಂಟು ಒಂದತ್ತನು ಮಿಟ್ಟಿ [ಕಾ. ೨. ಮಿಟ್ಟಿಯುಂಟುಗಳು (ಕಾ. ೨. ೨೧)].

[ಮಿಟ್ಟಿ + ಅಂಟು]

ಮಿಟ್ಟಿವರಹ (ನಾ). ನಾಲ್ಕುರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ: (೨) [← ಕೆಲಾ. ಮಿಟ್ಟಿವರಹಾ]

ಮಿಟ್ಟಾದಾರ (ನಾ.) ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಪವಿಭಾಗದ ಅಧಿಕಾರಿ: 'ಮಿಟ್ಟಾದಾರಿ' ಪರಾ.

[← ಹಿ. ಮಿಟ್ಟಾದಾರ್. / ತಮಿ. ಮಿಟ್ಟಾತಾರ್]

ಮಿಟ್ಟಾದಾರಿ (ನಾ). ಮಿಟ್ಟಾದಾರನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ: ಮದರಾಸಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಶಿವಗಂಗೆ, ರಾಮನಾಡು: ಪ್ರದೇಶಗಳಿ. ಮೆಟಗಿರಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮಿಟ್ಟಾದಾರಿಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಾ ಉಳಿದೇ ಇವೆ (ಕಾ. ೨. ೨೧). [← ಹಿ. ಮಿಟ್ಟಾದಾರಿ. / ತಮಿ. ಮಿಟ್ಟಾತಾರಿ]

ಮಿಟ್ಟಾವು (ನಾ). ಒಟ್ಟಿನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಆಡಳಿತದ ಪ್ರದೇಶ: ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ೪೪ ಲಕ್ಷ ವರಹಾಕ್ಕೆ ಮಿಟ್ಟಾವಾಗಿ ಕೊಡಿಸಿದಂತೆಂದು ವಾಸವಾಜಿಯು ಇನ್ನೊಂದು ಸಲವೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದನಂತೆ (ಕಾ. ೨. ೨೦). [← ಹಿ. ಮಿಟ್ಟಾವು. / ತಮಿ. ಮಿಟ್ಟಾವು]

ಮಿಟ್ಟಿ 'ಮಿಟರಿ' ನೋ.

ಮಿಟ್ಟಿ 'ಮಿಟರಿ' ನೋ.

ಮಿಟಾಯಿ, ಮಿಟಾಯಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿತಿಂಡಿ: ಎರಡು ರುಪಾಯಿ ಮಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಮಿಟಾಯಿ ತಿಂದರೆ (ಮುಂಬಯಿ, ೨-೨೩೬); ಅವಲ್ಯಾ. ಮಿಟಾಯಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಉಳಿದಿದೆ (ಕಾ. ೨. ೨೦). ಮಿಟಾಯಿ: 'ಸಕ್ಕರೆ ಮಿಟಾಯಿ' ಪರಾ.

[← ಹಿ. ಮಿಟಾಯಿ. / ತಮಿ. ಮಿಟಾಯಿ]

ಮಿಟಾಯಿಗಾರ (ನಾ). ಸಿಹಿತಿಂಡಿಯನ್ನು ಕೈಯಾಲಿಸುವವನು ಹಾಗೂ ಮಾರುವವನು: ಮಿಟಾಯಿಗಾರ ರಾಜ್ಯ, ಜಿಲ್ಲೆ, ಬತ್ತಾಸು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ (ಕಾ. ೨. ೨೦).

[ಮಿಟಾಯಿ + - ಗಾರ (<- ಕಾ. ೨.)]

ಮಿಟಾರಿ (ನಾ). ಬೆಡಗಿ: ಸೂಗಿಸುಗಾತಿ: ನೀಟುಮೂಲಕ ಮಿಟಾರಿಯ ರೂಪಿತ... ನರ್ತನದಾಟ ನೋಡುವರು ಕೋವಿದರು (ಕಾ. ೨. ೨೦); ಚಿಕ್ಕನೇಪಾತಿ ಮಿಟಾರಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮವೆಂದು ಪೇಳುವರು (ಕಾ. ೨. ೨೦-೨೧). [← ಕೆಲಾ. ಮಿಟಾರಿ]

ಮಿಟಾಲಕಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂಲಿಕೆ: ದುಷ್ಟಮಧುಕ: ಅತಿಮಧುರ: 'ಮಧುಕಂ. ಕ್ಷೀತಕೃತ್ಯಯಷ್ಟಮಧುಕಂ. ಮಧುಯಷ್ಟಕಾ - ೪ ಅತಿಮಧುರದ ಹೆಸರುಗಳು. ಯಷ್ಟಮಧುಕ: - ಮಿಟಾಲಕಡಿ' (ಕಾ. ೨. ೨೧). [← ಹಿ. ಮಿಟಾಲಕಡಿ]

ಮಿಡ. ಮುರುಡ್ಡ (ನಾ). ಶಿವ: ಈಶ್ವರ: "ಎಳೆದೇ ಗೊರವನ್ನೆವೊಗ... ಮಿಡ ತಿಪುರ... ಈಶ್ವರರ ದೇವಿಗಂ" (ಕಾ. ೨. ೨೦): ಒಡೆಯಂ ಕೂಡಿಯಂ ಮಿಡಂ ತಿಪುರ... ಮುತುಕಂಬೊತ್ತೊವೊಗಿವುಂ ಕರಂ (ಕಾ. ೨. ೨೦-೨೧). 'ಮಿಡಬ್ಬಿ' ಪರಾ. ಮುರುಡ್ಡ: 'ಮುರುಡ ಸುತ', 'ಮುರುಡೇಶ್ವರ' ಪರಾ. [← ಸಂ. ಮುಡ]

ಮಿಡಬಿ 'ಮಿಡತ' ನೋ.

ಮಿಡಬಿ 'ಮಿಡತ' ನೋ.

ಮಿಡಬ್ಬಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯಿ: ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ:

ತಾನುರವು ವಿವೋಕ್ತನು ಸಲೆ ಗುಣತಮ ಗಡ ಬೂದಿಯಂ ಮಿಡಬ್ಬಿಯ ಮನೆಯಂ (ಕಾ. ೨. ೨೦-೨೧). [ಮಿಡ + ಅಬ್ಬಿ]

ಮಿಡತೆ. ಮಿಡಬಿ. ಮಿಡಬಿ. ಮಿಡಿಬು. ಮಿಡಿಬಿ. ಮಿಡಿಬಿ. ಮಿಡುಬಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾರುವ ಹುಳು; ಶಿವನ ಕುದುರೆ: ಶಲಾಭ: "ಮಿಡತೆ-ಮಿಡಿಬಿ(ತಿ)" (ಕಾ. ೨. ೨೦); ಮಿಡತೆಹುಳುಗಳ ಗುಂಪಿನಂತೆ. ತನ್ನ ರಥವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರುವ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅರ್ಜುನನು... ತಡೆದನು (ಕಾ. ೨. ೨೦). ಮಿಡತೆ: ೧. ಮಿಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಮಿಡಬಿ (ಕಾ. ೨. ೨೦). ಮಿಡಬಿ: ೧. "ಮಿಡತೆ (ಮಿಡತೆ)=ಸೂರ್ಯನ ಕುದುರೆಹುಳ" (ಕಾ. ೨. ೨೦). ಮಿಡಿಬು: ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣ ಮೀನು; ಸೀಗಡಿ: ಸಲೆ ವಿವೋಕ್ತನೊಡನೆಲ್ಲವುಕ್ತಮಮಹಾ ತೀರ್ಥಂ ಶಿವಜ್ಞಾನಮೋಗಲಸದ್ಭಕ್ತಿಪರಾಧಾರಂ (ಕಾ. ೨. ೨೦). ಮಿಡಿಬಿ: ೧. "ಪತಂಗ. ಶಲಾಭ: - ೨ ಪತಂಗದ ಹುಳುವಿನ ಹೆಸರುಗಳು. ಮಿಡಿಬಿಗೂ ಹೆಸರುಗುವದು" (ಕಾ. ೨. ೨೦); ಮಿಡಿಬಿ(ತಿ) ಯಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯಿಂಟಿ ಮೃಗದಿಂ... ಕಿಡುವುದು ಫಲಮುಂ ಪರಿಪುಂ (ಕಾ. ೨. ೨೦-೨೧); ಒರಲೆ ಹುತ್ತಕ್ಕೆಯರಗಿಣಿ ಹರವೆಯ ತೋಟಕ್ಕೆ ಮಿಡಿಬಿ ಕೋಗಿಲೆ ಹಳ್ಳಗೆ ಕುರುವ ನವನಾಗಿಸ್ತವಗೆ ಕುರುವುಂ ಸಲೆ ಜಾಣ ಮೊಲರಾಷ್ಟ್ರನಕ್ಕಂ (ಕಾ. ೨. ೨೦). ೨. ಕಡುವುಗಳನ್ನೊಂದು ತೀವಟ್ಟಿ ಲನಿಟ್ಟಿಪ್ಪಿಯಲ್ಲೆ ಮೊಜುಸೂಟರ್ ಮಿಡಿಮಿಡಿವಧ್ವಮಂ ಕಾಡಿದಂ ಮಟ್ಟಿಪ್ಪಿವಧ್ವ ಸಣ್ಣ ಮೀನುಗಳ ಮಿಡಿಬಿಗಳಂ ಕುಟುಂಬಿ (ಕಾ. ೨. ೨೦-೨೧). ಮಿಡಿಬಿ: ೧. ಮಿಡಿಬಿ ಹಗ್ಗಿನ ಮೊವರಾದ ದುಷ್ಟಜಂತುಗಳ ದಾಳಿಗಳು ತಟ್ಟಿ ಪೈರುಗಳು ಬೆರೆಯುವವು (ಕಾ. ೨. ೨೦); ಒಂಕು ಉತ್ತರದಿಂದ ಹತ್ತಿರ ಹಣ್ಣು ಮಿಡಿಬಿವು ಹಾದರಿ (ಕಾ. ೨. ೨೦). ೨. ದೀಪಕ್ಕೆ ಮುತ್ತುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು; ಪತಂಗ: ಕ್ರೋಧನೋಳಲಾಕೆ ಕೆಂಡದ ಮಿಡಿಬಿಯಂತೆಟುಟುತ (ಕಾ. ೨. ೨೦). ಮಿಡುಬಿ: ೨. ಬೇಗಿಯೊಳಗೂ ಮಿಡುಬಿ[ಕಾ. ೨. ೨೦] ದಿಬಿ, ಡಾಬು]ಗಳ ತೆಪದಿ ವ್ಯಕ್ತ ಉರಿದು ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಶಕ್ತಿಯುಂಟೇ ನಿಲಿವು (ಕಾ. ೨. ೨೦). [ದೇ. ೨ ತಮಿ. ಮಿಟ್ಟರ್. ಮಿಲ. ಮಿಟ್ಟರ್. ಮಿಟ್ಟರ್: ತುಳು. ಮೊಟಿ: ಕೆಲಾ. ಮಿಡತ. ಮಿಡತ: ಕೋಲಾ. ಮಿಟ್ಟಿ: ಪರ್ಜ. ಮಿಟ್ಟಿ]

ಮಿಡಮಿಡ (ನಾ). (ಅಧಿಕೃತ, ಅತಿಶಯಂತೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ) ಒಂದು ಅನುಕರಣಾಪದ: 'ಮಿಡಮಿಡನೆ' ಪರಾ.

ಮಿಡಮಿಡ ಮಿಡುಕು, ಮಿಡಮಿಡ ಮಿಡುಕು = ಬಹಳ ಸಂಕಟ ಪಡು, - ಮೆಟಾಡು: ಓರೊಮ್ ಎರಹಾನಳನ್ನು ಧಿವಾಹದಿಂ ಕಂಪದರೆ ಕಾಯು ವನಿವ ಕೆಂದಾಪರಯ ಪಾಸಿನೋರ್ ಕೆಡದು ಮಿಡಮಿಡ ಮಿಡುಕುವವನಲಿ ಮೆಟಾಡು ಕಿಟ್ಟಿನೋರ್ ಬಿಟ್ಟ ತಡಿಯು ನೆನೆಯುವರ್ (ಕಾ. ೨. ೨೦-೨೧); ಮಿಡಮಿಡ ಮಿಡುಕುವಿನಂ ಬಡಿಯೊಳೊಡೆಯ ಪೂಜೆ ಪಡತಲೆಯಂ (ಕಾ. ೨. ೨೦-೨೧).

ಮಿಡಮಿಡನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯಂ.

ಮಿಡಮಿಡನೆ ಮಿಡುಕು = ಬಹಳ ವ್ಯಥೆಪಡು.-ಸಂಕಟಗೊಳ್ಳು: ಪೂಜಮಡದ ಭೂಪಾಲನಂ ಕೆಡು... ಮಿಡ[ಕಾ. ೨. ೨೦] ಮಿಡನೆ ಮಿಡುಕಿತ್ತು ಪೊರಜನವು (ಕಾ. ೨. ೨೦): ಮಿಡಮಿಡನೆ ಮಿಡುಕುತದೆ... ಕಡುದುರೇಳಿನವನೆಡನುತ ತಲೆಪೂಜೆಯ ಹೊಯ್ದುಕು (ಕಾ. ೨. ೨೦-೨೧). [ಮಿಡಮಿಡ + ಅನ್ಯ]

ಮಿಡಿ (ಶ್ರೀ). ೧. ಒಂದು ಬೆರಳಿನ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಬೆರಳನ್ನು ವೇಗವಾಗಿ ಬಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ತಾಕಿಸು: "ಮಿಡಿ-ಅಂಗುಲಿಪ್ರಹರಣೆ (ಬೆರಳಿನಿಂದ ಚಿಮ್ಮು), ಶಲಾಭಫಲೆ ಚ ಕಸುಗಾಯು"

(ಕುಸುಮ) : ಮಿಡಿದೊಡೆ ತನಗ[ವು]ರಸಂ ಬಿಡುವೆವು (೭:೩೫. ೦-೩೬); ಮಿಡಿಯಲೊಡೆ ಸುರಿವುದು ರಸವೆಡೆಯುಡುಗದೊಪ್ಪ ನುಡಿಗ(ಕಡುಗುಣದ) ಪೋಲ್ . . . ಇಶ್ರುವಾಟಿಗಳೆಗುಂ (ಕುಸುಮ. ೦-೦೦) ; ಗಲ್ಲವನೊಡನೆ ಮಿಡಿಯ ಕಳಕಳನೆ ಅಳುತ್ತರಲು (೦೩೩. ೦೩-೦೩). ೨. ಸಂತೋಷ, ಆರ್ಜ್ಯ, ಆಹ್ಲಾಸ ಪುಂಪಾದುವನ್ನು ಸೊಟಿಸಲು ಎರಡು ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಶಬ್ದ ಮಾಡು : ಚಿಟಿಕೆ ಹಾಕು : ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ ದೊರ್ ಮಹೇಶ್ವರನುದಾರಮಹೇಶ್ವರನಪ್ಪದನಟುಮೆ ಬೆರಲು ಮಿಡಿದು ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ನಕ್ಕು . . . ಮುನೀಂದ್ರವ್ಯಂದಮಂ ಪೋಗಲ್ವೆಯ್ಯಾ (ಕುಸುಮ. ೦-೦೩ ೩); ಅರಸಂ ತಲೆಯಂ ತೂಗಿ ಬೆರಲು ಮಿಡಿದು ಲಿಲಿತಾಗುಂ ಬಿಡಿ . . . ಇಂತೆಂದಂ (ರಸಾರಸ. ೨-೩೩) : ತಲೆಯಂ ತೂಗಿ ಬೆರಲು ಮಿಡಿದು ಸದ್ವಿದ್ಯಾರ್ ಸಭಾಮಧ್ಯದೊರ್ ಪುಬರ್ ಸತ್ಯವಿಗಿತ್ತು ತಕ್ಕನ ಪರ್ವ ಸಲ್ಪುತೆ ನೀಡಂಗೆ . . . ಸಲ್ಪುದೇ (ರಸಾರಸ. ೦-೪೪). ೩. ತಂತಿಪಾದ್ಯವನ್ನು ಬೆರಳಿನಿಂದ ಮೀಟಿ ಬಾಟಿಸು. - ನುಡಿಸು : ದನಿಯಂಪು ಬೀಳಿಯಂ ಮಿಡಿದಪೊಲಾಗಿ ಗಾಣದೊಲೊಡೆಂದೆ ಮೇನಕೆ ಮುಂದೆ ಪಾಡಿದರ್ (ಕುಸುಮ. ೩-೪೪); ಮಿಡಿದುಮೇನೆಯಂ ಕೊಡು . . . ಮಿಡಿದು ನೋಡಿ ಪಾನೆಗೊಂಡು ಪುದುಮಧುರಧ್ವನಿ ಗಳೊಳೆಸೆಯ ಬಾಟಿಸದೊಡೆ (ಕುಸುಮ. ೨-೩೦ ೩); ನನ್ನ ಬೀವದ ತಂತಿ ಮಿಡಿದೇ (ಕು. ೦೦೦-೩). ೪. ತರ್ಜನಿಯ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಬೆಬ್ಬರಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚೆಮ್ಮಿಸು. - ಎಗರಿಸು : ಕರಿಯನೇಜು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮಿಡಿದಡ ಕವಡೆ ಬಿಡೆ ಹಬ್ಬಿ ಪಾಟಿಸುತದ್ದಕ್ಕೆ ಸುರಿದ ಹೊಸಹೊನ್ನ ರಾಕಿಯನೀಯಬೇಹುಮಾ (ಕುಸುಮ. ೦೦-೨೩); ಓಡಿವರ್ಜಿಡುವುಯಂ ಮಿಡಿದರಾಡಿತ್ತೇಂದು ಮಿಡುಗುಂ . . . ಮೃದನ ಭಕ್ತರ್ ಎಲ್ಲಿದರ್ (ಕುಸುಮ. ೩-೦೦೩). ೫. ಕಣ್ಣಿನನ್ನು (ಬೆರಳಿನಿಂದ) ಒರಸು : ತೊಡೆ : ಗುಡುಗುಡನೆ ಸುರಿವ ಕಣ್ಣಿನಿಗು ಮಿಡಿವತ್ತಂ ಮತ್ತಮೀತೆಂದರ್ (ಕುಸುಮ. ೪೩); ಸುರಿದಕ್ಕುಗಳೊ ಕಡುವೆರಂ ಪಾನನಮಂ ಮಿಡಿಯುತ್ತಂ ಭೂಪ ಕುಸುಮಪರನೀತೆಂದಂ (ಕುಸುಮ. ೦೦-೩೨); ಕಂಬನಿಯನುಗುರಲಿ ಮಿಡಿದು ನೋಡು ಪಾರ್ಥ ಹೃದಯದಲಿ (ಕುಸುಮ. ೩-೨೩); ನಯನದಿ ನುಡುಕುವಂಪಕವಾಡಿಂಮುವ ಬೆರಳ ಕೊನೆಯಲಿ ಮಿಡಿದು ಮಿಡುಕಿದರಧಿಕ ರೋಕದಲಿ (ಕುಸುಮ. ೨-೨-೨೦). ೬. ಬಿಲ್ಲಿನ ಹೆದೆಯನ್ನು ಮಗ್ಗು. - ಮೀಟು. - ಎಳೆ : ಒಡಗುಮಾಡುಮಿಡಿಯು ಜೇಘಡವಾಗಳೆ ಬೊಮ್ಮನುಂ ಮನಗಿಡುಗುಮದೇವೆಂದೆ ಮಿಡಿದೊಯ್ಯನೆ ಜೇಘಡ ವಾಗ[ವು]ವನಂ[ಮಿಡಿದೊಡನೆಯ್ಯಾ]ವು (೭-೨೩. ೨-೩೬); ೭. ಮಲು ದಿರುವ ಮಿಡಿದೊಡರೂ ಪಾಸಾವಿರವಾರಾಧರು (ಕುಸುಮ. ೦-೩೬); ಭೋಂಕನೆ ಮಿಡಿದ ರಾಳಿಯ ಬಿಲ್ಲು ಬಿಟ್ಟುಳ ಸಂಕುಲವಿದುರ್ದಲ್ಲ (ಕುಸುಮ. ೨೦-೨). ೮. ಕುಟುಕು : ಉರಿಯ : ಆ ತೇಬ್ಬ(ರುಗಿ)ಳು ಬ್ಬರಿದಿಂದ ಮಿಡಿದಂದೆ ಲೋಳೆ ಮಜುಕಂ ಶೋಕಂ . . . ಸಾವು ತದಾಗ್ರಜಾತಿವದಿಂ ಮತ್ತಕ್ಕೊಳೊಳ ತೋಟುಗುಂ (ಕುಸುಮ. ೦೦-೨೩); ಕೆಂದೇಲು ಮಿಡಿದೊಡ ತವಡಂ ತಂದಿತ್ತಿವ ಭೂಪದಿಂದ ತದ್ವಿಪಮಜುಗುಂ (ಕುಸುಮ. ೦೦-೨೦). ೯. ಪುಟನೆಗೆ : ಪುಟ : ಪಾರು : ಎಡೆಬಿಡು ಪಾಡನೆಡೆಯೆಡೆಯೊರಂ ಮಿಡಿದನು ಬೇಗದೊ ಕಲುಮೊಡನಿದುದು ನೃಪತಿಗಾ ಪದಂ ವಿಸ್ಮಯಮಂ (ಕುಸುಮ. ೪-೦೨೨); ಪುಂಪಾಲ್ಪುಳಂ ನೆಗು ನಿಲ್ಲ . . . ಮಿಡಿದ . . . ಬಿಡುವಿರವ ಜಿಪ್ಪುಟಿಗೆ ಚೆರಿದುದ ಕಡಿಮಾಣವಂ ಕೈಕೊಳದ ಬಗೆಯಂ ಬಗೆದಂತೆ ಕಂಡು (ಕುಸುಮ. ೩-೦೦ ೩). ೧೦. ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತು : ನಿಗುರಿಸು : ಪುಚ್ಚವ ಮಿಡಿದು ಕಾಲೆರಿದು . . . ನೋಡುತಲೆದುದಾ ಮಾಯಾವರಾಪತಿ (ಕುಸುಮ.

೦-೪-೦೩). ೧೧. ಬೆರಸು : ಸುಳಿ : ಬೀಸು : ನಾಡಿದ ಗಿಳಿಗಳ ನೊಂಪು ನಡೆವಂಜಿಗಳ ಗುಂಪು ಮಿಡಿದ ಮರುತನ ತಂಪು (ಕುಸುಮ. ೨-೦೩-೦೦). ೧೨. ಅಲುಗಾಡಿಸು : ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬೀಳು ಗಿರಿಯನು ಮಿಡಿದು ಮಿಡುಪ . . . ವೀರವೃತ್ತಿಯ ಕಡುಪನುಗ್ರಹಮಗ್ಗ ರಿವರಂ ಮೃದನ ಮುಂದೆನೆಯ್ದಿ (ಕುಸುಮ. ೨-೨೪); ಯಂತ್ರ ಮಿಡಿದರೆ ಕಾದಿ ಬೀಳ್ವು ಯಂತ್ರಮಮ ಹಾವೆಗಳು (ಕುಸುಮ. ೩-೩೦); ಬಡಗ ಬೊಂಬೆಯ ಮಾಡಿ ಬೆಡಗಿನ ಕೀಟಕ್ಕೆ ಮಿಡಿಯ ಸೂತ್ರವನು ನರ್ತಿಸುವ ಬೊಂಬೆಯೊಳು ಬಡಗ ಶಾನಪನ (ಕುಸುಮ. ೩೩೪). ೧೩. (ಜೋರಾಗಿ) ಅಲುಗಾಡು : ಒಲಿದಾಡು : ಮಿಡುಪ ಕುಂಡಲ ಓಲೆ ಅರಳೆಯೆಸೆಯ ಚಂಡಿಕೆ ಮಿಡಿಯ (ಕುಸುಮ. ೨೪-೨೪). ೧೪. ಸ್ಪಂದಿಸು : ತುಡಿ : ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಪುಣವಾಯು ಮಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು (ಕುಸುಮ. ೦೩೫); ಶಾಂತಲೆಯು ಪೃಥವು ಮಿಡಿಯತು (ಕುಸುಮ. ೦೩೦). ೧೫. ಶವಕೆಸು : ಆತುರವಡು : ಕಡವ ದನಗಳು ಮಿಡಿದ ದನಗಳು ಕೂಡಿ ಒಯ್ದು ದನಿ ಅಡಗಲಿಸಿ ಹೊಯ್ಯಾಡಿ ಬಿದ್ದುದು ಪದಯಲೆರಡಬಲಿ (ಕುಸುಮ. ೨೩-೨೩); ಬಂತು ಪಂಚಮಿ ಬೋಲಬಗರಿಗೆ ಮೊಗ್ಗು ತವರಿಗೆ ಮಿಡಿದವು (ಕುಸುಮ. ೦೩೪). ೧೬. ಸ್ಪಂದಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ತುಡಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಜಡವೆಂಬುದೇನು . . . ಮಿಡಿಯ ಪರಸತ್ಯವಿದುದ್ದಿಟ್ಟು ಯದನಾಗಿ ನಡೆವುದದು ಜೀವಿಪೊಲು (ಕುಸುಮ. ೦೦೦); ಇವರಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವಾದರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾವನೆಗಳು ಸತ್ಯದಯರ ಹೃದಯವನ್ನು ಮಿಡಿ ದರೆ ನನ್ನ ಶ್ರಮವು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ (ಕುಸುಮ. ೦೦೪). ೧೭. ಹೊಮ್ಮಿಸು : ಉಕ್ಕಿಸು : ಮಲ್ಲಭನ ಆಡಿದವರೆಗಳ ಕಾಣದ ನಯನದಿ ಮಿಡಿದಳು ಬಾಪ್ಪಾಯುವನು (ಕುಸುಮ. ೨೪-೩); ಮಗನ ಮಾತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮಗ್ಗುತ ದ್ವಿಗುಜಲವ ಮಿಡಿದು (ಕುಸುಮ. ೩-೦೦); ಕಟ್ಟೆರು ಮಿಡಿಯುತ್ತ ಭಯದಿಂದ ನಡುಗುತ್ತ ತುಳಸಾಭಾಯಿ ಹೇಳಿದಳು (ಕುಸುಮ. ೨೩೪). ೧೮. ಹೊಡೆ : ಬಡಿ : ಮಿಡಿಬಿಲ್ಲ ಶಾಂತದೇವರೆ ತನ್ನ ಲಿಂಗಮಂ ತೊಡಚಿ ಸಂಧಾನದಿ ನೋಳ್ವವರೆನ್ನೆರಂ ಮಿಡಿಯ ಪೋಗಲ್ವೆ (ಕುಸುಮ. ೩೩-೩೩); ಪೂರವಾಗ್ಗಂ ಮಿಡಿದ ಮೂಮುಡಿಯ ಓಡಿಯಲೆನೆ ಕಿರಗು ದಡದಡುತೆ (ಕುಸುಮ. ೦೨೪-೩೩). [ದೇ. ಮಲ. ಮಿಟ : ತಲು. ಮಿಡಿಯು. ಮಿಟ್ಟು : ಕೋರಾ. ಮಿಟ : ಪರ್ಜಿ. ಕಾಯು. ಮಿಟ್ಟು] ಮಿಡಿ (ಕಾ). ೧. ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಲಿಯದ ಕಾಯಿ : ಕಸುಗಾಯಿ : ಮೀಟು : ಪುಷ್ಪಸಂಕರದೊರ್ ನೀನೆ ವರಾಸಿಯ ಮಿಡಿಕೊಳರ್ ನೀಂ ಚೆಲ್ಲನೆ (ಕುಸುಮ. ೦೦-೪೩); ಕೆಯಸೊರಿಯ ಕುಡಿಯೆಂ ಮಿಡಿಯೆಂ (ಕುಸುಮ. ೩-೩೦); ಎಳೆಗಳು ಎತ್ತಾಗದೇ ಲೋಕದೊರ್ ಮಿಡಿ ಪಣ್ಣಾಗದೇ ದೈವದೊಲೈಯಾರ್ (ಕುಸುಮ. ೩೩). ೨. (ಉಬ್ಬಿದಕಾಯಿಗೆ ಬಳಸುವ) ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಮಾವಿನಕಾಯಿ : ಮಿಡಿ ಹೆಣ್ಣಿಗಳಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೆ, ಮುಗ್ಗಲು ಆದೀತು (ಕುಸುಮ. ೩೨); ಕುಟುಂ ಎಂದು ಮಿಡಿ ಲೊಂದನ್ನು ದವಡೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕಡಮ ಎರಡು ಲೋಟ ನೀರು ಕುಡಿದು ಕೈ ತೊಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಹೋದ (ಕುಸುಮ. ೦೩೪). ೩. ಚೆಕ್ಕಿದು : ಕಿರಿದು : 'ಮಿಡಿದಬ್ಬೆ', 'ಮಿಡಿದವಣ್ಣು' ಪರಾ. ೪. (ಹಾವು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ) ಮರಿ : ನಾಗರ ಮಿಡಿದವಾಗಿ ಆಡೋಣ (ಕುಸುಮ. ೦೨೩); ನಾಗರ ಮಿಡಿ ಬಿಲ್ಲಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು (ಕುಸುಮ. ೩೩೩). 'ಮಿಡಿನಾಗ' ಪರಾ. [ದೇ. ಮಲ. ಮಿಟ : ತುಳು. ಮಿಡಿ. ಮುಡಿ; ಕೊಡ. ಮುಡಿ; ತಲು. ಮಿಡಿ = ಬೇಟೆಯ ಸಾಧನ] ಮಿಡಿ 'ಮಡೆ' ನೋ.

ಮಿಡಿಗಾಯ್. ಮಿಡಿಗಾಯ (ನಾ). ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಲಿಯೆಂದ ಕಾಯಿ : ಕಸಗಾಯಿ ; ಹೀಚು : ಇಂದ್ರಜಾತಂಗಾಕೆ ತೋರಿವಳ್. ಪೂವಾಗಿ ಪೋಗಿ ಮಿಡಿಗಾಯ್ಳಂ ಪಡೆದೊಪಲ ವಾಸಂತದಂತ್ಯದ ರಸಾಲದೋಲ್ (ಪಾಂ. ೨೦-೨೩೯) : **ಮಿಡಿಗಾಯಿ :** " ತಿರುಳುದೋವ್ ಮಿಡಿಗಾಯಿ ಕೋವಂಳು ಶರಾಟಂಗಳ್ " (ಪಾಂ. ೨೩-೭) ; ಮಿಡಿಗಾಯ ಹದಬಲಿದ ಕಾಯ್ ದೋರೆವಳ್ಳಂಬಿವಂ ಪಿದಿಬೊಳಗುವ ಪೊಪವನವು . . . ಕಿತ್ತೇಳಿಯಿಂದ ಕೇಳುವನಂ ಕಂಗೆಡೆದುದು (ಪಾಂ. ೩-೩೯) ; ಹಣ್ಣಾದ ಮಿಡಿಗಾಯದೊಲೆ ನೀ ಸಂಸ್ಕಾಸಿಯಾಗಿರುವ ; ಮಿಡಿಗಾಯ ಬೆಳೆವಳೆದು ಹಣ್ಣಾದ ತರನಲ್ಲ (ಕಾ. ೩೩-೦೩). [ಮಿಡಿ + ಕಾಯ್]

ಮಿಡಿಗಾಯ 'ಮಿಡಿಗಾಯ್' ನೋ.

ಮಿಡಿಚು 'ಮಿಡತೆ' ನೋ.

ಮಿಡಿಚೆ 'ಮಿಡತೆ' ನೋ.

ಮಿಡಿತಿ (ನಾ). ೧. ಜೂಯ್ವಾಟ ; ಬಡಿತಿ : ಹನ್ನ ನೋಡುವ ನೋಟ ನನ್ನದೇ ಕಣ್ಣುಟ ಎಲ್ಲೆದೆಯ ಮಿಡಿತಿ ನನ್ನದೆಯ ತಾಮೆ (ಕಾ. ೦೯೦-೩). ೨. ಮಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ತುಡಿತಿ : ಸ್ವಂದನ ; ದುರ್ವಾಸರ ಕಾಪ ಕೃತಲೂ ದುಷ್ಯಂತನ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಬಲತರವಾಯಿತು ; ಮರವ ಮನು ಕದರೂ ಆದರ ಮಿಡಿತಿ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ! (ಕಾ. ೩-೩೩) ; ಈ ಹಬ್ಬದ ಅಚರಣೆ ದುಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗರ ಬಾಳಿನ ಮಿಡಿತಿವಿದೆ (ಕಾ. ೩೩-೦೩).

[ಮಿಡಿ + ತಿ]

ಮಿಡಿತಿ 'ಮಿಡತೆ' ನೋ.

ಮಿಡಿವಟ್ಟು (ನಾ). ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವ ಬಿದಿರಿನ ನೀಳು : ಹಡಮನಾಸೆ ಯೋಳಾರ್ ಬಡಮೂಳೆ ತನ್ನಯ ತಡಿಕೆಯಂತನವ ಗಲ್ಲವನು ಮಿಡಿವಟ್ಟು ದಿಂದ ಮಿಡಿಸಿ ಬಾತು ಸಮವಾಗಲೊಡನೊತ್ತೆವಿದೆಯ ನಿಂದಿಹಳು (ಪಾಂ. ೩-೦೩೦). [ಮಿಡಿ + ವಟ್ಟು]

ಮಿಡಿನಾಳ (ನಾ). ನಾಗರಹಾವಿನ ಮರಿ : ಎಲೆಯ ನಾಗ ; ಜೀವನ ಗೋಳಿಯಂ ಏಳರ ಮಂತಣಂ ಮಿಡಿನಾಗಕುಳವಿದಿದ ಹೇಳಗೆದು ಸಂತೋಷ ವೆಸುವುದು (ಪಾಂ. ೦೨-೨).

[ಮಿಡಿ + ನಾಗ/ತೆಲು. ಮಿಡಿನಾಗು. ಮಿಡ್ನಾಗು = ಚಿಮ್ಮ ಕೊಂಡು ಹರಿಯುವ ಎಂದೂ ಒಗಿಯ ಹಾಡು]

ಮಿಡಿನಾಗರ (ನಾ). = ಮಿಡಿನಾಗ : ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಮಿಡಿನಾಗರ ವಸ್ತು ದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಹರಿದು ಬಾತು (ಕಾ. ೩-೩೩) : ಮಿಡಿನಾಗರ ಹಡ ಬಿಡಿ ಅದರ ಕೂಗಿತು ಕಪ್ಪೆ (ಕಾ. ೩-೩೩).

[ಮಿಡಿ + ನಾಗ (< ನಾಗರ)]

ಮಿಡಿಬಿಲ್ 'ಮಿಡಿವಿಲ್' ನೋ.

ಮಿಡಿಬಿಲ್ಲು 'ಮಿಡಿವಿಲ್' ನೋ.

ಮಿಡಿಮಾವು (ನಾ). (ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಗೆ ಬಳಸುವ) ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಮಾವಿನ ಕಾಯಿ : ಮಿಡಿಮಾವಿನ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ ಬಹಳ ರುಚಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಕಾ. ೩-೩೩). [ಮಿಡಿ + ಮಾವು]

ಮಿಡಿಮಿಂಚು (ನಾ). ಚಿಕ್ಕದಾದ ಮಿಂಚು ; ಎಲೆಮಿಂಚು : ಮಿಡಿ ಮಿಂಚಂ ತೊಟ್ಟು ಪೂಜಾವಳಯ ತೆಜೆದ ಪೂಜ್ಯನಮಂ ಸಾರ್ವ ಮತ್ತಂ ಬಿಡುಗಣ್ಣರ್ ಮೇಲೆ ಪೋಗುತ್ತಿರಲ್ (ಕಾ. ೩-೩೩).

[ಮಿಡಿ + ಮಿಂಚು]

ಮಿಡಿಮೊಲೆ (ನಾ). ಮಾವಿನ ಮಿಡಿಯಂತೆ ಕಿರಿದಾಗಿರುವ ಮೊಲೆ ; ಕಿರುಮೊಲೆ : ಮಿಡಿಮೊಲೆಯ ಒಡಿಸಡೆಯ ಒಡುಪಯ ನೀಟ್ (ಕಾ. ೩-೩೩). [ಮಿಡಿ + ಮೊಲೆ]

ಮಿಡಿಯನು. ಮಿಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸ್ವಂದಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು ; ತುಡಿ

ಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅವರ ಜೀವ ಮಿಡಿತಿಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಜೀವವನ್ನು ಮಿಡಿಯುವಂಟು ಓಯ ಬೀವ — ಅದು 'ಮಹಾತ್ಮ' (ಕಾ. ೩-೩೩).

ಮಿಡಿಸು : ೧. ಕಣ್ಣು ಬಾಂಬಿಲ್ಲಳರಿ ಪೇದವನು ಹೂಡುವಿರಿ ಕುದಿವ ಹೃದಯವ ಮಿಡಿಸಿ ಮನನ ಸುಡಿಸಿ (ಕಾ. ೩-೩೩). ೨. ಹೋಡೆ ; ತಟ್ಟು : ಹಡಮನಾಸೆಯೋಳಾರ್ ಬಡಮೂಳೆ ತನ್ನಯ ತಡಿಕೆಯಂತನವ ಗಲ್ಲವನು ಮಿಡಿವಟ್ಟು ದಿಂದ ಮಿಡಿಸಿ ಬಾತು ಸಮವಾಗಲೊಡನೊತ್ತೆ ಮಿಡಿಯ ನಿಂದಿಹಳು (ಪಾಂ. ೩-೦೩೦). [ಮಿಡಿ + ಸು]

ಮಿಡಿವಟ್ಟು (ನಾ). ಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಚಿಮ್ಮಿಸುವ ಕಲ್ಲು ; ಕವಣೆಗಲ್ಲು : ಮಿಡಿ ಬಿಟ್ಟು ಕಾರ ಸೋಗಿದು ಬೆಡಂಗನಭಯನೆ ಮುಡಿಯ ಸೊಪಡಿಂ ಗಲರಂಬಿತೆ ಮಧುವಮೂಳೆ ಮಾವಿನ ಮಿಡಿಯಂ ಮಿಡಿವಟ್ಟು ನೆನಸುಗಾದ್ಯು ಪೂದಾಯ್ (ಕಾ. ೩-೩೩). [ಮಿಡಿ + ಬಟ್ಟು]

ಮಿಡಿವಲೆ (ನಾ). ಬೇಟೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಲೆಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ದೊಡನೆ ಪ್ರಾಣಿಯ ಮೇಲೆ ಬಾಣವು ಚಿಮ್ಮುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲೆ : ಹಿಡವಲೆಯ ಮಿಡಿವಲೆಯು . . . ಮೇಲು ಕೊಂಬಿನ ಬೇಟೆಗಾಟರು ಬಳಸಿದರು ಅವನ (ಕಾ. ೩-೩೩). [ಮಿಡಿ + ಬಲೆ]

ಮಿಡಿವಿಲ್, ಮಿಡಿಬಿಲ್, ಮಿಡಿಬಿಲ್ಲು, ಮಿಡಿವಿಲ್ಲು (ನಾ). ಬೊಂಬಿನ ನೀಳಿನ ಒಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಹರಳುಟ್ಟು. ಆ ತುದಿಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಹರಳನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣ ಬಿಲ್ಲು : ಶಾರವದೋರ್ ಕೀರಾಳಯಂ ಸೋವಲೊಕ್ಕಡಿ ಯಿಂದಂ ಮಿಡಿವಿಲ್ವೊಟ್ಟೊಡೆ (ಕಾ. ೩-೩೩) ; ಪಾಟುವ ತಟಗಲೆಯ ತುಟುಗಲಂ ಕಟುವಕ್ಕಿವೆಂಡೆಂದು ಕೊಂಡಂಗಳಂ ಮುಟ್ಟವಿದು ಮಿಡಿವಿಲ್ವೊಳಸಲೆಸಗಿ ಮೆಟುಗುವ ತುಟುಗುವ ಕಟುಕುಳದ ಕಳೆಯರಂವಂ ಸೋಡುತ್ತಂ (ಕಾ. ೩-೩೩) ; ಬಿಡುವಲೆ ಸೋಕುಮಾರ್ ಪಡವಿಲ್ (ಕಾ. ೩-೩೩).

ಮಿಡಿವಿಲ್ : ಕುಡಿನ ಕವಣೆ ಮಿಡಿಬಿಲ್ಲು ತಟ್ಟೊಂಡು ಲಂಕೆ ಹಾರಿಸಾನ ಗಿಳಿಹಿಂದ (ಕಾ. ೩-೩೩). ಮಿಡಿವಿಲ್ಲು : ಮಿಡಿವಿಲ್ಲನೊಳಗೆ ಲಿಂಗವನಟ್ಟು ಆ ಲಿಂಗದೊಡನೆ ನಿರವಯಾಧರಂ (ಕಾ. ೩-೩೩) ; ಮಿಡಿವಿಲ್ಲನೊಳಗೆ ಗಿಳಿಯುಸುಪೊಂದು . . . ಬೆಡಗಿನಂ ಪಡಿಹರ ನಡೆದಿಸುವರಲ್ಲಿ ಕಡುಚಿಲ್ವ ಕಳಮಗೋವಿಯರು (ಕಾ. ೩-೩೩).

[ಮಿಡಿ + ವಿಲ್ / ಕೆಲ. ಮಿಡಿವಿಲ್ಲು]

ಮಿಡಿವಿಲ್ಲು 'ಮಿಡಿವಿಲ್' ನೋ.

ಮಿಡಿವೆಣ್ (ನಾ). ಚಿಕ್ಕಪ್ರಾಯದ ಹೆಣ್ಣು : ಎಲೆಯ ಹುಡುಗಿ. ಮಿಡಿವೆಣ್ಣಂ(ಬಹುವು) : ಬೆಲೆಹಣ್ಣು ಬೆಸಹಣ್ಣು . . . ಮಿಡಿವೆಣ್ಣಂ ಫೂಲನೇಕನ ನೋಡಿದರು (ಕಾ. ೩-೩೩). [ಮಿಡಿ + ವೆಣ್]

ಮಿಡಿಸು 'ಮಿಡಿಯನು' ನೋ.

ಮಿಡಿಹಕ್ಕಿ (ನಾ). ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವ ಪಕ್ಷಿ : ಪುಟ್ಟಹಕ್ಕಿ : ಮಡಿಯದಿರೆ ಮಿಡಿಹಕ್ಕಿಗಾದರೂ ಒಂದು ಕಾಳ್ (ಕಾ. ೩-೩೩).

[ಮಿಡಿ + ಹಕ್ಕಿ (< ಪಕ್ಷಿ)]

ಮಿಡಿಹಣ್ಣು (ನಾ). ಚಿಕ್ಕದಾದ ಹಣ್ಣು ; ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಹಣ್ಣು : ಹಿಡಹಣ್ಣು ಕುಂಬಳೆ ಮಿಡಿಹಣ್ಣು ಅಲ್ಕೆ (ಕಾ. ೩-೩೩).

[ಮಿಡಿ + ಹಣ್ಣು (< ಪಕ್ಷಾ)]

ಮಿದುಕು 'ಮಿದುಕು' ನೋ.

ಮಿದುಕ (ನಾ). ೧. ಮಿದುಕ : ಸ್ಪಂದನ : ಮಿದುಕೆ ಮೆಚ್ಚು ತಪ್ಪದೆನು
ವಪ್ಪದಾ ಮೇಲಿರುವ ಭಾವ (೫೫. ೬-೨೫೭) ; ಮೈಯು ನೀನು,
ನೀ ಮಿದುಕ, ನನ್ನ ಒಳಬಿಳಿಯ ತೆಳು ನೀನು (೫೫. ೬-೦).
೨. ಅಳಲು ; ದೇವಿ ; ದೇವನೆ : ತಮ್ಮದಿರ ಎದೆ ತಪ್ಪಿ ನೋಡಲಿ,
ಮಿದುಕ ನಡುಕಕ್ಕೆದಿದೆ (ಪಾಪಾ. ೪೪-೪). [ಮಿದುಕು + ಅ]

ಮಿದುಕಾಟ (ನಾ). ೧. ಅಲುಗಾಟ : ಜಲನೆ : ಕೈಕಾಲಗಳ
ಮಿದುಕಾಟ ನಂತಿತ್ತು, ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮೈ ತಣ್ಣಗಾಗತೊಡಗಿತ್ತು (೫೫. ೦೭
೪೫೫೫). ೨. ತಳಮಳ : ಕೆಸಿವಿಸಿ : ನನ್ನ ಕಂಡುದನ್ನು ಉಳಿದವರಿಗೂ
ಹೇಳಿ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಸದೆ ಹೋದನಲ್ಲ. ಎಂಬ ಮಿದುಕಾಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣ
ವಾಗಬಾರದು (ಕುಶಲ್. ೦೫). [ಮಿದುಕು + ಅಟ]

ಮಿದುಕಾಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ನಡುಗು : ಕಂಪಿಸು : ಅರಮುಚ್ಚದ್ದು
ಮಿದುಕಾಡುವ ತಾಳಾಗಿ . . . ಒಪ್ಪಿ ನವಾಂಬುದಬಂದವೊಂದಮಂ
ಗಲಗನೀಟುತಿರ್ಪುದು ಮನಂ ತನಿವಂತಿರ ಬಿಡುಕೊಡುತ್ತರು (ಕುಸುಮಾ.
೬-೫೦). ೨. ತಳಮಳಿಸು : ಕೆಸಿವಿಸುಗೊಳ್ಳು : ಹಗುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶ
ಸಜ್ಜನರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ ! ಎಂದ ಮೇಲೆ ನಾನೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಮಿದುಕಾಡಬೇಕು
(ಕುಸುಮಾ. ೦೫). [ಮಿದುಕು + ಆಡು]

ಮಿದುಕಿಸು, ಮಿಟಕಿಸು, ಮಿಟಕಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧.
(ಕಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದು) ಅಲುಗಾಡಿಸು ; ಅಲ್ಲಾಡಿಸು :
ಬಟ್ಟು ಮಂಡವರನಿ ಬಾಯಿ ಮಿದುಕಿಸುಕೆ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ಬೆರಳನೇಸು[ವಿ]
ರಯ್ಯಾ (೦೫೫. ೫೬೪). ೨. ತಳಮಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಕೆಸಿವಿಸಿಗೊಳ್ಳಿಸು : ಎಡೆಯಾಗದ ಮೃಗಮನವೊಕೆಸಲುಮೊಲ್ಲು[ಮೊಲ್ಲ]ವ
ನಲ್ಲಂತೆ ಮಿದುಕಿಸಲುಂ . . . ನಿಮ್ಮಡಿಯ ಕೆಲದೊಲಾನೆ ಬಲ್ಲಿಂ
(ಕುಸುಮಾ. ೫-೪೬ ಕ). ಮಿಟಕಿಸು : ೧. ಕಣ್ಣನ್ನು ಮಿಟಕಿಸದೆ ಮಂದಾದ
ಆ ಮಗುವನ್ನೇ ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು (೫೫). ಮಿಟಕಿಸು :
೧. ಎರೋಡಿಸು . . . ಕಣ್ಣನ್ನು ಮಿಟಕಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವವನಂತೆ
ಒಲಿನೊನ ಕಡೆ ನೋಡಿದನು (ಕುಸುಮಾ. ೬೫). ಮಿಟಕಿಸು : ೧. ಅತ್ತಿಯ
ಮಿಟಕಿಸಿ ಎತ್ತಿದೊಳು ಅತ್ತಿಕುಲವನು ಪಡೆದವಳು ! (ಕುಸುಮಾ. ೬೫-೦೫) ;
ಅವಳು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಕಣ್ಣು ಮಿಟಕಿಸಿ "ಎನಿಬ್ಬಾ, ದೇವರಾಜ" ಎಂದ
(ಕುಸುಮಾ. ೫೦). [ಮಿದುಕು + ಇಷ್ಟು / ತಲು. ಮಿದುಕಿಸು]

ಮಿದುಕು, ಮಿಟಕು, ಮಿಟಕು, ಮಿದುಕು, ಮಿದುಗು (ಕ್ರಿ). ೧.
ಅಲುಗು : ಅಲ್ಲಾಡು : ಪರಿವಾಪದ್ವಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನೆಟ್ಟಿರುವ
ಮುಜಾದು ತುಟ ಮಿದುಕದೆ ಅಷ್ಟಿರಬಿಡುತ್ತಾ (೦೫೫. ೫೦೪) ; ಮಿದುಕು
ವುದು ಬಾಯ್ ಚಿತ್ತವುಳಲಿ ತೊಡಕಿದುದು (ಕುಸುಮಾ. ೦೪-೫೭) ;
ಅಳುತೇಳುತ ಬೆರಳು ಹಾಳಿ ಮಿದುಕುವ ಬಾಯಿ ಮೇಳೊಳು ತೊಡಕ
ಬಿಡದವನ ಜಪವದುವ ಹಾಳುಮನೆಯಂತೆ (ಕುಸುಮಾ. ೦೫೫). ೨. (ಕಣ್ಣು
ರೆಪ್ಪೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದು) ಅಲುಗಾಡಿಸು ; ಅಲ್ಲಾಡಿಸು : ಕಣ್ಣು
ಮಿದುಕು ಬಿಗಾಣ್ಣ ನೀನೇಕೆ ಮಿಕ್ಕಿ ನೋಡುತ್ತಿರಿದಿರ್ದ (ಕುಸುಮಾ. ೦೫
೦೫೦) ; ಉಪ್ಪರದಲ್ಲಿ ಕೈಯನು ಕೊಡದಿರಾ ಮಿದುಕದಿರಾ ಪುಂಡಿಯಪು
(ಕುಸುಮಾ. ೪-೫೬) ; ಮೇಗದಂ ಕೂಗುತ್ತ ವಾಡಾಗ್ರಮಂ ಮಿದುಕು
ಶ್ರವ್ಯನಿಸುತ್ತ . . . ಮಂದತ್ತದೊಡೆಕೆಲಂ (೦೫೫. ೫೬೪). ೩. ಕದಲು ;
ಮಿದುಕು : ಬಾಡುಬಿಳುಮಾದನ ಭರತೇಶ್ವರನ ಪಕ್ಕದ ರಾಜಲೋಕ
ಮನದದಂ ದೇವೋಕಂ ಮಧ್ಯಸ್ಥರಾಗಿ ಮಿದುಕದೆ ನೋಡುತ್ತಿರ್ಪಂತು
ನಿಯಮಿಸಿದಾಗಳೆ (೦೫೫. ೦೪-೦೫ ಕ) ; ಒಡನೇಜ್ಜಿ ಸವತಿ ನೊಂದಲೊ
ಡರಿನ ತೊಡೆದೊಳಗೆ ಮುಗುಲಿತ್ತಿತ್ತಲೂ ಮಿದುಕದೆ ತಿರಿಯುತ್ತಿರ
ಣ್ಣದಿಗನಿದಕತ್ತಿವುಬ್ಬಿನಿತಿ (ಕುಸುಮಾ. XI-೬. ೫೨-೫೩ : ೧೦೦೭) ; ಗುಡ್ಡ

ರೆಕ್ಕುಗಳ ಕೊಡಕಂ ಹೂಡಿ ಭರದೊಳಿರಿದಾಗಿ ಕೊಡತೊಯ್ಯಲೆಂದುವೆ
ಚಪ್ಪರಿಸಿ ಹೊತ್ತಿ ನೊಂದೊಡೆ ಮಿದು [ಕುಸುಮಾ. ೦೫೦]ಕದೆ ರಥಕ
ಗಿರಿಯಂತೆ ನೆಲಸಿದುದು (ಕುಸುಮಾ. ೫೬೫). ೪. ಕಂಪಿಸು ; ನಡುಗು :
ಅದುರು : ಮೃಡನಾದಾನದಿರ ಹಸ್ತಮಂ ನೋಡುತೆರ ಮಿದುಕು
ತಿರಿದುದು ಎನಂ ಪರನ ಕರತಕದೊಳಗೆ (೦೫೫. ೦-೫೫) ; ತೋಳ್ ತೊಡೆ
ಮಿದುಕ ಸುಯ್ ಸೂಪೆ ನಿರ್ದ ಕವಿದು ವಿಶವಸುಖದಿರುತಿರಲ್ಕೆ (ಕುಸುಮಾ.
೬-೫೫) ; ಮಿದುಕುವ ಗಂಟಿರಿದೊಳಗೆ ಹೋಲ್ಕು ಮರಳಿದೊಳಗೆ . . .
ಬಿಸುಸುಯ್ಯ ನುಯ್ಯನಂ ಕಡಂಬಡವಾದ ತಮ್ಮ ತನು ರಂಜಿಸಿ ಕೋಕಕುಳಂ
. . . ನಿಂದದದೊಂದು ತಾಗದೊಳಗೆ (ಕುಸುಮಾ. ೬-೫೫). ೫. ನಡುಗು
ವಂತೆ ಮಾಡು : ನಡುಗಿಸು : ಕಂಪನಗೊಳಿಸು : ಒಡಲು ಮಿದುಕು
ವಿನಂ ಕಡಿದ ಕಟ್ಟಿಲುಂವೆಗಲುಂ (ಕುಸುಮಾ. ೫-೫೫). ೬. ತುಡಿ ; ಮಿಡಿ ;
ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳು ; ನಡೆವಂತೆ ನುಡಿದ ಪುಕ್ಕಿ ಮಿದುಕುವ ರಸಚಿತ್ತದನವ
ಬಿಟ್ಟುನೊಲ್ಲಂ ಪಡೆದರ್ ಕಣ್ಣಂ ಮನಕಂ ಪಡೆದರ್ ಪೂಜೆಬಿಡನವಮಂ
ಸ್ವಪನಕನೊಳ (ಕುಸುಮಾ. ೫-೦೫೬) ; ಜರಿಯಂಬ ರಕ್ಕು . . . ಕಂಡಕಂ
ಮಿದುಕುವಿ ಸೀರೆಡವನು ಹೊಜುಗಳಲ್ಲ ಬಾಬೆಯಲಿ (ಕುಸುಮಾ. ೫-೫೫) ;
ಮಿರಿದ ಕಿವಿಗ ಮಿದುಕುವೆಳೆಯ . . . ಹೊಸಪವನದ ಹೊಮ್ಮರೆ
ಹೊಳಕೆತಿರಿದಿನಲಿ (ಕುಸುಮಾ. ೬-೫-೫೬) ; ಮಿದುಕುವ ಮನಕ್ಕಂತ
ನುಡಿಯುವ ತುಟಿಕಂತ ನೀಡುವ ಕೈಮೇಲು ಸತತ (ಕುಸುಮಾ. ೦೫೫-೬೦).
೭. ಬೆಚ್ಚು ; ಮೆಚ್ಚಿಬೀಳು ; ಕಮಲಿಗೆ ಆ ವಿಷಯ ತಟ್ಟನೆ ನೆನಪಾಯಿತು.
ಮಿದುಕಿ ಬಿದ್ದು, ನೆಟ್ಟಗೆ ಕೂತಳು (೫೦೫. ೦೫೫). ೮. ಸುಳಿ ; ಚೆಲಿಸು ;
ಸಂಪರಿಸು : ಮುಂ ಮುಖಿಯಲ್ಲದಂ ಬಿರರಾಜನ ಬಿಜ್ಜತಮಾಳ್ವನೀ
ಗಣಾಕಂ ಮಿದುಕಲ್ಕೆ [ಸಲ್ಲಿರದೆ] ಪೋಷಿದು (ಕುಸುಮಾ. ೫-೫೦) ; ಮೊಳೆಯೊಳ್ಳಿ
ದುಕುತ್ತಿರೆ ಮಿಟು ಕಿತ್ತಲೊತ್ತಿದುದು ಪಯೋಧರಾವರ ತರನದ
ಯಿಬ್ಬಿದು ಪಶ್ಚಿಮಾನಿಂ (ಕುಸುಮಾ. ೫-೫) ; ದುಶ್ಚರಿತವನಲಿ ಮಿದುಕ
ವಿಮ್ಮಳ (ಕುಸುಮಾ. ೬-೫೦-೬೦). ೯. ಚಂಚಲವಾಗು ; ಅಸ್ಥಿರಗೊಳ್ಳು ;
ಕೃತಾರ್ಥ ದಿಟವೂ ದುರಂತರ ಶ್ರುತಿಗಳಾಯುವು ನಮ್ಮ ಮಿದುಕುವ
ಮತಿಯ ಪಡೆ (ಕುಸುಮಾ. ೬-೫೪) ; ದಾನವನಧಿಕರೋಡವಲಿ ಮಿದುಕಿ
ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ನೇದುವ ಕುಡುತಹವೊಂದೊಗ್ಗಿ ತನ್ನಯ ಮಂದದಿಯರ
ನಮ್ಮಿರ್ಪನುಕಧ್ವನಿಯನಾಲಿಸಂತೆ (ಕುಸುಮಾ. ೬-೬೫). ೧೦. (ಧಾಳಿ
ಮಾಡಲು) ಮುನ್ನುಗ್ಗು ; ಧಾವಿಸು : ಕದನಕ್ಕಾಮಿದುಕುವರಿದಾಹವ
ಕರ್ಮಕವಧವನ್ನುವರಿದಾ ಧರಧರಯೋ (ಕುಸುಮಾ. ೦೫-೫೦) ;
ಬಲವಗದಂ ಮಿದುಕುವಾಗದೆ ನೋಡಿದ ಸಾಸುಗಂ ನುಡಿಯದಿರ್ಪಮೆ
ಬಿರಮನಾರೊಳಂ (ಕುಸುಮಾ. ೫೦) ; ಮಿದುಕಿದದೆ ಮರಳುತಿರಿ
ಲೆನಲ್ಲೆಮೊಳಕೆಮಥನ (ಕುಸುಮಾ. ೫-೫೦). ೧೧. ಆತುರಪಡು ;
ಪವಕಿಸು : ನೆರೆಪೊಯ್ ಸಿರಿವಂತರ ಮನೆಗೆ ಪಯಿಡಲ್ಲದಹದಿಸಿ
ಮಿದುಕುತಿರ್ಪ ಮಂಡರ ಕಂಡಂಗಳುಮಂ . . . ತುಟ್ಟಿಸುತ್ತಂ (ಕುಸುಮಾ.
೫-೫೫ ಕ). ೧೨. ಹಾರು ; ನೆಗೆ ; ಹೊಂಗೆ ಮಿದುಕುವ ಮಿನ ಗುರಿಗಳಂ
. . . ಪೂಜೆಚೆಕ್ಕಂ ಪರಿಶ್ವಂಧರಾಯಂಗೆ ಕಾಣಕೆಯನಿತ್ತು (ಕುಸುಮಾ. ೫-೫) ;
ಆರ ಕೈಕೊಂಬುದೀ ಬಿಲು ವೈಕುಂಠದಿ ನಾರಾಯಣ ನಿಲುವಂಜಿ
ನೀರೊಳು ಮಿದುಕಿ ಮಿನಾದ (ಕುಸುಮಾ. ೦೪-೫೬). ೧೩. ಸರಿ ; ತೆರಳು ;
ನಡೆ ; ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮಿದುಕುವದನೇ ಕಣ್ಣಿನೀತನ ಕಡೆಹು ನೋಡು (ಕುಸುಮಾ. ೫೬-೫೬). ೧೪. ಎಚ್ಚೆತ್ತುಕೊಳ್ಳು ; ಬೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; "ಮಿದುಕು,
ಮಿದುಕು - ಚಿತ್ತನೇ (ಬೇತರಿಸು)" (ಕುಸುಮಾ. ೫೬) ; ಕೆಡದಿರಲಿಲ್ಲಂ
ನೋಡಿ ರಣಂಗೆಡೊಡುಕಿ ಮಾತಾಡುವಿವರಂ ಕಂಡು ಲೀಲೆಯಂ ಒಡಿದು
ಲವನೇತಂದಂ ಕೌತುಕವ ಕಟಿಗಿಂದಣ್ಣಂಗೆ ತೋಜುನಲ್ಲ (ಕುಸುಮಾ.
೫೦-೫೦). ೧೫. ಕೋರಗು ; ಪರಿಶ್ರಮಿಸು ; ಈ ಪರಿಯ ದಿಡಿದು

ಬಿಟ್ಟುನಂತು ಸೈವವೆಂದಂ ಮಿಡುಕದಕಾಡು ವಲ್ಲಭಗೆ (ಪೂರ್ವ. ೧-೧೦) :
 ನಾನು ಇನ್ನೂ ತಾಯಿಯಾಗಲಿಲ್ಲವರಾ ಎಂದು ಒಳದನ ಮಿಡುಕುತ್ತಿತ್ತು
 (ಕೂರ್ವ. ೧೨). ೧೬. ಚಪಪಡಿಸು : ಒದ್ದಾಡು : ಮಿಡುಕುವಿನಂ
 ಪ್ರಾಣಿಗಳಂ ಮಡಿಲಿದೊಡಂ ದೋಷವಿಲ್ಲ ದೇವಾರ್ಜನೆಯುಳ್ಳಡೆ ಪಾಲ್ಗೊಂ
 (ಕೂರ್ವ. ೧೪-೧೫) : ಅಧ್ಯಗಂ ಮಿಡುಕಿ ಚಿನ್ನ ಕೇಡಪೊದಾರ್ (ಕೂರ್ವ.
 ೧-೨೨) : ಏನೆ ಮಾಡುವೆನೆಂತ ಮನದೊಳಗೆ ಮಿಡುಕುವನು (ಕೂರ್ವ.
 ೨-೨೬). ೧೭. ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಡು : ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಾದ ಮೇಲೆ
 ನಾವು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗೆ ಮಿಡುಕಬೇಕಾಯಿತು (ಕೂರ್ವ. ೦). ಮಿಟುಕು :
 ೧. "ಮಿಟುಕು - ಮಿಣುಕು (ಮಿಣಮಿಣ ಮಿಟುಕತೆ)" (ಕೂರ್ವ. ೨೦).
 ಮಿಟುಕು : ೨. ಚುಕ್ಕ ಕಣ್ಣು ಮಿಟುಕುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂರ್ವ. ೧-೧).
 'ಕಣ್ಣಿಟುಕ್ಕು' ಪರಾ. ೧೪. ತಂಗಳೆಂಬ ಬಹುದಾಯ್ತು ಮಿಟುಕಲು
 ನೆರೆಯದೊಡನೆ ಮಾಯ ಹೊಯಿಹೊಯಿದೊಲಿ ಹುಡುಗರಿ ಹೊರಳಿ
 ಸಾಯಲು ಬಗೆವನಾ ಭರತ (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೦). ಮಿಡುಂಕು : ೧. ಮುಂದೆ
 ದೂರ ಮಿಡುಂಕುವ ಬಾಯ್ ಕಡಂಗಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟವನಾಗಿ ಕಿಂಪುಗುವ
 ಕಣ್ಣಿಡಿಯಂ ಕಣ್ಣಿಯಲ್ (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೨). ೨. ಎತ್ತಲಂ ಮಿಡುಂಕಲ್
 ಡೆಯದೆ ಸಿಡಿಮಿಡಿದೊಡಂ ಸಿಡಿದು ಸಿಡಿಲೇಬ್ಬಿಯದೊ ಪಲ್ಲಿದು
 ಮೂಮಸಂ ಮುಸಗಿ ಮುಷ್ಕಾರವೇಳೊಡಂವಗ್ಗಿ ಸಿಡಿ ಮದದಂ
 ಮೇಗುಂ ಮೆಯ್ಯರಿಯದೆ ತಮ್ಮಳ್ ಪರಿಚ್ಛೇದಿಸಿ (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೩ ಕ).
 ೩. ಬಹುಭರದ ಮಿಡುಂಕುವ ಕಂಬುಂಭರದ . . . ಉಡಿದ ನಡುವಿನ
 ಶರಿಯುಬಿಡುರೊಗ್ಗಿ ನಲಿ ಬಳವಿಡಿದು ದಿಕ್ಕುತನ (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೪).
 ೧೪. "ಮಿಡುಕು. ಮಿಡುಂಕು - ಚೈತನ್ಯ (ಜೀತರಿಸು)" (ಕೂರ್ವ.).
 ಮಿಡುಗು : ೧೫. "ಮಿಡುಗು - ಸುಖಿಸ್ಸೆ (ದುವಿದಿಂವ ಚಿಂತಿಸು)"
 (ಕೂರ್ವ.).

ಮಿಡುಮಿಡುಕು (ಮಿಡುಕು) : ಮಿಡುಮಿಡುಕಿ ಬಡಿತಗಾಸುವರಂ
 ನೋಡನೋಡ ಕಣ್ಣಂ ಮಿಡುಮಿಡುಕುಂ (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೫ ಕ) : ಉಡುಗಡಾ
 ದೊಡೆಯನೊಡಲೊಡಕು ನಡೆವಡುಗಿ ಬಡಕರಿಸಿ ಮಿಡುಮಿಡುಕಲಡಗಿಗಿ
 (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೬) : ಕೂಟಿಕೆ ಕಾಕರಿಸಿ 'ಮಿಡುಮಿಡುಕಲೊಡರ್ವ' ನಾಣೆಡೆ
 (ಕೂರ್ವ. ೨೬-೨೭). ಮಿಡುಮಿಡುಮಿಡುಕು, ಮಿಡುಮಿಡುಮಿಡುಕು =
 ಬಹಳವಾಗಿ ಚಪಪಡಿಸು. ಒದ್ದಾಡು : ತನ್ನ ಮಾಲಂಪಿರಸೂರಿಯೊಳ್
 ಬಿಟ್ಟು ಮಿಡುಮಿಡುಮಿಡುಕುತರ್ದ ಜನನಿಯಂ ಕಂಡು ಪಾವಳಿಗಳಲ್
 ಮೇಯಂ ಮುಟಿಯೆಂಬುದುಂ ನನ್ನಮಾಡಿ (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೮ ಕ) :
 ಬುಲೊಳ್ ತಾನೆ ಹುಡುಗುಡನೆ ಮಗ್ಗಿ ಮಿಡುಮಿಡುಮಿಡುಕಿ (ಕೂರ್ವ.
 ೦೦-೦೧) : ದೂಮೊಳ್ ಬಿಟ್ಟು ಪಾವಿನಂದಂ ಮಿಡುಮಿಡುಮಿಡುಕಿ
 (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೯ ಕ). [\leq ಮಿಡುಕು / ಮಿಡು. ಮಿಡುಕು : ಕೆಲ. ಮಿಡುಕು]

ಮಿಡುಕು. ಮಿಟುಕು. ಮಿಡುಗು (ನಾ). ೧. (ಕಣ್ಣುರೇಪೆಯಂ)
 ಲಲುಗಾಟ : ಚಲನೆ : ಎವು ಮಿಡುಕಂ ಸಂಗಳಿಮಮರಿ ಗಗನಸ್ಥರೊಳೊಳ್
 ನಡೆ ಮಾಡ್ತಾ ಖಚರಿಯೆಂಬಿ ಸುಡಿದೊಡೊಳ್ ಲತಂಗಿ ನವತರಾಣಮ
 ದೊಳ್ (ಕೂರ್ವ. ೨-೦೦೦) : ಲಲನೆ ಮೂಗಿಬೊಳುಸುರವು . . .
 ಕೈಯ ನೊಡಲೊಳು ಮಿಡುಕನು . . . ಕಾಣದೆ ನೊಂದಳು (ಕೂರ್ವ. ೦೨-೦೩).
 ೨. ನಡುಕ : ಕಂಪನೆ : ಏಸಿಕ್ಕಿಲ್ . . . ಪಾಯ್ ಪೆಲಿಯೆಂಬಿ
 ವಾಢೆಯೊಳ್ ಮೆಯ್ಯನೊಡನೆ ಮೆಯ್ಯೊಳ್ ಮಿಡುಕಲ್ ತಾಣಮಾ
 ವಿಲ್ಲೆಂಬಿತು ನಿಷ್ಕಂದನಾಗಿ ಸಮಾಧಿಶುಣಂ ಗುಣಗೊಳಿಸಿದಂ
 ಬೋಗೀಂದ್ರದ್ವಂದಾರಕಂ (ಕೂರ್ವ. ೨-೦೪) : ದೂವನಿಗವಳಂಕೆವಳಾ
 ಗರಗುಕಿ ಕೊರಲೊಳೇಳೊಡೊಳ್ ಮಿಡುಕಲ್ ಮಿಡುಕಲ್ ಮಿಡುಕಲ್
 ಪೊಂದೆನ ಕಣಿಗು ನಿಂದ ಪನಪರಿಸೆಯ್ಯೊಳ್ (ಕೂರ್ವ. ೨-೦೫) :
 ಕೊರಳ ಮಿಡುಕು ಮನೆಯ ಮುದದರಿ ಸುರಿದ ನೆತ್ತರ.

ಪತಿಯ ಸುತ್ತಲು ಕಿರುಗಿ ಚಲುವ ವಿಹಗಸತಿಯನು ಕಂಡನಾ
 ಮುನಿಪ (ಕೂರ್ವ. ೦೨-೦೬). ೩. ಮಿಡಿತ : ಪುಡಿತ : ಸ್ಪಂದನೆ :
 ಮಿಡುಕು ಪೊಯ್ ತನ್ನರೊಳೊಡೊಳ್ ಕರಗುಬೊರೊಡೊಳ್ ಪೊಡಂ
 ಸುಡಿಯದೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಮೆಯೊಳ್ ಪೊಡಂ ಮುಡಿದೊಡಂ ಪಾವಮಂ
 ಮಿಡುಕದೆ ಸುಲಭಂಜಿವೊಡೊಳ್ ಲತಂಗಿಯ ರೂಪು ಕಣ್ಣಿಟ್ಟೊಳ್ ತೊಡ
 ದೊರೆ (ಕೂರ್ವ. ೦೩-೦೪) : ಶತ್ರುಂದವನು ಸುರವೊಡೊಳ್ ತೊಡ
 ನೋಡಿದನು ಸುರನೆದೆಯರಿ ಮಿಡುಕದೊಡೊಳ್ (ಕೂರ್ವ. ೨-೦೬-೦೭). ೪.
 ಪ್ರಾಣ : ಜೀವ : "ಅನುವಲು ಮಿಡುಕು" (ಕೂರ್ವ. ೦೮) : ೫.
 ಚೈತನ್ಯ : ಜೀವಂತಿಕೆ : (೬). ೬. "ಅಂತಃಕರಣ : ಕನಿಕರ :
 ಅನುಕಂಪ : ಎಲ್ಲರೊಳು ಕರಿಭೀಮನೇ ಮಿಡುಕುಳ್ ಗಂಡವು (ಕೂರ್ವ.
 ೨-೦೮). ೭. ಪರಾಕ್ರಮ : ಶೌರ್ಯ : ಕಲಿತನೆ : "ಮಿಡುಕಂದಿನಲು
 ಪರಾಕ್ರಮ" (ಕೂರ್ವ. ೦೯) : ಮಿಡುಕುಳ್ಳರೆ ನಿನ್ನ ಮುಡಿದುನು ಹಿಡಿದು
 ನಾನೊಯ್ಯಾಗ ರಾಘವ ತೊಡಚಿದನೆ (ಕೂರ್ವ. ೦೯-೧೦) : ಮೊದಲೊಳೊ
 ರಾದೊಡಂ ಮಿಡುಕುಳ್ಳೊಡುನ್ನತಪರಾಕ್ರಮ ತಡೆಯರಿ ಪಾಪಮನು
 (ಕೂರ್ವ. ೨-೧೧) : ನನ್ನ ಭಾವನ ಮಿಡುಕನ್ನು ನಾನು ಅರಿಯದವಳೆ ?
 (ಕೂರ್ವ. ೦೧೨). ೮. ಕಸುಪು : ಶಕ್ತಿ : ಮೊಟುಕ ಮಿಡುಕುಗಳ
 ನಾಯ್ ನೂಕಿದವು ಪಾಸದ ವಿಳಾಸದರಿ (ಕೂರ್ವ. ೦೨-೧೦). ೯.
 ಯಾವುದಾದರೊಂದಂ ಪ್ರಾಣಿಯು ಕಾಲನ್ನು ಉರಿದುಗಿ ಮುಟ್ಟನೆ
 ಮೇಲೆ ಕಂಡು ಬರುವ ಗುರುತು : ಕಿವಿಯೊಳ್ ಮಿಡುಕುಡದ ಮುಟ್ಟಂ
 ದಿಕ್ಕಿದ ಲಂಡದ ಬೆಂಕಿಯಂ ಕವಿ ಕಿಟ್ಟದೊಡೊಳ್ ನಲೊಳ್ ಸುಯ್ಯುಡದ
 ಪೊರ್ವೆಯಂ . . . ಒಕ್ಕ ಪಲ್ಲವನೊಡೊಡಿನಂದೊಡಂ ಕಾಡಾನೆ
 ಗಳಾಗದೆ ಪೊಡಂದಂ (ಕೂರ್ವ. ೨೨). ಮಿಟುಕು : ೧.
 'ಕಣ್ಣಿಟುಕ್ಕು' ಪರಾ. ಮಿಡುಗು : ೨. ಯುವರಾಜ : (ಮಿಡು
 ಗಿಂದಿದ್ದು) ಆ ರುದ್ರವೈ ಹೇಳುವಂತಾಳೆ (ಕೂರ್ವ. ೦೦-೧). ೩. ತನ್ನ
 ಕೂಡುವಳಗದ ನಿಟ್ಟದಂದೊಡೊಡು ಮಿಡುಗಿಂ ನೆಡುವದ ಬಾನ್ನದೊಡಂ.
 ಗಜಮಂವಿನ ಪರಿವೇದಯ ಪಾಪಂ, ಅಜುಮೊಗನ ತೇರ ಸೋಗಿಯಂ
 . . . ಇನ್ನಾನುಂ ಪೇಯಂ ಮುಟಿತು ಸಂತಂ ಪುದುವಾಬ್ಬದೊಡು
 ಬುದ್ದಿವೇಳರ್ (ಕೂರ್ವ. ೨೨-೦೦).

[\leq ಮಿಡುಕು / ಕೂರ್ವ. ಮಿಟುಕು : ಮಿಟುಕುಮ್, ಮಿಟುಕು]
 ಮಿಡುಕುಗಟ್ಟಿ (ನಾ). (ಹಸು. ಮಿಡುಕುಗಟ್ಟಿ ಮಿಡುಕುಗಟ್ಟಿ) ಅದುರು
 ತ್ತಿರುವ ಮುಮೂರ್ಗಿ-ಯೋನಿ : ಪೂಜನೆಯ ನೋವದನಾಪಾಣಿ
 ಮಣೆದ ಮಿಡುಕುಗಟ್ಟಿಲೊಳ್ ಮೊಗವೆತ್ತಿತ್ತೆಸದೊಡು ವ್ಯಮುದುರರ
 ನೆಡಿಸುಪುಪ್ಪೋನುಂಟಿ ನಿಮಗಮಾ ಸುಖಮನುತುಂ (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೩).
 [ಮಿಡುಕು + ಕಟ್ಟಿ]

ಮಿಡುಕುಗುಂಡು (ಕ್ರಿ). ಚಲನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗು : ಅಲುಗಾಟವು ಕುಗ್ಗು :
 ಅರೆಮಾಗುಳ್ಳಿಕ್ಕಿಳ್ ಮಿಡುಕುಗುಂಡದ ಚಂದಾಟ . . . ಒಪ್ಪ ಪೊಸ
 ವೇಡದ ತಾಪನೊಳ್ಳಿ ತೋಟದಂ (ಕೂರ್ವ. ೨-೨೪).
 [ಮಿಡುಕು + ಗುಂಡು]

ಮಿಡುಕುಗಡು (ಕ್ರಿ). ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ಶೌರ್ಯ
 ವಿಲ್ಲದಾಗು : ಮಿಡುಕುಗಟ್ಟುನು ಬಿದ್ದ ಧೃಮುಖನೊಡನೆ ಹಳಜದನವನ
 ನೆಗದಿ (ಕೂರ್ವ. ೨೦-೨೧). [ಮಿಡುಕು + ಗಡು]

ಮಿಡುಕುದಾಣಿ (ನಾ). (ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು) ಸ್ಪಂದಿಸುವ ಸ್ಥಳ :
 ಕಡುಗುಳೊಳು ಜಲ ತೋಟದೊಡದನಾಗೊಡನೆ ಕಾಣುತರಾಣಿಯರು
 ಮಿಡುಕುದಾಣಿ ಮುಟ್ಟಿಯುಡದೊಡುಸುರನು ನೋಡಿ ಕಡುಪರ್ವೆಯರು
 ಮೂಗಿನೊಳು (ಕೂರ್ವ. ೨-೦೦೯). [ಮಿಡುಕು + ತಾಣ]

ಮಿಡುಕುಟು : ಮಿಡುಗುಟು : ನೋ.

ಮಿದುಗು 'ಮಿದುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಿದುಗು 'ಮಿದುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಿದುಗುಲು, ಮಿದುಕ್ಕುಲು (ನಾ). ೧. ಬೆಂಕಿ : ಕಿಚ್ಚು : ಅಲ್ಲಿಯ ಮುನಿಗಳ ಮಿಡಿಗೆ ಮಿದುಗುಲುಟ್ಟರು . . . ಆ ಮಿಡಿನ ಕುಳರರು (೧೮೬೩. ೨-೫); ಕಡಿಬೊಟ್ಟದ ಪುಟ್ಟಿಗಳಂ ಮಿದುಗುಲು ಸುಡುವಂತೆ ಸುಡುಗು (೨೫೫. ೨೫-೨೬). ೨. (ಆಲಂ) ತಾಪ : ಬೇಗ : ಧಗೆ : ತಾಪತ್ರಯದ ಮಿದುಗುಲುಸಲೋರಂತೊವವಿವುತ ಜಗದಪಿಯನೆನಿಸುವ ನಿವ್ವನಪಿಯದು ಮೂಢಜನ (೨೫೫. ೧೦-೨೨-೨೩). ಮಿದುಕುಟು : ೧. ಹಿರಿದು ಬೆಳೆದವ ವನದ ಮಿದುಕುಲು ಹರಿಹರರು ಸುಡುವಂತೆ (ಮಿಣ್ಣು. ೯-೨೩). ೨. ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿ : ಅಗ್ನಿಕಣ : ಹಲವುಕಾಲ ಧಾವತಿ ಗೊಂಡು ಒಟ್ಟಿದ ಹಿರಿಯರು ಒಂದು ಮಿದುಕುಲಲ್ಲಿ ಬೇವಂತೆ ಸಲೆ ಸಲೆ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿರ್ಪ ಶರಣನ ಭಕ್ತಿ ಒಂದೆನುಯಾದಿಂದ ಕೆಡುವುದು (೨೫೫. ೨೦೩). [ದೀ. ೫ ತೆಲು. ಮಿದುಗುಲು, ಮಿದುಗುಲು, ಮಿಣುಂ ಗುಲು, ಮಿಣುಗುಲು, ಮಿಣ್ಣುಲು]

ಮಿದುಚಿ 'ಮಿದತೆ' ನೋ.

ಮಿದುಮಿಡನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ದೀರ್ಘತೋಷಂ ಬಡೆ ಸುಡ ಕಿಚ್ಚಿನ ಕಿಡಿಯಂದದೆ ನೆಲದೊಳಗಿನಸುಂ ಮಿದುಮಿಡನೆ ಮಿದುಕು ವೆನ್ನಂ ಕಂಡೆ (ತಾಮ್ರಾ. ೯೨); ಸರ್ವಾಂಗಮಂ ಕಡಿಯ ಮಿದುಮಿಡನೆ ಮಿದುಕುತ್ತು (ನಿಂತೋ. ೫. ೫೦೦-೦೫); ಮಿದುಮಿಡನೆ ಮಿದುಕುತ್ತು ಕೋವದಿ ಘಂಡುಪುಡಿ ಮಿಡಮಿಡನೆಂದನಂ (೨೫೫. ೨೩-೦೫).

[ಮಿಡುಮಿಡು + ಅನ್ಯ]

ಮಿದುಮಿಡು (ನಾ). ಕೋಪ. ಮೂವಿ. ನೋವು ಮುಂತಾದುವು ಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದ : 'ಮಿದುಮಿಡನೆ' ಪರಾ.

ಮಿಡ್ಡೆ 'ಮಡ್ಡಿ' ನೋ.

ಮಿಣುಕುಮಿಣು (ನಾ). (ದೀಪ. ಒಲೆ ಮುಂತಾದುವು ಮಂಕಾಗಿ ಉರಿಯುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ) ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದ : ಮಂಕಾಗಿ ಉರಿಯುವ ಪಣತೆ ಮಿಣುಕು ಮಿಣುಕು ಎನ್ನುತ್ತದೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೦೫).

ಮಿಣುಕುಹುಳ 'ಮಿಣುಕುಹುಳು' ನೋ.

ಮಿಣುಕೆ 'ಮಿನಿಕೆ' ನೋ.

ಮಿಣುಮಿಣ (ನಾ). (ದೀಪ. ಒಲೆ ಮುಂತಾದುವು ಮಂಕಾಗಿ ಉರಿಯುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ) ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದ : ದೀಪ ಮಿಣುಮಿಣ ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ (೫೫೫).

ಮಿಣ 'ಮಿಳಿ' ನೋ.

ಮಿಣಿಕೆ 'ಮಿನಿಕೆ' ನೋ.

ಮಿಣಬಲೆ 'ಮಿಣವಲೆ' ನೋ.

ಮಿಣಮಿಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದ : ಚಾವಡಿಯ ದೀಪ ಮಿಣಮಿಟಿ ಉರಿಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು (ಮಾತ. ೯೩); ಬೇರೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಕಣ್ಣು ಮಿಣಮಿಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ನಿಂತೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೩೩).

ಮಿಣಮಿಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದ : ಬಂದನೇನೆ . . . ಧೂಧಧೂಧರಂಬ ಪಾದದ ತೊಡವಿನ ಮಿಣಮಿಣ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತ ತ್ರಿಶ್ಯುಪ್ಪ (ಪ್ರಕರ. ೨-೩೨-೩).

ಮಿಣಮಿಣಸು (ಕಿ). ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಕ್ಷಣ ಹೊಳೆ. - ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ಆ ವರುಗಳು . . . ಮಿಣಮಿಣ ಲತೆಯಂತೆ ಮಿಣಮಿಣಸುಳ ಕೆಂಪುಮಿಣಾಗಿ ಹೊಳೆವರತ್ತಿತ್ತು (ಕರಣ. ೧೩-೧೦೯). [ಮಿಣಮಿಣ + ಅನ್ಯ]

ಮಿಣಯಾಟಿ (ನಾ). ಹೆಗ್ಗದೆ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಡೆಸುವ ಅಟ. - ಚಮತ್ಕಾರ : ಗಳಯಾಟಿ ಮಿಣಯಾಟಿ ಅದ್ಭುತಕರಣ ಅಗ್ನಿಸ್ತಂಭ ಆಕರ್ಷಣ ಬೆಳೆಪ್ಪಿಕಲಾವಿದ್ಯೆಯ ಸಾಧುವ ಜ್ಯೋಬನನು ಕಿಟಿಯನೇ (೧೦೫. ೯. ೨೦೩-೨೦೭). [ಮಿಣ (< ಮಿಳಿ) + ಅಟ]

ಮಿಣವಲೆ. ಮಿಣಬಲೆ (ನಾ). ಚಮದ ನೂಲಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಬಲೆ : ಇತ್ತರ್ ಪುರುಷ ಬಿಡುವವನ ಮಿಣವಲೆಯನೊಡ್ಡಿ ಸರವಿಡಿ ಯಂತಾ ಸಿಂಹಾಸನೆಯನ್ನಾಧರಿಸನ ಬೇಟೆವೀಡಿದ್ದ ಕಂದರಕಿ (ಪ್ರೀತಾ. ೨೫-೨೦೦). ಮಿಣಬಲೆ : ಆ ಗುಡಿ ಒದಲೆ ಅಲ್ಲೇನು ಮಿಣಬಲೆಗೆ ಒಂದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದು ನೀನು ಭರ್ಜಾಲಿ ತಿವಿದು, ಒಂದುರುಳು ಉರುಳಿ, ಹೃದಿ ಹತ್ತಾನೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದು ! (ಮರಣ ೧೦೫).

[ಮಿಣ (< ಮಿಳಿ) + ಬಲೆ]

ಮಿಣುಕಿಸು 'ಮಿಣುಗಿಸು' ನೋ.

ಮಿಣುಕ್ಕು 'ಮಿಣುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಿಣುಕ್ಕು 'ಮಿಣುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಿಣುಕುದೀಪ (ನಾ). ಮಂದವಾದ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಬೀರುವ ದೀಪ : ಸಣ್ಣ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುವ ದೀಪ : ಮಿಣುಕುದೀಪದ ಮುಂದೆ ಹೆಂಗಸೊಬ್ಬರೂ ಬಲು ಹೊತ್ತು ಕುಳಿತಿದ್ದರು (ಮರಣ. ೯೦); ಕತ್ತಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಮಿಣುಕುದೀಪ ಪ್ರಾಣಾನುಭವವಾದರೆ ಮೋಹಕ ವಾದ ಬೆಳುದಿಂಗಳು ಕಾವ್ಯಾನುಭವ (೨೫೫. ೯೩).

[ಮಿಣುಕ್ಕು (< ಮಿಣುಕ್ಕು) + ದೀಪ]

ಮಿಣುಕುಬೆಳಕು (ನಾ). ಮಂದವಾದ ಪ್ರಕಾಶ : ಕಚೇರಿಯ ದೀಪದ ಮಿಣುಕುಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಆ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಊಟದ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿದನು (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೩೩) [ಮಿಣುಕ್ಕು (< ಮಿಣುಕ್ಕು) + ಬೆಳಕು (< ಬೆಳಗು)]

ಮಿಣುಕುಹುಳು, ಮಿಣುಕುಹುಳ (ನಾ). ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಕ್ಷಣ ಬೆಳಕು ಬೀರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು : ಮಿಂಚುಹುಳು : ಮಿಣುಕುಹುಳು ಒಂದೇ ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕು ಕೊಡಲಾರದು (ಮರಣ. ೫೦). ಮಿಣುಕುಹುಳ : "ವಿದ್ಯೋತಃ ಜ್ಯೋತಿರಂಗಣಃ-೨ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ದೀಪದ ಹಾಗೆ ಹೊಳೆಯುವ ರಕ್ತೆಗಳನ್ನ ಮಿಣುಕುಹುಳ" (ಪ್ರಾಂ. ೦೭೩); ಮಿಣುಕುಹುಳ ಕಿಣದರೆ ಜೇನು ಬಂದಿತೆ ? (೧೦೦).

[ಮಿಣುಕ್ಕು (< ಮಿಣುಕ್ಕು) + ಹುಳು (< ಪುಲು)]

ಮಿಣುಗುಟ್ಟು 'ಮಿಣುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಿಣ್ಣಿಗೆ (ಅ). ಅಲಗಾದಡೆ : ನಿತ್ಯಲವಾಗಿ : ಎರಡು ಮೂರ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಮಿಣ್ಣಿಗೆ ಉರಿಯುವ ಕಾಲದೀಪ (೫೫ ೩೩).

ಮಿಣ್ಣಿಗರು = ಸುಮ್ಮನೆ ಇರು : ಮಿಣುಕಿದಂತಿರು : ಕಣ್ಣಿತ್ತಿ ನೋಡರು ಕಡೆಯ ಕೊರವರಲ್ಲಿ ಮಿಣ್ಣಿಗರುಪುದೊಂದು ವರುಷ (ದೀಪ. ೨); ನಾಳೆ ಹಂದಕಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಹೋದಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ-ಮಿಣ್ಣಿಗಿದ್ದವರ ಬಣ್ಣ ! (೩೫೫. ೧೦೯).

[ಮಿಣ್ಣು + ಅನ್ಯ-ಅಗ್ನಿ, ಮಿಣ್ಣು]

ಮಿಣ್ಣಿಗೆ (ಗು). ಬೆಕ್ಕದಾದ : ಸಣ್ಣದಾದ : ಗಳಿಮರ ಕಯ್ಯಲ್ಲಿಯ ಮಿಣ್ಣಿಗೆ ನೆಲೆಯನುಮಲಿ ಕಯ್ಯಗಲದೆ ಕೊಯ್ದು ! (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೦೫).

[ಮಿಣ್ಣು + ಅನ್ಯ (< ಅನ್ಯ)]

ಮಿಣ್ಣಿಗೆ (ಅ). ೧. ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ : ಮೌನವಾಗಿ : ಮೂಢವರನು ಕೊಂದನು ಮರನ ಹಾಯಕಿ ಮರಳಿ ಮಿಣ್ಣಿಗೆ ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ಬಾಣದ ಮನೆಯು (ಕಾಣ. ೩-೧೦೨); ಇಂದಿನಂತೆ ಚಿತ್ತನೊಂದು ಬಿತ್ತರದ ಭಂಗಿಯ ಪುನ ಬಣ್ಣನೆ ಮಿಣ್ಣಿಗೆ ನಿನ್ನ ನೆಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಕಾಮನೊಂದು ಜಾನದೊಳಿ ಬೆರೆತು ? (ದೀಪ. ೧೩೨-೯). ೨. ಏನೂ ತಿಳಿಯದ

ಹಾಗೆ ; ನಿರ್ಮಿತಾರವಾಗಿ : ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಾಂತರಾಗಿ ಮಿಗ್ಗನೆ ಹೇಳು
ತ್ತಿದ್ದೀರಲ್ಲ ! (ಕುತೂಹ. ೨೬೦).

ಮಿಗ್ಗನಿರ್ = ಮನೂ ತಿಳಿಯದಂತಿರು ; ಮುಗ್ಗುವಾಗಿರು :
ಬೇಡಬೇಡಂದೊಡಂ ಚುರಿಂ ಪಿಡಿಂ ಕಟ್ಟಿ ಮಿಗ್ಗನಿರ್ಪಂ. (ಅಮಾತ್ಯ.
೧೩೩-೦೮); ನೀನೇನೆಯದಂತೆ ಮಿಗ್ಗನಿರ್ಪಂ ಮಿಗ್ಗನಿರ್ಪಂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ
ದಿಟ್ಟಿಂ (ಅಮಾತ್ಯ. ೧೩೩-೦೮). [ಮಿಗ್ಗ + -ಅನ್]

ಮಿಗ್ಗುಸು 'ಮಿಗ್ಗುಸು' ನೋ.

ಮಿಗ್ಗ 'ಮಿಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮಿತ್ಯ (ಗು). ಸತ್ತುಹೋದ ; ಗತಿಸಿದ : "ಮಿತ-ಮೃತ=ಸತ್ತು
ಹೋದ, ಎಫಲ" (ಕದ್ರೋ. ೩೩) ; ಮೃತ್ಯುಕ್ತಂ . . . ಮೃತ -
ಮಿತ (ಕಮ. ೨೬೩ ಕ್ರೂರ). [< ಸಂ. ಮೃತ]

ಮಿತ್ಯ (ಗು). ೧. ಅಳಿದ ; ಅಳತೆಮಾಡಿದ. ೨. ಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ;
ಸೀಮಿತವಾದ : ಮಿತನವಿಕೇರಣೀಭಿತನುತ್ಯಂ . . . ಪುಷ್ಕರದೇಹ
ಮಿಲಿತವೇರಿಸಿಂ ಪುಷ್ಕರದೇಹವೇರಿಸಿಂ ಪುಷ್ಕರದೇಹವೇರಿಸಿಂ ಪುಷ್ಕರದೇಹ
(ಕಂ. ೧೦-೧೩). ೩. ಚಿಕ್ಕದಾದ ; ಸಂಗ್ರಹವಾದ ; ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ :
'ಮಿತನುಡಿ' ಪರಾ. ೪. ಕಡಮೆಯಾದ ; ವಿರಳವಾದ. ೫. ಪರೀಕ್ಷಿ
ಸಿದ ; ಪರೀಲಿಸಿದ. (ನಾ). ೬. ಅಳತೆ ಮಾಡುವುದು.
೭. ಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟುದು ; ಸೀಮಿತವಾದುದು : ಮಿತವಾದ್ದು
ಬಾಳುವುದು. ಒತವಾದ್ದು ಫಲಿಸುವುದು (ಗಾ). [ಸಂ.]

ಮಿತಪಚ (ಗು). ೧. ಬೆಳಗುತ್ತದೆಯೆಂದ ಕೂಡಿದ ; ಕೃಪಣತನದ.
(ನಾ). ೨. ಜಿಪುಣ ; ಲೋಭಿ : "ಕದಯ್ಯಾ . . . ಕಂಪವನು.
ಮಿತಪಚ - ಈ ೫ ಲೋಭಿ" (ಕದಯ್ಯಾ. ೩೬-೦೩). ೩. ಪರಿಣಿತ
ನಲ್ಲದವನು ; ಪಕ್ಷತೆಯಿಲ್ಲದವನು : ಚತುರಕವಿಯೊಳ್ಳನತಿವಿಮುತ
ವೈಯಾಕರಣರೊಲ್ಲ ತಿಳವಂತಿರ ಮೂರ್ಖತೆಯಿಂದಮರ್ವಿ ಕೂರ್ವಿದ
ಮಿತಪಚ ತಿಳವಳ್ಳದ್ದಂ ಪುನಬಗಿಯಿಂದಂ (ಪ್ರಾ. ೧-೦೩).
೪. ಪರಿಮಿತವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಹಾರವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ;
ಕಡಮೆಪ್ರಮಾಣದ ಅಡುಗೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು. [ಸಂ.]

ಮಿತಕುಕ್ಷಿ (ನಾ). ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಪರಿಮಿತವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದು
ಕೊಳ್ಳುವವನು : ಮಿತಕುಕ್ಷಿ ಮಿತಭುಕ್ತ ; ಮಾರ್ಕಾರ್ ಜಿಹೇಂದ್ರಿಯನು ?
ಅತಿಚರ್ಚೆ ಸಲದಲ್ಲಿ (ಮಂ. ೪. ೩೪೦). [ಸಂ.]

ಮಿತನುಡಿ (ನಾ). ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಆಡುವ ಮಾತು ; ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ
ವಾದ ಮಾತು : 'ಮಿತನುಡಿಯ ಬಾಳೆಯರು ರಕಿಗಿ ಮಿಗೆ ಚಿಲ್ವೆಯರು
(ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). [ಮಿಕ್ಕು + ನುಡಿ]

ಮಿತಪರಿಗ್ರಹ (ನಾ). [ಜೈನ] ಶ್ರಾವಕನ ವ್ರತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ;
ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಧನ, ಧಾನ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ
ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಳಿದವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ವ್ರತ : ದಿನವ್ರತ ಧಿಗ್ವ್ರತ ಮಿತಪರಿಗ್ರಹ ವ್ರತನಶನವ್ರತ
ಕೈಕೊಂಡು ವನಜಮುಖಿಯರು ಕೈಕೊಂಡರು ವ್ರತಗಳ ಜಿನಮುನಿಗಳ
ಸಮಕ್ಷದೊಳು (ಕು. ೧೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಿತಭಾಷಿ (ನಾ). ಅಗತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನ್ನಾಡುವವನು ; ಕಡಮೆ
ಮಾತನ್ನಾಡುವವನು : ಸ್ವಭಾವತಃ ಅವರು ಮಿತಭಾಷಿಗಳೆಂದು ಎಲ್ಲರ
ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದ್ದಿತು (ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). ಸ್ವಭಾವತಃ ಮೇಲಿದ್ದು ಕೂಡುವನು
ಮಿತಭಾಷಿ ಒಂದುಳವನು ಮಿತಭಾಷಿ (ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). [ಸಂ.]

[ಸಂ. ಮಿತಭಾಷಿ]

ಮಿತಭಾಷಿ (ನಾ). = ಮಿತನುಡಿ : ಹೋದಿರುಳು ತಾಂ ಬಾರದಿರೆ
ಉಚ್ಚಿಗಂಬಿಡುತಿರ್ಪಾಗಿ ನೆವನೊಳೆಯುತ್ತ ಮಿತಭಾಷಿಯಾಗಿ . . .

ಮಿಕ್ಕುಸು ರಾಜ್ಜಿ . . . ಪರಿಪಕ್ವಮಾಂ (ಕಂ. ೧೩-೦೩).

[ಸಂ. ಮಿತಭಾಷಿ]

ಮಿತಭುಕ್ತ (ನಾ). = ಮಿತಕುಕ್ಷಿ : ಮಿತಕುಕ್ಷಿ ಮಿತಭುಕ್ತ ; ಮಾರ್ಕಾರ್
ಜಿಹೇಂದ್ರಿಯನು ? ಅತಿಚರ್ಚೆ ಸಲದಲ್ಲಿ (ಮಂ. ೪. ೩೪೦). [ಸಂ.]

ಮಿತವಚನ (ನಾ). ೧. = ಮಿತನುಡಿ : . . . ಜನಯಾತಂ ಕೀರ್ತಿ
ಕಾಂತಿಪಮೇತಂ . . . ಮಿಥವನಕುಮಾರನಂದಂ ಸ್ವಭಾವದ್ರಂ
(ಕಂ. ೧-೦೩). ೨. = ಮಿತಭಾಷಿ : ಕ್ಷಿತಿಮತಿಯಂ ಬರಿಸಿ ಜಗನ್ನತನಂ
ಸಂತೈಸಿ ಕುಶಲವಾತಾರ್ಕತರಮಾಂ ಮಿತವಚನಂ ಬೆಸಗೊಂಡತಿವೀರ್ಣ
ಮಂದನವನಾತನಂಬಾದಂ ಮಾರ್ಗಂ (ಕಂ. ೨-೩). [ಸಂ.]

ಮಿತವಾಕ್ಯ (ನಾ). ೧. = ಮಿತನುಡಿ. ೨. = ಮಿತಭಾಷಿ : ಮಿತವಾಕ್ಯಂ
ಸದ್ಗುಣೈಶ್ಚ . . . ನೆಗಟ್ಟಿತಿವಳಭೂತಾಲಮಾಂತಿಪ್ರಧಾನಂ (ಪ್ರಾ. ೨-೩). [ಸಂ.]

ಮಿತವ್ಯಯ (ನಾ). ಹಣ, ಪದಾರ್ಥ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿತ
ದಿಂದ ಬಿಡು ಪಡುವಿಕೆ.-ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಳಸುವಿಕೆ : ಅಂದವಾಳಕ್ಕೆ
ಮುಖ್ಯಕಾರಣವೆನ್ನಿಸುವ ಮಿತವ್ಯಯವನ್ನು ನಮ್ಮ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವು ಒಂದು
ಪ್ರಮುಖಭಾಗವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ (ಪ್ರಾ. ೨-೩). ಅಕ್ಕಿ, ಜಯ ತನ್ನ
ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ನೂರುರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಮಿತವ್ಯಯ
ದಿಂದ ನನ್ನ ಕುಲಸಕ್ಕಾಗಿ ವಜ್ರಮಾಡುವಂತೆ ತಿಳಿಸಿ ಕಳಿಸಿದ್ದಳು
(ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಿತಸಂಖ್ಯೆ (ನಾ). ಕಡಮೆ ಅಂಕ ; ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆ : ಮನ್ನಿಸ
ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಭಾವನಗಳನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜನವರ್ಗಕ್ಕೆ, ಅವರು
ಕೇವಲ ಮಿತಸಂಖ್ಯೆಯವರು, ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಈ ಬರಹವು ಸದಕ್ಕಿ, ಮಾತು,
ಲೇಖನ, ಗೀತ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿಯಾನದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ
(ಪ್ರಾ. ೧-೦೩, ಕೂಡೂ ಮಾತು). [ಸಂ. ಮಿತಸಂಖ್ಯೆ]

ಮಿತಸಂತಾನ (ನಾ). ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸಂತತಿ ; ಕಡಮೆ
ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಿಕೆ : ಮಿತಸಂತಾನದ ಕಡೆಗೆ ಗಮನವು ತಿರುಗಿದೆ
(ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಿತಾಹಾರ (ನಾ). ಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಊಟ ; ಹಾಳತವಾದ
ಆಹಾರವೇವನ : ಅಲ್ಪವಲ್ಲದ ಯಥೇಚ್ಛವಲ್ಲದ ಯೋಗನುಗುಣ್ಯವಾಗಿ
ಭೋಜನಗೈವದೇ ಮಿತಾಹಾರವೆನಿಸುವುದು (ಕಂ. ೧-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಿತಿ (ನಾ). ೧. ಅಳತೆ ; ಪ್ರಮಾಣ : ಮಿತಿಮೀರಿತು ಭಜನಕ್ಕೆ
ಮಿತಿಯಿಲ್ಲ ತನುಕಾಂತಿದೋಷಿತು ಕಂತುನಂದನಗೆ (ಪ್ರಾ. ೧-೦೩).
೨. ತೂತ ; ಧಾರ. ೩. ಮೇರೆ ; ಎಲ್ಲೆ : ಮಿತಿ ಮೇರೆಯಿಲ್ಲದ
ನೃಪರು ನೆರೆದುರು ಜನಕನಗಿರಿಯಲಿ (ಕಂ. ೧-೦೩-೦೩) ; ಸುಲ್ಕಾದದೂ
ಒಂದು ಮಿತಿಯಿರಬೇಕು (ಕಂ. ೧-೦೩). ೪. ಕಟ್ಟು ; ಕಟ್ಟಳೆ ;
ನಿಯಮ : ಈ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಈ ಔಷಧವೆಂಬ ಮಿತಿಯನ್ನೊಪ್ಪುವುದು
ಮಿಕ್ಕಿನವರು ಈ ಕಟ್ಟಳೆಯ ತಿಳಿದು ನಡೆಸುವುದು (ಕಂ. ೨-೩) ; ಊಟ
ವಜ್ರ ಬಹಳ ಮಿತಿಯಿರಬೇಕು (ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). ೫. ಅಪಧಿಯ
ಮೊದಲು ಅಥವಾ ಕೊನೆ : ಮಾನುಷದ ರಕ್ತಮು ಜನಾ ಅದ
ಮಿತಿಯಿಂದ ಮೂರುದಿವಸಗಳು ಕಡಮೆ ಮಾಡಿ ಬಡ್ಡಿಯು ಲೆಖ್ನಕ್ಕೆ
ಪಡಿಯೋಗದಲ್ಲೆ ಬಂದಿತ್ತು (ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). ೬. ಅಂಗದಿಯ ವಾತಿಯು
ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾಕಿ ಇದ್ದ ಮಿತಿ ಹಿಡಿದು ಬಡ್ಡಿ ಅಕಾಂಕ್ಷೆಯವರು
(ಪ್ರಾ. ೧-೦೩). ೭. ನಿಶಿತವಾದ ಹೇಳಿಕೆ. ೮. ಸಾಕ್ಷಿ. ೯.
ದೃಢತೆ. [ಸಂ.]

ಮಿತಿಗೆಯ್ (ಕ್ರ). ಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸು ; ಮೇರೆ ಮೀರದಂತೆ
ಮಾಡು : ರತಿದೇವಿ ಬೀಜಾಂತು ಪದದ ದುಕ್ಕವ ಸಂತಪ್ತಿಯಾಗಿ

ನೋಡು ಸಂಕಪನ ಮಿತಿಗಿಲ್ಲದವನಾದ ತೊಟ್ಟಲ ತೂಗಿದಳೆಂಬುದಿಂದ
ಕುವರನ (ಮಾತ. ೦೭-೪೯). [ಮಿತಿ + ಕುಯ್ಯ]

ಮಿತಿಮಾರು (ಕ್ರಿ). ೧. ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬಾಟು ; ಮೇರಮಾರು :
ಸಣ್ಣ ಮಿನುಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಮಿನುಗಳು ಸುಂಗುತ್ತವೆ . . . ಇಲ್ಲ
ದಿದ್ದರೆ ಅವು ಮಿತಿಮಾರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು (ಪುಂಜಯ. ೪-೧೦೩); ಮೇಲ್ಮೈ
ಹಂಚುಗಿಯ ಮೇಲೆ ಅವನಿದ್ದ ಸಿಟ್ಟು ಮಿತಿಮಾರಿತು (೧೧೧೬. ೬೯).
೨. ವ್ಯವಹಾರದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸು ; ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು
ಮಾರು : ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾಚಿಕೆಗಟ್ಟು ಮಿತಿಮಾರಿಯಾರುವದು ನನ್ನಂತಹ
ಕುಲವನ್ನಿಗೆ ಕರವಲ್ಲ (೩೩೧. ೦೬). [ಮಿತಿ + ಮಾರು (<ಮಾಟು)]

ಮಿತಿಲಿ 'ಮಿಟಲಿ' ನೋ.

ಮಿತು 'ಮಿದು' ನೋ.

ಮಿತುಬಾಸಿಕೆ (ನಾ). ಮೃದುಮಾದ ಹಾಸುಗೆ. -ರಮ್ಯೆ : ಮಿತು
ಬಾಸಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ತನುತಾಪದೊಡನೆ ಹೊರಳಿತು (೩೩೩೬. ೯-೨೨).

[ಮಿತು (<ಮಿದು) + ಬಾಸಿಕೆ]

ಮಿತ್ತು 'ಮಿಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಿತ್ತುಗರೆ 'ಮಿಟ್ಟುಗರೆ' ನೋ.

ಮಿತ್ರ (ನಾ). ೧. ನೇಸರು ; ಸೂರ್ಯ : "ಅದಿತ್ಯ . . .
ಮಿತ್ರ, ಚಿತ್ರಭಾನು . . . ತ್ರಯಾಶನು : -ಈ ೪೭ ಅದಿತ್ಯನ
ಮೇರೆ" (ಕಲಾಪು. ೬-೬೬) ; ಮಿತ್ರಂ ಪ್ರತಾಪಸಹಿತಚರಿತಂ ವರದರ್ಶ
ಬರುತುಮಿರೆ ಘನವರ್ಧನಕ್ಷತ್ರಪ್ರಸೂನಮಂ ಮೃತವತ್ಸರಗಣನರೂಢ
ನುಡುಗಿದಂ (೧೦೮೩. ೧೯-೧೦೩). ೨. (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾನ
ಜೊತೆ ವರ್ತತವಾಗಿರುವ) ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಧಾತ
ಆರ್ಯಮಾ ಮಿತ್ರ ವರೂಢ ಇಂದ್ರ ವಿಷ್ಣುನಾ ಪರ್ವತ ಪೂಜೆ ಅಂಶ
ಮಾನ್ ಗೃಹ್ಯಮಾನ್ ತೃಪ್ತು ವಿಷ್ಣುಗಳೆಂಬವರೇ ಕ್ರಮದಿಂದ ವಾದ
ಶಾದಿತ್ಯರು (೩೩೯೯. ೨೦೩) ; ಗಣವ ಮಿತ್ರರು ಸಪ್ತಯುಷಿಗಳು ಮಟ್ಟ
ನಾರದ ವರೂಢನು ಇನಬಗೆ ಸಮ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರು ಮನುಸುತೆಯು
ಮಟ್ಟ ಪ್ರವಹನು (ಫಲಂ. ೧೬. ೧-೩-೬). ೩. ಗೆಳೆಯ ; ಸ್ನೇಹಿತ :
"ಮಿತಂ, ಸಮ . . . ಸ್ನಿಗ್ಧ . . . ಈ ಗೆಳೆಯಂ" (ಕಲಾಪು. ೭೦-೩೬೯) ;
ಮಿತ್ರವಸ್ತುಪ್ರಾಪ್ತವಿತ್ತೀಕೃತಗಾತ್ರನಪ್ಪ ನನ್ನಂ ಕಂಡಾ ಮಿತ್ರಮೋನೀ
ಗಳೆ ಮಿತ್ರತ್ವಕ್ಕಾಸೆವಟ್ಟು ಬಂದಂ ನನ್ನೊಳ್ (ಕಂಠಾಶ್ವ. ೨೦೬. ೯೩೬) ;
ಚಿತ್ರವಾಹನಪುತ್ರಿಯಂ ವಕ್ರತನಯನುಂ . . . ಭೂಗುಪ್ತನುಡಿದಂ
ಗೃಹಬಂಧುಮಿತ್ರರಂ ಮರಮ, ಕರ್ತವ್ಯಮಂ ತೂರದು (೩೩೨೧. ೯೦-೧೦೩). ೪. [ರಾಜನೀ] ರಾಜನ ಸಪ್ತಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ೪,
ಇವರಲ್ಲಿ ಸಹಜಮಿತ್ರ, ತಾಯಿಯ ಅಥವಾ ತಂದೆಯ ಮೂಲಕ
ನಂಟುತನವುಳ್ಳವನು ; ಪ್ರಾಕೃತಮಿತ್ರ-ನೆಯೆ ಶತ್ರುರಾಜ್ಯದ
ಅಜೆಯಿರುವ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸು ಮತ್ತು ಕೃತ್ರಿಮಮಿತ್ರ-
ಕಾರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದವನು ಎಂಬುದಾಗಿ
ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ ಸ್ನೇಹಿತರಿರುತ್ತಾರೆ : "ಮಿತ್ರಂ . . .
ಶತ್ರುಬೋಧ್ಯಂತಲೂ ಆಲೋಚ್ಯಂತಲೂ ಮಿತ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ" (೨೦೬. ೧೩. ೨೩೬).

[ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಕಾರ್ಯ (ನಾ). ೧. ಸ್ನೇಹಿತನ ಕರ್ತವ್ಯ. ೨. [ರಾಜನೀ]
ಸ್ನೇಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು : ಅನ್ನೇಶ್ವರಮನಸ್ಸೇಹದಿಂದ
ತನ್ನವರಂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮಿತ್ರಕಾರ್ಯಮೆಂಬುದು (ಕಂಠಾಶ್ವ. ೧
೦೯-೧೦). ೩. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗ್ರಂಥವಾದ 'ಪಂಚತಂತ್ರ'ದಲ್ಲಿ
ಬರುವ ಐದನೆಯ ಪ್ರಕರಣ. [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಕುಲ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯವಂಶ ; ಇನಕುಲ : ಮಿತ್ರಮಿ

ದುಗಂಧಮಂ, ಮಿತ್ರಕುಲ ಮಿತ್ರವರ್ಯ (ಶ್ರೀರಾಜ. ೩೬೬-೨೬೬).

೨. ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪು ; ಸ್ನೇಹಿತರ ಸಮೂಹ : ಮಂತ್ರಿಯಂ
ಮೆಚ್ಚಿದ ತುಂಬರನಂಬನಂ ಕೊಟ್ಟು ಮೂಕೆ ತನ್ನೊಡನೆ ಮಿತ್ರ
ಕುಲಮಂ ಕೊಟ್ಟು (ಕಂಠಾಶ್ವ. ೬-೩೯). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಗುಣ (ನಾ). ಸ್ನೇಹಿತನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಗುಣ. ಸ್ವಭಾವ :
ಸ್ವಚ್ಛತವಂ ತ್ಯಾಗಂ ಶಾರ್ಯಂ ಸಮಾನವಹ ಸಂವಿಧಾನಂ ಸ್ನೇಹಂ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಂ
ಸತ್ಯಂ ಶೌಚಮೆಂಬಿವ ಮಿತ್ರಗುಣಂಗಳೆ (ಕಂಠಾಶ್ವ. ೨೦೬-೯೯). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಘ್ನ (ಗು). ಮಿತ್ರದ್ರೋಹಿಯಾದ. [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಜ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಯಮಂ :
ಮೃತ್ಯುಂಜಯನೆ ವಾಕ್ಯ ತನ್ನದಂದಾನುಕಡೆ ಮಿತ್ರಜನ ದುಸಿದಾಗಲೆ
ವುಕುಂಠಿಲ್ಲವೆ (೩೩೩೬. ೯-೬೬). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರತ್ವ (ನಾ). ಗೆಳೆತನ ; ಮೈತ್ರಿ ; ಸ್ನೇಹ : ನನ್ನಂ ಕಂಡು
. . . ಮಿತ್ರತ್ವಕ್ಕಾಸೆವಟ್ಟು ಬಂದಂ ನನ್ನೊಳ್ (ಕಂಠಾಶ್ವ. ೨. ೨೦೬. ೯೩೬) ;
ಪೂಜ್ಯವಾ ಶಿವನೂಜನುಂ ನಾನುಮಗ್ನಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಮಿತ್ರತ್ವಮಂ
(ಶ್ರೀರಾಜ. ೩೦೩-೬೬). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರದ್ರೋಹ (ನಾ). ಸ್ನೇಹಿತನಿಗೆ ಬಗೆಯುವ ಕೇಡು : ಗೆಳೆಯನಿಗೆ
ಮಾಡುವ ವಂಚನೆ. ಅದನಾಂ ಕೇಳುಸಿರಿದರ್ಶನಪ್ಪುಡೆ ಮಿತ್ರಾಸ
ಘಾತುಕತ್ವಮಂ ಮಿತ್ರದ್ರೋಹ [ದಾಖ. ಮಿತ್ರದ್ರೋಹತ್ವ,
ಮಿತ್ರೋದಾಸೀನ]ಮುಮವೃದ್ಧದವಣಿವಲ್ಲಂದಂ (ಕಂಠಾಶ್ವ. ೧೦೦-೯) ;
ಅರಿತವರಿಂದಾ ನಮಗೆ ಪ್ರಾಣೋಪಕಾರವಾದಿತ್ಯ ಅಂದಿಗೆ ನಾಳೂ
ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹ ಮಿತ್ರದ್ರೋಹ ಮಾಡುವುದು (ಸ್ವ. ೨೯) ; ಅಮೃತ
ಮತಿಯದೊ ಪಡಿದ್ರೋಹವಾದರೆ, ಚಂದ್ರನಾನನಮ ಮಿತ್ರದ್ರೋಹ
(೧೩೩೬. ೬೬). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರದ್ರೋಹಿ (ನಾ). ಸ್ನೇಹಿತನಿಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಗೆಯುವವನು :
ಗೆಳೆಯನಿಗೆ ವಂಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು : ಮಿತ್ರದ್ರೋಹ
ಯಾದವನಿಗೆ ಕಾಣುವವರಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳೇ (ಗಂ). [ಸಂ. ಮಿತ್ರದ್ರೋಹಿ]

ಮಿತ್ರದ್ವಿಷ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಹಗೆ : ರಾಹು. ೨. ಸ್ನೇಹಿತ
ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವವನು : ಗೆಳೆಯನಲ್ಲಿ ಶತ್ರುತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ
ದವನು. ೧, ೨ : ದ್ವಿರಸನಂ ಮಿತ್ರದ್ವಿಷಂ ವಕ್ರಗಾಮಿ . . . ಅತ್ಯಾ ವಿಷ
ದತ್ಯಚ್ಚತನೇ ಪಾವಂ ಪೂಲ್ವ ಲೋಕಕ್ಕೆ ವರ್ತವ ದುರ್ವೋದನನಗ್ರನಂ
ತಪಸಿಯೆಂಬವೋಧರ (ಕಂಠಾಶ್ವ. ೧೯-೧೦೯). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರದ್ವೇಷ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನೊಡನೆ ಇರುವ ಹಗೆತನ. -ವೈರ :
ದೋಷದೊಡತನವೊಂದು ಮಿತ್ರದ್ವೇಷವೊಂದು . . . ಅಲಿಲಯರಾಗ್ಯದಲಿ
ಸುಕ್ಷೇಪಿಯಾಗಿಹುದೊಂದೆನತೆ ಶಿವ ಹೊಸ ಮೆಲ್ಲನೆ ಜಾಣದನು ಪಡುವಣ
ಸಮುದ್ರವಲಿ (೧೯೨೩. ೬-೬೦). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಪಂಚಕ (ನಾ). [ದ್ರವ್ಯಶಾ] ದೇವಧರ್ಮಿ ಬಳಸುವ ಬೆಲ್ಲ, ತುಪ್ಪ,
ಗುಂಜಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಬಿಳುಗಾರ ಎಂಬ. ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾ
ಯಗಳಿಗಾದ ಐದು ಬಗೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು : ಆ ಭೃಷವನ್ನು ಮಿತ್ರ
ಪಂಚಕದಿಂದ ಕರಗಿಸುವುದು, ಮಿತ್ರಪಂಚಕವೆಂದರೆ ಬೆಲ್ಲ, ತುಪ್ಪ, ಗುಂಜಿ,
ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಬಿಳುಗಾರ (ಪ್ರ. ೬. ೩೬). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಪುತ್ರ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಶನು : ಕ್ಷಿತಿಜನೊ
ಳೊಂದಿದ ಗುರುವಂ [ನೇತಾರಂ] ಮಿತ್ರಪುತ್ರನಂ ದುಂಬಿ . . . ವಿನಿಷಂ
ಮನುಷಂ (ಕಂಠಾಶ್ವ. ೧೩-೬). ೩. ಯಮಂ.

ಮಿತ್ರಪುತ್ರಸಂಹರ = ಸೂರ್ಯನ ಮಗನಾದ ಯಮನನ್ನು ನಾಶ
ಮಾಡಿದವನು : ಶಿವ : ತುಂಗಮಹಿಮಾಕರ ಭೀಕರ ಮಿತ್ರಪುತ್ರಸಂಹರ
. . . ಚಂದ್ರಶೇಖರ (ಕಂಠಾಶ್ವ. ೧೩-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಬಲ (ನಾ). ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ಬಲ : ಆಮಲ ಶಾರ್ದೂಲಂಗಳೇ ಮಿತ್ರ ಬಲಮಾಗಿಯೂ ನರಗದಂಗಳಗಿಗುಹಾಗತ್ವರಂಗಳೇ ದುರ್ಗಂಗಳಾಗಿಯೂ . . . ಮೃಗಾಧಿರಾಜವದಿಯೊಳಾಧಿತ್ಯನುಗಾತ್ವ ಸ್ವೀಕೃತಂ ಮಾಡಿ (ಕಂಠಕಂ. ೨೨-೦೦). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಭಾವ (ನಾ). ಗೌತಮ ; ಮೈತ್ರಿ : ಅವರಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತಭಾವ ಸ ವೆಂಬುದಿಲ್ಲ ಮಿತ್ರಭಾವವೆಂಬಿಲ್ಲ (ಕಂಠಕಂ. ೦೦೨-೬). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಭೇದ (ನಾ). ೧. ಸ್ನೇಹಿತರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಒಡಕು. - ದೃಶ್ಯಾಸ. ೨. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗ್ರಂಥವಾದ 'ಪಂಚತಂತ್ರ'ದ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ. [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಮಂಡಲ. ಮಿತ್ರಮಂಡಳ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ. ೨. ಸ್ನೇಹಿತರ ಗುಂಪು. ೧. ೨ : ಹಿಮಕರಮಂಡಲವಿದು ಶತ್ರುಮಂಡಲಾಭಂ ಸೃಜೆಂದ್ರ ಮನುಷ್ಯರು ಬೇಗಂ ನಿರ್ಮಲಂ ಬಗದಪೂಜೆ ಮಿತ್ರ ಮಂಡಲಂ ಮಿತ್ರಮಂಡಲಾಭಂ ನಿಷ್ಠಾ (ಕಂಠ. ೦೨-೨೨). **ಮಿತ್ರಮಂಡಳ : ೧. ೨ :** ರಿಪುರಾಜಮಂಡಲಂ ಕುಂದಿ ಪದ್ಮತಟದಿವದೋರ್ಮಮಂ ಶರ್ಕದು ಧಾವಪೂಜಯ್ತಿ ಮಿತ್ರಮಂಡಳಮುಪಚಯಮಂ ತಾಲ್ಪದಂತ ದುಚಿತಂ ಚತುರಂ (ಕಂಠ. ೧-೧). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಮಂಡಳ 'ಮಿತ್ರಮಂಡಲ' ನೋ.

ಮಿತ್ರಲಕ್ಷಣ (ನಾ). ಸ್ನೇಹಿತನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಗುಣ. - ಲಕ್ಷಣ : ಶಿಲಂ ಮಣಿಸ್ತೇಶಂ ಇವು ಮೊದಲಾದ ಮಿತ್ರಲಕ್ಷಣಗಳಾವನಲ್ಲಿಯುಂಟು ಆ ಮಿತ್ರನಲ್ಲಿ ತಾನುಹುದು (ಕಂಠಕಂ. ೨೫-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರರಾಘ (ನಾ). ೧. ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನು ನಿಸ್ಸೀತೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ಗೆಳೆಯರನ್ನು ದೂರತೊಕ್ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. ೨. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗ್ರಂಥವಾದ 'ಹಿರೋಪದೇಶ'ದ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ. [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರವಿಯೋಗ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಅಗಲಿಕೆ. - ವಿರಹ : ಮಂಧರನಂ ವ್ಯಾಧಮಯ್ಯನಂದು ಮಿತ್ರವಿಯೋಗದಿಂ ಕಿಜಾಮಂ ಬೇಗಂ ದುಃಖಿತ ರಾಗಿದಾಗಿಯೆಮನೆ (ಕಂಠಕಂ. ೨೭೬-೧) ; ಮಿತ್ರವಿಯೋಗದೋಳಿ ಶತ ಪತ್ರಂ ಕಡಾಗಂದಿ ಕುಂದಗೊಂಡಿರ್ಪುದು (ಕಂಠಕಂ. ೭-೧). ೨. ಸ್ನೇಹಿತನ ಅಗಲಿಕೆ. - ವಿರಹ : ಮಿತ್ರವಿಯೋಗದೋಳಿ ಶತಪತ್ರಂ ಕಡಾಗಂದಿ ಕುಂದಗೊಂಡಿರ್ಪುದೇಂ ಚಿತ್ರಮೆ ದೇಹಿಗೆ ಮಾಯ್ಯಂ ಮಿತ್ರವಿಯೋಗಂ ವಿಶೇಷವಪ್ಪ ದಪಟಲಂ (ಕಂಠಕಂ. ೭-೧). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರವಿರಹ (ನಾ). = ಮಿತ್ರವಿಯೋಗ ೧ : ವಿಷದವಸಾನದೋಳಿ ಕಮಲವನಂ ವೀರೋಡಿ ಸಾಡೆ ಬಾಡಿದುದೇಂ ಚಿತ್ರಪೂ ಮಿತ್ರವಿರಹದೋಳಿ ಕೊರಗುವುದೆವೆ ರೋಗಾಧಿಕಂ ಜಡಾಶಯನಿಕಯಂ (ಕಂಠಕಂ. ೦೭-೨೦). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಸಮ್ಮಿತ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಿತ್ರ] ಪ್ರಭುಸಮ್ಮಿತ. ಮಿತ್ರಸಮ್ಮಿತ ಮತ್ತು ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತವೆಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಸಮ್ಮಿ ಕರ್ತವ್ಯಾ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಧಕವಾಧಕಗಳು ಕಂಡುಬರುವಂಥ ಕಥೆಗಳನ್ನು ರಸಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಹೇಳಿ ನೀತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪ್ರರಾಣಾದಿಗಳು 'ಮಿತ್ರಸಮ್ಮಿತ'" (ಕಂಠ. ೦೬೫ ಕಾಠ) : ಪ್ರಭುಸಮ್ಮಿತ ಮಿತ್ರಸಮ್ಮಿತ ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತ ಎಂಬ ಮೂರು ಮೋರಿಕೆಗಳು ಈ ಮೂರರ ವಾಯುನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ (ಕಂಠಕಂ. ೨೭೪). [ಸಂ.]

ಮಿತ್ರಿ (ನಾ). ಗೆಳತೆ : ಸ್ನೇಹಿತ : "ಸಾರಜ್ಞ ಮಿತ್ರಿ ಸಬಯೋ ಸಪಜೀವಿತ ಪಯಸ್ವಿಯನೆ ಕೇಡದಾತ್ಮಂ" (ಕಂಠಕಂ. ೧೦-೩) ; ಮಿತ್ರಿ ನೋಡೆ ! ನೋಡೆ ! ನೀಡಂ ನೀಡದ ಪಕ್ಕಿಯುಮೆನ್ನಂ ಬುಡಿಯುನುಕ್ಕೊಡೆವೆತ್ತಿನ್ನಿದಿ ರೋಳಿ ಒಳ್ಳೆಯಂ ಮುಂದೆ ಗೆಯ್ಯಂ (ಕಂಠಕಂ. ೦೭-೧) : ಮಿತ್ರಮಂಡಲ

ವಡಗೂಡಿಯಾ ಸುಜಿತ್ರಿ . . . ಒಪ್ಪಿರೆ ತೂಗುವಂಚಿದೊಳಂ (ಕಂಠಕಂ. ೨೭-೦೦). [ಮಿತ್ರ + - ಮಿ]

ಮಿಥ (ಅ). ೧. ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ : ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿ. ೨. ರಹಸ್ಯವಾಗಿ : ಗುಟ್ಟಾಗಿ. ೩. ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ : ಬದಲಾಗಿ. [ಸಂ. ಮಿಥಾ]

ಮಿಥಸ್ಪರ್ಧೆ (ನಾ). ಪರಸ್ಪರ ಮಾಡುವ ಹುರುಡು. - ಪೈಪೋಟಿ : ಬಿಜಿಯ ಬಿಜಿಯಂ ಕಚ್ಚಿರೆಯುವಿವೆ ಮಿಥಸ್ಪರ್ಧೆಯಂ ಮಾಡ್ತಾ ಪೂಜೊಂದು ಸವಿತ್ತಂ ಪುರ್ತಿ ನೀಡ್ತಂ ನೆರಿಸಿದುವೆ (ಕಂಠಕಂ. ೦೦-೧೦). [ಸಂ. ಮಿಥಸ್ಪರ್ಧಾ]

ಮಿಥುನ (ನಾ). ೧. ಜೋಡಿ : ಯುಗ್ಮ : ಯುಗಗಳ : ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾ ನೇತ್ರವೆನಿಸುವ ಚಿಕ್ಕೋರತತಿ ರಾಮನೇಯಕಮಿಥುನೇಚಿಕ್ಕೋಳಗಳು ನಲಿಯು (ಕಂಠಕಂ. ೧-೧). ೨. ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಂಡಿನ ಜೋಡಿ : ದಂಪತಿ : "ಶ್ರೀಪುರುಷರಿಹಾರಮಂ ಮಿಥುನವೆಂಬುದು" (ಕಂಠಕಂ. ೦೦೬-೦೩) ; ರಾಜಹಂಸವಾರಾವತಮಿಥುನಂಗಳೆತ್ತಂಗೆತ್ತಾಸಾದಬಿರಮೇಗಿವಾಣಾಂಕ ಕಾಳವಿವಿಧಗ್ರಹಾಂತರಗತಂಗಳಾದುವೆ (ಕಂಠಕಂ. ೧-೧೪) ; ಅಂತಲ್ಲಿ ಜನ ಚಂದ್ರ (ನವಿಪ) ಶ್ರೀಪೋಷಣಂ ಸಿಂಹಸಂದಯಂ ಮಿಥುನರಾದರ" (ಕಂಠಕಂ. ೬-೦೨೪ ೫) ; ಮನೋಜಃಪ್ರವೃತ್ತಿವಲಯವಾಗಳ್ ರಥಾಂಗಮಿಥುನಶತಂ ಗಳ್ (ಕಂಠಕಂ. ೭-೦೦೬). ೩. ಅವಳಿ ಜವಳಿ : ಯಮಳ. ೪. ಕೂಟ : ಸಂಭೋಗ : ಮೈಥುನ. ೫. [ಜೋಡಿ] ಜೋಡಿಶತ್ರುತ್ತದ ಪನ್ನೆರಡುರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು : ಭೂ ರಾಶಿ ಸುಂದರಿ ಮಿಥುನಂ ದ್ವಿಸ್ವಭಾವರಾಶಿಗಳೆನಿಸುಂ (ಕಂಠಕಂ. ೧-೨೬) : ಮೇಷ ಪೃಷ್ಠ ಮಿಥುನ . . . ವಿನಾಮುಂಬ ಹನ್ನೆರಡುರಾಶಿಗಳು . . . ತಮ ಅಧಿಕಾರಮಂ ಮಾಡುತ್ತಿರ್ಪವು (ಕಂಠಕಂ. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಮಿಥುನತ್ವ (ನಾ). ದಂಪತಿಗಳಾಗಿರುವಿಕೆ : ಪುಟ್ಟದ ಜವರಾಯ ಮಿಥುನತ್ವದೊಳಲ್ಲದ ಪುಟ್ಟದು (ಕಂಠಕಂ. ೭-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಮಿಥುನಕ್ಷತ್ರ (ನಾ). = ಮಿಥುನ ೫ : ದಿನನಾಥಂ ಮಿಥುನಕ್ಷತ್ರದೋಳೆ ನೆಲಸೆ ವಿಧಾಪಾರಗಂ ಪ್ಪಾನಿ ಧನ್ಯನಿಕ್ಕುಂ . . . ನರಂ (ಕಂಠಕಂ. ೦೬-೦೩). [ಸಂ.]

ಮಿಥುನೀಕರಿಸು (ಕ್ರಿ). (ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ) ಸೇರಿಸು : ಸುರಸರೋರಗರಲ್ಲ ಮಿಥುನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿಹಕ್ಕೊ ಗುಹ್ಯವ ಲಂಪುಟದ ಬದಲು (ಕಂಠಕಂ. ೨-೭೬) ; ಕುಸುಮಲತಾವಾಪ್ಪುಗಳಂ ಅಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯ ಕ್ರೀಡಾಪರ್ವತದ ಗುಹಾಂತರದೋ ಮಿಥುನೀಕರಿಸು (ಕಂಠಕಂ. ೨೯೦-೦೦). [ಸಂ. ಮಿಥುನೀಕರಣ + -ಯ್ಯ]

ಮಿಥೋರಯಾತ್ರಿ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಮಂಟು ಬಗೆಯ ಹಿಮ್ಮಡಿಗೆಳ ಚಲನೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ಹಿಮ್ಮಡಿಗೆಳ ಚಲನೆ : ಉತ್ಕ್ಲಿಪ್ತ, ಪತಿತ, ಉತ್ಕ್ಲಿಪ್ತಪತಿತ, ಅಂತರ್ಗತ, ಬಹಿರ್ಗತ. ಮಿಥೋರಯಾತ್ರಿ, ಮಿಥೋರಯಾತ್ರಿ, ಅಂಗಂತರಂಗತ - ಈ ಮಂಟು ಪಾಕ್ಷಿಯ ಭೇದಗಳೆ (ಕಂಠಕಂ. ೭-೦೦೦ ೩). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯ (ನಾ). ೧. ಸುಳ್ಳು ; ಹುಸಿ ; ಸಟೆ : ಕೋಧಾಧಾರಾದ್ರಮಿಥ್ಯಂಗಳಂ ಪರಿಪರಿಸಿ ಪಾಪ್ಯೋತ್ತಮಮಾನೀಶ್ವರರನಿಸಿ ನೀವೆ . . . ಮೂಜಗವ ಬಿಟ್ಟಿರು ಕೆವರ ಹಿಂದಿ ಒಳೆಯಲು (ಕಂಠಕಂ. ೧-೦೭). 'ಮಿಥ್ಯವಂತ' ಪರಾ. ೨. ಮಾಯೆ : ಪ್ರಮೆ : ಮಿಥ್ಯವನೇ ಹಿಡಿದು ಮಿಥ್ಯವನೇ ಪೂಜಿ ಪರ್ತಲ್ಮೋಕವ ಫಲಕ್ಕಿಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾದರಲ್ಲ (ಕಂಠಕಂ. ೨೭೭-೦೨೭೨). [ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾ]

ಮಿಥ್ಯವಂತ (ನಾ). ಸುಳ್ಳುಗಾರ : ಅಸತ್ಯವಾದಿ : ಜಗದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ಯು ಮೂರುವ ಮಿಥ್ಯವಂತರಿಗೆ ತತ್ವದ ಸುಂದಿಯ ಹೇದರೆ ನಿತ್ಯರುನಾದದೊ ಶವ್ಯವನಾರನೇವೆ (ಕಂಠಕಂ. ೨೭-೧೯). [ಮಿಥ್ಯ ವಂತ]

ಮಿಥ್ಯವಾದಿ (ನಾ). = ಮಿಥ್ಯವಂತ : ಒಡೆಯನತಿಕೋಪಿ ಹಂಚತಿ ಮಹಾಮೋಹಃ . . . ನೆರಮನೆಯವರು ಮಿಥ್ಯವಾದಿಗಳು (ತತ್ವಶಾ. ೧೨-೩).

[< ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾವಾಚಿನೆ]

ಮಿಥ್ಯಾಚತುಷ್ಪಯ (ನಾ). ಇದು ಸುಳ್ಳು, ಇದರ ಪರಿಚಯ ನನಗಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ನಾನಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾನು ಹುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಸುಳ್ಳುಗಳು : ತದ್ವಾರಾವಾಸದೊಳ್ ನಿಂದು ಮಿಥ್ಯಾಚಿತ್ರಾಪ್ತಯಾಬಂಕಾರವಾಗಿದ್ ಚತುಃಪಥಸಾಮಂಟಪದೊರಿದ್ ಎಟಕೋಟಿಯಂ ಕಂಡು (ಚಾಂಕೃ. ೬-೧೦ ಕ). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾಚರಣ (ನಾ). ಬಿೂಟಾಟಿಕೆ ; ಕಪಟಾಚರಣೆ ; ಸೋಗು : ಮಿಥ್ಯಾ ಜ್ಞಾನತೆಯನಸ್ಥಿತ್ಯಾಚರಣಕ್ಕೆ ಸಂದು ಸತಿ ಸತ್ವಭವಂ ತಥ್ಯಮನೋಲ್ಲದ ರೋಗಿಗಪದ್ಧಕ್ರಿಯೆಯಾದ ತಟಿ ಕಿಡುವರ್ ಪಲರಂ (ಚಂಪ್ರಕೃ. ೧೦-೦೨೩).

[ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾಚರ್ಯ (ನಾ). ೧. = ಮಿಥ್ಯಾಚರಣ. ೨. ಸುಳ್ಳು ; ಅಸತ್ಯ : "ಈರ್ಥಾ, ಕುಪನಾ, ಚಂಧಃ, ಮಿಥ್ಯಾಚರ್ಯಾ . . . ಶತಕಲ್ಪನಾ - ಈ ೧೦ ಮಾಯೆ" (ಚಾಂಕೃ. ೧೨-೩೩). [ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾಚರ್ಯಾ]

ಮಿಥ್ಯಾಚಾರ (ನಾ). = ಮಿಥ್ಯಾಚರಣ : ನಾರೀಸಹಜವಾದ ಅಸೂಯೆ ಮತ್ತು ಪತಿಯ ವಿಶ್ವಾಸಭಾತದ ಹಾಗು ಮಿಥ್ಯಾಚಾರದ ಆರಂಭ . . . ಚನ್ನಾಗಿ ಮೂಡಬಯಿದೆ (ಚಕ್ರ. XI. ೨೫-೨೬). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾಚಾರಿ (ನಾ). ಬಿೂಟಾಟಿಕೆ ಮಾಡುವವನು ; ಕಪಟವಾದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವನು ; ಸನಾತನಧರ್ಮವನ್ನು ಒಪ್ಪದವರೂ ವಿರೋಧಿಸುವವರೂ ಸನಾತನಿಗಳೇ ಆದರೂ ಅಂಥಾವರಿಗೂ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಅಂಥಾದರು ನಟನೆ ಮಾಡಿ ಮಿಥ್ಯಾಚಾರಿಗಳಾಗಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ (ಆರ್ಯ. ೩೦).

[ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾಚಾರಿನೆ]

ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ (ನಾ). [ತತ್ತ್ವಶಾ] ತತ್ತ್ವ ತಿಳಿವಳಿಕೆ; ಅಜ್ಞಾನ; ಶತಮತಿ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವಾಚತಮತಿ ಸಂದಂ ದ್ವಿತೀಯನರಕ್ಕೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಳ್ ಧರ್ಮಧರ್ಮಸ್ಥಿತಿಯೆ ವಲಂ ಸ್ವರ್ಗನರಕಸುಖದುಃಖಕರಂ (ಚಾಂಕೃ. ೩-೩೩); ಈತನದ್ವೈತನರಿಸಿ ವಿಪರೀತ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ ತೋಪದೋತನರಿ ತಪ್ಪೆನು (ಕುಶಾ. ೧-೧೦) ; ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದೆಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದೇ ಅಧ್ಯಾಸವೆ. ಅಧ್ಯಾಸ - ಭ್ರಾಂತಿ, ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ. ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯ - ಇವೆಲ್ಲಾ ಪರ್ಯಾಯಪುಗಳು (ಶ್ರೀಶಾ. ೧೦). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿ (ನಾ). ೧. [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು : ಅಜ್ಞಾನಿ : ಮತ್ತಿನ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿಪೋರ್ ನೀಂ ಕರಣತೆ ವರೂಂತೇ ವಿಭ್ರಾಂತನಪ್ಪೆ (ಚಂಕೃ. ೩-೩) ; ಗರ್ವಿತರು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಲಿಯುಗದ ಮನುಷರು (ಕುಶಾ. ೧೦-೩೪). ೨. ತಾನು ಜ್ಞಾನಿಯೆಂಬ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು : ಮಾನವ ಸಂತುಂ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿಗಳೆರ್ದೆಯೊಳ್ ನೆಲಸರಿಯದೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾನ ಸ್ವಂಭಂಗಳ ರತ್ನಾನಂದಂಗಳ ನಿರಂತರಂ ಸೊಗಯಿಸುಗುಂ (ಚಂಕೃ. ೧೦-೨೬) ; ಪ್ರಜ್ಞಾಕನೆಯೊಂ ಮಗನಾತನ ಕೆಲೆಯಂ ವಿಸುತನೆಯವರಂ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿಗಳು ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳು (ಚಾಂಕೃ. ೨೦).

[ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿನೆ]

ಮಿಥ್ಯಾತಪಸ್ವಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ತೋರಿಕೆಗಾಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವವನು : ಮಹಾವೀರನು . . . ಕೇವಲ ದೇಹದವನ ಮಹಾವೈದ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾ ತಪಸ್ಸೆಂದು ಒತ್ತಿಹೇಳಿದನು. ಹಾಗೆ ತಪಸ್ಸುಮಾಡುವವರನ್ನು ಮಿಥ್ಯಾ ತಪಸ್ವಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದನು (ಚಕ್ರ. ೩೩೦). [ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾತಪಸ್ವಿನೆ]

ಮಿಥ್ಯಾತಪಸ್ವಿ (ನಾ). ತೋರಿಕೆಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ತಪಸ್ಸು : ಮಹಾವೀರನು . . . ಕೇವಲ ದೇಹದವನ ಮಹಾವೈದ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತಪಸ್ವಿಯು.

ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದನು (ಚಕ್ರ. ೩೩೦) [ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾತಪಸ್ವಿ]

ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ (ನಾ). ೧. ಸುಳ್ಳು ; ದುಸಿ. ೨. ಅಜ್ಞಾನ; ಭ್ರಾಂತಿ : ಮಾಯೆ ; ಸುಕವಿ ಸುಕರಕವಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಪ್ರಹರಕವಿ ಸುಭಗವಿ ನುತಮಾಪಾ ಕವೀಂದ್ರಂ ಸರಸ್ವತೀಮುಖಮಾಕುರಂ (ಕುಶಾ. ೧-೩೨). ೩. [ಜೈನ] ತತ್ತ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; "ದರ್ಶನಮೋಹನೀಯದಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ, ಸಮ್ಯಗ್ಮಿತ್ಯಾತ್ವ ಮತ್ತು ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಧಗಳು. ನಿಜವಾದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಬಿರಿಸುವುದು ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವೆ" (ಚಕ್ರ. ೩೩೩) ; ಎಂತಂತ ಕೇಳುವಂತಂತ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಿನಿಸು ಪಿಂಗಿ (ಕುಶಾ. ೩-೦೩) ; ತದುಮಂ ದ್ಯುಮನ ಮಯೂಷೋದ್ಧ ಮಮವರಪಾಲಾಗಿ ಜಗದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವತಮಸ್ತಮಮ ನಕಲಂತದೇವ ಪ್ರಮಾಣರತ್ನಪ್ರದೀಪರತ್ನಿಕರಾಪಂ (ಚಾಂಕೃ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ (ನಾ). = ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ೨. : ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನವಿರತಿಪ್ರಮಾದ ಕಜಾಯೋಗೋಪಾರ್ಜಿತಿಜ್ಞಾನವರೋಯಾದಿ ಕರ್ಮಂಗಳ ಸಂಸಾರ ಕಾರಣಂಗಳ (ಚಾಂಕೃ. ೧೦-೩೩ ಕ). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿ (ನಾ). ೧. ಇರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವ ವಾದ : ಪಾಪಂಧದಾದ : ನಾಸ್ತಿಕತೆ : "ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿ, ನಾಸ್ತಿಕಾ - ೨ ವರೋಕವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಪ್ರಮಾಣಕುಂದಿಯ ಹೆಸರುಗಳು. ಅಂದ ವಾದವಾರಿಕವೇ ಇಲ್ಲವೆನಿಸ ಬುದ್ಧಿಭ್ರಾಂತಿ" (ಚಾಂಕೃ. ೧೩) ; ಸಂಯಮಿಯ ವರ್ತನೆ ಲೋಕವಿಲ್ಲವಾದುದು. ಅವನು ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿಯೂ ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿಮುಖನಾಗಿಯೂ ಇರುವನೆಂಬುದನ್ನು ವಾಕ್ಯ ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ (ಶ್ರೀಶಾ. ೧೦). ೨. [ಬೌದ್ಧ] "ಇವನನ್ನೂ ಪರವನ್ನೂ ಕುರಿತು ತಪ್ಪುಭಾವನೆಗಳುಳ್ಳವನು" (ಕುಶಾ. ೧೩-೩೩) : ಹೆಗ್ಗುಸಾಗಿ ಇದ್ದು, ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿಯೂ, ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ಪರ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದವರು ಮೇರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೧೪). ೩. [ಜೈನ] ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನಸಂಶಯದ ಜೀವಿ ; ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನು; ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ : ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ತಾಪಮೃತಂಗಳಂ ಕೈಕೊಂಡರ್ (ಕುಶಾ. ೩೩-೩೪) ; ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಸಂತುಂ ಸಮಾಜ ನೆಗಟ್ಟೊಡ ಮಾತನಾಡುತ್ತಮೆ (ಚಂಕೃ. ೧೦-೩೩ ಕ) ; ಜನಾಪವಾದಭಯದಿಂದನ್ನಂ ಜನಜ್ಞಂತ ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಗಳ ಕುಡಿಯಂ ಕೀಳರ್ಹತರಮಾತ್ಮರ ಪ್ರೀಧರ್ಮದುಂ ಬನುಡದಿರ್ಪದು (ಕುಶಾ. ೧೩-೩೩ ಕ). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾಧರ್ಮ (ನಾ). ದೈವಪುಷ್ಪದ ಧರ್ಮ ; ಕಪಟದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಧರ್ಮ : ಮಕ್ಕಳಿಂದಮೂ ಮದುಕನೂ ಅದೆ ನೀನು ಮಿಥ್ಯಾಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ, ಮುಡಿಪುಸದಂತ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಕೂಲಿಗೆ ಗುರಿದಮಗು ತ್ರೀಯೆ (ಕುಶಾ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾಧ್ಯವಸಿತಿ (ನಾ). [ಶಾಕ್ಯಮೀ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರ ; ೨ "ಒಂದು ಅರ್ಥವು ಸುಳ್ಳೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಅಪ್ರಕೃತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸುಳ್ಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮಿಥ್ಯಾಧ್ಯವಸಿತಿ" (ಕುಶಾ. ೨೨೯-೩೩) ; ಪೂಜ್ಯವಾರ್ಧ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥವಾಗಿ ಪೂಜಿಯಂದರ್ಥಾಂತರ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ ಜೇಳರ್ ಮಿಥ್ಯಾಧ್ಯವಸಿತಿಯೆನುವುದು (ಕುಶಾ. ೨೨೯). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾಪವಾದ (ನಾ). ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಹೇಳಿ ಹೊರಿಸುವ ಅಸತ್ಯವಾದ ಆರೋಪ ; ಸುಳ್ಳು ಅಪಾದನೆ : ಮಿಥ್ಯಾಪವಾದದಲ್ಲಿ ಮಾನಸಜ್ಞ, ಮಾನಸಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾಪವಾದ ಇವು ಹೇಗೆ ಪದ್ಧರಾಂತರ್ಗತವಾಗುತ್ತವೆ? (ಚಕ್ರ. ೩೩೦) ; ಮೂರ್ತಿವಂತತ್ವವೇ ಅಪಗು ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಮಿಥ್ಯಾಪವಾದ ಎಂದಿರು ಮನಸ್ಸು (ಚಾಂಕೃ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾಪದಾದಿ (ನಾ). ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಅಸತ್ಯವಾದ ಅರೋಪವನ್ನು ಮಾಡುವವನು : ಸ್ವಾಮೀಕಾರ್ಯವಿಧಾತಕಂಗಳಿಕಾಮಂಗಳಿ ಮಿಥ್ಯಾಪದಾದಿಗ್. . . ಪರರೋಕವಿಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೪-೨೬).

[ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾಪದಾದಿಗ್]

ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯ (ನಾ). = ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ : ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದೆಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಅಥ್ಯಾಸವು. ಅಥ್ಯಾಸ, ಭ್ರಾಂತಿ. ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ, ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯ - ಇವೆರಡು ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳಿರು (ಶ್ರುತಾ. ೧೦).

[ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾಭಾವನೆ (ನಾ). = ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿ ೩ : ಸುಗಂಧದತ್ತನೆಂಬ ಪದವಿಗ್. . . ಗುಣವತಿಯೆಂಬ ಮಗಳಾಗಿ ಮಿಥ್ಯಾಭಾವನೆಯಿಂದ ಕಾಲಂಗೆಯ್ದು ನಿತಾನುಂ ಕಾಲಂ ತಿಯಾಗ್ತಿ ತಿಯೋ ತಿರಿತಂದು (ಕುಶಾ. ೬೩-೬೪ ಪ).

[ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾಭಾವನಾ]

ಮಿಥ್ಯಾಭಯೋಗ (ನಾ). = ಮಿಥ್ಯಾಪವಾದ : "ಮಿಥ್ಯಾಭಯೋಗಃ ಅಭ್ಯಾಸಾನಂ-೨ ಇಲ್ಲದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಅಕ್ಷೇಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪದವಿಗಳು" (ಕುಶಾ. ೩೨) : ಮಳೆಯು ಕೆಲವೆಂಬ ರಾಜಕನೂಜವತೀಜವನ್ನಾಗಿ ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿ ಮಂದಾರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ತಥ್ಯಾಭಯೋಗಮಾಡಿದಂ ಮಿಥ್ಯಾಭಯೋಗವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿಸಿ (ಕುಶಾ. ೨೪೦-೦೪೧).

[ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾವಾದ (ನಾ). ಸುಳ್ಳುಮಾತು; ಹುಸಿನುಡಿ. [ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾವಾದಿ (ನಾ). ೧. [ಅದ್ವೈತ] ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅನುಯಾಯಿ; ಅದ್ವೈತಿ; ೨ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸತ್ಯ. ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಆ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾವಾದಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ೨. [ಬೌದ್ಧ] ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡದವನು : ವಿಜ್ಞಾನವಾದವನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿದವನು : ಈ ಸ್ವಸಂವಿತ್ತರಂಪರ ಪೋಕುಂ ಪ್ರಳಯಕ್ಕೆ ತತ್ಪನ್ನಿತ ಮಿಥ್ಯಾವಾದಿ ವಾದೀಂದ್ರಿಂ (ಕುಶಾ. ೪-೦೪೩).

[ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾವಾದಿನಾ]

ಮಿಥ್ಯಾವಿನಯ (ನಾ). ಕವಟದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಮ್ರತೆ; ಸೋಗಿನ ಸೌಜನ್ಯ : ಕಿಮ್ಮತ ನಿಮ್ಮನಚ್ಚಿಗಂಪಿಡಿದವೆಂದು ಚಾಟುವಡನಂಗಳಂ ಮೆಜೆವು ಮಿಥ್ಯಾವಿನಯವಿಮೋದೋಜಗೂಪಿತಸ್ಥಾಂತಚಟಿತಚಿತ್ತ ನಾಗವಂ (ಕುಶಾ. ೬-೨೨ ಪ).

[ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯಾತಲ್ಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ಪ್ರತಿಕನಿಗೆ ಬಾಧಿಸುವ ಮಾಯೆ, ಮಿಥ್ಯೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಾಸ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಶಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು; ಪೂಜ್ಯವೆಂಬಂ ಮಾಡುವ ಮಿಥ್ಯಾತಲ್ಯಂ ಮಾಯಾಶಲ್ಯಂ ನಿರ್ದಾಸತಲ್ಯಮೆಂಬ ಮೂಳುಂ ಶಲ್ಯಂಗಳಂ ವಿಂಗಡಂ (ಕುಶಾ. ೨-೦೬೦) : ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಗಳೊಳಂ ರಾಗಿಸಿದುದು ಮಿಥ್ಯಾತಲ್ಯಮತ್ಯಂ (ಶ್ರುತಾ. ೦೨೫-೨).

[ಸಂ.]

ಮಿಥ್ಯೆ (ನಾ). ೧. ಅಸತ್ಯ; ಸಚಿ; ಸುಳ್ಳು : "ಅಳಿಕಂ, ವಿತಥಂ, ಮಿಥ್ಯಾ, ಮೃಷಾ, ಅನ್ಯತಂ - ಈ ೫ ಅಸತ್ಯದ ಪದಂ" (ಕುಶಾ. ೨೬-೦೨೭); ಪದಪದ್ಮಾನತನಾದ ಕಾದಲವ ಸೋಂಕಂದಾದ ರೋಮೋದ್ಗಮಂ ವಿವಿತಂ ಮಾಡಿ ಮನಃಪ್ರಸಾದಮಿದನೇನಂದೀರ್ಷಯಾಂ ಮಿಥ್ಯೆಯಿಂ ಪದಂಕಂ ಮಾಡುವ ಮುಂಗೈ (ಕುಶಾ. ೬-೬೬) ೨. [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಅಜ್ಞಾನ : ಮಾಯೆ : ಭ್ರಮೆ : ಮಿಥ್ಯೆಯನಳದುವ ಸತ್ಯಪ್ರಸಾದಿ . . . ಕೂಡಲ ಸಂಮದೇವರಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಪ್ರಸಾದಿ (ಕುಶಾ. ೪೨) : ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದೊಡೆ ಗಗನಕುಸುಮದೊಲಿತ್ತ ಭಾವಿಪುದು (ಕುಶಾ. ೨೦-೬೪) : ಈ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವಾದುದು (ಮಿಥ್ಯೆಯಲ್ಲ, ಸುಳ್ಳಲ್ಲ) (ಕುಶಾ. ೨೬೩). ೩. ಸತ್ತು ಮತ್ತೂ ಅಸತ್ತುಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಸೇರದುದು : ಸದಸದ್ವಿಲಕ್ಷಣವಾದುದು : ಮಿಥ್ಯೆ, ಸುಳ್ಳು ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಈಗ ಜನರು ಯಾವ

ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವರೋ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಅದು ಎಂತಹದೆಂದರೆ ಸದಸದ್ವಿಲಕ್ಷಣವು. ಸತ್ಯವೆಂಬ ಪರಿಭಾಷೆ. ಅಸತ್ಯವೆಂದರೆ ತಪ್ಪುಗೆ ಮೊದಲಾದ ತುಚ್ಛಪದಾರ್ಥಗಳು. "ಇಂತಹ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದುದೆಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವೇ ಮಿಥ್ಯಾಪದದ ಅರ್ಥ (ಕುಶಾ. ೨೨೪). ಇ. = ಮಿಥ್ಯಾತಲ್ಯ : ಶಲ್ಯಗಳಂ ಮೂರು ಮಾಯಾ, ಮಿಥ್ಯಾ ಮತ್ತೂ ನಿರ್ದಾಸ . . . ಮಿಥ್ಯೆ ಎಂಬುದು ದೃಷ್ಟಿ ವಿಹಾರವು. ಇದು ತತ್ತ್ವಶ್ವದೆಯ ಅಭಾವವೂ ಆಗಿದೆ (ಶ್ರುತಾ. ೨೬೩-೨೬೪).

[ಸಂ. ಮಿಥ್ಯಾ]

ಮಿದಿ (ಕು). ೧. ಒತ್ತ ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಒನಕೆಯಿಂದ ಕುಟ್ಟು. - ತಳಿಸು, - ತೊಳಸು : "ಮಿದಿ - ಮುಸಲಕ್ರಿಯಾಯಾಂ (ಕುಟ್ಟು) ಫಾತೆ ಮರ್ದನಮೋ (ಆರಿಯು, ಜಡ್ಡು)" (ಕುಶಾ. ೬೬೩) ನಿತು ಒತ್ತವ ಮಿದಿದು . . . ಕಾಲವನು ಸಮಯಸುತಿದರ್ಪನು (ಕುಶಾ. ೦೨೪) : ಲೆಕ್ಕಪರಾರು ಒಲ್ಲವೆಗಳ ಮೇರೆ ಧಾಮ್ಯಕ್ಕೆ ನೃತ್ಯಮಾಡುವಂತೆ ಸೊಕ್ಕಿದ ಗಜದಂತಮಂಸಲದಿ ಪುಳಿದಿಕ್ಕಿಯ ಮಿದಿವ ಹಣ್ಣುಗಳ (ಕುಶಾ. ೦೪-೬೪). ೨. (ಜಿಟ್ಟಿನಂತೆ) ನಾಡು; ಮಿಕ್ಕು : ಕುಮಾರಿಯ ಬಿಲ್ಲ ಒಲ್ಲವೆಯ ಕೇಸೆಯನ್ನಲ್ಲಿ ಕೆಲರ್ ನಿರಾಟಿರುಣ್ಣದ ಬಿಸುನೆತ್ತರೊಳ ಮಿದಿದು ನಾಣ್ಣನೆ ನಂಗಿದರ್ (ಕುಶಾ. ೦೨-೬) : ಪಾರದಾಪ್ರಸರಣವಂಪ್ಪುಟ ಮಿದಿದು (ಕುಶಾ. ಮಿದ್ವು) ಮುದ್ರೆಯನಾಗಿಸಿದನವನರ್ ಬಿಳ್ಳವೆಚ್ಚಿಸಿದುದು (ಕುಶಾ. ೨-೬೪). ೩. ಹಿಸುಕು : ಅಮುಕು : ಮಲ್ಲನ ನಡು ತಿವಿದು ಕಡುಪಂ ಕೆಡೆ ಪು ಕೊಪ್ಪರದೊಳ ಕುಟ್ಟು ಮಂದಿಯೊಳ ಮಿದಿದು ಕುದಿದು ಸದವು ಸನ್ನಿವಾ ಜೊಕ್ಕೆಯದಾಳಿಗೆ ಪೊಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲನಕ್ಕಿ ಮೆಚ್ಚಿ (ಕುಶಾ. ೨-೦೬೫ ಪ) : ಸಲೆಗಳ ಸಂದವಿತ್ತಿ ಮಿದಿವಾರ್ಡೊಮುಣ್ಣವ ನೆತ್ತರಿಂದ ಕೊಪ್ಪರಿಗಯೊರ್ದ ಬತ್ತಿಗಳ ರಾತಿಗಳಂ ನೆನುಕ್ಕಿ (ಕುಶಾ. ೬೬-೦೩). ಇ. ಅರೆ : ಮಣ್ಣುಗಾಗಿರು : ಮರ್ದಿಸು : "ಸಮರ್ದಿಸಿ, ಪರಿಮಳೆ-ಈ ೨ ಮಿದಿವುದು" (ಕುಶಾ. ೦೨೬-೦೨೭) : ಮಿದಿದಿಂಬಾಗಿರೆ ವಿಜಾರರವ ಪಣ್ಣಂ ನಾಕೀಕಮಂ ಶರ್ಕರೆಯಂ ಪುದಿದುಗೆ ಕಣೆಕೊಳ (ಕುಶಾ. ೬೬-೦೬). ೫. ಉಜ್ಜು : ತಿಕ್ಕು : (ಕು). ೬. ತುಳಿ : ಮೆಟ್ಟು : 'ಮಿದಿತ' ಪರಾ. ೭. ಕೊಲ್ಲು : ಸಂಹರಿಸು : ಬಿರಿಯು ಮಿಟ್ಟು [ವ]ಂ ಮಿದಿದೊಡಲ್ಪವಂ ಮುಳಿಸಾಲದೊಂದು ಪಲ್ಕಿರಿದವನ್ನಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣಂ (ಕುಶಾ. ೨-೦೬). ೮. ಅಂಕಿಯಲ್ಲಿರಿಸು : ಬಮುವ ಮಾಡು : ನಿಗ್ರಹಿಸು : ಈ ಸಂಸಾರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯಮಾತ್ರವಿಧ್ವಂಸ ಮಿದಿದು ಮನವನು . . . ಪದಾರ್ಥವನು ಗೆರೆದನು (ಕುಶಾ. ೬-೦೬-೦೭). ೯. ಕೊಡಿಸು : ಹೊಂದಿಸು : ಪದವನು ಅರಿಕೆಯಿರು ಸೈನ್ಯಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ . . . ಉನ್ನತಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ತುತ್ತತುದಿಯನ್ನೇರಿದವನೆಂಬುದರಿಂದಲೇ ಆ ಅರಸರಿದು ಹವವನ್ನು ಮಿದಿದು ಮೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು (ಕುಶಾ. ೬೬-೦೭) : ಪಟ್ಟದಿಯನ್ನೂ ಕನ್ನಡನಾಡಿಯನ್ನೂ ಅವನು ಮಿದಿದು ಹವಗೊಳಿಸಿದಾನೆ (ಕುಶಾ. ೦೭೨). [ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಮಿತಿ; ಮಲ. ಮತಿ; ತುಳಿ. ಮೆದ್. ಮದಿ, ಮದು; ತೆಲ. ಮದುಗು, ಮದುಚು, ಮದುಪು]

ಮಿದಿ (ನಾ). ೧. ಒನಕೆಯಿಂದ ಕುಟ್ಟುವುದು. ೨. ಸಂಹಾರ : ನಾಶ : "ಮುಸಲಫಾತದೊಳ ಸಂಹಾರದೊಳು ಮಿದಿ" (ಕುಶಾ. ೦೪೪).

[<ಮಿದಿ-/ಕಮಿ. ಮಿತಿ]

ಮಿದಿಗಲಿ 'ಮಿದಿಗಲಿ' ನೋ.
ಮಿದಿಗಲಿ, ಮಿದಿಗಲಿ (ನಾ). ಒತ್ತವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡುವ ಮದೂರಿ : "ಮಿದಿಗಲಿ - ಪುತ್ತ ಕುಟ್ಟಿದ ಕೂರಿ" (ಕುಶಾ. ೬೬). **ಮಿದಿಗಲಿ :** ಈ ದೇವರುಗಳ ಲಮ್ಬತಪಡಿ ದಿವ್ಯಾಂಜ್ವರಿ, ನಿತ್ಯಪಡಿ ಅಕ್ಕಿ . . . ಮಿದಿಗಲಿ ಸಹಿತ ಸಲಿಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಕೊಳಗೆ ಹನ್ನೊಂದು ಬಳ್ಳಿ

ಬಿಡದಿರುವುದು ದ್ವಿಪದ ಮಹದ್ವಿ ಕುಟುಂಬಗಳು ಕಡೆಗೆ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು (ಗುರುತು. ೦೩-೩೩). ಮೆದುಳು : ೧. "ಮಸ್ತಿಷ್ಕಂ. ಗೋದಂ - ೨ ವಿಲಾಸಗಳ ಗೋದದಲ್ಲಿರುವ ಮೆದುಳು ಹೆಸರುಗಳು" (ಗುರುತು. ೦೩೩) ; ಅವರ ಮೆದುಳನ್ನು ಎಂಬ ಮಾತು ಹೇಳುವುದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ (ಗುರುತು. ೩೩) ; ನಿಮ್ಮ ಮೆದುಳಿಗೆ ಒಂದು ಗಂಭೀರ ಸ್ವರೂಪವಾದ ತೋಪಲಿಯಾಗಿದೆ (೦೩೩. ೨).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಿಡುಟು. ಮಿಡುಟು ; ತಿಲಾ. ಮೆದರು : ಕೋರಾ. ಕಾಯ್. ಮಿಡು ; ಕೋತ. ಮೆದ್ ; ಗೋದಿ. ಮೆದ್ದುರ್. ಮೆದುರ್ ; ಕುರುಪ್. ಮೆದ್ದು ; ಮರೈ. ಮೆದೊ]

ವಿಧಿಗಳು ' ಮಿಡುಳ್ ' ನೋ.

ವಿಧಿಗಳು ಸೆಪ್ತಾ (ನಾ). ಕೆಸರಿನಂತೆ ಅಜಗಜಿಯಾದ ಮೆದುಳು : ಕುಲಿಕವಿಧಾತಮಂ ದೃಢಮಾಸ್ತಿವಿಧಾತದಿನಾಸ್ತಿ ಪಾಯ್ವನಂ ತಲೆಯ ಮಿಡುಳ್ ಸೆಪ್ತಾ. . . ಮುಸುಕುಮಂಥನಾದನಾ ಪ್ರಳಂಬನಂ (ಗುರು. ೧-೩೩). [ವಿಧಿಗಳು + ಸೆಪ್ತಾ]

ವಿಧಿಗಳು ' ಮಿಡುಗ್ಗಿ ' ನೋ.

ವಿಧಿಗಳು (೨). ೧. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೆಲಸು : ನಾಡು : ಮಿದಿ : ಆರಲು ತುಳಿಯುತ ಮಿದಿ ಹದಗೊಳವ ಕುಂಬಾರ (ಗುರುತು. ೩-೦೩೦) ೨. ತಿಕ್ಕು : ಮರ್ದಿಸು : ಮಸ್ತಕದ ಹರಮಂಡಲವನ್ನೆಲ್ಲ . . . ಮಿದಿ. ನಾಡಿ. ಗಿರಾಕಿ ಗೋಣು ಚೆಲ್ಲುವುದು ಮಾತ್ರಿಯಾದಾಗ ಕೈತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ (೩೩೩. ೩). ೩. ಹದಮಾಡು : ಹದಗೊಳಿಸು : ಹಾಯ ತಿದ್ದಿ ಜನಮಾನವ ಮಿದಿ ನಮ್ಮಕ್ಕಗೈದ ಪಾಪ (೩೩೩. ೩೩-೩). 'ಮಿದುಡು' ಪರಾ. [< ಮಿದಿ]

ವಿಧಿಗಳು (ನಾ). ಮಹಡಿ : ಮೂಳಿಗೆ : ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿಯ ಮಿದ್ವಯಳು ದ್ರೋಣಕುಸುಮದ ಮಳೆಯು ಕಟಿಸಿದಂ (ಗುರುತು. ೦೩-೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೆತ್ತೈ : ಮಲ. ಮೆತ್ತ : ಕುಳು. ಮೆತ್ತಿಗೆ. ತಿಲಾ. ಮಿದ್ವ. ಮಿದ್ವಯ ; ಕೋತ. ಮೆದ್ : ತೊದ. ಮೆದ್.]

ಮಿನ್ (ಸಪೂರೂ). 'ಮಿಂಟು' ಎಂಬ ನಾಮಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆದೇಶರೂಪ : 'ಮಿಂಜೊಡ್' ಪರಾ. [< ಮಿಂಜು]

ಮಿನಾರ್ 'ಮಿನಾರು' ನೋ.

ಮಿನಾರ 'ಮಿನಾರು' ನೋ.

ಮಿನಾರು, ಮಿನಾರ್, ಮಿನಾರ್, ಮಿನಾರ, ಮಿನಾರ್ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಜನರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಮುಸ್ಲಿಂ ಘೋಷಕನು ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಸೀದಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ತಂಭಗೋಪುರ : ಬುರುಜು : ಗುಮ್ಮಟ : ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಪ್ರತಿಮಾಚಿತ್ರಗಳಾಗಲಿ ವಿಗ್ರಹಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದ . . . ಮಿನಾರುಗಳೂ (ಗುಮಟಗಳೂ) ಲಿಖಿತಮಾಚಿತ್ರಗಳೂ ಕಂಡುಬರುವುದು (ಗುರುತು. ೦೩೩) ; ಸ್ತಂಭಗಳಂತೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮಿನಾರುಗಳು ದುಹಮದೀಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟಮಾದರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ (ಕಾಲವ. ೧೦೦). ೨. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ದೀಪವು ಮೂಲಕ ದಾರಿ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಗೋಪುರಾಕಾರದ ಕಟ್ಟಡ : "(ಕೆಲ) ದೀಪದ ಮನೆ ; (ಎತ್ತರವಾದ) ಸ್ತಂಭಗೋಪುರ : ಮಿನಾರು" (Minar. ೦೩೩). ಮಿನಾರ್ : ೧. ಮಿನಾರ್ ಅಥವಾ ಮಿನಾರ್ ಎಂದರೆ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಂದಿರ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿವಂದಿರ ಎಂದರ್ಥ (ಗುರುತು. ೦೩೩). ಮಿನಾರ್ : ೧. ಮಿನಾರ್ : ಕಟ್ಟಡದ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊಡ್ಡಗೋ ಅಥವಾ ಅಷ್ಟಗೋಣಾಕಾರವಾಗಿಯೋ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಹೋಗಿರುವ ಬುರುಜು (ಗುರುತು. ೦೩೩). ಮಿನಾರ : ೧. ಕಣ

ಕಣದಲ್ಲಿ ಮಂದ ಸಿಪಾಯರ ರಾಂಡಾಗನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಯ್ದು ತಂದು ಒಂದು ಮಿನಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ! (ಗುರುತು. ೦೩೦). ಮಿನಾರ್ : ೧. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕುತುಬ್-ಮಿನಾರ್ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಮಸೀದಿಯನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಮರು ಜೈನದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಡೆವ ಅವುಗಳ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದೆಂದು ವೇಳುತ್ತಾರೆ (ಗುರುತು. ೦೩೩) ;

[೪- ಅರ. ಮಿನಾರ್. ಮಿನಾರ್ : ಪಾರ. ಮಿನಾರ್, ಮಿನಾರ, ಮಿನಾರ್ : ಹಿಂ. ಮಿನಾರ್, ಮಿನಾರಾ, ಮಿನಾರಾ, ಮಿನಾರ್. ಮಿನಾರಾ ಮಿನಾಹಿ (ನಾ). ೧. ಒರಬೇರಾದ ಹಣವನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. - ಮುರಿದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ಉತ್ತಾರ : ವೇಕಪ್ಪದ್ವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಓರಿಸುವಿರವರವನ್ನು ದಂಡ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇವನಿಗೆ ಇದ್ದ ದರಮಾಹಿ ಸಾವಿರರೂಪಾಯಿಯನ್ನು ಮಿನಾಹಿ ಮಾಡಿಸಿ . . . ಆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವೋವೊರ್ವ ಮಾಡಿದರು (ಗುರುತು. ೧-೨೨೨). ೨. ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಕಡಿತ : ನಿರದೋಷ : ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾನವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರೆ ಯಮನದಕ್ಕೆ ಯಾರೊಬ್ಬನೂ ಹೋಗಲಾರದು. ಪಾಗಾದರೆ ಯಮನ ಉದ್ಯೋಗ ಮಿನಾಹಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪುನಿಗೊಬ್ಬಗಾದರೂ ಪಾಪವು ರೇಶವಾದರೂ ಇರದು (ವಾಗ್. ೩೩). [೪- ಅರ. ಮಿನಾಹಾ : ಹಿಂ. ಮಿನಾಹಾ. / ತುಳು. ಮಿನಾಹಿ, ಮಿನಾಹಿ]

ಮಿನಿಕೆ, ಮಿನಿಕೆ, ಮಿನಿಕೆ, ಮಿನಿಕೆ (ನಾ). (ಸೌತೆಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪಟ್ಟಾ : "ಕಳೆತೆಯನ ಮಿನಿಕೆ" (ಗುರುತು. ೧೦-೩೩) ; ಎಕ್ಕೆ ಮಿನಿಕೆ ಮೊದಲಾಗಿ ಅವು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಎಡ ಬಿಡುವುದು (ಗುರುತು. ೩-೩೩). ಮಿನಿಕೆ : "ಕಾಂಕದ . . . ಮಿನಿಕೆ, ಮಿನಿಕೆಹಣ್ಣು . . . ಪರ್ವಾಧುನಾತ" (ಗುರುತು. ೧೩). ಮಿನಿಕೆ : ಕಕ್ಕರಿಕೆ ಮಿನಿಕೆ ಚಕ್ಕುತ್ತ . . . ಮುಂತಾದ ಮಧುರವುಗಳ (ಗುರುತು. ೩೩-೩). ಮಿನಿಕೆ : "ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾ - ಬದನೆ. ಮಿನಿಕೆ, ನೆಲ್ಲಿಯ ಕಾಯ" (ಗುರುತು. ೩೩). 'ಮೆಕ್ಕೈ' ಪರಾ. [?]

ಮಿನಿಕೆಬಟ್ಟೆ (ನಾ). = ಮಿನಿಕೆ : 'ಕಾಮಮಿನಿಕೆಬಟ್ಟೆ' ಪರಾ.

[ಮಿನಿಕೆ + ಬಟ್ಟೆ]

ಮಿನಿಟು, ಮಿನೀಟು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಅರುವತ್ತನೆಯ ಭಾಗ : ಒಂದು ನಿಮಿಷ : ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಇನ್ನೊಂದು ಮಿನಿಟಿನಲ್ಲಿ ಪತ್ತಿಪತ್ತಿಯ ರಾಗವರು (ಗುರುತು. ೩೩೩) ; ಕಾತ್ರಿ ಮಿಟು ಬಡಿದು ಮಿನಿಟಿನ ಹುಳ್ಳು ಇನ್ನೊಂದು ಸುತ್ತು ಬರುವುದು (ಗುರುತು. ೩೩). ಮಿನೀಟು : ೨. ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲ : ನಾ ಒಂದು ಮಿನೀಟುಗ ಸ್ವಪ್ನ ಮಾಡ್ತಾನೆ (ಗುರುತು. ೩೩) ; ಒಂದು ಮಿನೀಟು ಚಡ ತಗೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದಲ್ಲ ? (ಗುರುತು. ೩೩೩).

[೪- ಇಂ. Minute]

ಮಿನಿಮಿನಿ (ನಾ). ೧. ಕಾಂತಿ : ಪ್ರಕಾಶ : 'ಮಿನಿಮಿನಿಸು' ಪರಾ. ೨. ಮಂದವಾದ ಪ್ರಕಾಶ : ನಸುಪೊಳಪು : 'ಮಿನಿಮಿನಿಸು' ಪರಾ. ೩. (ಅಲಂ) ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದುದು ; ಅವ್ಯಕ್ತವಾದುದು ; ಎಣಕಾಣದಂತೆ ಕಮ್ಮಣ ಮನಮಂ ಮನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೊಡಂ ಮುಸ್ಸಣ್ಣ ಮಿನಿಮಿನಿ ಯೆನಪ್ಪ ಗಣವನಾ ಮುನಿಯಂ ಮೆಚುಂಗಿ - ಪೊಪ್ಪಮೊದಪ್ಪರಿಯೇ (ಗುರುತು. ೩೩-೩೩೩). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಿನಿಮಿನಿ = ಹೂಳೆ : ತುಳು. ಮಿನಿಮಿನಿ, ಮಿನಿಮಿನಿ = ಹೂಳೆಯುವ]

ಮಿನಿಮಿನಿಗಣ್ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚು ಹೊಳೆಬಿಲ್ಲದ ಕಣ್ಣು : ಮಂಕಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣು : ಮಿನಿಮಿನಿಗಣ್ ತುಂಬಿದರೆ ಜೋರಿದ್ದು ಮೈ . . . ಸೆರೆಗೊಂಡ ಕಾಲ್ಮಳೆ ಮನೆಗೆ ಎರತ್ತಿಯಂ ಪಡವ ಮುಟ್ಟಿನ ಪಿಂಡಗೊಡುಗೊಟ್ಟಿದಂ (ಗುರುತು. ೩-೩೩). [ಮಿನಿಮಿನಿ + ಕಣ್]

ಮಿನಿಮಿಸು (ಕ್ರೈ). ೧. ಹೊಳೆ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು; ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಬೀರು :
 ತೋಕೊಳಿಗೆ ಬೆಳಗಿ ಮಿನಿಮಿಸಿ[ನಾಂ. ಮಿನುಮಿಸಿ]ಸುತ್ತಂ ಪಲವುಂ
 ದೀವಿಗಳ್ ಕಳೆಲಿ ಪೂತಂಕೊಪ್ಪತ್ತಿದುಂಡಾ ಮನಮನೆಯೊಳ್ (೧೯೯.
 ೯-೧೦). ೨. ಮಂದವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸು; ನವಂಬೆಳಕು ಬೆಲ್ಲು : ಎನಿತು
 ಪನಿತದಂರ್ಪಡಂ ಪಾರಗಿಗಳಂತೆ ಮಿನಿಮಿಸುತಿರ್ಪರಾ ಚಂದ್ರಮನೆಯ
 ಮುಂತೆ (ಇಪ್ಪ. ೨೬. ೨೯-೩). [ಮಿನಿಮಿಸಿ + --ಗಸು]

ವಿವಿಧ 'ವಿವಿಧ' ನೋ.

▲మినుంగు 'మినుక్కు' నోని.

ಮಿಮುಕ್ಷುಃ, ಮಿಮುಕ್ಷುಃ, ಮಿಮುಕ್ಷುಃ, ಮಿಮುಕ್ಷುಃ (೨). ಮಿಮುಕ್ಷುಃ (ವರ್ತಕೃ). ೧. ಹೂಳಿ; ಬೆಳಗು; ಪ್ರಕಾಶಿಸು: "ಮಿಮುಕ್ಷುಃ - ಅಂಕಗತಸ್ತನೇ (ಬಿರುಗುಟ್ಟು). ಕಾಂಕ್ಷೆ ಚ (ಪ್ರಕಾಶಿಸು)" (ಘಟಾ). ೨. ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಕ್ಷಣ ಹೊಲಿ: ಎಸದುವು ಮಗಿಗಲ್ ಬೆಂಗಿಗಳ ಪೊರೆ ಪೂರೆಯೊಳ್ ಎಲ್ಲಳನದೆ ಮಿಮುಕ್ಷುತಿರ್ಪ ತಾರಾಳಿದುವೊಡೆ (ತಾಂಟಿ-೩-೬೬); ತಳುವುಬೆಳಕನು ಕ್ಷದರಿ ಮಿಮುಕ್ಷುವ ಮಿಂಚುಹುಕ್ಕುಮೆಂದೊಡಲೊ !

(ಗೋಕ. ೧೫-೫). ೩. ಗೋಚರಿಸು; ತೋರು; ಸ್ಪರ್ಶಿಸು; ಪೂಜಾ
ದೀಪ್ತರಸ ಮನದೊಳಗಿತ ಕಾರಣವುರಾಪಪಪ ಸಂಕೇತ ಮನುಕರು
ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು ಮಹಾಪ್ರಧಾನಿಕೆಯ (ಪ್ರಕಾಶ. ೯-೨). ಮಿಣುಕು; ೨.
ಚಿಕ್ಕ ಮಿಣುಕಲಿ ಬೆಳ್ಳ ಕಿಣುಕಲಿ ಒಂದೆ ಎಂಬೆಯಾ ಎರಡನೂ ? (ಕಳಕ
೧೫-೧೦). ೪. ಮಂಕಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬೀರು; ಮಂದವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸು;
ನೂರಾರು ದೀವಗಳು, ಮಿಣುಕುಹಿತ ಸೊಡುಗಳು . . . ತಕ್ಕನೆಂಬೆ

ಹುಟ್ಟಿ, ಏರೆ (ತಕ್ಷಣ. ೧೫-೬೩); ನಮ್ಮ ಸೊಹರವುನಿಸುವಿರೇಂ ಮಿಣಾಣಿ
ಲಿಂತು ಏರೆಯೆ (೧೫೦೦. ೯೩-೨). ಮಿಣುಂಗು: ಪಿ. ಶೋಭಿಮ;
ಬಪ್ಪ: ನಟನಾಗಿ ಮಿಣುಂಗಿ ಮೊಗದೊಳ್ ಪೂರಿಸಿ ನಿಜದಂತಣಂತಿ
ವ್ಯವಹರವೊರೊಳ್ (ವರ್ಣ. ೨-೯೦). ೫ ಇದು ಛಂದಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. ಮಿಣುಂಗು: ೧. ಮಂರಕಣಾಂತಿಯಂ ತಳೆದು
ನುಣ್ಣಿ ಜಗಳ ನುಗಲ್ವೆ ವಿದ್ಯಮಾಂಕಂಧರವೊಪ್ಪ ಚೆಂಬುಪುಟ

ಮೊಯ್ಯನೆ ಬಂದುದು . . . ದುಕಂ (ಇದಂಶಾ. ೬೦); ಘನವಿಕ್ರಮ
ವಿಖ್ಯಾಯಕನೂತನವಿಖ್ಯಾಯಕನೂ ಮಲೇಖಿಯೊಂದಿಬಿನೆಗಂ ಜನಮತನುದ್ಧಟ
ದೇವನ ಮಿನುವ ಕೆರಾಪ್ಪ ಸ್ವತಃಸಿಲತ ಸೋಯಸುಗುಂ (ಶಾಸ್ತ್ರಾ. ೦-೬೬).
೨. ಕೌಲ್ಯರನು . . . ಅಲ್ಯಯ ಎಷ್ಟುನಜಗತ್ತಿವಳ್ಳಿ ನಕ್ಷತ್ರದಂತೆ
ಮಿನ್ನುಗುತ್ತಿದ್ದನು (ಚ್ಯುತ. ೪೦) : ಮಿನ್ನುಗಲಿ ಮಿನ್ನುಗಲಿ ಎಲೆ ನಕ್ಷತ್ರ
(ರಾಜಾ. ೦೦೬). ೩. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳೂ ಮೊಸಳುಧಗದಿಂದ ತುಂಬಿ

ಕೊಂಡು ಮಿಢುಗಕೊಡಗದವು (ಗುಣಪು, ೨೨). ಹೆ. ಮಿಢುಮಿಃ
ಕೃತಿಗಾಢವು ಮೊದಲ (ಉತ್ಕೃ. ೦-೨೩); ಸಲಿ ಮಿಢುಪ ಕೊರಲ ಕರ್ತೃ
ತಗದವದರ್ಗಗಜಿವವ್ವೊಲ್ಕುಡಿ ತುಟಿಯೊಳಾಂತು (ಪದ್ಯಕಾ. ೩-೩೦);
ಮಿಢುಮಿಃಕರಕರಣೊಡನೆ ಕಮೇಗವಪ ನೆಗೆ ಮಿಢುಗೆ (ಕುಣ್ಯಕ. ೨-೨೨).
ಮಿಢುಮಿಢುಗು, ಮಿಢುಮಿಢುಕು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ); ಕತ್ತಲೆಯ ನಡುವ
ಮಿಢುಮಿಢುವು [ಪಾಠ್ಯ. ಮಿಢುಮಿಢು] ಜೊಡೊಡು ಕೆಲದಿ (ಪಾಠ್ಯ. ೩.

೨೫೩); ಮಿಠುಮಿಠುವೆ ಪೊಂಬರಿವಾಗಣಗೊಡಿದ್ದು ನೂದಿದರೆ ಪರಿವರಿಯು ಪರಿವರವನು (ಕಂಠ. ೩-೫); ಇವಳು ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಠುಮಿಠುಕಿ ಮೆರೆದರಿದ ಮಿಂಚುಪುಳು . . . ಕಣ್ಣುಪುಳುತಿದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩ ೪).
[ಮೇ.೩ ಕವಿ. ಮಿಠುಪ್ಪಾ, ಮಿಠುಕ್ಕು; ಪೆಲ. ಮಿಠುಕ್ಕು; ಮಿಠ್ಠು ಕ. ಮಿಠ್ಠುಕ್ಕ; ಪುಳು, ಮಿಠುಕು, ಮಿಠುಕು, ಮಿಠುಕು, ಮಿಠುಕು, ಮಿಠುಕು; ಕಲಾ. ಮಿಠುಕ್ಕು, ಮಿಠ್ಠು, ಮಿಠುಕು]

ಮಿಮುಕ್ಷುಃ, ಮಿಮುಗುಃ, ಮೊಮಗು (ಕೃ). ೧. ತನ್ನ ಜ್ಞಕ್ಕಿ ತಾನು ತಗ್ಗಿದ
ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವ : ಗೋಣಗುಟ್ಟು : "ಮಿಮುಕ್ಷು -

ಅಂತರ್ಗತಸ್ಥನೇ (ಬಿನ್ನಗುಟ್ಟು), ಕಾಂತೆ ಚ (ಪ್ರಕಾಶಿಸು)" (ಪಂಪಾ); ತದಾವೃತ್ತವನದೊಳೊಪ್ಪಂ ಮೃದೋಳ್ಳೊಂ ಕವನೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬತ್ತಲೆ ಮರುಳಂತೆ ತನ್ನೊಳ್ ಮಿನುಕುತ್ತಂ ಮೋನದೊಳಿಪ್ಪಂ (ಕುಟುಂಬ. ೩-೨೬); ಪುಣ್ ಕೊಯ್ಯುಲ್ಪಿಪ್ಪಂದಂ ಮಂತ್ರವಾಣಿ ಮಿನುಕುವರ್ ಅವರ್ ಮರುಳವೈದ್ಯನ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೫-೫೦). ಮಿನುಗುತ್ತು : ೨. ತಗ್ಗಿದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳು, - ಜಪಿಸು : ಮಿನುಗುಡುಬಿಗಳ ವಿಲಮುತ್ತದ ಬಿನುಗುಗಳ ಕೈಯಾಕುತಿಗೆ ಕೆರವನುಮಿಪರ ಪಟ್ಟದ ವಿಚಾರಿತ ಸೂಕ್ತಿಯೊನ್ನಿನದ ತನಿಭಯದ ತರಳಾಕ್ಷಿಗಳ . . . ಗಡ್ಡದ ಮುನಿಗಳಿದ್ದರು ಬರಿದ ಬೆಜಿಗಲಿ (ಕುಟುಂಬ. ೦೦-೩೯). ಮೊನಗು : ೧. ರೋ, ಬಸವ, ಅಪ್ಪು ನೀರು ಕಾರೋ . . . ಎಂಜು ಮೊನಗಿ ಮುಗಿದವನು (ಕುಟುಂಬ. ೦೬೬). [ದೇ.೩ ತಮಿ, ಮಂಜುಪ್ಪು; ಮಲ, ಮುಣುಮುಣುಕ್ಕು, ಮುಣ್ಣು; ತುಳು, ಮುಣ್ಣು; ತೆಲು, ಮಿನುಕು, ಮಿಣ್ಣು, ಮುನುಕು, ಮುಣ್ಣು]

ಮಿನುಕುಕ್ಕು, ಮಿಗುಕುಕ್ಕು, ಮಿಸುಗುಕ್ಕು (ನಾ). ೧. ದೊಳಪು: ಕಾಂತಿ: ಪ್ರಕಾಶ: ಸೆನೆಯಪುತಿರ್ತು ತುಂತುರ್ತು ಮುಸುಕಿದ ಮೆಗ್ಗು ಪಾರ್ಥಿಯು ತಾನೆನಸು ತನ್ನೊಂಗಳಿ ಮುಸುಕುವ ಮಿಗುಕುಮೊಪ್ಪುವ ನಮೋಂಗಣಂ ಭೃತಭಗಣಂ (ವಚನಂ. ೨೦-೨೫). ೨. ತಾಳಿ: ಮಾಂಗಲ್ಯ: ಕಟಿಸೂತ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಂ ಸರಿಗೆ ಮಿನುಕು ಕೊಪ್ಪುಂಗುರಂ ಕಣಪೂರಂ . . . ಕೇಯೂರಮೆಂಬವನವಂ ಪ್ರಸುಪ್ತರತ್ನ-ಪಾತ್ರಯಂ

ಕಂಜಪುವಿನಮಾಲರಿಂ ಕಾಂತಮಾರ್ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟು" (ಕೂಳು, ೨೦-೪೫).
 ಮಿಣುಕ್ಕು; ಪಿ. ಪಂಚು; ಮಕ್ಕು; 'ಮಿಣುಕ್ಕುದೀಜ'. 'ಮಿಣುಕ್ಕು
 ಬೆಳಕು' ಪರಾ. ಮಿಣುಕ್ಕು; ರಿ. "ಕೊಳಗು, ಬೆಳಗು, ಮಿಣುಗು . . .
 ಮನೆ - ಈ ರೀತಿ ಕಾಂತ" (ಕುಣ. ೩೨-೩೦೩); ಕಣ್ಣು ಮಿಣುಗು ಕೊಳಗು
 ವುಗುಟ್ಟುವ ಗಾಡಿಯು . . . ಬಿಡುಗಡ್ಡೆರಿಸೆಯು ವಿಶ್ವನಾಥರು
 ಪ್ರಸನ್ನನಾದಂ (ಕುಣ. ೬-೩೩). ೨. "ಅಯ್ಯ ಮಿಣುಗು" ಪರಾ. ೪.

ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಕ್ಷಣ ಹೊಳೆಯುವ ಹೊಳವು : ಒಳುಕು ಕವಿದವು ಭಜನ
 ಕೈ ಮೈಗಳಲಿ ಮಿನುಗಿದವರೊಳು ಮರಣಲಿ ಹೊಳೆದು ಮುಕ್ತಿದ ಮುಖ
 ಬುಕುವಿನ ಮಿನುಗಿನಂದದಲಿ (ಕುಡ್ಯಾಧ್ಯಾ. ೨-೩೩) : ನಳವಾಂಧನ
 ಮುಂದೆಮೊಳು ಮೀಗಿ ಮಿಂಕುಬುಳುವಿನ ಮಿನುಗು ರಂಜಿಪೋ (ಕೋಶಕ.
 ೦೫-೦೦) : ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರವೂ ಮಿನುಗು ತೋರದು (ಸುನಗು. ೩೯-೧).
 ಮಿಡುಕುಮಿಡುಕು (ದ್ರಿರುಕ್ತಿ) : ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪುಗುತ್ತಿ

ಕೊಂಡು ಮಿಣುಕುಮಿಣುಗಾಗಿ ಉರಿದುುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಕ್ಕುರುತ್ತಿತ್ತು (ಕರ್ನಾಟಕ. ೧೯).

[< ಮಿನುಕು. / ತಮಿ. ಮಾಲ. ಮಿನುಕುವು; ತುಳು. ಮಿಣುಕು, ಮಿಣುಕು; ಕೊಲಾ. ಮಿನುಕು; ಮಿನ್ಕು. ಮಿಣುಕು]

ಮಿನುಕುಗಲಿ (ನಾ). ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಗಾಯದ ಗುರುತು. — ಕಲಿ: ಮಿನುಕುಗಲಿ ಭಸವೂ ಸುಭಸವಿಯಾದ ಕಾಯತಲಿಗೆ (ಕಂಕಣಿ.

౧-౧౯). [మనఃశక్తి, + కర్మ.]
 మనఃశక్తి, మనఃశక్తి (శక్తి). ౧. శాంతియున్న, సుఖము; బేళకన్న
 బిమ్మిపు : అళమ మిడువమ మనఃశక్తి కర్మ (శ్రుతి-
 ౧-౧౩). ౨. మోళియువంతే మూడు : భక్తభక్తమంతే మూడు :
 సుఖమున కిలా నొరెన మేలే బిచ్చ తరగకన్న మనఃశక్తి
 (శక్తి). మనఃశక్తి : ౩. అనిధి : ౪. దివ్యగోళము : అ

ತೇಜಗೌಳ ಕುಂಜುಕು ಎವೆಯು ಮಿಣುಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮುಂಗುಲ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಆಡಲ್ಪಟ್ಟ
ಬೆಳಗಿ (ಬಿಳಾಕಿ. ೧-೦೭). [ಮಿಣುಗುಳ್ಳೆ (< ಮಿಣುಗು) + ಇಸ್ತು]
ಮಿಣುಗು, 'ಮಿಣುಗುಳ್ಳೆ' ನೋಡಿ.
ಮಿಣುಗು, 'ಮಿಣುಗುಳ್ಳೆ' ನೋಡಿ.

ಮಿರಾಸು, ಮಿರಾಸು, ಮಿರಾಸೆ, ಮಿರಾಸೆ (ಮಾ). ೧. (ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ) ರೈತರು ಸಾಗುವಳಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯು ಮಾರೀಕನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗುವ ಧಾನ್ಯ. ಹಣ ಮೊದಲಾದುವು ಮತ್ತು ಆ ಮಾರೀಕನು ಅವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಹಕ್ಕು; ಸ್ಥಳದ ಪಂಚರತು ಮುಂತಾದ ಅಯಗಾರರ ವಿವಾಧಿ ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ನಿಮಗೆ ಸ್ಥಳ ಮಿರಾಸು ನಿಮಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಕಾವ್ಯದ ಶಾಸನದ ರಿಪ್ಪಿ ಬರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಂದವ (೨೪. XII. ೩೫. ೧೦೨-೧೨ : ೨೫೦) : ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಿ ಬರಿಸಿ ಗೌಡರಿಗೆ ಮಿರಾಸು ತಂದೆಂದೆ (ಹೂ. ೧೦೯೭. ೧೦೩೩೨೦. ೨೪೦-೨೪ : ೨). ೨. ಗ್ರಾಮಸೇವಕರಿಗೆ ಉಂಟಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ರೈತರು ಹಣ ಅಥವಾ ಧಾನ್ಯದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಅಥವಾ ಮಾಸಿಕವಾದ ವಿಶೇಷಸಂಭಾವನೆ. - ಭಕ್ತ : ನಿಬಂಧನೆಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಮಿರಾಸುಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸದಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿಯೆಂಬ, ತೋರಿಸಿಯೆಂಬ ಅಥವಾ ತಳವರಿಯೆಂಬ ಫರ್ಮಾದು ಬಂದರೆ (ಗ್ರಾ. ೨೪. ೨೫). ೩. (ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರದ) ಗೇಣಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ತನಕ, ಗೇಣಿದಾರನಿಗೆ ಮತ್ತು ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಸಾಗುವಳಿಮಾಡಲು ಇರುವ ವಂಶಪಾರಂ ಪರ್ಯವಾದ ಹಕ್ಕು. - ಸ್ವಾಮ್ಯ : (ಹ್ಯೂ. IV. ೩೯). ಮಿರಾಸು : ೨. ಅವನಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೇ ಮಿರಾಸು ಕೊಡುವರು (ಹ್ಯೂ. ೪) : ಆ ಉಂಟಿನ ದೇವರ ಒಕ್ಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಕ್ಕದ ಉರಗಗಳ ಒಕ್ಕಲು ಗಣವಲ್ಲೂ ಅಗಲ 'ಮಿರಾಸು' (= ಮನಮಾಲು) ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕು ಅರ್ಜಕನಿಗಿದೆ (ಹ್ಯೂ. ೧೨). ಮಿರಾಸೆ : ೨. ಸುಗ್ಗಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಅವನು ಮತ್ತು ಒಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಮಿರಾಸೆಯಾದ ರಾಗಿ ಭಕ್ತವನ್ನು ಮೂಲ ಮಂಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ (ಹ್ಯೂ. ೨೯) : ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಿರಾಸೆ ಕೊಡು ತಿದ್ದರು (ಹ್ಯೂ. ೨೪). ಮಿರಾಸೆ : ೨. ಅವನ ಮಕ್ಕಳು . . . ತಲಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಧಾನ್ಯದ ಮಿರಾಸೆ ಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಮದಿಯಿಂದ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದರು (ಹ್ಯೂ. ೩೯). [← ಆದ. ಮಿರಾಸಾ : ಹೂ. ಮಿರಾಸಾ, ಮಿರಾಸಾ = ಒಕ್ಕುರ್ಚಿತ ಒಕ್ಕು ; ಮಹಾ. ಮಿರಾಸಾ = ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾದ ಸಂಪತ್ತು]

ಮಿರಾಸಿದಾರ, ಮಿರಾಸದಾರ (ನಾ). ಸಾಗುವಳಿದಾರರಿಂದ ಮಿರಾಸಿ ಯನ್ನ ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು : (೧). ಮಿರಾಸ ದಾರ : ಒಂದು ಪ್ರಾಂತದ ಆಡಳಿತಕ್ಕಲ್ಲವೂ ದೇಶಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ದೇಶ ಮುಖ . . . ಮಿರಾಸದಾರ, ಜಮೀನ್‌ದಾರ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಧೀನ ವಾಗಿದ್ದವು (೨೨೩. ೧೫೬).

[← ಪಾಠ. ಮಿರಾಸಿದಾರ್ : ಮರಾ. ಮಿರಾಸದಾರ್]

ಮಿರಾಸು 'ಮಿರಾಸಿ' ನೋ.

ಮಿರಾಸಿ 'ಮಿರಾಸಿ' ನೋ.

ಮಿರಿ (ನಾ). ಕಾಳುಮೆಣಸು : ಕರಿಮೆಣಸು : ಒಪ್ಪಲಿ ಮಿರಿ(೧)ನಾಗರಂ ಬಳಿದಪ್ಪ ಪುನರ್ನವಿಯಂಬವಲ್ಲವೂ ಜಲದೊಳಿ ಕೊಡಿಕೊಂಡರೆಂದುಂ 10 ಕಂಡಿರ್ . . . ಪರ್ಗಣಾಗಳ ವಿಷಯಗಳುಂ ಕರೆಗುಂ (೧೫೭. ೨೨-೨೩).

[ಜೀ.೩ ಕವಿ. ಮಿರಿಯಮ್ : ತೆಲು. ಮಿರಿಯಮು. ಮಿರಮು./

ಪ್ರಾ. ಮಿರಿಲ./ಪುರಾ. ಮಿರಿ : ಗುಜ. ಮರಿ./ಸಂ. ಮರಿಬ]

ಮಿರಿಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : p ಇದು ಈಗಿನ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರದ ಮಿರ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ : ಮಿರಿಡೆಯ ಉಮ್ಮಾದಗಾಮ್ನಿರುಂ . . . ಶನನ್ದಾಕರಂ ಕೊಳನಲ್ಲೂ ಸಾಲತ್ತರಂ ವಾರದರಂ ಎನವ್ವರಂ ನರಸಾಕ್ಷಿ (೧೯ V (೩), ಕೃಷ್ಣ. ೧೧೩-೩೯ ; ೩೦. ೨೨೦). [p ಇದು 'ಮಿರಿಲಿ' ಎಂಬುದರ ಆವರಣಿತ]

ಮಿರಿಮಿರಿ 'ಮಿಲಿಮಿಲಿ' ನೋ.

ಮಿರಿಳಿ, ಮುರಳಿ (ನಾ). ಹೊಲ, ಗದ್ದೆ ಹಾಗೂ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ತಿನ್ನಬಹುದಾದ ಅದರ ಬೀಜ : ಕೀಳುಮರ ಕಾವಾಗಿ ಕೊಡಲಿಗೆ ಬೆಳೆಯು ತನ್ನಬೆಳಕುಲ ಜಾಲಕಂ ಕಹುವುತ್ತುವಾದಂತಸುರಸಂತತಿಗೆ ಮೂಳವೈರುತಿ ಮೃತ್ಯು ವಾದವು ಹೇಳಲಿನ್ನೇನರಸ ದಿಕ್ಪಟಪಾಕರೊಡವೆರದು ಮಿರಿಳಿಯ ಬೀಜ ದಂದವರಿ (೧೦೦೫. ೩೬-೩೭). ಮುರಳಿ : ಎಳ್ಳಂತು ಬಿಸಿಗೆ ಒಣ ಗುತ್ತದೆ. ನೀನು ಯಾಕೆ ಒಣಗುತ್ತೀ ಮುರಳೀಬೀಜವೇ ? (೧೫) : ಎಳ್ಳೊಣಗಿದರೆ ಎಣ್ಣೆ ಬರುತ್ತದೆ. ನೀನು ಯಾಕೆ ಒಣಗುತ್ತೀ ಮುರಳೀ ಬೀಜವೇ ? (೧೫). [← ಮರಾ. ಮುರಳಿ]

ಮಿರುಗು 'ಮಿರುಗಿಸು' ನೋ.

ಮಿರುಗು 'ಮಿರುಗು' ನೋ.

ಮಿರುಗು 'ಮಿರುಗು' ನೋ.

ಮಿರುಗುಕೊಡು (ಕ್ರಿ). ಹೊಳಪನ್ನು ಕೊಡು : ಮೆರುಗು ನೀಡು : ಚಂದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಮಿರುಗುಕೊಟ್ಟಂತಾಗಿತ್ತು (ಪಾಠ. ೧೦೩).

[ಮಿರುಗು (< ಮಿರುಗು) + ಕೊಡು]

ಮಿರುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಹೊಳೆ : ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ಅಲ್ಲಿ ಮಿರುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಒಂದು ಬೆಂಕಿಗಲ್ಲನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟು (೧೧೩. ೧೨).

[< ಮಿರುಗು + ಕುಟ್ಟು]

ಮಿರುಗುಹುಳ (ನಾ). ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು : ಮಿಂಚುಹುಳು : ಮಿಣುಕುಹುಳು : ತರಣಮಂಜರ ಬೆಳಗುವದದ ಮಿರುಗುಹುಳ ಬೆಳಗುವವೆ (ಪಾಠ. ೧೦೯-೧೧೦).

[ಮಿರುಗು (< ಮಿರುಗು) + ಹುಳ (< ಪುಟ)]

ಮಿರುತಾರಗೆ (ನಾ). ಹೊಳೆಯುವ ನಕ್ಷತ್ರ : ಗೋವುರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಸನತ್ತೂತ ನಿಂತು ಇರಳೊಳು ಮಿರುತಾರಗೆಯ ಮಾಲೆಗೊಳಂತ (ಪಾಠ. ೧೨-೩). [< ಮಿರುಗು + ತಾರಗೆ]

ಮಿರುಪರಿಕೆ (ನಾ). "ಮಿರಿನೆ ಓಡುವಿಕೆ" (೧೯೬೦. ೧೨೩ ಚೃ.೩) : ನರಿನಯ ನನಮುನಿಸನ. ಕೋಗಿಲೆಯ ಕೊರಳ ಕನಸಿನ. ಮುಗಿಲಿನ

ಮಿರುಮರಿಕೆಯ ಸಲ್ಲುತೆಡೆ ನೋಡ ಹರಕೆಯ ! (೧೯೭೦. ೩೬-೦೯).

[ಮಿರು, + ಪರಿಕೆ]

ಮಿರ್ಜಾಯಿ (ನಾ). ಉದ್ದವಾದ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಗಿ : ಕುಡತಾ : ಶ್ರೀಅರವಿಂದರು . . . ಭಾರತದೇಶದ ಗಿರಣಿಮ ಉರುಟುಬಟ್ಟೆಯ ಸಾಧಾರಣ 'ಮಿರ್ಜಾಯಿ'ಯನ್ನು (ಕುಡತಾ) ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಪಾಠ. ೭೩).

[← ಪಾಠ. ಮಿರಜಾ, ಮಿರಜಾಳಿ : ಹಿಂ. ಮಿರಜಳಿ, ಮಿರಜಾಳಿ : ಮರಾ. ಮಿರಜಾಳಿ]

ಮಿರ್ಜಾ 'ಮಿಜ್ಜಿ' ನೋ.

ಮಿರ್ಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೀರುಹಕ್ಕಿ : (೧). [?]

ಮಿಲನ, ಮಿಳನ (ನಾ). ೧. ಸೇರುವುದು : ಸೇರಿಕೆ : ಸಂಯೋಗ. 2. ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಸಂಧಿಸುವಿಕೆ : ಸಮಾಗಮ : ಮೊದಲ ಮೂಹದ ಬರೆಯ ನೆಯ್ದೆಡೆಯ ತಿಳಿಗೊಳಂ. ಮೊದಲ ಮಿಲನದ ಮತ್ತೆ ವಿರಹದ ಶಿವಾಲಯ ! (೨೨೫. ೩-೧೯೭) : ಮಿಲನದ ತರುವಾಯ ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಲೋಗವುಂಟಾದರೆ, ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬಗುವ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಬೇದ ನೆಯ ಶ್ರುತಿಯಿರುವುದು (ಪಾಠ. ೯೨). ಮಿಳನ : ೧. ಇಬ್ಬರ ಹೃದಯಗಳ ಮಿಳನವಾಗುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೫೯) : ವೈದಿಕ ಯಾಗ ಮತ್ತು ಕಾದಿನಲ್ಲಿನ ಭಗವದಾರಾಧನೆ — ಇವರೂ ಅಂತ್ಯಗಳ ಮಿಳನವು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ (೨೨೨. ೨೦).

[ಸಂ.]

ಮಿಲಾವತು 'ಮುಲಾವಿತ್ತು' ನೋ.

ಮಿಲಾವಿತ್ತು 'ಮುಲಾವಿತ್ತು' ನೋ.

ಮಿಲಾಯಿಸು(ಕ್ರಿ). ೧. ಸೇರಿಸು : ಕೂಡಿಸು : ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮಿಲಾಯಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿರ ತಲೆಗೆ ಒಂದೇ ಹೊರಣೆ ಚೀಟಿಯನ್ನೊಟ್ಟುವುದು ತರವಲ್ಲ (ಪಾಠ. ೪೫. ಕೃಷ್ಣ. ೨೩). 2. ಬೆರಸು : ಮಿಶ್ರವಾಡು : ಕೊಳವಳೆ ಬೀಜ ಒಂದು ಸೇರು ಮಂತ್ಯ ಒಂದು ಸೇರು ಉದ್ದಿನ ಹುಟ್ಟು ಒಂದು ಸೇರು ಇವನ್ನು ಮಿಲಾಯಿಸಿ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ . . . ಅರವತ್ತು ದಿನ ತೆಗೆದು. ಕೊಂಡರೆ ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿಯುಂಟಾದು (ಪಾಠ. ೨೬). 3. ಭೇಟಿ ಮಾಡಿಸು : ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸು : (೧). ೪. ತಿರುಗಿ ಬೀಳು : ದಬಾಯಿಸು : ಪುರೋಹಿತಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೇ ಮಿಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಮುತ್ಯದೈದುರನ್ನ ಚಿತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕಂತೂ ಆ ಅದೇಕೆವನೇ ಬರಬೇಕು (ಪಾಠ. ೪೯) : ಅಮಾರ ಸಾವಯು ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟ ಮೊಣ್ಣಿಗೆ ಭೇಷಣವಾಗಿ ಮಿಲಾಯಿಸಿ ಕೂಡಿದ ಸಿಂಹದಂತೆ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಕಂಠ ವೆಂಕಟಾ ! (ಪಾಠ. ೧೯) 5. ಹೊಡೆ : ಬಡಿ : ಇಬ್ಬರು ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಕೈಕೈ ಮಿಲಾಯಿಸುವ ಹೊತ್ತು ಬಂತು (೧೨೪. ೯೬) : ಅವರು . . . ಕೈಕೈ ಮಿಲಾಯಿಸುವ ಕಾರವಾರ ನಡೆರುತ್ತಾರೆ (ಪಾಠ. ೩೩, ೨೬೦).

[ಮಿಲ್ಯಾ (p ← ಹಿಂ. ಮಿಲನಾ : ಮರಾ. ಮಿಳನೇ. ಮಿಳವಣೇ) + ಇಸ್ಕು/ತಳು. ಮಿಲಾಯಿಸು, ಮಿಲಾವು, ಮಿಲಾಸು]

ಮಿಲಾವ್, ಮಿಲಾವೆ (ನಾ). ಸೇರಿಸುವುದು : ಕೂಡಿಸುವುದು : ಆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಂಬರಿಸೋಕ್ಕೆ ಮಿಲಾವ್ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಬಹುದು (ಪಾಠ. ೩೩). ಮಿಲಾವೆ : ಕೋಟಿವಳಿಗೂ ಮಂದಿಯನ್ನಾ ಹೂಡಿಕೆಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಮಂದಿ ಕೋಟಿವಳಿಗೆ ಕಾಯಾಮಾದ ಸ್ವಳದ ಮಂದಿ ಪ್ಪಟಗೆ ನಿಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರದ ಮಂದಿ ಮಿಲಾವೆ ಮಾಡಿ ಪೇಟೆಕಾಲಲ್ಲಿಯ್ಯು (೨೨೫. ೯೬). [← ಹಿಂ. ಮಿಲಾವ್ : ಮರಾ. ಮಿಲಾವಾ]

ಮಿಲಾವಣೆ (ನಾ). ೧. ಸೇರುವುದು : ಕೂಡುವುದು : (೧). 2. ಹೊಡೆ ದಾಟಿ : ಬಡಿದಾಟ : ಇನ್ನೇನು ರಾಕಹಳೆ ಊದುವುದೊಂದು ಉದಿತ್ತು

ಕೈಕೈ ವಿವಿಧವಾದವುಗಳನ್ನು (ಸೂಚನೆ. ೩೦). [ಮಿಲಿಟರಿ -
-ಅರ್ಥ. / ಹಿಂ. ಮಿಲಿಟರಿ, ಮಿಲಿಟರಿ; ಭಾರಾ, ಮಿಲಿಟರಿ]

ಮಿಲಿಟರಿ 'ಮಿಲಿಟರಿ' ನೋ.

ಮಿಲಿಟರಿ. ಮಿಲಿಟರಿ (ಗು). ೧. ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ; ಸೇನೆಯ :
ದಂಡಿನ, ಮಿಲಿಟರಿ (Military. ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). (ನಾ). ೨. ಸೈನ್ಯ :
ದಂಡು : ದೇವಾಲಯವು ಮಿಲಿಟರಿಯವರ ವಶದಲ್ಲಿವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨೯).
ಮಿಲಿಟರಿ : ೧. ಮೈಸೂರು ಮಿಲಿಟರಿ ಘಾತನೆ ಸೇರಿರುವಂಥವರ
ಸಂಬಳ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಗಳಿಗೆ (ಗ್ರಾಮ. ೩೩). ೨. ಆ ದಾರಿಯತ್ತ
ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮೂರುಮಿಲಿಯ ಮಿಲಿಟರಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಸಹಾಯ
ಮಾಡು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). [4- ೪೦. Military]

ಮಿಲಿಟರಿ 'ಮಿಲಿಟರಿ' ನೋ.

ಮಿಲಿಟರಿ, ಮಿಲಿಟರಿ (ಗು). ೧. ಸೇರಿದ; ಕೂಡಿದ : ಹೃದಯ ಹೃದಯ
ಮಿಲಿಟರಿಕರಣದಿಂದ ಒಂದೆ ಹೃದಯರೂಪ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩೩-೩).
೨. ಜೊತೆಗೂಡಿದ : ಹೊಂದಿಕೆಯಾದ. ೩. ಬೆರೆಸಿದ : ಮಿಲಿಟರಿ
ಮಾಡಿದ : ಅವನ ತರಿಯ ಮೇಲೆ ಮೋಟಾರೋಪದಲೋಕತಂದದ್ದು
೪ನೇಕ ಜಲಮಿಲಿ (ಕಾಣ. ೪) ತಪ್ಪಿತವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯-೦೪). ೪. ಭಿಟ್ಟಿ
ಯಾದ; ಕಂಡ. 'ಮಿಲಿಟರಿ : ೧. ಮಿಲಿಟರಿ ಬುಧಾಳಿ ಘಟನೆಯುಮೂರ್ತ
ಮದಾಯ್ತನರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩೯) : ರತ್ನಾಪಳಿಯ ಮಕುಟದ ಮಿಲಿಟರಿ
ರತ್ನಗಳ ಆಪ್ತದಿಗಧೀಶ್ವರರು ಭಾವನಲು . . . ಆಪ್ತಮೂರ್ತಿಯನ್ನು
ಮೈಸೂರುಮಾಡು ಮುನಿಪರಗಿ (ಕಾಣ. ೩-೪-೨೪). (ನಾ). ೩. ಸೇರುವಿಕೆ;
ಸಂಯೋಗ : ತಿಳಿಯಲಿರುವ ಸುಭಾವನೆಯ ಫಲಾದಿ ಮಿಲಿಟರಿಕಾರ್ಯಂತ
ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩೯). [ಸಂ.]

ಮಿಲಿಟರಿ (ನಾ). ಒದ್ದಾಡು; ಬೆಡವಡಿಕೆ : ಬಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಜೀವಿಯ
ಮಿಲಿಟರಿ ಮಿಲಿಟರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦).

[ಮಿಲಿಟರಿ (< ಮಿಲಿಟರಿ) + ಆಟ]

ಮಿಲಿಟರಿ 'ಮಿಲಿಟರಿ' ನೋ.

ಮಿಲಿಟರಿ 'ಮಿಲಿಟರಿ' ನೋ.

ಮಿಲಿಟರಿ, ಮಿಲಿಟರಿ (ಕೃ). ೧. ಆಲೂಗಾಡು; ಆಲೂಗಾಡು :
ನಾಯಕ ಅದರ ಮುಖವನ್ನೇ ನೋಡಿ ಮೈಸವರುತ್ತಾನೆ. ಮಗು ಮಿಲಿ
ಗಾಡುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧. ೩೩); ಬಂಗಾಳಿ ಮೈ ನಡುಕ ಬಂತು. ಮಗು
ಮಿಲಿಟರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩). ಮಿಲಿಟರಿ : ೨. ಒದ್ದಾಡು ; ಬೆಡ
ವಡಿಸು : ಮಳೆಯ ಪಂಜರಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಮಿಲಿಟರಿಕರಣದ ಜೀವಕ್ಕೆ ಕೇಳಿಕೊ
ಳ್ಳವನು ! (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). [ಮಿಲಿಟರಿ + ಆಟ]

ಮಿಲಿಟರಿ, ಮಿಲಿಟರಿ (ಕೃ). ೧. (ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನ್ನವು ಗಂಜಿಯಾದನೆ)
ಸೇರು; ಬೇರೆ : ಹೊತ್ತುವರು . . . ಮಿಲಿಟರಿ (ಕಾಣ. ೧೦, ೧೧).
೦೧] ಹುದು ಪೊಡದಿಹುದು ನಸುಗಂಜ ಸುತ್ತಿಹುದು ಪೊಡದಿಹುದು
ದೋಷವಶಸ್ಕಂಟುತನವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦). ೨. ಕೂಡಿಸು;
ಬೆರೆಸು : ತೊಳೆದ ಗೋಧುಮೆಗೆ ಜೀರಿಗೆಯೆರಡ ಪೊಡೆಯೊತ್ತಿ ಕಳೆಯರ್ಥ
ನೀರರ್ಥವಾದುದಪತ್ತಿಯದಿಹೊಳಗಿತ್ತಿ ಮಿಲಿಟರಿ ನೀರಿಂಗುಪಂದದಿಹುತ್ತಿ
ಕೂಡಿಸು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪೦). ೩. ಆಲೂಗಾಡು; ಆಲೂಗಾಡು : 'ಮಿಲಿ
ಗಾಡು' ಪರಾ. ಮಿಲಿಟರಿ : ೪. ಒದ್ದಾಡು; ಬೆಡವಡಿಸು; ಮಿಡುಕು;
'ಮಿಲಿಟರಿ', 'ಮಿಲಿಟರಿ' ಪರಾ.

[ದೇ. ತಲಾ. ಮಿಲಿಟರಿ, ಮಿಲಿಟರಿ, ಮಿಲಿಟರಿ]

ಮಿಲಿಟರಿ 'ಮಿಲಿಟರಿ' ನೋ.

ಮಿಲಿಟರಿ (ಗು). ೧. ಸೇರಿದ; ಬೆರೆಸಿದ. ೨. ಕೂಡಿಕೊಂಡ; ಬೆರೆತ :
ಆ ಗಂಧಸ್ಥವನೋದಕಂ ಮೇರುಮಂಜುಧರಜಾಂಬೂನದನಿಶಂಖುಬಿಡಿ

ದಿಟುಮ ಕಾಕಾಗುರುಮಿಲಿಟರಿಮಂಜುಧರಜಾಂಬೂನದನಿಶಂಖುಬಿಡಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩೨ ೩); ಮತ್ತಮಿಲಿಟರಿ ಧತ್ತಕ್ಕೆ ದತ್ತಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩).
೩. ನೊನ್ನಾ ಬಗೆಯ : ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ : ಅವನ ಹೃದಯ ಮಿಲಿ
ಟರಿಕರಣ ತುಮುಲರಂಗವಾಗಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩). (ನಾ). ೪. ಸೇರಿಕೆ;
ಮಿಲಿಟರಿ : ಗುರುಲಿಖಿತಮಿಲಿಟರಿ ಮೂಲಕರಂದ ಗಣಮಾಡು ಲಿಖಾಂಗಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೩). ೩. ಗೌರವಾನ್ವಿತವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವ
ವಾಗ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಪದ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂಲಂಗಿ.
೩. [ಸಂಗೀತ] ಎಳುಲಿಖಿತಗಳ ಕಾಲದ ಮಿಲಿಟರಿಯಕ್ಕೆ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ತಾಳ : ಜಾತಿ . . . ಇದು ಐದು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಅವು ಕ್ರಮ
ವಾಗಿ (೧) ತ್ರಿಶ್ರ (೨) ಚತುರಶ್ರ (೩) ಖಂಡ (೪) ಮಿಲಿ
(೫) ಸಂಕೀರ್ಣ. ಈ ಐದು ಜಾತಿಗಳೂ ಲಿಖಿತವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿತವೆ . . .
ತ್ರಿಶ್ರ ಚತುರಶ್ರಗಳ ಕೂಡಿಕೆಯಿಂದ ಮಿಲಿಟರಿ . . . ಪುಟ್ಟವೆ
(ಸಂಗೀತ. ೩೩) : ವರ್ಣಾರ್ಥವು ತ್ರಿಶ್ರ, ಮಿಲಿಟರಿ, ಚತುರಶ್ರವೆಂದು ಮೂರು
ರೀತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). ೪. ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಧ್ವನಿಭೇದಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ದಿವಿಜನಾಯಕಗಾಯಕಂ . . . ಮಾತುಕ ಮೊದಲನೆಯ ನಾರಾಟ
ಮಿಲಿಟರಿನ ನಾಲ್ಕು ಧ್ವನಿಯು ಭೇದವುನಡೆದು . . . ಪಾಡುತ್ತಿರುವಂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩೩ ೩); ತಾಳಲಿಯ ಬೊಂಬಾಳ ಮಿಲಿಟರಿ ಮೇಲೆಹುದು ತಾ
ರಾಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೦-೩೩); ಆ ರಾಗಗಳಿಂದ ಪಾಡುವಲ್ಲಿ . . . ಕಾವ್ಯಕ
ಬದ್ಧವೇ ನಾರಾಟ ಮಿಲಿಟರಿನ ಚತುರಶ್ರ ಸುಸ್ವರಗಳಿಂದಲೇನಿಸಿ ಕರ್ಣ
ರಸಾಯನವಾಗಿ ಪಾಡಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). ೫. ಸ್ವರ. ಪಾಟಿ. ಬಂಧ.
ಪದ, ತೇನ, ಬಿರುದ, ಚಿತ್ರ, ಮತ್ತ ಮಿಲಿಟರಿಗಳೆಂಬ ಎಂಟು ಬಗೆಯ
ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ರಾಸವ ತಾಳ. ದುತವೆಂಬ ಲಯ-ಇವುಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿರುವುದು ಕರಣದ ಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದು
ಎಂಟು ವಿಧವೆಂದು ಸಮ್ಮತಿಸಿದೆ. ಸ್ವರ, ಪಾಟಿ, ಬಂಧ, ಪದ, ತೇನ,
ಬಿರುದ, ಚಿತ್ರ, ಮಿಲಿಟರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). ೧೦. [ಕಾವ್ಯಮಿಲಿಟರಿ] ರೂಪಕ
ಗಳಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕಥಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ
ಕಥಾವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವಂಥದು : 'ಮಿಲಿಟರಿ'
ಎಂದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). ೧೧. [ಗಣಿತ] ಕೂಡುವುದು : ಯುಕ್ತಂ. ಯುಕ್ತಂ,
ಮಿಲಿಟರಿ, ಸಮಿಲಿಟರಿ . . . ಒತಂ ಇಂತಿನಿತುಂ ಕೂಡೂದತ್ಯೆ ಹೆಸರು
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩೩ ೩). ೧೨. [ಜ್ಯೋತಿಷ] ಅತ್ಯಂತ ಐದು ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು; ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದ ಭಾವ : ಇತ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಿಲಿಟರಿಮಿಲಿಟರಿ
ಜೀವಯುಕ್ತ. ಮಿಲಿಟರಿ, ಕ್ಷಯಯುಕ್ತ, ಜೀವಯುಕ್ತಗಳೆಂದು ಐದು ಭಾವಗಳೆಂಟು
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೩); ಪಾತಿ ನಾಲ್ಕು ಪರಿಣಾಮಗಳ ಜೀವಯುಕ್ತ, ಕ್ಷಯಯುಕ್ತ,
ಮಿಲಿಟರಿ, ಜೀವಯುಕ್ತಗಳು . . . ಪಾಯಿಯ ನೀರಿನ ಕಲ್ಮಲದಂತೆ ಎರಡು
ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು ಮಿಲಿಟರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮಿಲಿಟರಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಈ ಭಾಷಾಂಗ
ಕಾಶಿರಾಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಕಾಶಿ, ದೇವ್ಯಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಮಿಲಿಟರಿ ಎಂಬ
ಹೆಸರುಗಳೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ (ಸಂಗೀತ. ೩೦).

[ಸಂ. ಮಿಲಿಟರಿ]

ಮಿಲಿಟರಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಿಲಿಟರಿ] ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ. ನಾಟಕ ಮುಂತಾ
ದುವುಗಳಂತೆ ಗದ್ಯ ಮತ್ತು ಪದ್ಯಗಳೆರಡೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ
ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ : ಗದ್ಯ ಪದ್ಯಗಳೆರಡೂ ಇರತಕ್ಕ 'ಮಿಲಿಟರಿ' ಕಾವ್ಯವು
'ಚಂಪು' ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದ ದೃಶ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ
ಗಳೆರಡೂ ಬರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಮಿಲಿಟರಿಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸ
ಬಹುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರಣ (ನಾ). ೧. ಸೇರಿಸುವುದು; ಕೂಡಿಸುವುದು : ಈ ಮಿಶ್ರಣದ ರೀತಿ ಎಂಥದಂದರೆ ಇತರ ಪಾತ್ರಗಳ ಬೆರಕೆಯಿಂದ ಗ್ರಂಥದ ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗಿ ಒದಗುವ ಲಾಭ ಅಥವಾ ನಷ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (ಗಣಿತ-೨೨). ೨. ಸೇರಿಸುವಿಕೆ; ಬೆರಕೆ. ೩. ಬೆರಸಿರುವುದು; ಬೆರಕೆ ಮಾಡಿರುವುದು : ಉಸುಕು ಸಾಕಷ್ಟು ಬಿಸಿಯಾದಾಗ ಕೇಕಿನ ಮಿಶ್ರಣವಿರುವ ಭಂಡೆಯನ್ನು ಉಸುಕಿನ ಮೇಲಿರಿಸುವುದು (ಕುಸು-೨೬). ೪. ದ್ರವ ರೂಪದ ಜಿಪ್ಪದ ಬೆರಕೆ : ಪಾಲ್ಕು ಹೊತ್ತಿಗಾಗುವ ಮಿಶ್ರಣ ಒಂದನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಮೇಜಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟು (ಗಣಿತ-೨೦೫). [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರತಳ (ನಾ). ಭಿನ್ನವಂಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಪ್ರಾಣಿ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯ : "(ಪ್ರಾಣಿ. ಸಸ್ಯ) ಮಿಶ್ರತಳಯನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಸು : ಮಿಶ್ರತಳಯಾಗು" (Hybridize-೨೦೫). [ಮಿಶ್ರ + ತಳ]

ಮಿಶ್ರಪ್ರಕೃತಿ (ನಾ). ಪಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ದೇಹಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಪಾತೆ ಮತ್ತು ಪಿತ್ತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅಥವಾ ಪಾತೆ, ಪಿತ್ತ ಮತ್ತು ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ : ಪಾತಪ್ರಕೃತಿ, ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಕೃತಿ, ಮಿಶ್ರಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪಾಲ್ಕು ತರನಾಗಿರುವುದು . . . ಪಾತಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಲಕ್ಷಣವಾದರೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತಹ ಮಿಶ್ರಪ್ರಕೃತಿಯುಳ್ಳವನೆಂಬುದು (ಸಸ್ಯ. ೧೬). [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರಪ್ರತಿ (ನಾ). [ಗ್ರಂಥಸಂ] ಭಿನ್ನವಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ರಾಜಿಗಳ ಪಾತ್ರಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸೇರಿ ಉಂಟಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ : ಭಿನ್ನ ರಾಜಿಗಳು ಒಳಗೆ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಪಾತಮಿಶ್ರಣ (Crossing or intermixing) ಎಂದೂ ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಮಿಶ್ರಪ್ರತಿಗಳೆಂದೂ (Misch-codices) ಹೆಸರು (ಗಣಿತ. ೨೪). [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರಲಯ (ನಾ). [ಭಂದ] ಒಟ್ಟು ಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಬೆರಕೆಮಾಡಿದ ವಿವಿಧ ಲಯ : ಮಿಶ್ರಲಯ : ಒಟ್ಟು ಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಬೆರಕೆಯ ಲಯಗಳ ಗಣಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಗೊಳಿಸಿ ಬಳಸುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಹೊಸ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿಯಾದರೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ (ಕೂಡಿಕೊ. ೨೦೪). [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರಲೋಹ (ನಾ). ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ತಯಾರು ಮಾಡಿದ ಲೋಹ ; ಬೆರಕೆಲೋಹ : "ಬೆರಕೆಯ ಲೋಹ ; ಮಿಶ್ರ ಲೋಹ ; ಚನ್ನ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯೊಡನೆ ಕೀಲಿರದ ಲೋಹವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಮಾಡಿದ ಮಿಶ್ರಲೋಹ ; ಆ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿಯೆ ಕೀಳಲೋಹ" (Alloy-೨೦೫) : ಅಜ್ಜುಮೊಳೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಿಶ್ರಲೋಹದೊಳಗಿನ ಲೋಹಗಳ ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸ ಬೇಕು (ಕುಸು. ೧೪). [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರವರ್ಣ (ನಾ). ಬೆರಕೆಯ ಬಣ್ಣ ; ಮಿಶ್ರಣ ಹೊಂದಿದ ವರ್ಣ. [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರವಿವಾಹ (ನಾ). ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳ ಮದುವೆ : ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ವಿವಾಹ : ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಿವಾಹದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವ ಸಂಪಂತ್ಯತ ಮಹಿಳೆ (ಸಮಾ. ೧೬ ಬೀಕೆ). [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರವಿಷ್ಣು (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ನಾಟಕ ಅಥವಾ ದ್ರಶ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಹೋದ ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಕಥಾಂಶವನ್ನು ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ನೀಚಪಾತ್ರಗಳ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಮೂಲಕ ಸೂಚಿಸುವುದು : ವಿಷ್ಣು-ನಡೆವ ಹೋದ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಕಥಾಂಶಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯಮಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸೂಚಿಸುವಾಗ ಸೂಚಿಸು

ವುದು. ಇದೇ 'ಶುದ್ಧವಿಷ್ಣು'. ಮಧ್ಯಮಪಾತ್ರಗಳೂ, ನೀಚಪಾತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿ ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ 'ಸಂಕೀರ್ಣವಿಷ್ಣು' ಅಥವಾ 'ಮಿಶ್ರವಿಷ್ಣು' ಎಂದು ಹೆಸರು (ಕೃ. ೧೬. ೨೦೬); ಮಧ್ಯಮ ನೀಚಪಾತ್ರಗಳೆರಡೂ ಸೇರಿ ಅದರ 'ಮಿಶ್ರವಿಷ್ಣು'ವಾಗುತ್ತದೆ (ಸಂಪಾ. ೧೫). [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರಾಲಂಕಾರ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಅನೇಕ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಮಿಶ್ರಣ : ೧ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಂಕರ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ : "ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಒಂದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲೆಯದೆ ತಿಲತಂಡುಲಗಳಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ 'ಸಂಕರ'ವನ್ನು ವುದು ಹಾಲು ನೀರುಗಳಂತೆ ಸೇರಿಹೋಗಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಜೀವಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ" (ಕೃ. ೧೬. ೨೦೯) : ಅನೇಕ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಒಂದೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ'ಯೆಂದೂ 'ಸಂಕರ'ವೆಂದೂ ಮಿಶ್ರಾಲಂಕಾರ ಗಳಾಗುವವು (ಕೃ. ೧೬. ೨೦೯). [ಸಂ.]

ಮಿಶ್ರ, ಮಿಸಿರಿ, ಮಿಸ್ರಿ (ನಾ). ೧. (ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆ ಯುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಕ್ಕರೆ; ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೇರು : (೨). ಮಿಸಿರಿ : ೨. 'ಸಾಲಾಮಿಸಿರಿ' ಹೋ. ಮಿಸ್ರಿ : ೨. 'ಸಾಲಾಮಿಸ್ರಿ' ಹೋ.

[← ಅರ. ಮಿಸ್ರೀ; ಹಿ. ಮಿಶ್ರೀ; ಮಿಸ್ರೀ; ಮಿಸ್ರೀ; ಮಿಸ್ರೀ; ಮಿಸ್ರೀ]

ಮಿಶ್ರತ (ಗು). ೧. ಸೇರಿದ; ಕೂಡಿದ. ೨. ಸೇರಿಸಿದ; ಕೂಡಿಸಿದ. ೩. ಗೌರವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ; ಗೌರವಾರ್ಹವಾದ. (ನಾ). ೪. [ಸಂಗೀತ] ಹದಿನೈದನು ವಿಧವಾದ ಗಮಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ವಿಧ ಗಮಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಾಡುವ ಕ್ರಮ : ಮಿಶ್ರತ— ಎರಡು ಮೂರು ವಿಧ ಗಮಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಾಡುವುದು (ಸಂಗೀತ-೨೭) : ತಿರುಪ್. ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವರಿಸ್ತ, ಕಂಪಿತ, ರೇನವೆಂಬುದು ಅಂದೋದಿತ. ವರಿ, ನೂತರ ಪ್ರಭವ, ಕುರುಲ, ಅಹತ, ಉಲ್ಲಾಸಿತ, ಪಾಪಿತ, ಹುಂಪಿತ ಹಾಗೆಯೇ ಮಂದ್ರಿತ, ನಾಮಿತ, ಮಿಶ್ರತ—ಹೀಗೆ ಹದಿನೈದು ಭೇದಗಳನ್ನು (ಗಮಕಪತ್ರಿ) ವಿಧಿಸಿದೆ (ಕುಸು. ೨೦). ೫. ಪಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕಾವ್ಯ ಬೋಧಾಳ ನಾರಾಯ ಮಿಶ್ರತಮೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ್ಯರಂಗಗಳ ಪರಿಕರವೆ (ಕಾವ್ಯ. ೧೦೪) : ಮೂಜು ಮೂಜು ಸ್ವೀರಾಗಂಗೇಂದ್ರಭಾಸ್ಕರೇಂದ್ರ ಮತ್ತಮಾ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ . . . ಕಾವ್ಯ ಬೋಧಾಳ ನಾರಾಯ ಮಿಶ್ರತಮೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ ಸ್ವರಗಳ ಪರಿಕರವೆ (ಕೃ. ೧-೨-೪). ೬. [ಜೈನ] ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ಧೂಮ ಪ್ರಭೋದ್ಧ ತಮಕಾ . . . ಮಿಶ್ರತಾಧಿಪಾನೇಂದ್ರಕಮಾಚ ತತ್ಸಂಬಂಧ ಶ್ರೀಧೀವದ್ವಪ್ರಕೀರ್ಣವೆಕಲ್ಪದಿಂ ತ್ರಿಲಕ್ಷಬಿಲಂಗಳವ್ಯವ (ಕೃ. ೨೨-೧೦). [ಸಂ.]

ಮಿಷ (ನಾ). ೧. ದ್ವೇಷ ; ಹಗೆತನ : ವೈರ. ೨. ಮೋಸ ; ಕಪಟ : "ಕೃತವಂ. ಕಪಟಂ . . . ಮಿಷಂ. ನಿಧಂ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ. ವ್ಯಪದೇಶಃ— ಈ ೧೦ ನೆವಂ" (ಕೂಡಿಕೊ. ೧೦೭-೨೪). ೩. ನೆಪ ; ನೆಪ ; ವ್ಯಾಜ : ಗೋಪಕವಂಬಕವಿಂದು . . . ಕಾಮಾರ್ಕಕವಾಚಿಗೆ ಒಪ್ಪದೊಂದು ತನ್ನವದೊಳೆ ಬೆಚ್ಚರಂ ರಥಮನೇಬಿಸಿ ತರ್ಪದ ರಾಮಕೃಷ್ಣರಂ (ಸಮಾ. ೨-೨೪) : ಮೋಸವೆಂಬ ರವಮಿಷದಿಂದರವಿಂನಿ ಪಾಡೆ ಮಜ್ಜೆ ಮುತ್ತುನ ಸರವಂ ಸರಸಿ ಕೆರಗೈಯೊಳೆವಂತಿರ ಜಲಕಣಮಾಲೆ ಮೇಲದೊಂ ರಂಜಿತೋ (ಗಣಿತ. ೨-೬) : ಸುವಿದ ಮಿಷವು ದುಃಖ ವಿಷವು ಹಗ್ಗಿ ಪ್ರಾಣಪೂರಣಾ ! (ಕೂಡಿಕೊ. ೨೪-೭). [ಸಂ.]

ಮಿಷನ್ 'ಮಿಷನ್' ನೋ.

ಮಿಷನ್, ಮಿಶಿನ್, ಮಿಷನ್, ಮೆಷಿನ್ (ನಾ). (ಪಾಕನಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುವುದು. ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಓಟ್ಟು ಮಾಡುವುದು. ಮುದ್ರಣ

ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊಲಿಯುವುದೇ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಯಾಂತ್ರಿಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಯೋಜಿಸಲಾಗಿರುವ ಸಲಕರಣೆ; ಯಂತ್ರ: ನೆನೆಗೊಂಡು ಬಟ್ಟೆ ಹೊಲಿಯುವ ಮಿಷನ್ನು ಬೇರೆ (೩೫೦). ಮಿಷನ್ನು: ಗಿರಾಕಿಯ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಿ ಮಿಷನ್ನು ಓಡಿಸುವುದು . . . ಈ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ (೩೫೩. ೫೦). ಮಿಷನ್: ಮಿಷನ್ ಅಕ್ಕಿಯ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಕೊಟ್ಟಣದ ಅಕ್ಕಿಯ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಸಾರ ಹೆಚ್ಚು (ಸೂಚ. ೦೬೩). ಮೆಷನ್ನು: ಆ ಮೆಷನ್ನುನ ಅಡಾಳುಡಿ, ಅದರ ಧಾಟಿ . . . ಎಲ್ಲಾನ್ನೂ ನೋಡಿ, ಎಳೆ ಮಕ್ಕಳ ಹಾಗೆ ಕೈ ಚಪ್ಪಳಿ ಹೊಡೆದು ಕೂಡೆಂಬಾಟ (೩೫೩. ೩೩). [+ ಇಂ. Machine]

ಮಿಷ್ಣ (ಗು). ೧. ಸಿಹಿಯಾದ: ಪಂಡಿತಮಾಪಾಯರ ಮನೆಯಿಂದ ಮೂವಿನ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮಿಷ್ಣ ಪಾದ್ಯ ಬಂದಿದೆ (೩೫೪. ೪೩). ೨. ರುಚಿಯಾದ: ಸವಿಯಾದ: ರಸವತ್ತಾದ: 'ಮಿಷ್ಣಾನ್' ಪದಾ. ೩. ತೋಯಿಸಿದ: ಒದ್ದೆಮಾಡಿದ. (ನಾ). ೪. ಓತವಾದುದು: ಸವಿಯಾದುದು: ಗಂಡಸರು ಕುರ್ಚಿಯ ಉದ್ದಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಿ ಶಿಷ್ಟವೂ ಮಿಷ್ಣವೂ ಆದ ಧನ್ಯವಾದಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ (೩೫೪. II, ೦೬೩). ೫. ಸಿಹಿತಂದಿ: ಭಕ್ತ. [ಸಂ.]

ಮಿಷ್ಣೋಜನ (ನಾ). ಸವಿಯಾದ ಉಟ; ರುಚಿಕರವಾದ ಭೋಜನ: ತಾನು ಈ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದುದು . . . ಮಿಷ್ಣೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿದುದೂ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷೋಜನವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದುದೂ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ನೆನೆಪಿಗೆ ಬಂದಿತು (೩೫೫. ೨೫). [ಸಂ.]

ಮಿಷ್ಣಾನ್ (ನಾ). ಸವಿಯಾದ ಉಟ; ರಸಕವಳಿ: ಮೃಷ್ಟಾನ್ನ: ಶಿಷ್ಟೋತ್ಕರಮಂ ಮಿಷ್ಣಾನ್ನದಿಂದ[ರ]ತನಿಷಿ ನಿಜ[ಕು]ಳ್ಯಂ ವಿಶಿಷ್ಟೋತ್ಕರ ಮವೃತಾಳ್ಕರಿ (೦೫. XIII, ೩೩೦-೩೩; ೫೫); ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ದುಡ್ಡಿದ್ದರೆ ಮಿಷ್ಣಾನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಯೋತಿ-ಅರ್ಜುನ ಕೆಲಸಗಾರರು ತಮ್ಮಗಳ ಹಾಗೆ ಉಪವಾಸ ಮಾಡುವಂಥ ಲಕ್ಷಣವೇನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ (೩೫೫. II, ೪೩). [ಸಂ.]

ಮಿಸುಕು 'ಮಿಸ್ತ' ನೋ.

ಮಿಸಲಯ (ನಾ). ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ: ಪಟ್ಟೆವಸ್ತ್ರ: ಪೆಂಡಿತಿಯು ಪಟ್ಟು ತಿರುಗೋಡು ಹೆರಕು ಹೆರಕು ಜಿಂಬಿ ಮಿಂಡಿತಿಯು ಪಟ್ಟು ಮೆರವಮ ಮಿಸಲಯ ಮೇಲ್ಬಂದಿ (೩೫೬. ೪೩-೫೦). [←ಆ. ಮಜೂಲ]

ಮಿಸಲ (ನಾ). ೧. (ಸಭೆ ಮುಂತಾದ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರಿ ಗಾದರೂ ನಿರ್ಣಯವಾದ ಉಚಿತವಾದ) ಸ್ಥಾನ: (೩). ೨. (ಸ್ಥೈರ್ಯ, ಬೇದಗಳಿಂ, ಕುದುರೆಗಳು ಪುಂಜಾದುವುಗಳ) ಅಧಿಕೃತವಾದ ತನಿಖೆ: (೩). [←ಆ. ಮಿಸಲ; ಹಂ. ಮಿಸಲ; ಮರಾ. ಮಿಸಲ]

ಮಿಸಿ (ನಾ). ೧. ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು: ಸಬ್ಬಸಿಗೆ: "ಮಿಸಿ ತತಪ್ಪಕ್ಕಿ" (೩೫೭. ೩೩-೩೩); "ತಾರೇಯೇ, ಶೀತಕವಾ, ಭತ್ತಾ, ಮಧುರಿಕಾ, ಮಿಸಿ, ಮಿಶ್ರೆಯಾ-೩ ಸ್ವಾತಿಶ್ಚ ಹಸರುಗಳು" (೩೫೭. ೦೬೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿ ಸಸ್ಯ: ಜಟಾಮಾಂಸಿ. [ಸಂ.]

ಮಿಸಿಕೆ, ಮಿಸಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಕುದುರೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ತೊಡಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರ ಸಾಧನ (?): ಮಿಸುನಯ ಟಂಕಿ ಸೇರಿವ ಮೊಗಮುಟ್ಟಿನ ಮಿಸಿ[೩೫೮. ಸು]ಕಿಯನಾ ಬಾಹಕರು ಒಪ್ಪಿದು ಸೋದರಿಳಿಯದೇವಂತೆ ಕಣ್ಣೆಸೆಯಲಾ ಜುತಿತರಗತಿ (೩೫೮. ೪-೩೩); ಅರಿಗಡಿದ ಪಕ್ಕರೆಯ ಮಿಂಡಿಸಿದ ತಡಿಯ ಮುಜುವ ಮಿಸಿ [೩೫೮. ಸು] ಕಿಯ ಹೇರಳದಿಂ ಬಿಡದಸಿದುದು ರಣಭೂಮಿ (೩೫೮. ೨೦-೪೪).

ಮಿಸಿಕೆ: ಕುದುರೆಯ ಒಂದು ಅವಯವ (?): ಕ(೪)ಳಿದಾಂಕಲದೊಳ ತುನಕವದಸುಗು ಮಿಸಿ(೩)ಕ[೩೫೮. ಮಿಷ್ಣ]ಯಂಬ ಪೆಸರವಕಕ್ಕು (ಆ. ೩೫. ೪-೩೩). [?]

ಮಿಸಿಕೆ 'ಮಿಸಿಕೆ' ನೋ.

ಮಿಸಿರಿ 'ಮಿಕ್ರಿ' ನೋ.

ಮಿಸಿರಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕ್ರಿಮಿ: ಸ್ವರ್ಣಸಗಂಧರೂಪಗಳೆಂಬ: ನಾಲ್ಕುದುನಜಾವ ತಾಯಿ ಪತಂಗ ಕೀಟ ನೋ. . . ತೂನು ತೋರೆ ತೋರೆ ಕೊರಿಗೆ ಮಿಸಿರಿಕೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಿಮತೆ ತರಳ ಕೊಟ್ಟರಿಗಯದವುಲು ಯಂದಿತ್ತೇವಮಾದಿಗಲೊಳಂ (೩೫೮. ೪೪). [?]

ಮಿಸಿಸು 'ಮಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮಿಸುಕು 'ಮಿಸುಕು' ನೋ.

ಮಿಸುಕಾಟ (ನಾ). ಅಲುಗಾಟ: ಚಲನೆ: ಯಾವುದೋ ಹಿಂಬಳಕ ಮಿಸುಕಾಟವೇ ಹಿಗ್ಗಿ ಇಲ್ಲದೋಬಾಗಿ ಕತ್ತಲೆಯು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಾಗಿ (೩೫೯. ೩೨-೩೦). [ಮಿಸುಕು + ಆಟ]

ಮಿಸುಕಾಡು (ಕ್ರಿ). ಅಲುಗಾಡು: ಹೊರಳು: ಅವನು ಮಿಸುಕಾಡದೇ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉಸರಾಡುತ್ತಾ ಮಲಗಿರುವವನು ನೋಡಿ . . . ಗಳಿ ಹಾಕುವವನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು (೩೫೯. ೩); ಭಾಸ್ಕರ ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯನಂತೆ ಮಿಸುಕಾಡುತ್ತಿದ್ದ (೩೫೯. ೨೨). [ಮಿಸುಕು + ಆಡು]

ಮಿಸುಕು, ಮಿಸುಂಕು, ಮಿಸುಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕದಲು: ಅಲುಗು: ಅಲ್ಲಾಡು: ಆ ಬಲೆಯೊಳುತ್ತನ್ನಮತಿ ತೊಡಮಾ ತನ್ನ ಮೊರಾ ನೆನಪಿಸಿನೋಳತೆಗವಸು ಪೋವಂತೆ ಮಿಸುಕದಿರ್ಪದಂ (೩೫೯. ೦೩೩); ಸರೆ ಪರುಗಳಿಲ್ಲ . . . ನಿಮಿಷಮಾತ್ರ ಬಲಿ ಮಿಸುಕದುಸುಂಡದೊಳಿ ನಿಧಂತನುಗಳೆವವು (೩೫೯. ೩೦-೩೪). ೨. ಕಂಪಿಸು: ನಡೆಗು: ಅದುರು: "ಮಿಸುಕುಸ್ತಂದನೇ (ಅದುರು)" (೩೫೯). ೩. ಓಡಾಡು: ಅಡ್ಡಾಡು: ಸಂಚರಿಸು: ತರುಣಮರ ತಂಡದೊಳ ಮಿಸುಕಬರದು ದೇವ (೩೫೯. ೦೩-೦೪); ಎಲ್ಲಿಗೆ ಮಿಸುಕದಿರು ಮನೆಯಿಂದಗಲಿದರು (೩೫೯. ೦೪-೨). ೪. ಚಲಿಸು: ನಡೆ: ದೇಯುಂದಾಗಸದಿಂದಕೂಡತನಿಂದತ್ತಲ್ಲಿ ಪೊಕ್ಕಿ ಮೃಗಮಿಂ ಮಿಸುಕಲ್ ತೀರ್ಗಮ ವೈರಿಗೆ (೩೫೯. ೦೦-೦೦೫); ಅಂತು ಮೂರುತಿಯ ರಥಮಂ ಮಿಸುಕಲೇಯದಿಸುವುದಂ (೩೫೯. ೦೩-೦೩ ೪); ಈ ವಸುಧಾಮಧ್ಯದೊಳಿತ್ತಲ್ ಮಿಸುಕುವನಿತ್ತಲುಬಿಡವಿಕಿತ್ತಿತಿಪಂ (೩೫೯. ೦೪೪); ಸವಿರನ ಮಿಸುಕಲೇಯದೆ ಮುಂದೆ ಮಿಕ್ಕವೆ ವಿಗಡ ವಾಜುಗು (೩೫೯. ೩-೪೩). ೫. ಕದಲಿಸು: ಅಲುಗಾಡಿಸು: ಎಸಕವುಳರು ನೀವೆ ನಮಗನಿಮಿಪರು ಸಂಯೇ ಭಾಷ ಹಿಡುವವ ಮಿಸುಕ ಲಾಗದು ನೀವೆ ಬಾಲವನು (೩೫೯. ೩-೦೩); ಸುರರು ಸ್ತುತಿ ಕರೆಯ ತುಟಿಯ ಮಿಸುಕದವ ಬಡುವ ಎತಕಿ ಬಾಯ ತಡಿದೆ ಹೇಳೊಮ್ಮೆ (೩೫೯. ೦-೪೪-೦). ೬. ತಿರುಚು: ತಿರುಗಿಸು: ಗೌಡರು ಎತ್ತಗಗಳಿ ಭಾಟರ್ ಎಂದು ಬಾರುಕೊಲಿನಿಂದ ಬಿಗಿದು ಬಾಲ ಮಿಸುಕಿದಾಗ ಗುಂಗಣಿ ನಿಗೆ ಅರ್ಥಜೀವ ಬಂತು (೩೬೦. ೩೩). ೭. ಹಿಂಸಿಸು: ಒದ್ದಾಡಿಸು: ಚಡಪಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು: ಕಾಮದ್ವಾರಂ ಸಂಕ್ರಮಿಸಿ ಮಿಸುಕಲೊಡನೆ ನೋಡು ತನು ತನುವಾಯ್ತು (೩೬೦. ೦೩-೩೩). ೮. (ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಉಗ್ರಿತ್ತು: ಬಾಯಿಬಿಡು: ಮಿಸುಕದೆ ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ನಿಜರಾಜತರಾಜ್ಯವಿರುವುದಿ ಸಂತಪ ದೊಳಿಯರ್ಪದಂ (೩೬೦. ೩-೦೩); ಬಸಂಹಿ ಬಗಿವನು ಕೀಚಕನ ನಸುಮಿಸುಕದೊಡೆ ವೈರಾಜವಂದದ ಹೊರ ತೊಡವನು (೩೬೦. ೩-೩೬); ಲ್ಲದ್ದದ ಆಶೆಯನ್ನೆಳ್ಳ ರಾಜಶಿಲ್ಪನಕುಲಮೊಂದಿಗೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನೋತರು. ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಉಳಿದ ರಾಜರು ಮಿಸುಕದೆ ಒಂದು ಕುಣಿತಿಯನ್ನು ತೆತ್ತರು

(೧೭೫೩. ೪೦). ಕೆ. ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿರು : ಸ್ಥಾಯೀದರ್ಶನಮಾಪನೆಯ ಬದಿ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟ ಬಾದದಂತಿರ ಬೆನರು ವಸುಧೆಯೊಂದರಮಾರ್ಗಂ ಮಿಸುಕುವ ಕಲಿಕಾಲದವರಾದ ತಲೆದೋರು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೦೪). ೧೦. ಬರು : ಪ್ರವೇಶಿಸು : ನೊಸಲಿನ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ದೇವತೆಯೊಂದಿಗೂ ಲಾಂಛನದೊಡನೆ ಮಿಸುಕಲಮ್ಮನು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೦೪). ೧೧. ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ತಲೆದೋರು : ಕಿಸುರುಗುವಳಿ ಬಂದಿ ಗಣಿತನ ಮದುವೆಕಮಾಸಿರಲೇನಾ ಚೆನ್ನಪವನಿತ ರಾಜ್ಯದೊಳ್ ಮಿಸುಕವು (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೪೦); ಪುಟ ಮಸುಕನ್ನಾಯ ಛೇದ ವಂಚನೆಗಳು ವಸುಧೇಶ್ವರನ ರಾಜ್ಯದಲಿ ಮಿಸುಕಲಮ್ಮನು (೪೭೫. ೭-೭೩); ಮಿಸುನಿಯೊಡೆಯಂ ಮಿಸುಕುವುದಾರಿಯಂತೆವ ನುಡಿಗಳು ಕೇಳುವ ಬಿರತಗತನ ಮದದಿ . . . ಸಂದೇಶವಂ ದೂತಮಾಬಿದಿ ಕಳುಹೆ (ಗುಣ. ೨-೦೬). ೧೨. (ಅಲಂ) ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗು. - ಅರ್ಥವು ಗೋಚರಿಸು : ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಮೃದುವಾಗುವ ಸತ್ಯತೆಯೆಂದೂ ಕೆನ್ನದವಂ ಚಿಂತಿ ಕೂಡಲಾಡವಟ್ಟಿ ಮಿಸುಕದ ಸತ್ಯದವನಿಕ್ಕು ವವನಂ ಕವಿಯೇ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦). ೧. ಮಿಸುಕು : ೧. ಆ ಪರಕಾಂಕ್ಷೆಯಂ ಮುರಾಂತಕಂ ಭರದೊ ಕನ್ನ ದಕ್ಷಿಣಕಾಗ್ರದೊತ್ತೆ ಮಿಸುಕದಿವು (ಕುಣ. ೨-೪೦). ೨. ಇದು ಭಂದಸ್ಥಿತಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. ಮಿಸುಗು : ೧. ಅಂಚಿದವನ ಮಿಸುಗದ ಮಂಚುಬರಚರ ಮಲ್ಲದ ಚೆಕ್ಕೋರಮಂಗಳಣ್ ಸತಿಯಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦); ತಿರುಕುಟುಪ್ಪ ತೊಡನೆಯ . . . ಅನಗಮೊಂದವನಿಗನಕ್ಕೆ ಮಿಸುಗದಭವವದೊಳಿವು (ಕುಣ. ೨-೪೦). ೨. ಕೊಂಬಿನೊಳ್ ಮಿಸುಗು ಮಿಸುಗುತಿರ್ವ ರಾಜಕುಮಾರಂ ಅಂದೆಯಂದೇ ಬಗದು . . . ಮಿಟ್ಟು (ಕುಣ. ೨-೪೦). ೧೧. ಅನಂ ತವೊವನದೊಳ್ ಪಲಕಾಲಂ ತಪ್ಪಿಯೆ ಕೇವಲಜ್ಞಾನಂ ಪುಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ವನ್ನಂತರದಾಪ್ತಮಾರ್ಗವಾಪನೆ ಮಿಸುಗಿ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦); ದಿಲುಗುದುರೆಯೊಳ್ ಬೆನಗೆ ರಾಜನಂದನಿಗೆ ದಮ್ಮಾಳಲಾಗ ಮಿಸುಗುವ ಮಿಲಧೂಳಿಯೊಡಲಾ ಸುಳಿಗಾ ಪಯಿಸಿ ಕಾಲದೊಳಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦).

[ದೇ. ೩ ಕಾಳ. ಮಿಸು : ಕೆಲ. ಮಿಸುಕು, ಮಿಸುಗು : ತೊಡ. ಮಿಸು] ಮಿಸುಕು (ನಾ). ೧. ಅಲಂಕಾರ : ಅಲಂಕಾರ : "ಮಿಸುಕುನೊಳಗಲ್ಪಂ ತಡದೊಳಿವೆ" (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦); ಮೊದಲ ನಿರ್ವಾಚ್ಯವೊಂದಾದ ವಸ್ತು . . . ಅದೊಳಗೆ ಸ್ವಂ ತೋಟದುದೇ ಮಿಸುಕು (ಕುಣ. ೨-೪೦). ೨. ಕಂಪನ : ನಡುಕ : ಅಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲಿಸಿಕೊಂಡು ಮಿಸುಕುವ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿರುವಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦). [ಮಿಸುಕು] ಮಿಸುಗು (ಕ್ರ). ಕೆದರಿಸು : ಅಲಂಕಾರಿಸು : ಮೇಲಿಂದ ವಸವಮಂ ಮಿಟ್ಟುಕೊರೆ ಮಿಸುಗಲು . . . ನವಕುಸುಮಾಕೋಮಲೆಯರುಗಳೊಡನೆ ಯೊಡನೆ ಭರವದಿ ನಡೆತರತಿದರ್ಶಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦).

[ಮಿಸುಗು (< ಮಿಸುಕು) + - ಇಟ್ಟು] ಮಿಸುಗು 'ಮಿಸುಕು' ನೋ.

ಮಿಸುಗು (ಕ್ರ). ೧. ಹೊಳೆ : ಪ್ರಕಾಶಿಸು : "ಮಿಸುಗು-ಕಾಂತಿ" (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦); ಕುಸುಮದೇವ ಮಿಸುಗುವವೊಂದೊಬ ಮೋಗಿ ಕಿಟಿದು ಬೆಗಂ ಮಿಶ್ರಮಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦); ಮಿಸುಗುವ ರತ್ನತೋರಣಗಣಗಳೊಡನೆವಿವಾನದೊಳ ಗುಳ್ಳಿಸದವು (ಕುಣ. ೨-೪೦); ಮಿಸುಗುವ ಅರಂ ತೋಪ್ಪ ಕನ್ನವರಂ ಚೆನ್ನದರೆ (ಕುಣ. ೨-೪೦). ೨. ಕಂಗೊಳಿಸು : ಮನೋಹರ ವಾಗಿರು : ತೋರಿಸು : ಮಿಸುಕ ರಣತರಂಗನೊಡಂಬಡನಾಗದ ತನ್ನೊಳಂತು ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪ ದೂರ ವೀಣೆಯನಾ ಸುರತಪ್ರವೀಣೆಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦); ಸದವಿಧವಾದಂತಿರ ಮಹನೀಯಶ್ರುತಿಶ್ರುತಿ ಮಿಸುಗಿ

ಕುಭವವನಿಸಿದನಂ ಕಂಡಂ . . . ಆ ಮಹಿಮೆ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦); ಜೀವ ದಯಾರಸಂ ಮಿಸುಕ ನಿನ್ನಯ ಮೊನರದೊಳ್ ಮಿಶ್ರರಾಜೀವಂ ದಿಂದ ಕುಂದದ ವಿಶಾಖಾಸುಮಂನಂತು ಭವ್ಯವೊಂದರಯನಾಗುಕ್ಕೆ ದಾಗಿ ಕಾರಣಮಾದುದು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦). ೩. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರು : ಮೇಲಾಗಿರು : ಬಹುಮಟ್ಟದ ರುಚಿಯಂ ಸೈರಿಸಲಾಡಿದ ಧರ್ಮವಾಣ್ಣ ಕೊಲ್ಲಿನ ದಯೆಯಂ ಮನುಷ್ಯೋಳುಮದುವೊ ಮಿಸುಗುವ ಸದ್ವರ್ತ ಮೊಂದು ನಂಬುವುದ ಬುಧಂ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦); ಇಂತದೊ ಮತಿಪ್ರಕೃದ ಮಿಸುಗುವ ಜನವಣ್ಣ ಕಲೆ ತಪ್ಪಿನು ಪಟ್ಟಂ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦).

ಮಿಸುನಿ (ನಾ). ೧. ಚಿನ್ನ : ಬಂಗಾರ : "ನೊನ್ನೆ ಕಸವಂ. ಚೆನ್ನೊನ್, ಮಿಸುನಿ-ಈ ೪ ಸುವರ್ಣಂ" (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦); ಮಿಸುನಿಯೊಡಲಾದ ಕೆಟಕ ಮಹಿಮೆ ತೊಡವುಗಳು ಮಿಸುನಿಯೊಡನೆ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪಾಗಿ ಬಲ್ಲದೆ ಹೇಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦); ಅಸ್ಥಾನದಲಿ ಮಿಸುನಿಯ ಹೊಂಗಳೊಡನೊಡನು ಹೊಲವಡಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೦); ರಸ ಹೊಲವೆಂಬದಲಿ ಹುಡುಗಿದ ಮಿಸುನಿಯೊಡನೆ (ಕುಣ. ೨-೪೦). ೨. ಮೆರುಗು : ಗಿರೀಚು : ಹೊಳಪು : ದುರ್ಗತನು ತರದು. ಕಿವಿಯರ ಕೇಳುವವಂ ಮಿಸುನಿಯಾಗದ ಕೆಳಗೊಡು ನುಡಿಯುವವಂ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦); ಬಹುಮತಿ. ಮಿಸುಕು ನೆನೆಯ ಮಿಸುನಿಯನ್ನು ಲೇಖಿ . . . ಕೇಳಿದಳು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦). "ಮಿಸುನಿಸು" ಪದಾ. ೩. ಪರಿಶುದ್ಧ ವಾದುದು : ಅಪ್ಪಟ : ಮಿಸುನಿಯ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಒರಗಲ್ಲಿ ಹಂಗೇಕೆ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦); ಮಿಸುನಿಯು ಪುಣ್ಯ ಪಲ್ಲಾಡೊಳುಳ್ಳುತಂಬಡೆಯಲ್ಪ ಕೂಡ ತೆತ್ತಿದ ಸಮಸ್ತರತ್ನರಾಜಿಗ್ ಪದಿದುಳ್ಳೆ (ಕುಣ. ೨-೪೦).

ಮಿಸುನಿಗಾಲ ಮಂಚ = ಚಿನ್ನದ ಕಾಲಾಗಳುಳ್ಳ ಮಂಚ : ಅಂಚಿನವರ ಪಾಸನುಳ್ಳ ಮಂಚವು ಮಿಸುನಿಗಾಲ ಮಂಚ . . . ಅಲ್ಲಿಗಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ತೋರ್ವು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦). ಮಿಸುನಿಯ ಕೆಲಸ = ಬಂಗಾರದಲ್ಲಿ ಅಭರಣ ಇಟ್ಟಾಡಿಸುವುದಾದ ಕೆಲಸ : ಚಿನ್ನದ ಕುಸುರಿಗಲಸ : ಮಿಸುನಿಯ ಕೆಲಸದೊಳಗೆ ರತ್ನಂ . . . ಶಿವತತ್ತ್ವದೊಳು ಕೂರ್ತು ಕೆಲಸದಾ ಪ್ರಾಪ ದಂತರಂಗಿ ಪವನೊಳೊಡನಿಪ ಮಂತ್ರೀಶನದಂ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦). ಮಿಸುನಿಯ ದಟ್ಟಿ = ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳುಳ್ಳ ಬಟ್ಟೆ : ಪೀತಾಂಬರ : ಮಿಟಗುವ ಮಿಸುನಿಯ ದಟ್ಟಿ ಕೆಟಿಯೊಳಿಟ್ಟು ಮೆಟ್ಟಿವ ರತ್ನದ ದಾಟಿದ ಒಡೆಯನೊಗದ ಖಡ್ಗವಿಡಿದು ಕೆಲಸದ ಬಂದ ಕರಿಸಿಹನಂತೆ ರಂಜಿಸಿದ (ಕುಣ. ೨-೪೦). ಮಿಸುನಿಯ ದಟ್ಟಿ = ಚಿನ್ನದಿಂದಾದುದೆಂದೂ ನಡೆವಲಾದ ಪರ್ವತ : ಮೇರು : ಉಪ್ಪಿ ಮುಟ್ಟಿದುದಾ ನಿರ್ಜರ ಲೋಕಮನಾ ಮಿಸುನಿಯ ದಟ್ಟಿ (ಕುಣ. ೨-೪೦). ಮಿಸುನಿವಸುವವನು = ಚಿನ್ನದ ಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಬಂದವನು : ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ : ಬ್ರಹ್ಮ : ಮಿಸುನಿವಸುವವನ ತರೆಯ ತಳಿದು . . . ಕರಣಸುವ ಮೊಳಗಿದಲೆಯ ಕಂಡುಗೆ ಮತಿಯುಸುವೊಡನವದೊಳು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦).

[ದೇ. ೩ ಕೆಲ. ಮಿಸು, ಮಿಸು, ಮಿಸು, ಮಿಸುಮಿಸು, ಮಿಸುಮಿಸು, ಮಿಸುಮಿಸು]

ಮಿಸುನಿಗಲಸ 'ಮಿಸುನಿಗಲಸ' ನೋ. ಮಿಸುನಿಗಟ್ಟು (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದ ರೇಪ : ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಮೆರುಗು : ಭೂರಮೆ . . . ನಳನಳಿಸುವ ಕೊಳ್ಳೊಲಮಂಟ ಮಿಸುನಿಗಟ್ಟಿನ ಪೊಗುವು ಸಮಂ ತೊಟ್ಟು ಕಣ್ಣಿಡ್ಡಮಾದಳ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨-೪೦).

[ಮಿಸುನಿ + ಗಟ್ಟು]

ಮಿಸುನಿಗಪ್ಪಟ (ನಾ). ಹರಕಾರಿ ಬಟ್ಟೆ : ಪೀತಾಂಬರ : ಮಿಸುನಿಗಪ್ಪಟ ಬಿದ ಉತ್ತರಿ ಮುಮಾತಿಗೆ ಸಲೆ ರುದ್ರನೊಡಲಾ (ಕುಣ. ೨-೪೦).

[ಮಿಸುನಿ + ಕಪ್ಪಟ (< ಕಪ್ಪಡ)]

ವಿಷಯನಿಗರು (ನಾ). ಬಂಗಾರವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಎರಕ ಹೊಯ್ದು ರಚಿಸಿದ ಗೊಂಬೆ : ಚಿನ್ನದ ಎರಕದ ಪುತ್ಥಳಿ : ಅರಳ ಸುಲ ಸೊನ್ನಾರಂ ಪಲ ಪೂ ಪರಲೊಸಿದ ಪಾಸಂಗ್ಗು ಬಡಲೊಗಂಗಿ ವಿಷಯನಿಗರುಗಳನ್ನಗುರಿಹಿತದ ಮಾಣಿಕವತ್ತಿಗೆಯ ಬಡಲ (ಕಪಾಣ. ೪-೪೭) : ವಿಷಯನಿಗ ಮವ ಕಂಡರಿಸಿ ಯಂಗಜಶಿಲ್ಪಿ ವಿಷಯನಿಬಣ್ಣವನಿಡಲೆಂದು ಪೊಸದಗ್ನಿಯಂ ಕಾಸಿ ಬಸುಯಾಣುವವೊಲು ಬಲುಬಿಸಿಲಕಲಾರಿದುದು ಭೂಮರನಾ (ಪ್ರೀತಾಂ. ೪-೨೫).

[ವಿಷಯನಿ + ಕರು]

ವಿಷಯನಿಗಾಸು (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ : ಬಂಗಾರದ ಕಾಸು : ಭದ್ರ ಗಾಯಕಂಗಂ ಮೆಚ್ಚಿ ವಿಷಯನಿಗಾಸೊಂದಿದ್ದು (ಕಪಾಣ. ೭-೪೩).

[ವಿಷಯನಿ + ಕಾಸು]

ವಿಷಯನಿಗುಂಡಿಗೆ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಪಾತ್ರೆ : ಮುಗುಡುಮು ನೆರೆವೊಲೆಯೆಂಬ ವಿಷಯನಿಗುಂಡಿಗೆಗಳನ್ನುರವೊಳಗಿಟ್ಟು . . . ಸುರತಾಂಭೋನಿಧಿಯೊಳ ಗೊಗುವಿಗ ತೇಂಕಾಡಿದನರಸಂ (ಕಪಾಣ. ೬-೨೪). [ವಿಷಯನಿ + ಗುಂಡಿಗೆ]

ವಿಷಯನಿಗಲಸ, ವಿಷಯನಿಗಲಸ (ನಾ). ಬಂಗಾರದಲ್ಲಿ ಅಭರಣ. ವಿಗ್ರಹ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ : ಚಿನ್ನದ ಕೆಲಸ : ವಿಷಯನಿಗಲಸದ ಪುತ್ಥಳಿ ಮತ್ತನುವು ಘಟಿಸಿಕೊ (ಕಪಾಣ. ೨೩-೩೯). ವಿಷಯನಿಗಲಸ : ವಿಷಯನಿಗಲಸ, ಕೆತ್ತನ, ಬಣ್ಣ ಎಂಬಿವು ಆದರೆ ಬಿಡುವನ್ನೂ ಹೊಲಬನ್ನೂ ಸಾರುತ್ತವೆ (ಕಪಾಣ. ೨೩೬). [ವಿಷಯನಿ + ಕೆಲಸ]

ವಿಷಯನಿದಾಮರೆ (ನಾ). ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಕಮಲ : ಹೊಂದಾವರೆ : ಎಷ್ಟ ಮೊಗಕ ಸರಿಯನ್ನ ಬಹುದೇಯೆಂದು ಚಿನ್ನ ವಿಷಯನಿದಾಮರೆಯ ತನ್ನ ಕೈಸಹವಿದಿದಂತೆ ಒಡೆದೊಂದು ಹೊನ್ನೊಳಿಸಿದ ಡವಕೆಯನು (ಪ್ರೀತಾಂ. ೨-೩೬). [ವಿಷಯನಿ + ತಾಮರೆ]

ವಿಷಯನಿಪಟ್ಟಿ 'ವಿಷಯನಿಪಟ್ಟಿ' ನೋ.

ವಿಷಯನಿಬರಹ (ನಾ). ಬಂಗಾರದ ಚಿತ್ರಣ : ವಿಷಯನಿಬರಹದ ಪಾವರಣ ಬಸವ ಗಲ್ಲದ ಮದಧಾರೆಯಿಂದಾನೆಗಳನ್ನಿ ಬಂದುವು ರಾಯನಡೆಗೆ (ಕಪಾಣ. ೨೦-೩೩). [ವಿಷಯನಿ + ಬರಹ (< ಬರಹ)]

ವಿಷಯನಿವೊಗ (ನಾ). ಪ್ರಕಾಶವಾಸವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವನು : ಅಗ್ನಿ : "ಮರಗೊಟಂ . . . ವಿಷಯನಿವೊಗಂ, ಹಗ್ಗಂ ಕಟ್ಟು, ಇಂಗಕಂ. ಎಲಗಳೆಯಂ . . . ಈ ದಿಶಿ ಅಗ್ನಿ" (ಕಪಾಣ. ೪೯-೫೩) : "ವಿಷಯನಿವೊಗ ಸಗ್ಗಿ ಗರಹವೆನ್ನಲಗ್ನಿಯುಭಿಧಾನಂಗಳ" (ಕಪಾಣ. ೫೩).

[ವಿಷಯನಿ + ವೊಗ]

ವಿಷಯನಿಪಟ್ಟಲ್ (ನಾ). ಬಂಗಾರದ ಬಟ್ಟಲು : ಎಸೆವ ಪೊಂಬರಿವಾಣ ವಿಷಯನಿಪಟ್ಟಲ್ಗಳಿಂ . . . ಪಾಲೊಕ್ಕರ್ಗಳಿವು ಬಗೆಗೊಳಿಸಿ ಪೊಸಕನಿಸಿ ರಲ್ಪವಿದನಪಟ್ಟುತಂ (ಪ್ರೀತಾಂ. ೭-೪೪). [ವಿಷಯನಿ + ಪಟ್ಟಲ್]

ವಿಷಯನಿಪಟ್ಟಿ, ವಿಷಯನಿಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ಪೀತಾಂಬರ : ಜುರತಾರಿ ವಸ್ತ್ರ : ಬಿಸಿ ಬಿಸಿಲನುಟ್ಟುಳುಬಂತೆ ಬಿಡುಟ್ಟು ವಿಷಯನಿಪಟ್ಟಿ ವಿಷಯನಿಗುತ್ತಿರ (ಕಪಾಣ. ೩-೦೯ ೪). ವಿಷಯನಿಪಟ್ಟಿ : ಅವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಛಾಛಾಛಾಪ ತೀವಿದ ವಿಷಯನಿಪಟ್ಟಿಗಳು (ಕಪಾಣ. ೪-೯).

[ವಿಷಯನಿ + ಪಟ್ಟಿ]

ವಿಷಯನಿಪತ್ತಿಗೆ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಕುಂದಾದ ಕೆಲಸ : ಒಲೆ ಮನ್ನಾಫನ ಮನೋರಥಕ್ಕಿಡ ಗಾರಿಯಂತಾಗಲಂತದಲ ಮೇಲಿಟ್ಟ ವಿಷಯನಿಪತ್ತಿಗೆ ಯೆಂದನೆ ತಿವಿಯೋಲೊಟ್ಟುರವಾ ಸತಿಗೆ (ಪ್ರೀತಾಂ. ೩-೨೨).

[ವಿಷಯನಿ + ಪತ್ತಿಗೆ (< ಪತ್ತಿಗೆ)]

ವಿಷಯನಿಪಲ್ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಮಲೆ : ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿ : ಆ ಕುಶಲವತಿ ಕಟ್ಟಾಸೆಯಂ ಕೊಟ್ಟನೆ ಮೆಟ್ಟಿನಿಬಾಯತ್ತಾ ವಿಷಯನಿಪಲ್ ಮಸಗಿದ ಕಣಾಪುದನೆ (ಕಪಾಣ. ೩-೨೩ ೪). [ವಿಷಯನಿ + ಮಲ್]

ವಿಷಯನಿವಾವುಗೆ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಪಾದುಕೆ : ಬೆಳ್ಳದ ಮ ಬೆಳ್ಳದಿಗೆ ವಿಷಯನಿವಾವುಗೆಯೊಟ್ಟು (ಕಪಾಣ. ೦೩೦-೦೪). [ವಿಷಯನಿ + ವಾವುಗೆ]

ವಿಷಯನಿವೆಟ್ಟಿ (ನಾ). ಚಿನ್ನದಿಂದಾದುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಪರ್ವತ : ಮೇರು : ವಿಷಯನಿವೆಟ್ಟಿ ನೋಡೊಗಮಲೆಂದೊಸದು ನೀಡಿಕೊ ಕಡಲೆಗೆರಡೊಳಿಸುವ ತೋಳ್ಳಳನೆನಿಸೆ ಸಾಲಿಟ್ಟುದೊ ದಿವಿವ್ಯಂದ (ಕಪಾಣ. ೩೩-೩೦). [ವಿಷಯನಿ + ವೆಟ್ಟಿ]

ವಿಷಯನಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೊಳೆ : ಫಲಫಲಿಸು : ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ವಿಷಯನಿ [ನಿ] ಪ ಪೊಂಗಿಟ್ಟಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಬರಣ (ಕಪಾಣ. ೨೬-೪). ೨. ಕಂಗೊಳಿಸು : ತೋಭಿಸು : ವಿಷಯನಿ [ನಿ] ಪ ದೇವತಾತಿ ಅಂಬುಧರ ವೃದ್ಧತ ಕುಶಲ ಸುಕೃತ ಬೃಹತಿ ವೀತಾದ್ಯರು ಪಸುಧೆಯೊಳಗೆ ಏಸು ಪೂ ಮೂಡದರೊ (ಕಪಾಣ. ೦೦-೦). [ವಿಷಯನಿ + ಇಸು]

ವಿಷಯನಿಪು (ನಾ). ೧. ಕಾಂತಿ : ಪ್ರಕಾಶ : ಹೊಳಪು : ಕುಬಿಸಿಲ ವಿಷಯನಿನು ಪಡುವಣ ದೆಸೆಗಮಲಂಜನಲೊಡರ್ಪತ್ತಿನದಿಂಬಂ (ಕಪಾಣ. ೨೩೬) : ಪಸುನಿಸು ತನ್ನ ನಯನಪ್ರಸರಂ ಜಿನಪದಮವೆಂದುಮುಂಡಲಮಂ ಭ್ರಾಜಿಸಿ ಬಳಸಿದ ನಕ್ಷತ್ರದ ನಿಮಿಷಂ ತಾಳಿದವು (ಕಪಾಣ. ೯-೯).

೨. ಮನೋಹರತೆ : ರಮ್ಯತೆ : ಅಮರ್ಧನ ಪೊಸನೋನಯ ಸುರಿದು ದೆಂಬಿನ ಪೇಲೊರ್ವರ್ ವಿಷಯನಿಸೆಯ ಪಾದಿವರ್ (ಕಪಾಣ. ೦೦-೨೩). [< ವಿಷಯನಿ + ಇಪು]

ವಿಷಯನಿಪೋಣು (ಕ್ರಿ). ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಸೂಸು : ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಬೀರು : ವಿಷಯನಿಯು ಚಾವಡಿ ಎಸೆವ ರನ್ನದ ಲೋವೆ ವಿಷಯನಿಪೋಣುವ ವಜ್ರಗಂಭ (ಕಪಾಣ. ೦೦-೪೦). [ವಿಷಯನಿ + ಪೋಣು]

ವಿಷಯನಿಪೋಣು (ಕ್ರಿ). ಹೊಳಪೇರು : ಮಿಂಚು : ಅಸಮತರ ಕ್ಷುಧಾಗ್ನಿ ನೆಲೆ ನಂದೆ ಬಸವ್ ವಿಷಯನಿಪೋಣು ಪೊಂಗಿ . . . ದಂಪತಿಚೋರಬಯಂ ನಲಿರಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗಂತೆದುದು (ಕಪಾಣ. ೯-೩೩).

[ವಿಷಯನಿ + ಪಿಟ್ಟು (< ಪಿಟ್ಟು)]

ವಿಷಯನಿವಲ್ಲಿ (ನಾ). ಚೂರು : ತುಂಡು : ಉದೇದೊಳು ನನೊ ಮರ್ದಿಸಿದ ಸೊಚ್ಚಗೆಯು . . . ಜದನಳಿದು ಅಟ್ಟಿಕುಟ ವಿಷಯನಿವಲ್ಲಿಯಂ [ಕಪಾಣ. ೦೦೦] ಕುಯಿದು ಚೆರುಂದಿ ಪುಟ್ಟಿವಾಲೊಳು ಪಾಕಿ ಪರಿಮಳನೆ ತಾಣೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಾಯಸ (ಕಪಾಣ. ೩-೦೦) : ಪುಸಿಯೇಕೆ ನಿಮ್ಮವರ ಯ್ಯೆಂದು ಬೇಗದಿ ಮುಸುಂಡೊಡೊಪದಿದ ನಾನು ವಿಷಯನಿವಲ್ಲಿ [ಕಪಾಣ. ೨೦೦೦] ಮಾಡಿ ಕೆಂಡಿಸಿಕ್ಕಿ ಪೊಗುವನು (ಕಪಾಣ. ೯-೦೦೦). [?]

ವಿಷಯನಿಪೂತ್ರ (ನಾ). (?) : ನಿಮಿಷಾರ್ಧದಿಂ ತನ್ನೊಟ್ಟಿತಕಾರ್ಯಮಂ ವಿಷಯನಿಪೂತ್ರಮಂ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟುದಜಾಂ ತ್ರಿಲೋಕದೊಳಂ ತ್ರಿಕಾಲದೊಳಂ ಸಮ್ಯಕ್ವದಿಂ ಬಿಟ್ಟು ಹಿತಮಪ್ಪ ವಸ್ತು ವೆಚ್ಚಿಲ್ಲಂ (ಕಪಾಣ. ೦-೨೩ ೪). [?]

ವಿಷಯನಿ, ವಿಷಯನಿ (ನಾ). ಈಜಿಪ್ಟ್‌ದೇಶ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಾಂಗ : ವಿಷಯನಿಬತ್ತನೆಯ ವಮರಿ ತಲೆದೋರಿತೇ ? (ಗೊಡ್ಡೆಣ. ೦೩-೨೨). ವಿಷಯನಿ : ಈ ಸೀಮೆಯಿಂದ ಇಂಗ್ರೀಷ ಫೌಜಾ ವಿಸರಿಸ ಸೀಮೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಘಾಜಿಗೆ ಕುಮಳು ಮಾಡಿ, ವಿಷಯನಿ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಫರಾಶಿಸರ ಕೈಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದ ಕಾರಣ (ಗೊಡ್ಡೆಣ. ೨೨೪).

[< ಆ. ಹಂ. ವಿಷಯನಿ : ಮರಾ. ವಿಷಯನಿ]

ವಿಷಯನಿ (ನಾ). ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವವಳು : ಅಡುಗೆಯವಳು : ಏನು ಚೆಪಾ! ರೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿಕೊಡುದಿದಿಯಾ ? ವಿಷಯನಿಯಾಗುವೆಯಾ ? (ಕಪಾಣ. ೦೩೬).

[< ಹಂ. ವಿಷಯನಿ, ವಿಷಯನಿ]

ವಿಷಯನಿ 'ವಿಷಯನಿ' ನೋ. ವಿಹರಣೆ 'ವಿಷಯನಿ' ನೋ.

ಮಿಹಿಕಾಕರ (ನಾ). ಹಿಮಕಿರಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ; ಚಂದ್ರ :
ಇವರಭೂಗಮನವಾದ ಮಿಹಿಕಾಕರವಾಚಕವಾದವನೋಳ್ ಬರೆ
(ಪಾಠ್ಯ. ೧-೧೩-೬). [ಸಂ.]

ಮಿಹಿಕೆ (ನಾ). ರಿ. ಮಂಜು ; ಹಿಮ ; ಇಬ್ಬರಿ : "ಪ್ರಾಣಿಯಂ . . .
ಮಿಹಿಕಾ ನೀಹಾರ : ಈ ರಿ ಮಂಜು" (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦೬-೨೬).

೨. ಕರ್ಪೂರ. [ಸಂ. ಮಿಹಿಕಾ]

ಮಿಹಿರ (ನಾ). ರಿ. ನೇಸರು ; ಸೂರ್ಯ : "ಆದಿತ್ಯ : . . .
ಮಿಹಿರ ; ವಿರೋಚನ : . . . ಶ್ರಯಾತನು : ಈ ೪೭ ಆದಿತ್ಯನ
ಪೇರು" (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೩೬) ; ಮಿಹಿರ ಪ್ರದೋಷಸಂಧ್ಯಾಭವನ
ಸಮಯದೊಳ್ ಪದ್ಮನೀಪಂಡದೊಳ್ ಪೊದಬ್ಬು ಹಬ್ಬದೊಂಗಳಾರಂ(?)
ನೀರೊಳಗಾ ಮುಗುಳೊಳ್ ಸಿಲ್ವ . . . ಇದೃತ್ಯು (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೦೩).

೨. ಚಂದ್ರ. ೩. ಮೋಡ ; ಮುಗಿಲು. ೪. ಗಾಳಿ. ೫. ಮುಂದುರೆ ;
ವೃದ್ಧ. ೬. ಎಕ್ಕದ ಗಿಡ. [ಸಂ.]

ಮಿಹಿರನಂದನ (ನಾ). ರಿ. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಕರ್ಣ :
ಅಹತನಿಟ್ಟಳಕಾಕೆ ಕಲದರಿ ಮಿಹಿರನಂದನನಚ್ಚಡಂಬಿನ ಲಹರಿ ಮುಸಗಿತು
(ಪಾಠ್ಯ. ೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಮಿಹಿರಬಿಂಬ (ನಾ). ಸೂರ್ಯಬಿಂಬ ; ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ : ಮಿಹಿರ
ಬಿಂಬವ ಕಾಣದೀ ಸ್ವಪಮಹಿಗಿದು ವಿಧಿಯೇ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೪-೬೨). [ಸಂ.]

ಮಿಹಿರಾರ್ಥ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನು ಚರಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ; ಆಕಾಶ :
ಬಹುಧಾಮದೀಪಿ ನಿರಿದುರ್ವು ಮಿಹಿರಾರ್ಥದೊಳಾಜನೆಯನೊಡರಿಸಿ
ಲಂಕಾರಹನಮಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦-೧೪). [ಸಂ. ಮಿಹಿರಾರ್ಥನ]

ಮಿಹಿರಾಬು, ಮಿಹರಬ್ (ನಾ). (ಮಸೀದಿ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟಡದ)
ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಕಮಾನಿನಾಕಾರದ ರಚನೆ ; ಇದೊಳಗಿನ
ಮಿಹಿರಾಬಿಗೆ ಚನ್ನದ ಮುಲಾಮು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೦೩).

ಮಿಹರಬ್ : ಮಿಹರಬ್ ಹಜಾರದ ಪತ್ತಿಮಗೋಡೆಯಲ್ಲಿನ ಗೂಡು
(ಪಾಠ್ಯ. ೧೩). [೪-ಆರ. ಹಿರ. ಮಿಹರಾಬ್, ಮೇಹರಾಬ್ ; ಪರಾ.
ಮೇಹರಾಬ್, ಮೇಹರಬ್, ಮೇಹರಾಬ್]

ಮಿಹಿರಾಳು (ನಾ). "ಕಿರಿಯ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ (?) (ಪಾಠ್ಯ. ೧೩) ;
"ಪಟುಭಟಿ" (ಪಾಠ್ಯ. ೪. ೧೩) ; ೮[ಪಾಠ್ಯ. ಅನು] ಮಿಹಿರಾಳು
ಛೇದದೊಳೊಳು (ಪಾಠ್ಯ. ೨೨). "ದೇವರಾಳು" ಪರಾ. [?] .

ಮಿಳ್ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಅಲುಗಾಡು ; ಚಲಿಸು : "ಮಿಳ್ಳಿಸು" ಪರಾ.
೨. ಪಟ್ಟು ; ವ್ಯಾಪಿಸು : "ಮಿಳ್ಳಿಟ್" ಪರಾ. ೨. "ಮಿಳ್ಳಿಸು"
'ಮಿಳ್ಳಿಟ್' ಎಂಬ ಎರಡೂ ಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕವಿಗಳಿಂದ
ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಇಸು' ಮತ್ತು 'ಇಟ್'
ಎಂಬುವು ಸೇರುವುದರಿಂದ. ಮೂಲರೂಪವಾಗಿ 'ಮಿಳ್' ಶಬ್ದವು
ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗಗಳು
ದೊರಕಿಲ್ಲ.

ಮಿಳಕತ್ 'ಮಿಳವಿತ್ತು' ನೋ.

ಮಿಳವಿತ್ತು, ಮಿಳಕತ್ (ನಾ). ಆದಾಯ ; ಉತ್ಪನ್ನ : ಕಾಕಾನ
ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಆವರ ಮುದ್ದ ಮಿಳವಿತ್ತಿನ ಆಶ್ರಯಲ್ಲಿದೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೧, ೧೩).

ಮಿಳಕತ್ : ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋದ ಮತ್ತು
ಅನ್ಯದೇಶೀಯವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗದ ಶಬ್ದಗಳೆಂದರೆ - ಕಚೇರಿ . . .
ಬಾಬತ ; ಮಿಳಕತ್ ; ಸರಕಾರ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೩).

[೪-ಆರ. ಮಿಲ್ಕತ್ ; ಪರಾ. ಮಿಳವಿತ್ತು, ಮಿಳಕತ್, ಮಿಳಕತ್]

ಮಿಳನ 'ಮಿಲನ' ನೋ.

ಮಿಳಮಿಳ 'ಮಿಳ್ಳಿಳ' ನೋ.

ಮಿಳಮಿಳನ 'ಮಿಳ್ಳಿಳನ' ನೋ.

ಮಿಳಿ, ಮಿಣ್ಣಿ (ನಾ). ರಿ. ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೇಡು ಮಾಡಿದ
ಹಗ್ಗ ; ತೊಗಲಿನ ಹಗ್ಗ : ನೂಟಾದಿನ ಬಾಲಮಂ ಮುರಿದೊಡೇಂ
ಮಿಳಿ[ಪಾಠ್ಯ. ೧]ಯಕ್ಕುಮೆ ಕಣ್ಣಿಯಕ್ಕುಮೆ . (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೨೪) ;
ಪೆಗಲೊಳ್ ತಗುಳ್ಳ ಮಿಳಿಗಳಂ . . . ಪುಗುತರೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೪೩) ;
ಮಿಳಿ ಪೆಗಲೊಳ್ ಕೆಯ್ಯೋ ಸಂಬಳಗೋರಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೨೩).

೨. ಹಗ್ಗ ; ಪಾತ : ಲಲಿತಲತಾವೃದ್ಧಶಾಖಾವರಿ ಮಿಳಿಯಾಗೊವ್ವ
ರೊವಗಂ ತೂಗಿ . . . ಉಯ್ಯರಾಡೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೪೩) ; ಸೌರಭೇ
ಯಂಗಳ್ . . . ನಡುಕೋಡುಪರಂ ನಟ್ಟ ಕೋಡುಗಳಂ ಮಿಳಿಯಂ ಕಟ್ಟಿ
ಗೋಪಾಲಕರ್ ಕೀಟ್ ಸತ್ತ (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೨೩ ೫) ; ಮರಿಡ ಮೌತ್ತಿ
ಲೋಹ ಹೇಮಾಭರಣ ಚರ್ಮ ದುಕೂಲ ಮಿಳಿ ಪಾದರಿಯ ಹೂವಿನ
ದಂಡೇಕವಾಸವೇಕೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೪೪). ೩. ಅನಿ ಮುಂತಾದ
ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನಡುಕಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಗಿಯುವ ತೊಗಲಿನ ಪಟ್ಟಿ ; ಜೊಡೆ :

ಮರುಟ್ಟುಪಮೆಂಬ ವಿಜೃಂಭರದೊಂದು ಚಿತ್ತ್ ಮಿಳಿಯಂ ಮಿಂಚಿದು
ಕೊಂಬುಂ ಕರಾಳವೆನಳ್ ಗಜ್ಜನದತ್ತಗಲ್ಲಿನಿಯರಂ ಕಾರೆಂಬ ಮಾರದ್ವಿಪಂ
(ಪಾಠ್ಯ. ೬-೨೨) ; ಮಿಳಿ ಲತೆ ಗುಳೇ ಪತ್ರಂ ಫಳದಮೆ ಮದಾಂಬು
(ಪಾಠ್ಯ. ೬-೪೪) ; ಮದದಾನೆಯೊಂದು ಭೂವನ ಗೃಹದೊಳ್ ಪಳಿದುದು
ಹೊರಜೆಯ ಮಿಳಿಯಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೦೩). ೪. ಲೋಹದ ಸರಪಳಿ :

ಮಿಳಿಯೊಳ್ ಮಾತಂಗಮಂ ಕಟ್ಟಿದೊಡೆ ನಿಲಗುವಂತಲ್ಲದೆ . . . ಪಂಡಿ
ಯೊಳ್ ಕಟ್ಟಿದಂಮುಳ್ಳ ಕದಿಂ ಮತ್ತದ್ವಿಪಂ ನಿಂದವುದೆ ಮರಳಿ (ಪಾಠ್ಯ.
೧೦-೪೩) ; ಹೊನ್ನಮಿಳಿ ಸಹಿತ ತೆತ್ತಿಸಿದವಿಕ್ಕಲದಲಂಜುಪತ್ತಿನಾವಿರೆ ಪಂಡ
ಫಂಟಿಯ ಮತ್ತಗಜ ತ್ಯಂಗರಿಸಿತು (ಪಾಠ್ಯ. ೨೦-೨೨). ೫. ಲಗಾಮು :

ಮಿಳಿ[ಪಾಠ್ಯ. ೬]ಗಳಾದವು ಕುಪು ಸುತಾರಾವಳಿಗಳಮಳಪ್ರಾಣವಾದುದು
ಮೊಳೆಯ ಬಲುಚಿಪ್ಪು ಬಗೆ ಹಗ್ಗಕ್ಕೆ ಪರ ಪಡಂಗಮವು (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೩).

೬. ತೊಗಲಿನ ಹಗ್ಗದ ಮೇಲೆ-ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ ;
ಮಗ್ಗದಜಿ ತಾಪ್ತ ದಳ ಮಿಳಿ ಗುಳು ನೂಲು ಪುಮ್ಮಿವಾದಯಿಲ್ಲ
ಅಪ್ಪಾರ್ವಾಯಗೊಡಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟು ಗುತ್ತಿಗೆಯ ಸಿಧಾಯ ಗದ್ದಾಣ ನೂಲು
೧೦೦ (ಪಾಠ್ಯ. ೫. ೧೦೦೦-೨೩-೬ ; ೧೨೦೦). ೭. (ಕರಾ) ಕೆಸುವಿನ
ದಂಟು. ಮಿಣ್ಣಿ ; ರಿ. "ಮಿಡ ಚರ್ಮಪಾತಂ" (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೨೩) ; ಹೆಗಲ
ವಿಳಿ ಕಯ್ಯ ಸಂಬಳಗೋಲಿನಶ್ವರಂ . . . ಒರಿಯ ದೇವಗೋಡು ಮನೆಯ
ಮುಂದಂ ಸುಳಿಯ (ಪಾಠ್ಯ. ೫. ೨೩-೦೪) ; ಬಡದೆ ಚಿಟ್ಟದಲಗುಗಳ
ನುಗ್ಗಡದ ಮುರಿಯಾಣಗಳ ಮಿಣಿಯಲಿ ಜದಿದರಿಣಿದರು ಬಳಿಯ
ಸ್ತುಳದಲಕ್ಕಿಗುಕ್ಕಿನಲಿ (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೨೩-೨೪). ೨. ಮಿಣಿಯಲ್ಲದಯ್ಯ
ಲಾಡುಪಿನು . . . ರಾಜೇಂದ್ರ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦-೬೬) ; ಹತ್ತನಾವಿರ
ಸನ್ನೆಗಳಿಂದ ಬಿಂಬಪನೆತ್ತಿಸಿ ಬಂಡಿಗೈದಿದ ಕತ್ತದ ಮಿಣಿಗಳ ಜೋಡಿಸಿ
ಜನರ ತಾನಿತ್ತೆಜವರಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು (ಗೋಪಾಲ. ೬-೪೦) ; ಜನರು ಹೆಗಲ
ಮೇಲೆ ಕುಡ ಮಿಣಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು . . . ಹೊಲಗಿಲಪಕ್ಕಿ
ಹೋಗಹತ್ತಿದ್ವರೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೬). ೩. ಉದ್ದದ ಮಿಡ ಮೊಗದಂಬ
ಗದ್ದುಗೆ ಬಡಿಗಳ ಸೂತಿಕೆಯ ಕಬ್ಬಿಯ ಕಡೆಯಣದ ಕುಸುರಿಗಳಲೆದುದು
ಕೂಡ ರೂಢಾಮಿ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦-೬೦) ; ಕೊರಳ ಜೊತ್ತಿಗೆ ಸುರಚಿರ
ಜಿನ್ನ ಮಿಣ ಮತ್ತರದೊಳು ಪೊನ್ನಫಂಟಿಗಳು (ಪಾಠ್ಯ. ೬-೪೪). ೪.
ನಿಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವ ರೈಲುಪಾದಿಗಳೂ ಇವೆ.
ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತೂಗುವ ಉಕ್ಕಿನ ಮಿಣಿಗಳೇ ಇವಕ್ಕೆ ಆಧಾರ (ಪಾಠ್ಯ. ೧,
೨೬) ; ಬಂಡಿಗಳು ಉಕ್ಕಿನ ಮಿಣಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲಕ್ಕೂ
ಹೋಗಬರುತ್ತವೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೨೬) ; ಆ ನಾಯ . . . ಬಿದಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ
ಹಾಕಿ ಹೋದರೆ, ಕೂಗಾಡಿ ಒದ್ದಾಡಿ ಮಿಣಿ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿತ್ತು

(ಪೂರ್ವ. ೩). ಲಿ. ತಂತಿಯ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹುರಿ. - ಹಗ್ಗ. ಎತ್ತುತ್ತಿನ ಮಿಲಿ(cable)ಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಕ್ಕೆ ನೀರು ಜನುಗದಂತೆಯೂ . . . ಇದರ ಹೊಡೆಯನ್ನು ಹಾಕುವಾರೆ (ಪಾಶ್ವ. III, ೦೨೫೦).
 ೯. ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದು ; ಹೇಗೆ : ಕಾವ್ಯ ಒಟ್ಟಲ್ಲ. ಒಡವಲ್ಲ. ರಸದ ಕೃತಿ ಧಾವದ ಮಿಲಿ (ಪೂರ್ವ. ೩೦೫೩).
 [ದೇ. ೩ ತುಲ. ಮಿಲಿ, ಮಿಲಿ ; ಕೋಶ. ಮಿಲಿ.]

ಮಿಲಿಂದ (ನಾ). ತುಂಬಿ ; ಭ್ರಮರ : ಪುಳಿಂದಂ ಮಿಲಿಂದನಂತೆ (ಪಿ)ವನಾನಿತಕುಸುಮಗಂಧಮವಾರಯ್ಯ ದಿವ್ಯಮಾಡಿ ಬಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೦೪೩) ; ಮರಿಪಾಕ್ಷಿಯರು . . . ದೇವಾಯತನಕ್ಕಿದುತ್ತಿರೆ ತನುಗಂಪ ಚಾರುತರಮಂ ಕಂಡು ಭರದಿಂ ಮಿಲಿಂದಗಳು ತೋಪ ಮಂಜುಳರಾಮ ತೋರೆ (ಪೂರ್ವ. ೦-೪-೪೯). [ಸಂ. ಮಿಲಿಂದ]

ಮಿಲಿತ 'ಮಿಲಿತ' ನೋ.

ಮಿಲಿಮಿಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : 'ಮಿಲಿಮಿಲಿ' 'ಮಿಲಿಮಿಲಿನೇತ್ರ' ಪರಾ.

ಮಿಲಿಮಿಲಿ (ನಾ). ರೆಪ್ಪೆಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಬಡಿಯುವ ಕಣ್ಣು ; ಕುಳಿಸುವ ಕಣ್ಣು : ಗಿಡಿಗಿಡಿಸುತ್ತಂ ಮಿಲಿಮಿಲಿಗಣ್ಣಿನರ್ ನೋಂತರಂತು ನೋನದೆ ಸುಖಕ್ಕೆ ಬಯಸಿದೊಡಂಬೀ (ಸುಪಾ. ೩-೩). [ಮಿಲಿಮಿಲಿ + ಕಣ್]

ಮಿಲಿಮಿಲಿತ (ನಾ). ಪಂಡ ; ನಪುಂಸಕ : ಯಾರು - ಈ ರಾಮನಾಥನೆ? - ಬೀರಿ ಮಿಲಿಮಿಲಿತ (ಪೂರ್ವ. ೨೯೩). [← ಪರಾ. ಮಿಲಿಮಿಲಿತ - ಮಿಲಿಮಿಲಿ]

ಮಿಲಿಮಿಲಿನೇತ್ರ (ನಾ). = ಮಿಲಿಮಿಲಿಗಣ್ : ಜಯಮಾತಿಹಂತಿದುರ್ ಕಂಠಿಯಾಗಿ ತಪಂಬಟ್ಟು ಗಿಡಿಗಿಡಿಸುತ್ತ[ಂ] ಮಿಲಿಮಿಲಿ[ಪಾಶ್ವ. ೪-೪೯] ನೇತ್ರವಾಗಿ ಫೋರಮೀರತಪ್ಪುರಗದೊಳ್ ನೆಗುುತ್ತಿದ್ದರ್ (ಪೂರ್ವ. ೦೩೯-೩). [ಮಿಲಿಮಿಲಿ + ನೇತ್ರ]

ಮಿಲಿಯಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ಹಗ್ಗದಿಂದ 'ಕಟ್ಟು. - ಬಂಧಿಸು : ಒರ್ವ ಪೋರಿಗಳಾಗಿ ರಾಜಮಂದಿರದ ಸೀಯಬಾರದೊಳ್ ಪೋರ್ದಂ ಮಿಲಿಯಕ್ಕು ಪೇಯೆಯಂ ಕರವೊಳಸೋರದೆ . . . ಪೋರ್ದಂ ಕೊಂಡು (ಪೂರ್ವ. ೯-೪೯). [ಮಿಲಿ + ಇಕ್ಕು]

ಮಿಲರ್. ಮಿಲರು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲುಗಾಡು : ಮುತ್ತಿನ ಬಿಲ್ಲೊಡಗ ಬಳಗದೊಳಗೆ ಚಾಮರತತಿ ಕೆಲದೊಳ್ ಮಿಲರ್ದಾ ತೋಗೆ (ಪೂರ್ವ. ೯೩ ೦೪೯). ೨. ತೂಗು ; ತೊನೆ ; ಹೊಯ್ಯಾಡು : ಮಾಮರನಕ್ಕೊಂಬನೊಳ್ ಮಿಲರ್ವಳಲ್ಲಿ ಬಾಲಮುರ್ಗೊಂಚಲಿ ಕೇಸರಮೆಂಬಿನಂ ಮನಗೊಳಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೩) ; ಎಳಮಾವಿನಕ್ಕೊಂಬಂ ತಲೊದ್ದುಳಿಸಿದ ಮಂಕದೊಡಿಯ ಮಿಲರ್ವಯ್ಯಲನಾಡುವವಲಿ ಪಾಡಿದ ಲೊರ್ವಳ್ (ಪೂರ್ವ. ೨೨೩) ; ಮಿಲರ್ವ ಕುಳಕಾಡಿಕುಮಾರ್ವ ಪೂಗಂಗಳಂ (ಪೂರ್ವ. ೩-೩೩). ೩. ಬಾಗು ; ಬಗ್ಗು : ಚಿನ್ನ ಪಕ್ಕೊನೆಯ ಭರದಿಂ ಸನ್ನತಮಾಗಿದರ್ ಬಾಳಸೂಯೊಳ್ ಮಿಲರ್ಗಂ ತನ್ನ ಬಿಜುವಿಗೆ ಮೊಲೆಯಂ ಪಾಡು ಬಾಗಿದರ್ ಕೊತುವ ಬಾಲಯ ತೊದಿಂ (ಪೂರ್ವ. ೦-೦೦೩). ೪. ಹೊರಳಾಡು ; ಉರುಳು : "ಮಿಲರ್ - ಸಮೃದ್ಧಿ (ವೃದ್ಧಿಯಾಗು). ಲಾಠನ್ನೆ (ಹೊರಳಾಡು)" (ಕುಪಾ). ೫. ನೆಗೆ ; ಜಿಗಿ ; ಪಾರು : "ಮಿಲರ್ವಳಿನಲ್ಲಿ ನೆಗಿದುದು" (ಪೂರ್ವ. ೦೪೯). ೬. ನಿಮಿರು ; ನಿಗುರು : ಮಿಲರ್ವನ್ನಂ ಕೂಡಿವಾಲ ಮವ್ಯಳಸುವನ್ನಂ ದಿಟ್ಟ . . . ತಿಳೀರೊಡ ಮುರಾರಿ ವತ್ಸಕುಲಮಂ ಕಾದಂ (ಪೂರ್ವ. ೩-೭೦) ; ಮೊದದಿಂ ಮಿಲರ್ವನ್ನಂ ಕೂಡಿವಾಲಮವ್ಯಳಸುವನ್ನಂ ದಿಟ್ಟಿಗಳ್ ಸುರ್ತಿ ಕೆಕ್ಕಳಪನ್ನಂ ಕಿವಿ ಪುಲಗಂ ಕಿವಿದು

ತಂದೊಡುತ್ತ . . . ಸಂಜಿನಿದರ್ ಗೋಪಾಲರಾಸ್ತದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨-೦೩). ೭. ಚಾಚು ; ನೀಡು : ಮಿಲರ್ವ ಪಾಲಗಿಯುರ್ಬದ ಪುರ್ವ . . . ಭೀತಿಯಂ ಪುಟ್ಟಿಸೆ ಬಂದು ಕಟ್ಟಿದೊರ್ವನದೊರ್ವನಡುತರ್ ಜಟ್ಟಿಗಂ (ಪೂರ್ವ. ೩-೭೦) ; ಬಳ್ಳಿಗಳ ಕೂಡಿ ನಪಕ್ಕೆ ಮಿಲರ್ವೊಡಂ ಕುಲಾಗಲೊಳಗೊಪತು ನೀರ್ ಬರ್ವೊಡಂ . . . ಇವ ನೋಡಿ ಪೇಲ್ವ ಮುಟೆಯಧಿಕ ತಾನೊಬ್ಬದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೦ ೪೯). ೮. ವ್ಯಾಪಿಸು ; ಹೆಚ್ಚು ; ಪ್ರಸರಿಸು : ಮಿಲರ್ವ ದಕ್ಕುರಿಯಲ್ಲದ ಪಟ್ಟಿ ಕಾಳನಲ್ಲದ ಜವನು ಮಧ್ಯಗತನಲ್ಲದ ದಾಡವಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೪. ೩೨-೦೩ ; 1087) ; ಕಡೆಗಣ್ಣು ಕೂಡಿಮಿಂಚು ಸೂತಕು ಮಿಲಿಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೯ ಪ). ೯. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದು ; ಬೆಳೆಗಯಾಗು : "ಮಿಲರ್-ಸಮೃದ್ಧಿ (ವೃದ್ಧಿಯಾಗು). ಲಾಠನ್ನೆ (ಹೊರಳಾಡು)" (ಕುಪಾ) ; "ಮಿಲಿತಾದನೆ ವೃದ್ಧಿಯಾದನೆ ಪಾಪಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯). ೧೦. ಉತ್ಪಾಹಗೊಳ್ಳು : ನೆಚ್ಚೆಯರ ನಿದಿಯ ಕಡೆಗಣ್ಣೆಂಪದರ್ ಬಿರಿಯ ಬಲಕಮಲರಂಜುಗಳಂ ಮಿಲರ್ ಮಿಲರ್ವದೆ ಮುಸದೆ ತೋಟದ ಮುಟ್ಟಾಪನೆ ತನ್ನ ಸೊಬಗನಂಗಂ (ಪೂರ್ವ. ೪-೪೩). ೧೧. ಹೆಚ್ಚಾಗು ; ಅಧಿಕವಾಗು : ಬೆಮರ್ ಮಿಗೆ ಮೂಡ ಸುಯೊಲರ್ ಮಿಲರ್ . . . ಗಟ್ಟಿಗಳನ್ನೆಂದು ಮುಗುಳ್ಳದ ರಿಂದವತ್ತಿಯರ್ (ಪೂರ್ವ. ೨-೯೦) ; ಒಗಿದಳುರ್ದ ಮಿಲರ್ವ ಬಲದೊಳ್ ಪೋಯದೆ ಕಿಡಿಸೂಸದೊಳಗೊಳವೊಳಗೊಳವೊಯ್ದು ಗೊಯ್ಯೊತ್ತಿರೆ ಪಾಲಿಗೆ ಸೂಗಿಯಸುವೊರೆಯಂ ತರೋದಂ ಕಂಡರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೦೨೩). ೧೨. ಹೊಳೆ ; ಮಿಂಚು ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು : "ಮಿಲರ್[ನ] ಪೊಳಿದುದು" (ಕೃಷ್ಣ. ೦) ; ಮಿಲರ್ವ ಕೂಡಿಮಿಂಚು ಸುರಧನು ತರೋದೊರಣ . . . ಬದ್ಧವಣ ಜಳದರಮವಾಗಿ ಜಯಮಂಗಳಸೂಚಕವಾದುದತನುಗಾ ಪವನಮಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨) ; ಮಿಲರ್ವ ಕೆಂಬರೋಲೆಯಂ ಕಿವಿಗೆ ಸೂಚಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪೩). ೧೩. ಹೊರಸೂಸು ; ಹೊರಬಿಟ್ಟು : ಪೊಳವರ್ಗಂಗಳಂ ಮಿಲರ್ವ ಬೆಕ್ಕು ರಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಗಂಡಮಂಡಕಳ ದಿಂದಮಂದಿಬಿಯುತಿರ್ದದಂ (ಪೂರ್ವ. ೩೯೯). ೧೪. ಶೋಭಿಸು ; ಕಂಗೊಳಿಸು ; ರಂಜಿಸು : ದೇವಸೋದರಿಯರ ದಿವ್ಯವಾಪ್ಪ ಪೊದಂಚು ನಲಂಪನವೊಕ್ಕೊಡವಕ್ಕಿರ ಮಿಲರ್ವೊಳ್ಳು ರುಕ್ಕಳನೆ ಲೀಲೆಯನಾಡಿಸಿ . . . ಬೀಸಿದುದು ತಂಬಿಲರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೩) ; ನೆಳನಳಿಸುವ ಕೆಂದಳರ ಕಾವಣಂ ಗಳುಮಂ ಮಿಲರ್ವ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಪಂಗಳಮಂ . . . ಲರಿತಲಪನಿಯವ ನೊಳಗುಮಾಡಿ ಪಲವಂ ನೆರೆಯ ಚಿಪ್ಪೊಳಗೊಳಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೦೪) ; ಮಿಲರ್ವ ಮಡಿಯ ಗಿಳಿಯ ನುಡಿಯ ಪದಿವ ಕಾಲ ಕರ್ವಗೊಲ ಚಿಲ್ವ ನಾಂತು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯೯ ೦೪೯). ಮಿಲರು : ೧೪. ನಗರದಲ್ಲಿ ತಳಿರು ತೋರಣಗಳು ಮಿಲಿದುವು (ಪೂರ್ವ. ೨೯).

ಮಿಲಿಮಿಲಿ (ದ್ವಿರಂತ) : ಮರುಮಿಲಿದೋಶ ಜಂಬೂತರುಪಾಪಾ ಹಸ್ತಕಲಯಂ ಮಿಲಿಮಿಲಿತ್ತಿರೆ ಸನ್ನಿಗಿಯ್ದು ತೋಪಂತಿರಲೆಡೆದುವು ಪವನ[ಜಂಗೆ] ದುರ್ಯೋಧನಂ (ಗದಾಯು. ೩-೯೩). ಮಿಲಿಮಿಲಿ = ೧. ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲುಗಾಡು : ಕೇತವದ ಹರಿಗಳ ಪಾತವ್ಯಾತಂಗಳಂ ಮಿಲಿಮಿಲಿ (ಪೂರ್ವ. ೩-೦೦೯) ; ಗುಡಿಯ ದುಗುಡಿಯ ಮಿಲಿಮಿಲಿ ವಂತೆ ಕಣ್ಣೆ ಸೆವವು ತತ್ಪರೋತ್ತಮನ ಪೂಜಮನೊಯ್ಯನೆ ಸೂಚಿತವೆತ್ತೋರ್ (ಸುಪಾ. ೯-೨೦). ೨. ಹೊಯ್ಯಾಡು ; ತೂಗು : ಮಿಲಿಮಿಲಿವ ನುಟ್ಟಾಳಿರ್ದಿಯಲ್ಲಿ . . . ಪಕ್ಕೊನೆಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿಯೆನೆ ಸೋರಿಸುಗುಂ ಬಡದಾವನಂ ಬನಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೨). ೩. ಹಾರಾಡು ; ಜಿಗಿದಾಡು : ಎಳೆಗಿಳಿದಿನಂತೆ ಮಿಲಿಮಿಲಿವ ಪುಂಬಯ ಬಂಬಲಂತೆ . . . ಸೋಲಿ ಸದೆ ಕಾವನ ಕಟ್ಟುಮದಾರನಾದೊಡಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪).

[ದೇ. ೩ ತುಲ. ಮಿಲರ್ : ಮಲ. ಮೆಲ್ಲಕ್ಕ ; ತುಳು. ಮಿಲ]

ಮಿಳರು 'ಮಿಳಿ' ನೋ.

ಮಿಳಿ (೨). ನಿಮಿರಿಸು; ನಿಗಿರಿಸು; ಕೋಣೆದ್ರೇಕೇಣಿ ತರಂಗವಾ ಕುದುರೆಯು ಕಾಣುತುಂ ಭವ್ಯದು ಪರಿತ್ವದು ಮೊಗುಮನಾ ಧಾನ್ಯ ಮಿಳಿ ಕವಿಗಳನೊಡನೆ ಪೊದಗಿದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩-೩).

[ಮಿಳಿ + -ಚು]

ಮಿಳಿವೊಣೆ (ನಾ). ತೊಗಲಿನ ಹಗ್ಗದ ಕಂತೆ; ಮಿಳಿವೊಣೆಯ ತೊಗಲ ಚರವುಂ ಕೆಗದು ಲೆಗಿಗಿರಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೨೦). [ಮಿಳಿ + ಫೊಣೆ]

ಮಿಳಿಸುತ್ತ (ನಾ). ತೊಗಲಿನ ಹಗ್ಗದ ಸುರುಳಿ; ಅಂತು ತಳದೊ ಸೆಡಗೊಂಡು ಮೊದಲೊಳ ಮಿಳಿಸುತ್ತಿಂಗ್ಗಲವಾಗಿ ಕೆಡು ಗೊಡ್ಡು ಬಳಿದ ಪೂರಂಗಗಳ ತಿಂಪಿಯೊಳಂ . . . ಬವಾಗಳೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೫೬). [ಮಿಳಿ + ಸುತ್ತ]

ಮಿಳುಮಿಳ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ; 'ಮಿಳುಮಿಳನೆ' ಪರಾ-ಮಿಳುಮಿಳನೆ (ಅ). ಎವೆ ಮಿಳುಕಿಸದೆ, ಕಣ್ಣು ಏಳುಕಿಸದೆ ಎಂಬರ್ಥದ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ; ಅಳಗಡ್ಡುಕೆ ಮಿಳುಮಿಳನೆ ನೋಡು ತ್ತುಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೭೬-೦೭೭). [ಮಿಳುಮಿಳ + -ಅನೆ]

ಮಿಳು 'ಮಿಳು' ನೋ.

ಮಿಳುಳ, ಮಿಳುಮಿಳ (ಅ). ಕಣ್ಣುನ್ನು ಮಿಳುಕಿಸದೆ, ರೆಪ್ಪೆ ಬಡಿಯದೆ ಎಂಬ ಫಲ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ; ತ್ತುಂಕವದೊಳೊಡ್ಡದರ್ಥಮಂ ಪೂಜ್ಞ ಮಿಳುಳ ನೋಡುತ್ತುಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೩); ನೆಗಲಿತ್ತಿಯ ಬೀರಲಿಂ ಬದವರ ಪ್ರತರಂತ ಮಿಳುಳ ನೋಡುತ್ತಿರೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೨೩). ಮಿಳುಮಿಳ: ಒಳಮೇರಡುಂ ತನ್ನನೆ ಮಿಳುಮಿಳ ನೋಡೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೦೦); ನಿನ್ನಯ ತಪ್ಪನೆ ನೆತ್ತರು ಭಯಗೊಳ ಪವಮನನೊನು ಪವೆ ಪೋದೆಯೊಳ ಕೆಲಕೊನೇಕೆ ಪೇಟು ಮಿಳುಮಿಳ ನೋಡುತಿದರ್ಥ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೨೩).

ಮಿಳುಳನೆ, ಮಿಳುಮಿಳನೆ (ಅ). ಮಿಳುಳ: ಸಭೆಯೊಳ . . . ಮಿಳುಳನೆ ನೋಡುತ್ತಿದರ್ಥ ಬಾಲ್ಯಕ್ಕಲ್ಲಿ ಭವಂಗಯ್ಯವರ್ (ಗಣಪ. ೩-೩೩); ಪುನುಮತಮುವಾನಿ ಸೊಪ್ಪೊಳಗೆ ದಂಪಳವನೊಗಿ ಮಿಳುಳನೆ ನೋಡು ತುಮಿಪ್ಪದ ಲೋಗರಂದಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೩೩); ತುಪ್ಪಕ್ಕಲಿಡೆ ಕೋಳಿ ಗಳಂತೆ ಮಿಳುಳನೆ ನೋಡುತ್ತುಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩). ಮಿಳುಮಿಳನೆ: ಮಿಳುಮಿಳನೆ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦೩).

[ಮಿಳುಳ + -ಅನೆ]

ಮಿಳುಳಸು (೨). ಕಣ್ಣುನ್ನು ಏಳುಕಿಸು; ಎವೆ ಮಿಳುಕಿಸು; ಮಲ್ಲನ ಕ್ಷಿಸುಂ ಮಿಳುಳಸು ಕಣ್ಣುಣನೆ ತೊಡೆ ಸಂಪಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮುಗುಳ್ಳಲು ಲೈಲರಮುಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೨೩). [ಮಿಳುಳ + -ಸು]

ಮಿಳ್ಯಾಸ (ಅ). ಬಹಳವಾಗಿ; ಹೆಚ್ಚಾಗಿ (?); ಸುಡು ಸುಡು ಸಿರಿಯ ನಿವ್ವ ಪಸ್ತದೊಳ ದೀಕ್ಷಿತದವ ಸೈಬರಿಯು ನಮಗೆ ಸಿಡಿದು ಹೋದೆಯಲಾಹಾಣಾ ಯಂದು ಮಿಳ್ಯಾಸ ಮಿಡುಕುತಿದರ್ಥ ಮೂವರತ್ತ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭೭-೭೭). [?]

ಮಿಳ್ಯ 'ಮಿಳ್ಯ' ನೋ.

ಮಿಳ್ಯಸು, ಮಿಳ್ಯಸು (೨). ೧. ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲಗಾದು; ಹೊಯ್ದಾದು; ಪಕಾಣಿಗಾ ಮಗುಟ್ಟು ಮಿಳ್ಯಸು ದೊಡ್ಡದಾದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೩); ಕೆರೆಗಳ ಮಿಳ್ಯಸು ಜುಮರಂಗಳಲಿಂದ ಮೆಲ್ಲಿನಂ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರೆ ನೀರ್ವರ್ ಸಲಂಗು . . . ಬೆಳ್ಳಂಗಳಂತಿರೆ ತೋಪ್ಪತ್ತಸೆವುತೋಯವನಂ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚಂದ್ರಾಳಕಾ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩); ಪೂಸಿನ ಪೂವರಿಗಳ . . . ಮಿಳ್ಯಸು ಗುಡಿಗಳ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೦೩); ಮಿಳಿ ಕೊಂಗು ಮಿಳ್ಯಸು ಕುರುಳ ತೊನೆ ಯುತ್ತಿರೆ ತಾರಹಾರಂ . . . ಪುಡುತುಮುಯ್ಯಲಾದಿರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೦೦). ೨. ಅಲಗಾದಿಸು; ಅಳಗಾದಿಸು; ದಿಟ್ಟಿಸು ಕವಿಯ ಮಿಳ್ಯಸುತಾರಿ ಪುಟನೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೭); ಪಲ್ಲಂಗಳ ಕರಿಕಿದು ಕವಿಗಳ

ಮಿಳ್ಯವನು . . . ಮುಗಿಳ ಕಂಡು ಮಳಲನು ಚೆಲ್ಲುವನು ಕಣ್ಣಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೨-೩೩); ಕವಿಯ ಮಿಳ್ಯಸುತ . . . ಬಾಲಗಳನ್ನೆತ್ತಿ ಹೂಸುರ ಸೊಗಡಿನಿಂದಲವ್ಯಕಸುತ್ತು ಪಥದೊಳಗೆ ಗೋಕುಲದ ಹಿಂಡುಗಳ ಬರು ತಿದರ್ಥ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩). ೩. ನಗೆ; ಹಾರು; ಚೆಮ್ಮು: "ಮಿಳ್ಯಸು ತೆಂದು ನೆಗೆದುದು" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩). ೪. ನಿಮಿರು; ನೆಟ್ಟಿಗೆ ನಿಲ್ಲು; ನಿಗುರು; ನಗೆದ ಬಣ್ಣ ಸ್ವರೋಮಾ ಮಿ[ಷ್ಣಾ. . . ಮಿಳ್ಯ ಸುವ ಬಾಲಂ ಕೌದ್ರೋಪಮಂ ದೀಪ್ತಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩); ಬಾಲ ಮಿಳ್ಯಸಿ ಚರದರೆ ದಿಟ್ಟಿಯೊಳಂ ಚಿತ್ರವು . . . ಸಭದಿಂದಮೂತುಂದು ದಿವಿವ ಗದವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೩). ೫. ಆವರಿಸು; ಹೆಚ್ಚು; ಅಂತು ಕುರು ಬಲದ ಕೆರಿಪುಗಳಂ ನುಂಗುವಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಮಿಳ್ಯಸು ಮಿಳ್ಯಸಿದ ಸಿಂಗದ ಪುಟಿಯುಂ . . . ಕಿರುಪೊನ್ನ ರಥಮುಂ ಭಯಂಕರಾಕಾಶಮಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೩೩); ತೊಟ್ಟಿ ಗದ್ದಿಗೆಯ ಗರುಡವಕ್ಕದ ಕಮದ ನವರತ್ನ ಕರಣಗಳ ಕತ್ತ ಕರವಾ ಬಾಯ್ಕರಯೊಳ ಬಳ್ಳಗೊಂಡು ಮಿಳ್ಯಸಿ ಪೊಯ್ಯಯುಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೩೩). ೬. ಹೊರಸೂಸು; ಹೊರ ಹೊಮ್ಮು; ದಕ್ಕುಗಳ ಕೊಟ್ಟನೆಯೊಳ ಮಿಳ್ಯಸಿ ದಿಕ್ಕೊಡವುತುರ ನಂದಿರಾದಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೩೩). ೭. ಸಾಗು; ಮುಂದುವರಿ; ಅಂತು ಮುಳಿದು ಮಿಳ್ಯಸಿ ದೊಡ್ಡವುಳಸೊಡ್ಡುಸುಪರಿಸಂ ಸೂತಂ ನೋಡಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೩೩); ಸುಡಿದಂ ಬಳವಳ ಮಿಳ್ಯಸುವ ಬಾಲ್ಯಲಿಯ ಪೊಲ್ಟ ಬಳವಿಡಿದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೩೩). ೮. ಹೊಳೆ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು; ತಿರುವುಮುಪ್ಪರಿ ಗೊಂಡು ಮಿಳ್ಯಸುವ ಮಿಳು ಮೂಡಿ ಬೀಡುಂ ಭಯಂಕರಮಾಗೊಳು ಕೊಂಡು ಭನುವಂ . . . ನಿರಾಪಮಂ ಬೆಡಕು ಬೊಂಡಕ್ಕು ಮೇಳಾ ಗಮಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩); ಮಿಳು ಮಿಳ್ಯಸು ಸುರಬಾಪಂ ನೆಗೆಯ ಬೆಗಡು ಗೊಂಡವರಿ ಸಂವರಿ ಪುನಾಪುನಮಯಸ್ವರೂಪಮುಂ ತಿಳಿಪಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦-೦೦); ಮಿಳುತುಳದೊಳ ಮಿಳ್ಯಸಿ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ ನವವಿದ್ಯಾಶೀಲವಿಪಾ ರ್ಥಾಪದರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೦೩). ೯. ಕಂಗೊಳಿಸು; ತೋರಿಸು; ಮಿಳ್ಯಸಿ ದೊಡ್ಡದಾದವ ಜನೇಂದ್ರತುಮಂ ತಳದಿಂ . . . ರಾಗದಿನಿತ್ತಿ ಕೊಂಡಿಂವನ ದೇವ ಬಂದರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೦೦); ಮಿಳ್ಯಸು ಮಿಳ್ಯಸಿ ಪಾನಕೇತನಂ . . . ಮಾತುತಿಯೊಳಾದ ತೇರದೇಂ ತಳವೊಡೊ ಧರೆ ಕಂಪಿಸುವನೆಗಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೦೩); ಮಾತೆಗಳ ಬೆಳಗಿನೊಡನೆ ಬಾಳಕನ ಮೆಯ್ಯಲಗು ದಳವೊ ಮಿಳ್ಯಸೊಡ್ಡೊದೊಡುತ್ತುಂ ಕನಕ ಸರಸೀರುಪದೊಳ ಸಿಂ ಪುನುಪುನ ಪೆತ್ತು ದಿಟ್ಟಿ ಪೊದಂತಿರೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೩೩). ಮಿಳ್ಯಸು: ೧. ಮಿಳ್ಯಸು ಕುಚ ಗುರುಪುನದಿಂ ನಡು ಬಲೆ [೨] ಬಣ್ಣ ದುಟಗಳಲಗುತಿರೆ ಹೊನ್ನಿಕ್ಕುಂದಕೊಲಿದು ಗಂಧವೆದರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೩). [ಮಿಳ್ಯ + -ಸು]

ಮಿಳ್ಯಾ (೨). ೧. ಅತ್ತಿತ್ತ ಬರಿಸು; ಅಲಗಾದು; ಕುಡಿದಾಂ ನೆಟ್ಟಿಯೊಳ ಮಿಳ್ಯಾಯ ಪೊಯ್ತಿ ಕೊಡಾರ್ . . . ಪಾಯ್ಕಂದು ಪುದ್ಯತ್ತದನವಿವದತ್ಯುಂದರೇಂದ್ರಂ ಮೈಗೇಂದ್ರಂ . . . (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩); ಸಂದಿಕೇತನಂ ಪಾಂದರದಲ್ಲಿ ಮಿಳ್ಯಾಯ . . . ನಡೆದಂ ಗಣಾಧಿಪಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦-೩೩). ೨. ಅಲಗಾದಿಸು; ಮಿಳ್ಯಾಸು ಕವಿಗಳಿ ಕೇಳುತ ಹುಟ್ಟುಗಳ ನೆಲೆ ಕಟ್ಟಿ ಬಾಯಲಿ ಬಣ್ಣ ಪುರುಷರ ಮೊಲು ಮೊಲ್ಲೊಗವಾಗಿ ಗೊಣ್ಣೆಗಳು . . . ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭನ ನೋಡುತ್ತರಿ ದರ್ವ ಪತ್ತದಿಂದದರಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೩೩). ೩. ಹೆಚ್ಚು; ಪಾಪಿಸು; ಮಿಳ್ಯಾಸು ಬಳ್ಳವರಿವ ದಕ್ಕುಯೊಳೊಳೊಯ್ ಗೋಪುರಂ ಸೀಳು ಸೀ ವೆಡ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೩೩). ೪. ಹೆಚ್ಚುಗು; ಅಧಿಕವಾಗು; ಅಪ್ರತಿ ಪುಲ್ಲನೊಣಗಿದನಂಗಬಲದರಿ ಮಿಳ್ಯಾಸ ಮೊಲುಸುರುಗಳ ಗದುಗದವ ಕಂಡರಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೩೩-೦೦). [ಮಿಳ್ಯ + -ಯಾ]

ಮಿಳ್ಳೆ, ಮಿಳ್ಳೆ (ನಾ). ೧. ತುಪ್ಪ ವಮಂತಾದುವನ್ನು ಬಡಿಸಲು ಬಳಸುವ ಮರದ ಅಥವಾ ಲೋಹದ ಸಣ್ಣ ಸಾಟು; ಒಳಗೆ ಅಡುಗೆಮನೆಯ ಮಿಳ್ಳೆ ಸಾಟುಗಳ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಾನೆ ನಿಂತು ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊಳಿಸಿದನು (೫೩. ೩೩); ಎದ್ದಾರ್ಥಿಗೆ ಒಂದು ಮಿಳ್ಳೆಯಷ್ಟು ತಿಳವಳಿಕೆಯನ್ನೂ ತೊಡಬೇಕಾದರೆ ಬೋಧಕನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಡದಷ್ಟು ಆ ಹಾಲು ತುಂಬಿರಬೇಕು (೫೩. ೩೦). ೨. (ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಲೋಹದ ಸಣ್ಣ ಪಾತ್ರೆ; ಥಾಲಿ; ಮಿಳ್ಳೆ ಕುಡಿಕೆ . . . ಅಡುಗೆ ಸಾಮಾನು ಬೀಸಣಿಗೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಮುಂ ಪೂದವಿವತಿ ಬಂಡಿಕೆಮರಗಳಿಕ್ಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಬದವರಿ ಕಳುಹಿದಂ (ಸಿದ್ಧಾ. ೩೩-೪೪); ವೆಂಕಟಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ದೀಪದಲ್ಲಿ ಸೀಸೆಮಿಳ್ಳೆ ಮುಗಿದಿದ್ದು ಕಂಡು ಬಗೆ ಹೋಗಿ ಡಬ್ಬದ್ದಿದ್ದು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮಿಳ್ಳೆದ್ದಲ್ಲಿ ತಂದು ಭರ್ತಿ ಮಾಡಿದರು (ತಾತ್ಪ. ೨೦). ೩. ನಿಲೆಯ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ; ಕುರುಂಬೆ; ತೆಂಗಿನ ಮಿಳ್ಳೆ ಮಾವು ದಾರಿದ್ರ (ಕಂಠ. ೩೯-೨); ತೆಂಗಿನ ಮರದ ತುಂಬ ಮಿಳ್ಳೆಗಳು (೨೫೩. ೨೩೦). ೪. ತೆಳ್ಳನೆಯದು; ಸಪ್ತರಶಮಿದು: 'ಮಿಳ್ಳೆ ಗಾರ್' ಪರಾ. ಮಿಳ್ಳೆ: ೨. "ಕುಳ್ಳೆ ಮಿಳ್ಳೆ ಗಂಡಿ" (ಕಂಪು. ೨೩); "ಮಿಳ್ಳೆ (ಮಿಳ್ಳೆ) = ಸಣ್ಣಕುಡಿಕೆ" (ತಾತ್ಪ. ೩೦).

[ದೇ. ೩ ತುಳು. ಮಿಳ್ಳೆ; ತೆಲು. ಮಿಳ್ಳೆ, ಮಿಳ್ಳೆ, ಮಿಳ್ಳೆ]

ಮಿಳ್ಳೆಗಾರ್ (ನಾ). ತೆಳ್ಳಗಿರುವ ಕಾಲು; ಪುರುಷನ ಮಿಳ್ಳೆಗಾಲ್ಪೆಡಂ ಗಿಲ್ಲದ ಮೈ . . . ಕೂಡಿದ ಪುರುಷ ತೊಟ್ಟ ಕಾಸಿಯುಂ ಬೆರಸು [ಹುಡುಗನಿಗೆ ಹೊಪ್ಪು ಬಂದಿವಂತೆ ಬರ್ಪವಂ] (ಕರ್ನಾಟ. ೭-೨೨೪).

[ಮಿಳ್ಳೆ + ಕಾರ್]

ಮಿಳ್ಳೆಗೊಳ್ (ಕ್ರ). ನೆಗೆ; ಜಿಗಿ (?): ಮಿಳ್ಳೆಗೊಳ್ಬರಿಸುತ್ತಂ ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿಕ್ಕರೆಯ ನಿಟ್ಟದೊಳ್ ಕೇಳು ಗಾಳ್ವೆಲೆನುತ್ತಂ ಪರಿತಂದ ತೊಟ್ಟದಿಂದಂ ಬಿವಿದ ಬೊಲವಾಲಂದು ಧೇರುವುತಾನೆ (೨೦೩೩. ೩-೪೬). [ಮಿಳ್ಳೆ + ತೊಳ್]

ಮಿಜುಗಿ (ನಾ). ಥಳುಕುಮಾಡುವವನು; ವಿಲಾಸಿ; ಈ ತಟದ ಮೆಜುರ ಮಿಜುಗರ [ತಾತ್ಪ. ಮಿಜುಪುಗರ] ಮುಜುಕುಮಾ ಬೊಲೆಯ ಧರದ ಜಪ್ಪುನಿಗೆಯನ್ನೆ ಮೈ ಕೆಯ್ನಾರಿತ್ತಪ್ಪದೆ ಓರಿದುಮೆಂದು ಮುಜುಗಿ ಮನದೊಳ್ ಮುನಿದು ಕೆಲಸದ ಕಡುಗೊಳರನಡರೆ ನೋಲ್ವ ಬದವನವ ಮಂದಳಕವಂವೊಲೊಳಂ (ಕರ್ನಾ. ೯-೨೩ ಪ).

[< ಮಿಜುಪು + - ಗರ]

ಮಿಜುಮಿಜು, ಮಿರಿಮಿರಿ (ಅ). ಹೊಳೆಯುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ; ಮಿಜುಮಿಜು [ತಾತ್ಪ. ಮಿಜುಮಿಜು] ಮಿಜುಗಿದುದಾ ಕ್ಷೀರಧಾರ ಜನಪ್ರಸಕ್ತದೊಳ್ (ಕರ್ನಾ. ೯-೨೨೪).

ಮಿರಿಮಿರಿ: ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಹಾಪು ಮಿರಿಮಿರಿ ಮಿಜುಮಿಜು (ಕಾಂ).

ಮಿಜುಗಿ, ಮಿರುಗಿ (ಕ್ರ). ೧. ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು; ಮರುಗು ಕೊಡು; ಪಣ್ಣುಗಳ ಪುಮರಗಳ ತಣ್ಣಗೆರದಲಲ್ ಮಿಜುಗಿಪರಳುಲ ಪೊದಬ್ಬಿಣ್ಣುವ ಕಂಪ್ರ ಕರಂ ಕೈಗಾಣುವ ಪಂಜಿಯಾಲವೆ ಸಂದವನ ದೊಳ್ (೨೦೩೩. ೦-೨೨). ಮಿರುಗಿ: ೨. ಸೊಗಸುಗೊಳಿಸು; ಅನುಪಾದಕರ ರಸಿತಮೂ ನಿರಂತರಪ್ರಾಸವೂ ತಿರು ತಿಡಿ ಮಿರುಗುವ ಉತ್ಸಾಹವಿರುವಂತೆ ಆಪ್ತ ಕಾರಣ (ಪ್ರವಾ. ೪೩. ೩ ಕಾಲಿಕವು ಕುಂಟು).

[ಮಿಜುಗು + - ಗು]

ಮಿಜುಗು, ಮಿರುಗು (ಕ್ರ). ೧. ಹೊಳೆ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು; ಥಳ ಥಳಿಸು; "ಮಿಜುಗು-ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದೇ (ಪ್ರಕಾಶಿಸು)" (ಕುಂಟು); ಮಿಜುಗುವ ಕಲ್ಪಭಕ್ತಿಗಳ ದೀಪ್ತಿಗಳಂ ನಿಜವೆಂದೀಪ್ತಿಗಳ ಮಿಜು (೨೦೩. ೩-೨೨); ಥಳದೊಳ್ ಮಿಜುಗುವ ನೇತ್ರಮಂಟಿ (ಕಂಠ. ೪೯).

೨. ರಂಜಿಸು; ಕಂಗೊಳಿಸು; ಶೋಭಿಸು; ತೋಗುವ ಜಿನ್ನ ಪುಗಲಕಾವಳಿಯೊ ಮಿಜುಗಲ (ಕಾಂ. ೩೩೪); ಗುಣಭವ ದೇವರ ಮಿಜುಪಂಪುಗಳತ್ತವೆನಗೆ ಕವಿತಮನಗಾಂ (೨೪೩. ೦-೦೯); ಮಂಡಿಗೆ ಮಂಡುಡಿ ನೆಲಕೊಪಗಿದವು ಮಿಜುಗುವ ನಗವಲ್ಲಿಗಳು (ಕಾಂ. ೦೯-೩೭). ಮಿರುಗು: ೧. ಮೋಗುವಂತೆ ಭಾಳದಲಿ 'ಬೇ' ಯೊಡೆಯ ಮಿರುಗುವಂದವಲಿ (ಕಾಂ. ೦೯-೩೦೨); ತಾರೆ ಮಿರುಗುವ ದೇಗೆ? (೧೯೩೦. ೨೦-೦೯). ೨. ಮಿರುಪ ಪನ್ನೆರಡೊದ್ದು ಪೊದ್ದವ ವಿತ್ಯಸಾಕ್ಷಿಕದಾ ಪರಮಭಾಗವತಾಗ್ರಗ್ನರು . . . ಒವಗಿಮುಖರಾನಂದ ಬಾಪ್ಪಗಳ (ಕಂಠ. ೦-೩-೪೯); ದಂತಪಂಕ್ತಿಯ ಕಾಂತಿಯೊಡನೆ ಕಿರುನಗೆ ಮಿರುಗಿ (ಕಾಂ. ೦೩-೩೦). 'ಮಿರುಗು' ಪರಾ.

ಮಿಜುಮಿಜುಗು, ಮಿರುಮಿರುಗು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಚಿಕ್ಕಪುಗಳೆಡ ಯೆಡೆಯೊಳ್ ನಿಮಿರ್ದು ಮಿಜುಮಿಜುಗುವ ತಲೆದುಡುಗಿಯಂ . . . ತೋರವುಳ್ಳಿದು ಮಂಡಿಯುಂಜೆಯು ಕೈಗಿದ್ದಾಗಳ್ (೨೦೩. ೯-೨೩ ಪ); ಮಿಜುಮಿಜು ಪ ದಿವ್ಯಭರಣಕರಗದ ತುಜುಗಲ . . . ಅವರವರೊಪ್ಪದರಿಂದ್ರತೇಜದಲಿ (ಕಂಠ. ೩೩-೩೩); ಕೋರ್ಟಿಚನಂದಂ ಮಿರುಮಿರುಗಿ ನಿಮಿರ್ದ ದಂಕನೆಯ ಸಾಲುಳಂ ಪುತ್ತು ನೆತ್ತಿಯೊಳಿಸಿದ ಕೊಪ್ಪಳಗಂದೆ . . . ರಂಜಿತು ರಾಜಧಾನಿ (ಕಾಂ. ೩೩-೦೩೩).

ಮಿಜುಗು, ಮಿರುಗು (ನಾ). ೧. ಕಾಂತಿ; ಹೊಳಪು; ಮಿರುಗು: "ತೋಗು, ಭಗು, ಮಿರುಗು, ಮಿಜುಗು . . . ಮನೆ" ಈ ೧೪ ಕಾಂತಿ" (೪೩೩. ೩೩-೩೩); ಮಜ್ಜರಿವ ವಿಟಕೊಟಿಯಂ ತಟವಪ್ಪ ನೊಡುವ ನೋಟದಂದಿನ ಪೆಟ್ಟಿನೊಡನೆ . . . ಅಜ್ಜರಿಯ ಕೂಮಿಂಚು ಗಳೊ ಮಿಜುಗುಗಳ ಮಂಗವವೊ (೨೦೩. ೪೦-೪). ೨. ಸೊಬಗು; ಮನೋಹರತೆ; ಗಮಕಂ ಪ್ರಯೋಗಮಾಳೋಗಮಳಂಕಾರಂ ಪೊಗರ್ ನಯಂ ಮಿಜುಗು ಪೊದ್ದಮರೆ ಕೊಳೆ ಪಾಡುವವರಿ ಮೆಲಮದರ್ಶಿ ಮುಕ್ಕೊಳಿಯುಗುಟ್ಟ ತಟನಂ ಪೊಲ್ಲಲ್ (೨೦೩. ೩-೩೩); ರಾಮೊ ಸರ್ವವೈಗಂ ಮಿಜುಗು ಕಿತ್ತು ಪೊಗರ್ . . . ಪ್ರಯೋಗಮನೇನದುವೊ ವೇಬುಮೆಂಬಿನೆಗಮಿಗೊರಲೊಳ್ಳೊ ಪಾಡಿಯಾಡಿ ರಂಜಿತೊ ಬಾಪನಂ ಗಳ ಮನಂಗಳನಾ ದಿವ್ಯಾಂಗನಾಪನಂ (೨೦೩. ೩-೪೦). ಮಿರುಗು: ೧. "ಪೊ-ದೀಪ್ತಿ, ಮಿರುಗಿನೊಳ್" (ಕಾಂ. ೦೩); "ಮಿರುಗಿನಲ್ ಮಿಜುಗಿನಲ್ ಬಿಡದೆ ಕಾಂತಿ ಮೊ" (೪೩. ೪೯). 'ಮಿರುಗು' ಪರಾ.

[< ಮಿಜುಗು]

ಮಿಜುಪು (ನಾ). ಹೊಳಪು; ಕಾಂತಿ; ಸರಸೀಕರಂಗಳೊಳ್ ಬೆಳ್ಳಿಪ್ಪ ಗಳ ತಡೆಯೊಳ್ ಸಿಂಧುಕೊಲಂಗಳೊಳ್ ವಿಕರಮಂ ನಿಜಾರಮಂ ಮಂತ್ರಿತ ಮಿಜುಪನಾಂ ಮೆತ್ತಿದಂತೊಪ್ಪ ಮೆಯ್ಯೊಳ್ ಪರವತ್ತಿಧ್ಯಾನ ವ. ಮತ್ತೊತ್ತರತರರ್ ಜೈನಯೋಗೀಶ್ವರರ್ . . . ನಿರಂತರ್ (೨೦೩. ೯-೩೩); ತುಜುಗುಗಳ ತೋಳುಗಳ ಪಪ್ಪಸಪ್ಪದ ಚಿರುವಿಕೆಯ ಮಿಜುಪನಲಿ . . . ಮುಕುಟವನ ವಿರಾಜಿತು (ಕಾಂ. ೦-೩-೩೯).

[< ಮಿಜುಗು + - ಪು]

ಮಿಜುಮಿಜನೆ (ಅ). ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ; ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಕೂಡಿ; ಫಳಫಳನೆ; ಹೊಳೆ . . . ಮಿಜುಮಿಜನಾದ ಮೈಹೊಳೆಯ ತಟ ಗಟ್ಟಿ ನಿಜಾಗಟ್ಟಿ ನಿಜಾಪ್ತ ಹೊಂಗಾಸಿಯಿಂದ ಕುಜುಕುಟ ಮಟ್ಟಿ ರಂಗ ದೊಳು ತಟವ ಬಯಲೊಡೆ ಹೊಳೆವಂತೆ ಹೊಳೆವರು (ಕಾಂ. ೩೩-೦೦೦).

[ಮಿಜುಮಿಜು + - ನೆ]

ಮಿಜುಮಿಜು (ಅ). ಹೊಳೆಯುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನು ಕರಣಾವ್ಯಯ; ನೆಲವೆಲಾದ ಮೂಜು ಮಿಜುಮಿಜುಮಿಜುಪರಿತಾಪ್ಯಂ ಗಳಂ ದ್ವಿಪದ್ಧನ ನೊಪುಂ ನೆಜುಗೊಳಿಸುವಬಿಡಿದೆ (ಕಾಂ. ೩೩-೩೯);

ಬಲದ ಕೆಲವೊಳ್ ಮಿಟ್ಟಮಿಟ್ಟಮಿಟ್ಟಾಗಿ ತನ್ನ ಪಡೆದೊಂಗೆ ತನ್ನ ವಸ್ತು
ರಿಂದಮು ಬೊಡ್ಡಿವಸರಾಗಿ ನೆಗಟ್ಟು ಚಕ್ರವುಂ ನೋಡೆ (ಕಾಂಪು. ೧-೧೬ ೪).
ಮಿಟ್ಟನೆ (ಅ). ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕೂಡೆ; ಭಳಭಳಿಸುವಂತೆ; ಕಾಯ
ಕೆರೆನೆ ಕಂದಿದರನೆಯ್ಯಾ ಕಾಯ ಮಿಟ್ಟನೆ ಮಿಂಚಿದರನೆಯ್ಯಾ (ಕುಚಾರಿ-
೧- ೯೯-೧೦೬).

ಮಿಟ್ಟಮಿಟ್ಟನೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಮಿಟ್ಟಮಿಟ್ಟನೆ ಮಿಂಚಿ ಮುಂತೊನೆ
ಬಿಟ್ಟಬಿಟ್ಟನೆ ಬಿಡುತ ಕಣ್ಣಳ್ . . . ದಟ್ಟದಟ್ಟನೆ ತೆಗುತಿರ್ಪವು ಡಾಕಿನಿ
ಮಾತೆ (ಪುರಾಣ. ೩-೬೯). [ಮಿಟ್ಟು + ಅನ್ಯ]

ಮಿಟ್ಟು, ಮಿಂಚು, ಮಿತ್ತು, ಮಿರ್ತು, ಮಿಕ್ಕು, ಮಿತ್ತು, (ನಾ). ರಿ.
ಸಾವು; ಮರಣ: "ಮೃತ್ಯುವಿನೊಳ್ ಮಿಟ್ಟಿಂದನೆ" (ಕಾಂಪು. ೬೯).
ಮಕ್ಕುಂ ಮಂತ್ರಮಂ . . . ಮಿತ್ರರ್ಕಳುಂ ಮಿಟ್ಟು [ಕಾಂಪು. ಮಿತ್ತು.
ಮೃತ್ಯು] ಮೇಲರ್ವಾಳ್ ತರಣ್ಣಿಡೆಕೆ ಮಡಿದರ್ ಪನ್ನಿವರಂ
ಚಕ್ರಗಲ್ (ಕಾಂಪು. ೧೯೬-೧೦೬); ನೆ:ಸಣ್ ಮೂಡಿದಮು ಕಟ್ಟಲೆಗೆ ಮಿಟ್ಟು
ಮೂಡುವ ತೆಜದಿಂ (ಕುಚ. ೩. ೧೦೯ ಪ್ರಕಾಶ). ವಿ. ಸಾವಿನ ಅಧಿ
ದೇವತೆ: ಮೃತ್ಯುದೇವತೆ: ಕುರುಬಲಕ್ಕಿ ಮಿಟ್ಟು ಪರೋದರವಂತೆ
ಮೊರದು ಪರಿವ ತನ್ನ ಕಿಂಪುಣ್ಣ ರಥಮಂ ಭಯಂಕರಾಕಾರವಾಗಿ
(ಕಾಂಪು. ೧೦-೯೬ ೪). ಮಿಂಚು: ವಿ. ಮಹಾಜನು ಸುರಗಜಕಿ ಮಿಂತೆನಿಸಿ
ತೋರ್ವ ಗಜಕಂಠದಿ ವಜ್ರವಂತಂತನಪೋಲ್ ಕೋಪಮಂ ಭರಿಸಿ
ಬಲವರಿಸಿ ಬರೆ (ಕುಚ. ೧೦-೩೬). ೨ ಇದು ಪ್ರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪ. ಮಿತ್ತು: ರಿ. ಅವನ x x x ಲುಕ್ಕಿತ್ತು
ಪುತ್ರಿಮೃತ್ಯುಳ್ ಪುಟ್ಟಿದ ಕೆಡುಗೆ (ಕುಚ. ೧೦೯೬. ೩೯-೬೯ ಸು. ೩ ಕೆಪು
೬೩); ಮಿತ್ತು ಮೂಳವಂಗಾಳ್ಗೆ ಸಂಪತ್ತರು . . . ಒಲ್ಲನಾಗರಮಂಜು
ಗುಣದಿಂ ಗುಣಂಗೊಳಿಸಿದಂ ಭೂಲೋಕಮಂ ನಾಕಮಂ (೧೯. ೪೩.
೪೩೬-೩೦-೬೩: ೩೧೦೯). ವಿ. ಜವನಿಂ ಮಾರಿಯಂ ಮಿತ್ತುವಿಂ ಭೈರವಂ
ಕಾಮರಿಯಂ ಜೈದ್ವನ ಗಡ ಜಗಮಂ ತಿಂದು ತೇಗಲ್ ಸಮರ್ಥಂ (ಕಾಂಪು.
೦೩-೯೬); ಮೆತ್ತು ಹೊಸ ಚಾಪದಲಿ ಭೀಷ್ಮನು ಮಿತ್ತು ಖಚಿಗೊಂಡಂತೆ ಶರ
ದಲಿ ಕತ್ತನಾಕಾಶವನು (ಕಾಂಪು. ೧-೯೬); ಬಲಮಿತ್ತನಿಸುವರು ಲೋಕ
ದವರಿಗೆ ಮಾರಿ ಮುಸುಕಿಯರು (ಕಾಂಪು. ೧-೩೦). ೩. ಅಪತ್ತು;
ಕೇಡು: ಕೋಣನರಮಂ ಜೋರ ಗಡುವಿಂಗೆ ಮಿತ್ತು (ಕಾಂಪು. ೩-೦೩).
ಮಿರ್ತು: ರಿ. ಮಿರ್ತುವಡಗದೆ ನನ್ನ ನಗದಿಂಗಳಾಟವನು ನಟಿಸುವ
ಮೊಗವಲ್ಲಿ (ಕಾಂಪು. ೧೦ ೨೦). ವಿ. ಅರಿತರವ ಚಿಂಡಾಡು! ಮಿರ್ತುವನ
ಮುಂಡಾಡು! (ಕಾಂಪು. ೬೯). ಮಿಕ್ಕು: ರಿ. ಮಿಕ್ಕುವನವಗಡಿಸುವ
ಭೈರವನಂ ಬಲ್ಲೀಕತೆಯಂ ಬಿಡು ನುವ . ಭಟಿವದಂ ನಡತಂದುದು
(ಕಾಂಪು. ೬-೦೯); ದಾರಿದ್ರ್ಯಮಂಜುಡೆ ಮನುಜರ್ಗ ಮಿಕ್ಕುವಿಗೆ ಸಮಾಸ
ಮಾಗಿರ್ಪದು (ಕಾಂಪು. ೩-೩೨). ವಿ. ಜಗದ ಕೊಲೆಗುಜ್ಜುಗಿಸಿ ಬಂದ
ಮಿಕ್ಕುಪು (ಕಾಂಪು. ೩೯-೬೩); ಕುಲಕ್ಷಯಕೆ ಕೋಣೆಯೊಡ್ಡಿದೆ ಮಿಕ್ಕು
(ಪ್ರಾಣಮ. ೩೯-೨೯೬). ೩. ಅವರ ವಿಭವಕೆ ಮಿಕ್ಕು ಮೂಡಿತೋಯನೆ
ಪೊಳ್ಳು ಮೂಡಿ ಮೆಚೆಯೆ (ಕಾಂಪು. ೬-೩). ಮಿತ್ತು: ವಿ. ಬಮ್ಮಿಗಂ
ಮೂಳವಡೆ ಮಿತ್ತು ಮಿಂಚುವಡೆ ಮಾರಿ (ಕಾಂಪು. ೩೩. ೪೯-೬೬: ೩೩೨).

[<ಪಂ. ಮೃತ್ಯು]

ಮಿಟ್ಟುಗರೆ, ಮಿತ್ತುಗರೆ (ಕ್ರಿ). ಸಾವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸು; ಮರಣವನ್ನು
ಆಮಂತ್ರಿಸು; ಸುಸಜ್ಜರಕ್ ತಮಗೆ ಮಿಟ್ಟುಗರೆವಂತೆ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜನನಂ
ಕರೆದಾಯ್ದರ್ (ಕಾಂಪು. ೧೦೬೩ ೪); ಆ ಪರವತಿ ತನ್ನೊಲ್ಲದನಂ ಕರೆವಳ್
ಬಿಟ್ಟಿಲ್ ಮಿಟ್ಟುಗರೆವಂತೆಗಲ್ (ಕಾಂಪು. ೬-೩೩). ಮಿತ್ತುಗರೆ:
ಪರಿವ ಭಂಡಿಯಂ ಕಾರಿ ಕೋಪರು ಮಂಜುಲಂ ಸರಮ ಪೊಪವರು ಬಿಟ್ಟಿವೆ
ಮಿತ್ತುಗರೆವರು (ಕಾಂಪು. ೩೩-೬. ೨೦೬-೦೬: ೩೩೦). [ಮಿಟ್ಟು + ಕರೆ]

ಮಿಟ್ಟುಗೊಡ್ಡ (ನಾ). ಸಾವಿನ ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಮಾತು
ಮತ್ತು ಅಂತಹ ಮಾತಿನಿಂದ ಆಗುವ ಹಿಂಸೆ. - ಉಪಟಳ:
ಪಾಣ್ಯರಂಕುಸನು ಪಾಣ್ಯಯರ ಗೆಯ್ಯ ಗೆಯ್ಯಂಗಳುವಂ ತೋರ್ವ ಸನ್ನೆ
ಗಳುವಂ ಅಡುವ ಮಿಟ್ಟುಗೊಡ್ಡಂಗಳುವಂ ಕೆಂಡು ಚೋದ್ಯೊಟ್ಟು
(ಕಾಂಪು. ೧-೬೬ ೪); "ಮೃತ್ಯುವಿನಂಥ ಚೇಷ್ಟೆಯ ಮಾತು"
(ಕಾಂಪು. ೧೦೯); ನೋಡೆ ಮೂಟಾಂತನಗಮರಿಯನಾಗಿದರ್ಗಿ ಮಿಟ್ಟು
ಗೊಡ್ಡಂ ಸರ್ವರ್ಗಂ ಸಲ್ಲದೆಂದೊಡವಜೊಡವಿ (ಕಾಂಪು. ೨೦೦).

[ಮಿಟ್ಟು + ಗೊಡ್ಡ]

ಮಿಾ. ಮಿಯಾ (ಕ್ರಿ). ಮಿಂದು (ಭೂತಕ್ಕ). ರಿ. ಸ್ಥಾನಮಾಡು;
ಜಳಕಮಾಡು: "ಅಪ್ಪವನಂ, ಸ್ಥಾನಂ, ಸವನಂ - ಈ ೩ ಮಿಾಡು"
(ಕಾಂಪು. ೬೦-೩೦); ಈತಂಗೆ . . . ಮಿಯಾಲ್ ಬೇಡಿದೊಡವೊಯದಿ
ರೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದೊಡೆ (ಕಾಂಪು. ೬೬-೩); ಪಂಜರತ್ತಗರ್ಭವಿಧಿಪದಿ
ಸ್ವದರ್ಭಾತಕುಂಭಕುಂಭಸಂಭೃತಮಂಗಳಲಂಗಳಿಂದಂ ಮಿಾಸೆ ಮಿಂದು
(ಕಾಂಪು. ೧-೬೩ ೪); ತೋಟಯ ಮಿಾವಣ್ಣಗಲಿದ ತೋಟಯ ಮಿವ
ಸ್ಥಾನಮಿಗಲರಾ ತೋಟಯಂ ಭೂ (ಕಾಂಪು. ೬೯೯). ವಿ. ಸ್ಥಾನಮಾಡಿಸು;
ಜಳಕಮಾಡಿಸು: "ಮಿಾ-ಸ್ಥಾನೇ" (ಕಾಂಪು). ೩. ನೆನೆ;
ತೋಯು: ಪಕ್ಕೊಲೆಯಂ ಗಿಳಿಮಿಾ ಚುಚುಮಿವಿಡವೆ ಸೋರೆ
ಸೋನೆಯೊ ದಾಂಗುಡಿ ಮಿನ್ನೆಮಿರ್ಪವು . . . ಲತವಯ್ಯಮಾಡಿಯ
ನಾಗವಯ್ಯಂ (೧೨. ೩೩೬. ೩೩೦-೩೯: ೩೨೦). ಮಿಯಾಯು:
ರಿ. ತಾನೊವಿ ಮಿಯಾಯುತಿರು ನನ್ನಯ ತೀವ್ರತರಗಳಲಿ ಓವನತ
ಹೊಯ್ ಲಿಕೆ ನೆನಗೆಯು ನಾವು ನಂದಿದವೆ (ಕಾಂಪು. ೦೩-೨೯); ಪುಷ್ಪರಣಿ
ಯರಡುಂಬಲ್ಲಿ ಮಿಯನು ಸುಸಿಯೊಡವೊಳು (ಕಾಂಪು. ೧-೨೦೬);
ಮಾವ ಮಿಂಧಾಗಿಲ್ಲವಲ್ಲ; ಬಿಸಿವೆರು ಕಾಯಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಮಿಯಾರಿ
(ಕಾಂಪು. ೦೩೬) ೩. ತೊಲೆವ ಮಲೆಯನಿಂತರಿಂ ಬಿಟ್ಟಡೆಮಂದಿ. ಸುಗ್ಗಿ
ಕುಳಿರ ತುಂಬಿಯೆನಿತರಿಂ ಮಿಂದಿರುವುದು (ಕಾಂಪು. ೧೦೬-೨೯೬); ಹೊಸ
ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ನಿಂತ ಇವಳ ಎದೆಮಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗವೇ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತದೆ
ಯಂತೆ! (ಕಾಂಪು. ೪). ೪. ಮೆತುಸ್ಥಾನಮಾಡು: ಅದು ವರಪ್ರತ್ಯಾದ
ದೇವನ ಮಂದಹಾಸದ ಗರ್ಭವಾಗಿರೆ ಮಿಂದು ಮಾಪ್ಪಯಗಳಗಿದಲಾ
ಕಯಾತಿಯಲಿ (ಕಾಂಪು. ೬-೦೦); ಹಗಲಿರುಳೊ ನಿನಗೆ ಒಂದೇ ಯೋಚನೆ.
ಮೊನ್ನೆಯಲ್ಲವೇ ನಾನು ಮಿಂದಿದ್ದು (ಕಾಂಪು. ೦೩). ೫. (ಅಲಂ)
ಮಾಳುಗು; ಅಡಗಿಹೋಗು: ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಮಿಂದುಳು ಮುಮುಚಿ
ದಳು ಮೂರ್ಛಿತವಡೆಂದು ಬಿದ್ದಳು ಭೂಪನರಸಿ (ಕಾಂಪು. ೩-೦೩);
ಇಂದಿರೇವನೆ ನಿಮ್ಮದಿಯ ಪದವ್ಯವ್ಯವನು ನಾನೊಂದಿ ಸುಧೆಯಲಿ
ಮಿಂದು ವಿಷಯವ ಬಯಸುವವ ನಾನಲ್ಲ (ಕಾಂಪು. ೧೦-೦೩-೩೬).

[ದೇ. ೩ ತುಳು. ಮಿಾ: ತೊಡ. ಮಿಯಾ: ಪರ್ಜಿ. ಮಿಾ: ಗಡಬ.
ಮಿಾ, ಮಿಯಾ: ಗೊಂಡಿ. ಮಿಯಾನಾ. ಮಿಾನಾ: ಕುಾ. ಮಿಾವ;
ಕುವ. ಮಿಾಲಂ]

ಮಿಾ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದ; ಮಿಂಚುಳ್ಳಿಯೊಂದು ಮಿಾ
ಮಿಾ ಮಿಾ ಮಿಂದು ಕರೆಮುತ್ತಿದ್ದುದೊ ಕೇಳಿಸು (ಕುಚ. ೧೦೬).

ಮಿಾಂ 'ಮಿಾನ್' ನೋ.

ಮಿಾಂ 'ಮಿಾನ್' ನೋ.

ಮಿಾಂಗುಡಿ (ನಾ). ಮಿಾನಿನ ಗುರುತುಳ್ಳ ಬಾವುಟ; ಮಿಾನವೃಕ್ಷ:
ಪೂರ್ಣ ಕರ್ಪುರ್ವ ಮಿರ್ವ ಮಿಾಂಗುಡಿ . . . ಸುಗ್ಗಿಯೆವಿಪ್ಪವೆಲ್ಲ
ಮೊಂದಾಗಿಯ ದರ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಸಮನಿಪ್ಪ ಜಗಜ್ಜಯದರ್ಪಮಂ ಸಮಂತಗಿಗ
ಲೊಂದೆ ಸಾಲು ಮೆನಿಸಿತ್ತು. ಕುಮಾರಕೃತಪ್ರಸಾಧನಂ (ಕಾಂಪು. ೬-೬೬).

[ಮಿಾಂ (<ಮಿಾನ್) + ಗುಡಿ]

ಮಾಂಗುರಿ (ನಾ). ೧. ಮಾನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವವನು; ಬೆಸ್ತ; ಕಾಲಿ ಮುರುಕಿ-ಮಾಂಗುರಿ. ಅಡಗುರಿ (ಕುರು. ೧೫ ಕೃಷ್ಣ); ಮಾನಂ ಕೊಲ್ಲಂ ಮಾಂಗುರಿ (ಕುರು. ೨೭ ಕೃಷ್ಣ); ಪಿಂಗದೆ ಸೇನಜಿತನಿಗಾಗಿ ಪೇಯ ಮಾಂಗುರಿಯ ಕುಮುದ್ವತಿ ಕೈವಿದಳ (ಕುರು. ೬-೯೯). ೨. ಮಾನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಕೊಕ್ಕರೆ. ಕಡಲ ಹದ್ದು ಮುಂತಾದ ನೀರು ಹಕ್ಕಿ; ಮುಳಿದು ನೋಟುನಂತೆ ಕೆಂಗಣ್ಣು ಜಲಗಾಣನಂತೆ ಮಾಂಗುರಿ . . . ಎಂದಿಂತುಮನೀಶವಕ್ಷಿಪಾತಿಗಳಂ (ಕುರು. ೨-೨೬ ಪ); ಗೆರುಡಂ ಕುಕ್ಕಿ . . . ಮಾಂಗು [ಕುರು. ೧೨] ಕುರುಕುಟಿಗಂ . . . ತದ್ವಿಜಾಂತ್ಯ ಮಿಳಿಗಂ (ಕುರು. ೨-೨೬). [ಮಾಂ (<ಮಾನ್) + - ಕುರಿ]

ಮಾಂಗುರಿಗೆ (ನಾ). ೧. = ಮಾಂಗುರಿ ೧: "ರೇವರ ಜಾರಕ ದಾಸನಾಮ ಮಾಂಗುರಿಗೆ" (ಕುರು. ೬೬-೯೭); ಮಾಂಗುರಿಗನೊಂದಾಮೆಯಂ ಪಾಲಿಪಾಟಿ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲಂ ಕಟ್ಟಿ ಬಳ್ಳಿಯ ಕೊರಲೊಳ್ ತಗುಳ್ಳಿಯಲರೇ ಓದಿದುಕೊಂಡು ಪೊಲಿದಿದಿರೆ ಬರ್ಪೂನನಯಂ ಕಂತು (ಕುರು. ೧೦೦-೧೦೯); ಮಾಂಗುರಿಗನೊಗಿಯುವಾಣಮಾಂ ಗುಣಮನೆ ದಿಗುಟಿನಿಲ್ಲ ನಿಮಗಂ ಮಗಜಾದೆಗೆನೆ ಬಸುಡಲಕ್ಕುಮೆ (ಕುರು. ೯-೯೫); ಮಾಂಗು [ಕುರು. ೬೭] ರೀಗರ ಬರೆಯಂ ತೆಗೆದು ನೋಡಿ (ಕುರು. ೧೨೫-೬) ೨. = ಮಾಂಗುರಿ ೨: ಬೀಟಿ ಮೂಡುವಲ್ಲಿ ಓದು ಮಾಂಗುರಿಗನೇಟಿ ಪಕ್ಕಿಯ ಗುಣದೊಳಾಡುತ್ತ (ಕುರು. ೯೨). [ಮಾಂಗುರಿ + - ಗು]

ಮಾಂಗುರಿಗವಕ್ಕಿ (ನಾ). = ಮಾಂಗುರಿ ೨: ಮಾಂಗುರಿಗವಕ್ಕಿ ಕೊಳೆನೋಳ್ ಮಾಂಗುರಿಗವ ತೋದಿನಿಗಿ (ಕುರು. ೬-೯೫).
[ಮಾಂಗುರಿಗೆ + ವಕ್ಕಿ]

ಮಾಂಗುರಿಗೆ (ನಾ). ಮಾನು ಹಿಡಿಯುವ ಜಾತಿಯವಳು; ಬೆಸ್ತರ ಹೆಂಗಸು; ಪ್ಯಾಸ ತಂದೆ; ಮಾಂಗುರಿಗೆಯೋ . . . ನೆರೆಂ (ಕುರು. ೧೦-೧೨೯). [ಮಾಂಗುರಿಗೆ + - ಎ]

ಮಾಂಗುರಿವಕ್ಕಿ (ನಾ). = ಮಾಂಗುರಿ ೨: ಅಂಗೈಗಳ ಲಕ್ಷಣವ ಸುರೇಶಯ ಮಾಂಗಿರವಾಣತೊಳುತೊಳುವ ಮೂಮಾಂಗುರಿವಕ್ಕಿಗಳೋ . . . ಎಂಬುದಿದಿನೆನೆಯೊರ್ವಳ್ ಕೈವಿದಾದುವ ತಿಳಾಕಲೊಟ್ಟಿದಾದು (ಕುರು. ೧೦-೧೨೯). [ಮಾಂಗುರಿ + ವಕ್ಕಿ]

ಮಾಂಗುರಿಹುಡು (ನಾ). ಮಾನಿನ ಚಿಹ್ನೆ. ಗುರುತು: ಮಾಂಗುರಿಹುಡು ಜೀಯ ಚಿಹ್ನೆ (ಕುರು. ೧೨-೯).
[ಮಾಂ (<ಮಾನ್) + ಕುರಿಹು (<ಕುರಿಹು)]

ಮಾಂಗುರಿ 'ಮಾನ್ಯ' ನೋ.

ಮಾಂಟು, ಮಾಟು (ಶ್ರೀ). ೧. ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನ ಮಾಡು; ಕೀಳು; ಹೊರಗೆ ತೆಗೆ: "ಮಾಂಟು - ಉತ್ಪಾಟನ, ಉತ್ಪಾಟವ್ಯೇ ಚ (ಮಾಂಟವ ಆಯುಧ)" (ಕುರು); ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಕಣ್ಣು ಮಾಂಟುವರಂ ನೂಡಿಯ ನೂಡಿಯ ನಾಲಗೆಯಂ ಓದಿದು ಪೆಡತಲೆ ಯಿಂದುಚುವರಂ (ಕುರು. ೨-೨೬ ಪ); ಕವಿತೆಯಂ ಮಾಂಟು ವನೊ ಗಗನತರದಿಂ (ಗಣಪ. ೬-೧೯); ಬೋಳಿಯಂಟು ತೆಗೆದು . . . ಭೋಂಕೆನಲು ಮಾಂಟು ಓಡದಿರ್ ಕಣ್ಣಿಗೊತ್ತಿ (ಕುರು. ೬೦-೧೦೨). ೨. (ಸನ್ನೆಕೋಲು, ಉಂಗುಟ. ಪಾಣ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತು; ಎಬ್ಬು; ನೆಗೆತು: ಉಂಗುಟದಿಂದ ಮಾಂಟುವಂ ನಗಮನಿಂ (ಕುರು. VII, ೨೫೦. ೯-೧೫, 1122); ಉದೇಂದ್ರಸುಂದರ ಮಳಿಂಟ ಮಂದಸಿನ ಮುಚ್ಚುಕನುಂಗುಟದಿಂದ ಮಾಂಟಿ ಪೋಗಿದದು (ಕುರು. ೬-೨೦); ಗುದ್ದಲಿಯಂತೆ ಮಾಂಟುತ್ತ ಪೊಡೆಯ ಮುಂದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಹಿಡಿಯ ಕೊಪ್ಪಲಿಗೆಯಂ ಕಂಡು (ಕುರು. ೬-೨೨). ೩. ಹೊರಗೆ ಬರು; ಹೊರಗೊಳು: ಅಧಿಪತ್ಯದ ಬದುಕಿವಳ್ಳಿ ದಾಂಗುಡಿ ದಾಂಟಿ

ಕಾಲ ದೇಶಾಂಡವನೊಡದು ಮಾಂಟಿ. ಬ್ರಹ್ಮಮಂ ತಬ್ಬುವದನಂತೆಯೆ ನೀಂಟಿ! (ಕುರು. ೬೫-೬೬). ೪. ಮೇಲಕ್ಕೇಳುವಂತೆ ಮಾಡು; ಎಬ್ಬಿಸು; ಹಲವಾರಿ ಕೇಳಿದನು . . . ನನ್ನ ವನಿಯ ಬಳಿ ನಿರ್ದು ತಿರುವ ನೆನವುಗಳ ಮಾಂಟುತ್ತ ಕಳವಳದ ಕನಸುಗಳ ಹರಿಸುತೊಡ (ಕುರು. ೨೨-೨೨). ೫. ನೆಗೆ; ಹಾರು; ಚಿಮ್ಮು: ಉಪ್ಪರಿಸುತ್ತುಣ್ ಮಾಂಟಿ ದಾಂಟಿ ಕುಟುಕು ಪೊಡಳ್ಳು ಕಾಯಂ ಪದಿಯಟ್ಟಿದು ವಾಯಂರದಯಂ ಹಯದ್ವಯಂ (ಕುರು. ೧೨-೨೦). ೬. ಹೆಚ್ಚಾಗು; ಅಧಿಕವಾಗು; ಅತಿಶಯವಾಗು: ಮಾಂಟುವಗ್ಗದ ಕೋಕದಿಂದಿರದೆ ಭೂಮಟ್ಟು . . . ಅಂಬಿಕಾಭವನಮಂ ಸಾರ್ಥಂ (ಕುರು. ೨೦-೨೧); ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಗೆಡೆಯ ಗೇಡೆಯ ಪೊಳೊಟದ ಕೊಪರ ಮಾಂಟದ ಸಂಪದವೊನ ಪೊಳಗೆ ಯೊಂದು ಲೀಲೆಯ ಮೂಲ್ಕಿಯನಡಿಗಾಗಿ ತಂತವಾಗಿ ಬೆರಪೊಟದ ತರಗೈಯ ತಲೈಯಂ (ಕುರು. ೨೦-೨೦). ಮಾಂಟು: ೧. ವೈರಿ ರಾಯದ ಪಂಚದಿಗುವವಂ ಬತ್ತುವರೆ ಸೇತಾವಳಯ ಮಾಂಟಿ ಕಾರಾಗಾರ ದೊಳಗೆ ಕಳತ್ರಪ್ರತನನದಲಿಕ್ಕಿವ್ಯತವ ಮಾಡಂದ (ಕುರು. ೬-೨೬); ದಾಟುವು ಕಡಲೇಳನವನಯ ಮಾಂಟಿ ಸಪ್ತರೂಪಕಳದ ತುದಿಗೋಟಿಗಳ ವೆನು (ಕುರು. ೯-೨೨-೨೨); ಕಣ್ಣವನು . . . ಅಂಬಿನಿಂದ ತನ್ನ ಓಂದು ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಯನ್ನು ಮಾಂಟಿ ಕೆಳೆದು ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ದೇವರ ಕಡ್ಡಗೆ ಹತ್ತಿಸಿದನು (ಕುರು. ೨೪, ೨೫). ೨. ಹರನಿಯ ಮಾಂಟಿದುಬ್ಬಟಿ [ಕುರು. ನೋಡಿಯತ್ತಿದುಬ್ಬಟಿ]ಯದಲಾ ದಪದನನು (ಕುರು. ೯-೨೦). ೩. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚು; ಮುಂದೊಡು: ರಾಜಯ ಅಪ್ಪಯದ ವೀರವೈ ದೀಪ ಮಾಂಟಿ ಮೂಗುಕ್ಕಾಳಿ (ಕುರು. ೧೨೫); ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಲ ಮಾಂಟುವಾಗಲೂ ಹುಡುಗಿಯರು ಬಂದು ಸುದಿಪಾಡನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಭರ್ ಎಂಬ ವೀರಯನ್ನು ತೊರತ್ತಿ ದ್ದರು (ಕುರು. ೧೦೨). ೪. ಅಲುಗಿಸು; ಮಿಟುಕಿಸು: ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಎನ್ನ ಮುಖದ ಕೋಡಿ ಕುಂಟು ಮಾಂಟುವದನ್ನು (ಕುರು. ೨-೧೯ ಕುಟುಕು); ಭೈರ್ಯೋತ್ಪಾಟನವನ್ನು ತಾಳಿ, ತನ್ನ ಕಣ್ಣನ್ನು ಮಾಂಟಿ ತಿರುಮೈರಲೈಯೇ (ಕುರು. ೧೦೨). ೫. ಉಕ್ಕು; ಹೊಮ್ಮು: ಭರ ದೊಟುಂಬುಡಿ ಮಾಂಟಲಹಿಪತಿ ಕೂಮಾರಗ್ಗಣ್ ಪಾಟಿಡೆ ತೋಟಿಸಿದೀ ಪರಿಪಾಟಿಯಲಿ . . . ಗಣನೆಯಿಲ್ಲದ ರಾಮಸೈನಿಕ (ಕುರು. ೯-೨೨-೨೨). ೧೦. ಮಾರು; ಅತಿಕ್ರಮಿಸು: ಕೂಪರೂಪಗಳನು ದಾಟಿ ನಾಮ ಕೋಟಿಗಳನು ಮಾಂಟಿ, ಎದೆಯ ಬರಿಯ ಛಾವರೀ (ಕುರು. ೧೦-೧೨). ೧೧. ಯಾವುದಾದರೂ ತಂತೀವಾದವನ್ನು ಬೆರಳಿನಿಂದ ಮಿಡಿ, - ನುಡಿಸು: ಕೋಣನಿರಾಗಿ ಕನ್ನಿಯ ಮಾಂಟಿದಂತೆ (ಕುರು. ೧೦-೧೨-೨೨); ಈಗ ಒಂದು ತಂಬೂರಿಯ ತಂತಿಯನ್ನು ಮಾಂಟಿದರೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಲೆ ಗಳು ಓಡುತ್ತವೆ ಕಾಣುವೆವರ ಬದಲು ತಂತಿಯಂ ಕಳಕ್ಕು ಮೇಲಕ್ಕು ಚಾಗುತ್ತ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವದಾ (ಕುರು. ೧೦೬); ನಿನ್ನ ಕೈಯ ಸ್ಪರ್ಶಿ ತಾಂತಿಶ್ಚಿತಿಯ ತಂತಿಯನು ಮಾಂಟಿತುಮಾ (ಕುರು. ೨೨-೨೨).

ಮಾಂಟಿದು, ಮಾಟಿದು = ಮೆಟ್ಟು; ತುಳಿ: ಹಿಡಿದು ಪಡೆದವನಿವನಂ ಮಾಂಟಿದು (ಕುರು. ೧೦-೨೨); ಅನಿರ್ದುಕೊಟಿ ಸಮುದಿಭರವಾತಿಯಂ ದೊಡವೆದು ಮಾಂಟಲ್ಪಟ್ಟ ದಾನವರ ರಾಘವನೋಪನಂ ಕಳೆದೆ ಮುನಿವಯೊನೆ (ಕುರು. ೧೦-೧೦-೧). ಮಾಂಟಿದು = ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಅಲುಗಡಿಸು: ಮಾಂಟಿದುಕು ಭೂಮಿಯಂ - ಮೇರು ಕೈಲಮಂ ದೂಟಾಡಿಸು . . . ಹನುಮನ್ನುರಣಿ (ಕುರು. ೧೦-೨೨).
[ದೇ. ೩ ತಮಾ, ಮಾಂಟು, ಮಾಟು; ಪಾಟಿ, ಮಿಡವ್ವು, ಮಾಂಟು; ತುಳು, ಮಾಂಟು, ಮಾಟು; ಕುಲು, ಮಾಂಟು]

ಮಾಟು, ಮೊಟ್ಟೆ (ನಾ). ರಿ. ಎಚ್ಚಿ ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯುವುದು; ಕೀಳು
ವುದು : "ಉತ್ಪಾದ್ಯದೋಃ" ನೆಜ್ಜೆ ಕೀಳು ದೋಷಕ್ಕೆ ಮೊಂಟುಂಬ
ಶಬ್ದ" (ಶಬ್ದ. ೯೦). ೨. ಅಧಿಕ; ಹೆಚ್ಚಳ; ಅತಿಶಯ : "ಉಚ್ಚರಂ
... ಮೊಂಟು, ಒಟ್ಟು ಪೂರ್ಣ - ಈ ೧೯ ಅತಿಶಯಂ" (ಕಾಶಾ-
ಖ-೨೫೦) ; ಮೇಣು, ಮೊಂಟು (ಕಾಶಾ-೨೫ ಪ್ರದೋ). ೩. ಶ್ರೇಷ್ಠ
ವಾದುದು : ಉತ್ತಮವಾದುದು : ಶೋಷಯಂ ಪೇಶ್ವೇಳುಶೋಷಿ
ಮಂತ್ರಂಗಳ್ಗೆ ಮೊಂಟಿನಿ ಪೂಜೆದ ಮೂಗಲ್ಯ. ಚಂದ್ರಪೂಜಮಂತ್ರ
ಶ್ಲೋಕ ಸಾಟಿ (ಪುರಾಣ. ೯-೨೪). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ :
ಚಂದ್ರದಂತರಿ ಮೊಂಟು ಕಿರಿಕಿರಿ ಎಲ್ಲವು ಮಂದಗಮನಗೆ ಒಟ್ಟಿರುವ
(ಕಂದ್ರಪೂ. ೯-೦೩). ಮೊಟ್ಟೆ : ೨. "ಮೊಟ್ಟೆನಲ್ಲದೋಃ
ವಳಯಗುಂ" (ಕಾಶಾ-೦೯) ; ಉಪದೋಳಿಗೆ ಮೊಹದೋಳಿಗೆ ಮುಜ್ಜರ
ಹೋರಾಟದೋಳಿಗೆ ನಾನವನ ಮೊಟವ ಕೊಟ್ಟು ಮಂಜುಳ [ಪಾಣ. ಅಟವ
ನದಗೂ ಶೋಷುಪಿ] (ಕಾಶಾ-೨೫. ೨೦-೨೩). ೩. ಮೊಟವನಿವಿವಂತಿಗೆಯ
ಲಹಾಂತದೋಳುರುಳ್ಳು (ಗ್ರಂಥ. ೧೦-೨೦೦); ಪಟ್ಟಿನಾದ ಕಾವಲ ಭೂಮಿ
ಮೊಟವಿನ್ಯಾ ಪುರತಿ ಬಂದ ಒಮ್ಮೇಲ್ವದನ ಚರಣಾಂಬುಡಕ್ಕೆ ಶರಣು (ಕಾಶಾ-
೨೦-೦೩) ; ಮೊಟವನ ನಮಸ್ಕರಣಪೂಜಾಟದಿಬಿ ಲಹಾಂಗಿ ಮೊಟವರು
ಪಟ್ಟಿವಸನದರಿ (ಕಾಶಾ. ೧೦-೨-೨೯). ೪. ಮಿಗಿಲು; ಮೇಲು : ವನಿತ
ಯರನು ದೇಶದರಿ ಮೊಟವನನು ಮೃಗವಶ್ಚಿ ಕೃಷ್ಣಾಜನವನಂತವನಿತ್ತು
ಸತ್ಯನಿದರು ಫಲಗುಗುಣ (ಕಾಶಾ. ೧-೩-೩೦) ; ಸೇವಕವಲಯತಿ
ಮೊಟವನವಾತನೇ ಪೂಲಗಾನ್ಯನೊರ್ವನ ಸಭಾಟಿಕೆಯೊಳು (ಕಾಶಾ-
೦೩-೦೯). ೫. ತಂತಿವಾದ್ಯವನ್ನು ಬೆರಳಿನಿಂದ ಮಿಡಿಯುವಿಕೆ. -
ನುಡಿಮಿಡಿ : ಸಾಕೆ ಪರಕು ಮೊಟುಗಳಂ ಹದಗೊಳಿಸಿ (ಕಾಶಾ-
೨೫) ; ಕಂಬೂರಿಯ ನಾದವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸದೆ ಮೊಟಿನಿಂದ ಮುಂದುವರಿಸು
ತ್ತಿದ್ದುದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿನ ನಾದದ ವಾತಾಪರಣವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸು
ತ್ತಿತ್ತು (ಕಾಶಾ. ೦೧). ೬. ಅಂದ; ಸೊಗಸು; ಸೊಬಗು : 'ಮೊಟ್ಟು
ವದೆ', 'ಮೊಟ್ಟುವಣ್ಣು' ಪರಾ.

ಮಾಟಾಗು. ಮಾಟಾಗು = ೧. ಉತ್ತಮವಾಗು : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗು : ಎಂಬುವವರು ಮೂಲಕಟ್ಟುಯರು ಸಹ ಮಾಟಾಗರಾಗ . . . ಪದದಿರುವುದಕ್ಕೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೧೯); ತದೀಯ ಜನಂಗಳಿವರು ಸಂದಿಯರನೂ ಮಂಡಲಕೆ ಮಾಟಾದ ವಸ್ತುಗಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨); ಮಾಟಾದ ಕಮ್ಮರತ್ನಗಳಿಗೂ ಕೂರ್ಮಚರದ ಕುಳಕು ನಿಟ್ಟಿಸಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪). ೨. ವಿಗಿರಾಗು ; ಮೇಲಾಗು : ಕೋಟಿರವಿಂಟಾಗಿಗೆ ಮಾಟಾದ ಪ್ರಭೆ ಎಂಬ ಗಾತ್ರ ಎನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ (ಯಾಣಂ- ೨೦-೧೬); ಕೂಟದೊಡ ಮಹೇಶ್ವರನಾಗಿಯೆ ಕೋಟಾನ ಕೋಟಿಗಳ ಮೂಟಾ ಪ್ರಭೆಗಳಿಂ ಮಾಟಪ್ಪ ಭೇದದಾ ನೋಟದಬಲದೊಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಿಬರದ ಸಂತೋಷದ ಅಟದಿಂ (ಭಾಷಂ. ೬-೭) ೩. ಚೆನ್ನಾಗಿ ; ಅಂದವಾಗು : ತಾಟಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸುವುದಿಂ ಬೋಧಿಸುತ ಮಾಟಾದ ಹೊಮ್ಮರಿಯ ಮಾಡಿ ಕಳುವುತ (ವಿಂಶತಿ- ೬-೨೨-೨೪). ಮಾಟಾಗಿ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ; ಸೂಗಸಾಗಿ : ಹೂಟಕ ಮಹೇಶ್ವರನಲ್ಲದಿ ಮಾಸಯಂ ಮಾಟಾಗಿ ತಿದ್ದಿ . . . ಉತ್ತರನಾದಿವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೩). [<ಮಾಟು]

ವಿಶಾಖುಜವ್ವನ, ವಿಶಾಖುಜವ್ವನ, ವಿಶಾಖುಜವ್ವನ, ವಿಶಾಖುಜವ್ವನ
(ನಾ). ಉಕ್ಕುವ ಪಾಯು ; ತುಂಬುತಾರುಣ್ಯ : 'ವಿಶಾಖುಜವ್ವ
ನಾ' ಪರಾ. ವಿಶಾಖುಜವ್ವನ : ವಿಶಾಖುಜವ್ವನ ಕೂಡವಂ ವಿಶಾ
ಖುಜ. ವಿಶಾಖುಜವ್ವನ ದೇವಗಾರ್ತಿ ಕೂರ್ತಿ. ಬಗಿದು ಬಯ್ಯ
ಬಗಿದುಕಾರ್ತಿವರ್ತಿ (ಪಾಠ. ೧-೨ ಪ) ; ಕೂರ್ತಿವರ್ತಿ ವಿಶಾಖು

ಜವ್ವನಂ, ತಾವರೆಗೆ ಎಣುಂಜವ್ವನವೊದವಿತ್ತು (ಕಾವ್ಯ, ೧೦೪-೨೦).
ಮಾಟುಂಜವ್ವನ : ಮಾಟುಂಜವ್ವನದ ಶಬ್ದಯುಕ್ತ ನಡತೆಂದರೆ (ಕಾವ್ಯ, ೨-೨). ಮಾಟುಂಜವ್ವನ : ಮಾಟುಂಜವ್ವನದ ಸೊಬಗಿಯಂ ವೆದೊ ಕಂಡು
ದಾಟದವರಾ (ಕಾವ್ಯ, ೧೦೫). [ಮಾಟು + ಜವ್ವನ]

೬ ಮಿಂಟುಂಜವ್ವನಿಗೆ (ನಾ). ಉಕ್ಕುವ ಪ್ರಾಯದ ಶರಣಾ : ತುಂಬು
ಪರೆಯದ ಯುವಕ : ಬಲಿಷ್ಠರ ಮಿಂಟುಂಜವ್ವನಗನಾ ನುಡಿಗಳಂ
ಮನದೊಳ (ಉದ್ಧ. ೧೦-೧೧). [ಮಿಂಟುಂಜವ್ವನ + — ಇಗ]
ಮಿಂಟುಂಗೈ (ಕ್ರಿ). ಉತ್ಪಮವಾಗಿ ನೆರವೇರಿತು : ಶರಣದ ಭಿಕ್ಷುರ
ಸದಮ ಉಯದ ಕಜ್ಜವನ್ನೆದೆ ಮಿಂಟುಂಗೈದುರತರಮವ್ವ ಪಾಪುಬಲಮಂ
ಮರದಂ ಭರಧೀರ ಚಿಡವಂ (೧೧೩. ೧-೩).

$[m_{\text{H}_2\text{O}_1} + n_1 (< \text{உயர்}_1)]$

ಮಾಂಟುಡವ್ವನ "ವಿಾಂಟುಂಡವ್ವನ" ನೋ.

ಮಾಂಟುವರಿ, ಮಾಟುವರಿ (ಕ್ರೈ. ರಿ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸು : ಉಕ್ತ
ಹರಿ : ಸೇವಂತಿಗಿದು ತೋಟದೊಳೆ ಮಾಂಟುವರಿ ಪರಿವಾರದ
ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಕಮೂಲ ದಾಟಿದಾಡದ ದುಲಮಾರ್ಗಗಳಂ (ಗಂ. ೨-೩೦ ಪ). ಮಾಟುವರಿ : ೨. ಮೇಲಕ್ಕಿ ವರು : ಮೇಲೇರು :
ಮಾಟುವರು ಬಂದ್ರ ಸೂರ್ಯಗಧರದೆ ನದಾಳಿಪ ನಾಲ್ಕತ್ತೆಂಬಿತ್ತೋಟ
ಪಕ್ಕಗಳಾ ಸೇನೆಯೊಳು ಸ್ಥಾಪಿಯಂದತ್ತಿ ನಡೆದುದು (ಕ್ರೈ. ೨೦. ೨೩-೨೪ ಪ).
[ಮಾಂಟು + ಪರಿ]

20 ಮಾಂಚಿ 'ಮಿಟ್ಟಿ' ನೋ-

ಮಾಣುಟ್ಟಿ, 'ಮಾಣುಟ್ಟಿ' ನೋ.

ವಿಶಾಖಾಳಯಿಗೆ 'ವಿಷಾಂಬಲಯಿಗೆ' ನೋ.

ಮಾಂಸಕವಿಗೆ 'ವಿಶಾಖಬಯಿ'ಗೆ' ನೋ.

ವಿಜಯನಗರದ 'ವಿಜಯನಗರ' ನೋ.

25 ಮೋಬಲಯಿಗೆ, ಮೋಬಳಯಿಗೆ. ಮೋಬಳವಿಗೆ. ಮೋಬಲವಿಗೆ
(ನಾ). ಮೋನಿನ ಗುರುತುಳ್ಳ ಬಾವುಟ ; ಮೋನಿನ ಚಿಹ್ನೆಯ ಧ್ವಜ :
'ಮೋಬಲಯಿಗೆಯ' ಪರಾ. ಮೋಬಳಯಿಗೆ : ಮೋಬಳಯಾ
[೩೫೦. ವಿ]ಗಿಯಂ ಚಿಮೋನ್ನ ಕಂಠಮಂ ಸಂಭ್ರಮದಿಗಚ್ಛೇದ ವಿಚಿಲ
ಮಂಕುಲಮಾಲಯಂತಿ ಕುಚಕಟದಂಕ ಕಂಠಮಾಲೇ ಶೀಲವೇದಯ (೩೫೦.
26 ೫-೦೯ ಕ) ; ಅರಗಿಗಳೆಂಬ ಮರವೆಂಗಳಕರ ಪೂದಿರ್ಪ ಮರವ ಮೋಬಳ
ಯಿಗೆಯ ತಂಗಾಳಯಾಳು ಖೇಚರಧಮನೇರಿ . . . ಬಾಳುಪು
(೩:೫೦. ೭-೨೭). ಮೋಬಳವಿಗೆ : 'ಮೋಬಳವಿಗೆಯ' ಪರಾ.
ಮೋಬಲವಿಗೆ : 'ಮೋಬಲವಿಗೆಯ' ಪರಾ.

[ಮಾಂ, (< ಮಾನ್, + ಪಟಯಿಗೆ]

ಮಾಂಬಲಯವೆಂದೂ, ಮಾಂಬಲವೆಂದೂ. ಮಾಂಬಲವೆಂದೂ (ಸಾ).
ಮಾನಿನ ಗುರುತಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿದವನು; ಮಾನಿನ ಚಿಹ್ನೆಯ
ಬಾವುತವನ್ನುಳ್ಳವನು; ಮನ್ಮಥ: "ಇಂಗೂಲಿಬ್ಬಂ . . . ಮಾಂಬಲ
ಯಾಗಯಂ . . . ಗಿರಿದರಂ - ಇವು ಗತಿ ಕಾಮದೇವನಿಗೆ ಪ್ರಸಾದ"
(ಕಣ್ವ. ೪೬-೦೩); ಅದಂ ಮಾಂಬಲಯಾಗಯಂ ಚೋಗದ ಜೋಹದ
ಗಾಂತ್ವನದಿರ್ಬವೆ ಪದದೊಳ್ . . . ಕೊಡಲ್ಪ ಕೋಲ ಮೊಡವೆಯ
ನೂಜಾಲುಮಗಿಯ ಪುಗಿಂಜಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೦೨-೨೩). ಮಾಂಬಲ
ವೆಂದೂ: "ಉಪೇಂದ್ರಾತ್ಮವಾಗಿ . . . ಮಾಂಬಲವೆಂದೂ . . . ಪದವು"
(ಕಣ್ವ. ೪೦); ಮಾಂಬಲವೆಂದೂ: "ಪ್ರತಿಗೊಡಯಂ . . . ಮಾಂಬಲ
ವೆಂದೂ . . . ಅಲವಿಬ್ಬನೆಂದು ಕಾಮಂ" (ಕಣ್ವ. ೨೩).

[အသံသယထင်ရှား + - ဗ,]

ಎರಂಬಜಿಗೆ 'ವಿರಾಂಬಜಿಯಾಗಿ' ಸೇತ:

ಮಾಂಟುಲಿಗಿಯ 'ಮಾಂಟುಲಿಗಿಯ' ನೋ.

ಮಾಂಟುಲಿಗಿ 'ಮಾಂಟುಲಿಗಿ' ನೋ.

ಮಾಂಟುಲಿಗಿ (ನಾ). ಮಾನು ಹಿಡಿಯುವವಳು ; 'ಬೆಸ್ತರವಳು :
ಮಕ್ಕಳನ್ನೆಂಬ ಮಾಂಟುಲಿಗಿಗಂ ಮಂಡೂನಿಯೆಂಬ ಮಾಂಟುಲಿಗಿಗಂ
ಪೂತಿಗಂ ಕುಂಬುಗಿಯೆಂಬ ಮಗಳಾಗಿ ಜನಿಯು (ಕುಶಾ. ೧೬-೩೩).
[೨ ಇದು 'ಮಾಂಟುಲಿಗಿ' ಎಂದಿರಬಹುದು?]

ಮಾಂಟುಲಿಗಿ 'ಮಾಂಟುಲಿಗಿ' ನೋ.

ಮಾಂಟುಲಿಗಿ, ಮಾಂಟುಲಿಗಿ, ಮಾಂಟುಲಿಗಿ, ಮಾಂಟುಲಿಗಿ (ನಾ).
ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಬೆಳಕನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಹುಳು : ಮಿಂಚುಹುಳು : ಎಮ್ಮೆನ್ನರೈ ನರಕಾಟಕಗಳ ತೇಜ
ಮಾಂಟುಲಿಗಿ ತೇಜದ ಪೂರೆಯ ಮಾಂಟುಲಿಗಿ ತೇಜದಂತಕ್ಕಂ (ಕರ್ಕ. ೬-೨೩) ;
ಅಂಬುಜವಿನಿಂದಾಂತಿರೆ ಮಾಂಟುಲಿಗಿ ಮದ್ಯೋದಯವಿನ
ಪೂರ್ವ ಮಂತ್ರಿವೆರ್ ನೀಂ ಬಹುನಯವಿನಿರೆ ಬೆಳಂಬವಿದಮ್ಬಂ ದಿಗರ್
ಮುರಾಧಿವತಿ (ಕರ್ಕ. ೨-೩೩) ; ಮಾಂಟುಲಿಗಿವಂ ನಡು ಬತ್ತಿರ
ಕೊಡುಂ . . . ಕೊಡುಂ ನೀಂ ತಂದಂ (ಕರ್ಕ. ೩-೧೨).
ಮಾಂಟುಲಿಗಿ : ಸುಖಮಾಲ್ಯಗದ ಮಂಜಿ ಸೂರ್ಯನುಮಯಂ
ಗಿಯುನ್ನಮುನ್ನ ಮಾಂಟುಲಿಗಿ (ಕರ್ಕ. ೪೩, ೪೪-೪೫-೪೬ ;
೪೭) ; ಸೇರಿ ಮುತ್ತು ಮೂಗದೊಟ್ಟು ಕರಿಯಳು ಸಾರಿ ಕಂಡಳು
ರವಿಗಲಿಕೆ ತಾರಗೆ ಮಾಂಟುಲಿಗಿ ಸಹವಾಗಿ ಮಹಾಯೋಗ್ಯ ಕಾರುಳಿಗನ
ಯಂತ (ಕರ್ಕ. ೫-೧೬) ; ಆ ವೈವನ ಸುಪ್ರಕಾಶವನಾರ್ಕಪ್ರಭು
ಮುಂದ ಮಾಂಟುಲಿಗಿವರ್ತುನುಮದಿರ್ಕ ಮಲ್ಲದೊಡನದು ಮದ್ಯೋದ
ಯಂಬ ಪೂರಾಂತವರ್ತ (ಕರ್ಕ. ೨೪-೨೫-೨೬). ಮಾಂಟುಲಿಗಿ : ಮಾಂಟುಲಿಗಿ
ವುಮಂ ನೀರಿಲ್ಲದ ಕೊಡು ನಮನುಮಂ ಪೊಗೆ ಬರ್ತಿ ನಗದ
ಕಾಲ್ಪುರ್ವಮಂ . . . ಕಂಡೆಂದಂಜಿ (ಕರ್ಕ. ೨೭-೨೮) ; ಮುಂದಟ್ಟು
ಪರದ ಕಲ್ಲರಯಂ ಬೆಡುಕೆ ತರಳ್ ಬೆಳಕು ಬೆಳಗಿಂದದಿರ್ವಂಬುಜವಿ
ನಂತಿರೆ ಮಾಂಟುಲಿಗಿ ಬೆಳಗದವುಗಳಿಗನಾಂತರಮಂ (ಕರ್ಕ. ೩೦) ;
ಮಾಂಟುಲಿಗಿ [ಕರ್ಕ. ೪೦] ದಾನಂಗೆಗೆ (ಕರ್ಕ. ೪೩-೪೪-೪೫) ; "ಬೆಳವಟ್ಟು"
(ಕರ್ಕ. ೩-೧೬ ೨೩೩). ಮಾಂಟುಲಿಗಿ : ತಾನಲ್ಲವಟ್ಟು ಬೇಡುವ
ದಾನಗಜಂಪರಸು ಒಂದು ಕಂಡವನಾದುದಾ ನಡೆದು ಬರತ್ತಿದರೆ
ಮಾಂಟುಲಿಗಿ ಬರ್ತ ತೇಜ ದಿನವೆಗಿರಂ (ಕರ್ಕ. ೧೬-೨೬).

[ಮಾಂಟು (< ಮಾನ್ಟು) + ಪುಟ]

ಮಾಂಟುಲಿಗಿ (ನಾ). ಮಾನಿನ ಜೊಡಿ. - ಜೊತೆ : ಅಂ ಬರ್ತನೆಗ
ಮರದನ್ನಂ ಬರವೆಟ್ಟು ಬಿಡು ಕನ್ನೂರಂದಿ ಮಾಂಟುಲಿಗಿ ರಾಮ್ಬ
ರಸಾಂಬುಧಿಯೊಳಿವಿ ಮೂಡಿ ಮುಟ್ಟುಡಿಸುಂ (ಕರ್ಕ. ೪-೩೪) ;
ಮಾಂಟುಲಿಗಿ ತೋರಮುತ್ತುಗಳಂ ಕಾಣುವ ಮಾಲ್ಯಯಿಂ ತರಳ
ನೇತ್ರದ್ವಂದ್ವದಿಂ ಪಾಪುಬಂದಗಳಂ ಸೂಸಿ ಲತಾಂಗಿ ಭಂಗವದಿರ್ವ
(ಕರ್ಕ. ೧೦-೧೧) ; ಇನಿಯನ ಕಡುಗೂಡಿ ಮನೋಜನ ಬಿನ್ನಟ್ಟಿದೊಡೆ ಬಿರುಟ
ಪಟುಯಾಗೆಯನ ಕೋಳೊನ್ನರೊಳಗೆ ಪೊದ ಮಾಂಟುಲಿಗಿನಲಿಂಬು
ಮಾನರೋಲರೊಳನ ಕಂಡರೆ (ಕರ್ಕ. ೪-೧೦೬).

[ಮಾಂಟು (< ಮಾನ್ಟು) + ಪುಟ]

ಮಾಂಟುಲಿಗಿ (ನಾ). ಮಾನಿನ ಮನುಷ್ಯ : ಮಾಂಟುಲಿಗಿ ನಾರ್ತ
ಮೆಟ್ಟುಂ . . . ಬಡದ ಕಾಗೆಯಂ ಪರ್ವಂ ಬಳಸುವ (ಕುಶಾ. ೧-೩೪) ;
ಆ ಕುಮಾರಿಯ ಮೆಯ್ಯೊಳಗಿದ ಮಾಂಟುಲಿಗಿನ ವಾಸನೆಗೆ
ಸಮಸ್ತ ಪರಿಣವ ಪೂಜನಗಳ ವೇಸುವೆವಂ ಕಂಡು (ಕುಶಾ. ೬-೧೦೩೩).

[ಮಾಂಟು (< ಮಾನ್ಟು) + ಪುಟ]

ಮಾಂಟುಲಿಗಿ (ನಾ). ಮಾನಿನ ಕಾಂತಿ : ಅಕ್ಷಿಕಾಂತಿ ಮಾಂಟುಲಿಗಿನ

ಮೇರಿದಟ್ಟು ರಕವತ್ಯವಾರ್ಥಿಯನೊ ಮೂಡುತುಂ ಮುಳುಗುತುಮ
ಪರ್ (ಕುಶಾ. ೬-೧೦೩). [ಮಾಂಟು (< ಮಾನ್ಟು) + ಪುಟ]

ಮಾಂಟು 'ಮಾಂಟು' ನೋ.

ಮಾಂಟು, ಮಾಂಟು (ನಾ). (ಮದ್ಯುಚ್ಛಿ, ಅನಿಲ, ನೀರು
ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಬೆಳಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು) ಅಳೆಯುವ ಸಾಧನ-
ಮಾಪಕ : ಮೋಟಾರು ಹೋಬ್ಬರಿನ ಬಳಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಾಗ ಮಾಂಟು
ನಾಲ್ಕು ವರೆಗೂ ವಾಯುಗಳಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ (ಕರ್ಕ.
೪೦). ಮಾಂಟು : ಮಾಂಟು ಎಲ್ಲಿರೋ Power disconnect
ಮಾಂಟು (ಕರ್ಕ. ೧೨) [- ೧೦. Meter]

ಮಾಂಟು (ನಾ). ಒಂದು ಉದ್ದದ ಅಳತೆ : ಒಂದು ಮಾಂಟು ಬಟ್ಟೆ
ಕೊಡು (ಕರ್ಕ. ೨೩). [- ೧೦. Metre]

ಮಾಂಟು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮಿಟುಕೆಸು : ಕ್ಲಾಕ್ ಮಾಂಟುಕಿರಂದಿ ಶಿವ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುತೆ ನಿಂದು ಕಂಗಳ ಒಂದು ಗತಗೊತ್ತು ಮಂದಿರ (ಕರ್ಕ.
೪-೨೩). ವಿ. ಸಿಕ್ಕು : ಜೋಡಿ (?) : ಪಾಟುಗಳ ಮಾಂಟು
ಶಿವಯೋಗಿ ಜಾಟಕನದರಿ ಕಾಟಕರಿ ಪರದಿ (ಕರ್ಕ. ೬೦).
[ಮಾಂಟು (< ಮಾನ್ಟು) + - ೧೦]

ಮಾಂಟು 'ಮಾಂಟು' ನೋ.

ಮಾಂಟು 'ಮಾಂಟು' ನೋ.

ಮಾಂಟುಜವನ್ನ 'ಮಾಂಟುಜವನ್ನ' ನೋ.

ಮಾಂಟುಜವನ್ನ, ಮಾಂಟುಜವನ್ನ (ನಾ). ತುಂಬು ಹರೆಯದ ತರುಣ :
ಉಕ್ಕುವ ಪ್ರಾಯದವಳು : ಮಿಗವರಿಗ್ಗಿ ಮಾಂಟುಜವನ್ನಯರು
ಬಳಗೊಳವಂತೆಯ್ದದರು (ಕರ್ಕ. ೨೭-೨೮). ಮಾಂಟುಜವನ್ನ : ಉಪಾ
ದೇವಿ ಸಂತುಕೊಂಡು ಮಾಂಟುಜವನ್ನಯರಿಗಂದು ಸೂಟಲು ಪುನ
ಗೊಂಬ ವಸ್ತ್ರಭೂಷಣಮಾಲ್ಯಾನ್ವಿತವನ ತಂದರು ಕೆವಲೊಗೆ (ಕರ್ಕ.
೨೭-೨೮) ; ಮಿಟುವ ಕಡವನಾಂತ ಮಾಂಟುಜವನ್ನಯ . . . ಎಂದ
ದಿಟ್ಟವನೊ (ಕರ್ಕ. ೨೭-೨೮).

[ಮಾಂಟುಜವನ್ನ (< ಮಾಂಟುಜವನ್ನ) + - ೧೦]

ಮಾಂಟುಕಾಪ್ಪ (ನಾ). ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾವ್ಯ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಾವ್ಯ :
ನಾಟಕಾಲಂಕಾರಶಬ್ದವು ಪಾಟುವ ಬಂದಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಂಟುಕಾಪ್ಪವ
ಕೇಳಿ ಪೇಳುವ ವ್ಯಾಕಾರದ ಧಾಟಿ ಪುಟದ (ಕರ್ಕ. ೧-೪೬).

[ಮಾಂಟು (< ಮಾನ್ಟು) + ಕಾವ್ಯ]

ಮಾಂಟುಗವಣಿ (ನಾ). ಬೆಮ್ಮುವ ಕವನಗಳು : ಹುಬ್ಬೆಯ ಮಾಂಟುಗವ
ಣಿಯ ಜಂಪಿಸಿ ಹೊನ್ನು ಹೊನ್ನು ಪುಣ್ಯಂ ಅಡಿಗಲ್ಲೊಡ್ಡಿ ಕಡ್ಡದನರಾ
ನಿಕರಣ ಮುಕ್ಕಣ್ಣ ಮೃದ್ವು (ಕರ್ಕ. ೧೪-೨೩).

[ಮಾಂಟು (< ಮಾನ್ಟು) + ಕವಣಿ]

ಮಾಂಟುಜವನ್ನ 'ಮಾಂಟುಜವನ್ನ' ನೋ.

ಮಾಂಟುಜವನ್ನ 'ಮಾಂಟುಜವನ್ನ' ನೋ.

ಮಾಂಟುಮನ್ನಣಿ (ನಾ). ಅತಿಶಯವಾದ ಗೌರವ. - ಮಯ್ಯಾದೆ:
ಮಾಂಟುಮನ್ನಣಿಯನಿರ್ವರ್ಗ ಪಾರಿತಿ ಕೀರ್ತಿಸೊಕ್ಕಿಯು ವೇಳಿಕೆಂದ
(ಕರ್ಕ. ೩೩-೧೨). [ಮಾಂಟು (< ಮಾನ್ಟು) + ಮನ್ನಣಿ]

ಮಾಂಟುವಣಿ (ಕ್ರಿ). ಅಂದವನ್ನು ಹೊಂದು ; ಸೊಬಗನ್ನು ಪಡೆ ;
ರಂಜಿಸು : ಮಾಂಟುವಣಿಯ ಸುರಹೊನ್ನೆಯ ಕದಂಬದಿ ಪೊಚ್ಚಿ ಪೊ
ಗಂಪಂದರ್ ಪದನಕುಳಂಗೆ (ಕರ್ಕ. ೬-೧೩).

[ಮಾಂಟು (< ಮಾನ್ಟು) + ಪಣಿ]

ಮಾಂಟುವಣಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ತಂತೀವಾದ್ಯವನ್ನು ಮಿಡಿಯುವ
ರಿತಿ, - ಕ್ರಮ : ಮಿಡಿಯುರಿ ಕಿನ ನುಡಿಸಲು, ಒಳಮಾಟು . . .

ಕತ್ತರಿಮಾಟ ಮಂತ್ರಾಗಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮಾಟವರಸಗಳಿಂದ
(ಕೂಟ. ೪೯). [ಮಾಟು (<ಮಾಟು) + ವರಸ (<ವರಸ)]
ಮಾಟುವರಿ 'ಮಾಟುವರಿ' ನೋ.

ಮಾಟುವಣ್ಣ (ನಾ). ಸುಂದರಲಾವ ಸ್ತ್ರೀ : ಸೊಗಸುಗಾತಿ : ಅಂತಿಮದ
ರಂಜಿತ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯಮುಂತ್ರಪ್ಪ ಮಾಟುವಣ್ಣಗಳ ಕುಂತಕಮೆಂದು
ನಡುವಡವಿದು ಶ್ರೀಕಾಂತ ನೀರೊಳಗೆ ನೂಲುವನು (ಕೂಟ. ೧೯-೩೬).

[ಮಾಟು (<ಮಾಟು) + ಪಣ್ಣ (<ಪಣ್ಣ)]

ಮಾಟುಸಿಂಗರ (ನಾ). ಉತ್ಕಮವಾದ ಶೃಂಗಾರ : ಉತ್ಕಪ್ಪವಾದ
ಲಲಂಕಾರ : ಮಾರ್ಕಾಂಬರವಿಭೂಷಣದ ಮಾಟುಸಿಂಗರದಿವ್ಯವಡವು
ಎಗೆ ಬಯಸಿ ಬಯಸಿದ ಸುವಸ್ತುಗಳಿತ್ತು ಪಾಟುಪ . . . ಯಜ್ಞ
ವಾಟವತಾತುಕದ ಮಾರ್ಕಯಂ ಕಂಡು ನಲಿವಾಡಿತ್ತು ಜಮೆ ಮುದದೊಳು
(ಕೂಟ. ೪೯-೧೦). [ಮಾಟು (<ಮಾಟು) + ಸಿಂಗರ (<ಸಿಂಗರ)]

ಮಾಟುಹುಳ (ನಾ). ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಮಾಟುಗೊಂಡು ಚಲಿಸುವ
ಹುಳು : ಕೋರಿಯ ಹುಳ ಹಾಗೂ ಮಾಟುಹುಳಗಳು ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ
ಪತಂಗಗಳಾಗಿ ಕಾರಾಣುವೆಂದರೆ ಯಾವಿಗಿ ತಾನೆ ಅಶ್ವರ್ಯವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ
(ಕೂಟ. ೬). [ಮಾಟು (<ಮಾಟು) + ಹುಳ (<ಪುಟ)]

ಮಾಥ (ನಾ). ರಿ. ಮೂತ್ರ : "ಮಾಥಂ ಮೂತ್ರಕಂ-೨ ಬದಲಟ್ಟ
ಮೂತ್ರದ ಹುಳುಗಳು ಗಂಜಳ ಮುಂತಾದ್ದು" (ಕೂಟ. ೪೯)
೨. ಬಗರು. [ತಾ.]

ಮಾಣ 'ಮಾಯಾ' ಬೋ.

ಮಾಡಿ 'ಮಂದ್ಯ' ನೋ.

ಮಾದುಂಡವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ವಳ್ಳಿಯ ಹೆಸರು : ಕಣಿಗಾಲೂಪ್ಪದ
ವಳ್ಳಿ ಮಾದುಂಡು ವಳ್ಳಿ ಕಾಡಾವಳ್ಳಿ ಕಾಕಾಳ್ಳಿಮಳಯಂ (ಕೂಟ. ೧೯-೩೦.
೬-೧೪ ; ೫೦). [? + ವಳ್ಳಿ]

ಮಾನ್ಯ, ಮಾನ್ಯ, ಮಾನ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಪಕ್ಷತ್ರ; ತಾರ: "ಮಾನ್, ತಾರಗ,
ಅರ್ಜಲ್ - ಈ ೩ ಪಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಪುರು" (ಕೂಟ. ೪೯-೨೬) ; ಬಾರಾ ಓ
ಬಾರ್ ಮಾನ್ಯ ಮೇಟಿ . . . ಬಾರಾ, ನಲ್ಲಿರುಳುಲಿಗಿಲ್ಲ ದಯಾ !
(ಕೂಟ. ೩೦-೧೦೬). ೨. ಹೊಳೆಯುವಿಕೆ; ಪ್ರಕಾಶ : (೪). ಮಾನ್ಯ :
ರಿ. ಮಾನ್ಯ ಮುಕ್ತಿನಿಧವ ಬೆಳ್ಳಿಗಳೆ ಪಾಲ್ಗಡಲಿಗೊಳೆ ಮಂಡಲತೋ
ಪ್ಪಂಜಯೋಯದೊಳೆ ಕೃಷ್ಣಾಂಗದ್ವಿತೀಯಂತರಿಸಿದುದಿದೇಕಳಂ
(ಕೂಟ. ೧೬-೧೦೬); ಜನಮತಮಿಲ್ಲದ ಪದದೊಳೆ ಜನಿಯದ ಕುಮಾರದೊಳೆ
ಯುಕ್ತ ಪಲಮೇನಾನಂ ಮನಕವಂತೆಂದುವ ಪಲವಿನಿಲ್ಲದ ಪದದೊಳೊ
ಗದ ತಮದೊಳೆ ಮಾನ್ಯಗಳೆ (ಕೂಟ. ೧೬-೨೬). ೩. 'ಮಾಂಟುಲು'
ವರಾ. ಮಾನ್ಯ : ರಿ. "ಪಕ್ಷತ್ರ - ಮಾನ್ಯ" (ಕೂಟ. ೧-೩) ;
"ಮಾನಿನಲೈ ಪಕ್ಷತ್ರಮುಕ್ತಂ" (ಕೂಟ. ೧೦).

ಮಾಣಿಕೆಡೆ, ಮಾಣಿಕೆಡೆ = ಪಕ್ಷತ್ರಗಳ ಒಡೆಯ : ಚಂದ್ರ :
"ಜೊನ್ನೊಡಲಂ . . . ಮಾಣಿಕೆಡೆಯಂ, ನೆಲ್ಲುಲೈಯಂ . . . ತಿಂಗಳೆ
ಈ ೨೦ ಚಂದ್ರನ ವರ್ಣ" (ಕೂಟ. ೪೯-೩೬) ; "ಚಳಗಿದಂ . . . ಮಗ
ಲಚ್ಚನಂದಿದುಮಿಗಧಾಪಂಗಳೆ ಸಂದಯಮಿಣಿಲ್ಲ ಮಾಣಿಕೆಡೆಯನು
ಮೊಂದುಂ" (ಕೂಟ. ೪೯) ; "ಚಂದ್ರಂಗೆ ಮುಳುಕು ಮಾಣಿಕೆಡೆಯನಲೈ"
(ಕೂಟ. ೧೦). ಮಾಣಿಕೆಡೆ = ಮಾಣಿಕೆಡೆಯ : ಅರಿವದಾತ್ರೆಯನಮೃತ
ರಂಜಿತಂ . . . ಮಾನ್ಯಗಳಂ ನಿರಂತರಮೆಯ್ದ ಕುವಲಯಹಿತಂ
(ಕೂಟ. ೯-೨೯).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಕೊತ. ಕೊಡ. ಮಾನ್ಯ, ಗೊಂಡಿ. ಮಾನ್ಯೋ]

ಮಾನ್ಯ, ಮಾನ್ಯ, ಮಾನ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಲಚರಜಂತು ;
ಮತ್ಸ್ಯ : "ವೈಸಾರಿಣ, ಮಾನ್ಯ . . . ಪಾಣಿನಃ - ಈ ೧೩ ಮಾನ್ಯ"

(ಕೂಟ. ೧೦೬-೩೦) ; ಮಾನ್ಯ ಕಂತೆ ಗಾರ್ದೋಳೆ ಕೊಡರ್ದಿರ್ದ ವಾದರಿ
ಗಿಂ (ಕೂಟ. ೩೦೬ ಕೂಟ. ೨) ; ಅಂತಸ್ತರರೋಪಕ್ಕೆ - ಕೀಲ - ಕೀಲ್
. . . ಮಾನ್ - ಮಾನ್ (ಕೂಟ. ೨೬೯ ಕೂಟ. ೨) ; 'ಮಾನ್ಯ : ಮೇಚರ
ಕನ್ನೆಯರ್ಕಳ ಕಣ್ಣಿಂಬ ಮಾನ್ಯಗಳೆ ಕುಮಾರನ ರೂಪೇಬ ಗಾಳದಂ ತೆಗೆಯ
ಮುಟ್ಟು (ಕೂಟ. ೩೬-೧೦) ; ಮೇಲೋಳೆತಂತೆಯಂ ಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ
ಮಾದ್ಯದ್ದಜಾಳಿಗಳು ನಾವೆಯಿಗಿತ್ತು . . . ನೋಡಿದುದು ಬಂದತ್ತಂ
ಪುರಸ್ಕೇಜನಂ (ಕೂಟ. ೭-೧೦೬). 'ಮಾಂಬಲಯಿಗಿ', 'ಮಾಂಬೊರಾರ್'
ವರಾ. ಮಾನ್ಯ : "ಮತ್ಸ್ಯ ಭಗವಾನ್ ಮಾನ್ಯ" (ಕೂಟ. ೧೦೦) ;
ಸೇನೆ ಕಲಕಿತು ಬತ್ತಿದುದಧಿಯ ಮಾನ್ಯನಂತಿರ ಮಜುಗಿದರು ಭಟರು
(ಕೂಟ. ೨-೨) ; ಕರ ತಾವರೆ ಕರುಳ್ಳಳ್ಳಿ ತೋಳ್ಳಿರೆ ಮಯೋ
ಧರ ಮಾನ್ಯ . . . ಕದಿದಲೆ ಕವಾತ ಸಂಗವಿದುದ್ದಂಬುಧಿಯಂತೆ
(ಕೂಟ. ೬೩-೨೬) ; ಮಾನ್ಯಗಳು ಜಲಚರಗಳು (ಕೂಟ. ೯-೧೦೬).

ಮಾಣಿಕೆಡೆ, ಮಾಣಿಕೆಡೆ, ಮಾಣಿಕೆಡೆ = ಕಣಿಗಾಲಿನ ಹಿಂಭಾಗ
ದಲ್ಲಿರುವ ಮಾನ್ಯನಾರದ ಮೂಸಖಂಡ : (೧) ; ಮಾಣಿಕೆಡೆ :
ಕಣಿಗಾಲಿನ ಹಿಂಭಾಗ. ಕಾಲ್ಮೀಲದ ಮೂಸಖಂಡಭಾಗ (ಕೂಟ. ೧೦೬) ;
ನಮ್ಮ ಕಾಲ್ಮೀಲದ ಮೂಸಖಂಡ ತಿಳಿಯುವ, ಕೊಡರ
ಮೆದುಳಿಗೆ ಸುದ್ದಿ ಮುಟ್ಟುವುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲ್ಮೀಲ ಮಾಣಿಕೆಡೆದ
ಸ್ನಾಯುವಿಗೆ ಮೆದುರಲು ಅನುಜ್ಞೆಯಾಗಿ ಕಾಲು ಮಡುವುದು ಇಲ್ಲವೆ.
ಒಂದೆ ಸಳೆಯಲ್ಪಡುವುದು (ಕೂಟ. ೩, ೨೯೬) ; ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ತೊಳೆಯುವಾಗ ಮಾನ್ಯನಿಂದ ಕಳೆ ಮೂಳೆಯ ಬಾಲದ ಜೊಡೆಯಿಂದ
ಕೊಟ್ಟದೆಯಾದುದು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬತ್ತು (ಕೂಟ. ೧೦೬) ; ಮಾಣಿಕೆಡೆ
ಗಳೊಳಿಗಿಂದ ಕಬ್ಬಿಗವ ಮೂಳೆ ಹೊಡೆದಮ್ಮ ನೋಯತೊಡಗಿತು
(ಕೂಟ. ೩೦). ಮಾನ್ಯ ಗಾಳೆ = ಮಾನ್ಯ ಹಿಡಿಯಲು ಬಳಸುವ
ಗಾಳೆ; ಮಾನ್ಯ ಹಿಡಿಯುವ ಕೊಳ್ಳೆ : "ಮಾಣಿಕೆಡೆ ಮಾನ್ಯ ಗಾಳೆ"
(ಕೂಟ. ೧೦೬-೨೯). ಮಾಣಿಕೆಡೆ = ಮಾನ್ಯನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳು ;
ಮತ್ಸ್ಯಾಕ್ಷರಿಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಮಾನ್ಯದ ಸುಡುಮಾದು ಮೂನ
ಕೇನಿಯಮಾಗಿ ಪದಿಯಮಾದು (ಕೂಟ. ೧೦೬) ; ಅರ
ಕೈಕೊಂಬುದಿ ದಿಲು ವೈಕುಂಠದಿ ನಾಯಯಾ ನಿಲಂಜಿ ನೀರೊಳು
ಮಿಡುಕಿ ಮಾನ್ಯದ ಮಿಕ್ಕಿನ ದೇಹಧಾರಕರಿಗೆ ಶ್ವಾಮಾದಿ (ಕೂಟ. ೧೦-೨೯). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಕುಳಂ. ಕೊತ. ಕೊಡ. ಗೊಂಡಿ.
ಗೊಂಡಿ. ಮಾನ್ಯ ; ಕೊಡ. ಪರ್ವ. ಮಾನ್ಯ ; ಕೊಡ. ಕೊಡ. ಗೊಂಡಿ.
ಮಾನ್ಯ ; ಮೇಟಿ. ಮನು/ಸಂ. ಮಾನ್]

ಮಾನ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಮಾನ್ಯ ; ಮತ್ಸ್ಯ : "ವೈಸಾರಿಣ . . . ಮಾನ್ಯ,
ಕಳರಿ, ಕಲ್ಮೇ, ಸಮುದ್ರದಂಷ್ಟ್ರ, ಪಾಣಿನಃ - ಈ ೧೩ ಮಾನ್ಯ"
(ಕೂಟ. ೧೦೬-೩೦) ; ಮಾನ್ಯ ಶಂಬಿ ಪಕ್ಷ ಮಾನ್ಯಾಂತ ಪಕ್ಷಿಪಾಂಚು
ಕಲಪಲ್ಲವಮುತ್ಸಾಹಂ ಪಕ್ಷಿಕರದವೋನಮಾರ್ಗದೊ ಸಾರ್ವಭೌಮಗಣಿ
ಚರಣಾ (ಕೂಟ. ೨-೨೯) ; ಡಾ. ಕಾಲ್ಮೀಲರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕೆಳಗಿನ
ಶಬ್ದಗಳು ದ್ರಾವಿಡಭಾಷಾವರ್ಗದಿಂದ ಆರ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದುವು - ಕುಟಿ
. . . ಮಾನ್ (ಕೂಟ. ೩೬). ೨. ಜೋಡಿ ; ಜೊತೆ : ಯುಗ್ಮ :
"ಯಮಳಂ ಯುಗಳಂ ಯುಗ್ಮಂ ಯಮ ಮಿಥುನ ಜತುಮಂ
ಯಾ ಓ ಮಾಪಕಿ ಹುರು" (ಕೂಟ. ೬೬-೨). ೩. [ಜೋಡಿ] ಪಕ್ಷಿರದು
ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು ; ಮೇಷ ವ್ಯುತ್ಪ. . . ಮಾನ್ಯಮಂಜು ಹನ್ನೆರಡು
ರಾಶಿಗಳುಂ (ಕೂಟ. ೨೦೦) ; ಒಂದೊಂದು ರಾಶಿಯ ಒಂದೊಂದು
ಜೊತೆಗೊ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಹುರು ಕೊಟ್ಟರು. ಮೇಷ (ಕೂಟ. . .
ಮಾನ್ (ಮಾನ್ಯ) (ಕೂಟ. ೩೬). 'ದ್ವಾದಶರಾಶಿ' ವರಾ. ೨ ಈ ಶಬ್ದವು

ದ್ರಾವಿಡಭಾಷಾವರ್ಗದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರು ವಿಶ್ವಾಸದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ.

ಮಾಸಮೇಷ, ಮಾಸಮೇಷ = ರಿ. [ಜ್ಯೋತಿ] ದ್ವಾದಶರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಮತ್ತು ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ರಾಶಿಗಳ ಹೆಸರು. ೨. (ಅಲಂ) ಅನುಮಾನ; ಸಂದಿಗ್ಧ; ತೊಂದಲವಂಶ; ತಾನೆ ಕೊಡುವೆನು ಎಂಬ ಸರಿಯತಾದೊ ಕೆತ್ತಹುದೊ ಎಂದು ಇವನಿಗೆ ಮಾಸಮೇಷ (ಪಾಕ. ೧೨-೪); ನೀನೊ ಬಲು ಮಾನವೇಷದ ಮನಸ್ಸುನೋ (ಪಾಕ. ೨೦). ಮಾಸಮೇಷ ಎನಿಸು, ಮಾಸಮೇಷವೇನಿಸು, ಮಾಸಮೇಷ ಎನಿಸು = (ಅಲಂ) ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರಲಾರದೆ ನಿಧಾನ ಮಾಡು; ತೊಂದಲವಂಶಮಾಡು; ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾಸಮೇಷ ಎನಿಸದೆ ಹೋಗಿದ್ದು ಬಾ (ಕಾಕ. ೨೩); ದಡದಲ್ಲಿ ಕೊತ್ತು ಮಾಸಮೇಷವೆನಿಸು ಮನಗಿ ರತ್ನಗಳ್ಳದ ಮಹತ್ವ ತಿಳಿಯಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? (ಪಾಕ. ೭); ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾಸಮೇಷ ಎನಿಸಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ ಸಾರ್ (ಗ್ರ.ತಂ. ೨೦). **ಮಾಸಮೇಷ ಮೊಳು** = ಮಾಸಮೇಷ ಎನಿಸು; ಬುದ್ಧಿಹರಣ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಾಸಮೇಷ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ (ಪಾಕ. ೧೬); ಹೀಗೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾಸಮೇಷ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಎಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನದ ಸರ್ವಸ್ವನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೋ ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯಾಂಟಾಯಿತು (ಪುತ್ರ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಸಂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಮಾಸಂಗಿ, ಗುಡ್ಡವನ್ನೇರಲು (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೨-೧೯೯೦). [?]]

ಮಾಸಂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು; ಮಾಸಂಗಿ ಅಯ ಕಲ್ಪಟ್ಟು ಮಣ್ಣು (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೦೨೨-೨೬-೨; ಸಂ. ೨೨೦).

[ಮಾಸ + ಕಿಂ]

ಮಾಸಯುಟು 'ಮಾಸಯುಟು' ನೋ.

ಮಾಸಕಾ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; "ಕಾಕತುಂಡ - ಮಾಸಕಾ, ಕಾಕದೊಂಡ" (ಪಾಕ. ೨೦). [?]]

ಮಾಸಕೇತನ (ನಾ). ರಿ. ಮಾನಿನ ಗುರುತ್ವಕ್ಕೆ ಬಾವುಟ; ಮನ್ಮಥನ ದ್ವಜ; ಯಾತ್ರೆಯೊಳಗಿರುವವನೊಬ್ಬನು ಪೂಜಿಸಿ ಮಾಸಕೇತನ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ವಾಚನವಾಚಿಸಿದನು ನಿರಾಶರೊಂದು ಪೊಕ್ಕಿಸಿದ ದೀಪವು ನಿಶ್ಚಿತ್ತ ಕೇಶೋರ್ತಿಗಳ (ಪಾಕ. ೭-೨೨). ೨. ಮಾನಿನ ಗುರುತಿನ ಬಾವುಟವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು; ಮನ್ಮಥ: "ಮಂಚನ, ಮನ್ಮಥ, ಮೂರು, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಮಾಸಕೇತನ... ೨೦ ಮನ್ಮಥನ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪಾಕ. ೧೭); ಮಾಸಕೇತನನೊಬ್ಬನ ದಳವತಿಯೊಬ್ಬನೊಡನೆ ಸುತಿಕರು (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಸಕೇತು (ನಾ). = ಮಾಸಕೇತನ ೨; ವಿಶಾಖವರ್ತಮಾನಮಾಸಕೇತು ಭರತೀಮುಚ್ಚಮೂವಲ್ಲಭ (ಪಕ. ೪೧. ೨೪೩. ೧೬೦-೬೦; ೨೨೨); ಮಾಸಕೇತವೆತ್ತಿದ ಸಮುದ್ರಸಂಪದವೆಂಬುದು ನಿಪ್ಪ ಪೂರಾಂಕಳಾಶಿಯಾ ಪೂರದೊಳಗೆ ಮಗ್ನವೆಂಬುದು ಮಾಸಕೇತನವೆಂಬುದು (ಪಾಕ. ೭-೨೨). [ಸಂ.]

ಮಾಸಕೋಂಕಿ (ನಾ). ಮಾನು ಹಿಡಿಯಲು ಬಳಸುವ ಕೊಕ್ಕೆ-ಗಾಳ: "ಗಳ, ಗಾಳಂ = ಮಾಸ ಕೋಂಕಿ" (ಪಾಕ. ೨೬). [ಮಾಸ + ಕೋಂಕಿ]

ಮಾಸಕ್ಷೇತ್ರ (ನಾ). ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೊಡ್ಡೆಯುವ ಮಾನು ಮೊದಲಾದ ದಮ್ಮ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆ; ಮಾನುಗಾವಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಥೆ; ಒಂದು ಸ್ವಾಯತ್ತರಾಶಿ ಅಲ್ಲದೆ ಬಿಲ್ಲುಪರಿಸ್ತಾ... ಹಾಯ್ದು ಹೇಳುವುದು, ಮಾಸಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನೂ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದು (ಪಾಕ. ೨೬). [ಸಂ.]

ಮಾಸಜ (ನಾ). ರಿ. ಮಾನಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು; ಅಯ್ಯಾ ನಿಮ್ಮ ದೇವರೊಂದು ನಂಬಿ ಪೂಜಿಸಲಾಗದಯ್ಯಾ ಮಾಸಜ ರೋಮಜ ಮಹಾಮುನಿಗಳ ಲಯವ ಮಾಡಿದರು ನಾ ಬಲ್ಲೆನಾಗಿ (ಪಾಕ. ೨೨); ಅದ್ವೈತ್ಯನ ಪ್ರಳಯ ಅಳಿದುಳಿದಲ್ಲಿ ಮಾಸಜರಿಗೊಂದು ಸಿಂಹನ ಪ್ರಳಯ ಮಾಸಜರಿಗೆ ಮಾನಪ್ರಳಯವಾದಲ್ಲಿ ಅಸಹ್ಯವೆಂಬ ಗಣೇಶ್ವರನಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಳಯ (ಪಾಕ. ೧೦೨-೨೦೬); ರೋಮಜರು ಮಾಸಜರು ಕಾಲಕ್ರಮದ ಮಹಾಲಿಂಗಗಣೇಶ್ವರಯ್ಯನೊಬ್ಬನೇ ಶಾಶ್ವತ (ಪಾಕ. ೨೨-೨೦೬). ೨. ಸಮುದ್ರದ ನೊರೆ: "ಮಾಸಜಂ-ಕೆಡಲ ನಾಲಗೆ" (ಪಾಕ. ೧೨೬). [ಸಂ.]

ಮಾಸಜೆ (ನಾ). = ಮಾಸಕೇತನ ರಿ; ನನ್ನ ಬರಂದಿ ಮೆರೆವ ವಿಷನಜೆಯಲ್ಲಿದೆ (ಪಾಕ. ೭-೨೬). [ಮಾಸ + ಜೆ (< ಜೆಯ)] **ಮಾಸಜ್ಜ (ನಾ)**. ರಿ. = ಮಾಸಕೇತನ ರಿ; ಗಿರೀಜಗಲ್ಲಿ... ತಲೆ ಎಂದೆಯ ಮಾಸಜ್ಜವೆತ್ತಿ ಕೋಪವೆಂದು ಕಲಗುಂದಿ ಹಬ್ಬುವಳಳುತ (ಪಾಕ. ೭-೬). ೨. = ಮಾಸಕೇತನ ೨; 'ಮಾಸಜ್ಜ ಜರಾಗ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮಾಸಜ್ಜರಾಗ (ನಾ). ಕಾಮಾಸಕ್ತಿ; ಮದನರಾಗ; ಮನೋನ್ಮತ ಮೊರೆನ ಪದ್ಧತಿಯೋ ಮಾಸಜ್ಜರಾಗದ ಕೆಂಪಿಯೋ... ಮಾನ ರತವೆಂದೂ ಚಿತ್ತಿಯೋ (ಪಾಕ. ೨-೨). [ಸಂ.]

ಮಾಸಜೇತ್ರ (ನಾ). ಮಾನಿನಂತೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು; ಮಾನಾಕ್ಷಿ; ಪಾಲಸ್ಯನು ಮಾನುವರ ಸಮುದರೋ ಮನವರ್ ಮಾನಜೇತ್ರ (ಪಾಕ. ೧-೨೬); ಮಾನಜೇತ್ರ ಬಾರುಗಾತ್ರ ಮಾನಜೇತು ಜೈತ್ರನಾಮಾ ನಿಶಾಭಿಧಾಗಯೋಗೆ (ಪಾಕ. ೨೦೨-೨೯).

[ಮಾಸ + ಜೇತ್ರ + ಎ]

ಮಾಸಜತಾಕ (ನಾ). = ಮಾಸಕೇತನ ೨; ವಿಶಾಖವಿರಸಂಬುದ್ಧವಿ ಮಾಸಜತಾಕ ವೀಣೆನು ಕೇಳಿದೆಯ (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೦-೨೨); ಮಾಸಜತಾಕನೆಂದು ಕರಿದು ಪುರುಂದಿದ್ದನೆ ನೊಂದು ಬಂದು ಕಾಮಾನಲಿನಿ ಲತಾಭವನದೊಳ ಪೂರಲ್ವರ (ಪಾಕ. ೧-೧೦೨). [ಸಂ. ಮಾಸಜತಾಕ]

ಮಾಸಜಿ (ನಾ). ಮಾನಿನ ಆಕಾರದ. ಕಾಲುಗೊಂದಂತಹ ಒಂದು ಅಭರಣ; ಬೆರಳ ಮುದ್ರಿಕೆ ಮಾಸಜಿ... ಭುಜಚಿಹ್ನೆ ಮೊದಲಾದ ನಾನಾ ಸುಪದವಗಳನ್ನು ಕರೆಯುವಂ ಸಂಕೋಪದಿ ತೊಡಿಸಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೦-೧೬). [ಮಾಸ + ಜಿ]

ಮಾಸಜಾವುರಿ (ನಾ). ಮಾನಿನ ಆಕಾರದ ಕಿವಿಯ ಒಂದು ಅಭರಣ; ಪುಲ್ಲರೋಚನ ಜಳಕಾಲು ಮಾಸಜಾವುರಿಯು ಶೂನ್ಯವು ಗಾತ್ರ ಮುಕ್ತಿನ ಬುಗಡಿ ಗರುಡ ಕೊಡದ್ದು (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೦). [ಮಾಸ + ಜಾವುರಿ/ಕುಳು, ಮಾಸಜಾವರಿ]

ಮಾಸಮೇಷ 'ಮಾಸ' ಪರಾ.

ಮಾಸಯೋಗ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಜಾತಕನ ಜಾತಕದಲ್ಲಿ. ಆರು ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಗಳಿರುವ ಒಂದು ಯೋಗ(?); ೬ ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಹರೂಪ ಮಾಸಯೋಗ (ಪಾಕ. ೨೨-೨). [ಸಂ.]

ಮಾಸಲೋಚನ (ನಾ). = ಮಾನಜೇತ್ರ; ಮಾನಲೋಚನ ಮೃಗೇಕ್ಷದ ಹಿಗ್ಗರವನನಿವಿಷ್ಟವಿದರ್ (ಪಾಕ. ೧-೨೬); ಮಾನಲೋಚನ ಮಹುಗಿ ದಳಪುನಿರ ಮಾನ ತೊಂದಿರಾಗಳ (ಪಾಕ. ೧೦-೨೨); ಮಾನಲೋಚನ ಮಾನಕೇತನವೆಂಬಿ ಜೋ ಜೋ (ಪಾಕ. ೧-೨೨). [ಮಾಸ + ಲೋಚನ + ಎ]

ಮಾಸಾಂಕ (ನಾ). = ಮಾನಕೇತನ ೨; ಮಾಸಾಂಕಮತ್ತೇಭಾಪಾರದೊ... ಮೇಲೆಂಬವನು ಪುಷ್ಪಮಂಜರಿಮಂ ತನ್ನ ನಿರ್ಗಮಾಪಾರ

ಮನಃಶ್ಚಯಾದಿಂ ನೋದಿದಂ (ಶಾಂಭ. ೭೫) : ಮಾಣಾಕನು ಬಲು ಮಾನವ ತನ್ನ ಪ್ರಸೂನಾಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೋರ್ಚಿ ಮಾನನಧಿಯ ವರಿವಾರ ವನೆಯು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೨೦-೨೩) : ನಾಣಾತ್ಮಕೋಧಿತದ ಜನಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಣಾಕನಿರ್ದೇಶಲಗದಿ (ಕೋಶ. ೨-೩).

ಮಾಣಾಕನ ಕೀಳೆ = ಮದನಕೀಳೆ : ಮನ್ಮಥಕ್ರೀಡೆ : ಮಾಣಾಕನ ಕೀಳೆಗೆ ಬಗೆ ಬಗೆಯದೊ (ಶಾಂಭ. ೩-೩೬). [ಸಂ.]

ಮಾಣಾಕರ (ನಾ). ಮಾನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದುದು : ಸಮುದ್ರ : ಹೊಟ್ಟೆ ಯೊಕ್ಕಗಿಂಬುಗೊಟ್ಟುಪ್ಪ ಸಮತೆಯು ಮಾಣಾಕರಂ ಮಹಾದುದು (ಕೋಶ. ೩-೩೦). [ಸಂ.]

ಮಾಣಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ರಿ. = ಮಾಣನೇಶ್ವರಿ : ಇನ್ನು ಮಾಣಾಕ್ಷಿದೇವಸ್ಥಾನದ ಸುತ್ತಿನ ಮಾಣಾಕ್ಷಿಯರ ಬಗ್ಗೆಯಂತೂ ಹೇಳುವುದೇ ಬೇಡ (ಕೋಶ. ೩೩೭). ೨. (ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮಧುರೈ ಎಂಬ ಊರಿನ ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ) ಪಾರ್ವತಿಯ ಒಂದು ಹೆಸರು : ಮಾಣಾಕ್ಷಿಯನಾರಾಧಿಸಿ ಮಾನಕಸುಂದರ ನೆನೆಯಲ್ಪ ಬಲವಂತಂ ಸನ್ಮಾನಿ ಪಿವರಳಿಪುಷ್ಪಯಾನಾನಂದದ ಮಾನಕಾರ್ಥಂ (ಕೋಶ. ೨-೨-೨೨). 'ಕಾಮಾಕ್ಷಿ' ಪರಾ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು : ಹೊನ್ನಗನ್ನೆ : "ಮಾಣಾಕ್ಷೀ-ಹೊನ್ನಗನ್ನೆ" (ಕೋಶ. ೩೩೭). [ಸಂ. ಮಾಣಾಕ್ಷೀ]

ಮಾಣಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಒಡೆಯ : ಚಂದ್ರ : "ಮಾಣಾಕ್ಷಿ ನಯ್ದಲೆಯು ಸೋಮಕರಾವತಂಸನೋ" (ಕೋಶ. ೩೩೭). [ಮಾಣಾಕ್ಷಿ + ಆಕ್ಷಿ (< ಆಕ್ಷಿ)]

ಮಾಣಾಕ್ಷೀಶ 'ಮಾಣ' ಪರಾ. ಮಾಣಾಕ್ಷಿ 'ಮಾಣಾಕ್ಷಿ' ನೋ.

ಮಾಣಾಲಯ (ನಾ). ರಿ. = ಮಾಣಾಕರ. ೨. [ಜ್ಯೋತಿ] ಮಾಣಾಲಯ : ವಿತ ವಿಧಾನಭೋಗಿಯನು ಮಾಣಾಲಯವೈದ್ಯವು (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾಣಾಲೋಕ (ನಾ). ಮಾನಿನಂತಿರುವ ಕಣ್ಣು : ತಾನುಪ್ರಕೋಧಿತ ಚಲದಳಾಕನ ವೈಭವಶರಿಸತ್ತ್ವಯೋಧರ ವಿಜಯೋಪಾಸೋಕವಿರಾಜತೆಯನದಿ ವನರಾಜವನಿತೆಯನಿರುವುದುಚಿತಂ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಾನಿಕ 'ಮಾನಿಕ' ನೋ. ಮಾನು 'ಮಾನು' ನೋ. ಮಾನು 'ಮಾನು' ನೋ. ಮಾನುಬುಟ್ಟು 'ಮಾನುಬುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮಾನುಖಂಡ (ನಾ). ಕಣಕಾಲಿನ ಹಿಂಥಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಾನಿನಾಕಾರದ ಮಾನಸಖಂಡ : ದೇವಿಯನ್ನು ತೋಳಿನ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿಯಾಗಿ . . . ಇಲ್ಲವೇ ಮಾನುಖಂಡದ ಮೇಲಾಗಿ ಹಾಕಬಹುದು (ಕೋಶ. ೩೩). [ಮಾನು (< ಮಾನು) + ಖಂಡ]

ಮಾನುಗಾರ (ನಾ). ಮಾನು ಹಿಡಿಯುವವನು : ಬೆತ್ತ : ಮಾನು ಗಾರದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು (ಕೋಶ. ೨-೩೩). [ಮಾನು (< ಮಾನು) + -ಗಾರ (< -ಕಾಲ)]

ಮಾನುಗಾರಿಕೆ (ನಾ). ನೀರನ್ನಿ ದೊರೆಯುವ ಮಾನು ಮೊದಲಾದವು ವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಉದ್ಯಮ : "ಮಾಣುಗಾರಿಕೆ" (Fishery. ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೩೩). [ಮಾನುಗಾರ + -ಕೆ]

ಮಾನಿಕ್ಯ (ನಾ). ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಮಾನಿನ ಪಿತ್ತಕೋಶದಿಂದ ತೆಗೆದು ಪೋಷಕದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಎಣ್ಣೆ : ಮಿಮಿನ್ 'ಎ' ಮತ್ತು ಮಿಮಿನ್ 'ಡಿ' ಆಧಾರ ಬಂದಂತೆ . . . ಒಂದು ವರ್ಷ ತುಂಬುವವರೆಗೆ ಒಂದು ಚಮಚ ಈ ಮಾನಿಕ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು

(ಕೋಶ. ೩೩) : ಕಾಡಾ ಜಾತಿಯ ಮಾನಿನ ಯಕ್ಷತ್ರನಿಂದ ತೆಗೆದು ದೀವರ ವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಎಣ್ಣೆ : ಕಾಡಾ ಮಾನಿಕ್ಯ (Cod-liveroil. ೩೩೩). [ಮಾನ್ಯ + ಎಣ್ಣೆ]

ಮಾನ್ಯ (ನಾ). ಮಾನಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಕಣ್ಣು : ಸುಂದರವಾದ ಕಣ್ಣು : ನಿಟ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾನ್ಯ . . . ಬಡ್ಡಿಗನಗಟ್ಟಲೆಯರ್ ನಿಟ್ಟಿಸದ ನೀಲಿಯರ್ ಎದ್ದುಕುಳಿವಾರೆಯರ್ ಬರುತಿರ್ದರು (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩). [ಮಾನ್ಯ + ಕಣ್]

ಮಾನ್ಯುಳ್ಳಿ, ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ, ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ (ನಾ). ಮಾನನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೀರುಹಕ್ಕಿ : ಜಾಲಗಾರ ಹಕ್ಕಿ : ಮಾನ್ಯುಳ್ಳಿ (Kingfisher ಕಾಣ). ಮಾನ್ಯುಳ್ಳಿಯೊ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಣತೇ ಮಾನು ಮುಂಗುವುದು (ಕೋಶ. ೩೩). ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ : ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ ನೀರಯೊ ಸೂರ್ಯಕಾಲಿ ಸೂರ್ಯದ ಶಾರಿವಂ ಗುಬ್ಬರಸಿ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩) : ಮಿಂಚುಳ್ಳಿಯೊಂದು ಮಾ ಮಾ ಮಾ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದು ದೂ ಕೇಳಿಸಿತು (ಕೋಶ. ೩೩). ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ : -ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹಲವು ಜೇನುಹುಳ ತಿನ್ನುವ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮೃದುವಾದ ನದಿ ಅಥವಾ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಸುರಂಗ ಕೊರೆದು ಬಗೆಗೆ ಗೂಡುಟ್ಟುತ್ತವೆ (ಕೋಶ. ೩೩) : ಮಿಂಚುಳ್ಳಿ ಮಾನಿಗೆ ಗದ್ದರಿಂದ, ನೀರು ಅಲಗು ಅಲಗಿದ್ದು . . . ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಲಹೋಡುತ್ತು (ಕೋಶ. ೩೩). [ಮಾನ್ಯ + ಚುಳ್ಳಿ]

ಮಾನ್ಯುಳ್ಳಿ (?). (?) : ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ನೀಮಾನ್ಯು ಮಾನ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ ದುಗ್ಗ ದಿಟ್ಟ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩; ೩೩-೩೩; ೩೩). [?]

ಮಾನ್ಯುಲಿಗ, ಮಿಂಚುಲಿಗ (ನಾ). ರಿ. ಮಾನನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುವ ಕೊಕ್ಕರೆ ಮೊದಲಾದ ನೀರುಹಕ್ಕಿ : ಜೊಡೊಕ ಮಾನ್ಯು [ಕೋಶ. ಮಿಂಚುಲಿಗ ಮರಳುಗಾ . . . ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೂ ಬದ್ಧದರಿ ಯೊಳಗೆ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩) : ಮಾನ್ಯುಲಿಗನೊಡನೆಕುಳುವುದ ವರ್ತಕ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩). ಮಿಂಚುಲಿಗ : ರಿ. "ಉತ್ಕೋಶ, ಕುರರ, ಈ ೨ ಮಿಂಚುಲಿಗ" (ಕೋಶ. ೩೩) : ನಿನ್ನ ಪತಾಕೆಯು ಹಿಡಿಗೆ ಮಿಂಚುಲಿಗ . . . ಎಂದೂ ಜೊಡೊಕನಾಕ್ಷಿ ಭೀಮಸುತ ಮನ್ಮಥನಂ ಮುಳುಕಿದ ಎಂದಿವೆ" (ಕೋಶ. ೩೩) : ಮಿಂಚುಲಿಗ ಬೆಳ್ಳಿ ದೇವಿ ಯಾಡಲು ಅಡವಿ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩). ೨. ಮಾನು ಹಿಡಿಯುವವನು : ಬೆತ್ತ : ಮಾನುಗಾರ : ಮಗುನೇನೆಯ ಮಾನುಲಿಗನಿವಂ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩) : ಮತ್ಸ್ಯನಂಬ ಮಾನುಲಿಗಂಗಂ ಮಂಡೂಕನಿಯಂಬ ಮಾನುಲಿಗಂಗಂ ಪೂತಿಗಂಧಿ ತುಂಬುಗಿಯಂಬ ಮಗುವಾಗಿ ಜನಿಯಾ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩) : ಇತರೊಳಾ ಕೊನೆಬಿಡುಲೂ ಮಾನು [ಕೋಶ. ಮಿಂ] ಬುಲಿಗ ಕೆಲರವಾದರೆಯು ಮಾನು [ಕೋಶ. ಮಿಂ] ಗುರಿತಿ ಮಗ ತಾನವರ ಗೊಂದಿ ಕಂಸನಂಬನಿ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩).

ಮಾನ್ಯುಲಿಗನ ಹಕ್ಕಿ, ಮಾನುಲಿಗನ ಹಕ್ಕಿ = ಮಾನನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುವ ಕೊಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದ ನೀರುಹಕ್ಕಿ : ಅಂಬರಕೊಡನೆ ಹಾಣುವರು ಅಂಬರದಿ ಭೀಕುತೆಯೊಳ ಮಗುಳ್ಳರು ಮಾನುಲಿಗನ ಪಕ್ಕಿಯಂತೆ (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩) : ಮಾನುಲಿಗನ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ ನೀರ ತಡೆಯದಿದ್ದು ಮೂಗ ಹಿಡಿದು ಭಾಷಣ ಮಾಡುವಿರಯ್ಯಾ (ಕೋಶ. ೩೩). [? ಇದು 'ಮಾನ್ಯುಲಿಗ' ಎಂದಿರಬಹುದೆ ?]

ಮಾನ್ಯುಟ್ಟಿ, ಮಿಂಚುಟ್ಟಿ (ನಾ). ನಕ್ಷತ್ರದ ಪಥ : ಆಕಾಶ : "ಮಾನ್ ಮಾನ್ಯುಟ್ಟಿಯಂದಾಗಂ" (ಕೋಶ. ೩) : ನಿನ್ನ ಮನಂ ಬಂದವೊ ಮಾನ್ಯುಟ್ಟಿಯೊಳ ಹಾಡಿ ಅರಿದಾದಾ! (ಕೋಶ. ೩೩). ಮಿಂಚುಟ್ಟಿ : "ಆಗಂ, ಮಿಂಚುಟ್ಟಿ . . . ಮಾನ್-ಈ ೩ ಆಕಾಶಂ" (ಕೋಶ. ೩೩-೩೩) : "ಮಿಂಚುಟ್ಟಿಮನ ಗಾಳವಟ್ಟಿ" (ಕೋಶ. ೩೩).

ಮಾನ್ಯತೆ ದರವು - ಆಕಾಶವೇ ತಲೆಯಾಗುವವನು ; ವೈದ್ಯಕೀಶ ; ಶಿವ : ಮಾನ್ಯತೆ ದರವು ಮುನಿತನಿಹಿತ . . . ಸಲಹೆ ಸಲಹೆ ಶ್ರೀಶಾಂತೀಕರಣ (೧೯೩೩. ೦-೨೪). [ಮಾನ್ಯತೆ + ಬಟ್ಟೆ]

ಮಾನ್ಯತೆ (ನಾ). ಆಳವಾದ ವಿಚಾರ : ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ; ಪರಿಶೀಲನೆ : "ಮಾನ್ಯತೆ ಮುಂದು ವಿಚಾರದ ಪೆರ" (೧೯೩೩. ೩-೦೦); ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವು ಮಾನ್ಯತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು (೧೯೩೩. ೩-೦೦).

ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡು - ಆಳವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸು, ವಿಚಾರಮಾಡು : ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡುವುದು ಅವರವರ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದೆ (೧೯೩೩. ೩-೦೦); ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಮುಂದುವರಿದು . . . ಮುನ್ನಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಭಿಮಾನಿ ಆದರೆ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡಲು ಅವುಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ (೧೯೩೩. ೩-೦೦). [ಮಾ. ಮಾನ್ಯತೆ]

ಮಾನ್ಯತೆ (ನಾ). ೧. ಆಳವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವವನು ; ಪರಿಶೀಲಿಸುವವನು. ೨. [ವೇದಾಂತ] ಮಾನ್ಯತೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಅನುಯಾಯಿ ; ಜೈಮಿನೀಯ : "ಮಾನ್ಯತೆ. ಜೈಮಿನೀಯ ೨ ಮಾನ್ಯತೆಗಳ ಪೆರ" (೧೯೩೩. ೦೩); ತತ್ವರಸದ್ವೈತ ಕಿಂ ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬ ಮಾನ್ಯತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕೊನೆಯನ್ನು . . . ಸುರಿಯಲಿಕ್ಕಾದು (೧೯೩೩. ೩-೦೦); ಜಡಾತ್ಮನಿನ ಪಂ ನೈಯಾಯಿಕಂ ವ್ಯತ್ಯವಿದ್ಯಮಾತ್ಮಂ . . . ಮಾನ್ಯತೆಗಳ (೧೯೩೩. ೦-೨೪). [ಮಾ.]

ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡು (ನಾ). - ಮಾನ್ಯತೆ ೨ : ಈ ಯೋಗ್ಯವಾದುದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿ ಮಾಡು, ಅಂದರೆ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡು ತಲೆಯೆತ್ತಿಕು (೧೯೩೩. ೦೩); ಪಾಶುಪತರ . . . ಉಗ್ರವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡು (೧೯೩೩. ೦೩). [ಮಾ.]

ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡು (ನಾ). - ಮಾನ್ಯತೆ ೨ : ಭವ್ಯವೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಇಹವರದ್ವೈತಿಯಿಂದ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಕೆಲಸಗಳು, ಅವು ವೇದವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೆಂದು ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡು . . . ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡು ವೆಂದರೆ ವೇದಾರ್ಥವಿಚಾರಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದರ್ಥ (೧೯೩೩. ೦೩); ಜೈಮಿನೀಯ ಮಾನ್ಯತೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪ್ರಮುಖಪ್ರಚಾರಕರು ಕುಮಾರಲಭಟ್ಟ (೧೯೩೩. ೦೩). [ಮಾ.]

ಮಾನ್ಯತೆ (ನಾ). ೧. ಆಳವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ; ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ; ಪರಿಶೀಲನೆ : ಮಾನ್ಯತೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದೆಂದು ಅರ್ಥ (೧೯೩೩. ೦೩); ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಮಾನ್ಯತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಇತಿಹಾಸವಿಲ್ಲ (೧೯೩೩. ೦೩); ೨. ಕಾವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪದ ಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ; ಕಾವ್ಯ ಮಾನ್ಯತೆ : ಕನ್ನಡತನವೂ ಸೇರಿ ಭಾರತೀಯತ್ವವಾಗಿರುವಂತೆ. ಭಾರತೀಯತೆಯ ಮಾನ್ಯತೆಯೇ ಕನ್ನಡದ ಕಾವ್ಯ ಮಾನ್ಯತೆಯಾಗಿದೆ ; ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಕಾವ್ಯ ಮಾನ್ಯತೆಯು ಸಮಾವೇಶದಿಂದ ಈ ಮಾನ್ಯತೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಿ ವಾಗುತ್ತಿದೆ (೧೯೩೩. ೩-೦೦). ೩. [ವೇದಾಂತ] ಪದ್ಧತಿಗಳ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಆಳವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ; ಸಾಂಗವೇದ ಪದಕ್ರಮದ ಸರ್ವಾರ್ಥವಿಷಯದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವ ಮಾನ್ಯತೆಯೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಭಂಗಿಸುವುದು ದ್ರೌಪದಿಯನು (೧೯೩೩. ೦೩-೦೩) ; ಚತುರ್ದಶವಿದ್ಯೆಯೊಳಗಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮಾನ್ಯತೆಯ ವಿಶೇಷವೆಂಬುದು (೧೯೩೩. ೩-೦೦) ; ವೇದಾರ್ಥವಿಚಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಎಂದೇ ಹೆಸರು (೧೯೩೩. ೦೩). [ಮಾ. ಮಾನ್ಯತೆ]

ಮಾನ್ಯತೆ (ನಾ). ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಒಳಪಡುವುದು ; ವಿಚಾರವಾಗಿಯೇ

ಮಾಡುವುದು ; ಶ್ರೀಶಕ್ತಿಗಳು ಮಾನ್ಯತೆಗಳಲ್ಲ (೧೯೩೩. ೩-೦೩). [ಮಾ.]

ಮಾನ್ಯತೆ. ಮಾನ್ಯತೆ. ಮಾನ್ಯತೆ (ನಾ). ಸ್ಥಾನ ; ಮಜ್ಜನೆ ; ನಿತ್ಯ ಸುಖಭೋಗವನ್ನು ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡು, ತಾನು ಪಡೆದಾಗಲೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮನು ಇರುತ್ತಿದ್ದ ನಿತ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಪದ್ಧತಿಗಳಾದಿ (೧೯೩೩. ೩-೦೦). ಮಾನ್ಯತೆ : ಆಳವಾಗಿ ರೈದಿಯು ರುಕ್ಮಿಣಿ ಭಾರಾತವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಹುದು ಮಾನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಪೇಳಲು ಬಂದರು (೧೯೩೩. ೩-೦೩) ; ಬಕುಳಿಗೆ ತರುಣಿಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತ (೧೯೩೩. ೦೩-೩೩) ; ಪುತಾಚಯ ತಟ್ಟನೆ ಮುಂದು ಬಂದು ಮೇನಕೆಗೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡಿದಳು (೧೯೩೩. ೦೩). ಮಾನ್ಯತೆ : ನೃಪ ತೊರೆದನು ವುಟಿ ಮಾನ್ಯತೆ (೧೯೩೩. ೩-೦೦) ; ಬಂಧುರದ ಭೋಜನವು ಮಾನ್ಯತೆಗೊಂದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ದಿನಚರಿ ವಿವರಣೆ ಪಾಂಡವರ (೧೯೩೩. ೦೩-೩).

ಮಾನ್ಯತೆ ಮನೆ - ಬಟ್ಟೆಲುಮನೆ : ಸ್ಥಾನಗೃಹ : ಗರುಡಿಗೆ ಬಂದು ಹವಣಾಗಿ ಸಾಧಕವೆಂದು ಮಾಡಿ ಆಮೇಲೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದು . . . ಸ್ಥಾನವೆಂದು ಮಾಡಿ (೧೯೩೩. ೩). [ಮಾ. - ಆಳ]

ಮಾನ್ಯತೆ. ಮಿಸಿಸು, ಮಾನ್ಯತೆ (ಕಿ). ೧. ಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಸು ; ಮಜ್ಜನೆ ಮಾಡಿಸು : ಬಾಳಕೆಂದು ಗಂಧೋದಕದೊಳಗೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡಿಸಿ, ನಿಜಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧತೆ ಪಾತ್ರಕರಗಳಾಗಿ (೧೯೩೩. ೦೩) ; ಮಿಸಿಸು, ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡಿಸು (೧೯೩೩. ೩-೦೩) ; ಒಂದು ದಿನ ಗೌರಿ ಮಗುವನ್ನು ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡಿಸಿದಳು (೧೯೩೩. ೩-೦೩) ; ಮಿಸಿಸು : ೧. ಆಳವಾಗಿ ಮಾಡು ; ಮಂಗಳಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಸು ; ಮಜ್ಜನವೆಂದು ಪ್ರಶಸ್ತ ಮಹೋತ್ಸವವೊಂದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ದಿವ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿ ಶಕ್ತಿ ಪೂರ್ಣಕುಂಭಗಳಿಂದ ಚತುರ್ವೇದವಾರಗಳನ್ನು ಭೂಮರರಿತ್ತಿಕೊಂಡು ಮಂತ್ರಪೂಜೆ (ಪುರಾಣ)ಗಳಿಂದ ಮಾನ್ಯತೆ (೧೯೩೩. ೦೩-೦೩) ; ರೇವತಿಯನ್ನು ರಸದೊಳಗೆ ಸ್ಥಪತಿ ಮಾಡಿಸುವುದು ಮೆಟ್ಟಿದುದು ಜನನಾ (೧೯೩೩. ೦೩-೦೩). ೨. ತೋರಿಸು ; ನೆನೆಸು ; ಆದ್ರವಾಗಿಸು : ಅಂಕು ಸಂತೋಷ ಪಾಪವಿಡದಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡಿಸುವುದು ದಿವ್ಯವೆಂಬುದು ನಿವೇಶನವೆಂಬುದು . . . ಅಕ್ಷರಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಪುತ್ರನಂಗಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ನೋಡಿ (೧೯೩೩. ೩-೦೩). ಮಿಸಿಸು : ೧. ಆಳವಾಗಿ ಬಳಿಯಟ್ಟಿ ವರಿಸಿ ಮಜ್ಜನವೊಳಗೆ ಮಿಸಿಸು (೧೯೩೩. ೩-೦೩) ; ಉಡಿಸಿ ತುಡಿಸಿ . . . ವೀಡಿಗೆ ಪೊಂಗಲೊಡ್ಡು (೧೯೩೩. ೩-೦೩) ; ಪಂಚರತ್ನಗಳ ವಿವಿಧವು ಸಂದರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಕುಂಭೋದ್ಭವವೆಂಬುದು ಜಲಂಗಳಿಂದ ಮಿಸಿಸು (೧೯೩೩. ೩-೦೩) ; ಜನಗಂಧೋದಕದಿಂದ ಬಾಳಕೆ ನಾಗಕ್ಕೂ ಸಾಕುವುದೊಳಗಿನೊಡ್ಡು ತುಡಿಸಿದಾಗ (೧೯೩೩. ೦೩-೦೩) ; ಸಮಸ್ತ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಹೇಮಪುಟವೊಳೆಯಿಂದ ತೀವಿ ತಂದಮೇಯ ಭೂಪುಟವೊಂದು ಮಿಸಿಸು (೧೯೩೩. ೦೩-೦೩) ; ಪುಣ್ಯಜಲಂಗಳಿಂದ ತರಿಸಿ ಮಿಸಿಸುಗಳಿಂದ ತಾಂ ಪನ್ನ ಕೊಡು ಕಟ್ಟಿದಂ ಕುರುಪರಿವೃಥಂ ಕರ್ಣಂಗಾ ವೀರವೃತ್ತದ ಮುತ್ತುಮಂ (೧೯೩೩. ೦೩-೦೩) ; ಕನ್ನಡನಕ ಪೀಠವೊಂದು ವಿಧವೆಂದು ಮಿಸಿಸು ಬಳಿಕಟ್ಟು ಪುಟಿಸಿ ಮಡಮಯ್ಯನಿಂದ ಮಿಸಿಸು ಜನಜಂದಂ (೧೯೩೩. ೩-೦೩). ೨. ಮಿಸಿಸು ಮಾಡು ಕರುಣಾವ್ಯಕ್ತಿವಿವರದಿನವನಿವರಣೆ (೧೯೩೩. ೩-೦೩) ; ನಿಜನಯನವೊಳಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೊಳವೊಂದೆ ಮಿಸಿಸುವಂತೆ ದಿದನೆ ನೋಡುತ್ತಂ (೧೯೩೩. ೩-೦೩) ; ಅಂಗರೂಪವೊಂದೊಂದುವೆಂದಾಗಲಿ ಮಿಸಿಸು ಮತ್ತೆ ಮಜ್ಜನೆವಿಧಿ ತತ್ವಂಗೆ ದಿನರಕ್ಕಂ (೧೯೩೩. ೩-೦೩). ೩. ಸುರಿ ; ಧಾರೆಯಾಗು : ಮಿಸಿಸು ಸುಖದತ್ತ ಪುಣ್ಯ ಕಾರಣ ಬಿಡುಬಿಡು ಮಾಡುವುದು ಮಿಸಿಸು ಸಮುದ್ರವಿಷಯವೆಂದರೆ ಮಡಮಯ್ಯನು ತೊಂಡು ತೋರಿಸುವುದು (೧೯೩೩. ೩-೦೩). ಮಾನ್ಯತೆ : ೧. ಮಗ

ಸೋಗಿಣ್ಣೆಯ ಪೂಜೆ ಪೊಂಬಟ್ಟಿಲೋರ್ ನಿಲಿ ಮಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಸಂಗರಗಯ್ಯ
ರನ್ನದ ಪಾಸಗವನು ಕಟ್ಟಿದರು (ಪ್ರಾ.ತ. ೧೩-೧೪). [ಮಿ. + - ಇಯ್ಯ]

ಮಿಷಯ 'ಮಿಷ' ನೋ.

ಮಿಷಯ 'ಮಿಷಯ' ನೋ.

ಮಿರ್ (ನಾ). ಸೇನಾಪತಿ : ದಳವಾಯಿ : ಹೈದರನು ತನ್ನ ಪಂಕ್ತಿ
ಗಣದ ಪೂರ್ವ ಯ್ಯ, ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಬರತಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್ ಮೊವಲಾದ
ಮಿರ್ ಮಿರಾಳನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿ ಕೇಳಲಾಗಿ (ಪ್ರಾ.ತ. ೯೦).

[← ಪಾರ. ೬೦. ಮರಾ. ಮಿರ್]

ಮಿರಾಳೋರ (ನಾ). ಕುದುರೆಲಾಯದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ : ಅಶ್ವಿನ್
ಕಾವಲ ಮಂದಿ ಮಿರಾಳೋರರು ಸಹವಾಗಿ ಆಯು ಒಬ್ಬನೆ ಬರುವುದ
ಕಂಡು ಭಯದಿಂದ ದೂರದ್ದೆಯ ನಿಂತರು (ಪ್ರಾ.ತ. ೭೬).

[← ೬೦. ಮಿರ್ ಆಮಿರ್]

ಮಿರಾಸೆ 'ಮಿರಾಸೆ' ನೋ.

ಮಿರಿ (ನಾ). ಕರಿಮಣಸು ; ಕಾಳುಮಣಸು : ಪನ್ನಿರ್ಕೆ ಮಿರಿಯು
ಮೊಕ್ಕರ್ ತುಪ್ಪಮುಟ್ಟಿಬೋರ್ (೧೯. III. ೨೦೨. ೦೪-೦೩ : ೦೦೭).

[೨ ಇದು 'ಮಿರಿ' ಎಂಬುದು ಅಪರಿಚಿತ]

ಮಿರಿಜವಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಮಿರಿಜವರಿ ಪೂರಣ
ಮೊಕ್ಕಿಲ್ಕೆಕೆ ಗುಡಗ ತಾಣಮ್ ನೊಕ್ಕಿಗೋಡು (ಪ್ರಾ.ತ. ೦೯೦೬.
೦೦-೦೦ : ೭೦೦). [ಮಿರಿ. + ಜವಳಿ]

ಮಿರಿಸು 'ಮಿರಿಸು' ನೋ.

ಮಿರಾ 'ಮಿರಾ' ನೋ.

ಮಿಲಕ (ನಾ). ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಎತ್ತುವ ಸಾಧನ :
ಸನ್ನೆಗೋಲು : ಆರ್ಕಮಿಡೀಸ್ ಭೂತಗನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಶತ್ರುಗಳ
ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಮಿಲಕಗಳನ್ನುಳ್ಳ (ಸನ್ನೆ) ಯಂತ್ರಗಳ
ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಿದ (ಪ್ರಾ.ತ. I. ೩೩೩). [?]

ಮಿಲನ (ನಾ). ೧. ಕಣ್ಣನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದು. ೨. ಹೂವಿನ ದಳಗಳು
ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. - ಮುಳುಕಿತವಾಗುವುದು. ೩. ಮುಚ್ಚುವುದು :
ಮುಚ್ಚುವಿಕೆ : ಪಕ್ಷದ ಯಂ ಜೋಲೆ ಕಣ್ ಮಿಲನದೊಳ್ ಸಮೀಳನಂ
ಚಿತ್ತಿರ . . . ಗಲಿದತ್ತವುದೊಳ್ ತಾವುತುಂಡಂ (ಕಂಪು. ೭-೩೭).

೪. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ಮರಮಾಚಿದ ಉಪಮಾನ. [ಸಂ.]

ಮಿಲಿತ, ಮಿಲಿತ (ಗು). ೧. ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ : ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ.
೨. ಅರ್ಧತೆರದ : ಅರೆಬಿರಿದ. ೩. ಕಣ್ಮರೆಯಾದ : ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ.

೪. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ : ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ. (ನಾ). ೫. [ಕಾವ್ಯಮಿ]
ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರಸಾದ್ಯತ್ವದ ದೆಸೆಯಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ
ತೋರದಂತೆ ವರ್ಣಿಸುವ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ : ಒಂದು ವಸ್ತು ತನ್ನ
ಸದ್ಭಾವದ ಪಟತೊಂಬು ಮೃದುವೊಳ್ಳುದಾಗಿ ತಾನೆ ಬೇಜಿನ್ನಿ ತೋಟ
ದಿರಯದು ಮಿಲಿತಂ (ಪ್ರಾ.ತ. ೦೨೩-೦೩). ಮಿಲಿತ : ೫. ಸಮವಸ್ತುಸಮ
ವೊನೆ ಭೇದವು ತೋರದಂತೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮೇಲ್ಮಿ ಮಿಲಿತವ ಕಮಲನೇತ್ರೆಯ
ಕಿಂಪವರ್ಗದ ಚರಣದಲಿ ತಾನೆ ಸಮರಸಲಕ್ತ ತೋರದು (ಕಂಪು. ೦೯೪).

[ಸಂ.]

ಮಿಲಿತಾಲಂಕಾರ, ಮಿಲಿತಾಲಂಕಾರ (ನಾ). = ಮಿಲಿತ ೫ :
ಕೈಯ ಕಾಂತಿಯು ಪೊಂಬೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವೆಂಬುದೊಂದಿಂದು ಮಿಲಿತಾ
ಲಂಕಾರಂ (ಪ್ರಾ.ತ. ೦೨೦-೨೦) : ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವು ತನ್ನ ಸಮಾನವಾದ
ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಏಕೈಕವನ್ನು ಪಡೆದು (ಅ ಸಮಾನಪದಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ)
ಕಾಣದೆ ಹೋದಲ್ಲಿ ಮಿಲಿತಾಲಂಕಾರವಾಗುವುದು (ಕೃಷಾ. ೨೩).

ಮಿಲಿತಾಲಂಕಾರ : ಸಾದ್ಯತ್ವವುಳ್ಳ ವಸ್ತು ತನ್ನ ಸಾದ್ಯತ್ವವನ್ನುವಿನಲಿ

ಬೆರದು ಭೇದವಾಗಿ ತೋರದಿರದೆ ಮಿಲಿತಾಲಂಕಾರವೆನಿಸುವದು (ಕಂಪು.
೦೯೪). [ಸಂ.]

ಮಿಷಲ್, ಮಿಷಲ್, ಮಿಷಲು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ
ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ, ದೇವರು. ಅತಿಥಿ ಮೊವಲಾದವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ
ವಾಗಿ ತೆಗೆದಿರಿಸಿದ ಆಹಾರ, ನೀರು, ಹಾಲು, ಹಣ, ಹೆಸು
ಇತ್ಯಾದಿ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತು. - ಬಳಸದೆ ಕಾದಿರಿಸಿದ
ವಸ್ತು : ಮುಡಿವು : ಹರಕೆ : "ಮಿಷಲನೆ ಬಳಸದಿವುದು"
(ಪ್ರಾ.ತ. ೦೨) : ಒಕ್ಕಲೊಳಿನ್ನು ಪೊಂಬೆಯು ಕಯುಂ ಪದಿಕ್ಕೊಳುಂ
ಭತ್ತಮುಂ ಮಿಷಲುಂಬಳವತ್ತಮುಂ ಸಲ್ಲದು (೨೯. III. ೩. ೫೦೩.
೨೯೯-೦೦ : ೪೭೭) : ಎಕ್ಕತ್ತಳ ಮಿಷಲುಂ ಸಲ್ಲದು ಸುಾವರ್ತ ಕಾವು
(೨೯. VI. ೩೪೫. ೯೩-೦೦ : ಸು. ೧೦೩೩ ?) : ಅಳಿಮನದವನಿಗೆ ಶಿವ
ದೀಕ್ಷೆಯ ಕೊಟ್ಟರೆ ಭಕ್ತಿ ಮಿಷತುಡು . . . ಮನಹೀನನ ಮಿಷಲು
ಕಾಯ್ದಿರಿಸದಂತೆ (೫೦೩. ೯೩) - (ಗು). ೨. ಅಪವಿತ್ರವಾಗಿದಿರುವ :
ಶುದ್ಧವಾದ : ಏನವು ಅದಿಗಿಂತ ತುಂಬು ತುಳುಕದ ಮುನ್ನ ಅನಂದನಿ
ಶಿವಂಗಲ್ಪಿಸಿದಂ ಎನ್ನ ಸುಖದ ಮಿಷಲು ಸುಗಂಧವ ನೀಡು [ಪ್ರಾ.ತ. ೦.
ಸದ್ಗಂಧ ಮಿಷಲುನೀಯು]ನೀಯನುತ (ಪ್ರಾ.ತ. ೫. ೨೨೪-೨೩) : ಶಿವನ
ತೋಳ ತೋಡವಾನತರ ಮಿಷಲು ಮನೋರಥವು ಸಿರಿ ಸ್ವರಸ್ಥವೆರಸಿ ಗಿರಿಜೆ
ಬಿಜಯಂಗೈದಳು (ಪ್ರಾ.ತ. ೦-೩೭). ಮಿಷಲು : ೧. ಮತ್ತೆ ಬಲ್ಲಿದ
ಬೆಕ್ಕು ಹರಿಯ ಮಿಷಲವ (ಪ್ರಾ.ತ. ೦-೦೨೩-೦) : ಮುಡಿಮುಟ್ಟು
ಮಿಷಲದಡಿಗೆ ಮಡದೇಕ್ರೇ (ಪ್ರಾ.ತ. ೨೩-೦). ಮಿಷಲು : ೧. ಭಾಷೆ
ತಪ್ಪಿದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಾಣಿವಾಸಿಯನು ಹಾರಿದರೆ ಮಿಷಲನ್ನು ಸೋಗ
ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ (ಪ್ರಾ.ತ. ೩೯) : ಹುಟ್ಟು ಹುಟ್ಟಿಕೆ ಮಿಷಲುಂ ತೆಗೆದಿರಿಸದಂತೆ
ಬೀಯಕವಾಗಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾ.ತ. ೪೨-೪) : ಆ ಸಿಜಾವನ ಬಿಜನೊದದಾಕಾಶ
ಕವ್ಯಳಸುವ ಕರ್ತೃಭಕ್ತಿ ಮಿಷಲುಜಾಯಾ ಕಣ್ ಎನ್ನೊಡಲಿಂದನಾ ತಲ್ಮ
(ಕಂಪು. ೯-೨೯). ೨. ಕಂಠು ಪರಮಂ ಕೊಟ್ಟಿನ್ನಿ ಎನ್ನ ಮಿಷಲು
ತಪ್ಪಿಡೆದರ್ಬಾರದಿರಲೆಂದು (ಕೃಷಾ. ೦೩-೦೩) : ಸೆಟ್ಟು . . . ಒಲವಿ
ಮಿಷಲು ಮನದಿಂ ನಿಜಕರವಾನದ ತನ್ನಿಪ್ಪಲಿಂಗಮಂ ಪೂಜಿದಂ
(ಪ್ರಾ.ತ. ೦-೪೩೩). ೩. ಅಪ್ರತಿಪಾದ : ಅತ್ಯ : ಕಳಮೆಯ ಕದರ
ಮಿಷಲು ಕಂಪನಾಲೆಂದೆಳೆತುಗಳು ಕೊನೆಯೊಳ್ ಪೊರವೆವು ಪೊಣೆಯನ
ಪುರ್ಗಾವಿನ ತೊಳವ ನೀಲದ ಮಿಂಟಿಯಂತೆ (ಪ್ರಾ.ತ. ೦-೩೦).
೪. ಮುಡಿಪಾಗಿಟ್ಟು : ಬಳಸದೆ ತೆಗೆದಿಟ್ಟು : ಉಪಯೋಗಿಸದೆ
ಬೇರೆಯಾಗಿಟ್ಟು : ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ : ಕೂಡಲಸಂಗಮದವಚ್ಚಿತ್ತದಲಿ
ಮನಮಾಸಲ ಮೋನವನಾರೋಗದಯ್ಯಾ (ಪ್ರಾ.ತ. ೩೩-೩೩) : ಕೆಳದ
ಮಿಷಲು ಶಕ್ತಿ ಪಾರ್ಥನ ತಲೆಗೆ ದೈವಿಟ್ಟುಮದನುಗಳು ಸೆಳೆದನಾದರೆ ಮುಂದೆ
ಫಲಗುಣವನ್ನೆ ಲೆಕ್ಕಿಸನು (ಕಂಪು. ೩೩-೩೪). (ನಾ). ೫. ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ :
ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ : ಮನೆಯಿಗೀಯಗೆ ತೋಟಸುವನೇ ತನ್ನ ನಿಜವನು ಮಿಷಾ
ಮಿಷಲನ್ನಪ್ರಭುಗುರುಗುಹೇಶ್ವರನು (ಕೃಷಾ. ೭-೩೭) : ಐಜು
ಸೂಜಿಗೆ ಪಾರಿ ಮಿಷಲಿನೇಜು ನಮ್ಮದು ಕಮ್ಮದನುತುಟ್ಟೊಳ್ ಭೀಮನ
ಮುಟ್ಟಿದರು ಮೆಟ್ಟಿದರು ಸರಣಿನಲಿ (ಕಂಪು. ೦೩-೩೦). ೬. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ
ಇರಿಸಿದುದು : ಮುಡಿಪಾಗಿ ಇಟ್ಟುದು : ಪಾಲೆಂ ಕಾಯದೋ
... ಕಣ್ಣಿಜದಾದಕ್ಕೊ ಬರಿಸಿಯಾಗಿದೊಡೊ ಮಿಷಲೋಸಿರಿತೋ
(ಪ್ರಾ.ತ. ೯-೩೯).

ಮಿಷಲು ಕಟ್ಟು = (ದೇವರಿಗೆ ಹರಸಿಕೊಂಡ ಕಾಣಿಕೆಯ ಪದಾರ್ಥ
ವನ್ನು) ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಡು : ಮುಡಿವು ಕಟ್ಟು : ಆ ದೇವರಿಗೆ
ಹರಸಿಕೊಂಡು ಮಿಷಲು ಕಟ್ಟಿದರೆಂದ ಕೋಟಿಯು ನಿಂತಂತೆ (ಪ್ರಾ.ತ. ೭).
ಮಿಷಲಿಡಿಗೆ, ಮಿಷಲು ಅಡಿಗೆ = (ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ)

ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಆಹಾರ : ಎಡೆ ; ನೈವೇದ್ಯ : ಪಂಚದೇವಾನ್ಮ ಮಾಸಲಿಗಳ ಧರ್ಮಗಳು ಮೊದಲಿತ್ತವರಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೧-೧೨) ; ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯ ಮಾಸಲು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಷ್ಟು ನಮೂನೆಯೇ ಏಳುಮರಂ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೭-೧೭). ಮಾಸಲಾಗಡು = (ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವನ್ನು) ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೆಗೆದಿರಿಸು : ಮುಡಿಪಾಗಿಡು : ಮುಕ್ತವಿರಿಸುವುದು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾನವರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಸಲಾಗಡುವ ಆದೇಶವನ್ನು ನೀಡಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೨೨೨). ಮಾಸಲಾಗಡು = (ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ) ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇರು : ಮುಡಿಪಾಗಿಡು : ಸೂಸಲೇಯದೆ ಮನವನೇಶವಾಗಬೇಕೆಂದು ಬೀಸರಾಗದೆ ಚಿತ್ರ ಮಾಸಲಾಗದೇಕು (ಪ್ರಾಣಂ. ಚಿತ್ರಮಂ ಮಾಸಲಾಗದಿರಿ) (ದೀಕ್ಷಾಂ. ೧೭-೦೦) ; ಮೂವತ್ತು ಹಾತ್ಯಶ್ವಗಳು ರಾಮನಿಗೆ ಮಾಸಲಾಗಿದ್ದುವು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೭೭) ; ಆ ಸಮುದ್ರವಾದ ನೀರು ಅವರಿಗೆ ಮಾಸಲಾಗದೇಕು (ಪ್ರಾಣಂ. ೨೭). ಮಾಸಲಾಗು = ಮಾಸಲಾಗಿರು : ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬೀಸರವಾಗದೆ ಮಾಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೭೭) ; ಈಶನ ವಿಷಲಪ್ತ ಭಕ್ತ ನಿನಗೇಯಿಲ್ಲ (ಪರ. ೧-೨೩).

[ದೇ. ೩ ಮಲ. ಮಾಸಲ = ಬೆಕ್ಕಿಗೆ ನೀಡಲಾಗುವ ಮೊದಲು ಬಟ್ಟೆ ಹಣ್ಣು ಮತ್ಸ್ಯ ಮೊದಲಾದವು ಓಡಿಯ ಅಕ್ಕಿ : ತಲಾ. ಮಾಸಲ = ಶ್ರೇಷ್ಠ] ಮಾಸಲ 'ಮಾಸಲ್' ನೋ.

ಮಾಸಲ (ಕ್ರಿ). ೧. (ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಉದ್ದೇಶ ಅಥವಾ ಗುರಿ. ಮುಡಿಪು. ಸ್ಥಿತಿ, ಅಕ್ಕಿ ಮೊದಲಾದವು) ಭಂಗವಾಗು : ನ್ಯೂನವಾಗು : ಗಾಸಿಯಾದುದು ರಾಗ ಲೋಭದ ಮಾಸಲವಾದುದು ನಿಮ್ಮ ದೇಹದಿಂದ (ಪ್ರಾಣಂ. ೧-೨೭) ; ಮಾಸಲವೆಂಬುದು ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಹೀಗಿರುವುದು (ಪ್ರಾಣಂ. ೧೦-೨೭) ; ಧಾರ್ಮಿಕವಾದವನು ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಯ ಕಿಂಡ ನಾನು (ಪ್ರಾಣಂ. ೧-೨-೨೨). ೨. ಪವಿತ್ರತೆಯು ಭಂಗವಾಗು ; ಅಪವಿತ್ರವಾಗು : ಗಾಸಿಯಾದುದು ದುರಿತವಲ್ಲದೇನು ಫಲ ಮಾನವನು ಮರ್ದಿಸಿ ಮಾಸಲವಾದ ದಿವ್ಯಕೃಷ್ಣೆಯರೊಡನೆ ಜೋಡಿಸಿದ (ಪ್ರಾಣಂ. ೧-೨೭) ; ಮಾಸಲವೆಂದೆ ಕನ್ನತನದಲಿ ಶಿವನನಪ್ಪಳಿಸಿದ ಲೇಸು ನಿಜಕುಲಕ್ಕೋಟಿಗೆ (ಪ್ರಾಣಂ. ೧೦-೨೭) ; ಈಸದಿನ ನಮ್ಮಗಿಡೋತ್ಸವ ಮಾಸಲವೆಂದೆ ನಡೆದು ದೀಗಿ ವಿನಾಶಕರವಾಯ್ತು (ಪ್ರಾಣಂ. ೧-೨-೨೭). ೩. ಸ್ವಭಾವತಃ ಅಳಿ : ಪರಿಶುದ್ಧತೆ ಇಲ್ಲವಾಗು : ಮಾಸಲವೆಂದಂತೆ ಮಿದಿವರವು ಮದ್ಯವಿವರವು ಬೆಡುವುದು (ಪ್ರಾಣಂ. ೧-೨೭). ೪. ನಾಶವಾಗು : ಹತವಾಗು : ತಂದು ದೈತ್ಯರು ನಿನ್ನ ಕೈಯಲಿ ಘನಿಯಾದರು ಮಗಧನೆಯನ್ನು ಮಾಸಲವೆಂದು ಗಡ (ಪ್ರಾಣಂ. ೧-೨೭). [ಮಾಸಲ್ + ಅಕ್ಕಿ (< ಅಕ್ಕಿ)]

ಮಾಸಲಾತಿ (ನಾ). ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ. ಮಗಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ವಿನಾಯಿತಿ. ಪ್ರವೇಶಾಧಿಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿರಿಸುವಿಕೆ-ಕಾಯ್ದಿರಿಸುವಿಕೆ. [< ಮಾಸಲ್]

ಮಾಸಲಿಡು (ಕ್ರಿ). (ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆ) ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಡು : ಮುಡಿಪಾಗಿಡು : ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣ, ದಾಳಿಗಿರುವ ಧ್ಯಾನ ಮಾಸಲಿಡುವೆನು ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ತನು ಮಾನ ಪ್ರಾಣ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೩) ; ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಸಲಿಡುವುದು (ಪ್ರಾಣಂ. ೭೭) ; ಇಡಿಯ ಜೀವನವನ್ನೇ ಈ ಕಲೆಗಾಗಿ ಮಾಸಲಿಡು ಮಹಾನುಭಾವರಾದರು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೧೦೭). [ಮಾಸಲ್ + ಇಡು]

ಮಾಸಲು 'ಮಾಸಲ್' ನೋ.

ಮಾಸಲಕಂಪು 'ಮಾಸಲ್ಕಂಪು' ನೋ.

ಮಾಸಲುಕಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ದೇವರಿಗೆ ಹರಸಿಕೊಂಡ ಕಾಣಿಕೆಯ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೆಗೆದಿಡು : ಮುಡಿಪು ಕಟ್ಟು : ಕರಿಯನ್ನು ಮಾಸಲು ಕಟ್ಟಿದರು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೧). [ಮಾಸಲು (< ಮಾಸಲ್) + ಕಟ್ಟು] ಮಾಸಲುಗವಿತೆ (ನಾ). (ಶಿವನ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ) ಮುಡಿಪಿಟ್ಟ ಕವಿತೆ. - ಕಾವ್ಯ : ಇದು ಮಾಸಲುಗವಿತೆ ಇದು ಘಾತಕರುಗಳಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. II. ೭೦೭-೦೦೭) ; ಭವಿಷ್ಯವು ತುಡಿಸಿದುದೊಡೆ ಸಲ ಶಿವನೊಡನೆ ನಾನೆಂಬಿಬಿರುದಿನ ಶಿವನು ಹಂಬಯ ರಾಘವ ಪಂಡಿತನೇನೋ ಮಾಸಲುಗವಿತೆಯ ಚಿತ್ರವು ದೇವರೊಡನೆ ನಡೆದುದು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೧-೧).

[ಮಾಸಲು (< ಮಾಸಲ್) + ಕವಿತೆ]

ಮಾಸಲುಗಳೆ 'ಮಾಸಲ್ಗಳೆ' ನೋ.

ಮಾಸಲುಗಡು (ಕ್ರಿ). ಮಾಸಲಳಿ ; ಅಪವಿತ್ರವಾಗು : ದೇವಾರ್ಚನೆಯ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಸಲುಗಟ್ಟು ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿ ನಿಷ್ಕಲ್ಪವು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೭-೦೦). [ಮಾಸಲು (< ಮಾಸಲ್) + ಕಡು]

ಮಾಸಲುಜವ್ವನೆ (ನಾ). (ಯಾವನನ್ನು ಮುಡಿಪಾಗಿಟ್ಟು) ತರುಣ : ಮಾಸಲುಜವ್ವನೆಯರ ರಾಜಮೋಕ್ಷರಾಜದೊಡನೆಗೂಡುವಾಗ ಆ ಸುದಿ ಪಡೆದೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೧೦-೦೦೭). [ಮಾಸಲು (< ಮಾಸಲ್) + ಜವ್ವನೆ] ಮಾಸಲುನೀರು (ನಾ). ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೆಗೆದಿರಿಸಿದ ಪವಿತ್ರಜಲ : ಈ ನೀರು ಎಂದಿಗೂ ತುಡುವಾಗಿದ್ದು ದೇವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದಿರಿಸಿದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮಾಸಲು ನೀರು ಎನ್ನುವುದು (ಪ್ರಾಣಂ. ೨೨).

[ಮಾಸಲು (< ಮಾಸಲ್) + ನೀರು (< ನೀರ್)]

ಮಾಸಲುಮಂರಿ (ಕ್ರಿ). ಉಪಯೋಗಗಳಿಕ್ಕು ; ಉಪಭೋಗಗಳಿಕ್ಕು : ಏಳನೆಯಂ ಇಳಿ ಜಗಿಯಲಿ ಮರುಕೊಳಲಿ ಹೂವು . . . ತುಂಬಲಿ ತುಳುಕದೆ ಸೂಸಲಿ. ಮಾಸಲುಮಂರಿಯದೆಯು (ಪ್ರಾಣಂ. ೧-೦೦೭) ; ಕಾವು ಗರ್ವಿರೋಗದಿಂದ ನಾಲ್ಕಾರು ಸಲ ಆಸ್ತತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಮಾಸಲುಮಂರಿಯದ ಹೆಣ್ಣನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ (ಪ್ರಾಣಂ. ೧೧). [ಮಾಸಲು (< ಮಾಸಲ್) + ಮಂರಿ (< ಮುಣ್ಣಿ)] ಮಾಸಲುಸ್ಥಾನ (ನಾ). ೧. (ಸಭಾಮಂದಿರ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ) ಕಾದಿರಿಸಿದ ಆಸನ. - ಪೀಠ : ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟ ಪೀಠಗಳು ; ಮಾಸಲು ಸ್ಥಾನಗಳು (Reserve Seats. ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೨೦). ೨. ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟಿರುವ ಅವಕಾಶ.

[ಮಾಸಲು (< ಮಾಸಲ್) + ಸ್ಥಾನ]

ಮಾಸಲೋಗರ (ನಾ). (ದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕಾಗಿ) ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಆಹಾರ : ಒಂದು ಕಯ್ಯಳು ಮಾಸಲೋಗರಮುಮಂ ಓಡಿದು ಒಂದು ಕಯ್ಯಳು ಬಿಲ್ಲನಂಬನವಡೆ ಓಡಿದು (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೧೦. ೧೭೭-೧೭೮).

[ಮಾಸಲ್ + ಒಗರ]

ಮಾಸಲ್ಕಂಪು, ಮಾಸಲುಕಂಪು (ನಾ). ಯಾರೂ ಮೂಸಿ ನೋಡದ ಕಂಪು ; ಅನುಭೂತವಾದ ಕಂಪು : ಅತಿಮುದದಿಂ ಸೂಸಿದ ದೇವರೊಡನೆ ಮಾಸಲ್ಕಂಪುಗಡೆ ಪಾರಿಹಾತದ ಪೂವಂ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೭-೨೭). ಮಾಸಲುಕಂಪು : ನಳನಳಿಸುವ ಪೂವಿನ ಮಾಸಲುಕಂಪವಳಿಗಳೆಂಬಲಿ ಸುಗಮವೆಂದು ತಳೆದೊಡವಳು ಚಿವಕಗಂಧಿ ಕುಸುಮಾಕಳ ಪಟಲಿಕೆಯೊಡನೆ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೭-೧೦). [ಮಾಸಲ್ + ಕಂಪು]

ಮಾಸಲ್ಗಳೆ. ಮಾಸಲುಗಳೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮಾಸಲು ಒಟ್ಟು : ನೇಮವನ್ನು ಸಡಿಲಿಸು : ಶಿವಪೂಜೆಗೆ ನವಯೋವನಮಾದಂತಾಸ್ತಮಂಪ

(ಕಾಶ. ೧-೨); ಎಳ್ಳೆಯಲ್ಲದ ವಿಾಹ ಸುಳ್ಳು ಎಲ್ಲದ ಎಳ್ಳೆ . . .
ಮುಳುಕೊಳಗೆ ಎಳ್ಳೆ ಹೊಯಿದಂತೆ (ಕಾಶ. ೩೭೦). ೨. ರವಸ್ಥೆಯು
ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ : ಕುತುಸ್ನಾನ:
'ವಿಾಹಂದಪ್ಪ' ಪರಾ.

ವಿಾಹದ ಮನೆ = ಸ್ನಾನಗೃಹ; ಬಚ್ಚಲುಮನೆ: ಅವನುಸುರಿಸು
ಕೊಂಡು ಪತುವಿನ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತ ಮುಂದೆ ದೂಳಿಯುಗಳ ವಿಾಹದ
ಮನೆಯ ಕೆಲದಲ್ಲಿ ಮಂದಯುಜ ಜಲಪಂಕ ಉರುಗಿಕೊಂಡಿ ನನೆಯಲು
(ಕಾಶ. ೩೩-೩೪). [ವಿಾ + - ಹ್ಯ (< - ಹ್ಯ)]

ವಿಾಹಂದಪ್ಪ (ಕ್ರಿ). ಕುತುಸ್ನಾನದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಿಾರು:
ಮುಟ್ಟು ನಿಲ್ಲು : ನಾಲ್ಕತ್ತರನಾ ಪೌರಾಧ್ಯದಮಾಣಿಗೆ ವಿಾಹಂದಪ್ಪ
ದಂಗಳಗಂ ಮೇಲೆ ಲೋಗುಂ ವಸತೆ (ಕಾಶ. ೬-೨). [ವಿಾಹ + ತಪ್ಪಿ]

ವಿಾಹಾ (ನಾ). = ವಿಾಹ ರಿ : ಪರಮಾಹಾದ ಗೃಹವ ನೋಡುತ್ತ
ದ್ವಿಳ ಭರಣವನ ರಾಣವಾಸವ ನೋಡುವುತ್ತು ಬೇಟೆಬೇಟೆಗೊತ್ತು
ಮುಂದೆ ಬರೆ (ಕಾಶ. ೨೨-೨೩); ವೈದ್ಯರಾಸ್ತ್ರವನ್ನ ಚಿಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದಂಥಾ
ವೈದ್ಯನು ವಿಾಹಿಯ ಪ್ರಮಾಣವುತ್ತು ವಿಾಹವ ಮಾಡಿಸುವುದು
(ಕಾಶ. ೨೦). 'ವಿಾಹಾ' ಪರಾ. [ವಿಾಹ + - ಅಣ]

ವಿಾಹ 'ವಿಾಹಿತ' ನೋ.

ವಿಾಹಾಲಂಕಾರ 'ವಿಾಹಿತಾಲಂಕಾರ' ನೋ.

ವಿಾಹಿತ (ನಾ). ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವಿಕೆ ; ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವಿಕೆ : ಬಗೆವಡೀ
ಕನಸು ಗುರುವಾಡೆಯ ವಿಾಹಿತಕ್ಕೊಗವ ಕೇಡಿಂಗ್ ಸೂಚನೆ (ಕಾಶ. ೩-೩೩).
[< ವಿಾಹು + - ತ್ಯ]

ವಿಾಹಿಸು. ವಿಾರಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಉಲ್ಲಂಘಿಸು ; ಅತಿಕ್ರಮಿಸು:
ಲಲನಾಸಂಭೋಗರೋಗಂ . . . ಸಲೆ ಲದ್ವಾ ಭಾವಮಂ ವಿಾಹಿಸುತುಮಿದೆ
(ಕಾಶ. ೩೬). ವಿಾರಿಸು : ೨. ಹಿಂದೆ ಹಾಕು; ಸೋಲಿಸು : ಎಲೈ
ಅಗ್ನಿಯ . . . ನೀನು ನಾಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲರನ್ನೂ
ವಿಾರಿದ್ದಿಯ (ಕಾಶ. ೩೬). ಬೇಡದಾಡ್ತಿದ್ದಿಯೂ ನನ್ನನ್ನು
ವಿಾರಿಸಿದ್ದೆನು (ಕಾಶ. ೪೦). [ವಿಾಹು + - ಇಸು]

ವಿಾಹು. ವಿಾರು (ಕ್ರಿ). ರಿ (ಮಾತು, ಅಪ್ಪಣೆ, ಆಣೆ, ವಿಧಿ ಇತ್ಯಾದಿ
ಗಳನ್ನು) ಅತಿಕ್ರಮಿಸು; ಉಲ್ಲಂಘಿಸು: "ವಿಾಹು-ಅತಿಕ್ರಮಣೇ"
(ಕಾಶ. ೩೬); ಆಹಾರ ವೃತ್ತಿಗಳವಂ ವಿಾಹುದರಲ್ಲರ್ ದ್ವಿಜನ್ಮರ್ (ಕಾಶ. ೩೩-೩೪); ದಯ್ಯಮಾಸಾರಯ್ಯ ವಿಾಹು ಫಾಲರ್ ನೆಜಿಮರ್ (ಕಾಶ. ೪-೩); ನುಡಿಯದೆ ಘೋಗಲೆಯನೆಲ ಘೋದೊಡ ಧೂರ್ವಟಿಯಾಣೆ ವಿಾಹು
[ಕಾಶ. ಮಿಕ್ಕು] ಘೋದೊಡ ಕೆಲಿಫೇಮನಾಣೆ (ಗಣಯ. ೪-೩೩); ಹಿಂ
ನಮು ತಿವಾಯ ಎಂಬ ಮಂತ್ರವ ವಿಾಹುಮುದೆ ನಂದುದು ಮೇದ
(ಕಾಶ. ೩೦). ೨. (ಸ್ಥಳ. ಸೀಮೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು) ದಾಟು; ಹಾದು
ಹೋಗು : ನಿರವಧ್ಯವೆಂಬ ಮಂತ್ರಿ ಮಾರ್ಕೊಂಡು ನೀನೀ ಸ್ವಯಂಬರ
ಮಂಟಪಮಾರ್ಗವಂ ವಿಾಹುಲಾಗದನೆಯಂ (ಕಾಶ. ೩೩). ೩.
ಪ್ರತಿಘಟಿಸು; ವಿರೋಧಿಸು: "ತಕ್ಕೊಯ್, ತಡಂಬರೆ . . .
ವಿಾಹು, ತೋಡರ್, ಉಕ್ಕೇರ್ಕೆ, ಮಿಗು, ತಡಂದೊಯ್" ಈ ೨೫
ಪ್ರತಿಪತ್ಯೆ ಪೆಸರ್ (ಕಾಶ. ೩೪-೩೬); ಪರಮಂಡಳವ್ಯ ಸನಮನಾರದ್ವು
ಮುಳ್ಳೆಡೆತ್ತಂಕೆತ್ತಂ ಬಾಲ್ಯ ಮಂಡಲಮಲ್ಲದೆ ಕೀಟಾಯಂ ವಿಾಹಾಯಂ
ನೆಗಟ್ಟ ಮಂಡಲಮಲ್ಲ (ಕಾಶ. ೬-೩೩); ಆಹು ಪ್ರಜಯತ್ತಿಗಿರುಳ ವಿಾಹ
ಲಾಸು ತಾಯೆ (ಕಾಶ. ೩. ೧೪-೩೪). ೪. ಮುನ್ನುಗ್ಗು; ಧಾವಿಸು:
ಮುಂದೆ ಹಾಯು: ಕಡೆನದೊದಿರಂ ವಿಾಹ ಮೂಟಾಂತು ನಂದಾಂತರಿ
ಭೂಪರ್ ಭಸ್ತಮಾದರ್ (ಕಾಶ. ೩೦ ೩೩೪); ವಿಾಹುವ ಹದುವ
ಮುಟುಮೆನುತ . . . ರಾವರ ತಿರವನ್ನೆನು ಕೊಂದನೀಪರಿ ಹೆತ್ತು

ಸುವಿವ (ಕಾಶ. ೩-೪). ೫. ಉದ್ಭವಿತವನ್ನು ತೋರು :
ದರ್ಪದಿಂದ ಕೂಡಿರು; ಅಹಂಕಾರವಡು : ವಿಾಹುವಸುರಾಣಿ ದೈವವ
ತೂಟುವವನೆಂದು ವಿಾಹದವರಿಗೆ ಕನ್ನ ಸೂಚಗೊಡುವವನೆಂದು
ಅನುದಿನಾಗಮವು ಹೀಗನುತರಲು ಕೇಳಿದಂ (ಕಾಶ. ೩೩. ೩-೩೪); ವಿಾಹದ
ದೈತ್ಯನುಪಚಿವ ಈಗ ಮೂಳು (ಕಾಶ. ೩೩. ೧೪-೩೬); ವಿಾಹದ
ಜಕ್ಕಮನ್ನೆಯನ ಮೇರೆಯಲ್ಲದ ಜಲವಾಂಧಿಯನು ಮೋದಿದಾರುಭುತ
ಯನೇವೆಳ್ಳೆ (ಕಾಶ. ೩-೩೪). ೬. ಜಯಿಸು; ಗೆಲ್ಲು : ಪುತ್ರವಿದೋಹ
ಮನಾರೊ ವಿಾಹುಮರ್ (ಕಾಶ. ೩೦-೩೩); ಕಾಲನನು ವಿಾಹುವಾರು
(ಕಾಶ. ೩೩. ೬-೩೩). ೭. ನುಣುಪಿಕೊಳ್ಳು; ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು:
ಹಿಡಿವೆನೆಂದೊಡೆ ಹಿಡಿಗಿ ದಾರನ್ನು . . . ತಡೆವೆನೆಂದೊಡೆ ವಿಾಹು
ಹೋದನವು (ಕಾಶ. ೩. ೪೩-೩೬); ಸರಳಂ ವಿಾಹುತೆ ಹರಿಣಂ ಸರಳಂ
ತೈದಾಹಿವೇಳನೆಂತೊಂಬತ್ತಂ (ಗಾ. ೧-೩೦); ಮೂಟು ಗೋದಾನಕ್ಕ
ದಕ್ಷಿಣ ಮೂದಾಹುದು ಕೇಳೆಂದು ರುಪಿಮತ ವಿಾಹದೇವುದು (ಕಾಶ. ೩೦.
೧-೨೨). ೮. ಉಪೇಕ್ಷಿಸು ; ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸು : ಅದಹಂದ ಧರ್ಮವತ್ತಿಯ
ವಿಕ್ಷಿಸಲಿವಳೆನೆಂದು ವಿಾಹುವುದು ಮತವಲ್ಲಂದೆ (ಕಾಶ. ೩೦-೨೦).
೯. ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಾಗು : ಅಂತು ಕಾರಣವಾತ ಮಾಡಿದನಂತರಿಸದಾ
ಸಂಕೆ ಕರ್ಮವನಂತವಕೆ ಫಲವಾಯ್ತು ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ವಿಾಹದಿರ (ಕಾಶ. ೩-೩೬). ೧೦. ಹೆಚ್ಚಾಗು ; ಅಧಿಕವಾಗು : ದ್ವಯವಿದುದಕ್ಕೆ
ಎರಡಲ್ಲದ ವಿಾಹಲಿವಾಗಿ ಜಗವನವುತ್ತು ದಿವಾರಾಶ್ರಿಯಲ್ಲದೆ
ವಿಾಹು ತೋಟರಿಯಾಗಿ ಸಂಸಾರವ ಹೆಚ್ಚುವದಕ್ಕೆ ನೀಕರಂಕೆ
ಮುರಿಗಾಣುವವಲ್ಲದಿವಾಗಿ (ಮೋ. ೩೦-೦೦); ವಿಾಹದ ಪೇದಮುಂ
ಮುದಮುಮೋರ್ಯ ಕೋಟಕೋರಕೋಟಗಂಕೇಟಾದುದು (ಕಾಶ. ೩೩.
೧೦-೧೦). ೧೧. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗು ; ಮಿಗಿಲಾಗು ; ಮೇಲಾಗು :
ಮಾರ್ಗತ್ರಯಾಲಿಂಗವಿದುದು ವಿಾಹದ ಶ್ರಯಾಲಿಂಗವಿದು ವಿಾಹದ
ಶ್ರಯಾಲಿಂಗವಿದುದು ಶ್ರಯಾವತ್ತಿಲಿಂಗವಿದು (ಕಾಶ. ೩೩); ಸಲೆ ಸಮುಂನೃತ
ಸನ್ನತಿಗಲ್ಲಿ ವಿಾಹುದುಬ್ಬಾಕ್ಷೇಕಾರ . . . ಒಪ್ಪೆ ವಿವಯಂ ನೆರಿದರ್ಪಿಸು
ತೊಟ್ಟಿದಂ ನೈಪಂ (ಕಾಶ. ೪-೩); ಮೂರ್ತಿವಾತಮಂ ವಿಾಹದ
ಮಹಾಶಿವಮೂರ್ತಿಯಂ ಮತ್ತೆ ಪಾತಲಿಂಗಸುಮೂರ್ತಿಯಾಗರಲೋತು
ನಿಯಮಿಸಿ (ಕಾಶ. ೩೪-೩೪). ೧೨. (ಹರ್ಷೋದ್ರೇಕವನ್ನು) ತಡೆ:
(ಸಂತೋಷಾತಿಶಯವನ್ನು) ನಿಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಅಂತು ಕಂಡು ವಿಾಹ
ಲಾಹದಿಕೆಂದಂ (ಕಾಶ. ೧೨-೧೦೪). ೧೩. ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದಿರು ; ಅಲಭ್ಯ
ವಾಗು : ನಂ ತಲೆವನಾಹಿಂದೆ ವಿವಯಮಂ ವಿಾಹೋಡ ಭವಂತರ
ನೈದಿಸದ ಮುಕ್ತಿಯಂ ತಡೆತಲೆ (ಕಾಶ. ೩೦-೩೨); ಬೇಟಾರ
ಸ್ವೇಹಕ್ಕೆ ಹಾಟು ಹೋಗಿವನೆಗ್ಗೆ ವಿಾಹದ ತೂಲದ ಹಣಕೆ ನು
ನೆಗದು ಪಾಯಾಣ್ ಸತ್ತಂತೆ (ಕಾಶ. ೧೦೪). ವಿಾರು: ರಿ. ಅವರ ಮಾತು
ವಿಾರಿದ ಬೋಹಕ್ಕೆ ನಾವು ಪಾತ್ರರಾಗುವೆವು (ಕುಂ. ೩೩. ೪-೪೬);
ತಾರತಮ್ಯವರಿಯದವ ದೊರೆಯಲ್ಲ, ಮಾತು ವಿಾರಿದವ ಸೇವಕಲ್ಲ (ಗಾ. ೩).
೨. ದಿವ್ಯಯನ ಮಿಕ್ಕ ವಿಾರವ ವವದಿ ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟಿದ ನೆಲಂ ಮುಟ್ಟು
ಮುಂಚುವ ಹರೀತಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಗೆಸೂತು . . . ತಕ್ಕನೆಯ
ಬೆಂಪತ್ತಿದರ್ ಕನ್ನ (ಕಾಶ. ೩-೩೩); 'ಮೇರೆಯ ವಿಾರದೆ' ಚರಿಸುವ
ಧಾರಣೆಯಂ ಪೊತ್ತು ಪೊರವ ಕಾರಣದಿಂದಂ ಗೌರವ ಮುಪಮಾಸ್ಥೆಯಾರ್
ಧಾರರ್ ಶೇಷಂ ಹಿಮಾಚಲಂ ನೀನುಂ ದಲೆ (ಕಾಶ. ೩೩. ೨೪).
೧೦. ವಟ್ಟಲತ್ತ ರಿಪಿಯ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪಾಣಕ್ಕೊ ವಿಾರಿದ ಗಾಳ
ಸವಾಯಿ ಚಕಮೆಯಾದೆ (ಕಾಶ. ೩೩).

[ಮ. ೩ ಕವಿ. ವಿಾಹು, ವಿಾಹು ; ಮುಲ. ವಿಾಹು ; ಕುಳ. ವಿಾರು ;
ಕೆಲ. ವಿಾರು, ವಿಾಹು ; ಗೊಂಡಿ. ವಿರಾನಾ; ಕಾ. ೪. ವಿಾಹ]

ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ (ನಾ). ತುಂಬುಪ್ರಾಯ : ಪೂರ್ಣವಿವರಣೆ :
ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುವುದು ರೂಪಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕುವ ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ
ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ ಕಂಡು (ಮಾಣ. ೩-೩೪). [ಮಾಣು + ಜಿವವನ (< ಜವನ)]

ಮಾಣುಜ (ನಾ). ಮಿತಿಯನ್ನು ಮಾರುವಿಕೆ; ಉಲ್ಲಂಘನೆ : "ಅತ್ಯಾ
ಭಾಸಂ, ಅತಿಕ್ರಮಃ - ಈ ೨ ಮಾಣುಜಃ" (ಕಣಾಡು. ೧೨-೩೯).
'ಕಿಯಾಜುಹ' ಪರಾ. [ಮಾಣು + - ಜ್ (< - ಜ್)]

ಮಾಣುಜ 'ಮಾಣುಜ' ನೋ.

ಮಾಣುಜ 'ಮಾಣುಜ' ನೋ.

ಮಾಣುಜ 'ಮಾಣುಜ' ನೋ.

ಮಾಣುಜ (ನಾ). ೧. ಮುಂಭಾಗ; ಮುಂಗಡೆ; ಮುಂದುಭಾಗ :
ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯು ಭಾರತದವುಗಳೆಂಬುದು ಬಿಡುಗಡೆಯ
ರೂಪಕೋಟಿಪರಂಗೆ ವಾಯವ್ಯ (ಕಾಣ. ೩-೩೪). ೨. ರಥ, ಬಂಡಿ
ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮುಂಭಾಗ. - ಮಾಣುಜ : ಕೆಲವರು ಬಂಡಿಯ
ಮುಂಭಾಗ (ಕಾಣ. ಮುಂದಂ) ಒಂದು ಪುರದ ತಿರುವಿಡಿಯಲ್ಲಿ
ನಡೆದವುಗಳು (ಕಾಣ. ೩-೩೪); ಒಂದು ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಮರು
ಬಂದದ್ದುಗಳ ಯಕ್ಷ ರಾಕ್ಷಸರಾದ ಮಾಣುಜವುಗಳು ಕಾಣ. ರಥದ
ಮುಂಭಾಗ (ಕಾಣ. ೩-೩೪).

[ಮಾಣು (< ಮಾನ್) + ಕಣ್/ಕಣ. ಮಾಣುಜ, ಮಾಣುಜ]
ಮಾಣುಜ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಂವರಿ; ಮುಂದೆ ಸಾಗು; ಮುನ್ನೆಡೆ :
ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯು ಗ್ರಂಥ ನಡೆದು ಬಂದಿ ಬಂದಿ ಗ್ರಂಥದ ಮುಂಭಾಗ
ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ (ಕಾಣ. ೩-೩೪); ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ, ಚಪ್ಪರಿಸುತುಂಗು
ದಿಂದೊಡೆದುದು ಸಾರ್ವ ಕೋರಕುವುದು . . . ನೋ
(ಕಾಣ. ೩-೩೪). [ಮಾಣು + - ಇನ್]

ಮಾಣುಜ 'ಮಾಣುಜ' ನೋ.

ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ (ನಾ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಕತ್ತಿ; ದೈತ್ಯರು ಕೆಡೆಯ ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ಸಹಿ ಮುಂದೆ
ಕೊಂಡು ಬಂದು ದೈತ್ಯವನು ದೀವನದೊಡೆಯ ತುಳಿಯ (ಕಾಣ. ೩-೩೪).
ಅರತ್ತೆಂದಿದ್ದ ದೀವನನೊಡೆಯನು ತುಳಿಯ (ಕಾಣ. ೩-೩೪).
ಕೊಂಡು ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ಭಟ್ಟರು ಮೇಳವೆ (ಕಾಣ. ೩-೩೪).

[ಮಾಣು (< ಮಾನ್) + ಕೊಂಡು + ಕತ್ತಿ]
ಮಾಣುಜ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗಿ ಕೊಂಡು : ಮೊದಲೇ ಒಪ್ಪಿಸು :
ನಿಲನಂ ಸರ್ವಸ್ವಮಾ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ, ಬೇಗ
ಕಲೆಯ ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ಮುಂದೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ [ವಾ] ರಾಣಿ
(ಕಾಣ. ೩೩, ೪೪-೪೫; ೧೦೭ ೪); ಲಿಂಗವಿವರಣೆಯ ಮುಂದೆ ಪಂಚವಿವರಣೆ
ಸೂತ್ರ ರಾಮವಿವರಣೆಯ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ರನ್ನದ ಕೆಂಡ
ಮುಂದೆ ಕೆಯ ಬಂದುದು (ಕಾಣ. ೩೩, ೪೫).

[ಮಾಣು (< ಮಾನ್) + ಕೊಂಡು]

ಮಾಣುಜ 'ಮಾಣುಜ' ನೋ.

ಮಾಣುಜ 'ಮಾಣುಜ' ನೋ.

ಮಾಣುಜ 'ಮಾಣುಜ' ನೋ.

ಮಾಣುಜ (ನಾ). ಖಡ್ಗಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರಸೆ; ಖಡ್ಗವನ್ನು
ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿರುವುದು : ತಳವು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಕೊಂಡು
ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ಮುಂದೆ ಸನ್ನೆಯು. ಅಲಗೆ ನೀಡಿರಲಾಗಿ
ನೋಡುತು ನೆಗೆದು ಮೈದೊಳೆದು ತಪ್ಪಿಸುವುದು (ಕಾಣ. ೩೩-೩೪).

[ಮಾಣು (< ಮಾನ್) + ಕೊಂಡು]

ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ (ನಾ). ಮೊದಲ ಕೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಡು ಕಂಡು, . . .

ತೆರಿಗೆ : (೧). [ಮಾಣು (< ಮಾನ್) + ಕಂಡು]

ಮಾಣುಜ (ನಾ). (ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಡೆಸುವ) ಪೂರ್ವ
ಸಿದ್ಧತೆ : ಹೊಗೊಳವಿವರಣೆ ಪೂಜೆ ನಡೆಸುವ ಮಾಣುಜವ
ನೆಗ್ಗವೆನು (ಕಾಣ. ೩೩-೩೪). [ಮಾಣು (< ಮಾನ್) + ಕಟ್ಟು]

ಮಾಣುಜ (ಕ್ರಿ). ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರು. -
ಜೊತೆಗೊಂಡು : ತಂಗಡೆಯ ಮುಖ್ಯ ನೀರನೊಡನೆ ವಿಹಂಗ
ಸಂತೋಷದ ತಮ್ಮ ಮಾಣುಜವ ಮುದ್ದು ಮುಖಕ್ಕೆ ಗುಡಿಯ
ಕೆಂಡಿನಂತೆ ರುಕ್ಮಿಣಿ (ಕಾಣ. ೩-೩೪). ೨. ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಬರು :
ದಕ್ಷಿಣ ದೊಡ್ಡದ ಬಲದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಣುಜವ ಪಾಣಿ
ಮಾಣುಜವ (ಕಾಣ. ೩-೩೪). ಮಾಣುಜ : ೩. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ
ಅಡ್ಡಗಟ್ಟು; ಮುಂದೆ ಹೋಗದಂತೆ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸು : ಜಗದ ತನ್ನಯ
ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ಪೂಜೆಯ ವಿಹಂಗವಿವರಣೆಯ ಮಾಣುಜವ
(ಕಾಣ. ೩-೩೪); ಮಹಾದಿವ್ಯವು ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯ ಮುಖ್ಯವರು
ಮಾಣುಜವ ತರುಣಿಯರೊಡನೆ ಮಗುವರು ಪುರವು ಕಂಡು
(ಕಾಣ. ೩೩-೩೪). [ಮಾಣು (< ಮಾನ್) + ಕಟ್ಟು]

ಮಾಣುಜ (ನಾ). ೧. ಗೋಡೆಯ ಹೊರಭಾಗದ ಬುಡದಲ್ಲಿರುವ
ಇಳಿಜಾರಾದ ಅಂಚು; (೨). ೨. ಕೆಡೆಯ ದಂಡೆಯ ಒಳಭಾಗ : (೩).
೩. ಅಂಗಡಿ, ಮನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ
ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟಡ : ಸುತರು ಎಡದಿಂದಲೂ ಅಡ್ಡಕ್ಕೂ ಅಂಗಡಿ
ಮಾಣುಜವು . . . ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ಹೊವು ಮತ್ತು ಕಾಣು
ವನ್ನು ಮೂರುವ ಅಂಗಡಿಗಳು (ಕಾಣ. ೩೩); ಅಂಗಡಿ ಮನೆ ಮಾಣುಜ
ಗಳಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮೆಯ ಹೊವು ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ತೆರೆದು, ತುದಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು
(ಕಾಣ. ೩೩); ಅಂಗಡಿ ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ತೆರೆದುಕೊಂಡು
ಅಲಕೃತವಾಗಿದ್ದು (ಕಾಣ. ೩).

[ಮಾಣು (< ಮಾನ್) + ಕಟ್ಟು]

ಮಾಣುಜ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೂ ಕೆಲಸಕ್ಕೆಂದು ಮೊದಲೇ ಕಡೆವಾಗಿ
ಕೊಂಡು ಅಥವಾ ಪಡೆಯುವ ಧಾನ್ಯ ಅಥವಾ ಹಣ; ಸಂಚಾರ :
ಅಗಾವು : ಕೊಳ್ಳಿ ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ಕೊಳ್ಳಿ ಕುರುಪು ತಂದೆನ
ತೋಡು ಮೇಲೆ ಬಿಡುವುದು ನಿಮಗೆ ಇದಕು ಮಿಗಿಲೆ (ಕಾಣ. ೩-೩೪).
ಗಟ್ಟಿದ ಮಾಣುಜವ ಪಡೆದು ಜಗದ ಇಪ್ಪತ್ತೂ
ಮೂವತ್ತೂ ರೂಪಾಯಿಗಳಂತೆ ಮಾಣುಜವ ಹಾಕಬೇಕು (ಕಾಣ. ೩೩);
ಅಂಗಡಿ ಇದ್ದರೆ ಸಾಲದು, ಮಾಣುಜವ ಬೇಕು (ಕಾಣ).

[ಮಾಣು (< ಮಾನ್) + ಕಟ್ಟು/ಕಟ್ಟು. ಮಾಣುಜ, ಮಾಣುಜ]
ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ (ನಾ). ವಾರ್ಷಿಕ ಆಯವ್ಯಯದ ಅಂದಾಜುವಿವರಣೆ :
"ಆಯವ್ಯಯ ವತ್ಸ, ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ, ಬೇಕು" (Budget. ೩೩-೩೪);
ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ
(Budget) ಮುಂದೂಡಿದ ಹಣವನ್ನು ನೋಡಬೇಕು (ಗ್ರಂಥ. ೩೩).

[ಮಾಣು + ವತ್ಸ]

ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ (ನಾ). ಪ್ರಕಟಣೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ
ಕಳುಹಿಸುವ ಪ್ರತಿ : "ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ, ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ" (Advance
copy. ೩೩-೩೪). [ಮಾಣು + ವತ್ಸ]

ಮಾಣುಜವಿವರಣೆ (ನಾ). ಮುಂಚಿತ ಸಾಲವಾಗಿ ಕೊಂಡು ಹಣ : ಅ
ಹಣಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬಾವಾವಾಗಿ
ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಂದಿಟ್ಟದ್ದು (ಕಾಣ. ೩೩); ಗಟ್ಟಿ
ದಿಂದ ಮಾಣುಜವಿವರಣೆಯ ಪಡೆದು ಜಗದ ಇಪ್ಪತ್ತೂ ಮೂವತ್ತೂ ರೂಪಾಯಿ
ಗಳಂತೆ ಮಾಣುಜವ ಹಾಕಬೇಕು (ಕಾಣ. ೩೩). [ಮಾಣು + ಹಣ]

ಮುಂಗಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಅಸಹನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸು : ಎಲೆ ಕಾಯ ನೀನುಬಿಟ್ಟು ನೋಳಿ ಕೊರವೇತ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮುಂಗಡಿಸಿ[ಪಾಠ. ೬೩] ನಂದಿದು ಕಿಡಿದಿ (ಕುರೂ. ೭೩-೨೩). [ಮುಂಗಡಿಸು + - ಇಸ್ತು]

ಮುಂಗಡೆ (ನಾ). ಮುಂದಾಗಿದೆ; ಮುಂಭಾಗ; ಎದುರು : ಬಿರಿಯ ನೀಂ ಪೋಪೋಗು ಪೋಗೊಂದು ಮುಂಗಡೆ [ಪಾಠ. ಗುಡಿಯೋ ಸಾಣವ ದೊಡೆಯಂಬ ತೆಜದಿಂದ ಬಗ್ಗಿ ಸುತ್ತಿದು ಪುಗ್ಗದೆ ಕೋಗಿಲೆ (ಕುರೂ. ೨೩); ಆ ದೇಗುಲದೊಳಪ್ಪ ಭವನಂ ಕಂಡು ಹೊಡೆದದಂತುಂ ಬಟ್ಟಲಂ ಮುಂಗಡೆ ಯೊಳಿಟ್ಟು ರೋಗಿಸ್ತೆ ಯೆನ್ನೊಡೆಯನೇ ಗುರು ಕಲ್ಲಿನಾಥಾ ಎಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿ (ಇಪ್ಪ. ೧೨-೩); ಬೆಡಗಿನಭವನವರಸದ ಭಾವದ ಕಡುಹುಕಾತಿಯರೈದರು ಮುಂಗಡೆ [ಪಾಠ. ಗುಡಿಯಲವನಜೆಯ (ಕುರೂ. ೧-೧೨-೨೨)].

ಮುಂಗಡಿಕೂಸು = ಕೊನೆಯ ಮಗುವಿನ ಹಿಂದಿನ ಮಗು : ನಮು ಮನ್ಯಾಗ ಮಡುಗದಿಗೆ ಕೆಲಸ ಹಜ್ಜಾದಿಲ್ಲ ಎತಿಗೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಂದ್ರ ಮುಂಗಡಿಕೂಸಿಲ್ಲ (ಕುರೂ. ೩೯); ನನ್ನ ಮುಂಗಡಿಕೂಸು ಎಷ್ಟು ರಾತು ನೋಡು (ಕುರೂ. ೧೧. ೩೩). **ಮುಂಗಡೆಯಮಗು, ಮುಂಗಡೆಮಗು = ಮುಂಗಡೆ ಕೂಸು :** ಅಕೆಯ ಮುಂಗಡೆಯ ಮಗುವಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಎರಡೇ ವರ್ಷ ವಾಗಿದೆ (ಕುರೂ. ೨೩); ರಂಗೋಗಿ-ಅದೇ ನನ್ನ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಮುಂಗಡೆ ಮಗು-ಎಪ್ಪತ್ತದಿನದ ನಾಯಿಕಮ್ಮ ಬಂದಿತು (ಕುರೂ. ೯೩).

[ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕಡೆ]

ಮುಂಗಣ್ಣು (ನಾ). ೧. (ವ್ಯಾಯಾಮ, ಈಜು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ತಲೆ ಕೆಳಗಾಗಿ, ಕಾಲುಮೇಲಾಗಿ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆಗೆದು ಮುಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಕಾಲಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುವ ಒಂದು ವರಸೆ : ದೊಂಬರ ಸೂಳೆ ಯೊಬ್ಬಳು. . . ಒಂದು ಗಣಿಮರದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿ ಅಲ್ಲಿ ಲಾಗ, ಅಂತರವರಟ, ಹಂಗಣ್ಣು, ಮುಂಗಣ್ಣು, ಎರಡು ಕೈಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೊಣ್ಣೆವರಸೆ. . . ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾಹಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ (ಕುರೂ. ೧೩); ಅಲ್ಲಿ ಹಂಗಣ್ಣು ಮುಂಗಣ್ಣು ಪಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚೀಮನಾದಮಗು ಯಾವ ತುಂಬುಹೊಳೆಯಲ್ಲೂ ಭಯವಿಲ್ಲ. . . ಅದರ ಹಿಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಹಂಗಣ್ಣು ಮುಂಗಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ತಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಡೆದುದನ್ನು ಕಂಡಿರುವ ಹಿರಿಯರು ಮಾತ್ರ ಬೊಡ್ಡನ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿ ಹಂಗಣ್ಣು ಮುಂಗಣ್ಣು ಪಾಕುವುದಕ್ಕೂ ತೆರಳು ತಾರೆ (ಕುರೂ. ೧೩.೨).

ಮುಂಗಣ್ಣುಹೊಡೆ = (ಆಲಂ) ಪ್ರಗತಿಪರಮಾಗು : ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಚಾರದ ತೀರ್ಪು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮುಂಗಣ್ಣು ಹೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಹಂಗಣ್ಣು ಹೊಡೆಯುತ್ತದೆ (ಕುರೂ. ೧೧. ೨).

[ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕಣ್ಣು (< ಕಣ)]

ಮುಂಗತೆ (ನಾ). ಮುಂದಿನ ಕತೆ; ಮುಂದಿನ ಕಥಾಭಾಗ : ಮುಂಗತೆ [ಪಾಠ. ಭಯನುಂಟಾದು ಬೆಡಗೊಡನವನೇತನು (ಕುರೂ. ೨೩-೧೨); ಪಾಂಡವಧರಣಿಪಾತ್ಯಜತನಯ ಕೀಳು ಮುಂಗತೆಯ ಕೌತುಕವೆ (ಕುರೂ. ೨೦-೧)]. [ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕತೆ]

ಮುಂಗತ್ತರಿ (ನಾ). ಖಿಡ್ಗಿಯುದ್ದ, ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ದ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರಸೆ : ನಿಜುವ ಕಡೆಯಲ್ಲೇ ನಿಂತು ಪಾತ್ರ್ಯಗಳಿಂದ ಎರಡು ಪಾದಗಳ ಮುಂದಣಗತಿಯುಂಟಾಗುವ ಹಾಗೆ ಆವೆದಾನೊಂದು ಕರ್ತೂಗತಿಯು ಮಾಡಲು ತಕ್ಕಂಥಾದು ಅದು ಮುಂಗತ್ತರಿ ತೊಲಗುವದು (ಕುರೂ. ೨-೨). 'ಮುಂಗತ್ತರಿ' ಹೋ.

[ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕತ್ತರಿ]

ಮುಂಗತ್ತಲೆ 'ಮುಂಗತ್ತಲೆ' ನೋ.

ಮುಂಗಡೆ (ನಾ). = ಮುಂಗತೆ : ಮನಮಿಕ್ಕು ಮೈವರೆದು ಪರವರಕ್ಷೆ

ಶರಣಧಿಯ ಪೊಕ್ಕು ಮುಂಕುಮುಂಕುಗಿಯಾನಂದಿಪಂದಿ ಜೇಳ್ವ ಮುಂಗಡೆಯ ಸಂಗತಿಯನು (ಕುರೂ. ೩-೨). [ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕಡೆ] **ಮುಂಗದನೆ (ನಾ).** ಪ್ರಾರಂಭದ ಯುದ್ಧ; ಮೊದಲ ಕದನ : ಪಾಂಡವರಜ್ಞತವಿದ್ದ, ವಲಂಬ ಕೀಚಕನ ಗೆದ್ದ, ಕುರುಕುಲ ಮುಂಗದನೆ ಮೆದ್ದ ನಾಡು ನೋಡಿದಲ್ಲವೇ ? (ಕುರೂ. ೨೦-೧೨).

[ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕದನೆ]

ಮುಂಗನಸು (ನಾ). (ಗರ್ಭಿಣಿಯು ಪ್ರಸವಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ) ಕಾಣುವ ಸ್ಪಷ್ಟ : ತನುಭವಲಾಭದೊಪ್ಪಿದನು ಸಂಗತಿ ತಕ್ಕ ನೋಟ ಮುಂಗನಸು ಬಯಕ್ಕೆ ಗಿಟುಗಿ. . . ಜನನುತಹಾತಕರ್ಮವಿಧಿಕುಂ ಸುತ ಶೋಭನವನಾಸಕ್ತಳಂ (ಕುರೂ. ೨-೨). [ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕನಸು] **ಮುಂಗಪ್ಪು (ನಾ).** ಸೂರ್ಯ ಮುಳುಗಿದಾಕ್ಷಣ ಅಪರಿಸುವ ಕತ್ತಲೆ : ಮುಸ್ಸುಂಜೆಯ ಕಪ್ಪು : ಎನಾಗಲೆಯ ಮೋಡ ಕವಿದು ಮುಂಗಪ್ಪು ಹಬ್ಬಿಬಿಟ್ಟಿದೆ (ಕುರೂ. ೧೦೦-೨).

[ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕಪ್ಪು (< ಕಪ್ಪು)]

ಮುಂಗಯ್ಯ 'ಮುಂಗಯ್ಯ' ನೋ.

ಮುಂಗಯ್ಯಮುರಿ 'ಮುಂಗಯ್ಯಮುರಾರಿ' ನೋ.

ಮುಂಗರಿ 'ಮುಂಗರಿ' ನೋ.

ಮುಂಗರುಳು (ನಾ). "ಜಠರದ ಕೊನೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಸ್ನಾಯು ಕರುಳಿನ ಅಧಿಭಾಗ : ಮುಂಗರುಳು ಪ್ರಥಮಾಂತ್ರ" (Præduodenum. ೨೦೨೩); ಮುಂಗರುಳು (Fore Intestine) ಮತ್ತು ಹಿಂಗರುಳು (Hind Intestine) ಹೊರಗಿನಿಂದ ಒಳಗಾಗಿ ಬೆರೆಯುವುದರಿಂದ ಚರ್ಮದ ಪೊರೆಯಿದ್ದು (Cuticular Lining) ಕೀಟ ಪೊರೆ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಆ ಪೊರೆಯೂ ಬಿಡುತ್ತದೆ (ಕುರೂ. ೨೩).

[ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕರುಳು (< ಕರುಳು)]

ಮುಂಗರೆ (ನಾ). "ಸಮುದ್ರದ ಏರುಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಇಳಿಮಟ್ಟಕ್ಕೂ, ಅಥವಾ . . . ಕಟ್ಟಡಗಳ ನೆಲಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೇ ಇರುವ. ಕರೆಯ ಪ್ರದೇಶ : ಮುಂಗರೆ" (Foroshore. ೨೦೨೩); ಮುಂಗರೆಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹೋಗುವ ಇಳುಕಲು ದಾರಿ (Hard. ೨೦೨೩).

[ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕರೆ]

ಮುಂಗರ್ತರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕತ್ತಿವರಸೆ : ನಿಂತುಕೊಂಡು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷೇಪವು ಮುಂಗರ್ತರಿಯೆಂಬುದು (ಕುರೂ. ೯-೩೯).

'ಮುಂಗತ್ತರಿ' ಹೋ. [ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕರ್ತರಿ]

ಮುಂಗಲಿ 'ಮುಂಗಲಿ' ನೋ.

ಮುಂಗಲಿತನ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯವರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ತೋರುವ ಪರಾಕ್ರಮ : ಅಜಯಬಹಾದ್ರ ಭಾವಮೈದನ ಮೊಠೆ ಭುಜಾಟೋಪವನುಹಿಂದಣ ಕೊಟತೆಯನು ಕಳೆ ಮಗನ ದೊವ್ವಕುಲ ಕ್ರಮಾಗತವ ಮಹಿಯದರು ಮುಂಗಲಿತನತಿ ತಾನಿಣವೆ ನಾ ಮುನ್ನೇಂದು ತಮ್ಮೊಳು ಜಟಿದರೊಡವಟ್ಟಿದರು ಬಾಂಧವಮಿತ್ರ ಭೂಮಿಪರು (ಕುರೂ. ೧-೨೩). [ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕಲಿತನೆ]

ಮುಂಗವಚ (ನಾ). "ಉದುವು ಕೊಳೆಯಾಗದಂತೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಉದಿಗೆ : ಮುಂಗವಚ : ದೂಳುಪಾಪದಿ" (Apron. ೨೦೨೩); ಅವಳು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಇಂದೂ ಶೈಕುಂಭುವಾದ ಮುಂಗವಚನನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದಳು (ಕುರೂ. ೩೩); ಕೆಲವು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಾರರಿಗಿಲ್ಲ ಉಸಾಟಕ (ರಸ್ತೆರೇಖಕ). ಕನ್ನಡಕ. ಕೈಗವಚ, ಮುಂಗವಚ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬಹುದು (ಕುರೂ. ೨. ೩೩೨).

[ಮುಂಗಡೆ (< ಮುನ್ಯ) + ಕವಚ]

ಮುಂಗುಸಿ ' ಮುಂಗುಸಿ ' ನೋ.

ಮುಂಗುಳುವು (ಕ್ರಿ). (ತಾನು ಬರುವುದರ -ಕುರುಹಾಗಿ ಉಡುಗೊರೆ ಯನ್ನು) ಮೊದಲೇ ಕಳುಹಿಸು ; ಮುಂಚೆಯೇ ಕಳುಹಿಸು : ತನ್ನ ಬಾಳುವಿಗೆ ಸಜ್ಜನವಳಿ ರಾತ್ರಿವರುವುದು ಹಿಪುಕರಂ ಮೆಚ್ಚಿ ಮುಂಗುಳು ಬಿಡುಮಾಣಕದ ಮಂಗಳವೆ ಸಂಜೆದೂರಿಸಿರುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೯೭).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಕಳುವು (< ಕಳುವು)]

ಮುಂಗಲ್ಲೆ, ಮುಂಗತ್ತಲೆ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗಿದಾಕ್ಷಣ ಬರುವ ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯದ ಕತ್ತಲೆ ; ಮುಂಸ್ತಂಜೆಯ ಕತ್ತಲೆ : ಮುಂಗಯ ಪಗಲ್ ಮುಸುಕಲ್ ಮುಂಗಲ್ಲೆ. . . ನಜಿ ಮುಂಗಿದುವು ಮುನ್ನೀರಣಿಯ ಸೆಜ್ಜವನಿಗಳ ರಾತ್ರಿಯೊಳು (ಕುಟಾ. ೧೩-೩೩).
ಮುಂಗತ್ತಲೆ : ನದಿಯಡಗಿ ಬರಲೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಾನದಕಾರ್ಥದಿ ತಾನು ಮುಂಗತ್ತಲೆಯೊಳದನಾಳಯದೇ ತುಡುತುಬನಾ ಕರ್ಣಪೂರದಿ ಮರೆಯೊಂದು ದುವಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೩೭); ಪಟ್ಟವಾಗಲು ಪುರಂಭಿಸಿದ ಮುಂಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಿಯ ನಿಶ್ಚಲಮುಖ ನೋಡಿ ಹದರಿ (ಕುಟಾ. ೨೦-೦೨). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಕಲ್ಲೆ (< ಕಲ್ಲೆ)]

ಮುಂಗಾ (ಕ್ರಿ). ಮೊದಲು ಕಾಪಾಡು ; ನಮ್ಮ ಜೋಕೆಯಂ ಬಗೆಯ ದೊಡ, ನಿನ್ನ ಜೋಕೆಯನೆ ಮುಂಗಾದು ಕೊಳು ಬೀಡು! (ಗೂರಾ. ೭-೦೭). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಕಾ,]

ಮುಂಗಾಣ್, ಮುಂಗಾಣು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂಭಾಗವನ್ನು ಕಾಣು ; ಮುಂದನ್ನು ನೋಡು : ಕೆತ್ತ ಬಲ್ಲತ್ತಲೆಗೆ ತರಣ ಮುಂಗಾಣದಿ ಪೊತ್ತಮೆಗಂ ಬೀಟಿ ತೋರ್ವರಾರ್ . . . ಭೂವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೦೩).
೨. ದಿಕ್ಕುತೋಚು ; ದಾರಿಕಾಣು ; ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ತಿಳಿ : ಮದಮಂ ಗರ್ವಮಂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರನಿತಂ ಮುಂಗಾಣದತ್ತದತ್ತರ ಮುಖವಾಗಿರ್ಪದೋರಂತೆ ವಿದ್ವಜ್ಜನಮಂ ಕೈಕೊಳ್ಳದೆನ್ನೀ ಮನದೊಳೆಗಣ ಹಂಕಾರವಿಂತಿಂತಿಂ ದೇವನೆ ನೀಂ ತರ್ಗೊತ್ತಿ . . . ರಕ್ತಪ್ರದನಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩); ಸರಲವಂ ನೀನಜಿವುತರು ಪ್ರಜ್ಞಾನುವವು ದೀವಿಗೆ ಗಳಂತಗ್ಗೊ ಮುಂಗಾಣದಿವ ಜ್ಞಾನರ ಪರುಗಳೇ ದಿನವೆ ಇಳಿಯೊಳಗೆ ಮಾಡಿದಹವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦-೩೬). ಮುಂಗಾಣು : ೨. ಮದದಿಂದ ಮುಂಗಾಣದಜನಿದೊಳುಂ ಪಂಚವದನವತಭುಜ ಪಂಚವರಲೋಚನಂಗಳಂ ಪೊದವ ಪುರದೊಳಲ ಕಂಜದಯ ಮಂಜುಳಾಯನಾಕ್ಷಣಂ ಮೂಡಿದನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩-೯); ನೆಲದಾಸೆಯಂ ಮೋಹವಡೆದು ಮುಂಗಾಣದ ಕೊಲ ಬಾರದವರಲ್ಲರನು ಕೊಲಿಸಿದವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೦೦). ೩. (ಸನ್ನಿವೇಶ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ) ಮೊದಲೇ ಗ್ರಹಿಸು, - ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು ; ಬಿಜ್ಜಳನು . . . ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸುವ ಪಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರ ಬೇಕು ಅದನ್ನು ಮುಂಗಂಚೆ ಎನೋ ಬಸವೇಶ್ವರನು ಇನ್ನು ಕೆಲ ಕೆಲದಿನ ಕತ್ತಿವದ್ರೋಹವು ಉದಯಿಸಲಿಕ್ಕಿದೆ . . . ಎಂದಿರಬೇಕು (ಮೂರು. ೯೨); ಗುರಿಗಿಂದ ಮುಂಗಂಡು ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ಹರಿದಾಡಲಾಡುಂ ಬೊಲದೊಳಕೆ ಗುರಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬೆಮನ ? (ಕಾಂಕಾ. ೧೪-೦೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಕಾಣ್]

ಮುಂಗಾಣೆ ' ಮುಂಗಾಣೆ ' ನೋ.

ಮುಂಗಾಣೆಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಮೊದಲ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡು : ಪುಷ್ಪೇಷುಗಂ ಪುಷ್ಪಬಾಣದ ಮುಂಗಾಣೆಗೊಟ್ಟಿನಾನೆ ಪಟತನ್ನಂ ತಾದುದೇ ಮೈದುಗಾಸ್ತದಮುಂಚಪೂರಾಯ್ ಮೂಢವಿ ಮದಾಳಧಾನ ಸಂತಾನದಿ (ಕಾಂಕಾ. ೧೪-೩೩).

[ಮುಂಗಾಣೆ (< ಮುಂಗಾಣೆ) + ಕೊಡು]

ಮುಂಗಾಣೆಸು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದೆ ಇರುವುದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳು ; ಬವರಕೆ

ನಿಲಲು ತಿವಿರವು ನೂಕಿ ಮುಂಗಾಣೆಸುಂ ಮುಂಗಾಣೆ ಮುಂಗಾಣೆಸು ವಿಷ್ಣು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರರುಗಳು ಕೇಳಿದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೪-೭).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಕಾಣೆಸು]

ಮುಂಗಾಣು ' ಮುಂಗಾಣ್ ' ನೋ.

ಮುಂಗಾಣ್, ಮುಂಗಾಣೆ (ನಾ). ೧. ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವಿಕೆ ; ಮುಂದಾಲೋಚನೆ : ಮುಂಕಂದಯ್ಯನ ಮುಂಗಾಣ್, ಒವಗಿದ್ದ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಕಂಬಯ ಮೇಲೆ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಹೊದಿದುಕೊಂಡು ಮಲಗಿದ ಮೇಲೆಯ . . . ಚನ್ನಮ್ಮನ ಹೃದಯ ಅಳುತೊಡಗಿದ್ದು (ಕುಟಾ. ೩೯೭). ೨. ಮೊದಲು ಅರ್ಪಿಸುವ ಕಾಣಿಕೆ ; ಮುಂಚಿತ ವಾದ ಕಾಣಿಕೆ : ಪುಷ್ಪೇಷುಗಂ ಪುಷ್ಪಬಾಣದ ಮುಂಗಾಣ್ [ಕಾಂಕಾ. ೧೪] ಗೊಟ್ಟಿ ನಾನೆ ಪಟತನ್ನಂತಾದುದೇ ಮೈದುಗಾಸ್ತದಮುಂಚಪೂರಾಯ್ ಮೂಢವಿ (ಕಾಂಕಾ. ೧೪-೩೩); ತಂಗಿ ಉರ್ಮಿಳೆಯು ಕನ್ನೀರುಗಳ ಮುನ್ ಬರ್ಪ ಸೊಗಟುಕೊ ಮುಂಗಾಣ್ ಗರ್ವಮಂ ಪಟ್ಟ ಪುಣ್ಯದನ ಚರಣತಲೆ ! (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦೩-೨೩೯). ಮುಂಗಾಣೆ : ೧. " ಮುಂದೆ ಬರುವುದನ್ನು " ಮೊದಲೇ (ತಿಳಿದು) ಹೇಳುವುದು ; ಮುನ್ ಸೂಚಿ ಸುಪ್ತಮ . . . ಮುಂಗಾಣೆ ; ಮುನ್ನರಿತೆ " (Prognosis. ೨೦೨೦); ತಲೆದೋಚುವದು ದಿನವ ನೆಗುಯಜಗಿ ನಾಟವವು ಕುಮುದಾಳಗಳ ಮುಂಗಾಣೆಕೆಯ ಹರುಷದೊಳಗಿದು ವಿರವವ ಬೀಳುಕೊಟ್ಟುವು ಪಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳು (ಕುಟಾ. ೧-೩೯). ೨. ಮುಂಗಾಣೆಕೆಯ ಹೊನ್ನಂ ಕೊಟ್ಟಿರು (೨೪. ೩೩. ೧೨೨೦. ೧-೨೦ : ೧೨೩); ಬವರವೆನ್ನದು ಬಳಿಕ ಮುಂಗಾಣೆಕೆಯು ನಿನ್ನದೆಲ್ಲಿ ಜನವ ತೋಟು ತೋಟಿನಲು (ಕಾಂಕಾ. ೧೦-೩೯-೨೪). ೩. ಮೊದಲ ನೋಟ ; ಪ್ರಥಮ ನೋಟ : ಕಾಣಿಕೆಯ ಮುಂಗಾಣೆ ಯಲೇ ಸೂಚಿಮೋದುದು ಮನದ ಸರ್ವಸ್ವ. (ಕಾಂಕಾ. ೨-೩೯).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಕಾಣ್]

ಮುಂಗಾಡು (ಕ್ರಿ). ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕಾಡಾಡು : ಮುಂದೆ ಹೋರಾಡು : ಚೋನೆಯ ಫಲಂ ಗಾಯದಳಲ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಮುಂಗಾಡಾಡಿ ಮದಿದು ಜಯವಕುಮಂತ (ಗೂರಾ. ೧೨-೩೦೦).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಕಾಡು]

ಮುಂಗಾರ್, ಮುಂಗಾರಿ, ಮುಂಗಾರು (ನಾ). ೧. ಮೊದಲ ಮಳೆಗಾಲ ; ವರ್ಷಾರಂಭ : ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಬಾಪ್ಪಬಿಂದುಗಲ್ಪ ರಸುದಿರ್ಭವ ಪುನತೋಯಬಿಂದುಗಳ ಮುಂಗಾರೊಳ (ಕುಟಾ. ೭-೦೭); ಏಷುನುಗುಳುತ ಗುಡುಗುಬಿನ್ನದಲಿ ರಜನವನಲು ಮಿಂಚಿ ನೀಡಿ ಲಸಿತೋರಗ ತಕ್ಕೊಂಡಿರ್ದರ್ದನ ಮೇಘದಸಕವೊಪ್ಪಿದುದು ಮುಂಗಾರ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೩೩); ಮೊಳಗಿಬ್ಬರವರ ಗಗನಸ್ಥಳವು ಮೇಣುಂಗಾರ ಮೇಘದ ಸುಳವು ನಿಂದಂಬುಧಿಯೊ . . . ದಶಕಂಠನ ಸುಖಮಂಡಲವೊ ಹೇಳುವುದೇನು ಮೋಹದೊಳಿರ್ದರ್ದನಾಪ್ತನ (ಕಾಂಕಾ. ೭-೨೦-೨).

ಮುಂಗಾರಿ : ೧. ಮುಂಗಾರಿ ಮಿಂಚಿನದಿ ದೇವದೊಳಗೆ ನಿರ್ವಂಗಳಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯಬೇಕು (ಕಾಂಕಾ. ೧೨-೩); ಬೈಲುಶೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಗಾರಿ ಗಿಂತ ಮುಂಗಾರಿಯ ಮಳೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಅನಿಯಮಿತವಾದದ್ದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦); ಮುಂಗಾರಿಯ ಮಳೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಕೋಲಮಿಂಚಿನ ಹೊಯ್ಯವು ಗುಡುಗು ಸಿಡಿಲುಗಳ ಅಲ್ಲದವು ಭಯವನ್ನಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೪. ೨೯). ೨. ವರ್ಷದ ಮೊದಲು ಬೀಳುವ ಮಳೆ, - ಆರಂಭದ ಮಳೆ ; ಮೊದಲ ಮಳೆ : ಮೇಳುಗಾಪದ ನಾಗರಕರು ಕಾದ ಹುಟ ನಂಕಿ ಮುಂಗಾರಿಯ ಬರವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨೦). ೩. ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತುವ ಧಾನ್ಯ : ಮುಂಗಾರಿ, ಹಿಂಗಾರಿ, ಯೆರಡೂ ಬೆಳೆಯುವಂಥ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪೊದುವರ್ಷ

ಮುಂಗಾರಿಯ ಬುತ್ತಿದರೆ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ಹಿಂಗಾರಿಯ ಬುತ್ತಿವರು (ಶಾಕ- ೨೬) ; ಮುಂಗಾರಿಯಾಗಲಿ ಬೀಜೋಳವನ್ನಾಗಲಿ ಬೋಳವನ್ನು ಬಿತ್ತುವ ವರ್ಷ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಹಾಕಿ . . . ಬಿತ್ತಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ- ೬೪) ; ಮೃಗನಕ್ಷತ್ರದ ವ್ಯಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತುವ ಮುಂಗಾರಿ ಅಂದಿನಲ್ಲಡುವ ಜ್ವಾರವು ಇಲ್ಲ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಏವಸುತ್ತದೆ (ಮಂಜು- ೬೩) ; ಮುಂಗಾರು : ೦. ಮುಂಗಾರ ಮುಂಗಿರೊಡ್ಡಿನಂತೆ ಮದಂಗಳಿಗಂಗೈಸುವ ತುಂಬಿಮಿಡ ಹಿಂಗದೆ ಕರ್ಣತಾಳದಲಿ ಸೋವುತ ಮಾತಂಗ ನೀಗೈದುಪವಲಿ (ಶಂಕ- ೨-೩೬) ; ಒಡನೊಡನೆ ರೈಸುಮೈಡುತ ತನುಲತ ನಡುಗಿ ಹೊಂ ಪುಳಿಯಾಗಿ ನೋಟದ ಕುಡಿದಿರಲು ಮುಂಗಾರು ಮಿಂಚುಗಲಂತೆ ಚಂದಲಿನೆ (ಶಂಕ- ೦-೨೬-೩೬) . ೨. ಕೇರವೈ ನೈವಸೂಪು ನಿಮ್ಮ ನೈವಾಲರಾ ಪ್ರಸುಪುಶೈಲದ ಮೇಲಿರಲು ಮೈದೋಳಾದುದು ಮುಂಗಾರು ಧಾರಾಣಿಗೆ (ಕೂರಾ- ೪-೬-೦) ; ವಸಂತಪುತು ಅಗ ತಾನೆ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮುಂಗಾರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗಿದ್ದಿತು (ಪಾಂಶ- ೨೪೦) .

[ಮುಂಗ (< ಮುನ್) + ಕಾರ್ / ತಲು. ಮುಂಗಾರಿ, ಮುಂಗಾರಿ]

ಮುಂಗಾರಿ 'ಮುಂಗಾರ್' ನೋ.

ಮುಂಗಾರಿಮಳೆ 'ಮುಂಗಾರುಮಳೆ' ನೋ.

ಮುಂಗಾರಿಯ (ನಾ). ಮುಂದಿನ ಕೆಲಸ. - ಕರ್ತವ್ಯ : ಪೂರ್ವೋಲನ ಬಿಡುಬಿಟ್ಟ ಮುಂಗಾರಿಯಾದಾಗಮಾತರವ ಬೇಕಾದಳು (ಪೂಜ- ೦೦-೬೪) .

[ಮುಂಗ (< ಮುನ್) + ಕಾರಿಯ]

ಮುಂಗಾರಿರುಳು (ನಾ). ಮುಂಗಾರುಮಳೆಯ ಕಾಲದ ರಾತ್ರಿ ; ದಟ್ಟ ವಾದ ಮೋಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯ ರಾತ್ರಿ ; ಮುಂಗಾರಿರುಳು ತನುಮರಕ ನೀರಾಚಲದ ಮಿಡರಣೆ ಪೂರರಾಹುಪುಷ್ಪವನ ಸುರ ವೈರಿಗಳ ಮೃಗಾಂಕಿ ಲಜರಿಯ ಪೂರದಲಿ ಜಗ ಮುಳುಗಿ ಬಿಂದುದು ಲಕ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ (ಕುಪ್ಪ- ೯-೬೪) .

[ಮುಂಗಾರ್ + ಇರುಳು (< ಇರುಳ್)]

ಮುಂಗಾರು 'ಮುಂಗಾರ್' ನೋ.

ಮುಂಗಾರುಗಾಳಿ (ನಾ). ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ಮಳೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ; ಮುನ್ಸೂನ್ ; ಮಳೆಗಾಳಿ, ಮುಂಗಾರು ಗಾಳಿ (ಕೂರ- ೬೨) . [ಮುಂಗಾರು (< ಮುಂಗಾರ್) + ಗಾಳಿ] ಮುಂಗಾರುಮಳೆ, ಮುಂಗಾರಿಮಳೆ (ನಾ). ವರ್ಷದ ಮೊದಲು ಬೀಳುವ ಮಳೆ. - ಆರಂಭದ ಮಳೆ, - ಮೊದಲ ಮಳೆ : ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಮಗು ಅಳುವಂತೆ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು (೨೪೪. ೪೩) . ಮುಂಗಾರಿ ಮಳೆ : ಅತ್ತಿನ ತಂದೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯೇ ಒಗ್ಗಿಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಅಗ ಮುಂಗಾರಿ ಮಳೆಗಳು ಮುಗಿದು ಹಿಂಗಾರಿಮಳೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವವು (ಕಪ್ಪ- ೦೩) . [ಮುಂಗಾರು (< ಮುಂಗಾರ್) + ಮಳೆ (< ಮಲಿ)]

ಮುಂಗಾರುಗಾಳಿ (ನಾ). ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಯ ಕಾಲ ; ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ಮಳೆಗಾಲ ; ಧುಮುಕುವ ತೋಡಿತ ಗಿರಳುರಿಯಲ್ಲಿ ನರರೂಂಡ ಗಳು ನರಮುಂಡೆಗಳು ಮುಂಗಾರುಗಾಳಿಯ ಬಲ್ಲರಿಯಲ್ಲಿ ಆಲಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳು ರುಳುರುಳುತ್ತಂತೆ ಧುಮುಕುತ್ತಿರುವವು ! (ಪಾಂಶ- ೬೪-೦೩) .

[ಮುಂಗಾರ್ + ಕಾಲ]

ಮುಂಗಾರ್, ಮುಂಗಾಲು (ನಾ). ೦. ಚತುಷ್ಪಾದಪ್ರಾಣಿಯ ಮುಂ ಭಾಗದ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಕಾಲ ; ಮುಂಗಾಲುಗಳೆಂದೂ ಮುಂಗಿಲು ಮುಟ್ಟುಪ್ಪು ಬೆಂಬಂತಹವೆಂದಿರೋರ್ ಬಂದು ದೀ ದ್ರಾ ಯು ಧಾ ಶ್ವಂ (ಪಾಂಶ- ೪೩೬) ; ಬೀಗಿ ಬಿಡು ಬಿಡುವನ್ನಂ ಕೊರ್ವ ಮುಂಗಾರ್ ಗಡಿಯನೆ ಕಡೆಗೆಚ್ಚಿಲ್ ಮೊದಲಿಂದ . . . ಮೂವಿಳಿಸಂತತಿ ವಿತ್ತಿನಭವಂ ಕ್ಷಾಗ್ನು

ವರ್ಷಯ್ಯ ಕಾರೋಳ್ (ಪ್ರಶ್ನ- ೪-೪೪) ; ನಿಮಿರ್ದಂಗಂ ನೀಳ್ವ ಮಂ ಗಾಲಾಚುಗಿ ನಡೆವ ಪಿಂಗಾಲ್ ಚಲದ್ದಾಲದಂಡಂ (ಗಾಳ- ೦-೪೩) . ೨. ಕಾಲಿನ ಮುಂಭಾಗ ; ಹೆಜ್ಜೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ : ಅಂಗಯ್ಯ, ಅಂಗಾರ್ . . . ಮುಂಗಯ್ಯ, ಮುಂಗಾರ್ (ಕೂರ- ೦೬೬ ಪ್ರದೇಶ) ; ಕಯ್ಯ ಮುಂದೂ, ಮುಂಗಯ್ಯ ; ಕಾಲ ಮುಂದು ಮುಂಗಾರ್ (ಕೂರ- ೪೦೬ ಪ್ರದೇಶ) . ಮುಂಗಾಲು : ೦. ಮುಗಿದ ಮುಂಗಾಲುಗಳ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಿಂಗಾಲುಗಳ . . . ನಿಗುರೊಡಲ ಮುಂಬರಿವ ಚಿಮ್ಮುವ ಚಿಗಿವ ಚಲನೆಯ ಚಿಗುರಾಚುನ ಮೃಗಮೃಗೀನಕುರುಂಬದೊಳಗಡ ಹಾಯ್ದುದಗಲವಲಿ (ಕೂರ- ೬-೪೩) ; ಎರಡು ಜನ್ನಗುದುರಗಳೂ ಒಂದ ಕೊಂದು ಇದಿರಾದುವು . . . ಮುಂಗಾಲುಗಳಿಂದ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅಡರಿ ದುವು (ಕೂರ- ೦೦೬) . ೨. ಎತ್ತಿದ ಕೈಗಳ ಪೊಡವ ತಲೆಯ ನಗುತ್ತಿರೆ ಪೊಡವ ಮುಂಗಾಲ ಒತ್ತಿ ನೂಂಕಿದೊಡ ಪೊಡವ ವೀರವಿನ್ನಾಣರತ್ತ ನೋಡಿದರತ್ತಲೆಹರು (ಪಾಂಶ- ೬-೪೨) .

[ಮುಂಗ (< ಮುನ್) + ಕಾರ್ / ತಲು, ಮುಂಗಾಲು]

ಮುಂಗಾಲು 'ಮುಂಗಾಲ್' ನೋ.

ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ 'ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ 'ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ, ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ, ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ (ನಾ).

(ಆಲಂ) ಹಾರಿಕೆಯ ಮೂತು ; ಚಾರಿಕೆಯ ಮೂತು ; ಉಡಾಪೆಯ ಮೂತು ; ಇಲ್ಲದನ್ನೂ ಹೇಳುವುದೆಂದರೆ ಅರ್ಚಿದಿಸುವುದು ಎಂದರೆ ಮುಂಗಾಲ್ಪುಟಿಗೆಯನ್ನು ಇಡುವುದು (ಮುಂಗಾ- ೩ ಪುಟಿ) ; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ 'ಇಲೆಕ್ಕನ್' ನಾಟಕ ಮುಂಗಾರ್ಪುಟಿಗೆಯನ್ನಿಟ್ಟ ಶ್ರೀ ಎನ್ನೆಯವರ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಙ್ಮಯಿ ಈಚೆಗೆ ಬಿಗಿಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹರಿಮುಂದಿದ (ಪಾಂಶ- ೦೬೬) . ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ : ಬೊಡ್ಡ ಬೊಡ್ಡ ಗುತ್ತಹ್ಸರು ಕಾಣಲಿಕ್ಕಿ ಬಂದಾಗ ಅವನು ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆಯ ಮೂತಿನಿಂದ ಅವರ ಇಂಗಿತವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಿ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (ಕೂರ- ೪೨) . ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ : ಖನ್ನತೆಯ ಕ್ಷುಬ್ಧತೆಯ ತೋರುಗಡದಲಿ . . . ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆಯಲಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿರಬೇಕು (ಕೂರ- ೬೪-೦೨) ; ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆಯ ಮುರುಸವಾರಿನಿಂದ ಅವನು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು (ಕನ್ನ- ೦೦೩) ; ಪಂತರು ಮುಂಗಾಲುಪುಟಿಗೆ ಹೊಡೆದಳು (ಪಾಂಶ- ೨. ೪೪) .

[ಮುಂಗಾರ್ + ಪುಟಿಗೆ]

ಮುಂಗಾಲಲು (ನಾ). ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಾವಲು. - ರಕ್ಷಣೆ ; ಮುಂಗೈಯ ಮೇಲೆ ಅಂಜಿನ ಅರಗಿಯಿಂ ಮುಂಗಾವಲೆಂದು ಸಾಗಿಯ ಕೋಕಿಲವ ಸರಿಸಿ (ಗಾ- ೩೦-೨) .

[ಮುಂಗ (< ಮುನ್) + ಕಾವಲು (< ಕಾವಲ್)]

ಮುಂಗಾವಳ (ನಾ). = ಮುಂಗಲ್ಲೆಲೆ : ಅಲ್ಲಿರುವ ಕನ್ನ ಬೊಟ್ಟುಗಳ . . . ಮುಂಡಿಗಳ ಕತ್ತಲೆಗಳಿಂದ ಕೃಷ್ಣವಕ್ಷದ ಮುಂಗಾವಳ ತೋಟದಂತೆ . . . ಇರುವುದು (ಕೂರ- ೪೪) . 'ಮುಂಗಾಳು' ಪರಾ.

[ಮುಂಗ (< ಮುನ್) + ಕಾವಳ್]

ಮುಂಗಾಳು (ನಾ). = ಮುಂಗಲ್ಲೆಲೆ : ಅರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂಗಾಳು ಮುಸುಕಿತ್ತು ! (ಪಾಂಶ- ೦೨-೦೩) ; ಮುಂಗಾವಲಿಂದ ಮುಂಗಾಳು ತಿಮ್ಮಿಯ ವವರೆಗೆ ಓಗಿಯ ಹಸುಳಿರೊಡನಾಡಿ, ಬಿಡಿಸ ಬೇಗಿ ಬೇಕುಂದಿಗಿವ ಕಳ ಯುತಿಡ್ವೆ (ಕುಪ್ಪ- ೬-೬೩) .

[ಮುಂಗ (< ಮುನ್) + ಕಾಳು (< ಕಾಲು)]

ಮುಂಗಾಳಿಗೆ (ನಾ). ಮುಂಗಾಳಿಯ ಯುದ್ಧ ; ದಿನಕರಸುಧಯದಲಿ ಮುಂಗಾಳಿಗೆದ ಗಾಢಾಳಿರಾಪರು ಬಂದು ಕಣನೊಳಗೆ . . . ಬರಿದರು

ತಮ್ಮ ಮೋಹದವ (ಕುಪ್ಪಾ. ೧. ೧-೧); ಕೋಲ ಮಳೆಯನು ಕಟಿದವನು
ಮುಂಗುಳಿ (ಪಾಣ. ೪) ಗದ ತವರಿಗೆ (ಪಾಣ. ೪-೨-೦೭).

[ಮುಂಗಿ (< ಮುನ್ಗಿ) + ಕಾಳಿಗ]

ಮುಂಗಿ 'ಮುಂಗುರಿ' ನೋ.

ಮುಂಗಿಡು 'ಮುಂಗುರಿ' ನೋ.

ಮುಂಗಿಮೇವುಗಿಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಸರ್ಪಾಕ್ಷಿ:
"ನಾಕುಲೀ, ಸುರಪ್ಪಾ. . . ಸುವಪ್ಪಾ ರ ಸರ್ಪಾಕ್ಷಿಗಿಡದ ಹೆಸರುಗಳು
. . . ಹಾವುಕಡ್ಡೆನ ಗಿಡ, ನಂಜಾರೇಗಿಡ. ಮುಂಗಿಮೇವುಗಿಡ"
(ಬಿ. ೦೩. ೦೩೪).

[ಮುಂಗಿ (< ಮುಂಗುರಿ) + ಮೇವು + ಗಿಡ (< ಗಡು)]

ಮುಂಗಿಲಿ 'ಮುಂಗುರಿ' ನೋ.

ಮುಂಗಿಲು 'ಮುಂಗುರಿ' ನೋ.

ಮುಂಗು (ನಾ). ೦. "ಮುಂಭಾಗ" (ಕಪಾಂ ಕೋ. ೪) : ಜಡಗಿಯ
ರಂಗ ರಂಗಾಯಂದು ಮುಂಗನಾವರಿತಳ ಸಂಗವದಂತು ಸಾರುವುದೊ
(ಕಪಾಂ. ೨೨-೭). ೨. ಮೊಳಕೆ; ಅಂಕುರ; ಚಿಗುರು : ಈ ಏಜ
ಒಂದೂ ಈ ದಂದ್ರಮಳೆ ಏಕನಾನು ಹೊಡೆದು ಮುಂಗು ಬಂದ ಸಿಗಿಗೂ
ಕೊಳಿತುಹೋದವು (ಕಪಾಂ. ೩೦).

[< ಮುನ್ಗಿ/ಕುಳು. ಮುಂಗು, ಮುಂಗಿ]

ಮುಂಗು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : 'ಅನೇಮುಂಗು', 'ನೇಲ
ಮುಂಗುಹುಲ್ಲು' ಪದಾ. [?]

ಮುಂಗುಚ (ನಾ). ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಕುಚ : ತರಳಲೋಚನೆ ಮುಂಗುಚಂ
ಗಲೋಕಾದ ಚಿಲ್ಲುಗಳು ಮುಪಾಯುರುಹದೊಂದು ಎಲಾಸಮಂ . . .
ಸುಲೋರುಹಾನನ ಕೋಣು ನೀಂ (ಕಪಾಂ. ೩-೦೨೪).

[ಮುಂಗಿ (< ಮುನ್ಗಿ) + ಕುಚ]

ಮುಂಗುಡಿ, ಮುಂಗುಡಿ (ನಾ). ೦. ಮುಂದಿನ ತುದಿ. - ಕೊನೆ:

(೧). ೨. ಮುಂದಿನ ಭಾಗ; ಮುಂಭಾಗ; ಅಗ್ರಭಾಗ:

"ಮೂಗಿನ ಮುಂಗುಡಿಯಕ್ಕುಂ" (ಕಪಾಂ. ೨೦೩); ಅಂತು ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನ
ಪುರಸ್ಕರವನಪತಿಗೊಳಾರ್ಪನಮಂ ಪುಣ್ಣು ಸಾರಸರ್ಪಸ್ತನಿಮೇದ
ನಂಗಿಯು ಮುಂಗುಡಿಯ ಬಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವೈಜಯಂತೀ ದ್ವಾರಾಭಿ

ಮುಖನಾಗಿ ಬಿಡಂಬಿಟ್ಟೊಲಗಂಗೊಟ್ಟರೆ (ಪಾಂ. ೦೦-೩ ಕ); ನಡೆ
ತಂದಳೆ ಕಿವಮೂಜೆಂದಗಚೆ ಪುಷ್ಪಮೃತಮಂ ಕೊಂಡಂ . . . ಸುಯ್ಯಂಪಿ

ನೋರ್ ಸಾದರ್ ಮುಂಗುಡಿಯೊಳಂ ತೀಡುವ ದಕ್ಷಿಣಾನಿಲನೋಪ್ಪಂಬೆತ್ತ
ವಿಸ್ತಾರದೊಳ್ (ಗೀ. ೩-೩೦); ಹಾಯ್ದು ರಥವನು ಭೀಮಸೇನನ

ರಥದ ಮುಂಗುಡಿಗೆ (ಕುಪ್ಪಾ. ೨೦-೨೨). ೩. ಬಳ್ಳಿಯ ಮುಂಭಾಗದ
ಕುಡಿ. - ತಳುರು; ಚಿಗುರು; ಬಗೆಯ ಮುಂಗುಡಿ ಚಿತ್ತಿನ ಪದಂ

. . . ಸಿರಿಯ ಮೆಯ್ಲರಿ ಪಸುರ್ಪಂದರ್ ನೈಪನ ಕಣ್ಣದೊಂ ರಂಜಿತೋ
(ಪಾಂ. ೭-೪); ಬರವರಲ್ಲುಂಗುಡಿಯ ಕಂಪು ಕರದಿಂ ಕೀಡೆ ಹರಹರ

ವಿರುಪಾಕ್ಷ ಸಿವಗನುತ್ತಂ ಕೊಡೆ (ಪುಷ್ಪ. ೪. ೨೩-೦೧); ಮುದ್ದುತನದ
ಮೋಹದ ಮುಂಗುಡಿಯ ಎದ್ದಪ್ಪೆನ್ನನು ಎಳಲತೆಗುಡಿಯ (ಕಪಾಂ. ೪೦

೨೦೭). ೪. ಮುಂಭಾಗದ ಸೈನ್ಯ; ಅಗ್ರಭಾಗದ ಸೈನ್ಯ;
ಮುಂಚೂಣಿ: "ಮುಂಗುಡಿಯನೆ ಮುಂದಂಚೂಣಿಯನೆ ಮುಂಬಲಮುಂ"

(ಕಪಾಂ. ೦೭೩); ಕ್ರೀವೀರುಬಲ್ಲುಕುಚೇವರು ಮುಂಗುಡಿಯಂ ಬಿಡಲು
(ಪುಷ್ಪ. ೦೪೦. ೦೪-೭; 1189); ನಿಜ್ಜಟದ ಕಲಿಗಳ್ ಕಾದುತದ್

ರಿರ್ಬಲದ ಮುಂಗುಡಿಯವರ್ (ಪುಷ್ಪ. ೪೩-೨೩). ೫. (ಅಲಂ)
ಮುನ್ನೂಚನೆ: ಗೌರಿಗೆ . . . ಬಹು ಬೇಗ ಅಡೊಂದು ಕೆಲಸವಷ್ಟೇ

ಅಲ್ಲ, ನೋಮಕ್ಕನ ದವ್ಯಾಳಿಯ ಮುಂಗುಡಿಯಂಬುದರ ಅರಿವಾಗ

ಕೊಡಗಿತಂ (ಪದಾಂ. 11, ೪೦೩). ಮುಂಗುಡಿ: ೪. ಮುಂಗುಡಿಯ:
ನಾಯಕರಿವರು ಪತಿಯಂಕಾಣರು ಇವರ ಬಳಿಯಲಿ ಬಿಂಕದರದಕ್ಕೋಣ
ಬಲವದ (ಕುಪ್ಪಾ. ೨-೦೧).

ಮುಂಗುಡಿಕ್ಕೂ = ಕೊನೆಯ ಮಗುವಿನ ಹಿಂದಿನ ಮಗು:
೮ ಕುರಿಮರಿ ಗೌರಿಗೆ ಮುಂಗುಡಿ ಕೂಸಾಯಿತು (ಪದಾಂ. 11, ೪೦೩).

[ಮುಂಗಿ (< ಮುನ್ಗಿ) + ಕುಡಿ]

ಮುಂಗುಡಿ (ನಾ). ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಧ್ವಜ: ಅಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ
ಪತಾಕೆ. - ಭಾವುಟ: ಅದು ಭವನಕ್ಕೆ ಮಂಗಳದ ಮುಂಗುಡಿ . . .

ಬಹುಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ರಾಸ್ಯಮಂದಿರಂ (ಪುಷ್ಪ. ೦೩-೦೦೪); ಅಲರ್ವ ಪೊಂದಾ
ವರೆಯ ಮತಿಯೊ . . . ಕಾಂತಾಜನಪೊ ಕಮಲಾಸನೆಯ ಮುಂಗುಡಿಯೊ

ಬಂದಳೊರ್ವರಿ (ಕುಪ್ಪಾ. ೪-೦೨). [ಮುಂಗಿ (< ಮುನ್ಗಿ) + ಗುಡಿ]

ಮುಂಗುಡಿ (ನಾ). ೦. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡಿಸಲು: ಸಾಣೆ
ವಿಡವ ಕಮ್ಪಾಣ ಮುಂಗುಡಿಯಂ ಪುರಂ ಕಟ್ಟೆಂಬಾದುದು (ಕಪಾಂ. ೦೦೩-೨೩).

೨. (ಅಂಗಡಿಯ) ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಟ್ಟಡ:
ಮುಂಗಟ್ಟು: ಎರಡು ತವರೊಳಗೊಪ್ಪುವಂಗಡಿಯ ಮುಂಗು(ಪಾಣ. ೧)

ಡಿಯ ಸುರಿದ ಧಾನ್ಯದ ರಾಸಿಯೊತ್ತುಗಳ ಜೊತ್ತುಗಳ . . . ವಾಳಿಯಂ
ಕೆಣ್ಣೆಸೆದುದು (ಕಪಾಂ. ೪೨-೦೩); ನವರತ್ನಗಳ ದೀಪ್ತ ಮುಸುಗಿನ ಸಾಲು

ಮಳಗಿಯಾಂಗಡಿ ಮುಂಗುಡೀ . . . ಹರದ ಸೆಟ್ಟಿಯರ ಸೌಭಾಗ್ಯಸೂತ್ರ
ನಾರು ಮೇಳರು (ಕಪಾಂ. ೨-೩೦). [ಮುಂಗಿ (< ಮುನ್ಗಿ) + ಗುಡಿ]

ಮುಂಗುಡಿದಾಯ (ನಾ). ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಅವಕಾಶ:
ಜೀಯ ಪಾತಿಯಿದೇಕೆ . . . ತಾ ತಾ ವೀಳಯವನೇನುತ ಹಾಯಿ

ದರು ತಮತಮಗೆ ಮುಂಗುಡಿದಾಯದಲಿ ಧಟ್ಟಿಸುವ ನಿಷ್ಕಾಳಾಯತದ
ಬಹುವಿಧದ ವಾದ್ಯದ ಬಳಿಯ ಲಗ್ನಿಯಲಿ (ಕುಪ್ಪಾ. ೦೨-೩೦).
'ಮುಂಗುಳಿದಾಯ' ಪದಾ. [ಮುಂಗುಡಿ, + - ದಾಯ]

ಮುಂಗುಡಿಬಿಡು 'ಮುಂಗುಡಿಬಿಡು' ನೋ.

ಮುಂಗುಡಿವರಿ (ಕ್ರಿ). ೦. ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಬರು: ಮುಂದೆ ಬರು:
ಮುಂಗುಡಿವರಿದು ಕಡುಕೈದ ಕುಲರೊಳಗೊಬ್ಬರುಳಿಯದ ತೆಲಿ

ಕೊಂಡಿಕ್ಕಿ (ಕಪಾಂ. ೩-೨೦); ರಥರಾಜೆ ಮುಂಗುಡಿವರಿದುದವನೇಪತಿಯ
ಚೂಣಿಯ ನೈಪರ ಜೋಳಿಯಲಿ (ಕುಪ್ಪಾ. ೦೩-೦೩).

೨. ಕುಡಿ
ಯಿಡು: ಕೊನರು; ಪರ್ಥಿನು; ಕಮಳಿನಿಯೊಪ್ಪಮಿಸಿದಳ
ಲುರಿಯಲೊದವಿ ಮುಂಗುಡಿವರಿದು ಗಗನಮಂ ತಳ್ಳಿದುದು ಬೆಂದ

ಕಾಬೊಳಿಯೋಯೆನ . . . ರಾತ್ರಿ ಕಣ್ಣೆಸೆದುದು (ಕಪಾಂ. ೨-೭);
ಬೇಕು ಬೇಡೆಂಬುದೊಂದವಿವೇಕವುಳ್ಳನ್ನಬರ ನಾನಾ ಶೋಕವೇಷಾದಿ

ಗಳು ಮುಂಗುಡಿವರಿದು ಮುಪುಟುವವು (ಪುಷ್ಪ. ೨೪-೦೩).

[ಮುಂಗುಡಿ + ಪುಡಿ]

ಮುಂಗುಡಿವಿಡು, ಮುಂಗುಡಿಬಿಡು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕುಡಿ ಬಿಡು:
ಚಿಗುರು; ಕೊನರು; ಕಡುಪೀಠ ಪೂಗೊಯ್ಯಲೇಣುವ ಭರಕಿ

ಮುಂಗುಡಿವಿಡುವೆಳಲಕೆ ಮರನ ಬಿಡಲು ತನ್ನೋಪನೆ ಸತಿಯಪ್ಪಲು
ಕಾಣುಕೊಡನಗಲ್ಪಬಲಿಯಂತಾಯ್ತು (ಕ್ರಿ. ೭೨೦. ೩-೩೩).

ಮುಂಗುಡಿ
ಬಿಡು: ಮುಂಗಾರಿಯ ಗುಡಂಗಿಗೆ ಸಂಚಿಗೆ ಮುಂಗುಡಿಬಿಟ್ಟು
ಪಾಲಾಕ ಮೊಗವತ್ತಿದ ಹಸುರಂಗಿಯ ತೊಟ್ಟು (ಪುಷ್ಪ. ೪೪-೦೦).

[ಮುಂಗುಡಿ + ಬಿಡು]

ಮುಂಗುರಿ, ಮುಂಗರಿ, ಮುಂಗಲಿ, ಮುಂಗಿ, ಮುಂಗಿಲಿ, ಮುಂಗಿಲು,
ಮುಂಗುಲಿ, ಮುಂಗುರಿ, ಮುಂಗುರಿ (ನಾ). ೦. (ಹಾವನ್ನು

ಕೊಲ್ಲುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿ; ನಕುಲ: "ಮುಂಗುರಿ
ನುಲ್ಲಿಯಂ ಬಹುಪಯುಡು" (ಕಪಾಂ. ೦೩-೩೦); ಪಾಪಂಗ

ಗೊತ್ತು ಪೂಜೆಯುಂ ಸಂಪಾದನ ಪುರಿಯುಂ . . . ಕಪ್ಪೆಯುಂ ಮುಂಗು
ರಿಯುಂ ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ ಸ್ವಲ್ಪಕಂಗಳುಂ . . . ಆಗಿ (ಪಾ. ೧೦.
೧-೨); ತದ್ವಂಶಪದ್ಯಗಳನ್ನೆದೆ ಮಜ್ಜೆ ನೆಲದೊಳಪುದು ಪುರಿ ಪಂದಿ
ಕೋಡಗಂ ಮುಂಗುರಿಯೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭವಾವಯಂ ಬೆಸಸಿ ಮುನೀ
ಶ್ವರಾ (೧೦೫. ೨-೨೨); ಅಂಕು ಸಾರ್ಥಕ ಭುಜಂಗನನಾ ಮುಂಗುರಿ
ಕಂಠು ನಿರ್ಗವೈರವಂ ನೆನೆದರೆ ಸರ್ಪನಂ ಶತಖಂಡಂ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು
ತಿನ್ನುತ್ತಿ ಪುದಂ (ಕಂ. ೧೦೫-೨). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ :
ಜಳದಂ ಮುಂಗುರಿಯುಂ ತರು ಜಳ ಚಮರಮುಂ ಸಕ ದೋಷಮುಂ
ಮರಿವಕ್ಕುಂ (?) (ಪಾ. ೧೦. ೧೧, ೨). ಮುಂಗರಿ : ೨. " ದ್ವಂದ್ವ-
ಬಂದಕೆ, ಮುಂಗರಿ " (೧೨೦. ೨೪). ಮುಂಗರಿ : ೧. ಮರಿ ಮುಂಗ
[ಪಾ. ೧೦. ಮುಂಗಿ] ರಿ ಕಲ್ಪರಕ್ಕು . . . ಕೊಡೆಯೊಂದಿನನ್ನೆದೆ ಕಾನೊಳ್ಳ
ಡೊದೆ ಪೊತ್ತು ಬೊಡವೆ ಬಂದುದು ಕಾನನದೊಳ್ ನಿಂತರಂ (೨೫೫. ೧೦-
೨೦೬); ತೆಂಗು ಬಟ್ಟಲು ನೊಗಿ ಮುಂಗುರಿಯನಿ ನೊಗಿ ಗಂಗೆವಾಳಕ
ಹರ ಮುಂಗಿ ಜಗವು ಬೆರದಿಂಗಳಂತಿಕ್ಕು (೨೫೫. ೨೦೬); ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ
ಪಾವಾದಿಗನು ಆಜ್ಞೆ ಹೂಡಿದ್ದನು . . . ಒಂದು ಬದಿಗೆ ಮುಂಗುರಿಯನ್ನು
ಗೊಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದ್ದನು (೨೫೫. ೨-೨೩). ಮುಂಗಿ : ೧. ' ಮುಂಗಿಮೇವು
ಗಿಡ ' ಪರಾ. ಮುಂಗಿ : ೧. ನು ಹಾಯ್ದು ಸಾರಂಗ ಕೆಡವ
ಮುಂಗಿರಿ [ಪಾ. ೧೦. ಗುರಿ] ಬೆಕ್ಕು . . . ತೋಳಗಳರೊಡಕ್ಕು ಬರುತ್ತ
(೨೫೫. ೨-೨೩); ಶರಪ ಶಾರ್ವಳ . . . ಮುಂಗಿರಿಗಳ ಮೊತ್ತವಾ
ವರಿಸಿ ಕೊಂಡಿಹುವು ಹಮ್ಮಲೆಯ (೨೫೫. ೧೦೫-೧೦). ಮುಂಗಿಲು : ೧.
ವೈರವ ಬಿಟ್ಟು ಹುರಿ ಹುಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಕು ಸಿಂಹಗಳು ಚಂದದಿ ಮುಂಗಿಲ
ಘಟೆ ನವಿಲುಗಳಾಗಿ (ಪಾ. ೧೦. ೧-೨೩). ಮುಂಗುರಿ : ೧. ಮುಂಗುರಿಯ
ಮೇಲೆ ಹದಯಟ್ಟು ಕೀಳುಗಳಂ ಸಂಗಣಿಸುವೆಯು ಹೆಡಗೊಡುವ
ಬಿಳಿಗಳಂ (೧೦೫. ೧೦. ೧೦೫-೨); ಮೇಲ್ವರನನದವ ಕೋಡಗಂಗಳ
ಬಳ್ಳವಾಲಮನಳನಾಗರೆಯ ಸಳದು ಕೆಡಪಿ ಕೆಡದಿಡೊಡಲವಳಸುವ
ಮುಂದಿಮುಂಗುರಿ [ಪಾ. ೧೦. ೧] ಗಳುಮಂ (೨೫೫. ೨೫); ಪಲ್ಲೆಗಲ್ಲೆಬು
ರಿಗೊಳ್ಳರವವಾದುವು ಪಾವು ಮುಂಗುರಿಗಳೊಡಗೂಡುವುವು
(೨೫೫. ೧೦-೧೧). ಮುಂಗುರಿ : ೧. ಮೊಲ ಮರೆ ಮುಂಗುರಿ ಕೊರಗಿ
ಯಳಲು ಬೆಕ್ಕರ . . . ಎರಡುತರೆಯ ಪಕ್ಕಿಯೊಡ್ಡಿದುದು ದಾರುಣ
ಮುಳ್ಳದಂ (೧೦೫. ೧೦-೨೫); ಪಲ್ಲಿ ಮುಂಗುರಿ ಮೂವಕ ಮೊದಲಾದ
ತಿಳಿ ನಾರಕಗಿಡೊಳು ಪುಟ್ಟ (೧೦೫. ೧-೨೩). ಮುಂಗುರಿ : ೧.
ನಳಿಯೆಂಬು ನೆರರ ತಾಳದ ಗಿಡವೆಂಬುತ್ತ ಮುಂಗುರಿ ಮುನಾಪ್ಪಳ
ವಿಷಮಂ ಕಳಮದೇ (೧೦೫. ೧-೨೩). ' ಮುಂಗುರಿ ' ಹೋ.
[ದೇ. ೩ ಕಮ. ಮೂಷ್ಠ : ತುಳು. ಮುಂಗಿರಿ. ಮುಂಗಿಲೆ, ಮುಂಗುರಿ ;
ತುಳು. ಮುಂಗಿ]

ಮುಂಗುರುಡು (ನಾ). (ಅಳಂ) ಮುಂದಂಗುರಿದುವಿಕೆ; ದಿಕ್ಕು
ತೋಚದಿರುವಿಕೆ : ದಿಗ್ವಿಮೆ : ಚಿಂತಿಸುವ ಚಿತ್ತದಲು ಗುರಿಯರದ
ಬಾಗದೊಲು ಎತ್ತರೋ ಎತ್ತಲು ಮುಂಗುರುಡ ಪನದೊಲು
(ಪಾ. ೧೦೫. ೧೦-೧೩). [ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕುರುಡು]
ಮುಂಗುರುತು (ನಾ). ಮುಂಗುರುಡು : ಮುನ್ನೂಚನೆ : ಹೀಗೆ
ಬಹುವಿಧವಾದ ಸುಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಕತೆಯ ಗೊಚಲು ಮುಂದ
ಬರಲಿರುವ ಅನೇಕ ಫಲಸಂಚಯದ ಮುಂಗುರುತೆಂಬ ಪಾನು ಅತಿಮತ್ತೇನೆ
(ಕೋ. ೧. ೨೫೫); ' ಪೂಜಿಸಲು : ಬರಲಿರುವ ವಸಂತೋತ್ಸವದ
ಮುಂಗುರುತು (೧೦೫. ೧೦೫); ಧಾರವಾಡದ ಕರಿಯು ಅತ್ತ ಕೆರೆ
ಯುತ್ತಿದೆ—ಎಂಬ ಮುಂಗುರುಡು ಈಗಾಗಲೆ ಮೂಡಿದೆ (೧೦೫. ೧೦೫. ೨
೫೫). [ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಗುರುತು (< ಗುರುತು)]

ಮುಂಗುರುಡು ' ಮುಂಗುರುಡು ' ನೋ.
ಮುಂಗುರುಡು, ಮುಂಗುರುಡು (ನಾ). ಮುಂದಲೆಯ ಕೊಡಲು :
ಮುಂಗುರುಡು : ಅಳಕೆ : ಮುಂದ ಕಂಡ ಮುಂದಿ ಸೋಗೆ ತುಂಬಿ
ಗಡನ ಮುಂಗುರುಡು ಲುಪವ ಪುಳಿಯ ಕಿಟ್ಟು ಸುಡಲು ಸ್ವರಿಪನೆ ನಿನ್ನಾಣೆ
(೧೦೫. ೧-೨೫). ಮುಂಗುರುಡು : ಮುಂಗುರುಡೊಳು ಬಿಗವಡದಿಡ
ಮನೆಯ ಕುಚ್ಚುಗಳ ನಡುದೋಳ ಬರೆ ತಾತಿ ಕಡಗ ಕೇಣವಂತ ಕಡು
ತಿರುಮೆಯರೆನಿದಿಡರು (೧೦೫. ೨-೧೦೫); ಸರಸೋಪಮವದನದಲಿ
ಮುಂಗುರುಡು ತುಂಬಿಗೊಲೆಯ (೧೦೫. ೧-೧೦೫-೨೩).

[ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕುರುಡು]
ಮುಂಗುರುಡು ' ಮುಂಗುರುಡು ' ನೋ.
ಮುಂಗುರುಡು (ಶ್ರೀ). ಆಯುಧವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಧುಳುವಿಸು :
ಕಯ್ಯ ಕರವಾಳವನ್ನು ಮುಂಗುರುಡು ಬಿನ್ನಿಸಿದುದ ಆತನ ಆಯುಧವನ್ನು
ಹಾರಿಸಿಹಟ್ಟು . . . ಕೊರಲಿಡಿದೊಂಕಿ ನಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳನು (ಪಾ. ೧೦. ೧೦೫-೧೦).
[ಮುನ್ (< ಮುಂಗು) + ಕುರುಡು]

ಮುಂಗುರಿ ' ಮುಂಗುರಿ ' ನೋ.
ಮುಂಗುರಿ, ಮುಂಗುರಿ (ನಾ). ಪಾವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಪ್ರಾಣಿ : ನಳಲು : ಇತ್ತ ನೋಡುಂಗುರಿಯ ಮೊಗದ ಚಂದಗಳ
(೧೦೫. ೧); ಒಂದು ಮುಂಗುರಿ . . . ಒಂದು ಹೆಗ್ಗಣ : ಇವು
ಅಲ್ಲಿದ್ದವು (೧೦೫. ೨). ಮುಂಗುರಿ : ಮುಂಗುರುಡುತೆಯು ಪಂಚಿ
ಗಳಂತೆಯು ನಡೆಗೆ ಉಳ್ಳ ಕುದುರೆಗಳು ವಡೆಯನಿಗೆ ಸಂಪದವಿದ್ದಿಯಂ
ಕೊಡುವವು (೧೦೫. ೧೦೫-೧); ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಲದಿಂದ ಒಂದು
ಮುಂಗುರಿ ಹೊಡೆಯ ಬುತ್ತು (೧೦೫. ೨೩). ' ಮುಂಗುರಿ ' ಹೋ.
[ದೇ. ೩ ತುಳು. ಮುಂಗಿರಿ, ಕೋಡು, ಗೊಂಡಿ. ಮುಂಗುರಿ. /
ಪು. ಮುಂಗಿರಿ, ಮುಂಗುರಿ ; ಮುಂಗುರಿ. / ಕೋಡು. ಮುಂಗುರಿ. /
ಪು. ಮುಂಗುರಿ, ಮುಂಗುರಿ. ಮುಂಗುರಿ. / ೧೦. ೧೦೫-೧೦]
ಮುಂಗುರಿಗಿಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಂಗಿಮೇವು ಗಿಡ :
" ಗುರುಡಪಾತುಳ. ಪಾತಾಳಗುಡ. ಸರ್ಪಾಂ. ಮುಂಗುರಿಗಿಡ " (೧೦೫.
೧೦); ಮುಂಗುರಿಗಿಡ, ಪಾತಾಳ ಗುಡ, ಸರ್ಪಾಂ (ಪು. ೧೦. ೧೦೫-೧೦).
[ಮುಂಗುರಿ + ಗಿಡ (< ಗಿಡ)]

ಮುಂಗುರುಡಾಯ (ನಾ). (?) : ತಳಾಣ ಕೀತಮಲ್ಲನಾಯಕಪ್ರಮುಖ
ಪಾಗಿ ಮುಂದಲೆಯ ಜವಕ್ಕು ಹಲರು ಹೇಳಲು ಯಲರಿಂದ ಮುಂಗುರಿ
ದಾಯವಾಗಿ ನಡೆದು ಯಿದಿರಂತರಂ ಹಲರು ಕೊಂಡು ಸ್ವಾಮಿಪಾಯ್ಯವಂ
ನೆಟು ಸುರಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತವಾದಂ (೧೦. ೧೧, ೧೧೦. ೧೧೦-೧೦; ೧೧೧);
ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಹೇಳಿಕೆಯಂ ಮುಂಗುರುಡಾಯದಿಂ ನಾಲ್ಕುಡಿವರಕ್ಕಂ
ನಡೆದು ಮೇಲ್ ಕಲಹಂ ಸಾಧ್ಯಮಾಡಿ (೧೦. ೧೧, ೧೧-೧೧; ೧೧೧).
' ಮುಂಗುರುಡಾಯ ' ಪರಾ. [?]

ಮುಂಗುರುಡು, ಮುಂಗುರುಡು, ಮುಂಗುರುಡು (ನಾ). = ಮುಂ
ಗುರುತು : ರಂಗ ಎನ್ನಯ [ರಕ್ತವತ್ತ ಕೊಮೋದಕವಂ]ಗಳವನ
ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮುಂಗುರುಡುಪಾಗಿ ಪೊರುವುದು ಗಾ[ದಿಯದನ್ನ] ಕೆಂಗಳ ಬಲನ
ಕಳುಹುಗೆ (ಪಾ. ೧೦. ೨-೫). ಮುಂಗುರುಡು : ಧೂಮಕೇತು ಕದಲ್ಪ
ಪಾನೊಳಗೆ ಬೆಳರುತಿದೆ ! ಕೆಡ ಮುಂಗುರುಡು ! (ಕೆ. ೧೦. ೧೦-೧೦);
ಜೀವನದ ಅರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛಂದವೃತ್ತಿಯ . . .
ಮುಂಗುರುಡುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಮೊಗಗಿಲ್ಲ (ಪಾ. ೧೦. ೧೦).
ಮುಂಗುರುಡು : ರಂಗ ನಿನ್ನಾಪಾನುಬಾಹು ಬೆರಳು ನಖಮಂ ಗಂಡವರು
ಮುಂಗುರುಡು ಮುಂಗುರುಡುಪಾಯರು (೧೦೫. ೧-೧೦).

[ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕುರುಡು (< ಕುರುಡು)]

ಮುಂಗುಟು 'ಮುಂಗುಟು' ನೋ.

ಮುಂಗೂದಲ್, ಮುಂಗೂದಲು (ನಾ). = ಮುಂಗುರುಳ್: ಕೋಪದಂ ಬಂದಡು ಒಡಿದು ಮುಂಗೂದಲಂ ಪೊಯ್ತು (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೩). ಮುಂಗೂದಲು: ಮಳದಲ್ಲಿ ಆದ ಮುಂಜಯ ದಿನ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದ ಮುಂಗೂದಲು ಬೆಳೆಯಲು ಮೂರುತಿಗಳು ಬೇಕಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೨೩).

[ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕೂದಲ್ (< ಕೂಂದಲ್)]

ಮುಂಗೂದಲು 'ಮುಂಗೂದಲ್' ನೋ.

ಮುಂಗೂಲಿ (ನಾ). ಮುಂದೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ: ನಾನೇನೋ ಮುಂಗೂಲಿಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸೇನಾಪತಿಯೂ ಸೇನೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಓರುವ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩೩). [ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕೂಲಿ]

ಮುಂಗೂಲೆಯ (ನಾ). ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗುಂಪು: ಮುಂದಿರುವ ಸಮೂಹ: ಆರ್ತಾರೋಪ್ಯಭೂಮಿಯ ಮುಂಗೂಲೆಯಿಂದ ನಾಯಕರೊಳಗೂ ದುರ್ಜನರ ಕೊಟುವೆಯ ಒಡಗೂಳಿಯಿಂದ ವೀರವರವರು (ಕಾಶ್ಯ. ೦೦-೩೩). [ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಗೂಲಿಯ]

ಮುಂಗೂಡು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದುಗೂಡುವಂತೆ ಮಾಡು: ದಿಕ್ಕು ತೋರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು: ಮುಂಗೂಡುವುದು ಲಕ್ಷ್ಯ ಪಾತಿಯುಗಳಾಗುವ ದೇಶ ತೊಟ್ಟು ತೋರುಗು ನೀನಂದಿರುವ ಪಯಿಲಿ ಬೇಳೆದಡೆ ಮಾಣಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೧೯): ಮನುಷ್ಯಾಥರ ಮುಂಗೂಡಿದ ಕಾರ್ಮಿಕವನು ಸ್ಥಿರಿಯಂ ದುಯು ಪನಿತಯ ಮುಂದರಿದಿರಿದೇಶವೆವ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೩-೩೦): ಪಶುಪತಿ ಮುಂಗೂಟ್ಟು ಆರ ತ್ರಿಪುರವನಾಗಿ ಮುಖತಿ ಮುಂಗೂಡುವಂದದಲಿ ಮುಂದೇವನ ಪಡೆ ನಡೆವುದು (ಕಾಶ್ಯ. ೦೩-೩೦). [ಮುಂಗು + - ಗೂಡು]

ಮುಂಗಡು, ಮುಂಗಡು (ಕ್ರಿ). (ಮುಂದಿನ) ದಿಕ್ಕು ತೋರಿಸಿ ದಿರು: ದಿಗ್ವಿಮುಗೂಳ್ಳು: ವೈರಿ ಮುಂಗಟ್ಟುರ ಚಂಡವರ್ಷ ನರಪಂ ಪದಗೊಂಡನೀವಕೋಪದಿಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೩): ಹುಟ್ಟಿದುದು ಮೊದಲದವೆ ಕಡೆ ಮುಂಗಟ್ಟು ದುವ್ಯತ್ತಿಯಲಿ ಪೂರ್ವ ಬಟ್ಟಿಯಂತ ಹದಂದಲಾಯಿ ನೀ ಕನುಕೋಗಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೧೯): ಬಿಡು ಬಿಡಲಿ ಸಹದೇವ ಯನ್ನದು ನುಡಿಗೆ ಮಾಣುತ್ತಿರುವ ಕೊಡು ಮುಂಗಡದೆ ಮುಂದೆ ನೀವನ ಕಂಡಿಂತೆ ಮರಳುಕರೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೩-೨೦). ಮುಂಗಡು: ಧಾರಣೀತಿಲಕನೊಲ್ಲು ಚಿತ್ರಮುದ್ರಾಪನವನ್ನಿಗೆ ತಂದು ತೋಡಿದಂತ ಬಲಿವೆಯ:ಕೆಯನ್ನ ನೆನತುಂಗೆನೆ ಮುಂಗಡುತಿರ್ವಳಾಣಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೩-೩೩). [ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕಡು]

ಮುಂಗಡೆ (ಕ್ರಿ). ಮುಖ ಮುಂದಾಗುವಂತೆ ಬೀಳು: ಮುಖವಡಿಯಾಗಿ ಬೀಳು: ಮೊಡಗಡೆವಾನೆಗಳು ಫಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಡದವಗ್ಗದ ತುರಗದಳ ಮೈಗಡದಲಿ ಮುಂಗಡದು [ಕಾಶ್ಯ. ಮುಂಕೂಂಡು]ಹೂರಂತು ಕೂದ ಪಾಯದಳ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೩-೩೦). [ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕಡೆ]

ಮುಂಗಡದು (ಕ್ರಿ). (ಮೈಯನ್ನೂ) ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚು: ನಮಸ್ಕರಿಸು (?): ಅಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ ಮೈಮುಗಿದದ್ದು ಮೈಬಿಟ್ಟಂತದು ಮುಂಗಡಲು ನೆಲೆ ಕಟ್ಟಿದುದು (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೦೩೯).

[ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕಡಲು (< ಕಡಲು)]

ಮುಂಗಯ್, ಮುಂಗಯ್, ಮುಂಗೈ (ನಾ). ೧. ಕೈಯ ಮುಂಭಾಗ: ಮುಂಕಟ್ಟು: "ಪ್ರಕೋಪವೆಂಬುದು ಮುಂಗೈಯ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೩೩): ಮಹೇಂದ್ರವತ್ಸನಂಬರನಾಕನ ಮುಂಗೈ [ಕಾಶ್ಯ. ಗ್ರಿಯರ್ ಧಾತ್ರವಾಪನನ ದೋಧನಿ ಚಕ್ರವಾಣಿಯ ಮಿಂಡನೆ ಪಟ್ಟಿದಾಗ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೧೯): ಅಂತು ಬೃಹದಳೆಯಾಗಿ ಗಾಂಡೀವವ್ಯಾಧಾತ ದೋಳಂದ್ರೋಲಂಗಳನವೊಡಂತಿರ್ದರದು ಮುಂಗೈಯ ಕರ್ಪಂ ತೀವೆ

ತೊಟ್ಟು ಬಳೆಗರ್ ಮಹನಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೩೩ ೩): ಕನಕವಳಯಮಂ ಮಂಗಯ್ಯೋ [ಕಾಶ್ಯ. ಗ್ರಿಯರ್] ಸಂಗರಿಯಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೩): ೨. ಕೈಯ ಮೇಲುಭಾಗ: ಹಸ್ತದ ಮೇಲುಭಾಗ: (೧). ೩. (ಮನೆ ಅಥವಾ ಹಳ್ಳಿಯ) ಮುಂಭಾಗ: ಎದುರುಭಾಗ: (೧). ಮುಂಗಯ್: ೧. ಕಯ್ ಮುಂಗಯ್ ಮೊಗಂ. . . ಕಾಲದಿಯಂದಿಂತಿ ವನರ್ಜ ಪೊದುವನೆ ತತ್ಪಜ್ಜನಂಧಾಕುರಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೩೩): ಮುಂಗಯ್ಯಂ ಒಡಿದೂತ್ತಿ ಕೈಯ ಕರವಾಳ್ ಬೀಟುರ್ವನಂ ವೀರಂಗೆ ದೋರ್ಭಂಗಂ ಮಾಡುವನೆನಂಫೈಬಲನೋ ರಾಮಾನುಜಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೨೩): ಕನ್ನಡ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ . . . ಮರ ಗಿಡು ಬಳ್ಳಿ ಪುಟ್ಟು ದರ್ಜ ಪತ್ತಿ ಮಿಗಂಗಳ್ ಮುಂಗಯ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩ ಕ್ಷಯ). ಮುಂಗೈ: ೧. "ಪ್ರಕೋಪವೆಂಬ ಮುಂಗೈ ನಾಮಮೈಯ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩-೩): ಕಂಕಣದಂತೆ ಮುಂಗೈಯಂ ಪತ್ತಿ ಕೊಟೆವರ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೩): ಟೋಕಮನುಜುಗು ನಿಂಫೇದಿಮತಂ ಮೊಳಕ್ಕೆ ಮುಂಗೈಗಳನಾದಿಮತಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೩-೨೯). ೨. ಅಂಗಯ್ಯಲಾದುವ ಗಿರಿ ಮುಂಗೈಯ [ಕಾಶ್ಯ. ಗಡ್ಡು]ಮೇಲಾಗ ಗಿರಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೦೩-೩): ಕಾವನ ಮುಂಗೈಯ ಗಿರಿ ಯಂತೆ ನುಡಿದುಟ್ ಕಾವನ ಬಿಲ್ಕೋಲ ಒಡಿದು ಕಾವನ ರಥವಾಚಿ ಭಂಜನ ದಂತೆ ಕೈಗಾವ ಪಾಮರಿಯೊಟ್ಟಿದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೨-೩೩): ಕಡಿದು ಮುಂಗೈಯ ಕೋಪವೊಪದಲಿ ವಿಳ ಜಡಿದು ಖಂಡಯವ ಚಿಮ್ಮಿದನು (ಕಾಶ್ಯ. ೦೩-೩೩). [ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕಯ್]

ಮುಂಗೈಯರಲ್ (ನಾ). ಮುಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವ ಬಾಣ (?): "ಮುಂಗೈಯಲ್ಲಿ ತೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಕಂಕಣ" (೧): ಬರಲ್ . . . ನರಲುಂ ಮುಂಗೈಯರಲುಂ [ಕಾಶ್ಯ. ಮುಂಗೈಯರಲುಂ] ರಾಂಕಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೩). [ಮುಂಗೈಯ + ರಲ್]

ಮುಂಗೈಲ (ನಾ). ಮುಂದೆ ಮಾಡುವೆಕಾದ ಕೆಲಸ: ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯ: ಹರನಿಂದ ಹತನಾದ ಕಂತು ರುಕ್ಕಿಯು ಸುತನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮುಂಗೈಲಕ್ಕೆ ಬಯಲಾದ ಕತೆಯ ಬಿತ್ತರಿಸಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೨).

[ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕೆಲಸ]

ಮುಂಗೈಲಕಾಣ (ನಾ). ಪ್ರಧಾನನಾದ ಗುತ್ತಿಗೆದಾರ: ಗೋಣ ಕೊಯ್ದುನ ಕಾಮಾಣಿ ಮುಂಗೈಲಕಾಣನು ಮೊಳಗಿದನು ಫಡ ಕೀಣ ದಿನ್ನೇಕನುತ ಕೈದೋಣುಕು ಫಟಿಕ್ಕೋಮ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೯-೨೩).

[ಮುಂಗು (< ಮುನ್) + ಕೇಣಾಣ (< ಕೇಣಾಣ)]

ಮುಂಗೈ 'ಮುಂಗಯ್' ನೋ.

ಮುಂಗೈಗಳಣ 'ಮುಂಗೈಗಳಣ' ನೋ.

ಮುಂಗೈಕಸುವು (ನಾ). ಮುಂಗೈಯ ಬಲ. - ಶಕ್ತಿ. - ಸಾಮರ್ಥ್ಯ: ರೂಪಚಂದನವೋ ಮುಂಗೈಕಸುವಿನ ಮನುಷ್ಯನಿದ್ದರೂ ನೀತಿಯ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಆ ರಾಮಾಂಹನು ಆತನ ಗುರುವಾಗುತ್ತಿದ್ದ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩): ಕಂಪು ಹಾಲಂ ಮೊಸರು . . . ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಕನಕನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಲಗೆ. ಒಂದು ಮುಂಗೈಕಸುವಿನಿಂದ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸುರಿಮಯೋ ಆಗುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೯).

[ಮುಂಗೈ (< ಮುಂಗಯ್) + ಕಸುವು (< ಕಸು)]

ಮುಂಗೈಗಳಣ, ಮುಂಗೈಗಳಣ (ನಾ). ಕೈಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಕಂಕಣ: ಮುಂಗೈಗಳಣ ಕಾಲದಿವೆ ಕನ್ನಡಿಯೊಳಿ ತರಿಸು ಪ್ರತಾಪವಾಚಿಯನೆಂದು ಬಿನ್ನೈದನು ನಮನಗುತ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೯). ಮುಂಗೈಗಳಣ: ಮುಂಗೈಗಳಣ ಕನ್ನಡಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದವೆ ಧರೆಯೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩-೨೦).

[ಮುಂಗೈ (< ಮುಂಗಯ್) + ಕಣ]

ಮಂಗಳಗೋಳ (ಕ್ರ). ತೋಳನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಳ್ಳು. - ಹಿಂದಿಮೆಕೊಳ್ಳು : ತಿರುತಿ ಗಾಲಿಮ ತೆಗೆದು ಮಂಗಳಗೋಳು ನಡೆನಡೆದು ಅರಿವಲವನೆ ಮಂಗಳ ಕೆಡೆಮದು ತುರಗವಜ್ಜಿಜವವಾದಿಭಕತಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೩೩). [ಮಂಗಳ (< ಮಂಗಳಯ್) + ಕೋಳ್]

ಮಂಗಳಗೋಳಸು (ಕ್ರ). = ಮಂಗಳಗೋಳ : ಕಳಲಿ ರಣದಲಿ ಕಡದ ರಕ್ತಸಲಗಿಯಿರುವ ಕೊಂಡು ಮಂಗಳಗೋಳು ಯಜ್ಞದ ವೀರಭವನ ರಣಕಿ ಗುರುವಾದ (ಕೊಂಡ. ೭-೬-೪೦). [ಮಂಗಳಗೋಳ + ಸು]

ಮಂಗಳನಿಗಳ (ನಾ). ಮಂಗಳಿಗೆ ಧರಿಸುವ ಸರಪಳಿಯಂಥ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ : ಮಂಗಳನಿಗಳವನು ತಿರುಹುತ್ತ ನೂನಗುತೆದ ನಭಿಮನ್ನು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೪೯).

[ಮಂಗಳ (< ಮಂಗಳಯ್) + ನಿಗಳ (= ನಿಗಳ)]

ಮಂಗಳಮುರಾರಿ, ಮಂಗಳಯ್ಯಮುರಿ, ಮಂಗಳಯ್ಯಮುರಿ (ನಾ). ಮಂಗಳಯ್ಯದ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಂಕಣ : ಹಗಲುಬೀದಿವಟಿಯ ವಡೆಯು ಬಗೆಗತಿಯಮಾದ ಸಿಂಹಲಕ್ಷ್ಮಪತಾಕಂ ಮೃಗಧರ ವಂಕಿ [ಯಾ] ಪೆಡೆಯು ಬಗೆಯದೆ ಮಂಗಳಮುರಾರಿಯಂಬುದನಿತ್ತಂ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦-೦೦೪) ; ಕೆನ್ನ ಕಾಮನ ರಕ್ಷಿ ಬೆನ್ನ ಭೀಮನ ರಕ್ಷಿ ಮಂಗಳ ಮುರಾರಿ ರಕ್ಷಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೦೬) ; ಗಂಡುಕೆಚ್ಚಿ ಪಾಕಿ ಪೀತಾಂಬರವಟ್ಟು . . . ಕಣಕಂಡಲ, ರತ್ನಹಾರ, ಮಂಗಳಮುರಾರಿಗಳಿಂದ ಲಲಿತ ಸಾಲಂಕೃತಳಾದಳು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೦೩).

ಮಂಗಳಯ್ಯಮುರಿ : ಮಂಗಳಯ್ಯ ಮುರಿ ಹಸ್ತಸರ ಸರವಣಿ . . . ಮಂಗಳಯ್ಯ ಮುರಿನ ಸರಗಣ ಸುಂಗರಿಸಿದಾ ನೋಡೆ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩೯-೪೬). ಮಂಗಳಯ್ಯಮುರಿ : ಮಂಗಳಯ್ಯ ಮುರಿ ಮುರಾರಿಯ ಸುವಳ ಹೊನ್ನಾಗುರ ತೋಳ ವಾಪೂಯ ಶೃಂಗಾರದ ನಾಯಕಬಾಲ ಬಹಳದೊಂಗಿನೊಳ್ಳಿತ್ತಂದಾದಾಗ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩೬ ೪೪).

[< ಕೆಲಸ : ಮಂಗಳಯ್ಯಮುರಾರಿ, ಮಂಗಳಮುರಾರಿ, ಮಂಗಳ ಮುರಾರಿ, ಮಂಗಳಮುರಾರಿ]

ಮಂಗಳಯ್ಯಮುರಿ 'ಮಂಗಳಮುರಾರಿ' ನೋ. ಮಂಗಳವಲ (ನಾ). ಮಂಗಳಯ್ಯ ಬಲ. - ಶಕ್ತಿ : ದೋರ್ವಲಪುಂ ಪೊಟ್ಟು ಮಂಗಳವಲಮುಂ ಒರಿದಾದುದ್ದನಿನ್ನಾರ್ ಕೊಲ್ಲರ್ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೪೭). [ಮಂಗಳ (< ಮಂಗಳಯ್) + ಬಲ]

ಮಂಗಳಹೊಡೆ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲುಗಾರರು ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗವು ಕೈಗೆ ತಗಲಿ ಮಂಗಳಹೊಡೆ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೦೦೦) ದಿಯ ಬುದಿದನುಕಾಲಿವ ಘಟಿಯ ಬೆನ್ನಲವ ಬತ್ತಲಕಿಗಳಲ್ಲದಿತ್ತು ಬಿತ್ತಾಳುಭಯನೇನೆಯಲಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೪-೦೦). 'ಕೆಯೊಡೆ' ಪರಾ. [ಮಂಗಳ (< ಮಂಗಳಯ್) + ಹೊಡೆ (< ಘೊಡೆ)]

ಮಂಗಳೊರಲ (ನಾ). ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಮಂಭಾಗ : ಕೊರಳ ಮುಂದಿನ ಭಾಗ : ಉರದೊಳ್ ಘಣ . . . ಮಂಗಳೊರಲೊಳ್ ಕಣಿ ಮಣಿ ಬಿಂಬಿದ ದೊರಕೊಳಿ ಮೃದನದಿಗೆ ಪಂಗಡೆನಿಗಿದನಾಗಳ್ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೪೯). [ಮಂಗಳ (< ಮಂಗಳಯ್) + ಕೊರಲ]

ಮಂಗಳೋ, ಮಂಗಳೋ, ಮಂಗಳೋ (ಕ್ರ). ೧. ಎದುರಿಗೆ ಬರು : ಮುಂದೆ ಬರು, - ನಿಲ್ಲು : (೨). ೨. ಮುಂದೆ ಹೋಗು : ಮುಂದೆ ಸಾಗು : ಮುಂದೆ ಚಲಿಸು : ಭಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೊಂ [ಕಂಠ್ಯಾ. ಕೊಂ] ಡು ಮುಳುಗಿ ತೇಲ್ತು ವವನೀಕ್ಷಣಯ್ಯಪಯ್ಯತ್ತರ ದ್ವಯಂ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೪-೦೦೦). ೩. ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗು : ಧಾವಿಸು : ಆ ಮಹಾಚಲಪತಿಯ ರಮಣೀಯಂಗಳಮಾವತಾರಮೂರ್ತಿಗಳ ಮುಂಗೊ ಲ್ಲಾಯದಿಂ ಪರಿದು ಕೆಡೆದುಮೆಂಬಂತೆ ದೆಸೆದನೆಗೆ ಪರಿದು ಕೋಡನೊಡ ಕೆಡೆವನೇಕದ್ವಿಪಂಕುಕಂಗಳಮುಂ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೩೩ ೪).

ಮಂಗಳೋಳ : ೧. ಮಂಕಜಮುಖಮಂತ್ರದೊಂದು ಸೋಪಾನದ ಮಂಗಳೊಡು ಮಂಕೆದರಕಿಯಲಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೩೩). ೨. ಮುಲಗು ತೇಳುತ ಕೆಚ್ಚಲಗಳ್ಳೊಳಿ ತೋರೆಯಲು ಮೋಹದಿಂದಾಳುಗಳ್ಳಯ ಯೆನುತ್ತ ಮಂಗಳೊಡುಪುರಲಾಗಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೩೩) ; ಧರ್ಮಸುತ ಮಂಗಳೊಡು ಲಣದಲಿ ಕಾದಿ ಗೆಲಿದಮ ಮುದ್ರಭೂಪತಿಯ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೩೩೩) ; ಮುರಿಮುರಿದುಪಿಯಾ ತಳದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೊಡು ಪರಿದಳು ತುಂಗಚಳ್ಳಂಗೆ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೩೩). ೪. ಮಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಂದು : ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು : ಧೇನುಗಳ ಮಂಗಳೊಡು ಒರ್ವ ಶಿವ್ಯ ಸಮೂಹಗಳಮುಂ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೦೭-೩) ; ತಲೆಮಗಳ ಕಾಳ್ಳು ನೀ ಚವಿ ನಿಖಳಭೂಪತಿಯ ಸ್ಥಗರ ಮಂಗಳೊಡು ಕರಗದಿನಾಥ ಚಂದ್ರನ ನೋಡೆ ಪೋವಂತೆ ನೆಲೆನಲೆಗಡದಳಾ ಕುಮರಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩೭-೩೦). ೫. ಪ್ರಾರಂಭಿಸು : ತೊಡೆಗು : ಮೊದಲುಮಾಡು : ಗಿರಿದುರ್ಗಸಂಘ ಮೊನೆಯ ಮಂಗಳೊಡು ಪಟ್ಟರ ಗುಣಂ ಮೈಗಡೆ ಹೀರದಾಸನ ಸವ್ವಾಹ ಸುಭಸಾಮದಿ ಸಮಸ್ತಪ್ರಶ್ನಸಹಿತಂ (೨೪೨೨. ೩೭-೩೮. ೩೦ ೦೪ ; 1024) ; ನಾಕನಿಯರು ತಂದ ಜಯವೇ ಸಾಕು ಸೋಲುವರಲ್ಲ ನೀವಿರೇಕೆ ನಟ ಮಂಗಳೊಡುರಿದನು ನಗುತ ಕಲಿಪಾರ್ಥ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩೭-೪೩) ; ಮಂಗಳೊಡ ಮಹಾವ್ರತಮಂ ಪೂಜಿಸಿದ ತೀವ್ರಪ್ರಯತ್ನಕೊಂದಿನಿಪುಂ ಚಿತ್ರಮನು ಎಜಗಡ . . . ಸಾಧುಸಮಿತಿಗಿಸಮತೆಯೊಳಿಗುವನು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦-೩).

೬. ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿ : ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿ : ವಿಧವು ಕೈಮಿಗೆ ಬಾಹುರಂಗಸಹಿತಂ ಪ್ರಸ್ತಾನಮೂ ಮಾಡಿ . . . ವಿವರ್ಧದೇವಪ್ರಮಂ ಕೊಡತುಪ್ಪಾಹದಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೪೪). ೭. ಸ್ವೀಕರಿಸು : ಪಡೆ : ಸುಗ್ಗಿಯ ಪುಗೊಳ ಮಂಗಳೊಡುಗ್ಗಿಯನುಪ್ಪ ವಿದಂಕೆ ಮೊನಮಸುಬಿದೇಂ ಬಗ್ಗಿಸಿದುಪೂ ಕೋಗಲಿಗಲ್ ಮೊಗ್ಗಪ್ಪ ವಿಯೋಗಿಯಂ ಪುಗರ್ ಪುಗರಿಸುತುಂ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೪೯೩). ೮. ಎದು ರಿಸು : ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ವೈರಿಪ್ರಾತಮನು ಮಂಗಳೊಡು ಹೊಯ್ದನು ಹೊಳೆವ ಬಿಡುಗದಲಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೪೬) ; ಕೋದಂಡದ ಭೀಮಯ ನೀತಿ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷ ರಾವಣನ ಒಂಕುಮೂಡಿ ಮಂಗಳೊಡನು ಖೀರ ಚಕ್ರಿಯನು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೪). ೯. ಅತಿಕ್ರಮಿಸು : ಮೀರು : ಬಾಲರವಿಕೋಟಪ್ರಭೆಯೊಳೊಡು ಮಂಗಳೊಡು ಬಾಲನ ಘನತೇಜಮಂವಿಯ ಮೇಲೆ ಪರ್ವಲು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೩೦). ೧೦. ಆತುರ ಪಡು : ತಪಕಿಸು : ಉತ್ಸಾಹಿಸು : ಸೋಗುವಡೆ ರಣಿಯು ಸೊಡ್ಡದಗಲ ದೊಳಪೊಕ್ಕಿಂ ಪುಗಲು ಕಣ ಮುಗಿದದಂ ಕೈಕೊಂಡು ಮಂಗಳೊಡದೆ ನಲವು ಮಿಕ್ಕು ಮಿಗೆ ಮದಿಗೊಡೊಲಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೪೩-೦೩) ; ತುಂಗ ಖೀರಗಳಲಿ ದಿಂಡುರಿದುಹುತ್ತಿರಲದಳ್ಳಾ ಗಂಡುಗಲಿ ತಾಂಬರನೃಪನು ಮಂಗಳೊಡು ಹೊಗುಕ್ಕಿರಲು ತುಂಗದ ಪಾರ್ವವಾಯವನು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೦೪) ; ತೆಂಕೆ ನಾವೆಯು ತಿದ್ದ ಸವಮಗಿದಾಗಿ ತಂದೆಂ ಬಪ್ಪರಾರಿದಂ ಮಂಗಳೊಡು ಪಡೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುತಿವುದು ಗಗನಾಂಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯೊಟ್ಟು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೪೬-೦೭).

ಮಂಗಳೊಳು : ೧. ತೊಲಿಗಿರ್ದ ಕಾರುಲು ಮೇಲಾಲ ಲವಿಗೊಡಲಿ ಮಹಾರಥರು ಮಂಗಳೊಳಲಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೪). ೧೦. ವಿಗಡೆಯರ್ಗದಂ ಕಾಳಿಗಕಿ ಮಂಗಳೊಳುತಿರ್ದರು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೬-೩). ೧೧. ಆಕ್ರಮಿಸು : ಮುತ್ತು : ಕವಿ : ಅರಿಸ್ತದನವ ಮಂಗಳೊಳು ದತಕಂಠ ಧನುವಿನೊಳಕಸುತ ಸೀತಾಸ್ತವನು ಭಾರಾಂಕನೃಗುವನುರ ಸೇನೆಯನುತ್ಪಲೆತಂದ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩೩-೪) ; ಒರಿದಾದ ಚತುರಂಗದ ಪದ ಹತಿಯಲಿ ಮುಂದೇಳ್ಳ ಕೆಂದೊಳ್ಳಿಗಾಗ ತಣಿಸುಂಡಲವ ಮುಂಬದಿದು ಮಂಗಳೊಳುತಂದು ಕಿರಣದೇಳಿಯ ತಗ್ಗಿಸಿತು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೭-೩೪).

[ಮಂಗಳ (< ಮಂಗಳಯ್) + ಕೋಳ್]

ಮಂಗಳೋಳು : ೧. ಮಂಕಜಮುಖಮಂತ್ರದೊಂದು ಸೋಪಾನದ ಮಂಗಳೊಡು ಮಂಕೆದರಕಿಯಲಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೩೩). ೨. ಮುಲಗು ತೇಳುತ ಕೆಚ್ಚಲಗಳ್ಳೊಳಿ ತೋರೆಯಲು ಮೋಹದಿಂದಾಳುಗಳ್ಳಯ ಯೆನುತ್ತ ಮಂಗಳೊಡು ಪುರಲಾಗಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೩೩) ; ಧರ್ಮಸುತ ಮಂಗಳೊಡು ಲಣದಲಿ ಕಾದಿ ಗೆಲಿದಮ ಮುದ್ರಭೂಪತಿಯ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೩೩೩) ; ಮುರಿಮುರಿದುಪಿಯಾ ತಳದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೊಡು ಪರಿದಳು ತುಂಗಚಳ್ಳಂಗೆ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೩೩). ೪. ಮಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಂದು : ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು : ಧೇನುಗಳ ಮಂಗಳೊಡು ಒರ್ವ ಶಿವ್ಯ ಸಮೂಹಗಳಮುಂ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೦೭-೩) ; ತಲೆಮಗಳ ಕಾಳ್ಳು ನೀ ಚವಿ ನಿಖಳಭೂಪತಿಯ ಸ್ಥಗರ ಮಂಗಳೊಡು ಕರಗದಿನಾಥ ಚಂದ್ರನ ನೋಡೆ ಪೋವಂತೆ ನೆಲೆನಲೆಗಡದಳಾ ಕುಮರಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩೭-೩೦). ೫. ಪ್ರಾರಂಭಿಸು : ತೊಡೆಗು : ಮೊದಲುಮಾಡು : ಗಿರಿದುರ್ಗಸಂಘ ಮೊನೆಯ ಮಂಗಳೊಡು ಪಟ್ಟರ ಗುಣಂ ಮೈಗಡೆ ಹೀರದಾಸನ ಸವ್ವಾಹ ಸುಭಸಾಮದಿ ಸಮಸ್ತಪ್ರಶ್ನಸಹಿತಂ (೨೪೨೨. ೩೭-೩೮. ೩೦ ೦೪ ; 1024) ; ನಾಕನಿಯರು ತಂದ ಜಯವೇ ಸಾಕು ಸೋಲುವರಲ್ಲ ನೀವಿರೇಕೆ ನಟ ಮಂಗಳೊಡುರಿದನು ನಗುತ ಕಲಿಪಾರ್ಥ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩೭-೪೩) ; ಮಂಗಳೊಡ ಮಹಾವ್ರತಮಂ ಪೂಜಿಸಿದ ತೀವ್ರಪ್ರಯತ್ನಕೊಂದಿನಿಪುಂ ಚಿತ್ರಮನು ಎಜಗಡ . . . ಸಾಧುಸಮಿತಿಗಿಸಮತೆಯೊಳಿಗುವನು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦-೩).

೬. ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿ : ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿ : ವಿಧವು ಕೈಮಿಗೆ ಬಾಹುರಂಗಸಹಿತಂ ಪ್ರಸ್ತಾನಮೂ ಮಾಡಿ . . . ವಿವರ್ಧದೇವಪ್ರಮಂ ಕೊಡತುಪ್ಪಾಹದಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೪೪). ೭. ಸ್ವೀಕರಿಸು : ಪಡೆ : ಸುಗ್ಗಿಯ ಪುಗೊಳ ಮಂಗಳೊಡುಗ್ಗಿಯನುಪ್ಪ ವಿದಂಕೆ ಮೊನಮಸುಬಿದೇಂ ಬಗ್ಗಿಸಿದುಪೂ ಕೋಗಲಿಗಲ್ ಮೊಗ್ಗಪ್ಪ ವಿಯೋಗಿಯಂ ಪುಗರ್ ಪುಗರಿಸುತುಂ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೪೯೩). ೮. ಎದು ರಿಸು : ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ವೈರಿಪ್ರಾತಮನು ಮಂಗಳೊಡು ಹೊಯ್ದನು ಹೊಳೆವ ಬಿಡುಗದಲಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೪೬) ; ಕೋದಂಡದ ಭೀಮಯ ನೀತಿ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷ ರಾವಣನ ಒಂಕುಮೂಡಿ ಮಂಗಳೊಡನು ಖೀರ ಚಕ್ರಿಯನು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೬-೪). ೯. ಅತಿಕ್ರಮಿಸು : ಮೀರು : ಬಾಲರವಿಕೋಟಪ್ರಭೆಯೊಳೊಡು ಮಂಗಳೊಡು ಬಾಲನ ಘನತೇಜಮಂವಿಯ ಮೇಲೆ ಪರ್ವಲು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೩೦). ೧೦. ಆತುರ ಪಡು : ತಪಕಿಸು : ಉತ್ಸಾಹಿಸು : ಸೋಗುವಡೆ ರಣಿಯು ಸೊಡ್ಡದಗಲ ದೊಳಪೊಕ್ಕಿಂ ಪುಗಲು ಕಣ ಮುಗಿದದಂ ಕೈಕೊಂಡು ಮಂಗಳೊಡದೆ ನಲವು ಮಿಕ್ಕು ಮಿಗೆ ಮದಿಗೊಡೊಲಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೪೩-೦೩) ; ತುಂಗ ಖೀರಗಳಲಿ ದಿಂಡುರಿದುಹುತ್ತಿರಲದಳ್ಳಾ ಗಂಡುಗಲಿ ತಾಂಬರನೃಪನು ಮಂಗಳೊಡು ಹೊಗುಕ್ಕಿರಲು ತುಂಗದ ಪಾರ್ವವಾಯವನು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೦೪) ; ತೆಂಕೆ ನಾವೆಯು ತಿದ್ದ ಸವಮಗಿದಾಗಿ ತಂದೆಂ ಬಪ್ಪರಾರಿದಂ ಮಂಗಳೊಡು ಪಡೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುತಿವುದು ಗಗನಾಂಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯೊಟ್ಟು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೪೬-೦೭).

ಮಂಗಳೊಳು : ೧. ತೊಲಿಗಿರ್ದ ಕಾರುಲು ಮೇಲಾಲ ಲವಿಗೊಡಲಿ ಮಹಾರಥರು ಮಂಗಳೊಳಲಿ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩-೪). ೧೦. ವಿಗಡೆಯರ್ಗದಂ ಕಾಳಿಗಕಿ ಮಂಗಳೊಳುತಿರ್ದರು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೬-೩). ೧೧. ಆಕ್ರಮಿಸು : ಮುತ್ತು : ಕವಿ : ಅರಿಸ್ತದನವ ಮಂಗಳೊಳು ದತಕಂಠ ಧನುವಿನೊಳಕಸುತ ಸೀತಾಸ್ತವನು ಭಾರಾಂಕನೃಗುವನುರ ಸೇನೆಯನುತ್ಪಲೆತಂದ (ಕಂಠ್ಯಾ. ೩೩-೪) ; ಒರಿದಾದ ಚತುರಂಗದ ಪದ ಹತಿಯಲಿ ಮುಂದೇಳ್ಳ ಕೆಂದೊಳ್ಳಿಗಾಗ ತಣಿಸುಂಡಲವ ಮುಂಬದಿದು ಮಂಗಳೊಳುತಂದು ಕಿರಣದೇಳಿಯ ತಗ್ಗಿಸಿತು (ಕಂಠ್ಯಾ. ೦೭-೩೪).

[ಮಂಗಳ (< ಮಂಗಳಯ್) + ಕೋಳ್]

[illegible]

ಮಂಗಳೋಣಿ (ನಾ). ಕಟ್ಟಡದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಠಡಿ .
 ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ಸೋತುದುವಿನಾನೊಮ್ಮಾ ಮಾತ್ರ ಮಂಗಳೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ
 ನ್ನದಾರಗೊಂಡರ (ಕೃಷ್ಣ. ೩) ; ಕುಮ್ಮಕ್ಕೋಣಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸು
 ವುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಇರುವ ಚಿಕ್ಕಕೋಣಿಯೇ ಅಂತರಂಗ, ಇದನ್ನು ಮಂಗಳೋಣಿ
 (ಅಂತರಂಗವೆ) ಎನ್ನಬಹುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩. ೧೦೨).

[ಪ್ರಮುಖ, (<ಮುನ್ಸಾ,) + ಕೋಣ, (<ಕೋಣ್)]

ಮುಂಗೋಡ (ನಾ). ಬಹಳ ಬೇಗನೆ ಓಡುವ ಸಿಕ್ಕು ; ಶೀಘ್ರಗೋಪ :
 ಬೇಗ ಮುಂಗೋಡನೊಳಗಿಮ್ಮ ಸುಭಯಕುತವಲ್ಲ (ಶಾಕು-೧-೨೨) ;
 ಕೀಳುಕಾಕ್ಷಗಡಿ ಮುಂಗೋಪ[ಪಾಪಾ. ಮುಕ್ಕೋಪ]ಸುಭವಮಾಯಾ
 (ಕೀಳುಕಾ. ೩-೨-೨೩) : ನಮ್ಮ ಪಾಯಿಗೆ ತುಂಬಾ ಮುಂಗೋಪಾಂತ ಅದ್ದೇ
 ಆಗ್ನಿ : ಅತಿಮಾನ್ಯವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪). [ಮುಂತ್ಯ (& ಮುನ್ತ್ಯ) + ಕೋಪ]

ಮುಂಗೋಲಿ (ನಾ). ಬಹಳ ಬೇಗನೆ ಕೋಮಗೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವ
 ದವನು : ಕೊಡಲೆ ಸಿಟ್ಟಿಗಳಿರುವವನು : ಒಂದೆ ನಿನ್ನು ಮುಂಗೋಲಿ
 ಯಾಗಿ ಒಲಬೊಲಬಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದ (ಮೂಲ. ೨೫) : ಬಹಳ ಮುಂಗೋಲಿ
 ಗಳು, ಮಡುಗುಸ್ತು ಭಾವದವರು (೨೫. ೩೫). [ಮುಂಗೋಲಿ + ಅಳಿ,
 ಮುಂಗೋಲಿ. ಮುಂಗೋಲಿ (ನಾ). ೧. ತಕ್ಕಡಿಯ ತೊಲೆಯು
 ಹೆಚ್ಚು ತೂಕದಿಂದ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಬಾಗಿರುವುದು : (೩).
 ಮುಂಗೋಲಿ : ೨. ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟಿನ ತೂಕಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ
 ತೂಗುವ ತೂಕ : ಅದನ್ನು ದಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮುಂಗೋಲಾಗಿ ತೂಗಿ
 ಕೊಟ್ಟನು (೩೫). [ಮುಂಗೋಲಿ + ಕೋಲಿ,]

10 ಮುರಗೋಲರು 'ಮುರಗೋಲ' ನೋ.

ಮುಂಗೋಲ್ (ನಾ). ಸೈನ್ಯದ ಮುಂಭಾಗ, — ಮುಂದಾಗಿದೆ :
ಮುಂಗೋಲಿ : ಮಿಲಿಟರಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕತರಂಗ ಶಿಬಿರವು ಮೂವರ್
ಮಕ್ಕಳು... ಪನ್ಸೂವರ್ ತಮ್ಮಂದಿರಾದಿರಿಸು ನೆಲನದಿರ ಮುಂಗೋ
ಲಿಲ್ ನಡೆಯ (ಪಂಪಾ. ೯-೫೫ ಪ) ; ಜನಕ ಕನಕರವರ್ ಎದೆಯಗುವ
ನೇಜಿ ಮುಂಗೋಲಿಲ್ (ಪಂಪಾ. ೮೫) ನಡೆಯ (ಪಂಪಾ. ೯-೫೫ ಪ) ;
ಅರಾತಿಗುವಮಕ್ಕಳಕ್ಕೆ ಲಿಂಗನವ ವಸಕದಿಂ ಸಿಂಗದ ಜಂಗುಳಿಯಂತೆ
ಮುಂಗೋಲಿಲ್ ಕಡಂಗವನಯ ನಾಯಕರ್ . . . ಕೈವಿಜವುದಿಂ
(ಪಂಪಾ. ೯-೫೫ ಪ).

30 [ಮುಂ (\leftarrow ಮುನ್) + ಕೋಶ. / ತೆಲು. ಮುಲೋಲು = ಮೊದಲನೆಯ]

ಮುಂಗೋಳಿ (ನಾ). ಮುಂಬಾವದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಕೋಳಿ : ನಸುಕಿನಲ್ಲಿ
ಕೊಡುವ ಕೋಳಿ : ಶವ ಶಿವೆಯರಿಗಿರುವ ವಿವರವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ
ಮುಂಗೋಳಿಗಳ ಕೊಡು (ಪುಟ. ೨-೨೦) : ಬಾವಿವಿಳಿದುಬಂದಿದ್ದ ನಮ
ಪ್ರಮೋದನದ ಮುಂಗೋಳಿ (ಗೊರಖಾ. ೨೦-೨೨) : ಮುಂಗೋಳಿ
ಕೊಡುವ ಮೂರು ಕೆಂಪೆಯಾಳವು (ಪುಟ. ೨).

$$[\text{ಮುಖ}_1 (<\text{ಮುಖ}_2) + \text{ಕೋಳ}_1 (<\text{ಕೋಳ}_2)]$$

ಮೂಲಕ (ನಾ). ನಾಯಕ; ಮುಖಂಡ : ಬಿಲ್ಲಾರರ ಮುಖಂಡನು
ಸಿಂಹದಿಂ ಬಾರ | (ಪ್ರ. ೨-೩೪). [ಮುಖ್ಯ, + -೨]

ಮುಂಜಾಬು (ಕೃ). ೧. ಮುಂಜಾಬುಕ್ಕೆ ಜಾಬು ; ಮುಂದಾಗದ
ನೀಡು : ಹಗಲ ಮೇಲಿಂದ ಹಿಂದಾಗನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರಿಸಿ. ಕರೋಲಿಮಿಯ
ತೊಡೆಯ ಕಡೆಗೆ ಅವನನ್ನು ಮುಂಜಾಬುದನು (ಕೃ. ೨. ೨೩) : ಮುಂಜಾಬುದ
ಅವನ ಕೈಯನ್ನು ಕೂಗುವವಳಂತೆ ನಟಿಸಿ. ಕೈ ಕುಲುಕಿದೆಯೆ . . . ಹಿರುಹಿರು
ನಡೆವಳು (ಕೃ. ೨. ೨೨). ೨. ಮುಂಜಾಬುಕ್ಕೆ ಜಾಬಿಕೊಳ್ಳು ;
ಮುಂದಾಗದೇ ನೀಡಿಕೊಳ್ಳು : ಮುಂಜಾಬು ಹಗಲಿರುವ . . .
ಚುರುಕುಮಂದಿಯನ್ನೊಬ್ಬ ಮಕ್ಕೊಂದಂ ಕುದುರೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು.

ಪುರುಷ್ವರ್ತುನು (ಪುರುಷ. ೫.೬). ಪುರುಷ (ಪುರುಷ) + ವರ್ತುನು

ಮಂಚಿಕ. ಮಂಚಿತ್ತು (೮). ಮೊದಲೇ : ಮಂಚಿಯೇ : ಪೂರ್ವ
ಭಾವಿಯಾಗಿ : ಎಲ್ಲವೂ ಸೇವಾ ಸ್ವಯಂ ಕಂಡಾ ಕಲಹ ಮಂಚಿಕ[ಪಾಣಿ. ತು]
ಕಂಡನ್ನದ ಗಲಭಿಕಾಕರು ಭಾನುದಾದಿದರಣಕಸಗಕದರಿ (ಕೂರಣ. ೨-೩-೨೯);
ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನವು ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವ
ಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಂಚಿಕವಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಇದ್ದಿತ್ತು
(೫೫೫. ೦); ಕೃತಿಯ ಮಂಚಿಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಥಾಸಾರದಲ್ಲಿ ಮನ್ವ
ಪಾತ್ರ, ಸ್ವಪ್ನವೇಷಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನೇ ಚಿಲುವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು
(೯೦೦೫. ಪುಟ೬). ಮಂಚಿತ್ತು : ಗುಲ್ಮವ್ಯಾಧಿಸ್ಥನಿಗೆ ಮಂಚಿತ್ತಾಗಿ
ಸ್ವಪ್ನವಿಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ನಾಡಗಳು ಸ್ಥೂಲವಾದ ಬಳಕೆ ವಾಯುವ್ಯ
ಪಂದವವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧. ೨೯). p ಇದೇ ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಮಂದಿತ'

ಕಥಿತ. ವಿದಿತ. ಪೂಜಿತ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ರೂಪು
ಗೊಂಡಿರುವ ಶಬ್ದ. [\leq ಮಂಜುಷು]

ಮಂಜುಷು 'ಮಂಜುಷು' ನೋ.

ಮಂಜುಷು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದುವರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು; ನಡೆಸು : ಪಂಚ
ವಕ್ರಗಳನ್ನು ಪಂಚು ಮೆತ್ಕರ ಸಂಚಲತವ ನೆಹಿ ಸುಟ್ಟ ಕಂಚನಾದ್ರಿಗೆ
ಬೇಗ ಮಂಜುಷು ಜಂಗಮಾಂಧನಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕರ (ಕೋಶ. ೧-೬) :
ನಮ್ಮ ಕಡೆಯಿಂದಲೇ ಶರಾರತ್ತು ನಡುವರು ಎಂತ ಕಂಡಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ.
ನಾಪ್ತಿ ಈ ಮೇರೆ ತಿಳಿದು, ಈಗ ಅವರು ಮಂಜುಷುದಾಗ್ಯೂ. ಅದರ ಮೇಲೆ
ಮಂಜುಷುಬರಿದು (ಕೋಶ. ೭೩). [ಮಂಜುಷು + ಇಂಟು]

ಮಂಜುಷು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂದೆ ಹೋಗು; ಮುಂದುವರಿ; ಮುಂದಕ್ಕೆ
ಚಲಿಸು : "ಮಂಜುಷು ಅಗ್ರಗಮನೇ (ಮುಂದರಿ)" (ಕುಪಾ) :
ಶುಚಿಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ದಹಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು
ಕಲ್ಪನಾಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮಂಜುಷುವೆಂಬಂತೆ ಕುಮಾರಿನಿಗೊಂದೊಂದು ಗಟ್ಟಿ
ಗಳೆಲ್ಲ (ಕೋಶ. ೭೭೩) : ಸಾಟಿ ಹಿಂಚಿತು ಮಂಜುಷುವನು ತಲೆ
ಕಳೆದೊಳಗೆ ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣಾದಂತೆ ಬಿದ್ದು ಕೆಳಗೆ (ಕೋಶ. ೭೭.
೧೦೪-೭) : ಮಂಜುಷು ಒಂಚದರ್ಶನಗಳೊಳಿಂಚರದಂಚರಮಾಗದಂಚಿ

ಮಂಜುಷು (ಕ್ರಿ). ೨. ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಹೋಗು;
ಮೊದಲು ಹೋಗು; ಮುಂದಾಗು : ರಥದಿಂದ ಮಂಜುಷು ಮನೋ
ರಥ ಮನೋರಥದಿನತ್ತಲದು ಮಂಜುಷು ಬೃಹದ್ಭವಂತು ಭವಂತಜನ
ರಥವ ಮನೋರಥವ ಬೇಗಮೊದಲಿದುದಾಗಳ್ (ಕೋಶ. ೧೨-೭೦) :
ಜಾಲತುದಿಂದಲೆಯಂ ವಿನಯೋಲ್ಲಂಘನಮಾದುದಿಲ್ಲ ಮರಣಕ್ಕಿನ್ನಿಂದ ನೀಂ
ಮಂಜುಷುಯ್ (ಕೋಶ. ೭೭೩) : ಮುಪ್ಪರ ರಥವ ಮರಣಜು ಮರಣಕ್ಕೆ
ರಥ ಮಂಜುಷುವೊ ಮನ ಮಂಜುಷುವೊ ಎಂದ (ಕೋಶ. ೧೨-೭೦).
೩. ಮೊದಲಿನದಾಗು; ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗು : ನನಮೊದಲು
ಬಂದುವೆಮಾಡುವುದಾದ ಮಂಜುಷು ಬಂದ ಪೂವಿನ ಪೂರ್ವಗೊಂಡ
ರೂಪದವು (ಕೋಶ. ೭-೧೨೩) : ಬರಿದುಗಳ ಸುಯ್ಯಲೊಡನೆಯೆ
ಪ್ರಿಯವು ದಮನಗಳಾದುವವರವರ ಪರಸ್ಪರಿತರಗೊಡನೆ ಕಂಡಿದು
ವಿರುಳ್ಳಳಂ ಮಂಜುಷು (ಕೋಶ. ೭೭೩) ಬಂದ ಜಳದಾಗಮದೋ (ಕೋಶ. ೭.
೧೦೨) : ಮೋಗಲು ನುಡಿ ಹಿಂಚಿ ಮಂಜುಷು ಜೀವಂ ನೆಗದು ತಾಗಿ ನಮ
ನಿತ್ತಿಯಂ ಬಿಗಿದು ಜಾಹಗಡೆಗದು ಮೇಗಡದರ್ ಗಗನಕ್ಕೆ ದಂಡಾಯಮಾನ
ದಂಯಾಗಿ ನೆಗಿಯಲ್ (ಕೋಶ. ೭-೭೬). ೪. ಮುನ್ನಾಗು :
ಭಾವಿಸು : ಮಂಜುಷುವೊಳ್ಳೆಯಂತು ಮಂಜುಷು ಸಿದ್ಧಿಲಂತೆಗಾಗಿ
ವಜ್ರಪ್ರಾಣಾಂಕುಷಾದವೊಲುಚ್ಚಳಿಸುಜಿ ತಂ ಚಕ್ರದೆ ಪೂರ್ವಾರಂದು
ವಜ್ರತರಕೂರರ್ (ಕೋಶ. ೭-೧೦೩) : ಕಣ್ಣ ಕೆಂಪಿನ ವಿಷಮುರ್ದಗದ
ಕರ್ಣಾನುಜರು ಮನಗಿ ಮಂಜುಷುವ ಮೋಪರವನಡದಾಯ್ದು ತಡುವಿದರು
(ಕೋಶ. ೭. ೧೦-೭೨) : ಪಾಮಗಳನ್ನು ಮುನ್ನೀಡಿ. ಪ್ರೇಮಾರಿಂಗನಕ್ಕೆ
ಮಂಜುಷುವನು (ಕೋಶ. ೧೦-೨೪). ೫. ಮಂಜುಷು ಒಂದಾಗು : ಮುಂದಾಗಿ
ಉಂಟಾಗು, - ಸಂಭವಿಸು : ಅಂತು ಮಂಜುಷು ಕಾರ ಕಾಮಗಳಿಂಕೆ
ಶರವರ್ಷಮಯಮಾಗಿ ದೆಸೆಯಲ್ಲವಂ ಪರ್ಜರ್ಷ ದಮಿಕಾರಿಯಲ್ಲರವಂ
ಕಂಡಂ (ಕೋಶ. ೭-೧೩ ೫) : ಭೃಗುವೇಬುದಿನಕ್ಕೆ ಮಿಸುಗುಮೆನೆ ಮುಟ್ಟಿ
ಕೊಂಡುದಿಲ್ಲ ಮೇಗೂ ಮುಟ್ಟಿಗಳ್ ಭೃಗುವೇಬು ದಿವಸದೊಳ್ ಮೂಡುಗು
ಮೆನೆ ಮುಟ್ಟಿ ಮಂಜುಷುಕೊಡೊಡೊಳ್ಳಿತು (ಕೋಶ. ೧೦-೧೪೪).

೬. ಮಿಗಿಲಾಗು; ಮೇಲುಗೈಯಾಗು : ಇಂಚಿತು ಪೂವಿನ ಜಲದ
ಕಳಿಂಚಿನ ಜಲವರದ ವಾಘ್ಯಂಜು ಪದದೊಳ್ ಮಂಜುಷು ಒಂಚದ ಜಲದ
ವಿರಿಂಚಿದು ಕಯ್ಯಿಡವೊಲಾದುವಾ ನಾಡೂರ್ಗಲ್ (ಕೋಶ. ೭-೭೦) :
ಪಂಚನಳೆಲ್ಲದಿಂದ ಮಂಜುಷುವೆಂದೆ ಸ್ವಪಂಚಾಲಯದ ಏಕತಾಂಜನ

ಸಿಂಹಾಸನದೊಳ್ ಸಂಚರಿಸಿದ ಸಲಸಿದರ್ ವಿಚಿತ್ರಾಕೃತಿಯಂ (ಕೋಶ. ೭೦೦) :
ದಮಜ ಮಂಜುಷು ಮಂಜುಷು ಹಿಂಚಿದ ಮಂಜುಷು ಮಂಜುಷು ದಮಜ ಹಿಂಚಿದ
ಸೆನಲು ದೈವದಲಸುರ ಹಿಂಚಿದ ಮಂಜುಷು ಮಂಜುಷುವನು (ಕೋಶ. ೭೭-೭೦).

೭. ವೇಗವಾಗು : ತೀವ್ರಗೊಳ್ಳು : ಸೀತೆಗೆ ವೈಮಾನಸರ ಮುತ್ಯಾದೆ
ಯರನೇಪೊಲ್ಗೆ ಕಾಣ್ಕೊನೋ ಎಂಬೊಂದು ತವಕರಿಂ ನಡೆ ಮಂಜುಷುದು
(ಕೋಶ. ೭೭-೦). ೮. ಮಾರು; ಅತಿಕ್ರಮಿಸು; ದಾಟು : ಮಂಜುಷು
ಅಯ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮವ ಮಂಜುಷು ಅಯ್ಯ ಸಾರೋಕ್ಯ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಸಾರೋಕ್ಯ
ಸಾಯಂಜ್ಯವದಮಯ ಮಂಜುಷು ಅಯ್ಯ (ಕೋಶ. ೧೪-೧೪೪) : ಸಂಚರಿಸು
ತಿರ ಮಿಕ್ಕು ಮಿಕ್ಕು ತಮ್ಮಲ್ಲರಂ ಮಂಜುಷು ಜವನ ಭಕ್ತಿ ಬಂದಿದಿದೆಯಲ್
ಕರಿಂ (ಕೋಶ. ೭-೩೦) : ಮುಂಚುವುದು ಕೈ ಮನವ ಕೈಮೆಯ ಸಂಚವನು ಮನ
ಮಂಜುಷುವುದು (ಕೋಶ. ೭. ೨೭-೦೦). ೯. ಆವರಿಸು; ವ್ಯಾಪಿಸು : ಮನಮಂ
ತವಂ ಮಂಜುಷು ತನು ರೋಮಾಂಚನಮನೊಂದೆ ಕಾಂಚಿದಮು ಮೆಲ್ಲನೆ
ನೀವಿ ಜಗುಲಿ ತತ್ಕಾಮಿನಿಯಾರಿಂಗೊಡವ್ಯುಟೋರ್ವದವನಂ (ಕೋಶ. ೭-
೧೦೩) : ಸರಸಿಜಾಯತದಂದವನು ಮೋಪರಿಸಿ ಮುಂಚುವ ಪರಿಮಳವ
ನಂದರಿಸಿ ಬೀಜತ ಬಂದು ಹೊಕ್ಕಳು ರಾಜಮಂದಿರದ (ಕೋಶ. ೧-೨೭).
೧೦. ಹೊರಹೊಮ್ಮು; ಹೊರಸೂಸು : ಉಕ್ಕು : ಗುರುಪ್ರಾಂವನ
ನಿಷ್ಕಳಿರವಚು ಮಂಜುಷು ಹರುಣಾಂಬುವನ್ನ ಮಗದ ಮರಿನಂ
ದೊಳಿಯ ಪರಿಶುದ್ಧನಾದೆನಿದು ಸತ್ಯಂ (ಕೋಶ. ೭-೧೪) : ಇನ್ನಿದಕೆ
ಮೆರಂಗಿಡುವ ಕಲೆ ಒಂದು ಉಂಟೇ ? ಸೀತಗು ಇನ್ನಿನಾದರೂ ಮಂಜುಷು
ಒಪುದೇ ? (ಕೋಶ. ೭. ೨) : ಮಂಜುಷು ಕುಡುಗೋಲ ಸೆಳೆದೊಡನೆಯೆ
ಬಿಳ್ಳ ಮಂಜುಷುದು ಕೆನ್ನೆತ್ತರೊತ್ತರದಿ ಸಿದ್ಧಿ (ಕೋಶ. ೧೭೦-೨೭೭).
೧೧. ಮುಗಿ : ಮುಕ್ತಾಯವಾಗು : ಮಾತು ಮಂಜುಷು ಮುನ್ನಲೆಮ್ಮ
ವಿನ್ನಿತಕೆಯೊಳಾ ಮುಗಿ ಪಂದಿಸಿ ಭೂತಪತಿಯ ಶರಾಸನದ ಕಡೆನೋಡು
... ನಡೆವನು (ಕೋಶ. ೧-೨೭-೭೦).

[ಮಂಜುಷು (< ಮಂಜುಷು) + ಚು./ಚಿಲು. ಮಂಜುಷು]

ಮಂಜುಷು (ನಾ). ೧. ಮೊದಲು; ಮುಂದು : ಎನ್ನ ಸುಖ ದುಃಖಕ್ಕೆ
ಮುಯ್ಯಂತು ನೀ ಮಂಜುಷು ನಂ ಹಿಂಚಾಗಿ ಇದ್ದ ಮತ್ತೆ ಎನಗೆ ಬಂದ
ಉಬ್ಬುಸವಾವುದು (ಕೋಶ. II. ೭೭೩-೧೦೦೭) : ಅಂಗ ನೆನಹೇ ಹಿಂಚಾಗಿ
ಲಿಂಗ ನೆನಹೇ ಮಂಜುಷುಪ್ಪದಯ್ಯ ಅಂಗವಿದಯಂಗಳೇ ಹಿಂಚಾಗಿ ಲಿಂಗ
ವಿಷಯಂಗಳೇ ಮಂಜುಷು ಇದ್ದವಯ್ಯ (ಕೋಶ. ೭೭-೨೭೭). ೨. ಹಿಂದಿ
ನದು; ಮಂಜುಷಿನದು; ಮೊದಲಿನದು : ತಕ್ಕ ಮಾನವೆ ಪಂಚ
ಪೂದರು ರೂಪವ್ಯಗಳಂತ ಸೊರಗದೆ ಮಿಕ್ಕ ಮಂಜುಷುಗಿಂತ ಮೈಳಮಾಗಿ
ಬೆಳೆದಿಡುದು (ಕೋಶ. ೨-೨೪) : ಈ ದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಈಗ ಮಂಜುಷುಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು
ತಾಪ್ತು ಬರುತ್ತದೆ (ಕೋಶ. ೭-೧೭೪).

[ಮಂಜುಷು (< ಮಂಜುಷು) + ಚು.]

ಮಂಜುಷುಗು (ನಾ). ಮಂಜುಷುದಲ್ಲದುವ ಕುಚ್ಚು : ಚಿಲುಪಿನ ಒರೆ
ದುಣುಟು ಮಂಜುಷುಗಿಣು ನಲವೆತ್ತು ಸಿಂಗಾರವಾದ (ಕೋಶ. ೧೪-೧೦೪).

[ಮಂಜುಷು (< ಮಂಜುಷು) + ಚುಂಟು]

ಮಂಜುಷು (ಅ). ಮೊದಲೇ; ಮಂಜುಷಿಯೇ; ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ;
ನನಗೆ ಆರೋಗ್ಯವೆಂದು ಪಡೆದೊಡವಕ್ಕೆ ಮಂಜುಷುಬಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವವನ
ಪ್ರಸಾದವ ಕೊಂಬೆ (ಕೋಶ. ೨೦೦-೭); ನೀನು ಬಲ್ಲದೆ ಮಂಜುಷುಬಾಗಿ
[ಕೋಶ. ಚಿಟಾಗಿ] ಮವಾನರೇದ್ರನ ಮಾನ್ಯ ಮಾರ್ಗದ ಮಾನಿಯು
ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಕೊಡು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಸಿದ್ಧ (ಕೋಶ. ೭-೭೭೭).
೨ ಇದು 'ಅಂತುಟು', 'ಎಂತುಟು' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ
ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ಶಬ್ದ. [\leq ಮಂಜುಷು]

ಮಂಜುಷು 'ಮಂಜುಷು' ನೋ.

ಮುಂಜೂರಿ, ಮುಂಜೂರಿ (ನಾ). ೧. ಸೇನೆಯ ಮುಂಭಾಗ : ದಂಡಿನ ಅಗ್ರಭಾಗ : ಕರಕರಿದಾಗ ಮನ್ನೆಯ ಮಂಡಲಿಕರ ದುರಗಲಿ ನಾಯಕರುಗಳ ನೆಲೆ ಮುಂಜೂರಿಯ ಜಗಳ ನೆಲೆಮಾಡಿ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಬಿಡುಗಡೆ (೪೩೩. ೧೫-೧೬); ಮುಂಜೂರಿಯ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಲವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅದನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಕೋಲಾಪಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸುವನು (೪೩೩. ೧೦೯). ಮುಂಜೂರಿ : ೧. ಬೀರನ ನುಡಿದ ಮೂವರ ಮಕ್ಕಳ ಕೇಳಿ ಮಾರ ಮನ್ನಣೆಗೈದನವರ ಪ್ರೀತಿ ಮುಂಜೂರಿಯಿಂದಿಟ್ಟು ವಿಸ್ತಾರದ ತರಳ್ ಮುಂದೆಗೆ (ಮೂಕತ. ೬-೨೨); ಕರ್ಣನು ಆ ಏಟುಗಳನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಸೈನ್ಯದ ಮುಂಜೂರಿಯಿಂದ ಓದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟನು (೪೩೩. ೨೦೯). ೨. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಸೈನ್ಯದ ತುಕ್ಕಡಿ; ಅಗ್ರ ಗಾಮಿ ದಳ : ನಿಲದತಿವೇಗದೊ ಸ್ವಪ ಬಂದು ತನ್ನ ಮುಂದೆಲವ ಬೇಡಂ ವಡಗಂಡು ತಳುವದ ಮುಂಜೂರಿಯುಟ್ಟಿ ಲಾಭಯದೊಳು ಕಲಹ ಗಂಟಿ ಕೈತು (ಮೂಕತ. ೬-೨೨); ಕರಗಿ ಅನುಚರರೊಡನೆ ಶಾ ಬಹು ಬಲಪೂಜೆದಿ ಪುಟ್ಟಿದಡೆಗಳಿಗೆ ಬರುವರ ಕಂಡು ಮುಂಜೂರಿಯನು ಕಳುಹಿದರು (ಮೂಕತ. ೩-೨೦). ೩. ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂದೆಗಡೆ : ಬೊಬ್ಬರಿಯ ವಿರಕ್ತನಿಯಿಂದ ತರುಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಮುಂಜೂರಿ ಉರಿ ಹೂಗರದ್ದು ಸುತ್ತಿ (ಮೂಕತ. ೬-೩); ಪೈದಿಗಳ ಮೇವಣಿಗೆ ಎಷ್ಟು ದೀರ್ಘವಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ, ಮುಂಜೂರಿಯ ಜನ ಕಣ್ಣುರಮಾನವವರೆಗೆ . . . ಬಂದಿಗಳು ನೋರಟರಲ್ಲಿ (ಪ್ರಕೃ. ೪೩೩); ದೇವಿಯನ್ನು ಹಿಂದೂತ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮುಂಜೂರಿಯಲ್ಲಿ ತಂದೆ (೪೩೩. ೬೨).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಜೂರಿ]

ಮುಂಜಿ (ಅ). ೧. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ : ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ : ಮುಂದೆ : ಅಪಂಚೂರ್ಣಿ ನಾ ಮುಂಜಿ ಇಹ. ತಾ ಮುಂಜಿ ಇಹನೆಂದು ಒಪ್ಪಿರಿ ಗೊಬ್ಬರು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಮುಂಜುವುದು (ಮೂಕತ. ೪). ೨. ಮುಂಜಿತ ವಾಗಿ : ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ : ತಪ್ಪಿಸುವುದು ತಪ್ಪಿಸುವುದು ಮುಂಜಿ ಎಜ್ಜೆಯು ಕೆಡ್ನೊಂದು ಕಟ್ಟಿಯಮುಂ (ಮೂಕತ. ೬-೨೦); ಮಾನಸಿಕ ಮುಂಜಿತವ ಹಸ್ತಮುಂ ವ್ಯಸ್ತಮುಂ ಪಾಪಾಪಪ್ರಸಕ್ತಿಯು ಘಾತಿಯುಂ ಪಾತಿಯುಂ ದೇವಾಕುರರೊಳಿಸಿದುದು (ನಿಜ. ೪೩೩-೪೩೪). ೩. ಹಿಂದೆ : ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ : ಮುಂಜಿ ಕನ್ನರರೇನೂವಂ ಹಿಂದೆ ಬುವರದನ ಹರಗವಂ ಪಂಚಮುವನರಿ ಪಡೆದು ಮೊದಲನು ಮೂಜಿದನದಯ್ಯ (ಮೂಕತ. ೩೩ ೩೩೩); ಕೈ ತುಂಬಾ ಹಣ ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಂಜಿ ಇತ್ತಂತೆ (ಮೂಕತ. ೧). [< ಮುಂಜಿ]

ಮುಂಜಿಕಡೆ (ನಾ). ಮುಂದೆಗಡೆ. ಮುಂಭಾಗ : ಇಷ್ಟಲ್ಲವಾ ಆ ಮನೆಯ ಮುಂಜಿಕಡೆ ಚಿತ್ರ (ಮೂಕತ. ೩೩). [ಮುಂಜಿ + ಕಡೆ]

ಮುಂಜು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿಕ್ಕ ನೇಗಿಲ ಕುಳ. ರೆಂಟೆಯ ಕುಳ : ಕೆಟ್ಟಿಗವ ಸಾಮಾನುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಜು, ಬಳಿ . . . ಕಂಡಗೋಲು ಮುಂಜಾದ ಯಾವತ್ತು ಸಾಮಾನುಗಳು ಹವನಗಿಯೂ ಮೊನೆಯಾಗಿಯೂ . . . ಇರಬೇಕು (೪೩೩. ೨೦); ಕಾದ ಕೆಟ್ಟಿಗ ಬದಿದು ಮುಂಜವ ಮಾಡಿ (ಮೂಕತ. ೧೦೯); ಪುರುಷರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮುಂಜು, ಹಾರಿ ಗುದ್ದಲಿ. ಸರಕಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ (ಮೂಕತ. ೩೦).

ಮುಂಜು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೊಂಡು : ನೋಡುಮುಲ್ಲು : ನೋಡುಮುಲ್ಲು : "ಶರ. ಮುಂಜು - ಇವರೂಂ ಮೊದ" (ಮೂಕತ. ೩೩-೩೪); ಮುಂಜು - ನೋಡು (ಮೂಕತ. ೧೦೯ ಕ್ರಿಯಾ). ೨. ನೋಡು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ (ಪ್ರಿವೃತ್ತಾಂಗಳ) ಉಡಿದಾರ : ಕಟಿಸೂತ್ರ. ೩. (ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುದುರೆ : "ನೇಲಿ ಹಸುರಲು ಮುಂಜನದು. . . ನಿರಾಧವ ಕುದುರೆ ಸೂಳೆನಕ್ಕು"

(ಮೂಕತ. ೩೩-೩೪).

[ಮಂ.]

ಮುಂಜುಕೇಶಿ (ನಾ). ವಿಷ್ಣುವಿನ ಒಂದು ಹೆಸರು : ಆ ಕೇಶಿಯಂ ಮುಂಜುಕೇಶಿ ಮಾರ್ಕೊಂಡು ಕರಮಂ ತೂಂತಿ ತವಾಸ್ತದೊಳ್ ಬಳಿಯಸಲಿ (ಮೂಕತ. ೩-೨೩). [ಮಂ. ಮುಂಜುಕೇಶಿನ್]

ಮುಂಜುಕೆಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಗೀಜಗ : "ಮುಂಜುಕಾಂ ಮು. ಮುಂಜುಕೆಯಂ ಗೀಜಗಮೆನಕ್ಕು" (ಮೂಕತ. ೩೩-೪). [ಮಂ.]

ಮುಂಜುಗಲಿ. ಮುಂಜುಗುಲಿ (ನಾ). ಮುನೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಜಗಲಿ. - ಮುಂದೆಗಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಟ್ಟಿ : ಕಂಡಿಸುವ ಪುಂಗೋಳಲ ನಡುಮನೆ ಮುಂಜುಗಲಿಯೊಳಗಿರಿಸುತ್ತವೆ ಮುಂಜುಗಲಿ ಒಡೆದರೆದು ಹೊರಳಿದ ಚಿತ್ರಲೀಲೆಯಲಿ (೪೩೩. ೩-೨೩). ಮುಂಜುಗುಲಿ : ಶಾಸ್ತ್ರವನು ನಕ್ಷತ್ರ ನೆರಿಗಟ್ಟುವನು ಮುಂಜುಗುಲಿಯೊಳಗೊಡುತ (ಕ್ರಿಶ್ಣೋ. ೪-೩೬). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಜುಲಿ]

ಮುಂಜುಗುಲಿ 'ಮುಂಜುಗಲಿ' ನೋ.

ಮುಂಜುರಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದೆ ಸರಿ : ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗು : ಮುಂದುವರಿ : ರಜನಿ ಮುಂಜುರಿಂದೆ ಹೊಂದಿದೊಡೆಯ್ಯನಾ ಪುರದ ರಾಶ್ರೀಚರತ್ಯಂ (ಪ್ರಕೃ. ೪೩೩-೪೩೪). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಜುರಿ (< ಸರಿ)]

ಮುಂಜವಿ 'ಮುಂಜಿ' ನೋ.

ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ (ನಾ). ಮೊದಲೇ ಮಹಿಸುವ ಎಚ್ಚರ : ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆ : ಅಯ್ಯೋ. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ಮಹಿಸಬೇಕು (ಮೂಕತ. ೧೦೩); ಸುದ್ದಿ ಹರಡಿದ ಎರಡುವಿನ ಮುಂಜಿತವಾಗಿ ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವಾಗ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ನಿದ್ರಾ ಪೂರೈಸಿ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ಮಹಿಸಿದರು (ಮೂಕತ. ೧೦೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಜಾಗ್ರತೆ]

ಮುಂಜಾನೆ (ನಾ). ೧. ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ : ದಿನದ ಮೊದಲಿನ ಯಾವು : ಮುಂಜಾನೆಯು ಮಳೆ ಅಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ನೆಲೆನಲ್ಲಿ (ಮೂಕತ. ೧೦೩); ಅಂಜಬೇಡ. ಮುಂಜಾನೆಗೆ ಅಡಬೇಡ (ಮೂಕತ. ೨). ಬೆಳಗ್ಗೆ : ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲ : ಅವರಲ್ಲಿ ಮದದಿ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಮುಂಜಾನೆಯ ಲಿಂಗಯ್ಯನ ಪುನೇ ಆಗಮಿಸಿದರು (ಮೂಕತ. ೪೩); ಆಗ ಮುಂಜಾನೆ ಎದ್ದು ನೀರನ್ನು ತರಲು ಪಕ್ಕದ ಬಾವಿಯ ಕಡೆಗೆ ಓರ್ವ ನಾರೀಮನೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು (ಮೂಕತ. ೩೬); ಮುಂಜಾನೆ ೧೦ ಗಂಟೆಗೆ ಊಟ ಮಾಡಿ ಹೋಗೋ (ಮೂಕತ. ೩೩). [< ಮುಂಜಾವ]

ಮುಂಜಾವ. ಮುಂಜಾವು (ನಾ). ೧. ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ : ದಿನದ ಮೊದಲಿನ ಯಾವು : ಮುಂಜಾವು ಮುಂದು ಜಾವದಲ್ಲಿದ್ದು ಲಿಂಗಯ್ಯನು ಮುಂಜು ಸುಪ್ರಭಾತದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರ ಮುಖದ ನೋಡುವುದು (ಮೂಕತ. ೪-೪೩೩-೪೩೪); ತರುಡಿಗೆ ಪುತ್ರಸಂತಾನ ಸಿದ್ಧಿಸಲಾಗಿ ದೊರೆದುದು ಸ್ವಪ್ನ ಮುಂಜಾವ ಕೆಂಜೆಡೆಗಳು ಸುರಿಪಲ್ಲಿನ ವದನವು ರಂಜಿತ ಕರ್ಣಕಂಡಲದಿ ಮುಂಜಾವದೊಳು ಬಂದು ನೀರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಅಂಜಬೇಡೆಂದೊತ್ತರನು (ಮೂಕತ. ೨-೩೩). ೨. ಬೆಳಗ್ಗೆ : ಪ್ರಾತಃಕಾಲ : ಸೂಳು ಮಿಗಲಕ್ಕಿಟ್ಟವುರನ್ನೊಪ್ಪಿತು ಮುಂಜಾವದಲಿ ಹೊಗಳಿ ಮೊಜಿದವು (ಮೂಕತ. ೪-೩೦); ಮುಂಜಾವ ಧಾರೆಯಾಯ್ತುರತು ಪಾವದೊಳಿಕ್ಕಿ ರಂಜಿಸಿ ನಿದ್ರಾ ಹಿಂಗಿದುದು ಹಿಂಜಾವ ದೊಳು ಮತ್ತೆ ಹೊಸಲಾಗಿದ್ದರು (ಮೂಕತ. ೪೦-೪೦೬); ಮುಂಜಾವದಿಗೆ ಸಂಜೆಗಾಗಲೇ ತಂಗೊಳು (ಮೂಕತ. ೩೩-೪೦). ಮುಂಜಾವು : ೧. ರಾಯನು ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿಯೆ ಎದ್ದು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು (೪೩೩. ೧೦). ೨. ಮುಂಜಾವಿನ ಪ್ರಾತರ್ಮಿಗಳನ್ನು ತಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಮೂಕತ. ೧೦); ಸಂಜೆ - ಮುಂಜಾವಿನ ಆಡುಗಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು ಮುಂಜಾವಿನಿಂದಾಗಿ, ಮೆಲ್ಲಾಡಿಸಿದ ಬಗೆಯ ಆನಂದೋತ್ಸವ

ಗಳಿಗೆ ಅವರು ಎರವಾಗಬೇಕೆನ್ನುತ್ತದೆ (ಕುಟು. ೧೫) : ಮಂಜುಕುಟುಂಬ
ಶ್ರೀಮಂತ ಅದೇ ಸಂಜೆಗೆ ದಂದ್ರ ಅನ್ನೋ ಹಾಗೆ ಅವನ ಸ್ತಿತಿ (ಗುಣ. ೨೬).

[ಮಂಜು (<ಮಂಜ್) + ಪಾವ]

ಮಂಜಾವು 'ಮಂಜಾವ' ನೋ.

ಮಂಜೆ, ಮಂಜವಿ, ಮಂಜವಿ, ಮಂಜೆವೆ, ಮಂಜೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು; ನೋಸಹುಲ್ಲು: 'ಮಂಜೆಹುಲ್ಲು' ಪರಾ. 'ಮಂಜ್' ಹೋ. ೨. (ನೋಡೆ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ) ಉಡಿದಾರ: ಕಟಿಸೂತ್ರ: ಸುಗಂಧೋ ಸಮದಕ್ಷಮಾಲಿಕೆ ಪುನ ಮಂಜು... ಬಂಗಜಬಾಳ ತಾವರೆಯ ಸೂತ್ರದೊಳಾದ ಜಪ್ಪ ವಿರು ಮುಕೂಲದ ಕೋವಣಂ ಕರವೊಡಂಬಡಿ ನೋಬರ್ಕಳನಾ ತಪ್ಪು ಮರುಳ್ಳಿದಂ (ಕಂಠ. ೬-೭); ಮಂಜು ಕಟ್ಟು ಗುಂಡಿಗೆ ಭೋಳಮಂಡ ಮನದಂದ ಮಿವೀಕ್ಷಣವಿಹೇತುವೇ (ಕಂಠ. ೯-೧೦); ಕೃಷ್ಣಕೃಷ್ಣಾಜನವು ವರಯಜ್ಞೋಪವೀತದ ದಂದ ಮಂಜಯನಾ ಪವಿತೋತ್ತಮನು ಕೂಡೆ ವಿಡವಲ್ಲಿಗುತದ (ಸಂಕ. ೧೦-೧೫). ೩. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಬಾಲಕನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಧರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಸಮಾರಂಭ: ಉಪನಯನ: ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶ: "ಮಂಜಯನಪನಯನಮುಕ್ತಂ" (ಕುಂಗಾ. ೬೩-೬೪); ವಿರಸವೆನಗು ಮಂಜೆಯೊಂಬುಡನೊರೆಯದಿರು (ಕುಟು. ೬-೭); ವಿಪ್ರನ ಸುತನ ಮಂಜಿಗೆ ತೀವಿದ್ಯಸಮಯಕ್ಕೆ ಮಾಡಿಸೆ (ಸಂಕ. ೨೦. ೫೫-೫೬); ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ ಕುವರರ ಮಂಜು ಸಂಪ್ರಮವಲ್ಲಾಸದಿಂ ರಾಜಸುವ ಮುನಿಗಳಾಶ್ರಮದ ಕಂಡು ಪ್ರಭು ಚೋದ್ಯವಾಂತಂ (ಪ್ರಭು. ೯-೧೫). ಮಂಜವಿ, ಮಂಜವಿ: ೩. ಈ ಮೂವರಿಗೂ ಮಂಜವಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುರುವಾಯಿತು (ಪ್ರ. ೩೩. ೨೨೩); ಅರೇಮರದ ಮಂಜವಿವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (ಕುಂಗಾ. ೨೦೩). ಮಂಜೆವೆ: ೩. ಮಮವೆ-ಮಂಜವೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಣ್ಣೆ-ಫಲವನ್ನು ಅವರೇ ಶಿರಸಮಯ ದರು (ಪ್ರ. ೩೩. ೨೦); ಒಂಭತ್ತು ವರ್ಷ ನಡೆಯುವಾಗ ಜಗನ್ನಾಥಮುಕ್ತನು ಮಗನ ಮಂಜವೆ ಮಾಡಿದನು (ಗುಣ. ೨೦). ಮಂಜೆ: ೨. ಪುನ ಮಂಜೆ... ತನ್ನ ಪಾಂಡುರಾಕಾರದೊಳೊಪ್ಪ ನಾರಜನದೇನಿರುತ್ತಂದನೊ ನೇರದಾಡ್ದಿದಂ (ಕುಂಗಾ. ೧೦-೧೩). ೩. ತನಯರಿಗೆ ಮಂಜೆಯೊಗಲ್ಪ ಮೆದವುಳ್ಳಂ ಮಂಜಿಗಳಿಗೆ ಗೋವ ಧೂಪಿ ಕಸಂಕುಳಂ (ಪ್ರಭು. ೯-೧೫); ಇವನ ಮಂಜಯಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಹಾಕತೊಡಗಲು, ಬಸವನು... ಶಿವನ ಕೂರ್ತು ಬೇರೆ ಗುರುಮನ್ನು ನಾನು ನಂಬುವದಿಲ್ಲಂತಲೂ ಹೇಳಿ ದ್ದರಿಂದ ತಂದೆಯು ಅವನನ್ನು ಸುನಯ ಹೊರಗೆಅಟ್ಟಿದನು (ಕುಂಗಾ. ೨೦).

ಮಂಜೇಕುಣಿ, ಮಂಜವಿಮಣಿ = ಉಪನಯನವಾದ ಮಾಣಿ; ಮಟು: ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ: ಮಂಜೇಕುಣಿಯಾದ ನಿಮಾಯಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಹನರಲ್ಲರೂ 'ಬಾಲಗೋಪಾಲನೇ ಈತ' ಎಂದು ಕಣ್ಣುಂಟು ನೋಡಿ ಆನಂದಪಡುವರು (ಗುಣ. ೨೦); ಅವರಲ್ಲಿ ಮಂಜವಿಮಣಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಯಾರ ತಲೆಯ ಮೇಲೂ ಚಂಡಿಕೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ (ಕುಟು. ೬೩).

[<ಸಂ. ಮಂಜೆ: / ತಲೆ. ತಿಲು, ಮಂಜೆ]

ಮಂಜೇಕೆತ (ನಾ). = ಮಂಜೇಕೆತಿ: "ಎಷ್ಟು. ಕೃಷ್ಣ. ಕೇಮು, ಮಂಜೇಕೆತಿ:... ವನವನಾಳಿ. ಗದಾಧರ: -ಈ ಲಿಖಿ ನಾರಾಯಣನ ವೆಸರ್" (ಕುಟು. ೩-೨೨): "ಪರಿ ಕರಿ ವಿಷ್ಣು ನಾರಾಯಣಂ... ಮುಕುಂದಂ ಮಂಜೇಕೆತ[ಕುಟು. ೨]... ಗೋವಿಂದನಕೃಂ" (ಕುಟು. ೩-೧೬); ನವಸ್ತುಕಳಾಪವಾದ ಮದಾಳಿ ಶ್ರೇಣಿತಂ ಮಂಜೇಕೆತ. ವಕ್ರಾಂಬುಜಮೊದಿನಂ ಸೊಗಯಕುಂ ವಾಗ್ವೇದಾಧಿಕುಂ (ಕುಟು. ೩-೧೬). [೨] ಇದು 'ಮಂಜೇಕೆತಿ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಂಬಿತ

ಮಂಜುಕುಟುಂಬ (ಕ್ರಿ). ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡು: ಮಂಜಿಯನ್ನು ಮಾಡು: ಮಂಜುಕುಟುಂಬದನಾ ಕುವರಗೆ ಸೌಂದರೀಂದ್ರ (ಸಂಕ. ೧೬-೧೭). [ಮಂಜುಕುಟುಂಬ + ಇಸ್ಯಾ]

ಮಂಜುಕುಟುಂಬ (ಕ್ರಿ). ನೋಡೆಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಉಡಿದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟು: ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡು: ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಪ್ರಾಯ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಶಸ್ತದಿವಸವಾರನಕ್ಷತ್ರಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಂ ಮಾಡಿದ ಬಿಲಕ್ಕಿ (ಕುಟು. ೬೩-೨೦): ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದವನ ಪೂರಣಂ ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಮನದಿಂದತಾಯ್ಯಾಗಿ ನಿನಗಿವೇಕೆಯೊಂದಲಿ (ಕುಟು. ೩-೧೯). [ಮಂಜು + ಕಟ್ಟು]

ಮಂಜೆಬಂಧನಕ್ರಿಯೆ (ನಾ). ನೋಡೆಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಟಿಸೂತ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಾರಂಭ: ಉಪನಯನ: ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಪ್ರಾಯಮಾಡಿದ ಪ್ರಶಸ್ತದಿವಸವಾರ ನಕ್ಷತ್ರಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಮಂಜುಕುಟುಂಬಕ್ರಿಯೆಯಂ [ಕುಟು. ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗಳು] ಮಾಡಿದ ಬಿಲಕ್ಕಿ (ಕುಟು. ೬೩-೨೦).

[< ಸಂ. ಮಂಜುಬಂಧನಕ್ರಿಯಾ]

ಮಂಜವಿ 'ಮಂಜೆ' ನೋ.

ಮಂಜವೆ 'ಮಂಜೆ' ನೋ.

ಮಂಜೆಹುಲ್ಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು: ನೋಡೆಹುಲ್ಲು: ನೋಸಹುಲ್ಲು: ಮಂಜೆಹುಲ್ಲು, ಹೊಡಕೆಹುಲ್ಲು (ಪ್ರ. ೩೩. ೨೩-೨೩೩೩): ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಮಂಜೆಹುಲ್ಲಿನ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ತೆಗೆಯುವ ಹಾಗೆ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳ ದೇಯಿಂದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವನು (ಕುಟು. ೧೦).

[ಮಂಜು + ಹುಲ್ಲು (<ಪೂರ್)]

ಮಂಜುಕುಟುಂಬ (ನಾ). ಮುಂದಲೆಯ ಕೊವಲು: ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಶಿವೆ-ಮುಡಿ: ಮುಡಿಶಿವ ತುಲುಮಿ ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ನಡುವಣ ಶಿವಿಯು ಚಾರುಮಕುಟುಂಬ (ಗುಣ. ೩-೧೯); ಮೃತ್ಯು ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಹಿಡಿದಿಹು ದೆಂಬಂತೆ ಮಾಳ್ಕುರು ಸತ್ಯಾರ್ಥಗಳನು (ಕುಟು. ೧೬-೧೭).

[ಮಂಜು (<ಮಂಜ್) + ಜುಟ್ಟು]

ಮಂಜೂರ್, ಮಂಜೂರು (ನಾ). ೧. ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಭಾವಣೆ: ಮಂಜು-ಸೂರ್, ಮಂಜೂರ್ (ಕುಟು. ೩೩ ಕ್ರಿಯಾ); ಮಂಜೂರ್: ಮಂಜೆಕುಟುಂಬ; ತಕ್ಕೊಡರ್ (ಕುಟು. ೬೯ ಕ್ರಿಯಾ). ೨. ಭಾವಣೆಯ ಮಂಜುಕುಟುಂಬ: ಸಂಬಳಗೋಲಿ ಮಂಜೂರ್ಗಳಿಗೆ ಸಮಂತಿಟ್ಟು (ಕುಟು. ೧-೬-೧೩). ಮಂಜೂರು: ೨. ಮಂಜೂರು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹಿಂದೆ ಮನೆಯ ಸುಟ್ಟು ವಿರಂಜಿತ ಪರಮಸಿದ್ಧಿ ಗುಹೇಶ್ವರಲ್ಲಯನು (ಕುಟು. ೨೯-೧೩೯); ಗನ್ನದಿಂ ಬಜ್ಜಿಗೋಪಮಂ ಕಾಳ್ಕು ಲ್ಲಂಕಿಸಂತೆ ಮಂಜೂರ್ ಹುಟ್ಟುಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಶಿವಭಾಯನಂತೆ (ಕುಟು. ೩೩. ೧೩-೧೩).

[ಮಂಜು (<ಮಂಜ್) + ಸೂರ್]

ಮಂಜೂರಿ (ನಾ). (ರಾಜನ) ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರದ ಮಂಜುಕುಟುಂಬ ಕಟ್ಟಿರುವ ಚೂರಿ: ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರು ಧರಿಸುವ ಕಿರೀಟ, ಭುಜಕೀರ್ತಿ... ಕರ್ಣಕಂಡು. ಮಂಜೂರಿ ಮಂಜುಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಿರುವರು (ಕುಟು. ೬೩). [ಮಂಜು (<ಮಂಜ್) + ಚೂರಿ]

ಮಂಜೂರು 'ಮಂಜೂರ್' ನೋ.

ಮಂಜೆ 'ಮಂಜೆ' ನೋ.

ಮಂಜೇರಗು 'ಮಂಜೇಕುಟುಂಬ' ನೋ.

ಮಂಜೆಕುಟುಂಬ, ಮಂಜೇರಗು, ಮಂಜೆಕುಟುಂಬ (ನಾ). (ಸೀರೆಯ ಅಥವಾ ವಸ್ತ್ರದ) ಸೇರಗಿನ ತುದಿ- ಮಂಜುಕುಟುಂಬ- ಅಂಚು: ಮಂಜೂರ್;

(೨೦೪೩. ೧೦). ೫. ಅಥರ್ವವೇದದ ಒಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು : ಶ್ರೀರಂಧ್ರ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೆ . . . ಮುಂಡಲ ಮುಂಡಕವೆಂಬವು ಮೊದಲಾದವೇ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು (೨೦೪೩. ೫). * ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತು' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮುಂಡಕಲ್ (ನಾ) ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಕಾರ್ತಿಕಪೂರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಂ ಪೃತಾಮಹಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಮಹೋತ್ಸವಸಮಯೇ ಮುಂಡಾಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮಸ್ಥ ಪಲ್ಲಿಜಿಗ್ರಾಮಸ್ಥಕೆ . . . ರಾಜಮಾನೇನವತ್ತಾ (೨೦. ೫. ೬೩-೦೬. ೭೬೫ ೫). 'ಮುಂಡಿಕಲ್' ಪರಾ. [ಮುಂಡ + ಕಲ್]

ಮುಂಡಕಾಟ (ನಾ). ಮೋಟುಕೈಗಳುಳ್ಳವನು : ಮೋಟುಕೈಗಳೆಂದಾಗಲಿಕ್ಕಂತಂ . . . ಮುಂಡಕಾಟಾಃ ಮುಂಡಾಗಾಟಾಃ ದಸರಿ ದೇವನ ಬಳಿವಿದು ಸಾದರ್ಪ (೨೦೪೩. ೪೯-೦೫). [ಮುಂಡ + ಕಾಟ] ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತು (ನಾ). ಅಥರ್ವವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು : ೫ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪವಿತ್ರತ್ವಕ್ಕುಳ್ಳವನು ಯಾರು ಗ್ರಹಿಸುವರೋ ಅವರ ದೋಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭೇದಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ : ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತು ಅಥರ್ವವೇದದ ಐನೇಕವಾದಿಗೆ ಸೇರಿದೆ (೨೦೪೩. ೪೯).

[< ಸಂ. ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್]

ಮುಂಡಗಂಭ (ನಾ). ಮರದ ಕಾಂಡದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಂಬ : ಮರತೋರಣದ ಬಹಿರ್ಭಾಗದುದ್ಭವಪಾರ್ಶ್ವದೊಳಮೋಳವಡೆಯ ಸುರ ಕೋಂದ್ರಮನೆ ಕಟ್ಟಲ್ ನಟ್ಟ ಪಾರಿಜಾತದ ಮುಂಡಗಂಭಗಳಂ ಪೋಲ್ಪೊಪ್ಪಿ ಸಾಹಸೌಧಮೋ ನಜ್ಜಮೋಲಗಿಸುವ ಮಂಡಕಲ್ಯಾಣಂ ಗಳುಮಂ ಕಟ್ಟುವಾನೆಂಗಳಂಗಳಮಂ . . . ಮೋಡಿ (೨೦೪೩. ೬-೦೯ ೫).

[ಮುಂಡ + ಗಂಭ]

ಮುಂಡಗಲ್ಮ, ಮುಂಡಗಲ್ಮ, ಮುಂಡುಗಲ್ಮ, ಮೊಂಡಗಲ್ಮ, ಮೊಂಡುಗಲ್ಮ (ನಾ). ಎಲೆಗಳಲ್ಲದ, ದಟ್ಟವಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಮಗಿಡ : "ಮಹಾವೃಕ್ಷಃ ಸ್ನುಹಃ - ಈ ೨ ಮುಂಡಗಲ್ಮ" (೨೦೪೩. ೩೬-೪೯). ಮುಂಡಗಲ್ಮ : ಯವಕ್ಷಾರ, ಚಿತ್ರಮೂಲಂಗಳಂ ಮುಂಡಗಲ್ಮಹಾಲಿಂದರೆದು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಮೊಳಗೆ ಲೇಪವಂ ಮಾಡಿ ಕರಗಿ ಹೋಗುವುದು (೨೦೪೩. ೨೯೩) : ದೊಡ್ಡಬರದಲ್ಲಿ ಮೂರುವರ್ಷ ಮುಳ್ಳುಬಿಟ್ಟು . . . ಉಳುವುದಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿಟ್ಟದ ಮುಂಡಗಲ್ಮ ಎಳೆದು ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿದರೆಂತೆ (೨೦೪೩. ೦೯೨). ಮುಂಡುಗಲ್ಮ : "ಮುಂಡುಗಲ್ಮ ಸ್ನುಹಯೇನಕೃ" (ಕುಂಗುಣ. ೧೦-೩೯) : ಎಣ್ಣೆಯ ಹಾಲಿನ ಮುಂಡುಗಲ್ಮಯ ಕೊನರು, ಕೊನೋರೆಯ ಎಲೆ, ಹೋಗಿಯ ನಾರು ಇಪ್ಪನು ಅಡಿನ ಮೂತ್ರದಿಂದ ಅರೆದು ಲೇಪವಂ ಮಾಡಲು ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯ ಮೂಲ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು (೨೦೪೩. ೧. ೦೯೩). ಮೊಂಡಗಲ್ಮ : ಮೊಂಡಗಲ್ಮಮೊಗರು, ಕೊನೋರೆಯಲೆ, ಹೋಗಿನಾಯಿ, ಕಲ್ಮಹಾಲು ಸಹ ಅಡಿನ ಮೂತ್ರದಿಂದರೆದು ಲೇಪವಂ ಮಾಡಿ ಮೂಲ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು (೨೦೪೩. ೨೯೩). ಮೊಂಡುಗಲ್ಮ : ದೇವನ ಕೊರಡು ಗರಿಕೆ ಮೊಂಡುಗಲ್ಮ (೨೦೪೩. ೩೯-೩). [< ಮುಂಡ (೫ ← ಕಮಿ. ಮುಂಡಕರ್ವ = ಮುಳ್ಳು, ಮುಳ್ಳಿನ ಪೊದೆ) + ಕಲ್ಮ]

ಮುಂಡದೇವಿತ (ನಾ). (ಒಡೆಯನಿಗಾಗಿ) ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಮುಡಿಪಾಗಿಟ್ಟಿರುವ ಬಿಡುಕು (?) : ಬಿಟ್ಟದೇವ ಹೊಯ್ಯಕಸಾಹಸೆ ಬಾಸಯನ ಕರೆದೊಲೆಯ . . . ಮೇಲಾಳಿಪ್ಪರ ಕೊಂಡು ಕಾರಾಳಪ್ಪರನಿಟ್ಟಿದು ಮೋಳವಾಳಿಯ ನೆಹದ ಬಾಸಿ . . . ತನ್ನ ದೇವಿತವಂ ಮುಂಡದೇವಿತ ವಾಗಿ ನಿಲಿಸಿದ (೨೦೪೩. ೦೯೩೪-೦೫-೯ : ೧೧೧೭). [ಸಂ.]

ಮುಂಡನ (ನಾ). ೧. ತಲೆಯನ್ನು ಮೋಳಿಸುವಿಕೆ; ಕ್ಷೌರ : ವಪನ :

"ಕ್ಷೌರಂ ವಪನಂ ಮುಂಡನಮದಾಹಂ ಭದ್ರಾಕರಣಂ" (೨೦೪೩. ೦೯೪-೨೦); ಮುಂಡನ ಜಟಿ ಕೇರದರುಂಭಕ್ತಿಸುಜ್ಞಾನವಿಧಿಕಲ್ಪಿತಮು ಕಂಡರು ಪುರವಾಂಕನುತ್ಯಯ (೨೦೪೩. ೪-೨೦). ೨. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಸ್ಥಿಕಾರ ಮುಂತಾದ ಪವಿತ್ರಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆ ಗೊದಲನ್ನು ತೆಗೆಸುವ ಒಂದು ವಿಧಿ : ಚಕ್ರಧರನ ಮುಂಡನವಾಯಿತು. ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು (೨೦೪೩. ೬೩) ೩. ಗಂಡನನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತ್ರೀಯ ತಲೆಯನ್ನು ಬೋಳಿಸುವಿಕೆ, - ಮುಡಿಮಾಡುವಿಕೆ : ಮಗಳ ಮುಂಡನಕಾರ್ಯವು ಅವರಿಗೆ ಅವಳ ವೈದವ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿತ್ತು (೨೦೪೩. ೦೯೦).

ಮುಂಡನ ಮಾಡಿಸು = ೧. ಸಂನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕಾರ, ಉಪನಯನ ಮುಂತಾದ ವಿಧಿಗಳಿಗಾಗಿ ತಲೆಗೊದಲನ್ನು ತೆಗೆಸು : ತಲೆಯನ್ನು ಮುಂಡನ ಮಾಡಿಸು . . . ಮೂರುಜನ ಮುಗಕನ್ನೂ ಮೂರನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಕೂಡಿಹಾಕಿದರು (೨೦೪೩. ೧೧, ೩೬) : ಆ ಮಹಾಯೋಗಿಯು ತಲೆಯನ್ನು ಮುಂಡನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು . . . ವಿಘಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬೀ ಮೈಯಲ್ಲಿದ್ದನು (೨೦೪೩. ೪೬, ೨೦). ೨. ವೈದ್ಯಸೂಚಕವಾಗಿ ಹೆಂಗಸು ತಲೆಯನ್ನು ಬೋಳಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಮಡಿಯಾಗು : ಇವರಲ್ಲಿ ವಿಧವೆಯರು ಇತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಿಧವೆಯಂತೆ ಮುಂಡನ ಮಾಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ (೨೦೪೩. ೦೯೨). [ಸಂ.]

ಮುಂಡಪಾಪಾಣಿ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿಣ : ಉಕ್ಕು : "ಮುಂಡಾಯಸಂ - ಮುಂಡ ಪಾಪಾಣಿ" (೨೦೪೩. ೦೯೩). [ಸಂ.]

ಮುಂಡಮೊಟ್ಟೆ (ನಾ). (?) : ಅನಂದಿನಾ ಭವದಲ್ಲಿ ಹಸಿದಾನವಂ ಮಾಡಲೊಲ್ಲದೇ ಇವಳನ್ನ ಬದುಕಿ ದಡಲೆಂದು ಮುಂಡಮೊಟ್ಟೆಯವಿವೇಕ ತನಮಲ್ಲದೇ (೨೦೪೩. ೫-೨೦). [? + ಮೊಟ್ಟೆ]

ಮುಂಡಮೋಟು (ನಾ). ಗಂಡನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತಲೆಗೊದಲನ್ನು ತೆಗೆಸಿರುವವಳು; ಮಡಿಹೆಂಗಸು : ವಿಧವೆಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಲೆವರು ಅಗೌರವದಿಂದ ಮುಂಡಮೋಟು ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು (೨೦೪೩. ೩೬೩). [ರೇ. ೩ ಕಮಿ. ಮುಂಡಮೋಟು : ಮುಂಡಮೋಟು]

ಮುಂಡರಾಷ್ಟ್ರ (ನಾ). ಒಂದು ನಾಡಿನ ಹೆಸರು : ಧರ್ಮಯಾವ ಮಹಾರಾಜ (ಜಸ್ತ) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಗೋಪಮೃಗೋಪವನೇನ ಮುಗ್ಧ ರಾಷ್ಟ್ರೇ ಉರುವಪಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಾಮೇ ಯಕಾಃ(ಕಾ) ವಕ್ರವ್ಯಾ (೨೦೪೩. ೩೦-೦೬ : ೩೬೫ ೫೬). [ಸಂ.]

ಮುಂಡಲೋಹ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿಣ : ಉಕ್ಕು : "ಕೃಷ್ಣಲೋಹಂ - ಕಬ್ಬಿಣ. ಅಯಸ್ಕಾಂತ, ಮುಂಡಲೋಹ" (೨೦೪೩. ೩೬). [ಸಂ.]

ಮುಂಡಾ (ನಾ). ದ್ರಾವಿಡವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾರತದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಅವರ ಭಾಷೆ : ಆರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಮುನ್ನ ಇದ್ದ ಜನಾಂಗ ಮುಂಡಾಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದರ ಬಹುಮು (೨೦೪೩. ೨೬).

ಮುಂಡಾಟ (ನಾ). ಮುದ್ದಾಡುವಿಕೆ; ಪ್ರೀತಿಸುವಿಕೆ : ಲಕ್ಷ್ಮಿಗರೆಯು ವಿಕ್ತ : ಮುತ್ತಿನ ಬೊಟ್ಟಿನ ಮೊಸಲೊಳು ನವರಸ ಮುಂಡಾಟದ ಕಲೆಯೋ ಅದಕ್ಕೊತ್ತಿನ ನಾಮಾಂಕಿತವೋ (೨೦೪೩. ೦೯೬-೩೦೯) : ನೋಟವೆಲ್ಲಂ ಶಂಭುವನಿ ನೋಡುವಿರವು ಮುಂಡಾಟವೆಲ್ಲಂ ಶಂಭವನ ಭವನಿ (೨೦೪೩. ೪-೦೬). 'ಮುದ್ದಾಟ' ಪರಾ. [< ಮುಂಡಾಡು]

ಮುಂಡಾಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುದ್ದಾಡು : ಪ್ರೀತಿಸು : ಲಾಲಿಸು : ಮುದ್ದುಗರೆ : ಕುಂತಿಯೊಡನೆ ಮದ್ಯರಾಜನ ಮಗಳ ಶಲ್ಯನೊಡವಟ್ಟಿದ ಮುದ್ರಿಯುಮನೋದಿ ಪಸೆಯೊಳಿಸಿ ಗಾಂಗೇಯಂ ವಿಧಾತ್ಯಂ ಮುಂಡಾಡು ವಂತೆ ತಾಂ ಮುದುವೆಯಂ ಮಾಡಿ (ಕುಂಡಾ. ೦-೦೦೬ ೫) : ಕೊಂಡಾಡುಗೆ

ಕಲ್ಪಾದಿಗೆ ಮಂಡಾಡಿಗೆ ಮಂದಿಸಿಗೆ ಮರಲ್ಪಪ್ಪಿಗೆ ಕೈಕೊಂಡೀ
 ಕಾವ್ಯಮನಗಟ್ಟು ಗಂಡವಲಂಪಿದ ಪಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂ (೧೫೯. ೦-೦೦);
 ಕುಲಕುಂ ಪರ್ಧಿಪ ಕಂದನಂ ಪಡೆದು . . . ಮಂಡಾಡಿಯಂ ಮಂದಿ
 ಸಿಯಂ . . . ಮನದ ಬೇಸತು ಕಳೆವುದು ಸೈವೆನ್ನೊಳಂದಿಗಾದವೊಡೊ
 (೧೫೩೩. ೦೫-೦೯). ೨. ಚುಂಬಿಸು ; ಮುತ್ತಿಡು : ಮದನಂ ತನ್ನ
 ದೈವದಾಕೃತಿಯನೊಲ್ಲಾ ರಾಧೀಶ್ವರನು ಚಿತ್ರದ ರೂಪಂ ಬರೆದಂತೆ ಮತ್ತೆ
 ರತಿ ತತ್ಸಂದರ್ಭಮಂ ಕಂಡು ಮೋಪದಗುರ್ವಿಂದಸುಪ್ಪೆಯ್ಯಾಡೊಡದ
 ಲಿಂನಾಂ ರೂಪುಗಟ್ಟಿಪ್ಪೆನೆಂದಿವನರ್ವಿತರೊಳೊ ಪುತ್ರಿಪ್ಪಿವನೆಂದೊ
 ಕಾಂತ ಮಂಡಾಡಿದೊ (೧೬೪೦. ೦೦-೨೯); ಕಾವಿನಿಯ ಕಡುನೊಂದೆರಾ
 ಮುಖಪಾಪಂವನು ತೋಪು ತೋಪಿನುತಾ ಮುನೀಶ್ವರನಪ್ಪಿ ಮಂಡಾ
 ಡಿದನು ನಿಜಸತಿಯ (೧೫೫೯. ೯-೧೫); ನೀಡಿನ ಮೊಗದೊಳು ಮೊಗವಿಟ್ಟು
 ಮಂಡಾಡಿ ಮಿಡುಪ ಚದುರಿತರವ ಹೀರಿ ಹಿಪ್ಪೆಯ ಮೂಡಿದಲ್ಲಿದನೆಯ
 ಜಹ್ನ ಮೇರೆಗೆ ನಲದರೆ ಕೃದಿ (೧೫೫೦. ೯-೦೦೯). ೩. (ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ)
 ನೇವರಿಸು ; ಮುಟ್ಟು ; ಸೋಕು : ತುಂಗಸ್ತನಂ ಮಂಜುರಿಯೊಳೊ
 ಮಂಡಾಡೆ ಕಣ್ಣಿಕ್ಕಿರನೆ ಕುಸುಮದೊಳೊ . . . ಪುನೊಯ್ಯೊಳೊವರ್ತೊ
 (೧೫೫೩. ೦೫-೧೬); ಮುಗಿಲು ಮಂಡಾಡುವಂತೆಂದಮಾದ ಪಲಕಪದ
 ಕುಟ್ಟುವಿನ ಮಿಳಿವರ್ ಮುಯಿಗಳ ಗಾಳಿಗಾಳಿಮಟ್ಟಿಯೊಳೊ ಪಡೆವ ಪಗರೊ
 ತೆಯನ ಕುದುರೆಯ ಸೇದೆಯಂ ಪಿಂಗಿರಿಯಂ (೧೫೫೯. ೨೫); ಪ್ರಳಯದಲಿ
 ಸಾಗರದ ತೆರೆ ಮಂಡಾಡಿದವು ಸಾಗರದ ತೆರೆಯಲಿ ಸಕಲ ಜಲಧಿಗಳೊಳೊ
 ರೂಪದಲಿ ಧರೆಯ ಮುಳುಗೊ ಮೇಲೆಮೇಲಿಬ್ಬರಿಸಿ . . . ನೀರೇಪಾತಗ್ಗಿದ
 ಸತ್ಯರೋಪದಲಿ (೧೫೫೯. ೦೫-೧೯). 'ಮುದ್ದಾಡು' ಪರಾ.

[<ಮುದ್ದು + ಆಡು]

ಮಂಡಾಸ 'ಮಂಡಾಸು' ನೋ.

ಮಂಡಾಸನ (ನಾ). ೧. ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿರುವಿಕೆ ; ತಲೆ ಕೆಳಗಾಗಿರುವ
 ಸ್ಥಿತಿ : ಇಳುಪಿದನು ಬಲಗುಳುವ ವಿಂಡಿ ಕಳಚಿದನು ಮೊಗದೊವನು
 . . . ಛತ್ರ ಚದುರಾವೆಯ ಸೀಳಿದು ಬಿಡುಟನಾ ಗಜತಿಲಕ ಮಂಡಾಸನದ
 ರಿದುರದು (೧೫೫೩. ೫-೨೨). ೨. [ನಾಟ್ಟು] ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ಭಂಗಿ : ಮತ್ತಂ ದಿಂಡು ಮಂಡಾಸನಂ ದಪ್ಪಸರಣ . . . ಲಂಕಾದಹನ
 ಮೆಂಬ ಪಲವು ತಪದ ಕರಣಂಗಳಂ ವಿಚಿತ್ರವಪ್ಪ ಚಿತ್ರವಿದ್ಯೆಯಂ ರಾಸ್ಯ
 ಪಾಂಡವಮಂದಿರಪೂಜಿತದ ನೃತ್ಯಭೇದದಿಂದಾಡಿ (೧೫೫೩. ೨-೨೬ ಪ).

೩. [ಬೋಗ] ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಭಂಗಿ. [ಸಂ.]
 ಮಂಡಾಸು. ಮಂಡಾಸ (ನಾ). ತಲೆಯುಡುಗೆ ; ರುಮಾಲು ; ಪೇಟೆ :
 ಹುಣ್ಣಿಪದ ಲಾಗಿ ಗುರುಕರುಗಿ ಮಂಡಾಸು ಪರಿದಾಸರೆ ದಯವೆಂದೊ
 ಪಧಿ (೧೫೫೩. ೨೦೫-೦); ಪಟ್ಟಿಯ ಹಪ್ಪಡ ಭೋಕ್ತ ಮಂಡಾಸನು ಕೊಟ್ಟು
 (೧೫೫೩. ೦೬-೦೭); ತಲೆಗೆ ಚೀಕುಳುಟ್ಟಿಯ ಮಂಡಾಸು ಸುತ್ತಿದ್ದವ
 ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯ ಗೌಡನರಬೇಕು (೧೫೫೩. ೧೭). ಮಂಡಾಸ : ಶಿವ . . .
 ಮಾಸದಗದಿ ಮಲಿನವಾಗಿ ಮಂಡಾಸದಿಂದಾ ಸುಮಂದಿರದ ಪೂಜಾರಿ
 ಲೊಳು ವಿಂದ (೧೫೫೩. ೬-೨೨); ಹಗ್ಗಗಳನು ವಿಂಡಿಸಿ ಪೆನ್ನೊಳಿಹ
 ಪರಾಸಗ ಹೊದಿಮಾಡಿ ಸಿದ ಪುಂಡಾಸನ ಸೀಳಿಕ್ಕಿ ದಗಲೆಯ ಪರಿಪಾಟ
 ಮಾಡಿದರಾಗ (೧೫೫೩ ೦೫-೧೬); ಸೀರೆ, ಜರತಾರಿ, ಕವಿಯಿಂದ ಕಾಲ್ಪರಣ
 ತನಕವೂ ಚಿನ್ನಾಭರಣ, ಮಂಡಾಸ. ಪಾಸಿಗ, ಅಕ್ಷತೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ
 ಹಬ್ಬದ ಹೊಗಳಿಯದಾಗಿ ಒಂದು ಹುಣಿಸೆಯ ಕೊರಡುಗೂ ಚಂದವನ್ನು
 ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು (೧೫೫೩. ೦೦೦). [**೧-೬೦. ಮಂಡಾಸಾ: ಪುತಾ.**
ಮಂಡಾಸೇ, ಮಂಡಾಸೇ/ತುಕು. ಮಂಡಾಸೇ]

ಮಂಡಿ (ನಾ). ೧- ಬೋಳಿಸಿದುದು : ಬೋಳಾದುದು. ೨. ರೆಂಬೆ
 ಗಳನ್ನು ಸವರಿದ ಮರ; ಬೋಳುಮರ. ೩. ಕೊಂಬಿಲ್ಲದುದು :

ಶೃಂಗವಿಲ್ಲದುದು : ಈ ಸುರಕಾಂತೆಯಂ ಮಹಾವೇಗದ ಕೊಂಡುಬೋಗಿ
 ಬಳಕಂ ಪರಮುಂಡಿ (೧೫೫೦. ಮಂಡೆಯ ಗೋವು ಕೊಂಡು ಸಂತ್ಸಾಗಿಸಿ
 ಬಿಟ್ಟು ಕೋಪುಟಗನಂ ಸಲೆ ತರ್ಪದು ತರ್ಪದಾದೊಡಂ (೧೫೫೩.
 ೨-೯-೨೦). ೪. ಕ್ಷೌರಿಕೆ ; ನಾಯಿಂದ ; ಹಡಾವು : "ಕ್ಷೌರಿ ಮುಂಡಿ
 ನಾಟಕಂ" (೧೫೫೩. ೬೬-೫). ೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬೋಳು :
 "ಬೋಳುಕರ ಮುಂಡಿ" (ಜುರ. ೩. ೫೦. ೦); ತಾನಿದೊ ಮುಂಡಿಯಂ
 ಮೇಲಕ್ಕಿದ್ದು ಹುದು ಮನಿತ ಮೂಲಾಗಿ ಮಾಸದಂತಿದುದು (೧೫೫೩. ೨೪).
 ೬. ತಲೆಯನ್ನು ಬೋಳಿಸಿಕೊಂಡವನು ; ಸಂನ್ಯಾಸಿ : ಯತಿ :
 ಯಶೋಧರಕುಮಾರಂ ಖುಷ್ಪುತ್ರವಪ್ಪದಾಕಾಡಾತನ ಪೈದುವರ್
 ಮೇಳದಿಂ ಮುಂಡಿಯಂ ಪಂಚಜನೆಯೆಂದಾ ಕುಮಾರನೊಡನೆ ಸಗವುನ
 ಲಿಂದದುವೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಗಿ ಮುಂಡಿಯು ಪಂಚಮಾದುದು (೧೫೫೩.
 ೦೦-೦೫೯). ೭. ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೋದವ ಅಣಸುಗಳಿಲ್ಲದ ಹಿಡಕೆ :
 (೪). [ಸಂ. ಮಂಡಾಸ]

ಮುಂಡಿ 'ಮುಂಡಿಗ್ಗಿ' ನೋ.

ಮುಂಡಿ (ನಾ). ೧. ಜಮೀನಿನ ಒಂದು ಭಾಗ : ಮಡಿ (?) : ಹೊಲವ
 ಇನ್ನೊಂದು ಮುಂಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೇಸಾಯ ಇವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ದತ್ತು . . .
 ತಿರುಗಿ ಇವರಿರುವ ಮುಂಡಿಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಇವನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ?
 (೧೫೫೩. ೫). ೨. (?) : ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯಂ ನಿಜಾಡರ್ ಭಾರಂಗಿಯೊಗ್ಗಿ
 ಮುಂಡಿ ಪದ್ಧರ್ಪ ಜೋಕಂ ತನ್ನೊರೆ ನನ್ನಗಣಿಯ x x x ಗೆಗೊಟ್ಟಂ
 (೦೪. VII (೨). ೧೫೫೦. ೨೬೨-೨೭೨ ೫೫). [?]

ಮುಂಡಿಗ್ಗಿ (ನಾ). ಕಟ್ಟು ; ಕಂತೆ ; ಪಿಂಡಿ : ಕಟ್ಟುವರ್ಗುಳೆಯ ನೀವಿ
 ಯೊಳಗೆ ಕೈಗಟ್ಟುವರ್ಗುಳೆಗಳನು ಕಟ್ಟುವರ್ಗುಮಿಲ್ಲವೆಯ ಮುಂಡಿಗೆ
 ಯನು ಕಟ್ಟು ಕನ್ನೊಮುದಲ್ಲ (೧೫೫೩. ೨-೨೬).

ಮುಂಡಿಗ್ಗಿ (ನಾ). ೧. ರೆಂಬೆಗಳಿಲ್ಲದ ಮರದ ಹಿಡ ; ಕಾಂಡ ; ಬಲವ
 ಪಡಪಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಮ್ಮರನುಲಿದು ಬಿದ್ದುವು . . . ಮುಂಡಿಗೆ ಮುಂಡಿ
 ನೆಲಕೊಳಗಿವಪ್ಪ ಮಿಡುಗುವ ಸಾಗವಲ್ಲಿಗಳು (೧೫೫೩. ೦೬-೨೬); ಎದೆವಳ್ಳಿ
 ಮುಂಡಿಗಳನೊಡದುವು (೧೫೫೩. ೨೪-೨೬). ೨. ಮರದ ದೊಡ್ಡ
 ತುಂಡು. - ದಿಮ್ಮಿ ; ತೊಲೆ : "ಮುಂಡಿಗೆ-ಮುಂಡಿ-ಕಟ್ಟು, ತೊಲೆ"
 (೧೫೫೩. ೨೬); ಪಾರೆ ಮುಂಡಿಗಳುಡಿದು ಮರಗಜಂ ಕೆಡದವಲ್ಲದೆ
 ಕದಂದೆಗೆಯದು (೧೫೫೩. ೪-೨೨); ಅನ . . . ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮುಂಡಿಗೆ
 ಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎತ್ತಿ ಇದುತ್ತದೆ ! (೧೫೫೩. ೪-೨೬). ೩. ಮರದ
 ಕಂಬ. - ಸ್ತಂಭ : ನಂಜನ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ . . . ಮಂಜುಳದ
 ಮೂಲಗದ ಮುಂಡಿಯು ನಟ್ಟು . . . ವಿಜಯದ ಗೆಳು ಚಿತ್ತಶುದ್ಧ
 ಮೆಂಬ ಮೂಗಂತಿ ಕೋಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂದಿತ್ತು (೧೫೫೩. I. ೦೬೬-೨೦೦); ಹೆಬ್ಬಾ
 ಗಿಲ ಒಂದೊಂದು ಮುಂಡಿಗೆಯೇ ಐತಾರರ ಜುರದಪ್ಪನ್ನು ಸಾರುವಂತಿತ್ತು
 (೧೫೫೩. ೨೨); ಅವರ ಮನೆಯ ಜಗಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮುಂಡಿಗಳೇ
 ಚಿತ್ರಕರ್ಪದಲ್ಲಿ ಆ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೇರುಮಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿದ್ದುವು
 (೧೫೫೩. ೨೦೬). ೪. (ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ) ಮರದ ಗೊಟೆ :
 "ಗೊಟಂ ಶಂಕುವಾರಯ್ಯ ಮುಂಡಿಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನಿಕ್ಕು" (ಜುರ. ೫.
 ೫೯-೦೬); ಮರಮಣಿಕೆಫೋ ಕಾಲಿನಕ್ಕೆ ಮುಂಡಿರದ ಮುಂಡಿಗೆಯಂ
 ಪಾಲಾಗಿ ಕೌತುಕಂಜಿರಲು ಕೇಯೂರಕನನೀಕೆಂದಂ (೧೫೫೩. ೦೫೬);
 ಕೃಪಾನು ಸುತ್ತಿ ಸುಡ ಮುಂಡಿರದಂ . . . ಮುಂಡಿಗೆಯಂ
 ಮುಂಡಿಗಳೇ ಮಿಲ್ಲು ದುರಿಗಳೆಂದದಿ ಕುದುರೆಗಳ ಪಲವು ದೆಸೆದಿದ್ದ
 ಪಾದುಪೋ (೧೫೫೩. ೦೬-೦೫೯); ಒಲ್ಲೆಟ್ಟನ ಮುಂಡಿಗೆಯಂ ಮುಂಡಾದು
 ವಿಪಟಂಬುವ ಸೂಳುಗತ್ತೆಗಳನೇಕಳೆಯಂ ಬಗೆಯದೆ ಮುಂಡಿಕೊಂಡು
 ಶಂಕಸದೇಹ (೧೫೫೩. ೨-೦೦ ೫). [< ಸಂ. ಮಂಡಾಸ]

ಮುಂಡಿಗೆ, ಮುಂಡಿಗೆ, ಮುಂಡಿಗೆ, ಮುಂಡಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಸಮಾಲು ; ಸಮಸ್ತ ; ಉತ್ತರಗುಡುವವರಿಗೆ ಇತ್ಯದ ಮುಂಡಿಗೆಯು ಎತ್ತರವುಳ್ಳದ್ದು ತೋರುತ್ತದೆ (ಕೋಶ. ೨-೩); ಜಗತ್ತಿಗೆ ಇತ್ಯದ ಮುಂಡಿಗೆಯು ನೆತ್ತಿಕ್ಕೋಳ್ಳ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ್ಯವೊಬ್ಬನೇ ದೈವವೆಂದು (ಕೋಶ. ೨೨); ಇತ್ಯದನು ಮುಂಡಿಗೆಯ ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನೊಳಗೆ ಅವಿರೋಧವೆಂಬ ಮುಕ್ತವನ್ನ ಪರಿಶೀಲನೆ ಘನಘನವೆಂದು (ಕೋಶ. ೨೦೪-೨೪). ೨. "ವಿಶೇಷಾತ್ಮಾನುಭವವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಒಗಟದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು" (ಕೋಶ. iii. ೪೪೪); ದೇವರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ದಿವ್ಯಸಾರದ ಮುಂಡಿಗೆಗಳು ಸಿಗುವವು (ಕೋಶ. ೨೩); ಕನಕನ ಮುಂಡಿಗೆಯು ಹಸಿವಿನ ಹಾಡುಗಳು ಬಿಡಗಿನ ವಚನಗಳಂತೆ ಸಂತೋಷ ಒಲ್ಲವಾಗಿ ಗಮ್ಯ, ಉಳಿದವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ (ಕೋಶ. ೨೨೨). ೩. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುವ ವಸ್ತ್ರ ; ಶಿರೋವಸ್ತ್ರ : ಮುಂಡಿಗೆ ಮತ್ತು ಮುಂಡಿಗೆಗಳು ಮೊವಲು ಶಿರೋವಸ್ತ್ರ ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ "ಸಮಾಲು" ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದುವು (ಕೋಶ. ೨೦೪). ಮುಂಡಿಗೆ : ೨. ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು "ಮುಂಡಿ" ಗಳಂತೆ ಅರ್ಥವರಿಯದೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುವವರೂ . . . ಮೂರ್ಖರೆಂದು ಆಗ ನಾವು ಸ್ವಾಮ್ಯವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವು (ಕೋಶ. vii. ೨೨೨). ೪. (?) : ಮುಂಡಿಗೆ ಮುಂಡಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ರೊಡಂಗಿಗಳ ಗುರುಪರಾಕ್ಷಿ (ಕೋಶ. ೨೬-೨೭). ಮುಂಡಿಗೆ : ೪. ಮಿಂಡಾಟವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿದ ರಂಜಿತರೊಳಿರುವ ಎತ್ತಿವೇವದ ಜಗಮಂ ಕಂಡ ಜ್ಞಾನಿಯೆಂಬವನ ಮುಂಡಿಗೆಗೊಳಗಾಗದಿರುವ ಸತ್ತರೂಪಂ (ಕೋಶ. ೨೪-೨೫). ಮುಂಡಿಗೆ : ೧. ಇತ್ಯದಂ ಶ್ರುತಿನಿಚಯ ಮುಂಡಿಗೆಯು ನಿತ್ಯದಂ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಂಡಿಗೆಯು ನಿತ್ಯದಂ ಶೈವಾಗಮಾದಿಯು ಭಾಷ್ಯಮುಂಡಿಗೆ ಯದಂ ಚಕ್ರನಿತ್ಯವೂ ನಿತ್ಯ ದೈವಂ (ಕೋಶ. ೨-೨೨); ಮುಂಡಿಗೆಯಂ ಹಾಯ್ದಿದಂ ಬಂದೆಜವನ್ನೊಳಗೆ ನುಡಿಯಲಾರವರಂಜಿ (ಕೋಶ. ೨-೨೨-೨೩); ಮುಂಡಿಗೆರಾಯನೊಡ್ಡಿದ ಮುಂಡಿಗೆ ಬಾಪರಮಾನನ ಕೊರಳಿಗುರುಳಾಗುತ್ತದೆ (ಕೋಶ. ೨೬). ೨. ಮುಂಡಿಗೆಯದು ಮುಕ್ತಿ ಕಾರಣ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮುಂಡಿಗೆಯದು ಶಿವಭಕ್ತರೇ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂಬುದಕ್ಕೆ (ಕೋಶ. ೨೪-೨೫). ೩. ಮುಂಡಿಗೆ ಮತ್ತು ಮುಂಡಿಗೆಗಳೆರಡೂ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಗಳು, ಎರಡಕ್ಕೂ ಟಿಪ್ಪಣಿಗೆ ಅಥವಾ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಉಡುಪು ಎಂಬುದು ಮೂಲಾರ್ಥ (ಕೋಶ. ೨೦೩); ಈ ಮುಂಡಿಗೆಯ ಅಪ್ಪಕ ಮುಂಡಿಗೆಯು ತಲೆಗೆ ಬಿದ್ದು ಮುಂಡಿಗೆ ಪರಿಚರನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿತಂತೆ (ಕೋಶ. ೨೦೬).

ಮುಂಡಿಗೆಯಕ್ಕು, ಮುಂಡಿಗೆಯು, ಮುಂಡಿಗೆಯಕ್ಕು = ಸಮಾಲು ಹಾಕು; ಸಮಸ್ತೆಯನ್ನು ಒಡ್ಡು ; ಭೂಪಾಲಮಸ್ತಕದ ಮುಟ್ಟುವನು ಉತ್ತಮ ತಗಿಟ್ಟ ಭಾವ ಇತ್ಯದಂ ಕಣ್ಣು ತನ್ನ ಪೂರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಂಡಿಗೆಯುಳ್ಳದಂತೆ (ಕೋಶ. ೨-೨೩); ಅಂತು ವಿಜಯನತ್ಯಗ್ರೀವನ ವೆಗನಪ್ಪ ವಿವೇಕಂಶನಂ ಕನ್ನವಾಯುಗ್ರೀವಕ್ಕೆ ಮುಂಡಿಗೆಯುಳ್ಳವಂತಿಕ್ಕು (ಕೋಶ. ೨-೨೩ ೨); ತದವಂ ಪೂಜ್ಯಗೆ ದಿವ್ಯಬಿಂಬಂ ರಂಜಿತಯೋಗಲ್ಲದಿಂ ಪರಿ ಮಜಿವಂ ಗಡ ಸತ್ಯಭಾಮೆಗುಗಂ ಮುಂಡಿಗೆಯದನಾರ್ಥಕ್ಕೋಳ್ಳಂ ಸಭೆಯೊಳ (ಕೋಶ. ೨೨-೨೪); ಮುಂಡಿ ಶಿಸ್ತುಳಯಂ ಗಲ್ಲುದರ್ಶ ಮುಂಡಿಗೆಯಂತೆ ನಿಜಗುಗಂ ಮುಂಡಿಗೆ ನಡದು (ಕೋಶ. ೨೩); ಕಾವ್ಯಮೊಡ್ಡೊಬ್ಬಗೊಳಿ ಮುಂಡಿಗೆಯಕ್ಕಿಯುಂ ಕೈಯನೆತ್ತಿ ಪೂಗಕ್ಕುಂ ತಣಿಯನೆ ಮಧುಸ್ವಪಂ ಮುಂಡಿಗೆಯಂ (ಕೋಶ. ೨೦-೨೦೩); ಸುಡತೆಗೆ ಬೆಳಕೊವೆಳ್ ಹೇಮದಾಮಕಮಾನೆಯುಂಜುಡು ಮರಮಂ ಮುಂಡಿದಿಂದ ಮಿಕ್ಕಿದರ್ ಪೆಚೊಯೊಳಗವಯವದ ಮುಂಡಿಗೆಯಕ್ಕುವ ತೊಡಿದ (ಕೋಶ. ೨೦-೨೩). ಮುಂಡಿಗೆ ಹಾಕು = ಮುಂಡಿಗೆಯಕ್ಕು; ಪರದೈವದ

ನನೆ ಭೂವನ ಜೀವನ ಪರಮಗುರುಪಾದರೆ ಎಷ್ಟು ಪಾಡುಗಳು ನಿಲ್ಲಿದಂ ಶರಣನೋಳುಗ ಮುಂಡಿಗೆ ಹಾಕಿದರು (ಕೋಶ. ೨-೨).

[?]

ಮುಂಡಿಗೆ, ಮುಂಡಿಗೆ, ಮುಂಡಿಗೆ (ನಾ). ಕೇದಗೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಂಡಿಗೆ ಒಲೆಯ ಚಾವ, ಕಡಿದಂಬ, ಜಮ್ಬಾಪಾನ ಜಗಿರಿಗೆ ತಂದಿಟ್ಟರು (ಕೋಶ. ೨೩). ಮುಂಡಿಗೆ : ಹಯನಕರದ ಕಡ್ಡಗೆ . . . ಮುಂಡಿಗೆಯ ಮುಂಡಿಡನಿರದೊಳ್ಳಯನೆಚ್ ತುಲಾನಿಧಿಯೊಬ್ಬದಂತೆ ಪೋಕಂ (ಕೋಶ. ೨-೨೦). ಮುಂಡಿಗೆ : ಗಡಿ ಬೇರಿಯ ಮುಂಡಿಗೆದ ಒಡಲಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಕಾರಿಯೊಗಿದ್ದ ಕಾಲುದಾರಿಯ ಸಮದ ನುಣ್ಣಿನ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ರೇಖೆ . . . ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು (ಕೋಶ. ೨೩); ಮುಂಡಿಗೆ, ಬೆತ್ತ ಜಿಂಬರಗಿ, ಮುಕ್ಕಡೆ ಮುಂಡಿಗೆ ಗುಂಬುಳ್ಳ ಪುಂಡಿಗಳೆವು (ಕೋಶ. ೨). [ಕೋಶ. ಮುಂಡಿಗೆ, ತಮಿಳು ಮುಂಡಿಗೆ, ತುಳು, ಮುಂಡಿಗೆ, ಮುಂಡಿಗೆ, ಮುಂಡಿಗೆ, ಕೋಶ. ಮುಂಡಿಗೆ]

ಮುಂಡಿತ (ಗು). ೧. ಕ್ಷೀರಮುದಿದ ; ಬೋಳಿಸಿದ ; ನೆನ್ನೊಡನೆ ಹುತವಪನ ಹೊಗುವವು ಮುಂಡಿತೆಯ ಮೂಡು ನಿನ್ನಂ ಮುಂಡಿತ ಶಿರವರಿಸುವು ಶೀರ್ಷದಾಶ್ರಯಲಿ (ಕೋಶ. ೨೦-೨೦). ೨. ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಿದ. ೩. ಕೂದಲು ಬೆಳೆಯದ ; ಬೋಳಾದ. ೪. ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು ಕಡಿದ. -ಸವರಿದ. (ನಾ). ೫. ತಲೆಯನ್ನು ಬೋಳಿಸಿಕೊಂಡವನು : ಮುಂಡಿನ ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡವನು : ಮುಂಡಿಯಾಗಿ ಮುಂಡಿತನಾಗಿ ದಾರ್ದೂರಂ ಸಂಪದೆಯೊಡೊರೊಂದು ಮುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಂ ತಿರುಂಜಾದೊಡೊ ದೊಡುಂ ತೊಲಗು ಬಿಡುವೆನು (ಕೋಶ. ೨೦). ೬. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂದಲು ಬೆಳೆಯದವನು ; ಬೋಳಿತಲೆಯವನು : "ಮುಂಡಿ, ಮುಂಡಿತ : ೨ ತಲೆ ಮೇಲೆ ಕೂದಲು ಬೆಳೆಯದ ಬೋಳು ತಲೆಯವನು" (ಕೋಶ. ೨೦೩). [ಕೋಶ.]

ಮುಂಡಿಮು, ಮುಂಡಿಮು (ಶ್ರೀ). ೧. ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗು ; ತುಂಡಾಗು ; ಕೊಡೆಗಳು ಮುಂಡಿಮು ಏದದ ಕೈಕೂಲು ಮುಂಡಿಮು ರಿಪುಬಲ ನೆಚ್ ಮುಂಡಿದಂದು ರಣಭೂಮಿಯೊಳಗೆ (ಕೋಶ. ೨-೨೪). ಮುಂಡಿಮು : ೨. ಮೊಂಡತನಮಾಡು ; ಹುಟ್ಟಿಹಿಡಿ : ಕೆಲಕ ಚಮ್ಪುವ ಮುಂಡಿಮು ನೆಗವ ಮುಂಡಿಮು ನಿಲ್ಲ . . . ಸುಕಳಾಶ್ರಮಂ ಬೇಗದಿಂ ಬೇಗವಾಯ್ತು (ಕೋಶ. ೨-೨೦೩ ೨). ೩. (ಅಲಂ) ವಿರೋಧಿಸು ; ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ಮಹಾಸಾಗರಕ್ಕೆ ಮುಂಡಿ ಮುಂಡಿಮು . . . ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಭೀಮ ನಿಡನು ತಣು ಪರಬಲವ (ಕೋಶ. ೨೦೩-೨೪); ಬಲವೆರಡಾತನದಸೂರಾಪರ ಸೂರಾಪರ ಪೂರ್ವಯಗದರಿ ಮುಂಡಿತು ಮುಂಡಿಮು ಕೋಟಿಯ ಕೋಟ ತೀಡಿಯಲಿ (ಕೋಶ. ೨-೨೪-೨೫). [ಮುಂಡಿಮು + - ಇನ್]

ಮುಂಡಿಚಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಈಚಲುಮರ : "ಗರ್ಗಡೆ - ಕೋಲುವೊನು, ಕಬ್ಬಿಣದಿ, ಕೊಯ್ಲಾಲಕ್ಕು, ಮುಂಡಿಚಲು" (ಕೋಶ. ೨೩).

[ಮುಂಡಿಮು + ಈಚಲು, (< ಈಚಲು)]

ಮುಂಡು, ಮುಂಡು (ನಾ). ೧. ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತ್ರ ವಿಶೇಷ ; ದಟ್ಟ ; ಪೂರ್ಣ ಬಟ್ಟೆಯು ಹರಿ ಬಟ್ಟುಗಟ್ಟೆಯ ಹೊಳೆವ ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂಡುಗಳ ಬಲಗ ಮಧ್ಯದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಮುಂಡು ಮುಂಡುಗಳ ವಸ್ತ್ರದ ಬಂದ (ಕೋಶ. ೨೦-೨೩); ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು . . . ಮುಂಡುಗಳಿರಿಸ ಮುಂಡು, ಕೊಡುಪುರದ ಪಾದುಕ ಇತ್ಯಾದಿ (ಕೋಶ. ೨೩). ೨. ತಲೆಯೊಡಗಿ ಯಂತೆ ಬಳಸುವ ಬೆಕ್ಕವಸ್ತ್ರ : (೧). ಮುಂಡು : ೧. ನಾಯರರ . . . ಗಂಡಸರೂ ಮುಂಡುಗಳ ಪೂಜೆ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮುಂಡವೆಂಬ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಡುವಿಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಕೋಶ. ೨೦೩).

ಮಂಡುಪಂಚ = ದಟ್ಟವಸ್ತ್ರ : ಮಂಡುಪಂಚ ಸುತ್ತಿದ ಅವರ ರೂಪ ಅರ್ಥವಾಗಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಯ. ೪೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಂಡು; ತುಳು. ಮುಂಡು; ಕೊಡ. ಮುಂಡ್, ಮುಂಡಿ : ಕೋಶ. ಮುಂಡ್/ಮಂಡಾ, ಮುಂಡೆ]

ಮುಂಡು, ಮುಂಡು, ಮುಂಡ, ಮುಂಡು, ಮುಂಡು, ಮುಂಡು (ನಾ). ೧. ರೇವೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದ ಮರದ ಕಾಂಡ; ಬೋಳುಮರ: ಹೆಣ್ಣುಮರ . . . ಕಡಿಸಿದ್ದ ಒಂದು ಬೊಡ್ಡ ತೇಗದ ಮರದ ಮುಂಡು ನಿಂತಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರ ಸಂಬಂಧದ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು (ಕುರೂ. ೨೪೦). ೨. ರುಂಡವಿಲ್ಲದ ದೇಹ; ಮುಂಡ : ತಲೆಪೊದೆಸೆಯಾಗಿ ಮುಂಡೊಂದೆಸೆಯಾಗಿ ನೀ ಬಿಡಿದ್ದ ಕಂದನ ಪೋಲ್ವೆಯ ಪುತ್ರನನ್ನು ತೋಟಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೧೦೫); ೩. ತಲೆ : ರುಂಡ : ಸಿಡಿಲ ಬಳಗಗಳಿಂದ ಬಡಿಸಿಲ ಬಯಲ ಪೊದ್ದು ತಲೆದ ಮಾರಕ ರುಂಡಪಡೆಯುವರ್ಗವೊಡನೆ ಪೊದ್ದು ಕಡಿವೆಂದೆಂದು ಮುಂಡು ಮುಂಡು ಪೇಗುಗಳ (ಕೋಶ. ೧೦-೧೦೦). 'ಮುಂಡುಮುಂಡು' ಪರಾ. ೪. ತುಂಡು; ಜೊರು : ಅವರಿಗೆ ಜೋಬವಿದ್ದ ಸಿಗರೇಟು ಮುಂಡು ೫. ಏಕೋ ಕೈಹಾಕಿದಾಗ ಸಿಕ್ಕಿಬಿಟ್ಟಿತು (ಗೋ. ೪೦); ಹೆಡೆಗೆ ದಾರ: ದಿಗುಯ್ಯತ್ತಿದ್ದ ಸೀನನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬೀಡಿಯ ಮುಂಡಿತ್ತು (ಕೋಶ. ೪೦); 'ಮುಂಡುಪೋಗು' ಪರಾ. ೩. ಒಂದಾಳು ಎತ್ತರದಷ್ಟು ಅಳತೆ : ಪುರುಷಪ್ರಮಾಣ : ನಾವು ಜಾನ ಮಾಡಿ ಬಂದ ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರದ ಆಳ ಸುಧಾರಣ ೧,೨೦೦ ರಿಂದ ೧,೪೦೦ ಮುಂಡುಗಳಷ್ಟಾಗ: ೬. ಬಹುಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩). ೭. ಮರದ ಕೆಂಬ. ಸ್ವರೂ. (ಗು). ೮. ಪರಮಾರಿಯಾದ : ಹಿಡಿದ ಪಟ್ಟುಬಿಡದ : 'ಮುಂಡುಕಾಣಿ' ಪರಾ. ಮೊಟ್ಟು : ೮. ಗಿಡ್ಡಾದುದು : ಮೋಟಾದುದು : ಮೊಟ್ಟಾಗಿ ಕೈಗಳರಡು ಗಂಟಾಗಿ ತನ್ನ ಸಿರಿಯ ಕೂಟು ಕಾಲುಂ ಕಂಟಾಗಿ ನಮುಂಕಿರ್ಪರ್ ಟಿಂಟಿಸಿ ದುಪಾಕಪಂಗಳ ಕಡಿಸಿದವರ್ (ಕೋಶ. ೬-೧೦೦). ೯. ಹರಿತವಿಲ್ಲದ : ಮೊಂಡಾದ : ತಲೆ ತರಹದ ಮೊಟ್ಟು ಆಯುಧವಾಗುವ ಹಳ್ಳಿಯ ತರುಣರು . . . ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೈಗಳನ್ನು ಬಿಡುವವರಾದೊಂದರು (ಕೋಶ. ೩೨). ಮೊಂಡ : ೭. ಆ ಮೊಂಡ ಹುಡುಗ ಯಾರ ಪಾತನೂ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ (ಕೋಶ. ೯). ಮೊಂಡ ಕೊಡಲಿ ರಟ್ಟಿಗೆ ಮೂಲ (ಗೋ). 'ಮೊಂಡಗಿತ್ತಿ' ಪರಾ. ೧೦. ಯಾವು ದಕ್ಕೂ ಬಗ್ಗದ, ಸಗ್ಗದ : ಬದ್ಧಿಯು ತಪ್ಪದ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ಲರತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬ ಮೊಂಡ ಸಾಲಗಾರರಿದ್ದರಿಂದ ಮರೆಯಲಾಗದು (ಕೋಶ. ೨೩). ೧೧. ಹರಿತವಿಲ್ಲದುದು : ಮೊನಚಿಲ್ಲದುದು : ಬಡ್ಡು : ಈ ಕತ್ತಿಯ ಬಾಯ ತುಂಬ ಮೊಂಡ (ಕೋಶ. ೧೨). ಮೋಟಾದ ಅಂಗಗಳೆಳುವನು ; ಅಂಗವಿಕಲ : ಪೂಕನು ಮೊಂಡ ಲಂಡ ಕಿವುಡಂ ಚೂಡಾಲ ಕಾನುಮೊಂಡ . . . ಒಲವರ್ ಪೊತ್ತೊಡಂ ಸೂಳೆಯರ್ (ಕೋಶ. ೨೦); ಬಾಲವನಕಾಲದಲಿ ಎಂಡಿದೆ . . . ಹಂದಿ ಕೋಳಗಳು ಬಳಸಂದು ಕಿಲಕಿಲನೆ ನಗರೇ ಮೊಂಡನಂದು (ಕೋಶ. ೨೨-೨). ೧೩. ಪರಮಾರಿತನ : ಶರಣಭಾವ : 'ಮೊಂಡತನ', 'ಮೊಂಡಾಟ' ಪರಾ. ೧೪. (ಅಲಂ) ಪರಿಣಾಮ ವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡುದು : ಸತ್ವಹೀನ : ಸಜ್ಜೆ : ಅವರ ತಲೆ ಬೋಳು, ಕೈಗೆ ಕೋಳಗಳನ್ನೂ ಮೈಗೆ ಜ್ವಲಾಂಜಲಗಳನ್ನೂ ತೊಡಿಸಿ ಲಾಯಿತು . . . ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಜ್ವಲ ಪರಿವರವು ಪಡಲು ಮೊಂಡವಾಯಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). ಮೊಂಡು : ೧೩. 'ಮೊಂಡು ಗರೆ' 'ಮೊಂಡುತನ' ಪರಾ. ೧೪. ಗಿಡ್ಡಾದ : ಮೋಟಾದ : ಒಂದು ಕಣ್ಣೊಂದು ಕಾಲುಂಟು ಹಜಗುವಿ ಮೊಂಡು [ಕಾಶ್ಯ. ಮೊಂಡು]ಬಾಲು

(ಕಾಶ್ಯ. ೨-೭೬); ಮೊಂಡು ಕನಬರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟದ್ದೇನೆ (ಕೋಶ. ೧೦೦). ಮೊಂಡು : ೧೨. ಮೂವನ್ನದ್ದನ್ನು ಗಳಿಸು ಮೊಂಡು ಪೆಣ್ಣು ಮೂಡಿಯ ಹಿಡಿತವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೧೩). ಮೊಂಡು : ೮. ತಾಗದ ಕೈಯ್ಯ ಮೊಂಡು ಗುಂಪಕ್ಕೆ ಮಾಡುವುದು ಬಿಡುಮೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೩೩).

ಮೊಂಡುಬೀಳು = ಹುಟ್ಟುವುದು ; ಪಟ್ಟುಬಿಡಿ : ಹೀಗಾಗುತ್ತೆ ಅಂತ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತು, ಹೋಗಿಲ್ಲ ಅಂತ ಮೊಂಡು ಬಿದ್ದೆ (ಕೋಶ. ೩೨)

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಂಡು, ಮೊಂಡು, ಮೊಂಡು, ತುಳು. ಮುಂಡು, ಮೊಂಡು : ಗೊಂಡಿ, ಮೊಂಡ, ಸಂ. ಮುಂಡ]

ಮುಂಡು, 'ಮುಂಡಿಗೆ' ನೋ.

ಮುಂಡುಕಾಣಿ (ನಾ). ಹಿಡಿದ ಪಟ್ಟು ಬಿಡದಿರುವುದು ; ಧಾಪ್ಪುಪುಟ್ಟ ವನು ; ಅಟಕಾಣು, ಮುಂಡುಕಾಣು, ಅರಮನಕಾಣು (ಕಾಶ್ಯ. ೬೭, ಕೃಷ್ಣ); ಸುಡಿಪಾಣು, ಅಟಕಾಣು, ಮೊಂಡಕಾಣು, ಮುಂಡುಕಾಣು . . . ಮುಂಡು ಇತಿ ಧಾಪ್ಪುಕಿಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೩ ಕೃಷ್ಣ).

[ಮುಂಡು + ಕಾಣ]

ಮುಂಡು 'ಮುಂಡಿಗೆ' ನೋ.

ಮುಂಡುಳ್ಳ 'ಮುಂಡುಳ್ಳ' ನೋ.

ಮುಂಡುಮಾಳಿಗೆ (ನಾ). ಮನೆಯ ಮೇಲ್ಮಾವಣೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೋಣೆ ; ಅಟ್ಟಿದ ಕೋಣೆ : (ಕೋಶ. ೩೩). [ಮುಂಡು + ಮಾಳಿಗೆ] ಮುಂಡುಮಾಳುಕ 'ಮುಂಡುಮಾಳುಕ' ನೋ.

ಮುಂಡುಮಾಳುಗ. 'ಮುಂಡುಮಾಳುಗ' ನೋ.

ಮುಂಡುಮಾಳುಕ, ಮುಂಡುಮಾಳುಕ, ಮುಂಡುಮಾಳುಗ (ನಾ). ತಲೆಯನ್ನು ಅಗಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಲಪಕ್ಷಿ ; ಗುಂಡುಮಾಳುಕನ ಹಕ್ಕಿ : "ಪ್ಲವ ಎದು ಮುಂಡು ಮಾಳುಕ ; ನೀರುಗೋಡೆಯೆಂದೂ ಎಲ್ಲರು" (ಕಾಶ್ಯ. ೩). ಮುಂಡು ಮಾಳುಕ : "ಅತಾಟು . . . ಜಿಲ್ಲಾ - ೨ ಮುಂಡುಮಾಳುಕನ ಹಕ್ಕಿ ಹಸರು" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೪೯). ಮುಂಡುಮಾಳುಗ : ನೀರುಗೋಳ ಮುಂಡು ಮುಳುಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಾಗೆಗಳು ಇವು ಮೊದಲಾದ ಜಲಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲೂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). [ಮುಂಡು + ಮಾಳುಗ]

ಮುಂಡುಪೋಗು (ಕ್ರಿ). ತುಂಡಾಗು ; ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗು : ಅಗರ್ವಲದ ಕಡಿತರಕಾಣಲಗಲಗಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಪಂಚ . . . ಕುಂಟಾಪುಟ ಮುಂಡುಮುಂಡು ಮುಂಡುಪೋದ ಕಯ್ಯಂ ಕುಂಡುಪೋದ ಕೊಡಯಂ ಮುಟ್ಟು ಕಿಟ್ಟಿಪಮುಂಡ ಕಣ್ಣುಡ ಕಣ್ಣುಡು ದೋಪೋದ ಮೇಗಾಲುಂ . . . ಅಗರ್ವಲದಯ (ಕೋಶ. ೧೭-೨೪ ೪).

[ಮುಂಡು + ಪೋಗು, (< ಪೋ)]

ಮುಂಡೆ (ನಾ). ೧. ಗಂಡನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತಲೆಯನ್ನು ಬೋಳಿಸಿಕೊಂಡ ಹೆಂಗಸು : "ವಿಶ್ವಸ್ತಾ, ವಿಧವಾ-ಈ ೨ ಮುಂಡೆ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೭೭); ಬಡುಗೊಡವೆಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟು . . . ಗಳಿಕಾಪು, ಮುಂಡೆ ಮೂಕೊಡತಿ ವಿಮುಕ್ತಕೇಶಿಯಿದರೊಳ್ ಬರೆ ಕಾಣಲುಮಾಗದು (ಕೋಶ. ೧೨-೧೦); ಕಂಡಿರೆಯಕ್ಕೆ ವಿವರೀತವ ನಿಜಮುಂಡ ಮುಟ್ಟಿದ ಯಾದಳು ನೋಡಿರೇ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೯೩-೧೩೦೦); ನಿನ್ನ ಪತಿಮ ಕೊಂದು ನೀ ಮೊದಲಾದವಿಲ್ಲದೆಯರ ತಂದು ಮುಂಡೆಯರ ಮಾಡುವರು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೯-೩೦); ಕಳ್ಳನ ಪಂದತಿ ಎಂದಿದ್ದರೂ ಮುಂಡ (ಗೋ). ೨. ಜೈನಸಂನ್ಯಾಸಿನಿ; ಕಂತಿ : "ಶ್ರಮಣಾ, ಭಿಕ್ಷುಣೀ, ಮುಂಡಾ-ಈ ೩ ಕಂತಿ" (ಕಾಶ್ಯ. ೨೦-೩೩); ಗೊಡತಿಯ ಕಂತಿಯ ಕುಂಟೆಯರು ಮುಂಡೆಯ . . . ಸುಡಿತಿಯರ ಮುಂಡು ಸುಡಿದುಕೊಂಡುರಾಗದು ದಧುಪಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨-೨೬). ೩. ನಡೆಗೆಟ್ಟವಳು; ಜಾರೆ : ಕೆಟ್ಟ

ದೇವತಾಬಂಧುಮಂತ್ರಿಯವರೂ ಮಂತ್ರನೊಡನೆಗೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ತಮ್ಮ ಗಂಡರನ್ನೇ
ತುಣುಕುವುದಿಂತಿರುವವರ (ಶಬ್ದ. ೯-೨೦೩):- ಗಂಡನನ್ನ ತಾ ಬಿಡುತೀತೆವು
ಪರಮಿಂಡನ್ನ ಕೂಡಿ ಲೋಕಾಪಾತುತೀತೆವು. ಮುಂದೇನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹಗದೊಳು
(ಶಿಲರ. ೨-೨೪-೩):-

ಮುಂಡೇಗಂಧ = ವಿಧವೆಯ ಪತಿ : ಒಂದು ಬಯ್ಲುಳು : ಸತ್ಯ
ದನ ದನಕರುಗಳ ಮೂಸ ತಿನ್ನುವ ಈ ಮುಂಡೇಗಂಡರು . . . ನಮ್ಮ ಸತ್ಯ
ಪರದಾಳಾಗಿದೇ ? (ಕೂಟ. ೧೯) : ಅಯ್ಯೋ ಮುಂಡೇಗಂಡಾ ! ನೀನೂ
ನಿಮ್ಮ ಮುಂಗೀ ಅಂತೀಯೇನೋ ! (ಕೂಟ. ೨೨). ಮುಂಡೇಮಗಂ-
ವಿಧವೆಯ ಪುತ್ರ; ಒಂದು ಬಯ್ಲುಳು : ಮುಂಡೇಮಗನೆ ನಾ
ಡೇಳದನೆಂದು ಬೈದ್ದಾಡಿ (ಕೂಟ. ೨೩-೨) : ಎಲಾ, ಮುಂಡೇಮಗನ
ಗಾಸು ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೆ ಉಟ್ಟ ಕೊಡುವುದು ಯಾರು-ನಿನ್ನ
ಅಪ್ಪನೋ ? (ಕೂಟ. ೨೪). ಮುಂಡೇದು = (ಅಲಂ)
ಹೀನವಾದುದು : ಕೀಳಾದುದು : ಅಲ್ಪವಾದುದು : ಮುಂಡೇದು
ಈ ನಾಯಿ ದಾರಯಲ್ಲೇ ಮಲಗಿದೆ (೨೫). ಮುಂಡೇದೈ = (ಅಲಂ)
ಕೀಳಾದ ದೈವ; ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆ : ಕಂಡದ್ದು ಬಿಡದು ಮುಂಡೇದೈವ
(೨೬). [ಶಂ. ಮುಂಡಾ]

ಮುಂಡ, (ನಾ). ಮಲ್ಲಮುಂಡದ. ಒಂದು ವರಸೆ (?): ತಿರುಣ ಕುಳಾಣ ಬಾಡುಗಳ ಸಂದ ಸುಭಾಕುಡ ಮುಂಡ ಮುಚ್ಚಿ ಕಮರಿ ಮುಕುಂಡಂ. ಪೊವುಡ ಬಲ್ಲಾಪಟ್ಟಿ ಪಟ್ಟಿಕತ್ತರಗೇನಪ್ಪ ಪಟ್ಟಿಗರ ವಿನೂನೊಪ್ಪ ಕಡೆಗೆ ಕಾದಿವರ್ (ಕ್ರ.ಶ. ೨೬-೨೮). [?]

ಮುಂಡತನ (ನಾ). ಗಂಡನಿಬ್ಬಿರೂವಿಕೆ : ವೈಧವ್ಯ : ಅಂಗವೆಂಬ
ಅಂಗವೆಂಬ ಆತ್ಮನು ಪುರುಷನು ಮುಂಡತನ [ಃ. ೩೦. ನಂ]ವಿಲ್ಲದವು
ಘಟವ ತಿಳಿದು ನೋಡಿರಣ್ಣ (ಇತರ. ೫-೪೪). [ಮುಂಡತನ + ತನ]

ಮುಂಡಲರ್ ' ಮುಂದಲರ್ ' ನೋ.

ಮುಂಚಾಗ್ಯು, 'ಮುಂಚು' ಪರಾ.

ಮುಖ್ಯಾಂಶ 'ಮುತ್ತು' ವರಾ.

ಮುಂಜಾನೆ (ನಾ). ಮುಂಜಾನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಸನ : ಆಗ್ರಹೀತ :
 ದೇವಸ್ಥಾನ ಮುಂಜಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿರಿತೆಯವರ್ಗಾ . . . ತೆಂಕಮ್ಮ
 ದೇವಸ್ಥಾನ ತಿಪ್ಪರಮ್ಮ ಮನುಸಿರಿ (ವಿಶ್ವಕ, ೬-೨೩). [ಮುಂಜಾನೆ + ಆಸನ]

ಮುಂದಿಕ್ಕು 'ಪುಂದಿಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಂಚಿತ 'ಮುಂದಿರು' ನೋಡಿ.

ಮುಂಡಿರ್ ' ಮುಂದಿರ್ ' ನೋ.

ಮುಂತಿರಿಸು * ಮುಂದಿರಿಸು * ನೋಡು

ಮುಂಚೂ, ಮುಂದೂ (ನಾ). ೧. ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂದುಗಡೆ :
ಮತ್ತಾವುದನ್ನ ಮುಂತುಂ ಪಿಂತುಂ . ಬೇಸಿದು ಸುಡಿಯುಂ ನಡಮುಂ
ಘೊಲ್ಲ (ಕವಚಾಹ್ನಿ, ೯-೨೩); ತುಕಾರಕ್ಕಿ- ಮುಂದಂ- ಮುಂತು; ಓದು,
ಪಿಂತು (ಕವಚ- ೦೨ ಕ್ರಮಣ). ೨. ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವಿಕೆ;
ಮೊದಲು : ಸಾಮನ್ಯಜಗದಾಕ ಮೊದಲು ತೊತ್ತರಮಾಲಿನ ಯತ್ನದ
ಮೊನೆಗೆ ಮುನ್ನು ಕಡಿಶಾಲಿಗೆಟ್ಟಿ ಅತ್ತು (೨೪ XII. ೫೭೩. ೦೪-೨೬.
೨೩೫); ಹಾನು-ಮುಂತಂ ನೀನು ಮುಂಕು ಕಡಲು ಪೂಜಿಸು ಮೊರೆವವಿಂತು
(ಕೂಟಾಹ- ೨೨-೦೮). ಮುಂದೈ : ೧. ಆ ಭರಿಶ್ರೀನಾಥಸ್ವರೂಪ
ಪರೋಷಾಂತರಂಗನಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದಿಳಿದು ಮುಂದನೆಯಾದಿಯಂ ನಡೆದು
ಅವರದ್ದ ದೇಗೆ ಘೋಷವಿಟ್ಟು. (ಕುಟಾಹ: ೯-೫೩ ಪ) : ಉರಿದು ಬಿದ್ದದ
ಸೀರೆಯನುಟ್ಟು ಪರಶರಾಕ್ಷ್ಮರಂ ಮದುವೆಗೆ ಹೋದರು ನಿಟ್ಟಿನೆಗಳ
ಹಿಂದೂಳು ಮದುವೆಯ ಪಡೆ ಮುಂದೊಳಿತ್ತು (ಕೂಟಾಹ- ೯೦-೩೦);
ಕುಮಾರನ ಮುಸುಡ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಬದುಕುವುದಿಂಟೆ ಭೂನಿಕರ

(ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ, ೨. ೨೦). ೨. ಅಹಂವ್ಯೂಹಂ . . . ನಾನಂ ದುಃಖಮಾಪ್ನುಂ ಪುನಃಪುನಃಪುನಃ ಮೋಹೈಶ್ಚ ದಿವ ಕಿಲಾಹೈ ಹೇರುಃ (ಛಾಂ. ೨. ೨೨); ಇತ್ಯೇಗಿ ಮುಂದಂ ಕವಿವಾಚ್ಯತೇಹಿದಂ (ಗಾ. ೨. ೨೦). ಮೊದಲಿನದು ; ಮುಂದಿನದು ; ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಶಿಷ್ಯನು ಕಾಯಜೀವದ ಪ್ರಾಂತಪ್ರಾಂತ ಹಿಂಗಿ. ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಗುರು ಈ ಅಭಯ ಭಾವದೊಳಗೆ ಅವರು ಮುಂದು ಅವರು ಹಿಂದೆಂದಿಷ್ಟೆಯಲ್ಲವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨. ೨೨); ನೀರ ಕ್ಷೀರದಂತೆ ನೀನಿವೆಯಾಗಿ ಅವರು ಮುಂದು ಅವರು ಹಿಂದೆ ಎಂದಿಷ್ಟೆಯನ್ನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨. ೨೨-೨೩). ೩. ಅನಂತರದ ಕಾಲ: ತರುವಾಯದ ಕಾಲ: ಸದಿ ಹೋಗಿದು ಬೇರೆ ನುಡಿದು ಮಾತಿನಿಗಿ ನುಡಿಯೆಂದಾ ನಾಮಮಾಡುವದು ಮುಂದಿಗಿ[ಛಾಂ. ಮುದ್ದಿ. ೧] (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩); ಶಿಶುವಿನದು . . . ಎಂದಳುಹೊಡೆ ರಕ್ತಸುಖವು ಮುಂದೆ ತನ್ನದವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩); ಈ ಚಂದ್ರಹಾಸಂ. . . ನಮಗೆ ಮುಂದೆ ಸರ್ವಭಾವಿತ್ರವ್ಯಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೨೩) ; ಮುಂದಿನ ಮುಕ್ತಿಗಿಂತ ಈಗಿನ ಭಕ್ತಿ ಲೇಖು (ಗಾ. ೨. ೨೩). ೪. ಏಳಿಗೆ : ಉತ್ತರೋತ್ತರ ; ಭವಿಷ್ಯ ; ಹಿಂದಿಲ್ಲಾ ಸ್ವಾಮಿ ಮುಂದಿಲ್ಲಾ ಗೋವಿಂದ ನೀನಲ್ಲದ ಇವನುರವಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩ ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೨೩) ; ಮುಂದಿನಜಾಯದೆ ಗುರುವು ಹಿಂದಿನಜಾಯದೆ ಶಿಷ್ಯ ಸಂದರದವುಗಳವಜಾಯದಿರ್ವಪದಂತೆ ಕೊಂದು ಕೊಂಡಂತೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨); ಕೂಸಿನಾ ಮುಂದೆ ಎಳೆಸದೆ. ನೀದ ಗೋವಿಂದ. ಹಿಂದೆ ಬಂದೆನು ಪಾಡಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦ ೨೩).

ಮುಂಹಣ್, ಮುಂದಣ್ = ರಿ. ಎಮರಾ : ಮುಂಭಾಗ; ಸಮ್ಯಖಿ : ಮತ್ಸ್ಯವರ್ಗಂ ತನಗರದೊಳೆಯದೊಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪನೇಕಳುಗಳೊಳ್ಪುದಮೇವಮಂ ಮಾಡದೆ ಬೇಟಮಂ ಸರಿಸುವುದರ್ಥ ಸಂತಸಂಬಟ್ಟು ಮುಂತಣ್ಣಿ ಕಾಪ ನಿಟ್ಟಿಂದೆಂದು (ಸಂಪಾ. ೯-೯೨ ಕ); ಎನ್ನ ಮುಂತಣ್ಣಿ ತೊಲಗಿ ಪುಣ್ಗು (ಕಂಠಪಾ. ೦೪-೦೩ ಕ); ಮುಣ್ಣು ಬುದರ ಮೆಯ್ಯಗನೇ ಕ್ಕಣ್ಣಿ ಕೊಲ್ಪೆಸ್ ತೊಲಗಿ ಬೇಗುತ್ತಂ ಮುಂದಣ್ಣಾಗಿ ಸಮಮ ನೈವಸಂ ಜುಗೊಂದ ನಿಜ ಪ್ರಗಲ್ಪವನದೆ ಸುಡಿವರ್ (ಕಂಪಾ. ೩೩); ರೈಸಿಂಪಿಸುತ ಮುಂದಣ್ ಗೊನೆಯ ಬದ್ಧನು ಭೀಮ ಪಂದಿವನೇನೆ ಕಳವಣಿ (ಸಂಪಾ. ೯-೩೩); ಮಂತ್ರಲಕ್ಷಂ ಮಿತವಚನಮೇತಂ ವಿವಿಧವಿಕಾಸಮಂ ತಳಿದು ಮುಂದಣ್ಣಿ ಬರಿದರ (ಸಂಪಾ. ೦೩-೯೩ ಕ). ೨. ಅನಂತರವ ಕಾಲ; ಮುಂದೆ ಬರುವ ಕಾಲ : ಸುಖಜಾನ ಕೀಳು ಸುದುದು ವರವಾಗ ನಿಂದ . . . ನೋಂದಿ ಹಿಂದು ನೀವದೊಂದ ಮುಂದಣ್ಣಿವರಾಸಮಯಕ್ಕಪಾದಯವ ಕೀಳಿ ನೀವೆ (ಕಿ.ಕಂ. ೦-೩-೩೩). ಮುಂಹಣ್, ಮುಂದಣ್, ಮುಂದಣ್ = ರಿ. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ; ಮುಂಬದಿಯ ; ಬರುವ . . . ಮುಂಹಾ ಪಿತಕರ್ತೆಲಗಲೆ ಭುಗಿಲ್ಪದೆಲ್ಲೆದೊಳಂ ನೆರೆಯಂತಂದುಮಲ್ಲದಾ ಮಹಾಬಲವನಬಗ್ಗಮಂತನಿಬರಾಗಿಯ ತೋಜುವಾಜಿರಂಗದೊಳ (ಕಂಪಾ. ೯-೩೩); ಮುಂಹಣ್ ವಿಜಾನಂತರದಲ್ಲಿ ವಿಲಸತಪಾಪವನಚಯವನು ಸಂತಗೊಂದಯತಿರುತಿರೆ ರೆರೆ ತನ್ನ ಕಾಂತನ ದವಕೆ ನೋದಿದಳು (ಕೋಕ. ೯-೩೨); ಮುಂದಣ್ ಮನಸರಂ ಪಡಿಯಜಾರ್ ತೊಲಗಿಸುತ್ತಂ ಬರ (ಕಂಪಾ. ೩೦-೩೩); ಸಾಹಸ್ರಮಂ . . . ಪೂರ್ವನ ಮನೆಯ ಮುಂದಣ್ ಬಂದಿಯ ಕೊಳಂ ಕೆರೆಯ್ದಂದು ನಿಲ್ಲದಂ (ಕಂಪಾ. ೩-೩೩ ಕ). ೨. ಮುಂದೆ ಬರುವ ; ಮುಂದಿನ : ಗಾತಿವನುಪ್ರಾಸಂ ಪಾದಾಂತ ದೊಳೊಂದಾವುದಾನುಮಿಟ್ಟರಮಂ ಮುಂತಣ್ ಪಾದಾಂತಂಗಳೊಳಂ ತಡೆಯದೆ ಫೇಬೊಂದಿ ತವಂತಪ್ರಾಸಂ (ಕಂಪಾ. ೨-೩೩); ಪೂರ್ಣ ಮುಂತಣ್ ರಿತುಗಳ ತೊಳೆಯಂ ನಿಲ್ಲಯ್ಯಿ ಮಧುಕರಂ ಮಧುಕರಮಂ ತೊಲಾಯದೆ ಮನ್ನಿಗೊಳ ಸಜ್ಜಿಯೊಂದಿದುಗೊಂದಿ ಪರಿಮಳವುಮಂ (ಕಂಪಾ. ೩-೦೩); ಮುಂತಣ್ ಕಥೆಯ ವಿಶ್ವರ ನವೊಳುಂ (ಸಂಪಾ. ೩-೩);

ಮುಂಚು ಬೆಳಗ್ಗೆ ೨೦೦೦ರಲ್ಲಿ ತೆರವುಮಾಡುವುದು ಮುಂಚು ಕರಂ
ಪರ್ವತದ ಗುಡಿಯವನ ಮುಂಚು ಬೀರಮನಂ(ದ್ರ) ತೋರ್ಪೋರ್
(ಕಂಠಾ. ೧-೧೪೨); ಮುಂಚುವನೀಶ್ವರಂ . . . ಅರ್ಚನಾ ಗೌತಮರಂ
ಮುಂಚು ನಿಶ್ಯಂಕಿಯ ಕಥೆಯು ಬೆಸಗೊಳ್ಳುವಂ (ಛಾಂ. ೨-೪);
ಮುಂಚು ಸಂಕಾಶಿಯ ದಿನ ಬಂದಿತು. ಪೂಜೆ ಮಾಡು ಎನಿಸಿದಂತೆ
ನಡೆದುಲಿಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೭); ಹಿಂದೆ ಸುಖ ಮುಂಚು ದುಃಖಗಳು
ಮುಂಚು ಸುಖ ಒಂದಳ ದುಃಖಗಳು ಇವ ತಾ ಸಂಧಿಸಿ ಅನುಭವಿಸಿದಲ್ಲಿ
ಸಂತಿಕ ಪ್ರಾರಂಭ ಆಗುವಂತೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಕೇಳಲೇತಕ್ಕಿ
(ಪೂಜಾ. ೪. ೫೬. ೧೫೦); ಮುಂದಿನ ಮುಂಚು ಕಥೆಯ ಹೇಳುವೆನು
(ಪೂಜ. ೫). ಮುಂಚು = ಮುಂಚಾಗುವಲ್ಲಿರುವವನು; ಮುಂದಾಗದೆ
ಯಲ್ಲಿರುವವನು; ಆಗುತ್ತಿರುವ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಪುಟ್ಟಿಂಗಮಪ್ಪವೇನೋ ಆಕಾರ
ಮಂ ಕೈಕೊಳ್ಳಂ . . . ಮುಂತಾಣ, ಪಿಂತಾಣ (ಪೂಜ. ೧೦೦ ಶ್ಲೋಕ);
ಮುಂತಾಗಿ, ಮುಂದಾಗಿ = ೦. ಮೊದಲುಗೊಂಡು; ಮೊದಲಾಗಿ;
ಪೂಜಿಸಿದ ಹಾದರಿಗೆ ಬಿಂಬಿಸೋಲುದು: ಕಾಣಿಸಿದವಾದರೆ ನೀ ಮುಂತಾಗಿ
ಬಂದ ಭಕ್ತರ ನೀಯನದಿದ್ದರೆ ಅದೇ ಮೋಹ (೧೫೭-೧೦೬);
ಅಜುಂಜುಗವುದು ನೋಟಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನ ಸಾಸರದೇಳುಗೂವು ಗದಜೆ
ಗಂಡರು ಮುಂತಾಗಿ ಆಕಸುಗೂರು ನೆರದು (೨೪. ೪೧೨. ೧೫೦. ೦೪-೦೦;
೧೨೦); ಶರೀರ ಮನ ಭಾವಗಳ ಗುರುಲಿಂಗವುಗಮಿಕೆ ಹರಣ ಮುಂತಾಗಿ
ಅರ್ಚಿಸಿದ ಕರಣ ತಾ ಮಂಚ ಜನಿಸುವೆನು (ಪೂಜ. ೧-೧೫). ೨. ಮುಂಚಿತ
ವಾಗಿ; ಮೊದಲೇ; ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ; ಈ ಸ್ವರ್ಣಾಂಗಗಳಿಂದ
ಕೇಳಿ ಸ್ತುತಿಸುವವನು ಮುಂದಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ (೫೦೬ ೦೫). ಮುಂತಾಗು,
ಮುಂದಾಗು = ೦. ಅಭಿಮುಖವಾಗು; ಎದುರಾಗು; ಆ ಊರ
ಪೂರ್ವಭಾವಪ್ರಮಾಣ ತೆಂಕ ಮುಂತಾಗಿ ಪರ್ವದ ದೇವಗಿರಿ ಆ ಊರ
ವಕ್ಷಣ: ಮಾಪ್ರಮಾಣ (೫೦೭- ೧೫-೧, ೨೨-೦೦೨; ೧೨೦); ಮುಂದಾಣ
ಸುಮೆ ಅರಣಿಯಾ ಪದಮಲು ತುಂಕ ಮುಂತಾಗಿ ನಡೆದ ಪೂರ್ವದ
ಒಡೆಯಂ (೨೪. ೪೧೨. ೧೫೦. ೨೨-೨೦; ೧೨೦). ೩. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ;
ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ; ಲಿಂಗ ಮುಂತಾಗಿ ಮನ ಹಂತಾಗಿ ಅಂಗಭಾವವೆಂದು
ಅರ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಪ್ರಸಾದಿಯ ಪದವು ಪೂಜಾವು ಪ್ರಸಾದ (೧೨೫.
೨೩-೨೪); ಆಕಾರಂ ನಿಶ್ಚಯಾಗಿ ಸಮಗುಣಂ ಮುಂತಾಗಿ ಮಂತ್ರಪ್ರಿಯಾ
ಲೋಕಂ ನಿವೃತ್ತಿಪ್ರಾಪ್ತಮಾಗಿ ಜನನಪ್ರಾಪ್ತಸುಪ್ರಾಪ್ತದೋರ್ . . .
ನಮೋವರಕ್ಕೆ ನಯನೀಶ್ವರಪ್ರಮಾಣಗಳಂ (೧೨೫. ೧-೪); ನೀತಿ
ಮುಂದಾಯಿತು ಪಾತಿ ಬ್ಯಾರಿಯತು ನೀತಿಗೆ ಬಂದಿತು ಸಾಪ್ತ (ಪೂಜ.
೨೦೫-೨). ೩. ಮುಂದೆವರಿ; ಮುಂದೆವರು; ತೊಡಗು; ಜಯಸಿನ
ನನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಮಾಯಾಸ್ಯಕರಂ ಈತಿ ಭಕ್ತಿ ವಿಧಗಳನ್ನು ಓದಿದ
ಅದೊಡನೆ ಮುಂದೆ ಮಾಡಲು ಮುಂದಾದರು (ಪೂಜ. ೧೫); ಆ ಊರಲ್ಲಿ
ಎಲ್ಲಾ ಕುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅದೇ ಮುಂದಾಗುವವರು (೧೨೫-೨೩).
ಮುಂತಾದ = (ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರಾಗಿಳು, ವಸ್ತುಗಳು ಅಥವಾ
ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆಯನ್ನು
ಸೂಚಿಸಿದ ನಂತರ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ) ಇವೇ ಮೊದಲಾದ; ಇತ್ಯಾದಿ;
ಬನದೊಳು ಒಮ್ಮೆಯೇ ಬೋರ ಮೈದೋಜೆ ಪಾದಪಲಕ್ಷಿ ಪದವು
ಸೂಚಿಸಿಟ್ಟಿರದೆ ಪರಶ್ವಾಯ ಮುಂತಾದ ತಾಣಕೆ ನೆಲಕುಡುಕುವುದು
(ಪೂಜ. ೪-೨೩); ಅಂಕುಶಾನ್ ಮುಂತಾದ ಭಾನುಗಳ ಕಂಡಿಲ್ಲದ
ಕೂಡಿ ಕೊಟ್ಟು ಮಂತ್ರಕೊಂಡು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರೂಪಾಂಗವಾನನ ಬಿಂಬದ
ಬೀರೋಚ್ಚನಗ (೧೨೫. ೧೦-೪). ಮುಂದೆಕೆಡರು, ಮುಂದೆಕೆಡರು
= ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತರು; ಇದ್ದಿದ್ದು ಮಗನನ್ನು . . . ಮುಂದೆ
ತರುವೆಂದಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ನಿಂತರು (೧೨೫. ೨೦ ೪೩); ಅಪರಂ

ಮುಂ. ಶ್ರವಣವು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ತಂದರು (೧೨೫)
ಮುಂದಕ್ಕೆಬರು = ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರು; ವಿಳಿಗೆ ಹೊಂದು; ಮಕ್ಕಳು
ಜನ್ಮಾಗಿ ಓದಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು (೧೨೫). ಮುಂದಕ್ಕೆಹಾಕು =
೦. ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಾಕು; ಮುಂದಾಗದೆಯಲ್ಲದೇ; ಅಪನು
ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತಂದು ಮಗುವಿನ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದನು (೧೨೫).
೨. (ಯಾವುದೇ ವಿಚಾರ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು) ಅನಂತರ
ನಡೆಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸು; ಮುಂದೂಡು; ಅನಿವಾರ್ಯ
ಕಾರಣದಿಂದ ಆತ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದನು (೧೨೫).
ಮುಂದಲು = ೦. ಮುಂಭಾಗ; ಮುಂದುಗಡೆ; ಅಪನು ನಮ್ಮ
ಮನೆಯ ಮುಂದೆವರ ಹಾದುಹೋದನು (೧೨೫). ೩. ಮುಂದಿನದು:
ತರುವಾಯದ್ದು; ಮುಂದಲ ಮಾರನ್ನು ಈಗ ತೆಗೆದುಬೇಡ (೧೨೫).
ಮುಂದಿನವರು = ಮುಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗೇರಿದವರು; ಮುಂದೆ
ಬರುವ ಜನಾಂಗ; ನಾವು ಮಾಡುವ ಕೆಲವು ಇಂದಿನವರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ
ಮುಂದಿನವರೂ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆರಬೇಕು (೧೨೫).

[<ಮುನ್/ತಮಿ. ಮುನ್; ಪಾಲಿ. ಮುನ್; ತಲು. ಮುಂದಂ;
ಕೋತ. ಮುಂದೆ]

ಮುಂತು, ಮುಂದು (೨). ೦. ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ; ಮುಂಭಾಗ
ದಲ್ಲಿ; ಪಟಗವಾಗಿ ಮುಂತೆಗಲಿತಪ್ಪುವೆಂದೆ . . . ಭೋಗದೇವ
ತುಳುಗಿರುವದೆ ಪೋಲ್ವುದು ಮಹಾನದಿ ರುಂದ್ರಭೇಂದ್ರರಾಜನಂ
(೧೨೫. ೨೪೭ ಶ್ಲೋಕ). ೨. ಎದುರಿನಲ್ಲಿ; ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ; ಮುಂದೆ:
ನಮ್ಮಂ ಕಾಣಲಂದಿಗಲಿಗಿ ಮುಂತಿ ಬರುತ್ತಿರೋಕ್ಷಿಸುಸಂ ಪಂಕೇಷ
ವತ್ಯೇಶ್ವರೇ (೧೨೫. ೨೨೨); ಕಾಣಪೋಭಿಮುಖವಾಗಿ ಗಡಿಸಿ
ಮುಂತೆವ ಬಿವುರ ಬಿವುರತಕ್ಕಿಳುಮನಂತಮಪ್ಪಾಪನ ಪೂಜನದಿ
ಗಳುಮನೋರಂತ್ರಿಕ್ಷುತು (೧೨೫. ೦೫-೨೪). ೩. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ;
ಪ್ರಥಮತಃ; ಧರ್ಮೋದೇಶವುರು ಮುಂತಾ ಗೌತಮರು . . .
ಶ್ರೀಗಣಂ ಸಂತೋಷಂ ಮಗ ಕೂರ್ತು ಕೇಲ್ವನಿಶ್ರೀಗುರ್ಮಮಂ
ಧರ್ಮಮಂ (ಛಾಂ. ೧-೨೨). ೪. ಮೊದಲು; ಮುಂಚೆ; ಮಿತ್ರರು
ಪ್ರವಿಣಯಾಲ್ವಮಂ ಮುಂತೆನಿಸಿತು ಕರು ಕಾಂಕ್ಷಿಯಂ ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ
ಕೃಷಿಂ ಪೂಜ್ಯ ಮಾಪಲ್ವದ (೧೨೫. ೪). ೫. ತರುವಾಯ;
ಅನಂತರ; ಅನೇಕ; ಒಮ್ಮೆ; ಈಗಲೇತು, ಮುಂತು ಮುಂತು ?
(೧೨೫. ೧೦-೧೦). ಮುಂದೆ; ೨. ಇತರೇಂದ್ರ ಪರಿಚಾರವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ
ಮುಂದಾದ . . . ಸಂತತಮೇನಂದ ಜನಾರ್ಥಕೇಗಿಸಿದೋ ಜನ್ಮಾಭಿ
ಜೀತೋತ್ಸವಂ (೧೨೫. ೨-೪೪); ಪುರೋಳಗಣ ಸೂಲೆಯರಲ್ಲರಮಂ
ಓದಿಬಿಡು ತರಿಸಿ ಯಕ್ಷಿಯ ಮುಂದಾದದದಿದಿರಂಗಳಿಲ್ಲಂ ಜಾಗರವಿಸುಮಂ
(ಛಾಂ. ೨-೪೪). ೪. ಮೊದಲು ಬಂದವು ಮೇಲ್ಮವು ನಯದಿಂಗಳಲ್ಲಿಗೆ
ತಕ್ಕುದಲ್ಲಮಂ ಮುನ್ನೋ ಪೋಗಿಂದಂ ಒಬ್ಬವೆಲ್ಲ ಪೋದಂ ಮುಂದಾ
ಕೀಯೂರಕು ಸುವಿವರತಮರಂ (೧೨೫. ೪೪). ೫. ಮುಂದೆಪ
ದನುಬೋಡೆ ಕಾದಲು ರಕ್ಕೆ ಬಂದಂ ಮೈಸೋಂಕೆ ಕೆವಾಗಿ ಮುಂದೆ
ತೋಪೊಲು ಪರಿಮಾಂಬುಧಿಸನಂದಿರದನು ತೀವ್ರದಿಂದ (೧೨೫. ೧-೨೩).

ಮುಂತಾಗು, ಮುಂದಾಗು = ೦. ಸಮ್ಯಖಕ್ಕೆ ಬರು; ಎದು
ರಾಗಿ ಬರು; ಅಂತು ತುರಗಬಲಮಲ್ಲಮಂ ತಮಿ ಪಿಂತಪ್ರಸನ್ನದೆ
ಮುಂತಪ್ಪರು ಕಾಣದೆ . . . ಪಾಪೇಭಕಂಠೀರವನಾ ವಿಷಯಪ್ರಮಂ
ನಾಜಸುತುಮಿರೆ (೧೨೫. ೪-೧೩); ಕೊಯ್ಯರ ಅಪಯಪ್ಪಾಂಗೂರವ
ಕೀಳನೂಡಿವ ಕದವು ಪರಿವಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಾಗಿ ಬನ್ನ ತದರೂಳ್ಳ ಅನೇಕಿಯರ
ಮಗ ನೆಲ್ಲ ಬಿಲ್ಲ ಅಣ್ಣಮ್ಬನ್ ಅಯ ತೊಜುವನಿಟ್ಟಿ ಸಗ್ಗಿಯಾದಂ
(೧೨. ೧೫. ೧೫೫. ೧೦೦ ೨; ೨೦. ೧೦೦); ಇದೊಂದ ಮೆಯ್ಯುಬುದುದಿಸ್ಸೆ

ಏಕಾದೇಶ ಮೇಲ್ಮದೆಯ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷವಿಧವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ
 ಮುಂತುಂಗಾಣ್ (ಕಂಠ. ೧೩-೧೪). ೨. ಮುಂದೆ ಒಂದೆಬಿರು :
 ಬಳಿಕ ಸಂಭವಿಸು : ಇತ್ತರ್ ತಂತುಮಾಯಿಕೆಯು ತನಗೆ ಮುಂತಪ್ಪ
 ನಿರ್ಗಮೋಪಾಯವುಂ ಚಿಂತಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂತಸವಿಟ್ಟು (ಕಂಠ. ೩೩-೦೪) :
 ಮುಂತಪ್ಪ ಕಪ್ಪುಗಳ ಕನಸಿನೊಳು ರಕ್ತಸರ ಕಾಂತನರಿದು (ಮಂಠ. ೩-೪
 ೩೩೩) : ಮುಂದೆಪ್ಪ ದುಸ್ವಪ್ನಫಲಗಳಂ ಆದಿಪಟ್ಟಾರರ್ ಬಿಡನೆ
 (ಶಾಶ್ವ. ೩೪) : ಇಂದಿರಂ ಪರ್ಮದಾಂಟುವನಂದು ಕಯ್ಯಾಗಿ
 ಮುಂದಪ್ಪದಂ ನೆರೆಯಲನೆಯನರ್ ನಿಂದಂ (ಕಂಠ. ೧೩೩-೨೯೩).
 ೩. ಮುಂದೆ ಅಗಿಹೋಗಿರು : ಮುಂದೆ ಸಂಭವಿಸು : ಸಂರ ಮನುಷ್ಯ
 ಭುಜಗ ಭುಮಾಪ್ತರೋಳು ಮುಂತಾದವನ್ನದಿಪ್ಪವವಿಟ್ಟರೊಳೆಯ
 ಜನಭವನವಲ್ಲೆಂಬರ ಮಾತು ದಿಟಂ (೧೪. VII. ೩೪೩. ೪೩-೪೪ : ೩೩೩).
 ೪. ಮುಂತೆತವಾಗಿ ಒರು : ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಬರು :
 ಮುಂತಾಗಿ ದಿನವನುದಯಾಸಂದೋಷವುಂಯಮಯಮೋಳ್ ಸಂಜೆ
 ಕರಂ ಹಿಂದೆಬಿಡುವಂತೆ ಕೆಲರೊಡವಂದಾದುದಯೋಳಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ
 ರೋಗಲಕ್ಷರ (ಕಂಠ. ೪೯೯ ೩೩೪).

[< ಮುಂತು. / ತುಂ. ಮುಂದು : ನಾಯ್ಕ, ಕುರುಪ್, ಮುಂದೆ ;
 ಮರ್. ಮುರ್ದಾ. ಮುಂದಿ]

ಮುಂತುಂಗಾಣ್ : ಮುಂದುಂಗಾಣ್ : ನೋ.

ಮುಂತುಂಗಿಡು : ಮುಂದುಂಗಿಡು : ನೋ.

ಮುಂತುಂಗಿದು : ಮುಂದುಂಗಿದು : ನೋ.

ಮುಂತುಂಗೋಳ್ : ಮುಂದುಂಗೋಳ್ : ನೋ.

ಮುಂತಂದಿ (ನಾ). ಮುಂಭಾಗದ ತುದಿ : ಅಂಚು : (ಮುಂತಂದಿಂಕ)
 ಮುಂಭಾಗ ನಿರಿಸಲ್ಪಡು ಮುಂಚು (ನಾ. ೩೪೩-೩೪೪).

[ಮುಂ. (< ಮುನ್.) : ತುಂದಿ]

ಮುಂತೆ. ಮುಂದೆ, (ನಾ). ೧. ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂದುಗಡೆ :
 ತುಂಕಾಕ್ಕೆ - ಮುಂದು. ಮುಂತು : ಹಿಂದು. ಹಿಂತು : ಮುಂದೆ. ಮುಂತೆ
 (ಕಂಠ. ೧೩೦ ೪೪೩). ೨. (ಅಲಂ) ಮುಂದಿನ ಯೋಚನೆ : ಗಂಡುಚಿಂತೆ
 ಗೊತ್ತು ಚಿಂತೆ ಪ್ರಣಯಕಿಲ್ಲ ಹಿಂತೆ ಮುಂತೆ (ಕಂಠ. ೩೪೩). ಮುಂದೆ :
 ೧. ಮೇಲಿನ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ. [< ಮುಂತು.]

ಮುಂತೆ. ಮುಂದೆ, (ಅ). ೧. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ : ಮುಂದುಗಡೆ
 ಯಲ್ಲಿ : ಚಿತ್ರಪಟಮನಾ ಚಿತ್ರಾಲಯದ ಕೆಲವ ಪಟ್ಟಿ ಸಾಲೆಯ ಮುಂತೆ
 ನೋಡು ನಿಜಾಂಶಿತಕಾರ್ಯವನ್ನಿಡುನೆ ಪಾರುತಮಿದರ್ಲಾ (ಕಂಠ. ೩-೪೩
 ೪) : ಕಂತುಕವನು ಕೈಗೆ ಬರಲಿಯದೆ ಮೇಲಾಂತಂ ಕುಟಲದೇವತೆ
 ಗಳು ಕಾಂತಾಪಿವಂತರಪ್ಪ ರತ್ನಾಚಾರ್ಯ ಮುಂತೆ ಬೇಗದೊಳಿರಿದವು
 (ಕಂಠ. ೧೩-೦೦೪). ೨. ಎದುರಿಗೆ : ಸಮ್ಪಾದಿದಲ್ಲಿ : ಸಮಕ್ಷ
 ದಲ್ಲಿ : ಕೂಡಿದುದ್ದರ ಮುಂದೆಯುಂ ಪೊಗಟುಪಂ ಮರುಳಲ್ಲನೆ
 (ಕಂಠ. ೩ ೩೦) : ಅರಸಂ . . . ಲಿಲಾಂಗನಂ ಬರಿಸಿ ಮುಂತೆ ಕುಳ್ಳಿರಿ
 ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡೆಂದಂ (ಕಂಠ. ೨-೩೩) : ವ್ಯವಹಾರಂ ಪರಮವಂದಿಪ್ಪ
 ಸಮುದೋಳು ಮುಂತೆ ಕೆನ್ನರರು ಪರಮದಿ ಪಾಡಲ್ (ಕಂಠ. ೦-೨೩).
 ೩. ಮುಂತೆತವಾಗಿ : ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ : ಮುಂತೆ ನೀಂ
 ಪೋಗುನಂ ಪೆಜಗನೆ ಬಂದಂ (ಕಂಠ. ೦೦-೨೦) : ನಿನ್ನಗೆ ವಸಂತದೊಳಿ
 ವಸೂಪ್ಪ ವಿದೇಶಿನೆ ಮುಂತೆ ಬಂದಂ ನೀನಿನಗೆ ವಸಂತವಾಗಮನವಂ ನೆಜ್
 ಸೂಚಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ (ಕಂಠ. ೩-೪೦). ೪. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ : ತರುವಾಯ :
 ಅಮೇಲೆ : ಮುಂತೆ ಪಟ್ಟ ಕುಟುಂಬ ಕುಟುಂಗೊಂಡು ಕೂಡಲಾರ್ಪಂತು
 ಹಿಂಗುಗೆ ಕಾವುದಿನಾ ಲಭುದೋಷಮಂ (ಕಂಠ. ೦-೦೩೪) : ಮುಂತೆ
 ತಂದುಪಟ್ಟವೊಳುಕಾಂತಂಕರ್ತವೆಂದಿಪ್ಪದೊ ಕೋಪಪೊಲಾ ಕಾಂತೆ

ಮುಂ ಮೈಗುಂದಿದಕಂತಗಲದಿ ಸರ್ವವತನಾಪೋಮುಂದಿ (ಕಂಠ. ೩-೩೩) :
 ಇಂತು ಕರ್ತನ ಸಮ್ಪಾದಿನ ಭೂಕಾಂತನಾ ಕೆಲಕಾಲವಿದ್ದು ಮುಂತೆ
 ಕಲಿತರಂ ದೋಷನರಿ ಬಿಡಬಂದಿದ್ದುಗಳ (ಕಂಠ. ೦೪-೨೨). ೩.
 ಮುಂದೆ : ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ : ಅಂತಃಕಾಂತಿಯೊಳರ್ಪ ಮುಂತೆ ತೀರ್ಥದೊಳರ್ಪ
 ವಂತಿಯೊಳರ್ಪ ತಿರುಮಂಟು ಪಿಪ್ಪದೊಳಿ ನಿಂತಿದರ್ಲೆನು (ಕಂಠ. ೩೩೩).
 ಮುಂತೆ ರಾಮಾನಂದಪನ್ನೋವನದಿವರ್ ವಾಧೆಯು ತಡೆಯದಮರರಂ
 ಪರಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ (ಕಂಠ. ೨-೨೦-೨೯). ಮುಂದೆ : ೧. ಗಲಾಯಿಸಿ
 ದರ್ಶನ ಸಲೆ ಪಾಂಗಲಿಯದೆಯಂ ಕುಟುಂಬದಿದೊಡ ಮುಂತುಂ
 ಮುಲಸುಂ ಕೋದಂತಿರ್ಕಂ ಕೆಲವು ಕಳೆಗೊಂದಿ ಮುಂದೆ ಬಾರದ ಪದಮಂ
 (ಕಂಠ. ೨-೩) : ಮನಮನಗಲ ಬಾಗಿಲು ಬಾಗಿಲ ಮುಂದೆ ಕನಕೋರಗದ
 ಸಾಲಿಂದ ಪುನತರವಪ ನವಿಲಯ್ಯಾಲೆಗಳಿಂದಲಗುವಿವಪುರವ ಪೋಲಿಪುಮಂ
 (ಕಂಠ. ೨-೩೦) : ಕುದುರೆಯ ಹಿಂದೆ ಅರಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಆರಮರದಂ
 (ಗಂಠ. ೨. ನಂದಿಮಿತ್ರಂ ಬಂದು ಮುಂದೆ ನಿಂದು ಕೈಗಳಂ ಮುಗಿ
 ದಿಂತೆಂದಂ (ಕಂಠ. ೩೪-೩) : ದನುಪಾಂತನೇಂದಿ ನಿಪ್ಪ ನೆಚ್ಚು ಪೋದಂ
 ಮೆಲಿಪೊ ಮುನ್ನೆನ್ನೆನ್ನಂ ವನುಜಂ ಪಟ್ಟಿದ ಸಂದುಮ ನಿನ್ನೀ ಪೊರೆನ್ನ
 ಮುಂದೆಯುಂ ಸಂದಪ್ಪದೇ (ಕಂಠ. ೩-೩೪) : ಗುರುವಂ ಮುಂದೆ
 ಪೊಗಬ್ಬಿದು ಮಿತ್ರಂ ಬಂಧುಗಳಂ ಹಿಂದೆ ಪೊಗಬ್ಬಿದು (ಕಂಠ. ೩೩-೦೪)
 ನಿಮ್ಮ ಪರಗರ ಮುಂದೆ ನಾನೀತಲ ಭಕ್ತನಯ್ಯಾ ನಿಮ್ಮ
 ಶರಣ ಮುಂದೆ ವಾನೀತಲ ಯುಕ್ತವಯ್ಯಾ (ಕಂಠ. ೩೩೩). ೩. ಮುಂದೆ
 ದಶಾಂಕಿಯಿಂದಿಪುದುಂ ಪರಮಾಯಾದಿನಿಂದಮೆತ್ತ ದಲ್ ನಿಂದುಮ
 ವರ್ತಂ (ಕಂಠ. ೨೪-೨೪) : ತಂದೆಯಾಗಲಿ ಮುನ್ನೆನ್ನಿಮಂ ಕೂಡದೆ
 ನೀ ಮುಂದೆ ಮಡಿಯಲುಬಹುದೆ (ಕಂಠ. ೩೩. ೨೨೨-೨೩) : ಹಿಂದೆ
 ಸೋಮೇರನು ಬರುತ್ತಂ ಮುಂದೆಯನ್ನಂ ಕಳುಹಿದನಾ ತಂದೆ (ಕಂಠ. ೩೩-೩೩).
 ೪. ಹಿಂದೆ ನುನಾಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದನಂಬ ಹೇಯದಿಲ್ಲ
 ಮುಂದೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೦೩) : ಮುಂದಾ
 ಸ್ತೀರತ್ವಮನೊಲವಿದಂ ಪಡೆದನ್ನೆಂಬುದಂ ಸೂಚಿಸುವಂತೊಂದರಪ್ಪ
 ವಿದೂಳತಾನಂದದ ಕರೂಪಾಣಿ ಮಾತೆಂಗೆಂದಿದರ್ಲೆ (ಕಂಠ. ೩-೨೦) :
 ಇಂದು ನೀನಾ ಪಾಂಡುಪುತ್ರರನಂದಗಿಡಿಸಿದ ಬಟ್ಟಿಯೊಡನೆ ಮುಂದೆ
 ಬಿಟ್ಟುಕು ರಾಜಕುಂಪಂ (ಕಂಠ. ೪-೨೨). ೬. ಮೊತ್ತವೊದಲು :
 ಪ್ರಥಮತಃ : ಮುನ್ನಮೆ ತಿಳಿದವರಿಂದಿಗಲ್ಲರಮಾಡದ ಕಾಂಡಪ್ರಪಾತ
 ಗುಪ್ತಯೋಳಗನಂದ ಚಿತ್ರರತ್ನಂ ಮುಂದೆ ನಡೆಯೆ (ಕಂಠ. ೩೩-೪೦ ೩) :
 ಕಳಮೋವರೆ ಕನ್ನದಂಕುಂ ಹಿಡಿದ ಬಂದಿವಿದರದೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಮುಂದೆ
 ನಡೆವೆ (ಕಂಠ. ೩೩೩).

ಮುಂದೆಬರ್, ಮುಂದೆಬರು = ೧. ಅನಂತರ ಸಂಭವಿಸು :
 ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗು. - ಒಂದು : ನಿಜವಾದಗಡೆ ಗಣಿಸಿದ
 ಮುಂದುಪ್ಪದಂ . . . ಬೆಳ್ಳ ಸವಾಳ್ಕುದು ಕನ್ನಂ (ಕಂಠ. ೦೩-೦೩)
 ೨. ಮುಂದುವರಿ : ಅಸಕ್ತವೆಂಪು : ಕಾಳೂರಿನ ಅಂಗಳಂ ಹೋಗು
 ಕೂಡಲು ಮುಂದೆ ಬಂದರು (ಕಂಠ. ೦೩). ೩. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು
 ಹೊಂದು : ಬಳಿಗೆಯಾಗು : ಅವಿರತವಾದ ಅವರ ಮಡಿಮೆಯಿಂದ ಎರಡೆ
 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಂಸ್ಥೆ ಮುಂದೆಬಂದಿತು (ಕಂಠ. ೩೩೩). [< ಮುಂತೆ.]

ಮುಂದೆ, (ನಾ). ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂದುಗಡೆ : ಹೆಂಗಸರು
 ಬಾಗಿಗೆ ಬಂದು ಗುಡಿಪುಗಲೆ ಮುಂದುಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು . . .
 ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲವರಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಕೋರುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಂಠ. ೩೩೩).
 [ಮುಂ. (< ಮುನ್.) + ದಂಡೆ.]

ಮುಂದೆ, (ನಾ). ಮುಲ್ಲೆಯದ್ದೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಟ್ಟಿ. - ವರಸೆ :
 ಬೀದಿವಂ . . . ಅವನು ಶುಡುಂಕೆ ಮುಳಿಸಿದವನು ಮೊಲೆಬಿಟ್ಟು

ಮುಂದೆ ಮುಂದೆಂದು ನೋಡಿ ಮೇಲ್ಮರಿವನ್ನೇ ಬಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ದೋರಕುಮೇ (೨೪೩. ೯-೧೦೯).

[ಮುಂ (< ಮುಂ) + ದಂಡ (< ದಂಡ)]

ಮುಂದಟ್ಟು (ಕ್ರ.). ೧. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟು-ಹಿಡಿಸು : ಮುಳುಗು ಮುಟ್ಟುವ ನಾಯ್ಕನ ತುಂಡಿಸಲ್ಪಡುವಂತೆ ಕಿರ್ಗಟ್ಟುತೆ ಮುಂದಟ್ಟಿ ಪಡೆಮುಟ್ಟುತೆ ಸೂತದನದರ್ಬಾ ಸಾರ್ಬದು ಮೇಳೆಯಂ (೧೦೯. ೧-೧೦೨). ೨. ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಅಟ್ಟು : ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಕಳುಹಿಸು : ತನ್ನೊಳಗೆ ನೆರೆಯಲಿದು ಜಯಪ್ರಿಯ ಮುಂದಟ್ಟಿದಳು ವಳೆಯಂ ಬುಡಿದರ್ಬದಂ ಕಂಡಿಕೆಯಂ . . . ಕಟ್ಟಿದು ಮೇಚೆರಂದ್ರಂ (೧೦೯. ೧-೩); ೧೦೦ವಟ್ಟುಗಳನ್ನೊಟ್ಟಿಗೊಟ್ಟು ಪೆಜೆಯಂ ಸೈತ್ಯವೇಬಾ ಒಂದೆವಂ ಪರಿ ಮುಂದಟ್ಟಿದನೆಂದು ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆಂ (೨೫೨. ೨-೧೩); ಅಕ್ಕಲಂ ಮುಂದಟ್ಟು ಸಡಗರದಿ ಬರೆತಿರ್ಪನು (೨೫೩. ೯೯-೧೦೩).

[ಮುಂದೆ (< ಮುಂತೆ) + ಅಟ್ಟು]

ಮುಂದಡಿ (ನಾ). ಕಾಲಿನ ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂಗಾಲ : ಅಡಿಗಡಿ ಗಡಬಡಿಸಿತ ಮುಂದಡಿ ಎಸೆಯ . . . ಪದವಿ ಕೆಂಗಟ್ಟು ದಂಡನಾಗಿ ಸುಳಸುವ ಪೂರ್ಣಗಂ ನೋಡಿ ಮುಂದೋಡಿ ಕಡುವೆವು ದೀಪದ ಮಲಿಗಳು (೨೫೩. ೩-೨೯). [ಮುಂದೆ (< ಮುಂತೆ) + ಅಡಿ]

ಮುಂದಡಿಯದು (ಕ್ರ.). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗು : ಮುಂದುವರಿ : ತುಡುಕುವರೆ ಧನವಿಲ್ಲ ಮುಂದಡಿದುಡಲು ಸಾರಥಿಯಿಲ್ಲ ರಥ ಕಡಿವಡಿದು (೨೫೩. ೩-೩೩); ದೃಢಾಶ್ವಯದಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಿಸು ವವಳಿಗೆ ಎಂತಹ ದೊಡ್ಡಕಾರ್ಯವಾದರೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಕೈಗೂಡು ವುದು. ಅವಳು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮುಂದಡಿಯಡಲಕ್ಕೆ ಬೇಕು ಮಾಡು (೨೫೩. ೩). [ಮುಂದೆ (< ಮುಂತೆ) + ಅಡಿಯದು]

ಮುಂದರಿ 'ಮುಂದುವರಿ' ನೋ.

ಮುಂದರಿವು (ನಾ). ಮುಂದಿನದನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಜ್ಞಾನ : ಭವಿಷ್ಯ ಜ್ಞಾನ : ಇವನು ಮೊವಲು ಚಿಟಿನರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದನು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮುಂದರಿವು (೧೦೨. ೩. ೩೨. ೫೯).

[ಮುಂದೆ (< ಮುಂತೆ) + ಅರಿವು (< ಅರಿವು)]

ಮುಂದರುಗು (ಕ್ರ.). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಲಿಸು : ಮುಂದುವರಿ : ಈ ಭವಿಷ್ಯದೊಳಗೆ ಇರುವುದು ಭಾಸ್ಕರೋಪದೇಶವಾದ ಬಳಿಕ ಮುಂದರುಗುವವು (೧೦೨. ೨-೧೦೯). [ಮುಂದೆ (< ಮುಂತೆ) + ಅರುಗು]

ಮುಂದಲಿ (ನಾ). ೧. ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗ : ಒಬ್ಬ ಸುಖದಾವರ್ತನ ಪುಂಸ್ಸೋಪನಕ್ಕೆ ಶುಭವುಂ . . . ಒಂದೆ ಮುಂದಲಿಯ ಸುಖಿಯಿಂದಕ್ಕಂ ಕಳ್ಳಂ ಮೋವಕದಾಗದೊಳೆ (೧೦೯. ೧೦-೨೩); ಶಾಂತವಾಗಿರುವುದು ಮುಂದಲಿಯೊಳಗೆಲಿ ಬಹುತತ್ವನೊತ್ತಕಾಂತಿಪ್ರಕರಂ (೧೦೯. ೨-೧೦); ಮೂರುತಿ ಹೊಯ್ದು ಕರ್ಣನ ಕಿಡಿದವನು ಮುಂದಲಿಯೊಡನೆದಯನು ಪಾಯ್ದು ಮುಂದಲಿಗೆ (೧೦೯. ೧೦-೨೩). ೨. ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೂದಲು; ಮುಂಗೂದಲು : ಕೈಯ ಮುಂದಲಿಯಂ ಹಿಡಿದು ವಲ್ಲಿಯ ತಲೆವಿಡಿದರ್ ನಮ್ಮ ಬೀರಮಂ ಕೌಪರಂ (೨೫೩. ೩-೩೩); ಮುಂದಲಿಯಂ ಹಿಡಿದನ್ನಯ ಮುಂದಲಿವನಲಡೆಯನಯ ಪರಿಭವಿಸಿ ದಳೆಯಮರಿದು ಸೊರ್ಗದವನಂ ಕೊಂದೆ ಕುರುಪತಿಯಮಂ ಕೊಲ್ಲುಡದ ಪನ್ನೆ (೧೦೨. ೩-೩೩); ನಿಲಿ ಸುಖವಿರು ಹೋದಿಯಲಿ ಪರಬಲಕಾಪವ ಒಯಸಿಯ ಮುಂದಲಿಯ ಹಿಡಿದಿಯನಂತ ಹೆಕ್ಕಳಿದನು ಕುರುರಾಯ (೨೫೩. ೨-೨೦). ೩. ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂದುಗಡೆ : ಮುಂಗಾಲ ಮುಂದಲಿಯಪ್ಪರಿಯ ನೆರೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಗಂಡಿಸಲೊಳಹರೊಲಿದ

(೨೫. ೨-೧೦). ೪. ಮುಂದಿನದು : ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು : ಅದು ಅಚ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಪಳೆಯ ಇರಿತ ಪದನವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮುಂದಲಿಯ ಸಿಹಿಹುಳಗಾಗಿ ಬಳಲೇಬೇಕಾಗಿತ್ತು (೨೫. ೩-೩೩).

ಮುಂದಲಿಯ ಹೂ = ಮುಂದಲಿಯೊಟ್ಟು : "ಮುಂದಲಿಯ ಹೂ ಲರಾಮಕಮೆಂಬುದು" (೨೫. ೧೦-೨೯).

[ಮುಂ (< ಮುಂ) + ತಲೆ]

ಮುಂದಲಿಗೊಡು (ಕ್ರ.). ತಲೆದೋರು : ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಿದು ಮನದ ಎಡುಕಿನ ಮೆಚುಕ ಮುಂದಲಿಗೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಸಡಿಲು ಹಾಜಿತು (೨೫. ೧೦-೨೯). [ಮುಂದಲಿ + ಕೊಡು]

ಮುಂದಲಿಗೊಳೆ (ಕ್ರ.). ಮುಂಗೂದಲನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳು : ಕೆಡೆನುಡಿದಿತು ಪಡೆದು ಮುಂದಲಿಗೊಡು ಕೆಡಹಿ ಕೆಕ್ಕಳಿಸಿದರ್ಗೆ ಅಡಿಯಟ್ಟು ಕರುಳ ಸೀಪುಂಯಿಳಾದುವನೊಂದು ಪೊಡೆಗೆ ಕೊರೆಯುತ್ತ ದಾಗ (೨೫. ೧೦-೨೯). [ಮುಂದಲಿ + ಕೊಳೆ]

ಮುಂದಲಿಯೊಟ್ಟು (ನಾ). ಹುಂಸರು ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ : ಬೈತಲೆಯೊಟ್ಟು : ಮುಂದಲಿಯೊಟ್ಟು : - ಸ್ತೋಮವೆಕ್ಕಿ ಮಾತ್ರವೇ ಮೂಸಲಾಗುವ ತೊಡಿಗೆ ಇದು (೨೫. ೧೦-೨೯).

[ಮುಂದಲಿ + ಲೊಟ್ಟು (< ಲೊಟ್ಟು)]

ಮುಂದಲಿವಣಿ (ನಾ). = ಮುಂದಲಿಯೊಟ್ಟು : ವಣಿವಣಿಯರು . . . ಹಿಟಲಿ ಡುರಿಯ ಹೂಳಿವ ಮುಂದಲಿವಣಿಯ ಮೂಳರ ಮುಂಪುಟದ ಪದರ್ಮಾಭರಣಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಯು ಸಡಮದು ದೀದಿಪದಿಯಲಿ (೨೫. ೧೦-೨೯). [ಮುಂದಲಿ + ವಣಿ]

ಮುಂದಲಿವಾಯ್ (ಕ್ರ.). ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಾಯ್ದು, ಎರಗು : ಹೂಯ್ದೊಳೆದವರ ಮುಂದಲಿವಾಯ್ ತಿಡಿದರು . . . ಕುಳಿದುಕೊಂಡು ಗಾಳರು ನೋಡರು ನಿಜವತಿಯ ಪೂರ್ಣವ (೨೫. ೧೦-೨೯).

[ಮುಂದಲಿ + ವಾಯ್]

ಮುಂದಲಿವಿಡಿ (ಕ್ರ.). ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದ ಕೂದಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳು : ಮುಂದಲಿಯ ದುಟ್ಟನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳು : ಪಾಂಚಾಲಸಂತನ . . . ವಿಡಿ ಮುಂದಲಿವಿಡಿದು ಬಾಗಿ ಕೊಯ್ದನಂತನ ಕೊರಳನು (೨೫. ೧೦-೨೯); ಅವಸ್ಥಾರವತಿಕೋಪದಿಂದ ರುದ್ರನಂ ಮುಕ್ತ ಮುಂದಲಿವಿಡಿದು ಕೆಡಹಿ ಪಾದಂಗಳಂ ತೊತ್ತಳಂಮಳಿದು ಹಾಡವ ರೂಪವಂ ಧರಿಸಿ ಕಂಠವಿಡಿ (೨೫. ೧೦-೨೯).

[ಮುಂದಲಿ + ವಿಡಿ]

ಮುಂದಳ (ನಾ). ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸೈನ್ಯ : ಮುಂಚೋಳಿಯ ಪಡೆ : ಮುಂದಳವನು ಪೊಯ್ಯತ ಕದನದೊಳುರೂದನವನು (೨೫. ೩-೨೯); ಜನಾನದವರು . . . ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಒಂದೆ ಅವರ ಮುಂದಳವನ್ನು ತಡೆಯುವವಕ್ಕಾಗಿ ಮೊಗಲ ಸಾಯಿ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೇನಾಮುಖವೆಂದು ಬಗೆಯಲಾಯಿತು (೨೫. ೩೩).

[ಮುಂ (< ಮುಂ) + ದಳ (= ದಳ)]

ಮುಂದಳ (ನಾ). ಮುಂಭಾಗದ ನೆಲ. - ಭೂಮಿ : ಗೋದಾಮಿಯು . . . ತದ ನೀರನ್ನು ಬಾಗಿಲದ ಮುಂದಳಕ್ಕೆ ಚಮುಕಿಸಿದಳು (೨೫. ೩೩).

'ಮುಂದಳ' ಪರಾ. [ಮುಂ (< ಮುಂ) + ತಳ (= ತಳ)]

ಮುಂದಳರ್, ಮುಂತಳರ್ (ಕ್ರ.). = ಮುಂದರುಗು : ಮೋದದೊಳ ಮುಂದಳರುತ್ತೀ ಪಾದಿದಾಕೆಗೆ ಪಾವುಡಮಂ ಕುಡುವೆಂ (೨೫. ೧೦-೧೩೯).

ಮುಂತಳರ್ : ಮುಂತಳರ್ [೨೫. ೧೩೯] ಮಿಗೆ ತನ್ನ ಪಾಂಧವ ಸಂಕತಿಯನೊಡಗೊಂಡು ನಿಪಥನ ಚತೆಯನು ಪಡೆದೊಡೆಕೆಂದೈದಿತಾ ವಂ (೨೫. ೨-೨೦). [ಮುಂ (< ಮುಂ) + ತಳರ್]

ಮುಂದಳಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಳಿ ಚಿರಿಸು. - ಸಾಗು : ಆ ಬಲಂ ಕಂಡುಬಳ್ಳಿ
ಮಾರ್ಗದೊಳಿ ಮುಂದಳಿಯುತಿಹ ಮೇಘನಾದನಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪-೧೬) ;
ಸೌಮಿತ್ರಿ ಮತ್ತೆ ಭೂಪಾತನಹಿತ. . . ಮುಂದಳಿದುಗ್ರಮ್ಯಗುಣಗಣದ
ಫಲವಿರಸುವ ಹಳವಮಂ ಪುಕ್ಕನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೬-೭).

[ಮುಂದಿ (< ಮುಂತ್ಯು) + ತಳಿ]

ಮುಂದಣಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂದಣಿಯವನು ತಿಳಿ : ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು : ಅಂತೂದನೇಕೋತ್ತಾತಂಗಳಂ ಕಂಡು ಮುಂದಣಿಯವ
ಪದ್ಧತಿ ವಿದುದನಂತೆಂದಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೧೩೨ ೩) : ಮುಂದಣಿಯವ
ದರೂಢವ ಕಳುಹಿ ಕಟ್ಟಿ ಕಲಹವನಿವನ . . . ಎಂದಳಿವಾಣಿತು
ಸೇವಕುರನಕರ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೨೦-೧೯). ೨. ಮುಂದಣಿಯವನೆಯಿಂದ
ಕೊಡು : ದೂರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದು : ತಂದೆನಿಂದು
ಮುಂದಣಿಯಾದ ಸೀತೆಯಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೧೩೦) : ಕಣ್ಣು ಕೋಪಕ್ಕೆ
ಮುಂದಣಿಯಾದೆ ನುಡಿದ ಪನ ಮೆಚ್ಚಿ ಮರುಳಾದ ಮೋಡವ್ವಾ (ಕೃಷ್ಣಾ
೨೨೦) : ಮುಂದಣಿಯಾದ ಮುಂಗೈಯೆಂದುದಕ್ಕೆ ನಗುತ್ತಂ ನಡೆದು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೨೩ ೩). ೩. ದಾರಿ ಕಾಣು : ದಿಕ್ಕು ತೋರು : ಬಿಡುವಾ
ಬಲುವುನ್ನರಿ ಮುಂದಣಿಯಾದೆನ್ನಯ ಕೊಬ್ಬನೇವದ್ದುಕುವೆನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೬-
೭-೩೩) : ಇತ್ತಲವನನುಕರವನ ಕಳುಹಿದ ಜೀತಗಿತ್ತು ನಿಜುದ್ದಿಯಂ
ಮುಂದಣಿಯದಿರೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೨೦) : ಭಾವತೀಯವರ್ತ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಕಡು
ಪುನನಾವದ್ದಿಯಂ ಮುಂದಣಿಯಾದ ನೀಡಿಯನೆತ್ತಿ ಹಿಂಗೂಡಿ ಪೊಪ ಪಾವ್ವ
ಭಾವದ ವಿಟನೇವರ್ತನದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೧೨೩).

[ಮುಂದಿ (< ಮುಂತ್ಯು) + ಅಣ]

ಮುಂದಾಣು 'ಮುಂತ್ಯು' ಪರಾ.

ಮುಂದಾಣು 'ಮುಂತ್ಯು' ಪರಾ.

ಮುಂದಾಣೋಚನೆ (ನಾ). ೧. ಮುಂದಾಣುವುದರ ಬಗೆಗಿನ ಆಲೋಚನೆ:
ಮುಂದಿನ ಆಲೋಚನೆ : ಚುದ್ರನೊಡಿ ಮುಂಗೈಯೆತ್ತಿ ಪಲಸ
ಹೋಗುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಈ ಮುಂದಾಣೋಚನೆಯಂದಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ
ದಿದ್ದರೂ, ಅದು ಬಗೆಗಿನ ಕೈಗೂಡಿದಷ್ಟು ಕ್ಷೇಮವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೪೬). ೨. ವಿವೇಕ : ವಿವೇಚನೆ : ನಾನು ಆಗ ಮುಂದಾಣೋಚನೆ
ಯಿಲ್ಲದ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ
(ಕೃಷ್ಣಾ). [ಮುಂದಿ (< ಮುಂತ್ಯು) + ಅಲೋಚನೆ]

ಮುಂದಾಳು, ಮುಂದಾಳು(ನಾ). ೧. ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮುಂದೆ ಇರುವವನು:
ಮುಖಂಡ : ನಾಯಕ : 'ಮುಂದಾಳನ್ನ' ಪರಾ. ಮುಂದಾಳು :
೧. ಆತ್ಮನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ನಾವು ಮುಂದುವರೆಯಬಹುದು ಎಂಬ
ಮುಂದಾಳುಗಳ ಭಾವಗೂಡಿದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩) :
ರಾಯರೊಡನೆ ಮೂರಿಸ ಒಬ್ಬ ಗಣ್ಯದೈವಗಲಿಂದೂ ಮುಂದಾಳುಗಳಿಂದೂ
ಮುಖಾಪರಾಪರದೊಡನೆ ತಿಳಿದೇ ಇವರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಆವೇಕ್ಷಿಸಬೇಕು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೦) : ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಅವರು ಮುಂದಾಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦).
'ಮುಂದಾಳುತನ' ಪರಾ. ೨. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವವನು :
ಮುಂದೆಡೆಸುವವನು : ಅಂಥನ ಕೈರಿ ಕೋರಿತ್ತು ಕರೆದೊಯ್ಯನು
ಮುಂದೆಡೆ ತಟ್ಟಿ ಗುಂಡಿಗೆ ಕೆಡವಲು ಅಂಥನ ತಪ್ಪು. ಮುಂದಾಳವ
ತಪ್ಪು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨೦-೨). [ಮುಂದಿ (< ಮುಂತ್ಯು) + ಆಳ್]

ಮುಂದಾಳಿ (ನಾ). ನಾಯಕತ್ವ : ಮುಂದಾಳುತನ : ಅವರ
ಮುಂದಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ರುಗದಲ್ಲಿ ತೋರಿ ನೆನ್ನ
ನಮ್ಮಿಗೆ ಉಲ್ಲಾಸವನ್ನು ತಂದಿತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೫, ಮುಂತ್ಯು. ೩).

[ಮುಂದಾಳು (< ಮುಂದಾಳಿ) + - ಆಳಿ]

ಮುಂದಾಳು 'ಮುಂದಾಳಿ' ನೋ.

ಮುಂದಾಳುತನ 'ಮುಂದಾಳನ್ನ' ನೋ.

ಮುಂದಾಳನ್ನ. ಮುಂದಾಳುತನ (ನಾ). = ಮುಂದಾಳಿ : ಒಂದುಸ್ವಾನ
ಮಿದು ಭೂಗಣ್ಯತಂತ್ರ ಪಡೆದಿವೆ. ಪೌರ್ವಾತ್ಯಜಗತ್ತಿನ ಮುಂದಾಳನ್ನದ
ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟಿದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೪) : ಬೇವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗ
ಬೇಕಾದರೂ ರಂಗನ ಮುಂದಾಳನ್ನವೇ ಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೪).
ಮುಂದಾಳುತನ : ಸಮಾಜದ ಮುಂದಾಳುತನವನ್ನು ಬಹು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೯).

[ಮುಂದಾಳು + - ತನ]

ಮುಂದಿಕ್ಕು, ಮುಂತಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಡು : ಎದುರಿಗೆ
ಇರಿಸು : ಸೂಚ್ಯಪ್ಪಣಗಳ ಜಮೆ ಒಡೆದಿಡಾಡುವ ಮಾಟ್ಯಯಂತೆ
ಪಲರಂ ಕೊಂಡಿಕ್ಕಿ ಮೆಯ್ಯಟ್ಟಿವೆಂದೊಳು ಮೂರುಕುಳ್ಳ ಕಟ್ಟಿ
ರಿವ್ವವಂ ಮುಂದಿಕ್ಕಿದಂ ದೋಣಿವಾ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೩). ೨. ಮುಂದೆ
ಮಾಡು : ಮುಂದೆ ಒಡ್ಡು : ದರುಸಿದ ಕೇವಲಂ ಮುಂದಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು
ಮನವರಸಿ ರಣಮಂಡಲ ಕಲಿಬಿಟ್ಟು ಪಾಪನಂ ಬರಲು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೨-೨೩).
ಮುಂತಿಕ್ಕು : ೨. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮುಂ ಪ್ರಯೋಗದೇ ಕಟ್ಟಿವೆಂದು
ದಂಥವನ ಮುಂ ಮುಂತಿಕ್ಕುವಂ ಮುಂತ್ರಿಯೇ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೧೯).

[ಮುಂದಿ (< ಮುಂತ್ಯು) + ಇಕ್ಕ]

ಮುಂದಿಡು, ಮುಂತಿಡು (ಕ್ರಿ). ೧. = ಮುಂದಿಕ್ಕು ೧ : ಇವೆ ದಿವ
ದೊಳಗಣವನುನ ರತ್ನವ್ಯಾಪಮೆವು ಮನೆಯೊಳ ದಿಗಿಲಿಟ್ಟಿವೆ
ನಿಧಿಗಧಿವ್ಯಾಸಲವ್ವೆವೆಂದು ರತ್ನಂಗಣಕುಮಂ ಮುಂದಿಟ್ಟಂ (ಕೃಷ್ಣಾ.
೧೨-೧೩) : ಇತ್ತಲ ಸೌಮಿತ್ರಿಯಂ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಪೊನ್ನ ಪುಡಿಯ
ನತ್ತವರ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಪೊಡೆಯ್ತೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೧) : ದಿನಮದ
ಯರೂಗನ ಮುಂದಿಡದೊಡವನೆಂತು ತಮಮಂ ತೊಲ್ವಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೦-೧೩). ೨. ಮುಂದಾಗಿದೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸು. - ಇರುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಮುಂದುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಅಲ್ಲಿಯ ಮುನಿವನಮೆಲ್ಲಮಾ ಕೊಳುಗಳಮಂ
ಕುಂತಿಯಮಂ ಮುಂದಿಟ್ಟೊಡೊಂಡು ನಾಗವರಕ್ಕೆ ಕುಂದು (ಕೃಷ್ಣಾ.
೨-೨೩ ೩) : ಅನಂ ಪ್ರಲಂಬವ್ರಸೂದನನಂ ಯಾದವಪರಿಸ್ಥಂದಮಮಂ
ಮುಂದಿಟ್ಟೊಡೊಂಡು ಪೊಡೆವೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೨೪ ೩) : ಕೇತಯ್ಯನಂ
ಬಾದವನವಂಪ್ರಾತರ ಸಮಕ್ಷದೊಳನುನಯದಿ ಲಾಲಿಸುತ ಹರಾಪಂಪಟ್ಟು
ಮುಂದಿಟ್ಟು . . . ಸಾಷ್ಟಾಂಗದಂಡಪ್ರಸೂಪಂ ಮಾಡಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೩೦).
೩. ಮುಂದುವರಿ : ಮುನ್ನುಗ್ಗು : ಕೊಂಡು ಜಟಾಯುವನಾಕು
ಮುಂದಿಟ್ಟು ಜನಕುತೆಯನೊಯ್ಯಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೧೯೯). ೪. ಮುಂದೆ
ತರು : ಗಮನಕ್ಕೆ ತರು : ಸೂಚಿಸು : ಬಿಡುಟ್ಟು ಕುಡುವುದಿ ಪಾತ್ರೆಯಂ
ಎಂದದವರ ವಕರೊಳಿ ಹತ್ತಿದೆಯಿಟ್ಟು ಬಂಧು ಮುಕ್ಕೊಂದು ಕುಪ್ಪ
ವನ್ನಿ ಮುಂದಿಟ್ಟು . . . ಇದ ನೀವ ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಪರಿಸ್ಥಿತವಾದಂತೆ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೬೧. ೧೦-೧೬) : "ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಿಕೆ ತನ್ನ
ದೊಂಡು ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೯). ೫. ಒಪ್ಪಿಸು :
ಅರ್ಪಿಸು : ಕೊಡು : ಬೇಸನವುದೆಮಗೆ ಬೇಸಂ ಬೇಸನೆಯೇವಾಲ್ಮಿ
ಯೆಂದು ಮುಂದಿಟ್ಟಿರಾ ಸ್ತುಗ್ಧಸವಿಲೇಶನವೊಪ್ರಸರಂಗಳನ್ನ
ಕೆಲವರೊಡವವಂತಿಗಳ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೧೩೩) : ಸಂಗಂಗಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗದಿಂದ
ಪೊಡೆಯಿಟ್ಟು ಹಿಂಗಿರಂಗಿ ಭಯಭಕ್ತಿಯಂ ಮುಂದಿಟ್ಟು . . . ಬೀಳ್ಕೊಂಡ
ನಡೆಹಂ ಲಾಲಿಸುತ್ತಾರಿಹುತೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೩). ೬. ತೋರ್ಪಡಿಸು : ಪ್ರಕ
ಟಿಸು : ಪ್ರದರ್ಶಿಸು : ಸಪ್ತಕಕ್ಷಮೆಟ್ಟಿವಮಗಿ ಅಡಲೊಂಡಿರ್ದೊ
ವೇಬಾಂ ಕುಳನಾಮನೆ ತದ್ವ್ಯಮಿಳಾಪ್ರಕಂ ಮುಂದಿಡೆ ಚಿಲ್ವಂ (ಕೃಷ್ಣಾ.
೧-೧೨೦). ೭. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸು : ಎದುರಾಗಿ ಒಡ್ಡು : ಲಲನಾ
ಸ್ವರ್ಗಭನಸ್ಸನೊಲ್ಲುತಲಾವಾಕ್ಯಾ ಮೃತ್ಯುನಮಂಗಳಮಂ ಮುಖ್ಯಮನಂ
ದೊಡಡೆ ಸ್ವಪನೋದಯಕ್ಕೆ ಮುಂದಿಟ್ಟು ತನ್ನಲಿರ್ದಿಲ್ಲಂ . . . ಅಭ್ಯಾಸ

ಮನೆತ್ತಿ ಮನ್ನಪನ್ನವಂ ಕೊಟ್ಟು ಮಹೋತ್ಸಾಹದಂ (ಋತ್ವಿ. ೩-೩೦).
 ರೆ. ಉಂಟುಮಾಡು : ಒದಗಿಸು : ಉದಯಂಗಿಯು ಮೃತಾಂತುಬಿಂಬ
 ಮರ್ದಗಂ ಕಣ್ಣಂ ಮಹೋತ್ಸಾಹದೊಂದೊದಮಂ ಮುಂದಿದುವಂತೆ ತನ್ನ
 ಭುವನಪ್ರಖ್ಯಾತಸೌಂದರ್ಯದಿಂ . . . ಮನಂಗೊಳಿಸದಂ ಸಂಸಾರಸಾರೋ
 ದಯಂ (ಋತ್ವಿ. ೩-೩೨) : ಮವದ ಜಾಣುವೆಯೆಪ್ಪಿದು ಸೂರ್ಯನು ಸವಿಯು
 ಮುಂದಿದೆ ಮೆಚ್ಚುವ ಮೈಗುಡ ಸುವಿಸುಲಿ ಸುಖರಸದೊಳೊಲಾಡಿಸಿದನಾ
 ಕುವರ (ಪ್ರಾಶ್ನ. ೧-೦೦) : ತನ್ನ ಕೈಲಕಂ ಬೆಲಕಂ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಕೊಂಡ
 ನೊಂದಿದ ದಂದುಗದೊಳ್ ಕೂಟ ನಡೆವ ಕಲಿಯುಂ ಕಲಿಯೇ !
 (ಋತ್ವಿ. ೧೨-೦೪). **೯.** ನೆವವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು : ಕಾರಣವಾಗಿ
 ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಮುಂದಿಟ್ಟು ವಗಿಯು ಭೌಲನಯೇಕೋ ಕುಪ
 ಮನ್, ಅರೈಟಿ ಮಂಳಿದಾರ್ಪು ನಾಡ ಮೇಲ್ ನುಗಿದನ್ (ಋತ್ವಿ. ೩-೩೩).
ಮುಂತಿರು : ೧. ಜಾಂಬವತಿಯು ಆತನ ಕುಮರಿ ಕನ್ಯಾ
 ರತ್ನವು ಈ ಶಮಂತರತ್ನವನ್ನು ಸಹಾ ಕೊಟ್ಟು ನನ್ನ ಮನ್ನಿಸಿದನು ಎಂದು
 ಅವರುಗಳ ಮುಂತಿಟ್ಟು (ಋತ್ವಿ. ೧೦೦ ೨). **೨.** ಅಂಶಂ ಧರ್ಮಪುತ್ರನಂ
 ಮುಂತಿಟ್ಟು ದಿಟ್ಟು ಭೀಮಾರ್ಜುನವಕುಲಸಹದೇವರಾಂ ದುರೋ
 ಧನಂ ಮುಂತಿಟ್ಟು ಯುಯುತ್ಸು ದುಶ್ಯಾಸನ. . . ಸದ್ಭಾಷುಗಳ
 ಮೊದಲಾಗಿ ನೂರ್ವರುಂ ಬಂದು (ಋತ್ವಿ. ೨-೩೦ ೩). **೪.** ಹಿಮಕೃದ್ವಂ
 ಶಜರಪ್ಪ ಪಾಂಡುಕುತರಂ ಕಿಯೊಂಡು ನಿನ್ನಯ್ಯ ಬಾಡಮನಿತ್ತಂ
 ನಡೆಪೆಂದು ಸಾಮಮನೆ ಮುಂ ಮುಂತಿಟ್ಟೊಡೆ (ಋತ್ವಿ. ೯-೩೩).
೬. ಶಿವಲಿಂಗಂ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡು ನಂದಿಯು ಹೃದಯಕಮಳಮನೋತ್ತರಿಸಿ
 ಪೂಜಮಟ್ಟು ಸದ್ಯೋಪಾತಮುಖಮಂ ಮುಂತಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುಗಳೆ ಗಳಗಳನೆ
 ನಡೆದು ಬರೆ (ಋತ್ವಿ. ೯-೩೩). **೧೦.** ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲು : ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ
 ನಿಲ್ಲು : ಅಂತರ್ಮಗ ಹಾತರ್ಮಗನಾಮಕರಣಾನ್ನಪ್ರಾಪನವೋಪಾಯಂ
 ನಾದಿಪೋಷಕಶ್ರಿಯೆಗಗಂ ಗಾಂಗೆಯಂ ತಾಂ ಮುಂತಿಟ್ಟು ಮಾಡಿ
 (ಋತ್ವಿ. ೧-೩೩ ೨). [ಮುಂದ್ಯ (< ಮುಂತ್ಯ) + ಇದ್ಯ]

ಮುಂದಿರ್. **ಮುಂತಿರ್ (ಕ್ರಿ.)** ೧. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರು : ಎದುರಿ
 ನಲ್ಲಿರು : ಸದ್ಬಿಂಬದಲ್ಲಿರು : ಧುರದೊಳ್ ಮೂಲಂನೋಕಂ ನೆರೆ
 ದಿರಿಯುಂ ಕುಡುವ ಪೊಟ್ಟಿಪ್ಪಿಣಿ ಮೇರಾವೆ ಮುಂದಿರಿಯುಂ ಬೀರದೆ
 ಬಿಡುಡಂತಕ್ಕಿ ತಿಪ್ಪಿದೆಂದು ಚಿರಿತಂ ಪ್ರಿಯಗಳೊ (ಋತ್ವಿ. ೧-೩೩).
 ಕುರುಡನೂರ್ವರ್ವರ್ವರುಂ ಸುರಗಿರಿ ಮುಂದಿರ್ದುದೊಡೊಡಂ ಕಾಣ್ಕರೆ
 (ಋತ್ವಿ. ೩-೩೩) : ಮುಂದಿರ್ದ ವೃಷಭಮುಖನಂ ಕರವುತಿರಲ್ಲ ಪರಮ
 ದಿಂದೈತಂದು ಕೈಮುಗಿದು ನಿಂದಿರಲು (ಋತ್ವಿ. ೧-೨೦೩). **ಮುಂತಿರ್ :**
 ೧. ಮುಂತಿರ ಹುಡುಗಂ ಬೆಸು ಪ್ರತಿರ ಶೂನ್ಯದಿಕ್ಕೊಲನಾಂತ ಸಾಮಂತ
 ಕವಂಕಂ ತೊಲಗೆ ಪಂಚಲನಂ ಮೊದಕ್ಕಿ ಕೊಂಡ ಶೌರ್ಯಂ ತನಗುಗ
 (ಋತ್ವಿ. ೩೩. ೩೩. ೩೩. ೩೩). **೨.** ಮುಂದಾಗಿರು : ಫುಮುಖವಾಗಿರು :
 ಮುಂತಿರ ಕೂರ್ಪು ನಯಜ್ಞತೆ ಖಂತಿರ ನಿಪ್ಪಮಂಡಳಂಗಳಂ ಕೊಂಡಿರೆ
 ನಿಶ್ಚಿತಮನಸಿ ಕೂರ್ಪಂ ತರ್ಪಂತುಪುಮಿಮರ್ದದಾ ನರೋದ್ಯೋತ್ತಮ
 ನೋ (ಋತ್ವಿ. ೧೦-೦೦೦). [ಮುಂದ್ಯ (< ಮುಂತ್ಯ) + ಇದ್ಯ]

ಮುಂದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯಿ;
 ಗೇರು : ಗೋಡಂಬಿ : 'ಮುಂದಿವಪ್ಪ' ಪರಾ.
 [ದೇ. ೩ ಮು. ಮುಂದಿ : ಪುಲ. ಮುಂದಿ]
ಮುಂದಿವಪ್ಪ (ನಾ). ಗೇರುಪಪ್ಪ : ಗೋಡಂಬಿ. ಗೇರುಪಪ್ಪ.
 ಮುಂದಿವಪ್ಪ, ಬಿಡಿ (ಪು. ೩೧. ೩-೦೦೩).

[ಮುಂದಿ + ಪಪ್ಪ (< ಪರಾಪ್ಪ)]
ಮುಂದಿರು, ಮುಂತಿರು (ಕ್ರಿ.) ೧. = ಮುಂದಿಕ್ಕು ೧ : ಲಲವಿಕೆಯಂ
 ಪರಿದಾಣಮಂ ಬಿತ್ತರಿಸಲಂ ಪದ್ಮಕೇಯನಗಲಂ ತಂದು ಮುಂದಿರಿಸುಂ

. . . ಪೇಲ್ವುಗಳ್ (ಋತ್ವಿ. ೩-೨೦ ೩) : ಸಂದು ಮಿಗಿಲ್ಲವದೆ ತಪ್ಪಂತೆಂದು
 ಭಂಡಾರದ ಸಿಪ್ಪೆಯುಂ ಮುಂದಿರಿಸಿ ಬಸವಣ್ಣನಾ ಕರಣಿಕರನೋಡಿಸಲು
 (ಋತ್ವಿ. ೩೦-೨೯). **೨.** ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡು :
 ಮುಂದಂಗಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸು : ತನ್ನಯ ರಾಣವಾಸಮಂ ಕರಿಸುತ್ತಿ
 ಬಂದವರನೋಯಾವದಿಂದ ಮುಂದಿರಿಸುತ್ತಿ ತೋಟಲ್ಲರನೊಲ್ಲನೊಲ್ಲ
 ನೆಂದೆನುತದಿರೆ (ಋತ್ವಿ. ೩. ೩೩-೦೩). **ಮುಂತಿರಿಸು :** ೧. ಸಕಲ
 ವಸ್ತುಭರಣದೊಡುಗೊಳಿಗಳ ಮುಂತಿರಿಸಿ ಸತ್ತುಮೂರಂಗಿಗಿ ತನ್ನ ಮನಗಿ
 ತಿರುಗಿದಂ ಬಿಜ್ಜಲಂ (ಋತ್ವಿ. ೩-೦೪). **೨.** ಮೂರ್ವರ್ ತಮ್ಮಂದಿರಮಂ
 ಖಂತಿರಿಸಿ ಲಕ್ಕಣಂ ಮೊದಲಾಗಿ ನೂರ್ವರ್ ಮಕ್ಕಳಮಂ ಮುಂತಿರಿಸಿ
 (ಋತ್ವಿ. ೯-೨೩ ೩). [ಮುಂದ್ಯ (< ಮುಂತ್ಯ) + ಇರಿಸು]

ಮುಂದಿರುಮು (ಕ್ರಿ.) ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು :
 ಮುಖವಿವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅರ್ಜುನನು . . . ಕರ್ಣ ಮೊದ
 ರಾದವರ ಮುಂದಿರುಮಿಸಿದು ಗರ್ಭವ್ಯಾಪವನು ಮುಚ್ಚಿದ (ಋತ್ವಿ. ೩೩. ೨೯).
 [ಮುಂದ್ಯ (< ಮುಂತ್ಯ) + ತಿರುಮು (< ತಿರುಮಿಸು)]
ಮುಂದಿವನ (ನಾ). ಮೂರನೆಯ ದಿನ : ಮುಂಚಿನ ದಿವಸ : ಇಂದು
 ಚೂಡಮ ಸುತ್ತಿದೊಲೆಯನೊಂದು ನಂದಿಯ ಹಳವಿಗೆಯನಾಗಲು ಓದಿದು
 ಕೊಂಡು ಮುಂದಿವನದಲಿ ಹಗಲುಪಡೆಹುಯ್ಯಂದದಲಿ ಕಣಜಂಗಳಿಗೆ ಹರಿ
 ತಂದು ಪಡಿಗಳನಳವೆ ಬಾಚಿದಂಗೆ ಇಂತೆಂದ (ಋತ್ವಿ. ೩೩-೦೩).

[ಮುಂದ್ಯ (< ಮುಂತ್ಯ) + ದಿವಸ]
ಮುಂದಿಬಿಟ್ಟು (ಕ್ರಿ.) ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಳಿಸು : ಮುಂದಂಗಡೆಯಲ್ಲಿ
 ಇಳಿಸು : ಪಡೆಯುಣಿ. . . ಕನ್ನಡವಕ್ಕಿಯ ಪಂಜರಮಂ ತಡೆಮದೆ
 ತಂದವನುಪತಿಯ ಮುಂದಿಬಿಟ್ಟುಪ್ಪವದಂ (ಋತ್ವಿ. ೩೩. ೩೩).
 ಮುಂದಿಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ತಂದಾ ನೆಂದನೆಯಂ (ಋತ್ವಿ. ೩-೩೩).

[ಮುಂದ್ಯ (< ಮುಂತ್ಯ) + ಇಟ್ಟು]
ಮುಂದ್ಯ 'ಮುಂತ್ಯ' ನೋ.
ಮುಂದ್ಯ 'ಮುಂತ್ಯ' ನೋ.
ಮುಂದಂಗ (ನಾ). ಮುಂದಾಳು : ನಾಯಕ : 'ಮುಂದಂಗತನ' ಪರಾ.
 [ಮುಂದ್ಯ (< ಮುಂತ್ಯ) + -ಗ]

ಮುಂದಂಗಡೆ (ನಾ). ೧. ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂದಿನ ಭಾಗ : ಮುಂತೆ =
 ಮುಂದಂಗಡೆಯಲ್ಲಿ (ಋತ್ವಿ. ೩೩ ೩೩) : ಅವನು ಮುಂದಂಗಡೆಯ ಕುರ್ಚಿ
 ಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ (ಋತ್ವಿ. ೩೩). **೨.** ಎದುರು : ಅಭಿಮುಖ : ನಾವು
 ಪೋಗುವಾಗ ಮುಂದಂಗಡೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕಾರು ಬಂದಿತು (ಋತ್ವಿ. ೩೩).

[ಮುಂದ್ಯ (< ಮುಂತ್ಯ) + ಕಡೆ]
ಮುಂದಂಗಡೆ (ಲ). ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ : ಮುಂದೆ : ನಡೆ ಪಜ್ಜವಿ . . .
 ಆಡಗಿ ಪೋಯ್ದ ಕೋಲನಿಡು ಮುಂದಂಗಡೆ ನಾಯ ಬಿಡು (ಋತ್ವಿ. ೩೩-
 ೩೩-೩೩) : ಅವರ ಮನೆಯ ಮುಂದಂಗಡೆ ಬೃಂದಾವನವಿದೆ (ಋತ್ವಿ. ೩೩).

[< ಮುಂದಂಗಡೆ]
ಮುಂದಂಗತನ (ನಾ). ಮುಂದಾಳುತನ : ಮುಖಂಡತ್ವ : ನಾಯಕತ್ವ :
 ನಿಯೋಗಿ ಹೂವುಪ್ಪನ ಮುಂದಂಗತನದಲ್ಲಿ - ಇರ್ತೀರಿಯಂ ಸಂಸ್ಥಾನದ
 ರಾಯಭಾರದ ಪುಷ್ಪತೆ (ಋತ್ವಿ. ೩೩-೦೪). [ಮುಂದಂಗ + -ತನ]
ಮುಂದಂಗಾಣ್, ಮುಂತಂಗಾಣ್, ಮುಂದಂಗಾಣು (ಕ್ರಿ.) ೧. ಮುಂದಿ
 ರುವುದನ್ನು ಕಾಣು : ಮುಂಭಾಗವನ್ನು ನೋಡು : ಅಯ್ಯಾ ನಮ್ಮ
 ಮಹಾಪುತ್ರಗಳನಗಲಿ ಬರ್ವಂಕರಾಣಿಮೆ ಶಿವಧೂತಿ ಶಿವಧೂತಿ ಕಂಗೆ
 ಕಳುಗಲಲ್ಲಿ ಮುಂದಂಗಾಣು (ಋತ್ವಿ. ೩೩). **೨.** ಮುಂದಾಲೋಚನೆ
 ಯನ್ನು ಹೊಂದು : ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಪಡೆ : ಸಪ್ತಮ್ಯಯ
 ವಂದಿದು ಮುಂದಂಗಾಣದೆ ತನ್ನ ನೆಲಂ ಪ್ರತಿಗಮನಂದೊಡೆ

೭೦೯೨. ೧. ಸಾರಾಜಿವ್ ಮದಾಂಧಗಂಧಸಂಧುರಂಗಂ (೧೦೯. ೦-೦೩೬ ೫) : ಉಚಿತಮನುಷ್ಯದೊಡಮದನೊಂದುಮನವಧರಿಸದವಳನೊಲಿಸುವ ಒಗೆಯು ತಂದಂ ಕಾತರನಂತೆ ದಲೆಂದುಮದ್ದಂ ಮುಂದುಗಾಣಿಸು ಕಾಮಾಂಧರ (೧೦೯೨. ೩-೯೩). ೨. ದಾರಿ ಕಾಣು : ದಿಕ್ಕು ತೋಚು : ವಿಹಿತಯೋಧಪತಿಮಪ್ಪ ಕರಕಲಭ ದಂಶತತ್ಪ್ರಸ್ತಾಪಾಗಿ ಮುಂದುಗಾಣದೆ ವಿಹ್ವಲನಾಗಿ . . . ಬರ್ಪನ್ನೆಗಂ (ಕಾಮಾಂ. ೯೩೩). ಮುಂದುಗಾಣ್ : ೩. ಮುಂತುಗಾಣದೆ ಮೂನು ಲೋಕದ ಪ್ರಭುಮಾನೊಕ್ಕೊಯ್ದರೆ ತರಲಾಕ್ಷಿ (೧೦೯೨. ೯-೩೦). ಮುಂದುಗಾಣು : ೪. ಮುಂದುಗಾಣದೆ ಪರಮಯೋಗಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಯನ್ನಭಾವನೆಯಂದೆ ಭಾವಿಸಲಹುದು (೧೦೯೨. ೨೯-೩೦) : ಭೀಷ್ಮನ ಕಂತಿಗೊಂದಿರಾದ ಮದದಲಿ ಮುಂದುಗಾಣದ (ಕುಷ್ಠಾಕ್ಷಿ. ೨-೨೦). ೫. ಬಂದಕನಂದವಾಯಿಕ್ಕಿಬ್ಬಾಗಿ ಸಂದೇಹ ಬಿಡದಂ ಮುಂದುಗಾಣದ ಲೋಕ (೧೦೯. ೨೨) : ಸ್ವರಂಧ್ರ ತನ್ನಯ ಮಂದಿರಕಿ ಬರೆಯು ತಿಲೋತ್ತಮ ಮುಂದುಗಾಣದೆ ನಗ್ನಿಯಾಗಿರೆ ಶಂಕಪಶೆಯಾಗಿ (೧೦೯೨. ೩-೦೯) : ಕಾವದಲಿ ಮುಮ್ಮುಳಿತನಾದನು ಮುಂದುಗಾಣದೆ ಹಲವನಿಸುತ ಪರಮ ಗಟ್ಟಿಂತೆಂದನಾ ಮುನಿಪ (೧೦೯೨. ೦-೯-೨೬). ೬. ಮುಂದುಗಾಣುವುದನ್ನು ತಿಳಿ : ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಅರಿ : ಮೂಡದೆ ಅರಳಿಯು ತಿಟ್ಟಿನ ತಿರುಗುವ ಗಾಣದಿತ್ತಿನಂತೆ ಭಾವಲಿಖಿತ ಮುಂದುಗಾಣಲಿಯದು (೧೦೯. ೩೦). [ಮುಂದು (< ಮುಂತು) + ಕಾಣ್]

ಮುಂದುಗಾಣಿಸು (ಕ್ರ). ದಾರಿ ತೋರು : ಉಪಾಯ ತೋಚು : ಇಂದಿವಧಾಂ ಕಳಪಲಸುರವೈದಿಗೆ ಬೇಸಹೊಂದಿಸು ತೋಜಿದಿರ್ಪದೆ ಜೀಯ ತನ್ನಿದಕಿ ಮುಂದುಗಾಣಿಸು (೧೦೯೨. ೨-೨೩).

[ಮುಂದು (< ಮುಂತು) + ಕಾಣಿಸು]

ಮುಂದುಗಾಣು 'ಮುಂದುಗಾಣ್' ನೋ.

ಮುಂದುಗಾಣ್ (ನಾ). ಮುಂದಿನದನ್ನು ಕಾಣುವಿಕೆ : ಮುಂದಾ ಲೋಚನೆ : ದೂರದೃಷ್ಟಿ : ಪೊಗಲ್ಪಡುವಿಕೆ. ನಿನ್ನ ಮುಂದುಗಾಣ್ ಮಣ್ (೧೦೯೨. ೨೨-೨೨೯). [ಮುಂದು (< ಮುಂತು) + ಕಾಣ್]

ಮುಂದುಗಿದಿಸು 'ಮುಂದುಗಿದಿಸು' ನೋ.

ಮುಂದುಗಿದು 'ಮುಂದುಗಿದು' ನೋ.

ಮುಂದುಗಿದಿಸು, ಮುಂತುಗಿದಿಸು, ಮುಂದುಗಿದಿಸು (ಕ್ರ). ೧. (ಭಯ, ದುಃಖ, ಕೋಪ, ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ) ದಿಕ್ಕುತೋಚದಂತೆ ಮಾಡು : ಕಂಗಡಿಸು : ಪಟ್ಟಿದಾನ . . . ಸಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯ ಮದದಿ ಮುಂದುಗಾಣದೆ ಮೂವಂತರಂ ಮುಳುಕುತುಂ ಆಲೆಕಾಣದ ನರಯ ಸ್ಥಳಿಸುತ್ತಂ ಮುಂದಿಬಂ ಮುಂದುಗಿದಿಸುತುಂ . . . ಬಂದು (೧೦೯೨. ೨-೨೯) : ರಾಧೆಯನವಸನ ಮುಂದುಗಿದಿಸದೆ ಮೂನೋ (ಕುಷ್ಠಾಕ್ಷಿ. ೦೦-೩೨) : ವಿಜಯತ ಪಾಣಿ ಬಂದು ಕೋಳಸಂ ಪೊಕ್ಕು ನೋಗಿದಿದು ಪುಲಿಯಾಗಿ ಮುಂದುಗಿದಿಸಿತು (೧೦೯೨. ೦೩-೩೩). ೨. ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು : ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಕನುಲೋಭ ಮನಶೋಭ ಧನಶೋಭ ಮುಂದುಗಿದಿಸಿ ಕಾದಿ ಮುವೆನ್ನಾ (೧೦೯೨. ೩೦೩). ಮುಂತುಗಿದಿಸು : ೧. ಮೂಳು ಮನವ ಮುಂತುಗಿದಿಸಲು ಹರಮಂ ಮೂಳಲಾದಿಮಯ್ಯಂ ತಾನಿದಿದಂದೆಲಾಯ ದಿರುತಿರಲ್ಯಾ ದಿನಂ ತೀರ್ದದಂ (ಕೋಟಾ. ೯-೯). ೨. ನಾಶಮಾಡು : ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸು : ತವಕ್ಕಿಕ್ಕ ಸದ್ವ್ಯಸಂತತಿಯುಘಾತವಿರುವನು ಮುಂತು ಗಿದಿಸ ಮುನ್ನೇಸಹುದದಿ ಮುನಿಶಾಂತನ ಮೂರ್ತಿಯೊಕ್ಕಿದುದು (೧೦೯೨. ೦-೩೩). ಮುಂದುಗಿದಿಸು : ೧. ಭೂತಕರೋ ಹಿಮ

[೧೦೯೨. ೧] ದಿಸುತುಂ ಮುಂತುಗಿದಿಸುತುಂ (೧೦೯. ೯-೩೩) : ಕಳ್ಳವಡಗಿನ ವರ್ಗಲ್ ದತ್ತಂ ತುಂಬಿದ ತದ್ವಹಿತಮಾನೇಬಂಗಳಿಂದೆಚ್ಚು ಮುಂದೆ ಗಿದಿಸಿದರಾಗಲ್ (ಕುಷ್ಠಾ. ೦೨-೩೩). [ಮುಂದುಗಿದು + ಕಾಣ್]

ಮುಂದುಗಿದು, ಮುಂತುಗಿದು, ಮುಂದುಗಿದು (ಕ್ರ). ೧. (ಭಯ, ದುಃಖ, ಕೋಪ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ) ದಿಕ್ಕು ತೋಚದಾಗು : ಕಂಗಡು : ಸಂಸಾರವಲು ಸರ್ಪ ಮುಟ್ಟಲು ವಂಚೇದ್ರಿಯವಿಷಯವೆಂಬ ವಿಷದಿಂದ ಅನು ಮುಂದುಗಿದಿಸುತುಂ (೧೦೯. ೨೦) : ದಸಿ . . . ಇಂತಂಗಾಲಿ ನೆಟ್ಟು ಕಟ್ಟುಗಿಯರಾ ನೋವಿನಂ ನೆಡೆಯುಡುಗುತಂದು ನೊಂದು ಕಂದಿ ಕಂದಿ ಮುಂದುಗಿಟ್ಟು (ಕುಷ್ಠಾಕ್ಷಿ. ೦೦-೦೩೩ ೫) : ವಿವಿಧ ಭಾವದ ಭೇದದಲಿ ಮನ ಮುಂದುಗಿದುತಿರ್ಪದಾ ಧನಂಜಯನ (ಕುಷ್ಠಾ. ೬-೩೨) : ವಿರಹದ ಪಲುಬುವಳುವಳು ಮುಂದುಗಿದುವಳು ಚಂತಿಪಳು (ಕುಷ್ಠಾ. ೯-೨೦೩). ೨. ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದಾಗು : ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳು : ನಾರಿಯಂಬ ರೂಪಿಗೆ ನಿಷ್ಠೆ ಒಲಿದು ಬಂದಿರಲ್ಯಾ ಮೂತ್ರಪ್ಪ ಬಂದು ಒಸರುವ ಪಾವುದು ಕಂಗಾಣದೆ ಮುಂದುಗಿಟ್ಟು ಬಂದಿರಲ್ಯಾ (ಕುಷ್ಠಾಕ್ಷಿ. ೦. ೩೩-೦೩೩) : ಎಲ್ಲರಂ ಮುಂದುಗಿಟ್ಟೇನುತಂ ಕಾಣದಿರೆ ಎಲ್ಲಗಲ್ ಭಯಮೇಷಾ ಮಡಿ ಮುಂದುಬೋಜಿದಿರೆ (ಕುಷ್ಠಾ. ೩೩. ೩೩-೩೩). ೩. ವಿಳಿಗೆಯು ಕೆಡು : ಭವಿಷ್ಯವು ಹಾರಾಗು : (೧) - ೪. ನಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾಗು : ಹಾನಿಗೊಳ್ಳು : (೨). ಮುಂತುಗಿದು : ೧. 'ಮುಂತು ಗಿದಿಸು' ಪರಾ. ಮುಂದುಗಿದು : ೧. ಕಾಮನ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಗುಣಿಯಾಗಿ ಮೂಗು ಮುಳ್ಳಗೊಂಡು ಮೆಲ್ಲನೆಕ್ಕ ಮುಂತುಗಿ(೧೦೯೨. ೧) ಗಿಟ್ಟಂತೆ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಿಮಿಡಿಸಿದು ನಡೆತರ್ಪಾಗಲ್ (೧೦೯. ೨-೦೦೩ ೫) : ಮುಂದು ಗಿದಿ ಗೋಗೆ ಬೆಳಗದೆ ಇಂದನೆ ರವಿ ಬಗಮನಂತೆ ಕವಿ ದುರ್ಜನನೊಂ ಮುಂದುಗಿದಿ ಬಾರ್ಧ್ವ ಪರಮಾನಂದಂಬಡವಂತು ಪೇಜಿದುರ್ಮಮ ಕೃತಿಯಂ (ಕುಷ್ಠಾಕ್ಷಿ. ೦-೩೩). [ಮುಂದು (< ಮುಂತು) + ಕಿದು]

ಮುಂದುಗಿಯಲ್ (ಕ್ರ). ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸು : ನಿಜವ್ವರನ ದಯೋಧನನೊಲವಂ ಮುಂದುಗಿಯ್ದು ಬಿಡಯ್ದರೆ ನಿನ್ನನೊಡಲೆ ದಟ್ಟಿಸೋ ಕುಳುಕುನಾಗದು ಮಗನೆ ನೀನೊಡಂಬಡವೆಲ್ಲಂ (ಕುಷ್ಠಾ. ೯-೩೩). [ಮುಂದು (< ಮುಂತು) + ಕಿಯಲ್]

ಮುಂದುಗೊಳ್, ಮುಂತುಗೊಳ್, ಮುಂದುಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರ). ೧. ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು : ತನತನಗೆ ಪ್ಲೆನ್ನ ರಾಯನನವರತಂ ಮುಂದುಗೊಡನೇಕ ಕುದೇರಲ್ ಜಯಿಸಿ ನಿಂದಂತಿರ್ಪದಂ ಕನಕವೃಷ ಪಾರದಿಂದೆ ವೈಶ್ಯಕದಂಬಂ (೧೦೯. ೩-೨೩). ೨. ಮುಖ್ಯವಾದುದಾಗು : ಪ್ರಮುಖವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸು : ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವಲೀಲಾವಿರೂಪದ ನೆನಪಿಂದ ತನ್ನ ಚಿತ್ತಭಾಸಾವುರ್ಭೂತಯ ಮುಂದುಗೊಂಡು . . . ಅನಂತಕೋಟಿ ಅತ್ತರುಗಳೆನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೆ ಪುಟ್ಟಿಸಿ (ಕುಷ್ಠಾ. ೨-೨). ಮುಂದೆ ತಮಂಧಮಿಟ್ಟುಕೊ ರಾಹುವಿನಂತಿರೆ ಪೂರ್ವವೈದಮಂ ಮುಂದು ಗೊಳ್ಳು ಎನ್ನನಿಮೆ ಮಾಡುವ ಮೂರ್ತಿಯುಮು ಮೂರ್ತಿನಾನೆಂದು ಶರೀಯರೂಪನೊಡೆ ಮುಗೆ (೧೦೯. ೯-೦೦೦). ಮುಂತುಗೊಳ್ : ೩. ಮುಂದಾಗು : ಮುನ್ನಗು : ಮುಂದುವರಿ : ಮುಂತುಗೊಡಲ್ಪಿ ಜಗವ ಹತ್ತಿಮನೆಂದು ಚಿಂತುವ ಮನ ಕೊಂಡದಯಕ್ಕಿಳಿಸಿ ಗದಗದನೆ ತಿಂತಮಸಗುವ ಬಾಯ . . . ಸಿಂಗರಂ ನಾರದಂಗಿ (ಕೋಟಾ. ೦-೨೯). ಮುಂದುಗೊಳ್ಳು : ೨. ಅಳಿಯಾಳುಯನ್ನೇ ಮುಂದುಗೊಂಡು ಸುಳಿದಾಡಿ . . . ತನ್ನನ್ನೇ ಮೂರಿ ಬಂವ ಸುಖವನಂಬ ಮೈಯರಿಯದೆ ಮರುಳು ಪಾಣವನ ಕಾಡುಬಾರನಂತಲ್ಲ ಅವರ ಬಾಳು (ಕೋಟಾ. ೩೩ ಕ್ರಮಾಕ್ಷಿ).

[ಮುಂದು (< ಮುಂತು) + ಕೊಳ್]

ಮುಂದುಗೊಳ್ಳು 'ಮುಂದುಗೊಳ್' ನೋ.

ಮುಂದುವರಿಗೆ (ಕ್ರ). ಸ್ವಪ್ನಗೋಳಿಸು ; ವ್ಯಕ್ತವಡಿಸು : ಸಂಗಿ
ಒರ್ವೆದನ್ನೇ ನಂದನನಾನೆ ಮುಂದುವರಿಗೆದೊ (ಚಿಗು. ೦೯-೬೩).

[ಮುಂದೆ (< ಮುಂತು) + ತೆಗೆ]

ಮುಂದೂಡೋಣ' 'ಮುಂದೂಡೋಣ' ನೋ.

ಮುಂದುದೋಟು, ಮುಂದುದೋಟು (ಕ್ರ.). ದಿ. ತೋಟು : ವ್ಯಕ್ತ
ವಾಗು : ಎಲ್ಲರೂ ಮುಂದುಗಟ್ಟಿನವಂ ಕಾಣದಿರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಭಯಪಟ್ಟು
ನುಡಿ ಮುಂದುದೋಟದಿರೆ (ಮುಕ್ತ. ದಿ. ೭೭-೩). ಮುಂದುದೋಟು :
೨. ವಿವೇಚನೆಯುಂಟಾಗು : ವಿವೇಕದಿಂದಿರು : ಮುಳುಗಿದವನುಂ
ಮೊಳುಗಿದ್ದು ಮುಟ್ಟು ಮುಂದುದೆಯನೊಟು ಮೇಲ್ಮರಿವನುಂ ಬಗೆ
ನೊರ್ಕರೆ ಮುಂದುದೋಟುಮೇ (೩೩೦, ೩-೦೦೦).

[ಮುಂದೂ, (< ಮುಂದೂ) + ಶೋಣಿ]

ಮೊಂಡುರಾ "ಮುಂದಿರುತ್ತೇನೆ" ಸೇರಿ.

ಮುಂದುರಾಗಯ್ಯ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದ ಹಸ್ತ: ನೀಡಿದ ಕೈ :
ಗಂಡಪ್ಪ:—(ಮುಂದುರಾಗಯ್ಯಿಂದ ಅದನ್ನೆಳೆದುಕೊಂಡು ಓದಿಕೊಳ್ಳಿ
ತಿರುದನು) (ಪಂ.ಕ.ಕ. ೧೩೦ ೪)

[ಮಾಂಡುರು (< ಪುಂಡುರು) + ಕದ್, (< ಕೆದ್)]

ಮುಂದುವರಿದು (ಶ್ರೀ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು; ಮುಂದೆ ಬರು; ಬೀಡುಕಾರ: —
(ಪಾಂಡುಪಟ್ಟು. ಲಿಂಗರಾಜನಿಗೆ ಗುಟ್ಟಿನ ವರದಿಯನ್ನು ಕಿವಿಗೇಳಿಸಿ
ಶೋಧಿಸುವನು) (ಪಾಂಡು. ೧೨:೧೨).

[ಪುಂಡ್ರ, (<ಪುಂಡ್ರ)+ಪಡ,]

ಮುಂದುವರಿ, ಮುಂದುವರಿ-(೬). ೧. ಮುಂದುವಕ್ಕೆ ಹೋಗು. — ನಡೆ : ಮುಂದುವರಿ ಕುಟುಂಬಗಳ ಕಂಡೇ ಮುಂದುವರಿಯರು ನೀತಿಮತರಂ (೧೮೫೧. ೩೪-೩) ; ಸಮರಸಜೀವನದ ದೈವೀಜಘರದ ಅವನು ಮುಂದುವರಿ ಯುತ್ತಾನೆ (೩೫೧೧. ೩೪). ೨. ರಭಸದಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗು ; ಧಾವಿಸು : ಮುಂದು ಮರಳದೆ ಮಸಗಿ ಸೂರ್ಯನ ನಂದನನು ತಾಗಿದನು ಗುರುಸು ಮುಂದುವರಿದನು ತಲೆ ಹೂದಿದನೆಟ್ಟ ಕೆಲೆಯನುತ (೪೦೩೩. ೧೪-೩೩) ; ಶರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಮೂಡಿತು ಮುಂದುವರಿದೊಡನೆ ಸೂಕರನ (೩೩೪೧. ೩-೩-೩೦) ; ಇಂದುವದನೆ ರುಕ್ಕಿನದೇವಿಗೆ ಗರ್ಭ ನಿಂತು ಗರ್ಭಿನಿಯಾದ ದಕಿ ಮುಂದುವರಿದು ಮೇಘ ಗರ್ಭಿನಿಯಾದ ದೇವದಂದವುಗಳ ಹೊಡೆದಂತೆ (೩೩೪೩. ೪-೩೨). ೩. ಮುಂದಾಗು ; ಮುಂದೆ ಬರು : ಅವನದ್ದು ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಸ್ವಭಾವವಲ್ಲ (೩೩೩). ೪. ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು. — ಮೂರು : ಅವನಾದ ಮೂಗಿ ಮೈಸುವಿಮುಂದಾವರಿದು ಗುಡುಗಟ್ಟ ಕುಂದದ ಗದ್ದದಮುಹಿಂದ ಸಖಿಯೊಡನೆಂದಳು ಮೂರುತ್ತರವ (೪೦೩೩. ೪-೩೩). ೫. ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಹೋಗು : ತನ್ನ ಮಯ್ಯನನಪ್ಪದೊಳಾಸ್ತ ಧನವಯನ ಬರವನ ಸಂಕಸದೊಸಗೆ ಪಡೆಮಾತಂ ಮುಂದುವರಿದಳವುಮತಿ . . . ಕೆತ್ತಿತ್ತು ದಲೆ ಬಲಗಾಂಟು ಬಿಲದೊಳುವಾ ಬರಿಬಲಪ್ರದ್ಯಂಗೆ (೩೦೩೩. ೪-೩೩). ೬. ಓತುರಪಡು ; ತವರಿಸು : ಮನಮನ್ನಂ ಮುಂಬಲೆ ಮುಂದು ವರಿದುನೆ ತೋರ್ಪಂತೆ ನೀಳ್ತು ಸುಯೆ (೪೦೩೩. ೩೩) ; ಬಲಗೊಂಡು ನೆತರ್ಕಳ ಪಾಪರಾಜಿಯಂ ಭರವಹಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದಿ ಯಭಯಪ್ರದಹಸ್ತಮೊಂದು ಮೇಣ್ (೩೩೩. ೦-೩). ೭. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದು ; ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆ : ಆತ್ಮನೀಕ್ಷಣಿಯಿಂದಲೇ ನಾವು ಮುಂದುವರಿದುಬಹುದು (೩೩೩. ೩) ; ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸರಿಸುಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ದೇಶವು ನಿಲ್ಲಬೇಕು (೩೩೩). ೮. ಅಧಿಕವಾಗು ; ಅತಿಶಯಗೊಳ್ಳು : ಮುಂದುವರಿದುತ್ಸವದ ಹೊಳೆನೆಯ . . . ಇಂದಮುವು ಗಂಜನ ಕರಿದಿರುಳು ದನ ನಾನಿಂತಿಂದು ಕಂಡೆನನು

(ಸೋಪಾಟ. ೧-೩೩) ; ಮುಂದುವರಿದ ವಿಲಾಸವೆಂತ್ರದ ಸಂದ ಪೂಜಾ ಸ್ವಪವಲೋಯ್ಯನೆ ಸುಧರುತನವ ಮೂಡಿದಳು ಮಾಯಾಪುಟೀಶ್ವರನ(ಕೋರಣ. ೯-೫-೦೬). ಮುಂದರಿ : ೦. ಪತ್ನೀ ಸೋವರರೆ ಮಾರ್ಗಮುಧ್ಯದಲ್ಲ ವ್ಯುತ್ಪರಾಗಂಚ್ಚಾರೆ, ಯಥಿತ್ಪರನೋಬ್ಬನೇ ಮುಂದರಿಯುತ್ತಾನೆ (ಘಟ. ೦೦೩). ೨. ಎನ್ನಯಾ ಭಾರಗಿದೆಯು ನಿನ್ನ ಜಯಿಸಿ ಸೂದವರಿವುದು ಸಾರಿ ಮುಂದರಿವುದೆತೊಳಿ ಎಸಾರಿ ಬರುವುದು (ಚರ್ಚಾ. ೦೦). ೩. ಹಂಗಸರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಗಂಡಸರೂಲ ಕಿತ್ತಿಯನ್ನತ್ತಿ ಮುಂದರಿಯದ್ದರಿಂದ ವಿವಿಕ್ಯ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು (ಶೃಂಗಾರ. ೨-೦). ೬. "ಮುಂದರಿ . . . ಆತರದಿ ಕೆಲವ ಮಾಡು : ಮುನ್ನಡೆ ಇಡು" (ಚಾತಕೀ. ೩೨). ೭. ಎರತನೇ ದೇವದವರಿಗಿಂತ ತಾವು ಮುಂದರಿಯಬೇಕೆಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ಬಿಯಸಂಪ್ತಿರುತ್ತಾರೆ (ಪುಂಜನಾ. ೯-೦೩೯).

[ಮಾಂಧ್ಯ (ಮಾಂಧ್ಯ) + ಪರಿ]

ಮುಂದುವರಿದು (ನಾ). ೧. ಯಾವುದಾದರೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ
ಹಾಕುವಿಕೆ, - ಮುಂದೂಡುವಿಕೆ : " ನಿಲುವಳಿ. ಮುಂದೂಡಿಕೆ "
(Adjournment ಕ್ರಿ. ೫. ೩). ೨. ಮುನ್ನಡೆಸುವಿಕೆ ; ಸಾಗಿಸುವಿಕೆ :
ಈ ಕೆಲಸದ ಮುಂದುವರಿದುಕಾಗಿ ನಾವು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿ
ದ್ದು ಇಂತು (ಕ್ರ. ೫). [ಮುಂದುವರಿ + - ಕೆ]

ಮುಂದುವರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದುವರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸು ; ಮನುಷ್ಯನು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೂ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತವೆ (ಛಾಂ. ೧೩) ; ಅಪ್ಪಾಜಿಯೂ ಅ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು (ಶಂಕ. ೩).

[ಮುಂದುವರಿ + - ಇಸ,]

ಮುಂದುವರೆಯೋ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದುವರಿ : ಮುನ್ನುಗ್ಗು : ದಡೆಯ
ನೊಡ್ಡಿ ನಿಂತು ಪರಿದಿತ್ತಲುವುತ್ತಲುವೊಮ್ಮೆ ಚಲ್ಲಿದಿ ದೊಡ್ಡಿ
ಮುಂದುವರಿದು ಚೀದೇವನನು ಕವಿದೊತ್ತೆ (೧೪೩- ೯-೨೫೦).

[ಮುಂದೆ, (<ಮುಂತು,)+ಜೀಯ,]

ಮುಂದುವರಿದು- ಮುಂದುರು (ಕ್ರಿ). ರಿ- ಮುಂದೆ ಸಾಗು; ಮುಂದುವರಿ:
 'ಮುಂದುವರಿದು' , 'ಮುಂದುವರಿದು' ಪರಾ. ಮುಂದುರು :
 ೨. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚು.- ನೀಡು : 'ಮುಂದುವರಿದು' ಪರಾ.
 [ದೇ. ೩ ಕಮ. ಮುನ್ನುಡು]

ಮುಂದೂಡು (ನಾ). ಮುಂದೆ ಸಾಗುವುದು; ಮುಂದೂಡುವುದು.
 "ಮುಂದೂಡುವೆನಿಲೆ ಮುಂದಿರುವೆನಿಲೆ" (ಶೃ. ೧೨. ೨೨).
 "ಮುಂದಿರುವೆನಿಲೆ ಮುಂದೂಡುವೆನಿಲೆ" (ಶೃ. ೧೨. ೨೦). [ಮುಂದೂಡು]

ಮುಂದುವರಿದು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದೆ ಸಾಗು ; ಮುಂದುವರಿದು ಹೋಗು ;
ಗುಡಿಯೂ ಸಿಂಧುಗಳೂ ಮುಂದುವರಿದು ದಿನಾಧೀಶವೆಂಬವರು
(ಪೂಜ್ಯ. ೧೫-೨) [ಮುಂದುವರು + ಪರಿ]

ಮಾಂಡುಕುಪಾಯ್ಕರ್ (ಕ್ರಿ), ಮಾಂಡುಕವರಿದು ಬರು : ಛಾವಿಸಿ ಬರು :
ಮಾಂಡುಕುಪಾಯ್ಕರ್ವೆಳಗದಿಗ್ ತೊರೆದು ತೋರಬಿತ್ತು ಬಲ್ಲ ಬ್ಬಲೊ
ಛಾವಿಸಿಯಂ ಪೆರೊತಾಯ್ಕದಿಪುಂಕಿ ಮೊಲೆಯಂ ಪಾಯ್ಕರ್ ಪಾಲಿಂದ
ಪಾಲೊ ಛಾಯ್ಕಂತಾ ತೊಳೆಯಪ್ಪ ದು (೨೭೩೩, ೩-೪).

[ಪ್ರಾಣದಂಟು + ಪಾಪ್ಯುರ]

ಮುಂದೂಳು (ನಾ). (ಕದಾ) ರೋಗ ಮುಂತಾದವುಗಳ, ಕುಂಞಿ
ಮುಂದುವರಿದ ಸಿ ತಿ. - ಉಲ ಣಿಸಿ ತಿ. [+ತುಳು. ಮುಂದೂಳು

ಮಾಂವೂಡು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮುಂಬಾಂಗಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ. -ನೂಕು : ಶ್ವಾನಾಥ
ಮಾಸರರು ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲವನ್ನು ಮಾಂವೂಡಿದರು (ಕಾಗದ- ೦೦೪).

೨. ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀಡು : ಮುಂಚಾಚು : ಹಿಂದಿಮು . . .
ಮುಂದಿರುವ ಬಲೆಯನ್ನು ಸೀಳಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಮೂತಿಯನ್ನು ಮುಂದೂಡಿ
ಬಲೆಯ ಕಡ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿತು (ಪುಸ್ತಕ. ೨೦). ೩. (ಕಾಲದ ವಿಚಾರ
ದಲ್ಲಿ) ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕು : ಇಷ್ಟುಕಾಲ ಮುಂದೂಡಿ ಅಂತೂ ಈ ದಿನ
ಹೊರಟಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಕಾಣೆಯಾತ್ರೆ — ನಿಮ್ಮ ಸಹವಾಸದಿಂದ ನೆನಗೊಂದು
ಪ್ರಣಾಮಾತ್ಮ ಎಂದೇ ಅನಿಸುತ್ತದೆ (ಕೂಪ್ಪ. ೩೩) : ಬೇಗನೆ ಮುಳ್ಳುದು
ಪುತ್ತಿಯ ಮದುವೆಯ ಮುಂದೂಡಲಾಗದು ನೋಡ (ಪಂಚತ. ೨೦೯-೯).
೪. ಮುಂದೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮುಂದುವರಿಯುವಂತೆ
ಪ್ರೇರಿಸು : ಆ ಹಾಳುಗುದಿಯ ಪಾಯ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ . . .
ಆದರೂ ಆತ ಅವರನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೂಡಿತು (ಕುಂಕುಮ. ೨೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ದೂಡು (< ದೂಂಟು)]

ಮುಂದೂರ್ (ನಾ). (?) : ತತ್ತ್ವವೋಬಳಿದ ಮುಂದೂರ್ ದಾಖೆಯಾ
ಕ್ಷುಣ್ಣಿರೋಳಿಯೊಳ್ ಕೋಮಯೊರಂಗ್ ಕುದ್ದವೊಗೆದು ಪೊಗಡೆಯ
ಮಕ್ಕವಣಿಗೆ ಪಾಪಿಯು (ಪುಸ್ತಕ. ೩-೨೩ ತ). [?]

ಮುಂದೈ ' ಮುಂತ್ಯೆ ' ನೋ.

ಮುಂದೈ (ನಾ). ಜಾಡಿಯಾಕಾರದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ
ಪಾತ್ರೆ : (೧). [ದ್ರ. ೩ ತಮಿ. ಮುನ್ತೈ. ಮೊನ್ತೈ. ಮಲ. ಮೊಂತ :
ತಲು. ಮುಂತ : ಕು. ಮೂತ : ಕುವಿ. ಮೂಂತ]

ಮುಂದೈ ' ಮುಂತ್ಯೆ ' ನೋ.

ಮುಂದೆಗಿ (ನಾ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸುವಿಕೆ :
ಮುಂದಾಲೋಚನೆ : ಆ ವಿರಹಿಯವಳ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಭರದಿಂದವನ
ಕರಣ ಕೂದಿದಳು ಕಾತರಗೊಂಡ ಮುಂದೆಗಿಯು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೯).

[ಮುಂದೈ (< ಮುಂತ್ಯೆ) + ಎಣೆ]

ಮುಂದೆಗು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ತಿಳಿ : ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಅರಿ :
ರಾಯವಜೀರನಂಬ ಪ್ರಿದಂಬ ಬರುದಾಂತಿರೂವೊಲ್ಲವೆಂಬುದುಟದ
ಮುಂದೆಗುಳ್ಳುಗದ ಪಾಲುಪವೊಗ್ಗರಗಣಂ . . . ಮುತ್ತುದಂ (ಕುಂ.
೨-೭೦). [ಮುಂದೈ (< ಮುಂತ್ಯೆ) + ಎಣೆ]

ಮುಂದೆಯ್ಯ, ಮುಂದೈದು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು : ಮುಂದು
ವರಿ : ನಡೆ ಸಾರ್ ಮುಂದ[ಪಾಂ. ದ್ರ]ಯ್ಯ ಬೆಳ್ಳಾರಮನೆ ದಿಗಿ
ನಿಳಂಬಂಗಳಂ ಸೊದಿಸು (ಕೂಪ್ಪ. ೭-೪೯). ಮುಂದೈದು : ಮುಂದೈ
ದುವ ತುರಂಗವದ ಕೂಡ ನಡೆಯುತ್ತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೭-೨೦) : ಮುಂದೈ
ದರಾ ಗಿರಿಯ ಸಾರವತ್ತಾದ ವೃಕ್ಷಗಳೆಲ್ಲ ಉದೈದುತೋರಂತೆ ನಿಜಬಂಧು
ಗಳೆನು ಬೀಳ್ಕೊಡುವಂತೆ ಮೌಢೂರ್ತಮನನರಿಸಲು (ಕುಂಕುಮ. ೩೦-೨೦).

[ಮುಂದೈ (< ಮುಂತ್ಯೆ) + ಎಯ್ಯ]

ಮುಂದೆಗೆ (ನಾ). ಮುಂದುಗಡೆ : ಎದುರು : ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣ
ಈ ಮೂಟ ಮುಂದೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡೆ (ಕೂಪ್ಪ. ೧೪೯-೩೬೬) : ಬಸವನಂ
ಬರಹೇಳ್ವ ಕಳುಹಲು ಬಸವನಾಗಳ ಕೇಳ್ವ ಬಂದಾ ವಸುಮಂತೀಶನ
ಮುಂದೆಗಿಯೊಳಿರಲು (ಕೂಪ್ಪ. ೩೬-೪೯) : ವೇನವಾಂಧವನ ಮುಂದೆಗ
ಯೊಳುಮಿಗೆ ಮಿಂಚುಬುಳುವಿನ ಮಿನುಗು ರಂಜಿಪುದೇ (ಕೂಪ್ಪ. ೧೫-೧೫).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ದೆಗೆ]

ಮುಂದೆಜಿಪು (ನಾ). ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಖಾಲಿಯಾದ ಪ್ರದೇಶ :
ಮುಂದುಗಡೆಯ ಬಯಲು : ಸಜಾಪ್ಪವೆಯೊರ್ವಳ್ ಸ್ಥಳದ
ಮುಂದೆಜಿಪುಳ್ಳೆದಳ್ (ಕೂಪ್ಪ. ೧೭-೨೩).

ಮುಂ (< ಮುನ್) + ತೆಜಿಪು]

ಮುಂದೈದು ಮುಂದೆಯ್ಯ ' ನೋ.

ಮುಂದೂತ್ತ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದುವರಿ : ಮುನ್ನುಗ್ಗು : ಭರದಿಂದ ಮುಂದೂತ್ತ

ಮುಂದೆಮು ಸಕಡೆಸಕಡಿಂ ತೀವಿ ಮುಂದೂತ್ತ ಗೋದಾದಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೧-೩೯) :
ಮುಂದೂತ್ತುವ ನಾಯ್ಕ ಬೊಗಳುವ ಬಾಯ್ಕ ಗೇಣಂಬಂಗಣ ಕಟ್ಟಿ
ವನು (ಕೂಪ್ಪ. ೨೯-೭). [ಮುಂದೈ (< ಮುಂತ್ಯೆ) + ಒತ್ತು]
ಮುಂದೂದಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂದೆ ಹೋಗು : ಮುಂದಾಗು :
ಶಬ್ದಯುಕ್ತವಾದ ಕೈಗೊಟ್ಟು ಕರೆತರ ಜನನ ಕಾಣುತ್ತಲೆ ಮುಂದೂದಗಿ
ಮೆಚ್ಚುವರ್ವ್ಯವತ್ತಿ ಪಯಂದು ಭಕ್ತಿಯಲೆಜಿ (ಕೂಪ್ಪ. ೩೩-೯೦). ೨.
ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗು : ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸು : ಮುಂ
ದೂದಗುಮದಾದ ತೊಂದರೆಗಳಿಗೆ ಈಗಲೇ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳು
ಬೇಕು (ಕೂಪ್ಪ. ೩೩). [ಮುಂದೈ (< ಮುಂತ್ಯೆ) + ಒದಗು]

ಮುಂದೂಳು (ನಾ). ತೋಳಿನ ತುದಿ : ತನ್ನ ನಿತಂಬವು ನೀರಿನೊಳಲು
ಗಲು ಮುಂದೂಳು ದದೊಳಿರಲು ಮಂದೂಕಿ ಪುರುಷಾಯಾಸಪ್ಪ
ಳಿಂಟುತೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದೊಳು ತೋರ್ವಳ್ಳೆ (ಕೂಪ್ಪ. ೪-೯೦).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ತೋಳು (< ತೋಳ್)]

ಮುಂದೂಳಿ (ನಾ). ಮುಂದೆ ಧಾವಿಸಿ ಮಾಡುವ ಮುಕ್ತಿಗೆ : ನುಗ್ಗಿ
ಮಾಡುವ ಧಾಳಿ : ಮೇಲು ಮುಕ್ತಿಯಾಯ್ತು ಯವನರ ಧಾಳಿ ಗಂಧ
ವಾಳವೆಯು ಮುಂದೂಳುರಗಾಧಪತಿಯೊಬ್ಬನೆ ನಿಂದನಿರಿದಾಗಿ. (ಕೂಪ್ಪ.
೪-೧೫-೧೬). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಧಾಳಿ (< ದಾಲ್)]

ಮುಂದೂರಣ (ನಾ). ಮುಂದಾಗುವುದರ ಬಗೆಗಿರುವ ಗಮನ :
ಮುಂದಿನ ಯೋಚನೆ : ಮುಂದಾಲೋಚನೆ : ನಾನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು,
ಪರಾವಲಂಬಿದಾಗ, ಮುಂದೂರಣವಿಲ್ಲದ ಲಗ್ನವಾಟುವದಲ್ಲಿ ಅವಮಾನಿತ
ನಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ (ಕೂಪ್ಪ. ೧೫-೧೬).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಧೂರಣ]

ಮುಂದೂರಣೆ (ನಾ). = ಮುಂದೂರಣ : ನಾನು ಮುಂದೂರಣೆ
ಯವಳು. ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳುಳ್ಳ ಬದಿಗೆ ಸುಖವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು
ಉಳಿದ ತಿನ್ನನ್ನು ದಾನಧರ್ಮಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದೆ (ಕೂಪ್ಪ. ೨೭-೨೮) : ಪ್ರೇಮ
ಭಗದಿಂದ ಸಾಯುವವರು ಜೀವಪ್ರಾತರರೇ ಸು. : ಅದರಲ್ಲಿ ಧೈಯವು
ಇರುವುದಿಲ್ಲ . . . ಮುಂದೂರಣೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ (ಕೂಪ್ಪ. ೨೭-೨೮).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಧೂರಣ]

ಮುಂದೂಳು (ನಾ). ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗ : ಮರಾಳದ್ದಂ . . . ಪರಿಯ
ಮುಂದೂಳುಗಳೆಡೆಯು . . . ಕೈಗಳ ಮುಗಿದನು (ಕೂಪ್ಪ. ೧೪-೨೫).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪು]

ಮುಂಚಾಲು (ನಾ). ಮೊದಲೇ ತೆಗೆದಿಟ್ಟ ಭಾಗ : ಮಿಷಲು :
ಮಿಂದ ಪುಟ್ಟುಗ್ಗೆ ಮುಂಪುಟ್ಟು ನಡೆದೊನನುಮುಗ್ಗುನುಂ ಅಧರ್ಮದಿಂ
ಪಾಲ್ಗೆ ಗೋನಂಬೊಳ್ ಗೋವಂ ಕರೆಯಂ ದಿಟ (ಕೂಪ್ಪ. ೨-೧೯).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪಾಲ್ (< ಪಾಲ್)]

ಮುಂಪುದಿ (ನಾ). ಮುಂಭಾಗಲಿನ ಪಕ್ಕ, - ಪಾಶ್ಚ್ಯ : ಬರವ ಸೂಚಿ,
ಬಾರದರಿ ಎಟರಿ ಮುಂಪುದಿಗೆ ನೆಚ್ ನೆಮ್ಮ ನೀದು . . . ಮೈಮಾಣಿ
ವೃತರಳಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಸ್ವಯಂವಚನಸೂಚಿಯೊಳೊರ್ವದೊರ್ವಳು
(ಕೂಪ್ಪ. ೭-೨೩). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪುದಿ]

ಮುಂಪೇಳ್ ' ಮುಂಪೇಲ್ ' ನೋ.

ಮುಂಪೇಲ್, ಮುಂಪೇಳ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳು : ಮೊದಲೇ
ಹೇಳು : ಪಾಂಬಿನದಂ . . . ವೇಬರತುರಣದಂ ದಳಂಬದಿ ದಿವ್ಯ
ಮುಂಪೇ ಮುಂಪೇಲ್ ವೃತ್ತಾಂತಮಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೧೦-೭) : ನಿಂತುಂ
ಮುಂ[ಪಾಂ. ನಿಂತುಂ ಮುನ್ನಂ] ಪೆಟ್ಟುರ್ವಾಂತಮಂತುಟನೆ ಬಲಾಕಿ
ತೋಟುವುದಂ ವೃತ್ತಾಂತಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೭-೧೪). ಮುಂಪೇಳ್ :
ಮುಂಪೇಳ್ ಬಂಧನಿಯುಮಸೂತ್ರಮಂ ಲೇಸಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ತೀರ್ಥಬಂಧಮಂ

ಸಂಯುಕ್ತಾದಿ ಚತುರ್ಗುಣಾಸ್ಥಾನದೊಳೆಯಕ್ಕುಂ (ಗೊಪ್ಪ. ೫೦-೦೫-೦೦).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪೋ]

ಮುಂಜೋಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗು ; ಮುಂದೆ ಸಾಗು : ತೇಜಾಧ್ಯರುಗಳು ಮುಂಜೋಗಿ ವಿಪುಲಸರೋಜಪತ್ರಿಕೆಯ ಪೊಟ್ಟಣದಿ ರಾಜಾಮೃತವೆನೆ ತಟ್ಟಲೆ ತಂದಿತ್ತರಾ ಜಿತಕಂಠನಂದನಗೆ (ಕೋಟ. ೦೧-೫೩). ೨. ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಹೋಗು ; ಮೊದಲು ಹೋಗು : ವ್ಯವಧೇಶು ಮುಂಜೋದಾದನಪೂರ್ವಮಂ ಕಂಡು ನೆನೆಪುದು ತಾಂ ಸ್ಮರಣಂ (ಇಚ್ಛಾ. ೩-೭೦೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪೋಗು (< ಪೋ)]

ಮುಂಪ್ರತಿ (ನಾ). "ಪ್ರಕಟವೆಯಾಗುವ ಮೊದಲು ಕಳುಹಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕದ ಪ್ರತಿ; ಮುಂಪ್ರತಿ" (Advanced copy of a book. ೨೦೪೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪ್ರತಿ]

ಮುಂಬಕ್ಕಿ (ನಾ). ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಧ್ವನಿಮಾಡುವ ಹಕ್ಕಿ ; ದಿವಸದ ದಿವಸಕುಸರಂ ಮರಳಿ ಬಹುನು ಗೆಲುವಿನ ದೇವ ದೂತರೆ ದಾರಿಸುವರೊ ಮಂಗಳವಾದ್ಯವೆನಲು ಮುಂಬಕ್ಕಿಗಳ ಮೇಳವಂ ಮೋಗಾಡೆ (ಗೊಪ್ಪ. ೩೩-೭೧). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪಕ್ಕಿ]

ಮುಂಬಗಲ್, ಮುಂಬಗಲು (ನಾ). ಹಗಲಿನ ಮೊದಲ ಭಾಗ ; ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ; ಪ್ರಾತಃಕಾಲ : "ಮುಂಬಗಲ್, ನಡುವಗಲ್, ನಡುವಗಲ್ - ಇವು ೩ ಕ್ರಿಕಾಲಂಗಳ" (ಕೋಟ. ೩೩-೨೨೦) ; ಅಂತು ಮುಂಬಗಲ್ಲುಂ ತುಮುಟಿ ಕಾಮವ ಸಮುರಭರಂ ಮನೋರಾಗಮಂ ಮಾಡಯಾಂ (ಕೋಟ. ೦೩-೩೬ ೪) ; ರಾಘವನನ್ನಂ ತ್ಯಗದಿಂ ಲಾಘವಮೆನೆ ಬಗೆವನು ಮನಮುಪ್ಪುಕದಿಂದಾಘಮನೊಲೆಕೊಂಡಂತೆ ನಿರಾಘವ ಮುಂಬಗಲೆ ತಳೆದಂದಿರೆ ಕತುಗಾದ್ಯಂ (ಕೋಟ. ೩-೩೦೦) ; ಪಲ್ಲಡುಗುಟ್ಟುತ್ತಮ ವಾಸರಾಘ ನಮಗುತ್ತಿವೆತ್ತ ಶಾಖಾಗ್ರದೊಳ ಸೊಗಿಯ್ದಂದದೆ ಮುಂಬಗಲ್ಲರವೆದತ್ತಂ ಪೋಗಿದಾ ಮನೆಯೊಳ್ (ಕೋಟ. ೩-೦೩). ಮುಂಬಗಲು : "ಇವನುಯುಕ್ತಾಲಮೊಳ್ ಮುಂಬಗಲೆನಿಕ್ಕು" (ಕೋಟ. ೩೦) ; ಇಂದಿನ ಮುಂಬಗಲೊಳಗೇ ಕಾಂತೆ ನಾವೆಲ್ಲರು ಸಹಿತ ಕಂಠನಿವಾಸವೆಂದಂಬ ನಂದನಕಿಸಂತೋಪದಿಂದಯ್ಯರಳು (ಕ್ರಿಶ್ಣಾಂ. ೩-೦೩) ; ಮುಂಬಗಲೆಂತು ರೀಲೊಳಕು ಸುಗಿತ (ಕೋಟ. ೩೦-೩೬) ; ಮೊದಲ ದಿನವ ಮುಂಬಗಲಿನಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವನು ಭೀಷ್ಮರ ದುರಯಿಂದ ನಡುಕಬೊಂದಿತು (ಇಚ್ಛಾ. ೩-೨೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪಗಲ್]

ಮುಂಬಗಲು 'ಮುಂಬಗಲ್' ನೋ.

ಮುಂಬಗ್ಗೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂದಾಲೋಚಿಸು ; ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸು ; ದೀರಘನಿವಾಸೋ [ಮುಂ]ವ್ವಗದು ಪೂರ್ವಲಾಘಾಂ (ಕೋಟ. ೩೩-೦೦; ೦೩-೫೩). ೨. ಮೊದಲು ಲಕ್ಷಿಸು, -ಗಮ ನಿಸು : ಪಲರಂ ವಿಧ್ಯಾರಸ್ಯಯಾರಾಮಮರಿಯರಂ ಮನವ್ಯಾ ಯರಂ ತಮ್ಮೊಲಿಂ ಮೆಲ್ವಾಯ್ದೊಡಂ ಮುಂಬಗಮದ ಬಗೆಯೇನಾ ದುದು (ಕೋಟ. ೩-೫೩). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಬಗ್ಗೆ]

ಮುಂಬಗ್ಗೆ (ನಾ). ಪೂರ್ವದ ಹಗ : ಹಿಂದಿನ ದ್ವೇಷ : (+).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪಗ್ಗೆ]

ಮುಂಬಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆ ; ಮುಂದಿನ ಹಾದಿ, - ಹಾಡು : ಎಡಬಲನತ್ತಿತ್ತ ನೋಡದೆ ಮುಂಬಟ್ಟಿದಿದು ನಿಟ್ಟಿಸುತೊಯ್ಯನ್ನೆದಿ (ಕೋಟ. ೩-೦೫). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪಟ್ಟಿ]

ಮುಂಬಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮುಂದಿನ ದಾರಿ ; ಮುಂದಿರುವ ಮಾರ್ಗ : ತಂತಮ್ಮ ಮೇರೆಯಂ ತಪ್ಪಿದೊಡ ದಂಡಮಂ ಕೊಳ್ಳ ಭೂಪಾಲರ ನಾಡ

ವರ ಮೂಟದಿಂದ ಮುಂಬಟ್ಟಿಗಳೂರಂ ಪೊದಿ ಪೋದಂತೆ (ಕೋಟ. ೩-೫೩) ; ಕಂಬನಿದಂಬದನೊಡನೆದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ಮುಂಬಟ್ಟಿಯೊಳಗಡ್ಡೆಪವ್ವ ಇಂಬುಗೊಕ್ಕಲೆ ಸ್ವಾದಿ ನಿಮ್ಮ ನೋಯಿಸಿದನೇನಂದೆ ನಾನತೆಕ್ಕೂರಂ (ಕೋಟ. ೩೩-೫೩). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಬಟ್ಟಿ]

ಮುಂಬಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಮುಂದು ವರಿಸು : ಬಿನ್ನನಿರ್ದರವ ಪುರಗಿಯ್ಲೊ ಪಾಗೆಪೋಲಲುಗುಗೊಡೆನ್ನ ನಿಂಗಿಡಂದಿ ಮುಂಬಡಿಸಿ ತೊಳುಮುಗಿಲ್ಲ ಕಾಲೊಕ್ಕಂತೆ ಕನಸೊಳ್ (ಕೋಟ. ೩-೫೩). [ಮುಂಬಡು + - ಇಸು]

ಮುಂಬಡು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು ; ಮುಂದೆ ನಡೆ : ಈ ಪು ಯೊಳ್ ಸುಮಿತ್ರಾಪುತ್ರಂ . . . ದಮನನಂ ಸಂತುಷ್ಟುಂ ಮುಂಬಟ್ಟು ವದವರಸು ಪಯದ ಬೆನ್ನೊಳೆ ನಡೆಯಾತೀಯರೆ (ಕೋಟ. ೦೦-೩೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪಡು]

ಮುಂಬಡೆ (ನಾ). ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸೈನ್ಯ ; ಕಡಲು ಮೇಲೆಯ ತಪ್ಪಿದೊಲು ಮುಂಬಡೆಗಳೂರ ಬಲವ ಮುಸುಗುತ ಸಿಡಿಲಿ ಬಡವಂದ ದರಿ ಕದಿದೊಟ್ಟಿದರು ಬೊದ್ದಿದಂತೆ (ಕೋಟ. ೦-೦೦-೨).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪಡೆ]

ಮುಂಬಣ್ಣ (ನಾ). ಮೊದಲು ಕಾಣುವ ಬಣ್ಣ ; ಪೂಜವ್ವನವ ಮುಂಬಣ್ಣದಂತೆ ಕರ್ಪಂ ಕೈಕೊಂಡು ಕತ್ತುರಿಯಲ್ ಬರೆದಂತವ್ವ ವಿಶ್ರಾಂತ ತುಂಗನ ಮಿಸುಗಲಾತನ ತೀವ್ರಪ್ರತಾಪಾನಳಧೂಮರೀವೆಯಂತಾದುವು (ಕೋಟ. ೩-೫೩). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಬಣ್ಣ]

ಮುಂಬದೆ, ಮುಂಬದನ್ (ನಾ). ರೆಕ್ಕಿತ್ತಿಡೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸೂಸುವ ಸುರತದ್ರವ : ಬೆಂಜಲ್ಯ ಕೆಳ್ ಬೀಯದೊಳೊಳಂ ಪಾಸಿ ನಾಂಬ ಮುಂಬದಮಳುಂಬ ಕೂಟದೊಳ್ ನಲ್ಲರಾ (ಕೋಟ. ೩-೫೩) ; ಮುಂಬದಂ ಗೆಲಯಾ ಕೂಡಿ ಗದ್ದದ ಕಂಡಿ ಕೂಟಮಂ ನೆಗಲ್ಲದೊ (ಕೋಟ. ೦೦-೦೫೩). ಮುಂಬದನ್ : ಉಬ್ಬರಿಸುವ ಮೆಯ್ಯವಿರ್ಪಿನವ ಮುಂಬದನೊಪ್ಪಿರೆ ದೀವದೊಳ್ ರಲ್ಲರೆಯ ಭಾವಮುಪ್ಪುಯನಟ್ಟಿ ಗೊಡರ್ಪುದಾ ನೈಪೊದ್ರನಾ (ಕೋಟ. ೦೦-೫೦) ; ಒಂದರೊಳೊಡ ತವರೊಳೊಂದೆರಡಾಲಿಂಗಂ ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ನೋಟಂ ಸಂದವನುವ ಮುಂಬ ದನೊಳೊಂದಿರನೆಯನೆ ಪಾಣ್ಯನಂ ಬೀಚೊಂದೊಳ್ (ಕೋಟ. ೩-೦೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪದೆ]

ಮುಂಬದಂಗೊಡ್ಡು (ಕ್ರಿ). ರೆಕ್ಕಿತ್ತಿಡೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸುರತದ್ರವ ವನ್ನ ಸ್ರವಿಸು : ಮುಂಬದಂಗೊಡದಿರ್ಪ ಕೂಟಂ ಬಿಡದೊಳೊಡವು ವನಾವಂ ನೆಟ್ಟುಂ ಮೆಟ್ಟುಂ (ಕೋಟ. ೦೦-೫೫೩).

[ಮುಂಬದ + ಕೊಡು]

ಮುಂಬದನ್ 'ಮುಂಬದ' ನೋ.

ಮುಂಬದಿ (ನಾ). ಮುಂಭಾಗ ; ಮುಂದುಗಡೆ : ಇದೇ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ರಂಗಸ್ಥಳದ ಮುಂಬದಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬಾಗಿಲಿದೆ (ಕೋಟ. ೦) ; ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ವರ್ಷ . . . ರೈತನೊಬ್ಬ ಗೊಂಬೆ ಮುಂಬದಿಗೆ ಬಂದನು (ಕೋಟ. ೩೩೪) [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಬದಿ]

ಮುಂಬವ (ನಾ). ವನದ ಮುಂಭಾಗ ; ತೋಟದ ಮುಂದುಗಡೆ : ಬಲ ಗೊಡಿ ತರಕ್ಕು ರಸಿಕರಾಜೊದ್ರ ಮುಂಬವದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ರೆಂಜುವ ಬೆಂಜಿ ಯಂಡುಗಳ (ಕೋಟ. ೦೧-೩೦). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಬವ]

ಮುಂಬಿನಿ (ನಾ). (ನಲದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ) ಮೊದಲ ಮಳೆಯ ಹನಿ : ಮುಂಬಿನಿಯಂ ಬಾದಗವತ್ತಿ ಕಂಸ ಕೊಳನಂ ಪದ್ಮಂಗಳಾದಿತ್ತನು ನೆನವಂತಂ ನೆನಪೆ ಸರೋಜಮುಖಿಯಂ (ಕೋಟ. ೦೩-೩೦) ; ಮುಂಬಿನಿಯಂ ಕಾದಗಿಯಾಟ ತನ್ನಯ ಪವಣ್ಣಂ ತುಟ್ಟಿಯಂ ಮಾಡಿದೇ

(೨೦೩೨. ೧-೩); ಕಾರ್ಯಗಳು ಮುಂಬಯಿಗೊಳಿಸಿ . . . ಜನಗನರಿ
ಬಹುಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಯವು ಸಾಗರವಿರದಲಿ ಬಂದನು ಕಿರೀಟ (೨೦೩೨. ೧-೩). [ಮುಂಬಯಿ (< ಮುಂಬಯಿ) + ಪು.]
ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಮುಂಬಯಿವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ :
ಮುಂಬಯಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು 'ಪರಾ.

[ಮುಂಬಯಿ (< ಮುಂಬಯಿ) + ಪರಾ]
ಮುಂಬಯಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂಬಯಿವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ
ಮಾಡು. ೨. (ಆಲಂ) ಮುಂಬಯಿವಾಗಿ ಸಾಯು. - ಮುಡಿ : ಇಂಬಿ
ದನು ಪರದೊಳಗೆ ಮುಂಬಯಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು (೨೦೩೨. ೦೨-೨).

[ಮುಂಬಯಿ + ಪು. (< ಪು.)]
ಮುಂಬಯಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಂಬಯಿವಾಗಿ ಬಯಸು. - ಅರ್ಪಣೆ :
ಮುಂಬಯಿ ಕೈಗೈದ ಸೊಬಗಿನ ಕೆಂಬಲ ಪೈಪ್ಪ ಕೆಂಬಲ ತಂಬು
ಗೊಳಿಸುವ ತಿವರು ಬೆಂಬಲಿಯುಳ್ಳವನು (೨೦೩೨. ೧-೩).

[ಮುಂಬಯಿ (< ಮುಂಬಯಿ) + ಬಯಸು]
ಮುಂಬಯಿ, ಮುಂಬಯಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂಬಯಿಗೈ ಬರು ; ಮುಂಬಯಿ
ಬರು : ಮುಂಬಯಿ ಮುಂಬಯಿ ಮುಂಬಯಿವನು ತೋರ್ಪಂತೆ
ನೀಳ್ತು ಸುಯಾ (೨೦೩೨. ೩); ಮುಂಬಯಿ ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮವ ಕಾಲ
ಸೊಪ್ಪಳು ಕೇಳು (೨೦೩೨. ೩-೪); ಮುಂಬಯಿವನು ನಡೆ
ದಾಯಂ ಬಗ್ಗಿದೊಳಿಕ್ಕು ವಾಯುರಂಧ್ರದೊಳಗೆ ಬೀಳಬಿಂ ಕಡಿದರು
ಗುಣ ಕೊಳೊಂದಿದು ಕಡಿದುರುದು ಮುಂಬಯಿಯವನು (೨೦೩೨. ೧-೩).

ಮುಂಬಯಿ ; ೨. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬರು ; ಮುಂದೆ
ಒದಗು ; ತಮಗೆ ಮುಂಬಯಿ [೨೦೩೨. ಬಾಹ] ಸುಖಮುಖಗಳನು
ದಮು ಮುಂಬಯಿ ಸುಖಮುಖಗಳ ಮೊದಲೆ ಅಜಾಯರು (೨೦೩೨. ೧-೩).
೨೦೩೨-೨೦೩೨ : ರಾಜ್ಯದ ಮಹಾದೇವಿಯನು ನಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಒಳಗೆ ಸಂಜೆ
ರಿಸಿದುದರಿಂದ ಮುಂದೆಯ ಮುಂಬಯಿ ಮುಂಬಯಿ ಕೇಳಿದತ್ತ ತಿರುಗಿತು
(೨೦೩೨. ೩). [ಮುಂಬಯಿ (< ಮುಂಬಯಿ) + ಬರ್ (< ಬರ್)]

ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಮುಂಬಯಿವಾಗಿ ಬರದ ಬರವಳಿಗೆ ; ಮೊದಲೇ
ಬರದ ಬರವ : ಸಿದ್ಧವಾದೊಳಗೆ ಮೊದಲ ಮುಂಬಯಿ ಮುಂಬಯಿ
ಸೈವ ಮೇವಂದ . . . ನಿಂದವುಳ್ಳವನು ತೋರ್ಪಂತೆ ತೋರ್ಪಂತೆ
(೨೦೩೨. ೧-೩). [ಮುಂಬಯಿ (< ಮುಂಬಯಿ) + ಬರ (< ಬರ)]

ಮುಂಬಯಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂದೆ ಬರಿಸು ; ಮುಂದೆ ನಡೆ ; ಮುಂದಕ್ಕೆ
ಸಾಗು ; ಸುಪ್ರಭಮಾನುಷನವಕನುಪ್ರಭ ಮುಂಬಯಿ ಬೆಳಗದತ್ತ
ಬಿಡು ನಪ್ರಭ ದಯಾಮೃತಾಸಾರಪ್ರಭಯನ ತನ್ನ ನೀಲನೊಡ್ಡಲ
ಗಮಂ (೨೦೩೨. ೧-೩). ಗೋಮುಖವಾಪ್ರಾಂಗಳಿಂದ
ಕಾಮ ಮೊದಲಾದವಿಳವಿಯುಗೊಳಿಸುವ ಮುಂಬಯಿ ಮುಂಬಯಿದಂತೆ
ರಂಗದಲಿ ಆ ಮಹಾಶಿವಲಿಂಗದೊಳಗೆ ಮುಖವಾಗಿ ಶಿವೈಕ್ಯವದವನು ನೆಮಿ
ಸಿದ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕೆ ಕರಣಾ ಕರಣಾ (೨೦೩೨. ೦-೩) ; ಅಂಬರ
ಚರಿಯರೂ ಪಟ್ಟಣದೊಂದು ಸಂಪ್ರವಮನು ನೋಡಿಯನುತ ಕಂಠನ
ಕೈನೊಡ್ಡಿದೊಳಗೆ ಮುಂಬಯಿದೇವತೆಯಿರು (೨೦೩೨. ೧-೩).

೨. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹರಿ. - ಪ್ರವಹಿಸು ; ನಿಂದವನು ನಿಮ್ಮಯನಿರಲಿ
ಸಂಧಿಸುವ ರಂಗಲಿಂಗಗಳ ಸಂಧಿಸುವ ಮುಂಬಯಿದಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಹೆಡ್ಡು
ಜಯ ಮುಂದೆ ನಿಲುವ ಮುಂಬಯಿಯುಳ್ಳವನು . . . ನೆಲವೇಳುವನು ಕರಿ
ಹನು (೨೦೩೨. ೧-೩). ೩. ಮುಂದೆ ಹರಿ ; ಬೆಳೆ ; ಅಭಿವೃದ್ಧಿ
ಮೊದಲು ; ಈಗ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಸಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ
ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಾನಾಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿದು ಹೆಚ್ಚು ಹರಡುತ್ತಿದೆ
(೨೦೩೨. IX. ಮುಖ್ಯ). ೪. ಅಧಿಕವಾಗು ; ಹೆಚ್ಚಾಗು ; ವಿಶೇಷ

ವಾಗು ; ಅಂಬರಚರಿಯು ತಮಗೊಳಿಸುವ ತಂಬಿಯ ಬಳಗದಂದದಲಿ
ಮುಂಬಯಿದಳು ಕೈಗೈದ ಪುರಾಣಿಯು ಜಂಬುನೀಲವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಮುಂದೆ
(೨೦೩೨. ೧-೩) ; ಬೆರಲಂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಬೆಳೆಮೇಲೆ ಕೈರೇಳುಮಂ ಕೊಟ್ಟು
ತೊಡ್ಡೆ ಕೊಡು ಕೇಳರವುಗಾಣೆ ಮುನ್ನ ನುಪ್ರಯಮಿದಲ್ಲಿ
ದೇಹಮಂ ನೆಲೆ ಮುಂಬಯಿವತ್ತಿತ್ತೊಡ್ಡಿದೊಡ್ಡ ಮೊತ್ತ (೨೦೩೨. ೦೦-
೦೩). ೫. ಹರಡು ; ವ್ಯಾಪಿಸು ; ವಿಸರಿಸು ; ತನ್ನ ಕೇಳರವೊಂದಿಂ
ಹಾರಂಗಳೊಳಗೆ ಭಾಸುರವಂತದ್ದು ತಮಗೆ ಮುಂಬಯಿಯನು ವ್ಯಾಪಿಸುವಂ
ಮಾಡುತ್ತಿರುವತ್ತಿದ್ದ ಸುಪ್ರಭಮಾನುಷನವಕನು ಕಂಡಂ ಧಾರಾಧೀಶ್ವರಂ
(೨೦೩೨. ೧-೩) ; ಮುಂಬಯಿವತ್ತಿತ್ತೊಡ್ಡಿದೊಡ್ಡ ಮುಂಬಯಿವತ್ತಿತ್ತೊಡ್ಡಿದೊಡ್ಡ
ಹರಣ ಬಂದಂತೆ (೨೦೩೨. ೧-೩) ; ಬಿಂಬಾಧರದ ಕೆಂಬಳು ಮುಂಬಯಿದು
ಕೆಂಬಳುಚೆಕ್ಕ ಕೆಂಬಲ ಸರಮಂ ಕೇಳರವ (೨೦೩೨. ೧-೩). ೬.
ಲಿಂಬಾಗು ; ಒದಗು ; ಬಳಿದು ಬಲುವಾಗಿ ಸಾಕನ್ನೇಳುವವು ತನ
ಗೊಬ ಬಗ ಮುಂಬಯಿಯವು ಮುಂಬಯಿದುಗಾಗು ಬೀಳಕೊಳಿಸುವ
(೨೦೩೨. ೧-೩). ೭. ಪರಿಣತವಾಗು ; ಪಕ್ಕಗೊಳಿಸು ; ಪ್ರಾಚೀನ
ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು . . . ಮುಂಬಯಿ ಚೇತನಗಳ ಮಹಾಂತೆಯೊಡ್ಡ
ಮೊದಲಿನ ನೆರವನ್ನೂ ಬಯಸದೆ . . . ಸ್ವಂತಪರಿಣತವಾದ ಮೊಟ್ಟ
ವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡವನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿತು (೨೦೩೨. ೦೩).

ಮುಂಬಯಿ ಬೀಳು-ಮುಂಬಯಿ ಬೀಳು ; ಭಗ ಮೊದಲಕ್ಕೆ
ಹೊದುತ್ತ ಬೀಳಿಗೆ ನಾಲಗೆಯ ತಟಗಟ್ಟು ಸುರಿಯ ಮಿಗೆ ಒದವುವ
ಮುಂಬಯಿ ಬೀಳಲಿವ ನಿಲುವಳಿವನು ಮೊದಲಿನ (೨೦೩೨. ೦೧-೦೨).

[ಮುಂಬಯಿ (< ಮುಂಬಯಿ) + ಪರಿ]
ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಸುವಿಕೆ ; ಮುಂಬಯಿವರಿ ಪರಾ.
[ಮುಂಬಯಿ (< ಮುಂಬಯಿ) + ಪರಿ]

ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಮುಂದೆ ಹರಿ ; ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ; ಇದುವರಿಗಿನ ಎಲ್ಲ
ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಿಂದ
ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಾದ ಕೊಳೆಗಾಳಿನ
ಸಂವತ್ಸರ ಮುಂಬಯಿವನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿದೆ (೨೦೩೨. ೩).

[ಮುಂಬಯಿ + - ತಿ]
ಮುಂಬಯಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗು ; ಬೆಳೆಸು ; ಮಿಕ್ಕ
ಮುಂಬಯಿದು ನಿಂದವನೊಡ್ಡಿದ ಕೊಳೆ ಕಡಿ ಸಿದ್ಧವಿ ಬಾಲದ ಒಡೆಯ
ಗೊಳಿಸುವ ವಿಷಯಗಳ (೨೦೩೨. ೧-೩). [ಮುಂಬಯಿ + ಪರಿ]

ಮುಂಬಯಿ 'ಮುಂಬಯಿ' ನೋ.
ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಹರಿಯದ ಆರಂಭ ; ನವವಿವರಣೆ : ಸಿರಿ ಚಿಲ್ಲಂ
ಸಿರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪು ಮಿಗೆ ಚಿಲ್ಲಂ ರೂಪುನೋ ಮತ್ತೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಚಿಲ್ಲಂ
ನಿಲುತ್ತಮಯ್ಯ ಕಡುಚಿಲ್ಲಂ ಬೀಳದಿಂ ಬೀಳಮೇಲೊಡ್ಡಿದ ಮುಂಬಯಿದ
ನಾಯಕಮಂ (೨೦೩೨. ೧-೩) ; ಮುಂಬಯಿ ಗಾಡಿ ಮುಂಬಯಿದು
[೨೦೩೨. ರಿಯ] ದೊಡ್ಡದ ರೂಪು ದೇವ ಸಂಪ್ರವಂ ಮೊದಲಿ (೨೦೩೨. ೧-೩) ;
ಭೂದ ಕನಕಾಂಬದವರೊಡ್ಡಿದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡದ ಮುಂಬಯಿದ
ಮುಂಬಯಿಯಂ ಒರೆಯುತ್ತಿರು (೨೦೩೨. ೧-೩).

[ಮುಂಬಯಿ (< ಮುಂಬಯಿ) + ಪರಿಯ (< ಪರಿಯ)]
ಮುಂಬಯಿ, ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಮುಂಬಯಿದ ಹೆಲ್ಲು ; ಮುಂದಿನ
ಹೆಲ್ಲು ; ಸಂಧಿಸುವತ್ತಿದ ಮುಂಬಯಿದರೆಯು ಮುಂಬಯಿನಿವತ್ತೆಂದು ಭೂ
ಭೂಯಂದವತ್ತಿದ ಮುಂಬಯಿ ಭೂಮನೊಡ್ಡಿದ ತೊ ವಿಷಯದೊಡ್ಡ
ಮಿಲಿಗು (೨೦೩೨. ೦೦-೦೦) ; ಮುಂಬಯಿ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿಯದು
ಸಂದರಮಂ ಮೊದಲ ಮೊದಲ ಕೆಂಬಯಿ ಮುಂಬಯಿದವನು
(೨೦೩೨. ೧-೩). ಮುಂಬಯಿ : ಕುರಳು ಬೆರಳು ಮುಂದೆ ಮುಂಬಯಿ

ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಮುಂದೆ ಹರಿ ; ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ; ಇದುವರಿಗಿನ ಎಲ್ಲ
ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಿಂದ
ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಾದ ಕೊಳೆಗಾಳಿನ
ಸಂವತ್ಸರ ಮುಂಬಯಿವನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿದೆ (೨೦೩೨. ೩).

[ಮುಂಬಯಿ + - ತಿ]
ಮುಂಬಯಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗು ; ಬೆಳೆಸು ; ಮಿಕ್ಕ
ಮುಂಬಯಿದು ನಿಂದವನೊಡ್ಡಿದ ಕೊಳೆ ಕಡಿ ಸಿದ್ಧವಿ ಬಾಲದ ಒಡೆಯ
ಗೊಳಿಸುವ ವಿಷಯಗಳ (೨೦೩೨. ೧-೩). [ಮುಂಬಯಿ + ಪರಿ]

ಮುಂಬಯಿ 'ಮುಂಬಯಿ' ನೋ.
ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಹರಿಯದ ಆರಂಭ ; ನವವಿವರಣೆ : ಸಿರಿ ಚಿಲ್ಲಂ
ಸಿರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪು ಮಿಗೆ ಚಿಲ್ಲಂ ರೂಪುನೋ ಮತ್ತೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಚಿಲ್ಲಂ
ನಿಲುತ್ತಮಯ್ಯ ಕಡುಚಿಲ್ಲಂ ಬೀಳದಿಂ ಬೀಳಮೇಲೊಡ್ಡಿದ ಮುಂಬಯಿದ
ನಾಯಕಮಂ (೨೦೩೨. ೧-೩) ; ಮುಂಬಯಿ ಗಾಡಿ ಮುಂಬಯಿದು
[೨೦೩೨. ರಿಯ] ದೊಡ್ಡದ ರೂಪು ದೇವ ಸಂಪ್ರವಂ ಮೊದಲಿ (೨೦೩೨. ೧-೩) ;
ಭೂದ ಕನಕಾಂಬದವರೊಡ್ಡಿದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡದ ಮುಂಬಯಿದ
ಮುಂಬಯಿಯಂ ಒರೆಯುತ್ತಿರು (೨೦೩೨. ೧-೩).

[ಮುಂಬಯಿ (< ಮುಂಬಯಿ) + ಪರಿಯ (< ಪರಿಯ)]
ಮುಂಬಯಿ, ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಮುಂಬಯಿದ ಹೆಲ್ಲು ; ಮುಂದಿನ
ಹೆಲ್ಲು ; ಸಂಧಿಸುವತ್ತಿದ ಮುಂಬಯಿದರೆಯು ಮುಂಬಯಿನಿವತ್ತೆಂದು ಭೂ
ಭೂಯಂದವತ್ತಿದ ಮುಂಬಯಿ ಭೂಮನೊಡ್ಡಿದ ತೊ ವಿಷಯದೊಡ್ಡ
ಮಿಲಿಗು (೨೦೩೨. ೦೦-೦೦) ; ಮುಂಬಯಿ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿಯದು
ಸಂದರಮಂ ಮೊದಲ ಮೊದಲ ಕೆಂಬಯಿ ಮುಂಬಯಿದವನು
(೨೦೩೨. ೧-೩). ಮುಂಬಯಿ : ಕುರಳು ಬೆರಳು ಮುಂದೆ ಮುಂಬಯಿ

ಮುಂಬಯಿ (ನಾ). ಹರಿಯದ ಆರಂಭ ; ನವವಿವರಣೆ : ಸಿರಿ ಚಿಲ್ಲಂ
ಸಿರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪು ಮಿಗೆ ಚಿಲ್ಲಂ ರೂಪುನೋ ಮತ್ತೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಚಿಲ್ಲಂ
ನಿಲುತ್ತಮಯ್ಯ ಕಡುಚಿಲ್ಲಂ ಬೀಳದಿಂ ಬೀಳಮೇಲೊಡ್ಡಿದ ಮುಂಬಯಿದ
ನಾಯಕಮಂ (೨೦೩೨. ೧-೩) ; ಮುಂಬಯಿ ಗಾಡಿ ಮುಂಬಯಿದು
[೨೦೩೨. ರಿಯ] ದೊಡ್ಡದ ರೂಪು ದೇವ ಸಂಪ್ರವಂ ಮೊದಲಿ (೨೦೩೨. ೧-೩) ;
ಭೂದ ಕನಕಾಂಬದವರೊಡ್ಡಿದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡದ ಮುಂಬಯಿದ
ಮುಂಬಯಿಯಂ ಒರೆಯುತ್ತಿರು (೨೦೩೨. ೧-೩).

ಕೆಳಗಾಂ, ಸುಜಾಯನಿಗೆ ದಾಂಬರದ ಅಂತ್ಯ ವಂದಾ (ಚಟ. ೫೦); ಮಾಂಬಲ್ಲಾ ಬಿದ್ದು ಮಿಲೆಯವ ಕಲ್ಲೊಳು ಬಿದ್ದು ತಿಂಬರಲ್ಲದೆ ಬಿಟ್ಟುರಾರಾ (ಕಟ. ೭೦-೮೦); ಕಗಮಾವಿ ಮಾಂಬಲ್ಲಾ ಚನ್ನ ಕಾಣೆ ಗೆರೆ ಬರದಾ ಮೃಗಾತಿ ಕಷ್ಟ ಗೋರ ಕಾಣೆ (ಪಾಟ. ೨೦).

$$[\text{ಮೂರ್}, (\langle \text{ಮೂರ್}^1 \rangle + \text{ಪರ}^1)]$$

ಮಂಜುಲ (ನಾ). ಮಂಜುಲಾಗದ ಸೈತ್ಯ. - ದಂಡು ; ಮಂಜುಲೋಃ :
 " ಮಂಜುಗುಡಿಮನೆ ಮಂಜುಬಿಣಿಯೆನೆ ಮಂಜುಲಮಂಜು " (ಕುಶಾ.

೦೬೬); ಮಲಮಮಾರಾತನ ದೇವಲಮುನುಂ ಚೈತ್ರಮಿತ್ರನ ಮುಂಬಲ
ಮುಮಾರ . . . ದರ್ಶನ ದರ್ಶಂಬೆರಸುತುಳಗೊಂಡು
ಗಂಡೇಪಾದ ಗಂಡಗಾಡಿ ರೂಢಿವಡೆಯ (ತಪಸ್ಸು, ೩-೨೩ ಪ); ಚಂದ
ಕೋದಂಡನ ದಂಡಾಧಿನಾಯಕಂ ವೀರಚಂಭರಾಜಂ ಮುಂಬಲದೊಳ್
ಕಡನೆಶೈ ಕಡಂಗಿ ಕಮಂಚಿ ಸನ್ನದ್ವನಾಗಿ (ತಪಸ್ಸು, ೩-೩೬ ಪ); ಲುಮದುಬದ
ಬೆಂಬಲಂ ಮುಂಬಲವನಾಗಿ ಬೆಂಗೊಬೊಡು ತಮ್ಮಾಣ್ಣಂಗಿತೆಂದ ಕೇಳಿ
ಸಿದರ್ (ತಪಸ್ಸು, ೦೬೬-೦). [ಮುಂ (& ಮುನ್ನ) + ಬಲ್]

ಮುಂಬಲಿ (೨). ಮೊದಲು ವ್ಯಾಪಿಸು: ಖರಿದಾದ ಚತುರಂಗದ
ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ: ಕೆಳ ಕಿಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಕವಿರುವುದು ಮುಂಚೆಯೇ
ಮುಂಚಿನಿಟ್ಟಿರುವುದು ಕಿರಣದೊಳಗೆ ತಗ್ಗಿಸು (೨೦೫. ೦೭. ೨೪).

[ಮೂಂ, (< ಮುನ್,) + ಬರಿ, (< ಬರ್,)]

ಮುಂಬಲ್ಪು ಮುಂಬಲ್ ನೋ-

ಮಾಂಜಿಹಿಡಿ (ನಾ). ಗರ್ಭ ಧರಿಸಿದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾಲ : ಹುಗದಿಸಿ
ಮಾಂಜಿಹಿಡಿಯ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಸೀಮಂತದ ಒಡಗಾಯ ನಾಡ್ಯ
ಗರ್ಭ ಮೇಲಿಗಿಳಿಸುವುದು ಶುಭಿನಾದಂ (3 ಅಂ. 3-36)

[ಮಹಿಮೆ, (< ಮಹಿಮೆ), + ಬಹಿಷ್ಕಾರ (< ಬಹಿಷ್ಕಾರ)]

ಮುಂಬಳೆ (ನಾ). ಕೈಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಬಳೆ : ಬಾಜಿ, ಬಂದೂ, ಹಿಂಬಳೆ, ಮುಂಬಳೆ, ದೋರ್ಬ, ಪೊಂಟಿ . . . ಇವು ಮೊದಲಾದ ಅಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು (ಪುಟ: ೨೬).

[ಮೂಂ, (<ಮೂನ್, + ಟ್ಫೆ)]

ಮುಂಬಾಗಿಲ್, ಮುಂಬಾಗಿಲು (ನಾ)- (ಕಟ್ಟಡವು) ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಗಿಲು; ಮುಂದಿನ ದ್ವಾರ; ತಲೆಬಾಗಿಲು: ಭೂಗಿ ನಿರಂಗಿಯಮ್ಮ ದೇಗುಲದೊಪ್ಪಕ್ಕನ ತಮಾಸ ಮುಂಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ತೋಪ್ಪ ಭೂಗೋಡೊಕ್ಕು ಬುಂಗೇವಲು (ಇಪ್ಪಟ. ೭-೦೦೦); ಅಗಲನನಸಂಬ್ರಮಾಪರಿಭ್ರಮ ದಂಗನೆವರ್ . . . ಮುಂಬಾಗಿಲೊಕ್ಕತ್ತಪ್ಪಜಪಮಂಗಳನೆತ್ತಿ ರಂಗ ವಾಲಿಯು ರಾಗದೊಕ್ಕು ಬಿದಿದಿಂ . . . ಮೂಡದರಪ್ಪ ತೋಪ್ಪಯಂ (ಶಾಶ. ೩-೦೩). ಮುಂಬಾಗಿಲು: ಇಂದ್ರಿಯದ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಮನವಪ್ಪದಾ ಮನದ ಮುಂಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಭೋಗಲಿಂಗವಿದ್ದು ಸದಲಭೋಗಿಗಳ ಭೋಗಿ . . . ಸೆರಾಪ್ಪ ಸೋಮೇಶ್ವರಲಿಂಗವ ಒಲ್ಲರ ಬಿಲ್ವ (ಶಶ. ೨೨-೭೦); ಕುಶಾಂಬುಜಮುಖಿಯು ಗೃಹದ ಮುಂಬಾಗಿಲ ಗೋಪುರದ ಚಕ್ರದ ಛತ್ತಿ ಇಯಾಗಿರ ನೋಡಿದಳು (ಪ್ರಶಾ. ೭-೩೩); ದಮಯಂತಿ ಗಂಡನನ್ನು ಎದುರುಸೋಡುತ್ತಾ ಮುಂಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು (ಮಪ್ಪ. ೭೯).

[ಮುಖ, (< ಮುನ್,) + ಬಾಗಲ್]

ಪ್ರಾಂಜಾಗಿಲು ' ಮುಂಜಾಗಿಲು ' ನೋ.

ಮುಂಬಾಗು (ಶಿ). ಮುಂದಾಗದೇ ಬಾಗು : ಮುಂದಕ್ಕೆ ಓಲು :
ಒಂಟಿತ್ತಲಿಂಗು ಹೊತ್ತ ಮುತ್ತಕ್ಕು ವಾದಾಂಭೋಧುಹಕಲಗರದು
ಮುಂಬಾಗಿ ಕೈನಿಡ ಶರಣು ಲೀಯೋ ಪೂಂಬಾ ಬಂದದೊತ್ತು
ದುಣ್ಣ (ಕೂಡು. ೨೪-೪೦). [ಮುಂ (\leftarrow ಮುನ್) + ಬಾಗು.]

ಮುಂಬಾಯ್, (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮುಂದಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗು : ಅವ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೆ ಆಗಲು

ಆವಮಲೆ ಬಲ್ಲೋಂಟಿ, ಆದರೆ ಮುಂದಾಯ್ದುರಿಂಥ ಮೋಗಗಿಟ್ಟು ನಿಲ್ಲು (ಶಾಲಿ. ೬-೨೨೯). ೨. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು, - ಹೆರಡು : ಚಂದ್ರದ್ವಜ ವನಪರ...ಮೇಧಾವಿಕಾಂಕ್ಷನ ವಕ್ರೇಂದುವನೊದ್ಯುನೀಕ್ಷಿಸುತುಮುತ್ಯಾತ್ಮಕ್ಯ ದಿಂದೊಂದನೆಂದನಲ್ಲದ್ಯೋಗಿದಂ ದ್ವಿಜಮೃತಿನಿಶಾಯಂ ನಾಲ್ವು ಮುಂಭಾ ಯ್ತನಂ (ಕುಟು. ೧೩-೬೩). ೩. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹರಿ, - ಪ್ರವಹಿಸು : ಸೋರ್ವಾ ಪಾರಿಧಾರಾವಳಿಯನದಿ ಮುಂಬಾಯ್ತು ಪರಿಪ್ರವಾಹಾವಳಿಯಾ ವಾಪ್ರವಾಹಾವಳಿಯನಿಂ ಪಯೋರಿಣಪವನಾದತ್ತದ್ವರಿ (ಕುಟು. ೬-೩೦). [ಮುಂ, (<ಮುನ್ಯ) + ಪ್ರಾಯ್,]

ಮುಂಬಾಂಚ್, (ನಾ). ಬಾಯಿಯ ಮುಂಭಾಗ ; ತುಟಿ : ಮುಂಬಾಯ
 ಕೃಷ್ಣರವಿಚಂದ್ರಿಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಡುವ ಗಾಡಿಕಾಪ (ಧರ್ಮ-೧-೩೩).

[ಮೂರಿ, (< ಮುಸಿ,) + ಬಾಯ್]

ಮುಂದಾರಿಕಾಣಿ (ನಾ) - ಸೈನ್ಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಠಾರಿಯನ್ನೂಡಿಸಿದ
ಮುಂದೆ ಮಾಡುವ ಸೈನ್ಯಕ : ಮುಂಚೂಣಿಯ ಭಟ : ಶಿಫಾ
ದಿಟುಟ್ಟು ಕಾಲಾಗೂಸೆ ಕುರಿಗವನು ಮುಂದಾರಿಕಾಣರ ಶಿರವನ್ನೆದಾಣೀಕ
ನಡುವೆವಳು ಹೊಳೆರನೊಳಿ (ಶಾ. ೨೬. ೪-೭೭).

[ಮೊಂಡು + ಆರೆ + - ಕಾಲ]

ಮುಂಬಾಲೆ (ವಾ). ಶಿವಿಯ ಜಾಲೆಯ ಮುಂಭಾಗ : ಮೇಲಿಂದ
ಮಣ್ಣು ಮೆದ್ದು ಟೀದೊಳಿಟ್ಟು ಮುಂಬಾಲೆಯಂತಿರುವ ಸೂಂಕಿ
ಪವಿತ್ರವನ್ನಿಟ್ಟು ಪಟ್ಟೋಲಿವನ್ನೊಡಲೊಡಂಬಡಿ ಬಂದೆ ವಿಧ್ವಂಸಕ
ನಂದನನಂದನದೊಳಿಟ್ಟು ನೋಡಿದಳು (ಕಾ.ಪ. ೨೦೦).

[ಮುಂ, (< ಮುನ್,) + ಪಾಲ್,]

ಮುಂಬಾಳು (ನಾ) ಮುಂದಿನ ಬಾಳು ; ಭವಿಷ್ಯದ ಜೀವನ : ಒಂದೆ
ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡದೆ, ಮುಂಬಾಳನ್ನು
ಹೆಸರಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು ತ್ಯೇನೆ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಸಂಕಲ್ಪ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಸುಪೂರ್ವಜಾನ್ತರಾಂತರ)

[ಮೂರ್ತಿ (< ಮೂರ್ತ್ಯ) + ಬಾಳು (< ಬಾಲ್ಯ)]

ಮುಂಬಾಗಿ (ನಾ). ೧. (ಸ್ವಸ್ವದ) ಮುಂಬಾಗಿಲ್ಲರಿರುವವನು :
ಮುಂಬಾಗಿಲ್ಲರಿರುವವನು : ಸೂತಸುತ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿ ಪದ
ಮುಂಬಾಗಿಲ್ಲರಿ ಮುಂಬಾಗಿರು (ಕುಪ್ಯತ. ೩.೬) : ಅನಿವಾರ್ಯ ಗದಯಂ
ಪದವ ಮೇಲೆಗಿರುವವನು ಮುಂಬಾಗಿವಂ ನರಾಯಣನಗಿಯು . . .
ಕಾದೇವಿ ಕವಿದಂ (ಅಭ್ಯಾ. ೧೫-೨೯). ೨. (ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ)
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮುಂಬಾಗಿರಿದನಂತ ನೂಕ. ೨೨೨ ಬರಿದ
ಕೂರಗರೇ ? ಹತ್ತಲಿಸಿ ಫಲಮಾನಾಕ ಕದನಾಜಿತ ? (ಗೀತಾ-೧೦೯-೨).

[ಪೂರ್ವ, + - ಇತ್ಯ]

ಮುಂಬಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು : ಕಟಾಯಂ
ಮುಪ್ಪುಂ ಧನವಂ ಬಜುವಂ ತೂಜೊದಂ ಗೃಹಸ್ಥನನ್ನದೆ ಮುಂಬಿಟ್ಟುಜಿ
ತೂಲಿತಿರ್ಪ ಜವನೊಬ್ಬಜಾಳೆಯ ಪೆಗವಗದಂತು ಪಂಗಿನವ್ವಂ (ಅಂಫ.
೪-೭೭) ; ಏಂ ನಿಷ್ಕರಂಜಯೊ ಪಸುವಂನನ್ನದೆ . . . ಮರುಳ್ಕಟ್ಟು
ಮಾಣನ್ನದೆ ಮುಂಬಿಟ್ಟು ಕೊಂದಪಂ ಯಮರಾಜಂ (ಅಂಫ. ೧೦-೨೫) ;
ರಟ್ಟರ ಕೈಗೆ ವಿದ್ವೆಳೆಯಂ ಪಟ್ಟಮಾಮಂ ರಟ್ಟರಾಜ್ಯದರಸುಗಳಂ
ಮುಂಬಿಟ್ಟು ಕಳಾದೊಟ್ಟು ರಟ್ಟಫರಟ್ಟಂ ಚಾಳಂಕರಾಜ್ಯಪಟ್ಟಮನಾನ್ತಂ
(ಅಳ. VII. ೨೪೦. ೧೨೩-೨೪ ; 1೦೨). ೨. ಎದುರಾಗು ; ಅಭಿಮುಖ
ವಾಗು : ಮುಂಬಿಟ್ಟು ಪರವ ಕಟ್ಟಲೆಯಂ ಬೆದಜಿ ತರಳ್ ಬೆಳವಂ
ಬೆಳಗಿಂದೆದಿವಳ್-ಯಜಪವಿನಂತಿರ ಮಿನಂಮುಟು ಬೆಳಗದವ್ವದಬ್ಬರ
ಗಗನಾಂತರಮಂ (ಕಾಶಾ. ೩. ೭೭೨). ೩. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹರಡು :

ಶೋಕಾಬ್ಧಿ ದೋ ಕೆಲಸಗೊಂಡಿದುಕಲಾಂಕುರಪ್ಪ ವಿಮುಕ್ತರಾ ಬಿಂಬೋವು
ಮಿಂಬಾದ ಬೆಂಬಬ್ಧಿ ದೋ ಮುಂಬದಿ ವಂಶಕಾಂತಿ ಬಬ್ಧಿಕಂತಂದಳ

ಮುಂಬಡುವಲೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೫) [ಮುಂಬ (< ಮುಂಬ್) + ಬಿಡು] ಮುಂಬಡುವಲೆ (ನಾ). (ಮುಂಬಡುವಲೆ ಅಗಲವಾಗಿ ಹಾಸುವಂಥ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲೆ : ಗೊಟ್ಟವರ ಪೂಜಾರ್ಥವ ಬಲೆ ಮುಂಬಡುವಲೆ ನಡುವಲೆ. . . ನಿಡುವಲೆಗೊಟ್ಟದ್ದು ಲುಬ್ಧಕರೋಕ್ (ಗಂ. ೧-೧೦).

[ಮುಂಬ (< ಮುಂಬ್) + ಬಿಡುವಲೆ] ಮುಂಬಿಸಿಲ್, ಮುಂಬಿಸಿಲು (ನಾ). ಪ್ರಾರಂಭದ ಬಿಸಿಲು : ಬೆಳಗಿನ ಬಿಸಿಲು : ಎಳೆಬಿಸಿಲು : ಉರಿಂ ಪೂಜಮಟ್ಟು ಗಾವುದೋಕ್ ಮುಂಬಿಸಿಲು ಮೂಡಿದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩೩-೨೩೪); ಹೊಂಬುಣ್ಣ ವರಚುವುದು ಮುಂಬಿಸಿಲ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩೩-೨೩೪). ಮುಂಬಿಸಿಲು : ಇಂದಾಗಿ ನಗುನಗುವ ಮುಂಬಿಸಿಲು ಮೋರೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಬುಜವಂ ಬಂದನಂಬರವಲೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩೦-೨೩೧). [ಮುಂಬ (< ಮುಂಬ್) + ಬಿಸಿಲ್]

ಮುಂಬಿಸಿಲು 'ಮುಂಬಿಸಿಲ್' ನೋ. ಮುಂಬು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರು : ಮುಂದೆ ಬರು : ಒದವಿದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಲೆಮೋಳುವ ಮುನ್ನಮ ಮುಂಬಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡುದು ಸಿರಿ ಕಟ್ಟುಗೊಂಡುದು ಮನಂ . . . ರಾಸಿಗೊಂಡುದು ನೆಗರ್ತಿಯ ತೇಜ ಮನ್ನಪಾಳ (ಕೃಷ್ಣ. 1೩೩-1. ೨೩೩-೨೩೪ : 11೩೩). ೨. ಮೊದಲು ಬರು : ಮುಂಬೆ ಬರು : ತೊಂಬತ್ತೇಬತ್ತೋಕ್ ಪರಮಪಮಾದೊಡಂ . . . ನೂಕ ನಾಲ್ಕತ್ತೇಬುಂ ದಿನದೊಳೆತ್ತ ಮುಂಬಿ ನಲಿ ಮುಗಿಲ್ ಕರ್ಗಿಕೊಂಡಿ ಪೊಡಂ ಮೇಘಸಂತತಿಗಾದ ಗರ್ಭಮೆಲ್ಲಂ ತುಂಬಲ್ ಮಾತೇನೊ ಗೌನ ರಿಂದಣಿಗೆ ಒಟ್ಟಿಕ್ಕಂದವರ್ಪ ಸೂತ್ರೇವುದಿಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೦).

[ಮುಂಬ (< ಮುಂಬ್) + < - ಫೈ] ಮುಂಬು (ನಾ). ರಿ. ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂದುಗಡೆ : ಎದುರು : ಅಂಭುರು ಪವನಜನನಾನುತ ಮರಳುತುಟ್ಟುರವರವನು ತಂದರನಲಿಗೆ ಹಾಯ್ದಿದರು ಕರ್ಣಾದಿಗಳ ಮುಂಬಿನಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩೩-೨೩೪) : ದೇಶಿಯ ನಾಡಿದಳು ಪರಮಾಜ ವದ್ವೀಕನಾಥ ಮುಂದಿಮೊಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೦) : ಉಲ್ಲಾಸದಗದಿಂಗೆವ ಸಮುದ್ರದ ಸಲಿಲದವೂಲಾಯ್ತುಖಳನೇನಾಡಲಿ ಕೊಳಸು ಮಲವ ಮಹಿಮೆ ಮುನಿಯ ಮುಂಬಿನಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೩-೪) : ಮುಂಬಿನೊಳಿರುದ್ದ ಪೂಜಮಟ್ಟು ನಿಖಳನಿಂತಿಬಿರುದ ಸಮದಮುದಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೪). ೨. ಸೈನ್ಯದ ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂಬೊಣೆ : ಒಪರಕೆ ನಿಲುವ ಬೋಣಿಗಿಲ್ಲ ಮುಂಬಿಗಿ ಮೊಳಕ ಬಲ್ಲವರಿಲ್ಲ ನಮ್ಮಯ ಬಲದ ನಾಯಕರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩೩-೨೩೪) : ಕಲಕಳದ ಬೊಬ್ಬೆಗಳ ಕೈಮನಡುಭಯಬಲ ಮೋಹಮದು ಮುಂಬಿನಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. 1-೩೪-೧). ೩. ಮೊದಲು : ಪ್ರಾರಂಭ : ಸುರತದ ಸುಗ್ಗಿ ಕಾಮನ ಸರಲ್ಲಳ ಪೂವಿನ ಪೊಬ್ಬ . . . ಸುರಾಗರಸಂಗಳ ಕಾರ ಮುಂಬು ತತ್ತರವರದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕದ ಮೈನಡುಕಂಗಳ ಮಾಗಿ ಯಾಗಳುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೪) : ಮತ್ತೆ ಭಾನು ಮೂಡುವ ಪದದೊಂವು ಮುಂಬಿನೊಳೆ ಬೆಳ್ಳರಿಪೂರಿ ಕೂಡ ಪಾಂಡುರಚ್ಚವಿಯೊಳೊಂಡುಡೊಂದ ದಿನಮಿಂತುಂಟು ಚಿಂತೆ ನರೇಂದ್ರದೇವಿಯಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೦೦) : ವನೆಯ ರಿವರಂ ಚಲದಿರೋಡನಮಿದಂಕಳಾಂಲಾಸಮಂ ಜನಿಯೊ ತನ್ನವಾಸ ಬೊಳಕ್ಕಂತ್ಯತಿಮಂಕುಗಳಂತವಕ್ಕೆ ಮುಂಬಿನ ತಜದಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯಲ್ ಬರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೩). ೪. ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುರುತು : ಮುನ್ನೊಡನೆ : ಉದಯಿಸಿತು ಕೀವಲಜ್ಞಾನದ ಮುಂಬಿದು ನೋಟೊಡೆವಿನಂ ತಪಮಂ ಕೊಳ್ಳುದುಮೊಡನೆ ಮನಃಪರ್ಯಯ ಮುದಾತ್ಮ ಮನನನಿವ ತನ್ನ ನೀಂದೋತ್ಸಮನೋಕ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೧೦೦). ೫. ಮುಂದಿರುವವನು : ಮುಂದಾಳು : ಪೇಚಿನನದಂತೆ ಗರ್ಜಿಸಿ ದಳಾನನೆಯರೆ . . . ತಾಗಿದಂ ದಾನವರಾಜನಂ ಜವನ ಮುಂಬುವನಂಬಿ

ನೊ ವಿಭಜಣಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪-೧೦). ೬. ಹಿಂದಿನದು : ಮುಂಬಿನದು : (೧). ೭. ಮುಂದಿನದು : ಅನಂತರ ಒದಗುವುದು : ಭವಿಷ್ಯ : 'ಮುಂಬುಗಳೆ' ಪರಾ. ಲ. ಗುರಿ : ಉದ್ದೇಶ : ಲಕ್ಷ್ಯ : ಮಕ್ಕಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮುಂಬಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧಿಸುವಂತೆ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪). ೯. (ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ) "ಕೊಯ್ಯುವ ಸಾಲು : ಅಕ್ಕಡಿ" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩) : "ಹೊಂಬದ್ದ ಕೊಯ್ಯುವವರು ತಮತಮಗೆ ಕೊಯ್ಯಲಾಗುವಷ್ಟು ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮೊದಲೇ ಇರುವ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಯ್ಯುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೪) : ಗದ್ದೆ ನಾಟಮಾಡುವಾಗ . . . ಹಾಡುತ್ತಾ ನಾಟಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮುಂಬು ಹತ್ತುವುದೇ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲವಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೪).

[< ಮುಂಬು. / ಕಮಿ. ಮುಂಬು : ಮಲ. ಮುಂಬು : ತಲು. ಮುಂಬು]

ಮುಂಬುಗಳೆ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸು : ಮುಂದೆ ಒದಗುವ ಅಮಾಯವನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸು : ಮುಂಬುಗಳೆಂದು ಕಾದಿವರಂ ಬರುದರ್ ಕಾದುವಂತೆ ಕುರುಪಾಡುಸುತರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೪).

[ಮುಂಬು + ಕಳೆ] ಮುಂಬುಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದೆ ಹರಡು. - ಅಪರಿಸು. - ಪ್ಯಾಪಿಸು. - ಅದೆ ಪೂತ್ಕಾರೋಚ್ಚಳಚ್ಚುಕರತಿಮಿತತಮೋರೇಣು ದ್ವಿತ್ತಿಯಂ ಮತ್ತಿ ದಂದತ್ತಂ ಮುಂಬುಗೊಂಡುಬರವನಿತುಮನುಡ್ಡ ತ್ತಪೇಕಾಂಬರು ನೂಗಿ ದುಂದು . . . ಎಂಬನ್ನಂ ಬಗ್ಗೊಂಡಳವೆದಗಡೆ ಬಂದಮ್ಮ ಮತ್ತೇಭವಂದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೪). [ಮುಂಬು + ಕೊಳ್ಳೆ]

ಮುಂಬುಟ್ಟು (ನಾ). ಮುಂದಿನ ಹುಟ್ಟು : ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮ : ಭವಿಷ್ಯ ಜನ್ಮ : ಗಂಡುಗಿ ಮರಳುವೆತ್ತದಂ ನಿರುತಿಸುತೆ ಮುಂಬುಟ್ಟು ನೊಳಿಗವಳನಿತು ನಾಂ ತೂರಯಸುವೆನನಂದೊರೆದು ಗೆಲಾವತೆ ದೊಳೆಡೆದು ಮದಿದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೩).

[ಮುಂಬ (< ಮುಂಬ್) + ಪುಟ್ಟು] ಮುಂಬೆಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು : ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗು : ಚಿಕ್ಕನಾದೆಯಿಂದ ಕಾಡಿಸಿ ಮುಂದುಡುಗೊಂಬೆಟ್ಟುಂಟು ರೋಮಾಂಜನದೊಳಾಸೆ ಮುಂಬೆಟ್ಟು ಬೆಮಾರುವ ಬಾಲ ಬೇಸಟೆ ನೀದು ನಿಟ್ಟಿಸುತಿರ್ವಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೨).

[ಮುಂಬ (< ಮುಂಬ್) + ಪೆಟ್ಟು (< ಪುಟ್ಟು)] ಮುಂಬೆದೆ (ನಾ). ಮೊದಲ ಬಿತ್ತನೆಯ ಕಾಲ : ಬಿತ್ತನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾಲ : ರೈತನಾದವನು ಭೂಮಿಯ ಹಿಂಜೆ ಮುಂಬೆದೆಗಳ ಹದವನ್ನು ತಿಳಿದು ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೪). [ಮುಂಬ (< ಮುಂಬ್) + ಬೆದೆ]

ಮುಂಬೆಳಕು 'ಮುಂಬೆಳಗು' ನೋ.

ಮುಂಬೆಳಗು, ಮುಂಬೆಳಗು (ನಾ). ರಿ. ಮುಂಜಾನೆಯ ಮೊದಲ ಬೆಳಕು : ಉಷ್ಣಕಾಲದ ಬೆಳಕು : ಪ್ರಸ್ತುತದೊಳೊಗದ ಮುಂಬೆಳಗಮಲ ದಂತದ . . . ಕಾಭಿಸ್ತವಪೂರ್ವಸಂಭಾರುಣಂ ಭಾವಿಸ್ತಸ್ಯಾಂಧೂರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩) : ಇಂಜದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಮುಂಬೆಳಗು ಸಂಭ್ರಮ ತುಂಬಿ ನೇರಾದ ಮಧ್ಯದ ಪೂರವನು ಶಂಖನಿಗೆ ಮೇಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೪) : ಮೊದಲೊಳು ಮುಂಬೆಳಗು ತೂರಿದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨-೨೪). ೨. ಮುಂಜಾನೆ : ಉಷ್ಣಕಾಲ : ಅರುಣೋದಯ ಕಾಲ : ಅನಿತಕೋಕ್ ಮುಂಬೆಳಗಿನ ಕೋಳಿ ಕೂಗಿತು ಮೊದಲದೊಂಪದರ್ಪದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೩) : ಇಂದೆ ಮುಂಜಾನೆ ಕನಹಾಂತು ನಾನತಿ ಸುಕಟಂಟು : ಮುಂಬೆಳಗ ಕನಸು ಒರೆದಾಗದೀ ನಿರಪರಾಧಿಯ ತಲೆ ಬೆಡಮಗ

(ಕೊಡು. ೧೩-೦೬). ಮುಂಬೆಳಸು : ೧. ಮತ್ತೆ ಕತ್ತಲಾದುದು
ಮೇ ಮುಂಬೆಳಸು ಮೈದೂರಿದುದು ಮೇಳು ಮರ್ವನಲಿ (ಕೃಷ್ಣಾಂ.
೨೩-೨೩); ಈಗಿನ ಕತ್ತಲೆ ಹರಿದು ಮುಂಬೆಳಸು ತೋರಿಯೇ
ತೋರುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಬೆಳಗು.]
ಮುಂಬೆಳಸು (ನಾ). ಮುಂದಿನ ಬೆಳೆ. - ಫಸಲು : ಚೈತ್ರನ ರಥದ
ಮುಂಬೆಳಸು ಮೆಚ್ಚಿದರ ಮನಮೆಚ್ಚು. . . ಎನವ ಮಲ್ಲಿಗೆಗಳೆಂಬಿರಿದುಮೇ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩-೨೩); ಎಂಬತ್ತು ಸಾಲುಳ್ಳದ ಜೀವರಾಗಳೆಂದೆಂಬ ಬೀಜವ
ಸ್ವಪ್ನಕರ್ತ ಮುಂಬೆಳಸಿಗೆ ಪೂತವ ಲೆಟ್ಟಿದಂದದಿ ಪೊಂದೆಟ್ಟಿ ಕಣ್ಣಿ
ರಂಜಿತಂ (ಕೋಡ. ೨-೦೩). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಬೆಳಗು.]
ಮುಂಬೆಳಗು (ನಾ). ದೇಹವು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ಸೆವೆದುಕೊಳ್ಳುವ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲ್ಲವಸ್ಥಾಪನೆ : ಶೂರನ ಬಿಟ್ಟನೆ ಹಾಗೆ ಮುಂದೆ
ಕಾಣಿ ಬಗ್ಗಿ ನೋಯಿಸುವುದು . . . ಇದನ್ನೇ ಮುಂಬೆಳಗು ಎಂಬರು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೦೩). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಬೆಳಗು.]
ಮುಂಬೆಳಗು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸು : ಮುನ್ನುಗ್ಗು :
ಹಡಗೊಡನೆ ಹಡಗು ಹಿಡ್ಡಲೆಂದು ಮೂತಿ ಮೂತಿಗಳೆಂಬಿರ ತೊಡರಿದುವು :
ಹಲನರದು ಕೊಕ್ಕು ಮುಂಬೆಳಗು ಫಿಟಿಯಾರಿ ಕಪ್ಪಲೀದೊಗರಿಸಿತು
ಮುಂಬುಬೊಂಬೆಯನು (ಕಾಡ. ೦೩-೩೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪೊಗು]

ಮುಂಬೊಳ್ಳು 'ಮುಂಬೊಳ್ಳು' ನೋ.

ಮುಂಬೊಳ್ಳು, ಮುಂಬೊಳ್ಳು (ನಾ). ಬೆಳಗಿನ ಮೊದಲನೆಯ
ಜಾವದ ಸಮಯ : ಮುಂಜಾನೆ : ಪ್ರಾತಃಕಾಲ :
"ಮುಂಬೊಳ್ಳೆಂದು ಮುನ್ನೇಸಲು" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩-೨೩).
ಮುಂಬೊಳ್ಳು : ಮುನಾಂತರದಿ ಇಂತು ಮುಂಬೊಳ್ಳಿನೊಳಗೊಂದು
ತಿರುಗುತ್ತದೆ ? (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೦೩-೨೦).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಪೊಗು]

ಮುಂಭಾಗ (ನಾ). ಮುಂದಿನ ಭಾಗ : ಮುಂದುಗಡೆ : ಶಂಖರಾಸುರ
ನೋಲಗೆ ನೀರೊಟ್ಟಿಲೆಂದೊಂಕೆ ರಾಜಮತಿರಲು - ಕುಂಭಸಂಭವನಂತೆ
ನಾರದಮುನಿಯು ಮುಂಭಾಗದಲಿ ಬಂದಿರವೆ (ಕೋಡ. ೦೦-೩೯);
ಮುಂಭಾಗಂದಿಡಿದುಂಟಿಪ್ಪ ದಡಿಗರ್ ಮುಂಗಾಣದರ್ ದಿಂಡಮರ್
ಶುಭಸಾರವಹತ್ತಿಸಿದ್ಧ ಪರನಂ ಕಾಣುತ್ತೆ (ಕಾಡ. ೨-೩-೦೩);
(ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ) ಬಲದಿಗಿ ಒಂದು ಗುಡಿಸಲಿನ ಮುಂಭಾಗವೊ ತೆರಿದಿಟ್ಟ
ಬಾಗಿಲೂ ಕಾಣಿಸುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಭಾಗ]

ಮುಂಭಾರ (ನಾ). ಮುಂದುಗಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ;
ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೂಕವಿರುವಿಕೆ : ಮೂಗುತಿ ಮುಂಭಾರ
ತುರುಬಿನ ಒಂಭಾರ ಸೇರಿನ ಒಂಕಿ ಕೈಭಾರ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩); ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ
ಮುಂಭಾರವಾಗಿದೆ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಒಂದಿಬ್ಬರು ಕಾಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (ಕೋ).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಭಾರ]

ಮುಕ. 'ಮೊಗ' ನೋ.

ಮುಕದಮಿ 'ಮೊಕದ್ದಮೆ' ನೋ.

ಮುಕರು 'ಮುಕ್ಕುಟು' ನೋ.

ಮುಕಾದಮಿ (ನಾ). ಗ್ರಾಮದ ಪಟೇಲಿ. - ಮುಖ್ಯಸ್ಥ : ಅವನು
ನನ್ನ ಕೈಕಳಿ ಕಟ್ಟಿಗಮನೊಡಯಲು ಬಂದಿದ್ದನು ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು
ಒಟ್ಟು ಮುಕಾದಮನು ಅವಳಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದನು (ಕೋಡ. ೦೦).

[< ಅರ. ಮುಕದ್ವಮ್ : ಕುಡಾ. ಮುಕಾದಮ್]

ಮುಕುಂದ (ನಾ). ೧. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಕೃಷ್ಣ :

"ವಿಷ್ಣು : ಕೃಷ್ಣ : ಕೇಶವ : ... ಮುಕುಂದ : ಗೋವಿಂದ : ... ಗದಾಧರ :
ಈ ೪೫ ನಾರಾಯಣನ ಪೆಸರ್" (ಕೋಡ. ೩-೨೨); ಮುಕುಂದನನೇಕ
ಮುಕುಂದಬ್ಬಂದಂಗರ್ ಮೊಟಗಿ ಶುಭಮುಹೂರ್ತದೊಳಂಕೇಸರಿಯಂ
ಮುಂದಿಟ್ಟು ಹ್ಮನಪ್ಪರೋಪನಮನೆಯು ಪಂಥಾಗಳ್ (ಕೋಡ. ೦೨-೦೦ ೮);
ಕಾವ್ಯಸಮಾಧಿಯಂ ಪರಂಜೋತಿ ಮುಕುಂದನನ್ನ ಬಗೆಯೊಳ್ ನಿರೆ
(ಕೋ. ೦-೦೩); ಮುರಹರ ನಗಧರ ಮುಕುಂದ ಮೂಧವ . . . ನಮೋ
ನಮೋ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩-೦೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾದ್ಯ :
ಮರಳೆ ರ್ಭಾಲ್ವರಿ ಮುಕುಂದ ತಾಳ ಕಾಪಳ ಶಂಖ ವಂಶ ವೀಣಾಸ್ವರಂ
ಗಣಿಸೆಯು (ಕೋಡ. ೩-೩೩); ಸುರವ್ಯವಂಗವಮೊಂದೆಡೆಯೊಳ್
ನಗಟ್ಟುದು ರಾಜ್ಯಸಮರ್ಪಣೆಯಾಗಪಕ್ಕತಿಹತ ಮುಕುಂದ [ಕೋ.
ಮುಕುಂದ್ರವಮೊಂದೆಡೆಯೊಳ್ (ಕೋ. ೧-೩); ಸರ್ವಗಣಪದೋಹ
ನಂದಿತನಂದೀಶ್ವರ ಮುಕುಂದಹಸ್ತಾಹತವಿತತಮ್ಯದಮ್ಯದಂಗಮಂಗಳರವ
(ಕೋ. ೦೩-೩೪ ೪). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ;
ಕುಂದುರುಷ್ಟ : "ಹೇರಾವ್ಯಂ ಮುಕುಂದಃ, ಕುಂದಃ, ಕುಂದುರುಃ-
ಈ ೪ ಕುಂದುರುಷ್ಟ" (ಕಾಡ. ೦೦೦); "ಪಾಲಂಕಾ. ಮುಕುಂದಃ.
ಕುಂದಃ, ಕುಂದುರು - ೪ ಕುಂದುರುಷ್ಟವೆಂಬುವ ಗ್ರಂಥದ್ರವ್ಯವು"
(ಕೋ. ೦೦೦); "ಮುಕುಂದಃ - ಕುಂದುರುಷ್ಟ" (ಕೋ. ೦೩).
೪. ಕುಬೇರನ ನವನಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ದಿಶ್ವಾಲಕರೊಳು ಕುಬೇರನೇ
ಪದ್ಮ ಮಹಾಪದ್ಮ ಶಂಖ ಮಕರ ಕಚ್ಚಪ ಮುಕುಂದ ಕುಂದ ನೀಲ
ಚರ್ಚಗಳೆಂಬ ನವನಿಧಿಗೊಡೆಯನಾಗಿ ಕಾಶ್ವರನಿಗೆ ಸಖನಾಗಿರ್ಪಂ
(ಕೋ. ೦೩೩). ೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಕಾಗೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ
ಪೊಂಗುರು ಗೋಗಿ ಮುಕುಂದಂ ಬಿಲಾಕೆ ಲಾಫೆಗೆ ಸೇನಂ (ಕಾಡ. ೦೦೦೪
೩೩೪೪). [ಸಂ.]

ಮುಕುಟ್ಟಿ 'ಮುಕುಡಕ' ನೋ.

ಮುಕುಟ್ಟಿ (ನಾ). ಕಿರೀಟ; ಮುಕುಟ : "ಮುಕುಟಂ ಕೋಟೀರಂ ವನೀಕಿ
ಕಿರೀಟಂ ತಾನನಿಕೈಮುಟ್ಟೀಪಂ" (ಕೋ. ೩೩-೩೩ ೨); ಅದುರಿತು
ಪಾದಾಫಾತದಿಂದ. ಧರ ಬಿದಿರಿದುವು ಮುಕುಟ್ಟಿ ಹಾಗಿ ತಾರಕೆಗಳು
ಉದುರಿದುವು ಕೈತಾಗಿ ಲೋಕಂಗಳೆರ್ದಾ . . . ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗಮ
ದೊಂಕುಂದು ನಾಟ್ಯವನಾಡೆ (ಕೋ. ೩೩೦); ಉಜ್ಜ್ವಲವೆ ವಿಧ್ಯಮೂಲತಾಂ
ಕುಂದಂತೆ ಕೆಂದಳಿರ ತೊಂಗಲಂತೆ ಪರಿಸುವ ಪದ್ಮರಾಗಮುಕುಟಮುಂ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೦೩ ೪). [ಸಂ.]

ಮುಕುಟೆ 'ಮುಕುಡಕ' ನೋ.

ಮುಕುಡಕ, ಮುಕುಟ್ಟಿ, ಮುಕುಟೆ, ಮುಕುತೆ, ಮುಕುಡಕ (ನಾ).
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ರಾಮಿ, ಮುಕುಡಕ, ಮುಕುತೆ, ಏನುಜಾರಿಗ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೯-೧೦೦); ಮುಕುಟ್ಟಿ : "ಕೋಟೀರ : ಮುಕುಟ, ಗೋರ,
ಗದಗು, ಓತಿ, ಕೋತಿ, ಗಂಧ, ನುಮಿ" (ಕೋ. ೦೦); ಅದಳ ತದನಂತರ
ಮುಕುಟ ಅಲದ ಹಾಳೆ ಅದಳ ತದನಂತರ ಜೈಕೋಲ ತಾಪವಾರ
(ಕೋ. ೧೩-೩, ೧೦-೩೩; ೩೦, ೩೩೪ ೩೩). ಮುಕುಟೆ : "ಏನುಜಾರಿಗ,
ರಾಮಿ, ಮುಕುಟೆ, ಮುಕುತೆ, ಮುಕುಡಕ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೨). ಮುಕುತೆ :
ಮೇಲಿನ 'ಸಸ್ಯ' ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ. ಮುಕುಡಕ :
ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರಗಿ, ಬಿದಿರು . . . ಹೊಜರಗಿ, ಮುಕುಡಕ. ಮುಕುಡದ
ಗಿಡಬಿಟ್ಟೊಡಗಿಡವು (ಕೋ. ೩).

[< ಸಂ. ಮುಕುಡಕ = ಒಂದು ಬಗೆಯ-ಹುರುಳಿ]

ಮುಕುಂದಿಹೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಕಳುವ ಸಾಯುಣ್ಯನವರಿಗೆ
ಆ ಶ್ರೀವೀರಬಲ್ಲಾಳವಿವರಸರು ಆ ಸ್ಥಳದ . . . ಪಾಳಾಯಕ ಅರಿದು
ಮುಕುಂದಿಹೆ ಜಟ್ಟಿದಹೆ ಕೊನೆಹೆ ಪಾಣ ಸಂಬಳವೊಗಾದ

ಪೂರ್ವಾಯ ಲಕ್ಷಾಪೂರ್ವಾಯ ಯಜ್ಞವಲ್ಕು ಕಾರುಣ್ಯಂ ಮೂಢಿ ಧಾರಾ
ಪೂರ್ವಕಂ ಮೂಢಿ ಕೂಟರು (೨೪- ೪೧- ೪೨೫. ೪೯-೫೨; ೧೩೧).

[ಮುಕುತ್ಯ + ತೇಜಃ]

ಮುಕುತ (ಗು). ೧. (ಬಾಣ ಮುಂತಾಮವನ್ನು) ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ;
ಬಿಟ್ಟು : ನಕುಲ . . . ಯುಯುತ್ಸು ಸ್ವಂಜಯರು ಸಕಲಸನ್ನಾಹದಲಿ
ಯುದ್ಧೋದ್ಯುಕ್ತಕೂಪಾದರು ಚಿತ್ತತಪಾಪಂ ಮುಕುತ ತಸ್ಯಾವಳಯ
ಮಳೆಗಾಲವನು ನಿರ್ಮಿಸುತ (ಕುಶಾ. ೬-೨೨). (ನಾ). ೨. ಬದುಕಿನ
ಬಂಧನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನು; ಮರಣಹೊಂದಿದವನು :
ಭೂತವತ್ಸಲನು ಕೈಯಲಿ ಮುಕುತರಾದರು ಮೂಢಿಸಾವಿರ ಮುಕುತ
ವರ್ಧನರು (೪೨೫. ೨೨-೨೩). ೩. ಲೌಕಿಕಬಂಧನಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ
ಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು; ಪ್ರಾಪಂಚಿಕವಿಷಯಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತ
ನಾದವನು : ನಿವಸ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕುತಿಯಿಂದವೆ ತಿಳಿದು ನಡೆಯಲು
ಮುಕುತನಜೆ [೫೫೦. ಯುಕುತಿಯಿಂದವೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಿರ್ಮುಕುತನಜೆ.
ಯುಕುತಿಯಿಂದವೆ ಮಾಡಿದರು ನಿರ್ಮುಕುತನಜೆ] (ಕುಶಾ. ೯-೦೩);
ಮುಕುತ ನಾಪಾಪಂ ಪ್ರಕಟಮಾಗಕ್ಕಂ ಮುಕುತಿಯಾ ಭಸ್ಮಂ ಸುಕರ
ಕೇಳೆಂದು (೫೫೦. ೯-೦೩-೪). [\leq ಸಂ. ಮುಕ್ತ]

ಮುಕುತಿ (ನಾ). ವಿವೇಚನೆ; ಮೋಕ್ಷ; ಮುಕ್ತಿ : ಆಮರಪು
ಮುಕುತಿ ಗಿರಿತಿಯ ಸುಖಗಳ ಪವನಿ (ಭಾರ. ೬. ೯-೦೨); ಧೂತಪದಂ
ಕಾದಿ ಕೂಡುವನಾರ್ತ ಪರಿಯಂತರದಲಾ ತ್ರೈಮೂರ್ತಿಯನು ಮೂದಲಿಸಿ
ದಲ್ಲದೆ ಮುಕುತಿಯಲ್ಲೆಂದ (೪೨೫. ೨೩-೦೩); ಗುರುಪಿತ ಗುಲಾಮನಾಗುವ
ತನಕ ದೊರೆಯದಿಲ್ಲ ಮುಕುತಿ (ಭರಣ. ೨-೦೯-೨೫). [\leq ಸಂ. ಮುಕ್ತಿ]

ಮುಕುತಿವತ್ಸ (ನಾ). ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ದಾರಿ; ಮೋಕ್ಷ
ಮಾರ್ಗ : ಎಣಿಸುವನಾರ್ತಯೋಲಾ ಧರ್ಮಕರ್ಮದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಭವ್ಯ
ತತಿಗೆ ಅಜುತಿ ಮುಕುತಿವತ್ಸದೋಷವುಪದೇಶ ನಿಜುಭಂಭಯರುಗಾಂ
ಬುಜಕಿ (ಪ್ರೀತಾಂ. ೬-೩). [ಮುಕುತಿ + ವತ್ಸ]

ಮುಕುತೆ 'ಮುಕುಡಕ' ನೋ.

ಮುಕುರ, ಮುಕುರ. ಮುಖರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾಸಿಕಾ
ಭರಣ; ಮೂಗುತಿ; ಮೂಗುಬೊಟ್ಟು; ನತ್ತು; ಪರಪುನೋಚಿಂ
ದನು ಆ ದೇಶವನ್ನಿನ ಮುಕುರದಂತೆ ಒಪ್ಪಿ ವಿದ್ಯಾಪೂರಮನೆಯ
(೪೨೫. ೬-೩). ಮುಕ್ತಗೊಂಬಲು ಬುಗುಡಿ ಮುಕುರ ಚಳಿತುಂಬು
ಗಳು (೫೫೦. ೦೦). ಮುಕ್ತರ : ಯಾದ್ವರಂಗೆಟ್ಟ ಬಂದ ಧಾಮನು
ರಾಮಬಾಣದಂತೆ ಆ ಪ್ರಬಲಸೈನ್ಯದೊಳಕ್ಕೆ ಮಗ್ನ. ಮಾತಂಗಿಯೊಡನೆ
ಕಾದಿ. ಅವಳ ಮುಕ್ತರವನ್ನು ಹಿಡಿದಳೆಯುಕ್ತ . . . ಧಕ್ಕರಿಸಿ ಅವರನ್ನು
ಪ್ರಾಣಹಿತವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟನು (೫೫೦. ೦೦). ಮುಖರ : ನಿನ್ನ
ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಮುಖರವು ನಿನ್ನ ತಾರುಮನೆಯ ಕೂಡುಗಯವು
(೪೫೦. ೦೦); ಗೃಹೀತೆಯ ಒಮ್ಮಂದೊಮ್ಮ ಮೂಗಿನ ಮುಖರವನ್ನು
ಅಲಗಾಡಿಸುತ್ತ . . . ಪ್ರಪುಲೆಯೂ ಅವಳ ತಾಯಿದೂ ಬಂದ ಸಮಾ
ಪಾರವನ್ನರಾ ಆದೋಪಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳಿದಳು (೫೫೦. ೯).

[ದ್ರ. ೩ ತಲಾ. ಮುಕ್ತ. ಮುಂಗರ : ಕೋರಾ. ಮುಕ್ತರ. ಮೂಕರ]

ಮುಕುರ (ನಾ). ೧. ಕನ್ನಡಿ : ದರ್ಪಣ : "ಅದರ್ಶ. ದರ್ಪಣಃ
ಮುಕುರಃ-ಈ ೩ ಕನ್ನಡಿ" (ಕಾಣಾ. ೯೦-೯೦); 'ನೈರ್ಮಲ್ಯತೋಷಾ
ಕಲಿತಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀಮಣಿಮುಕುರವನೇಶ' ಚಿತ್ತದಾದ್ವೈತ್ಯವೆಂದಂ
(೫೫೦. ೩೪); ಮುಕುರಂ ಕೈಯೊಳಲಿ ನೀರ ನೆಳಲಿಕ್ಕಿ (ಕೋಟೀಶ. ೩);
ಮುಕುರ ಮೂಡಿದ ಮುಕುರದೊಲಂತೆ ಎಗತಪ್ರಭನಾಯ್ಕವು ತಾಂತು
ಮಂಡಲಂ (ಕುಶಾ. ೯-೩); ಆನೆ ಮುಕುರದೊಳಲಿ ಭಾನು ಸರಸಿ
ಯೋಡಗಿ ಅನನ್ಯ ಗುರುನೋಳಲಿ ಸಂಸಾರ ತಾನೆತ್ತನವು (ಕರ್ಕ. ೪೨).

೩೩೩- ೨. ಕುಂಬಾರನ ಚಕ್ರದ ಹಿಡಿ, -ತಿಗುರಿಯ ಹಿಡಿ. [ಸಂ.]
ಮುಕುರಂದೋಷು (ಕ್ರ). ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು
ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ತೋರಿಸು; ಮಂಗಳಾಕಿಯತ್ತ ಚರ ಸೀಗುಂಯುಕ್ತ
ಅಂಗಭಾರಂಗಿ ಮುಕುರಂದೋಷು ಮೈಯಿಕ್ಕಿ ನಂದಿದಳು (೫೫ ೩-೩೨).

[ಮುಕುರ + ತೋಷು]

ಮುಕುರತೋರಣ (ನಾ). ಕನ್ನಡಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ತೋರಣ :
ಕನ್ನಡಿಗಳ ಸಾಲತೋರಣ : ಮುಕುರತೋರಣಮೊಪ್ಪಿರೆ ಮಂಗಳ
ಧ್ವಜಂ ಕುಣಿಯ . . . ಗುರುಪ್ರಣತಿಸಮಾಪ್ತುಕಂ ಮುದದಿನಂದಿದೋಷದ
ಸುಂ ನರಾಧಿಪಂ (೫೫೦. ೩-೩೨). [ಮುಕುರ + ತೋರಣ]

ಮುಕುರಕ್ಕು 'ಮುಕ್ತುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಕುರಿಸು 'ಮುಕ್ತುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಕುರೈ 'ಮುಕ್ತುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಕುಲ. ಮುಕುಳ (ನಾ). ೧. ಅರಳುತ್ತಿರುವ ಮೊಗ್ಗು ;
ಮುಗುಳು; ಕುಟ್ಟು : ಗಿರಿಶಿಖರ ಮುಕುಲದೊಲು ಮೊಗಪನಿತ್ತವ
ನಭವಲಲ್ಲ (೫೫೦. ೨೦-೩). ೨. ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ ಮುಗಿದ ಕೈ-
ಕೋಡಿಸಿದ ಹಸ್ತ. ಮುಕುಳ : ೧. "ಕೋರಕ. ಜಾಲಕ. ಕಳಕ.
ಕುಟ್ಟಕ. ಮುಕುಳ-ಈ ೩ ಪೂವಿನ ಮುಗುಳು" (ಕಾಣಾ. ೩೦-೩೨);
ಅತಃ ಕರತಲಸ್ತರ್ಪಸುಖಮಿ ಕಪೋಲಕಲಕದಂಬಮುಕುಳಕರ್ಣಪೂರದಂತು
ಜ್ವರ ಪುಳಮುಂ ಬರಸು (೫೫೦. ೩೦); ಮುಕುಳಂ ಮಾದಲ
ರಾಯ್ತು ಮುಕ್ತುರಿಸಂ ಕೊಪೋಡಿಸು (೫೫೦. ೨-೩೪); ಸರ ನಿರೆ
ಮಾವು ಪುವೆ ಮಕುಳಂ ಮುಕುಳಂ . . . ಕಂಪು ಸೊಂಪುಗಂದಲೆಯನೆ
ರವ್ಯಮಾ ವಿಷಯದೊರ್ಗಲ ನಂದನವ್ಯಂದವೆತ್ತಲುಂ (ಕೈ. ೨-೨೩).

೩. [ಭಂದ] ಕನ್ನಡಭಂಧನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು
ಭಂದಗಳಲ್ಲಿ ಆರನೆಯದಾದ ಗಾಯತ್ರಿಭಂದವನ್ನಿನ ಒಂದು ವೈತ್ಯ :
ಉಪಗ್ರಂ ಮುಕುತಂ ಪರ್ವಿದ್ಯದೋರ ಸರ್ವಾದ್ಯಂತದೊಳಂ ನಿರ್ಮಾದ್ಯಂ
ಮುಕುಳಂ [೫೫೦. ಕುಮಂ. ಕುಮಂದಂ] (ಕೋಟೀಶ. ೨-೩೦). ೪.

[ನಾಟ್ಯ] ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಸಂಯುತಹಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಸಂಯುತಹಸ್ತಗಳು ಯಾವು
ವಂದರೆ - ೧. ಪತಾಕ. ೨. ತ್ರಿಪತಾಕ . . . ೨೨. ಮುಕುಳ. ೨೩.
ಉರ್ಗನಾಭ. ೨೪. ತಾಮ್ರಬೂಡ. (ಕಾಣಾ. ೯೫). ೩. ಇಪ್ಪತ್ತು
ಬಗೆಯ ಸಂಚಾರಿದ್ವೈತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಆಲಿಗಳನ್ನು ಚಲಿಸದೆ ರಿಪ್ಪೆ
ಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಪುರು : ಕೂನ್ಯ. ಮಲಿನ. ಶಾಂತ್. ಲಕ್ಷ್ಮ. ತಂಕಿತ.
ಮುಕುಳ (ಅರ್ಥಮುಕುಳ). ಗ್ಲಾನ . . . ಮದಿರೆ - ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು
ಸಂಚಾರಿದ್ವೈತ್ಯಗಳು (೫೫೦. ೩-೫ ೫); ಸೋಗಿಂದಂ ಕಣ್ಣವೆಳ್ಳ ಮುಗು
ಳ್ಳದಂ ತಿರದ ತಾರೆ ಮುಕುಳಮನಿಕ್ಕುಂ (೫೫೦. ೩-೩೦). [ಸಂ.]

ಮುಕುಲಿತ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ. - ಕೂಡಿ
ಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಸ್ಥಿತಿಪತಿಯ ಕರಸೋಜದ್ವಿತಯಮನದಿಗಡಿಗ
ಮುಕುಲಿತಯನ್ನದಿಸಿ ತದ್ವೈತಿಪತಿ ನಿಜಕವಲಯಭಂಧತೆಯಂ ಪ್ರೇಚಿಸಿ
ದನು ಸೂಭಂಕರದೊಳ (ಕೈ. ೩-೨೩). [ಸಂ. ಮುಕುಲಿತಾ]

ಮುಕುಲನ (ನಾ). ಕಣ್ಣನ್ನು ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ :
ಮುಕುಲನ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಾ ವರಾಸಹಾಸಪ್ರಬೋಧನೋನ್ನೇವರ್ಗ
ಪ್ರಕಟಿಸುಗುಮೈಕ್ಯಮಂ ನಿರ್ಮಲ್ಪದಿಂ ಗೋಮಂವ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಕರ್ತಕರ್ಗ
(ಕಾಣಾ. ೯೦೯). [ಸಂ.]

ಮುಕುಲಿತ, ಮುಕುಳಿತ (ಗು). ೧. ಮೊಗ್ಗಾದ ; ಮೊಗ್ಗನ್ನು ತಳೆದ :
ಬಾರುಮಿಪಾವಲೀವ್ಯತಕೋರತಾಂಕರಿತ ಪ್ಲವಿತ ಮುಕುಲಿತ [೫೫೦.
ಮುಕುಳಿತ. ರುಚಿ] ದಿಸ್ತುರಿತ ರಮ್ಯತೋಕಮಹೀರುಹಮಂಪಂಭವನಯ

ರಂಜಿ ಪುದಿದಿರ್ಪು (೩೦೩. ೧೦-೧೧). ೨. ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಂಡಿರುವ - ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ; ಮುಗಿದ: 'ಮುಕುಲಿತಕರ'. 'ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ' ಪರಾ. ಮುಕುಲಿತ: ೧. ಪುರಬಲಭಾಗವಿಸ್ತರಿತವಾದನದೊಳಗಿರುವ ಪಲ್ಲವಿತ ಮುಕುಲಿತ ಕುಸುಮಿತಾಪರಿಮಿತ ಪುಲಿತ ತರುಗಳ ಇಂತಿತಿಯವಿರಾಸಕ್ಕೆ ನಿವಾಸಮಾಂ (ಸುಕುಮ. ೨-೨೬); ಮುಕುಲಿತ ನೀಲೋತ್ಪಲಮುಪ್ಪುತಕೋದಯದೊಳಗಲರ್ಪು ಪೂಜನೂಪು ಪೊಲ್ಲಕರಂದವನಿವನು ಬಾಲಿಕೆ ನೋಡುತೆ ತಳೆದರೊಗುವ ಹರ್ವಾಪು ಗಳಂ (ಉಪ್ಪ. ೩-೯೯). ೨. ಮುಕುಲಿತವಾಣವಲ್ಲವಪ್ಪುರ್ವಮಿತಾನನ ಪದ್ಧರೆಂದಂತನಕನವಂ ತ್ರಿಲೋಕದರ್ಪವಂ ಪರಿಭಾವಿಸಿ (ಪುಣ್ಯ. ೧೩-೧೪). ೩. ಅರಮುಚ್ಚಿದ; ಅರ್ಧಮುಚ್ಚಿದ: ಮುಕುಲಿತವಿಲೋಚನಂ ಕಂಟಕಿತಾಂಗಂ ಸ್ವೇದಬಿದುದಂತುರಿತಮುಖಂ ಪ್ರಕಟಶ್ಚಿತೋತ್ಕಂಪಂ ನಿಶಾಮಕಮನೀಯಮಾದುದಿಂತು ರಿತಾಂತಂ (ಪಾಣ್ಯ. ೧೦೩). (ನಾ). ೪. ಮೊಗ್ಗುಗಳಿಕ್ಕುಮು; ಮುಗುಳುಗಳಿಕ್ಕುಮು: ಸಮಾಪದ ಸ್ವಲನಸುಖವಿಮಿಲಿತೋನ್ಮಿಲಿತನಯನಗಳಂ ಮುಕುಲಿತಮುಂ ಕುಸುಮಿತ ಮುಮಾದ ನಿಶ್ವಾಸವನನಂ ಪರಿಮಳಮು ದೀಪುಪ ವಧ್ವಜವರರಾಗ ವಿಹಯವಲ್ಲರಿ ಪುಲಿತವಾದುದನಿಸಿ (ಉಪ. ೨-೨೩ ೪). [ಸಂ.]

ಮುಕುಲಿತಕರ, ಮುಕುಲಿತಕರ (ನಾ). ಮುಗಿದ ಕೈ; ಜೋಡಿಸಿದ ಕೈ: ಮೂರುತಿ ಮೇಘಕುಟಿಯನುದಾತ್ತರಾಘವುಗೆ ಮುಕುಲಿತಕರಸ್ವರೋದ ಹಾಗಿ (ಕುಣ್ಯ. ೧೦-೧೨ ೪); ಮುಕುಲಿತಕರ: ಅನಂತರಂ ವಿಶ್ವಸೇನಾವನೀ ನಾಥನಮೈರಾಂ ಮಹಾದೇವಿಯಾಂ ಕುಕುಲಿತಗ್ರಾಂಗಳಾರ್ಪು ಬಿಂಧು ಗಳುಂ ಮುಕುಲಿತಕರಕಮರ್ಕ ಬಳಿಯುದಿರೆ (ಉಪ್ಪ. ೧೦-೧೬ ೪); ವಂದಿಸುತ ಮುಕುಲಿತಕರಂಗಳ ಸಂದಿಸಲು ಭಾರಸ್ಥಗಳಂ ನಂದೀಶನ ಸಂತಸುತ ಕೀರ್ತಿಸಿದರರ್ಕಿಯಲಿ (ಉಪ್ಪ. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ, ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ (ನಾ). ೧.=ಮುಕುಲಿತಕರ: ಅಂತು ವಿನತನಾದನಂತರಂ ಪುರೋದ್ರಮಸ್ತು ಮುಬಾಹು ಪುರಂದರರೋಕಂ ವಿನಯವೃತ್ತಿಯಂ ಮಹಿದು ಸಮಾಚಿತಾನನದೊಳ್ ಕುಕ್ಕಿದುರ್ವ ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿಪುಟಾಗಿ . . . ಬಿನ್ನವಿಸಿ (ಕುಣ್ಯ. ೨-೨೩ ೪). ೨. ಕೈಗಳನ್ನು ಮುಗಿದವನು.-ಜೋಡಿಸಿದವನು: ಹರ್ಷಿತಚಿತ್ತಂ ಮರುತ್ತನಯಂ ರಾಮಜಂಪ್ರಂಗೆ ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿಯಾಗಿ . . . ಬಿನ್ನವಿಸಿ (ಕುಣ್ಯ. ೧೦-೧೬ ೪); ಅಂತು ಪೂಜ್ಯ ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ನಿಂದರ್ವ ಮೇದಿನೀದೇವಿಯ ದೈನ್ಯಭಾವಮಂ ವಿಂಚಿ ಕಾರುಣ್ಯ ಚಿತ್ತದಿಂ ನೋಡಿ (ಉಪ. ೧-೨೬ ೪). ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ: ೧. ಅಂತು ಬಿಡುಗಡೆಯ ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿಪುಟಾಗಿ ವಿಪುಲಮತಿ . . . ಅಗಳಾದ್ಯತ ನಾದಂ (ಕುಣ್ಯ. ೧೦-೧೬ ೪); ತ್ರೇತಯೋಕಂಪಂ . . . ಬಿಂಬಾತುರನಾಗಿ ವಾರಿರುಹಸಂಭವನಂ ಸಂತಿಯು ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತಾತಿಶಯೋ ಕ್ತಿಯು ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿಯಂ ಪೂಗಿಟ್ಟು ನಿಂದು (ಉಪ್ಪ. ೧-೨೬). ೨. ಆ ವ್ಯತಿರೇಕಮಂ ಭಗೀರಥಾ ಕೇಳ್ವು ತಾನುಮದರಲ್ಲಿ ನಿಂದು ಪಂಚಮಾಷ್ಟಿಯತಿ ಬಂದಿಸಿ ಕುಕ್ಕಿದುರ್ವ . . . ಬೆಸಸುಪ್ಪದಂದು ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿಯಾಗಿ ಬಿನ್ನಪಂಗಿಯುಗರ್ (ಉಪ್ಪ. ೧೦ ೪). [ಸಂ.]

ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ (ನಾ). ಬಂದು ಬಗೆಯ ಹಾಡು.-ಗೀತೆ: ಕುಣವವರ ಕಂಪು ತಾನಂ ಮುಗುಳ್ಳು ಸರ್ವಸುತಲಣೆಯದಿ ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ ತಾನು ಹಾಡುತಂ . . . ಪ್ರಭುದೇವ ಬರಲು (ಕುಣ್ಯ. ೧-೨೯). [?] + ಪಾಡು.]

ಮುಕುಲಿ "ಮುಕುಲಿ" ನೋ.

ಮುಕುಲಿ (ನಾ). ೧. ಸ್ತ್ರೀಯ ಹನನಾಂಗ; ಯೋನಿ: (೧). ೨. ಅಸನದ್ವಾರ: ಪೃಷ್ಠ: ಪುಕ್ಕಳ ಮುಕುಲಿಯ ಪರಮದ ಕೋರಿಯ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ವೆಗದೊಳಗೆ ಮೊತ್ತ ತಿರುಗುವ ಪದಿಗಳ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನ ಭಕ್ತ

ರಂದು . . . ಕೊಂಡಾಡುತಿರುವ ನೇ ಬಸವ (ಉಪ. ೧-೧೦); ಬಯಸೆಟಿನಿಂದ ತಿವೀರಿ ಉತನ ಮುಕುಲಿಗಿ, ಅವನ ಗುಟಲಾಸರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೇಳೋಣ (ಉಪ್ಪ. ೨೨೦). 'ಪುಕುಲಿ' ಪರಾ. [?]

ಮುಕುಲಿತ 'ಮುಕುಲಿತ' ನೋ.

ಮುಕುಲಿತಕರ 'ಮುಕುಲಿತಕರ' ನೋ.

ಮುಕುಲಿತಪ್ಪು (ನಾ). ೧.=ಮುಕುಲಿತಕರ: ಎದ್ದು ಮುಕುಲಿತ ಹಸ್ತಗೂಡಿ ರಾಮಾಚಾರ್ಯರೊಲ್ಲ ವಂದಿಸಿಯುನ್ಮತಾಸನವನ್ನಿ . . . ಶುಭೀರ್ಷಣಾಚಾರ್ಯರ ಕ್ಷೇಮಮಂ ಬೆಸಗೊಂಡು (ಉಪ್ಪ. ೬-೨೬). ೨. ಕೈಮುಗಿದಿರುವವನು: ಸಾತ್ವಿಗ ದಂಡಪ್ರಣಾಮವಂ ಮಾಡಿ ಮುಕುಲಿತಪ್ಪುನಾಗಿ ನಿಂದರ್ವ ನಿಜವಿಷ್ಣುಂ ನೋಡಿ (ಪಾಣ್ಯ. ೬-೧೦). [ಸಂ. ಮುಕುಲಿತಪ್ಪು]

ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ 'ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ' ನೋ.

ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ (ಕೈ). ೧. ಮೊಗ್ಗುಗು: ಮೊಗ್ಗು ಬಿಡು: ಮುಕುಲಿತ ತಲರಳಿದ ಚಂಪಕ ಮುಕುಲಿತ ಚಿಲ್ಲನೆಸೆವ ಲಸಿತಸ್ವಾಭಾವಿಕನತಮಂದೊ: ಚ್ಚಾಸ್ತಪುಕರ್ಷಣಾಸಾಧಿವಮಾ ನರ್ತಕಿಯಾ (ಉಪ್ಪ. ೧-೧೦೬). ೨. (ಕಣ್ಣು) ಮುಚ್ಚು: ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳು: ಆತನ ಕುಡುವಿಲ್ಲ ಜೀವದಗೆ ಬಿಗುತಂತೆ ಕರ್ಷ ಮುಕುಲಿತದಂಪು (ಪಾಣ್ಯ. ೬-೬೯); ಮೊದಲವೆಗಳನು ಮುಕುಲಿತವೆ ಸಿರಿಯೇ! ತೊದಲಿಸ್ತು ನಿಲ್ಲಿಸ್ತೆಯ ಹೊನ್ನ ಪುರಿಯೇ! (ಉಪ್ಪ. ೨-೧೦).

[ಮುಕುಲಿ (= ಮುಕುಲಿ) + ಅಸ್ತು]

ಮುಕುಲಿತಕರ (ಗು). ೧. (ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ) ಮುಚ್ಚಿರುವ; ಜೋಡಿಸಿದ; ಮುಗಿದ: ಸುಬರಧರಾಧೀಶ್ವರಂ . . . ಸಮಾಧಾಪಮಂ ಬಂದಿಸಿ ಸಮಾಚಿತೋದ್ರವಮಾಸದೊಳ್ ಕುಕ್ಕಿದುರ್ವ ಮುಕುಲಿತಕರಕಮಲಯುಗಲಾಗಿ (ಪಾಣ್ಯ. ೧-೨೩ ೪). (ನಾ). ೨. (ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ) ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಂಡಿರುವುದು: ಮುಕುಲಿತಕರಂ ಲೀತ ಮಧಾರಂ ಲಜ್ಜಾಶೋಕಂ ಸ್ವರಾಕುಲಿತಂ ವನಂ ದಳಿತಮಪಸ್ಮಗ್ಗಂ ಸ್ಥಿಗ್ಗಂ ವಿಲೋಕನಮೋದಲಾ (ಕುಣ್ಯ. ೧-೬೬). [ಸಂ. ಮುಕುಲಿತಕರ]

ಮುಕುಲಿತ 'ಮುಕುಲಿ' ನೋ.

ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ 'ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ' ನೋ.

ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ (ನಾ). (ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು) ಮುಕುಲಿತವಂಥದು: 'ನೇಲಮುಕ್ಕು', 'ಮಣ್ಣು' ಪರಾ. [ಮುಕುಲಿ + ಅಸ್ತು]

ಮುಕುಲಿ (ನಾ). ಅಂಗವೀನನಾದವನು: ಉಪನ ಹೊಂದಿದವನು: ಮೋಟನ ಮುಕುಲಿ ಕೆಳಗಾತಿಯನು ಪುರುಕಳದ ಮೆಯ್ಯದೊಡಂ ಬೇಳಿ ಬೆರೆಯುತ್ತೊಡವನು ಕಾಮನಂಬ ದುಕ್ಕಿಲೆಯರು ಕೆಳಗದರು (ಪಾಣ್ಯ. ೧-೨೯). [ಮುಕುಲಿ (<ಮುಕುಲಿ) + ಅಸ್ತು]

ಮುಕುಲಿ ಮೂರುಕ, ಮೂರ್ಕ (ನಾ). ತಿಳಿಗೇಡಿ: ಅಜ್ಜ; ಮೂಢ: "ಮುಕ್ಕು - ಮೂರ್ಕ = ಬುದ್ಧಿಮೇವ" (ಉಪ್ಪ. ೨೬); ನಾನ್ ಮೆಚ್ಚಿನ್ ಇಲ್ಲದಾಗೆ ಕರ್ತು ಕಾಯಿಸುವ ಮುಕ್ಕನನ್ (ಉಪ್ಪ. ೧೦-೧೦೧); ಈ ಮುಕ್ಕ ನನಾಸಿಯಾದರೆ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಬಣ್ಣ ಕೇಡು (ಪು. ೧೦). ಮೂರುಕ: ಕಾಮನಿಯರುಗಳಾರಂ ಕೆಲಬರು ಕಾಮಿತವ ಕಾಮಿಸುವರಲ್ಲದೆ ಶಾಪುರದಿಣಾ ಮೂರುಕರು ಪೂಜಿಸಿದ ಪೂಜಿಗಳ ಪೋವದಿಂದೊಡಬಡವರು (ಕುಣ್ಯ. ೧-೨೬). ಮೂರ್ಕ: ಜ್ಞಾನ ಮೂರ್ಕಗೂಪದವ ನೋರ್ವಡವಂ ಜಪದೊಳ್ ಮೂರ್ಕ್ಕೀಲ ಬೈದವಂ (ಉ. ೧೬. ೧೯. ೨೯. ೩೦-೩೦; ೩೦. 1060 1). [<ಪ್ರಾ. ಮುಕ್ಕ. /ಸಂ. ಮೂರ್ಕ]

ಮುಕುಲಿತಾಂಜಲಿ 'ಮೂಗಂಡುಗ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಂಡೆ (ನಾ). (ಕರಾ) ಹಾಳು; ನಾಶ; ಮೂರನೆಯದ್ದು; ಮೂವರು
ಹೋದ ಕೆಲಸ ಮುಕ್ಕಂಡೆ (ಮೂರನೆಯದ್ದು) (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೩೩). [?]

ಮುಕ್ಕಂಡಿ (ನಾ). ಮೂರುಮಕ್ಕಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಕರುಹಾಕುವ
ಹಸು : "ಮುಕ್ಕಂಡಿ - ಮೂರುಮಕ್ಕಳು ಈಗುವ ಆಕಳು"
(ಕಾಶೀ. ೩೦). [< ಮೂರು + ಕಂಡಿ]

ಮುಕ್ಕಂಡಾಯ 'ಮೂಗಂದಾಯ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಟ್ಟು. ಮುಕ್ಕಟ್ಟೆ. ಮುಕ್ಕಟ್ಟು. ಮುಕ್ಕಟ್ಟು (ಅ). ೧.
ಮುಂಚೆ; ಮೊದಲು; ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ; ಮುಂಚಿತವಾಗಿ;
ಈ ಕಿರಗೇಗು ಒರೋ ಮುಕ್ಕಟ್ಟು ಹೀಗೇ ಇರತ್ತಂತೆ (ಕಾಶೀ. ೩೩).

೨. ಮುಂಘಾಗದಲ್ಲೆ; ಮೊದಲಿನಲ್ಲೆ; ಎತ್ತು ಜತ್ತಾಗಿ ನುಂಗಿ ಭತ್ತ
ಬಾನವ ನುಂಗಿ ಮುಕ್ಕಟ್ಟು ತಿರುಳು ಅಣ್ಣನ ಮೇಳ ನುಂಗಿತ (ಕಾಶೀ.
೨೭-೨೮). ಮುಕ್ಕಟ್ಟೆ: ೧. ನೀ ಬರುವ ಮುಕ್ಕಟ್ಟು ಈ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿವೆ
ಅಮ್ಮ! (ಮಕ್ಕಳು. ೩೩). ಮುಕ್ಕಟ್ಟು: ೧. ಅದರ ಯಾವತ್ತು
ಮುಕ್ಕಟ್ಟು ಮಾಡಿದ್ದು ಶುಣ್ಣತನ ಆತಿದ್ದು ಅಜಾರಪ್ಪ? (ಗ್ರಾಮಾ.
೦೩).

೨. ಪಾದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ನಾ ಎಲ್ಲೂ ಹೋಗಾಗಲ್ಲಾ ಅಂತ ಅವರು
ಮುಕ್ಕಟ್ಟು ಹೇಳಿದ್ದರೇ (ಗ್ರಾಮಾ. ೩೦೩). ಮುಕ್ಕಟ್ಟು: ೧.
ಮುಕ್ಕಟ್ಟುಮೊದಲು, ಮೂರುಗಂಡು, ಮುಂಘಾಗ (ಕಾಶೀ. ೩೦).

೩. ಮುಂಘಾಗಕ್ಕೆ; ಮುಂದಕ್ಕೆ; ಮುಂದುಗಡೆಗೆ; ಮೂರು
ಹಾಡಿನ ಮೂಳ ಮುಕ್ಕಟ್ಟು ಬರಬೇಡ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩); ರಥವು ಓಡುವಾಗ
ಮುಂಚೂಣಿ ಇರುತ್ತದೆ; ಅದರಿಂದ ಮುಕ್ಕಟ್ಟು ಹಾರಿಕೊಂಡರೆ
ಬೊಕ್ಕಟೋಲ್ ಬಿದ್ದು ಬಹಳ ಪಟ್ಟು ತಾಗುವುದು (ಮೂರು. ೯-೩೨).

[< ಮುನ್ +]

ಮುಕ್ಕಟ್ಟೆ 'ಮುಕ್ಕಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಟ್ಟು 'ಮುಕ್ಕಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಟ್ಟು (ನಾ). ಮುಂಘಾಗ; ಮುಂದುಗಡೆ: ಮುಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಎಷ್ಟು
ದುನ್ನೂತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಗುಣ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦); ಹಡಗಿನ ಮುಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ
ಗಡುಕರವಾದೊಂದು ಕಬ್ಬಿಣಸರಪಳಿಯು ಇರುವುದು (ಮೂರು. ೩-೦೦೩).

'ಮುಂಗಟ್ಟು' ಪರಾ. [< ಮುನ್ + ಕಟ್ಟು]

ಮುಕ್ಕಟ್ಟು 'ಮುಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಟ್ಟು 'ಮುಕ್ಕಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಡಕ 'ಮುಕ್ಕಡಕ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಡಪ್ಪು (ನಾ). ಮೂರು ಹಾಯ್ದಡಗಳನ್ನಳವಡು;
ಮೂರು ಮುಕ್ಕಡಪ್ಪಿನ ಹೊಳೆ ತೆರೆಯುಂಟೆಯ ಹೊಳೆ ಪಡುವ
ಪುಳಕಳಯವ ಹೊಳೆ ಬಡಗ ಬಲಮೆಯ ಹೊಳೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಹೊಳೆಗಳೆನು
... ದೇವರ್ಗ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಭರ್ತು ಕ್ಷೇಮದ ವಿವರ (ಕಾ. ೧.
೧೦-೮: 1587). [< ಮೂರು + ಕಡಪ್ಪು (< ಕಡಪ್ಪು)]

ಮುಕ್ಕಡಲೆ (ನಾ). ಕಡಲೆಯ ಮೆಚ್ಚು; ಸೇವೆಯ ಪಾದವು.
ಮುಕ್ಕಡಲೆಯ ಪುಗ್ಗಿ, ಹಿಂಡಿಯ ಕಚ್ಚರಿ, ಅಲಸಂದೆಯ ... ಕಾಣಿಕೆ
ಶಾಲುಲ ಪಂತ್ರಸಮಾಪ್ತವಾಗಿ ಬಿರುಗಿ ಮೂರು ಸೂಳು ನಿವಾಳು
(ಕಾಶೀ. ೦೩-೩). [ಮುಕ್ಕಟ್ಟು (< ಮುಂಚೆ) + ಕಡಲೆ]

ಮುಕ್ಕಡ್ಡಿ (ನಾ). ೧. ಮೂಗು ಕಡಿದುಹೋಗಿರುವಿಕೆ; ಮೂಗಿಲ್ಲ
ದಿರುವಿಕೆ. ೨. ಮೂಗು ಕಡಿದು ಹೋದವನು; ಮೂಗಿಲ್ಲದವನು:
"ವಿಗ್ರ, ವಿಗತನಾಸಿಕ - ೨ ಮೂಗಿಲ್ಲದವನು. ಮುಕ್ಕಡ್ಡಿಯವನು"
(ಕಾಶೀ. ೦೩೦); ಮೂಗುಳ್ಳ ಮುಕ್ಕಡ್ಡಿಗಳು ನಾವು ... ಕಸ್ತೂರಿಯ
ವಾಸನೆಯನ್ನು ನೋಡಿದವಾದರೆ ನಮಗೆ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ನೆತ್ತರು ಬೀಳುವುದು!
(ಕಾಶೀ. ೩೩). [< ಮೂಗು + ಕಡ್ಡಿ]

ಮುಕ್ಕಡ್ಡಿ (ನಾ). ಮೂರು ತುಂಡು. - ಭಾಗ: ಪರವರ್ತನಾಕೃತಿ
ದಿನದ್ದರವಿಧ್ಯಾತ್ಮಾ ದ್ವಿಪಕ್ಷಮಂ ದ್ವಿರದೇಂದ್ರಂ ಭರದಿಂ ಬಿಂಡಿಸೆ ಮುಕ್ಕಡಿ
ನಿರತಂ ತಾನಾಯ್ತು ದ್ವೈಪ್ರಾಂ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಂ (ಕಾಶೀ. ೩-೨೨); ಕೂರಲು
ಗನಾ ಕರ್ಣ ಬರೆಸೆವಾರಿ ಹಿಂದಣಿಸಿಟ್ಟು ಪಾರ್ಥಕುಮಾರಕನ ಚಾಪವನು
ಮುಕ್ಕಡಿಯಾಗಿ ಬಿಂಡಿಸಿದ (ಕಾಶೀ. ೩-೨೨); ಮುಂದಣಿಯಾಗಂ
ಗಳಲಿ ಮನುಜಗೋಚರವಾಗದವೋಲಿ ವನನಿಧಿಯ ಸೇತುವ ವಿಭಾಗವು
ದೇನು ಬಿಲುಗೊಟ್ಟಿವ ಮುಕ್ಕಡಿಯಾಗಿ ಬಿಂಡಿಸಿದ (ಕಾಶೀ. ೩-೨೨-೦೩).

[< ಮೂರು + ಕಡ್ಡಿ]

ಮುಕ್ಕಡಿಗೆಯ್ (ಕಿ). ಮೂರು ತುಂಡುಮಾಡು; ಮೂರು ಭಾಗ
ವಾಗುವಂತೆ ತುಂಡರಿಸು; ಮಂತ್ರಮಂ ತಂತ್ರದಿಂ ತಜ್ಜಮು
ಪ್ರೇಮಮಯ ವಿಶಿಖರಂ ಮನೆಯ ಬಿಲ್ಲಂ ಪೆಲ್ಲಂ ಕಡುವಂತು ಮುಕ್ಕಡಿ
ಗೆಯ್ ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟದಂ (ಕಾಶೀ. ೦೩-೨೩). [ಮುಕ್ಕಡ್ಡಿ + ಕಿಯ್]

ಮುಕ್ಕಣ್ಣ, ಮುಕ್ಕಣ್ಣು (ನಾ). ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳು; ಎರಡು
ತೊಡಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಮನನಿಸಿ ಸತಿ ಅಭ್ಯಂಗನವನಾಡುತೊಡೆಯನು
ಮೂಗನೊತ್ತತ್ತ ಕಿವಿಯೊಡುತ್ತ ಬರೆಸುತಂ ಮುಕ್ಕಣ್ಣಂ (ಕಾಶೀ. ೦೩-೨೩).

'ಮುಕ್ಕಣ್ಣ' ಪರಾ. ಮುಕ್ಕಣ್ಣು: ಗಂಗೆಯ ಧರಿಸಿ ಭಸಿತವಿಟ್ಟು
ಫಲದೊಳು ಹಿಂದೆ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನಂತು ಅಂಗದಪರನಂತೆಯಾರುವದೊಳಾಗಾ
ತಂಗಿನ ಮದಗಲೊಟ್ಟಿದುವು (ಕಾಶೀ. ೩-೨೩). [< ಮೂರು + ಕಣ್]

ಮುಕ್ಕಣ್ಣ (ನಾ). ೧. ಮೂರುಕಣ್ಣುಗಳನ್ನಳವಡು; ತ್ರಿನೇತ್ರ;
ಶಿವ: "ಗೋರವನೇನರ ಮುಕ್ಕಣ್ಣಂ" (ಕಾಶೀ. ೨೩); ಕಾಮಹರನೊಳ್
ಮುಕ್ಕಣ್ಣ ನೊಳಬೀಳವೆದಾಸ್ತುಕ್ರಮಮಂ ಮಿಕ್ಕವನೊಳ್ ವಿತ್ತವನೊಳ್
ಪೊಕ್ಕವನೊಳೆಂತು ಚಿತ್ತವಿಟ್ಟಿಲಾಂಗೀ (ಕಾಶೀ. ೩-೦೦೩); ರಕ್ತಸನೇಡು
ತೋಗ್ಗಲ ಕಡಿದವನೊಂದು ಚಿತ್ರವ ಪುನರಪಿ ತುಡುಕೆ ಮುಕ್ಕಣ್ಣ ನೈತರು
ತುಂಭುವೀರರಿಗಡ್ಡ ಹೊಕ್ಕನು ಮಧ್ಯಸ್ಥನಾಗಿ (ಕಾಶೀ. ೧೦-೩೨).

೨. [ಜೈನ] ಜ್ಞಾನದ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು; ಕೇವಲಜ್ಞಾನಿ;
ಜಿನ: "ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಬಂದ ರಕ್ತಸನಾಯಕರಿಗಡ್ಡ ಪೊಕ್ಕುಗಳನ್ನಳವಡು
ಮುಕ್ಕಣ್ಣನ ಪರಿವಾರ ಕಾಣತು ವಿಶಿ ಮಿಕ್ಕು ನಡೆದುದಿದಿರಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾಂ.
೦೩-೨೦೩); ಎರಡುಗಣ್ಣಿಂದ ಲೋಕವ ನೋಡಬೇಕು ತನ್ನರವ ಸುಜ್ಞಾನ
ದೃಷ್ಟಿಯೊಳು ತಿರುಗಿ ನಿಟ್ಟಿಸಬೇಕು ಮುಕ್ಕಣ್ಣುಗಲ್ಲದ್ದರಿಗೆ ಬಹುದೆ
ಸುಖವಿದ್ದು (ಕೃಷ್ಣ ೩ ೩೩).

ಮುಕ್ಕಣ್ಣನರಸಿ = ಶಿವನ ರಾಣಿ; ಪಾರ್ವತಿ: ಮುಕ್ಕಣ್ಣ
ನರಸಿಯ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಕೆಡೆದವಿ - ಬಂದು ಹೊಕ್ಕಳು ಕುಸುಮಾ
ವತಿಯ (ಕಾಶೀ. ೩-೨); 'ಮುಕ್ಕಣ್ಣನರಸಿಯೇಬೆ ಬಂದು ಭರೆಯೊಳಗೆ
... ನಿವಾರಣಪದಮಯನಾಂತ ಮಾಡುವಿಮಕ್ಕನ ಪದಕ್ಕೆ ಶರಣು
(ಕಾಶೀ. ೦-೦೩). [ಮುಕ್ಕಣ್ಣ + ಅ]

ಮುಕ್ಕಣ್ಣವೈದ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ: ಮಹಾಶೋಕನ
ಪಾಯವುಳ್ಳವು ಮುಕ್ಕಣ್ಣವೈದ್ಯ ಬಸವನ ದೈವ, ನಂದಿವೃದ್ಧ ಭೀರಿ
ಡ್ಡಂಕ ಪಂಚವಾದ್ಯ ಮುಂತಾಗಿ ನವಮೃಗಿಸಿ ವನ್ನಿತಿ ಯಿದೆವೆ (ಕಾ. ೧೧.
೩೩೩. ೦೦೩-೩೩; 1717). [ಮುಕ್ಕಣ್ಣ + ವೈದ್ಯ]

ಮುಕ್ಕಣ್ಣು 'ಮುಕ್ಕಣ್ಣ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕನಗಿಡು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಕಣ - ಬೂದಿ, ಮುಕ್ಕನ
ಗಿಡು" (ಕಾಶೀ. ೩೩). [? + ಗಿಡು]

ಮುಕ್ಕಟ್ಟೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು: ಆತನ ಪೆಣ್ಣತಿ ಮುಕ್ಕಟ್ಟೆ
ಮಾಡಿದಳು (ಕಾ. ೧೧. ೩೩೩. ೧೦೩-೦೩; ೧೬17).

[< ಮೂರನೆಯ]

ಮುಕ್ಕರ 'ಮುಕ್ಕರ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕರಿ 'ಮುಕ್ಕುಡ್ಡು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕರಿವೆ 'ಮೂಕರಿವೆ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕರೆ 'ಮುಕ್ಕುಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಲ್ (ನಾ). ಒಂದೇ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರುಕಟ್ಟುಗಳು ಸೇರಿರುವ ಪ್ರದೇಶ: ಅನ್ನ ಪೋಗಿ ಕಲ್ಲುಪ್ಪೆಯ ಅನ್ನ ಪೋಗಿ ಮುಕ್ಕಲ್ಗೆ ಪೋಗಿ ಅಡವಳಿಕೆಯ ಪಡುವಣ ಖಡಗೋಡೆ ಏರಿಯ ಮೇಗೆ (೨೪. XVI. ೨೫೩. ೦೯೦-೬೯: ೫೦-೦೦೦). [< ಮೂಜು + ಕಲ್]

ಮುಕ್ಕವಲು 'ಮೂಗವಲ್' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಳಿಸು 'ಮುಕ್ಕುಳಿಸು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಳಿ (ನಾ). ಮೂರುಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾಂತಿ-ಹೊಳಪು: 10 ಧಳಧಳಪ ಪೊಂಬಟ್ಟಿ ಪಟ್ಟಾಪಳಗಳನು ತಾನುಟ್ಟು . . . ಉದ ಗೋಪರಿಗಲ್ಲ ಪನುಮಾಂವಳರ ಸಾಲಿಯ ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಮುಕ್ಕಳಿ (೨೫೫೦-೯) ದು ವಸ್ತ್ರವಸ್ತ್ರ ಹೊಕ್ಕನು ಮತ್ತೆ ಪಟ್ಟಿಣವ (೨೫೫೩. ೬-೨೩).

[< ಮೂಜು + ಕಳಿ (= ಕಲ್)]

ಮುಕ್ಕುಟ್ಟು 'ಮುಕ್ಕುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಾಂ. ಮುಕಾಂ. ಮುಕ್ಕಾಮು. ಮೊಕಾಂ. ಮೊಕ್ಕಾಂ. ಮೊಕ್ಕಾಮು. ಮೊಕ್ಕಾಮು. ಮೊಕ್ಕಾಮು (ನಾ). ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ತಂಗುವಿಕೆ.- ಬೀಡುಬಿಡುವಿಕೆ: ಬಿಡದಿ: ಬಿಬಿರ: ತಾಣ್ಕ: ಗಿರಗಾಂವ ನಿವಾಸದಿಂದ ನಾಪ್ತ ನಮ್ಮ ಮುಕ್ಕಾಂ ಕಿತ್ತಿದ್ದೆವೆ (೨೫೫೩. ೩೩); ನನ್ನ ಮುಕ್ಕಾಂ ಇದ್ದ ಊರಿನಿಂದ ಮಾವನ ಮನೆ ಸಮೀಪ ಇತ್ತು (ಕುಮರಿ. ೦೦೪); ಡಾಕ್ಟರಿಂಗರೇದಾಗಿ ಈ ಸಾವನ ಮುಕ್ಕಾಂ ಇತ್ತು (೨೫೫೩. II. ೦೬). ಮುಕಾಂ: ಜನಪಟ್ಟದ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ತಂದು ರೋಗಜಂಗಲ್ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಾ ಧನದ ಬುಟ್ಟಿ ಮುಕಾಂ ಮಾಡಿ (೨೫೫೩. ೯೩). ಮುಕ್ಕಾಮು: ಬೀಳಗೂರು ಮುಕ್ಕಾಮಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿವಸ ತಿವಳುಜಾನಂದರೇಲರಾಗಿಯೆ ತಿರುಲು (೨೫೫೩. ೦೩); ಒಂದು ಅನವೇಶಿತ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ಇಲ್ಲಿಯ 25 ಮುಕ್ಕಾಮನ್ನು ಅರ್ಧಕ್ಕೇ ಪುನಃನಿರ್ಮಿಸಿದೆ (೨೫೫೩. ೦೩೩). ಮೊಕಾಂ: ಪ್ರಜೋತ್ಸವಕ್ಕಿರುವವರೆಗೆ ಮೂರ್ಗೂರು ಬ ರಿ ಲ್ಲ ಮೊಕಾಂ-ಬೆಂಗಳೂರು ಏದು ಸೂರಪ್ಪ ಮನಶಿ (೨೫. VI. ೨೩೩. ೯೩-೨೯: 1811). ಮೊಕ್ಕಾಂ: ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಕೊಪ್ಪೆನುಕ್ಕಾವಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟ ೫೦೦ ಮಂದಿ ಸಮಾರಂ ಕ್ರಿ. ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಕ್ಕಾಂಮಾಡಿದ್ದರು (ಮುಕಾಂ. 11. ೯೩); ಮೇರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೊಕ್ಕಾಂ (ಕಾಪಿ. ೦೨೨); ಅದ್ದನ ಚೆಕ್ಕ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಲಾಡ್ವಿಲ್ಲೇ ಮೊಕ್ಕಾಂ ಮಾಡಿದೆ (೨೫೫೩. ೩೩೩). ಮೊಕ್ಕಾಮು: ಏಕ ಸುಬ್ಬರಾವ ಮನಶಿ: ಪೂಜಾರಿ ಮೊಕ್ಕಾಮು ನಂಜನಗೂಡ ಸಾರ್ವೇಯನಾ ಕಂಟಾಯಿ ಏರುವವರಾದ ಪ್ರಕಾರಾ ಜೋಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು (ಪ್ರಕಾ. ೦೯೨೯. ೯೨-೯೩: 1813). ಮೊಕ್ಕಾಮು: 35 ಏವ್ವ ಹಿರಿಯರವರು ನಮ್ಮ ಅಜ್ಜಯ್ಯನವರ ಕೂಡ ಜಗಳ ಮಾಡಿ ಕೋಪರಪ ಮೊಕ್ಕಾಮಿನಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನವರು (೨೫೫೩. ೩೨); ದಪ್ಪುಟ ಕವಿಜನನು . . . ಒಂದು ಜವಾಯಿ ಮೊಕ್ಕಾಮನ್ನು ಕವಲಹಳ್ಳಿಗೆ ಹಾಕಿದರು (೨೫೫೩. ೦೩೩). ಮೊಕ್ಕಾಮು: ಅವಳು ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದಾಳೆ, ಉರಗೇರಿ ಬಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲೇ ಮೊಕ್ಕಾಮು ಅಂದ (೨೫೫೩. ೦೯೦೯).

[< ಅರ. ಪಾರ. ಮುಕಾಮ್; ಹಿ. ಮುಕಾ. ಮುಕಾಮ್. ಮುಕ್ಕಾಮು. ಮೊಕಾಮ್]

ಮುಕ್ಕಾಣಿ (ನಾ). ಮೂರು ಕಾಣಿ: ಹಣದ ಅರುವತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಮೂರು ಭಾಗ: ಕಾಣಿಮಾ ಹಾಕಿ ಮುಕ್ಕಾಣಿಯನುಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಒಂದ ಬಿಟ್ಟು ಒಂದ ಓಡಿದಿಹೆನಲು ಸಂದೆಬೇಕೆ ಲಿಂಗಾಂಗ (೨೫೫೩. ೩೩-೨೯೭); ನಾಲ್ಕು ವೇಳ ಮುಕ್ಕಾಣಿ ಘಟಕವೇಕೊಪ್ಪು, ಪಂಡಿತರವರೊಡನೆ

ಪೇರು ನೀಂ ಭಾವಿಸಿದೇನೆತಿ ಮುಕ್ಕಾಣಿರಲ್ ರಾಗದಿಂದಂ (೨೫೫೩. ೨೯ ೪).

[< ಮೂಜು + ಕಾಣಿ]

ಮುಕ್ಕಾಮು 'ಮುಕ್ಕಾಂ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಾಲ್. ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾ (ನಾ). ೧. ಮೂರುಕಾಲು:- ಪಾದ: 'ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಡು' ಪರಾ. ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾ: ೨. ಮೂರುಕಾಲು: 'ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಮಣಿ' ಪರಾ. ೩. ಮೂರುಕಾಲುಗಳಲ್ಲ ಮಣಿ. -ಪೀಠ: ಮುಕ್ಕಾಲ್; ತ್ರಿಪಾದಿ: ಎಡೆನೂರನ್ನ ಕರಡಾಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ವ್ಯನೇ ಕೋರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಆತ ಚೀಪ್. ಮುಕ್ಕಾಲ್ ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಡು ನಮ್ಮ ತಂದಿರಲ್ಲ (೨೫೫೩. ೩೩).

[< ಮೂಜು + ಕಾಲ್]

ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಟ್ಟಿ (ನಾ). ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪರಿಚಾರಕರು ವಾಸಿಸುವ ಹಟ್ಟಿ: ಕುಂದಾಪುರದ ಪುಳಗಣ ಕುಂದೇಶ್ವರದೇವರ ಸ್ವಾಧೀನವೂ ಪೂರ್ವದಲೂ ಪುರು ಜಗತ್ತು ಅದ್ವಿತೀಯ ಕುಡಾಕೂರ ದೇವಸ್ಥಾನವೇನೋವ ಮಡದಿದ ಧರ್ಮವಾ ನೆಡೆಯದೇದಿರಲಾಗಿ ಆ ಸ್ವಾಧೀನವುಪ್ಪಡೆಮರು ಕುಂದಾ ಪುರದೊಳಗಣ ಗ್ರಾಮ ಜಗತ್ತು ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಟ್ಟಿಗಳನು ಕರು ಏಜಾರಿ (೨೫೫೩. IX - II. ೯೦೦-೦೩: 1823). [?]

ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾ 'ಮುಕ್ಕಾಲ್' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾ (ನಾ). ೧. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮೂರು ಭಾಗ (೨೫೫೩): ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾ ಮೊಗ ಕಾಣುವಂತೆ ನೋಡುತ್ತ ತನ್ನ ಕರದೊಳ್ ಕಪೋಲ ವನ್ನಿಟ್ಟು (೨೫೫೩. ೨೦೯-೦೩); ಶ್ರೀಮಂತನಾತನು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾತನು ಎಂದಿಲ್ಲಾಗ ದಿಸಿರಲು ಒಕ್ಕಾಲು ಮಾತ್ರವೆ ದಿವಸವು ತಿಳಿ ನಾನು ಸುಳಿಸ ಕಂತ ಮುಕ್ಕಾಲು (೨೫೫೩. ೨೦೩-೩೩); ಸ್ವಲ್ಪ ಸೌ ಎಂದರೆ ಅರ್ಧ ಮುಕ್ಕಾಲು ಕೊಡುವ ಅನಿವಾರ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ (೨೫೫೩. ೩೩೩). ೨. ಒಂಬತ್ತು ಕಾಸು: ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಣಿ: ಮೂರುಕಾಲು ನಲ್ಕ ಒಂದು ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಣಿ ಮುರೆಯದೇಡ (೨೫೫೩. ೩೩). ೩. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂರುಕಾಸಿನ ಒಂದು ತಾಪ್ರದ ನಾಣ್ಯ: (೨).

ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಣಿ = ಒಂಬತ್ತು ಕಾಸಿನ ನಾಣ್ಯ: ನನಗೆ ನನ್ನ ತಾಯಿ ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಣಿ ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿದರು (೨೫೫೩). ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಪಾಲು. ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಮೂರುಪಾಲು = ೧. ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಭಾಗ: ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭಾಗ: ಬಹುಭಾಗ: ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಪಾಲು ಇವೆರಡೂ ಊರೋಗಿ ರೈತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀತಗಾರರಾಗಿದ್ದರು (೨೫೫೩. ೩೩); ಮಾನವನ ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಮೂರುಪಾಲು ಸಾಮಾನ್ಯವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ 'ಅಪಾರವಿದ್ಯಾಧರ್ಮಮೈಥನಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪವನವೇನೋದ (೨೫೫೩. ೨೭). ೨. ಪ್ರಾಯಶಃ: ಬಹುಶಃ: ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಪಾಲು ಈ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರಲ್ಲ (೨೫೫೩). ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾರೂಪಾಲು = ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮೂರು ಭಾಗ: ಹನ್ನೆರಡಾಣಿ: (೨). ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾವಾಣಿ = ೧. ಬಹುಪಾಲು: ಅವರ ಮಾಯಾಲೆ ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾವಾಣಿ ಗುಣವಾಗಿದೆ (೨೫೫೩). ೨. = ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಪಾಲು ೨: ಅವರು ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾವಾಣಿ ಇಂದು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರುವುದು (೨೫೫೩).

[< ಮೂಜು + ಕಾಲ್ವಾ (< ಕಾಲ್ವಾ)]

ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಮಣಿ (ನಾ). ಮೂರುಕಾಲುಗಳಲ್ಲ ಮಣಿ:- ಪೀಠ: ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಮಣಿಯ ಮೂರು ಕಾಲು (೨೫೫೩. ೯೩).

[ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾ (< ಮುಕ್ಕಾಲ್) + ಮಣಿ]

ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಡು (ನಾ). ಮೂರುಪಾದಗಳಲ್ಲ ಹಾಡು: ಮೂರು ಸಾಲಿನ ಗೀತೆ; ತ್ರಿಪದಿ: ಮುಕ್ಕಾಮುಕ್ಕಾಡೀ ಮುಕ್ಕಾಲ್ವಾಡುಗಳ

ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ತುಂಬಾಹೆಚ್ಚು
ಪಾಡಬೇಕು (೨೪೩. ೬-೧೨೪ ೪); ಸಾಂಗತ್ಯವಾದರೂ ಈ ಮುಕ್ಕು
ಲಭ್ಯವಾಗಲು (ಪ್ರವೃತ್ತಿ) ಬೇಕಾಗಬೇಕಾದಂಥವೆಂಬುದನ್ನೂ ಅವನು ನೋಡಿದ
ಇಲ್ಲಿ (೨೪೩. ೧೦೩). [ಮುಕ್ಕು + ಪಾಡು]

ಮುಕ್ಕು (ನಾ). ಮೂರ್ಖನಾದ ಹೆಣ್ಣು; ತಿಳಿಗೇಡಿ ಹೆಣ್ಣು; ಇದ್ದರಲ್ಲಿ
ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಡ್ಡುಕುಟವಾದ ಮೂರುಕಾಯಿರಿವ್ವನೆಯ ಕವಿ
ಗೊಯ್ಯೆಯರು ಮೂಳೆಯರು ಮುಕ್ಕುಯರು (ಕೊಣ್ಣ. ೩-೨-೨೯).

[ಮುಕ್ಕು + ಇ]

ಮುಕ್ಕುಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಕ್ಕುವಂತೆ ಮಾಡು; ಗಣಗವನೆ ತಿನ್ನುವಂತೆ
ಮಾಡು. - ತಿನ್ನುಸು; ಹಕ್ಕಿಗಳು . . . ಕಾಳುಕಡ್ಡೆ ಹಕ್ಕಿ ಮರಿಗಳಿಗೆ
ಮುಕ್ಕುಸು ಕಷ್ಟವಾದರಾಗಿದ್ದು ಹೊಲ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಹಾರಿಹೋಗಿದ್ದವು
(ಕೃಷಿ. ೧೦). ೨. (ಅಲಂ) ನುಂಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ನಾಶಗೊಳಿಸು;
ಅಲಂಭಣೆಯಿಂದ ಕಾಳುಕಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಹೊಲದಿಂದ ಹೊಲಿಸಿ
(೧೨. ೪೩೩. ೨೨೪, ೧೦೪-೧೦; ೧೦೪೨). [ಮುಕ್ಕು + ಇಸ್ಯ]

ಮುಕ್ಕುಟು 'ಮುಕ್ಕುಟು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಕಾಳು, ಹಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹಾಯಿಸುವ
ತುಂಬಿಕೊಂಡು) ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ತಿನ್ನು; ಗಣಗವನೆ ತಿನ್ನು;
ಕುಳಿಸು: "ಮುಕ್ಕು - ಪಾಡುವಿಕೆ" (ಕುಣಾ); ಪುಟಾ ಘನವಾಗಿ
ಕೊಕ್ಕುರಿಸಿ ಗುಂಗುರಿಯು ಕೊಳೆ ಮುಕ್ಕು ಮುಕ್ಕು ಕೆಲವರ್ಗವು (ಕೃಷಿ.
೩-೨೦೩). ೨. (ಅಲಂ) ನುಂಗಿ ನೋಡು; ನಾಶಮಾಡು: ಇನ್ನೊಬ್ಬರ
ಮುಕ್ಕುಸು ಸುರೇಂದ್ರಸುತನುಂ ಪೊನ್ನದೀಗಲಿ ಮುಕ್ಕು ತೋರಿಸಿ
(ಕೃಷಿ. ೪-೬); ಆನೆದಿಂಬರಾದವರಿಂದಲೋ ಪೊನ್ನದ ಮುಕ್ಕುರ್
ಸಾಲಿನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಗಂಡಾಣುನವೇಷದಾಶ್ರಯಿಸುವಂ ಶ್ರೀಪಾದಮೂ
ಕೃಷ್ಣನು (೨೪೩. ೯-೯೩); ಉಕ್ಕುಡುವ ಕೋಪವಾಗಿ ದಕ್ಕಿಸಿ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನ
ಒಡೆದು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದರಿಂದಲೂ ಅದುವಾರದರಿಂದಲೂ ಮುಕ್ಕು
ಮೋದುವ ಮದನಹರನವೊಲು (ಕೊಣ್ಣ. ೨-೩-೧೦).

[ದೇ. ಕವಿ. ಮುಕ್ಕು, ಮೊಕ್ಕು; ತುಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕು; ತಲು, ಮೊಕ್ಕು]

ಮುಕ್ಕು 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕು 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕು 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕು (ನಾ). (ಉಕ್ತ) ೧. ಒಂದು ಸಾರಿ ಮುಕ್ಕುಳಿಸುವಷ್ಟು
ದ್ರವ: ಗುಟ್ಟು: ಮುಕ್ಕುಂದ ಮುಕ್ಕು ನೀರೇ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕುಡಿದು
ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತ (ಕೊಣ್ಣ. ೧೦); ಇಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕು ನೀರಿಗೂ ಗತಿಯಿಲ್ಲ
(ಕೃಷಿ. ೧೬೪); ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಕ್ಕು ಕೂಡ ನೀರು ಇರುವುದಿಲ್ಲ
(ಕುಣಾ. ೨೪). ೨. ಮುಕ್ಕುಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ; ಬೀಸುವ
ಕಲ್ಲಿನ ಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ; ಒಂದು ಹಿಡಿ: ಹಕ್ಕು
ಮನೆಯೊಳಗೆ ಲೇಸು ಮುಕ್ಕು ಕಲ್ಲಿಗೆ ಲೇಸು (ಕುಣಾ. ೧೬೪); ಮುಕ್ಕು
(ಒಂದು ಹಿಡಿ ಧಾನ್ಯ, ಹೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಹಿಡಿಸುವಷ್ಟು ಧಾನ್ಯ)
ಮುಕ್ಕು ಮುಕ್ಕು ಪೂರ್ಣ (ಕುಣಾ. ೨೩೬); ಆದ ಮುಕ್ಕಿಗೆ ಶರಣು
ಗೊಡಿಕಲ್ಲಿಗೆ ಶರಣು (ಕುಣಾ. ೧೬೬). [\leq ಮುಕ್ಕು ?]

ಮುಕ್ಕುಗಳಿ (ಕ್ರಿ). ಒಡೆ; ಭಿನ್ನಗೊಳಿಸು; ಭಂಗಮಾಡು; ಹಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
ಮುಕ್ಕುಗಳೆಡೆ ಸಾಗುವ ಹೊಗಳಿಕೆ ಗಿರಿಗಳು (ಕುಣಾ. ೧೬. ೧೬-೨೬).

[ಮುಕ್ಕು (\leq ಮುಕ್ಕು) + ಕೆ]

ಮುಕ್ಕುಗಲಸ (ನಾ). ಅಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾರ್ಯ; ಪೂರ್ಣವಾಗದ
ಕೆಲಸ: ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುಕೃಷಿಗಳು ಬಹುವಾಲು ಮಾಡುವುದೇ
ಮುಕ್ಕುಗಲಸ (ಕುಣಾ). [ಮುಕ್ಕು (\leq ಮುಕ್ಕು) + ಕಲಸ]

ಮುಕ್ಕುಚಿಕ್ಕು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧಾನ್ಯ: ಕಾಳು (?): ಬತ್ತಿದರೆ
ಬಿತ್ತುವದು ಮುಕ್ಕುಚಿಕ್ಕು ಕಾಳು ಮುಕ್ಕು ರಕ್ಷಣವ ಬತ್ತಿ ಮಡದಿರು
ಯಾಲ ಹಾಳು (ಕುಣಾ. ೧೦-೨); ಮುಕ್ಕುಚಿಕ್ಕು ಕಾಳನ್ನೇನೂ 'ಶ್ರೀ'ಯವರು
ಬಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕುಣಾ. ೧೦). [?]

ಮುಕ್ಕುಟುಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ: ಮುಕ್ಕುಟುಕ ಮರಕುಟುಕ
. . . ಪಕ್ಷಿವರ್ಗವೊಳೊಡ್ಡಿದುದು (ಕುಣಾ. ೩-೨೬). [?]

ಮುಕ್ಕುಡಿ (ನಾ). ೧. ತೊಂದರೆ; ವಿಪತ್ತು: "ಮುಕ್ಕುಡಿ
ಯೆನಲವಗಡಕ ನಂದಂ" (ಕುಣಾ. ೪). ೨. ಹಾಳು; ನಾಶ: ಧ್ವಂಸ:
ಖಳ ಪಡಾತಿಯ ಮುಕ್ಕುಡಿದು ಮಾಡಿದನು ಶಿವಮದದಬ್ಬಿನಿ ರಾಮ
(ಕುಣಾ. ೬-೨೩-೨೬). [?]

ಮುಕ್ಕುಡಿತ (ನಾ). ಮೂರು ಬೊಗಸೆ: ಶ್ರೀಯಾಸಂ . . . ನವ
ವಿಧವ್ಯಾಸವ್ಯಗಾಸಯುಕ್ತವಾಗಿ ಇ ಕ್ಕು ರ ಸ ಮಂ ಮುಕ್ಕುಡಿತಯಂ
ಕೊಂಡಕ್ಷಯ ಪಾನಮಂಬುದಂ (ಕುಣಾ. ೧೦-೨೦ ೩); ಈ ಮುಕ್ಕುಮೇಷ
ಮುಕ್ಕುಮಿದಸವಿನವಯದ್ವಿ ಮುಕ್ಕುಡಿತಯಮಂ ಕೊಂಬುದು ಜಲಮಂ
ಮೂಳೆಯದುಂ ಪಾಪ(ಟ್ರ)ನ ಪರರ ವಿದ್ಯಯಂ ಛೇದಿಸುಗಂ
(ಕುಣಾ. ೧೪-೧೬). [\leq ಮೂಳು + ಕುಡಿತ]

ಮುಕ್ಕುಡಿ (ನಾ). ಮೂರು ಕುಡಿ; ಮೂರು ಸಾರಿ ಕುಡಿಯುವಂತೆ:
ಅಳಿಮೂಗುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಟ್ಟುಮೂಗು ರಿಯದ ಮುಕ್ಕುಡಿಯ ಬುಸಿಕೊಡು
ಇಳುಕು (ಕುಣಾ. ೩-೨೩). [\leq ಮೂರು + ಕುಡಿ]

ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆ (ನಾ). ೧. ಮೂರು ಗುಡ್ಡೆ; ಮೂರುರಾಶಿ. - ಒಟ್ಟು:
ಹಸ್ತದ್ವಿತ್ವಂಗಳ್ಳಿ-ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆ . . . ಮುಪ್ಪರಿ, ಮುಪ್ಪಾಲು
(ಕುಣಾ. ೧೦೪ ಕೃಷಿ); ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆ, ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆ, ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆ,
ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆ (ಕುಣಾ. ೧೦೦ ಕೃಷಿ). ೨. ಜಮೀನಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು
ಮೂರುಭಾಗ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಜಮೀನುದಾರನೂ
ಎರಡುಭಾಗಗಳನ್ನು ಶೈತನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು
ವ್ಯವಸಾಯಕ್ರಮ: ಗಣನೆ ಹತ್ತು ತಡೆದು ಗರ್ವವ ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆ
ಹಾಗಿರಲೇನವುದು ಪಕ್ಕಲಿಗನ ದೇಯಂ ಕೊಂಡರ್ಥಕ ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆಯ
ಫಲಮನಲಹುದು (ಕುಣಾ. ೧೪, ೧೨-೨೦); ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆ ಸಾಗುವಳಿ
ಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆಪಾಲು (ಕುಣಾ. ೨೩). [\leq ಮೂಳು + ಕುಪ್ಪೆ]

ಮುಕ್ಕುರಿ 'ಮುಕ್ಕುಟು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು 'ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು 'ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುರಿಸು 'ಮುಕ್ಕುಟುಸು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುರು 'ಮುಕ್ಕುಟು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುರುಕು 'ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುಪೋಗು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಆಯುಧ ಮೊದಲಾದವು) ಸ್ವಲ್ಪ
ಮುಂದೆ ಹೋಗು; ಮುಕ್ಕುಗು: ಬಾಳು ಕಲ್ಲ ಮೇಲಿಡಾಡಿದೊಡರು
ಮುಕ್ಕುಪೋಗದಂ ಕಂಡು ಕಡಮಂ (ಕುಣಾ. ೬೩-೧೪); ವಿಜಯಿ
ನಂದಿಯಂ ಕಂಡು ಮುಕ್ಕುಂ ತನ್ನಿಡಿಯ ಮುಕ್ಕುಂ ಕಿಜುಮುಕ್ಕುಪೋಗದ
ದಾಳೊಡಾಡಿ (ಕುಣಾ. ೨-೩೩ ೪); ಮೇರಿಗೊಯ್ಯನೆ ಮುಕ್ಕುಪೋಗದ
ಬಿಟ್ಟು ಲಿಂಗವಂ ಮುಕ್ಕು ಪೂಜಿಸಲಾಗಿ (ಕುಣಾ. ೯-೯). ೨.
ಊನವಾಗು; ಕುಗ್ಗು; ನಾಶವಾಗು; ಹಿರಿಯರಾದ ಜಲಮುಕ್ಕು
ಮುಕ್ಕುಪೋಗದಕುಕ್ಕುಮಂ ನೋಟಕರನ್ನಮಪ್ಪವರಿಂ ಪೊಟ್ಟುಸುವೆಂದಂ
ತಜಾಂ (ಕುಣಾ. ೯-೩೬ ೪); ಭಿಕ್ಷುಮುಕ್ಕುಪ್ಪೆ ಸಹಿಯಂ ಬೇಡಂದಂ
ಕಣ್ಣೆತ್ತವಂದಿನ ಸೂರ್ಯಕುಟ ಮುಕ್ಕುಪೋಗ ಕಡೆಯೊಳೆ ಭಿಕ್ಷುಕವರಾದಿರೆ
(ಕುಣಾ. ೯-೨೩). [ಮುಕ್ಕು (\leq ಮುಕ್ಕು) + ಪೋಗು (\leq ಪೋಗು)]

ಮುಕ್ಕುಳ, ಮುಕ್ಕುಳು (ನಾ): ೧. ಬಾಯಿಯ ಒಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಬಾಯಿ ತುಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡ ನೀರು ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ರವವದಾರ್ಥ : ಜಲಧಿಮೂರ್ಧಮದ್ವಾನ ಮುಕ್ಕುಳನುಗುಟ್ಟುಳಿಗೆ ಮುರುಬಿನಿ ಖಿಲನಸ್ಥಲನಭವಪುಕಾರಾಜಲಮುಗುತಿರೆ ತುಂಬಿರತ್ತ ಮಸದತ್ತಾಗಳ (ಕಾಂ. ೧೨೨); ತಪ್ಪಿಂಧುಬಂಧದ ನೀರಲ್ಲಮನೊಂದೆ ಮುಕ್ಕುಳಿಕೆ ತಂದಾ ಮ್ವಯಂ ತೂಲ್ವಿದಂ (ಕಾಂ. ೧೨೨-೨೩); ತಪ್ಪಿಂ ನೀಳ್ವಿ ಗವಾಕ್ಷಮಂ ತಪ್ಪಿವ ನೀರು ಮುಕ್ಕುಳೋರ್ ತೀವಿತ್ತೊಂದಜ್ವಪ : : ಸದಂಗಿಂ ಬೀಸುತಿರ್ಪೊಪರಬ್ಬಿಜಲಪಂಗಳನೆಯರ್ಗ ರಾಗಮನದೇಂ ಮಾಡಿತ್ತೂ ರತ್ನಂ ತದೊರ್ (ಪುಣ್ಯ. ೬-೨೨). ೨. ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಶುಚಿಮಾಡುವಿಕೆ; ಮುಕ್ಕುಳಿಸುವಿಕೆ : ಗಂಡೂಪ : "ಗಂಡೂಪ, ಮುಬಿಪುರಾಣ-೪ ೨ ಮುಕ್ಕುಳ" (ಕಾಂ. ೧೨೨-೨೩): "ಮುಕ್ಕುಳನೆ ಗಂಡೂಪವು" (ಕಾಂ. ೧೨೨-೨೩) ಮುಕ್ಕುಳು : ೧. ತುಳುಕುಪ್ಪಡೆಯು ಮೂರ್ಧನಗಂ ತಗ್ಗಿದೊಂಟುಪುಡಾಗದೊಂದು ಮುಕ್ಕುಳನೆ ಸಾಲ್ಪುದಿಲ್ಲ (ಕಾಂ. ೬-೨೨); ಮೊಗಿಯಿಂದ ಹೊಮ್ಮಿ ಬಂದ ಕಂಟಿಗೆ ಮೂಗೊಡ್ಡಿದ ಗುಟ್ಟಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವಾಗಿ ಒಂದು ಮುಕ್ಕುಳು ಅದಿಂದಲೇ ಕೂಡಿದೇ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು (ಕಾಂ. ೨೨೦). ೨. "ಮುಕ್ಕುಳವು ಗಂಡೂಪದಭಿಧಾನ" (ಕಾಂ. ೨೨೦). ೩. ತುಳುಕಿಸುವಿಕೆ : ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸುವಿಕೆ : ಮೇಲುಸುರ ಬಿಕ್ಕುಳಿನ ಬಿಗುಟಿನ ತಾಗೆಯ ನೀರುಗಳ ಮುಕ್ಕುಳಿನಾಲಿಗಳ (ಕಾಂ. ೧೨೨-೨೩) ನೀರೊಗುವಾಲಿಗಳ ನರನಾಥ ತಗ್ಗಿಟ್ಟದನು ಫಲುಗುಣನ (ಕಾಂ. ೧೨೨-೨೩).

[ಕಾಂ. ೨೨೦. ಮುಕ್ಕುಳಿ, ಮುಕ್ಕುಳ]

ಮುಕ್ಕುಳಸು, ಮುಕ್ಕುಳಸು (ಕ್ರಿ): ೧. ನೀರು ಮೊದಲಾದ ದ್ರವವನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳು. - ಒಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು: ಮುಕ್ಕುಳಿಸದಮದ್ವಾಜುಗುಟ್ಟ ಪಳಕ್ಕುಮಿವಳ್ ವಂಶಮುಖದಿನೆ ಕಳರತಿ ಕೈಮುಕ್ಕು ಕಿವೊಕ್ಕು ಬಗೆಯಂ ಜಕ್ಕುಲನೆ ಲತಾಂಗಿ ಮದಮಂ ಬಾಡಿಸಿವಳ್ (ಕಾಂ. ೧೦-೧೦೦); ಎಳೆಲಿಪೊಯ್ಯನಿಂಮೊದಮ್ ಪಣ್ಣಳ ಸದ್ರಸುಮಂ ಮೊದಮಂ ಫಳಲನೆ ಪೊಳಿ ಮುಕ್ಕುಳು-ತಂದಾ . . . ತನ್ನ ಪೆಣ್ಣಿಗೆಯು ತುತ್ತಮಿದುರ್ದದನುಂ ನವಿಂ ಸುರತೋತ್ತಮ ಶುಕಂ (ಕಾಂ. ೧೦-೧೦೦); ಕೇದಗದೊಡ್ಡಿದು ನಿರ್ಮಳಸಲಿಮಂ ಮುಕ್ಕುಳು ಕಣ್ಣಂದನೊಲಿ ಎಂದ ಬಿಲುಸರಳುಗಳು ಎದದ ಕೈಯಲಿ ಬಲದ ಕೈಯಲಿ ಮಾನವವ ಪೇರಲಯ ಚೊನ್ನೆಯನಾ ಶಿವೈಕ್ಕೊ ಖಿದ್ರು ನಡತಂದಾ (ಕಾಂ. ೧೦-೧೦೦). ೨. ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಗುಳುಗುಳಿಸು: "ಮುಕ್ಕುಳಸು-ಗಂಡೂಪ" (ಕಾಂ. ೨೨೦); ಒಳೆಯಲ್ಪಡೆದುದಿಲ್ಲ ವಿಂಧ್ಯಗಿರಿಯುಂ ಕನ್ನಾಡ್ವೆಯಿಂದೊರ್ಮ ಮುಕ್ಕುಳಸಲ್ಪಂಬಿಡಿ ಸಾಲ್ಪುದಿಲ್ಲ (ಕಾಂ. ೨೨೦); ಕುರುಕುಳಸರೋಧಾಜಪಂ . . . ಕರಜರಾಪದನಪ್ರಕ್ಷಾರನಂಗಿಯು ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿಯುಗುಟ್ಟುಜಮನಕ್ರಿಯಗಳಂ ನಿರ್ಮಿತಗು (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦); ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಸಲಿವ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿಯುಗುಟ್ಟಸಮಸೂಪೂ ಕೊಂಡ ವರ ಕರ್ಪೂ ರದ ವಿಳೆಯವ (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦). ೩. ಪಕ್ಷಿಗಳು-ಬಾಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಮರಿಗಳಿಗೆ ತಿನ್ನಿಸು-ಗುಟ್ಟುಕೊಂಡು : ದೀಪದ ಚಿಕ್ಕೋರಿಗಳಬ್ಬಜಂ ಮುಕ್ಕುಳಿವ ಮುಂಡಾಡುವ ಕರ್ಮಂಕುಪೊದವ ಚಿಕ್ಕ ಮೈಸೂರ್ಚಿಯಂ (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦); ತನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ನೆಚ್ಚಳಂ ಗಣಾನೆದೆಯಂ ಕೆಲಕ್ಕೆ ಕರದಕ್ಕುಂ ಮುಕ್ಕುಳು ತಿಂಬುಗೊಡಿ ಗಾಣಿಯಿಂದಜ್ವ ದವಕ್ಕೂಡಿ. (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦). ೪. ಹೊರಹೊಮ್ಮು : ಹೊರಹೊಮ್ಮು : ಸೊಕ್ಕು ಮುಕ್ಕುಳಿಸದಂತಿರದವಂ ಬಲಿಲ್ಲಂತೆ ಚೊಲ್ಲದಮಂ ಮುನ್ನ ಮುಟ್ಟುಸಮುದ್ರದಕೆಂಮ ದೊರಕೊಳ್ಳುಂ (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦); ಲಕ್ಕುಳಿಸಿ ಯೊಟ್ಟ ಕಕ್ಕುಳಿಸಿ ಕಣ್ಣು ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದ

ರಕ್ಕು ಪೊಸು ಸಿಕ್ಕುಳ ಸೀಳುತ ಬೊಟ್ಟುಡುತಲಿ ಅಡಿಯೊಕ್ಕುಡರಾರು ನೀವೆನುತ (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦); ಸ್ನೇಹಾಂತಿ ಮುಕ್ಕುಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವಳ ಮುಖವಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು (ಕಾಂ. ೧೦೨). ೫. ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸು : ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟಿಸು : ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿಯುಗುಟ್ಟ ಮಧುವಿಂ ಮಿಕ್ಕುಸಮೋದಮಿವಜ ತಣ್ಣಂಟಿನೊಕ್ಕೊಳ ಪೊಕ್ಕುಪೆನೆ ಮಧುವ ಕಂಪಂ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದ ವಳಂಮಾರುಮಂ ಸೋಲಿಸದೇ (ಕಾಂ. ೧೦೨-೧೦೨); ಶಶಿಕೆಯ ಮುಣ್ಣುಗಳಂ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದಗಾರ ಕಿಟುಮುಗಿಲ ಜವಳಿಗಳನೊ ವಿಮಳಶೀತಲಮುಣ್ಣುಗಳಶಕವಂ ಸದಗಿಯ್ವ ಶತಪತ್ರವತ್ರವುಟಿಗಳೆಂ (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦); ಅಗ್ನಿದೇವ ನಿರ್ಮಲಪ್ರಭುವನ್ನು ಮುಕ್ಕುಳಿಸುವ ಸ್ವಟಕದೀಪದಂತೆ ನಗುನಗುತ್ತ ಹೇಳಿದ (ಕಾಂ. ೨೨೦). ೬. ಸುರಿಸು: ಸುರಿಸು : ಮದಮಂ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದಿರ್ಗಲಗನದಗಾಶ್ವಂಗಳಂ ತಕ್ಕುಳಗದ ಬಾಡಂಗಳನಾಯ್ವ ಕೊಟ್ಟು ತಡೆದಂ (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦); ಮದಮಂ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದು ಮೈತ್ತಾಸುಲಲ್ಪುಕ್ಕು ಗಡಗರ್ (ಕಾಂ. ೧೦೨-೧೦೨); ಪದಿನೆನ್ನಾಸಿರ ಲೋಪವಕ್ಕುರಯ ಚಾತ್ಯಶ್ವಂಗಳಿರ್ಗಾಸಿರಂ ಮದಮಂ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದ್ ದಂತಿಫಳಿಗರ್ (ಕಾಂ. ೨೨೦). ೭. ಹೊರಹೊಮ್ಮು : ನಿವಾರಿಸು : ಬಿಡು : ಕಳೆ : ನಗುಣಮಂ ಕಿಲುಬದ ಮಾಯ್ಯರ ಮೊಗಮಂ ನೋಡಿ ಮಂಳಸಂ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿ ಮುನಾದಿವರು ಇಂತಂದಂ (ಕಾಂ. ೧೦೨). ೮. ತಿರಸ್ಕರಿಸು: ಹೀಯಾಳಿಸು: ಹೀಗಲೆ: ರಸದಾದಮದ ಬಿತ್ತುಮಂ ಪೊಸಮುತ್ತುಮಂ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದಂತಪ್ಪ ಮುಖದನಜವವಳೆ ಹಂಸನ ದಂತಮಂತ್ರಗಳಮೈತಕರಣದ ಕಾಂತಿಗಳನೊಪವಂತಾದುವು (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦); ಹೊಳೆಹೊಳೆದುಮಾಧರಣ ರತ್ನವಳಯ ರುಚಿ ವಪರರಜಿಗಳನು ಮುಕ್ಕುಳಿಸತಂಗಳ್ವಿ ತದಂಪ್ರಭುವನದಮಾಯ್ವ ಭಳಭಳಿಸಿದುದು ವದನ (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦); ಹೊಳೆವ ಮನದೀಪಾಂತುಗಳ ಮುಕ್ಕುಳಿಸುವು ಕಡಗಂಗಳಂದೊಪವದ ಫಿತ್ತಿಯ ಬೆಳಗನೊದುದು ಒಪವ ತನುಪಾಂತಿ (ಕಾಂ. ೨೨೦-೨೨೦). ೯. (ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ) ಒಳಗೊಳ್ಳು : ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳು : ಲಲಿತಮಧುರಾಪಾಂಗದಲಿ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿ ತನೆಯವು ಕೆಂಗಳು (ಕಾಂ. ೧೦೨-೧೦೨); ಉಕ್ಕಿದುದು ಮನವಳಿದು ಕಂಗಳು ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದುವು ಮೂರ್ತಿಯನು (ಕಾಂ. ೧೦೨-೧೦೨). ೧೦. ತುಂಬು : ಅವರಿಸು : ವ್ಯಾಪಿಸು : ಹೊಕ್ಕುಡಾಪೆಗಳೆರಡುಸನೆಯೊಕ್ಕೊಕ್ಕುಕ್ಕಿಡ ಮೆಸುವ ಹೋದರ ತೆಕ್ಕುಗೋಲಿನ ಮಾಲೆ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದುವು ದಿಗುಟುವ (ಕಾಂ. ೧೦೨-೧೦೨). ೧೧. ಹಿಂದಾಗು : ಅತಿಶಯವಾಗು : ಸಲಾಗಿ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಮುನುಸಂಪೂರ್ಣದಾದ ಗಂಗೆಯಂತೆ ಬಂತ್ರಿಗಾಧಿ ಪತಿಯ ಸಭೆಯಂ ಹೊಕ್ಕುನು (ಕಾಂ. ೧೦೨-೧೦೨). ೧೨. (ಲಲಿಂ) ಉದಿಕ್ಕೊಂಡಿರು : ಅಕ್ಕದ ರಾಜಿಯೆನು ಮನವೊಪ ಶರೀರಪೊ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿಕೊಂಡಿರಿದು (ಕಾಂ. ೧೦೨-೧೦೨). ಮುಕ್ಕುಳಿಸು : ೨. ಲಿಂಗಾಗ್ರದೊಳ್ಳಂದ ಕಾಲ್ಪೊಳಿದು ಮುಕ್ಕುಳಿಸುವರೆ ಮೂರ್ಧರೆಯನೆ ಎಂತುಂ ಬೈವು (ಕಾಂ. ೧೦೨-೧೦೨); ಉಕ್ಕಿನ ನೀರಿಂದ ಭಾಯಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಲೆಕು (ಕಾಂ. ೧೦೨); ಉಕ್ಕೊಡು ಗಂಜಿ ಮುಕ್ಕುಳಿಸೋದಂ ಪನ್ನೀರು (ಕಾಂ. ೧೦೨); ಎಳೆದರ ಗೋರ ವಿನೊಳೆಸವ ವಯಯ ನೆರೆ ಮುಕ್ಕುಳವ ನೋಪವನ್ನ ಸುತ್ತು ಕಟ್ಟುಕಾಯಲಿ (ಕಾಂ. ೧೧-೧೧-೧೧). ೧೩. ಮಿಕ್ಕು ಜಗತ್ತಿಂದೇತಮಂ ಮುಕ್ಕುಳಿಸುತ್ತ ಮತ್ತೆ ಜಯಭೇರಿಯ ಭೂರಿಭೇರನಿಶ್ಚನಂ (ಕಾಂ. ೧೦೨-೧೦೨). [ಮುಕ್ಕುಳ + ... ಇನ್ನು]

ಮುಕ್ಕುಳಿಸು (ಕ್ರಿ): ೧. ಗವಗಪನೆ ತಿನ್ನು : ಮುಕ್ಕು : ಒಪವಳು ಕೈನಲಗುಳಿದಿಲ್ಲದೊಂ ಜಕ್ಕುಳಿಸಿ ಬಗೆಬಗೆಯಲ್ಲಿ ನಗುತಿ ಪ್ರಸಾದಮಂ

ಮುಕ್ಕುಳು ಕುಕ್ಷಿಯು ಅಕ್ಕುಳು ಕೋರಾದುದೆಂದು ಮೊದಲನೆಯದು . . .
ಮಮತೆಯು ಮನಮುಟ್ಟಿ (ಶ್ರೀಶೋಕ, ೬-೨). ೨. (ಅಲಂ) ನುಂಗಿ
ನೋಣೆ; ನಾರವೂಡು : ಕಣಕಣಿಯ ಹೆಣೆದವು ಮುಗಣೆ ಕಣಿಯ
ಕಡಿದವು ಕವಿ ಕಣ ಕಣುಗಣೆಯ ಮುಕ್ಕುಳುವವು ಹೆಣೆಯವು ಹಂದಗರ
(ಕುಶಾ. ೧-೧೨). [$\text{ಮುಕ್ಕುಳು} + \text{ಗು}$]

ಮುಕ್ಕುಳು 'ಮುಕ್ಕುಳ್' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುಟು 'ಮುಕ್ಕುಟು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುಟು, ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕುರುಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕು
ಟು (ಶ್ರೀ). ಕವಿ; ಮುಕ್ಕು; ಅವರಿಸು : ಮುತ್ತು : ಕರುಮಾರದ
ಪರಸಮಯಗಳ ಘಟುಘಟಿ ಬಂದು ಮುಕ್ಕುಟು ತಕ್ಕುಗಡ್ಡು ಭೋಂ
ಕನೆ ಕೆಡು . . . ಅಭಿಮಾನಗಡ್ಡು ಬಿಡಲೊಡೆ (ಕಾಶ. ೧೭೫-೭೬); ನಾಯ್ಕರು
ವರಸಿ ಮುಕ್ಕುಟುಕು . . . ಎಲ್ಲರೊಡಲ ಕೆಳವಳಿಗೆಯ್ಗೆ ಬೀದಿವರಿದೊಕ್ಕು
ಲಿಕ್ಕು ತಕ್ಕುಸಮಿಂಕ ಕಾಡಿದವರು (ಕಾಶ. ೬-೭). ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು : ತುಡ್ಡಿ
ತರದೊಕ್ಕುಲಿಕ್ಕು ಬಿಡಬಿಡದಿ ಮುಕ್ಕುಟು ಮುಕ್ಕುಟುತರ $\times \times \times$
ತೊಲುವ ತೊಲಿದಿಡವಳುದೆ ತಿವಿದು ಕೊಂಡರು ಸಮರಾಂಗದೊಡೆ
(೧೯. ವಿಶ್ವ. ಕಾಶ. ೧೦೨-೦೩ : ೧೨೨). ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು : ನನ್ನಿದಿರು
ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಪೂರ್ವಕರಾದ ನಮ್ಮ ಎರೆಯಂಗ, ಬಿಟ್ಟದೇವ, ಎರ
ಬಲ್ಲಾಳರ ಕುದ್ಡಪ್ರಕಮೆಗಳು ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು. 'ಹೊಯ್ ಸಳ ! ಮತ್ತೆ
ಹೊಯ್ ! ಹೊಡೆ !' ಎಂದು ತಿವಿತಿವಿದು ಆಡುತ್ತಿವೆ (ಕಾಶ. ೨).
ಮುಕ್ಕುರುಕ್ಕು : ಸರಳೊಂದರಿ ಮುಕ್ಕುರುಕ್ಕು ಬಿಡಲು ಶತಕಾವಿರ
ಲಕ್ಷತಕ್ಕೋಟಿಯುಬಾರದವಾಗಲು (ಕುಶಾ. ೧೨-೧೩); ಗೋಡಗರ ಬಿಡಲು,
ಮುಗಣೆ ಹರುಣು, ಬೆರಗಿಯ ಕೊಳಕು ಇವೆಲ್ಲಾ ಮುಕ್ಕುರುಕ್ಕು ನನ್ನ ದುಃಖ
ಎನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ (ಕಾಶ. ೧೩). ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು : 'ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕುದುವನ
ಮುಕ್ಕುಟುದು' (ಕಾಶ. ೧೪); ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು ಗಂಧವುಲ ಮುಕ್ಕು
ಟುಕ್ಕು ಕೊರವಬಿಲವ ತಕ್ಕುಟುಟು ತರಹದಿಲ್ಲಿ ನಿಜ ಹೊಗಿದರು
ಪಾಳೆಯವ (ಕುಶಾ. ೧೫-೧೬); ಪದ ನೊಕ್ಕುನೊಕ್ಕುನುತೆಣಾ ರಭಗನು
ಮುಕ್ಕುಟು ಕವಿತರಲು (ಕಾಶ. ೧೦-೧೨-೧೩); ಸಿದ್ಧಿ ಜಲಕಣವಂ
ದುವರ ಮುಖಪಂಚಕಂಗಳೊಳಗೆ ಮುಕ್ಕುಟು (ಕಾಶ. ೧೩-೧೪).

[ಮುಕ್ಕುಟು + ಗು]

ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು (ಶ್ರೀ). ೧. (ಭಾರವನ್ನು ಹೊರು
ವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ನೋವು, ಹೆದರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ)
ತಿಣುಕು : ಮುಕ್ಕು : ರಕ್ಕುರು ತಾವು ಭವದಿ ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು
ಮಾಡಿದವರಹದಿಕ್ಕುಲನು ತಾ ಬಂದನಲ್ಲಿ (ಕಾಶ. ೭-೭೬); ದಿಗ್ಗಜಂಗಲ್
ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕುದುವ ಪುಟಿಯ ಬಲ್ಲುಗಿ ನಿಂ ಕೊಡ ತಲೆಗಣೆತ್ತಿ ಕಟ್ಟು
ಪಿಗಿ ಕಾಲಾದಿದು (ಶ್ರೀಶೋ. ೩-೩೩). ೨. (ಹಸು, ಎತ್ತು ಮೊದಲಾ
ದುವು) ಅರಚು : ಮೆಣದೊಡು ಸಂತಸದಿಂ ಬೈಗಿನೊಳ್
ಕೆರಿದು ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕುಯಂ ನೆಗದಾದಿಯಂ ಬಿಡು ಪೋಪಾಕ
ಮಂದರು ಮುಕ್ಕುಟುಯಂ ನೆರಿದು ಬಂದ ಜಾತ್ರೆಯ ಪಯಣಿಗರ್ (ಕಾಶಾ. ೧೨-೧೩); ಕಣ್ಣೊಳಗಿನ ಕರಡಿಯ ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕುವ ಕಾಲ್ಕೋಗನ . . .
ಗಜಬವದ ಸಂಚಾರಂ ಬಿಟ್ಟಿರಿದುಮಿತ್ತ (ಕಾಶಾ. ೧೪-೧೫). ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು :
೩. ಗೋಳಿಗಳು ಕಾಲು ಕೆರಿದು ಕದನಕ್ಕೊಂದು ಅರ್ಪಣಿಸು : ಪುರಿಯ
ಹದರಿಕೆಯಿಂದ . . . ಬಿಡದ ಹೊರಿಯು ಕಟ್ಟುಹಾಕಿದುದಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿ
ಹೊಟ್ಟಿಗಿಲ್ಲದ ದಿವಿಯಿಂದ ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕುವುದನ್ನೂ ಮರೆತು ಮೇಲೆ ನೋಡು
ತ್ತಿದೆ (ಕುಶಾ. ೧೬).

[ಮುಕ್ಕುಟು + ಗು/ತುಟು, ಮುಕ್ಕುರುಕ್ಕು]

ಮುಕ್ಕುಟು, ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕುಟು, ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು (ಶ್ರೀ). ೧.

ಕವಿ; ಅವರಿಸು : ಮುತ್ತು : ನಾಡೆಯಂ ಬೇಗಡದತ್ತಂ ಬಿಟ್ಟುಗಟ್ಟು
ಕುಟುಗೆ (ಕಾಶಾ. ೧೨-೧೩); ಉಟುಗಲಿ ದೇವಕುರಿಸಿ ಮುಕ್ಕುಟು
[ಕಾಶಾ. ಕುಟುತಕ್ಕ ಕಗನತರ ಬಿಡದೊಟಿತಿವರವದ್ದಿಗಳ ಕೈದುಗಳ
ಕವನದಲಿ (ಕಾಶಾ. ೬-೧೨-೧೩). ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು : ೨. ಮುತ್ತುವಂತೆ
ಮಾಡು : ಅವರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅಕ್ಕಮಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಬಿಟ್ಟುವಾಹನ ಪದುವಾಗುವನ್ನೆಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಜೇನುಕೆರೆದ ;
ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟುಕಟ್ಟುವನ್ನೆಟ್ಟು ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ಕುರಿ
ಸಿದ (ಕಾಶಾ. ೧೦೨). ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು : ೧. ಭಯ ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು ಮುತ್ತು
ಳನೊಡವಂ ಕಂಡು ತಾಯ್ನನ್ನಯ ಭಂಗಂ ಪೋವುದು . . . ಎನ್ನುತ್ತ
ಸರೆ ಸ್ವಯಂಗೆಯ್ದು ನಾ ತಂದೊಡು (ಕಾಶಾ. ೬-೧೨೩). ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು : ೧.
ನೊಕ್ಕುಡಕ್ಕುಲನೊಂದು . . . ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು ನಾಯ್ಕಳಂ ಕೆಕ್ಕುರಿಕ್ಕು ಕೊರು
ಗುಟ್ಟು ಸಿಕ್ಕುಡೋಡಿತು ಕಾಡೆ ಕೆಳದೋಡಿದಂತೆ (ಕಾಶಾ. ೧೨-೧೩೩).

[ಮುಕ್ಕುಟು + ಗು]

ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು (ಶ್ರೀ). ಕಪ್ಪಪಡು : ಬದ್ಧಾಡು : ಬಳಲು : ಅಯ್ಯಾಸ
ಹೊಂದು : ಆ ಮನದೇವ ಮನೆಯನು ಹೊಜವಂತ ಬರೆ ಮುಂದೆ
ಮುಗಣೆಮುಹಾಫಾರದಲಿ ಕೊಪೆ ವಳೆಯಲಿ ಕೊಪುನಲಿ ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು
ಮುಗುಡಿ ನೊಕ್ಕಿದಿರಲನೊಡನಂತನು ಬಂದನಾಕ್ಷಣವೆಂದೊಡೆ
(ಕಾಶಾ. ೧೦-೧೨-೧೩). [ಮುಕ್ಕುಟು + ಗು]

ಮುಕ್ಕುಟು, ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕುಟು, ಮುಕ್ಕುಟು, ಮುಕ್ಕುರು
(ಶ್ರೀ). ೧. ಕವಿ; ಮುತ್ತು : ಅವರಿಸು : 'ಮುಕ್ಕುಟು = ಮುಕ್ಕುಟುಹಂ'
(ಕುಶಾ. ೧೨. ೨) : 'ಮುಕ್ಕುಟು ಮುಕ್ಕುಟುಹಂನೋ' (ಕಾಶಾ. ೧೦).
ಮುಕ್ಕುರು : ೧. ಜೇನ ನೋಗಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕೊಂಡು ಕೊಡದ್ದು
(ಕುಶಾ. ೧೨. ೨-೧೩); ಮನೆಯೆದುರು ಜಮೀನುಗು ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು (ಕಾಶಾ. ೧೦೦); ಬಿಟ್ಟುನು ಪತ್ತಿಕ ಕೊಂಡರೆ ನಾಟು; ಹತ್ತುಜನ ಅವನ ಸುತ್ತಲೂ
ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕುತ್ತಾರೆ (ಕಾಶಾ. ೧). ಮುಕ್ಕುರು : ೧. ಗಾಳಿ ಬಳಕುಗಳ್ಳು,
ಸಂದ್ರಗೊಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡ ನುಸುಳಿ ಅವರ ದೇಹವನ್ನು ತಟ್ಟಿದಂತೆ ಜನ
ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು (ಕಾಶಾ. ೧೩); ನೆರಹರಿಯು ಬಂದೊಡನೆ ಅವನನ್ನು ನೋಡಲು
ನೂರಾರು ಜನ ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕುರು (ಕುಶಾ. ೧೨೦). ಮುಕ್ಕುಟು : ೧.
ಅಕ್ಕಂಕಮುಖಿಯೊತ್ತಿ ನೋಳು ಕುದುರೆಯಂ ಕಾಣುತಿವ ಕಳೆನೊಂದು
ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕೊಳು ಕತ್ತತನಂ ಬರಿಸು (ಕಾಶಾ. ೧-೧೦-೧೧). ಮುಕ್ಕುಟು : ೧.
ಲೆಕ್ಕಿಲ್ಲದ ರಾಜಕಾರ್ಯ ನೆಗೆ ಬಂದು ಮುಕ್ಕುಟುದಿದೆ ಮುಂದೆ ರಾಮ
(ಕುಶಾ. ೧೦-೧೨). ೨. ಎದುರುಬೀಳು; ಎರೋಧಿಸು; ಪ್ರತಿಭಟಿಸು;
ಇನಿಯನೆ ಸುದ್ದಿಗೊಡೆಗೆ ತಾನೊಂದು ಮನಮಾಟುಬಿಟ್ಟು ಮಹಿಯೊಳು
ಮೊನ್ನದೊಟ್ಟು ಮುನಿದು ಮುಕ್ಕುಟು ಕುಟು - ಮುನ್ನಿನಸುಧಾತುಗಳ
ನಾರಿವುದು (ಕಾಶಾ. ೬-೧೨೩. ಕಾಶಾ. ೧). ಮುಕ್ಕುರು : ೧. ಸಮಸ್ತ ಉತ್ಪಾತ
ಗಳು ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕರೂ ಕಾಣೆಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ
ಬೇಗೋ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ನೆಡೆಯತ್ತಿದ್ದನು (ಕಾಶಾ. ೧೦೩); ಬದುಕಿಗಾಗಿ
ಜನ ಯಾವುದೊಂದು ಮತಕ್ಕೂ ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕುವರು (ಕುಶಾ. ೧೨೩).

[ಮುಕ್ಕುಟು]

ಮುಕ್ಕುಟು, ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು (ಶ್ರೀ). (ಭಾರವನ್ನು
ಹೊರಲಾರದೆ ಅಥವಾ ನೋವು ತಡೆಯಲಾರದೆ) ಕಪ್ಪಪಡು :
ಬದ್ಧಾಡು; ಮೇಲುಬಟ್ಟೆ ಪಡು : 'ಮುಕ್ಕುಟುಕ್ಕು' ಪಡು. ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು;
ರಾಮಯ್ಯಂಗಾರಿ . . . ತನ್ನ ಬೆಲವನ್ನು ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ
ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಉರ ಕೆಡೆ ಹೊಡೆನು (ಕುಶಾ. ೨); ತಂಗಾಯಿಯು
ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊತ್ತು ತರಲಾರದೆ ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕುವಂತೆ ಉಣ್ಣೆ ಎಂದೊಡು
ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದೆ (ಕಾಶಾ. ೧೩. ೧೨೪೯). ಮುಕ್ಕುರಿಕ್ಕು : ಹುಣ್ಣು ತಿಕ್ಕ.

ನೆಗದಿಯಿಂದ ಮುಕ್ಕುಟುವೆಂಬುದು (೩೩). ಮುಕ್ಕುಟು : ತಕ್ಕ ಕತ್ತಲೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ಕುಟಿಯನ್ನು ಚಲಿಸುವ ಸುಂದರಿಯ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿದ (೩೩೩. ೨೦). [**< ಮುಲಕ್ಕು**]

ಮುಕ್ಕುಟುವರ್ತ (ನಾ). ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಬೆಳೆದಿರುವ ಹಣ್ಣು : ಕೆಕ್ಕಳಗಣ್ಣು ಕೆಡಬಾದ ಕುಗೊಂದರ್ ಮೊಕ್ಕುನೊಂದರ್ . . . ಮುಕ್ಕುಟುವರ್ತ ಮುದಮೊಗ ನೀಡುಂದೊಳಿಕ್ಕಲವಂ ಪೊದಮೆಯೊಳೆಸದ ಪುರಕ್ಕುಸಿಯರ ತುನಂ ನಡೆತಂದುದು ತದ್ವರಧರೆಯೊಳು (೩೩೩. ೭-೨೭).

[**ಮುಕ್ಕುಟು + ಪರ್ತ**]

ಮುಕ್ಕುಟು (ನಾ). ೧. ಮೂರರ ಕೂಟ. — ಮೇಲೆ : "ಮೂರರ ತಂಡ, ಮುಕ್ಕುಟು, ತ್ರಿತಯ" (Tern. ೨೩೩). ೨. (ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಅಥವಾ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕಗಳಾದ) ಮೂರು ನಾಟಕಗಳ ಗುಂಪು : ಒಟ್ಟೆಯವೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ ಮುಕ್ಕುಟದ . . . ಮೂರು ರುದ್ರಾಕ್ಷಾಟಕಗಳು (೩೩೩. ೨೦೨) : ಮುಕ್ಕುಟವೇ ಇವನಿಗೆ ಅಪ್ಪಾಗಿ ಹಿತವಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಕಣ್ಣುಪ್ಪದೆ (೩೩೩. ೨೦೩) : ಈ ಮುಕ್ಕುಟದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ ಇನ್ನೂ ಆಗ ಕಾನೆ ನಾಟಕಕರೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿರುವವನ ಕೆಲಸ (೩೩೩. ೩೦).

[**< ಮೂಟು + ಕೂಟ**]

ಮುಕ್ಕುಡಲ್. **ಮುಕ್ಕೂಡಲ್**. **ಮುಕ್ಕೂಡಲಿ** (ನಾ). ಮೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕೂಡಿರುವ ಸ್ಥಳ. — ಜಾಗ : ಅನ್ನ ಏನ್ನು ಪೈರಿತ್ಯನಾ ದನೆಗೆ ಸೀಮೆ ಮೂಟು ಮೂರ ಪೊಲವ ಮುಕ್ಕುಡಲ್. ಪರಗಾನಾ ದನೆಗೆ ಸೀಮೆ (೨೪. IX. ೩), ೨೦೧೩. ೦೩೦-೩೩೩ : ೩೩೩. ೦೩೦ ಪಾರವುರಂ ವಯ್ಯಗೆಯ ಮುಕ್ಕುಡಲ್ವಿವೊಂದ ಪೊಗಿ (೩೩೩. ೦೩೩. ೩೩ : ೩೩೩ ೩೩). **ಮುಕ್ಕೂಡಲ್** : ಈಶಾಪತ ಮುಕ್ಕೂಡಲ್ . . . ವಿರಿಯಗಿಣ್ಣಿ ಮುಕ್ಕೂಡಲ್ (೨೪. XII. ೩೩. ೩೦-೩೩ : ೩೩). **ಮುಕ್ಕೂಡಲಿ** : ಅನಗಪೊಲೆಯ ಕಿರುಬೇಡಿಂ ಒಲೆಯ ಪೊಣ್ಣು ಕಡಕೊಳಂ ವಯ್ಯಗೆ ಪಾರವುರಂ ಮುಕ್ಕೂಡಲ್ ಮುಕ್ಕುಡಲ್ವಿ ಪೊಲ ಸೀಮೆ ಕೂಡಿತ್ತಿಂ (೩೩೩. ೦೩೩. ೩೩-೩೩ : ೩೩೩ ೩೩). [**< ಮೂಟು + ಕೂಡಲ್**]

ಮುಕ್ಕುಡಲಿ 'ಮುಕ್ಕುಡಲ್' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುಡಿರು (ಕ್ರಿ). ಮೂರುಪಟ್ಟು ಮಾಡು : ಕೊಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಂಗಾ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷ ಅಗಿಯ ಮಾಡಿ ಹೊರಡಿಸಿದ ಸಂಮಂಥ ಆತನ ಸ್ವಾಸ್ಥಿ ಅಡಕ : ಮರ ಸ್ವಾ ೧೦೦೦೦ ಕೂಟಿ ರೊಕ್ಕು ಗ ೩೦ ವರಹಗ ಬಡ್ತಿ ಗ ೩ ವರಹೂ ಮುಕ್ಕುಡಿಸುತ ದೀವಿಗೆ ಸಹ ಬಿಟ್ಟಿದು (೨೪. VI. ೩೩೩. ೩೦-೩೩ : ೩೩೩). [**< ಮೂಟು + ಕೂಡಿರು**]

ಮುಕ್ಕುಡು (ನಾ). = **ಮುಕ್ಕುಡಲ್** : ಕಡಕೊಳಂ ಪಾರವುರಂ ತಣ್ಣಿಯದ ಮುಕ್ಕುಡು ಮೂಡ ಮೊಗದೆ ಪೊಗಿ ಬೆಕ್ಕೊಟದ ಕಡಕೊಳಂ ಪರ್ವಡು ತಣ್ಣಿಯದ ಮುಕ್ಕುಡು ಬಡಗ ಮೊಗದೆ ಪೊಗಿ (೩೩೩. ೦೩೩. ೩೩-೩೩ : ೩೩೩ ೩೩). ಮುಕ್ಕುಡು ದಾರಿಯಲಿ ಕೊಲೆಗೊಂದನವನೆಂದು (೩೩೩. ೦೩೩. ೩೩). [**< ಮೂಟು + ಕೂಡು**]

ಮುಕ್ಕು (ನಾ). ಮೂರ್ಖಳಾದ ಹೆಣ್ಣು : ತಿಳಿಗೊಡೆಹೆಣ್ಣು : ಮುಂಡುನ ಮುಕ್ಕು [ಜಾಣ. ಕೈ. ಕೈ] ಸೊಕ್ಕದಿರದೇನುಪೂನದ ಚೋಡೆ ಬಿಲಿವಂ ಬಡೆವೆ (೩೩೩. ೩೩೩ : ೩೩೩. ೩೩-೩೩ ನೋ); ಮುಂಡುನ ನೋಯಲಾದಿ ದನ್ : ಮುನ್ನಿನ ಮುಕ್ಕುಯನ್, ತಾಯಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [**ಮುಕ್ಕು + - ಎ**]

ಮುಕ್ಕುಡು (ನಾ). ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕೇಡು. — ಹಾನಿ : ತ್ರಿದೋಷ : 'ಬರಹತೆಜರ ಕೈಗಳ ಕೇಡು - ಮುಕ್ಕುಡಲ್ವ ಕೇಡು - ಮೇಲೆ ಸೊಡಕಳೆ' (೩೩೩. ೩೩-೩೩)

ಕೇಡು 'ಎಂಬ 'ಬೆಳ್ಳೆ' ಕೈವಿಂಧ'ದ ಈ ಮುಕ್ಕುಡುಗಳನ್ನು ಎತ್ತಟ್ಟಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಿರಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩) [**< ಮೂಟು + ಕೇಡು**]

ಮುಕ್ಕೊಗು 'ಮೂಗೊಗು' ನೋ.

ಮುಕ್ಕೊಡೆ 'ಮೂಗೊಡೆ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕೊಡೆಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ಚರ್ಚವರ್ತಿರಾಂಭನವಾದ ಮೂರು ಕೊಡೆಗಳನ್ನು ಉಕ್ಕುವನು : ಜಿನ : ಅರ್ಹಂತ : ಮುಕ್ಕೊಡೆಯನ ದಿವ್ಯಮಂತ್ರಮೋ ಕೇವಲೋ (೩೩೩. ೦೩-೩).

[**ಮುಕ್ಕೊಡೆ (< ಮೂಗೊಡೆ) + - ಎ**]

ಮುಕ್ಕೊಟ (ನಾ). ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ : ಮೂರುಕೋಟಿ : ಭೀಷಣ ಮುಕ್ಕಿದೆವು ನಡೆಯುತ್ತಿರು ಮುಕ್ಕೊಟರಕ್ಕುಸರ್ವೊಟಮಟ್ಟಿರವನ ಲೂಡೆ (೩೩೩. ೦೩-೩೩) : ಪಾರಾಸಾರಸನೊಪ ದೈತ್ಯನ ಮೈರುಚಿಯನನುಕೂಟ ತೋರುವ ಫೊರಫೇಕರಕ್ಕುಸರು ಮುಕ್ಕೊಟ ಕಾಣುತು (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [**< ಮೂಟು + ಕೋಟಿ**]

ಮುಕ್ಕೊಣ (ನಾ). ೧. ಮೂರುಮೂಲೆ. ೨. ಮೂರುತುದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ : ಈ ಸಾಸ್ಯತಿಯ ಆಯುಧಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಯುಧಗಳು. ಮೂವವಾದ ಆಯುಧಗಳು. ಮುಕ್ಕೊಣಗಳು. ಸಂಧಾರಿತವಿಧಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು (೩೩೩. I. ೩೩). ೩. [ರೇಖಾಗ] ಮೂರುಕೋಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು : ತ್ರಿಭುಜ : ತ್ರಿಕೋಣ : ಮೂರು ಸರಳರೇಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ತ್ರಿಭುಜವೆಂದೂ ಮುಕ್ಕೊಣವೆಂದೂ ಹೆಸರು (೩೩೩. ೩). [**< ಮೂಟು + ಕೋಣ**]

ಮುಕ್ಕೊಲ್ (ನಾ). ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮೂರು ದಂಡಗಳು : ಯತಿಗಳು ಹಿಡಿಯುವ ದಂಡ : ತ್ರಿದಂಡ : ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನ ಸೇವಾಮಯವೊಳ್ ಕೊರಲೈ ಧರಿಸಿದ ಮಂತ್ರಿಯ ದಂಡಿಯು ಪೊಲ್ವ ಸಿರಿದೊಳ್ಳುಂ . . . ಜುಮದಿದೊರ ಕುರುಳ್ ಸಿಕ್ಕುವಿದಲೊಡ ಸಿಕ್ಕಟಿಯಂ ಪೊಲ್ವ ಮುಕ್ಕೊಲಂ ಎಳವಿಲು ಸೋಂಕಿಸೊಳೆಸವ ಕಂದಾಪರೆಗಳಂತೆಗಳಾವಿಯುಜವಡೆ ಸಿರಿಯದಿಯಮಾಗಿ ಪದ್ವಾಸನ ದೊಳಪ್ಪದಮಂ ತನ್ನ ಮದೊಳ್ ಬಿಡಿವಿದೊಳೆಸಿದಂ (೩೩೩. ೦೩-೩೩). [**< ಮೂಟು + ಕೋಲ್**]

ಮುಕ್ತ (ಗು). ೧. ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ : ಬಂಧವುಕ್ತವಾದ. ೨. ಬಿಟ್ಟಿದ : ಬಂಧನವನ್ನು ಕಳಚಿದ : ಚಕ್ರಮುಕ್ತಿಯ ಲಕ್ಷನಂತರಣ ದೊಳ್ಳು ಗುಪ್ತವಾಗಿರ್ಪಂತ. ವಾಹ್ಯವಿಕ್ರಿಯ ಮಧ್ಯ ಮಂಥರೆಯ ಪದವುದಲಿ ಸಂಪ್ರವರ್ಗಿದ ರತಿ. ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಳ ಭಲಮೆ ಕಾಂ ಕಣ್ಣೆರೆದೊಡೆಯನೆಯ ಮುಕ್ತ ಮುಕ್ತಾಪಾರಧಾರೆಯಲಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). 'ಮುಕ್ತಕೇರ' 'ಮುಕ್ತಕೇರಿ' ಪರಾ. ೩. ಬಿಟ್ಟ : ತ್ಯಜಿಸಿದ : ತೊರೆದ : 'ಮುಕ್ತಕೇರಿಯೆ' ಪರಾ. ೪. ತೆರೆದ : 'ಮುಕ್ತದ್ವಾರ' ಪರಾ. ೫. (ಬಾಣ ಮೊದಲಾದವನ್ನು) ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ : ಎಸೆದ : ತೂರಿದ : ಕೊಂಡವುದರಿ ಬಸ ವಸದಂ ಕಂಡೆತರಲಕ್ಕುಮೆಂದು ತೂಗಿದ ನೆಗಟ್ಟೊಳ್ಳಂಡರ ಗಂಡೊಡು ವಿನಂ ಕೊಂಡುಪ್ಪ ಗಾಂಡಿವಮಂತ್ರಬಾಣಗಣಂ (೩೩೩. ೩೩-೩೩).

೬. ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲದ : ತಡೆಯಿಲ್ಲದ : ಸಾಹೇಬರು ಹೋಗುವಾಗ . . . ನನಗೆ ಬೇಕಾದವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುಕ್ತ ಮುಕ್ತ ಕೊಟ್ಟದ್ದರು (೩೩೩. ೩೩, ೩೩). ೭. ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲದ : ಕುಟಲಿತೆಯಿಲ್ಲದ : ಮುಕ್ತ ಮುಕ್ತೆಯಿಲ್ಲದ : 'ಮುಕ್ತಕಂಠ' ಪರಾ. ೮. [ತತ್ತ್ವಶಾ] (ಸಂಪಾರಬಂಧವದಿಂದ) ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ : ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ : ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದ : 'ಮುಕ್ತಾತ್ಮ' ಪರಾ. (ನಾ). ೯. ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದುದು : ಬಂಧನದಿಂದ

ಕೆಳಚಿಕೊಂಡವು : ಮಿಕ್ಕವೆಂಬುವು ಮಂತ್ರವೆಂಬುದು ಬುದ್ಧಿಗೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿಲ್ಲದೆ ಅದ್ವಯಾನಂದ್ಯಕವನವದಂತೋ ಆ ನುಡಿಯು (ಅಂಕ ೩-೩-೧೦). ೧೦. ತೆಗೆದುದು : ತೆಗೆದುದು : ಪದಬದ್ಧವಾದವನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗದ ಹಾರಿ ಮಂತ್ರವಿದೆಯೆಂಬ ಮಾತೂ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಬಲತನವಿತ್ತು (ಕರ್ನಾಟ. ೧೩). ೧೧. ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ; ಪಾಲಾದವನು : ತೀವ್ರವೇ ನಿಂಗಪ್ಪನೊ ಅವನ ಮಕ್ಕಳೂ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಮಂತ್ರಳಾದರು (ಮಂತ್ರನು. ೧-೩೩). ೧೨. [ತತ್ತ್ವಶಾ] (ಸಂಸಾರದ ಬಂಧನದಿಂದ) ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ; ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದವನು : ಮಂತ್ರವೇ ತಪಸ್ಸು ಪವನಾದಿಂ ಸಮಾಧಿಯರಾಗದಿರಿಸಾಪ ಕಲ್ಪದೊಳ್ ಕವಕಪ್ರಭವೆಂಬೊ ದೇವನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಪಟ್ಟಿ ಮಂತ್ರನಕ್ಕುಂ (ಅಂಕ ೩. ೧-೧೨ ಪ) ; ಮಂತ್ರನಪ್ಪನು ಜೀವನಂ ನಿಮಂತ್ರನಪ್ಪನು ಶಿವನಂ (ಅಂಕ ೩. ೩೦-೩೧) ; ಭಕ್ತನೆಂದೆನಿಸಿದ, ಎನ್ನ ಮಂತ್ರನೆಂದನು, ಎನ್ನ (ಅಂಕ ೩. ೩೩-೩೪). [ಪಂ]

ಮುಕ್ತಕ, (ನಂ)- ೧- ಅರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾದ
ವಿಧಿಪದ್ಧತಿ - ವಿಧಿಕವನ : ಇತುಂಗುಗುಪ್ಪಂ ಮುಕ್ತಕಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ-ಕ. ೩೦) :
ಮುಕ್ತಕ ಕುಳಕ ಮುಂತಾದ ಕವಿತ್ವದ ದ್ಯುತ್ಯಯೋಕರುಪವ ಪೋಗುಳ್ಳ
ಮಾಂತ್ರಿಕಮಿಗಳಾತ್ಮಕಲಯ ಭೇದಾರ್ಥದಪ್ರಕ್ರಿಯೋಕ್ತರವರು ಮುಕ್ತ
(ಕತ- ೪೩-೪೪) : ನಾಲ್ಕಾರು ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಭಾವಪ್ರಪಂಚ
ಮೊದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುಳ್ಳ ಕವನರೂಪ 'ಮುಕ್ತಕ' (ಇತುಂಗ. ೪೪) : ಈ
ಶಾಲದ ಸಾಂತ್ಯ ಎರಡು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಬೋಧೆಯಾಗಿದೆ. ಮೊದ
ಲನೆಯದು ಮುಕ್ತಕ-ಅಂದರೆ ವಿವಿಧವ್ಯಗಳ : ಎರಡನೆಯದು ಪ್ರಬಂಧ
ಗದು (ಇತುಂಗ. ೩೦). ೨. ಸಮಾಸಪದಗಳಿಲ್ಲದ ಸರಳವಾದ ಗದ್ಯ :
ಕೆಲವರು ಮುಕ್ತಕ, ವ್ಯಕ್ತಗಂಧಿ, ಉತ್ಕಲಿಹವ್ಯಾಯು, ಚೋರ್ಗಾ ಎಂಬ
ನಾಲ್ಕುಭಾಗ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಕವು ಸಮಾಸರೂಪವಾದದ್ದೆಂದೂ
ಚೋರ್ಗಾ ಕವು ಅಲ್ಪಸಮಾಸವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪-೦೫) . [ನಂ.]

ಮುಕ್ತಕೃ (ನಾ). ಮುಕ್ತುಗದ ಮರ ಮತ್ತೆ ಅವರ ಹೊವು ;
 ಕಿರಿಕಿರಿ ; ಪಲಾಶ : ರಣಾಶೀಲತಾಂತರದ ಮುಕ್ತಕಮಂಜರಿಯ
 ಸೂಸಕಂ ತಿಳಿದ ಸಮ್ಯಕ್ತಿಲಕಮವು[ರಿ] ತನಗನಂತರ ಮೂದಲಿಗಿಂತ
 ಕಾಮುಕಜನವಂ (ಶಾಂತಿ. ೩-೨೦) ; ಸ್ತೀರದ ಕಾಮೇಶ್ವರಮಂತ್ರ
 ವಾನ್ಮಯಿಸುವುದೋದೇ ಲಕ್ಷವನು ತರದಿಂ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಮುಕ್ತಕದೊಳ್ಳರಳಿಂ
 [ಸಾಂ. ಭರದಂಜನಸಾರ ಮುಕ್ತದ ಪೈಸ ಅರಳಿಂ] ಮೂಳ್ಳದ
 ಹೋಮವನು (೩ನವ. ೦೩-೨೩) ; ಆ ವನ ಭನಾಗಮದಂತೆ ಫನಕದಂಜ
 ಮುಕ್ತಕೆವಿಲಿತಮಂ . . . ತತಪಾಪಸಮಂಜ್ಜದಮಾಗಮಂಮುಕ್ತೋಕ
 ಸೂಗತವೆನಿಸಿದಂ (ಶಾಂತಿ. ೩ ೨೨ ಪ). [೨ ಇದು "ಕನ್ನದವ
 'ಮುಕ್ತುಗ' ಎಂಬುದರ ಸುಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣವೆಂಬುದು]

ಮುಕ್ತಕಂಠಿಕ (ನಾ). ಪರೆಯನ್ನು ಕಳಚಿದ ಹಾವು : ಪರೆಯನ್ನು
ಹಾವು : "ಮುಕ್ತಕಂಠಿಕ - ೨ ಹೊರೆ ಬಟ್ಟೆ ಹಾವಿನ
ಹೆಸರು" (ಸಾಂ. ೨.೨). [ಸಂ.]

ಮಂತ್ರಕಂಠ (ನಾ): ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮಾತು ;
ಜಿಜ್ಞೆಮಾತು : ಅನಂದಮಧಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ
ಹೆಚ್ಚಾದ ಮೆಚ್ಚನೆಯಿತ್ತು . . . ಅವನ್ನು ಅವನು ಮಂತ್ರಕಂಠದಿಂದ
ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (ವ್ಯಾಕರಣ: ೫. ೩೫೩); ಪ್ರೋತಾದಿಗಳು ಮಂತ್ರಕಂಠ
ದಿಂದ ಮಾಡಿ ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹಂಚುತ್ತಾರೆ
(ವ್ಯಾಕರಣ: ೫). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಕಾಲ (ನಾ). ಪ್ರಾಪಂಚಿಕಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ
ಕಾಲ ; ಪರಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸಮಯ ; ಅರಿಷಡ್ವೇಷಾದಿವರ್ಜ

ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರವರಿಗೆ: ಮಂಗಳೂರು ಮಠವು: (ಎಫ್. 11, ೦೪.೨ :
 ಪು. ೫೦೦). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಕೇತ (ನಾ). ಜಿಜ್ಞಿಷು ತಲೆಗೊಡಲು : ಸಮರಸನ್ಮಿದೂರ್ ಸತಿ
ದಿಂಗಳರವೇಶಮನಾಂತು ಮುಕ್ತಕೇತಮದೇಶಮಲ್ಯ ಕ್ಕಾ ದರಣಿದೂರಿತ
ಮಾಗ . . . ತನ್ನ ಕೋರಮದನ ಶ್ರುತ್ತಿಧಾನಮಮೇವಜ್ಞಾನ ಯೋಗಿನ
ಯಂತಿರೊಪ್ಪದಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩.೩.೩). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಕೇಶಿ (ನಾ). ೧. ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಕೊಂಡಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ :
ಎನತುಂ ದ್ರೌಪದಿ ಮುಕ್ತಕೇಶಿ ನಮಾಮ್ ತದ್ಭ್ಯುಮಮಂ ಕಂಡು ಕಂಡ
ನಿತು ಸ್ವರೂಪನಾಮುನು ನಮರುಂ (ಗಣಪಾ. ೩-೨೬) ; ಒರ್ವಂ ದ್ವಿಪಂ
ಮುಕ್ತಕೇಶಿ ಜಟಿ ರಕ್ತಂ . . . ಕೊಂಡಾಟಮಂ ಧೂಮಮಂ ನವ್ಯಣರ್
ಕಂದರೆ ಪೋಗಿದ್ದಿ (ಒಣಕುಟ. ೬೮). ೨. ಮರುಳು ; ಪಿಶಾಚಿ :
ಕಮಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯನರನೆಗೂ ಕೊಂಕಿನಲಿ ಕಂಡಿದರು ಮುಕ್ತಕೇಶಿಯರುಂ
(ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩೩). ೩. ಒಬ್ಬ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ರತಿ
ಮುಕ್ತಕೇಶಿ ಶಮಮಾಪ್ನಿ ನೋಟಿನಿ ಚಂಡಿ . . . ಮಾಲಿನಿಯಂಬ ಶಕ್ತಿ
ಯರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩೩). [ಸಂ. ಮುಕ್ತಕೇಶಿನ]

ಮುಕ್ತಭಂಧ (ನಾ)- [ಭಂದ] ಭಂದಸ್ಥನ ಕಟ್ಟುಮಾಡುಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದ ಕಾವ್ಯರಚನಾಬಂಧ; ಭಂದಸ್ಥನ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಪಡದ ಪದ್ಯರಚನೆ: ೩ 'ಸ್ವಚ್ಛಂದಭಂದ' ಎಂದು ಮೊದಲು ನಾಮಕರಣಗೊಂಡ ಪದ್ಯಸ್ವರೂಪವೇ ಈಗ 'ಮುಕ್ತಭಂದಸ್ಸು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯ 'Verse Libre' ಅಥವಾ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'Free Verse' ಮುಖ್ಯ ಶಬ್ದಪುಂಡಗಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ: ಮುಕ್ತಭಂದ—ಎಂದರೆ, ಕನ್ನಡದ ಸರಳ ರಗಳೆಯನ್ನು ಬೋಲುವ ಭಂದ (ಉತ: ೩೩): ವಚನಸಮಿಕ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಮುಕ್ತಭಂದದ ಅಂದಚಂದಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ (ಸಂಧ್ಯಾ: ೩೩): ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕವಾದ ಮುಕ್ತಭಂದದ ಮುಕ್ತಕಗಳು ಈ ಮಾತನಗಳು (ಸಂಧ್ಯಾ: ೩೩).

ಮುಕ್ತಭಂದಸ್ತು (ನಾ). = ಮುಕ್ತಭಂದ : ಹಿಂದಿಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ
ಭಂದಸ್ತಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಮೊದಲನೇ ಕವಿ ನಿರಾಳ (ಶಾಕ. ೫೩):
ಮುಕ್ತ ಭಂದಸ್ತು : ಕನ್ನಡ ಮಾದಿನ್ನಲ್ಲಿ ಭತ್ತಿಗೆ ಬಂದ ಮೊಳಕೆ ಉಕ್ಕಿನೊಡನೆ
ಈ ಬಂಧಗಳು ಹೀಗೆ ಬಿಡಿ ಬಿಡುವು (ಕೂಡಿಸಿ: ೨೩೦).

[ಸಂ. ಮುಕ್ತಭಂಡಾರ]

ಮುಕ್ತಜಾನು (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಭಂಗಿ ; ೨. "ಉತ್ಕಟಸ್ಥಾನಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೂಲಕಾಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೆಲದ ಮೇಲಿಡುವುದು. ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಒಲಿಸುವುದು. ಹವನ. ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಸಂತೈಸುವುದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕು" (ಶಾಸ್ತ್ರಂ. ೩-೩ ಗಾ.ಪುಷಾರ) : ಸ್ವಸ್ಥ. ಮಂದಾಲಸ, ಕ್ರಾಂತ. ವಿಪ್ರಂಘತ, ಉತ್ಕಟ, ತ್ರಸ್ತಾಲಸ, ದಾನುಗತ, ಮುಕ್ತಜಾನು, ವಿಮುಕ್ತ ಈ ಒಂಬತ್ತು ಕೇಳಿದ್ ಸ್ಥಾನಕಗಳೇ (ಶಾಸ್ತ್ರಂ. ೩-೨ ೩) ; ಉತ್ಕಟ ಮುಕ್ತಜಾನು ಜಾನುಮೆಂದುಮದಿರೆಯೊಳಗೊಂದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಜಾನುಮೆತ್ಯಂ (ಶಾಸ್ತ್ರಂ. ೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತದ್ವಾರ (ನಾ). ೦. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರವೇಶವಿರುವ ಬಾಗಿಲು ;
 ತೆರೆದ ಬಾಗಿಲು : ಮನಮಾತೆ ಮನೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಕ್ತದ್ವಾರ. ಅದರಂತೆ
 ಅವರಲ್ಲಿ ಸಹಾ ಹನಸಂದಣಿ (೨೫.೫. ೫೦). ೨. (ಆಲಂ) ಪೂರ್ಣ
 ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ : ಐಗು ಮುಕ್ತದ್ವಾರವಿದೆ (೨೫.೫. ೫೦). ೩. ಎಲ್ಲರಿಗೂ
 ಇರುವ ಅವಕಾಶ : ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಸರ್ವರಿಗೂ
 ಮುಕ್ತದ್ವಾರವಿದೆ (೫೦). [ನಂ.]

ಮುಕ್ತಮನ (ನಾ). ಪೂರ್ವಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಮನಸ್ಸು ; ತೆರೆದ ಮನಸ್ಸು :
ದೇಶಸ್ಥರ ಮುಕ್ತಮನವು ಉದಾರವ್ಯಾಪಾರದದ್ದು (ಪು. ೫೫, ೨೩೦).

[ಕಂ. ಮುಂಕುಚನನು]

ಮುಕ್ತಹಸ್ತ (ನಾ). ೧. ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನೀಡುವ ಕೈ : ಕೊಡುಗೆ : ಕೃಷ್ಣಪ್ರಸವರು ಮುಕ್ತಹಸ್ತ (ಕಾಂ. ೨). ೨. ನೀಡಿದ ಕೈಯುಳ್ಳವನು : ಮೋಹಿನಿಯ ವಾರ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಹಸ್ತನಾದ ಗರುಡ ಮತ್ತು ಚಮರಧಾರಿಗಳೆಂಬವರು (ಕೂಟ. ೨೨). ೩. ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನೀಡುವವನು : ಕೊಡುಗೆಯವನು : ಉದಾಹರಣೆ : ಶಾರ್ಙ್ಗಮುಖಕಪಾದಿ ಮುಕ್ತಹಸ್ತ (ಪ್ರಣಾ. ೩೨-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಗುಣ (ನಾ). ೧. ಮುಖ್ಯನ ಹಾರ : ಪೂರ್ವದ ಸರ :
 " ಕಾರಂ ಮುಖ್ಯಗುಣವು ಪರ್ಯಾಯದಿಂ " (ಪ್ರಸುತಃ. ೧೨೪-೧೨೫).

೨. ಮುತ್ತಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ. ೩. ಮುತ್ತಿನ ಕಾಂತಿ. [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾಚಾರಿ (ನಾ). ಮುಕ್ತುಗಳ ಸಮೂಹ : ಜೋಳವನುರು
ಮುಕ್ತಾಚಾರಿದಾಗಿ ಜಂಗಮವಾಗಿತು ಬಸವೇಶ (೩ ರೂ. ೨-೦೦).

[ಸಂ. ಮುಖ್ಯಾಡಂಬ]

ಮುಕ್ತಾತ್ಮ (ನಾ). ಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ
ಆತ್ಮ ; ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಆತ್ಮ : ಕರ್ಮದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ
ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಿದ ಆತ್ಮನು ಜ್ಞಾನ. ಕರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.
ಇದಕ್ಕೇ ಮುಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಮುಕ್ತಾತ್ಮನೇ ದೇವರು (ಶಾಕ.
೦೬). [ಸಂ. ಮುಕ್ತಾತ್ಮನ]

[ಸಂ. ಮುಚ್ಚುತ್ಸವ]

ಮುಕ್ತಾದಾಮ (ನಾ)- ಮುಕ್ತಿದ ಹಾರ; ಪ್ರತಿಕ್ರಮ ಸರ: ಅನೂಪ
ಮರಕತರತ್ನ ಛಿತಿವಿಭೂಷಣೋಪಲಬ್ಧಮುಕ್ತಾದಾಮಲಿಂಗವಿಭೂಷಿತ
ದೊಳೆ (ಶುಭಾಂಗ. ೯-೦೬ ಪ). [ಸಂ. ಮುಕ್ತಾದಾಮನಿ]

ಮುಕ್ತಾಧಾರ (ನಾ). ೧. ಆಧಾರವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ.
 ೨. ಮುಕ್ತುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದು, - ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು.
 ೧. ೨ : ಆ ಮಹಾರ್ಣವಂ . . . ಮುಕ್ತಾಧಾರಮಾಗಿಯುಮಂಸಂತಾ
 ಧಾರಮುಂ . . . ಚತುರ್ವರ್ಣಸಂತ ಸ್ವಾತುತಿಯುಮೆನಿಸುಮದಾ
 (೫೧. ೧-೪೪ ಕ). [ಪಂ. (ಮಂತ್ರ + ಆಧಾರ; ಮುಕ್ತಾ + ಆಧಾರ)]

ಮುಕ್ತಾಫಲ, ಮುಕ್ತಾಫಲ (ನಾ). ೧. ಮುತ್ತು; ಮುಕ್ತಾಫಲ: ಕರಿಮಕರಂಗರ
 ಲಯ್ಯೋಃನೋರ್ ಬಿಭೃಜುಃಪಿಪ್ಪದೊಡವ ಶುಕ್ಲವೃಷೋದರಂಗಕೊಳಗನಿಂದ 30
 ಮುತ್ತುಗಳಿಗೆ ತಾರಾತರಲಮುಕ್ತಾಫಲಂಗಕಾಮಪಟ್ಟುಪಟ್ಟು ನೋಡುತ್ತಾ
 ಪೋಗಿಪೋಗಿ (ಕಂಠ- ೦೨-೧೯ ೫); ನಮನಂ ನೇಳಸರೋಜಘಾಸಿ ರವನಂ
 ಮುಕ್ತಾಫಲಗ್ರಾಣಂ. ೪) ಸ್ತಂಧಿ . . . ಸುರೂಪಾರ್ಥಯಮಾ ಕನ್ನಯಾ
 (ಕುಳುಕಾ. ೩-೩೩); ಬೇಜಿ ಬೇಜವರವರ್ಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೊಂದೊಂದು ಒಳ್ಳೆ
 ಮುಕ್ತಾಫಲವಂ . . . ಒಂದು ಭಾರ ವ್ಯಾಸಂ ಕಂಡವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. 50
 ೩ ೩೩- ೨). (ಅಲಂ) ಬಯ್ಯಂಗಳು; ಕೆಟ್ಟವೂತು : ಆತ್ಮಯೂ ಬಹಳ
 ಸೂತಾಪಗೊಂಡಿದ್ದಳು. ಅಹಳ ಬಾಯಿಂದ ಒಂದೇ ಸವಾನ ಮುಕ್ತಾಫಲಗಳು
 ಉದುರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು (ಸ್ತಂ. ೩. ೨೯). ಮುಕ್ತಾಫಲ : ೧. ಮೂಕಾಂವಿಣಾ
 ಭಕ್ತಿಜನಿತಮುಕ್ತಾಫಲ ಲಯ್ಯೋಃನೋರ್ಬಿಭೃಜುಃಪಿಪ್ಪದೊಡವ ಶುಕ್ಲವೃಷೋದರಂಗಕೊಳಗನಿಂದ
 ಸಮಾಪ್ರಸ್ರಸ್ರಸುತಂ (ಕಾಣಾ. ೧೧- ೦೦೩- ೨೩೬); ಕುಂಭಕಂಠಿನೀಧರ
 ಶೋಭತ್ಯಂಫತಟಗೀತ ವಿಪುಲವಿಮಲಮುಕ್ತಾಫಲಾಪರೇವರಿಷ್ಟತಮುತ
 ಮಾಮಾಂಘ್ರಮಾನೀಕನಂ (ರಾಣಾ. ೩೦ ೮). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾಫಃ ' ಮುಕ್ತಾಫಲ ' ನೋ.

ಮುಕ್ತಾಭರಣ (ವಾ). ೧. ಅಭರಣಗಳನ್ನು ಕೆಳಚಿವವನು; ನಿರಾಭರಣ
ನಾವವನು : ವರದಮಂತ ಮುಕ್ತಾಭರಣಂ . . . ಶಿರಸಮದಂ
ದಂತಾರೂಢತಪನವಾಗಲೊಡಂ (ಕೂಶ. ೯-೧೦ ಪ). ೨. ಮಂತ್ರಿನ

ಆಭರಣ - ಒಡವೆ : ಧೃತಮಂತ್ರಾರ್ಥದರ್ಶನ ಪರಮೇಶ್ವರಗೀತೆ . . .
ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನತರಾಸುರ ಕೇಶವನುನಿಗೆ ವಿಮಳಶೋಭಾಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದ
ಕತಕಪ್ರಾಪ್ತನೆ ಪೋಲ್ವು ಬೆಳ್ಳನದನಗೊಂದೇ ಮನಗೊಂದೇನೋ
(ಘಟ. ೪-೪೫); ಧನಶನಕ ದೇವಾನಂದರಾದಿಮಂತ್ರಾರ್ಥದರ್ಶನ ಪೂರ್ವರವೀತಿ
ಕಾದಿಗಟ್ಟುತ್ತ . . . ಬೀಳುತ್ತದಲಿ (ಶಾಪಂ. ೫-೪೦).

[ಸಂ. (ಮುಕ್ತ + ಅಭರಣ ; ಮುಕ್ತ + ಅಭರಣ)]

ಮುಕ್ತಾಮಾಳಿಕೆ (ನಾ). ಮುತ್ತಿನ ಮಾಲೆ. - ಹಾರ : ತೋರಣಗ್ರಹನ
ಮುಕ್ತಾಮಾಲಿಕಾಳಂಕನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗ್ರಹಣ ಕರಂ ಸಿದ್ಧಿಯುಂಟುಂಟೆ
ಕಾರಂತಾನಂ (ನಂ. ೪. ೬-೫೫). [ಸಂ. ಮುಕ್ತಾಮಾಲಿಕಾ]

ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ (ನಾ). ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಎಸೆದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಈಟಿ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧ : "ಶಸ್ತ್ರ ಪೊದರಾಗಿ ಪಾಣಿ ವಿಮುಕ್ತಂ ಭರಿತಾದಿ ತಾನಮುಕ್ತಂ ಯಂತೋನ್ನುಕ್ತಂ ಶುಭಿ ಮುಕ್ತಾ ದುಂಕ್ತಂ ಯಜ್ಞಾದಿಹಂ ತದನ್ವಿತಶರದೀಹಂ" (ಶಸ್ತ್ರತೀ. ೬೪-೦೪); ಕರಮುಕ್ತವಾ ಯಂತ್ರಮುಕ್ತ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಉಕುತರದ ಮೂವಿಹದ ಕೈದುಕಾಟರಂ ಸಿಂಹವಜ್ರಗಣಿ ಕತಕಿಯದು ಹೂಗಿ ಪವಿರಿಮತ (ಶಾಸ್ತ್ರಜಿ. ೨೩-೦೪); ಶರಮುಕ್ತ ಯಂತ್ರಮುಕ್ತ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ವಿಮುಕ್ತ ಪೆಂಬ ಪಲವು ತರದ ಕೈದುಗಣಿ (ಉಪಾಖ್ಯಾ. ೧-೦೬). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾಯದ 'ಮುಗಿತಾಯ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯಾಂಗವೆಂದರೆ (ಶ್ರೀ). ಮುಗಿಸು : ಮುಗಿಸು : ಗಾಯಕ ಅಥವಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕವಿಯ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳ ಹಾಡಿ. ಮಧ್ಯಮಾವತಿ ರಂಗರಾಜನವೆಯಿಂದ ಕವಿತೆ ಮುಖ್ಯಾಂಗವೆಂದರೆ ಮುಗಿಸಿದ ಮಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯ (ಸಂಗೀತ - ರಂಗ).

[ಮಾಲ್ವಾಡು (< ಮೂಗಿಕಾಡು) + ಕೊಠ್ + - ಇಸ್ತ]

ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುವ (ಕ್ರ). ಮುಕ್ತಿ : ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ; ಮುಕ್ತನಾಗುವ
 ರಜಮಂತ್ರದ ಸಂತತಿ . . . ಕ್ರ. ಶ. ೧೦೫೪ರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಂಡಿತೆಂದು
 ಹೇಳುವುದು (೩೩೯೦-೩೫) : ನೆರವೇರಿಸುವ ಮನೋರಥ ಸಿದ್ಧಿಗಳ
 ಗಣಗುಣವಾಗಿಯೆ ವ್ಯವಹಾರ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಂಡಿತ್ತು (೨೨೫. ೨೦).

ಪ್ರಾಕ್ಟೀಸ್ (< ಮುಗಿಸುವುದು) + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೂಡಿಸು)

ಮುಕ್ತಾಳಿ. ಮುಕ್ತಾಳಿ (ನಾ). ೧. ದುಂಬಿಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದುದು. ೨. ಮುಕ್ತಗಲಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮೂಲೆ. - ಹಾರ. ೧. ೨ : ೪ ಮೂಲೆಮ . . . ಸಮುದ್ರರವಿತಕಾಪ್ಪೂಪುತಮಾಗಮಾಂ ದುಂಬಿ (ಪಾಠ. ೪) ವಿಶಾಸಮಾಂ ಶಿವಪ್ರಭಾಪ್ರಾಪ್ತಮಾಗಮಾತಮ ವಿಶಾಸಪ್ರದಮಾನಿಸಿದುದು (ಪಾಠ. ೪-೫). ಮುಕ್ತಾಳಿ : ೨. ಮು ಮುಲ್ಲಂ . . . ಮುಕ್ತಾಳಿಯುಂ ತುಂಬುಯೋ . . . ಮಿಮಿತದೇವ ಪರ್ವದಾದೊ ನೃಪಪ್ರಸನ್ನಾತಿಗೀರ್ತಿಪ್ರಕಾಶಂ (ಪ್ರಕೃ. ೨-೧೪) : ಅಗಿನಿ ಅಪರ ಅಭರಣಗಳಿಂದಲೆ ಅಗುಟಿಕೆ ವಿದವಂದ್ರಿ, ಹೊನ್ನೆ ಕಾಲುಂಗರ . . . ಮುಕ್ತಾಳಿ, ರತ್ನಪದಕ . . . ಹೆಲುವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ತೋರಿಸುವಂತಹವು (ಕರ್ಪ. ೧೫). [ಸಂ. (ಮುಕ್ತ + ಅಲಿ : ಮುಕ್ತಾ + ಅಲಿ)

[illegible]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ 'ಮುಕ್ತಾವಳಿ' ನೋ.

ಮುಕ್ತಾವಳಿಕತ (ನಾ). = ಮುಕ್ತಾವಳಿ ೨: ವಾಸವನು ಮೂಲಧರಣಿ
ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವಿಧಾನಿಯು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಮುನಿವನು ನಿಶ್ಚಿತದೊಳ
ಮುಕ್ತಾವಳಿಕತವು ಕೈಕೊಂಡು ಗೆಲ್ಲಂಗೊಂಡು (ಅಂಕ. ೩-೩೪ ೪);
ವಾಸವು ಮೂಲಧರಣಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಮುನಿವನು
ವಕ್ರದ ಮುಕ್ತಾವಳಿಕತವು ಕೈಕೊಂಡು ಗೆಲ್ಲಂಗೊಂಡು (ಅಂಕ. ೩೦).

[ಸಂ. ಮುಕ್ತಾವಳಿಕತ]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಫುತ್ತು: ಸುರಶರ ಹಾವು ಮೇಳಿಯ
ವಾಯಲೊಳಗದಳು ಬಳಿದ ಶುಕ್ರಿಯ ಮುಕ್ತಾವಳಿಯವ ಪಯೋನಿಧಿ
ತೀರದ ನೈವರಾತ್ಯಯವನು (ಅಂಕ. ೦೦-೦೩). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮುಕ್ತಾವಳಿ ಚಿವುಟು: ಶುಕ್ರ: "ಮುಕ್ತಾವಳಿ
ಶುಕ್ರ ಶಂಖಕಮಂಭವು ಶುಕ್ರವು" (ಅಂಕ. ೨೩-೪). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮುಕ್ತಾವಳಿ ಸರ. = ಹಾರ: ನಿಜವು ಮುಕ್ತಾವಳಿಯವನು
ದ್ವಿಜನಾಂತದ ಮೂಲದಿಂದ ಹಂಸಗಾಂವಿ ರಜನಿ ಪಡೆದ ಶುಕ್ರ
ಶುಕ್ರವು ತತ್ವನು ಮೂಲದ ಜರಣವು (ಅಂಕ. ೨-೩೩).

[ಸಂ. ಮುಕ್ತಾವಳಿ]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ೧. = ಮುಕ್ತಾವಳಿ: ಬಾಹ್ಯವಿಶ್ವತಿಯ ಮಧ್ಯ
ಮಂಥರಯ ಹೃದಯದ ಶುಕ್ರವಾಗಿದ್ದ ರತಿ. ಚಿಲವುಲವು ಚಿಲವು
ಹಾಂ ಕಣ್ಣಿರುವುದು ಮುಕ್ತಾವಳಿ ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು (ಅಂಕ. ೨೩-೩೩). ೨. ಅಹಾರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದು: ಅನಶನ: ನಿರಾಹಾರ.
೧. ೨: ಬಡ ಮುಕ್ತಾವಳಿಯಿಂದ ಸಮರೂಪದ ದೃಢತೆ ಮುಕ್ತಾವಳಿ
ಮುಖವಾಗಿ ಕರ್ಣವು ಮೂಲದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು
ಕೋರತವದಿಂದ ಮೂಲದಿಂದ (ಅಂಕ. ೩೦-೩೨).

[ಸಂ. (ಮುಕ್ತಾವಳಿ + ಹಾರ: ಮುಕ್ತಾವಳಿ + ಅಹಾರ:)]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ 'ಮುಕ್ತಾವಳಿ' ನೋ.

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ೧. ಬಡಗಡೆ: ಮೂಲದ: ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ. ೨. ಬಡು
ಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವಿಕೆ: ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾಗುವಿಕೆ. ೩. ಬಿಟ್ಟು
ಬಿಡುವಿಕೆ: ತ್ಯಜಿಸುವಿಕೆ. ೪. ವಿಸೆಯುವಿಕೆ. ೫. ಬಿಡುಗಡೆ
ಮಾಡುವುದು: ಬಂಧಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದು. ೬. ಬಿಟ್ಟು
ಕಳುವಿಕೆ. ೭. (ಸಾಲದಂತೆ) ತೀರಿಸುವುದು: ಸಲ್ಲಿಸುವುದು.
೮. ಅತ್ಯವು ಹುಟ್ಟು: ಸಾವುಗಳ ಬಂಧನದಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳು
ವುದು: ಮೋಕ್ಷ: ಕೈವಲ್ಯ: "ಕೈವಲ್ಯಂ ನಿರ್ವಾಣಂ. . . ಮುಕ್ತಾವಳಿ,
ಮೋಕ್ಷ: ಮುನೀಂದ: ಈ ೧೧ ಮೋಕ್ಷದ ಮಾರ್ಗ" (ಅಂಕ. ೩೦-೩೨);
ಅನಾದಿಬಂಧನದ ದ್ರವ್ಯವಾಚಕವಾಗಿ ಮುನಿನಂತಹವನಾದ ನಿಜರೂಪ
ವು ಪಡೆದ ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ಅಂಕ. ೦೦-೩೩ ೪): ಒಂದೊಮ್ಮೆ ಅವ ಶರಣ
ವಯ್ಯ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ಅಂಕ. ೦೦). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮುಖವು ಮಿತ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಅಧಾರವಾದ
ಉದ್ದನೆಯ ಕಲ್ಲು: ೨ ಈ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹಾಕಿಸುವುದರಿಂದ ಮುಖವು
ಕೆಲಸ ಮುಕ್ತಾವಳಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ: ಮುಖ
ಮುಕ್ತಾವಳಿ, ಹಾಕಿಸುವಾಗಿದೆ (ಅಂಕ. ೩೦). [ಮುಖ + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್ಲು)]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರುವವನು:
ಮುಕ್ತ ಕರ್ಣ: ಮುಖದ. ಒಮ್ಮೆ ಯುಕ್ತಿಯೊಳಗಿನ ಮೋಕ್ಷ
ಮುಕ್ತಾವಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಮುಖವು ಮೂಲದಿಂದ ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು
(ಅಂಕ. ೩೦-೩೩). [ಸಂ. ಮುಕ್ತಾವಳಿ]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಪರಮಪದವಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು:
ಭಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಮುಖದ ಭಕ್ತಿಯೊಳಗಿನ ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು

ಗರ್ವನಿಂದಿರುವುದು (ಅಂಕ. ೩೨-೩೪). [ಮುಕ್ತಾವಳಿ + ಕೆಡಿಸು]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವವನು: ಪರಮಾತ್ಮ:
ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು ನೀನು ಹೊಕ್ಕು ರುಪವಾಸ (ಅಂಕ. ೦-೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಕೈವಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮಾರ್ಗ: ಮೋಕ್ಷ
ಮಾರ್ಗ: ಎನ್ನ ಮುಕ್ತಾವಳಿ ಈ ರುಪಾಕ್ಷಿ ಸಾರವಾದುದು (ಅಂಕ.
೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷವಾದಿ: ಕೈವಲ್ಯ: "ಅವನು ನಿಶ್ಚಯವು
... ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಂ ಕೈವಲ್ಯವಾದಿ ಹಿವುಗಿ ನಿರಾಮಯಂ
ನಿರ್ವಾಣಂ" (ಅಂಕ. ೩೦-೩೪): ಕಾರ್ಯವು ಸತ್ಯವು ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು
ಮಿಡು ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು ಮುನಿಯು (ಅಂಕ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷ: ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ: ಅರ್ಜುನನು ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು
ದ್ವಿಜ ಭೂದ ಫು ಭಕ್ತಿಯು ದ್ರವ್ಯ ಕೊಡುವುದು ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು
(ಅಂಕ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). = ಮುಕ್ತಾವಳಿ: ಕಷ್ಟಂ ದುಃಖಾನುಭವವು
ಚಿ: ಗತಿತುಷ್ಠಿಯು ಪ್ರಾಣಿ ಸಂತುಷ್ಟವು ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು ಮುಖವು
ಪ್ರದಮದಿಂದ ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು (ಅಂಕ. ೪-೩೩): ಅಗಮೋಕ್ಷ ಸಮಾಧಾನ
ವಿಧಾನದ ಮುಖವು ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು ಮುಖವು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡು
ಕೊಡುವುದು ಮುನಿಯು ಮುನಿಯು (ಅಂಕ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದು: ಮೋಕ್ಷದಿಂದ
ಪಡೆನುತದಿಂದ ಮುನಿಯು ಮುನಿಯು ತತ್ವ ತಮಾಸದಿಂದ ಮುನಿಯು
ಮುಖವು ಮುನಿಯು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು (ಅಂಕ. ೩೩-೩೪).
[ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ೧. ಮುಖ: ಮುಖಕ್ಕೆ: "ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು"
(ಅಂಕ. ೩೩-೩೪). ೨. ಮೇಲೆ: ಮುಖ: "ಮುಖವು, ಮುಖವು,
ಮುಖವು, ಮುಖವು, ಮುಖವು, ಮುಖವು—ಮುಖವು ಮುಖವು" (ಅಂಕ.
೩೩-೩೪). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸತ್ಯ. [ಸಂ. ಮುಖ]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ 'ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗ' ನೋ.

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ೧. ತೀರದ ಶುಖ. ೨. ಅತಿಯಾಗಿ ಮಾತ
ನಾಡುವವನು: ಹರುಕುಬಾಯಿಯವನು: ಅಪರೂಪವು
ಮುಕ್ತಾವಳಿಯು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು (ಅಂಕ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮೋಕ್ಷದ ಬಗೆಗಿರುವ ಅಸತ್ಯ (?):
ಹಸಿವು ತೃಪ್ತಿ ವೇಷವು ಅಸತ್ಯವಾಗಿ ಮಾತು ದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಗುಣವು
ಗುಣವು ಮುನಿಯು ತೃಪ್ತಿ ಮುಖವು ಮುಖವು ಸ್ವಯಂಭಾವವು
ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು
ಉಭಯವು ಮುನಿಯು ಅಪರೂಪವು (ಅಂಕ. ೩೩-೩೪). 'ತೀರತುಮಾರ್ಗ'
ಪರಾ, [?]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಮುಖವು ಧಾರ್ಮಿಕರು: ಮೋಕ್ಷದಿಂದ
ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು (ಅಂಕ. ೩೩-೩೪).
[ಅ. ಹಾರ. ಮುಖ]

ಮುಕ್ತಾವಳಿ (ನಾ). ಕರ್ಣವು ದ್ವಿಜ ಭೂದ ಒಂದು ಕೆಲವು ಜನಾಂಗದ
ಹೆಸರು: ಮುಖವು—ಮುಖವು ಕಾಣದವು ಮುಖವು ಮುಖವು. ಕೆಲವು
ಮುಖವು (ಅಂಕ. ೩೩): ಮುಖವು ಅಥವಾ ಮುಖವು ಒಂದು
ಮುಖ ಮುನಿಯು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು
(ಅಂಕ. ೩೩). [?]

ಮುಖ (ನಾ). ೧. ಮುಖ: "ಮುಖವು, ಮುಖವು, ಮುಖವು"
(ಅಂಕ. ೩೩): ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು ಮುಖವು

ಮುಖಾರ್ಥವೆಂದೂ ಕೂಡಾಧನದಿಂದ ಪ್ರಭೇದಮಾಡಿದುದು ಬೇರನಾಮದ
 ಕೇಂದ್ರೀಕರಣವಾದುದೆಂದ್ರವಂತಿಯು (ಕಾಂ. ೦೦-೧೩) ; ಲಿಂಗಪಥವ
 ತಪ್ಪು ನಡೆವರು ಜಂಗಮಮುಖದಿಂದ ನಂದೆ ಬಂದರೆ ಕೊಂಡ ಮಾಣಿಗೆ
 ಹೋಗುವರು ತಪ್ಪದು (೨೫೩. ೦೦೬) ; ಹಿಂದೆ ನಾರದಮುನಿಯು ಮುಖದಿಂದ
 ಕೇಳಿದ ಮುಕುಂದನ ವಿಶಾಲಲೀಲಾಮಾರಿಯು (ಶ್ಲೋ. ೦೦-೨) ; ೨. ಮೊಗ ; ಮೋರೆ : "ವದನಮಾನಮಾಸ್ಯಂ ಮುಖಂ ತುಂದಂ ಲವನಂ
 ವಕ್ರಂ ಮೊಗೈ ನಾಮಂ" (ಪ್ರಾ. ೩೬೬. ೬೯-೦೩) ; ಉದಧಿವೃತ್ತೋರ್ವಿಗೆ
 ಮುಖಮುನಿಸಿದ ಬೆಳುವಲನಾಲ್ಕು ಶಿಲಕದಂದದ ನಡುಗುಂದದ ವಿಪ್ರ
 ಕುರೋತ್ತಮನಭ್ಯುದಿತಯತಂ ಶ್ರೀಧರಂ (೨೫೩. ೦-೪) ; ಕಣ್ವಲರೀಳಾ
 ನಂದಾಶ್ವ ಮೈಯೋ ಸಮುದ್ರತ ರೋಮಂ ಮುಖದೋ ವಿರಾಸ
 ಮೆಸೆಯತ್ತಿವೆನ್ನಮುಂತೆಂದರಾನತಮೂರ್ಧರ್ ಪುತ್ರಮಾತ್ಮಗರ್ (೨೫೩. ೨-೩) ; ಮುಖಚತುಷ್ಟಯದಾತನಾರೀ ಮುಖಗೈದಣ ಮುಕುನಾರು
 (ಕಾಂ. ೧-೦೦-೨೨) ; ಬಿರುನುಡಿಗಳಂ ತನ್ನ ಮೊಗಕಿರಿದು ಜರಜೇದಿಪರ್ವನ
 ಮುಖಕ್ಕೆ ದಿಟ್ಟಿಯನೊಡ್ಡು ಪುಕಿರಾಗಿದಂ ಬಭ್ರವಾಹನಂ (ಕಾಂ. ೦೦-೨೫೦). ೩. ಪಕ್ಷಿಯು ಕೊಕ್ಕು ; ಚಂಚು. ೪. ಪ್ರಾಣಿಯು ಮೂರ್ತಿ
 ಮುಸುಡಿ. ೫. ಮುಂಭಾಗ ; ಮುಂದುಗಡೆ ; ಅ ವೀರನು ಸೇನೆಯ
 ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದನು (೩೩೩). 'ಮುಖಮುಂಟಪ' ಪರಾ. ೬. ತಲೆ
 ಬಾಗಿಲಿನ ಮುಂಭಾಗ ; ಅಂಗಳ : "ಮುಖಂ, ನಿಸರಣಂ-ಈ ೨
 ಹೆಚ್ಚುಗಲ ಮುಂತಂ" (ಕಾಂ. ೪೬-೦೩). ೭. (ಬಾಣ, ಈಟಿ
 ಮುಂತಾದುವುಗಳ) ಚೂಪಾದ ತುದಿ ; ಮೊನೆ. ೮. ಮೊಲೆಕೊಟ್ಟು ;
 ಚೂಚುಕೆ. ೯. ಪಾತ್ರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಬಾಯಿ. ೧೦. ಆಯುಧವ
 ಹರಿತವಾದ ಅಂಚು ; ಅಳಗು. ೧೧. ಮೇಲುಭಾಗ ; ಅಗ್ರಭಾಗ.
 ೧೨. ಹೊರಮೈ ; ಹೊರಭಾಗ ; 'ಮುಖಲೇಪನ' ಪರಾ. ೧೩.
 ರಂಧ್ರ ; ತೂತು. ೧೪. ದಿಕ್ಕು ; ದಿಶ ; ಕಡೆ ; ನೇವ ಸೇರುವಾಗಿ ಅ
 ಮುಖಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅವರ ಮನ ಹಿಕ್ಕುತ್ತದೆ (೩೩೩). 'ಒಮ್ಮುಖ'
 ಪರಾ. ೧೩. ನದಿಯು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಸ್ಥಳ ; ಅಳುವೆ.
 ೧೬. ಪ್ರಾರಂಭ ; ಉಪಕ್ರಮ ; 'ಮೊದಲು ; 'ಆದಿ ಮುಖಂ'
 (ಕಾಂ. ೦೦೯-೭೦) ; ಶ್ರೀದಾಗ್ಧೇವಿಗೆ . . . ನಿರ್ಮಲಮೂರ್ತಿ
 ಗಿಳಾವೆದ್ದಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಮುಖದೋವನತನವುಂ (ಕಾಂ. ೦. ೫೦೪) ; ಮುಖ
 ಮುಂದು ಮುಸುಂಭಾರ್ಥಪರ್ವಾರ್ಥ (ಕಾಂ. ೦೦). 'ದಿನಮುಖ' ಪರಾ.
 ೧೭. ಏನನ್ನಾದರೂ ಸಾಧಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾದುದು ; ಸಾಧನ :
 "ಉಪಾಯ ಲವನಾದಿ ವಾಚಕಂ ಮುಖಮುಖಂ" (ಕಾಂ. ೦೩೬-೨೨).
 ೧೮. ಮುಂಗೈಲು ; ಪಾಶ್ವರ್ಯ ; ಬದಿ ; ಹೊರಗಿನ ಕಂಠಗಳು ಹದಿನಾರು
 ಮುಖಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ (ಕಾಂ. ೨೫. ೨೫) ; ಪ್ರತಿಭಾಗಕ್ಕೂ ನಾಲ್ಕು
 ಮುಖಗಳಿರುಂಟು (೩೬೩. ೦೦). ೧೯. ಮೂಲ ; ಕಾರಣ ; ಹೇತು.
 ೨೦. ಮಾತಾಡುವಿಕೆ ; ಉಚ್ಚರಿಸುವಿಕೆ. ೨೧. ಸಂದರ್ಭ ; ಸನ್ನಿವೇಶ :
 ಎಲ್ಲರೂ ವೀರರು ಎಲ್ಲರೂ ಧೀರರು ಎಲ್ಲರೂ ಮಹಿಮರು ಎಲ್ಲರೂ
 ಪ್ರಮುಖರು ಕಾರಣದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಾರದು ಓಡುವ ಮುಖದಲ್ಲಿ
 ಕಾಣಬಹುದು (೨೫೩. ೪೪) ; ಸವಿವಿಧಯತ್ಯಕ್ತ ಗೌರವ
 ಮುಖದೋ ಗುರು ಮುನೀಶ್ವರಾದ ಮುಖೋದ್ಭವ ಏನಯು
 ದೊಳಗಿಂದಹವ್ಯವೈಯೋ ಕಾಂ ಬಹುತ್ವಮೇತತ್ಯದೊಳಂ (ಕಾಂ. ೦೦).
 ೨೨. ಮಾರ್ಗ ; ರೀತಿ ; ಸ್ವಾಭವ ಜಂಗಮಮುಖಭಯಪಕ್ಷ
 ಒಂದೇ ಅವ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬಂದರೂ ತೃಪ್ತಿಯೊಂದೇ (೨೫೩. ೪೫) ;
 ಎಲ್ಲೆಯುಮಾಪಂತ್ರಣದೋ ಬಲ್ಲರ್ ಪ್ರಥಮೈಕವಚನಮಂ
 ಲೋಚನವರ್ ಎಲ್ಲದೆ ಏಕಲ್ಪಮುಖದಿ ಸ್ವಲ್ಪಸುವರ್ ಹೃಸ್ವದೀರ್ಘ
 ಕಾಂಗಳೆರಡಂ (ಕಾಂ. ೦೩). ೨೩. ಅಭಿಮುಖ ; ಎದುರು ; ಮುಕ್ತಿಗೆ

ಮುಖವಾಗಿ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಹೊಣೆಗಾಗಿ ಅಜ್ಜವಾಗಿ ಅಜ್ಜವಾಗಿವೆ ಭೇದ
 ಕಾಣಬಂದಿತ್ತು ನೋಡಾ (ಕಾಂ. ೨೦೨-೨೩). ೨೪. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ;
 ಉತ್ತಮವಾದುದು. ೨೫. ಮುಖ ; ಪ್ರಧಾನ ; ಸೂಕ್ಷ್ಮ
 ಗಾಮ್ಯರೂಂ ಎದೆಯಾಗಾಮ್ಯರೂಂ . . . ನೀರಲ್ಲಿಯೂ ಸಿನ್ನೆ ಜಗಾಮಿ
 ಗರೂಂ ಮುಖವಾಗಿ ಎರಡುನಾಲ್ಕು ರಾಜಶ್ರಾವಿತಮಾಗಿ ಪ್ರಸಾದಂಕೆಯಾರ್
 (ಕಾಂ. ೨೫೩. ೦೯೩-೦೦ ; ೫೩. ೩೦). 'ಮುಖಿಸ್ಸಾನ್' ಪರಾ. ೨೬.
 ಮುಖ್ಯವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಪ್ರಧಾನವ್ಯಕ್ತಿ ; ನಿಂದಿಸಿ ಧರ್ಮಜ
 ಪ್ರಮುಖರಂ ಮುಖರಂ ಮುಖರಂಧ್ರಫೋಪನಂತೆಂದಂ (ಕಾಂ. ೦೭-೩೩).
 ೨೭. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ; ಸಮಕ್ಷಮ ; 'ಮುಖತಃ' ಹೋ. ೨೮. ದೃಷ್ಟಿ ;
 ಗಮನ ; ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಜಗದಾಶಯ ಮುಖವಿಧಿವೆಂದೆ
 (ಕಾಂ. ೨೫೩. ೪೦-೦೭). ೨೯. (ಅಲಂ) ನೈತಿಕಬಲ ; ಸ್ಥೈರ್ಯ ;
 ಗುರುಲಾಜಾಯಾರು . . . ಯಾವ ಮುಖದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕಾಂ. ೦೭೪).
 ೩೦. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ನಾಟಕದ ಐದುಬಗೆಯ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ
 ಒಂದು ; ಐದು 'ಅರ್ಥಪ್ರಕೃತಿ'ಗಳೂ ಐದು 'ಅವಸ್ಥೆ'ಗಳೂ
 ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇರಿದಾಗ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಗಳಾಗುವ ಐದು ಬಗೆಯ
 ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ; ಸಮಂಸ ಮುಖಂ ಪ್ರತಿಮುಖ
 ಮಮುರ್ತಂ ಗರ್ಭಮಂತೆ ನಿರ್ವಹಣಮನಿವೃತ್ತವಯ್ಯ ಸಂಧಿಯುಂ
 ಸಹಿತ (ಕಾಂ. ೨೫೩. ೪೩). ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಐದು 'ಅರ್ಥಪ್ರಕೃತಿ'ಗಳೂ
 ಐದು 'ಅವಸ್ಥೆ'ಗಳೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇರಿದರೆ, ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ೧. ಮುಖ-
 ೨. ಪ್ರತಿಮುಖ. ೩. ಗರ್ಭ. ೪. ಅವಮರ್ತ. ೫. ಉಪಮುಖ
 (ನಿರ್ವಹಣ) ಸಂಧಿಗಳಿರುಂಟು ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಾಗುತ್ತವೆ (ಕಾಂ. ೨೦೪).

ಮುಖಪ್ರತಿಮಾದಿಕೊಳ್ಳು = ಮುಖವೆ ಕಳೆಯನ್ನು ಕಳೆದು
 ಕೊಳ್ಳು ; ಮುಂಕಾಗು ; ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸದಿಂದ ಏರವಾಗಿ
 ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವೆಂದು ಇವಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ
 ವಿಚಾರವಾಗಿ . . . ಪ್ರಬಲವಾದ ಅಮೂಲಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆಂದು
 ಅವನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮುಖ ಕಪ್ಪಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು (ಕಾಂ. ೦೩೩).
 ಮುಖಕಟ್ಟಿದು = ಮುಖವು ಕಳೆಗುಂದು ; ಕೆಂಗಡು ;
 ಮರುಕ್ಷೇಮೇ ಮುಖ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟಿತು (ಕಾಂ. ೩೩೦). ಮುಖಕಿರಿದಾಗು =
 ಮುಖವು ಮುಂದು ಹೋಗು ; ಖಿನ್ನವಾಗು ; ಅಯರ
 ತಾಯಿಗಾಗಿ ಅಗ ಕಳೆಹಲು ನಾನೆ ಬಹುನಾ ಬಾಗಿಲೊಳಗದಲೆಂಬ
 ಬೆಸಾಯಾಗಲೆನಲೂಳಿಗರು ಮುಖ ಕಿರಿದಾಯ್ತು ಬಿಟ್ಟಾಗಿ. (ಕಾಂ. ೦೦೦-೪೦). ಮುಖವಿಪುಟ = ಮುಖವನ್ನು ವಕ್ರಗೊಳಿಸು ;
 ಸ್ವಲ್ಪಗಿ ಮಾಡು ; ನಾನು ನಿನಗೆ ಯಾವ ಅವರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ
 ಹೇಳು. ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡ ಕೂಡಲೇ ಮುಖ ಕಿವಿಪುಟೀ (ಕಾಂ. ೦೦೭).
 ಮುಖ ಕಿಂಪಾಗು = ಮುಖವೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೆಂಪಾಗು ;
 ರಂಗೇರು ; ನಾಟಕಿಯಿಂದ ಅವಳ ಮುಖ ಕಿಂಪಾಯಿತು (ಕಾಂ. ೦೦೩).
 ಮುಖಕಿಂಪೇರು = ಮುಖ ಕೆಂಪಾಗು ; ಪಾಣಿ ಸಾಹೇಬರು
 ಮರಳ ಬಂದರು ಲುಳಿತರು. ಅವರ ಮುಖ ಕಿಂಪೇರಿತ್ತು (ಕಾಂ. ೦೩೬).
 ಮುಖಕಿಡು = ಮುಖ ಕಟ್ಟಿಡು ; ಲಜ್ಜಾಹೀನಿಯಾದ ಮೋಕಿಬೀಜಿಯು
 ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಮುಖ ಕಿಡೆ . . . ಎಂದಳು (ಕಾಂ. ೩೩).
 ಮುಖಕಿಳಗಹಾಕು = ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸು ; ಅವಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದು ;
 ನಾಲೆ ಪಂಚನಾಮಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾನಾ ಸಾಹೇಬರು ನನಗಾಗಿ ಮುಖ ಕಿಳಗಿ
 ಹಾಕುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದೇ ಬರುವದು (ಕಾಂ. ೦೪೦). ಮುಖಕೊಟ್ಟು
 ಮಾತನಾಡು = ನೇರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡು ; ಜಗಳವಾದಂದಿನಿಂದ
 ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಖ ಕೊಟ್ಟು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಂ. ೦೩೦).
 ಮುಖಕೈಶೋರಭವಂಕಾಗು = ನಿರುತ್ತಾಹವುಂಟಾಗು ; ಉತ್ಸಾಹ

ಭಂಗವಾಗು ; ಮಗನು ನವಸಾದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರ ಮುಖಕ್ಕೆ
ತಣ್ಣಗೆರಡೆದಂತಾಯಿತು (೩೩೩). ಮುಖಕ್ಕೆ ಮಂಗಳಾರತಿ ಎತ್ತು =
ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿ ಅವಮಾನಗೊಳಿಸು ; ಭೀಮಾರಿ
ಹಾಕು : ಯಾರೂ ಮಾಡದ ಕೆಲಸ ಹಾಸು ಮಾಡಲು ಹೋಗಿ ಮುಖಕ್ಕೆ
ಮಂಗಳಾರತಿ ಎತ್ತಿಸಿಕೊಂಡಳೆಂದಲ್ಲ! (೩೩೪ ೨೦). ಮುಖಕ್ಕೆ ಮಸಿ ಬಳಿ =
ಅವಮಾನಗೊಳಿಸು ; ನಾಚಿಕೆಗೀಡುಮಾಡು : ನಿಮ್ಮ ಮುಖಕ್ಕೆ ಮಸಿ
ಬಳಿಯುವಂಥ ಕೆಲಸ ನಾನು ಮಾಡಿಲ್ಲ (೩೩೫). ಮುಖ ಗಂಟಿಕ್ಕು =
ಮುಖವು ಬಿಗಿದುಕೊಳ್ಳು. - ಗಡುಸಾಗು : "ಎಂತಹ ಕೊರಿಗರೆಯೇಕು
ಇವರು" ಎಂದುಕೊಂಡು ಮುಖ ಗಂಟಿಕ್ಕಿ ನನ್ನ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋದನು
(೨೨೫. ೨೨೦). ಮುಖ ಗಂಟುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು = ಮುಖಗಂಟಿಕ್ಕು ;
ಇವೆಲ್ಲರೂ ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಒಬ್ಬರ ಸಂಗಡ ಒಬ್ಬರು ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ
ಅಡೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಮುಖ ಗಂಟುಹಾಕಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು (೨೨೫. ೨೨೦);
ನಾನು ಅವರ ಕೈಗೆ ಕಾರ್ಡನ್ನು ತೊಟ್ಟು ತಕ್ಷಣ ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮೊದಲು
ಬಿದ್ದದ್ದು ಆ ಎರಡು ನಂಬರು. ಅವರು ಮುಖ ಗಂಟುಹಾಕಿಕೊಂಡರು
(೨೨೫. ೨೨೦). ಮುಖ ಗಡುಸಾಗು = ದುಮ್ಮಾನವುಂಟಾಗು : ಪಮ್ಮ
ಮನೆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಓದೋ ವಿಚಾರ ಹೇಳಿದರೇ ಮುಖ ಗಡುಸಾಗುತ್ತಾ
(೩೩೬). ಮುಖ ಚಿಕ್ಕದಾಗು = ಮುಖ ಕಿರಿದಾಗು : ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ
ಚಿಕ್ಕದ್ದಯ. ಮುಖ ಚಿಕ್ಕದಾಯಿತು (೨೨೫. ೨೨೦). ಮುಖ ತಗ್ಗಿಸು =
ಮುಖ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕು : ಏನೂ ಮಾಡಲು ತೋಡದೆ ವಾಸಂತಿ ಮುಖ
ತಗ್ಗಿಸಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಳು (೩೩೭. ೨೨೦). ಮುಖತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು = ಜನರ
ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದಂತಿರು : ತಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ಮರೆಯಾಗಿರು :
ಮಂತ್ರರಾಯನಿಗೆ ರಾಘವ ಮುಖ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೋ ಎಂಬ
ಸಂದೇಹ ಬರತೊಡಗಿತ್ತು (೩೩೮. ೨೨೦). ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು =
ತಿರಸ್ಕರಿಸು : ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡು : ನಾನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ
ಅವನು ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟೇ ಹೋದ (೩೩೯). ಮುಖದ
ನೀರಿಳು = ತೇಜೋವಧೆ ಮಾಡಿ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸು :
ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ವಿವಾದರೂ ನನ್ನ ಕಿಣ್ವರಿ, ಮುಖದ ನೀರಿಳಿ ಕಳಿಸಿ
ಬಿಡುತ್ತೇನೆ (೩೪೦. ೨೨೦). ಮುಖದ ನೀರಿಳಿಸು = ಮುಖದ
ನೀರಿಳಿಸು : ಎದುರದಾರೀ ಇವನು ನಮ್ಮ ಮುಖದ ನೀರಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ
(೩೪೧. ೨೨೦). ಮುಖಹರಟಿಕೊಳ್ಳು = ದಿಕ್ಕು ತೋಡಿದಾಗು :
ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಸಾಕಾಗಿ ಮುಖ ಹರಟಿಕೊಳ್ಳೋ ಹಾಗಾಗಿದೆ (೩೪೨).
ಮುಖಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು = ಮುಖ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಯಾವಾಗಲೂ
ಹೀಗೆ ಮುಖ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕೂದಲೇಡಿ (೩೪೩. ೨೨೦). ಮುಖ ಮುರಿ =
೧. ಅವಮಾನಗೊಳಿಸು ; ಮುಖಭಂಗಮಾಡು : ಈ ಮಾನುನಿಯ
ಕೆರದು ಮುಖ ಮುರಿದು ಅಯಿರಾವತನ ನೋಂದಪರಾಪದದಿ ಕುಂತಿ
(೩೪೪. ೨೨೦); ರಾಮಚಂದ್ರಯ್ಯನವರು . . . ಬಂದಿರುವಾಗ ಮದುವೆಗೆ
ಒಪ್ಪಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅವರ ಮುಖ ಮುರಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ (೩೪೫. ೨೨೦).
೨. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಹಿಂದಿರುಗು : ನನ್ನ ಸೈನ್ಯಗಳು ಅತನ ಚಿಟ್ಟುಗಳನ್ನು
ತಡೆಯಲಾರದೆ ಮುಖ ಮುರಿದು ಓಡಿದವು (೩೪೬. ೨೨೦).
ಮುಖಹಳು = (ಸಂತೋಷದಿಂದ) ಮುಖವು ಎಕಾಸಗೊಳ್ಳು. -
ಹಿಗ್ಗು : ಇಂದಿರೆಯ ಮುಖವರಳಿತು. (೩೪೭. ೨೨೦). ಮುಖ
ಸಿಂಧಿಸಿಕೊಳ್ಳು = ಮುಖಗಂಟಿಕ್ಕು : ಆ ಮಾತನ್ನು ಮೊದಲೇ
ನೋಡಿದ್ದಳು ಗಿಣಿ. ಸುವರ್ಣ ಮುಖ ಸಿಂಧಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಳು
(೩೪೮. ೨೨೦). ಮುಖಮಕ್ಕು = ಮುಖವನ್ನು ತಿರಿಸು. - ಕೆವೇಡು :
ಅವರು ಹೋಗುವುದನ್ನೇ ತುಟಿಗಟ್ಟಿ ಮುಖಮಕ್ಕಿ ನೋಡುತ್ತಾ
ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ (೩೪೯. ೨೨೦). [ಸಂ.]

ಮುಖಿಂದ (ನಾ). ಮುಂದಾಳು : ನಾಯಕ : ಇಬ್ಬರು ಮುಖಂಡರು
ಮುಂದಾಳಾಗಿ ನಾವು ಹೋಗುವೆವೆಂದರು (೩೫೦. ೨೨೦); ಈ ಪಾನಾ
ಸಾಹೇಬನೇ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೭ರ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಮುಖಂಡನಾಗಿ ಮುಂದೆ
ವಂದನು. (೨೫೦. ೨೨೦). [ಸಂ. ಮುಖಂಡ]

ಮುಖಿಕ್ಷಾರ (ನಾ). ಮುಖದ ಮೇಲಿನ ಕೂದಲನ್ನು ಬೋಳಿಸು
ವುದು : ನಾನು ಬೇಗಭೇಗನೇ ಮುಖಿಕ್ಷಾರ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡೆನು
(೩೫೧. ೨೨೦). [ಸಂ.]

ಮುಖಿಗೇಡಿ (ನಾ). ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆರೆಯದವನು ;
ಸಂಕೋಚಸ್ವಭಾವದವನು ; ಮುಸುಂಡಿ : ನಾವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ
ಎಂಥವನನ್ನು ಸಿಡುಕು ಮುಖಿಗೇಡಿ . . . ಜೊತೆ ಬೀಡದೆ ಗೊಡ್ಡ . . . ಎಂದು
ಕರೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಅಂಥವನು ಸಹ ಸಮಾಜಸಂಘಗಳನ್ನು ಒಡೆದರಡ
ವಾದರೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. (೩೫೨. ೨೨೦). [ಮುಖಿ + ಗೇಡಿ]

ಮುಖಿಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸು : ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು :
ಬುಧರ ಮತಿಸಂಪಾದನೆಗೆ ಮುಖಿಗೊಡ . . . ಬ್ರಹ್ಮೇಂದ್ರಾದಿ
ಸುರರುಬ್ಬಟಿಗೆ ಸೋಲದನಾದಿದೇವರ ದೇವ ತಿವನನು ಕಂಡನುಬುಧವ
(೩೫೩. ೨೨೦). [ಮುಖಿ + ಗೊಡು]

ಮುಖಿಚರ್ಯ (ನಾ). ಮುಖದಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ;
ಮುಖಭಾವ : ಮನಸ್ಸಿನೋಪನ ಮುಖಿಚರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡುತ್ತಾಹ
ಮಾನ್ಯತೆಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು (೩೫೪. ೨೨೦); ರಾಮಾಭವವನ್ನು
ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಅವರ ಮುಖಿಚರ್ಯೆಯಿಂದ ಪರಿಚಿತರಾದರು
(೩೫೫. ೨೨೦). [ಸಂ. ಮುಖಿಚರ್ಯ]

ಮುಖಿಚರಡಿ (ನಾ). ಮುಖದ ಮಂತ್ರ :- ರೀತಿ : ಅವಳ ಮುಖ
ಚರಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದೊಂದು ಗೆರೆಯೂ, ಸುಕ್ಕೂ ಅವಳ ಕತ್ತೋರೆ
ಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (೩೫೬. ೨೨೦); ಬಾಲ್ಯದ ಕನಸುಕಾಣುವ
ಮುಗ್ಧ ಹುಡುಗಿಯಂತಿವಳ ಮುಖಿಚರಡಿ (೩೫೭. ೨೨೦). [ಸಂ.]

[ಮುಖಿ + ಚರಡಿ]

ಮುಖಿಚಾರಿ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯದ ಒಂದು ಭಂಗಿ : ತಿರುಪುಗತ್ತರಿ
ಲವಣ ರಾಗು ಮುಖಿಚಾರಿವುಪ್ಪರೆಯೆಡೆಗೆ ಗುಂಡರಾದಿಯ ಬೀಕೆ ಬಿನ್ನಣದ
ಗೆರವಿಳಿಯ ಪಾತ್ರದೊಳು ನಿಲ್ಲಲು ಮಲುವನೆಯ ಮಲುವಣ ಕಂಡು
ಬಿಡುಗಡೆನು (೩೫೮. ೨೨೦). [ಸಂ. ಮುಖಿಚಾರಿ]

ಮುಖಿಚಾಳಿಯ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ರಾಗೋಚಿತವಾದ ಸ್ವರಗಳನ್ನು
ಗಮಕಸಹಿತವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಹಾಡುವಿಕೆ.

ಮುಖಿಚಾಳಿಯಳು = ರಾಗೋಚಿತವಾದ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಗಮಕ
ಸಹಿತವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಹಾಡುವವರು : ಮೇಳದಲಿ ಗಂಧರ್ವ
ರಗ್ನತ್ತೇಳು ತುಂಬುರಸುಹ ತುದ್ದದ ಸ್ವಾಗದ ಸಂಕೀರ್ಣದೀಯ ವಿವಿಧ
ರಚನೆಗಳ ಬಾಳೆಯದ ಸುರಗಣಿಕೆಯಗೆ ಮುಖಿಚಾಳಿಯರ ಸಂಗೀತಕಾರದ
ತೊಳುವಳಿ ತುಂಬಿದುದು ಕುಸುಮಯುಧನ ಕಳಕಳವ (೩೫೯. ೨೨೦).

[ಮುಖಿ + ಚಾಳಿಯ (<ಚಾಳಿಯ)]

ಮುಖಿಚಿಟ್ಟು (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಅಹಾರದ ಅತಿಶೇಷವೆ
ಯಿಂದ ಬಾಯಿಕೆಟ್ಟು ಜುಗುಪ್ಸೆಯುಂಟಾಗುವುದು. - ಕಿಟ್ಟಿ
ಯಾಗುವುದು : ಮೂರಾದಿವಳಿಗಳಿಂದ ಹುಡುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂ
ಉಟಮಾಡಿ ಮುಖಿಚಿಟ್ಟು ಬಂದಿದೆ (೩೬೦). [ಮುಖಿ + ಚಿಟ್ಟು]

ಮುಖಿಚಿತ್ರ (ನಾ). ಪುಸ್ತಕ. ಪತ್ರಿಕೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ರಕ್ಷಾಪುಟದ
ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರ : ಈ ಖಚಿತಾಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭಾಗಗಳಾವುವೆಂದರೆ :
(೧) ಪುಸ್ತಕದ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾದ ಹೆಸರು, (೨) ಮುಖಿಚಿತ್ರ, (೩) ಮುಖ
ಪತ್ರ . . . (೧೧) ಉಪನಾಮ (ಪುದ್ರಕ. ೨೨೦). [ಸಂ.]

ಮುಖಚೂರ್ಣ (ನಾ). ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ ಪುಡಿ : ಮುಖಚೂರ್ಣ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಕಫಾವಂತಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸಮಹಾಕವಿಯು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ (ಕಾಲ. ೩೭೩ ೩೭೪) : ಮುಖಚೂರ್ಣದ (False Powder) ಬಳಕೆಗೆ ಯಾವಳೋ ಕಪ್ಪುಗಿದ್ದ ಹೆಂಗಸೊಬ್ಬಳು ಕಾರಣವಿರಬಹುದು (ಕಾಳೀ. ೨೬೬) : ೫
ಒತ್ತಿದ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹತ್ತಿದ ಮುಖಚೂರ್ಣದ ಬಣ್ಣ (ಕಾಳೀ. ೧೦-೧೪). [ಸಂ.]
ಮುಖಚೀಷ್ಟ (ನಾ). ೧. ಮುಖದ ಭಾವ : ಮುಖಚೀರ್ಯ : ಮುಖಭಂಗಿ : ಇವನ ಗತಿ ಮುಖಚೀಷ್ಟ ಭಾವೋತ್ಪನ್ನ ವಿರಾಸಪ್ರವೇಶ . . . ಇವೇ ಸೂಕವನು ಭಾಟದ ವೀರನಂದರು ವೀರರಜರ್ಷನ (ಕಾಳೀ. ೧೩-೨೩). ೨. ಕೀಟಲೆ, ತಮಾಷೆಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ಮುಖವಿಕಾರ : ರಂಗವು . . . ಮಗುವಿನಮುಖ ನಿಂತು, ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಲ್ಲದ ಬಾಯಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಮುಖಚೀಷ್ಟ ಮಾಡಿದರು (ಕಾಳೀ. ೩೩).

[ಸಂ. ಮುಖಚೀಷ್ಟಾ]

ಮುಖಜ (ನಾ). ೧. ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು : ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೨. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು : ಹಲ್ಲು. ೩. ಅಂಗದ : ಕಾಮ. ೪. [ನಾಟ್ಯ] ಅಂಗಕಾಢ್ಯನಿಂದ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಂಗಕಾಢ್ಯನು ಹಾರೀರ, ಮುಖಜ, ಚೀಷ್ಟಾಕೃತ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ : ಶ್ರೀ ಕಣ್ಣು ಮೂತಾದ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳ ಚುನುಕು ಕಾರೀರ ಮತ್ತು ಮುಖಜ (ಕಾಳೀ. ೧೦) : ಮುದ್ರೆಗಳು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿವೆ. ೧. ಕಾರೀರ, ೨. ಮುಖಜ, ೩. ಚೀಷ್ಟಾಕೃತ (ಕಾಳೀ. ೪೪).

ಮುಖಜಪ್ರಿಯ = ಮನಸ್ಸಿನ ತಂದೆ : ವಿಷ್ಣು : ಮುಖಜಪ್ರಿಯನೆ ಮುಕುತಾರ್ಥವಾದದೇನೊ ಅರ್ಥವಾಮಸಗಳು ಎನಗಿಲ್ಲವೊ (ಪಾಶ್ವ. ೧೦೬-೦೭). [ಸಂ.]

ಮುಖತಃ (ಅ). ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ : ಮೊಖ್ಯಾ : ಕಚೇಂದ್ರನು ಅವನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ವಿಷಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಖತಃ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು (ಪಂಚ. ೪೩). [ಸಂ. ಮುಖತಃ]

ಮುಖವರಂಶನ (ನಾ). ಮುಖವನ್ನು ಕಾಣುವುದು : ಪರಂಪರೆಯ ಗೊಬ್ಬ ಪುತ್ರನ ವರಸ ಬೇಡದೆ ಪುತ್ರಪರಮುಖವರಂಶನವ ಮಾಡುವ ನೆನುತರಾ ಮಗನು ಮೋಹಿಯನು ತೋಚಿ ಮಜುದಿನವಗಲಿ ಹೋದನು (ಕಾಳೀ. ೨೦. ೧-೦೬) : ಏನಯ್ಯ ಕಾಂಪುರಾಜ ನಿನ್ನ ಮುಖವರಂಶನ ವನೊಮ್ಮೆ ವಯಪಾಲಿಸಯ್ಯ (ಕಾಳೀ. ೩೩-೨). [ಸಂ. ಮುಖವರಂಶನ]

ಮುಖವರ್ತನ (ನಾ). = ಮುಖವರಂಶನ : ವನಜಮುಖಿ ಕೀಳೆ ಪುತ್ರ ಮುಖವರ್ತನವು ಸುಲಭವೆ ಪುಣ್ಯನಂಗೆ (ಕಾಳೀ. ೪-೨೪) : ಅವನ ಮುಖವರ್ತನದಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಕೋಪವೇ ಎದ್ದು ನಿಂತಿತು (ಕಾಳೀ. ೧೪. ೧೪).

[ಸಂ.]

ಮುಖವಾಕ್ಷಿಣ್ಯ (ನಾ). (ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ) ಬೇರೆಯವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವಾಗದಂತಿರಲು ತೋರಿಸುವ ಸೌಜನ್ಯ, ಕರುಣೆ ಮುಂತಾದುವು : ಆ ಸಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಯಾವ ಸಂಯಮಾಪ್ತ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಯಾರ ಮುಖವಾಕ್ಷಿಣ್ಯವನ್ನೂ ಆತ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಳೀ. ೦೬). [ಸಂ.]

ಮುಖವಿರಂಹು (ಕ್ರ). ೧. ಮುಖವನ್ನು ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಳಿಸು : ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗು : ಬೇಟೆಗಾರ ಮುಖವಿರಂಹು ಹಿಂದಣಿಟ್ಟ ಕರ್ಣನ ನೋಡಿ ಮುಖವಿರಂಹುನಗೆಯ ಕೀವಳು ನುಡಿದನು (ಕಾಳೀ. ೬-೬೬). ೨. ಕೋಪ, ಅಸಮಾಧಾನಗಳಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ಬೇರೆಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸು : ಮದ್ಯಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸು : ದಾಯಾದಿರೋಳವತರಿ ಸಿದನು ಮಗನಂತ ಮುಖವಿರಂಹಿದಳು ಗಾಂಧಾರಿ (ಕಾಳೀ. ೪-೪೪) :

ಎಲೆ ಹೊಲೆದು ಹೋಗಿದವಳೆ ಮುಖವಿರಂಹಿದಳು ಪಾತಿಯಾರಿ (ಕಾಳೀ. ೩-೩೩). ೩. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗು : ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಸೋಲಿಸು : ವನಸಂತ ಮುಖವಿರಂಹಿದನು . . . ಕರ್ಣನ ಮಾತಿ ಮೊಪ್ಪರಿಸಿ ಒಪ್ಪರ ಮುಪ್ಪಾದುದು ವಿಷಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಸವತಿ ಸೇರಿತು ಸುಭಟರಿಗೆ (ಕಾಳೀ. ೧೦-೪೦). ೪. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡು : ಸೋಲಿಸು : ವಿಗಡರಿಸು ಗೆಡು ಭೂರಿಜನಾದ ಹಿಂತು ತಟವವು ಪೊಗುವ ಗಂಡಿಗರ ಪಾರುವನ ಮುಖವಿರಂಹಿದವು ಮದವಾರಣಾಗಳ ಕೊಡುವವು (ಕಾಳೀ. ೧೪-೪೫). ೫. ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸು : ಉಪೇಕ್ಷಿಸು : ಬೇಯ ಸಾಕಿಸುವರೋಳನೇನ ಬೆಸುವರನಿತ ತಾ ಮುಖವಿರಂಹಿದರೆ ದಿಂಗೆಗಿಲ್ಲ (ಕಾಳೀ. ೩-೪೦).

[ಮುಖ + ತಿರುಗು (< ತಿರುಕ್ಕು)]

ಮುಖದೋಟು (ಕ್ರ). ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸು : ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಗೋಚರಿಸು : ಮುಂದೆ ಬರು : ಬಾಲಕರ ಪೂರ್ಣೇಂದು ಬಾರೋ ರಿವುಕುಲಾಂತಕನಪೂ ಮುಖದೋಟು (ಕಾಳೀ. ೩-೨೦).

[ಮುಖ + ತೋಟು]

ಮುಖದೋಣಕೆ (ನಾ). [ಅಶ್ವಶಾ] ಕುದುರೆಯ ನಾಲಗೆಯ (ದೋಣೆಯಂತೆ) ಬಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಕಾವರೆಯಂ ಕನ್ನದ್ದಿಲ್ಲ ಪೂವಂ ಪ್ರೋಥಾಯಾರೇವೆ ಪೋಲೆ ವಿಶೇಷಂ ತೀವಿ ಮುಖ ದೋಣಕೆಯಿಂದಾ ವಾಜಗವರಂಪರ್ವತಯ್ಯದೋಣ (ಕಾಳೀ. ೩-೬೦).

[ಸಂ. ಮುಖದೋಣಕೆ]

ಮುಖದ್ವಾರ (ನಾ). ಬಾಯಿ : ಮುಖದ್ವಾರದಿಂದ ಗರ್ಭಕುಹರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಆ ಮದ್ಯಭೂತವು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನೊಳಗೆ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಳುಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಮತ್ತನಾಗಿ ಅವಿವೇಕವಾದನು (ಕಾಳೀ. ೩೪).

[ಸಂ.]

ಮುಖಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನೆತ್ತಿಗೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರಸಾಧನ : ಆಗ ಭಗದತ್ತನು ಕದಿನಾಲ್ಕು ತೋಮರಗಳನ್ನು ಆ ದರ್ಶಾರೋಧಿಭೂತಿಯ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಮುಖಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು (ಕಾಳೀ. ೦೪೬). 'ಮೊಗವಟ್ಟಿ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಮುಖಪಟ್ಟಿ / ಕಪಿ. ಮುಖಪಟ್ಟಿ / ಮರಾ. ಮುಖಪಟ್ಟಿ]

ಮುಖಪತ್ರ (ನಾ). ಪುಸ್ತಕ ಅಥವಾ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೊದಲಿನ ಪುಟ. - ಹಾಲೆ : ಮುಖಪುಟ : ಈ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭಾಗಗಳಾವುವೆಂದರೆ : (೧) ಪುಸ್ತಕದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ಹೆಸರು, (೨) ಮುಖಪತ್ರ, (೩) ಮುಖಪತ್ರ (ಗ್ರಂಥದ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕನ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು) . . . (೧೧) ಉಪನಾಮ (ಕುರುಕ. ೪೨) : ಮುಖಪತ್ರ ಮುದ್ದಾಗಿ ಮುದ್ರಣವಾಗಿ . . . ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಪರಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬೇಕು (ಕಾಳೀ. ೨೬) : "ಬಲದೇವ ಮತ್ತು ತಾರೆಯರ ನರ್ತನವೆಂದು" ಮುಖಪತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಪ್ರಚಾರವಾಯಿತು (ಕಾಳೀ. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಮುಖಪತ್ರಿಕೆ (ನಾ). ಮುಖ್ಯವಾದ ಪತ್ರಿಕೆ : ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪತ್ರಿಕೆ : ಇವರ ಹೆಸರು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ . . . ಮುಖಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದುವಿಟ್ಟರೆ ಇವರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ಸಿಕ್ಕಂತೆಯೇ (ಕಾಳೀ. ೩೬). [ಸಂ. ಮುಖಪತ್ರಿಕಾ]

ಮುಖಪರಿಚಯ (ನಾ). (ಯಾವುದರೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು) ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದ ಗುರುತು : ಎಲ್ಲೋ ನೋಡಿದ ನೆನಪು . . . ಮುಖಪರಿ ಚಯವೂ ಇದೆ (ಕಾಳೀ. ೩೬). [ಸಂ.]

ಮುಖಪರಿಮಳ (ನಾ). ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಸುಗಂಧ : ಉಸಿರಿನ ಸುವಾಸನೆ : ಚಂದ್ರಕಾಂತಸುಧಾಪೇದಿಕಾವದ್ಯಭೂಮಂತ

ರಾಕೆದೋರ್ ಒರ್ಮಳ್ ಮುಖಪರಿಮಳನಿವೃತ್ತದ್ವ್ಯವರವಾತಾಯೋತಿ
ಯಾದಳಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೪-೫ ೨). [ಸಂ. ಮುಖಪರಿಮಳಂ]

ಮುಖಪಾಠ (ನಾ). ಪುಸ್ತಕದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ಬಾಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳು
ವಂತೆ ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿರುವುದು; ಬಾಯಿಪಾಠ;
ಉರು: ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಓದಿ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿಡಬೇಕು.
ಅದಕ್ಕೂ ಮುಖಪಾಠ ಕೂಡಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು
(ಕಾಂತ್ಯ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಪಾಠದ, ಮುಖಪಾಠದ (ನಾ). ೧. ಅವಕಾಂಕ್ಷನ;
ಮುಸುಕು: ಹದಿನೆ ಕನ್ನಡಿಯು ಮುಖಪಾಠದ ಕುಚಾಯಮಂ ಒಡಿದು
... ಮುಸುಕಿಯರು (ಕಾಂತ್ಯ. ೩-೪೩). **ಮುಖಪಾಠದ:** ೨.
ಮುಖವನ್ನು ಒರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಟ್ಟೆ: ಅಳಿಂಕ
ರೂಪನ ಮುಖಪದ್ಧತಿಯ ಕೂಡಿ ಸುಖದೊಳಗೊಲಾಡು ನೀನೆಂದು ಸಖಿ
ದರಹಸಿತ ಚಿಲ್ಲಿಂಗಲೇವುಲು ಕುಪ್ರಮುಖಪಾಠದಯ ನೀಡಿದಳಂ (ಕಾಂತ್ಯ.
೨೪-೨೪). [ಮುಖ + ಪಾಠದ (< ಪಾಠದ)]

ಮುಖಪಾಠದ 'ಮುಖಪಾಠದ' ನೋ.

ಮುಖಪುಟ (ನಾ). = ಮುಖಪತ್ರ: ಶ್ರೀ ಕಾರಂತರು ಈ ಪುಸ್ತಕದ
ಮುಖಪುಟಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರದಿಂದ ಈ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ
(ಕಾಂತ್ಯ. ೪ ೩೩ ೩೩); ಇವುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಂಥದರ್ಶಕದ
ಮೇಲೆ, ಮುಖಪುಟದ ಹಿಂಬದಿ ... ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ
(ಗ್ರಂಥ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಪುರಣ (ನಾ). ನೀರು ಮುಂತಾದ ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ
ಬಾಯಿ ಮುಕ್ಕುಳಿಸುವುದು: "ಗಂಡೂಪ: ಮುಖಪುರಣಂ - ಈ
೨ ಮುಕ್ಕುಳಾ" (ಕಾಂತ್ಯ. ೧೦೦-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಮುಖಪ್ರಕ್ಷಾಲನ (ನಾ). ಮುಖವನ್ನು ತೊಳೆಯುವಿಕೆ: ಮುಖ
ಮಜ್ಜನೆ: ಅಂತು ನೈವಶಿ ವ್ಯಗ್ರನಾಗಿ ಮುಖಪ್ರಕ್ಷಾಲನಾರ್ಥಂ ಪೇರಡವಿ
ಯೋರ್ಜಯಾಂ ಜಲಮಂ ತಂದು (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೦೦); ತಣ್ಣನೆಯ ನೀರಿ
ನಲ್ಲಿ ಮುಖಪ್ರಕ್ಷಾಲನ. ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಲನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ... ಪ್ರಯಾಣ
ವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೩). 'ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಲನ'
ಪರಾ. [ಸಂ. ಮುಖಪ್ರಕ್ಷಾಲನ]

ಮುಖಪ್ರಸಾದನ (ನಾ). ಮುಖದ ಅಲಂಕಾರ: ಪೊಷಣ್ಣಕವಲ್ಲೂ
ಮಜ್ಜಮಂತ್ಯ ತಳಿಸುವ ಮುಖಪ್ರಸಾದನಂ ... ಒಪ್ಪೆ ಬಂಧುಮಂದಸ
ದೃಶವಾಪಿಗಳ (ಕಾಂತ್ಯ. ೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಮುಖದಿಲೆ 'ಮೋಕಾಲಿಲೆ' ನೋ.

ಮುಖದಿಲೆ (ನಾ). ೧. ಹಣ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ನಮೂ
ದಿಸುವ ಬೆಲೆ: ನಮೂದು ಬೆಲೆ: ಆ ಪುಸ್ತಕದ ಮುಖದಿಲೆ ನಾಲ್ಕು
ರೂಪಾಯಿ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨). (ಅಲಂ) ಯೋಗ್ಯತೆ: ಅಂತಸ್ತು: ಅವನು
ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಅಪರ ಮುಖದಿಲೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನು
(ಕಾಂತ್ಯ. ೩೩). [ಮುಖ + ಬೆಲೆ]

ಮುಖಭಂಗ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಎದುರಿದುದಿಗೇ ಮಾಡುವ ಅವ
ಮಾನ; ತೇಜೋವೆಧ: ಕೂರಲ್ಲಿಲ್ಲ ದುಖ ಕೊಚ್ಚುತ್ತ ಅರೆಯುತ್ತಿದ್ದ
ಕಾಮಾಸ್ತನ ಗುಂಟವರಿಗೆಲ್ಲ ಮುಖಭಂಗವಾದಂತಾಗಿತ್ತು (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೪);
ಹಿಂದೆ ಎತ್ತೋ ಸು ನಿನ್ನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮುಖಭಂಗವಾಗಿದೆ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೩).
[ಸಂ.]

ಮುಖಭಂಗಿ (ನಾ). ಮುಖದ ಭಾವ - ರೀತಿ: ಮುಖಮುದ್ರೆ:
ರಾಮನಂ ... ಕೋಟಿಮುಖಭಂಗಿಯಿಂದಪುರೋಚನನಾಗಿ ನಿಡು
ಸುಯ್ಯನೆದೊ ನೋಂದನೋರ್ (ಗ್ರಂಥ. ೧೦೩-೧೦೩); ಶಿಂಗಿನ ಮುಖ

ಭಂಗಿಯನ್ನು ನೋಡಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಕೃಲ್ವ ಹಿಂದೇಟು ಹಾಕಿದ
(ಕಾಂತ್ಯ. ೩೩). [ಸಂ. ಮುಖಭಂಗಿ]

ಮುಖಭಂಗಿತ (ನಾ). ಅವಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು: ನಾಚಿಕೆಗೆ
ಕುಡಾದವನು: ಮರುಕ್ಷಣ ನಾನು ... ಕೋಟಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಮುಖ
ಭಂಗಿತನಂತೆ ಬಂದನು (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಭದ್ರ (ನಾ). ಮುಖಭಾಗದ ಅಂಗಳ: ಮುಖಮಂಟಪ:
ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾದೇವಾಚಾರ್ಯಶ್ವರಂ ಎಣಹರಪದೇವಂ ಬಡಗನಾಮುಖಭದ್ರವ
ನಳಂತರಸಹಿತ ಮಾಡಿಸಿದ ಮಂಗಳಮಹಾಶ್ರೀ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೩ (೩). ೩೨೦.
೩೩೦-೦: ಸು.1200). [ಸಂ.]

ಮುಖಭಾವ (ನಾ). = ಮುಖಭಂಗಿ: ಅವನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ
ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮುಖಭಾವ ಅವಳ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಕರಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು
(ಕಾಂತ್ಯ. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಮುಖಮಂಟಪ (ನಾ). ದೇವಾಲಯ. ಅರಮನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ
ಮುಖಭಾಗದ ಹೆಜಾರ; ಮೊಗಸಾಲೆ: ಮುಖಮಂಟಪದ ಕ್ಷುಲ್ಕ
ದ್ವಾರದ ಹೇಮಕಂಠ ಎಂಟುಸಾವಿರ (ಕಾಂತ್ಯ. ೧೩); ಅದರ ಮುಂದೆ
ರಮಣೀಯವಾದ ಮುಖಮಂಟಪವನ್ನು ... ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ (ಕಾಂತ್ಯ. ೩-೩೩);
ಮುಖಮಂಟಪ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನವರಂಗದ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ
ಸುಧಾರಣವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕಡೆ ಜನಗಳು ಒಳಕ್ಕೆ
ಹೋಗುವುದು (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೪). [<ಸಂ. ಮುಖಮಂಟಪ]

ಮುಖಮಂಡನ (ನಾ). ತುಟಿಯನ್ನು ಅಂದಗೊಳಿಸುವಂತಹುದು;
ತಾಂಬೂಲ: "ಮುಖಮಂಡನಕ್ರೀಡೆ" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮುಖಮಂಡನಕ್ರೀಡೆ (ನಾ). ತಾಂಬೂಲಚರ್ವಣ: ಗಗನಮಂಡಲಮಂ
ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮುಖಮಂಡನಕ್ರೀಡೆಯಂ ನೋಡುತ್ತಿರ್ವೆನ್ನೆಗಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೪-೪ ೩). [ಸಂ. ಮುಖಮಂಡನಕ್ರೀಡಾ]

ಮುಖಮಂಡಪ (ನಾ). = ಮುಖಮಂಟಪ: ಹೊರಗಿನ ಮುಖ
ಮಂಡಪ ಮತ್ತಾವುದೋ ದೇವಾಲಯದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ
(ಕಾಂತ್ಯ. ೨೩. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಮಜ್ಜನೆ (ನಾ). ಮುಖವನ್ನು ತೊಳೆಯುವಿಕೆ: ಮುಖಪ್ರಕ್ಷಾಲನ.
ರಾಮನು ವಿಧಿತ ಮುಖಮಜ್ಜನೆವ ಸಲಿಸಿರ ... ಚಾರರು ಬಂದ
ಹೇಳಿದರು (ಕಾಂತ್ಯ. ೧೩-೧೩); ಹಾಸಿಯನ್ನು ಸುರಂಶ ಮಾಡಿ
ಒಳಕೋಣೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಮುಖಮಜ್ಜನೆಗೆ ಹೊರಟೆ (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಮಣಿ (ನಾ). ಹಾರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರತ್ನ; ನಾಯಕಮಣಿ:
"ಶರಣ: ಹಾರಮಧ್ಯಗು-ಹಾರದ ನಡೆಮೆರುಂಪ ನಾಯಕಮಣಿ ...
ಸರದ ಮುಖಮಣಿ" (ಕಾಂತ್ಯ. ೧೦೪). [ಸಂ.]

ಮುಖಮಾಯ (ನಾ). ಮುಖವು ಕಾಣದಂತೆ ಮಾಡುವಿಕೆ. - ಅದ್ಭುತ
ಗೊಳಿಸುವಿಕೆ: ಕತ್ತರಿ ಮಗಳು ಜಂಡವೇದಿಯು ಕಿತ್ತ ಹಿಡಿದುಂಬಿಡುವ
ಕಲ್ಲುಂ ಮತ್ತೆ ಮುಖಮಾಯದ ತಿಲಕಮುಂ ಕರ್ತಿಯು ರ್ಜ್ವ ನೀಲಗಪ್ಪಡ
ದುಡಗ ... ನಾಯಿಗಳ ಬಾದ್ಯುಟ್ಟು ಓಳಿಯಿಂದಿವು ಮೆಚೆಯ
(ಕಾಂತ್ಯ. ೩೦-೩). [ಸಂ. ಮುಖಮಾಯಾ]

ಮುಖಮಾರ್ಜನೆ (ನಾ). = ಮುಖಮಜ್ಜನೆ: ಮುಖವನ್ನು ಮುಂಜಾನೆ
ಮುಖಮಾರ್ಜನಾದಿ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ಬಾಯಾರಾಯನ್ನು ತನ್ನ
ಅಕ್ಕಿ ಸುರೂಮಿಗೆ ಬಂಧು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು, ಆ ದಿನದ ಟುಟುಲು ಬಂತು
(ಕಾಂತ್ಯ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಮಾರ್ಜನೆ (ನಾ). ಮುಖವನ್ನು ತೊಳೆಯುವಿಕೆ: ಎದ್ದವನೇ
ಕಳೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಮುಖಮಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ (ಕಾಂತ್ಯ. ೧೩).
[ಸಂ. ಮುಖಮಾರ್ಜನೆ]

ಮುಖ್ಯ (ನಾ). ಒಂದಿತ್ತು ಬಗ್ಗೆಯ ವಿಷದ ಹಲ್ಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು
ಅವರಲ್ಲಿಯೊಂದು ವಿಷದ ಹಲ್ಲಿಗಳು ಆವಾಸವೆನಿಸಿ ಕಾಳರಾಶಿ, ಕರಾ
ಯಮುದೂರಿ ವಿಘಾಷಣ ಭದ್ರಕಾರಿ ಮುಖ್ಯ ಸರ್ವವಂತಿ ಉಗ್ರಭೀಷಣ
ಆತ್ಮಾಗ್ರಭೀಷಣ (೧೫೫. ೬-೭) - [ಸೂ. ಮುಖ್ಯರಾ ?]

ಮುಖರಿಗಾಣ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ದೇಶೀತಾಳವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಹಾಡುವವನು: ಸಾನಾದಿಧುಂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವವಂಗಳಿಗ್ ರಸದತ್ತ ಬಿತ್ತರಿತಂತೂತಿ ಮಾಡಿದಂ ಮುಖರಿಗಾಣಂ (ದುರ್ಗ- ೩-೨) ; ಕಾಜಾಂಗದೊಳಗೆ ಮಂಗಳಾಚಾರಸಂಗೀತಕಮಂ ನೆಗಟ್ಟ ಮುಖರಿಗಾಣರ ತಾಳವಾದ್ಯೋಳಾಹರದೊಳಂ (೨೨೦೩. ೨-೩ ಖ). [ಮುಖರಿ + ಗಾಣ]

ಮುಖರಿತ (ಗು). ೧. ಶಬ್ದದಿಂದ ಕೂಡಿದ: ಧ್ವನಿಸುಧ: ವಧೂ ಪರಿವರ್ತನುಂ . . . ಅಲಕ್ಷ್ಯಕವಾರೋಚರಣಾಚರಣಾಚರಣಮಣಿ ನೂಪುರಮುಖರಿತದಿಗಂತರಂತ: ಪುರಜನಾರೀವಾ ದೋಳಾಹರಮುಖೇಯೆ ಮುಂದಿಟ್ಟು ತಂದಂ (೨೦೩. ೪-೫ ಪ); ಪಾಂಡಮುಖರಣಧಿಯನಕಳಕಳ ರ್ಪಾಣಕಾರಮುಖರಿತದಿರಾಳಕಳಕಳತಟಮಾ ದಿರಾಗಜೇಂದ್ರಂ ಕೆಲಂಕಿ (೨೦೩. ೧೦-೧೨ ಖ). (ನಾ). ೨. ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದು: ಶಬ್ದದಿಂದ ತುಂಬಿದುದು: ಜೀರುಂಡಿಯ ಸ್ವರದಿಂದ ವಸಭೂಮಿ ಎಲ್ಲವೂ ಮುಖರಿತಮಾಯಿತು (೨೨೪. ೨೪೦); ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದ ಶಾಲವನದ ನಡುವೆ ನನ್ನ ಜ್ಞಾನಸುಧೆಯು ಮುಖರಿತವಾಗಲಿ, ಮುಖರಿತವಾಗಲಿ (೨೦೪. ೨೪. ೦೬). [ಸಂ.]

ಮುಖರಿಸು (ಕಿ). ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮಾತನ್ನಾಡು: ಹೇಳು: ಸುಖ ದೊಳವಾಗಲಿ ಸುಮುಖರಾಗಿರಬಹುದುಲವ್ಯಾಕುಲ ತಟ್ಟಿದಾಗ ಮುಖರ ಕವಿದ ನೋವನೊಡಪುವುದೆಂದಂ ಮುಖರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಾ ಘಟವ (೨೦೩. ೨೪-೨೬). [ಮುಖರ + - ಇಸು]

ಮುಖರ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನ್ನಾಡುವವನು: ಗಳಹುವವಳು: ವಾಚಾಳ: ಈ ಅಭರಣಗಳಿಲ್ಲ ಆ ದೇಹಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪತಕ್ಕವು . . . ನೀನೊ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊಮ್ಮೆ ಅವಳಿಗೆ ತೊಡಿಸಿ ಮುಖರಿಯಾದೀ ವಿಡೇಶಿ ಹೆಗಸನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊ (೨೦೪. ೨೦). [ಸಂ. ಮುಖರ]

ಮುಖರೋಗ (ನಾ). ಮುಖ ಅಥವಾ ಬಾಯಿಗೆ ಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಎಕ್ಕೆಯ ಎಲೆ. ದಿಡಲ . . . ಅಷ್ಟರೂ, ಈ ಸೊಪ್ಪು ಗಳಂ ಸಮಾನಗೊಂಡು ಹಳೆಯ ಕಲತವಂ ತುಂಬಿ ನೀರಂ ಹೊಯ್ದು ಲೇಸಾಗಿ ಕುದಿಸಿ ಮೈನೋವಮಂಗೆ ಮುಖರೋಗದಾತಂಗೆ . . . ಸೇಕಂ ಗೊಳ್ಳಲು ಆ ವ್ಯಾಧಿ ತೀರ್ಗಂ (೨೨೨. ೪೪); ತುಂಬರಸವನ್ನು ಲೋಕೋ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಎಳೆದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮುಖರೋಗಂ ಮೂಗ್ಗಂ (೨೨೩. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಮುಖರೋಮ (ನಾ). ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕೂದಲು: ಮಿಸಾ: "ಮುಖರೋಮಂ ಶ್ರುತು" (೨೨೪. ೨೦-೨೨); ಅಪಾಲಪಾದೋಲ ಮುಖರೋಮ ಕರಾಲಪ್ತಕೋಪಾಂಶಪ್ರರೂಢಶ್ರುತುಜಾಲಂ (೨೦೩. ೧೨-೧೩ ಪ). [ಸಂ. ಮುಖರೋಮನ್]

ಮುಖಲಕ್ಷಣ (ನಾ). ಮುಖದ ರೀತಿ: ಮುಖಚರ್ಯೆ: ಅವಳು ಎಳೆಹರಿಯದಲ್ಲಿ ಅನುಪಮಸುಂದರಿಯಾಗಿದ್ದಿರುಪುದೆಂದಂ ಅದಳ ಮುಖ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು (೨೨೩. ೧೦೦); ಕಾವೇದಿನಿಯ ಮುಖ ಲಕ್ಷಣ, ನೋಡಿದ ಮನುಷ್ಯ ಹೆದರಬಹುದಾಗಿತ್ತು (೨೨೪. ೨೪). [ಸಂ.]

ಮುಖಲೇಪನ (ನಾ). ೧. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪಸ್ತುವಿನ ಮೇಲು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಳಿಯುವ ಮತ್ತೊಂದು ಲೇಪನವಸ್ತು: ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾ ಫಲಕವು ಸ್ಪೀರಿಯೋಫಲಕಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗವುಳ್ಳದ್ದಾದರೂ ಅದರ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚು . . . ಇಕ್ಯಲ್ ಮುಖಲೇಪನ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರತಿ ತಗುಲುವುದು (೨೨೪. ೨೦). ೨. ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಪೌಡರು. ಸೋ ಮುಂತಾದ ಕಾಂತಿವರ್ಧಕವಸ್ತು: ಟಿ.ಎ. ಯಲ್ಲಿ ಮುಖಲೇಪನಗಳ ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕವಾದ ಜುಹುತುಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ (೨೦೬). [ಸಂ.]

ಮುಖಲೋಮ (ನಾ). ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಉದ್ದ ಕೂದಲುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೀಟ; ಜಿರಲೆ: "ಮುಖಲೋಮ ತೋಡಂಗಿ ಯಕ್ಕುಂ" (ಪಾಣಿನಿ. ೪೬-೦೬). [ಸಂ. ಮುಖಲೋಮನ್]

ಮುಖವರ್ಣ (ನಾ). (ನೃತ್ಯ. ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ) ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚುವ ಬಣ್ಣ, ಬಣ್ಣದ ಅಲಂಕಾರ, ವೇಷ ಮುಂತಾದುವು: ಕಥಾನಕದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೊಪ್ಪುವಂತೆ ವೇಷ, ಮುಖವರ್ಣಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು (ಪಾಣಿನಿ. ೦೦). [ಸಂ. ಮುಖವರ್ಣಣ]

ಮುಖವಸ್ತ್ರ (ನಾ). ೧. ಮುಖವನ್ನು ಒರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಳಸುವ ಬಟ್ಟೆ; ಮುಖಪಾವಡ: ಮುತ್ತಿಮರೆ ಫತ್ತು ಚಾಮರ ಕುಂಚ . . . ವ್ಯಜನ ಮುಖವಸ್ತ್ರಯಿತ್ತಿ ಬೀಸುವ ಧವಳಾರಿಯ ಚಹಾಳಾಂಕಕ್ಕಿಲ್ಲದಿ ವತ್ತರಿಸುತ (ಸಮಾ. ೨-೨೪); ಹದವ ಕನ್ನಡಿ ಹೂಡೆ ಕಾಳೇಜಿ ಮುಖವಸ್ತ್ರ . . . ಮುಚ್ಚದ್ದವಾಂತು (ಸಮಾ. ೪-೨೬). 'ಕರವಸ್ತ್ರ' ಪರಿ. ೨. (ಪ್ರತಿಮಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ವಿಧಿಯಂತೆ) ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಿಸುವ ಬಟ್ಟೆ (?): ಅಪಾಲಪ್ರತಿಮೆಯಂ ಪಂಚವಸ್ತ್ರಾದಿಯಂ ಮಾಡಿ ಸಂಗಂಧಾನುಲೇಪನಂಯ್ಯ ದರ್ಭಯಾದಿಲಕ್ಷಣಿ ಮುಖವಸ್ತ್ರ ಮಂಜಿಯಿರಿಸುವುದು (ಶ್ರುತ್ಯಾ. ೨-೨ ಪ). [ಸಂ.]

ಮುಖವಾಡ 'ಮೊಗವಡ' ನೋ.

ಮುಖವಾದ್ಯ (ನಾ). ಬಾಯಿಯಿಂದ ಉದುವ ಕೊಳಲು, ನಾದಸ್ವರ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯ; ಸುಪಿರವಾದ್ಯ. [ಸಂ.]

ಮುಖವಾರ್ತ (ನಾ). ಸಮಾಚಾರ; ಸುದ್ದಿ; ವಿಷಯ; ವಿಚಾರ: ಧರ್ಮಾಭಿಶಂಕ . . . ವಿಧುರನಟ್ಟದೋಲಯಾತಂ ಬಂದೊಕಾಂತದೋಲಿಯ ಸಿಕ್ಕಿದೊಡೆ ಮುಖವಾರ್ತಯೇನೆಂದೊಡೆ (೨೦೩. ೧೦-೨೬ ಪ). [ಸಂ. ಮುಖವಾರ್ತ]

ಮುಖವಾಸ (ನಾ). ೧. ಬಾಯಿಯನ್ನು ಸಂವಾಸನೆಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯ: ವಿಧವಿಧದೊಳಿಸೆವ ಕುಸುಮೋತ್ಪರದ ಪರಿಮಳದ ಮಧುರಾಸವಕೆ ತಮ್ಮ ಮುಖವಾಸದೊಳ್ಳಂಪಿನಪರದಿನಿಂದ ಜೆರಸುವಂತೆ ಮೊಗವಿಟ್ಟು ಪೊಂಚ್ಚಿರೊಳ್ಳವಿದು (ಸಿಂಧು. ೧೨-೧೩): ಗಂಧಕೂಡಿಯರಂಗಿಗಿಂ ದಿ ಕಮ್ಮೆಟ್ಟ ಕಸ್ತುರಿಯ . . . ಕಾಂಬೂಲಮುಖ್ಯ ಮುಖವಾಸಗಳೂ ತಗದು ಮುನ್ನಡೆದು (ಸಮಾ. ೧೨-೨೦). ೨. ಮುಖಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಟ್ಟೆ, - ಪಟ್ಟ: ಪರಿವಾಳಂ ತೀಡಿದಡೆ ಕಡೆಗೆ ಸಂಗಂಗೆನುತೆ ಜಿರಕಿದು ಮುಖವಾಸಮಂ ಸುತ್ತಿ ರಜಪುತೆ (೨೨೩. ೨-೧೬). [ಸಂ.]

ಮುಖವಾಸನ (ನಾ). ೧. = ಮುಖವಾಸ ೧: "ಆಮೋದೀ ಮುಖವಾಸನ: - ೨ ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಮುಂತಾದ ಮುಖವಿವರಣೆಗೆ ತಕ್ಕ ಸುದ್ರವ್ಯದ ಹಸರಗಳು" (೨೨೪. ೨೬). ೨. = ಮುಖವಸ್ತ್ರ ೨: ಅವಚನ ಆಸನ್ನ . . . ನೈವೇದ್ಯ ಮುಖವಾಸನ . . . ಆತ್ಮಾ ರೋಪಣಮೆಂಬ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶದಪಚಾರಂಗಳಂ ಸಮಂತ್ರಕಮಾಗಿ ಮಾಡಿ (೨೨೪. ೨೬). [ಸಂ.]

ಮುಖವಿಕಾರ (ನಾ). (ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ) ಮುಖದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆ. - ಮಾರ್ಪಾಟು: ಮುಖಭಾವ: ಪರಾಪ್ರಾಣವಮುಮಂನಿಷ್ಟು ರವೀಕ್ಷಣಮುಖವಿಕಾರಮುಂ ಮುಜಿರೆಯುಂ ತರಳಾಪಾಂಗಮುಮಾಕೆಯು ದರಹುತಮುಮಂಜಿಯೆ ಪೆಲ್ಲುಮಂಜಿಮಾ ನೆರೆಯೊಳೆ (೨೦೩. ೨-೦೦೪); ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವರು ಯಾವ ಮುಖವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡರು (೨೦೩). [ಸಂ.]

ಮುಖವಿಕಾಸ (ನಾ). ಮುಖವು ಆರಳುವಿಕೆ, - ಹಿಗ್ಗುವಿಕೆ: ವಿಪಕ್ಷ ಭ್ರಮಣೀತೋಭಾವವುಪನವ ಮುಖವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ತಮದ ತನುಸಕದಲಿ

ಭುಜವಿಕ್ರಮ ಭೂವಿಕ್ರಮ ಭೂವಿಕ್ರಮ ಭೂವಿಕ್ರಮ ಗದಯನು
(ಕುಪ್ಯಾ. ೭-೧೪). [ಸಂ.]

ಮುಖವಿಕ್ರತಿ (ನಾ). = ಮುಖವಿಕಾರ ೨ : ಭಂಗದಲಿ ಸಂದೇಹ ಮುಖ
ವಿಕ್ರತಿಯಲಿ ದುರ್ವೀತಿ ಇಂಗಿತದರ್ಶನಕದ ಭಾವಾಭಂಗವಯನು ಯೋಗ
ಯುಕ್ತನಯಂಗಳಲಿ ತಿಳಿದುಸುರದರ್ದು ಸಭ ಸುಭೀತಿಯಲಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೧-೪೩). [ಸಂ.]

ಮುಖವಿಕ್ಷೇಪಣಿ (ನಾ). ಮುಖವನ್ನು ಅತ್ಯ ಇತ್ಯ ತಿರುಗಿಸುವಿಕೆ :
ಬಲದ ಕೋಡ ಮೇಲೆ ಕಯ್ಯಂ ಪೇಟಿ ಮುಖವಿಕ್ಷೇಪಣಿಯು ಭೂವಿಕ್ಷೇಪ
ನಿನಾದದಿ ಬ್ರೂಮಿತೆಯು ವಿಜಯಗಜಮಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೪-೪೫ ೪). [ಸಂ.]

ಮುಖವೀಣೆ (ನಾ). ಬಾಯಿಂದ ಉಡು ಬಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ವಾದ್ಯ : ಮುಖವೀಣೆಯ ಮೋಹಗಂಧಂ ರಾಜವೀಣೆಯ ರೂಪಕಂ
... ಮೇಣಿ ಅಥವಾಮೋಗದಚ್ಚು ಇಯ್ಯರಿದೊಪ್ಪದತ್ತಾ ಮಹಾ
ಲಿಂಗದಾಸ್ತಾನಂ (ಪ್ರಾ. ೪-೧೦ ೪) ; ಕಾಳ ದಂಡಿಗೆ ... ವಿವಿಧ
ವಿದ್ಯಾಜಾಲ ಮುಖವೀಣೆಗಳ ತಂದಿಳುಪದರು (ಪ್ರಾ. ೨೨-೩೪) ; ನುಡಿಸು
ವನ ಶ್ಲಾಘಾಳಯಿಂದ ನುಡಿಯುವ ವಾದ್ಯಗಳು : ಕೋಳು, ವಾಗ್ಗಸ್ವರ
... ಮುಖವೀಣೆ, ಶಕ್ಯವಾದ್ಯಗಳೂ ಈ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ
(ಸಂಗೀತ. ೧೨೦). [ಸಂ. ಮುಖವೀಣಾ]

ಮುಖವೇಣಿ (ನಾ). = ಮುಖವೀಣೆ : ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಯುಸಂಚಾರದ
ಮೂಲಕ ಪಾದವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಿಸುವವು ಎರಡನೇ ಸುಪರಜಾತಿ : ಕೋಳು,
ಸನ್ಯಾಯಿ, ಮುಖವೇಣಿ ಮೊದಲಾದವು (ಪ್ರಾ. ೪೫). [ಸಂ.]

ಮುಖಶಾಲೆ (ನಾ). ದೇವಸ್ಥಾನ ಅಥವಾ ಭವನಗಳ ಮಂಭಾಗದ
ಹೆಜಾರ : ಮುಖಮಂಟಪ : ಮೊಗಸಾಲೆ : ಈಶ್ವರಸಟ್ಟಿ ಎರಡು
ದೇಗುಲದ ಕೆಳಮನಿಡಿಸಿ ಮುಖಶಾಲೆಯು ಸಮಯಿಸಿ (ಪ್ರಾ. ೨೦-೦೨ :
1905) ; ಪಟ್ಟಿಯ ತೊಳೆ ಪವಳದ ಕಂಬ ಬೋದಿಗೆ ನಿಶ್ಚಲವಹ ನೀಲಿಂದ
ಮಾಚ್ಚುಳ ಮುಖಶಾಲೆಯು ಮಹಮಂಟಪವಚ್ಚು ರಿಯಾಗರುತಿಹುದು
(ಪ್ರಾ. ೨-೩೦). 'ಮೊಗಸಾಲೆ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮುಖಶಾಲಾ]

ಮುಖಶುದ್ಧಿ (ನಾ). ೧. ಬಾಯಿಯನ್ನು ಮುಕ್ಕುಳಿಸುವುದು. ೨.
(ಉಕ) ತಂಬೂಲ. [ಸಂ.]

ಮುಖಶ್ರೀ (ನಾ). ಮುಖದ ಸೌಂದರ್ಯ. - ಚೆಲುವು : ಕ್ಷಾಯಿಕ
ದೃಷ್ಟಿ ಶುಭ್ರಯೋಳಾಡುಬಡೆ ಜೈನವಚೋಮೃತಂ ಮುಖಶ್ರೀಯ ಪೊವ
ಬೈಯಂ ಬೆಳಗಿ (ಪಾಂ. ೦-೪). [ಸಂ.]

ಮುಖಸಂಧಿ (ನಾ). [ಕಾಪ್ಯಮಿ] ಐದು ಅರ್ಧಪ್ರಕೃತಿಗಳೂ ಐದು
ಅವಸ್ಥೆಗಳೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇರಿದರೆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಮುಖ,
ಪ್ರತಿಮುಖ. ಗರ್ಭ. ಅವಮರ್ಶ ಮತ್ತು ಉಪಸಂಹೃತಿಯೆಂಬ
ಐದು ಬಗೆಯ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು : ಅದರ 'ಮುಖ
ಸಂಧಿ'ಯೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಇನ್ನೂ ವೀಚರೂಪವಾಗಿರು
ತ್ತದೆ (ಪ್ರಾ. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ಮುಖಸಾಲೆ 'ಮೊಗಸಾಲೆ' ನೋ.

ಮುಖಪಿರಿ 'ಮೊಗಪಿರಿ' ನೋ.

ಮುಖಸುತ್ತು (ನಾ). ಕಣ್ಣಾಬಿಟ್ಟು ; ಗೊಂದಲ ; ಕೆಕಮಕ : ನಿನ್ನೆಯ
ಯಾದ್ದದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನೆ ... ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೋ ಅದರಿಂದ
ಯವನೇನೆಗೆ ಮುಖಸುತ್ತುಗಿದೆ (ಪ್ರಾ. ೩೩. ೪೦) ; ತುರುಕರನ್ನು
ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೇನೋ ನನಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯ
ದಲ್ಲಿ ಏಕು ಮುಖಸುತ್ತುಗಿದೆ (ಪ್ರಾ. ೪೩). [ಮುಖ + ಸುತ್ತು]

ಮುಖಸುರತ (ನಾ). = ಮುಖರತಿ : ಮುಖಸುರತಂ ಮುನಿಗಳಿಂ
ದೂಷಕಯದ್ದುದರಿಂದ ... ವೇಳೆಲಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾ. ೨೪೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಸ್ತುತಿ (ನಾ). ಎದುರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ (ಅಕಾರಣವಾಗಿ) ಹೊಗಳು
ವುದು. - ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡುವುದು : ಇದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮುಖಸ್ತುತಿ
ಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡಿ (ಪ್ರಾ. ೦೭೩). [ಸಂ.]

ಮುಖಸ್ಥಾನ (ನಾ). ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಳ : ಆ ಭೂಭಾಗದೊಳ
ಕುನ್ನಳಂ ತಾನಕ್ಕೂಜ್ಜಿಕಮಲ್ಲಿ ಭೋಗಜನರಮ್ಯಂ ಬೆಳ್ಳಿಲಂ ತನ್ನವಿ
ಸ್ಥಾನಂ ಶೋಭಿತಮಾಗಳಂ ಪುರಿಕರಶ್ರೀರಾಜಧಾನ್ಯಾಪ್ಪಯಂ (ಪ್ರಾ. ೨೨.
IX. ೪೭-೦೪ : 1074). [ಸಂ.]

ಮುಖಪೀಠ (ನಾ). ಸಂಕೋಚಸ್ವಭಾವದವನು : ಮುಖಪೀಠಿ :
ಅಪರಿಚಿತಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅವನು ಉದ್ಬುಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಮುಖ
ಪೀಠನಾಗುತ್ತಾನೆ (ಪ್ರಾ. ೧). [ಸಂ.]

ಮುಖಪೇಡಿ. ಮುಖೇಡಿ. ಮುಖೇಡಿ (ನಾ). ಸಂಕೋಚಪ್ರವೃತ್ತಿಯ
ವೃತ್ತಿ : ಸಿಗ್ನಾಳಿ : " ಲಕ್ಷ್ಯ ಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ; ನಾಚುವ ; ಮುಖಪೇಡಿ
ಯಾದ ; ಸಂಕೋಚಪ್ರಕೃತಿಯ ; ಸಿಗ್ನಾಳಿ " (Bashful. ೧೦೪).
'ಮುಖಪೇಡಿತನ' ಪರಾ. ಮುಖೇಡಿ : ಸಮುದ್ರ ಶಾಂತವಾಗಿದೆ.
ಗಾಳ ಮುಖೇಡಿಯಂತಿದೆ (ಪ್ರಾ. II. ೨೦೬) ; ದಾಮು ಎರ್ದಾ ಅವರಪ್ಪನ
ಹಾಗೇ ಮುಖೇಡಿ (ಪ್ರಾ. ೦-೦೬). ಮುಖೇಡಿ : ಅವಳ ಸ್ವಭಾವವೇ
ಹಾಗೇಂದ್ರಿ, ದೊಡ್ಡನಿಂದಲೂ ಅದ್ವ ಮುಖೇಡಿ (ಪ್ರಾ. ೨೫).
ಪೆಡ್ಡಾಸ್ವರ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರು ಸಚ್ಚುವಿನ ಜನ್ನು ತಟ್ಟಿ "ನೋಡಿದೆಯಾ.
ಮುಖೇಡಿಯಾಗಬಾರದು " ಎಂದು ಒಹಳ ಬೊಗಳಿಸರು (ಪ್ರಾ. ೨೦).
'ಮುಖೇಡಿತನ' ಪರಾ. [ಮುಖ + ಹೇಡಿ (< ಪೇಡಿ)]

ಮುಖಪೇಡಿತನ, ಮುಖೇಡಿತನ, ಮುಖೇಡಿತನ (ನಾ). ಸಂಕೋಚ
ಸ್ವಭಾವ ; ನಾಚಿಕೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ : ಮಕ್ಕಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂರೀತಿಯಲ್ಲಿ
ಪರ್ತಿಪುರು ... ಕೆಲವರಿಗೆ ಮುಖಪೇಡಿತನ (ಪ್ರಾ. ೪೦೬) ; ಒಂದು
ವಿಧವಾದ ಮುಖಪೇಡಿತನ ಅವನನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಂದ ಭೇರಿ ಮಾಡುತ್ತ
(ಪ್ರಾ. ೩೩). ಮುಖೇಡಿತನ : ಈ ಮುಖೇಡಿತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ನಾಲ್ಕುಜನರ ಜತೆ ಓಡಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿ (ಪ್ರಾ. ೩೩). ಮುಖೇಡಿತನ :
ನೀನು ಅವಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿ ಮುಖೇಡಿತನ ತಪ್ಪಿಸಬೇಕು (ಪ್ರಾ. ೨೩).
[ಮುಖಪೇಡಿ + ತನ]

ಮುಖಾಂತರ (ಅ). ಆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ; ಮೂಲಕ : ಜೋಡು
ರಿಪೇರಿಯವನ ಮುಖಾಂತರ ನನ್ನ ಕೊಬ್ಬು ಕರಗಿತ್ತು (ಪ್ರಾ. ೦-೦೬) ;
ಬಿಂಡ್ನಾ ... ವೈನಯ ಮುಖಾಂತರ ಲಗ್ನ ನ ಪರವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡ
(ಪ್ರಾ. ೦೪೩).

ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ = ಬೇರೆಯವರ (ಮೂತಿನ) ಮೂಲಕವಾಗಿ :
ನಮ್ಮ ಅಪ್ಪಾಜಿಯವರ ಪ್ರಾಕಾರಭ್ಯ ಅಳಿಯ ಮನವಾಳ ರಾಮಾನುಜ
ಜಿಯ್ಯರವರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ನಿತ್ಯಕಟ್ಟಳೆ
ಕೈಂಕರ್ಯ (ಪ್ರಾ. III. ಶ್ರೀಲಿಂಗ. ೦೦೦-೦೪೪ : 1784) ; ಸ್ವಪ್ನಿಯ
ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವ ಆತನ ಮಹಿಮೆಯ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು
ತಿಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಾವು ಆತನನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ
ಸೇವಿಸಬೇಕು (ಮುಖಾಂತರ. ೪-೨೦). [<ಮುಖ]

ಮುಖಾಡ 'ಮೊಗವಡ' ನೋ.

ಮುಖಾಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಯಾ ಪಾರವತ್ಯಗಾರ
೩ ಸೇನಭೋಗರು ಸುಂಕದ ಸೇನಭೋಗರು ಸಹ ಜನ ೧೬೫೧ ಮುಖಾಣಿ
... ಪರುಪಂಪ್ರತಿಯೂ ಪ್ರತಿಪರುಪಂಗಳಿಗೂ ಪುಹದೇ [ಮೇ]ಶ್ವರ
ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಭಂಡವಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಯಿರ್ದವ
(ಪ್ರಾ. IX. ೧೨೪೦. ೪೪-೫೬ : 1663).

ಮುಖಾಬಿಲೆ 'ಮೋಖಾಬಿಲೆ' ನೋ.

ಮುಖಾಮಿ (ನಾ). ೧. ಒಡತನ ; ಸ್ವಾಮ್ಯ : ಅವನ ಮುಖಾಮಿಗಿ
೧೨ ಪರಕದ ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುವುದು (ಕುಶಾಶ. ೧, ೩೪). ೨.
ಒಡತನವುಳ್ಳವನು; ಸ್ವಾಮ್ಯವುಳ್ಳವನು: ವಸ್ತುಭರಣವಿವರಣೆ ಕೊಡು
ತಿರುವರೆಂಬ ವರದಿಗೆ ಮುಖಾಮಿಗಳು ಕಾದಿರುತ್ತಿರ್ಪರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). [?] 5

ಮುಖಾಮಿತನ (ನಾ). = ಮುಖಾಮಿ ೧: ದೊರೆಗಳವರು . . .
ಲಕ್ಷ್ಯಯುಗಾಂತಿ ಎಂಬವನಿಗೆ ಈ ಪರಕಾಲಮಠದ ಮುಖಾಮಿತನವನ್ನು
ನೇಮಕ ಮಾಡಿದರು (ಕುಶಾಶ. ೧, ೧೬೬). [ಮುಖಾಮಿ+ತನ]

ಮುಖಾಮುಖಿ (ಗು). ೧. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ; ನೇರವಾದ : ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ
ಮತದಾರನಿಗೂ ಮತ್ತು ಹುರಿಯೊಳಗಿನಿಗೂ ಮುಖಾಮುಖಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು
ಒದಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರ, ಹೊಸಮನೆಯಾದ
(ಕತ. ೯೦). ೨. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಮುಖಾಮುಖಿ ಬೆಟ್ಟಿಯಾಗಲಿ, ಗೊಪ್ಪದ
ಹಿಂದೆಗಡೆಯಲ್ಲಿ ದಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದ ಕತ್ತಲೆ ತೊಲಗಲಿ ಎಂದು ಅವಳ ವಿಚಾರ
(೨೩. ೧೦೦). (ನಾ). ೨. ಭೇಟಿ : ಸಂದರ್ಶನ : ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ
ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ, ನಿನ್ನಯ ಬದುಕು ನೆರೆಯದೆಂದಿರತೊಡಂ ನಿನ್ನ ಜೀವಕ್ಕೆ
ಮೋಸವಿರದಂ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟಿ ನಿನ್ನನೀ ಹೊಸ ಮುಖಾಮುಖಿಯೊ ಜೀವಕ್ಕೆ
ಮುಳುವೆಂದ ಮನಸಿನ ಕವಲು ! (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯-೬೩). [ಸಂ.] 15

ಮುಖಾರ (ನಾ). ಮನೆಯ ಮುಂಭಾಗ : ಆ ಗೇಟಿನಿಂದ ಮನೆಯ
ಮುಖಾರದ ವರೆಗೂ ಪೂವಿನ ಗಿಡಗಳ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರವೃಕ್ಷಗಳ ಪಲಯಾ
ಕಾರವಾದೊಂದು ತೋಟವು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. (ಕಾಶ್ಯ. ೨೦). [?] 20

ಮುಖಾರಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಮುಖಾರ
ಹಿಂದೊಳಗವಂತವೆಂಬವೇ ವಸಂತಮುಖಾರಿಗಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦೯) ;
ವರವಂತ ಮುಖಾರಿ ಗುಣ್ಣಿ . . . ಮೋಹನದ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಡಿದರು
(ಕಾಶ್ಯ. ೬೦-೪೯) ; ಮುಖಾರಿ—ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾಚೀನರಾಗ. ೨೦ನೇ
ಮೇಳಕರ್ತ ನಳಚೈರವಿಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ (ಸಂಗೀತ. ೧೩೪). [ಸಂ.] 25

ಮುಖಾವಲೋಕನ (ನಾ). ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುವುದು ; ಮುಖ
ದರ್ಶನ ; ಅವರು ಓತ್ಸುಗಳ ಮರಣಾನಂತರ . . . ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ
ಅನ್ಯೋನ್ಯಮುಖಾವಲೋಕನವಿಲ್ಲದವರಾಗಿದ್ದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೦). [ಸಂ.]

ಮುಖಾಸಿ 'ಮೋಖಾಸ' ನೋ.

ಮುಖಾಸೆ 'ಮೋಖಾಸ' ನೋ.

ಮುಖಿ (ನಾ). ಅಧಿಕಾರಿ ; ಮುಖ್ಯಸ್ಥ : ಮಠಗಳ ಮುಖಿಗಳೂ,
ತಿರುಪಂದಿಯ ಕೈಲಾಸದೇಗುಲದ ಸ್ವಾಧೀಶಗಳೂ ಸರ್ವಮಾನ್ಯದತ್ತವಾಗಿ
ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ರಾಜಾವ್ಣಿ ಇತ್ತು (ಕುಶಾಶ. ೧೬೦).
[—ತುಳು, ಮುಖಿ]

ಮುಖೇಡಿ 'ಮುಖಿಹೇಡಿ' ನೋ.

ಮುಖೇಡಿತನ 'ಮುಖಿಹೇಡಿತನ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯಾರ್ 'ಮೋಖ್ಯಾರ್' ನೋ.

ಮುಖ್ಯಾರನಾಮ 'ಮೋಖ್ಯಾರ್ನಾಮ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯಿ (ಗು). ೧. ಬಾಯಿ ಅಥವಾ ಮುಖಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ.
೨. ಪ್ರಮುಖವಾದ ; ಪ್ರಧಾನವಾದ : ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಸರ್ವಶ್ವರತ್ವ
. . . ಸರ್ವಶಕ್ತತ್ವಾದಿಗಳೇ ಈಶ್ವರನ ಮುಖ್ಯಗುಣಗಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೪).
೩. ಉನ್ನತಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ; ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ; ಮೊದಲ ದರ್ಜೆಯ.
೪. ಅತ್ಯಂತ ಮುಂದಿರುವ ; ಅಗ್ರಸ್ಥಾನದ. ೫. ಮೊದಲಾದ ;
ಮುಂತಾದ : ಲಕ್ಷ್ಮಿ ನೀವಲ್ಲದೆ ಜಾತ್ಯವಿ ತನ್ನ ಪಾದಪದ್ಮೋದಕ
ಮಿಂದ್ರಮುಖ್ಯದಿವಿರ್ ಸ್ಮರಗ್ರಹಂ (ಜಾ. ೦-೨೦) ; ಸರಸಿಹಾಸನ
ಮುಖ್ಯರೇವರನೊರಸುವ ಗಡ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೬-೨೨). (ನಾ). ೬. ಪ್ರಮುಖ 40

ವಾದುದು ; ಪ್ರಧಾನವಾದುದು ; ಮಹತ್ತ್ವವಾದುದು : "ಅಗ್ರ್ಯಂ,
ಪ್ರಧಾನಂ, ಪ್ರಮುಖಂ, ಪುರೋಗಂ, ಮುಖ್ಯಂ . . . ಅಗ್ರಣೀ—
ಈ ೧೩ ಮುಖ್ಯಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦೩-೩) ; ಬದವನಾಗಲಿ ಬಲ್ಲಿದ
ನಾಗಲಿ ಇಂತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರಲು
(೧೩೩. ೬೬೪) ; ಕೂಡಿ ನುಡಿದಡೆಯೊಳೆಂದಂ ಕೂಡದು ಲಿಂಗತ್ರಯಕ್ಕೆ
ತರತಮಭಾವಂ ನೀಡುಂ ವಾಕ್ಯದ ಕಡೆಯೊಳ್ ಕೂಡಿದುದಾದವುಗಳೆಂದೆ
ಮುಖ್ಯವೊಂದಿಕ್ಕುಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೪) ; ರಸಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು
ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿಯಮವೆಂದರೆ—'ಮುಖಿ', 'ಪ್ರತಿವಾಖಿ', 'ಗರ್ಭ',
'ಅವಮರ್ಶ', 'ನಿರ್ವಹಣ' ವಂಚಿಸಿದಿಗಳನ್ನೂ . . . ಕೇವಲ ರಸಾಭಿ
ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ರಚಿಸುವುದು (ಕಾಶ್ಯ. ೬೬೪. ೧೩೦). ೭.
ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ; ಉತ್ತಮವಾದುದು : "ಪ್ರಧಾನಂ, ಪ್ರಮುಖಂ,
ಪ್ರವೇಶಂ, ಅನುತ್ತಮಂ, ಉತ್ತಮಂ, ಮುಖ್ಯಂ . . . ಅಗ್ರಿಯಂ—
೧೭ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಉತ್ತಮವಾಗಿಯೂ, ಇತರರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿಸ
ಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದಂಥಾದ್ದರೆ ಹೆಸರುಗಳು"
(ಕಾಶ್ಯ. ೬೬೪. ೧೩೦). ೮. ಪ್ರಧಾನನಾದವನು ; ಪ್ರಮುಖವ್ಯಕ್ತಿ:
"ಅಗ್ರೇಸರಂ ಪುರಸ್ಕರಣಗ್ರಹ ಮುಖ್ಯಂ ಪುರೋಗವಂ ಪ್ರವೃಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೬೬-೪) ; ಅವರ್ಣವಾದಕ್ಕಿಡಿಯಾಗದೊಂದಿರದವರ್ಣವಾರ್ ಗಣಪ್ಪದ್ವಿ
ಧಾಮರ್ ದಿವಾಕರರ್ ವ್ಯಾಕೃತಿಸಾಮಿಗಳೊಳ್ ದಿವಕ್ಕೆ ಪನ್ನಿರ್ವರ್ಣ
ಮುಖ್ಯರಾದರ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೬೬. ೧೩) ; ಪುಲಿಯನಿತ್ತಿ ಮುಗಿರೊಡೆಯನ ನಕ್ಕ
ವನೇ ದೊರೆ ನಿನಗಿಂಜೀ ಈ ಮುಖ್ಯನ ಕಳಿಸಿವನೇ (ಗೋಕೂ. ೪೬-೧೩).
೯. ಅಗತ್ಯವಾದುದು ; ಅವಶ್ಯವಾದುದು : ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ
ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿನೂ ತುಂಬ ಎಷ್ಟರಿಯಂದಿರುವುದು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ (ಕಾಶ್ಯ. ೬೬).
೧೦. [ತತ್ವಶಾ] ಜೀವಸಂಬಂಧವಾದ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವಾಯು
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪೈರಂಭ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭಂಜನ ಅಂತರ್ದಾಹಿ ಸೌಕ್ಷ್ಣ್ಯ
ಯುಳ್ಳ ನಾಲ್ಕುಜೀವಸಂಬಂಧವಾದ ವಾಯುಗಳೇ ಮಾನಸಾದ್ಯಂತಾಕರಣ
ಚೇಷ್ಟಾಕಾರಣಗಳಾಗಿರ್ಪಂ. (ಕಾಶ್ಯ. ೬೬). [ಸಂ.] 30

ಮುಖ್ಯತೂರ್ಯ (ನಾ). (?) ; ಪುಣ್ಯತೂರ್ಯ ಮುಖ್ಯತೂರ್ಯ
ಸ್ವೇಚ್ಛಾತೂರ್ಯವೆಂಬ ಪೂಜಾ ಮಹಿಮೆ ಕಂಡು ಭಕ್ತಿ ಪ್ಲಾನ ವೈರಾಗ್ಯ
ವೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧವಿಶ್ವವನಿಗಾದ . . . ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಇಂತೀ ಭಾವ ಸದ್ವ್ಯಕ್ತನ
ಸ್ಥಲ (ಗೋಕೂ. ೧೦೬-೪೩೬). 'ಮುಖ್ಯತೂರ್ಯ' ಪರಾ. [?] 35

ಮುಖ್ಯತೆ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ; ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ : ಕೂಡಿ ನುಡಿ
ವೆಡೆಯೊಳ್ ಲಿಂಗತ್ರಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮೊಳ್ ಮುಖ್ಯತೆಯಮುಖ್ಯತೆಯೊಮ್ಮಿಲ್ಲ
(ಕಾಶ್ಯ. ೧೪೦ ಪೃ. ೩) ; ಪದನರಡುಂ ಮೋಗ್ ಪಲವೊ ಪದಾರ್ಥಮಂ
ಬಯಸುತಿರೆ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಪದಾರ್ಥದ ಗಣನಂ ದ್ವಂದ್ವಮನಿಷ್ಟದವ್ಯಯಾ
ಭಾವವಾದಿವದಮುಖ್ಯತೆಯಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೬೬). ೨. ಮೊದಲನೆಯ
ಸ್ಥಾನ,—ದರ್ಜೆ. [ಸಂ. ಮುಖ್ಯತಾ]

ಮುಖ್ಯತ್ವ (ನಾ). = ಮುಖ್ಯತೆ ೧ : "ಬಲ್ಲಿಕೆ, ಬಲ್ಲನಂ, ಬಲ್ಲನೀಯಂ,
ಈ ೩ ಮುಖ್ಯತ್ವಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦೩); ಪುರುಷತ್ರಯಂ ಕ್ರಮದಿನಿ
ದೊಡ್ಡಂ ಸ್ವತ್ವಯಮಾಗಿದೊಡಂ ಕೂಡಿ ನುಡಿದಡೆಯೊಳ್ ಉತ್ತಮ
ಪುರುಷಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯತ್ವಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೬ ಪೃ. ೩). [ಸಂ.] 40

ಮುಖ್ಯನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನ್ಯಾಯಾಧೀಶ : ಉಚ್ಚ
ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿ : ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯೆಂಬ ನಿಯಂತ್ರ
ವಾಗತಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರರು ನಿರ್ಧಾರತಕ್ಕಂಥ ಅಂಶದಾನವನ್ನು . . .
ಪಾವತಿ ಮಾಡತಕ್ಕದು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೬೬). [ಸಂ.] 45

ಮುಖ್ಯನ್ಯಾಯಾಧೀಶ (ನಾ). = ಮುಖ್ಯನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿ : ಜಿಲ್ಲೆಯ
ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಖ್ಯನ್ಯಾಯಾಧೀಶನೇ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಪ್ರಕರಣ

ಭಕ್ತ ಮುಗಿದಿರು ಕೆಯ್ಯಮಿನ್ನಿನಿತು ಸಲ್ಯೆ (ಸೃಷ್ಟಿ. 1X-1. ೩೭-೩೭ : ಸು. 10ಕರು ೩೩ ?). [?]

ಮುಗಿತ (ನಾ). ೧. ಸಂಕೋಚಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ : "ಕುಚ-ಸಂಕೋಚನೇ ಮುಗಿತದೊಳ್" (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭೦). ೨. ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ಪೂರೈಸುವಿಕೆ : "ಯಮಂ-ಉಪರಮೇ, ಮುಗಿತದೊಳ್" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦). 'ಮುಗಿತಾಯ' ಪರಾ. [ಮುಗಿ+-ತ್ಯ]

ಮುಗಿತಾಯ, ಮುಕ್ತಾಯ (ನಾ). ೧. ಕೊನೆ ; ಕಡೆ ; ಅಂತ್ಯ : ಮಂಗಳೂರಿನ ಘಟನೆಯೊಂದಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಮುಗಿತಾಯ-ಮೂಗವಸಮಾಯಕ್ಕೆ ಮುಗಿತಾಯ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭೦). ೨. ಕೊನೆಯ ನಿರ್ಧಾರ ; ಅಂತಿಮ ನಿರ್ಣಯ : ಮೂವಿಯ ಸುಗಡ . . . ಈ ಮಾತಿನ ಮುಗಿತಾಯ ಅಗಲೇಬೇಕೆಂದೂ ಅಮಲನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭೩). 'ಉಲಿತಾಯ' ಹೋ. ಮುಕ್ತಾಯ : ೧. ವಿನೋದವೇ ಇಂಥ ಕಥೆಗಳ ಮುಕ್ತಾಯ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭). ೨. ಕೊನೆಯ ಭಾಗ-ಅಂತ್ಯ : ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ವಿಮಿಷ ಮೊಂಡತನದಿಂದ ಮಾತಾದ್ದಿ ಕಡೆಗೆ ಸೋಲನ್ನಿಟ್ಟ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಸಂದೆಬಿಟ್ಟ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭). ೩. [ಸಂಗೀತ] ಗಾಯನ ಅಥವಾ ವಾದನಗಳ ವಿಳಾಪ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು : ಅಕುರ ಸ್ವಾಯಿ ಕಶ್ಯಾಪಿಯ ಮೂರ್ಛಾಸ್ಥಾಯಿ ಚೌಕ ಪೇಚರಿಸ್ಥಾಯಿ ರಸಸುಗತಿ ಮುಕ್ತಾಯಗಳೆಂಬ ಸಪ್ತಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭೩) ; ಕೊನೆಯ ಭೇಮನು . . . ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಪಲ್ಲವಿಯನ್ನು ಸನಾದದಲ್ಲಿ ನುಡಿಸಿ, ಕರಡಿ ದುವನನ್ನು 'ಮುಕ್ತಾಯ'ಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಾನಿಸಿದ್ದಾನೆ (ಶ್ರುತಿ. ೧೩).

ಮುಕ್ತಾಯಕೊಡು = (ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ) ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸು : ಉಪ ಸಂಹಾರ ಮಾಡು : ಮೇಳದವರು ಅದಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು 'ಮುಕ್ತಾಯ' ಕೊಟ್ಟು, ಚಾಲತಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿ ಮುಗಿಸುವರು (ಶ್ರುತಿ. ೧೩). ಮುಕ್ತಾಯಭಾಷಣ = ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಭಾಷಣ : ಅಂದೂ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೇ ಮುಕ್ತಾಯಭಾಷಣಮಾಡಿದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭೩). ಮುಕ್ತಾಯಸಮಾರಂಭ = ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಸಮಾರಂಭ : ಮುಕ್ತಾಯಸಮಾರಂಭದ ದಿನ . . . ರಾಜ್ಯದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಆಗಮಿಸಿದ ಸಮಾಜದ ಜನರು ಹಾರಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದರು (ಶ್ರುತಿ. ೧೩. ೧೪. ೧೦೪).

[ಮುಗಿತ + - ಅಯ್ಯ./ತುಳು. ಮುಗಿತಾಯ ; ತುಲ. ಮುಕ್ತಾಯ]

ಮುಗಿತೆ (ನಾ). ೧. = ಮುಗಿತ ೧ : "ಚುಣ - ಸಂಕೋಚಿ ಮುಗಿತೆಯೊಳ್" . . . ಚುಣವಂ, ಚುಣವಿಯಂ, ಈ ೨ ಮುಗಿತೆ" (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭೩). ೨. = ಮುಗಿತ ೨ : "ಲಡ - ಉಪಸೇವಾಯೂಂ ಕೆಲಸದ ಮುಗಿತೆಯೊಳ್" (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭೩). [ಮುಗಿ+-ತ್ಯ./ತುಳು. ಮುಗಿತೆ]

ಮುಗಿಬೀಳು (ಕ್ರಿ). (ಉಕ) ಕವಿ ; ಮುತ್ತು ; ಮುಸುರು : ಅಗಡತ ರಾದ ಶಿವಾಜಿಯ ಭಟರು ಇರುವೆಯಂತೆ ಬೆಳವಡಿಕೊಟಿಯನ್ನು ಮುಗಿ ದಿದ್ದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭) ; ಹೆನ್ನ ಪಾಡಿಗೆ ನಾನು ಹೂ ಹಡದರೇಳವರು ಮುಗಿಬೀಳುವರೂ ಮೇರೆ ! (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩-೧೩).

[ಮುಗಿ+ಬೀಳು (< ಬೀಳು)]

ಮುಗಿಯಿಸು, ಮುಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೂವಿನ ದಳಗಳು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ವನಜದಳಗಳೊಳೊಂದೊಂದನೆ ಮುಗಿಯಿಸಿ ಕುಮಂದ ವನದಳಗಳೊಳೊಂದೊಂದನೆ ಒಡವಲಚ್ಛುತಿದ್ರವುವೆ ಪೂರ್ಣದೊಳಗೆ ಪೂವೆದುವಿದುಕರಂಗಳ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭೩) ; ಜನಲಕ್ಷಣನಿರೀಕ್ಷಣಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನಿಂದಂತರಾಯಮಂಜು ತಾವರೆಯು ಮುಗಿಯಿಸದೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭-೨೭). ೨. ಕೈಗಳನ್ನು ಬೋಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು, - ಸೇರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮತ್ಯವಿದ್ಯಾಧರಾಜವ್ಯಕ್ತರಾಧಿಶ್ವರಕರಸರಿಸಿಜುಗಳಂ

ಪ್ರಕೃತದ್ರಸ್ತುರಿತೋದ್ಯತ್ಯಾಂತಿ ನಿಜ್ಜಂ ಮುಗಿಯಿಸೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭-೨೭) ; ಇತರಪ್ರಚಂಡರ ಕರಾಬ್ಬ ಮನೀಕ್ಷಣಜಂದ್ರಿಕಾಂತಮಂ ಮುಗಿಯುವೆದುವೆನಂ ಮುಗಿದುಮದವನೀಶಕರಾಂಬುಜೋತ್ಪರಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩-೨೭). ೨. ಅವರಿಸು ವಂತೆ ಮಾಡು ; ಕವಿಯಿಸು : ಮುಗಿಯುವೆದುವೆದುವೆನಂ ಪರ ಸ್ವಸ್ವರೋಂಧಕಾರದಿಂ ಮುಗಿಯಿಸಿದಂ ದಿವಾಕರಕರಾಬ್ಬಮಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩-೨೭). ಮುಗಿಸು : ೧. ಮುಗಿಸಿದಂ ಮದ್ಯರವದಿಂದಬಿಡುಪೋಷಮಂ ಮುಗಿಸಿದಂ ತಾವರೆಯನಾ ಒಬ್ಬ ವಾಹನಂ ಭೂಳ್ಳಣನನಂ ಮುಸುಕಲು (ಶ್ರುತಿ. ೧೩-೨೭) ; ಕೆಂದಾವರೆಗಳ ಮುಗಿಸುತ . . . ಪರಿಪೂರ್ಣವೆಂದು ಪದನೆಯರೈದಿದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭-೨೭). ೨. ಈ ಬಾಲಕಂ ಭೂಷಾಲಕರ ಕಯ್ಯಂ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರ್ಮಂಕುಪಧಗತವರಮಾರ್ಥನಪ್ರತ್ಯಂತ ಕಾರಣಿಕಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭-೨೭). ೩. ತೆಗೆಯದಂತೆ ಮಾಡು ; ಮುಚ್ಚಿಸು : ಒಬ್ಬಬಾಟುಚಳಕರ ಬಾಯ ಮುಗಿಸಿ . . . ಪಧೂಟೆಯಂ . . . ಸುವಿಲಾಸದೊ ಒರುತಿರ್ದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭-೨೭). ೪. ಕೊನೆಗೊಳಿಸು ; ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡು ; ಪೂರೈಸು : ಮಿಗೆ ಮೂಜಗಂ ತಣಿಯ ಹಯಮೇಧಯಜ್ಞ ಮಂ ಮುಗಿಸಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಜಂ . . . ಸುಖದಿಂದ ರಾಜ್ಯಾಗ್ಯದನು (ಶ್ರುತಿ. ೧೩-೨೭) ; ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಚರಣದೊಂದಿಗೆ ಪದವನ್ನೂ ಮುಗಿಸುವುದೇ ಪದ್ಧತಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೪). ೫. ಬರಿದು ಮಾಡು ; ನಿಶ್ಚೇಷಗೊಳಿಸು : ಎಲ್ಲರ ತಿಂದಿಯನ್ನೂ ಆ ಹುಡುಗ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಮುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭). ೬. ನಾಶಮಾಡು ; ಹಾಳುಮಾಡು ; ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸು : ಆ ಅವಿವೇಕಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಗಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭). ೭. ಕೊಲ್ಲು ; ಸಾಯಿಸು ; ತೀರಿಸು : ಅವಳಿಗೆ ದ್ರವ್ಯದಾಸೆ ತೋರಿಸಿ ಅವಳ ಮಗುವನ್ನು ನಮ್ಮ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು . . . ರಾತ್ನೋರಾತ್ರಿ ಶೃತಾನಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಿ ಮುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟವ (ಶ್ರುತಿ. ೧೩). [ಮುಗಿ+-ಇಯ್ಯ]

ಮುಗಿಲ್. ಮುಗಿಲು (ನಾ). ೧. ಮೋಡ ; ಮೇಘ : "ಅಭ್ರಂ. ಅಯ್ಯ ; ಫನ ; ಮೇಘ . . . ಒಲಹಣ : - ಈ ೧೦ ಮುಗಿಲ ವಸರ್" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೨೭) ; ತಡತಡದು ಕಾಂತನಲ್ಲಿಗೆ ನಡೆಯಲ್ ಬಗೆದನೆ ಕಾರ ಕಾರಿರುಳೊಳ್ ಸಯ್ಯದವಡಿಗಳಂ ತೊಡೆದತ್ತೆಡೆವಜೆಯದೆ ಪೂವೆದ ವಿಂಚು ಮುಗಿಲೆಡೆಯೆಡೆಯೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭-೨೭) ; ಇವರೊಂ . . . ಸಹಸ್ರಕೊಟಾಕಾರಮುಪ್ಪೆದೊಡು ಮುಗಿಲಂ ಕೆಂಡು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦೪-೨೭) ; ಪಾಟುವ ವಿಮಾನದೊಂದೆಲ್ಲೊಂ ಪುದುಗುವ ಮುಗಿಲ ನೀರ್ಗಲ ಪಲವಂ ಬೀಜುಗಳೊಳಿಸಿ ಖಚರರನಾಟಿಸಿದುದು ಗಗನದೊಳ್ ವಿರುತ್ತಲವನಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭-೨೭). ೨. ಬಾನು ; ಆಗಸ ; ಆಕಾಶ : "ಆಕಾಶದೊಳ್ ಕಾದಂಜಿನಿಯೊಳು ಮುಗಿಲ್" (ಶ್ರುತಿ. ೧೦೪). ವಾಪಸನಕ್ರಮಂ ಮುಟ್ಟುಗೆ ಮುಟ್ಟಿದಿಕ್ ಮುಗಿಲಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೧೦) ; ಅಲ್ಲಿದು ಒನಂ ಮುಗಿಲೆಡೆಯೊಳೆದವಿದದೆಯೊಡು ಬುಲ್ಕು ಬಿಡ್ಕೊದಂ ಯರ್ಕಳವಟ್ಟಿಗೆದಾಗಮೆಂಬಂತೆವರ್ಣಿಗಳಂ ಪೂತ್ಯಾಸದೆಡೆಗರ್ವ ಚಂದ್ರನಿಗನ ಮರಂಗಳೊಳಂ . . . ಒಪ್ಪತಗೆ ನೆಲವೀಡಾಗರ್ವದು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೦). ಮುಗಿಲು : ೧. "ಮುಗಿಲನಲ್ಲೇಫ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦) ; ಮುಗಿಲು ಹಳೆದು ಬಿದ್ದರೆ ಎನೆಗೆ ಮಜ್ಜನೆಕ್ಕೊಡೆದರೆಂದನು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೨೭) ; ಧಯರಸದ ಹಬ್ಬುಗೆಯಲುದ್ದಿದ ಶೋಕದೊಡ್ಡಿನ ಮುಗಿಲು ಕೊಡೆದು ಕುರುಬಲದ ಕಂಬನು ಬಿಜುವೆಯ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೦-೨೭) ; ಮುಗಿಲು ಮುಸುಕಿದ ಚಂದ್ರಬಿಂಬವೊ ಜಗದೊಳೆಸವ ಸುದೀಪಕಾಂತಿಯೊ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೭-೨೭) ; ನೀಲಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟರೂಪದ ಬಿಳಿಯ ಮುಗಿಲೊಂದಿ ರ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಗಮನ ಆ ಕಡೆ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ (ಶ್ರುತಿ. ೧೦). ೨. ಅಗಂಗಳ್ಪ್ರಿಯವನ್ನಿರುತ್ತದ್ದು ಮುಗಿಲಿಗಟ್ಟುಣೆಯನಿಕ್ಕುವರೆ

(೨೦೬೩. ೭-೨೦); ಮೇ ಯಾವಾಗ ಅದೀತೋ ಎಂದು ಮುಗಿಲ ಕಡೆ ನೋಡುವುದೇ ಅವನ ಕಲಸ (೨೨೦. ೩). ಪಿ. ಮೇಲುಗಡೆ : ಮೇಲು ಭಾಗ : 'ಮುಗಿಲ್-ಗೋಲು' ಪರಾ.

ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟು ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟು = ರಿ. (ಆಲಂ) ಮೇಲೇರು : ಉಚ್ಚಾಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪು : ನೆಗಟ್ಟುಕ್ಕಾಕು ಕುಲಾಂಬರೇಂದುಭರತಂ ನಿನ್ನಗ್ರಜಂ ಸಾಹಸಂ ಮುಗಿಲಂ ಮುಟ್ಟಿ ... ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಪೂಜಮಲ್ಲಾ ಪಂಪ ಸಾಮಾನ್ಯಮೇ (೨೦೬. ೦೪-೨೩). ೨. ಆಕಾಶವನ್ನು ತಲುಪು : ಗಗನಕ್ಕೇರು : ವಿದ್ಯಾಂಸರ ವೇದಾ ರ್ವಿರ್ವಚನಗಳು ಪುರವಸರ ಜಯಘೋಷಗಳು ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದವು (ಶ್ರೀರಾಯ. ೩೪೯). ಮುಗಿಲ ಕಿಚ್ಚು = ಮೋಡಗಳ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಬೆಳಕು; ಮಂಚು : "ಮೇಘಮುಟ್ಟು ಇರಮುದು-ಈ ೨ ಮುಗಿಲ ಕಿಚ್ಚು" (ಕಾಡು. ೦೩-೩೦). ಮುಗಿಲ ದನಿ = ಮೋಡಗಳ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಧ್ವನಿ : ಗುಡುಗು : ಮೇಘಧ್ವನಿ : "ಮೊಲಗು = ಮುಗಿಲ ದನಿ" (ಕುಮಾರ. ೨೦-೦); ಮುಗಿಲ ದನಿಯ ಕೀಳ್ ಮುದಿಹಂಸೆಯಂತೆಯೇ ಮಗನ ದನಿಯಂ ಲೇಳ ಕೈಯ ನುಟ್ಟಿಯ ಮಂಜುಡು (ಕುಮಾರ. ೨-೭೪). ಮುಗಿಲ ಧ್ವನಿ = ಮುಗಿಲ ಧನಿ : "ಮೊಲ ಗೆಂದು ಮುಗಿಲ ಧ್ವನಿಯದು" (ಕುಮಾರ. ೦೩೩). ಮುಗಿಲ ಪೂ, ಮುಗಿಲ ಹೂ = ಮಳೆನೀರು : "ಮುಗಿಲ ಪೂವೆಂದು ಜಲಂ" (ಕುಮಾರ. ೩೩-೦೪೯); "ಜಲಮೆಂದು ಮುಗಿಲ ಹೂ" (ಕುಮಾರ. ೨೦೩-೦೪೯). ಮುಗಿಲಮಲ್ಲಿಗೆ, ಮುಗಿಲಮಲ್ಲಿಗೆ = ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ : ಹೊರಗೆ ಎಡಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಗಿಲ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಗಿಡಗಳಿರುವವು (ಕುಮಾರ. ೨೩). ೨. (ಆಲಂ) ಕೈಗೆ ಎಟುಕದುದು; ದರ್ಶನವಾದುದು; ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡಸಾಮಾನ್ಯತೋರಿಕೆ ಮುಗಿಲ ಮಲ್ಲಿಗೆಯೇ ಆಗಿರುವವು (೨೦೬. ೦); ಜ್ಞಾನಯೋಗವೆಂತೂ ನೂರಕ್ಕೆ ತೊಂಬಿ ತೊಂಬತ್ತು ಜನರ ಪಾಲಿಗೆ ಮುಗಿಲು ಮಲ್ಲಿಗೆ (ಕುಮಾರ. ೦೦೬). ಮುಗಿಲವಟ್ಟು = ಆಕಾಶಮಾರ್ಗ : ಗಗನಪಥ : ಆತನು ಕೂಡ ಕಾವಲ್ವತರ ಮುಗಿಲವಟ್ಟಿಯ ಬೇಟನಾಳಾಗಿ ಬಟ್ಟವಿಡಿದು ಪಂಚವಟ್ಟಿಗೆ (ಶ್ರೀರಾಯ. ೦೪೯-೦೬೬). ಮುಗಿಲಿಗೇರಿಮ = (ಆಲಂ) ಹೊಗಳು : ಅಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸು : ಸರ್ವಹಾನಿಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾದ ಕ್ರೂರಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮೇರುಸಾಹಸಭೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಮುಗಿಲಿಗೇರಿಸುವ ಸಮಾನಾಭಿರುಚಿಯ ಜನರ ನಡುವೆ ಈ ರಾಜಕೀಯದುರ್ಮಾರ್ಗಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದದ್ದೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕುಮಾರ. ೨೦೦). ಮುಗಿಲಾದ್ದ, ಮುಗಿಲಾದ್ದಂ = ಆಕಾಶದಷ್ಟು ಎತ್ತರ : ಗಗನದಷ್ಟು ಎತ್ತರ : "ಮುಗಿಲಾದ್ದವಾದ ನೋಮುಮಟಗಂ ದಿಕ್ಕಿನ ಕರಂ ಬಳೆದು ಮನದಂತೆ ವಾಮನಂ (ಕುಮಾರ. ೬-೨೪); ಮುಗಿಲಾದ್ದವಾಗಿ ಮೂವಳನ ಕೋಟಿಯಂ ... ಉಗ್ಗೊಳವುಗು (ಕುಮಾರ. ೧೫-೨, ೨೬-೦೦; ೧೧೭); ಮುಗಿಲಾದ್ದಂ ಪರದತ್ತು ಹರ್ಷರಸಮಾ ಪುರದೊಳ" (ಕುಮಾರ. ೪-೨೪). ಮುಗಿಲು ಮಾರಣ = (ಆಲಂ) ಕಲ್ಪನೆಯ ಸೌಧ, -ಮಹಲು : ವಿಷಯಸಿಂಹನಿಗೆ ತಾನು ಯೋಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವು ಬಹಳ ಮನೋಹರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ... ತನ್ನ ಮುಗಿಲುಮಾರಣಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದನು (ಕುಮಾರ. ೨). ಮುಗಿಲು ಮೂರೇಗೇಣು = (ಆಲಂ) ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವಿಕೆ : ಲಂಘನಾಚಾರ್ಯರ ಚಿಂತೆಯ ಸಂಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಅವನ ಗ್ರಹಿಕೆ, ಇನ್ನೇನು ಮುಗಿಲು ಮೂರೇ ಗೇಣು ಎಂಬಂತಾಗಿತ್ತು (ಕುಮಾರ. ೨೨೩). [ದ್ರೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮಂಕಲ್; ತುಳು. ಮುಗಲ್, ಮುಗಲ್; ತುಳು. ಮೊಗುಲು, ಮೊಯಿಲು; ಕೋಲಾ, ಮೊಗಲ್; ಶರ್ಜ. ಮಲ್ಲಲ್; ಗಡು, ಮೊಗುಲ್, ಮೊಗುಲ್; ಗೊಂದಿ. ಮೊಯೊಲ್]

ಮುಗಿಲಟ್ಟು 'ಮುಗಿಲಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಗಿಲಟ್ಟು. ಮುಗಿಲಟ್ಟು (ನಾ). ಗಗನವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಬುರುಡು; ಆಕಾಶವನ್ನು ಸೋಕುವಂಥ ಬತೇರಿ : ಮುಗಿಲಟ್ಟುಗಳ ಕೆಲದಯುಗಡಿಯಂ ಸುಸುಳ್ಳು ಸಹವ ದಿನಕದ ಹಯಂ ಗಗನಾಧ್ಯಪೇದಮಂ ಪುರುಗಿಗಳ ತಣ್ಣಲರ ಕೀಟದಿಂ ತೊಲಗಿಸುಗುಂ (ಕುಮಾರ. ೦-೦೦೬); ಬಲಿದಾದನಿಕೆ ಕೋಟಿ ಪರಿಪಾಕವಯರಚನೆಯ ರಾಕುವೇರಿಯ ಹುಲಿಮಾವಿದ ಮುಗಿಲಟ್ಟುಳಿಯ ಸಾಲುಗಳ ನೋಗಿಸಲಿ (ಕುಮಾರ. ೦-೦೩೨); ಕೇಳ್ ರಮಾಧ್ಯಯಮಾಗಿದ ಲೋಕವಯ ನೋಡೀ ಪುರದ ಮುಗಿಲಟ್ಟುಳಿಯ ಸಾಲುಳು (ಕುಮಾರ. ೩-೨೦). ಮುಗಿಲಟ್ಟು : ಅಗಲೋಕಗವ್ಯಾ ಕೃತಿಯಂ ಮುಗಿಲಟ್ಟುಳಿಯೊಳಗೆ ಚಂದ್ರಬಿಂಬಾಕೃತಿಯಂ ಮೊಗಮೊಪ್ಪೆ ಮಿನಲೋಚನ ಮುಗಿಲೋಚನ ಸಗರವ್ಯವನಭವೀಕ್ಷಿಸಿದಳು (ಕುಮಾರ. ೪-೩೬); ಬಟ್ಟವ ಕಿತ್ತು ತಂದಿರುವುದು ಮುಗಿಲಟ್ಟುತೆನೆಗಳ ಗ್ರದಲಿ ಬಟ್ಟರನ್ನಗಳ ತತ್ತಿಸಿದ ಹೋಗಲಸಂಗಳಿಲ್ಲದವು (ಕುಮಾರ. ೨೦-೪).

[ಮುಗಿಲ್ + ಲಟ್ಟು]

ಮುಗಿಲು 'ಮುಗಿಲ್' ನೋ.

ಮುಗಿಲುಗಡವು 'ಮುಗಿಲ್ಗಡವು' ನೋ.

ಮುಗಿಲುನೂಲು (ನಾ). ನೆಯ್ತೆಯ ಮಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾಸುನೂಲಿನ ಮೇಲು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ನೂಲು. - ಎಳೆ : ಹಾಸನ್ನು ಇರಿಸಿಯಾಗಲು ಅದರ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೊಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ತಡೆದು, ಪ್ರತಿ 'ಮಿ'ಯ ನೂಲು ಮೇಲೆ ಬರಲು 'ಮುಗಿಲು'ನೂಲು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ವಿರ್ಪಡಿಸಿ. ಇವೆರವರ ಎಡೆಯಿಂದ ಹೊಕ್ಕನ್ನು ತರುವ ಲಾಲಿಯನ್ನು ಒದಿಸುವರು (ಕುಮಾರ. ೭. ೨೨೦).

[ಮುಗಿಲು (< ಮುಗಿಲ್) + ನೂಲು (< ನೂಲ್)]

ಮುಗಿಲುವಟ್ಟು 'ಮುಗಿಲ್ವಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಗಿಲೂಟು (ಕಿ). ಗಗನವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸು; ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸೇರು; ಅಂತು ಮುಗಿಲೂಟಾದ ಮೂಲಾಲೋಕಮಂ ಕರ್ಣಾರ್ಜುನರ ಮುದ್ದಮಂ ನೋಡಲ್ ನೆರವು (ಕುಮಾರ. ೦೨-೦೪೪). [ಮುಗಿಲ್ + ಉಟ್ಟು]

ಮುಗಿಲ್ಗಡವು. ಮುಗಿಲುಗಡವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಈಜಲು ಮರ : ಮೃಣಾಲೋಧಾರಾಗೃಹಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಗಿಲ್ಗಡವಿನಲರ ಧೂಳಿಯೊಳ ಪೊರೆದು ನಿಲಿಸಿದ ಬಯಲಮಯೂರಂಗಳುಮಂ ... ನೋಡುತ್ತಂ ಪೋಗಿ (ಕುಮಾರ. ೨೦೪). ಮುಗಿಲುಗಡವು : "ನೀವೇ. . . ಹಲೇಬ್ರಿಯಾ-ಈ ೪ ಮುಗಿಲುಗಡವಿನ ಮರ" (ಕುಮಾರ. ೦೦೬). [ಮುಗಿಲ್ + ಕಡವು (< ಕಡಲು)]

ಮುಗಿಲ್ಗಲ್, ಮುಗಿಲ್ಗಲ್ಲು (ನಾ). ಮೋಡದಿಂದ ಬೀಳುವ ಕಲ್ಲು : ಅಲಿಕ್ಕಲ್ಲು : "ಆರಿವರಲೆಂದುಂ ಮುಗಿಲ್ಗಲ್ಲೆಂದುಂ ಪುನೋವಲಂ" (ಕುಮಾರ. ೩೩-೦೪೦). ಮುಗಿಲ್ಗಲ್ಲು : "(ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೆ ನೀರಿನ ಅಲಿ ಗಡ್ಡಟ್ಟು ಮಳೆಯಂತೆ, ಮಳೆಯೊಂದಿಗೆ ಬೀಳುವ) ಅಲಿಕ್ಕಲ್ಲು; ಮುಗಿಲ್ಗಲ್ಲು" (Hail. ೨೦೪೩). [ಮುಗಿಲ್ + ಕಲ್]

ಮುಗಿಲ್ಗಲ್ಲು 'ಮುಗಿಲ್ಗಲ್' ನೋ.

ಮುಗಿಲ್ಗಿಟ್ಟು (ನಾ). ಆಕಾಶದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಹರಿಯುವ ವಿಮೃತ್ಯವಾದ : ಸಿಡಿಲು; ಆತನಿ : "ಮುಗಿಲ್ಗಿಟ್ಟೆಂದು ಸಿಡಿಲ್" (ಕುಮಾರ. ೩೩-೦೩೩). [ಮುಗಿಲ್ + ಕಿಟ್ಟು]

ಮುಗಿಲ್ವನಿ (ನಾ). ಮೋಡಗಳ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಶಬ್ದ : ಗುಡುಗು ; ಮೇಘಧ್ವನಿ : "ಮೊಲಗು = ಮುಗಿಲ್ವನಿ" (ಕುಮಾರ. ೨. ೨೦); "ಮೊಲಗಿನ ಮುಗಿಲ್ವನಿ" (ಕುಮಾರ. ೨೦೩-೦೩೩).

[ಮುಗಿಲ್ + ದನಿ]

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಮೋಡವು ಕವಿ, — ಆವರಿಸು : ಅಲ್ಲಿ ಮಹಾಬಲಿಯ ಗೆತ್ತು ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟು ನೀರ ಮೊಗವೊಲಂದೇ ಕತ್ತರಿಸಿ ಬಂದು ನೀರಾಡುತ್ತಿದ್ದವು ಸುತ್ತಮುತ್ತ ವನಶರಣವಹಂ (೨೦೦೫. ೦೦೫). [ಮುಗಿಲ್ + ತುಟ್ಟುಗು; (< ತುಟ್ಟುಗು)]

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟ (ನಾ). ಮೋಡಗಳನ್ನು ರಥವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು : ದೇವೇಂದ್ರ : "ಇಂದಿರಾ ಪುಗಲ್ಪಟ್ಟಂ, ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಂ, ಸ್ಥಗ್ಗರಾಣ್ಯಂ-ಈ ೪ ಇಂದ್ರನ ಪೆಸರ್" (೪೫೫. ೪೫-೫೦) ; ಅಂತಪ್ಪ ಬನದಮಂ ನೋಡು ಅಲರಿಣಂ, ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಂ, ಮುಂತಪ್ಪ ಬಡುಗಲ್ಪಟ್ಟಂ, ನಾರದಾದಿ ರಿಗಿಗಳು ಸಾರ್ತಕಂ ಒಳಗೆ ಪುಗೆ ಗಲಭೆಯ್ದು" (೫೦೫. ೦೫). [ಮುಗಿಲ್ + ತೇರ್ + -ಲ್ಪ]

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟರೆ 'ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟರೆ' ನೋ.

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿ 'ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟ (ನಾ). ಮೋಡದ ಚೂರು ; ಮೇಳದ ತುಣುಕು : ಇದುಪರಿದರ್ ಪಾವನೆ ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟುಬಿಡುಬಿಡುಬಿಟ್ಟು ಕಂಡಿದ ಪುಗುಂತುಗನ್ನಡಿಪೋನಿಟ್ಟದಾದುದೊ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಂ (೫೦೫. ೫-೫). [ಮುಗಿಲ್ + ಮುಟ್ಟು]

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿ, ಮುಗಿಲುಪಟ್ಟಿ, ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮೋಡಗಳು ಸಂಚರಿಸುವ ಪಥ ; ಆಕಾಶ : "ಆಗಲಂ, ಮಿಂಚುಟ್ಟಿ, ಎರಲ್ಪಟ್ಟಿ, ಸ್ಥಗ್ಗವಟ್ಟಿ, ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿ, ದಾನ್—ಈ ೬ ಆಕಾಶಂ" (೪೫೫. ೪೫-೫೦) ; ಅಟ್ಟಿದ ಜಟ್ಟಿಗರ್ತದಾದರ್ತ ಕನಲ್ಪು ವಿಭೀಷಣಂ ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿಯನಟ್ಟಿ ತಿಂಬ ಜವನತಿರಿಯೋಡ್ಗೆ ಬಂದು ಪೊಕ್ಕು (೫೦೫. ೫-೫೦) ; ಮೂಳು ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿಗಿ ಮಿಂಚು ಪಾಟುವ ಬಿಟ್ಟೋದರಿ ಬಿಡುಟ್ಟು ಸುವರ್ಣಾಬರದ ಸಲಿಗು ನಿಶಿತಮನೆ ಕೊಂಕಿದ ನಿಜಕಟಕದೊಳ್ ತೊಡದೊ (೫೫. ೫-೫೫). ಮುಗಿಲುಪಟ್ಟಿ : ಗಗನಮಾರ್ಗದ ನಾರದನು ಬರಲೊಗದವರ ಯುದ್ಧವದು ನಿಜದ್ವಿಗ್ಗಿ ಸೋಗುಗೊಡೆ ನೋಡುತಿರನು ಮುಗಿಲುಪಟ್ಟಿಯಲಿ (೫೪೫. ೫-೫೦). ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿ : "ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿಯನೆ ಗಗನದೊಳ್" (೫೫೫. ೫೦-೫೫).

[ಮುಗಿಲ್ + ಒಟ್ಟು]

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿಗ (ನಾ). ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವನು : ದೇವತೆ : ಮೊಗದಿಂದ ಪಾರ್ವರ ಪಡೆದು ನಿಗಮತಾಪ್ತಾದಿಗಳಿತ್ತು ಜನ್ನಗೈಸುತ್ತ ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿಗಂಗೆ ಮುದವನಿತ್ತು ರಂಗೇಶ ಬಗ್ಗದಂ ಬಡದನ್ನ ಸಲಹು (೫೫೦. ೫-೫೫). [ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿ + -ಗೈ]

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮೋಡದಿಂದ ಬೀಳುವ ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟು ; ಮಳೆಯ ಹನಿ : ಜಲನಿಧಿಮಂ ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿಗಿಂದಮಗುವಿಸುವಂತೆ ನಿಜನಾಂ ತಿಳಿದವಂ ಗಡ (೫೦೫. ೫೫). [ಮುಗಿಲ್ + ಪಟ್ಟಿ]

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿಗು (ನಾ). ಮೋಡಗಳ ಫರ್ಷೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಬೆಳಕು ; ಮಿಂಚು : "ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟಿಗಮು ಮಿಂಚು" (೪೫೫. ೫೫-೫೫). [ಮುಗಿಲ್ + ಬೆಳಗು]

ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟರೆ (ನಾ). ಮೋಡದ ಪದರ ; ಮೇಳದ ತೆರೆ : ನೀಟ ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟರೊಳ್ ಮುಟ್ಟುಟ್ಟುವ ಶತಕೇಯ ಗಾಡಿಯಂ ಗೆರೆವೆದರ್ (೫೦೫. ೫-೫೦). ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟರೆ : ಕರಿಯ ಮುಗಿಲ್ಪಟ್ಟರ ಯೋಳ್ ಸಂಚರಿಸುವ ವಿದ್ಯುತಾವಿಷಾಸಮನಾಂತಾದರದಿ ನಿಜಪಲ್ಲಭ ಸೆತ್ತರಮಂ ಪಾರುಕ್ಕುಮಿರ್ಪಣಂ ದ್ರಿಷ್ಟದಿಯಂ ಭೋಕನೆ ಕಂಡು (೫೦೫. ೫೦-೫೦). [ಮುಗಿಲ್ + ಪುರೈ]

ಮುಗಿವು (ನಾ). ರಿ. ಕೊನೆ ; ಮುಕ್ತಾಯ ; ಅಂತ್ಯ : ನದಿಯ ತೆರೆಯೊಳುರುಳಿ ಹೊರಳುತಿರುವುದು ಜೀವ ಮೊದಲಿಲ್ಲ ಮುಗಿವಿಲ್ಲ

ನಿಲುವಿಲ್ಲವರೆ (೫೦೫. ೫೦) ; ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಬಳಿಯ ಪರ್ವತಮಾಲು ಪಂತನ ಗುಹಾಗೃಹದಿ ಮಳೆಯ ಮುಗಿವು ಪಾರುತಿರ್ಪಣ ರಘೂರವು (೫೦೫. ೫೦-೫೦). ೨. ಸಾವು ; ಮರಣ : ಹದಿನೆಂಟು ಹೊಂಚು ಹಾಕುತ್ತಿರುವ ಕೃಷ್ಣದೇವ ನನ್ನ ಮುಗಿವಿನ ನೆತರ ರಾಜಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಕುದುಕೊಳ್ಳದ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದಾನೆ (೫೪೫. ೫೦).

[ಮುಗಿ + -ವು/ತಮಿ. ಮುಗಿವು]

ಮುಗಿಲು 'ಮುಗಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮುಗಿಹ (ನಾ). (ಕ್ರಿ)ಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವಿಕೆ ; ಸೇರಿಸುವಿಕೆ : 'ಕೈಮುಗಿಹ' ಪರಾ. [ಮುಗಿ + -ಹು (< -ಹು)]

ಮುಗುಟ್ಟು 'ಮೋಳು' ನೋ.

ಮುಗುಟ್ಟು 'ಮೂಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಗುದ, ಮುದ್ದು : (ಗು). ರಿ. ಮುಗುತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ; ಕಪಟ ವರಿಯದ : ಕೂಟ್ಟು ಬೇಸಟದ ಮುಗುದರಸು ದೂರಕದನಲಿ (೫೫. ೫-೫). (ನಾ). ೨. ಕಪಟವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನು ; ಸರಳ ಸ್ವಭಾವದವನು : ಎನ್ನ ಆಜಗಲ್ಪ ತಂದೆ ಶುಭಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಮುಗುದ ನಾದನು (೫೫೫. ೫೦-೫೦) ; ಆಯಲಲಾಗುವ ಕಲೆಯ ಮುಟ್ಟಿನ ಮುಗುದನಂತ ಕಾದ ಹೇಳಿದು ನಗೆಯ ಸುರಿದ್ದಿ ರಾಯ ಕಟಕದೊಳ್ (೫೫೫. ೫-೫೫) ; ನಿಗಮನುತೆ ನೀರ್ವಾಣಿ ರಕ್ಷಿಸು ಮುಗುದರನು ಕರುಣದಲ್ಲಿ ನೋಡುತಲಿ (೫೫. ೫-೫೫). ೩. ದಡ್ಡ ; ತಿಳಿಗೇಡಿ : ಮೂಢ : ಹಗೆಗಳಿಗೆ ತಂಪಾಗಿ ಬಡತನದ ಮುಗುದರನ್ನಾ ರುಟ್ಟು . . . ಲೋಕದಲಿ (೫೫೫. ೫-೫೦) ; ಶ್ರೀಪಾದಂಥ ಮುಗುದಯ್ಯನು ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾನು! (೫೫. ೫೦). ೪. ಚೆಲುವ ; ಸ್ವರದಮಾಪಿ : "ಮುಗುದ (ಮುಗುಡು)—ಮುಗು=ಸುಂದರ, ಮೂಢ" (೫೫೫. ೫೫). ಮುದ್ದು : ೨. ಮುದ್ದರಾಷ್ಟ್ರ ಲೌಕಿಕರು ಕರವರನ್ನ ಗೊಗ್ಗಯ್ಯನದಂ (೫೫. ೫-೫೦). [< ಸಂ. ಮುಗು]

ಮುಗುದತನ (ನಾ). ರಿ. ಮುಗುಸ್ವಭಾವ ; ಸರಳತನ ; ಕಪಟವಿಲ್ಲದ ನಡವಳಿಕೆ ; ನಗುತ ರಾಮನ ನರಚಿತ್ರದ ಮುಗುದತನಕಿ ನಮೋ ಯನುತ ಪದಯಗಳಣನತನಾಗಿ ಹಾಯ್ದನು ಸಭಕಿ ಎಹಗೊಂದ್ರ (೫೫. ೫-೫೫-೫೫). ೨. ಎಳೆತನ ; ಬಾಲ್ಯ : ಮುಗುದತನದೊಳೆದ ಮುಟ್ಟಿರೆ ಹರಯನೆ ತರಯದೆ ? ಅದೆ ನಡೆಲು ಬಹುದೇ ? (೫೫. ೫-೫೫).

[ಮುಗುದ + -ತನ]

ಮುಗುದಾಣ 'ಮೂಗುದಾಣ' ನೋ.

ಮುಗುದೆ (ನಾ). ರಿ. ಸರಳಸ್ವಭಾವದ ಹೆಣ್ಣು ; ಕಪಟವರಿಯದವಳು : "ಮುಗುದೆ — ಮುಗು" (೫೫೫. ೫೫) ; ನೇಹದ ಮುಗುದೆ ಮಿಲಿ ಯಾಗಿ ಮಹಾಲಿಂಗಗಡೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ವಿಶಾಹಾರಗೊಂಡು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ (೫೫. ೫-೫೫) ; ಕಳವಳದ ಕರಾದ ಮುಗುದೆ ಬಂದಳು ಪಾಣನ ಮನೆಗೆ (೫೫೫. ೫-೫೫) ; ನೋಯುವ ಚಂದ್ರಕಾಂತದ ಭಕ್ತಿಯೊಳು ತನ್ನ ಯುಗಳ್ವರೂಪ ಬಿಂಬಲು ಅಗ್ನಿನಿಯನ ತೋಟಸು ಬಾಬಾ ಯಂದು ಮುಗುದೆ ಬಿದ್ದಳು ಚರಣದಲಿ (೫೫. ೫೫-೫೫). ೨. ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಹುಡುಗಿ ; ಬಾಲೆ : 'ಮುಗುದತನ' ಪರಾ. ೩. ಚೆಲುವೆಯಾದ ತರುಣಿ ; ಸುಂದರ ಯುವತಿ : ರಚಿತಲವ ಮೊಟ್ಟೆ ಮುಗುದೆಯರು ಮುರಹರನ ಮನನನು ತೆಗೆಯಲಿಯರು (೫೫. ೫೫-೫೫-೫೫). [< ಸಂ. ಮುಗು]

ಮುಗುಡತನ (ನಾ). ಎಳೆತನದ ಸರಳಸ್ವಭಾವ ; ಅರಿವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; ಕುಂಠಿತೋಪಗಿ ಮಗುಳನ್ನು ತಾಂ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯದ ಮುಗುದತನದೊಳು ಬಳಿಯುತಿರಲು (೫೫. ೫೦. ೫೦ ೫೫೫). [ಮುಗುಡ + -ತನ]

ಮುಗುವಳಿ (ನಾ). ೧. ಸಂಬಳ. ಬಾಡಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತುಕತೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಪ್ಪಂದ; - ಕರಾರು. - ಗೊತ್ತುವಳಿ : ಈಗಲೇ ನಾವು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಪರ್ವತ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಸೂರೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಮುಗುವಳಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಅವರವರ ಶತ್ರುಸುಸಾರವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ತುಂಬರಿಗೆ ಆಸ್ಪದವಾಗದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦೪); ಈ ಮುಗುವಳಿಯು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಸಡೆಯಲಿ; ಆಮೇಲೆ ನೋಡೋಣ (೧೦೫೦-೧೦೫೧). ೨. ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಣ : ಮುಂಗಡಹಣ : ಕೆಲವು ಜನಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಮುಗುವಳಿಯನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು . . . ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿದರು (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦೫೨); ನಾಟಕದ ಖರ್ಚಿಗೆ ಆಗಲೇ ಒಂದೊಂದು ರೂಪಾಯಿ ಮುಗುವಳಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦೫೩).

[< ಮುಗಿ + - ವಳ್ಳ]

ಮುಗುಳ್ಳು, ಮುಗುಳ್ಳು (ಶ್ರೀ). ೧. ಮೊಗ್ಗಾಗು ; ಮೊಗ್ಗು ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳು : "ಮುಗುಳ್ಳಾದುದು ಮುಗುಳೇಜಾದುದು" (ಕುಪ್ತಾ. ೨೪-೨೫); ಮೊದಲ ಮುಗುಳ್ಳವೊಲರೇಮೊದಲಿಂದಮೇಲೆ ಪಡೆದವು ಲೀಲೆಯಂ ಮುಗುಳ್ಳುಬಿಡುಬಿಡುಹಾಟುರಾಲಿಗರ್ (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೩೦); ಕೆಳಗಿಂದ ಮೊಟ್ಟೆ ಮುಟ್ಟಿ ಮುಗುಳ್ಳುದು (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೩೪); ಮುಗುಳ್ಳುಪುರ್ವ ವನೋಜ್ಞ ಮುಗುಳ್ಳಾದುದುನೂನಪ್ಪಜಯಮೊಪ್ಪಿರೆ ನಂದನ ಮಲ್ಲಿ ರಂಜಿತು (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೪೦). ೨. (ಹೂವು ತನ್ನ ದಳಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ) ಕಣ್ಣನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳು, - ನಿಮಿಲಿಸುವಾಗಲಿ : "ಮುಗುಳ್ಳು - ನಿಮಿಲಿಸು (ಕಣ್ಣು ಮುಟ್ಟು), ಕುಟ್ಟು ರೇ ಚ(ಮೊಗ್ಗು)" (ಕುಪ್ತಾ.); ಸೊಗಯುವ ಮುನಿನಿರ್ವ ಪರಿಜಿಂ ಕಡುಚೆಲ್ಲು ಗಡಂ ಬೆನೇಂದ್ರನಂ ಬಗೆವ ಮನಂ ಗಡಂ ಮುಗುಳ್ಳು ಜಾವಿವ ಕಣ್ಣು ಗಡಮಾತ್ಮ ತತ್ತ್ವದೊಳ್ ಬಗೆ ಗಡಂ (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೬೦); ಪಪ್ಪದ ತಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಾಯ್ಕ ನುಮುರಿದ ಕೊರಲ್ಪುಗುಳ್ಳು ಕಣ್ಣುರೂಪಜಲದಿಂದ ಪೊರೆದ ತನುವೆರಸು ಬೀಳುತ್ತರಸಮನಭಯಸುತರ್ದಿಲ್ಲಿ ಭುರ್ಚಿರ್ (ಗುಪ್ತಾ. ೪-೨೩); ನೆಜೆ ಮುಗುಳ್ಳು ಕ್ಷಿಯ ಮಿಡುಕದಂಗೆದ . . . ಪುಡರ್ಚಿಸೆಯ ತಾಪಸಂ ತಮಿದರ್ಪಂ (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೪೪). ೩. ಮೊಡು ; ಮೊಳೆ ; ಅಂಕುರಿಸು ; ನೀರವದ ನಗೆ ಮುಗುಳ್ಳುದು . . . ಚಕೋರದ ಮದಮುದಾಗಿ ಪೋಯ್ತು ಮುನ್ನೇಗುನೋಳ್ (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦-೨೪). ಮುಗುಳ್ಳು : ೧. ಅಂಥ ಒಂದು ಅನುಭವಮುಹೂರ್ತವು ಸ್ವತಃಜವಾಗಿ ರಸಸೇವಿಸುವನು ಹೊಂದಿ ಮೊಳೆತು, ಚಗಿತು. ಕೊಡು, ಮುಗುಳು ಕಾವ್ಯಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅರಳುವವಂ (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦೪೦). ೨. ಎನಿತು ಚಲುವಿನ ನೋಟ ವಿನು ಒಲುವಿನ ಕೂಟ ಎಂಬ ಜಗಿಯಲಿ ನಗುವು ಮುಗುಳುತಿತ್ತು (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦-೧೪). ೪. (ಹೂವಿನ ದಳಗಳು) ಸಂಕ್ಷೋಭಿಸ ಹೊಂದು ; ಮುಂಚಿತ ಕೊಳ್ಳು : ಬೆಳಕು ಮೂಡಿದ ಮಲರಿ, ಮುಳುಗೆ ಮುಗುಳಿ . . . ಆ : "ಎಂತನ್ನ ಬೀಳದದರೆ ಧನ್ಯನಲ್ಲ (ಕುಪ್ತಾ. ೨೨-೨೪).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಕಿಟು : ಮುಕಿಟ್ ; ತುಳು. ಮುಕುರು, ಮುಗುರು ; ತೆಲು. ಮೊಗುಡು]

ಮುಗುಳ್ಳು, ಮುಗುಳ್ಳು (ನಾ). ೧. ಅರೆಬಿರಿದ ಹೂವು ; ಕುಟ್ಟಲಿ : "ಕೋರಕ, ಜಾಲಕ, ಕಳಕ, ಕುಟ್ಟಕ, ಮುಕುಳ : ಈ ೫ ಪೂವಿನ ಮುಗುಳ್ಳು" (ಕುಪ್ತಾ. ೨೦-೨೩); ತಾಮರೆಯರಲೋ ಸರಸನಾ ಮೊದಮೊಳೊಂದಿ ನಲಿದು ಮಕರಂದರಜೋವ್ಯಾಮುಗ್ಗು ದೋಳಿ ಮುಗು ಲೋಳವೂ ಮುಟ್ಟಿಯನಜ್ಜು ಸುಜಿವುದಳ ಕೆಲಕೆಲದೋಳ್ (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೨೩); ಎನ್ನ ನೀವಾದಿತ್ಯಂಗೆ ನೀರು ಸೂಸಿ ಪೊಡೆಮದುವಾಗಲಾ

ನೀರ್ವರಸು ಸೂಸಿ ತಾಮರೆಗಿಟ್ಟುಮೊಳಗೆ ಮುಟ್ಟುಗರ್ಧ ಮುಗುಳ ಮೇಗಿ ತಗುಳ್ಳುರ್ಧಮಂ (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೨೩); ನನೆಯ ಕೊನೆಯ ತಳರೆ ಮುಗುಳ ವನಲತಾನಿಳುಂಡದಿಂ ಪ್ರಸೂನರವದ ಪುಂಡದಿಂ (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦-೨೪ ಕುಳ); ಪೂವಳ್ಳುಗರ್ ಸನಿಕೊನೆಮುಗುಳರೆಮುಗುಳು ಬಿರಿಮುಗುಳುಳ್ಳಲರ್ಧ ಪುನ ಮರ್ಲಿಗರ್ಲದ ಸೊಗಯಿಸೆಯಂ (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦-೨೪). ೨. ಮೊಗ್ಗು ನಾಕಾರ ದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ : ಬೆಳಕಿಗಣ್ಣು ಬಳವಿದುವೆ ಗುಣಿಸೊಂದು ಕುಣುಪುಳ್ಳುವಂತೆ ಕೊನೆಗೊಡಂಕಿಯೋಳ್ ತೋರಮುತ್ತಿನ ಮುಗುಳಂ ತೆಗೆಯೊಂದು (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೨೩ ಪ). ಮುಗುಳ್ಳು : ೧. "ಕುಟ್ಟಲಿ, ಮುಕುಲಿ; - ಈ ೨ ಮುಗುಳು" (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦೬); ಆಕಾಶ ಸರಸಿಯೊಳದಿವ ತಾವರೆಮುಗುಳುಗಳೂ ಸುರಪಡೆಯೊಳೊತ್ತಿದ ಮುಗಿದ ಕೈಗಳೂ ಚಿತ್ರವಾಯ್ತು (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೨೩); ಸರಸಿಗುಂಧಿಯ ಪದನನಂದದಲಿ ನೆಜೆ ಪೂತು ಸಾಲುಗೊಂಡಿಸಿದ ಒಂದೊಂದು ಮೊಲ್ಲೆಯ ಮುಗುಳ್ಳುಗಳಿನ ಮೊಜೆದುವು ಮಿಜುಗುವ ದಂಕಮಂತ್ರಗಳು (ಕುಪ್ತಾ. ೪-೨೩).

ಮುಗುಳ ಕಂಕಣ = ಕೈಗೆ ತೊಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೊಗ್ಗಿನಾ ಕಾರದ ಅಭರಣ : ಭರದೊಳುಲಿತಯನುಚ್ಚಿದರನ್ನಿ ಪಯುವತಿಯರ ಮುಗುಳ ಕಂಕಣದಾ ಕಿಲ್ವರತರದಿನುಚ್ಚಿದವು ನಿಜಕರೆಯಿಲ್ಲವುಚ್ಚ ಕೀಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರವೈಪತಿ (ಕುಪ್ತಾ. VIII, ಪುಟ. ೨೪-೨೪; ೨೫೨). ಮುಗುಳಾಗು = ೧. ಮೊಗ್ಗಾಗು ; ಹೂವಾಗಿ ಅರಳದಿರು : ಅಲರಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಕಾದುನಂ ಮುಗುಳಾಗಿ ಸೋಂಕಿದೆಯೋಳ್ ಕಾಮಂಜಸದ ಸರಳಾಗಿ ಪಂಚಲವೈವದ ತೊಳಸವಳಪುಂಗಳವರ್ಗಳ ಪಾಂಗಂ (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦-೨೩); ಕಮಲವೈವದ ದೊಳರಳ ಸಂಪೆಯಲಿ ಮುಗುಳಾಗಿ ಸುಪಂಪವೈವದಂತೆ ಮರುಳಗಲು ಮುಗುಳ್ಳು (ಕುಪ್ತಾ. ೪೦). ೨. ಮೊಗ್ಗು ಬಿಡು ; ಮೊಗ್ಗು ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳು : "ಪಪ್ಪದ ಮುಗುಳ್ಳುಡೆನೆ ಮುಗುಳಾದುದು" (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦೪-೧೦೪); ಗಗನಾವಳಿಯ ಜಲಕಣದಲಿಮೊ ಮುಗುಳಾದುದೊ ಗಗನ ವೈವ ಕಡೆಬದ ವರಂನಂ (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೨೪).

[< ಮುಗುಳ್ಳು / ತಮಿ. ಮುಕಿಟುಮ್. ಮೊಕುಳ್ಳು, ಮಲ. ಮುಕಿಟು ; ತುಳು. ಮುಗುರು. / ತೆಲು. ಮುಕುಲ]

ಮುಗುಳುಂಬ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗಿನ ಬಾಣಿಗಳುಳ್ಳವನು ; ಪುಷ್ಪಬಾಣಿ ; ಕಾಮ ; ವನ್ಯಥ : ಮುಗುಳುಂಬೊಡಲ ಬೇಡಿದವಂ ರುಕ್ಕಿಣಿ ಗಂಡಂ ವಂಗನಾಗಬೇಕನಲು (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦-೧೦); ಮುಗುಳುಂಬುಜುಬಿಗಾಡಿದ ಪೂರಕುತಿಹ ಮಂತ್ರಿಮಗಳೆಡೆಗೆ ಪರಿತಂದಂ ನುಡಿದಳೊಪ್ಪೆಯನಾವ್ರಸು ಯೋರ್ವಳವಳ ಕೂಡ (ಕುಪ್ತಾ. ೨೦-೨೩); ಮುಗುಳುಂಬನ ಮುಂಡಿಗಮರಿದ ಪರಿವಳಪೊಗುವ ಪೂದೊಂಬೆಯಂತಿಪರು (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೪೪).

ಮುಗುಳುಂಬೇಳೆ = ಮದನೇಳೆ ; ಕಾಮೇಳೆ ; ರತಿಕ್ರೇಡೆ ; ಎನ್ನ ಬಿದ್ದಿ ಚುಂಬಿನವನೆಯ ಕೂಡಿ ಮುಗುಳುಂಬೇಳೆಯೊಳು ಸುಯ್ಯ ಯೋಜುಡುರಕ್ಕಸನ ವಾಕ್ಯ ಕೇಳು ಕಂಟಿಟ್ಟು (ಕುಪ್ತಾ. ೨೨-೨೦). ಮುಗುಳುಂಬಣಾಗು = ಮೆನ್ನಂಥನ ಮಗ ; ಅನಿರಾದ್ಯ : ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟಿ ಗೆಯ್ದ ಚಕಿತನಾದಿಯರನು ಮುಗುಳುಂಬಣಾಗಣ್ಣೊಟ್ಟಿದ (ಕುಪ್ತಾ. ೧೦-೨೦).

[ಮುಗುಳುಂಬು + - ಲಿ]

ಮುಗುಳುಂಬ (ನಾ). ೧. ಮೊಗ್ಗಿನ ಬಾಣಿ : ಬಿತ್ತರದ ಭಲ್ಲಿಯು ಮಾಟದ ಸುಸಂಪಗಯ ಮುಗುಳುಂಬು ದೊರೆಪಡದ ಕಣಿಲ ಪುಳುಂಬು . . . ಬತ್ತಲೆಗಳ ನೆರದಿರ್ವವರಲ್ಲಿ (ಕುಪ್ತಾ. ೨-೧೪). ೨. (ಮೆನ್ನಂಥನ) ಹೂಬಾಣಿ ; ಪುಷ್ಪಬಾಣಿ : ಮಗಳಿ ನನ್ನಯ ರೂಪ ಗುಣ ಶೀಲವ ನೋಡಿದಗಣಿತಸುರನರೋದಗಮ ಮುಗುಳುಂಬೊಳಗಾದರು (ಕುಪ್ತಾ. ೨೨-೨೩). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಕ್ರವಾಣಿ : ಕಿಣು ಮೊನೆಯ ಮುಗುಳುಂಬಗಳ ಸ್ವಗಜಿದನಭಮನ್ನಂ ವಿನ ಮೆಯ್ಯಲಿ ತುಣು

ದವು ಮುಳ್ಳೆದಾಂಬಿ ಕೆಂಡಾವರೆಗೆ ಕವಿವಂತೆ (ಕುಣ್ಯ. ೩೨-೩೪); ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಗುಳೇಟು ಸಾವಿರವೇಳು ಬಳಿಕೊಂಬತ್ತು ಸಾವಿರಕೋಲು ಮೊಂಡೆಯ ಕವಲುಗಣೆ ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರವು (ಕುಣ್ಯ. ೪೦-೪೨).

[ಮುಗುಳಕ್ಕಿ + ಅಂಬು]

ಮುಗುಳಕ್ಕಿ, ಮುಗುಳಕ್ಕಿ (ನಾ). ಸರಿಯಾಗಿ ಬೇಯದೆ, ಮೊಗ್ಗಿನಂತಿರುವ ಅನ್ನ; ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅರಳದೆ, ಅರೆಬೆಂದ ಅನ್ನ. - ಪಕ್ಷವಾಗದ ಅನ್ನ; ಇವತ್ತು ಒರೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಉರಿಯದೆ ಅನ್ನ ಮುಗುಳಕ್ಕಿಯಾಯ್ತು (ಕುಣ್ಯ. ೪೩). ಮುಗುಳಕ್ಕಿ; ಸಮಯ ತಪ್ಪಿ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಇವಳು ಅಡಗೇ ಒರೇ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ, ಅನ್ನ ಮುಗುಳಕ್ಕಿಯೋ ಇಲ್ಲ ಮಿಡ್ಡಿಯೋ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕುಣ್ಯ. ೪೪).

ಮುಗುಳಕ್ಕಿಗಂಜಿ = (ಬೆವರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ) ಅರೆಬೆಂದ ಅನ್ನದ ಗಂಜಿ; ಪಕ್ಷವಾಗದ ಅನ್ನದ ಗಂಜಿ: (೪).

[ಮುಗುಳು (< ಮುಗುಳ) + ಅಕ್ಕಿ]

ಮುಗುಳಲರ್ (ನಾ). ಅರಳುತ್ತಿರುವ ಹೂವು; ಅರೆಬಿರಿದ ಹೂವು: ಪೊಲ ಬೀದಿಮಿಡಿಸುತ್ತಿರುವನೋರಂತೆ ತರಬು ಗುಡುಗುತ್ತಿ ನಿಂ ನನೆಯ ಮುಗುಳಲರ್ ತುಜುಗಲನಂತಮಂ ನೆಲೆಯ ಕೆದಲವೇಯ್ ನೈಪತಿಳಕಾ (ಕುಣ್ಯ. ೪೫-೪೬); ಮುರಹರಂತೆ: ಪುರಪುರಂ ಕಾನಾಯಮಾ ವನೋದರದ ಪೂವರದ ಲತೆಯ ಸಂತತಿಯ ಮುಗುಳಲರ್ ತುಜುಗಲಂ ನೆಲೆವಿನ ಮಾಯ್ಯುಕೊಂಡು ಮಂಡನಾವಳಯನನೆಯ ಸಮದ್ವ ಪಸದನಂಗೊಂಡು (ಕುಣ್ಯ. ೪೭-೪೮); ಮುಗುಳಲರ್ ಪೊನ್ನಯ್ಯ ಪೆಣ್ಣೆ ಮುಗುಳಲರಾಯ್ತು (ಕುಣ್ಯ. ೪೯-೫೦). [ಮುಗುಳ + ಅರ್]

ಮುಗುಳಿ, ಮುಗಲ್, ಮುಗಲಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಳ್ಳಿನ ಮರ: ದಿಂಡ ಪಾತಂಗ ಮುಗುಳಿಯ ಮರನು. . . ಏಳಲಿ ಬಂದವರಿಗೆ ವಳರೆಯಮ್ಮತಂದೆ ನೆಳಲಾಪ ವೃಕ್ಷವಲ್ಲಿವು (ಕುಣ್ಯ. ೫೧-೫೨); ಮುಗುಳಿಯ ಮರದ ನೆರಳಿಂದ ನುಂಗುವ ನೆಳಳು ಲೇಸೆಂದ (ಕುಣ್ಯ. ೫೩); ಮುಗುಳಿಯ ಒಳನುರಂ ಆಡಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಯ ಎಂಥಾ ಕೆಮ್ಮುಲಾದರೂ ಮೋಣಂ (ಕುಣ್ಯ. ೫೪). ೨. ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಪುಣ್ಯ ಮುಗುಳಿ ಪರನ್ನ ಮುಳ್ಳು ನ್ನು ಏತೇಷಾಂ . . . ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ (ಕುಣ್ಯ. VII, ೨೩೦-೨೪; ೪೫); ಮುಗುಳಿಯ ನಾಗಮಯ್ಯ ಬಸವನ ಹಳ್ಳಿಯ ಬಸವಯ್ಯ (ಕುಣ್ಯ. XV, ಕೇರೂರು. ೪೦೬-೪೦೭; ೪೧). **ಮುಗಲ್**: ೧. "ಮುಗಲಿನ ಹುಳಿಮರ . . . ಮರುವನ ಮಳಿ ಮುಗಲ್. ಮುಗಲ್. ಕೋಕಮರ" (ಕುಣ್ಯ. ೫೬). **ಮುಗಲಿ**: ೧. "ಮುಗಲಿ ಮುಗ್ಗಿ ಶಮಿ ಚಲಯುದಿ ಬನ್ನಿವಾರ ಮುಗಲಿ" (ಕುಣ್ಯ. ೫೭); ಮುಗಲಿ ಮುಗ್ಗಿ (ಕುಣ್ಯ. ೫೮); ಮುಗಲಿ ಸೀಗಿ ಬಾಗಿ ಸೀದಾಹುಗಣಿ (ಕುಣ್ಯ. ೫೯).

[ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಮಕಿಲ್, ಮಕಿಲ್ಮ; ಮಲಿ, ಮಕಿಲ್]

ಮುಗುಳಿ (ನಾ). ೧. ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶ: ದಿಕ್ಕು: "ಮುಗುಳಗದ್ದೆ ಪರಾ. ೨. (ದೇವಸ್ಥಾನ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ) ಗೋಪುರ: ಶಿಖರ: ಆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಗುಳಿ ತುಂಬ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ (ಕುಣ್ಯ. ೬೦).

[← ತುಳು. ಮುಗುಳಿ]

ಮುಗುಳಗದ್ದೆ (ನಾ). ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಳೆಯ ನೀರನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಗದ್ದೆ. - ಜಮೀನು: (ಕುಣ್ಯ. ೬೧).

[ಮುಗುಳ + ಗದ್ದೆ (< ಗುಟ್ಟಿ)]

ಮುಗುಳು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೊಗ್ಗು ಬಿಡು; ಮೊಗ್ಗು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು: ಪಂಪನಾದ ಪಂಪಾಲತೆಯ ಹಿಡೆರೇಲಾದ ಕರವಿರಲತೆಯ ಮುಗುಳು: ೪೮ ಮಳುಲತೆಯ ಬಾಳೊಂಪದ ಬಳು ವಿಳವಾದ ರತ್ನರತ್ನಕೃತಾಚಲಂ

ಗಲೊಳ್ (ಕುಣ್ಯ. ೬೦-೬೧). ೨. (ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ) ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳು: ತನ್ನ ಕಡುಸೊಡರ ಬೆಳ್ಳನ್ನ ತಿಳಮುಂಡಾವದನ್ನ ಮುಗುಳಿಸುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಟ್ಟಲಿಂ ಬೆನ್ನೆಸುವ ಕೂರ್ಗಣಿಗಳನ್ನ ದಲ್ಲಿಹುದೆಂಬುದನ್ನ ರಿವೆವಂತೊ ಕಂಗೊಳ ದನ್ನಗಂ (ಕುಣ್ಯ. ೬೨). ೩. ಅರಳಿಸು; ವಿಶ್ವಸಗೊಳಿಸು: ಪೂಜೆಯಿಲ್ಲದಾ ಪೂಜ್ಯನು ಹೃದಯದಿ ಪೂಜೆಗೆ ಮುಗುಳಿಸಿ ತಾಳುವನು (ಕುಣ್ಯ. ೬೩-೬೪).

[ಮುಗುಳ + ಅಂಬು]

ಮುಗುಳು 'ಮುಗುಳು' ನೋ.

ಮುಗುಳು 'ಮುಗುಳು' ನೋ.

ಮುಗುಳುಗಣ್, ಮುಗುಳುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಕಣ್ಣು: ನಿಮಿತ್ತಿತ ನೇತ್ರ: ಮುಗುಳುಗಣ್ಣ ಮೇಲುಗುಡಿದೋಳುಗಳ ಮಿಡುಕುವ ತುಟಿಯ . . . ದೂಷ ತಪು ತೊಡಗಿದನು ಬಲುತಪವ (ಕುಣ್ಯ. ೬೪-೬೫); ಅರ್ಪ್ಯದತ್ತಿದ ಕೈಯ ಅಂಜಲಿಗೋನೊ ಬಿಡ್ಡಪೂಲಾಗ್ನಿ ತವಳ ಮೆಯ್ ಜುಮ್ಮನೆ ನರ್ವಿಮಿರಲೊಯ್ಯನೆ ಮುರ್ದುವಾ ಮುಗುಳು ಗಣ್ (ಕುಣ್ಯ. ೬೬-೬೭). **ಮುಗುಳುಗಣ್ಣು**: ಮುಗುಳುಗಣ್ಣುಗಳ ಮೇಲಿತ್ತಿದ ತೋಳುಗಳು ಮಿಡುಕುವ ತುಟಿಗಳು (ಕುಣ್ಯ. ೬೮).

[ಮುಗುಳು (< ಮುಗುಳ) + ಕಣ್]

ಮುಗುಳುಗಣೆ 'ಮುಗುಳುಗಣೆ' ನೋ.

ಮುಗುಳುಗಣೆಯ 'ಮುಗುಳುಗಣೆಯ' ನೋ.

ಮುಗುಳುಗಣ್ಣು 'ಮುಗುಳುಗಣ್ಣು' ನೋ.

ಮುಗುಳುಗಾಯ 'ಮುಗುಳುಗಾಯ' ನೋ.

ಮುಗುಳುಗೊಂಬು (ನಾ). (ಆನೆಯ) ಮೂಡುತ್ತಿರುವ ಕೊಂಬು: ಮೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೋರೆ. - ದಂತ: ಚೋಟುಕೊಂಬಿನ ಆವ ೧ಕ್ಕೆ ೩೦. ವರಹ ಕ್ರಯ, ಮುಗುಳುಗೊಂಬಿನ ಆವ ೧ಕ್ಕೆ ೨೫ ವರಹ ಕ್ರಯ (ಕುಣ್ಯ. ೬೯). [ಮುಗುಳು (< ಮುಗುಳ) + ಕೊಂಬು] **ಮುಗುಳುವೆನೆ** (ನಾ). ಅಂಕುರಿಸುತ್ತಿರುವ ತೆನೆ; ಮೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಹೊಡೆ: ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವ . . . ಮುಗುಳುವೆನೆಯ ಎಳೆತುಳುವಳಗಳ ತಂಪು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಜಗನ್ನೋಪನವ್ಯಾಜಯ ಮಾಡಿ ಚರಣಕೊಡದವನ ಜನುಮ (ಕುಣ್ಯ. ೭೦, ೨-೩೬-೩). [ಮುಗುಳು (< ಮುಗುಳ) + ತೆನೆ]

ಮುಗುಳುನೆಗು 'ಮುಗುಳುಗು' ನೋ.

ಮುಗುಳುನೆಗೆ 'ಮುಗುಳುನೆಗೆ' ನೋ.

ಮುಗುಳುಬೊಕ್ಕಿ (ನಾ). ಬಿರಿಯಲಿರುವ ಬೊಕ್ಕಿ; ಒಡೆಯಲಿರುವ ಗುಳ್ಳಿ: "ಮುಗುಳು [ಕುಣ್ಯ. ಮುಳ್ಳು] ಬೊಕ್ಕಿ ಏಕೆಂ ಸೊಲ್ಲುಕ ದುರಿಕ್ಕು" (ಕುಣ್ಯ. ೭೧-೭೨).

[ಮುಗುಳು (< ಮುಗುಳ) + ಬೊಕ್ಕಿ]

ಮುಗುಳುವಾಳಿ (ನಾ). ಬಾಳೆಯ ಹೂವು; ಬಾಳೆವೋತೆ: ಮುಗುಳು ವಾಳೆಯ ಹೂಡೆಯ ನುಚ್ಚುಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಗರು ಹೋಪಂತ ಸುಣ್ಣದ ನೀರಿನಿಂದ ಕುದಿಸಿ ತೆಗೆದು (ಕುಣ್ಯ. ೭೨-೭೩).

[ಮುಗುಳು (< ಮುಗುಳ) + ಬಾಳಿ (< ಬಾಳಿ)]

ಮುಗುಳುವಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ಮೊಗ್ಗು ಬಿಡು. - ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು: "ಮುಗುಳು ದೆನೆ ಮುಗುಳುವಿಡಿದುದು" (ಕುಣ್ಯ. ೭೩-೭೪).

[ಮುಗುಳು (< ಮುಗುಳ) + ವಿಡಿ]

ಮುಗುಳುಹೊಡೆ (ನಾ). - ಮುಗುಳುವೆನೆ: ಮುಗುಳುಹೊಡೆಗಳರಹೊಡೆ . . . ತಾಲುದುಂಬದನೆಯ ಶಾಲಿ ಸೊಗಸುತ್ತುವ ನೋಳ್ವರಿಗೆ (ಕುಣ್ಯ. ೭೫-೭೬). [ಮುಗುಳು (< ಮುಗುಳ) + ಹೊಡೆ (< ಪೊಡೆ)]

ಮುಗುಳೇಟು (ಕ್ರಿ). - ಮುಗುಳುವಿಡಿ: ಮುಗುಳೇಟಾದ ಚಂಪಲತೆಯಲಿ ದಳಂಪಾಕ್ಷರೋದೋ (ಕುಣ್ಯ. ೭೬); ಅವಳ ಕೋಮಲತೆಯುಂಟು

ಪೊಳೆವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮುಗುಳುಟ್ಟುಮಾಡು ಮುಟ್ಟುಮಾಡು ನೀರಾದಿರಂ ಗಡಿಯಂ ಕೂಡಿಯಾ ಪಳನಾಯಕಂಬಕೆಯರಂ (ಕೂಟ. ೩-೨೯).

[ಮುಗುಳ್ಳು + ಏತ್ತು (< ಏತ್ತು)]

ಮುಗುಳುತ್ತು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಂಕುರಿಸು : ಮೊಳೆ : ಮೂಡು : ಮೊಲೆ ಮುಗುಳುತ್ತುವಂದು ಮೊದಲಿಂದುವರು ಬಗೆದುಕೊಟ್ಟಿಯಂ ಸಲಿಸಿ . . .

ಕೂರ್ತ ಮನಃ ಪ್ರಯನಂ ಬಿಡೆಂದು ನೀನೆಲೆ ಮುಂದುಬಿಡಿದೊಳ್ಳೆ ಸುಡಿ ಯಲ್ಲಗೆದುವವನಂತು ಸ್ವರಪಂ (ಕೂಟ. ೧೦-೧೩); ಉತ್ತಮವ್ಯಾಸನಲ ವನೇಡಿದು ಶರಣ ಸುಚಿತ್ತಭೂಮಿಯೊಳ್ಳೆಯಂ ಬಿಳ್ಳಲದುವೆ ಮುಗು

ಳೊತ್ತಿ ಪಲ್ಲವಿಸುತೇಕೋತ್ತರತತ್ವಲಾಗಳನಂ ರುಕ್ಮಿಣಿ (ಕೂಟ. ೧-೩೯). ೨. ಅರಳು : ವಿಕಾಸವಾಗು : ಸ ದುಯೆಗೆ ಚಿತ್ತವಂಕುರಿಸಿ ಬುದ್ಧಿ ಪಲ್ಲವಿಸಿ ಮನಂ ಮುಗುಳೊತ್ತಿ ಕುಳ್ಳಿ ಬಸವರಾಜಂ . . .

ಕಂಡು (ಕೂಟ. ೨-೩೩). ೩. ಮೊಗ್ಗುಗಳಿಂದ ತುಂಬು : ಕೂಡಿರು : ಸಮುದಮಂ ಕರಂ ತಳೆಯೆ ಜಾದಗಿಗೊಳ್ಳುತದಂಜಾಲಂ ಮುಗುಳೊತ್ತಿ . . . ತಾಂ ಮುಂ ಮುಟ್ಟುಗಾದೊಳ್ಳುಂದು ತಿಡಿದುದೊಳ್ಳುನೆ

ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿಂ (ಕೂಟ. ೯-೧೦). [ಮುಗುಳ್ಳು + ಒತ್ತು]

ಮುಗುಳ್ಳಣ್ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗಿನಂತಿರುವ ಕಣ್ಣು : ಕುಟ್ಟಿಲದಂತಿರುವ ನೇತ್ರ : 'ಮುಗುಳ್ಳಣ್' ಪರಾ. [ಮುಗುಳ್ಳು + ಕಣ್]

ಮುಗುಳ್ಳಣ್, ಮುಗುಳುಗಣ್ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗಿನ ಬಾಣ : ಹೂವಿನ ಸರಳು : ಪುಷ್ಪಬಾಣ : ಪಗಲಮಂ ಮೊದಿರುವಂ ಮಿಗೆ ಸೋಲಿಪಿ ವವನ ಬಿ . . . ಗಾಡಿಯುಮಾವಗಮಾಚು ತಾಗಿ ಕಣಿಯುಂ ಮುಗುಳ್ಳಣ್

ಯುಂ ಮೊನೆಯೊಳಂ ಪೊಲ್ಲಿದಿಯೊಳಂ (ಕೂಟ. ೯೬); ಸರೆ ಪರವಕ ಬೊಳಾದ ಕೊರುಗುರ ಕೊನೆಲ್ಲ ಕಲೆ ಮೆಯೊಳ್ಳಲದರ ಮುಗುಳ್ಳಣಿಯ ಮುಟ್ಟುಯಾಡ್ಲರಿದರ . . . ಮೋಹಿಳ ಕುಲಕೆ ಹೊಟ್ಟೆಯು ಸೂಪರ

ರವದ ನಂದಮಂ ಪೊಯ್ಯರಂನೆಯರಲ್ಲಿ (ಕೂಟ. ೯-೯೦); ನಿಜಕುಶಲತರ ಮಿದ್ಯಂತ ಮುಗುಳ್ಳಣಿಗಳೇವಾಳ್ಳಿಯೆಂದು ಕಾಮನ ಕರತಳದನುಂ ಕವರ್ತ

ಗೊಂಡು ಚಿಲ್ಲುವಂತೆ ಪುಷ್ಪಪುಟಪ್ಪದಿ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯಂ ಕೆದರ್ದು (ಕೂಟ. ೯-೯೯). ಮುಗುಳುಗಣ್ : 'ಮುಗುಳುಗಣಿಯ' ಪರಾ.

[ಮುಗುಳ್ಳು + ಕಣ್]

ಮುಗುಳ್ಳಣಿಯ, ಮುಗುಳುಗಣಿಯ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಬಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು : ಕಾಮ : ಮನ್ಮಥ : ಮುಕ್ತಪದದ ಹೂಲುಂ ಮುಗುಳ್ಳಣಿಯನ ಶಕ್ತಿಗಿಡವ ಜಂದಿದಿಯಂ . . . ಯುಕ್ತಿಗೆ ಯುಕ್ತವೆನಿಸು

ವಾಗಮಮಂ ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸುವವಾಧ್ಯಾದರನಂ ಭಕ್ತಿಯನಭಿಮಂದಿಸುವಂ (ಕೂಟ. ೧-೯). ಮುಗುಳುಗಣಿಯ : ಮುಗುಳುಗಣಿಯನ ಶಂಭು ಕುವಡು ರುಗುಮೆಣಿಯ ಸಾರಿಲು ಕೂಡುವನಗರಿದಂ ಮಂತ್ರಿಗಳ

ಬಂದೆಂದಂತೆ ಬಿನ್ನೈಸೆ (ಕೂಟ. ೨೦-೨೨). [ಮುಗುಳ್ಳು + ಅ]

ಮುಗುಳ್ಳಣ್ (ನಾ). ೧. ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳವನು. ೨. ಕೃಷ್ಣ : ಮೊಗಮಲ್ಲ ಮುಟ್ಟುಕೊಡಿದ ಕಣ್ಣು ಮುಗುಳ್ಳಣ್ಣ ಕಾವರಿಯ ಕಣ್ಣು (ಕೂಟ. ೩-೨೦). [ಮುಗುಳ್ಳು + ಅ]

ಮುಗುಳ್ಳಾಯ್, ಮುಗುಳುಗಾಯಿ (ನಾ). ೧. ಆಗ ತಾನೆ ಹೂವಿ ನಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಕಾಯಿ : ಅತಿ ಎಳೆಯ ಕಾಯಿ : ಹೀಚು : ಮುಗುಳ್ಳಾಯ್ ಅಮಳ್ಳೊಂಗಲ್, ಎಳ್ಳಣ್ಣ, ಅಮಳ್ಳಂತ್ರಂ (ಕೂಟ. ೯೩ ಕ್ರಿಯಾ) : ತರ್ಗಿಂಪು, ಬೆರ್ಗಿಂಪು, ಮುಗುಳ್ಳಾಯ್, ಎಳ್ಳಣ್ಣವಂ

(ಕೂಟ. ೩ ಕ್ರಿಯಾ). ೨. ಹೀರೆಯಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ತರಕಾರಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾದ್ಯ : ಕೆಲವ ಭಂಜಿತ ಶಾಕಮಂ ಕೆಲವ ಮುಗುಳ್ಳಾಯ . . . ಮಾಡಿ ಹಲವು ಚಂದದೊಳಂ

ಹೀರೆಯ ಕಾಯ ಪಾಕಮಂ ಒಂದಾಗಿ ಹವಾಮಳ್ಳುದು (ಕೂಟ. ೨-೨).

ಮುಗುಳುಗಾಯಿ : ೨. ಭಂಜಿತಶಾಖ, ಮುಗುಳುಗಾಯಿ, ನವಜಡ್ಡುಕಂಡ . . . ಶಾಕವಂಗಿ ಮೊದಲಾದ ಹೀರೆಯ ಕಾಯ ಪಾಕವನ್ನು ಹವಾಮಾಗಿ ತಯಾರಿಸುವುದು (ಕೂಟ. ೨-೨ ಕ್ರಿಯಾ). [ಮುಗುಳ್ಳು + ಕಾಯ]

ಮುಗುಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಹೂವು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು) ಮುಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳು ಪಂತೆ ಮಾಡು : ಮೊಗ್ಗಾಗಿಸು : "ಮುಗುಳ್ಳು - ಸಂಕ್ಷೋಚಕರಣೇ (ಕುಗ್ಗಿಸು)" (ಕೂಟ. ೨); ಪಗಲಕನಿರುಳ್ಳು ಧುಬಿಬಿಬಿಂಬುಮಾಲ್ಪಂತೆ

ಮುಗುಳ್ಳು ಗುಂ ಕುಮುದಾಸನಮಂ ಕವರ್ತತಾನಮಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೯). ೨. (ಕಣ್ಣು) ಮುಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳು - ಮುಗ್ಗಿ : ಸುರತಾಂತರೋಕ್ತಿಗಳಂ ಮುಗುಳ್ಳು ಪಟ್ಟರ ಪರಮಾಯು ತಿವಿತವಂದಿರದೊಡವನೊರ್ವ ಸೂರಿಚಂ

(ಕೂಟ. ೧೦-೧೯). [ಮುಗುಳ್ಳು + ಅ]

ಮುಗುಳ್ಳೊಂಗಲ್ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗುಗಳ ಗೊಂಚಲು : ಹೂಗೊಂಚಲು : ಪುಷ್ಪಗುಚ್ಛ : ಮುಗುಳ್ಳೊಂಗಲ್, ಎಚ್ಚೂಣಂ (ಕೂಟ. ೩ ಕ್ರಿಯಾ). [ಮುಗುಳ್ಳು + ಕೊಂಚಲ್]

ಮುಗುಳ್ಳೊಟ್ಟು 'ಮುಗುಳ್ಳೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಗುಳ್ಳೊಟ್ಟು, ಮುಗುಳ್ಳೊಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಮೊಗ್ಗುಬಿಡು : ಹೂ ಬಿಡು : ಪುಷ್ಪಿತವಾಗು : "ಮುಗುಳ್ಳುದು ತಾನದನೆ ಮುಗುಳ್ಳೊಟ್ಟು ರುದು" (ಕೂಟ. ೨೦-೨೨). ಮುಗುಳ್ಳೊಟ್ಟು : ಬೆಳ್ಳಗೆ ಪುಟ್ಟಲೆ

ಸೂಪಗಿ ಮುಗುಳ್ಳೊಟ್ಟು ಸಂದತಿಯರ ಬಟ್ಟುಮೂಗಣೆಯಹವೆ ತಾವರೆ ಗಳೆಂದವಂ ಬಿಟ್ಟು ತುಂಬಿದ ಜವ್ವನೆಯರ ತನುಪರಿಮಳೆ ಕವಿದವಾ

ಬಸವಳಿಗಳು (ಕೂಟ. ೯-೩೩). [ಮುಗುಳ್ಳು + ತೊಟ್ಟು]

ಮುಗುಳ್ಳುಗು, ಮುಗುಳುಗು (ಕ್ರಿ). ಮಂದಹಾಸವನ್ನು ಬೀರು : ನಸುನಗು : ಮಂಪಕವಿ ಪೊನ್ನನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ಮುಗುಳ್ಳುಗು (ಕೂಟ. ೩). ಮುಗುಳುಗುಗು : ಬೋಳನು ಕೈಮಾಚ್ಚಿ ಉಡುಗೊರೆ ಕೊಡಲು

ಮುಗುಳುಗುಗುತ್ತು ಕೋಲ್ಗಾರರು ಹೀಗಿಂದರು (ಕೂಟ. ೧೦ ಕ್ರಿಯಾ). [ಮುಗುಳ್ಳು + ನಗು]

ಮುಗುಳ್ಳುಗು (ನಾ). ಮಂದಹಾಸ : ನಸುನಗು : ಅವರ ಮುಗುಳ್ಳುಗು ವನ್ನು ಕಂಡು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಚ್ಚೂ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು (ಕೂಟ. ೩). [ಮುಗುಳ್ಳು + ನಗು]

ಮುಗುಳ್ಳುಗು, ಮುಗುಳುಗು (ನಾ). = ಮುಗುಳ್ಳುಗು : "ಸ್ಥಿತ ಮೆಂಬುದು ಮುಗುಳ್ಳುಗು" (ಕೂಟ. ೯೩-೯೦೩); ಮಗಳ ಮೊಗಮಂ ಮುಗುಳ್ಳುಗುರಸು ನೋಡಿದಾಗಲ್ (ಕೂಟ. ೩-೨೬); ಮುಗುಳ್ಳುಗು ಪದವಿಂ ಪೊದಬ್ಬಿದು ಕುಮಾರನ ಕೋಮಳವಕ್ರಬಿಂಬೊಳ್ (ಕೂಟ. ೩-೨೩); ಬಾರಿಗನ ಮೊರೆಯಲ್ಲಿಂದ ಮುಗುಳ್ಳುಗು ಮಿಂಚಿತು

(ಕೂಟ. ೩). ಮುಗುಳುಗುಗು : ಮೃಗನಯನೆ ನೀನೆನಿ ನೀಕ್ಷಿಸಿ ಮುಗುಳು ನಗಿಯುಂ ಚಿಂತೆಯುಂ ನಿನಗಿಲೆ ಮೇಲೆನಲು (ಕೂಟ. ೧೦-೩); ಮುಗುಳು ನಗಿ ನಸುಜೊಳೆಯ ಭೀಮಾದಿಗಳಿಂದನು ಕೃಷ್ಣನು (ಕೂಟ. ೩-೨೨); ಮುಗುಳುಗುಗುಯಲಿ ಸೂರ್ಯತನುಜನ ಮೊಗವ ನೋಡಿ (ಕೂಟ. ೯೩-೨೩); ಅದೃಷ್ಟದ ಕುಲಮೆಯಿಂದ ವೆಗವ ಕಿಡಿಯಂತಿತ್ತು ಅವನ ಮುಗುಳುಗುಗು ! (ಕೂಟ. ೧೦೩). [ಮುಗುಳ್ಳು + ನಗು]

ಮುಗುಳ್ಳುನೆ (ನಾ). ಅರಳುತ್ತಿರುವ ಮೊಗ್ಗು - ಕುಟ್ಟಿಲ : ಮುಬುಟ್ಟುಂ ಮುಗುಟ್ಟುಂ ಪೊಸಮಳ್ಳಿಯ ಮುಗುಳ್ಳುನೆಯ ದೇಸೆಯಂ ಕಂದಪಂ ಪೊಗುಟ್ಟುಂ (ಕೂಟ. ೩-೧೦); ಬಲ್ಲನೆಯ ಪೊವಟ್ಟು ಮುಗುಳ್ಳುನೆಯ ನಮನ . . . ಪೊವಟ್ಟು ಗೊತ್ತಿದನೆ ಲಗ್ನಸಿದುರ್ದದೊಳಯ

ಮುಮರು (ಕೂಟ. ೧೦೦). [ಮುಗುಳ್ಳು + ನನ್ನ]

ಮುಗುಳ್ಳುಲೆ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗಿನಂತಿರುವ ಕುಚ. - ಮೊಲೆ : ಹೊಗ ರಸದ ಮುಗುಳ್ಳುಲೆಯೊಟ್ಟಿಗುಂ ನೃಪನಂದನಗೆ (ಕೂಟ. ೧೩-೧೨);

ಸಣ್ಣ ಮುಗುಳ್ಳೊಲೆಯ ಪರಳೊಲೆಯ . . . ಬೆದರ್ ಕಣ್ಣನೊಟದ ಬಾಲೆಯರ್ . . . ಎಸೆವರು (ಕೂಕಣ. ೧೦-೦೯). [ಮುಗುಳ್ಳೆ + ಮೊಟ್ಟೆ]
ಮುಗುಳ್ಳಡೆ (ಕ್ರ.). ಮೊಗ್ಗು ಬಿಡು ; ಹೂಬಿಡು ; ಪುಷ್ಪತವಾಗು ; ಬೊಗಸೆಗಗಳೆಯಲತಿಗೆ ತಿಗುರಿ ತೀಡಿದ ಮೃಗವು ದದ ಮಗಮಗಿಪ ಸುರಳಿಯ ಕಾಮಿಯು ಛರತಿ ಮುಗುಳ್ಳಡೆಯು ತಾಸಾ ದಿವಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩-೩).

[ಮುಗುಳ್ಳೆ + ಪಡೆ]

ಮುಗುಳ್ಳದ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗು ಬಿಡುವ ಹದ ; ಹೂ ಬಿಡುವ ಸ್ಥಿತಿ ; ಮುಗುಳ್ಳವನಾದ ಸಂಪಿಗೆ ಮಡಲ್ದಿದಮುಳ್ಳ ಮರಲರಲ್ಲ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮನಮಂ ಕವರುತ್ತಿರೆ (ಕೂಕಣ. ೩-೩೩) ; ಹಿಂದು ಮೃದುವಾಗಿ ನನದಕ್ಕೆ ದೊಳಗೊಳಿಸುವ ಪೊರೆಯೊತ್ತಿ ಮುಗುಳ್ಳದದಿ ಬೆಂದ ಎದಳಗಳನೊಡೆವರೂ . . . ಪಾಕಂ ಮಾಡಿ ತೆಂಗಾಯ ತೆಗೆಯ ತಾ ಪಸನವ್ವದು (ಕೂಕಣ. ೩-೩) ; ಪುರಿಯುಕ್ಕಿಯೆಳ್ಳು ಜೀರಿಗೆ ಮೆಣಸು . . . ಮುಗುಳ್ಳದದಿ ಬೆಂದ ಬೇಳೆಯ ಪಸರು ಪುಲ್ಲಸೂಜ್ಜಿ ಗಯ ಕೂಳು (ಕೂಕಣ. ೩-೦).

[ಮುಗುಳ್ಳೆ + ಪದ]

ಮುಗುಳ್ಳೆ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗುಗಳ ಮಳೆ ; ಹೂಮಳೆ ; ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿ ; ಮುಗುಳ್ಳೆಯಂ ಸುರಿವ ಜೀತ್ವದ ಮುಗಿಲ್ಲ ತೆಗೆದು ತರಂಗೊಳಿಸಿದ ಪಟವಣ್ಣಗೆಯ ಪಟ್ಟಿಯ . . . ಗಾಡಿದದದ ಮಂಟಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ನಿರುಧಿಂ (ಕೂಕಣ. ೩-೩ ಬ). [ಮುಗುಳ್ಳೆ + ಮಳೆ (< ಮಲೆ)]

ಮುಗುಳ್ಳಿಲ್ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಧನುಸ್ಸು ; ಪುಷ್ಪವಾಪ ; 'ಮುಗುಳ್ಳಿಲ್' ಪರಾ. [ಮುಗುಳ್ಳೆ + ಬಿಲ್]

ಮುಗುಳ್ಳಿಲ್ಲ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಧನುಸ್ಸನ್ನೆಳ್ಳವನು ; ಕಾಮ ; ಮೆನ್ನೆಫ ; ಮುಗುಳ್ಳಿಲ್ಲ ಮುಗುಳ್ಳಿಲ್ಲ ಶಿಶಿಮುಖ ಮುಗುಳ್ಳೆ ಕುಲಚೆಯರ ಮೆಲ್ಲೆಡೆಯು ನೆಟ ಮುಗಿದುವು ಮುನ್ನೀರಣಾಗಿಯ ಸಜ್ಜವಣೆಗಾ ರಾತ್ರಿಯೊಳು (ಕೂಕಣ. ೦೩-೩೩) ; ಮುಗುಳ್ಳಿಲ್ಲನಾ [ಕೂಕಣ. ಮುಗುಳ್ಳಿಲ್ಲವಾ] ರತಿದೀವಿಯರಾಡುವ ನಗರಜನದ ಸುರಿಯುಪ್ ಪಗಡೆವಾಸೆಂದನೆ ರವಿ ಸೋಮವೀಧಿಗಳೊಗಸಿಹವಾ ನಗರದೊಳು (ಕ್ರಿಶ್ಣಾಂ. ೦-೩೩).

[ಮುಗುಳ್ಳಿಲ್ + - ಲ್ಲ]

ಮುಗುಳ್ಳಿಲ್ (ನಾ). = ಮುಗುಳ್ಳುಬೊಕ್ಕೆ ; ಅಕುಲ ಶವದ ಬಿಸಿಲ್ ಕೋಮಳಕಯನುಬಿಡಿಸು ಬಾಡಿ ಕಂದಿರ್ತಾ ಕಂದೆತಾಕುಮಾರಿ ಮುಗುಳ್ಳುಬೊಕ್ಕೆ [ಕೂಕಣ. ಕೊಕ್ಕಿಲ್ ತೊಡೆ ಮೆಯ್ಯಾಯ್ದ ಬಡವಡಾ ದಂತಾದರ್ (ಕೂಕಣ. ೩-೩೩). [ಮುಗುಳ್ಳೆ + ಪುಣ್]

ಮುಗುಳ್ಳೆಗು (ನಾ). ಮೊಗ್ಗಿನಂತಹ ಕಾಂತಿ ; ಬೆರಲೆಡೆಯೊಳೆಡಿಸಿದ ಕಪ್ಪರವಳುಕೊಳೆ ನಗುವ ರೋಷಗರನಿಡುವ ನೆವದಿಂ ಪರಿವ ಮುಗುಳ್ಳೆ ಗೆಯ ಮುಗುಳ್ಳೆಗುಗೆ ತಕ್ಕುಗುಡುವಂತೆಯುಂ (ಕೂಕಣ. ೩-೩ ಬ).

[ಮುಗುಳ್ಳೆ + ಬೆಗು]

ಮುಗುಳ್ಳರಿಗೆ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸರ. — ಹಾರ : ಪನಕುಸುಪಂಗಳೆ ಬಗೆಗವೆಂದುವನಿಟ್ಟಿಯೊಳಾಯ್ದ ಕೊಯ್ದು . . . ಮುಗುಳ್ಳರಿಗೆ ತೋಳ್ಳೆ ಕಂಠವಾರಮೆಂದು ಬೇಜ್ಜಿನತನೆ ಮಾಡಿ ತೊಟ್ಟು ಕರಮೊಟ್ಟದಳಾಕೆ ಬಸಂತಕಾಂತೆಪೋಲ್ (ಕೂಕಣ. ೩-೦೩).

[ಮುಗುಳ್ಳೆ + ಸರಿಗೆ]

ಮುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರ.). (?) : ಶಿಥಿಲ್ದಿತ್ವಕ್ಕೆ . . . ಮುಗುಟ್ಟುಂ, ಅಗುಟ್ಟುಂ . . . ಮುಗುಟ್ಟುಂ, ತೆಗುಟ್ಟುಂ (ಕೂಕಣ. ೩ ಕ್ರಯೇ). [?]

ಮುಗುಟ್ಟು (ನಾ). (?) : ಪುಕ್ಕುಟ್ಟು, ಕಾಂಕುಟ್ಟು, ನೆಗುಟ್ಟು, ಮುಗುಟ್ಟು, ನೆಮುಟ್ಟು, ತೆಮುಟ್ಟು (ಕೂಕಣ. ೦೯೦ ಕ್ರಯೇ). [?]

ಮುಗುಟ್ಟು (ನಾ). (?) : ಅಗುಟ್ಟು, ಪುಗುಟ್ಟು, ಮುಗುಟ್ಟು, ನೆಗುಟ್ಟು (ಕೂಕಣ. ೩೩೯ ಕ್ರಯೇ). [ಮುಗುಟ್ಟು + - ತ್ತೆ]

ಮುಗುಟ್ಟು (ನಾ). ರಿ. ವಿಷಮಸ್ಥಿತಿ ; ಕಷ್ಟ ; ತೊಂದರೆ ; ಬೇಜು : ಕಂಚಿನ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಪರದಿದ ಹಾಗೂ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ತವರದ ಅಭಾವದಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹತಾರಗಳು ಬೊರೆಯದೆ ಮುಗುಟ್ಟು ತಲೆದೋರಿತುಂ (ಕೂಕಣ. ೩೩) ; ಹೀಗೆ ಪರವನ್ನು ಬಲವಂತ ಮಾಡಿ ಮುಗುಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸುವುದು ಒಡಕ ತಪ್ಪು (ಕೂಕಣ. ೭೦). ೨. ಕೊರತೆ ; ಅಭಾವ : ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮುಗುಟ್ಟಂತೆ ! (ಕೂಕಣ. ೨೯) ; ಅವನಿಗೆ ಹಣದ ಮುಗುಟ್ಟು ಬಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಕಣ. ೩೩). 'ಇಕ್ಕುಟ್ಟು', 'ಬಿಕ್ಕುಟ್ಟು' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮುಕ್ಕುಟ್ಟು]

ಮುಗುರಿಸು 'ಮುಗುರಿಸು' ನೋ.

ಮುಗುಲು (ನಾ). ರಿ. ಬೂಪ್ಪು ಹಿಡಿದುದು ; ಮುಗ್ಗಿದುದು ; ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಮಳೆ ಹಿಡಿದು. ಛಂದಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟೊಂದು ಹಪ್ಪಳ ಸಂಡಿಗಳು ಮುಗ್ಗಲಾದುವು (ಕೂಕಣ. ಗು). ೨. ಬೂಪ್ಪು ಹಿಡಿದ ; ಕೆಟ್ಟುಹೋದ : ದೊರೆಯು ಇವಳ ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಡುತಾ ಇದ್ದ ಪಾಸಾಸೋಬುಸ್ಮರವನ್ನು ದಿನಕ್ಕಮೇಣ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕಡೆಗೆ ಕೆಗಲ ರಾಗಿ ಮುಗ್ಗಲ ಪುರಳಿಗೆ ಇಳಿಸಿದನು (ಕೂಕಣ. ೦೩). 'ಮುಗುಲಿಲ್' ಪರಾ

ಮುಗ್ಗಲಿಗೆಡಿ = ಅಸಹ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ : ಹೊಲಾ ಮನ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಳು ಮಾಡೋ ಮುಗ್ಗಲಿಗೆಡಿಗಿ ಮಗಳ ಕೊಟ್ಟು ಯಾವ ನರಕ್ಕೆ ಹೋಗ ಬೇಕಂತೀರೀ ನೀವು ? (ಕೂಕಣ. ೨೯೩). [ಮುಗುಗ್ಗು + - ಲಿಲು (< - ಲ್ಲೆ). /ಕವಿ. ಮುಕ್ಕಲ್ = ಮುಗುಗುನಾತ]

ಮುಗ್ಗುಲಿ 'ಮೂಗುಲಿ' ನೋ.

ಮುಗ್ಗಿಸು 'ಮೂಗುಗು' ನೋ.

ಮುಗ್ಗಿಣ (ಕ್ರ.). ಮುಗ್ಗುರಿ ಬೀಳು ; ಎಡವು ; ಮುಗ್ಗಿ ಮುಡಿ ಯೆಂದವಳ ಕಯ್ಯಲಗೆ ತಂದು ಕೊಡದೊಡನೆ ಹಾವಾಗಿ ಹೂಂಕರಿ ಕೋಪದಿ ಕಯ್ಯ ಕಡಿಯಲಾ ಕ್ಷೋದೊಳಗೆ ವಿಷವೇಜು ಮುಗ್ಗಿಣಾದು ಕಾಮಲತ ಭೂತಕ್ಕ ಕೆಡಯಲು (ಕೂಕಣ. ೩-೨೯) ; ಜೊಳ್ಳುಹೊಟ್ಟಿಯನೆತ್ತಿ ಕೊಂಡೋಡಲಾಕಡೆ ಪಕ್ಕಕೊಳ್ಳದಲಿ ಮುಗ್ಗಿಣ್ಣಿಜುಮು ಮುಳ್ಳಿ ಬಿದ್ದು ಮೂಗುರಿಕೊಂಡರ ಲೆಕ್ಕವ್ಯವನಾರು ಬಣ್ಣಪರು (ಕೂಕಣ. ೦೩-೩೩).

[ಮುಗುಗ್ಗು (< ಮೂಗುಗು) + ಇಣ್ಣ]

ಮುಗ್ಗು 'ಮೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಗ್ಗು (ಕ್ರ.). ರಿ. ಹಳಸು ; ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆ ಬರು ; ಕೆಟ್ಟುಹೋಗು : ಅವಜಡಗು ಮುಗ್ಗಿ ಪುಟು ಪತ್ತೆದೊಡಾಟಲ್ ಪರವೆ ಕಾಗಿಯುಂ ನಾಯುಂ ಮುಟ್ಟಿದುದು (ಕೂಕಣ. ೩-೨೯) ; ಇವಣ್ಣ ಕಾವಾವವುಟವಟವಟ ರಸ ಮನಸುಮಾಗಿ ಹಿಳಿದು ಹಂಜಿಯ ಅರಲೆಯೊಳಗೂಡಿಯುನಿಸು ಮುಗ್ಗದ ತೆಜದಿ ನೆಳಲೊಳೊಗಿಸಿ (ಕೂಕಣ. ೨-೩೩) ; ಮುಗ್ಗದ ಮುಗಿಯದ ಬಾಡದ . . . ಪೂವೆ ಪೂಜನದೊಳೊಂಬಂ (ಕೂಕಣ. ೩೩-೦೩). ೨. (ಅಲಂ) ಅಸಹ್ಯವಾಗು ; ಇಂದಿನ ಹದಗಟ್ಟಿ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಮೋಜು ಪುಟಲು ಗಳು ಮುಗ್ಗಿ ಪತ್ತಿವೆ (ಕೂಕಣ. ೩೩).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮುಗ್ಗು ; ತುಳು. ಮುಗು ; ತೆಲು. ಮುಗ್ಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟು ; ಗೊಡಿ. ಮುರ್ಗುನ]

ಮುಗ್ಗು (ನಾ). ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆ ; ಹಳಸಲು ; ಬೂಪ್ಪು ; ಖಂಡಕ್ಕರೆಯ ಮೆಲುವಾತ ಮುಗ್ಗಿನ ಹಿಂಡಿಗಿಡಗುವೆ (ಕೂಕಣ. ೩೦೩) ; ಹೊಟ್ಟಿ ಗಿಲ್ಲದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಮುಗ್ಗ ಕಾಳಿಲ್ಲ ಮುಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟನರಿ (ಕೂಕಣ. ೩೩). [< ಮುಗುಗ್ಗು/ತುಳು. ಮುಗ್ಗು, ಮುಗು ; ತೆಲು. ಮುಗ್ಗು ; ಕೋಲಾ. ಮುರ್ಗು ; ಪರ್ಜಿ. ಮುರ್ಗು, ಮುರ್ಗು]

ಮುಗ್ಗುಡಿ (ನಾ). ಮೂರು ಕುಡಿ : 'ಮುಗ್ಗುಡಿವರಿ' ಪರಾ.

[< ಮೂಜು + ಕುಡಿ]

ಮುಗ್ಗುಡಿವು (ಕ್ರ). ಮೂರುಕುಡುಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟು : ಮುಗ್ಗುಡಿವುದು : ರವಣಸಿಯ ತನತನಗುಗ್ಗುಡದೊಯ್ಯಾರದ ಮೋಹನವ ಭರದಿಂ ನೆರವುದು ಧರೆಯಗಲದಲಿ (೧೬೬೫. ೨೨೭). [ಮುಗ್ಗುಡಿ + ಪು.]

ಮುಗ್ಗುಡ್ಡೆ ' ಮೂಗುಡ್ಡೆ ' ನೋ.

ಮುಗ್ಗುರಿಸು, ಮುಗ್ಗುರಿಸು (ಕ್ರ). ಎಡವಿ ಬೀಳು : ಮುಗ್ಗು : ದೃಷ್ಟಿ ಮಲ್ಲದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಮೋಹಸೂತ್ರದಿ ವದಂ ಬಿದಂತವೋಲಾಗಿ. ಮುಗ್ಗುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲುತುಂ (ಶ್ರುತಿ. ೫೦-೦೭೫) : ೧೯೨೦ರಿದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಕ್ಷಿ ಕುಗ್ಗಿ ಮುಗ್ಗುರಿಸುವುದೋ ಎಂಬ ಹಾಗಿತ್ತು (೧೯೨೫. ೦೯). ಮುಗ್ಗುರಿಸು : ಮುಗ್ಗುರಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ದುರ್ಗುಣಗಳಿಂದ ರೂಪಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳು (೫೫೦೦. ೨೨೭-೯) : ಯಾವುದೋ ಬಿಲ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಎಡವಿ ಮುಗ್ಗುರಿಸಿ ಬಿದ್ದರು (೫೫೦೦. ೭೭) : ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೋದ ಅವಳು ಆರು ತಪ್ಪು ಮುಗ್ಗುರಿಸಿದಳು (೪೦೭೦. ೨೦). ' ಕುಕ್ಕುರಿಕೊ ' , ' ಪುಂಡರಿಸು ' ಹೋ.

[< ಮುಗ್ಗು + - ಇಸು]

ಮುಗ್ಗುರು ? (ನಾ). ಎಡವಿ ಬೀಳುವಿಕೆ : ಮುಗ್ಗುರಿಕೊವಿಕೆ : ನಿರಿಸಿ ಪರಾಶರದ್ವೈತಿಗೆ ನೀಂ ಕರಿಕಾಲದಿ ಕತ್ತ ಕತ್ತಲಂ ತೊಲಗಿಪ ಕೆದ್ದುಂಕ ಮಿರಾಟಿಕೆಯ, ಮಾನಸಿದಮ್ಮ ಮುಗ್ಗುರುಂ (೧೯೭೦. ೫೦-೫).

[< ಮುಗ್ಗು]

ಮುಗ್ಗುರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು : ಎರಿಸಲ್ಗುಗ್ಗುರಿಯಂ ಮುಂ ಮುನಿಯ ಮರಹಮಂ ಮುಗ್ಗುಸುಸುಕುಬ್ಬೇಶ್ವರನಂ ಹಿಮಾದ್ರಿಯಂ ಪಾಯಸು(ರಾ?)ದಿಸುಮಂ . . . ಕುಂಧರಾಜಂ (೪೫೦. ೭-೭ : ೧೧೧).

[? + ಕೇರಿ]

ಮುಗ್ಗುಲಿ, ಮುಗ್ಗುಲಿ (ನಾ). (ಹೈದರ್ ಮತ್ತೂ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : (೫೫೦೦. ೦೭೭). ಮುಗ್ಗುಲಿ : (೫೫೦೦. ೦೭೭). [+ ತುಳು. ಮುಗ್ಗುಲಿ, ಮುಗ್ಗುಲಿ]

ಮುಗ್ಗುಲಿ ' ಮುಗ್ಗುಲಿ ' ನೋ.

ಮುಗ್ಗು (ನಾ). ಒಪ್ಪಂದ : ಕರಾರು : ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟ್ : ' ಮುಗ್ಗುಕೆಲಸ ' ಪರಾ. [+ ತುಳು. ಮುಗಿತು ಮುಗ್ಗು]

ಮುಗ್ಗುಕೆಲಸ (ನಾ). ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕೆಲಸ : ಕರಾರಿನ ಕೆಲಸ : ಕಾಂಟ್ರಾಕ್ಟ್ : (೫೫೦೦. ೦೨೨). [ಮುಗ್ಗು + ಕೆಲಸ]

ಮುಗ್ಗು (ಗು). ೧. ಮೂಢತನದಿಂದ ಕೊಡಿದ : ಮೂಢದ : ' ಮುಗ್ಗುತನ ' ಪರಾ. ೨. ಕಪಟತನವಿಲ್ಲದ : ಸರಳವುನಸ್ಸಿನ : ದುಕ್ಕಾನುಭವವಿಲ್ಲದ ಮುಗ್ಗುರಾದುಂ . . . ರಣವಿದಗ್ಧರನೊತು ಗಿಲಹುದೋ ? (ಶ್ರುತಿ. ೨೭-೭೫) : ಅಪರ ಮುಗ್ಗು ನಡನುಡುಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದವರು . . . ಧನ್ಯರು (೨೭೭. ೭೭). ೩. ಆಕರ್ಷಕವಾದ : ಮೋಹಕವಾದ : ಬಳ್ಳು ಶುಕು ನೋವಂ ಮರೆತು ನಮ್ಮದಿಯನುತು ಮುಗ್ಗುನಿಡುವುದ್ರೆಯಪ್ಪಂತೆ (ಶ್ರುತಿ. ೦೭೭-೭೭). (ನಾ). ೪. ಮೌಢ್ಯ : ಮೂಢತನ : ಮೂಗರ ಮೂಗರ ಪ್ರಸಂಗದಂತೆ ಇದೆ ಎನ್ನೋಳಿಗೆ ಅಜ್ಜಿನ ಪರಿಮಳ ಮೋಜಿಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಮುಗ್ಗು ವಾಯುತ್ತು (೧೯೭೦. ೨೦೭-೭೭). ೫. ಆಕರ್ಷಕವಾದುದು : ಮೋಹಕವಾದುದು : ಲಳಿತ ಮಧುರಂ ಲಜ್ಜಾಕೋಳಂ ಸ್ವರಾಕಂಠಂ ಮನಂ ವಳಿತ ಮಪ್ಪನುಗ್ಗುಂ ಸ್ವಿಗ್ಗುಂ ವಿಳೋಕನಮೋಪಳಾ (೫೫೦೦. ೪-೭೭) : ಅಜ್ಜಿನ ಕರಗಿ ನೀರವಯರಾಗಿತ್ತು ಆಮಿಡೇಶ್ವರನೆಯ ಶ್ರು. ಮುಗ್ಗು ವಾಯುತ್ತು (೧೯೭೦. ೨೦೭-೦೦೭). ೬. ಕಪಟವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನು : ಸರಳ ವ್ಯಕ್ತಿ : ತನಗಿರುವಿಲ್ಲದೆಯಿರುವಿರಾವಾತನು ಮುಗ್ಗುನು ನೀ ಬುದ್ಧಿ ಕರಿಸು (೧೯೭೦. ೦೭೭-೭೭). ೭. ಮೋಹಿತನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಆಕರ್ಷಿತನಾದ

ವ್ಯಕ್ತಿ : ಅಂದು ನೀನು ಎಳೆಯ ಹುಡುಗನಾಗಿ ಅವಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೀವಲ ಮುಗ್ಗುನಾದವನಾಗಿದ್ದೆ (೫೫೦೦. ೪೦೯) : ಅದನ್ನು ಪ್ರಭುಗಳೂ, ಮಹಾರಾಜ ಶಾಂತಲೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರೂ ' ನೋಡಿ ಮುಗ್ಗುರಾದರು (೫೦೭೦. ೦೭೭). [ಸಂ.]

ಮುಗ್ಗುಜನ (ನಾ). ಕಪಟವನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಜನ : ಸರಳಸ್ವಭಾವದ ಜನ : ಮುಗ್ಗುಜನದಜಾತಮನಿಸಿ ವಿವಗ್ಧರಾದುದು ಕನಕಗಿರಿಯೊ ಕಜ ತಾದ್ರಿಯೊ ಸಂದಿಗ್ಧಮನಿದುದು ಸಂಕರಗಿ (ಶ್ರುತಿ. ೭೦-೪೦) : ಮುಗ್ಗು ಜನರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ . . . ಅವರನ್ನು ವಂಚಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಪುರೋಹಿತರು ಅಪರಾಧಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರು (ಶ್ರುತಿ. ೦೭೦). [ಸಂ.]

ಮುಗ್ಗುತನ (ನಾ). ಮೂಢತನ : ಮೌಢ್ಯ : ಮುಗ್ಗುತನವೇನೆಂದೆನುವೆನಿ : ಶಿವನಲ್ಲದ ವೆಜಿತನಜಾಯದುದು (೨೭೭. ೦೭-೦೭). [ಮುಗ್ಗು + ತನ]

ಮುಗ್ಗುತೆ (ನಾ). = ಮುಗ್ಗುತನ : ಮೂದಂದಿರಲೊಮ್ಮೆ ಮುಗ್ಗುತೆಯಿಂದ ರೊಮ್ಮೊಮ್ಮೆ . . . ಅಶ್ವಿಭಾತ (೫೫೦. ೭೭. ೭-೭) : ದೃಶ್ಯವಾಹು ಮುಗ್ಗುತೆಯನು ಹಿಡುಕಲು ಜಾತಕು ಹಲ ವಾರಿ (೫೦೦೦. ೭೭-೦೭) : ದುಗ್ಧ ಭವಳಮು ಮುಗ್ಗುತೆಯ ಮೈ ಹೊರೆಯುವಂತೆ (೫೫೦. ೨೭-೭). [ಸಂ. ಮುಗ್ಗುತಾ]

ಮುಗ್ಗುತ್ವ (ನಾ). = ಮುಗ್ಗುತನ : ಸಮಸಂದೊಂದಿದ ಲಜ್ಜೆಯುಜ್ಜುಗಮೆ ಲಜ್ಜಾಭಾವಮಂ . . . ಮುಗ್ಗುಭಾವಮೆ ಮುಗ್ಗುತ್ವ ಮಹತ್ವಮಂ ನೆಜೆಯ ಕಲ್ಪತಾಮದಾ ಕನ್ನೆಯೊಳ್ (೫೫೦೦. ೨೭೭) : ಉತ್ತಮಮುಗ್ಗುತ್ವಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿದ್ವರ್ತಿಯಮಹಿಮಂ ಶಂಭು ರಕ್ಷಣೆ ನಮ್ಮಂ (೨೭. ೨೭೭. ೨೭೦-೭೭ : ೧೭೭). [ಸಂ.]

ಮುಗ್ಗುಭಾವ (ನಾ). ಕಪಟವಿಲ್ಲದ ಭಾವನೆ : ಸರಳಭಾವ : ಸಮ ಸಂದೊಂದಿದ ಲಜ್ಜೆಯುಜ್ಜುಗಮೆ ಲಜ್ಜಾಭಾವಮಂ . . . ಮುಗ್ಗುಭಾವಮೆ ಮುಗ್ಗುತ್ವಮಹತ್ವಮಂ ನೆಜೆಯ ಕಲ್ಪತಾಮದಾ ಕನ್ನೆಯೊಳ್ (೫೫೦೦. ೭೭) : ಲೌಲ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಂ ನೋಡುವ ನಂಬಿಯುಜ್ಜಿನ ಮುಗ್ಗುಭಾವಕ್ಕೆ ಮಯ್ಯಾನುತುಂ (೫೫೦. ೭-೭೭). [ಸಂ.]

ಮುಗ್ಗುತ್ವದಯ (ನಾ). ಕಪಟವಿಲ್ಲದ ಹೃದಯ : ಸರಳಹೃದಯ . ನನ್ನ ಮುಗ್ಗುತ್ವದಯವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಅಧೀನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ . . . ನಡೆಯಸುವೆನು (೫೦೭. ೭). [ಸಂ.]

ಮುಗ್ಗುಂಗನೆ (ನಾ). ಕಪಟತನವರಿಯವಳು : ಸರಳಸ್ವಭಾವದವಳು : ಸೋಪಗದಿಂ ನೋಳ್ವೊಲ್ಲು ಮುಗ್ಗುಂಗನೆಯೊ (೫೫೦. ೭-೭೦). [ಸಂ. ಮುಗ್ಗುಂಗನಾ]

ಮುಗ್ಗುಲಾಪ, ಮುಗ್ಗುಲಾಪ (ನಾ). ಕಪಟತನವಿಲ್ಲದ ಮಾತುಕತೆ : ಸರಳಸಂಭಾಷಣೆ : ನೆಚ್ಚಿನ ಮುಗ್ಗುಲಾಪಮೊಪಂ ಕಳೆದು ' ಬಟಿತು ದೊನ್ನಗಂ ಬತ್ತಿರಲ್ ಬಾಯ್ (೫೫೦. ೭೭೭). ಮುಗ್ಗುಲಾಪ : ಒಪ್ಪಮುಗ್ಗುಲಾಪವಶ್ಯಂಗಳಾವರಿತುಂ ಪೊಸದೇಸವೆತ್ತನೆಯಿ(೫೫೦೦. ೦೦-೪೦). [ಸಂ.]

ಮುಗ್ಗುಲಾಪ ' ಮುಗ್ಗುಲಾಪ ' ನೋ.

ಮುಗ್ಗು (ನಾ). ೧. ಕಪಟವನ್ನು ತಿಳಿಯದವಳು : ಸರಳಸ್ವಭಾವದವಳು : ಮಾಮರನಲ್ಲದೊಂದು ಮಾಯದ ಮರನೊಂದು ಸಾರ್ವಳಿಕಿ ಮುಗ್ಗು ಕುಜಂತರಮಂ ಮಾಂತರೊಳ್ (ಶ್ರುತಿ. ೭-೦೦೭) : ಒಪ್ಪ ತೆಜಂ ವೆಜಿತಾದೊಡ ಮುಗ್ಗು ನಿಲ್ಲುಳೇ (ಶ್ರುತಿ. ೭-೭೭) : ಕಪಟವನ್ನು ಪದನ್ನೇ ಆರಿಯದ ಈ ಮುಗ್ಗುಯನ್ನು . . . ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ನೀನಿಗೆ ಯುಕ್ತ ವಲ್ಲವರಾ ? (ಶ್ರುತಿ. ೭೭-೦೭). ೨. ಬೆಲುವ : ಸುಂದರಿ : ಮುಗ್ಗು : ಕೈರವನೇತಿ ಮೈಯುಪೋ ಮಂಳುನೋಡುನಂತಿರ್ಪೆ (೧೦೭. ೭-೦೭೭) :

ಮುಂದೆ ಕನ್ನಡಿವಿದಿವು ನಡವ ಮುಗ್ಧಿಯರೊಳಗೆ . . . ಪುರುತಿರ್ವ
ನಪ್ರತಿಮಾಸುಕುಮಾರಶೇಖರಂ (ಪಂ. ೨. ೩-೪) ; ಪೊಸ ಮುಚ್ಚಿನ
ಕಲೆವಾಡುಗೇಯ ಪಸರಿಪ ಕಾಂತಿಮದಗಂತಿಮಾರಪೂರಿ ಕಂಡು ಸಮಂತು
ಮುಗ್ಧಿಯರ್ ಮುಡಿಯಿಸರೆ ಕುಲರ್ ಮುಂಟಿ ಮುಡಿವರೆಂದಿ ಭ್ರಮೆಯಂ
(೪೩೪. ೬-೭) . ೨. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ಮುಗ್ಧಿ, ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಗಲ್ಬ
ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ನಾಯಕಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ;
ತಾರುಣ್ಯ, ಲಜ್ಜೆ ಮತ್ತು ಸರಳತನಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸು
ನುರ್ತುಗೊಳಿಸುವ ಹೆಂಗಸು ; ಅತಿಲಜ್ಜಾನ್ವಿತ ಸಂಕಟಮತಿಯವಿರಲೋಲ
ಭಾವಸಂಭ್ರಮಯಾವಿದ್ಯುತಚಿತ್ತಿಯನಿವ ಬಾಲಿಕೆ ಸತತಮವಳುಗೈಯೆಂಬ
ಪೆಸರಂ ಪಡೆಗಂ (ಕೃ. ೧೧೩. ೩-೪) ; ಪುರುಷನಿರಿದೊಳ್ಳದೆ ಲಜ್ಜೆವರಸು
ಚಲಿಸುವ . . . ರೋಭದಿರವನುಯುವಳೆ ಮುಗ್ಧಿಯನಿವಳು (೪೩೪.
೩-೪) ; ಸ್ವಯಂಲಲ್ಲಿ ಯೌವನ ಮತ್ತು ಸಂಗಾತಾನುಭವದ ಮೇಲೆ
' ಮುಗ್ಧಿ ', ' ಮಧ್ಯೆ ', ' ಪ್ರಗಲ್ಬೆ ' ಎಂದು ಮೂರುವಿಧ (ಕೃ. ೧೧.
೨೦೦). [ಸಂ. ಮುಗ್ಧಾ]

ಮುಚ್ಚುಕುಂದ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂವಿನ ಗಿಡ :
" ಸುವಾಪ್ತವನಲು ಮುಚ್ಚುಕುಂದಮಕ್ಕುಂ " (ಹಂ. ೧೧. ೩೬-೩೭) ;
ಕುಂದಮುಚ್ಚುಕುಂದಮಂದಾರ . . . ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನೇಕಸುರಭಿಕುಸುಮಗಳಂ
ಸದ್ಭುಕವ್ಯವ್ಯವಂ ಪುಟ್ಟಿಯೊಳ್ ತಿವಿಕ್ಕೊಂಡು (ಕಂ. ೧೦೬-೭) ; ಪಾಟಿಲ
ಮುಚ್ಚುಕುಂದ ಕುಂದ ಲತಿಕಾವೃತದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಗಿವೆ . . . ಒಪ್ಪಿ
ತೋಟಗುಂ (ಪ್ರ. ೧೦. ೧೯೦, ೨೯-೩೦ ; 1188). ೨. ಒಪ್ಪಿ ರಾಜಯುಷಿಯ
ಹೆಸರು ; ಮಹಾದ ಮುಚ್ಚುಕುಂದನೆಂಬ ಮಹಾಪುರುಷನೊಂದು ನೀನ್
ಜರಾಸಂಧಗುಂ ಬಿಜಾತೋಡಿದುದು ಭೂತಕರಮಜಾಯದೆ ನೆನೆಯಲಿವೊ
ಗೋವುಗಾದುದು ಪುನೀ (ಕಂ. ೧೧. ೬-೭) ; ಒಪ್ಪಿಗರ್ವಂ ನಿರ್ದಯನಿಟ್ಟ
ಹೊದರೆ ಕೋಪಶಿಖೆಯನುರುಪುವ ವರದಿ ನೆಹಿಮ ಕೃತಯುಗದೊಳ
ಸುರರೊಳಿಪಾದ ಪರಿಶ್ರಮದ ರಾಜಮಾನಿ ಮುಚ್ಚುಕುಂದಂ (೪೧೩. ೯-೧೦) ;
ಮುಚ್ಚುಕುಂದನ ಮನೆಗೆ ಮುಕ್ಕುಂದ ಬಂದಂತೆ (ಪ್ರ. ೧೦. ೧-೨೯-೩೦).
[ಸಂ.]

ಮುಚ್ಚುಗ (ನಾ). ಮುಚ್ಚಿದರೆ ತನ್ನ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಗಿಡ ; ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಮುನಿ ; ಅವಳ ಆತ ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಮುಂದಿ
ಕೊಳ್ಳುವ ' ಮುಚ್ಚುಗ ' ದಂತೆ ಆಯಿತು (ಪ್ರ. ೧೦. ೩೬). [< ಮುಚ್ಚು]

ಮುಚ್ಚುಂಚೆ ' ಮುತ್ಸುಂಚೆ ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಂದಿ ' ಮುಸುಂದಿ ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಂದಿ (ನಾ). ಮೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕೂಟ. — ಸೇರುವೆ : ಉತ್ತ
ಪೂ ಮೇರಿ ಮೊಡ್ಡದೆ ಎಲವೆ ಕಿಟುವಳ್ಳ ಕೈಲಿ ತೆಂಕಾ ಅದರಲ್ಲದ
ಗಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚುನ್ನಿನ್ನಡುಗಲ್ಲಿ ಪದಮಯಾಲೆ ತಾಯನೆ ಕೆಲೆಯ (೪೩.
೫) . ೪೩೦. ೦೦೬-೭ ; ೪೩೦ ; ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೂಡಲು ಮುಚ್ಚುಂದಿಯ
ಯಲ್ಲಿ ಗಲ್ಲಾ (೪೩. XIV. ಕು. ೨. ೦೦೩-೦೦೪ ; 1116).

[< ಮೂಟು + ಸುಂದಿ (< ಸುಂದ್ರು)]

ಮುಚ್ಚುಜೋಗು (ಕ್ರಿ). ಮೂರ್ಛೋಗು ; ಎಚ್ಚರತಪ್ಪು ; ಕ್ಷುಗಿರ
ಕಣ್ಣು ಪೊಟ್ಟಿಯುಮುಚ್ಚುಗಳಂ ತಾಲುದೇಶಮಂ ಗಿಂದಮುಖಮಂ
ಮುಚ್ಚುಂಚೋಗಿ ಮನಂ ಕಣ್ಣುಚ್ಚರೆ ದಣ್ಣಲಿವೀಲಿ ಬಾಟುದು ತುಂಗಂ
(೪೩೩. ೬-೭). [< ಮುಚ್ಚು + ಪೋಗು (< ಪೊ)]

ಮುಚ್ಚುಟಿ (ನಾ). ೧. ಆಕರ : ಮಮತೆ ; ಪ್ರೀತಿ ; ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿನ
ಮುಚ್ಚುಟಿಯ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ತಾಳುವನದ ಹೊರಗೆ ಒಂದು
ಮುಂದು ತಿಳಿಯದೆ ತಲೆಕೊಡುವವು ತಿಳಿದಿಯೇ ? (೪೩೩. ೭೦) ;
ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಮುಚ್ಚುಟಿಯಿಂದ ಬಿಡಿದ್ದರು (೪೩೩. ೯೫).

೨. ಆಚ್ಚು ಕಟ್ಟು ; ಓರಣ ; ಲಕ್ಷ ಸಾಯಲು ಬಿಡುವುದನ್ನು. ಮೂವನ
ಮುಚ್ಚುಟಿ ಸಂಸಾರ ಕಟ್ಟುಪೋಗುತ್ತದೆ (ಗೃ. ೧೦. ೧೩೩) ; ಉಳಿದವರಂತೆ
ತಾನೂ ಮುಚ್ಚುಟಿಯಾಗಿ ಒಬ್ಬಳು ವಾಳುವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿರಲಿಲ್ಲವೇ ?
(ಮು. ೧೦. ೧೦). ೩. ತಾತ್ಪಾರ ; ತಿರಸ್ಕಾರ ; ಗಂಡ ಅಂದರೆ ಅಪ್ಪ
ಮುಚ್ಚುಟಿಯಾಗಿ ಹೋಯಿತೇನೇ (೪೩೩. ೧೩). ೪. ನಟನೆ ; ಸೋಗು ;
ನಿಜ್ಜ ಏಳುವ ಸಮಯ ಮಾರಿಕೋ ಇಂದಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಪುಟ್ಟಿದೇ . . .
ಮುಚ್ಚುಟಿಯದೇಂ ನಿಜ್ಜ ತಿಳಿಯಲಾಗದೆ ಸ್ವಾಮಿ (೩೩೩. ೯೨-೯).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮುಚ್ಚುಟ್ಟು ; ತುಳು. ಮುಚ್ಚುಟಿ = ಉತ್ಸವ ; ತೆಲು.
ಮುಚ್ಚುಟಿ]

ಮುಚ್ಚುಣ, ಮುಚ್ಚಲು, ಮುಚ್ಚಳ್, ಮುಚ್ಚಳ, ಮುಚ್ಚಳು, ಮುಚ್ಚಳ್ಳಿ,
ಮುಚ್ಚುಳ, ಮುಚ್ಚುಳು (ನಾ). ೧. ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಕರದಿಗೆ, ಪಾತ್ರೆ
ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಧನ. ೨. (ಮನೆಯ) ಮೇಲ್ಮ
ಭಾಗದ ಭಾವಣೆ. — ಸೂರು : ನೆಲಗಟ್ಟು ನಾಗರೋಂ ತಳಮುವು
ದಶಾಭಿತಿ ಪಿತ್ತಿಬ್ರಹಂ ಸ್ವಸ್ತಲಭಾಗಂ ಮುಚ್ಚುಣಂ ಮೇಗಣ ಸುರರ
ವಿಮಾನೋತ್ಕರಂ. (೪೩. 11. ೨೩೯-೨೪ ; 1188). ಮುಚ್ಚಲು : ೧. ಅ
ಹಾರೋನಿಡುಪ್ಪೂ — ಮುಚ್ಚಲು ತೆಗೆದ್ದ ಗಿಡ್ಡಲು ಬಿಡುತಾರಲ್ಲ
ಹಾಗೆ . . . ಸಾಲ ಸಾಲ ಸನ್ನನಾಗಿ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟಿವೆ (ಮು. ೧೦. ೨೩).
ಮುಚ್ಚಳ್ : ೨. ಬೋದಿಗೆಯ ಕೂಟದಂತೆ ಮುಚ್ಚಳಂತೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಂತೆ
. . . ಪದಮೂಟು ಗೋಪಾನಗಳರ್ಥವು (ಪ್ರ. ೧೦. ೧೨-೨೩) ;
ಪುಟ್ಟಿಗಳ ಕಂಬಗಳಂ ಪವಳವಲಗಳ ಮುಚ್ಚಳ್ಳಂ . . . ಕೇರಿಕೇರಿ
ಯೋಳ್ ಪುಟ್ಟಿರುವು ಗೃಹ್ಯಪದ್ಧಾರಂಗಳೊಳ್ ಮಹಾಮೇಗುವೆಗಳು
(ಕಂ. ೩-೪). ೩. ಕದ ; ಬಾಗಿಲು ; ಮಾರಿಶ್ವರದೇವರಂ ದೊಡ್ಡಲೆಯ
ಕೊಂಡು ಬಂದು ಪುರದ ಹೊಳಗಣ ಮೂಳಿದೊಳಂ ಕಟ್ಟಿಳು ನೋಡೆ
ಲಂದಿನಿರುವ ಸ್ವಾಮಿ ಸುರಿದವರಂ ಪುಗಿ ಮುಚ್ಚಳಂ ಮುಚ್ಚು
(೪೩೩. ೩-೪. ೨೩೬-೦). ಮುಚ್ಚಳ್ಳ : ೧. ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿಯ ಕೂಡ ಮುಚ್ಚಳ್ಳ
ವನಿಕ್ಕಿದ ಮತ್ತು ಮುಕ್ಕರೆ ಮುಕ್ಕಿ ಇಲ್ಲವೆಂದೆ (ಪ್ರ. ೧೦. ೯೦-೯೩) ; ಬಿಗಿದ
ನೇಣ ಮಿಂಡಿ ಬಳಿಕ್ಕ ಮುಚ್ಚಳ್ ತೆಗೆದು ನೋಡಲು (೩೩೩. ೯-೧೦) ;
ನಿರ್ಧಾನಂ ನಿಧಿಗಂಡಂತೆ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಮಂದಮಂ ಕೊಂಡು ಬಂದು ನಿಜ
ವಧುವಪ್ಪ ಕುಸುಮವಳಿಗೆ ಕುಡುವುದುಮಾಯಾ ಮಂದಸಿನ ಮುಚ್ಚಳ್ಳಮಂ
ತೆಹಿದು ನೋಟ್ಟುನೆಗಂ (ಕೃ. ೧೦. ೨-೩೦ ೫) ; ಮೇಲಮುಚ್ಚಳ್ ತೆಹಿದ
ತನುವಿನ ಹೇಳಿಯ ಕೋಣಾಹುಂತಿರ (ಕಾ. ೧೦. ೨-೩೩) ; ಎಲ್ಲದೊಡ್ಡ
ಮುಚ್ಚಳ್ಳಿರಿದುವು ಒಳ್ಳೆಯದು (೪೩೩. ೩೩). ೨. ಕಡ್ಡಲೋವೆ
ಮಿಸುನಿಯ ಮುಚ್ಚಳ್ಳದ ವಲಗಿಯಂ . . . ಭದ್ರಮಂಟವೆದೊಂದು (೪೩೩.
೧-೨-೩೦). ೩. ಇಂದಿರೆ ಪದ್ಮಮಂದಿರೋರ್ಧ ಮಹಾಪ್ರಣಯಪ್ರತೋಪ
ದಿಂದೊಂದಿರೊಳ್ಳ ಮುಚ್ಚಳ್ಳಮ (೪೩೩. ೩-೩೯). ಮುಚ್ಚಳ್ಳು : ೧. ಕಾಶೀ
ಪುಟ್ಟಣ್ಣ ಪೋಗಿ ಸೂರ್ಯನನಾರಾಧಿಸಿ ಆ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಮುಚ್ಚಳ್ಳ
ಸಟ್ಟುಗಸಹಿತಮಾದ ಅಕ್ಷಯಪಾತ್ರೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು (ಕಾ. ೧೦. ೨೯-೩೦).
ಮುಚ್ಚಳ್ಳ : ೧. ಉಪೇಂದ್ರನಾರ್ಥದ ಮೂಳಿಂದ ಮಂದಸಿನ ಮುಚ್ಚಳ್ಳ
ನೋಟದಿಂದ ಮೂಟಿ ಪೋಗೊಡದು (೪೩. ೬-೩೦) ; ದಿವಿ ಮಿಸುನಿ
ಗೊಡಂಗಳಲ್ಲಿ ತೀವಿ ಮಿಸುನಿ ನೀಲದ ಮುಚ್ಚುಳ್ಳುಪೊಡೆ ಮೂಲದೊಡ್ಡಿಗ್
ಕೊಡಿದಂ ಮಹಾನವಾ ಶಿವಮಾಪಯ (ಕಾ. ೧೦. ೬-೯). ೨. ಕೇಳಿವೆನದ
ಕೃತಕಾರ್ತನದ ನಡುವಣ ಪಜ್ಜದ ಮುಚ್ಚುಳ್ಳ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮನೆಯ ಪಂಪ
ತೂಳದ ತಣ್ಣೆಲ ತಳ್ಳದೊಳ್ ಬಿಜಯಂಗಿಯು. (ಪಂ. ೧೦-೧೧-೧೨). ೩.
ತೆಹಿದುವು ಮುಚ್ಚುಮಿಕ್ಕಿದ ವಿಮಾನದ ಮುಚ್ಚುಳ್ಳ (೪೩೩. ೧೨-೩೩). ೪.
(ರೊಟ್ಟಿ ಸುಡುವ ಮೊದಲು) ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಲು ಸಿದ್ಧವಡಿಸುವ,
ಕಲಿಸಿದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಬಿಟ್ಟಲು. — ಕೇಕೆದ ಬಿಟ್ಟಲು : ನಡೆದ ಸೊಡ್ಡುಗು

ಸಲ ಕುಟ್ಟಿ ಸರಿತನಿಡುನಿಕ್ಕಿಸಿವು ಬೆಳ್ಳಿಯನಿಕ್ಕಿದಾ ರೊಟ್ಟಿಯನು ಮುಚ್ಚುಣೊಳಗಿಟ್ಟಿ ಬೇಯಿಸಲು ತಾನುದುರುರೊಟ್ಟಿವೆಸರಂ ಪಡೆದುದು (೩೩೫೦. ೦-೦೫). ಮುಚ್ಚುಣ : ೨ ಪುಟ್ಟಿಯ ತೋರೆ ಪವಳದ ಕಂಬ ಬೋದಿಗೆ ನುಚ್ಚುವಹ ನೀಲದಿಂದ ಮುಚ್ಚುಣ ಮುಖರಾಲೆಯ ಮಣೆಮಂಟಪವಚ್ಚರಿ ದಾಗಿರುತ್ತಿಹುದು (ಕ್ರಿ.ಶ.೫೦. ೫೦). ಮುಚ್ಚುಣ : ೦. ಬಳಕ ಬೇವಾಗಿ ಗಂಜಿಯ ಬಿಸಿದುಕೊಂಡು ಮುಚ್ಚುಣನಿಕ್ಕಿ . . . ಮೃದುವಾಗಿ ಮಾಡಿದುದು ತು ಶುದ್ಧಮುಚ್ಚೋದನಂ (೩೩೫೦. ೫-೫); ಅಗರು ಚಂದನ . . . ಕರ್ಪೂರ ತುಂಬಿ ಮೆಣಸಿನ ಎಣ್ಣೆ ಭರವೆಯ ಮುಚ್ಚುಣನಗಿದಂದದೆ ಮಗಮಗಿಸಿದುದಾಸ್ಥಾನ (೫೦೫೦. ೫-೦೨).

[ಮುಚ್ಚುಣ + ಅಣ/ತಮಿ. ಮುಚ್ಚುಣ; ತುಳು. ಮುಚ್ಚುಲ.

ಮುಚ್ಚುಣ, ಮುಚ್ಚುಣ]

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ 'ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಣ 'ಮುಚ್ಚುಣ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ 'ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಣ, ಮುಚ್ಚುಣ (ನಾ). (ಮಕ್ಕಳಾದುವು) ಸಣ್ಣ ಮೊರೆ : 16
"ಮುಚ್ಚುಣ=ಮೊರೆ, ಸಿಬ್ಬಲು, ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಧನ, ಟಿಪ್ಪಣಿ; ಒಂದು ಮಕ್ಕಳಾಟಿಕೆ" (೫೦೫೦. ೩೦೬). ಮುಚ್ಚುಣ : "ಮುಚ್ಚುಣ = ಮಕ್ಕಳಾದುವು ಸಣ್ಣ ಮೊರೆ" (೫೦೫೦. ೩೨); ದೇವರ ಮನೆಯಾಗ ಹೋದಳ ಚಿಗುಳಕ್ಕೆ ಮುಚ್ಚು ತಂದಾಳ ಮುಚ್ಚುಲಿಲ್ಲ ತುಂಬ (೩೩೫೦. ೦೫೦). [ದೇ.೩ ಕಮಿ. ಮುಚ್ಚುಣ, ಮುಚ್ಚುಣ; ತುಳು. ಮುಚ್ಚುಲಿ]

ಮುಚ್ಚುಣದಿ. ಮುಚ್ಚುಣದಿ (ನಾ). ೦. ಮೂರು ಬೋತೆ.—ಬೋಡಿ; ಮುಚ್ಚುಣದಿ. ಮುಚ್ಚುಣದಿ (೫೦೫೦. ೦೫೦ ಕ್ರಿಯಾ); ಮು + ಕೊಡೆ, ಮುಚ್ಚುಣದಿ ಎವಂ ಮುಗ್ಗುಣ್ಣೆ, ಮುಚ್ಚುಣದಿ (೫೦೫೦. ೦೫೦ ಕ್ರಿಯಾ). ಮುಚ್ಚುಣದಿ : ೨. ಮೂರು ಮಡಿಕೆ.—ಪದರೆ : ನೀಡಗಲದ ಗಗನದ ನಟ್ಟಿನದುವ ಮುಚ್ಚುಣದಿಯ ನಿಡುಚ್ಚುಣದಂತೆ ಕೂಡಿ ಗಾಳಿಗರು ಮೂಳಾಹುವದವೊಳು ತುಂಬಿದಿಡಿನಂತಿಹುವಾಟು ವಸ್ತು (೫೦೫೦. ೩೩-೩೯). [\leftarrow ಮೂಣು + ಸದಿ]

ಮುಚ್ಚುಣ 'ಮುಚ್ಚುಣ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಣ 'ಮುಚ್ಚುಣ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆ, ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆ, ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆ, ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆ (ಕ್ರಿ). ಮುಚ್ಚುಣ, ಕರದಿಗೆ, ಪಾತ್ರೆ ಮಂತ್ರಾದುವುಗಳ ಮುಚ್ಚುಣವನ್ನು ತೆಗೆ. —ಬಾಯಿತರೆ : ತಡವಡಂಪಡುತೆಯಳುಕುತ್ತ ಮುಚ್ಚುಣದಿಯಲು ಅಲ್ಲಮ ಪಾತ್ರೆಯೊಂದಿರುತ್ತಿಗೊಂಡು ತಲ್ಲಣಿಸಿ (೫೦೫೦. ೦೫-೩೩). ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆ : ಕಡಗಾಲದ ಕಿಟ್ಟಿನ ಮುಚ್ಚುಣದಿಂದದೆ ಘಡುಘಡಿಸುವ ನಡುಗಣ್ಣೆ ವಯೊಡಯಲು (೫೦೫೦. ೨-೨). ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆ : ಬೆಳಂದಿಗಳ ಸಡುವಿದ ಚಂದ್ರಮನಂತೆ ಸರ್ವಾಂಗೋದ್ದೊಳಿತಗಾತ್ರನಾಗಿರೆ ಮುಚ್ಚುಣದಿ ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆದು ನೋಡಿ (೫೦೫೦. ೩೩-೦೩); ಮುಚ್ಚುಣದಿ ದೇನುವಿತ್ತಿದರೆ ಬೆಜಗಾಗಿ (೫೦೫೦. ೩೩-೦೩). ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆ : ಶೌರಿಗಲಂಕರಿಸಿ ಜ್ಞಾನರದಿಗೆಯ ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆದು ರನ್ನಸರಮಂ ನೆಗಟ್ಟುವ ಭಂಡಾರಿಗಂತೆ ಬಗೆವಡದ ದಾಡಮಂಗಳಂ (೫೦೫೦. ೦೫-೨೦); ಪ್ರಭಾಪಾಲಂ ನೀಲಂಬುಡಿ ಮಸಗಿತ್ತಣ್ಣೆ ಸಯೊಳಂ . . . ಬೊಂಬೊಗರದಿಗೆಯ ಮುಚ್ಚುಣದಿಗೆದು (೫೦೫೦. ೩-೩೩).

[ಮುಚ್ಚುಣ (\leftarrow ಮುಚ್ಚುಣ) + ತೆಗೆ]

ಮುಚ್ಚುಣರೊಟ್ಟಿ (ನಾ). (ಕಣಕದ ಬಟ್ಟಲೊಳಗೆ ಹಿಟ್ಟಿನಿಟ್ಟು ಲಟ್ಟಿಸಿ ಸಂಜುವು) ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೊಟ್ಟಿ : ಉತ್ತಮದ ಸೊಟ್ಟಿಗೆಯ ಬಟ್ಟುವೊಳು ನಸು ಮೆತ್ತನಾದಾಗ ತೆಗೆದನು ಬಟ್ಟಿಯ ಹಿಟ್ಟಿನೊಟ್ಟಿ

ಲತೆಯೊಟ್ಟಿದರು ಬಟ್ಟಲ ನಡುವೆಯೊಟ್ಟಿ ಎರಡೆಡೆಗಳ ಮುಚ್ಚಿದು ಹೊತ್ತದಂದೊಳು ಕೆಂಡೊಳೊಟ್ಟಿ ಮೊಡದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದಂ ಬೀಸಿ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಟುತ್ತು ತೆಗೆದುಪ್ಪ ಸೆಕ್ಕರೆಯ ಕಲಸೆ ಮುಚ್ಚುಣ [೫೦೫೦.೩೩]ರೊಟ್ಟಿವೆಸರಂ ಪಡೆದುದು (೩೩೫೦. ೦-೦೦).

[ಮುಚ್ಚುಣ (\leftarrow ಮುಚ್ಚುಣ) + ರೊಟ್ಟಿ]

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ. ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ. ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ (ನಾ). ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಧನ; ಮುಚ್ಚುಣ : ೩ ದೊಡ್ಡದು ಅರಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಈ ಎರಡು ಗಜ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಇರುವುದು ಅದಕ್ಕೆ ಮಂದ ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲು ಸೇರಿಸಿ ಪಪ್ಪು ಬಿಡಿದುವುದು (೫೦೫೦. ೦೫-೩); ಭಯದ ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆಯು ಅದನ್ನು ಅದಮಿತ್ತು. ಈ ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದಾಗ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯು ಸ್ಫೋಟವಾಗದಿದ್ದೀತೆ? (೫೦೫೦. ೦೫). ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ : "ಮುಚ್ಚುಣ" (೫೦೫೦. ೩೨). ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ : ಮನೆಯೊಳಗಣ ಒರಳು ಜಂಪೊಡ್ಡಿದ ನವಖಂಡೆ ಪೃಥ್ವಿಯ ನಂಗಿತ್ತು ನಂಗಿದ ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟಿದ ಮತ್ತೆ ಆ ಮನೆಯ ನಂಗಿತ್ತು (೫೦೫೦. ೨೨೯-೩೦).

[ಮುಚ್ಚುಣ (\leftarrow ಮುಚ್ಚುಣ) + ಅಣ]

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ. ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ (ನಾ). (ಅಪರಾಧಿಗಳಿಂದ ಸರಕಾರವು ಕರಾರು ಹಾಕಿ ಬರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ) ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಯ ಹೇಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ಕರಾರುಪತ್ರ; ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಪತ್ರ; ಸುಜೀವಾರನು ಪೈರುಪಟ್ಟಿ ಮಂತ್ರಾದ ಬಾಟುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಹುಟ್ಟಿವೆಯನ್ನು ಮೂಡುವನೆಂದು ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟು (೫೦೫೦. ೩, ೦೫); ಪಂಚಾಯತರ ಕೊಡುವ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ತಾವು ಬದ್ಧರಾಗಿರುವೆವೆಂದು ಕಕ್ಷಿಗಾರರು ಒಪ್ಪಿ ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು (೫೦೫೦. ೩೩, ೨೫); ಈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿರುವ ತನಕ ಯೋಗ್ಯ ನಡತೆಯಿಂದಿರುವರೆಂದು ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು (೫೦೫೦. ೦೫). ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ : ಧುಘಾಪತ್ತಾಗಿ ದುರ್ಮಾಟಿ ಮಾಡಿ ರಾಜು ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆಯು ಬರೆಸಿಕೊಂಡು (೫೦೫೦. ೩೩, ೨೯).

[\leftarrow ಪಾಡ, ಮುಚ್ಚುಣ; ಹಿಂ. ಮುಚ್ಚುಣ; ಮರಾ. ಮುಚ್ಚುಣ, ಮುಚ್ಚುಣ]

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ 'ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ 'ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ 'ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ (ನಾ). ಸೊನ್ನೆ; ಶೂನ್ಯ : "ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ ಸೊನ್ನೆ ಯೆಂದು ಶೂನ್ಯಂ" (೫೦೫೦. ೩೯-೨೦೬); "ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ ಸೊನ್ನೆಯು ಶೂನ್ಯಂ" (೫೦೫೦. ೦೫೦). [?]

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ (ನಾ). ಮೂರು ಸುಲು.—ಶ್ರೀಣಿ : ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ ; ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ (೫೦೫೦. ೩೯ ಕ್ರಿಯಾ). [\leftarrow ಮೂಣು + ಸಾರ್]

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬರು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಇತರರು ಅಡಗಿ ಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣೆರೆದು ಅವರನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಆಟ; ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ ಆಟ : ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆಯಾದ ದೊಡ್ಡಯಿಸುವೇಣ್ಣೆ (೫೦೫೦. ೨೩-೨). [೨ ಇದು 'ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆಯೆಂಬುದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ]

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ (ನಾ). ಸಾರ್ವಜನಿಕರಚೀರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿ ತಯಾರಿಸುವ, ಕಾಗದವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ, ಪುಸ್ತಕಗಳ ರಟ್ಟುಕಟ್ಟುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಕಗೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿ : (೫೦೫೦. ೩೩, ೩೩).

[\leftarrow ಮುಚ್ಚುಣ, / ತಮಿ. ಮುಚ್ಚುಣ / ಹಿಂ. ಮೊಟ್ಟೆ]

ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ. ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ (ನಾ). ೦. ಹೊದಿಕೆ; ಆವರಣ : ಚಪ್ಪಿನಾ ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆಯೊಳುವು ಹುದು ಮುತ್ತು (೫೦೫೦. ೩೦-೦೩). ಮುಚ್ಚುಣಕ್ಕೆ : ೨. ಮನೆಯ ಮೇಲುಭಾಗದ ಭಾವಣೆ.— ಸೂರು : ಚಂದ್ರಯ್ಯ . . .

ಕೊಟ್ಟಿದೆಯ ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ನಗತೊಡಗಿದ (ಸೂ. ೭೩) ; ಅದಾಗಲೋಕೆಯ ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ, ಗೋಡೆ . . . ನೆಲ-ಇವುಗಳ ಕಡೆಗೂ ಆಗಾಗ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರಬೇಕು (ಅಪ. ೩೬). 'ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ' ಪರಾ.

ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿಯ ಪಾನೆ, ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ ಪಾನೆ=ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಗಾರೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆ : ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿಯ ಮನೆಯಾದರೂ, ಮನೆಯ ಮಾಡು ಹೆಚ್ಚಿನದಲ್ಲ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸೋಗೆ ಹೊಚ್ಚಬೇಕು (ಅಪ. ೧೭೭) ; ಸುಬ್ರಾಯರ ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ ಮನೆ ಒಂದು ದಿವಸ ಗ್ರಾಮದವರ ಹಗಗೆ ತುತ್ತಾಯಿತು (ತಪ. ೬೦).

[ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ + - ಇಕ]

ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ (ನಾ). ೧. ಇಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವಾ ಗಾರೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು ; ಉಪ್ಪಾರ : "ಪಲಗಂಡನನ ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ" (ಪುಂಗಣ- ೧೦೦-೪) ೨. ಕಲ್ಲು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು ; ಕಲ್ಲುಕುಟಗ : (೪). [ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ + - ಇಕ]

ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ 'ಮೊಟ್ಟಿಗಿ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಗ್ಗಿ 'ಮುಚ್ಚುಕೆ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಚ್ಚುಲು, ಕತ್ತಿಗೆ (ಕು. ೩೧. ೨೦-೨೪೬). 'ನೇಲಮುಚ್ಚುಲು' ಪರಾ. [?]

ಮುಚ್ಚುಮ (ಕ್ರಿ). (ರಂಧ್ರ, ಬಾಗಿಲು ಮುಂತಾದವನ್ನು) ಬಂದು ಮಾಡಿಸು : ಬಿಲದ ರಂಧ್ರವನ್ನು ಮಣ್ಣುಹಾಕಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿಸಿದನು (ಕೂ. ೧೦೦).

[ಮುಚ್ಚುಮ + - ಇಕ]

ಮುಚ್ಚು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮರೆಮಾಡು : ಹೊದಿಸು : "ಮುಚ್ಚು-ಅತ್ತಾದನೇ" (ಕೂ. ೧೦) ; ಘೋಷಿಸಿದನು ತಮಾಕವಲ್ಲವೋಳಿ ಮುಚ್ಚಿದುದೋಳಿ ಬೊಡುಕಮಾಂತಮ ಕರ್ಪನಾಕೆಯಾ (ಕೂ. ೧೦-೧೨೨) ; ನಾಲ್ಕು ದಿವಸ ಶರಧಿಗಳು ಪರಿತಮ ಲೋಕವನರಸ ಮುಚ್ಚಲು (ಸೂ. ೪-೬). ೨. (ಕಣ್ಣನ್ನು) ಮುಗಿ : ನಿಮಿಲನಗೊಳಿಸು : ಮೊನಂ ಕಂಡ ಪಂದಿಯಂತೆ ಕಣ್ಣಂ ಮುಚ್ಚುತ್ತಂ (ಕೂ. ೧೦-೧೪). ೩. ಕಾಣದಿರುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡು : ಮರೆಸು : ಅಡಗಿಸು : ಪಚ್ಚು ಪಂಕರಿಸಿ ಬೆನ್ನಂ ಮುಚ್ಚಿರೆ ಮುಡಿ (ಅಪ. ೩೬ ಕೂ. ೧೦೪೪) ; ಕವಿಮಾರ್ಗದೊಳೊಳವೊಕ್ಕಂ ಸವರಸಮಂ ತೊಳೆಯ ನುಡಿದನೊಡ ಕವಿ ಸತ್ಯವಿಯನಿರುಂ ಗೂಡಾರದ ಕವಿಯಂತಿರೆ ಮುಚ್ಚಿ ಪೊದ ಕವಿಯುಂ ಕವಿಯೇ (ಅಪ. ೧೦-೧೬) ; ಪರಗಂಗಳೆರ ಮುಚ್ಚುವ ತನ್ನ ನೆ ಪೊಗಲ್ ಲೋಗರಂ ಪಲವೆ ನಿನಜನೋ ನೀಚಗೋತ್ರದಾಸವಮಕ್ಕುಂ (ಸೂ. ೩೨-೪೨). ೪. (ಬಾಗಿಲು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು) ಹಾಕು : ಬಂದು ಮಾಡು : ಗುಹೆಯ ಬಾಗಿಲಂ ಒರಿದೊಂದು ಸಿಲೆಯಂ ತಂದಿಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ (ಕೂ. ೧೦೨-೧೦೩) ; ಕೊಡಿದ ಮುಚ್ಚಿದ ಪಡಿಗಳ ತೊಡುವು (ಕೂ. ೧೦೪) ; ವಿಗರಾಜ ಎನತೆಯರಮನೆಗೊದಿ ಬಾಗಿಲು ತನತನಗೆ ಮುಚ್ಚಿರಲು . . . ಬಂದನು ಮನೆಗೆ ಕದ್ದುವನ (ಕೂ. ೧೦-೧೨). ೫. ಗುಟ್ಟುಮಾಡು : ರಹಸ್ಯ ವಾಗಿಸು : ಎರಡರೂ ಛದ್ರವಾರು ಮಾಡಿದರು ಮುಚ್ಚಿದರು ನೀನೆಚ್ಚಿದೊಡೊಡ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೈಕನಾಣಿಯಂ ನಿಶ್ಚಯಪ ಹೇಳೆಂದು ಪಾರ್ಥನ ಕೇಳಿದನು ಭೀಷ್ಮ (ಸೂ. ೧೦೪-೧೦೫).

[ದ್ರ. ೩ ತದಿ. ಮುಚ್ಚು ; ಕೊಡ. ಮುಚ್ಚು ; ತುಳು. ಮುಚ್ಚು ; ತೆಲು. ಮುಚ್ಚು, ಮುಂಚು, ಮೂಯು ; ಕೋರಾ. ಮುನ್ ; ನಾಯ್. ಮುನ್ ; ಪರ್ಜ. ಮುಯ್ ; ಗದಬ. ಮೂಯ್ ; ಗೋಡಿ. ಮುಚ್ಚು, ಮುಚ್ಚುನಾ ; ಕು. ಮುಚ್ಚ, ಮುಚ್ಚ ; ಕುವಿ. ಮುಚ್ಚಾಲಿ. ಮುಚ್ಚಿವೈ ; ಕುರುಖ್. ಮುಚ್ಚಾನ, ಮುಂಧಾನ ; ಮಲ್ತಾ. ಬ್ರಾಹ್ಮ. ಮುಚ್ಚು]

ಮುಚ್ಚುಮುಚ್ಚಿ (ನಾ). ೧. (ಹೂವಿನ ದಳಗಳು) ಮುಚ್ಚಿರುವುದು ; ಕೈರವಾಧ್ಯದಯದರಲ್ಲು ನೀರಜದ ಮುಚ್ಚು ರಥಾಂಗದಗಲ್ಲು . . .

ಜಗತ್ತಿನ ಪೂಜ್ಯದಚ್ಚು ಬಂದುದಯಗಿರಿದ್ರಮಸ್ತಕದೊಳುದು ಪೂಜಾ ಶರಣಕಮಂಡಲಂ (ಸೂ. ೩೨-೪೨). ೨. ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಧನ : ಮುಚ್ಚುಳ : ರಾಜನು ಗಾಡಾನದ ಮುಚ್ಚುನ್ನು ತೆಗೆದು ಹೊರಗೆ ಬಂದನು (ಕೂ. ೩೨). ೩. ಗುಟ್ಟು ; ರಹಸ್ಯ ; ಕುತ್ತಂ ಪಗೆ ಮುಚ್ಚು . . . ವಿಜಾಗ್ನಿ ಪಾಧೆಯವು ಕೇಳಿ ನಾರಕಾವಸ್ಥೆಯಂ (ಅಪ. ೩೨-೪೨) ; ತನ್ನ ನೋಟದ ಕಳವು ನಗೆ ತೆರೆಯ ಮುಚ್ಚು (ಕೂ. ೧೦೨-೧೦೩) ; ಮುಚ್ಚುನು ಮತ್ತೆ ಬಿಟ್ಟನು ಇಲ್ಲಿ (ಕು. ೩೦-೩೧). ಮುಚ್ಚು ; ೨. ಮುಸುಕುವಳ . . . ಮಜವೆಂಬ ಮುಚ್ಚುಳಿಂದರಮುಗುಚ್ಚುಚ್ಚಿಯಂ ಸವಿಯ ಮುಚ್ಚಿದ ಮುಚ್ಚಿಯನಾಕೆ ಚಿತ್ತಮಂ (ಕೂ. ೧೦೨-೧೦೩). 'ಎನಮುಚ್ಚಿ' ಪರಾ.

[< ಮುಚ್ಚು/ತದಿ. ಮುಚ್ಚು ; ಕೊಡ. ಮುಚ್ಚು ; ತುಳು. ಮುಚ್ಚು, ಮುಚ್ಚು ; ತೆಲು. ಮುಚ್ಚು ; ಗೋಡಿ. ಮುಚ್ಚು, ಮುಚ್ಚು]

ಮುಚ್ಚುಂಗಣ್, ಮುಚ್ಚುಗಣ್ (ನಾ). ರೆಪ್ಪೆ ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣು ; ಮುಗಿದ ಕಣ್ಣು : (ಎಮೆಯಳು ಅಂಗಾರಗಳಂತೆ ಹೊಳೆದೊಳವ ಕೂರ ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಮಾರಾಜನ ಮುಚ್ಚುಂಗಣ್ಣಿಗೆ ಸಟ್ಟು ನಿರಿಸಿಕೊಂಡು) (ಕೂ. ೩೨-೪೨). ಮುಚ್ಚುಗಣ್ : ಅತನಿದನು ಬೀಗೆ ಸಿಲುಕಿದ ಕೋತಿಯಿಂದವಲಾಸುರೊಡತನ ಧಾಕುಗುಂದಿದ ಮುಖದ ಮರುಹನ ಮುಚ್ಚುಗಂಗಲಿ (ಕೂ. ೩೨-೪೨) ; ಮಚ್ಚರದಿ ನಡೆವ ಮಗ ದೊಟ್ಟ ಸೋಗೆ ಮುಚ್ಚುಗಣ್ಣಲ್ಲಿ (ಸೂ. ೧೦೨-೧೦೩). [ಮುಚ್ಚು + ಕಣ್]

ಮುಚ್ಚುಗಣ್ 'ಮುಚ್ಚುಂಗಣ್' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಗಣ್ (ನಾ). ಮೊಡಗಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ (ವಿಧ ವಿಧದ) ಬಾಣ : ಅಚ್ಚುಗಣ್ಣಣಿ ಮಣಮಯದಚ್ಚುಗಣ್ಣಿಯೇಕೆ ನಮ್ಮಯ ಮು [ಕೂ. ೩೨, ಮುಚ್ಚುಗಣ್ಗಳ ಕಲಪವನು ನೀ ನೋಡು (ಕೂ. ೩೨-೪೨). [ಮುಚ್ಚು + ಕಣ್]

ಮುಚ್ಚುಗತ್ತಿ (ನಾ). ಬರೆಯೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಟ್ಟಿರುವ ಕತ್ತಿ : ಸಹುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚುಗತ್ತಿಯೂ ಕರಾರಿಯೂ ಇದ್ದುವು (ಕ್ರಿ. ೩೦-೩೧). [ಮುಚ್ಚು + ಕತ್ತಿ]

ಮುಚ್ಚುಗದಹು (ನಾ). ಮುಚ್ಚಿದ ಬಾಗಿಲು ; ಬಂದು ಮಾಡಿದ ಕದ ; ಮುಚ್ಚುಗದಹುಗಳಂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದ್ದಿಂ ಗಮನಿಸುವ ಲಿಂಗ ಸಮುಚ್ಚಯಂ (ಸೂ. ೩೨-೪೨). [ಮುಚ್ಚು + ಕದಹು (< ಕದಪ್ಪ)]

ಮುಚ್ಚುಗಲ್ಲು (ನಾ). ಕಾಲುವೆ, ಚರಂಡಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಕಲ್ಲು ; ಹಾಸುಗಲ್ಲು ; ಚರಂಡಿಯ ಮುಚ್ಚುಗಲ್ಲು ಸೀಳಿ ಹೋಗಿದೆ (ಕೂ. ೩೨). [ಮುಚ್ಚು + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್ಯ)]

ಮುಚ್ಚುಮೂಲು (ನಾ). (ನೀರು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ) ಹಾಕುವ ತೂಟು ; ಮುಚ್ಚಿದ ತೂಟು : ಉಚ್ಚದರು ದೋರ್ವಳತೂಟದ ಮುಚ್ಚು ಮೂ[ಕೂ. ೩೨, ದೂ]ವನು (ಕೂ. ೩೨-೪೨). [ಮುಚ್ಚು + ತೂಲು]

ಮುಚ್ಚುಮರೆ 'ಮುಚ್ಚುಮಚ್ಚಿ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಮಚ್ಚಿ, ಮುಚ್ಚುಮರೆ (ನಾ). ಬಿಚ್ಚಿಡುವುದು ; ಗೋಪ್ಯ ; ರಹಸ್ಯ : ಇದು ಮುಚ್ಚುಮೆಂದಾ ತಾಂ ಚಪ್ಪರಿಸೊಡಾನಿರೆನೆ ಮುಚ್ಚು ಮಚ್ಚಿಯೇಕೆಂದೋ (ಕೂ. ೩೨-೪೨) ; ಮುಚ್ಚುಮಚ್ಚಿಯೇಕೆನ್ನು ಸಮಗುಣ ಬಡಿಸು (ಕು. ೩೦-೪೨) ; ಮುಚ್ಚುಮಚ್ಚಿಯೇಕೆಕೆ ಮನೆಮನೆಯಲಿ (ಕೂ. ೩೨-೪೨). ಮುಚ್ಚುಮರೆ : ಕರಲ ಗೋಪರ್ಥನರ ಭಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಯಾವುದೂ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು . . . ನಿಶ್ಚಿತವೆಂದಳು (ಸೂ. ೧೦೨) ; ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದನ್ನು ಮುಚ್ಚು ಮರೆಯಲ್ಲದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉದ್ಗರಣವರ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನೂ ಜ್ಞಾನಿ ಕೊಂಡನು (ಕೂ. ೩೨) ; ಯಾವ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯು ಇಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾಮಿ ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟು (ಸೂ. ೩೨-೪೨). [ಮುಚ್ಚು + ಮಚ್ಚಿ]

ಮುಚ್ಚು ಮಾತು (ನಾ). ಗುಟ್ಟಾದ ನುಡಿ; ಮುಚ್ಚು ಮರೆದು ಮಾತು; ಕನಕದಾಸರೂ ತಮ್ಮ ದೊರೆಯ ಹೆಸರನ್ನು . . . ಬಿಚ್ಚು ಮಾತಿ ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದೂ ಮುಚ್ಚು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೩೭). 'ಬಿಚ್ಚು ಮಾತು' ಪರಾ. [ಮುಚ್ಚು + ಮಾತು]

ಮುಚ್ಚು ವಲಗೆ (ನಾ). ಭಾವನೆಯ ಹಲಗೆ; ಸೂರುಕಟ್ಟು; ವಿವಾಹ ಮಂಟಪವೂ ಭೋಗೋಡೆ . . . ಬಿಳ್ಳೆಯ ಮುಚ್ಚು ವಲಗೆ . . . ಮಿಕ್ಕ ಮನೆ ಮಿಸುಖಿ ಕುಸುರಿಗೆಲಸಂಗೊಂದಲಂಕೂ (ಪಾಶಾ. ೧-೨೭ ಪ). [ಮುಚ್ಚು + ವಲಗೆ]

ಮುಚ್ಚು ವಲೆ (ನಾ). ಗುಟ್ಟು ಮುಂತಾದ ಸಣ್ಣ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಹಿಡಿಯುವಂಥ ಬಲೆ; ಗುಟ್ಟು ಮುಚ್ಚು ವಲೆಯಲಿ ಶಿವಶಿವ ಭೇರುಂಡ ಸಿಲುಕುವುದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩-೩೬). [ಮುಚ್ಚು + ವಲೆ]

ಮುಚ್ಚುಳ್ 'ಮುಚ್ಚಣ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಳ್ 'ಮುಚ್ಚಣ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಳ್ 'ಮುಚ್ಚಣ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಳ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಹಾಕು; ಮುಚ್ಚು; ತರುಣಿ ಧರಣಿ ಮುಚ್ಚುಳ್ ಕೊಡ ಪೋಲು ಲಿಂಗುಂಗರವ ಮಾಡಿದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೧೩೦). ೨. ಕದ ಮುಚ್ಚು; ಬಾಗಿಲು ಹಾಕು; ಮುಚ್ಚುಳ್ [ಪಾಶಾ. ಮುಚ್ಚುಳ್] ಪೋದರವನೊಂದು ಪೇಬರೆ ಮಹತ್ವ ರಂ ನೈವಸೂಹ ಎಂ ತಪ್ಪುರೂಪಿ ಕೂರ್ತಾದಂ ಸುಡಿಪೋದಿಯರೆ ಹೇಳಿ ಗರ್ಗಗಚ್ಚುಮಂ (ಅಪಂ. ೩-೦೦೦). [ಮುಚ್ಚುಳ್ (< ಮುಚ್ಚಣ) + ಇಳ್]

ಮುಚ್ಚುಳ್ 'ಮುಚ್ಚಣ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಳ್ 'ಮುಚ್ಚಣ' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಳ್ (ಕ್ರಿ). ಮೂರ್ಛಾಹೋಗು; ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪು: "ಮುಚ್ಚುತ್ವಂ = ಮೂರ್ಛಾವೋದಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೨); ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದಿರುವಂತಿರುವ ಮುಚ್ಚುತ್ವಂ ತಕ್ಕ ನಾಡೆ [ಪಾಶಾ. ಮುಚ್ಚುತ್ವಂ ತಕ್ಕ ನಾಡೆ] ತರ್ಪಣಗಳ್ ಬಿಟ್ಟು ಕೋಪಾನಲಮುಚ್ಚಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡೆ ಪರಿ ಬಳಿಕ್ಕೆ ನಿಡುಸೈವಿನೆಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨-೩೬). [< ಮುಚ್ಚು + ಉಚ್ಚ]

ಮುಚ್ಚುಳ್ (ನಾ). ಮೂರು ಬಾರಿ. -ಸಲ; ಅಲ್ಲಿ ಎಗತ್ತದೇವಿ ಗಣಗಿಯರೆ ಭೂವಲ್ಲಭ ನಿನಗೆ ಮುಚ್ಚುಳ್ ಸಲ್ಲರಿತಾಕಾರದಮಲಗಿಳಾಗಿ ತಾವುರೂಪದಿಂ ಜನಿಸುವರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೧-೧೩೦); ಬಲಮದು ಮುಚ್ಚು ಳಂದವೆ ಧರಣಿಲನೇರನಾ ದೇಗುಲದ. . . ಕುಲಿಕದ ಪಡಿಯ ನೋಡಿದನು (ಪ್ರಾಣ. ೬-೩೪). [< ಮೂರು + ಸೂಚ್ಯ (< ಸೂಚ್ಯ)]

ಮುಚ್ಚುಳ್ 'ಮುಚ್ಚು' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಳ್ ಮುಚ್ಚು (ನಾ). ಮೈಮರೆಯುವುದು; ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪುವುದು; ಮೂರ್ಛಾ: "ಹಮದಾ, ಹರವಗೂ ಮುಚ್ಚು - ಈ ೩ ಮೂರ್ಛಾ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೬-೨೩); ಎಚ್ಚರವಾಂ ಕಲಿ ಚಕ್ರನೆ ಕಿಬ್ಬುರೂಪದೇಶವನಿನ ನೆತ್ತರೂಕ್ಕು ಪತಿ ಮುಚ್ಚುಯೊಳ್ಳಿಯೊಗಟ್ಟು ಹೋಲಿಸ್ತಾಡೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೧೩೦); ಮುಚ್ಚುಯ ವಾಚ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ ಮುಚ್ಚು [ಮುಚ್ಚು] ಕ್ಷಣದ ಹಾಸ್ಯಮುಂ ಕೋರಮುಂ. . . ಪಲ್ಲಜ್ಜನಮಪ್ಪದಮನೂನ(ಮಾ)ಮಾಪ್ಪದಮಕ್ಕುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩-೨೦). ಮುಚ್ಚು: ಸೀತೆ ದೊಪ್ಪನೆ ಕುಕ್ಕಿತ್ತನ್ನೆನುಕ್ಕೊರ ಗದರಾ ಮರಕೆ ಮುಚ್ಚಿದುವೆತ್ತ ಕಾಳರಾದ ಸೇವೆಯಿಂ ಪೇಳ್ಳುರಳ್ಳುದೊ ಮುಚ್ಚುಗೊಂಡ (ಪ್ರಾಣ. ೧೨-೩೩). [< ಸಂ. ಮೂರ್ಛಾ]

ಮುಚ್ಚುಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಮೈಮರೆ; ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪು; ಮೂರ್ಛಾಹೋಗು: ಆ ಮಚ್ಚುಯಂ ಕಾಣದಿರಲಾರೆ ಹಾ ರಾಮರಾಮೆಂದು ಮುಚ್ಚುಗೊಂಡಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೩೩); ಇಂದ್ರಚಿತ್ತು ಕಾಲಮೇಘವನದರಿ ಶಕ್ತ್ಯಾಯಂಧವನಲಾ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮುಚ್ಚುಗೊಳಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೨೩). [ಮುಚ್ಚು + ಗೊಳ್]

ಮುಚ್ಚುಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದಿರುವುದು; ಮೈಮರೆ: ಮುಚ್ಚುಗೊಳದೊಳ್ ಬಗೆ ಬಿಚ್ಚುರ ತೀಲವತಿ ಸೀತ ಪೂಜ್ಯದವಂತುಂ ಪುಚ್ಚುಪುನನ್ನದಬಿಟ್ಟು ಚಿತ್ತರಮಾ ಸ್ವಗಿ ರಾಘವಂ ಬಿಟ್ಟುಸಂದಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩-೩೩); ಆ ವೀರನೊಪ್ಪುನೊಪ್ಪುವೆ . . . ಮುಚ್ಚುಗೊಳದೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩-೩೩); ಕಿಚ್ಚಿದಾನಂ ಬೇಗದಿಂ ಮುಚ್ಚುಗೊಳ ಮುಚ್ಚುಗೊಳ ಯಾಗಿ . . . ಬಾಯಾಪು ಮುಚ್ಚುಗೊಳ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩-೨೯).

[ಮುಚ್ಚು + ತಿಳ್]

ಮುಚ್ಚುರೆ (ನಾ). ಮೂರು ಬಾರಿ. -ಸೇರೆ: ಕವರ್ಗ ಪವರ್ಗಮಲ್ಲ ದಲ್ಲಿಯೊ ಲಕ್ಷಣಮಾಯ್ತು. . . ಮುಚ್ಚುರೆ, ಮುಚ್ಚುರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩-೩೩); ಅರಿದ ಸುಸುಮೆಯ ಶುಂಕಿಯನ್ನಿ ಪೊಚ್ಚಿರೆ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚುರೆ [ಪಾಶಾ. ಚ್ಚುರೆ, ಚ್ಚುಳಿ]ಯ ನೀರ ಕದಡಿ ಮೋದವನರದ ಸರಗೊಟ್ಟು ನೀರೋಗದವನ್ನಿಲ್ಲ ಸುಗಂಧತಕ್ಕೋದನ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩೩).

[< ಮೂರು + ಸೇರೆ (< ಸೇರೆ)]

ಮುಚ್ಚುಪೋಗು (ಕ್ರಿ). = ಮುಚ್ಚುಗೊಳ್: ಅಜ್ಞಾನವೆಂದೆಂದೂ ಕಿಟ್ಟು ದನಪರ್ ಪೋಪಂತೆ ಮುಚ್ಚುಪೋಪದಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೩೩); ರಶಿಯತಿ ಶೋಕಂಗಿಯು. . . ಬುಟ್ಟು ಪೋಪಂತೆ ಚಿಂತನಗೊಟ್ಟು ಭೂತಳದೊಳ್ ಬಿಟ್ಟು ಕಿಟ್ಟುರಳಲಿಂ ಮುಚ್ಚು [ಪಾಶಾ. ಮುಚ್ಚು] ಪೋಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೩೩); ಮೋದವನು ಸುಖಿಕೆ ಮುಚ್ಚುಪೋಪೋ ವಿನೂ ಕಂದನಂ ಕಂಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೧೦). [ಮುಚ್ಚು + ಪೋಗು (< ಪೋಗು)]

ಮುಚ್ಚುಪೋಗು 'ಮುಚ್ಚುಪೋಗು' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಪೋಗು 'ಮುಚ್ಚುಪೋಗು' ನೋ.

ಮುಚ್ಚುಪೋಗು (ನಾ). ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತೂ ಹೆಸರುಬೇಳೆಯ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಕಳಸಿ, ಮೂರುರಂಧ್ರವಿರುವ ಒರಳಿನಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುಲಿಯಂತೆ ಒತ್ತಿ ಕರಿಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿಂಡಿ. -ತಿನ್ನಿಸು: ಪೂರಿ, ಚಿಟ್ಟಿ, ಮುಚ್ಚುಪೋಗನ್ನು ತಂದು. . . ಕರಿದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೩); ಮುಚ್ಚುಪೋಗು, ಕೋಡುಮಳಿ, ಅಂದೂಡೆ ಮುಂತಾಗಿ ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೧, ೧೦೩). ಮುಚ್ಚುಪೋಗು: ಕರುಗಾದ ಮುಚ್ಚುಪೋಗು ಚಕ್ಕುಲಿಗಳ ನೆರೆಯುರ್ಗೊಂದೊಳನುತ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೧-೧೩).

[< ಮೂರು + < ಸೋರು]

ಮುಜಗರ, ಮುಜಗರ (ನಾ). ೧. ಸಂಕೋಚ; ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ: ಆ ಮುಜಗರ ವಿನೂ ಮುಜಗರಪಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವನ ಪರ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಂಡು ಬಂದಿತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩); ಮುಜಗರ ಮಾಡದೆ ತಗೋ ಎಂದೆ ಚಿರುಕಂಡ ಒತ್ತಾಯಿಸಿದ್ದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩). ೨. ಹಿಂಸೆ; ಕಷ್ಟ: ಹೇಮಲತೆಯು ಅನಾರೋಗ್ಯದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಮುಜಗರಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦). ೩. ಬಗೆ; ಹಿಡಿತ: ಈಗಲೀಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಏನೂತ ಮುಜಗರ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩). ಮುಜಗರ: ೧. ವಿನೂ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮುಜಗರ ಮನೆಯನ್ನಿಟ್ಟು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩). ೨. ಮತ್ತೆಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಶುಂಕತಲೆಗೆ ಕಾರದಮನ್ನು ತಾಮಣ್ಣ ತನ್ನ ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಕರದೊಯ್ದುದು ತುಂಬ ಮುಜಗರವಾಗಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೦); ಚಕ್ಕುಲಿ ತನ್ನ ಮಗಳೊಡನೆ ಯಾವುದೋ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಮಾನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಜಗರ ಪಟ್ಟುಕೊಂಡು. . . ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಕೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸರೋಜಿನಿಗೆ ಕೇಳಿತು (ಪಾಶಾ. ೩೩); ಗಿರಿದ ತಮ್ಮನ್ನು ಕೊಂದು ರಕ್ತ ಕುಡಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ಇಂತೂ ಮುಜಗರವಿರಲಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦). ೩. ಹೊರಗೆ ಮೋಡಗಳು ಭಾರವಾಗಿ ತೂಗಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಮುಜಗರವಾದದ್ದಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂತಹ ವಾತಾವರಣ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩). [?

ಮುಜರಾ 'ಮುಜರೆ' ನೋ.

ಮಂಜರಾಯ್ 'ಮಂಜರಾಯಿ' ನೋ.

ಮಂಜರಾಯಿ. ಮಂಜರಾಯ್ (ನಾ). ದೇವಸ್ಥಾನ, ಮಠ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ದಾನದತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು; ಮಂಜರಾಯಿ ಬಾವಿನ ವಿಚಾರಣೆಗೋಸ್ಕರ ಆವೃತ್ತಿವಾದೆ ಲವಾಜಮೆಯು ಮೊಕರರಾಯತು (ಮಹಾಕ. 11, ೦೦೦); ಮೈಸೂರು ಶೀವೆಯ ಮಂಜರಾಯಿ ಕಮಾಪನವರ ಕಚೇರಿ (ಗುರು. ೦೦); ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಂಜರಾಯಿ ಗುಮಾಸ್ತಗಿರಿ. . . ಎಲ್ಲಾ ಮಂಗಿ ಇಷ್ಟತ್ತು ಮೂವತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ (೨೨೦. ೪೫). ಮಂಜರಾಯ್ : ಮಠದ ಅಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಂಜರಾಯ್ ಇಲಾಖೆಗೆ ಬರೆದುಕೊಡಲಾಯಿತು (೧೩೦).

[< ಹಂ. ಮಂಜರಾಯ್]

ಮಂಜರಾಯ್ಕಿ (ನಾ). ಮಂಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ; ಓರಿಯಂಸನೊಡನಾದಿರುವನೆಂದರೆ ಮಹತ್ವವೆ ನನಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಪರಿಕರದ ದಕ್ಷತೆಯ ಮಂಜರಾಯ್ಕಿ ಪದವಿತ್ತು (೨೨೨೨. ೦-೦-೦೩).

[ಮಂಜರಾಯ್ (< ಮಂಜರಾಯಿ) + ಬಟ್ಟಿ]

ಮಂಜರೆ, ಮಂಜರಾ. ಮಂಜುರೆ (ನಾ). ೧ (ಗೌರವಪೂರ್ವಕವಾಗಿ) ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದು; ಮಾಪ್ಪಿ; ವಜಾ; ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಾಯ್ ನಮರು ಅದುವರೆಗೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಂದಾಯ ಪುಂಡಾಣ ತೆರಿಗೆಯ ಬಾಕಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಂಜರೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಜಮೀನು ಮತ್ತು ಸಾಮಾನು ಬಾಬುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳವರ ಕಾಲದಷ್ಟೆಂತೆಯೇ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ದಾವಿಲ್ಪಡಿದರು (ಮಹಾಕ. 11, ೩೦). ೨. (ಗೌರವದಿಂದ ಅರ್ಪಿಸುವ) ನಮಸ್ಕಾರ; ಸಲಾಂ; ವಂದನೆ; ಭಯಭರಿತಭಕ್ತಿಯೊಡನೆ ನೆಲತನಕ ತಲೆಗಳೆ ಬಗ್ಗಿಸುತ್ತ ಮಂಜರೆಯಂ . . . ನಿಲವಿಲ್ಲದೇ ಗೈದರ್ (೨೨೨೨. ೨೪-೩೦); ಬಂದ ಜನರಾಗಳು ಮಂಜರೆಯಂ ಮಾಡಿದರು (ಮಹಾಕ. 1, ೩೩); ಎದ್ದು ನಿಂತು ಮಂಜರೆ ಮಾಡಿ (ಮಹಾಕ. ೦೩೯); ಸುಭಾಷದಲ್ಲರೂ ಆತನಿಗೆ ನಮರು ಮಂಜರೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದರು (೨೨೨೨. ೩೩); ಮಂಜರಾ : ೧. ಲೆಖ್ಯಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ರತರಿಸ ಅರ ಬಂದಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಓದು ರತಲ ಹಿಡಿದು ಲೆಖ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಂಜರಾ ಹಡಕೊಳ್ಳುವರು (ಮಹಾಕ. ೨೦೩). ೨. ಮಂಜರಾ- "ನಮಸ್ಕಾರ. ಸಲಾಮಾ" (೨೨೨೨. ೩೨). ಮಂಜುರೆ : ೨. ಕಮಾತು ಮಂಜುರೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ (೨೨೨೨. ೦೨).

[< ಅರ. ಮಂಜರಾ, ಮಂಜುರೆ, ಹಂ. ಮಂಜರಾ]

ಮಂಜಾರಿಯಾನ್ (ನಾ). ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಿದ ಜಮೀನು. - ಭೂಮಿ : ಮೊಕದ್ದಮಾನೆ ಮಂಜಾರಿಯಾನೆ ತಾಲೂಕು ಕೊಪದ ಹೋಬಳಿ ಸರಕಾರ . . . ಬರಹ ಕಳುಹಿಸಿ ನಿರಾಪ (೨೪ VI. ಕೊಪ್ಪ. ೪೬ ೨೨; 1811).

[< ಅರ. ಮಂಜುರಿಯಾನ್; ಪಾರ. ಮಂಜುರಿಯಾನ್; ಮಂಜಾ ರಿಯಾನ್ = ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವವನು]

ಮಂಜುಗರ 'ಮಂಜುಗರ' ನೋ.

ಮಂಜುರೆ 'ಮಂಜರೆ' ನೋ.

ಮಂಜುಗ 'ಮಂಜುಗ' ನೋ.

ಮಂಜು 'ಮಂಜು' ನೋ.

ಮಂಜೋತಿ (ನಾ). ಮೂರು ದೀಪಗಳು. - ಜ್ಯೋತಿಗಳು : ಎಸಲಾ : ಕಮಲಗಳೊಳಗೊಳಗೆ ಮೊಳೆ ಮತ್ತಿ ಮಂಜೋತಿ ಉರಿವಂತಿದೆ (೨೨೨೨. ೪೫). [< ಮೂರು + ಜ್ಯೋತಿ]

ಮಂಜುಟಿ (ನಾ). ಮಲ್ಲಯುದ್ಧದ ಒಂದು ವರಸೆ; ಭೂರವಮಂ ಭಟ ನಿವಿದರ್ ಕುಟ್ಟಿದೊಡ್ಡದಾದ ಪಂಡಿತನಂ ಬಾರಣದಾಸೆಯಂ ನುಸುಳ್ಳು ಮಂಜುಟದೊಳ್ಳು ಗುಟ್ಟುವಟ್ಟಿ ಸೈಪಾರಿವೆ (೨೨೨೨. ೦೦-೩೦). [?]

ಮಂಜಿಗೆ 'ಮಂಜಿಗೆ' ನೋ.

ಮಂಜಿ 'ಮಂಜಿ' ನೋ.

ಮಂಜಿಗುಬ್ಬೆ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾರದಂದು ಮಂಜಿಗುಬ್ಬೆಯಂ ಮಹಾಜನಕ್ಕೆ ಕೂಟ್ಟು (೨೪. VII. ಕೊಪ್ಪ. ೪೬೪-೦೩; ೨೨೨೨). [ಮಂಜಿ + ಗುಬ್ಬೆ]

ಮಂಜಿಯಿಸು, ಮಂಜಿಯಿಸು. ಮಂಜಿಯಿಸು, ಮಂಜಿಯಿಸು. ಮಂಜಿಯಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹತ್ತಿರ ಬರು : ಸಮೀಪಿಸು : ಅಚ್ಚರಿ ಮೂರವಳೆಂದೊಪ್ಪಿದೊಂದು ಮಂಜಿಯಿಸು ಬಂದು (೨೨೨೨. ೨೦-೪) : ಜೀಯ ಇವಳೆನ್ನನಾಗಿ, ಶ್ರೀಮತಿಯೆಂಬ ವೆಸರ್. ಪ್ರಧಾನಸಮಾಧಾನಂ ಮಂಜಿಯಿಸು ಬಂದುದು (೨೨೨೨. ೩-೩೩). ಮಂಜಿಯಿಸು : ೨. ಮೇಲೆ ಬೀಳು : ಮುತ್ತು : ಎರಿಗು : ಪೂಯ್ಯ ಪನಚಿಯಂ ಭಾರಿಯಂಗೆ ಮಂಜಿಯಿಸು ಚತುರ್ಬಲಂ (೨೨೨೨. ೪೬-೩೨). ೩. ತಾಕು : ಶಿಷ್ಟ : ತಗುಲಾ : ಮನಮಂ ಮಂಜಿಯಿಸು [೨೨೨೨. ೩೩] ಮಧ್ಯಂದಿಕದ ಜೂರಿ ವೆಳ್ಳಿಂಗಳಂತಾಗಿ . . . ಯೋಗೀಂದ್ರಸಂತಂಪ್ರಂ ನಿರ್ಗಮ್ಯಂ ಸಗ ನಿಶುಹುಪ್ರತ್ಯಕೂಟಂಜೊಲಿದಂ (ಕೂಟ. ೨-೦೪). ಮಂಜಿಯಿಸು : ೧. ಉಚ್ಚ ಮೊಸ ಬೆಳೆವಟ್ಟಿ ಮೂವುಜಾ ಮಂಜಿಯಿಸು ಮೋಬ್ಬಾ ವಾದುದು (ಕೂಟ. ೩-೩೦) : ಮಂಜಿಯಂ ಮಂಜಿಯಿಸು ನವತರ್ಪ ಸತ್ಯವಂ ನಿಶ್ರಮಂ ಮಂಜಿ ಬಹ ಶಕುಲಮಂ . . . ಬಣ್ಣ ಸರ್ವರವರ್ (ಶ್ರೀಕೂಟ. ೩-೩೩). ೨. ಗದೆಯಂ ಮಂಜಿಯಿಸು ನೈರುತಿಯೆಂದನು ಖಳ ಜಯಾಂತಿಧದಿ (೨೨೨೨. ೨೨-೦೨). ಮಂಜಿಯಿಸು : ೪. ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡು : ಸ್ಪರ್ಶಿಸು : ಕಾಯ ಭಿನ್ನವಾಯಿತ್ತೊಂದು ಮಂಜಿಯಿಸುವರು ಲಿಂಗವನಂ (೨೨೨೨. ೨೦-೨೦). ೫. ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡು : ತಲುಪಿಸು : ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವ ಸಾಕು ಹರಿತ ಮಂಜಿಯಿಸು ಗೆಲುವಾಯ್ತು (ಕೂಟ. ೦೨-೨೪) : ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಮಂಜಿಯಿಸು ಸ್ವಾಮಿ (೨೨೨೨. ೩೯) : ಈ ಚಟಿ ಅವರಿಗೆ ಒಯ್ಯ ಮಂಜಿಯಿಸು (ಕೂಟ. ೨೩). ೬. ಕಚ್ಚು : ಕಡಿ : ಲೋಪಿತಾರ್ಥ . . . ಪುಟ್ಟಮನು ತಾಳದೊಳಗೆ ಪಣಿ ಮಂಜಿಯಿಸುಮದಂ ನೆನೆಯರೆ (ಕೂಟ. ೩೯). ೭. ವಿಡೆಮಾಡು : ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡು : ಲಿಂಗದಿರಹಿತರು ಮಾಡಿದ ಬೋನವ ಲಿಂಗವ ಮಂಜಿಯಿಸುವರೆ ಯಾಪಾಕವ ಇಂತಿಯೆರಡು ಪ್ರಕಾರದಿ ನೆರಕಂ (೨೨೨೨. ೪೯-೨೩). ೮. ಸಂದಾಯಮಾಡು : ಸಲ್ಲಿಸು : ಅವರ ಸಾಲ ಮಂಜಿಯಿಸು (೨೨೨೨). ಮಂಜಿಯಿಸು : ೨. ಮಂಜಿಯಿಸುವ [೨೨೨೨. ಮಂಜಿಯಿಸುವ, ಬೊಬ್ಬಿಪುತ] ಸುರನಪ್ಪನಾ ರಾಮ (ಕೂಟ. ೩-೨೩-೨೩). [ಮಂಜಿ + - ಇಸ್ತ]

ಮಂಜಿಯಿಸು 'ಮಂಜಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮಂಜಿಲ್. ಮಂಜಿಲ್, ಮಂಜಿಲ್, ಮಂಜಿಲ್ (ನಾ). ೧. ಸಾಮಾನ್ಯ : ಹತ್ತಿರ. ೨. ಹೋಲ : ಮಂಜಿಲ್ : ಸ್ಪರ್ಶಕ : 'ಮಂಜಿಲ್, ಮಾಣಿಕಂ, ಮಂಜಿಲ್-ಈ ೩ ಸೂತಕಂ' (೨೨೨೨. ೩೦-೩೦). ಮಂಜಿಲ್ : ೧. ಇದೆ ಲಗ್ನ ಮಂಜಿಲಾಯ್ತೆನೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಪದದಂ ಪುಟ್ಟಿಯೊಳಿಟ್ಟು ಮದುವೆಯು ಮಂಜಿಲ್ಕಾ ನಮಿರಾಜ ಗಾಣಮೊಳೆಯು ತಿದನು (ಶ್ರೀ. ೨೦-೨). ೨. "ರಜಸಂ, ಪುಷ್ಕಂ, ಅರ್ತನಂ - ಈ ೩ ಮಂಜಿಲ್" (೨೨೨೨. ೦೦) : "ಮಂಜಿಲ್ ಮಂಜಿಲ್ವನಂತಂ ಮಂಜಿಲ್ವಮನೆ ಸೂತಕಂ ಭಧಾನಂ" (೨೨೨೨. ೨೩೦). ಮಂಜಿಲ್ : ೨. 'ಮಂಜಿಲ್ಗಣ್' ಪರಾ. ಮಂಜಿಲ್ : ೩. (?) : ತೂರವೆಯ ಪರಮಾಧಿಪಾನ ತನೂಜಾದಿಗಳ ಗಡಗದಲಿ ತಿರುಗಿದನು ಪಾಳೆಯಕೆ ಲಂಕಾಪುರಕೆ ಮಂಜಿಲ್ಗೆ ಯಾದುದಾ ದಿನದಿರುಳುಸಂವಿದಲಿ ಮಂಜಿಲ್ಗೆಯ [೨೨೨೨. ಮಂಜಿಲ್, ಮಂಜಿಲ್] ರಟ್ಟಿಳಿದು ಕೂಟಲಿ (ಕೂಟ. ೩-೦೩-೨೯).

[ಮಂಜಿಲ್ + - ಅಲ್]

ಮುಟ್ಟಲತಿ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಾದವಳು ; ರಜಸ್ವಲಿ : ಜಾತಿ ಬಸಾಣ್
ಮುಟ್ಟಲತಿಯಾದಲ್ಲಿ ತೋರಿತ ಶುಕ್ಲ ದುರ್ಮದವ ಕಾಣತ ಹೊದಕುಳಿ
ಗೊಳುತಿಹರದಲ್ಲ (ಶಕ. ೩೫-೩೬). [$\text{ಮುಟ್ಟಲ್} + \text{ತಿ} (< \text{ಮುಟ್ಟಿ})$]
ಮುಟ್ಟಲಮಾರಕೆ 'ಮುಟ್ಟಲುಮಾರಿಕೆ' ನೋ.

ಮುಟ್ಟಲವ್ವಿಯೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮುಟ್ಟಲವ್ವಿ
ಯೂರ್ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗುವಂ (ಶುಕ. ೦೯೩೬, ೩೭-೩೮ : ೩೩೦).

[? + ಊರ್]

ಮುಟ್ಟಲು 'ಮುಟ್ಟಲ್' ನೋ.

ಮುಟ್ಟಲುಗಾಣ್ 'ಮುಟ್ಟಲ್ಗಾಣ್' ನೋ.

ಮುಟ್ಟಲುಮಾರಿಕೆ, ಮುಟ್ಟಲಮಾರಿಕೆ, ಮುಟ್ಟಲುಮಾರುಕೆ (ನಾ).
ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುರಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಟ್ಟಿ
ದರೆ ಮುನಿ : "ಮುಟ್ಟಲುಮಾರಿಕೆ = ಬಿದಿರಿ, ಗಂಡಕಾರಿ, ಗಂಡಕಾಲಿ"
(ಗಣಪ. ೪). ಮುಟ್ಟಲಮಾರಿಕೆ : ಮುಟ್ಟಲಮಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ
ಕೆಲವು ವಸ್ತುತಿಗಳು ಕೃಷ್ಣದ ಕೂಡಲೆ ಮುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ
(ಮುಯ್ಯ. ೩-೩೩). ಮುಟ್ಟಲುಮಾರುಕೆ : ಮುಟ್ಟಲುಮಾರುಕೆ ಸಸಿ
ಯೊಂದಿಲ್ಲ ಇವನು ಒಂದುದೇಶದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದುದೇಶಕ್ಕೊಯ್ಯುವದರ
ಲ್ಲಿಯೇ ಕವರಿಹೋಗುವುದೆಂಬ ಭಿತಿಯು ನೋಡುವವರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು
ತ್ತಿತ್ತು (ಸುಖ. ೩೩೯) ; ಮೀತಿ-ಸುಖಾನುಭೂತಿಗಳಿಲ್ಲದ ಜೀವ ಒಂದು
ನಾಟಕಗಿಡ ; ಮುಟ್ಟಲುಮಾರುಕೆ (ಶಕ. ೩೩).
[$\text{ಮುಟ್ಟು} + \text{ಮಾರಿಕೆ} (< \text{ಮಾರಿಗಿ})$]

ಮುಟ್ಟಲುಮಾರುಕೆ 'ಮುಟ್ಟಲುಮಾರಿಕೆ' ನೋ.

ಮುಟ್ಟಲೆ, 'ಮುಟ್ಟಲ್' ನೋ.

ಮುಟ್ಟಲೆ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಾದವಳು ; ಹೊರಗಡೆಯಾದವಳು ;
ರಜಸ್ವಲಿ : ಮುಟ್ಟಲೆಯಾಗಿ ಮೀರುವ ಸುಮ್ಮನಿರಬಹುದು ಸುಟ್ಟ
ಭಕ್ತ ಪೂಜಾರಿಗಳು (೦೩೫. ೨-೪೦) ; ಮುಟ್ಟಲೆಗಳೆಂದ ಸ್ಥಳರು
ಮುಟ್ಟಲೆಯಂ ಬೆರಸಿ ನಡೆದ ಮಹಮಾತೆಯಂ (ಮಾಣ. ೩೩. ಶತಕೃಷ್ಣ).
[ಮುಟ್ಟಲ್ + ಎ]

ಮುಟ್ಟಲೆಗಾಣ್ 'ಮುಟ್ಟಲ್ಗಾಣ್' ನೋ.

ಮುಟ್ಟಲೆಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಟ್ಟಾಗು ; ರಜಸ್ವಲಿಯಾಗು ; ರಕ್ತಸ್ರವಂ
—ಮುಟ್ಟಲೆಗೊಂಬದಂ ಕುರಿತು (ಜಾಣ. ೨-೩೬ ಪ).

[ಮುಟ್ಟಲೆ (< ಮುಟ್ಟಲ್) + ಕಾಣ್]

ಮುಟ್ಟಲ್ಗಾಣ್, ಮುಟ್ಟಲುಗಾಣ್, ಮುಟ್ಟಲೆಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಟ್ಟಾಗು ;
ರಜಸ್ವಲಿಯಾಗು : ರಜಸ್ವಲಾಭಗಾಂವಂ ಮುಟ್ಟಲ್ಗಾಣಂ ಪೂಜಲು
ಗಂಡಂ (ಜಾಣ. ೨೫-೨೬). ಮುಟ್ಟಲುಗಾಣ್ : ಪುಟ್ಟದಾಹಗುಳ್ಳಿದೆ
ಕ್ರಿಗಂ ನೆಟ್ಟನೆ ಬವಂತೆ ಬಂದೊಡಾತನೆ ಮಿಷ್ಠಂ ಇಟ್ಟದಂ ವಸರಮಾಡೊಡ
ಮುಟ್ಟಿಟ್ಟಿಲುಗಂಡಂತೆ ತೊಲಗುವಾತನೆ ಕಪ್ಪಂ (ಜಾಣ. ೨೬೦).
ಮುಟ್ಟಲೆಗಾಣ್ : "ಪುಷ್ಪವತಿ ಮುಟ್ಟಲೆಗಂಡ ಸ್ತ್ರೀ" (ಜಾಣ. ೪) ;
ಮುಟ್ಟಲೆಗಂಡ ಸ್ತ್ರೀಯಂತಿಟ್ಟುಮಿರಲ್ಪಿಲ್ಲ ನಾಲ್ಕುದಿವಸಂ (ರಮಾಪ. ೦೭-೦೮) ;
ಮುಟ್ಟಲೆಗಂಡು ಮಕ್ಕಳನು ಹಜಿಯದರ್ಡ ಹುಟ್ಟುಬಂದೆ
ಮರಂದನುತ . . . ನಗುತಿಹರು (ಗೋಪಾಲ. ೦೦೨೯).

[ಮುಟ್ಟಲ್ + ಕಾಣ್]

ಮುಟ್ಟುಮಿಸು 'ಮುಟ್ಟಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುವೆ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಾಗುವುದು ; ಹೊರಗಾಗುವುದು : "ಮುಟ್ಟುವೆ,
ಮಾಣಕಂ, ಮುಟ್ಟಲ್ - ಈ ೩ ಸೂತಕಂ" (ಕಾಣ. ೩೦-೩೦೯) ; ಮುಟ್ಟುವೆ
ಯನಳದ ಸತಿಯಂತೆ ರೇಡಸಬೇಕು (೦೦೧೩. ೨೨-೨೩).
[$\text{ಮುಟ್ಟು} + \text{ವೆ}$]

ಮುಟ್ಟುಮೆಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). = ಮುಟ್ಟಲ್ಗಾಣ್ : "ಅಮೀ. ಉದಕ್ಯಾ.
ರಜಸ್ವಲಾ. ಅತ್ರಯಾಣಾ. ಪುಷ್ಪವತಿ - ಈ ೩ ಮುಟ್ಟುವೆಗಂಡವಳ್.
ಕನ್ಯಕೆಯಾಗಿ ಮುಟ್ಟುವೆಗಂಡವಳ್ ಕಾಕಾಯಂಬುಮ" (ಜಾಣ. ೪೦-೩೩೯).
[ಮುಟ್ಟುವೆ + ಕಾಣ್]

ಮುಟ್ಟುಸು 'ಮುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಸು 'ಮುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಹಾಳ 'ಮುಟ್ಟುಳ' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಳೆ 'ಮುಟ್ಟುಲ್' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಟಿ (ನಾ). ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವುದು. - ಮುಟ್ಟುವುದು :
ಕಟ್ಟಾಸೆ ಅರಮನೆಗೆ ಮೆಟ್ಟಾಸೆ ಕಾಲಿಗೆ ಪಟ್ಟಣದಾಸೆ ಹರದಗೆ
ಹಾದರಿಗೆ ಮುಟ್ಟುಟಿದಾಸೆ (ಸುಖ. ೦೭೯) ; ಅಡಕ - ನಗೆ ಕಂಠಾಕುಲಿ
ಕಣ್ಣಮುಟ್ಟುಟಿಕೆಯಲಿ ಮುಟ್ಟುಟಿ ಹುಡುಕಾಟವಾಡುತಿದುದು (ಗಣಪ. ೩೦-೩೧).
[ಮುಟ್ಟು + ಟಿ]

ಮುಟ್ಟುಳೆ, ಮುಟ್ಟುಹಾಳ, ಮುಟ್ಟುಹಾಳ, ಮುಟ್ಟುಳೆ, ಮುಟ್ಟುಳೆ,
ಮುಟ್ಟುಳೆ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಿದುದನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವವನು.
ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬೈಗುಳು : ಗುರುಗಳು
ಇವರು ಮುಟ್ಟುಳರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ . . . ಹೊರಟುಹೋದರು
(ಸಗ. ೦). ಮುಟ್ಟುಹಾಳ : ನಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಮುಟ್ಟುಹಾಳರೂ,
ಅವರಿಗೆ ಉಪಾಯವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವರು (ಜೀವ. ೩೯).

ಮುಟ್ಟುಹಾಳ : "ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ತೋರಿಸುವ ಕೀಳಧಿಕಾರಿ, ಮುಟ್ಟುಹಾಳ"
(Bamhile. ೨೦೪೦). ಮುಟ್ಟುಳೆ : ಭಕ್ತದ ಜನರು ಮುಟ್ಟುಳರಾಗಿದ್ದಾರೆ
(ಮುಯ್ಯ. ೦೩೬) ; ಮುಟ್ಟುಳೆ - ಮುಟ್ಟುಳೆ - ಮುಟ್ಟುಳೆ - ಮುಟ್ಟುಳೆ
(ಜಾಣ. ೩) ; ಮುಟ್ಟುಳೆ, ತಿಳಿಗೇಡಿ, ದುರ್ಮದಗ್ಧ ! ಮುಟ್ಟುಳೆ ಮುಟ್ಟು
(ಗಣಪ. ೩೩). ಮುಟ್ಟುಳೆ : ಸಕುಂದೋವ್ ಎದೆಯಲ್ಲಿದೆ 'ಮುಟ್ಟುಳೆ'
ಎಂದು ಗೊಣಗಿದನು (ಶುಕ. ೨೩೩). ಮುಟ್ಟುಳೆ : ಸಮ್ಯಕ್ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ
ಈ ಮುಟ್ಟುಳರನ್ನು ದಿಟ್ಟರೆ ಇಂಥ ಹೇಳಿ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುವವರು
ಇರತಾರಾದರೂ ಬಾರು ? (ಕುಗುಣ. ೪೦) ; ಏನು ಮುಟ್ಟುಳನೊ
ನಾನು ಹರಿ ! (ಜಾಣ. ೩೩. ೬೩) ; ಲೋ ಮುಟ್ಟುಳೆ, ಇದೇನೋ
ಕಾಳಭೈರವನ ಸ್ವತ್ಯ ! (ಕಾಣ. ೨).

[ದ್ರ. ೩ ತಮಿ. ಮುಟ್ಟುಳೆ ; ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟುಳೆ. ಮುಟ್ಟುಳೆ ;
ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟುಳೆ].

ಮುಟ್ಟುಳು (ನಾ). ಮುಟ್ಟಿಬಹುದಾದ (ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ) ಮನುಷ್ಯ.
-ಅಳು : ಅಸ್ಪೃಶ್ಯಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವನು : ಪುಟ್ಟಣ್ಣ, ಸೇರಿಗಾರರು,
ನಿಂಗ ಮೊದಲಾದ ಮುಟ್ಟುಳುಗಳು (ಮುಟ್ಟುಬಹುದಾದ ಜಾತಿಯವರು
ಎಂದರ್ಥ . . .) ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ
ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು (ಗಣಪ. ೩೪೦) ; ಅಯ್ಯಾ, ಮುಟ್ಟುಳಕ್ಕೆ
ಬೇಸರವಾಯಿತೇ ? ನಾನು ಗೌಡ, "ಮುಟ್ಟುಳು" (ಶುಕ. ೦೦೨).

[ಮುಟ್ಟು + ಅಳು (< ಅಕ್ಕಿ)]

ಮುಟ್ಟುಳೆ (ನಾ). (ಕರಾ) ಅಡಕವೆಟ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಟೋಪಿ ;
ಪಟ್ಟಿಟೋಪಿ : ಪಾಸುವೇವಳ್ಳಿರು ತಲೆಗೆ ಮುಟ್ಟುಳೆಯಿಟ್ಟು ಕೈಯಲ್ಲಿ
ಕತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲಸುವಾಗಿದ್ದರು (ಶುಕ. ೩೦) ;
ಕಟ್ಟ ಮುಟ್ಟುಳೆ ಕಲೆಗಿಟ್ಟು ಬಳೆತೊಟ್ಟು ಹೊಂದಿದ ಕಳಕೆ ನಡೆತಂದ
(ಜಾಣ. ೨೯). [← ತುಳು. ಮುಟ್ಟಲೆ, ಮುಟ್ಟುಳೆ]

ಮುಟ್ಟು (ನಾ). ಮುಟ್ಟಿದ ಅಂಗೈ ; ಮುಟ್ಟು : "ಮುಟ್ಟು - ಮುಟ್ಟು -
ಬಲಿದ ಕೈಹಿಡಿದಿ" (ಕರುಣ. ೩೩) ; ಮೀರನಾದೊಡೆ ಕೈದು ಮುಟ್ಟುಗಳ
ಭೋರಪ್ರಹಾರಮಂ ತೋರಿಸು (ಕುಯ್ಯ. ೪-೩೩). [ಮುಟ್ಟು]

ಮುಟ್ಟು 'ಮುಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮುಟ್ಟಿಗೆ, ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ೧. = ಮುಟ್ಟು : ಗಾಡಿಗೆ
ಡಿಂಬು ಗೆಗೆ ಚಕ್ಕು ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಹಸುರಂಜಿ ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಹೂಯುತ್ತಿಯ ಬೇಡಿ
. . . ಈಡಾದಿದ ಕೂಳಂಬಿಯನಾಯ್ತು ಕುಟುಂಬವ ಹೇಡಿದವಂಗಳ
ಬೇಡಿ ಬೇಡಿ ನಿರರ್ಥ ಕೆಡಬೇಡ (೨೫೩, ೫೩೩); ಪರಾರಕ್ಕೆ ಬಿತ್ತಂ . . .
ಮುಟ್ಟಿಕಾ - ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ಕಪುರ. ೨೫೩ ಪ್ರಯೋಗ); ಗಟ್ಟಿಕಾಳಂಗಳನ್ನೆ
ಮುಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದೇಕೆ ಚಪಲ (ಸಂಪು. ೨೩-೩).
೨. ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಚಿವುಟಿ ಹಿಡಿಯುವ
ಇಕ್ಕಳದಂತಹ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ : "ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ಮುಟ್ಟು) -
ಮುಟ್ಟಿಕಾ = ಒಂದು ಉಪಕರಣ" (ತತ್ವಶಾ. ೩೩); ಪುನಃಯ
ನರಕದೊಳ್ ಮೂವತ್ತುಮೂವತ್ತಾಗರೋಪಮಾಯುಷ್ಯಮನೋವಯರ್
ನಾರಕರಾಗಿ ಪುಟ್ಟಿ ಲೇದನಪ್ಪದನಪೂರಣಪೂರಣಪೂರಣವೆಂಬಂಗಳೆಂಬಂ
ಮುಟ್ಟಿಗೆಮೊಟ್ಟು ತೆಗೆಪ್ಪದಂ ಕೂಂತಂಗಳಂಗಳ ೫೫೫ಗಳಿಂದಂ
ಕರುಳ್ಳಂ ಸೋರಕುತ್ತುವಂ . . . ಪುಣ್ಯದುದುಮೆಂದಿಪ್ಪ ಮೊದಲಂ
ಗೊಡುಮ ದುಃಖಂಗಳಂ . . . ಅನುಭವಿಸುಪರ್ (ಕರ್ತೃ. ೪೬-೩೩);
"ಮುಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಿಟ್ಟು ಕೊಡತಿಗಳಿಂದ ಮೊದಮ" (ಪ್ರಾ. ೩೩೩).
೩. ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಎಸೆದು ಬಿಲ್ಲುವ ಬಿಲಿ : ಜಗಕ್ಕಿದು ಮಂಗಳವೆಂದು
ರೌಪ್ಯದವತೆ ಓಡಿದಿಕ್ಕುವಾವಿಂಪದ ಮುಟ್ಟಿಗೆಯೆಂಬವೆಂಗೆ "ನಿಡಿಲ್ವು
ದಿಗ್ಗಿತ್ತಿಗೆ ಸೂಸಿ ಮಂಜು ಮೆರೆಯಾದ ರುರುಪ್ಪವಾಗಳನ್ನದಿಂ ಪ್ರತಿಫ
ದೊಳಿತ್ತಿ ಬೀಸಿಮದದೊಂದು ಮುದ್ದಿಲ್ಲಂ ಮಹಾಹಿಯಂ (ಕಗೂ. ೧೩-೩);
ಧರೆಯೊಳಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಕೀವತನ ಸೂನುಜರ ಮುಟ್ಟಿದು ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ
ಮೂಡಲಿ ಭಾಪರ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩-೨). ೪. (?): ಕಟ್ಟಿದರು ರೆಕ್ಕಗಳ
ವಪ್ರದ ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ ತಾಯ್ತಿಗಳ ಮಗಳನ್ನೆ ಕಟ್ಟಿ ಕಾಲುದುಗೆಯ ವಿಡಮು
ದೊಳೆಸದ ಗಜವೌಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೩). ಮುಟ್ಟಿಗೆ : ೫. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಆಯುಧ (?) : ಕಿವೆಯೊಳಿಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಧರ್ಮ ಭೇರಿ ಜೇಗಟೆ
ಕಂಡು ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಫೂದಿದು ಮುಗುವಿನ ಪೂಗೆ ತ್ರಸೆಯಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. 1X-11, ೪೭೦-೪೭; 1482). ಮುಟ್ಟು : ೬. "ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ಮುಟ್ಟು)
- ಮುಟ್ಟಿಕಾ = ಒಂದು ಉಪಕರಣ" (ತತ್ವಶಾ. ೩೩). ೭. ನೆಲವನ್ನು
ಕುಟ್ಟಿ ಸಮಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರದ
ಸಾಧನ; ದಮ್ಮಸು : 'ಕೈಮುಟ್ಟಿ' ಪರಾ.

[< ಸಂ. ಮುಟ್ಟುಕೆ./ಕಡಿ. ಮುಟ್ಟುಕೆ = ಸಣ್ಣ ಉಳಿ; ಮುಟ್ಟು
ಮುಟ್ಟು = ಸಣ್ಣ ಉಳಿ]

ಮುಟ್ಟಿಗೆ, ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಸೌದೆ; ಕಟ್ಟಿಗೆ : ಅನಲಂಗಿ ಸಮಿಧ
ದರ್ಭಯ ತುಪ್ಪಕೊಡಗಳಂ ಚನ್ನಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ ಹೊರಗಳಂ ವಿಪುಳತರ
ಯಾಗಲಂ ಕೂಡಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೪). ೨. ಹೊವನ್ನು ಸುಡಲು
ಒಟ್ಟಿದ ಸೌದೆಯ ರಾಶಿ; ಚಿತೆ : ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲಿಡ್ ಸುತನ
ಹಿಂಗಾಲ್ಪಿಡಿದು ಸೆಳೆದು ಬಿಸುಟಂ ಭೂಪನಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨-೩೩). ಮುಟ್ಟುಗೆ :
೩. ಮುಟ್ಟುಗೆಯ ಪೇಣನೊಪ್ಪಂ ಚಿಟ್ಟಿಂಗೆ ನೆಗೆಪೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೩೨).

[?]

ಮುಟ್ಟಿಗೆ, ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ದೊಡ್ಡ ಪತ್ರ :
ತೆಗ್ಗಿ ಕುಡಿಯಿಸುಗೆ ಶಿವ ಕರವಿಗೆ ಬಾಳಂ ಕಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟಿ ಪರ್ವತಕಂ
ಮುಟ್ಟಿಗೆಯೆಂಬಿವಿತುಮಂ ಪೈತ್ತಿಗದ್ದುಲಂ . . . ಅಜಾಗೂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦೫). ಮುಟ್ಟಿಗೆ : ಸಿರಿಕಂಡಂ ಮುಟ್ಟಿಗೆ . . .
ಕೊತ್ತಂಜಿಯಂಬವನಂಟೊಂದಾಗಿರೆ ಮಜುಗಿ ಕುಡಿಯ ಪೈತಿಕ್ಕುರ
ಹರಣಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦೫); ಮಧುಕಂ ಮುಟ್ಟು[ಕೃಷ್ಣ. ದ್ವಿಗಿ
ಸೆಕ್ಕರೆ ಮಧುಜೀವನಿ ಮಧುಕಂಗಳಂ ತಕ್ಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩). [?]

ಮುಟ್ಟಿರಿ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಿದುದನ್ನು ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಮಾಡುವವನು :
ನಿಮ್ಮಂಥಾ ಮುಟ್ಟಿರಿಗಳಂದೇ ನಮ್ಮ ದೇಶವು ಹಾಳಾಯಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫).
[ಮುಟ್ಟು + - ಇರಿ]

ಮುಟ್ಟಿದಿ (ಕೈ). ಮುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಮುಟ್ಟು. . . ಬಿಗಿ
ಗೊಳಿಸು : ಮುಟ್ಟಿದಿದಿದು ಗುರುಕೆ ಕಪ್ಪರ್ ಸಕಲಾಯುಧಂಗಳಂ
ಬಂಧಿಸುತಂ ದುಷ್ಪಪೂಜೆಗಳನ್ನಗುತ್ತಿ ಶಿವತೆಯಂ ದಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟು ನಂದಿಪರ್
ತಡವರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦೫-೨೪). [ಮುಟ್ಟು + ಹಿಡಿ (< ಹಿಡಿ)]
ಮುಟ್ಟಿಸು 'ಮುಟ್ಟಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟು (ಕೈ). ೧. ಗೋಕು : ಸ್ವರ್ಗಿಸು; ತಾಕು : "ಮುಟ್ಟು -
ಸ್ವರ್ಗನೇ, ಉಪಕರಣೇ ಚ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩); ಉರಿ ಮುಟ್ಟಿದರಳೆಯಂತಂ
ಬರಮಂದಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೩೩); ಕಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಿರ್ ಕಡಲಂ
ಕಟ್ಟಿಸಂತಿ ವಾಮನ ಕ್ರಮಂ ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದಿರ್ ಮುಗಿಲಂ . . .
ಕವಿಗಳ ಕೈಹಿಡಿದೊಳಲ್ಪ ಕಟ್ಟಿದರ್ ಮುಟ್ಟಿದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೧೦);
ತೊಲಗು ಕೊತ್ತಿಪ ಪಂಗಳ ಮುಟ್ಟಿದಿರಿವು ವಿಮುಧರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೦-೦೩);
ಮುಟ್ಟು ಭಾಮೆಯ ಕೊಟ್ಟು ಬೋಸವನೆ ಮಾಡುವರು
(ಕೃಷ್ಣ. ೦-೨೬-೨). ೨. ಸೇರು; ತಲುಪು; ಜಾಣನಂತು ಮುಟ್ಟಿದ
ತೊಡಾಸೆವಿಟ್ಟುಲಸದತ್ತಿವೋರ್ ದೊರೆವತ್ತು ದೂರದಾಟದ ದನಿ ಮುಟ್ಟಿ
ಮೇನಕೆ ಸರಸ್ವತಿ ಬಾಯ್ತೆದಿವಂತೆ ಪಾದಿವರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪೪);
ಇಳೆಯಂ ಸಾಸಿರೋಪನಂಜಿರಗಮಾನಂಜಿರಗಮಾನಂ ಮಹೀತಳಮಧ್ಯ
ಸ್ಥಾನಂತುಮಲ್ಲಿದಯುಮಿಂದ್ರಾದಾಸಮಂ ಮುಟ್ಟಿದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೩);
ಮೊದಲಿಗಿವು ಮುಟ್ಟುವತೆ ಮುನಿಸಾದದೊಳ್ಳತು
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೫-೩೩); ನೇಮಿಕೆಯ ಪತ್ರವು ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿತು
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೫). ೩. ಹತ್ತಿರಬರು; ಸಮೀಪಿಸು; ಸಿಡಿಲೊ
ಡೆವಪೊಟ್ಟು ಮುಟ್ಟಿ ಕೆಡಿದುದಾದದರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೪೪);
ನೆಗಲ್ವು ದೃಷ್ಟಿಮೂರ್ತಿಯೊ ಸತಿಯಂ ಕವ್ಯಾಧಮಶ್ರೇಣಿ ಬಂದು ಗಡಂ
ಪಾಂ ಬಿಡವಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟು ಕವಿಯರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨-೦೪). ೪. ಸೇವಿಸು;
ಸ್ವೀಕರಿಸು : ತನಗಿಂದಿಟ್ಟು ಪಾಲನಿ ಶಿಶು ಮಂದೆ ಮುಟ್ಟಿನೆಂದುಮೃಳಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೦); ಅವನು ಒಂದು ತುತ್ತು ಆಹಾರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಲ್ಲ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩). ೫. ದೇಹ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದು; ಕೂಡು :
ಮುನ್ನ ಮುಟ್ಟಿತ್ತ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು ಇನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದನಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ರಾಜ
ವಾಸದಾಣೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೩); ನೀಂ ಮುಟ್ಟಿದ ನಂದನೆಯಂ ಬಹುಮಾತುಕೆ
ನನ್ನನೆ ಪಾತ್ರೀಕರಿ ಕಟ್ಟಿ ಮುನಿಸು ವಿಮಾಸಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೬-೦೩).
೬. ಸಲ್ಲು; ಸಂದಾಯವಾಗು : ಇದು ನನ್ನ ಪಾಲು, ನನಗೆ
ಮುಟ್ಟಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೩. ೯-೦೦). 'ಮುಟ್ಟುವರ್' ಪರಾ. ೭.
ಅನುಭವಿಸು : ಪುಟ್ಟಿದ ಜಾತಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಸಲಂ ನೆಲೆ ಕೊಳ್ಳದ ಕಾಲ
ಮೊರೆಯುಂ ಮುಟ್ಟಿದ ಭಾವದದದ ಭವಂ ವೆಲಿಲ್ಲನೆ (ಕೃಷ್ಣ. 11-
೦೩). ೮. ಪಡೆ; ಹೊಂದು : ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಮುಟ್ಟಿಲ್ಲ ಮುಟ್ಟಿ
ದಳುಗಳಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿ ವಿಷಯಗಳ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ ಸ್ವರ್ಗದ ಒಟ್ಟಿ ಬೇಡೆ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೪). ೯. ಕಟ್ಟು; ಕಡಿ : ಶಾಪದ ಪಾಪ ಮುಟ್ಟಿದೊನ್
(೨೫. 11, ೨೦-೦; 700); ಅಳಿದು ಕಿಡ್ ಮುಟ್ಟಿದ್ದು ವಿಷಾಹ
ಮಾಹಾಸತಿಯರ್ ಮಂಡಲಂ ಬೆಳವು (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೩). ೧೦. ಕಿನ್ನು;
ಮೇಯು : ಅದು ಮುಟ್ಟಿದ ಗಿಡವಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೨).
ಮುಟ್ಟಿದರವಾನಿ=ಮುಟ್ಟಿದ ತಕ್ಷಣ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುರಿ
ಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಅಂಜಾಲಿಕೆ-ಮುಟ್ಟಿದರ ಮುನಿ"
(ಕೃಷ್ಣ. ೦-೪); ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ . . . ಲಜ್ಜಾವತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯-೦೦೨೪). ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ=ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ : ಮುಟ್ಟಿದರೆ

ಮುಟ್ಟುಗೋಳು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಂದವಲ್ಲ ಅದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಅಂದವಾಗಿ ಮುಟ್ಟು (೧೩೩. ೧೦).

[ದೇ. ೩ ವಲ. ತುಳು. ತೆಲು. ಮುಟ್ಟು : ಕೋತ. ತೊಡ. ಮುಟ್ಟು]
ಮುಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಸೋತುವುದು; ಸ್ವರ್ಣ : ಹಸುವಿಗೆ ಸಂಜ್ಞೆ ಎತ್ತಿಗೆ
ಮುಟ್ಟು ಕೂವಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ (ಕುಣು. ೪. ೩೩೬-೩). ೨. ಹತ್ತಿರ :
ಸಮೀಪ : 'ಮುಟ್ಟುಳಿಗೆ' ಪರಾ. ೩. ಅರುದ್ಧತೆ : ಮೈಲಿಗೆ :
'ಮುಟ್ಟುಪಡು' ಪರಾ. ೪. ಮೆಗನಿಸ ರಜಸ್ವ : "ಮುಟ್ಟುವೆ
ಯನ ಮೂಡಕವನ ಮುಟ್ಟನೆ ಪೂರೆ ಸೂತಕಾಭಿಧಾನಂ" (ತೂ. ೩೦) ;
ಮುಟ್ಟಿನ ಹೊರೆಯೊಳಗೆ ಹುಟ್ಟುಹನು ಶಿವಯೋಗಿ (ಸರ್ವ. ೪೩) ;
ಮುಟ್ಟಿನ ದೋಷದಿಂದ ಮಗುವಿಗೆ ಕುರಲಾಗಿದೆ (೩೩೩. ೩). ೧೦
ಸಾಮಾನು ; ಉಪಕರಣ : ಸಾಧನ : "ಪರಿಸರದೊಳುಪಕರಣದೊಳೆ
ಮುಟ್ಟು" (ತೂ. ೩೦-೪೪) ; ತೊಟ್ಟಿನ ಕೊಳೆ ಚತುರಂಗದ ಮುಟ್ಟು
ಕದಡುವುದು (೩೦೩೩. ೩-೩೪) ; ಕನ್ನದ ಮುಟ್ಟುಂಗಲಂ ತಂದೆ
(ತೂ. ೩೦. ೧೦೦-೧೦೬) ; ಸುತ್ತಿಗೆಯ ಕೈವಾರದ ಕಂಬಚ್ಚಿನ ಕೊಂಬೆ
ಯಡಗಲ್ಲ ಅರಸ ಮುಟ್ಟುಟ್ಟಿಯಿಸಿ (ಸರ್ವ. ೧೦೩-೧೦೪). ೬.
ಮದ್ದಳೆಯ ಮರದ ಚಿಕ್ಕಟ್ಟು : (೩). ೭. ಚರ್ಮಪಾದ್ಯವನ್ನು
ಬಾರಿಸಲು ಬಳಸುವ ಕೋಲು : "ಅವುಜದ ಮುಟ್ಟಿನೊಳೆ ರಾಳ
ವಿಂಡಿಯೊಳು ಬಲ್ಲಿಂದಗುಬಾಯಕ್ಕುಂ" (ಸಂಜ. ೧೩) ; ಅಗ್ಗ ಬೇಕು
ರಾಳವಿಂಡಿಗೆ, ಅವುಜದ ಮುಟ್ಟು (ತೂ. ೩೦. ೧). ೮. ಅಡ್ಡಿ :
ಎಡರು : ಪ್ರತಿಬಂಧ : 'ಮುಟ್ಟುಗೋಳು' 'ಮುಟ್ಟಿದೆ' ಪರಾ.
೯. ಕಣ್ಣುಚಿಕ್ಕಿ : ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ : (೩). ೧೦. ಉಪಯೋಗ :
ಪ್ರಯೋಜನ : ಆ ಗಿರೀಂದ್ರ ಕಂದರದೊಳೆ ತವರೆಯ್ವು ತಪೋಧನರ
ತಪಂಗಲ್ಲಮಾತನ ತಪೋಪಾಯಶಿಖಿಗಿಂ ಬೆಂದು ಬೆಂದ ಸುಲಿಯಂತೆ
ತರ್ಕಂ ಮುಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ ಮುಟ್ಟುಗಿದೆ (ತೂ. ೩೦. ೩). ಪರಮ ದಯೆ
ಗೆಯೆ ನಿನ್ನೊಳೆ ತೊಟ್ಟೊಂದು ಭಕ್ತಿಯನಾದರಂದರನು ಪಡಿತೊಂದೇ
ಮುಟ್ಟಾದೊಲ್ಲವಂತದನೆಂಬ ತಕ್ಕರನಮುದಯಂ ಜೀತೋವಾಕ್ಯಾಯ
ಕುಡ್ಡಿಗಳೊಳೆ ತಮೋಪನನವೆಂದರ (ತೂ. ೩೦-೩೧). 'ಮುಟ್ಟು
ಗಿಡು' ಪರಾ. ೧೦. ಸಮಾನ ; ಸಾಟಿ : ಮಾನವುಂ . . .
ಮನಸ್ಸಿಯುಂಪಂತಾ ಮಾನಸಕಸಾರಂವುಂ ಮನಕೇನುಂ ಮುಟ್ಟುಲ್ಲದಂತು
ಬಗೆವುದು ದೋಷಂ (ತೂ. ೩-೧೩೩) ; ಜಯವರ್ತುಂ ಕೊಟ್ಟಿಪೆಂದಿದೊಳೆ
ದಾತನುಕರಿಯುಂ ಮುಟ್ಟಿ ಟ್ಟಿಲ್ಲನೆಂದು ಮಾನಸಿ (ತೂ. ೩-೧೦೩).
ಮುಟ್ಟುಗು = ಹೊರಗಡೆಯಾಗು : ರಜಸ್ವಲೆಯಾಗು :
ಮುಟ್ಟಾಗಿ ಇದ್ದೇನೆ ಮನೆಯೊಳಗಾರಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮರ ಮಾದರ ಹೋಗೋ
ರಾಸಯ್ಯ (ತೂ. ೧-೧೩೩-೩) ; ಶಾರದ . . . ಮುಟ್ಟಾದಾಗ ಹೀಗೆ
ತವರು ಮನೆಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಇದುವೆ ಮೊದಲ ಸಾರಿಯು
(ತೂ. ೩೦೩. ೩೬). ಮುಟ್ಟುತಟ್ಟು-ಮುಟ್ಟುಚಟ್ಟು ೧ : ಪ್ರಾಕೃತಿಕ
ಭಕ್ತಿ ಮುಟ್ಟುತಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತ್ತು (ತೂ. ೩೦. ೧೩-೧೩) ;
ಒಡವೆಯ ಒಡಲೆಲ್ಲ ಸಮರೂಪ ಸುಡಿರೂಪ ಮುಟ್ಟುತಟ್ಟಿನೊಳೆ
ಭೂಭವನ (ತೂ. ೩೦. ೨-೧೪). ಮುಟ್ಟುನಿಲ್ಲು = ಹೊರಗಡೆ
ಯಾಗುವುದು ನಿಂತುಹೋಗು : ಅರತಲೆನ . . . ಕೆಲವೊಳೆ
ಮುಟ್ಟು ನಿಂತ ಮೇಲೆ (ಮನೋಪಾಸ) ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ (ತೂ. ೩೦. ೧-
೪೩೭). ಮುಟ್ಟುನೀರು = ಹೊರಗಡೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಅಥವಾ
ಹೊರಗಡೆಯಾದ ಮೂರುದಿನಗಳ ನಂತರ ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ :
ಮುಟ್ಟುನೀರು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಆಕೆ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟಳು (೩೩೩)
ಮುಟ್ಟುಕನ = ಹೊರಗಡೆಯಾದ ಅಥವಾ ಹೆತ್ತ ಹೆಗಗನು
ಇರತಕ್ಕ ಕೊಟ್ಟಿ : (೩).

[<ಮುಟ್ಟು. / ತಮಿ. ತುಳು. ತೆಲು. ಮುಟ್ಟು : ತೊಡ. ಮುಟ್ಟು]
ಮುಟ್ಟುಂಗಾಣ (ನಾ). ಮದ್ದಲೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವವನು : ಲತೆಯ
ಕೆಂದರ್ಗರ್ ಕೆಂದರ್ಗಯ ಸೋಂಕೆ ಪೊಸಪುಟನ ನಿಡುವಣ್ಣಂ ಪೊಡೆಯಂ
ಶ್ರೀ ಚೈತ್ರವೆಸರ ಮುಟ್ಟುಂಗಾಣ . . . ಕುಲಶನದ ಮೂರುದಮಂ
ಸುಡಿಸುವ ತೆಜನಾಯ್ತು (ತೂ. ೩೦. ೧೦-೧೩).

[ಮುಟ್ಟು + ಕಟ್ಟು / ತಮಿ. ಮುಟ್ಟುಕ್ಕಾರನ್]
ಮುಟ್ಟುಕ್ಕಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಮುಟ್ಟು ತಡವಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ರೋಗ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂತ್ರರೋಗ : ಕೈವಾಗಿ
ವರ್ಗಜೂರ್ಣ ಜನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮುಟ್ಟುಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ
ಎಕ್ಕೆಯಲು ಬೂಡಿ ಕಲಸಿ ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ . . . ಕೊಳ್ಳುವುದು
(೩೩೩. ೩೩) ; ಮುಟ್ಟುಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ- ಬೇವಿನ ಸೂಪ್ಪಿನ ವಿಲೆಯ ರಸ. ಬೆಕ್ಕು
ಗೆಡ್ಡೆ ರಸ. ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಿಕ್ಸೆಯನ್ನೂ ಕೂಡಿ . . .
ಕೊಡಲು ಹುಳು ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದು (೩೩೩. ೧೦೪).

[ಮುಟ್ಟು + ಕುಟ್ಟು]
ಮುಟ್ಟುಕುಟ್ಟು (ನಾ). ಹೊರಗಡೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅಥವಾ
ಅಮೇಲೆ ಬರುವ ನೋವು : (೩).

[ಮುಟ್ಟು + ಕುಟ್ಟು / ತಮಿ. ಮುಟ್ಟುಕ್ಕುಟ್ಟು]
ಮುಟ್ಟುಗ (ನಾ). ಅಶುದ್ಧವಾಗಿರುವವನು (?) : ನಗಧನಗ್ರ
ವಲ್ಲಭಯಿ ನಾನಲೆ ಮುಟ್ಟುಗ ಮುಗ್ಗು ನಿನ್ನ ಮೈಲಿಗೆಯನದಾಕೆ ಒಂಡಿ
[ದೇನಾಂ] (ತೂ. ೩೦. ೧೪-೧೦). [ಮುಟ್ಟು + ಗು]

ಮುಟ್ಟುಗಿಡಿಸು (ಶ್ರೀ). ಸಾಧನವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು : ಅಸಹಾಯಕ
ನನ್ನಾಗಿನು : ಮೂವತ್ತಿವರುಮೊಟ್ಟೆಂಡಿಕ್ಕಳುಮಂ ಮೂವತ್ತರಬ್ಬೊಟ
ಕನವರಮಾಂವಂ ಕೊಳದ ಪುಲ್ಲ ದರ್ಕಂ ತೊಪ್ಪೆವಂತನಿತುಮಂ ತೊಪ್ಪೆದು
ಕರ್ಮಕ್ಕಯಾರ್ಥಂ ತಪ್ಪೊಪ್ಪಿತನನಿಳಿಸಿ ಪರಿಧಪಿಸಿ ಮುಟ್ಟುಗಿಡಿಸಿ
ನುಡಿಯಲ್ಲೇಡ (ತೂ. ೩೦. ೧೩-೧೩).

[ಮುಟ್ಟುಗಿಡು (< ಮುಟ್ಟುಗಡು) + ಇಸು]
ಮುಟ್ಟುಗಿಡು 'ಮುಟ್ಟುಗಡು' ನೋ.
ಮುಟ್ಟುಗಿ 'ಮುಟ್ಟುಗಿ' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಗಡು, ಮುಟ್ಟುಗಡು (ಶ್ರೀ). ೧. ಸಾಧನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು ;
ಅಸಹಾಯಕವಾಗು : ಕೂರದರ್ ನೆಲನನೊಟ್ಟಿದೆಯಂ ಕೊಳೆ ಕೊಟ್ಟು
ಮುಟ್ಟು ಗಟ್ಟಿ ನ್ನು ಮರಗ್ಗಾದೊಳೆ ನಮೆವಪಂ ಯಮನುದನಂ (ತೂ. ೩೦.
೩-೩೩) ; ಬೆಂಬಲಾಂನುಬೆಂದು ಮುಟ್ಟಿವಂದಿ ಮುಟ್ಟುಗಟ್ಟು
ಮರಾತ್ಮಂ ದಿದಾಸಿವಂ (ತೂ. ೩೦. ೧೦-೧೦೪ ವ). ೨. ಪ್ರಯೋಜನ
ವಿಲ್ಲದಂತಾಗು : ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗು : ಕಲ್ಲಂ ಶಾಗಿದ ಮಿಂಚಿಯಂತೆ
ಮುಟ್ಟುಗಟ್ಟು . . . ಶ್ರೀದತ್ತನಿಟ್ಟ ಪುಗೂರ್ಮಯೊಂದಿದತ್ತನಿಟ್ಟ
ಯನಂತೆಂದಂ (ತೂ. ೩೦. ೧೩-೧೩) ; ಜರಾಸಂಧಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕೇಳುತ್ತ
ಮಂಡಿತನ ಮೇಲೆ ವಂ[ದಾ] ಮೇಲ್ಪೊ[ದಾ] ದಂಡು ಕಾದಿ ಪುಟ್ಟುಟ್ಟು
ಸೋಲ್ಪುಬೇಟೆ ಮುಟ್ಟು ಗಟ್ಟು ಬಾಯ್ಬಿಟ್ಟೊಡಿದೊಡೆ (ತೂ. ೩೦. ೩-೩೪ ವ).
ಮುಟ್ಟುಗಿಡು : ೨. ಆ ಗಿರೀಂದ್ರಕಂದರದೊಳೆ ತವರೆಯ್ವು ತಪೋಧನರ
ತಪಂಗಲ್ಲಮಾತನ ತಪೋಮಯ ಶಿಖಿಗಿಂ ಬೆಂದು ಬೆಂದ ಸುಲಿಯಂತೆ
ತರ್ಕಂ ಮುಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ ಮುಟ್ಟುಗಿದೆ (ತೂ. ೩೦. ೩). ೩. ಹೀಯಾಳಿಸು ;
ಜರಿ (?) : ನಿನ್ನ ಪುಟ್ಟುನದ ತಜನನಪಾಯಲಾದುದು ನಿಂ
ಮುಟ್ಟುಮರದಾ ಭಟ್ಟನಂ ಮುಟ್ಟುಗಿದೆ ನುಡಿದಂ (ತೂ. ೩೦. ೧೩-೧೩).

[ಮುಟ್ಟು + ಕಟ್ಟು]
ಮುಟ್ಟುಗೋಲು 'ಮುಟ್ಟುಗೋಳು' ನೋ.
ಮುಟ್ಟುಗೋಳು. ಮುಟ್ಟುಗೋಲು (ನಾ). ಸಾಲ ಮನೂಲಿ ಮುಟ್ಟಿತರ

ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸ್ವತ್ತನ್ನು, ಸರ್ಕಾರ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಆದೇಶದಂತೆ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು : ಈ ಮಹಿಳಾಪಾಲಕಿಗೇ ಮನೆಯನು ಮುಟ್ಟುಗೋಳಿಗೇಡುವುದು ಮನೆಯಕ್ಕೇಂ ಕಟ್ಟುಪೋಪಂತ ಮಾಡಿದನದಂ (೩೫೯೧. ೦೦-೧೯) ; ತೋಳುಡಿದನುರಾಧಿಪತ ಗೇಹವ ಮುಟ್ಟುಗೋಳ ತನ್ನದು ದ್ರವ್ಯಸಹಿತ ಪಾಳುವೆಗರೇಕನದು ಮುಟ್ಟು ಕೃಪಾಕುಮಿಗಿತ್ತು ವಂದಿಸಿದ (ಮೋಹ. ೯೦-೩೩) ; ಇವನ ಸರ್ವಸ್ವತ್ವಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುಗೋಳು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪೆಂಡಿರನುಕೃತೋಪನ ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಗೆ ತಳ್ಳಲಿ (೩೫೯೦-೩೬). ಮುಟ್ಟುಗೋಳು : ಸೇನಾಧಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಸಾರದಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ದಂಡಾಜಿಯನ್ನು, ಏಡಿದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು, ಆದೇಶವಾದವ ಮುಟ್ಟುಗೋಳನ್ನು ಅಥವಾ ಮಾಡಲಾದ ಇತರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾನ್ಯಗೊಳಿಸ ಬಹುದು (೩೫೯೩. ೨೦) ; ಪರಂಗಿಗಳು . . . ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುಗೋಳು ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (೦೦೦೯. ೨೯).

ಮುಟ್ಟುಗೋಳುಹಾಕು = ೦. ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಪಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಅಂಗದಿಯಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಟ್ಟುಗೋಳು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತನ್ನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ತಿಳಿಸುವನೊ ಏನೊ (೧೦೩. ೦೨). ೨. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸು. - ಇಲ್ಲಿವಾಗಿಸು : ಆತನ ಮಾರ್ಕೆದೇತನಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುಗೋಳು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (ಮೋಹ. ೯೯). ೩. ಅಡ್ಡಿಯುಂಟುಮಾಡು : ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸು : ನಿಬಂಧನೆಯು ಕದ್ದುನಿಷ್ಕೃತವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯಪಕ್ಷಗಳಿಗೂ ಮುಟ್ಟುಗೋಳು ಹಾಕಿದೆ (೧೧೩. ೧೦).

[ಮುಟ್ಟು + ಕೋಳು (< ಕೋಳ). ತಲು. ಮುಟ್ಟುಕೋಳು] ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು (ನಾ). ೦. ಮುಟ್ಟು. ಸೂತಕ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮೈರಿಗೆ. - ಹೊಲ : ಮನೆಬಾರ್ಲಿ ದೇವತಾಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುವಾಗ ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು ಆಗವಾರದು (೩೫೯). ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು : ೦. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಅನಾಹಾರ ನಡೆದು ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು (ಮೈರಿಗೆ) ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ (೧೩೫೦. ೧೦) ; ಹಾತಿಚಿಟ್ಟು ನೀತಿಚಿಟ್ಟು ಕೇರಿಗಿಲ್ಲ ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು ! (ಉಪ. ೦೯೯). ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು : ೦. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ದಡಾರ ಎದ್ದಾಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟುಗವಾರದಂದು ಓರಿಯರು ಹೇಳುವುದುಂಟು (೩೫೯). ೨. ಅಯವ್ರತ : ಅಪಾವಿತ್ರ : ಎದ್ದಿಗೆ ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು ಎದ್ದಿಂದ ಏತು ? (ಮುಖ್ಯ. ೦೦೩).

[ಮುಟ್ಟು + ಚಿಟ್ಟು / ತುಳು. ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು] ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು 'ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು' ನೋ. ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು 'ಮುಟ್ಟುಚಿಟ್ಟು' ನೋ. ಮುಟ್ಟುಡುಗು (ಕ್ರಿ). ಹೊರಗಡೆಯಾಗುವುದು ನಿಲ್ಲು : ಮುಟ್ಟುನಿಲ್ಲು : ಮುಟ್ಟುಡುಗಿ ಮುತ್ಸ ಮುಮತಾಗಿಯುಂ ಮೂವತ್ತಂಬರಿಸಿದಳೆವ್ವನ ಯಂತ ಗಳವುದು (೩೫೦. ೬-೩೬ ೬). [ಮುಟ್ಟು + ಉಡುಗು] ಮುಟ್ಟುಪಡ. 'ಮುಟ್ಟುಪಡ' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಪಡು. ಮುಟ್ಟುಪಡ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಲು ಅಯೋಗ್ಯ ವಾದುದು : ಸ್ತ್ರೀಕಾರುಹವಲ್ಲವಾದುದು : ಆನಜಾದುಡೆ ಕೊಕ್ಕರಿಕೆಗೆ ತಾನು[ದು] ಸಾಲ್ಪಿದುಹವಾಯವೇಬ್ಬದೆ ಲೋಕಂ ಮಾನತಿಗೆ ಮುಟ್ಟುಪಡ(೩೫೦. ೩೫)ದಂ [ದು]ದೇನೊ ಪಜರ್ ಕಂಡಡಲ್ಲದಾಗದ ಬಿಡುಡಲ್ (೦೦೦೦. ೯-೯) ; ಮುಟ್ಟುಪಡಾಯ್ತು ಜೊನ್ನದುಗೊಂಬ ಬೋರಪಮಕ್ಕೆ ಬಂಧನಂ ಬಿಟ್ಟುದು ಪದ್ಮಕೋಶವೊಳೊಂಬ ಮದಾಳಿ (೩೫೯೩. ೯-೩೬). ಮುಟ್ಟುಪಡ : ಪಂದೋಲ್ . . . ಅಸ್ತಿಯೆಂಬವೇಬ್ಬಂ

ಕಂದದೆ ಮುಟ್ಟುಪಡಮಕ್ಕುಮಹನ ಮಹದಂ (೩೫೯೩. ೩-೩೩) ; ವಿಮಲಶುದ್ಧ ತಪಃಪುಲಹಾಸ್ತಿಯೊಗದೊಳ್ ಶಲಿಸವಿರಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುಪಡ ಮೆಂಬವೊಲಾರ್ಜಿತವ್ಯಾಸಂಪದಂ (೮೫೦೦. ೯-೯).

[ಮುಟ್ಟು + < ಪಡು]

ಮುಟ್ಟುಪಳಿ (ನಾ). ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಖರ್ಚು : ಸಂದಾಯದ ಮೆಚ್ಚು. - ವೈಯ : ಮುಟ್ಟುಪಳಿ ಸಾಲ ಬಡ್ತಿ . . . ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳು ತ್ತಾರೆ (೩೫೯. ೦೩೩-೨೨೨) ; ದೊರೆಗಳವರು ಒಂದುವರ್ಷ ಅದ ಪುಲವನ್ನು ರೇಪಮಾಡಿಸಿ, ರೈತರ ಮುಟ್ಟುಪಳಿಯನ್ನು ವಿಸಾರಿಸಿ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು ಪಳಿ ಮುಟ್ಟುಪಳಿ ಸಮವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ . . . ಮುಂದೆ ಸಮವಾರ ಕೊಡುವಂತೆಯೂ ನಿಬಂಧನೆ ಮಾಡಿದರು (ಉಪಾ. ೧. ೦೦೯). 'ಮುಟ್ಟುಪಳಿ' ಪರಾ.

[ಮುಟ್ಟು + - ಪಳಿ/ತುಳು. ಮುಟ್ಟುಪಳಿ, ಮುಟ್ಟುಳಿ]

ಮುಟ್ಟುಪ್ಪ (ನಾ). ಸೋಕುವಿಕೆ : ಮುಟ್ಟುವಿಕೆ : ವಮಾವಂ ಮುಟ್ಟುಪ್ಪ ವಿಡಚ್ಚೆಯನುತ ಶಿವುಂ ನುತಿಮುತಿಂತಂದ (೩೫೯೩. ೬-೦೬).

[ಮುಟ್ಟು + - ಪ್ಪ (< - ಪ್ಪ)]

ಮುಟ್ಟುಪ್ಪಾಳ 'ಮುಟ್ಟುಪ್ಪ' ನೋ. ಮುಟ್ಟುಪ್ಪಿ (ನಾ). ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಮಾಡುವ ಸೇವೆ. - ಪರಿಚಯ : ಬಿಟ್ಟುಸಿರಿದ ಕೀರ್ತಿವ ಹೊನ್ನ ಸೆಳೆಯುಗಟ್ಟುವರಂಗಳ ಸನ್ನೆಯಲಿ ಮುಟ್ಟುಪ್ಪಿಗದ ಬೋಳುಕರನ್ನಲ್ಲರ ಬೀಳುಕೊಟ್ಟುಕನ್ನಕ್ಕೆ ನುತ್ಸವದಿ (ಮೋಹ. ೨೦-೨೨). [ಮುಟ್ಟು + ಪ್ಪಿ/ತಿ (< ಲ್ಪಾಳಿಗೆ)] ಮುಟ್ಟಿ. ಮುಟ್ಟಿ (ಅ). ತನಕ : ವರೆಗೆ : ಹತ್ತುಕಡ್ಡುಂ ಕೇದಲೊರಿದ ಯರ ಮನೆ ಮುಟ್ಟಿ ಮನೆಯ ನಮ್ಮೆತನದಗಲ ಕಯ್ ೫೪ ತಪ್ಪಣ ಮೆಯ್ಯ ನೀಳಂ (೦೦. ೨೧೧. ೯೯-೨೯ ; ೧೧೨) ; ಬಡಗ ಮುಟ್ಟಾಗಿ ಹೋದ ಹುದುಗೊಡೊಳಗು ಮುಟ್ಟಿ ಗದ್ದೆಯದಕ್ಕೆ ತುಯೊನ್ನು ಹೇವ ನಿಕ್ಕುವರ್ (೦೯. ೯. ೩೫೬. ೩೬-೩೦ ; ೧೧೭೦) ; ಮುಟ್ಟಿ ಎಂಬುದುಂ ಸೀಮಾರ್ಥಮಂ ಪೇಟ್ಟುಂ (೩೫೬. ೨೯೬ ೨೯೬). ಮುಟ್ಟಿ : ಅದಯದೊಳಂ ಕಾದ ಪಾಲಂ ಸಂಜೆಮುಟ್ಟು ಕೆಂಡದೊಳರಿಸಿ . . . ಹಪ್ಪನಿಡೆ ಮೊಸರು ಕಡಂಗಂಪಹುದು (೩೫೯೩. ೨-೬) ; ಮೈತಾಖಶುದ್ಧದ್ವಾದಿ ಮುಟ್ಟು ತಾಳಬೇಕೆನ್ನ ಮತ ಮನ್ನಿಪೊಡೆ (ಮೋಹ. ೨೬-೨೯).

[< ಮುಟ್ಟು. / ತಮಿ. ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು = ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ; ತುಳು. ಮುಟ್ಟು]

ಮುಟ್ಟಿಡೆ (ನಾ). ಕಪ್ಪದ ಸಂದರ್ಭ : ಆತಂಕದ ವರಿಸ್ತಿತಿ : ಪಟ್ಟಣ ಖಳವರವಾಗಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಟ್ಟು ನಮ್ಮಯ ರಾಜ್ಯಸಿರಿಗೆ ಮುಟ್ಟು[ಟ್ಟಿ]ಡೆ ಯಾಗುವಂದವ ನಿರಿಸಿದನು (೩೫೦. ೦೬-೯೩) ; ಅಟ್ಟಿಂಬ ಕಾಬದಲಿ ಕೊಟ್ಟುಂಬುದೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುಂಬುದೊಯದಧಮಂಗೆ ಹಲಕಿಜದ ಮುಟ್ಟಿಡೆಗಳಕ್ಕು (೩೫೯೩. ೬೦೦). [ಮುಟ್ಟು + ಎಟ್ಟಿ]

ಮುಟ್ಟಿಯು 'ಮುಟ್ಟಿಯು' ನೋ. ಮುಟ್ಟಾಳ. 'ಮುಟ್ಟಾಳ' ನೋ. ಮುಟ್ಟಾಳ 'ಮುಟ್ಟಾಳ' ನೋ. ಮುಟ್ಟಾರಿ (ನಾ). ಕೈಗೆ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ : ಮುಂಗೈಯ ಮುಟ್ಟಾರಿ ಮೂರೇಣ ಕಡೆಗಾವ ಒಂಟಿ ನಾಗರಸುತ್ತ ಸುರೇಟ (೩೫೯೩. ೨೦೦). [? / ಪರಾ. ಮುಟ್ಟಾರಿ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಯುಧ] ಮುಟ್ಟಾಳ 'ಮುಟ್ಟಾಳ' ನೋ. ಮುಡಕಲು 'ಮುಡಕಲು' ನೋ.

ಮುಡದಾರ (ನಾ). (ಉಕ) ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಕೇಳದವನು : ಮೂಢ : ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ನಿನಗೆ ಹೇಳುವವರು ಕೇಳುವವರು ಯಾರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ . . .

ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಮಂಡದಾರ ಮುಂದುವರಿಸುವ ತಂದಿರೇನು ? (ಪಾಂಡು. ೫೪) ;
ಇಂಥಾ ನಮ್ಮ ಗೌಡರ ಉಪಕಾರ ಪೀಡದ ಮಂಡದಾರ ಅನಿಸಿಕೊಳ್ಳೋ
ಹುತಿ ನಮ್ಮದು ಅಲ್ಲ ತಗಿರಿ ! (ಗ್ರಾಹಣ. ೫೫).

[← ಪಾರ. ಮುಂಡಾರ್ ; ಪರಾ. ಮಂಡದಾರ]

ಮಂಡದಾರಶಿಂಗಿ 'ಮುರದಾರಸಿಂಗಿ' ನೋ.

ಮಂಡದಾರಸಿಂಗಿ 'ಮುರದಾರಸಿಂಗಿ' ನೋ.

ಮಂಡದಾರಸಿಂಗಿ 'ಮುರದಾರಸಿಂಗಿ' ನೋ.

ಮಂಡಪ್ಪ 'ಮುಡಿಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಂಡಬ 'ಮುಡಬ' ನೋ.

ಮಂಡಾಪ್ಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು : ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದ
ಹೊಳೆಯ ಮೀನು, ಮಂಡಾಪ್ಪ, ಅಬ್ಬೋನ, ಕೂಸ, ಕಲ್ಲೂರು, ಕೊಂಕಿ
ಯಾಪುದೂ ಇಲ್ಲ (ಪಾಂಡು. ೫೬). [← ಪಾಂಡು. ಮಂಡಾಪ್ಪ]

ಮಂಡಿ (ಶ್ರೀ). ೦. (ಹೂ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ) ಧರಿಸು ;
ತಾಳು ; ಸೂಡು : ಪುಟ್ಟಿಗಿಯುಟ್ಟು ಮಯ್ಯಂ ಪೂ ಪೂಮಂ
ಮಂಡಿಮಂ . . . ಮುಜೆಯತ್ತಂ (ಪಾಂಡು. ೦೫-೦೬) ; ಕಟ್ಟಿಮುಮೇನೊ
ಮಾರಿಗಾಜನ ಪೂಸವಾಸಿಗಂ ಮಂಡಿವ ಭೋಗಿಗಳಲ್ಲದೆ ಬಾಡಿ ಪೋಗದೇ
(ಪಾಂಡು. ೦೭-೦೮) ; ಕರಕಳ ದಂಡೆಯನ್ನದೆ ಸಿರಿಮಂಡಿಗೆ ಅಂದದಿಂದಲೆ
ಮಂಡಿಮಂ (ಪಾಂಡು. ೦೯-೧೦). ೧. (ತಲೆಗೂದಲನ್ನು) ಗಂಟು
ಹಾಕು : ಮಂಡಿಯಂ ಕೂಡಲೆದವನಂ ಮಂಡಿಯು ಮತ್ತವನ ಕರಕಳ
ಹೀರಿಂದೆನ್ನಂ ಮಂಡಿಯುಸುಮನಗಂ ಮಂಡಿಯಂ ಮಂಡಿಯಂ ಗಡ (ಪಾಂಡು.
೧-೦೨) ; ಮರುಕಂತೆ ಮರುಕೆ ತಲೆಯಂ ಪರಕದ ಪುನೋನುರಾಗದಂ
ಮಂಡಿ ಮಂಡಿಯಂ (ಪಾಂಡು. ೧-೦೩). ೨. ಮುಗಿ : ತೀರು ; ಕೊನೆ
ಗೊಳ್ಳು : ಅದೊಡೆ ಬಲ್ಲತೆ ಕಣಾ ! ಒಂದೆರಡೆವಕ್ಕೆ ಮಂಡಿಯಮ
(ಪಾಂಡು. ೧-೦೪). ೩. ನಿವಾರಣೆಯಾಗು ; ಪರಿಹಾರವಾಗು : ಈವುಪಚಾರ
ದಿನಾತನ ಪೂವಂ ಬುಲೆಯಂ ಮಂಡಿಯಂ (ಪಾಂಡು. ೧-೦೫).
೪. ಇಲ್ಲವಾಗು ; ನಾಶವಾಗು : ಅಂತು ತನ್ನ ಪಗಮಂ ಬಗೆಯಂ
ರೋಡನೊಡನೆ ಮಂಡಿಯಂ (ಪಾಂಡು. ೧-೦೬). ೫. ಕಡುವಂತಿದ್ದಿತೇ
ಕೊರವನ ರಾಜ್ಯ ಮಂಡಿವಂತಿದ್ದಿತೇ ರಾವಣನ ಬರಾಳೆ (ಪಾಂಡು. ೧-೦೭).
೬. ಸಾಯು ; ಗತಿಸು : 'ಮುಡಿಪ್ಪ' ಪರಾ. ೭. ಸಾಧ್ಯವಾಗು ;
ಶಕ್ತವಾಗು : 'ಕೈಯಾತಕ್ಕೂ ಮಂಡಿಯಂ' ಮಂಡು ಏತಾಳರು ಎಣ್ಣೆ
ಸವರಿಕೊಂಡು ಉಪ್ಪು ತಿದ್ದಾರೆ (ಪಾಂಡು. ೧೬).

[ದೇ. ೩ ತಡಿ. ಮಲ. ಮುಟಿ. ತಾಳು. ಮಂಡಿ. ತೆಲು. ಮೂಡಂ]

ಮಂಡಿ (ನಾ). ೦. ತಲೆಯ ಕೂದಲು ; ತಲೆಗೂದಲು : ಮಂಡಿಯ
ಸಂವರಿಸುವ ಸೀರೆಯನುಡು ನವಾಂಬರವಿದೆ (ಪಾಂಡು. ೧-೦೮).
'ಒಳ್ಳುಡಿ' ಪರಾ. ೨. ಕಟ್ಟು ; ಗಂಟು : ಅವರ ಕೈಕುಲುಗಳನ್ನು
ಮಂಡಿ ಹಾಕಿ ಬಿದರು (ಪಾಂಡು. ೧೦೯). ೩. ಕಟ್ಟಿದ ತಲೆಗೂದಲು ;
ತುರುಟು : ಮಂಡಿ ಮಕರಧ್ವಜದೊಲಲುತಿರೆ (ಪಾಂಡು. ೧-೧೦) ;
ಸುರರಮಣಿಯರ ಮಂಡಿಗೆ ಮಲ್ಲಿಗೆಯರಲುಗಳಪೊಲು . . . ರಂಜಿಸಿತು
(ಪಾಂಡು. ೧೧-೧೨) ; ಬರುತಿದೆ-ಸವರಿಸಿ ಮಡದಿಯರುಡಿಯನು ಮಂಡಿ
ಯನು . . . ತೆರಣಗಾಳಯಂ (ಪಾಂಡು. ೧೨-೧೩). 'ಮುಡಿಯಕ್ಕು'
ಪರಾ. ೪. ತಲೆ ; ಶಿರಸ್ಸು : ಪರ ಜಂಗಮಕೆ ಮನಕಂಜನುಗಿಯಂ
ಮಂಡಿಯನರಿದಿತ್ತ (ಪಾಂಡು. ೧೩-೧೪) ; ನನ್ನದಿಯಾತಿಯನ್ನೆ ಮಂಡಿ
ಯೊಳಾತನು (ಪಾಂಡು. ೧೪-೧೫) ; ಅವಳು ಅದಿಯಿಂದ ಮಂಡಿಯವರೆಗೂ
ನಡುಗಿಟ್ಟಳು (ಪಾಂಡು. ೧೫-೧೬). ೫. ಕಿರೀಟ ; ಮುಕುಟ : ಆ ಕುರು
ಜಾಂಗಲವಿಯ ಮುಕುಟಂತೆ ಪೊಡೆ ಸಮದ ಮುತ್ತಿನ ಮಂಡಿ
ಧಾತ್ರೀಕರ್ಣಾಪೂರಮವನ್ನೀಕರ ರೀಲಾಂಬುಜಂ ಧರಿಸೀತಿಕಂ (ಪಾಂಡು.

೧-೦೧೬) ; ಮುಕುಟಬದ್ಧರ ಮಂಡಿಯ ರತ್ನ ಪ್ರಭೆಗಳಿ ಜರ್ಘರಿತ
ತನುವಾಯ್ತು (ಪಾಂಡು. ೧೫-೧೬) ; ವೃಷ ಎಂಬ ಹೆಸರೊಡನೆ
ಮಂಡಿಯೊಂದನಾತೊಡನೆ ಕಳ್ಳ ರೊಡೆಯನು ಕೃಪೆಯ ಮೂರ್ತಿಯೇನು ?
(ಪಾಂಡು. ೧೬-೧೭). ೬. ತುದಿ ; ಶಿಖರ : ಮೂಡುವಟ್ಟಿನ ಮಂಡಿಯ
ತಪ್ಪಾಯಮಣಿಯಂತೆ ತಳತಳಿಸುತ್ತಿರದೆಯ ತವನಬುಲಿ ಮೂಡಿ
(ಪಾಂಡು. ೧೭-೧೮). ೭. ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತೆರಡು ಸೇರು ಧಾನ್ಯದ
ಅಳತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ : ಹಾಸೆ ಇಂಕೆ ಮಂಡಿ ೧ ಲೂ ಮಂಡಿ ೯
ವಂಬತ್ತು ಮಂಡಿ ಅಕ್ಕಿಯನು . . . ಕೊಟ್ಟು (ಪಾಂಡು. ೧೯-೨೦ ;
೧೯೭) ; ೧೪ ಕೂಡವಕ್ಕೆ ೧ ಮಂಡಿ, ೨೦ ಮಂಡಿಗೆ ೧ ಎಂಕಗೆ
(ಪಾಂಡು. ೨೦) ; ಒಂದು ಮಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು 'ಮುಕ' ಅಕ್ಕಿ ಇರುತ್ತದೆ.
ಒಂದು ಮುಕ ಎಂದರೆ ಎಂಬತ್ತು ತೊಲ ತೂಕದ ೪೨ ಸೇರು ಅಕ್ಕಿ
(ಪಾಂಡು. ೨೧, ೨೨). ೮. ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತೆರಡು ಸೇರಿನ
ಅಳತೆಯ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ಕಟ್ಟುವ ಹುಲ್ಲಿನ ಚೀಲ : ಬೀಜಕ್ಕೆ
ಇದಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒತ್ತವನ್ನು . . . ೭ ದಿನ ಮಣಿಸುವರೂ, ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆ
ಮಂಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮನೆಗೆ ತರುವರು (ಪಾಂಡು. ೨೨-೨೩). ೯.
ಮೂಟೆ ; ಹೇರು ; ಹೊರೆ : ಅಣಮುತ್ತಿನ ಜಾಳಿಗೆಯೇಂ! ಕತ್ತರಿಯು
ಪೂಜೆಯೇಂ! ಕಪ್ಪರದ ಮಂಡಿಯೇಂ! (ಪಾಂಡು. ೦೨೩-೦೨೪). ೧೦.
ಕೊನೆ ; ಮುಕ್ತಾಯ : 'ಮುಡಿಗೊಳ್', 'ಮುಡಿಪ್ಪ' ಪರಾ. ೧೧.
ಬೆಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ಹತ್ತಾಳಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಯಾಕಾರದ ಚೊಳ್ಳು
ಭಾಗದ ಒಳಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ,
ತೋಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಕ್ಷಾ ಸಾಧನ : ತದೆ
ಕಟ್ಟುವವನ ಮುಂದೆ ಮುಡಿಮೇನು ? (ಪಾಂಡು. 'ಮುಡಿಬಳಿ' ಪರಾ.
೧೨). (ಅಲಂ) ಒಗಟು ; ಹದಿರು : ಪ್ರವೀಣ ನಿಮಗೆ ಒಡಮಟ್ಟಿ
ದವಳಾದಳೆನ್ನೆನನ್ನೆಲ್ಲವಳ ಮಂಡಿಯ ಮೂತಂ ಕೇಳ್ವ ಮೊಳವ ನಸುನಗೆಯ
ಬೆಳ್ಳಿಯೆ (ಪಾಂಡು. ೨೩-೨೪). ೧೩. [ಭಂದ] ಚರಣದ ಕೊನೆಗೆ
ನಿಂತು ಮುಕ್ತಾಯವನ್ನು ತರುವ ಅಕ್ಷರ : ಚರಣದ ಕೊನೆಗೆ ನಿಂತು
ಅದಕ್ಕೆ ಮಂಡಿವ ಕೊಡುವ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ 'ಮುಡಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ
ಕೊಡಲಾಗಿದೆ (ಪಾಂಡು. ೨೪) ; ಇದರಿಂದ ಆ ಗಣದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು
ಮೊದಲ ಒಳಪಾದಕ್ಕೆ 'ಮುಡಿ'ಯಾಗಿಯೂ . . . ನಿಂತುಕೊಂಡಿತು
(ಪಾಂಡು. ೦೨೫).

ಮಂಡಿಕೊಡು = ದೇವರಿಗೆ ಕೊಡುವೆನೆಂಬ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತು
ತಲೆಯ ಕೂದಲನ್ನು ಅರ್ಪಿಸು : ಮಗೂಗ ಪುನರ್ದೇವರ ಗಂಡಿಯಲ್ಲೇ
ಮಂಡಿಕೊಡ್ತೀನಿ (ಪಾಂಡು. ೦೨೬). ಮಂಡಿಕೊಡು = ದೇವರಿಗೆ
ಕೊಡುವೆನೆಂಬ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತು ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಕೊಡು : ಈ
ಕೆಲಸ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಮುಗಿದರೆ ನಂಜನಗೊಡು ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನಿಗೆ
ಮಂಡಿಕೊಡುವ ಹರಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದೆ (ಪಾಂಡು. ಮಂಡಿಗುಟು =
(ಕುಣಿಕೆ ಹಾಕಿ) ಕಟ್ಟುವ ಗಂಟು : ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಮನೆಯ ಗಂಡುಸುರು
ಬಂದಂ ಈ ದಯೋಧನನ ಮುಡಿಗಂಟನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ. ಅವರನ್ನು
ಕಟ್ಟಿದವನು ಗಂಧರ್ವನಲ್ಲದೆ ಅವರ ತಮ್ಮ ಕಿಟ್ಟಪ್ಪನೇ ಎಂದು ತಿಳಿದು
ಮೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಗೆ ನಕ್ಕರು (ಪಾಂಡು. ೧೨೭). ಮಂಡಿಬಿಡು = ೧.
ತುರುಟು ಕಟ್ಟದೆ ಕೂದಲನ್ನು ಇಳಬಿಡು : ಕರಮಸಿದರಬಲಿಯರ್
ನೋಟಕರ ಮನಮೊಸೆಯ ಮುಟುಟ್ಟು ಸೋಗಿ ಸವಿಲಂತೆ ಸೊಗಯಿಸಿ
ತೋಪಿ (ಪಾಂಡು. ೧-೨೮). ೨. ದೇವರಿಗೆ ಮಂಡಿಕೊಡುವ ಹರಕೆ
ಹೊತ್ತು ತಲೆಯ ಕೂದಲನ್ನು ಕತ್ತರಿಸದೆ ಬೆಳೆಯಲು ಬಿಡು :
ಕೊಂಡ ಹಾಯುವ, ಮಂಡಿ ಬಿಡುವ, ಬಾಯಿಬಿಗಿ ಚುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ
ಸಂಪ್ರದಾಯ . . . ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ (ಪಾಂಡು. ೦೨೯).

[< ಮಂಡಿ./ತಮಿ. ಮುಟಿ; ಮಲ. ಮುಟಿ, ಮುಟಿ; ತುಳು.

ಕೋರಾ. ಮುಡಿ ; ತೆಲು. ಮುಡಿ ; ಮುಂಡಿಯ]

ಮಂಡಿಕಟ್ಟು 'ಮುಂಡಿಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಡಿಕು 'ಮುಡುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಡಿಗಂಪು (ನಾ). ತಲೆಗೆ ಹಚ್ಚಿದ ಸುಗಂಧತ್ವಿಲ. ಮುಡಿದ ಹೂವು ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಾಸನೆ : ಮುಡಿಗಂಪುಗಾರ್ ಸುತಗಂಧವುಗಳ ವಾಸನು... ಮುಡುಕುವರ ದಿವ್ಯಾಂಭುಯೋ ದೇವಿಯಾಗಳ್ (೧೦೫೬. ೪-೨). [ಮುಂಡಿ + ಗಂಪು]

ಮುಡಿಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). (ಛಲ, ಕೋಪ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ) ಎರಡು ಸಾಲುಗಳ ಪಲ್ಲಗಳ ತುದಿಯು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಾಗುವಂತೆ ಕಡಿ : ಮಗರ ಅರಬಸ್ ಮತ್ತೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟಿಯರ ಆರಮಿಸ್ ಆ ಕರೆಯ ಮಣ್ಣು ಮುಡಿಗಟ್ಟು ಸತ್ತೊಡಂ ಬಿಡವೆಂದು ಕಾದಿರಲ್ (೨೫೫. ೧೪-೧೦೪). 'ಪಲ್ಲಮುಡಿ' ಪರಾ. [ಮುಂಡಿ + ಕಟ್ಟು (< ಕುಟುಂಬ)]

ಮುಡಿಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ತುರುಬನ್ನು ಕಟ್ಟು ; ಕೇರಾಲಂಕಾರಮಾಡು : ಒರ್ವ ಪಾಡದಿ ಬಲ್ಲಿನೊಳಬರೆಗೆ ಮುಡಿಗಟ್ಟಿದಳ್ ಮುಡಿಗಟ್ಟು. ಪಂತ್ ನೋಡುವರರ್ (ಕ್ರಿ. ೫. ೨೨-೨೩) ; ಮತ್ತೆ ಮುಡಿಗಟ್ಟು ಹೂಮುಂಡಿದಂ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡ ದ್ರೌಪದಿ . . . ಕಳೆಗೊಂಡು ತೋಳಿಸಿದಳು (೧೫೫. ೧೦). ೨. ತುರುಬನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು ; ಕವರಿಜಾದು ನೀಳ್ವ ಬಿಂಬದಲಿವ ಕುಂಕುಮ ಕಾವನ ಪತಾಕೆಯಂತಿರೆ ಮೆಹಿವ ಮುಡಿಗಟ್ಟು ಕೊನುಳಿಯ ಲಾವಣ್ಯರಸವಲ್ಲಿ ಮಡುಗಟ್ಟಿ (ಮಾತ. ೫. ೧೩೬-೧). ೩. ಹೊರಗಟ್ಟು ; ಮಂಡಿಗಟ್ಟು : ನಿಮ್ಮಾವಂ ಸೀರ ಪೊಳ್ಳಿದು . . . ಮೂಡಿದು ಮುಡಿಗಟ್ಟುತ್ತ (ಕವಿತಾ. ೪-೧೦). [ಮುಂಡಿ + ಕಟ್ಟು]

ಮುಡಿಗಟ್ಟು. ಮುಡಿಗಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತು : ಪುಗು ; ರುಮಾಲು ; ಎಲ್ಲರೂಮನೊಂದೆ ಸಮೊಪಪಾಸ್ಯದಿಂ ವೇಷಿಸಿ ಮೂರ್ಧಾಭುಷ್ಣರ ಮುಡಿಗಟ್ಟಿನ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನೂಪಟಗೊಂಡು (೧೫. ೧೫-೨೪) ; ಬಿನ್ನಪ್ಪಿತ್ತಿಳಿಯ ಸುತ್ತಿದ ಕೀರಿಯ ಮುಡಿಗಟ್ಟಿನ ಪಟ್ಟಿಯ . . . ಸಿಂಗರಂವರಿಸಿ (೧೦೪. ೬-೨೫ ಪ). ಮುಡಿಗಟ್ಟು : ೨. ಕೂದಲನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಾಕಿದ ಗಂಟು ; ಮುಂಡಿದಕ್ಕಿದ ಗಡ್ಡ ಮೂವ ಮುಡಿಗಟ್ಟು ತಲ್ಪ ಕಂಬಟ್ಟಿ (೧೫೫. ೧-೧೩). ೩. ತಲೆಗೆ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ : ಮುಟ್ಟಿನ ಮೂಗುತಿ ಮುಡಿಗಟ್ಟು ಭುಜಕೀರ್ತಿ ವೃತ್ತೇಜದ ನಡುವೆನವ ಕತ್ತೂರಿಯನ್ನೆನ ಕಾಂತೆಗೊಲಿಯುವನ ವೃತ್ತಾಂತವನುಸುರುವೆನು (೧೦೫೫. ೧-೧೦೦). [ಮುಂಡಿ + ಕಟ್ಟು]

ಮುಡಿಗಡಿ (ಕ್ರಿ). ಕೀಟವನ್ನು ಇಡು ; ಮುಕುಟವನ್ನು ತೊಡಿಸು : ಮೃಗಮದಸಲಿವೊಳ್ ಪಲ್ಲಮುಟ್ಟುನುಳ್ಳಲರ್ದು ಚಿಲ್ವಿಂಗಿ ಮುಡಿಗಡಿದಂತೆ ತೋಟವ ತೋರುಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮುಡಿಯುಮೆಸೆಯ ಕೈಯ್ಯಾಗಳ್ (೧೦೫. ೪-೧೦ ಪ) ; ನಯನಕುಮಲಯುಮಾಲಯಮನಾಂತು ಒಬ್ಬಲುದಿ ಚಿಲ್ವಿಂಗಿ ಮುಡಿಗಡಿವಂತೆ ಸೊಗಯುನಿಯಂ (೨೦೫೫. ೬-೩೩ ಪ). [ಮುಂಡಿ + ಕಡಿ]

ಮುಡಿಗಾಟ (ನಾ). ಸಮಸ್ತೆಯನ್ನು ಒಡ್ಡುವವರು : ಕಡುದುರುಳಕವದಿ ಮುಟ್ಟರವನೊಲಿಂಚ್ಚಿವ ಮುಡಿಗಾಟರಿದೆಗೆ ಕಿಟ್ಟಿಕ್ಕಿ ಶಿವಕವಿಸಿರದದಿ ಎದಿದು ನಡುವೆನು ಮೃದನೊಲಿಯಂ ಪಡವ ರಾಘವಾಂಕನ ಚರಿತವ (೧೦೫. ೧-೧೬). [< ಮುಂಡಿಗೆ + ಗಾಟ]

ಮುಡಿಗಾಟಿಕೆ (ನಾ). ೧. ದೃಂದ್ವಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಮಾತು (?) : ಮುಡಿ ಗಾಟಿಕೆಯ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸ್ತಾಣೆ (ಕ್ರಿ. ೫. ೨-೩೩) ; ೨. (?) : ಊರೋಗೆ ವರದಿ ಸಾಕುವಂ ತೆಗೆದು ಮುಡಿಗಾಟಿಕೆಯೊಳೊಡಿದು ಬಂದಾ ಸೊನ್ನ ರಾಪುರದೊಳೆಸಾಧುಸಜ್ಜ ನಸದಾಪಾರಿಯೊಲು ಬಿಲ್ವೇಶವೊಮ್ಮಯ್ಯ ಮಂ . . . ಸೇವೆಯುಟ್ಟಿರ್ವಂ (೧೦೫. ೧೫-೨೪). [ಮುಡಿಗಾಟ + ಕೆ]

ಮುಡಿಗಿ 'ಮುಂಡಿಗಿ' ನೋ.

ಮುಡಿಗಿದರು (ಕ್ರಿ). ತಲೆಗಿದರು : ಕೂದಲು ಹರಡಿಕೊಂಡಿದರು : ಶ್ರೀ ತಪೋಧನರು ಜರಂಕರಿಸಿ . . . ಪಾಪಾಸಮಾತಗಳನುಧರಂ ಮುಡಿ ಗಿದರಿ ನಿಡಂಜದಗಳೆವುತ್ವಯತಿಭಯದಿ ಪರಿದು (ಕವಿತಾ. ೬-೨೪) ; ನಿಂತಿರುವಳು ಕಣಕಂವರಿ ದ್ರೌಪದಿ ಮುಡಿಗಿದರಿ (೧೦೫೫. ೧೩-೨೦).

[ಮುಂಡಿ + ಕಿದರು (< ಕಿದಲು)]

ಮುಡಿಗಿಯಡು (ಕ್ರಿ). ಆಳಿಯಡು ; ಪ್ರಮಾಣಮಾಡು : 'ಕೈಮೇಲೆ ಕೈಯಟ್ಟು ಭಾಷಿಕೊಡು' ಎಂದು ಮುಡಿಗಿಯಟ್ಟು . . . ಕವಳ ಮುಡಿದ ರಂತೆ ! (ಕವಿತಾ. ೩೦೩). [ಮುಂಡಿಗೆ (< ಮುಂಡಿಗಿ) + ಇಡು]

ಮುಡಿಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಕೊನೆಯಾಗು ; ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳು : ನಿನ್ನಗೆ ನಾನು ನಚ್ಚಿತ್ತು ಸಂತೈಸಿದೆಂದು. ತಜ್ಞಸಂದ ತಿರ್ವಿಂತು ಮುಡಿಗೊಳ್ಳದೆಂದು (೧೦೫೫. ೪೨-೪೩). [ಮುಂಡಿ + ಕೊಳ್]

ಮುಡಿಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ತುರುಬು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು : ಕದರ್ ಕಾಂತಕಮಂ ಮುಡಿಗೊಳಿಸಿ . . . ರತಿಯು . . . ಪ್ರಕಾಶಿಸುತೆ ಬರುತಿವಳು (ಕವಿತಾ. ೬-೩೩). [ಮುಂಡಿ + ಕೊಳ್ + ಇಸು]

ಮುಡಿದಂಡೆ (ನಾ). ತುರುಬಿಗೆ ಮುಡಿಯುವ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆ : ಕಡೆಹರುಪಡೆ ಜಡೆಯಡೆಯೊಳು ಗಂಗಮ ಮುಡಿದಂಡೆಯಾಗಿ ಧರಿಸಿದ . . . ಜನ್ನನಂಜುಂದರದಿವಾರಗಿಡಗುವೆನು (೧೦೫೫. ೧-೨).

[ಮುಂಡಿ + ದಂಡೆ]

ಮುಡಿದಲೆ (ನಾ). ಕೀಟವನ್ನು ಧರಿಸುವ ತಲೆ : ಜಡದಲೆಗೆ ಕೊಟ್ಟನು ಮುಡಿದಲೆಯನೆಲಲಭುಮತಿ ಕರವೂರ ಚೋಳನ ಭೃತ್ಯರಾಳಾನು (೧೦೫. ೨೬-೨೭) ; ಪಗಲ್ಪಾಳನಂದಂಬ ಧಾರುಣೇಶಂ ಜಡಯ ತಲೆಗೆ ಮುಡಿದಲೆ ಯಿತ್ತು ಕಾರುಣ್ಯಸಾಗರನ ಕೈಲಾಸಮಂ ಭೃಷ್ಯನು (ಕವಿತಾ. ೨೩-೨೦). 'ಜಡದಲೆ' ಪರಾ. [ಮುಂಡಿ + ತಲೆ]

ಮುಡಿನಾಳಿ (ನಾ). ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ಬಾಯಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮೂಟೆ ಯಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಬಳಸುವ ಚೂಪಾದ ಸಾಧನ ; ಸಕ್ಕರೆಗುತ್ತಿ ; ಚಕ್ಕಗುತ್ತಿ : (ಕವಿತಾ. ೩೯). [ಮುಂಡಿ + ನಾಳಿ (=ನಾರಿ)]

ಮುಡಿಪಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). (ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ) ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆದಿಡು ; ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸು : ಮುಡಿಪಿಕ್ಕಿಬೇಕೆಂದೂ ಮದ್ದೇ ಆಗಬೇಕೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಒಬ್ಬನು ಮದ್ದೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನು (೧೦೫೫. ೧೪ ಕವಿತಾ. ೧೦).

[ಮುಂಡಿಪ್ಪ + ಇಕ್ಕು]

ಮುಡಿಪಿಡು. ಮುಡುಪಿಡು (ಕ್ರಿ). = ಮುಡಿಪಿಕ್ಕು : ನನ್ನ ಭೋಯ ಸಾಧನಗಾಗಿ ಮುಡಿಪಿಟ್ಟಿ ಜೀವನ ನನ್ನದು (೧೦೫. ೧೨೨) ; ಸತ್ಯವರನೊಬ್ಬ ದೀವರನೊಬ್ಬ ಮಗನು ತನ್ನ ಶಿವವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ದೇವಿಗೆ ಮುಡಿಪಿಟ್ಟನು (ಕವಿತಾ. ೪೬). ಮುಡುಪಿಡು : ಅದರ ಕೊನೆಮುಟ್ಟಲು ಒಂದೇ ಉಪಾಯ ನನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ನಿನ್ನಗೆ ಮುಡುಪಿಟ್ಟು ಧಾರೆಯೆರೆಯುವುದು (೧೦೫. ೧೨) ; ಬೀಳು ರಾಜಕವರ ಮನುಕುಲದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ . . . ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ಜನನ ಮುಡುಪಿಡಲು ಬೇಕು ಪ್ರಾಣ (ಕವಿತಾ. ೬).

[ಮುಂಡಿಪ್ಪ + ಇಡು]

ಮುಡಿಪ್ಪು. ಮುಡಿಪ್ಪು. ಮುಡಿಪು. ಮುಡುಪ್ಪು. ಮುಡುಪು (ನಾ). ೧. [ಜೈನ] ನೋಂಪಿಯ ಮೂಲಕ ಗತಿಸು. - ಸಾವನ್ನು ಹೊಂದು : ಗೋವರ್ಧನಭಟ್ಟಾರ್ ಸಮಾಧಿಮಂಜಾದಿಂದ ರತ್ನತ್ರಯ ಮಂ ಸಾಧಿಸಿ ಮುಡಿಪಿ ದೇವಭೋಗಕ್ಕೆಪೋದರ್ (ಕವಿತಾ. ೬೪-೨೪) ; ಭೋರವೀರತಪದೋರ್ ತನುವಂ ಬಡಮಾಡಿ ನೋಂಪಿಯೊಳ್ ಮುಡಿಪಿ

(೧೦೫. ೬-೧೦). ಮಂಡಿಪು: ರಿ. ಶ್ರೀ ಅಗಲಿಪು ಮೋನಿಗುರುಪರ
ಶಿಷ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರದ ಗುಣವೇನಗುರುವನ್ನೊಪ್ಪ ಮಂಡಿಪುದಾ (೧೫. II.
೯-೩; 700). ಮಂಡಿಪು: ರಿ. ಮುಮುಕ್ಷುನ ಸಿಷ್ಯರುಂ ಸ್ವಸ್ತಸಗಯ್ಯ
ಮಂಡಿಪದ ನಿಂದಿ (೧೫. VI. ೫೫. ೩೦-೬; 1110); ಗೋಕವಯ
ಮಗಳು ಸ[ಮಾ]ಧಿವಿಧಿಯಿಂದ ಮಂಡಿಪ ಸ್ವರ್ಗಸ್ತಯಾದಳು (ಜ್ಯೋ.
೦೯೦೦. ೩೦-೬; ೫- 12೩೫ ೫). ಮಂಡುಪು: ರಿ. ನಿಜಾಯರವ
ಸಾನದೊಳ್ ಸುಮಾಧಿಪದೇದು ಮಂಡುಪಿ ಸೌಧಮೇಲ್ಮದೊಳ್ ಸಾಮಾನಿಕ
ದೇವರಾದೊರ್ (೧೦೦೫. ೬-೩೩ ೫); ತಪದಿಂ ತಾಳಿದ ತನುವಂ
ನಿಧಾನದಿಂ ಮುಂ ಬಿಟ್ಟು ಅಂತು ಮಂಡುಪಿ (೧೦೦೫. ೦೨-೩೩ ೫);
ಹರಿಪಯಮ ಸಮಾಧಿಂ ಮಂಡುಪಿ ಸರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತನಾದ (೫೨. IV. ೯-೬;
1100). ಮಂಡುಪು: ೨. ಸಾಯುವಂತೆ ಮಾಡು; ಕೊಲ್ಲು;
ಸಾಯಿಸು; ಕರಿಕರ್ನಾಣಿಗಳೆ ಮಂಡುಪುವನು ಪವನಪನನೊಂದರೆ
ಫಳಗಮಾತ್ರದಲಿ (೫೫೫. ೦೫-೩೩). [ಮಂಡಿ + -ಪು]

ಮಂಡಿಪು. ಮಂಡಪು. ಮಂಡುಪು (ನಾ). ರಿ. ಹೊರೆ; ಮೂಟೆ;
ರತ್ನಾಭರಣಾಭಿಗಳ ಚಿಂತಾಮಣಿಯ ಮಂಡಿಪುಗಳ ಪೂರಪದ ಕಣಿಯ
ತನತನಗೆ ಓದಿದ (೧೦೫. ೦೦-೬೩ ೫). ೨. ಬೇಲ; ಸಂಚಿ; ಮಂಡುಪಿ
ನೋಗೆ ಇಟ್ಟ ಕೈಜೀತವು (೫೫೫. ೨-೦೫-೯). ೩. (ವಿಶೇಷವಾಗಿ
ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹರಕೆಹೊತ್ತು) ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ
(ಬಟ್ಟೆಯ ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ) ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೆಗೆದಿರಿಸಿದ ಹಣ. ಒಡವೆ
ಮುಂತಾದ ವಸ್ತು; ವಿಸಾಲು; ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಂಡುಪು
ರುದ್ರನೇ ಪೂಜ್ಯನೋ... ತನಗೆ ಮಂಡಿಪು ಕಟ್ಟ ತಂದುದಿಲ್ಲೆಂದು ?
(೫೫೫. ೬-೬); ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಪು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಬರುವ ಪ್ರಯತ್ನ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ (೫೫೫. ೨೦೩). ೪. ಒಪ್ಪಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರು
ವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪ್ರೀತಿಯ ಗುರುತು; ಕುರುಕೊಳ್ ಕೊಂಡ
ಭಂಗಿಯಂ ಸಮಾಜ ವಕ್ಷೋಜಂಗಕೊಳ್ ಚಿತ್ರವಂ ಬರೆದೊಪ್ಪುತ್ತಿರೆ
ಮಜ್ಜೆಮಾಲೆ ಮಂಡಿಪಿಂಗೊಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂಗೈಗೆ ಬೊಪ್ಪದವಂ ಮುಟ್ಟ
ಮುಸುಕಿ ದಂತವಲಯಂ ತಕ್ಕೊತ್ತಿದಳ್ ಬೇಟಮಂ ಕರದಳ್ ಕೂರ್ತು
ಬೊಪ್ಪಂಗನೊಲ್ಲದೊಲಿವಂ (೫೫೫. ೬-೦೯). ಮಂಡಪು: ೩. ಅಚಂದ್ರ
ಕೃಷ್ಣಯಿಯಾಗಿ ಸೋಮೇಶ್ವರೇವರ ಮಂಡುಪಿಟ್ಟು ಭಂಡಾರಕ ಸಲುವುದು
(೧೫. III. ೩೦೩. ೦೬-೬; ೧). ಮಂಡುಪು: ರಿ. ಒಡವೆಯೊಳಗೆ
ಕಾಣೆಯಂ ಸವೆದ ಬಳಕ ನಾಂ ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ಮಂಡುಪಿನೊಳಗೆ ಕುಂದ
ದಂತೆ ವಿಚಾರಿಸಿ (೫೫೫. ೦೦-೦೯). ೩. ಮಂಡುಪು ಮಾಡಿ ಚಂದ್ರನಿಗೆ
ಯದುರಾಗಿ ಮೂರು ಭಾರಿ ನಿವಾಳಿಸಿ (೫೫೦೦. ೧೬-೬); ಬಲುವರ್ಷ
ಗಳಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಂಡುಪನ್ನೊಟ್ಟುಸುವುದರ ವಿನಾ ಅತನಿಗೆ ಬೇರೆ
ಉದ್ದೇಶವಿರಲಿಲ್ಲ (೫೫೫. ೦೦೩); ಬರಲಾರನೆಯ ಬಹುದೂರ ನಿಜ
ಮಂಡುಪ ಬರುವವರ ಕೂಡ ಕಳುಹಿಸೋ (೫೫೫. ೨೦).

ಮಂಡಿಪುಟ್ಟು = ರಿ. ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತೆಗೆದಿರಿಸು; ಒಂದ ಕಪ್ಪು
ಪರಿಹಾರವಾಗಲೆಂದು ದೇವರಿಗೆ ಮಂಡಿಪುಟ್ಟುಟ್ಟು (೫೫೫. ೨).
ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಸ್ವಸ್ತಸಂಪತ್ಯಗ್ರಹಣ
ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಂಡಿಪುಟ್ಟುದ್ದವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಮರ್ಗೀಕರಣಾಭಾಗದ
ಹಮ್ಮಾಸಿಗಳೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ (೫೫೫. ೦೦೩). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಟಪು;
ಮು. ಮಂಡಿಪು; ತುಳು. ಮಂಡಿಪು, ಮಂಡುಪು; ತುಳು. ಮಂಡುಪು]

ಮಂಡಿಪು "ಮಂಡಿಪು" ನೋ.
ಮಂಡಿಪಿ (ನಾ). = ಮಂಡಿ ರಿ: ಸಿದ್ಧಿಪಾಲನೊಳ್ ಮಾಡಿದ
ಮಂಡಿಪಿ ವಿಧಾನಗಳು ಮಂಡಿಗಳು ಬೆತ್ತ ಪವಿಲುಗರಿ ಅಂಕೋಲೆಕಡೆ
ಬೀದಿ ಕೊಡು ಗರಿಕೆ (೫೫೦೦. ೬-೯). [ಮಂಡಿ + ಬೆತ್ತ]

ಮಂಡಿಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಮಂಡಿಯನು ಎರೆಯನುಂ
ಸನವಯನುಂ ಪರಿಯಟ್ಟರಾಳ ಕೊತ್ತಕ್ಕೆಯೂರ ಪುವ್ವದ ಬೆಸವಕ್ಕುಲಾ
ವರುಂ... ಪೊಲದೆ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಮಂ ಓಲೆಯೊಳ್ಳರನ್ನಂ x x ಕಲ್ಲಾ
ಸಾಸನಮಾಗ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ ಮು (೧೫. III. ೫೦೩. ೦೬-೦೦; ೧35 ?).

[?]
ಮಂಡಿಯಾಳ 'ಮಂಡಿವಾಳ' ನೋ.
ಮಂಡಿಯಿಕ್ಕು (ಶ್ರೀ). ತಲೆ ಬಾಚು; ಕೇಶಶೃಂಗಾರ ಮಾಡು:
ಮಂಡಿಯಿ [ಕಾಣು. ವಿ]ಕ್ಕುವದಿಯೊಡುವದಿಗುಟ್ಟಾರತಿಯಿಕ್ಕುವ ತಿಳಕ
ವಿಡುವ... ಆಕಾರವತಿಯರಂ (೫೦೫. ೬-೩೩ ೫); ಮಂಡಿಯಿಕ್ಕುವ
ತಿಲಕವಿಡುವ ಕೊಡಂದೊಡುವ... ನಿಖಿಳಪರಿಚಾರೋಪನಂ ನಿಜ
ನಿಖಿಳೋಪನಾಪರತೆಯಂ ನಿರಂತರಮೋಲಗಿಸುತೊಪ್ಪುತ್ತಿರಿಯಿರೆ (೫೫೫. ೬-೩ ೫). [ಮಂಡಿ + ಇಕ್ಕು]

ಮಂಡಿಯಿಸು. ಮಂಡಿಸು (ಶ್ರೀ). ಹೂವು ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು
ತಲೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸು, - ಸೂಡು; ಅಲಂಕರಿಸು: ಮಂಡಿಯಂ ಓದಿದೊ
ದವನಂ ಮಂಡಿಯಿಸಿ ಮತ್ತದನ ಕರುಳ ಹೀಲಿಂದನ್ನಂ ಮಂಡಿಯಿಸುವಿನಂ
ಮಂಡಿಯಂ ಮಂಡಿಯಂ ಗಡ (೫೫೫. ೬-೦೦); ನೆಲೆಯಂ ಗಾಡಿಯಂ
ಮಳವೆಲೆ ಲಲನೆ ಬಿಡು ದಿವ್ಯಮಾಲೆಯಂ ಮಂಡಿಯಿಸಿದಳ್ (೫೫೫. ೦೦-
೦೨೬). ಮಂಡಿಸು: ನಾನು ಪುಷ್ಪದ ಮಂಡಿಪದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೇ
ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಪರಿಮಳಪುಷ್ಪದ ಮಂಡಿಸುವೆ (೫೫೫. ೨. ೫೫-೦೦೩);
ಭೀಮನ ಕೋರಗರಾಳನ ದಂಡೆಯನು ಕೈಯಾರೆ ಮಾರಿಗೆ ಮಂಡಿಸುವನು
(೫೫೫. ೬-೦೫). [ಮಂಡಿ + -ಇಸು]

ಮಂಡಿಯೊಡೆ (ಶ್ರೀ). ಕೂದಲು ಬಿಟ್ಟ ಹೋಗು; ತಲೆ ಕೆರಿದಹೋಗು:
ಇರದೆ ಮಂಡಿಯೊಡೆದು ಮುಂಗುರುಡೇಫವೆದೆ ಬಂಧುರವದಮುಂದು
ಮಂಡಲ ಮುಸುಕಲ್... ಸತಿ ವಿರಹದಿಂ ಹುಡುಗೊಳುಕುಳ್ಳ ರೋದಿ
ಸುತ್ತ (೫೫೫. ೬-೫೫). [ಮಂಡಿ + ಒಡೆ]

ಮಂಡಿಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿನಾ: ಕೊರವಂ...
ಮಂಡಿಲುಂ ಪಂದಿಗನೆಂಬ ವಿನಾಸ್ತೆಗಿದವಾ ಭಕ್ತಂ (೫೫೫. ೩೬-೫). [?]
ಮಂಡಿವಕ್ಕೆ (ನಾ). ಸೋಗೆ ನವಿಲು: ನಡವಟ್ಟೊಡನೆ ನಡೆದಾಡಿ...
ಮಂಡಿವಕ್ಕಿಯೊಳ್ ಮಂಡಿಯ ಮುಣುಕವಂ ಮಾಡಿ ಸವಗಡೆಯ ಸಣ
ಮಂಡಿಯರ್ ಮಂಡಿಕ್ಕು... ವಿಹರಿಸಿದರು (೫೫೫. ೫-೨೨).

[ಮಂಡಿ + ಪಕ್ಕೆ]
ಮಂಡಿವಣೆ (ನಾ). ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ರತ್ನ; ಬೈತಲೆಮಣೆ:
ಮಂಡಿವಣೆಯಂ ಸೊಂಪಿಂಟಿಟ್ಟು (೫೫೫. ೫೩). [ಮಂಡಿ + ಮಣ್ಣೆ]
ಮಂಡಿವಲೆ (ನಾ). ಕೂದಲನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ
ಬಲೆಯಂತಹ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ: ಮಕ್ಕಿಗಳ ಮಂಡಿವಲೆ
ಮಣೆವ ಬಾಪುಲಯ ನಿಡುಗುರುಳಿನ ಮುತ್ತಿನ ಕುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಡ್ಡೆಗಾಗಿ
ಮಣೆದರತಿಯಲಿ (೫೫೫. ೨೫-೨೨). [ಮಂಡಿ + ಬಲೆ]

ಮಂಡಿವಳ 'ಮಂಡಿವಾಳ' ನೋ.
ಮಂಡಿವಾಳ. ಮಂಡಿವಾಳ, ಮಂಡಿಯಾಳ, ಮಂಡಿವಳ (ನಾ). ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಸಕ್ಕ ಮಕ್ಕು ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಅದರ ಬೇರು:
"ಕರಂ ಬಾಲಕಜ ಮಂಡಿವಾಳಮಕ್ಕು" (೫೫೫. ೩೬-೨೭); ಮಂಡಿವಾಳ
ಮಂಡಿವಾಳದ ನೆಲೆಯ್ದುಂದಗತನ... ಪರಿಮಳದ ಬೇರ್ಗಳಂ ಬರೆ
ತೆಗೆದಳ್ (೫೫. ೩-೩೩); ಮಂಡಿವಾಳ ಬಾಳದ ಹರವಿಯ ಹರಹಿದನು
ಕಾಂಗೂಲದಲಿ ಕರಿಹನುಮ (೫೫೫. ೩-೨೦); ಗೊಟ್ಟಿಗೆಯ
ಬಾದಿಯ ಮಂಡಿವಾಳದ ಮಂಡು... ಉಪಾತ್ರಮೋಪವಂ ಸೀತೆಗೆ
ಕಣ್ಣೆ ನಂದತ್ತು (೫೫೫. ೯೬-೫). ಮಂಡಿವಾಳ: "ಇಕ್ಷುರಕಂ - ಮಂಡಿ

ವಾಠ, ಸಾಂಗುರಿಕ (೭೫೦. ೦೩) : ಬಸದೊಳು ಮಡಿವಾಳ ಲಾಮಚವಿಹವು (೦೦೨೩. ೨-೩೬). ಮುಡಿವಾಳ : ಮುಡಿವಾಳ ಪುಂಪಾದರೆ ಪರಿಮಳ ಬಿಡುವುದೆ (೨೪೫. ೧೩೩). ಮುಡಿವಳ : ಕೆವಳಾದಡೆ ನಾಯಿದಳ ತಿಬ್ಬೆಯೊಳು ಮುಡಿವಳದ ಬೇಳು ಕಾಣುವುದೆ ಯೆನೆಗೆ (೨೫೩. ೪-೬೬) ; ರತ್ನಗುಣಾಂಗನೆಯ ಶಿರದಿ ಸದ್ಗುಣಮೂಲವನು ನಿಕ್ಷೇಪಿಸಿದನೆನೆ ಮುಡಿವಳ ಗರಿಸಿದವು (೩೬೦೩. ೩-೩೬). [ದೇ. II ತಮಿ. ಮುಟಿವಾಚ್ಚಿ ; ತುಳು. ಮುಡಿವಾಳ, ಮುಡ್ವಲ, ಮುಡ್ಯಲ, ಮುಡ್ವಲ]

ಮುಡಿವಿಡಿ (ಕ್ರ). ತಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳು : ಅಂಗದನು ಖಳನ ಕಾಣೆಯ ಕಂಡು ಮುಡಿವಿಡಿವಳೆಂದು ಕೆಡಬಿಡು (೪೫೦. ೩೮-೪೦) ; ವಿಣಾವಾದ್ಯಪೂರ್ವಯ್ಯ ಮತ್ತೊರ್ಕೆಯ್ಯಂ ಬಾಣನ ಮುಡಿವಿಡಿದಕ್ರೈ ಕ್ಷೀಣ ಸಂತೋಷದ ಹರಸಲ್ವೆ (೩೩೩೩. ೩೩-೦೦). [ಮುಡಿ + ವಿಡಿ]

ಮುಡಿವು (ನಾ). ೧. ಕೊನೆ ; ಮುಕ್ತಾಯ : ಚರಣದ ಕೊನೆಗೆ ನಿಂತು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಡಿವು ಕೊಡುವ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ "ಮುಡಿ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇಡ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ (೩೩೩೩. ೨೦೦). ೨. ತೀರ್ಮಾನ ; ನಿರ್ಣಯ : ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸುವುದನ್ನು ಮುಡಿವಿಡಲಿ ಮುಗಿದಿದೆ. ನನ್ನ ಮುಡಿವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದೇನೆ (೩೩೩೩. ೨೨೯).

[ಮುಡಿ + - ವು. / ತಮಿ. ಮಲ. ಮುಟವು]

ಮುಡಿವೂ. ಮುಡಿಹೂ (ನಾ). ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಹೊವು : ಮುಡಿವೂವಂ ಬಿಟ್ಟು ಧೂಂಕಾರಿಸುವಳಿಗನುಂ ನೀಟ್ಟು ಮೇಲ್ಮೇಲೆಯುಂ (೪೫೦೩. ೬-೦೩೩) ; ಸೀಗಿರಿ ಬಿಜ್ಜಣ ಮುಡಿವೂ ಕರಗುಬೊತ್ತ ಮದದಿ ದುರ್ಗಂ ದೀವದ ಖಿಗವ್ಯಗಣಂ ಬಿಡವಡಿಸಿತು . . . ಕಡುನೋವು (೩೩೩೩. ೨-೪೦). ಮುಡಿಹೂ : ಕೊರಳ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದ ಮುಡಿ ಹೂಗಳ ಪರಿಮಳವು ಗಂಧದಿಂದ ಕರದೊಳು ಓದಿಯುನಾಂತರಸುವಕ್ಕಳು ಗಳು ಧರಣಸುವಾದರು (೪೫೩. ೧೬-೪೨). ಈ ಮುಡಿಹೂಗಳ ಜಾಡದ ಸದ್ಗುಣದಿಂದ ಬಡಕೊನು ಸಲಹೊ ಮುಕುಂದಾ ! (೪೫೩. ೬-೨೦).

[ಮುಡಿ + ಪೂ]

ಮುಡಿವೆಣಿ (ನಾ). ಮುಂದಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ : ಮುಡಿವೆಣಿಯ ಮುಕ್ತಿನ ಬೈತರೆಯ ಮೂಗುತಿಯೋಡಾಡಿ ಅಜಿಸಿದರು ಹರಿಹರರು ತಮ್ಮ ಮುಡಿವೆಣಿಯರನು (೩೩೩೩. ೬-೩೦-೩೩). [ಮುಡಿ + ವೆಣಿ]

ಮುಡಿವೊಣಿ (ನಾ). ಹೊರೆಯಂತಿರುವ ತಲೆಗೂದಲು : ಕೇಶಭಾರ : ಮುಡಿವೊಣಿಯ ವಿಷಯದೆ ಪುಣಿಗೆ ಮದಂಥವುಸಮಂ ಪೆಣಿಕ್ಕಿ ತನ್ನೊಳ್ ಪುಲೆವ ಲಲನೆಯರ ಪದನವಿಧುಂಜಿದೊಳ್ . . . ಪೊಕ್ಕು ಪೋರ್ಕ್ಕಳುಯಿಕ್ಕಿಯುಂ . . . ವಿಸ್ತಾರವಿತ್ತಮಳಕೊಡುಂದಿವಿತ್ತಾರಂ (ಪ್ರ೦. ೬-೪೩ ಕ). [ಮುಡಿ + ವೊಣಿ]

ಮುಡಿಸರ (ನಾ). ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿ ಜೇಲುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಎಳೆ. - ಹಾರ : ಅಳುಮಲ್ಲಿಗೆಮುಡಿಸರವಾಂಕಿವನಾರೆ ದುರಗಲಿ ನಡರಣಜೇಂದ್ರ (೪೫೦. ೨೩-೪೨). [ಮುಡಿ + ಸರ]

ಮುಡಿಸು 'ಮುಡಿವಿಸು' ನೋ.

ಮುಡಿಹ (ನಾ). ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವುದು ; ಮುಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು : ಪ್ರಾತವೇದೂಳಿಗೆ ಬಿಡದ ಹೂವಾಳ ಮುಡಿಹಕ್ಕಿ ಯೋಗ್ಯಂ (೩೩೩. ೬-೦೮). [ಮುಡಿ + - ಹ (< - ಪ)]

ಮುಡಿಹು 'ಮುಡಿವು' ನೋ.

ಮುಡಿಹೂ 'ಮುಡಿವೂ' ನೋ.

ಮುಡುಕಲು, ಮುಡಕಲು (ನಾ). ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಜಾಗ : ಸಂಜು : ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪಸುವಿಗಾಗಿ ಅವನು ಒರಿಸಿದ ಮೂಲೆ ಮುಡುಕಲಕ್ಕೆ

ಮುಡುಕವನು (೧೩೩). ಮುಡಕಲು : ಮೂಲೆ ಮುಡಕಲಿದ್ದ ಪಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ಪದವಿಗೆ ಬದಲಾರ (೩೩೩೩. ೨೩).

[ಮುಡುಗು + - ಅಲು (< - ಅಲ್)]

ಮುಡುಕ್ಕು, ಮುಡುಗು. ಮುಡುಕು, ಮುಡುಗು (ಕ್ರ). ೧. ಬಗ್ಗು : ಬಾಗು ; ಕೊಂಕುಗು : (೨). ೨. ತಬ್ಬು ; ಅಲಿಂಗಿಸು : "ಮುಡುಕು (ಮುಡುಕು) - ಶರೀರೋಪಗೂಹನೇ (ಅಲಿಂಗನ ಮಾಡು)" (೩೩೩೩). ೩. ಒದಗು ; ಉಂಟಾಗು : ಇಂತು ಮೂರಂ ನಡೆತರಲು ಬೇಳೆ ನಿನ್ನ ಮುಡುಕಿದ ಕಾರ್ಯವೇನು (೩೩೩. ೨೯-೦೦). ೪. ಶಡೆತಡೆದು ಮೂತನಾಡು ; ತಡೆವರಿಸು : ಒಳುನುಡಿಗಳು ನಂದಿವ ತಾ ತನ್ನೊಳು ನುಡಿಯುಂತು ಮುಡುಕಿ ನುಡಿವಡಮುಲಿ ಸರಿಸಿ ದೀಪಿಸುವ ಶಿವಲಿಂಗದೊಳೆ ದಂಗಿರಲು ನೆಪೆಯೊಲಿದ (೩೩೩. ೩೩-೨೦). ಮುಡುಗು : ೧. ಗುಡುಗಿನ ಮಗು. ಮುಡುಗಿ ಮೊದಲೆ ಕನ್ನಡಿಗರೆಯನ್ನ (೩೩೩. ೯೩-೩೦). 'ಮುಡುಗುಗಿವಿ' ಪರಾ. ೩. ಬಾಗಿಸು ; ಕೊಂಕಿಸು : ಗಗನವನೊಡೆ ಪೆಣೊ ಮಿಡಿದೊಲಿ ಶಿವರವಿಗಳ ತಾಯಿಗಳ ಮುಡುಗುವೆನೋ (೩೩೩. ೨-೦೨). ಮುಡುಕು : ೨. "ಮುಡುಕು (ಮುಡುಕು) - ಶರೀರೋಪ ಗೂಹನೇ (ಅಲಿಂಗನಮಾಡು)" (೩೩೩೩). ಮುಡುಗು : ೬. ಮುಡುಡು : ಸಂಕುಚಿತವಾಗು : ನಮಕವಾಗಿ ನಡೆವನೊಲೆಯದಗೆ ಮುಡುಗಿತ ಮೆದ್ಯು ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ (೩೩೩೩. ೨೦೦-೦೩೨) ; ಮುಡುಗೋ ಮಹಾ ದೊಡ್ಡವರ ಮುಂಡೆ ತನ್ನ ಅಲ್ಪತ್ವ ಮುಡುಗಿ ನಾಟಿ ಹೆದರಿ ಬಗ್ಗಿ ನೆಲಸುವವಾಗಿ ಹೋದಾಡಾಗಿತ್ತು ಅವನಿಗೆ (ಪರಮ. ೩೬೪).

[ದೇ. II ತಮಿ. ಮುಟಿಕ್ಕು, ಮುಟಕ್ಕು ; ಮಲ. ಮುಟಕ್ಕು ; ತುಳು. ಮೂಡುಕು ; ತೆಲು. ಮುಡುಗು ; ಪರ್ಷಿ. ಮುಡ್]

ಮುಡುಕ್ಕು, ಮುಡಿಕ್ಕು, ಮುಡುಗು, ಮುಡುಗು, ಮೂಡಕು (ನಾ). ೧. ಬಾಗಿರುವುದು ; ಕೊಂಕಿರುವುದು : (೧). ೨. ಮೂಲೆ ; ತಿರುವು : ಬೆಳಲ ಗದ್ದೆಯ ಮುಡುಕಿನಲು (೩೩. VIII. ೩೩೩೩. ೨೦೬-೨೩ ; 1415) ; ವಾಯವ್ಯಭಾಗದ ಕಿಬ್ಬೆಯ ಕಿಂಬರೆ ಮುಡುಕಿನಲ್ಲಿ . . . ಯಲ್ಲೆಗಳು (೩೩. III. ೩೩೩೩. ೬೨-೦೯೩, 1022). ೩. ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಸ್ಥಳ ; ಗೊಂದಿ : 'ಮುಡುಕಲು' ಪರಾ. ಮುಡಿಕ್ಕು : ೨. ತುಂಬಿ ಮುಡಿಗಿನಲ್ಲಿ . . . ನೆಟ್ಟ ಕಿರಿ (೩೩. III. ೩೩೩೩. ೩೩-೩೩೩ ; 1748). ೩. ಮನೆಯ ಸಂದಿ ಮೂಲೆ ಮುಡಿಗಿನಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟಿರಲು (೩೩೩. ೨. ೩೩೩). ಮುಡುಗು : ೧. 'ಮುಡುಗಿಸು' ಪರಾ. ಮುಡುಗು : ೪. ಮುಡುರುವಿಕೆ ; ಸಂಕೋಚ : 'ಮುಡುಗಿಸು' ಪರಾ. ಮೂಡಕು : ೩. ಎಸ್ತಾರದರಿ ಬಾಳು, ಬೈಲಾಳದಿಂ ಬಾಳು ಕತ್ತಲೆಯ ಮೂಡಕು ಮೂಲೆಗಳ ಸೇರಿದರು (ಮುಕು. ೪೦೩). [< ಮುಡುಕ್ಕು. / ತಮಿ. ಮುಟಕ್ಕು. ಮುಟುಕ್ಕು. ಮುಟುಕ್ಕು ; ಮಲ. ಮುಟಕ್ಕು. ಮುಟುಕ್ಕು ; ತುಳು. ಮುಡುಕು, ಮೂಡಕು]

ಮುಡುಗಾರ. (ನಾ). ಒಂದು ವರೆದ ಹೆಸರು (?) : ಬಿಳವಿಟ್ಟು ಉರಾಳಿ ಮುಡುಗಾರ ಕೊಳ್ಳಿಸ್ತರ ಮಗನುಂ (೩೩೩. XX. ೦೦-೨ : 1). [?]

ಮುಡುಗಿಸು, ಮುಡುಗಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ಬಾಗಿಸು ; ಬಗ್ಗಿಸು ; ಕೊಂಕಿಸು : ಕಾಳೆಯ ನಾಡವ ಕೇಳತ ಗಜಗಳು ನೀಳದೊಳಿರುತು ಕೊಳ್ಳಲ ಮುಡುಗಿಸಿ ಬಿಳವಿಟ್ಟೊಡತರಿ (೩೩೩. ೦೮). ಮುಡುಗಿಸು : ೨. ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸು ; ಮುಡುಗಿಸು : ತಲೆ ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಮೈ ಮುಡುಗಿಸಿ ನಿಂತಿದ್ದನು ಬಿಟ್ಟ (ಪರಮ. ೩೬೪).

[ಮುಡುಗು (< ಮುಡುಕ್ಕು) + - ಇಸು]

ಮುಡುಗು 'ಮುಡುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಂಡುಗು 'ಮಂಡುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಂಡುಗುಗಿವಿ (ನಾ). ಬಗ್ಗಿದ ಕಿವಿ ; ಮಂಡಿಚೆಗೊಂಡ ಕಿವಿ : ಹನುಮನ
... ಚಿಗವ ಬಾಲವ ಮಂಡುಗುಗಿವಿಗಳ ಪೋದ ದಂಪ್ಪಗಳಾ ನಗುವ
ಮುಸುಡ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತಲಿ (ಪ್ರಕಾಶ. ೧-೩-೨೯).

[ಮಂಡುಗು (< ಮಂಡುಕ್ಕು) + ಕಿವಿ]

ಮಂಡುಗುದಾವರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಟ್ಟಿದರೆ
ಮುನಿ ಮಂಡುಗುದಾವರೆ. ನಾಚಿಕೆಗಿಡ. ಲಡ್ಡಾವತಿ (ಪ್ರಕಾಶ. ೩೯-೦೦೬೯).

[← ತೆಲು. ಮಂಡುಗುಕಾಮರ. ಮಂಡುಗುದಾಮರ]

ಮಂಡುಪಿಡು 'ಮುಡಿಪಿಡು' ನೋ.

ಮಂಡುಪ್ಪ 'ಮುಡಿಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಂಡುಪ್ಪ 'ಮುಡಿಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಂಡುಪ್ಪ, ಮಂಡುಬ್ಬ, ಮಂಡುಪ್ಪ, ಮಂಡುಹು (ನಾ). ಹೆಗೆಲು ;
ಭುಜಾಗ್ರ ; ಅಡಿಯಂ . . . ಮುಯ್ಯಂ ಮಂಡುಪಂ ಬೆನ್ನಂ ಕೊರಲಂ
ನಡುನೆತ್ತಿಯನೆತ್ತಿ ಪೊಯ್ದೊರೊವರೊವರ್ (ಗೂಢಾಂ. ೬-೦೩) ;
ಮೊರೆಮೇಲಿಂ ಮೇಲರಂ ತಂದೆದ ಮಂಡು (ಪ್ರಕಾಶ. ೬) ;
ಮಂಡುಹು (ಪ್ರಕಾಶ. ೩-೬೬). ಮಂಡುಬ್ಬ : 'ಮಂಡುಬುಶೂಲಿ'
ಪರಾ. ಮಂಡುಪ್ಪ : 'ಮಂಡುವಿಕ್ಕು' ಪರಾ. ಮಂಡುಹು : 'ಭುಜ
ಶಿರಸ್'. ಅಂಶ : - ಈ ೨ ಮಂಡುಪು' (ಪ್ರಕಾಶ. ೦೨೦) ; ಕುರುಳು
ಬೆರಳು ಮಂಡುಪು ಮುಂಬಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳು ನಿಜೆಯನ್ನಿ ಕಾಟದರೆ ಅಂತೆನ್ನ
ನಂಬಾ (ಪ್ರಕಾಶ. ೩೦೦) ; ಮಂಡುಹಂ ಪೊಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತುರಿ (ಕುರುಕಾ.
೦೦-೦೬೩). 'ಮುಯ್ಯು' ಹೋ. [ದ್ರೇ. ೩ ತುಳು. ಮಂಡು]

ಮಂಡುಪ್ಪಕುಡು 'ಮುಡುಪ್ಪಕೊಡು' ನೋ.

ಮಂಡುಪ್ಪಕೊಡು. ಮಂಡುಪ್ಪಕುಡು (ಕ್ರಿ). ಮಿಸಲು ತೆಗೆದಿರಿಸು ;
ಒಡೆಯನೆಂದೋ ಬಂದ ಕೀಳ್ದನು . . . ಎನುವಪೊಲು ಗುಜಾತೆಯಂದ
ಒಡಲ. ಜಾಣನ. ಜೀವಶಕ್ತಿಗಳನ್ನಿಲ್ಲವನು ಮಂಡುಪ್ಪಕೊಟ್ಟನು ಭರತ
(ಮುಳುಕ. ೬೦೬). ಮಂಡುಪ್ಪಕುಡು : ಮಾತಪ್ಪೊಲೊ . . . ಭ್ರಾತಸುತ
ಸಖರಪೊಲೊ ಪಾತ್ರಪೊಂದರೆ ತಾಂ ಕಾತರೂತಪುಡು ತನ್ನಿಲ್ಲವನು
ಮಂಡುಪ್ಪಕುಡ ಪೀತಿಯು ಹುಚ್ಚುತಟ (ಮುಳುಕ. ೯೨೭).

[ಮಂಡುಪ್ಪ (< ಮುಡಿಪ್ಪ) + ಕೊಡು]

ಮಂಡುಬ. ಮಂಡು (ನಾ). ಊನವಾದ ಅವಯವಗಳೆಳ್ಳವನು ;
ಅಂಗವಿಕಲ : ಅಲ್ಲಿ ಕೈಬರಿಯದಿರೆ ಮಂಡುಬನಾ [ಪ್ರಕಾಶ. ದುಡೆಯಾ]
ಗುತ. ಬಂದ (ಪ್ರಕಾಶ. ೩-೩೦೦-೨೯) ; ಕೈಕಾರ್ ಮಂಡುಬಗಳಮ್ಬುತ್ತ
ಕಾರುಡಗೆ ಕಣ್ಣು ಬಂದಂತೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦-೨೯) ; ಎರಡುಕಾಲೊಡೆದಂ
ಪುಣ್ಣಾಗಿ ಮಂಡು [ದು]ಬನಾದನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧. ೬೬೦). ಮಂಡುಬ :
ತನ್ನ ಕರದೊಳಹ ಚೆಂಬಿನಿ ಭರದಿಂದ ಪೊಡೆಯಲೆ ಎರಡುಬೆಳಕಾಲೊಡೆದು
ಸುರಪುತರೆ ರಕ್ತ ತರತರಿಸುತ್ತರಾ ಭಾಗ್ಯಧಿ ಮಂಡುಬನಾಗಿದನು
(ಪ್ರಕಾಶ. ೩-೬೬) ; ಕಡಮೆಯವರ ಮಾತೇನು ದೊರೆ ರಾಮಪ್ಪಳುಮು
ಮಂಡುಬಗೆ ಮನಪಟ್ಟ ಬಳಿಕ (ಕುರುಕಾಂ. ೦೬೦), 'ಉಡುಪು' ಪರಾ.

[ಮಂಡುಬ್ಬ + ಅ. / ತಮಿ. ಮುಟವರ್]

ಮಂಡುಬ್ಬ (ಕ್ರಿ). ಅಂಗವು ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಊನವಾಗು ;
ಮಡದಿ ಮೋಣಾಲೂಟಾ ಬಾಗುತ ನಡೆದು ಮೋಣಾರ್ ಕೈಗಳಂ
ಮಂಡುಬಿ [ಪ್ರಕಾಶ. ಮಂಡುಡಿ]ದಡೆ (ಪ್ರಕಾಶ. ೩೬-೩೯).

ಮಂಡುಬ್ಬ, ಮಂಡುಹು (ನಾ). ಅಂಗದ ನ್ಯೂನತೆ ; ಊನ : ಕರಿಕಾಪು
ಫೂವರನಂಗವಲಿ ಶೂಲಿಯಾದಿ ಕರಬರಣವು ಮಂಡುಬಾಗಿ (ಪ್ರಕಾಶ. ೩-೬೬೯). ಮಂಡುಹು : 'ಮಂಡುಹುಗೊಳ್' ಪರಾ.

[< ಮಂಡುಬ್ಬ / ತುಳು. ಮಂಡುಬು - ಉತ]

ಮಂಡುಬ್ಬ 'ಮಂಡುಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಂಡುಬುಶೂಲಿ (ನಾ). ಹೆಗೆಲಿನಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ನೋವು : ಹೊಸ
ತರುತುಂಬಿಯ ನಿಲಾಭಿಯ ಹಗ್ಗಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಟ್ಟುವುದು . . .
ಮಂಡುಬುಶೂಲಿ ಹರ (ಪ್ರಕಾಶ. ೦೬೬).

[ಮಂಡುಬ್ಬ (< ಮುಡುಪ್ಪ) + ಶೂಲಿ]

ಮಂಡುಮಂಡು (ಕ್ರಿ). ಘೇಳಡು : ಅರ್ಥಟಿಸು (?) : ತಡಿಯೊಳೆಡೆ
ಗೊಳದಲ್ಲಿದ್ದ ಗುಂಡವಗಳು ಕೊಡುವ ಫನಕ್ಕುಂಡಿಗಳ ಕಡಂ ನಿರಾಸೆಗೊ
ಮಂಡುಮಂಡು ವೈದಿಂ ಬಂದಿಯೆ (ಪ್ರಕಾಶ. ೯-೩೦-೦೯).

[ಮಂಡುಮಂಡು + ಇಸು]

ಮಂಡುಮಂಡು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ದೃತ್ಯರು ಮಂಡು
ಮಂಡು ಪಳಚಿ ಮತ್ತರಿಸಿ ಕಡಿದಾಡುವ ವಿಷ್ಣುಧಾರೆಯೆಂದವಿರ್ವ
ಕೊಂಡಿಗಳ ನೋಡುತೆಯ್ದಿದಳು (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೯-೦೬).

ಮಂಡುವಿಕ್ಕು 'ಮಂಡುಹಿಕ್ಕು' ನೋ.

ಮಂಡುಪ್ಪ 'ಮಂಡುಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಂಡುಹಿಕ್ಕು. ಮಂಡುವಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ಭುಜವನ್ನು ಚೆಪ್ಪರಿಸು ;
ಭುಜಾಸ್ಥಾಲ್ಪನ ಮಾಡು : ಕಣ್ಣ ಕೆಂಪನೆ ಮಾಡಿ ಗಂಡುಗಿಡಲು ಮಂಡು
ಹಿಕ್ಕಿ ಕೆಲವವರ ಕಂಡಡುಜುವೆ (ಪ್ರಕಾಶ. ೯೯೬) ; ಕೈಯಿತ್ತಿ ಕೂಗಿಟ್ಟು
ಕರೆಕರೆದು ಹಿಗ್ಗುತುಂ ಮೈಯಿಕ್ಕಿ ಮಂಡುಹಿಕ್ಕಿ ಕಡುಮಿಗ್ಗಿ ಪಚ್ಚುತುಂ
(ಪ್ರಕಾಶ. ೩-೯೯೦-೨೬). ಮಂಡುವಿಕ್ಕು : ನಲಿದು ಮಂಡುವಿಕ್ಕಿ ಗುಮ್ಮಡಿ
ಗೆಲವಂ ಪೊರದಿಯಂತೆ ಕುಟ್ಟಿಕ್ಕಿ ಕರಂ ಕೆಲವಂ ಕಣ್ಣಪ್ಪಂ ಮುಂದಲೆ
ದುಜುಬಿ ದುಮ್ಮಸಾಲೆಯನುತಂ ಕೆಲವಂ ತುದಿವಂ ಕೊಂಬು ಕೊಳರ್
ಮೌವಂಗಳ ನುಣ್ಣರಮನಾಸ್ತದೊಳ್ ತೋಜುತ್ತ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೬-೦೬೬)

[ಮಂಡುಹು (< ಮಂಡುಪ್ಪ) + ಇಕ್ಕು]

ಮಂಡುಹು 'ಮುಡಿಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಂಡುಹು 'ಮಂಡುಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಂಡುಹು 'ಮಂಡುಬ್ಬ' ನೋ.

ಮಂಡುಹುಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಊನವಾಗು ; ವಿಕಲತೆಯುಂಟಾಗು ;
ಕೆಡೆವು ಮೇಘದೊಳಾಡುವ ಖಗತ ಪಂಡುಮಗೊಂಡ ರೆಕ್ಕಿ ಮುರುಟಿ
(ಗೂಢಾಂ. ೩-೯೦). [ಮಂಡುಹು (< ಮಂಡುಬ್ಬ) + ಕೊಳ್]

ಮುಡ್ಡಿ (ನಾ). ಹಿಂಭಾಗ ; ಪೃಷ್ಠ : ಉಟ್ಟ ಪಟ್ಟಿಯ ಕಾಸೆ, ಹೊಂಬಟ್ಟಿಯ
ನಡುಕಟ್ಟು ಮುಡ್ಡಿಯ ಮೇಲೆ ರಾಜಾಜ್ಞಾವ ಪದಂಗುಲ ಅಗಲದ
ಕಟಿಸೂತ್ರ (ಪ್ರಕಾಶ. ೬೬ ೬೦೯, ೦೬೦). [ದ್ರೇ. ೩ ತುಳು. ಮುಡ್ಡಿ ; ತೆಲು.
ಮುಡ್ಡಿ ; ಮೂಡಿ]

ಮುಣುಂಗು 'ಮುಲುಂಗು' ನೋ.

ಮುಣುಗಿಸು 'ಮುಲುಂಗಿಸು' ನೋ.

ಮುಣುಗು 'ಮುಲುಂಗು' ನೋ.

ಮುಣುಗು 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುತಫರ್‌ಖಿತ್ 'ಮುತಫರ್‌ಖಾತು' ನೋ.

ಮುತಫರ್‌ಖಾತು. ಮುತಫರ್‌ಖಿತ್ (ನಾ). ೧. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ
ಸಾಮಗ್ರಿ. — ವಸ್ತ್ರ ; ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸಗಂಜಾಮು. ೨. ಬೇರೆ
ಬೇರೆ ವಿಭಾಗ : ಮುತಫರ್‌ಖಾತಿನಿಂದ (Mutfar-Khat) ಆರುವಂಧಿ
ಮಾತೃಕರೂಪರನ್ನೂ ಸಹ ಚುನಾಯಿಸಿ . . . ಪಂಪಾಯತರು ಎಂಜು
ಮೊಕರವಾಡಿದರು (ಪ್ರಕಾಶ. II, ೨೯). ಮುತಫರ್‌ಖಿತ್ :
೩. ವಿಶ್ರಾಂತಿವೇತನ : ಪಿಂಚನೆ ; (ಕೃಷ್ಣಾ. IV, ೬೯೦).

[← ಅರ. ಮುತಫರ್‌ಖಾತ್ ; ಹಿಂ. ಮುತಫರ್‌ಖಾತ್ ; ಮರಾ.
ಮುತಫರ್‌ಖಾತ್]

ಮುತಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ತನ ವಸರು : ಮುತಯ್ಯನ ಮ[ಗ] (೧೯೨೩. XI-೨. ೨೯-೩೩; ಸು ೨೧೭). [\leftarrow ಮುತ್ಯು + ಅಯ್ಯ (\leftarrow ಅಯ್ಯ)] ಮುತವರ್ಜಿ 'ಮುತುವರ್ಜಿ' ನೋ.

ಮುತವ್ವೆ 'ಮುತ್ತವ್ವೆ' ನೋ.

ಮುತಾಕಲು (ನಾ). (?): ೭೨ ಸುತ್ತಲೂ ಮುತಾಕಲಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ೨೦ ಚರ್ ೫೨ (೧೪. XI-೪. ೨೦೨೩. ೨೪೯ ಪುಟ ೦೯೦ : 1847). [?]

ಮುತಾಕು (ನಾ). (?): ೭೨ ಮುತಾಕಿಗೆ ದೊ ೨೦ ಚರ್ ೫೨ (೧೪. XI-೪. ೨೦೨೩. ೨೪೯ ಪುಟ ೦೯೦ : 1847). [?]

ಮುತಾಬಕ್ (ಅ). ಅನುಸಾರವಾಗಿ; ಮೇರೆಗೆ; ಬಹಾರೀಬು ಭಂದ್ ೨೦ನೇ ಮಾಹೆ ಬಿಲ್ವೆ, ೦೦೯೭ನೇ ಹಿಸಾಬಿ ಮುತಾಬಕ್ ಭಂದ್ ೨೭ನೇ ಮಾಹೆ ಸಮೀಬಕ್ ೦೭೭೨ನೇ ಇಸವಿ (ಸಾಮಾ. ೨೨೭).

[\leftarrow ಅರ. ಹಿಂ. ಮುತಾಬಕ್; ಮರಾ. ಮುತಾಬಕ್, ಮುತಾಬಕ್]

ಮುತಾಲಿಕ, ಮುತ್ತಲಿಕ, ಮುತ್ತಾಲಿಕ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಕೆಲಸದ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡವನು : ನಿಯೋಗಿ; ಕಾರ್ಯಾಧಾರಿ; ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾಮಪದ್ಮಸುರೈಯ್ಯನವರು . . . ಮುತಾಲಿಕ ಮೇಕಟೆಯೊಳಗೆ ಬರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಕ್ರಮಭೂದಾನ ಕಾವ್ಯ ಸಾಧನದ ಕ್ರಮದಂತೆಂದರೆ (೧೪. IV (B). ೧೯೦೩. ೦೯೩-೩ : 17೧೩); ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮುತಾಲಿಕ ತಿಂದುಪ (೨೦. ೦೯೯೩. ೧೩೩೩೩೩೩. ೨೪೦-೨; ೨). ಮುತ್ತಲಿಕ: ಬರದಾತ ಶಾನುಭೋಗರ ಮುತ್ತಲಿಕ ಸರಸಪ್ಪನ ಸ್ವದಸ್ತೂರ ಬರಹ (೨೨೦೦. ೦೯೨೩. ೩೨-೪೬; 17೧೩). ಮುತ್ತಾಲಿಕ: ಅವರ ಮುತ್ತಾಲಿಕರಾಗಿ . . . ನಾವು ಆ ಭವನವು ಬಹವರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು (೨೨೦೦. ೦೯೩).

[\leftarrow ಅರ. ಹಿಂ. ಮುತಲಿಕ್; ಮರಾ. ಮುತಾಲಿಕ್]

ಮುತುವರ್ಜಿ, ಮುತವರ್ಜಿ (ನಾ). ೦- ಅಸಕ್ತಿ; ಶ್ರದ್ಧೆ; ಆಸೆ; ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಕರಾಗಿ ಮುತುವರ್ಜಿಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು (೨೦೨೩. ೦೯೦); ಆಕೆಗೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಮುತುವರ್ಜಿಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ತೋಟಗಾರರಬೇಕು (೨೦೨೩. ೦). ೨. ಎಚ್ಚರಿಕೆ; ಜಾಗರೂಕತೆ: ನೀನು ಮಾರ್ಕೊಂಡುಸಲ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತುಂಬ ಮುತುವರ್ಜಿಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೨೦೨೩. ೦೯೩). ಮುತವರ್ಜಿ: ೨. ಆ ಆಲವತ್ತಾದಲೂ ನಾನು ಬಹಳ ಮುತವರ್ಜಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ (೧೮೦೩. ೨೯).

ಮುತುವರ್ಜಿ ಮುಖ. ಮುತವರ್ಜಿ ಮುಖ = ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು: ಶ್ರದ್ಧೆವಹಿಸು: ನನ್ನನ್ನು ಸ್ನಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದನೇ ಹೊರತು ಅಷ್ಟೇನೂ ಮುತುವರ್ಜಿ ವಹಿಸಿಲ್ಲ (೨೦೨೩. ೦೯೦); ಅಷ್ಟು ಮುತವರ್ಜಿ ಮೂಸಿ ಮಾಡಿದ್ದ ವಿವರಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪೇಗಿನ ಅವಾಂತರದಿಂದ ಧ್ವಂಸವಾದುವಲ್ಲಿ (೨೦೨೩. ೦೯೩).

[\leftarrow ಅರ. ಹಿಂ. ಮುತುವರ್ಜಿ; ಮರಾ. ಮುತವರ್ಜಿ, ಮುತವರ್ಜಿ, ಮುತವರ್ಜಿ]

ಮುತ್ತ 'ಮುದ್ದು' ಪರಾ.

ಮುತ್ತ (ನಾ). ೦- ವಯಸ್ಸಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಮುದುಕ; ವೃದ್ಧ: ಕಿಟಾಯಂ ಮುತ್ತಂ ಧನದಂ ಮಿಟಾಯಂ ತೊಟಿದಂ ಗೃಹಸ್ಥನಾದ ಮುಂಬಿಟ್ಟುಕು ಕೊಲುತಿರ್ಪ ಜವನೆಯುಳ್ಳವನು ಪಗೆವಂಗದಂತು ಪಂಗಿನಪ್ಪಂ (೨೦೨೩. ೪-೩೩); ಮುತ್ತವಿವಂ ಕೊಟಿವಂ . . . ನಂದಿತು ಮದೋನ್ಮತ್ತಂ ಬಗಿದವನೆ ಬಗಿದುಸಂತರಣಂ (೨೦೨೩. ೪-೩೩). ೨. ಅಜ್ಜ: ತಾತ: ಶ್ರೀಮತು ಶ್ರೀಬಿಟ್ಟಿಮದಾನ ಮುತ್ತಂ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ಪೊದ್ದುಳಿದವರ ರಾಜಂ (೧೪. ೪೩. ೨೪೫. ೩೪-೪: 1೧೩). ೩. ಹಿರಿ

ತನವುಳ್ಳವನು: ಗಣ್ಯ: ನೆಲೆವೆತ್ತು ಮುತ್ತರಿಂ ಮಿಗೆ ನೆಲೆವೆತ್ತು ಚಾಮ ರಾಜಂ (೨೪೦. ೩-೩೩). (ಗು). ೪. ವಯಸ್ಸಾದ: ಮುಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ: 'ಮುತ್ತಾಣ್ಣಿ' ಪರಾ. ೫. ಹಿಂದಿನ: ಪೂರ್ವಿಕ. ಇದು ನಮ್ಮ ಮುತ್ತ ಮೂವರ ಭವವಂಶಪ್ರಪಂಚತಪ್ಪೀತಿಮಿತ್ತಂ (೨೪೯. ೪-೪). ೬. ಇಳಿಯುವ: ಅಡಗುವ: 'ಮುತ್ತಂಡೆ' ಪರಾ.

ಮುತ್ತರ್, ಮುತ್ತವರು (ಬಿಡುವ): ಮುತ್ತರಂ ಕುರುಡರುಮಿನ ದಮ್ಮ ಪುಡಿಗೇಳ್ ಮಗನೇ (೨೦೨೩. ೦೩-೦೨); ನಿನ್ನನು ಮತ್ತವರು ಮುತ್ತವರು ಮುನಿಗುಂ ಮುತ್ತಿಕಾಮರು ಭವಿಸುವರದಾನ ಪವಾಂಬುವ ಪರ್ತಿಸುವಳಾಜಿಯಲಿ ಮಯಾಮುತ್ತಾಕುರಿ (೨೦೨೩. ೪-೦-೪೦).

[\leftarrow ಮುದ್ದು, / ತವಿ, ಮುತ್ತವನ್, ಮುತ್ತೋನ್; ಮಲ್ಲ. ಮುತ್ತನ್; ತೆಲು. ಮುತ್ತ]

ಮುತ್ತ 'ಮುಟ್ಟುಗ' ನೋ.

ಮುತ್ತಂಡ (ನಾ). ಮೂರು ತಂದೆ.- ಗಂಪು: ಮುತ್ತಂಡದಲಿ ದಾನವರು ಪೊಮ್ಮಲಾಗಿ ತಾಣತ್ತನಯ್ಯಪೊಳಾಡಿ ಪೂಜವಂ (೨೪೦. ೦-೦೪-೩೩). [\leftarrow ಮೂರು + ತಂದೆ]

ಮುತ್ತಂಡೆ (ನಾ). ಅಜ್ಜನ ಅಥವಾ ಅಜ್ಜಿಯ ತಂದೆ: ಮುತ್ತಾತ: ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಮುತ್ತಂಡೆಯ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ (೨೦೨೩). [ಮುತ್ತ + ತಂದೆ]

ಮುತ್ತಕ 'ಮುಟ್ಟುಗ' ನೋ.

ಮುತ್ತಗ 'ಮುಟ್ಟುಗ' ನೋ.

ಮುತ್ತಜ 'ಮುತ್ತಜ್ಜ' ನೋ.

ಮುತ್ತಜ್ಜ, ಮುತ್ತಜ (ನಾ). = ಮುತ್ತಂಡೆ: ಅಂಕೇಸರಿಗೆ ಮುತ್ತಜ್ಜ ನಾದ ಅವನು ಅಂಕೇಸರಿಯೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿದನುಬಂದನ್ನೂ ಒಪ್ಪಲಿಕ್ಕಾ ಗುವುದಿಲ್ಲ (೨೦೨೩. ೦೯೩); ಬಡತನವು ಮೈದ್ದುದಿಂದ ರೈತರು ಅಜ್ಜ: ಮುತ್ತಜ್ಜರು ಹೊತ್ತಿಟ್ಟ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು (ಪುಟ. ೩). ಮುತ್ತಜ: ಶ್ರೀಮತು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಗೌಡಗಳ ಮಂವುಕ್ಕನು ಮುತ್ತಜ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಗಡನೆ ಮಗ . . . ಮೂದಿದ್ದು ದೇವಸ್ಥಾನ ದೀಪಮಾಲೆ ಕಂಠ ಸುಖ ಕೆರೆ ಸುಖ ೨ (೧೪. VIII, ೨೦೨೩. ೯೨-೦; ೨)

[ಮುತ್ತ + ಅಜ್ಜ]

ಮುತ್ತಜ್ಜಿ (ನಾ). ಅಜ್ಜಿಯ ಅಥವಾ ಅಜ್ಜನ ತಾಯಿ: ಅವರು ಕಮ್ಮ ಮುತ್ತಜ್ಜಿಯ ಕಾಲದ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ (೨೦೨೩). [ಮುತ್ತ + ಅಜ್ಜ]

ಮುತ್ತಡು (ಕ್ರಿ). ಮುತ್ತನ್ನು ಹದಿ.- ಮೆಟ್ಟು.- ಕೂರಿಸು: ಇತ್ತೀಚೆ ದೂಳು ನಿಂದಿದ ಜೀವರನ್ನದ ಪತ್ತಳಿಗು ಸೊಡರ್ಪಿದದು ಮುತ್ತಡಿ [ಡ್] ಸಿದ ಮಹದುವರಣಗಿಂದ ಚಿತ್ತಯಿಸುದವ್ವಲ್ಲಿ (೨೦೨೩. ೩೨-೪).

[ಮುತ್ತ + ಅಡವು]

ಮುತ್ತತ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು: ನನ್ನಯ ಸೇತರ ಶ್ರೀ [ಮು] ತತ್ತಿಯಂ ನಾಗಕುಮಾರಯ್ಯಂಗಿ ಕೊಟ್ಟದನ್ನೊಡೆ (೧೪. V. (B). ೨೪೦. ೩೯-೩; ಸು ೨೨೩ ೪೪). [?]

ಮುತ್ತಪ್ಪ (ನಾ). ಅಜ್ಜನ ಅಥವಾ ಅಜ್ಜಿಯ ತಂದೆ: ಮುತ್ತಾತ: ಈತನು ನಪುಪನೆ ಮಗನಾದ ದಯಾತಿಯನು; ನನಗೆ ತಂದೆಯು . . . ನಿಮಗೆ ಮುತ್ತಪ್ಪನು ಅಗಬೇಕು (೨೪೦. ೦೯೩); ನಮ್ಮ ಮುತ್ತಪ್ಪ ನಾದ ವಿರಗುಕುಪ್ಪು ಧರಿಸಿದ ಕುಂಡಲವು ಇವು (೨೪೦. ೩-೪೯).

[ಮುತ್ತ + ಅಪ್ಪ]

ಮುತ್ತಜ್ಜಿ (ನಾ). ೦.=ಮುತ್ತಜ್ಜಿ. ೨. ತಾಯಿಯ ಅಥವಾ ತಂದೆಯ ತಾಯಿ: ಅಜ್ಜಿ: ಪಿಟ ಕುಟುಂಬವು ಮುತ್ತಜ್ಜಿಯು ಮುತ್ತಜ್ಜಿಯು

ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ (೪೦೩. ೭-೧೪ ೩); ಪದುವರ್ ಕೀಟಾಂಶಮೈ, ತೋಪು ಪದುವರ್ ಮುತ್ತುಮೈಯ ಕೋಣೆಯರ್ (೪೦೩. ೭. ೧೦) : ಮುತ್ತುಮೈಯಂ ಪತ್ತ ತಾಯಿಯಂ ಮೈತುನಿವಾಸಮಂ ಪುಗಲು (೪೦೩. ೭-೧೪ ೩). [ಮುತ್ತುಮೈ + ಅಮೈ]

ಮುತ್ತುಮೈ (ನಾ). = ಮುತ್ತುಂದೆ : ಇಂದ್ರನಂಬ ವಿಧ್ಯಾಧರಚಕ್ರವರ್ತಿ ನಿಮ್ಮ ಪಿರಿಯ ಮುತ್ತುಮೈನಪ್ಪ ಮಾಲಿಯಂ ಕೊಂಡು ನಮ್ಮನೈಯದಿಂ ಬಂದ ಲಂಕೆಯಂ ಕೊಟ್ಟೊಡ್ಡಿತನದೇಳುತಿಪ್ಪರ್ (೪೦೩. ೭. ೧೦-೧೪೩೩).

[ಮುತ್ತುಮೈ + ಅಮೈ]

ಮುತ್ತುಮೈ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹಸರು : ಕೀಟವಾದಿಕ್ಕರ ದೇಗುಲ ಸ್ವರೂಪರ ಮುತ್ತುಮೈನ ಕಲ್ಲನ್ನ ಪುಕ್ಕಳರ್ ಕಲ್ಲ ಮಡಿಸದನ್ (೪೦೩. ೭. ೧೦-೧೪೩೩-೬; ೧೩೩). [ಮುತ್ತುಮೈ + ಅಮೈ]

ಮುತ್ತುಯ 'ಮುತ್ತುಯ್ಯ' ನೋ.

ಮುತ್ತುಯಿದೆ 'ಮುತ್ತುಯ್ಯ' ನೋ.

ಮುತ್ತುಯ್ಯ, ಮುತ್ತುಯಿದೆ, ಮುತ್ತುಯಿದೆ (ನಾ). ೧. ವೃದ್ಧಳಾದ ಸುಮಂಗಲಿ : ಶೋಭನಾರ್ಥಕ್ಕಾದತಂ ಕೆಲವಾರದಗಮಂ ತೋಡುಪೇಳ್ಳು ಮದೇಭಗದನೇಗುತೊಡ್ಡಿದು ಮುತ್ತುಯ್ಯ [ಪಾಣಂ. ತೃದ್ರಿಯರು ಬಂದು (೧೦೩. ೭-೧೪). ೨. ಸುಮಂಗಲಿ : ಸುವಾಸಿನಿ : ಮಿಣುಕಿದ ಕಿಡಿಯುಪ್ಪನಿ ನೋಡ . . . ಮುತ್ತುಯ್ಯಯ ಮೂಗುತಿ ಪರಲಂತೆ (೧೦೩. ೭. ೧೪-೧೫); ಮುತ್ತುಯ್ಯ ಕೆಯ್ಯ ಭಿಕ್ಷೆ ಮೂರು ಓಡಿ ಸಾಕು (೧೦೩). ಮುತ್ತುಯಿದೆ: ೨. ಮುತ್ತುಯಿದೆಯರೂ ಉಂಥ ಧರ್ಮ ಅಜಂದ್ರಾರ್ಕ ವಾಗಿ ನಡವ ಹಾಗೆ . . . ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮ (೪೦೩. ೧೪-೧೫; ೧೪-೧೫; ೧೪೧೫). ಮುತ್ತುಯಿದೆ : ೩. "ಚರಂಟಿ. ಸುವಾಸಿನಿ-ಈ ೨ ಮುತ್ತುಯಿದೆಯ ಹಸರು" (೧೦೩. ೧೦೩); ಜಗಮಾ ಅಜಾಯಲು ಎದ್ದೊಟ್ಟು ಗಂಡನುಂಟು ಅನು ಮುತ್ತುಯಿದೆ ಅನು ನಿಟ್ಟಿದ (೧೦೩. ೧೦೩); ವಿರಾಸದಿಂ ಪಾಡಿದರು ಮುತ್ತುಯಿದೆಯರು ಶೋಭನವ (೧೦೩. ೭-೧೫); ಮಹಾಪುರುಷರು . . . ಮುತ್ತುಯಿದೆಯರಿಗೆ ಅರಲಿನ ಕುಂಕಂವು ಭಲಪುಷ್ಪಪಾಂಚೂಲಿಗಳನ್ನೂ ವಕ್ಷಿಣಿಯನ್ನೂ ಇತ್ತು ಸತ್ಕರಿಸದರು (೪೦೩. ೭. ೧೫).

ಮುತ್ತುಯ್ಯಯಾಗು, ಮುತ್ತುಯಾಗು, ಮುತ್ತುಯಿದೆಯಾಗು = ಗಂಡನುಳ್ಳವಳಾಗಿರು : ಸುಮಂಗಲಿಯಾಗಿರು : ಚಿತ್ರಹಾರಿಯೆನೋಲಿಸಿ ಗಂಡನನುವಂ ಪಡೆದು ಮುತ್ತುಯ್ಯಯಾಗಿ ಕೆಡಿಸುವಿದರ್ ಮೆನ್ನ ಬಳಕು ತ್ತಮದ ಪದವಿಯಂ ಪಡೆವಳು (೧೦೩. ೧೩-೧೪); ಮುತ್ತುಯಾಗರಬೇಕು ಮೂದದಿಂದಲಿ ಪತ್ತಪೂಜಾನಾಮದೊಡೆಯ ಹರಿನಾಮ ಪತಿಯೆಂದು (೪೦೩. ೭. ೧೪ ತೃದ್ರ); ಸರ್ವರೂಳಿಗೆ ಮುತ್ತುಯಿದೆಯಾದರ್ ವೈಧವ್ಯವನಾಂತು ಬಾಳುವೆನೆ (೪೦೩. ೭. ೧೪). ಮುತ್ತುಯಿದೆಯೆ = ಕೋಮಟಿ ಬನಾಂಗವರ ಪಂದುಮೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ ಮಾಡುವ ಒಂದು ವಿಧಿ : ಹಿಂದೆ ಸುಮಂಗಲಿಯಾಗಿ ಸತ್ತವರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪೂಜೆ: (೧೦೩. ೧೪. ೧೫). ಮುತ್ತುಯಿದೆ ಬಾಗಿನ್ = ಶುಭಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಂಗಲಿಯಾಗಿ ಕೊಡುವ ಬಾಗಿನ್ : ಗೌರವಪಡಿಸುವ ಸುಮಂಗಲಿಯಾಗಿ ಮುತ್ತುಯಿದೆಬಾಗಿನ್ ಕೊಡುವುದುಂಟು (೧೦೩). ಮುತ್ತುಯಿದೆವಿತ್ತಿ = (ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಸತ್ತ ಗಂಡನನ್ನು ಯಮನಿಂದ ಮರಳಿ ಪಡೆದು) ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸುಮಂಗಲೀಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಮದ್ಯದೇಶದ ಅಶ್ವಪತಿಯೆಂಬ ರಾಜನ ಮಗಳು: ಮುತ್ತುಯಿದೆವಿತ್ತಿಪೂಜೆಗಳು ನಡೆದವು (೧೦೩. ೧೦೦) ಮುತ್ತುಯಿದೆವಾಣಿ = ಗಂಡನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಹೆಂಡತಿ ಪಡೆದವಳು ಸಾವು : ಸುಮಂಗಲಿಯಾಗಿ ಸಾಯುವಿಕೆ : ಮೃದ್ದೇವರ ಮೇ ಕೇರಿ ಕೊಡದ್ದು ಮುತ್ತುಯಿದೆವಾಣಿ (೧೦೩. ೭. ೧೫).

[< ಮುತ್ತುಮೈ + ಅಮೈ/ತುಳು. ಮುತ್ತುಮೈ, ಮುತ್ತುಮೈ : ತೆಲು. ಮುತ್ತುಯಿದುವ, ಮುತ್ತುಮೈ, ಮುತ್ತುಮೈ] ಮುತ್ತುಯೈತನ, ಮುತ್ತುಯೈತನ (ನಾ). ಸುಮಂಗಲಿಯಾಗಿರುದಿಕೆ : ಸುವಾಸಿನಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ : ಉಪದೇಶತಿ ತನ್ನ ನಲ್ಲಂ ಉದಧಿಯೇಳು ದುಲೈ ತನಗೆ ಮುತ್ತುಯೈತನಕ್ಕಿದು ಸಲ್ಲದನುತ್ತುಂ ಪಾರದ ಮಾಯಂ ಕೆಳುದಿದರ್ಪುಲುದುಗಗಮಿಸುಗುಂ (೧೦೩. ೭-೧೪ ೩೩೩೩); ಒರಿಸುತಿದ ಮುತ್ತುಯೈ [ಪಾಣಂ. ಮುತ್ತುಯಿದೆ, ನಟ್ಟಿದ್ರಿತನವೆಲೆ ಸರಮೆ ಕಳುವೆ ಬೇಗ ಪತಿಯೆಡೆಗೆ (೪೦೩. ೭. ೧೪-೧೫); ಬಾಲಗೀ ಲಕ್ಷಣಂ ಮುತ್ತುಯೈ [ಪಾಣಂ. ಮುತ್ತುಯೈತನಮಾಗಲಿಯದು (೪೦೩. ೭. ೧೫); ಅಪಳ ಮುತ್ತುಯೈತನ ತನ್ನ ಪಾಟಗೀ ಗುಟ್ಟಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯ (೪೦೩. ೧೩)- ಮುತ್ತುಯೈತನ : ಎಳಸಿ ಮುತ್ತುಯೈತನದಲಿ ಮುಂದೆ ಹೋದನೆಂ ಕಳುಹಿಕೊಡುಕೆಂದು ಮೈಯಿಕ್ಕಿ ಬೀಡಿಕೊಂಡಳು ಗಂಡನಂ ಚಂದಮತಿ (೪೦೩. ೧೦-೧೫); ಕೇಳಿದಳು ಪದಪದಲಿ ಪತ್ತಕರೇಳಿಗೆಯ ಮುತ್ತುಯಿದೆ ತನದಲಿ ಬಾಳುವೆಮೆ ಕೈಕೊಂಡೆಂದಳು ನಗುತ ಗಾಂಧಾರಿ (೪೦೩. ೧೦. ೧); ಮನದೊಳು ನೆನೆದೊಡೆ ಬರ್ಪ ನಿನ್ನಾಳ್ಳ ಪುನಸಿದನನಿಸಿ ಬೀದಿನೆಂದೆಂ ಮುತ್ತುಯೈತನವಿತ್ತನೀಶ್ವರ ರತಿಗೆ (೪೦೩. ೭. ೧೫). [ಮುತ್ತುಯೈ + ತನ್ನ ಮುತ್ತುಯೈ, ಮುತ್ತುಯೈ, ಮುತ್ತುಯೈ, ಮುತ್ತುಯೈ, ಮುತ್ತುಯೈ, ಮುತ್ತುಯೈ (ನಾ). ೧. ಅಷ್ಟಿಯ ಅಥವಾ ಅಷ್ಟನ ತಂದೆ: ಮುತ್ತುಯೈ: (೧). ೨. ತಾತ; ಅಷ್ಟ : ಮುತ್ತುಯೈಯ್ಯಂ ತಮ್ಮ ಮುತ್ತುಯೈಯ್ಯಂ ಮೂಡಿಸಿದ ಬಂದಿಯಂ ಪಡಿಸಲಿಸಿ . . . ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಬಿಳಿಸುವವನಾಜಿನ್ನಾಳ್ಳಕ್ಕಿಪ್ಪ ರಂಬರಂ ನಿಲಿಸಿದ (೧೦೩. ೭. ೧೪-೧೫; ೧೪೧೫); ಅಷ್ಟನು ದೋಪಾರ ಕೈಯ್ಯನಾಗಿ ಮುತ್ತುಯೈ ಚಿನ್ನಯ್ಯನಾದರೆ ಅನು ಬದುಕೆನೆ (೪೦೩. ೧೪೧೫); ಗುರುವರಾ ಮುತ್ತುಯೈ ನಮ್ಮನು ಹೊರದ ತಂದೆಗೆ ತಪ್ಪಿದರು ಕಡನರಕ ಗಳು ಪಾಂಡವರು (೪೦೩. ೧೦. ೧೫). ೩. ಮುದುಕ : ವೃದ್ಧ : ಮುತ್ತುಯೈ ಪದವಿದನೆ (೪೦೩. ೭. ೧೫); ಮುತ್ತುಯೈ ಮುಳುವುಳು ಅತ್ತ (೧೦೩. ೧೩-೧೪). ಮುತ್ತುಯೈ : ೧. ಮುತ್ತುಯೈ ಸದಾಜಾನನ ನಮ್ಮ ಒಯವ ಹೆಸರ ಕೆಡಿಸಿದರು (೪೦೩. ೧೦-೧೪); ಭೂಪರ ಒತ್ತಕುವಾಹರ ಅವರ ಮುತ್ತುಯೈ ಬದರಿಕಾಪುದಿ ಕೃತುಸಸಪ್ಪದನಂತೆಕೋಟಿ ಕ್ಷಿತಿ ಯೊಳುಳ್ಳ ಸಮಸ್ತಕೀರ್ತಿದ ಗತಿಯನಿವ ಮಹಾಭಾವವರ ಒತ್ತನು ನಡೆತಂದ (೪೦೩. ೭. ೧೫). ೨. ಮುತ್ತುಯೈನ ಕರತಳದ ಧನುವನು ಕತ್ತರಿಸಿದರು (೪೦೩. ೧೦. ೧೫); ಕುರನೆ ಕೀಳ್ಳಿ ನಿಮ್ಮ ಮುತ್ತುಯೈ ದರರಥನು ಮಾಡಿದ ಮಹಾಧರದೇಶಕೆದು ಹೊಯ್ಕೆಯನಲು ಮಾಡಿದನು ಸತ್ಯತುವ (೪೦೩. ೧೦-೧೫-೧೬). ಮುತ್ತುಯೈ : ೧. "ಮುತ್ತುಯೈ ಮುತ್ತುಯೈ (ಮುತ್ತುಯೈ)" (೧೦೩. ೧೦-೧೫). ಮುತ್ತುಯೈ : ೧. ನಮ್ಮ ಅಷ್ಟ ಮುತ್ತುಯೈರು ಈ ಪಟ್ಟಣವೆ ಬುನಾದಿಯಿಂದಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವರು (೪೦೩. ೧೦-೧೫). ೨. ಬ್ರಹ್ಮದ ಕಂಠ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಕೋಲು ಬಾರ್ಲಾನದಿ ಪತ್ತಾ ತಾಯಿಯು ಕಡೆಯಲ್ಲದ ಬಿಡಿಸಲ್ಪಡಿಸಿ ಮುಕ್ಕಗೆ ಪಟ್ಟವ ಗಟ್ಟಿದ ಕೋಲು (೪೦೩. ೧೦). ಮುತ್ತುಯೈ : ೧. ಅಷ್ಟ ಅಯಕರ, ಮುತ್ತುಯೈ ಮೂರುತರ ನಡೆದುಬಂದುದೊಂದು ಬೇಳದರು (೧೦೩. ೧೩). ೨. ಶ್ರೀವಿಷಯದಾಸರ ತಂದೆಗಳು ಶ್ರೀನಿವಾಸಪ್ಪನವರಿಗೆ ಮುತ್ತುಯೈ ಮುತ್ತುಯೈ ಈ ಉಭಯರಿಗೆ ನಾಯಿಯ ಜನ್ಮ ಬಂದಿತ್ತಂತೆ (೧೦೩. ೧೦೪). ಮುತ್ತುಯೈ: ೨. ಹತ್ತ ತಂದೆಮನುಷ್ಯನು ಮುತ್ತುಯೈನ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಹೇಳುವ (೪೦೩. ೧೦೪-೧೦೫). [ಮುತ್ತುಮೈ + ಅಮೈ]

ಮುತ್ತುರೈ (ನಾ). ಮೂರುಬಗೆ. - ವಿಧ : ಇದು ವೃದ್ಧಿಯೊಳಗಣ ಮುತ್ತುರದ ಅಚ್ಚಿಗುವು ಇದ ಬಿಡಿಸಾ ನಿಗಳಂಕಮೃದ್ದೇವಾರ್ಪಾ (೪೦೩. ೧೦೩-೧೦೪) [<ಮೂಟು + ತರ, (<ತರಕ)]

ಮುತ್ತು (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರವರ ಸಮಸ್ತ ರಾಜ್ಯಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದಿರಾದವನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀಮುತ್ತುರ ಅನಿರರ್ಥಗ್ನ . . . ಅಸನ್ನಿನಾದನಾಕುತ್ಸಿರ (೧೪. XV. ೧೦೩. ೨೫-೩; ಸು. ೧೧೦). [**ಮುತ್ತುರ**]

ಮುತ್ತುರ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಕಿಷಿಗಾಳಿ ಮದವ ಮುತ್ತುರವರು ಮುತ್ತುರನ ಪರಮಾತ್ಮನ ಏಕತಾ ವೀರಶೈವಗ್ರಂಥೋಕ್ತಿ (೧೪. XII. ೩೨೧ ೪೭-೩; ಸು. ೭೫೦) ; ಮುತ್ತುರಸರ್ವನಯಂ ಪದಮಾವ್ಯಾಸನಯಂ ಮುತ್ತುರಸರ ಲ್ಲಾರೂ (೧೪. III. ೧೦೩-೩; ಸು. ೧೧೦). [**ಮುತ್ತು** + **ಅರಸ**]

ಮುತ್ತುಲ 'ಮುತ್ತುಲ' ನೋ.

ಮುತ್ತುಲಾ 'ಮುತ್ತುಲಾ' ನೋ.

ಮುತ್ತುಲಾ 'ಮುತ್ತುಲಾ' ನೋ.

ಮುತ್ತುಲಾ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಅಡುಗೋಳಿಯ ಮುತ್ತುಲಾ ಅಮರದವರೊಬ್ಬರು ಮುತ್ತುಲಾ, ಮುತ್ತುಲಾಂಡಿಯ ಮುತ್ತುಲಾ. ಮೂರನೆಯ ಕತ್ತರಿನ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗುಟ್ಟಿ ಕಪಾಯವಿಟ್ಟು . . . ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಬರಲು . . . ಹಳೆಕಮ್ಮಲು, ಉಪ್ಪುಸ ಸಹ ಪರಿಹಾರವಹುದು (೨೪೩. ೨೫೩). [**ಮುತ್ತು** + **ಅರಸ**]

ಮುತ್ತುಲಿ (ನಾ). ಮೂರು ತಲೆ : ಅವನ ತಲೆಗೆ ತಲೆಯ ಪಳೆಯಿಂದಿರುವ ತಿರುಕೊಳವಿನಾಚೆ ಮಡಗದರೆ ಮುತ್ತುಲಿಯೊಡನೆಯೊಡವಿತ್ತು ಶಿವವಂಶವ (೧೪೩. ೪-೩); ಮುತ್ತುಲಿ. ಮೂರುತಲೆ (೧೪೩. ೩೩೦ ಕ್ರಮೇ). [**ಮುತ್ತು** + **ತಲೆ**]

ಮುತ್ತುಲಿಕ 'ಮುತ್ತುಲಿಕ' ನೋ.

ಮುತ್ತುವರ (ನಾ). ಒಂದು ಪದವನದ ಹೆಸರು : ಇದಾ ಪದವಾರ ಸಾಗೇನವನಿಯರ ಸ್ವರ್ಣಗೋಷಾಸಿ ಮುತ್ತುವರ ಅಧಿಪತನವೆತ್ತಿಯ (೧೪. IX. ೨೨-೦೦; ?). [**ಮುತ್ತು**]

ಮುತ್ತುವೆ. ಮುತ್ತುವೆ (ನಾ). = ಮುತ್ತುವೆ : ತಮ್ಮ ಮುತ್ತುವೆ ಲಚ್ಚಿಯುಳ್ಳವರೊಬ್ಬರು ಮಾಡಿದ ಬಸದಿಯಲಿಪ್ಪ ರಿ(ಮು)ಪಿಯರಾದಾರ ದಾನನಿಮಿತ್ತಂ . . . ಮೂರು ಪೂವಂ ಕೆತ್ತಂಬಂತಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರು (೧೪. XVII. ೧೦೩-೪೩; ೨೫೩); ಮುತ್ತುವೆ ಮುತ್ತುವೆ ಹೆಗಲೆ ಆತ್ಮಿಯೇ ನಾನಾಹಿತಿಯ ನಿನಗರ್ಥಿಯೇ (೧೪೩. ೪೩-೩೪). ಮುತ್ತುವೆ : ತಮ್ಮ ಮುತ್ತುವೆ ಲಚ್ಚಿಯುಳ್ಳವರೊಬ್ಬರು (೧೪೩. ೪೩-೩೪). [**ಮುತ್ತು** + **ಅವೆ**]

ಮುತ್ತುವೆ (ನಾ). ಮೂರುಸತ್ತಿಗೆಗಳು : ಮುತ್ತುವೆ, ಮುತ್ತುವೆ. ಮುತ್ತುವೆ (೧೪೩. ೧೦೦ ಕ್ರಮೇ). [**ಮುತ್ತು** + **ತಲೆ**]

ಮುತ್ತುಣ್ಣಿ (ನಾ). ವಯಸ್ಸಾದ ಗಂಡ : ಏನಿ ನಿಷ್ಕರಾದೊಬ್ಬ ಮುತ್ತುಣ್ಣಿನನ್ನೆ ಮುತ್ತುಣ್ಣಿನನ್ನೆ . . . ಮುತ್ತುಣ್ಣಿ ಕೊಂಡವಂ ದುಮರಾಜಂ (೧೪೩. ೧೦-೨೩). [**ಮುತ್ತು** + **ಅಣ್ಣ** (<ಆಣ್ಣ)]

ಮುತ್ತುತ (ನಾ). = ಮುತ್ತುತ : "ಪ್ರಜಿತಾಮಹಃ—೧ ತತ್ತಿತಾ . . . ತಂದೆಗೆ ಪ್ರಜಿತಾಮಹ, ಮುತ್ತುತ" (೧೪೩. ೧೩೩); ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮುತ್ತುತ ಅಂದರೆ, ಭೀಷ್ಮರಾಯರ ತಂಗಿ ಬಳಗದವರು ಒಬ್ಬರಿಂದಲೇ (೧೪೩. ೧೦); ಶಾಕನೋ ಮುತ್ತುತನೋ ಹೆತ್ತಯ್ಯನೋ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಂತತಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ (೧೪೩. ೧೧. ೪೪೪). [**ಮುತ್ತು** + **ತಾತ**]

ಮುತ್ತುರ (ನಾ). ಮುತ್ತುನ ಸರ ; ಮುತ್ತುರದ ಮಾಲೆ : ಇದೊಂದಿಂ ಮೂಲೆ ಮುಂದೆ ಪಾದಂ ಕುಣಿಯುತ್ತಾಡೆ ಮುತ್ತುರಮುಂ . . . ಕಾದಲೆಯರ್ಕ್ಕಳಿ ಮೆರೆವರ್. ಚಿಂಡಾಟದೊಳಯ್ಯದಿ (೧೪೩. ೩-೨೯). [**ಮುತ್ತು** + **ಅರಸ** / ತಮಿ. ಮುತ್ತುರಮ್. / ಸಂ. ಮುತ್ತುರಮ್]

ಮುತ್ತುಲಿಕ 'ಮುತ್ತುಲಿಕ' ನೋ.

ಮುತ್ತುಲಿಚ್ಚಿಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮುತ್ತುಲಿಚ್ಚಿಯನ್ನ ಕೊಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತಾ ಮುತ್ತುಲಿಚ್ಚಿಯ (೧೪. VII. ೧೦೪-೨೩ ; ೧೩೩). [**ಮುತ್ತು** + **ಚಿಚ್ಚಿಯ**]

ಮುತ್ತುಕ್ಕು 'ಮುತ್ತುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುತ್ತುಗೆ (ನಾ). ೧. ಆವರಿಸುವಿಕೆ ; ವ್ಯಾಪಿಸುವಿಕೆ ; ಹುಟ್ಟುಗೆ : ಸುಡುವ ಹೊಸವಿಷವೆಯು ಮುತ್ತುಗೆಯ ನಡುವರ್ ಮುಡುವಂತೆ [೧೩೩. ನಡುವರ್ ಮುಡುವಂತೆ ಬಿಡುವಂತೆ] . . . ಇದನವನಿನ ಸುರಿಯ ದಿವ್ಯಯೋಗಿ (೧೪೩. ೧೦-೨೨); ಮುತ್ತು ಕವಿದುದು ಹೊಸ ತುಳುವೊತ್ತೊತ್ತೆಯಲಿ ರಿಪುನೇನ ಮಂಜನ ಮುತ್ತುಗೆಯ ರವಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸು ಕಳಶಸಂಭವನ (೧೪೩. ೧೦-೨೦) ; ಈ ತಮದ ಮುತ್ತುಗೆ ತಗಮವದೆ ಮಾರ್ತಾಂಡನೇ ಕ್ರಮನು (೧೪೩. ೧೦-೨೩-೦೩). ೨. ಬಳಸು ವಿಕೆ : ಪದ್ಮಾವತಿಯಂ ಆದಯ್ಯನೂ ಗಾಢಾಲಿಂಗನದ ಮುತ್ತುಗೆ ಯತ್ತಲಿಗ್ಗಲವಾಗಿ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಂಗಲೊಳಗೊಟ್ಟು . . . ಸವಿವತ್ತಿಪ್ಪ ಕುವಿಮಯದೊಳಂ (೧೪೩. ೩. ೪೩೩-೨೦). ೩. ಮೇಲೆ ಬೀಳುವಿಕೆ : ಅಕ್ಕಮಣಿ : ಧಾಳಿ : ಆ ಪರ್ವಲಮೆಯ್ತು ಸುತ್ತಲಾದ ಮುತ್ತುಗೆಯಂ ನೆಚೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದು ಸೈತೊಳಗೊಂಡು ಸಾರ್ವದಿರಾಳಿಗೆ ಸಿಂಹ ಬಳಸಲಿರನಾ (೧೪೩. ೧೦-೨೩) ; ಮುತ್ತುಗೊಡ ಮುತ್ತುಗೆಗೆ ಬಿಳ ಬೈಸನೆ ಬಿಟ್ಟಾಗುತ್ತ ಸುತ್ತುನು (೧೪೩. ೨೦-೨) ; ಮುತ್ತು ಪೊಳಲ ನೊತ್ತರಿದಾ ಮುತ್ತುಗೆಯೋ ಹಂದಿರ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರಂ ಸತ್ತೊಡೆಂದಂ ತಾಯತಂ (೧೪೩. ೪-೩೩). [**ಮುತ್ತು** + **ಅರಸ**]

ಮುತ್ತುಗೆಯಕ್ಕು = ಎರಗು ; ಅಕ್ಕಮಣಿಮಾಡು : ಬರುತ್ತಲೇ ಮುತ್ತುಗೆಯಕ್ಕುದರೆಯೊಬ್ಬ ಯಲಿ ಬೀದಿಬಿಡೊಡಮುಂದೆ ಮುತ್ತುಗೆಯ (೧೪೩. ೩-೩೩) ; ಮುತ್ತುಗೆಯಕ್ಕುಕೊಂಡಿಪ್ಪಳಿಮಿಲಿಗಳಿನಲು ಗಗನ ಪರ್ವ ಸಾಧಂಗಳ ಮರೀಚಿಯಂ ಪೂರುಗುವ ಪೊಟ್ಟಿಪೊಪೊನ್ನ ಕೊಂಡಿಗಳ ಕಾಂತಿಗಳೆದೆ ಮುತ್ತುಗೆಯಕ್ಕೊಡದಿದವು (೧೪೩. ೧೩-೩). ಮುತ್ತುಗೆ ಹಾಕು = ೧. ಸುತ್ತುವರಿ ; ಬಳಸು : ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಹೊಡೆ ಸೊಳೆಗಳು ಮುತ್ತುಗೆ ಹಾಕಿ ರ್ಪುಣಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ (೧೪೩. ೨೨) ; ಜನ ಅದನಿಗೆ ಮುತ್ತುಗೆ ಹಾಕಿದರು (೧೪೩. ೨೩). ೨. = ಮುತ್ತುಗೆಯಕ್ಕು : ಮುತ್ತುಗೆಯ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಮುತ್ತುಗೆ ಹಾಕಿ ತಮ್ಮಲ್ಲರನ್ನೂ ತುಕ್ಕಡ ತುಕ್ಕಡ ಮಾಡಿದವರು (೧೪೩. ೨೨). [**ಮುತ್ತು** + **ಅರಸ** / ತಮಿ. ಮುತ್ತುಕ್ಕು, ಮುತ್ತುಕ್ಕು, ಮುತ್ತುಕ್ಕು ; ತುಳು. ಮುತ್ತುಗೆ, ಮುತ್ತು ; ತೆಲು. ಮುತ್ತುಗೆ]

ಮುತ್ತುಗೆದಿಗೆ (ಕ್ರಿ). ಅಕ್ಕಮಣಿಮಾಡು ಕೈಬಿಡು ; ದಾಳಿಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು : ಅಕ್ಕ ಮುತ್ತುಗೆದಿಗೆದು ಸಾಲ್ಪನ ದಳ ಮುಂದು ನಿಜಪುರಕ ಹಾಯ್ದು (೧೪೩. ೨-೨೩) ; ಮಿಗಿ ಬರಾಹ ಕಡ್ಡಿದಲು ಕಾಂತಿಯಂ ಸೊಗಸುವ ಮಾರ್ತಾಂಡನಂತೆ ರ್ಪುಗರಗೊಡದುದು ಮುತ್ತುಗೆ ಮುತ್ತುಗೆದಿಗೆದುಲು (೧೪೩. ೧೩-೨೩). [**ಮುತ್ತುಗೆ** + **ತೆಗೆ**]

ಮುತ್ತುಗೆಯಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ಎರಗು ; ಅಕ್ಕಮಣಿ ನಡೆಸು : ಅರಿಪುರದ ಬಲ ಗಡದಂಗಳಗಳನೇ ಭರದ ಮುತ್ತುಗೆಯಕ್ಕು ಸೆಳೆಯ (೧೪೩. ೨-೨೦). [**ಮುತ್ತುಗೆ** + **ಅರಸ**]

ಮುತ್ತುದು 'ಮುತ್ತುದು' ನೋ.

ಮುತ್ತುಯ 'ಮುತ್ತುಯ' ನೋ.

ಮುತ್ತುಸು (ಕ್ರಿ). ಸುತ್ತುಗಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಸುತ್ತುವರಿಯು :

ಪೋಷಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಅಲಂಕಾರಸಾಧನ (?) : ಪೊಂಗಿಡ್ಡೆ ಘಂಟೆ ಮುತ್ತುನ ಬೊಡಿಯ ಜಿನ ಸಿಂಗರ ಲೋಮೆಯನದಟ ಅಂಗದೊಳಗೆ ಸಂಗಡಿಸಲಾ ದಿವ್ಯತುರಂಗ ಕಣ್ಣುಳ್ ಕಾಣಿಸಿದುದು (ಕುಣಾಂ. ೯-೬೯). ಮುತ್ತುನ ಬೊಟ್ಟು = ಬೈತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೌಕ್ತಿಕದ ಆಭರಣ : ಪೆಜ್ಜೆನೊಸಲುಜಿ ಪಣಿಗಟ್ಟು ಮುತ್ತುನ ಬೊಟ್ಟು . . . ಚನ್ನಗೇದಗೆಗಟ್ಟಿಗಂ ಸಿಂಗರಿಸುವಳು (ಕುಣಾಂ. ೨೯-೬೭). ಮುತ್ತುನ ಮಾಗಳು = ಮುತ್ತುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕರ್ಣಾಭರಣ : ಕಿವಿಗೆ ಮುತ್ತುನ ಮಾಗಳನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ದೇವರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಜಾಮರಸೇವೆಗೆ ಆರಂಭಿಸುವಳು (ಕುಣಾಂ. ೧೧). ಮುತ್ತುನ ಸತ್ತಿಗೆ = ಮುತ್ತುಗಳ ಕುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಭತ್ತಿ : ಡಗಿ ಸುತ್ತಿ ಸಾವಡುತಿದ ನಿನ್ನ ಮುತ್ತುನ ಸತ್ತಿಗೆಯುತ್ತ ಸಲಮು ಭೂಭುಜ (ಕುಣಾಂ. ೭-೯). ಮುತ್ತುನ ಸರ = ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ದಾರ : ನೀವು ಈ ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಪಕ್ಕಗೆ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ಮುತ್ತುನ ಸರ - ಅದರ ಬೆಲೆ ಎಷ್ಟೋ (ಕುಣಾಂ. ೧೩). ಮುತ್ತುನ ಸುಣ್ಣು = ಮುತ್ತುನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಅದರ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಾಡಿದ ಸುಣ್ಣು : ಮುತ್ತುನ ಸುಣ್ಣು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಮುತ್ತು ಒಂದು ತೊಲೆ ಹುಕಿ . . . ಪುಟದಾಕಲು ಬೆಳ್ಳಗೆ ಸುಣ್ಣುವಾಗುವದು (ಕುಣಾಂ. ೨೭೦). ಮುತ್ತುನ ಸೇಸೆ = ಮುತ್ತುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅಕ್ಷತೆ : ಗೆರೆದನುಸಂತನೆಂದು ಮುತ್ತುನ ಸೇಸೆಯನು ಮರಕಿ ತಳವರಿಸನಾಗುವದು (ಕುಣಾಂ. ೨-೨೫). ಮುತ್ತುನ ಹಾರ = ಮುತ್ತುನ ಸರ : ವಕುಳಮಾಲೆಯೆಂಬ ವಿಳಾಸಿಗೆ ಮುತ್ತುನ ಹಾರಮು ಬಿಂಬಿಗೊಟ್ಟು (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೬೩). ಮುತ್ತುನ ಹಾರ ಹಜಿಯನು ಕೆಡವುವವು ದೇವರಗೆ ಮುತ್ತುಗಳು (ಕುಣಾಂ. ೨-೬೩). ಮುತ್ತಿನಾರ = ಮುತ್ತುನ ಸರ : ಪುಷ್ಪಮೃಣಾಲದ ತೋಳ್ಳಿಗೆ ಮುತ್ತಿನಾರಂ . . . ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೆಲಸುವರಲ್ಲಿ ಜಲವೇಧನಂ ರಂ ವಿಳಾಸಿನೀಜನಂ (ಕುಣಾಂ. ೨೬೯). ಮುತ್ತಿನಾರತಿ = ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರವಾಗಿ ಹುದುಗಿಸಿದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಆರತಿ : ಮುತ್ತುದೊಂಗು . . . ಪಿಡಿಯಕ್ಕಿಡೆದು ಒಂದರು ಮುತ್ತಿನಾರತಿವಿಡಿದಾ ರತಿದೇವಿಯೊಡನೆ (ಕುಣಾಂ. ೧೭-೯೩). ಮುತ್ತಿನಾರತಿ ರತ್ನ ದಾರತಿಗಳ ತಂದು ಮುತ್ತುದೊರತ್ತಿ . . . ತರಳನರ್ತಿಯಂದಲಿ ಪಾದಿದರು (ಕುಣಾಂ. ೨-೭೦). ಮುತ್ತಿನುಂದೆ = ೧. ಮೌಕ್ತಿಕದ ಗೊಂಜಲು - ಗೊಂಡೆ : ತತ್ತಿಸಿದ ನವರತನಿಂದಲಿ ಮುತ್ತಿನುಂದೆನು ಜೂಳಿಯಂಗಳ . . . ಕಥಳಕ ಪೊಲೆದೆಯ (ಕುಣಾಂ. ೨೭೬). ೨. ಹಾಲು ತುಂಬಿ ದಕ್ಷದಾದ ಕಾಳುಗಳ ತನ : ಮುತ್ತಿನುಂದೆನು ಮುಂದಿವ ಸಿರಿತೆಯನುತ್ತು ಬತ್ತಮಂ ಬತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಉತ್ತಮದ ಹೊತ್ತು ಪತ್ತಿರಕೆ ಹತ್ತಿರಕೆ ಬರುತಿರಾಪುದೊತ್ತಿತ್ತಿ ! (ಕುಣಾಂ. ೧೬-೭೦). ಮುತ್ತಿನೊಲೆ = ಮುತ್ತುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಓಲೆ : ಮೌಕ್ತಿಕದ ಕರ್ಣಾಭರಣ : ತೋಗುವ ಮುತ್ತಿನೊಲೆಗಳ ಬೆಳ್ಳೆಳಗಿ . . . ಸೆಳಗುರ ಮೆಯ್ಯೊಳಿಂ ಮಿಗೆ ಪೆರ್ವೆಪತ್ತು ಕಣ್ಣೊಳು ದೂಕೆ (ಕುಣಾಂ. ೭೯). [<ಸಂ. ಮುತ್ತು/ಪ್ರಾ. ಮುತ್ತು. / ಕವಿ. ಮುತ್ತು, ಮುತ್ತುಮ್, ಮುರುನ್ನು : ಮಲ. ತುಳು. ಮುತ್ತು ; ಕೊಡ. ಮುತ್ತು ; ತೆಲು. ಮುತ್ತಿಯುನು, ಮುತ್ತುಮು, ಮುತ್ತುಮು ; ತೂದ. ಮುತ್]

ಮುತ್ತುಂಗಾಲ್ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಮುಂದಿವಯಸ್ಸು ; ಇಳಿವಯಸ್ಸು (?) : ಒಲೆಯೊಡನೆ ಮುತ್ತುಂಗಾಲೋಕ್ ಸರ ಬರ್ಪನ್ನೆಗುರು (ಕುಣಾಂ. ೨೧೩ ಕ್ರಮಾಂ). [?]
ಮುತ್ತುಕ 'ಮುಬ್ಬುಗ' ನೋ.
ಮುತ್ತುಕಾರಾಚಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪುರ : "ಮೂಜಪತ್ರಿ, ಗ್ರಂಥ

ಪರ್ವ. ಮುತ್ತುಕಾರಾಚಿ . . . ಕಾಶ ಉದ್ಭವ" (ಕುಣಾಂ. ೭೬) : ಮುತ್ತು ಕಾರಾಚಿ. ಮಾಜಪತ್ರಿ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೭೯). [ಮುತ್ತು + ಕಾರಾಚಿ]
ಮುತ್ತುಕೊಡು 'ಮುದ್ದುಗೊಡು' ನೋ.
ಮುತ್ತುಗ 'ಮುಬ್ಬುಗ' ನೋ.
ಮುತ್ತುಗಣೆ (ನಾ). ಮೌಕ್ತಿಕವು ದೊರೆಯುವ ನೆಲೆ : ಮುತ್ತುನ ಅಶ್ವಯುಕ್ತಾನ : ಪೇರಾನೆದಟ್ಟುಗಳ ಸತ್ತಿಯ ಮುತ್ತುಗಣೆಯನುಟ್ಟು ಪಪ್ಪದ ಗುದ್ದಲಿಗಳಿವು . . . ಆಂಬಮಾದ ದಂಪ್ತಾಂಕುರಂಗಳೊಳು (ಕುಣಾಂ. ೧೦-೨೨). [ಮುತ್ತು + ಗಣೆ (< ಕಣೆ)]
ಮುತ್ತುಗದಬಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುತ್ತುಗದ ಬಳ್ಳಿ, ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತುಗ (ಪುಣ್ಯ. ೧೩-೨೭). [< ಮುತ್ತುಗ + ಬಳ್ಳಿ]
ಮುತ್ತುಗಾರ (ನಾ). ಮೌಕ್ತಿಕವನ್ನು ಮಾರುವವನು : ಮುತ್ತುನ ಹ್ಯಾಪಾರಿ : ಮುತ್ತುಗಾರ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸನವನು. ತಾಯಿ ಮಡದಿಯ ಹರ್ಷವಾಪ್ಪವೇ ಅವನ ಬದುಕಿನ ಮರುಳು (ಕುಣಾಂ. ೨-೭).
[ಮುತ್ತು + -ಗಾರ (< -ಕಾಳ)]
ಮುತ್ತುಗಿಡಿ (ನಾ). ಆಪರಿಸುವ ಕಿಡಿ : ಮುಸುರುವ ಕಿಡಿ : ಹೊತ್ತ ಹೊಗಿನ ದೊಡ್ಡ ಗಜಗಳ ಮುತ್ತುಗಿಡಿ (ಕುಣಾಂ. ೬) ಗಳ ಹೊಳವ ಧಾರೆಯ ಮೊತ್ತವೆಂಬೊಡವು ಮುತ್ತುಂಜಯನ ಸಮ್ಮುಖಕೆ (ಕುಣಾಂ. ೭-೧೦). [ಮುತ್ತು + ಕಿಡಿ]
ಮುತ್ತುಗು (ಪ್ರಿ). ಮುತ್ತು ಸುರಿ - ಚೆಲ್ಲು : ಕರಿವದತ್ತಣಿ ಮುತ್ತುಕ್ಕು ಮೆಬ್ಬಿ ಕರಿವದಿಂ ಮುತ್ತುಕ್ಕುಮೆಂದಾಯ್ತು (ಕುಣಾಂ. ೧೩ ಕ್ರಮಾಂ); ಕಣ್ಣಿನಿಗೊಟ್ಟುನೆ ಸತ್ತಿಯ ತೋರವೊಳೆಗಾರಮನಾಗೊಟ್ಟು ನನ್ನ ಮಾಡಿದವಲ್ಲರ ಮುತ್ತುಕ್ಕುಮೆಂಬರನದನಂದಿಯಂ (ಕುಣಾಂ. ೨-೧೦೦). [ಮುತ್ತು + ಉಗು]
ಮುತ್ತುದೊಡವು (ನಾ). ಮುತ್ತುನ ಒಡವೆ ; ಮೌಕ್ತಿಕದ ಆಭರಣ : ನೆಲೆಲ ಪನ್ನೆಗಳ್ಳೆಯರಿ ಎಳು ತೊಯ್ಯಂತಪ್ಪ ಮೈಯುಜ್ಜಳಿಸುವಾಳಯ ಮುತ್ತುದೊಡವಿನ ಚಿಲುಬೆ (ಕುಣಾಂ. ೨-೧೦). [ಮುತ್ತು + ತೊಡವು]
ಮುತ್ತುಮಣೆ (ನಾ). ಮುತ್ತುನ ಮಣೆ : ಮೌಕ್ತಿಕ : ಪುಷ್ಪಕೋರಾಯಂ ಮುತ್ತುಮಣೆ ಮಾಡಿದಾ ಬಸವವೆಂದವಂ (ಕುಣಾಂ. IV, ೯೨೩ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ). [ಮುತ್ತು + ಮಣೆ]
ಮುತ್ತುಮರ (ನಾ). ಮುತ್ತುನ್ನು ಮಾರುವ ಅಂಗಡಿ : ನೀರೊಳೆದೊಡ ಬೆಲೆವಡೆಯವಾವೆಂದು ಮುಣ್ಣೀರನುಳಿದು ಬಿಂದುತೆ ನೀರನುಗುತನೆದವು ಮುತ್ತುಮರಗಳ್ (ಕುಣಾಂ. ೨-೭೬). [ಮುತ್ತು + ಮರ]
ಮುತ್ತುಮನೆ (ನಾ). ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಆಳವಡಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಮೀನು ; ಮುತ್ತುನ ಮನೆಮಣೆ : ಆ ಯುವಕೀಜನಂ . . . ತೋಯುವನೇತ್ರಿ ಸೊಂಪರಿಗೆ ಮಂಗಳಮುಜ್ಜನಮಂ ನಿಮಿರ್ಚಿಲ್ಯಾಯತಮಾಗಿ ಮುತ್ತು ವಸೆಯಂ ನೆಲದಿಕ್ಕಿದು (ಕುಣಾಂ. ೬-೧೨). [ಮುತ್ತು + ಮನೆ]
ಮುತ್ತುಸಾರೆ 'ಮುಜ್ಜೋರೆ' ನೋ.
ಮುತ್ತುಹ (ನಾ). ಮೇಲೆ ಬೀಳುವಿಕೆ : ಮುತ್ತುಗೆ ಹಾಕುವಿಕೆ ; ಆಕ್ರಮಣ : "ಅಭ್ಯವಸ್ಯಂವನಂ ಅಭ್ಯಾಸದನಂ - ಪರಿಮು ಮುತ್ತುಹ" (ಕುಣಾಂ. ೯). [ಮುತ್ತು + -ಹ (< -ಪ್ಪ)]
ಮುತ್ತು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮುತ್ತು ಅದರ ಹೂವು ; ಅದಿಮುತ್ತು : ಮುತ್ತು ನನದೊಳು ತಳಗಲ ನಾಡ ಪೆಜ್ಜೆ . . . ತೋಳುಕೆಡವಿದತ್ತದ್ರಾಗ್ಗ ಲಸಿ ನಾಡೆ 'ವಿ'ಗುವಿಸುವು ಕಂಪದೊಳ (ಕುಣಾಂ. ೭-೧೩). 'ಪರಿಮುತ್ತು' ಪರಾ. [< ಅದಿಮುತ್ತು]
ಮುತ್ತುರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಗುದ್ದಲಿ(ಬ್ಬ)ದ ಪಳ್ಳಮೆ ಮುತ್ತುರಿ(ಮೆ) (ಕುಣಾಂ. VII, ೨೦೩ ೨೩ : ೧೦ನು ೭೩). [?]

40 ಮುಂದಂಬದು, ಮುದವದು (೪). = ಮುದಂದಳಿ : ನಿಜಬಳಿ
ಮುಂದಂಬದುತ್ಪದಿವಿರೆ ವದಿಬಳಿ ಕಂಗೆಡುತ್ತವಿರೆ . . . ಪನ್ನತಿಶೆಯಂ ತನ್ನ
ಬಲನೆರನು ಸಂತ್ರಿ ಪತ್ತಿದಾಗಳೆ (ರಾಜಶ. ೬-೦೦೫ ಪ). ಮುದವದು :
ಬುದು ಹೊಕ್ಕನು ಪ್ಪರವ ಮೆಲಿವತಿಪಂದವನು ನೆಲಿ ನೋಡಿ ಮುದವದು
ತಂದು [ಪಾಶಂ. ಮನದೊಳಗಿಂದೊ ಕೊಂಡಾಡಿದನು] ಋತುವರ್ಣನ
45 ಮಹಾಸಿರಿಯ (ಪರ್ವ. ೬-೨೫) ; ನಿಟ್ಟಿಸುವಳು ಕೆಲಬಲನ ಇಟ್ಟಿದಿರೊಳು
ಕಂಡಂತಾಗಲಿ ಮುದವದು (ಕರ್ಣಾ. ೨೨೨). [ಮುದ + ವದು]

ಮಂದಿತ (ಗು). ೧. ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ; ಸಂತುಷ್ಟವಾದ : ಹಿಗ್ಗಿ ನಿಂದ
ಕೂಡಿದ : ಪ್ರಭಾಮಂಡಲಂ ಪ್ರಪೋದಮಂದಿತಹೃದಯನಾತನಂ
ರಾಮಸ್ವಾಮಿಯಲ್ಲಿಗುಯ್ಯದಂ (ಕಂಠಪೂ. ೦೪-೧೩೪) ; ಗೋಪಾಲರಂ
ಕಂಡಕಿಮಂದಿತಹೃದಯನಾಗಿ ಮುಕ್ತಂವಂ . . . ಆನುರಾಗದಿಂದ ನೋಡಿ
(೪೫೩. ೪-೫೦ ಪ) ; ಮಂದಿತ ತಾಂಡವರೂಪಮಂತನ ನೋಡು ನೀನು
(೪೫೩. ೦೬-೦೭). ೨. ಸಂತೋಷವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ : ತೀವ್ರತರದ
ಮಂದಿತವಿಶ್ವಂ ಪಾಪಂ ಮಾತರಿಶ್ವಂ (ಕಂಠಪೂ. ೪-೫೦). (ನಾ). ೩.
ನಲಿವು ; ಹಿಗ್ಗು ; ಸಂತೋಷ : "ಮುತ್ . . . ಮಂದಿತಂ . . .
ಮೋದ್ಯಂ, ಈ ರಿತಿ ನಲಿವು" (೪೫೪. ೫೩) ; ಮಂದಿತ ಎಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ
ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಸಂತೋಷ (೪೫೪. ೬-೭ ಪಾಠ). ೪. ಸಂತೋಷ
ಗೊಂಡವನು : ನಿಲ್ಲಿಸಂಬ ಮಾತನಿಂತಂ . . . ಕೀಳಿ ಮಂದಿತನಾದ
ಹರಿಯು ಶುಭವನಮಗೆ ಮಾಡಲಿ (೪೫೪. ೫೦). [ಸಂ.]
ಮಂದಿತನ (ನಾ). ಮುಪ್ಪು ; ಇಳವಯಸ್ಸು ; ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ :
" ಸ್ವಾವಿರಂ ವೃದ್ಧತ್ವಂ . . . ಮಂದಿತನ, ಮುಪ್ಪು" (೫೫೪. ೦೭೪) ;
ರಂಗಾಭಟ್ಟರ ಬಾಳುವೆಗೆ ಮಂದಿತನದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಮುಗುಳು
ಬಿಟ್ಟಂತಾಯಿತು ! (೫೫೪. ೧೩). [ಮಂದಿ + ತನ]
ಮಂದಿಪಾಪಿ (ನಾ). ವಯಸ್ಸಾದ ಸೂಳೆ ; ವೃದ್ಧವೇಶ್ಯ : ತನ್ನೊಳ
ತಾನೆ ಜನನಿಗಿ ನುಡಿದ ಮಂದಿಪಾಪಿಯಂ ನೋಡುತುಂ
ನಗುತುಂ ಬರೆ (೫೫೪. ೧-೦೫ ಪ) ; ಹೆಣ್ಣೊಳಗುಳ್ಳ ವರಮಧುರ ಕಸು
ಗಾಯೊಳುಂಟೆ ಕೂಡಿದೊಡೆನ್ನ ಪರಿಯ ತೋಟುವ ಪೊಸತ ನಿನ್ನೊಳೆಯೊ
ಮಂದಿಪಾಪಿಯರ್ಥದೊಂದೆ (೫೫೪. ೨-೧೩) ; ಎನಗೆ ನೀನಲ್ಲವಾರಿ
ಲ್ಲೆಂದು ನಿನ್ನ ಪಾಪ ಸಿಲ್ಪಿಸಿದೊಂದು ಮಂದಿಪಾಪಿ ಮಗಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಯಂ
ಪೇಳ್ವಳು (೫೫೪. ೩-೦೦). [ಮಂದಿ + ಪಾಪಿ]
ಮಂದಿಪ್ರಾಯ (ನಾ). = ಮಂದಿತನ : ಇಷ್ಟು ಮಂದಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಆರನಿಗೆ
ಇಂಥಾ ಕಷ್ಟ ಬರಬಾರದಿತ್ತು (೫೫೪.) [ಮಂದಿ + ಪ್ರಾಯ]
ಮಂದಿಭ್ರಾಂತಿ (ನಾ). ಅರೆಮರುಳು ; ಅಧಃಪುಷ್ಪು : ಒಂದು ಬೇರೆ
ಜಹಾಂಗೀರನಿಗೆ ನನ್ನ ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿದರೆ ನನ್ನ ಮಂದಿಭ್ರಾಂತಿ ಒಡಿದಿತ್ತು
ಎಂದು ನಗುವನೇ ? (೫೫೪. ೭೨). [ಮಂದಿ + ಭ್ರಾಂತಿ]
ಮಂದಿಮುಂಡೆ (ನಾ). ವಯಸ್ಸಾದವಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವಧೇಳನಾರ್ಥ
ದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಒಂದು ಬಯ್ಯಳು : ನಡೆ ಮಂದಿಮುಂಡೆ ನೀನೊಡೆತ್ತು
ವಲ್ಲಿನ ಸಮವೆಸೆದುದು ಸೂಳಿಗೇರಿಯಲಿ (೫೫೪. ೫-೭೭).
[ಮಂದಿ + ಮುಂಡೆ]
ಮಂದಿಯ (ನಾ). ೧. ವಯಸ್ಸಾದವನು ; ಮುದುಕ : ವೃದ್ಧ :
ಪಾಟುತ್ವ ವೈಯಂ ಬಡಿದಾಗ ಮಂದಿಯನ ಕೋಟಲೆಯ ನೋಡ (೫೫೪.
೦೫೦) ; ಸತ್ತರಲ್ಲ ಮಂದಿಯನೊಪ್ಪುನೋಟಿಯಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಉಳಿದ
(೫೫೪. ೦೫೦). ೨. ವಯಸ್ಸಾದುದು ; ಮಂದಿಯಾದುದು : ಹಣೆಯ
ಛಾಯದ ವಿಷ್ಣು ನೋಡು ಸುಹವನದೊ ಕಣಕುಪತ್ತಿನ ಮಂದಿಯನಂತ
ದಿನ್ಯಾಸ್ತಮಂ ಗಣನಾಯಕನ ಮೇಲೆ ಬಿಸಲಂ (೫೫೪. ೩-೪-೫೫).
[ಮಂದಿ + ಅ-/ಕಮಿ. ಮುತಿಯನ್. ಮುತಿಯಾನ್. ಮುತಿ
ಯವನ್ ; ತುಳು. ಮಂದಿಯ]
ಮಂದಿಯಳು (ನಾ). ಮುದುಕಿ ; ವೃದ್ಧಿ : ಗಣಿತನ ನೆರೆ ಹೊಲ್ಲ ಗಣಿತ
ಮಂದಿಯಳು ಹೊಲ್ಲ (೫೫೪. ೭೪೩).
[ಮಂದಿಯ + ಅಳು (< -ಅಳು)]
ಮಂದಿರ್. ಮುದುಡು. ಮುದುರು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸೊರಗು ; ಕೃಶವಾಗು ;
ಅಪ್ಪಾತಮತಿಯಷ್ಟವಂಕೆಗೆ ಮರುಳ್ಳೊಂದತ್ತ ಗಂಡನಂ ವಿಷದಿಂಕೊಂದು
ಮಂದಿರ್ತು ಯಥಂ ಕೂಲಿ ಪಡೆವನರಕದೊಳ್ಳು (೫೫೪. ೪-೫೫).

೨. ಕಡಮೆಯಾಗು ; ಇಳಿ : ಎಳವಿಡುಗಳೇಗಳಿ ಮಂದಿ
[೫೫೪. ಸು]ದರ್ಪದು ಚೂಕುಕೂಟಮಾಗಳೇಗೆ ನೆನದೊಳುತು (೫೫೪.
೦೫-೫). ೩. ಮುದು ; ಮುದು ; ಮೂಲೆ ಜೋಗಿ . . .
ಮಂದಿರ್ ಕಣ್ಣೆವೆಯಂ ಬಿಡಿರ್ ನೋಡಮ್ಮಂ (೫೫೪. ೭೦-೭೧).
ಮುದುಡು ; ೪. ಅಡಗು ; ಹುದುಗಿಕೊಳ್ಳು ; ಅಣವಮಾಯಾಕಾರ್ಮಿಕ
ಮೂಟುಸುರಿದುಳ್ಳ ಮುದುಡುತ್ತ ನಾ ತಂದ ಸುಧೆ ನಿಮಗಿಲ್ಲ ಎಂಬೆ
(೫೫೪. ೦೪೨-೭೪೭) ; ಯಕ್ಷಂ ಮರುಳಾದಂ ಮಿಕ್ಕವರ್ಗೊಂಟಿನೊಳೆ
ಮುದುಡಿದರ್ (೫೫೪. ೦-೦೨) ; ಅಜಯ . . . ಜನಜಂಗುಳಿಯ ನಡುವೆ
ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುದುಡಿ ಕುಳಿತ (೫೫೪. ೦೫೩). ೫. (ಚರ್ವ.
ಬಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು) ಸುಕ್ಕಾಗು ; ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟು ; ನೆರಿಗೆ
ಬೀಳು : ಚಿನ್ನಾಗಿ ಗರಿಮಾರಿಯಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಮಾಡಿದ್ದ ಸೀರೆ ಬಟ್ಟೆನ ದೊಂಬಿ
ಯಲ್ಲಿ ಮುದುಡಿ ಹಾಳಾಯಿತು (೫೫೪. ೬). ೬. (ಬಿಸಿಯ ರುಳುಕಕ್ಕೆ
ತಾಗಿದ) ಹೊಪ್ಪು, ಎಲೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳು ಸುರುಳು ; ಮುರುಟ
ಕೊಳ್ಳು ; "ಮುದುಡು-ಸಂಕೋಚಣಿ" (೫೫೪) ; ಮೂಲೆನ ಭಾರ
ದಿಂದ ಜಾಗಿ ಮುದುಡಿದ ಪುಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅರಳಿ ಎಸಕಿತ್ತಿ
ಮುಂದೆಕೆನ್ನಲ್ಲಿ ನಲವಂತೆ ನಮ್ಮ ಜೀವ . . . ಹಗುರವಾಯಿತು
(೫೫೪. ೧. ೨೪೩). ೭. ಬಾಗು ; ತಿರುಗು ; ತಿರುಚಿಕೊಳ್ಳು ;
'ಮುದುಡುಗಿವಿ' ಪರಾ. ೮. ಕೈ. ಕಾಲು ಮುಂತಾದುವು
ಸೇದಿಕೊಳ್ಳು, — ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳು ; ಒಂದು ಪರಪದ ಕೂಸಂ
ನಂದಿಯೆಯೆಂಬ ದೇವತೆ ಓಡಿದೊಡಾ ಕೂಸು . . . ಕೈಯಂ ಮುದುಡಿ
ಕಟ್ಟಕ್ಕಂ (೫೫೪. ೦೫೦-೫). ೯. ಕುಗ್ಗು ; ಕುಸು ; ನಿರ್ವಾಲಿಯ
ಅರಳಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮನಸ್ಸು ಮುದುಡಿಬಿಟ್ಟಿತು (೫೫೪. ೦೫೪).
೧೦. ಆಯಾಸಗೊಳ್ಳು ; ಬಸವಳಿ : ಮಂಮೂತ್ರ ಹೆಸಿಕೊಂಡರೆ
ಯಳಿದು ಸೂಲಿಗಿತ್ತಿಯ ಕೆಮ್ಮು ಮೊಟದೊಳ್ಳುಡುಡಿ ಬೀಳ್ತು (೫೫೪. ೫.
೫೦೦-೫೦). ೧೧. ಮುದ್ದೆಯಾಗು ; ಮುದುಡೆಯಾಗು ; ತವ ರೋಗಂ
ಪತ್ತಿ ಗಾತ್ರಂ ಧರಣಿಗೆ ಕೆಡದರ್ಪಲ್ಲಿಯಾಗ್ಗುದ್ದಿಪಂ ಬಂದವಿಚಾರಂ ಕಾಯ್ದು
ಬಿಟ್ಟೆಂದೊಡೆಯ ಮುದುಡಿ ಬೀಳ್ತಲ್ಲಿ . . . ನೀವಲ್ಲವಾರ್ ಕಾವವರ್
(೫೫೪. ೫೫) ; ಮೆಲ್ಲಗೆ ಆಕೆಯ ಕಿಷಿಯಿಂದ ಒಂದು ಮುದುಡಿದ ಬೆಕ್ಕಿನ
ಮದಿ ಈಚೆಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು (೫೫೪. ೨). ೧೨. ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು ;
ಹುದುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಈ ವನಮಿದಂ ಸೋಂಕೆ ಸದ್ಗತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು
ರವಿ ತೊಲಗಿ ಕಿರಣಗಳಂ ಮುದುಡಿ[೫೫೪. ರಂಜಿ] ಪೋಷಣೆ
ಪೇಳನೆ ಮಿತಿಮಾಲ್ವವಾಗಸಕೆ ಬೇಡ ತರುಪತ್ರಸಂತತಿಯ ಸಾಂಧ್ಯತ್ವದಿಂದ
ಕತ್ತಲಿಸುತಿದೆ (೫೫೪. ೦೦-೫೫). ೧೩. ಮುದ್ದೆ ಮಾಡು ; ಮುದುಡೆ
ಗೊಳಿಸು : ಕುಳಿಯೊಳ್ಳುವ ಮುದುಡಿ ಮುಟ್ಟಿ ಮುಗ್ಗುವ . . .
ನಟ್ಟಿ ಸುಲಿವ ಬೀಳರ ಕೋಳಾಹಳದೊಳಾ ರೊರವಂ ಫಯಂಕರವಾದುದು
(೫೫೪. ೫-೫೪) ; ಹುಸುಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆದ ಲೇಖನವನ್ನು ಮುದುಡಿ ಬಿಸುಡುವನು
(೫೫೪. ೫೪). ೧೪. ತಿರುಳು ; ಮಡಿಸು ; ಬಗ್ಗಿಸು : ಒಂದು
ದಸಿಯಂಗಾಲ ನಟ್ಟಿದೆ ನೊಂದಂ . . . ಹೊಡೆಸಿಗೆ ಕಾರ್ ಮುದುಡ
ಬಾರದ ಮುದುಡೆಗೆ ನೀಡಲ್ಪ ಬಾರದ (೫೫೪. ೫೫-೫೪) ; ಕಯ್ಯನ್ನೊಳ
ಕೊಂಡ ಆ ವೀರನ ಮುಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯುದ್ವೇಗದಿಂದ ತುಡುಕಿ . . .
ಅದನ್ನಾತನ ಬೆನ್ನ ಮುದುಡಿ, ತೋಳ್ಕುಂಡಿ . . . ಕಡಹಿ ಬಿಡುವನು
(೫೫೪. ೦೫-೫೫). ೧೫. ಹಿಂದೆಗೆ ; ಹಿಂದಿರು ; ಅಳುಕು : ದೇವದಾಸ
ಮಾಂಸಾಹಾರಿಯಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಜಾನು ಬಲ್ಲಿ. ಅದರೂ ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲು
ಮುದುಡಿತು (೫೫೪. ೫೫). ೧೬. ಹತ್ತೋಟಿಗೆ ತರು ; ನಿಯಂತ್ರಿಸು ;
ನಿಗ್ರಹಿಸು : ಮೂವ ಮುದುಡಿ ಅಣವಡಗಿಸಿ ಎಂಬ ಗಂಟಕ್ಕೆ . . .
ಮುದುಡು ಮೇಲಿತ್ತಿದ ಮತ್ತೆ ಅವು ಹಿಗ್ಗುವ ತಾವಿಲ್ಲ (೫೫೪. ೫೫-೦೫೦).

ಮುದ್ದುರು : ೪. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ದುರು ಕುಳಿತರು (ಪಂಚ. ೫. ೦೦೭); ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಹಾನಿ ಕಟ್ಟಿಂಥದ್ದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದುರು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ? (ಪಂಚ. ೨೩). ೫. ರೇಷ್ಮೆಯಲ್ಲಿಗಳು . . . ಇವಕ್ಕೆ ಸ್ತುತಿಪಾಪಕರಕ್ಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಬೇಗ ಮುದ್ದುಮುದ್ದಾದಲ್ಲಿ (ಶ್ಲೋ. ೩೭). ೧೭. ಗಾತ್ರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಚಿಕ್ಕದಾಗು : ಭೂಮಿಯ ಒಳಭಾಗ ಇನ್ನೂ ಅರಿದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಗಾತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಸಂಕೋಚವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಳಪದರದ ಮೇಲೆ ಘನಪದರವು ಇಳಿದು, ಮುದ್ದುರು ಮುದ್ದುರು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು (ಪಂಚ. ೪೪). ಸೂರ್ಯನು ಮುದ್ದುರುತ್ತಿರುವನೆಂಬುದು ನಿಜವಾದರೂ ೮೭,೦೦೦ ಮೈಲು ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಅವನ ಮೈದುವು ೨೫೦ ಅಡಿ ಮುದ್ದುರುನೀಡಿಯ ಎಷ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ! (ಪಂಚ. ೧. ೩೨).

ಮುದ್ದುರೂಪು. ಮುದ್ದುರೂಪು = ೧. ಸುರುಟಿಕೊಳ್ಳು; ಮುದ್ದುರು : ಸೂರ್ಯಕಿರಣ ಬಿದ್ದೊಡನೆಯೇ ನದ್ಯುಲು ಮುದ್ದುರು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವು ಇಲ್ಲ (ಪಂಚ. ೩೩); ಹೂಗಳು (ಕಮಲ, ತಾವರೆ ಇತ್ಯಾದಿ) . . . ಸಂಜೆಯಿಂದ ಮುದ್ದುರಿದ ಮಂಜಾನೆಯವರೆಗೆ ಮುದ್ದುರಿದೊಂದಿರುತ್ತದೆ (ಪಂಚ. ೦೫). ೨. ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳು; ಹುದ್ದುಗಿ ಕೊಳ್ಳು : ಇದ್ದ ಜಾಗದಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಮುದ್ದುರಿದೊಂಡು ಮಲಗಿದರು (ಪಂಚ. ೨೫); ಪಾಪು ಕೊಚ ಮುದ್ದುರಿದೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಂಡ (ಪಂಚ. ೩೪); ನಾಯಕ . . . ಅದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ದುರಿದೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ (ಪಂಚ. ೩೪). ೩. ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ನಮ್ಮ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಮುದ್ದುರಿದೊಂಡು ಅಳವಡಿಸಿದುದು . . . ಭೂದ್ವೀಪವನ್ನು ಮರಳಿ ಸೇರಿಸಿದ (ಪಂಚ. ೩೪). ೪. ಕುಗ್ಗು; ಕುಸು : ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಮೋಹಿನಿ ಒಳಗಿಂದಲೇ ಮುದ್ದುರಿದೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು (ಪಂಚ. ೦೩); ಗಿರಿಯನ ಮನಸ್ಸು ನಾಟಕಿಯಿಂದ ಮುದ್ದುರಿದೊಂಡಂತಾಯಿತು (ಪಂಚ. ೩೪). ೫. ಬೇರೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯದಿರು; ಒಂಟಿ ಯಾಗಿರು : ಸರಹರಿಯು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮುದ್ದುರಿದೊಂಡ. ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಅವನು ಮನಸ್ಸು ಬಿಟ್ಟು ಮಾತಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (ಪಂಚ. ೪೦೩). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮುದ್ದುರ; ಮಲ, ಮುಕುರು; ಕೊಡ. ಮುದ್ದುರ. ಕೆಲವು ಮುದ್ದುರು]

ಮುದ್ದಿರ (ನಾ). ೧. ಮೋಡ : ಮುಗಿಲು : "ಅಪುಂ, ಮೇಘಂ . . . ಮುದ್ದಿರ, ಪಲಮುಕ್, ಭೂಮಯೋನಿ—೧೫ ಮೇಘಗಳ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪಂಚ. ೨೪); ತುದಿಯೊಳಗೆ ಸರಗೊಳಿಸಿ ಸಂಕುನು ಮುದ್ದಿರನವದಿ ಭೂಲೋಕ ಪೂರಿಸಿದನೊಡನೊಡನೆ (ಪಂಚ. ೨-೩೩). ೨. ಪ್ರಣಯಿ. ೩. ವಿವಾಹಲಂಛನ. ೪. ಕಪ್ಪೆ; ಮಂಡೂಕ. [೫೦.]

ಮುದ್ದಿರ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಇದಕ್ಕೆ ಸಕ್ಕೆ ಮುದ್ದಿರ ಬೂವಯ್ಯ ಬೆಳ್ಳನ ಕರಕುಂಡ ಪಾಠದೇಹಿಯಮ್ಮ (೧೪. ೧೪. ಪಂಚ. ೪೨-೪೩ ೫೩ ೫೪). [?]

ಮುದ್ದಿರವರ್ (ನಾ). ವಯಸ್ಸಾದ ವಿಪ್ರ; ವೃದ್ಧಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ಈ ಮುದ್ದಿರವರ್ ಗೆಲ್ಲಿದರನ್ನಾ ಮುಷ್ಟ್ರಬಲೋಪಯೋಗಿಯಮಲ್ಲು (ಪಂಚ. ೩೦). [ಮುದ್ದಿ + ವರ್]

ಮುದ್ದಿವ್ವ (ನಾ). = ಮುದ್ದಿತನ : ತನಗೆ ಮುಷ್ಟ್ರಬಲೋಪನಮಾಂ ಬರ್ಪಂತೆ ಮೇಘ ಮುದ್ದಿವಲ್ವಂ ಪಾರದಂತೆ ಎಧಿಯಂ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುದು (ಪಂಚ. ೨೪). [ಮುದ್ದಿ + ವ್ವ]

ಮುದ್ದಿವೆ (ನಾ). ವಯಸ್ಸಾದ ಹೆಂಗಸು; ಮುದ್ದುಕಿ. ಮುದ್ದಿವೆಳ್ಳು (ಬಹುವ) : ಬಳಿದೊಡ ಕುಂಟೆಯ ನಡೆಯುವ ಮುದ್ದಿವೆಳ್ಳುಳು . . . ಬರುತ್ತಿರಲು (ಪಂಚ. ೪೭-೪೮). [ಮುದ್ದಿ + ವೆ]

ಮುದ್ದಿವೇಶಿ, ಮುದ್ದಿವೇಶಿ (ನಾ). = ಮುದ್ದಿವಾಣಿ : ಮುದ್ದಿವ ಶೀಲ ಮನೆಯ ತಿಲಕದ . . . ಮುದ್ದಿವೇಶಿಯರೊಡನೊಡನು (ಪಂಚ. ೩-೪೦). ಮುದ್ದಿವೇಶಿ : ನರಿದಲೆಯ ಮುದ್ದಿವೇಶಿ . . . ಸುಳವರ ಕರಿದ ಮುದ್ದಿವೇಶಿಯರ ನಗುತವನೊಡನೊಡನು (ಪಂಚ. ೦೭-೩೪).

[ಮುದ್ದಿ + ವೇಶಿ]

ಮುದ್ದಿವೇಶಿ 'ಮುದ್ದಿವೇಶಿ' ನೋ. ಮುದ್ದಿವ್ವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮುದ್ದಿವೇಶಿ ಕವಾಕು ಸಾಲೆಯಕ್ಕುಂ" (ಪಂಚ. ೪೨-೪೩). [?]

ಮುದ್ದಿಸೂಳಿ (ನಾ). = ಮುದ್ದಿಹಾಣಿ : ತಕ್ಕೊಳ್ಳುರಿದು ಸುಸೋಕಿ ವಿಲಿಂ ಪಣಂಜಿಯೆಂದು ಮುದ್ದಿಸೂಳಿ ಮಗುಳ್ಳುಸುಡಳು (ಪಂಚ. ೨೩-೪೩); ದಾಗಿಲ ಕೈಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಿಸೂಳಿಯು ಯಳಿತುಡುಗಿಯಂಗೆ ಮುದ್ದಿಯಂಗಲಿಸುತ್ತ (ಪಂಚ. ೦೪೦-೨). [ಮುದ್ದಿ + ಸೂಳಿ]

ಮುದ್ದಿಹೋತು (ನಾ). ಮುದ್ದಿಯಾದ ಗಂಡಾಡು. ಮುದ್ದಿಹೋತುತಯ = ವಯಸ್ಸಾದ ಹೊತದ ತಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು; ದಕ್ಷ : ಮುದ್ದಿಹೋತುತಯಂ ದಕ್ಷನುಗ ನಡ ನಡುಗುತಂ ಸಾಪ್ತಾಂಗವೆಣಿ ವಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮೃದನ ಕೀರ್ತಿಸುತರನು (ಪಂಚ. ೩-೪-೩೪). [ಮುದ್ದಿ + ಹೋತು (< ಪೋತು)]

ಮುದ್ದು (ಕ್ರಿ). ಮುದ್ದು (ಭೂತಕ್ರ). ಮುದ್ದು (ಭೂತನೋ). ೧. ಮುದ್ದಿಯಾಗು; ವಯಸ್ಸಾಗು; ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದು : "ಮುದ್ದು-ವೃದ್ಧ" (ಪಂಚ. ೨೩); ಮುದ್ದು ಮುದ್ದುತೆ ಕೆರಳು ತನ್ನ ಮೊಗವು ಕಂಡೆನ್ನೋ (ಪಂಚ. ೨-೪೩); ಮುದ್ದು. ತೆಳ್ಳಲೆಯದ ನಮ ಮುದ್ದುಂ ಬೀಜದ ಪಯೋಧರಂ . . . ಮುದ್ದುತೆ ಕೆರಳುತನ್ನ ಮೊಗವು ಪಂದಿರ್ (ಪಂಚ. ೩೪); ತೊಂಬತ್ತಮುಷಂಗು ಸಲಲು ನೆಜೆ ಮುದ್ದುತನ್ನ ದೇಹವನ್ನದಹಂ ವರ್ತಿಸುತ (ಪಂಚ. ೪೪-೫). ೨. ಮುದ್ದು; ಬಲಿ; ಪಕ್ಕವಾಗು : ಕಾಲಕಾಲವೂ ಮುದ್ದು ಮಾಡಿನ ಪಾಪನೆಯಲು ಮತ್ತೆ ಮೆರಿದು (ಪಂಚ. ೦೫-೨೫); ಮುದ್ದುತೆ ಎಂದಿ ಮುದ್ದುತೆ ಮತ್ತಿನ ಕರಣನುಗಲ್ವ ಪಾಪದವುಡ (ಪಂಚ. ೧-೨೪). ೩. ಕುಗ್ಗು; ಕ್ಷೀಣಿಸು; ಕುಂದು : ಪಂದಿಕ್ಕ ಕಂದು ನಾರ್ತದೋ . . . ರತಿ ಮುದ್ದುತೊ ಮೊಟ್ಟನಾದುದೋ ಕಾವನ ಕೈದು (ಪಂಚ. ೨-೪೦); ಮುದ್ದುತೆ ನೆಪಟ ತೇಜಂ ಸುತ್ತದು ದಾವಾಗ್ನಿ (ಪಂಚ. ೨೪-೪೫); ಕೈದು ಕಾಣರ ದಲಂ ತಂತಮಗೆ ದಲವೊಂದಿ ಕುಳಲವರಿಸುಗಿಯಂ ಸುತ್ತಂ ಮುದ್ದುತಂ ಕಲವಮುದ್ದುತಂ ಪೋಪುದುಂ (ಪಂಚ. ೦೩೪-೦೩೫).

ಮುದ್ದುಣಿ = ಮುದ್ದಿಯಾದ ಹೆಂಸವಕ್ಷಿ : ಕವಳಮುಷಾಪಾನದಿ ಸೊಕ್ಕಿದ ಮುದ್ದುಣಿಯ ದ್ವನಿಗಳಂತೆ ಜರ್ಮರಮಾದ : ಮುದ್ದುಣಿಗಳ ಮಲ್ಲುರಿಯೊಳಂ (ಪಂಚ. ೩೩). ಮುದ್ದುಣಿಯ = ಬಲಿತ ಕಾಯಿ : "ತಲವ" = ಮುದ್ದು ಕಾಯಿ" (ಪಂಚ. ೩೦-೪೦); "ತಲವೆಂದು ಮುದ್ದು ಕಾಯಿ" (ಪಂಚ. ೩೦-೪೪). ಮುದ್ದುಣಿಯ = ಪಕ್ಕವಾದ ಜ್ಞಾನ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ : ಅಂ ಮುದ್ದುಣಿಯೊಳಗಲ್ವ ಪೂಜಿಸದ ಅರಿಯ ಮುದ್ದು ಜನ್ಮಯ ಬಲ್ಲಿದರ ನೆರೆಯ ಮಲೆಯ ನೆರಮಂ ಪಾರುತುಮಿಪೋಡಾಡಂ (ಪಂಚ. ೦೦೪-೪). ಮುದ್ದುಣಿನ = ಮುದ್ದಿವಯಸ್ಸು; ಇಳಿಗಾಲ; ಮುದ್ದು; ತುರಣಗುಂಗುರ . . . ಇನ್ನೊಂದು ಧಾರವ ಪಯತಾಲಿ ಯೊಳ್ ಬಳಿದುಂ ಬಾಬ್ಬ ಮಿಡ ಮುದ್ದುಣಿನಗೊಳೊಳೊಡದು ಯೋಗಂ ದೊರೆತೊಂಡಂದೆ ! (ಪಂಚ. ೨೪-೩). ಮುದ್ದುಣಿಯ = ಅಡಗುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯ; ಸಂಜೆಯ ಸೂರ್ಯ : ಬಗೆಯ ಕಾಯ್ತು ಕಡವೆಗಲ ಮುದ್ದು ನೆಪಟ ಕಾಯ್ತುಂಗೆ ವಾಸುತಿಯಾಗಿ . . . ದಕ್ಷನ ಸೋಲ್ವು ಸುಣ್ಣದೊಳಾದಂ (ಪಂಚ. ೦೦೩-೨೪). ಮುದ್ದುಣಿಯ = ಮುದ್ದುನೇಸರಿ : ಎನ್ನ

ನುಡಿಯಂ ಕಡೆಗಣ್ಣ ಮತ್ತಂ ಮತ್ತಂ ಮತ್ತ ಪೊಜ್ಜುನಂತ ಮೈವೆರ್ತುವೈ? (ಶಾಖಾ. ೦-೦೨). ಮುತ್ತಮುದಿ = ಬಹಳ ವಯಸ್ಸಾದ : ತುಂಬಾ ಮುದಿಯಾದ : ಮುತ್ತ ಮುದಿಯಾಗದ್ ಧನವದ್ದೆಲ್ಲೆಯಿಲ್ಲ (ಶಾಖಾ. ೦-೦೩). ಮುತ್ತಮುದುಕಿ = ಬಹಳ ವಯಸ್ಸಾದವಳು : ಅತಿವೃದ್ಧ : ನಿಟ್ಟಿಸಿದರೆ ಮುತ್ತ ಮುದುಕಿಗಾದರು ಜುಮ್ಮುದ್ವಿಸುತಿಹುದು ರೂಪವನ (ಶಾಖಾ. ೦-೦೪). ಮುತ್ತಮುದುಗುಡುಕಿ = ಬಹಳ ವಯಸ್ಸಾದ ತಲೆಹಿಡಿಕಿ : ಮುತ್ತ ಮುದುಗುಂಟುಕೆಯರ್ಕಳ ಕೃತ್ರಿ ವಂಗಳಂ ಭಾವಕಪತ್ರವರ್ಕ ಕವಿಕೇರವದೇವನ ಬಲ್ಲನುರ್ವಿಯೊಳ್ (ಶಾಖಾ. ೦-೦೫). ಮುತ್ತಸುತಿ = ಸಂಜೆಯೆ ಕೊನೆ : ಇಳಿಹೊತ್ತು : ಹೊತ್ತು ಎಷ್ಟಾದರೂ ಚಿತ್ತಜನಿಧನಂದು ಮುತ್ತ ಸಂಜೆಗೆ ಬಹು (ಶಾಖಾ. ೦-೦೬).

ಮುದ್ದು (ನಾ). ರಿ. ವಯಸ್ಸಾದ ವೃದ್ಧಿ; ಮುದಿಯ : ಕುರೂಪು ಕುತ್ತು ಮುದು ಗುಣಗುಣುಕುಂ ಸೂರುಕುತುಂ ದುಷ್ಟುತುಂ ದೂಷುಪುದುಂ ಮುನ್ನುಮುಂತುನುಡು ಭೂತುಂತುಂ (ಪುಟ. ೦೦-೩). (ಗು). ೨. ವಯಸ್ಸಾದ; ಮುದಿಯಾದ: 'ಮುದುಗರಡಿ', 'ಮುದುಗುಟ್ಟಿ' ಪರಾ. ೩. ಜೀರ್ಣವಾದ; ಹಳೆಯದಾದ : 'ಮುದುದೊವಲ್'. ಪರಾ. ೪. ದೊಡ್ಡ; ಭಾರಿಯಾದ : ಮುದುಗರ' ' ' ದುಗಾಗ' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ತದಿ, ಮುತು, ಮೂತು; ಪುಲ. ಮುತು; ಕುಳು. ಮುದು; ಕೋತ. ಮುದ']

ಮುದುಕ (ನಾ). ರಿ. ವಯಸ್ಸಾದವನು; ವೃದ್ಧ : "ಪ್ರವಯಾ, ಸ್ವವಿಃ ... ಜಠತ್-ಈ ೨ ಮುದುಕನ ಹೆಸರು" (ಶಾಖಾ. ೦೦೪); ಮುದುಕರಂತೆ ಲೋಳಿಸುವ ಬಾಯುಂ ಕೀವುಗಿವಿಯವರಂತೆ ಕೀವುಸುವ ಕಿವಿಯುಂ. . . ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಮೂಟುಂಲೋಕದ ಬೀಭತ್ಸಮನ್ನೆಲ್ಲಮನೊಂದು ಮಾಡಿ ವಿಧಾತುಂ ರೂಪು ಮಾಡಿದು (ರಶಾಖಾ. ೦-೦೭); ಗಡ್ಡ ಮುದುಕರಲುಗುವ ತಲೆಯ ಕೈಕಾಲುಗಳ ಕಂಪನದ ಬಿಡುನಲಿ . . . ಕಂಗೆಟ್ಟು ಹಾಯ್ದರು (ಕೋತಾ. ೦-೦೮-೦೯); ಕೆನೆಮೆಲ್ಲ ಮುದುಕರೊಟ್ಟುರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೇತು. ೦). (ಗು). ೨. ವಯಸ್ಸಾದ; ಮುದಿಯಾದ: ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ : ಮುದುಕ ಜಂಗಮರು ಚಿಕ್ಕಗರೋಡಿದರು ಮುಂದೆ ಪಡೆದಾವು ಪೀಡುಳಿದವು (ಸೂತಾ. ೦೭-೦೮); ಕಡಮುದುಕತಾಯ್ತಂದೆಗಳ ಕಾವರಿಯೋಟ್ಟುಂ ಪೊತ್ತು ತಿರುಗುತಲಿ (ಕೇತಾ. ೨-೩-೦೦); ಅಲ್ಲೊಟ್ಟು ಮುದುಕ ಬೇಸಾಯ ಗಾರನಿರುವಂತೆ (ಶಾಖಾ. ೦೬).

[ಮುದ್ದು + - ಕೈ/ಮಲ. ಮುತುಕ; ಕುಳು. ಮುದುಕ; ಕೋತ. ಮುದೀಕ; ತಲು. ಮುದುಕ; ಕೋತ. ಮುದೇಕ; ಪರ್ಜಿ. ಗಡು. ಮುತ್ತಕ]

ಮುದುಕತನ (ನಾ). ಮುಪ್ಪು; ಮುದಿತನ; ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ : "ವಾರ್ಧಕಂ ಅಂದರೆ ಮುದುಕತನಕ್ಕೂ ವೈಭಾಗುವುದು" (ಸೂತಾ. ೦೭೪); ಯಯಾತಿಗೆ ಮುದುಕತನ ಬಂತು (ಕೇತಾ. ೧-೦೮). [ಮುದುಕ + - ತನ]

ಮುದುಕಿ (ನಾ). ವಯಸ್ಸಾದವಳು; ವೃದ್ಧಿ : "ವೃದ್ಧಾ, ಪರಿಶೀ- ಈ ೨ ಮುದುಕಿ" (ಶಾಖಾ. ೦೦೬); ಮಂದಜನಕ ನಿಟ್ಟಿ ಚಿಲುಪನಂತೆಂಬ ಮುದುಕಿ ಕುಬುಜೆಯನ್ನು [ಶಾಖಾ. ಮುದ್ದಿಂದ ಕುಚ್ಚಿಯ] ಕೂಡುವನ (ಕುರಂ. ೦೦-೩-೪೬-೪೭); ನಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ದಾರಿ ಓಡಿದು ಹೊರಟವರಂತೆ ಮುದುಕಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡ (ಕೇತಾ. ೦೬೦).

[ಮುದುಕ + - ಕೈ/ ಕೋತ. ಮುದೀಕ]

ಮುದುಕು 'ಮುದುಕು' ನೋ.

ಮುದುಕೊತ್ತೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಬಾರಿನ ಹೆಸರು; ಮುದುಕೊತ್ತೂರ

ವಿಜಯೇ ಪೆಬ್ಬೊಲಲ್ ಗ್ರಾಮೇ (೦೪-೫, ೫೦೦೦೦. ೬೩-೦೪; ಸಂ. ೨೭೦ ಕೈ. ೫). [? + ಲೂರ್]

ಮುದುಗಣ್, ಮುದುಗಣ್ಣ (ನಾ). ರಿ. ವಯಸ್ಸಾದ ಕಣ್ಣು; ಎಳೆಯ ದಲ್ಲದ ಕಣ್ಣು; ಮುದಿಗಣ್ಣು. ೨. ಜೀರ್ಣವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನು; ಮುದುಕ; ವೃದ್ಧ : ಎರಡು ಮನೆಗೆ ತಾನೆ ಮುದ್ದೆದ್ದುಗಣ್ [ಶಾಖಾ. ೧೦] ತನ್ನಿಂದಮಗ್ಗಲಂ ಪೆಟರ್ವಿತ್ತಿಲ್ಲದಜಾನೆಮ್ಮನಟ್ಟಿದ ಮಾನಸರಂ ಮುಂದಿಟ್ಟು ರಾಮನಂ ಕಾಡೆ ಕಾರ್ಯಾದ್ಧಿಯಂ ಮಾಡುಗೆ (ಶಾಖಾ. ೩೦೪). ಮುದುಗಣ್ಣು : ರಿ. ಅಗ್ರಭೂತಾಪ್ರೋವಳ ಮುದುಗಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳಪು ಮಿಂಚಿ ಮಾಯವಾಯಿತು (ಕುಟು. ೦೩೪). ಮುದುಗಣ್ಣು. ಮುದುಗಣ್ಣು (ಬಹುವ್ರ): ಮುದುಗಣ್ಣುಗಿ ನಿಮ್ಮಂತು ಪಟಾಯ ನುಡವರುಮೊರೆಡಿ (ಕೇತು. ೧-೦೩); ಮುದುಗಣ್ಣು ಕುಚಿತವುಂ ನುಡಿವುದು (ಶಾಖಾ. ೦೦-೦೦); ನೀಂ ವಿರವಂಗ್ರಹವರೀತನವ್ವ ಯಾವಳಂ ಮುದುಗಣ್ಣ ಮೂತಂ ಮಿಣಲಿಗಿದು (ಕುಟು. ೦೦-೦೦೦ ೩).

[ಮುದ್ದು + ಕಣ್]

ಮುದುಗಣ್ಣು 'ಮುದುಗಣ್' ನೋ.

ಮುದುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಮುಪ್ಪು; ಮುದಿತನ; ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ : ವಿನಯ ದಿನಾಮಿ ಭುವನೈಕವಾಧನಂ ಸರ್ವವೆರಳು ಬೀಡುತ್ತೀ ಬಂದನುಡಿಸುವ ನಿಮ್ಮ ಮುದುಗಣ್ಣನದೊಳಿದನಂತೆ ಬಿಟ್ಟಿವೊಪೊಡೆ ಪೊಗಿಂ (ಕೇತು. ೧-೦೦೬); ಒರ್ವೊದಲಿ ಮೊಟಗುವ ಪುಲವೊ ಕೆಡದ ಪಟ್ಟಿಗಳಿಸಿ ವೃದ್ಧಾ ಮರಭಸದಿಂದ ಮಾಡಗಿವಿಟ್ಟು ಮುದುಗಣ್ಣನಮನುಟು ಮಾಡಿದಂತೆ ಶಾಂತೀಶ್ವರಗೆ (ಶಾಖಾ. ೦೦-೩೦ ೩); ಮುದುಗಣ್ಣನಂ ಕುಳಿತೆಯೇರುಂಜವನಂ . . . ಇಂತಿವೆಲ್ಲವೊಳಂ ತಾನಿಪ್ಪಂ (ಕೇತು. ೪೪-೩೦). [ಮುದುಗಣ್ + - ತನ]

ಮುದುಗರ (ನಾ). ರಿ. ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಹ. ೨. ಶನಿಗ್ರಹ : ಮುಸಕಿ ಚಿಕ್ಕಿತ್ತಿಗೆ ಸಾರ್ಡ ವೃದ್ಧನೊಳೊಡಂಬಿಟ್ಟಿತ್ತೆಯಂ ಕೊಂಬ ತಾಯ್ಗೆ ಸರೋಜಾರುಗುಣತ್ಯ. . . ಒರ್ವೊ ಮುದುನಾಯ ಮುತ್ತ ಮುದು ವೃದ್ಧಂಗೆನ್ನಿನೊತೊಳದೊಟ್ಟು ಪೊಗಟ್ಟುವ ಚಿಲದೊಳ್ ಮುದುಗರಂ ಶಂದಿಕ್ಕುಮೆ ನಿಕ್ಕುವಂ (ಕೇತು. ೪೭-೪೮); ಅವನಿಪನ ಮುಚ್ಚಿನಲಿ ಮುದುಗರವವಚಿತು (ಕೇತು. ೨-೩-೦೩).

[ಮುದ್ದು + ಗರ/ತದಿ. ಮುತುಮಕನ್]

ಮುದುಗರ (ನಾ). ಗುದಿಗೆಯಂಥ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ : "ಮುದುಗರ - ಮುದ್ದರ = ಮುದ್ದದ ಗುದಿಗೆ" (ಕೇತು. ೩೬).

[< ಸಂ. ಮುದ್ದರ]

ಮುದುಗರಡಿ (ನಾ). ಮುದಿಯಾದ ಕರಡಿ. -ಭಲ್ಲೂಕ : ಮುದು ಗರಡಿಯ ಮುದುದೊವಲಂದದೆ ಕರಿಯಂ (ಕೇತು. ೨-೦೦); ಅದು ಮುದುಗರಡಿಯಾಗಲಾಪುದಲಾ ಮಿಸುಕಲಾಟದೆ ಕುಳಿತಿದೊಡು (ಕೇತು. ೩೪-೩೫).

[ಮುದ್ದು + ಕರಡಿ]

ಮುದುಗಲ್, ಮುದಿಗಲ್ಲು, ಮುದುಗಲಿ, ಮುದ್ದಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಕಾಲಿಕೆ(ಕಾ)ದೇವೀಕಮತೇಶ್ವರದೇವರ ದಿವ್ಯಶ್ರೀ ಪದ್ಮಪಾದಾರಾಧಕರಾದ ಮುದುಗಲ್ಲ (ಕೇ. ೫. ೨-೨-೩; ಸಂ. ೦೩೦೩ ೩); ಅತಿಪ್ರಸಿದ್ಧನೆನ ಸಂದನೊದ್ದುಗುಣಾನ್ವಿತಂ ಸದಾಪರನೆನ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಕುಶಲಂ ಮುದುಗಲ್ಲೊಳುದುತ್ತೀರ್ತಿಯಂ (ಕೇತು. ೦-೩ ೫೪). ಮುದಿಗಲ್ಲು : ಬಾದಾಮಿ ಮುದಿಗಲ್ಲು ಕೊಪ್ಪದ ತೆಪ್ಪಿನ ರಾಜ್ಯವೆಲ್ಲ ವನು ಇಡುವ ಕಡಿಸುತ ಕುಮ್ಮಟದಗಡೊಟ್ಟಿನ ತೆಪ್ಪಿನೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಮೊಸರು (ಕೇತು. ೦೭-೪೬). ಮುದುಗಲಿ : ಮಲ್ಲಿಸೈಟ್ಟಿನಾಮಾಮಾತ್ಯ : (ತೊ) ಮುದುಗಲಿಗ್ರಾಮೇ ವಸಂ(ಸ)ನ್ (ಕೇ. ೧೧, ೩೦೪-೩೩: ೧೨೪).

ಮುದ್ದಲ್ : ಕಾಯಚೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಖ್ಯಾತ ಪುರಾತನ ಕೋಟೆ
ಯಾದ ಮುದ್ದಲ್ ಸಮೀಪದ ಏಕಕಾಳ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ
ಕಾಲದ ಸ್ತರಗಳು ಹೊರಟಿವೆ (ಕೋಟ. ೪೪). [ಮುದ್ದು + ಕಲ್ಃ].

ಮುಂದುಗಲ 'ಮುಂದುಗಲ' ನೋ.

ಮುದುಗಲ್ಲ (ನಾ). ಮುದುಕಿ : ವೃದ್ಧೆ : ಇಂತು ಮುದುಗಲ್ಲ
ನಿಯೋಜಿಸಿದರ್ ತಮಾಷೆಯರ್ (ಪಾಟೀ. ೧೦-೭೬). [?]

ಮುದುಗಲ್ಲಿಗೂಂಟಣಿ (ನಾ). = ಮುದುಗುಂಟಣಿ : ಮುದುಗಲ್ಲಿ
ಗೂಂಟಣಿ ಮಗಳ್ಳು ವದೇಶಮುಂತು ಮಾಡಿದ್ಲೆ (ಶಾಂತಿಕ್. ೧೦-೭೭)
[ಮುದುಗಲ್ಲಿ + ಗೂಂಟಣಿ (<ಗುಂಟಣಿ)]

ಮುದುಗಟ್ಟಿ 'ಮುದುಗಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮುಂದುಗಟ್ಟಿ- ಮುಂದುಗಲ್ಲಿ (ನಾ). ಮುಂದಿರುವ ಕತ್ತಿ; ಮುಂದಿಕತ್ತಿ;
ಕುದುರೆಯನ್ನೇವದ ಸೀಳಿಟ್ಟು ಮುಂದುಗಟ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕಡಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಿದವನು
(ಷಾ- ೧೭-೪೬). ಮುಂದುಗಲ್ಲಿ; ಮುಂದುಗಲ್ಲಿಗಳೂ ಮೌನವಾಗಿರು
ವುದಿಲ್ಲ ! (ಮಂತ್ರ. ೧೦-೧೦). [ಮುಂದು + ಕಟ್ಟಿ]

ಮುಂದುಗಾಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಕಾಗೆ ; ಚೂರಿಕಾಗೆ ;
 "ದೋಣಿಕಾಗೆ" (ನಾಕಾ- ೪). [ಮುಂದು + ಕಾಗೆ]

ಮುಡುಗಿಸು * ಮುಡುಗಿಸು * ನೋ.

ಮುಂದುಗಿರಿ (ನಾ). ಮುದಿಯಾದ ಗಿಣಿ : ಬಜ್ಜಿಯ್ಯುತಿದ್ ಮಾಯ್ಜಿ
ಗುರಿ ಕವೇಡನಲ್ಲಿ ಮುಂದುಗಿರಿಗುವಂ (ಇದ್ವಾ. ೧೭೮).
[ಮುಂದು + ಗಿರಿ]

ಮುಡುಗು, 'ಪುಡುಕು' ನೋ.

ಮುದುಗು, 'ಮುದುಕು' ನೋ.

ಮೃದುಗುಂಟಣಿ (ನಾ) = ಮೃದಿಗುಂಟಣಿ: ಒರ್ವಳ್ ಮೃದುಗುಂಟಣಿ
ಪೂಜಿಗಿ ನೆಂದು ದೆಸೆಯಂ ನೋಡುವಾಣಿ ಲಲಿತಾಂಗನ ಬರದಂ ದೂರದೊಳ
ಕಂಡು (ರಣಕಾಪ್ಪ. ೨-೩೩); ಗುಣಿ ರಾಗಮಜ್ಜರಿಗೆ . . . ನೀತಿವಂತೆ
ಮೃದುಗುಂಟಣಿಯೆಪ್ಪರ್ ಮಾತೆವೋಲೆ ಸ್ವಗಾಲಿಕೆಯೆಂಬಳ್ (ಪಂಪ.
೪-೨೦). [ಮೃದು + ಗುಂಟಣಿ]

ಮೈದುಗುಂದೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು: ಮುಸುಗುನ್ನೂರು
ನಾಗಪೋಷವಿಷ್ಣು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟಚರಿತಕೃತ್ ಹೈಹಯಪ್ರಮುಖಪ್ರವೀರನಾಥ
ವೈಭವಸ್ಯ ನವಿಷಯ ವಿಖ್ಯಾತಿಶ್ರವಣ: (ಎಫ್ V (R). ಕೃ.ಶ.ಅ. ೪೯-೬೪,
೫೦೯). 'ಕುಂದೂರು' ಪಠಾ. [? + ಉ']

ಮುದುಗುಂಬೆ ' ಮುದುಗುಪ್ಪ ' ನೋ.

ಮುಮುಗುಡ್ಡ (ನಾ). ದೂಡ್ಡ ದಿಬ್ಬ; ಎತ್ತರವಾದ ತೆವರು : ಅ ಬಾರ
ಹಡುವಲು ಮುಮುಗುಡ್ಡ ಲ್ಲಿಂ ಬಡಗಲು ಹುಣಿ (೨೯.೪. ೩೮೫೦-
೦೭-೯೯ : 1138). [ಮುಮು₂ + ಗುಡ್ಡ₁ (< ಗುಡ್ಡ₂)]

ಮುಂದುಗೂಡುರೆ (ನಾ). ವಯಸ್ಸಾದ ಕುದುರೆ: ಇವರಿಗೆ ನೀತಿವಿವರಶ್ಲೋಕ
ತಿಳಿವುಪಂದಂ ಮುಂದುಗೂಡುರಿಯಂ ತಿರ್ದುವಂತಕ್ಕುಂ (ಕುತಕಂ. ೧೭-೧೮);
ಮುದಾ [ಶಾಣಂ ದಿ] ಗುಡುರೆ ತಿರ್ದ ಬಡವಾದುದು (ಸಕುತ. ೧೩-೧೪).
[ಮುಂದು + ಕುದುರೆ]

ಮುದುಗುವೈ, ಮುದುಗುವೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಮುದುಗುವೈಯ ಮರಸಿಜ್ಜಿಗಾಮುಂಡುರುಂ ಎಣಿಗಿಜ್ಜಿಗಾಮುಂಡುರುಂ... ಎನ್ನವೈರುಂ ನರಸಾಕ್ಷಿಯಾಣೆ ಪಡೆದಾಮ್ (ಎಳ. VI (R), ಶ್ರೀಕಂ. ೩೩-೪೩: ೩೦, ೩೧). ಮುದುಗುವೆ : ಮುದುಗುವೆಯ ಇನ್ನರಗಾಮುಂಡುರು ಶ್ರೀದಾಮಗಮುಂಡುರುಂ . . . ವಾರದರುಂ ಎನ್ನವೈರುಂ ನರಸಾಕ್ಷಿ (ಎಳ. V (R), ಶ್ರೀಕಂ. ೦೦೫-೬೦; ಸು. ೩೨೦). [ಮುದುಕ್ಕು + ಕುವೈ.]

ಮೊದಲನೆಯ (ನಾ). ವಯಸ್ಸಾದ ಕುರುಡ : ಈ ಮೊದಲನೆಯದನ್ನಿಟ್ಟು

ನಂಬುಗಿಯ ವಿವರಿಸಲಿ ತಲೆಗೀಟುತಗ್ಗುವನ (ಕುಪ್ಯ.ನ. ೦೫-೩೫).

[ವಜ್ರದೊಡ್ಡ + ಕುರುಡ]

ಮುಂದುಗೂಗಿ (ನಾ). ೧. = ಮುದಿಗೂಬೆ ೧: ಶಿವಶಿವಾ ಮುದು
[ಕಾಣ. ೧] ಗೂಗಿ ಮೆಚ್ಚುದು ರವಿಯುನು (ಕಾಣ. ೨. ೧೨-೨೩).
೨. = ಮುದಿಗೂಬೆ ೨: ಮುದುಗೂಗಿಯು ಬಾರಿಗೆ ಕೈವೆ ತಾನೆ
ಮೈಗರದನೂಗುತ್ತಗೊಟ್ಟು ಸುಖ ಮಾಚ್ಚಿವೆವಟ್ಟದನಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟವೆಂ ?
(ಕಾಣ. ೨. ೩-೪.೨). [ಮುದ್ದು + ಗೂಗಿ]

ಮುಂದುಗಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಮುಂದುಗಡೆಯ ಪೂರ್ವ
 ಶೃಂಗದ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ(ಯ) (ಇ. VIII. ೨೦೪-೩೬; 10ನೆಯ ಕು).
 [ಮುದ್ರೆ + ಕೆಲೆ]

ಮುದುಗೋಪಬೋಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮುದುಗೋಪ
ಬೋಯಸ್, ಭಾರದ್ವಾಜಗೋತ್ರ, ದುಗ್ಗಶರ್ಮಣ (ಇ. ೪೫. ೧೨೩-೪೪:
೩೩). [? + ಬೋಯ]

ಮುಂದುಗಿಳು * ಮುದುರಿಳು * ನೋ.

ಮುಂದುವು, ' ಮುದಿರ್ ' ನೋ.

ಮುದುಡು (ನಾ)- ರಿ. ಬಾಗು ; ಕೊಂಕು : " ಕ್ರಾಂತಿ = ಚಾಂತಿ, ಮುದುಡು" (ಇಸ್ರ. ೦೦). ೨. ಸಂಕೋಚ ; ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ : ' ಮುದುಡು ಗೊಳ ' ಪರಾ. [< ಮುದುಡು. / ತಲಾ. ಮುದುತ = ಸುಕ್ಕು] ಮುದುಡುಗಿವಿ (ನಾ)- ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಿರುಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಿವಿ : ಮುದುಡು [ಇಸ್ರ. ಕುಟು]ಗಿವಿಗಳ ಹಜಾರಗಿದ್ದದ ಕೆದಲು ಮಿಸಯ . . . ಕಿಟಾಕುಲಿರು ಬಂದರು ನೆರೆದು ಕಾಗೆಯ ಹಳವಿಗೊಳು (ಇಸ್ರ. ೩೩-೪೪). [ಮುದುಡು (< ಮುದಿರು) + ಕಿವಿ]

ಮುಂದುಡುಗೊಳ್ (೪). ೦. ಮುರುಟಿಗೊಳ್ ; ಮುರುಟಿಹೋಗು :
 ಪಲವು ನೆನಪನ್ನಲ್ಲ ಮುಟ್ಟುತು ಬಂದ ಸಾಲಿಗೆ ಮುಂದುಡುಗೊಂಡ ಬ್ರಗಮು
 ನಾನೆಂತು ವೇಡುವೆನಮ್ಮ (ಗೀತೆಗೂ. ೫೦-೫). ೨. ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರು :
 ಮುಂದುರಿಗೊಂಡಿರು : ಬೆಳ್ಳಿನಾದದೆಯಿಂದ ಕಾತರಿಸಿ ಮುಂದುಡುಗೊಂಡ
 ಬೆಳ್ಳಿಪಂದೇಳ್ವ ರೋಮಾಂಚನದೊಳಾಸೆ ಮುಂಬೆಳ್ಳಿ ಬಿಮರವ ಎಲೆವ
 ಬೀಸಬದೆ ನಿಂದು ನಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦-೫೧); ಆ ದುಗುಡದಿಂದೊಂ
 ದೆಡೆಯೊಳ್ ಮುಂದುಡುಗೊಂಡು ಮುಸುಕಿ ಮುರ್ದರ. (ತೂ. ೫-೫೫).
 [ಮುಂದುಡು + ಕೊಳ್]

ಮುಂದುಡೆ (ನಾ). ರಿ. ಸುಕ್ಕು ; ನೆರೆಗೆ : ಇಲ್ಲ ; ಮಡಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ
ಬಟ್ಟೆಗಳು ದೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುಡೆಯಾಗಿ ಹೋಯಿತು (ಕೂ. ೨).
ಮುಂದುರಿಕೊಂಡಿರುವುದು : ಮುಂದೆ : ಅಲ್ಲಿ ತನು ಬಲಿಯದ
ಮುಂದುಡೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಜೀವಂ ಬಲಿಯದಿಲ್ಲವುಜೀವವು ಬಂದು
(ಬೀ.ಕೂ.ಕ. ಪ. ೩೦-೦೦) ; ಪಡಸಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುಡೆಯಾಗಿ ಕುಳಿತ
ತಂದೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಜಾನಕಿ ಗಾಬರಿಯೇ ಆದಳು (ಪು.ಕೃ. ೨);
ಭಾಗೀರಥಿ ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೇ ಒರಗಿದಳು. ಮುಂದುಡೆಯಾದಳು (ಪಾ. ೦೯).
[< ಮುಂದುಡು.]

ಮೃದುತವು (ನಾ). ಮೃದುಕನಾದ ತವು ; ವೃದ್ಧನಾದ ಮು ;
 ನೀನೇ ಜಿಮುಖೀಂದ್ರಂಗಿಲ್ಲೆಗ್ಗಂ ಮುನಿದು ವರುಡಿ. ಮೃದುತವುಗಳ
 ಮಂತ್ರಯಂತಾಳಿ (ಇತಿ. ೩೨-೨೦). [ಮೃದು + ತವು (< ತವು)]
 ಮೃದುದೊವಲೆ (ನಾ). ಹೇತಾದ ತೊಗಲು.; ಜೀರ್ಣವಾದ
 ಚರ್ಮ ; ಮೃದುಗರದಿಯ ಮುದು [ಮೃದು, ಮು]ಮೊವಲಂದದ
 ಕರಯಂ (ಪುಟ್ಟಾ. ೩-೨೦). [ಮೃದು + ತೊವಲೆ (< ತೊಲೆ)]

ಮೊದಲನೆಯ (ನಾ). ೧. ಮುದಿಯಾದ ನಾಯಿ. ೨. ಒಂದು ಬಯ್ಯಳು : ಮೊದಲನೆಯ ಮುತ್ತ ಮುದುವಿದ್ದಳೆನೆ ನಿತೋಳು

ದೊಟ್ಟು ಪೊಂಗಟ್ಟುವ ಚಲರೋ ಮುದುಗರಂ ತಂದಿಕ್ಕುವೆ ನಿಕ್ಕುವಂ
(ಸೂತ್ರ. ೪-೧೩). [ಮುದ್ದು + ನಾಯ್]

ಮುದುನೆಲ್ಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಅನ್ನ ಬನ್ನ ನೆಲ್ಲಿವಳ್ಳದಾ
ಪೇರೋಟ್ಟಿಯೊಳಗಿರ್ ಮುದುನೆಲ್ಲಿಯೆ ಅನ್ನ ಮೂಡನೋಡಿ ಪರಿದ
ಪೇರೋಟ್ಟಿ (೦೪. ೩೫ (೩). ೨೦೫೫. ೦೫-೦೬ : ೨೨೨) [ಮುದ್ದು + ನೆಲ್ಲಿ]

ಮುದುಪ (ನಾ). ೦. ಮುದುಕ ; ವೃದ್ಧ : " ಕಿಟವನೆ ಮುದುಪಂ "
(ಸೂತ್ರ. ೪೩೦-೪). ಓದಿದ ಬಿಲ್ವ ದಂಟಿಂಗಿಳಿ ಮುದುಪಂಗೆ ಪುಗವರ
ನಿಟ್ಟಲ್ಲಂ ಮುಪುಪುಡನೆಗೆ ಮುಟ್ಟಂಗಟ್ಟು (ಕಂಪು. ೦೦-೦೬) : ಆ ಮುದುಪಂ
ಗಡ ಕೊಟ್ಟನೊತ್ತೆಯಂ ಗರಗರನಾಯ್ ಬಲ್ವ (ಸೂತ್ರ. ೪-೪೨) ;
ಮುದುಪಂ ಮುದವನಾಂತು ತಾನೆಡಮೂದಿದ ಮನೆಗುಣ್ಣೋಗನಲ್
(ಕೂಪ್ಪ. ೩-೪೨). (ಗು). ೨. ಮುದಿಯಾದ ; ವಯಸ್ಸಾದ :
ಮುದುಪ ಬೊಡಗನಂ ಕಂಡ ಬಿಲವನ್ನೆನಂತೊಳಗಾರುತ್ತಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೪-೬೬) ;
ಪರಿಶ ಕಡಮುದುಪ ತಂದೋರ್ವನೆ ಕಂದಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೬-೬೦).

[ಮುದುಪು + -ಅ]

ಮುದುಪತನ (ನಾ). ಮುದಿಕನ ; ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ; ವಾರ್ಧಕ್ಯ :
' ಮುದುಪತನಂಬಿಟ್ಟು ' ಪರಾ. [ಮುದುಪ + -ತನ]

ಮುದುಪತನಂಬಿಟ್ಟು (ಕ್ರ). ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದು ;
ವಯಸ್ಸಾಗು : ಮುದುಪತನಂಬಿಟ್ಟು ದೇವರಾಜನರಪತಿಗಾರ್
ನಾಲ್ಕುಪರರ್ (ಕೂಪ್ಪ. ೬-೪). [ಮುದುಪತನ + ಪಿಟ್ಟು]

ಮುದುಪಾರ್ವ (ನಾ). ಮುದುಕನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ; ವೃದ್ಧ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ :
ಕಂಡು ನಿಜತನಯಪರವರ್ತಗೊಂಡಿರ ಮುದುಪಾರ್ವನಾಗಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಸುವಾರ್
ಖಂಡಳನಂ ಕಾಣೋಡಂ ಗಾಂಧಿವಿಗರವರ್ ಪಾಯ್ವವಶ್ರುಜಲಂಗಳ್
(ಕಂಪು. ೪-೨). [ಮುದ್ದು + ಪಾರ್ವ]

ಮುದುಪಾಣಿ (ನಾ). ವಯಸ್ಸಾದ ವೇಶ್ಯ ; ಮುದಿಸೂಳಿ : ನೆಣಿ
ಜನಕಾಲದ ನೆಡವೆ ವೈವನಿಟ್ಟಿರುವುದು ಬಾಲಕಿಯದಮದಲ್ಲೆನುತುಂ
ಮುದುಪಾಣಿಪಲಂಬವಳು (ಕೂಪ್ಪ. ೦೦-೨೪). [ಮುದ್ದು + ಪಾಣಿ]

ಮುದುಪಾಣಿ (ನಾ). = ಮುದುಪಾಣಿ : ಕೊಳೆತ ಹಾಡ ಬಗೆಳುತ
ಗಂಡುಮೆಸರು ಸುಳಿಯಲ್ವ ಪಾರನಾಣಿಯಯ ಮುದುಪಾಣಿದರ್
ಳೊಂದೆಯೊಳು (ಕೂಪ್ಪ. ೪-೩೬) ; ಕೂರ್ತ ಮನಃಪ್ರಿಯನಂ ಬಿಡೆಂದು ನೀನೆಲೆ
ಮುದುಪಾಣಿ (ಕೂಪ್ಪ. ೦೦-೨೪). [ಮುದ್ದು + ಪಾಣಿ]

ಮುದುಪ್ಪ (ನಾ). ಮುಪ್ಪು ; ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ; ಕಡಮುದುಪಾದ ಕಾಲ
ದೊಳು ತನ್ನನುಗಂಗಡಮನಿಪ್ಪುಮಲೆಯರು (ಕೂಪ್ಪ. ೪-೪೬) ; ಪುರುಷನೇ
ಮುದುಪನೊಂದು ಪರಿಜಂ ಮೆಂಯ್ಕೊಂಡು ನೆಡತಂದನೋ (ಕೂಪ್ಪ. ೪-೪೭).

[ಮುದ್ದು + -ಪ್ಪ]

ಮುದುಬಂಜೋಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು (?) : ಮುದುಬಂ
ಜೋಯಸ್ಸು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲಗೋತ್ರ (ಕೂಪ್ಪ. VIII. ೦೫-೨೩ : ೦೫).

[? + ಬೋಯ]

ಮುದುಮಂಕಡ (ನಾ). ಮುದಿಕೋತಿ : ಕಾಡ ಮುದುಮಂಕಡನೊಂದು
ಕೈಚಳವಂ ಪರಿಕವುದೆಂದು ತನ್ನದಿಯನೆರ್ದೆಯನೊಡದಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೪-೬).

[ಮುದ್ದು + ಮಂಕಡ (< ಮಕ್ಕಡ)]

ಮುದುಮೋಗ (ನಾ). ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಿಂದ ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿರುವ ಮುಖ ;
ಮುದಿಮುಖ : ಮುಕ್ಕುಟ್ಟುಡಲ್ ಮುದ್ದುಮೋಗ ನೀಡಂ
ದೋಳಕ್ಕಲಂ ಪೊದಮಯ್ಯೊಳೆವ ಪಲರಕ್ಕನಿಯರ ತಂಡಂ ನೆಡತಂದುದು
(ಕೂಪ್ಪ. ೬-೬೬). [ಮುದ್ದು + ಮೋಗ]

ಮುದುರಿಸು. ಮುದುಡಿಸು (ಕ್ರ). ಸುರುಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು :

ಮುದುರಿಸು : ಹೂವನ್ನು ಬಗೆಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಮುದುರಿಸಬೇಡ (ಕೂಪ್ಪ. ೬-೬೬).

ಮುದುಡಿಸು : ಮುದುಡಿಸತುಂ ಕೈರವಮಂ . . . ಉದಯಾಚಳ
ಚೂಡದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದನರ್ಕಂ (ಗೂಪ್ಪ. ೩೫) ; ವಿಧ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾದ
ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅರಳಿಸುವುದೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ ನಾನು ಆ ಶಕ್ತಿ
ಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮುದುಡಿಸಲಿ ? (ಕೂಪ್ಪ. ೨೦೦).

[ಮುದುರು (< ಮುದಿರ್) + -ಇಸು]

ಮುದುರು 'ಮುದಿರ್' ನೋ.

ಮುದುವಕ್ಕ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಮೂಲಿಮಕ್ಕಯಸ್ಸು
ಮುದುವಕ್ಕಗ್ರಾಮಸ್ಥ ಉಭಯತಟಯೋರ್ (ಕೂಪ್ಪ. ೦೪೦೪. ೦೦ : ೭೫).

[?]

ಮುದುವನ್ನಿಕೊಣಲು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಮೂಡಣ
ಕೊರ್ವಡ್ ಮುದುವನ್ನಿಕೊಣಲು ಮೂಡಣ ನೀವು ಕಳ್ಳವೆಟ್ಟಿನ ಮೂಡಣ
ಪೊರೆಯ ಮೂಣು ಬೆಟ್ಟು ಒಳಗು (ಕೂಪ್ಪ. ೦೪೨೬. ೦೨೨-೨೩ : ೫೫). [?]

ಮುದುವರ್ದ, ಮುದುಹದ್ದು (ನಾ). ೦. ಮುದಿಯಾದ ಹದ್ದು :
ದುಕ್ಕಾಸನನಂ ಕಂಡುತನಂ ಮುಕ್ಕಿ ಸುತ್ತಿಲಾದ ಮುದುವರ್ದಗಳುಮೆಗಲೆ
ಮೆಟ್ಟಿ ಪೋಟ್ಟು (ಕಂಪು. ೦೩-೩೬). ಮುದುಹದ್ದು : ೨.
(ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಮುದುಕ ; ಮುದಿಯ : ಮಿಂಚದಲೆ
ಒಳಕರಂ ನಿಡುಗಯ್ಯ ದಡಿಗರಂ . . . ಅಂಡದಲೆಯುತ್ತಕ್ಕರು ಸವದ
ಮುದುಹದ್ದುಗಳು . . . ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಿರಲು (ಕೂಪ್ಪ. ೩೬ : ೨೫೪-೨೪).

[ಮುದ್ದು + ಪರ್ದ]

ಮುದುವಣಿಸಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಅನೇಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಾರ್
ಕೊಟ್ಟಲೆಯ ಮುದುವಣಿಸ ಮೂಳ್ಳಿಯರ್ ಕೂಡಿತ್ತು ನೀವು (೦೪. ೩೪೩.
ಗೂಪ್ಪ. ೬೬-೩೬ : ೭೫). [ಮುದ್ದು + ಪುಣಿಸ (< ಪುಣಿಸ)]

ಮುದುವೇಡ (ನಾ). ಮುದುಕನಾದ ಬೇಟೆಗಾರ : ಕಿಟಗಿಲ್ಲಂ ಪರೆದು
ಬರ್ದ ತುಕನಂತಿಯಂ ಗೆಲಗೊಕ್ಕಿ ಕಟ್ಟಿ ನಡುಬಿನ್ನಿಲುವಿನೆಗಂ ಪೊತ್ತು
ಪೊದನಾ ಮುದುವೇ (ಕೂಪ್ಪ. ಬೇಡಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೦೬).

[ಮುದ್ದು + ಬೇಡ]

ಮುದುವೊಳಲ್ 'ಮುದುವೊಲಲ್' ನೋ.

ಮುದುವೊಳಸು (ನಾ). ೦. ಮುದಿಯಾದ ಹೊರಸುವಕ್ಕಿ. ೨.
(ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಮುದಿಯ ; ಮುದುಕ : ಖೀತುಂ ಮೊರಿದುಂ
ನಿರ್ದಯನೆ ಕಿಡಿಪ ಮುದುವೊಳಸಂ ಮತ್ತರಲ್ಲೊಡ್ಲಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೨-೫).

[ಮುದ್ದು + ಪೊಳಸು]

ಮುದುವೊಲಲ್, ಮುದುವೊಳಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು :
೫ ಈಗಿನ ಬಿಜಾಪುರಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಧೋಳ : ನೆಗಟ್ಟ ಮುದು
ಪೊಲೊಳಿ ಪುಟ್ಟ ಸುಪುತ್ರನೊದಂ ಕವಿರತ್ತಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೦೩-೪೬).

ಮುದುವೊಳಲ್ : ಮುದುವೊಳಲ ದಾರಿಯಂ ಒಡಗ . . . ಬಟ್ಟ
ಮತ್ತರು (ಕೂಪ್ಪ. XI-II. ೦೦೪-೦೪ : ೨೬). [ಮುದ್ದು + ಪೊಲಲ್]

ಮುದುಹದ್ದು 'ಮುದುವರ್ದ' ನೋ.

ಮುದೋಡಿ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ವಕ್ಕಿ ; ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನ
ವಕ್ಕಿ : ಮುದೋಡಿಯಾದ ನಿಮ್ಮ ಅತ್ತೆಯು ವಿನಾದರೂ ವಿಧವನ್ನು
ತಂದಿಡುಹುದು (ಕೂಪ್ಪ. ೦೦೪).

[?]

ಮುದ್ದ (ನಾ). ೦. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯವನ್ನು ಬಿಡುವ
ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಳು ; ಹೆಸರುಕಾಳು : "ಮುದ್ದಮನಲ್ವ
ಹೆಸರು" (ಕೂಪ್ಪ. ೦೦೦-೩) ; ಕುಲತ್ವಮುದ್ದ ಮೂಡರಾಜಮಾಪ . . .
ಜೀರಕಧಾನ್ಯವಾದಿ ವಿವಿಧಧಾನ್ಯಭೇದಗಳುಂ (ಕೂಪ್ಪ. ೬-೬೩ ಕ) : ಇಂಗುಳಿ
ದಣ್ಣಿಯಂ ಪಯನಂಗಳ್ ಕಾಡಿಯ ತೊಡಪದಿಂ ರಂಜಿಸಿ ಸರ್ವಾಂಗಂ

ಮುದ್ದಚೂರ್ಣಮತರಂಗಿತತುಷ್ಕಂ ಸಪ್ತಪ್ತನೀ ಪರಪ್ತಪ್ತಂ (ಮೂಕು. ೫-೩೬).

೨. ಮುದ್ದಚ ; ಹೊದಿಕೆ ; ಅಚ್ಚಾದನೆ [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಚೂರ್ಣ (ನಾ). ಹೆಸರುಕಾಳಿನ ಹಿಟ್ಟು ; ಹೆಸರುಹಿಟ್ಟು : ಚರಣಯುಗ್ಮಗಳಿಗೆ ನಯಮುದ್ದಚೂರ್ಣದಿಂದರೆ ಪಾದೋದ್ದರ್ಶನಂ ಮಾಡಿಯುಷ್ಣಂಮುಪೇಷಿತಂ (೦೩೨೦. ೪೪-೩). [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಚ್ಛವಿ (ನಾ). ಹೆಸರುಕಾಳಿನ ಬಣ್ಣ ; ಹೆಸರು : ಅಂತು ಗೋಪಾಲತ್ರಚ್ಛವಿಯುಂ ಮುದ್ದಚ್ಛವಿಯುಂ ಕರ್ಪೂತಚ್ಛಾಯೆಯುಮಪ್ಪ ಫಲೋದಧಿಯುಂ (೪೮೬. ೦೦-೪ ಪ). [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಪರ್ಣ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೆಸರುಕಾಳಿನ ಗಿಡ : "ಮುದ್ದ ಪರ್ಣಃ ಕಾಲಮುದ್ದಾ. ಕಪ್ಪಾ. ೩ ಕಾಡುಪೆಸರುಕಾಳಿನ ಗಿಡ. ಅದವೀ ಹೆಸರುಗಿಡದ ಹೆಸರು" (೦೩೨೦. ೦೩೬). [ಸಂ. ಮುದ್ದಪರ್ಣ]

ಮುದ್ದರೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ : "ಮುದ್ದರಃ ದ್ರುಫಣಃ-ಈ ೨ ದಂಗೆ" (ಪದ್ಯಮ. ೩೪-೩೨೦) ; ಮುಸುಂಡಿ ಭಂಡಿವಾಳ ಮುದ್ದರೆ ಗದಾದಿ ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳೊಳಮತಿಪ್ರವೀಣ[ನು]ಂ . . . ಆಗಿ (ಕಂಠಾ. ೨-೨೫ ಪ) ; ಅಪ್ರಮೇಯಬಲನುದ್ದತಮುದ್ದರಹಸ್ತನೇಷಿ ರತ್ನ ಪ್ರಭಮಂ ವಿಮಾನಮನಗರ್ವಿಸದಂ ನಭದೋಭೀಷಣಂ (ಕಂಠಾಪಾ. ೩೩-೩೦) ; ಸುರಗಿ ಚಕ್ರಂ ಮುದ್ದರಂಗಳಾ ಸಬುದದಿಂದೊಗದ ಕಡಿ ಗಜ ಗಲಿಸಿ (ಕಂಠಾ. ೩-೦೩). ೨. ಸುತ್ತಿಗೆ : ಲೋಹಸಂಸ್ಕರದೊಳಗಿ ದೇವನು ಛಾನಮುದ್ದರಹತಿವಚದವನು (ಪಾಶಾ. ೨೦೪-೩೨). ೩. ಮೊಗ್ಗು ; ಮುಗುಳು. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಮಾನ. ೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ. [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಲ್ 'ಮುದುಗಲ್' ನೋ.

ಮುದ್ದಲ (ನಾ). ೧. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶ್ರೀರಾಮ ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ . . . ಮುದ್ದಲ ಮುಂಡಕವೆಂಬವು ಮೊದಲಾದವೇ ಉಪ ನಿಷತ್ತುಗಳು (೦೩೪೮. ೫). ೨. ಒಬ್ಬ ಮಹಿಯ ಹೆಸರು : ಜೈವನ ಮುದ್ದಲ . . . ಮೃಕಂಡಸುತಾದಿ ಭೂಮಿಪುತ್ರಪರಮಾನಿಗಳು ಒಂದು ಕಂಡರು ಧರ್ಮಪಂದನನ (ಕುಶಾ. ೧. ೦೩-೨). [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಾನ್ನ (ನಾ). ಹೆಸರುಬೇಳೆ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬೇಯಿಸಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಖಾದ್ಯ ; ಹುಗ್ಗಿ ; ಕಿಚ್ಚಡಿ : ಹರಿದ್ರಾನ್ನ ಪರಮಾನ್ನ ಮುದ್ದಾನ್ನ . . . ಗಂಧಾನ್ನವೆಂಬ ಪದ್ಧಿಧಅನ್ನಾದಿ ನೈವೇದ್ಯಗಳು . . . ಸಂಪಾದಿಸಿ (೦೩೪೮. ೪೫) ; ಪರಮಾನ್ನವೆಂದು . . . ವಿಮಲಮುದ್ದಾನ್ನವಿವು ಪರ್ವವಿಧಾನ್ನೈವೇದ್ಯ ಶಿವಗಿ (ಗುರುತಾ. ೩-೫೫). [ಸಂ.]

ಮುದ್ದ (ನಾ). ೧. ಮುದ್ದಾಗಿರುವವನು ; ಚೆಲುವ ; ಸುಯರ : ಕೆಂಪ ಮುದ್ದನ ಅಚ್ಚಿ ನಿಡುಹಣ್ಣಿಗೆ ತಾಯ್ತರಳೆ ಚಂದದಿಂದ ಬೊಟ್ಟಿಟ್ಟಿ ಕತ್ತರಿಗೆ ಬೋ (ಕಂಠಾ. ೪-೦). ೨. ಇಷ್ಟನಾದವನು ; ಆಪ್ತ : ಕವಿಗಳ ಮುದ್ದನಾಶ್ರಿತ ಮುದ್ದನನಾಥರ ಮುದ್ದನಾ (೦೪. VIII (೩). ೩೩೦೦. ೩೩೩-೪೫ ; 1201). ೩. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಈ ಕಲ್ಲ ಸಂದಿಗರ ಕಂಠ x x x ಮುದ್ದನ್ನಿಷ್ಠಿಸಿದೊಂ (೦೪. VII. ೩೪೦. ೨೦೪-೨೩; ೦೩೩) ; ಉಪ್ಪವಳ್ಳಿಯು ಪೋಷಿಗಾಮಾಣ್ಣಿ ವಳಯೇಷಿ ಮುದ್ದ ಮಾಗುಣ್ಣಿಯೇಷಿಗ (೦೪. XV. ಕೇಶವರು. ೩೦೦-೦೩ ; ೪71). [ಮುದ್ದ + - ಕೃ]

ಮುದ್ದ 'ಮುಗುದ' ನೋ.

ಮುದ್ದಂಚಿ (ನಾ). ಚೆಲುವಾಗಿರುವ ಹಂಸ : ಚಿಲ್ಲಿಂದ ಸಾರ್ತಂದು ಬೀಡುವ ಮುದ್ದಂಚಿಗೆ ಕೈಯ ತಾವರೆಯ ಕಾವಂ ಚಿಲ್ಲಿಂದ ನೀಡುತುಂ (ಕಂಠಾ. ೦೩೩). [ಮುದ್ದ + ಅಂಚಿ]

ಮುದ್ದಂಚಿವಣಿ (ನಾ). ಚೆಲುವಾದ ಹಂಸವಕ್ಷಿಯ ಮರಿ : ಒಬ್ಬಾಡುವ ಮುದ್ದಂಚಿವಣಿಗಳಂ ನಟುಗುಂ ತೀಡುವೆಳಿಗುಳಯಂ ಸಿಂಗೊಡಿದ ಗೃಹ ದಂತಿರಿದಾರ್ಪದ್ವರ್ಧಭೋಜಂ (೦೩೩೬. ೦೨-೨೩).

[ಮುದ್ದಂಚಿ + ಮಣಿ]

ಮುದ್ದಕ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶಕವರ್ಷಮಂಟುನೊಣ್ಣಿ ತ್ತಯ್ಯಾದನ್ನು ಮುದ್ದಕನ ನಾಶಕ ಭೋಗಿ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶಿಯಂ (೦೪. X. ಕಾಳಿಣ. ೩೩-೨ ; ೨7೫). [ಮುದ್ದ + - ಕೃ]

ಮುದ್ದಣ (ನಾ). (ಕರಾ) (ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ) ಮುಖದ ಮೇಲೆ ವಿಳುವ ಗುಳ್ಳೆ ; ಮೊಡವೆ.

[- ತುಳು. ಮುದ್ದಣ್, ಮುದ್ದೆನ್, ಮುದ್ದಾನ್]

ಮುದ್ದತಿ 'ಮುದ್ದತು' ನೋ.

ಮುದ್ದತಿಲೇವು (ನಾ). (ಬ್ಯಾಂಕು ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ) ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಾವಧಿಯವರೆಗೆ ಇಡುವ ಇಡುಗಟ್ಟು. - ಲೇವಣಿ : ಅವಧಿಯ ಇಡುಗಟ್ಟಿನ (ಮುದ್ದತಿಲೇವು) ಅವಧಿ ಮುಗಿಯುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದರ ರಕಮು ಸಿಗಲಾರದು (೩೩೦೪೬. ೦೦) ; ಗೌಡರ ಪೆದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮುದ್ದತಿಲೇವಿನ ಹಣದ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ಪಣಿಗೆ ಕಳಸುತ್ತಿರಬೇಕು (೦೩೪೮. 11-೦೦೪). [ಮುದ್ದತಿ (< ಮುದ್ದತು) + ಲೇವು.]

ಮುದ್ದತಿದರ (ನಾ). (ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ) ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾಲಾವಧಿಗೆ ಮುಂಗಡ ವಾಗಿಯೇ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಧಾರಣೆ ; ಸೆಟ್ಟು ; ಮುಂಗಡ ಒಪ್ಪಂದದ ದರ : ಬ್ಯಾಂಕುಹುಂಡಿಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವಾಗ (೧) ಸ್ಪಾಟ್ ದರ, ತಕ್ಷಣದ ಸ್ಥಳದ ದರ (Spot Rate), (೨) ಮುಂಗಡ ಒಪ್ಪಂದದ ದರ, ಮುದ್ದತಿದರ (Forward Rate), ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ದರಗಳಿರುವುವು (ಪಾಶಾ. ೦೦೪).

[ಮುದ್ದತಿ (< ಮುದ್ದತು) + ದರ.]

ಮುದ್ದತಿಪತ್ರ (ನಾ). ವಾಯಿದೆ ದಿನದ ಪಟ್ಟಿ : ರಟ್ಟಿನ ಒಳಮಗ್ಗಲು ಪಾಕೇಟನ್ನೂ (Book packet) ಅದರ ಎದುರಿಗಿನ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಮುದ್ದತಿಪತ್ರವನ್ನೂ (Due date label) ಹಚ್ಚುವರು (ಗ್ರಂಥಾಂ. ೦೩).

[ಮುದ್ದತಿ (< ಮುದ್ದತು) + ಪತ್ರ]

ಮುದ್ದತಿಹುಂಡಿ (ನಾ). ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾಲಾವಧಿಗೆ ಮೊದಲೇ ನೀಡುವ ಚೆಕ್ಕು. - ಹುಂಡಿ : ಅವರು ಸಡಸುಂಟ ಹುಂಡಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ - ಕೆಲವು ಸಗಮಹುಂಡಿಗಳೂ ಇರಬಹುದು, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮುದ್ದತಿ ಹುಂಡಿಗಳೂ ಇರಬಹುದು (ಪಾಶಾ. 111. ೦೩೪೮).

[ಮುದ್ದತಿ (< ಮುದ್ದತು) + ಹುಂಡಿ]

ಮುದ್ದತು, ಮುದತಿ, ಮುದತು, ಮುದ್ದತಿ, ಮುದ್ದತ್ತು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾಲಾವಧಿ : ಗಡುವು ; ವಾಯಿದೆ : ಜೀತದ ಮುದ್ದತಿನೋಗೆ ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನು ತೀರಿದರೆ ಅವನ ವಾಸಸುದಾರರು ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು (ಕಂಠಾ. ೨೩೬) ; ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಮುದ್ದತಾದರೂ ಕೊಡರಿ (ಕಂಠಾ. ೩೩). ಮುದತಿ : ೧. ಮುದತಿ (ವಾಯಿದೆ)ಯಿಂದ ನೀರಿಯ ಡಿಕ್ಕಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಜಮಾ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ರಕಮಿಗೆ . . . ನೂರೆಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಒಟ್ಟು ಬೀಳುವದು (ಮಾಣಿಪಾ. ೦೦೦). ಮುದತ್ತು : ೨. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವುದು ; ಮುಂದೂಡುವುದು ; ಸಣ್ಣ ವಿಟ್ಟಿನ ಕೆಲಸ ಬರೀ ಮುದತ್ತು ಪಾಕುತಾ ಇದಾರ (ಕಂಠಾ. ೦೨೨). ಮುದ್ದತಿ : ೧. ಮುದ್ದತಿಯಾದ ಕೊಟ್ಟ ನೀರಿಯ ಮಾರಾಟದ ರಕಮು ಮು ಆಗುವದು (ಮಾಣಿಪಾ. ೩೨ ಕೃಷಾ. ೪೩) ; ಆ ಮಾರಿನ ಪೂರ್ಣ ಕೆಮ್ಮತು ಮುದ್ದತಿದು ಒಳಗೆ ಆಸಾಮಿಯವರು ಸಮ್ಮ ಕೂಗಿ ಕಳುಹಿಸಬೇಕು (ಮಾಣಿಪಾ. ೨೩೪). ಮುದ್ದತ್ತು : ೧. ವಿಷ್ಣು

ಕಡಿಬಿಗಳ ಮುದ್ದತ್ತು, ಮಿನಿ ಗಟ್ಟಿ ಭಾರವಂತಾಯಿತು (ಗುರುತು. ೭).
೨. ಖಿಟ್ಟಿಯ 'ಮುದ್ದತ್ತು' ಮುಂದೆ ಬೀಳುತ್ತ ಸವೆದಿತ್ತು (ಪಾಠ. ೨೦೬).

ಮುದ್ದತ್ತಿನ ಜ್ವರ = ನಿಯಮಿತ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಇರುವ ಜ್ವರ ;
ಕಟ್ಟಿನ ಜ್ವರ ; ವಾಯುವೇಜ್ವರ : ದುರ್ದೈವದಿಂದ ತಾಯಿಯು
ಮುದ್ದತ್ತಿನ ಜ್ವರದಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಳು (ಪಾಠ. ೨೦೬).

[← ಆರ. ಹಿ. ಮುದ್ದತ್ ; ಮರಾ. ಮುದ್ದತ್, ಮುದತ್]

ಮುದ್ದತ್ತು 'ಮುದ್ದತ್ತು' ನೋ.

ಮುದ್ದಮೋರ್ಚಿಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮುದ್ದಮೂರ್
ಚೋಯಸ್ಕ . . . ರೇವತಮೃಗ (೨೦. VII, ೦೬೯-೭೦ : ೦೬೯).

[? + ಭೋಯ]

ಮುದ್ದಯ 'ಮುದ್ದಯ್ಯ' ನೋ.

ಮುದ್ದಯ್ಯ, ಮುದ್ದಯ್ಯ, ಮುದ್ದಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು :
ರಾಜಾಲ ಪೊಂಬಲ ಚಲ್ವನತ್ತಮ್ಮ ಮುದ್ದಯ್ಯಪ್ರಾಮೇಷಯಪ್ಪನವನು
ರಾದಿತ್ತಂ ತುಳುವನಕ್ಕು ಸತ್ತೊಗೆ ದೀರಪ್ಪು × × ×
(೨೪. X. ೨೦೫೫. ೦೯೩-೦೦ : ೨೦೫) ; ಮುದ್ದಯ್ಯ ಭಾವಿಯನ
ಗಲಿಸಿದಂ (೨೪. VIII. ೨೦೫೫. ೦೯೩-೦೬ : ೨೦೫). ಮುದ್ದಯ್ಯ :
ಕುನ್ನತೂರುಬಿನೋಳ್ × × × ಸಳಗ ತಿರಮಣ್ಣಿಗವುಣ್ಣರ ಮುದ್ದಯ್ಯಂ
ಕಾದಿ ಸ್ವರ್ಗಸ್ತನಾದ (೨೪. X. ಮುಖ್ಯ. ೨೩೩-೩ : ಸಿ. ೨೦೫)
ಮುದ್ದಯ್ಯ : ಮುದ್ದಯ್ಯ ತುಳುಗೋಳೋ ಮುತ್ತಿಗೆ ಸನ್ನ (೨೪. XII.
೨೦೫೫. ೦೯-೩ : ಸಿ. ೨೦೫) ; ನಾಗಮಯ್ಯನ ಮಕ್ಕಳು ಬಿದಿವಾರಯ್ಯ
ನಂ ಮುದ್ದಯ್ಯನಂ ಬಿಟ್ಟಿರ್ (೨೪. III (B). ೨೦೫೫. ೨೩೩-೦೦ :
ಸಿ. ೨೦೫೫ ೨೫). [ಮುದ್ದು + ಅಯ್ಯ]

ಮುದ್ದಲು 'ಮೊದಲ್,' ನೋ.

ಮುದ್ದಾ 'ಮುದ್ದು' ನೋ.

ಮುದ್ದಾಂ 'ಮುದ್ದಾಮು' ನೋ.

ಮುದ್ದಾಟ (ನಾ). ೧. ಮುದ್ದು ಮಾಡುವಿಕೆ ; ಲಲ್ಲೆ ; ಲಾಲನೆ :
ಬೀಟಿ ತವರ ಕೂಟಂ ಕೂಟಿ ತಮೂರಾ ತಮೂರೊಳಂ ಮುದ್ದಾಟಂ
ಫಲಮದೆ ತಮ್ಮೊ ನಾಟಮ ಗಡ ವೆಜವು ಸುಖಲಹಂಗಳೋನೋ
(ಕಂಠ. ೪-೨೨). ೨. ಬೆಲುವಾದ ಲಟಿ : ವನಸೆಳೆಯುವ ಕ್ರೀಡೆ ;
ಕಿಸುರಲ್ಲದ ಮುದ್ದಾಟಂ ಮುಳುಗಲ್ಲದ ಕೂಟಂ ಪಾಲಭಾವಮಜ್ಜರಿ ಜನನ
(ಕಂಠ. ೩-೩) ; ಸಾವು ಸುರಿಯಲು ಬಾಳಿ ತಿಳಲು ಎನ ಸವಿಗೂಡಿ
ಮುದ್ದಾಟವೆನೆ ಬಂತು ಕಾಳಿದಾಸನ ಸಂಗಿ (ಮುಖ್ಯ. ೩೨-೦೯).

[ಮುದ್ದು + ಅಟ]

ಮುದ್ದಾಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಲಲ್ಲೆಗರೆ ; ಲಾಲಿಸು ; ಮುದ್ದಿಸು : ಕೊಸ
ಗಳಂ ಮುದ್ದಾಡಿಸು ಬೇಸು ಮಾಡುಗಳನಾಡಿ ಪೆಚ್ಚು ಪೆಚ್ಚು ಲೇಸಾಗಿ
ತನಗೆ ಚೊತ್ತಿಸುವಾಪರನ್ನೆರಲಾಟವನುಮ್ಪತ್ತಿಯಂ (ಕಂಠ. ೨-೦೦) ;
ಒಡಿದು ಚುಬುಕಾಗ್ರಮಂ ನಲವೊಡರೆನೆ ಮುದ್ದಾಡಿಸುತ್ತ
ಮಿದರ್ ಸುತನಂ (ಕಂಠ. ೩-೨೬) ; ನವಿಲಂ ಮುದ್ದಾಡಿಸು . . .
ಜೀವಿಗಾಚುಡ್ಡಾಕಂ ಎಂದು ಪರಸುವುದಂ (ಪಾಠ. ೨-೨೩ ೨). ೨.
ಪರಸ್ಪರ ಮುದ್ದಾಡುವಂತೆ ಮಾಡು : ನೀರ ಬೊಂಬಿಗೆ ನೀರಳದ
ಗಿತ್ತೆಯ ಕಟ್ಟಿ ಬಯಲ ಬೊಂಬೆದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಮುದ್ದಾಡಿಸು
ತ್ತಿದನಯ್ಯ (ಕಂಠ. ೨೦-೦೩). [ಮುದ್ದಾಡು + ಇಯ್ಯ]

ಮುದ್ದಾಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಪ್ರೀತಿಸು ; ಲಾಲಿಸು ; ಮುದ್ದಿಸು : ಪರಿದಾಡುವ
ಮಗನಂ ಮುದ್ದಾಡುವಂತೆ . . . ಕೊಲ್ಲದ ಪ್ರತಮಂ ಕೈಕೊಂಡು
(ಕಂಠ. ೦೦-೩) ; ಕಕ್ಕಯ್ಯ ಹಿರಿಯಯ್ಯ ಚಕ್ಕಯ್ಯ ಚಿನ್ನಯ್ಯ ಎತ್ತಿ
ಮುದ್ದಾಡಿಸು ಸಲಹರೆನ್ನ (ಕಂಠ. ೨೦೨) ; ಕೊಲ್ಲು ಮುದ್ದಾಡಿಸು ಮನದ

ಮಗುರೊಳಗಿಟ್ಟಿ ಬಿತ್ತದೊಳಿಟ್ಟಿ (ಕಂಠ. ೨-೦೦). ೨. ಚುಂಬಿಸು ;
ಮುತ್ತುಕೊಡು : ಪೂವರಿಯೋಳ್ ಮುದ್ದಾಡೆ ತುಂಬಿಕ್ಕುಗಿಲ್ಲವಂ
ಪದತ್ತು ಪರ್ವತಸಮಾ ಪುರದೊಳ್ (ಕಂಠ. ೯-೨೬) ; ಮುದ್ದಾಡು
ವಳು ಮುಸುಡೊಗ್ಗಿ ಮುದ್ದಂ ಬೇಡುವಳು (ಕಂಠ. ೦೫-೦೯) ; ಎಂದಿಟ್ಟು
ಕೊಂಬೆ ರಂಗಯ್ಯನ . . . ನಾನೆಂದು ಮುದ್ದಾಡುವೆ (ಕಂಠ. ೨-೩೩
ಕಂಠ. ೨೦೦). [ಮುದ್ದು + ಅಡ್ಡು]

ಮುದ್ದಾಮ್ 'ಮುದ್ದಾಮು' ನೋ.

ಮುದ್ದಾಮು 'ಮುದ್ದಾಮು' ನೋ.

ಮುದ್ದಾಮು, ಮುದ್ದಾಂ, ಮುದ್ದಾಮ್, ಮುದ್ದಾಮು (೮). ೧.
ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ; ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ : "ನಿನ್ನ ಕತೆಬಿಟ್ಟಿ
ಕುಪ್ಪು-ಬಾರಿ ಇಲ್ಲದೇನು ? " "ಇರುವುದು ; ಆದರೆ ನಾನು ಮುದ್ದಾ
ಮಾಗಿ ಏನೂ ಹಾಕಿಲ್ಲ" (ಮುಖ್ಯ. ೯೩). ೨. ಖಿದ್ವಾಗಿ ; ಸ್ವತಃ ; ಆದರೆ
ಸಲುವಾಗಿ ಮುದ್ದಾಮು ತಿಳಿಸುತ್ತೇವೆ (ಮುಖ್ಯ. ೨೦೫) ; ಆಮರ
ವೆಂಕಟರಾಮನನ್ನು ಮುದ್ದಾಮು ಹೇಡುಕಿ ಕಂಡು, ಹಸ್ತಲಾಘವ ಮಾಡಿ
ಅವನ ಹಸ್ತವಲ್ಲೇ ಒಂದು ಲಕೋಟಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರು
(೨೦೫. ೯). ಮುದ್ದಾಂ : ೧. ನಾನು ಮುದ್ದಾಂ ಒಡವರ ಸಲುವಾಗಿ
ಅಂತ ಎರಡ ರೂಪಾಯಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿನಿ (ಕಂಠ. ೨೩). ೨. ಮುದ್ದಾಂ
ಸುಬ್ಬಕ್ಕನವರು ಆದಿದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಗೋವಿಂದರಾಯರ ಎದುರಿಗೆ
ಹೇಳಿದನು (ಕಂಠ. ೦೫) ; ನೋಟಿಸನ್ನು ಮುದ್ದಾಂ ಕರುಹಿದ ಕಾಲ
ದಲ್ಲಿ ತಲಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಆಕನಾರಡ್ಡು ರೆಬರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು
(ಗುರುತು. ೪೦). ೩. ಖಂಡಿತವಾಗಿ ; ನಿಖರವಾಗಿ : ಆತನಿಗೆ ಸಾಸುವ
ಯಜ್ಞ ಸಂತಯ ಪಾರದೆ 'ಮುದ್ದಾಂ' ಮಾತನಾಡಿದ (ಕಂಠ. ೨೨).
ಮುದ್ದಾಮ್ : ೨. ನಾನೇ ಮುದ್ದಾಮ್ ನಿಮ್ಮ ನೆಗೆ ಬಂದು ವಿಷಯ
ಹೇಳುತ್ತೇನೆ (ಕಂಠ. ೨೦೫). ಮುದ್ದಾಮು : ೧. ನದೀತೀರದ ಊರಿನ ಮಿತ್ರ
ರೊಪ್ಪರು ಮುದ್ದಾಮು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಹೊಳೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ
ಸೋಗಾಡ ಬಿತ್ತಣ ಕೊಟ್ಟರು (ಕಂಠ. ೨೩). ೨. ಒಗೆ ಆಗಬಾರದೆಯು
ದರ ಸಲುವಾಗಿ ಮುದ್ದಾಮು ಸೂಚನೆ ಮಾಡೋಗದಲ್ಲೆ ಬರುತ್ತದ್ದು
(ಮುಖ್ಯ. ೯೨). [← ಆರ. ಹಿ. ಮುದ್ದಾಮು ; ಮರಾ. ಮುದ್ದಾಮ್]

ಮುದ್ದಾಯಿ, ಮುದ್ದೈ (ನಾ). ದಾಮಾ ಹಾಕುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಫಿರ್ಯಾದಿ :

ಸಾಪೇಬರಿಗೆ ಏಳಿ ಸಿಕ್ಕಿತು . . . ಮುದ್ದಾಯಿಯು ಕಡ ತಿರುಗಿದರು
(ಕಂಠ. ೯). ಮುದ್ದೈ : ಅವಳು ಮುದ್ದೈಯಾಗಿ . . . ಮೆಚ್ಚಿಸಿರ
ಮುದ್ದೆ ಬಂದವಳಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೨೦). [← ಆರ. ಮುದ್ದಳ ; ಹಿ.
ಮುದ್ದಳ. ಮುದ್ದಯ್ಯ ; ಮರಾ. ಮುದ್ದಾಳ]

ಮುದ್ದಿಗೆ 'ಮುದ್ದಿಗೆ' ನೋ.

ಮುದ್ದಿಕ್ಕು, ಮುತ್ತಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ೧. ಚುಂಬಿಸು ; ಮುತ್ತುಕೊಡು :
ಅರವಿಂದಾನೆ ಕೇಳು ಅರಮೊರೆಯಲ್ಲದೆ ಅಜಿಯದಂದಿ ಬಂದು ಅದರ
ಮುದ್ದಿಕ್ಕಿದ (ಕಂಠ. ೦-೨೦೫-೦) ; ಆಹ್ವಾತ ಮುದ್ದಿಕ್ಕುವ ಪ್ರಸಂಗ
ಬಂದಿದ್ದರೆ ಕುದುರೆಗಳಾದರೂ ಸರಿಯಬೇಕಿತ್ತು (ಕಂಠ. ೨). ೨.
ಸೋಂಕು ; ಮುಟ್ಟು ; ಸ್ಪರ್ಶಿಸು : ಕಾದಿನ ಪೆಪ್ಪುಗಳು ಅಣತನ್ನು
ಮುದ್ದಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದವೆ (ಕಂಠ. ೨೦೫). ಮುತ್ತಿಕ್ಕು : ೧. ಅವಳು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ
ಮಗುವಿಗೆ ಮುತ್ತಿಕ್ಕಿದಳು (ಕಂಠ. ೨೦೫). [ಮುದ್ದು + ಇಕ್ಕು]

ಮುದ್ದಿಗೆ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದವನು : ಹೊದ್ದರಿಯದೆ
ಮಾಯೆಯಂ ನೆಟಗಿದ್ದ ಶರಣರು ನೋಡಿ ಲಾಲಿಸ ಮುದ್ದಿಗಂ ಬಂದಂ
(ಕಂಠ. ೨೯-೩). [ಮುದ್ದು + ಇಗ]

ಮುದ್ದಿಗೆ, ಮುದ್ದಿಗೆ, ಮುದ್ದಿಗೆ (ನಾ). ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ
ಹೆಣ್ಣಿನ ಗೋಡಲು ; ಮುದ್ದಿಣ - ಮುದ್ದಿಗೆ (ಕಂಠ. ೨೦೫ ಕೃತಕ) :

ಎಲೆಗೊಂದು ಮಕ್ಕೊ ನೆಯನಾಂಕಿಪ್ ಮುದ್ದಿಗೆಯಂ . . . ಆ ವನಂ
ಮೆರೆದುರು (೩೩೫. ೭೦೦); ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಪತ್ತಾ ತೊಂಗೆಲಿಂಬಿಡೆ
ಮುದ್ದಿಗೆಯ ಕಾವಣಮಂ . . . ಕಾದುಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಒಳ್ಳೆವಾಡಮಂ
ಲಾಜೆ (೩೩೫. ೭೦-೭೭). ಮುದ್ದಿಗೆ : ಮುದ್ದಿಗಾ. ಮುದ್ದಿಗೆ (೩೩೫. ೭೦೦ ಕೃಷ್ಣ). ಮುದ್ದಿಗೆ : "ಮುದ್ದಿಗೆ (ಕೆ)-ಮುದ್ದಿಗಾ" (ಕೃಷ್ಣ. ೭೭).

[< ಸಂ. ಮುದ್ದಿಗಾ]

ಮುದ್ದಿಗೆ (ನಾ). ಮೊಹರು; ಮುದ್ದಿಗೆ : ಮುದ್ದಿಗಾ - ಮುದ್ದಿಗೆ
(೩೩೫. ೭೦೦ ಕೃಷ್ಣ); ಮುದ್ದಿಗೆ : ಮುದ್ದಿಗೆ (೩೩೫. ೭೦೦ ಕೃಷ್ಣ).

[< ಸಂ. ಮುದ್ದಿಗಾ]

ಮುದ್ದಿಡು, ಮುದ್ದಿಡು (ಕ್ರಿ). ಚುಂಬಿಸು; ಮುದ್ದಿಡು : ಗೋಟು
ಭಾಗ್ಯವಿದು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪ್ಪಿ ಮುದ್ದಿಡುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೭೦. ೭-೭
೭೦೦); "ತಪ್ಪದಲೆ ಶಿವನ ಮುದ್ದಿಟ್ಟು". "ಕಪ್ಪುಕಾಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ಅಪ್ಪಿ
ಮಗುವಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ" ಮೊದಲಾದ ನುಡಿಗಳು ಕಾಯನದ ಬೆಳ್ಳುಡಿಗಳಲ್ಲವೇ ?
(೩೩೫. ೭೦೦); ಮನೆಯ ದೀಪವೆಂದು ಮುದ್ದಿಟ್ಟರೆ ಗಡ್ಡ ಮಿಸೆ
ಸುಟ್ಟುಕು (೩೩೫. ೭೦೦). ಮುದ್ದಿಡು : ಮುದ್ದಿಡು ಮಂ ದಿಡದಾಭಾಷಿಸಿ ಸೋಗಿ
ಗೋಟು ನೆಗೆಳು ಮುದ್ದಿಟ್ಟು . . . ಮೊದಲಾದ ತೊಂದರೆಯಾ ಬೆಡವಣಿಗೆ
ನಿಲಿಯುಂ ತಣ್ಣಗೆಯೊ ನೋಂಕುಮೋ (೩೩೫. ೭-೭೭).

[ಮುದ್ದು + ಇಡು]

ಮುದ್ದಿಮುದ್ದು (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು; ಮುದ್ದಿಮುದ್ದು :
ಪುಷ್ಯಂ ಪನ್ನವರ್ ಅಡಿನ ಸಾಧಿಪ್ಪತಡೆಹ ಕಾಲ್ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟ
ಭೂಮಿ (೩೩೫. ೭೦. ೭೦೦-೭೦೦; ೭೦೦). [< ಮುದ್ದು + ಅಡು]

ಮುದ್ದಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಪ್ರೀತಿಯಾದು; ಲಲ್ಲಿಗೆರೆ : ಮೋಟು ಮುದ್ದಿಸಿ
ಮರುಳಾದವ್ವ (೩೩೫. ೭೦. ೭೦೦-೭೦೦); ಮುನಿಯುತ್ತುಂ ಮುದ್ದಿ
ಸುತ್ತುಂ ತೊನೆದು ತವಳುತ್ತುವ್ವಕುಂ ಗಿವಿಸುತ್ತುಂ (೩೩೫. ೭೭);
ಪರಿಪೂರ್ಣತಾ ಕುಮಾರನು ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಿರೆ ಹರಹಾ ಪ್ರಕರೋಹ
ವಿನ್ನಂಕುಟೋ (೩೩೫. ೭-೭೭). ೨. ಚುಂಬಿಸು : ಅವು ಬೇವರ
ಬೇಸುತ ಬಿಗಿಯವು ಮುದ್ದಿಸುಮಂ . . . ಕಣ್ಣಪ್ಪದೇವನು (೩೩೫. ೭೭-೭೭);
ನೇಹಮಾರ್ ಮೊಗದಲ್ಲಿ ಮೊಗವಿಟ್ಟು ಮುಂದಾಡಿ ಮುದ್ದಿ
ಸುತೆ. (೩೩೫. ೭-೭೭); ಭರದಿಂದ ಬಂದವುಗಳೆನೆಯ . . . ಮುದ್ದಿಸಿ
ತನ್ನ ಬೆರಳುಂಗುರಂಗೊಟ್ಟು ಸಂತ್ಸು ವೃಷಾಕೇತು ಕಾಂತೆಯಂ
ಬಿಡೊಂಡನು (೩೩೫. ೭-೭೭). ೩. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತಡವು, -
ನೇವರಿಸು : ಕೋಗನ ಬೇಂಟೆಯಾಡಿ ಕಡು ನೊಂದು ವಿಜೃಂಭವ
ತಮ್ಮ ಪಲ್ಲರಂ ಕಾಣಾತೆ ಬಂದು ಮುದ್ದಿಸಿ ವಿವಾಹ ವಿಘಾತದಿನಾದ
ಗಾಯನಂ ಮಾಡದೆ ಹಸ್ತಪಲ್ಲವದೆ ಮುಟ್ಟಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತೊಟ್ಟಿದ
ಸಾಮಂತೋಣಿಶೋರಣೇತ್ರಯರ್ (೩೩೫. ೭-೭೭); ಬಿರವುಗಳು
ಚುಂಬಿಸುತೆ, ಮೊಗಮಂ ಮುದ್ದಿಸುತೆ . . . ತೀಡುತ್ತೆಂದ ತಂಗಾಯಂ
ಸುಯೊಂದು ಕ್ರೀಡಿಸುತೆ (೩೩೫. ೭೭-೭೭೦); ಆರಾಧ್ಯರು ನನ್ನನ್ನು
ಮುದ್ದಿಸಿ ಹರಸಿದರು (೩೩೫. ೭೭). [ಮುದ್ದು + ಇಡು]

ಮುದ್ದು, ಮುದ್ದು (ನಾ). ೧. ಅಕ್ಕರೆ; ಒಲವು; ಪ್ರೀತಿ : "ಅಜಾಮಯಾ
ಶಂ ಲಲ್ಲಿಯನ್ನಲಿವು ಮುದ್ದುಕ್ಕುಂ" (೩೩೫. ೭೦೦); ಆಕೆಯ ಮೂತಾಳಿಯ
ಮುದ್ದುಕ್ಕುಂವೆಂದವಾಳಿಯ ತನುಸೋಂಕು . . . ಆಕೆಯ ಕೂಟಮೆ
ದಲಿರ್ದುಳಿದವನು ಮನದೊಳ್ (೩೩೫. ೭೭); ನಿನ್ನ ಮುದ್ದುನೆ ನಟ್ಟಿ
ಮೆಚ್ಚುಮನಾಗಳುಂ ನಿನ್ನಗಲ್ಲೆಯೊಳೆಂತು ಸ್ವರಿಸುವಂ (೩೩೫. ೭-೭೭);
ಒಲವಾಯ ಮುದ್ದು ಬಿಟ್ಟು ನೊಂದ ನೋವ ನೋಯದಮೆತ್ತ ಬಿಲ್ಲರು
(೩೩೫. ೭ ೭೦೦-೭೦೦); ನಾನೇವರೆ ಅವಳಿಗೆ ಎಚ್ಚೊಂದು ಮುದ್ದು
ಎಂದು ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ ? (೩೩೫. ೭೦). ೨. ಚುಂಬಿಸು : "ಮುದ್ದು

[೩೩೫. ೭೭] ಚುಂಬಿಸುವುದೋವುಪಾಸಂ" (೩೩೫. ೭೭-೭೭);
ಲಂದೋದರ ಗುಹರ್ಗಂ ಮುದ್ದುಗಳನೊಡಿ ಬೇಡಿರ್ದರ್ಗಧಮತವಿತಿಯಂ
ನಿಡಿ (೩೩೫. ೭-೭೭); ಅಕ್ಕಿಯಂ ಮುದ್ದುಗಳನು ಬೇಡುವರ್ ಕಯ್ಯ ಕೊಳ್
ಮಯ್ಯ ಕೊಳ್ ಭಾಯ್ ಕೊಳ್ಗೆ (೩೩೫. ೭-೭೭). ೩. ಅತಿಯಾದ ಪ್ರೀತಿ
ಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸಲಿಗೆ; ಸದರ : ಮುದ್ದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಸಲ್ಲ . . .
ಜಿದ್ದು ಬೋಧನೆಗೆ ಸಲ್ಲ (೩೩೫. ೭೭-೭೭); ಅಜ್ಜಿಯ ಮುದ್ದಿನಿಂದ
ಮೊಮ್ಮಿಗೆ ಯಾರು ಹೇಳದ ಮಾತು ಕಿವಿಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ (೩೩೫. ೭೭-
೭೭). ಚೆಲುವು; ಸೋಗು; ಅಂದ : ಮನದ ಮದನನುಗುಣಗರ್ಗಂ
ಕಣ್ಣುಗಳೆ ಬಳಸಿ ಬಂದಿರ್ದ ಪಾಟದಾಟದ ಮುದ್ದಿನ ಬದಿನ ಪರಿವಾರ
ದೇವಿಯರುಮಂ . . . ಕಂಮ (೩೩೫. ೭-೭೭); ನಡಿಯ ಮೂತಿನ
ಮುದ್ದು ಶಿವನನೊಲಿಸುವ ಮುದ್ದುತಾನೆಲ್ ಶಿವ ಮೊಡವಳು (೩೩೫. ೭೭-೭೭);
ಕಂದನಾದುವ ಬಾಲಲೀಲೆಯಂ ನೋಡಿ ತೊಂದರೊಂದಿನಿ
ವಾತನು ಕೇಳ್ವ ಮುದ್ದಿನ ಮುದ್ದಿಯಂದದಗುವನತ್ತಿಕೊಂಡು
ನಳಿಕೋಳುಗಳಿಂದಪ್ಪಿ (೩೩೫. ೭೭-೭೭). ೪. ಮಕ್ಕಳಾಟ; ಬಾಲ
ಲೀಲೆ : ಸದವ ತರ್ನದೊಳ್ ಪಡೆವುದಿಮಾದುವು ಶಿಲೆಗಳೊಡನು
ಕರಿಗಳ್ ಭೀಮಂ ಒಡೆದದೊಡೆ ಪಾಪುಟ್ಟಿಲ್ಲದಗುವು ಮುದ್ದು ಬೆಂತು
ಸೋಗುಸುಡೆದಾ (೩೩೫. ೭-೭೭); "ಇಂದಿಬಲನನ್ನೊಳಂ ಜನಿಯುತೆ
ಬಯಸಿ ಪಡೆದು ತೊಡೆಯೊಳೆ ಮುದ್ದು ನೊಣ್ಣು ನೋಡಿ ನಡೆದ
ಜನನೀಜನರ್ಗದೊಡೆಬಲ್ ಜನಿಯುತೆಮೋ (೩೩೫. ೭೭); ಮುದ್ದು
ಬಿನದಮನೊಡರ್ಚೆಯಾದುವ ತನಯಂ ಸಂಸಾರತರದೊಳೆಮೆಡುವಲ್ಲೀ
(೩೩೫. ೭-೭೭). ೫. ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತು :
ಎನ್ನ ಮುದ್ದು ಮುನಿಯದಿರಿದಾವ ಗತನಂ (೩೩೫. ೭-೭೭);
ಯೆತೋದೆ ಪರಮಸುಖಾರ್ಥೋಪನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ನಂದನಂ . . .
ಇದಾರ ನಿಧಾನವಿದಾರ ಮುದ್ದಿದಾರರಸಂ . . . ಇವಾರ ಸಂಹಮೆದಿರ
ದಮರ್ಚಪ್ಪದರ್ (೩೩೫. ೭-೭೭); ನಿನ್ನ ಮಗನು ಮುದ್ದು ನಿನ್ನಗೇರೆ
ಗೋಟು ಯಾರಿಗೇನೆ (೩೩೫. ೭-೭೭ ಕೃಷ್ಣ). ೬. ತುಟಿ; ಅಧರ :
ನಿಧಾನಿತೆಯಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಬಿಡುಗೊಳುವುದೆಂದ ಕಂಡಮರ್ಚಪ್ಪ ಮುದ್ದು
ಮುದ್ದು ಬಾಯೊಳಗಿಟ್ಟು ಚುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು ರಶ್ಮಿಪ್ರದಲಿ (೩೩೫. ೭೭-೭೭).
೭. ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದುದು; ಬಯಸಿದುದು : ಇಮ್ಮಾರ್ಡ :
ಆರುಂಟು ಶಿವತರೋರ್ ಕುಲಗುಣಾದಿಗಳೆನಯ್ಯದವರ ಮುದ್ದಂ
ಸಲಿಸ ಸಂಕವರೇ ರಸಯೋ (೩೩೫. ೭೭-೭೭). (ಗು). ೮. ಪ್ರೀತಿ
ಪಾತ್ರವಾದ; ನಲೈಯ; ಅಕ್ಕರೆಯ; ಅಳದ ನೆ ಒಡಿದಾಡನೆಯ
ಮುದ್ದುಬಾಲ (೩೩೫. ೭-೭೭-೭೭); ಮಂಥರೆಯ ಮುದ್ದು ಮೂವರಿಯನೆ
ಗೆದ್ದು ಬೊಂದೆಯ ಕಾರೊಳಿಟ್ಟರು (೩೩೫. ೭೭-೭೭); ನಿಮ್ಮ ಮುದ್ದು
ಹುಡುಗಿಗೆ ತಕ್ಕಂತಹ ಅಡ್ಡು ಮೆಚ್ಚಿನ ನವಯುವಕನೊಬ್ಬನನ್ನು ಹುಡುಕಿ
(೩೩೫. ೭). ೧೦. ಚೆಲುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ; ಮನೋಹರವಾದ :
ನೀಲೋತ್ಪಲನಿಧಾನದ ಮುದ್ದು ಮುನಿನ ಚಲುವ ದೇವರ ಬೇವನಿಸಿದನು
(೩೩೫. ೭-೭೭-೭೭); ವಾಲಿಸಮ್ಮ ಮುದ್ದುಕಾರದೆ (೩೩೫. ೭-೭೭ ಕೃಷ್ಣ);
ಓಲಗಲೆಯ . . . ಮನೆಯ ಭಿತ್ತಿಗಳೆಡೆಯಲಿ ಮುದ್ದುಬಾಲಿಕೆಯರು
ರಾಜೊದರು (೩೩೫. ೭೦-೭೭). ೧೧. ಇಂಪಾದ; ಮಧುರವಾದ; ಸವಿ
ಯಾದ : "ಮುದ್ದು ನುಡಿ" ಪರಾ. ಮುದ್ದು : ೨. "ನೀಲೋಧಾವರಣ
ದೊಳು ಮೌಕ್ತಿಕದೊಳು ಚುಂಬನದೊಳುಂ ಮುಕ್ತಿನಿಕ್ಕುಂ" (೩೩೫. ೭೭);
ಮುದ್ದು ಚದುರಿದೇನೆ ಮುದ್ದುಮುದ್ದು ಮುದ್ದು ಮೆಚ್ಚಿನ ಸತಿ
ನೀಡಿತ್ತಿರಮೆನೆ ಕರನೊಳ್ಳಿತ್ತಾಗದೆ ನಿಮ್ಮೊಳೆವನೆ ವೃದ್ಧಿವಿಂ
(೩೩೫. ೭೦೦); ಮುದ್ದುಕನು ಚುಂಬಿಸಿ ಮಗುಳರಪ್ಪ ಎತ್ತಿಕೊಂಡನು
ಮುದ್ದುನಿಕ್ಕು (೩೩೫. ೭-೭೭); ಆತ ಕೊಟ್ಟ ವಸ್ತು ಒಡೆದೆ ನನಗೆ ಅವಗೆ

ಗೊತ್ತು ತೋರುಗಳಿಗೆ ತೋರುಬಂದಿ ಕನ್ನೆ ತಾಯಿ ಮುತ್ತು (ಶಾಖಾ. ೫೯-೧೩). ೫ ಮೇಲಿನ 'ಕಾಪ್ಯಾವ' ಮತ್ತು 'ನಾದಲೀ' ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ 'ರತ್ನ' ಎಂಬರ್ಥವೂ ಶ್ಲೇಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೊರಡುತ್ತದೆ.

ಮುದ್ದಿನ ಕಣಿ ಚೆಲುವಿನ ಆಕರ. - ನೆಲೆ ; ಸೌಂದರ್ಯದ ಖಿನಿ : ಮುದ್ದುಗೊಡರ ಮನೆ ಮುದ್ದಿನ ಕಣಿಯಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಬಂದ ನೇ ರೋಗಕ್ಕೆ ಸೂಪ್ಪಲಾಗಿ ಸಿದ್ಧ ಸುಕ್ಷೇತ್ರ (ಸುಕ್ಷೇ. ೩-೬೬). ಮುದ್ದುಮುಚ್ಚಿಟಿ = ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೀತಿ. - ಪ್ರೇಮ : ವಿವಾಹಾದಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುದ್ದುಮುಚ್ಚಿಟಿಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ (ಸುಕ್ಷೇ. ೧೯೩). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುತ್ತು ಮುತ್ತಮ್ ; ಮಲ. ಮುತ್ತು ಮುತ್ತಮ್, ಮುತ್ತಿ ; ಕುಳಿ. ಮುದ್ದು ; ಮುತ್ತ, ಮುತ್ತ. 10 ಮುದ್ದು : ತಿಲು. ಮುದ್ದು ; ಕೊಡ. ಮುತ್ತ ; ಕೋರಾ : ಮಂದಾ ; ಪರ್ಷ. ಮೊತ್ತ.]

ಮುದ್ದುಗೊಡು 'ಮುದ್ದುಗೊಡು' ನೋ.

ಮುದ್ದುಗ (ನಾ). ಚೆಲುವನಾದವನು : ಅಂದಗಾರ ; ಸುಂದರ : ಗೋಪಿಯರೈ . . . ನಗುತ್ತೆಂದು ಮುದ್ದುಗರವನಾಕ್ಷಿತುತಂದರನ್ನೆತ್ತ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳ (ಶಾಖಾ. ೧೦-೫-೨೨) ; ನನ್ನೆಯ ಪಲ್ಲನಾಕ್ಷಿನಾಕ್ಷಂ ಪೂವರ ಬೊಜಗಂ ಮುದ್ದುಗರ ಮೊದಲಿಗಂ . . . ಬಲ್ಲಿದರೆ ಬಿಲ್ಲವೆಂಬಿವು ಮೊದಲಾದ ಪಲವುಂ ಬಿರುದರಂ ಕೇಳು (ತಾಪ. ೩೩-೧೦).

[ಮುದ್ದು + ಗ]

ಮುದ್ದುಗಜ್ಜ (ನಾ). ಪ್ರಿಯವಾದ ಕೆಲಸ ; ಇಷ್ಟವಾದ ಕಾರ್ಯ ; ಉದ್ದಂಡರಾಜ ವೇತಂಕರಾಜರು ಒಂದರಿದ್ದಪರೊಂದನ್ನೆಮ್ಮ ಮುದ್ದುಗಜ್ಜ ಪನವನರಿಸಗಿದನ್ನೆಲ್ಲ ದಿದ್ವಿನರಕುಮತಂದ (ಕಣ. ೩೩-೩೦).

[ಮುದ್ದು + ಜ್ಜ]

ಮುದ್ದುಗರೆ 'ಮುದ್ದುಗಜ್ಜ' ನೋ.

ಮುದ್ದುಗಜ್ಜ, ಮುದ್ದುಗರೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸೂಸು ; ಅಲ್ಲೆಸು : ಅಕ್ಕರೆಯನ್ನು ತೋರಿಸು ; ದಂತವಳಲದಾತ್ಮದಂತೆ ನಿನ್ನಯ ಮಸ್ತಕಾಗ್ರದಲಿ ನಿಲಿಸುತಿದೆ ಪುಷ್ಕರವ ನಿವಗೀ ಪಲವು ತೆಜದಲಿ ಮುದ್ದುಗಜ್ಜವುತ ನೆಲೆವುತಿದೆ ಇದೆ ನಿನ್ನನಗಿರಿಸನಜವೇಡ (ಶಾಖಾ. ೯-೧೦). ೨. ಚೆಲುವನ್ನು ಬೀರು. - ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸು ; ಸೋಗಿಲೋ ನ್ಯಾಡುಕುಂ ಮುದ್ದುಗಜ್ಜವುತಂ ಲೀಲೆಯಂ ಮಸ್ತಕಾಚಿಕೆಯೊಳಿಸೆಂದ ಜಗವನೊಳುವ ಸೂತ್ರಧಾರಂ (ಕೊಪ್ಪ. ೩-೩೬). ಮುದ್ದುಗರೆ : ೧. ಶಾಂತರಾದೇವಿಯು ನೊಂದ ಮನಸ್ಸು ಮಗುವಿನ ಈ ಮುದ್ದುಗರೆವ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳತು (ಶಾಖಾ. ೧೩೬) ; ಮಗುವಿನ . . . ಗಲ್ಲವನ್ನು ಸಮ ಮನಸ್ಸು ತಣೆಯುವಂತೆ ಮುದ್ದುಗರೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು (ತಾಪ. ೩೯). ೨. ಚುಂಬಿಸು ; ಪಾರಿಜಾತಗಳು ಮುದ್ದುಗರೆಯುವವು ಹವಳದಂಟಿಗಳಿಂದ ಕೂಪ ಸೂಸಿ ಮಂದರ ಉದಿ ಬೆರೆಯುವವು (ಶಾಖಾ. ೩೭).

[ಮುದ್ದು + ಗಜ್ಜ]

ಮುದ್ದುಗಾತಿ (ನಾ). ಚೆಲುವೆ ; ಸೊಗಸುಗಾತಿ ; ಸುಂದರಿ : ರಾಯನಂ ಅರನೋಟದಿಂ ನೋಡಿ . . . ಮುದ್ದುಗೊಳುತಲಿರುವ ಮುದ್ದುಗಾತಿಯಂ ನೋಡಿ (ಶಾಖಾ. ೩೬೦-೧೦೦). [ಮುದ್ದು + ಅತಿ]

ಮುದ್ದುಗಾರ 'ಮುದ್ದುಗಾತಿ' ನೋ.

ಮುದ್ದುಗಾಣ. ಮುದ್ದುಗಾರೆ (ನಾ). ೧. ಚೆಲುವನಾದವನು ; ಸುಂದರ : ಒಂದು ಮೂಲೆಯನುಂಜವಳಸುವನೆ ಕೊಂದ ಮುದ್ದುಗಾಣ ಕಳ್ಳ ಕೊಕೊಕೊ ಎನ್ನಿರೊ (ತಾಪ. ೨೦೦-೦). ಮುದ್ದುಗಾರ : ೧. ಮುದ್ದುಗಾರನಾದ ಮಂದವರಾತನ ಮಂದಂವೂಡಿ . . . ಅಂದಗಾರ ನಾದ ಜಂಪುನು (ಶಾಖಾ. ೩೩೯-೯). ೨. ಅಂದವಾದುದು : ಚೆಲು

ವಾದುದು : ಕಣ್ಣೆಗಂದವಾದ ಮಗುವೊ ಮುದ್ದುಗೊಳುನಂದ ಮಾರಿಯೊ ಕಣ್ಣು ನೆಟ್ಟು ನೋಡುತಿದ್ದೆನು (ಶಾಖಾ. ೯-೧೩) ; ಯೆಳಂದೂರು ಜವಗೀರ ದಾರರ ಕಡೆಯ ಕನ್ನೆ ಮುದ್ದುಗಾರನ ವಾಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲವೆ ? (ಶಾಖಾ. ೧೯೨).

[ಮುದ್ದು + ಅಣ]

ಮುದ್ದುಗುಪ್ಪು (ಕ್ರಿ). ಪುನಃ ಚುಂಬಿಸು. - ಮುತ್ತುಗೊಡು : ಅಪ್ಪ ದಣವನು ಮುದ್ದುಗುಪ್ಪು ತಾ ದಣೆಯು (ಕ್ರಿ. ೯೩೨. ೩೯).

[ಮುದ್ದು + ಗುಪ್ಪು]

ಮುದ್ದುಗಯ್, ಮುದ್ದುಗೈ (ಕ್ರಿ). ೧. ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸು ; ಮುದ್ದಾಡು ; ಅಲ್ಲೆಗರೆ : ನೂತನ ಮೊಳೆವಡ್ಡೊಗಿದುಮ ತೊಡಲ್ದಾತ ಮಾತನಾಡುವ ಮುದ್ದುಗಯ್ ಭೂತಳದೊಳಗಿಂದಿಗಾಲ್ಪಿವು ನಡೆವಂತೆ ಜೀತನವಾದುದಂಗಳಿಗೆ (ತಾಪ. ೧೦-೫೯) ; ನೀಡಂ ನೀಡದ ಪಕ್ಕಿಯು ಮೆನ್ನಂ ಬಿಂಬೆಯನುತೇಡಿವಂತಿರನ್ನಿರೊಳೊ ಒಳ್ಳೆಯಂ ಮುದ್ದುಗಯ್ಯಂ (ಶಾಖಾ. ೧೩-೩). ೨. ಚುಂಬಿಸು ; ಮುತ್ತಿಡು : ಮಲ್ಲಿಗೋಲಿನ ಧಾಂಗಳಿಯು ಸುತವಾತ್ಸಲ್ಯದಿ ಬಿಗಿಯುಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಚೆಲ್ಲಿದಳವಯವದಲ್ಲಿದ್ದಿಲ್ಲಯ ಸೊಲ್ಲಿಸಿದಳು ಮುದ್ದುಗಯ್ಯು (ಶಾಖಾ. ೧೭-೩೨). ಮುದ್ದುಗೈ : ೧. ಪಡೆದಮುರ್ದುಗೈ ವಪರೂಟದಿಕ್ಕಾಗಿರೊಳ್ ಜೋಡ್ಯಮಂ ದಳ ಸತ್ಯಭಾಮೆ ನಗುತ (ಕುಟಾ. ೩-೯೭) ; ಬರೆತೆಗಿಪ್ಪು ವಾದ್ಯಜಾಯ ನೊಯ್ಯನೆ ಚುಂಬಿ ಮುದ್ದುಗೈದು . . . ಪೋಪಳಿಯಂ ಪೊದಿಸುತೆ ನಲ್ಲಣ (ಶಾಖಾ. ೧೦-೧೦೯). [ಮುದ್ದು + ಕಯ್ಯ]

ಮುದ್ದುಗಿಯತ 'ಮುದ್ದುಗಯ್ಯ' ನೋ.

ಮುದ್ದುಗಿಯ್, ಮುದ್ದುಗಿಯತ (ನಾ). ೧. ಸರಸ ; ವಿವೋದ : ಅಲ್ಲೆ : ಲೀಲೆಗಾಲಯವಾದ ಮುದ್ದುಗಿಯ್ಯಕ್ಕಂ ಗಾಡಿಗಿ ಪಾಡಾದ ಪದದನಕ್ಕಂ . . . ಬೆಳ್ಳಸಂಪಟ್ಟು (ಶಾಖಾ. ೩-೩೩) ; ನೋಟದಿ ಬೇಟೆ ಮಂಕುರಿಸದಪ್ಪುದು . . . ಮುದ್ದುಗಿಯ್ಯದಲರ್ದಪ್ಪುದು (ಸುಕ್ಷೇ. ೯-೨೨) ; ಒರ್ವಳ್ ತನ್ನ ವಲ್ಲಭನ ಮೋಹದ ಮುದ್ದುಗಿಯ್ಯವಂ ನೆನೆದು ಕೆಲ ರೂರ್ದ ಬರ್ದಗಿಂತಂದಳ್ (ತಾಪ. ೯-೯೯). ೨. ಬಾಲಲೀಲೆ ; ಮಕ್ಕಳಾಟಿಕೆ : ಚುಂಬಿ ಲೋಳೆವಾಯ್ದೆಟಿಯನ್ನೊಟ್ಟಿ ಮಕ್ಕಳ ಮುದ್ದುಗಿಯ್ಯದೊಕ್ಕಂ . . . ತಡೆವೆಯ್ದು ವರೆಂ ಕೃತಾರ್ಥರೋ (ತಾಪ. ೩-೯೯) ; ಓಹೋ! ಮುದುಗಿಣ್ಣನದ ಮುದ್ದುಗಿಯ್ಯದ ರಮಣಿಯ ರವಣ ! (ಮಾಕ್ಯ. ೩೦-೨೯). ೩. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮರಿಗಳ ಸಂತೋಷ ಧಾಯಕವಾದ ಲಟಿ : ಈ ತಮಾಕದ ತಳದೊಳಾಡುವ ಮಣಿಯಂಟಿಯ ಮುದ್ದುಗಿಯ್ಯಮುಮಂ . . . ಕಂಡು (ಸುಕ್ಷೇ. ೯-೩೬). ಮುದ್ದುಗಿಯತ : ೨. ನೋಡಿ ದಣೆಯರು ಗೋಪಿಯರು . . . ಕೊಂಡಾಡಿ ದಣೆಯರು ಬಾಲಕೃಷ್ಣನ ಮುದ್ದುಗಿಯ್ಯತವನು (ಶಾಖಾ. ೨೦-೩೬).

[ಮುದ್ದು + ಕಿಯ್ಯ]

ಮುದ್ದುಗೈ 'ಮುದ್ದುಗಯ್' ನೋ.

ಮುದ್ದುಗೊಡು. ಮುತ್ತುಗೊಡು. ಮುದ್ದುಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಚುಂಬಿಸು ; ಮುತ್ತಿಡು : ಅಲ್ಲೊಳುವ ನಾಯ್ಕ ಮುದ್ದುಗೊಡಲೊಟ್ಟಿ ಸುಪರ್ (ಶಾಖಾ. ೧೩-೩೦) ; ಒಲವಿಂದಿತ್ತಿ ತಕ್ಕೈ ಮುಂಡಾಡಿ ಮುದ್ದು ಗೊಟ್ಟು (ಶಾಖಾ. ೩-೯೯). ಮುತ್ತುಗೊಡು : ತಿರಯೊಲ್ ಸರವತ್ತಿ ಸಗ್ಗಿನೀಲಿಗೆ ಮುತ್ತುಗೊಡುವಂತೆಪೋರ್ (ಶಾಖಾ. ೧೦-೨೯೩) ; ಬೇಳಿಗೆ ಮುತ್ತುಗೊಟ್ಟಿ ಹಾಗೆ (ಗಾ). ಮುದ್ದುಗೊಡು : ಮಲ್ಲಮಲ್ಲನೆ ಬಂದು ಗಲ್ಲಕ್ಕೆ ಮುದ್ದುಗೊಟ್ಟು ನಿಲ್ಲದ ಓಡಿ ಹೋದ ಕಳ್ಳಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಪೋ (ಕುಟಾ. ೧-೯೦ ಅನುಶ್ಲಾ) ; ಫಟ್ಟರ ಎರಡನೆಯ ಮಗುವನ್ನು ಸರಸ್ವತಿ . . . ಅಟ್ಟಿ ಮುದ್ದುಗೊಟ್ಟಳು (ಶಾಖಾ. ೧೩). [ಮುದ್ದು + ಕೊಡು]

ಮುದ್ದುಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಸರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಳರಾಡು : ಅಲ್ಲೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ

ಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸು: ಮನಸೆ ಸಮದೋಷಕರಂ ಮಂದ್ಯಗೊಳಸಂಪ್ರ
ಮಿರು. . . ಮಂಜುಲಿದು (ಕೊಳಾ. ೩-೩-೩೦).

[ಮಂದ್ಯ + ಕೊಳಸಂ (< ಕೊಳಸಂ)]

ಮಂದ್ಯಗೊಳ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, - ಪಡೆ: ರಾಮನಂ
ಅರನೋಟದಂ ನೋಡಿ. . . ಮಂದ್ಯಗೊಳಕರಿಸುವ ಮಂದ್ಯಗೊಳಿಯಂ
ನೋಡಿ (ಕೊಳಾ. ೩೦-೩೦). [ಮಂದ್ಯ + ಕೊಳ (< ಕೊಳ)]

ಮಂದ್ಯತನ (ನಾ). ಚೆಲುವು; ಮೋಹಕತೆ: ಸೋಗಿಯ ಮಹಿಯ
ಮಂದ್ಯತನಮಂ ಮಂದ್ಯಗೊಳ ಬೆಳೆಗಿಂ ಬೆಳೆಯಿಂಚನ . ಗೊಳಿಂ
ಮಂಡಾಡುತ್ತಂ (ಕೊಳಾ. ೦-೩೩); ದಿವ್ಯವಿದು ಮೊಗಮಂ ನೋಡುವ
ತೋಡುವ ಮಗನ ಮಂದ್ಯತನಮಂ ಬಡವರಾಜಂ ಕಂಡು (ಕೊಳಾ.
೦೦-೦೩೩); ಬೀಜತರ್ದಳು ಮಂದ್ಯತನವನು ಕಳೆಮೇಜುತರ್ದಳು ಮಾಯೆ
(ಕ್ರಿಶ್ಣಾ. ೩-೩೩). [ಮಂದ್ಯ + ತನ]

ಮಂದ್ಯದೋಟ (ಕ್ರಿ). ಅಕ್ಕರೆಯನ್ನು ತೋರಿಸು; ಪ್ರೀತಿಸು:
ಮೋಟುರೋಟದ ಕರ್ಮ ಸಮಗಿರಿ ದೀಕ್ಷಿದೋಟೆಂದು ಮಂದ್ಯದೋಟ
ದರು (ಕೊಳಾ. ೩೦-೩೩). [ಮಂದ್ಯ + ದೋಟ]

ಮಂದ್ಯನಗಿ (ನಾ). ಮೋಹಕವಾದ ನಗು; ಚೆಲುವಾದ ನಗು: ಗುರು
ತರ ತವಧ್ಯಾ ಮಂದ್ಯನಗಗಳ ದಾಖ. . . ತೂವಳು ದಿಯ ತವಗಿಂ
(ಕೊಳಾ. ೦-೦೩೩); ಕಾಂತಮರ . . . ತೂವಳು ತವಗಿಂ ಮಂದ್ಯನಗಗಳ
ಕಂಡು ನಡೆಯಲ್ ಮಂದ ಕಾರೀಳ. . . ಪಥಕಸಂಕುಳಮರ್ದಮಂ
(ಕೊಳಾ. ೦೦-೦೩೩). [ಮಂದ್ಯ + ನಗ]

ಮಂದ್ಯನುಡಿ (ನಾ). ಸವಿಯಾದ ನುಡಿ: ಇಂಪಾದ ಮಾತು: ಕಾಂತ
ಮರ್ದುರೋಟಿಯಂ ನುಡಿಸುರುಳುಮನ್ನದೆ ಮಂದ್ಯನುಡಿಯೆಂದೊಡಂ
ತನ್ನ ಕೀಡಂ ಬಗೆವನ್ನದೆ ಸುಖಮಂ ಬಗೆಯಂ (ಕೊಳಾ. ೩-೦೩೩);
ಅಕ್ಕರಗೊಳಿಸಿದುದಿದ ಮಂದ್ಯನುಡಿಗಳಂ . . . ತಿರುಲೇರಿಯಂ ಕೆಲ
ದಿನಂ ತಾಯ್ ಪರಮದೋಟೆವಂ ಕಂಪನಂ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩).

[ಮಂದ್ಯ + ನುಡಿ]

ಮಂದ್ಯಮರಿ 'ಮಂದ್ಯಮರಿ' ನೋ.

ಮಂದ್ಯಮರಿ, ಮಂದ್ಯಮರಿ (ನಾ). ಅಕ್ಕರೆಯ ಮರಿ; ಪ್ರೀತಿಯ
ಶಾಖ: ವಿವರ ಸಂಕೋಪದಿ ತಕ್ಕ ಮುಂಗಟ್ಟಿದ ಮಂದ್ಯಮರಿಗಳ್ಳಿ
ಗುಟ್ಟಿಯ ಕಂಗೊಳಿಸು ಕುಟ್ಟಿಗೆ (ಕೊಳಾ. ೩-೩). ಮಂದ್ಯಮರಿ:
ತನ್ನ ಮಂದ್ಯಮರಿಗಳನ್ನು ಹಗಲಿಲ್ಲಾ ಅದು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ
ಯಾಗಿ ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ನಿಂತು ನೋಡುವಂಥಾದ್ದು (ಕೊಳಾ. ೩).

[ಮಂದ್ಯ + ಮರಿ]

ಮಂದ್ಯಮಾತು (ನಾ). ೦. ಪ್ರೀತಿಯ ಮಾತು: ನಲ್ಲಿಯ ನುಡಿ:
ಮುಟ್ಟಿದಳುನುಡಿದ ಮಂದ್ಯಮಾತಿ (ಕೊಳಾ. ೦೩-೩೩); ಮಂದ್ಯಮಾತಿ
ವರಿ ಮೋಹವ ಬೀಜಾಯವನೊಗಿದ್ದ ಹೂವ ತಗಿ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩).
೨. = ಮಂದ್ಯನುಡಿ: ಇವನ ಮಂದ್ಯಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮ
ಮರುಳುಗೊಂಡ ಚಗುರಿಯಂತೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ (ಕೊಳಾ. ೦೦).

[ಮಂದ್ಯ + ಮಾತು]

ಮಂದ್ಯಮೊಗ (ನಾ). ಚೆಲುವಾದ ಮುಖ; ಸುಂದರವದನ: ಬದನ
ಪರಿ ಕೊಟ್ಟ ಕುತುಬುಗವೆದಿಗೊದಿರಿ ಮಂದ್ಯಮೊಗಮನೆಂದಂ ನೋಡಲ್
ಪಡೆಯದ ಬಡವಾದಂತಿರೆ ಬಡವನು ಸೊಗಯುವುದು ಸರೋಜಾನವನು
(ಕೊಳಾ. ೩); ಕೆಂಪದ ತಳಪಡೆ ಮಂದ್ಯಮೊಗ . . . ಮುಟ್ಟಿದೊಳ್ಳ
ರಿದೋಡುವಂಥಂ ನೆಲೆ ತಮೋಪ್ಪ ಪರ್ವತನೊವ ಸಮಂ ಪಡವೆಂದಮಾ
ವೋ (ಕೊಳಾ. ೩-೩); ಭೇಷಣವ ಮಂದ್ಯಮೊಗದ ಸರ್ವಕರ್ಮರು
ಭೇಷಣ ನಡೆಕರ್ಮರು (ಕೊಳಾ. ೩-೩). [ಮಂದ್ಯ + ಮೊಗ]

ಮಂದ್ಯವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವಾಗು: ಸೊಗಸಾಗು: ಮನೋಹರವೆ
ಯನ್ನು ಹೊಂದು: ಮಂದ್ಯವಡೆ ಮನೆಯಂಗಡೊಳ್ ಮನಮೊಸ
ದಾಡುವ ಮಕ್ಕಳ ವಿನೋದಮಂ ಕಾಣ್ವ ದಿವಸಮಂದಾದಪ್ಪದೋ (ಕೊಳಾ.
೩-೦೦೦). [ಮಂದ್ಯ + ವಡೆ]

ಮಂದ್ಯವೀಣು (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವನ್ನು ಹೊರಸೂಸು, - ಹೊಮ್ಮಿಸು:
ಕೃಷ್ಣನ ಮೇಲೆ ಬಾಲ ಕಣ್ಣೋಪದಿಸಿದು ಬಿತ್ತರಿಸಿದಳ್ ನಗವೀಣುವ
ಮಂದ್ಯವೀಣುವ . . . ಮುಗ್ಧ ಕಟಾಕ್ಷಮಾರೆಯಂ (ಕೊಳಾ. ೦೦-೩೩);
ಕಡವಾಯೊಳ್ ಪಾಲದಾರೆ ಮೊಳವಳ್ಳುಳ್ಳವೊ ಬಡವನೆಯೆ ಮಂದ್ಯ
ವೀಣಾಪ್ರಿಯದವು ಪಲ್ಲವುಳಯ ಮಹಿಗಳ್ ವನದೊಳ್ (ಕೊಳಾ.
೩-೩೩). [ಮಂದ್ಯ + ವೀಣು]

ಮಂದ್ಯವೆಣ್. ಮಂದ್ಯವೆಣ್ಣು (ನಾ). ಮಂದ್ಯಗಿರುವ ವೆಂಗು:
ಸುಂದರಿ: ಚೆಲುವ: ಮಂದ್ಯವೆಣ್ ಅನು ಮೋಹ ಹೊತ್ತಸೂಸಿದ
ಮೋಟುಮರು ರುಕುಂ (ಕೊಳಾ. ೩-೦೦೦); ಬೆಲ್ಲವೆ ನೀ ಮಂದ್ಯ
ವೆಂಗಳ ಪುಡುವಾಯ ಬೆಲ್ಲವಾಗಿರದೆ ಬಂದಿಲ್ಲ ಹೊಲ್ಲದ ನೋಣ ಮುಟ್ಟಿಸಿ
ಕೊಳವೇಡ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩). ಮಂದ್ಯವೆಣ್ಣು: ಮಂದ್ಯವೆಣ್ಣು
ಮಂದ್ಯವೆಣ್ಣಿಗೆ ಪೊಳೆಗಳು ನನ್ನ ಮುಟ್ಟು ಕಾಲಿದ್ದು ಪೊಪೆ ಪೊಪುದಿಲ್ಲ
(ಕೊಳಾ. ೩-೩); ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು ಭಾವನ ಬೀಜುತ ಮಂದ್ಯವೆಣ್ಣುಗಳ್ಳಿ
ತಂದರಾಗ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩). [ಮಂದ್ಯ + ವೆಣ್]

ಮಂದ್ಯವೆಣ್ಣು 'ಮಂದ್ಯವೆಣ್' ನೋ.

ಮಂದ್ಯಸೂಸು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸು; ಒಲವನ್ನು
ತೋರಿಸು: [೨ನೆಯ ಪುಂಡ . . . ಮಂದ್ಯಸೂಸು ಬಂದಿಹಾಸನೆಗೆ
ಓಡುತ್ತಾನೆ] (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩). [ಮಂದ್ಯ + ಸೂಸು]

ಮಂದ್ಯಸೊಟ್ಟು (ನಾ). = ಮಂದ್ಯಮಾತು ೦: ನೀನೆ ನನ್ನ ನಟ್ಟಿಗೆ ನೆಲೆ
ಸೋತಳುಮದು ಅಲ್ಲಾ ದರದಾನಂತು ಬಟ್ಟೆದ ಮಂದ್ಯಸೊಟ್ಟಿಗೆ ಪವರ್
ನಿಗಿ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩). [ಮಂದ್ಯ + ಸೊಟ್ಟು (< ಸೊಟ್ಟು)]

ಮಂದ್ಯ (ನಾ). ೦. ಕಲಿಸಿದ ಅಹಾರ, ಹಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದುವುಗಳ
ಮೆದುವಾದ ವಸ್ತುಗಳು: ಅತನವ ಮಂದ್ಯಯ ಕೀಳಿ (ಕೊಳಾ. ೩-೩);
ಪಾರ್ಥನ ಕರಂ ದೊಂಡೆಮ ಕೊಳ ಮಂದ್ಯಯ ಬಿಡು ಬೈತ್ತರಿಗೆ . . .
ದಡಿದದರಸು ಕೊರವನ ಸಾಕಂತೆಂದು ಪುಲವು (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩); ತಂಗಾ
ಯರಿದು ಕಡಡಿ ಹಾಲಿಕೊಂಡು ಮಂದ್ಯ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನಿಟ್ಟು (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩).

೨. ಕಲಿಸಿದ ಮುಟ್ಟು. ಗಂಧ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಗಡ್ಡೆ. = ಕರಣೆ:
ಶ್ಯಾಮಲಮೊಂಡಪ್ಪಂತಿರೆಯ ಮುಟ್ಟುಮಂದ್ಯದೊ ಮೇಟುಂ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩);
ಮೇಣದ ಮಂದ್ಯ . . . ಎಕ್ಕಲನೆ ಕುರುಗೊಂಡವನು ಕೊಂಡೊಂದಿ
ಪೋಪ ಬೇಡರ ನೆರವೊಪ್ಪಿದುದು (ಕೊಳಾ. ೩-೩); ಗಾತ್ರಾಸುರೇಪನ.
ವರ್ತಿ: ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳೊವನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿದ ಮಂದ್ಯ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩).

೩. ರಾಗಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಉಂಡೆ
ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಹಾರ ಪದಾರ್ಥ; ಹಿಟ್ಟು: ಒಂದಂ
ಮಂದ್ಯ ಸರೋಸಾಗಿ ಹೊಡೆದಿದ್ದ ಬರಿ ಸುಂದರಿ. ಚೊಕ್ಕಗೆ ತುಡುಗನು
ಬದ್ಧರಂತೂ ಎರಡು ಮಂದ್ಯಗೆ ಲಿಂಬೆಯಿಲ್ಲ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩); ಮಂದ್ಯಗೆ
ಎದ್ದು ಗುದ್ದಲಿಗೆ ಲಿಂಬೆ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩).

೪. ಅಹಾರ: ಕೈಯ ಮಂದ್ಯಯ
ಕಡೆಕದ್ದಿ ದಾಡಾಗಿ ಬಯಲು (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩); ಲವವ ಮೇಲೆ ಸರಗದ
ಮುಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಟ್ಟು ಮಂದ್ಯಗಳಿಟ್ಟು ಮೊಡಮಟ್ಟು (ಕೊಳಾ. ೦೦-೩೩).
'ಮಂದ್ಯಗೊಳ್ಳು' ಪರಾ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿನಿಸು: ಹೊರೆ
ಚುಲಿ ಚುಗುಳಯ ಕೆಕ್ಕಳು ಮಂದ್ಯಯ (ಕೊಳಾ. ೩-೩೩). ೬.
(ಅಲಂ) ಮೊತ್ತ; ರಾಶಿ: ಸಮೂಹ: ಅಡಗಿನ ತಕ್ಕಂಗಳ ತಕ್ಕದ
ಮಂದ್ಯಯ ತುತ್ತನೊಡದೆ. ನಿಶ್ಚಯವಾದ ನಿರ್ಣಯಕರ್ಮದಾರ್ಯದ

(ಕೋಶಂ. ೬-೦೯); ಮುದ್ದಿಸ ಮುದ್ದೆ ಲಲೆಯ ಮೆರೆದಗಾರ್ತಿ (ಕರ್ಕ. ೩-೩೩ ೫); ಕಂವನ . . . ಮುದ್ದಿಸ ಮುದ್ದೆಯಂವಂವಂವತ್ತಿಕೊಂಡು ಸೂತೋಳ್ಗೊಂದಪ್ಪ (ಕೋಶಂ. ೦೬-೨೦). ೭. ಮುದ್ದುರಟಿದುದು : ಮುದ್ದುರಟಿದು : ಮುದ್ದೆಯಾಗಿ ಬಿದ್ದ ಅವಳ ಅವಸ್ಥೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನ, ಅವಳ ದೇಹದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಂತಿತ್ತು (ಕೋಶಂ. ೨೭೦); ಮಕ್ಕಳ ಚಟು ಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೂ . . . ಮುದ್ದೆಗಳಂತೆ ಕುಳಿತರಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿ ವೇಶ ಒದಗುತ್ತಾ ಬಂತು (ಕೋಶಂ. ೨೭೦). ೮. ಮೇಕಾರನು ನೇಯ್ಗೆಯ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಗೂಟ : (+).

ಮುದ್ದೆಮಾಡು=೦. ರಾಗಿಹಟ್ಟನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಉಂಡೆಮಾಡು : ಇಂದು ಉಟಕ್ಕೆ ಮುದ್ದೆಮಾಡಿ ಜೊತೆಗೆ ಅವರಕಾಳುಹುಳಿ ಮಾಡಿದ್ದ (ಕೋಶಂ. ೨೭). ೨. ಒಟ್ಟುಸೇರಿಸು : ರಾಶಿಮಾಡು : ಮದನನ ಸ್ವಂಗಾರ ಮನೋಮೋಹದಲಗಿನ ಮುದ್ದೆಮಾಡಿ ತೋರ್ಪುಪೂಜ್ಯದಂಥದು ಚೆಲ್ವ ಸುಂದವಿಟ್ಟರಲ್ಲೆದೆಯಾಯ್ತೆನೆ ಕಂಠಕಾವತಿಯ ಬಲಗಯ್ಯೋಳ್ (ಕೋಶಂ. ೦೩-೨೫). ೩. ಮುದ್ದುರಟಿಕೊಳ್ಳು : ಸಂಕುಟಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಹುದುಗಿಸು : ಗೌಡ ಮೈಯನ್ನು ಮುದ್ದೆಮಾಡಿ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಒರಗಿದ್ದ (ಕೋಶಂ. ೭). ಮುದ್ದೆಯಾಗು=೦. ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಅಥವಾ ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಲಿಸುವುದರಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗು :—ಮೆದುವಾದ ಉಂಡೆಯಾಗು : ಹದವಾಗಿ ಕಾಯ್ದು ಹಾಲಿನ ಗಟ್ಟಿ ಕೆನೆದೊಡ್ಡ . . . ತುಂಬುವದು ಬೇರಿನ ತೊಳೆ ಮುದ್ದೆಯಹುದು (ಕೋಶಂ. ೦-೨೯); ಎರಡು ತೊಳೆ ಮೇಣ ಬೆರಸುವುದರಿಂದ ತೈಲವು ಸ್ವಲ್ಪ ದಪ್ಪವಾದಂತಲ್ಲದೆ ಮೃದುವಂತೆ ಮುದ್ದೆಯಾಗದುರದು (ಕೋಶಂ. ೩-೨೦ ೦೩೦); ಹಾಲುನ್ನು ಕುದಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗಾಳಿಸಿದ ಹಿಟ್ಟಿನೊಡನೆ ಬೆರಸಿ ಮುದ್ದೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ಕಲಿಸುವುದು (ಕೋಶಂ. ೯೭). ೨. ಅಕ್ಕಿ, ರವೆ ಮುಂತಾದುವು ಹೆಚ್ಚು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಅತಿಯಾಗಿ ಬೇಯುವುದರಿಂದ (ಉದಾಹರಣೆ) ಮುದ್ದೆಯಾಗು : ಇಂದು ಅನ್ನ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿದೆ (ಕೋಶಂ. ೩). ಹುದುಗು; ಅಡಗು : ಕುಗ್ಗು : ಪಳೆಯುವುದೂ ಭಕ್ಷಿಯಿಂದಲೂ ವಿವರವಾಗಿ. ಮುದ್ದೆಯಾಗಿ ಒಳ ಸೇರುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಭಕ್ತನು . . . ನನ್ನ ಹೊಂಡದ ಮೂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟರೆ ಏನು ಗತಿ (ಕೋಶಂ. ೯೭). [ದೀ. ೩ ತಮಿ. ಮುಕ್ತೈ ಮೊತ್ತೈ; ಕುಳು. ಮುದ್ದೆ; ತೆಲು. ಮುದ್ದೆ]

ಮುದ್ದೆ. ಮುದ್ದಾ (ನಾ). ೦. ವಿಚಾರ; ಸಂಗತಿ; ವಿಷಯ; ನಾನು ದಳಗಾಂವಾಗು ನಿಂತದ್ದು ಯಾವ ಅನೂದನ್ನ ಪೇಳಿಕೊಂಡಿ ಅಂದಿದ್ದೆ. ಅದು ಮುಖ್ಯ ಮುದ್ದೆ (ಕೋಶಂ. ೧೬-೭೩). ೨. ಮೊರೆದ ಮೆಯಲ್ಲಿ ವಾದಿ. ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳು ಮಾಡುವ ವಾದ : (ಕೋಶಂ. ೩೩). ೩. ಕದ್ದ ಮಾಲು; ಕಳುವಾದ ಪದಾರ್ಥ. ಮುದ್ದಾ : ೪. ಅಭಿಪ್ರಾಯ; ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ ಮಾತಿನ ಮುದ್ದಾ ಏನು? (ಕೋಶಂ. ೯೫-೦೩).

ಮುದ್ದೆಹಿಡಿ=ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೊಂದು : ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಜಕೂರವು ಎಷ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮುದ್ದೆಹಿಡಿದು ಮತ್ತೆ ಕಲಮನಾರ ಇದ್ದಿತು ಅವು ಒಳತಾದದ್ದು (ಕೋಶಂ. ೯೫). ಮುದ್ದೆ ಮೊಲ್, ಮುದ್ದೆಮಾಲು = ಕಳುವಾದ ಪದಾರ್ಥ : ಕದ್ದ ಮಾಲು : ಅವರ ಸಾಕ್ಷಿ ಹಾಕಿಸಿ ಮುದ್ದೆಮಾಲ್ ಸಹಿತ ಹಿಡಿದು ಪೋಲಿಸರ ತಾಜೀಕ ಕೊಟ್ಟಿದಿರತೆವು (ಕೋಶಂ. ೦೦೦). ಅವನು . . . ಮುದ್ದೆಮಾಲು ಸಹ ಜೇಗೆ ಪಾಡಾಗಿ ಹೋಗುವನೋ ನೋಡೋಣ! (ಕೋಶಂ. ೩೩).

[ಅರ. ಮುದ್ದಲ, ಮುದಾಲ; ಹಿ. ಮುದ್ದಾ, ಮುದ್ದಲ;

ಮಾ. ಮುದ್ದಾ, ಮುದಾ]

ಮುದ್ದೆಗಣ (ನಾ). (?) : ಪೊಟ್ಟು ವಿಂತೀಶ್ವರಕ್ಕೂ ಸರ್ವಪರಾಧರಂ

ಕೊಟ್ಟು ಮೃಗಾಂಕಿತ ಮನೆಮಾತಿ ಕೋಟ್ಯಂಕಿತ ಬೇವೇನ್ಮತ್ತಮೃಗಿಣಿ ಮುದ್ದೆಗಣಾ ಗೋಚ್ಯಧರ್ಮವಾ (ಕೋಶಂ. IV (೩), ಕೋಶಂ. ೦೭೭-೩; ಸು. ೭೫೦). [?]

ಮುದ್ದೆಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಅಹಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು, —ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು; ಉಣ್ಣುಮಾಡು : ಮುಸುಡ ಮುಪ್ಪಾಂಕಿತ ಮುದ್ದೆಗೊಳ್ಳಂದಾ ಹೊಂದು ಕೋಪದೊಳು ನಿಂದಿರ್ಬ ಅಸುರನಿವರು ನಡೆದಣವಾಡುವನಾ ಅಸಮ ವಿಶ್ರಮಿಯನಿಲವನು (ಕೋಶಂ. ೨೩-೦೩೯).

[ಮುದ್ದೆ + ಕೊಳ್ಳು (<ಕೊಳ್ಳೆ)]

ಮುದ್ದೆಯು 'ಮುದ್ದೆಯು' ನೋ.

ಮುದ್ದೆ 'ಮುದ್ದಾಯಿ' ನೋ.

ಮುದ್ದೆಯಾಲೆ (ನಾ). ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಪ್ರತಿವಾದಿ : ಅವಳು ಮುದ್ದೆಯಾಗಿ. ಇಲ್ಲದೆ ಮುದ್ದೆಯಾಲೆಯಾಗಿ—ಎರಡೂ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಮೆಚ್ಚುಣಿವರ ಮುಂದೆ ಬಂದವಳಲ್ಲ (ಕೋಶಂ. ೩೦).

[ಅರ. ಹಿ. ಮುದ್ದಾ ಅಲೇಹ; ಮುದ್ದಾ ಅಲೇಹ; ಮರಾ. ಮುದ್ದಾ ಅಲೈ]

ಮುದ್ದೆ (ನಾ). ಪುಕ್ಕ, ಪತ್ರಿಕೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಅಚ್ಚು ಮಾಡುವವನು.—ಮುದ್ದಿಸುವವನು : ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಒದಿ . . . ನಿವಾರಿಸದ ದೋಷಗಳು ಮುದ್ದಿಸಿದ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಮುದ್ದೆಕನ ಮೇಲೆ ಅದರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು (ಕೋಶಂ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಣ (ನಾ). ೦. ಅಕ್ಷರದ ಮೊಳೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಬೋಡಿಸಿ ಕಾಗದ. ಒಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮುದ್ದಿಸುವುದು : ಅಚ್ಚು : ಅಕ್ಷರಗಳು, ಅಂಕಗಳು . . . ಕುರುಹುಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕಾಗದ, ಒಟ್ಟಿ, ಕಾಗೂ ಮತ್ತಾವುದಾದರೂ ಸ್ಥಿತಿಗುಪ್ತ ಗುಣವುಳ್ಳ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಒತ್ತುಯ್ಯುತ್ತದೆ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಮಾಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ತೆಗೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುದ್ದಣವೆಂದು ಹೆಸರು (ಕೋಶಂ. ೦); ಕನ್ನಡ ವರ್ಣಮಾಲೆ ಕಲಿಯುವುದು ಕಪ್ಪ . . . ಮುದ್ದಣಕ್ಕೂ ತೊಡಗಿದೆ (ಕೋಶಂ. ೭೩). ೨. ಮುದ್ದೆಯೊತ್ತುವುದು : ಮೊಹರು ಮಾಡುವುದು. [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಣಾರ (ನಾ). — ಮುದ್ದೆ : ನಾಲ್ಕನು ಮುದ್ದಣಾರರಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕೇಳಿದಾಯಿತು (ಕೋಶಂ. ೩೩-೩೩೩). [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಣಿಯಂತ್ರ (ನಾ) ಅಚ್ಚು ಮಾಡುವ ಯಂತ್ರ : ಛಾಪೆಯಂತ್ರ : ಮುದ್ರಿಸಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಮಸಿ ರೇಖಿಸಿ ಕಾಗದವನ್ನು ಅದರ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಒತ್ತಿ ಪ್ರತಿತೆಗೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಧನವೇ ಮುದ್ದಣಿಯಂತ್ರ (ಕೋಶಂ. ೭೩). [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಣಾಲಯ (ನಾ). ಮುದ್ದಿಸುವ ಸ್ಥಳ : ಅಚ್ಚು ಕೊಠಡಿ : ಛಾಪಖಾನೆ : ಗುಪ್ತ ಮುದ್ದಣಾಲಯವಿದ್ದು ಮನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸುಂಚಿಗಾರರೊಡನೆ ಅವಳು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕೋಶಂ. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಮುದ್ದಹಸ್ತ (ನಾ). ಯಾವನಾದರೂ ಒಬ್ಬ ರಾಜ. ದಂಡನಾಯಕ ಮುಂತಾದವರ ಪರವಾಗಿ ರಾಯಸದ ಪತ್ರಗಳಿಗೆ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಒತ್ತಲು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ (?) : ಶ್ರೀಮತು ಮಹಾಪ್ರಜ್ಞದೊಡನೆ ನಾಯಕ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಮುದ್ದಹಸ್ತಂ ಸುಂದ ಮಾಯದೇವದಂಡನಾಯಕರು (ಕೋಶಂ. XX-೦೭೬-೯೭; ೧೧೩); ಆ ಸ್ಥಳದ [ಮುದ್ದಹಸ್ತ] ವಂಕುಡೆಯರ x x ಗೌಡನಾಡಗಲಂಡ (ಕೋಶಂ. XX-೨೩-೦೩; ೧೩೩). [ಸಂ.]

[೨ ಇದು 'ಮುದ್ದಾಹಸ್ತ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಂಬಿತವಿರಬಹುದು] ಮುದ್ರಾಂಕಿತ (ಗು). ೦. ಮುದ್ದೆಯೊತ್ತಿದ : ಅಚ್ಚೊತ್ತಿರುವ. ೨. ಅಚ್ಚಾದ : ಮುದ್ರಿತವಾದ : (+). (ನಾ). ೩. ಮೊಹರು

ಮಾಡಿದುದು : ಮುದ್ರೆಯುಳ್ಳುದು : ಅರಸಿಗೆ ಪುನರ್ವರ್ಗದ
ಮುದ್ರಾಂಕಿತಮಪ್ಪುಪಾಡುನದ ಮುದ್ರೆಯಂ ಕಳೆದು ಸುತ್ತನಟಿದು
ತೋರುವುದುಂ (ಕಾಂ. ೨-೨೨೪). ೪. ಗುರುತು : ಲಾಂಛನ :
ಚರಣಾಲಕ್ಷಣಾಂಛನಂ ನಿಟಲದೊಳೆ. ಕೇಮೂರಮುದ್ರಾಂಕಿತಂ
ಕೊರಲೊಳೆ . . . ತಳೊಯ್ಯೆ ನಿಜ್ಜಂ ನಿಟಿತ್ತರತವೃಥೆ ಭಾವಗಮ್ಯ
ಮನಿಕೊಂ ಶ್ರೀರೂಪಕಂವರ್ತನಾ (ಗಾ. ೫. ೫೫). ೫. [ದ್ವೈತ]
ವೈಷ್ಣವರು ಧರಿಸುವ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದಾ, ಪದ್ಮ ಮತ್ತು
ನಾರಾಯಣ—ಎಂಬ ಐದು ಗುರುತುಗಳು : ಹಂಸರಲ್ಲಿಯೂ
ಅನೇಕರು ಮುದ್ರಾಂಕಿತವೊಂದಿ ಕೆಲಸಾರಿದರು (ಮಾ. ೬. ೪). ೬.
ವಿಷ್ಣು ಲಾಂಛನದಿಂದ ಕೊಡಿದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು
ವವನು; ಮುದ್ರೆ : ವೈಷ್ಣವ : ದ್ವೈತದ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮುದ್ರಾಂಕಿತ
ರಲ್ಲವರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಹಂಚುವದು ಪಾಪವೋ ಪುಣ್ಯವೋ ಎಂಬ
ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಬಗೆಬಗೆಯಲ್ಲಿ (ಕಾ. ೫. ೫). [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾಕರ (ನಾ). ೧. ಮೊಹರನ್ನು ತಯಾರಿಸುವವನು. ೨. ಚಕ್ರ,
ಅಕ್ಷರ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕೆತ್ತುವವನು. ೩. ನಾಣ್ಯವನ್ನು
ಟಂಕಿಸುವವನು. [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾಕ್ಷರಶಾಲೆ (ನಾ). = ಮುದ್ರಾಕಾಲಯ : ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಪುರಾಣವು
. . . ಸ್ವಕೀಯ ಶುಕರವಿಶಾಸ ಮುದ್ರಾಕ್ಷರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟ
ಸಲ್ಲುತ್ತಿತು (ಸಾ. ೨. ೫೫). [ಸಂ. ಮುದ್ರಾಕ್ಷರಶಾಲೆ]

ಮುದ್ರಾಧಾರಣೆ (ನಾ). ೧. ಮೊಹರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು.
೨. [ದ್ವೈತ] ತನ್ನ ಮತೀಯಲಾಂಛನವಾದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು
ಧರಿಸುವವನು : ವೈಷ್ಣವ : ಮುದ್ರಾ. [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾಧಾರಣಿ (ನಾ). [ದ್ವೈತ] ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿ
ಸಂದರ್ಶನ ಹೋಮಮಾಡಿದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಚಕ್ರಗಳ ಗುರುತು
ಗಳುಳ್ಳ ಲೋಹದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ. ಅದನ್ನು ಗುರುಗಳು
ಗಂಡಸರ ಭಜ. ಎದೆಗಳ ಮೇಲೂ ಹೆಂಗಸರ ಕೈ ಮೇಲೂ
ಒತ್ತುವ ವಿಧಿ : ಮುದ್ರಾಧಾರಣದ ಮಾತು ಬಂದಾಗ ಮೇನಕೆ ಪಾನಕಿ
ಬಾಯರ ನಡುವೆ ಮಹಾಯುದ್ಧವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಮೇನಕೆಯೇ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ
(ಕಾ. ೨. ೫೫). [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾಧಾರಣೆ (ನಾ). ೧. = ಮುದ್ರಾಧಾರಣಿ : ಮುದ್ರಾಧಾರಣೆ
ಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹದ ಶಿಷ್ಯರ ದೊಡ್ಡ ಸಮೂಹವು
ನಂದಿತ್ತು (ಮಾ. ೬. ೪). 'ತಪ್ತಮುದ್ರಾಧಾರಣೆ' ಪರಾ. ೨. ಶಂಖ,
ಚಕ್ರ, ಗದಾ, ಪದ್ಮ, ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ಐದು ಗುರುತುಗಳುಳ್ಳ
ಲೋಹದ ಸಾಧನವನ್ನು ಕಲಿಸಿದ ಗೋಪೀಚಂದನದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿ ಹಣೆ
ಮುತ್ತಿತರ ದೇಹಭಾಗಗಳಿಗೆ ಒತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ಆಚಾರ್ಯರು ಫಾಳಾಗಿ
ಕಾಣುವಂತೆ ಪಾಪವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಮುದ್ರಾಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.
(ಕಾ. ೨. ೫೫). [ಸಂ. ಮುದ್ರಾಧಾರಣೆ]

ಮುದ್ರಾಧಿಕಾರ (ನಾ). ರಾಜನ ಅಂಕಿತದ ಉಂಡಿಗೆಯ ಮೇಲಿನ
ಅಧಿಕಾರ : ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಧಾನವಲ್ಲದೆ ಸಂಪಟದ
ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಲಾಗದು . . . ಮುದ್ರಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು : ಮಹಾ
ಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ (ಸಂ. ೨. ೫೫). 'ಮುದ್ರಾಧಿಕಾರಿ' ಪರಾ.
[ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾಧಿಕಾರಿ (ನಾ). = ಮುದ್ರಾಧಿಕಾರ : ಮುದ್ರಾಧಿಕಾರಿ ಸುವಾತಿ
ನಿಶುಬ್ದವು (ಬಾ. ೨. ೫೫). (ಕಾ. ೨. ೫೫). [ಸಂ. ಮುದ್ರಾಧಿಕಾರಿ]

ಮುದ್ರಾಪಂಚಕ (ನಾ). [ವೀಶ್ವ] ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರ, ಭಸ್ಮಭುಜಿಕೆ, ಕಂಠ,

ದಂಡ ಮತ್ತು ಕಮಂಡಲುಗಳೆಂಬ ದೀಕ್ಷಾವಿಧಿಯ ವದಲುಗಳೆಂಬ
ಲಾಂಛನ : ನಿರ್ಮಿಯುರ ಭೂಪಾಲಂ ರುದ್ರಂ ಜಂಗಮವೇಷದಿಂ
ಛದ್ರಾಕಾರದಿನೆಯೊಂದಂ ಮುದ್ರಾ(ಕಾ. ೨. ೫೫). ದ್ರಾಪಂಚಕಯುಕ್ತದಿಂ (ಕಾ. ೨. ೫೫).
೦-೪-೫೦. 'ಪಂಚಮುದ್ರೆ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾಪಚಾರ (ನಾ). ಅಧಿಕಾರದ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ದುರುಪಯೋಗ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಥವಾ ಖೋಟಾನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ
ಅಪರಾಧ : ಮುದ್ರಾಪಚಾರೇ ವಿನಯೇ ರೂಪಕಾಃ ಪ್ಲುಪಾದಾಃ ಸಹ
ಧಾರ್ಮಿಕೇಣ (ಕಾ. ೨. ೫೫). [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾಪಣ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಲಾಂಛನವುಳ್ಳ
ನಾಣ್ಯ. — ಹಣ : ದೇವಮಾನ್ಯವು ಧರ್ಮವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಾಪಣ
ಮಾಡಿ (ಕಾ. ೨. ೫೫ : ೧೦೧); ಆ ದೇವರಲ್ಲಿ ಶಪಥಗೈಯ್ದರು ಕೊಟ್ಟ
ಮುದ್ರಾಪಣಂ ಒಳಗಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮೇಶ್ವರದೇವರ ಗೋಪುರದೊಳಗಾಗಿ
ನವೋದ್ಧಾರಕ್ಕಂ ಕೊಟ್ಟರು (ಕಾ. ೨. ೫೫ : ೧೦೨); ಸಿಟ್ಟಿಗುತ್ತಂ ತನ್ನ
ಪಿಟ್ಟಾಯಮಂತೆಂದೊಡೆ ಹಸುಂಜಯುಂಟುಪಲ್ಲಿ ಹಸಯ ಜವಳಿ ಗಂಧರ
ಪಿಟ್ಟಲಾ ಒಂದು ಗೋಂಟು ವಿಚಾರಂಗಿಯು ವರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಾಪಣಂ ಹೋಗಿ
ಹಾಗೆ (ಕಾ. ೨. ೫೫ : ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾಪಣೆ (ನಾ). ಹೈದರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ
ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸದಿದ್ದವನ ಮನೆಯನ್ನು ಗುರುತುಮಾಡಿ
ಅಥವಾ ಮೊಹರುಮಾಡಿ ಮುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಕ್ರಮ : ೫ ಹೀಗೆ
ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸೈನಿಕರು ಆ ಮನೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ
ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಶರಣಾಗುತ್ತಿದ್ದನು : (ಕಾ. ೨. ೫೫). [ಸಂ. ಮುದ್ರಾ]

ಮುದ್ರಾಪತ್ರಿಕೆ (ನಾ). ಮೊಹರುಮಾಡಿದ ಕಾಗದ : ಮುದ್ರೆಯೋಲೆ
ಸಂಕುಕ್ಕೆ ಎಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ; ಅದು ನಮ್ಮ ಮುದ್ರಾಪತ್ರಿಕೆ (ಮಾ. ೬. ೪).
[ಸಂ. ಮುದ್ರಾಪತ್ರಿಕೆ]

ಮುದ್ರಾಪ್ರಭು (ನಾ). = ಮುದ್ರಾಪ್ರಭು : ಕಲ್ಲಿನಾಥದೇವರ ಮಾನ್ಯ
ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಸರ್ವಾಭಿಮಾನ ಎಲ್ಲ ಪರಿಹಾರವೆಂದು ಆ ಮುದ್ರಾಪ್ರಭು
ಮಾನ್ಯಕಾರಿ ಸಮಸ್ತಪ್ರಜೆ . . . ದೇವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಧರ್ಮ (ಕಾ. ೨. ೫೫ : ೧೦೪). [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷ (ನಾ). ೧. ಮೊಹರುಮಾಡಿದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ : —
ಸಂದೂಕ. ೨. ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಕವಿಯು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತ
ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಒಂದು ಕನ್ನಡಗದ್ಯಗ್ರಂಥ :
ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತರಾಜ ಸೇನಾಗಮನ ಕಥನ
ವೆಂಬ ಚತುರ್ಥಾದ್ಯಸ್ತಮಾಪ್ತ : (ಮಾ. ೬. ೪) : ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣನ
ಒಂದೇ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವಾದ—'ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷ'ವನ್ನು ಕೋಡಿದರೆ
ಹೊಸಗನ್ನಡ ಗದ್ಯದ ನಮುನೆಯೊಡೆದು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ
(ಕಾ. ೨. ೫೫). [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ (ನಾ). ೧. ವಿಶಾಖವತ್ಸನೆಯ ಕವಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ
ಬರೆದಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಟಕ : 'ಇದು ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸವೆಂಬ
ಸಂಸ್ಕೃತನಾಟಕಕ್ಕೆ ಗದ್ಯರೂಪವಾದ ಭಾಷಾಂತರವು' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ
ಮಾತೃಕಾರ್ಥವಲ್ಲ (ಕಾ. ೨. ೫೫) : ಮರ್ಯಾದವೇಶದ ಜೆಂಪುಗುಪ್ತನಿಗೆ
(ಕ್ರ. ಪೂ. ೩೨೩-೩೯೦) ರಾಜ್ಯಕೊಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಚಾಣುಕ್ಯನು
ಜೈನರನ್ನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ವಿಷಯ ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸನಾಟಕದಲ್ಲಿ
(ಕ್ರ. ಪ. ೪೦೦) ಬಂದಿದೆ (ಕಾ. ೨. ೫೫). ೨. (ಅಲಂ) ಮುದ್ರಾಣದಲ್ಲಿಯೆ
ತಪ್ಪು—ದೋಷ : ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸವನ್ನು ಹಿಡಿದಲ್ಲಿ ತರಲು ಅಷ್ಟು
ಕೊಟದಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ (ಕಾ. ೨. ೫೫ : ೧೦೫).
[ಸಂ.]

ಅವರೊಂದಿಗೆ ಮಾಡು : ತತ್ಪಾರ್ಥಸೂತ್ರವುಂ ಬರೆದು ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಾ
ಚಾರ್ಯಾರ್ಜುನಂ ದಿಗಂಕಮಂ ಮುದ್ರಿಸಿ ಜನಶಾಸನದ ಮಹಿಮೆಯುಂ
ಪ್ರಕಟಿಸಿದಂ (ಶಾಖಾ. ೨); ಚತುರ್ದಶಮೇವಿರಾವಳಯತ ಭೂಮಿ
ಗಾದನೋಯಂ ಸ್ವಪತಿ ಪ್ರಭುಲೋಕಮಂ ನಿಶೋಜ್ಜ್ವಲತರಕೀರ್ತಿಯುಂ
ನಿಶಿಯ ಮುದ್ರಿಸಿ ಶೂದ್ರಕನಂಬ ಭೂಭುಜಂ (ಶಾಖಾ. ೪); ಅವ
ಮೂಲದೋರ್ಜುನನ ಜಾಣಾಂವಯ ತಪಾದೀಚ್ಚ ಮಗುಲಿ ಶರಾವಯ
ಶೋನಗಳಿ ಮುದ್ರಿಸಿದನು ಧನವಜಯನ (ಶಾಖಾ. ೨೦-೨೨). ೧೧.
ಅಡಗು : ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಿರು : ಮಾಯವಾಗು : ಜರಿದಾದತಿರಥರಾಜಿ
ಜಾಯಲಿ ಕರಣ ಪಾದ್ಯುದು ಭೂಮಿಪಾಲಕ ದಿರುದು ಮುದ್ರಿಸಿದವು
ಸಮೀರಕಮಾರಸಂರವಣಿ (ಶಾಖಾ. ೨೨-೨೪). ೧೨. ಅಡಗಿಸು :
ಕಾಣದಂತೆ ಮಾಡು : ಮರಮಾಡು : ಮುದ್ರಿಸುಂದಿರಾವಳಯತಂಗಳ
ಸಾತ್ಪತಂಶ್ರಂ . . . ನಿಷ್ಕುಮುದ್ರಿಸುವಂ (ಶಾ. ೩೩ (೨).
ಶಾಖಾ. ೨೨೪-೪; ೩೩೨); ಶರಾವಯಂ ನಿಷ್ಕಂಭವನೆಯ ಭೂಕತನವನು
ಮುದ್ರಿಸುವೆನುತಚ್ಚ ಸಫಮನು (ಶಾಖಾ. ೨-೨೦). ೧೩. ಬಿಟ್ಟೆಡು :
ಹುದುಗಿಸು : ಹುಗಿ : ತಪಾಚಿತಮಂ ಖಂಡಿಸುತ ಶೋಧಿಸುತ
ನೋಡುತ ತಂಡಿತದದ ನವ್ಯಕಾಂಗಳನೊಲಿದು ಮಾಡಿ ಕ್ಷಾರದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ
ಮಡದಿ ಜನರಾರವಣಿಯಾದ ಹುಂಗಿ ರುದ್ರಾಕರನಂ ಬಿಜಯಂಗಿಯು
(ಶಾಖಾ. ೨೪-೨೫). [ಮುದ್ರೆ + = ಇತ್ಯು]

ಮುದ್ರೆ (ನಾ). ೧. ಹುಂಡಿ. ಭಾಂಗಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೇಲೆ
ಭದ್ರತೆಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವ ಅರಗು, ಸೀಸ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೇಲಿನ
ಮುದ್ರೆ. - ಉಂಡಿಗೆ. - ಮೊಹರು : ವಾಗ್ವೇದಿಯ ಛಂದಾರದ
ಮುದ್ರೆಯನೋಪದಂ ಸುರಸ್ವತಮನಿವ ಕವಿತೆಯೋ ಕವಿರತ್ನಂ (ಶಾಖಾ.
೦-೨೪); ನಿಧಿ ನಿಕ್ಷೇಪ ಅಂಕಿ ಟಂಕ ಅಣಿ ಗೋಸನ ಮುದ್ರೆ . . .
ಪೂರಣೆಯ ಜಂಗಮಾರಾಧನೆಗೆ ಶೋತ್ತಿಗೆ ಇ (ಈ) ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಇದುವು
ವಿವರವೆಂದು ನಾಗರಸ[ರಾ] ಶೋಟ[ಬ್ರ] ಸಾಸನ (ಎಂ. ೫೫. ೦೪-೨೩ ;
೨೩೦); ತನ್ನ ಮಗ ಮದಸಗೆ ಮುದ್ರೆನುತ ಸರ್ವಜನಮಾಪಯದಂತೆ
ವುದು ಪತ್ರಿಕೆಯನು (ಶಾಖಾ. ೨೪-೨೪); ಕರಣೆಯ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು
ಒಡೆದು ಜೀವೋಳಿಯಿಂದ ಒಲೆಯನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದ (ಶಾಖಾ. ೪೪).
೨. ಮೊಹರುಮಾಡುವ ಅರಗು, ಸೀಸಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತುವ-
ಸರಕಾರ, ಅಧಿಕಾರ, ರಾಜ ಮುಂತಾದವರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚಿಹ್ನೆಯುಳ್ಳ
(ಲೋಹದ) ವಸ್ತು : ಮುದ್ರಿಕೆ : ಹಿರಿಯ ಬಿರುದಿನ ಮುದ್ರೆಯಾದ
ನಗರವಿದು . . . ಮೇಲುಳ್ಳ ಸರ್ವಸ್ವವಿದು ನೋಡಿಕೋ ಮಹಾವಿರಾಜ
(ಶಾಖಾ. ೪-೪). ೩. ಪತ್ರ. ದಸ್ತವಜು ಮುಂತಾದುವುಗಳ
ಮೇಲೆ ಸ್ಥಿರೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಅಥವಾ ರಾಜನ ಪರಮಾಗಿ
ಮೊಹರನ್ನು ಒತ್ತುವುದೆಂದೆಂಬಾಗುವ ಗುರುತು. - ಚಿಹ್ನೆ :
ರಾಜನ ಮುದ್ರೆ ಪ್ರತಿ ಅಣಿಯ ಮೇಲಾದರೆ ದೇವರ ಮುದ್ರೆ ಪ್ರತಿ ಕಾಳನ
ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತದೆ (ಶಾಖಾ. ೫); ಹಣವೆಂದರೆ ಮೂಲತಃ ಯಾವುದಾದ
ರೊಂದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮುದ್ರೆ ಒತ್ತಿ ಬಳಗಿ
ತರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪದಾರ್ಥವಿಶೇಷ (ಶಾಖಾ. ೨). ೪. ಗುರುತು :
ಲಾಂಛನ; ಚಿಹ್ನೆ : ಪದಗಳು ಜನಪದದ ಟಂಕನಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಛಾಪದ
ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಚರಾಪಣಿಗೆ ಬರುವ ಪಾಣ್ಯಗಿರಿದಂತೆ (ಶಾಖಾ.
೪೫). ೫. ಸಂಕೇತವನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವ ಉಂಗುರ : ಮುದ್ರಿಕೆ :
"ಮುದ್ರಾಯೇವುತು ಅಕ್ಕರಂ ಬಿರಿಸಿದಂಗಳಿರಂ" (ಶಾಖಾ. ೪೫-೪೬);
ಪರಕರ್ಣಿ-ತಿವಿಗೊಡುವ ಒಲೆಯ ಬಿರಳ ಧರ್ಮಕ್ಕೋಲೆವ ಮುದ್ರೆಯ
ಧರಿಸಿದರು ಪಾತಾಳಲಂತೆವು ಪುರದ ನಾಯರು (ಶಾಖಾ. ೪೬-೪೭).
೬. ಲಾಂಛನವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿರುವ ನಾಣ್ಯ. ಪದಕ ಮುಂತಾದುವು.

೭. ರಹದಾರಿ : ಪರವಾನಗಿ. ೮. ಮುಚ್ಚಿರುವಿಕೆ : ತೆರೆಯದಿರು
ವಿಕೆ. ೯. ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ. ಸಂಕಲ್ಪ, ಪೂಜೆ ಮುಂತಾದ
ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೆದಿಚಿ
ತೋರುವ ವಿನ್ಯಾಸ. ೧೦. ಕಾವ್ಯ. ಹಾಡು ಮುಂತಾದುವುಗಳ
ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗುವ ಕರ್ತೃವಿನ ಇಚ್ಛಾದೈವ. ಕುಲದೇವರು
ಅಥವಾ ಕೃತಿಕರ್ತನ ಹೆಸರು. - ಅಂಕಿತ : ಯಾವ ಕೃತಿಕರ್ತನೂ ತನ್ನ
ದೇಹವನ್ನೂ ಕೃತಿಯನ್ನೂ ತನ್ನ ಆರಾಧ್ಯದೇವರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವುದು
ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಈ ಸಮರ್ಪಣೆ ಅಥವಾ ಮಂಡಿಸಿ 'ಅಂಕಿತ' ಅಥವಾ
'ಮುದ್ರೆ' ಎಂದು ಹೆಸರು (ಶಾಖಾ. ೪೦); ಪಟ್ಟಿಂ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ
ಅಯ್ಯರ್ . . . ಕೆಲವು ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ 'ವರದ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ', 'ಅದಿ
ವೆಂಕಟೇಶ' . . . ಎಂಬ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಶಾಖಾ.
೨೪). ೧೧. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ : ಮುಖಭಾವ : ನಿಜವುಂ ಸುಖವಿಲ್ಲು
ಪದ್ಯದಿಂ ಆರಿಯಿಲ್ಲ ಮುದ್ರೆಯಾದಧಿಕೆ ಮಾತಿಲ್ಲ (ಶಾಖಾ. ೨೩೦);
ಹುಡುಗನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕರಾಣಾಪನಮುದ್ರೆ ಮಾಡಿ ನಿಂತೆ
(ಶಾಖಾ. ೪); ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಅಭ್ಯಾಸುಲ
ದಿಂದೆಂಬಂತೆ ಸುತೋಪದ ಮಂದಸ್ಥಿತಮುದ್ರೆಯೊಂದು ಸುಳಿದು ಒಡನೆಯ
ಮಾಯನಾಗಿ, ಬದ್ಧಭ್ರಾತೃಕುಟುಂಬ ಪದಸವಿಕಾರತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ
(ಶಾಖಾ. ೪೫-೪೬). ೧೨. (ಅಲಂ) ದಿಗುಹು : ಭದ್ರತೆ : ಯಾವನದ
ಮುದ್ರೆಯನೋಡಲು ಬರ್ಪ ಮನೋಜನಂತೆ . . . ಸೌಂದರಂ
ಪರವೆಯರ ಮನೆಗೆ ನಡೆತಂದು (ಪಂ. ೦೦-೨೦). ೧೩. ಪರಿಣಾಮ :
ಪ್ರಭಾವ : ವರ್ಜಸ್ವ : ಕರಿಯುವಾಗ ಆಗುವ ಅನುಭವ ಮಕ್ಕಳ
ನರವ್ಯಾಹದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೂತ್ತುತ್ತದೆ (ಶಾಖಾ. ೪೪); ಗುರು
ಜರಣರ ಹೃದಯದ ಮೇಲೆ ಗಿರಿದ್ರವ ಮಹತಾಗಳು ಬಿನ್ನಾಗಿ ಮುದ್ರೆ
ಯನ್ನು ಪಾಕುತ್ತಿದ್ದವು (ಶಾಖಾ. ೪೫). ೧೪. [ದ್ವೈತ್ಯ] ವೈಷ್ಣವರ
ಲಾಂಛನವಾದ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಗುರುತುಳ್ಳ
ಲೋಹದ ಸಾಧನ ಮತ್ತು ಆ ಸಾಧನದಿಂದ ದೇಹದ ಮೇಲೆ
ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುರುತು : ಒಂದೊಂದು ಕೈಮೇಲೆ ಒಂದೊಂದು
ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಒತ್ತಿಬಿಟ್ಟು . . . ಅವಳ ಕೈತಟ್ಟತೆಗೆ
ಪಾತ್ರರಾದರು (ಶಾಖಾ. ೨-೨); ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ
ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮ ಇದಿಲ್ಲದ ನಾಮ, ಮುದ್ರೆ, ಲಿಂಗ, ಜನಿವಾರ, ಗದ್ದ
ಗಳೆಲ್ಲವೂ ಡಂಭಾಕಾರ (ಶಾಖಾ. ೦೭೨). ೧೫. [ವೀಶ್ಯ] ದೀಕ್ಷಾ
ವಿಧಿಯ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರ, ಭಸ್ಮಭೂಷಣ, ಕಂಠೆ, ದಂಡ ಮತ್ತು
ಕಮಂಡಲುಗಳೆಂಬ ಐದುಬಗೆಯ ಸಾಧನ : ಕರದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪರವಿಲ್ಲ
ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲ ಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರೆ ಇಲ್ಲ ಬಿರದಲ್ಲಿ ಜಡಬಂಧವಿಲ್ಲ
ಕಣ್ಣಿಯಲ್ಲಿ ಧಸ್ತುಗಂಟಿಗೆ ಇಲ್ಲ (ಶಾಖಾ. ೦೫೩-೦೫೩); ಗುರುಪದೇಶದ
ಮುದ್ರೆಯನು ಮುಟ್ಟುವರು ಸೌಖ್ಯಸಮೃದ್ಧಿಯೋಗೋಪಾಡವರು
(ಶಾಖಾ. ೦೫೪). ೧೬. [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯ. ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಲಂಗಳ
ಚಲನವಲನದಿಂದ ತೋರಿಸುವ ವಿನ್ಯಾಸ : ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರೆ
ಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಸ್ಥಾನವೆ ಆಗ್ರಗೊಳವಾದುದು . . . ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ನಟನ
ಇಡೀ ದೇಹವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಒಂದೊಂದು
ಲಂಗಳ ಮಾತ್ರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಹಾಪ್ರಾಣಿ
ಒಂದು ಲಂಗದ ಚಿಕ್ಕಪನ ಕೊಡ ಮಹತ್ತರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು
ಸೂಚಿಸಬಲ್ಲುದು (ಶಾಖಾ. ೪೫). ೧೭. [ಶಿಲ್ಪಶಾ] "ಪ್ರತಿಮೆಗಳ
ಕೈ ಮತ್ತು ಬೆರಳುಗಳ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಿತಿಗೆ "ಮುದ್ರೆ" - ಎಂದು
ಹೆಸರು (ಶಾಖಾ. ೩೦೫). ೧೮. ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ವಿನ್ಯಾಸ (?) : ಅಸ್ತಮುದ್ರೆ ಚಕ್ರಮುದ್ರೆ . . . ಸಂಪಾದ

ಮುದ್ರೆಯುಂಟು ಸಕಲಮುದ್ರಾಲಕ್ಷಣವನವಾದುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ (೨೮೯. ೯೩). 'ದ್ರವ್ಯಮುದ್ರೆ' ಪರಾ.

ಮುದ್ರೆಯಾದಿ = ಮೊಹರಿನ ಮೇಲ್ಮಿಚಾರಣೆ, - ಉಪ್ಪುವಾರಿ: ಮುದ್ರೆಯಾದಿಕ್ಕಿ ಗ ೧೨ ಗಂಧಕುಡಿ ನೀರವರಿಗೆ ೧೩ (೨೯. ೪(೩), ೨೯೫. ೯೬-೯೭; 1276). ಮುದ್ರೆಯಾದ = ೧. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಪತ್ರಗಳಿಗೆ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತುವವನು: (೪). ೨. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಾಂಛನವಾದ ಶಂಖ. ಚಕ್ರ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುವವನು; ಮುಢ್ಯ. ಮುದ್ರೆಯುಳ್ಳವನು = ರಾಜನ ಮೊಹರನ್ನು ಮೊಡಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ. - ಸೇವೆ: ಸೇನದೊಳಿಪೊಂದಕ್ಕೂ ಗದ್ಯಾಣಂ ಹನ್ನೆರಡು ಮುದ್ರೆಯು ಘೋರಗಕ್ಕೆ ಗದ್ಯಾಣಂ ಹನ್ನೆರಡು (೨೯. ೪ (೩), ೨೯೫. ೯೬-೯೭; 1276).

[ಮ. ಮುದ್ರಾ]

ಮುದ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ (ನಾ). ಸರಿಯಾದ ಆಳತೆಯದೊಂದು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆದು ಸರ್ಕಾರದ ಮೊಹರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕೊಳಿಗೆ: ಅರೋಗಣಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಅವಸರವೆಂದೆ ಅವುತಪ್ಪದಿ ದಿನಪೊಂದೆ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳಾದರಿ ೧೨೦ || ೪೬ ಕೊಳಿಗೆ ಒಂದಕ್ಕೆ ಪದಿ ೧೪೬ ರೆಕದಲಿ ಸುರುವ ಪದಿ ೧೯೬೬ ಪ್ರಸಾದವಪಿ (೨೯. ೪ (೩) - ೨೯೫. ೯೬-೯೭; 1276). [ಮುದ್ರೆ + ಕೊಳಿಗೆ]

ಮುದ್ರಿಕೆಗಳು (ನಾ). ಅರವನೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆದವರ ಧಾನ್ಯದ ರಾಶಿಗೆ ಮುದ್ರೆಹಾಕಲು ತೋಟ. ತಳವಾರ ಮುಂತಾದವರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಮೊಹರುಳ್ಳ ಮರದ ಕೋಲು. -ದಂಡ: ಅತಿ ಕುಟ ಸೂರ್ಯಪಂಚರನ್ನೂ ಮಧ್ಯ 'ದೇ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ವನ್ನೂ ಕೆತ್ತಿಸಿದ ಈ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮಗಳ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ . . . ಆ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮುದ್ರೆಹಾಕುವಂತೆ ನಿಬಂಧನೆ ಮಾಡಿದರು (೨೯೫. ೧. ೦೦೯).

[ಮುದ್ರೆ + ಕೋಲು (< ಕೋಲ್)]

ಮುದ್ರೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಪತ್ರ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ದಾರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ದಾರದ ಸಂಟಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಮೊಹರು. - ಉಂಡಿಗೆ: (ಓರೆಯು ನೀಯುಕೊಂಡು, ಅದರ ಮುದ್ರೆಗಟ್ಟನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ) (೨೯೫. ೬೩-೬೪). [ಮುದ್ರೆ + ಕಟ್ಟು]

ಮುದ್ರೆಗಾಣೆಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕರಿಗೆ (?): ಹತ್ತಿ ಪೊಂಪು ಮಾರ್ಗದ ಸೂತಿ ದೇವರಾಯಮಟ್ಟ ಮತ್ತಿಗಾಣೆಗೆ ಮುದ್ರೆಗಾಣೆಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ತೋಟ . . . ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದವಾಗಿ ಸುಂಪದು (೨೯. ೪ (೩). ೨೯೫. ೦೬-೦೬೯; 1276). [ಮುದ್ರೆ + ಗಾಣೆ (< ಗಾಣೆ)]

ಮುದ್ರೆಗೂಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಿಸಸಲು ಮಾಡಿ, ಯಾವುದಾದರೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಲಾಂಛನವನ್ನು ಬಿನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿಸಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ತಿರುಗಲು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಗೂಳಿ: ಅಣ್ಣನು ಒಪ್ಪಿ ಕೊಳ್ಳುವ ವೇಳೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಆ ಮುದ್ರೆಗೂಳಿಯನ್ನು ತುರು ಅದುವನೆಗೆ ಕೊಟ್ಟನು (೨೯೫. ೬೩). [ಮುದ್ರೆ + ಗೂಳಿ]

ಮುದ್ರೆಪದಿ (ನಾ). = ಮುದ್ರೆಕೊಳಿಗೆ: ಆ ಪೊನ್ನ ಮುದ್ರೆಪದಿಯ ತಂದು ಅಳಿಕೊಳ್ಳಿ (೨೯೫. ೬೩). [ಮುದ್ರೆ + ಪದಿ]

ಮುದ್ರೆಪ್ರಭು (ನಾ). = ಮುದ್ರೆಹಸ್ತ: ಆ ಮುದ್ರೆಪ್ರಭು ಮಾನ್ಯಕಾಲ ಸಮಾಪ್ತವಪಿ [೨೯೫. ೨೨. ೨೨೬-೨೨೭; 1276]. [ಮುದ್ರೆ + ಪ್ರಭು]

ಮುದ್ರೆಪುಷ್ಪ (ನಾ). (?): ಯುಕ್ಕಿ ಬಲ್ಲ ಮನೆ ೧೬ ಮುದ್ರೆ ಪುಷ್ಪಿಗೆ ಮಗನಿವಾ ದೇವಾಂಗದವರು, ಹಾತ್ತಿಗಟ್ಟಿದವರು, ಸು

ಮಗ ೧. ಕೈ ಮೇಲೆ ಬಲ್ಲ ಕೊಡಲುಕವರು (೨೯. ೨೨೪. ಗು. ೬೭-೬೮; ೨೨. 1776). [?]

ಮುದ್ರೆಮನುಷ್ಯ (ನಾ). = ಮುದ್ರೆಹಸ್ತ: ಮಲ್ಲರ ಅಧ್ಯಾಸವರ ಮುದ್ರೆಮನುಷ್ಯನು . . . ರಾಮಯ್ಯನೂ (೨೯. ೨೪ (೩), ೨೯೫. ೬೬-೦೦; 1276). [ಮುದ್ರೆ + ಮನುಷ್ಯ]

ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರ (ನಾ). (ರಾಜ ಮುಂತಾದವರು) ಲಾಂಛನವನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವ ಉಂಗುರ. - ಮುದ್ರಿಕೆ: ಕಡಗ ಕಂಕಾ ಪುದ್ರೆಯುಂಗುರ . . . ದಿವ್ಯನೂಪುರಗಳನಾಂತ ಮದದಿ ರನ್ನೆಯರೈದರು (೨೯೫. ೨೦-೦೩); ಬೆರಳಿನ ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರವಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಿಂದೂಮಹಿಮೆಯು ಕೊಂಡೆ (೨೯. ೨೨. ೬೦೦). [ಮುದ್ರೆ + ಉಂಗುರ]

ಮುದ್ರೆಯೂಳಿಗೆ (ನಾ). ರಾಯಸ. ಪತ್ರ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ರಾಜನ ಮೊಹರನ್ನು ಒತ್ತುವ ಕೆಲಸ: ಅರವನೆಯ ಉಳಿಗಾಣೆಗಳು ರಾಯಸಿಗರು; ಮುದ್ರೆಯೂಳಿಗೆದರು (೨೯೫. ೬-೨೨).

[ಮುದ್ರೆ + ಉಳಿಗೆ (< ಉಳಿಗ)]

ಮುದ್ರೆಯೊಡೆ (ಕ್ರಿ). ಮೊಹರನ್ನು ತೆಗೆ; ಉಂಡಿಗೆಯನ್ನು ಒಡೆ: ಮುದ್ರೆಯೊಡೆದು ಒಡಿಕೊಂಡು, ಬಿಟ್ಟು ಅದನ ಪೂರ್ವಾಗಿಯು (೨೯೫. ೬೩-೬೪). [ಮುದ್ರೆ + ಒಡೆ]

ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತು (ಕ್ರಿ). ೧. ರಾಜನ ಮೊಹರನ್ನು ಒತ್ತುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಡ್ಡ. ಒಪ್ಪಿಗೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸು: ಇತರ ಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ಅಶ್ವತರಿಂದ ಉಪಚರವು ನಮ್ಮನ ಅಪಮಾನವು ಅತ ಸಂತ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತು ನಿನ್ನಿ (೨೯೫. ೬೪-೦೬). ೨. ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರು: ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಬೀರು: ಮಕ್ಕಳ ಎಳೆಯ ಮನ್ನಿಸ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತು ಅವರ ಬೇವುತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸದೇಕು (೨೯೫. ೦೦೬). ೩. ಮುಢ್ಯರ ಲಾಂಛನವಾದ ಶಂಖ. ಚಕ್ರಗಳ ಗುರುತನ್ನು ಹಾಕು: ಶುಭಚಕ್ರಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಾಧಾರಣೆಯ ಹೋಮಾಗಿಯಲ್ಲಿ ಬಿನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ . . . ಬಿನ್ನಾಗಿ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿಬಿಡುವರು (೨೯೫. ೯). [ಮುದ್ರೆ + ಒತ್ತು]

ಮುದ್ರೆಯೋಲೆ (ನಾ). ಮೊಹರು ಸಹಿತವಾದ ಕಾಗದ. - ಪತ್ರ: ಸಾಜರಾಜಯ್ಯನವರನ್ನು ಸ್ವಾಧಿಕಾರಿಯ ಉಳಿಗಕ್ಕೆ ನಿರುಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಳೆಯಮಯ್ಯರವರ ಮಹಾಸಭೆಯ ಮುದ್ರೆಯೋಲೆಯದು (೨೯೫. ೦೦೦-೦). [ಮುದ್ರೆ + ಓಲೆ]

ಮುದ್ರೆಪೂರು (ಕ್ರಿ). ಆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಪಡೆ: ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದು: ಇರುಳ ಕಯ್ಯಿವಿಗಳ ಕಿರಿಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುದ್ರೆಪೂರು ನಮ್ಮ ಕಡ್ಡವ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ (೨೯೫. ೬೩-೦೦).

[ಮುದ್ರೆ + ಪೂರು (< ಪೂರು)]

ಮುದ್ರೆಹಸ್ತ (ನಾ). = ಮುದ್ರೆಹಸ್ತ: ಲಬ್ಧಿಹೇವರ ಅಧಿಕಾರಿ ಮುದ್ರೆ ಹಸ್ತ ಮಲ್ಲಗು ಸುಂ ಪ್ರಭುಗುಂ . . . ಬಿಟ್ಟ ಮತ್ತರು (೨೯೫. ೨೨. ೦೦೬-೦; 1276). [< ಸಂ. ಮುದ್ರಾಹಸ್ತ]

ಮುದ್ರೆಯಾರ್ ಮೊದಲಿಯಾರ್ ನೋ.

ಮುದ್ರೆ ? (ನಾ). (?): ಕತ್ತೂರ ಪುದಿವತ್ತಮಾಂ ಪೆರ್ಗಡಿ ಗದ್ಯಾಣ ಮುಢ್ಯಮಟ್ಟಿಗೆಯ ಪುದಿವತ್ತಮಾಂ . . . ಪುದಿವತ್ತಮಾಂ ಕೊಟ್ಟು (೨೯. ೨೨ (೩). ೨೨೬-೦; 1276). [?]

ಮುಢಾ (ಅ). ೧. ವರ್ಧವಾಗಿ: ನಿಷ್ಪಯೋಜಕವಾಗಿ: ಅದನಹೆಯದ ಬೋಧಬೋಧಿತ ತಪೋದಾನವಿಧಾನದ ಮುಢಾ ಕ್ಷೇಣಾಯಾಸರತರಾಗಿ ನಮವರ್ (೨೯೫. ೨೨ ೫). ೨. ತವ್ವಾಗಿ: ಸುಳ್ಳಾಗಿ: ಮುಸಿಯಾಗಿ.

[ಸಂ.]

ಮುನ್, ಮುನ್, ಮುನ್ (ನಾ). ೧. ಮುಂದಾಗು ; ಮುಂದು ;
ಎದುರುಭಾಗ : (೧). ೨. ತರುವಾಯದ್ದು ; ಆಮೇಲಿನದು ;
ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು ; 'ಮುನ್ಮಣಿ' ಪರಾ. ೩. ಆದಿ ;
ಮೊದಲು ; ಆರಂಭ. ೪. ಹಿಂದಿನದು ; ಪೂರ್ವಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿ
ದುದು ; ಮುಂಚಿನದು : ತತ್ತ್ವವ್ಯಪಾದೋತ್ತಿತಂ ಪುದಿದತ್ತಂ ರಜ
ಮಂಬರಸ್ಥಕಮುಮಂ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು ತಕ್ಕರ್ಪಿ ಪರ್ವದೊಡಾ ಮುನ್ನಿನ
ತಕ್ಕಗೆಟ್ಟು ಕೆಸಲುಯ್ಯಾಕಾಶಗಂಗಾಜಲಂ (ಕಂಕಣ- ೦೦-೨೯) ; ನಾಂ
ಪತಿಪ್ರತಿಯಾದೊಡೆ ಮನೆದೈವಗಳೆಗೆ ಸನ್ನದಮಾದೊಡೆನ್ನ ಮೂಗು
ಮುನ್ನಿನಂತಾಗಲಿ (ಕಂಕಣ- ೭೭-೦೨) ; ಮುನ್ನಿನ ಕುಲಮಂ ಸಿರಿಯಂ
... ಅಳಿಪಂ ನೆನೆಯುತ್ತಿರ್ಪ ದುರ್ಜನಂ ಮುನಿಯಲ್ಲಂ (ಧರ್ಮಪು.
೫-೦೨). (ಗು). ೫. ಮುಂದಾಗು ; ಮುಂದಿನ ; ಮುಂಬಾಗದು.
೬. ಅನಂತರದ ; ಆಮೇಲಿನ ; ತರುವಾಯದ ; ಎನ್ನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಫಲ
ಮಾದುದು ನಿನ್ನ ಚಿನ್ನದಿಯೊಳಗಿಂದ ಒನ್ನೇಳು ಮುನ್ನೇಳು ತರದಪರನಿ
ಬರುಮುನ್ನತಿಪ್ಪದರನ್ನಿಂದ (ಕಂಕಣ- ೦-೨೯). ೭. ಆರಂಭದ ;
ಪ್ರಾರಂಭದ ; ಶುರುವಿನ : 'ಮುನ್ನಿರುಳ್', 'ಮುನ್ನೇಸಲು' ಪರಾ. ೮.
೮. ಹಿಂದಿನ ; ಮುಂಚಿನ ; ಪೂರ್ವದ : 'ಮುನ್ನಿರವು' ಪರಾ. ೯.
ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ; ಉತ್ಪತ್ತಿದಿಂದಕೂಡಿದ ; ಏಳಿಗೆಯಳ್ಳು :
'ಮುನ್ನಡೆ' ಪರಾ. ಮುನ್ : ೧. 'ಮುಂಗಾಣ' ಪರಾ. ೨.
'ಮುಂಗಾಣ' ಪರಾ. ೩. ಮುಂ ಪಿಂತೆಯದಿಲ್ಲ ನಿಂಪಮುಗಕ್ಕೆಲ್ಲ
ಮಿಂತು ವಾಯುಬಿಡುವ ಚುಗಾಂವು ಬಗೆಗೊಂಡು ಜನಪತಿಯಂ ಪೂಜಿಸು
ಪಡೆಯುನಿಯನಂ ನುಜುಭವದೊಳ್ (ಕಂಕಣ- ೭-೦೨). ೫. 'ಮುಂಗು
ರುಳ್', 'ಮುಂಜಗಲಿ' ಪರಾ. ೬. 'ಮುಂಗಡೆ' ಪರಾ. ೭.
'ಮುಂಗಾರ್', 'ಮುಂಜಾವ' ಪರಾ. ಮುನ್ನ : ೩. 'ಆದಿ, ಆಗ್ರಂ.
ಫಲ'ರಂ, ಪೂರ್ವಂ, ಪ್ರಥಮಂ, ಪೂರ್ವಂ ಪುರ : -ಈ ೭ ಮುನ್ಂ"
(ಕಂಕಣ- ೦೦೨-೨೨). ೪. ಕರಮೆಯೆಂದು ಮುನ್ನಿನ ದಿನಂ ಶಂಕರ
ನಿಗರ್ಜಿಸಿ ಮುಜುದಿವಸ ಮುಹೂರ್ತದೊ ಪತ್ರೆಯನಿಂತನಾಪೋಲನು ತಂದು
(ಅಶ್ವ. ೪೭-೭೭) ; ಮುನ್ನಲುಕ್ಕಾಯ್ತರುಗಳ ಪದಗಳು ಮತ್ತೆನ್ನ ಚಿತ್ತ
ದೊಳೆರ್ಪ ಬಳಿಕ ಚಿನ್ನನಡವುದು ಕವಿತೆ ಸೊಂಪದೋರ್ಪದಂ (ಕಂಕಣ-
೦-೦೫) ; ಒಲಿದು ತನ್ನೊಡವುಟ್ಟು ಸೊನೆ ಮಗಳೆಂದೆಂಬ ಪಲರು ಮುನ್ನಿನ
ಬಾಂಧವರು ಕುಲದೇವತೆಯೆಂದು ಕೂರ್ತಾ ತಂತಮ್ಮಿಪ್ಪಳಲವ ಪಡೆವರ
ನ್ನಿಂದ (ಕಂಕಣ- ೦-೪೦). ೫. ಮುನ್ನಜನ್ನದ ಪಡೆದ ಫಲವಿದು ಎನ್ನ
ಬಿಡುವುದೆ (ಗೋಪಾ. ೦೪-೪೯). ೧೦. ಹಿಂಭಾಗದ ; ಹಿಂಬದಿಯ ;
ಪೊನೆದು ಕಟ್ಟಿದ ಮುನ್ನ ಕಟ್ಟಿಯ ಬೆಸಗೆ ಶಿಫಗಳ ಗಟ್ಟು ... ಎನೆವ
ದೊಂಬಣ್ಣದ ಶರೀರದ ಮಿಸುವ ವಾಮನರೂಪನಾಂತಾ ವಿಷ್ಣುಮುನಿ ಬಂದ
(ಕಂಕಣ- ೦೪-೨೫).

ಮುನ್ನಾದಿನ = ಹಿಂದಿನ ದಿನ : ಓಳೆಮ್ಮ ನಾಗತಿಯು ...
ತನಗೆ ಮುನ್ನಾದಿನ ಆದ ಸ್ವಪ್ನದ ಸಂಗತಿಯನ್ನ ಹೇಳಿದಳು (ಕಂಕಣ- ೭೦) ;
ನಾನು ನಡೆದುದು ಮುನ್ನಾದಿನ ಹಲಸಂಗಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಲುಪಿದನು (ಪ್ರಾಂ-
೪೫). ಮುನ್ನಿನವ = ಹಿಂದಿನವನು ; ಪೂರ್ವಜ : ನಿಮ್ಮಲಿ ಮುನ್ನಿ
ನವನು ದಯಾಶಾಲಿಯಾದ್ದು ನನ್ನ ನಾಮವೆ ನಮಾಪನೆಯಾದು (ಕಂಕಣ-
೦೭-೭೭). [ದೇ. ೫ ತಮಿ. ಮುನ್ ; ಮಲ. ಮುನ್, ಮುನ್ನಂ ; ಕೊತ
ಮುನ್, ಮು ; ತೆಲು. ಮುಂ, ಮುನಿ. ಮುನು. ಮುನ್ನು.]

ಮುನ್, ಮುನ್, ಮುನ್, ಮುನ್ (ಅ). ೧. (ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ
ದಂತೆ) ಮುಂದೆ ; ಮುಂಬಾಗದಲ್ಲಿ ; ಮುಂದಕ್ಕೆ ; ಎದುರಿಗೆ ;
'ಮುನ್ನಿಗು', 'ಮುನ್ನಿಕ್ಕು' ಪರಾ. ೨. (ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ
ದಂತೆ) ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ; ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ; ಮುಂದೆ ; ಪರಮಕವಿತ್ವರ

ಜೀತೋಪರಮೋಬಿನಮಸನ ಮಾಗವೀಮಾಧವಮಂ ನಿರಾಪಿಸಿದ ಕನ್ನಮ
ಯ್ಯಂಬರಮಾಗಂ ಸುಕವಿ ಬಗವೊಡೆನ್ನಂ ಮುನ್ನಂ (ಕಂಕಣ- ೫-೪).
'ಮುನ್ನಿ' ಪರಾ. ೩. ಮೊದಲು ; ಮುಂಚೆ ; ಆರಂಭದಲ್ಲಿ :
ನಡೆನೋಡಲ್ ರೂಪ ಕೇಳಲ್ ನಾಡಿ ಪುರದ ಜನಕ್ಕಾಯ್ತ ಮುನ್ನಂತೆ
ಮೇಗಣ್ಣಡದಾರ್ಗ ಮೆಯ್ಯ ಕಾಣಲ್ ಕಳಕಳಮಿನಸಂ ಕೇಳರಾಯ್ತ
(ಕಂಕಣ- ೭-೭೭) ; ನೀವಿದನೆಮಗಲಿಪುರ್ವನ್ನಿ ವಾರ್ತೆಯನಹಾಯೆವು
(ಧರ್ಮಪು. ೨-೭೭) ; ಮುನ್ನೋಳ್ ಮುನ್ನೋಗದಿರ್ಪ ಸಂತಯಮದ್ದಿಲ್ಲಂ
ಪಿಂಗಿ ಚಂದ್ರದ್ವಜಾವನಂ ಸಂತಸದಂತಮಯ್ಯ ... ಉದ್ಯೋಗಿಸಿದಂ
(ಕಂಕಣ- ೦೫-೭೪). ೪. ಹಿಂದೆ ; ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ : ಮುನ್ನೆಗಟ್ಟಿ ವೇಳೆ
ಪಡೆಜರುಮಿನ್ನ ಪೈರಾಮಿಗದುಳ್ಳೊರುಂ ಬಗೆಪೊಡವರ್ ನಿನ್ನನ್ನರೆ ನಿನ್ನ
ನ್ನರೆ ನಿನ್ನನ್ನರೆ ನಿನಗೆ ನೀನೆ ದೊರೆಯಯ್ ಸಮಾನ್ಯ (೨೦. ೨೫. ೭೦-೦೦ ;
೫. ೦೫೦ ೪೪) ; ತನ್ನೊಳಗಣ ಪನ್ನಗನಂ ಮುನ್ನೀನ್ ಅಡಿಬೊಗಿಯ ಕಾಯ
ಲಾಟದ ಪಿರಿಯಂ ಬನ್ನದ ರರ್ಪಸದಮು ತೋಗಿಸನ್ನಂ ಪರ ಗಳ ತಮಾಳ
ನೀಳೆಟ್ಟಿಯಿಯಂ (ಕಂಕಣ- ೭-೭೯) ; ಉರಗ ನರ ದಿವಜಾದಿಗಳಿಗಿದು
ಪರಿಹರಿಸಲವಲ್ಲ ದೈವದ ಪರಾಪಣೆ ಮುನ್ನಾದಿಯಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿತು
ಮೃತ್ಯುವನು (ಕಂಕಣ- ೭-೨೯). ಮುನ್ : ೧. ದಂಪತಿಗಳ ಮಾಡಿ
ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟು ಕಳೆಯರು ಮುಂ ಪೋಗಲನಿರದ್ದುನೊಡನೆ ಚಿಂತಕಧಾಮ
ಕೋಮಲದರುಂ - ಮರುಳ್ಳೊಂಡು ಮುಂಪೋದುದೇನ ವೇಳುವೆನು
(ಮೂತ. ೦೪-೭೦) ; ಪೂನೀರ ಹೂರದೊಳಗೆ ಮಹಿಮಾನ್ಯಳು ಮಸ್ತಿ
ಮುಂ ಪೋದಾಡುವಂತೆ ಮಿಸುಗುವ ಪರಲಾಪಕ್ಕಾಂಬುವಲಿ ಕಣ್ಣಿನವಂವು
ಪೋಪೋಪೆ ನಗುತ (ಕಂಕಣ- ೦೦-೭೦). ೨. ಮುಂ ಕೆಲವಾನುಂ ದಿವಸಕ್ಕೆ
ದೇವ ಪಡೆವು ಶ್ರೀಮಂಡನ ಕ್ಷಾತ್ರಮಂಡಲಮಾಗೋಚತಗಾತ್ರನು ಬಹು
ಕಳಾಸತ್ಯಾತ್ರನಂ ಪುತ್ರನಂ (ಕಂಕಣ- ೭೭೦). ೩. ಪದವಿದನಂತನೊಸ
ದುವುದೊ ತನ್ನರಡುದುಡಿಯನೊತ್ತಿತ್ತಿರ್ದಾಹವವಿಜಯಯಪ್ಪ ವಿಜಯ
ನನೆ ಪಲಂ ಮುಂ ಕಂಡು ಬಜ್ಜಿಕೆ ನೈವನಂ ಕಂಡಂ (ಕಂಕಣ- ೯-೦೦) ; ತನ
ಗಾಕಕ್ಕಿರ ಶಂಕೆ ತನ್ನ ಮನ್ನದೊಳ್ ಮುಂ ಪುಟ್ಟಿ ತಕ್ಕಾಂತಿಯಂ[ದಿನ್ನಿ]ರುಳ್
ಚಿಂತಿಸಿ ನಿಡೆಗೆಟ್ಟು (ಕಂಕಣ- ೦೨-೦೯) ; ಬಸವಪುಟ್ಟಣಿಕೆ ಮುಂ ಜನದಿಂದ
ನಡೆತಂದು ಮಸವ ಮುತ್ತಿಗೆಯನೆ ಬಲಿದು ಬಸವಾಡಿಕೊಂಡರಂ ಕೋಪದ
ತಾನಾಗಳೆನ ಸಂತಸವ ತಾಳಿದನು (ಕಂಕಣ- ೦೭-೨೭). ೪. ಮುನ್ನಪ್ಪಗಿ
ಯೊಳ್ ಪುಟ್ಟಿ ಮುಂ ಗೆಯ್ಯ ಪಾಪಕರ್ಮದಂದಯದಿಂದಂ ... ದುಃಖಂ
ಗಳನೆಯ್ಯ (ಮೂತ. ೪೭-೦೪) ; ಕತೆ ಪಿರಿದಾದೊಡಂ ಕತೆಯ ಮೆಯ್ಯಡಲಿ
ಯದೆ ಮುಂ ಸಮಸ್ತಭಾರತಮನ್ನಾರ್ಪಮಾಗೆ ಸಲಿ ಪೊಟ್ಟ ಕವೀಶ್ವರ[ರಿ]ಲ್ಲ
(ಕಂಕಣ- ೦-೦೦) ; ಮುಂ ಪೂಜಕರ್ಮವನಂತಾಗಿರೆ ಮಾಡದಿಗಳಲಿಂ
ಜೆಜುಂತುತಿರ್ದಾಳಾಮೆ (ಕಂಕಣ- ೭೭೭). ಮುನ್ನ : ೧. (೧).
೨. ಎನ್ನದಾನೆಂದೆರಡೊಂದವ ಬನ್ನಂಪನಂ ಜೀವನಲ್ಲದೆ ಮುನ್ನವಿನ್ನಂ
ದಂದಿಗಾತ್ಮಂಗಿಲ್ಲ ಭಮುಂಧ (ಕಂಕಣ- ೭-೨೯) ; ಎನ್ನ ವಂಶದ ಗೋಪ್ಪ
ಳೊಳಗೆ ನಿನ್ನ ವಂಶದ ಗೊಲ್ಲರೊಳಗೆ ಮುನ್ನ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಪುಟ್ಟದೊಳಗೆ ಚಿನ್ನ
ಕೃಷ್ಣನ ಭಜನೆಯ ಪಾಲಾಪೋಲನಿಕ್ಕಿಸಯ್ಯ (ಗೋಪಾ. ೨೨-೦೦೯) ; ಚಿನ್ನ
ನೀ ಪೋದೆಯನ್ನವನ ಹಿಂದೆಯ ಕಳುಹಿ ಮುನ್ನ ಬಾಲ್ಯೆಯದಂತು
ವೇಳೆನ್ನ ಮಗಳೆ (ಕಂಕಣ- ೦೭೪. ೭೯೦). ೩. ದುರ್ಯೋಧನನಪ್ಪಿಡೆ
ಶ್ರೀತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾರಕಂ ಕೃಷ್ಣನಂ ತನಗೆ ಮಾಡದನ್ನೆಗಂ ಮುನ್ನಮೆ ಪನ್ನಗ
ಶಯನನಂ ನಮಗೆ ಮಾಡುವುದುತ್ಪಮವಕ್ಷಂ (ಕಂಕಣ- ೯-೦೦ ಪ) ; ಈ
ಬಿಂಬೋಪ್ಪೆಯಂ ಸರ್ಪದಪ್ಪೆಯನನಗೆ ಮದುಮವಾಬ್ಬರಪ್ಪಿಡೆ ನಾಳೆ ನೇಸ
ಮಾರ್ಜದ ಮುನ್ನಮೆ ವಿಷಾಪಹಾರಂ ಮಾಡುವೆಂ (ಕಂಕಣ- ೭-೪ ಪ) ;
ನಾಳೆ ಪಡುವಣ ತರಣೆ ತೊಲಗದ ಮುನ್ನ ಕೊಲುವನು ಮೈರಿ ಸ್ವಂಧಮನ
(ಕಂಕಣ- ೭೭೭. ೭-೭೭). ೪. ಆಂ ಮುನ್ನ ಜನನೀಶರ ಲಲಿತಾಗದೇವ

ನೋಕುಬಂಧಿಸಿದ ಮೋಹದೊಳು ನಿನ್ನ ದೇವನಪ್ಪ ಲಿಲಿತಾಗೆ ಬೆರಸುಪ್ಪಿ
ವರ್ಲಲಿತಾಗದೇವರಂ ಪೂಜಿಸಿದಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೦) ; ಭರಮಂ ದ್ವಾಪರ
ದೊಳ ವದಾನ್ಮತಲಕಂ ರೋಕೋತ್ತರಂ ಮುನ್ನ ಭಾಸ್ಕರಪುತ್ರಂ ನಿಜ
ದಾನದಿಂ ತನುಬಂಧಿಸಿರಬ್ಬ ಪೀಠಾಗಮಂ ದೊರವತ್ತುತ್ತಮಭೋಗದೊಳ
ತನುಬಂಧಂ ಪೂಜೋತ್ತಮಂ (ಕಂತ್ಯ. ೬-೦೦) ; ಈ ವಿಧಿಯೆ ಮಂಡಪರಿಗೆ
ಕುಲ ಸ್ವಾಧ್ಯ ಸೇರಿದು ತನಗೆ ತಾ ಮುನ್ನಾಪ ನೋಡಿಯನೇದನೋ ಭವ
ಭವಸಪ್ಪದಲಿ . . . ಎಂತ ಮಿಗೆ ಮುಟುಗಿದನು ಭೈರಾಪ್ಪ (ಕಂತ್ಯ. ೦೬-೬). ಮುನ್ನಂ : ೧. (೧). ೨. ನಾಥಾರಾಂಗೆ ರಾಜಾಭಿಷೇಕಂ
ಗೆಯ್ದು ಮರುದೇವಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ ಪಟ್ಟಂಗೆಟ್ಟ ಪೂಜೆ ಮುನ್ನಮಂಜು
ದಿಂಗೆಯೆಚಿನ ವಸುಧಾರಯಾಮನಯೋಧಾಪುರದೊಳು ಸುರಿವಂತು
ಧಕದಂಗೆ ಬೆಸುಮೋಡೆ (ಕಾಂತ್ಯ. ೩೦). ೩. ಸ್ವಕದಮುಂ ಪಾಗದಮುಂ ಮಹತ್ವಂ
ಬಗದಂತ ಸಮಾಜ ಪೇಟೆಗೆ ಮುನ್ನಂ ನಿತ್ಯದಮೋವಪ್ಪ ದಳಂತಕ್ಕಂತಹ
ಜವಳ ಲಕ್ಷ್ಮಮುಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮುಂ (ಕಂತ್ಯ. ೦-೧೦) ; ಮುನ್ನಂ ಪೂಜೆ
ಶರಮಂ ರನ್ನದ ಪಡುಗಿಯೊಳಿಟ್ಟು ನಿಜಪರಿವಾರಂ ತನ್ನಳ್ಳನಿಕಂ ಬೆರಳು
ಭಯನ್ನಡಕೆನುಡಿಯೆ ಬಂದು ಕಂಡಂ ವಿವಿಧಂ (ಕಂತ್ಯ. ೦೩-೦೦೦) ;
ಈ ಬಿಜುನಾಡಿಯಂ ಲಾಲಿಸುತಾ ಬಾರೆ . . . ಮುನ್ನಂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ದಿವ್ಯ
ಪುರವನಂ ಮನದೊಳೆ ಜಾನಿಸಿ ತವಸಿಗೊಳೊರ್ವಂಗೆ ಸರಮನಿಕ್ಕುವೆನೆಂದು
ಮುಂದಡಿಯಿಟ್ಟಳೆ (ಆರುತ. ೦೨-೨೦). ೪. ಭೂಪಮುನ್ನಮಿಂತಾರ್ವಿ
ರೋಧಿಗಳೆ ಸಾಧಿಸಿ ಪೀರಮಂ ತಳೆದಂ (೧೨- XIII, ೩೨೯-೨ ; ೨೨೨) ;
ನುಡಿ ಮುನ್ನಂ ಸ್ವಪ್ನಮಾಗಿದೊಂದು ಬಲಕವಿದಪ್ಪ ಪುಮಯ್ಯಗ್ಗಿ ಶಾಪಂ
ಗಂಡಲಿಲ್ಲಂದಿತ್ತರಂತೀ ಶುಕಸಮಿತಿಗೆ (ಕಾಂತ್ಯ. ೬೬) ; ದುರ್ಧರದೇವಿ
ಮುನ್ನನರವಂತಂ ಮುನ್ನಮೇಗಿಯೆ ನೋ (ಕಾಂತ್ಯ. ೯-೦೦೯).

ಮುಂಮುಂ, ಮುನ್ನಮುನ್ನ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ೧. ಮುಂದಂ
ಮುಂದಕ್ಕೆ ; ತುಂಬ ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ; ಹೆಡೆ ನಿಮಿರಿ ಪರಿವಂತೆ
ಪರಿಮದಾ ಸೇತುಸರ್ಪಂ. ಕ್ಷಣಕ್ಷಣ ಮುಂಮುಂ ಬಿಳಿದು (ಪ್ರೀತಾಂತ್ಯ.
೨೯೨-೨೯೦). ೨. ಮೊದಮೊದಲು ; ಮುಂಮುಂ ಹಿಂದೆ ; ಪೂಜಾಪುಳ್ಳ
ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಾಪಾಣಿ ಪುರವಪ್ಪದ ನೋಡಯ್ಯ ಮುನ್ನಾ ಮುನ್ನಪ್ಪರು
ಮುನ್ನಮುನ್ನದೆ ಅಚ್ಚಿತ್ತದೆ ಭಾಗ್ಯವೆನ್ನ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ಕಾಣುಂದಿತ್ತು
ನೋಡಾ (ಕಂತ್ಯ. ೨೦೬-೨೩೨). [< ಮಂನ್ಯ]

ಮಂನ್ಯ 'ಮಂನ್ಯ' ನೋ.

ಮುನತಿ, ಮುನಪಿ, ಮುನಿಪಿ, ಮುನುಪಿ, ಮುನ್ನಿ (ನಾ). ೧.
ಬರೆಹಗಾರ ; ಲೇಖಕ ; ಮೊಕಾಂ ಬೆಂಗಳೂರು ಖಮ ಸುರಪ ಮುನತಿ
(೬೪- ೯೩, ೯೩೬, ೯೬-೨೯ ; ೨೫೩) ; ಅಶ್ವಥನಾಡ್ಕಯ್ಯ ಮುನತಿ (ಕಂತ್ಯ.
೦೯೩೦, ೯೩-೯೩ ; ೨೫೩). ೨. (ಅರಬ್ಬಿ, ಪಾರಸಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ)
ಗುಮಾಸ್ತ ; ಕಾರಕೂನ ; ಮುನತಿಯು ಜಮೀನಾಲನನ್ನು ಕರೆಯ
ಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮದಾರನಿಗೆ ತಿಳಿದವನು (೦೦೦, ೦೬೩). ಮುನಪಿ : ೧.
ಸುಬ್ಬರಾವ ಮುನಪಿ (ಕಂತ್ಯ. ೦೯೨೯, ೯೯-೯೯ ; ೨೫೩). ೨. ಕರಿಯ
ದಿವಾಸರು ಅದನ್ನು ಬಂದವಾಗಿ ಓಡಿ ನೋಡಿ ಮುನಪಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿ . . .
ಸುಬಿದನು (ಕಂತ್ಯ. ೦೯೩) ; ಮೂರುಬ್ಬರ ಮುನಪಿಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಅವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಸಂಬಳವನ್ನು ಕೊಡುವುದು
ತಿಳುವಾಗಿತ್ತು (ಮುನಾ. ೯೩). ಮುನಿಪಿ : ೨. ಓರ್ವ ಮುನಿಪಿಯಂ
ಕರದೊಳೊಡುಬ್ಬರಿಗೈದಿ (ಕಂತ್ಯ. ೨೦-೨೯). ೩. (ಪಾರಸಿ, ಅರಬ್ಬಿ
ಭಾಷೆಗಳ) ಶಿಕ್ಷಕ ; (೧). ೪. ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ; ಕಾರಭಾರಿ : (೧).
ಮುನುಪಿ : ೨. ಕೋರ್ಟಿನ ಮುನುಪಿಯೊಬ್ಬನು ಪ್ರಮಾಣವಚನಗಳನ್ನು
ಪೇಳಿಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿ (ಕಂತ್ಯ. ೦೬೬) ; ಶಿಲಪತನೀರ್ಪೆಯ ತಾರದ್ವ
ಬಿಟ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮುನುಪಿಯಾಗಿದ್ದ - ಹೆಸರು ಶೇಷಾಚಲಯ್ಯನೆಂದು

(ಮುನಾ. ೦೫೨). ಮುನ್ನಿ : ೨. ದೊರೆಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುನ್ನಿ
ಗಳೂ ಪಾರಸಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರಾಗಿಯೂ
ಇರುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಂತ್ಯ. ೨). ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವವರ
ಮಾತೆಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಪರಸ್ಪರರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವವನು :
(ಕಂತ್ಯ. ೨೯, ೬೩೦).

[< ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮುನ್ನಿ ; ಮರಾ. ಮುನಪಿ, ಮುನ್ನಿ]

ಮುನಪಿ 'ಮುನತಿ' ನೋ.

ಮುನಪಿಪ 'ಮುನಪಿಪ' ನೋ.

ಮುನಪಿಪ 'ಮುನಪಿಪ' ನೋ.

ಮುನಪಿಪ 'ಮುನಪಿಪ' ನೋ.

ಮುನಪಿಪ, ಮುನಪಿಪ, ಮುನಪಿಪ. ಮುನಪಿಪ. ಮುನಪಿಪ.

ಮುನಪಿಪ, ಮುನಪಿಪ. ಮುನ್ನಿಪ್ಪ (ನಾ). ಕೆಳದರ್ಜೆಯ
ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಬರುವ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಗೊಳಿ
ಸುವ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ; ಈಗಲೋ ಮುನಪಿಪರು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದವರು
(ಕಂತ್ಯ. ೦೫೬, ೦೫೬) ; ಹೆಂಗಸರು ಮಾತುಲೇಜಾರ - ಮುನಪಿಪರಿಗುವರು
(ಕಂತ್ಯ. ೨೦೯) ; ಹೇಮನೋಭರಿಗೆ ವರ್ಗ ಆತು ಅಂತ ಚಹಾ
ಕೊಡುತ್ತಿ ದಕೇಲ್ವಿಲ್ಲ (ಕಂತ್ಯ. ೦೦೯). ಮುನಪಿಪ : ಅಂಕೋಲಾಪಾಲಾಕ
ಮುನಪಿಪರು ಹುರಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮಾಯನವರು (ಮುನಾ. ೦೯೦, ಕಂತ್ಯ.
೦೦೬-೬ ; ೨೭೭). ಮುನಪಿಪ : ಗ್ರಾಮ ಮುನಪಿಪನು ಗ್ರಾಮಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ
ದಾಖಲಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಹಿಂದೆ ರಿಜಿಸ್ಟರನ್ನು ಇಡತಕ್ಕದ್ದು
(ಗ್ರಾಮ. ೦೯). ಮುನಪಿಪ : " ಪ್ರಾಡ್ವಿವಾಣಿ, ಅಕ್ಷರವಾಣಿ . . .
ನ್ಯಾಯನಿರ್ಣಾಯಕನ ಹೆಸರುಗಳು. ಜಿ. ಮುನಪಿಪ. ಧರ್ಮಾಧಿ
ಕಾರಿ " (ಕಂತ್ಯ. ೨೬೬). ಮುನಪಿಪ : ಮುನಪಿಪ - ಗ್ರಾಮದ
ಶಿವಲಿ ಅಧೀಶರಗಳನ್ನು ಚಲಾಯಿಸತಕ್ಕವನಿಗೆ ಮುನಪಿಪ, ಗ್ರಾಮ
ಮುನಪಿಪನೆಂದು ಹೆಸರು (ಗ್ರಾಮ. ೦). ಮುನಪಿಪ : ಮೇಲಿನ
' ಮುನಪಿಪ ' ಉಲ್ಲೇಖದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ.
ಮುನಪಿಪ : ಹಿದೂ . . . ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಗಲಿ. ಮುನಪಿಪ ಆಗಲಿ
(ಮುಕ್ತಿ. ೬). ಮುನ್ನಿಪ್ಪ : ' ಮುನ್ನಿಪ್ಪ ಕೋರ್ಟಿ ' ಪರಾ.

[< ಅರ. ಹಿಂ. ಮುನ್ನಿಪ್ಪ ; ಮರಾ. ಮುನಪಿಪ, ಮುನಪಿಪ, ಮುನಪಿಪ, ಮುನಪಿಪ, ಮುನಪಿಪ, ಮುನಪಿಪ]

ಮುನಪಿಪ 'ಮುನಪಿಪ' ನೋ.

ಮುನಪಿಪ ಕೋರ್ಟಿ 'ಮುನ್ನಿಪ್ಪ ಕೋರ್ಟಿ' ನೋ.

ಮುನಪಿಪ 'ಮುನಪಿಪ' ನೋ.

ಮುನಪಿಪ 'ಮುನಪಿಪ' ನೋ.

ಮುನಪಿಪ 'ಮುನಪಿಪ' ನೋ.

ಮುನಾಪಿ (ನಾ). ಲಾಭ ; ಫಾಯಿದೆ ; ಆದಾಯ ; ಅವರು ಮುನಾಪಿ
ಯಿಸಿ ಮಾರಿದ್ದೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ (ಕಾಂತ್ಯ. ೯೩) ; ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತಕ್ಕೆ ಬಿಕ್ಕರ್
ವಿಷದ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಒಂದು ಪೈ ಮುನಾಪಿಯಿಲ್ಲ (ಕಂತ್ಯ. ೫೬).
[< ಅರ. ಮುನಾಪಿಪ, ಮುನಾಪಿಪ, ಮುನಪಿಪ, ಮುನಾಪಿ ;
ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮುನಾಪಿ]

ಮುನಾಪಿ (ಗು). ೧. ಉಚಿತವಾದ ; ಸೂಕ್ತ ; ತಕ್ಕದಾದ ; ಈ
ಹದಿನೇಳು ಸ್ಥಳಗಳ ಪಾಳೆಯಗಾರರಿಗೆ ಅವರವರ ಸ್ಥಿತಿ ತರಗತಿಗಳನು
ಸಾರ ಮುನಾಪಿಯ ಮಾರ್ಪೆಯಾನಾ ಮಾರ್ಪೆದೆಯ ತಲೆಯ (stipend)
ಮೊಕರರಾಯಿತು (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೨, ೦೨). (ನಾ). ೨. ಅರ್ಹತೆ ;
ಸೂಕ್ತತೆ ; ಕುಳಿದ ಆದಾಯ ಮುನಾಪಿಯನೇತೆ ವಾರದ ದವಸದ ಗುಡ್ಡ
ಯಲ್ಲಿ . . . ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು (ಕಾಂತ್ಯ. ೨೯).

[< ಅರ. ಹಿಂ. ಮುನಾಪಿ ; ಮರಾ. ಮುನಾಪಿ]

ಮುನಿ, (ಶ್ರೀ). ೧. ಸಿಟ್ಟಾಗು : ಕೋಪಗೊಳ್ಳು : "ಮುನಿ-ಕೋಪಃ-ತಪಸ್ವಿನಿ ಚ" (ಶುಭಾ); ಆಳುವದೇಡಮುಜುಸುಸರಮಾನೆ ಚತ್ರ ವಾಹನನಾಳುತುಂ ಬಾಯ್ಯೇದರೆ ಮುನಿದು ಕೊನ್ನಿಪಲ್ಲದನೊಬ್ಬಂ ನೊಬ್ಬರಾದಿತ್ಯನ್ ವೇದಲ್ (೨೪- VIII. ೨೨೭, ೦೦-೨; ೨೦-೫೦೦); ಒನೆಗೆ ಮೇರ್ ಮುನಿಗೆ ಮೇಣಪರೆಲ್ಲರುಮಂತ ಬಗ್ಗಿ[ಸುಗ] ಮತ್ಸುಛಾಯ ರಾಗಮ (೨೦೦, ೦-೦೨೩); ಮುನಿವರ್ತುತೊಂದಂಸೂಜು ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ನಟ ಕೊಂದಿಕ್ಕಿದಾ ರಾಮನಿಂದಿತ್ತ ನರೇಂದ್ರರ್ ಪೊಕ್ಕಿರಲೊರ್ಪುರುಂ (ಗಣಪು. ೦-೨೨); ಆದರಿವರ ಹವಣ್ಣು ಗುರು ಮುನಿವರಗಡ್ಡಿದರೆ ನಿಲುವ ನಾದನು (ಕುಪ್ಪಾಡ್ಕ. ೧-೨೨); ಒಂದರ ನಾರಿ, ಮುನಿವರೆ ಮಾರಿ (ಗಣ). ೨. ಅಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳು : ಬೇಸರವೊಂದು ; ಹುಗುಯ್ತೆ ಪಡು : ತನ್ನ ಕರಿ ಮಾಡಿದಪರಾಧಂ ತನ್ನದನಂತಂ ಪೆದಟು ಜೋಳನು ತನ್ನ ಜೀವಕೆ ಮುನಿದನಂತಾಗಿ (ಬಾಪು. ೨೨-೨೩); ನೊಂದನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಕಂಗಳ ಮುಂದೆ ನರಪತಿ ಪಾರ್ಥನನ್ನೊಂದು ಮುನಿದನೊ ಒಬ್ಬವಾ ಎಂದಳೆಂದನು ಭೀಮ (ಕುಪ್ಪಾಡ್ಕ. ೦೩-೬). ೩. ಹೊಟ್ಟೆ ಕಿಚ್ಚುಪಡು : ಮತ್ತೊಂದು ; ಒಡೆಯರ ಸಿರಿಯಂ ಕಂಡೊಡೆ ಬಡವರ್ ಮುನಿವಂತೆ ನರಕ ಗತಿಗೊಪ್ಪವರುಂ ತಡೆಯದೆ ನಿವೃತ್ತಿಸುಮಿದುಂ ಪಡವವರಂ ಕಂಪೊಡಾ ಗಳುಂ ಕಡುಗಾಡ್ವರ್ (ಕಪಾಪು. ೦೦-೨೪); ನಿಮ್ಮವರೊಡನೆ ಸರಸಾಗಿಪ್ಪ ವರ ಕಂಡೆ ಪಾಪರಿಗೆ ಮುನಿವೆ ನೋಡಾ ಕೆಲಸಿಪ್ಪಮುನ್ನಿನಾಥ ನೀಡವರತ್ತಿ ಇಪ್ಪಯಾಗಿ (ಇಕ್ಕ. ೨೨-೦೬೪); ಈತ್ಯೆಗೆ - ಕವಿಗೆ ಕವಿ ಮುನಿವಂ (ಕಪಾ. ೦೨೦ ಕ್ರಿಸ್ತ). ೪. ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ಮರೆ ; ಮುನಿದಿರಾಗಿ ಶರಣಾಗಿ ಮನಮೊಲ್ಲದನೆಯೆ ಪುಣ್ಯಗ(ಸು)ಂ ಧಾತ್ರಂ ಕರ್ಣಕೇಸರ್ ಗೊಟ್ಟುಗೊಳುವಾಕನವೆಯ್ತುಂ ಭೂಮಿಪಾ[ಕ]ರ್ಣಕೇಸರೋ (೨೨. XIII. ೨೨೦-೦೦; ೨೨೫); ಸಾನ್ನಿವರವರೇನುಪಾಸನು ಮಾಡನು ಮುನಿದದೆ ಗೆಲುವನಂದ. ರಥದ ಹರಿಸು (ಕುಪ್ಪಾಡ್ಕ. ೪-೨೬); ಮುನಿಯಿರಿದು ರಾಮನಿಗೆ ಮರೆತರೆ ಮರಗವಮದು (ಕುಪ್ಪಾ. ೦೪-೨೪).

ಮುನಿವರ ಸಂಗ = ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವವರನ್ನು ನಾರಮಾವದನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ನುಗುನಾಡ ರಾಘವಂ ಮುನಿವರ ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡಿಕದಾವಳು : ಜ್ಞಾಪಿತವಂ (೦೪. III (K). ೨೧೩ ೬೦-೨೦; 10೨೧).

[ದೇ. ಕವಿ. ಮಲ. ತುಳು. ಮುಗಿ]
ಮುನಿ, (ನಾ). ೧. ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುವವನು ; ಋಷಿ : ತಪಸ್ವಿ : "ಋಷಿ-ಪ್ರಿಕಾಲರ್ದೀ, ಮುನಿ, ವಾಚಯಮಃ - ಈ ೪ ಋಷಿಗಳ" (ಕಪಾಪು. ೨೪-೨೫); ಮುನಿವನಮನೆ ಬಿರುಟುಪ್ಪ ಮುಂ ಮುನಿಯರ ಸೋಂಕಿಲೊಳೆ ಒಳವ ಸಿಂಗಂಗಳ ಮುನಿವೊಳಡವ್ವ ಓದಿವ ಗುರವಪ ಮನಗಿಪಿನತರ್ಕಮಲಿಸಿ ಮರುದಾತ್ಮಾದನಾ (ಕಪಾಪು. ೨-೬); ಬೆಟ್ಟದ ಮುನಿಯಂ ನೆನೆದೊಡೆ ಮುಟ್ಟುಪ್ಪ ರಾಕ್ಷಸ ಒಪಾಚಿ ವಿಷಮಾಪಿಗಳಂ (ಕಪಾಪು. ೦-೦೬); ಅಂಬುಧಿದು ಮುನಿಯಾಪೋಷಣದ ಕೊಂಬಲ್ಲಿ ಬೆಂದ್ರ ಮನದ್ಬುಂದನೆ (ಕಪಾ. ೨೫). ೨. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ನಾರದ, ಭರತ, ಅಗಸ್ತ್ಯ, ವ್ಯಾಸ, ಪಾಣಿನಿ, ಅರ್ಹಂತ, ಬುದ್ಧ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಈ ವಾಚಕವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ೩. (ಏಕಾಂಗಿ ಯಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು) ಮೌನವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ತಪಸ್ವಿ. ೩. ದರ್ಭೆ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ; ಪಲಾರ ; ಮುತ್ತಿಗೆ. ೫. ಮಾವಿನ ಮರ. ೬. ಪ್ರಿಯಲಿಪ್ಯಕ್ಷ; ೭ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಮರಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರುಂಟು : ಅಶೋಕ ಬದರಿ ಮಂದಾರ ಸುಪ್ಪಳ ಮುನಿ ಮಾತುಂಟು . . . ಹೊನ್ನೆಯಿಂದಾ ಬನಂ ಕಣ್ಣಿನಿಂದಾ (ಕಪಾಪು. ೨-೦೪). ೮. [ಪ್ರೆಸ್] ತ್ರಮಣ; ಸವಣ : "ಮುನಿ, ತಪೋಧಮ . . . ಶ್ವೇತವಾಸಾಃ ಸಂಯತಃ - ಈ ೯ ಸುಣರ ಮುರ್"

(ಕಪಾಪು. ೨೬-೦೪); ಆ ಮುನಿವಾಠಂ ತ್ರಿಗುಪ್ತಿಯೊಳ್ ನೆರೆದಂ ಈ ಮುನಿನಾಥಂ ಮಂತ್ರಗುಪ್ತಿಯೊಳ್ ನೆರೆದಂ (ಕಪಾ. ೬-೨೪ ೮); ಮುನಿಮುಖರ ಬರವಂ ಭೋಗನ ಕಂಡಂ (ಕಪಾಪು. ೧-೦೨). ೮. ಐದುಮರ್ಗದ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಪಂಚಪರಮೇಷ್ವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ; ಸಿದ್ಧ : ಮುನಿಜನದೊಡಿದೊಡೊಡೊಳನುವದಿಪ್ಪದೊಂದ ಕೊಂದಕುಂದಾಪ್ಪಯನಂವವನುಕಪೊಂದನಗಿನ್ನಿಸುಗ್ರಹಂಗೆಯ್ಗೆ ಕರಣಾ ದಿಂ ಮುನಿನಿಪಮಂ (ಕಪಾ. ೦-೦೫); ಅರ್ಹತಃ ಮುನಿ(ಸಿದ್ಧ), ಆಚಾರ್ಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಸಾಧು ಇವರು ಪಂಚಪರಮೇಷ್ವಿಗಳು (ಕಪಾಪು. ೧೦). ೯. [ಗಣಿತ] ಏಳು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ೧೦ ಮುನಿ . . . ಪರ್ವತಾದ್ರಿಯಾಬಿಜಿ ನಾಮಂ (ಕಪಾಪು. ೧-೬). ೧೦. [ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ] ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ ಮನೋಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶಾಂತಸ್ವಭಾವ : ಸುರ ಯಕ್ಷ . . . ಮುನಿ ಒಪಾಚಿ ರಾಕ್ಷಸ ಕನ್ನರ ಎರವೆಂಬ ಪೆಸರ ಪನ್ನೆರಡುಸತ್ತದ ಬಗೆಯನೊಲವನು (ಕಪಾ. ೨-೨೪). 'ಮುನಿಸತ್ತ್ವ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮುನಿಕೊಲ್ಪೋಯೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮುನಿಕೊಲ್ ಪೋಯಸ್ಸು ಭಾರವ್ಯಾಪಗೊತ್ತ ಕನ್ನರವ್ಯಾಠಾ ಎಕ್ಕಂಠಃ (೨೪. VII. ೦೪೫-೨೬; ೧೫೫). [?]

ಮುನಿವೇದಕ (ನಾ). ತಪಸ್ವಿಯ ಅಗಮನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವವನು : ಋಷಿವೇದಕ : ನಡವೇಬಿಡುಂ ಜನಾರ್ದನಗಿಗಿ ಬಿಟ್ಟುಂ ಮಜ್ಜು ಗೊಟ್ಟುಂ . . . ಆ ಮುನಿವೇದಕಗೆ ಪ್ಪವೇಂದ್ರಂ (ಕಪಾಪು. ೦-೪೬). [ಸಂ.]

ಮುನಿಪ (ನಾ). ತಪಸ್ವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದವನು : ರಾಗಮಂ ಮುನಿಮುಖೊಲ್ಲದಂ ಮುನಿವನೆಯದು (ಕಪಾ. ೨-೦೪೫); ಮುನಿಪಂ ಮೂರೋಪಮಾಸಾಂತರದೊಳನುನುಯಿ ಮಾರಿಪ್ಪೆಂದು ಪೊಕ್ಕೊಯ್ಯನೆ ಚರ್ಯಾಮಾರ್ಗದಿಂ ಬರೆ (೦೦೨೦. ೨-೨೪); ಅತಿಪ್ರಮುಖವುಪಪ್ರಾಣಗಳ ದಾಪ್ಪನುಗಳಿಗೆ ಕ್ಷೀಣಪದದರಿ ಮಾಪ ತೋಜುವ ನಿರುಪಮಿತಮೂರ್ತಿ (೨೪. ೨೦ ೬೦) [ಸಂ.]

ಮುನಿಮ 'ಮುನಿ' ನೋ.

ಮುನಿಮತ (ನಾ). ೧. ಋಷಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. - ಮತ. ೨. [ಭಂದ] ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಉತ್ಕೃತಿ ಎಂಬ ಭಂದಸ್ಥನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ, ಒಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೊಡಿದಿರುವ ಒಂದು ಪರ್ಣಪತ್ರ : ವಿಸಮಿತಲಿಪಿತದೊಕ್ಕಿಗಳಂ ಜನಹಿತವಿಂತಿದು ಮುನಿಮತಮೆಂಬುದು (ಕಪಾಪು. ೨-೦೪೪). [ಸಂ.]
ಮುನಿಯಸು, ಮುನಿಸು, (ಶ್ರೀ). ೧. ಕೋಪಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಸಿಟ್ಟು ಬರಿಸು : ಮುನಿಯಿಸಿದಂ ಕರಂ ಓರಿಯನಪ್ಪುದು ಬೆಟ್ಟನ ಬೆಟ್ಟ ಪಪ್ಪ ಕಾಂಚನಗಿಂಯಂದಮಗ್ಗ ಮುನಿಪ್ಪ ದಾದೊಪೋನೊ . . . ದೊರೆಯಾರೊಕ್ಕೇಸರಿ ನಿತ್ಯಪೂರ್ ವಜಿಂ (ಕಪಾಪು. ೨-೬೬); ಮುನಿಯಿಸಿದ ರಾತಿಯಂ ಕೊಲ್ಲಿನಿದು ಪೂಣ್ಣತ ಪೂಣ್ಣ ತಪ್ಪದೆ ಕೊಲಲೇಂ ನಿನ್ನಗಲ್ಲದಿಂತು ತಿರ್ಗಾಮೆ (ಗಣಪು. ೦೦-೪); ಮುನಿಯಿಸುವಂ ಸುಪ್ತಿಯಾ ರನಂದವರದ್ರವದೊಡು ಪಪ್ಪವಂ ಮುನಿ ಹರಿಗತ್ತಂ (ಕಪಾ. ೦೬-೪). ಮುನಿಸು : ೧. ಮುನಿಯದ ಕೊರದ ಮುನಿವ ಮುನಿಪತಿ ಭಾವಪೊತೆ ತಾನೆ ಜನಪತಿಯಲ್ಲೆ (ಕುಪಾಪು. ೧-೬೬); ಮಾರಿಪೊಡ್ಪವೊ ಸರೋಜ ದಳಾಯತಾಕ್ಷಿಯ ಮೂಗಿನಾಕಾರಮಂ ನೆಪಿ ಪೊಳ್ಳಿರೊಂದುಟೆ ನೋಡಿ ಸಂಪಗೆಗೆ ನಿಜಾರಣಂ ಮುನಿವರ್ತನಪ್ಪದೊಂದದೇಂ ಮನವಬ್ಬುಪಂ ಸಾರಲಗ್ಗಾದ ಭಾವನಂದವನೊಂದು ಪೂರ್ವಾಪ್ತ ತಂದಿಗಳ (ಕಪಾಪು. ೨-೦೬೨ ೦೨೨೨). ೨. ಕೋಪಗೊಳ್ಳು : ಸಿಟ್ಟಾಗು : ಇಂತು ಪೋಯ್ತೆ

ನಿಂತು ಬಯಸುವ ಮುನಿಸೂಚನೆ ತಿಳಿಸಿ ಕೆಳಕಂಡ ಕಾಲವಜ್ಞಾನಿತರು
ನೇರವನವನೋಳ್ (ಕೂಟ. ೧೯-೨೦); ಮತಯಾದನಾರ್ಥಕಂ ಯಾರಿಗಿ
ಹೇಳಾರಿ ಅತ್ತ ಎಂದಾರ ಮುನಿಸ್ವಾಕಂ ಸದಾಕಾಳಂ (ಕೂಟ. ೨೨)
[ಮುನ್ನಿ + - ಇಸ್ತ]

ಮುನಿವಧು (ನಾ). ಋಷಿಯ ಹೆಂಡತಿ; ಋಷಿಪತ್ನಿ :- ಮುನಿವಧು
ಗಣತೃಪಲ್ಲವನಿತ್ತ ಪುರೋಮಹಿ (ಕೂಟ. ೨-೧೦೯); ಇಸ್ತ ಪಾಂಡವ
ರಾಜ್ಯಸಿರಿಯವನಿನ್ನು ಭೇಷಪಾಡಳು ದೈವದ ಗರ್ಭಗತಕಲ್ಪಯೇನಂತ ಹಿಗ್ಗಿತು
ಮುನಿವಧೂನಿಕರ (ಕೂಟ. ೧೯-೨೨). [ಕೂ. ಮುನಿವಧೂ]

ಮುನಿವಾಳು (ನಾ). ಋಷಿಯ (ಶಾಂತವಾದ) ಬದುಕು; -ದೀವನ :-
ಮನೆವಾಳು ಸಾಕಾಯ್ತು ಮುನಿವಾಳು ಬೇಕಾಯ್ತು (ಕೂಟ. ೨೨-೧೦೯).
[ಮುನ್ನಿ + ವಾಳು (< ವಾಲ್ಯಾ)]

ಮುನಿವೃಕ್ಷ (ನಾ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ :- ಅತ್ತಿಯಾಲವು ಅರಳಿ
ಮತ್ತಿ ಮುಖಪಾತಿ ಮುತ್ತುಕವು ಮುನಿವೃಕ್ಷ (ಕೂಟ. ೧೦೯-೨). [ಕೂ.]
ಮುನಿವಿ 'ಮುನಿವಿ' ನೋ.

ಮುನಿಸತ್ತ್ವ (ನಾ). ೧. ಋಷಿಯ ಜೈತ್ಯ. ೨. [ಕಾಮರಾ]
ಸ್ಮಿಯರಲ್ಲಿರುವ ಪನ್ನೆರಡುಬಗೆಯ ಮುನೋಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು;
ಶಾಂತಸ್ವಭಾವ :- ವಿಷಯದ ವಿವೇಕದಿಂಟಿನ ಸ್ವರಸೆಯ ನುಡಿಯು
ಜನನ ಜನಕಗಂಜ ನಡೆವ ಹಿತವ ನೆನವ ನಿರ್ವೃತ್ತರದ ಪುನಃಪ್ರಕರದ
ಮುನಿನಿಯ ಮುನಿಸತ್ತ್ವದವನು (ಕೂಟ. ೨-೨೨). [ಕೂ.]

ಮುನಿಸತ್ತ್ವ (ನಾ). ೧. = ಮುನಿಸತ್ತ್ವ ೧. ೨. ಮುನಿಸತ್ತ್ವ ೨ :-
ದೇವಸತ್ತ್ವ . . . ವಾಸರಸತ್ತ್ವ ಮುನಿಸತ್ತ್ವ ಒಪ್ಪಾಡಸತ್ತ್ವ ರಾಕ್ಷಸಸತ್ತ್ವ
ಕನ್ನರಸತ್ತ್ವ ಮಿಷರಸತ್ತ್ವವೆಂಬ ಮೃದರಸತ್ತ್ವ ಸಹಿಯಿರಿ (ಕೂಟ. ೧೦೯).
[ಕೂ.]

ಮುನಿಸಪ್ತಕ (ನಾ). ವಿಶ್ವಾಸಿತ್ರ. ಜಮದಗ್ನಿ. ಭರದ್ವಾಜ.
ಗೌತಮ. ಅತ್ರಿ. ವಸಿಷ್ಠ ಮತ್ತೂ ಕಲ್ಪವ ಎಂಬ ಏಳುಜನ ಋಷಿ
ಗಳು; ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು :- ಚತುರಾಸನನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯಂ ಮುನಿಸಪ್ತಕ
ದಂದಜೋಳತಮುನಿವರನಧಿಕಂ (ಕೂಟ. ೨೨. ೨೨೨-೨೨೩). [ಕೂ.]

ಮುನಿಸಾನು (ಕ್ರಿ). ಕೋಪವನ್ನು ತಾಳು; ಕೆರಳು; ಸಿಟ್ಟಾಗು :-
ನೀನಿಂತು ಮುನಿಸಾನು [ಕೂಟ. ದಾ.ದಾ] ಬರೆ ಸಾಕನ್ನಾರು ಗತಿಯೆನಗೆ
(ಕೂಟ. ೨-೯). [ಮುನಿಸ್ತು + ಆನು (< ಆನ್)]

ಮುನಿಸಪಾಲಕ. ಮುನಿಸಪಾಲ್ಕಿ. ಮುನ್ನಿಪಾಲಕಿ (ನಾ). ಸ್ಥಳೀಯ
ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಗರದ ಸಂಸ್ಥೆ; ಪುರಸಭೆ;
ನಗರಸಭೆ :- ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಜನಗಳ ಮೇಲೆ ಮೊಕದ್ದರಾದ
ಆಶ್ವಾಯಿ ಎಂಬ ತೆರಿಗೆಯೂ ಸರ್ಕಾರದ ಮೊಹತರ್ಪ ತೆರಿಗೆಯೂ ಈ
ಮುನಿಸಪಾಲಕಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವು (ಮುನಾಂ. ೨೨, ೧೦೨); ಭಾರತೀಯರು
. . . ಮುನಿಸಪಾಲಕರು, ಜಿಲ್ಲಾಬೋರ್ಡ್‌ಗಳು, ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆಗಳು
ಇವು ಹೇಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದರು (ಕೂಟ. ೧೨೨).
ಮುನಿಸಪಾಲ್ಕಿ: "ಮುನಿಸಪಾಲ್ಕಿ" ನೀರಿನ ಪಾತೆ ಕೆಲಸಗಾರರ
ಸಂಪತ್ತಲ್ಲಿ (ಕೂಟ. ೨೨). ಮುನ್ನಿಪಾಲಕಿ: ಮುನ್ನಿಪಾಲಕಿಯ
ಮೇಲೆ ರಾಜ ಹೂಡಿ, ಈ ಕಾಯಿದೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಾಲ ಮುಂದು
ಬಂದಿತು ? (ಕೂಟ. ೨). [← ಇಂ. Municipality]

ಮುನಿಸಪಾಲ್ಕಿ 'ಮುನಿಸಪಾಲಕಿ' ನೋ.

ಮುನಿಸ್ತು 'ಮುನಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮುನಿಸ್ತು (ನಾ). ೧. ಸಿಟ್ಟು; ಕೋಪ :- ಕ್ರೋಧ :- "ಕೋಪಾ-
ಕ್ರೋಧಾ, ಅಮರ್ಷಾ, ರೋಷಾ, ಪ್ರತಿಘಾ-ಈ ೩ ಮುನಿಸ್ತು"
(ಕೂಟ. ೨೨-೨೦೭); ವನರಹದಳನೆಯವೇ ನಿನ್ನನೆ ನೆನೆಸೆದಿರಲೋ

ಕೊಜಿಗಿರೆ ಕಡೆಗಣ್ಣುಳ್ಳು ನಿನ್ನನಭಯವುಳ್ಳೆಮ್ಮನೆ ರಕ್ತಾಂಧೋಜರಹೆಯು
ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುಂ (ಕೂಟ. ೧-೨೨); ನಿಮಗಂ ತಮಗಂ ಮುನಿಸಾಂಟಿ ಕಾಯ್ತು
ಬಿನ್ನಾರ್ ಮನೆ ಸುಡದೆಯೊಂದು ಮಡಿಯ ಪೋಲ್ ಕುರುರಾಜಾ
(ಕೂಟ. ೨-೨೨); ಕಂದ ಮನ ಮುನಿಸ್ತುರೇ ನಾವೆಂದ ನುಡಿಗಿ (ಕೂಟ. ೨-೨೨);
ಕೊಟ್ಟು ಬರುವ ನಿಜುರಕ್ಕಿಂತ ಕೊಡದೇ ಬರುವ ಮುನಿಸು
ಲೇಸು (ಗಾ). ೨. ಸೇಡು :- ಮೈರ; ದ್ವೇಷ :- ನೀನಿಂತಿರಾನನ್ನೆಗಂ
ಮುನಿಸಂ ತೀರ್ತಿ ನೆರೆಯದ್ರೈಯೆಂತರೂವಂ ನಿಮೂಲಿಸಂ ಮಾಡುವೆಂ
(ಗಾ. ೨-೨೨).

ಮುನಿಸುಮಾಡು = ಕೋಪ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು :- ಕೆರಳಿಸು :-
ಸಿಟ್ಟು ಬರಿಸು :- ಆ ಮುನಿಗೆ ಮುನಿಸುಮಾಡಲೆಂದಿದ್ದನುಪಾಯ
ಮೊಟ್ಟದ ಮಜ್ಜೆಹಿಂಗಳ್ ಕರ್ಣವೆರಡುಂ ತೊಡೆಯುವಂ . . .
ಉಚ್ಚ ಪೋಗಿದುಂ (ಕೂಟ. ೧-೧೦೯ ಪ). [ಮುನ್ನಿ + - ಸ್ತು]

ಮುನಿಸುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಸಿಟ್ಟಾಗು :- ಕೋಪಗೊಳ್ಳು; ಕೆರಳು; ರೇಗು;
ಘರ್ಷಿಸು, ನೀನು ಈ ಜನಾಪರಜಗತ್ತಿನ ಕರೀರವಾಗಿದ್ದೂ ಅಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ
ಅಳಿಯನ ಮೇಲೆ ಮುನಿಸುಗುಟ್ಟುತ್ತೀ (ಕೂಟ. ೧೦೯).
[ಮುನಿಸ್ತು + ಕುಟ್ಟು]

ಮುನಿಸುಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). = ಮುನಿಸುಗುಟ್ಟು :- ಮುನಿಸುಗೊಂಡಗ
ಬರುವ ಮುಖಜರ್ಗತ ವಿರಹಾನಲನ ವರ್ತಿಸುನಿಸುಪಟ್ಟದ ಚರವೊಲು
ತುಂಬಲರು ಪರಿತಂದಂ (ಕೂಟ. ೧೦-೧೨).

[ಮುನಿಸ್ತು + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳು)]
ಮುನಿಸುಪ್ರತ (ನಾ). [ಜ್ಞನ] ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು
ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಹೆಸರು :- ಮೃಷಕ
ಅಜತ . . . ಮುನಿಸುಪ್ರತ ನಮಿ ನೇಮಿ ಪಾರ್ಶ್ವ ವರ್ಧಮಾನರೇಂಬಪ್ಪತ್ತು
ಪಾಲ್ಕಾರ ತೀರ್ಥಂಕರರ್ (ಗಾ. ೧೦೨). [ಕೂ.]

ಮುನೀಂದ್ರ (ನಾ). ೧. ಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದವನು :- ಬ್ರಹ್ಮೇವೇಂದ್ರ
ಮುನೀಂದ್ರವಂದಿತಗುಗವ್ಯತಂ . . . ದಯೆಯನ್ನನುಕೃಪೆಗೆ ಮುಕ್ತಿ
ಬ್ರಹ್ಮಮಾವಾಪ್ತಿಯಂ (ಕೂಟ. ೧-೧); ಪರಮವ ಮುನೀಂದ್ರನ ಮೃದು
ಕಿಲಯಸಮವಾದಪಾತ್ರದೊಳ್ ಶುದ್ಧಮನಂ ಮನೋಬುಕ್ಕಿದಂ
ಜಾಯಿಸವಂ (ಕೂಟ. ೧೦-೧೦) ೨. ಬುದ್ಧ, ೩. ಜನ, ೪. ಶಿವ. [ಕೂ.]

ಮುನೀಬ, ಮುನಿವಂ (ನಾ). ೧. ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವವನು :-
ನಿರ್ವಾಹಕ :- ಮೃಪಸ್ತುಪಕ :- ಮುತ್ಸದ್ದೀರೂ ಮುನೀಬರೂ ಗಣತಿ
ಮಾಡಿ ಜೀಗಾ ಹಾಕಿದರು (ಕೂಟ. ೧೦೨); ಅರಮನೆಯ ಮುತ್ಸದ್ದಿಯೂ
ಮುನೀಬರೂ . . . ರಾಜಪದವನನ್ನು ಎದುರುಗೊಂಡರು (ಶ್ರೀರಾಮ.
೧೦೨). ಮುನಿವಂ :- ೨. ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವನು;
ಗುಮಾಸ್ತ :- ಕಾರಕೂನ :- ಹುಣಿಸಿನ ಮುನಿವಂ ಪರಿಚಯದೊಳಗಿನವ
ರಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಆವರು ಮುನಿವಂನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮಾತಿ ಕೊಟ್ಟರೆ . . .
ರಹಮಂ ಕೊಡೋದರಲ್ಲಿ ಬಂತು (ಮುನಾಂ. ೨೦).

[← ಅರ. ಹಿಂ. ಮುನೀಬ್, ಮುನಿವಂ; ಮರಾ. ಮುನೀಮ್]

ಮುನುಡಿ 'ಮುನರಿ' ನೋ.

ಮುನುಡಿ 'ಮುನುಡಿ' ನೋ.

ಮುನ್ನೆ 'ಮುನ್' ನೋ.

ಮುನ್ನೆ 'ಮುನ್' ನೋ.

ಮುನ್ನಂ 'ಮುನ್' ನೋ.

ಮುನ್ನಡಸು 'ಮುನ್ನಡೆಯಿಸು' ನೋ.

ಮುನ್ನಡಿ (ನಾ). ೧. ಪಾದದ ಮುಂಭಾಗ :- ಕಾಲಿನ ಮುಂದುಗಡೆ.-
ಎದುರು :- ಗಜದಂ ಭೋರಿನ ಪರ್ವ ಬೀಸಿ ಕಡುಬಿಂಬೆಯೆಂದು

ಮಾಣಾಂತ ಸಾಮಾನ್ಯಸಂಘಾತಮನೊಂದುಗೊಳ್ಳಿರಡುಗೊಳ್ಳಿಂಧುವಿ
ಪೊಯ್ಯೊಂದು ಪೊಯ್ಯ ಜವಂಗುಂದಿ ಸಿಡಿಲ್ಪು ಮುನ್ನಡಿಯಕ್ಕುರ್ವನ್ನೆಗಂ
ಬೀಳಿ . . . ಕೊಂಡು ಮರುನ್ನಡವಂ (ಪಂಚ. ೧೦-೧೦೨); ಯೋಗಿ
ಪದತಳಮಿಳಿಯಂ ನೆಜೆ ಪುಟ್ಟಿದ ಮುಂದಾಗುವ ಸಣಗಂ ಪಡಿಪಾಸಿ
ಮೊಟ್ಟಿದಂ ಮುನ್ನಡಿಯೋ (ಕಂಠ. ೨-೨೨); ದಿವಿಜಾರಾಧನ ನಿಂದ
ಮುನ್ನಡಿಗೆ ಪಾನವ್ಯಂತರಂ ಮಾಲ್ಪರಪ್ಪವಿಧಾಭ್ಯರ್ಚನಂ (ಪಂಚ. ೯-೯೬).

೨. ಕಾರಿನ ಮುಂತುದಿ : ಮುಂಗಾಲಾ : (೪). [ಮುನ್ + ಅಡಿ]
ಮುನ್ನಡಿಯಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಆಸಕ್ತಿತೋರಿಸು : ಆಸೆಪಡು :
ಬಯಸು : ನೀರ ಕಡರು ಬೆಳ್ಳಿಯೆವಂತೆ ಗೊಡ್ಡಗವಾರ ಮುನ್ನಡಿಯಕ್ಕು
ವಂತೆ (ಕಂಠ. ೧೦-೧೦೨). [ಮುನ್ನಡಿ + ಇಕ್ಕು]

ಮುನ್ನಡೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು. ಚಲಿಸು : ಮುಂದುಮೆವರಿ :
ಚಿಕ್ಕಣ ಪುಲಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯುವ ಸೂಚನೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ
(೧೨೬- VIII, ಪಂಚ. ೨); ಕಾಡುವಳುಕ್ಕಳಂ ಪೊತ್ತು ಮುನ್ನಡೆದು
(೧೦೦೮. ೧೨೦-೧೨೧). ೨. ಮುನ್ನೋಗು : ಮೀರಿನಡೆ : ಮರೆಯ
ಸರಗಂ ಸೆರೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ನಾಡೊಡೆಯ ಗೆಲುವಡೆದು ಮುನ್ನಡೆಯ
ಪಡೆಯ ಪಾಂಗಿನಲಿ (೧೦೦೮. ೧೦೦-೧೦೨). [ಮುನ್ + ನಡೆ]

ಮುನ್ನಡೆ (ನಾ). (ಅಲಂ) ವಿಳಿಗೆ : ಪ್ರಗತಿ : ಉತ್ಪರ್ಜ : "ಮುನ್ನಡೆ
ಅಭಿವೃದ್ಧಿ" (Advances. ಕ್ರಿ. ೨). [\leftarrow ಮುನ್ನಡೆ]

ಮುನ್ನಡೆಯಿಸು, ಮುನ್ನಡೆಸು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯು : ಮುಂದು
ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಗು : ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಯುಕ್ತಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆ
ಯಿಸುವುದು ಇವೆಂದಾದೀತೆ ? (ಪಂಚ. ೧೯). ಮುನ್ನಡೆಸು : ಆ ಶಾಲೆ
ಯನ್ನ ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಅಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯೋಪಾ
ಧ್ಯಾಯರಿಗೇ ಸಲ್ಲಬೇಕು (೧೦೦೮). [ಮುನ್ + ನಡೆಯಿಸು]

ಮುನ್ನಡೆವಿ (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಮೀರು : ಅತಿವಯಸು : ಉನ್ನತಲಕ್ಷಣ
ಪಟ್ಟಿ ಮುನ್ನಡೆದದ್ದುಮಿಯ ಚಂದ್ರನಂ ನಗಿಗಣ್ ಮುನ್ನಡೆದಿರುವೆ
ಕಮಳಮುನ್ನೋದಕ್ಕೆವುದೊ ರಾಮಸಂಭರಾಮತೆಯಂ (ಕಂಠ. ೬-೧೦೫).

[ಮುನ್ನಡೆ + ವಿ]

ಮುನ್ನರಿ 'ಮುನ್ನೋ' ನೋ.

ಮುನ್ನೋ, ಮುನ್ನರಿ (ಕ್ರಿ). (ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ) ಮುಂದಾಗುವ
ದನ್ನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿ. - ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಊಹಿಸು : ಬಿನ್ನವಿಸಿ
ಲಿಂದಿದ್ ಹದನಂ ಮುನ್ನೋದು ಪರಮೇಶ್ವರಂ ಹಿಮಗುನ್ನಯನಂದಿಂ
ನೋಡುವವಸರದೊಳ್ (ಪಂಚ. ೧-೨೫). ಮುನ್ನರಿ : ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ,
ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಮಂತ್ರತಂತ್ರದಿಂದ, ಅಥವಾ ಊಹೆಯಿಂದ ತಿಳಿ.
ಊಹಿಸು : ಮುನ್ನರಿ. ಭವಿಷ್ಯ ತಿಳಿ (Devine. ೨೨೪೨); ಹಕ್ಕಿ ಮುನ್ನರಿ
ಯುವುದೆ ತನ್ನ ಪಯಗದ ತೆರನೆ ? (ಮಂಥ. ೬೦). [ಮುನ್ + ಅಣ]

ಮುನ್ನೋತಿ (ನಾ). ಮುಂದೆ ಆಗುವುದರ ಸೂಚನೆ. - ತಿಳಿವಳಿಕೆ :
ಮೊದಲೆ ಮುನ್ನೋತಿಯನ್ ಪೊಟ್ಟುನಿತು ಪೊಟ್ಟಿನೇ ಆಳ್ ! (೧೦೦೮. ೨೬-೨೭).
[ಮುನ್ + ಅಣತಿ]

ಮುನ್ನಿ (ನಾ). ನೈತೃಗಾರನು ನಡುಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ನಡುವಿಗೆ
ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ. ನೆರಿಗೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಲಂಕಾರದ
ವಸ್ತು : ನಡುಪಟ್ಟಿಯನ್ನೂ ಮುನ್ನಿಯನ್ನೂ ಮೂಲಿಂಗ ವೀರಭದ್ರನ
ನಡುವಿಗೆ ಹೋದಿಸಿ ಬಿಗಿದ . . . ನಡುವಿಗೆ ಸುಂದರವಾದ ನಾಲ್ಕಾರು
ಬೀಳುಗಳ ಅಗಲದ ಪಟ್ಟಿ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ನಿಂತ ಅಷ್ಟ ಅಗಲದ
ಕರ್ಮೊನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪರಿ ಹೊಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮುನ್ನಿ (೧೦೦೮. ೯೦).
[\leftarrow ಕೆಳು. ಮುನ್ನಿ = ನೆರಿಗೆ]

ಮುನ್ನಿರವು (ನಾ). ಮೊದಲು ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿ. - ಅವಸ್ಥೆ : ಆನಾವಸ್ಥೆ

ಮುನ್ನಿರವಾದುದು ಮತ್ತಿ : ನಿನ್ನ ದಯವಾಪುದು (ಪಂಚ. ೧-೨೯)

[ಮುನ್ + ಇರವು, (\leftarrow ಇರಂ)]

ಮುನ್ನಿರಂ (ನಾ). ರಾತ್ರಿಯ ಮೊದಲ ಭಾಗ : ಮುನ್ನಂಜೆ :
"ಮುನ್ನಿರಂ ಪ್ರದೋಷಮೆಂಬುದು" (ಕಂಠ. ೧೯-೧೦೯).

[ಮುನ್ + ಇರಂ]

ಮುನ್ನಿಣಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗಿ ಇರಿ : ಮುನ್ನೋಗಿ ನಾಶಮಾಡು :
ರಿವೈನ್ಯಮೆತ್ತ ಧರದೊಳ್ ನೈವರಿಂ ಮುನ್ನಿಣಿದು ಪಲವು ಕಾಳಗದೊಳ್
ಭೂಮಿಪಚೂಡಾಮಣ್ಣಿಂಗಂ . . . ವೆಪರಂ ಪಡೆದು (೧೯. VIII. ಸೂರ. ೧೦೮-೧೦೯ : 1833 ೯) : ಮತ್ತಗಜವಂ ಕೊಂದದಡುವೆನ್ನಿ ಮುನ್ನಿಣಿ
ದವನ ಹರಣವನಿತ್ತು ಮೊದಲನು ಕಟ್ಟಿದೊಳು ಮಡಿವಾಳ ಮುಚಿಯು
(೧೨೬. ೨೦ ಸೂರ. ೨). [ಮುನ್ + ಇಣಿ]

ಮುನ್ನಿಡು (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚು. - ನೀಡು : (ವಾಹುಗಳನ್ನು
ಮುನ್ನಿಡಿ, ಪ್ರೇಮಾಲಿಂಗನಕ್ಕೆ ಮುಂಚುವನು) (ಚಿತ್ರ. ೧೯-೨೯).

[ಮುನ್ + ನೀಡು]

ಮುನ್ನೀರ್, ಮುನ್ನೀರು (ನಾ). ಭೂಮಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿ
ಯಾದ ಜಲ : ಕಡಲು : ಸಮುದ್ರ : "ಮುನ್ನೀರ್, ನೀರೊಟ್ಟಿಲ್.
ಕೊಜ್ಜಿಗಳಾಣ್ಣಂ, (ಕಡಲ್) - ಈ ೪ ಸಮುದ್ರಂ" (೧೫೫. ೩೩-೩೪) :
ಸಾರಗುಣಂ ತದ್ರಾಜಕವಾರನೊಳುಳ್ಳನಿತು ಪೊರೊಳಲ್ಲಿಂತೆವ ಮುನ್ನೀ
ರೊಳ್ ನೆಲಸುಗುಮಲ್ಲದೆ ನೀರೊಳ್ ನೆಲಸುಗುವೆ ಸಾರರತ್ನಾವಳಿಗಳ್
(ಪಂಚ. ೨-೬) : ಮುನ್ನೀರ್ಬಳಸಿ ಧರಣಿಯೊಳ್ [ಮುನ್] ಮುಖ್ಯಯು
ಸುಕರಬಾತುಯ್ಯಗುಣಪ್ರಾಣ್ವತರಲ್ಲಿನೆ ಸಾಸಮನ್ನಿದ ಬೆರ್ದಾಗ
ಸಾಮಿಯುಂ ಬರದೊಂ (೧೨೫. XI-೩. ೪೦-೪೧ : ೧೧೧) : ಎನ್ನಂತೆ
ರತ್ನವಿತರಿ ತಾನ್ನೆಲೆಯಾಯ್ವಂ ಸಮಗುಣಪ್ರಾಣಿಯೊನಾ ಮುನ್ನೀರ್
ಬಂದಬುದುದೆನೆ ತನ್ನೆರಮನಮುಲವೆನೆ ಬಳಸಿದಂತಂ (ಕಂಠ. ೧-೧೦೫).

ಮುನ್ನೀರು : "ಮುನ್ನೀರೇಶ್ವರ ಶರಧಿ" (೧೫೫. ೪೦) :
ಅವರ್ ಶೀಘ್ರದಿಂದ ಮುನ್ನೀರು ತೊಗೈಯ್ದಲ್ (ಕಂಠ. ೧೦-೧೧೦) :
ತನ್ನೆನೆ ಒರಿ ಒಡಮಾಳ್ವ ಪಡದಾಗಿಯಂ ತನ್ನೆನೆ ಹೆಚ್ಚುಗಿಯಂ
ಮಾಳ್ವಮೃತಕರಣನಂ ಮುನ್ನೀರು ತನ್ನ ಗಂಭೀರತನವನೇ ಮಹಾದಿ
ಗಂಭೀರಸಿತಿಲ್ಲವೇ (೧೫೫. ೬-೨೦) : ಅಲ್ಲದೋ ಮುನ್ನೀರು ಅದ
ರೊಳಗೆ ಚಾಚುವುದು ಭೂಮಿ ತಾ ಕೊರ್ಮದಂತೆ ! (ಚಿತ್ರ. ೧೨-೦).

೨ ಕಿಟಿಲ್ ಅವರ ವಿಘಂಟು ಮತ್ತು ತಮಿಳುಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ
ಶಬ್ದವನ್ನು 'ಮುನ್' (\leftarrow ಮುನು) + ನೀರ್ = ಮಳೆಯ ನೀರು,
ನದಿಯ ನೀರು ಮತ್ತು ಒರತೆಯ ನೀರು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿ
ದ್ದಾರೆ. [ಮುನ್ + ನೀರ್ / ತಮಿ. ಮುನ್ನೀರ್ : ಕೆಲ. ಮುನ್ನೀರು]

ಮುನ್ನೀರಣಾಗಿ (ನಾ). ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು : "ಚಂದ್ರ"
(ಕ್ರ. ೨೨). [ಮುನ್ನೀರ್ + ಅಣಿಗ (\leftarrow ಅಣಿಗಂ)]

ಮುನ್ನೀರಣುಗಿ (ನಾ). ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವಳು : ಲಕ್ಷ್ಮಿ :
ಮುನಿದು ಪಗಲ್ ಮುಸೂಲ್ ಮುಂಗಲ್ವಲಿ . . . ಮುನಿದುವು
ಮುನ್ನೀರಣುಗಿಯು ಸಜ್ಜವಳೆಗಾ ರಾತ್ರಿಯೊಳು (೧೫೫. ೨೬-೨೭).

[ಮುನ್ನೀರ್ + ಅಣಿಗ (\leftarrow ಅಣಿಗಂ)]

ಮುನ್ನೀರು 'ಮುನ್ನೀರ್' ನೋ.

ಮುನ್ನೀರೆಯು 'ಮುನ್ನೀರೆಯು' ನೋ.

ಮುನ್ನೀರೆಯು, ಮುನ್ನೀರೆಯು (ನಾ). ಕಡಲಿನ ಒಡೆಯ :
ಸಮುದ್ರಾಧಿಪತಿ : ವರುಣ : "ಮುನ್ನೀರೆಯು ಪ್ರಜೀತನೊಳ್
ಕಡಲಿಣಿಯಂ" (೧೫೫. ೧). ಮುನ್ನೀರೆಯು : "ಮುನ್ನೀರೆಯನೇ
ವರುಣ" (೧೫೫. ೪೦). [ಮುನ್ನೀರ್ + ಎಣಿಯು]

ಮುನ್ನಿಗಳಿಂದ (ನಾ). = ಮುನ್ನಿರೇತುಗ : ರನ್ನಮಫಲಮೊಗ
ಮಕ್ಕಳುಗಳನ್ನಿಟ್ಟ ನಡೆವ ನೆರಳುರಿವೆಮ್ಮುನ್ನಿಗಳಿಂದ ಜನಗದಿರ
ನೊಡಲ್ಪಿಡಿದವನೊಬ್ಬನು ನನ್ನಯ ಪರಿಜಾ (ಇದರೇ. ೧-೩).

[ಪ್ರವೃತ್ತಿ + ಕಂದ]

ಮುನ್ನೋಟ (ನಾ). ಕಡಲಿನ ಎಲ್ಲೆ : ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉಂಟಾದ
 ಸೀಮೆ.-ಗಡಿ : ಮುನ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಇಳಿಯಾಳು ಬೀಗದಿಂದ
 ತೆರಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (ಕುಟುಂಬ. ೦೬-೪೦). [ಮುನ್ನೋಟ + ಕಟ್ಟು]

ಮುನ್ಸೀಫಿಚ್ಚು (ನಾ). ಸಮುದ್ರದ ಒಳಗಿರುವ ಬೆಂಕಿ ; ಕಡಲಿಚ್ಚು ;
ಬಡಬಾಗಿ : "ಕಡಲಾರಿ ಮುನ್ಸೀಫಿಚ್ಚಿನೆ ವಡಬಾನಕಂ" (ಕಪಾ.
೦೦೨). [ಮುನ್ಸೀಫಿ + ಕಚ್ಚು]

ಮುನ್ನೀವುಗ (ನಾ). = ಮುನ್ನೀವುಗ : "ಜೊನ್ನೊ ಡಲಂ ವೆಗಲ್ವುಗೊಂ
ಮುನ್ನೀವುಗಂ . . . ಎನ್ನಲ್ಲಿರೊಣ್ಣೆಪುನವ ನು" (ಕುಟು. ೨೦೦).

[ಮುಖ್ಯರ + ಪುಗ]

ಮುನ್ನೋವೊಕ್ಕಿಗ 'ಮುನ್ನೋವೊಟ್ಟಿಗ' ನೋ.

ಮುನ್ನೀರ್ವಲ್ಯಗ. ಮುನ್ನೀರ್ವಲ್ಯಗ (ನಾ). ಕಡಲನ್ನೇ ಹಾಸುಗಿ
ಯನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು : ವಿಷ್ಣು : "ಅಲೆನ್ನೊಡೆಯಂ . . .
ಮುನ್ನೀರ್ವಲ್ಯಗಂ. ಕಾರೊಡಲಂ. ಕಾವನಯ್ಯಂ—ಈ ೧೨ ವಿಷ್ಣುಗೆ
ವೆಸಾ" (೪೫. ೪೬-೯). ಮುನ್ನೀರ್ವಲ್ಯಗ : "ರಕ್ತಸವಗಿಯಂ
ಮುನ್ನೀರ್ವಲ್ಯಗೊ . . . ಹುಯಕ್ಕುಂ" (೪೫. ೬).

$$[\text{ಮಂಜುರೆ} + \text{ಪವಿ} + \text{ಎ ಗೆ}]$$

ಮುನ್ನೀರ್ವೆಂಕೆ (ನಾ). = ಮುನ್ನೀರ್ಗಿಪ್ಪು : "ಮುನ್ನೀರ್ವೆಂಕೆಯೆಂದು
ಕವರಿ ಚಿಂದು ಬದಬಾನಲಂ" (ಕಣಾ. ೩೩-೦೩). [ಮುನ್ನೀರ್ + ವೆಂಕೆ]

ಮುನ್ನು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಪರವಲು, ಪಾರಲೆ,
ನರವೆ, ಮುನ್ನು, ಮಡಿಕೆ (ಮ.ಶಿ. ೭೪-೦೩೦೦). [?]

ಮಂನುಗ್ಗು (ಶ್ರೀ). ರಭಸದಿಂದ ಮುಂದುವರಿ, —ಮುಂದುವರಿದು ಸಾಗು :
 ಮನಸ್ಸು ಕ್ಷುಬ್ಧತೆಯ ತೊಲಗೊಡದರೆ . . . ಮುಂಗುಲಿಪುಟಗಿಯಲ್ಲಿ
 ಮಂನುಗ್ಗುತಿರಬೇಕು (೧೯೫೦. ೩೪೮-೫೩) ; ಎರಡನೆಯ ರಾಜೀಂದ್ರನು
 ಮತ್ತೆ ಮಂನುಗ್ಗು ಜಾಳುಕೆರೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾಪಿಠ್ಲಮಾಡಿದನು (೧೯೫೦. ೩೪).
 [ಮಂಸ್ + ನುಗ್ಗು (<ನುಗ್ಗು)]

ಮುನ್ನುಡಿ (ನಂ-೧). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಗ್ರಂಥದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಗ್ರಂಥದ ವಸ್ತು, ಉದ್ದೇಶ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ನಿರೂಪಣಾವಾಗ್ಗಳಿಗ್ರಂಥಕರ್ತ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಬರೆಯುವ ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ಬರಹವೆಗೆ : ಪೀಠಿಕೆ ; ಉಪೋದ್ಯತೆ. ಮುನ್ನುಡಿಯ ಪದ್ಧತಿ ನನ್ನೇನೋ ಪ್ರಿದಂಬದಲ್ಲ (ಕುತಾಹ. II ಶ್ಲೋಕ ಮಾತು) ; ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡವರು . . . ಒಬ್ಬರು ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು (ಅಂಜನ. ೩ ಚರಣನ ಜಾನ್ಯ ಮಾತುಗಳು). ೨. (ಆಲಂಕಾರ) (ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಾರ್ಯದ) ಆರಂಭ; ಮೊದಲು; ನಂದಿ ಸಾಮಾನ್ಯದ ಸುವಷ್ಟದೆ ಚರಣಾಂತಿಗೆ ಮುನ್ನುಡಿ (ಕಾಳೀ. ೫೯-೬೦) ಇದ್ದೆನೆ ನೀನೇ ಕೇಳ್ವೆ ನಂದಿಗಲ್, ಮೂದಾಗಿರ್ದೆ ರೋಗದೊಂದುಮುನ್ನುಡಿ ಯುಮುಲ್ಲಂ (ಬದಕ. ೫೯-೬೦). [ಮುನ್ನ + ನುಡಿ]

ಮುನ್ನುಲಿ (ನಾ). ಮೊದಲ ಮಾತು : ಆರಂಭದ ಸುಡಿ : ವೇದದ
ಈ ಗೀತೆಗಳು . . . ಮಾನವಜನಾಂಗ ತನ್ನ ಮುಖಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯುತ್ತಿರ-
ಬಾರದ ಮುನುಲಿಮಾದಿ (ಘಾಣೀ : ೦೦೫). (ಮುನ್, + ಉಲಿ.

ಮುನ್ನುಸಿರ್ (ಕ್ರ). ಮುಂದಾಗಿ ಹೇಳು ; ಮುಂಚೆಯೇ ನುಡಿದು,
 ತಿಳಿಸು ; ಈ ಎಣಿಕೆಯನ್ ಮುನ್ನುಸಿರ್ಪು, ಆಶ್ವಮಿನ್ ಅಜ್ಞಕದಾದುದು
 ಮಿರು (ಅಶ್ವಮಿ. ೨-೬೪). [ಮುನ್ಯ್ + ಉಸಿರ್]

ಮುನ್ನುಡಿ (ಕ್ರಿ). ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಿಡು.—ತ್ಯಜಿಸು (?):
ಗೋಗೂಸಾದುವರಿಂದ್ರನಂ ಗಿರಶನಂ ಸರ್ವಸ್ವಮಂ ಕೊಂಡು ಮುನ್ನುಡಿ
ವರ್ (ಕಪುಧ. ೬೩ ಶ್ಲೋಕ). [ಮುನ್ಃ + ಉಃ]

ಮುನ್ನುಡುವು (ನಾ)- ಮುಂದಿನ ಜೀವನ-ಬದುಕು ; ಭವಿಷ್ಯ :
 ಚರಾಂ ತನಗುಳ್ಳೊಡೆ ಮೆಲ್ಲು ಮೇಳವಂ ಪೊಸಯ್ಯ ತನ್ನ ಮುನ್ನುಡುವು
 ಬೇಟೆವ ಲಲ್ಲೆಯ ಬರೆ ಪತ್ತಿ ಸುತ್ತಿನ ಪುರುಡಿಯುಳ್ಳನೆ ಬಿಡುವವನಾಗಿ
 ಪೊದವಂ ಬೊಂಬಗನೇ (ಕಾಕ. ೦೨-೦೩). [ಮುನ್ನ + ಉಡುವು]

ಮುನ್ನೂಕು (ಶ್ರೀ). ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳು ; ಮುಂದೂ
ವರಿಯಿಸು : ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಯೋಜನೆ ನಮ್ಮನ್ನು
ಕೂಡ ಪಾಪಮಾಡಲು ಮುನ್ನೂಕುತ್ತಿದೆ (ಪಾ. ೩೩. ೦೩೫).

[మరినో + నూకా, (<నూకా,)]

ಮುನ್ನೂರು "ಮುನ್ನೂರು" ನೋ.

ಮುಷ್ಕಾತಿ 'ಮುಷ್ಕಾತಿ' ಬೋ.

ಮುನ್ನೆಗಪ್ಪ (ಕೆ). ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚು—ಎತ್ತು : ಶೌರ್ಯೋನ್ನತಿಯಿಂದ
ಮುಂಗಾಳಿಗಳು ಮುನ್ನೆಗಪ್ಪತಗುಗಳಿಂದ ಪೊಮ್ಮು ಮೇಲ್ದಾಳಿಯಿಂದ
ಗರ್ವೋದ್ಭವಗರ್ವಶ್ಚಿಂಹಮಂ . . . ವಿಶ್ವದಿಂದ ಪೊಮ್ಮು ವಶ್ಯದ್ವೈತಸ್ತತ್ವದ
(ಕಣಂ. ೩-೩೩). [ಮುಂಚ್ಚ + ನೆಗಪ್ಪ.]

ಮುನ್ನೇಣಿಕೆ (ನಾ). ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಆಲೋಚನೆ ; ಮುಂದಿನ ಆಲೋಚನೆ ; ದೂರದೃಷ್ಟಿ : ತಾಯಿ ಪೇಳಿದ ವಿಷಯ ಅವನ ಮೈಗೂಪದಿದ್ದರೂ ವಿಧಿಯ ಹಲಕ್ಕೆ ಗಲುವಾಗಿ, ಅವಳ ಮುನ್ನೇಣಿಕೆ ನಿಜವಾಗುತ್ತದೆ (ಕಂಠಾಂಶ. ೫೯) ; ಸಜೆಯ ಕರೆದವರಾ ಬಾಸವರಾ, ಪ್ರವೀಣ ಶ್ಯೂಸ್ ಮುನ್ನೇಣಿಕೆಯುಳ್ಳವನಾ - ಎಂದಾ (ಇದೃಶ. ೩-೧೦೩).

[ಮುಸ್, + ಮಹೇ]

ಮುನ್ನೆಲೆ (ನಾ). ೧. ಪುನಃಭಾಗ : ಇದಿರು : ಎದುರುಭಾಗ
ಬೆಚ್ಚಿನ ನೇರಚ್ಚಿನ ಪೋಲ್ಯುಟೋಗ್ ಬೆಚ್ಚಿತಾದೊಡಂ ಮುನ್ನೆಲೆಯೊಂ
ನೆಚ್ಚಿನ ನವಂಗದ ಕದದದೆ ಕೆಟ್ಟದಟಂ ದೊಪ್ಪದೇವನೆನೆಂ ದಿಟ್ಟಂ (೨೫೦
೩-೧೬). ೨. ಮುಂಜೆ ಇದ್ದ ಜಾಗ : ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಳ : ಒಲೆಯು
ಪಾಲ್ಕಂದಲಂ ಕೆಲ್ಲಕ್ಕುಂ ಕೆವೊವೊಸಗಂದಲಂ ಪಲ್ಲಂಗೆಯ್ದೊಲವಿ
ಮಕ್ಕಳೆ ಪೊವೊಲೊದೊಳೊಳೊಗಂ ಕೆನೆ ಮೇಣ್ ಸುಣ್ಣನೀರ್ ಮುನ್ನೆ
ಯೊಳ್ ತೋರ್ಪಂತೆ ತಂಬಿಟ್ಟು . . . ನರಿಗುಮಾ ನಂದಬಾಲಂ (೨೫೧
೩-೩೩). ೩. (ಆಲಂ) ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ
ಒಲವ ಮುನ್ನೆ ಜಗಕ್ಕೆಲಕು ನಾ ಒಲವ ಮೇಲೆ ಜಗಕ್ಕೆಲಕು ನೀ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಪ
ಮುನ್ನೆಲೆ ನೀ (ಗುಣಕಾಂ. ೨೫-೧೦). [ಮುನ್ + ನೆಲೆ]

ಮುನ್ನೇಸಜ್ಜೆ, ಮುನ್ನೇಸಜ್ಜಿ (ಸಾ). ೧. ಬೆಳಗಿನ ಸೂರ್ಯ; ಉದಯ
ಕಾಲದ ನೇಸರು : ಬಾಲಸೂರ್ಯ : ರಸ್ತೆ ದ ತೊಡವು ರಂಜಿಸು;
ಮಕ್ಕಳು ಜೊಸ ಜೊಸವಿಟ್ಟು ವೈವೇಗು ಚಿನ್ನಿಸವನು ಬಿಸಿದುಳಿದಿ
ಗಿದ್ದುಂ ಮುನ್ನೇಸಜ್ಜೆಯ ಮೂಲೆಯೊಳು (ಪ್ರ. ೩೦೦. ೩-೨೨) ; ತ
ಜೊನ್ನ ಮುನ್ನೇಸಜ್ಜೆಯ ವದದೊಳರು ಪಿತ್ತ ಮನದೊಳಂ ಕಂಡಿತ್ತೊಬ್ಬ
ಹಂಸಮಾಜಿಯೊ ಪೇಳಿಸಿವೆವದವಸ್ತಾದ್ರಿಯೊಳ್ ಚಂದ್ರಮಂಡಲ
ಮುನ್ನೇಸಜ್ಜೆಯವದೊಳು (ಕೀರ್ತಿ. ೧೦-೧೦). ೨. ಪ್ರಾತಃಸ್ಥಾಲ
ಅರುಣೋದಯದ ವೇಳೆ : ಉಷಾಕಾಲ : "ಮುಂಬೊಬ್ಬಂದ
ಮುನ್ನೇಸಜ್ಜೆ" (೧೭೫೦. ೩೭-೩೮); ಕಠಿಣ ಕರ್ಣಗಿರವಿಜ್ಞಾನಮವಾಗ
ಬಾಯ್ ತೆಜೆವತ್ತು ಪಿಂಗಿಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುನ್ನೇಸಜ್ಜೆಯೊಳ್ (ಕಾದಂಬ. ೧೪೩
ಬಾಡಿದ ದೊಡ್ಡ ತನುಲತೆ ಬಾಡಿಸಿದುದು ನೋಡಿ ಬಾಡುವೆನ್ನಂ
ಮೊಗಮಂ ಬಾಡಿ ಬಿಸವಲು ಮುನ್ನೇಸಜ್ಜೆಯ ಬಾಡಿಸಿದುಳ್ಳಳಿದುಂ
ಮುನ್ನೇಸಜ್ಜೆಯೊಳ್ (೧೭೫೧. ೧ ೦೦೪) ; ಚತೋರದ ಮದಮಂಡ

ಪೂರ್ವಾಯ್ ಮುನ್ಸೀಫಠಾಫೀಸ್ (ಕುಸುಮ, ೧೦-೭೫). ಮುನ್ಸೀಫಠಾಫೀಸ್ :
 ೨. ನಿನ್ನ ಕೊರೀನಿವಜಾಕಿಯ ಜಯಭೂಪಂ ಮುನ್ಸೀಫಠಾಫೀಸ್ ಜೈಷ್ಠಯ
 ವರಸಂ ವರಿಯಂಪ ಮಂವಪತಿ ಮುನ್ಸೀಫಠಾಫೀಸ್ ಹೂತ್ತಿಗಿಯುರ್ಪಂ
 (ಕುಸುಮ, ೪-೪೪).

ಮುನ್ನೇರಲು 'ಮುನ್ನೇರನಿಜಿ' ನೋ.

ಮುನ್ನೂರದ್ (ನಾ). ಹಿಂದಿನ ಹುಟ್ಟು: ಪೂರ್ವಜನ್ಮ: ವಿನಶಾದು
ಮುನ್ನೂರದಲ ಲ್ಲಾಭದ್ಲಾ ಭವಿಷ್ಯದ್ಲಾ ನೋಡು ಪಾತಕಕ್ಕೆ ಕೈನೀಡು
ಪುನಾರಮಾದಂ (ಅಪರ. ೫-೨೯). [ಮುನ್ನೂ + ಒಡಲ್]

ಮುನ್ನೋಟ (ನಾ). ಮೊದಲಿನ ಓಟ : ಮುಂಚಿತವಾದ ಓಟ :
'ಮುನ್ನೋಟಕ್ಕು' ಪರಾ. [ಮುನ್ + ಓಟ]

ಮುನ್ನೋಟ (ನಾ). ೧. "ಮುಂದಿನ ನಿರೀಕ್ಷೆ" (೧೯೦೮. ೬೩-೦೬೩
೨೩೫) : ಒಕ್ಕ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೋಡು ಮುನ್ನೋಟ ಕಂಪೃಯದ ಬಗೆಯ್ದು
ತನಯಾತರೆ ಒಕ್ಕಗೇರಿ ಪಾತಕ (೧೯೦೮. ೬೨-೦೬೩). ೨. ಮುಂದೆ
ಪ್ರವರ್ತಿತವಾಗುವ ಅಥವಾ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ದೃಶ್ಯ ಅಥವಾ
ವಿಷಯಗಳ ಪೂರ್ವಚಿತ್ರ, -ಪೂರ್ವಪರಿಚಯ : ದೂರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ
ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಆದೂವಾರದ ಮುನ್ನೋಟಾರ್ಥಕವಾಗಳ ಮುನ್ನೋಟ
ವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ (೬೩೫). [ಮುನ್_೧ + ನೋಟ]

ಮುನ್ನೋಟವಿಕ್ಕು (ಶ್ರೀ). (ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದಕ್ಕೆ)
 ಮುಂಚೆಯೇ ಓಡಿಹೋಗುವ. — ಮೊದಲೇ ಪಲಾಯನ ಮಾಡು :
 ಪದಂಜನನು ಪವಿತ್ರ ಸೇನೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಮುನ್ನೋಟವಿಕ್ಕು ಕಡೆನಡೆದ
 (ಕುಮಾರ. ೯-೩೭). [ಮುನ್ನೋಟವಿಕ್ಕು + ಇಕ್ಕು]

ಕೂಡಾ 'ವಿವಿಧ' ನೋಡು.

ಮುನ್ನಿಪಾಲಿಟಿ ' ಮುನ್ನಿಪಾಲಿಟಿ ' ನೋ.

ಮುನ್ನಿಫ್ 'ಮುನ್ಸಿಫ್' ನೋ.

ಮುನ್ಸೀಫ್‌ಕೋರ್ಟ್, ಮುನ್ಸೀಫ್‌ಕೋರ್ಟ್ (ನ್ಯಾ). ಕೆಳವರ್ತಮಾನ
ನ್ಯಾಯಾಲಯ: ಉರಿವ್ವ ನಮ್ಮ ಕೈಲೇ ಇದೆ. ಮುನ್ಸೀಫ್‌ಕೋರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ
ಒದಿಮತೊಂದಿದ್ದೀವೆ (ಆಕ್ಟ್ - ೧೯). ಮುನ್ಸೀಫ್‌ಕೋರ್ಟ್ : ಮೊದಲ
ಮೈತ್ರಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯತಿಗಳಂತಲೂ ಗ್ರಾಮ ಮುನ್ಸೀಫ್
ಕೋರ್ಟ್‌ಗಳಂತಲೂ ಮೊದಲನೆಯದಲ್ಲ ಮುಂದೆ (೧೧. ೧೨. ೨)

[ಮುನ್ನಿರ್ವಾ (<ಮುನ್ನಿರ್ವಾ) + ಕೀರ್ತುರ್]

ಮುನ್ನೂಚನೆ (ನಾ). ೧. ಮುಂದೆ ಆಗುವುದರ ಬಗೆಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದ
ಕೊಡುವ ತಿಳಿವಳಿಕೆ: ಅದರೂ ಕೂಡ ಮುನ್ನೂಚನೆಯಿಂದ ಸವಿಗೆ ಬಹು
ಉಪಕಾರವಾಯಿತು (ರೂ. ೨). ೨. ಮುಂದೆ ಆಗುವುದರ ಬಗೆಗೆ ತೋರಿಸಿ
ಬಿಡುವ ಸೂಚನೆ. — ಹಾಡು : ಮುಂದೆ ಮುನ್ನೂಚನೆಯನ್ನು (ಮುನ್ನೂ
ಕೊಡುವ ಆಗುತ್ತಿದೆ (ಸೂ. ೩೦). ೩. ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಿಕೆ.
ಭವಿಷ್ಯವುಳ್ಳವರು : (ಮು. ಕೊಡು) ಮುನ್ನೂಚನೆ; ರಹಸ್ಯ
(Foreboding ಕಂಠ). [ಮುನ್ನೂಚನೆ ಸೂಚನೆ]

ಮುನ್ನೂಟಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಯಪಡಿಸು : ಕೇವಲ ಸಾಧಾರಣ
 ೩ನೇ ತಗನೆಯ ಜೀವಕೃತವನ್ನು . . . ಮೂರೂ ಮುನ್ನೂಟಿಸುವಾರು.
 (೨:೨೬, ೨೭). [ಮುನ್ನ + ಸೂಚಿಸು.]

ಮುಖ್ಯ 'ಮ್ಯೂ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮುಪ್ಪಟ್ಟಿ (ನಾ): ನಿ. ಮೂರು ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆಗಳುಳ್ಳ ಘನಾಕೃತಿಯ ಮೂರುಮುಖ : ಕೈಗಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಂತ್ರಾಗಾರಗಳ ಕೆಲವು ಅಂಶವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕು ಬರುವ ಹಾಗೆ ಮುಪ್ಪಟ್ಟಿಮ ಗಾತ್ರಗಳನ್ನು (grisms) ವಿಳಸುತಾರೆ (ಜಿ.ಎ. ೩೨) ೨. ಮೂರು ಮೂರು

ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೀರೆ (?) : ಮಂಪಟ್ಟಿಯ ಮ್ಯಾಪ್
 ಏಕಮದಲು ಕದಯಲ್ಲಿ ಕಪೋತ ಕಂಪು ಪಟ್ಟಿತ್ತು (ಕರ್ನಾಟಕ ೩೪-೪೩);
 ಕಂದರ್ಪ ಕುಸುಮಗಂಧಿಗಳಾಗಿ ಮೆವೆಯಾ ಚದುರಿದುದರ ಮಂಪಟ್ಟಿಗಳು
 (ಕವಾಸಿಂ. ೪-೦೪). [ಮಂಪ್ಪ (< ಮಂಜಿರಿ) + ಪಟ್ಟಿ]

ಕ ಮುಚ್ಚಿತ್ತು 'ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ' ನನ್ನಿ.

ಮುಖ್ಯದಳ (ನಾ). ಮೂರುನವರ.—ಮಡಿಕೆ.—ಸ್ವರ : ಪ್ರಾಚೀನ
ಇವರವ ಜನನಿಮಿ . . . ಮುಖ್ಯವರವ ಜನನಿಮಿ ? (ನಾ.ಶಾ. ೧೫).

$$[H_1, H_2] \in \langle H_1, H_2 \rangle + \langle H_1, H_2 \rangle$$

ಮುಪ್ಪುರಿಮ (ನಾ). ಮೂರು ಬಗೆಯ ಆಕಾರ. - ರೂಪ. - ಲಕ್ಷಣ :
 10 ಓದಿದೊಳುವನ್ ಓದಿದೊಳುವನ್ ಓದಿದೊಳುವನ್ ? ಮುಪ್ಪುರಿಮ ವಿಧಿವಿ
 ಯರ್. ಮೇಣ್ ಪುಟ್ಟಿಯವಾ ರೊದ್ರಿಯರ್ (ಪು. ೨೭-೩೪).

[ಮಂಪ್ (< ಮೂಟು) + ಪರಿಪ್]

ಮುಂಪ್ಪಳ್ಳಿ (ನಂ). ಬಾಳೆ. ಮಾವು ಮತ್ತೂ ಹಲವು ಎಂಬ ಮೂರು
 ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳು : ಶಿವಸಾರಾಧ್ಯತಮಂ ರಸಸೂತ್ರಂ ಮುಂಪ್ಪಳ್ಳಿಮಂ
 ಚಿಲಪಾಪ ತಿರುಳ ಕರಚ್ಚಿಗುಮಂ . . . ಶಿವಾರ್ಚಿತದೊಡನೆ ಕೈಕೊಂಡು
 (ರಂಜ ೦೦-೩೫). [ಮಂಪ್ಪ (& ಮೂಜು) + ಪಳ್ಳಿ (=ಮತ್ತು). / ತಮಿ.
 ಮುಂಪ್ಪಳ್ಳಿಮ್]

ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ? (ನಾ). (?) : ಆ ಆಯಾಕಟ್ಟು, ಹಾಂಸ್, ಪೂ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು
 ವಿಷಯ (ಎ. VIII. ೩೨೪೩. ೦೪೦-೦೬ : 1407) [?]

20 ಮೊಪ್ಪುಗ. ಮುಪ್ಪುಗ (ನಾ). ರಿ. ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ : ನಾಲ್ಕನೆಯ
ಮೂರು ಅಂಶ : ಆ ರಾಜಾಣಿಗೆ . . . ಮೂವುಗಳಿಗೆಯ ಕೆಳ
ಮೊಪ್ಪುಗದ ಮೇಲೆ ಸುತವಾದೊಮ್ಮೆ (ಸಾಂಪ್ರ. ೨-೫) : ಅವರ
ಅರ್ಧವಿವೇಚನೆ ನಿನ್ನ ರಾತ್ರಿಯ ಕೆಳಕುಂಪು ಪಕ್ಕವು ಮೊದಲಿಗಾಗು

ಮುಪ್ಪಾಗ ಕಟ್ಟಿತು (ಕಾಂಕಣ. 442)- ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ನಾಣ್ಯ: ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಣಿ: ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಮೂರು
ಲಕ್ಷ: ಅರುಣಾಸನಗಳನ್ನು ಬಿಲಿಯುಳ್ಳ ಒಂದು ನಾಣ್ಯ: ಯಂಥಕ್ಕು
ನಾಣ್ಯ ಮನ್ನ ಹಣ ಮುಪ್ಪಾಗವನು ತೆರುವವು: (ಎ. VI. ಕೊಟ್ಟ
48-03: 1400): 90ಯು ಪಂಪರದೊಳ್ಳು . . . ಮುಪ್ಪಾಗ ಬಿಟ್ಟ
ಮುನ್ನ ತಪ್ಪದೆ ನಾ ಹಾಕಿ ಸಾಕಿದೆ (ಪುರಾಣ. ೧-೦೦೨-೪): ಹಾಗೆ

ಕೋಳಿ ಮುಟ್ಟಾಗುವ ಮೊಟ್ಟೆ ತಿರುತು (ದಾಢ). ೨. ಅಳೆತೆಯ ಒಂದು
ಪ್ರಮಾಣ : ಯಡಕು ಚಳ್ಳ, ಅಕ್ಕಿಯ ತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬ
ಮುಟ್ಟಾಗುವ ಅಳತೆಯು ಇಷ್ಟನೂ . . . ಧಾರಾಭಾರವಾಗಿ x x x
(೧೮. XIV. ಕ್ರಿ.ಶ. ೨-೨೦ ; 1529). ಮುಟ್ಟು : ೨. ಸಿಡಿಬುಟ್ಟು
ಘೆಂಮಂ ಮುಟ್ಟುಗು ಪ್ರತಿ . . . ಅರ್ಜಿಯಾಗಿ ಮುಟ್ಟುಗು ಪ್ರತಿ (೧೮
XIX. ೨೩ನೂ. ೦೨-೨೦ ; 1251). [ಮುಟ್ಟು (< ಮುಟ್ಟು) + ಪುಗು,

ಮುಪ್ಪಿಡಿ (ನಂ). (ಮೂರು ಕಡೆ ಬಾಗುಗಳುಳ್ಳ) ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಅರವಿದ : ಬಾಳು ; ಬಡಿಕೊಲು ಪತ್ತಿಡಿ ನಿರತಜ್ಞಂ . .

40 ಪದಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೈದುಗಳೆಂಬ ಓದಿದಂ (೨೯-೩೭) : ಸೋಲಿದಂ
ಮುಖ್ಯದಿಯನು ಕೆತ್ತು ಕೊಂಡು ವರ್ಷಕನರ್ಧಮಲ್ಲಿ ತಿವಿದು ರಕ್ಕಸ ಬಹು
ವರ್ಷವದಿದು ನಿಂದಿದರ್ (೨೯-೩೭) : ಭಕ್ತಿಯ ಕತ್ತಿ ಕಳಾ
ಮುಖ್ಯದಿ ವಂಕಿ ಸತ್ತಿಹ ಗಜೆ . . . ಕೊನಗಲಾ ಗೃಹವಲ್ಲವೆವುದು
ಯಂತೆ (೨೯-೩೭).

[ಮಂವ್ (< ಮಂವು) + ಮಿ, / ಕು. ಮಂವಿ]

ಮಂತ್ರಿಗಳು ? (?) (?) : ಅಪ್ಪಿದವತ್ವವು ಗುಂಪು ರಂಗುಗಳಿಗೆ; ಉಪ್ಪು
 ಸುವರ್ಣದ ಹುಳುಗಳು ನೆಪ್ಪುಗಾಡಿಯು ನೀರುಗಾಡಿನು ಹೊಕ್ಕರು ಮಂತ್ರಿಗಳು
 ಸಂವತ್ಸರ (೪೪೨, ೧೦-೧೯), [?]

ಮುಪ್ಪು (ನಾ). ಮುದಿತನ; ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ; ಇಳಿವಯಸ್ಸು : "ಜರಾ. ವಿಸ್ತಾಪಾ - ಈ ೨ ಮುಪ್ಪು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೬-೪೯); ಸಿಂಗದ ಮುಪ್ಪುಂ ವೆಗಲ್ಲಾ ಗಿಂಗಳೆಯರ ಮುಪ್ಪುಮಿಲಾಕೆವಡುಗುಮೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೦೯); ಮುಪ್ಪುಂದೊಪ್ಪವಳೆಯದ ಮುನ್ . . . ಪೂಜಿಸು ನಮ್ಮ ಕೊಡಲಸುಗಮ ದೇವನ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩೦); ಮುಪ್ಪುನ ಮುಗುದನೀತನ ಕಾದ ತೇಳೆದು ಮೇಯು ಸುಂದೈ ರಾಯ ಕಟಕದೊಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೩೩).

ಮುಪ್ಪುನ ಮುಪ್ಪುಡೆ = ವಯಸ್ಸಾದ ಮುಪ್ಪುಡೆ; ವೃದ್ಧ ಸುಮಂಗಲಿ: ಮುಪ್ಪುನ ಮುಪ್ಪುಡೆಯ ರೂಪದಿಂದಿರುವುದಾದ ಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩೦). ಮುಪ್ಪುಡೆ = ಅರಮರಳಿನಿಂದ ಕೊಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಪಾಪಗಳೆಂಬ ನಿನ್ನ ತೆರದ ಪಿಪ್ಪದೊಳೊಂದು ಸೀರೆಯಂ ಕಂಡನಾದೊಡಮಂವದೇಶಯ್ಯ ಮೇ. ಈ ಮುಪ್ಪುಡೆವ್ವು? (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩೦-೨೩೧).

[ದೇ. ಕು. ಮಲ. ಮೂಪ್ಪು: ತುಳು. ಮುಪ್ಪು, ಮುಪ್ಪು; ತುಳು. ಮುಪ್ಪು].

ಮುಪ್ಪುದಪ್ಪುಗ (ನಾ). ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವಿಲ್ಲದವನು; ಅಮರ: ದೇವತೆ: ನಯವತ್ತಿನೊಡಿಯಂ ಪಾಳೆಯನಾದಗಮಿನಿಯಾಶೇರ್ವನೀರ್ವನೀರ್ವ ಮಯಗನ ಗೆಳೆಯನಿವ ಮನವಮಾನನಿಕುಂ ಮುಪ್ಪುದಪ್ಪುಗರಹಸುನಾಗರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩೩). [ಮುಪ್ಪು + ತಪ್ಪು + -ಗ].

ಮುಪ್ಪುರ (ನಾ). ೧. ತಾರಕಾಸುರನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮೂರು ಜನ ದೈತ್ಯರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳು; ತ್ರಿಪುರ; ೨ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುನ್ನಾಲಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಟ್ಟಣ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಮಲಾಕ್ಷನ ಬೆಳ್ಳಿಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೂ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾರಕಾಕ್ಷನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚಿನ್ನದ ಪಟ್ಟಣ: ಬಾಗಿಲ ಮುಂದೆ ನಿಂದಾ ಮುಪ್ಪುರದಿಂದಲೇ ನಿಜವಾಕುಟವನು ಕಂಡರ್ವದಿಯನಲಾಗಿ ನುಡಿದನು ಮೋಹೇಂದ್ರನಧಿಪಾವನೇಂದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨-೨೪); ಎಸವ ಮುಪ್ಪುರದ ಸ್ಥಿಯು ಒಣ್ಣೆ ಪೂಜಾವಗಂ ತೀರದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೨೩); ಹರನ ಸಾಹು ಕಂಡರೆ ತಲಮಗಲು ಮುಪ್ಪುರ ಪಡಿಯಿಸಿ ಪೊಂದಿದುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೪೬). ೨. ಮೂರುಲೋಕಗಳು; ತ್ರಿಲೋಕ: ಮುನಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ . . . ಮುಪ್ಪುರದೊಳಗಿಡಲೆ ಎದುರುಗಣಗನಂದು ಅಲ್ಪಮಾನುಷನಾದೆ ವಾಸವಾದನು ಇಲ್ಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩-೩೪). 'ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಳ' ಪರಾ.

ಮುಪ್ಪುರ ಗಿರಿವನು = ತ್ರಿಪುರವನ್ನು ಜಯಿಸಿದವನು; ಶಿವ: ಕಂಡೆ . . . ಮುಪ್ಪುರ ಗಿರಿವನ ಮುನಿಸುತ ಸರ್ವಭೂಷಣ ಶಿವನ ಭವನ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೦೩೩-೩೪). [ಮುಪ್ಪು (< ಮೂಪು) + ಪುರ].

ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಳ (ಕ್ರಿ). ಮೂರುಲೋಕಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲು: ತ್ರಿಲೋಕಗಳನ್ನು ಜಯಿಸು: ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡ ಮೂರನ ಅಪ್ಪಣವೆಡೆದು ಬತ್ತರಿಸುವ ಕೃತಿ ಜನ ತುಪ್ಪದ ತೊಟ್ಟಿಯಾಗಲಿಪಿಯಾ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೪-೧೫).

[ಮುಪ್ಪುರ + ಕೊಳ].

ಮುಪ್ಪುರವಗಿಯ (ನಾ). ತ್ರಿಪುರವೈರಿ: ಶಿವ: "ಜಡೆಗ ಮುಪ್ಪುರ ವಗಿಯಂ ಎಲಾಗೈಯಾ ಬೂದಿಮಯ್ಯಂ . . . ಸ್ಮರಹರಂಗಿ ನಾಪುವಿದು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩). [ಮುಪ್ಪುರ + ವಗಿಯ].

ಮುಪ್ಪುರವರ (ನಾ). ತ್ರಿಪುರಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದವನು; ಶಿವ: ತುಪ್ಪಿನ ಅಭಿಷೇಕ ಅಪ್ಪ ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ ಮುಪ್ಪುರವರನಿಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಜರಾಚರ ತುಪ್ಪುಂಡು ತೇಗಿತು ಆ ಚರಾ (ಸಿದ್ಧ. ೧೪-೧೫).

[ಮುಪ್ಪುರ + ಪರ].

ಮುಪ್ಪುರಿ (ನಾ). ೧. ಮೂರುಹುರಿಗಳು. - ಎಳೆಗಳು. ೨. ಮೂರುಹುರಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹೊಸದ ದಪ್ಪಹುರಿ; ಹೊರಜೆ:

ಕೆದಲಾದ ತಲೆಯನಡಸಿ ಸುತ್ತಿದ ಮುಪ್ಪುರಿ [ಕಾಶ್ಯಾ. ಮುಂಗುಡಿ. ಮುಂಗುರಿಯ ಬಾರಿ ಕಡ್ಡೆಗೆಯ . . . ಬಿಡುನುಡಿಯ ಕಲಿ ವೀರ ಬಾಹುಕ ಬಲುತ್ತಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೧೩); ಕಾಳ್ಯಾನಿಷ್ಕರ್ವನುಂ ಕಾಪ್ಪುಡಿಂ ಕರದು ತಂದಂ . . . ಮುಪ್ಪುರಿಯಂ ಕಟ್ಟಿ ಕಟಕಟ್ಟಿ ಸುಲಿದೊಕ್ಕಂ ಪಲ್ಲಳಂ ಕಾಲ್ಪಳಂ ಕರದಿಂದಂ ತೊಳೆದೊಂದು ಕೊಪಣಮನಾಂತರಗೊಲ್ವ ಕೆಯ್ಯಯ್ಯತುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೨೪). ೩. (ಮೂರು ವಸ್ತುಗಳ) ಕೊಡಲು: ಸಂಗಮ: ಸಮಾಗಮ: ಅನವರತನಾದಂ ಮಿಕ್ಕನೂನೂನೈತದಿನಮು ಶೌರ್ಯೋನ್ನತಿಯಂ ವನನಿಧಿಪರೀತ ಸ್ಥರಾವನಿಯೊಳ್ ಮುಪ್ಪುರಿವೊ ಲಾದುದಾ ನೈಪನ ಗುಣಂ. (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩); ಕುಮಾರನ ಯಾವರಾಜ್ಯ ಸಂಪದೊಳಮೂರ್ಧಿಯನಿಜಲೀಲೆಯೊಳಂ ಪಿತ್ಯ ವೃದ್ಧ ರಾಜ್ಯಸಂಪದೊಳ ವೊಪ್ಪಿದಂ ಸಿರಿಯ ಮುಪ್ಪುರಿವೊಬ್ಬವನ್ನೈಕಳೊಪಣಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೫); ವಿನಯಭಯಭಕ್ತಿಗಳು ಮುಪ್ಪುರಿಯನಿಸಿ ತನ್ನೊಳಗೊಳು ನಿಜಕಾಂಕ್ಷನಿಜಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೩೦). ೪. ಬಲವಾದುದು; ಬಿಗಿಯಾದುದು: ಮೂಢ ಮಾನವರು ಮುಪ್ಪುರಿಯ ಮಾಯಾಪ್ರಬಂಧಕೆ ತಪ್ಪದೊಳಗಾಗಿಪ್ಪರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೦೩೩). ೫. ದಪ್ಪವಾಗಿರುವುದು; ಒತ್ತಾಗಿ ಸೇರಿದುದು: ಮುಪ್ಪುರಿಯ-ಹುಟ್ಟುಗಳ ಮುಂದೆ ಎಸೆಯ ಮೇಚಾಡ್ವಿಯ ಸಂಸದ ವನವನೀಗ ಮಂಡೋದರಿಯ ಮಗನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೪೬); ಮು[ಕಾಶ್ಯಾ. ರಿಪ್ಪುರಿಯ ಹುಟ್ಟುಗಳ ಸುಯ್ಯಗಳ . . . ಅನಮಭಿಷೇಕದಗದರು ಸಮರದಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೪೭-೪೮). ೬. ಅಧಿಕ; ಅತಿಶಯತೆ: 'ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಳ' ಪರಾ.

[ಮುಪ್ಪು (< ಮೂಪು) + ಪುರಿ/-ಪರಿ. ಮುಪ್ಪುರಿ; ತುಳು. ಮುಪ್ಪುರಿ] ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮೂರುಎಳೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸು. - ಕೊಡಿಸು: ನವವಿವ್ರಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಿಳಿಗಳಿಗೆ ಸಮಭಾಗದಿಂ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡಿಸಿ ಪೋಸುವುದು ಉತ್ತಮ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೩).

[ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡು + - ಇಸು].

ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೂರು ಎಳೆಗಳು ಸೇರು. - ಕೊಡು. - ಒಟ್ಟಾಗು; ತತ್ಪದ ಕಾವು ನಿಜವಿತ್ತಯದ ಬಿದಿರು ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯ ಇಂತೀ ತ್ರಿವಿಧ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡಿದ ನೊಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುಗಳ ಕಟ್ಟಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೩೨). ೨. ಒಟ್ಟಾಗು; ಸೇರು; ಒಂದಾಗು: ಮೇಖರಿಯ ಪಾರಿಪಾಯದ ಮನಸೂಪುರವ ಮಧುರಸ್ವನಂ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡಿದ ಮದನಮಾತಮನಿ ನಡತಂದರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೪೭); ಕಣ್ಣ ಕೇಸುರಿಯಂ ಪುರ್ವ ತಳ್ಳ ಕರ್ಪಿಗನಿಯುಮಾಗ್ರಾಭವತಾವಕ್ಯ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡುತ್ತಿರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೪-೧೫); ತಪ್ಪದಪುದು ಕೌಶಿಕನ ಕೊಟಲೆ ಈಗ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡ ರಾಯನಿಗೆ ಹೆಪ್ಪರಿಸಿತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೪-೧೫). [ಮುಪ್ಪುರಿ + ಕೊಡು].

ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಳ. ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಳು. ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕೊಡು; ಸೇರು; ಒಂದಾಗು: ಪರಿವಿಂಚಗಳ ಮಹದ ಬಯಕೆಯುಂ ಕಂಡರ್ವನ ಪಂಚಜಾತಾನುಸಂಧಾನಮುಂ ಪಾರ್ವತಿಯ ಮನೋರಥಮುಂ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೪೭); ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡ ಹುಟ್ಟುಗಳ ನೆಗಿದ ರೋಮಾವಳಿಯ ಬಗುಟನ . . . ರಕ್ತಸರೋತ್ತಿಸಿ ನುಡಿದನಸುರೇಂದ್ರ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೩-೨೪). ೨. ಅತಿಶಯವಾಗು; ಅಧಿಕ ಗೊಳ್ಳು; ಹೆಚ್ಚಾಗು: ತುಲಾನಂದ ಕುಸುಮಾವಳಿಯ ಪೂಜಕವುಂ ಸೊಗಲಿಸುವ ಸೊಂಪುಂ ವೊಪ್ಪುವ ಬೆಳಗುಂ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡು ಬಳಸಿ ಬೀದಿಯು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫. ೧೪-೧೫); ಕೋಪಾಗ್ನಿ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡು ಮುಪ್ಪಿಟ್ಟ ಮುಖದಿಂದೆ ವಲ್ಲೀನಾಥನ ಸದನಕೆಯ್ದೆಂದು ಬನ್ನೆವಾಗ್ಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩-೧೪); ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಡ ವೈರದದವೊಳು ಮೇರಿದಪ್ಪಿದ ದುಪ್ಪುತದಿಂದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೪೭). ೩. ದೃಢಗೊಳಿಸು; ಬಿಗಿಮಾಡು:

ತಿರುವಂ ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಂಡು ಮಿಕ್ಕನುವ ಮಿಂಚಂ ಮಾಡಿ . . .

ನದಾಭಮಂ ಬೆದರ್ ಬೆಂಕೊಂಡತ್ತು ಮೇಘಗಮಂ (ಕಾಡಂ. ೫೦).

ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳು : ೧. ಪರಮಹರವಾದ್ವೈತಭವಂಗಳು ಬೆರಗು ತನ್ನಯ

ಮನದೊಳಗೆ ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳಲು ನಮಿಸುತ್ತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಸಿದನು (ಕಪು. ೫-೧೦).

ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳು : ೧. ಮೂರುವಿಷಯಗಳು ಮಂಪ್ಪುರಿ

ಗೊಂಡು ಮಡಿಲೇರಿಯನ್ನು ಮಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವ ವಿಷಯ ತೀರ್ಮಾನ

ವಾಯಿತು (೭೫೦. ೪೯) ; ಶಾಂತಿ, ಚಿಲುಪ್ಪ, ಜೀವನದ ಪ್ರಗತಿ, ಇವು ಆ

ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಂಡಿದ್ದವು (ಕಪು. ೧೦೭೯).

೨. ಸೂರಪತಿ ಯೊಬ್ಬ ಪರ್ಮ ದೇವಿಯಾಧಾರವಾಳ್ ಪನೆಯ ಹಮ್ಮು ದುರ್ಗದಿಡೆಗೊಂದ್ರನಂ

ಜಯಿಸಿದಾಳೆನ ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಂಡು (ರಣ. ೨-೧೦) ; ಘನರೋದ

ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಂಡು ಪಾಪಕನರಡುಗೊಳ್ಳು ಕಂಡಿದನೋ (ರೋ. ೪-೨).

೪. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗು ; ಬೆರಗಾಗು ; ಪ್ರತಿಭೆ, ಅಭ್ಯಾಸ, ಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ

ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಂಡ ಇವರ ಕವಿತಾರತ್ನ ಇವರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ

ಪಿಂಚಿತವಾಗಿದೆ (೫೫೦. ೨೯೦). [ಮಂಪ್ಪುರಿ + ಕೊಳ್ಳು]

ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳಸು (ಕ್ರಿ). (ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವಂತೆ) ಸೇರಿಸು ; ಕೂಡಿಸು ;

ಒಂದೆಮಾಡು ; ನವ್ಯದಿವ್ಯಾಂಬರವಿಕರಮಂ ಹೊಸ ಹೊಸದು

ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳಸು (೧೫೫. ೫೭-೧೦). [ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳ್ + -ಇಸು]

ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳು 'ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳ್' ನೋ.

ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳ್ಳು 'ಮಂಪ್ಪುರಿಗೊಳ್' ನೋ.

ಮಂಪ್ಪುರಿವಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ಹೊಸದು ಬಲಗೊಳಿಸು ; ಸಿಡಿಲ ಬಳಗವ ಹಿಡಿದು

ಮಂಪ್ಪುರಿವಿಡಿದ ತುಣುಕರ್ಡ ಕಣ (ಕುಟಾ. ೭೦೩. ೧೦-೨೯ ೧೫೨೪).

[ಮಂಪ್ಪುರಿ + ವಿಡಿ]

ಮಂಪ್ಪುರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಸೇರು ; ಕೂಡು ; ಒಂದಾಗು ; ಕೂಡು ನಿಲ್ಲದ

ಮಯಮುಷ್ಣನವಸದಳದ ವೈಭವಾಭಿರಮ ಪರಿಸಿದ ಹರಹರಂವಮಂ

ಮಂಪ್ಪುರಿಸು (೫೫೦. ೫-೭೫). [ಮಂಪ್ಪುರಿ + -ಇಸು]

ಮಂಪ್ಪೊಡವಿ(ನಾ). ಮೂರುಲೋಕ ; ತ್ರಿಲೋಕ ; ಮಂಪ್ಪೊಡವಿ

ಯೊಳುಳ್ಳ ಕೃತ್ರಿಮಾಕೃತ್ರಿಮಪ್ರಪ್ತ ಮಾಗತವುಗಳ ಒಪ್ಪುವ ಚೈತ್ಯ

ಬಿಂಬಗಳನ್ನೇ ಪೊತ್ತು ತಪ್ಪದಮುಖವಂದಿಸುವೆನು (ಕ್ರಿ. ೫೦. ೧-೪) ; ಅಮರಳ

ಮಾದ ಸುರಸೂಹದ ವಿವಿಧ ಮಹಾಭೇದಿಯ ಬಲ್ಲ ನಿ ಬಳಸಿತು ಮಂಪ್ಪೊಡ

ವಿಯನು (೫೫೦. ೬-೨೦).

[ಮಂಪ್ (< ಮೂಟು) + ಪೊಡವಿ (< ಪೃಥುವಿ)]

ಮಂಪ್ಪೊಳಲ್ 'ಮಂಪ್ಪೊಳಲ್' ನೋ.

ಮಂಪ್ಪೊಳಲು 'ಮಂಪ್ಪೊಳಲು' ನೋ.

ಮಂಪ್ಪೊಳಲುರಿಕ 'ಮಂಪ್ಪೊಳಲುರಿಕ ನೋ'

ಮಂಪ್ಪೊಳಲು 'ಮೂಮೊಳಲು' ನೋ.

ಮಂಪ್ಪೊಳಲ್, ಮಂಪ್ಪೊಳಲ್, ಮಂಪ್ಪೊಳಲು, ಮಂಪ್ಪೊಳಲು (ನಾ).

೧. ಮೂರುಲೋಕಗಳು, - ಪಟ್ಟಣಗಳು ; ಈ ಚಿಕ್ಕದೇವನಾರ್ಪ

ಸದಬಿಂಬ ತೂಕ್ಕದಂ ಚನ್ನರಾಮನ ಸಂಗಂ ಮಿಡಿಗೊಳ ಮದ್ದುಗಿರಿಯುಬೀ

ಮಂಪ್ಪೊಳಲಿಂಕಮಂ (೫೫೫. ೫೦-೬). ಮಂಪ್ಪೊಳಲ್ : ೨. -

ಮಂಪ್ಪೊರೆ ೧ : ರಕ್ಕಸರ ಮಂಪ್ಪೊಳಲ ಜೈನ ಪ್ರಮದಮಂ ಸಕಲಲೋಕ

ದೊಳು ಪೂರೈದನು (೫೦೫. ೧೫-೧). ಮಂಪ್ಪೊಳಲು : ೨. ಆ

ಗಿರಿಯ ತಪ್ಪಲೊಳಗಾ ಪಾರು ಪತವಿಂದವಾಗಿ ಧೂಪ್ಪನೆ ಕೆಡೆಯಲೊಡ್ಡ

ಮಂಪ್ಪೊಳಲೊಂದುಭಗಮಂಜಂತಂದು ಬಳಿದ ಮೂರುತಿಮಂಕಮಂ ಕಂಡು

(೫೫೦. ೧೫-೧೦). ಮಂಪ್ಪೊಳಲು : ೩. ಮೂರುಲೋಕಗಳು ;

ತ್ರಿಲೋಕ ; ಮಂಪ್ಪೊಳಲುಂ ನಮಗಿದು (೭೫೦. ೧೦-೧೬).

[ಮಂಪ್ (< ಮೂಟು) + ಪೊಳಲ್]

ಮಂಪ್ಪೊಳಲು 'ಮಂಪ್ಪೊಳಲು' ನೋ.

ಮಂಪ್ಪೊಳಲುರಿಕ. ಮಂಪ್ಪೊಳಲುರಿಕ (ನಾ). ತ್ರಿಪುರಗಳನ್ನು ದಲಿಸಿ

ದವನು ; ರಿವ : "ಎಳೆದೇರ ಗೊರವನ್ನೆ ಮೊಗ ಕೆಂಮಗೊರಲ ಮಂಪ್ಪೊ

ಳಲುರಿಕ . . . ಈಶ್ವರನ ನಮಂ" (ಕೃಷ್ಣಂ. ೩) ; ಮಂಪ್ಪೊಳಲುರಿಕ

ನೊಟ್ಟಿಯಂಟಿಂದಂ, ಮಂಪ್ಪೊಳಲಿ ಬಲ್ಲದು (೭೫೦. ೪೫-೬).

ಮಂಪ್ಪೊಳಲುರಿಕ : " ಮಂಪ್ಪೊಳಲುರಿಕನೆನ ಮಹಾದೇವನಕ್ಕು "

(೪೫. ೧೦). [ಮಂಪ್ಪೊಳಲ್ + ಉರಿಕ]

ಮಂಪ್ಪೊಳಲು (ನಾ). ಮೂರುಮೋಳು, - ಭಾಗ. - ಶುಂಡು :

ಮುತ್ತ ಬಾಳೆಯ ಕಾಯನಕ್ಕರಿಕ ಕಡೆಗಿಟ್ಟೆದು ಮತ್ತದಂ ಮಂಪ್ಪೊಳಲು

ಮಡಿದ (೫೫೦. ೧-೭೬).

[ಮಂಪ್ (< ಮೂಟು) + ಪೊಳಲ್ (< ಪೊಳಲ್)]

ಮಂಪ್ಪತ್ತು (ನಾ). ಪುಕ್ಕಟೆ ; ಉಚಿತವಾದುದು ; ಅವನಗೊಂದು

ಎರಡನೆಯ ದರ್ಜೆಯ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮಂಪ್ಪತ್ತಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (೪೫೦. ೪) ;

ಒಂದು ಸದಸ್ಯರಾದ್ದದ ಅಂಚಿಯನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಸದಸ್ಯರಾದ್ದ

ಮಂಪ್ಪತ್ತಾಗಿ ಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು (೪೫೫. ೧-೬೪).

[← ಅರ. ಮಂಪ್ಪತ್, ಮಂಪ್ಪತ್ ; ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮಂಪ್ಪತ್ ; ಮರಾ.

ಮಂಪ್ಪತ್, ಮೋಪ್ಪತ್]

ಮಂಪದಲು 'ಮಂಪಾದಲೆ' ನೋ.

ಮಂಪಾದಲೆ, ಮಂಪದಲು, ಮಂಪಾದಿಲೆ, ಮಂಪದಲು, ಮಂಪದಲೆ,

ಮೋಪದಲೆ (ನಾ). ೧. ಪ್ರತಿಯಾದುದು ; ಅದಲುಬದಲು :

ವಿವಿಪುಯ : ಮಂಪಾದಲೆ ಮಂಪಾದ ವಿಚಗಿ ಅವಕಾಶವಾಗದಂತೆ

ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂತಲೂ ಸ್ವಾ' ೧೮೨೬ರಲ್ಲಿ ಹುಕುಮಾವು ಸುವರ್ಣದಿ

ದರು (ಕುಟಾ. ೫. ೫೬). ಮಂಪದಲು : ೧. ಮಹಾರಾಜನು

ತನ್ನ ಸಹಾಯದ ಮಂಪದಲು . . . ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ನೆರವಾಗುವೆನೆಂದು

ಹೇಳಿದನು (೫೫೦. ೨೦೬). ಮಂಪಾದಲೆ : ೨. ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ

ಕೊಟ್ಟ ಸಾಲ : (೫೫೦. ೬೫). ಮಂಪದಲು : ೧. ತೋಟ

ದೊಳಗೆ ಹೂ ಬೆಳೆಯುವ ಪೆಚ್ಚಲ್ಲ, ಬಂಜರಫೂಮಿಯೊಳಗೆ ಹೂ ಬೆಳೆದರ

ಅದ ಏನ್ನ ಬುದ್ದಿಗೆ ಮಂಪದಲು (೫೫೦. ೧೦೪). ಮಂಪದಲೆ : ೧.

"ಪ್ರತಿ, ಸಮಾನವಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಪಕತ್ವ, ಅನುಭವಣ

ಧರ್ಮ. ಮಂಪದಲೆ" (೫೫೦. ೪೫೦). ಮೋಪದಲೆ : ೧.

ನನ್ನ ರೂಪಾಂತರಗಳಿಗೆ ಮೋಪದಲಿದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಕಾಗದ

ಬರವಣಿಗೆ (೫೫೫. ೪೬). [← ಅರ. ಮಂಪಾದಲಾ ; ಪಾರ.

ಮಂಪಾದಲ, ಮಂಪದಲ್ ; ಹಿಂ. ಮಂಪಾದಿಲಾ ; ಮರಾ. ಮಂಪಾದಲಾ,

ಮಂಪದಲಾ, ಮೋಪದಲಾ, ಮೋಪಾದಲಾ]

ಮಂಪಾದಲೆ 'ಮಂಪಾದಲೆ' ನೋ.

ಮಂಪಾರಕ್ (ಗು). ೧. ಮಂಗಳಕರವಾದ ; ಶುಭದಿಂದ ಕೂಡಿದ ;

ಒಳ್ಳೆಯ : ಯಾವದೊಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಆ ಇಂಗ್ಲೀಷ ಬಹುದರ

ಕುಂಪು ಮಂಪಾರಕ್ ಮರ್ಜ ಯಾವ ಮೇರೆ ಇದೆಯೋ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ

ದೋಷದಾರಿಗೆ ಅಪ್ಪುಕೀರ್ತಿ ದೊಡ್ಡದಾದೀತು (೫೫೦. ೨೪೪).

(ನಾ). ೨. ಶುಭ ; ಮಂಗಳಪ್ರದ.

[← ಅರ. ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮಂಪಾರಕ್]

ಮಂಪುಣ್ಣ 'ಮೂವಣ್ಣ' ನೋ.

ಮಂಪ್ಪ್ 'ಮಂಪ್ಪ' ನೋ.

ಮಂಮರಿಂದ 'ಮಂಮರಿಂದ' ನೋ.

ಮಂಮಂಪ್ಪ (ಗು). ೧. ಐವಳ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಲು

ಬಿಡುಗಡೆ ; ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ; ಮಂಪ್ಪಿಯನ್ನು

ಬಯಸುವ : ಅವನೊಬ್ಬನ ವಿವರಗಳಿಗಿಂತ ಸುಧಾರಣೆಯಾದ ಪಾಠಕ
ಪಾಪನೆಯನ್ನು ಪಡೆದುದಿಲ್ಲ ಜಗದವ್ಯಯತ್ರದಲಿ ಸೇವಿಸುವುದೆಂದಿನ
ಮುಮುಕ್ಷುಜನಾದಳಗಳು (೨೫೫. ೪-೫-೫). (ನಾ). ೨. ಮುಮ್ದು
ಯನ್ನು ಬಯಸುವವನು; ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥೇಕ್ಷಿ : ಆ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ
ಸಮಕ್ಷಮೋಪದರ ವೇಷ್ಯ ಮಾಯ್ಯೋಳಿ ಪರಮಜನಪತಿ ಪರಿಭಾಷಿತಮಪ್ಪ
ಪೋಷಿತವ್ಯತಮಂ ಕೈಕೊಂಡು (೨೫೫. ೫-೫ ೫); ಅಕ್ಷಗದೋಳಿ ಭೂತಿ
ಮುಮುಕ್ಷುಗೆ ಮೂವನೆಯ ದಿವ್ಯಸರ್ವಾಪದಿ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಶುಭಸ್ಯಾಸ
ಸಮಕ್ಷದೊಳಿರುವದು (೨:೪೫೩. ೫-೫); ಶೌರಿ ಭವತ್ವಸಾದ ಲವದಂದೆ
ಮುಮುಕ್ಷುಗೆ ಮೋಕ್ಷಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸುಸಾರಿಗೆ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೂರಕೊಳ್ಳುವದು
(೨೫೫. ೦೭-೨೫). [ಸಂ.]

ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವ (ನಾ). ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಮುಮ್ದು
ಯನ್ನು ಬಯಸುವಿಕೆ; ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥೇಕ್ಷಿ : ಇದಿ ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರ
ದಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವವು . . . ಭೋಗ
ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಒಂದುವು (೫೦೫. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಮುನಿಭರ್ಮಾ; ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥೇಕ್ಷಿಯ
ನಡವಳಿಕೆ : ಕಾಮಮೂಲತಮತಗಳ ನಾಮತ್ವ ಮುಮುಕ್ಷು
ವೃತ್ತಿಯು ತಾಳಿದವರ್ ತಾಮತ್ವ (೨೫೫. ೫-೫). [ಸಂ.]

ಮುಮೂರ್ಷು (ಗು). ೧. ಪ್ರಾಣವಿಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ; ಜೀವವನ್ನು
ತ್ಯಜಿಸಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ. ೨. ಸಾವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿರುವ; ಮರಣಾ
ವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ : ತನ್ನ ತೊರೆವರ್ಚಕರ ಪೂಜಿಸುವ ಮುಮೂರ್ಷು
ತಾಯಂತೆ . . . ತನ್ನಳುಸವರ ಹುಬಲದಿ ಮರೆತುಸುರಿದಂ (ಗೂರ್ಮಾ.
೦೭-೦೮). (ನಾ). ೩. ಸಾವು ಸನ್ನಿಹಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಮರಣಾಸನ್ನೆ
ನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಆನೆಯನಿರುಳಂ ವಗಲಂ ಬಾನಿಸಿ ತನು ಮೂರ್ಷವೃತ್ತಿ
ಪೂರ್ವದವೊಲಿಡ್ಲಾನ ನಿಯಾನಯತೆತಮನೇಸುಮನೆಯನ ಮುಮೂ
ರ್ಷತನನವವನೇ (೨೫೫. ೦೦-೦೭); ನವಕುಮಾರನು ಮುಮೂರ್ಷ
ನಿಂತ ಕಾಪಾಲಿಕನ ಸುಗಡೆ ಹೋದನು (೨೫೫. ೦೨). [ಸಂ.]

ಮುಮ್ದುಡ, ಮುಮ್ದುಡಿ (ನಾ). ಕಾಲಿನ ಹರಡಿನ ಮುಂಭಾಗ :
ಪರ್ವತದ ಕೆಳ ಮುಮ್ದುಡಂ ಪರಡು ಸುಡಿ ನೊಸರ್ ಘಟೆ ಳ್ಳು
ಕದಂಪಿವೆಂಬೆಡೆಯನ ನಟ್ಟುವೈದುವು . . . ಪಾರ್ಥಸಂಬುಗರ್
(೨೫೫. ೦೦-೦೭); ಒಂದೆಡೆಯೊಳ್ ಗೋಡುಮಿ ಮುಮ್ದುಡಂವರಂ
ಮುಸುಂಕರಿ ಪಟ್ಟಿದು ಮುತ್ತು ಸಿಂಗಳ್ ತನ್ನ ಕೇಸರಮೆ ಪಾಲಮಾಗಿ
. . . ಎಲ್ಲರಾಟಿಯುಮಾಪದಿ (೨೫೫. ೦೨-೦೪). ಮುಮ್ದುಡಿ :
ಕಾಲು. ಕಣಕಾಲು. ತೊಡೆ, ಹಿಮ್ಮಡಿ. ಮುಮ್ದುಡಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ
ಮಾಡುವ ಒಂದು ಚಲನೆಗೆ 'ಚಾರಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (೨೫೫. ೦೦).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಮುನ್]

ಮುಮ್ದುಡಿ 'ಮೂವಡಿ' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಡಿ 'ಮುಮ್ದುಡ' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಡಿಸು 'ಮೂವಡಿಸು' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಣ್ಣ (ನಾ). ಮೂರುಸಲ ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ
ಭೂಮಿ: (೨೫೫. ೦೭).

[ಮುಮ್ (< ಮೂಮು) + ಮುಣ್ (< ಮುನ್)]

ಮುಮ್ದುನ (ನಾ). ಹಿಂದಿನ ನೆನಪು, -ಆಲೋಚನೆ : ಮರೆತದ ಪುರಾ
ಮುಮ್ದುನವು, ಆದರು ಆತ್ಮಿಕ ಘನ ನೆನಪು (೨೫೫. ೦೭-೦೭).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಮುನ್]

ಮುಮ್ದುನೆ (ನಾ). ೧. ಮುಂದಿರುವ ಮನೆ ; ಎದುರುಮನೆ : ನೆರೆ
ಮನೆಯ ಮುಮ್ದುನೆಯ ಹೆಮ್ಮಳುಂ ಬೇಗ ಕರೆ (೨೫೫. ೫-೫) : ನೆರೆ

ಮನೆಯ ಮುಮ್ದುನೆಯ ಭಕ್ತರು ನೆರೆಯವನಾದ ಹಂಗಿ. . . ನಿಕ್ಷೇಪವಂ
ಮೂರ್ಮುತರಲು (೨೫೫. ೦೭-೦೭). ೨. ಮನೆಯ ಮುಂಭಾಗ.
-ಮುಂಭದಿ : ಸಮುದ್ರ ಶುಂಭ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಮನೆ . . . ಮುಮ್ದುನೆ
ಒಳಮನೆಗಳ ನಡುವೆ ತೋಟ (೨೫೫. ೧೧. ೦).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಮನೆ]

ಮುಮ್ದುನೆ (ಅ). ಅತಿಯಾಗಿ; ಹೆಚ್ಚಾಗಿ; ಅತಿಶಯವಾಗಿ : ಒಂಗಳಕಂ
. . . ಹಮ್ಮದಂಬೋಗಿ ಮುಮ್ದುನೆ ಚಮರ್ತ (೨೫೫. ೦೭-೦೭).

'ಮುಮ್ದುಲನೆ' ಪರಾ. [?]

ಮುಮ್ದುಯ್ 'ಮುಮ್ದುಯ್' ನೋ.

ಮುಮ್ದುರಿ 'ಮುಮ್ದುರಿ' ನೋ.

ಮುಮ್ದುರಿ (ನಾ). ನಾಶ; ಹಾಳು : ತೇರ್ಕಲೊಳ್ ಸರಭದಿಂ ಮೂರ್ತಾಗಿ
ಭುರ್ಚಲಾರಂ . . . ಕಾದಿ ನೆರಪಿ ಮುಮ್ದುರಿಯಾರಂ (೨೫೫. ೭-೭).

[?]

ಮುಮ್ದುರಿದಂಡ 'ಮುಮ್ದುರಿದಂಡ' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಲ (ನಾ). [ಮೀಶ್ವರಿ] ಜೀವನಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಗುವ.
ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಪಾಯೆಗಳೆಂಬ ಮೂರುಬಗೆಯ ಮೆಲಗಳು.—
ದೋಡಗಳು : ವ್ಯಸನವ್ಯಸನದ ನಿರ್ಮೂಲ್ಯಗಳಿಗೂತ ಮುಂಧೆ ಮುಮ್ದುಲ
ಮೆಂಬ ಸುರೆಯನಿಹೊಟ್ಟೆದೊಡೆವೆಂದಿದೀಟಿ . . . ಭವಪನಾಳುವರ
ಮೇಳವಂ ಬಿಡು (೨೫೫. ೧೧. ೦೭-೦೭). [ಸಂ.]

[ಮುಮ್ (< ಮೂಮು) + ಮುಲ]

ಮುಮ್ದುಸು (ಕ್ರಿ). ಮುಂಚೆಯೇ ಆವೇಶವನ್ನು ಹೊಂದು; ಮೊದಲೇ
ಉದ್ದೇಗಗೊಳ್ಳು : ದಿಮ್ಮಿವರ್ ಗುಜಗುಂಜಿದಿರಿಮತುಳರಾದ್ಯಗಣ
ಮುಮ್ದುಸುಗೆ ಬೇಡ (೨೫೫. ೨-೨೫). [ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಮುಸು]

ಮುಮ್ದುಳಿ 'ಮುಣ್ಣಿ' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಳಿಗಡಲು (ನಾ). ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡ ಸಮುದ್ರ : ಹೊಯ್ದುಡುವ
ಕಡಲು : ಘುಳುಘುಳು ಕವಿವ ತೆರಗಳು ಹಳಕ ಕುದಿವ ಮುಮ್ದುಳಿಗಡಲು
(೨೫೫. ೦೦-೦೭). [ಮುಮ್ದು (< ಮುಣ್ಣಿ) + ಕಡಲು (< ಕಡಲ್)]

ಮುಮ್ದುಳಿಗೊಳ್ 'ಮುಣ್ಣಿಳಿಗೊಳ್' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಳಿಗೊಳು 'ಮುಣ್ಣಿಳಿಗೊಳು' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಳಿಯೋಗು 'ಮುಣ್ಣಿಳಿಯೋಗು' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಳಿಸು 'ಮುಣ್ಣಿಳಿಸು' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಳಿ (ನಾ). ಬೇಸಗೆಯ ನಂತರ ಬರುವ ಮೊದಲ ಮಳೆ ;
ಮುಂಗಾರು : ನಾನೆ ಮರ್ಬನ ಕರ್ಪ ನಾನೆ ಕದಿಜೊನ್ನಮಂ
ಮುಮ್ದುಳಿಯ ತನಿಂಪು ಬೇಸಗೆಯ ಬಿರುಪರಂ (೨೫೫. ೦೦-೦೭).

'ಮುಮ್ದುಳಿಗಾಲ' ಪರಾ.

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಮಳೆ (< ಮುಲಿ)]

ಮುಮ್ದುಳಿಗಾಲ (ನಾ). ಮಳೆಗಾಲದ ಆರಂಭ; ಮುಂಗಾರಿನ ಸಮಯ;
ಶರಥ ಮುಮ್ದುಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಭೋಗವೊಳು ಭೋರಂದು ಹಜೆಯಬ್ಬ
ರಿದುಪ್ಪ (೨೫೫. ೭-೭-೦೭).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಮಳೆಗಾಲ (< ಮುಲಿಗಾಲ)]

ಮುಮ್ದುಳಿದಂಡ 'ಮುಮ್ದುರಿದಂಡ' ನೋ.

ಮುಮ್ದುಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಎದುರಿಗೆ ಮರೆಮಾಚು (?) : ಘಟ ಜೋಗಿದರ್
ಮುಮ್ದುಳಿಸು ಮುಟ್ಟಿದ ಕೆಟ್ಟನಿಟ್ಟ ಕೆಟ್ಟಬಿಟ್ಟವರಂ ಬೇಗದಿಂ ಪಿಡಿ
(೨೫೫. ೦೦-೦೭).

[ಮುಂ (< ಮುನ್) + ಮುಟ್ಟಿಸು (< ಮುಟ್ಟಿಸು)]

ಮುಮ್ದುಳಿ 'ಮುಣ್ಣಿ' ನೋ.

ನನ್ನಿಗೆ ಪೊನ್ನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಂದಲ್ಲಾಹಂ ಮಾಡುವ ದಾಸಂ ದಾಸಮಾಣ್ತೆಂತದು
ಬಗೆಪೊಡೆ ಮುಯ್ಯಂಧುಗಳ್ಳೊವ್ವಪಕ್ಕುಂ (ರಹಸ್ಯಾಖ್ಯ. ೪-೪೭) ; ನೆರೆವದಳ
ದರೆವ ಸಾಂದಿನ ಮೊರೆವಳಗಳ ಪರವ ಕಂಪನರೆವನಿನ ಮುಯ್ಯೊರೆವ
ಪಿಟಿಪೋನಿಗಳ ವಿಸ್ತರದಿಂ ಕೊಂಯವುಪು ಫುಟ್ಟಿವಳರೆಂದಿಗಿರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೪೭) ; ಮುನಿವರನು ಬಿಜಿಯುಗೈದು . . . ಮಕ್ಕಳ ಪರಮವಿಧ
ಪಕೆ ಮು[ಫಾಣಂ. ಮೈಯ್ಯನಾಂತು ಮುನೀಂದ್ರನೀಂತೆದು (ಕುಪಾಣಂ. ೪-೪೭).
೨. (ಮದುಮೆಯು ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಧೂವರರಿಗೆ ನೆಂಬರಿಷ್ಟರು
ಕೊಡಪು) ಬಳುವಳಿ: ಉಡುಗೊರೆ: "ತಟ್ಟಿಬೆಯನಲ್ವೆ ಮುಯ್ಯ" (ಕಪಾಣಂ. ೭೦) ; ಫಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟಿಯು ನೀಳ ಸುರಳ ತಲೆಯು ಮೇಲೆಟ್ಟು ಕಂಠು
ಕುಮಾರ ಮುಟ್ಟಿ ಮುಯ್ಯಳ ಚೀರವೊಡದು ಕಣ್ಣಿಗೆಗವಟ್ಟು ಬರಲು
ಬಂದನಾಗ (ಪ್ರೀತಾಂ. ೨೦-೨೦) ; ಮೊದಿನೀಶ್ವರರಾಗ ಮುಯ್ಯಳನೊಡಿಸಿ
ವರವನಾಗಿ ಸತಿಗಿನ್ನೆದತನ ಮಿಗಲೆಂದು ಪರಸಿತು ಮುನಿವಧೂನಿಕರ
(ಕೃಷ್ಣ. ೪-೦೨). ೩. ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ;
ಪ್ರತೀಕಾರ ; ಸೇಡು : ಭೀಮಂಗೆ ಪಾರ್ಥಂಗೆ ಕೃಷ್ಣಂಗೆ ತೀರಿಸಿದ
ಮುಯ್ಯಳನ್ ಕೀಜು, ಅಣಕಸುತ . . . ಬಂದನ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೭-೨೭೦).
೪. ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಲಾಭ ; ಪ್ರತಿಫಲ ;
ಸತ್ಯಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ನನೆ ಕುರುಪತಕ್ಕುರುಕಿರೀಟಭಂಗಮಂ ಪಡೆದು ಜಗತ್ಸುತ್ತ
ಕೃತತ್ಯನೊಡೆ ಸ್ತಾಪ್ತಾಯವರ್ಧೆ ಮುಯ್ಯನಾಂಪನೆ ಭೀಮಂ (ಗದಾಯು. ೦-೭೪) ; ಪೊಸದೇಸೆಯೊಳೊಂದಿದ ಮಾರ್ಗಮೊಳು ವೆತ್ತಕದಿರೆ ಪೇಟ್ಟು
ಅಂಜದ ಕವುನೆ ಬಲ್ಲೆಗೆ ಮುಯ್ಯನಾಂಪದೇ (ಸುಕುಪಾಣಂ. ೦-೪೪) ;
ಪಕ್ಕಲಂತೆ ಬಿಡುಪಕ್ಕೆ ವಂದು ಮುಯ್ಯಲ್ಲದೊಳಲಂತೆ ಬಡುಗುಲಿಗೆ ವಂದು
(ರಹಸ್ಯಾಖ್ಯ. ೭-೭೭) ೫. ಗೌರವ ; ಸತ್ಕಾರ ; ಆದರ : ಪ್ರಿಯಚಕ್ರದಿಂ
ನಿನ್ನ ಮೆಲ್ಲಚನಂಗಳಂ ನೆಜೆ ಕೀಳ್ವ ಮುಯ್ಯನೆ ಮಾಡುಪಂ (ರಹಸ್ಯಾಖ್ಯ. ೭-೨೨೦). ಮುಯ್ಯ ; ೬. ಶುಭಮುಹೂರ್ತದರೆ ಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟಿದರು
ನೃಪಗ. . . ಧರಮರಸುಗಳು ಕೈಮುಂಗಿವು ಮುಯ್ಯಗನಿತ್ತರವನಾಗಿ
(ಕುಪಾಣಂ. ೨೨-೦೭೭). ೭. ಪದಿನಾಳುದಿನಮುಟ್ಟು ನಮಿರಾಜ ತವಗೆ ಮಾಡಿದ
ಲೀಸ ಪುಡುಪದೆ ತಾವು ಮದುವೆಯೊಳ್ಳನವು ಮುಯ್ಯಿಗಳ ಸರಿಸಿ
ತಿರುದರು ಭೂಮಿವರು ವ್ಯಂತರರು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೭-೪೭). ೮. "ಪ್ರತಿ
ಯಾತನಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆನಲ್ವೆ ಮುಯ್ಯ" (ಬಂಗಾ. ೦೭೭-೭೭). ೯.
ಪಡೆದುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊಡುವುದು : ಎರವು ಮುಯ್ಯಿ
ಮುಟ್ಟುಟು ವಸ್ತುತ್ಯರೊಳಗೆ ಭಾವಿಸಲು ಮಕ್ಕಳೆರೆವ ಕೊಟ್ಟವರೊಳೆ
ಮಾನದು ನಾಲಿಗೆಯ ಸನಿಗೆ (ಕುಪಾಣಂ. ೧೦-೦೭). ಮುಯ್ಯ ; ೩.
ಮುಯ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಯ್ಯ ತೀರಿತು . . . ನಿನ್ನ ಮುಯ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಯ್ಯ ತೀರಿಸಿ
ಕೊಡದ್ಯು (ಪ್ರೀತಾಂ. ೦-೭೭-೨) ; "ಮುಯ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಯ್ಯ" ತೀರಿಪಡೆ
ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಜನ ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಚತಯಾಯಿತು (ಪ್ರೀತಾಂ. ೪೦).
೪. ಗುರುನಿಗೆ ತನು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮನ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಧನ ಇಂತಿವ ಕೊಟ್ಟು
ಮುಯ್ಯಿಯ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿಹೆನೆಂಬ ಮುಯ್ಯ ಬಂಧುಗಳಂತೆ (ಪ್ರೀತಾಂ. ೨೭-೦೭೭). ಮುಯ್ಯ ; ೬. ಕೊಡಬೇಕು, ನಂತರ ಮುಯ್ಯಿ, ದಾನ,
ಪಾಂಚರಿಗೆ ಬಡವರಿಗೆ ಕಿರಿಜಪರಿಗೆ (ಕುಪಾಣಂ. ೦೭೨) ; ಕರನಾಟಕದವರು
ನಮ್ಮವರು ನಾಂಗುಳ್ಳನ್ನ ಕರಕೀಯು ಮುಯ್ಯ ತಂದಾರ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೭೭).
೭. ನಮ್ಮ ಕೈಲಾದರೆ ಮುಯ್ಯಿ ಉಡುಗರೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಯೇ ವಿನಾ,
ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ (ಪ್ರೀತಾಂ. ೨೦). ೩. ಪ್ರೀತಾವನಾಗಿ ಸಂದೊರೆ
ಯಾರು . . . ಸೀತಾಪರಂಜಿತ ಮುಯ್ಯಿಗಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸವಂಶವನ್ನೆ ಹೊಡೆ
ಯಿಡಿದವು (ಪ್ರೀತಾಂ. ೭) ; ಬಂದೇ ಬೇಕು ನೊಂದ ಮನಕೆ! ಸೇಡು!
ಮುಯ್ಯಿ! (ಕುಪಾಣಂ. ೦೦೨). ೪. ಸುತೆಯು ಪೋಪಿಸಿ ಬೆಸು, ಧನಕನಕ
ದೊಡನೆವಳನ್ ಇತರ ಗೃಹಕಿತ್ತು ನೀಂ ಕೀಳ ಮುಯ್ಯಿ, . . .

(ಪೂರ್ವಃ. ೯೭). ೫. 'ಮುಮ್ಯುಕ್ಷುಸಿ ಮಾರ್ಗಮ್' (೪೫. ೯೦).
 ೬. ಸಿರಿಯಾಗಂತ ಉಣ್ಣಿಕ್ಕಿ ಬಿಲ್ಲನೆ ದಾಸಿದ್ಯದ್ವಯಂತ ಉಡಕೋದ
 ಬಿಲ್ಲನೆ ಉಂಡಾಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮುಮ್ಯುಗೇ ಮುಮ್ಯುನಿಕ್ಕು (೨೫. ೫೦) ;
 ಮುಮ್ಯು ಮೊತ್ತಲ್ಲದಾಬೆ ನಮ್ಮಯ ಕವ್ಯುಲದ ಸೇವೆಯನು ಕೈಕೊಡದೆಯು
 ನಾಗಿರುದು (ಕೂರಣ. ೩-೦-೪೫). ಮುಮ್ಯು_೧ ; ೧- ಆತ್ಮಾರ್ಥ
 ಪುರಾಣ ಇಹಾದು ಬಸಮುಬ್ಬುದ್ವೈಯಿಲ್ಲೊರನೆ ತಲನ ಮೆಚ್ಚಿದೊಂ . . .
 . ಸಣ್ಣದೇವಂಗಿಟ್ಟಿ ಮುಮ್ಯುಮ್ಬದೊಂಗರ ಅಲೆದೊಂ ಮೂವರಿಪೊಂ
 (ಎತ. XXIV. ೧೯೩-೦೩ ; ೫೦. 885). ೭. ಕ್ಷಿತಿತಳದೊಳಗೆ ನಗಬ್ಬರ್ದ
 ಪುನಿಮಲ್ಲನಿಕ್ಕಿ ಮುಮ್ಯುಸುಮನದೆ ಮರ್ಕತಮರಿತಮ್ಬುನುಮನುಡಿವ
 ತಕ್ಕಿನಂ ಸ್ಥಗಿ ನಡೆದೊಂದಾ ಚಿತನಾ (ಕುಪು. ೧೪-೦೩೪). ೮. ಆತಂಗೀವ
 ಮುಮ್ಯುಂ ನಮಗೆ ಕೊಡುವೆನೇಬಳ್ಳ ಪೋಗು (ಕುಪು. ೬-೧೩) ; ಬಯ್ಯ
 ಹನನುಗಳಿಂದ ಬೇಳ್ಳ ಬಗೆ ದಳ್ಳಸೂ ಮುಮ್ಯುಗಳ ಕೊಡುವೆನೊಂದಂ
 ಪಲ್ಲನಗಿದಂ (ಗಾಂ. ೦೩೦-೨೭೮). ೯. ಮುಮ್ಯುನಾಸುಪ್ಪದವರ್ಗ ಭುವನವು
 ಬೈಪುದೈ ನಿಮ್ಬು ನಿಬರನು (ಕುಪು. ೧೬. ೬-೨೩).

ಮಾಯಾಮಾದಂ. ಮಾಯ್ಯಮ್. ಮಾಯ್ಯಮ್ನಾಡು = ೧. ಬಂದಕ್ಕೆ
ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕೊಡು : ಕಮಲಿಕ ಪದವನ ಹಂಸಿಗೆ
ನಡೆಯುವು ಕುಮುದಕ ಪೋಷ ಕಂಗವನು ಭ್ರಮರಕ ಕುರುಳನು ಮಾಯ
ಮಾಡಿ ಮೆಜೆದರಾ ರಮೇಯರಾ ವನದೊಳಗೆ (ಶೇಷಾಂ. ೧೪-೧೬) :
ಚಂದ್ರನುಬಿಡ ವಾಲವ ತಿದ್ದಿ ತೆಗೆವರಾ ತಂಬುಲ ಮಯ ಮೂಡುತೆಹರ
(ಕಚ. ೧೦-೧೦೩). ೨. ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡು : ಎನ್ನ ಉಪಕೃತಿಗಳನ್
ಇಂತು ದುಷ್ಕೃತಿಗಳನ್ ಮುಯ್ಯಮಾಡಲ್ವ ದೇವರ್ಕ್ಕಳಂ ಎನ್ನ
ಪಗೆಗಳೆದೇ ವೇಳೆದಪ್ಪನ್ (ಸಿದ್ಧಶ್ರು. ೫೦-೧೦೪). ೩. ಬಳುವಳಿ
ಕೊಡು : ಉಡುಗೊರೆ ನೀಡು : ಹರುಷದಿಂದರ್ಗೆ ಸೇಸೆಯಿಸಿಕ್ಕಿ
ನವರತ್ನ ಬಿರಿದವ ಮೃಗಗಳನಿರದೆ ಮುಯ್ಯಮಾಡಿ ತೆರಳಲು (ಸಿದ್ಧಶ್ರು.
೧೦-೧೦೩). ಮಾಯ್ಯಗೆ ಮುಯ್ಯ = (ಬಳ್ಳಿಯದಾಗಲಿ. ಕೆಟ್ಟಿದಾಗಲಿ)
ಪಡೆದವನನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಕೊಡುವುದು : ಪ್ರತೀಕಾರ :
ಪಾದಾರ್ಥವು ಮೂಡುವೆನಯ್ಯ ಪಾಮೋದಕದ ಹಂಗೆಗೆ . . .
ಕೂಡಲವುಗನ ಬಣರ ನಿರವನಜಾಯದೆ ಮುಯ್ಯಗೆ ಮುಯ್ಯಾಗಿ
ಕಟ್ಟಿತ್ತವಯ್ಯ ಎನ್ನ ಭಕ್ತಿ (ಕಚ. ೧೦೬). ಮಾಯ್ಯ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳು
= ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಹಗೆಸಾಧಿಸು : ಕುತುಬ್‌ಪಾಪ
ದೊರೆಯು . . . ಎಣೆಯನಗರದ ಮೇಲೆ ಮುಯ್ಯ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೇಕೆಂದು
ಪುಂಡು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಶೇಷಾಂ. ೧೦೪) : ಇತ್ತಿ ಅವರ ಬಿಡುಕೆ
ಮಾಡಿ ಮುಯ್ಯತೀರಿಸಿಕೊಂಡವು (ಕಚ. ೧೦೬). ಮುಯ್ಯತೀರು
= ಸೇಡು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳು : ಹಗೆಯು ಸಾಧಿತವಾಗು : ದಡ್ಡಾದರೂ
ಮಾಡಿ ಗಟ್ಟಿವಿಲದ ಮೇಲೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಮುಯ್ಯತೀರುವ ತಪಕ
ಬಯ್ಯತ್ತಿರು (ಪುನಶ್ರು. ೧೦೪). ಮುಯ್ಯಹಾಕು = ಉಡುಗೊರೆ
ನೀಡು : ಬಳುವಳಿ ಕೊಡು : ಅಪ್ಪಾತ್ ಮುದುವೆ ಹೊಗಳಿದವರೆ
ಮುಯ್ಯಹಾಕುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು
ಅಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ (ಪುನಶ್ರು. ೧೦೪). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಕೊತ. ಮೊಯ್ಯ :
ಕೊಡ. ಮುಯ್ಯ : ತುಳು. ಮುಯಿ]

ಮೂರ್ತಿಯು, 'ಪುಷ್ಪದಂತ' ನೋಡಿ.

ಮೂರನೆಯ 'ಮೂ' ನೋಡು.

ಮುಯ್ಯಿ, 'ಪುಯ್ಯಿ' ನೋ.

ಮೂಯಿ (ನಾ). ಹಾಳು : ನಾಶ : ಧ್ವಂಸ (?) : ವಿನಾಶಿ [ಶನ]

ನೋಡ ಕಾಡಿಗೇ ಧರಣಿಯ ತ[ನಯನ] ನೋಡ ಕಾಡಿಗೇ ಕಳಕುಳಂ ಭಾತಿ
ನೋಡ ಮಯ್ಯಂ ನಿಶ್ಚಯಮಕ್ಕುಂ (ಶೂಕೀಶ. ೨೫೦) : ಭಾತಿ ನೋಡ

ಸೋಪ್ಪಿ (ಇಂಚು ೧೫). ೩. ಹೆಗ್ಗುಟ್ಟು ಪುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು

೫. ಎದುರಾಗು : ಅಭಿಮುಖವಾಗು : ಇದಿರಾಗಿ ಬರು : ಮಯ್ಯಾನ್ ಕರದಡೆ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂದಿತ್ತು ಮಯ್ಯಾಂತಡೆ ಬರುಲಾಯಿತ್ತು ಗುಹೇಶ್ವರ (೨೫೫. ೧-೨೦) : ರಾಂಧನವೆ ಹೊತ್ತು ಮಯ್ಯಾಂತು ಅಡಿಗಾಗಿ ಮೃಡನಂದೆ ಪ್ರವಾಸಿ, . . . ನಮೋ ನಮೋ ಎಂಬಿ (೨೫೫. ೧೨-೧೩) : ೬. ಪ್ರತಿಭಲವನ್ನು ಅವೇಕ್ಷಿಸು : ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಬಯಸು : ತನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ತಾನೆ ಮಯ್ಯಾನ್ ದಾಸೋಹಿ (೨೫೫. ೧೨-೧೩) : ೭. ಸಲುಗೆಯನ್ನು ತೋರು : ಸದರ ದಿಂದಿರು : ದೇವನೊಳ್ಳದನಂದು ಮಯ್ಯಾನಲು ಬೇಡಾ ಕಟಕಟ ತಾಡಿದ ನೊಳ್ಳದನೆ (೨೫೫. ೧೨೯). ೮. ಹಿಗ್ಗು : ಸಂತೋಷಿಸು : ಭವಕನಂತ ಕೀರ್ತಿವರಂ ವಂದಿವ್ಯಂದಾಧಾರಂ ಮಯ್ಯಾಂತನತ್ತೂ ಸುಲಲಿತಕವಿತಾ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದವಂತಂ (೨೫೫. ೨-೨೦). ಮಯ್ಯಾನ್ : ೭. ಇಂತವು ಬೇಡಂಗಿ ಮಯ್ಯಾನುವರೆ (೨೫೫. ೨೨. ೧೨೨-೨೩). ೮. ಮಾನನಿಧಿ ನಿಮಗೆ ನಾನು ಕೈಯಾಮದೆ ಕರಣಪ್ರಸಾದಮಂ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮಯ್ಯಾನುಬರೆ (೨೫೫. ೧೦-೧೩). ಮಯ್ಯಾನ್ : ೮. ತರಲಾಪಾಂಗದಿನಾ ನೈವಾಲಿತಲಕಂ ಮಯ್ಯಾನ್ [೨೫೫. ಯ್ಯಾನ್] ತರಲ್ಪ . . . ನಿಂತರ ಮಯ್ಯಾವನಿನೊಡಮಂ ಸರಿಸಂವಂ ಭೂಕಾಂತನಾಂತೆಯರಿ (೨೫೫. ೨-೧೦). ೯. ಪ್ರೈಪೋಟಿಯಾಗು : ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗು : ವಿಷಯವರ ವನಿತೆಯ ನೀಮಂತದ ಮನಿಕಾಂತಿಗೆ ಮಯ್ಯಾಂತುಮು ಚೆಲ್ವಿಂ ಪ್ರಭಾಕರೀ ವಾಮಪುರಂ (೨೫೫. ೨-೧೩).

ಮಯ್ಯಾಂತುಕೊಳ್ಳು = ಎದುರಿಸು : ಸೋಸು : ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ನನ್ನ ಸರಲ ಮಯ್ಯಾಂತುಕೊಡಬೊಡೆ ರುದ್ರಗುರು (೨೫೫. ೧೨-೨೯).

[ಮಯ್ಯಾನ್ + ಆನ್]

ಮಯ್ಯಾನ್, ಮಯ್ಯಾನ್, ಮಯ್ಯಾನ್ (ಕ್ರಿ). ಗರ್ವಿಸು : ಬೀಗು : ಹೆಮ್ಮೆಪಡು : ನಾನಾವಿಲಸನ್ನೋತರಸುಖ : ಬೇಟೊಂದು ಲಾವ್ಯಮನ್ನದೆ ಬೇಟೊಂದು ಪಲಾಲಮಂ ಗುಪಿ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಯ್ಯಾನ್ಪಡೆ (೨೫೫. ೧೦-೧೦೦) : ಅಲಿದುರೊಳ ಮಯ್ಯಾನ್ಪರ್ ಸೊಬಗಿಗಾ ಸತ್ಯಭಾಮೆ ಬೇಡಿಂ ತನಗು ಸೊಬಗಿಯರಲರು ಮುಂದಿರೆ ಸೊಬಗೀಶ್ವತ್ರಮಾಯ್ತು ಭೀಷ್ಮಕಸುತಯಾ (೨೫೫. ೧೨-೧೦). ಮಯ್ಯಾನ್ : ಆ ಶರಣು ತಾನು ತಾನಾಗಿ ಅಜಾದರುಪನಕ್ಕೆ ಯಾಜನಲ್ಲ ಬೇಡಿದರುತನಕ್ಕೆ ಮಯ್ಯಾನುವನಲ್ಲ (೨೫೫. ೨೦-೧೦೦೦). ಮಯ್ಯಾನ್ : ಇಂತು ಸುಯೋಧನಂ ನಿನಗೆ ಮದದಿ ರಾಜ್ಯವಿಭೂತಿ ಗುಂತೆ ಮಯ್ಯಾನ್ [೨೫೫. ಯ್ಯಾನ್] ತರಿದಿರ್ (೨೫೫. ೨-೧೩) : ಈ ಭವಮನಿಷ್ಟಾದಂ ಕೈಕೊಂಡಂ ಗಡೆ ದೇವನಾವಗಂ ಮಯ್ಯಾನ್ಪಂ (೨೫೫. ೧೨-೧೩). [ಮಯ್ಯಾನ್ (< ಮಯ್ಯಾನ್) + ಆನ್]

ಮಯ್ಯಾನ್, 'ಮಯ್ಯಾನ್' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾನ್, 'ಮಯ್ಯಾನ್' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾನ್ (ನಾ). ಮೂರು ಆನೆ : ಮಯ್ಯಾನೆ, ಮೂಜುನೆ (೨೫೫. ೨೦ ಕ್ರಿಯಾ). [ಮಯ್ಯಾನ್ (< ಮೂಜು) + ಆನ್]

ಮಯ್ಯಾನ್, ಮಯ್ಯಾನ್ (ನಾ). ಒಬ್ಬನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಆಳು : ಬದಲಿ ಆಳು : ರಂಗ ನೀ ಕಾರ್ಗದ ಕಳೆಯುವ ಹಂಗಳನು ಮಯ್ಯಾನ್ ಕರಕೊಂಡಿಗದೇ ಕೀಳೆಂದು ನೇಮಿ (೨೫೫. ೨೦-೨೨). ಮಯ್ಯಾನ್ : ಮಯ್ಯಾನ್ ಬರದಿದ್ದರೆ ಲಗ್ನ ಕಟ್ಟಿದ ದಿನ ವಿಷಾಹಭಗ ಮೂಡಿದವನ ಪಾಪವನ್ನು ಅವನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೨೫೫. ೨೦) : ಗಿರಿಯಪ್ಪಗೌಡರೂ ಈರಮ್ನೂ ಮಯ್ಯಾನ್ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಒಬ್ಬಲಗಲ ಜಮಿನಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೨೫೫. ೧೯). [ಮಯ್ಯಾನ್ + ಆನ್]

ಮಯ್ಯಾನ್ 'ಮಯ್ಯಾನ್' ನೋ.
ಮಯ್ಯಾನ್ (ನಾ). ಹದಿನೆಂಟು ಅಡಿ : ಮಯ್ಯಾನ್ ಸೂಜ್, ಮಯ್ಯಾನ್ (೨೫೫. ೧೦೨ ೧೦೩) : ಮಯ್ಯಾನ್, ಮಯ್ಯಾನ್, ಮಯ್ಯಾನ್ (೨೫೫. ೨೯ ಕ್ರಿಯಾ).

[ಮಯ್ಯಾನ್ (< ಮೂಜು) + ಆನ್ + ಅಡಿ]

ಮಯ್ಯಾನ್ 'ಮಯ್ಯಾನ್' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾರ್, ಮಯ್ಯಾರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ : ಆರು : 'ಮಯ್ಯಾರ್ ಮೊಗ' ಪರಾ. ಮಯ್ಯಾರ್ : 'ಮಯ್ಯಾರಡಿ' ಪರಾ.

[ಮಯ್ಯಾನ್ (< ಮೂಜು) + ಆನ್]

ಮಯ್ಯಾರ್ ಮೊಗ, ಮಯ್ಯಾರ್ ಮೊಗ (ನಾ). ೦. ಆರುಮುಖ.

೨. ಆರು ಮುಖಗಳುಳ್ಳವನು : ಪೂಜ್ಯ : 'ಸವರ್ದೇರಂ, ಮಯ್ಯಾರ್ ಮೊಗಂ (ಅಜುಮೊಗಂ), ಮರಗುಲ ಮಗಂ—ಈ ಛ ಕಾರ್ತಿಕೇಯಂಗಿ ಪುರಾ' (೨೫೫. ೧೨-೨೩). ಮಯ್ಯಾರ್ ಮೊಗ : ೨. 'ತಾರಕಮಧನಂ ಮಯ್ಯಾರ್ ಮೊಗನೊಕೊಂಬಂ' (೨೫೫. ೨೦). [ಮಯ್ಯಾರ್ + ಮೊಗ]

ಮಯ್ಯಾರ್ (ಕ್ರಿ). ಉಡುಗೊರೆ ನೀಡು : ಬಳುವಳಿಕೊಡು : ಮುಮಗೆ ಬಂದ ಬಿಜ್ಜಾದರಾಯಂಗಿ ಸದಮಲಮುಕುಳೊಪ್ಪಾಳ ಮುದದಿಂ 'ಮಯ್ಯಾರ್ . . . ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು (೨೫೫. ೧೦-೧೦). [ಮಯ್ಯಾರ್ + ಆನ್]

ಮಯ್ಯಾರ್ 'ಮಯ್ಯಾರ್' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾರಡಿ (ನಾ). ೦. ಆರು ಪಾದ,—ಕಾಲು : ಮಯ್ಯಾರುಂಡರ್-ಮಯ್ಯಾರಡಿ, ಮಯ್ಯಾರುಂಡ, ಮಯ್ಯಾರಡಿ (೨೫೫. ೧೦೨ ಕ್ರಿಯಾ).

೨. ಆರುಕಾಲಗಳುಳ್ಳವನು : ಆರಡಿ : ದುಂಬಿ : 'ಮಯ್ಯಾರಡಿ = ತುಂಬಿ' (೨೫೫. ೨೦. ೨) : ಮಯ್ಯಾರಡಿ ಮೊತ್ತದ ಭೋಜನಕಾರ್ಯೂ ಕಾನದನಲ್ಲೆ ರಂಜಿತು ಪೂಜಿಸ ಪುರಂ (೨೫೫. ೨-೧೦೩) : ಬಂಡಾರ ಲೆಂದು ತಂಡಕಡದಿ ಮಂಡಳಿ ಮಯ್ಯಾರಡಿಗ ಬಂದಳಿಗುಗುಂ (೨೫೫. ೨-೧). [ಮಯ್ಯಾರ್ (< ಮೂಜು) + ಆರಡಿ]

ಮಯ್ಯಾರ್ ಮೊಗ 'ಮಯ್ಯಾರ್ ಮೊಗ' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾರವಡಿ (ನಾ). = ಮಯ್ಯಾರಡಿ ೨ : 'ಅಲವಕ್ಕಿ . . . ಮಯ್ಯಾರವಡಿ—ಈ ೭ ಭ್ರಮರಂ' (೨೫೫. ೨೨-೧೦೯). [ಮಯ್ಯಾರವಡಿ + ಅಡಿ]

ಮಯ್ಯಾರರು (ನಾ). = ಮಯ್ಯಾರ್ : 'ಮಯ್ಯಾರವಡಿ' ಪರಾ.

[ಮಯ್ಯಾನ್ (< ಮೂಜು) + ಆರಡಿ]

ಮಯ್ಯಾರ್, ಮಯ್ಯಾರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ : ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು : ಮಯ್ಯಾರ್ ಸೂಜ್, ಮಯ್ಯಾರಡಿ (೨೫೫. ೧೦೨ ೧೦೩). ಮಯ್ಯಾರ್ : ರಾಯಂಬೀ ಪುರಂದರಂ ಮೂಳಂ ಮಯ್ಯಾರ್ ಸೂಜ್ ತುಯ್ಯಾನ್ ಪೊಪ್ಪುಪೊಗೆ ತಂದೆಯಬಾಂಗಾ ಭಾರ್ಗವ ಕೊಂಡಂ (೨೫೫. ೧೦-೧೩) : ಚಲದಿ ಮಯ್ಯಾರ್ ಸೂಜ್ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರನಜಿ ಕೊಂಡಿಕ್ಕಿದಂ ಪಾಮವ್ವಾನ್ (೨೫೫. ೧೦೨ ಕ್ರಿಯಾ).

[ಮಯ್ಯಾನ್ (< ಮೂಜು) + ಎಲ್]

ಮಯ್ಯಾರ್ 'ಮಯ್ಯಾರ್' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾನ್, 'ಮಯ್ಯಾನ್' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾನ್, 'ಮಯ್ಯಾನ್' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾನ್ 'ಮಯ್ಯಾರ್' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾನ್ 'ಮಯ್ಯಾರ್' ನೋ.

ಮಯ್ಯಾನ್ (ನಾ). ಹೆಗ್ಗಿನ ತುದಿ : ಭುಜಾಗ್ರ : ಮನುಷ್ಯ ಗದ್ದುಮಂ ಬಿಸು ಬೇವರಮಂ ಭವಾನಮೇಷಿ ಮಯ್ಯಾನ್ಗಳ ನೋಬ್ಬರಿನ್ನೆರಡು ತೋರೊಳವೆಂಬವೊಲುವರೇಶ್ವರಂ (೨೫೫. ೨೦೯).

[ಮಯ್ಯಾನ್ (< ಮಯ್ಯಾನ್) + ಮೊನೆ]

ಮುರೈ 'ಮುರೈವೈ' ನೋ.
 ಮುರೈ 'ಮುರುಮೈ' ನೋ.
 ಮುರೈ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧವುಳ್ಳ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ
 ತಯಾರಿಸುವ ಗಂಧದ್ರವ್ಯ; "ಮುರೈ—ಮುರ ಎಂಬ ಗಂಧದ್ರವ್ಯ"
 (೩೩೨. ೦೩೬). [ಸಂ. ಮುರೈ]
 ಮುರೈಲಿ 'ಮುರುಲಿ' ನೋ.
 ಮುರೈಲು 'ಮುರುಲು' ನೋ.
 ಮುರೈಳಿ 'ಮುರುಳಿ' ನೋ.
 ಮುರೈ 'ಮುರೈಗಿ' ನೋ.
 ಮುರೈಲಿ 'ಮುರುಲಿ' ನೋ.
 ಮುರೈಗಡೆ, ಮುರೈಗಡೆ (ನಾ). (ಉಕ) ರಿ. ಮುರಿಯುವಿಕೆ; ಭಗ್ನ
 ವಾಗುವಿಕೆ; ಭಂಗವಾಗುವಿಕೆ; ವಿವಾಹ ಮುರೈಗಡೆಯಾಗುವದೇನು
 ಎಂಬ ವಿಲಕ್ಷಣ ಹೆದರಿಕೆಯಾಗುವದು (ಸುಪ್ರ. ೩೩). ಮುರೈಗಡೆ :
 ರಿ. ತನ್ನ—ಶರಣ ಪಡುವೆಯ ಮುರೈಗಡೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು; ಶ್ವಾಮಿ
 ರಾಯ ಅಸಮರ್ಥನಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ಖಾತ್ರಿ ಇತ್ತು (೩೩೩. II, ೩೯).
 ೨. ಸಂಬಂಧವು ಕಡಿದುಹೋಗುವಿಕೆ; ಗಂಗಳ ನನಗೆ ಖಾಸ ಅಕ್ಕ
 ಅಗಬೇಕು . . . ಅಕೀದು ನನ್ನದು ಮುರೈಗಡೆ ಅಗಿ ಇಂದಿನ ಮಿತಿಗೆ
 ಹದಿನೈದುವರ್ಷ ಆದವು (ಸುಪ್ರ. ೦೦೨).
 ಮುರೈಗಡೆಮಾಡು = ಮುಕ್ಕಾಯುವನ್ನು ತರು; ನಿಲುಗಡೆ
 ಮಾಡು; ನಿಲ್ಲಿಸು; ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುರೈಗಡೆ
 ಮಾಡುತ್ತೇನೆ (೩೩೩. II, ೩೯). [< ಮುರೈ + ಕಡೆ]
 ಮುರೈಗಿ 'ಮುರೈಗಿ' ನೋ.
 ಮುರೈಗಿ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆ : "ಮುರೈಗಿ - ಮುರೈಗಿ - ಹರಣಿ"
 (೩೩೩. ೩೦). [<ಸಂ. ಮುರೈಗಿ]
 ಮುರೈಗಾಯಿ 'ಮುರೈಗಾಯಿ' ನೋ.
 ಮುರೈಜ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮವಾದ್ಯ; ಮದ್ದಲೆ :
 "ಮದ್ದಲೆಗಾ, ಮುರೈಜ— ಈ ೨ ಮದ್ದಲೆ" (೩೩೩. ೦೩-೦೬);
 ಅದು ಮಾಯುತ್ರಯವೇಷ್ಟಿತಂ . . . ವೇತ್ಯಾಸನರಾಜರೇಮುರೈಜ
 ದಂತೊಪ್ಪವೈದು (೩೩೩. ೦೩-೦೯); ಅಲ್ಲಿ ಮುರೈಜದ ಮದದ ಕಣಕಗಳ
 ಜನಿಯೊಳಗೆ ಅಲ್ಲಿಯಾವುದರ ಶುಖದ ಫಲವನ್ನಯೊಳಗೆ . . . ಸಾಂದ್ರ
 ರುಚಿಗೊಡುವ ಪುರುಷನುಗಳುವೊಂತೆ ನೀಡುತಿರೆ (೩೩೩. ೬-೦೦೩).
 ೨. [ಶಾಪವಿನ್ಯಾ] ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ; ಒಂದು ಪದ್ಯ
 ವನ್ನು ಮದ್ದಲೆಯ ಅಕಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸುವ ಒಂದು ಚಿತ್ರಮಂಥನ;
 ಶಬ್ದಲಿಪಿಮಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಕರಣವಾದ ಮುರೈಜಂ
 ಗೋಮೂರ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮರ್ಥಭೂಮಿಸರ್ವತೋಭದ್ರಂಗಳ (೩೩೩. ೩೯).
 [ಸಂ.]
 ಮುರೈಜೇತನ (ನಾ). ಮದ್ದಲೆಯ ಚಿತ್ರೆಯುಳ್ಳ ಬಾವುಟ—ಧ್ವಜ :
 ಆಗಲೆ ಧರ್ಮಭೂತಂ ಶ್ರೀಧರನಂಗಳಾಕಂಪೆಗೊರೆ ಮುರೈಜೇತನವಿರಾಜತ
 ಮವ್ವ ತನ್ನ ಕಥನವನರಿದಿದರಂ ಪರಿಯಿಸಿ (೩೩೩. ೦೩-೦೯ ಕ). [ಸಂ.]
 ಮುರೈಜಂಥ (ನಾ). = ಮುರೈಜ ೨ : ವರದಾನ ಪೂಜನಂ ಪರದಾನ
 ಪೂಜನಂ ನೆರವುವರಿದಾನಂ ಪರಿಜನಪೂಜನಂ (ಮುರೈಜಂಥಂ)
 (೩೩೩. ೨-೦೦೦); ಅಕ್ಕಕಗಳನ್ನೂ ಪದಗಳನ್ನೂ ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಅರಿಸಿ
 ಜೋಡಿಸಿ ಕವಿಗಳು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಇತರ ಶಬ್ದವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವ
 ವೆಂದೂ ಬಂಧ ವೆಂದೂ ಹೇಳು . . . ಇವುಗಳಲ್ಲಿ . . . ಮುರೈಜಂಥ,
 ಮುರೈಜಂಥ ಮುಂತಾದ ನಾನಾವಿಧಗಳುಂಟು (೩೩೩. ೩೯). [ಸಂ.]
 ಮುರೈಜಂಥ (ನಾ). = ಮುರೈಜ ೨ : [ಗೋಮೂರ್ತಿಕಂ] . . .

ಶ್ರೀಮದರ್ಥಭೂಮಿ ಚಕ್ರನಾಮಂ ಮುರೈಜಂಥಂ ಇವು ದಂಷ್ಕರ
 ಕಾವ್ಯಂಗಳ (೨) ವಿಶೇಷವರ್ತಿಗಳ (೩೩೩. ೨-೦೦೨). [ಸಂ.]
 ಮುರೈಜೆ (ನಾ). = ಮುರೈಜ ರಿ : "ಮುರೈಜಂ, ಮುರೈಜಂ-೨ ಮದ್ದಲೆ
 ಹೇರುಗಳು" (೩೩೩. ೩೯); ಮುರೈಜೆಯ ಗತಿಯುಂಟಾದ . . . ಗುರು
 ಲಘು ಪುತ್ರ ದ್ವಿತವನು ತಾಳದೊಳನ ಪರಿವಿಡಿದುಂದೊತ್ತಿದನು (೩೩೩. ೩೯).
 ೨. ಮುರೈಜೆ ಮದ್ದಲೆ ಮದ್ದಲೆ ಕಡೆದೊಡಂ (೩೩೩. I, ೩೯).
 [ಸಂ. ಮುರೈಜಂ]
 ಮುರೈಜಿ 'ಮುರೈಜಿ' ನೋ.
 ಮುರೈಜಿ 'ಮುರೈಜಿ' ನೋ.
 ಮುರೈಜಿ 'ಮುರೈಜಿ' ನೋ.
 ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ, ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ, ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ, ಮುರೈಜಾರ
 ಸಿಂಗಿ, ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ, ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು
 ಬಗೆಯ ವಿನಿಜಲವಣ; ಮೈಲಾತುತ್ತು; (೩೩೩. ೦೦೩). ಮುರೈಜಾರ
 ಸಿಂಗಿ : ಹವೆಯೊಳಗೆ ಇದನ್ನ ಕಾಡಿದರೆ ಅವನುಕಾರದ (ಜಂಗಿನ) ಕನೆ
 ಬರುವದು. ಅದಕ್ಕೆ ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿಯೆನ್ನುವರು (ಸುಪ್ರ. ೩೩೩. ೬-೦೦೩).
 ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ : ೨ರಿ ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ; ೨ರಿ ರೇವಣ್ಣಿ (ಸುಪ್ರ. ೦೦೩).
 ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ : (೩೩೩. ೦೦೩). ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ :
 ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿಯಂ ತಂದು ನಿಂಬೆಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇದು ತೊಡೆಯಲು
 ಎಂತವು ಸೊನೆಹುಣ್ಣು ಮಾಣ್ಣಂ (೩೩೩. ೬೬). ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ :
 (೩). [←ಪಾರ. ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ; ಹಿಂ. ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ; ಮರಾ.
 ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ, ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ, ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ. / ತಿಲು.
 ಮುರೈಜಾರಸಿಂಗಿ]
 ಮುರೈಜಿ, ಮುರೈಜಿ, ಮುರೈಜಿ (ನಾ). ಮುರೈಜಿ, ನೆಲ್ಲಿ ಮುರೈಜಿ
 ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಕ್ಕರೆ ಅಥವಾ ಬೆಲ್ಲದ ಪಾಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಯಾರಿಸುವ
 ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾದ್ಯ; ಗುಳುಂಬ : ಹದ್ದಿನ ಮುರೈಜಿ. ಮುರೈಜಿ
 ಜೊಂಬೆ ಮೊದಲಾದ ಅತ್ಯರ್ಥ ಅತ್ಯುಪಕರವಾದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಮೊದಲುವು
 (೩೩೩. II, ೦೦೯); ಹೇಮರ ಲಿಪ್ಯ, ಮುರೈಜಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತರಿಸಿದಂತೆ
 ತಿನ್ನಿಗೆ ಎಸೆಯಾಯಿತು (೩೩೩. ೦೦೩). ಮುರೈಜಿ; ಅತಿಯಾಗಿ ಮೂಗಿದ
 ಹಣ್ಣುಗಳಿದ್ದರೆ . . . ಮುರೈಜಿ ತಯಾರಿಸುವದು (೩೩೩. ೩೬).
 ಮುರೈಜಿ : ಸಕ್ಕರೆಪಾಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಹದ್ದಿನ
 ರಸಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಜಾಂ . . . ಮುರೈಜಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೆಲವು ದಿನ
 ಈ ಅಹಾರಗಳು ಕಡೆದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ (೩೩೩. ೩೬).
 [← ಅರ. ಮುರೈಜಿ, ಮುರೈಜಿ; ಪಾರ. ಮುರೈಜಿ; ಹಿಂ.
 ಮುರೈಜಿ; ಮರಾ. ಮುರೈಜಿ, ಮುರೈಜಿ, ಮುರೈಜಿ, ಮುರೈಜಿ]
 ಮುರೈಜಿ 'ಮುರೈಜಿ' ನೋ.
 ಮುರೈಮು (ನಾ). ಗಟ್ಟಿಮಾಡುವ ಹೆಂಡತಿ : ೯ ಕರಿಕಲ್ಲು ರೂಪಾಂತರ
 ಗೊಂಡು ಉಂಟಾದ ಗಟ್ಟಿಮಾಡುವ ಅಥವಾ ಹರಳು. ಇದು ಕಷ್ಟ
 ಮೊದಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ
 ಮುರೈಮು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಗಳ ಉಪಯೋಗವಿರಬೇಕು (೩೩೩. ೩೦).
 [← ಮರಾ. ಮುರೈಮು]
 ಮುರೈಮುರ (ನಾ). (ಗರಿಗರಿಯುಂಟಾದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ) ಒಂದಂ
 ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಮುರೈಮುರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮುರೈಮುರ ಮುರೈಮುರ
 ಮಾಡುವುದೆಂದರೇನು ? (೩೩೩. ೩೦).
 ಮುರೈಮುರಿ (ನಾ). ಪುರಿ : ಚುರುಮುರಿ : ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ . . .
 ಚುರುಮುರಿ, ಮುರೈಮುರಿ, ಮುರೈಮುರಿ, ಮುರೈಮುರಿ, ಮುರೈಮುರಿ —

ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅನುಕರಣದಿಂದಲೇ ಬಂದುವು (ಶಾಶಾ. ೩).

[← ಹಿ. ಮರಾ. ಮುರಮುರಾ]

ಮುರಬೆಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಕ್ಕಿ: ಅರಸಿನ ಕೆಂಬಟ್ಟಿ, ಸುಕದಾಸ, ಮುರಜಿಲ, ಯಾಲಕ್ಕಿರಾಹಾ (ಸಾಂಗಾ. ೭). [?]

ಮುರಲಿ, ಮುರಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಪ್ಪಿರವಾದ್ಯ; ಕೊಳಲು: ವೇಣು: ಮುರಲಿನಾದವ ಕೇಳಿ ತರಳೆಯರಲ್ಲ ಮರುಳಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದವೆ (ಕುಕು. ೧೨-೧೦೦೦-೭). 'ಮುರಲಿಗಾನ' ಪರಾ. ಮುರಳಿ: ಬಂದು ನಿಂದ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ . . . ಮುರಳಿಯನೊಡುತ್ತ ಮರುಳುಗೊಳಿಸಿ ಜನರ ಕೊರಳ ಪದಕ ಹಾರ ಧರಿಸಿ ತಾ ನವಿಯುತ್ತ (ಸಾಂಗಾ. ೨೦-೨); ಮುರಳಿಯ ಕೈಕೊಳ್ಳುವವರು ಮುರಳಿ ಬರುವನು (ಗೋಪಾ. ೩೪-೨೩).

[ಸಂ. ಮುರಲೀ]

ಮುರಲಿಗಾನ, ಮುರಳಿಗಾನ (ನಾ). ಕೊಳಲನ್ನು ಬಾರಿಸುವಿಕೆ: ವೇಣುಗಾನ: ಪುರವು ಎಳೆ ಪುಗುಳುತರಲು ವಿರಚಿಸಿದ ಪುರಂದರ ವಿಠಲ ಮುರಲಿಗಾನ ಮಾಡಿದ (ಕುಕು. ೧೨-೧೦೦೦-೨). ಮುರಳಿಗಾನ: ವತ್ಸನ ಪರಿ ಕಾದನಾ . . . ಕೊಳಲು ತನ್ನ ಕೈಲಿ ಓದಿದ ಮುರಳಿಗಾನ ಮಾಡುತ್ತ (ಸಾಂಗಾ. ೧೭-೦). [← ಸಂ. ಮುರಲೀಗಾನ]

ಮುರಲೀಧರ, ಮುರಳೀಧರ (ನಾ). ಕೊಳಲನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವನು: ವೇಣುಗೋಪಾಲ: ಕೃಷ್ಣ. ಮುರಲೀಧರ: ಕೊಳಲಾಲವಾಲಿಪಲ್ಲ ಅದೊಡ ಮುರಲೀಧರ ಕಾಣಲೊಲ್ಲ (ಗೋಪಾ. ೧೦-೦೭). [ಸಂ.]

ಮುರವ್ವ, 'ಮುರುವ' ನೋ.

ಮುರವ್ವ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ: ಮುರಜ: ತಜ್ಜಲ ನಿಧಿ ದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷವೋಜನಾಧಮಧ್ಯಮಧ್ಯಮಿಗ್ಗಾದರವಸ್ತುವೋಜನತಳವದನ ವಿಸ್ತಾರದ ಮುರವಾಕಾರದ ಪಾತಾಳಗಳ್ ದಿಕ್ಕು ತನ್ನ ಯದೋಳ ನಾಲ್ಕು . . . ಇಕುಂ (ಕುಕು. ೧೦೫). ಸಮಸ್ತಪಾತಾಳಗಳು ಸುಸರದಂಟು ಮುರವದಾಕಾರವದ ಪ್ರಭಾಗದ ಕೇಳೊಂದು ಭಾಗದೊಳಂ ವಾಯು ಭಂದ ತೀವಿಕ್ಕುಂ (ಸಾಂಗಾ. ೨೭). 'ಮುರುವ' ಪರಾ.

[← ಪ್ರಾ. ಮುರವ. ಮುರವು./ಸಂ. ಮುರವ]

ಮುರವತ್ತು, ಮುರುವತ್ತು (ನಾ). ೧. (ಉ.ಕ.) ವಾಕ್ಯ: ಹುಗು: ಜಗ್ಗು. . . ಯಾರ ಮುರವತ್ತು, ಒಲುಮೆ, ಬಲುಮೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದನೋ ತಿಳಿಯದು (ಕೂಟಾ. ೩೩). ೨. ಒತ್ತಾಯ: ಜುಲುಮೆ: ಬಲಾತ್ಕಾರ: ಅರ್ಧ ಮುರವತ್ತಿಗಾಗಿ ಅರ್ಧ ಪುಗನಲ್ಲಿಯ ವಿಶ್ವಾಸ ಕ್ಕಾಗಿ ಸರಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಕಳಿಸಲು ಆಜ್ಞಾಯಕರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು (ಸಾಂಗಾ. ೧೨); ಪೋಲಿಸರ ಮುರವತ್ತಿನಿಂದ ಸವ್ಯ ಪಂತನು ಆ ಪ್ರಕರಣದ ಶೋಧಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋದನು (ಕೂಟಾ. ೧೨); ಪಾಟಕ ಮುರವತ್ತುಗಳಿಂದಾಗಿ . . . ಆಸ್ರಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದೂರು ಭಕ್ಷಿಸ ಬೇಡಿ (ಕುಕು. ೧೦೫). ೩. ಮರ್ಜಿ: ಲುಹರಿ: ಮಾನವ ಮಾನವ ವಾಗದಾರದಂದು ಎಷ್ಟು ಜನರ ಮುರವತ್ತು ಕಾಯದೇಕಾಗುವದೋ ಕಾಣೆ (ಸಾಂಗಾ. ೧೦೫). ೪. ಅಂದಿಕೆ: ಭಯ: ಅರುಪತ್ತು ಮುಗಿದೀತು ಅರುವು ಮುರವಾದೀತು ಎಂಬ ಮುರವತ್ತಿನಲಿ ಹಾಡಲಾರೆ (ಸಾಂಗಾ. ೨೦-೧೦); ಯಾರ ಭೇದ—ಮುರವತ್ತುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚುವರೆಯಲ್ಲದೆ ಅವನು ಕಂಡದ್ದನ್ನಾಡಿದ್ದಾನೆ (ಕೂಟಾ. ೧೦೫). ಮುರುವತ್ತು: ೨. ಬಳಿದಲ್ಲಿ ಮುರವತ್ತಿಗಾಗಿ ಅನರೂಪವಾಗದ ಗಂಡು ಹೊನ್ನ ಮುದುವಿ ಮಾಡುವುದೂ ಕಂಡುಬರುವುದು (ಕುಕು. ೧೦೫). ೩. ಮುಂದೆ ಮುದುವಿ ಯಾದ ಮೇಲೆ . . . ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮೂಡು ಮುರವತ್ತುಗಳನ್ನರಿತು ಅದರಂತೆ ಹಡೆಯಬೇಕು (ಸಾಂಗಾ. ೧೦೫). [← ಅರ. ಮುರವತ್ತೆ: ಹಿ. ಮುರವತ್ತೆ, ಮುರುವತ್ತೆ: ಮರಾ. ಮುರವತ್ತೆ]

ಮುರವ್ವು 'ಮುರಿವ್ವ' ನೋ.

ಮುರವ್ವು 'ಮುರುವ್ವ' ನೋ.

ಮುರಸು, ಮುರುಸು (ನಾ). (ಮನಸ್ಸಿನ) ವಿರೋಧ: ವೈಷಮ್ಯ: 'ಇರಸುಮುರಸು' ಪರಾ. ಮುರುಸು: ಅಜನು ತನ್ನ ದೊಡ್ಡಿಯನ್ನು ತಲುಪಿ ಕಾರ್ಯವಿರತನಾದ ನಂತರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುರುಸು ಬೇಸರಗಳೆಲ್ಲ ಮನೆಯವಾದುವು (ಕುಕು. ೨೯೯). 'ಇರಸುಮುರುಸು' ಪರಾ.

[← ಮುರಿ + — ಸು]

ಮುರಳಿ 'ಮುರಲಿ' ನೋ.

ಮುರಳಿ 'ಮಿರಿಳಿ' ನೋ.

ಮುರಳಿ (ನಾ). [ಅಶ್ವಶಾ] ಕುದುರೆಯ ಅರು ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಭಂಜಿ ಮುರಳಿ ರಘುಕೇಶಿ ವಾಹಿನಿ ರೂಪ ರಂಜನ ರೇಖೆ ಯಿಂದೆಂಬ ಮಂಜುಳಮಾದ ಪಡೆಗದೊಳಾ ಪಯ ರಂಜನೆವಡೆದುದತ್ತಾಗ (ಕುಕು. ೧-೧೨). ೨ ಇದು ಕುದುರೆಯ ಗತಿಭೇದವೇ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಿದೆ.

[?/ತು. ಮುರಳಿ = ಅಶ್ವಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ]

ಮುರಳಿಗಾನ 'ಮುರಲಿಗಾನ' ನೋ.

ಮುರಲೀಧರ 'ಮುರಲೀಧರ' ನೋ.

ಮುರಾಡ (ನಾ). ಹಟ: ಮೊಂಡುತನ: ನಡುಕೊಡದೆ ಏನು? ಅದಕ್ಕ ಈ ಮುರಾಡವೇ ಅಣ್ಣ? (ಕೂಟಾ. ೨).

ಮುರಾಡ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು = ಪಟ್ಟಿಹಿಡಿ: ಹಟಮಾಡು: ಶಾಮಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಈ ಕುಮುದಯು ಮುರಾಡ ಹಾಕಿ ಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ (ಪುಟಾ. ೧೦೭).

[?/ ಅರ. ಹಿ. ಮರಾ. ಮುರಾಡ = ಆಸೆ. ಇಚ್ಛೆ]

ಮುರಾಲಿ (ನಾ). ಆಸೆಗೆ ತೊಡಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ: ಅನೇಕೋಬಗೆ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಅನು ಮುರಾಲಿ ಅನಾಲಿಗೆ ಹಿತ್ತಾಳೆ ತೊಡೆ ಸರಪದಿ (ಸಾಂಗಾ. ೨೦೩. ೨೯೨-೨೯೩. ೧೦೨: 1೩47). [?]

ಮುರಿ (ಕ್ರ). ೧. ಬಾಳು: ಬಗ್ಗು: "ಮುರಿ—ವಕ್ರಭಾವೇ(ಬಗ್ಗು)" (ಕುಕು): ಎಡೆಯನ್ನೂ ಒಡೆದ ಕಡೆಯೋ ಮುರುಬುದ್ದಮಾಗಿ ಮುರಿದ ಬೆಡುಗಟ್ಟುದಿರೆ ಹಾರಂ ಕಲಿಕೋಗುಡಿನೆ ನಿಜಾನುಪರೋಳಾಗ ಕೊರ್ವಂ ನುಡಿದಂ (ಸಾಂಗಾ. ೨-೧೦೩); ಮುರಿದದ್ದೆಗ್ಗೆ ನಿಜಾಗನೋಸರಿಸಿ (ಸಾಂಗಾ. ೭-೧೦); ಕಂಬಿಯೊಳೊಂದುದಿನದಲಿ ಹೊಕ್ಕುದಕ್ಕವಂ ಪಿಪ್ಪುದಿಂದ ತರುತ್ತ ಪಲ್ಲವನಾಚೆ ದಾಟಲು ಬೆನ್ನು ಮುರಿದಿರಲು ಬಿಡದೆ ಕಂಬಿಯನವಟಿ ಕೊಂಡು (ಸಾಂಗಾ. ೧೧-೨). ೨. ಬಾಗಿಮು: ಬಗ್ಗು ಸು: ಪುಕೋದರನೊಬ್ಬನೆ ನಕ್ಕು ಬಾಲಮಂ ಸಲ ಮುರಿದತ್ತಲಾಟನೆ ಧುತ್ತಿಗೆ ಕೇರಿ[ಸ]ದಂತೆಬಾಳಿ ದೋರ್ವಲದ ಪೊಡಪುಗಟ್ಟು ನಡೆನೋಡಿ ಮುರುತ್ತುತನಂ ಮರುತ್ತುತಂ (ಸಾಂಗಾ. ೧-೨೨); ಕಂದಾಪರಗತ್ತಡಿಯೋ ಸಂಧಿಸಿ ಕಳಭಂಗಳೆಳನೆ ಕೆಯ್ಯಂ ಮುರಿದಾಸ್ಯೆಂದುವನ್ನೊಟ್ಟಿ ಸುಗದ ಬೆಂದಿನೆಂದೆಂಬೊಲೊಳಿಸುವನೊ ಕಂದಂ (ಕುಕು. ೨-೧೩). ೩. ವಕ್ರವಾಗು: ಡೊಂಕಾಗು: ಸೊಟ್ಟಾಗು: ಕರಂ ಗಳೆ ಚೆಲ್ಲನಾಂತಿರ್ದೊಡಂ ಮುರಿದಂತಿರ್ದರ ಮೇಲೆ ಪೇರಿ ನಡೆವಂ (ಸಾಂಗಾ. ೩೩); ಮುರಿದ ಕಾಲ್ಗುಳನೆಳೆಕೊಳುತ ಇಜಿವಾಡುವಾಕಾಶವೀರರ ಕಂಡಳು ಪರಿಣಾಮಿಕೆ ನಸುನಗುತೆ (ಸಾಂಗಾ. ೨೯-೧೦). ೪. ಹೊರಳು: ಕಿರುಗು: ಪೋಪ ಒಪ್ಪ ಜನಮಂ ಮುರಿದೊಟ್ಟನೆ ಕಾಂತೆ ಬೀದಿ ಯಂತೆಯ್ದು ಮನ ಪೊದಪ್ಪಿಸದನಂಗರಾಬ್ಬಿಯೊಳುಯ್ಯ ತೊಯ್ಯು (ಸಾಂಗಾ. ೩-೧೭); ಮುರಿದ ಕೊರಲ್ ಬಲ್ಲೆಳವರಾಟವ ಮೆಯ್ಯ . . . ಕತ್ತರಿಮೊನೆಗೊಂಡಲ್ಲ ಕಿವಿ ಸೂಚಿಸದವರು ಸೋಲ್ವ ಭಾವಮಂ (ಸಾಂಗಾ. ೩೦); ಮಗುಳೊರ್ವಳೊಡೊಳ ಮತ್ತೊರ್ವಳೆ ತಪ್ಪ ಬಗ್ಗಿ

ಗಾಳೆಂ ಮುರಿದು ನೋಡೆ (ಕಥಾ. ೯-೧೩). ೫. ಹೊರಳಿಸು : ತಿರು
ಗಿಸು : ಗುರುತುಮಾಡುಂದ ಮೋಟಾಯ್ ಮುರಿದ ವಿಷಯವದೊಳಿಟ್ಟವ
ತೆರುಹಿ ಹಾಯ್ಕುವ ಗಂಡನಾವನು ನೀವೆ ತಪ್ಪಿದಡೆ (ಕಥಾ. ೯-೨೩);
ಅಗಲರಾಜದ ಮುರಿದ ಮೋಲಾಯ್ ದುಗುಡದಲಿ ಹಯವಶ್ಯವಾಯಿ
ಮಾಗುಲ ಗತಿಗುಂದಿದವು ಗುಣಭೂತನ ವಿದೋಗದಲಿ (ಕಥಾ. ೨-೩-೨).
೬. ವಿಮುಖಿಮಾಗು : ಪರಾಚ್ಚುಖಿಮಾಗು : ಮುರಿದು ಪಟ್ಟಿಟ್ಟರೆ ಕ್ಷಣಕೆ
ಮುಖಿಯ ಕಾಂಬ ಧರತಚ್ಚುಯ ಹೇಳಲವೆ (ಕಥಾ. ೧-೨೦). ೭. ಓಲು :
ಜೋಲು : ಓರೆಯಾಗು : ಮುರಿಯ ಕೊರಲ ಕೆಲಕ್ಕೆ ಮುಡಿ ಜೋಲ್ವಿ
ನಾಗು ಕರವಂ ಕದಂವು ಸಾರ್ಕೆ . . . ಕರವಿಟ್ಟ ಚಿಂತೆಯನೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದಂತೆ
ಪೊರಿದ್ ನಲ್ಲಳಂ . . . ಪರವತಿ ಭಾವಿಸಿ (ಕಥಾ. ೯-೨೬); ಮುರಿದ
ಗೋಡವ ಕರದ ತರಗಿಬುಗಳ ಕಾರಾಳೊಣಗವನಿಯಲಿ (ಕಥಾ. ೧೩-೬).
೮. (ನಿದ್ರೆ, ಜಡತೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು
ಕೈಕಾಲ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು) ನೀಡು. - ಚಾಚು. - ನೆಟ್ಟಿಗೆ
ಮಾಡು : ಒಂದು ದಿನದ ಕೊಸಂ ವನಧಿಯಿಬ ದೇವತೆ ಓದಿದೊಡು
ಕೊಸಂ ಬೆನ್ನು ಕೊರಳುವಂ ಮುರಿವತಿಕ್ಕಂ (ಕಥಾ. ೧೨-೧೬); ಒತ್ತರ
ನಡವುತ್ತ ಕಾಲ್ಚಿತ್ತುತ್ತ ಒದವುತ್ತ ಬನ್ನ ದುರಿದುಕೊಳುತ್ತ . . .
ಮುಂಡುಗುಣನು ದಸರಿದೇವನ ಬಲವಿದಿದು ಸಾರ್ಕೆ (ಕಥಾ. ೬-೧೬).
೯. ನುರಿ : ತಿರುಚು : ಕಾಲ್ಪಿಡಲಂ ಮುರಿದು ಕೆಟ್ಟದು ತಡಮಂದವ
ಜಾಂದಂ ಜಾಹು ಕೈಕೊಳ್ಳಿದವು ಮೊದಲಾಗಿ ಗೋಮೂತ್ರಮಂಡಲಮು
ವಾಳಾಕಂ ಪ್ರೇಷನಿಯಂಬ ವಿಧಗಳೊಳ್ ಬಂದಂ ನೆಲಗಿಡಲಂ ಪೊಲಗಿಡಿ
ಸಲುಂ ಬಿಲ್ಲಿಂ (ಕಥಾ. ೨-೨೬ ೫); ಮಗಧೇಶನನ್ನಿ ಮೆಟ್ಟಿಮ ರಾಳನ
ಗಂಟಲಂ ಮುರಿದವಂ (ಕಥಾ. ೨೭-೧, ೨೮-೨೫; ೧೯೦೭ ?). ೧೦. ಹುರಿ
ಮಾಡು : ಹೊಸ; ತೀಡು : ಮುರಿದನ್ನೆಕ್ಕಿದ ಗಡ್ಡೆ ವಿಸಾ ಮುಡಿಕ್ಕುಂ
ಶಲ್ವ ಕೊಟ್ಟಿ (ಕಥಾ. ೧೦-೨೫); ನೆಲಕ್ಕೆ ತೂಂತಿಟ್ಟುಪೊರಿದ್ ಮೈಮುರಿದ
ವಿಸಾ ಮುಡುಂಕುವ ದಾದರ್ (ಕಥಾ. ೬-೧೬); ವಿಸಾಡು ಮುರಿದು
ಹುಟ್ಟುನು ಬರಿದು . . . ಭಾರ್ಗವದತ್ತ ಬಾಣಕೆ ನೀಡಿದನು ಕರವ
(ಕಥಾ. ೧೩-೨೦). ೧೧. ಹೇಡುಕೊಂಡಿರು : ಸೇರಿಕೊಂಡಿರು :
ಜಡೆಯೆಡೆಯ ಪಾಂಡೊಟಾಯ ಮಕರಂದನೊಡೊಡ ಮುರಿದ ಜಡಗಳ
. . . ಪಂಪವಿರೂಪಾಕ್ಷಕ್ಕುಪ್ಪುಮಂ ಪೊರೆಯರಾಣತನನನು (ಕಥಾ.
೨-೧). ೧೨. ಮತ್ತೆ ಬರು : ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರು : ವುನ; ಬರು :
ಪೊಟುಗುವನಂ ಮುರಿದಡಸಿ ಓದಿದು ಪಟ್ಟಿಸಿ ಓರಿಯಲೊಳ್ ಭೂಪ್ಪು
ನಸಗವ್ವಾಯ್ಕಂ ಫಮಂ (ಕಥಾ. ೨-೨೦); ಕಮಲದಳವುತಾಂಬಕಿ ನಳನ
ರೂಪನ ಪಾಲ್ವರಿ ಕೆಡು ಮಾಯವಿದು ತಾನಲಾಯಿನವರ ನಿಷಾಯತವ
ನೆಂಪನುತ ಮುರಿದು ಮಾಯಗತಿಯಲಿ ಬಂದು ಹೊಕ್ಕಳು ತನ್ನ ಮಂದಿರವ
(ಕಥಾ. ೨-೨೦). ೧೩. ಹಿಂಡರಿ : ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಹಿಂದೆಗೆ : ಉರವಣು
ನಡು ಕೊಂಡ ಹಜ್ಜಿಗೆ ಮುರಿಯಲಾಗದು (ಕಥಾ. ೧೩-೨೦); ಆ
ತರುಣಮರ . . . ಸುತರವಾಪಾಗರೋಚಿಯಲಿ ಮುರಿದುದು ಮರಗತ್ತ
ಲಯ ಮೈಸಿ (ಕಥಾ. ೧-೨-೨೫); ಒಡದ ನೆತ್ತಿಗಳಿಂದ ರಣತದ ಮಡು
ಹರಿಯ ತರಪರಿಸಲಾಡದ ಪಡೆ ಮುರಿದು ಬಿರುಕಿರು (ಕಥಾ. ೯-೨೬).
೧೪. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸು : ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ತನಗೆ ಮೇಲೆ
ನರೋಹಪರ ಜೀವಿಗಳ ಜನಪತಿಗಳ ಮುರಿದು (ಕಥಾ. ೨-೨೦). ೧೫.
ಕುಗ್ಗು : ಅಡಗು : ಕುಸು : ತಗ್ಗು : ಪರಟಾಂದಂ ಪುರ್ವ ಜೋಲಲ್
ತರೆ ತರತರದಿಂದನ್ನ ಪೋಲ್ವಿ ಗಂಟರ್ ಮುರಿದತ್ತೊಂದೊಡಪೊಳ್
ಶಕ್ತಿಯೆ ಸಿರಿಗರ್ (ಕಥಾ. ೧೬-೧೬); ಮೋಹದಿಂದನ್ನಗಂ ಭವವಾರ್ಥ
ಯೆರ್ ತರಿದೊ ಮನಂ ಮಂವನ್ನೆಗಂ (ಕಥಾ. ೨-೨೦). ೧೬.
ಅಣಗೊಳ್ : ಸಿದ್ಧವಾಗು : ಅರವನುಸುಸುತ ಕೃಷ್ಣನ ಬೆರಳ ಸನ್ನೆ

ಯೊಳ್ವೆದೆ ಬಿಡೆ ಮೋಹನಂ ನಿಂಬುದು ಮುರಿದ ಮಕರವ್ಯಾಹರಚನೆಯಲಿ
(ಕಥಾ. ೧೩. ೯-೨೨); ಉರವಣುದು ಮುರಿದು ಮಕರವ್ಯಾಹರತರಧರು
(ಕಥಾ. ೧೩. ೧೦-೧). ೧೭. ಕಡೆಗೇಡು : ತಿರಸ್ಕರಿಸು : ಅವರವರ
ಕೈಕರ್ಮಸಂಸ್ಕಾರ ಹೋರಿಸುವುದೆಂಬುದು . . . ಇದಕ್ಕಿಂತ ಒತರಿದವರ
ಮುರಿವುದು ಮುನ್ನಿಪುವು ಭವಂ (ಕಥಾ. ೨-೨೦). ೧೮. ಬಿಟ್ಟು :
ಹರಡು : ಮುರಿದಿಳಿದ ಮೇಣಪುಂಧರ ಯಮುನಾದಿಯ ಪೂರ್ವಭೂತ
ಸ್ಥಳದಂತಿರೆ ಕರಮೆಸಿದುದು ಫನಪರವಶ್ಯವನಂ ಚಿತತರುಣಹರೋಕ್ಷ
ಣೆಯಾ (ಕಥಾ. ೯-೧೦). ೧೯. ಹೊರಹೊಮ್ಮು : ಉಂಟಾಗು :
ಪಾದರಗಲಗಂಗಳಿಂದ ಮಕರಂದಮಂದವು ತುಂಬು ಪಲ್ಲವಂ ಮುರಿದುವು
ತೋಳೊಳಂದಂ, ಮಲಯಾನಿರ್ದರ್ಶನಂ ತೋರ್ವಪೊಲಂ (ಕಥಾ.
೭-೧೦); ಅಲ್ಲದಿಯಕ್ಕೆ ಮುರಿವಲ್ಲಲಿ ಕೆಂವಾಗುವಲ್ಲಲಿ ಕುಯ್ಯಲಾಗುವ ಪಲ್ಲವ
ವೆಸರ್ವಡೆ ಪಲ್ಲ ಗದ್ದೆಗಳತಿ ಮಂದಬದಿಸಿದುವು ತಮ್ಮ ನೋವಿದ ಕುಟುಂಬ
ಗಳೆ (ಕಥಾ. ೧-೨೨). ೨೦. (?) : ಉದ್ಭವಮೂಲವೆಂಬುದೆ
ಬಿದ್ದಂ ಮುನ್ನಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬೊ ಒಪುವಿದಂದಿದ್ದು ಮಲಮಾಡಿದು, ಮುರಿಗುಂ
ಬಿದ್ದ ಮನಲಂ ಬಲಕ ಪೊಣಗನುಪ ದೆಡೆಗಂ (೧೯-೧೧, ೧೯೨-೧೦೯; ೧೯೨).
ಮುರುತುಕೊಳ್ಳು, ಮುರಿತುಕೊಳ್ಳು = ೧. ಬಿಗುವಾನವಾಗಿರು :
ಬಿಗಿಯಲ್ಲಿರು : ತನಗೆ ಬರೆಯಲ್ಲಿವಲ್ಲ ಎಂದು ಮುರುತುಕೊಂಡು ತಾನೂ
ಬರೆಯಲ್ಲಿ (ಕಥಾ. ೨೯); ಅವನು ಮುರುತುಕೊಂಡೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ನೆಡೆದನು
(ಕಥಾ. ೧೦). ೨. ಸಿಟ್ಟುಗು : ಕೆರಳು : ಕೋಪಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು :
ತಾಯಿಯ ಮಾತೂ ಅವನಿಗೆ ಒತವಾಗಲಿಲ್ಲ; ಅದ್ದರಿಂದ ಮುರುತುಕೊಂಡು
ವನ್ನಿ ಸಭೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದನು (ಕಥಾ. ೨೨); ಹೀಗೆ ಆಳುತಾ
ಕೊಡುವ ದಾಸವನ್ನು ನಾನು ಒಡ್ಡಿಸೆಂದು ಮುರಿತುಕೊಂಡು ಹೋದನು
(ಕಥಾ. ೨೨೨-೨೩). [ದೇ. ಕವಿ. ಮುರಿ : ಪುರ. ಮೂರಿ : ತುಳು.
ಮುರ್ಲು : ತೆಲು. ಮುರಿಚು, ಮುರಿಯು : ತೆರ್. ಗಡು, ಮಾರ್ಗ]

ಮುರಿ, 'ಮುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುರಿ, 'ಮುರಿವೆ' ನೋ.

ಮುರಿ, 'ಮೂರಿ' ನೋ.

ಮುರಿಕೆ (ನಾ). ೧. "ವಕ್ರಸ್ವಭಾವದವನು" (ಕಥಾ. ೨. ಸಿಟ್ಟಿನ
ಮನುಷ್ಯ : "ಮುರಿಕೆನಲ್ ಕೋಡ" (ಕಥಾ. ೯೩).

[ಮುರಿ + ಕೆ]

ಮುರಿಕಟ್ಟು (ನಾ). ಪಜಾ : ಕಳೆಯುವಿಕೆ; ಮುರಿದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ;
ನಿನ್ನ ಮಗಗೆ, ಅನ್ನ ಒಟ್ಟಿ ಎಲ್ಲಾ ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಆದರ ಜೊತೆಗೆ ನಿನ್ನ
ಸಾಲದೊಳಗೆ ವರ್ಷಾ ಹದಿನೈದೊಪಾಯ ಮುರಿಕಟ್ಟಿನೂ ಮಾಡಿಕೊಡ
ಬೇಕು (ಕಥಾ. ೯೦). [ಮುರಿ (< ಮುಟ್ಟು) + ಕಟ್ಟು]

ಮುರಿಕಿನಾಡು, ಮುರಿಗಿನಾಡು, ಮುಲಕಿನಾಡು (ನಾ). ಒಂದು
ನಾಡಿನ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಿದ, ತಲುಗು ಮಾತನಾಡುವ
ಸ್ವಾರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆ. ಒಂದು ಒಳಪಂಗಡ : ಇದೊಳಗೆ ಕಾಸಲಿ
ನಾಡು, ಮುರಿಕಿನಾಡು, ತಲಗನ್ನ, ವಾಗನಾಡು, ಪೆಲನಾಡು ಎಂದು ಐದು
ಪೊಳಭೇದಗಳುಂಟು (ಕಥಾ. ೯೩). ಮುರಿಗಿನಾಡು : ಪಲ್ಲವೀಶಯ್ಯರ್
ಅವರು ಮುರಿಗಿನಾಡು ತೆಲಗು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯರು (ಕಥಾ. ೯೩).
ಮುಲಕಿನಾಡು : ಅವರು ಮುಲಕಿನಾಡು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯರು (ಕಥಾ).

[+ ತೆಲು. ಮುರಿಕಿನಾಡು, ಮುಲಕಿನಾಡು, ಮುಲ್ಕಿನಾಡು,
ಮುಲಕಿನಾಡು]

ಮುರಿಕಲು 'ಮುಟ್ಟುಕಲ್' ನೋ.

ಮುರಿಕೆನು 'ಮುಟ್ಟುಕೆನು' ನೋ.

ಮುರಿಕೆ, 'ಮುರಿಗೆ', ನೋ.

ಮುರಿಕೆ, ಮುರಿಗ್ಗೆ, ಮುರುಕೆ (ನಾ). ರಿ. ಬೆವರಿಸ್ಸ; ವನಸ್ಪತಿ; ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ: (೧): ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಮುರಿಕೆಯ ಕಾಯ: ಮುರುಕಾಗಲ್ ಬೆರೆದ ಮಧುವಂ ವಿರೋಚನಗಳೊಳ್ಳಲ್ ಪರಿಗಂ ಕಡವನ ವಿಷಮಂ (೧೫೫. ೧೬-೨೦). ಮುರಿಗ್ಗೆ: ೨. ಜಾವುಗಾರ . . . ಕಾಡುಪತಂಗ, ಮುರಿಗೆ (ಛಾ. ೧೦-೬೯). ಮುರುಕೆ: ೨. "ಮುರುಕಾರಿನಿ - ಮುರುಕೆಯ ಮರ" (೬೫೦. ೧೨): 'ಮುರ್ಗಿ', 'ಮುರುಕಲ್' ಪರಾ. [?]

ಮುರಿಕೊಂಬು (ನಾ). ಮೇಲುಮುಖವಾಗಿ ಬಾಗಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉದುವ ವಾದ್ಯ: ಒಪಗರ್ಪ ಪರಕೊಂಬು ಮುರಿಕೊಂಬುಗಳ ಮೊಗಸ ಪದವಿಂ ದೀಗಂ ಕರಿದುರಿಯುತಿತ್ತು (೧೫೦೦. ೧೯೬-೨೦೬). [ಮುರಿ + ಕೊಂಬು]

ಮುರಿಗಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ನೆಯ್ಕೆಯ ಒಂದು ಉಪಕರಣ: ಪರುಗುಣಿ ಗೂಟ ಪವಣಿಗೂಲು ಲಾಳಿಯಾ ಮುರಿಗಟ್ಟಿಗಯ . . . ನಾಲಿಗೆಗೂಟವ ನಿರದೊಂದಂಕಯದೆ ಕಟ್ಟಿದನು (೧೫೫೦. ೧-೩). [ಮುರಿ + ಕಟ್ಟಿಗೆ] ಮುರಿಗಡಲು (ನಾ). (ಕ್ಷೋಭೆಯಿಂದ) ಹೊಯ್ಯಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಮುದ್ರ: ಮುಂದೆ ತಪಕಿಗೆ ಭಟರ ತೆರಳಿಕೆಯಿಂದ ಮೊಟ್ಟೆ ಗಳಿಲ್ಲದೆಯ ಮಂದರದ ಮುರಿಗಡಲ ಗಜಾಸೋದವುಸೇನೆ (೧೫೫೦. ೨೦೬). [ಮುರಿ + ಕಡಲು (< ಕಡಲ್)]

ಮುರಿಗನಾಡು 'ಮುರಿಗನಾಡು' ನೋ. ಮುರಿಗನಮರ 'ಮುರಿಗನಮರ' ನೋ.

ಮುರಿಗ್ಗೆ, ಮುರಿಕೆ, ಮುರುಗ್ಗೆ, ಮುರಿಕೆ, ಮುರುಕ್ಕು (ನಾ). ರಿ. ಸುರುಳಿ; ಸುತ್ತ: ಮುಕ್ಕಾಂಬುಪತಿ ಮುರಿಗಿಯಾಕಾರ ಕೃತ ಲೋಕದಂಜರು ದೇಹದೊಳ್ಳು ರಿಗೆಯಾಗಿ ಪೊದ ಕಾಲುವುದು ರಂಜು ತಿರೆ (೧೫೫೦. ೬೬-೬೭); ಬನ್ನಹರೆಯ ಹಾತಿಯ ಕಾನದಾಬಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ . . . ಕೋಡು ರಿತಿ ಇಂಚು: ಬುವಪಲ್ಲಿ ಮುರಿಗಿಳರುತ್ತದೆ (೧೫೫೦. ೬೬). ೨. ಇರಿಕೆ; ಸಿಂಬಿ: ಇದರಲ್ಲಿಯ ಬಂಧವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಾಗರಶಾವನ ಮುರಿಗಿಯಂತಿದೆ (೧೫೫೦. ೧೬). ೩. ತೋಳಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲಾಭಣ: "ವಂಕಿ: ನಾಗಮುರಿಗೆ" (೧೫೫೦. ೬೬): ಮುಟ್ಟಿನ ಚೌಕಳ ಮುರಿಗೆ ತಿದ್ದಿದ ಮಿಣಿ ಹಕ್ಕುಗಟ್ಟಿ: ಎದಪದಕವ (೧೫೫೦. ೧೬). 'ನಾಗಮುರಿಗೆ' ಪರಾ. ಕೆ. (ಅಲು) ತೊಡಕು: ಸಮಸ್ತೆ: ಗೋಡು: ಮುಟ್ಟಿನ ಮುರಿಗಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಅದನ್ನು ಸುಲ ಮೂಡಲು ಭಗವಂತನನ್ನು ಅನ್ನಭಾವದಿಂದ ಪೂರ್ವಸರಾಗಿರುವದು (೧೫೫೦. ೧೬); ಈ ಮುಟ್ಟಿನ ಈ ಮುರಿಗಿಯೊಮ್ಮೆ ಬಿಟ್ಟರೆ . . . ನಿರ್ವಯಿಸುವದು ಸುಲಭವಾದ ವನು (೧೫೫೦. ೧೬). ಮುರಿಕೆ: ೩. ತಿರುವು; ಬಾಗು: ಘಟ್ಟದ ಮುರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ನಿರು ಹಿಂಪಿನ ಬಿಡು ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ (೧೫೫೦. ೧೬); ಇವರು ರಸ್ತೆಯ ಈ ಮುರಿಕೆಯ ತನಕ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಹೋದರು (೧೫೫೦. ೧೬). ಮುರುಗ್ಗೆ: ರಿ. ರತ್ನದ ಶಿಖರಗಳ ಸಾವಿರ ಬಂಧವ ಮುರಿಗಿಗಿಂದ (೧೫೫೦. ೧೬). ಮುರಿಕೆ: ೬. ಮುರುರಿಕೊಳ್ಳುವುದು: ಸಂಕೋಚ: 'ಮುಟ್ಟಿಲುಮುರಿಕೆ' ಪರಾ. ಮುರುಕ್ಕು: ೩. 'ಮುರುಕ್ಕು' ಪರಾ. [ಮುರಿ + ಗೆ./ಕುಳು. ಮುರಿಗೆ]

ಮುರಿಗ್ಗೆ 'ಮುರಿಕೆ' ನೋ.

ಮುರಿಗಿಗೊಳ್ಳು (ಶ್ರ). ಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಳ್ಳು: ಸಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳು: ಕರುಳುಗಳ ಮರಮಂ ಮುರಿಗಿಗೊಳ್ಳುವುದು . . . ನೋವು ಪರಿಪರಿಸು ವವರಾರು? (೧೫೫೦. ೧೬). [ಮುರಿಗೆ + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳು)]

ಮುರಿಗಡಹು (ಶ್ರ). ಜೊರುಜೊರಾಗುವಂತೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಬೀಳಿಸು: ನಾಶಮಾಡು: ಕವಿ ಪದಾತಿ ಪೊಗುವಾಸಿಗಳ ಕುದುರೆ ಪೊದೇಗಳ ಮುರಿಗಡಹು (೧೫೫೦. ೧೨-೧೩).

[ಮುರಿ (< ಮುಟ್ಟು) + ಕಡಹು (< ಕಡಪು)] ಮುರಿಗಡು (ಶ್ರ). ಭಂಗವಾಗು: ಭಗ್ನವಾಗು: ಪರಮಾವಧಿ ನೆರಳಿ ಮಧ್ಯದೊಳರೆ ಖಳಪತಿ ಸುರರ ದಳಗತಿ ಪರಗಡಲು ಮುರಿಗಡಲು ಬೆರವಂತುರುತಿ ತರುದಿನು (೧೫೫೦. ೧೦-೧೨).

[ಮುರಿ (< ಮುಟ್ಟು) + ಕಡು] ಮುರಿಗಡೆ (ಶ್ರ). ರಿ. ತಿರುಗು: ಹೊರಳು: ಉರ ಹೊಗುವರೊಡವಾಡು ಹಮ್ಮಾಯನು ಕೇಡಾಯ್ತುತುತ ಭವಳಾರ್ಗೋವರದೇವಾಳಿಯ ನೋಟಕರು ಮುರಿಗಡದು ದೊರದಲಿ ನಿಂದಿಕರು (೧೫೫೦. ೧-೬-೧೬). ೨. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು: ಹಿಂಜರಿ: ಗದಡನ ಗಜಾಬು ಗಾಳಿಗೆ ಪನಗಳ ಮೊತ್ತ ಮುರಿಗಡೆದೋಡು ವಂದದಲಿ ನರಸಾಜೆಂದ್ರನ ಸಾಹಸದುಟ್ಟು ಬೆ ತುರೇರೋಡದೊಡೆದಿಗೆ (೧೫೫೦. ೧೬-೧೭). [ಮುರಿ + ಕಡೆ]

ಮುರಿಗೇತ (ನಾ). ಜೊಂಕೆಜೊಂಕಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕೊಡಲು: ವಕ್ರವಾಗಿರುವ ಕೊಡಲು: ರೋಹದ ತೋರಗಂಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮುರಿಗೇತದಿನವ ಶುರರ ತಲೆಗಳೊಳೆಯಂತೆ ರಕ್ತಜಮರಂಗಳ ನೊಳೆದ್ದು . . . ಜೊಂಕೆಜೊಂಕಾದವರಾದವರೋಧಾಗದೊಳ್ . . . ಅವರೂ (೧೫೫೦. ೧೬). [ಮುರಿ (< ಮುರಿಪ್ಪ) + ಕೇತ]

ಮುರಿಚು, ಮುರುಚು (ಶ್ರ). ರಿ. ತಿರುಗಿಸು: ತಿರುವು: ತಿರುಚು: ಸೆಳೆದು ಮುರುಚುವ ತಿರುಚುತಾಕ್ಷಣ ಹೊಳಕಿ ತೊಡಕುವ ಪಾಪು ಬಗೆಯ (೧೫೫೦. ೧೬-೧೭). ೨. ನೂಕು: ತಳ್ಳು: ಕಡೆದು ರ್ವಾಣರರ್ವಾಣವ ಮುರುಚುವನೊಡನೆ ಹೊಜವಂಟರು ಸೈವಾಲನೊಡನೆ ಮುರಿಚದರು ಹಿಡಿದ ಸುಕವ ಮಾಯ್ತ ಮಂತ್ರಿಗಳ (೧೫೫೦. ೧೭). ಮುರುಚು: ರಿ. ಮದಮುವಿನ ಭುಜುಲವ ನೋಡುವವಿಂದು ವಿಶಾರವರಾ ಎನುತ ಮುರುಚಿದನು ಬಲ ಬಲಗಯ್ಯನರವಾಳಿದನು ಪಾಪಿಯಲಿ (೧೫೫೦. ೧೭-೧೮): ಅರರೆ ಸರವನ ಮುರುಚಿದನು ತರುತಿ ಹಿಡಿದ ಕಾಲನಡಗನು ಮುರುಚಿ ಕೊಯ್ ಕೊಯ್ (೧೫೫೦. ೧೭-೧೮). ೨. ಅರ ತಡೆದರವದೊಬ್ಬರೊಬ್ಬರು ಮುರುಚಿ ಕರತಳವ (೧೫೫೦. ೧೭-೧೮). ೩. ಮುರುಚಿಕೊಳ್ಳು: ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು: ಕೈಯ ಹಿಡಿದರೆ ಅಂತು ಮುರುಚುವ ಎನ್ನ ಅರದಲಿಟ್ಟು ಹಿಡಿದಂತೆ ಮುರುಚುವ (೧೫೫೦. ೧೭-೧೮).

ಮುರುಚಿಕೊಳ್ಳು = ಮುರುಚಿಕೊಳ್ಳು: ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು: ಬಲು ನಾಯ ಪಾಯದ ಮುರುಚಿಕೊಂಡೊಡುವ ಮೊಂ (೧೫೫೦. ೧೭-೧೮): ದುರವಧನತಯನ್ನು ಹಿಡಿದೆಯಲ್ಲೆ ಬಿಟ್ಟೆಯಂ ಹೋಗಿ ಖಳನುಕ್ಕು ಮುರುಚಿಕೊಂಡಳದಳು (೧೫೫೦. ೧೭-೧೮). [ಮುರಿ + -ಚು]

ಮುರಿತ (ನಾ). ರಿ. ಬಗ್ಗಿದುದು: ಬಾಗು: ನಳ: - ಮುರಿತಂ (೧೫೫೦. ೧೬). ೨. ಕೊಂಕುನೆಡೆ: ವಕ್ರಗತಿ: "ಇಂಗ್ಲೆಂಡ ನಾವಿರ" ಎಂಬ ಕವನದ ಭಂದೋಜನು, ಮುರಿತ, ತಿರುವುಗಳ ಅಂದ, ಗಮಕದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಬೇಕು (೧೫೫೦. ೧೬). [ಮುರಿ + -ತ]

ಮುರಿತ 'ಮುರುತ' ನೋ.

ಮುರಿತಾಪ 'ಮುರುತಾಪ' ನೋ.

ಮುರಿದರೆ (ನಾ). ವಾಲಿಸಿರುವ ತಲೆ: ಓರೆ ಮಾಡಿದ ತಿರುಗು: ಬಿಡು. ಹಿಡಿಯಬ್ಬಗದ ಹೆಚ್ಚಿದ ಮುರುತುಗಳ ಮುರಿದರೆಯ ಚರಣ ತೊಡರ ಮೊಳಗಿನ ಪಾವಲಿಗಳಲಿ ಭಾಷಣಧನಿಯ . . . ದಿಗಿ ದಾನವನವಿ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ನೆಗ್ಗೆಲೈತಂದ (೧೫೫೦. ೧೬-೧೭).

[ಮುರಿ + ತಲೆ]

ಮುಂದಿಟ್ಟ (ನಾ). ಓನೆನೋಟಿ : ಕೊಂಕುನೋಟಿ : ತರಣ ಹರಿಗಗಣಕ್ಕೆ
ಸರಸೋತ್ತರದ ಸದನೋಟಿಮನುಮದೇರಿಪತ ದಸವಡದು ಮುಂದಿಟ್ಟ
ಪರದಿಟ್ಟ ನಟಿ ಮೊಟಿಯ (ಗಾಕಶ. ೧-೦೩೩ ಪ). [ಮುಂದಿ + ದಿಟ್ಟ]
ಮುಂದಿನೋಟಿ (ನಾ). ರಿ=ಮುಂದಿಟ್ಟ : ಕಮತಮಗೆ ಮುಂದಿ
ನೋಟವನ್ನಾಡಿಸಿ, ಪಕ್ಕುಬಿಡುವರು) (ಮಂತ್ರಕ. ೩೯-೦೬). ೨. (ಅಂತ
ರಂಗದ ಕಡೆಗೆ) ತಿರುಗಿಸಿದ ದೃಷ್ಟಿ : ತನ್ನಷ್ಟಿಯ ಮುಂದಿನೋಟದ
ವಿಶ್ವಾಸಿಮದದುದಾದನೆ ನಿತ್ಯ ನಾಸಾಪುಟಂ-ರೆಂಬನೆ (ಗಾಕಶ. ೪೦-೨೨).

[ಪವಿರಿ, + ಸೋಟಿ]

ಮುರಿಪಾತ್ರೆ, (ಗಾ). ಬಾಗಿರುವ ಹಿಡಿಕೆಯುಳ್ಳ ಪಾತ್ರೆ ; ಕಮಂಡಲ :
 ಲೋಹದಿಂದ ವಿರಚಿಸಿದ ಮುರಿಪಾತ್ರೆಯುಂ ಕುಂಡಲಂ ತಸ್ಯ ಕರದಿನಗಲದ
 ಶಾಂತಮಾನ್ಯೋನವಿಗಮುರಂಪ್ರಗಪಂತಮಾ ಭುಗ್ವ್ಯದಮತುಂ
 ಕೀಸರಿಪಾದನಂ ಕೀಳು.ದು (ಕಾಶ್ಯ. ೫೯-೨೨). [ಮುರಿ + ಪಾತ್ರೆ]

ಮುರಿಪ್ಪು, ಮುರಿಹು, ಮುರುಹು (ಕಿ). ೧. (ಮುಟ್ಟುಮುಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದು) ನುಲಿ; ತಿರುಹು;ಹಿಂಡು : "ಮುರಿಪ್ಪು ಮುಟ್ಟು ಪುಮಣಿ" (ಚಂಪು). ೨. ಬಾಗಿಲು : ಬಗ್ಗಿಸು : ಮುರಿತವ ಕಣ್ಣುಮಾಸಿಗೆ ದೆರಡು ಕಡಮು ವಿಳಾಸವತಿ ತಿರುದರಮು ಕರದಿನ ನು ಕರಿನಿ ವಳ್ ಸುರರಾಸವಪ್ಪುಯ್ಯಾರ್ ನಗವ್ವಯ್ಯಂ (ಹುಲ್ಲು. ೧೩-೬). ಮುರಿಹು: ೧. ವಸ್ತ್ರಕುಳಮನಲ್ಲಿ . . . ಏಕನಿಪ್ಪಯ್ಯದ ತಿರುಹ ಮುರಿಹು ಹೇಮ

ಹಿಂದಿ (ಅಧಿಕೃತ. ಸಂ. ೨೩೩-೦೧). ಮುರುಹು : ೧. ಬದ್ಧ
ಸುಯ್ಯ ತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟಿ ತಿರುಹಿಟ್ಟಿ ಮುರುಹುಬಿಟ್ಟಿ ಮುಳುಗಿಟ್ಟಿ (ಅಧಿಕೃತ
ಸಂ. ೨೩೩-೦೩) : ಸಾರಥಿ ತುಡುಕಿ ವಾಘಮ ಮುರುಹು ಮರಳಿಟ್ಟಿ ಧವ
ಕುಮರಿಗಳ ತಡೆಯುವೆಡ್ಡು ಮನಗಿಟ್ಟಿ ನಡೆದು ಬರುಕಿಟ್ಟಿ (ಅಧಿಕೃತ
ಸಂ. ೦೯-೩) : ಮುರುಹು ಹಿಡಿಯಲು ಮಡದ ಸನಗಿ ತಿರುಗಿತುಕಿಟ್ಟಿದರಿ

ಹದುವು (೨೪೨. ೩-೩). ೨. ವೆರಳ ಪರ್ವತವು ಪೂವು ಬಿಡುಬಿಡು
ಜೋಯಿಸಿಕರ ಜಾಹನರಕ್ಕಿಗ ಮುರುಟಿ ಬಿಗಿದವು (ಕುಪ್ಪಾಶ್ವೀ. ೪-೦೩).
೩. ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸು. - ಮೊದಲವು : ಸರಸು ಕಾಯಿ ಕೊಳವು
ಗುರುಮೋಹರವನಪ್ಪವರು ವಂಚಿ ಮುರುಟಿದನು ಮುರ್ದುರಿ ರಥವನು
ಮುಂದೆಗೊಡ್ಡಿ (ಕುಪ್ಪಾಶ್ವೀ. ೧೦-೦) : ಮುರುಮವು ಮುಸುಡಿ
ನಂತಕೆ ಮೇಳುವವು ಪಾತಕವಿಧಾತಕವ (೨೪೨. ೩-೦೨-೪). ೪.

ಕೊಡಿಕೆದು : ಸೊಟ್ಟಿಮಾಡು : ಬಾಣಾಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಂ ಹುರ
ಮಾಡು : ಮಡಕೆಗೆ ಮುರುಗು ಮುಖದ (ಕುರು ೨೨: ೬-೭)

೫. ಹುರಿಗೊಳಿಸು ; ಹೊಸ : ಮರಳಿಸಿದನು ಮರಳಿದನು ಕಣ್ಣು

ರಚನೆಯನ್ನು ನಿಂದಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಪೂರಾ. ೨.೬-೭). ೬

ಬಾಗು ; ಬಗ್ಗು ; ಮುರುಹು ನಂದಿದ್ದ ಕೂಡಲೆಮವು ಕೇಸರವನ್ನಧ್ಯರೈವಂದಿ

(ಕುಸುಮ, ೧೦-೧೧). [ಮುಖ, + - ಪು.]

ಹೊಂದಿತ : ಹಿನ್ನೆಡೆ : "ಮೂರನೇ ಮಾರಕದ ಭಾವನೆ" (೧೯೫೦-೨)

೨. ಮುಂದುವರಿದು ಬರುವಾಗ ಏಳನೆಯ ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸಮಾಜ
ಸುಖೋಪಶಮ : ಪ್ರೀತಿಯಿಹ : ಹಿತವಿಹ : ಜ್ಞಾನವಿಹ : ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಿಹ .

ಕೃಪುಗಲಿಕಳು ಕರಪುತ್ಯಾಕ ಲಾಘವ ಲವೇ ಪಯಪಾಡು ಮಾರಿ

ತರಬಲದಲ್ಲೆ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ (ಪಂಕ್ತಿ: ೩೬-೩೯). ಮುಂದೆ: ೨

ಮಾತೃವಿಲ್ಲದವರನ್ನು (ಕುಲಂಕ, ೩-೨೪), ಮುರಂಹು, ೨

ಸುತ್ತಾ : ಬಾಗು : ತಿರುಮೈ : ಹಿಮ್ಮ ಭವನದ ಸುತ್ತವಳಯದ
ಮುರುಹಿನಲ್ಲಿ ಮುನಿಮನೆಗಳಾ ಮಂದಿರವಿತ್ತಾದಂಕೆ ಮಾರಿಲೊಂದು
ದ್ವಾರದೊಳವಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೭೦) : ಕೋಟಿಯಿದ್ದುದು ಮಂದಿ ಶಿವನ
ಕರೋಪಮಾದಾವಳಯದವೊಲುಂಟು ಪಾಟಿದ ಕೊತ್ತಳದ ಮುಂಗಿಟ್ಟಳೆಯ
ಮುರುಹು[ಪ್ರಾಂ. ೩]ನಲ್ಲಿ . . . ವಿವಿಧಭವನಯಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೨-೪)

೪. ನದಿಯ ಹರಿಯುವಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಾಗು. — ಮುರಿವು :
 ಪೂರ್ವದಿಂದ ಬೀದಿ ಮುಂದುವರಿದು ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗದ ಬಳಿ ಬೀದಿ

ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ ; ಮುರು : ಮೆಚೂಲಿ

ಮೂರುನು ಮೂಗಾಹು . . . ಬುದ್ದಿದಾರು ಭೂಮಂಡಲಪತಿಯಾತ್ಮಜನು
ರಂಜಿತುತಿರುಗಂ (ಪಂಚ. ೨-೬೩) : ಬೆಳ್ಳಿ ಮೂಗುತಿ ಮೂರುನು

ತಾಂತ್ರಿಕ ನಲ್ಲಿ ಲೋಕ ಕೆಚು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ತರಿಸಿ
(ಪುಟ: ೧೧-೩) ೬. [ವಾಚಿ] ನ ತಾ ಸಾರವಾಗಿ ಕವಿತೆ ಬರೆದುದು

ಭಂಗಿ : ಮುರೆಯು ತಿರುಳು . . . ಕರಣ ಭ್ರಮರಿಗಳನ್ನಳಿದು ತರುವೆ

ಗೌಡಾಲಪ್ರಭುತ್ವದ ಮಗನು (ಜೀವ. ೩೨-೪೯). [ಮುರಿ₁ + - ಪ್ರ₂]

ಮುರಿದು (ಕ್ರಿ). ಹಿಂದಿರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸು :
ದಂಗೆ ಎಬ್ಬಿಸು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನೊಳಗಿರುವ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ

ಮಂಜುಬಡ್ಡೆ . . . ಅಧಿಪತಿಯಾದನು (1898. 22). [ಮಂಜು + ಬಡ್ಡಿ]

ಜಲದಲಿ ಮೆಮ್ಮ ನೆತ್ತರ ತೊಳೆದು ಘೇಸಮೊವರ್ಗದಲಿ ಮುರಿಮುಲಕ

ಬಿಗಿವನು (ಕುಪ್ಯಕ. ೨೪-೨೫). [ಪೂರ್ವ + ಪರಿಕೃ]
 ಪರಿವಿನ್ಯಾಸ (ನಾ). ಪರಿಪೂರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ : ಹೊಸದ ವಿನ್ಯಾಸ .

ಗಿರಿವೊಡಲು ಮುರಿವೊಸೆಗಳ ಕಿಂಪದರ್ಪ ಕಂಗಳ ಮೊಳೆವ ವಾಡೆಯು

ಸಂಗೀತವೆ ತಡಮಾಡಬೇಡಮ್ಮ ಭರತರಾಜೇಂದ್ರನ ಮೊಗದಾ ಮುರಿವಿನೆ

ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೋಹಿಸುವಂತೆ ಬಾ ಮೋಹವು ಕರೆವುತ ನಗುತ ಹಾಡಿದಳು (ಕಂ. ೧೧ ೩೦). [ಮುರಿ + ಮಿಸೆ]

ಮುರಿವಡೆ (ಕೆ). ಹೊಸದಾಕೋಡಿರು : ಮುರಿಯಾಗಿರು : ಮುರಿವಡೆ

ಹೊಸಕನ್ನಡದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ (ಪುಟ ೨೨) [ಪುಟ ೨೨ + ಪುಟ ೨೨]

ಮುರಿವು, ಮುರು, ಮುರವು, ಮುರು, ಮುರುವು,
(ನಾ). ೧. ಬಳಕೆ : ಕೊಂಡು : ಹಂದಿ ಹಟ್ಟಿವ ಬಳಕೆಗಿನ

ಮೂರಿಪ್ಪ ಮಂಡಳಿಸಮುದು (ಕಾದ್ಯಾ. ೬-೩೩). ೨. ಬಾಗಿರುವುದು :
 ಕುದುರೆ - ಉತ್ತು - ಪರಿಮಾ ವೀರಿಯಾ ಸೋಮವೀರಿಯಾ ಮೂರಿಪ್ಪಗ

ಕರಂಗಳ ನೆಲೆಯುಂಟಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿರುವುದು ಹೊಳೆಯುವುದು ನಗರ

(ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೪-೨೦) : ಸೆನೇಟು ಸಿವಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವ ಉಪನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಸರ್ವಜ್ಞರನ್ನು ಹರಿಸುವ ಪರಿಣಿ

ಮುಗಿಲೆನಿಸಿತವು (ಕುರಂಗ. ೦೪-೦೬). ೨. ಜೊಂಕು : ವಕ್ರತೆ :
ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಮುಂದಿರುವವಳು ಗೆಲುವಲೆ ನೀ ನೆಜ್ಜೆ ನೋಡು ಕೆ.ಗುಣವ (ಕುಮಾರ. ೧-೨)

೦೦-೩೩). ೪. ನದಿ ಮೊವಲಾದ ಜವಾರದಂಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸುಳಿ.—

[illegible]

ಪಂಜಾಬಿನಂ ಸೇವಿಸುವ ಭಾವಿಸುವ ಗಣಿಗವನಿಜಿ ಬಂದಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೯-೫). ೫. ಲೋಹದ ತಂಕಿಯನ್ನು ಬಾಗಿಸಿ ಮಾಡಿರುವ, ಕಿವಿ

ಅಥವಾ ಮನುಗಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಒಡವೆ :

ಸುತನದಂಗದಂ (೨೪೪:೩-೩೩). ೬. ಹಿಂಜರಿತ : ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವಿಕೆ ; ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವಿಕೆ ; ಸಿಂಗದ ಮಂರಿವು ಮೇಷದ ಒಂಗುಂ ನಯವಿದರ ಎನಯಮಂತಿವು ಮೂಟುಂ ಭುಗಮೆನಿಸಲ್ಪ ಪಡೆಯವು (೪೩೪:೦ ೨೩೪-೪); ಇಂದಿನ ಮೋಷರದ ಮುರಿವದಳ ನಿಧಾನಿಸುರಿದು (೪೩೪:೦ ೪-೨೩). ೭. ಆವರಿಸುವಿಕೆ ; ಸುತ್ತಪರಿಯುವಿಕೆ ; ಆವರಣ : (೪). ೮. ಸುತ್ತಿರುವುದು ; ಸುತ್ತ ; ಸುರುಳಿ : ಮಿಸುಪ ಮೋಳೆಗಳ ಮಂರಿವುಗಳ ನೇವಸಯ ತೊರಳೆಯ ತೊಂಗಲಿನೊಳಂದೆನವ ಚಕ್ರದ ಮೋಡಿದನು ದೃಷ್ಟಿ ಕೋಪದರಿ (೪೩೪:೦ ೬-೩೨). ೯. ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ ; ಕುಸಿತ : ಇದಿರುವಂತು ಸುಪಂತ್ರನಿಗಿಗುಹಿದನು ಮದಕರಿಯಿಂದ ಮುರಿವನ ಮುದದ ಮೊಳಪಕ್ಕಗಳ ಸಂತಾಪದರಿ ರಘುಪತಿಯ (೩೪೪:೦ ೨-೨೪). ೧೦. (ಕಣ್ಣು) ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ತಾರಕಮ ಮಂರಿವು ಗಳು ಕುಣವ ಸಮಾರಣನ ಶರಿಯೆಡೆಗೆ ರಜನೀನಾರಿ ತೋಳೆಡೆಗೊಟ್ಟ ಕಂಬುಜಬಂಧು ಹೊಜವಂಟಿ (೪೩೪:೦ ೧೬-೪೩). ೧೧. (ಮನಸ್ಸಿನ) ಓಲುವಿಕೆ ; ಹೊರಳುವಿಕೆ ; ಓಲಾಟ : ಚಿತ್ರದ ನೆಲೆಯೊಳು ಸಮಂ ವುಮ ಮುರಿವನ ಮೊಳವಜುಮ ಹಿಂಗುವುದು (೪೩೪:೦ ೧೩-೨೪). ಮುರು : ೨. ಕಿಮುರಿ ಹೊನ್ನಿನ ಅಗನೆಯ ಹೂ, ಮುರು ; ತಲೆ ಮೇಗಡೆ ನಾಗು (೪೩೪:೦ ೬-೦). ಮುರುವು : ೨. "ಮುರುವು (ಮುರುವು) — ಕವಿಯ ಅಭರಣ" (೨೪೪:೦ ೩೩). ಮುರು : ೨. ಮುರಿಗಳಂ ರುರಿ ಗಳಂ ಕಳೆದವರು ಏರಿ ಕಂಡರು ಮೇಲಕಂ ಪರಿವ ಸುರನದಿಯನು (೪೩೪:೦ ೧೪-೨೩). "ಬಲಮುರಿ" ಪರಾ. ೩. "ಕರಾಭರಣ ಪಕ್ರತೆ ಬರೀವರ್ವ ಸಮೆಟ್ಟುಗಳೊಳಂ ಮುರಿಯಲಾ" (೪೩೪:೦ ೦೦೬). ೨. ಬಾಲನ ಕಿವಿಗೆ ಕಡಾಂಟು ಮುರಿಯಂಟು (೪೩೪:೦ ೦೦೦). ೧೨. ಗೆರೆ ; ರೇಖೆ : "ಮುಮ್ಮುರಿ" ಪರಾ. ೧೩. ಧಾರೆ ; ಮೊನಲು : ಬಿಜಮೆಟ್ಟುನಿಲ್ ತರ್ವ ತೋಣಾನದದರದಂ ಪೊನಲೆಂಬಂತಿರೊಂದು ಪತ್ತಿನತ್ತದಂ ಕವಲ್ವ ರವ ನತ್ತರ ಮುರಿಯಂ . . . ನೋಬುದುಂ (೪೩೪:೦ ೩೩-೦೪). ೧೪. ಕೈಗೆ ತೊಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ : ಹಸ್ತದ ಮುರಿ ಮುನಮಯದಾದಿದಾರ ಬೆರಗುಗುರ ಗೆಜ್ಜೆಯಮೆಗೆ ಮುಳುವವಾ ಭರತ ರಾಜೇಂದ್ರನಾತ್ಮಜಗೆ (೪೩೪:೦ ೨೩-೨೩). "ಮುಂಗೈಮುರಾರಿ" ಪರಾ. ೧೫. ಕಬ್ಬಿನ ಗಾಳದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸುವ ಕಬ್ಬಿನದ ಬಳಿ ಯಾಕಾರದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ : (೪). ೧೬. ಎತ್ತು, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ತಡಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ಉಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ತುಪ್ಪಳಿನ ಮೆತ್ತೆ : (೪). ೧೭. ಮಲ್ಲಯವುದ್ದದ ಒಂದು ಪ್ರಖ್ಯ. —ವರಸೆ : ಭುಲ್ಲಾಪನಮಾನಂ ಜಲಂಭದಂ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲ ರವದಿರು ಅಪಣೆ ಲಿಗು ಮುರಿ ಪೊದಲ ಬಗೆಯಿಂದ ಹೊಗುತ್ತಿದರಂ (೪೩೪:೦ ೨-೦೨-೪೦). ಮುರು : ೨. "ಮುರು . . . ಕಿಮಿಯೇಲಿ ಕಣಾಭರಣ" (೪೩೪:೦ ೩೩). ಮುರುವು : ೨. ಮೂಡಲ ಮಿಲ್ಲ ಹಳ್ಳದ ಮುರುವಿನಲ್ಲಿ ನೈರಾತ್ಯದ ಕೋಣೋರ್ ನಟ್ಟ ಕರ್ (ಮುಂ೦೦: ೨-೨೨೬-೨೩ : ೨೨೬). ಕಬ್ಬಿಯಲ ಮುರುವಿನ ಇಂಗೆಸಹ ನಟ್ಟ ಕರಿದ ಮಿಡಗ (೪೩೪:೦ ೩೩:೦ ೪೨-೪೦ : ೨೨೨). ೪. ಹಿಂದರ ತರುಮಾಯ ಒಂದರಂತೆ ಮೂರುಪರ್ವ ನದಿಯು ಮುನದು ಮುರುವಾಗಿದ್ದ ಮೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಿನಗಲು ತೀರ ಕಡಮೆ ಬಂದವು (೪೩೪:೦ ೧೦೩). ೨. ವಾಲೆ ಮುರುವು ಬಾವುಲಿಗಳಲ್ಲಾಡುವಂತೆ (೪೩೪:೦ ೨೩-೦೪). ೧೭. ಹುಡು ಬೇಬಿನ ಚರರು . . . ಕಟಕದ ಗವಜುವನಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮುನಿಸುತ ವೆರವಿ ನಗಗಡೆಯಾಗಿ ಮುನುಕನ ಮುರುವಿನಲಿ ಪಾಳೆಯವ ಹೊಕ್ಕರು (೪೩೪:೦ ೬-೪೪); ಪಟುಭುರು ತಿರುವಿನೋರ್ ಮುರುವಿನೋರ್ ಪುರಿಕಟು ಮೂವುದು ಮೂರ್ವಲಿತರು (೪೩೪:೦ ೩೩-೩೩). [ಮುರು + — ವು]

ಮುರಿವೋಗು (ಕ್ರ). ಪಕ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಬಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆ : ಹೋಗಿ ಮುರುತನಿಂದ ಮುರಿವೋಗಿ ಬನದಡೆಗೆ ತೆರಳಿ ಬರ್ವ ವಿಧಿಗಳ ಪರಿಪಾತಮೆದನು ಸಂದುವೆಂದು (೨೦೪:೦ ೦-೪೩).

[ಮುರು + ವೋಗು (<ವೋ)]

ಮುರಿಸು, 'ಮುರಿಯಿಸು' ನೋ. ಮುರಿಸು (ನಾ). ವಕ್ರ ; ಡೊಂಕು : ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿ : ಆ ಮೊಕ್ಕೊಗನ ಕ್ರೂರಾಸಿಂಹಾತಿಯಂ ಸದಾಚಿವನಾದುಕಂ . . . ವೆಗಲ್ವಿದಿದು ನಡುವೆನ್ನಂ ಬರಂ ಮುರಿಸುವ ಮಸೆದೋರರಾಗಳಾ ಗಾಯಮಂ ಸೈರಿಸಿ (೪೪೪:೦ ೨-೪).

[ಮುರು + — ಸು]

ಮುರಿಹ (ನಾ). ತಿರುಚುವಿಕೆ ; ನುರಿತ : ಮೊಲನಂತೆ ಬಿಡುಹಕ್ಕಿ ವಂದು ಮುರಿಯಂತೆ ಮುರಿಹಕ್ಕಿ ವಂದು (೪೪೪:೦ ೩-೩೩).

[ಮುರು + — ಹು (<—ಪು)]

ಮುರಿಹು 'ಮುರಿಹು' ನೋ.

ಮುರು, 'ಮುರಿವು' ನೋ.

ಮುರು, 'ಮುರುವು' ನೋ.

ಮುರುಂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ನುಗ್ಗೆ : "ಮುರುಂಟು - ಮುರುಂಗಿ, ಸಿಗುಂಡಿ, ಕಾಡನುಗ್ಗೆ" (೩೪೦:೦೩). [ಸೂ. ಮುರುಂಗಿ]

ಮುರುಂಟು, ಮುರುಟು (ಕ್ರ). ೧. ಛೇಳಿ, ಭಯ ಮುರುಂಟಾದುವು ಗಳೆಂದ್ರ ಕುಗ್ಗಿಸು ; ಮುರುಡುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಮುರುಂಟು : ಉಜಿ ಹಿಮಂ ನೆನವ ಮನಮ ಮುರುಂಟುವಯ್ಯ (೪೩೪:೦ ೪-೦೩ ೪೪) ; ಚಿತ್ರದೊಳಾಕಲೆ ಸುಯ್ಯ ಸುಯ್ಯನಿ ತನ್ನ ಕರಾಗ್ರವೊಳವ ಮನೆಯ ಮುರುಂಟುತಿರ್ಪಳಾವಗಂ (೪೩೪:೦ ೩-೪). ಮುರುಟು : ೧. ಮುತ್ತಿ ನೆರೆತವ ಜುವವಾಗುತ್ತಿ ಕಾಮಗ್ರಹವಿಕಾರತೆ ಮುತ್ತಿ ಮುರುಟುತಿರ್ಪಳಾದೆನಂದೆನವನ್ನರಿಯ (೪೩೪:೦ ೩-೦೩) ; ಕೈಮಿಡಿ ದವರನ್ನ ಹೊತ್ತು ಹೊಳೆ, ಮೂರವರನ್ನ ಮುರುಟು ಮುಕ್ಕುವುದು ಚಳಗಾಲಪುರವನ ಮಿವ್ವಪಾದ ರಾಜನಿತಿ (೪೩೪:೦ ೨೦). ೨. ತಿರುಚು : ನೊಟ್ಟಮಾಡು : "ಎಷ್ಟು ದಿನ ಒಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾರಿ ಕೊರಡಾಗಿರು ತಾನಂತೆ ಅಪಮ" ಎಂದು ಮುನಿ ಮುರುಟು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ (೪೩೪:೦ ೩೦). [ಮುರುಂಟು + — ಗು]

ಮುರುಂಟು, ಮುರುಟು, ಮುರುಡು (ಕ್ರ). ೧. (ವಿಲೆ. ಬಳ್ಳಿ ಮುರುಂಟಾದುವು) ಸುರುಟಿಕೊಳ್ಳು : ಮೇಗಣ ನಾಲ್ಕು ಹೊಕ್ಕೊಡೆ ಮೇಗಣಭಾಗದೊಳಗುರ್ವ ಭರ್ಮಂ ಒಪುದಿದಾಗಳ ಮುರುಂಟುಮ್ ಮುರುಂಟುಗಡೆಳುಬುಡವೊಳೆನ್ನವೆಯಂ ನರಕಂ (೪೩೪:೦ ೩-೪೨) ; ಗೆಂಟಾಗಿ ವಿಶಾಸಕ್ಕೆ ಮುರುಂಟದ ಮಲ್ಲಿಗೆಯನಲರಿಮಂತ ವಸಂತಂ . . . ಪೊಕ್ಕಂ (೪೩೪:೦ ೪-೦೪). ೨. ಸೊಟ್ಟಾಗು : ಡೊಂಕಾಗು : ವಕ್ರಗೊಳ್ಳು : ತಾಂ ತೊನ್ನನಾಗಿ ಮುರುಂಟದ ಕೈಯುಂ ಕಾಲಂ ಬೆರಸು . . . ಲೋಗರ ಮನೆಗೊಳಾ ಭೈಕ್ಷಮಂ ಬೇಡಿ (೪೩೪:೦ ೦೨-೨೨) ; ಉಂಟುಕುವೆ ಮೂಡಿದೊಡಿದುಬುಡು ಮುರುಂಟಿ ಜಾತು ಕೇತೊಡ (೪೩೪:೦ ೧೩-೩೪). ೩. ಕುಗ್ಗು ; ಮುರುಡು : ನೆನದೊಡೆ ಮನಂ ಮುರುಂಟುತ ಸೀತಕದ ನಡುವೆ ತನು ಕರಗಿ ಕೊಡಿಸುವ ಒಪಳ ಬೀತದ ನಡುವೆ ಕೊಲುಪ ಹಿಮವಾತಂಗೆ ತಿರೀದೋಪಚಾರವದು (೪೩೪:೦ ೩-೦೩-೨೩) ; ಮಿಥ್ಯಾವೇದಿಬೇಟಕರ್ ದಂತಿಸಂಪಾನಂತೆ ಮುರುಂಟಿಯುಂ (೪೩೪:೦ ೦೪-೦೩ ೪). ಮುರುಟು : ೧. ಪರಿದ ಗಾಣಗಸಳು ಮುರುಟದ ಕೊನೆ ಮುಜುವ ನೊ ಮುತ್ತದಿಂ ತೊಡೆದು . . . ಸೊಂಟಿನ ಬಿಲ್ಲವತ್ತಿ ಯನಾಗ ಕೊಯಿತಂದು (೪೩೪:೦ ೦೪-೦೦) ; ವೈಕ್ಷಗಳು ಯಲೆ ಮುರುಟದವು (೪೩೪:೦ ೧೦೩-೧೦). ೨. ಕುಬೇರನೊಪ್ಪುಗೊಳ್ಳು ವಾಯ್ ಹಪ್ಪ

ಮೂಗು ಮುರುಟದ ಕಿವಿ (ಹೂಣು-೨-೨೬) : ಕಿವಿವನ್ನು ನೇರಡಿಕೆಯಾಗಿ
ರಸವನು . . . ಪಾನವ ಮೂಡುವೆನೆಂದ್ನ ಕರವ ನಡುವ ಸುಮಯದೊಳು
ಇದೊಳೊಳು ಮುರುಟದವನ್ನೇ ಹಸ್ತಗಳು (ಹೂಣು- ೦೦-೨೨೩) :
ಮುರುಟವವು ರಸ ಸೋಂಕೆ ತನ್ನಯ ಕರಬರಣ (ಹೂಣು- ೦೭-೩೩).
೩. ಅರಗು ತಿಂದು ಕರಗುವ ದೈವವ ಉರಿಯ ಕಂದರೆ ಮುರುಟುವ
ದೈವವನೆಂತು ಸರಿಯೆಂಬೆನಯ್ಯ (ಹೂಣು- ೩೩೬) : ಒಮ್ಮೆ ಉಣು ಮುಗಿದು
ಬಿಟ್ಟಿತಂದರೆ ತಾಯಿ ಹಾಸಿಕೊಟ್ಟಿ ಚಾಪೆಯಲ್ಲಿ ಮುರುಟಿ ಬಿದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ
(ಮುಂಗು- ೭೬). ೪. ಸುಕ್ಕಾಗಿರು : ನರಿಗಳಿಂದ ಕೊಡಿದರು :
ಕೊಡಿದ ಕೊಡಿದ ಮುರುಟದ ಮುರುಟದ ಹಳ್ಳದ ಮೂಗಿನ . . .
ಮುಗಿದಿದೋ (ಹೂಣು- ೪೪೭). ೫. ಕೀಳು : ಚಿವುಟು : ಕೊಡು :
ಮೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಮುರುಟುವುದನು ಬಲದ ಬಲ ಮುರುಟುಪುದ (ಹೂಣು-
೨-೪೦) ಮುರುಟಿದೆಯಲಾ ನೀನೆ ಮಳ್ಳಿ ನೀನೆ ಬೆಳೆದ ಬಯಕೆ ಬಳ್ಳಿ ! (ಹೂಣು-
೩೩-೪೪). ಮುರುಡು : ೩. ತಮಾಮನೆಯ ಮುರುಡಿಂದ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು
ಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ಮನಸ್ಸು ಮುರುಡಿ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು (ಕಪ- ೧೬೦).

ಮುರುಟಿಕೊಳ್ಳು = ಮುರುಡಿಕೊಳ್ಳು : ಮುರುಟಿಕೊಳ್ಳು :
ಯಶೋದ . . . ಮಲಗಿದಲ್ಲಿ ಮುರುಟಿಕೊಂಡಳು (ಹೂಣು- ೦) : ನೀನು
ಚೀರಟುಕಳು ಕಂಡಿದ್ದೀಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ . . . ಫುಟುನೆ
ಮುರುಟಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ (ಹೂಣು- ೭೦).

[ದೇ-೩ ಮಲ. ಮುರುಟು : ತುಳು. ಮುರುಂಟು]

ಮುರುಂಟು, ಮುರುಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸು :
ಉರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು : "ಮುರುಂಟು — ದುಪ್ಪಕರಣ" (ಹೂಣು- ೨). ಸುಡು : ಸೀಯು : ಕರಿಕಾಗು : ದೇಹದ ದಾಹ
ದೊಡ್ಡ ಗಾಣಾಪರಣೇತ್ರಿ ಸುಯ್ಯ ಮುರುಟುರಭಸೇವಗಡುತರ್ ಸಾರ್ವ
ಭೃಗೀಮುಳುಗಣಾಕ್ಷಣವರಲು ವೆಂಕಿ ಮುರುಂಟಿ ಧಾತ್ರಿಯೊಳ
(ಹೂಣು- ೦೩-೪೬) : ಬೆಳಗಾಗಲೊಡಂ ಮುರುಂಟಿ ದಿರ್ಗದಾಳುಂ
ಪೊಂಗಲಂ ಕಂಡು (ಹೂಣು- ೪-೩೭ ೫) : ಸಪ್ತಪದಧಿಗಳ್ ಪರಪರನೆ
ಲಂದಿದುಳ್ಳ ಬತ್ತತ್ತಿರ್ಮವ ಕಳಗೆ ಘಟ ರಿಂಗಲ ಹೆಡೆಗಳು ಕೈಕಾಲುಳುಂ
ಮುರುಂಟುತ್ತಿರ್ಮವ (ಹೂಣು- ೪೩-೩೭). ೩. ಬಾಡು : ಒಣಗು :
ಬತ್ತು : ಕುಡಿ ಮುರುಂಟುರೊಡಂ ಕೊನೆ ಮುರುಂಟುರೊಡಂ ನಟುಕಿ
ರೊಡಂ ಬೆರತೊಡವೊಣಗೊಡೊಡಂ ಸರಸಮಿ ದ್ರುಮಮಂದಪ್ಪಾಂ
. . . ಕುಡು ಮಣ್ಣುಮನೊಟ್ಟಿಗೆ ಬಾಬ್ಬ ಮುರುಂಟುರೊಡಂ (ಹೂಣು- ೩-೦೩) :
ವುಪ್ಪಬಾಣಿಸೆ ನಾಂಟಿ ಮುರುಂಟವ ಪೂವೆ ಪುಳಿಯಾಗಿರ ಮನಮಯ್ಯ
ಬೆಂದವುಡೊಡೊಡೊಡೊಡೊಡಂ (ಹೂಣು- ೪-೦೩) : ನಾರಿಯನೆಟ್ಟ
ನಾಡೊಡಲರಲು ಮುರುಂಟುಗುಮೆಂದು ವನ್ನಳಂ ಮೊರರೊಡಪ್ಪೋ
(ಹೂಣು- ೦೭೭). ಮುರುಟು : ೨. ಕಿಚ್ಚಂ ಛಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ಮುರುಟಿ
ಸಾಮಮೂರ್ಧ (ಹೂಣು- ೩೪೦೪. ೧-೦೨-೨೭) : ತರಹರಿಗೊಡುಂದೆ
ತರಹರಿಗೊಡುಂದೆ ಮುರುಟುಮಾಡಿದನು ತಮ್ಮಂಗೆ ಪಕ್ಷಗಳ ಮುರುಟಿ
[ಹೂಣು- ೩]ದವು ತನ್ನ ಭಯಮಾತ್ಮಕವ ನಿರಕರಯಪಕ್ಷಗಳು (ಹೂಣು-
೪-೦೦-೦೪). ೩. ಉಪ್ಪುಕರವ ರಂಗಗಳ ಪರಮವ ಮುಟ್ಟಿದ ಮುಟ್ಟುಮೆ
ಮುರುಟುವೆನೆ ಮುಗಿದುವುತಲಪ್ರಕರಂಗಳ್ (ಹೂಣು- ೩-೪) : ಈ
ಹೊತ್ತನ್ನ ಕಾಲದ ಕುಡಿ ಮುರುಂಟಿತು (ಹೂಣು- ೦೩-೦೦). ೪. ಇಲ್ಲವಾಗು :
ನಾಶವೊಂದು : ಹಾಳಾಗು : ಒಂದು ನುಡಿಯುಂ ತಲೆದೋಪದು
ಚಿತ್ತಮತ್ತಮ ಮುರುಟಿತು (ಹೂಣು- ೩-೩೭) : ಯಾಕಂತಿ ಮನೋವದ
ಗುಣಕದ ಸತ್ಯಪರನ ಮುರುಟಿದವ ಭಸವತರಣ (ಹೂಣು- ೪-೦೦) :
ಅಚ್ಚಳವದ ಆ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೇನಾಯಿತು ? ಅದು ಹಾಗೆಯೇ ಮುರುಟಿತೆ ?
(ಹೂಣು- ೪೦).

ಮುರುಟುಮೋಗು = ೧. ಬಾಡು : ಬತ್ತು : ಒಣಗು . ಅವಳ
ಅಸೆಯ ಕುಡಿ ಮುರುಟುಮೋಗಿತ್ತು (ಹೂಣು- ೩೪) : ಅವಳ ವದನು ಅತಿ-
ಅರಣ್ಯಗಳು ಮರದಿಂದ ಕಿತ್ತು ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಎಸೆದ ಮುರುಂಟುಗಳಂತೆ
ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುರುಟುಮೋಗುತ್ತಿದ್ದವು (ಹೂಣು- ೦೪). ೨.
ನಾಶವಾಗು : ಹಾಳಾಗು : ಈ ಹಾಳುಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಮುರುಟಿ ಹೋಗಿ ಬಾರದು
ಇವನ ಪ್ರತಿಭೆ (ಹೂಣು- ೦೫೫). [ದೇ-೩ ತಮಿ. ಮಲ, ಮುರುಟ್ಟು]

ಮುರುಕ್ಕು, 'ಮುರುಕ್ಕು' ನೋ.
ಮುರುಕ್ಕು, 'ಮುರುಕ್ಕು' ನೋ.
ಮುರುಕ್ಕಲು, ಮುರುಕ್ಕಲು (ನಾ). ೧. ಮುರುಕ್ಕಲು : ಪೂರು :
ತುಂಡು : ಪುಟ್ಟುಗುಡ್ಡದ್ದು. ಚಳ್ಳುಯಿಲ್ಲ ಮುರುಕ್ಕಲಾಗಿದ್ದವು
(ಹೂಣು- ೧೦). ೨. ಮುರುಕ್ಕಲು : ಭಗ್ನವಾದ : ಅದರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು
ಬಂದರೆ ಪುಟುಕುವಂತಹ ಹತ್ತಿಲು ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು : ಮತ್ತೊಂದು
ಮುರುಕ್ಕಲು ಗುಡಿಸಲು (ಹೂಣು- ೨೦೩) : ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಮುರುಕ್ಕಲು
ಮುಟ್ಟಿದಿತ್ತು (ಹೂಣು- ೩೭). ಮುರುಕ್ಕಲು : ಆ ಮುರುಕ್ಕಲು ಮನೆಗೆ
ವೃಥಾ ತೆಗೆದವಾದರೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ? (ಹೂಣು- ೨೦).

[ಮುರುಕ್ಕು (< ಮುರುಕ್ಕು) + ಆಲು (< ಆಲ್)]
ಮುರುಕ್ಕಳು, ಮುರುಕ್ಕಳು (ನಾ). ಮುರುಕ್ಕಳು ಸ್ಥಿತಿ : ಭಗ್ನವಸ್ಥೆ :
ಚಪ್ಪರದ ಹಲಭಾಗವು ಮುರುಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು (ಹೂಣು- ೨೦). ಮುರುಕ್ಕಳು :
ಹಾಳಾಗಿದ್ದ ಉದ್ದಾವಳೂ, ಮುರುಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಕೃತಾದ್ರಿಗಳೂ
. . . ದುಃಖದಾಯಕವಾಗಿ ನಾಯಕನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಡುಗಿದ್ದು ಹುಟ್ಟಿಸಲು
(ಹೂಣು- ೩). 'ಸವಕಳ' ಹೋ. [< ಮುರುಕ್ಕಲು]

ಮುರುಕ್ಕುಟ (ನಾ). ಬಿಂಕ : ಬಿನ್ನಾಣ : ಆಟ ಮುಗಿಯಿತು, ಗೆಲೆದು
ಮುರುಕ್ಕುಟ ಮುಗಿದುಬಿಟ್ಟ (ಹೂಣು- ೩೨).

[ಮುರುಕ್ಕು (< ಮುರುಕ್ಕು) + ಆಲು]
ಮುರುಕ್ಕಿಲು 'ಮುರುಕ್ಕಿಲು' ನೋ.
ಮುರುಕ್ಕು, 'ಮುರುಕ್ಕು' ನೋ.
ಮುರುಕ್ಕು, 'ಮುರುಕ್ಕು' ನೋ.
ಮುರುಕ್ಕು, 'ಮುರುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುರುಕ್ಕುನುಡಿ (ನಾ). ಒಯ್ಯಾರದ ಮಾತು : ಬಿಂಕದ ನುಡಿ :
ಮುರುಕ್ಕುನುಡಿ . . . ಚಿಕ್ಕನುಡಿಗಳು ಪುರುಷರನು ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ
ಒನ್ನಣಮ ನುಡಿಯ ಭಾವೆಯು ಬಿಡುಗಡೆಗೊಂಡು (ಹೂಣು- ೩೪-೩೫)

[ಮುರುಕ್ಕು (< ಮುರುಕ್ಕು) + ನುಡಿ]
ಮುರುಕ್ಕಿ 'ಮುರುಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಮುರುಕ್ಕು, ಮುರುಕ್ಕು (ನಾ). ೧. ಒಬ್ಬ ವೇವತೆಯ ಹೆಸರು :
ನುಬ್ಬುಪ್ಪಣ್ಣ : "ಜಣ್ಣುಮದೇವ" (ಹೂಣು- ೩೪). ಮುರುಕ್ಕು : ೨.
ಅರುಪತ್ತುಮೊಪರು ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರು : "ಮುರುಕ್ಕು-
ಜಣ್ಣುಮದೇವ, ಅರುಪತ್ತುಮೊಪರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಶರಣ" (ಹೂಣು- ೨೪-೩೫).

[ದೇ-೩ ತಮಿ. ಮುರುಕ್ಕು : ಮಲ. ಮುರುಕ್ಕು]

ಮುರುಕ್ಕುಣಿಯ 'ಮುರುಕ್ಕುಣಿಯ' ನೋ.

ಮುರುಕ್ಕುಣಿ 'ಮುರುಕ್ಕುಣಿ' ನೋ.

ಮುರುಕ್ಕುಣಿಯ 'ಮುರುಕ್ಕುಣಿಯ' ನೋ.

ಮುರುಗಿನ ಮರ, ಮುರಿಗಿನಮರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ :
"ಮುರುಗಿನ ಮರ — ಮುರುಗಿನ ಮರ" (ಹೂಣು- ೦೩೭). ಮುರಿಗಿನಮರ :
"ವಿಭಾಂಡಿ — ಅವರ್ತಕ, ಮುರಿಗಿನಮರ" (ಹೂಣು- ೦೫೪).

[ಮುರುಗು + ಮರ, / ತಮಿ. ಮುರುಗು = ನುಗ್ಗಿಮರ.
/ ಹೂ. ಮುರುಗಿ = ಮಗ್ಗಿ]

ಮುರುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರ). ಮುರುಮುರು ಎಂದು ಶಬ್ದವೊಡು : ಕೈಯಲ್ಲಿ
ಕಾಗದ ಮುರುಗುಟ್ಟಿತು (೧೯೫೬-೫೭). [< ಮುರುಮುರು + ಕುಟ್ಟು]
ಮುರುಗೆ (ನಾ). (?) : ಮತ್ತೆ ನೋಡಿದ ಜೈನವಳಕಿದಿರತ್ತಿ ಮುರುಗೆಯು
ಪೆತ್ತಿ ಕೊವರಿಸುತ್ತ ಸುರಗಿಯ ಕಿತ್ತು ಹೊಕ್ಕನು ಮೀರದೊಡ್ಡದಾರಿ (೧೯೦೬-
೧೭-೦೯). [?]

ಮುರುಘ 'ಮುರುಗ' ನೋ.

ಮುರುಚು 'ಮುರಿಚು' ನೋ.

ಮುರುಜು. ಮುರುಜೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ : ಮುರುಜು ;
ಧರಣಿ ನೀ ಮುರುಜು ದಿಂಡಿಮ ಪಟಹ . . . ಮೃದಂಗಜಯ ಮೊರವವು
(ಕುಂಜ. ೫೭-೫೮) ; ಧರೆಯ ಸ್ವಪರಾರಾದವಯುವಿಯ ಮುರುಜವನು
ಭಾಜಿಯು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ತರುಣಮಣಿಯನು ಗೆಲ್ಲಿದು (ನಾಕ. ೨೨-೪೦).
ಮುರುಜೆ : ಬಿಡದೆ ನಿಂದಿವ ದುರ್ಜನನ ಭಾಯಿಗೆ ತುತ್ತನೊಡನಿತ್ತು
ನುತಿಸಿಕೊಂಬಂತೆ ಕಡುಹೀನರವಗೆಯ್ತು ಮುರುಜೆಗನ್ನವನಿಟ್ಟು ನುಡಿದ
ಕುಶಲದಿಂದವನು (ಪಂಜಾ. ೯-೦೯). 'ಮುರುಜೆ' ಪರಾ.
[< ಸಂ. ಮುರುಜ]

ಮುರುಜೆ 'ಮುರುಜು' ನೋ.

ಮುರುಟು 'ಮುರುಟಿಸು' ನೋ.

ಮುರುಟು (ಕ್ರ). ೧. ಬಿಟ್ಟು : ಕೀಳು : ಕತ್ತರಿಸು : ಮೊಳೆಯಲೇ
ಮುರುಟು (ಪಂಜಾ. ೬) ಸಲು ಮೊಳೆಯ ಬಿಡದ ಬಿಳಿದು ನನ್ನ ಹವಣೇ
(ಕುಂಜ. ೪-೬-೦೫). ೨. ಇಲ್ಲವಾಗಿಸು : ನಿರ್ನಾಮಮಾಡು : ನಾಶ
ಗೊಳಿಸು : ಬಿಳಿಯಗುಡದೆ ತನಗಿಹಿತವಾದವರನು ಮೊಳೆಯಲೇ
ಮುರುಟಿಸಬೇಕು (ಪಂಜಾ. ೧೦-೦೨) ; ನಾನು ಕೊನೆಯ ಅಸಯಸ್ಸು
ಅಲ್ಲಿಗೇ ಮುರುಟಿಸಿಕೊಂಡು ಡಾಯಿಯಂಗೊಳಿಸಿದ ಹೊರಗಾದೆ (ಕುಂಜಾ.
೬೬). [ಮುರುಟು (< ಮುರುಟು) + - ಇಸ್ತು]

ಮುರುಟು 'ಮುರುಟು' ನೋ.

ಮುರುಟು 'ಮುರುಟು' ನೋ.

ಮುರುಟು. ಮುರುಡು. ಮುರುಡು (ನಾ). ೧. ತಿರುಚಿಕೊಂಡಿರು
ವುದು : ಡೊಂಕಾದುದು : ಸೊಟ್ಟಿಗಿರುವುದು : 'ಮುರುಟು
ಗಟ್ಟು' ಪರಾ. ೨. ಮುರುಡೆಯಾದುದು : ಮುರುಡು : (೧).
೩. ಮೂಲೆ : ಪಾಪವನಾದುದು ತಿದ್ದಿರುವ ಮುರುಟು ಮುಟ್ಟುಗಟ್ಟು ೧
(೧೯. XI ೪. ೫೨-೫೩. ೦೦೫-೬೨ ; 1674) ; ಇದಕ್ಕೆ ವಾಯುವ್ಯನ
ಮುರುಟು ಮೂಡಪತ್ತಿಪಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯ ಮುರುಟುನ ೧ (೧೯. III.
೫೪೫-೬೬-೬೭ ; 1748-) (ಗು). ೪. ಡೊಂಕಾಗಿರುವ : ಸೊಟ್ಟು
ಗಿರುವ : ವಕ್ರವಾದ : ಭದ್ರೋಲಿಕಾರಲಕ್ಷಣಗಳ ಕಂಡ ನೋಡದೆ
ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯ ಒಂದನೆ ನೋಡಿ ಮುರುಟುಬಿಡದವಳು ಗಂಧಮೆ ಮುಟ್ಟಿ
ಪೆಂತಕೆ ಆ ಕಥೆಯನು ಬೇರೊರಾರನೆ (ಪಂಜಾ. ೧-೦೨). ಮುರುಡು :
೫. ಕೀಳಾದ : ಕ್ಷುದ್ರವಾದ : ಬಾರಿದಾರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಹುರೈ ಆನಂದ
ಪಾರಿಧಿಯಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿ ತಾರರು ಮನಸಿಗೆ ಮುರುಡುಬೇವೆಗಳ ಸಾರ
ಪ್ರದಮರು ನಿಂದಿವರು (೧೯೫೬. ೭೬-೭೭). ಮುರುಡು : ೧. ಮುರು
ಡಾದೊಡೆ ಮಲಯಜಂಗಲಂ ಕೊಂಡೊಡೆ ಸ್ವರಜಾಪವನುಕೆದ್ದರೆ
(ಕುಂಜಾ. ೨-೪೨) ; ಬಿಳಿನೋಟ ಕುರುಡು ಕೈಕಾಲು ಮುರುಡು ಕುಟ್ಟುತ್ತ
ಲಿರುವೆ ತಪ್ಪದು (ಪಂಜಾ. ೬-೦). ೬. ಬಾಗಿರುವ ಭಾಗ : ಪಟ್ಟಿಯ
ಬಿಟ್ಟರೊಳ್ ಶಿವದ ಮುರುಡುಬಿಟ್ಟದಂತೆ ತಾವರೆಯಲೆಯೊಳಿದೆ
ಮಿಡುಕದೆ ಕುಳ್ಳಿರ್ಪ ತರುಣಮರಾಳಂಗಳ (೧೯೫೬. ೬-೭೯ ಪ) ;
ಶರಧಿಯ ನೊರಮಂ ಶಿವದ ಮುರುಡಂ ಪೊಸ ಚಲ್ಲಗೊಟ್ಟಿಯಂ ಮನೆ
ಬಿಳಿಯಂ ಪರಿಯಾಗಿರೆ ಮಧುಮಿಡಿದೆ ಪರಿಹರಿಕಂ ಕಣ್ಣು ಪುಗಂಕೆತರ್ಕ್ಕಗಾಂ

(ಗೋಪ. ೨೦೦-೨೨). ೭. ಗೂನು : ಡೊಗು : ತಿರುಡು ಪಸಂಪಿಡಿ
ಸೋಂಕದ ಮಾತ್ರದ ಮುರುಡು ಪೋಗಿ ರಾಜುವಾಗಿ ನಿಂದಿರಲು (೧೯೦೬-
೦೨-೦೯). [< ಮುರುಟು]

ಮುರುಟುಕೊಡಲು (ನಾ). ವಕ್ರವಾಗಿರುವ ಕೊಡಲು : ಡೊಂಕು
ಡೊಂಕಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕೊಡಲು : ಅಳಿಕುಂಟಾದ ಮುರುಟು
ಕೊಡಲು ಬಲುಸೊಂಪವನುಬೆಂದ ಮೊಸಳೆತ ನಡುವನು (೧೯೫೬. ೭೬-೭೭).
[ಮುರುಟು (< ಮುರುಟು) + ಕೊಡಲು (< ಕೊಂಡಲು)]

ಮುರುಟುಗಟ್ಟು (ಕ್ರ). ಡೊಂಕಾಗು : ಸೊಟ್ಟಾಗು : ಮುರುಟು
ದರ್ಶನರು ಕೈಕಾಲುಗಟ್ಟುಗಟ್ಟು ಗುಡುಗುಂಟೆ ಕೆಲರು (ಪಂಜಾ. ೪-೫-೬೯).
[ಮುರುಟು + ಕಟ್ಟು]

ಮುರುಟುಗೈ (ನಾ). ವಕ್ರವಾಗಿರುವ ಕೈ : ಸೊಟ್ಟಿಗಿರುವ ಕೈ :
ಮುರುಟುಗೈ (ಪಂಜಾ. ಕೆಯ) ಮೋಡಗಳ ಕೊನೆಯ ವಿಳರದೊಂದನೆಯ
. . . ವಿಗತಾಂಬದ ಭೂರೊಂದನೆಯ ಕಾಣಿಕೆಯನಂದನೆಗೆ (ಕುಂಜಾ.
೫-೬-೬೬). [ಮುರುಟು + ಕೈ (< ಕೆಯ)]

ಮುರುಟುರೋಗಿ (ನಾ). ದೇಹದ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ತಿರುಚಿಕೊಳ್ಳುವ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಆದರೆ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದವುಗಳೆಂದರೆ
ಎಲುವಿನ ಹಂದರಗಳು ಮಾತ್ರ. ಮುರುಟುರೋಗದಿಂದ ಸತ್ತಿರಬೇಕೆಂದನಿ
ಸಿತು (ಪಂಜಾ. ೫). [ಮುರುಟು (< ಮುರುಟು) + ರೋಗ]

ಮುರುಟು (ನಾ). ಮುರುಡುವುದು : ಸಂಕುಚಿತವಾಗುವುದು :
ಹತ್ತಿವರೆ ಮುರುಟುಹಂ ರಕ್ತಪದಿ ಶಿಖ್ರಿಯದು (ಪಂಜಾ. ೪೭-೪೮).
[ಮುರುಟು (< ಮುರುಟು) + - ಹ್ತ (< - ಪ್ತ)]

ಮುರುಡು. ಮೊರಟು. ಮೊರಡ (ನಾ). ೧. ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಗಂಟುಗಂಟಾಗಿ
ರುವುದು : ಕುಂಬಾಗುವ ಮುರುಡನಾಗುವ ಕನ್ನ ವಿಕ್ಕುವ . . .
ಮುನ್ನ ಸೊಡ್ಡಳನ ಆರಾಧನೆ ಇಲ್ಲದೆ ಕುನ್ನಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಈ ವಿಧಿ ತಪ್ಪದು
(ಪಂಜಾ. ೦೬೯-೭೯೭) ; ಗೊವನ . . . ರೊಪಮನಾ ನೀರುಮನುಷ್ಯಂಶರಿಸಿ
ಗುಪ್ತನಂ ಪೊಪಂಜಾಂ ಮುರುಡನುಮಾಗಿ ಬರೆ ಕಂಡವರ್ ನಗಿ
(ಪಂಜಾ. ೪-೫ ೬) ; ತಾಳಕಾಯ ಮೋಳೆಯೊಂದಂದದ ಮುರುಡನನ್ನು
ವಕ್ರ ಮೊರಡಲಾಗಿರಿದ ಕೊನಗೊಡನಂದದೆ ಕೊಂಕು (ಕುಂಜಾ.
೨-೪೦). ೨. ಬರಿಸಿಟ್ಟುಬಾವದವನು : ಉದ್ಭವ : ಅನಾಗರಿಕ :
ಸುರಿಯಿಂದ ಸೊಕ್ಕುವನ ಪರದೇಶಕ್ಕೆದುವನ ಮುರುಡನ ನಪುಂಸಕ . . .
ಬಿಡಿದನೆ ಮೊಂಡು ಪರರ ಮೊಂಡಲಲ್ಲಿ (ಪಂಜಾ. ೦೨-೪೯). ಮೊರಟು : ೩.
ಈ ವಿಕ್ರಮದಾಯನು ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿ ಕೌಶಲಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳಿರಿಸಾಹಸ
ಗಣ್ಣಿ ಅಪ್ರತಿಮವಾಗಿರಬಹುದಾದರೂ . . . ಮೊರಟುನೂ ಆಗಿರಬೇಕು
(ಶಿಖ. ೦೪೦-೦೦). ಮೊರಡ : (೧).
[ಮುರುಡು (< ಮುರುಟು) + - ಲ್ಫ / ತಮಿ. ಮುರುಡುನ್.
ಮುರುಟುನ್ ; ಮುರುಟುನ್ ; ಮಲ. ಮುರುಟುನ್]

ಮುರುಡು 'ಮಿಡ' ನೋ.

ಮುರುಡು (ನಾ). ಒಂದು ಮನೆತನದ ಹೆಸರು : ಮುರುಡರ ಕಾವಿಟ್ಟ
ಮಾಡಿಸಿಟ್ಟ ಮುಟ್ಟುವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ [ತ] ಇದವರಂ ಗವಣಿರಾಜನಿಟ್ಟ
ಪಿಲೆಯ ಚಿಟ್ಟಿನಿಟ್ಟ . . . ಹಸುಬೆ [ಗೆ] ಬಾಗಮ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ
ಬಿಟ್ಟರು (೧೯೫೬. XX. ೬೪-೬೫ ; 1118). [?]

ಮುರುಡುತ (ನಾ). ೧. ಈಶ್ವರನ ಮಗ. ೨. ಗಣಪತಿ : ವಿಷ್ಣುಶಿವರ :
ಮುರುಡುತನ ಅಂಭುಗೆ ಪರಗಿ (ಪಂಜಾ. ೯೨). ೩. ಜ್ಞಾನಿ.
[ಮುರುಡು (< ಮಿಡ) + ತು]

ಮುರುಡು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : 'ಅಮರಕಾಯನಲ್ವ
ಮುರುಡು' (ಪಂಜಾ. ೪೨-೬೯). [?]

ಮುರುಡಿ, ಮುರಡಿ, (ನಾ). ಕೈಬರಲುಗಳ ಉಗುರುಗಳೂ ಬಳಿ
ಗಳೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸರಪಳಿಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿ
ಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಇರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೆಮ್ಮಾಭರಣ : ಬಿಡ
ಲುಳಿ ಸರಪಳಿಯ ಮುಂಗೈತಳದ ಮುರುಡಿಗಳೆ . . . ಹಾದದ ಸುಗುಣ
ಕಾಣೆಯ ದಾಮದಬರೆಯಿದ್ದಿದರು, ಹರಿಯ. (ಆತ್ಮಕ. ೪-೨೦).
ಮುರಡಿ : ನಾಯಕರು * ಮುಂಗೈಯ ಮುರಿ, ಮುರದಿಯ ಸರಪಳಿ,
ಹೊನ್ನೇಗುರೆ, ತೋಳಬಾವುರಿ ಗಳಿಂದ ಸಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದರು
(ಕಾಣಾ-೧೩೦). [? / ತಲು. ಮುರಿದಿಗೊಲಸು = ಮುಂಗೈಗೆ
ತೊಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ]

ಮುರುಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಎದುರುಬೀಳು ; ವಿರೋಧಿಸು : ಗಂಡುಗಲಿಯುವ
ನಂದು ಭದುವರಿ ಕಂಡವರ ಮನ್ನಿಸುತ್ತ ಮುರುಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮೂರ್ಖಂ
ಸದರು ಸಪ್ತಾಂಗಗಳ ಕೈಕೊಳುತ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೭-೩).

[ಮುರುಡು + - ಇಸು.]

ಮುರುಡು : * ಮುರುಂಟು * ನೋ.

ಮುರುಡು : * ಮುರುಟ್ಟು * ನೋ.

ಮುರುಡು, ಮೊರಡು (ನಾ). ೧. ಒರಟಾದುದು : ಬಿರು
ಸಾದುದು : * ಮುರುಡುಗಲ್ಲು * ಪರಾ. ೨. (ಮರ. ಸೌದ
ಮುಂತಾದುವುಗಳ) ಗಂಟುಗಂಟಾಗಿರುವ ಭಾಗ. - ಕೊರಡು :
ಮುಖ ಮುನಿದ ಕ್ರೇಗಂಧದ ಮುರುಡಿನ ಪಾಗಿರಬೇವ್ವಾ (ಕಾಣಾ-
೭೫-೭೬); ಮಮು ಬಿರಿದ ಮುರುಡಿನಂತೆ (ಕಾಣಾ. ೧೨). ೨. ಎದುರು
ಬೀಳುವುದು : ವಿರೋಧಿಸುವುದು : * ಮುರುಡಿಸು * ಪರಾ.
ಮೊರಡು : ೧. ನೆಲದ ಒಳಗಿರುವುದು ತೂರಿರುವ ಮೊರಡಾದ
ಸಲೆಯ ಸಾವಿರದ ಗುಡಿ-ಬಸದಿ-ರಳ ಗೊಮ್ಮಟರ . . . ನುಡಿ-ತೂವುಗಳ
ತುಳಿಯುತಿಹರೋ! (ಕಾಣಾ- ೩೩-೩೪). ೨. ಕಾಡುಹಂದಿಯೊಂದು ಮೂಕಿ
ಯನ್ನು ಮಂಡೆ ಹಾಚಿ, ತನ್ನ ಕೋರಿದಾಡಗಳಿಂದ ಕಾಡುಗಿಣಿಸಿ ಮೊರ
ಡೊಂದನ್ನು ಆಗೈಯುತಿತ್ತು (ಕಾಣಾ. ೨೫೯). [ದೇ. ೩ ತಮ. ಮುರುಡು;
ಮುರುಟು, ಮುರುಟ್ಟು; ಮಲ. ಮುರಟು; ತುಳು. ಮುರುಡು; ತೆಲು.
ಮೊರಡು, ಮೋಡು]

ಮುರುಡು (ನಾ). (ಕರಾ) ಮಿಸ್ಸಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾವಿ
ಮಿಸ್ಸು [ದೇ. ೩ ತುಳು. ಮೊರಟು; ತೆಲು. ಮುರುಂಡ = ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಕುದ್ರಪುಲಕುತ]

ಮುರುಡುಗಲ್ಲು, ಮೊರಡುಗಲ್ಲು (ನಾ). ಒರಟಾದ ಕಲ್ಲು; ಬಿರುಸಾದ
ಶಿಲೆ : ಮುರುಡುಗಲ್ಲು : ತಡಗನೆಯ ಮೂಡತಿ; ಪಾದ (ಆತ್ಮಗೋ.
೫೯-೬೦). ಮೊರಡುಗಲ್ಲು : ಮೊರಡುಕಲ್ಲಿಗೆ ನೀರನಾ ಮೃದುತರವಿಶೇಷ
ದೊರಕುವುದು (ಆತ್ಮ. ೪-೨೦). [ಮುರುಡು + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್ಯ)]

ಮುರುಡುಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಬಾಗು : ಗೊಣಗು : ಮುರುಡುಗೊಂಡ
ಜೀವವೇಳೆ ಪರಿದೊಳಾಯ್ತುನಂತ ಪರಿ ಚಿಟುವ ಕರದ ಓದಿತ್ತಿದನು
ಚರಾಡೊಳುಂಗುಟವ ಮೆಟ್ಟಿ (ಆತ್ಮಕ. ೩-೩೩).

[ಮುರುಡು (< ಮುರುಟ್ಟು) + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೋಳ್)]

ಮುರುಡುಗೋಲ್ (ನಾ). ಅಂಕುಷೋಣಾದ ದೊಣ್ಣೆ; ಸೊಟ್ಟು
ಗಿರುವ ಕೋಲು : * ಮುರುಡುಗೋಲ್ದಿ * ಪರಾ.
[ಮುರುಡು (< ಮುರುಟ್ಟು) + ಕೋಲ್]

ಮುರುಡುಗೋಲ್ದಿ (ಕ್ರಿ). ಅಂಕುಷೋಣಾಗಿರುವ ಕೋಲನ್ನು
ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳು : ಮುರುಡುಗೋಲ್ದಿದು ತಡವರಿ ನಡೆದ ಮುದುವಂ
ಕವಮುಖದೊಳಕಳಂ ಕಂಡು ಭ್ರಮಣಿಸಿದ (ಕಾಣಾ. ೧೦-೧೩).

[ಮುರುಡುಗೋಲ್ + ಓದಿ.]

ಮುರುಡೇಶ್ವರ (ನಾ). ಶಿವನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧. ಉತ್ತರ
ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭಟ್ಟರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮುರುಡೇ
ಶ್ವರ ಎಂಬ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಆ ದೇವಾಲಯವಿರುವ ಊರು :
ಮುರುಡೇಶ್ವರದೇ x x x ಭೂಮಿರಾಘೋಪುದಯಂ ಯದುತ್ತಲಹ
x x x (೪೨. ೧. ೩೩-೦೪; ೩೩. ೧೩೭೪).

[ಮುರುಡು (< ಮಡ) + ಶ್ವರ. / ಸಾ. ಮುಡೇಶ್ವರ]

ಮುರುತಾವು, ಮುರಿತಾವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ : ಕರಡಿ
ದವುಡ ಚನ್ನತ್ತಿರಿ ಹೊಗೆ ಮುರುತಾವು ದೋಳು . . . ಕೊಳಲ ರವ
ಗಳಿಂದರನ್ನದಿದನಾಹವದ (ಕಾಣಾ. ೧೭-೦೦). ಮುರಿತಾವು : ಮಹ
ದಿಂದಿರುವಾದ್ಯ ಮುರಿತಾವು ಭರಿ ತಂಬಟ ದಮಾವಿಗಳಾದಿಯಲಿ ಲಟಿ
ಟುವ ನಾನಾವಾದ್ಯ ಸಕಲಿಕ್ಟ ಬಿರಿವಂತೆ ಗರ್ಜಿಸಿತು (ಕಾಣಾ. ೩೭-೪).

[← ತುಳು. ಮುರ್ತಾವು, ಮುರ್ತಾವು = ಗರ್ವ; ಮುರ್ತಾವದ
ದೋಲು = ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೋಲು]

ಮುರುದಲೆ (ನಾ). ಅಡ್ಡ ರಸ್ತೆಗೆ ತಿರುಗುವ ಜಾಗ. - ಸ್ಥಳ : (೪).

[< ಮುರಿವು + - ದಲೆ]

ಮುರುದಾರತ್ನಂಗಿ * ಮುರದಾರಸಿಂಗಿ * ನೋ.

ಮುರುದಾರಸಿಂಗಿ * ಮುರದಾರಸಿಂಗಿ * ನೋ.

ಮುರುಪ್ಪ * ಮುರಿಪ್ಪ * ನೋ.

ಮುರುಮುಟ್ಟಿ * ಮುರುಮುರಿ * ನೋ.

ಮುರುಮುರಟಿ * ಮುರುಮುರಿ * ನೋ.

ಮುರುಮುರಿ, ಮುರುಮುಟ್ಟಿ, ಮುರುಮುರಟಿ, ಮುರುಮುರುಟಿ
(ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕುಂಠಿ ನೆಗ್ಗಲ ಬೀರು . . . ಕೊಮ್ಮ
ಬೀರು ಮುರುಮುರಿಯ ಸೊಪ್ಪು, ಇವಳ ಕಪಾಯವ ಕೊಡಿಸುವದು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೧. ೩೫೦). ಮುರುಮುಟ್ಟಿ : "ದಾರ್ವಿ - ಮರದೊನೆ,
ಮುರುಮುಟ್ಟಿ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭೩); "ಮುರುಸತ್ತಾ - ಮುರುಮುಟ್ಟಿ
(ಮುಂಡ)" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨೩). ಮುರುಮುರಟಿ : "ಅದಾತಿ - ಮುರು
ಮುರಟಿ, ದೇವದಾಳಿ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦). ಮುರುಮುರುಟಿ : "ದಾರಿಕಾ -
ಮುರುಮುರುಟಿ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭೩). [ದೇ. ೩ ತಮ. ಮುರಿಮುರಿ]

ಮುರುಮುರುಟಿ * ಮುರುಮುರಿ * ನೋ.

ಮುರುವ, ಮರುವ, ಮುರವ, (ನಾ). ೧. ದಡ್ಡ : ಮೂರ್ಖ :
ಆವಾರ ಗೌಡನ ಮನೆಯ ನಳಮುಖಿಯರು ತುಲುವಳನೆ ಕರದು
ಮುರುವ ನೀಂ ಕಣೆದು ಕುಡಿದೆಯೊ ಹಾಲನು ತಳುವದೊರು . . . ಎನೆ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೩೪); ಸೂಳಿಗೆ ಹೋದವನು ಎನಾದ ಎಂತಾದ . . . ಆ
ಮುರುವ ಸೂಳಿಕಾಲಿಗೆ ಕರವಾದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೯). ೨. ಬಡವ :
ದರಿದ್ರ : ನಿರ್ಗತಿಕ : ಕತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವ ಕ್ಷತ್ರಿಯ : ಮೇಣಿ ಹಿಡಿಯುವ
ಮುರುವವಾಗಿದೇ ? (ಕಾಣಾ. ೧೦೦); ಕಾಣದ ಮುರುವ ಕನಸ ಕಂಡರೆ
ಎಳುವಾದಿ ಎದ್ದು ಕೂತ (ಕಾಣಾ. ೧೦೪). ಮರುವ : ೧. ಗಂಡಾಸ
ಕಾಣೋರೋ ಗೆಡ್ಡೊಟ್ಟಿ ಮರಿವಾಸ . . . ಕೊಂಡೊಡ್ಡು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩). ೨. ಕೊಟ್ಟಿಗಿಲ್ಲದ ಮರುವ ಒಗಗಿ ತಳುವಾಗಿದ್ದ.
ಕವರ ದೊರಕಿತು ಉದಿದಾನ (ಕಾಣಾ. ೧೧. ೨೫). ಮುರವ : ೧.
ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದ ಮರುವ ಜಿಪಾಸನ ಮಾಡಿ ಗಡ್ಡ ಮಿಸ್ಸ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡ
(ಗಾ) : ತರೇಕೊವಳು ನೆರೆವನದ ಮೇಲೆ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡ ತಬ್ಬಿ ಮರುವ
(ಗಾ).

ಮುರುವತ್ತು * ಮುರವತ್ತು * ನೋ.

ಮುರುವನ ಹುಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುರುವನ ಹುಳಿ.
ಮುಗರ್, ಮುಗರ್. * ಕೋಕಂ ಮರ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೪-೩೫). [?]

ಮುರುವಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). (ದನ. ಕರು ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ) ಕಲಗಜ್ಜನ್ನು ಇಡು. - ನೀಡು : ಮುರುವಿಕ್ಕು ಪೂರಿದು ಗೊಡ್ಡಂ ಕಡೆಬೊಡೆ ಪಾರುನೆ (ದರ್ಶನ. ೧೦-೧೦). [ಮುರುವಿಕ್ಕು + ಇಡು]

ಮುರುವಿದು (ಕ್ರಿ). = ಮುರುವಿಕ್ಕು : ಮುಂಜಾನೆ ಎಮ್ಮೆ . . . ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಹೋಗಿ ಹಸುಗಳಿಗೆ ಮುರುವಿಟ್ಟು. ಹಾಲು ಕರಿದುಕೊಂಡು ಬರುವುದು (ದಂಶ. ೯೫); ಆಳಿಗೆ ಮುರುವಿಟ್ಟು ಎಮ್ಮಿಗೆ ನುರುಗಿಟ್ಟು ರಂಜಾಗಿ ಹಾಲು ಹಿಂಡ್ದೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೩).

[ಮುರುವಿಕ್ಕು + ಇಡು]

ಮುರುವ್ವು 'ಮುರಿವ್ವು' ನೋ.

ಮುರುವ್ವು, ಮುರ್ದು, ಮುರವ್ವು, ಮುರು, ಮುರುಹು (ನಾ). ಹಾಲುಕೊಡುವ ದನಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಎತ್ತುಗಳಿಗೆ ಹುರಳು, ಹತ್ತಿಕಾಳು, ಹಿಂಡಿ, ಹೊಟ್ಟು ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ನೀರಿ ನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿದುವೆ ಆಹಾರ; ಕಲಗಜ್ಜು, ಬೇಯಿಸಿದ ಅಂಬಲಿ, ಮುಸುರಿ ಇತ್ಯಾದಿ : ಅವಂ ತುಲಾಸು ತಳೆಯಕ್ಕು ತಡೆಮದೆ ಮುರುವಂ ಸುಂ (೧೦೬೫. ೩-೦೦೯); P ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಹ' ವನ್ನು ಬಳಸಿದೆ : ಎಳೆಗುವಂ ದಿಡು ಮುರುವಂ ತಳದು . . . ಗೋಳುಕುವಂ ಕಡೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೩-೨೩); ಆಳ ಕರಿಸಿ ವೃಷಕೆ ಮುರುವ ಪಾಕಿ ಶಿರುಗಾಳಕ್ಕಿತ್ತಲವ ಕೇರೆ . . . ರಾಕಾಚಂದ್ರಾಸ್ಥಯರು ಪಡೆದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೯); ಹಿಂಡುವಾಗ ದನಗಳನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಮುರುವು ಮೊದಲಾದ ತಿನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗುವದು (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೦೦). ಮುರ್ದು : ಹಿಡೆತ್ತ ದನಗಳಿಗೆ ಕಲಗಜ್ಜು ಮುರ ಕೊಟ್ಟು ಹಾಲು ಕರಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೨). ಮುರವ್ವು : ದಾಲ್ಗೆ ಮುರವೇಂ ಬೆರೆದು (ಕರ್ಣ. ೧-೦೦೯); ಮನವೆಂಬ ಕರುಮನ್ನು ದಿಡು. ಫನಭಕುತಿಯ ಮುರವನ್ನಿಡು (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೬); ಅದಕ್ಕೆ ನಾನೊ ಮುಸುರಿ ಮುರವು ತಿನ್ನು ಸುತ್ತಿದ್ದ (ಕುಕು. ೩೭). ಮುರು : ಸಗಲೆ ದಾಚುವುದು. ಮುರು ಬೇಯಿಸಿ ಕರಿಯುವ ಎಮ್ಮೆ ದನಗಳಿಗೆ ಇಡುವುದು (ಕುಕು. ೩೦); ಹೋದರಗೊಡಿಗೆ ಹಿಡೆಯು ಬಿಡೆಯ ಮುರು ಕಂಡ ಎಮ್ಮೆಯ ಹಾಗೆ (ಕುಕು. ೨೩-೯೦). ಮುರುಹು : ಮೊಲೆಯರ ಮನೆಯ ಮುರುಹು ಮೊಳಗಿರಿಸಿದ ಹಂದಿ ಒಂದು ಮೂಕಿ ಮೇವಂತೆ (ಕುಕು. ೩೯-೩೦).

ಮುರುವಿನ ಒರೆ = ದನಗಳಿಗೆ ಅಂಬಲಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಭೇಯಿಸುವ ಒರೆ : ಗುತ್ತಿ ಕರುಜಗಲಿಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುರುವಿನ ಒರೆಯ ಬೀಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ. . . ಕುಳಿತುಕೊಂಡೆನು (ಕುಕು. ೩೩).

ಮುರುಸು 'ಮುರಿಸು' ನೋ.

ಮುರುಹು, 'ಮುರಿವ್ವು' ನೋ.

ಮುರುಹು, 'ಮುರಿವ್ವು' ನೋ.

ಮುರುಹು, 'ಮುರುವ್ವು' ನೋ.

ಮುರುಹು, 'ಮುರುವ್ವು' ನೋ.

ಮುರೆ (ನಾ). ಸಂಗಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಸಂಗಂಧದ್ರವ್ಯ : "ತಾಳಪರ್ವತ ಮುರೆಯೊಬ್ಬ ಗಂಧದ್ರವ್ಯ" (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೭); ಮುರೆ ಮೋಟಂ ರುಕ ಮೂಕಿ ಪೂತನುಕಂ ತಾಮಿಂಕಿವೊಂದೆಮೂಗಿರೆ (ಕುಕು. ೩೩-೨೩); ಒಂದೆರಗಿನ ಸೊಪ್ಪು . . . ಮುರಾ, ತ್ರಿಫಲಿ . . . ತನ್ನೆರೆಹುಳಗಿನ ಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಅನೆಯ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆರಿದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೩೦). [ಸಂ. ಮುರಾ]

ಮುರ್ಗಲಿ 'ಮುರುಕಿಲ್' ನೋ.

ಮುರ್ಗಲ್ 'ಮುರುಕಿಲ್' ನೋ.

ಮುರ್ಗಲ್ 'ಮುರುಕಿಲ್' ನೋ.

ಮುರ್ಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯಿ : 'ಮುರ್ಗಿಕಾಯಿ' ಪರಾ. [?]

ಮುರ್ಗಿಕಾಯಿ, ಮುರ್ಗಿಕಾಯಿ, ಮುರುಗಕಾಯಿ, ಮುರುಗಿಕಾಯಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಳು : (+). ಮುರ್ಗಿಕಾಯಿ : "ಎಡಮುರಿ, ಮುರುಡಿ . . . ಮುರ್ಗಿಕಾಯಿ" (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೯). ಮುರುಗಿಕಾಯಿ : ಒಂದು ಎಂಟು ತೂಕ, ಮುರುಗಿಕಾಯಿ ನಾಲ್ಕು ತೂಕ . . . ಸಕ್ಕರೆ ರಿತಿ ತೂಕ, ಇವನ್ನು ಚೂರ್ಣವಂ ಮಾಡಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೦). ಮುರುಗಿಕಾಯಿ : ಎಡಮುರಿ, ಮುರುಗಿಕಾಯಿ . . . ಕವರ್ಗ (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೨-೩೨). [ಮುರ್ಗಿ + ಕಾಯಿ (< ಕಾಯ್)] ಮುರ್ಗಿನೋಡುಸೊಪ್ಪು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಸೊಪ್ಪು : ಕಿರೀಹುಳವ, ಹುಳಿ, ಮುರ್ಗಿನೋಡುಸೊಪ್ಪು, ಸಾಗ್ಗೊಗೆ, ಬೀಳಿಕೊಪ್ಪು (ಪ್ರಶ್ನ. ೯-೧೩).

[< ಮುರ್ಗಿ + ಕೋಡು + ಸೊಪ್ಪು]

ಮುರ್ಗು 'ಮೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುರ್ಚಿ 'ಮುಚ್ಚಿ' ನೋ.

ಮುರ್ಚಿ, ಮುರ್ಚಿ (ನಾ). ಈಚಲು, ತಾಳೆ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುಮಾಡಿ ಹೊಡೆದನ್ನು ಇಳಿಸುವಿಕೆ : ಕೂಕ್ಕು ತಪ್ಪ ಕುಲಕಾಯಿ ಮುರ್ಚಿಯನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದ (ಪ್ರಶ್ನ. ೯೭). ಮುರ್ಚಿ.

ಮುರ್ಚಿ ಮಾಡು = ಹೊಡೆದನ್ನು ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾಳೆ, ಈಚಲು ಮುಂತಾದ ಮರಗಳ ಕಾಂಡವನ್ನು ಕಟ್ಟು ಮಾಡು : ಗದ್ದೆಯ ಸಮುದ್ರದ ಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳನ್ನು ಮುರ್ಚಿಮಾಡಿದರು ಮೈವರು (ಕುಕು. ೩೯); ಎಲ್ಲರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮುರ್ಚಿಮಾಡುವ ಕತ್ತಿಗಳು (ಕುಕು. ೨೩). [← ತುಳಿ, ಮುರ್ಚಿ, ಮುರ್ಚಿ]

ಮುರ್ದಾರಿ (ಗು). ಮೂಢಸ್ವಭಾವದ : ದಡ್ಡತನದ : ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಯಿಲ್ಲದ : ಅವನ ವಿಷಮಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನಾನು ದಿನನ್ನೂ ಹೇಳಲಾರೆ. ಅವನು ಮೊದಲೇ ಮುರ್ದಾರಿ ಮನಸ್ಸು (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೩).

[← ಪಾಠ. ಮುರ್ದಾರ್ : ಮರಾ. ಮುರ್ದಾರಾ. ಮುರ್ದಾರ್]

ಮುರ್ದಾರಿಕೆ (ನಾ). ಮೂಢತನ : ದಡ್ಡತನ : "ಮುರ್ದಾರಿಕೆ" ಮಾಡಿ ಲ್ಲ ಎನ್ನಿಸಿ ನೂರಂವರ್ಷ ವಾಳುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಳ್ಳೆತನದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಹತ್ತೇ ವರ್ಷ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಬಂದ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೦).

[ಮುರ್ದಾರ್ಕಿ (ಪ್ರ-ಮರಾ. ಮುರ್ದಾರ್) + - ಇಕೆ]

ಮುಮುರ್ಗಿ (ನಾ). ಹೊಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಮಾಡಿದ ಬೆಂಕಿ : ಉಪಬೆಂಕಿ : ತುಪಾಕ್ಕಿ. [ಸಂ.]

ಮುಲಕನಾಡು 'ಮುರಿಕನಾಡು' ನೋ.

ಮುಲಕಿ 'ಮುಲ್ಕಿ' ನೋ.

ಮುಲಕಿಜಿರಿಕ್ತಿ 'ಮುಲ್ಕಿ' ಪರಾ.

ಮುಲಖಿ 'ಮುಲ್ಕಿ' ನೋ.

ಮುಲಾಖಿತು 'ಮುಲಾಖಿತ್ತು' ನೋ.

ಮುಲಾಖಿತ್ತು, ಮಿಲಾಖಿತು, ಮಿಲಾಖಿತ್ತು, ಮುಲಾಖಿತು (ನಾ). ೧. ಹೊಂದಿಕೆ : ಹೊಂದಾಣಿಕೆ : ಅವರಿಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಮುಲಾಖಿತ್ತಾಗಿಲ್ಲ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೩). ೨. ಭೇಟಿ : ಸಂದರ್ಶನ : ಅವರ ಮುಲಾಖಿತ್ತಿನ ಮ್ಯಾಲಿಂದ ನಿನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದೇ ಬಂದದ (ಕುಕು. ೩೩); ಕುಸುಮಾ ಪ್ರವೀಣಯರ 'ಮುಲಾಖಿತ್ತು' ಸ್ಮರಣೆಯಾಗಾಗಿದೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೩. ೩೯೯). ಮಿಲಾಖಿತು : ೨. ತಾವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಕಮ್ಮಿ ಮಿಲಾಖಿತಿನ ಧಾರಿದ್ರ್ಯದಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಬೇಕು (ಕುಕು. ೩೩).

ಮಿಲಾಖಿತ್ತು : ೨. ಮಿಲಾಖಿತ್ತಿಗೆ ಬರಬೇಕು ಬಂದರೆ ರಾಜ್ಯಕೊಡುತ್ತೇನೆ (ಮಠ. ೪-೦೬). ಮುಲಾಖಿತ್ತು : ೨. ದೇರಣ್ಣ ಮಹಾ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿಂದ. ನನ್ನ ಅವನ ಮುಲಾಖಿನಿಂದ ತೊಡಗಿ . . . ಯಾವತ್ತು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೪).

[4-ಅರ. ಹಿಂ. ಮುಲಾಖಾತ್ : ಮರಾ. ಮುಲಾಖತ್, ಮುಲಾಖತ್, ಮುಲಾಖಾತ್]

ಮುಲಾಜ್ 'ಮುಲಾಜು' ನೋ.

ಮುಲಾಜು, ಮುಲಾಜ್ (ನಾ). ೧. ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ : ಭಿಡೆ : ಸಂಕೋಚ : ಸಮ್ಯಕ್‌ಪರಾಮರ್ಶೆ ದೋಷಿ ಮುಲಾಜು ಮಡಗುವದು . . . ಪಾಪವು ಮಾಡುವದು. ಇಂಥಾ ಅನ್ಯಾಯದ ಮಾರ್ಗವಿಧಿ ಹೋಗುವಂಥಾ ಜನರ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ದಯೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿ ಬರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೩೪); ಧನಗಳ ಮೂಲಕನ್ನು ಸಹ ಮುಲಾಜಲ್ಲದೆ ಏನು ಕೋರಿಂದ ಕಾಮಿಸುವುದನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨); ಮಂಜನು . . . ತಿಮ್ಮಪ್ಪಹೆಗ್ಗಡೆಯ ನೀಚತನವನ್ನು ಮುಲಾಜಲ್ಲದೆ ಬಯಲಿಗೆಳೆಯತೊಡಗಿದನು (ಕುರೂ. ೩೩೦). ೨. ಹಂಗು : ಪುಣ : ಮದುವೆ ಆಗಿಹೋಗಿದೆ. ಒಬ್ಬರ ಮುಲಾಜು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಿಲ್ಲ ಸರಿ. ಬಾಗರನ್ನು ಜರೆಯಲು ಅರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೬); ಮತ್ತೆ ಮದರಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಂತ ಹೆದರಲಿಕ್ಕೆ ತನಗೆ ಯಾರೂ ಮುಲಾಜು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೯). ಮುಲಾಜ್ : ೧. ನಮಗೆ ಗರ್ಜಾ ಬಂದಾಗ ನಿಮ್ಮ ಹಣ ಬಾರದೆ ಹೋದರೆ ನಾವು ಮುಲಾಜ್ ಇರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆಯೇ ? (ಕಾಶ್ಯಪ. ೦೩೦).

[4-ಅರ. ಮುಲಾಜನಾ, ಮುಲಾಜರೂ : ಹಿಂ. ಮುಲಾಜನಾ : ಮರಾ. ಮುಲಾಜಾ, ಮುಲಾಜಾ, ಮುಲಾಜಾ]

ಮುಲಾಮು, ಮುಲಾವು (ನಾ). ೧. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹಗಳಿಗೆ ಮೆರುಗು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಬಳಿಯುವ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಲೇಪನ ವಸ್ತು : ಗಿರೀಟು : ಚಿನ್ನದ ಮುಲಾಮಿನ ಕೆಲವನ್ನು ನೋಡಿ (ಮುಂಜಾ. ೪-೦೨); ಸುಲ್ಕಾನನು ಬೀಟಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ . . . ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು . . . ಚಿನ್ನದ ಮುಲಾಮಿನ ಕವಚದಿಂದ ಆರಂಭಿಸುವುದು ಇನ್ನೂರು ಹತ್ತಿರವೂ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ (ಕೃಷ್ಣ. II. ೦೬೩); ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಲಾಮನು ಒಪ್ಪಾಳೆಲೋಟಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ವರದ ತೋರು ಜಗಳ (ಕುರೂ. ೩೦-೨೦). ೨. ಗಾಯ, ಹುಣ್ಣು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂದು ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬಳಸುವ. ಔಷಧದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಿಡ್ಡು ಪದಾರ್ಥ : ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಲು ಮುಲಾಮು ಕೊಟ್ಟರು (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೬೬); ಡಾಕ್ಟರ್‌ನಾನು . . . ಸ್ವತ್ತೆ ಒಂದು ಮುಲಾಮನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ತನ್ನ ಮಲಹಾರ : ಗಾಯಗಳಿಗೆ ತೋರಿದನು (ಮೇಠ. ೦೨); ಈ ಮರದ ಹಣ್ಣಿನಿಂದ ಸುಪಾಸನೆಯ ಒಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಲಾಮಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. 11. ೦೩೬). ಮುಲಾವು : ೧. ಚಿನ್ನದ ಮುಲಾಮಿನ ಕಾಡುನು ೧ ವಿಲಾಸದ ಅರಳೆ ೬ ಮೂಕಪಟ ತುಂಬು (೨೪. XIV. ೨೦೩೬. ೨೪೯-೦೩೬ ೪೦ ; ೩೦. 1848) : ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಒಬ್ಬ ದೈವಿಗೂ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿರುವ ವಸ್ತುಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ . . . ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಮುಲಾಮಿನ ಮಗಿಲಾಚೆ (ಮೇಠ. 11. ೦೩೬).

[4-ಅರ. ಮುಲಪು, ಮುಲಪ್ಪಾ : ಹಿಂ. ಮುಲಮಾ, ಮುಲಪ್ಪಾ : ಮರಾ. ಮುಲಮಾ, ಮುಲಪ್ಪಾ]

ಮುಲಾವು 'ಮುಲಾಮು' ನೋ.

ಮುಲು (ನಾ). (ಮುಳುಗಳು ಹರಿದಾವುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ)

ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದ : 'ಮುಲುಗುಟ್ಟು' ಪರಾ.

ಮುಲುಮಾಲು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಇರುವೆಗೂಡಿನ ಹತ್ತಿರ ನೆಲದಿಂದ ಕಾಲುವೆಗಳಿಲ್ಲಾ ಇರುವೆಗಳು ಮುಲುಮುಲು ಲಂತ ಹತ್ತಿಬಿಟ್ಟು ವೈ (ಕಾಶ್ಯಪ. ಮುಲುಕ್ಕು, ಮುಕ್ಕು, ಮುಲುಗು, ಮುಲ್ಲು, ಮೂಲಗು, ಮೂಲಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೆರಿಗೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೇನೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ತಿಣುಕು. - ಮುಕ್ಕಿರಿ : "ಮುಲುಕು - ಪುಸಪನ ಕ್ರಿಯೆಯೂ" (ಕಮಾ) : ಮುಲುಕಿ ಬೆಳಗನ್ನೆಗೆ ಬಾಜಿಯುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹೆಚ್ಚುವ ತೆಜಿದು . . . ಎತ್ತಿರವೆಂದು ನಿಫಲವೆನಿಸಿತಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೬-೦೩); ತಲೆ ಮೆಟ್ಟಿ ಮಜೆಯರೆ ಗರ್ಭಧಾರಿ ಹುಲ್ಲೆ ಮುಲುಕುತಿದುದು ಬೇನೆ ಮಸಗಿ (ಪಾಕ. ೦೬-೪); ಮುಲುಕಿ ಬೇನೆ ಯೊಳಿರುವ ಫಲೆಯ ಕಂಡು (ಪಾಕ. ೦೬-೨೪). ೨. ಹೆಚ್ಚಾದ ವ್ಯಥೆ. ತಳಮೆಳ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣ ದನಿಯಲ್ಲಿ ನರಳು : ಮೂಚಿಟ್ಟ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಲುಕಿದರು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೬); ದೇಹವ್ಯಯವನು ಮುಲುಕುತ್ತಾ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದರು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೪); ಹನುಮಪ್ಪ ಮೂಕನಂತೆ ಮುಲುಕುತ್ತಾ ಕೂತನು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೬). ೩. ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಎತ್ತುವ ಮೊದಲಾದ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಆಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡು, - ಧ್ವನಿಮಾಡು : (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೬). ೪. ಸರಿ : ಚಲಿಸು : ಕದಲು : "ಅಲಗು . . . ಮುಲುಕು, ಮುಲುಕು, ಸರಿ" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೬); ಎದ್ದು ಕಡೆ ಬೋರ್ಸುಗಳೂ ಪೂರ್ವ ಜನ ನಂತು . . . ಹೆದ್ದ ಕೊಡದ ಹೋದರೆ ಈ ಕೇರು ಮುಲುಕುವುದಿಲ್ಲ (ಗುಣ. ೩೨). ಮುಕ್ಕು : ೩. ೪ ವೃದ್ಧರು ತಮ್ಮ ಕೈಯ್ಯದ್ದು ಬೆಲದ ಭಾರದಿಂದಾಗಿ ನಡೆಯಲಾರದೆ ಮುಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಾಶ್ಯಪ. ಮುಲುಗು : ೨. ಅರ್ಜು ಚಂಪವ್ಯಕ್ತಕೇರಿಯವರಯಳುಗಳಿಂದಬಲಿ ಮುಲುಗುತ ಬರ್ಪಯರಜಿಗಳ ನೋಡಿ (ಪಾಕ. ೦೩-೪೬); ಲಲನ ಯೋಗಿಯರ್ಥಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧರಿಗೆ ದೇವಗಳು ಮುಲುಗುವು . . . ಮುಲು ಗುವ ಪಲುವುವ ನರಳು ಹೊಯಕೊಳ್ಳ ದೊಪ್ಪಾಟನಿದುದಾಗ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೦೦-೨೩); ಒಳಗೆ ಹಾಸಿಯ ಮೇಲೆ ಸಮಾಯ ಸಣ್ಣಗೆ ಮುಲುಗುತ್ತಾ ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ತಿರುಗಿದರು (ಪಾಕ. ೦೦). ಮುಲ್ಲು : ೧. ಹಿರವ ವೇದನೆಯಿಂದ ಮುಲ್ಲುವರೂ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩-೬). ಮೂಲಗು : ೨. 'ಮೂಲಗು' ಪರಾ. ಮೂಲಗು : (೪).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಲ್ಲು : ಮಲ. ಮುಕ್ಕು, ಮೂಲಕ : ತುಳು. ಮುಕ್ಕುರು : ತುಳು. ಮುಕ್ಕು, ಮುಲುಗು, ಮೂಲ್ಲು : ಕೋರಾ. ಮೂರ್ದು : ಕೋತ. ಕೊಡ. ಮುಳ್]

ಮುಲುಕು (ನಾ). ೧. ಹೆರಿಗೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೋವಿನಿಂದ ಮುಕ್ಕಿರಿ ಯುವಿಕೆ. - ತಿಣುಕುವಿಕೆ : "ಪುಸಪವೇದನವಹ್ಯತ್ತ ಮುಲುಕಿದಕ್ಕು" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೬); ಆರು ಹತ್ತವಳು ಮೂರು ಹತ್ತವಳು ಮುಲುಕು ಕಲಿದವಂತೆ (ಗಾ). ೨. ನರಳುವಿಕೆ : ನರಳುಟು : ಒಬ್ಬಾಟು : ಮರುಕ್ಷಣವೇ . . . ಜೀವ ಸಂಕಟದಿಂದ ನರಳುವ ಕೊನೆಯಿಂದ ಮುಲುಕು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩೬).

[<ಮುಲುಕ್ಕು./ಮಲ. ಮೂಕರ್ : ತಿಲ. ಮೂಲಗು, ಮೂಲ್ಲು]

ಮುಲುಕ್ಕು 'ಮುಲ್ಲು' ನೋ.

ಮುಲುಖಿ 'ಮುಲ್ಲು' ನೋ.

ಮುಲುಖು 'ಮುಲ್ಲು' ನೋ.

ಮುಲುಗು 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಲುಗುಂದ 'ಮುಲ್ಲು' ನೋ.

ಮುಲುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹುಳುಗಳು ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಹರಿ-ಸರಿದಾಡು : ತೇವವಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗದ್ದಲಾಹಂಸಗಳು ಮುಲುಗುಟ್ಟುತ್ತಿರುತ್ತವೆ

(೫೫). ೨. ಹುಳುಗಳು ಮೈಮೇಲೆ ಪರಿದಾಡಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗು :
ಬಳಗ್ಗೆ ಕೈ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದು ಆ ಜಾಗ ಗಣ್ಯ ಮುಲುಗುಟ್ಟುತ್ತಾ
ಇದೆ (೫೫). ೩. (ಅಲಂ) ಪರದಾಡು; ಚಪಪಡಿಸು : ಎಲ್ಲ
ಜೂರಿಗಳಿಗೂ ಆಯಾಸವಾಗಿತ್ತು; ಯಾವುದಾದರೊಂದು ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ
ಬಂದು. ತಮಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಮುಲುಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು
(೫೫: ೦೦೬); ಸ್ಮೃತಿ. ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು. ಮುಲು
ಗುಟ್ಟುತ್ತಾ... ನಿಟ್ಟುಸಿವಳು (೫೫: ೦೧). [ಮುಲು + ಕುಟ್ಟು]
ಮುಲುವುನ್ನೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ : ಹಿಪ್ಪಲಿ...
ಮುಲುವುನ್ನೆಬೇರು. ನೆಲಗುಳ್ಳು ಕೊನ್ನಾರಿಗೆಡ್ಡೆ ಇವನ್ನು ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು
ಕೊಡಲು ಕೂಸು... ಧರ್ಮ ಸಹ ಗುಣವಾಗುವುವು (೫೫: ೫. ೧೬).

[?]

ಮುಲ್ಕಿ, ಮುಲಕಿ, ಮುಲಖಿ, ಮುಲುಕ್ಕು, ಮುಲುಖಿ, ಮುಲುಖಿ
(ಗು). ೧. ಕಂದಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಕಂದಾಯದ : ಅಲ್ಲದ
ಮುಂದೆ ಮುಲ್ಕೀಕಾರಿಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು (೫೫: ೬).
೨. ದೇಶೀಯ : ಸ್ಥಳೀಯ : (೫). (ನಾ). ೩. ರೆವಿನ್ಯೂ
ಇಲಾಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು : ಕಂದಾಯದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ
ಸೇರಿದುದು : ಈ ಕೋರ್ಡಿನೇಷನ್... ಮುಲ್ಕಿ ಎಂದರೆ ರೆವಿನ್ಯೂ
ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ, ರೈತರು ಮುಂತಾದವರ ಭರ್ಯಾದುಗಳನ್ನು ಸಹ ವ್ಯಾಸ
ರಾಯರು ಕೀಳಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಮಹಾ. ೧೨: ೨೫); ಮುಲ್ಕಿ
ಮತ್ತು ಪ್ಯಾಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಈ ಮನುಷ್ಯಭಾವವೇ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ
ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಸೋಜಿಗವೇನು ?
(೫೫: ೩೩). ೪. ಮಾಧ್ಯಮಿಕಶಾಲೆಯ ಕೊನೆಯ ವರ್ಗದ ಪರೀಕ್ಷೆ:
ನೀನು ಹೇಗಾದರೂ ಮುಲ್ಕಿ ಆಗಿರುವಿ. ಅದರ ಬಲದಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ
ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ ಬಾಕಿ (೫೫: ೫೬); ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಬೇಡವೇ
ಬೇಡ. ಮುಲ್ಕೀ ಪಾಸಾದರೆ ಸಾಕು (ಮೂಲಾ. ೫). ಮುಲಕಿ : ೧.
ಮುಲಕೀ ಕೆಲಸವು ಯೋಗ್ಯರೇತಿಯಿಂದ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆ
ಪಾಗಿ ನೋಡುವಿಕೆ (೫೫: ೩೩). ೨. ಸರ್ಕಾರದವರು ಕಂಡಿಟ್ಟ ಅಡವಿಯ
ನಿರೀಕ್ಷೆಯ ಉದ್ದವಾಗಿ ಮುಲಕೀ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಡವಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತ
ಗೊಡಬಂದಂತೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿರುವರು (ಮೂಲಾ. ೨: ೪). ೪.
ನರಮನೆ ಪಾಂಡ್ಯ... ಈ ಸಲ ಮುಲಕಿ ಕುಂತಾವು (೫೫: ೬).
ಮುಲಖಿ : ೩. ಸ್ಮೃತಿ; ಪ್ರದೇಶ : ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮಪುಂಡ ಈಗೀಗ ಮಾರ
ವಾಡಿ ಮುಲಖಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದಾವ್. (೫೫: ೫೬). ಇದು ಜಾಲಿ ನಿಮ್ಮ
ಮುಲಖಿದುಗ್ ಬಹುತ್ ಆದಾವ್ (೫೫: ೫೬). ಮುಲುಕ್ಕು : ೩.
ಟೀವುಸುಲ್ಕನರ ಕಡೆಯ ಮನುಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಮುಲುಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಬಿಡದ
ಹಾಗೆ. ಬಂದುಬಿಟ್ಟು ಮಾಡುವರು (೫೫: ೫೬). ಮುಲುಖಿ : ೩.
ಸ್ಮೃತವಾದಿಯು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಧೃತವತಿಗಳ ಜಹಗೀರಿನ ಮುಲುಖಿ
ವಾಗಿದ್ದು. ವಾದಿಯು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲು... ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮದುವೆ
ಇರುತ್ತದೆ (೫೫: ೫೬). ಮುಲುಖಿ : ೩. ನಾನೀಗ ದಿನಾದರೂ
ಮಾಡುತಿದ್ದೆ. ಬಂತು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಕಪಾದರೆ ಅಮ್ಮೋ. ಇದು ಮಹಮ್ಮ
ದೀಯರ ಮುಲಾಖಾಗಿದ್ದರೆ ! (೫೫: ೫೬).

ಮುಲ್ಕೀಪರೀಕ್ಷೆ, ಮುಲಕೀಪರೀಕ್ಷೆ = ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯ
ಕೊನೆಯ ವರ್ಗದ ಪರೀಕ್ಷೆ : ಶಿಶುನಾಶನೀಭೂತವೆಂಬರು... ಕೆಪ್ಪಡ
ಮುಲ್ಕೀಪರೀಕ್ಷೆಯವರಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿದರು (೫೫: ೩೩); ಜಯಳ
ಎದ್ದಾಡುಸಂಗವು ಮುಲ್ಕೀಪರೀಕ್ಷೆಯವರಿಗೆ... ಸಾಗಿತ್ತು (೫೫: ೫೬);
ಸುಮತಿಗೆ ಈಗ ೨೦ ವರುಷ ವಯಸ್ಸು. ಕೆಪ್ಪಡ ಮುಲಕೀಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾಗಿ
... ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದಾರೆ (೫೫: ೫೬).

[← ಅರ. ಮುಲ್ಕಿ; ಹಿ. ಮುಲಕಿ; ಮುಲ್ಕಿ; ಮೂ. ಮುಲಕೀ.
ಮುಲಖಿ. ಮುಲೂಕ್. ಮುಲೂಖ್. ಮುಲ್ಕೀ]

ಮುಲ್ಕಿಪಾತೆ (ನಾ). ಕಂದಾಯದ ವಿಭಾಗ : ರೆವಿನ್ಯೂ ಇಲಾಖೆ :
ಪಾನು... ಮುಲ್ಕಿಪಾತೆಯಲ್ಲಿ ಗುಮಾಸ್ತೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೇಗೆ
ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಂಡನು (ಪೀಠಿಕೆ. ೫೫).

[ಮುಲ್ಕಿ + ಪಾತೆ]

ಮುಲ್ಕೀಪರೀಕ್ಷೆ 'ಮುಲ್ಕಿ' ಪರಾ.

ಮುಲ್ಕಿ 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಲ್ಕಾನಿ (ಗು). ೧. (ಅಲಂ) ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಳೀಯ : ಬೆಂಗಳೂರು : ತವರನ್ನು
ಬಾಯಿತುಂಬಾ ಹಳೆಯೊಡ್ಡೆ ಬರುತ್ತಲೆ ನಮಗೆ ಬಾಯುದ್ದ ? ನೋಡ
ಬೇಡಿತ್ತಾ, ನೀವು ಮಾಡಿದ ಮುಲ್ಕಾನಿ ಅಳಿಮತನವನ್ನು (೫೫: ೨).
(ನಾ). ೨. ಮುಲ್ಕಾನವೆಂಬ ದೇಶ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ
ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮುಲ್ಕಾನಿ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪರ್ಯಾಯದೇಶದ ಯುವನರ ಪುರದ
ನಿವಾಸಿ (ಪೀಠಿಕೆ. ೫೫). ೩. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು:
ದಿವಾಕರ್. ಮುಲ್ಕಾನಿ ರಾಮಕಲಿ ರಾಗಗಳು ಕ್ಷಯರೋಗವನ್ನೂ...
ಗುಣಪಡಿಸುವವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿದೆ (೫೫: ೫೫);
ಗೌಡಿಯು ರಾಮಕೃಷ್ಣಮೇಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ... ಮುಲ್ಕಾನಿರಾಗವು ಇದರ
ಪೂರ್ವಿಕ (ಪೀಠಿಕೆ. ೫೫). [← ಹಿ. ಮೂ. ಮುಲತಾನೀ]

ಮುಲ್ಕಿ 'ಮುಲ್ಕಾನಿ' ನೋ.

ಮುಲ್ಕಿ 'ಮುಲೂಗಿ' ನೋ.

ಮುಲ್ಕಿಗಿ (ನಾ). ತಿರುಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಿವಿ : ಮುರುಟಿಗಿವಿ : ನಿನ್ನ
ಒಂದು ಕಿವಿ ಆಗಲೇ ಯಾರೋ ಕಿತ್ತು ಹಾಕುವರೆ (ಆದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ
ನನ್ನೊರ ಶಾಪಭೋಗಿಗಿಗೆ 'ಮುಲ್ಕಿಗಿ ಶಾಪಭೋಗಿ' ಅಂತ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು
ಇತ್ತು) (೫೫: ೫೬). ಒಂದು ಕಿವಿ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ ಶಾಪಭೋಗಿಗಿಗೆ.
ಇನ್ನೊಂದು ಮುಲ್ಕಿಗಿವಿವಾಗಿತ್ತು (೫೫: ೫೬). [ಮುಲ್ಕಿ + ಕಿವಿ]

ಮುಲ್ಕಿಪಾತೆ 'ಮುಲ್ಕಿಪಾತೆ' ನೋ.

ಮುಲ್ಕಾನಿ, ಮುಲ್ಕಾನಿ (ನಾ). ೧. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಧರ್ಮಗುರು :
ಮುಲ್ಕಾನು ಹೇಳುವುದನ್ನೋ ಅಥವಾ ಖರ್ಚು ಸ್ವರೂಪಿತ
ಹೇಳುವುದನ್ನೋ ಕೇಳಿ (ಮೂಲಾ. ೫). ೨. ಅರಬ್ಬಿ. ಪಾರಸಿ
ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವವನು : ಮುಲ್ಕಾನಿ : (೫).
ಮುಲ್ಕಾನಿ : ೧. 'ಮುಲ್ಕಾನಿ' ಪರಾ. [← ಅರ. ಮುಲ್ಕಾನಾ ;
ಹಿ. ಮುಲ್ಕಾನ ; ಮೂ. ಮುಲತಾನ. ಮುಲ್ಕಾನ. ಮುಲ್ಕಾನ]

ಮುಲ್ಕಾನಾಪ್ತ, ಮುಲ್ಕಾನಾಪ್ತ (ನಾ). ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ :
ಕೊರಾನು : ಕಾಲಮು ದಿವಿಂ ಬಾಳುವರೆ ಶ್ರೀಮಧ್ಯಮಾನವರ್ಗ
ಮುಲ್ಕಾನಾಪ್ತವಾದೆಂದು ಸಕಲ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ಯ (೫೫: ೫೬-೫೭); ಆ ದಿವು
ಮೂತಿಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಮುಲ್ಕಾನಾಪ್ತ ಒಂದುವನ್ನು ನೀನು ನನಗೆ ಮೊವಲು
ತಿಳಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ (ಮೂಲಾ. ೫). ಮುಲ್ಕಾನಾಪ್ತ : ಮುಲ್ಕಾನಾಪ್ತದ ನೆರೆಯ
ಗುಣಪಡಿಸುವ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೂಗಿ ಬಗುಳಿ ಬಾಯಾಡುವಂಥ ಕಳ್ಳ
ಪುರುಷರಿಲ್ಲ ವೀರಸ್ವರ್ಗವೆಂಬೆ (೫೫: ೫೬-೫೭). [ಮುಲ್ಕಾನಾ + ಪಾತೆ]

ಮುಲ್ಕಿ (ನಾ). (ಉಕ) ನಾಪೂಕು : ಸೂಕ್ಷ್ಮ : ನನ್ನ ಮಾತ ನೀ ನಡೆಸ
ದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಲಗ್ಗೆ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಆಗತದ ನೋಡತೀನಿ ಎಲ್ಲಾ. ಮುಲ್ಕಿ ಮಾಡಿ
ಕೊಡುತ್ತೀನಿ (೫೫: ೧೧, ೫೬). [← ಅರ. ಮುಲ್ಕಾನಾಮ್,
ಮುಲ್ಕಾನಾಮ್ : ಹಿ. ಮುಲ್ಕಾನಾಮ್ ; ಮೂ. ಮುಲ್ಕಾನಾಮ್,
ಮುಲ್ಕಾನಾಮ್]

ಮುಲ್ಕುಕ, ಮುಲ್ಕುಕ (ನಾ). ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೈನಿಕ : ಮಹಮ್ಮದೀಯ
ಯೋಧ : ಮೋಡಿಯ ಪರಿಗಮ ಛುರು ನೇಡಿದುಗಳ ನಿಡುತರವ

ಮುಲ್ಲೂಕರ ಪಾಡುಗೊಡಿ ಹೊಯ್ಸೂರುಯಟ್ಟಿ ಬೆಸದಸಗೋಡಿದುದು
ನೆನೇಳ್ವೆ (೪೩೦. ೧೩-೧೦). ಮುಲ್ಲೂಕ : ಲೊಸಿದ ತಳವಾರ ರಾಮನ
ಬೇಗದಿ ಕರಸಿದ ಮುಲ್ಲ ಮುಲ್ಲೂಕರ (೧೩೦೦. ೪-೩೩).

[೪-೩೩. ಮುಲ್ಕ; ಹಿಂ. ಮುಲ್ಕಾಕ್, ಮುಲ್ಕ; ಮುಲ್ಕಾ. ಮುಲ್ಕಾಕ್.
ಮುಲ್ಕಾಕ್ = ಪ್ರಾಂತ್, ರಾಜ್ಯ, ದೇಶ]

ಮುಲ್ಲೂಕ 'ಮುಲ್ಲೂಕ' ನೋ.

ಮುಲ್ಕೋಕ 'ಮುಲ್ಕೋಕ' ನೋ.

ಮುಮ್ಬಲ್ (ನಾ). (ಮಹಮ್ಮದಿಯ ಕಾಯಿದೆ ಪ್ರಕಾರ) ಇತಿಮ್ಬ
ವಾಯಿದೆಯೊಳಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಗದಿಯಾಗುವ ಸ್ವೀಧನ :
೦೦೩. ಕೇಳಿದ ಕೊಡರ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಮುಮ್ಬಲ್ ಎಂಬ ಸ್ವೀಧನದ
ಬಗ್ಗೆ ಒಬ್ಬ ಮಹಮ್ಮದಿಯನಿಂದ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳು ೦೦೪. ಮುಂದೆ
ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಮುಮ್ಬಲ್ ಎಂಬ ಸ್ವೀ
ಧನಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಮಹಮ್ಮದಿಯನಿಂದ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳು (೧೨೩೩. ೬೫).
[೪-೩೩. ಮುಮ್ಬಲ್, ಮುಮ್ಬಲ್]

ಮುಮಾನೆ (ನಾ). ಮೂರು ಹಾನೆಗಳಷ್ಟು ಅಳತೆ : ಕೊಡಗಿಯ ಶಂಕರ
ವಾರಾಯಗದ್ದೆಬರಿಗೆ ಮುಮಾನೆ ಅಳಿಯ ಬಯದ್ದೆ (೧೪೩೩. ೧೩-೩೩,
೧೦೪-೪; ೧೩೩೩). [ಮೂಲು + ಪಾನ]

ಮುಮ್ಬಲ್ಯೋಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಖೂರಿನ ಹೆಸರು : ತೊಟ್ಟಾಲ್ಯೋಲು
ಪಕ್ಕವಿಯ ಮುಮ್ಬಲ್ಯೋಗೆಯೊಡಲೂರು (೧೪-೧೩ (೩). ಗುಂಟು ೩೩,
೩೩-೩; ೩೦. ೭೩೦). [?]

ಮುಮ್ಬತ್ತು 'ಮೂಪತ್ತು' ನೋ.

ಮುಕಲ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ ; ಗದೆ. ೨. ಒನಕೆ.
೩. ದಂಡ ; ಕೋಲು. [ಸಂ.]

ಮುಕಲ್ಕಿ (ನಾ). ಗದೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವವನು ; ಗದಾಧರ ; ಬಲ
ರಾಮ. [ಸಂ. ಮುಕಲಿಕ್]

ಮುಕಲ್ಕಿ (ನಾ). ೧. ಹಲ್ಲಿ : "ಮುಕಲ್ಕಿ (೧೩೩೩) ಸ್ವಲ್ಪ ಗೃಹಗೋಧಿ೦ ಗೃಹ
ಪ್ರಾಂ ಪಡೆಯದು" (ಬುಣಂ. ೧೪-೦೪). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಸಸ್ಯ ; "ನೆಲತಾಳೆ" (೩೩೩. ೪೩). [ಸಂ. ಮುಕಲಿ]

ಮುಕಲಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಹಲ್ಲಿ ; ಗೋ. ೨. ಹಲ್ಲಿಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿ ; ಉಡು : "ಗೋಧಂ ಮುಕಲಿಕಾಬ್ಬಮೆನಲುಡು
ಪೆನಕ್ಕುಂ" (೩:೧೩೩. ೧೪-೦೪). [ಸಂ. ಮುಕಲಿಕಾ]

ಮುಕಾಯಿರಾ 'ಮುಕ್ತೈರಾ' ನೋ.

ಮುಕಿ 'ಮೂಸೆ' ನೋ.

ಮುಕೀರಿ (ನಾ). ಸಿಂಹಾಸನ (?) ; ಮತ್ತು ಮೂಕಿ ರತ್ನ ಪತ್ರ
ವೈದೂರ್ಯದಿಂದರ್ಥಿಯ ಮೈದೂಡವುಗಳಿಗೂ ಪಕ್ಕರಿ ಪಲ್ಲಾ ಸಮ
ಕಟ್ಟಿನು ಎತ್ತಬಾರದ ಮುಕೀರಿಯನು ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟು (೧೩೩೩. ೪-೦೪).

[೨ ಎಂದು 'ಮೀರ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವರ್ತನೆಯಾದುದು]

ಮುಕ್ತೈರಾ. ಮುಕಾಯಿರಾ (ನಾ). ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ
ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ವಾಚನ ಮಾಡುವ ಸಭೆ ; ಕವಿ
ಗೋಷ್ಠಿ ; ಈವತ್ತು ಸಂಜೆ ರವೀಂದ್ರಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಕವಿಗಳ
ಮುಕ್ತೈರಾ ನಡೆಸಲ್ಪಡಿದೆ (೩೩೩). ಮುಕಾಯಿರಾ : ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ
ಪೀಠ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋದ . . . ರಬ್ಬಿಗಳೆಂದರೆ ಕವೀರಿ, ಮುಕಾ
ಯಿರಾ, ಗೃಹಮರ್ಜಿ (೩೩೩. ೦೩೩).

[೪-೩೩. ಮುಕಾಲರ್ಹ ; ಹಿಂ. ಮುಕಾಯಿರಾ]

ಮುಷ್ಕರ 'ಮುಷ್ಕರ' ನೋ.

ಮುಷಿ (ಗು). ೧. ಕದಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ; ಕಳುವಾದ. ೨. ಕೆಳದು

ಹೋದ ; ನೀಗಿದ ; ಸೂರೆಹೋದ ; ಹಯಕೂಡನುರೇಕಮಳಾಲ
ಯದಿಂ ಸಿಂ ಸಂಜೆಘಟ್ಟು ಬರೆ ಮುಷ್ಕತಮುಮೋದಯೆಯಾಗಿ ಪುಗಿಸಿ
ತದ್ವೀತಿಯಿಂದ ಮುಷ್ಕವಪೂಲಾಯ್ತು ನಳನನಿಕೋಚಂ (೩೦೪೩. ೪-೨೪).
೩. ನಾಶಮಾಡಿದ ; ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿದ. ೪. ಸುತ್ತುವರಿದ ;
ಮುತ್ತುಲ್ಪಟ್ಟ. (ನಾ). ೫. ಕಳುವಾದುದು ; ಕದ್ದೊಯ್ದುದು :
"ಮೂಷಿತಂ, ಮುಷಿತಂ - ೨ ಕದಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು" (೩೩೩. ೩೪೩).
೬. ಕದಿಯುವುದು ; ಕಳ್ಳತನ. [ಸಂ.]

ಮುಷ್ಕ (ನಾ). ೧. ಅಂಡ ; ವೃಷಣ : "ಮುಷ್ಕಂ, ಅಂಡ ; . . .
ಮುಷ್ಕ - ಈ ೬ ಅಂಡಂ" (೩೩೩. ೩೩-೩೪) ; ತಲೆ ಮೇಷಂ . . .
ವೃಷ್ಣಿಕವಸತಿ ಗುದಂ ಮೇಷನಂ ಜೀವ ಸಂಭೂತಿಯಂ ಮುಷ್ಕಂ
ಮೃಗಾವ್ಯಂ ಕಟಿಫಲಿವುರು ಮೀನೋದಯಂ ಜಾಲಮಕ್ಕುಂ (೩೩೩.
೩-೩) ; ಆ ಮಹಾವ್ಯಾನಿಯ ಶಾಪದೋಂದ್ರ ಮುಷ್ಕಾಂಡರಹಿತಫೋರಾ
ಕೃತಿಯನು ತಾಮಸದೋಳಾಳ್ತು (ವೇಣು. ೪-೦೩-೦). ೨. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮರ : ಮೊಕ್ಕಿ. [ಸಂ.]

ಮುಷ್ಕತ (ನಾ). ೧. = ಮುಷ್ಕ ೧. ೨. = ಮುಷ್ಕ ೨ : "ಗೋಲೀಡ್ಕ
. . . ಮೋಕ್ಷ, ಮುಷ್ಕತ : ೬ ಮೋಕ್ಷಮರದ ಹೆಸರು" (೩೩೩. ೩೩).
[ಸಂ.]

ಮುಷ್ಕರ, ಮುಷಕರ (ನಾ). ೧. ಹುಟ ; ಮೋಡುತನ ; ಆಗ್ರಹ :
ಉಣುವಾಗ ಹೀನಫಲಿಗಳುಳಿದು ಬತ್ತಿಗಳಾನಿಸುತ ಕರ್ಣದಲಿ ಕಾಲವ
ಸಾಸೂಯಿಹರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ಮುಷ್ಕರಗಳಿಂದ (೧೩೩. ೪-೨೪). ೨.
ಗೋಕ್ಕ ; ಮರಹೆಣ್ಣಾರ : (೪). ೩. ಯಾವುದೇ ಸಂಘ ಅಥವಾ
ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕೆಲಸಗಾರರು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ
ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಮನವಿಗಳಿಂದ ಈಡೇರದಿದ್ದಾಗ ಅವನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತ
ಮಾಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮೂಲಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿದ್ಯದ್ವಯಾಗಿ
ಹೋಡುವ ಸಂಘ. - ಚಳುವಳಿ : ಎಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟ ಬಂದರೂ ಮುಷ್ಕರ
ಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯದೆ ತಮ್ಮ ನ್ಯಾಯವಾದ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಶಾಂತರೀತಿಯಲ್ಲಿ
ಪಡೆಯಬೇಕು (೩೩೩. ೪ ಹಿರಣ್ಯಕುಶ) ; ಈ ವರ್ಷ ಮುಷ್ಕರದ. ಮ
ಣಾಮವಾಗಿ ಮೂಲಿಕೆ ಅವನನ್ನು ಮಮಾಮಾದಿದ್ದಪು (೩೩೩. ೧೩೪).
ಮುಷಕರ : ೧. ವೆಂಕಟಾಪ್ಪಮಾಸ್ತಿಗಳಿಗೆ . . . ನಾಲ್ಕು ತಡವೆ ಪ್ರವರ್ತಿ
ಅಗಿ ಪೀರಿ ಹೋದುದಿಂದ ಅವರ ಕುಟುಂಬ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬದಾಗಿ
ಯಾವು ಹೇಳಿದಾಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದ ಮುಷಕರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನ ಕೊಡ್ತಿ
ಬೇಕೆಂಬದಾಗಿ ಯಿದಾರ (೩೩೩. ೦೪೩೪, ೩೩-೬ ; ೧೩೩).

ಮುಷ್ಕರ ಹಿಡಿ = ೧. ಹುಟುಹಿ ; ಆಗ್ರಹಪಡಿಸು : ನಷ್ಟ ಮನೆ
ಯವಳು . . . ನೆನ್ನೊಡನೆ ಬಂದೇ ಪೀರುತ್ತೇನೆಂದು ಮುಷ್ಕರ ಹಿಡಿ
ದಿದ್ದಾಳೆ (೩೩೩. ೩೩). ೨. ಸಂಘ ಹೂಡು ; ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು
ಆರಂಭಿಸು : ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮುಂದೂಡಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು
ಮುಷ್ಕರ ಒಡಿದಿದ್ದಾರೆ (೩೩೩). ೩. (ವಿರೋಧದಿಂದ) ಕಾರ್ಯವನ್ನು
ನಿಲ್ಲಿಸು ; ಅಸಹಕಾರವನ್ನು ಸೂಚಿಸು : ಮುಲಕ್ಕಿ ಅಡಮಂತ್ರ ಧನಮ
ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಮೂಗು ಜಡುಗಲು ಮುಷ್ಕರ ಒಡಿಯುವ ಶನಕ ಹೀರಿ
ಹೀರಿ . . . ಮಂತ್ರ ಜಟಿಲ (೩೩೩. ೩೪). ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡು =
ಮುಷ್ಕರ ಹಿಡಿ ೨ : ಕೆಲಸಗಾರರಿಗಂತೂ ಏನೂ ಉಪವೋಗವಾಗಲಿಲ್ಲ.
ಅಸಮಾಧಾನವಾದಾಗ ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡುವುದೊಂದೇ ಸರಿಯಿದ್ದ ಕಾರಿ
(೩೩೩. ೬). [ದೀ. ೩. ಮುಷ್ಕರಮ್, ಮುಷ್ಕರಮ್ ; ಮುಲ.
ಮುಷ್ಕರಮ್, ಮುಷ್ಕು = ಬಲ ; ಕೆಲಸ. ಮುಷ್ಕರ]

ಮುಷ್ಕರ, (ನಾ). ಗಂಗರ ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತ್ಕೊಳೆ
ಪುದ್ಗರಾಯ್ಕ ಪುಣಿತಮುಷ್ಕರದ್ವಿತೀಯ ನಾಮಧೇಯಕ್ಕೆ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾ

ಪಾಠ್ಯಾ ಸೂತ್ರೋಃ (೨೪. 17 (B). ಅಪುರ. ೨೪೬-೪; 78೫ ೪೪);
ಮುಷ್ಕರನಾಮಧೇಯಃ ತಸ್ಯ ಪುತ್ರಃ ಚತುರ್ವಸವಿದ್ಯಾಸ್ಥಾನಾರ್ಥಕ
ವಿಮಲಮಾಃ (೨೪. 11 (B). ಅಪುರ. ೨೦೨-೪; ೨೦೬). [?]]

ಮುಷ್ಕರಕಾರ (ನಾ). ಸಂಪ್ರದಾಯವನು; ಚಳುವಳಿ ನಡೆಸುವವನು;
ರಾಜಕೀಯಶೈಲಿಗಳು. ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಮುಷ್ಕರಕಾರರು
ಅಂಥವರು (ಅಪು. ೨೦೬). [ಮುಷ್ಕರ + ಕಾರ (← ಕಾರ)]

ಮುಷ್ಕಿ. ಮುಷ್ಕಿಗೆ (ನಾ). ಕೈಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂಬದಿಗೆ ತಂದು
ಕಟ್ಟುವಿಕೆ; ಹೆಡೆಮುರಿಗೆ; ನಿರ್ದಯವುಳ್ಳ ಆಳು ಆ ಕ್ಷಣ ಶೀಲರಾಗ ಕಟ್ಟಿ
ಮುಷ್ಕಿಗಳನ್ನು ಬೀಡಿಯಲು ಬೇಗ ನವಾಬರ ಕಡೆ ಬಾರಿಸುವರು . . .
ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ಒರಿ ಮಂದಿಮನ್ನೂ ಹಿಡಿದು (ಅಪು. ೨೦೭); ಮುಷ್ಕಿ
ಕಟ್ಟಿ ಪಹರಿಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದರು (ಅಪು. ೨೦೮); ಬಾಚ್ಚಿಗನ್ನೂ ಹಿಡಿದು
. . . ಹಗ್ಗಗಳಿಂದ ಮುಷ್ಕಿಗಳನ್ನು . . . ಕಟ್ಟಿದರು (ಅಪು. 17. ೦೦೦).
ಮುಷ್ಕಿಗೆ: 'ಮುಷ್ಕಿಗೆ' ಪಠಾ. [?]

ಮುಷ್ಕಿಲ್. ಮುಷ್ಕಿಲು (ನಾ). ಕಪ್ಪು; ಕ್ಷೀರ; ತೊಂದರೆ; ಬರುವ
ಲಾಭದಲ್ಲಿ ಈ ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬದ ಜಾನಪದವಾದ ಕೆಲಸವೇ ಮುಷ್ಕಿಲ್
ಅಗತ್ಯ (ಅಪು. 1, ೦೨೨); ನವರಿಯನ್ನು ಸಹಜಾಪದವು ಬಿಡುವದು
ಮುಷ್ಕಿಲ್ (ಅಪು. 11, ೨೨೪). ಮುಷ್ಕಿಲು: ಸಮ್ಮೇಳನವಾಗಿ ಒಂದು
ತೃಣ ಬಾರಣತ ಪಥಮಾರ್ಗವೆಲ್ಲಾ ಈ ಬಳಿ ಎಂಬ ತಿಂಗಳಿಂದ ಬಂದು
ಮಾಡಿ, ಒಳಗೆ ಮುಷ್ಕಿಲು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ (ಅಪು. ೦೬೬).

[— ೨೪. ಮುಷ್ಕಿಲ್. ೬೦. ಮುಷ್ಕಿಲ್. ಮುಷ್ಕಿಲ್. ಪುರಾ.
ಮುಷ್ಕಿಲ್. ಮುಷ್ಕಿಲ್. ಮುಷ್ಕಿಲ್.]

ಮುಷ್ಕಿಲು 'ಮುಷ್ಕಿಲ್' ನೋ.

ಮುಷ್ಕು (ಗು). ೧. ಕದ್ದು; ಕಳವು ಮಾಡಿದ; ದೋಚಿದ. (ನಾ). ೨.
ಕಳ್ಳತನ; ಚೌರ್ಯ. [ಸಂ.]

ಮುಷ್ಕು. ಮುಟ್ಟುಸು. ಮುಟ್ಟುಸು (ನಾ). ಮುತ್ರ; ಮುಟ; ಅಭಿಚಾರ.
ನಲ-ಸುಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟ ಹಾಕಿದರೆ ಎಲ್ಲ ಮರೆತು ಹೋಗಿ ಸೇರಿದ ಮನೆಯನ್ನು
ಕೂವೆಯಿರುವಂತೆ . . . ಅಂತೂ ನಲ ಸುಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಾಡಿದ
'ಮುಷ್ಕು' ಸುಳ್ಳಾಗಿದ್ದು (ಅಪು. ೦೨೨); ಅವಳು ಹುಗೆ ಮಾಡಿರುವುದು
. . . ದಣಕರುಗಳಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆಯಾದರೆ ಮುಷ್ಕು ಮಾಡುವುದು . . .
ಗತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ತೊಡಗಿ ಬೀದಿಯವನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು (ಅಪು. ೨೦೦).
ಮುಟ್ಟುಸು: ಬೇರು ಎಳ್ಳಗಳನ್ನು ತಂದು ಪಾಕಿಸಿದವನಿಗೆ ಮುಟ್ಟುಸು
ಮಾಡಿದರು—ವಿವಾದರೂ ಸಮಯ ಆಗದರೆ. ಜನವರ ಮಾಡ್ಡು
ಕೊರೊಡು (ಅಪು. ೨೦೪); ಹೀಗಾದರೂ ಇದು ಬದಲಾಗಿಲ್ಲದೆ ಎಂದೂ
ಮುಟ್ಟುಸುಮಾಡಿ ಕತ್ತಿಗೆ ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ತಾಯತ ಕಟ್ಟಿ (ಕೃಷ್. ೦೬೪).
ಮುಟ್ಟುಸು: ನಾಲ್ಕುಬಿಟ್ಟುಕೂ 'ಮುಟ್ಟುಸು' ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಿದಾಯಿತು.
ಅಗ ಕದ್ದರೆ, ಕದ್ದವರು ರಕ್ತಕಾರಿ ಸಾಯುತ್ತಾರೆ (ಅಪು. ೦೬೬).

[← ಸಂ. ಮುಟ್ಟು ?]

ಮುಷ್ಕಾಮುಟ್ಟು (ನಾ). ಪರಸ್ಪರ ಮುಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದಾಡುವುದು;
ಗುದ್ದಾಟ; ಜೊತೆಯಾಗಿ ನಾಯಕರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕೊಡುವ ಮುಂದರೆಯನ್ನು
ಮಾಡುವರು ಪುರಕ ಮುಷ್ಕಾಮುಟ್ಟುಮುಟ್ಟು ಗುರು ಲೇಪನ ರಹಿತರನ್ನ
ಗಟ್ಟಿದರು. (ಅಪು. ೦. ೨೦೭. ೨೦೭); ಕೇಶಾಕೇರಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡುವಂತಿ
ಯೆಂದಿಷ್ಟು ಬೆಡಗಿನಿಂದಲೇ ಮುಷ್ಕಾಮುಟ್ಟುಯಿಂದ ಪೋರೆ ಪೋರ
ಕೊಡು . . . ಆ ಎರಡರೂ ಕೃತಕವಾಗಿರಬೇಕು ಛಾವು ಕಾದಿದರೂ
(ಅಪು. ೨-೪-೦೬). [ಸಂ.]

ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ;
"ಗಿರೀಶ್ವರ-ಮುಟ್ಟು" (ಅಪು. ೨೦೬). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ (ಮುಟ್ಟು)

ಗಿಡ: ಒಂದುಮೂತ್ರವಾಗಿ ಇರುವಂಥವರುಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಪದ್ಯವರ್ಗಗಳ
ಕ್ರಮವು . . . ಮುಟ್ಟುಯೊಡ್ಡು. ಮುಟ್ಟಿಗೆ ೧ ಮೊದಲೊಡ್ಡು (ಅಪು. ೦೨೬). ಮುಟ್ಟು: ೨. "ಮುಟ್ಟಿಯನಲು ಮುಟ್ಟಿಯಕ್ಕು" (ಅಪು. ೨೦೬. ೨೦೬). ಮುಟ್ಟು: ೩. "ಮುಟ್ಟಿಯನಲು ಮುಟ್ಟಿಯಕ್ಕು" (ಅಪು. ೨೦೬. ೨೦೬). ಮುಟ್ಟು: ೪. "ಮುಟ್ಟು - ಮುಟ್ಟು ಕಡಗ" (ಅಪು. ೨೦೬). ಮುಟ್ಟು: ೫. "ಮುಟ್ಟು - ಮುಟ್ಟುಗಂಧ. ಧಗಲಾಂತಿ. ಅಪ್ಪೆಗಿ. ವೈದ್ಯವಾರ್ತೆ. ಮಂಗೆ" (ಅಪು. ೨೦೬). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಟ್ಟು: ತೆಲಿ. ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು; ಪರ್ವ. ಮುಟ್ಟು. / ಸಂ. ಮುಟ್ಟು]

ಮುಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಮಡಿಸಿದ ಮುಂಗೈ; ಮುಟ್ಟಿದ
ಮುಂಗೈ; ಮುಟ್ಟಿಗೆ: "ಓ(ಹಿ)ಡಿಸಿದ್ದು ಕೆಯ್ಯ ಕುಡಿಯಂ ಮುಟ್ಟು
ಯೆಂಬುದು" (ಅಪು. ೨೦೬-೨೦೬); ಜ್ವರಿಸಿ ಬಲುಮುಟ್ಟುಗಳ ನೆರಳಿದ್ದು
ಸುತ ಕುಯ್ಯದಂತೆದರು ಸುರರೊಡ್ಡಿಯೆ ಸುತಿಸಿದರು ಮುಟ್ಟಿಯ ಸೂಕು
ವಾಳನಲಿ (ಅಪು. ೨-೨-೪); ರುಗರರಾಗಿ ಕೊಡೆಯಕು ರಾಜಗೌರವಕೆ
ಮುಟ್ಟಿಯಲಿ. ಧರ್ಮೋಗವಾದಿಂದ ಮನದಿಂದ ನಡೆದರೆ (ಅಪು. ೨೦೬. ೨೦೬). ೨. ಮುಟ್ಟಿಯದ್ದು ಒಂದು ವರಗ; ಮುಟ್ಟಿಯಿಂದ
ಜೊಡೆಯುವಿಕೆ; ಗುದ್ದುವಿಕೆ; ಪಲತನದ ಜೊಮ್ಮು ರುಜ್ಜಿ ಪಲತನ
ದೋಜಿಗಳ ತೆಯೊಳಾಸನಗತಿಯೊಳು ಪಲತನದ ಮುಟ್ಟಿಯೊಳು ನಿಮ್ಮಗಳ
ಮನೆ ತಿಳವಡು ಬಿಟ್ಟಿದುವು ಬಿಲ್ಲಂ (ಅಪು. ೨11. ೨೨೨. ೨೨೨-೨೨೨; ೨೨೨ ೨);
ಮೊದಲುಗಿಡಗಳ ಕೇಸುರಿಯ ಪಾರದಲಿ ಪರಿಕಂದಕತ ವಳವೆಯೆಯು
ನೊಡದುದು ಸೆಲಕೆ ನಟ್ಟಿದು ನಾಲ್ಕು ಮುಟ್ಟಿಯಾರ್ (ಅಪು. ೨-೨-೨).

೩. ಮುಟ್ಟಿದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ: ಹಿಡಿಯಲ್ಲಿ
ಅಡಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ: ಆ ಮುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತೀ ?
ನನಗೆ ಬಲವಾದ ಅದ್ವೈತ ಒಂದು ಮುಟ್ಟಿಯಾದರೂ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ
(ಅಪು. ೨೦೬). ೪. ಕತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧಗಳ ಹಿಡಿ- ಹಿಡಿಕೆ:
"ಕತ್ತಿ, ಮುಟ್ಟು - ಈ ೨ ಹಿಡಿ" (ಅಪು. ೨೦೬-೨೦೬). ೫.
ಕೈಯಿಂದ ಹಿಡಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಮಧ್ಯಭಾಗ- ನಡುವಣ
ಪಾಗ: "ಬಿಟ್ಟ ಹೆಡೆ ಜೀವ ಸುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ಹಾಗೂಗುವೆಂಟು ನಡು
ಮುಟ್ಟಿಯಕ್ಕು" (ಅಪು. ೨೦೬-೨೦೬). ೬. ಉದ್ದವನ್ನು ಅಳೆಯುವ
ಒಂದು ಅಳತೆ: ಅಗುಲುವ ನಾಲ್ಕು ಕೊಡಲು ಮುಟ್ಟು [೨೨] ಮಾರದುದೆ
ಹೃದಯಕರಕೆ ದಂಡು (ಅಪು. ೨೦೬-೨೦೬). ೭. ಭಿಕ್ಷೆ: ಮುಟ್ಟಿಯು ಬೀಡಿ
ತಂದಾ ದ್ರವ್ಯದೊಳಗೆ ತುಟ್ಟುಗುರುವೆಂಗೆ ನಿರ್ಧರಭಯಿಂದ ಸುತುಟ್ಟು
ಯವ್ವಂದರಿಂದ ನಿತ್ಯದಾನಂ ಮಾಡಿ (ಅಪು. ೨-೨-೨); ಮೃದವಕ್ಕೆ ದ್ವಿವೇಷ
ಮನುಷ್ಯಗಡೆ ಕೈಕೊಂಡು ಬಂದು ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಂ ಮಡದಿವರನ್ನೆ
ಮುಟ್ಟಿಯನೊಡಗೊಂಡು ಸುಂದರೇಶನವೇಷನಿಸ್ಸಂ (ಅಪು. ೨-೨-೨೦).

೮. ಕಡಿಯುವುದು. ೯. ವೃಷಾ: ಅಂಡ: "ಮುಟ್ಟುಂ . . .
ಸುಗ್ರಾಹಂ ಮುಟ್ಟು - ಈ ೨ ಅಂಡಂ" (ಅಪು. ೨೦೬-೨೦೬); ಸುಗ್ರಾಹಂ
ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು ವೃಷಾಮಂಡನಲು ಲಿಂಗದೇವಿಯಂಡಮಕ್ಕು" (ಅಪು. ೨೦೬. ೨೦೬). ೧೦. ಅಸ್ತಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಂತ್ರ: ತನಗೆ
ದೇವೇಂದ್ರನಿತ್ಯ ಐಂದ್ರನುಂ ಬಿಹಿಸ್ತುಮುಟ್ಟುಮುಟ್ಟು ನೈತ್ಯಕಮೆಂಬ
ಮುಟ್ಟುಯುಂ ಕೆಯ್ಯೊಡು (ಅಪು. ೨-೨-೨); ಅವನುಗ್ರವಾತುಪತ
ಪಾಗದಿನಲ್ಲದೆ ಸಾಯನಂತರೂ ಹರನೊಸುತ್ತುಮೇನದಲಿ ಮುಟ್ಟಿಯು
ನೀಡುವೆ . . . ಎಂದೂ ಹತ್ತಿ ಬಿವನ್ನಿಗೆ ಕೊಂಡೊಗದಂ ಕಿಟ್ಟಿಯಂ
(ಅಪು. ೨೦೬-೨೦೬); "ಅಡಕು ಮುಟ್ಟಿಯಂ = ಅದರ ಮಂತ್ರವನ್ನೂ
(?) (ಅಪು. ೨೦೬); "ಮುಟ್ಟು-ಮಂತ್ರ. ಪ್ರಯೋಗ ಕ್ರಮ"

(ಅಪು. ೨೦೬). ೧೧. [ನಾಟ್ಯ] ಇವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಆಸಂಯತವಸ್ತು
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ನಾಲ್ಕುಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಮಡಿಸಿ ಹೆಬ್ಬೆರಳನ್ನು
ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ತೋರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪದ್ಯವಿಷಯ:

ಹಾಟ್ಯಾಶ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಸಂಯುತ ಹಸ್ತಗಳು ದೂವುವೆಂದರೆ—೧. ಪರ್ವತ. ೨. ತ್ರಿಪರ್ವತ . . . ೩. ಮುಖ್ಯ (ಅಪ. ೪೭). 'ಮುಖ್ಯಕ ಸ್ವಸ್ತಿಕ ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕ (ನಾ). ೧. ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗೆ; ಚಿನಿವಾರ: "ನಾಡಿಯು, ಕಳಾದು, ಸುಮಾರ್ತಾ. ಮುಖ್ಯಕ: — ಈ ಅಕ್ಕಸಾಲೆ" (ಪೂ. ೧೨-೧೩); "ನಾಳಂದಮಂ ಕಳಾದಂ ಮುಖ್ಯಕನದಕ್ಕಸಾಲೆಯುಂಟು" (ಪೂ. ೧೦೦-೦). ೨. ಮುಖ್ಯಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಯುದ್ಧ; ಗುದ್ದಾಟ; ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ. ೩. ಮುಖ್ಯ ೧೧: 'ಮುಖ್ಯಕ ಸ್ವಸ್ತಿಕ' ಪರಾ. ೪. ಕಂಸನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಕೃಷ್ಣ ಬಲರಾಮರೊಡನೆ ಸೇರಿ ಹತನಾದ ಒಬ್ಬ ಪಟ್ಟ. [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕಸ್ವಸ್ತಿಕ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಮೂವತ್ತು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಹಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ೨ "ಒಂದು ಕೈಯನ್ನು ಅರಾಲದಸ್ಥದಲ್ಲಿ ಆವೇಶಿತಹಸ್ತಕರಣದಿಂದಲೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯನ್ನು ಅಲಪಲ್ಲವ ಹಸ್ತದಿಂದಲೂ ಅನೇಕಾವರ್ತಿ ಸುತ್ತುವ ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಕಟಕಾಮುಖಹಸ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿ ಒಂದನೊಂದು ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ ಕೈಗಳನ್ನು ಸ್ವಸ್ತಿಕಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವುದು" (ಅಪ. ೧೦೦-೧೦೧); ಚತುರ್ಥ . . . ಮುಖ್ಯಕಸ್ವಸ್ತಿಕ . . . ಪರಿತ, ಲರಿತ — ಈ ಮೂವತ್ತು ನೃತ್ಯಹಸ್ತಗಳಿಗೂ (ಅಪ. ೧೦೦-೧೦೧). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೀಲು (ನಾ). ಮಂಗಳ್ಯಯ ಕೀಲು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ೨೭ ತೇರನದ ಬೀಜವಂ ಮೊಸರ ನೇರದ ತೇದು ತಣುಗೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಬಿಲಲ್ಲಿ ಇರಲು ತೈಲಂ ಬರುವುದು. ಆ ತೈಲವಂ ಪೂಕಿ ಕೊಂಡರೆ ಮುಖ್ಯಕೀಲು ಕಳುವದು (ಅಪ. ೧೦೧-೧೦೨).

[ಮುಖ್ಯ + ಕೀಲು (< ಕೀಡ)]

ಮುಖ್ಯಕೆ (ನಾ). ಮುಖ್ಯ; ಹಿಡಿ: "ಮುಖ್ಯಕಾ — ಮುಖ್ಯಕೆ" (ಪೂ. ೧೧೧ ತ್ರಿಪರ್ವತ). [ಸಂ. ಮುಖ್ಯಕಾ]

ಮುಖ್ಯಕೆ 'ಮುಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯಕೆಯ್ (ಶ್ರ). ೧. ಕೈಯ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಮಡಿಸಿ ಹಿಡಿಯಾಗಿ ಮಾಡು: ಮುಖ್ಯಕೆ: ಕೈಯ ಮುಖ್ಯಕೆಯ್ ಅಥವಾ [ಮುಖ್ಯಕೆಯ್ ಮುಖ್ಯಕೆಯ್] ರತ್ನಿಯಕ್ಕೂ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). ೨. ಹಿಡಿಗೆ ಒಳಪಡುವಂತೆ ಮಾಡು: ಮುಖ್ಯಕೆಯ್ ಮುಖ್ಯಕೆಯ್ ಮುಖ್ಯಕೆಯ್ ಮುಖ್ಯಕೆಯ್ ನಗಪ್ಪತ್ತ ತಾಪಪ್ಪ ಮಂತ್ರಿನ ಬೀಜಲಾತನ ತಾಪಮಾಪದ ಪರ್ಚರರ್ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). [ಮುಖ್ಯ + ಕೆಯ್]

ಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹ್ಯ (ಗು). ೧. ಹಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಬಹುದಾದ: ಮುಖ್ಯಯಲ್ಲಿ ಅಡಗುವ: ಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹ್ಯಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹ್ಯಯಂತೆ ವಿಷಾಕಿಯಂ ಮದನಜಾಪಲತೆಯಂತೆ ಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹ್ಯಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹ್ಯಯಂ . . . ಎನಿದೇವಂ ಜವನೆಯ ರೂಪಾಕಶಯಮನಮೇವ್ಯದ ನೋಡುತ್ತಂ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). (ನಾ). ೨. ಹಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗುವಂಥದು: ಮುಖ್ಯಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾದುದು: ಹಿಡಿಯಿರುವ ಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹ್ಯದ ಪರಮಂ ಕಿಷ್ಕಯ ಮೊದಲನಾ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨); ಈ ವಿಷ್ಣು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವಾದ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ದೃಷ್ಟಿಗ್ರಾಹ್ಯವೇ ಹೊರತು ಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹ್ಯವಲ್ಲ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹತ (ನಾ). ಮುಖ್ಯಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುವಿಕೆ: ಗುದ್ದುವಿಕೆ. [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹತ (ನಾ). ಮುಖ್ಯಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುವುದು: ಗುದ್ದುವುದು: ಮುಖ್ಯಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುವುದು: ಕಳಂಜೊಳ್ಳು ನರಸುಗಿಮ್ಮ ಮೂಕಿ ದಶನಪತಿ ಮದವಾತಂ ಮುಖ್ಯಜಾತಮಯ

ದೋಷಗಳೂ ಪೂರ್ವದ ಘಾಲ್ಯಾಂ ಸ್ಥಾನದೊಳು . . . ಪಲಕಟದ ವಾತಂಗರೊಳಂ ನೆಟಿರು (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಪ್ರಶ್ನೆ (ನಾ). ಹಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವುದನ್ನು ಬೇರೊಬ್ಬರು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಸಮಸ್ಯೆ: ಕನಾದಾಸರ . . . ಬಾಳೆಯ ಹಾಸ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ಪವಾದಮೆಂದು ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಎರಡನೆಯ 'ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆ'ಯಂತೂ ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ಪವಾದ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨).

[ಸಂ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಶ್ನೆ]

ಮುಖ್ಯಪ್ರಶಾರ (ನಾ). ಮುಖ್ಯಯಿಂದ ಕೊಡುವ ಪೆಟ್ಟು. — ಹೊಡೆತ: ಗುದ್ದು: ಇನ್ನು ಕೈದುಗಳಿಗೆ ದೃಢ ಮುಖ್ಯಪ್ರಶಾರ ಪ್ರಕಟಪತ್ರರಿಗೆ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಬಂಧ (ನಾ). ೧. ಮುಖ್ಯಯನ್ನು ಬಿಗಿಮಾಡಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ: "ಮುಖ್ಯಬಂಧ, ಸಂಗ್ರಾಹ: — ೨ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿತುಳ್ಳವರಕ್ಕೆ ಹಸರು" (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). ೨. ಒಂದು ಹಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ. [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಬಲ (ನಾ). ಮುಖ್ಯಯ ಬಲ. — ಸಾಮರ್ಥ್ಯ: ಬಾಣವರು ದಕ್ಕದರು ದೈರ್ಯದ್ದಾದ್ದು ನೋಲರು ಘಾಯವನು ಗಿರಿಯಾನವಾರದು ಮುಖ್ಯ ಬಲವೆಗಳೂ ಸತ್ಯದಿ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಮೈಥುನ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ] "ಹಸ್ತದಿಂದ ಕೈತಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ರತಿಕ್ರೀಡೆ" (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಯುದ್ಧ (ನಾ). ಪರಸ್ಪರ ಮುಖ್ಯಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದಾಡುವುದು: ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ: ಮುಖ್ಯ ಶ್ವಾಸಾಶ್ವಾಸನಾಯದಿಂದ ನಗಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧಂ ಮುಖ್ಯಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಂದನುವಾಗು (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨); ಸುಖಾರುವು ಮುಖ್ಯಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಗನಾಗುವುದು (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). [ಸಂ.]

ಮುಖ್ಯಕೂಲಿ (ನಾ). ವ್ಯವಸ್ಥಾಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೋವು: ಮುಖ್ಯ ಕೂಲಿಗೆ: — ಬಿಟ್ಟು ಗಣಿತವಿತ್ತು ಅರದು ಆ ರೋಗಿಯ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಇಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲು . . . ತನ್ನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬರುವುದು (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). [ಸಂ. ಮುಖ್ಯಕೂಲಿ]

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯ 'ಮುಖ್ಯ' ನೋ. ೧. ಬತ್ತ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮರದ ಒಂದು ಸಲಕರಣೆ; ಒನಕೆ: "ಒನಕೆ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ" (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨); ಮದದಂತಿದಂತಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಿಧ್ಯವು ಹಾಕುವುಂಟು ಹಾಸ್ಯದ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨); ಕೆಗದು ಸ್ಥಳದೊಳಿರುವ ಪೂಜೆಯೊಳು ಮುಖ್ಯಲಾಭಮಂ ಮುಂತೆ ಕಂಡು (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨); ಉಲೂಖಲದ ಸೋಮವಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯಲದ . . . ಬಹುಸಂಭವಂ . . . ಮುಖ್ಯಲದ ಕಣ್ಣಿನದು (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨); ೨. ಒನಕೆಯಾಕಾರದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ: ಅಸಿ ಮುಖ್ಯ ಕಣ್ಣು ಕಂಪನ ಮುಖ್ಯಲದ ಬಿಂಬವಾಕ . . . ಅಕುಲಾದಿ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಂ ಗೊಳೊಳ್ಳು (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨); ಮುಖ್ಯ ಗದಾ ಕೋಮದ ರಂಕು ಶಕ್ತಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಾದ್ಯಾಯುಧದೊಳಿಗತಮನಾದಂ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨); ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಕೋಮದ ಬೇಟೆಗಾಡಿ ಸಮಸ್ತವು ಧೂಳಿದಕಿಲ್ಲ

ವಿಳರು ಕೂಡಿತು ಕೋಟೆಯೆಂಬುದಿ (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). ೩. ಗದೆ: ದೋಷಗಳೂ ಪೂರ್ವದ ಘಾಲ್ಯಾಂ ಸ್ಥಾನದೊಳು . . . ಪಲಕಟದ ವಾತಂಗರೊಳಂ ನೆಟಿರು (ಪೂ. ೧೧೧-೧೧೨). [ಸಂ.]

ಕಂಠದ ಮಂಸಲದ ವಿಮಲೋಲಾಂಬದ ರಾಮನ ಸುಕವ ಕಂಡಂ
 ಕೃಷ್ಣವಾಂಛವರಂ(ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೬). ೪. ಗಂಟೆಯ ನಾಲಗೆ. ೫. ಒಂದು
 ಬಗೆಯ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಸಲಕರಣೆ. ೬. [ಜ್ಯೋತಿ] ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜ.
 ೭. "ಅಶ್ರಯಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸ್ಥಿರರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಏಳುಗ್ರಹ
 ಗಳೂ ಇರುವುದು" (ಪಾಶಾ. ೩೦. ೩. ೩೩೬) : ಚರರಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವ
 ಗ್ರಹವಿಂ ದೊಳಗಂ ರಜ್ಜು ವನಿಸುಗುಂ ಸ್ಥಿರರಾಶಿ ಕೂಡರೆ ತಾನದು
 ಮಂಸಲಂ (ಪಾಶಾ. ೦೩-೦). ಮಂಸಳ : ೧. "ಮಂಸಳಮಯೋಗ್ಯಂ"
 (ಪ್ರಸ್ತೋ. ೫೦-೩೨) : ಮಂಸಳವದಂತಕಾಂತ ಮಂಸಳಂಬದಿತ್ತವ ಕೋಳ
 ಮಣ್ಣುಗರ್ ಮದನನ ಬಾಳ ಮಣ್ಣುಗರನೇಜಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೫-೪೨). [ಸಂ.]
 ಮಂಸಲಿ (ನಾ). ಇಸ್ಲಾಂ ಮತದವನು : ಮಂದಮೃದೀಯ : ೧೦
 ಮಂಸಲದ ಇಂದುಮಿತ್ತನ ಲಗ್ನಾದನಂತ ನೋಡ್ತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦೩)
 ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರದ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನು ಮೀರಿದ ಕೂಡರೆ ಮಂಸಲರು
 ಚಿಕಿಯನು ಸೇರುಪರದ್ಯಾ ಸೇರುಪರಂ (ಕೂಗರ. ೫೦-೭೩) : ಮಾತಂ
 ಲಿಯದ ಮಂಸಲ ಹಾಸುವ ಕವಿದಿ ಮದ್ದ (ಗಾತಿ). [< ಮಂಸಲಾನ್].
 ಮಂಸಲಪಾತ (ನಾ). ಒನಕೆಯಿಂದ ಬೀಳುವ ಪೆಟ್ಟು.-ಮೊಡತ. [ಸಂ.] 15
 ಮಂಸಲಧರ (ನಾ). ಗದೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು : ಬಿಲರಾಮ : ಆ
 ವಿಖಳವರಿವಾರದಸುಂದಾನ ವೃಷ್ಣಗಳತ್ತ ತಿರುಗದವನನಂದೆನು ಮಂಸಲ
 ಧರಣಾಗಮನಸುಗತಿಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೫-೩೬). [ಸಂ.]
 ಮಂಸಲಧಾರೆ (ನಾ). ಒನಕೆಯನ್ನು ದಪ್ಪವಾಗಿ ಸುರಿಯುವ
 ಮಳೆ : ಭಾವಗಳು ಮಂಸಲಧಾರೆಯಾಗಿ ಸುರಿದು . . . ಒಡುವುದಕ್ಕೆ
 ಮೊಡಲುವಾಡಿದವು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫೩) : ಮಂಸಲಧಾರೆಯಾದ ಮಳೆ.
 ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳ. ಅವಳು ಎಲ್ಲಿಗೆ ತಾನೇ ಹೋದಳು ?
 (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫೦) : ಇತ್ತರಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಸಲಧಾರೆಯಿಂದ ಮಳೆಯು ಸುರಿದು
 ಬಹುದೆಂದು ತನ್ನ ಕಂಬಿಯು (೭೫೩. ೦೦೦). [ಸಂ. ಮಂಸಲಧಾರೆ]
 ಮಂಸಲಪಾಣಿ (ನಾ). ೧. ಗದೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವನು. ೨.
 ಬಿಲರಾಮ : ಕೌರವೇಂದ್ರನಂ ಮಂಸಲಪಾಣಿ ಮನದೊಳ ಪೊಗುತ್ತಂ
 (ಗಡಪು. ೬-೩೨). [ಸಂ.]
 ಮಂಸಲಮಾನ್ 'ಮಂಸಲಾನ್' ನೋ.
 ಮಂಸಲಮಾನ 'ಮಂಸಲಾನ್' ನೋ.
 ಮಂಸಲಮಾನ (ನಾ). ಒನಕೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ತೆಗೆಯುವಷ್ಟು
 ಕ್ಷಿಪ್ರಕಾಲದಲ್ಲಿ. ದೊಡವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ಮೇಲೇಳುವಿಕೆ
 ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಕ್ಷಿಪ್ರಕಾಲದ ಸ್ನಾನ : ಈ ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ
 ಮನೆ ಮಂಗಳಾದಂತೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಮಂಗಳಗುವ ಮಂಸಲಮಾನವಾ ಸಮಸ್ತ
 ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವದೋ ಆದಿಂದ ಮೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦).
 [ಸಂ.]
 ಮಂಸಲಹತಿ (ನಾ). ಒನಕೆಯ ಪೆಟ್ಟು.-ಮೊಡತ : ಪರಮಪಂಗ
 ಮಂಸಲಹತಿ [ಕೃಷ್ಣ. ಪುರಾಣದ ಮಂಸಲಾಪಹತಿ]ಯಲ್ಲಿ ಮಂಜು
 ಬಂದದ್ದು ಕೌರವೇಂದ್ರನ ಹಳ ವಿಧಾನಿಯಿರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೩೩). [ಸಂ.]
 ಮಂಸಲಾಪುಂಧ (ನಾ). ೧. ಮಂಸಲವೆಂಬ ಅಯುಧ. ೨. ಗದೆ. ೩.
 ಗದೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದವನು : ಬಿಲರಾಮ : ಹಲ ಮಂಸಲಾಯುಧಂ
 ಸತಮ ತಾರಣೇಂದ್ರಮನೊಂದು ಕಮಂಗಳಿಲ್ ಬಳಿದವ್ಯಾಲ್ ವಿರಾಜಿಸಿ
 ವಿನಿಲವಟಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩). ೪. ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು :
 ಬಕಾಸುರ ಜಟಾಸುರರ ಮಕ್ಕಳು ಚತುಸ್ತೀಶತ್ವದ್ರವ್ಯನಕ್ಷತ್ರಚರವಿದ್ಯತ
 ಸಕಂಠಿಷ್ಠ ಮಂಸಲಾಯುಧ ಕಾಳಿನೀ ವಿಧ್ಯಾನ್ಯಾಲ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಬಂದು
 ಕೂಡ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೭ ೮). [ಸಂ.]
 ಮಂಸಲಿ (ನಾ). ೧. ಗದೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವವನು. ೨. ಬಿಲರಾಮ :

"ನೀಲಾಂಬರಂ. . . ಮಂಸಲಿ ಹರಿ ರುಪೀಕೆಯಂ ಶಾಳವೃದ್ಧಂ ರಾಮಂ
 ನಸಲು ಬಲನಕ್ಕು" (ಮಂಗಳ. ೭-೨೦) : ದಾನವಮಂದವಿವಳಿತ ಮಂಸಲಿಯ
 ಮಾತಿಗಾನಂದವಡದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫-೦೪). [ಸಂ. ಮಂಸಲಿನ್]
 ಮಂಸಲಿ (ನಾ). ೧. ಹಲ್ಲಿ : ಗೌಳಿ : "ಮಂಸಲಿ ಗೃಹಗೋಧಿಕಂ
 ಗೃಹಚಿಕಂ ಜನ್ಮಿದು" (ಮಂಗಳ. ೪೯-೦೪). ೨. ಹಲ್ಲಿಯ ಜಾತಿಗೆ
 ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿ : ಮೊಸಳೆ. ೩. ಹಲ್ಲಿಯ ಜಾತಿಗೆ
 ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ : ಸಿಹಿಣೆತ : "ಸರಬಿ. ಕೃಕಲಾಸು-೨ ತೊಂಡೆ
 ಹಸು, ಹೆಣ್ಣಿಗೊಡ್ಡ. . . ಪಾವರಾಜಗೂ ಇದೇ ಹಸರು"
 (೭೫೦. ೦೩೬). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ನೆಲತಾಳೆ :
 "ಮಂಸಲಿ, ತಾಲಿಮೂಲಿಕಾ-೨ ನೆಲತಾಳೆ ಹಸರು. ನೆಲತಾಳೆಗಡ್ಡೆಯನ್ನು
 ಮರು" (೭೫೦. ೦೩೬). ೫. ನವ್ರಂಸಕಸತ್ತ್ವದ ಕಂದರೆ : ಮಂದು
 ಪಾದ ಮಾತ್ರದ ರುಘುಮಾಗಿ ಪುಷ್ಪಹೀನವಾದ ಅಶ್ವಪ್ಪ ಮಂಸಲೀಯಸ್ಥಿ
 ಕೊಳ್ಳುವದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೨-೬). [ಸಂ. ಮಂಸಲಿ]
 ಮಂಸಲಿಕೆ. ಮಂಸಳಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಹಲ್ಲಿ : ಗೌಳಿ. ೨. ಹಲ್ಲಿಯ ಜಾತಿಗೆ
 ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ : ಉಡು : "ಗೋಧಾ-ಮಂಸಲಿಕಾ-ಈ ೨
 ಉಡು" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯-೦೦). ಮಂಸಳಿಕೆ : ಮುಸು[ಸ್ತ]ಕಾಧ್ಯಾರ
 ಪರಿಭವಂಗಳ ಉತ್ಪನ್ನವ್ಯಯು. ಸ್ಥಿತ ನವ್ಯವಾಂಗಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬೬).
 [ಸಂ. ಮಂಸಲಿಕೆ]
 ಮಂಸಲಮಾನ 'ಮಂಸಲಾನ್' ನೋ.
 ಮಂಸಲಾನ್ 'ಮಂಸಲಾನ್' ನೋ.
 ಮಂಸಲಾನ್, ಮಂಸಲಮಾನ, ಮಂಸಲಮಾನ, ಮಂಸಲಮಾನ.
 ಮಂಸಲಾನ್, ಮಂಸಲಮಾನ, ಮಂಸಲಮಾನ, ಮಂಸಲಮಾನ.
 ಮಂಸಲಮಾನ (ನಾ). ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ
 ಧನು : ಮಂದಮೃದೀಯ : ಕಾನೇ ಬಂದ ಮಂಸಲಾನ್ಸರೇಂಬದವನಂದಂ
 (ಕೃಷ್ಣ. ೪೨) : ಅರೇಬಿಯಾದಿಂದ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಝಾಝಾತ್ ಹೊರಟ ಅಪ್ಪ
 ಮಂಸಲಾನ್ಸರು ರೋಮಿನಲ್ಲಿರುವಾಗ ರೋಮನರಂತಿರು ಎಂದುಕೊಂಡು
 ನುಂದಾವರಿದಿರಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೦೬). ಮಂಸಲಮಾನ : ಮಂಸಲಮಾನ್
 ವೃಷ ನಿಮ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲ ಮೇಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೦೨) : ಮಂಸಲಮಾನ :
 ಬಸವರಾಜನ ಭಾಗ್ಯವೆಲ್ಲವ ಮಂಸಲಮಾನಗೆ ನಕ್ಷೇಟುತ ವೃಷ ಅನುವ
 ಕಳಮಲು ಅಧಿಕವಷ್ಟು ಮಂಸಲಮಾನನಿಗೆ (ಪಂ. ೪೩೦-೦೪) : ಮಂಸಲ
 ಮಾನರು ಹಂದಿ ಬಿಟ್ಟ $x \times y$ (೦೪. ೧೫. ಕೃಷ್ಣ. ೦೬೩-೦೩ : ೨೦೩) :
 ೨ ಮಂಸಲಮಾನ ಮಂಸಲಮಾನ ಹೂರೆ ಕೇರು (ಗುರುಪಾ. ೦೫-೫೪).
 ಮಂಸಲಮಾನ : ಮುಂದೆ ಮಂಸಲಮಾನನಾಗಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೯೬೬.
 ೦೬೬. ೪೬. ೪೬-೪ : ೧). ಮಂಸಲಾನ್ : ಹಿಂದೂ ಮಂಸಲಾನ್
 ಸಮಾಜಿಕ. . . ಪ್ರಗತಿಗೆ ಕಂಟಕವಾಗಿ ಕುಳಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨).
 ಮಂಸಲಮಾನ : ಯಾ ಧನ್ಯಾಂ ಅನುಜಿದರೆ ಗೋಮಾಂಸಭಕ್ಷಣ
 ಮಂಸಲಮಾನನಿಗೆ ಪಂದಿಮಾಂಸಭಕ್ಷಣ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫. ೧೩೬-೨೨ : ೧೫೭).
 ಮಂಸಲಮಾನ : ಮಂಸಲಮಾನ ತಬ್ಬಿದರೆ ಮುಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಂಸಾಪ
 ಬಿಸಾಟಿ ಪಾತಕಿ ಮೋಹರೂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫. ೪೯-೬ : ೧). ಮಂಸಲಮಾನ :
 ಯಾ ಭ(ಲ)ಮಾಳವನು ಆ $x \times$ ಮಂಸಲಮಾನನಾದರೆ ಆತನ ಹೊಲಿಯ
 ಮಾದಿಗ ತುರುಕಲ್ಪಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫. ೩೪-೩ : ೧೫೭ ೪೫) : ಮಂಸಲಮಾನ
 ಮಾನರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಅದ್ವಿ ಮಾಡಿದರು ಮಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪಂದಿಮಾಂಸ ಮಾಡಿದ
 ದೋಷಕ್ಕೆ ಮೋಗಲ್ಪಡುವರು (೦೪-೧೫. ೩೦೦೦. ೬-೦೫ : ೧೫೭). ಮಂಸಲಾನ್ :
 ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಸಲಾನ್ ಮೊದಲಾದವರ ಅಲ್ಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ
 ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾರ್ಗಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದರೂ ನಮ್ಮ ತುಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಅಪಾಯ
 ಗಳು ಸಂಭವಿಸಲಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪೬).

[೪-ಶಾರ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ಹಿಂ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ; ಪರಾ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಔಷಧ ವಸ್ತು : "ಸೀಮೆಕತ್ತಾರಿ, ಲೋಕೇಶ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ . . . ನೋಡು" (೩೩೩. ೯) ; ಲೋಕೇಶ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (೩೩೩. ೨-೩೦). [ದೇ. ೩ ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ]

[೪-ಆರ್. ಪರಾ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ಶಾರ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ; ಹಿಂ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಔಷಧ ವಸ್ತು : "ಸೀಮೆಕತ್ತಾರಿ, ಲೋಕೇಶ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ . . . ನೋಡು" (೩೩೩. ೯) ; ಲೋಕೇಶ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (೩೩೩. ೨-೩೦). [ದೇ. ೩ ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ. (ನಾ). ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳ : ಪ್ರವಾಸಿಬಂಧ : ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಬಂದೆ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (೩೩೩. ೨೩) ; ಅಲಿಪದರನು . . . ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ಹೋಗಿ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡು ಅಲೋಪದರನು (೩೩೩. ೨೪). ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ಹಾವಿನ ಹುತ್ತವಾಗಿ ತೋರಿತು (೩೩೩. ೨೫) ; ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾಮೀಂದಿಗಳು ಹಲವು ಸರಾಪುರ ಅಥವಾ ಮುಸಲ್ಮಾನಿಗಳನ್ನೂ . . . ನೆಲದಡಿ ಕಾಲುಮೆಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು (೩೩೩. ೨೬). ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ, ಭಕ್ತ, ದೇವಸ್ಥಾನ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ರಾಮನಾಥಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ದು ಮುಸಲ್ಮಾನಿಗಳು (೩೩೩. ೨೭) ; ರಾಮನಾಥರು ಪಾತಕಿಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಮುಸಲ್ಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಬಂದನು (೩೩೩. ೨೮).

[೪-ಹಿಂ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ; ಪರಾ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ಯಾತ್ರಿ, ಮಾಯೆ ವವನು : ಯಾತ್ರಿಕ ; ಪಯಣಿಗ ; ಹೊರಪ್ರಾಂಗಳಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಘಾತಕಿಗಳ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ . . . ಬೀದಿ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ (೩೩೩. ೨೯) ; ಹಾವು ಉತ್ತರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ನೆಲೆಯಲ್ಲದೆ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ (೩೩೩. ೩೦). ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ಆ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ನಾಚಿಕೆಪಟ್ಟ ಈ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ಮೊರಟು ಹೋದರು (೩೩೩. ೩೧-೩೨). ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ಹೇಳಿ ಹಾದು ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (೩೩೩. ೩೨).

[೪-ಆರ್. ಹಿಂ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ; ಪರಾ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿಬಂಧ (ನಾ). = ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ಈಗ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ಬಂಗ್ಲಾದೇಶದ ಹೇರೇದಾರ ಅದಿನ್ (೩೩೩. ೩೨).

[ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (< ಮುಸಲ್ಮಾನಿ) + ಬಂಧ (< ಬಂಧ)]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ಹುಸಿಯಾದುದು ; ಕೃತ್ರಿಮವಾದುದು : 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ಪರಾ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ನು=ಕೃತ್ರಿಮವಾಗಿ ನು : ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ಮುಸಲ್ಮಾನಿ

ಮುಸಲ್ಮಾನಿಗಳು . . . ಹೊಯ ಪಕ್ಷದಲಿ ಪೊಗಿಸಿ ಕೊರೆಯಾಗಳ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ನಗರ ಶಾಖೆಗೆ ಒಡಿದು ವಿವಿಧಾತುಗಳನ್ನೊಡಗಿಸಿದನು (೩೩೩. ೩೩-೩೪) ; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸಿದ್ಧಿಪತ್ರ ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ನಕ್ಕರು (೩೩೩. ೩೫) ; ಅಂದಿಗನು ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ನಗರಕ್ಕೆ . . . ಪಲೆಯು ಕಡೆ ಕೈ ತೋರಿಸಿದ (೩೩೩. ೩೬). [೪-ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ಕ್ರಿ). ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸು ; ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ಇದು : ಜಾಗರಣೆ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ಪರ್ವತ ರೂಪ ಪ್ರಪಂಚವಾದ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಹರಿಬಿಟ್ಟಿರುವನೋ (೩೩೩. ೩೭).

[ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (< ಮುಸಲ್ಮಾನಿ) + ಕಟ್ಟು]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ಓಕಳಿಯಾಟದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತೊರಲು ಬಳಸುವ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಜಾಕಿಯಂತಹ ಸಾಧನ (?) : ಕುಸಿಯುವ ಗದ್ದಿಗಳು ಹೊಡೆದ ನೀರನ್ನು ತಮ್ಮ ಧೋಳರದ ಜಾಕಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಸೂಳೆಯರ ಮೇಲೆ ತೊರುವುದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ನೀರಿನ ಮುಸಲ್ಮಾನಿಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸೂಳೆಯರು ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಕಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೩೩೩. ೩೮). [?]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ಲೋಹಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನಿಬಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸುವವನು : ಸಾಹಸಿಗಳಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನಿಗಳು ಭೂಭವನನ್ನು ಬಿಡುಬಿಟ್ಟು ಭಂಗಾರ, ತಾಮ್ರ ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು (೩೩೩. ೩೯). [ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (< ಮುಸಲ್ಮಾನಿ) + ಗಾರ (< = ಕಾಡ)]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಹಿಂಗಟ್ಟುಮುರಿ ಕಟ್ಟು ; ಹೆಡೆಮುರಿ ಹಾಕು : ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆದು ಬಳಸಿದಂತೆ ಅದನ್ನು ಹಾಕಿ ನನ್ನನ್ನೂ ಮುಸಲ್ಮಾನಿಮದನು (೩೩೩. ೪೦). ೨. ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಲಿಪ್ಯ-ಬಿಂಧಿಸಲ್ಪಡು : ಮರಕ್ಕೆ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ಬಿಗಿದಿದ್ದ ರಣದಲ್ಲಾಖಾನನು ಅತನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದನು (೩೩೩. ೪೧). [ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (< ಮುಸಲ್ಮಾನಿ) + ಬಿಗಿ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ; ಕೃತ್ರಿಮವಾದ ನಗೆ : ಮುಸಲ್ಮಾನಿಮದನು ಕೊಳಗಲಕಟ್ಟೆ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ? (ಮುಸಲ್ಮಾನಿ. ೪೨). [ಮುಸಲ್ಮಾನಿ + ನಗೆ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). = ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ಯಾತ್ರಿಕ. ಈ ಮುಸಲ್ಮಾನಿ ? ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಗುವುದಕ್ಕೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲವೆ ? (೩೩೩. ೪೩).

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ದೇವತೆಯ ಸಮಾನವಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನಿಮದನು ಗುರುಗುರುಗಳನ್ನಾಡಲು (೩೩೩. ೪೪-೪೫).

[ಮುಸಲ್ಮಾನಿ + ನಗೆ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ೧. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನವಿರುವ ಸ್ಥಳ. ೨. (ಅಲಂ) ಕರಣವಾದ ಹಂತ. - ಮುಸಲ್ಮಾನಿ : ಕವಿವಾಣಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಮುಸಲ್ಮಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗಿದ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದೆಂದು ವಂವನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (೩೩೩. ೪೬). [ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (< ಮುಸಲ್ಮಾನಿ) + ಮನ]

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ನೋ.

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣೆ ಕಟ್ಟು : 'ಮುಸಲ್ಮಾನಿ' ಪರಾ. ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಮುದ್ದುಕೊನಿನ ಹಾಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನಿಮದನು ಕೊಡುವ (೩೩೩. ೪೭-೪೮).

ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನಿ (ನಾ). ಕರಿದು ಮುಖವು ಉದ್ವಿಗಲವು ಉಳ್ಳ, ಒಂದು ಬಗೆಯ

ಮೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಕೆಪಿ : ಗೋಲಾಂಗೂಲ : "ಗೋಲಾಂಗೂಲ,
ಕೃಷ್ಣವರ್ತು : ಈ ೨ ಮುಸು" (ಕೂಟಾ. ೩೯-೩೯) : ಮುಸು ಮುತ್ತುಂ
ತೆರಳೆ ತನ್ನ ಮೊಗಮಂ ಕಂಡಳನ್ನೋ (ಕೂಟಾ. ೨-೨೩) : ಮೊಸರೆ
ಮುಸುಮಿದಂ ವಂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಮನಂಗಿಟ್ಟು ಪೋವುದುಂ(ಕೂಟಾ. ೨೫-೦೫);
ವಾಪರ ಸಿಂಗಲೇ ಮುಸು ಕರಡಿಯ ಬಲಂ ಮುಪ್ಪಿದುದು(ಕೂಟಾ. ೨೫-೦೫).
ಮುಜ್ಜು : "ಅದು ಕರಡಿಯಲ್ಲ ಮುಜ್ಜು, ಮೊಡ್ಡ ಕಪ್ಪುಮಂಗಿ" ಎಂದ
(ಕೂಟಾ. ೨೫); ಮಾವಿನ ಗಿಡದ ಕಾಯಿಗಳು ಎಲ್ಲಾ "ಮುಜ್ಜು". ತಿಂದು
ಹಾಕಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿವೆ (ಕೂಟಾ. ೩೩). ಮುಸಿಯು : ಮೂಲ, ಮುಸಿಯು,
ಮುಲಿ. ಕರಡಿ, ಕುರ್ಕ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ
ಮಿತಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ (ಕೂಟಾ. ೨). ಮುಸುವೆ : ನರಿ ಹದ್ದು ಜಂಬುಕ
ಮುಸುವ ಶರಭ ಶಾಡೂಲ ಸಿಂಹವೆ (ಕೂಟಾ. ೩-೦೨೪); ಮರೆ ಹುರ್ದ
ಸಿಂಗ ಮುಸುವನು . . . ಚತೋರನ ಬಳಗಪಟ್ಟಿತು ವನದೊಳು
(ಗೋಪಾ. ೩-೦೨); ಬಸ್ತು ನಿಂತಾಗ- ಬಸ್ತುನ ಬಳಿ ನೂರಾರು. ಮುಸುವ
ಗಳು ಬಂದು ತಿಂಡಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಹೋದುವು (ಕೂಟಾ. ೩). ಮುಸುವೆ :
ಮರದ ಮೂಯಂ ಮೇಲೆಮೇಲಮದ ಮುಸುಂಬು ಮುಸುವಿನ ಮುಸುಂಬಿ
ನಂತೆ (ಕೂಟಾ. ೩-೦೨೩ ೩); ಮುಸುವೆನೆ ತನ್ನ ಮುತ್ತುಮುಸುಂದಿರ
ದೇದಿವೆ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೦೩೩). ಮೂಜ್ಜು : ಕೋತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿ : ಹಿಂಗಳೇ
. . . ಕೋಡಗ, ಮೂಸು. ಮುಸುವ (ಕೂಟಾ. ೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಸು; ಪಾಠ. ಮೂಜ್ಜು; ತುಳು. ಮುಜ್ಜು, ಮುಜ್ಜು;
ಕೊಡ. ಮುಜ್ಜಿ; ಕೋಲಾ. ಮುಯ್-ಮುಯಾ; ನಾಯ್ಕ. ಹರ್ಜಿ. ಮುಪ್ಪು;
ಗೊಂಡಿ. ಮುಂಜ್, ಮುಂಜ್; ಕುಳ. ಮೂಸು; ಕುವಿ. ಮೂಜ್]

ಮುಸುಂಕಿದು. ಮುಸುಂಕಿದು. ಮುಸುಂಗಿದು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಜ್ಜು;
ಮರೆಮಾಡು : ಮುಸುಂಕುಹಾಕು : ನಯನಾಘಟ್ಟಲದಿಂದ ವೈದಿರಬಂ
ಶ್ರಂ ಮುಸುಂಕಟ್ಟು (ಕುತ್ಯು. ೯-೩೩). ೨. (ಮುಖವನ್ನು) ಮರೆ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು; ಮುಸುಂಕನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು : ಮೋಹದ ಮುನಿಸು
ಮನದೊಳ್ ತೀವಿ ಪ್ರಗುಣಕುಲಕಂ ಬಲದಂ ಪ್ರಸಾದಮನೊಲ್ಲದೆ
ಬವಂ ಮುಸುಂಕಟ್ಟು . . . ಪಟ್ಟಿದರೆ (ಕೂಟಾ. ೯-೨೩); ಮುಳುಗ
ಮುಸುಂಕಟ್ಟೋಡ ಸರಸುಭವಂ ಕಂಡು ಕಂಡು ಕಾಳಗಿ ಮುಂಕೊಂಡನು
(ಕೂಟಾ. ೩೦-೨೨). ಮುಸುಂಕಿದು : ೧. ದಸೆಯಲ್ಲಿಂ ತೀವ್ರಜಾಳಾಳಯೋಳೆ
ಮೆಡಲಾದಂತೆಯರಂ ಬಾಣಾದಿಂದ ಮುಸುಂಕಟ್ಟಂತಾಗಿ (ಕೂಟಾ. ೩೦-೨೦);
ಕುಂಭದ್ರಯಕ್ಕೆ ಮುಸುಂಕಟ್ಟಿ ಬೆಳ್ಳಿಪ್ಪಿಯಂತಿರೆ ಗುಣಕುಚುಗಳಂ ನೋಳ್ವ
ಕಾಮಾಕುಸರದ ದಿಟ್ಟು ಸಾಂಟದ ತೊಂದಿ ಮಹಿಮಾದಿಂದದಿಂದ ಕೆಟ್ಟಾನೆ
ಮುತ್ತುಗಳ ಕೆಟ್ಟಿದ ಮೊಲಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದರ್ (ಕೂಟಾ. ೩-೨೩). ೨. ಮುಸು
ಟ್ಟು ಪಟ್ಟುಗಿಯಂ ಪೊಣಪೊಣುವ ಕಣ್ಣ ಬಿಕ್ಕುಮೋವರ ಮನದೊಳ್
ತೊಡಿಸಿಕೊಳಿವ ಬಾಳಿಗಳಂತಿರೆ . . . ಬಂದುದಂದೊಡನೆ ಸವನಮೆಂದಿರೆ
ತಂದಂ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೨೩ ಕೂಟಾ. ೩); ನಿಜೋತ್ತರಿಯ ವಸನಾದಲಿಂದ ಮುಸು
ಟ್ಟು ಕುಂಟೊಳ್ . . . ಜಾನುಪ್ಪಿರಲು (ಕೂಟಾ. ೩೩); ನಿಜೆಯಂಬ
ವಧು ನೀಲಿಯ ವಸನವನುಟ್ಟು ಮುಸುಂಕಟ್ಟುಂಟಂದದಲಿ ದಿನ ಪದನಾಜ
ದೊಳೆಯ್ತು ಕತ್ತಲೆ ಮುಟ್ಟಿ ಮುಸುಂಕಿದುದು (ಕೂಟಾ. ೩-೦೦೨).
೩. ಅವರಿಸು; ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳು; ಭೂಕಳದೊಳ್ ಹಿಮಮೊತ್ತರಿಸಿ
ಭುವನಜನಮಪೂಜೆ ನಡುಗಿತುಂ . . . ಮುಂದುಗಡಿಸುತು ಮುಸುಂ
ಕುತುಂ (ಗೂಟಾ. ೩-೩೩); ಬುಜ್ಜೋ ಮೂಸುಟ್ಟಿ ನೆತ್ತರ್ ಪರಸಿ ಕರುಳಂ
ಸುಟ್ಟಿ ಮೂತ್ತಂ ಪುರೇಷಂ ಮುಸುಂಕಟ್ಟಿಲ್ಲಂದೊಳ್ ಕೆತ್ತಿರಲ್ (ಕೂಟಾ. ೩).
ಮುಸುಂಗಿದು : ೨. ತಾಯಿ ದೊಡ್ಡಮ್ಮಾ ಬಸುಟ್ಟು ಮರೆದಾಳು
ಕಾಗುಟ್ಟು ಕರಿದಾ ಮುಸುಂಗಿಟ್ಟು . . . ಮರೆದಾಳೊ (ಕೂಟಾ. ೩೩).

[ಮುಸುಂಕು + ಇದ್ದು]

ಮುಸುಂಕು. ಮುಸುಂಕು. ಮುಸುಂಗು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಗವಸಣಿಗೆ ಮೊದ
ಲಾದುವುಗಳಿಂದ) ಮುಚ್ಚು; ಮರೆಮಾಡು; ಅಚ್ಚಾದಿಸು; ಹೊದಿಸು :
ದೊ ಮುರೇಣ ಪಟ್ಟಿಯೊಳ ಮುಚ್ಚಿ ಮುಸುಂಕಿದ ಮೂಲ್ಕಿಯಾದುದು
. . . ಮೇಘಕಾಲದೊಳ್ (ಕೂಟಾ. ೩-೨೨); ಎಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವಿಶಾದ
ಮಾಣ . . . ಕೋಡಗವ ಹುಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮುಸುಂಕಿದಂತೆ (ಕೂಟಾ. ಮುಸು
ಟ್ಟಂತೆ) ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ ನನ್ನ ಪರಿ (ಕೂಟಾ. ೯. ೩೩೯); ಗಗನಲಕ್ಷ್ಮಿಯ
ಪಯೋಧರಮಂ ಮುಸುಂಕಿದ ಚೇನಾಂಬರದ ಪೊಂಗಿನಂತೆ ತೊಳತೊಳವ
ವಳಯಗಯ ಪುಟಲಕ್ಕೊಳುತ್ತಿರೆ (ಕೂಟಾ. ೦೩-೩೦ ೩). ೨. ಮರೆಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳು; ಹೊದಿಸು; ಹೊಕ್ಕು; ಅನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾ ಲತಾಂಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ತನುಮಂ
ನಿಜ್ಜುತುತಾಂತುಕವಲ್ಲವದಂ ಮುಸುಂಕುವಳ್ (ಕೂಟಾ. ೩೩); ಆ ವಧು
ವಿನ ಗೃಹಕೆಯ್ತು ಮುಸುಂಕಿದ ಭಾವಳ್ಳಾಬರಮಂ ತೆಗೆದು ಸ್ಮರನೊ
ಯೊಡೆದೇಗದಂತೆ (ಕೂಟಾ. ೨-೨೨). ೩. ಮುತ್ತು; ಕವಿ; ಮುಸುರು :
ಶ್ರವಣತಪಾಂಜಾಪ್ಪವಕ್ಕೋದ್ದನವರಮಕ್ಕು ನಂದನಭಂಗೀನವಹಂ
ಕವಿದನ್ನ ಮುಸುಂಕುವಿನಂ ಪೊಣಮುಟ್ಟುನಾಗಳಹಿಂಭ್ರಮದಿಂದ (ಕೂಟಾ. ೩೩);
ನೊಡುಗುಸುಂಕಿ . . . ಮುನಿವತಿಯನಗಲದೆ ಸುಖವೆವೆ
ಜುಮ್ಮೆದು ಕಂಡವರ್ತುಮನಂ (ಕೂಟಾ. ೯-೩೩); ಅಬಲೆಯರ್ವಳೆ
ಮರುಳ್ಳಂಬಿದೊಂದಲರ್ಧ ಪೊಂದಾವರೆಯ ಸಿರಿಗತ್ತ ಮೊಗಕಣ್ಣಿ
ಕುಟ್ಟಿ ಪೊಯ್ತು ಕಂದಾವರೆಯರರಮತ್ತದಂ ಭರದಿಂ ಮುಸುಂಕಿ
(ಕೂಟಾ. ೩-೩೩). ೪. ಹರಡು; ಹುಟ್ಟು; ಅವರಿಸು; ವ್ಯಾಪಿಸು :
ಭೂಗಾಂಗಮೂಯಂ ಕೃಷ್ಣಾಗುರುಧೂಪಂ ಮುಸುಂಕಿ ಕೊಂಡಿಕ್ಕಿರುದಾ
ಭೂಗಿಗಳನಿಂತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಭೂಗಿಂಗಳ್ ಭೂಗಿಭೂಗಿದಿಂ ವಿಷಮಂಗಳ್
(ಕೂಟಾ. ೩-೨೩); ಕುಸುಮಶರನ ಪುಷ್ಪಸದ ಬೇರ್ವು ಮುಸುಂಕಿದುದೋ
ಎನಲಾ ಅಸತೋತ್ತಲರೋಜನಯಾನನದೊಳ್ ಮರಂಗೊಂಡು ದಿವಾಂ
ಮಿಗೆ ರೇಚಿಸುಮದು (ಕೂಟಾ. ೯-೦೩). ೫. ಹುಟ್ಟುವಾಗಿರು; ನಿಜದ
ವಾಗಿರು; ಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೊಡಿರು : ಪೊಪೊಟಮೇಲು ಚಿಕ್ಕದಿಡಲ
ಮಮರಂ . . . ಅನರಣ್ಯಮೆಂಬ ತಲಿಂದೆದ್ದಬುಜಾಳ್ ನೋಟಮಂ
ಬಿಡದಲಿಂ ಮುಸುಂಕಿ ಸುಸಿರೇಬು ಬಂತದೊಳೊ ಪೊದಟ್ಟುಪೊ
(ಕೂಟಾ. ೩೦-೨೨); ಎಯ್ತು ಮುಸುಂಕಿ ನೀದ ಕಣ್ಣಿರ್ಗಳನೊಟ್ಟಿ ತೋರ್ಪ
ಜಲಮಂಟಪದಕ್ಷಿಣ ಬಂದನಾ ನೈವಂ (ಕೂಟಾ. ೩೩). ೬. ಬಿಟ್ಟಾಗು;
ಸೇರು; ಕೂಡು : ಪುಸುಮುಟ್ಟಿನ ಲಂಬಾದೊಳ್ ಮುಸುಂಕಿದಂತಿದಿಯ
ಪೂತ ಸುರಯಯ ಮುಗುಂ . . . ಆದ್ದೂ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೨೨).
೭. ತುಂಬಿರು; ಅವರಿಸುರು : ಮದ್ದುಜಾಗರ್ಭಾಕೃತಕಾರದಾಭ್ರವಭ್ರಮ
ದಂತೆ ಭೂತಂ ಮುಸುಂಕಿದ ಬಿಸುಗಣ್ಣಂ ಮೊಳವ ಲಲಾಟಪಟ್ಟಿಂ
(ಕೂಟಾ. ೩೦೨); ಮೊಸರೆ ಮುಸುಂಕದಪ್ಪ ಪೊಸ ಬಾಂಬೊಲ್ಯಂಬೊನ
ಲೋಮ್ ಕೊರ್ನೊಣಾ ಮುಸುಂಕಿದ ಜೀನ ಪುಟ್ಟಿ (ಕೂಟಾ. ೩-೦೩೩).
ಮುಸುಂಕು : ೧. "ಮುಸುಂಕು-ಅವರಣೆ, ಭಾವೇ ಬೆ" (ಕೂಟಾ);
ದುಕೂಲಾಂಬರಂ ನಿಪಾಂಗದೊಳಂ ಸಂದೆದಿರೆ ಬಿಟ್ಟುಗಿಂದಂ ಮುಸುಂಕಿದ
ನೀಲಾದ್ರಿ ಬರ್ಪ ತೊಡೊಳ್ ಬಂದಂ (ಕೂಟಾ. ೨-೩೩); ಮಹಾಪ್ಪ
ನೀರದೊಳಿತನು ಮುಸುಂಕಿದನು ಶರಮಯವಾಯ್ತು ರಣಭೂಮಿ
(ಕೂಟಾ. ೩೦-೩೩); ಮುಸುಂಕಿದಳು ಮಾಯಾವಿರಾದ ವನದಲಿ ಮಾಯಾ
ನಿಹಂಜಿ ಮಿಸುಕದಂತಿರೆ (ಕೂಟಾ. ೨-೦೨). ೩. ಭರ್ವಾವೆಯಿಂದ
ಮಂದಲಕ್ಕೆ ಮುಸುಂಕುವ ಕಾಳರಾಹುವಿಷ ನಾಲ್ಕೆಯನಿವ ಸಿರಿಯಂ ಬಣ್ಣಪಂ
ಗಾಂವವರೆ (ಕೂಟಾ. ೩೩); ಅಳಿನಾರಂಬಮುಕೋಳಯ ತರಲಂ
ಮುಸುಂಕುವೆವೊಲ್ಲಪಲ್ಲವವಂ ಕುಂಶಕತತಿಗುಸುಂ . . . ಪೊಡ
ಮುಟ್ಟಿ (ಕೂಟಾ. ೨-೦೨); ಮುಸುಂಕಿ ರುಮುನೆ ತಿಗುವೆತುಗುತ
ಮಸಗಿ ನೆಗೆದೊಡುವ ನೋಂಗಳ ದೆನೆದನೆಗೆ ಹೊತಿಯಂ ನಾತವರ

ಭಯಂಕರವು ಪರಮಸಲಾ (೧೩೩. ೪೩-೫೯) ; ಪರಮವಿನಿಂದ ಮುಸುಕಿ
ಮಾಡ್ಲ ರಿಂದಲೂಮಾರಿದು . . . ಬೆಸಗೊಡಿಸಿದರ್ ಸುರಪ್ರಸರವಂ ದಾವವರ್
(೩೩೩. ೪೪-೫೩). ೪. ಕೊಸುಮಾಪದಯವ್ಯಸನಾವಸ್ಥೆ ಸುರಯಾವತಿ
ಪಾದಪಲ್ಲವರಾಗಂ ಮುಸುಕಿದುದೊಗಿಸಿದುದಂಗಳಯ ಭೋಸರ್ವಗಳೊಳಿಸವ
ಕೆಂಪು ನಂದನವನದೊಳ್ (೩೩೩. ೬-೯) ; ಕೂಡೆ ಮೂಡುಗವಂ ಮುಸುಕಿ
ಕೇಂಕಂಡಿಸುವ ಗೆಂಗೆಯನುಮೇಶನು ಸೂಡಿದನಲಾ (೩೩೩. ೨೪-೨೫) ;
ರವಿ ಪಶ್ಚಿಮಾದ್ರಿಯಂ ಮುಕಿಗೊಳಿ ತಮಸ್ಕೂಮಮವನಿಯಂ ಮುಸುಕಿತು
(೩೩೩. ೪-೫೯). ೫. ನನಯಾಂ ಮುಸುಕುವ ತಳರಂ ಬೇಜುವ ಭೋಗ
ಮೂವುಗಳಂ ಬಸಂತಮೆಸವಪುದು (೩೩೩. ೧೧-೧೩) ; ವಿಸ್ತರವ ನದಿ
ನಾರಿಯ ಭೇತಿಯೊಳಿನಲಿಸಿವಿತ್ತರಾಗಲಾಂವಯಂದೊ ನೆಲೆ ಮುಸುಕಿ ಬೇವ
ಜೀವಂಗಳೊಳ್ಳಲೆಯಡಕೆ ಪಸುರಲೆವರ್ಯ . . . ಪಿತ್ತಿದುದು (೩೩೩. ೧-೩೯). ೬. ಕೇಯೂರಕಟಕಮಿಡಿಯುಗುಡುತದಾಹಂಗಳನುಂಟುಪ್ಪಶ್ಚ
ಪಟಪ್ಪಾಯಿಯೊಳಿ ಮುಸುಕಿ ದೇಹಪ್ಪಾಯಿಯುಮಂ ಪುದಿದು ರತ್ನತರವೆನೆ
ಪೋಲ್ತುಂ (೩೩೩. ೪-೫೦) ; ಅಲಪ್ಪವರ್ಗರೇತಿಯಂ ರಸಂ ಮುಸುಕಿಯುದ್ವಳಿ
ಪಂತ . . . ಬರಿಯಿಸುತೆ (೩೩೩. ೧೦-೧೨). ೭. ಒದಗು ; ದೊರಕೆ ;
ಉಂಟಾಗು ; ರಸನೇಂದ್ರಿಯಂ ತೃಪ್ತಪಡೆಯಲಿಪಪರಸವಿ ಮುಸುಕುವುದು
(೩೩೩. ೧-೩). ೮. ಅಡಗಿಸು ; ಮರೆಯಾಗು ; ಆ ವಿರಾಟನ ರಾಜಧಾನಿ
ಯೊಳಿ ವಿಳಾಸದ ಮುಸುಕಿ ತಾವ್ ಪರಸುವೆಯಲಿ ಪಾಂಡುರರು ಕಳೆದರು
ಪತ್ತುಮಾಸವನು (೩೩೩. ೨-೩) ; ಖರಕರಣ ಮೇಘದೊಳು ಮುಸು
ಕಿದುರವನು ಪೊಡಮಡುವ ತೆರದಿ (೩೩೩. ೩-೫). ೧೦. ಮುಟ್ಟಿದು ;
ರಹಸ್ಯವಾಗಿದು ; ಅಡಗಿಸು ; ಕುಂಟಿನಂದನರು ಸುಕ್ಷಾತ್ರತೇಜೋ
ವೈದವನು ಮುಸುಕಿದರು ವಿಮಲಪ್ರಪ್ತರಶ್ಮಿಯಲಿ (೩೩೩. ೧೦-೨).
೧೧. ಸುತ್ತುಗಿಟ್ಟು ; ಬಳಸು ; ಸುತ್ತುವರಿ ; ಶಿಖಿಯ ಸೆಕೆ ತಾಗೆ
ವಿಗ ಕುಂಡುತುಂ ಪುದಿದ ಮೂಸು ಮುಸುಗು(೩೩೩. ಮುಸುಗು)ಕಲಾಪ್ತ
ರೊಳೊಂದುತುಂ (೩೩೩. ೩. ೩೦೦-೩೦) ; ಪುಂಗೊಡಮೊರೆವಂಗಳು
ಮುಸುಕಿತು ಮೃಡಕಪದ್ಧಂತಿಯು ಪಿತನ (೩೩೩. ೦೪-೩೦) ; ಅಸಿ
ಮರಗಿಗಲಾ ಕಾಸಿಯ ಪುರವಸು ಮುಸುಕಿ ಕಾದಿರಬಂದದಲಿ ಒನೆದು
ಪಟ್ಟಿರುವನು ವಾಹಿನಿಯರಡಾಗಿ ಜನರಿಸಿ ರಕ್ತಸಂತಿಹಳು (೩೩೩. ೩-೪೩).
ಮುಸುಗು ; ಪಿ. ಇದೆ ಮುಕ್ತಿ ಮುಸುಗು(೩೩೩. ಸುಳಿ) ಪರಿಬಂಧಿಸಿ
ದವು ನರರಥತೀರಂಗಮುಗಳಂ . . . ಅವನ ಸರಲ್ಯ (೩೩೩. ೦೩-೦೩) ;
ನಗೊಲ್ಲನ್ನಿಗೆ ಪಾರಾವತಾದಿ ವರಬಿಗತತಿ ಮುಸುಗಲು (೩೩೩. ೦೩-೦೩) ;
ಸಗರನ ತನೂಜರಾಗುರಾಬಿ ಶರವರ್ಷವಂ ಸೈಗರೆಯಲವ್ವ ಸಲ
ನಾಗಬಲವಂ ಮುಸುಗುತೆ (೩೩೩. ೪-೦೦-೩೯). ೨. ಮುಖಪಲ್ಲ ಭೂಳು
ಮುಸುಗಿದ (೩೩೩. ೦೯೦). ೧೦. ಸತ್ಯವನ್ನು ಮುಸುಗುವ ಶಕ್ತಿ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ
ವಾದ ಅಸತ್ಯಕ್ಕಿಡಿಯೇ ? (೩೩೩. ೦೩೦). ೧೧. ಆ ಕುಪರನನು . . .
ರಾಕೇಂದುವಿನಂದದ ಮೊಗದವರ್ಗಳ್ ನಾಕಸತಿಯರೊ . . . ಮನೆ ಮಿಗೆ
ಮುಸುಗಿದರು (೩೩೩. ೦೯-೩೦). 'ಮುಟ್ಟು' ; 'ಮುಸುಕು' ; ಪರಾ.
ಮುಸುಂಕು, ಮುಸುಕ, ಮುಸುಕ್ಕು, ಮುಸುಗು (ನಾ). ೧.
ಹೊಡೆ ; ಆಪ್ತಾದನೆ ; ಎಯ್ ಪಂದಳು ಮಕ್ಕಯ್ಯಂಕವಂ ಪೂರ್ವವಂ
ಪದದಾನಿಟ್ಟು ಪೋಪವಿಯುನೆ ಮುಸುಂಕಂ ಪೊಕ್ಕು ಮೆಯ್ಯುತ್ತವಂ
(೩೩೩. ೦೩-೦೩೦). ಮುಸುಕ ; ೧. ತೆಗೆ ನನ್ನ ಮುಸುಕವ ನಗುತುಂಜಿ
ಮೊರೆಯನು ಜಗವನ್ನಿವ ತಿರುಗಿ ಬಾಯಾಜ್ ಬಂದನು (ಪೂಂ. ೦-೩
೦೩೩೩). ೨. ತರೆ ; ಜವನಿಗೆ ; ಪರದೆ ; "ಜವನಿಗೆ ಮುಸುಕು"
(೩೩೩. ೦೩). ಮುಸುಕ್ಕು ; ೧. ಮುಸುಕರ್ ಭವಬಂಧವ ತೆಗೆದು
ಕಳೆವಂತೆ ಮುಸುಕಂ ತೆಗೆದಂ (೩೩೩. ೨. ೬೬-೦೬) ; ತರೆಯ ಮುಸುಕಿನ
ಕೆಂಗೆಯೊಳೆಮೆ ಜಲದ ದೆಗುಡದ ಮುಖದ ಜನಪತಿ ಪುರುಗುಣನತಿ, ದ್ವಾ.

(ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೬-೧೩) : ಅಗಲಿಸುತು . . ಪರಿಯ ಮೇಗಿ ಕವಿದ ಬಿಳು ಮುಗಿಲನೊತ್ತರಿಸುವಂತಾಗ ನೋಕಿದ ತನ್ನ ಮುಸುಕ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೧೦-೧೩). ೨. ಮುಸುಕು ಸರಿಯಲು ಮೋಡವೊಡಿದುದಿಂಬದಂತೆನುವ ಮೆಯ್ಯೆಳ್ ಗೆದ್ದು ಬೀದಿಮರಿದು (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೨-೩) : ಪಸರಿಸು ಪರಿವಾರಮಧ್ಯದೊ ಕನಮಬಲ ಹೊಳಕದನು ಮೊಘದ ಮುಸುಕನುಗಿದಿನಂತೆ ಮೈದೊಡವದನು ಕೆಲಭೀಮ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೬-೨೩) : ಸೌಗಂಧಿಕಾದೇವಿಯು ಸಮಾವದರ್ದಿರುವ ಸಮೀಪವುಂಟು ನೋಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯ ಮುಸುಕಂ ಮರೆಮಾಡುವಂತೆ ಸನ್ನೆಯಂ ಮಾಡಿ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೩೦-೩೧). ೩. ಮುಖವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಟ್ಟೆ; ಅಪಕುಂಠನು ಬುರುಕಿ : ಮೆಳ್ಳೆಡೆ ನುಡಿದೆಯ್ದೊಂದು ಮುಸುಕಂ ತೆಗೆದಾಗಡೆ ಮೇಲೆವಾಯ್ದು ಬಲ್ಲತಿಗನವುಂಕಿ ಬಲ್ಲದಿಗನಂ ತಿಡಿದೊಮ್ಮೆಯೆ ಮಲ್ಲಯಾವ್ದೊಳ್ ಫೋರ್ದು (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೬-೩೩) : ಮುಸುಕುಗಳ ಮೇಲ್ಮೆತ್ತರುಗಳ ಪೌರ್ಣಿಕ ಮಹಿಳಾಜನ ವಿರಾಜಿಸುತು (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೧೩-೨೩). ೪. ಅವರಿಸುವಿಕೆ; ಕವಿಯುವಿಕೆ; ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ಏನುಗಿ ನಮಗಿಂದಾಯ್ದು ಬಿದ್ದಿದು ಮುಸುಕನರಿ ಗೋಗ್ರಹಣವರಿ ಜೀವಿಸಿದ ಜಾರು ನೀಡೆ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೬-೩). ೫. ಅವರಣ : ವ್ಯಾಪ್ತಿ : ಜಲಧಿಯ ಮುಸುಕನುಗಿದಂತೆರಡೆನು ಮೆಗುಸಿನ ಹರಿಬಕಿ ಕೃಪಯ ಮಾಡು (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೧೪-೧೫). ೬. ರವ ಬಂಧದ ದಿಗುಹು ಮೈಯ ಮುಸುಕನುಗಿದೆಯ್ದೆಡೆ ಬಮಾರನ ಮುಸುಕ ಮುಂದಕಿ ಬಿದ್ದು ಬದುಕು ಪರೇ ಮಹಾದೇವ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೬-೩೩). ೭. ಅಡ್ಡ ಬಟ್ಟೆ; ಮರೆ : ಕಂಗಳರಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಮುಸುಕನುಭಂಗವಾಗಿ ತೆಗೆದು ಬಿಸುಟು ನಯಕಂಗಳಂ ಬಲುಹಿಂದ ತಪ್ಪಿದಂಕಿ ನೋಡಲು (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೩೦-೩೧). ೮. ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಧನ; ಮುಚ್ಚುಳ : ಫೋನ್ ಕೊಪ್ಪರಿಗಳೊಳಗೆ ತೀವಿ . . . ಬಸವರಾಜನು ಮುನ್ನ ತಂ ಮುದ್ರಿಸಿದ ಮುಸುಕಂ ತೆಗೆಯಲೊಡನನ್ನಿಂತ ಗರಗೊದ್ದುಕವಡು ಪ್ರಸರಣೆಗೆಗೆ . . . ನೆಗೆಪುರಿಲು (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೩೬-೩೭). ೯. ಒರೆ; ಕೋಶ : ಮುಸುಕನ ಸುರಿಗಿ ಕೆತ್ತಪ್ಪ ಮಂದಿ ದಳದಂಕವಾಯ್ದು ನಿಜವವರಿ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೬-೩). ೧೦. ಗುಟ್ಟು; ರಹಸ್ಯ : ಮುಚ್ಚು ಮರೆ : ಗೌಪ್ಯ : ದುಗುಡದ ಭರವ ಗುರುಗುರುಗೋಪಿಗಳ ಜಪವದ ಮುಸುಕುಗಳ . . . ಜಾಳೆಯದಿರಪ್ಪ ಲೇಸರೆನಂತ ಬಂದನು ರಾಜ ಮಂದಿರಕೆ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೧೬-೩). ಮರೆಯಿಡು ಮತ್ತೆ ಮುಸುಕಿನ ದಂಡು ಮೈಗೆ ಮುತ್ತಿದರೇನು ನಾರಿಜನಾಭನ ಪಸವೆವನುತನ ಸಾರುವಂಥ ಪರಿವಾಸರಿಗೆ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೧೦-೩೬-೩೭) : ಫೋಲ್ಡಿಯಂ ತಿಳುವೆಂದು ಮಗುಕಿ ಮಗುಳುಪಚರಿಸಿ ಮುಸುಕನಂ ಬೆಸಗೊಂಡರು (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೬-೩೭). ೧೧. ತೋರಿಕೆ; ಮೇಷ : ಸೋಗು : ಪೂಜನದ ಪಪ ಮಾಡುಪವಗೆ ಮುಸುಕನ ಹಂಪವದೇಕೆ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೧೦-೩೭-೩೮). ೧೨. ಮಂಕು : ಮುಚ್ಚು : ಹಿಡಿದ ದುಗುಡದ ಕವಿದ ಮುಸುಕನ ಗಡಗದರಿ ಗುರುಕೃಪ ಜಮದ್ವರ್ಧನೊಡನೊಡನೆ ಬರುತಿರ್ದಂವದಿಲುವಂಜಿಶವಾರ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೧೦-೩೬) : ಗಂಡುಅಭ್ಯಾಸರಿಗಿಲ್ಲ ಒಂದು ಏಗೆಯ ನಿರುತ್ಸಾಹದ ಮುಸುಕು ಕವಿಯುತ್ತದೆ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೩೬). ೧೩. ಪ್ರಕಟವಾಗದಿರುವಿಕೆ : ಮೈಕ್ಕೆ ವಾಗದಿರುವಿಕೆ : ಮುಸುಕು ಪೋಸುತ್ತ ಪೂವಕೆಗಳವ್ಯತದೊಲಿವಿಕೆ ವಿಚಿತ್ರಪ್ರಕಟವಾಪ್ರಸರಂ ಸನ್ನಿವಸವಿಂತೆನುವಾಗಕ್ಕೆ ತರದಿನನೂ ಭಾಪಂಗಳ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೪-೧೦೨ ೩೩೪). ಮುಸುಗು : ೧. ಛಂದಿಯ ಮುಸುಗಿ ನಲ್ಲು ಬೆಚ್ಚಗೆ ಕನಸು ಕಂಡಿಲ್ಲ ? (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೩೩-೦). ೨. ಅರಸಿ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ಮುಸುಗಿನಾ ಬಣ್ಣಾಕೆ ಎರನವ್ರೆ ನೀರಿಕುಂದರೇಯಾ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೩೩) : ಮುಸುಗುಪಾಕೆಕೊಂಡರೆ ಒಂದು ನೋಡುವುದಾಗುತ್ತ ಮುಚ್ಚು (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೩೪). ೩. ಇಂದು ಮುಸುಗಿನ ಮರೆಯ ಸುರಿಗಿಯಂದದಿ ಬರ್ಹ (ಕಂಪ್ಯೂಟಿಂಗ್. ೩೬-೩೭).

ಮುಸುಕಿನ ಗುದ್ದು = ೦. (ಅಲಂ) ಬಳಗೊಳಗೇ ಅನುಭವಿಸುವ
ಹಿಂಸೆ; ಹೊರಗೆ ಕಾಣದ ನೋವು; ಬಿಸಿ ಅಲಂಗೆಯ ಬಾಯೊಳ
ಗಿಟ್ಟಂತೆ ಕೊಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜೀವ ಹುಸಿಯಲ್ಲವೂ ಹಾಳುಸುಖದಿಂದ ಜೀವ
ಮುಸುಕಿನ ಗುದ್ದು ಲ್ಲವೆವ (೨೦೫೩. ೪೪-೪೫). ೨. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣ
ದಂತೆ ಕೊಡುವ ಪೆಟ್ಟು; ನೇರವಲ್ಲದ ಅಕ್ಷೇಪಣೆ: ಮುಸುಕಿನ
ಗುದ್ದಿಗವಕಾದಿಲ್ಲದ ನಿಷ್ಕಾಮತ್ವ; ಕೃತ್ರಿಮಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಗುಂಟು
ನಿರ್ಭಯ. . . ಇವು ಅದರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪ್ರಧಾನಗುಣಗಳು (ಶ್ರೀಶಕ್ತ. ೪೩.
೨೦೫೩). ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ = ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಎರೆಯು
ಮುಸುಕುಗಳನ್ನು ಉಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೋಳ: ಮುಸುಕಿನ
ಜೋಳದ ಒಟ್ಟಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವರು (ಶಾಂತ್ಯ.
೧೨. ೪೦೬); ಮುಸುಕಿನ ಮೋಳದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಸರಕಾರ
ಸಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು (೨೪೨. ೨೪). ಮುಸುಕಿನ
ಪದೆ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪದೆ: ಉದ್ದಿನ ಬೇಳೆಯು ಸನೆಯಕ್ಕಿ ತೋಳೆದು
ಬರಳಿಕೊಡುತ್ತಿ . . . ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಬೇಯುವುದು. ಅದರ ಹೆಸರು
ಮುಸುಕಿನ ಪದೆ (೨೩೫೩. ೦-೨೩ ೨೦೬) 'ಮುಸುಕೊಡೆ' ಪರಂ.
ಮುಸುಕಿನೊಳಗಿನ ಗುದ್ದು = ೦. ಮುಸುಕಿನ ಗುದ್ದು ೦: ಈ ಮುಸುಕಿ
ನೊಳಗಿನ ಗುದ್ದು ನನಗೆ ಸುಖಲಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ (೨೦೫). ೨. = ಮುಸು
ಕಿನ ಗುದ್ದು ೨: ಒಂದಿಷ್ಟು ನೇರವಾಗಿ ಮಹತನಾಪ. ಈ ಮುಸುಕಿ
ನೊಳಗಿನ ಗುದ್ದು ಸಾಕು (೨೦೫). [\leq ಮುಸುಕು/ತಲು. ಮುಸುಕು,
ಮುಸುಗು, ಮುಸುಗುಡು, ಮುಸುಕು]

ಮುಸುಕುಗಳು (ಶ್ರೀ). ಅವರಣವನ್ನು ನೀಗು.-ಸರಿಸು: ದಂತಂ
ಮುಸುಕುಗಳೆಂಬುದಾಗಿ ನಡೆ ತನುವಿನೊಳಗಿದೆ. . . ಕಾಂತಿ ಶರೀರ
ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಪಾರ್ವತಿಯೂ (೧೦೪. ೪-೬). [ಮುಸುಕು + ಕಳೆ]

ಮುಸುಕುಗಳಲ್ಲಿ. ಮುಸುಕುಗಳಲ್ಲಿ (ನಾ). ಅವರಿಗಿರುವ ಕತ್ತಲೆ:
ಕವಿದಿರುವ ಅಂಧಕಾರ: ಸಮಗಲೆಯರಲ್ಲಿ ಮುಸುಕುಗಳಲ್ಲಿ
. . . ರಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದು ತಿಳಿದು (೧೦೪. ೪-೬).
ಮುಸುಕುಗಳಲ್ಲಿ: ಮುಸುಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೂ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡವರಿಗೆ
ಈ ಚರಿತೆಯಾದರೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೨೩೫. ೪೩).

[ಮುಸುಕು + ಕಳೆ (< ಲ್ಲವೆ)]

ಮುಸುಂಡಿ, ಮುಸುಂಡಿ, ಮುಸುಂಡಿ, ಮುಸುಂಡಿ, ಮುಸುಂಡಿ (ನಾ).
೦. ಪಕ್ಕದಿಂದಿರುಳ್ಳ, ವ್ಯಕ್ತಿ: ಕೊಂಕುಸ್ಥಭಾವದ ವ್ಯಕ್ತಿ:
ಮೊನೆಗಾಂತ ಮುಗುಡೆ ಮುಸುಂಡಿಯಾಗಲಿ ನೆರವಿನ ಗರತಿಯ ನಿರೂಪ
. . . ಅವರಿಸುವುದು (೨೦೫. ೪-೬). ೨. ಸಂಕೋಚಸ್ಥಭಾವದ
ವ್ಯಕ್ತಿ: ಮುಖವೇಡಿ: ಅಂಜುಕುಳಿ: ಆ ಹುಡುಗ ಬಲು ಮುಸುಂಡಿ.
ನಾಲ್ಕು ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾನೆ (೨೦೫). (ಗು).
೩. ಹೇಡಿಯಾದ; ಅಂಜುಕುಳಿಸ್ಥಭಾವದ: ಎರೋ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾ.
ನಿನ್ನನ್ನು ಈ ಮುಸುಂಡಿ ರಾಕ್ಷಸ ಕೊಡು ಬಂದನೇ? (೨೦೫೩. ೬-೨೪೩).
ಮುಸುಂಡಿ: ೦. ಆ ತಿರುಚ್ಚಾನುಸಂಭರ ಸಮರ್ಥಿಯು ಕಂಡುಬರ
ಕೊಳ್ಳ. . . ಶಿವಭಕ್ತನನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ನೋಡಿ ಕಡುಗಾಮ್ಯ
ಮುಸುಂಡಿಗಳ ಪ್ರಭೇದವಾಗಿದ್ದುಂಥವೆಂದು ಮುಳುವು ಮತ್ತ
ಮಿಂಚಿದರ (ಶ್ರೀಶಕ್ತ. ೨೩-೨೪). "ಮುಖವೇಡಿ" (ಶ್ರೀಶಕ್ತ. ೪೩೨).
ಮುಸುಂಡಿ: ೦. ಆಗ ಪುರಂದರಕೋಟಿಯೊಳಗೆ ಆ ಮುಸುಂಡಿಗಳು
ಶ್ರೀಧರಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೨೦೫. ೪೪). ೨. ಅವನನ್ನು
ಕೆಲವರು 'ಮುಸುಂಡಿ' ಎಂದೂ ಕೆಲವರು 'ಸಿದ್ಧಿಬಿ' (ಅರ್ಥಮಾಪ್ತಿ)
ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು (ಶ್ರೀಶಕ್ತ. ೨). ಮುಸುಂಡಿ: ೨. ಅವರ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ
ಬಿರು: ಬಿರು: ಕಣ್ಣು: ಇರಬೇಕು. ಏನು ಸವ್ಯ ಮುಖ . . . ಮುಸುಂಡಿ

ಗಳು! (೨೦೫. ೧೨೪). ೩. 'ಮುಸುಂಡಿಯೊತ್ತು ಪರಂ.
ಮುಸುಂಡಿ: ೩. ಕೊಂಡು ಬಂದವ ನಿನ್ನನೇ ಮುಸುಂಡಿ ರಕ್ತಸು
(೨೦೫. ೬-೨೪-೬೬). [ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಮುಸುಂಡಿ = ಕೀಳು
ದರ್ಜೆಯ ಜನ; ತುಳು. ಮುಸುಂಡಿ, ಮುಸುಂಡಿ = ನಾಚಿಕೆಗಟ್ಟಿ ಹೆಂಗಸು]
ಮುಸುಂಡಿ, ಮುಸುಂಡೆ, ಮುಸುಡ, ಮುಸುಂಡಿ (ನಾ). ೦. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಯುದ್ಧ: "ತೋಮರ . . . ಮುಸುಂಡಿ ಸ್ವೋಟಗದೆ ಶಂಕು
ಯಜ್ಞಗಳ ಕೈದುಗಳ ಭೇದಮಾಕು" (ಮುಸುಂಡಿ ೪೪-೪೫); ಮುಸುಂಡಿ
ಮುಸುಂಡಿ ಛೇದಿವಾಳ ತೋಮರ ಮುಸುಂಡಿ ಮುಸುಂಡಿ ಛೇದಿವಾಳ
ಗೊಳಿಸುತ್ತಿ. . . ಕಾದುವಾಗಳ (ಮುಸುಂಡಿ ೨೩-೨೪ ೨); ಅಮೆಸುಂಡಿ
ಕಣ್ಣು ಕಂಪನ ಮುಸುಂಡಿ ಬಿಡುವಾಳ. . . ಪಾಶಂಕುತಾದಿ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಂಗಳ
ಕೊಳೆದ್ದು ಮಿಟ್ಟು ಮಿಟ್ಟು (ಮುಸುಂಡಿ ೦೩-೨೪ ೨); ಮುಸುಂಡಿ ಮುಸುಂಡಿ
. . . ಪುರಗಿ ಮೊದಲಾಗದ, ಕೈದುಗಳ ಪರಿವಿಡಿಯೊಳಗಿನವನಿ
ಪುರುಂಡಿ (ಶ್ರೀಶಕ್ತ. ೨೩-೨೪). ಮುಸುಂಡೆ: ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಸಸ್ಯ: 'ಪರಮುಸುಂಡೆ' ಪರಂ. ಮುಸುಂಡೆ: ೦. ಮುಸುಂಡೆ ಕಂಕ
ಮುಸುಂಡೆ ಛೇದಿವಾಳ ತೋಮರ ಮುಸುಂಡೆ ಮುಸುಂಡೆ ದಿವರ
ಮುಸುಂಡೆ (೨೦೫. ೨೩-೨೪). ಮುಸುಂಡಿ: ೦. ದಂಡವೆಲೆಯು
ಮುಸುಂಡಿ ಮುಸುಂಡಿ ಕಾಂತಿಯು ಬಿಟ್ಟು ಗಂಡುಗಲಿಗಳು ಕವಿದರು (ಶ್ರೀಶಕ್ತ. ೨-೨೪).
'ಮುಸುಂಡಿ' ಪರಂ. [\leq ಪಾ. ಮುಸುಂಡಿ, ಮುಸುಂಡಿ/
ಸಂ. ಮುಸುಂಡಿ/ಕಮಿ. ಮುಸುಂಡಿ: ತುಳು. ಮುಸುಂಡಿ, ಮುಸುಂಡಿ;
ತೆಲು. ಮುಸುಂಡಿ]

ಮುಸುಂಡಿತನ (ನಾ). ಮುಖವೇಡಿತನ: ಸಂಕೋಚಸ್ಥಭಾವ: ಅಲ್ಲಿ
ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ನಿನ್ನ ಮುಸುಂಡಿತನವನ್ನು ಮೊದಲು ಬಿಡಬೇಕು
(೨೦೫). [ಮುಸುಂಡಿ + ತನ]

ಮುಸುಂಡು, ಮುಸುಡಿ, ಮುಸುಂಡಿ, ಮುಸುಡು, ಮುಸುಡೆ, ಮುಸುಡೆ,
ಮುಸುಕಿ (ನಾ). ೦. (ಪ್ರಾಣಿಗಳ) ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಮುಖ.—
ಮುಸುಕಿ: ಜಲಮೊಳಗೆ ಮುಸುಂಡುಟ್ಟು ನೀರಂ ಕುಡಿಯು. . .
ಜಲಾಯುವವ್ಯವರು ತುರಗಂ (೨೦೫. ೩-೨೬); ಹರಿಣಗಣಂ ಬಂದು
ಮುಸುಂಡು ನೀಡಿ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟು ನೀರಂ ಕುಡಿದು ತನದು ಮರಲುವು
(೨೦೫. ೨೦-೨೪). ಮುಸುಡಿ: ೨. (ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿರಸ್ಕಾರಾರ್ಥ
ದಲ್ಲಿ ಮುಸುಡು) ಮುಖ: ಮೋರೆ: ಅವನ ಮುಸುಡಿ ಕಂಡರೆ ಹೊಸ
ಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು ನನಗೆ (ಮುಸುಡಿ. ೦೩). ಮುಸುಂಡಿ: ೦. ದೂವ ಆಶ್ಚರ್ಯ
ಉದ್ಭವವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುವ ಕೊಡುಯಾಳವಾಗಿ ಮುಸುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ
ರೇಡಮು ಮುಸುಂಡಿಯಿರುವುದು ಆ ಆಶ್ಚರ್ಯವು ಮುಸುಂಡಿಯು
ರೋಗವು ಬಂದನೇ ಮುಸುಂಡಿ ಕೊಡುವುದು (೨೦೫. ೨೦-೨೬). ೨.
ಪಾತಕರ ಮುಸುಂಡಿ ನೋಡಲಾಗದು (೨೦೫. ೦೩-೨೬); ಮುಸುಂಡಿ
[ಮುಸುಂಡಿ]ಗಳು ಕಂಡಿದ್ದು ಕಂಡಿದ್ದವೆನು ತುಸುಂಕಿಗಳು (ಮುಸುಂಡಿ.
೨-೨-೨೬); ಇಲ್ಲಿ ಕಳೆಗೆ ಅವನನ್ನು, ಅವನ ಮುಸುಂಡಿಯನ್ನುದರಿಸಿ
ನೋಡು (ಮುಸುಂಡಿ. ೦೩). ಮುಸುಂಡು: ೦. ಸೂಕರನೇ ಆಶ್ಚರ್ಯವ
ತಿಂದು ಒಂದೆಡೆ ಮುಸುಂಡಿ ಒಂದು ಮುಸುಂಡಿ ನೋಡುವಂತೆ (ಮುಸುಂಡಿ. ೦-೪):
ವ್ಯವಸ್ಥೆ . . . ಕಿವಿಯನುಬಿಡುತ ಮುಸುಂಡಿತ್ತಿತ್ತಿತ್ತಿತ್ತಿ . . .
ಮತ್ತಿರಕ ಬಂದು (೨೦೫. ೨೩-೨೬); ನಾಯಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮುಸುಂಡಿಗಳನ್ನು
ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಒರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ . . . ಪಾಲವನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವುದು
(೨೦೫. ೪೪). ೨. 'ಮುಸುಂಡೆನ ಮೊಗಂ' (ಮುಸುಂಡಿ. ೨೩); ಮುಸು
ಂಡಿಗೆ ಮುಸುಂಡಿ ಕಾಂತಿಯಾತನ ಸತಿಗೆ (ಮುಸುಂಡಿ. ೨೩-೨೪-೨೫):
ಭಿಮ ಕಷ್ಟವೆನಗಿದನು ಪಾಯಂದರನೊಡೆ ಮುಸುಂಡೆನುರಾದಿ
ಯರಿ ತೇವನು ದೇವಸಂತತಿಯ (ಮುಸುಂಡಿ. ೨-೨೪): ಉಸುರದಿವರನೊಗೆ

ವಿನಯದಿಂ ಮುಸುಗಿಸುತ (ಕಥಾಪ್ರ. ೨೩-೧೦).

[ಮುಸುಗು (< ಮುಸುಂಡು) + ಇತ್ಯು]

ಮುಸುಗು 'ಮುಸುಂಡು' ನೋ.

ಮುಸುಗು 'ಮುಸುಂಡು' ನೋ.

ಮುಸುಗುಕ್ಕೆ (ನಾ). = ಮುಸುಕೆ: ಎಣೆ ಬಿಟ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ವನದ ಮುಸುಗುಕ್ಕೆ ದಿಷ್ಟ (ಕೂ). [< ಮುಸುಗು + ಕುಕ್ಕೆ]

ಮುಸುಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ರಿ. = ಮುಸುಗರೆ: ಘನರೋಷಗ್ನಿಯ ಕೂರ್ವೆ ಪರ್ವ ಮುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತುಂ . . . ಪಳೆದಿದುವು ಕೋಣಂಗಳ್ (ಕೂ. 11. ೩೭೦ ಕಂಠಶ್ಲೋಕಂ); ಕಾಡೆ ಹುದುಗು ಮುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತು ಮುಂದೆವರಿದವು (ಕೂ. ೭-೧೦೨). ೨. ಗೋಣಗುಟ್ಟು: ನಾಡಿನ ಅತ್ತಿಗೆಯ ಕೂಡ ಹೊರಡಲ್ಪಟ್ಟು ವಿನೋ ಮುಸುಗುಟ್ಟಿದಳು (ಕೂ. ೯೯).

[ಮುಸು + ಕುಟ್ಟು]

ಮುಸುಗುಡು (ಕ್ರಿ). = ಮುಸುಗರೆ: ಗಾಳಿ ಹರಿಗೆ ನೀ ಗೂಳಿ ಹಾಂಗೆ . . . ಮುಸುಗುಡುತ ಹೊರಟ ಬಯಲಾಗ (ಕೂ. ೧೭-೧೬); ಕೆರಳಿದ ಸಿಂಹಿಯ ಹಾಗೆ ಆಕೆ 'ಮುಸುಗುಡುತ್ತು' ಲಿದ್ದಳು (ಕೂ. ೯).

[ಮುಸು + ಕುಡು (< ಕೊಡು)]

ಮುಸುಗುಬ್ಬಸ (ನಾ) (ಆಲಂ) (ದಾಖ). ರೋಷಗಳಿಂದ ಒಳಗೊಳಗೇ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂಕಟ; ತಳಮಳ; ಮೂಗುಬ್ಬಸ: ಸೂಳುನಗೆ ಬೀಜನಯಲಡಗಡಾಗಾ ಮುಸು[ಬಾಣಂ. ಕು]ಗುಬ್ಬಸದಿಂದ ಕರಕ ಮತಿ ಸಂಕೈಸಿ ನೆಹಿ ತನ್ನವರಿಗಿಂತೆದ (ಕುಬ್ಜ. ೨-೭೭). 'ಮೂಗುಬ್ಬಸ' ಪರಾ. [ಮುಸುಗು (< ಮುಸುಂಡು) + ಉಬ್ಬಸ]

ಮುಸುಟಿ 'ಮುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಸುಡ 'ಮುಸುಂಡು' ನೋ.

ಮುಸುಡ್ಡಿ 'ಮುಸುಂಡು' ನೋ.

ಮುಸುಡ್ಡಿ 'ಮುಸುಂಡು' ನೋ.

ಮುಸುಡಿಕ್ಕ (ಕ್ರಿ). (ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ಉದ್ದವಾದ) ಮೂತಿಯನ್ನು ಚಾಚು. - ನೀಡು: ತುಂಬಿ ಮುಸುಡಿಕ್ಕದ ಮಲರ್ (ಶ್ರೀಮಾ. ೨-೯೩); ಮಡ ಮೂಲಿವಾಯ್ ಮೈಗಳ ಹಿಶುವು ಮುಸುಡಿಕ್ಕವೊಲು ಭೂಡರ ರಸುವದ ಚೆನ್ನಾದುದು (ಕೂ. ೨೦-೯).

[ಮುಸುಡು (< ಮುಸುಂಡು) + ಇತ್ಯು]

ಮುಸುಡಿಡು (ಕ್ರಿ). ರಿ. = ಮುಸುಡಿಕ್ಕ: ಪಟವಾಗಳು ಮುಸುಡಿಟ್ಟು ಒರ್ದ ಪುಷ್ಪಗಳನುಳಿದು . . . ಸೊಬಗಿಸುಳ್ಳಲರ ತಿಪ್ಪೆದರಬರೆಯತು (ಕಾಶಾ. ೯-೩). ೨. ಮುಮಿವಿಡು: ಮೋಯಿಡು: ಮುಸುಡೊಳು ಮುಸುಡಿಟ್ಟು ನಾಳೆ ಪುದಿಸುತಿರಲುಸುರದಿಪರೆ ಮನನಿಧಿಯ (ಕೂ. ೯-೨೩).

[ಮುಸುಡು (< ಮುಸುಂಡು) + ಇತ್ಯು]

ಮುಸುಡು 'ಮುಸುಂಡು' ನೋ.

ಮುಸುಡುದೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸು. ೨. (ಆಲಂ) ತಿರಸ್ಕರಿಸು; ಕಡೆಗೇಳಿಸು: ರುಕನಲ್ಲದೆ ಸರಪೂರ್ವವಿರುವ ಕಂಡು ಮುಸುಡುದೆಗೆವನೆಯವಳೊಳು ಹಸನಾಗದು ರತಿಯೊಡೊಂದು ನವದಿಂದ ದಿಸುತನು (ಕೂ. ೯೯-೨೯). [ಮುಸುಡು (< ಮುಸುಂಡು) + ತೆಗೆ]

ಮುಸುಡುದೋಣು (ಕ್ರಿ). ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸು; ಮೋರೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸು: ನಿಮ್ಮವರೊಡೊಂದು ಬೇಗದಿ ಮುಸುಡುದೋಣದಿಂದ ನಾನು [ಕಾಶಾ. ಗಾಣಿಸದೊಡನು] ಮಿಸುಮಿರಿಮಾಡಿ ಕಂಡಿರಿಸಿ, ಪೋಗುವೆನು (ಕೂ. ೯-೧೦೯). [ಮುಸುಡು (< ಮುಸುಂಡು) + ತೋಣು]

ಮುಸುಡೆ 'ಮುಸುಂಡು' ನೋ.

ಮುಸುಡೊಣು (ಕ್ರಿ). ಮೋರೆಯು ಬಾಡಿದೋಣು; ಮುಖವು

ಕಳೆಗೊಂದು: ತಗ್ಗಿತುಬ್ಬಾಳುಗಳು ಮುಸುಡೊಣು ತುಟಿಯೊಣು ವೀರಸ ಹಾರಿದುದು (ಕುಕಂ. ೩೯-೪೦).

[ಮುಸುಡು (< ಮುಸುಂಡು) + ಒಣು]

ಮುಸುಣ 'ಮುಸುಂಡು' ನೋ.

ಮುಸುಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಭಜೆ - ಮುಸುಡೆ" (ಕೂ. ೧೦೦). [?]

ಮುಸುಮೋಗ (ನಾ). (ಮುಸುವಿನಂತಿರುವ) ಅಂದಗೆಟ್ಟ ಮೋರೆ: ವಿಕಾರವಾದ ಮುಖ; ಮುಸುಮೋಗವಾಯ್ ಮೋಗಂ ಕಾಲ ಸತ್ಯಗಂ ಪೋಯ್ ಪಲ್ಲಳಕ್ಕಾದಿರುವೆಡಿಸುವಂತಿದ್ ಖರಿನ್ನು ದಿಸುಡಿರ ನೀವಜ್ಜ ನಿಮ್ಮ ನಿರ್ಲಜ್ಜಿಕೆಯಂ (ಕಾಶಾ. ೨-೧೦೦); ಮೆಯ್ಯವಿರಿಂದ ತುಟುಗಿದ ಮುಸುಮೋಗ ಪೆಣ್ಣ ತಜನೆಯದ ಕೂಟದಮ್ಮ ವನವನಿರೆ ಮಡವರೆ ಪೆಣ್ಣ ಕದಿರೊಳು (ಕೂ. ೯೯-೭). [ಮುಸು + ಮೋಗ]

ಮುಸುರ್ 'ಮುಸುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಸುರಿಡು (ಕ್ರಿ). ಬಳಸು: ಸುತ್ತಿಗೆಟ್ಟು: ನೀಡುಂ ಮೈ ಸುಬ್ಬರಾಯಾ ನಿನಗೆ . . . ಓಜಮುಸುರಿಡೆಯೆಡೊಳ್ಳಾಗಿ ನಿಲ್ಲುಗಡ (ಮೈ. ೩೦. ೬-೨೦). [ಮುಸುರು (< ಮುಸುಟ್ಟು) + ಇತ್ಯು]

ಮುಸುರು 'ಮುಸುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಸುರು 'ಮುಸುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಸುರು (ನಾ). ಎಡೆಬಿಡದೆ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆ: ಜಡಿಮಳೆ: ಸೋನೆ: ಇಂದ್ರಗೋವದ ರುಟಿಯೆಡೆವ ಮುಗಿರಂದ ಜಗದೊಳ ಮುಸುರಲ್ಲದೆ ಖಿಯ ಮಲೆಗಳಾಗವು (ಕುಬ್ಜ. ೯-೧೯). 'ಮುಸುರ್ಪು' ಪರಾ. [ಕೂ. ೨ ತಲು. ಮುಸುರು]

ಮುಸುರುಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). (ಕಣ್ಣು) ಗೀಟಿನಿಂದ ಆವರಿಸು: ಗೀಡು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳು: ಮುಗುವಿನ ಕಣ್ಣು ಮುಸುರುಗಟ್ಟಿದ (ಕೂ. ೨೦).

[ಮುಸುರು (< ಮುಸುಟ್ಟು) + ಕಟ್ಟು]

ಮುಸುರೆ 'ಮುಸುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಸುರ್ಪು (ನಾ). ಮಳೆ ಬರುವ ಸೂಚನೆಯಳ್ಳ ಮುಗಿಲು: ಮೋಡ: 'ಮುಸುರ್ಪುಗಟ್ಟು' ಪರಾ. [< ಮುಸುರು]

ಮುಸುರ್ಪು (ನಾ). (?): "ಮುಸುರ್ಪುನೆ ಮಾರ್ಪನೆ ಕೈವಿದುದಕ್ಕುಂ" (ಕೂ. ೧೦). [?]

ಮುಸುರ್ಪುಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಮಳೆಯು ಬರುವಂತೆ ಮೋಡವುಂಟಾಗು. - ಮೋಡವು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳು: ಸಂದಾಶ್ರಯವಾದ ಕಾಳಿದೊಳೊಂದಿದ ತೇರಾದ ಹಸ್ಯದಿಂ ತೊಟ್ಟತ್ತರ್ ಮುಂದೊಣುರಾಧವರೆಗಂ ಮಂದೈ ಮುಸುರ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಪೆರ್ಪಾಡೆಯಕ್ಕುಂ (ಕುಬ್ಜ. ೯-೧೭೨).

[ಮುಸುರ್ಪು + ಕಟ್ಟು]

ಮುಸುರ್ವ 'ಮುಸುಟ್ಟು' ಪರಾ.

ಮುಸುಲಮಾನ 'ಮುಸಲ್ಮಾನ' ನೋ.

ಮುಸುಲುವು 'ಮುಸ್ಲಿಂ' ನೋ.

ಮುಸುಲುವಾನ 'ಮುಸಲ್ಮಾನ' ನೋ.

ಮುಸುಲ್ಮಾನ 'ಮುಸಲ್ಮಾನ' ನೋ.

ಮುಸುವ 'ಮುಸು' ನೋ.

ಮುಸುವನಭತ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೆಲ್ಲು: ಹಸರಟ್ಟು. ಗೋಧಿ. ಮುಸುವನ ಭತ್ತದ ಅಕ್ಕಿಯ ಅನ್ನ . . . ಬೇನತುವು ಇವ್ವನು . . . ಪಕ್ಕವೆಂದು ದೊಡ್ಡ ಕುಸುಪ್ಪರರು ಹೇಳುವರು (ಕುಬ್ಜ. ೧. ೧೦೩); ಮುಸುವನಭತ್ತದ ಅಕ್ಕಿ. ಸ್ವಾಕ್ಕಿ . . . ಜೀನತುವು ಇವ್ವ ಉಣುವುದು ಪಕ್ಕಂಗಳು (ಕೂ. ೨೦೩). [? + ಭತ್ತ (< ಭತ್ತ)]

1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 26

ಮುಸ್ತಾಫ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : 'ಮುಸ್ತಾಫಚೂರಣ' ಪರಾ.

[ಸಂ.]

ಮುಸ್ತಾಫಚೂರಣ (ನಾ). ಮುಸ್ತಾಫದ ಬೇರಿನ ಚೂರುಗಳನ್ನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದು ಅಕ್ಕಿಹಿಟ್ಟು, ಸಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಜೆರಿಸಿ, ಪರಾಹಸ್ತಾಮಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಂಡೆ : (೩). [ಮುಸ್ತಾಫ + ಚೂರಣ]

ಮುಸ್ತೈ (ನಾ). = ಮುಸ್ತೈ : "ಅ ಮುಸ್ತಕಂ ಮುಸ್ತೈ ಭದ್ರಾತಕಂ ಗೀತು" (ಕೂಗಣ. ೪೦-೩೩) ; ಇದು ಶೈತ್ಯಕಪಾಯಂ ಒಳ್ಳೆ ಮರುಚಿ ನೆಲವೇವೆ ಮುಸ್ತೈ ಪರ್ವಾಟದಿಂದ ಕಂದಿರಲಿತಿ ಕಟುಕರೋಹಿತಯದವೊಳಗಿರಿ (ಕೂಗಣ. ೩-೩೩) ; ಇಂಗಿನಲಿ ಮುಸ್ತೈಯಲಿ ಲವಂಗಂ . . . ಮರಿಜ ಸ್ಕಂಧವಲವಂಗಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೪೪) . 'ಭದ್ರಮುಸ್ತೈ' ಪರಾ.

[< ಸಂ. ಮುಸ್ತಾ]

ಮುಸ್ತೈದು 'ಮುಸ್ತೈದ' ನೋ.

ಮುಸ್ತೈದ. ಮುಸ್ತೈಯಿದೆ. ಮುಸ್ತೈದು (ನಾ). ೧. ಸಜ್ಜು : ಅಣೆ ; ತಯಾರು : ಭರ್ಥಣ ಕೊಪ್ಪ ರಿಗೆ ಚರುವಿಗೆಯ ಬಂದಿಗಮ ದಳವೇಣುತಂ ಪೇಣ ಮುಸ್ತೈದದಾಗಲಿ ಕಳೆಯೇಣುತಂ ಬಂಧು (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೨೨) ; ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಮಯವಾಗುತ್ತಲೇ ಯಥಾರ್ಥವ ಸಕಲ ಮುಸ್ತೈದಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರಸು ಭಕ್ತಾಲಯವಂ ಪೋಷ್ಯ (ಕೂಗಣ. ೨೦) ; ಸಕಲ ಆಯುಧವನ್ನು ಮುಸ್ತೈದಮಾಡಿ ಮುದು ದೊರೆಗೆ ತಾನು ಚಂದದಿಂ ಪೇಳ್ವ (ಕೂಗಣ. ೧೩೩). ೨. ಸಾಮಗ್ರಿ : ಸಲಕರಣೆ : ಉಪಕರಣ : ಬಲದೇವಮಂತ್ರಿ ತನ್ನ ಬಾಲಯಳಗಿತ್ತ ಒಹು ತಳತ ಹೇವದ ಮಂಚ ಲೇವ ಮುಸ್ತೈದ (ಕೂಗಣ. ೧೨೩) ; ಮುಸ್ತೈದಗಳೊಳವೊಗದಂತು ಕಂಡಿ ಕನಿವೆ ಪಥಂಗಳಂ ಕಟ್ಟಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪೪). ಮುಸ್ತೈಯಿದೆ : ೧. ಭೂಮಿಯ ರಥ . . . ದಾನ ದಂಡ ಸುವಂ ಭೇದಂಗಳೆ ಚುಟುಕಂ ಇಂತು ರಥ ಮುಸ್ತೈಯಿದೆಯಾಗಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೦). ೨. ತಮ್ಮ ಕನ್ನಗಳಿವನ ಮುಸ್ತೈಯಿದೆ ಸುವಾಗಿ ಪೋಗುವಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೪). ಮುಸ್ತೈದು : ೨. ಸುವಾದಿ, ಮೇಥ್ಯ, ಜೀರಿಗೆ, ಇಂಗು ಮುಂತಾದ ಒಗ್ಗರಣೆ ಮುಸ್ತೈದುಗಳಿಂದ ಪೂರಿತವಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩).

ಮುಸ್ತೈದುರು = ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು : ಉಪ ಕರಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವರು : ಕಸ್ತೂರಿಗಂಧಿಯಂ ಬನದೊಳು ಬಹುಪಲವಸ್ತುಗಳನು ಸೇಂದಿಕೊಂಡು ಮುಸ್ತೈದಯರಾಗಿ ಬಂದರು ಪರಮ ಪದಸ್ಥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿರ್ದೇಗ (ಕೂಗಣ. ೪-೩೦). [ಅ. ಅರ. ಮುಸ್ತೈದ್, ಮುಸ್ತೈದ್ ; ಹಿಂ. ಮುಸ್ತೈದ್ ; ಮರಾ. ಮುಸ್ತೈದ್]

ಮುಸ್ತೈಮ 'ಮುಸ್ತೈಂ' ನೋ.

ಮುಸ್ತೈಂ, ಮುಸ್ತೈಮ, ಮುಸ್ತೈಮ, ಮುಸ್ತೈಮ (ಗಂ). ೧. ಇಸ್ಲಾಂಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ; ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮದ. (ನಾ). ೨. ಇಸ್ಲಾಂ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮಹಮ್ಮದೀಯ : ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಸ್ತೈಂರು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಡನೆ ಬಿಗಿತನ ಬಿಡುವುದು ಪರಮಪ್ರ ಬೋಧನ ಸುಂಧ ಮಾಡಿದಂತೆ ಎಂದು ಎಣಿಸಲೇಬೇಕಲ್ಲವೆ ? (ಯಶಸ್ವ. ೬೩). ಮುಸ್ತೈಮು : ೨. ಸೇತು ಕೀತಾರದ ನಡುವೆ ಮುಸ್ತೈಮುರ ಹಾತಿಯಲ್ಲದೆ ಹಿಂದುವರ ಹಾತಿದರ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯುಂಟೆ (ಕೂಗಣ. ೩೩-೧೩೩). ಮುಸ್ತೈಮು : ೧. ಧೀರ ಮುಸ್ತೈಮುಕಳವನು — ಚಿಮ್ಮಿ, ಕಿರಳಿಸಿ, ತಲೆಕರು (ಕೂಗಣ. ೩-೩). ಮುಸ್ತೈಮು : ೨. ಮುಸ್ತೈಮರೂಪದ ರಾಕ್ಷಸರ ಶಕ್ತಿ ಹಿಂದೊಳಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಾಶಕ್ಕೆ ಮಟ್ಟಿ ಪ್ರಯತ್ನ . . . ಅತಿಹವ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧ (ಕೂಗಣ. ೧೦೪ ೩೪೩). ಮುಸ್ತೈಮು : ೨. ಹಿಂದೂ

ಜೈನ ಮುಸ್ತೈಮ ಶ್ರೈಷ್ಟರೊಳೊಂದೇ ಬಾಂಧವರು (ಗೂಗಣ. ೨೩-೪) ; ಮುಸ್ತೈಮರು . . . ಪಾಬದ್ಯುನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮಿಗ್ಗುತಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಭಿ ಪೂವು, ಗಂಧ, ಚಂದನದಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಮಗತಂ. ೦).

[ಅ. ಅರ. ಮುಸ್ತೈಮ್, ಮುಸ್ತೈಮ್ ; ಹಿಂ. ಮುಸ್ತೈಮ್, ಮುಸ್ತೈಮ್ ; ಮರಾ. ಮುಸ್ತೈಮ್, ಮುಸ್ತೈಮ್]

ಮುಸ್ತೈಮ 'ಮುಸ್ತೈಂ' ನೋ.

ಮುಸ್ತೈಮ 'ಮುಸ್ತೈಂ' ನೋ.

ಮುಸ್ತೈಂ 'ಮುತ್ಸಂಜೆ' ನೋ.

ಮುಹಗ್ಗಲೆ ? (ನಾ). ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ (?) ಎಸೆವ ಮುಹಗ್ಗ [ಪಾಠಂ] (ಪಾಠಂ) ಉಂಡೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಮುಹಗ್ಗ ತುಳಾಡಿ . . . ಸೂಕುವೆವು ಪಟ್ಟಿಗನ ನಟ್ಟಿನ ಬಿನ್ನೂಮೊಪ್ಪ ಕಾದಿದರ್ (?) (ಕಂಠ. ೩-೭೦ ; ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೪ ನೋ). [?]

ಮುಹುಚಾಲೆಯ (ನಾ). ಮುಹುಚಾಲೆಯ : ಕಳೆಯ ಮುಹುಚಾಲೆಯ ಮುಹುಚಾಲೆ ತಿರ್ತಿ ಪುಟು ಹೊ [ಪ್ರ] ಲ್ಲನೆಯ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಮುಹುಚಾಲೆಯಮುಹುಚಾಲೆ . . . ತೋರ್ತಗೊಳಿಸುವುದಂ (ಕೂಗಣ. ೭-೨೩). [p ಇದು 'ಮುಹುಚಾಲೆಯ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವೃತ್ತವರ ಬಹುವು]

ಮುಹುಡ, ಮುಹುಡ (ನಾ). ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ. — ವರಸೆ : ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಮುಹುಡ [ಪಾಠಂ. ಪುಳಂ] ತುಳಾಡಿ . . . ಸೂಕುವೆವು ಪಟ್ಟಿಗನ ನಟ್ಟಿನ ಬಿನ್ನೂಮೊಪ್ಪ ಕಾದಿದರ್ (?) (ಕಂಠ. ೩-೭೦) ; ಅಂ ಪಿದಿದು . . . ಹತ್ತಿ ಚೂಕ್ಕರಂ ಬಿಡಿಕೆ ತುಳಾಡಿ ಪೊಟ್ಟಿಮುಡುಹಂ ಮುಹುಡಂ ದಣುವಟ್ಟಿ ಪಟ್ಟಿ ಸಂ (ಕಂಠ. ೨-೨೩). ಮುಹುಡ : ಕಮ್ಮರಿ ಮುಹುಡಂ ಜವತ್ನವಡಿ ಪಾಸಗಿ . . . ಪಟ್ಟಿಕ್ಕತ್ತರಗಳಿನ್ನ ಜಟ್ಟಿಗರ ಬಿನ್ನೂಮೊಪ್ಪ ಕಡಗಿ ಕಾದಿದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೧೩). [?]

ಮುಹುಚೇವಡ (ನಾ). = ಮುಹುಡ (?) : ಸೂಕು ಮುಹುಚೇವಡ ಚಲ್ಲಣ ಪಟ್ಟಿ ಪಟ್ಟಿಕ್ಕತ್ತರಗಳಿನ್ನ ಜಟ್ಟಿಗರ ಬಿನ್ನೂಮೊಪ್ಪ ಕಡಗಿ ಕಾದಿದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೧೩). [ಮುಹುಡ ?]

ಮುಹಮ್ಮದೀಯ, ಮಹಮ್ಮದೀಯ (ಗು). ೧. ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. — ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಮಹಮ್ಮದ್ ವೈಗಂಬರನ ಅನುಯಾಯಿ ; ಮುಸಲ್ಮಾನ : ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ೧೨ ತಿಂಗಳುಗಳ ಹಬ್ಬಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ (ಕೂಗಣ. ೧೦೪). ಮಹಮ್ಮದೀಯ : ೧. ಶ್ರೈಷ್ಟ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ವತಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಂತರಹೊಂದಿ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ (ಕೂಗಣ. ೩೦೩). ೨. ಮಹಮ್ಮದೀಯರಂತೆ ನಾನೂ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿದೆ. (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೧೩). [ಅ. ಅರ. ಹಿಂ. ಮಹಮ್ಮದೀ]

ಮುಹರಿ 'ಮೌರಿ' ನೋ.

ಮುಹರ್ರಮ್ 'ಮೊಹರಂ' ನೋ.

ಮುಹುಃ (ಅ). ಪುನಃ ; ಮತ್ತೆ : ಮತ್ತೆಕೋಶಲೋಚ್ಚಿಧ್ವಾನ್ಯಂ ಮುಹುಃ ಕರ್ಣಸಿ ಪದದತ್ತಹರ್ಣಶಂ ವರ್ತನಂತರಂಗೈವಾ (ಕೂಗಣ. ೧-೩೩) ; ಮುಹು ಪಾಕ್ಶ್ರೀದೆಯನುಲಾದು ಕುಮಾರಕೊಡುವಾಗ ತಂದೆಯಂದಂಕರ್ತರ ಗೊಂಡಂ (ಕಂಠ. ೨-೩೩).

ಮುಹುಮುಹುಃ, ಮುಹುಮುಹುಃ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಮುಹುಮುಹು ಹುರಾದೊಳಿತವಸ್ತುಕನಂ ಉದಂಚದೊಮ್ಮಮಾಂಚಕಂಚುಕನಮಾಗಿ ನ್ನೋಡುತ್ತಂ (ಕಂಠ. ೧೦-೩೩ ೩) ; ಮುಹುಮುಹುರೂಪವರ್ತಮಾಂಚರ ಮುಹುನಾದ ಉಮದೇವನಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ . . . ನುಡಿವುದಂ (ಕೂಗಣ. ೪-೧೩ ೩) ; ಚುಹುಹುಹುಹು ಸನ್ನೆಯವೊಲ ಮುಹುಮುಹುಃ

ಅರಬ್ಬರೇ ತಾತ್ಕಾರಿ ಹಾನಿಕಾರಿ ಮೊಳಗುತ್ತದೆ? (ಗಣಿತ. ೫-೨).
೫ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಮುಹುರ್ದ' ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ 'ಪುನಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಸಾಮ್ಯದಿಂದ 'ಮುಹುರ್ದ' ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. [ಸಂ. ಮುಹುರ್ದ]

ಮುಹುರ್ದ 'ಮುಹುರ್ದ' ನೋ.

ಮುಹುರ್ದ 'ಮುರ್ದಿ' ನೋ.

ಮುಹುರ್ದ್ಯಪ್ಪ (ನಾ). ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕಂಡುಮಾಡು : ಪುನಃಪುನಃ ನೋಡಿದುದು : "ಅವಗೀತಂ, ಮುಹುರ್ದ್ಯಪ್ಪಂ, ಉಪಲ್ಬಂ - ಈ ೩ ಮಗುಲು" ಮಗುಲು ಕಂಡುಮಾಡು" (ಕಣಾಪು. ೧೨೯-೧೩೦). [ಸಂ.]

ಮುಹುರ್ದ್ಯವಿಸು (ಶ್ರೀ). ಪುನಃ ಹುಟ್ಟು : ಮತ್ತೆ ಮೂಡು : ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮೆಚ್ಚುನೆಗೆ ಗರಿ. ಮುಹುರ್ದ್ಯವಿಸುಪ್ಪನೆ, ನಿನ್ನ ರಕ್ತಸಮಯ, ನೆತ್ತರಿಂ ತನಿಯೆರೆವೆನ್ನ ಪಾಪನಾಶಕ್ಕೆ (ಶ್ರೀರಾಮ. ೨೯೦-೨೯೧). [ಸಂ. ಮುಹುರ್ದ್ಯವ + - ಇತ್ಯು]

ಮುಹುರ್ದ್ಯಾಪ್ತೆ (ನಾ). ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವುದು : "ಅನುರಾಪು. ಮುಹುರ್ದ್ಯಾಪ್ತೆ-ಈ ೨ ಅಂಗದಿಗೆ ನಂದಿವ ನಂದಿ" (ಕಣಾಪು. ೨೨-೨೨೯). [ಸಂ. ಮುಹುರ್ದ್ಯಾಪ್ತೆ]

ಮುಹೂರ್ತ, (ನಾ). ನೆಲಸುವುದು : ಅಸೀನಗೊಳ್ಳುವುದು : ಚಿಕ್ಕರಸರ ಸನ್ನಿಧಾನವು ಸೆತ್ತದ್ದುಳ್ಳ ಮುಹೂರ್ತಮಾಡುವವರೇ ನೀವು ಕುಳಿರಬಿಡಿ ! (ಪುಲ. ೩೩-೩೪) : ಪೂರ್ವಾಯುಷ್ಯವರು . . . ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಮುಹೂರ್ದ ಮೂಡಿ. ಅವರಿಗೆ ಮೃತರಾಘವ ಕೊಟ್ಟು ಕರೆದೊಯ್ದು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಮುಹೂರ್ತಮಾಡಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯೯). [ಸಂ. ಮೂರ್ತ]

ಮುಹೂರ್ತ, (ನಾ). ೧. ಶೃಲ್ಮಮೂತ್ತು : ಅಲ್ಪಸಮಯ : ಎಲೆ ಶಕುಂತಲೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತ ನಿಲ್ಲು (ಕಾಳಿ. ೯-೨೬) : ಎಲೆ ಮಗಳೇ, ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತ ಲಕ್ಷವದಿದರು (ಕಾಳಿ. ೩೩-೩೪). ೨. ದೈವಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ. ದೀಕ್ಷಾಸ್ನಾನಕಾರ, ಮದುವೆ. ಮುಂಜಿ ಮುಂತಾದ ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯರು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಶುಭಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಆ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಶುಭಕಾರ್ಯ : ಒಳ್ಳೆ ತಪ್ಪು ಮುಹೂರ್ತದೊಳೆ ದೀಕ್ಷೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು (ಪುಲ. ೩೩-೩೪) : ಮಹೋತ್ಸವವು ಮುಹೂರ್ತದಿಂದ ಸಮಾಪ್ತವಾದ ನಿಶಾಂಕುರಮಯದೊಳೆ . . . ಶಾಶ್ವತವತರಿಸಿದಂ (ಕಣಾ. ೨-೨೯ ೫) : ಮುಹೂರ್ದಮಃ. ಮಂಗಳ ಮಯಮುಹೂರ್ತದ ಜೋಯಿಸರ ಜೋಯಿಸರ ನಿರ್ಗಮನಿರತನಾದನು ಕೃಷ್ಣನು (ಕಾಳಿ. ೩೩-೩೪) : ಮುಹೂರ್ದಮಯ ಸಮಯಮೂರ್ತದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ಯಾತ್ರಾ ಹೊರಡುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು. ಆ ಮುಹೂರ್ತವೇ ಪ್ರಭುಗಳ ಜನ್ಮತಾರಿಗೆ ಜನ್ಮದ ಕೂಡಿ ಬಂದಿತ್ತು (ಕಾಳಿ. ೧೨೬). ೩. ದಿನದ ಮೂವತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ : ನಲವತ್ತೆಂಟುನಿಮಿಷಗಳ ಅವಧಿ : "ಕ್ಷಣಮಧಾಪು ಘಟಿಕೆಯನಿಕ್ಕುಂ ಅವಶರದರಂ ಕೊಂಡೊಡೆ ಬರಗುವ ಮುಹೂರ್ತಮುಂಡೊಂದಕ್ಕುಂ" (ಕಣಾ. ೧೨೬-೧೨೭) : ಅದು ಸಮಯವಲಿ ಕೋಟಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕೇವಲವನಾಪರಮೂರ್ತದವಸತ್ತವಸತ್ತದೊಳೆ ಸಂವತ್ಸರದ ಗಣನಾಸುಕ್ತವದಿಂದ ಪರ್ವದೊಳೆ ಕೊಡಿದುದು (ಕಣಾ. ೩-೨೯ ೫) : ತನ್ನಾಳೇಬಲವುಂಗೆ ಮುಹೂರ್ತಮನೆ ವರ್ತಿಸುಗುಂ (ಕಣಾ. ೧-೧೦) : ದಿನಕಟು ಜಾವು ಬಂದುದು ಅಪಾವತ್ತಿಗೆಗೆ ಮುಹೂರ್ತಗಳ ಸಂದಿ (ಕಾಳಿ. ೩೩-೩೪) : ಎರಡು ಸಾರಿಗಳಿಂದ ಮುಹೂರ್ತ, ಮೂವತ್ತು ಮುಹೂರ್ತಗಳಿಂದ ಒಂದು ಆಯೋರಾತ್ರ (ದಿವಸ)ವಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). ೪. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ : ಜೋಯಿಸ. ಮುಹೂರ್ತಹಿಡಿ = ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ

ಶುಭಸಮಯವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡು : ಲಗ್ನವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸು : ಲಗ್ನದ ಮುಹೂರ್ತಹಿಡಿಯಲು ಇನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳಿದ್ದಾವೆ ಎನ್ನುವಾಗ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಅಗಿ ಹುಡುಗ ತೀರಿಕೊಂಡ (ಕಾಳಿ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮುಹೂರ್ತವೇದಿ (ನಾ). ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯಘಳಿಗೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವವನು : ಜೋಯಿಸ : ಜನಪತಿ . . . ಸಿಂಹಪ್ರಭದೊಳೆ ಮನದೊಲವಿಂದ ಮೂಡ ಮೊಗದೊ ಮಿಗೆ ಕುಳಿರೆ . . . ನುತ ಮುಹೂರ್ತವೇದಿವಿಜಯಂ ಬಲದಲ್ಲಿದವೆಳ್ಳುಂ (ಕಾಳಿ. ೧-೨೯). [ಸಂ. ಮುಹೂರ್ತವೇದಿನ್]

ಮುಳು, ಮುಳು, ಮುಳ್ಳು (ನಾ). ೧. ಕಂಟಕ : ಪಾಟಿಸುವನೊಯ್ಯನೆ ಮುಳ್ಳುಳಿ ಮುಳ್ಳು (ಕಾಳಿ. ೩೩) : ಮುಳ್ಳುಳಿದ ಬಿಲ್ಲು ಮುರನುಳಿದೊಳೆ . . . ಒಂದು ಪುರುಷದೊಳೆ ನೀರಕ್ಕುಂ (ಕಾಳಿ. ೩೩-೩೪) : ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮುಳ್ಳುಳು ನಿಲ್ಲದೊತ್ತಿ ಪುರುಷನೊ ಕಳೆಯುತ್ತ ದೇಹಮನೊಡ್ಡುತುಂ ಮೆಲ್ಲೆ ಲಗ್ನದಾಯಮುತ್ತ ಮುರಗ್ನಸಂಚರನೊಟ್ಟುಂ (ಕಾಳಿ. ೩-೨೦). ೨. ಕಂಟಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಿಡ. ಪೊದೆ ಮುಂತಾದುವು : ಬಿಲ್ಲುಯಿಲ್ಲು ಲತೆ ಮುಳ್ಳುಳು ತಿರುಗಿ ಬಿಲ್ಲುಯಿಲ್ಲು ಫಲಶರಿಯೊಡೊಳೆ ಮುಳ್ಳುಳು (ಕಾಳಿ. ೩೩). ೩. ಜೊಪಾದ ತುದಿ. - ಮೊನೆ : 'ಮುಳ್ಳುಳಿ' ಪರಾ. ೪. ಚೀಳು ಮುಂತಾದುವು ಗಳ ಕೊಂಡಿ : ಮಾಡಿದವೆಚೆಯೊ ಮೇಲಂ ನೋಡದೆ ಬಿಡಿ . . . ರೂಢಿ ತೇಬ್ಬಿ ಮುಳ್ಳು (ಕಾಳಿ. ೧-೩೩). ೪. ತಕ್ಕಡಿಯ ಬಿರು ಪೇರನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ತಕ್ಕಡಿಯ ಕೋಲಿನ ನಡುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಜೊಪಾದ ಸಲಕರಣೆ : (೧). ೬. ಕುದುರೆಯನ್ನು ದೊಡಾಯಿಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿಸುವುದನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆತ್ತಿಗೆ ತೊಡುವ ಲೋಹದ ಜೊಪಾದ ಸಾಧನ : (೨). ಮುಳು, ೧. ಎಪ್ಪತ್ತುಮಂಗಳಾಲಮುಳ್ಳು ನಡೆಯಂ ಪಾನೆಂಕು ನೊಂದು ಮುಳುಗುವಂತೆತ್ತಿದೊಳೊಳೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮಡಿಪದೆ ನೋಯುವ ಕಾವುದುಂ ಜೈನಂ (ಕಾಳಿ. ೩೩) : ಅಡವಿಯ ಮಾರ್ಗದಲಿ ಕಲಮುಳುಗೊಳೊ ಕಾಡಳಿ ಲೋಮಲಚರಣಗಳ ಕೊಡತ ತೊಳಿದರು (ಕಾಳಿ. ೩-೨೬). 'ಮುಳುಗುಳ್ಳಿ' ಪರಾ. ಮುಳ್ಳು, ೧. 'ಮುಳ್ಳು ಕಂಟಕುಳ್ಳು' (ಕಾಳಿ. ೩೩-೩೪) : ಮುಳ್ಳಿಗೆ ಮೊನೆಯ ಎಳ್ಳಿಗೆ ಎಳ್ಳಿಯ ತಂದಿರಿದವರುಂಟೆ ಅವ್ಯಾ (ಕಾಳಿ. ೧೨೬-೧೨೭) : ಮುಳ್ಳು ಕಳೆದು ದಸಿಯಂ ಸಿಕ್ಕಿದೊಡೊತ್ತಲಾ (ಕಾಳಿ. ೩೩-೨೯) : ಒಳ್ಳೆಯನು ಇದೊಳೊ ಕಳೆನೊಡೊಟ್ಟು ಸುಕೃತ ಮೂಡು ಇವು ಮೂಡು ಕೆಸಲೊಳಿಗೆ ಮುಳ್ಳು ತುಳಿದಂಕೆ (ಕಾಳಿ. ೧೦೬) : ಮುಳ್ಳನ್ನು ಮುಳ್ಳಿನಿಂದಲೇ ತೆಗೆಯದೊಳು (ಗಣಿತ. ೩). ಕಾಡುಪಂದಿಯ ಮೈಮೇಲೆ ಜೊಪಾದ ಕಡ್ಡಿಯಂತಿರುವ ಬಿರುಗೊಡಲು : "ಶುಲಂ, ಶುಲಂ-ಈ ೨ ಎಯ್ಯ ಮುಳ್ಳು" (ಕಾಳಿ. ೩೩-೩೪). ೨. ಧಾನ್ಯಗಳ ತೆನೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಮೊನಚಾದ ವಸ್ತು : ಬಿಂಬು : "ಕಂಜಾರು, ಧಾನ್ಯತೋಳ-ಧಾನ್ಯದ ತುದಿಯ ಮುಳ್ಳು" (ಕಾಳಿ. ೩). ೩. ಗಡಿಯಾರದಲ್ಲಿ ವೇಳೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಅಳವಡಿಸಿರುವ, ಸೂಜಿಯಂತೆ ಮೊನಚಾಗಿರುವ ಉಪಕರಣ : ಗಡಿಯಾರದ ತಗಡಿನ ನಡುವೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೊಡೊ ದೊಡ್ಡದೊಡೊ ಎರಡು ಮುಳ್ಳುಗಳ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತವೆ (ಕಾಳಿ. ೩-೩೩) : 'ಕೇರಿ ಕೊಟ್ಟುಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಗಡಿಯಾರಗಳ ಮುಳ್ಳುಗಳೊ ಬಲಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ (ಕಾಳಿ. ೩೩). ೪. ಕಂಟಕಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಒಂದು ಬಗಿಯ ಸಸ್ಯ : "ಖಮುಖ-ಮುಳ್ಳು, ಹಿಡಿದೊಳೆ" (ಕಾಳಿ. ೩೩). ೫. ಲೇಖನಿಯ ತುದಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಶಾಯಿಯಿಂದ ಬರೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಲೋಹದ ಮೊನಚಾದ ಸಾಧನ : ನನ್ನ ಲೇಖನಿಯ ಮುಳ್ಳು ಸವರು ಮೊಗದೆ (ಕಾಳಿ. ೩೩). ೬. (ಅಲಂ) ಹಿಂಸೆ : ತೊಂದರೆ : ಅಗಲು

ವಿಕೆಯೆಂದರೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಮುಳ್ಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೩). ರಿ. ದುಃಖ; ಬೆಂತ್; ನೋವು: ಸನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟ ಮುಳ್ಳು ನಟ್ಟಂತೆಯೇ ಇದೆ (ಶಾಂತ. ೪೬).

ಮುಳ್ಳು ಪಂದಿ, ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿ = ಮೈಮೇಲೆ ಹರಿತವಾದ ಕಡ್ಡಿ ಗಳಂತಿರುವ ಗರಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡುಹಂದಿ: ಎಷ್ಟುಂಟು ಗಳವು ರೋಮಮುಚ್ಚರಸ್ವರಾಜದಲ್ಲಿ ತೊಡರ್ವರೆ ಕೊಡಪ್ಪತ್ತಚ್ಚರಿಯ ಮುಳ್ಳು ಪಂದಿವೊಬ್ಬಗಮಂ ಮಾಡಿ ಮಂಡಿದತ್ತದು ಸುರರು (ಕಂಠ. ೯-೧೩); ಮುಳ್ಳುಹಂದಿಯ ಮುಳ್ಳನ್ನು ಕೆಲವರು ಬೈತರೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ (೧೩೩). ಮುಳ್ಳು ಹಾಸಿಗೆ = (ಅಲಂ) ಯಾತನೆಯನ್ನಂಟು ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ: ಅವನ ಪತ್ರ ಬಾರದಾಗಲು ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತೇ ಚಾರಾಗಿ ಮುಳ್ಳುಹಾಸಿಗೆಯಾಗಿ ಭಾಸವಾಯ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೬). ಮುಳ್ಳುಗು = (ಅಲಂ) ಕೆಂಟಕಪ್ರಾಯವಾಗು; ಅಡ್ಡಿ ಯಾಗು: ಸಾವಿರದ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಂದು ಗಳರಲಕೆ ಮುಳ್ಳಾಗಿ ಘೊಂದಿದುದು ಶಿವಾಲಯವು ತಡೆದುದಿ: ದೇಗುಲವ ನೀಗು ಕೆಡಿಸುತು (ಬೃಹ. ೩೦-೩೩); ಅತೋಪುಪ್ಪ, ತತೋಪುಪ್ಪನಾಗಿ. ಮನೆಗೆ ಮುಳ್ಳಾಗಬೇಡ (ಕಂಠ. ೩೩). ಮುಳ್ಳಾದಿಸು = (ಅಲಂ) ಬಿಟ್ಟು ಪುರುಕಳಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು: ಕೆರಳಿಸು: ನೆನಪು ಮುಳ್ಳಾದಿಸಲು ಎದೆಯ ದನಿ ತಬಕದೊಲು ಮೈಮರೆವಿನಲಿ ಭಾವ ತೋಡಲಾರೆ (೧೩೩. ೭೦-೦೦). ಮುಳ್ಳಿನ ದೇವರ = (ಅಲಂ) ಮುಳ್ಳಿನ ಮೇಲಿದ್ದಂತೆ ಬೆಡಪದಿಸು: ಬಲು ಆತಂಕಗೊಂಡಿರು: ದೂರದ ಕಾರೆಯಿಂದ ಮುಳ್ಳು ಮನೆಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಆಕೆ ಮುಳ್ಳಿನ ಮೇಲಿದ್ದರು (೧೩೩). ಮುಳ್ಳುಹಾಸು = ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವ ಕಲ್ಲು, ಒರಳುಕಲ್ಲು, ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಉಳಿಯಿಂದ ಹೊಡೆಯಿಸಿ ಒರಟಾಗಿಸು: ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು ತುಯಾ ನುಣುಪಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಮುಳ್ಳು ಹಾಸುಬೇಕು (೧೩೩). ಮುಳ್ಳೇಳು = (ಅಲಂ) ರೋಮಾಂಜನ ಗೊಳ್ಳು: ಪುಲಕತಗೊಳ್ಳು: ಸವಿರೇಳು: ಅವಪ್ಪು ನೆನದರೆ ಈಗಲೂ ನನ್ನ ಮೈ ಮುಳ್ಳೇಳುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೩); ಕೈಯತ್ತಿವಾಗ ಮಾಡುವ ಭಜಕ್ಕೆ ಸೋಳಲು ಅವನಿಗೆ ಮೈಮೇಲೆ ಮುಳ್ಳಿದ್ದಿತು (೧೩೩. ೩೬).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಕುಲ. ಕೋಶ. ಕೊಡ. ಮುಳ್ಳು: ತುಳು. ಮುಳ್ಳು; ಕೊಡ. ಮುಳ್ಳು; ಕುಲ. ಮುಲು, ಮುಲ್ಲು; ಕುಮಿ. ಮುಲ್ಲು]

ಮುಳಕ (ನಾ). (ಕರಾ) ಹಲಸ ತೋಳಿ, ನೆನಸಿದ ಆಕ್ಕಿ ಮುಂತಾದುವು ವನ್ನು ತಿರುಮಿ. ಬೋಂಡದಂತೆ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕರಿದು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿಂಡಿ: ಮೇಳದಲ್ಲೊಂದು ಪೂರ್ಣ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮೇಲೆ ಬೋಡದ ಒಡೆ ಬೋಡದ ಪಾಯಸ, ಹಲಸಿನ ಹಣ್ಣಿನ ಮುಳಕಕ್ಕೊಂದು ಬದುಕುವ ಪ್ರಾಜ್ಞನರ ಕೊಂಪೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗುವುದು (ಕಂಠ. ೩೬. ೩೬).

[?]

ಮುಳಗಳ್ಳು 'ಮುಳುಗಳ್ಳು' ನೋ.

ಮುಳಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಕ್ರಮಾಕಪ್ಪಂದಿ—ಮುಳಲು. ದು" (೩೩೨. ೨೬). [?] ತಮಿ. ಮುಬ್ಬು = ಗಟ್ಟಿಗದ ಹಾತಿಯ ಗಿಡ; ಮುಳವು 'ಮುಳುವು' ನೋ.

ಮುಳ್ಳಿ (ಕ್ರ). ರಿ. ಕೆರಳು; ವೈಗ್ರವಾಗು; ಕೋಪಗೊಳ್ಳು: "ಮುಳ್ಳಿ-ಕೋಪೇ" (ಕುತಾ); ಸಿಮಗಿಲ್ಲರಳು ಕುಣ್ಣಾಲರವಪಾಳದೂರ ರಣಾಲಿ ಅರಸರಲ್ಲಿನೂರದು ಬಿನ್ನು (೦೪. XVI. ಕುಣ್ಣಾ. ೯೪-೯೫; ಕು. ೭೫); ತಣಿಯಯೂರಿಕ್ಕಿದನೆಂದೊಡೆ ಮುಳಿದು ಸಾಯ ಬಿಡಿದು ಮನೆಯಿಂದ ಪಡೆತುನಟ್ಟಿ ಕಳೆದೊಡೆ (ಕುತಾ. ೩೭-೦೩); ಮುಳಿದಿರೆ ಪಾದಪಂಚನ ನುಣಾದ ತರೆಯೊಳೆ ನೀಲ ಪಾಲ್ವ ನಲ್ಲೇ ತಿಳಿಯನೆ (೧೩೩. ೯-೦೦); ವಿಧಿ ಮುಳಿಯದಕಟಾ ಪಾಟಿಗಳಿ (ಕುತಾ. ೨-೨-೨೩). ೨. ವಿರೋಧವಾಗು;

ವಿಪರೀತವಾಗು: ಇನಿಯವು ಮೊದಲೊಳೆ ನೆಜಿನ ಪನಿವೊರ್ ಬಿಚ್ಚೆಯ್ ಮುಳಿದು ಕೊಂಡಿಕ್ಕುವಂತೆನೆಯನ ವಿಪಯವಿಷಾಸ್ಯಾದನ ದೊಳೆ ಲುಪ್ಪುರಿದೇಕೆಯೋ ನರಮುಗರ್ (೧೦೩. ೦೪-೦೩).

ಮುಳದರ್ = ಹಗೆಗಳು; ಶತ್ರುಗಳು: ಮುಳದರನಕ್ಕುವೆಂದು ಮುಳಿಸಿದಿರೆಯಲ್ಲಿ ನಕುಲಸಪದೇವರ್ಕರ್ (ಗುತಾ. ೯-೨೬); ಮುಳದರಂ ವಂಟಿದವು ಬಿದದಾದುರ್ ಕಾವನಚ್ಚಲಗರ್ಕರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೦). ಮುಳವರ್ ಭಾಮ = ಕೆರಳಿದವರಿಗೆ ಭಾಮನಂತಿರುವವನು: ಒಂದು ಬಿರುದು: ಕಾದ್ಯರ ಭಾಮಂ ದುರದೇಶ ರಾಮಂ ಮುಳವರ್ ಭಾಮ (ಪ್ರಶ. ೦೪೨೪. ೩೦-೦೩; ೩೦೩). ಮುಳದಾದಿಕ್ಕು = ಕೆರಳಿದವರಿಗೆ ತಾವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು: ಒಂದು ಬಿರುದು: ಮುಳಿದನ್ನಿ ಗಿಣ್ಣಂ ಮುಳಿದಾದಿಕ್ಕಂ ಮನ್ನೆಯದಲ್ಲಭಂ (೧೩೩. XX. ೨೦-೩೬; ೩೦೩). 'ಮುನ್ನಿ' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಳಿ = ಕುಮಿ. ಸುಡು, ಒಳಗು, ಹಾಳಾಗು] ಮುಳ್ಳಿ (ನಾ). ಸಿಟ್ಟು: ಕೋಪ: 'ಮುಳಕೆಯ' 'ಮುಳಿಯಿಸು' ಪರಾ. [\leftarrow ಮುಳ್ಳು/ಕುಲ. ಮುಬ್ಬು]

ಮುಳ್ಳಿ (ನಾ). ವನೆಯ ಭಾವಣೆಗೆ ಹೊದಿಸಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು: ಈ ಸಾರಿ ಮುಳುಪ್ಪಿಗೂ ದರ ಏರಲಿಕ್ಕಿದೆ (ಕುತಾ. ೩೩); ಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಪ್ಪು ಹುಣಾಗಿ ಕೊಂಡಿವಷ್ಟು ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುವ ಸಮಯ ಅದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯). [\leftarrow ತುಳು. ಮುಳು, ಮುಲಿ]

ಮುಳಕಿಯ (ಕ್ರ). ಕೋಪಗೊಳ್ಳು: ಸಿಟ್ಟಾಗು: ಕೆರಳು: ಎನ್ನ ಮನಕ್ಕೊಡೊಡನೊಡಂಬಡುವು ಮುಳಿಯು ದೇವಮಂ ನೀನ್ನೆಗಟ್ಟು ದರಿದು ಮುಳಕಿಯುಗೊಡೊಪ್ಪದು ಸಮಾಪಾಸನನೇನೇನೇ ಮುಳಿದಂ ಮುಳ್ಳಿ (ಕಂಠ. ೬-೨೨). [ಮುಳ್ಳಿ + ಕೆಯ]

ಮುಳಿಯು (ಕ್ರ). ಕೋಪ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು: ಸಿಟ್ಟಿಗೆಬ್ಬಿಸು: ಕೆರಳಿಸು: "ಮುಳಿಯು - ಕೋಪ" (ಕುತಾ); ನಿಮ್ಮಂ ಮುಳಿದು ಸುಳಿಸುರರುಮನೊಳೆರನೊ ಕಣನೊನನಗೇದಿಯಂ (ಕಂಠ. ೦೨-೩೩); ಸುಹಮಂ ಮುಳಿಯು ಪಲ್ಲಳು ತಿಡಿದು ಕಿಟ್ಟವರಾರ್ (ಗುತಾ. ೯-೨೦); ಮುಳಿಯುಸದ್ದಂ ಮುಗುಟ್ಟು ಬಳೆದೊಟ್ಟೊಡೆ ಗಿರೈ ಯಂಬುದೊಟ್ಟೊಡೆ ಗಿರೈ (ಕುತಾ. ೩೯). [ಮುಳ್ಳಿ + ಇಯ]

ಮುಳವು 'ಮುಳುವು' ನೋ.

ಮುಳಿಸಾಲು (ಕ್ರ). ಕೋಪವು ಶಾಂತವಾಗು: ಸಿಟ್ಟು ಇಳಿ: ಬಿರುದುಯ ಮಿಟ್ಟು[ಪ್ರ] ವಿರಿದೊಡ್ಡದಣಾ ಮುಳಿಸಾಲು (ಕಂಠ. ೨-೦೩). [ಮುಳಿಸು + ಆಲು]

ಮುಳಿಸು (ನಾ). ಕೋಪ: ಸಿಟ್ಟು: ಮುನಿಸು: "ಕುಗುಣು . . . ಮುಳಿಸು, ಮುನಿಸು, ಒರಸೊರಸು, ಸೇಸು - ಈ ರೆ ಕೋಪಂ" (ಕುತಾ. ೩೩-೪೩); ಮುಳ್ಳಿನಪ ಮಲಯಾನಿನಂ ಮುಳಿಸು ಕಲ್ಲು ಕಳೆ ದುವು . . . ಕಾವಿಗರ್ (ಕಂಠ. ೨-೩೦); ಸ್ಥಿರಪಾ ಮುಳಿಸು ನೀನೆ ದಿಂಗೆ ಬಿಡು (ಕಂಠ. ೬೪-೦೩); ಮುನ್ನಿ . . . ಮುನ್ನಿನ ಜಗಿಯಂ ಕುಂಡಲಪಂ ನೆನದವಧಿಯನಕವಿಗುಡ ಮುಳಿಸು ತಳಿದಂ (ಕಂಠ. ೯-೦೨); ಮುಳ್ಳಿದೊಲುವುಯೊಡರೆ ಮುಳಿಸು ನಿಲ್ಲುಬಿಡೆ (ಕುತಾ. ೦-೩೩). 'ಮುನಿಸು' ಪರಾ. [ಮುಳ್ಳಿ + ಇಯ]

ಮುಳಿಸುಗ (ನಾ). ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು: 'ಭಾಮಕಿ, ಭಾಮನು-ಈ ೨ ಮುಳಿಸುಗ' (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೬). [ಮುಳಿಸು + ಇಯ]

ಮುಳು 'ಮುಳ್ಳು' ನೋ.

ಮುಳುಂಟು 'ಮುಳುಂಟು' ನೋ.

ಮುಳುಂಟು 'ಮುಳುಂಟು' ನೋ.

ಮುಳುಂಗಿಗು 'ಮುಲುಂಗಿಗು' ನೋ.

ಮುಳುಗು 'ಮುಲುಗು' ನೋ.

ಮುಳುಕ್ಕು 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಳುಕ್ಕು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಳುಕದ ಹಗುಸು. ಇಂಗುಳ ಮಂ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರಿದು ಮೆಣೆ ಮೂಡುವಂತೆ ಬಂಟೆಗೆ ಗರ್ಭಮಕ್ಕುಂ (೩೩೦. ೫೦). [**ಕುಲು. ಮುಲಕ್ಕು. ಮುಳುಗು**]

ಮುಳುಕಿಗು 'ಮುಲುಕಿಗು' ನೋ.

ಮುಳುಕ್ಕು 'ಮುಲುಗು' ನೋ.

ಮುಳುಕ್ಕು 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಳುಕುನೀಡು (ನಾ). ಮುಳುಗಿಸುವಷ್ಟು ನೀರು : ತನ್ನ ಮಾಯಾ ರ್ಥಕರಂ ಮೂಡುಂ ಜಗಮಂ ಮೋಸುಗೊಳವ ಮುಳುಕಂದಂಗೆ ಮೋಹ ರಸಮಂ ಮುಳುಕುನೀಡುವ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯಂ . . . ಪಾಳೆಯದ ಮೋಟಂ ಗಳಂ ಪೆಗ್ಗುನು ಸಾಕದಿದೆಯೆ ಅಡೊಡಂ (೪೪೦. ೦೦೦-೦೬).

[ಮುಳುಕ್ಕು (<ಮುಲುಗು) + ನೀಡು]

ಮುಳುಕ್ಕೂರಿ, ಮುಳುಕ್ಕೂರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯ : ಮುಳುಕ್ಕೂರಿಕಾಯ (ಪಾಟಾಯಿರಿ. ಗಿಡ ಒಂಪು) (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೫). ಮುಳುಕ್ಕೂರಿಕಾಯ : ಪಾಟಾಯಿರಿ (ಪು ಗುಣಕಾಯ, ಮುಳುಕ್ಕೂರಿಕಾಯ) (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೦೦).

[ಮುಳು (<ಮುಳ್) + ಕೂರಿ]

ಮುಳುಗು 'ಮುಲುಗು' ನೋ.

ಮುಳುಗು (ನಾ). ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಹೋಗುವುದು. ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುವುದು : ಅನೇಕ ಎಕರೆಗಳ ಅಡ್ಡಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಬಂಜರು ಜಮೀನನ್ನೂ ತಾತಾ ಅವರಿಗೆ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅದರ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಾಗಿ ಕೆಲವು ವಾಸ್ತುಗಳೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗುವ ಸಂಭವ ವಿದ್ದಿತು (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೫). [**<ಮುಳುಗು + ಕಿಡ್**]

ಮುಳುಗುತ್ತಿ (ನಾ). ಮುಳ್ಳನ್ನು ಸವರಲು ಬಳಸುವ ಕತ್ತಿ : ಕುಣುಬು ಸುಣು ಮುಳುಗುತ್ತಿಯಂ ತಿಳಿಯಾಪವುಳು ಬರೆಗೂಡುಪುದೊಗದ ಕುಣು ಬೊವಲ ಕದಯಸೆಯ . . . ಮೋಡುಕ್ಕು (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೫-೦೬) : ಆ ಕುರುಬ ಮುಳುಗುತ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕುಳಿಕಿಡ್ಡ ಬೊಟ್ಟುರಿಮರದ ಕಾಯಸೊಪ್ಪ ಗಳನ್ನೇ ಕಡೆದಿದು ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಮೆಯ್ಯುಸೊಡೊಗುತ್ತಾನೆ (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೫೦).

[ಮುಳು (<ಮುಳ್) + ಕಿಡ್/ಕುಲು. ಮುಲುಕತ್ತಿ]

ಮುಳುಗಲ್ಕು, ಮುಳುಗಲ್ಕು, ಮುಳುಗಲ್ಕು (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಳ್ಳಗಿಡ : ಕಳ್ಳದೊಳು ಹಾಲು ಮುಳುಗಲ್ಕೊಳು ಹೆಜ್ಜೆನು ಎಳ್ಳನೊಳಗೆಣ್ಣೆ ಹಂದಿರಲು ತಿವರೀರೆ ಸುಳ್ಳೆನ್ನುವುದೆ (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೫೦). ಮುಳುಗಲ್ಕು : ಬಿದರಕ್ಕು, ಬೋಳುರ, ಮುಳುಗಲ್ಕು ಮುಂತಾ ದವುಗಳು ಸುಖದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾದವುಗಳೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಡು ತವೆ (ಪಾಟಾಯಿ. ೩-೫೫) : ಬರೆಗೂಡಲ ಅಪಾರ . . . ರಿ. ಬಾಳಕಾಯ. ಹೂವು. ೨. ತೊಂದಿಕಾಯ. ೩. ಮುಳುಗಲ್ಕಾಯ (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೫೦). ಮುಳುಗಲ್ಕು : ಈ ಬೈಲುಗಿಳಿಯು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಾರಿ, ತಿರುಳು ಕಳ್ಳ, ಮುಳುಗಲ್ಕು . . . ಬಾವದರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೫೦).

[ಮುಳು (<ಮುಳ್) + ಕಳ್ಳ]

ಮುಳುಗಿದು 'ಮುಳ್ಳುಗಿದು' ನೋ.

ಮುಳುಗು 'ಮುಲುಂಗು' ನೋ.

ಮುಲುಗು 'ಮುಲುಗು' ನೋ.

ಮುಳುಗು 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಳುಗಿಂದ 'ಮುಳ್ಳುಗಿಂದ' ನೋ.

ಮುಳುಗುಮಿಹ (ನಾ). ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿ ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ : ಮಿಗಗಳಿಗೆ ಸುಖದಮಾಡುದು ಸದಯ ಮುಳುಗುಮಿಹಂ (೪೫೦೦. ೨೫-೨೬). [ಮುಳುಗು (<ಮುಲುಗು) + ಮಿಹ]

ಮುಳುಗುಹಟ್ಟಿ (ನಾ). ನೀರಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆಯನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿ ಮಿಾನು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಮುಳುಗುಹಟ್ಟಿ, ಮುಳುಕ (ಪೀಠ. ೦೫೦).

[ಮುಳುಗು (<ಮುಲುಗು) + ಹಟ್ಟಿ (<ಪಟ್ಟಿ)]

ಮುಳುಗಿದಣ್ಣ (ಕ್ರಿ). ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಚಿದರಿಸು. ಹರಡು : ತುಣು ಗದಂದಿನರಯ್ಯ ಮೈಯ್ಯಾಪುರಿಯಿರಿ ಮುಳುಗಿದಣ್ಣವಂದದಲಾಣ್ಣದಿ (ಪಾಟಾಯಿ. ಮುಳುಗಿದಣ್ಣವಂದದಿವುಣ್ಣದಿ) ರ್ಭಾಡಿಸಿ ರ್ಭಾಡಿಯಿರಿ ಮೇಲ್ಪಾಯ್ತು (ಪಾಟಾಯಿ. ೩-೦೦-೦೫).

[ಮುಳು (<ಮುಳ್) + ಕಿದಣ್ಣ (<ಕಿದಣ್ಣ)]

ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ, ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ, ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ, ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಸಸ್ಯ : ಪಿಡಿ . . . ಮುಳು ಗೊಗ್ಗಿಯೆಂದವುಳ್ಳ ಪಿಡಿಯಂ ಚಿಲ್ಲನೆ ಮೂಗಿನೊಳೊಡೊಡೊಡೊ ಪಾವಿನ ಎಷ್ಟು ತಂದಿದ ಸಾಲುಂ (ಪಾಟಾಯಿ. ೩-೩೩). ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ : "ಕಂಟಪುರ - ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ" (ಪಾಟಾಯಿ. ೩೩) : ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿಯ ದೀಪ ಕಪಾವದ ಕೂಡಿಸಲು ಅಂಗುರವಿಹ ಪರಮಕುದು (ಪಾಟಾಯಿ. ೩೩, ೨೫). ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ : "ಕಂಟಪುರ - ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ" (ಪಾಟಾಯಿ. ೩೩) : ಬಿಲ್ಲವತ್ತದ ದೀರು. ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ ಬೀರು. ಈ ಎರಡು ಬಗೆ ಬೀರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮೂಲವತ್ತರದು ಹಲಗಳ ನಾಗಳ ನೀರಲ್ಲಿ ಕಪಾಯವಿತ್ತು (ಪಾಟಾಯಿ. ೩, ೪೫). ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ : "ಕಂಟಪುರ, ಮುಳುಗೊಗ್ಗಿ, ಗೊಗ್ಗಿ" (ಪಾಟಾಯಿ. ೩೫).

[ಮುಳು (<ಮುಳ್) + ಕೊಗ್ಗಿ]

ಮುಳುಗೋಲು, ಮುಳುಗೋಲು, ಮುಳುಗೋಲು (ನಾ). ರಿ. ದನ, ಕರು, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಬೋದಿಸಲು ಬಳಸುವ ಬೊಪಾದ ಕೋಲು : ತಿವಿಗೋಲು : ಬಲವಳ್ಳಿರತಕ್ಕುಗಳಂ . . . ಮುಳುಗೋಲಂ ಸಂಪಾದಿಸಿ (ಪಾಟಾಯಿ. ೩-೨-೩) : ದೊರೆ ಮಾಡಿದ ಮುಳು ಗೋಲಿಂದ ತಿವಿದಾಗ ಮಂತ್ರಿ ಸೈರಣ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವೆ . . . ಮುಳು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ (ಪಾಟಾಯಿ. ೩೩). ಮುಳುಗೋಲು : ರಿ. ದನಕೀಸಂದ ನಮ . . . ರಥಾಶ್ವಗಳ ಪಗ್ಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಸ್ತಮಾಲಗಿಂದ ಮುಳುಗೋಲನ್ನು ಹಿಡಿದು . . . ಛೇಷ್ಣನ ಮೇಲೆ ಸಡದನು (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೫೦). ಮುಳುಗೋಲು : ರಿ. "ಪ್ರಾಚನಂ. ತೋದನಂ. ತೋತ್ರಂ-೩ ತಿವಿ ಗೋಲು, ಮುಳುಗೋಲು" (ಪಾಟಾಯಿ. ೩೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುಟಿ : "ಕುಟಂ. ಕುಟಂ - ೨ ಸೆವ್ವೆಹದ ಕೋಲು, ತಿವಿಗೋಲು, ಮುಳುಗೋಲು" (ಪಾಟಾಯಿ. ೩೩).

[ಮುಳು (<ಮುಳ್) + ಕೋಲು (<ಕೋಲು)]

ಮುಳುಬೊಡೆಕು (ನಾ). ಗೋಬುಗೋಬಾಗಿರುವ ಮುಳ್ಳು : ಮುಳು ಬೊಡೆಕೋಕು ಕೊಡೆಬೊಡೆಕು ಸಿಲುಕಿ ನೀದವು ಪಮರಿವುಗ (ಪಾಟಾಯಿ. ೦೫-೨೬). [ಮುಳು (<ಮುಳ್) + ಕೊಡೆಕು (<ಕೊಡೆಕು)]

ಮುಳುಮುತ್ತು 'ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತು' ನೋ.

ಮುಳುಮುತ್ತು 'ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತು' ನೋ.

ಮುಳುಮುಳು (ನಾ). (ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಅಳುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ) ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದ.

ಮುಳುಮುಳು ಅಳು = ಸದ್ದು ಮಾಡದೆ ಒಂದೇ ಸಮನೆ

ಅಳು : ಮುಳುಮುಳು ಅಳುತ್ತಾ ನೀರಿ ಅಲ್ಲೆ ದಿವ್ಯಕೊಂಡಳು (ಕೂಟ. ೩೦) ; ಸೀತಕ್ಕ ಮುಳುಮುಳು ಅತ್ತಳಂತೆ (ಪೂಜಾ. ೦೬೪).

ಮುಳುಮುಳು 'ಮುಳುಟು' ನೋ.

ಮುಳುಮುಟ್ಟು (ನಾ). ಕಾಲಿಗೆ ಮುಳ್ಳು ಚುಚ್ಚಿದಿರಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುಟ್ಟು. -ಪಾದರಕ್ಷೆ : ಕಳಕಳವ ಕೆತ್ತಿ ಅಮೆಳ ಮನಗಲಿತನದ ಮುಳು ಮುಟ್ಟುಗಳ ವೆಗ್ಗೆ ಕೆಡದಿದ್ದು ಭೀಮಸಾತ್ಯಕಿಷ್ಕಯಾದಿಗಳು (ಕೂಟ. ೨೦-೨೪). [ಮುಳು (<ಮುಳು) + ಮುಟ್ಟು]

ಮುಳುಮೋನೆ 'ಮುಳ್ಳೋನೆ' ನೋ.

ಮುಳುವನೆ 'ಮುಳ್ಳನೆ' ನೋ.

ಮುಳುವು, ಮುಳವು, ಮುಳವು (ನಾ). ೧. ಅಡ್ಡಿ : ಕಟ್ಟಿಕ : ವಿಘ್ನ : ಸಮ್ಯ ಧರ್ಮ ಪಮ್ಮ ಪ್ರಗತಿ ನೆರವಾಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ಮುಳುವಾಗ ಬಾರದು (ಪೂಜಾ. ೦೦೦). ೨. ಕೇಡು : ನಾಶ : (೪). ೩. ಕೇಡಿಗೆ ಕಾರಣವಾದುದು : ನಾಶಕರವಾದುದು : ನನ್ನ ಹುಡುಗನಂತನವೇ ನಿನಗೆ ಮುಳುವು ಆಯಿತು (ಪೂಜಾ. ೪. ೨-೩೦) ; ಆ ಚಂಚಲತೆ ವಿಹ್ಲಾನ ಪೀಡನಕ್ಕೆ ಮುಳುವಾಗಬಹುದೆಂದು ಅವನೊಡನೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೦೦೪೩) ; ನನ್ನ ಚಿಲುಪೇ ನನಗೆ ಮುಳುವಾಗಿದೆ (ಕೂಟ. ೦೦). ೪. (ಕೆಡುಕಿಗೆ) ಕಾರಣ ; ಮೂಲ : ತಾನು ತನ್ನ ಅಗ್ಲನ ಸಾಮಿಗೆ ಮುಳುವಾದನೋ ಎಂಬ ಎದಗುದಿಯು ಬೆನ್ನದತ್ತಿ ಅವಳು ಒಳಗೊಳಗೆ ನೆವೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕೂಟ. ೬೪). ೫. ಹಿಂಸೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತೆ ಹುಡು ; ವೇದನೆಪಡಿಸುವಂತಹದು : ಗಂಡವರ ಕಾಬದಿಂದಾದ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಏರುಪಾಳು ; ನೆಕ್ಕು ದೋವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುಳುವಾಗಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೪೬). ೬. ವಿರೋಧಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಎದುರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಈ ಇಲಾಖೆಯೊಳಗೆ ರೂಪುಕೂಡದಿಗೆ ಅವಳೊಬ್ಬಳು ಮಾತ್ರ ಮುಳುವಾಗಿದ್ದಾಳೆ (ಕೂಟ. ೪೭). ಮುಳವು : ೨. ಸುಲಭವಾಗುವ ಬಿಟ್ಟು ವಿಜಯವಿಫಲ ರೀಯ ಕೆಲಕಾಲವು ತಿರುಗಿ ಮುಳವು ಮಾಡಿಕೊಂಡೆ (ಕೂಟ. ೩೦-೨). ಮುಳವು : ೩. ದ್ವಿಜನಿಗಂತುಕ್ಕಿಯಿಂದ ವಿನಾಶವು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತುಕ್ಕಿಯ ಮುಳವು (ಕೂಟ. ೦೫೩-೨) ; ನನ್ನ ಕಾಲಗಿಯು ನನಗೆ ಮುಳುವಾಗಿದೆ (ಕೂಟ. ೪) ; ಗಂಡನಿಗೆ ಸಾಲ ಮುಳವು, ಹೆಂಗನಿಗೆ ಪಾದರ ಮುಳವು (ಗೌ). 'ಮುಳು' ಪರಾ.

ಮುಳುವೇರಿ, ಮುಳ್ಳುವೇರಿ, ಮುಳ್ಳುವೇರಿ (ನಾ). ೧. ಮುಳ್ಳು ಪೊವೆಗಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಬೇರಿ. -ಅವರಣ : ತವಗ ತಳ ಮುಳುವೇರಿ ವಾಗಿಲ ಜವಳಗದ ದೀಪಗದಲಿದ್ದು ದು ದಿವ್ಯವನವು ದಂಡಕರ ಪರಿಮಳದ ಪೂರದರಿ (ಕೂಟ. ೦೬-೨). ಮುಳುವೇರಿ ಮೇರುವೆ ತಳ ಸುರಂಗ ಗಳಿಂದ ಬಳಸಿ ಒಂದಿಸಲು ಪೂರವ ಪೂರಲೊಳಗಿನ ಜನರು ಭೀತಿಯೊಡನೆ ಕಳವಳಿಸಿದರು (ಕೂಟ. ೩೩-೩೬). ಮುಳ್ಳುವೇರಿ : ೧. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಳ್ಳು ಬೇರಿ 'ಕುತ್ಸ'ದಿದ್ದರೆ, ಒಳಗೆ ಹಸುರು ಉಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೦೦) ; ೨. (ಅಲಂ) ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದ ; ಅಂತರ : ಮನಮನಗಳ ಮುಳ್ಳುವೇರಿ ಮಮತೆ ದೂರ ತಳುವೆ (ಕೂಟ. ೨೬-೦೬). ಮುಳ್ಳುವೇರಿ : ೨. ಈ ಮಾತು ಪುರುಷಭಾಗ್ಯದ ಮುಳ್ಳುವೇರಿ. ನಾನು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದಿನ ಕಿತ್ತಿ ಮುಳಂದ ಸೂಗಿದೇಣವುವುದು (ಕೂಟ. ೬೪).

[ಮುಳು (<ಮುಳು) + ಬೇರಿ]

ಮುಳುಪೊರಣಿ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಮುಳ್ಳಾಗಿರುವ, ಹಗ್ಗ : ಒರಟಾದ ಹಗ್ಗ : ದಿಗು ಹೊಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಹೊಸಪುಟಗಳ ಹೊಡಿಸಿ ಕಟ್ಟಿ ಮುಳುವರಣಿ ಪೂರಣಿಗಳ . . . ಏತರಾಧಿಗಳ ಸಾಲಗಳೆನೆಯ ಸಾಗರಿಸಿದರು ಮದಗನದ (ಕಿಷ್ಕಿಂ ೩-೩೩).

[ಮುಳು (<ಮುಳು) + ಪೊರಣಿ]

ಮುಳುಸಾಂತೆ 'ಮುಳುಸಾಂತೆ' ನೋ.

ಮುಳುಸಾಂತೆ, ಮುಳುಸಾಂತೆ, ಮುಳ್ಳುಸವತೆ, ಮುಳ್ಳುಸಾಂತೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಿಗಿಯ ಸಾಂತೆ : ಅಗಸಿ ಮುಳು ಸಾಂತೆ ತೊಡೆದು, ಪಲವು ಪಲಕದಗಳ ಖಾಸಾವಳಯ ಸವಿಯೊಳ್ಳುರಣಿ ಪೂವು ಫಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಡಿಸಿದರು (ಕೂಟ. ೬-೨೩-೨೪). ಮುಳುಸಾಂತೆ : ಕೆಟ್ಟೊ ಲ್ಲವನ ಮುಳುಸಾಂತೆ ಕುಯಳ (ಕೂಟ. ೦೪೩, ೦೪೩೪. ೨೬-೩ ; ೧೪೬). ಮುಳ್ಳುಸವತೆ : (೪). ಮುಳ್ಳುಸಾಂತೆ : "ರೋಮಸೀ-ಮುಳ್ಳು ಸಾಂತೆ" (ಕೂಟ. ೦೪೦). [ಮುಳು (<ಮುಳು) + ಸಾಂತೆ (<ಸವತೆ)] ಮುಳುಹು(ನಾ). ೧. ಮೊನೆಗೋಲಿನಿಂದ ಚುಚ್ಚುವಿಕೆ. -ಚೋದಿಸುವಿಕೆ : (೪). ೨. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಚೋದಿಸಲು ಬಳಸುವ ಚುಚ್ಚು ಗೋಲು. - ಮೊನೆಗೋಲು : "ಪ್ರಾಜನಂ ಮುಳುಹು" (ಕೂಟ. ೦೦೪-೨). [< ಮುಳು]

ಮುಳುಹುಗೋಲ್ (ನಾ). = ಮುಳುಹು ೨ : "ಪ್ರತೋದ್ಯ. ಪ್ರಾಜನಂ ತೋತ್ರಂ-ಈ ೨ ಮುಳುಹುಗೋಲ್" (ಕೂಟ. ೪೪-೪೫).

[ಮುಳುಹು + ಕೋಲ್]

ಮುಳ್ಳಣಿ (ನಾ). ಮೊನಚಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಹಾಣ ; ಹರಿತವಾದ ಸರಳು : ಜಗದ ಸುಂಟ. ನಿಯು ಮೋಹರ ವಿಗಡಮೂರ್ತನ ಕರಣಗಳ ಬಲುಮುಳ್ಳಣಿಗಳು ತಾಗ (ಕೂಟ. ೪-೬೪). [ಮುಳು + ಕಣಿ]

ಮುಳ್ಳತ್ತಿಗೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳು ಮುಳ್ಳಾಗಿರುವ ಕತ್ತಿ : ಕರಗದಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳ ತ್ತಿಗೆಯು ತಿರಿಯು ಚುಚ್ಚುಮಂ ಪುಟಮಂ ಪರಕುವನಿರದಾಂತು (ಕೂಟ. ೦೬-೩೦). [ಮುಳು + ಕತ್ತಿಗೆ]

ಮುಳ್ಳಿಡು, ಮುಳುಗಿಡು, ಮುಳ್ಳುಗಿಡ (ನಾ). (ಬೊಟ್ಟುಲಿ, ಜಾಲಿ, ಗುಲಾಬಿ ಮೊದಲಾದ) ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಗಿಡ : ಪಡೆಯದ ಬೀಟಮಂ ಪಡೆದುದಂ ತಿರಿಸಲ್ ತೊಜಿಯೊಳ್ ಪೊಟ್ಟ ಮುಳ್ಳಿಡುಗಡಿಸುಗಿಕ್ಕೊವರಿಗಂ ದೊರೆಯುವರೆ ಕೇಳರಪ್ಪವರ್ (ಕೂಟ. ೪-೩೦) ; ಮುಳ್ಳಿಡುಗಳೊಳ್ ತೊಡರ್ ಮೆಯ್ಯವಿರ್ ಪೂಗು ಮೆಂದು ಮಿಡುಕಲೊಲ್ಲದ್ದೆಯ ನಿದು (ಕೂಟ. ೩-೩೩). ಮುಳುಗಿಡು : ಮುಳುಗಿಡು ತವರ್ಗಳ ಒರಿದಾಗಿಯು (ಕೂಟ. ೨-೪). ಮುಳ್ಳುಗಿಡ : ದುರ್ಲಭವು . . . ಕಾಡುಮುಳ್ಳುಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ನುಡು . . . ಒಡತಾನೆ (ಕೂಟ. ೪೦) ; ಗಂಡಕವೆ . . . ಮುಳ್ಳುಗಿಡ, ಕಟ್ಟು, ಧಾನ್ಯ, ತ್ಯೂಣ ಮುಂತಾದವು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ (ಕೂಟ. ೪-೪೬).

[ಮುಳು + ಗಿಡ]

ಮುಳ್ಳು 'ಮುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಗಂದ, ಮುಳ್ಳುಗಂದ, ಮುಳ್ಳುಗಂದ, ಮುಳ್ಳುಗಂದು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು ; ೨ ಇದು ಈಗಿನ ಗದಗ್‌ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ : ಮುಳ್ಳುಗಂದವೆನಗಡೆ (೩೩. XII. ೦೪೨-೪ ; ೦೪೩) ; ಮುಳ್ಳುಗಂದ ದೊಳು ಪ್ಪೆ ಸನ್ಯಸನಕ್ಕಿಯು ವಿವೃತ್ತಿಗಯ್ಯ . . . ಮುಡಿಪಿ (ಕೂಟ. ೬). ಮುಳ್ಳುಗಂದ : ಮುಳ್ಳುಗಂದೇ ; ತಿರಮಪ್ಪ ಪುತ್ರ ಆಶ್ರಯ ಗೋತ್ರಜ (೩೪. XII. ಕೂಟ. ೦-೦೫ ; ೧೩೭). ಮುಳ್ಳುಗಂದ : ಮುಳ್ಳುಗುನ್ನು ವಿದ್ಯಾರಣ ನಾಮಾದಿಸಮಸ್ತಪ್ರಸುಸ್ತಹಿತಂ ಪ್ರೀಮಮ್ನು ಗುನ್ದವ(ಂ)ನ್ನೆರಣಿ ಮನ್ನೆದು (೪೩೩. XI-೧. ೫೬-೦೦ ; ೦೫೬) ; ಮುಳ್ಳುಗಂದದೊಳಮ್ ಮಹೋಜ್ವಲಧರ್ಮಾಮೃತಮನರ್ತಿಯೆಂದು ಭವ್ಯಾವಗಣುಪದು (ಕೂಟ. ೦೦-೦೬೪). ಮುಳ್ಳುಗಂದು : ಪರನ್ನಿ ಮುಳ್ಳುಗುನ್ನು ವಿಶೇಷಂ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿತಿ (೩೫. VII. ೨೦-೨೪ ; ೩೩೩) ; ಮುಳ್ಳುಗುನ್ನು ಪನ್ನಿರದಮಂ ಮಯ್ಯುರ್ನಾಳಿ (೩೬. XXVI. ೪-೦೦ ; ೦೦೬). ಮುಳ್ಳುಗಂದಗೊಂಡ ಗಂಡ = ಮುಳ್ಳುಗಂದವೆಯ ಸ್ಥಳವನ್ನು

ಪೆತಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ವೀರ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಂಕುಗೂದಲಿಗೊಂದ
ಗಂಡ ವೀರುಬ್ಬಾಳ ಪೃಥ್ವೀರಾಯಣಯ್ಯಾಚಮೀರೆ (ಎಫ್. XVF, ಕಲ್ಪ-
೩೯-೨೬ : 1177). [ಮಂಕು + ಕುಂದ್ರ]

ಮುಳ್ಳುಂದದಿಂದ (ನಾ). ಒಂದು ವಂಶದ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶಬ್ದಾಧಿಕ
ಪಂಚಮಾಕ್ಷು ಮಹಾಸಾಮನ್ಯಮುಳ್ಳು ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀಮಹಾಶಾಕರಸಂ
ಕರಂಪುಷ್ಪಾಯುದಮಾಮಂ ಉತ್ತರೋತ್ತರಮಾಗೆ ಲಘುಶ್ರೀ (ಅ. ೫. ೫.
ನಾಡು: ೧೦೪-೦೧: ೧೧೭). [ಮುಳ್ಳುಂದ + ಸಿಂದ]

ಮುಳ್ಳುಂಡು 'ಮುಳ್ಳುಂಡ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕುಗ 'ಮುಟ್ಟುಗ' ನೋ.

ಮುಕ್ಕಂದಿ, ಮುಕ್ಕುವಂದಿ, ಮುಕ್ಕುಹಂದಿ (ನಾ)- ಮೈಮೇಲೆ
ಮುಕ್ಕಿನಂತೆ ಚೂಪಾದ ಗರಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಬಗೆಯ ಕಾಡುಹಂದಿ :
ಪೂರ್ವದರ್ (೧೯೩೩, ೧-೨೨). ಮುಕ್ಕಂದಿ ಪುಟ್ಟ ಕರಡುಕಂ . . . ಎದ್ದುಕೊಳ್ಳು
ಮಿದರ್ (೧೯೩೩, ೧-೨೨). ಮುಕ್ಕುವಂದಿ : "ಕೂಡುವು -
ಮುಕ್ಕುವಂದಿ" (೧೯೩೩, ೧೨). ಮುಕ್ಕುಹಂದಿ : ಶರಣ . . . ಮುಕ್ಕು
ಹಂದಿಯ ಕೂದಲಿಗೆ ಹೆಸರು (೧೯೩೩, ೧೨) : ಆ ಭೂಪಾಲಯ
ಮುಕ್ಕುಹಂದಿಯ ಹಾಗೆ ಶರಣುಶರಣನಾಗಿ ರಥದಿಂದ ಧುಮಕಿ
ಶರಣಿಯು ರಥಕ್ಕೆ ಹೋದನು (೧೯೩೩, ೧೨).

[ಮುಳ್ + ಪಂದಿ. / ಪಂದಿ. ಪುಷ್ಕಪ್ಪನ್ನಿ]

ಮುಳ್ಳು (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ; ಆರೂವಣ್ಣ : ಕೊಸಗಿನ
 ಪುಟ್ಟುಮು ಮುಳ್ಳಿನ ವರ್ಣಂ ಕೊಂಕುಮನವಾಂಗರಾಗೊ ಪರಂಪರೆ
 ರಾಗದಿಂದಮುಳ್ಳಾದಿನಪಂ ಭುವನಪನವನೊಂದು ಜನಂ (ಕಾಂ.ಶ.
 ೭-೧೨). ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ ದ ಬಟ್ಟೆ; ರಕ್ತವರ್ಣದ ವಸ್ತ್ರ : ತಳ್ಳಿಯ್ದು
 ಸಂಜೊಂಬಿನ ತಳ್ಳಮದಿರ್ ಪೊರೆಯನ್ನೆ ಪೊಲಿದ ತೊಂದಿ ಮುಳ್ಳಿನ
 ಪೊಪೊಪ್ಪರದಿನತಳ್ಳಂಗಾ ಜೋಗಿಗಿಡಿದುಡವವಮಾಗಲ್ (ಕಾಂ.ಶ.
 ೧-೩೩). ಪುತಲತಕ್ಕೆ ಪೊರವನಧೂರುಪವವೈವ ಮುಳ್ಳಿಗುಚ್ಚುಕ್ಕೇತನ
 ಚಿನಚ್ಚಿವನರಂಗೋಪಲಧಿತ್ತಿಗಿ ಪುನ್ ಕೋಂಟಿ . . . ದೊರೆಯಾಗಿ
 ತೋಡಾದಪ್ಪಾತನೊಳಂತು ಪುಗ್ಗುಡದ ಮೇತರೇನಿದು ರಕ್ತನೀಕದಿಂ
 (ಕಾಂ.ಶ. ೧-೩೩).

మొక్కలు (శ్రీ). మొక్క నాటి, - మొక్క : మొక్కలవనం
 కుడియొక్కం (కడకాకు. ౦-౦౯౯). [మొక్క + ఘోగు]

ಮುಳ್ಳರ, ಮುಳ್ಳುಮರ (ನಾ)- ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಮರ :
 ಮುಳ್ಳರದ ಕೆಲವರ ಲತೆಯಂತೋಸುತ್ತುಂ (ಕರ್ತೃ. ೬-೪);
 ಮುಳ್ಳರದ ಕೆಲವರ ಮೂಲದೊಳಿಕ್ಕುಮಿನ ಕೆಡು, ರಕ್ತದೊಳ್ಳಮ
 ನಿನಿವರ್ತ... ಕುರಿ ಕುರವ ಕೆಲವೊಳ್ (ಕರ್ತೃ. ೧೨-೩೭).
 ಮುಳ್ಳುಮರ : ಮುಳ್ಳುಮರದ ಬೇರಡುಗಳಿಗಾರವ ನಿಲ್ಲದಿಕ್ಕುಮರು
 ಕಂಡಂ (ಕರ್ತೃ. ೧೨-೩೭). [ಮುಳ್ಳ + ಮರ]

ಮುಳ್ಳುಡಿ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೋಟ : ಮುಳ್ಳುಡಿಯ
 ಕ್ರಿಸ್ತಮೂರ್ತಿಯ ಗಾಜಿನ ಸಂಪುಟವೊಂದನ್ನು ಜಲಗಡಿಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ
 ತಗುಲಿಸಿತ್ತು. (ಪ್ರಕಾ. ೩೦). [ಮುಳ್ಳು + ಮುಡಿ.]

ಮುಳುತು 'ಮುಳುಬ್ಬುಗೆ' ನೋ.

ಮುಕ್ತ 'ಮುಕ್ತ' ನೋ.

ಮುಳುತಗ 'ಮುಳುಟ್ಟುಗ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯತೆಗೆ 'ಮುಖ್ಯವಾಗಿ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಹಿ, ಮುಳ್ಳುಮುಹಿ, ಮುಳ್ಳುಮುರಿ, ಮುಳ್ಳುಮುಣಿ
(ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮುಳ್ಳು ಚುಚ್ಚು, - ನಾಟು : ಸಹಸಾಶ್ಚಯ್ಯವನುತಲ,
ಮನೆಯೂ ಮನವರಿದುಪರೇ ಮುಳ್ಳು ಹಿಗುಮೊದೂ ಪಯಗೂಮೊಗಿ

ದರ್ಶಕರೇ (ಚಕ್ರಂ. ೧-೨೨). ಮುಳುಮುಟ್ಟಿ : ೨. (ಅಲಂ) ಅದ್ವಿ
ಯಂಬಾಳು : ತದ್ವಯಾಳು : ಕೇಳದ್ದೆಯಲಿ ಕಂದ ತನ್ನಯ ನಾಲಿಗೆ
ಮುಳುಮುಟ್ಟಿದುದುತ್ತರವಾವುದನೆ (ಚಕ್ರಂ. ೩-೨೨-೨೩). ಮುಳ್ಳು
ಮುರಿ : ೧. ನೀನು ಹೇಳದೆ, ಬೀದೂ ಮತ್ತೆ ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದಾಳೆಂದು
. . . ಕೇಳಿ ನನ್ನ ಎದೆಯೊಳಗೆ ಮುಳ್ಳುಮುರಿದಂತಾಯ್ತು (ಚಕ್ರಂ. ೪೨).
ಮುಳ್ಳುಮುಟ್ಟಿ : ೧. ಮೃದುಪಾದಂಗಳಲಿ ಮುಳ್ಳುಮುಟ್ಟಿಯಲೇ
ನೆಂದಜಾಯಳು (ಚಕ್ರಂ. ೨-೦೪).

[ಮುಳ್ + ಪುಟಿ,]

ಮುಳ್ಳುಟ್ಟಿಗೆ, ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತ, ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆ, ಮುಳ್ಳುತ್ತು, ಮುಳ್ಳುತ್ತುಕ, ಮುಳ್ಳುತ್ತುಗ, ಮುಳ್ಳುತ್ತುಗ, ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತಿಗೆ, ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಲ, ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಕ, ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತಿಗೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಪಲಃಶವ್ಯಕ್ಷ : ಏನ್ ಮುಳ್ಳಿನ ಭಿಕೆಯಂ ಪುತಿ ಪೊದಿರುವ ಪಗೆವರ ದೀದಿನಂತೆ ಸುತ್ತಲಂ ಪುತ ಮುಳ್ಳುಟ್ಟುಗದ ಮರುಗಳೊಳಂ . . . ಬಳಂಗಳೊಳಂ ಬಿನದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದ ಬನಮಂ ನೋಡಲ್ಪೆಟ್ಟುದು (೪೦೫. ೪೯). ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತ : "ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಂ ಟುತಿ ತಿತ್ತಮೆಂದಿವು ಪರಾಶಯ್ಯಂ" (೫೫೬. ೪೪); ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತ ಹೂತಂದದರಿ ಹುದುಗಿದ ನೆತ್ತರಿನ ನೆಗವನೆಯಲಿಸೆದನು ರಗಡೊಳಾ ಬಿಳರ (೪೫೬. ೪೯-೫೦). ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆ : ಬಿತ್ತ ಬೇವಗ್ಗಾರಿಣಿರ ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆದ ತರು ಕೇಳೆಕಾರದ ಮೊತ್ತವಿದ ನೋಡುರಿ (೫೫೬. ೫-೫೭). ಮುಳ್ಳುತ್ತು : ಮುಳ್ಳುತ್ತುವಂಕೋರೆ ಕಾಲ್ಪುನಿಯಂಗಳಂ ಕೊನು ಗೇರ್ ಕಕ್ಕೆ ದಿದಿಕ್ಕವರು (೫೫೬. ೫-೫೭) : ಕರಕ್ಕೆ ಬಿಕ್ಕೆ ಮುಳ್ಳುತ್ತುವರೊಳೆ ಮೊವು . . . ಗುಗ್ಗುಳಂ ಮುತ್ತಮನೇವೃತ್ತತಿಯಂದೆದುದು ತದ್ವನಂತರಂ (೫೫೬. ೫೭). ಮುಳ್ಳುತ್ತುಕ : ಬಿತ್ತ ಬಿದಿರು ಮುಳ್ಳುತ್ತುಕ ಕೆಗ್ಗಲಿ. . . ಶುತ್ತುಪುವೆಗಳೆಂದಿರದಾ ಕಾನನವಿತ್ತುದಗುವನು (೪೫೬. ೫೭-೫೮). ಮುಳ್ಳುತ್ತುಗ : ತಪ್ಪಿನ ಕಳೆಗಂ ಮುಳ್ಳುಮಿಗದೊಲಿ ನೆತ್ತರೊಳೆ ಗಳಿಂದ ತಮಗಳೆ ಪುತ ಮುಳ್ಳುತ್ತುಗ [೫೫೬. ತುಳ್ಳಿದೊಲಿ ತಂದ ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿದಂ" (೫೫೬. ೫೭-೫೮). ಮುಳ್ಳುತ್ತುಗ : ಅಲ ಮುಳ್ಳು ತುಗ ಕೊಡುಗೆ ಬುಗ್ಗುಳ್ಳಲಕದರಿ ಮುಸುಕುವು (೫೫೬. ೫೯-೬೦) : ಇದಿರಾಗಾಯದ ಪುತ ಮುಳ್ಳುತ್ತುಗದಂತೆ ಕದನದ ನಂತಂದ್ರ ಪುಳಿದ (೫೫೬. ೫೯-೬೦). ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆ : "ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆ-ರೋಪಿ, ರೋಪಿತ, ಪ್ಲೀಹತು, ದಾದಿಮವುಪ್ಪಕೆ" (೫೫೬. ೬) : "ಬೆಳ್ಳ ಕಾಲ್ಪಲಿ - ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆ" (೬೫೬. ೬೫). ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಲ : ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಲ, ತತ್ತರೋಪಿತ, ರೋಪಿತ (೫೫೬. ೬-೬೦) : ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಲ (ಪಾಂಗಾರಾ). . . ಇದರ ಮಿಮಮಾದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಮೆಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂಕಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು (೫೫೬. ೬೭). ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತಿಗೆ : "ರೋಪಿ, ರೋಪಿತ, ಪ್ಲೀಹತು, ದಾದಿಮವುಪ್ಪಕೆ. . . ನಾಲ್ಕು ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆದ ಹೆಸರುಗಳಾ" (೫೫೬. ೬೭) : ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತಿ ಹೊನ್ನೆ . . . ಚಿಟ್ಟಿದಾವರಿಗಳಿಂದಾ ವನಂ ಕೆಳಗಿದುದು (೫೫೬. ೬-೬೭). ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆ : "ರೋಪಿ, ರೋಪಿತ, ಪ್ಲೀಹತು, ದಾದಿಮವುಪ್ಪಕೆ. . . ಈ ರೋಪಿದ ಮರು, ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತಿಗೆಮರು" (೫೫೬. ೬೭) : ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆದ ಧ್ವಂ, ಎಳೆನ ಧ್ವಂ, ಈ ಎರಡನು ಪಾವದಮ್ನೆ ಪೊಟ್ಟಿನ ಕಟ್ಟಿ ಕೂಡುವ ಕೂ ಕೊಡಿಸಲು ರೆಕ್ಕಗುಲ್ಪ ಪರ (೫೫೬. ೬, ೬೦೯) : ಅಲಮದದವಿಯ ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಿಗೆ (೫೫೬. ೬-೬೭).

[ದ್ರಃಢ್ + ವಃಛುಗ್ / ತಿಪ್ಪ. ವಃಛುಮೋದುಗ]

ಮುಳ್ಳೋನೆ. ಮುಳ್ಳುಮೋನೆ. ಮುಳ್ಳುಮೋನೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುನೆ ಜೊಪಾದ ತುದಿ : ಮುಳ್ಳುನೆಮಂತ ಕೊರನಾಗಿ . . . ತೇಜನಂತರಾ ಪುಟಗೋಗಾದ್ಯ (ಕರ್ತೃ. ೨-೦೦೩). ಮುಳ್ಳುಮೋನೆ : ಮುಳ್ಳು ಮೋನಗಳಿ ಗೀಜಿ ನೆತ್ತರಗಳೆದು ಪುದಿಯಲಿ ಹೊರಳಿ ತಾ ಬುದಳುತ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಂಗೆ ಭಿಷ್ಣುಗೆ ದೂಜುವವು ಭೀಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೬). ಮುಳ್ಳು ಮೋನೆ : ನೀನು ತೊನ್ನನೆಯ ಕೊಲೆಯ ಮಾಡಿದೆ ಮುಳ್ಳುಮೋನೆಯಲಿ (ಕರ್ತೃ. ೦೪-೦೬) : ಮುಕ್ತಿ ಮುಸುಕಿತ್ತು ಕಗ್ಗತ್ತಲೆ ಧೃತಿವಿಧಂ ಮುಳ್ಳು [ಪಾಣ. ೪೪]ಮೋನೆ ಕೊಳ್ಳದಂತೆ (ಶೃಂಗ. ೨೬-೬) : ಮುಳ್ಳುಮೋನೆ ಯಪ್ಪು ಅಪ್ಪದ ಕೊಡದವನ ತಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಡ (ಗಂ).
[ಮುಳ್ಳು + ಮೋನೆ]

ಮುಳ್ಳುಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಲಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಹಾದಿ-ಮಾರ್ಗ : ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಸುತ್ತಿ ಮುಕ್ತಿ ಕೆಂಬ ಕಮಮಲು (ಕರ್ತೃ. ೭-೬೨).
[ಮುಳ್ಳು + ಒಟ್ಟಿ]

ಮುಳ್ಳುಹತ್ತರಿಗೆ. ಮುಳ್ಳುಹತ್ತರಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಸೊರೆ ದಾಸನಮುಂ ಮುಳ್ಳುಹತ್ತರಿ[ಪಾಣ. ೮]ಗಿಡುಬಿಡುವ ಜೀರ್ಣ ಕೊಳ್ ಮುಳ್ಳುಹತ್ತರಿ ಕೊಡಲೊಳ್ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಬಳುಕಿಂ ನರುಪದ್ರವದಿಂದ ವೆಯ್ಯಿ ಶಿಶುವಿನ ಪಲ್ಲಳ್ (ಕೋಶ. ೯-೦೦೩). ಮುಳ್ಳುಹತ್ತರಿಗೆ : ಪಾಲ್ಗೊಂಬದ ಬೀರ್, ದಾಸನದ ಬೀರ್, ಮುಳ್ಳುಹತ್ತರಿಗೆಯ ಬೀರ್, ಇವಲೊಳಗೆ ದೊರಕಿದುದೊಂದಜ ಬೀರು ಕೊಂಡುಬಂದು ಶಿಶುವಿನ ಕೊರ ಲೊಳ್ ಕಟ್ಟರ್ ಉಪದ್ರವವಿಲ್ಲದ ಪಲ್ಲಳ್ ಒಪ್ಪುವ (ಕೋಶ. ೯-೦೦೩ ೨೫).
[ಮುಳ್ಳು + ಹತ್ತರಿಗೆ]

ಮುಳ್ಳುನೆ. ಮುಳ್ಳುವನೆ (ನಾ). ೧. ಮುಳ್ಳುನೆ ಹಾಸುಗೆ : ಮಡಿಗಟ್ಟು ಗಳು . . . ನುಡಿವುರಾಳ್. ಮುಳ್ಳುನೆ ಬಗೆಗುದುರೆ (ಕೋಶ. ೨ ಮುಸುಕಿ). ಮುಳ್ಳುವನೆ : ೨. ಚುಚ್ಚುವ ಹಾಸುಗೆ : ಒರಟು ಹಾಸುಗೆ : ಅರಸನು . . . ಮೊಳಗಿಲ್ಲ ಮುಳ್ಳುವನೆಯ ಮೇಲೆ ಹುದಳುವಳುದು ಹೊದೆ ಯಲಿಲ್ಲದ ಹೊಯ್ಯ ಒಪುವನ್ನಾಡಿವನದನ್ನಸುವೆನು (ಕರ್ತೃ. ೯-೪೨).
[ಮುಳ್ಳು + ನೆ]

ಮುಳ್ಳುಗಿಲ್ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುನೆಂತೆ ಜೊಪಾಗಿರುವ ಮೊಳೆಗಳುಳ್ಳ ಬಾಗಿಲು : ಕಂಟಕದ್ವಾರ : ಎಸೆಳ್ಳುಕೆ . . . ಮುಳ್ಳುಗಿಲ್ (ಕರ್ತೃ. ೬ ಕೃಷ್ಣ). 'ಮುಳ್ಳುಗಿಲ್' ಪರಾ. [ಮುಳ್ಳು + ಗಿಲ್]
ಮುಳ್ಳುಗಿಡು (ಶೃ). ಮುಳ್ಳುಗಲಿಂದ ತುಂಬಿರು. -ಕೂಡಿರು : ಕೂರಿಯೆಂದು ಮುಳ್ಳುಗಿಡು ಗುಡುಗುಗೊಂಬು (ಕರ್ತೃ. ೩. ೩೩ ಕೃಷ್ಣ).
[ಮುಳ್ಳು + ಗಿಡು, (<ಬೆರಬುಪು)]

ಮುಳ್ಳುಕೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುನೆ ಪೊದೆ. -ಹೊದರು : ಇಳಿದನ್ನಾ ನಾಜ್ಜಿಯಿಂದನುಚರರು ತಂದ ಮುಳ್ಳುಕೆಯಾಳ್ ತೊಟ್ಟಿಲು ಸಿಕ್ಕಿ ಬರಲು (ಕರ್ತೃ. ೭-೪-೩೨).
[ಮುಳ್ಳು + ಕೆ]

ಮುಳ್ಳುರೆ (ನಾ). (?) : ಬೆಳ್ಳರಿ. ಬೆಳ್ಳರಿ : ಮುಳ್ಳುರೆ. ಮುಳ್ಳುರೆ (ಕರ್ತೃ. ೩೦-೪೩ ಕೃಷ್ಣ).
[?]

ಮುಳ್ಳುಜುಗು (ನಾ). (?) : ಕೋಲಿಲು. ಮುಳ್ಳುಜುಗು (ಕರ್ತೃ. ೪೩ ಕೃಷ್ಣ).
[?]

ಮುಳ್ಳುಜಿ (ನಾ). (?) : ಮುಳ್ಳುಜಿ. ಮುಳ್ಳುಜಿ (ಕರ್ತೃ. ೪೩ ಕೃಷ್ಣ).
[?]

ಮುಳ್ಳುಕೋಲೆ. ಮುಳ್ಳುಅಂಕೋಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಳ್ಳುನೆ ಗಿಡ : ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಾಂಪೊಂಡಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಮುಳ್ಳುಕೋಲೆಯನ್ನು ಬೆಳೆದಿದ್ದಾರೆ (ಕೋ). ಮುಳ್ಳುಅಂಕೋಲೆ : ನೀರುಪ್ಪಗಿಡ. ಮುಳ್ಳುಅಂಕೋಲೆ. ಗೋರಿದಿಡಿ. ಕೊಳವಳಕೆ (ಶೃಂಗ. ೦೦-೦೦೬).
[ಮುಳ್ಳು + ಅಂಕೋಲೆ]

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಅಂಕೋಲೆ/ಕುಳು. ಮುಳ್ಳುಕೆಲೆ, ಮುಳ್ಳುಕೋಲೆ]

ಮುಳ್ಳುಮು (ನಾ). ಮೈ ಮೇಲೆ ಮುಳ್ಳು ಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಣ. -ಸರಳು : ಆತನ ಆಯುಧಗಳ ಗಣನೆ ಎಷ್ಟೆಂತದಡ ಮುಳ್ಳುಮುಗಳು ಸಾವಿರದೊಳ್ಳೊತ್ತು ಒಂಬತ್ತುಸಾವಿರ ವಿಟ್ಟಿಯಂಜುಗಳು ಸರಳಂಬು ಪನ್ನಿರಡುಸಾವಿರ (ಶೃಂಗ. ೧. ೬೩).
[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಅಂಜು]

ಮುಳ್ಳುಕೀರೆ 'ಮುಳ್ಳು ಕೀರೆ' ನೋ. ಮುಳ್ಳುಭಟ್ಟಾರಕ (ನಾ). ಒಪ್ಪಾತನ ಹೆಸರು : ಒಳಗೊಳ್ಳುತಪ್ಪೋ ಯುಕ್ತ. ಮುಳ್ಳುಭಟ್ಟಾರಕೋ ಗಡೆ ತಪ್ಪುಪ್ಪೋ ಗೂಗುವಾನ್ನೊರೆ ಗುಣ ಕೀರ್ತಿಮಂಗಳವರು (ಕರ್ತೃ. ೩೩. ೦೬-೬ : ೪೩).
[ಮುಳ್ಳು + ಭಟ್ಟಾರಕ]

ಮುಳ್ಳುಮುಂಜ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : 'ಅಭೋಮುಂಜಿ-ಎತ್ತನಾಲಿಗೆ-ಮುಳ್ಳುಮುಂಜ' (೭೩೦. ೩). [<ಮುಳ್ಳು + ಮುಂಜು]

ಮುಳ್ಳುಹೋಗಿ 'ಮುಳ್ಳುಹೋಗಿ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳಾವಿಗೆ (ನಾ). ಶಿವನ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಭಕ್ತರು ಹರಕೆಗಾಗಿ ತೊಡುವ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಜೊಪಾದ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಿರುವ ಮರದ ಹಾವಿಗೆ : ಕಾಲು ಮುಳ್ಳಾವಿಗೆ ಕೈಯ ಧಮಿಯ ಸುಡಿಸಿ ಉರಿಗಿಡ್ಡ ತಲೆ ಘಾತ ಕಂಡರಂಜಿಕೆ ಬರುವ ರುದ್ರ ಬಂದಿಡ್ಡ ಸಪನವರಿ (ಕೋಶ. ೦೪). [ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಹಾವಿಗೆ (<ಹಾವಿಗೆ)]
ಮುಳ್ಳು ? (ನಾ). ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆ (?) : ಸ್ವರದ ಮುಳ್ಳುಯ ಕೊಂಡು ತಡಾಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಒದಿಯರು ಬೋನನ ಮಾಡುತ್ತಿಪ್ಪರು (ಕರ್ತೃ. ೩೭-೬೩).
[?]

ಮುಳ್ಳುಕಾದಂಟು 'ಮುಳ್ಳುಕಾದಂಟು' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಚುಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಜೋಚುಳ್ಳು. ಮುಳ್ಳು ಚುಳ್ಳು ಪರಿಣತ. ತುಡುಮುಳ್ಳಿ (ಶೃಂಗ. ೨-೨೪). [ಮುಳ್ಳು + ಚುಳ್ಳಿ]

ಮುಳ್ಳುಡಿ (ಶೃ). ಮುಳ್ಳುಗಲಿಂದ ತುಂಬಿರು : ಕಂಟಕಮಯವಾಗಿರು : ನೀನೊಂದು ಮೂಡೆನೆಂದಾ ಚಂಡಿ ಚಂಡಿಪೋರೆ ಮುಳ್ಳುಡಿದ ಮರನೊಳ್ ದಂತಮಂದು (ಶೃಂಗ. ೦೦-೨೪). [ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಡಿ]

ಮುಳ್ಳುಡು (ಶೃ). ಮೈಯ ಕೂದಲು ನೆಟ್ಟಗಾಗು : ರೋಮಾಂಜಿನ ಗೊಳ್ಳು : ಅವನ ಮಯ್ಯ ಮುಳ್ಳುಟ್ಟು (ಕೋಶ. ೪. ೩-೬೦) : ಮೈಯ ಮುಳ್ಳುಜಬಹುಮ ಅದರು ಮನಬೊಳಗೆ ಇದೆ ಭೃಮ್ಯವೆ (ಕರ್ತೃ. ೩೯. ೦೬). [ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಡು]

ಮುಳ್ಳುಬಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಶೃಂಗ. ೪೩-೪೦೦).
[ಮುಳ್ಳು + ಬಳ್ಳಿ]

ಮುಳ್ಳುಜಿ (ಶೃ). ೧. ಮುಳ್ಳು ಚುಚ್ಚು. -ನಾಟಿ : ಮುಳ್ಳುಜಿ ಯರಿನಿತಾದಡಂ ತೊಟ್ಟಿಲೇ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪದದಿಂದಲಿಡಿಯೊಳಂ ತಾನೊಗಿದ್ದ ಹನರಾ ವಿಶ್ವವಲ್ಲದಂ (ಕರ್ತೃ. ೩೦-೬೪). ೨. ಮುಳ್ಳು ನೀಂದ ಚುಚ್ಚಿ ರಂಧ್ರಮಾಡು. -ಕೋರೆ : ಹೋರಾಗಿ ಬಾಲಿಯ ಕಾಯ ಸಂಬಳು . . . ಮುಳ್ಳುಜಿಂದು ಸಂಭಾರಮಂ ತುಂಬಿ (ಕೋಶ. ೪-೬೩).
[ಮುಳ್ಳು + ಜಿ]

ಮುಳ್ಳು 'ಮುಳ್ಳು' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಅಂಕೋಲೆ 'ಮುಳ್ಳುಅಂಕೋಲೆ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಅಜ್ಜಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : 'ಕೋಲೆ, ಕೃಷ್ಣ, ಗ್ರಂಥಿಲು-೨ ಮುಳ್ಳುಅಜ್ಜಿಯ ಹೆಸರು' (ಕರ್ತೃ. ೦೩೦).
[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಅಜ್ಜಿ]

ಮುಳ್ಳುಗೋಳ್ಳೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳು ಕುಣಿಕೆ : ಇಂತು ಬಂದು ಬಂದಿವೆದಿಂದು ನೇಣು ಬಿಗಿದುಂ ಮುಳ್ಳುಗೋಳ್ಳೆಯುನೀಟುಮಾಡು ಮೂರ್ಛಾ ಸಾರ್ವಮೇಷ್ ಒಯ್ಯಾಗಳ್ (ಶಾಖಾ. ೩೪-೨೪).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಕೋಳ್ಳೆ (<ಕೋಲಿಕೆ)]

ಮುಳ್ಳುಕುಂಟೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳುವ ಪೊದೆ, -ಹೊದರು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕವಳಿ, ಜರಗಿ, ಜಾಲಿ ಮುಂತಾದ ಮುಳ್ಳುಕುಂಟೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ (ಶಾಖಾ. ೩-೦೩). [ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಕುಂಟೆ]

ಮುಳ್ಳುಕಾದಂಟು, ಮುಳ್ಳುಕಾದಂಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮುಳ್ಳುಕಾದಂಟು, ತಾರಿಕೆ" (ಶಾಖಾ. ೩೩). ಮುಳ್ಳು ಕಾದಂಟು : ಮುಳ್ಳುಕಾದಂಟು, ತಾರಿಕೆ (ಪ್ರಾ.ಶಿ. ೩೩-೦೦೩೩). [?]

ಮುಳ್ಳುಕಾರೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾರೆಗಿಡ : ಮುಳ್ಳುಕಾರೆ (ಕಾಟಗೊತ್ತಿ). ಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಣ್ಣಗಿಡ . . . ಕಾಯಿಗಳಿಂದ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಕರಬಗ್ಗಾ ಕೊತುವರು (ಶಾಖಾ. ೪).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಕಾರೆ. / ತಮಿ. ಮುಳ್ಳುಕ್ಕಾರೈ]

ಮುಳ್ಳುಕೇರೆ, ಮುಳ್ಳುಕೇರೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೇರಸೊಪ್ಪು : "ಮುಳ್ಳುಕೇರಸೊಪ್ಪು, ಮುಳ್ಳುಕೇರವೊಪ್ಪು . . . ಮುಳ್ಳುಗೊಡಕೊಚ್ಚು" (ಶಾಖಾ. ೦೦). ಮುಳ್ಳುಕೇರೆ : ಮುಳ್ಳುಕೇರಸೊಪ್ಪು, ಮುಳ್ಳುಕೇರವೊಪ್ಪು (ಪ್ರಾ.ಶಿ. ೩-೪೩).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಕೇರೆ. / ತಮಿ. ಮುಳ್ಳುಕ್ಕೇರೈ. ಮುಳ್ಳುಕ್ಕೇರೈ]

ಮುಳ್ಳುಕುರ (ನಾ). ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲೊಡಲು ಬಳಸುವ. ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ : . ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಜೀನು ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ. ಕಡಿವಾಣಕ್ಕೆ ಬದಲು ಹವಮಾಡಿದ ಎತ್ತಿನ ಚರ್ಮದ ಮುಳ್ಳುಕುರ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಳವಾ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳುತ್ತವೆ . . . ಇದಕ್ಕೆ ಲಗಾಮನ್ನು ತಗುಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಸವಾರನಿಗೆ ಲಗಾಮನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಳೆವಾಗ ಕವಲುಗೋಲು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ (ಶಾಖಾ ೩ : ೪೦ ೩೦೩).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಕುರೈ]

ಮುಳ್ಳುಕೂಗರಿ 'ಮುಳ್ಳುಕೂಗರಿ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಕೂಗ್ಗಿ 'ಮುಳ್ಳುಕೂಗ್ಗಿ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಕೂಗ್ಗಿ 'ಮುಳ್ಳುಕೂಗ್ಗಿ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಕೋಂಟೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಪ್ರಾ.ಶಿ. ೩೪-೦೩೦೩). [ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಕೋಂಟೆ]

ಮುಳ್ಳುಕೋಲು 'ಮುಳ್ಳುಕೋಲು' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳು 'ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳು' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಗಿಡ 'ಮುಳ್ಳುಗಿಡ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಗುಣುಚೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳಿನ ಪೊದೆಗಳು. -ಮೇಲೆ : ಬಿಡಿವಿಂಡಲು ಮುಳ್ಳುಗುಣುಚೆ ಬಿಡಿಕೆ . . . ಕೆಳಗಾಡಾ ಹಳುವಿನೊಳೊಡವಿಮಾಡ್ತೆ ನೋಡಿದರು (ಪ್ರಾ.ಶಿ. ೩-೦೩).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಕುಣುಚೆ (<ಕುಣುಚು)]

ಮುಳ್ಳುಗೊಣು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೊಣು : (ಪ್ರಾ.ಶಿ. ೩೦-೩೪೦).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಗೊಣು (<ಗೊಣು)]

ಮುಳ್ಳುಗಿಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : P ಈಗಿನ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಳೆಹೊನ್ನೂರುಮೋಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ : ಬೂತಯ್ಯನ ಮಾದಯ್ಯ ಸಿಂಗಿಯರ ಮಾದಯ್ಯ ಗಿಣ್ಣಾಗಿಯ್ಯ ಮಾಗ್ಗಲಸಾಯರನಾಡ ತುಣುಗೋಲ್ ತೆರಳ್ವ ಸತ್ತಂ ಮುಳ್ಳುಗಿಣಿ

X X X (ಮ.ಶಿ. ೦೪೩೩. ೩೩-೪ : ೩೩).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಕಿಣಿ?]

ಮುಳ್ಳುಗೋಂಟೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದ ಗೋಂಚಲು. -ಗುಂಡ್ಲು : ಎಂಟನೆಯ ವಸಾ ಕಾಮಧೇನುವ ಮುಳ್ಳು ಗೋಂಚಿಯಂ ಪೊಡದಾಕನು ಪೊಡಕುಯಿರಿ ಬಹುಕಾಲವಿರಲಿ ಅದಸಾನದೊಳ್ ಬಿಡದೆ ಸರಳನ ಮಂಡದಲಿ ಮಂಡಸಲಿ (ಕುಣಿಗ. ೪-೩೩).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಗೋಂಟೆ (<ಗೋಂಟೆ)]

ಮುಳ್ಳುಗೊಗ್ಗಿ 'ಮುಳ್ಳುಗೊಗ್ಗಿ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ 'ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ 'ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ 'ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ 'ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ, ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ, ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ, ಮುಳ್ಳು

ಗೋರಂಟೆ, ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ, ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ (ನಾ).

೧. ಮುಳ್ಳುಗುಳ್ಳು ಹಳದಿಸ್ಸುಟಿಕದ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು :

"ಕುಂಟಿಕ, ಸಹಚರಿ, ಪೀತರಿಯಾಂಟೆ - ಕೆಂಪಿನ ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ

(ಕುರವಳ) : ಅರಿಸುಮ್ನಾದ ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ" (ಶಾಖಾ. ೪) :

"ಕುಂಟಿಕ . . . ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ, ಮುಳ್ಳುಕಾರಿ" (ಶಾಖಾ. ೦೪).

ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ : ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆವರ್ವಿನ ಸಸ್ಯ : ಅಮೃತಬಳ್ಳು,

ಕೊಡಗಿ . . . ಸಹಚರಿ (ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ). ಸಬ್ಬಾಗಿ, ಕಳ್ಳನ ಗಿಡ

ಇವನ್ನು ಹೊಯ್ದಿರುವಾಗಲೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು (೩೪೩. ೩೩,

೪೩೩. ೩೩). ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ : ೨. ನೆಲಗುಳ್ಳದ ಬೇರು . . .

ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ, ಕುಂಟಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮನಾಗಿ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು

. . . ಕಡಿಯಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವುದು (೩೪೩. ೪೩).

ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ : ೧. "ಕುರುವಳ, ಅರಣೇಶ್ವರ" - ಕೆಂಪು

ಹುಪ್ಪೆಳ್ಳು ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟದ 'ಹೆಸರುಗಳು' (೩೩೦೩. ೦೪೪).

ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ : ೧. "ಸೈರೇಯಕೆ, ರಿಯಾಂಟೆ - ಈ ೨

ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ" (೩೩೦೩. ೦೦೩). ೨. ನೆಲಗುಳ್ಳದ ಬೇರು . . .

ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ ಬೇರು, ಕುಂಟಿ ಸಹ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಸೇವಿಸಲು

ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರಕ್ಕೆ ನಾಶವಾಗುವುದು (೩೪೩. ೪೩). ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ :

೧. ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆಗಿಡದ ತುಂಡು ಹೂವು ಅರಳದವು (೩೩೦).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಗೋರಂಟೆ. / ತೆಲು. ಮುಲು

ಗೋರಂಟೆ]

ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ 'ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟೆ' ನೋ.

೩. ಮುಳ್ಳುಗೋಲು 'ಮುಳ್ಳುಗೋಲು' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಚಮಚಿ, ಮುಳ್ಳುಚಮಚಿ (ನಾ). ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಅಹಾರ

ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿಹಿಡಿದು ತಿನ್ನಲು ಬಳಸುವ, ಚೂಪಾದ

ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಮಚ : (ಮೇಜಿನ ಲೂಟಿ ಮಾದು

ವಾಗ ಅಥವಾ ಅದಿಗೆ ಮಾತುವಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಮುಳ್ಳುಚಮಚಿ

(Fork. ೩೪೩). ಮುಳ್ಳುಚಮಚಿ : ಯಾರು . . . ಪದಮಜೂಞಾನ

ಸಾಹೇಬನು ಮಾಡಿದ ಪಾಕವನ್ನು. ಮುಳ್ಳುಚಮಚಿ ಹಿಡಿದು, ಸೇವಿಸುವ

ದನ್ನು ಕಲಿತಿರುವವರೂ ಅವರು ಈ ಪೀಡೆಯಿಂದ ಮುಳ್ಳುರಾಗಿರುವರು

(೩೪೩. ೦೪). [ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್) + ಚಮಚ]

ಮುಳ್ಳುಚಮಚಿ 'ಮುಳ್ಳುಚಮಚಿ' ನೋ.

೪. ಮುಳ್ಳುಜವೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯುವಧಾನ್ಯ : ಮುಳ್ಳುಜವೆಯು

. . . ತೃಣಾರೋಗಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವುದು (ಶಾಖಾ. ೦೪೪ ೩೪೪) :

ಗೊಳ್ಳುವ ಭೂಮಿಯಾಗಿ ತಂಪು ಇರುವುದರಿಂದ . . . ಅಪರಿಮಿತವಾದ
ಮುಳ್ಳು ಜವೆಯಾದರೂ ಬಿತ್ತಿವರೆಯು ಒತ್ತುತ್ತದೆ (೪೬೩.೪೬).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಜವೆ]

ಮುಳ್ಳು ಬೇನಣಿ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಸಸ್ಯ : " ಪರಣಿಜಾರಿಗಡ, ಮುಳ್ಳು ಬೇನಣಿ " (೩೩೩. ೦೦೨).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಬೇನಣಿ]

ಮುಳ್ಳು ತಂತಿ (ನಾ). ಮುಳ್ಳು ತಂತಿ ಚೂಪುತುದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಲೋಹದ ಎಳೆ : ಬಿಟ್ಟರೂ ಕಾಡಕ್ಷಿ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ಸುತ್ತಲೂ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತದೆ
ಮುಳ್ಳು ತಂತಿ (೩೩೩. ೭೭). [ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ತಂತಿ]

ಮುಳ್ಳು ತಾರೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ತಾರೆಯ ಗಿಡ : ಕುಡವರೆ, ಹತ್ತಿರಿಮುಳ್ಳು, ಮುಳ್ಳು ತಾರೆ, ಗಜಬೀರ
(೩೩೩. ೭೭-೭೮). [ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ತಾರೆ (< ತಾಣ)]

ಮುಳ್ಳು ನಿವಂದಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಪ್ಪಿನ ಸಸ್ಯ : ಬೇಲದ
ಬೀಜ . . . ಮುಳ್ಳು ನಿವಂದಿಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಇವು ಸಹ ಕೊಂಡು ರಸವ
ಹಿಂಡಿಕೊಂಡು ಈ ರಸದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ ಪಕ್ಕದೊಳಗೆ ಸುಲ
ಮೇಷ ಗುಣ (೩೩೩. ೦೦೩). [ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ನಿವಂದಿಗೆ]

ಮುಳ್ಳು ನೆಗ್ಗಿಲು (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೆಗ್ಗಿಲು
ಗಿಡ : ಬಳ್ಳಿದುಂಟು ನೆಲೆ ಮುಳ್ಳು ನೆಗ್ಗಿಲು . . . ಹುಲ್ಲುಗಳ
ಬೆಳೆವಾಗ ದಾಂ ಬಿಡದ ಜಾಣುಗಲ್ಲ ಮಜುಕೊಂಡಿರುವುದು (೩೩೩. ೦೦-೦೧).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ನೆಗ್ಗಿಲು (< ನೆಗ್ಗರ್)]

ಮುಳ್ಳು ನೆಲ್ಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡ : " ಕುಟುಂಬದ
ಮನೆಕಣ್ಣು, ಮುಳ್ಳು ನೆಲ್ಲಿ " (೩೩೩. ೦೦೩).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ನೆಲ್ಲಿ]

ಮುಳ್ಳು ಪಾರಿವಾಳ, ಮುಳ್ಳು ಪಾರಿವಾಣಿ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು
ಪಾರಿವಾಣಿ ದ ಮರ : " ಕನಕಪ್ಪಾ-ಮುಳ್ಳು ಪಾರಿವಾಳ " (೩೩೩. ೦೦).
ಮುಳ್ಳು ಪಾರಿವಾಣಿ : ಮುಳ್ಳು ಪಾರಿವಾಣಿ ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಗ (೩೩೩. ೦೦-೦೧).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಪಾರಿವಾಳ]

ಮುಳ್ಳು ಬದನೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬದನೆ :
" ಕುಟುಂಬದ - ಮುಳ್ಳು ಬದನೆ " (೩೩೩. ೦೦).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಬದನೆ]

ಮುಳ್ಳು ಬಿಟ್ಟುಮಾಪು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾಪು : ಮುಳ್ಳು
ಬಿಟ್ಟುಮಾಪು, ಗಜ್ಜೆ ಕಾಪು (೩೩೩. ೦೦-೦೧).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಬಿಟ್ಟು + ಮಾಪು]

ಮುಳ್ಳು ಬೇಲಿ ' ಮುಳ್ಳು ಬೇಲಿ ' ನೋ
ಮುಳ್ಳು ಮದರಂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡ : ಮುಳ್ಳು
ಗೋರಂಟಿಗಡ : ಕುಂಬೆಕೆ, ಮುಳ್ಳು ಗೋರಂಟಿ, ಮುಳ್ಳು ಮದರಂಗಿ
(೩೩೩. ೦೦-೦೧). [ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಮದರಂಗಿ]

ಮುಳ್ಳು ಮರ ' ಮುಳ್ಳು ಮರ ' ನೋ
ಮುಳ್ಳು ಮುಖಿ (ನಾ). ೧. (ಸಿಡುಮು ಮುಂತಾದುವು ಎದ್ದು) ಗುಳ್ಳಿ
ಕಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಒರಟಾದ ಮುಖಿ. - ಗಂಟುಗಂಟುಗಿರುವ
ಮುಖಿ : ಅವನು ಮುಳ್ಳು ಮುಖಿ (೩೩೩. ೦೦). ೨. ಕುರುತ್ತಾದ
ಮುಳ್ಳು : ಒರಟಾದ ಮುಳ್ಳು ಮುಖಿ : ಆ ಉಳ್ಳುಗಳು ಕುರುತ್ತಾದ ಮುಳ್ಳು
ಗೂಡಿ ಉಂಡೆಯಾಗಿ ಚಂದ್ರನಾಯಕತೆಯೂ ಒಳಗೆ ಸೇರಿದ ಉಳ್ಳುಗಳಿಂದ
ಬದ್ಧ ಮುಳ್ಳುಗಳೇ ಚಂದ್ರನ ಮುಳ್ಳು ಮುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂತಲೂ . . .

ಮುಳ್ಳು ಮರ (೩೩೩. ೦೦). [ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಮುಖಿ]

ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಗ ' ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಗ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಗ ' ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಗ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಕ ' ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಕ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಗ ' ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಗ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಮುರಿ ' ಮುಳ್ಳು ಮುರಿ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಮುಟ್ಟು ' ಮುಳ್ಳು ಮುಟ್ಟು ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಮುಟ್ಟು ' ಮುಳ್ಳು ಮುಟ್ಟು ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಮುಟ್ಟು (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಳ್ಳು ಮುಟ್ಟುಗದ ಹೂವಿನಂತೆ ಹೆಮ್ಮರದ ಹೂವಿನಂತೆ
ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದಂತೆಯೂ ಇರುವ ಈ ಆರೂ ಬಗೆಯ ಹೂವುಳ್ಳ ರತ್ನವು
ವೈಶ್ಯಜಾತಿಯಾದ ಸೌಗಂಧಿಕವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು (೩೩೩. ೦೦-೦೧).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಮುಟ್ಟು + - ಗು]

ಮುಳ್ಳು ರಾಮಪುಲ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು : (೩೩೩. ೭-೦೦).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ರಾಮಪುಲ]

ಮುಳ್ಳು ಬೇಲಿ (ಶ್ರೀ). ಮುಳ್ಳು ಬೇಲಿ - ನಾಟು : ಪಳ್ಳದ ಕೇದಗೆ
ವಾದ್ಯವು ಪತ್ತಿದ ಕೆಯ್ಯ ಮುಳ್ಳು ಬೇಲಿ ತೆಳೆದು ಪಲ್ಲಂ ಪೊಳ್ಳಿನ
ವಾಗಿರುವುದು ಕುಟುಂಬದ ಮರ್ಕಟಿಕ (೩೩೩. ೦-೦೧).

[ಮುಳ್ಳು + ಬೇಲಿ]

ಮುಳ್ಳು ಮಂದಿ ' ಮುಳ್ಳು ಮಂದಿ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಮೇಲಿ ' ಮುಳ್ಳು ಮೇಲಿ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಮೊಂಗಿ. ಮುಳ್ಳು ಮೊಂಗಿ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೊಂಗಿ ಮರ : " ಅಂಗಾರವಲ್ಲ - ಮುಳ್ಳು ಮೊಂಗಿ "
(೩೩೩. ೦-೦೦). ಮುಳ್ಳು ಮೊಂಗಿ : " ಮರ್ಕಟಿಕ - ಅಜಮೀದ . . .
ಮುಳ್ಳು ಮೊಂಗಿ " (೩೩೩. ೦೦). [ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಮೊಂಗಿ]

ಮುಳ್ಳು ಮೊರೆ (ಶ್ರೀ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಕುಟುಂಬದ ಮೊಂಗಿ ಮರ :
ಅಜಮೀದರು ಮುಳ್ಳು ಮೊರದ ಲೋಹದ ಮರದೊಳಗೆ (೩೩೩. ೦-೦೦).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಮೊರೆ]

ಮುಳ್ಳು ಸುತ್ತುತೆ ' ಮುಳ್ಳು ಸುತ್ತುತೆ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಸೀಗೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ :
" ಜನೀ, ಮರ್ಕಟಿಕ . . . ಸೂರ್ಯ - ಈ ೭ ಮುಳ್ಳು ಸೀಗೆ " (೩೩೩. ೦೦೦).
[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಸೀಗೆ]

ಮುಳ್ಳು ಸುಂಡೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಸುಂಡೆ ಮರ : ಮುಳ್ಳು ಸುಂಡೆ ಹೂವು ಎರಡು ಮಾನ ಒಂದು ಮಾನ
ಮಾನವನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ . . . ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ ಎರೆಯುವುದು
(೩೩೩. ೦೦). [ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಸುಂಡೆ]

ಮುಳ್ಳು ಸೇವಂತಿಗೆ (ನಾ). ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ.
ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಇಂಗಳದ ಹಣ್ಣು,
ಮುಳ್ಳು ಸೇವಂತಿಗೆ ಬೀರು . . . ಬಿಟ್ಟು ಪತ್ತಿಕಾಯಿಯು ತಿರುಳು ಇವುಗಳ
ನೆಲಕ್ಕೆ ಕವಾಯವಿಟ್ಟು ಸೇವಿಸಲು ಎಂಥ ದೋಷವೂ ರಮಾದರೂಂ
ಕೆವುಗೂಂ (೩೩೩. ೦೦).

[ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್) + ಸೇವಂತಿಗೆ / ತುಳು. ಮುಳ್ಳು ಸೇವಂತಿಗೆ]

ಮುಳ್ಳು ಸೊತೆ ' ಮುಳ್ಳು ಸೊತೆ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿ ' ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿ ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳು ಹಣ್ಣು (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಣ್ಣು ಬಿಡುವ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಮುಳ್ಳು ಹಣ್ಣು, ಮುಳ್ಳು ಹಣ್ಣು (೩೩೩. ೭-೦೦).

ಮುಳ್ಳು ಹಣ್ಣು : ಹುಡುಗಿಯರಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು

ಯೋಗಿದ್ದವು (ಮೂಕುತಾ. ೨೯೩).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಹಣ್ಣು (<ಪಣ್ಣು)]

ಮುಳ್ಳುಹತ್ತರಿಕೆ 'ಮುಳ್ಳುಹತ್ತರಿಗೆ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಹರಿವೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹರಿವೆ ಸೊಪ್ಪು; ಮುಳ್ಳುಕೇರೇಸೊಪ್ಪು. ಮುಳ್ಳುಹರಿವೇಸೊಪ್ಪು (ಪ್ರಾಶ. ೬-೯೩). [ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಹರಿವೆ (<ಹರಿವೆ)]

ಮುಳ್ಳುಹಲಸು (ನಾ). ಮೈಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅದರ ಗಡ: ಅನಾನಸು: 'ಅನಾನಸು' ಎಂಬ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಡ: ಮುಳ್ಳುಹಲಸು; ಪರಂಗಿ ಹಲಸು; ಸೆಲಹಲಸು (Ananas- ೨೦೯೩).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಹಲಸು (<ಹಲಸು)]

ಮುಳ್ಳುಹಾಲಿವಾಣ 'ಮುಳ್ಳುಪಾಲಿವಾಳ' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಹಾಸಿಗೆ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಯಾತನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತ ಹುದು; ಕಷ್ಟಕರವಾದುದು; ಯಾರಿಗೂ ಬೇಡವಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬ ಅರಿವು ಕೆಂಪುದವಯ್ಯನಿಗೆ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಉಂಟಾಗಿ ಅರಸುತನವು ತನಗೆ ಮುಳ್ಳುಹಾಸಿಗೆಯಂತಾಗಬೇಕು (೨೩೪. ೧೯೭).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಹಾಸಿಗೆ (<ಪಾಸುಗ್ಗಿ)]

ಮುಳ್ಳುಹುಳ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುನಂತಹ ಕೋಡಿಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು; ಬೇಳು: "ಮೃತ್ತಿಕೆ - ೧ ಮುಳ್ಳುಹುಳವೇಳು" (ಸಾ. ೨೩. ೩೩೦). [ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಹುಳ (<ಪುಲು)]

ಮುಳ್ಳುಹೊನ್ನಗೊನ್ನೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ. - ಹೊನ್ನಗೊನ್ನೆ: (ಪ್ರಾಶ. ೨-೯೩).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಹೊನ್ನಗೊನ್ನೆ (<ಪೊನ್ನಗನ್ನೆ)]

ಮುಳ್ಳುಹೊನ್ನೆ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೊನ್ನೆಮರ: ಮುಳ್ಳುಹೊನ್ನೆ . . . ಗಡುತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಿಗೆ ಗಟ್ಟಿ (ಕಾಣ. ೯೭).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಹೊನ್ನೆ (<ಪೊನ್ನೆ)]

ಮುಳ್ಳುಹುರು 'ಮುಳ್ಳುಹುರು' ನೋ.

ಮುಳ್ಳುಹುರು. ಮುಳ್ಳುಹುರು (ಕ್ರ). ಮುಳ್ಳನ್ನು ಚೆಚ್ಚು. - ನೆಡು: ವಿಜಯ ಬಿಡುವಾಗ ಎರ್ದರನೊ ಮುಳ್ಳುಹುರು ತಪ್ಪಿಬಿದ್ದಿವೆ ಅವಿದವನು (ಜಕ. ೪-೧೦೩). ಮುಳ್ಳುಹುರು: ಅಂದಿನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಹುರು ಪಪ್ಪು ಸ್ಥಳದಿರಲಿಲ್ಲ (೩೩೦). [ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಉಟ್ಟು]

ಮುಳ್ಳೆಳ್ಳು (ನಾ). ಮೊನೆ ಮುರಿಯುವ ಎಳ್ಳು; ಚೂಪಾಗಿರುವ ಎಳ್ಳು; ಭೂಮಿಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು ಮಂಟಪಂ ನೋಡೆ ಹೋಮ ಕಂಡಂ ಸುಡುವ ಮುಳ್ಳೆಳ್ಳುಗಳೂಡೆ (೩೩೦. ೪. ೯೩೩-೩).

[ಮುಳ್ಳು (<ಮುಳ್ಳು) + ಎಳ್ಳು (<ಎಳ್ಳು)]

ಮುಳ್ಳೆತ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಕಾಲಿಗೆ ಮುಳ್ಳು ನಾಟಿದಿರಲು ಹಾಕಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಚಪ್ಪಲಿ. - ಮೆಟ್ಟು: ಗುರುವೆ ಮುಳ್ಳೆತ್ತಿಗಳ ಮಾಡಿ ಕಾಲ ಹಾಕುವನು (ಸಾ. ೩೯); ಹಾಯ ಹರಿಗೋರಾಡೆ: ರಾಯಭೇರಿಗೆ ಆದೆ: ರಾಯರಾ ಕಾಲಿಗೆ ಮುಳ್ಳೆತ್ತಿವಾದೆ (೨೧೫. ೧೭೯). ೨. (ಅಲಂ) ಕಿರುಕುಳವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹುದು; ಉಪದ್ರವಕಾರಿ ಯಾದುದು: ಶೃಷ್ಣವೇವರಾಯ ವಿಜಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಶತಮಾನ ಗಳಿಂದ ಮುಳ್ಳೆತ್ತಿಗಿದ್ದ ವಿಜಯಪರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಉದ್ಧಸ್ತಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಬಲಶಾಂಕ್ಷಿಯಿಂದ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದನ್ನು (೨೯೪. ೧೦೦). [ಮುಳ್ಳು + ತ್ತಿ]

ಮುಟ್ಟು. ಮುಟ್ಟು (ಕ್ರ). ೧. ತುಂಡುಮಾಡು: ತುಂಡರಿಸು:

"ಮುಟ್ಟು-ಮೋಟನೆ, ಖಂಡೇ ಚ (ತುಂಡು)" (ಕಪಾ:); ಕೈರವೆಚು ಮುಟ್ಟು ನಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು (ಕಪಾ. ೧೨೭-೨); ಪಗವರ ನಿಟ್ಟಿಲ್ಲಂ ಮುಟ್ಟು ಪೊಡೆನೆಗೆ ಪಟ್ಟಂಗಟ್ಟಾ (ಕಪಾ. ೧೦-೧೬); ಕುಳಕನ ದಾಡೆಮಂ ಮುಟ್ಟುವ ದಿಗ್ಗಮಂ ಪಡಪಾಯ್ತು . . . ಅಳವಂ ಸಮಂತು ತಲೆದಂ ರಾಗದೋಹಳನು ಕುಮಾರಕಂ (ಕಪಾ. ೬-೨೪); ರಥವನು ನಾಕುಶರದಲಿ ಮುಟ್ಟಿದು ಸೂತನ ತಲೆಯನರಡಲಿ ನೂಕ . . . ಐದಿದನು ದ್ರೋಣ (ಕಪಾ. ೨-೨೨). ೨. ತುಂಡಾಗು: ತುಂಡರಿಸಿ ಹೋಗು: ಮುಟ್ಟುಂ ಮುಟ್ಟುವನ್ನಂ ಮುಂದೆ ಮುಗ್ಗುತ್ತೆಬಲದೋಗುಂ ಬೀಳುತುಂ ಪಕ್ಕ ಗೊಡಾಗೊಳಗುತ್ತಂ ಪೋಗಿ (ಕಪಾ. ೧೦); ಕುಳಕನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಂ ಮುಟ್ಟಾಯೆ ಬೋದಿದರಾರ್ (ಕಪಾ. ೯-೨೦); ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯ ನಿಜುದಲಗು ಒಡಲ್ವ ಮುಟ್ಟಿದು ಹೊರಳುವೆನ್ನಳನು ನೀವತ್ತ ಬದ್ದಿರೆ (ಕಪಾ. ೪. ೧೨೦-೨೨೦); ಗಿರಿಯ ಶಿರದಲಿ ಹೂತ ಕಕ್ಕೆಯ ಮರ ಮುಟ್ಟಿದು ಬೀಳ್ವಂತೆ ವಿವಾಳಭರಣಕಾಂತಿಯ ಕಡಲ ಕೋಮಲಕಾಯ ಭಗದತ್ತ ಉರುಳಿದನು. (ಕಪಾ. ೩-೩೩). ೩. ಕಡೆ: ಕತ್ತರಿಸು: ಭೇದಿಸು: ಅರಸು ಕಂಡು ಕಡ್ಡಮಾಳಿದವನು ಗೋಣಂ ಮುಟ್ಟಿದೊಡಾ ಗಿಳಿಯುಂ ಸತ್ತು (ಕಪಾ. ೧೦೯-೧); ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಮಂ ಪೊನ್ನೆನ ಪೊದಮಾ ಬ್ರಹ್ಮನ ಗುಟಲಂ ಮುಟ್ಟಿದಂ (ಕಪಾ. ೧೩-೩೩); ಕಾಳತರವನು ಮುಟ್ಟಿದು ಸಮರಾಧೀಶವಂದುಂಪುಟ್ಟಿಯನು ತುಂದಿ ಗಾಲಿಲಾದರಸಾದನಿನೆತ್ತೆಜ್ಜಿಂ ರಘುನಾಥ (ಕಪಾ. ೯-೨ ನೋ. ೪). ೪. ಕಡಿದುಹೋಗು: ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಡು: ಮುಟ್ಟಿನ ಮುಟ್ಟದ ಲಂಬಣಂ ಗಳ್ಳಿರಸಿಲ್ವ ಪಚ್ಚಿಯ ಸರವ ಹಾರದ ತೋರಣಂಗಳಂ ನುಗುಳುತ್ತಂ ಬಂದು (ಕಪಾ. ೪-೨೩೩). ೫. ಕೀಳು: ಕೊಯ್ಲು: ಪಾದಪಂಗಳ ಪುಷ್ಪಸುಬಳಂಗಳಂ ಮುಟ್ಟುವುತಂ ಪೋಗಲ್ ಮದೇಭಂಗಳ (ಕಪಾ. ೩೩೦); ಸುರಪೊನ್ನೆದೊಂಗು ಮುಟ್ಟಿದು ಪರಮಪ್ರತ್ಯ ಮತ್ತೊರ್ವಳು ಪಾದರಿಳುರಲ್ವ ತಿಟ್ಟಾಡಿದಳು (ಕಪಾ. ೨೯-೩೩). ೬. (ಬೆಲ್ಕಾ ಬಿಲ್ಲಿ ಯಾಗಿ) ಸೋತುಹೋಗು. - ಪರಾಜಯಹೊಂದು: ಅಂತು ಧನವರ್ವಲದ ಮೊನೆ ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ ಪಲ್ಲವಮುಟ್ಟಿಯ ಬಿಲ್ಲ ನಾಯಕಳಕ್ಕಾಗ್ರ ಸಾಯಕದಿಂ ಸಾಡು (ಕಪಾ. ೪-೧೦೩); ಘೋರರಾದ್ರನ ದಳ ಮುಟ್ಟಿಯತ್ತು (ಕಪಾ. ೩೩-೨೩೩). ೭. ಪಾಲಾಗು: ವಿಭಾಗವಾಗು: [ನಾ]ಗೋರನಂಬೋ ಬಟ್ಟಿಕೊಡು [ಧಾಟಗ] ಮುಟ್ಟುವಡದ ಪೊಲನ ಕೊಳ್ಳೆನೆನ್ನು ಬನ್ನೊಡ್ಡಿ ನಿನ್ನಾನೆಂಬ ಮಾತಂ ಕೇಳ್ವ (ಸಾ. ೨೩. ೨೦-೩; ೨೦೩). ೮. ತೊಲಗು: ಬಿಟ್ಟುಹೋಗು: ಮರೆಯಾಗು: ಕೋಪ ವಡಗದೆ ಕಾಪ ಮುಟ್ಟಿದು ಬಿಟ್ಟು ಭಕ್ತರಾದೆವೆಂದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವವ ಕಂಡು ಆನು ಮುಟ್ಟುಗುವೆನಯ್ಯ (ಕ್ರ. ೩೩). ೯. ತ್ರಿಜಗಟೆಪಟಮಲ್ಲ ನೀನೆನಿವ ಮಾನಗವವು ಮುಟ್ಟಿಯದೇ ರಿಪೋನೆ ನಗದೇ (ಕಪಾ. ೩-೩೩). ೧೦. ಸೋಲಿಸು: ಪರಾಭವಗೊಳಿಸು: ಕಳಿಗನಂ ಮುಟ್ಟಿದು ಭಂಗಿದಾತ್ಯ ಭುವಪ್ರಪಾಪಮಂ ಕೇಳೆ (೧೪. VII. ೨೩೩. ೩೯-೧೩; 111೨); ಅವೆಂದಿರಂ ಮಲ್ಲಯಾದ್ರದಿಂ ಮುಟ್ಟಿದು ಕೊಲಿಸುವಂ (ಕಪಾ. ೩-೩೩೩); ಕೊರಲೊತ್ತತ್ತ ಮುಟ್ಟುವವನ್ ಬಿಟ್ಟದ ಮಲೆಗೊಳ ಯುಮನ್ (ಕಪಾ. ೩೩-೩೩). ೧೧. ನಾಶಮಾಡು: ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸು: ಎನ್ನ ಮಾಯದ ಮದವ ಮುಟ್ಟಿಯಯ್ಯ (ಕಪಾ. ೪. ೩-೯); ಮತ್ತೆ ಮುಟ್ಟಿದನು ಹತ್ತುಸಾವಿರಮತ್ತಳಜವನು . . . ರಣಾಗ್ರದಲಿ (ಕಪಾ. ೪-೩೩). ೧೨. ಕಡಿಸು: ಹಾಳುಮಾಡು: ಅಣುಅದರೆ ವಿದುರಂಗಿ ಕಾರ್ಯವ ಮುಟ್ಟುವನಾತನು (ಕಪಾ. ೨೩-೩೩). ೧೩. ಕೊಲ್ಲು: ಸಾಯಿಸು: ಮುಟ್ಟಿದುದಯ್ಯ ನಿನ್ನನಿರದಂತಕನೂ ನಡೆ ನೋಡೆ ನೋಡೆ ನೀಂ ಕರಗಿದೆಯಂತುಂ (ಕಪಾ. ೩-೧೪); ಹಾವಿನ ಬಳಗ ಗರುಡನ

ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯವೊಲಾಯಿತು (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨೨); ತರಬೇತುಬರು
 . . . ರಜನೀಶರ ವಿರಾಧನ ಮುಖ್ಯರು ಸಾರ್ವರು ಪಂಚಮಟ್ಟವನವ
 (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨ ೨೨೨); ಬಿಗುಂ, ನೀನ್, ನೋಬ್ಲಿನ್, ಅಜಗುಲಿಗಳನ್
 ಮುಖ್ಯವ ನೋಬ್ಲಿಯನ್ ನೋಬ್ಲಿನ್ (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨). ೧೩. ನಿಲ್ಲಿಸು :
 ಭಂಗಗೊಳಿಸು : ಮುಖ್ಯರು ನಿರ್ದಯ ಕಾಶನಸುರರ ತರುಣಿಯರು
 ಬಳಿದರು (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨-೨೨). ೧೪. ಕೆಡು : ಹಾಳಾಗು : ಮುಖ್ಯರು
 ಮನವಂ ಮೆಚ್ಚಿಸಿದವನೊ (೨೨೨. ೧೦-೨೨) : ಮುಖ್ಯರು ಭರತಾನ್ವಯದ
 ಬುಗಿಯ ತೆಜನು ತೋಟಾತ ಪೂಜನುತೆಜ್ಜಾತು ನೊಂದರು
 (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨). ೧೫. ಮಾರು : ದಾಟು : ಉಲ್ಲಂಘಿಸು : ಮತ
 ಸಮ್ಯಕ್ಮುಖ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮ್ಯಕ್ಮುಖ್ಯವನಂ ಪೂಜನವದ್ರವ್ಯಮಂದಂ
 ಪೂಜನವದ್ರವ್ಯಮಂ ಮುಖ್ಯವು. ಪೂಜನವದ್ರವ್ಯ ಪೂಜ್ಯ ಮಾಡು (೨೨೨.
 ೬-೨) : ಏಳುಕಡಲಿನ ಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯವರು ಕೆಲ ಕೆಳವರು ದಿವ್ಯ
 ಬಂದಿಯ (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨೨) : ಪಂಚಮುಖ್ಯವಂತೆ ಒಳದಿರ್ ಕರ್ಮಾಸ
 ಖಂಡೇಂದ್ರವಿಳಕುರಿಯ . . . ಸುಪ್ರಸಂಧನ ಮೊಗವ ನೋಡಿದನು
 (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨). ೧೬. (ತುಡಿಯು) ಮೊಂಡಾಗು : ಮುಖ್ಯಗು :
 ಪೂಜಾವು ಗುಣ ಚಂಚುಗಳಂ ಮುಖ್ಯವು ತರನಮಗುತಿರ್ವವನ್ನೆ
 ತರದಿಂ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದಮಾಯ್ದುಜಗುಲಿ ಕರ್ವನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಗಿ
 ಗಳುಮಂ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨). ೧೭. ಚುಚ್ಚು : ನಾಟು : 'ಮುಖ್ಯ' ಪರಾ.
 ೧೮. ಇಲ್ಲವಾಗು : ನಾಶವಾಗು : ಪೂಜ ಮುಖ್ಯವು ದು
 ಬಳಸದಾಗಿ ಬಯರ್ ಮುಖ್ಯವು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨). ಮುಖ್ಯ : ೧.
 ಅವಳು ರೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯರು ಮುಖ್ಯರು ನಾಯಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಳು
 (ಕುಟುಂಬ. ೨). ಭರದಿಂದ ದುಕ್ಕಲನ ಹೊಕ್ಕಿರಿದು ಕರಿದ ಬಾಯ್ಲೆಯ
 ಮುಖ್ಯವಂ ಮುಖ್ಯಯಿಕ್ಕಿ ಬಗ್ಗಿನ ಬಾಯ್ಲೆಯರ ಸೇರಿ ಕೆಲಾರಿ
 (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨); ಹಾರಿದಿದ್ದು ಬಂದ ಅವನ ಕೈಮೂಳೆ ಮುಖ್ಯರಿದ
 (ಕುಟುಂಬ. ೨). ಕೆಲವರು ಮುಖ್ಯರು ಹೊಡೆದು, ಕೆಲವರು ಮುಖ್ಯರು ಓಡಿ
 ಹೊಡೆದು (ಕುಟುಂಬ. ೨. ೨-೨೨). ೨. ಬತ್ತಿಸಿ ಸೈವಲರಾಹೋಮಂ
 ಕೋಪದಿಂ, ನೀಲಧ್ವಜನ ಮುಖ್ಯರು (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨೨). ೧೦. ಅವರ
 ಸೊಕ್ಕು ಮುಖ್ಯರೀತಿ ಒಂದೆ ಹಾದಿ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨); ವೈಭವಗಳ ನೊರ
 ನೀವನು ಬೇವನು ಮುಖ್ಯಯುಭೌತಧರ್ಮಜೀವನು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨).
 ೧೪. ಚನ್ನರಹರೇಂದ್ರಿಕೆ ಮುಖ್ಯರು ದಿಸುಸುಯ್ಯಂ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨);
 ಮನೆ ಮುಖ್ಯರ ಕಟ್ಟಬಹುದು, ಮನೆ ಮುಖ್ಯರ ಕಟ್ಟಲಾಸ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨).
 ೧೫. ಸಮಾಜದ ನೀತಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಿಡುವರು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨).
 ೧೬. ಕಳೆ : ವೈಯವಾಗು : ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬದೊಳಗಿಂದ
 ಬೇಡಿದ್ದಾದರೆ ಬಹಳ ಮೇಜನತ್ತು ಮತ್ತೆ ಮೇಳ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯದ
 (ಕುಟುಂಬ. ೨೨). ೨೦. ತಡೆ : ನಿರೋಧಿಸು : ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸು :
 "ಇಂದು ನಾಗವಂಚಿಯ, ಇಬ್ಬರದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೋಗಬೇಡಿರಿ" ಎಂದು
 ನಾವು ಹೊಡೆದಾಗ ಬಹಳಷ್ಟು ಜನ ಮುಖ್ಯರು ಮುಖ್ಯರಿದ್ದರು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨).
 ೨೧. ಸಾಯು : ಮರಣವೊಂದು : ಮುಖ್ಯ ಒದಗಿ ಮರಣ
 ವಂಚಾದರ್ ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ . . . ಕ್ಷತ್ರಿಯನು
 ಮುಖ್ಯವನೇ ಹೊರತು ವಂಚಯುವುದಿಲ್ಲ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨). ೨೨.
 (ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಹಣ ಮುಖ್ಯವಾದವನ್ನು) ವಜಾ
 ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳು : ವರದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಳ್ಳು : ಕಳುಹಿಸಿದ
 ಹೊಡೆದ ಸಮಾಜವ ವರ್ತನಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅವನು
 ಮುಖ್ಯವೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವೆವು. ಇಬ್ಬರದ ಮೂಲ ಹಿರಿದಿ ಮಾಡಿ
 ಕೊಟ್ಟಿವು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨). ೨೩. ಮಾರ್ಪಡು : ಬದಲಾಗು :
 ವಿವಿವಯವಾಗು : ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಾರುವ ಈ ಮುಖ್ಯಗಳನ್ನು

ಕೊಳ್ಳಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ಧಾರಾಳವಾಗಿ
 ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ನಗರದ ಮುಖ್ಯಯುಕ್ತವೆ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨).
 ಮುಖ್ಯವು = ೧. ತುಂಡಾಗು : ಕತ್ತರಿಸಿ ಹೋಗು :
 ಸರಪಳಿಗೆ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿದಿದ್ದರಿಂದ ತನಗೆ ತಾನೇ ಮುಖ್ಯವೊಂದು
 ಹೋಯಿತು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨). ೨. (ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಹಣ
 ಮುಖ್ಯವಾದವನ್ನು) ವಜಾಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು :
 ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು : ನಾನು ನಿಮಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗುವ ದಾದ್ಲನ್ನು
 ಸಂಬಳದಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨). ೩. ಕೊಲ್ಲು : ಸಾಯಿಸು :
 ನುಂಗಿಹಾಕು : ಅಚಾರ್ಯ ಗಾಳಿಯಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಮುಖ್ಯವೊಂದು
 ಎಂದು ಹೊಡೆದ್ದ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಡಲುತ್ತಾ ಹೋದ. (ಕುಟುಂಬ. ೨೨).
 ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯರು ಮುಖ್ಯರು = (ಸಂಕೋಚ. ಅನುಮಾನಗಳಿಂದ)
 ತಡೆದುತಡೆದು ಮುಖ್ಯವು : "ಹಾ| ನೀವು ಇಬ್ಬರೇ ಇಲ್ಲಿ
 ಯಾವಾಗ" ಎಂದು ಮುಖ್ಯರು ಮುಖ್ಯರು ಮುಖ್ಯವು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨).
 [ಕುಟುಂಬ. ತಮಿ. ಮುಖ್ಯ. ಮುಖ್ಯ; ಕುಟುಂಬ. ಮುಖ್ಯ; ತಮಿ.
 ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ. ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ]
 ಮುಖ್ಯ (ನಾ). ೧. ಚೂರು : ತುಂಡು : ತುಣುಕು : ಹಾಳಾದ್ದು
 ಭ್ರೂಷರ ಮುಖ್ಯವೊಂದು ಹಾಳಾದ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯಗಳ ಕಡೆಬಿಡುವಂ
 (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨); ವಿರಹವಿಡುವುರ ಜಳಿವಿರವಿರವು ಬಲಿತ ತಡಿದ
 ಬಲೆಯ ಮುಖ್ಯವು ಕರವುಸಿದಿದ್ದು ಸುಖ್ಯವು ಕರವದಿಂ ತಲೆಯ
 ತೊಳವ ಮುಖ್ಯನ ಮುಖ್ಯಗಳ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨); ಅರಣ್ಯಗಳಿವ
 ಕೋಟನ ಕರೆಯ ಮುಖ್ಯಗಳ . . . ಎಸೆವ ಮುಖ್ಯನುಯಮಂ
 ಮುಖ್ಯವೊಂದು ಮುಖ್ಯವು ಮುಖ್ಯವು ಮುಖ್ಯವು (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨); ಒಮ್ಮೆ
 ಪುಳುವಿನಕಂದಿನ . . . ಸುರಧನವಿನ ಮುಖ್ಯಯಂ ಕೈವಿದು ಬಂದದ
 ದೊಳೊಂದರಗಿ ಸುಖಂ ನಿರ್ದಿರ್ವವ (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨೨). ೨. ಸೋಲಾ;
 ಅವಜಯ : 'ಮುಖ್ಯವದೆ' ಪರಾ.
 ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯವು = ತುಂಡು ತುಂಡಾಗು : ಅನೇಕ ಚೂರು
 ಗಳಾಗು : ಸುಯ್ಯ ಸುಯ್ಯ ಸುಖ್ಯಗೆ ಬೆರಗು ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯವು
 ನಿಡುಗುಂಬುಗಳ ತೊರೆ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨). [
 ಮುಖ್ಯ. ತಮಿ. ಮುಖ್ಯ, ಮುಖ್ಯ; ಮುಖ್ಯ. ಮುಖ್ಯ; ತಮಿ. ಮುಖ್ಯ. ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ]
 ಮುಖ್ಯವಾಯಿ (ನಾ). ಬಿಡುಗಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ಕಾಯಿ : ಮುಖ್ಯವಾಯಿ ಗುಣನುಖ್ಯವಂ . . . ಪರದೇವದಾರು ಕೂ
 ಮೊಂದಿರ ಮುಖ್ಯವೊಳರದು ಬೇಡುಗಟ್ಟು ವಿಷವು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨).
 [
 ಮುಖ್ಯವು 'ಮುಖ್ಯವು' ನೋ.
 ಮುಖ್ಯವು. ಮುಖ್ಯವು, ಮುಖ್ಯವು, ಮುಖ್ಯವು (ನಾ). ೧. ತುಂಡು :
 ಚೂರು : ತುಣುಕು : ದುಡಿದುಹಾಕಿ ತರವಿದ್ದುಳ ದಂಡೆಯ ಹುಳು
 ರುಳ ಪೇವನೆಯ ಮುಖ್ಯವು ಮುಖ್ಯವು ಮುಖ್ಯವು ಮುಖ್ಯವು ಕಡೆಬಿಡ
 ಮುಖ್ಯವಾಯ್ವಿವ ಚತುರಂಗ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨-೨೨). ಮುಖ್ಯವು :
 ೨. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವು ಮುಖ್ಯವು
 ಹೋಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಭಾಗಶಃ ಮುಖ್ಯವೊಂದು
 ವಸ್ತು : "ಪಾದವಿಡುವ ಗವಂಗಳೊಳೆ ಬಗೆಯ ಖಂಡವೊಳಗೆ
 ಪತ್ತೆದನುಮದಾಗಿ ಮುಖ್ಯ" (ಕುಟುಂಬ. ೨೨); ಹಾಲ ಕಂಡಲು ತುಪ್ಪದ
 ಮಡಕೆಯ ಬೋಕು ಮುಖ್ಯವದೆ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨); ಚಂದ್ರನು ಬಡವಾ
 ಗುತ್ತ ಒಂದು ಪ್ರಕಾಶವಿರುವ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು.
 ಅದು ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತ . . . ಕೈವುಪ್ಪದ ಅಷ್ಟವಿವಿವವುನಾಗಿ
 ವೇಗವನು (ಕುಟುಂಬ. ೨೨). ೩. ರಂಧ್ರ : ಪೊಟರೆ : ಮುಖ್ಯವಿಂ

ಮುಟ್ಟಿನಿಂ ತಗ್ಗಿನಿಂ ತೆವರಿಸು . . . ಆ ಪಥಂ ಬೆವಜುಸುವುಮಂ (ಕೂಶ-
೩೩-೩೩); ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಿರುಕು ಮತ್ತು ಮುಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಟ್ಟಿಸು
. . . ಸುಣ್ಣು ಅಥವಾ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಎಳೆಸಬೇಕು (ಗೃಹಂ-೨೫೦).
ಮುರುಕ್ಕು : ೧. ಸಾಧಾರಣ ಕಾರ ಅರೆದು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಟ್ಟಿನ
ಮುರುಕ್ಕನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಸೋಸಿ (ಕೂಶಂ. ೦೬). ೨. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ
ತೋರುವ ಬಿರುಕುಗಳು ಅಥವಾ ಮುರುಕುಗಳನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿಸಿ . . .
ಪಾಲಿಷ್‌ಹಾಕಿಸಿದರೆ, ಇವು ಒಹಳ ಕಾಲ ಹೊಸದಾಗಿಯೇ ಇರುವುವು
(ಗೃಹಂ-೦೬೩). ೪. ಭಿನ್ನತೆ; ವ್ಯತ್ಯಾಸ; ವಿನೋದ, ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ
ಇದ್ದ ಮುರುಕು ಸರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಮಾಯ
ಮಾಡಬೇಕು (ಕೂಶಂ-೩೩). ೫. (ಅಲಂ) ಮೂಲವಸ್ತುವಿನಂತೆಯೇ
ಕಾಣುವ ವಸ್ತು; ಪ್ರತಿರೋಪ; ಲೆಕ್ಕಿಗರಸನಂತೆ ಇದನು . . .
ಸತ್ಯವಂತೆ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಮುರುಕಂತೆ (ಕೂಶಂ. ೦೯); ಏಪ್ಪನ
ವಂಶೋದ್ಧಾರಕನ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟಾದರೂ
ಅಪ್ಪನ ಮುರುಕು (ಕೂಶಂ. ೯೩). (ಗು). ೬. ತುಂಡಾದ;
ಮೋಟಾದ; ಮಾಣಿಕಾಲನು ತನ್ನ ಮುರುಕುಬರಳಿಗೆ ಒಂದು
ಕೃತಕವಾದ ಬರಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡು (ಕೂಶಂ. ೨೨೦). ೭.
ಮುರಿದು ಹೋದ; ಭಗ್ನವಾದ; ಮುರುಕುಗುಡಿಸಲು ಇರಲಿ ಬಾಟಿಗೆ
ಸಿಂಯರಸ ವಂಶೋದ್ಧಾರಕನ ಬೀಡನು (ಕೂಶಂ. ೦-೩); ನೆನಸೆದದು ಮೈಮರಕು
ನಲಿಯುವನು . . . ಅಂಮ ಬಿಟ್ಟಿದ ತುದಿಯ ಮುರುಕುದೇಗಲದಲ್ಲ
ತಂದು ಎದಿ ನನಗಿತ್ತು ಪ್ರೇಮನಿದಿಯ (ಕೂಶಂ. ೪೯-೬). ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು :
೧. ಮೇಲಿನ 'ಮುಟ್ಟುಕು' ಉಲ್ಲೇಖದಲ್ಲಿರುವ 'ಕುವ್ಯಾದ್ರೋ-
ಗಿರ-೩೩' ಪ್ರಯೋಗದ ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಮುರುಕುಮುರುಕು, ಮುಕ್ಕುಮುಕ್ಕು, ಮುರುಮುರುಕು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ):
ಯಮಾನಿ . . . ವಂಶಸ್ಥ, ಮುರುಕುಮುರುಕುಗಳು ಇದೊಂದು
ದುರಂತವೇ ಸಾಕು ಎನಿಸಿತು (ಕೂಶಂ. ೦೦೯); ಮುಕ್ಕುಮುಕ್ಕಾದೀ
ಮುಕ್ಕುಲ್ಪಾಡುಗಳ ಸಲ್ಲೆ ಜೋಕಿಯಂ . . . ತುಂಬುವಾಡಂ
ಪಾಡಿಂ (ಕೂಶಂ. ೩-೦೨೯ ೫); ಮಾನವನ ಮುರುಮುರುಕು ಮುಟ್ಟಿಸ
ಹರಹರಕು ಕಡ್ಡಗೆ ಕಾಣುವದೆಡ್ಡು ? (ಕೂಶಂ. ೬). ಮುಕ್ಕಾಗು = ೧.
ತುದಿಯು ಮುರಿದುಹೋಗು; ಮುಕ್ಕಾಗಿ ತೋರ್ಪೊಡಿಸಬಿಂಬಂ
ತಾಂ . . . ಮೂಳುಮೆರಡು ತಿಂಗಳನುಚಗುಂ (ಕೂಶಂ. ೩೦೦); ಮುಕ್ಕಾದ
ಕೈದುವ ತರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಂಡುತರಿದುಳಿದಿ ಕರಿದೋಣ (ಕುಚ್ಚಾಡ್ಯ-
೦೫-೦೩). ೨. ಕಡಮೆಯಾಗು; ಉದನವುಂಟಾಗು; ಒಕ್ಕಿಯವ
ನಾದರೂ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾದುಕನ ಪಾಶ್ರವ ಮುಕ್ಕಾಗರಲ್ಲ (ಕೂಶಂ. ೦೨೦);
ಗೇಡರಿಗೆ ವಸನ ಮುಕ್ಕಾದ್ದಾಗ ಆತು (ಕೂಶಂ. ೩). ೩. ತಮ್ಮಾಗು :
ದೋವಪೂರ್ಣವಾಗು; ಎಮ್ಮ ತರ್ಕ ಮುಕ್ಕಾಯಿತ್ತು (ಕೂಶಂ. ೧.
೩೫೯-೦೫). ಮುಕ್ಕುಮಾಡು = (ಅಲಂ) ಹಾಳುಮಾಡು; ನಾಶಮಾಡು;
ಕಂಕರಭಟ್ಟರೊಬ್ಬರು ಮಾತ್ರ, ತಮ್ಮ ಮಗಳ ಸುಖದ ಮೊಗ್ಗು ಹೂಮಾಗ
ದೆಯೇ ಕಳಬಿವ್ವು, ಅವಳ ದೈವವನ್ನು ಮುಕ್ಕುಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ
ಹಗಲಿರುಳು ಕೊರಗಪ್ಪಿತ್ತರು (ಗೂಣಂ. ೩೬).

[< ಮುಟ್ಟು/ತಮ. ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು = ತುಂಡುಮಾಡು]

Δ ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು 'ಮುರಿಗ್ಗಿ' ನೋ.

ಮುಟ್ಟಿಗಣ್ (ನಾ). ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಹೂವು ಅಥವಾ ಎಲೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತ
ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ತಗ್ಗಾದ ಭಾಗ : ಅಡವಿಯೊಳಗಡಗೊಂದು
ಗೊಂಡ ತದುಕನ ಮುಟ್ಟಿಗಣ್ನೊಳಗಡ ಪಗನೊಳಗಿ ಪಗಡಿಂ
ಕಾಲ್ಕೊಡರ್ಪ ವಿಡುಮಿಡುಕಿ ಕಳವಳವ ಕಳವಿಂಕಳುಕುಂಗಳಂ . . .
ಅಗುರ್ಪವಡಿಯ (ಕಂಪುತಂ-೩-೩೫ ೫). [ಮುಟ್ಟು + ಗಣ್]

ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ತುಂಡು; ಜೊರು : 'ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ್' ಪರಾ.

[ಮುಟ್ಟು + - ಗಿ]

ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ್ (ಕ್ರಿ). ತುಂಡುಮಾಡು : ಜೊರುಮಾಡು :
ಇಂಧನಕ್ಕೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂಥಮಾಗಿ ಮನಂಗುಂದದೆ ಕೆಲಬಲವಾಲಯಂಗಳ
ಮಂಗಳ ಜಂಪಿಯಂ ಪೊದಕ್ಕೆ ಪೆರ್ದೊಲಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಮಂ ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ್ತು
(ಕೂಶಂ. ೦೯-೨೦). [ಮುಟ್ಟು + ಕಿಯ್]

ಮುಟ್ಟಿಗೆಡ್ (ಕ್ರಿ). ಸೋಲು; ಪರಾಭವಗೊಳ್ಳು; ಕರಿದುಮು ಮೈಗ
ಯಾತುರದಲ್ಲಿದನು . . . ತಾರೊಲಕ್ಕೇಸುಕಂಕರಭಟ್ಟ ಮುಟ್ಟಿಗೆಡದು
ಪೊಡಿದುವುಬಿಡದದನಿಗೆ (ಕೂಶಂ. ಪೊಡಿದವು ದಸಿದಸಗ್ಗಿದಿ ತಲ್ಲಣಿಸಿ)
(ಕೂಶಂ. ೬೦೩. ೪-೯); ನೋಡಿ ಕಂಡನು ಸುರರ ಮುಟ್ಟಿಗೆಡದೋಡಿದಿಯ
ಕಳಕಳದನು (ಕೂಶಂ. ೩೩-೩೩). [ಮುಟ್ಟು + ಕೆಡ್]

ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ್ (ಕ್ರಿ). ಹಾಳುಮಾಡು; ನಾಶಮಾಡು : ಅಗುಟ್ಟುಮಂ
ಕಡಂದಾಯ ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ್ತು ಮಾಳ್ವೊಳ ದುಷ್ಟದಿ ನೀನದನೋದಿ
ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾಳೆಯ ಗುಂಪರಂ ಬಜಾದ ಬಿಟ್ಟನೆ ಬೀಗುವೆ (ಕೂಶಂ. ೦-೩೬).

[ಮುಟ್ಟು + ಕಿಯ್]

ಮುಟ್ಟಿಗೋಣ್ (ನಾ). ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕೊರಳು : ಮುಟ್ಟಿಗೋಣ ಮುಟ್ಟಿಯ
ಮರೆ . . . ಕರಾಳೊಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಬೀಡರ ಬಗೆಗೆ ಬಂದಂ ಬಾರದಾಯ್ತು
(ಕೂಶಂ. ೪೯-೦೬). [ಮುಟ್ಟು + ಗೋಣ್]

ಮುಟ್ಟಿತ, ಮುರಿತ್ಯ (ನಾ). ೧. ಸೋಲು; ಅಪಜಯ : ಇಷ್ಟ
ಮುಟ್ಟಿತದೊಳಂತುಬಿಟ್ಟಲವ ಸುಭಟ್ಟರೊಳ ಕುಪಾದಜಾಯಲು (ಕೂಶಂ.
೨೬-೦೯); ಚಿಂತೆಯೇತಕ್ಕಿಟ್ಟ ಮುಟ್ಟಿತವಿವು ಸಮರದೊಳಗಿಂತಪ್ಪದರ್ಗಾ
ಬೊಡಂ ಬರ್ಪವು (ಕೂಶಂ. ೩೦-೩). ಮುರಿತ್ಯ : ೧. ಅಳುಕು
ಬಹುದೇಕೆನಗೆ, ಮತ್ತೆ ಭಯದಿರತೆ? ಮತ್ತೆ ಮರಳದೊ, ನಮ್ಮ
ದಳಕಹುದೊ ಮುರಿತ್ಯ ? (ಕೂಶಂ. ೩-೦೯೩). ೨. ಮುರಿದುದು :
ತುಂಡಾದುದು : "ತುಟ್ಟಿ, ತೋಟನಂ, ತೋಟನೀಯಂ, ಈ ೩
ಮುರಿತು" (ಕೂಶಂ. ೨೨೦). [ಮುಟ್ಟು + - ತ್ಯ]

ಮುಟ್ಟಿದಲಿ (ನಾ). ಕಡಿದ ತಲೆ; ಕತ್ತರಿಸಿದ ತಿರಸ್ಸು : ಕುಟ್ಟಿಯ
ಮಾಂಸದ ಕೋಳಿ ಕೋಗಿನ ಮುಟ್ಟಿದಲಿಯ . . . ಕೂಳ ಮುಟ್ಟಿಗಳ
ಅರಿನ್ನಪಾಲರ ಪಾಳೆಯದೊಳಾಯ್ತುರುಕು ಮನಮನೆಗಳಲಿ ಶಸ್ತ್ರೋತ್ಕರ
ಸಮಾಧಾನದೊಳಿದ್ದುದು ಕೂಡ ವ್ಯವಕಟ (ಕುಚ್ಚಾಡ್ಯ. ೩೦. ೨೫);
ಕುಟ್ಟಿಯ ಪೂದವ ಕೋಳಿ ಕೋಗಿನ ಮುಟ್ಟಿದಲಿಯ . . . ಹೊಟ್ಟೆ
ಬಡಿದ ಭೂತಬಲಿ ಬೊಟ್ಟುಪಾಡದೊಡನುಬ್ಬಳ್ಳೆ ಲಗ್ನಿಯ ಪೂಗಿಗಳ್ಳುರ
ವಾಯ್ತು (ಕುಚ್ಚಾಡ್ಯ. ೩-೯). [ಮುಟ್ಟು + ತಲೆ]

ಮುಟ್ಟಿನೊಕು (ಕ್ರಿ). ಸಾಯುವಂತೆ ತಳ್ಳು : ಕಾಯೊಳಗಿನೆಡೆಕಿಟ್ಟ
ಹಾಯಿಸು ಕಲ್ಲೆಯಲಿ ಮುಟ್ಟಿನೊಕು (ಕುಚ್ಚಾಡ್ಯ. ೨-೩೯).

[ಮುಟ್ಟು + ನೊಕ್ಕು (< ನೊಕ್ಕು)]

ಮುಟ್ಟಿಯುಸು, ಮುರಿಸು, ಮುಟ್ಟಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಡಿಸು ;
ಕತ್ತರಿಸು : ಓರೊಮ್ ಎರಹದ ತೂಡಿಗೆಕ್ಕುಳ್ಳ ವ್ಯಾಕಾಣಗಳ್ಳುಮಂ
ಮುಟ್ಟಿಯುಸುರಿದುಂ ಕಯ್ತು ಗಿವಂತೆ ಮಂಗವ ಬಯಲ್ತಾಪರಿಗೊಳೊರ್ಪಳ
(ಕೂಶಂ. ೩೩೯). ಮುರಿಸು : ೨. ಮುರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು ;
ತುಂಡಾಗಿಸು : ನಾಹೂಕಾದ ಅಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮಗುವಿನ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟು
ಮುರಿಸುರಿದು (ಕೂಶಂ. ೩). ನಾಶಮಾಡು : ಹಾಳುಗಡವು :
ಹನ್ನೆರಡುಮರಾಪಕ ಕೊಡಹಾಕದ ಬದಕ ಮುರಿಸುರಿದ ಮೂರ
ಗಣ್ಣಿಗೆ (ಕೂಶಂ. ೦). ೪. ಹುಂಡಿ ಹೊದಲಾದುವನ್ನು ನಗದು
ಹೊದವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸು, - ವಿವಿವಯಮಾಡು : ಜ್ಯಾಂಜು
. . . ಮುಟ್ಟುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಮುರಿಸಿ ಹಣ ತನ್ನಿ (ಕೂಶಂ. ೩೬).

೫. ದೊಡ್ಡಮೊತ್ತದ ನೋಟಿಗೆ ಅಥವಾ ನಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯನ್ನು
ಮಾಡಿಸು : ಈ ನೋಟರ ನೋಟನ್ನು ಮುರಿಸಿಕೊಂಡು (೫೫).
೬. ಬಂಗಾರ. ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಲೋಹದ ಒಡವೆಗಳನ್ನು
ಕರಗಿಸು. - ಅಳಿಸು : ಒಂದು ಸಲ ಮಾಡಿದ ಅಥವಾ ಎರಡು ಸಲ
ಮತ್ತೆ ಮುರಿಸುವುದರಿಂದ ತುಂಬಾ ಪಕ್ಕವಾಗುತ್ತದೆ (೫೬). ೭.
ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿ ವಿನಿಮಯಮಾಡು : ಬೇರು : ಅವನ
ತಾಯಿ ತನ್ನ ಮೇಯುವೇರಿನ ಚೂರುಚೂರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮುರಿಸಿ,
ಒಂದೆ ಪಡದಿಂದ ವರ್ಷ ಎರಡುವರ್ಷ ಒಡತನದಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತ
(ಘಂಟಾ. ೫. ೪-೫). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ರ. ಕೊಲ್ಲಿಸು : ಸಾಯಿಸು :
ದೈತ್ಯನಾಯಕ ಕೃಷ್ಣನ ಜಯವೆಂದೆನಿಸಿದವನ ಮುಖ್ಯಾಂಶವಾಗಿ
ಬಿರುವ ಕೆಡ್ಡುಕದವನಿಂದ ಕಟ್ಟುಬರದದಿ ನೋಡುಕದ (ಕೂಟ. ೫೫-೫೬).
[ಮುಖ್ಯಾಂಶ + - ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ (೫). ಸಾಯಿಸುವಂತೆ ತಿವಿ : ಮುಖ್ಯಾಂಶದಿಂದ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಕೊರಗಿನಂತೆ (ಘಂಟಾ. ೫೫).
[ಮುಖ್ಯಾಂಶ + ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ (೫). ನಾಶವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಪೊಡೆ. -
ಪ್ರಹರಿಸು : ಶುಭಾಯುಧ . . . ಮುಖ್ಯಾಂಶವು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು
ಪಾರ್ಥವೆಂದು ಕಟ್ಟುವುದು (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬) : ಮೇಲೆಮೇಲೆಗೊಳಿಸಿದ
ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ
ಕೊಳೆ ಮುನ್ನೆಡೆಯ ಭೂಮಿ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). [ಮುಖ್ಯಾಂಶ + ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ (೫). (ಅಲಂ) ಕೋಟಿಗೊಳ್ಳು : ಅಲಂಕಾರಗಳೊಳ್ಳು
ವಾಗು : ಮಥನದಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಶೈಲವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ಬಿಡುವ
ರಥನಕರ ಕಾಲಾಳು ಕುದುರೆಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
[ಮುಖ್ಯಾಂಶ + ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ (೫). ೧. ಧ್ವಂಸವಾಗುವಂತೆ ನೋಟು. -
ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸು : ಆ ಬಿಗಿಯಾನಾ ನವಪ್ರಕೃತಿಯಾದವನಿಂದಲಿ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಬಿಡುವ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬) : ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು
ಕುದುರೆಯಿಂದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಬಿಡುವ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). ೨. ಕೊಳ್ಳಿಸು : ಕುಸಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಿಂದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
[ಮುಖ್ಯಾಂಶ + ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ (೫). (ಅಲಂ) ವಿಮುಖವಾಗಿಸು : ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿಸು :
ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸು : ಇದನ್ನು ಹೇಳುವ ಕೇಳುವಾ ಸಮಾಜದವರು ತನಗನುವ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಿಂದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
[ಮುಖ್ಯಾಂಶ + ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ (೫). ೧. ಸೋಲನ್ನು ಹೊಂದು : ಪರಾಭವಗೊಳ್ಳು :
ನಯ್ತಲಿಗೆ ನೋಟವ ನಮಗೊಳಿಸಿದ ತನಗಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮಾಡು
ಗನವು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಕಂಡು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಕೊಡೆ ಕೆಳದಿಯರು
(ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬) : ಕೋಟಿವೆಂದು ಮಾಡಿದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮಾಡಿದ
ಕೊಡುವುದರಿಂದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). ೨. ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿಸು :
ಚೆದರು : ಗುಗೆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಂಡು ಕೊಡುವುದರಿಂದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
ಕಂಡರದ ಹಾಡುವ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಗೆಳೆಯ ಮದಕಿಗಳಿಂದಲಿ
(ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). [ಮುಖ್ಯಾಂಶ + ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ 'ಮುಖ್ಯಾಂಶ' ನೋ.
ಮುಖ್ಯಾಂಶ 'ಮುಖ್ಯಾಂಶ' ನೋ.
ಮುಖ್ಯಾಂಶ 'ಮುಖ್ಯಾಂಶ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯಾಂಶ 'ಮುಖ್ಯಾಂಶ' ನೋ.
ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ (ಗು). ೧. ತುಂಡಾದ : ಚೂರಾದ :
ಪಕ್ಕವಾಗುವುದರಿಂದ ಲೋಹ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೨. ಮುರಿದುಹೋದ : ಭಗ್ನವಾದ : ಆ ಮುಖ್ಯಾಂಶ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಕುದುರೆ ಮಾಡುವುದು (ಘಂಟಾ. ೫೫). ೩. ಮುರಿಯು
ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ನಾಶವಾದವನು : 'ಮುಖ್ಯಾಂಶ' ಪರಾ.
[ಮುಖ್ಯಾಂಶ (< ಮುಖ್ಯಾಂಶ) + - ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು (೫). ಚೆಲ್ಲುವಾಗು : ಸೋಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಪದ
ನಿನ್ನಾಸಂ ಸಮಾಸಂಗಳಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಕುದುರೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ
ಚೆಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಪಡೆಯಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
ಕಳುವೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
[ಮುಖ್ಯಾಂಶ (< ಮುಖ್ಯಾಂಶ) + ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು (ನಾ). ದಡೆಗೆ : ಒನವುಗಾತಿ : ತನಗೊಳಿಸಿದ ಪೊಡೆ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಗೊಣಕಗಾತಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶ
ಯೆಂದು (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). [ಮುಖ್ಯಾಂಶ (< ಮುಖ್ಯಾಂಶ) + - ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು (೫). ಬೆಡಗುವಾಗು : ಒನವುಗಾತಿ : ಲಲನೆ
ಸುಂದರು ಕುಡಿದ ಭರದಲಿ ಬಳುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮಾಡುವುದರಿಂದ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮಾಡುವುದರಿಂದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
[ಮುಖ್ಯಾಂಶ (< ಮುಖ್ಯಾಂಶ) + ಅಳಿಸು]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ (ನಾ). (?). ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಕಂಡು ತಿರುಗು x x x (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
[?]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ (ನಾ). ಕೊಳೆಕು : ಅಳಿಸು : "ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಕೊಳೆಕು
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಬಿಡುವುದರಿಂದ" (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). 'ಮುಖ್ಯಾಂಶ' ಪರಾ.
[ದೇ. ೫ ಕೂಡಿ. ಮುಖ್ಯಾಂಶ = ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು : ತಿರುಗು. ಮುಖ್ಯಾಂಶ]
ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ,
ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ :
"ಭವಿ ಭವಿಯೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು" (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). ಮುಖ್ಯಾಂಶ :
ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ಮುಖ್ಯಾಂಶ . . . ಅಂಕೋಲೆ. ಕುದುರೆ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
ಮುಖ್ಯಾಂಶ : "ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮಾಡಿದ" (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
ಮುಖ್ಯಾಂಶ : "ಗುಂಡುಕು - ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ"
(ಘಂಟಾ. ೫೫). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : "ಪ್ರಕೃತಿಯು - ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು"
(ಘಂಟಾ. ೫೫). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು
ಮುಖ್ಯಾಂಶ. ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಕೊಳೆಕುಮರ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ಮುಖ್ಯಾಂಶ . . . ಆಕಾರ ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಕಟ್ಟಿಗೆ ಲಿಂಬಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದು
(ಘಂಟಾ. ೫೫). 'ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ' ಪರಾ.
ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ (೫). ೧. ವಕ್ರ
ಮಾಡು : ಕೊಳೆಕು : ಸೋಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ : ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ನೋಡುವಂತೆ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಕಂಡು ಮಾಡಿದ ನಿಂದಮುಖ್ಯಾಂಶ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
ಅಳಿಸುವ ಕಲಿಕೆವೆಂದು ಮಾಡಿದ ಬಿವಿಧವಾದ ನಿಂದಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಗಮನಿಸಿ ತನ್ನ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). ಭಾರತಿಯ ಕಂಡು
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು . . . ನಗುವುದರಿಂದ ಮಾಡಿದ ಭೂಮಿ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
೨. ನುಲಿ : ತಿರುಗು : ತಿರುಗಿಸು : ಕೊಳೆಕು ನಡೆದು ಕುದುರೆ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮಾಡಿದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮಾಡಿದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). ೧. ಪರಾವರ್ತಕ ಕೊಳೆಕು
ನಂದಿನಿಯಿಂದ ದೇವತೆ ಮಾಡಿದ ಕೊಳೆಕು ನಂದಿನಿಯಿಂದ ದೇವತೆ ಮಾಡಿದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).
೨. ನುಲಿಬಿಟ್ಟು ಕುದುರೆ ಮಾಡಿದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಂದು ಮಾಡಿದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). ೩. ನುಲಿಬಿಟ್ಟು
ಕುದುರೆ ಮಾಡಿದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬). ೪. ನುಲಿಬಿಟ್ಟು ಕುದುರೆ ಮಾಡಿದ (ಘಂಟಾ. ೫೫-೫೬).

ಮಂಜುಕೃಷ್ಣವ ಪವನಪ್ಪನ ನೆತ್ತಿಯನೊಳಗಿದನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೨). ೪. ಓವವು ಮುಂದೆ ನೋಡು: ಹಿಂದೆಗೆ: ಹೊಜವವಳಿ ಸುದತ್ತಿಯರು ಸುಮ್ಮನೆ ಮಂಜುಕೃಷ್ಣರು ಓದಿತರಿಸಿ ವಾಯನು ಹಜಾಯ ಹೊಯ್ಯುವೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೫). ೫. ಬೀಗು: ಗರ್ವಿಸು: ಸೊಕ್ಕು: ಮಂಜುಕೃಷ್ಣವ ಮನ್ನೆಯರ ನಾಳವ ಮಂಜುವೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೬). ೬. ವಿದಿಸು: ಅಪಪಾಸ್ಯ ಮಾಡು: ಎತ್ತಿ ಮಂಜುಕೃಷ್ಣ ಮಂಜುಕೃಷ್ಣತ ಕೆಲವತ್ತ ಕೀಕರಿಸುತ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೭). ೭. ವಂಜಿಲೆಗೆ ಮಂಜುಕೃಷ್ಣವ ಬುದ್ಧಿ ವಂಜಿವ ಲಾಗು . . . ಮಂಜುಕೃಷ್ಣವವರಾಸುರರ ಫಟ್ಟನೊಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೮). ೮. ಓವವುಮಾಡು: ಓಯ್ಯಾರಮಾಡು: ಆ ಸತಿ ಮಂಜುಕೃಷ್ಣದೊಳೊಯ್ಯನೆ ನೀಂದು ಮಂಜುಕೃಷ್ಣತ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೯). ೯. ಕೆಂಬವನೊಳಿಗಿ ಮಂಜುಕೃಷ್ಣತಳು ಪಾವರದ ಬೊಂಬೆ ಕಾಣಯ್ಯ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೧೦). ಮಂಜುಕೃಷ್ಣತ: ೧. ಕಾಡಿನ ಮಲೆಯೊಳಗೆ ಓಡುತ ಘನಕೋರದಾಡಿದು ಮಂಜುಕೃಷ್ಣ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೧೧). ಮಂಜುಕೃಷ್ಣತ: ೨. ಮಂಜುಕೃಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಮಂಜೊಡೆ ಗುಣಗುಣಪವನ . . . ಕೃಷ್ಣಗುಣಯರನಜುಪೊಡೆ ಪೂರಿಪುದೆ ಧರ್ಮರತ್ನಾಕರೆಯೊ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೧೨). ಮಂಜುಕೃಷ್ಣತ: ೩. ಮಂಜುಕೃಷ್ಣ ಮಂಜುಕೃಷ್ಣ ಮಂಜುಕೃಷ್ಣದೊಳೊಯ್ಯನೆ ಕೋಪದೊಳು ನೀಂದರ್ ಅಸುರನಿರನನಡಗುಕಮಾಡುವನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೧೩).

[ಮಂಜುಕು + - ಇಕ]

ಮಂಜುಕ್ಕು, ಮುರುಕ್ಕು, ಮೊರ್ಕು, ಮೊಟಕ್ಕು (೬). ೧. ಮಂಜುವನ್ನ
ಸೊಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡು, — ವಕ್ರಗ್ರಗೊಳಿಸು : “ಮಂಜುಕು—ಮಂಜುಕಾರೇ”
(ಕಪುಲ). ಮುರುಕ್ಕು: ೧. ಆ ಕನ್ನಡಿಯ ರಂಗದೊಳ ಹಾಪ್ಪನೆ ಮೊಗ
ದೊಳಿ ಮುರುಕುತುಂ ಕೊಕ್ಕುರಿಸುತುಂ ಮರುಗಿವೆಪ್ಪವತ (ಕೂಕು. ೨೨-೨);
(ಮುರುಕು) ನೀವು ಆಮ್ಮಯ್ಯನವರಂತೆಯೇ—ವಿಚಿತ್ರ ಲಗ್ನಾಪಿ (ಕುಟು. ೨೬-೨). ೨. ವಿರೋಧಿಸು; ಎದುರುಬೀಳು: ಕಾಲನಾದೆನಗೆ ಮುರುಕ
ನೆನೆ ಮತ್ತಿನವರಗೈವರು (ಕೂಕು. ೨೬-೨). ಮೊರ್ಕು : ೩. ಬೀಗು;
ಉಬ್ಬು: ಮೈಸೂರ ದೇವಿಯರಂ . . . ಆವಾಗಳುಮಾತ್ಸ್ಯಕರ್ವಿಹರಿ
ಪರ್ಪಂದಕ್ಕರಿಂ ಮೊರ್ಕತಂ (ಪ್ರಕಾಶ. ೩-೨೬). ಮೊಟಕ್ಕು: ೨. ಕಬಲ
ದಾಂಟಿಯ ಮೊಟಕದ್ವಾರೆಯ ಕೊಂದು ಲಂಕೆಯ ಹೊಕ್ಕ ಕ್ಷರಾದ್ರ
(ಕೂಕು. ೯ ಕೂಕುಕಾಪು). ೪. ತಿರುಗಿಸು; ಹೊರಳಿಸು : “ಮೊಟ(ರ)ಕು
ದಪ್ಪ(ಫೂ)ಪ್ಪ(ಪ್ಪ)ನೆ” (ಕಪುಲ. ೩). ೫. ಅರ್ಪಣಿಸು : ಮೊರೆ :
ಮೆಳೆಯ ಹೆಬ್ಬುರಿಯಂತೆ ಮೊಟಕತ (ಕೂಕು. ೨೬-೨೦).

[ದೀ. ಶ. ತಮಿ. ಮಂಜುಕು, ಮಂಜುಕು; ಮಲ. ಮಂಜುಕು; ತೆಲು. ಮಂಜುಕು; ಕೊಡ. ಮಂಜುಕು]

ಮುಖಕ್ಕೂ, ಮುಕ್ಕೂ, ಮುರುಕ್ಕು, ಮುರುಕ್ಕು, ಮುರುಕ್ಕು.
ಮುಖಿಗು, ಮುಖಕ್ಕೆ, ಮುಖಿಗೆ, ಮುಖಿವೆ, ಮುಖಿದು.
ಮೊದಕ್ಕು (ನಾ). ೧. ಡೋಕು; ವಕ್ರತೆ; ಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ಥಾನಪ್ರಮಾಣ
ಯೊಬ್ಬಳು . . . ಮುಖಿಕವ ವಿಂಚಿಸುವುದರಿ (ಜಾಣ. ೩-೯-೦೦).
'ಮುಖಿಕಿಸ' ಪರಾ. ೨. ಬೀಕ; ಬಿನ್ನಾಣ; ಬೆಡಗು : ಮುಖಿಕು
ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ರೇಸು (ಪಠ್ಯ. ೦೦೭೦). ೩. ಸೊಕ್ಕು; ಗರ್ವ : ಈ ತೀವ್ರ
ಮೆಜವಿ ಮಿಜಿತರ ಮುಖಿಕುಮಾ [ಜಾಣ. ಕಮಾ] ದೊರೆಯ ಭರವ
ಜವ್ವನಿದುನ್ನು ಕಿಯ್ದರತ್ತವ್ವದೆ ತಿರುವೆಂದೂ ಮುಖಿಗೆ
(ಪಠ್ಯ. ೯-೪೬ ೮). ಮುಕ್ಕು; ೩. "ಮುಕ್ಕಿನಲ್ ಗರ್ವಮೊಕ್ಕು"
(ಪಠ್ಯ. ೬೬). ಮುರುಕ್ಕು : ೨. ಗುರುನಿಯಾರ ನಿಂದಿಪಾನು ಸತಿ
ಮುರುಕ್ಕು ಹಲ್ಲ ಕೆಲವನು (ಜಾಣ. ೫-೩); "ಗಂಡಿಗೆ" ಸೈಸ
ಯಿಕ್ಕುವಾಗ ಗಂಗಿ ಮಾಡಿದ ಮುರುಕ್ಕ ಎಷ್ಟು! (ಕುತಂ. ೫೦).
೩. ನಾನು ಹೋಗಿ ಜಾಲಕರ ಮುರುಕ್ಕನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕುದುರೆಯವು

[illegible]

ದೊಪ್ಪುವ ಕಟ್ಟುಗೋಟದಿಂದ. . . ಒಪ್ಪುಗುಂ (೪೩. ೧. ೩೦-೩; ೧೩೩).
೧೪. ಗತಿ: ಚಲನೆ: ಮುಟ್ಟುಕವ ಬಲಿಡು ಮುಟ್ಟುಯನತ್ತಿ ಮುಟ್ಟುನನ್ನ
ಯರಿಗುತ ವಿಧು ನಡೆದನು ಕುಟ್ಟುವಟ್ಟಿಗಳ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಟ್ಟು ದೇವತೆಂದೊ
ಮುಟ್ಟುಕದ ನಡೆದುದಾ ತುರಗಿ (೪೪೩. ೨೯-೩೩). ೧೫. ಪ್ರೀತಿ:
ಒಲವು: ಮುಟ್ಟುಕದೊಳಗೆ ಮೈಯೊಡವಂತೆಯೆಂದುದಪ್ಪಿ (೫೫. ೩. ೨-೪).
ಪೂರ್ವ ಕಂಡರೆ ಮುಟ್ಟುಕ ಹೇನ ಕಂಡರೆ ಮುಟ್ಟುಕ (೫೬೩. ೧೯೩೯). ೧೬.
ನಿಮಿರಿದುವಿಕೆ: ಸೆಟೆದಿರುವಿಕೆ: ದಟ್ಟು ಕಣ್ಣುಂ ಬಗಿದ ಮೊಗಮುಂ
ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟುಂ ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟುಕಮುಂ (೫೭೩. ೪-೫ ೪).
ಮುಟ್ಟುಗ: ೨. ಅಪ್ಪರಸಯರು ಸಂಗಡೊದರು . . . ಸ್ವದಗರದ
ಮುಟ್ಟುಗದಲಿ ಮುಟ್ಟಿದರು ಬಳಸಿ ಸುರೇಪ್ಪವ (೫೮೩. ೭೩-೭).
ಮುಟ್ಟುವು: ೧೩. ನೈಮದತಿ ವರಗಾಂಧಾರಿ ಮೊದಲಾದವುಳ ರಾಣಿ
ಯರು ಮುಟ್ಟದ ಮುಟ್ಟುವಿನಲಿವರೆ ತೆಗದಿಪ್ಪದರು (೫೯೩. ೯-೧೦).
ಮುಟ್ಟುಹು: ೨. ಅನುಜ್ಞಾಕಾರಣಂಗಳು ತಡುವಂಗಳು ತಪ್ಪುಗಳು
ಮುಂಡುಗಳು ಮುಟ್ಟುಹುಗಳು (೬೦೩. ೪೦-೪೨). ೧೦. ದಶವದನ
ಕಡಮಿನ ಕೈಯಲಾಬೆದು ವದನವನು ನೋಡಿದನು ನೋಡಿದುದೆತ್ತ
ಖಳನಕರ ನದರುನಗಿಗಳ ಮೊಗದ ಮುಟ್ಟುಹಿನ ವದನದಮುಟ್ಟುಕು
ಗಲಿದಿದ್ದರು (೬೧೩. ೩-೭-೧೩). ಮೊಟ್ಟುಕ್ಕು: ೩. ಹರಿದುಹೋಗು
ವುಡ್ಡುಗಾತನ ಮೊಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟುಯದಿರುವನ (೬೨೩. ೯-೨).

[< ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು / ತಮಿ. ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು, ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು; ತುಳು.
ಮುಟ್ಟುಕ, ಮುಟ್ಟುಕಮ; ತೆಲು. ಮುಟ್ಟುಕಮ, ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು, ಮುಟ್ಟು]

ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು 'ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಗ 'ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಗೋಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಮು [೫೯೩. ಮುಟ್ಟು
ಗೋಡೆಯೆಳೆಯ ಬೇರು ಮೇಣ್ ಸೌವೀರದ ಸ್ವಂಗೆಯ್ಕೆ ವಿವಾರಿಸುಗುಂ
ಮುಟ್ಟುಗನರಸೆದುಂ (೬೦೩. ೪೦-೪೨). [ಮುಟ್ಟು + ಗೋಡೆ]

ಮುಟ್ಟುನುಯ್ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು (?): ಕನ್ನರಂ
ಸಿವ್ವವಾಡಿ ಸಾಯರಮುಮನುತ್ಪರೋತ್ತರಂ ಸುಖದಿನಾಳೆ ಮುಟ್ಟುನುಯ್ಯಂ
ಶ್ವಾ ನರಿವುಡುಪರದ್ದೇ [ವಿವಿಧಭಾಷಾಗಮಾಳ ಅಯ್ಯುಣ ಗಾವುಣ್ಣುನಾಗಿ (೬೧೩. ೧೫-೧೬, ೩೦-೩; ೧೩೩). [?]

ಮುಟ್ಟುಮುಟ್ಟು ? (ನಾ). (?): ಮೊಟ್ಟುಗುಮುಟ್ಟುರಾದರಾ ಮುಟ್ಟು
ಮುಟ್ಟುವಿನ ಕಾಳೆಗದುಳಿ . . . ಗಾಳೆದಡೆ (೬೨. X. ಪಾಣಿ. ೩-೪ ;
೩. ೧೧೦ ?). [?]

ಮುಟ್ಟುವ ? (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆಂಗಿ (?): ಈ ಧರ್ಮಕ
ಮುಟ್ಟುವ ಮುಟ್ಟು ಸ್ವದು x ಮುಟ್ಟುವ ಬತ್ತ ಸ್ವದು (೬೨೩. ೧೫-೧೬,
೨೩-೨೩ ; ೧೩೩). [?]

ಮುಟ್ಟುವು 'ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಹು 'ಮುಟ್ಟುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಗು 'ಮುಟ್ಟುಗು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟು
ಕು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು (೬೩). ೧. ನೀರು, ಎಣ್ಣೆ
ಮುಟ್ಟುಗದ ದ್ರವವದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡುವಂತೆ ಮಾಡು. -
ಮುಟ್ಟುಗುವಂತೆ ಮಾಡು. ೨. ತಲೆನಗೊಳಿಸು; ಮಗ್ಗುವಾಗುವಂತೆ
ಮಾಡು: ಒಪ್ಪುಗೋಪರನಪೂರ್ವಕರ್ಮಯೋಗ ಮುಟ್ಟುಗುವತ್ತಮು
ಬರುತಿರುವಂತೆ ಕುಟ್ಟುಮುಟ್ಟುಗದೇವಿಯಮಾ ನೋಡುವನು (೬೪೩. ೨೯-೩). ಮುಟ್ಟುಗು: ೧. ಧರ್ಮ ನಂದಂ ನಿಂದಿರ . . .
ಗಿಡೇಶಂ ಕೊಡದೊಳಗೆ ಮುಟ್ಟುಗುವುದನುತ್ಪಂ ಕೊಡಮುಟ್ಟುಗಿ

ಬಿಟ್ಟುದನುತ್ಪಂ (೬೪೩. ೨೯. ೨೯-೩೩); ಪೂರ್ವಕರ್ಮಯಾದ
ವರಾಪಾರದೊಳು ಮುಟ್ಟುಗು [೫೯೩. ೩. ೪೦] ಗುಟ್ಟುವನು ವಿಚಾರವಿಂತಿದು
ನಿನಗೆ ಧರ್ಮವ (೬೫೩. ೩-೪೪). ಮುಟ್ಟುಗುಕು: ೧. ಗಂಡಿಗಂ
ತಾಪಸನವರನೊಡಗೊಂಡು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವದಲಿ ವಂದಮಂ ಒಡಿಯು
ಮುಟ್ಟುಗುಕುಲು (೬೫೩. ೨೩-೩೩). ಮುಟ್ಟುಗುಗು: ೧. ತಿರುನಾಕ್ಕೋ
ವರನೊಡಗೊಂಡೊಲವಿಂ ಪೂರ್ವಗೊಂಡಾ ಕೊಂ ದ ದೊ ಕೊ ಲ ವಿಂ
. . . ತಂದು ಮುಟ್ಟುಗುಗಿದಂ ನಂದಿಶಂ (೬೫೩. ೩.
೨೯-೩೪); ಕೊಡಾಡುವವರೇವರವನುತ್ಪಂ ವಿಂಡವರಶು
ಕೃಪಾವಿಡುಯೋ ಮುಟ್ಟುಗುಗು (೬೫೩. ೧೫-೧೯). ಮುಟ್ಟುಗುಕು: ೨.
ನಾಟುವಂತೆ ಮಾಡು: ಒಳಹೋಗಿಸು: ರಕ್ತಸಾಯ ಬಲ
ರಾಮನೆಯೊಳು ಮುಟ್ಟುಗುಗಿದನು ಕೊಗಗಡೆಯ (೬೫೩. ೪೦-೩೩).
೪. ಇಲ್ಲವಾಗಿಸು: ಕಾಣದಂತೆ ಮಾಡು: ಮರೆಮಾಡು: ತೀಕ್ಷ್ಣ
ಸಂಕಟದ ವಿವಿಧ ಪದ್ಧತಿ ಪದ್ಧತಿಯುಳ್ಳವರ ನೈರ್ಮಲ್ಯವುಳ್ಳವರನ್ನು ಮುಟ್ಟುಗು
ಗುಗುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸರಳಕ್ಕೆ ದುಡ್ಡುಮುಟ್ಟು ಧರ್ಮಿ ಕೃಪದೋಷ (೬೫೩.
೩೦-೩೪). ಮುಟ್ಟುಗುಗು: ೧. ಭಗವಂತರಾಜಿಬಳಿಶ್ವರಂ [ರಂಗ]ವ
ಮುಟ್ಟುಗುಗುತ[ವರ]ಧಾರಾಸುಗಮಾಡದೊಳ ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗುಗಂ ಕೊಟ್ಟು
ಗನುದಗ್ಗುನುಗ್ಗುಗುಗುಗು (೬೫೩. ೨೩-೩. ೪೦-೩೪ ; ೧೩೩); ಪ್ರಳಯ
ದಲಿ . . . ಸಕಲವಲಿಗುಗುಗುಗುಗುಗು ಧರ್ಮ ಮುಟ್ಟುಗುಗು (೬೫೩. ೪೦-೩೪); ಈ ಧರ್ಮಸಾರದಿ ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗು ರಕ್ತಸು (೬೫೩. ೨೩); ಮೆಂ
ಮುಟ್ಟು . . . ಕೊಡವನ್ನು ಭಾವಿಯೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು
ಕೊಡವನ್ನು ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗುಗುಗು ಅರಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೬೫೩. ೨೩)
೪. ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗುಗು ಖಳನ ಮೈಗತ್ತರ ದಿವ್ಯಕರಣಬವನು (೬೫೩.
೩-೪). ೫. ನೀರಿನಲ್ಲಿಡು: ನೆನಹಾಕು: ವಿಷದ ಕುಂಟುಕಾಯಂ
ತಂದದಂ ಅಸಮಾಪಕುತೀರ್ಥದಲಿ ಮುಟ್ಟುಗುಗು ವಿಷವೆಯುದು ಹೋಗಿ
ಸೀಕಾಯಮದೇ (೬೫೩. ೨೩-೨೪); ಕಟ್ಟುಗುಗು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿ
ಅವನ್ನು ಒಂಥು ತರದ ಜಿಗುಣ್ಣ ರೂಪೋಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟುಗುಗು (೬೫೩. ೩.
೨-೨೩). ೬. ತಲೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸು: (೬).
೭. (ಅಲಂ) ಧರ್ಮಗೊಳಿಸು: ನಾಶಮಾಡು: ಪಾಸರು . . .
ಚಂದಾಸಾಹೇಬರ ಪೂಜಾ ಯಾವತ್ತು ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗು (೬೫೩. ೨೩);
ಕೆಲವರಿಗೆ ಒಳು ಮಾಡುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೆಲವರಿಗೆ ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗು
ಅದೀತು (೬೫೩. ೩. ೨-೨೩). ೮. (ಹಣ, ಆಸ್ತಿ ಮುಂತಾದು
ವನ್ನು) ಒಳಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು: ಸೂರೆಹೋಡು: ನನ್ನ ಹಣ ಮುಟ್ಟುಗುಗು
ತುಟ್ಟುಗುಗುಗು ? ಬ್ರಹ್ಮರೋಷಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಬಿಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ (೬೫೩.
೧೪); ಕೊಡವರ ಗುಟ್ಟುಗುಗುಗು ಆ ಪೂಜನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು
ಸಾಧವೇ ? (೬೫೩). ೯. ಅವರಿಸು: ಕವಿ: ಮುಟ್ಟುಗುಗು:
ಬೊಟ್ಟುಗುಗುಗುಗು ಸೇನೆ ನಿಮಿಷವೆ ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗು
[೫೯೩. ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗುಗು ಬಲವನು (೬೫೩. ೨೩-೨೩). ಮುಟ್ಟುಗುಗು:
೧. ಯಮನಂಬ ಸೋರೆಮೊಗಂ ಬಂದು ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗುಗುಗು
ಯೋ ದೇಹಬಿತ್ತಮದೊಡೆಯ ಜೈನಮೆಂಬಾ ಪ್ರಮಾದವಲ್ಲಿಯನೆ
ಒಡಿಯದವನಿಗೊಗುಂ (೬೫೩. ೨೩-೩೩). ೭. ಕೊಂಕುಗುಗುಗುಗು
ಖಡ್ಗದ ಕುಟ್ಟುಗುಗುಗು ಪಮ್ಪನೊಪ್ಪು ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗುಗುಗು ಭೋಕರ್
ಕೆಡುವಿನಂ ವಿಶ್ವಂಕಂ ತರಿಯುಟ್ಟುನಲ್ಲಿ ವಿಷಯಾದಿತ್ಯಂ (೬೫೩.
೨೩-೨೩). [ಮುಟ್ಟುಗುಗು + ಇಟ್ಟು]

ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು,
ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು, ಮುಟ್ಟುಗು,
ಮುಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟು (೬೩). ೧. ನೀರು ಮುಟ್ಟುಗುಗುಗು ದ್ರವ

ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ : ನೆತ್ತರ ಕಡಲ್ಗೊಳ್ ಮಿಳಿವ ಪುಟಿಗಳ್
ತಲೆದೋಪಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶದ ರಥಗಳಂ . . . ಪಂದಲಗಳಮಗುವರ್ಗಂ
. . . ರಾಧ್ಯರಥಗಳಂ ಪುದುಗೊಳನೆ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೦೧೩ ಪ) :
ಇಂತಿವು ಚಿತ್ರಸುಖಾನುರಾಗಮಂ ಬಗೆಗೊಳಸಲ್ದ ಕೊಡುತಕಿಸ್ತೊಪ್ಪಿಸುಧಾಂ
ಬುಧಿಯೊಳ್ ಮುಖ್ಯಾಂಶದರ್ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೨). ೨. ತೋಯು :
ನೆನೆ : ಒದ್ದೆಯಾಗು : ಅಂತು ನೋಡಿ ಬವರೊಳ್ ಮುಖ್ಯಾಂಶ ನಡು
ಗುತ್ತಂ ವಿವಾದಮನವಲಂಬಿಸುಪುದಂ (ಕಂಠಾ. ೨೩೩). ೩. ತಲೆ
ಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಸ್ನಾನಮಾಡು. - ಮಿಯು : ನೀರೊಳಗೆ
ಮುಖ್ಯಾಂಶವರಂತೆ ಮೂಗಂ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಂ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೩).
೪. ತಲ್ಲೀನವಾಗು : ಮಗ್ನವಾಗು : ಚುಕೆಯೊಳ್ ಮೂಡಿ
ಮುಖ್ಯಾಂಶ ತನ್ನ ಮನದನ್ನರೊಳಂ ಮೊದಲಾಗಿ ಕನ್ನ ಮಹಾಡದೆ ಜಾನಿಸು
ತ್ತಿರಲು (ಕಂಠಾ. ೩೩೩). ೫. ಕವಿ : ಅವರಿಸಿಕೊಂಡಿರು :
ಅಮೃತಾಸಾರದಿನಾ ಪ್ರದೇಶಮನಿತುಂ ತೇಕಾಡಲರ್ಧರ್ದರ್ದಮದೇನೋ
ಕವಿತರ್ಪದೀಗನಿತುಂ ತಳಿಕ್ಕಿಯ್ತು ತನ್ನದಮೆಯ್ತು ಮುಖ್ಯಾಂಶತಿರರ್
(ಕಂಠಾ. ೩೩೩). ೬. (ಅಲಂ)-ನಾಶವಾಗು : ಹಾಳಾಗು : ಕೆಡು :
ನಾಂ ನೆನ್ನನೆ ನೋಡಿ ಶೋಕಮನಧಂಗು ಬಾಲ್ಯಿಯ ರೇಸನುತ್ತಮಿರ್ಪನ್ನೆಗೆ
ಮಮ್ಮ ನೆನ್ನನೊಡಗೋಡು ಮುಖ್ಯಾಂಶವ ಕಾಲಮಾಡುಡೋ
(ಕಂಠಾ. ೩೩೩). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೧. ವಾಗೀಶ್ವರರೇವರಂ . . .
ಸಮುದ್ರದೊಳಗಿಹುವುದಂ . . . ಮುಖ್ಯಾಂಶಗೀಳುದೆ ಪರಣಂ ಬಂದಾತು
ಕೊಳಲೊಡಂ (ಕಂಠಾ. ೩೩. ೨೩೩-೩೩೩). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೧. ಅಗ್ನಿಸುತ
ಗಮಂಧಮಾದನರು ಮುಖ್ಯಾಂಶದರು ರಕತವಲಿ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೩-೩೩) :
ಪರಗೋಲು ತಪ್ಪಿ ಕೈಸೋತು ಕಡೆಗೆ ಬರುವ ಮನುಷ್ಯ ನಡುವೆ ಮುಖ್ಯಾ
ಗುವ ಪರಿಯಂತೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೩) : ಮಂಜು ಸುಂದರ ನಜನಗೊಡು
ಮುಖ್ಯಾಂಶತೇ ? (ಕಂಠಾ. ೩. ಕಾಣದಾಗು : ಮರೆಯಾಗು :
ಅಸ್ತಮಿಸು : ಸಾಲ್ಪನೆಯ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಪಡುವಣತ್ತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ಹೊತ್ತು ಮುಖ್ಯಾಂಶವಾಗಿ ಉದ್ಭವಾಗಿ ಹೂಮಿಸಲು ಗುಡುಗು ಮೀರಿ
ನಿಂದ ಕೊಡಿ ಮರೆ ಬಹುದು (ಕಂಠಾ. ೩-೩೩) : ಹೊತ್ತು ಮುಖ್ಯಾಂಶ
ಬಂತು ಬತ್ತಲೆಯ ಜಗಲ್ಲ (ಕಂಠಾ. ೨೩೩) : ಹೊತ್ತು ಮುಖ್ಯಾಂಶತ್ತಾಗಿ
ಕತ್ತಲೆ ಬಳಿದೊರಗು (ಕಂಠಾ. ೧-೩೩). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೩. ಕೊಳನ
ಜಲಮೈದೆ ಚಿಲ್ಲ ಪಾಲ್ಗಡಲಂತೆ ಮುಖ್ಯಾಂಶವು ಮುಖ್ಯಾಂಶ ನಿಂದಮುತ್ತಮತಿ
ಸಾಕ್ಷಾತು ಕಮಲೆ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೩). ೪. ಕೆಲಬರು ಮುಖ್ಯಾಂಶದೊಳಂ
ನಲಿಸಿದುವಂ ಕೆಲಬರು ಪಯನೋದೀವರವನೊಳು ಮೂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶ
ಗುವಂ . . . ಸಲೆ ಪಯನೋದೀವರವನೊಳು ತೆಗೆಯದೆ ನಿಲ್ಲಲು (ಕಂಠಾ.
೧-೩೩). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೧. ನಾಡೆ ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಮೂಡಿದರುಮಾಡಿ
ತುಳುಕಿದರಂಬುವಂ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೩) : ಜವದಿಮುಪ್ಪಕಾಲವು ತವ
ಕದದಿದುದೆನು ಮುಖ್ಯಾಂಶವೆಳಂ ತಳಿದೊಪ್ಪುವೆ ಬಾಣಿಬಿಡೊಳ್
ಮೊಂಗಳ್ ತವಕೊಳಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶವಂತಡಂಗಿದವಾಗಳ್ (ಕಂಠಾ.
೦೩-೦೩). ೩. ತನುವಿದಿದ ಜಯನೋವದೆ ತೊಳವು ಟೆವಂತೆ
ಕೊಂಡೊಳು ಫಲಿಸೆ ಮುಖ್ಯಾಂಶ ನಿಂದಿರ್ಪ (ಕಂಠಾ. ೩. ೨೩-೦೩).
೪. ಕೇಳಲೊಡಂ ಕವಿ ಸವಿಯೊಳಗೊಡೊಡಂ ತನ್ನ ನಂ ಮುಖ್ಯಾಂಶದೊಡಂ
. . . ಅವು ಸತ್ಯತಿಯೆ (ಕಂಠಾ. ೦-೩೩) : ಸಂತತು ಶಿವಭಕ್ತಿಯೊಳು
ಮುಖ್ಯಾಂಶದರ್ (ಕಂಠಾ. ೩. ೨೩-೩೩). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೧. ನವರುಧಿರ
ಧಾರೆಯೊಳ್ ಮುಖ್ಯಾಂಶದರ್ ಪೂಳಿಕದರ್ (ಕಂಠಾ. ೨೩-೦೩) : ಮೂಡಿ
ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಮೋಹದವದೆ (ಕಂಠಾ. ೦೩-೩೩). ೩. ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗು :
ಮುಡುಗಿರು : ಕುಂದಿ ತುಳುಕಾದಿವಪಯನ ಲಂಚಪುನಿದಿವು
ಮುಖ್ಯಾಂಶದನ್ನೆ ನಿರ್ದಾಸಿಯದೆ ತಲೆ ಮುಖ್ಯಾಂಶ (ಕಂಠಾ. ೧) ಗಿರಲಿಡೆ

(ಕಂಠಾ. ೨೩-೦೩). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೧. ಕಾಯದಿದ್ದಾಳನಾಕರಾನ್ತಂ
ಮುಖ್ಯಾಂಶದೊಳಗಾದ ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಮೂಡುತ್ತಮೋರಂತಿಕ್ಕುಂ
(ಕಂಠಾ. ೨೩-೩೩. ೦೩೩-೦೩. ೧೦೩) : ನಿರ್ಮಲಂ ಸಾಲ್ಪ ಮೊರೆ ತೊರೆದು
ಕಡೆಯಲ್ಲಿಂತೆ ಬಾಲಚಂದ್ರಂ ಮುಖ್ಯಾಂಶ ತೇಕಾಡುತರೆ ಕಡೆದು (ಕಂಠಾ.
೩. ೨೩-೦೩) : ಕುಮಾರಕನ : . . . ಜಾಣ್ವಿ ತರಂಗದಿ ನೋಯಲೀ
ಯದೆ ಮುಖ್ಯಾಂಶದೊಡಂ ಜಾಣ್ವಿ ತಡೆಗೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೨೩) : ಆಗ
ಅವನು ಮುಖ್ಯಾಂಶತ್ತಾ ಕೇಳುತ್ತಾ . . . ಅದೊಳು ಮುಖ್ಯಾಂಶದನು ಎಂದು
ದೀನಸ್ತರದಿಂದ ಕೊಗಡುತ್ತಿದನು (ಕಂಠಾ. ೧-೩೩) : ೩. ಹಲವು
ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಹಲವು ಪಲವನು . . . ಕಾಣಿಯಂತೆ
ಮುಖ್ಯಾಂಶ ನೂಪುಸ್ತುಪವು ಬಾಹ್ಯದ (ಕಂಠಾ. ೦-೦೩-೦) :
ತನ್ನೇರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶದ ಬೀಜವಾದೀತು. ಬಿಸ್ತೊರು ಬೇಡದೆ ಹೋದರೊ
ಲುಗುರುಬೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡಿ ಮುದುಬಹುದಲ್ಲ (ಕಂಠಾ. ೩೦). ೪. ಸೌರಾಪ್ಪ
ಸೋಮೇಶ್ವರನ ನಿಜವನಾಡು ಮುಖ್ಯಾಂಶದಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಾಂಶದಲ್ಲ
(ಕಂಠಾ. ೦೩-೩೩) : ಭೂಮಕೊಳಿ ವಿಷಯಸೌಮ್ಯದ ರಾಮನೇಯಕೊಳಿಗೆ
ಮುಖ್ಯಾಂಶ ನಿರಾಮಯನು ಪರ ತತ್ತ್ವಮಯನಚ್ಚುತನು ತಾನಾದ (ಕಂಠಾ.
೧-೩) : ನೀನೋ ಆಗಾಧವಾದ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶ
(ಕಂಠಾ. ೦೩). ೫. ಹಳವಿಯ ಸೀಗುರಿಯ ಚಮರವಳಯ
ವಿಮಳಚ್ಚಿತ್ತವತ್ತಿಯ ವಳಯದಲಿ ನಭ ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಸೇನೆ
ರಿವುಳಿಸ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೩). ೬. ಮುಖ್ಯಾಂಶ ತರಣಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶದಂ
ಪಡುಗಡಲೊಳಗಿಗ್ಗಗೆ ಮೂಡಿಮಾವು ಸಂಜೆದಾರಗಗಳು (ಕಂಠಾ. ೨೩-೩೩) :
ಅಪೂರ್ವನು . . . ಮರಳದೊಳು ಹೊತ್ತು ಮುಖ್ಯಾಂಶವುದರ್ದಿತ್ತು
(ಕಂಠಾ. ೧). ೭. ಉಪ್ಪಿ ಹಿಮಂ ನೆನೆವ ಮನವಂ ಮುಖ್ಯಾಂಶವುದರ್ದಿತ್ತು
ತಪ್ಪಿಸಲು ಮೂಗುಪರ ಮುಖ್ಯಾಂಶವುಮೋಡುಯ್ಯ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೩) :
ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಮೈಯಕ್ಕಿದನು ಮುಖ್ಯಾಂಶನಕ್ಷತ್ರವುದಲಿ (ಕಂಠಾ. ೧-೨೩).
೮. ನಾಟು : ತೊರು : ಒಳಸೇರು : ಅಲಗೊರಸೊರಸಿಲ್ಲ ಕೈ ಮೈಗಳಲಿ
ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಬಾಣವಿಲ್ಲ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೩) : ಮುಖ್ಯಾಂಶದೊಳಗಿರುವನು ಮನದ
ಮುಖ್ಯಾಂಶದಲಿ (ಕಂಠಾ. ೧-೩-೩೩). ೧೦. (ಅಲಂ) ಸಾಯು : ಮರಣ
ಮೊಂದು : ವಿಷಮವಿಷದಲಿ ಕಟ್ಟಿಹಾಯ್ದುಲಾ ವಿಷಕಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶದ
ಮೆಸದು ನಿಂದನು (ಕಂಠಾ. ೧೩-೩೩) : ಕೇಡಿನು ಕುರುವಂತೆಕೊಡಲಿ
ಯಾಡುವುದು ತನ್ನೊಪ್ಪನನು ನಾ ಮೂಡಿದನು ನೆಲೆ ಮುಖ್ಯಾಂಶದೊಡ
ಕಾಲಕೆಲ್ಲ ರೇಸು (ಕಂಠಾ. ೨೩-೨೩). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೧. "ಮುಖ್ಯಾಂಶ,
ಮುಖ್ಯಾಂಶ-ಜಲ ನಿಮ್ಮ ನೇ" (ಕಂಠಾ) : ಸುಂದರಿ ಮುತ್ತಿ ಕೊಡು ಕಂ
ಮನದೊಳಂ ಹನಿರ್ಪನಿರ್ದು ಮುಖ್ಯಾಂಶದಿಲ್ಲತುಲಂಗೊಳು ಪುದಿದ
ಪೃತ್ಯಾಮಗ್ನಿಯಂ ಬೆಂದಿಲ್ಲ (ಕಂಠಾ. ೩೩). ೩. ತಿವಿರಾಧಮ
ವರ್ಣಸ್ತರ್ಪಮಾ ಪ್ರದೋಷದೊಳೊಡರ್ಪ ರಜನೀಕತಿ ಚಂದ್ರಮಯಾಖ
ಮುಖ್ಯಾಂಶದೊಳಗೆ ಮುಖ್ಯಾಂಶದವಾದವಂಜಿವಿರಸಾಗಳ್ (ಕಂಠಾ.
೩-೩೩) : ಪೂಜದೇವಾಲಿ ಬುಂದಿಸಿಮುಖ್ಯಾಂಶಕರಲಂಜದರ್ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೩).
೬. ಕರಂ ಮಗಲ ಬಿಟ್ಟಂ ದೋಲ್ಕು ಬಾಲು ಮುಖ್ಯಾಂಶ (ಕಂಠಾ. ೩೦) ಕಿರೆ
. . . ಪೊಳೆರೆ ಸೊಸುತ್ತಿರೆ ಭೀಕರಂ ಸೊಸೆಯುತ್ತಿತ್ತೇಕರಂ ಸೊಕರಂ
(ಕಂಠಾ. ೩ ೩೦). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೧. "ಮುಖ್ಯಾಂಶ, ಮುಖ್ಯಾಂಶ-ಜಲ
ನಿಮ್ಮ ನೇ" (ಕಂಠಾ) : ಅಮೃತಕರನುಮಯದೊಳ್ ಬಳಿದಮೃತಾಣ್ವ
ಲಕ್ಷರಿಯಿಂದ ವೇಶಾವನಮಾಕಿ ಮುಖ್ಯಾಂಶದಂತೆ ಬಸಮಾ ಸಮುದ್ರಾಯದ
ಶಾಂತರವದೆ ಮುಖ್ಯಾಂಶದುದರನಾ (ಕಂಠಾ. ೩-೩೩). ಮುಖ್ಯಾಂಶ : ೧.
ಸಂಸಾರಮೆಂಬ ಸಮುದ್ರದೊಳ್ ಮುಖ್ಯಾಂಶದೊಳ್ ಮುಖ್ಯಾಂಶದೊಳ್
ಮತ್ತಿ (ಕಂಠಾ. ೦೩೩-೩೩) : ಎನಿತು ಪರಿಗ್ರಹದ ಕೊಡರ್ಪನತಿ ಮುಖ್ಯಾಂ
ದೊಳಿವುದೆನು ಕುಂದನಿತು ಮನಕ್ಕನಿತಿ ಸುಖಮೆಂಬುದಂ ನೆಟ್ಟನೆ ತಿಳಿದಂ

ಜನ್ಮಪಲಯೋಕ್ ಮುಖ್ಯಾಂಗವನೇ (೨೦೩. ೩-೨); ಜಳದೋಕ್ತನಿರ್ವೇಷೋಕ್ತ ಕೋಳದೋಕ್ ಮುಖ್ಯಾಂಗದ್ವೈತಾ ಕೋಡಗೇಡೋಕ್ತಗಾದ್ವೈ (ಗಣಪು. ೩-೨೩). ೨. ಬೆಮರಿಂ ಮುಖ್ಯಾಂಗದವೆ ಸಂಭ್ರಮದಿಂ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟದ್ವೈ ಕೈಗೂಡು ನೀಂ ಬೇಗಂ (೨೦೩. ೩-೩). ೩. ಕೊಂಡಾದಿವಂ ಕೋಟ್ರಮದ್ವೈ ಫಲಯುತಂ ಮುಖ್ಯಾಂಗದವಂ ಮೋಕ್ಷಾತ್ಮಕಮನಲಸಮಮುಖಮಯಾ ತಲದು ಪರಿವ ತುಂಗಭದ್ರಾಸದಿ ವಿರಾಜಿಸುತಿದರ್ಪದು (ಉದ್ಭ. ೩-೩೦ ಕ). ೪. "ಮುಖ್ಯಾಂಗ-ನಿರ್ಮಾಣ" (೩೦೩. ೩). ಮಾರಿಜನಾಥನನಾಥನಾಗಿ ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾಂಗವೆವೋಲ್ ಮುಖ್ಯಾಂಗವಂ ಕಡುಕದ್ವೈ ಪರಾಂಬುರಾಶಿ ಯೋಕ್ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೦೩); ಪದಮಣಿ ಕಡಲಿನಸುಂ ಮಿಸುಗಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗದಂ ಬ್ರಹ್ಮಜನುಂ (ಕುಸುಮ. ೩-೨೪). ೫. ಪೊಸತರದೊಳೊಳುಪದೊಳೊಳು ಮುಖ್ಯಾಂಗದವೆವೋಲ್ ಗಂಧಮಾಘಾಣಿಸುತುಮಕವನು ಪಳೆಗಳ ಪದಪೋಡಿದುದಿಲ್ಲ (೨೦೩. ೩-೩೩). ಮುಖ್ಯಾಂಗ : ೬. ಆವತ್ಯ ಯೋಧಿಯೋಗತಾಪತ್ತಿಂದೂ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ನಮಮೆವುಗೆ ಶರಣ್ ಪಾಪಪರ ನೀವು (ಕಂಕಣ. ೩-೩೦). ೭. ಪದ್ಮಾಪ್ಪವದೊಳಗೆ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಪರಿಪ್ಲವ ಪೀತ್ಯಯರಮರಕಾಂತೆಯರ್ ಸೋಗಯಿಸಿದರ್ (೨೦೩. ೩-೩೦). ಮುಖ್ಯಾಂಗ : ೮. ಆ ಬೋಪದಿಂ ದುಃಖಿಭಾಗಿಯ ನೀಂ ಮುಖ್ಯಾಂಗದ ಫೋರಸಂಸರಣ ಪಾರಾವಾರಂಗಂಭೀರದೋಕ್ (ಕುಸುಮ. ೩-೨೪); ಜಲದೋಕ್ತ ಮಿನಂದದ ದಿಂದಿ ಶತಪತ್ಯಾವಾಡೋಕ್ ಮುಖ್ಯಾಂಗದ ಕಡುಗುಮೇ ಧಾತ್ರಿಯಂ ಧರ್ಮರಾಜಂ (ಕುಸುಮ. ೩-೨೪).

ಮುಖ್ಯಾಂಗಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗಮುಖ್ಯಾಂಗ (ದ್ವಿರ್ದಿಪ್ತ): ಬೆಳೆಬೆಳೆದುಮು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಮುಖ್ಯಾಂಗದವು (ಕಂಕಣ. ೩-೨೩ ಕೃಷ್ಣ); ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಒಡೆಯಲೇಕೋ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪); ಆತದಾನಂದದಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ನಾ ಧನ್ಯ (೨೦೩. ೩-೨); ಧರ್ಮ ಸೋಕಿತು! ಮುಖ್ಯಾಂಗಮುಖ್ಯಾಂಗದ ಹಾಗೆ ತೋರಿತ್ತು ಆ ಸತ್ಯ (ಕುಸುಮ. ೩-೨). ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡಿಸು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡಿಸು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡಿಸು = ೦. ನೀರು ಮುಖ್ಯಾಂಗದ ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ಮುಖ್ಯಾಂಗದ: ಸುಮನಶ್ಚೈವನಾ ಜನುಭವವಗ್ನೇರಾಜು ಧಾರಾಳಿಯಿಂದ. ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡಿದಂದದಿಂ ಸ್ವಕಮರ್ತ್ಯಾಮರ್ತ್ಯರಂ ನೋಡೆ ನಾಡೆ ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡಿದಂ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೩); ಎನ್ನೆ ಕೊಳ್ಳೊಗ ರಿಂದಿ ಮೀಯೋಗಂ ರಾವ್ಯರಸಾಂಬುಧಿಯೊಳಿವಿ ಮೂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಸುಪ್ತ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪); ೨. ತನ್ನಯವಾಗಿಲು; ಮುಖ್ಯಾಂಗವಂತೆ ಮಾಡು; ಸ್ವಕಮರ್ತ್ಯಾಮರ್ತ್ಯರಂ ನೋಡೆ ನಾಡೆ ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡಿದಂ ಸ್ವಕಿಯರಸಪನ್ನತ್ಯಾಮ್ತಾಪ್ತಾಪ್ತಾಪ್ತರದಿ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೩). ೩. ಮೀಯುವಂತೆ ಮಾಡು; ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸು; ಕಾಣೆ ಕಾನೋದು ಬಂದ ಬ್ಬರಂ ಮುಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡಿದುದು ತೋಡಿ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೩). ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡು = ೦. ನೀರು ಮುಖ್ಯಾಂಗದ ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ವಿಳು: ನೋಡಿದರ್ ತರುಣಿ. ಪರಪಾಪ್ರರಸದೋಕ್ ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡಿದರ್ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೩); ನೀಯೋರ್ವರ್ . . . ಅಭವನ ಕಾಯಕಾಂತಿರಸದೊಳು ಮೂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡಿದೋಲಾಡುತುಂ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೩); ಕಾಣೆಗದ ಮುಖ್ಯಾಂಗವದಂದಂಜು ಯದ ಹಂದಿನೈವಂಗೆ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷಿಪ್ರದ್ರವಮಾರ ಹುಟ್ಟು ಕಿಗ್ಗಡಲ ರಕ್ತದ ಹೊಸಲರಿ ಕಡಿದು ಮುಖ್ಯಾಂಗದವ ಕೋಳುಳವ ಕಡು ಪರಿಣಾಮಿಸು ವಂತೆ ಅನು ಪರಿಣಾಮಿಸುವೆವಯ್ಯಾ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೩); ರಕ್ತದ ಕಡಲೋಳಿ ಜೀವದ ಭೇರು ವಾಯ್ಕಡುತ ತೇಕಾಡಿದರು ಮುಖ್ಯಾಂಗದ ಹಿಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಗದ (ಕುಸುಮ. ೩-೨೪); ರಕ್ತಮರಪೋಲ್ವ ರಾಕ್ಷಾಪ್ರವದೊಳು ಬೊವ್ವಗ

ವಾವಿಯಂ ತೀವಿದೊತದಲೋಕ್ತಾ ಪೊಕ್ಕು ಮುಖ್ಯಾಂಗದಿ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೩). ಮುಖ್ಯಾಂಗ ನೋಡಿ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪); ನೋಡೆವತ್ತರೋಕ್ ತೀವಿ ತನ್ನ ತಾಯ್ಗೆ ನೀರಿಯಾಂಬುತ ತಂದೆಗೆ ನೀಗುಗಡಲಂಬುದು ಮಾಡಿದ ಸ್ವಮಂತ ವಂಚಂಗಳೆಂಬ ಪದ ಪರ್ಮದಂಗಳೋಗೆ ಮೂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗದಿ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪); ಎನ್ನೆಯಾಂಬುತಿಯೋಕ್ ಮುಖ್ಯಾಂಗದಿ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪). ೨. ಓಲಾಡು; ನಲಿ: ತುಂಗಭಕ್ತಿಯಂಬ ವಾರ್ಧಿಯೊಳ್ಳು ಬುಲಿಗುಡುತೊಟ್ಟಿದಂ ಲಸುಮಾರ ಪಾಲಫೂರ್ವರಂ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪); ಕುಣುಕದಾಡಿ ರುಚಿರಾಭವಾನಂದಲೀರಿಯೋಕ್ ಮೂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಡುತ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪); ಆಗರ್ ಸ್ವರತಮಕರದ್ವೈವಮನೋಮ್ಯತಪೋಧಿ ಯೋಕ್ ಮೂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗದಿರಂತೆ ಕಿಟಿದು ಬೇಗಮನಿದರ್ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪); ಮಂದದಿಂ ನಾನಾವಿನೋದಂಗಳನೊಡವಿದ ಸುಖ್ಯಾಂಗದಿಂ ಮೂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗದಿನೆತ್ತೂ (ಕುಸುಮ. ೩-೨೪); ತವ ಪಾಲೇವದ ಶಾಂಗಿವೆಗಳ ರೊಳು ಮುಖ್ಯಾಂಗದಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗದಿ . . . ಪದ್ಮನಿಯೊಳ್ಳುಂಬ ಮುಲಂಗಿ ಸೇದಗದಾಗುಂ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪). ೩. ನೀರಾಟವಾಡು; ಜಲಕೇಳಿ ಯವಾಡು: ಕೃತಗಿರಿಯನೇಣ . . . ಶತಪತ್ಯಾಪದೊಳು ಮೂಡಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗದಿವಿನೋದದೊಳೊಳರಲ್ಲಿ (ಕುಸುಮ. ೩-೨೪); ನಿವಿಧಕೇಳೀವದ ದೋಗಿಯೋಕ್ ಮುಖ್ಯಾಂಗದಿ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪). ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಪೋಗು, ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಹೋಗು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಹೋಗು, ಮುಖ್ಯಾಂಗಹೋಗು = ೦. (ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರದಂತೆ) ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಹೋಗು; ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಲಗರ್ . . . ಸ್ವಂತಿದರ್ಪತ್ಯನ್ನಮಾಡುಂ ಕಂಡು ಬರಿಯಂ ತೆಗೆದು ನೆಲ ದೊಳೊಳುವುದುಮದು ಪೊಳೆದು ಜಳದೋಕ್ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಪೋಡು (ಕುಸುಮ. ೩-೨೪); ಪಾತೆಯಿಲ್ಲದ ಪಾಲ್ವೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ಮನವಾರ್ತ ಹೋಳೊಳಗೆ ಮುಖ್ಯಾಂಗಹೋದಂತೆ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪). ೨. ಕಾಣದಾಗು; ಮರೆಯಾಗು: ಇದರ . . . ವಿವರಗಳು ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಹೋಗಿ ರುವುದು ಧಾರತಿಯ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ತುಂಬಾಗದ ಕೊರತೆ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪). ೩. ನಾಶವಾಗು; ನಿರ್ನಾಮವಾಗು: ಒಂದು ಸಾವಿರ ಹೆಜ್ಜೆದರೆ ನಾವೇನು ಮುಖ್ಯಾಂಗಹೋಗುತ್ತೇವೆಯೇ? (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪); ಏನಪ್ಪ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಪೋಡೆವೆ ನಾವು? ಅದೇನು, ಅಪ್ಪ (ಕಂಕಣ. ೩-೨೪).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಕುಳು, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಕೋಡ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಕೆಲು, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಕೀಳು-ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಕೊಡ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಕೋರಾ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಪರ್ವ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಗಡು, ಮುಖ್ಯಾಂಗ; ಗೊಂಡಿ, ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಣಾ; ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ]

ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ (ನಾ). ೦. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ವಂಥದು: 'ಮುಖ್ಯಾಂಗಮುಖ್ಯಾಂಗ' ಪರಾ. ಮುಖ್ಯಾಂಗ: ೨. "(ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಚಿತ್ರಗಾಗಿ, ಮುಖ್ಯಾಂಗವು ಹಡಗು, ಮೊಗಲ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ) ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗವವನು . . . ಮುಖ್ಯಾಂಗ" (Dirar. ೩೦೩). ೩. "(ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ) ಮುಖ್ಯಾಂಗಹಕ್ಕಿ; ಮುಖ್ಯಾಂಗ" -೨-೩). ಮುಖ್ಯಾಂಗ: (೨).

[ಮುಖ್ಯಾಂಗ (< ಮುಖ್ಯಾಂಗ) + ಅಂಗ/ಕವಿ. ಮುಖ್ಯಾಂಗ] ಮುಖ್ಯಾಂಗ 'ಮುಖ್ಯಾಂಗ' ನೋ.

ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ, ಮುಖ್ಯಾಂಗ (ನಾ). ೦. ನೀರಿ ನಲ್ಲಿ ಒಳಗೇರುವುದು; ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗುವುದು: 'ಮುಖ್ಯಾಂಗಾಂಗಾಂಗ' ಪರಾ. ಮುಖ್ಯಾಂಗ: ೨. ತಲೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ: ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಮುಖ್ಯಾಂಗ ಬೆಳಗ್ಗಡ ಸುಡುವುದು

ಉದಕದ ಮಡು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕೊಲುವುದಿಲ್ಲ (ಕುಟುಂಬ. ೩೦-೯೩).
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು. ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು. ೩. ಮರೆ; ಅಸ್ತಮಾನ : ಉದಮಾಪನವ
ನೇರಿ ಮೇಲುಕಳಗು ಚಂದ್ರನೋಡಲು - ಅಲ್ಲಿ ರವಿಯ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
(ಕುಟುಂಬ. ೩೦-೯) ; ನಿಮ್ಮ ಕೈಗಿಲ್ಲಾ ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟೆ ಆ ಜೋಡೆ . . . ಬೆಳಕಿನ
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಬೆಳಕಿನೊಳಗೆ (ಕುಟುಂಬ. ೧೦೦). ೪. ಕೊನೆ; ಅಂತ್ಯ :
ಅವಸಾನ : ಹುಟ್ಟು ತೀರದರೇನು ? ತೀರಿ ಹುಟ್ಟಿದರೇನು ? ನಿನ್ನವಿರೆ
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ? (ಕುಟುಂಬ. ೧೦೦-೨) ; ಬೇವದಾಹ ಬೆತ್ತ ;
ಅದರೊಡನೆಯೊಳ್ಳುವೆ ; ದಿವ್ಯಾನುಭೂತಿಗೂ ಮೂಡು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
(ಕುಟುಂಬ. ೩೦-೩).

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು. ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು. = ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸುವ ಹಾಗೆ ಸ್ನಾನಮಾಡು : ನೀರು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ತಂದಿ ಮತ್ತೆ
ಹುಟ್ಟು. ಒಂದು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸುವ ತನ್ನಕವೂ ಬೇರಿ (ಕುಟುಂಬ. ೨೩) ; ಬೇಗ
ಹೋಗಿ ಒಂದು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸುವ ಬರುತ್ತೇನೆ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨).

[< ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು. / ತಮ. ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ; ತಲು. ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು]

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಶ್ರೀ). ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : ತುಳಾಕೋಟ
ಕಳಾಪಂಗೋಳಿ ಹಂಸಮಂಡಳಗಳಂ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸಿಯಂ (ಕುಟುಂಬ. ೩-೧೦ ಪ). [ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು + ಕೊಳ್ಳು + - ಇಯ]

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು 'ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು 'ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಯವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಚ್ಚಾಯೋರ ಪರಾಡಿ ಅವಸ್ಥಾ ಕಿರಿಯಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ನಲ್ಲೂರು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ತೇಗೂರು ಅರ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಅ. ೧. ೧. ೨೪. ೨೨-೨೦ ;
೨೨೦). [? + ಪಲ್ಯ]

ಮುಟ್ಟು 'ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟು 'ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟು 'ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಶೈಲ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಕೊಡುಗೊಳಿಸಿದ ಕಿರಿಯ ಗಂಗಿಪ್ಪಯ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಅ. ೧. ೧. ೧೩ (೩).
ನೂರು ೩೦. ೩೦-೦ ; ೧). [? + ಕೂರ್]

ಮುಟ್ಟು 'ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು' ನೋ.

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಪಡುವಣ
ಒಟ್ಟಿಯಂ ಅನ್ನ ಬಿಟ್ಟು (ಅ. ೧. ೧. ೧೩ (೩). ೨೦೪-೨೩ : ೧೦೩ಯ ೨೪).
[< ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು + ಕೂರ್]

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಬಾಚಿಯಂ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಕಲ್ಲಡುವಡೆದು ಕುಟ್ಟುಪ್ಪಾ ಕೊಟ್ಟೊಣ (ಅ. ೧. ೧. ೨೪. ೨-೪ ;
೨೦. ೨೧೦). [?]

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ನಾರಣಪ್ಪಯ
ಕಟ್ಟಿದ ನೈರುತಿಭಾಗದ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಎರಡುಕಡೆಗೋಡವ ನಿಪ್ಪರಿಯೆ
ಮೇರೆ (ಅ. ೧. ೧. ೧೩. ೨೪-೨೫ ; ೨೦೦). [< ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು + ಕೆಪ್]

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ನಾ). (?) : ಕಟ್ಟಿ, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಕಟ್ಟಿ, ತೊಟ್ಟು (ಕುಟುಂಬ. ೩೩
೨೪೦೦). [?]

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು,
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು,
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರೆ : ಪರಾಶ : ಕಿರುತುಳ : "ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು" ಪರಾಶವು
ಪರಾಶವು (ಕುಟುಂಬ. ೩೦-೩) ; ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸಿದರೇನು
ಸನ್ನದಿಗಳನೊಳಗೆ ಕೊಡು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸಿದ ತಲೆಪುಟ್ಟು ತರ್ಪ

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು . . . ಪುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಕುಟುಂಬ. ೨೩-೨೩). ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : "ಪರಾಶವು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು" (ಕುಟುಂಬ. ೩೩-೨) ;
ಬಿಕ್ಕಿ ತೇಗುರಿ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ತುಟ್ಟು ತುಟ್ಟು ಹೊನ್ನ ಕುಟ್ಟು (ಕುಟುಂಬ. ೧೦೦೦
೨೩೨೨) ; ಅತುಕ್ಕೊರಿಗೆ ಮೇದ ಒಟ್ಟಿಯ ಕೆಲವ ವುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮೇರೆ (ಕುಟುಂಬ. ೧೩ - ೧, ೧೦೪-೧೦ ; ೧೦೪) ;
ಸಿರಿಮನೆ ಒಟ್ಟಿಯ ಪರಣಿ ಒಟ್ಟುತನವು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಕುಟುಂಬ. ೧೦-೩೩) ; ಗುರುಸುತನ ತುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ತುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕೆಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಒಟ್ಟು (ಕುಟುಂಬ. ೩-೩೩). ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು :
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ತುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಧಂದದಿ ಹಾಸಿ (ಕುಟುಂಬ. ೨೩-೨೦) ;
ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮರೆ (ಅ. ೧. ೧. ೧೩ (೩). ೨೦೩.
೨-೩೩ ; ೧೦೩) ; ಅತ್ತಿ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಹೊನ್ನ ಮೇರೆ ಅಂಗಾರಿ ಅಲ
(ಕುಟುಂಬ. ೩-೩). ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : ಈ ಬೀಜವಂ ನೀರಲ್ಲಿ ಅಲಿದು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕೆಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಬೀಜವು (ಅ. ೧. ೧. ೧) ; ಎಲವಂ
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು. ತುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು . . . ಎತ್ತಿ ಮೇದಲಿದು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ರಾಜಕುಂ (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨೩). ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ತರ್ಪ) . . . ಕೆಟ್ಟು
ಹೂಗೊಳಿಸು ಈ ವುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ರಮಣಿಯವಾಗಿ ಕಾಣುವದು
(ಕುಟುಂಬ. ೨೩) ; ಬಲಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕೊಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಒಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
(ಕುಟುಂಬ. ೩-೩೩) ; ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : ರಮಣಿಯರು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಹುಟ್ಟು
ಕೊಟ್ಟುಗೊಳಿಸು . . . ಲಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಸಿಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ರಮಣಿಯರೇನು (ಕುಟುಂಬ. ೩೩). ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು . . . ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
(ಕುಟುಂಬ. ೩-೩೩). ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : ಇಾರಿ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ವಿಶಾಲ ಕೆಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ವಿಶಾಲ ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಕುಟುಂಬ. ೨-೩೩) ; ಅರಕಿ
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಬೆತ್ತ ಬಿಡು . . . ಬಿಡುಗೊಳಿಸು ಒಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
(ಕುಟುಂಬ. ೩-೩೩). ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : "ಪರಾಶವು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು" (ಕುಟುಂಬ. ೩೩-೨) ;
ತುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಸಂಗೀತದಂತೆ ದಿವ್ಯದಂತೆ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು . . .
ದೇವತೆಯಂ ನಿಪ್ಪರಿಯಂ ನಿಪ್ಪರಿಯುಮೆಂಬ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕೊಟ್ಟು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ನೆಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಕುಟುಂಬ. ೩-೩) ; ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಬೆಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಅತ್ತಿಯ (ಕುಟುಂಬ. ೨೩-೩೩) ; ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಕುಟುಂಬ. ೨-೨೩) ; ಅರಗಾಲ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಕುಟುಂಬ. ೨೩). ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : ಅರಣ್ಯಕಾಲಕಲೆ
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು . . . ಬೆಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
(ಕುಟುಂಬ. ೨೩-೨೩) ; ಬಿಕ್ಕಿ ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು . . . ಬಿಕ್ಕುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ತರುಗೊಳಿಸು (ಕುಟುಂಬ. ೨-೩೩). ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು : "ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು" ಪರಾಶ :
[ದೇ. ೩ ತಮ. ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ; ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ; ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ;
ತಲು. ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ; ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು, ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ;
ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ; ಕೊಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ; ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು]

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಕೊಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಗೊಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಇಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
(ಅ. ೧. ೧. ೧೩. ೨೪-೨೫ ; ೨೦೦). [?]

ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಕೊಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು
ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು ಕುಟ್ಟುಗೊಳಿಸು (ಕುಟುಂಬ. ೨೩-೨೩ ; ೧೦೩ಯ ೨೪). [?]

ಮೂ, ಮೂನ್, ಮೂಪ್, ಮೂಮ್, ಮೂಯ್ (ಸಪೂರೂ). ಸಮಾಸ
ಗಳಲ್ಲಿ 'ಮೂಟು' ಎಂಬ ನಾಮಪದಕ್ಕೆ ಬರುವ ಆದೇಶರೂಪ :
'ಮೂಗಂಡುಗ', 'ಮೂಜಗ' ಪರಾ. ಮೂನ್ : 'ಮೂನ್ನೂಟು'
ಪರಾ. ಮೂಪ್ : 'ಮುಪ್ಪಾಗ', 'ಮುಪ್ಪುರಿ' ಪರಾ.
ಮೂಮ್ : 'ಮುಮ್ಮಡಿ', ಪರಾ. ಮೂಯ್ : 'ಮುಯ್ಯಡಿ'.
'ಮುಯ್ಯೇಚ್' ಪರಾ. [\leq ಮೂಟು]

ಮೂ (ಸಪೂರೂ). ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ 'ಮೂಗು' ಎಂಬ ನಾಮಪದಕ್ಕೆ
ಬರುವ ಆದೇಶರೂಪ : 'ಮೂಗತ್ತಲೆ' ಪರಾ. [\leq ಮೂಗು]

ಮೂಕೆಟು 'ಮೂಕಿಟು' ನೋ.

ಮೂಕೆಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಮೂಕಿಗಿನ ಚಲನೆಯನ್ನು ಮಾಡು : ಜೊಂಕರಿ
ಕೆಂಕನದೊಳ್ ಮೂ ಕಿತ್ತೊಯ್ಯಾರದೊಳ್ (ಪಂ. ೬-೧೩ ಪ).
[\leq ಮೂಗು]

ಮೂಕೆಟ್ಟು 'ಮೂಗು' ನೋ.

ಮೂಕ (ಗು). ೧. ಮಾತನಾಡಲಾಗದ. ೨. ನಿಶ್ಚಿಹ್ನವಾದ. (ನಾ).

೩. ಮಾತನಾಡಲು ಆಗದವನು : ಮೂಗ : ಪದಮತಿ ಕಿವುಡಂ ಪಂಗು
ಮೂಕಂ . . . ನಿತ್ಯರೋಗಾಕುಳನೆಂಬಿ ನಾಮಸಾಮಾಂವಳಿಗೆ ನಿಳಯಕ್ಕಂ
ವ್ರತವ್ರಾತಹೀನಂ (ಪಾ. ೧೦-೧೦) : ಕುಬ್ಜವಾಮನಪಿಠರಮಾಕುಳಿರಾ
ತೋಸ್ತತ್ಪದ ಪದಪನಗಳುಮಂ . . . ಕೊಟ್ಟು (ಪಂ. ೧-೨೫ ಪ) :
ಮುದುಕಂ ಮೂಕಮ ಮೊಂಡ ಲಂಡ ಕಿವುಡಂ ಚಂದಾಲ ಶಾನದೊಡಂ
. . . ಬರಿವರ್ ಪುನ್ನಿತ್ತೊಡಂ ಸೂಳಿಯರ್ (ಪೀಠಿಕೆ. ೬೦) : ಮೂಕ
ರದುಂಗಿ ಮೂಗು ತುರಿಸುವ ಜನರೇ ಹುಟ್ಟಿ (ಪಾ. ೧೦-೧೩) : ೪. ಮಿಮು-
ಷ. ಹೇಸರಗತ್ತೆ. ೫. ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು : ಮುನಿಕರ
ಬಿನ್ನವಿಸಿ ಕರುಣಾವನದಿ ಶಂಭು ಕಿರುತಾಮಯ ರೂಪಿನಿಲಿ ಹೊಕ್ಕನು
ವಿನದಿಬಿಟ್ಟನು ಮೂಕದಾನವನ (ಕಾ. ೧೦-೨೩ ಪ). ೬. ದರಿದ್ರ;
ಬಡವ.

ಮೂಕಬಸವ = (ಅಲಂ) ತನ್ನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ
ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಾಗದವನು : ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು . . . ಮೂಕಬಸವಂತೆ ಆದ್ದೇ
ನಿಂತು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆ ಅಳಿಯನನ್ನು ಕಂಡು . . . ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು
(ಪಂ. ೨೩) : ಜಾರು. ಆ ಮೂಕಬಸವನೇ ? (ಪಂ. ೧೦-೧೩) [ಸಂ.]

ಮೂಕೆಗಾಮುಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀಮತ್
ಶ್ರೀಪುರಾಣಮಹಾರಾಜರ್ ಪ್ರಭುವೀರಾಚಾರ್ಯನು ಅವರಾ ವರೆಯ ಮಗನು
x x ತಮಾ ಕೆಲೆ ಅಳೆ . . . ರ ನಾಡು ಮೂಕೆಗಾಮುಂಡ್ನ್ x x x
(೧೯. XIV, ಪುಟ ೧೦-೧೩ : ೧೩೦). [ಮೂಕ + ಗಾಮುಂಡ]

ಮೂಕೆಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ : ಮಡ್ಡುಗೆ ಬಿತ್ತಾದ
ಮಡ್ಡುಗೆ ದಳೆಯೊಡು ತಂದವರ ಮನೆಗೆ ಬರುವುದು ಮೂಕೆಗ ಹಪ್ಪಳ
ಫೂಪಕ ಬರದೇಕೆ (ಪೀಠಿಕೆ. ೧೯). [?]]

ಮೂಕೆತೆ (ನಾ). ಮಾತಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಮೂಕತನ : ಅನ್ಯಭಾಷ್ಯಮೂಕತೆಗ
ಗದಂಗಳಾದ ಕೊನರಾವ ಮರಕ್ಕೊಳವು (ಪೀಠಿಕೆ. ೬-೧೩) : ಬಿಹಾಂತ
ಕೆಲರೊಳು ದೋಡನೆ ಕೆಲರೊಳು ಮೂಕೆತೆ ಕೆಲರೊಳೊಂದರದು ವಾಕು
ಕೆಲರೊಳು (ಪಂ. ೧-೩೬). [ಸಂ. ಮೂಕತಾ]

ಮೂಕೆತೆವೆಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಮಾತಿಲ್ಲದಾಗು : ಮೂಕವಾಗು : ಮಾಕಂದಂ
ಬೀತಿರೆ ಜಂಟಿಕೊಡಪಳದಿಂ ಕುಕಾಳಿ ಸುಖವಿಹಾಯ್ತು ಪಿಕಂ ಮೂಕೆತೆ
ವೆತ್ತಿರ್ದುದು ಮತ್ತೇಕಾಗ್ಗಾಬಿಗೆ ಸುಖೋದಯಂ ಸಮವಿವರೇ (ಪಂ. ೧-೩೬).
[ಮೂಕತೆ + ವೆಟ್ಟು]

ಮೂಕೆತ್ತ (ನಾ). = ಮೂಕತೆ : ನನಗೆ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕವಾರ
ದೋಪದಿಂದ ಮೂಕೆತ್ತವೆ ಬಂದಿದೆ (ಪಂ. ೧, ೧೩೬) : ಮುನಿಯದಿರಿ

ಮೌಪವಿರಿ ಕಿವುಡರೂ ಕುರುಡರೂ, ಮೂಕೆತ್ತವು ಲೇಸು (ಪೀಠಿಕೆ. ೬೬-೬೭). [ಸಂ.]

ಮೂಕನಾಟಕ (ನಾ). ಮಾತುಕತೆಗಳಿಂದ ಕೇವಲ ಅಭಿನಯ ಮಾಡಿ
ತೋರಿಸುವ ನಾಟಕ : ಮೂಕನಾಟಕ. ಛಾಯಾನಾಟಕ ಮೊದಲಾದ
ಹಲವು ನವೀನತರಂಗಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿವೆ (ಪಂ. III, ೧೩೨) : ಮೂಕನಾಟಕಗಳಾದ 'ಕದಕಳಿ' ಮೊದಲಾದವು ಈ ವಾದದ
ಪರಿಣಾಮಗಳೇ (ಪಂ. ೧೯). [ಸಂ.]

ಮೂಕನೋವು (ನಾ). ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲಾಗದ ದುಃಖ. -
ಸಂಕಟ : ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಅರಿಕ್ಕಿಗೆ ಮಕ್ಕಳ ಚಿಂತೆ. ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮೂಕನೋವು (ಪೀಠಿಕೆ. ೨೦) : ಗಗವುನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಬಗೆಗಂ
ದೊಳಗೆ ಮೂಕನೋವು ಬಿಡುವಾಗುತ್ತಾ (ಗೀತಾ. ೨೦).

[ಮೂಕ + ನೋವು]

ಮೂಕಬರಿ (ನಾ). ಮಾತಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಿ. - ವ್ಯಕ್ತಿ : ಎದುರುವಾದಿಸಲು
ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮುಖಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಭಾಗೀರಥಿಯ ಒಂದು
ಮೂಕಬರಿ (ಪಂ. ೨೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಮೂಕೆಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : [ಬದಿವರ] ಸ್ವಾಮ್ಯನು
ಗೊತ್ತಯನು ಮೂಕೆಯ್ಯನು ಕೊಟ್ಟದು x x ನೀಲಮ್ಬನು
(೧೯೩೦-IX-1, ೬೦-೨೨ : ೧೩೧). [ಮೂಕ + ಯ್ಯ]

ಮೂಕರಿವೆ. ಮುಕ್ಕರಿವೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು : ಮೂಕರಿವೆ.
ಮೂಕಾರ್ತಿ. ಹಕ್ಕಿರಲು (ಪೀಠಿಕೆ. ೧೩-೧೪). ಮುಕ್ಕರಿವೆ : ಕಂದ್ರಾಸಿ
ಮುಕ್ಕರಿವೆ ಪುಷ್ಪಳಿ (ಪಂ. ೨೩೬). [? + ಹರಿವೆ (< ಪಟುಪ)]

ಮೂಕರ್ಜಿ 'ಮೂಗರ್ಜಿ' ನೋ.

ಮೂಕಶೋಕ (ನಾ). ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗದ ದುಃಖ. - ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸ
ಲಾಗದ ಶೋಕ : ಮೂಕವರ ಮನದ ಮಹಾಸ್ವಾತಿಸುಧಾಬಿವರೂಪಿ ತಾಂ
ಮೆರದುಮಾ ಮೂಕಶೋಕವ ಬಿಡಯ ಸಂಗೀತ (ಪಂ. ೧೦-೨೯೬).
[ಸಂ.]

ಮೂಕಾಂಬಿಕೆ (ನಾ). ಪಾರ್ವತಿಯ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನನ್ನ
ಬೀಗರು ಮೂಕಾಂಬಿಕೆಯ ಭಕ್ತರು (ಪಂ. ೧೩೬).
[ಸಂ. ಮೂಕಾಂಬಿಕಾ]

ಮೂಕಾಂಬೆ (ನಾ). = ಮೂಕಾಂಬಿಕೆ : ಬೂದಿನ ಬಯಕೆ ತೀರಲಿಂದೇ
ಒಂದು ನಿಲ್ಲು ಜಗದಂಬೆ . . . ಮೂಕಾಂಬೆ (ಪಂ. ೧೩-೨೨).
[ಸಂ. ಮೂಕಾಂಬಾ]

ಮೂಕಾರತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಕುದ್ರೆ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರು (?) : ಮೂಕನ
ಮಹಾವೀರ ಸಂಕಟ(ಚೌಕಿ) ಜ್ಯೋತಿಸು ಉಳ್ಳ ಮೂಕಾರತಿ . . .
ಕರಿಯಾ ಶಿರಯಾ ಶಿವಿ (ಪಂ. ೨೩-೨೪). [?]

ಮೂಕಾರ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮೂಕರಿವೆ. ಮೂಕಾರ್ತಿ.
ಹಕ್ಕಿರಲು (ಪೀಠಿಕೆ. ೧೩-೧೪). [?]

ಮೂಕಾಸುರ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು : ಭೀಕರಾಕಾರ ಮೂಕಾ
ಸುರನು ತೊಟ್ಟನೆ ಕಟ್ಟಿದೊಳಾ ಕಂಡು ಕಾಯ್ದುಗೊಂಡು ಚಂಡ
ಧನುರ್ಗುಣಮಂ ನೀವಿ ಜೇಘಾದಯಲ್ (ಪಂ. ೧-೩೬ ಪ). [ಸಂ.]

ಮೂಕಿ 'ಮೂಗು' ನೋ.

ಮೂಕಿ (ನಾ). ಮಾತನಾಡಲಾರದವಳು : ಮೂಗಿ : ಅವಳು ಆ
ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಮೂಕಿಮಂತೆ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಳು (ಪಂ. ೧೩೬).

[ಮೂಕ + ಇ]

ಮೂಕಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮಾತಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು : ಮೂಕವಾಗಿಸು :
ಹೊಸ ಹುಟ್ಟು ಹೊಟ್ಟೆಯಲಿ ಹೊತ್ತ ಬೂದಿನ ಬಯಕೆ ತೀರಲಿಂದೇ ಬಂದು

ನಿಲ್ಲ ಜಗದಂಬೆ ಬಾಯುಂಟೆಂದೆ ಬೊಗುಂವರ ಮೂಕನುವ ಮೂಕಾಂಬೆ!
(ಪ್ರಶ್ನ. ೧-೨೨). [ಮೂಕು (< ಮೂಗು) + - ಇಪ್ಪ]

ಮೂಕೀಭಾವ (ನಾ). ಮೂಕತನ : ಮಾತನ್ನಾಡದಿರುವಿಕೆ; ಮನ :
ಬಿಕ್ಕಾಟ ಕೆನಲ್ವ ಬೊತಕಳಾಸ್ತಾದವ್ಯವಜ್ಞದಿಂದ ಮೂಕೀಭಾವ
ಮನವ್ವೈಯ್ಯದಂ ವಿವೇಕವ್ಯಾಕುಳಂ ಕೋಕಳಂ (ಕುಣ್ಯ. ೪-೪೨);
ಭೋಗಲ್ವ ಬಗೆಯುಳ್ಳೊಡಂ ನಾಲಗೆ ಪೊದರದು ಖರ್ಗೆ ಮವವಿಶಿ-ಪೊನು
ಸಿರಲ ಬಗಪೊದಮಾಕುಲದಕದನಗಲವೊಲ ಪರಭೃತಕ್ಕೆ ಮೂಕೀಭಾವಂ
(ಕುಣ್ಯ. ೧-೪೦). (ಸಂ.)

ಮೂಕು 'ಮೂಗು' ನೋ.

ಮೂಕುತಿ 'ಮೂಗುತಿ' ನೋ.

ಮೂಕಿ 'ಮೂಗು' ನೋ.

ಮೂಕಿ (ನಾ). ಸೈವ್ಯ : ಪಡೆ : ನಾಕಪತಿ ನಿಜದಿಂದ ನಿಜರಮೂಕ
ಯನು ಪೊಡಗೊಂಡು ಭುಜಬಲದಾಕವಾಳಿಯಿಂದ ತಿರುವೆಂಟನು
ತಾನಾದ ಲೋಕನಾಯಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವನೇಕೈವ್ಯಯಲಿ ಕಾವನೆಯ ವಿವೇಕ
ಮನದಲಿ ಚರಿದರ್ದಿದ ವಿಳನ ಮೃಗಾಕೆ (ಕೋಟ. ೬-೧೦೦).

[ದೇ. ೩ ತಲು. ಮೂಕ]

ಮೂಕಿ (ನಾ). ಮಾತನ್ನಾಡಲು ಆಗದವಳು; ಮೂಗಿ : ಸಿಂಹಾಸನ
ರೂಢನಾರೂಢಯವನೆಯಮಂತ್ರನಿಗೊಧರೋಕೋದ್ರೇಕಮೂಕಿಯು
ಮೂಗರ್ ನಿತಮೂದಗೆ ಬಲಾಯನಟ್ಟಿದಾಗಳ್ (ಕುಣ್ಯ. ೬-೪೬ ಕ).

[ಮೂಕ + - ಎ]

ಮೂಕರೆ (ಕ್ರ). ರಿ. ಮೂಗನ್ನು ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳು. ೨. (ಆಲಂ)
ಜಗಲಕ್ಕೆ ಕರೆ : ಮೂಗಗೆ ಮೂಕರೆದೆ ಜಗಲಕ್ಕೆ ಕರೆದೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೬-೪).

[ಮೂ (< ಮೂಗು) + ಕರೆ]

ಮೂಕೊರತಿ 'ಮೂಕೊಟಿ' ನೋ.

ಮೂಕೊರತಿ 'ಮೂಕೊಟಿ' ನೋ.

ಮೂಕೊರೆಯ 'ಮೂಕೊಟಿಯ' ನೋ.

ಮೂಕೊಟಿ, ಮೂಕೊರತಿ (ನಾ). ಮೂಗು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹೋಗಿರುವ
ವಳು; ಮೂಗಿಲ್ಲದವಳು : ಬಿಟ್ಟುಗೊಡನೆ . . . ಪೊಯೊಡು
ಸುಟ್ಟಡಗು ಪಾವೊಲಂ ಗಳಿತಾಶ್ರು ಮುಂಡ ಮೂಕೊಟಿ ವಿಮುಕ್ತಕೇರಿ
ಯದಿರೋ ಬರೆ ಕಾಣುಮಾಗದು (ಕೋಟ. ೧೨-೧೦) : ಮೂಟರ
ಪುದುವೆಗೆ ಭಂಡರು ಹಣೆಯ ಮೊಯ್ವು ಮೂಕೊಟಿಯರಲ್ಲಾ ಕಳವ
ಮೂತ್ತರಲ್ಲಾ (ಕುಣ್ಯ. ೧೦೨-೪೦); ನಿನ್ನ ಮುಷ್ಣಾದಿ ಚಿಲುವಿನೆಗೆ
ಸೋಲರು ಗೊಲ್ಲಿಯರು ಮೂಕೊಟಿ ವೋಟಗೆ ವೋಟುವ ತಜ
ದೊಳ್ಳಿ (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೨-೨೬). ಮೂಕೊರತಿ : ದುರುಳ ಮೂಕೊರತಿಗುವ
ಕಾರವಾಗಲ್ವೆಂದು ತೊರವುದನುಚಿತ ತನುಗಳಂ (ಪ್ರಶ್ನ. ೬-೧೦-೮೩).

[ಮೂ (< ಮೂಗು) + ಕೊಟಿ]

ಮೂಕೊಟಿ, ಮೂಕೊರತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ :
"ಆ ಪದವೆಯೆನಲು ಮೂಕೊಟಿ" (ಕುಣ್ಯ. ೬೬-೨೦) :
ಮೂಕೊಟಿ ಭಾಸ್ಕರ ಚಿತ್ರಕ ನಗ್ನಿ ತವಮುರಗೈದ ಕತ್ತರಿ ಪ್ರತ್ಯ
ದಂಡ ಬಿಟ್ಟುಗೊಂದುಮಂಡಲಮಾರಿಯೆಂಬವಂ ಕೆಲಾಯಿದಂ ಪೊಮದಿಗು
ಪೂಸರೆ . . . ತದ್ವಿಮುರವನೆಯಂ ಕಿಡುಗುಂ (ಕುಣ್ಯ. ೬-೧೬) : ಪಾಲೆ
ದಿಂದಿಬ್ಬೆ ಪುನೇಂಕೋಲೆಲಿಚೆಯ ಜಾಗ ನೆಗೆರೆ ಮೂಕೊಟಿಯ ತೆಗಾಲದ
ನೆಲಲಿ ಪಾದರಿ ಜಾಲದ ಚಿನ್ನಂಗಿ ಬನ್ನಿ ಹೊನ್ನೆಯ ತರಗಲ್ . . .
ಮೂಗುಂ (ಕೋಟ. ೪-೬೯) : ಮೂಕೊರತಿ . . . ಚಿತ್ರಮೂಲದ
ಬೇರು, ಕಾಗಮಾಯಿ ಬೇರು, ಮೂಕೊಟಿಬೇರು. ಈ ಮೂಲನ್ನು
ಸಮಾಪಗೊಂಡು ಮೂರ್ತಿಯ ಮಾಡಿ . . . ಮೂಲದಿಂದ ಕೊಳ್ಳಲು

ಗುಣ (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೨೬). ಮೂಕೊರತಿ : ವೈಶಾಖವಂದಗುಣಲಿ.
ಮೂಕೊರತಿ ಬೆಳ್ಳದಕಿಲಾ (ಪ್ರಶ್ನ. ೧೨೬).

ಮೂಕೊಟಿ (ನಾ). ಮೂಗು ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗಿರುವವನು : ಮೂಗಿಲ್ಲ
ದವನು : ಓದು ಒಡಕು ಹುರುಳಿ ಪೋಟಿ ಹುರಿವಾಕಯ ಕೈ ಸೊತ್ತು
ಕಣ್ಣು ಕುರುಡು ಮೆಲುಮಾತ ಬೋಡ ಮೂಕೊಟಿಗ ಇಂತಿವರು. ತನ್ನ
ಭೋಗಕ್ಕೆ ಸುರಪತಿಯ ಭೋಗವ ಜಪಾವ ನರಕುಟಿಗಳ ಸಾನೇನಂಟಿನಯ್ಯಾ
(ಕುಣ್ಯ. ೬೩-೨೬). [ಮೂ (< ಮೂಗು) + ಕೊಟಿ + - ಗೆ]

ಮೂಕೊಟಿಯ. ಮೂಕೊರೆಯ (ನಾ). ಮೂಕೊಟಿಗ :
"ಗತನಾಸಿಕಂ ಮೂಕೊಟಿಯನಕ್ಕು" (ಕುಣ್ಯ. ೧೦೬-೬) : ಮೂಗಿಲ್ಲದ
ಮೂಕೊಟಿಯನಂತು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದ ಕುರುಡನಂತು . . . ರುಭಕಾರ್ಯಕ್ಕಂ
ರಾಜಸಭೆಗೆ . . . ಸ್ವಲ್ಪಂ (ಕುಣ್ಯ. ೪-೬) : ಮಗನ ಮದುವೆಗೆ ಶಕುನದ
ನೋಡದೋಪಾಗ ಇದಿರೈದಿಲ್ಲ ಮೂಕೊಟಿಯ ಪಾವಾಡಿನ ಕಂಡು
ಶಕುನ ಮೊಲ್ಲೆಂಬ ಚದುರನ ನೋಡಾ ತನ್ನ ಪತಿ ಮೂಕೊಟಿ ತನ್ನ
ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಾಪು ತಾನು ಮೂಕೊಟಿಯ (ಕುಣ್ಯ. ೧೦೬) : ಕುಡಿಮೂಗಿನೆಂಟಿ
ಕಟ್ಟಿ ಕಿವಿಳಂ ಕಿಳ್ವ ಕೈಯೊಡನೆ ಕಿಡಿಮೂಗ ಮೂಕೊಟಿಯರು ಮಾಡಿ
ನೆಟಿ ಬಿಡಿದಾಡುತರೊಡವೆರೆಯೊ ತನುಜರುಂ ಮರುಳೆಳಂ (ಕುಣ್ಯ.
೬೨-೬೬). ಮೂಕೊರೆಯ : ಕಣಿಗಳಂ ಮತ್ತಿದರು ಮೂಕೊರೆಯ
ರಂದದೋಳ ಪುಟಪುಟರು ನಿಶ್ಚಯ (ಕುಣ್ಯ. ೩೬-೨೬) : ರಿ೨೦೦೦ಜನ
ತುರುಕರ ಮೂಗಗಳನ್ನ ಕೊಯ್ದರು ಆ ಮೂಕೊರೆಯರು ಎಲ್ಲರೂ
ವಿಜಯಪುರಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಹೋಗಿ . . . ಆದ್ದುದ್ದರು (ಕುಣ್ಯ. ೧೦೬) :
ಅನೇಕ ದೈವವ ಭಜಿಸಿ ಮೂಕೊರೆಯ ಜನರ ಸಟಿ ಕುಟಲ ಮಹಿಮೆಗಳಿಗೆ
ಭ್ರಾಂತಿನಂ ಮರುಳಾಗದೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೬-೨೯).

[ಮೂ (< ಮೂಗು) + ಕೊಟಿಯ]

ಮೂಗ (ನಾ). ರಿ. ಮಾತನ್ನಾಡಲು ಆಗದವನು : ಮೂಕು ಬಾರ
ದವನು : ಮೂಕ : "ಪಡೆ. ಕಡೆ-ಈ ೨ ಮೂಗಂ" (ಕುಣ್ಯ. ೧೦೦-೪೩) :
ಕಿಟುವಕ್ಕುಳುವಾ ಮೂಗರುಮಾಟಪಲ್ಲವು ವಿವೇಕವಂ
ಮಾತುಗಳಂ (ಕುಣ್ಯ. ೧-೬೯) : ಮೂಗರ್ ಕಂಡ ಕಮನಂತ ಮೂಗರ್
ವೇಟಲಿಯದೆ ನಾಡೆಯಂ ಬದವಾಗಿರ್ಪದಂ (ಕುಣ್ಯ. ೪-೨೨) :
ಮೂಗ ಕಂಡ ಕಮನಂತಾಯಿತ್ತನ್ನ ಭಕ್ತಿ (ಕುಣ್ಯ. ೨೯) : ಮೂಗ
ಬದಿರಂಧರಿಗೆ ಬೇಗದೆ ವೇಗವದಗೊಳಿಸುವನೇ ರಾಗದ ಭವನ
ಪೊಟ್ಟಿದುಣ್ಣೆ (ಕುಣ್ಯ. ೨೦-೬೬) : ಕಿವೆದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಮೂಗ ಬಂಟಿ
(ಗುಣ್ಯ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ : ಕಾಗೆ ನವಿರಿದ್ದಾಯ್ ಗುಟ್ಟಿ ಪಾರಿವ
ಕೊಂಡ ಗೂಗೆ . . . ಮೂಗ ನುರಿಗಣ್ಣು ಬಾಳಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿಯಂ . . .
ಹೊಡೆದೊಡದಿಳಿಯುತ್ತಿದಡೆ (ಕೋಟ. ೬-೯). ೩. (ಆಲಂ) ಅತಿ
ಯವದ ಭಯಂ, ಅಶ್ವರ್ಯ, ದುಃಖ, ಸಂತೋಷ ಮುಂತಾದ
ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಮಾತನ್ನಾಡಲಾರದಂತಾದವನು : ಮನಿ : ಮೂಗ
ನಾದನು ಬಹಳ ಧೈರ್ಯದ ಬೇಗದಮ ದಿವೆ . . . ಧನಂಜಯನೊಲಿದು
ನಿಜರಿವ (ಕುಣ್ಯ. ೧-೪೨).

[ಮೂಗು + - ಲ್ಲ / ಸಂ. ಮೂಕ / ಪಾ. ಮೂಕ, ಮೂಗ]

ಮೂಗಂಡುಗ. ಮೂಗಂಡುಗ (ನಾ). ಮೂಗುಬಿಂದುಗದ ಅಳತೆ :
ಪರ್ವತದಿಕ್ಕೆಯ ಕೆಟಿಯ ಕೆಟಿ ಮೂಗಣ್ಣುಗಂ ಕುಣಿ ಮತ್ತು
ಬಕಮಂಗಲದ ಕೆಟಿಯ ಕೆಟಿ ಮೂಗಣ್ಣುಗಂ ಕುಣಿ (೨೪. ೧೬. ಕುಣ್ಯ.
೬೦-೧೬೬; ೨೦೭) : ಎಟಿಯಪ್ಪರೂಢ ಕೊಟ್ಟುರಣ್ಣು ಮೂಗಣ್ಣುಗ ಕಾಲ್ವದು
(೨೪. ೧೬. ಕುಣ್ಯ. ೯-೧೦; ೧೧೦) : ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಅಳತೆ
ಗಳೂ . . . ಕಂಡುಗ, ಮೂಗಂಡುಗ, ಪಾಗಂಡುಗ (ಕುಣ್ಯ. ೨೬೦).
ಮೂಗಂಡುಗ : ಇದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟುನಿರ್ವಹಣೆಗುಂ ಕಲಕಣ್ಣುಗ

ಮುಕ್ಕಣ್ಣುಗ ಮಿಡೆ ಕಿರಣ ಕೊಟ್ಟು ಮುಗ್ಧರ (೧೮. ೫. ೪೫೮೪ ೪-೪ : ೫, 753). [ಮೂ (< ಮೂಟು) + ಕಂಡು (< ಮಂಡುಗ)]
ಮೂಗಂದಾಯ, **ಮುಕ್ಕಂಧಾಯ** (ನಾ). ೧. [ಜ್ಯೋತಿ] (ಒಂದು ವರ್ಷದ) ನಾಲ್ಕುತಿಂಗಳುಗಳ ವೊಂದು ಅವಧಿ : (೧).
ಮುಕ್ಕಂಧಾಯ : ೨. ಕಂದಾಯದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ : ೨. ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕೆ ಗ್ರಹಕ ಚೌಕ ರುಗಳು ಸಪ್ತವಿಂಶತಿವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯಾಕಾವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸ್ತಂ ಮುಕ್ಕಂಧಾಯವಾಗಿ ತರದೆ ಸುಖದಲಿಹಂತಾಗಿ ನಿಯತ ಕೋತ್ರವಾಗಿ ಬಾಲ್ಯೇನ್ನೋದೆಯರು ಕೊಟ್ಟ ಧರ್ಮಶಾಸನ (ಪ್ರಾಂ. ೧೯೧೦. ೩೩-೩೫ : 1399). [ಮೂ (< ಮೂಟು) + ಕಂದಾಯ]

ಮೂಗಿ 'ಮೂಗಿಬ್ಬಿ' ನೋ.
ಮೂಗಿಗಣ (ನಾ). = ಮೂಗಂಡುಗ (?) : ಲಿಂಗಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ದೇವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಗಣ್ಣಿ ಮೂಗಿಗಣಿ ಪಾಟಿ ಕಣ್ಣುಗ (೧೮. ೫. ೪೫೮೪. ೫೦೦-೨ : 1೩೯೨ ೪೫).
 [೨] ಇದು 'ಮೂಗಂಡುಗ' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವೃತ್ತವಿರಬಹುದು]

ಮೂಗತ್ತಲೆ (ನಾ). ಮೌನವಾದ ಅಂಧಕಾರ : ಖ್ಯಾತ್ತಲೆ : ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ಮೂಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ದಾರಿ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಹೋದವು (೧೮೫೬. ೧೫೦).
 [ಮೂ (< ಮೂಗು) + ಕತ್ತಲೆ (< ಕಟ್ಟಲೆ)]

ಮೂಗಯ 'ಮೂಗಿಯ' ನೋ.

ಮೂಗಿ (ಕ್ರಿ). ಮೂಗನ್ನು ಕತ್ತರಿಸು. - ಕೊಯ್ಯು : ಅಲಸೆಯ ಕಡವುಗಳೊಳಗೆ ಮುರ್ಮಲಿರೋಡಂ ಪಿಂಗವೇಬ್ಬು ಮೂಗಿರಿದುಡುಕಂದರೆ ಗಳ ಲೋಕದೊಳೆಯೆಯಲೆಗಳ ಮೂಗಿರಿದುಡುಕಂದಂದಿಂ ಒಲೆಯಂ (೧೮೫೬. ೨೫ ೩೩೮೪) : ಹೆರಿಯ ಗದಿಯ ಸೇತೆಯದೊಂಟುಗಾಣರುರ ವಣಿಸುವ ತುರುಕರಮ ಮೂಜಿಯಲಿಟುರು ಮೂಗಿರಿದು ತಂದಾಕ್ಷಣ ಸರಗಟ್ಟು ಮೂಗಿರಿದು (೧೮೫೬. ೧೫-೨೯) : ಮೈಸೂರವನು ತನ್ನ ಕೈಗೆ ಬಿದ್ದು ನಿಶ್ಚಯಾಯರಾದ ಶತ್ರುವಿರಂಗೊಳಾ ಮೂಗಿರಿದು ಮನಃಭಂಗ ಕೂಡಿ ಪಲ್ಲಿರುವ ಪದಮರೂಢರ್ಮನವನುಬುದ್ಧನು, ನಾವಾರೂ ಮರೆತು ದಿಲ್ಲಿ (೧೮೫೬. ೧೫-೧೬). [ಮೂಗು + ಅರಿ]

ಮೂಗಿರಿ (ನಾ). ಮೂಗನ್ನು ಕೊಯ್ಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ಪೂಜೆಯಲ್ ಪೋಗಿ ಮೂಗಿರಿವದರ್ (೧೮೫೬. ೩೩-೩೪) : ಎಜಿರುಪ್ಪದವುಗೊಟ್ಟು ಪೇರ್ಗ ತಾನೇಜಿ ಪೋಗಿ ಪೋಗಿ ಮೂಗಿರಿವದರ್ ತಾನೆವ್ವದಲಿಗಿ ಬೆರೆವೆಣ್ಣ (೧೮೫೬. ೩-೩೩). [< ಮೂಗಿರಿ]

ಮೂಗಿರಿಕೆ (ನಾ). ಮೂಗು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡವಳು : ಮರುಳಲಾ ನೀಲೆಲಿಫಾ ವಿಳ ಮೂಗಿರಿಕೆಗಾದಿವದವನುಗಳ ಧುರವನನುಗವ ನಪ್ರಬುದ್ಧನೊ ಮೊಗ್ಗುಪಕ್ಷಗೊ (೧೮೫೬. ೩-೩-೩೨). [< ಮೂಗಿರಿ]

ಮೂಗಿರ್ಚಿ, **ಮೂಕಿರ್ಚಿ** (ನಾ). ಬರೆದವರು ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಸದೆ ರುಜುವಿಲ್ಲದೆ. ವಿಳಾಸ ಕೊಡದೆ ಬರೆಯುವ ಅರ್ಜಿ : ಬೇನುಮಿ ಅರ್ಜಿ : ಶಾಸ್ತುಭೋಗಿಗಿ ವರೋಧವಾಗಿ ನಿತ್ಯ ಒಂದೊಂದು ಎರಡರು ನಾರಾಯಣ (ಮೂಗಿರ್ಚಿ)ಗೊ ತಾಲ್ಲೂಕುಕಚೇರಿಗೆ ಬರಕೊಡಿದವು (೧೮೫೬. ೧೦೩) : ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಮೂಗಿರ್ಚಿಯೊಪಾದಿಯು ಪತ್ರ ಜೀವಾನ್ತನ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ತಲುಪು... ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರೆ ಗತಿಯೇನು (೧೮೫೬. ೧೦೩). **ಮೂಕಿರ್ಚಿ** : ಮೂಕಿರ್ಚಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಬರೆದರು ಸಿಟ್ಟುರು (೧೮೫೬. ೩೨) : ಅವನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮೂಕಿರ್ಚಿ ಬರೆಯುವ ಭೈರ್ಯ ಆ ಹಳ್ಳಿಯವರಲ್ಲೊ ಇರಲಿಲ್ಲ (೧೮೫೬. ೧೦೩).
 [ಮೂಗು + ಅರ್ಜಿ]

ಮೂಗಿವಲ್, **ಮುಕ್ಕವಲು** (ನಾ). ೧. ಮೂರು ಬಗೆ. - ರೀತಿ : ಅದಿತ್ತಮನಿಮರ್ ಮೂಗಿವಲಿಂ ಹರಿಹರುತ್ತ ಕಳಂ ವೋಪವ ನಿಲ್ಲ

ವಸವಸವಿನೋದಮನಾರಣ್ಣಗಿಂ (೧೮೫೬. ೩-೦೨). **ಮುಕ್ಕವಲು** : ೨. ಮೂರು ಕವಲು. ಭಾಗ : ಅತಿಥಿಗಳೊಪ್ಪಟ್ಟು, ಮದುವಣಿಗರ ಮರು ದಿಬ್ಬಿಗೊಪ್ಪಟ್ಟು. ತನ್ನ ಮೊದಲೊಡೆದ ವೀರಬಂಕಿಯೊಪ್ಪಟ್ಟು. ಮುಕ್ಕವಲಾಗಿ ನೆರೆದ ಸಂದಣಿ ಹರಿದುದು (೧೮೫೬. ೧೦೩).

[ಮೂ (< ಮೂಟು) + ಕವಲ್]

ಮೂಗಲ್ (ಕ್ರಿ). ಹೇಳಲಾಗದೆ ಮೂಕವಾಗಿ ದುಃಖವಡು : ಒಳ ಗೊಳಗೇ ರೋದಿಸು : ಕೊರಳೆ ಬಿಗಿದು ಮೂಗಲ್ಕಳಾ ದಿವ್ಯದುವಿಗಿ ಸಗವ್ವದಂ (೧೮೫೬. ೩೦೩-೩೬).
 [ಮೂಗು + ಅಳ್ (< ಅಬ್ಬಳ್)]

ಮೂಗಲ್ 'ಮೂಗಿಗಲ್' ನೋ.

ಮೂಗಲು (ನಾ). ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದೆ ಒಳಗೊಳಗೇ ದುಃಖಿಸುವಿಕೆ : ಮೌನರೋದನ : ಅವಳ ಮೂಗಲುವನ್ನು ಕೇಳುವವರು ಅಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ (೧೮೫೬). [ಮೂಗು + ಅಳ್ (< ಅಬ್ಬಳ್)]

ಮೂಗಿಬ್ಬಿ, **ಮೂಗಿಕ್ಕಿ** (ನಾ). = ಮೂಗಿಳು : ವಿರಾಟನ ಮಹಾ ದೇವಿಯುಂ ಪೇಡಿ ಸತ್ತಂತೆನುಮನಲಿಟುಯದೆ ಸಾಗ್ಗೆ ತನ್ನೊಳೆ ಮೂಗಿಬ್ಬಿಯನುಬ್ಬು ಕಿಮ್ಮನಿರ್ದಳ್ (೧೮೫೬. ೩-೩೨ ೪) : ಒಳಗೊಳಗೆ ಮೂಗಿಬ್ಬಿಯುಬ್ಬು... ಮಮ್ಮಲಂ ಪುಟಗಿ (೧೮೫೬. ೩-೩೩ ೪). **ಮೂಗಿಕ್ಕಿ** : ನಡವಳಿಯ ಗುಣವೋ ಪುಣ್ಯಕರೂಡಲ ದುಷ್ಟಕ ಪುಣ್ಯ ತಪೋದಧಿಗಿ ಮೂಗಿಕ್ಕಿಯಲಿ ಮೂಗಿಗದನು ಮರಣಾಥ (೧೮೫೬. ೧೦-೧೨) : ಸತಿ ಪುನಗದ್ದ ದ್ವರ್ಧರಿದರೂ ಮೂಗಿಕ್ಕಿಯಲಿ ಕಡುನೊಂದಳು (ಕೋಗಮ. ೧೫-೩೩). [ಮೂಗು + ಅಬ್ಬಿ]

ಮೂಗಿಬ್ಬಿ (ನಾ). = ಮೂಗಿಳು : ಪಕ್ಕಿಂಗಿಟ್ಟಿರ ಕಾದು ಬಿರ್ದು ದೊ ಪಾಣ್ಣುಡಿ ನೂವರ ಮೂಕನಗಾದುದೆಂದು ಮೂಗಿಬ್ಬಿಯುಬ್ಬು (೧೮೫೬. ೧೦-೧೫). [ಮೂಗು + ಅಬ್ಬಿ + ಮೈ]

ಮೂಗಾಲಿ, **ಮುಗ್ಗಾಲಿ** (ನಾ). ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳುಳ್ಳ ಮಾಹನ : 'ಗ್ಗಾಲಿ (ಪ್ರಸಿಕ್ತ) - ಮೂಗಾಲಿ (ಪ್ರಸಿಕ್ತ) (cyclo. ೫೫). **ಮುಗ್ಗಾಲಿ** : "ಮೂರು ಚಕ್ರದ ಸೈಕ್ಲೊ. ಮುಗ್ಗಾಲಿ" (Tricycle. ೫೫). 'ಗ್ಗಾಲಿ', 'ಒಗ್ಗಾಲಿ' ಪರಾ.
 [ಮೂ (< ಮೂಟು) + ಗಾಲಿ]

ಮೂಗಾವುದ (ನಾ). ಮೂರು ಗಾವುದ : ಸೌಧಮಕ್ಕದಳುಮಮ್ಮ ಮೂಗಾವುದೋಳೆ ಜಿಲ್ಲಸುರನಂತುಮಿರಾ ಸಿದ್ಧರ್ (೧೮೫೬. ೧೨-೧೩) : ಅಗಿಗಾವುದಮಂ ಪರಿದಂ ಮೂಗಾವುದಮಂ ನಡದಂ (ಪುನ. ೧೦೩ ಕ್ರಿಯಾ) : ಯೋಗಂ ಮೂಗಾವುದಮೆಣ ರಾಗಾವಿಲಿಚ್ಚಿರಾಗಿ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೩೦).
 [ಮೂ (< ಮೂಟು) + ಗಾವುದ]

ಮೂಗಾಳಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ತನುವಾತ, ಪುನವಾತ ಮತ್ತು ಪುನೋದಧಿ ವಾತ ಎಂಬ ಮೂರು ಪಾಯುವಲಯ : ಕಡೆಯಲ್ಲಿಂದಬರದ ಯೋಳು ಮೂಗಾಳಿ [೧೮೫೬. ಭಾ]ಯುಡಕಲುಗೊಂಡು ಬಳಸಲು ಪುನಃಪ್ರದ ತೀವಿ ಮೂವಣ ಜನಬೋಧಂ ಪೊಡೆಯಲಿ ತಾನೆ ರಂಜಪುದು (೧೮೫೬. ೧-೨೨). [ಮೂ (< ಮೂಟು) + ಗಾಳಿ]

ಮೂಗಾಳವಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ಮೂಗಿನಿಂದ ವಾಸನೆಯನ್ನು ತಿಳಿ. - ಅರಿ : ಕಾಮುದೊ ದಿಟದ ಮೃಗಕತಿಯದರ ಒಳ ಸುಳಿಯಲಿಂತಂಜಿ ಹಿಂಜರಿದು ಮೂಗಾಳವಿಡಿದು ನಿಂತಿಹವಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವೋದೊ ಬಿಚ್ಚಿ ಗಾಣಾಗಿ (೧೮೫೬. ೩೨-೧೩೯). [ಮೂ (< ಮೂಗು) + ಗಾಳವಿಡಿ]

ಮೂಗಿ (ನಾ). ಮಾತನ್ನಾಡಲು ಆಗದವಳು : ಮೂಕಿ : "ಮೂಕಿ (ಕಿ) - ಮೂಕಿ" (ಪ್ರಾಂ. ೩೩) : ನಿರ್ದಯದಿಂ ಪ್ರೀತಿ ಬಳ್ಳುವೋ ಏನುಮಾಳ್ತು ತುಕಿನಂ ಮೇಗೆ ಮೂಗಿಯ ಮೂಗಿ ತಲೆವಾರ ಕೊಯ್ಯು

(ಕುಶಾ. ೬-೨೯) : ಮೂಗಿಯ ಕೋಗಿಲೆಯಂತೆ ಮೂಗಿಯಾಗದೆ ನೋಡುವಾ (ಕುಶಾ. ೬-೨೯). [ಮೂಗ + ಇ.]

ಮೂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ; ಮೂಗಿ : "ಫಾ [ಕಾ. ಪು]ಯೆನೆ ಮೂಗಿ" (ಕುಶಾ. ೬-೨೯); ಕೋಗಿಲೆ ಜಾದಗೆ ಪೋದಗೆ ಮೂಗಿ ಗಲಂಜಂತೆ ಕೊಂಚೆ ಪೂಲೆಗಂಪಂ ಕಾಗೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿ ಪೊಂಗುರು ಗೂಗಿ ಮುಕ್ಕಂದಂ ಬರಾಕೆ ಲಾವುಗೆ ಸೇನಂ. (ಕುಶಾ. ೧೦೯೪ ೨೩೨೪); ಪುಗಿಯಂ ಪೋಗಿಯುಮೆಡತ್ತಲ್ ಪುಗೆ ಮೂಗಿಯ ಶಕುನಂಗಳ್ಳ ಪೂವಂ ಕುಡುಗಂ (ಕೋ. ೧೦೯೪ ೦೩-೦೪); ನಾಲಗೆಗಟ್ಟಿಕೆಯಂತೆ ಮೂಗಿ ನೆಡನಕ್ಕುಂ ಪ್ರಿಯಂಗಳ್ಳಂತೆ ಪಂಗಾ. . . ಅನೇಕ ಪಕ್ಷಿಜಾತಿ ಗಳಂ (ಕುಶಾ. ೨-೨೬ ೪). [ಮೂಗು + ಇ.]

ಮೂಗಿಡು (ಕಿ). ಎತ್ತು, ಎಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಹತ್ತೋಟಿ ಯಲ್ಲಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂಗಿಗೆ ದಾರ ಹಾಕಲು ಮೂಗುಡುವು : "ನನ್ನೋತ, ನ್ನುತ - ಈ ೨ ಮೂಗಿಟ್ಟು" (ಕುಶಾ. ೯೯-೦೦೨); ಸುಡೆ ಭಾವಾನಳನೊಂದನೊಂದು ತಿನ ಕುತ್ತುಂ ಪತ್ತ ಕೊಂದಿಕ್ಕಿ ಕಾಡೊಡುಂ ಶೀತದ ವಾತವಾತವದ ಭಾರಾಪಾತವತ್ಯಾತುರಂ ಮಡಿವಂ ಮಡೆ ಕರಾಂಕು ಶೋಪದತಿ ಸಂತಾಪದವಾಗೆ ಮೂಗಿಡು. ನಿರ್ವಂಧದಿನೀಜ ಪೇಜಿ ತಿನ ತಿಯಗ್ಗು ತಿಗ್ಗದೊಗುಂ (ಕುಶಾ. ೧೦-೦೦೦).

ಮೂಗಿಟ್ಟು = (ಅಲಂ) ಅರೆಯಲ್ಪಡು; ಹಮ್ಮಬ್ಬಿನಲ್ಲಿಡು; ತಲೆಯು ಕಡಿಯಾಯುಂ ಕುಳಿಸುಂಚೆಯುಂ . . . ಮೂಗಿಟ್ಟುಟ್ಟಿಟ್ಟು ಯುಂ (ಕುಶಾ. ೧೦ ೦೦ ೪); ಒತ್ತವ್ವದೆ ಮೂಗಿಟ್ಟುಟ್ಟುಂ ಮಾರವನಂ . . . ನಿಶ್ಚಮಾದಿತ್ಯದೊಂ (ಕುಶಾ. ೧೦೯೯ ೬೫-೦೬; ೧೦೧೧); ಎಜ್ ದೊನೆ ಮರನನ್ನಂ ವಿಜಾಪಮುಜದಡು ಒಡಿದು ಪೊರಿದನಧುಂ ಶೋಪದ ನೊಡವ[೦] ಮೂಗಿಟ್ಟುಟ್ಟುಂನೊಡು ಜಾಳನೊಪತಿಯುತ್ತುಂ (ಕುಶಾ. ೯-೬೬). [ಮೂಗು + ಇಡು]

ಮೂಗಿ : ಮೂಗಿಟ್ಟು ನೋ.

ಮೂಗಿಲಿ (ನಾ). ಮೂಗಿಯು ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಇಲಿ; ಸೊಂದಿಲಿ : "ಗಿರಿಕಾ, ಬಾಲಮೂಗಿಲಾ - ಈ ೨ ಮೂಗಿಲಿ" (ಕುಶಾ. ೧೦೬). [ಮೂಗು + ಇಲಿ]

ಮೂಗಿಲಿ (ನಾ). ಮೂಗು ಇಲ್ಲದಿರುವವನು; ಮೂಗಿಲಿಯವನಂತೆ ಮನವಾಗಿಲ್ಲಾಗಿ ಜೋಗಿ ಬಂದನೊಡೆಕಮಕ್ಕಳ ಕೂಗಿಡೆ (ಕುಶಾ. ೧೦೧-೦೧); ಮೂಗಿಲಿಗಳ ಪುರಕಿ ಸೊಟ್ಟುಮೂಗಿಪಾತನರಸನೊ ಜಾಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮೂರ್ಖ ಕುಲಕೆ ಆ ಗನ್ನಗತಕಿ (ಕುಶಾ. ೬೬). [ಮೂಗು + ಇಲಿ]

ಮೂಗಿಟ್ಟು, ಮೂಗಿಟ್ಟು. ಮೂಗಿಲಿ (ಕಿ). ೧. ಮೂಗನ್ನು ತಿವಿ, - ಚುಚ್ಚು. ೨. (ಅಲಂ) (ವಾಸನೆಯನ್ನು ನೋಡಲು) ಮೂಗನ್ನು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ತರು; ಮೂಗು : ತುಟ್ಟುಗಳ . . . ತದ್ವಾಲನಂ ಕೊಡು ಮೂಗಿಟ್ಟುಯುತ್ತುಂ ಕುಡುವಾಲಮತ್ತಿ ಕೆನೆಯುತ್ತುಂನಂದಂ ಸುತ್ತಿ ಮತ್ತಿಟ್ಟುಡುತ್ತಲವಂತೆ ಪೋಗದಿರೆ (ಕುಶಾ. ೧೦-೦೧೬). ೩. ಹೀಯಾಳಿಸು; ಅವಮಾನಗೊಳಿಸು; ರಿಪುಜನದ ಪರ್ಚಿಗಂ ಪರಾಂಜನಾಜನದ ಮೆಚ್ಚಿಗಂ ಮೂಗಿಟ್ಟುಮಂತೆ ಸೊಗಯಿಸುವ ಗಂಧೇಭ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮೂಗು ತನ್ನ ಸುಯ್ಯ ಕೆಂಪಲ್ಲದೆ ಪೊರ ಕಂಪನಾಸೆ ಪದವಂತಾದೆಂದು (ಕುಶಾ. ೨-೬೯೩); ಉಮ್ಮಳಿಸುಂ ಮೂಗಿಟ್ಟುಗುಂ ಕಿಮ್ಮನೆ ನೆವಮಿಟ್ಟು ದೊಡುಗುಂ ಸೋತುಂವೊಡಂ ಸುಮ್ಮನಿಡದೆ ದಿಗುಂ ನುಡಿಯುಮ್ಗುಂಗೆಂ ಪತಿಯನೊಲ್ಲದವಳ್ಳುಮಾವ (ಕುಶಾ. ೧೦-೧೦). ಮೂಗಿಟ್ಟು : ೨. ದೆವೆಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಮೂಗಿಟ್ಟುವ ವನಮಹಿಷಿಳಂ ಮದಮ್ನುಮಂತ ಮರವಾಮ್ನು ಪ್ಪಳಿಗಳನತಿಪ್ಪಯಂಜರಾ ಕಾರಮಪ್ಪ ದ್ವಿತ್ವವನಕ್ಕೆ ಬಂದು (ಕುಶಾ. ೬-೨೯ ೪). ಮೂಗಿಲಿ :

೩. ಮಗುಳಿ ಮಗುಳಿಸುವಂ ಮೂಗಿಲಿದಂ ನಗುತಂದನು (ಕುಶಾ. ೧೦-೬೬). [ಮೂಗು + ಇಟ್ಟು]

ಮೂಗು, ಮೂಗುಕ್ಕು, ಮೂಗಿ, ಮೂಗು, ಮೂಗಿ, (ನಾ). ೧. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳಲ್ಲಿ/ಒಂದು; ಉಸಿರಾಡುವ ಮತ್ತೂ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಅವಯವ; ನಾಸಿಕ; ಫ್ರಾನ್ಸೇಂದ್ರಿಯಂ : "ಸಿಂಹನೀ, ನಾಸಿಕಾ, ಪಾಪಾ, ಪೂಜಾ, ಪೂಜಾ - ಈ ೫ ಮೂಗು" (ಕುಶಾ. ೧೦-೬೬); ಪಾಂ ತೊನ್ನನಾಗಿ ಮುರುಂಟದ ಕೈಯುಂ ಕಾಲಂ ಬೆರಸು ಮೂಗಿಲಿಗಳದೊ ರಾಗಿ ಸುರಿಯ (ಕುಶಾ. ೧೦-೨೩); ಕಿವಿ ಮೆಯ್ ಕಾಕ್. ನಾಲಗೆ ಮೂಗಿಟ್ಟು ಶ್ವಸ್ತಕರೂಪರಸಂಧಾಮುದ್ಭವ ಸುಖದೊಳ್ ತೊಡವ್ವದೆ ಸುಖಂ (ಕುಶಾ. ೧೦-೦೩೬); ಮೂಗಿಟ್ಟುಳುಕು ವಾತದ ನೇಗಲಂ ಕೊಟ್ಟುರೆಯಂತೆ (ಕುಶಾ. ೨-೦೯೯); ಅರಸನನುಜನ ಕುಡಿದ ನತ್ತರ ಬರಿಸುವನು ಮೂಗಿಲಿ (ಕುಶಾ. ೨-೦೬); ಮೂಗಿಲ್ಲ ವವಗೆ ಮೂಗಂತಿ ಯಾಕೆ? (ಕುಶಾ. ೨. (ಪಕ್ಷಿಗಳ) ಮೂಗಿ : ಕೊಕ್ಕು; ಚಂಡು; ಅತರ್ದ ಕಮಂಡಲುಜವಂ ತುಡಂತೆ ಕೆಂಡೊಳ ಗಳೊಡು ಕಾಗೆದು ಮೂಗಂ ಒಡಿದುಬಿಡುಂ ಮೂಗುಡುಪೊಡುಟ್ಟು ದೊತ್ತಿ ಮೂಗುಯ ಮೂಗಂ ದೇಗಂ (ಕುಶಾ. ೬-೬೬); ಶ್ವಿತಿಯೊಳಕಿಶಯ ಮಾದ ಪನಸುಬಿಟ್ಟುಧೋನ್ವತಿಗೆದಿ ಮೂಗಿಲಂ ಕುಟ್ಟಲದು ದೊರೆಯ ದಿರೆ ಗತಿಯೊಡು ಪೋಪ ಶಕುನಯುಳ್ಳದೆ ದೋಷಮಾ ನವ್ಯುಳುಳ್ಳದೇ (ಕುಶಾ. ೧-೬೬). ೩. ಮುಂದಿನ ತುದಿ; ಮುಂಗುಡಿ; ಅಗ್ರ : "ಮೂಗಿನ ಮುಂಗುಡಿಯುತ್ತುಂ" (ಕುಶಾ. ೨೦೬); ಮುತ್ತು ಉರುಳಿ ಹೊರಳಿ ಮರಳಿ ಬರಲು ತುಟ್ಟು ನನಗಿದೆ; ಮುತ್ತು ಉಯ್ಯಲಾಟ ನೋಡು ಮೂಗಿ ಮೂಗಿ ತನಗಿದೆ (ಕುಶಾ. ೧೦೧-೬). ೪. ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಮೂಗಿ : (೧). ೫. ಧಾನ್ಯ, ಕಾಳು ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ತುದಿಯ ಭಾಗ; ಜಿಲ್ಲದರೆ ಬೀಜವನ್ನು ಪುಂಡು ಬೀಜಮಾಕುವಾಗ ಅದರ ಮೂಗನ್ನು ಬೀಜದೊಡು (ಕುಶಾ. ೬). ಮಾತನಾಡಲು ಆಗದಿರುವಿಕೆ; ಮೂಗತನ : 'ಮೂಗ', 'ಮೂಗಿಟ್ಟು' ಪರಾಂ ೫ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹದ 'ಮೂಗ' ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ನಿಷ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಮೂಗುಕ್ಕು : ೭. ಗಾಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದ ಉದ್ದವಾದ ಮೂಗಿ : ಮಿನ್ನುಗುವ ಕೊಂಪನ್ನು ಕಿಟ್ಟುಗೊಂದಿನ ತಳ್ಳರಗಿರ್ . . . ತೋಪೊಂದಿನ ನೊಗಂ ನಿಡುಗೊಂದಿನ ಮೂಗುಂ ಕಾಗೆ ಬಿಟ್ಟು ನಡೆತಂದುಮದಸುಗಿಯುಂ ಜಿಟ್ಟಿಯ ತೇರ್ಗಟ್ಟಲುಂ (ಕುಶಾ. ೨೦೬). ಮೂಗಿ : ೭. ಕೊನೆಗೆ ಅರ್ಜುನನು . . . ಎದಗೆ ಹೊಡೆದನು. ಅದರಿಂದ ನೊಂದು ಫೇಷನು ರಜದ ಮೂಗಿಗೆ ಒರಿದನು (ಕುಶಾ. ೧೬); ಜಾನಕಿ ಗಾಡಿಯ ಮೂಗಿಗೆ ನವ್ಯುಯುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕುಶಾ. ೧೦). ಮೂಗು : ೩. ನೂಕಿ ಕೊಯ್ಯಿರಳುಗಳೆ ಮುಂಡದ ಮೂಗುಟ್ಟು ದೋಗಿನಲಿ ನೊಡೊಂಪ ನೆತ್ತರು ನಾಕುವನು ಸುರಿದನಲೂ ಸವಣುವನು ಪರಲುವ (ಕುಶಾ. ೬-೨೯). ೬. ಅಟ್ಟು ಮೂಗು ಮೂಗು ಗುಡುಗಿದು ಗುಡು ನುಟ್ಟುಮೂಗುಗಲಾ ಶಕು ಬಿಟ್ಟಿದಂದಿ ಮಾಯವಾಗಿ ಪೋಗಲು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಕಾಳ್ಕರೈ (ಕುಶಾ. ೧೦-೯೯); ಭಾವಕುಡು ದೊಳಂತರಿಕ್ಷವಾ ಪ್ಪದ್ವರಾಪ್ಯಾವಿಶೇಷದ ಮೂಗು ಮೊಡೆದವಾ ಬುಡುಗೊಂಕೆಯ ಪರಮಿರ್ ಸಿದನು (ಕುಶಾ. ೨-೧೦-೬); ಬಂದಿಯ ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು (ಕುಶಾ. ೧). ಮೂಗಿ : ೭. ಕೊಲ್ಲಾರಿ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗಿ ಹೂಡಿರುವ ಎತ್ತುಗಳ ಕೊರಳ ಗಟ್ಟಿಯ ಸರವು ಬಿಟ್ಟಿಡಲು ಮೂಗಿಯಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಆಳು ಲಾವನೆ ಮಾಡಿ ಕಿವಿಟ್ಟು ಕೇಳುವವು ಜಾನು ಬಯಲು ! (ಕುಶಾ. ೨-೧೧).

ಮೂಗ ಕೊಯ್ = (ಅಲಂ) ಅವಮಾನಗೊಳಿಸು : ಮರ್ಯಾದೆ
ಯನ್ನು ಕಳೆ : ಬಾಗಿದ ಬದ್ಧನರಿ ರಾಮರ ಮೂಗ ಕೊಯ್ದನು
ಮದುವೆಯಲಿ (ಕುಟಾ. ೭-೦೦). ಮೂಗನುಳುಕು = (ಅಲಂ)
ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡು : ಮಾನವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು : ಅಸುರರ
ಕೊಂದಮರ ಮೂಗನುಳುಕಿದ ಬಿರುಗಿಣ್ಣು ನುರುಕುವಂತೆ ಮಧ್ಯದೊಳ
ಲ್ಲಾವಮಾನ (ಕುಟಾ. ೭-೦೩) : ಮೂಗಿಗೆ ಕೆವಡೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು =
(ಅಲಂ) ಎದುರು ಮಾತನಾಡದೆ ಜೇತದಾಳಾಗಿರು. ಅಧೀನ
ಮಾಗಿರು : ಮೂಗಿಗೆ ಕೆವಡೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆ ಪುಡುಗಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಮದಿದು
ಸಾಯಬೇಕು (ಕುಟಾ. ೭) : ಇತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಗೂ ಸುಲಕ್ಷಣದ ಮೂಗಿಗೆ
ಕೆವಡೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೂ (ಪುಟಾ. ೩). ಮೂಗಿಗೆ ತುಪ್ಪ
ಹಚ್ಚು = (ಅಲಂ) ಆಸೆಯನ್ನು ತೋರಿಸು : ಬಯಕೆಯನ್ನು
ಹುಟ್ಟಿಸು : ಬಿವಾಹ, ಗುರುಸೇವಕಳ ನೆವಮಾಡಿ ದೊರೆಗಳ ಮೂಗಿಗೆ
ತುಪ್ಪ ಹಚ್ಚಿಕೊಡುವವೆಂದೂ ಮುಂದಿದ್ದಾಳಿ (ಗುಟಾ. ೦೯) : ನರಗುಂದ
ಜಳತಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಅಂತ ಮೂಗಿಗೆ ತುಪ್ಪ ಹಚ್ಚಿಕೊಡುವ
(ಕುಟಾ. ೭೬). ಮೂಗಿನ ನೇರಕ್ಕೆ ಮಾತನಾಡು = (ಅಲಂ) ತನ್ನ
ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾತನಾಡು : ತನಗೆ ಸರಿಯಾಗುವಂತೆ
ಮಾತನಾಡು : ನಿನ್ನ ಮೂಗಿನ ನೇರಕ್ಕೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕಾದರೆ
ಹೇಗನ್ನನ್ನು ಹೇಳುವನ್ನು ಮುಂಕರನ್ನು ಮೂಢರನ್ನು ಕೇಳು ಹೋಗು
(ಕುಟಾ. ೯೨). ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಬರಳಿಸು = (ಅಲಂ) ಅತಿಯಾಗಿ
ಅಶ್ವರ್ಯಪಡಿಸು : ಎಸ್ಕೆಯಗೊಳಿಸು : ಆಕೆಯು . . . ತನ್ನ
ಪ್ರಬಲವಾದ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಮಹಾ ಚತುರರಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಕೂಡ
ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಬರಳಿಸುವಳು (ಕುಟಾ. ೦೦೩). ಮೂಗಿನಲಿ ಬರಳಿಸು
= (ಅಲಂ) ಅತಿಯಾಗಿ ಅಶ್ವರ್ಯಪಡಿಸು : ಎಸ್ಕೆಯಗೊಳಿಸು : ಕೊಂಡು
ಬರುವೆ : ಭುರು ಮನ್ನೆಯ ಗಂಡನಾಗಿ ಜೀಯ ಎನೆ ವಿಶಿಗೊಂಡು
ಕುರುಪತಿ ನೋಡಿದನು ಮೂಗಿನಲಿ ಬರಳಿಸು (ಕುಟಾ. ೭೭-೭೮).
ಮೂಗಿನವರಿಗೆ ಕೆಲಸ = (ಅಲಂ) ಬಹಳವಾದ ಕೆಲಸ : ಅತಿ
ಯಾವ ದುಡಿಮೆ : ಬೇಸಾಯದ ಸಮಯ ಅವನಿಗೆ ಮೂಗಿನವರಿಗೆ
ಕೆಲಸ (ಕುಟಾ. ೭). ಮೂಗು ಬಾಳು = (ಅಲಂ) ಮತ್ತೊಬ್ಬರ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತರಿಹಾಳು : ಅಧಿಕಪ್ರಸಂಗ ವಹಿಸು : ಎಮ್ಮ ಮನೆತನದ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವನಾದ ನಾನು ಮೂಗುಬಾಳಲು ಬರುವುದು
ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ನನಗೂ ಅನುಭವವಿದೆ (ಕುಟಾ. ೭೩). ಮೂಗು ತಿಟ್ಟು =
(ಅಲಂ) ನಿರುತ್ತರಗೊಳಿಸು : ಸೋಲಿಸು : ತುಟ್ಟ ಕೇಶವನು
ಸುಮ್ಮನಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಇಂಥ ಎಷ್ಟೋ ಮಾಸ್ತರರನ್ನು ಮೂಗು
ತಿಟ್ಟಿದ್ದನು (ಕುಟಾ. ೨೩). ಮೂಗು ತಿಟ್ಟು = (ಅಲಂ) ನಿರುತ್ತರ
ಗೊಳಿಸು : ತರಣಾಳು : ಸೋಲು : ಅವನ ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ
ಸಾಕನಗಳು ಮೂಗುತಿಟ್ಟಿರಲಿ ! (ಕುಟಾ. ೨೨) : ಶ್ರೀಮಂತರದೊರೆ
ಅವರಗೂ ಮೂಗುತಿಟ್ಟಿರಲಿ (ಕುಟಾ. ೩೭). ಮೂಗುಮುರಿ = (ಅಲಂ)
ಅವಮಾನಗೊಳಿಸು : ಅವಮೇಳನ ಮಾಡು : ಮೂದಲಿಸಿ ಮೂಗು
ಮುರಿಟ್ಟಿದ್ದರೋ ನಿನ್ನೆಗೆ ನನ್ನ (ಕುಟಾ. ೭೯) : ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ
ಬೇಗ ಮದುವೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ನೋಡಿದವರಲ್ಲ ಮೂಗುಮುರಿಯುತ್ತಾರೆ
(ಕುಟಾ. ೩೬) : ಮುರಾದಿ ಮೂತಿ ತಿರುವಿದಳು, ಮೂಗುಮುರಿದಳು
(ಕುಟಾ. ೨೯). ಮೂಗು ಮೇಲಾಗು = (ಅಲಂ) ಗೌರವವು ಹೆಚ್ಚಾಗು :
ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯು ಹೆಚ್ಚು : ಇವರ ಹೆಗ್ಗುರು ಆತಿಯ ಸಹಜ ಸಿಂಹಾರ
ಬಗ್ಗಿಸಿದರು. ಮೇಸುಯರ ಮೂಗುಮೇಲಾಯಿತು (ಕುಟಾ. ೦೦೦).
ಮೂಗು ಹಾಳು = ಮೂಗುಬಾಳು : ನೀವು ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನೆ
ಮೂಗು ಹಾಳುವುದು ಬೇಡ ಎಂಬ ಸುಂದರಿ ಅವಳಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಸಿದಳು

(ಕುಟಾ. ೦೦೯). ಮೂಗುಬಾಳು = ಮೂಗುಬಾಳು : ತಮ್ಮ ವ್ಯವ
ಹಾರದಲ್ಲಿ ಮೂಗುಬಾಳುವ ಪ್ರೇತಾತ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಿ
ಗಳನ್ನು . . . ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕುಟಾ. ೨-೭೬೦). ಮೂಗು ಹೋಗು =
(ಅಲಂ) ಅವಮಾನವಾಗು : ಮರ್ಯಾದೆಯು ಹೋಗು : ಈಗೀ
ಧರ್ಮಶ್ರವಣ ನೀನಾಗೇಹಾ ಮದಿದ ಭಾಷೆಗೆ ಮೂಗುಹೋದುದೆ
ಮಹಾಲಯ ಮಾತುಗಳು ಹಳಸುವವೆ (ಕುಟಾ. ೨೩-೭೯). ಮೂಗುಳ್ಳವ
= (ಅಲಂ) ಮಾನವಂತನಾದವನು : ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ : ಈ ನವಂಶ
ರೊಡನೆ ಹುಟ್ಟಿದ ನಾನು ಮೂಗುಳ್ಳವನೆ ಮನನಿ (ಕುಟಾ. ೭-೯೯).

[ಕುಟಾ. ತಮಿ. ಮೂಲ. ಮೂಕ್ಕು : ಕೊಡ. ಮೂಕಿ : ತುಳು.
ಮೂಗು, ಮೂಕು : ಕೆಲಾ. ಮುಕ್ಕು : - ಕೋರಾ. ಮುಕ್ಕು.
ಮೂಕು : ಕಾಯ್. ಮೂಗರ್ : ಪರ್ಜ. ಕು. ಮುಗೇರಿ : ಕುದಿ.
ಮುಂಗಿರಿ, ಮೂಂಗಿರಿ]

ಮೂಗುಂದ (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಜ್ಜೆ : ಮೂಗುನ್ನು ವನ್ನರಡು
ಪ್ರಲಪಟ್ಟಿ ವನ್ನರಡುಂ ಕಲ್ಪತ್ರಿಯೇಬಾರ (ಕುಟಾ. ೨೩೦೦. ೪೭-೦೩ :
೦೦೧) : ಬದ್ಧರನಾ ಎಡಮಟ್ಟಮೆಟ್ಟಿತುಮಂ ರಟ್ಟಪ್ಪೆಯೆಟ್ಟಿತುಮಂ
ಮೂಗುನ್ನಂ ಪನ್ನೆ x x ತಿಟ್ಟೋಗಾಧಂಕರಾದಿ (ಕುಟಾ. ೨೪. ೯೦-೦೦ :
೨೩೦೦ ೩೩). [ಮೂಕ್ಕು (< ಮೂಕು) + ಕುಂದ]

ಮೂಗುಗಾಯ (ನಾ). ಹೊರಗೆ ಗಾಯ ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ಒಳಗೇ
ನೋಯುವ ಗಾಯ : ಅವನು ಜಾರಿದಿದ್ದು ದರಿಂದ ಮುಂದಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಗು
ಗಾಯವಾಗಿದೆ (ಕುಟಾ. ೭೭೭). [ಮೂಗು + ಗಾಯ]

ಮೂಗುಜಾತಿ (ನಾ). ಮಾತನಾಡಲು ಬಾರದ ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ಇತ್ಯಾದಿ :
ಮೂಗುಜಾತಿಗೆ ಮೇವುದು ಪ್ರಲ್ ಜಲಂ ಕುಡಿವುದಿವೆವೆಯಂ
ಮುಂವಂಕುಮಿವ್ವಸೂಸೇವನೆಯಲ್ಲಿ ಮಯ್ಯಾಳಯದಿವನೇಂ ಗಳ
ಕೊಲ್ಲುದೊಳ್ಳೋ (ಕುಟಾ. ೦೦-೯). [ಮೂಗು + ಜಾತಿ]

ಮೂಗುಡ್ಡೆ, ಮುಗುಡ್ಡೆ : ಮುಗುಡ್ಡೆ (ನಾ). ೧. ಮೂರು ಗುಡ್ಡೆ.
-ರಾತಿ : ಮುಗುಡ್ಡೆ, ಮೂಗುಡ್ಡೆ : ಮುಕ್ಕೊಡ, ಮೂಗೊಡ (ಕುಟಾ.
೭೩೩ ಕ್ರ. ೭೦೩). ಮುಗುಡ್ಡೆ : ೨. ಮೂರು ಗಡಿಗೆಗಳು ಸೇರುವ
ಕಡೆ ಗುರುತು ಮಾಡಿರುವ ಗುಡ್ಡೆಗಳು : ತೆಂಕಲು ಬೆಳ್ಳನೂರ
ಫೊಲದ ಸೀಮೆ ನೈರಿಕ್ಕರಲಾ ಹಂಪಿದ ಬದಿಯ ಬೆಳ್ಳನೂರ ಫೊಲದ
ಮೇಲೆಯ ಮುಗುಡ್ಡೆ (ಕುಟಾ. ೨೫. ೭೯-೭೩ : ೨೨೨) : ಮೂರೇಕೆಯ
ಬೇಗೂರ ಮುಗುಡ್ಡೆಲಿ ನೆಟ ಕೆಲಾ (ಕುಟಾ. ೨೪. ೨೪. ೦೩೭-೭ : ೨).
ಮುಗುಡ್ಡೆ : ೧. ಮುಗುಡ್ಡೆ, ಮುಳ್ಳೊಡ (ಕುಟಾ. ೦೯೦ ಕ್ರ. ೭೩೩) :
ಮುಗುಡ್ಡೆ, ಮುಳ್ಳವಡಿ (ಕುಟಾ. ೭೯ ಕ್ರ. ೭೩೩). ೨. ಹಳ್ಳ ಸೀಮಾಸ್ತ
ರಮ್ ಅಗ್ನೇಯದ ಕೋಣೆಲ್ ಮುಗುಡ್ಡೆಯ ನೊಸೆಕಲ್ಲೆಂಬ ಬೀಯ
ಕಳ್ಳು (ಕುಟಾ. ೦೯೦೦, ೦೯-೭೩ : ೦೯೭) : ಕರ್ದುಗನ ಫೊಲದ ಕೆಟ್ಟರೆ
ವಾಡದ ಫೊಲದ ಮುಗುಡ್ಡೆಯ ಬೇಳದ ಮರಂ (ಕುಟಾ. ೨೩-೭.
೯೦-೦೯ : ೨೦೦೨) : ಅದಕ್ಕೆ ಪತ್ತಿಮೆ ಕಾರಡಿಕೆ ಬೇವಿನ ಹಳ್ಳಿ ಫೊನ್ನಾಪುರ
ಹೊಲ ಕೂಡಿದ ಮುಗುಡ್ಡೆ ಬೀಯ ಪಾಮನಮಾಡ್ಡೆ (ಕುಟಾ. ೨೪. ೨೪.
೨೨೨-೨೨೯ : ೨೨೨). ೩. (?) : ಓದಿದ ಶಂಕುಪ್ರಮಾಣನ ಗೇಣಂದ
ಉತ್ತಮಾರಿ ಬೇಗ ಸೈತಿರೂ ನಡುವೆ ಶಂಕುಪ್ರಮಾಣಂ ಫೊಕ್ಕು ಫೊಕ್ಕುಟ್ಟು
ನೊಲನಾ ರೇವೆಯೊಳಚ್ಚಿಟ್ಟು ಓದಿಯ ಸೂತ್ರವಂ ಪಡುವಲುಂ
ಮೂಡಲುಮೂಗಿರ್ಕಂ ಮತ್ತಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳಂ ಬೀಸಿ ಬಡಗಲುಂ ತೆಂಕಲಂದಜಾ
ಮೇಣ್ಣುವ[ತಾ]ರಿಯಂ ನೋಡಿ ಮುಗುಡ್ಡೆಯಂ ನೀಡು ಕೊಳ್ಳಿ
(ಕುಟಾ. ೭೩. ೭-೦೩). [ಮೂಕ್ಕು (< ಮೂಕು) + ಗುಡ್ಡೆ]

ಮೂಗುತಿ, ಮೂಕುತಿ (ನಾ). ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಒಡವೆ : ನಾಸಾಧರಣ : ಮೂಗುಬೊಟ್ಟು : ಹೊನ್ನೋಲೆಯ

ಚನ್ನಿಗೆ ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುಳ್ಳೆ . . . ರುದ್ರಾಚಾರ್ಯ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಂ ತಂದೆ
ನಿಯಮಿಸಿಕೊಟ್ಟ . . . ಶೋಧಪ್ರಪಂಚವಿರೂಪನಿಯವರನ್ನು ಪಡೆತಂದು
(ಗಂ. ೩-೪೦ ಪ); ಮೂಗುತಿಯ ಕರ್ಣಪೂಜೆ ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗು
[ಶಾಂ. ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆಯ ಪದಕದ . . . ಶೃಂಗಾರಂ ಪೂಜೆನಾಗಿ
(ಶಾಂ. ೨-೨೩ ಪ); ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯ ವಿರಚನೆಯುಳ್ಳ
ದೊರ್ವಳ ತರಬೇತು ನಾಸಾಮುಕುಳದೊಳು (ಪೂ. ೩-೪); ಮೂಗುತಿಯ
ಮೂಗುತಿಯ ಎಣೆಗಟ್ಟು ಒಂಭಾರ ನನ ಗೆಣೆಯ ನೀ ತಂದ ಬಿಣ್ಣು ನೆರಿ ಭಾರ
(ಪೂ. ೩-೩೩); ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯ ಭಾರ (ಗಂ. ಮೂಗುತಿಯ :
"ಫೋಣಂಕುರಂ ವೇಲೆ ಮೂಗುತಿಯುಳ್ಳು" (ಶಾಂ. ೪೪-೨೩);
ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯ ಮೇಲೆ (ಶಾಂ. ೩.
೦೩-೦೪); ಭೂಗುಧನಾಥವೃಂದಂ ರೂಪ ಸಮಸ್ತವಿರೂಪವಿರೂಪ
ವೃಂದ ಬಿಟ್ಟ ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯ
ಯೊಟ್ಟದಳು (ಶಾಂ. ೪-೩೩). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೂಗುತಿಯ :
ತುಳು. ಮೂಗುತಿಯ, ಮೂಗುತಿಯ, ಮೂಗುತಿಯ, ಮೂಗುತಿಯ, ಮೂಗುತಿಯ]

ಮೂಗುತಿಸೊಪ್ಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪ : ಮೂಗುತಿಸೊಪ್ಪ.
ಹೂಗುತಿಸೊಪ್ಪ (ಶಾಂ. ೩-೩೩-೩೪).

[ಮೂಗುತಿಯ + ಸೊಪ್ಪ]

ಮೂಗುತಿಯ, ಮೂಗುತಿಯ, ಮೂಗುತಿಯ (ನಾ). ೧. ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ
ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಮೂಗುತಿಯ
ಹಾಕುವ ದಾರ : ಮೂಗುತಿಯ : ಕೋಣನಿಗೆ ಮೂಗುತಿಯವಿರೂಪ
(ಶಾಂ. ೪೩). ೨. (ಆಲಂ) ಅಂಕೆ : ಹಿಡಿತ : ನಿಯಂತ್ರಣ :
ವೇಗವೇನಾಮು ಎದೆಯವಿರೂಪ ವೇಗ ಮೂಗುತಿಯ ಇತಿ ಮೂಗು
ಮದು (ಶಾಂ. ೪೩-೪೪); ಕೋಣವನ ಮೂಗುತಿಯ ಕೂಡಿಸಿ, ಗತಿಗೆ
ಮೂಗುತಿಯವಿರೂಪ. ಪದಪದಮು ಬೇಸದವನಾರಸಂ. ಕೂಡಿಸುನೀ ಸಲ
ದೊಯ್ಯುತಿಹನಮ್ಮ ಹಾಸ್ಯವಿರೂಪಕುಲಸೇನಾಂ (ಶಾಂ. ೩೪-೩೦);
ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೂಗುತಿಯವು ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎನ್ನತ್ತಾರೆ (ಶಾಂ. ೩.
೦೩). ಮೂಗುತಿಯ : ೧. ಮೂಗುತಿಯ ಹಾಕಿ ಹಗ್ಗ ಹಚ್ಚಿದ ಎತ್ತ
ಸುಮ್ಮನೆ ಯಜಮಾನನ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವಂತೆ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾದ್ಯರಾದ
ಜನರು ಈಶ್ವರನು ನಿಯಮಿಸಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾಡುತ್ತ
ಹೋಗುವರು (ಶಾಂ. ೩-೩೩); ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹನನ ಬಿಟ್ಟುನೋವ ದವನ
. . . ಎಲ್ಲೆಡೆಯೊಳೂ ಜ್ಞಾನ - ನಂದಿಗೆ ಮೂಗುತಿಯ ! (ಶಾಂ. ೪-೪).
೨. ಗಿಡದ . . . ಕಾಮಗನ್ನ ಕೊಟ್ಟಿರಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.
ಕಾಮಗನ್ನ ಮೂಗುತಿಯವನ್ನು ಹಾಕಿರಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ (ಶಾಂ. ೪೪); ಈ
ಮೇರವನೆಯ ಮೂಗುತಿಯ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು (ಶಾಂ. ೪೪).
ಮೂಗುತಿಯ : ೧. ಎತ್ತ ಕಾಯುವಾಗ ನಮ್ಮತ್ತ ಕಂಡೆನೊ ಮೂಗುತಿಯ
ಹಗ್ಗ ಮೂಗುತಿಯ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹುತ್ತಿನ ಕೆಳಗೆ ಮಲಗುನೊ (ಶಾಂ. ೩.
೦೩). ಹಿಡಿ, ಹಗ್ಗ, ಮಿಣಿ-ಹತ್ತಿಗೆ, ಬಾಡಿಕೊಲು. ವ್ಯಕ್ತ. ಮೂಗುತಿಯ
ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎತ್ತಕ್ಕಟ್ಟದವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಮೂಗುತಿಯ
(ಶಾಂ. ೩-೩೩). ೨. ಮೂಗುತಿಯವರಾದ ಮೂಗುತಿಯಾದಿಂದ ನೆರೆದ
ಜನಗಳು ಕವಲೆತ್ತಿನಂತೆ ತಲೆಹಾಕಿ 'ಹೂಂ' ಎಂದರು (ಶಾಂ. ೩-೩೩); ತಿಗುರಿ
ಹಿಡುತ್ತಿರುವ ಕಾಲಿಗೆ ಪಕ್ಕಿನ ಬಯಕೆಯ ಮೂಗುತಿಯ (ಶಾಂ. ೩-೩೩).
'ಮೂಗುತಿಯ' ಪರಾ. [ಮೂಗು + ದಾರ್ಯ (< ದಾವಣ್ಣೆ). ಪರಾ.
ಮೂಗುತಿಯ]

ಮೂಗುತಿಯ (ನಾ). = ಮೂಗುತಿಯ ೧ : ಮೂಗುತಿಯ ಹಾಕಿ
ಎತ್ತಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಎಳೆಕೊಂಡು ಹೋಗೋ ಹಾಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಭಾವನೆಗಳು

ನಮ್ಮನ್ನು ಎಳೆಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು (ಶಾಂ. ೩-೩೩). 'ಮೂಗು
ದಾರ್ಯ' ಪರಾ. [ಮೂಗು + ದಾರ್ಯ]

ಮೂಗುತಿಯ (ಶಾಂ. ಮೂಗುತಿಯ ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳು : ಅವರವರ
ಮೇವರೋವರೋ ಮೂಗುತಿಯವರಾದ ಕಡ್ಡಮರ್ಗತು
ಮೊದಲಾದಾದ (ಶಾಂ. ೩-೩೩ ಪ); ಈತನ ಮನೆಯ ಕಿಟಕುಳ
ವ್ಯಸನ ಮಾಡದಿರೆ ತನ್ನ ಕಿಟಕುಳಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡೆ ಮೂಗುತಿಯ ಬಂದೊ
ಮೂಗುತಿಯವರಾದ ಕಡ್ಡ ನಂದೊ ತೆಟನಂ ವೇಟ್ಟು (ಶಾಂ. ೩-೩೩).

[ಮೂಗು + ತುಳು]

ಮೂಗುತಿಯ (ನಾ). (ಆಲಂ) ನಾಚಿಕೆಗಟ್ಟುವನು ; ಲಜ್ಜೆಗೇಡೆ : ಈ
ಸಕಲದೊಳಗೆ ಒಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ನಾವು ಹಿಂಬರು ನಾವು ಲಿಂಗವಂತ
ರೇಬರು ಇದಿರೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಮನನಾಚದೇ ಇಂತಾ
ಮೂಗುತಿಯಗಳ ಮೆಚ್ಚುವನೇ . . . ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯ ಸಂಗನ ಬಿಟ್ಟು
(ಶಾಂ. ೩-೩೩). [ಮೂಗು + < ನಾಚು + ಇ]

ಮೂಗುತಿಯ (ನಾ). = ಮೂಗುತಿಯ ೧ : ಹೇಗಿಳಿ ಬಿಟ್ಟು
ಹೋಗಿಳಿ ಚಪ್ಪರಣೆಯಿಂದ ನಿಂತು ಮೂಗುತಿಯದಂತೆ . . . ನಾನಾ ತೆಜವ
ಸವಣ್ಣ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿರದರು (ಶಾಂ. ೩-೩೩).

[ಮೂಗು + ನೋ (< ನೋಡು)]

ಮೂಗುತಿಯ (ನಾ). ೧. ಮೂಗುತಿಯ ಉಂಟಾಗುವ ನೋವು. -
ದಾಧೆ : ಮೂಗುತಿಯ ಮೇಲೆ ಕುರು ಎದ್ದು ಅವನು ಮೂಗುತಿಯವಿಂದ
ಪರದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (ಶಾಂ. ೩). ೨. = ಮೂಗುತಿಯ : ಅವಳು
ಮೇಲಿಂದ ಬಿದ್ದದ್ದು ಮೂಗುತಿಯವಾಗಿದೆ (ಶಾಂ. ೩).
೩. (ಆಲಂ) ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಸಂಕಟ. ಹಿಂಸೆ ; ಮೂಗು
ವೇದನೆ : ಅವನು ತನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ಯಾರೊಂದಿಗೂ ಹೇಳಲಾರದೆ
ಮೂಗುತಿಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (ಶಾಂ. ೩). [ಮೂಗು + ನೋವು]

ಮೂಗುತಿಯ, ಮೂಗುತಿಯ (ನಾ). = ಮೂಗುತಿಯ : ಅವಳು
ಧೂಸಿರುವ ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯ ತುಂಬ ಬಿಟ್ಟಿದೆ (ಶಾಂ. ೩). ಮೂಗು
ಬಿಟ್ಟು : ಮೂಗುತಿಯ . . . ಸುಂದರಯುವತಿ . . . ಮೂಗುತಿಯ
ಮೂಗುತಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ಎರಡರಷ್ಟು ಮೂಗುತಿಯ ಒಂದೊಂದು
ಬಳಿಗಿಳಿ (ಶಾಂ. ೩). [ಮೂಗು + ಬಿಟ್ಟು]

ಮೂಗುತಿಯ, ಮೂಗುತಿಯ ನೋ.

ಮೂಗುತಿಯ (ನಾ). = ಮೂಗುತಿಯ ೩ : ಮೂಗುತಿಯ ಶರ
ಜಾಲವನು ಮಂಡಿಸಿ ರಘುಕೀರ್ತನಾಥ ಮೂಗುತಿಯವ ಮಾಡಿದನೆಯಿರಿ
ಬಳಿಕಾ ವಿಚಾರಿ (ಶಾಂ. ೩-೩೩); ಚಿಂತಾಸಾಗರದೊಳೆ ಮುಂಬುಂ
ಗಿದ ಮೂಗುತಿಯವನು . . . ಪೋಷಮುಂಬುಂ (ಶಾಂ. ೩-೩೩);
ಬಡತನದ ಮೂಗುತಿಯವನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಿಸುವುದು
ಹೇಗೆ ! (ಶಾಂ. ೩-೩೩). [ಮೂಗು + ಉಬ್ಬು]

ಮೂಗುತಿಯ (ನಾ). (ಆಲಂ) ಮೂಗುತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ
ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮಾನೇಡಿ : ಅಜ್ಜನೊಂದು ಮೂಗುತಿಯ ಮಾಡುವವನೊಬ್ಬರು
ನೆರೆಕಂಡು ಕಂಡುಬಂದ ಖೂಳಿನಂತೆ ವಿವೇಕದ ಮೂಗುತಿಯವನೊಬ್ಬರು
(ಶಾಂ. ೩-೩೩); ತಮ್ಮ ನಗರದ ಸೂಳೆಗಿರಿಯೊಳೆ ಪಂಥವಂ
ನುಡಿದು ನಿಲ್ಲದೆ ಬಂದ ಮೂಗುತಿಯವನೊಬ್ಬರು (ಶಾಂ. ೩-೩೩).

[ಮೂಗು + ಮೂಗು + ಇ]

ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯ ನೋ.

ಮೂಗುತಿಯ (ನಾ). ೧. ಮೂಗುತಿಯ ಮೂಗುತಿಯವನು ; ಮೂಗು
ದಾರ ಹಾಕಿಕೊಂಡವನು. ೨. (ಆಲಂ) ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅಧೀನ
ನಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ. - ಆಳಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ರೋಷದ ವಿಗಡ

ಬಿರುದನು ಬಿಸುಟು ಬಡಿದೋರಿಗಳು ಪಾಂಡವರಂತೆ ಮೂಗುಚುಗಳ
ದಿನ್ನಾರುಂಟೆನುತ ಮಂಟಗಿದಳು ಪಳನಾಕ್ಷಿ (ಕುಶಾ. ೩-೩೦).

[ಮೂಗು + ಉಚು + - ಇ]

ಮೂಗುಚು (ಕ್ರಿ). (ಎತ್ತು, ಎಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ) ಮೂಗು
ದಾರವನ್ನು ಕಳಚು : ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಬಿಡು : ಮೂಗುಚುಡಮ್ಮ
ಪೂರಿಯುಂ ಪಜಮೆಟ್ಟಿದ ತಗರಂ ತಾಗುವಂತೆ ತಂತಮ್ಮೇಜಾದನೆಗಳು
ನೂಂಕಿ . . . ಇಜುವ ಪದದೊಳ್ (ಕುಶಾ. ೩-೩೦).

[ಮೂಗು + ಉಚು]

ಮೂಗುಂದಿರು (ಕ್ರಿ). ಮಾತಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು : ಮೌನವಾಗಿರು :
ಮೂಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು : ಮತ್ತೆ ಪರ ಮಾಡಿಯಲೀಯದೆ ಮೂಗುವದಿಸಿ
. . . ಕಾಡುತಲ್ಲೆಹುದೊಂದು ನಡ ಮೋಡರಾದವ (ಕ್ರಿಶ್ಣಾ. ೯-೯೮).

[ಮೂಗುವಡು + - ಇ]

ಮೂಗುವಡು (ಕ್ರಿ). ಮಾತಿಲ್ಲದಂತಾಗು : ಮೌನವಾಗು : ಮೂಕವಾಗು :
"ಮೂಗುವಡು (ಮೂಗು + ಪಡು) - ಮೌನೇ" (ಕುಶಾ). ಮಿಡುಕಿದ
ಛೇಷ್ಠೆ ನೋಡುತೀರು ಕುಂಭಕ ಸುಕಿರ ಕರ್ಣ ಮಿಕ್ಕು ಮೂರ್ತಾದಿಸುದ
ಮೂಗುವಟ್ಟರು (ಕುಶಾ. ೭-೩೩); ಗುರುಬಸವ ನಿನ್ನ ಕೋಡಿಂ ಸುರಭಿ
ಕರಂ ಮೂಗುಮಟ್ಟದದು ಕಲ್ಲಾಯ್ತು ಪರಂಪರ (ಕುಶಾ. ೯-೨); ಬಗ್ಗಿ ಸೆರೆ
ಕೋಗಿರೆ ! ಏನೀ ಮಾಮರದ ಸೆಳೆಗೊಂಬಿನೋ ಮೂಗುವಟ್ಟರ್ಪಮ್ ?
(ಕುಶಾ. ೨-೦). [ಮೂಗು + ಪಡು]

ಮೂಗುಸನ್ನ (ನಾ). ಮೌನವಾಗಿ ಸಂಜ್ಞೆ ಮಾಡುವುದು : ಮಾತನಾಡದೆ
ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದು : ಮೂಗುಸನ್ನ
ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿದಾಗಿನ ಅನುಭವ ನನ್ನ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಲಭಿಸಿರಲೇಕು
(ಕುಶಾ. ೩೯). [ಮೂಗು + ಸನ್ನ]

ಮೂಗುಸಿರ್ (ನಾ). = ಮೂಗುಜಾತಿ : ಎನ್ನೊಡೆಯ. ತಪಾಸುಂದು
ತುಣುಗಳನ್ ಕೋಲ್ವೆಯಾ? ಮೂಗುಸಿರ್ಲನ್ ತುಣುಬಿ, ಮಂದಿಗಳ
ನಿಡಿದು . . . ಕಲಿಗಳೊಳಿ ಕಲಿ ಎಮೆ ನೀನಿಂತು ನಿಲ್ವೆಯಾ
(ಕುಶಾ. ೯-೦೩೬). [ಮೂಗು + ಉಸಿರ್]

ಮೂಗುಸೆ (ನಾ). (ಆಲಂ) ಅತಿಯಾದ ಸೆ; ಹೆಚ್ಚಾದ ತಾಪ;
ಉಬ್ಬುಸೆ : ಭಾವನೆಯ ಕೆಳಗೆ ತೀವರ ಹವ ಕವಿಯುತ್ತದೆ; ಕುರ್ಬಾ
ನಡುವಿನ ಕೈಸಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಗುಸೆ ಹಬ್ಬುತ್ತದೆ. (ಕುಶಾ. ೩೯).
[ಮೂಗು + ಸೆ]

ಮೂಗುಹರುಕ (ನಾ). ೧. ಮೂಗು ಹರಿದಿರುವುದು; ಮೂಗಿಲ್ಲದುದು;
ಮೂಗುಹರುಕಾಪೊಂದು ಹಳೆಯ ತಲೆಮಾರುಡೆ ನಡು ಸಿಲುಬೆಯದಿಯು
ಜಗದ ಬಾಯ್ಕಿಸಿದು ನಗುತರಿದೆ (ಗುಣಾ. ೧೩-೩೦). ೨. ಮೂಗನ್ನು
ಕೊಯ್ಯಿಕೊಂಡವನು; ಮೂಗು ಹರಿದಿರುವವನು : ಮೂಗು
ಹರ[ರು]ಕ ಜೋಗಿ . . . ತಲೆಹರಿದವರು . . . ಲವಣ ಇವುಗಳು
ಎದುರಾಗಿ ಬಂದರೆ ಕಾರ್ಯಪಾನಿಯಾಗುವುದು (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೦).

[ಮೂಗು + ಹರುಕ (< ಪಜುಕ)]

ಮೂಗುಳ 'ಮೂಗೋಡೆ' ನೋ.

ಮೂಗುಳಬುದ್ಧಿ (ನಾ). (ಆಲಂ) ಅತಿಯಾದ ಬುದ್ಧಿ, -ತಿಳಿವಳಿಕೆ :
ಮಂದಿಯನೂರೊಳ್ಳೆಂಪಗ್ಗದ ಜಗಂಜಗನೆನೆ, ಮೂಗುಳಬುದ್ಧಿಯ
ಕೇತಿಸೆಟ್ಟಿಯ ಪೊಗಳಿದಾರ್ (ಕುಶಾ. 1X-೬. ೨೯೩-೨೯೬; 117೦).

[ಮೂಗುಳ (< ಮೂಗೋಡೆ) + ಬುದ್ಧಿ]

ಮೂಗಿಯ್. ಮೂಗಿಯ್ (ನಾ). ಮೂರುಮೂಳದ ಅಳತೆ :
ಮೂಗಾವುದಂ, ಮೂಗೋಡು, ಮೂಗಿ[ಜಾಣಂ. ಗಿಯ್ (ಕುಶಾ. ೦೯೬
ಶ್ರೂ). ಮೂಗಿಯ್ : ಹಿರವಿತ್ತು ಮೊದಲೊದ್ದರೆ ಪಳೆಯುಂ

ಮೂಗಿಯ್ಯ ಮೂಗಿಯ್ಯನಿತ್ತಾವಕ್ಕಿದ್ದು ಕವಲ್ವವಲ್ಲ ಪಲವುಂ ಕೊಂಬಾದು
ಪೊಳ್ಳೊಂಬುಗಳ್ (ಕುಶಾ. ೦೯-೯೩); ಎಸೆವ ಮತ್ತಿಯ ಬಡಗ
ಪತ್ತಿದೊಡಂ ಪತ್ತಿನಿ ಪಡುವ ಮೂಗಿಯ್ಯ ನೆಲನಂ ಬಿಸುಟು
(ಕುಶಾ. ೦೦-೦೦). [ಮೂ (< ಮೂಡು) + ಕಿಯ್]

ಮೂಗಿಜ್ (ನಾ). ಮೂರು ಗೆರೆ : ವರ ಮಂದ ಪುಧ್ಯ ತಾರಸ್ವರ
ಸೀಮಾರೇಖೆಯನಿವ ಮೂಗಿಜ್ ಲಾವಣ್ಯರಸಾಬ್ಧಿಯೊಳಮರ್ದಿಸಿದುದು
ಪರಿಕರಿತ ಸುವರ್ಣಕಂಪಮನೆ ಗಳಮವಳಾ (ಕುಶಾ. ೯-೦೦೦).

[ಮೂ (< ಮೂಡು) + ಗಿಜ್]

ಮೂಗಿಟು (ನಾ). = ಮೂಗುಗಾಯ : ಇತರರೂ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ
ಗಾಯಗಳಿಂದಲೂ ಮೂಗಿಟುಗಳಿಂದಲೂ ನೊಂದು ರೇಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರ
ಮೇರೊಪ್ಪರು ಮೊರು ಜೇಳುಪ್ಪಾ ಕೂಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕುಶಾ. ೯೩೯).

[ಮೂಗು + ಟು]

ಮೂಗೀಣ್. ಮೂಗೀಣು (ನಾ). ಮೂರುಗೀಣು ಉದ್ದದ ಅಳತೆ :
ಮೂಗೀಣ್. ಮೂಗಾವುದಂ. ಮೂವಣ್ಣಂ (ಕುಶಾ. ೦೩೩ ೦೩೩);
ಮೂಗೀಣ್, ಮೂಗಾವುದಂ (ಕುಶಾ. ೦೯೬ ಶ್ರೂ). ಮೂಗೀಣು :
ಮೂಗೀಣುಗಲದ ಬಾವಿಗೆ ಆರುಗೀಣುಗಲದ ಗಾತ್ರದ ಕುಂಭವ ಬಿಟ್ಟು
ಹುರಿಗೂಡಿದ ಕಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೇದುತ್ತಿರಲಾಗಿ ನೀರು ನೆಲನ ಮುಟ್ಟಿದ ಕುಂಭವ
ಬಿಟ್ಟು ಕಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಬಂದಿತ್ತು (ಕುಶಾ. ೦೯೬-೩೯).

[ಮೂ (< ಮೂಡು) + ಗೀಣ್]

ಮೂಗೀಣದು (ಕ್ರಿ). (ಆಲಂ) ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡು : ಕಡಂಗಲಿಯ
ಪಡೆಬಿಟ್ಟುದಮಮಾ ಕಡೆಯು ಕಾಣದೆ ಹಲವು ಕಣ್ಣಲಿ ಪದಗಿ ರಾವಣ
ನೋಡಿ ಮೂಗೀಣಟ್ಟು ಬಿಜಾಗದ (ಕುಶಾ. ೦೩-೦೩).

[ಮೂ (< ಮೂಗು) + ಗೀಣದು]

ಮೂಗೀಣು 'ಮೂಗೀಣ್' ನೋ.

ಮೂಗೀರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಆಲಂ) ಮೂಗನ್ನು ಆರಳಿಸು; ಆಶ್ಚರ್ಯ
ಪಡು : ಇದೇನು ಅಚ್ಚರಿಯ ವಿಷಯವೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಮೂಗೀರಿಸ
ಬಹುದು (ಕ್ರಿಶ್ಣಾ. ೩೦). ೨. ಆಹಂಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸು; ಬಿಂಕ
ಮಾಡು : ನಾನು ಹುಚ್ಚಿಯೇ ಸು ಅವರೇ ಯೋಗ್ಯರು ಒಳ್ಳೆಯವರು
ಅವರ ಮನೆಯೇ ಹೋಗಿ ಎಂದು ಮೂಗೀರಿಸಹತ್ತಿದಳು (ಕುಶಾ. ೨೩);
ನೋಡು ನೋಡು ಮಾತಿಗೆ ಮಾತುಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಕಲಿತಿದ್ದಾಳೆ . . . ಮುದುಕ ಮೂಗೀರಿಸಿದ (ಕುಶಾ. ೩೦).

[ಮೂಗು + ರಿಸು (< ಏಳಿಸು)]

ಮೂಗೊಂಕು. ಮೂಕ್ಕೊಂಕು (ನಾ). ಮೂರುಕಡೆಯ ಬಾಗು, -
ವಕ್ರತೆ; ತ್ರಿಭುಜಿ : ಅಂತ್ಯಲೋಪಕ್ಕೆ - ಮೂಗೊಂಕು, ಮೂವಿಟ್ಟು
. . . ಮೂದಲೆ (ಕುಶಾ. ೦೯೬ ಶ್ರೂ); ಓ ಓ ! ಒರ್ಪನೆಯ
ಬಿಂಕನೆನಿವಯ ಮೂಗೊಂಕುಮೂಗಿನ ಪೊರೊಡಲ ಇಲಿಬೇರ ವನಕ !
(ಕುಶಾ. ೦೯-೨೦). ಮೂಕ್ಕೊಂಕು : ಆ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣಂ ನರಿದು
ಕೊಳಲನೂಮುತ್ತಮಿದರ್ಪದಿಂದಿಂಪಾನಂದಂ ಕೈಗಣ್ಣಲಾ ಕೈಯ ಮರನನದಂ
ನಮಿ ಮೂಕ್ಕೊಂಕಿನಿಂದಂ ನಿಂದದೊಪ್ಪುತ್ತೆ (ಕ್ರಿಶ್ಣಾ. ೦೩-೩೯).

[ಮೂ (< ಮೂಡು) + ಕೊಂಕು]

ಮೂಗೋಡೆ. ಮೂಕ್ಕೋಡೆ (ನಾ). ೧. ಮೂರುಕೋಡೆ : ಮೂಗುಡ್ಡೆ,
ಮೂಗುಡ್ಡೆ; ಮೂಕ್ಕೋಡೆ, ಮೂಗೋ[ಜಾಣಂ. ಕೋಡೆ (ಕುಶಾ. ೩೩೩
ಶ್ರೂ). ಮೂಕ್ಕೋಡೆ : ೨. [ಜೈನ] ಜೈನದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ
ಜನಪ್ರತಿಮೆಯ ಹಿಂದೆ ಸಾಲಾಗಿ ಇರುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಲಾಂಛನದ
ಮೂರು ಭತ್ತಿ : ಶ್ರೀಮದಕೋಟಂ ಮೂಕ್ಕೋಡೆ ಚಾಮರತತಿ ದಿವ್ಯಭಾಷೆ
ಕುರತೂರ್ಯರವಂ ಪೂಮಟ್ ಕೇಸರಿಕೋಟಂ ಭಾಮಂಡಲಮನೆಯೆ

ನಗಟ್ಟು ನೋಡಿದಾಡಿನಂ (ಶಾಶ್ವತ. ೦) : ದೇವಾರದ ಮನೆಯಂ ಪೊಕ್ಕು
... ದೇವರ ಮುಕ್ಕೊಡೆಯೊರ್ವ ವೈದೂರ್ಯ ಮೂಕಮಂ ಕಾಣದ
ಪೊಣಮಟ್ಟು (ಕರ್ಣಾಟ. ೭-೩೩) : ಓದಿದೆಯೆನ್ನದು ಕಂಡಿದೊಳು
ಮುಕ್ಕೊಡೆಯನಿವ್ವದು ಜಿನವತಿಯ ಮುಕ್ಕೊಡೆಯೊಳಲ್ಲದೆ ನೋಕ್ಕೊಡಲ್ವಾ
ಮೊವ ಸಾಡೊಳಗೆ (ಸಾಶ್ವತ. ೦-೩೦). ೩. ಜೈನದತ್ತಿಗಳ ಗಡಿ
ಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಮೂರು ಕೊಡೆಗಳ ಚಿತ್ರವಿರುವ ಮೇರೆಯ
ಕಲ್ಲು : ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗು ನಾಲ್ಕು ಮುಕ್ಕೊಡೆ ಸಹ ನಾಲ್ಕು ನೆಟ್ಟ ಕಲ್ಲು
(೧೮. XI, ೩೦೪೩. ೦-೨೩ ; 1154) : ಆ ಕಿರುಕಟ್ಟಿದ ಪದಮಣ
ಕೋಡಿಯಲು ಹುಟ್ಟುಗುಂಡಿನಲಿ ಬರದ ಮುಕ್ಕೊಡೆ ಹಸುವೆ ನಟ್ಟ ...
ದೇವಳಗೊಡೆಯ ತಂದಣ ಕೋಡಿಯ ಗುಂಡಿನಲಿ ಬರದ ಮುಕ್ಕೊಡೆ ಹಸುವೆ
ನೆಟ್ಟ (೧೮. II, ೩೩೪-೨೯ ; 1222).

ಮುಕ್ಕೊಡೆಯ ಕಲ್ಲು = ಮುಕ್ಕೊಡೆ ೩ : ಶೈವದತ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು
ಜೈನದತ್ತಿಗಳ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಲ್ಲುಗಳಿಗೆ 'ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯ ಕಲ್ಲು'
'ಮುಕ್ಕೊಡೆಯ ಕಲ್ಲು' ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿರುವ ಹಾಗೆ ಬೌದ್ಧದತ್ತಿಗಳ
ಮೇರೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳಿಗೆ 'ಶಾಕ್ಯಶಿಲಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು (೪೩೩. ೦೦೩).
ಮುಕ್ಕೊಡೆಯೊಡೆಯ = ಚಕ್ರವರ್ತಿರಾಂಭನದ ಮೂರು ಭತ್ತಿಗಳನ್ನು
ಉಳ್ಳ ಒಡೆಯ : ಜಿನ : ಅರ್ಹಂತ : ಅನೂಪಧ್ಯಕ್ಷೇರ್ಪಡೆ
ಓದಿದಲ್ವೆ ಪೂರ್ಣಸೂಯಂ ಪಗುಂವಂದಿನೊಪ್ಪಿ ತೋರ್ಪ ಮುಕ್ಕೊಡೆ
ಯೊಡೆಯಂಗೆ ಮಾಡುವುದು ಪೊಮ್ಮೆಯನೀ[ಯಾ]ಗುಮನಂತಪ್ಪಿಮಂ
(೪೩೩. ೦-೦೩೦) : ಮುಕ್ಕೊಡೆಯೊಡೆಯ ಜಿನೇಂದ್ರಪನೊಲ್ಲು ಪಾಡಿದರು
(೪೩೩. ೦-೯೩). [ಮುಕ್ಕೊ (< ಮೂಕು) + ಕೊಡೆ]

ಮೂಗೋಲೆ (ನಾ). ಉರಿಯು ಹೊರಗೆ ಕಾಣದಂತಿರುವ ಒಲೆ :
ಅವುಗೆ : ನುಯ್ದಿ ನೀಳ್ ಸುಯ್ದಿಯುನಿರ್ವಹಜ್ಜರದೇಲ್ವೆ ಕಿಚ್ಚು
ಕೆಂಬಾಯ್ತು ಕೆಂಡದೊಳಿಳಿ ಮೂಗೋಲೆ ಮೂಗಿನ ಪುರ್ವನೀರ್ವಂ
ಕಾಯ್ದವಾಗದಂತು ಓದಿದುಗಿಹಾರಾರನಕ್ಷಿಬಾಣಮಂ ಸುಯ್ಯಿ ಕಾಸಿ
ಕಾಮಿನಿಯ ಬಾಪ್ಪದೊಳೊಪ್ಪನೆ ನೀರನೊಡಿದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೩೪).

[ಮೂಗ + ಒಲೆ]

ಮೂಗೋಳ. ಮೂಗಳ. ಮೂಗುಳ (ನಾ). ಮೂರು ಕೊಳಗಳ
ಒಂದು ಅಳತೆ : ಪುತ್ತೂರಿನ ಕಣ್ಣಂಗೂಳರನ ಕನಕಾರಿಗೆ ಮೂಗೋಳ
ರಟು ಭಗವತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟದು (೧೮. X, ಕೋಡಾ. ೨೩೦-೯ ; ೩೦. 750) :
ನೂಜಾಲು ಮಿಂದಾಗ ಮೂಗೋಳವಾಗರಿ ಕಡಗೊಂಡು ತಿಪ್ಪ ಕೊಡುವಲಿ
ಯಿಂದಂ ಮೇರಂಗಳಮಂ ತೂರಲು ಪಾರಿದರವೆರಡುಳ್ಳ ಪೊಗಲಕ್ಕೇನೊ
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೯-೩). ಮೂಗುಳ = ಒಕ್ಕಳ ಕಾಣದವೈನೂಜಿ ಇಕ್ಕಳ
ಕಾಣದವೈ ನೂಜು ಮೂಗುಳ ಕಾಣ (ಕೃಷ್ಣಾ. ಕೂಟ ಕೂತ್) : ನಿನ್ನಿಪ್ಪವ
ಕರಣಸುವೆ ಬೀಡನಲು ನವಣಿ ಮೂಗುಳದೇಕೆ ವರಚಕ್ರಗಳನಿವ್ವುದೆಂದು
ಕೊಂಡಾಡಲ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೯೬) : ಕಾಳಮ್ಮ ನೆಂಬವಳೆ ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನಂ
ಕರಿದ ಹಾಲಿನೀಶಂಗಳೊಳಿಡಲ್ ಕಣ್ಣಂ ಕೊಟ್ಟು ಕಾಳವಾಸಂ ಮಗುಳೆ
ಮೂಗುಳದ ಕಣ್ಣನುರೆ ಪಡೆದನೊಲವಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೯೩ ೩) : ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ
ಮೂಗುಳ ಗಂಜಿ ಕುಡಿಯುವವಗೆ ಉಪ್ಪಿದ್ದರೆ ನಾಗಳವು ಸಾಲದು (ಸಾ. ೩).
ಮೂಗುಳ : ಪತ್ತುಕೊಳಗೆ ಭತ್ತಮಂ ಒನ್ನು ಕಡೆಯಂ ಬಣ್ಣಿಗೆ
ಮೂಗುಳಮಂ ಕಪ್ಪಡಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಿಯುಂ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಭರ್ತ್ಯೆ ಕೊಟ್ಟದು
(ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೯೯೩. ೨೩-೦೯ ; 1032) : ಅಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಗಳ ಕೆರೆದು ಕಂಡದ್ದಲ್ಲಿ
ಸುರಿಯಲಾಗಿ ಮೂಗುಳವಾಯ್ತು ಆ ಮೂಗುಳವ ಒಲೆಯ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ
ಇರಿಸಿಕೆ ಕಾಸೂದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೇ ಸಾಕವಾಯ್ತು (ಕರ್ಣಾ. ೦೦೪-೩೩೩) :
ಮೆಂಟಿನಿಗೆ ೩ ಕೊಳಗದ್ದಲ್ಲಿ ಮೂಗುಳ ಕೊಟ್ಟ (೧೮. IX, ಕೋಡಾ. ೨೯-೦೦ ; 1745). [ಮುಕ್ಕೊ (< ಮೂಕು) + ಕೊಳ್ಳ]

ಮೂಗೋರು (ಪಾ). (ಕ್ಷೌರಮಾಡಿದ) ಮೂರುಪಟ್ಟಿ : ಕೆಡೆ
ಮೂಗೋಣಂ [ರಂ] ಬೋಲಾ ಸಡುದಲೆಯೊಳ್ ಮುಚ್ಚನೊಡೆದು
ಪಡೆಯು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೪೪ ಕೃಷ್ಣಾ). [ಮುಕ್ಕೊ (< ಮೂಕು) + ಗೋರು]
ಮೂಗೋಟು. ಮುಚ್ಚೋಟು (ನಾ). ಮೂರು ಬೋಟು : ಒಂದು
ಅಳತೆ : ಮುಚ್ಚೋಟು ಮೂಟೋಟು (ಕರ್ಣಾ. ೩೨೦ ಕೃಷ್ಣಾ).
ಮುಚ್ಚೋಟು : ಮುಚ್ಚೋಟು, ಮುಚ್ಚುವಡಿ (ಕರ್ಣಾ. ೦೪೪ ಕೃಷ್ಣಾ);
ಮುಚ್ಚುವಡಿ, ಮುಚ್ಚೋಟು (ಕರ್ಣಾ. ೩೪ ಕೃಷ್ಣಾ).

[ಮುಕ್ಕೊ (< ಮೂಕು) + ಬೋಟು]

ಮೂಜಗ. ಮುಜ್ಜಗ (ನಾ). ೧. ಸ್ವರ್ಗ. ಮರ್ತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾತಾಳ
ಎಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು : ತ್ರಿಲೋಕ : ಮೂಜಗದಲ್ಲಿ ನಿರತರು
ಕೂಡಲಂಗಳನ ರಣರಂ ತ್ರಿವಿಧವೆನೊಂದುರು (ಕರ್ಣಾ. ೯೦೦) : ಉಗ್ರ
ತವದೊಳ್ ನೆಲಾ ನೀಲಿ ತವದೊಳಂ ಮೂಜಗಮಂ ಪರ್ವದಾಗಳ್
(ಕರ್ಣಾ. ೯-೦೩ ೩) : ಮೂಜಗವನ್ನ ಗೆಲ್ಲುವಾಯ್ತು ತೋರ್ಪರು ಎಲ್ಲ
ಕಾಮಿನಿಯರು ಹೊರಗೆ (ಕರ್ಣಾ. ೯೦-೯೦). ಮುಜ್ಜಗ : ೧.
ವಿಷಯ ತಾಳವಂ ಮೇಳವೊ ಮುಜ್ಜಗಗಳು ಮೋಹಗೊಳುವಂತೆ
(ಕರ್ಣಾ. ೦೯೦-೩). ೨. ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದವನು :
ವರಮಾತ್ಮ. ೩. ವಿಷ್ಣು : ಮುಜ್ಜಗನ ಕೊಂಡಾಡೊ ಸಜ್ಜನರ
ಕೊಡೊ (ಕರ್ಣಾ. ೨೦೦-೩). ೪. ಶಿವ.

ಮೂಜಗದೊಳೆ = ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಒಡೆಯನಾದವನು :
ವಿಷ್ಣು : ಮೂಜಗದೊಳೆಯನ ಕಾಲ್ಪೋದಳು ಹೊನ್ನ ಭಾಷನ ಗಂಧವಾರಿ
ಯಲಿ (ಕೋಡಾ. ೯-೨೯). ಮೂಜಗದೊಡೆಯ. ಮುಜ್ಜಗದೊಡೆಯ
= ೧. ಮೂರುಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದವನು : ಶಿವ :
ಅನವಂದಿತ ಮೂಜಗದೊಡೆಯನು ಗಮಂಪರ ಹೊದಿಸೂ ಸಿದ್ಧಿಗೆ
ಕರದು ಗಿರಿಜೆಗೆ ಏನ ಕಂದನ ಕೊಳ್ಳೆಂದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೯೯). ೨. =
ಮೂಜಗದೊಳೆಯ : ಒಳಗಟ್ಟನೊಳಗಿಂದ ನೋಡೋ ಮುಜ್ಜಗ
ದೊಡೆಯನ (ಕರ್ಣಾ. ೩-೩ ಕರ್ಣಾ).

[ಮುಕ್ಕೊ (< ಮೂಕು) + ಜಗ]

ಮೂಟೆ 'ಮೂಡೆ' ನೋ.

ಮೂಟೆಕಟ್ಟು 'ಮೂಡೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೂಟೆಸುಂಕ (ನಾ). ಹೊರಗೆ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆರಿಗೆ. - ಸುಂಕ :
ಈ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸಲುವ ಗೃಹಾರಾಮ ಕ್ಷೇತ್ರ ಗಡ್ಡೆ ಬೆದ್ದಲು ಕಾಡಾರವ್ವು
ನೀರಾರವ್ವು ಹೊಡೆಣ ಮನೆವಣ ಮೂಟೆಸುಂಕ ... ಚರಾದಾಯತೆರಿಗೆ
ಮುಂತಾದಯೇನು ಉಂಟಾದರೊ ನಮಗೆ ಸಲುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೯೯೦.
೩೩-೦೯ ; 1000). [ಮೂಟೆ (< ಮೂಡೆ) + ಸುಂಕ]

ಮೂಡೆ 'ಮೂಡು' ನೋ.

ಮೂಡಗಡಲ್ (ನಾ). ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಸಮುದ್ರ : ಅನಯರವಾಡಿ
ಮೂಡಗಡಲೊಳ್ ತೆರವಾಲೆಯನೆಟ್ಟ ... ಒಂದೆಗತ್ತಿತ್ತಿತ್ತಕಾರಣಂ
... ಇಂದ್ರದಿಶಾಸಮೀರಣಂ (ಕರ್ಣಾ. ೦೯-೯).

[ಮೂಡ (< ಮೂಡು) + ಕಡಲ್]

ಮೂಡಗಡೆ (ನಾ). ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು : ಮೂಡಣ ದೆಸೆ : ಸಡತಂದು
ಚಂಗಳೆ ಸರಸನೆ ಆ ಮೂಡಗಡೆ ಮೊದಲಾಗಿ ನಿಂದಿದು ... ಸುತನಂ
ಒರಿಯ ದನಿ ದೆಸೆಯು ಕಡಮಲು ತೊಡಗಿದಳು ಜಮೆ (ಕರ್ಣಾ. ೨೯-೩೩) :
ಅತಿಹರಪದೆ ಪೂರ್ವದೊಡೆಯ ಮೂಡಗಡೆಯೊಳೊಪ್ಪಿದನರ್ಥಿಯಂದ
(ಕರ್ಣಾ. ೯-೯) : ಪಾಳೆದುದೊಳಾ ಮೂಡಗಡೆಯೊಳು ಬಾಲದೊತ್ತಿನಲಿ
ನಿಂದವದು ಪಾತಾಳಕೊಡುಲು ಪಥವ ಕಾಣದೆ ಕಂಡನೊಡೆಯಲಿ (ಕರ್ಣಾ. ೩೩-೩೯). [ಮೂಡ (< ಮೂಡು) + ಕಡೆ]

ಮೂಡಗರೆ (ನಾ). ಪೂರ್ವದ ದಡ : ಮೂಡಣ ತೀರ : ಜುದಿಯ ಪಡವಣ ಎಳೆದೋಣ್ಣಮಾಂ ಪಡುವಣ ತೊಪ್ಪೆಯ ಮೂಡಗರೆಯ ಪೂಸದೋಣ್ಣಮಾಂ (ಎಳ. ೫. ಕೋಶ. ೯೦-೯೭ ; ೫೦೩).

[ಮೂಡ (< ಮೂಡ್ಡು) + ಕರೆ]

ಮೂಡಗೆ 'ಮೂಡಿಗೆ' ನೋ.

ಮೂಡಗಂಪು (ನಾ). ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಕೆಂಪುಕಾಂತಿ : ತರೆ ಸರಳ್ಳ ನಡುಗಡಲ ಪಡಗಿನಡೆ ಮೂಡಗಂಪುರು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮೇಲೆ ನೆಗವ ದೇವರೂರಿಗಣ್ಣಂತೆ ತೋರಿ ನೆಗೆಯುತ್ತಿದೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ . . . ಒರೆಯ ಬೆಳಕೊಂದು ಸಿರಿಸಾರಿ (ತೊಂಕು. ೭೭-೯). [ಮೂಡ (< ಮೂಡ್ಡು) + ಕೆಂಪು]

ಮೂಡಗಿಣ್ಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಸೀಮಾನ್ತರಂ ಪಡು ವಾಯ್ಕಾಪೇರಿಯ . . . ಮೂಡಗಿಣ್ಣಿ ಎ ಬೊಪ್ಪ ಗಿಣ್ಣಿಯ ಒಳಗಿಣ್ಣಿ ಕೂಡಿತ್ತು ಸೀಮೆ (ಎಳ. VI (೩). ೨೨೮೦೩. ೭೭-೨೯ ; ೫೦೦).

[ಮೂಡ (< ಮೂಡ್ಡು) + ಕಿಣ್ಣಿ]

ಮೂಡಗ್ 'ಮೂಡ್ಡು' ಪರಾ.

ಮೂಡಣ 'ಮೂಡ್ಡು' ಪರಾ.

ಮೂಡಣಂ 'ಮೂಡ್ಡು' ಪರಾ.

ಮೂಡದೇಶ (ನಾ). ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ. - ದೇಶ : ಪಾಸಲ್ ಕೆಲಕಿಲಕಂ x [ಕ್ರೈ]ವಿನಾಥ ಮೂಡದೇಶರಕ್ಷಕಂ (ಶಾಂತ. XI-೩. ೯೦-೨೨ ; ೫೦೨). [ಮೂಡ (< ಮೂಡ್ಡು) + ದೇಶ]

ಮೂಡಮುಖಿ (ನಾ). ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು : ಮೂಡಲು : ಮೂಡಮುಖಿ ಕೇರಿವುಮಂ ಜುದಿಯಂ ಮೂಡಲು (ತಾ. XVII. ೨೦೦-೦೭ ; ೧೧೫೫ ೫೩).

[ಮೂಡ (< ಮೂಡ್ಡು) + ಮುಖಿ]

ಮೂಡಮೊಗ (ನಾ). = ಮೂಡಮುಖಿ : ಜಗುನಯಂ ಪಾಯ್ಕ ಮೂಡಮೊಗ ಪಯಣಬೋಗಿ ಮತ್ತೊದೇಶಮಂ ಪುಗುತಂದರ್ (ತೊಂಕು. ೬-೫೦ ೫) ; ಕಡೆಕೊಳಂ ಪುರವುರು ತಕ್ಲೆಯದೆ ಮುಕ್ಕೊಡು ಮೂಡ ಮೊಗದ ಪೋಗಿ (ಪ್ರಕೃ. ೦೯೭೯. ೭೯-೭ ; ೧೧೫೫ ೫೩) ಮೂಡಮೊಗದಿಂ ತ್ರಿಪರಾಚಿತವಾದಪಂಕಜಂ ನಿರಿದಿರಂ (ಪರಾಪ. ೦೩-೭೦).

[ಮೂಡ (< ಮೂಡ್ಡು) + ಮೊಗ]

ಮೂಡಲ್ 'ಮೂಡ್ಡು' ಪರಾ.

ಮೂಡಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ನಾರೋಲಿ. ಮೂಡಮಲ. ಮೂಡ. ಮೂಡಲಿ. ಕೆನಕಚುವಕ (ಪ್ರ. ೩೧. ೩೭-೦೦೪೦). [?]

ಮೂಡಲು 'ಮೂಡ್ಡು' ಪರಾ.

ಮೂಡವೆಟ್ಟಿ 'ಮೂಡುವೆಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮೂಡವೆಟ್ಟು 'ಮೂಡುವೆಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೂಡಾಯ್. ಮೂಡೈ (ನಾ). ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು : ಮೂಡಲು : ಅನ್ನ ಬನ್ನ ಮೂಡಾಯ್ನೀಬನ್ನ ನೀರಿಂವ ಅನ್ನ ಬನ್ನ ತೊಲ್ಕೊಪ್ಪಿ ಎ (ಪ್ರಕೃ. ೦೯೭೬. ೭೭-೨೭ ; ೫೦೦) ; ತಪ್ಪ ಸೀಮೆ ಮೂಡಾಯ್ವಳ್ಳಮೆ . . . ಮೂಡಾಯ್ ನೋಡಿ ನಡದು ಇಬ್ಬರೊಳ್ಳಿಯ (ಎಳ. III (೩). ೫೧೨. ೯೦-೭ ; ೭೫೦) ; ವಿಜಯಾಡ್ವನ್ ವಿಜಯೋಪಮಣಿ ಪ್ರಭುಮೇರು ವಡುಗವಟ್ ಪನ್ನಿ ಚುರಿರಮಂಮ್ ಮಣ್ಣಿಯನ್ನೊಡೆಯಮ್ ಪುಳುವೀ ರಾಜ್ಯಂಗೆದ್ರೆ (ಶಾಂತ. IX-೩. ೨-೭ ; ೫೦. ೫೫೫ ೫೩). ಮೂಡೈ : ಪ್ರಭಮಂ ದುಗ್ಗಿ ನೈಟ್ ಮೂಡೈ ಕಡೆ ಗೋಡ ಎ (ಎಳ. X (೩). ೨೯೦. ೭೭-೦೭ ; ೫೦೦). 'ತೆಂಕಾಯ್', 'ಪಡುವಾಯ್' ಪರಾ.

[ಮೂಡ್ಡು + ಅಯ್ಯ/ತುಳು. ಮೂಡಾಯ್, ಮೂಡಯ್, ಮೂಡಾಯ]

ಮೂಡಾಯಿ 'ಮೂಡಾವಿ' ನೋ.

ಮೂಡಾವಿ, ಮೂಡಾಯಿ, ಮೂಡಾವೆ (ನಾ). (ಮಲಗುವಾಗ ಅಥವಾ ಕಂಕುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಒರಗಿಕೊಳ್ಳುವ) ದಿಂಬು ; ಬರಗು ; ಲೋಡು : ಮೆತ್ತ : "ಮೂಡಾವಿಯೆಂದು ಕಾಣದೆಯೆಂದು ಮಲಗು" (ತಾ. ೭೭-೭೨೯) ; ಕೆಣ್ಣೊ ಕಸುವ ಮುಡುಪಿನ ಮೂಡಾವಿಗೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಸುಗೀಶ್ವರನ ಲಲಿತಾಂಗದ ಮೇಲಾ ಸತಿಯಲಗಣ್ಣಕ್ಕಂ ಪರಿಮ ಮುಸುಕಲು (ತಾ. ೧೯-೭೭) ; ಸೆಳೆಗೊಂಬಿನ ಕೇರ್, ಮಣ್ಣಲಯ ಪೊದಕೆ, ಚಂದರ ಪಟ್ಟಿ, ಪೊಪುಲಾಯ ಮೂಡಾವಿ, ಅಲಪೊಂಪದ ಮೇಲ್ಕುಟ್ಟು ಚೆಲ್ವಾಗ (ತಾ. ೧೯-೧೦) ; ಶಾಂತಲಾದೇವಿ . . . ಸೆಟ್ಟಯ ರೇಶಿಮೆಯ ಹೊನ್ನ ಪರಿಯ ಮೂಡಾವಿಗಳನ್ನ ಅನಂಗೊಳಿಸಿದಳು (ತಾ. ೧೯). ಮೂಡಾಯಿ : ರಾಮಣಿಯ ಕಾರಪ್ಪಪ್ಪ ಪುಂ ಮಲಗು ಸಾಮವೇದಾದಿ ನಿಗಮಾರ್ಥಗಳೊಡಾಯಿ ನಾಮರೂಪಕ್ಕಿಯಾದೊರಪಂಪಜಾರಂಗೆ (ತಾ. ೧೯-೧೦). ಮೂಡಾವೆ : ಸುಪಾಸಿನದ ಮೂಡಾವೆಗಳ್ಳಿ ಸಿಂಗಾರಮ್ಮನು ನೀಳ್ಕೊರಗುವಳು (ತಾ. ೧೦-೦). [< ಮೂಡ]

ಮೂಡಾವೆ 'ಮೂಡಾವಿ' ನೋ.

ಮೂಡಿ (ನಾ). ಹುಟ್ಟುವುದು : ಉದಯ : "ಮೂಡಿ = ಉಪಪ್ಪಿಂ" (ತಾ. ೩೦. ೨) [< ಮೂಡ್ಡು]

ಮೂಡಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಭಾವನೆ : ಅನಿಸಿಕೆ : ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭಾಸವ್ಯಾಪಾರ ನಾಲ್ಕು ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ : (೧) ಸುಂದರವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಿರಿತು ಕಲಂವಿಟ್ಟ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಮೂಡಿಕೆಗಳು (ತಾ. ೧೦-೧೦). ೨. ಸ್ವರೂಪ : ಕರ್ಣಾಟಕಸಂಗೀತದ ಮಕುಟಮಂಗಳಾದ ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕವಿಯ ಅಮೃತ ಮೂಡಿಕೆಯನ್ನು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ (ತಾ. ೧೦). [ಮೂಡ್ಡು + ಅಯ್ಯ]

ಮೂಡಿಗೆ, ಮೂಡಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಬಾಣಗಳ ಬೇಲ ; ಬುತ್ತಿ ಕೆರೆ ; ತೋಣಿ : "ತೋಣಿಂ ಉಪಸಂಗಿ. ತೋಣಿ, ತೋಣಿ, ನಿಪಂಗಿ, ಇಪುಧಿ. ಪಾಣಾ ಶ್ರಯ, ಕಳಾಪ : ಈ ರ ಮೂಡಿಗೆ" (ತಾ. ೭೭-೭೦೦) ; ತನು ಮೂಡಿಗೆಯಾಗಿರೆ ತಲೆವಹಿತರಚ್ಚೆಯುಗಳು (ತಾ. ೧೦-೧೦) ; ನೀಡದೆ ಮೂಡಿಗೆಯ ಕೈಗೊಡಗುವಹೊಡದಮುನ್ನವೆ ತಿರುಪಾಯ್ಕೊಣವ . . . ಮಹಾದಿವ್ಯಶರಂ (ತಾ. ೭೭-೭೦). ೨. "ಮೂಡಿಗೆಗಳು ಎಂದರೆ, ಜೊಂಪ (ಚಪ್ಪರ) ಡೇರೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಅಧಾರಗಳಾಗಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ ನೀಳ್ಕಂಬಗಳು" (ತಾ. ೭೭-೭೦೦) : ತೊವೆಲ್ಲರನು ನಟ್ಟಾಲಂಗಳಮನವುರ ಮೂಡಿದ ಬಿಟ್ಟುಯ ಕಕ್ಕಂಬ ತೊಡಂವೆಯ ಮೂಡಿಗೆಯ ಕವಳಿಯ ಕಾಂಡಪಟಂಗಳಮಂ (ತಾ. ೭೭-೭೦) ; P 'ಪಂಪಭಾರತ ದೀಪಿಕೆ'ಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ 'ಬುತ್ತಿಕೆ' ಎಂದೇ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದೆ. ಮೂಡಿಗೆ : ೩. (?) : ಅಣು ಪರಿಯಾಪ್ತಿಗಳೊಳಂ ನೆಟರು ತೋಟರಾಗಿ ಪೊಟ್ಟುನೊಡದ ಮೂಡಿಗೆಯ ಗೊಟ್ಟುಯಂತಿ ಸಿಟ್ಟುಬ್ಬಳಿ ಪೋಗಿ ಕಿಟಗಿ ನಟ್ಟರ್ದೇವಿವಿಧ ನಿಶಾ ತಾಯಂಧಗಳ ಮೇಲೆ ನುಟ್ಟುನೊಟಗಿ ಪಟ್ಟುಬರ್ಮ ಮೂರ್ಧಪೋಗಿ ಪಮ್ಮೆ ಮಯ್ಯಪ್ಪಯದಿಪ್ಪದಂ (ತಾ. ೭೭-೭೦). [?]

ಮೂಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹುಟ್ಟಿಸು : ಉಂಟುಮಾಡು : ಅಧಾರ್ ಜನ ಮುದ್ರೆ ಮೂಡಿಸದೊ ಮುದದೊಡವಂ (ತಾ. ೭೭-೭೦) ; ತದ್ವನುಜನ ತನ್ನೆವ ಸೀಳ್ಕು ಲೋಕಂಗಳಂ ನಿರ್ಭನ್ಮಾನದಾಬ್ಬಿಯೊಳ್ ಮೂಡಿಸಿದಳ್ ಜಯ ಮನ್ಮಾತೆ ಪಂಪಭವಾಣಿ (ತಾ. ೭೭-೭೦) ; ಮನ್ನಥ ಹೊನ್ನ ಹೊದೆಯೆಂದಲೊಂದಯ ತೆಗೆದು ಎದೆಯ ಸಂಕಲಿಲ ಮೂಡಿಸಿ ತೋಟು ಬಿಟ್ಟು ವಿದೆಯ ಕತ್ತರಿಸಲಿಕ್ಕಿದನು (ತಾ. ೭೭-೭೦). ೨. (ದೀಪವನ್ನು) ಹಚ್ಚು ; ಹೊತ್ತಿಸು : ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಕಂದಿಲನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ಅಡುಗೆಯ

ಮನೆಯ ಹೊಸಕಿರಿ ಮೇಲೆ ತಂದಿಟ್ಟರು (ಗುಣಾ. ೫೦). ೨. ಅಪ್ಪ
ಮಾಡು; ಮುದ್ರಿಸು: ಉಗಿಯ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಮೂಹರಗಳ ಮೇಲೆ
ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ (ಮುಂಜಿ. ೫-೨೫); ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ನಾನು
ಮರೆಯಬಾರದೆಂದು ತನ್ನ ಕೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ
(ದೀಪ. ೫). [ಮೂಡು + - ಇಡು]

ಮೂಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹುಟ್ಟು ; ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗು ; ಉದಯಿಸು :
 “ಮೂಡು-ಉತ್ಪತ್ತಿ” (ಕುಶಾ); ನೇಸಜ್ ಮೂಡಿದೊಡ ಭೂರರಲ್ಲಿಗೆ
 ನಂದಿಮಿತ್ರಂ ವಂದು ಬಂದಿಸಿ ಇಂತೆಂದಂ (ಕಥಾಂ. ೪೨-೦೯) ; ನೇಸಜ್
 ಮೂಡಿದವರು ಬಳಗೆ ಮಿಟ್ಟು ಮೂಡುವ ತೆಬದಿಂ (ಕಥಾಂ. ೩-೨೭) ;
 ಗಜ್ ಮೂಡಿದ ಬಲಕ ನೀನ ದರ್ ಪೊದವೈ (ಕಥಾಂ. ೩೯೫). ೨.
 ಉಂಟಾಗು ; ತಲೆದೋರು ; ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ಜನಗೃಹವಾಚಿಪು
 ಸಂಗಿಗಳೊಳ್ ಸುರಂಗವಂ ಗಂಗವೊ ಮೂಡುವಂತಾಗಿ ಸವೆದು
 (ಕಥಾಂ. ೩-೯ ಪ); ಮೂಡಿದುವರದೊಳ್ ಮೊರೆ (ಕಥಾಂ. ೩-೨೫);
 ವಿವಾರಗ್ನಿರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಂಕಲ್ಪ ಮೂಡಿತು
 (ಪ್ರೀತಿಂ. ೦೫೯).

ಮೂಡಿ ಮುಬುಂಗಾಡು, ಮೂಡಿ ಮುಳುಗಾಡು, ಮೂಡಿ ಮುಬು
ಗಾಡು, ಮೂಡಿ ಮುಟ್ಟಾಡು = ೧. ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ಕಾಣಿ
ದಂತೆ ಮುಳುಗು, -ಮರೆಯಾಗು. ೨. (ಅಲಂ) ಮಗ್ಗುವಾಗು ;
ತಲ್ಲೇನವಾಗು : ಸಮಾಪ್ತತಥಕ್ತಿರಸಪ್ರಧಾವಾರ್ಧಿಯೊಳ್ಳೂಡಿ ಮುಬುಂ
ಗಾಡುತ್ತುದ್ಬಟ್ಟಿಕ್ಕೇಂದ್ರಚಂದ್ರಮಂ . . . ಬೆಳಗೊಂಡಂ (ಛಂ. ೨-೨೨ ಕ);
ರಾಚರಾಭವಾನಂದಲೀರೊಳ್ಳೂಡಿ ಮುಳುಗಾಡುತ್ತ . . . ಪದ್ಧ
ರಸಗುರುವಂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೆ (ಚಂ. ೧-೧೩); ಪರಮಾನಂದರಸದೊಳಗೆ
ಮೂಡಿ ಮುಳುಗಾಡಿ . . . ಕೈ ನೀಡಿ ಕೊಟ್ಟಂ ನಂದಿಯೊಂದಿಗೆಯೆ ಪೋ
ನೊನ್ನ ಮೊಗಮೊಗದು ಶಿವ ನಂದಿಗೆ (ಸಾಂ. ೩-೨೩); ರಾಗರಸದೊಳು
ಮೂಡಿ ಮುಳುಗಾಡಿದಳು ಜಿನವತ್ತೆ (ಸಾ. ೧-೨೩); ಮನಮನುಜ್
ಸೊಪ್ಪಿದಿಧ ಸೀಮನಪ್ಪ ಗೇಯರಸಾಭಿಪೂರದೊಳ್ ಮೂಡಿ ಮುಬು
ಗಾಡುತ್ತೂ (ಕಾಂ. ೨-೨೨ ಕ); ಅಂತಾ-ರಜನಿಯೊಳ್ ರಾಜೇಂದ್ರ
ಜಂದ್ರಂ ಸುರತಸುಖಾಂಭೋಧಿಯೊಳ್ಳೂಡಿ ಮುಬುಗಾಡಿ (ಸಾಂ. ೧೦೬);
ಅಂತು ಪೂರಮುಮಂತುಪೂರಮುಮಾಡಿಪೂರಮುಪ್ಪೊಕ್ಕ ಮುಧಾಂಟು
ರಾಶಿಯೊಳ್ ಕೂಡಿ ಮೂಡಿ ಮುಟ್ಟಾಡುವುದಂ ನೋಡಿ (ಕಂ. ೬-೨೨೩ ಕ);
ಪೂನರೊಳಗೆ ಮೂಡಿ ಮುಟ್ಟಾಡುವಪೋರ್ (ಪ್ರಕೃ. ೧೦-೬೬).
ಮೂಡಿ ಮುಬುಂಗು, ಮೂಡಿ ಮುಳುಕು, ಮೂಡಿ ಮುಳುಗು, ಮೂಡಿ
ಮುಟ್ಟು = ಮೂಡಿ ಮುಬುಂಗಾಡು : ನಿಜೋತ್ತರಿಯವನಾಂಚೆ
ದಿಂ ಮುಸುಕಿಟ್ಟು ಬಿಂತೆಯೊಳ್ ಮೂಡಿ ಮುಬುಂಗಿ ತನ್ನ ಮನದನ್ನ
ರೊಳಂ ಮೊದಲಾಗಿ ಕನ್ನ ಮೂತಾಡದೆ ಜನಿಸುತ್ತಿರಲು (ಗಾಂ. ೩೩೩);
ನೋಡುವಳುಜ್ ಕಾತರಿಪಳು ಮೈಸೋರಿ ಮೂಡಿ ಮುಳುಕಿ ಮೋಹರಸದ
ಕೂಡಾಗೆ ಬಿಗಿಯಿಟ್ಟು ಮೊಗಮೊಗವರಸ ಮುಂಡಾಡಿದಳು (ಕಂ. ೧೦-೩೦);
ನೋಡಿ ಪುಳಕದೊಳ್ ಮೂಡಿ ಮುಳುಗುತ್ತಮೈ ನೋಡಿಯಾಮ್ಲಾಸುತಾ
ನುಟ್ಟನ್ನಾ ದೃದ್ವಂತಾ ಕೂಡೆ . . . ನಂದಿದು (ಸಾಂ. ೧-೬೬);
ಲೀಲಾಸರಸದೊಳಗೆ ಮೂಡಿಮುಟ್ಟುವ . . . ಲೀಲಾಕೇಳಗೆ ವಿರಾಸಕೇಳಗೆ
ನೃಪಕಿಯಾ (ಕಂ. ೧-೬).

ಮೂಡು (ಶ್ರೀ). ಕುರಿಬಿಸು : ಭರ್ತಿಮಾಡು : ಗಣೇಶ ತೋಟವು
ದಾಂಗುಡಿಯೊ ಚಿವುಟ ಬಾಲ್ವೆಚ್ಚೊಡೊ ಮೂಡಿ ಕರ್ವ ಬಾಲವು
ಗಲಂದೆಯೊ . . . ಪುಣ್ಯಶ್ರವಣ ಮನೋಹರಮಾಯಾ (ಕಾಣಾತ್.
೪೩-೦೪). [?]

ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಂಡೆ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟುವ ದಿಕ್ಕು :

ಪ್ರವರ್ಧಿಸಿದ್ದು: ಮೂಡ ದೇವೇಂದ್ರೇಂದ್ರ ದೊರೆಯ ಹಾಗೆ ಪರೆಯ ಕೂಡ ತಂಗಾಳಿ ಮುಂಬರಿಯ ಕಮಲಂ ಬರಿಯ . . . ಮಂಜೊಂ ಪ್ರಭಿಯೊಳಾ ಮತ್ತನಾದಿಕ್ಕನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೬೫); ಮಂಗಳೋಳಿ ಕೊಗ್ಯಾಪ್ಪ ಮೂಡು ಕೆಂಪೇರ್ಯಾಪ್ಪ (ಪ್ರ.ಕಾ. ೨೯). ಮೂಡ: ಮೂಡ ಕಟಾಯ ಕಲ್ಪದಿಗೆ ತೀರ್ತ್ತವ ಕಲ್ಪದವ ಕಮ್ಮಟರ್ ನೈರಿತಿಯೊಳೆ ಲ್ಲ ವಡಕಲ್ ತೆಂ ಪೊರೂರ ಪಳ್ಳಂ (೨೯. XI. ೨೦೯೧-೨೬-೩; ೨೦೭); ದತ್ತಿವಾಟಕಾಭಿ ನದಮಂ ಕೃತಕೃತ್ಯಂ ಮಾಡಿ ರಯ್ಯವೂಗರ ದೀಪಮೃತಿ ಯುವತಿಯ ರೊಳ್ ನಿಧ್ರವಪಾರವಾದತ್ತ ಮೂಡವೆಳೆಪ್ಪಾಗ್ (೨೧೦. ೨೬-೨೭); ಮೂಡ ಕೆಂಪೊತ್ತಿದುದು ಕಡುತಣ್ಣನಾಗಲರ್ ತೀಡಿತು (ಪ್ರ.ಕಾ. ೩-೭).

ಮೂಡಲ್ = ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು : ನೀಲಗಿರಿ ಬಡಗಣ್ಣು ತಾರಂ ದ್ವಾರಮಾ
ರಣವತ್ತಾರಂ ಮೂಡಲ್ಗೆ ತನಗೆ ಸೀಮೆಯನಿಕ್ಕುಂ (ಪುಣ್ಯ. ೨-೨೨);
ಮೂಡಲಂ, ಮೂಡಲ್ಗೆ (ಚಾತ೨೩. ೩೬ ೮೦೨). ಮೂಡಲ್ = ದಿ-
ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ : ನೆಯ್ದುಲೈಜಿಯಾ ವಿಟ್ ಮೂಡಣ್ಣಾಸೀಮೆ ಇಡೆ
ವೆಟ್ಟಿದಾ ವಡಗಣ್ಣಾ ನೀರಿಣಿಗೆ (೨೨. XXI. ೦೭೨-೦೭; ಸು. ೩ ಕಥಾ ೨೪);
ಮೂಡಣ್ ದನೆಯ ವ[ರಾಹ]ಕಟೆಯಂ ಮೂಡಣ್ ಪಳ್ಳ ಅಡುಜ ತಟ್ಟಣ್‌ದನೆ
[ವ್ರಾಹ್ಮಣ]ಗುಟ್ಟುಂ (೨೨೨೨. XI-1. ೯-೨೭; ೦೦೩); ದೇವತೆ . . .
ಕೋಗಿಳಯ ಮೂಡಣ್ ದನೆಯ ಪರ್ವತದ ಕೊಳದ ತದಿದೊಳಗೆ ಲತಾ
ಮಂಟಪದೊಳಿರಿಸಿ ಪೋದೊಡೆ (ಪುಣ್ಯ. ೦೦೯-೪); ನಡೆದು ಬೀದುದು
ಕೊರವೇಂಪ್ರನ ಪಡೆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮೂಡಣ್ ಕಡೆಯಲಕವಡಿಸದರು
ಬೀಡಾಯತ್ತಾ ಮಿಲಿದಲಿ (ಕುಣ್ಯ. ೧೬. ೪-೩೦). ೨. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು :
ಮದಮಾಕೆ ಸಂದ ರವಿ ಮೂಡಣ್‌ದಿ ಎದ್ದ (ಕೊಪು. ೩-೦೪); ಮೂಡಣ್‌ದಲ್ಲಿ
ತಂಗಿದರೆ ಮೂಡಿದಾಗ, ಆ ನಿಲ್ಲರು ಮನೆಯನ್ನು ತೊರೆದರು
(ಚಾತ೨೨. ೯೦). ಮೂಡಣಂ = ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನವನು : ಮೂಡಣಂ.
ತೆಂಕಣ (ಕುರು. ೦೦೦ ಕೃಷ್ಣ೬). ಮೂಡಲ್, ಮೂಡಲಂ, ಮೂಳ್ಳು =
ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು : "ಪ್ರಾಚಿಯನೆ ಪೂರ್ವಮೈಂದ್ರಿಯನೆ ಮೂಡಲನಿಟ್ಟು"
(ಕುಣ್ಯ. ೦೭-೦೯); ಮನೆಯಂ ಪೆರ್ಚಿಸುಪೊಡೆ ಮುನ್ನಿನ ಮಾಪ್ಪಿಯೊಳೊಡ್ಡು
ಮೂಡ ಾ ಬಡಗಲ್ ಪೊತ್ತಿ ನಿಮಿಚುಗೆ (ಶೇಷಕೃ. ೭-೦೭); ಇದು
ಪೂರ್ವಾಚಲಮಾಲ್ಲದ್ದಿದು ಸುರೇಂದ್ರಾಶಾದ್ರಿ. . . ಒಪ್ಪುವ ಮೂಡ
ಲಲ್ಲದಿದು ತಾಂ ಮೂಡಲ್ ನೋರಾಣ್‌ದಿಂ (ಕರ್ತಾಪ್ಪ. ೪-೦೨೪); ಬಸದಿಯಿಂ
ಮೂಡಲು ದಾನಸಾಲಿಗೆ ಮ್ನ[ರ್]ಕೈಯಿನಿವೇಸಣಮುಮುಂ . . . ಬಿಟ್ಟು
(೨೩. XV III. ೭೦೦-೦೭; ಸು. 11 ಕಥಾ ೨೪); ಮೂಡಲು ಮುಗುಳೆ ಕೆಂಪೇಜ್
ಕಡನಕೆ ಕಳವ ತುಂಬಿತು ಮತ್ತೆ ಕೊರವ ಪಾಂಡವರ ಸೇನೆ (ಕುಣ್ಯ. ೧೬. ೭-೭);
ಸೂರ್ಯನು ಪಡುವಣದಲ್ಲಿರುವಮಿಗಿಂತ ಮೂಡಲಿನಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಮೊದಲು
ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾನೆ (ಪುಣ್ಯ. ೪-೭೭); ಶಿಟ್ಟಿಹಳ್ಳಿಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಮೂಳ್ಳು
ಬಾಗ್ಗನಹಳ್ಳಿ ದತ್ತಿಣ (೨೪. XI ೪. ೨1೪. ೦೭೭-೦೯; 16೦೨); ಹಾರೆ
ಬೇಲೂರಗ್ರಾಮಕ್ಕೆಯಲ್ಲ ಚಿತ್ತಾಪುರ ವಿವರ ಹೇಮಾವತಿಗೆ ಮೂಳ್ಳು
ಮೊರಾಡಗಲಹಳ್ಳಿಗೆ ಪಟ್ಟಿಮ (ಪುಣ್ಯ. ೦೯೪೭. ೪೯-೦೭; 1೦೩೦).

[< ಮೂಡ್ಡು. / ಕುಳು. ಮೂಡು]

ಮೂಡುಗಟ್ಟಿನಗಿಡ (ಸಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ. ಮೂಡುಗಟ್ಟಿನ
ಗಿಡ, ಬೋಡುಕಡರಬೊಟ್ಟು, ಕರಂಡೆ, ಮೂಡುಗಿಡ (ಪ್ರ. ೩೩: ೭೦-೭೫೦).

$$[\mathbf{P}^* + \text{NES} (< \text{NES})]$$

ಮೊದಲನೇ ಸಲ (ನಾ). ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯ; ಉದಯರವಿ:
ಮೊದಲ್ ಮೊದಲನೇ ಸಲ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗು (ಇದ ಪು. ೬೬-೬೭).

[ಮೂಡು, + ನೇರಣ್]

ಮೂಡುವೆಟ್ಟು, ಮೂಡವೆಟ್ಟು, ಮೂಡಮೆಟ್ಟು, ಮೂಡುವೆಟ್ಟು (ನಾ).
ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತ : ಉದ್ಯಾನಗಳು : ಓರ್ವ ಅಗ್ರ.

ಹೋತ್ತಿಯು . . . ಎಳನೇಸರು ಮೂಡುವೆಟ್ಟುವನ್ನೇರುವ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು
ನೋಡುತ್ತಾ ಮೈ ಮರೆತಿದ್ದನು (ಕುಟ. ೧). ಮೂಡವೆಟ್ಟು: ಮೂಡ
ವೆಟ್ಟದ ನಡುನೆತ್ತಿಯೊಳದ್ ಭಾಸ್ಕರನ ಕಂಡೆ ನಾನು (ಜಗಣ. ೩-೩೨);
ಕ್ಷೋದೀಯ್ಯತಾಮಾಸಂ ಪರಿಜು ದುಃಖಂ ಪೋಗಿ ಮೂಡುವಮಯ ಮೂಡ
ವೆಟ್ಟದುದಿಯನ್ನದರಿ ನೋಡಿದಂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ (ಕಂಠಾ. ೨-೩೭-೦೨).
ಮೂಡವೆಟ್ಟು: " ಮೂಡವೆಟ್ಟೆಂದು ಪೂರ್ವಾಚಲಂ " (ಕಣ. ೪೪-೩೦);
ದನಿಮಾಡೆ ಕುಕ್ಕುಟ ಪರಿದೋಡೆ ತಿಮಿರ ಪದ್ಮನಿಗತಿಸುತನಗೂಡೆ
ಮನುಜರು ಭೂಪಾಳಿ ಭನ್ಯಾಸಿಗಳ ಪಾಡೆ ಇನ ಮೂಡವೆಟ್ಟನೊಳಗೂಡೆ
(ಕಣ. ೧೩-೩೪); ಭವತ್ಪದಂ ವಿಷ್ಣು ಪದಾರ್ಥನಗೈಯ್ಯಲ್ ಮೂಡವೆಟ್ಟು
ಶಶಿಕಂಪದ ಪಾಲ್ಗೊನಲಿನಭಿಜೇಕಮಂ ಮಾಲ್ಪು ನಮೋ ಪೂರಿಸಿತೊ ಮನಗಿ
ಪೂವೆಕ್ಕಂಗಳ್ (ಕಣ. ೬-೨೪). ಮೂಡುವೆಟ್ಟು: ತಾನ ಭಾಸ್ಕರಂ
ಬೇಗನುಪ್ಪವದೊ ಮೂಡುವೆಟ್ಟಿನ ಕೋಡುಗಲ್ಲುನೊಣ ನಿಟ್ಟಿಸುತಿದಂ
(ಕಣ. ೨೭-೦); ಪರಗೋಲು ಇರುಳ್ಳು ತೇಲಿ, ನೇಸರು ತನ್ನ
ಪೊಂಪೇರನ್ ಅಡರಿ ಮೂಡುವೆಟ್ಟನ ನೆತ್ತಿಗೈತಡ ಪುನ್ನು . . . ಒಂದು
ಈ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸೇರಿದುದು (ಕಣ. ೨೩-೩). [ಮೂಡು + ವೆಟ್ಟು]
ಮೂಡುವೆಟ್ಟು 'ಮೂಡುವೆಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೂಡ: ಮೆಟ್ಟಿ, ಮೂಟೆ, ಮೊಟ್ಟೆ (ನಾ). ರಿ. ಕುಟ್ಟು, ನಾರು.
ಬಟ್ಟೆ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ದೊಡ್ಡ ಗಂಟು. - ಕಟ್ಟು. -
ಹೂರಿ: ನೂಲುಪ್ಪಕ್ಕಟ್ಟು ಕೊಂಡೆ ಗಾರೊಡಂ ಪಡೆಯಂ ಮೊಟ್ಟ
ಮೂಡೆ ಕಮುಕಿ ಒನ್ನು (೧೩. ೨೨. ೧. ೨೦೪; ೨೩೦ ೨೩); ನೀರ
ಮೂಡೆಯ ಕಟ್ಟಿ ಬಯಲಿಗೆ ಬರೆಯ ಬೀಸುತುದೇ ಆಯ್ (೨೩. ೨೩. ೨೪).
೨. ಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತುಂಬಿ ಕಟ್ಟಿದ ದೊಡ್ಡ ಚೀಲ;
ಪುರದ ವೀಧಿಯೊಳದೊ ನೆಲ್ಲ ಮೂಡಗಳಲಾ (ಕಣ. ೦೦-೦೦೨);
ಒಳ್ಳ ಏವತ್ತರ ರೆಕ್ಕದ ಅಕ್ಕಿ ಮೂಡೆ ೨೪ (೧೩. ೨೨. ೩-೪೫; ೨೩೦);
ಕಣ್ಣಾಮುಟ್ಟ ಕಾಡೇಗೂಡೆ ಉದ್ದಿನ ಮೂಡೆ ಉರುಳ್ ಹೋಯ್ತು
(ಕುಟ. ೧೩೪); ಮೂಡಧನಿ ಭಯವಿಲ್ಲ, ಮೂಡ ಭತ್ತಕ್ಕೆ ಕೇಡಿಲ್ಲ (ಗಾಡ).
೩. ಚಿಕ್ಕಪೊಟ್ಟಣ. - ಗಂಟು: ತಳರ ಮೂಡೆಯೊಳೆ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ
ಮುಗುಳ್ಳಳನೊಟ್ಟ ಮಿಕ್ಕ ಮುಗುಳ್ಳ ಮೇಲುದೊ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಟ್ಟ
(ಕಣ. ೦೦-೦೦೨). ೪. ಒರಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉದ್ದ
ವಾದ ದಿಂಬು; ಲೋಡು: ಪಾಡುವ ಗಾಸವ ನರಿಸಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ
ಮೂಡೆಯನೊಳಗಿ ಚಿಕ್ಕೇಶ ನೋಡುತಿದನು (ಕಣ. ೩೪-೪೩).
'ಒಟ್ಟುಮೂಡೆ', 'ಮುಟ್ಟುಮೂಡೆ' ಪರಾ. ೩. ಒಂದು ಅಳತೆ:
'ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಅಳತೆಗಳೂ . . . ಪಾಸೆ, ಮೂಡೆ,
ಮುಡಿ (ಕುಟ. ೨೩೦). ಮೆಟ್ಟಿ: ರಿ. ಮಾತೆಯಾ ತಲೆಗೊಂದು
ಮೆಟ್ಟಿಯನ್ನೊರಿಸಿ ತಾಯಂ ಬಯ್ಯತಂ ನಡೆದನಾ ಕಲ್ಪಿಯಂ (ಕುಟ. ೪೦-೪೩).
ಮೂಟೆ: ರಿ. ಮಂದಿರದಿ ಮೊಟ್ಟೆಯನ್ನೊಟ್ಟು ಇಂದ್ರಧರ ಜಂಗಮರ
ಅಂದು ಪೂಜಿಸುವ (ಕಣ. ೦೦-೦೦೨) ಲಲಿತಾ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಟೆಯನ್ನು
ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಿಂದೆ ಹೊರಟು (ಕುಟ. ೩೩). ೨. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಉದ್ದಿನ
ಮೂಟೆ ಕುಲುಕಿದ ಹಾಗೆ ಜನಗಳು ಸಮಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಕುಳಿತರು
(ಕುಟ. ೦೦೦). ಮೊಟ್ಟೆ: ರಿ. ಕುಡುವವನೇನಿತ್ತವನೊ ಕಟ್ಟಿ ಬುಧಾಗೆ
ಪೊನ್ನ ಮೊಟ್ಟೆಯಂ ಕುಡುಪೊಡೆ ಚಿತ್ತರಂ ಕುಡುವುದುಳ್ಳುದಂ (ಕಣ. ೦-೩೩);
ಮನ ಸೋಂಕಿದ ಸುಖವ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕಟ್ಟಿಬಹುದೆ (ಕುಟ. ೦೩೦-೩೪೪);
ಕಂಬಳೋಳಾತನಂ ಮೊಟ್ಟೆಯಂ ಕಟ್ಟಿ ಪೊತ್ತಾ ತುದು
ಬಾದಿಯೊಳಗೊಡಾಪೋಗಿ (ಕುಟ. ೪-೨೦೨); ಅಟ್ಟಕ್ಕುವವನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿ
ಯಾಗಬೇಡ, ಮೊಟ್ಟೆ ಹೊರವವನಿಗೆ ಆಳಾಗಬೇಡ (ಗಾಡ). ೨. ಭತ್ತವನ್ನು
ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಿವಾಗ್ಗೆ ಭತ್ತದ ಮೊಟ್ಟೆ ಕೂಡಾದ್ದು

ರಿಂದ ಬಾರೀಕಡಗೊ ಚಲ್ಲಿದರಿಂದ (ಕುಟ. ೦೩೩೪. ೦೪-೩೩; ೨೩೦).
೬. ಪೊಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಆಹಾರ: ಬುಟ್ಟಿ: ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ
ಕಟ್ಟೋಗರದ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕಟ್ಟಿದರೇನು ಹುಣ್ಣ ಹೋಡುಡೇ (ಕುಟ. ೦೨-೦೩೪). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೂಟ್ಟು, ಮೂಟ್ಟು; ಕುಲ. ಮೂಡೆ;
ಕುಳು. ಮೊಟ್ಟೆ; ತಲಾ. ಪಡೆ. ಮೂಟ; ಕುವಿ. ಮೂಟೆ; ಕುಕುಬ್. ಮೋಣಾ. / ಸಂ. ಮೂಟ, ಮೂಟೆ, ಮೂಡಕ. / ಪಾ. ಮೂಡ. /
ಮಾ. ಮೂಡ್]

ಮೂಡೆಗಟ್ಟು, ಮೆಟ್ಟಿಗಟ್ಟು, ಮೂಟೆಗಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟೆಗಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟೆ
ಗಟ್ಟು (ಕಿ). ರಿ. ಗಂಟುಕಟ್ಟು; ಹೊರವೊಡು: ಪಾಶಾಳೋಕದ್
ತೆ-ಪನ ಕೆತ್ತು ಕೈಕಾಲ ಮುದುಡಿ ಮೂಡೆಗಟ್ಟು ಕಟ್ಟುತ್ತ (ಕುಟ. ೨-೦೨-೩೩);
ಮೂಡಗಟ್ಟಿದ ಧಾನ್ಯ ನಿರುಹಾಗಿ ಮೊಳವಂತೆ ಕೂಡ ರೋಮ
ಗಳು ಗುಡಗಟ್ಟಿ (ಕುಟ. ೪-೦೪). ೨. ಗಂಟಾಗು: ಬಿವು ಬರು:
ಅಜನತೋರಂಗೆ ಮುಳಿದು . . . ಕಾರೊಳಂ ಕೈಯೊಳಂ ಮೂಡಗಟ್ಟು
ವಂತೆ ಮೊಡಿ (ಕುಟ. ೨-೦೨೦). ಮೆಟ್ಟಿಗಟ್ಟು: ರಿ. ತಯಾರಿಗರ
ನಂಬರಿಯಂ ಮೆಟ್ಟಿಗಟ್ಟುವರಂತೆ ಕೋಡಗಟ್ಟಿಂಗಳ್ಳು ಕಾಡುವಂ (ಕುಟ. ೨-೩೩).
ಮೂಟೆಗಟ್ಟು: ರಿ. ಅರ್ಜುನನನ್ನು ರಣಾಂಗದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸು
ವುದಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು ಪಾಳೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮೂಟೆಗಟ್ಟುವುದಕ್ಕೂ . . .
ಎಡಬಿಡ ಹಾಗೆ (ಕುಟ. ೩); ಆ ವೀರಭೂಮಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಜಯನ್ನು
ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ತಂದರೆ, ಹಿಂದೂ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಿರೋಧಾನಲವನ್ನು
ಮೂಟೆಗಟ್ಟಿ ಮೆಟ್ಟಿಗೆ, ತಂದಂತೆಯೇ ಸರಿ (ಕುಟ. ೪೩). ೩. ಧಾನ್ಯ
ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಚೀಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಸಿ ಕಟ್ಟು: ಅದನ್ನು ಭತ್ತವನ್ನು
ಮೂಟೆಗಟ್ಟಿ ಸಂತಿಗೆ ಮಾರಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು (ಕುಟ. ೪).
೪. ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸು: ಒಟ್ಟಾಗಿ ಬಂಧಿಸು: ಹೆಣ್ಣಿನ ಹೆಣ್ಣಿ ಇನ್ನು
ದೇಡವೆಡು ರೋಷವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮೂಟೆಗಟ್ಟಿ ಇಟ್ಟದ್ದ ಭೀಮನೂ ಮತ್ತೆ
ಕರಗವನು (ಕುಟ. ೦೪); ಆ ಸೇಡನ್ನು ಅದನ್ನು ಮೂಟೆಗಟ್ಟಿ ಮನದ
ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸು (ಕುಟ. ೪೦). ಮೊಟ್ಟೆಗಟ್ಟು: ರಿ.
ನನ್ನ ಜುಬ್ಬವನ್ನು ತೆಗೆದು ಪಂಚೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಟ್ಟಿ ಕರೆಯೊಳಗಿಡ
(ಕುಟ. ೩೩೩). ೪. ಮಂದಾ ಅಮರದಿಂದ . . . ಒಡ್ಡಾಡುವವನನ್ನನ್ನು
ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಟ್ಟಿ ಅಂತೂ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು (ಕುಟ. ೩೩೩).
ಮೊಟ್ಟೆಗಟ್ಟು: ರಿ. ಪುಡಿಗತ್ತರಿಯೆಂದು ಹಿಡಿಯ್ದು ಪೂಸಲಾಂ ಪಾಸಿ
ಮೊಟ್ಟೆಗಟ್ಟಲುಂ . . . ಅಪ್ಪ ಕಾಡೆ ಕಟ್ಟರೆಯೊಳೆ (ಕುಟ. ೩-೦೩೩);
ತನ್ನ ಮನದೊಳನುಕು ಪೊನ್ನಂ ತನ್ನ ವಸದಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಟ್ಟಿ ಸಡಗರಂ ಮಿಗೆ
ಪೊತ್ತು (ಕುಟ. ೦೩-೦೪ ೩); ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೆ ಧನವ ಮೊಟ್ಟೆಗಟ್ಟಿದವ
(ಕುಟ. ೩೦೪). [ಮೂಡ + ಕಟ್ಟು]

ಮೂಡೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಮೂಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಕಟ್ಟುವ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಬಿಗಿಯಾದ ಬಂಧ. - ಕಟ್ಟು: ಈಗಕೊಪ್ಪಂ ಗಂಧರ್ವಂ . . .
ಕುಕುರಾಪಮಮಂ ಯುವರಾಜಮಮವೇಡನೆ ಮೂಡೆಗಟ್ಟುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು
ಗಗನಮಂಡಕ್ಕೊಗಿದು ಪೊಂದಂ (ಕುಟ. ೦೦-೦೦೩); ಮೂಡೆಗಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ
ಹುಡುಕುನೀರೊಳೆ ಮೆಟ್ಟಿ ಕಾಡುತಿದ ಪಾಮರರ ಕೈವಿಡಿಕೊಳಗಾಗಿ
(ಕುಟ. ೨-೪); ಮೂಡೆಗಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ ಹುಡುಕುನೀರೊಳಗಿದ್ದ ಕೂಡ
ಮೂಗಂ ಕೊಯ್ದಡೆ (ಕುಟ. ೦-೩೩). [ಮೂಡ + ಕಟ್ಟು]

ಮೂಡ್ತಿ 'ಮೂಡುವೆಯ' ನೋ.

ಮೂಡೊಂಕು (ನಾ). ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಗಿರುವುದು. - ಡೊಂಕಾ
ಗಿರುವುದು: ಮಲಪ್ಪರನ ನಡುವೊಂದೆಸೆಗೆ ಒರಿದೊರಿದುಕೊಂಡಿದೆ . . .
ಮೂಡೊಂಕಾಗಿ ಕಾಲೊಂದು ನೆಲನೂಜುತೊಡಲನ್ನಾಂಕುಂದು ಉಳಿದ
ಮೆಲ್ಲಿದೆ (ಕುಟ. ೦೩-೨); ಜಡಿದ ಖಂಡೆಯದ ಮೂಡೊಂಕೆ ತಿದ್ದಿದ

ಮುನ್ನವದಿಗಿಗಿದುದು ಕೇಶವ ಪೂಜೆ ತ್ರಿಮಿಡವೆ ಪೋಡಶರಾಯರು ಪಡೆದರು ಭೃತ್ಯಭಾವಮು (ಪೂ. ೬-೩೦).

[ಮೂ (< ಮೂಘ) + ಡೂಕ್ಕು]

ಮೂಢ (ಗು). ೧. ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ; ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ : 'ಮೂಢನಂಬಿಕೆ', 'ಮೂಢಭಕ್ತಿ' ಪರಾ. (ನಾ). ೨. ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು; ತಿಳಿಗೇಡಿ; ಅಜ್ಞ : "ವೈದೇಯ : . . . ಮೂಢ : . . . ಮೂಢ ಶಾಸಿತ : — ಈ ೧೧ ಅಜ್ಞಯವನು" (ಕೂಯಾ. ೩೬-೦೩೦); ಮೂಢ ಬಲ್ಲನೆ ಜ್ಞಾನದ್ವಾರ ಭಕುತಿಯ (ಕೂಯಾ. ೧೦-೩-೦೪೦ ಕೂಯಾ); ಮೂಢ ಓದಿರುಗಿ ಪೋಗಿ ಸಲಹಿಕೊ ಶರಣಮಂ (ಕೂಯಾ. ೩-೬-೦೦). ೩. ವೆದ್ದ ; ಮಂತ್ರ : ಮೂಢಗೆ ಹೇಳಿದ ಬುದ್ಧಿ ಅಡಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಮೇವು (ಗೂ. ೪. ಅಲಸ್ಯ); ಸೋಮಾರಿತನ : ಮೂಢವೆಂದರೆ ತಮೋಗುಣದಿಂದ ನಿರ್ದಯಧರವ ಜಾಗೆ ಅಲಸ್ಯದ್ವಾರವುದು (ಕೂಯಾ. ೦೦೨). ೪. — ಮೂಢತ್ರಯ : ಮೂಘಮೂಢದಿನ್ಮಾಪನಾಪನನೇವಯಂ . . . ಹಿಂದಿ ನಿರ್ವಾಳವಾಪ್ಪ ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರದಕ್ಷಮಂ ಕೈಕೊಂಡು (ಸೂ.ಪಾ. ೬-೩೪ ೪); ದೇವನಾವುಮನುತವೆ ಮೂಘಮೂಢಗಳೊಳಿಸಿದು ಬಿನ್ನಹವ ಮಾಡುವರು (ಪ್ರತಿ. ೬-೬೦); ಮೂಢರು ಮೂಢಗಳೆಂಬುವವಿನ್ನಾರ ನಾಯತವಪ್ಪಮದಗಳ ಬೇರುಪಡೆಗಳು ದರುಶನೇಕನಯನಿವಮ (ಕೂಯಾ. ೩೪-೨೨). 'ಮೂಢತ್ರಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮೂಢತನ (ನಾ). ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು ; ಮೂರ್ಖತನ : ರೂಢಿ ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮಗತಿಯಲಿ ಗಾಢಮಾಡಿದ ಸರ್ವಜನಗಳ ಮೂಢತನ ಬಯಲಾಗಿ ಹೋಯಿತು. (ಕೂಯಾ. ೪-೬೨). [ಮೂಢ + ತನ]

ಮೂಢತ (ನಾ). ೧. = ಮೂಢತನ : ಮೂಢತಯಂ, ಬಿಟ್ಟು ಪೆರ್ಲ ಮಾಡುವ ಡೂಬಾಗಿ ಬೇಗಮಾಡಿದ ಮೂರ್ಖರ ಮಾಡುವುದು ಲೇಸನ್ನದ ಕೂಡುವುದಾರಯ್ಯಮೂಢತ್ಯಪ್ಪಿಯೊಳಿವಂ (ಕೂಯಾ. ೩-೬); ಬೀತುದು ಬೀತಮೂಡಿದುದು ಮೂಢತ ಮೂಡಿದುದಕ್ಕು ಕಣ್ಣೊಳೆ . . . ಬೆಳ್ಳಳಿಸಿ ಬೇವಸಮಂ ತಳದಂ ಧನಂಜಯಂ (ಕೂಯಾ. ೪-೦೦೬). ೨. ದಿಗ್ಗಮ : ಕಣ್ಣುಬಿಟ್ಟು. [ಸಂ. ಮೂಢತ]

ಮೂಢತ್ರಯ (ನಾ). [ಪ್ರೆ.ನ] ಲೋಕಮೂಢ. ದೇವತಾಮೂಢ ಮತ್ತು ಪಾಖಂಡಿಮೂಢ ಎಂಬ ಮೂಢರು ಬಗೆಯ ಮೂಢತನ. — ಮೂಢತ್ರಯ : ದೇವಮೂಢ, ಲೋಕಮೂಢ, ಗುರುಮೂಢ ಇವು ಮೂಢತ್ರಯಗಳು. ದೇವಮೂಢ : — ಮಿಥ್ಯಾದೇವರ ಉಪಾಸನೆ. ಲೋಕಮೂಢ : — ನದಿಸ್ನಾನ, ವರ್ಷತದ ಮೇಲಿಂದ ಬೀಳುವುದು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪುಣ್ಯಕರವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು. ಗುರು ಮೂಢ : — ಆರಂಭಪರಿಗ್ರಹಗಳುಳ್ಳ ವಿಷಯವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾಖಂಡಿಗಳನ್ನು ಮುನಿಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಾಖಂಡಿಮೂಢವೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ" (ಕೂಯಾ. ೪೩೦೦೪ ೩೦೪೩೪); ಜೀವಾದಿ ನವಪದಾರ್ಥದೊಳಾವೆಗುಟ್ಟಿಯನೆ ಮಾಡು ಮೂಢತ್ರಯದೊಳೆ ಭಾವಮಾನೆ ದಿಸುಡು (ಕೂಯಾ. ೬-೩೬). [ಸಂ.]

ಮೂಢತ್ಯ (ನಾ). = ಮೂಢತನ : . ಹೀಡೆಮ್ಬರೂ ಮೂಢತ್ಯ ಹೋದೀತೇ(ಗೂ). [ಸಂ.]

ಮೂಢನಂಬಿಕೆ (ನಾ). ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ವಿವೇಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಂಬುವುದು ; ಕುರುಡುನಂಬಿಕೆ : ಇದರ ಮೂಲಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿ ಸಂಚಾರವಾಯಿತು. ಹಲವು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು ಜಾರಿಹೋದುವು (ಕೂಯಾ. ೬೦) ; ವಿಚಾರಶೂನ್ಯವಾದ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ ಬೆಳೆದು, ಅಜ್ಞಾನ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಸಂಕುಚಿತಮನೋವೃತ್ತಿ (ಪೂ. ೨೬ ೩೦೪). [ಮೂಢ + ನಂಬಿಕೆ]

ಮೂಢಭಕ್ತಿ (ನಾ). ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಭಕ್ತಿ ; ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಕ್ತಿ : ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದುವ ಉತ್ಸವವಿಶೇಷಗಳು ಪಾಮರರಂಜನೆಯಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವರೂ ಮೂಢಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಲು ಸಮಾಯಕಗಳಾದುವು (ಕೂಯಾ. ೦೦). [ಸಂ.]

ಮೂಢಮತಿ (ನಾ). ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಮೂರ್ಖವ್ಯಕ್ತಿ ; ಮೂಢಮತಿಗಳಿಗಮಲಬ್ರಹ್ಮದ ಗೂಢಮಂತ್ರವಡುವುದು (ಗೂ. ೦೨-೩೬). [ಸಂ.]

ಮೂಢಮರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಕಾರೋಲಿ. ಮೂಢ ಮರ, ಮೂಢ-ಮೂಢಲಿ. ಕನಕಚಂಪಕ (ಪ್ರತಿ. ೩೩-೦೦೦೦). [ಮೂಢ + ಮರ]

ಮೂಢಾತ್ಮ (ನಾ). = ಮೂಢಮತಿ : ವಿತತಭಾಷಿತನವು ತನ್ನೊಗತ ವನವರಾಯತವನವೆಯದ ಕ್ಷಿತವನವ ಮೂಢಾತ್ಮನು (ಕೂಯಾ. ೬-೪೪); ಎಲ್ಲಾ ಮೂಢಾತ್ಮ ನಾನೆನ್ನ ಕಟ್ಟಳೆಯನುಡು . . . ಪಟ್ಟಣದೊಳೆ ಕಳೆದಿದ (ಕೂಯಾ. ೦೦-೨೪). [ಸಂ. ಮೂಢಾತ್ಮನ]

ಮೂಢೋಕ್ತಿ (ನಾ). ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಮಾತು ; ಮೂರ್ಖತನದ ನುಡಿ : ಪಾಳಾದ ದಪ್ಪರ ಲಂಗಾಪರಮಂ ಸಭೋಗಪರಮಂ . . . ಸ್ವಾರಸ್ಯಮ್ಬರವಕ್ಕು ತೋಡಿಸಲೊಡಂ ಮೂಢೋಕ್ತಿ ಮೂಲೋಕ ದೊಳೆ (ಕೂಯಾ. ೦-೬೨). [ಸಂ.]

ಮೂತಿ, ಮೋತಿ (ನಾ). ೧. (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೀನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಾಗ ಮನುಷ್ಯರು) ಮುಖ ; ಮೋರೆ : ಪಾತಿಮರ್ಕಟ ಪರೋದೇನೇವದೇ ನಿಪಾತಿಯ ಮೂತಿಯೊಳಗೂ ಚೆಲುವು (ಪ್ರತಿ. ೬-೨೨) ; ಎಂಬುರೂಪಾಯ ಬಿಡುಡುಡಿದನ್ನೆನ್ನ ನಿನ್ನ ಮೂತಿಯ ಮೇಲೆ (ಕೂಯಾ. ೩, ೩೩). ೨. ಹಂದಿ, ಹೆಣ್ಣಿನ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಉದ್ದವಾದ ಮುಖ ; ಮುಸುಡಿ : ಹಂದಿಯು . . . ಮುಂದಿ ರುವ ಬಲೆಯನ್ನು ಸೀಳಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಮೂತಿಯನ್ನು ಮುಂದೂಡಿ ಬಲೆಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿತು (ಪ್ರತಿ. ೨೦). ೩. ಬಾಯಿಯ ಕೊನೆ ; ಕಟಬಾಯಿ ; ಸೋಟಿ : ಆಕೆ ಆ ಹುಡುಗಿಯ ಮೂತಿಯನ್ನು ತಿವಿದು ಮೂಡಿದಳು (ಕೂಯಾ. ೪). ೪. ಮುಂಭಾಗ ; ತುದಿ : ದೋಣಿಯ ಅಥವಾ ಹದಿನ ಮೂತಿ (ಕೂಯಾ. ೨೦೪೩) ; ಕುಡುಗೋಲಿನ ಮೂತಿ ಮುಂದೆ ಹೋಯಿತು (ಕೂಯಾ. ಮೋತಿ : ೧. ಹಿಂಗಾಕ ಮೋತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕೂತದಿ ? (ಕೂಯಾ. ೬೦). ೨. "ಪಾತಿ ವರ್ಣದ ಹಯಕ್ಕಂಭವಳಯಂ ಪಾಲ ಮೋತಿ [ಕೂಯಾ. ತು. ೩] ಕಪ್ಪಾಗಿ ಸತ್ಯಾಧಿಕಂ" (ಕೂಯಾ. ೪೨-೦೬) ; ಕಟ್ಟಿದ ನಾಗರಹಾವನ್ನು ಮಂತ್ರಬಲದಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿ ಆ ಜಾವೇ ಶಾನು ಕಟ್ಟಿದ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಮೋತಿಯಿಟ್ಟು ವಿಷ ಹೀರಿ . . . ಹೋಗುವಂತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು ! (ಕೂಯಾ. ೪೨).

ಮೂತಿಕಿರಣ : = ಅಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ಬೇರೆಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸು ; ವಿಮುಖವಾಗು : ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಳು ಮೂತಿಕಿರಣವೊಂದು ಹೋದಳು (ಕೂಯಾ. ಮೂತಿ ತಿವಿ = ೧. ಸೋಟಿಯನ್ನು ಚುಚ್ಚು. — ತಿವಿ : ಕೋಪದಿಂದ ಆಕೆ ಆ ಹುಡುಗನ ಮೂತಿಕಿವಿದ. (ಕೂಯಾ. ೨. (ಅಲಂ) ಅವಹಾಸ್ಯವೊಡು ; ಅವಮಾನಪಡಿಸು ; ಅಂದಿನ ಸ್ವಭಾವದ ಜನರು ಅವನಿಗೆ ಮೂತಿಕಿವಿದ ಕಳಿಸಿದರು (ಕೂಯಾ. ೪೨).

[ದೇ. ತಮಿ. ಮೂತ್ತ್ಯ ; ಮೂ. ಮೂತ್ತ್ಯ, ಮುತ್ತ್ಯ, ಮುತ್ತ್ಯ, ಮೂತ್ತ್ಯ, ಮೂತ್ತ್ಯ, ಮೂತ್ತ್ಯ, ಮೂತ್ತ್ಯ ; ಕೆಲ. ಕೋಲಾ. ನಾಯ್ಕ, ಮೂತಿ, ಕುವಿ. ಮೂಯು. ಮೂಯು ; ಕುರುಬ್. ಮೂಜ್ಜ ; ಕೋತ. ಮೂಜಿ. ಮೋದ್]

ಮೂತೆರ 'ಮೂದೆ' ನೋ.

ಮೂತ್ರ. (ನಾ). ಮನುಷ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ ಮುಂತಾದ ಜೀವಜಂತುಗಳ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಕಲ್ಮಷವು: ಉಚ್ಚಿ: ಗಂಜಲ: "ಮನುಷ್ಯಮನಲ್ಮ ಮೂತ್ರಮುಕ್ಯಂ" (ಪಾಂಗಾ. ೭೭-೦೮): ಪರಿಮೂತ್ರಂ ಭಿನ್ನಲಂಠಂ ಸುರಿಯ ಮದಕುಕಂ ಮಯ್ಯೊಳ್ಯಾಡೆ (ಪ್ರಾಣ. ೦೦-೯೨): ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕುಣುಕು ಕುಣುಕು ಅಣುಕು ಸುರಿವುಕ್ತವ್ವ ಅಯ್ಯೊಳ್ಯಾಡೆ ಇಣುಕಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯವಾದರು ನೋಡು (ಸಿದ್ಧ. ೦೦೯-೩೩೩): ಮೂತ್ರ ಬಹಳವಾಗಿ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ: - ಅಳಲೆಕಾಯಿ ಚರ್ಚಾ ಗ ೩ ತೂಕವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು (ಸಿದ್ಧ. ೦೩೯). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು (ನಾ). ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ ತಡೆಯುಂಟಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಉಚ್ಚಿ ನಿಂತುಹೋಗುವುದು: ಮೂತ್ರಕಟ್ಟಿಗೆ: - ಗಂಟೆಕುರು, ಮುಟ್ಟಿಮಧುಕ, ನೆಗ್ಗಿಲಬೇರು, ತ್ರಿಪಲಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಟು ಕರ್ಪೂರ, ತಿಲಾಧಾತುಮಂ ಪ್ರತಿವಾಹಿಕ್ ಕುಡಿಯಿ ಎಲ್ಲಾ ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು ಮಾಡು (ಸಿದ್ಧ. ೦೩೦): ಬೋಳ ದರಗದ ರಸವನ್ನು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಜೀರಿಗೆ ಗ ೨ ತೂಕ ಸಕ್ಕರೆ ಗದ್ದಾಣ ೩ ತೂಕ ಸಜ್ಜೆ ಹಾಕಿ ಕೊಡಲು ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು ಹೋಗುವುದು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦. ೯೯೯). [ಮೂತ್ರ + ಕಟ್ಟು]

ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು (ನಾ). ಮೂತ್ರಕೋಶ ಅಥವಾ ಮೂತ್ರನಾಳದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿ ನಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಗಂಟು ಉಂಟಾಗಿ ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ತಡೆಯೊಡ್ಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಅಶ್ಮರಿ: ಮೂತ್ರಕಲ್ಲಿಗೆ ಗುಳಿಗೆಯ ಪೂಡುವ ಕ್ರಮ: - ಕೆಂಪಿನ ಅಂಕೋಲ ಬೇರು, ಹುಳಿ ಸೊಪ್ಪು . . . ಇವಕ್ಕೆ ಸಮ ಇಂಗು, ಅಂಜಿಲದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮೂತ್ರಕಲ್ಲಿಗೆ ಗುರುಗುಂಜಿಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಕೊಡುವುದು (ಸಿದ್ಧ. ೦೩೯).

[ಮೂತ್ರ + ಕಟ್ಟು (< ಕಲ್ಪ)]

ಮೂತ್ರಕುಂಡಲಕ (ನಾ). ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ ಮೂತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಹನ್ನೆರಡು ಪ್ರಕಾರ ಮೂತ್ರಾಘಾತಗಳ ಜೊರಾವಾದೊಡೆ - ಮೂತ್ರೋತ್ಪಂಗ, ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ, ಮೂತ್ರಕ್ಷಯ, ಮೂತ್ರಾತೀತ, ಮೂತ್ರಶುಕ್ಲ, ಮೂತ್ರಕುಂಡಲಕ, ಮೂತ್ರವಿಘಾತ, ಮೂತ್ರವಾಹ, ಮೂತ್ರಾಕ್ಷಿಪ್ತ, ಉಷ್ಣವಾಹ, ಮೂತ್ರವಸ್ತಿ, ಮೂತ್ರ ಸಾದಮಂದಿತಂ (ಸಿದ್ಧ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಕುಂಡಲಿಕೆ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕುಂಡಲಕ: ಮೂತ್ರೋತ್ಪಂಗ, ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ, ಮೂತ್ರಕ್ಷಯ, ಮೂತ್ರಾತೀತ, ಮೂತ್ರಶುಕ್ಲ, ಮೂತ್ರಕುಂಡಲಿಕೆ, ಮೂತ್ರವಿಘಾತ, ಮೂತ್ರವಾಹ, ಮೂತ್ರಾಕ್ಷಿಪ್ತ, ಉಷ್ಣವಾಹ, ಮೂತ್ರವಸ್ತಿ, ಮೂತ್ರಸಾದಗಳೆಂದು ಇವು ಹನ್ನೆರಡು ತೆಲು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦. ೨೩೯). [ಸಂ. ಮೂತ್ರಕುಂಡಲಿಕಾ]

ಮೂತ್ರಕೂಪ (ನಾ). ೧. ಉಚ್ಚಿಯು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವ ಗುಂಡಿ. ೨. ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಣೆರು: ಪರ್ವತ ಯುಗಳಪರ್ವತ ಕ್ಷಿರಧಾರೆ ಮೂತ್ರ ಕೂಪ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು ಮಂತ್ರನಿರೋಧಗಳು (ಸಿದ್ಧ. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ (ನಾ). ಉರಿ ಮತ್ತು ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸರಾಗವಾಗಿ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗದಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂತ್ರ ರೋಗ: ಅವರದವಳ್ಳು, ಬಿಲ್ವಪತ್ರಕಾಯ . . . ಕಷಾಯ ಕಾಯಿ, ಹಿಪ್ಪರಿ ಪ್ರತಿವಾಹಗೊಂಡು ಸೇವಿಸಿ . . . ಅಸ್ಥಿಗತಪ್ಪರ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ: ಅಂತಪ್ಪ ರೇವಿಗಳ ಕರ್ಷಂ ತಳೆದಾ ಪೋಷವಂಧ್ಯದೊಳ್ ತೋಪೋತೆ ಬಾಲ್ಯಂ ತುರಗ ಮೋಡವವರ್ವಾತರಮಂ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರಿಯಿಂದಂ ಮಂದಿಸುಂ (ಸಿದ್ಧ. ೩-೨೦). [ಸಂ. ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ]

ಮೂತ್ರಕೋಶ (ನಾ). ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಿಯು ಶೇಖರವಾಗುವ ಚೀಲ: ಕಾಯಿಲೆ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮೂತ್ರಕೋಶ (urinary bladder) ಕೈಲಕ್ಕೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತದೆ (ಸಿದ್ಧ. ೯೩). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಕ್ಷಯ (ನಾ). ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ ಮೂತ್ರರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಸರಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗದಿರುವುದು: ಮೂತ್ರೋತ್ಪಂಗ, ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ, ಮೂತ್ರಕ್ಷಯ . . . ಮೂತ್ರಸಾದಗಳೆಂದು ಇವು ಹನ್ನೆರಡು ತೆಲು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦. ೨೩೯): ಹನ್ನೆರಡು ಪ್ರಕಾರ ಮೂತ್ರಾಘಾತಗಳ ಜೊರಾವಾದೊಡೆ ಮೂತ್ರೋತ್ಪಂಗ, ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ, ಮೂತ್ರಕ್ಷಯ . . . ಮೂತ್ರಸಾದಮಂದಿತಂ (ಸಿದ್ಧ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು: ಮೂತ್ರೋತ್ಪಂಗ, ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ . . . ಮೂತ್ರಸಾದಗಳೆಂದು ಇವು ಹನ್ನೆರಡು ತೆಲು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦. ೨೩೯): ಹನ್ನೆರಡು ಪ್ರಕಾರ ಮೂತ್ರಾಘಾತಗಳ ಜೊರಾವಾದೊಡೆ, ಮೂತ್ರೋತ್ಪಂಗ, ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ . . . ಮೂತ್ರಸಾದಮಂದಿತಂ (ಸಿದ್ಧ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಚೀಲ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕೋಶ: ಬಹುಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟುವ ಉಪಧ್ರುವ ಮೂತ್ರಚೀಲವು ಗುದದ ಮೇಧದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು (ಸಿದ್ಧ. ೦೩೩). [ಮೂತ್ರ + ಚೀಲ]

ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗ (ನಾ). ಶರೀರದ ಶುದ್ಧೀಕರಣಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಮೂತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಅಂಗ: "ಸ್ವನಿಗಳ, ಪಕ್ಷಿಗಳ, ಉರಗಮಾನಗಳ, ಉದರಕುಹರದಲ್ಲಿರುವ, ರಕ್ತದಲ್ಲಿಯ ಉಪಯೋಗ ಕಳೆದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದವನ್ನು ಹೊರದೂಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ರಕ್ತದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಮೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸುವ, ನಾಳಗುಚ್ಚಾಂಗ ಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗ: ಮೂತ್ರಾಂಡ" (Kidney. ೦೦೯೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರತಡೆ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು: ಮುಟ್ಟಿಮಧು ಗ ೧ ತೂಕವನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮೆಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಗ ೩ ತೂಕ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯಲು ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಮೂತ್ರತಡೆ ಹೋಗುವುದು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦. ೯೯೯). [ಮೂತ್ರ + ತಡೆ]

ಮೂತ್ರದೋಷ (ನಾ). ಮೂತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗ: ಈ ರೀತ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಚವನವಾಶಮೆಂದು ಹೆಸರು . . . ಇದನ್ನು ಸೇವಿಸಲು . . . ಮೂತ್ರದೋಷ, ಶುಕ್ರದೋಷ, ಸ್ವರಭಂಗ ಇವುಗಳೂ ಪರಿಹರವವು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦. ೨೩೯). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರದ್ವಾರ (ನಾ). ಮೂತ್ರಕೋಶದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾದ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಬರುವ ರಂಧ್ರ: ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವ ನಾಳ: ಮೂತ್ರನಾಳ. [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರನಾಳ (ನಾ). = ಮೂತ್ರದ್ವಾರ: ಲೋಕಿಯ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಕರ್ಪರದ ಚರ್ಚಾವ ಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಎಣ್ಣೆಯ ಬಿಟ್ಟು ಬಾರಿಸಿ ಸಮರಂಜ್ಯದು ಹಿಂಡಿ ಸಣ್ಣ ಪಾಪಚುಪ್ಪಿಗೆ ಆ ರಸದ ಮಾದಿ ಮೂತ್ರ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎರಿಸಲು ಆ ಉತ್ತರಕ್ಷಗಾದ್ದಿಯೇ ಮೂತ್ರ ರೋಗವು ಬಿಡುವುದು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦. ೨೩೯): ಅಳಲೆಕಾಯಿ, ನೆಗ್ಗಿಲಬೇರು, ತಿಲಕಹಣ್ಣು . . . ಜೇನುತುಪ್ಪ ಪ್ರತಿವಾಹಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮೂತ್ರ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಟ್ಟು ಕರಗಿ ಬೀಳುವುದು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦. ೯೯೩).

[ಸಂ. ಮೂತ್ರನಾಳ]

ಮೂತ್ರನಿರೋಧ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು: ಸಂತಯ ಬೀಜವಂ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಯ ಮೂತ್ರನಿರೋಧ ಮಾಡು (ಸಿದ್ಧ. ೩೦. ೩). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಪರೀಕ್ಷೆ (ನಾ). (ರೋಗದ ಮೂಲವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ರೋಗಿಯು) ಮೂತ್ರವನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಪರೀಶಿಸುವಿಕೆ: ಅನೇಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ಮೂತ್ರಪರೀಕ್ಷೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ (೨೫೦). [ಸಂ. ಮೂತ್ರಪರೀಕ್ಷಾ]

ಮೂತ್ರಪಿಂಡ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಪಿಂಡಕಾಂ: ಈ ವಿಷಾಣುಗಳು ಹೃದಯ, ಮೂತ್ರಪಿಂಡಗಳು, ಮೆದುಳು ಮತ್ತು ಮೆದುಳುಬಳ್ಳಿಯ ಅಣುಕೋಶಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಅಪಾಯವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತದೆ (೧೦೬೫. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಪ್ಪಿಣ (ನಾ). ಮೂತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಹನ್ನೆರಡುಪ್ರಕಾರ ಮೂತ್ರಾಘಾತಗಳ ಪೆಸರಾವಾದೊಡೆ ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ . . . ಮೂತ್ರಪ್ಪಿಣ. ಉಷ್ಣವಾತ. ಮೂತ್ರವಸ್ತಿ. ಮೂತ್ರಸಾದವೆಂದಿಂತು (೫೪೩. ೩೦). [ಸಂ. ಮೂತ್ರಪ್ಪಿಣ]

ಮೂತ್ರಬಂಧ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು. [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರರಕ್ತ (ನಾ). ಉಚ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ನೆತ್ತರು ಹೋಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಮೂತ್ರರಕ್ತ: ಚತುರ್ಥಾಂಶ ಚಪ್ಪಡಂಗಿರಸ, ಅವನ ನೋವು ಕುದಿಸುವುದು. ಕಿಟುಕುಸಾರರಸದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಾರು ಕೂಡಿ . . . ಗುಳಿಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಿ ಮೂಣ್ಣಂ (೨೩೦. ೦೨೯). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರರೋಗ (ನಾ). = ಮೂತ್ರದೋಷ: ಮೂತ್ರರೋಗಕ್ಕೆ: - ಏಲಕ್ಕಿ ೧ ತೂಕ, ತವ್ವೀರ ೪ ತೂಕ . . . ಅದಿನ ಹಾಲಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕುದಿಯಲು ಮೂತ್ರರೋಗ ಗುಣ (೩೩೦. ೦೫); ಮೂತ್ರರೋಗ. ಭರ್ಗರೋಗ . . . ವಾತರೋಗ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರು ದಂತಧಾವನಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹರೆಂದಿವೆ (೫೪೩. ೨೯). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರವಸ್ತಿ (ನಾ). ಮೂತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಹನ್ನೆರಡುಪ್ರಕಾರ ಮೂತ್ರಾಘಾತಗಳ ಪೆಸರಾವಾದೊಡೆ ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ . . . ಮೂತ್ರವಸ್ತಿ. ಮೂತ್ರಸಾದವೆಂದಿಂತು (೫೪೩. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರವಾತ (ನಾ). ಮೂತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಹನ್ನೆರಡುಪ್ರಕಾರ ಮೂತ್ರಾಘಾತಗಳ ಪೆಸರಾವಾದೊಡೆ ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ . . . ಮೂತ್ರವಾತ . . . ಮೂತ್ರಸಾದವೆಂದಿಂತು (೫೪೩. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರವಿದ್ಯಾತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂತ್ರರೋಗ: ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ . . . ಮೂತ್ರವಿದ್ಯಾತ . . . ಮೂತ್ರಸಾದಗಳೆಂದು ಇವು ಹನ್ನೆರಡು ತೆಲ (೩೩೦. ೧. ೨೫೯). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರವಿರ್ಜನ (ನಾ). ಮೂತ್ರವನ್ನು ಸುರಿಸುವಿಕೆ: ಉಚ್ಚಿ ಹೋಯುವಿಕೆ: ಕಾಯಿಲೆ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ . . . ಮೂತ್ರ ವಿರ್ಜನ ರೋಗಿಯು ಸ್ವಾಧೀನ (control) ತಪ್ಪಿ ತನಗೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಮೂತ್ರ ಪನಹೆಯಾಗಿ ಹೊರದೀಳುತ್ತದೆ (೧೦೬೫. ೨೫). [ಸಂ. ಮೂತ್ರವಿರ್ಜನ]

ಮೂತ್ರವ್ಯಾಧಿ (ನಾ). = ಮೂತ್ರದೋಷ: ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತುಗದ ಒಳನಾರಂ ಚೂರ್ಣವಂ ಮಾಡಿ ಕರ್ಪುರ, ಶಿಲಾಧಾತು ಬೆಡು ಮುಚ್ಚಿಗೆ. ಜೀನುಕುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳಿ ಮೂತ್ರವ್ಯಾಧಿ ಮೂಣ್ಣಂ (೨೩೦. ೩೨). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರತಂಕಿ (ನಾ). ಮೂತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಉರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಗಾಗ ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವ ತೀವ್ರವಾದ ಅನಿಸಿಕೆ: ಮೇಲುಬ್ಬಸಮಂಜಾಗಿ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಡಾಳ ತಪ್ಪಿ . . . ಒಳವಾಗಿ ಮೂತ್ರಶಂಕೆಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತಂ . . . ಇಂದ್ರಿಯಗಳು

ಹೀನವನ್ನಿ ದಿ ವ್ರಣದಿಂ ಕೊಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕ್ಷಯರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯ (೫೪೩. ೨೯೨). [ಸಂ. ಮೂತ್ರಶಂಕಾ]

ಮೂತ್ರಶರ್ಕರೆ (ನಾ). ಮೂತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಸಕ್ಕರೆಯ ಅಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಗುವುದು: ದಾಳಿಂಬದ ಜೀನು, ಏಲಕ್ಕಿ, ಪಾಪಾಣ ಭೇದಿ, ಶಿಲಾಧಾತು. ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವಂ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ರಾಹಾನ್ನದ ಅಕ್ಕಿಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕುದಿಯೆ ಮೂತ್ರಶ್ಕೃಷ್ಟಂ, ಮೂತ್ರಶರ್ಕರೆಯಂ ಕೆಡುಗುಂ (೨೩೦. ೨೦೭). [ಸಂ. ಮೂತ್ರಶರ್ಕರಾ]

ಮೂತ್ರಶುಕ್ಲ (ನಾ). ಮೂತ್ರದೊಂದಿಗೆ ರೇತಸ್ಸು ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ, ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ . . . ಮೂತ್ರಶುಕ್ಲ, ಮೂತ್ರಕುಂಡರಿಕೆ . . . ಮೂತ್ರಸಾದಗಳೆಂದು ಇವು ಹನ್ನೆರಡು ತೆಲ (೩೩೦. ೧. ೨೫೯): ಹನ್ನೆರಡುಪ್ರಕಾರ ಮೂತ್ರಾಘಾತಗಳ ಪೆಸರಾವಾದೊಡೆ ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ . . . ಮೂತ್ರಶುಕ್ಲ . . . ಮೂತ್ರಸಾದವೆಂದಿಂತು (೫೪೩. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಶೂಲೆ (ನಾ). ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೋವುಂಟಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಬಳಿದಂಚೆ, ಅನಲೇಕಾಯಿ, ಪಾಪಾಣಭೇದಿ, ನೆಲದಾಳ, ಕೊತ್ತಂಬರಿ, ಕಳ್ಳೆಪೆಟ್ಟೆ ತಿರುಳು ಇವ ಕಷಾಯವ ಕಾಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಪಾಕವಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಮೂತ್ರ ಕೃಥ, ಕಟುಂ ಉರಿ, ಮೂತ್ರಶೂಲೆ ಮಾಡುಂ (೨೩೦. ೨೩೨). [ಸಂ. ಮೂತ್ರಶೂಲ]

ಮೂತ್ರಸಾದ (ನಾ). ಬಣ್ಣವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ನೋವಿನಿಂದ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂತ್ರರೋಗ: ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ . . . ಮೂತ್ರಮ್ನ, ಮೂತ್ರಸಾದಗಳೆಂದು ಇವು ಹನ್ನೆರಡು ತೆಲ (೩೩೦. ೧. ೨೫೯). [<ಸಂ. ಮೂತ್ರಸಾದ]

ಮೂತ್ರಸಿಕ್ಕು (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು: ಸೂಲೆ ಸುಳಿಕ್ಷಾ(ಕ್ಷಂ) ರೂಕ್ಷಾಸೂಲೆಯ ಸಲೆ ಮೂತ್ರಸಿಕ್ಕು ರಕ್ತವಿಮೇಹಂ ಶೂ(ರಾ)ವಿಷ್ಯಂಭ ಕೀಟಕ ಸೂರಾಪ್ತಮಿ ಸಿಂಘ(ಪ)ಗದ್ವಯಂ ವಾತಾಂತ್ಯಂ (೩೩೦. ೦೦-೩೦): ಏಲಕ್ಕಿ, ಪಾಪಾಣಭೇದಿಯಂ, ಕಲ್ಲ ಅಗಿಲು, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಎಂಬವುಗಳ ವೃದ್ಧಿಗಳಂ . . . ಮೂತ್ರಸಿಕ್ಕು ಒಪುಮೂತ್ರ ಸಂಕಟದೊಳು ಲೇಷ್ಯವಂ ಮಾಡು (೨೩೦. ೨೦): ಗಣಜಿಲಬೇರಂ ಸುಟ್ಟು ಒಡಿಯಂ ಅದಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಕುದಿಯ ಮೂತ್ರಸಿಕ್ಕು ಬಿಡುಪುದು (೫೪೩. ೩೩೩).

[ಮೂತ್ರ + ಸಿಕ್ಕು.]

ಮೂತ್ರಾಘಾತ (ನಾ). ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಕುಂಟಾಗುವ ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಧಿ: ೧ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ: ಹನ್ನೆರಡುಪ್ರಕಾರವಾದ ಮೂತ್ರಾಘಾತಂ ಗಳುಂಟು (೩೩೦. ೧. ೨೫೯): ವಾತಚ್ಚತ್ತೇಷ್ಯಂಗಳು ಮಸ್ತಿಸ್ತವ ನೈದಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾರಣಗಳಂ ಪ್ರಕೋಚಿಸಿ ಮೂತ್ರಾಘಾತವೆಂಬ ಮಹಾರೋಗಗಳನ್ನು ಪುಟ್ಟಿಸುತ್ತಮಿರ್ಪುದು (೫೪೩. ೩೩೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಾತೀತ (ನಾ). ತಡೆತಡೆದು ಹೋಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂತ್ರರೋಗ: ಹನ್ನೆರಡು ಪ್ರಕಾರ ಮೂತ್ರಾಘಾತಗಳ ಪೆಸರಾವಾದೊಡೆ ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ . . . ಮೂತ್ರಾತೀತ . . . ಮೂತ್ರ ಸಾದವೆಂದಿಂತು (೫೪೩. ೩೦). [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಾಶಯ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕೋಶ. [ಸಂ.]

ಮೂತ್ರಾಪ್ಪಿಲ (ನಾ). = ಮೂತ್ರಕಲ್ಲು: ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ . . . ಮೂತ್ರ ವಾತ. ಮೂತ್ರಾಪ್ಪಿಲ. ಉಷ್ಣವಾತ. ಮೂತ್ರಮ್ನ, ಮೂತ್ರಸಾದ ಗಳೆಂದು ಇವು ಹನ್ನೆರಡು ತೆಲ (೩೩೦. ೧. ೨೫೯).

[ಸಂ. ಮೂತ್ರಾಪ್ಪಿಲಾ]

ಮೂತ್ರ (ನಾ). ರಸ್ತೆ, ಬಸ್‌ನಿಲ್ದಾಣ ಮುಂತಾದ ಸೌವರ್ಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಸ್ಥಳ : (ಖಾಸಿ ಅಥವಾ ಸಾರ್ವಜನಿಕ) ಮೂತ್ರಸ್ಥಳ, ಮೂತ್ರ (Urinal. ೨೦೪೩). [**< ಮೂತ್ರ**]

ಮೂತ್ರಿಸು (ಕ್ರ). ಉಚ್ಚಿಹೊಯ್ಯು : ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡು : ಸದುವಚ್ಚಿಯೊಳ್ ಕೆಲಸ ಮೂತ್ರಿಸ ಪೇರಡಿ ತನ್ನ ನಲ್ಪಯಿಯ ನಲಿನಲಿ ದಾಡೆ ಪೋದ ಮನುಜಂ ಪಡೆಗುಂ ತನಗಿಷ್ಟವಿದುಂ (ಶೋಕೋ. ೦೨-೨೩) ; ಸಗಣವನಿಕ್ಕುತಂ ಮೂತ್ರಿಸುತವಲರುಕ ಕೆಲಸ ಮೋಡುತ ಚ್ಚುಪಾಡುತ್ತ . . . ವೃಷಭೇಶ್ವರನಿರುಲು (೨೩೩. ೩೨-೩೩) ; ಮಠದ ಹಿತ್ತಲಲ್ಲಿ ಅಯ್ಯ ಮೂತ್ರಿಸ್ತಾ ಕೂತಿಪ್ಪ (ರೂಪಾ. ೨೩).

[**ಮೂತ್ರ + - ಇಸು**]

ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂ (ನಾ). ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ರಕ್ತಸಹಿತವಾಗಿ ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಹನ್ನೆರಡು ಪ್ರಕಾರ ಮೂತ್ರಘಾತಗಳ ವರ್ಣನಾಪಂಡೊಡೆ. ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂ, ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ . . . ಮೂತ್ರಸಾಧವೆಂದಿತು (೨೪೩. ೩೦). [**ಸಂ.**]

ಮೂದಚ್ಚಾರಿ (ನಾ). ಓಚ್ಚಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀ ಆನಂದೂರ ಮೂದಚ್ಚಾರಿ ಮಾಡಿದವ್ (೨೪. ೨. ೩೨೪. ೩೨-೩೩ ; ಸು. ೩೨೪ ೧).

[**ಮೂದ್ಚ + ಚಾರಿ**]

ಮೂದಲಿಕೆ (ನಾ). ಹಂಗಿಸುವಿಕೆ : ಹೀಯಾಳಿಕೆ : ಚುಚ್ಚುಮಾತು : ಕೆಳದಿಯರ ಸಂತ್ಯಕೆ ಮೂದಲಿಕೆಯಂತಾಗೆ . . . ಮರುಗಿದಳುಲಿ (೩೨೨. ೩೩-೩೩೩) ; ಒಂದು ವೇಳೆ ಹೋದರೆ ತನ್ನ ತಾಯಿಯಿಂದ ವಜಾಪರೂ ಮೂದಲಿಕೆ ಬರಬಹುದು ಎಂಬ ಭಯ (ಪಾಪಾ. ೦೨).

[**ಮೂದಲ್ + - ಇಕೆ/ತಲು. ಮೂದಲಿಕೆ = ನಿರರ್ಥಕ**]

ಮೂದಲಿಸು (ಕ್ರ). ಹಂಗಿಸು : ಹೀಯಾಳಿಸು : ಅವಹೇಳನ ಮಾಡು : ಈ ನುಡಿಯಂ ಮಹಿದುಲ್ಲೇಡೆಂದಿವರೂಮೋರೂರ್ವರಂ ಮೂದಲಿಸಿ ಪ್ರತಿಧ್ವಗಿಯ್ದು (೨೨೩. ೦೨-೦೩) ; ಆ ಮಾತು ತನ್ನಂ ಮೂದಲಿಸಿದಂತಾಗೆ ವಿದ್ವಪ್ರವೃತ್ತವನಂತೆಂದಂ (೨೦೩. ೩-೩೩) ; ಶತ್ರುವೃಣವಂ ನಿನ್ನಯ ಮಹಿವೃದಿಪವ ಪಡೆಗುಂ ಎಂದಂ ಮೂದಲಿಸಿ ನುಡಿಯೆ (ಗಣಪಾ. ೨-೩೩) ; ಪೂತು ಮರ್ದುರೇ ಬಾಲ ಎಂಬವನಿಹ ಮೂದಲಿಸಿದನು ತನ್ನವರ (ಕುಣ್ಣು. ೩-೨೪).

[**ಮೂದಲ್ + - ಇಸು/ತಲು. ಮೂದಲಿಸು = ನಿರೂಪಿಸು**]

ಮೂದಲ್ (ನಾ). ಮೂರು ತಲೆ : ತಲೆ ಪಗೆವರ ಕಿಚ್ಚೊಳ್ ಸುರಲಲನೆಯ ತೋಳೊಳಗೆ ಪತಿಯ ಭಂಡಾರದೊಳಂ ನೆಲಸೆ ಸುಭಾರ್ತೊಳ್ ಮೂದಲಿ ನೆಗಬ್ಬುದು ಪೊನ್ನ ನನ್ನ ನಾವನೊ ಮೊನೆಯೊಳ್ (೦೩೩ ೦-೩೩) ; **ಪ ಇಲ್ಲಿ 'ಮೂರುತಲೆ' ಮತ್ತು 'ಮೂದಲಿಕೆ' ಎಂಬ ಶೈಲಿಪಾರ್ಥವಿದೆ : ಉತ್ತರೋಪಕ.** . . . ಮೂರೋಳ, ಮೂದಲಿ (೩೩೩. ೦೩೩ ಕ್ರಮ).

ಮೂದಲೆಯ = ಮೂರು ತಲೆಗಳುಳ್ಳವನು : ಮೂದಲೆಯಂ, ಮೂಟಾ ತಲೆಯಂ (೩೨೩. ೩೩. ಕ್ರಮ).

[**ಮೂ (< ಮೂಟಾ) + ತಲೆ**]

ಮೂದಲ್ (ನಾ). = ಮೂದಲಿಕೆ : ತಲೆ ಪಗೆವರ ಕಿಚ್ಚೊಳ್ ಸುರಲಲನೆಯ ತೋಳೊಳಗೆ ಪತಿಯ ಭಂಡಾರದೊಳಂ ನೆಲಸೆ ಸುಭಾರ್ತೊಳ್ ಮೂದಲಿ ನೆಗಬ್ಬುದು ಪೊನ್ನ ನನ್ನ ನಾವನೊ ಮೊನೆಯೊಳ್ (೦೩೩. ೦-೩೩) ; ಕೋಕಿಲ ಧ್ವನಿ ಪೂದಲಲೆಯಾರಿಯಾಗೆ ಬುದುದುಂ ಬುಡಂ (ಯೋ. ೩. ೦-೩೩) ; ಇವಾರಂ . . . ನೆಗಸಿಂಗೆ ಸೂಸು ಮೂದಲಿಗೆ ಮೂದಲಿಗಂ ಹಣಿದಾರ್ (೩೦೩. ೪೪-೪೩).

[**ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೂತಲಿ. ಮೂತರಿ = ನಿರೂಪಿಸು ; ತಲು. ಮೂದಲ = ಸಾಕ್ಷಿ**]
ಮೂದಲೆವಾತು (ನಾ). ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮಾತು : ಅವಹೇಳನದ ನುಡಿ : ಮೂದಲೆವಾತುಗಳ್ ಗಡ ಮಹಾನಿಗಮೋಕ್ತಿಗತನೋ ಜಯಾಪ್ತಾದದ ರ್ಪಂಕಗಳ್ ಗಡ (೩೦೩. ೪-೦೩೩). [**ಮೂದಲ್ + ವಾತು**]

ಮೂದಲೆಗೊಲ್ಲು (ನಾ). = ಮೂದಲೆವಾತು : ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಭಾಷೆಯ ಮಾಡಿ ಮೂದಲೆ ಗೊಲ್ಲುಗಳಂ ತಲುಬಿದರು (೪೩೩. ೦೩-೩೩).

[**ಮೂದಲ್ + ಗೊಲ್ಲು (< ಸೊಲ್)**]

ಮೂದಲ್ (ನಾ). = ಮೂದಲಿಕೆ : ತಂತಮ್ಮ ಮನದ ಮಜ್ಜೆರದ ಮರ್ಚನ ಕಾದಲ್ ಮೂದಲ್ಯವಾಗಿ ಕೈಗೆಯ್ದು ಮೈಗೆಯ್ದ ಪರಿಚ್ಛೇದಿಸಿ (೩೦೩. ೦೨-೦೩ ಕ). [**< ಮೂದಲ್ + - ಮೈ**]

ಮೂದಿಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮೂರುಕಣ್ಣು : ಮುನ್ನೀರ ಕಟ್ಟಿರಾಜದನ ಸದನಾಗ್ರ ದೊಳ್ ನಿಂದ ಮೂದಿಟ್ಟಿದುಕ್ಕುತುಳುದುಂ (೦೩೩. ೦೩-೩೦).

[**ಮೂ (< ಮೂಟಾ) + ದಿಟ್ಟಿ**]

ಮೂದಿರಿಕೆ (ನಾ). ಮೂರು ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗುವಂತಹುದು : ಉಗುಬಿಪ ಮೂಗಂ ಮುಚ್ಚಿಪ ಮೊಗಮಂ ಮೂದಿರಿಕನಾಗಿಪ್ಪದ್ವಿರವನವಗ ಮೊಗಿಯಪ ಬೀಡರ ಪಕ್ಕಿಗಳಂ ಪತಿ ಪಾಯ್ ಪೋಗಿ (೦೩೩. ೩-೩೩).

[**ಮೂ (< ಮೂಟಾ) + ತಿರಿಕೆ**]

ಮೂದಿವಸ (ನಾ). ಮೂರು ದಿನ : ಅಪರಿವರ ಸಖ್ಯೆ ನೆರೆದುರೇಕಾದತ ಶತಕೋಟಿ ತವಿಸುವರೆ ನನಗೊಂದುದಿನ ಮೂದಿವಸದಲಿ ಗುರವೈದು ದಿವಸಕೆ ರವಿ (೪೩೩. ೨-೩೦). [**ಮೂ (< ಮೂಟಾ) + ದಿವಸ**]

ಮೂದೇಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು (?) : ಮಾವಾಮತ್ತರಸೂ ಪೊಲಪ್ಪುನಾ ಮೇಗೊ ಮೂದೇಲ್ಲಾ ಕಾಳಗದರ್ . . . ಅನಿವರದರ್ ಅನ್ನಿಪಾಡು ಸತ್ತರ್ (೨೪. ೨. ೨೩೩. ೪೦-೨ ; ಸು. ೩೦೩).

[**ಮೂದೈ + ಕಲ್**]

ಮೂದೇ 'ಮೂದೇ' ನೋ.

ಮೂದೇಟ, ಮುತ್ತಿಟ, ಮೂತೆರ, ಮೂದೇ (ನಾ). ೧. ಮೂರು

ಬಗೆ, — ರೀತಿ : ತ್ರಿವಿಧ : ಮೂರೋಳಂ, ಮೂದೇಟ (ಪಾಪಾ. ೦೩೩ ೩೩) ; ಸಾಡೆಯಂ ನಲವನಿಳಾಧಿಪಗೆ ನೆರೆವರ್ಚಿಸದತ್ತ ಗೃಹಾಧಿದೇವತಾ ವಿಲಸದಪಾಂಗದೊಳ್ ನೆರೆದು ಮೂದೇಟದೊಪ್ಪುವ ಬಗ್ಗದಂದಿಂ (೩೦೩. ೩-೦೦೩) ; ದಿನದೊಳ್ ಮೂದೇಟನಾಯ್ತು ಭಾನುವಿನ ತೇಜಂ (೪೩೩. ೩-೩). **ಮುತ್ತಿಟ : ೨. ಮೂರು ಭಾಗ : ಅವಂ . . . ಮುತ್ತಿಟವ ಮಾಡಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಹುಳಿಯೊಂದಕ್ಕೆಯುತ್ತವದೆ ಸಿಹಿ ಹುರಿದ ಕೆಲವೆತ್ತಿದೊಂದಕ್ಕೆಯೊತ್ತರಿಯೊಸಿ (೩೦೩. ೩-೩೦).**

ಮೂತೆರ : ೧. ಅಜ್ಞಾನಾರ್ಪವಧಿಕಾರಿಯಾದುದು ಮೂತೆರನಾದ ಕೇಡಹುದು ಅರ್ಥನಾಶವಹುದಪರ್ತಿಪಾಯ್ಪುದು ನರಕರೋಡದ ದುಃಖವಹುದು (೩೦೩. ೦೩೩-೩೩). ಮೂದೇರ : ೧. ಪ್ರಾಜ್ಞನಾರ್ಪವಧಿಕಾರಿ ಯಾದುದು ಮೂದೇರನಾದೊಳ್ ತಹುದು ಯಶವಹುದುತಿಥನಾಗ ವಪಪ್ಪುದು ಪಾಕರೋಡದ ಸುಖವಹುದು (೩೦೩. ೦೩೩-೩೦).

[**ಮೂ (< ಮೂಟಾ) + ತಲೆ**]

ಮೂದೇವರ್, ಮೂದೇವರು (ನಾ). ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶ್ವರ ; ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ : "ಮೂದೇವರ್ಗಳ್ ತ್ರಿಮೂರ್ತ್ಯರ್ಥದೊಳ್" (೪೩೩. ೩೦) ; ಮೂದೇವರುಂ ಪರಸಿ ನಿಜನಿವಾಸಂಗಳ್ ಪೋದರ್ (೩೦೩. ೩-೦೦೩ ಕ). **ಮೂದೇವರು :** ಮೂದೇವರ ದೇವನ ಗೃಹದೊಳಂ ಬಲುಭವದ ಧ್ವಜನಿಕರಗಳು ವಾದಿಸಿ ವಾಯುಪಥಿಕರೊಡನವರಿಗೆ ಹಾದಿಯ ಕೊಡದಿರುತಿಪ್ಪ (೨೩೩. ೩-೩೩) ; ಅಗ್ನಿತಪರಮಪ್ರಾಣಿಗಳ ಏವ . . . ನೆರೆದು ತಮ್ಮೊಳಗಾರು ಮೂದೇವರೊಳು ಮುಖ್ಯರೆಪುತ್ತ

ಸಂಶಯಕರವ ತೆತ್ತರು ಮನವನು (೩೫೫. ೦೦-೨೨-೦).

[ಮೂ (< ಮೂಜು) + ದೇವರ್]

ಮೂದೇವರು 'ಮೂದೇವರ್' ನೋ.

ಮೂದೇವಿ (ನಾ). ೧. ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ಜ್ಯೋಷ್ಠಾದೇವಿ : ಅಲಕ್ಷ್ಮಿ : 'ಜ್ಯೋಷ್ಠ' ಹೋ. ೨. ಮಂಕುತನ : ಜಡತ್ವ : ಸೋಮಾರಿತನ : ಮದ್ದು ತಿಂದು ತಿಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಜ್ಜಾದಾಗಿ ಹೂದ್ದಿತು ಮೂದೇವಿ ಮೈದುನಿಗೆ (ತುಂಜ. ೨-೪೨-೨) : ಹೋದಹವೆಂದರೆ ಜಾದಿದು ಕಣವು ಮೂದೇವಿ ಬಂದಿತುಯೆವುಗೆ (ಪೂರ್ವಾಂ. ೨-೦೨೦). ೩. ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಸೋಮಾರಿ : ಒಬ್ಬನೇ ಮಗನಿಗೆ ಈ ಮೂದೇವಿ ಎಂದೆಂದ ಗೊಟುಬಿದ್ದಳೋ ಎನೋ (ಕುಂಜ. ೩೦).

[ಮೂ+ದೇವಿ./ತಮಿ. ಮೂತೇವಿ : ಮಲ. ಕೊಡ ತೆಲಾ, ಮೂದೇವಿ]

ಮೂಧ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ನಾರೋಲಿ. ಮೂಧಮರ. ಮೂಧ, ಮೂಡಲಿ, ಕನಕಪಂಪಕ (ತುಂಜ. ೩೬-೦೧೦೦). [೪]

ಮೂನೂಜು, ಮುನೂಜು, ಮುನ್ನೂರು, ಮುನ್ನೂರು (ನಾ). ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ : ಮೂರುನೂರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಶ್ರೀಪುರಾಣ ಮೂನೂಜು ಮೂನೂಜು (೨೪. ೨೪೩. ಕುಂಜ. ೩೬-೨೭೦) : ಬೆಳ್ಳಿಲಮೂನೂಜುಮುನೂರು (೨೩. ೪೩೩. ೨೦೬-೦೪ : ೦೫) : ನೂಜುರಥದಲಿ ಸರಳ ಹೂದೆ ಮೂನೂಜು ಪರಿಚಾರರು ಸುಹ ಮೈದೋಜು ನೀದನು ಭೀಮನೂಜುನೆ ತಪುದಿ ಕುರು ಬಲವ (ಕುಂಜ. ೦೩-೩). ಮುನೂಜು : ರಾಜ್ಯಭವ್ಯದ್ವಿಗ ಉತ್ತರೇಶ್ವರನ ಅದಿತ್ಯ ಗುಹಮಮುಗುಳ x ಮೂನೂಜು ಬೊಕರೋಳ x (ಕುಂ. ೦೦೬-೯೩-೬ : ೭೫). ಮುನ್ನೂರು : ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಜಂಬರ ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನೂರು ಚೆಲುವಾನು ಆಳು ಉಪಜ್ಞೆ (೦೩೦೬. ೦೯೩) : ಮುನ್ನೂರುಮಂದಿ ಕೂಲಿಗಳು, ಕುಂಬಾರಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲೆಯೇ, ಅಲ್ಲಿನ ಜ್ವರದ ಸುಗ್ಗಿಯೂ ಬರಿಯಿತು (ಪೂರ್ವಾಂ. ೦೩೩). ಮುನ್ನೂಜು : ನನ್ನ ಪ್ರಾಯದಲಿ ಹೊವ ಗಳಿಸೆನೆಂದು ಮುನ್ನೂಜು ಮಂಚದ ಮೂಜು (ಕುಂಜ. ೬-೦೩೩).

ಮೂನೂರ್, ಮೂನೂರ್ = ಮೂರು ನೂರು ಜನ : ಮುನ್ನೂರು ಮಂದಿ : ಎಲ್ಲದಿಂಬರಂ ಮೂನೂರ್ ಮುನೂರ್ ಜ್ವಿಯ ಬೈಯೋ ನುಡಿದವು ತವರಂ ದಿಡಿದೋರ್ (೨೪. ೪೩೩. ೨೦೬-೦೪ : ೪೩೩) : ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶ್ರೀವೀರವಾಸಂಹ ವೇವರಸರಾಣಿ ಸೋವಲಿದೆಯರಾಣಿ ಮೂನೂರ್ ಮೂನೂರ್ ಮೂನೂರ್ ಸಿರಕಂ (೨೪. ೪೩೩. ೨೦೬-೪ : ೩೨೦) : ಕೋಡಾಮರ್ ವೈಯುಕ್ತಿಯ ಬಿಟ್ಟು ಮೂನೂರ್ (೨೪. ೪೩೩. ೨೦೬-೬ : ೩೦ : ೩೦೦೦).

[ಮೂ (< ಮೂಜು) + ನೂಜು]

ಮೂನಲ (ನಾ). ಸ್ವರ್ಗ. ಮರ್ತ್ಯ. ಮತ್ತು ಮತಾಳವೆಂಬ ಮೂರು ಲೋಕ : ತ್ರಿಲೋಕ : ಆದ್ದೂ ಮುಳ್ಳಸಂಜೆ ಮೂನಲಂ ತಪ್ಪಗಲು ಅವನರ್ಪನೂ ಕೊಳಗು ಪುರಂಗಳವ ಮೇರು (ಕುಂಜ. ೨೩-೨೦).

[ಮೂ (< ಮೂಜು) + ನಲ]

ಮೂನೆಲಿ (ನಾ). ಮೂರು ಅಂಶಸ್ತು : ಮೂಜುಲೋಕಮನೆ ಪೋಲ್ವುದು ಮೂನೆಲಿಯಂ ಸಮೂಲಂ (ಕುಂಜ. ೩-೩೩) : ಮೂನೆಲಿವತ್ತಾ ಸಭೆ ಮೂಜುಲೋಕಮೋಹೋದರ್ಶನಲ್ ರಂಜಿವಂ (ಕುಂಜ. ೪-೨೦).

[ಮೂ (< ಮೂಜು) + ನೆಲಿ]

ಮೂಬದಲಿ 'ಮುಬಾದಲಿ' ನೋ.

ಮೂಬದಲಿ 'ಮುಬಾದಲಿ' ನೋ.

ಮೂಮಡಿ 'ಮೂಮಡಿ' ನೋ.

ಮೂಮಡಿವೀರ (ನಾ). ಮೂರು ಪಟ್ಟಿ ಶೂರ : ಮಹಾವೀರ : ಜ್ಞಾನಾಂಕನ ತಪೋಪುಷ್ಪನ ಮೂದಿಮೋಲೆಯುಣಾಣದಾರು ಮೂಲೋಕ ವಿಜಯ ಮೂಮಡಿವೀರ ಕವ್ವಲಗೋಲನಲ್ಲವೆ ಮೇಳು ಜೇಯ (ಪೂರ್ವಾಂ. ೪-೦೩).

[ಮೂಮಡಿ (< ಮೂಮಡಿ) + ವೀರ]

ಮೂಮರಿ (ನಾ). (?) : ತೋಟ ತುಡಿಕೆ ಮಕ್ಕ ಹೆಕಲು ಮೂಮರಿ ಕೋಡು ಕಾಡಾರಂಭ ನಿಧಿಕ್ಷೇಪ ಜಲಪಾಶಾಣ ಅಕ್ಷೀಣ ಆಗಾಮಿ ಸಭಾಧ್ಯಾಯಂತಿ ಆಪ್ತ ಭೋಗತೇಜಸ್ವಾಂಮ್ಯ ಮುಂತಾಗಿ ಏನುಳಿದನು ನಮಗೆ . . . ಧಾರಯನೊಂದು ಕೊಟಿವಾಗಿ (೨೪. ೪೩೩. ೨೨-೨೦ : ೩೫೩) [೪]

ಮೂಮೆ, ಮುಮೈ, ಮುಯೈ, ಮೂಮೆ, ಮೂಮೆ (ನಾ). ಮೂರುಸಲ : ಮೂರುಮಾರಿ : "ಮೂಮೆಮೆನೆ ಮೂಮುಂ ಸೂಮೆ" (ಕುಂಜ. ೩೬) : ಅನಿವಾರಿತಾಚಾರಿಗೆ ಮೂಮೆ ಪರ್ವತವುಪ್ಪಮು ತ್ರಿಭುವನಪಾರಿಯನ್ನು ಪರಿಶಿಷ್ಟ (೨೪. ೨-೦೩೨-೩ : ೭೫೩ ೪೪) : ಇವರಮಂ ಮೂಮೆ ಸುರೇಂದ್ರಕಾಂತ ಬಲಗೊಂಡುದನ್ನನುಪ್ರೀತಿಯಂ ಎಣಿಗೆ (ಕುಂಜ. ೬-೪೪) : ಮೂಮೆ ಕೈಮಿಗೆ ಬಲವೆಂದು ಗಂಧ ಕುಟಿಯಂ (ಕುಂಜ. ೦೦-೩೬) : ಸಮಮರಣಮಂಡವಮಂ ಜೋಳಾ ರಮಣ ಸೂಲೋಚನೆ ಸಹಿತ ಜನಪನಂ ಮೂಮೆ ತಿಂದು ಬಂದು (ಕುಂಜ. ೦೩-೨೬). ಮುಮೈ : ಮುಮೈ, ಮೂಮೆ (ಕುಂಜ. ೩೫೪ ಕ್ರಮಣ). ಮುಯೈ : ಮುಯೈ, ಮುಯೈರ್ (ಕುಂಜ. ೩೬೦ ಕ್ರಮಣ). ಮೂಮೆ : "ಮೂಮೆಯನಲ್ ತ್ರಿಕವಾರದಲ್ಲಿ" (ಕುಂಜ. ೩೫) : ಮೇಟುಗಳೊಮೆಯೊ ಮೇಮೆಯೊ ಮೂಮೆಯೊ ಕುರುಕುಳಿಪುರಬ್ಬದವುಪ್ಪತುಂ (ಕುಂಜ. ೩೪೪) : ಮೆ ಪ್ರತಯಕ್ಕಿ . . . ಮೂಮೆ, ಸಾಮೆ, ಪಲಮೆ (ಕುಂಜ. ೨೦೬ ಕ್ರಮಣ) : ದೀರಪಾಂಡಿಗವರೋಹಿತಿ, ಮೂಮೆ ಮೂಮೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ (ಕುಂಜ. ೦೦೯-೨೩). ಮೂಮೆ : ದೇವದೇವನ ಬೆಸನ ಮಾಯಾದೇವಿ ತಲೆಯಲಿ ಧೂಸಿ ಪದವಲಿ ಮೂಮೆ ಬಲವೆಂದೆಣಿಗೆ ಹೋಗುವವನುತ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು (ಕುಂಜ. ೦೦-೨-೩೪).

ಮೂಮೂಮೆ (ದ್ವಿರೂಪಿ) : ಬಿಡ್ಡದ ಕೊಮೊನೆಯನ್ನು ಮಹಾ ರಾಜನ ಮಂದಿರ ಸುತ್ತವೂ ಭಂವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಯೂ ಮೂಮೂಮೆ ನಿವರಿಸಿ (ಕುಂಜ. ೩೨-೩).

[ಮೂ (< ಮೂಜು) + ಮುಮೈ/ತಮಿ. ಮುಮೈ : ಕೊಡ. ಮೂಮು] ಮೂಮೈ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮೂಮೋದಿಯಂ-ಮೂಮೈ" (೬೫೦. ೦೨೩). [?]

ಮೂಮೋನೈ ಮುಮೋನೈ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಆಯುಧದ ಚೂವಾಗಿರುವ ಮೂರು ತುದಿ. - ಮೋನೆ : 'ಮೂಮೋನೈಗೈದು' ಪರಾ. ಮುಮೋನೈ : ಮುಮೋನೆಯ ಬೋಳೆಯ ಸರಳನಲಿ ಸಾಧನ ಸಮಗ್ರರು ತಿರುವನಚ್ಚರು ದೆಸೆದಿಗೆ ಕೊಡು (ಕುಂಜ. ೩-೦೦) : ಪೂಳಿವ ತ್ರಿಶೂಲ ಮುಮೋನೆಯಿಂದ ಕೆಂಗಿಡುಗನುಗುಳ್ಳು . . . ಪಯಾರಸ್ಯಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಮೋಹಿತು (ಕುಂಜ. ೨೦-೩೬).

[ಮೂ (< ಮೂಜು) + ಮೋನೆ]

ಮೂಮೋನೈಗೈದು. ಮುಮೋನೈಗೈದು. ಮುಮೋನೈಗೈದು (ನಾ). ಮೂರು ಪರಿಶವಾದ ಮೋನೆಗಳುಳ್ಳ ಆಯುಧ : ತ್ರಿಶೂಲ : "ಮೂಮೋನೈಗೈದು[ಕುಂಜ. ಮುಮೋನೈಗೈದು]ವೆಂದಂ, ತಿರುಳ ವೆಂದಂ, ತಿವಂ ಓದಿವ ತ್ರಿಶೂಲಂ" (ಕುಂಜ. ೩೬-೨). ಮುಮೋನೈ ಗೈದು : ಮೇಲಿನ 'ಕರಸಾ.' ಪ್ರಯೋಗದ ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು ನೋಡಿ. ಮುಮೋನೈಗೈದು : "ಮೂಮೋನೈಗೈದುಮೇಲ್ ತಿರುಳಂ" (ಕುಂಜ. ೩೦). [ಮೂಮೋನೆ + ಕೈದು (< ಕೈಯು)]

ಮೂರ (ನಾ). ತೊಗಟೆ : ಸಿಪ್ಪೆ : " ಮೂರ " ಅಂದರೆ ತೊಗಟೆಯ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವಿದ್ದು ಮೇಲಿನ ರೇಷಗಳು ಕೂವಲದಂತೆ ಹೀರಾಗಿರಬೇಕು (ಪೂಜಾ. ೩೦). [?]

ಮೂರಡಿ ' ಮೂರುಡಿ ' ನೋ.

ಮೂರನ್ನ (ನಾ). [ಜೈನ] ಮೂರನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧಕವಾದ ಸಮ್ಯಗ್‌ಶಾಸನ, ಸಮ್ಯಗ್‌ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಮ್ಯಕ್‌ಚಾರಿತ್ರ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ರತ್ನ : ರತ್ನತ್ರಯ : ಹೊದಿದು ಸುಜ್ಞಾನಾಂಬರವ ಮೂರನ್ನವ ಮುದದಿ ತೊಟ್ಟವರ್ಗವೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯುಂಟಾದವನೊಳಗಿಪ್ಪ ಕಂಠಪದವದ್ದುಗಳಿಗೆ ನಮಿಸುವ (ಪಾಶಾ. ೦೩-೦೪); ಪರತತ್ತ್ವಜಲವನು ಮಿಂದು ಸುಜ್ಞಾನಾಂಬರವ ಪೊದರು ಮೂರನ್ನವನು ಹರುಷದಿಂ ತೊಟ್ಟ ನಿರ್ಮಲವುರಾಪ್ತನಿಗಲ್ಲದರಾಯಹಳೇ ಮುತ್ತಿರವಾಣಿ (ಪಾಶಾ. ೦೪-೦೫). [ಮೂ. (< ಮೂರು) + ರನ್ನ (< ರತ್ನನ)]

ಮೂರಾಬಟ್ಟೆ (ನಾ). ಹಾಳು : ನಾಶ : ಕೇಡು : ನೋಡಲಿ ನೋಡಲಿ ನೋಡಲಿ ಅವರು ಮೂವರು ಕೂಡಿ. ರುಚಿದ ಮೂರಾಬಟ್ಟೆಯ ನಾಟಕವ! (ಗಂ. ೬೬-೬೭) : ಈ ಪುನೆಯ ಮೂರಾಬಟ್ಟೆ ಯಾರಿಂದ ಆಯಿತನ್ನುವರು ನನಗೆ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩೩). [ಮೂ. ಮೂರಾಬಟ್ಟೆ]

ಮೂರಿ. ಮುರಿ. (ನಾ). ೧. ಯವನ ಭಯಂಕರವಾದ ಕೋಣ : ನಾಡರಸಂ ತಗುಳ್ಳು ಕಡಗಾಲದ ಮೂರಿಯ ಮೂರಿಯಂತೆ ಕಣ್ಣಾಡದ ದಾಲವ್ವದ ವನಿತಾವಧೆಯು (ಕೂಟಾ. ೪-೫); ಮೂರಿಯ ಮೂರಿಯಂತೆ ಬರ್ಬ ಸೋಕಿದಾನೆಯಂ ಕಂಡು (ಕೂಟಾ. ೦೩-೦೪); ಮೂರಿಯ ಮೂರಿ ಮೇಲಣುವಂದದ ಭೋಗನ ಮೇಲವಾಯ್ತು ಕಂಠೀರವನು . . . ಕಡಿಕೆಯ್ತು (ಪ್ರಶ್ನ. ೩-೪೪); ಭೈರವನ ಜವನ ಮೂರಿಯ ಮೂರಿಯ ಪೋಲೆ ನಿಂದ ಮೂರಿದತ್ತಂ (ಪೂಜಾ. ೦-೫೫). ೨. (ಭಯಂಕರವಾಗಿ ತೆರದ) ಬಾಯಿ : ಮೂರಿಯ ಮೂರಿ ರಕ್ತಸ ರಾತ್ರತ . . . ಸಾಜ್ಜೆ ಮಲ್ಲನ ಬಾಹುವಿಕ್ರಮಂ (ಕೂಟಾ. ೦೩-೦೪; ೨೨೫). 'ಮೂರಿಗೊಳ್' : 'ಮೂರಿವಿದು' ಪರಾ. ೩. (ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂಥ) ಗುಂಪು : ಸಮೂಹ : ತಾರಗಿಯನೆ ತೊನೆದೊಟ್ಟಿದ ಮೂರಿಯ ರೋಮಂಥ ಪೊನಮಂಜರಿನಕರಂ ಕಾರುರ ತಿರುಳಿದನೆ ಮದಸ್ಸರಿಫನಿ ಪುಟ್ಟ ಚಕ್ರಮಾಳದ ನೆರಲೊಳ್ (ಪಾಶಾ. ೩-೪೩) : ಕಾರಾಗ್ರಿಯ ಮೂರಿಯಂತೆ ಮೂರಿಯ ಮೂರಿಯಂತೆ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಕೊತ್ತಳಿಯಂತೆ . . . ಮೂಂತಿದ್ ರಕ್ತಸವಳಯ ನಡುವೆ ನಿಂದ ವೀರತಾರಾಸುರಂ (ಗಂ. ೩-೩೫); ಹೀಗೆದ ಸಂಪಂಕತನ ತಿಂತಿನ ಮೂರಿಯ ಮೂರಿ ಕಂಬರಾವ್ಯಂನುಮಾರಿ ಭೈರವನ ಭಾರಣ . . . ಎನಲೊಪ್ಪಿವಪೋಲೆ ನೆರದಿದಂ ದಾಕ್ಷಿಣ ಸಂಗರದುಟ್ಟುಗಕ್ಕೆ ಚತುರಂಗಬಲಂ (ಪಾಶಾ. ೩-೪೪). ೪. ಆಯಾಸ ಅಥವಾ ಜಡತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಮೈ ಮುರಿಯುವಿಕೆ : 'ಮೂರಿಯಿದು' ಪರಾ. ಮುರಿ. ೫. ಎತ್ತು ಮೃಷಃ : "ಕರಾಭರಣ ವಕ್ರತೆ ಬಲಿವರ್ಧ ಸಮಕುಟ್ಟುಗೊಳಂ ಮೂರಿಯಲಾ" (ಕೂಟಾ. ೦೩). ೫ ಈ ಶಬ್ದದ ಮತ್ತು ಇದರ ಸಮಾಸಪದಗಳ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಅರ್ಥ. ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಲ್ಲ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಿದೆ.

[ಹೀ. ೩ ತಮ. ಕುಲ. ಕುಳ. ಮೂರಿ]

ಮೂರಿಗೊಳ್ (ರಿ). ಒಟ್ಟಾಗಿ ಹಿಡಿ : ಅದಂ ಗೋಬ್ಬಾಣಗೊಂಡು ಬೋಬದಲೆಯಂ ಮುಂಗಿಟ್ಟುಳಂ ಮೂರಿಗೊಂಡಿದುಮ್ . ಕೂಂತಿ ಕೂಡಂಕಿಯಂ ಮೊಳುವಂ . . . ಮಿಂಡರ ಮಿಣಿಯು ಸಂಜೆಗೆ ಮೂಗಿಟ್ಟೊಳುವಂ ಮಕ್ಕಳಬಿಟ್ಟಿಡೆ ಬಾಯ್ತಾಯನೆ ಪೊಯ್ತನೇಂ ಸಿಗಗೋ ಕಾಳುಕೋಳಾಕಾಳಂ (ಪಾಶಾ. ೩-೪೪). [ಮೂರಿ + ಕೊಳ್.]

ಮೂರಿದು ' ಮೂರಿಯಿದು ' ನೋ.

ಮೂರಿಯಿದು. ಮೂರಿದು. ಮೂರಿಯಿದು (ರಿ). ೧. ಆಯಾಸ ಅಥವಾ ಜಡತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ನೀಡು : ಮೈಮುರಿ : ಮೂರಿಯಿದುಮೊದಂ ಸುಜ್ಞಾನಂ ಸಂಗರಂಗೊಡ್ಡಿದಂ ತಂಬುಲಂ ಮುಲುವೊದಂ ನೀರು ಕುಡಿವೊದಂ ನುಡಿವೊದಂ ಶೃಂಗಾರಂ ಗೆದ್ದೊದಂ . . . ಕಾಣಲೀಯಲಾಗದು ವಧುವಂ (ಪೂಜಾ. ೦೩-೩೫). ಮೂರಿದು : ೨. ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಬಾಯಿತೆರೆ : ನೋಡುಮಲ್ ನಂಗಳಿ ಕಾತಳಂ ಮುರಿದು ಮೂರಿಟ್ಟಂತೆ. . . ಲಗ್ನಿ ಗಾರ್ದು ವಸುಜೋಂ ಸಾರ್ದು ಸೊಬ್ಬಿದಂ (ಕೂಟಾ. ೦೩-೪೩). ೩ ಈ ಶಬ್ದದ ಸ್ವರೂಪವು ಸಂದಿಗ್ಧ ವಾಗಿದೆ. ಮೂರಿಯಿದು : ೧. ಅಸಪ್ರಶಸ್ತಾತಳದಿಂದ ಕಾಂತೆಯಾದೊದಂ ಮೆಯ್ಯಂ ಕಮ್ಮಗೆ ಮೂರಿಯಿದುಮೊದಂ ಪಟ್ಟುವೊದಂ ಇರವಂ ಭಯಸಂಪಾದಂ ಪರವುರಪಮುಟ್ಟಿದೊಳವೆಲ್ಲವಸೀಳುವಂ (ಪೂಜಾ. ೩-೪೪). [ಮೂರಿ + ಇದು.]

ಮೂರಿವಿದು (ರಿ). ೧. (ಭಯಂಕರವಾಗಿ) ಬಾಯಿಬಿಡು : ಬಾಯಿತೆರೆ : ಅಗಲ್ ದಯೋಧನವಂ ಮುಂದಿಟ್ಟಿದೊಡು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಕಾಳ್ ಶಲ್ಯಕನ ಸ್ವೊಧವಪ್ಪಭೃತಿಗಲ್ ನೆಲಂ ಮೂರಿವಿಟ್ಟಂತೆ ಸುಭಾಕ್ಷೋಭಮಾಗಿ ತಳದರ್ . . . ಪೋದರ್ (ಕೂಟಾ. ೨-೩೩ ಕ); ಭವದೀಯವನಾಯುಜ ಹಯನಿವಹಂ ಕೋ ಮೂರಿವಿಟ್ಟು ನಿಶ್ಚಾಸಂ ಸ್ವೊಧವಮಂ ಮಾಸನೆ ಸೊಗಯಿಸಿತು ವಿನದ್ರಂ ದೇವ ದೀರ್ಘಪಟಮಂಡಪೂರ್ (ಕೂಟಾ. ೩-೪೩). ೨. ಗುಂಪುಗೊಡು : ಒಟ್ಟಾಗು : ದ್ವಯದಂ . . . ತನ್ನ ಮಂಗದಿರುಂ ತಮ್ಮಂದಿರುಂ ಬಿಡು ನೆಲಂ ಮೂರಿವಿಟ್ಟಂತೆ ಬರೆ (ಕೂಟಾ. ೪-೬೪ ಕ); ಸಿಡಿಲ ಬಳಗಕ್ಕೆ ಕುಳನ ಕುಡವಾಡಿಗೆ ಮೂರಿವಿಟ್ಟು ಮೂರಿಗೆ ಮೂರು ವಡುಮಣಿ (ಪಾಶಾ. ೨೪. ೦೪-೦೫; ೨೨೫). ೩. ಮೂರಿಯಿದು ೧ : ಮೂರಿವಿದುತ್ತುಂ ನಿಂದು ಮೆಯ್ಯಂ ಬಿದಿದಳಸವದರಾಶ್ಚಿ ಮೋಹಂ (ಕೂಟಾ. ೪-೬೪). [ಮೂರಿ + ಬಿದು.]

ಮೂರು 'ಮೂರು' ನೋ.

ಮೂರುತ 'ಮೂರು' ನೋ.

ಮೂರುತಾಸು (ನಾ). ೧. ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಆಳೆಯ ಹೆನ್ನರಡನೆಯ ಹಿಂದೆ(ಗ್ತಿ)ಭಾಗದ ಬೆಲೆಯ ಮೂರುನಾಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಆ ಮೂರು ನಾಣ್ಯಗಳ ಬೆಲೆಯ ಒಂದು ತಾವುದ ನಾಣ್ಯ : ಇಂದಿನ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಮೂರುತಾಸಿನ ಬೆಲೆಯು ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ (ಕೂಟಾ. ೨). (ಅಲಂ) ಗಣನೆಗೆ ತಕ್ಕದಲ್ಲದ ಕಾಸು : ಅಲ್ಪಹಣ : ಹತ್ತು ಬಂಗ್ಗೆ ಊಟಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಮೂರುತಾಸಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು ಯಾಕೆ, ನೀನೇ ಒಯ್ಯು ಬಿಡು (ಕೂಟಾ. ೪೪). ೩. ತುಚ್ಛ : ಅಲ್ಪ : ನನ್ನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಿದಳೇ ಈ ಮೂರುತಾಸಿನ ಬಾಕಾಂ (ಪೂಜಾ. ೦೩).

ಮೂರುತಾಸಿನವ = ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದವನು : ಗಣನೆಗೆ ಬಾರದವನು : ಅಲ್ಪವ್ಯಕ್ತಿ : ಹೀಂತ ಮೂರುತಾಸಿನವ! (ಕೂಟಾ. ೪೪). ಮೂರುತಾಸಿನವಳು = ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದವಳು : ಗಣನೆಗೆ ಬಾರದವಳು : ಅಲ್ಪಳು : ನೀನು ತಡದದ್ದರಿಂದ-ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಆ ಮೂರುತಾಸಿನವಳಿಗೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಯಾರ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಏನು ಎಂದು (ಪೂಜಾ. ೦೪).

[ಮೂರು (< ಮೂರು) + ತಾಸು.]

ಮೂರುತಗೊಳಿಸು (ರಿ). ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಕುಳ್ಳಿರಿಸು : ಸಕಲ ತವಭತ್ತರಂ ಒರಿಸಿ ಮೂರುತಿ [ತತ್ತ್ವ]ಗೋಸಿಯಕುಟುಂ ಕಾಲೋಚಿ ತೋದ್ವ್ಯಕ್ತಾರಮಂ ಪ್ರಕಟಿಸಿ (ಕೂಟಾ. ೨-೩೦).

[< ಮೂರ್ತ + ಕೊಳ್ಳ + - ಇರು.]

ಮೂರುತಿ (ನಾ) ೧. ದೇವರು, ಮನುಷ್ಯ ಮುಂತಾದವರ ಪ್ರತಿಕ್ರತಿ; ವಿಗ್ರಹ; ಪ್ರತಿಮೆ : "ಮೂರುತಿ—ಮೂರ್ತಿ = ವಿಗ್ರಹ. ಆಕಾರ" (ಕನ್ನಡ. ೧೬); ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ ತವ ತಪಸ್ಸು, ಮರದಮನುಷ್ಯ ಮೂರುತಿ (೧೦೦. ೧೬-೯). ೨. ರೂಪ; ಆಕಾರ : ಆಕೃತಿ: ತುಂಬದವು ಸವಮಾನ ಬಳಿ ನಿತಂಬಿಯರಿಗೆ ನಿರ್ಮಲಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಾಣಿಸತಾದಿನಾರಾಯಣನ ಮೂರುತಿಯ (ಕೊಣ. ೨-೯-೯); ಮೂರುತಿಯನೆ ನಿರ್ದೋಷ ಮಾಧವ ನಿನ್ನ ಎನ್ನ ಪ್ರದಯಕವಾಲದೊಳು ಒದಗಿ ನೆನೆಯುವಂತೆ ನಿನ್ನ (ಪೂಜ. ೦-೨ ಕೃಂ). "ಮೂರುತಿಗೊಳ್ಳು" ಪರಾ. [\leq ಸಂ. ಮೂರ್ತಿ]

ಮೂರುತಿಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆ; ರೂಪಗೊಳ್ಳು: ನಿಮ್ಮ ವೈದಶಾಗೊಳ್ಳು ಮೂರುತಿಗೊಂಡಲ್ಲಿ ಚತುರ್ವೇದಿಗಳೊಮ್ಮೆ ಅಕ್ಕಿತ್ತಿ ಅಯ್ಯಾ (೧೨೩. ೨೩). [ಮೂರುತಿ + ಕೊಳ್ಳು (\leq ಕೊಳ್ಳು)]

ಮೂರುತನಾದು 'ಮೂರುತಿ' ಪರಾ.

ಮೂರುತಂಜೆ 'ಮೂರುತಂಜೆ' ನೋ.

ಮೂರೆರೆ 'ಮೂರೆರೆ' ನೋ.

ಮೂರೆರೆಯಾಟ (ನಾ). ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಅಟಗಾರನೂ ಮೂರು ಮೂರು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಪಗಾವನ್ನಿಟ್ಟು ಆಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಇಸ್ಕೀಟು ಆಟ : ಪರೇಲ್ : ಈ ಖ್ಯಾತಿಗಳು ಮೂರೆರೆಯಾಟದ ಶೃಂಗಯೊಡನೆ ಅಟವಾಡಿ ಸೋತು ಅವನಿಗಿಂತ ಹಣ ಸಾಲಪಾಗಿ ಪಡೆದಿದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೧೬). [ಮೂರೆರೆ (\leq ಮೂರೆರೆ) + ಆಟ]

ಮೂರೆರೆವೊನ್ನೆ 'ಮೂರೆರೆಹೊನ್ನೆ' ನೋ.

ಮೂರೆರೆಹೊನ್ನೆ 'ಮೂರೆರೆಹೊನ್ನೆ' ನೋ.

ಮೂರ್ತಿ 'ಮೂರ್ತಿ' ನೋ.

ಮೂರ್ತಿ (ನಾ). ತಿಳಿಗೇಡಿ : ಅವಿವೇಕಿ : 'ವೈಭವ್ಯಾ... ಮೂರ್ತಿ. ಮಾತೃಕಾಪಾತಿ— ಈ ೧೧ ಅಪಾಯದವರ' (ಪೂಜಾ. ೨-೬-೧೦); ರವಿ ... ಮಠದೊಳಗೆ ಮೂರ್ತಿ ಖಳಂ ರೋಧಿ ನೀಡಿದ್ದುಮಾರಂ (೧೨೩. ೦೬-೦೭); ಮೂರ್ತಿ ಕಿಯು ರತ್ನ ದೊಳು ಮನೋರಥ ವನವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಬಾಳೊಡಲರ ನೇಮಿಜೆ ಪುರಿ ಕುರವ ಕೆಲದೊಳೆ (ಪೂಜ. ೧೦-೭೭); ಮೂರ್ತಿಗೆ ಬುಟ್ಟಿಯನು ನೋರ್ಕಾಟ ಪೇಳಿದರೆ ಗೋರ್ಕಲ್ ಮೇಲೆ ಮಳೆ ಹುರುಡರಾ ಕಲ್ಲು ಹೀರ್ಕಿಯುದುಂಟೆ (ಪೂಜ. ೦೦೦). [ಪೂ.]

ಮೂರ್ತಿತನ (ನಾ). ತಿಳಿಗೇಡಿತನ : ಅವಿವೇಕಿ : ಮನದಕ್ಕೆ ಮದ್ದಾಕ್ಕುವ ಕೀಳು ನೀ ಮೂರ್ತಿತನದಿಂದೆ ಓಡಿದರೆ ನೀತಿ ಭಸ್ಮಾಪವ ಕೊಟ್ಟುಯಾಕ್ಷಣ ಭೂಮಿಭಾಷನವ ಮೂರ್ತಿತನ ಜೀಯ ನಿಮ್ಮ (ಪೂಜ. ೧೦-೭೭); ಬೆಡವು ನವರ ಮೂರ್ತಿತನಕ್ಕೋ ಅಥವಾ ಮರುಳುತನಕ್ಕೋ ಒಹಳೆ ಕೊಡುಕೊಡು ತ್ತದೆ (ಪೂಜ. ೦೦೦); ಪರನಾರಿಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆಡವುವುದು ತುದ್ದ ಮೂರ್ತಿತನವಲ್ಲವೇ ? (೧೨೩. ೬). [ಮೂರ್ತಿ + ತನ]

ಮೂರ್ತಿತೆ (ನಾ). = ಮೂರ್ತಿತನ : ಭರಗೊಡ್ಡು ತಾರತ ಮರ್ಗತಿ ತಾರತನೇಗೆ ... ತಾರತ ಮೂರ್ತಿತೆ ತಾರತನುತ್ಪತ್ತಿಮಂ (೧೨೩. ೬-೦೦); ಮೂರ್ತಿತೆ ಸಾಕು ರಾಜಕುಮಾರನಾದು ತಾ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ (ಕೊಣ. ೯-೦೦-೦೨). [ಸಂ. ಮೂರ್ತಿತಾ]

ಮೂರ್ತಿತ್ವ (ನಾ). = ಮೂರ್ತಿತನ. [ಸಂ.]

ಮೂರ್ತಿವೃತ್ತಿ (ನಾ). = ಮೂರ್ತಿತನ : ಅತಿವಯನಾಗಿ ಬಾಳಮ್ಮತಿ ಯಿಂದಲಾದಿಂದಿನ್ ಕೂರ್ತಿವೃತ್ತಿ ಪಂಡಿತಮ್ಮತಿಯಿಂದವುಲ್ಲದವು ನೀಗದು (೧೨೩. ೭-೦೦); ಅನೆಯವಿರುಳುಕು ಪಗಲಾಂ ಪಾಡಿ ತನು ಮೂರ್ತಿ ವೃತ್ತಿ ಪೂರ್ವದವೊಬ್ಬನು ಸಯಾನಯುತಿಯನೇಮವನುಳಿಯನೆ ಮುಮೂರ್ತಿ ತನವಾದವನೇ. (ಪೂಜ. ೧೦-೭೭). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ತಿಸು (ಕ್ರಿ). ಅರಿವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ದಡ್ಡತನದಿಂದಿರು :

ಮುನಿದು ಮೂರರೂ ಮೋಡಿಯೊಂದು ಮೂರ್ತಿವ ಮೊಣಗಾತಿಯಾ ಕೃತಿಗೇ ಇನಿಯನೆ ಮೊಗವ ನೋಡದೆ ಮುನ್ನ ಮೋಟಿಸಿ ಮನಗರಗುವಳು (೨೦೦. ೦-೨೩). [ಮೂರ್ತಿ + ಇಸು]

ಮೂರ್ತಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮೈಮರೆ : ಮೂರ್ತಿಹೋಗು : ಕಾಡಾನುಭವ ಪರವರದೊಳು ಸುತಂ ಮೂರ್ತಿಸುವನೊಂದು ಭರಗೇಷ್ಟದರ್ಥಮಂ ನಟಿ ತೋರ್ವಂತೆ ಚಂದ್ರಾಪನಿಗೆ ನಿಬ್ರಿಯಾಯ್ತು (ಕನ್ನಡ. ೨-೦೦) ; ದೇವದತ್ತಂ ನಿರ್ದಿಸಿದಂ. ಮೂರ್ತಿಸಿದಂ. ಸತ್ತಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೯ ಪುಟ). [ಮೂರ್ತಿ + ಇಸು]

ಮೂರ್ತಿ (ನಾ). ಅರಿವು ತಪ್ಪುವುದು : ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪುವುದು : ಅಪವ ಇದಿರಬಿಟ್ಟು ಎಳ್ಳೆ ಬತ್ತಿ ತೀರಿದ ಮತ್ತೆ ಬೆಳಗೊಂದು ನವ್ವ ... ಅದು ಮೂರ್ತಿ ಅಮೂರ್ತಿ ಅದು ಅಪವಿನ ಮಜೆ (ಕೊಣ. ೦೦೦-೦೭೩). [ಸಂ. ಮೂರ್ತಿ]

ಮೂರ್ತಿತಿಳಿ (ಕ್ರಿ). ಎಚ್ಚರಹೊಂದು : ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆ : ಪರಿಜನಂ ... ಕಪ್ಪರದ ರುಜಿರದ ಕರಣಾಬುಮ ತಳದವರನಲ್ಲಜಾಸೆ ಮೂರ್ತಿತಿಳಿದು ಕುಮಾರಂ ಈ ಪಟಮನಿಗಾರ ತಂದರೊಬ್ಬನಿಗಂ (೧೦೦. ೦-೭೭); ವಿಜಯವೆಂಬ ರಸ ಕುಡಿದು ಅಪ್ಪಾ ನಮೆಯೊಂದೆ ಹಾಕಿಯೊಲ್ಲಿ ಪಲಗಿ ಮೂರ್ತಿತಿಳಿದು ವೈದ ಕೆಂದು ನಾಟಕಯ್ಯ ಎನ್ನ ಮನ (೧೨೩. ೦೭-೨೬). [ಮೂರ್ತಿ + ತಿಳಿ]

ಮೂರ್ತಿವೋಗು (ಕ್ರಿ). = ಮೂರ್ತಿಸು : ಪಾ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭಾ ಎಂದು ಮೂರ್ತಿವೋಗು (೧೦೦. ೦-೦೬).

[ಮೂರ್ತಿ + ವೋಗು (\leq ವೋಗು)]

ಮೂರ್ತಿನ (ನಾ). ೧. ಅರಿವು ತಪ್ಪುವುದು : ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪುವುದು. ೨. [ಸಂಗೀತ] ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳ ಅರೋಹಣ ಮತ್ತು (ಅದೇ ಕ್ರಮದ) ಅವರೋಹಣ : ಮೂರ್ತಿನ— ಪ್ರತಿಸ್ವರದಿಂದಲೂ ಸ್ವರಸಪ್ತದ ಪೂರೈಕೆ (೧೦೦. ೨೦). [ಸಂ. ಮೂರ್ತಿನಾ]

ಮೂರ್ತಿನ (ನಾ). = ಮೂರ್ತಿನ : ಮೃದುವನಾಪಾತದಿಂದ ಗಾಂಧಾರ ಗ್ರಾಮದ ಮೂರ್ತಿನಗಳನುಬ್ಬರಿದುಮಾರರ ಪಿಗಲ ಬಿಗಣೆಗೆ ಮಿಡಿಯ ಬಯಸಂ (ಕನ್ನಡ. ೦೨-೦೭); ಅಹತ ಕಂಠಿತ ಮೂರ್ತಿನಾಗಮಕನ್ಯಾಯ ಸಂಜಾರಿ (ಪೂಜ. ೨-೦೦); ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳ ಅರೋಹಣ ಮತ್ತು ಅವರೋಹಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಮೂರ್ತಿನ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ (೧೦೦. ೦೭). [ಸಂ. ಮೂರ್ತಿನಾ]

ಮೂರ್ತಿತೆ (ಗು). ೧. ಅರಿವು ತಪ್ಪಿದ : ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. (ನಾ). ೨. ಮೂರ್ತಿ ಹೊಂದಿದವನು : ಪತಿಯೊಡ್ಡನೆ ರಕ್ತಂ ಸುರಿವ ಕರಂ ಸಮಾನಂ ಕಂಡು ಜಗ ಹೌವನೆ ಹಾಜು ಮೂರ್ತಿತನಾಗಿ ಸತ್ತನು (ಪೂಜ. ೧೦-೨೬). ೩. ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದುದು : ಗಡ್ಡೆ : ಸುರಸ ತೈಲಗಳಂ ಪಾಪಾಧ್ಯಾತಿಗಳಿಂದರೆ ಮದಿಗ ಮೂರ್ತಿತಂ ಮಾಡಿ ಬಳಕೆ ರಸಮಂ ಕೊಂಡು ತದನಂತರಂ ಸರೆ ಕಲ್ಪಮಂ ಮಾಡಿ (೧೦೦. ೨-೦೭-೦೮). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ತಿಸು (ಕ್ರಿ). ಅರಿವಿಲ್ಲದಾಗು : ಭ್ರಾಂತತಪ್ಪೆ : ಎಚ್ಚರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ಕಣ್ಣಂ ಮುಚ್ಚಿ ಸೆರೆಬಿಡು ದಡದೊಡ್ಡ ದೊಪ್ಪನೆ ಬಿದ್ದು ಸಂಗಿ ಶರಣುತ ಮೂರ್ತಿಸು (೧೨೩. ೨-೦೭); ಪೀದಾನಳನುರಿದುರಾ ... ಪಾ ದೇವಿ ಎನುತುಮವನವತಿ ಮೂರ್ತಿಸು (೧೦೦. ೨-೦೭); ಗಾಯದಿಂ ಮೂರ್ತಿವರ್ ಚೇತರಿವರು ... ಎಚ್ಚರದ ಕರಣಿಗೊಡ್ಡಿದಂ ಪರಿ ಜಲಂಧರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೦೭). [ಮೂರ್ತಿ + ಇಸು]

ಮೂರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಎಚ್ಚರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಮೈಮರವು : ಅ ಪಾತಿಂ ... ಮೂರ್ತಿಯಿಂದಿರ್ತುತಂ

ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಸುಮ್ನು (ಕುಶಾ. ೨-೩) : ಪುದಿರೆ ಮನಮಂ
ಮೋಹತಮಂ ದೀಪಂ ವಾತಾಹತಿಯಿಂದಂವಂತೆ ಮೂರ್ಛಗ
ಸಂದಂ (ಕುಶಾ. ೧-೧೦೬) ; ಅಯಂ ಮೂರ್ಛಗ ಸಲಲು ವಿಧೀಮಾ
ಹಿದು ತನ್ನೊಳಗಲುತ್ತಿರಲು (೧೦೧೦. ೨೨-೨೪). ೨.

ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿ ಬೀಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ ; ಅವಸ್ಥಾರ ;
ಮಲರೋಗ ; ಕಣ್ಣಿಹಣ್ಣು, ಅಮರವಳ್ಳಿ, ಪರ್ವಾಪ್ಪಕ, ಭದ್ರಮುಖ್ಯ,
ಕುಟುಕರೋಹಿ ಎಂಬವಂ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಸಿ ಕಣ್ಣಿಯ ಹಣ್ಣು ಕಲಸಿ
ಕುಡಿಸಲು ಚಿಕುಕು ಹರ. ಮೂರ್ಛ, ಮಜವ, ಭ್ರಾಂಶಿ, ರಾಹ,
ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಹರ (೨೩೨. ೧೪). ೩. [ಕಾಮಶಾ] ವಿರಹದ ಹತ್ತು
ಬಗೆಯ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬತ್ತನೆಯ ಅವಸ್ಥೆ ; ಮೋಹ ಪರವಶತೆ
ಯಿಂದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ ; ಅಥವಾ ಚಿಂತೆ...
ಮೃತ ಮೂರ್ಛ ಮರಣಮುಖ ದಶಾವಸ್ಥಾದಿ ವಿಚಾರವರದಿ (೨೪೩. ೧೪).
೪. [ಯೋಗ] ಎಂತು ಬಗೆಯ ಕುಂಭಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ಸೂರ್ಯಾರ್ಧವ . . . ಮೂರ್ಛ ಕೇವಲಮಂಬಪ್ರಕುಂಭಕವ್ರಕಾರಗಳು
(೨೪೪. ೧೦೦). [ಸಂ. ಮೂರ್ಛ]

ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿಸು ; ಮೈಮರೆಯುವಂತೆ
ಮಾಡು ; ಕುಂಭಯದಿ ಘಟದಾಳಗಳ ಕೋರದಿಂದಿರಿಸ್ಸೆನ್ನವ ಮೂರ್ಛ
ಗೋಳಸು ಪರಿತಮ ಶಿಷ್ಯಮಾವತಾರನ ದಿವ್ಯಚರಣಗಳೊಳ್ಳವಾಯ್ತು
(೨೪೫. ೧೦-೨೩). [ಮೂರ್ಛ + ಕೋಳ್ + ಇಸ್ತು]

ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು 'ಮೂರ್ಛದಿ' ನೋ.

ಮೂರ್ಛದಿ, ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು (ಕ್ರಿ). ಅರಿವನ್ನು ಪಡೆ; ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು
ಹೊಂದು; ಎಚ್ಚರಿಗೊಳ್ಳು ; ಮುಗಿಯ ಕ್ಷೌಲ್ಕರ್ಗ್ ನುಮುಚ್ಚಿ
ಹೋಗಿ ಹಣ್ಣಿಲರಬಿಂದು ಮೂರ್ಛದಿರದಳ್ (ಕುಶಾ. ೧-೧೦೦) ; ಚಿತ್ರ
ಜನಾತ್ಮಸೂತ್ರದ ಮೂರ್ಛದಿರದ್ವೈತ್ಯನೊಂದಿರಗಳಿಯಲಿ (ಕುಶಾ. ೨೪-೨೫).
ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು : ತರ್ಕಶಂ = ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು (ಕುಶಾ. ೨೪. ೨).
[ಮೂರ್ಛ + ತಿಳ್]

ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು, ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು (ಕ್ರಿ). = ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು : ಗಾಂಗೆಯ
ನೋಳ್ ಪರಕುರಾಮಂ ಕಾದಿ ಬವವುಮುಸಲಪೈದಮಾಜದ ಮೂರ್ಛ
ಗೋಳಸು ಕಂಡು (ಕುಶಾ. ೧-೧೦ ೪) ; ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯು ಮರವುರಂತೆ
ಯುಂ ಚಿತ್ರಿಸಿದಂತೆಯುಂ ಮೂರ್ಛಗೋಳಸುಂ . . . ಮಿಡುಕ್ಕದ
ನೋಡುತರಿದು (ಕುಶಾ. ೧೨೬) ; ಕ್ಷೀರಂ ಭರದಿಂ ಬಿಟ್ಟನೆ ಪಾಯ್ತು
ಚಿತ್ರಿಸುಮುಚ್ಚುತ್ತುಂ ಮೂರ್ಛಗೋಳಸುದಲ್ಲಿ. ಮ.ಹಂ (ಕುಶಾ. ೧-೨೨).
ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು : ನಮ್ಮ ಈ ನಡೆಯನ್ನು ಕಂಡು ನಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿನಿ
ಯು ಭಯೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಮೂರ್ಛಗೋಳಸುಮಳು (ಕುಶಾ. ೨೩) ; ದತ
ರಥನು . . . ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು ಕೊಡರೆ ಎಚ್ಚಿತ್ತುಕೊಂಡನು (ಕುಶಾ. ೧. ೧೪).
[ಮೂರ್ಛ + ಗೋಳಸು < ಚೋಳಸು >]

ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು 'ಮೂರ್ಛಗೋಳಸು' ನೋ.

ಮೂರ್ಛ (ನಾ). ದೇವಕಾರ್ಯ. ಮದುವೆ. ಮುಂಜಿ ಮುಂತಾದ
ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ಶುಭ
ಗಳಿಗೆ ; ಮುಹೂರ್ತ : "ಮೂರ್ತ-ಮುಹೂರ್ತ=ಶುಭಗಳಿಗೆ"
(ಕುಶಾ. ೨೩) ; ಈ ರಗಳೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಮೂರ್ತ ಮಿಕ್ಕ ಕೀರು ಹರಿದ
ಇದ್ದರೆ ಇದೇ ಮೂರ್ತ ಕೇಡಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೧೨೪). [ಸಂ. ಮುಹೂರ್ತ]

ಮೂರ್ತ (ಗು). ೧. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದ. - ರೂಪವನ್ನು
ಹೊಂದಿದ. (ನಾ). ೨. ಆಕಾರ : ರೂಪ : ಮೂರ್ತ ಎಂದರೆ ಸುಲ,
ಸಾವಯವ ; ಮೂರ್ತ ಎಂದರೆ ನಿಜಲ, ನರವಯವ ಎಂದರ್ಥ (ಕುಶಾ. ೨೩).
೩. ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ; ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ

ದವನು : ಅಯ್ಯಾ ನಿಮ್ಮ ತರಣನು ಮೂರ್ತನಲ್ಲ ಅಮೂರ್ತನಲ್ಲ ರಿಂಗ
ದ್ದಿ ಹೃದಯಂಚಿತ (ಕುಶಾ. ೧. ೧೨೨-೧೨೩). ೪. ಅಸೀನವಾಗಿರುವಿಕೆ ;
ಉಪಸ್ಥಿತಿ : ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ನಡೆದಾರು ಅಲ್ಲಿ ತರಣಚಪ್ಪರದಿಕ್ಕೆ
ಮೂರ್ತವಂ ಮಾಡಾರು (ಕುಶಾ. ೧೦). 'ಮೂರ್ತಂಗಿಯ' ಪರಾ-
ಮೂರ್ತಮಾಡು-ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು ; ಬಸವರಾಜನ ಗೃಹವ ಭೂಮಿ
ದಳಮಂ ಕೊಂಡು ಸಸಿನೆಯಾರೋಗನಿಗೆ ಮೂರ್ತಮಾಡಿರಲಾ (ಕುಶಾ. ೨-೧೨).
[ಸಂ.]

ಮೂರ್ತಂಗಿಯ (ಕ್ರಿ). ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು ; ಅಸೀನವಾಗಿ ; ಚಿನ್ನಭವೇ
ಶ್ವರದೇವರು, ಅನುಭವದ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಂಗಿಯು ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿ
... ದಿವ್ಯಸಿದ ಪ್ರಸಾದವದ ವಚನ (ಕುಶಾ. ೨೪. ೧೦೦೦).

[ಮೂರ್ತ + ಕಿಯ್]

ಮೂರ್ತಗೋಳ (ಕ್ರಿ). ೧. ರೂಪದೋರು ; ಸಾಕಾರಗೋಳು ; ಹದ
ಪದವನ್ನೊನೆ ಎನ್ನ ಕರಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ರಿಂಗವಾಗಿ ಬಂದು ನೆಲೆಗೊಂಡನು ಚನ
ಮಲ್ಲಿಶ್ವರನ ಎನ್ನ ಮುನ್ಸಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ಬಂದು ಮೂರ್ತಗೊಂಡನು
(ಕುಶಾ. ೨೦-೨೪). ೨. ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು ; ಅಸೀನವಾಗಿ ; ಅಸೀನ
ಭೂಷಣಂ . . . ಸಭಾಮಂಟಪ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿತ ಮಹೋಪನುಸಂಕರಿಸಿ
ಗಾದಿಯಂ ಮೂರ್ತ[ತ್ವ]ಗೊಂಡು (ಕುಶಾ. ೨೩೩ ೪) ; ವಾರ್ತೆಯೊಡ್ಡಂ
... ಕಾಂಠೀನಗರಮಂ ಭೂಮಿ ಭಕ್ತಗೃಹಬಹಿರ್ಗತವಾಚಮರ ಮೊದ
ರೊಳ್ ಬಗ್ಗಿದೊಲ ಪಾಸುಗಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಿಯಂ ಮೂರ್ತ[ತ್ವ]
ಗೊಂದಿರಬಿರು (ಕುಶಾ. ೧೪-೨೦ ೪). [ಮೂರ್ತ + ಕೋಳ್]

ಮೂರ್ತಗೋಳಸು (ಕ್ರಿ). ಕುಳಿರಿಸು ; ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು ;
ತಂಡತಂದಿ ಬಪ್ಪವರ್ಗದೊಂದು ಪುರಜನವಯ್ಯ ಮನೆಗೊಡ
ಗೊಂಡು ಬರುತ್ತಿ ಮೂರ್ತಗೋಳಸು ಸುಖಾಪನಗಳಲಿ (ಕುಶಾ. ೧-೨) ; ಪರ
ಚಿತ್ರರೇ ಪ್ರದ್ಯಮ್ಯ ಸುತನಾ ವಳಕಡೆಗೆ ಬಳಗೊಂಡು ಬಂದು ತತ್ಪಯಾತ್
ದಲಿ ಮೂರ್ತಗೋಳಸು (ಕುಶಾ. ೨೩-೨೪) ; ಮಾರಯ್ಯ . . . ಮನೆಗೆ
ಬಂದ ಜಂಗಮಮೂರ್ತಗಳಿಗೆ ಶರಣುಂಟು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದಾಗಿ ಅನಂದದಿಂದ
ದೀಗಿ ಅವರನ್ನು ಮೂರ್ತಗೋಳಸಿದ (ಕುಶಾ. ೨೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪).
[ಮೂರ್ತಗೋಳ + ಇಸ್ತು]

ಮೂರ್ತತೆ (ನಾ). ಆಕಾರಸಹಿತವಾದುದು ; ಸಾಕಾರತೆ ; ವಿಚಾರ
ಮೆದರೆ ಮೂರ್ತತೆ. ಸಾಕಾರತೆ. ಅದಕ್ಕೆ ರೂಪವಿಲ್ಲದೇ ಇಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೨೩).
[ಮೂರ್ತ + ತೆ]

ಮೂರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಆಕಾರ : ಸ್ವರೂಪ : ಶ್ರುತಮೂರ್ತಿಯಾಗಿಯುಂ
ರುಚಿತನು ರಂ ಬಿಳಿಯುಳಾಗಿಯುಂ ಚಿತ್ರವುಚ್ಚಿಂತಿ ಪಾಯವಾ
ಯೊಳ್ ಪಿಲಿಯುಂಪುತಿಪುಜ ವಾಗ್ವಿವಿ ಕೊರ್ತು ಮೂಲ್ಯಮಗಣ್ವಂ
(ಕುಶಾ. ೧-೨) ; ವಿಷ್ಣು ಮನುಗಳು ಸಂದ ಪಾರ್ವತರೋಪನಾಕರೊಂದು
ಮೂರ್ತಿಯದು (ಕುಶಾ. ೨೨೬. ೨-೨೪) ; ಮೂರ್ತಿ ಚಿತ್ರವಾದರೂ ಕೀರ್ತಿ
ದೊಡ್ಡದು (ಕುಶಾ. ೨೩. ದೇಹ ; ಒಡಲು ; ಶರೀರ : "ತನು . . . ಅವ
ರಭವು. ಮೂರ್ತಿ-ಈ ರೀತಿ ಶರೀರಂ" (ಕುಶಾ. ೧೨-೨೩) ; ಅರಾರೊಂ
ಕರದ್ವೈಮುಖ್ಯವದಿಹಿನಾಲಯ್ಯತಂ ಮೂರ್ತಿ . . . ದಿವ್ಯಗುಣಂ ರಕ್ಷಿತ್ಯ
ಭೂಚಕ್ರಮಂ (ಕುಶಾ. ೧-೨). ೨. ಪ್ರತಿಮೆ ; ವಿಗ್ರಹ ; ಕುಲಶ್ರಮ
ದಿಂದ ಬಂದ ಇವೇ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನೂ ಪೂಜಿಸುವಂತೆ (ಕುಶಾ. ೨೨೪).
೩. ವಿಶಿಷ್ಟನು ದೋಷಾಭಾರ್ಯಾರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನಾ ಮಾಡಿ, ಅದರ
ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಧನಾರ್ಪಣೆ ಕರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಸರ್ವವಿದಿತ (ಕುಶಾ. ೨೦೦).
೪. ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ. ೫. ಕಾಣಿಸು ; ದೃಶ್ಯ. ೬.
ಸೌಂದರ್ಯ. ೭. ಕಾಣೆ ; ವಾಯಸ್. ೮. [ಗಣಿತ] ಮೂರು
ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೀರ್ತ : ಹರನಯನ ಮ್ಹಿ ಪರ ತಿಂ ವರಶ್ವಂ

ಮೂರ್ತಿ ಲೋಕ ವಿವರಣೆಯು... ವರ್ಣನೆಯು ಮೂರ್ತಿಯ ನಾಮ (೩೩೩. ೯-೩). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ತಿಗೋಳ. ಮೂರ್ತಿಗೋಳ (ಕ್ರಿ). ೧. ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆ : ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳು : ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೂರ್ತಿಗೋಳವೆಂದೂ ವಿವರಣೆ ಹಾಕಿ ಲೋಕಗಳಿಗೋ ಪರಿವಾಯವೆಂದೂ... ಎಂಬಂತೆ ದಿವ್ಯಸುಂದರಿ ಮನಶ್ಯಾನಂದಮಂ ಮೂರ್ತಿಗೋಳ (೩೩೩. ೩೩) : ತಾಯ ತಂದೆಯ ಚಿತ್ರವು ಮೂರ್ತಿಯ ಕೆಳದರಿ ಕುಮಾರರೂ ಮೂರ್ತಿ ಗೋಳ ಪುರುಷಾರ್ಥದವೋಲೆ (೩೩೩. ೩-೩೩) : ಪಶುವತಿ ಬುವನ ಮನವ ಮೊನೆಯೊಳಿವೆ ಮೂರ್ತಿಗೋಳ (೩೩೩. ೯-೩೩). ಮೂರ್ತಿಗೋಳ. ೨. ಸ್ವಾಭಾವಿಕಗೋಳ; ಗೋಚರಿಸು : ಪಂಚ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವ ಕರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೋಳಲಿಂಗ ಕುಳಿತು ತಂದಿ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಅಹಿತು ಲಿಂಗವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದಲ್ಲಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಮೂರ್ತಿ + ಗೋಳ]

ಮೂರ್ತಿಗೋಳ 'ಮೂರ್ತಿಗೋಳ' ನೋ.

ಮೂರ್ತಿತ್ರಯ (ನಾ). ಪ್ರತ್ಯ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಮಹೇಶ್ವರ : ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ : ಮೂರು ಮೂರ್ತಿತ್ರಯವು ಕೇಳಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ತಿಪುಷ್ಪ (ನಾ). ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ : ಕೆಲವರು, ಕಾಡುವನರ ಪತ್ನಿ ಯಾದ ಮೂರ್ತಿಪುಷ್ಪವನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಇನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಮೆನ್ನುತ್ತಾರೆ (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ. ಮೂರ್ತಿಪುಷ್ಪ]

ಮೂರ್ತಿಬಲ (ನಾ). ಮೈಯ ಕಸುವು : ದೇಹದ ಬಲ : ದಮಿ ತಾಯಿ ಬಲಂ ಚಂದ್ರಬಲಮಿಲ್ಲದವನಂತೆ ನೋಡು ಮೂರ್ತಿಬಲ ಮಿಲ್ಲದ ಮಲ್ಲನಂತೆ ಮೈಯ (೩೩೩. ೯-೩೩). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ತಿಭಂಡಕತಿ (ನಾ). ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಒಡೆಯುವಿಕೆ : ಪ್ರತಿಮೆ ಯನ್ನು ಭಂಗಮಾಡುವಿಕೆ : ಮಹಮ್ಮದಿಯರು ಮಾಡಿದ ಮೂರ್ತಿ ಭಂಡಕತಿಯಲ್ಲಿ ಓದುಗಳಿಗೆ ನೋವಾಯಿತು. ಅವಮಾನವಾಯಿತು (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ. ಮೂರ್ತಿಭಂಡಕತಿ]

ಮೂರ್ತಿಮಂತ್ರ (ಗು). ಸ್ವಪ್ನವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ - ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆದ : ಸುಂದರಿ ಮಗಳ ಸ್ವಭಾವದ ಮೂರ್ತಿಮಂತ್ರ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿತ್ತು (೩೩೩. ೩೩) : ಮೂರ್ತಿಮಂತ್ರ ದೈವವೇ ಅವಳಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಎಂಥಾ ಮಿಥ್ಯಾಪವಾದ ಎಂದಿತು ಮನಸ್ಸು (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ. ಮೂರ್ತಿಮಂತ್ರ]

ಮೂರ್ತಿಮತಿ (ಗು). ೧. ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ : ದೇಹವನ್ನು ತಾಳಿದ. ೨. ಗಟ್ಟಿಯಾದ : ಕಠಿಣವಾದ. (ನಾ). ೩. ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದವಳು : ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದವಳು : ಆ ಮರುದೇವಿಮಹಾದೇವಿ... ಕಾಣನೇರದವೆಂದು ಸಂಗಣಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಮೂರ್ತಿಮತಿ ತದ್ವನಾ ಬ್ಬವಿರಾಸವಾಪದೋ ತಳೆದದೆ ನಿಂದ ವಾಗ್ವಿವೇಕಿಯುಭಿಮಾನಿಯ ನುಂಟುಮಾಡಿದಳು (೩೩೩. ೩-೩೩) : ಆತನ ಕೀರ್ತಿಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಮತಿಯುಪಾಂತಾತ್ಮಿಯವಾಗೇಶ್ವರನ ಮನಕ್ಕೆ ಮರೆ ಸೂಚಿ ಮದ : ಸುಪ್ರಿಯಾಗಿ (೩೩೩. ೯-೩೩). [ಸಂ. ಮೂರ್ತಿಮತಿ]

ಮೂರ್ತಿವೆರು 'ಮೂರ್ತಿವೆರು' ನೋ.

ಮೂರ್ತಿವೆರು. ಮೂರ್ತಿವೆರು (ಕ್ರಿ). = ಮೂರ್ತಿಗೋಳ ೧ : ಸದ್ವರ್ತಮೇ ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತು ಸಮದೃಷ್ಟಿಯೋ ನಿಂದ ವೈಷೇಂದ್ರಿನಿ... ದೇವನಾಳ್ವ ಪರಮನ ಸಭೆ ಕೇಳಿ ಕೂಡಿದ (೩೩೩. ೯-೩೩). ಮೂರ್ತಿವೆರು : ಬೆದರಿದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಮುಖವಾದ : ದೈವವೇ ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತು ಒಂದೆ (೩೩೩. ೩೩). [ಮೂರ್ತಿ + ವೆರು]

ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ (ನಾ). ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಕಂಡರಿಸುವ ವಿಧ : ವಿಗ್ರ ಹದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸ : ಪ್ರಾಚೀನಾರತದಲ್ಲಾದರೂ ವೇದಗಳ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿಯೇ (ಕ್ರಿ. ಪ. ೩೦೦೦ ?) ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪವು ಕಲೆಯತ್ತಿದ್ದಿತು (೩೩೩. ೩೩) : ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪದ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡವರೇ ನೋಟರ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜಾಲಂಧ್ರಗಳು (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ತಿಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಆಕಾರವನ್ನು ಕೊಡು : ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೀಡು : ರೂಪಿಸು : ಭೂಕೆ ಮೂರ್ತಿಗುದರಕ್ಕೆ ಸದರ್ಶವಲ್ಲದೆ (೩೩೩. ೩೩. ೩-೩೩ : ೩೩೩) : ಸ್ವಾರಾಜ್ಯದೊಂದು ಭವನವು ಕಂಡು ಕೆಲವಿಟ್ಟ ಅಗಿ ತ್ಯಾಗಿ ಕಾರುಗುದಲ್ಲಿ ಮನವರ ಮರ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗುಪ ಶಿಲ್ಪಿಯಾಗಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩) : ಕುಂಬಾರನಾಗಿದ್ದು ಅವನು ಮೂರ್ತಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮೂರ್ತಿಗು (೩೩೩. ೩೩. ೩೩). ೨. ರೂಪವನ್ನು ತಾಳು : ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆ : ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಮನವರ ಮೂರ್ತಿಗು ಸುರನಾಥನಿಂದ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). [ಮೂರ್ತಿ + ಗು]

ಮೂರ್ತಿಭವಿಷಿ (ಕ್ರಿ). = ಮೂರ್ತಿಗೋಳ ೧ : ಸರ್ವಜನಮುಖವು ಗಳು ಮೂರ್ತಿಭವಿಷಿ ಗೋರೂಪಗಳಾಗಿರು (೩೩೩. ೩೩) : ಅರಸ ಮೂರ್ತಿಭವಿಷಿ ವಿಶ್ವಾಸದವರೂ ಮೂರ್ತಿಭವಿಷಿ... ತೋರ್ಪ ರ್ವರಿಯ ಪರಿಯ (೩೩೩. ೩-೩೩) : ಕೂಡಿದ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಭವಿಷಿದಂತೆ (೩೩೩. ೩೩). [ಮೂರ್ತಿ + ಭವಿಷಿ]

ಮೂರ್ತಿ 'ಮುರ್ತಿ' ನೋ.

ಮೂರ್ಥ (ನಾ). ೧. ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗ : ಮುಂದಲೆ : ನೆತ್ತಿ. ೨. ತಲೆ : ಶಿರಸ್ಸು : "ಮುಂದ : ... ತೀರ್ಥ, ಮೂರ್ಥ, ಕಂ - ಕು ರ ಮಂಡ" (೩೩೩. ೩೩-೩೩) : ಭರಗಮಾರಾಧನ ಕಡವ ವೈದ್ಯನ ಮೂರ್ಥದ ರತ್ನಭಾವವೆಂದರೆ ಕೂಡಿಯಂತೆನೆಯ (೩೩೩. ೩೩-೩೩) : ಮೂರ್ಥದ ಭರಗಮನದ ಭರಗಮಂತ್ರದಂಗವಲ್ಲದ ಬದಿದ ಕೆಂಜಿಯು... ತಿವನನು ಕಂಡನುಬಿಜವ (೩೩೩. ೩-೩೩). ೩. ಮುಂದೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ : ಮುಂಭಾಗ. ೪. ಶಿಖರ : ತುದಿ. ೫. ಮುಂದಾಳು : ಮುಂದೆ. ೬. [ವ್ಯಾಕ್] ಎಂಟು ಉಚ್ಚಾರಣಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಂಗುಳು.

ಮೂರ್ಥಿಭಾಗ = ಪ್ರೀತಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳಿಂದ ನೆತ್ತಿಯನ್ನು ಮೂರುಪುದು : ಮೌಢ್ಯವೆ ಪುನಃ ಪುನಃ ಮೂರ್ತಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಎನುತುಂ ಮೂರ್ಥಿಭಾಗವೆಂದೆಂದೆಂದಿರು ಗಿರಿರಾಜಂ (೩೩೩. ೩-೩೩) : ನೆಂದಿವೆತ್ತಿ ತಕ್ಕೊ ಕೆಂಕರೂ ಸಾರ್ವ ಮೂರ್ಥಿ ಭಾಗವುಂ ಮಾಡಿತೆ (೩೩೩. ೩-೩೩). ೭ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಪದವಲ್ಲ. [ಸಂ. ಮೂರ್ಥಿಭಾಗ]

ಮೂರ್ಥನ (ಗು). ೧. ತಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಉತ್ತಮ : 'ಮೂರ್ಥನ, ಪ್ರಾಪ್ತನ' ಪರಾ. (ನಾ). ೩. ತಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ೪. ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ೫. ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮುಂದೆ : ಶ್ರೀಶ ೧೨ ರಲ್ಲಿ ಉಪಾದ ವಿರಕ್ತವಾಗಿಯೆ ಮೂರ್ಥನರಾದ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯವರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ತಲುಗುತವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಣುಪುದಾಗಿದೆ (೩೩೩. ೩೩). ೬. [ವ್ಯಾಕ್] ಬಾಯಿಯ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಅಂಗುಳಿನಲ್ಲಿ) ಮುಟ್ಟುವ ಅಕ್ಷರ : ಮೂರ್ಥನನಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರಗೊಳುವ ಅಕ್ಷರ : ರೇಫಿ ಮೂರ್ಥನಂ (೩೩೩. ೩೩ ಕ್ರಿ.ಶ) : ಮೂರ್ಥನ ಮು. ಪೂ. ಬರ್ಗ. ರ. ಪ. (೩೩. ೩೩) (೩೩೩. ೩). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ಧನ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ಕರಿಯುಗದಂದುಚ್ಚಂಗಿಯುಬೈಯುಬಕ್ಕಿದರಾಗಿ ಮೂರ್ಧನ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣನಕ್ಕಿ

(ಸಾಹಿ. VI. ೩೭೪-೦೫ : 1070). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ಧಾಪಿಂಡ (ನಾ). ಅನೆಯ ಕುಂಭಸ್ಥಳ : "ಮೂರ್ಧಾಪಿಂಡಃ ಕುಂಭಃ - ಈ ೨ ಅನೆಯ ಕುಂಭಸ್ಥಳಂ" (ತಾಣು. ೩೩-೩೩); ಬೆದಲಿ ಮನಂ ವನಸ್ಥಲದೊಳೊಂದಿರುವುದು ಮೂರ್ಧಾಪಿಂಡಮಲ್ಲದಂ ಶಿಖರಸ್ಥಲಂ (ತಾಣು. ೧೦-೦೫). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ಧಾವ್ಯಾಧಿ (ನಾ). ತಲೆಶೂಲೆ : ಶಿರೋವ್ಯಾಧಿ : ಕೆಂಪಿನ ಆಗುಡು - ಈ ಹೂವಿನ ರಸವನ್ನು ದಿನ ಬಿಟ್ಟು ದಿನ ಒತ್ತಿ ನೀರನೊಡರೆ ಮೂರ್ಧಾವ್ಯಾಧಿ, ನೇತ್ರರೋಗ ಗುಣ (ಪ್ರಾ. ೪). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತ (ನಾ). ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವಾಗ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ (ತಲೆಯ ಮೇಲೆ) ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು; ಪಟ್ಟದ ಅರಸು; ರಾಜ : "ರಾಜಾ . . . ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತಃ . . . ರೋಕಪಾಲಃ - ಈ ೧೨ ಅರಸು" (ತಾಣು. ೩೯-೩೩); ವಿಧಿಕಂ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತರ್ ಪಲಬರಸುಗಳ್ ಪಾಜ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪದಮಂ ಕೈಕೊಂಡು ತಮ್ಮಂ ಮುಚಿದು (ಪ್ರಾ. ೯-೩೯); ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತರಿಗೆ ಗೋವರ್ಧನಂ ಪೂಜಿಸಿದನಜಾಯದೆ ಫೀಷಂ (ಪ್ರಾ. ೩೩-೦೯); ಜನು ಮರ್ಯಾದಾನ ಮಕುಟಫಣಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಅಕ್ಷಮ್ಯ, ಫೀಮ; ಆತನು ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿದ್ದ (ಪ್ರಾ. ೨). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕ (ನಾ). ರಾಜನಾಗುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಡುವಾಗ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ (ತಲೆಯ ಮೇಲೆ) ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವುದು; ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟುವುದು : ನಿಜಕೂಟಾಗ್ರದೊಳ ಪಾಯ್ ಗಂಗಾಜಲದಿಂ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕೋನ್ನತಿ ನಿಲ . . . ಚಕ್ರೇಶತ್ವಮಂ ತಾಳಿದುದವಿಭವಧರಮೃತ್ಯುಮಜಳೇಂದ್ರಂ (ಪ್ರಾ. ೯-೦೯). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಚ (ನಾ). = ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕ : ವರವಾಚಾಂಶನಯಂಗದವರು ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಚವ (ಪ್ರಾ. ೪೦, ೦೦-೨೯). [ಸಂ.]

ಮೂರ್ಮದಿ 'ಮೂವದಿ' ನೋ.

ಮೂರ್ಮದಿಸು 'ಮೂವದಿಸು' ನೋ.

ಮೂರ್ಮಿ 'ಮೂಮಿ' ನೋ.

ಮೂಲ, ಮೂಲ್ಯ (ನಾ). ೧. ಮರ, ಗಿಡ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಭೂಮಿಯೊಳಗಿರುವ ಭಾಗ; ಬೇರು; ಪಾದ : "ಪಾದಂ, ಮೂಲಂ - ಈ ೨ ಮರದ ಬೇರು" (ತಾಣು. ೩೦-೨೯); ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪದ ಮರಗಾಲಯಮಂ ಒಹುತಾಪಯಿಂದಮಿಂದ್ರಾಲಯಮಂ ಪಳಂಚಿ (ತಾಣು. ೩೦-೩೩); ಇದೆ ಬಿಲ್ವಮೂಲದೊಳ ವೃದ್ಧಿಯ ನೊಬ್ಬವಿಂತಿದ ಸರ್ವವ್ಯಗ್ರಪಕ್ಷಿಗಳ ಪಕ್ಷಿಯೆಂದು ಪರಿದೊಡಹುವಾ ಪಡವೆರೊ ಬೇಟೆಯಾಡುತಿದಂ (ತಾಣು. ೩೦-೦೦); ಮೂಲ ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಎಲೆ ತೋರಿಸಬೇಡ (ಗಾ. ೨). ೨. ಗೆಡ್ಡೆ; ಗಣಸು; ಕಂದ : "ಅಕಯಂ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಫಲ - ಮೂಲಗಳನ್ನು ಫಟ್ಟಿದಳು" (ತಾಣು. ೨೩). 'ಕಂದಮೂಲ' ಪರಾ. ೩. (ಮರ ಮುಂತಾದುವುಗಳ) ಬುಡ; ಕೆಳಭಾಗ : ಆತ್ಮೋದ್ಭವಮೂಲಚ್ಛೇದಮೋಪಾಯವನೇಷುದು ಮದ್ ಬುದ್ಧಿ (ಪ್ರಾ. ೫೩); ಮಲೆತು ನಿವೇದಿರ್ ಗರುವ ತರುಪರಶಿಲಂ ಮೂಲವಂ ತಿರಿಹಿ ಮೂಲದಪೂರ್ವ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದುವು (ಪ್ರಾ. ೪೯-೦೦೩); ಮೂಲ ಭಿದು ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯಂತೆ ಬಳಕೆತು ಬೇವ (ತಾಣು. ೦೩-೩). ೪. ಹುಟ್ಟುವ ಸ್ಥಳ; ಉಗಮ : ದಯವೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಯ್ಯ (ಪ್ರಾ. ೨೩); ತಲೆಮರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯು

ಮೂಲ ಮೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಪ್ರಾ. ೪೩). ೫. ಕಾರಣ : ಹೇತು : ಅವನ ಕಂಠದೊಳೊಂದುಸಾಲಗ್ರಾಮದಪಲಂ ಪೊನ್ನ ಮನೆ ವ್ಯಾಧಿಕೊಂಡನೆಯುತಿಹುದಂತೆ ! ಆತನ ವಿಚಿತ್ರಕಥೆಗೆದೆ ಮೂಲವಂತೆ ! (ಪ್ರಾ. ೩೦-೦೪). ೬. ಪ್ರಾರಂಭ; ಆದಿ; ಮೊದಲು. ೭. ಒಂದು ಗ್ರಂಥದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರತಿ : ಅನಂತರದ ಪಾಠಗಳಿಗೆ ಅಧಾರವಾದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಗ್ರಂಥ : ಆಕರಗ್ರಂಥ : ಮೂಲದಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ತಜ್ಞರಮೆಂಬೊ ಉಳಿದು ಬಂದ ಒಂದೆರಡು ಪದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಸುಂದರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. (ಪ್ರಾ. XII. ಪು. ೫೩). ೮. (ವ್ಯಾಪಾರ ಅಥವಾ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವ) ಪ್ರಾರಂಭದ ಧನ; ಆಸಲು; ಬಂಡವಾಳ : ದನಿಯರು ಮೂಲವಾಗಿ ಕೊಂಡ ಬಾಳಿನ ವಿವರ (ಪ್ರಾ. IX-11, ೪೦೯-೦೫; 18೦೩); ಧರ್ಮವರ್ಷದ ಒಬ್ಬ ಮೂಲಸಹಿತವಾಗಿ ತಾಳುವನಲ್ಲೇಕೊ ತಿರುಕ ಮುಂಡಾಳಿ (ಪ್ರಾ. ೦-೦೦೯-೦); ಸಾಲ ಮೂಲವ ತಿಂತು . . . ಬರ ಬಂದು ದೇಶವ ತಿಂತು (ಪ್ರಾ. ೦೩-೦೦೯) F. ಹತ್ತಿರ : ಸಮೀಪ. ೧೦. ಕೋಶ; ಭಂಡಾರ : ಊರನ್ನ ಆಮಗೊಳಿರಾ. ಊರನ್ನ ಆಮಗೊಳಿರಾ ರಾಜ್ಯಯಿ ಮೊಡಾಕ ಹೋಗಲೆ ಬರುತನಕ ಅರಮನಿ ಮೂಲ ಜತನಾದ (ಪ್ರಾ. ೨೨). ೧೧. ಹಕ್ಕು; ಅಧಿಕಾರ : ಯಕವ್ವನಾದುಕನು ಯಜದು ಯಜ್ರಾಪ್ತ ಕೊಂಡು ದೇಶಲಾಗಿ ನಿವಾ ಸಂತತಿ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಹೆಂಗೆ ದಾನ ಗಂಡಿಗೆ ಮೂಲ ಅಚಂದ್ರಾರ್ಕಸ್ವಾಯಿಯಾಗಿ ಬ್ರ[ಂ]ದಂ (ಪ್ರಾ. III-1, ೦೩-೩; 1842). ೧೨. ದೀಳಲು; ಗಿಡ, ಪೊದರು. ೧೪. ಆದಿ, ಅಂತ್ಯವಿಲ್ಲದವನು; ಪರಬ್ರಹ್ಮ. ೧೫. [ವ್ಯಾಕ] ಯಾವ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನೂ ಹಚ್ಚದ ಶಬ್ದದ ಅವಿಭಾಜ್ಯರೂಪ; ಪ್ರಕೃತಿ; ಭಾತು. ೧೬. [ಗಣತ] ಯಾವ ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅದರಿಂದಲೇ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದಷ್ಟು ಸಲ ಗುಣಿಸಿದರೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಥವಾ ಮೊತ್ತ ಬರುತ್ತದೆಯೋ ಆ ಮೊದಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ : ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬೇಗರು ವರ್ಗಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಮೂಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಪ್ರಾ. ೦೩). 'ಘನಮೂಲ', 'ವರ್ಗಮೂಲ' ಪರಾ. ೧೭. [ಮೂಲ] ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರದ ಹೆಸರು : ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯದು : "ಮೂಲವಾತ್ಸೇವ ಕೃತ್ತಿಗೆಯೊಳಾ ತಾರೆಯೊಳಪವೆ" (ತಾಣು. ೦೯-೩); ಮೂಲಮಾಗರೆ ನಕ್ಷತ್ರಂ . . . ಪರಮಂ . . . ಬಂದು . . . ಆಶ್ರಯಿಸಿದಂ (ಪ್ರಾ. ೪೯-೦೦೩); ಅರ್ಥ . . . ಮೂಲ . . . ಮುಖಯಂಬವೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪಡ್ಪಾದಿ ಸ್ವರಂಗಳ ಜನ್ಮನಕ್ಷತ್ರಂಗಳು (ಪ್ರಾ. ೨೦). ೧೮. (ಅಲಂ) ಉಪದ್ರವಕವರಿ : ಕಂಟಕ : ಅತ್ತಿಗೆ ಸೊಸೆ ಮೂಲ ಹಿತ್ತಲಾಗಿ ಲದ ಮೂಲ ಬಿತ್ತಿದ ಧೂಲಿಕೆ ಸದಿ ಮೂಲ ಉರಾಗಿ ಹಚ್ಚಿಗೆ ಮೂಲ ಒಡವಾಗಿ (ಪ್ರಾ. ೨೨) : "ಬದವನ ಸಿಟ್ಟು ದವರಿಗೆ ಮೂಲ" ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಬದವನಾದ ಸಿದ್ಧಗ್ಧನ ಸಿಟ್ಟು ಶ್ರೀಮಂತರಾದ ಬೆಳ್ಳಿಗೊಡರನ್ನು ಏನು ಮಾಡುವ ಹಾಗೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. (ತಾಣು. ೨೨). ಮೂಲ್ಯ : ೧. ಮರಂ ಕಾಳಮಲ್ಲದ ಕಾಳದೊಳಾ ಫಲವಷ್ಟದೊಳಾ ನೆಹಂದಂದು ಮೇಣ್ ಮೂಳದಿಂದಮಾಣರಣಂ ಕೆಡದಂದು ಬೇಟದ ಹಾವಿ (ಪ್ರಾ. ೪೦೩. ೯-೨೪). ಮೂಲಂಬರಂ = ಬುಡದ ವರೆಗೆ : ತಳದ ವರೆಗೆ : ಅಂತು ಪಾತಾಳಮೂಲಂಬರಂ ಮುಖಗಿ ದಿವಿಜದೀರ್ಘಕೊಳೊ ಮುಖಗಿ ನೆಗೆವ ಅಭ್ರಮೂಪತಿಯಂತೆ ನೆಗೆಯಲೊಡಂ (ಪ್ರಾ. ೫೩. ೫). ಮೂಲಜೂಲ = ಆದಿ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯ : ಕೆವಲ ಅವರಣಗಳಿಗೆ ಪರಿಮಿತ್ತಿಯವ ದೈಹಿಕವರ್ತನೆಗಳನ್ನೇ ಮಾನಸಿಕವ್ಯಾಪಾರದ ಮೂಲಜೂಲಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾ. ೪). [ಸಂ.]

ಮೂಲಂ, ಮುಲ್ಲಂ, ಮೂಲಗೆ (ನಾ). ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೆಡ್ಡೆ : "ಮೂಲಕಂ ಮೂಲಂ" (ಪಾಠಾ: ೦೦೨) ; ಹದದ ನೆಲದ ಮೂಲಂಗೆಯ ಕೀಳ್ತಂತೆಯದಕ ಕೊಂಬು ಕಿಳ್ತಕೊಂಡು (ಕೋಶಂ. ೦೬-೦೦೬) ; ಚಿತ್ರವರ್ತದ ಸೂಪ್ತ, ಮೂಲಂಗೆ, ಮುಜ್ಜಿಗೆ . . . ಇವು ಪರ್ಯವರ್ಗ (ಪ್ರಕಾಶಂ. ೧. ೧೦೨) ; ಮೂಲಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಬಿಳಿಯದು ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ್ದು ದುಂಡಾಗಿರುವುದು (ಪಾಠ. ೧೦). ಮುಲ್ಲಂಗೆ : "ಮೂಲಕಮಂಜ ಶಾಕ ಮುಲ್ಲಂಗೆಯನೀರ್ತಂ" (ಪಾಠಾ. ೨೯-೩) ; ಮುಲ್ಲಂಗೆ, ಗಜ್ಜರಿಗಳಂಥ ಗಡ್ಡಗಳಲ್ಲದೆ ಇತರ ಪವನತಿಗಳ ಬೇರುಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಪೇತವಾಗುತ್ತವೆ (ಪ್ರಕಾಶಂ. ೨೦೩-೨೨). ಮೂಲಗೆ : "ಮೂಲಕಾಯಂಬು ಮೂಲಗೆ (ಮೂಲಂಗೆಗೆಡ್ಡೆ)" (ಪಾಠಾ. ೨೭-೦೦) ; ಸವನಾಗಿ ಮುಗ್ಗಿ ಬಿಡೆ ಸೂಪೆ ಮೂಲಗೆ ಕರಿಯ ಬಣ್ಣ ಎಂದೆಂದಿಂತಲ ಬೀಜವನಾವ ತತ್ಯದಿಂದೆಂದೂ ವಿಶೇಷಂಗೆಯ್ಯ ಕಳೆಗಂಮವು ಗಂಟುಗಳಂ (ಕೋಶಂ. ೯-೦೨೭).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ, ಮಲ. ಮುಳ್ಳುಹುಕ್ಕಿ ; ತುಳು. ಮುಲ್ಲಂಗಿ, ಮೂಲಂಗೆ, ಮೂಲಂಗೆ ; ತೆಲು. ಮುಲ್ಲಂಗಿ. / ಸಂ. ಮೂಲಕ]

ಮೂಲಕ್ಕ (ನಾ). = ಮೂಲಂಗೆ : "ಮೂಲಕಮಂಜ ಶಾಕ ಮುಲ್ಲಂಗೆಯನೀರ್ತಂ" (ಪಾಠಾ. ೨೯-೩) ; "ಮೂಲಗೆ (ಮೂಲಂಗೆ, ಮುಲ್ಲಂಗೆ) = ಮೂಲಕ್ಕ" (ಪ್ರಕಾಶಂ. ೨೭). [೨ ಸಂಸ್ಕೃತಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಮೂಲಕ' ಶಬ್ದವು ದೇಶೀಯಮೂಲದ್ದಾಗಿರುವುದು]

ಮೂಲಕ್ಕ (ಅ). ಮುಖಾಂತರ : ದ್ವಾರಾ : ಆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು . . . ಹಲವಾರು ಲೇಖನಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು (ಪ್ರಕಾಶಂ. ೭೦) ; ಆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವರ ಮೂಲಕವೇ ಆಗಬೇಕು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು ? (ಕೋಶಂ. ೭). [ಕಂ. ಮೂಲ]

ಮೂಲಕಂದ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಕಂದಲಿಪಾ - ಮೂಲಕಂದ, ನೆಲಗುಂಬಳ" (ಪಾಠ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲಕೃತಿ (ನಾ). = ಮೂಲ ೭ : ಒಂದು ಪಾಠಪರಂಪರೆಯ ಛನ್ನಲಾಪಿಗಳ ನಡುವೆಯಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಮೂಲಕೃತಿಗೂ ಲಭ್ಯಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಪದ್ಯೆಯಾಗಲೀ ಎಷ್ಟು ಬಾರಿ ಪರಿಶೀಲನೆಗಳು ಜರುಗಿರಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಸಲವೂ ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (ಪಾಠ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲಗಂಟು (ನಾ). ವ್ಯಾಪಾರ ಅಥವಾ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಹೂಡಿದ ಹಣ : ಬಂಡವಾಳ ; ಅಸಲು : (೧). [ಮೂಲ + ಗಂಟು]

ಮೂಲಗಾರ (ನಾ). ಜಮೀನಿನ ಪ್ರಾರಂಭದ ಒಡೆಯ.-ಮಾಲೀಕ : ಹೈಗನಾಡಿನೊಳಗಿನ ಭೂಮಿಯು ಪ್ರಜೆಗಳ ಆಸ್ತಿಯಾದೇವುತುತ್ಯದೆ. ಭೂಮಿಯ ಬಾಧ್ಯಸ್ಥರೆಲ್ಲರು ಒಪುತು ವ್ಯಾಪ್ತಗರೇ. ಅವರಿಗೆ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಮೂಲಗಾರರೆಂದೆನ್ನುವರು (ಪಾಠಾ. ೩-೨೦೯) ; ವಿಶೇಷವಾದ ಒಬ್ಬ ಮೂಲಗಾರನು ಅನುಭವಿಸಿದಂತೂ ಒಂದು ವತನಿನ ಪರಾಧೀನವು ಆತನ ಮರಣದ ತರುವಾಯ ಅವನ ವಾರಿಸ್ಸಾರನ ಅಭ್ಯಂತರಿಸುತುತು (ಪಾಠಾ. ೧೪೬). [ಮೂಲ + -ಗಾರ (< -ಕಾಜ)]

ಮೂಲಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ಕುಂಯ್ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಮಾಡು : ಕುಂಯಗುಡು : ತನ್ನ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಶನಕಪರಿವಾರ ಸಮೇತನಾಗಿ ಹುಲಿಯು ಅವನನ್ನು ಎದುರಾಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಎಷ್ಟು ಬಾರಿ ಆತ್ಮಾ ದಿವರೂ ಮೂಲಗಿಸಿದರೂ ಯಜಮಾನನಿಂದ ಯಾವ ವಿಶ್ವಾಸದ ಅಥವಾ ಮುದ್ದಿನ ಸೂಚನೆಯೂ ಹೊರಹೊಮ್ಮಲಿಲ್ಲ (ಪಾಠಾ. ೦೫೬).

[ಮೂಲಗಂ (< ಮೂಲಕ್ಕು) + -ಗಿಸು]

ಮೂಲಗು 'ಮುಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೂಲಗುಂಡರ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮೂಲಗುಂಡರ

ಮಂಗಮ್ (ಪ್ರಾ. ೦೯೭೬. ೦೯೭-೬ : ೧೭೫ ೭೪). [?]

ಮೂಲಗುಣ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಇರುವ ಗುಣ : ಮೊದಲಿನಿಂದ ಇರುವ ಸ್ವಭಾವ. ೨. [ಜೈನ] ಮುನಿಗಳು ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಇವೃತ್ತೆಂಟು ಬಗೆಯ ಆಚರಣೆಗಳು : ಇವೃತ್ತೆಂಟು ಮೂಲಗುಣಗಳೊಳಮುತ್ತರಗುಣಗಳೊಳಮುತ್ತರೋತ್ತರಂ ನೆಗಟ್ಟು (ಪಾಠ. ೭-೨೬ ಪ) ; ಮೂಲಗುಣಮಾದಿ ಸಲಗುಣಾಳೋಕಂ ಕೆಡೆ (ಪಾಠಾ. ೨-೬೬). [ಸಂ.]

ಮೂಲಗುತ್ತಿಗೆ (ನಾ). ಮೊದಲಿನಿಂದ ಪಡೆದಿರುವ ಗುತ್ತಿಗೆ : ನಾವೆ ಹಾರಿಕೆಯ ಬೊಮ್ಮಣ್ಣ ಹೆಗ್ಗಡೆಯಿಂದ ಮೂಲಗುತ್ತಿಗೆಯ . . . ಮಾಡಿದ ಅಗ್ರಹಾರದ ಮಹಾಜಮೀನ್ ಮೀಸರ (೧೮. VII. ಕೈಗೇರಿ. ೩೩-೨೯ ; 1417).

[ಮೂಲ + ಗುತ್ತಿಗೆ (< ಗುತ್ತಿಗೆ)]

ಮೂಲಗೆ 'ಮೂಲಂಗೆ' ನೋ.

ಮೂಲಗೇಣಿ (ನಾ). = ಮೂಲಗುತ್ತಿಗೆ : ಸಿಬ್ಬ ಅಪನಿಗೆ ಮೂಲಗೇಣಿಗೆ -ಮಾರಿ ತಿನ್ನುವ ಅಧಿಕಾರವಿರುವ ಶರ್ತದ ಮೂಲಗೇಣಿಗೆ ಒಂದು ವಕ್ರಿಯನ್ನು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು (ಪ್ರಕಾಶಂ. ೬೦).

[ಮೂಲ + ಗೇಣಿ (< ಕೇಣಿ). / ತುಳು. ಮೂಲಗೇಣಿ]

ಮೂಲಗ್ರಂಥ (ನಾ). ಆಧಾರಗ್ರಂಥ ; ಆಕರಗ್ರಂಥ : ಅನ್ನಿಗಮವ್ಯಕ್ತ ಕಾಲದೊಳೊದಿ ಮಜ್ಜಿದ ವಿಜಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆ ಬರ್ಪಾಳಾರದಪದಿಮೋಧದ ಬರೆ ಮನಕ್ಕೆ ಬಗೆಯೊಳ ಕಂಡಂ (ಪಾಠಾ. ೬-೦೬ ಪ) ; ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಲಭ್ಯ ಪಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಮೂಲಗ್ರಂಥದ ಎಂದರೆ ಕವಿಯು ಸ್ವಹಸ್ತಾಕ್ಷರಪ್ರತಿಯು ಸ್ವರೂಪವೆನ್ನಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಪರಿಷ್ಕಾರಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನೆ (ಪಾಠ. VII. ಪುಟ. ೬). [ಸಂ.]

ಮೂಲಚ್ಚೇದ (ನಾ). ೧. (ಮರದ) ಬುಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು. ೨. (ಅಲಂ) ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡುವುದು : ಇವರ ಬಲುಹಂಕಿರಲಿ ಸಾಕನ್ನವರ ಕರೆಸು ವಿಶೋಧಬುಧವ್ಯ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಫಲವಿಲ್ಲ ಮೂಲಚ್ಚೇದ ಕರ್ಮವಿದು (ಪಾಠಾ. ೦೭-೦೬). [ಸಂ.]

ಮೂಲಣ್ಣ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬೋಣ್ಣಂ ಮೂಲಣ್ಣಂ x x ನ್ ಅಭ್ಯಸ್ತರ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಂ (೧೮. VIII. ಸೂರಂ. ೩೦೦-೬ : ೨೮೦).

[ಮೂಲ + ಅಣ್ಣ]

ಮೂಲತ (ಅ). ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ; ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ : ಸಹಜವಾಗಿ ಅವರು (ವ್ಯಾಪಕರು) ಮೂಲತಃ ಅಡಾಕ್ತಿದ್ದ ಭಾಷೆಯು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮುನ್ನ ಇದ್ದ ಪ್ರದೇಶದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಕೆಲವು ರೂಪಸಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕೆಂದು (ಪ್ರಾ. ೬೦). [ಸಂ. ಮೂಲತಸ್]

ಮೂಲತತ್ವ (ನಾ). ಆಧಾರಭೂತವಾದ ತತ್ವ ; ಮುಖ್ಯ ತತ್ವ : ಪತಿ - ಪತಿ - ಪಾಠಗಳೆಂಬ ತತ್ವತ್ರಯಗಳೇ (ತ್ರಿಪದಾರ್ಥಗಳೇ) ಶೈವಾಗಮದ ಮೂಲತತ್ವಗಳು (ಪಾಠ. ೬೬) ; ಸತ್ಯ, ಪ್ರೇಮ, ತ್ಯಾಗ, ಅಹಿಂಸೆ . . . ದಯೆ, ಮಮತೆ ಇವೇ ಮಾನವಧರ್ಮದ ಮೂಲತತ್ವಗಳು (ಪಾಠಾ. ೬). [ಸಂ.]

ಮೂಲಪ್ರಕೀರ್ಣ (ನಾ). [ಪ್ರೋತಿ] ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಹಗಳ ರಾಶಿರೂಪವಾದ ಗ್ರಹ ; ರವಿಗೆ ಸಿಂಹ. ಚಂದ್ರನಿಗೆ ವೃಷಭ. ಕುಂಜಿಗೆ ಮೇಷ, ಬುಧನಿಗೆ ಕನ್ಯಾ. ಗುರುವಿಗೆ ಧನುಸ್ಸು, ಶುಕ್ರನಿಗೆ ತುಲಾ ಮತ್ತು ಶನಿಗೆ ಕುಂಭ - ಇವು ಮೂಲ ಪ್ರಕೀರ್ಣಗಳು : ದಿನಪಂದಿಗಳಿಗಿಟ್ಟೇನಿವು ಗ್ರಹಂ ನಿಲಮವರ್ಗ ಹರಿ ವ್ಯವಮಾನವಂಗನ ಧನು ತೊರೆ ಕುಂಭಮಿವಂತಿನಿತುಂ ಮೂಲಪ್ರಕೀರ್ಣಮಕ್ಕುಂ ಕ್ರಮದಿಂ (ಪಾಠ. ೦-೨೨) ; ಸೂರ್ಯನಾದಿಗ್ರಹಗಳ ಉಚ್ಚರಾಶಿಗೆ ಬಳಸಬಹುದು ಆಯಾ

ಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ನೀಚಂಶಿ. ಸಿಂಹ ಪುಷ್ಯ ಮೇಷ ಕನ್ಯಾ ಧನಸ್ಸು ತುಲಾ ಕುಂಭ ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಮೂಲತಿ, ಕೋಣರಾಶಿ ಗಳು (೨೫೬-೨೭೨ ೪೩೪). [ಸಂ.]

ಮೂಲದಂಡಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದೆ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ : ಕೋದಂಡ : ತೋಗುದಂಡಿಗೆ (ಉತ್ತ) : ಕಪ್ಪುಮಾಡಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಮಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಕರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ದಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂಲದಂಡಿಗೆ ಹಾಕಿ ಜೋತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೋಟ. ೨೨೯). [ಮೂಲ + ದಂಡಿಗೆ]

ಮೂಲದಳ (ನಾ). ಮುಖ್ಯಸ್ಥನ ; ಮಿಸಲುಪಡೆ : ಕೋವಿದಮರಿ ಯಿಂದರತ್ನವದಿಂದಲಾ ಪರಮೋದಧಿ ಪಂಚಾಯಧನ ಮೂಲದಳ ಪಾಡಿದಂತೆ (ಸಾಂಧ್ಯ. ೭-೩೨). 'ಮೂಲಬಲ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಮೂಲಬಲ]

ಮೂಲಬೇರರು (ನಾ). ೧. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಇರುವ ಅಭಿಮಾನದೇವತೆ : ಗೌಡಸಾರಸ್ವತರ . . . ಮೂಲಬೇರರುಗಳು ಸ್ವಾರ್ಥಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇವತೆಗಳು (ಕುಟಾ. ೦೬೦). ೨. ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹ : ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲಬೇರರ ವಿಗ್ರಹ ತುಂಬ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ (೩೩೬). [ಮೂಲ + ಬೇರರು (< ದೇವರ)]

ಮೂಲಬ್ರವ್ಯ (ನಾ). ೧. ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಂತಾದುವಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿ ಹೂಡುವ ಹಣ : ಬಂಡವಾಳ : ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲಕ್ಕೆ ದಿನಾದರೂ ಮೂಲಬ್ರವ್ಯ ಬೇಕು (ಕುಟಾ. ೩-೩೦). ೨. ಆಧಾರವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ವಸ್ತು : ಮೂಲವಸ್ತು : 'ಜಿಜ್ಞಾಸೆ' ಎಂಬ ಖನಿಜದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಒಂದು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಮೂಲಬ್ರವ್ಯ (Actinism. ೪೯೫). [ಸಂ.]

ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ (ನಾ). ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷಾರೂಪ : ಪೂರ್ವದ್ರಾವಿಡ : ಮೂಲ ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಯು ಕವಲೊಡೆದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕವಲು ಕನ್ನಡವೆಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರಭಾಷೆಯಾಯಿತು (೪೩೦. ೬೦೯) : ಮೂಲದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಬಿ' ಈ ಧ್ವನಿಯುಳ್ಳವಾದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ (ಕೋಟ. ೯). [ಸಂ.]

ಮೂಲಧನ (ನಾ). = ಮೂಲಬ್ರವ್ಯ ೧ : ಲೀಲೆಯು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ . . . ಚಂದನಮಂತ್ರಸುತರಲು ತನ್ನ ಮೂಲಧನವೇನುಬಿಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಚಂದನಕ್ಕೆ ಸಮಯಲು (ಕೋಟ. ೭-೧) : ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ ಕಟ್ಟಿದ. ದಂತ್ರ. ಉಪರಣಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮೂಲಧನ (ಕೋಟ. ೨, ೪೬೪). [ಸಂ.]

ಮೂಲಧಾತು (ನಾ). ೧. ಕೀವು : ಲಸಿಕೆ. ೨. [ವಿಜ್ಞಾ] ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಘಟಕ, ದ್ರವ್ಯ : ಅಣು ಬಾಂಧಿನಲ್ಲಿ ಯುರೇನಿಯಮ್ ಎಂಬ ಮೂಲಧಾತುವಿನ ಪರಮಾಣುವಿನ ಒಡೆಯುವಿಕೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಸ್ಪೋಟನಶಕ್ತಿಯು ಅದೇವಾಗಿದೆ (ಕೋಟ. ೩೩೬). [ಸಂ.]

ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರದ ಹೆಸರು : ಸಿಂಹನಕ್ಷತ್ರದ ಮಂಚಮಿದಿನಪತಿವಾರಂ ಶುಭದ ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರವೊಳ್ಳುತ್ತಮಾಗೆ ನೆಗಟ್ಟು ದೀ ಮತ್ಯುತಿ ಜಗದೊಳ್ (ಕೋಟ. ೦೬-೬೬) : ದಿನದೊಳ್ಳುತ್ತನ್ನವಾದಂ ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರದಿಂದಿಷ್ಟಾಂಶದೊಳ್ ಸುಕುಮಾರನು (ಕೋಟ. ೨೯-೦೪). [ಸಂ.]

ಮೂಲನಿವಾಸಿ (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಬಂದು ವಲಸೆವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಅಲ್ಲಿದ್ದಿರುವುದಾದ

ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಆ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ಅದಿವಾಸಿ : ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದಿಟ್ಟ ಸಂಗತಿ (ಕುಟಾ. ೯-೦೬) : ದ್ರಾವಿಡರೂ ಕೂಡ ಭಾರತದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲ (ಕೋಟ. ೨೯). [ಸಂ. ಮೂಲನಿವಾಸಿ]

ಮೂಲಪತ್ರ (ನಾ). (ನಕಲು ಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ) ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರತಿ : ಪರಿಪತ್ರವಲ್ಲದ ಅಸಲುಪತ್ರ : ನಡೆ ನಿನ್ನ ಮೂಲಪತ್ರವನೆಗೆ ತೋಟು (ಕೋಟ. ೭-೯೬) : ಪಟದೊಡೇನಾಯ್ತು ಪತ್ರವನೆಮ್ಮ ಸಹಿ ಮುಪ್ಪಲಟಾದಿದುರ್ ಮೂಲಪತ್ರಗಳನು ಪೊಜಗಣ ಶಿವಭವನದ ದೈತ್ಯುಳಿಂದಲುಪೆ (ಕೋಟ. ೦೧-೦೯). [ಸಂ.]

ಮೂಲಪಾಠ (ನಾ). ಕವಿಯೇ ರಚಿಸಿಮಾಡಿದ ಕೃತಿಯ ಲಿಖಿತಭಾಗ : ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಪಾಠ : ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಮೂಲಪಾಠವೇನಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ (ಕೋಟ. ೨೩೬). [ಸಂ.]

ಮೂಲಪುರುಷ (ನಾ). (ವಂಶ ಅಥವಾ ಕುಲದ) ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮೊದಲಿಗ : ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದ ಕುಲಗಳ ಸಾಪತ್ತಿಗಳು ಮೂಲಪುರುಷರ ಅವಸಾನದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಮರನ್ನು ಸೇರುವುವು (ಕೋಟ. ೯೬-೬೬) : ಕಳೆಲಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಇದನೇ ಮೂಲಪುರುಷನಾದನು (ಕೋಟ. ೯. ಕೃಷ್ಣಕೃಷ್ಣ). [ಸಂ.]

ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ (ನಾ). [ವೇದಾಂತ] ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣವಾದ (ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ) ಪ್ರಕೃತಿ : ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಚೆತ್ತು ಕಡಮೆಯಾಗದಂತೆ ಸಮಾನವಾದ ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ಸುಮಂಜು ಮೂರುಗುಣಗಳೂ ದ್ರವ್ಯವು ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು (ಕೋಟ. ೬) : ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಾದರೆ ಅದೇ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ (ಕೋಟ. ೩೭). [ಸಂ.]

ಮೂಲಪ್ರತಿ (ನಾ). ೧. ಕವಿಯು ಬರೆದ ಸ್ವಹಸ್ತಾಕ್ಷರ ಪ್ರತಿ. ೨. ನಕಲಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಪ್ರತಿ : ಅಸಲುಪ್ರತಿ - ಮಾತೃಕೆ : ಕಳೆಲೆ ರಂಗಸ್ವಾಮಿಯೊಂಗಾರ್ಯರ ಮೂಲಪ್ರತಿಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (ಕೋಟ. ೯. ಕೃಷ್ಣಕೃಷ್ಣ) : ಈ ಕವೈಗುಣದಾಗಿ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಯ ಪಾತ ನಕಲಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಡೆ ತಿಪ್ಪುನೋಗುತ್ತದೆ (ಕೋಟ. ೬೬). [ಸಂ.]

ಮೂಲಬಂಧ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಹೆತಿಯೋಗದ ಮೂಲಬಂಧ. ಉದ್ಯಾನಬಂಧ ಮತ್ತು ಜಾಲಂಧರಬಂಧ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅನಲ ನಿರೋಧನದಿಂದಾಧಾರವಾದವಾನ ದಿನವತಿಯನು ಹೃದಯದ ಶಶಿಮನಿಸುವ ಪ್ರಾಣದೊಡನೆ ಕೂಡಿ ನಡು ನಾಡಿಗೆನುಗೂಡಲದೆ ಮೂಲಬಂಧವು (ಕೋಟ. ೩-೦೫-೦) : ಮೂಲಬಂಧ ಉದ್ಯಾನಬಂಧ ಜಾಲಂಧರಬಂಧವೆಂಬ ಬಂಧತ್ರಯಗಳಿವು (ಕೋಟ. ೦೫೪). [ಸಂ.]

ಮೂಲಬಲ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೂ ತುರ್ತು ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗಾಗಿ ಸದಾ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿರುವ ಸೈನ್ಯ : ಮಿಸಲುಪಡೆ : ಮುಖ್ಯಸ್ಥನ ; ಮೂಲಬಲವಿಲ್ಲದ ತುಲಾಸುದನಂತೆ ಬಿಲ್ಲೊಕ್ಕೊಟ್ಟುನಾಗಿ (ಕೋಟ. ೯-೬೦ ಕ) : ಕಾಳರಕ್ಕನ ಕವಿಯ ಹಳಬಲು ಮೂಲಬಲ ಮುನ್ನೂಟು ಪದ್ಧವ ಫಾಕಲೋಚನನಂತೆ ಲಯಿಸಿದನೆಂದು ರಘುರಾಯ (ಕೋಟ. ೬೬ ಕೃಷ್ಣ) : ರಾವಣನ ಮೂಲಬಲ ಕಂಡು ಕಪಟನ ಆವಾಗರೆ ಬೆದಣು ಓಡಿದವು (ಕೋಟ. ೯-೦೪೯-೦). [ಸಂ.]

ಮೂಲಬೇರೆ (ನಾ). ದೇವಸ್ಥಾನದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿರುವ ಮೊದಲ ದೇವವಿಗ್ರಹ : ಮೂಲಪ್ರತಿಮೆ : ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವಳಿ.

ಲತಾಕೋರಣ, ಕೀರ್ತಿಮುಖಿಗಳ ಮಧ್ಯ ಮೂಲಬೇರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರು-
ವರು (ಪೂಜಾ. ೧೯). [ಮೂಲ+ಬೇರ. / ಪೂ. ಮೂಲಬೇರಮಾ] ಮೂಲಭದ್ರಿಕೆ (ನಾ). ಮೂಲಮಂತ್ರಾಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು
ಒಳಗೊಂಡ ತಾಯಿತಿ : "ಸುಪ್ರಕರಣಮಿವ ಶ್ರಮದಿಂದ ಪಲ್ಲಟಿಸಿ
ಮೂಲಭದ್ರಿಕೆಯುಳ್ಳು" (ಪೂಜಾ. ೧೦೩-೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲಭಾಷೆ (ನಾ). ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು
ಹೊಂದಿರುವ ಭಾಷೆ : ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪದ ಭಾಷೆ : ಕನ್ನಡ
ತೆಲುಗು ತಮಿಳು . . . ಬಡಗ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಇರುವ
ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಮೂಲಭಾಷೆ
ಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ (೪೩೩-೩೦೩) : ಇದೇ ಕುಲಕ್ಕೆ
ಆಧುನಿಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ . . . ಗುಜರಾತಿ ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ.
ಇವುಗಳನ್ನು ಮೂಲಭಾಷೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದು (ಉದ. ೧೩೩).
[ಸಂ. ಮೂಲಭಾಷಾ]

ಮೂಲಭೂತ (ಗು). ಪ್ರಧಾನವಾದ : ಮೊತ್ತಮೊದಲಿನ : ಜನತೆಯ
ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ . . . ಹೊಡೆದಾಡುವ ಆ ನಾಯಕರಿಗೆ ತಾವು
ಎಷ್ಟು ಪುನಃಗೋ. ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು
ಒಳ್ಳೆಯದು (ಪೂಜ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲಮಂತ್ರ (ನಾ). ೧. 'ಓಂ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರ : ಪ್ರಣವ. ೨.
ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದರ್ಶನಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಮೇದಮಂತ್ರ.
೩. ಮುಖ್ಯವಾದ ಮಂತ್ರ : ಪ್ರಧಾನವಾದ ಮಂತ್ರ : ಹರನ
ದಾಸಭಯಕರಂಗಳ ಪರಿಯೊಳಿಡಿದಾಸಾಭಯಪ್ರದಭಿತಮಾಗಿಯು ಮೂಲ
ಮಂತ್ರಂಗಳ ವಿಭಾತಿಯಲಿ (೧೩೩. ೩೯-೪೩) : ಪರಮೂಲಮಂತ್ರವನ್ನು
ಗುರುವು ಬೋಧಿಸಲಾಗಿ ಹರಪದಿಂದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಪಲ್ಲವಿಸ್ತು (೧೩೩.
೬೩-೭). [ಸಂ.]

ಮೂಲಮಾನ (ನಾ). ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಳತೆಗೋಲು : ಅದರ್ಶಗಳನ್ನು,
ಅವುಗಳ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲ ಒಂದು ಮೂಲಮಾನ ಬೇಕು (೪೩೩.
೩೩) : ಇದನ್ನು ಮೂಲಮಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕವಿಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯ
ಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ
ಅಧುನಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿಧಾನವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ (ಸಂಪದ. ೧. ೩೩೦ ಪಾಟು).
[ಸಂ.]

ಮೂಲರಸ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ನವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಸ :
ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ (೪೩. ೩೯-೪೦) ಶೃಂಗಾರ, ರೌದ್ರ್ರೋಷ, ಭೀಷ್ಮ,
ಇವು ನಾಲ್ಕು ಮೂಲರಸಗಳೆಂದೂ . . . ಹೇಳಿದೆ (೪೩೩. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲರೋಗ (ನಾ). ಗುಂದವ್ವಾರದ ರೋಗ : ಮೂಲರೋಗ : ಆ
ಕಷಾಯ . . . ಕೊಂಬು . . . ಅತಿಸಾರ. ಮೂಲರೋಗ. ಕಾಮಲೆ
ತಿವಿರ ಹರ (೩೩೩. ೦೯೯) : ಕೊಡಸಿನೆಯ ಗುಣ : ಇದರಲ್ಲಿ
ಊಟ ಮಾಡುವುದರಿಂದ . . . ಮೂಲರೋಗ. ಭಗವದರೋಗ ಇವೇ
ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ . . . ಸಮಸ್ತ ತಿವಿರಗಳನ್ನೂ
ನಾಶಮಾಡುವುದು (ಸಂಪದ. ೪೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲವರ್ಣ (ನಾ). ಇತರ ಬಣ್ಣಗಳಿಗೆ ಮೂಲಾಧಾರವಾದ ಬಣ್ಣ :
ಮುಖ್ಯ ಬಣ್ಣ : ಮುದ್ರಣ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ನೀಲಿ
ಬಣ್ಣಗಳು ಮೂಲವರ್ಣ (primary)ಗಳು. ಈ ಮೂಲವನ್ನು ಸೂಸಿದರೆ
ಇವು (ಅಥವಾ ಕಂದು) ಬಣ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ (ಮುದ್ರ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲವಸ್ತು (ನಾ). ೧. ಆದಿಪ್ರವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ಪರಮಾತ್ಮತತ್ತ್ವ :
ಮೂಲತತ್ತ್ವ : ಸ್ವಯಂಭವವೆಂದು ಶೂನ್ಯವಾಯಿತು ಮೂಲವಸ್ತುವೆಂದು
ವೇರಬೇಕೆಂದು ತಾನಲ್ಲದೆ (೩೩೩. ೦೯೯-೩೩೩). ೨. = ಮೂಲಧಾತು ೨:

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೂಲವಸ್ತು (Element)ವೂ ಅತಿಶಯವೇರಿರುವಾಗ ತನ್ನ
ವಿಶೇಷವಾದ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಹೀರುತ್ತದೆ (೩೩೩. ೦೯೯, ೩೩೩) : ಬೇರೆ
ಬೇರೆ ಮೂಲವಸ್ತು (Element)ಗಳ ರೋಹಿತಗಳ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ
ನೋಡಿದರೆ ಒಂದೊಂದೂ ಬೇರೆವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು (೩೩೩.
೩೦೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲವಿಗ್ರಹ (ನಾ). = ಮೂಲಬೇರ : "ಆತು" ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗೆ "ಮೂಲ
ವಿಗ್ರಹ"ವೆಂದೂ ಹೆಸರು (ಉದ. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲವೀಸ 'ಮೂಲವೀಸ' ನೋ.

ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ (ನಾ). = ಮೂಲರೋಗ : "ಆರ್ತ, ಗುಂಡೇಲಕ :
ಈ ೨ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ" (ಕಾಂಡ. ೪೯-೫೦) : ಪಡೆತಲೆ ಮಿಗೆ ನೋಗುಂ
. . . ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯುಮುಹುಂಗುಮಿಂಕಿನಿತೆ ಜೂದಿನಿಂದಪ್ಪ ಭಲಂ
(ಮುಕ. ೩-೫೦) ಎತ್ತನಾಲಿಗೆ : ಈ ಸೂತ್ರಂ ಅಕ್ಕಿದುಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಟುಕುಟ್ಟು
ಸಪ್ಪರೊಟ್ಟು ತಟ್ಟು ತುಪ್ಪದಿಂದ ಮುಲ್ಲಲು ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ 'ಮೂಗುಂ
(೩೩೩. ೩). [ಸಂ.]

ಮೂಲಶಬ್ದ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ.] ಪ್ರತ್ಯಯ ಮೊದಲಾದುವು ಇನ್ನೂ
ಸೇರದಿರುವ ಶಬ್ದ : ದೇಶಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮೂಲಶಬ್ದಗಳು, ನಿಷ್ಪನ್ನ
(Derivative) ಶಬ್ದಗಳು, ಸಮಾಸಶಬ್ದಗಳು ಎಂದು ಮೂರು ವರ್ಗದ
ಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುವುದು (೩೩೩. ೦೯). [ಸಂ.]

ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣ (ನಾ). ಮುಂದಿನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿ
ಬೇಕಾಗುವ ಆರಂಭದ ಶಿಕ್ಷಣ : ಮೂಲಾಧಾರವಾದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ :
ಮಕ್ಕಳು ಜನ್ಮತಃ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ವಿಧಾಯಕಶಕ್ತಿಗಳು ಅವರೇ
ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುವು. ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ
ಅತ್ಯಪ್ರಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು (೪೪೩. ೩೩) : ಶಾಕಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು
ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದು (ಕೇರಳ. ೩೩). ೨ ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ
'Basic Education' ಎಂಬುದರ ಅನುವಾದ. [ಸಂ.]

ಮೂಲಸಂಘ (ನಾ). [ದೈನ] ದಿಗಂಬರವಂಶದ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಒಂದು
ಸಂಘದ ಹೆಸರು : ಸ್ವಾಮೀ ಮೂಲಸಂಘದೇವಿಯಗೂ ಪೂಜ್ಯಗಳಿಟ್ಟದ
ಕೊಡುಕೊಡು ನೈಯ ಕೊಡುಪ್ಪರದ . . . ಪ್ರತಿಪದ್ಧದ. ಶ್ರೀಮಾಘ
ನಂದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದೇವರ ಶಿಷ್ಯರು (೩೪. ೩೩ (೩), ೩೩೩-೩ ; ೩೩೩ ಪಾಟು).
[ಸಂ.]

ಮೂಲಸ್ತಂಭ (ನಾ). ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅವಲಂಬನೆ : ಆಧಾರಸ್ತಂಭ :
ಬಲದೇವ ವಾಸುದೇವರ್ . . . ಶಾರ್ಙ್ಗಮೂಲಸ್ತಂಭದಂತೆಯುಂ ಸಾಹಸ
ದ್ರವಿಣಾಧನದಂತೆಯುಂ . . . ಸುಖಮಿರ್ವಣ್ಣೆಗೆ (ಪಾಕಿ. ೦-೩೦ ಪಾಟು).
[ಸಂ.]

ಮೂಲಸ್ಥ (ನಾ). ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಒಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಅಧಿಕಾರ
ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಶ್ರೀಮತು ಮಗಳೆಳ್ಳವಳಲ ಮೂಲಸ್ಥ
ಚನ್ನಕೋಟೆ ಸುಪ್ರಕರಂ ಪರವಾದಿಮಲೋಷಂ (೩೪. ೪೩ (೩), ೪೪೩. ೦೦೩-೦೩ ; ೩೩೩ ?). [ಸಂ.]

ಮೂಲಸ್ಥಾನ (ನಾ). ೧. ಹುಟ್ಟುವ ನೆಲೆ : ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನ : ಉಗಮ
ಸ್ಥಳ : ವಿಭವದ ಮೂಲಸ್ಥಾನವೆನಿಸಲಿದು ಕಾಮದೇವನಾಸ್ಥಾನವೆನಿಸಲಿ
. . . ಸಮದತ್ತ ವಿವಾಹ ಗೇಹಂ (೩೦೩. ೪-೩೦ ಪಾಟು). ೨. ದೇವಾಲಯ
ದಲ್ಲಿ ಮೂಲವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ ಒಳಭಾಗ : ಗರ್ಭಗುಡಿ :
ಗರ್ಭಗೃಹ : ತಾವು ಮಾಡಿದ ಶಿವಾಲಯದ ಮೂಲಸ್ಥಾನದ
ಶ್ರೀಮೋಮೇಶ್ವರದೇವರ್ಗ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವದ ದೋಷಿಯಂ . . . ಸಮಂ
[ಶಕ್ತಿ ಬಂದ ಮತ್ತರಯ್ಯ ಶ್ರೀಮೋಗೊ (೩೦೩. ೩೩. ೩೯-೪೩; ೩೩೦?) :
ದೇವತಾಮೂರ್ತಿಗಳು ಮೂಲಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ (ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ) ಶಿವಾಮೂರ್ತಿ

ಗಣಿಗ ಉಪಾಸನೆಯ ಪ್ರಯೋಗ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ದೇವತಾ ಶ್ವಸಂಪಾದನೆ
ಹಾಗೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ (೨೦೬. ೦೧). ೩. ಮುಖ್ಯವಾದ
ಸ್ಥಳ : ಕೇಂದ್ರ ; ಪ್ರಮುಖೀಕೃತ : ಕೃತಯುಗದ
ಕೇಂದ್ರಾರವೆಂಬ ಮೂಲಸಾಪ್ತ ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ವಾರಾಣಸಿಯು ಮೂಲ
ಸಾಪ್ತ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಪಾಕ್ಷನು ಮೂಲಸಾಪ್ತ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಷ
ವೆಂಬ ಮೂಲಸಾಪ್ತ (೨೦೬. ೦೨). ೪. ಹುಟ್ಟುರು : ಜನ್ಮಸ್ಥಳ :
ಸಾಧನಶ್ವರ ಶೃಂಗೇರಿಮಠದ ಶಿಷ್ಯರೆಂದೂ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನು ಇವರ ಮೂಲ
ಸಾಪ್ತವೆಂದೂ ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ (೨೦೬. ೦೩). ೫. ತಳಹದಿ :
ಬುನಾದಿ ; ಆಧಾರ. ೬. ಪರತತ್ವ : ಪರಬ್ರಹ್ಮ. ೭. ಗುಣ :
ವಾಯು. [ಸಂ.]

ಮೂಲಸಾಪ್ತ (ನಾ). ಸಂಘ, ಸಂಸ್ಥೆ, ಮತ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮೊದಲಾ
ದುವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದವನು : ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕ : ಈ
ಅನುಭಾಷ್ಯಮದ ಮೂಲಸಾಪ್ತ ಪಠಕ ಉದಾಹರಣೆ (೨೦೬). [ಸಂ.]
ಮೂಲಸಾಪ್ತ (ನಾ). [ವೇದಾಂತ] ಪ್ರಪಂಚದ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿ :
ಪ್ರಕೃತಿ : ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದರ ಮೂಲಾಜ್ಞಾನ, ಮಾಯ, ಅದ್ವಿ
ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿ
(೨೦೬. ೦೪). [ಸಂ.]

ಮೂಲಾಣು (ನಾ). ಗುಪ್ತಪ್ರಾಣಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೊಂದಿ.
ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲ ಒಂದು ಕಣ : ಬೀಜಕಣ : ನಿರ್ದಿಷ್ಟ
ರೀತಿಯ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನೈವಣ್ಯ ಪಡೆದ ಜೀವಕಣಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿ
ಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಮೂಲಾಣು ಅಥವಾ ಬೀಜಕಣ (spore)
ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (೨೦೬. ೦೫) ; ಮೂಲಾಣು (spore)ಗಳು
ಚದುರಿ ಮೊಳೆತು ಕಾಲಂಗುಲಿ, ವಿವಿಧ ಹುರುಳುಗಳ ಜ್ವರದಾಕಾರದ
ಫಲಗಳಾಗುತ್ತವೆ (೨೦೬. ೦೬). [ಸಂ.]

ಮೂಲಾಧಾರ (ನಾ). ೧. ಮುಖ್ಯವಾದ ಅವಲಂಬನೆ. - ಆಸರೆ.
೨. ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಸ್ತಿವಾರ. ೩. ಹೊಕ್ಕುಳು ; ನಾಥ. ೪.
[ಯೋಗ] ದೇಹದ ಸಕಲನಾಡಿಗಳೂ ಮೂಲಸಾಪ್ತವೆಂದು
ಭಾವಿಸಲಾದ ಗುಹ್ಯಸಾಪ್ತ ಮತ್ತು ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮಧ್ಯದ
ಎರಡು ಅಂಗುಲಗಳ ಪ್ರದೇಶ. - ನಾಡೀಚಕ್ರ ; ಪುಷ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ಮೂಲಾಧಾರ [೨೦೬. ಮತ್ತಮಾಧಾರ] ಸಾಧಿಪ್ತಾನ
ಮಾಪ್ತಾಣ ಅನಾಹತ ಎತ್ತರದ ಅಗ್ನಿಯವೆಂಬ ಪುಷ್ಕರಗಳೆಂಬ (೨೦೬.
೦೭) ; ಮೂಲಾಧಾರದ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗರೂಪದಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮ
ನನ್ನು ಶ್ವಯಂ ಸರ್ವರೂಪದಿಂದ ಕುಂದಲಿಯೆಂಬ ಹೊನ್ನಲ್ಲಿ ಸುತಿ
ಮಂತ್ರಗರುವೆಂದೂ . . . ಶಕ್ತಿಪಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ (೨೦೬. ೦೮).
[ಸಂ.]

ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರ (ನಾ). = ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರ ; ಮೂಲ . . . ಮೂಲಾ
ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಪೆಸರು (೨೦೬. ೦೯) ; ಸಾವಿತ್ರವನ್ನವರೂ ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರದ
ಹೆಸರಿಗೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲರು (೨೦೬. ೧೦).
[೨ ಇದು 'ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ತತ್ವಬಳಕೆ]

ಮೂಲಾರ್ಥ (ನಾ). ಶಬ್ದದ ಮೊದಲನೆಯ ಅರ್ಥ : ಅನೇಕ ವೇಳೆ
ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಮೂಲಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿ ಹೀನಾರ್ಥ ಪ್ರಾಪ್ತ
ವಾಗಬಹುದು (೨೦೬). [ಸಂ.]

ಮೂಲಿ. (ಗು). ೧. ಬೇರಿನಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ. ೨. ಕಾಯಂ ಹಕ್ಕಿರುವ :
ಭೂಮಿ ಮನೆಗಳೆಂಬ ಸು ಬಳಿ ಬಾಳಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ರೂಪ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮೂಲಿ
ವಕುಲಗಳ ಕೈಯ ಕಾಲಕಾಲಂಪ್ರತಿಯು ತೆರುಕೊಂಡು ಬಹಿರಿ (೨೦೬.
೦೯. ೧೨-೧೩ : ೧೦೬). (ನಾ). ೩. ಕಾಯಂ ಹಕ್ಕಿರುವ ಸಾಗುವಳಿ

ಭೂಮಿ. - ಜಮೀನು : (೨೦೬. ೦೯. ೧೧). ೪. (?) : ಅರು[ವಾ]
ಬ್ಬರು ಮೂಲಿ ಮಾಡಿದ (೨೦೬. ೦೯. ೧೨. ೧೩-೧೪ : ೧೦೬).
[ಸಂ. ಮೂಲಿ. / ತುಳು. ಮೂಲಿ]

ಮೂಲಿ. (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮೂಲಿಯೆನ ಹಳ್ಳ"
(ಹೊನ್ನ. ೧೩-೧೪). 'ಅಗ್ನಿ' ಹೋ. [?]
ಮೂಲಿಕೆ (ಗು). ೧. ಮೂಲದ ; ಮೂಲಮೊದಲಿನ. ೨. ಮುಖ್ಯ
ವಾದ ; ಪ್ರಮುಖವಾದ. ೩. ಬೇರು, ಗಿಡ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು
ಅಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಸೇವಿಸುವ. (ನಾ). ೪. ಮುಖ ; ಮುಖ. [ಸಂ.]
ಮೂಲಿಕಾಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ಅರುವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಕುತಲವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ;
ವನಸ್ಪತಿಯ ಉಪಯೋಗದ ಬಗೆಗೆ ಇರುವ ನಿಪುಣತೆ : ಅಕ್ಷರ ಲೆಕ್ಕ
. . . ಮೂಲಿಕಾಸಿದ್ಧಿ . . . ಮಂತ್ರಕೃತಸಿದ್ಧಿ ಇವೆರಡು ಕಲಿಕಡೇನೋ
ಬೌದ್ಧವಿದ್ಯಾಕಳಾವಿದನಿನ್ನೊಬ್ಬರಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗವಂತನಿನ್ನೊಬ್ಬರಲ್ಲ
(೨೦೬. ೧೪-೧೫). [ಸಂ.]

ಮೂಲಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಬೇರು ; ಮೂಲ. ೨. ಔಷಧವಾಗಿ ಉಪ
ಯೋಗಿಸುವ ಬೇರು : ವನಸ್ಪತಿ : ನಿಧಿತ್ರ ಲಗ್ನ . . . ಮೂಲಿಕೆ
ಯಿಂದ ಕಡೆಯ ನಿನ್ನ ಇದುವ (೨೦೬. ೧೫. ೧೬) ; ಕೆಲವು ಮೂಲಿಕೆಗಳ
ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ. ಗಾಯಕ್ಕೆರದು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುತ್ತು (ಹೊನ್ನ. ೧೬).
೩. ಸತ್ವವರನ್ನು ಬದುಕಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ವನಸ್ಪತಿ : ಪಾತಕಜನ ಮೂಲಿಕೆಗೆ ಕಟ್ಟುಲ ಚಿತ್ರವೆಂದು (೨೦೬.
೧೬-೧೭). ೪. ಲೋಹದಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿ
ಸುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವನಸ್ಪತಿ : ಕೆಸುವಂ
ಮೂಲಿಕೆಯಂ ಪುರ್ವಿಕೆ ಪಗಿಯೋ ಹೇಮಮಪ್ಪ ತೆಣ್ಣಿದಂ ಸಂಕಿಸದೆ
ವರಧರ್ಮದೊಳ್ , ಕೊರ್ತೆಸಗುವ ನರನುಂ ವಿಶೇಷವುಭಯಾರ್ಥಂ
(೨೦೬. ೧೭-೧೮). [ಸಂ. ಮೂಲಿಕಾ]

ಮೂಲಿಗ (ನಾ). ೧. ಔಷಧೀಸಸ್ಯಗಳ ಬೇರುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸು
ವವನು ; ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾರುವವನು ; ಗಂಧಿಗ : (೧). ೨.
ಮೂಲಿಕಾರಣನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಪ್ರವರ್ತಕ ; ಮೊದಲಿಗ : ಜೊಡೆ
ನೆವಮೂಲ ಮೂಲಿಗನಾದನಾನ ಪೂಜ್ಯವುಮಗನ್ನೊಳುವ ಕುರನೊಡ
ಪೂವುದೊಳೈತು (ಹೊನ್ನ. ೧೮-೧೯) ; ಮೂಲವತ್ತೊಂದುಸ್ಥಲದ
ಮೂಲಿಗ ತಾನಯ್ಯ (ಹೊನ್ನ. ೧೯. ೨೦-೨೧) ; ಮೂಲದಲ್ಲಿ -
ಮೂಲಿಗಂ (ಮೊದಲಿಗಂ) (ಹೊನ್ನ. ೨೦. ೨೧-೨೨). ೩. ಪರಂಪರೆ
ಯಾಗಿ (ಯಾವುದಾದರೂ) ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ;
ಬೊದವರಿಯಪ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಭುಗಾಂವೊಳಗಂ ಮೂಲಿಗರುಮೆಂಬುಟ್ಟು
ಗಳು ಸೂತ . . . ಭೀಮಾಶಂಕರರ ಪಾದಪ್ರಣಾಳನೆಯ್ಯಾ ಧಾರಾ
ಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು (೨೦೬. ೨೨-೨೩ : ೨೨-೨೪ ; ೨೨೬) ; ಅಲ್ಲಿಯ
ಮೂಲಿಗಮುಖ್ಯವಹುಗ್ಗಾಂವೊಡುಗಳಿಗೆ ಪಾದಪೂಜೆಯೊಂ ಕೊಟ್ಟು
. . . ಪೂಜುಗೊಂಡು ಬಿಟ್ಟು ಏರಿಯ ಮತ್ತರು ನಾಲ್ಕು (ಹೊನ್ನ. ೨೪.
೨೫-೨೬ ; ೨೨೬). ೪. ಬಂಡವಾಳಗಾರ ; ವರ್ತಕ. [ಮೂಲಿ + -ಗಿ]
ಮೂಲಿಗಿಯ (ನಾ). ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ (ಯಾವುದಾದರೂ) ಅಧಿಕಾರ
ವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಜಮೀನು. - ಉಂಬಳಿ ;
ಮಾನವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೂಲಿಗಿಯೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ನೂಲುಮತ್ತರ್ಕ್ಕಿ
ಯುಮನ್ನೊಳುಗದ್ದಾಂವೊಂ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡ ಮತ್ತನ್ನೊಳುಂ
(೨೦೬. ೨೬. ೨೭-೨೮ ; ೨). [ಮೂಲಿಗ + ಕಿಯ (< ಕಿಯ್)]

ಮೂಲಿಗಮಾನ (ನಾ). = ಮೂಲಿಗಿಯ : x x ಬಹುಮಯ್ಯ
ತಮ್ಮ ಮೂಲಿಗಮಾನದ ಮೂಲಾಣ ಕಿಯಲು ಬಿಟ್ಟ ಕಿಯ ಮತ್ತರು ೭
(೨೦೬. ೨೬-೨೭. ೨೮-೨೯ ; ೨೨೭). [ಮೂಲಿಗ + ಮಾನ]

ಮೂಲಿಗವನ (ನಾ). ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ (ಯಾವುದಾದರೂ) ಅಧಿಕಾರ ವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಿವಾಸ : ಕರಡಿಯ ಮಲಯನ ವಂಶದಿಂದ ಬಡಗಿ ಕೈ ೩೪ ಪಡುವ ಮೂಲಿಗವನಯ ಹೆ(ದ್ವಾ)ರಿ ಮೂಡಬಡಗ ಮುಖ ಬಂದ ಕೈ ೪೮ (ಕೈ. ೫೧. ೫೧-೫೨. ೫೨-೫೩; ೧೦೩೩).

[ಮೂಲಿಗ. + ಮನೆ]

ಮೂಲಿಗೆ (ನಾ). ದೀಪದಂತ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬೇರು : ವನಸ್ಪತಿ : ಮೂಲಿಕೆ : 'ಮೂಲಿಗೆಮರ್ದ' ಪರಾ.

[< ಸಂ. ಮೂಲಿಕಾ./ಕುಳು. ಮೂಲಿಗೆ]

ಮೂಲಿಗೆಮದ್ದು 'ಮೂಲಿಗೆಮರ್ದ' ನೋ.

ಮೂಲಿಗೆಮರ್ದ. ಮೂಲಿಗೆಮದ್ದು (ನಾ). = ಮೂಲಿಗೆ : ಮದದಿ ಬಾನ್ವೀಣಿಯೊಳ್ ಜೊತಲದ್ವಯಾನತ್ಯಮಿತ್ತಂ ನೋವುರ ಮೂಲಿಗೆಮರ್ದಂ ಕೊಂಡುಯ್ದಿದಕ್ಕುಂ (ಐತಿಹ್ಯ. ೧-೩). ಮೂಲಿಗೆ ಮದ್ದು : ಅಗಸ್ತ್ಯೋಪದಿಷ್ಠವಾದ ಮೂಲಿಗೆಮದ್ದಿನಂತಿರುವ ಅಶ್ವ ಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಜರುಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ (ಕೈ. ೫೧. ೪೪).

[ಮೂಲಿಗೆ. + ಮರ್ದ]

ಮೂಲಿತಿ ? (ನಾ). ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ; ಐದು (?) : ಪೇಳುವುದೆ ಕೇಳು ಆರಯೆ ಮುದ್ದಣ ಪದವಾ ಮೂಲಿತಿ ಪರಯ ಮಾರಯ ಕಾಳ ತಿಮ್ಮ ಸೂಳ ಮೇಲೊಂದಣಿಂ ಹತ್ತಾ ದಶ ಕಂಕ ಕಾರತಯ ಸಗರೆಯಾಗಿ ತೇಯಾಂ (ಕೈ. ೫೧. ೦೨-೪). [?]

ಮೂಲಿಯಡು 'ಮೂಲಿಯಡು' ನೋ.

ಮೂಲಿವರ್ಗ (ನಾ). ೧. ಜಮಿನಿನ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕು ; ಬಡುವಳಿ : ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸ್ಥಾನಿಕರ ಮೂಲಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ (ಕುಟು. ೧೦೬). ೨. (ವರ್ಗದಾರರು ಕಂದಾಯ ಸಲ್ಲಿಸುವ) ಭೂಮಾಲೀಕೆ : ಜಮೀನುದಾರ : (ಕೈ. ೫೧. ೧೦೬). [ಮೂಲಿ. + ವರ್ಗ./ಕುಳು. ಮೂಲಿವರ್ಗ]

ಮೂಲುಗು 'ಮೂಲುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೂಲಿ (ನಾ). ೧. ಎರಡು ದಿಕ್ಕುಗಳ ನಡುವಿನ ದಿಕ್ಕು ; ಎದಿಕ್ಕು : ಬೊಟ್ಟೆಯಲಿ ದಿಕ್ಕಿನ ಮೂಲೆ ಬಿಂದುದು ಜಹಾದವುಗಳು (ಕೈ. ೫೧. ೬-೧೩). ೨. ಕೊನೆ : ಅಂಚು : ಕಡುಪೊಳೆಯ ಪಟ್ಟಣೋಲ ಮೂಲೆಯ ಕಡಿದಿರಾದರ ನಮ್ಮ ಪ್ಪೂದ ಬಡುಗಡೆದು ಕಾಲವು ಶಿವಾ (ಕೈ. ೫೧. ೯-೬) : ಭೂಮಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳ ಕಲ್ಲು ಮೈದ್ದು (೧೪. ೪೧೧, ೫೦೦. ೪೨-೪೩ ?). ೩. ಬಾಗು : ತಿರುವು : ಹೆಳವನ ಕಾಲುವೆ ಮುಂದೆ ಬಡುಗಳು ಹರಿದ ಮೂಲೆ (೫೦. VII, ೫೪೩. ೫೪-೦೦೨ : ೧೩೨೭). ೪. ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗೋಡೆಗಳು ಸೇರುವ ಜಾಗ : ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎರಡು ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಬಂದೂಕವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬಂದ (ಐತಿಹ್ಯ. ೦೯). ೫. ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜಾಗ : ಯಾರೂ ಹೋಗದ ದೂರದ ಸ್ಥಳ : ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ತತ್ತ್ವ ಸೂಚಕವನ್ನು ದೇಶದ. ಎತ್ತದ ಮೂಲೆಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸುವ ಪಾ ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿ ಧೀರ ಸರೇಂದ್ರ (ಕೈ. ೫೧. ೫೬). ೬. [ರೇಖಾಂಗಿ] ಒಂದೇ ಸಮರೇಖೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ರೇಖೆಗಳು ಅಥವಾ ಎರಡು ಸಮ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳ : ಕೋನ : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೂಲೆ ಅಥವಾ ವೃಂ (vertee)ದಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ೩, ೩, ೪, ೩, ೫, ಮುಖಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ (ಕೈ. ೫೦).

ಮೂಲೆಗಳಚು = ಆಗ್ನೇಯ, ನೈಋತ್ಯ, ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯವೆಂಬ ಉಪದಿಕ್ಕುಗಳ ಅಧಿಪತಿಗಳು : ದೇಯಮರು ಮೂಲೆಗಳ (ಕೈ. ೫೦. ೧೪)ವರು ಮನ್ನಿಸುವರೆ ಸುರಲೋಕಸುಖವನು ವ್ಯಸನಧರ

ಕಂಕದಲೇ ಹೇಳು (ಕೈ. ೫೦. ೨೦-೨೩). ಮೂಲಿಗೆ ಕೂರು = (ಅಲಂ) ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಂತೆ ಒಂದು ಬದಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋಗು ; ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗು : ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲ ಮೂಲಿಗೆ ಕೂತರು (೧೩೩೩. ೬ ಕ್ರ. ೧೩೪). ಮೂಲಿಗೆ ನೂಕು. ಮೂಲಿಗೆ ನೂಕು = (ಅಲಂ) ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೆತ್ತುಕೊಂಡು ಒಂದು ಬದಿಗೆ ತಳ್ಳು : ಮುಪ್ಪುಬುದ್ಧಿ ಎಡೊನ್ ಮಂತ್ರಿ. ವೃದ್ಧನಾಗಿಹ ದೊರೆಯನವನು ಮೂಲಿಗೆ ನೂಕು. . . ಧೂತನಾಗಿಹನು (ಕೈ. ೫೦. ೫೯-೦೦); ಹಣ ವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಅವನನ್ನು ಅವನ ಮಕ್ಕಳೇ ಮೂಲಿಗೆ ನೂಕಿದರು (ಕೈ. ೫೦). ಮೂಲಿಗೆಗೊತ್ತು = ಪಕ್ಕಕ್ಕೆಹಾಕು ; ಬದಿಗೆ ತಳ್ಳು : ಅಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಡನೆ ಬಗೆಗಳು. . . ಪಮ್ಮ ನಾಡಿನದಾದ ಬಗೆಯನ್ನು ಮೂಲಿಗೆಗೊತ್ತಿವೆ (ಕೈ. ೫೦. ೫೯). ಮೂಲಿಕಾಲಾಗು = (ಅಲಂ) ಅಧಿ ಕಾರ. ಹಣ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ನಿರುಪಯುಕ್ತ ವಾಗು : ಮೂಲಿಗುಂಪಾಗು : ವೈದಿಕದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಅಪ್ಪ ರೊಳಗಾಗಿ ಮೂಲಿಪಾಲಾಗಿದ್ದರು (ಕೈ. ೫೦. ೦೦೦). ಮೂಲಿಮಾಡುಕು = ಸಂದು ; ಗೊಂದಲ : ಕಳ್ಳರು ಈ ಕೋಟೆಯ ಮೂಲಿಮಾಡುಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹುಡುಕಾಡಿ ನೋಡಿದರು (ಕೈ. ೫೦. ೫೬) ; ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸ್ಥಳ ಹಳ್ಳಿಯ ಮೂಲಿಮಾಡುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಸವಾಗಿದ್ದವರು ಎಂದೂ ಕಾಣದ ದೊಡ್ಡ ಮೈಗಿಟ್ಟ ಬಂದರೆ . . . ದಿಗ್ವಿಮೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ (ಕೈ. ೫೦. ೫). ಮೂಲೆಯವದಿರು = ಮೂಲೆಗಳವರು : ಮೂಲೆಯವದಿರು ನಿಜಾ ದರಲಾಯನುತ ಸುರವತಿ ತರಿದನು ಗುಪದ (ಕೈ. ೫೦. ೨೦-೩೬).

[ದೇ. ೩ ಕಮಿ. ಕೊಡ. ಮೂಲಿ ; ಮೂಲ. ಕೊಡ. ಪರ್ವ. ಕುಡಿ. ಮೂಲ ; ಕುಳು. ಕೊಡ. ಮೂಲಿ ; ಕೋಡಾ. ಮೂಲಾ ; ಕುಳು. ಮುಜು ; ಕೋತ. ಮೂಲಾ]

ಮೂಲಿ (ನಾ). ಉಂಬಳಿ : ಮೂನ್ಯ (?) : 'ಮೂಲಿವತ್ತ', 'ಮೂಲಿಸುಂಕ', 'ಮೂಲಿಹೇರು' ಪರಾ. [< ಮೂಲಿ] ಮೂಲಿಗೆ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಶೈಶಾವದ್ದಿರುವವನು ; ಶೈಶಾವವಾಸಿ ; ಶಿವ : ಕಂಡುಗೊರಳನ ಮೂಲಿಗನ ಸೌಂದರ್ಯಶಾಲಿಯ ರಂಗಿಗೆ ಸಾಟಿಯೆಂಬ ಮಂದಭಾಗ್ಯರ ಮಾತು ಎನವೆ (ಕೈ. ೫೦. ೦-೪೨).

[ಮೂಲಿ. + ಗು]

ಮೂಲಿಗಂಬ (ನಾ). ಕಟ್ಟಡದ ಯಾವುದಾದರೂ ಗೋಡೆಗಳಂ ಸೇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತಂಭ : ಇತ್ತರದ ಮೂಲಿಗಂಬ (ಕೈ. ೫೦. ೪)ವ ನತ್ತರ್ ತಳದಲ್ಲಿ ಬಾಗಿರದವು (ಕೈ. ೫೦. ೯-೦೩೬).

[ಮೂಲಿ. + ಕಂಬ. (< ಕಂಬ)]

ಮೂಲಿಗೆದ್ದೆ (ನಾ). ಗದ್ದೆಯ ಅಂಚು. ಮೂಲಿ : ಮೂಲಿಗಮಿಥುಸಂ . . . ಬೇಳ-ಗದ್ದೆಯ ಹಳದಿಗಳಂತೆ ಮೆಲ್ಲನೆಯ ಮೂಲಿಗೆದ್ದೆಯಲಿ ಮೆಲ್ಲುತ ನೆಟ್ಟನು (ಕೈ. ೫೦. ೩೬-೦೬೬). [ಮೂಲಿ. + ಗದ್ದೆ (< ಗಟ್ಟಿ)] ಮೂಲಿಗೆಲ್ಲ (ನಾ). ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಾಗ ಇಡುವ ಕಲ್ಲು : ಆಧಾರಶಿಲೆ : ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗಳೆಂದು ದುಡಿದ ಶ್ರೀವಲ್ಲಭನವರಿಂದ ಮೂಲಿಗೆಲ್ಲ ಕೊಡಿಸಲ್ಪಡಲಿದೆ (ಕೈ. ೫೦. ೧೬೬).

[ಮೂಲಿ. + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್ಗ)]

ಮೂಲಿಗಾಸು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ (?) : ಉಭಯನಾಸಾದೇಶ ಅಯ್ಯಮಳೆ ಮುಖ್ಯವಾದಂತಾ ಸಮಸ್ತರು ಸೊರ್ಗಕುಂಟೆಯ ಸಾತ್ಯ ದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ ಮೂಲಿಗಾಸಿನ ಧರ್ಮಶಾಸನದ ಕ್ರಮಮಂತ್ರದರೆ (೧೪. ೧೩ (೩). ಕುಟು. ೪೦-೫ : ೧೦೦೦). [ಮೂಲಿ. + ಕಾಸು]

ಮೂಲಿಗುಂಪು (ನಾ). (ಅಲಂ) ವೈರ್ಥ ; ಹಾಳು. ಮೂಲಿಗುಂಪಾಗು = ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾಗು ; ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ

ಬಾರದಾಗು : ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ನಿರಾಪರಾಧಿಯಾದ ಹೆಣ್ಣಿನ ಜೀವನ
ಮೂಲಗೊಂಧಿಗಿತ್ತು. (ಪು. ೪೩) : ಗದ್ಯವು ಆಮಾಮಧೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ
ಮೂಲಗೊಂಧಿಗಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ (ಕಾರಣ. ೪೦).

[ಮೂಲ + ಗುಂಪು (< ಗುಂಪು)]

ಮೂಲಗೊಂಧಿ (ನಾ). ಮೂಲಯಾಕಾರದ ಗೊಂಪೆ : ನಿಲುವಂಗಿ
ಮೂಲಗೊಂಧಿ . . . ಪಾದದೊಳುನ್ನದಾವುಗೆ ಮುಟ್ಟು
ಕುಗ್ಗಿದನು ಸಿದ್ಧನು (ಸಿದ್ಧ. ೧೦-೧೨). [ಮೂಲ + ಗೊಂಧಿ]

ಮೂಲಮಟ್ಟ (ನಾ). (ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಸಮಕೋನ
ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅಥವಾ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಬಳಸುವ ಸಲಕರಣೆ :
ಎರಡು ಕಡೆಗಳಿರು, ಒಂದು ತೂಕದ ಗುಂಡು, ಒಂದು ರೂಮಟ್ಟು, ಒಂದು
ಸಣ್ಣ ಮೂಲಮಟ್ಟ (ಕೃ. ೪೮. ೧೪೯).

[ಮೂಲ + ಮಟ್ಟು. / ತಮಿ. ಮೂಲಮಟ್ಟಮಾ : ತಲು.
ಮೂಲಮಟ್ಟಮು]

ಮೂಲವತ್ತ, ಮೂಲವರ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ (?) :
ಪೊನ್ನಲು ಧಾನ್ಯ ಬಳ್ಳಿ ಮೂಲವತ್ತ ಮೂಲವರ್ತ (೪೩೦. ೪೦-೪೧-೪೨ ;
೧೦೦೭) : ಮೂಲವತ್ತಂ ಹೇಳುಗೆ ಹಿರಿಯ ಸೇವಕನು ಸೇವಕಿಯಕ್ಕೆ
(ಸೌ. ೧೩-೧, ೧೩-೨೨ ; ೧೧೦೬) : ಹೇಳುನಲು ಮೂಲವತ್ತ ಮೂಲವರ್ತ
(ಸೌ. ೧೩-೨೨ ; ೧೧೦೬) : ಮೂಲವರ್ತ : ತನ್ನಂತರಾಳಿಯ
ಮೂಲವರ್ತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಜ್ಜಾಂಕದಧಿಕಾರಿ ಜಾವ್ಹಾರಾಯನುಂ
(ಕೃ. ೪೮. ೧೪೯, ೧೫-೧೬ ; ೧೧೧೨). 'ಮೂಲವತ್ತ' ಪರಾ.

[ಮೂಲ + < ಮಟ್ಟು]

ಮೂಲವರ್ತ 'ಮೂಲವತ್ತ' ನೋ.

ಮೂಲವೀಸ, ಮೂಲವೀಸ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ (?) :
ದುಮ್ಮಿಯ ಪುರವಂಧಿರರ ಪ್ರೀತಿದರ್ಪದೇವರ ಅಮ್ಮಿತಪ್ಪಿಗಾಗಿ
ದುಮ್ಮಿಯ ನಿರಾಶ್ರಯಮಾಡದ ಕೆಳ್ಳಾವೀರನೊಡೆಯರು ಕೊಟ್ಟಂಥ
ಮೂಲವೀಸದ ವಿವರ (೪೮. ೩೧. ಕೊ. ೧೨-೧೩ ; ೧೧. ೧೧೩೩).

ಮೂಲವೀಸ : ಚಿಂತಾಮಣಿಯವರೂ ಬರೆಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಮೂಲವೀಸದ
ಧರ್ಮಾಶಾಸನದ ಕ್ರಮವೆಂತೆಂದರೆ (೪೮. VIII. ಕೀರ್ತ. ೧೩-೧೪ ; ೧೧೦೬).
'ಮೂಲ' ಪರಾ. [ಮೂಲ + ವೀಸ]

ಮೂಲಸುಂಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಒಕ್ಕಲಂಡಕ್ಕೆ ಮೂಲ
ಸುಂಕ . . . ಸರ್ವಾಜ್ಞಾಧಪರಮಾರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರು (೪೮. VIII. ಕೀರ್ತ.
೧೩-೧೪ ; ೧೧೦೬). [ಮೂಲ + ಸುಂಕ]

ಮೂಲಹೇರು (ನಾ). (ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ
ಯಾವುದಾದರೂ) ಸರಕಿನ ಹೆಸರು : ಯಡದೊಳುಕೊಡವನೊಳಗದ್ದ
ಮೂಲಹೇರುಗೆ ಕಾಸು ೧ (೪೮. ೩೧ (೩). ಕೀರ್ತ. ೧೩-೧೪ ; ೧೧೦೬).

[ಮೂಲ + ಹೇರು (< ಹೇರು)]

ಮೂಲೋಕ, ಮೂಲೋಕ (ನಾ). ಸ್ವರ್ಗ. ಮರ್ತ್ಯ ಮತ್ತೂ
ಪಾತಾಳವೆಂಬ ಮೂರುಲೋಕ : ಪ್ರೀತೋಕ : ಮೂಲೋಕಕ್ಕೆ
ಪೆಂಪಿಂಧುಂಗೆಯೊಳಿರ್ದುದು ದೇವರುಪರಿತಪ್ಪಿಸುಂದರಂ ಮಂದರಂ
(ಕೃ. ೪-೧೦) : ಮೂಲೋಕದೊಳಿರ್ದುದು ಪಾತಿಗಳೊಳಿಲ್ಲದ್ದ
ಕಂಗಳೊಳಿ ಪದ್ಮಪಾಲದೊಳಿರ್ದಿರ್ದಜ್ಜವು ಪೊಲದೊಳಿರ್ದವಳ ಪ್ರೀತಿ
ಗಳ (ಕೃ. ೪೮. ೧೪೯) : ಅಜ್ಞಾನೋ ಮೂಲೋಕಮಂ ಕಾಣು . . .
ಅರುಣಂ ಪರಿಯೊ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಬೇಡಿಮಾಡು ತನ್ನಜಮ್ಬಿಗರ್ಗ
(ಕೃ. ೪೮. ೧೪೯). ಮೂಲೋಕ : ಮೂಲೋಕದಲ್ಲಿಗಡೆ ಪ್ರಣಾಮವಾಪು
ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವ (ಕೀರ್ತ. ೧-೨೩-೨೪).

ಮೂಲೋಕದ್ವಾರ = ಮೂರುಲೋಕಗಳಿಗೂ ತಲ್ಲಣವನ್ನಂಟು

ಮೂಲವವನು : ಮೂಲೋಕ[ನಾ. ಮೂಲ] ಕದಲ್ಲಣ ರಾವಣಾಸುರ
ಮೂಲರಾಕ್ಷಸನು ನುಡಿದನು ದುಮಾಪುರಗೆ ದೂರೋಕಗಳೆಕಪ್ಪಿವ್ರತನು
(ಕೀರ್ತ. ೧-೨೩-೨೪). [ಮೂಲ (< ಮೂಲ) + ಲೋಕ]

ಮೂಲೋತ್ಪಾಟ (ನಾ). ೧. ಗಿಡ. ಮರಗಳನ್ನು ಬೇರುಸಮೇತ
ಕೀಳುವುದು. ೨. (ಅಲಂ) ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ನಾಶ : ನಿರ್ಮೂಲ ;
ಮರವರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಜೊಪ್ಪಣ ಅವರ ಮೂಲೋತ್ಪಾಟ
ಮಾಡಿ, ದಂಡಿನೊಡನೆ ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿಯ . . . ಬಂದು ಸೇರಿದ್ದ
(ಕೀರ್ತ. ೧೩೯). [ಸಂ.]

ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನ (ನಾ). ೧. = ಮೂಲೋತ್ಪಾಟ. ೨. =
ಮೂಲೋತ್ಪಾಟ ೨ : ವರ್ಣಾಭಿವರವನ್ನು ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನ ಮಾಡಿದ
ಅಭಾರ್ವಣ್ಯವು ಸಾ. ಜಿ. ೩. ದೋಸಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು (ಕೀರ್ತ. ೨). [ಸಂ.]

ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನೆ (ನಾ). = ಮೂಲೋತ್ಪಾಟ ೨ : ಸಂಪ್ರದಾಯ
ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನೆಗೆ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಾದರೂ ಅದನ್ನು
ಅರಿವದನು (ಕೃ. ೪೮. ೧೪೯) : ಈಶ್ವರ ಜಗತ್ತನ್ನು ಲಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ,
ಅಭಾರ್ವಣ್ಯವನ್ನು ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (ಕೃ. ೪೮. ೧೪೯).

[ಸಂ. ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನ]

ಮೂಲ್ಯ (ಗು). ೧. ಅರಂಭದ ; ಮೂಲದ : ೨. ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟು
ತರಬಹುದಾದ : ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ. ೩. ಬುಡಸಹಿತ
ಕೀಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ : ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನ ಮಾಡಬಹುದಾದ.
(ನಾ). ೪. ಬೆಲೆ ; ದರ ; ಧಾರಣೆ. ೫. ವೇತನ : ಪಗಾರ ; ಸಂಬಳ :
"ಭೃತಿ . . . ಮೂಲ್ಯ. ವೇತನಂ ಈ ಬೆಲೆ" (ಕೀರ್ತ. ೧೨೦-೧೩).
೬. ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು ; ಬೆಲೆಯುಳ್ಳುದು : ನಿನ್ನೀಳಿದವನಾದ
ಕೊಂಡುಬಿಡದಂತಹವನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಹಾದ ಮಹೋಗಿಯೋ ಕೊಡಬಾರ್
ಮಾಣುಬಿಡದಿನ್ನ ದರ್ಶನವಿಡಿದಿಯ ಮೂಲ್ಯವೆನರ್ ಜನೇಶ್ವರಾ
(ಕೀರ್ತ. ೨-೧೦). ೭. ಅದರ್ಶ : ತತ್ತ್ವ ; ಮೌಲ್ಯ ; ತನ್ನವೇ
ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೂಲ್ಯಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ
ಬಿದ್ದ (ಕೃ. ೪೮. ೧೦) : ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೆಲವು ಮೂಲ್ಯಗಳ ಬಗೆಗೂ ಅವರು
ಚರ್ಚಿಸಿದರು (ಕೀರ್ತ. ೧೩). ೮. ಅಸಲು ; ಬಂಡವಾಳ : ಅವರ ಶ್ರಮ
ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅದರ ಹುದ್ದೆಮೂಲ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಳ್ಳದೇ ಅದನ್ನು ಜೀವಂತವಿಡುವ
ಮೆಚ್ಚು ನಾನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಆ ಮೂಲ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಈ ಮೆಚ್ಚು ಎಷ್ಟೋ
ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ (ಕೀರ್ತ. ೧೨೦). ೯. ಗೌರವ ; ಲಾಭ. ೧೦.
ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡ ವಸ್ತು : ಕೊಂಡುಕೊಂಡ ಪದಾರ್ಥ.
೧೧. ಉಂಬಳ ; ಮಾನ್ಯ : ಕೊಡುಗೆ : 'ಮೂಲ್ಯವತ್ತ' ಪರಾ.

[ಸಂ.]

ಮೂಲ್ಯಮಾಪನ (ನಾ). ವಸ್ತು. ಕಲಾಕೃತಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ
ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಮಾಡುವ ನಿರ್ಣಯ : ಈ ಅರಿವು
ಭಾವ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಸಾಧಿದರೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಘಟಿದ ಘಟನೆಗಳ ಮೂಲ್ಯ
ಮಾಪವನ್ನು ಲೇಖಕ ಸಂಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ
(ಕೃ. ೪೮. ೧). 'ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮೂಲ್ಯವತ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಅಮ್ಮಣಯ್ಯದಂಡ
ನಾಯಕರು ಪ್ರಮುಖರೊಂಗಳು ತಮ್ಮಯದ ಹೇಳುಗೊಟ್ಟು ಮೂಲ್ಯ
ವತ್ತಮಂ ಬಿಟ್ಟರು (ಕೀರ್ತ. ೧, ೧೩-೧೪ ; ೧೧೦೬). 'ಮೂಲವತ್ತ'
ಪರಾ. [ಮೂಲ್ಯ + < ಮಟ್ಟು]

ಮೂಲವಳ (ನಾ). ಮೂರುಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಗಿರುವುದು. - ಕೊಂಕಿರು
ವುದು : ಅವರ ಮೂಲವಳದ ಕೊಂಬುಗಳಾಯ ದೋಳಿವುದು . . .
ಬಿಚ್ಚ (ಕೀರ್ತ. ೧೦೬). [ಮೂಲ (< ಮೂಲ) + ವಳ]

ಮೂವಟ್ಟಿ, ಮುಯ್ಯಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮೂರು ಕಣ್ಣು : ಮೂವಟ್ಟಿಯು ಮೊಗದ ಕೆವ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸುಲಭವಾಗಿ (ಕೂಟ. ೨೦-೨೨). ಮುಯ್ಯಟ್ಟಿ : 'ಮುಯ್ಯಟ್ಟಿ' ಪರಾ. [ಮೂ (< ಮೂಣು) + ಲಟ್ಟಿ]
ಮೂವಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮೂರು ಗುರುತು. ಚಿಹ್ನೆ : ಗುರುತುಬಿಡುವಂ ಗಳ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಸರಾಸರಿವೆ ನಡೆದು ಕೂಡುತ್ತಿ ಬಿಡಲು ಮೂವಟ್ಟಿ ಗಳ ಮೃದು ರಂಜನವಂತೆ ತರಳೆಯ ತಿವಳಿಕೆಯದವು (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೨೦-೨೨).

[ಮೂ (< ಮೂಣು) + ಪಟ್ಟಿ]

ಮೂವಟ್ಟಿಲ್, ಮೂವಟ್ಟಿಲು (ನಾ). ವ್ಯಾಪ್ತ ಮೊದಲಾದ ಶುಭ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರುಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕವಿಧಿ : ಮೂವಟ್ಟಿಲ್ ಬರಮುಖ ನಾನಾಧರ್ಮಿಗಳೆಂಬವರಿಗೆ ವಿರಚಿಸಿ ಮೂವಟ್ಟಿಲಿನ ಮುದ್ರೆಯ ತಡೆವರಿಸಿದುದಿಂ (ಕೂಟ. ೬-೨೨).
ಮೂವಟ್ಟಿಲು : ಈಶ್ವರ ಮೂವಟ್ಟಿಲು ಹಸ್ತದಂತೆ ತೋರಿಸಿ ದಾಸಿಗಳ ಪಳೆಯು ತೋನ ಸಿಗಾದ ಶ್ರಾದ್ಧಕೂಟ ಈ ಪರಿಯ ಮಾಡುವನೆ ತಿವಳಿಕೆ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬-೨೨-೨೩) : ಪಟ್ಟಿಗೂಡಲು ಸುಭವವಾದವದ ಮೂವಟ್ಟಿಲ ಮಾಡಿದರೊಂದು (ಕೂಟ. ೦೭-೨೦).

[ಮೂ (< ಮೂಣು) + ಲಟ್ಟಿಲ್]

ಮೂವಟ್ಟಿಲು 'ಮೂವಟ್ಟಿಲ್' ನೋ.

ಮೂವಟ್ಟಿ (ನಾ). ಸ್ವರ್ಗ. ಮರ್ತ್ಯ ಮತ್ತೆ ಪಾತಾಳ : ಮೂರು ಲೋಕಗಳು; ತ್ರಿಪಥ : ಜಾನಕಿಯ ಕಣ್ಣು ತೋಟವು ಮುಂದೆ ಸಮತ ರಥಾದ್ರವನ ಕೀರ್ತಿಯ ಮೂವಟ್ಟಿಯವರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಸಾರ್ವ . . . ಪಂಚದವಿ ಪರಿವ ಬೆಳ್ಳಿ ಸಲ್ಲಿವಿದಿಯ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೦೭-೨).

[ಮೂ (< ಮೂಣು) + ಲಟ್ಟಿ]

ಮೂವಡಿ, ಮುಮ್ಮಡಿ, ಮೂಮಡಿ, ಮೂಮಡಿ (ನಾ). ೧. ಮೂರು ಪಟ್ಟಿ; ಮೂರರಷ್ಟು : ಜನಪ್ರಸುತಕಾಲದೊಳ್ . . . ತ್ರಿಗುಣವುಂ ತಾನಿಗುಮಾ ಮೆಗೆ ಪತ್ತನಿಕಂ ಮೂವಡಿ ಮಾಡುಡೊಮ್ಮೆಯ ಪುಂ ದ್ವಿತ್ವಾಹತಂ ಬಂದೊಡಂ (ಕೂಟ. ೬-೨) : ಧರ್ಮದೊಳ್ ದೀರವ ಪಂಪಂ ನರನಿಂದಿಮಾಡಿ ಬಹಿಯುಂ ಮೂವಡಿ ಭಾಸ್ಸುರಸುಪುಂ ಪಾಲ್ಕಡಿ (ಕೂಟ. ೬೨) : ಮೂವಡಿ ಪಾಲ್ಕಡಿಯು ವಡಿ ಸಂಪದಿಂದ ಪುಂ ಮಗಳಂ ಕರದಂ (ಕೂಟ. ೬-೨೨೨). (ಗು). ೨. ಮೂರನೆಯ : ತ್ರಿವಿಷ್ಣುವಡಿ ಚ್ಚುಗದೇವಂ . . . ದಿವ್ಯವಟ್ಟಿವ ಕೆಡೊಳ್ ಕುಡುವಂ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೩-೨೪). ಮುಮ್ಮಡಿ : ೧. ಜೈನಭಕ್ತಿಯೊಳ್ ಪರವಧುವಪ್ಪ ರೋಗದೊಳ್ ಮುಮ್ಮಡಿ (ಕೂಟ. ೨-೨೨) : ಅಂತಗದದ ಕೊಳ್ಳಿದಲ ಬರಿಯಂ ಹೇಳಿಯದೊಂದ ಆಗದೊ ಇಮ್ಮಡಿಯು ಮುಮ್ಮಡಿ ಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿಹನು (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩). ೨. ಮೂರನೆಯ ಮೂರು ಯಾವರಿಗೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ತೋರನ ಗವ್ವವಾರೊಂ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೩-೨೪) : ಮುಮ್ಮಡದ ದಾಳಿವಾಯಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ತೋರ ಗಾವೊಣ್ಣು ಸುಂ ಸಾಕ್ಷಿ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೩-೨೪). ೩. ಮೂರ ರಷ್ಟು ಇರುವ : ಮೂರುಪಟ್ಟಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿರುವ : ಬಾಗಲ ತೋಲಗ ಪೇಳಿಸುತ ಮುಮ್ಮಡಿ ರಾಮನುತ ನಿಂದು ಗರ್ವಿಸಿದ (ಕೂಟ. ೦೨-೨೨). ಮೂವಡಿ : ೧. 'ಮೂವಡಿವೀರ' ಪರಾ. ಮೂಮಡಿ : ೧. ಮೂವಡಿ ನೂಕಿ ವಾಡಿ ಗುರುಡಂಗಮದಮಾಡಿ ವಾಯುವಿಂಗೆ ಮೂಮಡಿಯನಿವೊಂದು ತನ್ನ ಜವದಿಂ ಪರಿಯಲ್ಕಿ (ಕೂಟ. ೨೨) : ಮುಮ್ಮಡಿಯೊಳ್ ಕೊಡುವಂ ಪೂವದದೊಂ ಕೀಳಿರದು ಮಡಿ ಪುವ ಕೊಟ್ಟುವದೊ ಮೂಮಡಿಯಾದ ಪಾತಕವು ಸಿಗುವ ಕೊಟ್ಟುವದು (ಕೂಟ. ೦೦-೨೨).

ಮೂವಡಿಗಂಡ = (ಶತ್ರುಗಳಿಗಿಂತ) ಮೂರುಪಟ್ಟಿ ಪರಾಕ್ರಮ

ಯಾದವನು : ಮಹಾವೀರ : ಒಂದು ದಿರುದು : ಸಮಾಧಿಗತ ಪಂಚಮಪಾತ್ರೆಮಾಡುವಾಗ್ಗೆ ಶತ್ರುಂ . . . ಮೂವಡಿಗಣ್ಣಂ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೩-೨೪). ಮೂವಡಿಜೂಟು = ಶತ್ರುಗಳ ಪಾಲಿಗೆ ಬಹಳ ಭೀಕರನಾದವನು : ಒಂದು ದಿರುದು : ಮೂವಡಿಜೂಟು ನಾಮಾದಿ ಸಮಸ್ತಪ್ರಶ್ನಾಸೂತ್ರಂ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೩-೨೪ : ೨೩-೨೪) : ಮೂವಡಿಜೂಟು ನಾಮಾದಿ ಸಮಸ್ತಪ್ರಶ್ನಾ ಸೂತ್ರಂ ತ್ರಿಮುನೈಹಾ ಮಣ್ಣಿ ಶತ್ರುಂ ಕೀರ್ತಿಮಯ್ಯದೇವರ ಬಿಡ . . . ಒಟ್ಟು ಉಪ್ಪಿನ ಪೇಣು ಅಯ್ಯತ್ತು (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೩-೨೪).

[ಮೂ (< ಮೂಣು) + ಮಡಿ]

ಮೂವಡಿಗೂಡು (ಕ್ರಿ). ಮೂರರಷ್ಟು ಬೆರಸು : ಮೂರುಪಾಲು ಸೇರಿಸು : ಜಳದಂ . . . ಕುಡುಕಂ ಭಿಕ್ಷುಮೊಂದಿಂವಂ ಪಾಡೊಳ್ ಮೂವಡಿಗೂಡು ಕಾಸಿ ಮಧುಮಿತ್ರಂ ಪೊಯ್ತಿ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೩-೨೪).

[ಮೂವಡಿ + ಕೂಡು]

ಮೂವಡಿಪಾಡು (ನಾ). ಮೂರುಲೋಕ : ತ್ರಿಲೋಕ : ಧಾರ್ಮಿ ಭಜನವ ಭಕ್ತರ ಕಾವಿನೊಳಿವೊಂದು ಹರ್ಷಮುಖಿಯುಮಿಲ್ಲಾ ಮೂವಡಿ ನಾಡೊಳಿವಿಲ್ಲನೆಯವನ್ನಿವೆವ್ವ ಪುನದ ಪ್ಪಿಯ ನೆರೆಯಂ (ಕೂಟ. ೬-೨೩). [ಮೂವಡಿ + ಪಾಡು]

ಮೂವಡಿಸು, ಮುಮ್ಮಡಿಸು, ಮೂಮಡಿಸು, ಮೂವಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೂರರಷ್ಟಾಗು : ಮೂರುಪಟ್ಟಾಗು : ವಿರಹವಿಟ್ಟು ದಿಸ ಸುಯ ಮೂವಡಿ ಮೈದಿಸುತರಿದ ನಾಲ್ಕಡಿ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೩-೨೪). ೨. (ಆಲಂ) ಅಧಿಕಗೊಳಿಸು : ಹೆಚ್ಚುಮಾಡು : ನೈವನ ದಕ್ಷಿಣಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದೊಳೊಟ್ಟಿ ತೋರ್ವ ತತ್ಪರನೆಯ ಕೈಯ ವಿಡ್ಡಲಕ ಮೂವಡಿ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೩-೨೪). ಮುಮ್ಮಡಿಸು : ೧. ಪನ್ನ ಮುಖಿ ಇಮ್ಮಡಿಸಿ ಮುಮ್ಮಡಿಸಿ, ಉಕ್ಕಿ ಹೊರಬಿಟ್ಟಿ ಹೊಯಿತುಂ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೦೭-೨೩) : ತಿಂಗಳ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಕುಳಿತಿಯೇ ಮುಮ್ಮಡಿಸಿದವು (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩). ಮೂಮಡಿಸು : ೧. ಇಮ್ಮಡಿಸಿ ಮೂಮಡಿಸಿ ನೂಮಡಿಸಿದುದು ಪೈರುಪಟ್ಟಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೨-೨೩). ಮೂವಳಿಸು : ೧. ಗಿಣಿಗಳ ಕಿಡ್ಡಿನಿವ್ವನವ ಕಿಮ್ಮಡಿಂ ಮುಗಿಲ್ಲದವಾಗಿ ಮೂವಳಿಸಿದ ಕೋಟಿಯಂ . . . ಉಗ್ಗೊಳೊಪ್ಪಿಗುಂ (ಕೂಟ. ೨೨-೨೩ : ೨೨-೨೩ : ೨೨-೨೩).

[ಮೂವಡಿ + ಇಮ್ಮಡಿ]

ಮೂವಣ್ಣ, ಮುಟ್ಟಣ್ಣ (ನಾ). ಮೂರುಬಣ್ಣ : ತ್ರಿವರ್ಣ : ಮೂಗಾವೆದಂ. ಮೂವಣ್ಣ, ಮೂವಳಿಸು (ಕೂಟ. ೦೨-೨೩ : ೦೨-೨೩) : ಅಂದಂಗೆದ ಮೊದಲ ಮೂವಣ್ಣ ಮುಡೊಂಡೊಂದೊಳೊಂದಿದ ಬಗೆ . . . ಕರಂ ಮನಸಂದದು (ಕೂಟ. ೨-೨೩) : ಮೂವಣ್ಣಕ್ಕಿಡಪ್ಪಂ ತಾವರಿಯ ಯೊಂದಿನದೊಳನುತದೊಳೊಡು ಪನೆಯ ನುಗ್ಗಿದವದು ಧಾರ್ಮಿ ಶಾಸ್ತ್ರನವದೊಳೊಡುನೊಳೊ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨-೨೩). ಮುಟ್ಟಣ್ಣ : ೦೧- ಬಳಿ ಪೋಟೋಗನ್ನೂ ತೊಡವು. ಮುಟ್ಟಣ್ಣದ ಪೋಟೋಗನ್ನೂ ತೊಡವು (ಕೂಟ. ೨೦೬).

ಮೂವಣ್ಣದ್ದು = (?) : ಮೂವಣ್ಣದ್ದುಗಳನ್ನು ಹೆ[ಮೂವಣ್ಣದ್ದು ಮೂವಣ್ಣದ್ದು ಹಿಡಿತವನು (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೨೨-೨೩). ಮೂವಣ್ಣದ್ದು = ಪರಾಶಕ್ತಿ : ಅದಿವೈಶ್ಯತಿ : ಮೂವಣ್ಣದ್ದು : ಹೆರಹನಿ ಬಿಟ್ಟದರಿ ಮೂವಣ್ಣದ್ದು ದಾದಿಯ ಕೊಡದಿ ಕುಡುಕಾಗಿ ಮಿಗೆ ಧರ್ಮೋಪಾಸನ ವಿಷ ದಿಟ್ಟಿ ದೊಮ್ಮವಿದು (ಕೂಟ. ೨-೨೩). [ಮೂ (< ಮೂಣು) + ಬಣ್ಣ]

ಮೂವಣ್ಣಂಗೊಳ್, ಮೂವಣ್ಣಂಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೂರುಬಣ್ಣ
ಗಕಂಡ ಕೊಡಿರು ; ತ್ರಿವರ್ಣವಾಗು. ೨. (ಅಲಂ) ಮೂರು
ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳಾಗು ; ಮೂವರುಮವರ ತನೂಜರ್
ಮೂವಣ್ಣಂಗೊಂಡು ತಲಾಗ ಕನ್ನಡ ತಿಗುಳ್ ತೀವಿದ ನಾಡುಗಳಂ
ತಾವೊವಲ್ಯೆಂದದರಂದಂ ಮೂಜುಂ ಪೊಲಂ (೪೪೩-೨-೨೦).
ಮೂವಣ್ಣಂಗೊಳು : ೩. ವಿವರ್ಣವಾಗು ; ಬೇಲವವಾಗು ;
ಬೆಲವಣ್ಣುಗಳ ಕಾದಲರ್ ತೊಲಗ ಹೊಲಬಳಿದು ಮೂವಣ್ಣಂಗೊಳುಕಿದರ್
ರೆಂದು (೪೦೪೩. ೧-೪೦). [ಮೂವಣ್ಣ + ಕೊಳ್ಳೆ]

ಮೂವಣ್ಣಂಬರ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೂರುಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದುಬರು ;
ಮೂರುರಂಗುಗಳನ್ನು ಹೊಂದು ; ಕಂದಿದಳುಬೊಡೆ ಬೆಳ್ಳ
ನೊಳೊಂದಿದಳೊಂದದೊಡೆ ಬಂದೊಡತರಾಗಕ್ಕಂ ಸಂದಳವರ್ ಮೂವಣ್ಣಂ
ಬಂದರ್ ನಿಷ್ಕರುಣ ತರುಣಿ ವಿಷ್ಣುರಾದಿಂ (೪೦೪೩. ೧-೨೧).
೨. (ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ ಮತ್ತು ಮುಪ್ಪು ಎಂಬ) ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆ
ಗಳನ್ನು ಹಾದು ಬರು; ಆವರಣ ಕೊನುತನಮುಂ ಜೀವನಮುಂ
ಮುಕ್ತಮುಂಹೊನ್ನಿವರು ಮೂವಣ್ಣಂಬರ್ ರೂಪರೂಪವರ್ಣನವಿಧಿಯವರ್ಗ
ವಿಧಿ ವಿಧಿಯುಸುಗುಂ (೪೦೪೩. ೨-೨೨). ೩. (ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು
ಮಹೇಶ್ವರ ಎಂಬ) ಮೂರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆ ;
ಅವಾವ ತೊಡೊಳೆಂಕುಂ ಭಾವಿಪ್ಪುರನೇಕರೂಪನಾಗಿರ್ಪವರಂ ದೇವರವ
ರೆಂದು ನಂಬದೆ ಮೂವಣ್ಣಂಬರಿದೇವರಂ ನಂಬುವುದೇ (೪೦೪೩. ೨-೨೩).
[ಮೂವಣ್ಣ + ಬರ್ (< ವರ್)]

ಮೂವಣ್ಣಂಬರಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೂರುಬಣ್ಣಗಳು ಬರುವಂತೆ
ಮಾಡು ; ತ್ರಿವರ್ಣವಾಗಿಸು. ೨. (ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ ಮತ್ತು
ಮುಪ್ಪು ಎಂಬ) ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡು ;
ಸಾವನ್ನೆವರಂ ಸೈತರಿದಾವನೊಳಂ ಶೃತವಂ ಯುವಶೃಂ ಮುಪ್ಪೆಂದೀ ವಿಧಿ
ಪಡದಿದರಲ್ಲಿಯ ಮೂವಣ್ಣಂಬರಿಸ ಬೇಡೊಳ್ ಮೋಹಿಪುದೇ (೪೦೪೩.
೨-೨೪). ೩. (ಅಲಂ) ವಿವರ್ಣಗೊಳಿಸು ; ಬೇಲವವಾಗಿಸು ;
ಅಣ್ಣ ಮೊಳಗೊಳಿಸಿ ಜೋಳಕಿರ್ದುರೆಯಂ ತಳರನುಡಿಸಿ ನನ್ನಗಿಯಂ
ಮೂವಣ್ಣಂಬರಿದನವರ್ ಬಳ್ಳಿಸಲೊಳೆಯಂಗವೈವತಿಶ್ರಿಯ ಬೀದಿಂ
(೨೪. ೪. ೪೪೩. ೦೦೨-೦೪ ; ೧೧೨ ೧).

[ಮೂವಣ್ಣ + ಬರಿಸು (< ಪರಿಸು)]

ಮೂವಣ್ಣಂಗೊಳು 'ಮೂವಣ್ಣಂಗೊಳ್' ನೋ.

ಮೂವಣ್ಣವಡೆ (ಕ್ರಿ). = ಮೂವಣ್ಣಂಬರ್ ೨ : ಹಸುಕೆತನ
ದೊಳೊಂದು ಹೊಸಹರೆಯೊಳೊಂದು ಹರುಟ್ಟು ಮುಪ್ಪಿನೊಳೊಂದು
ಮುಸುಕಿದ ಮೂವಣ್ಣವಡೆಂದು ಕಡೆದು ಮತ್ತೆ ಮೂವಣ್ಣಹುದೀ ಒಡಲು
(೪೪೩೦. ೦೪-೧೦). [ಮೂವಣ್ಣ + ವಡೆ]

ಮೂವತ್ತು, ಮುಪ್ಪತ್ತು, ಮುಪ್ಪತ್ತು (ನಾ). ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ;
ಮೂರು ಹತ್ತು ; ತ್ರಿದಶ : ನಾಲ್ಕತ್ತು ಸಾಂಪಿನೊಳೊನ್ನು
ಮೂವತ್ತಣ್ಣ ಕೆಲಗುಂ ಇನ್ನೊಣ ಮೇಲುಂ ಅರೆಸಾಂಪಿ (೨೨. ೪೧.
೦೩-೩ ; ೧೨೨) ; ಕೊಬ್ಬಾ ತೊಳದು ಮೂವತ್ತುಗಾವುದ x x x
ದವನದೊಳೆಯು (೪೦೪೩. ೨೨-೩. ೦೦-೦೩ ; ೦೦೩) ; ವೈಷ್ಣವ ಸೌಬಲರ
ಸರಳು ಮೂವತ್ತಣ್ಣಿ . . . ಮುಣಿಯಚ್ಚು ವಿಮುಖರ ಮಾಡಿದವು
ಧೀದು (೪೦೪೩. ೦೩-೨೨). ಮುಪ್ಪತ್ತು, ಮುಪ್ಪತ್ತು : ಈಗ
ಮುಪ್ಪತ್ತು ಪರುಷಗಳ ಹಿಂದಲ ನಮ್ಮ ಊರ ಪರಿಸಂಹಸ್ತಾನಿಯ
ದೈವವನ್ನು ಹ್ವಾತೊಳೊಂದರೆ ದೇವರಿಗಿಂತ ಕಾಲವಾ ಪ್ರಬಲವಾದುದೆಂದು
ತೋರುತ್ತದೆ (೪೦೪೩. ೨೩).

ಮುಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಕಲೆ = [ವೀಶ್ಯೆ] ಸದಾಚಾರ. ಸದ್ವಶ್ಯೆ ಇತ್ಯಾದಿ

ಮೂವತ್ತೆರಡು ಬಗೆಯ ಕಲೆಗಳು ; ಬತ್ತೀಸ ಕಲೆ : ೧೦೨೬ ಮುಪ್ಪ
ತ್ತೆರಡು ಕಲೆಗಳ ಸದುಗುಮಾವಿಂದಂಜಲ ಬಸವ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ
ಪ್ರಮುಖಗಣಗಳೆಲ್ಲ ವಿರಾಧಾರಿ ವೀರಶೈವಮತವರ್ಗವಿರಿದಾಚೊದರು
ಮೋಡಾ (ಪುಣ್ಯ. ೧. ೧೦-೨೦೩). ಮೂವತ್ತಾಚುಂ ಗುಣ = [ದೈವ]
ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮೂವತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಗುಣಗಳು ;
ಅನಶನಾದಿ ಪನ್ನೆರಡು ತಪಗಳು, ಸಾಮಾಯಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಮಣಾದಿ
ಆರು ಅವಶ್ಯಕಗಳು, ಉತ್ತಮಕ್ಷಮಾದಿ ಹತ್ತು ಧರ್ಮಗಳು.
ಹ್ವಾನ್ವಾಚಾರಾದಿ ಐದು ಆಚಾರಗಳು ಮತ್ತು ಮನೋಗುಪ್ಪಾದಿ
ಮೂರು ಗುಪ್ತಿಗಳು ; ಮೂವತ್ತಾಚುಂ ಗುಣಂಗರ್ ತಮಗಮದೊರೆ
ಸಂದೈದುಮಾಚಾರದೊಳುದ್ದಾವಂ ಕೈಗಣ್ಣ . . . ಆಚಾರ್ಯರನ್ನೆಮ್ಮ
ನೇನೋದಾವಂ ತಳಬ್ಬದಂತೋಸದಿಸಿ ಕಳೆಗೆ ಸಂಸಾರಾಂತಾರದಿಂದಂ
(೪೦೪೩. ೦-೨) ; ಮೂವತ್ತಾಚುಂ ಗುಣದಂ ಭಾವವಂ ಕಟ್ಟಿ ಪುಟ್ಟವಲ್ವೆದರ್
ಪೈಪದಿಂ ಭಾವಿಪ್ಪುರ ಬೇಳೊಂದ್ರಶೈವದೊಡೆತೊ ಸಾಂಕರನಮಂ
ತಳೆದರ್ (೪೦೪೩. ೦-೨೨). ಮೂವತ್ತಿವರ್, ಮುಪ್ಪತ್ತಿವರ್, ಮೂವ
ತ್ತಿವರ್, ಮೂವದಿಂಬರ್ = ಮೂವತ್ತೆರಡು ಮಂದಿ ; ಮೂವತ್ತೆರಡು
ಜನ : ಅಯರ್ವರ್ಗಂ ಮಕ್ಕರ್ ಶ್ರೀವರ್ಧನಂ ವಿಜಯಂಧರಂ ವೀರನಾಚು
ಮೊದಲಾಗಿ ಮೂವತ್ತಿವರ್ ಕುಮಾರರುಂ (೪೦೪೩. ೧೩-೧೪) ; ಮುಪ್ಪ
ತ್ತಿವರ್ವೊಂದಿರುಮಂ ಬಂಧುಜನಮುಮಂ ದ್ವೀಪೈಪ್ಪುಸುಮಂ ಕರೆದು
(೪೦೪೩. ೦-೨೦೦) ; ಮೂವತ್ತಿವರನ್ನೂ ನೆಲ್ಲುಳ ಕಲ್ಲು ಕೊಟ್ಟರ್
(೨೪. ೨. ೪೦೪೩. ೦೨-೩ ; ೩. ೩೨) ; ಪೊನ್ನೆಜುಂ ಕೋಲಮಾಚಾ
ರಾಚುಂ ಮೂವದಿಂಬರ್ವರ್ವರಾನ್ ಕೊಂಡಾ x (೪೪. ೨೪೩. ೩೪೩೧-
೦೦೪-೪ ; ೩೪೩ ೩೪). ಮೂವತ್ತುಮೂಕೋಟಿ, ಮೂವತ್ತುಮೂರು
ಕೋಟಿ, ಮೂವತ್ತುಮೂಕೋಟಿ = (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ
ಎಣಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ) ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ; ಮೂವತ್ತುಮೂಕೋಟಿ
ದೇವತೆರಯೋಗಿಹೃದ್ಯಾನಗಮ್ ಪರಮಪುರುಷ ಪುರೋಹಿತಮ
(೪೦೪೩. ೩೩-೦೦) ; ಮಕ್ಕಳಿವರೇನಮ್ಮ ? ಮೂವತ್ತುಮೂರುಕೋಟಿ !
ನಾ ಹಡೆದ ಮೂವತ್ತುಮೂರುಕೋಟಿ (೩೩. ೩೩-೩) ; ಪಾವತಿಯ ಕಣ್ಣಿ
ತೋಣಾತು, ಮುಂದೆ . . . ಮೂವತ್ತುಮೂಕೋಟಿ ವಿಬುಧರಂ
ತನ್ನೊಳ್ಳುಳುಗಿದರೊಳಪ ಪುಪ್ಪದವಿ ಪರಿವ ಬೆಳ್ಳೊನ್ನೊಜನದಿಯ
(೪೪೩೦. ೦೩-೪). ಮೂವತ್ತುಮೂಕೇವರ್ = ಹನ್ನೆರಡು ಅದಿಕ್ಕರು,
ಎಂಟು ವಸುಗಳು, ಹನ್ನೊಂದು ರಂದ್ರರು, ಇಬ್ಬರು ಅತ್ತಿನಿಗಳು
ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ; ತ್ರಿದಶರು :
ವಿಶ್ವದಕರುದ್ರರುಂ ಪ್ಪಾದಶಾದಿಕ್ಕರುಮಪ್ಪವಸುಗಳುಮುಪ್ಪಿನೋವರಂ
ಮೊದಲಾಗಿ ಮೂವತ್ತ[ತ್ತು]ಮೂದೇವರುಂ . . . ನೆರೆದು (೪೦೪೩.
೦-೦೪೩ ೩). ಮೂವತ್ತುಮೂವರ್ = ಮೂವತ್ತುಮೂದೇವರ್ :
ಮೂನೂಜಯ್ಯತ್ತು ಸಮಾಜನವಿಮಾನಗಳಂ ಮೂವತ್ತುಮೂವರ್
ದಿವಿಜರುಂ . . . ಅಣುವತ್ತುಮೂವರ್ ವಲ್ಲಭಯರುಂ ತಪಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ಮಾಗಿ (೪೦೪೩. ೧-೦೦೦ ೩) ; ಮೂವತ್ತುಮೂವರಾದರ್ ದೇವರ್ (೪೦೪೩.
೪೪ ೪೪೩). ಮೂವತ್ತುಮೂಜು, ಮುಪ್ಪತ್ತುಮೂರು, ಮೂವ
ತ್ತಣ್ಣು = ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ; ಮೂವತ್ತು ಮತ್ತು ಮೂರು :
ಮೂವತ್ತುಮೂಜು ಸಾಗರೋಮುಂಬರಗಮಾಯಪ್ಪಮುಪ್ಪೊಡೆಯರಾಗಿ
(೪೦೪೩. ೪೪-೦೩) ; ಸ್ತುತಿಶ್ರೀ ನೀಯವಲ್ಲವರಸರ್ . . . ಮುಪ್ಪತ್ತು
ಮೂರು ಪರಿಹಾರ ಕೊಟ್ಟರ್ (೨೪. ೨೪. ೪೦೪೩. ೨೨-೪ ; ೩೩. ೭೨೦) ;
ಸುರಮೆಲು ಮೂವತ್ತಣ್ಣುಪುಷ್ಪತ್ತಿಮುಪ್ಪತ್ತೇನಿಕುಂ (೪೦೪೩.
೦೦೪-೪). ಮೂವತ್ತೆರಡಾಯುಧ = ಮೂವತ್ತೆರಡು ಬಗೆಯ ಆಸ್ತ್ರ
ಗಳು ; ಬತ್ತೀಸಾಯುಧ : ಕಟ್ಟಿದ ಪುಯಿಗಳುಮೊಟ್ಟಿದ ಮೂವತ್ತೆರ

ಹಾಯುಧಂಗಳಂ ಬೆರಸಿ . . . ಪದವರ್ತನಾ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದೊಳ್ ಚಿತ್ರಿಸಿ
ದಂಕೊಡ್ತಿ ನಂದಾಗಳ್ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೨೦ ೫) ; ಪರಶು ಬಿಲು . . .
ಶೂಲಂ ಸುರಗಿ ಬೊಡೆಯಾಗಿ ಮೂವತ್ತೆರಡಾಯುಧಮಂ ಮಹೋತ್ಸವಂ
ಬೆರಸುತಂ ನೆಲೆದು ಪೂಜಿಸಿ (ಕರ್ತಾ. ೨-೧೨೫). ಮೂವತ್ತೆರಡು
ಮೂವತ್ತೆರಡುನಾಡು = [ಬೈನ] "ವಿದೇಹಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೀತಾ,
ಸಿತೋದಾ, ವಕ್ಷಾರಗಿರಿ ಮತ್ತು ವಿಭಂಗನದಿಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ
ಮೂವತ್ತೆರಡು ದೇಶಗಳಾಗಿವೆ" (ಅಂತ್ಯ. ೩೩ ೨೨೫-೨೩೫) ;
ಮೂವತ್ತೆರಡು ಪದಿನಾಳಾಗಿ ನರಂತರಂ ಸೋದಿಯುಕಂ ಮೂವತ್ತೆರಡುನಾಡು
ಗಳ್ (ಅಂತ್ಯ. ೧-೨೦) ; ಉದಯಿಸರ್ಪುಡು ನೋಡೆ ಮೂವತ್ತೆರಡುನಾಡು
ಗಳ್ (ಅಂತ್ಯ. ೧-೨೨). [ಮೂ. (< ಮೂಜು) : ಪತ್ತು/ತಮು.
ಮುಪ್ಪತ್ತು; ಪುಲ. ಮುಪ್ಪತ್ತು, ಸುಪ್ಪತ್ತು; ತುಳು. ಮುಪ್ಪು; ಕೊಡ.
ನುಪ್ಪದಿ; ತೆಲು. ಮುಪ್ಪದಿ, ಮುಪ್ಪು; ಕೋತ. ಮುಪ್ಪತೆ]
ಮೂವಳಸು (ಕ್ರಿ). ಮೂರು ಸುತ್ತು ಚವರಿಸು; ತ್ರಿಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕು;
ಜಳರುಪನಾಭಂ ಕಣ್ಣೊಳ್ ಪೊಳೆದುಳ್ಳುವ ಸೂರ್ಯಾಹಾಸಮಂ ಕುಡೆ
ಕೈಯೊಳ್ ಹಳಧರನ ದೇಹರನ ಪೂವಳಸುವುದುಂ ಚಂದ್ರಹಾಸಮಂ
ಸಿತ್ತಾಗಳ್ (ಕಂಠಾ. ೧-೨೩) ; ಮೂಜುಲೋಕಮಂ ಮೂವಳಸೆ
ನಿಯತಂ (ಅಂತ್ಯ. ೧-೨೩) ; ನೈಪಾಲಕರು . . . ಭರದಿಂದೆಯಿಂದೆ
ಯಲ್ಲದಂತಾ ಪುರವ ಮುತ್ತಿದರು ಮೂವಳಸಿ (ಕೋತ. ೧೨-೩೦).

[ಮೂ. (< ಮೂಜು) + ಒಳಸು]

ಮೂವಳಸು (ನಾ). ಮೂರು ಸುತ್ತು ; ಮೂರು ಅವರ್ತ :
ಸುಪ್ತಾತಗಿಯನೆಯ್ನುಯ್ಯೆಯ ರಾತ್ರಿ ಪ್ರತಮೆ ನಿದ್ರಿಸನ್ನೆಗಂ ಕಾಟ್ಟುಚ್ಚಿ
ಮೂವಳಸಂ ಬಗ್ಗಿಯುಂ ತಗುಳ್ಳು ತಮ್ಮಂ ಸುಡೆ (ಕಂಠಾ. ೧೨೪-೫) ;
ಮೂವಳಸಾಗಿ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ಕಾದುತ್ತಿದ್ ವಿಮೃದ್ಧಂಪ್ಪ ಸುಮಂ
ಸುಪಂಪ್ಪನುಮಂ ಕಂದಂ (ಅಂತ್ಯ. ೧-೨೦ ೫) ; ಅಮರಾವತೀಪುರಮಂ
ಮೂವಳಸಾಗಿ ಮುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುದುಂ (ಕರ್ತಾ. ೧-೨೨).

[ಮೂ. (< ಮೂಜು) : ಒಳಸು]

ಮೂವಳಸು 'ಮೂವಡಿಸು' ನೋ.
ಮೂವಾಯಿಲರು (ನಾ). ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಬೆದುವರಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ,
ಶಿವನ ಪುಹಾಭಕ್ತರೆಂದು ಪರಿಗಣಿತರಾಗಿದ್ದ ಮೂರುನಾಪಿರ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಒಂದು ವರ್ಗ ; ಇಂತಿಷ್ಟವೆತ್ತಿ ಮೂವಾಯಿಲರು
ಕುಳ್ಳಿರಲು ಸಂತತಂ ಮೆಜುವ ಪೊನ್ನಾಂಜಲದೊಳೊಡೆಲಂ (ಕಂಠಾ. ೩೦
೧೨-೩). [< ತಮಿ. ಮೂವಾಯಿರಮ್]

ಮೂವಾಳ್ (ನಾ). ಮೂರುನಾಪಿ ಉಳ್ಳುಣಿ : ಇವಾಳ್ ಮೂವಾ
ಳ್ಯರ್ಧವರ್ಯೊಳ್ ಬೆಳಗಿ ಸಾರೆ ಕೊಳೆ ಪದಪುಲಿಗಳ್ ಕರ್ಪಿನ
ವಾಡಲಂತೆ ಕಪ್ಪುರ್ವದ ಕವೊಲಗಳೆಗಂ ಮೋರೊಂದೆಡೆಯೊಳ್
(ಕಂಠಾ. ೨೦೬). [ಮೂ. (< ಮೂಜು) : ಬಾಳ್,]

ಮೂವಿಟ್ಟ (ನಾ). ಸಂಬಳವಿಟ್ಟಿ ಮೂಡುವ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕೆಲಸ :
ಮೂರುಬಗೆಯ ಬಿಟ್ಟ ಕೆಲಸ : ೧ "ಬಿಟ್ಟಿಯು ಮೂರು
ತೆರನಾದುದು (ಇದೇ ಶಾಪಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೂವಿಟ್ಟಿ) : (೧)
ಶೋಧನ ಕರ್ಮ-ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯದ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದು;
ಸೇತುವೆ, ನದಿ, ಬಾವಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು. (೨)
ವಹನಕರ್ಮ-ಅಯುಧ. ಕವಚ. ಧಾನ್ಯ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹೊರುವುದು.
(೩) ಅಪನಯನ ಕರ್ಮ-ಮೆಟ್ಟು ತಂದು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ
ಸ್ಥಾನಿಕರನ್ನು ಅವರ ಆಯುಧಗಳ ಸಮೇತ ಹೊರುವುದು" (ಕಂಠಾ.
೨೧೬) ಕೆಟ್ಟುಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ಸುರಧನಮುಂ ಮೂವಿಟ್ಟಿಗಂ ಪೂಜ್ಞ
ಕಾಲ್ಪಣಿಕತಂಗೆಗೆ ಬರ್ಪಿ ಭದ್ರದಿಂದಿ ಗ್ರಾಮಂ ಕುಳಂ ರಾಜಕಂ

(ಕಂಠಾ. ೨-೨೦) : ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಕಪ್ಪಮಂ ಮುಗುಟ್ಟಿದ ಬುಳಿಗೊಲ್ಲಾ
ವೆಲ್ಲ ತಾಗಕ್ಕೆ ನೈಮರ್ ಬಿಟ್ಟು ಭುಜಗರ್ವಮಂ ಮೂವಿಟ್ಟಿಗೆ ಬರೆ ನೆಗಟ್ಟು
ವಿಳಿಯೊಳರದಿಂದನ್ನಮಂ (ಕಂಠಾ. ೨-೨೩) ; ವೀರಾನೈಮಾಳರಂ ಬಿರಿದಂ
ಮೂವಿಟ್ಟಿಗಂ ಬಿಟ್ಟಿಗಂ (ಅಂತ್ಯ. ೨೧. ೨೧. ೨೨-೨೩; ೧೨೨೩) ; ಶೋಧನ
ಕರ್ಮ. ಪವನಕರ್ಮ, ಅಪನಯನಕರ್ಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯಾದ
ವಿಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕವಿಗಳು 'ಮೂವಿಟ್ಟಿ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿ
ಸಿರುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸೋತ ರಾಜನು ಗೆದ್ದ ರಾಜನಿಗೆ ಈ ವಿಟ್ಟಿ
ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ದೈನ್ಯಾವಸ್ಥೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು . . . ಪಂಪ
ಪೊನ್ನ ಪಾರ್ವತ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಮೂವಿಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವ ಅನುಭಾವಿ' ಹೆಚ್ಚು
ಕಡಮೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದು ಸೋಜಿಗದ ವಿಷಯ (ಕಂಠಾ. ೨೨೪).

[ಮೂ. (< ಮೂಜು) + ಬಿಟ್ಟ]

ಮೂವಿಟ್ಟಿಗೆಯ್ (ಕ್ರಿ). ಮೂರು ಬಗೆಯ ಬಿಟ್ಟಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು
ಮಾಡು : ಭಕ್ತಿಯಿಂದಮೆ ಮನಗೊಂಡಿರ್ಪ ಕಂದಿಪ್ಪ ಕಾಲ್ಪಣಿಪ್ಪಾ
x x ಗೆದ್ದು ತ್ತಿದ x x x ಮೂವಿಟ್ಟಿಗೆಯ್ ಪೂದರಂ x x x
(ಕಂಠಾ. ೧೨-೩. ೧೩-೦೨; ೧೨೨೩). [ಮೂವಿಟ್ಟಿ + ಕೆಯ್]

ಮೂವಿಧಿ (ನಾ). ೧. ಮೂರು ಬಗೆಯ ತೊಂದರೆ : ತಾಪತ್ರಯ :
'ಮೂವಿಧಿಗಾಣ್' ಪರಾ. ೨. (?) : ಅಡಸು ಪರಿ ವಿಧಿಗಳಂ ಬಡಿಸು
ಮೂವಿಧಿಗಳಂ ಸುಡಿಸು ಕೈರಾಸುಂ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೨೨).

[ಮೂ. (< ಮೂಜು) + ವಿಧಿ]

ಮೂವಿಧಿಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ತೊಂದರೆಯಾಗಲು : ತಾಪತ್ರಯ ಪಡು :
ಹೊತ್ತ ಜಿಜವನುಯ್ಯದತ್ತಿತ್ತ ಸುತ್ತಿ ಒಳಸುವಂತೆ ಒದಿದಿರ್ಪ ಲಿಂಗವ
ಕಾಣದೆ ಮೂವಿಧಿಗಾಣ್ ರೇನಿಂದೆನಯ್ (ಕಂಠಾ. ೨೨. ೧೩-೦೨).

[ಮೂವಿಧಿ + ಗಾಣ್]

ಮೂವಿಧಿಬದು (ಕ್ರಿ). = ಮೂವಿಧಿಗಾಣ್ : ಮುಟ್ಟಿರೊಂದುವನು
ಮೂವಿಧಿಬಟ್ಟಿರೂ (ಕಂಠಾ. ೨೨೩). [ಮೂವಿಧಿ + ಪಡು]

ಮೂವಿಧಿವಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೂರುಬಿಧಿಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸು.
೨. (ಅಲಂ) ಅಲೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಸುತ್ತಾಡಿಸು : ಪೀತಾಂತುಕ
ಸುಂದು ಪಾಪನು ಮೂವಿಧಿವಡಿಸಿಯುಂ (ಕಂಠಾ. ೧-೨೩ ೫).

[ಮೂ. (< ಮೂಜು) + ಬಿಧಿ + ಪಡಿಸು]

ಮೂವಿಧಿಗಿಳಿಳ್ (ಕ್ರಿ). ಮೂರು ದಾರಿ ಹಿಡಿ : ಮೂರುನೀಳಾಗು :
ಮೂವಿಧಿಗೊಂಡು ಮುನ್ನೇರ ಬೀಳತ ಚಂದ್ರಗಾವಿಯ ವಸನವ ತಳಿದು
ಸಾವಿರಕ್ಕೆಯಿಂದ ಪೊಡವಟ್ಟುಸೊಂಟ ತೀವಿತು ಕಡಾಸುಜೊಂಪು (ಕೋತ.
೧೧-೦೬). [ಮೂ. (< ಮೂಜು) + ವೀಧಿ + ಕೊಳ್]

ಮೂವೆ 'ಮೂಮೆ' ನೋ.

ಮೂವೆರಟ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲಯ : ಬೋಯ
ತಾಡೋಗಿ ಒತ್ತೆರಟ ಮೂವೆರಟ ಮೊದಲಾದ ಲಯದಿಂದ . . . ಮಾಡುವ
ಮಧವ್ಯಾಪ್ತಗಳಂ ಮೊಮ್ಮೋಟಿಸಿ (ಕಂಠಾ. ೨೩). [?]

ಮೂವೆರಳು. ಮೂವೆರಲು, ಮೂವೆರಳು (ನಾ). ೧. ಮೂರುಬೆರಳು.
೨. ಮೂರುಬೆರಳುಗಳ ಒಂದು ಅಳತೆ : ಎಳಡೂರ್ಧ್ವರೇಖೆಗ್
ಮೂವೆರಲತ್ತಿ(ಳು)ಪೋಳ ಮಧ್ಯದೊಳ್ ತೋಟಿ ಮಹಾಜ್ವರಪರಿತಾಪ
ದೊಳಪ್ಪದಾಪರಿಸಣ್ಣಾ ವಾಜಿಯುಗುಂ ಮರಣಭಯಂ (ಕಂಠಾ. ೨-೦೦).
ಮೂವೆರಲು : ೧. ಸುರನರ ನಾಗಲೋಕದಿ ನರ್ತಿಸುವ ಸುಂದರವಣ್ಣ
ಜಾಣನಂದೆನುಂ ಸುಯಿಲ್ಲದೆಮೆ ಮೂವೆರಲಿಂದಿ ರತಿರಾಜ ಬರದಂತೆ ತಿವರಿ
ರಾಜಿತಂ (ಕೋತ. ೨೩-೨೦). ಮೂವೆರಳು : ೨. ನಾಲ್ಕರಳು ಹುನಿಗೆ
ಮೂವೆರಳು ಚಿತ್ತಿಗೆ ಇರ್ಪೆರಳು ಕುಳಮಧ್ಯ ಕಂಪುಗೆ (ಕಂಠಾ. ೧೩೩) ;
ಲೊಕ್ಕವೀರಿನ ತೊಕ್ಕನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಜೋಗವ ಮೂವೆರಳನ್ನನ್ನು

ಹಸುವಿನ ತುವ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಂಡಲ ಸೇವಿಸಿ ಕ್ಷಮೆ ಪಾಪಂ ಗುಣಮಕ್ಕುಂ
(೫೪೩. ೫೦೬). [ಮೂ (< ಮೂಟು) + ವರಲ್]

ಮೂವರಲು ಮೂವರಲ್ ನೋ.

ಮೂವರಲ್ (ನಾ). ಮೂರು ಎರಡು; ಆರು: 'ಮೂವರಲ್ಯೊಗ್'
ಪರಾ. [ಮೂ (< ಮೂಟು) + ಎರಲ್ (< ಎರಡು)]

ಮೂವರಲು ಮೂವರಲ್ ನೋ.

ಮೂವರಲ್ಯೊಗ್ (ನಾ). ಆರುಮುಖ: ಸಾವಿರಭುಜದ ಶರಭ ಶಕಮುಖದ
ಪಾದೋಲ ಮೂವರಲ್ಯೊಗ್‌ದರಲೆ . . . ಅನಿತುಮಂ ಕುಮರಣಿ ತೋಪ್
ಸಿದನಿ (೫೫೩. ೦೨-೦೩). [ಮೂವರಲ್ + ಮೊಗ್]

ಮೂವೇಳಿ (ನಾ). ಮೂರುಹೊತ್ತು; ತ್ರಿಕಾಲ: ಒಂದು ಮಜ್ಜನ
ಮೂರು ಭೌತವಸ್ತುವನುಟ್ಟು ಸುಲಭಸ್ಥೈರ್ಯದೊಳ್ಳೊಡಿ ಬಲಗೊಂಡು
ಮೂವೇಳಿ ಜನಭವನವ ಪೊಕ್ಕು ನಲಿದು ಸಮುದ ದೇವನಿಗೆ (೫೫೩೦-
೦೪-೦೬); ಸುರಮುನಿಪಾಲಕ್ಕೆ ಮೂವೇಳಿ ಭಜ್ಯಮಂ ತಳಿದು ಪ್ರಾಣವನಿತ್ತ
ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಂ (ಗುಣ. ೩-೭೭).

[ಮೂ (< ಮೂಟು) + ವೇಳಿ (= ವೇಲಿ)]

ಮೂಕೆ 'ಮೂಸೆ' ನೋ.

ಮೂಪ್ಪ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿ: ಇಲಿ: "ಆಮಿ, ವೃಷ,
ಮೂಪ್ಪ: - ಈ ೩ ಇಲಿ" (೫೫೩೦. ೭೯-೮೦); ಮುಂಗುರಿ ಮೂಪ್ಪಂ
. . . ನಿಡವೈರವಂ ಮೂದಿವ್ವವೆನ ಮುನಿಯ ಮುಮೆಯಂ ಪೊಗಲ್
ರಾರು (೫೫೩. ೩೩೩). ೨. ಕಳ್ಳ; ಬೋರ. [ಸಂ.]

ಮೂಪ್ಪವರ್ಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಇಲಿವಿ ಗಿಡ: "ಚಪ್ಪಾ,
ಉಪಚಪ್ಪಾ. . . ಮೂಪ್ಪವರ್ಗೇ-ರಿಂ ಎರಿಯಾಲದ ಮರಕ್ಕೆ ಹೆಸರು.
ಇಲಿವಿಗಿಡ" (೫೫೩೦. ೦೩೩). [ಸಂ. ಮೂಪ್ಪವರ್ಗೇ]

ಮೂಪ್ಪವಿಪ (ನಾ). ಇಲಿಯ ಕಡಿತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ನಂಜು:
ತುಂಬುವುದುಂಕಮುಮಂ ತಾನಿಂಜಿಸಿಕೊಂ ಕೈವೇಸೊರೆಯ ಗುಂಡಿಯೊಳ್
ಮೂಪ್ಪವಿ ದಿನಂಬರಮಿರಿಬುದುಂ ದಿದದಭಿಮಂತ್ರಿಸುವುದು ಸೂಜೊಟು
ವರು ಕುಡಿಸಲ್ಪಂಜಾ ಜಳಮಂ ಕಿವೆಗಂ ಮೂಪ್ಪವಿಪಂಗಳಾಕ್ಷಗಾಡಿದಂ
(೫೫೩. ೦೩-೦೪); ಕಿಜನಲ್ಲಿ, ಕಿಜುಗುಡಿಗೆ, ಸುರುಸುರುಕಿ, ಇವು ೩ ಸುಮಾನಂ
ಗೊಂಡು ಅರಡು ಅಡಿನ ಹಾಲಲ್ಲಿ ಅರಡು ಕುಡಿದು ಪೂಸುವುದು.
ಮೂಪ್ಪವಿಪ ಮೂಗ್ಗಂ (೫೫೩. ೦೪೦). [ಸಂ.]

ಮೂಪ್ಪಿ (ನಾ). ಇಲಿ: ಮೂಪ್ಪ: ಈ ಮೂಪ್ಪಂ ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲಂ
(೫೫೩. ೫೦-೯). 'ಮೂಪ್ಪಿವಾಹನ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮೂಪ್ಪಿವರ್ಗ (ನಾ). = ಮೂಪ್ಪವರ್ಗ: "ಮೂಪ್ಪಿವರ್ಗಯಂ-
ಮೂಪ್ಪಿವರ್ಗ" (೫೫೩. ೦೫೩). [ಸಂ. ಮೂಪ್ಪಿವರ್ಗೇ]

ಮೂಪ್ಪಿವಾಹನ (ನಾ). ಇಲಿಯನ್ನು ವಾಹನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು:
ಗಣೇಶ: ಪಾಶಾಂಕುಶಧರ ಪರಮವಿಷ್ಣು ಮೂಪ್ಪಿವಾಹನ ಮುನಿಜನ
ಪ್ರೇಮ (೫೫೩. ೦೩-೦೪); ಪ್ರಕೃತಿಮಮತೆಯಲಿ ಮೂಪ್ಪಿವಾಹನನೆ ತಾನು
(೫೫೩. ೭೯-೯). [ಸಂ.]

ಮೂಪ್ಪಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಣ್ಣು ಇಲಿ: ದಿವ್ಯಹ್ನು ನಂದಿಧಾಕಿ ಮೂಪ್ಪಿ
ಯವ್ವದನಲಾದಿಕಂ (೫೫೩. ೫೯-೬೦). ೨. ಹೆಣ್ಣು: "ದೀರ್ಘ
ದೇಹಿ ಮೂಪ್ಪಿ-೨ ಹೆಣ್ಣು" (೫೫೩. ೦೫೩). ೩. ಬೇಡರ ಹುಳು.
೪. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಪಾತ್ರೆ:
ಮೂಸೆ: ಭೂತವೇ ಭೂತ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮೂಲಿಕೆ ಸಿದ್ಧರ ಮೂಲಮಂತ್ರ
ನಿಜಪತ್ನಿ ಮೂಪ್ಪಿ ನಿರಯಮಿಸುವಾಜ್ಞೆಯಂಥಂ ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಯಗ್ನಿ (೫೫೩.
೦-೦೬). [ಸಂ. ಮೂಪ್ಪಿ]

ಮೂಪ್ಪಿ (ಗು). ರಿ. ಕದ್ದ: ಅಪಹರಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಕಳ್ಳ

ವಾದುದು: ಕದಿಯಲ್ಪಟ್ಟುದು: "ಮೂಪ್ಪಿ, ಮೂಪ್ಪಂ-೨
ಕದಿಯಲ್ಪಟ್ಟುದು" (೫೫೩. ೭೯೬). [ಸಂ.]

ಮೂಪ್ಪಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಣ್ಣು ಇಲಿ. ೨. = ಮೂಪ್ಪಿ ೪: ವಾಸವ
ದಿಕ್ಷುಟಂ ಸಮವ ಮೂಪ್ಪ. . . ಪಟಂಗಾಸನ ಪೊನ್ನ ಗಂಟೆಯವೊಲೊಪ್ಪಿದು:
ದುದ್ಧಪ್ಪಾನುಮಂಡಲಂ (೫೫೩. ೭-೮೦); ಕುಕ್ಕುಟಗುದಿನ ವಜ್ರದ ಮೂಪ್ಪಿ
ಯೊಳ್ಳಿ ಕರಗಿಸುವುದಂ (೫೫೩. ೦೦-೦೩ ೪); ಲೋಕದ ಸೂಕಳತ್ತಮಂ
ಮೂಪ್ಪಿಯೊಳ್ಳಿದಂತೆ ಭುಷ್ಯತನದ ಪಟ್ಟಮನಾಂತಿವ್ವದು (೫೫೩. ೩-೫೦ ೪). [ಸಂ. ಮೂಪ್ಪಾ]

ಮೂಪ್ಪಿಯೆಡು (ಕ್ರಿ). ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕರಗಿ
ಸಲು ಮೂಪ್ಪಿಯನ್ನು ಸಜ್ಜು ಮಾಡು. - ಕೋವೆಯನ್ನು ಅಣಿ
ಗೊಳಿಸು: ಕೋಟಿಹೋದಮುಮಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭೋಜನಮುಮಂ
ಸೌಮ್ಯಗಿರಿಗುಹಾಗೇಹಂಗಳೊಳ್ ಮಂತ್ರಿ ಮಾಡಿದಮಂ . . . ಎಂದು
ಡಂಗುರಮಂ ಪೊಯ್ ಬಾಯ ಸವಿಗೆ ಪಾರ್ವರಲ್ಲಂ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಮೂಪ್ಪಿ
[೫೫೩. ೩. ಸ್ತಿಯಾದುದಂತೆ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯಮನದುಗಿಯುಮಂ
ಎಡೆಮುಡುಗಿದೊಡನೆ (೫೫೩. ೭-೫೦ ೪). [ಮೂಪ್ಪಿ + ಇಡು]

ಮೂಪ್ಪಂಜೆ (ನಾ). ದಿನದ ಮೂರು ಸಂಧಿಕಾಲಗಳು: ಬೆಳಗು,
ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮತ್ತು ಸಂಜೆ: ತ್ರಿಸಂಧ್ಯೆ: "ಮೂಪ್ಪಂಜೆಯೆವುದು
ತ್ರಿಸಂಧ್ಯೆಯೋ" (೫೫. ೯೨). ಮೂಪ್ಪಂಜೆ ಪರಾ.
[ಮೂ (< ಮೂಟು) + ಸಂಜೆ]

ಮೂಸುಂಡಿ 'ಮುಸುಂಡಿ' ನೋ.

ಮೂಸುಂಡಿದೊತ್ತು (ನಾ). ಹೇಡಿಯಾದ ಸೇವಕ: ಮುಸುಂಡಿಯಾದ
ದಾಸಿ: ಕೊಬ್ಬರಳು ಮೂಸುಂಡಿದೊತ್ತು (೫೫೩. ೩೦೩) ದಳು (೫೫೩.
೫೩-೫೪); ಕರೆಯವಳೆ ಮೂಸುಂಡಿದೊತ್ತಿನ ಮೂಟು ಕರಲೇಸನಲವಳ
ಹತ್ತಿರೇ ತಂದರು ಕೆಳದಿಯರು (೫೫೩. ೨-೦-೦೦).

[ಮೂಸುಂಡಿ (< ಮುಸುಂಡಿ) + ತೊತ್ತು (< ತೊಟ್ಟು)]
ಮೂಸುಂಬಿ, ಮುಸುಂಬಿ, ಮುಸುಂಬಿ, ಮೋಸುಂಬಿ (ನಾ). ಈಳೆ
ಪಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು:
ನಿಲೆ. . . ಮೂಸುಂಬಿ, ತೊಮ್ಮಟೀ, ನೆಣೆಯು, ಕುನೆಣೆಯು ಈ
ಗುಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿವೆ (೫೫೩. ೯೩). ಮುಸುಂಬಿ: ನಿಂದೆಹಣ್ಣು. . . ಮುಸುಂಬಿ
. . . ಲಿಟ್ಟೊಸ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಮಿನ್ 'ಸಿ' ಇದೆ (೫೫೩. ೯೦).
ಮುಸುಂಬಿ: "ಮುಸುಂಬಿ-೩ನಿಲೆ, ಒಂದು ಬಗೆ ಕತ್ತಲೆ" (೫೫೩. ೭೪).
ಮೋಸುಂಬಿ: ರಮಾ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮೋಸುಂಬಿಯನ್ನು ಸುಲಿಯ ತೊಡಗಿದಳು
(೫೫೩. ೭೪). [೭-೭೦. ಮುಸುಂಬಿ: ಮರಾ, ಮುಸುಂಬಿ, ಮೋಸುಂಬಿ]

ಮೂಪ್ಪ (ನಾ). ರಿ. ಕಳ್ಳ: "ಮೂಪ್ಪ-ಮೂಪ್ಪ-ಇಲಿ, ಕಳ್ಳ"
(೫೫೩. ೭೯). ೨. ಇಲಿ: ಮೂಪ್ಪ: ಅಗಂಧಭಂಜನೆ ಮಧು
ಮಂತ್ರದ ಭೃತಗೊಡ ಮೂಪ್ಪದ ದ್ವಾರಧೀದ (೫೫೩. ೦೫೩-೦೫೩);
ಮೂಪ್ಪನ ಮೂಸುಂಬಿ ಬಂದು ಮೂಟುಲೋಕವನು ಮುಳುಗಿತ್ತು
(೫೫೩. ೯-೦೦೪). [< ಸಂ. ಮೂಪ್ಪ]

ಮೂಪ್ಪದೇರ (ನಾ). = ಮೂಪ್ಪಿವಾಹನ: "ಬಿಜ್ಜವಳಂ . . . ಮೂಪ್ಪ
ದೇರನೆ ವಿಜಯಕನ ನಾಮಂ" (೫೫೩. ೨).

[ಮೂಪ್ಪ + ತೇರ, + ಅ]

ಮೂಪ್ಪಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಕಲ್ಲಮನೊಗ್ಗುಮು
[ಝಗ್ಗಿಡು, [ಮೂ]ಪ್ಪಾಣ ಕಳ್ಳವಳ್ಳ, ಜಿಡ್ಡಮನಾಳಾತ್ಪಮಿಟ್ಟು
(೫೫. ೩. ೦೪-೫; ೫. ೫೫). [?]

ಮೂಪ್ಪು (ಕ್ರಿ). ವಾಸನೆ ನೋಡು: ಆಘ್ರಾಣಿಸು: "ಮೂಪ್ಪು-ಆಘ್ರಾಣೇ"
(೫೫೩); ಆ ದೇವರ ಮುಂಡೆ ನಂದಿಯ ನೋಡು . . . ಅದು ಬಂದು

ಬಂದಂ ಪರಿವಾರದೇವತೆಗಳ ಮೂಲಿ ನೋಡಿತ್ತು ನೋಡಾ (ಪೂ. ೫೫-೧೦೦); ಆರುಟ್ಟು ಕಳೆದ ಹೂ ನಿನ್ನ ಬಾಯದಾ ಕೀತಿಮಾರಿಯೇ ಮೂಲಿ ಕೊಳು. . . ಎಂದು ಕೂದಿದ ಮೂಲಿಯರು ನಗಿಸಿದರು ಬೀದಿಯ ಜನಮನು (ಕಪ. ೧-೧೩). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮೂಲಿ; ಮಲಿ, ಮಂಕ; ತುಳು. ಮೂಸು; ಕೊಡ. ಪರ್ವ. ಮೂಸ್; ತೆಲು. ಮೂಲುಜು; ಗೊಂಡಿ. ಮುಸ್ಸುನಾ; ಕುಳಿ. ಮೂಂಜು; ಕೋತ. ತೊಡ. ಮೂತ್]

ಮೂಲಸ್ಯ 'ಮುಸ್ಯು' ನೋ.

ಮೂಲಸುಂಡಿ 'ಮುಸುಂಡಿ' ನೋ.

ಮೂಲಸುಕೋವೆ (ನಾ). ಮೂಲಿಗನ ಸೊಳ್ಳೆಗಳ ಮೂಲಕ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ನಾಳವಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಲಕರಣೆ; ಆ ಮೂಲಸುಕೋವೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಿ (ಕಪ. ೫೩-೪೯) [ಮೂಸ್ಯ + ಕೋವೆ (< ಕೊಲುವಿ)]

ಮೂಲಿ. ಮುಲಿ. ಮುಸ್ಸಿ. ಮೂಲೆ (ನಾ). ರಿ. ಚಿನ್ನ. ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನ; ಕೋವೆ: "ಮೂಲೆ (ಮೂಲಿ, ಮುಸಿ) ಮೂಲಾ-ಬಂಗಾರ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಕೋವೆ" (ಕಪ. ೫೩. ೪೯); ಬಳವೈಯೆಯ ಸಾಧಕನಿಲೆಯಂ ಪೂಮೂಸಿ ಮಾಡ ಶಿವಂಪಲಮಂ ಗುಳಿಯಂಡೆ ತಿವಿರಕಾಕಿ ತೀದಂತೆ ಜಲಕ್ಕನಾಯ್ತು ಪೂವಕ್ಕಿಂಗಳೆ (ಕಪ. ೫. ೩-೫); ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಮೂಲಸುಗಳಲ್ಲಿ ವುಡಿ ಮಾಡಿದ ಈ ಅದಿರನ್ನು. . . ಪಡೆಯಬಹುದು (ಕಪ. ೫. ೧. ೩೪). ಮುಲಿ: ರಿ. ಬಂಜಾಲಿಯಲ್ಲಿ ರಿಗಿರಿ ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ತ್ತದಂಥಾದ್ದೊಂದು ಮುಲಿಯೊಳೆಯೆರೆದು ತಿಡಿಗಳನ್ನು ಉದಿ ಕರಗಿ ಸುವರು (ಕಪ. ೫೩); ಈ ಕಬ್ಬಿಣದ ರಸವನ್ನು ಉಸುರಿತ ಮುಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ದು ನಳಿದ ಕೋವೆ. . . ಗುದ್ದಿಗಿ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು (ಮೂ. ೩-೦೪). ಮುಸ್ಸಿ: ರಿ. ಪಾರಜ ಚಿಕ್ಕಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಮುಸ್ಸಿಯೊಳಿಟ್ಟು ಕೂಸಿದರೆ ಪಾರಜವು ಉಗಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವುದು (ಮೂ. ೧-೦೦೨). ತಿ. ತಂಬಾಕನ್ನು ತುಂಬಿ ಸೇದಲು ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಿದ ಮೂಲಿಯುಕಾರದ ಮೊಗಕೊಳವೆ. - ಹೊಗಬತ್ತಿ: ಅಲ್ಲಿ 'ಮುಸಿ' ಸೇದುತ್ತ ಆಳಿಯ ಪತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಕುಳಿತಿದ್ದ (ಪರ. ೦೩); 'ಎಕ್ಕಿವಲೆ'ಯ 'ಮುಸಿ'ಯಲ್ಲಿ ತಂಬಾಕನ್ನು ತುಂಬಿ ಅದನ್ನು ಸೇದುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನು ಇನ್ನೂ ಆಳಿಯನ್ನು ನಟ್ಟ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದ (ಪರ. ೩). ಮೂಲೆ: ರಿ. ಗಂಧಕ ಅಲವ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಮೂಲಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಮಡಗಿ ಮೇಲಾಗಂಧಕ ಮಡಗಿ (ಗೂ. ೫೩-೫೩); ಭರತಖಂಡ ಕುಲುವುಮು ಮೇಲೆ ಮೂಲಿಗಂತೆ ಇತ್ತು (ಕಪ. ೫೩).

[ಕೂ. ಮೂಜಾ./ತುಳು. ಮೂಸೆ. ಮೂಲೆ]

ಮೂಲರಿ (ನಾ). ರಿ. ಮೂರು ಬಗೆ; ಮೂರು ರೀತಿ: ಮೂಲರಿಯು ಮೂರ್ತಿಗಳು ಸಹಿತಾನಂದದಂಜುವರು (ಪರ. ೩-೩-೪). ತಿ. (?): ಭಾಗ್ಯದ ಮೂಲರಿಯ ಕಾಲವರಿ ಬಿಗಿವರವಾಪನಾಂಪ್ರಿಯ ಫಲೈನಂತೆ ದರಾ ದೇವಿ (ಪರ. ೩-೦೩-೦೩). [ಮೂ. (< ಮೂಲು) + ಮು.]

ಮೂಲೊಡದು, ಮುಳ್ಳೊಡದು (ನಾ). ಬೆನ್ನು. ಸೊಂಟ ಮತ್ತು ಮಂಡಿ-ಈ ಮೂರುಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಮೂರುಡೊಂಕು: ಮೂಲೊಡವು ದಿಟ ಫಟ್ಟಿವಾಳಿಯ ಮೈಯ ಮೂಲೊಡ (ಕಪ. ೫. ೦೦-೦೩). ಮುಳ್ಳೊಡದು: ಈ ಪೇಜವೀ ರೂಪ ತಕ್ಕದ್ದು ಮುಳ್ಳೊಡದು [ಪರ. ೩. ವೈಜಗು] ಎಧಿಕ್ಕತವಕ್ಕು (ಪರ. ೦೦-೦೩-೦೦).

[ಮೂ. (< ಮೂಲು) + ಮೂಲದ್ವಾ (< ಮೂಲದ್ವಾ)]

ಮೂಲೊಡನೆ (ನಾ). ದೇಹದ ಮೂರುಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಡೊಂಕನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವಳು; ಕುವೈ: ಹೆದಪವಿತ್ತ ಮೂಲೊಡನೆಯ ತನವ

ನೇರಂದವ ಮಾಡಿ ತೋಟಗಾರ ವೃಂದಾವನತಾತ್ಪರ್ಯನ ಕಾರಣ್ಯದಿಂದ ಮೂಲೈತೆಯ ಎತ್ತರಿಯ (ಕಪ. ೫. ೧೦-೦). [ಮೂಲೊಡದು + - ಎ.] ಮೂಲೈ 'ಮೂಲಿ' ನೋ.

ಮೂಲೈ 'ಮೂಲಿ' ನೋ.

ಮೂಲಿಕವಿ 'ಮೂಲಿಗಿವಿ' ನೋ.

ಮೂಲಿನಾಯಿ (ನಾ). ಅಂಗವಿಕಲವಾದ ನಾಯಿ: ಸೂಳೆಯರಿ ಅವ್ವ ಮುದಿನಾಯಿ ಅವರಪ್ಪ ಮೂಲಿನಾಯಿ (ಪರ. ೫. ೦೧೦); ಹೆಂಡತಿ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಯಾದರೆ ಗಂಡ ಮೂಲಿನಾಯಿಗಂತೆ ಕಡೆ (ಗರ).

[ಮೂಲೈ (< ಮೂಲಿ) + ನಾಯಿ (< ನಾಯಿ)]

ಮೂಲಪ್ರತಿಷ್ಠೆ (ನಾ). ಒಣಜಾಯ; ಬಡವಾರ: ಆ ಹೋಯಿಸನು. . . ಎರಡನೇ ವರವಾದಾಗ್ಲೂ. . . ಮೂಲಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡತಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು (ಕಪ. ೫. ೩).

[ಮೂಲೈ (< ಮೂಲಿ) + ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ]

ಮೂಲವಾಸನೆ (ನಾ). ಅಲ್ಲವಾದ ಆನೆ; ಕೀಳುನಯಕೆ: ಮನದೊಳಿದ್ದ ಕೀಳುಬುದ್ಧಿಯವರಾದವ ಮೂಲವಾಸನೆಯ ಮೂಲವ ವೇದಾಂತಸ್ಮಾರಕನಿಂದ ಬಾಹ ಸುಖವ ಮೇಳುತ್ತ (ಕಪ. ೫. ೦೩-೨).

[ಮೂಲೈ (< ಮೂಲಿ) + ವಾಸನೆ]

ಮೂಲಿ 'ಮೂಲಿ' ನೋ.

ಮೂಲಿ (ನಾ). ರಿ ಕಿವಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲುಂಟಾದ ಲ್ಲವನ. - ಅಂಗವಿಕಲತೆ: "ಮೂಲಿ = ಕರ್ಣಹೀನತ್ವಂ" (ಗೂ. ೫. ೫೩); ಈ ವಿಷನಾತರದ ಪರ್ವಾಲಯದೊಳಿರತಹರು ದಶರಥರಾಜ ನಂದನರು ಲೀಲೆಯಲಿ ತಾನು ಬಿಡುಗಡೆ ಕಲ್ಪಾಯಕನಿಂದ ಪಡೆದು ಮೋಸದಿ ಮೂಲಿ ಮಾಡಿದರು (ಪರ. ೩-೩-೨). (ಗು). ತಿ. ಹರಿದುಹೋದ: 'ಮೂಲಿಕವಿ' ಪರಾ. ತಿ. ಸಾಧಾರಣವಾದ: ನಡಾಡಿ: 'ಮೂಲಿ ನಾಯಿ' ಪರಾ. [ಮೂಲೈ (< ಮೂಲಿ) + - ಉ.]

ಮೂಲಿಕವಿ (ನಾ). ಹರಿದುಹೋದ ಹಾಲಿಗಳುಳ್ಳ ಕವಿ; ಹಡುಕವಿ: ಮೂಲಿಕವಿಯು ಮುದ್ದಿ ಮುನಿದ ಗಂಡನ ಬಿಟ್ಟು ಕೀಳುರೋಷಿಬ್ಬನ ಮೇಲಾದೊಳಿಹಳು (ಕಪ. ೫. ೩-೩) [ಮೂಲಿ + ಕವಿ]

ಮೂಲಿನಾಯಿ (ನಾ). ನಡಾಡಿ ನಾಯಿ: ಸಾಧಾರಣವಾದ ನಾಯಿ: ಬೀದಿನಾಯಿ: ಒಡದಿಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿಯೊ ಕಸದ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿಯೊ ಮುದ್ದು ಮಲಗಿದ್ದ ಮೂಲಿನಾಯಿಗಳು ಕಣ್ಣು ಬಿಡಲೂ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಮಲಗಿದ್ದವು (ಕಪ. ೫. ೩೪). [ಮೂಲಿ + ನಾಯಿ (< ನಾಯಿ)]

ಮೂಲೈ (ನಾ). (ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ) ಎಲುಟು: ಆಸ್ತಿ: "ಮೂಲೈ ಯೆನಲ್ಲೆಲುಗಳೆ" (ಕಪ. ೫. ೧೦); ಮೂಲೈಯಂ ದುಬ್ಬಕದಿಂದ ನುಗ್ಗುನುಣ್ಣು ದುಬ್ಬನಂ ದಿಡೆ ಬೀಸಿ ಪೊಯ್ತು (ಕಪ. ೫. ೩-೩); ಪೊಲೆಗೇರಿಯಂತೆ ಮೂಲೈಯು ಮಯಮವೈದು (ಕಪ. ೫. ೧-೦೩); ಮೂಲೈಗೆ ತಂಪ್ರವಂ ತರಬೋದಿನೊಳು ಹೊಯ್ದು (ಕಪ. ೫. ೧೧-೦೦).

ಮೂಲೈಚ್ಚಳವಾಗು, ಮೂಲೈಚ್ಚಳ ಆಗು-ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎಲುಟು. ಚರ್ವ ಎದ್ದುಕಾಣುವಂತೆ ಆಗು: ಬಹಳ ಬಡವಾಗು: ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕವಿತ್ವವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಹೆಚ್ಚು ರಕ್ತಪ್ರಸಾರಗಳಲ್ಲದೆ ತೀರ ಮೂಲೈ ಚ್ಚಳವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ (ಕಪ. ೫. ೧. ೧೦); ಒಂದು ಗರಿ ಹುಲ್ಲು ಸ್ಥೋತ ಎಂದು ದನಗಳು ಬೆಳಗಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೂ ಅಲೆಲೆದು ಮೂಲೈಚ್ಚಳ ಆಗಿದ್ದವು (ಕಪ. ೫. ೦). ಮೂಲೈ ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು-ದೇಹದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಪ್ರಸಾರವಿಲ್ಲದಾಗು: ಮೂಲೈಗಳು ಎದ್ದುಕಾಣು: ಸಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಅವಳು ಹೇಗೆ ಮೂಲೈಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪರ್ವತಾರೋಹಣಕ್ಕೆ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಕೈಯನ್ನು ಅದೆಮಿದ್ದೆಳೆದು

ದನ್ನ . . . ಅವನು ಪ್ರಾಪ್ತಕೊಂಡನು (೪೫೦. ೧೦).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೂಲೆ = ಮಜ್ಜೆ : ಮಲ. ಮೂಲೆ = ಮಜ್ಜೆ ;

ಕೊಡ. ಮೂಲೆ : ತೆಲು. ಮೂಲಗ, ಮೂಲಗು, ಮೂಲಗು = ಮಜ್ಜೆ]

ಮೂಲೆ (ನಾ). ತಿಳಿಗೇಡಿಯಾದ ಹೆಣ್ಣು; ಮೂಲಸ್ವಭಾವದ ಹೆಂಗಸು: ಮೂಲೆಯರಗುರಿಗಳ ಪೋಲ್ ಕೆಡುಪಡೆಯರ್ (೨೫೦೬. ೪-೫).

[ಮೂಲೆ (< ಮೂಲ) + - ಎ]

ಮೂಲೆಮಜ್ಜೆ (ನಾ). ಎಲುದಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಸಸಾರ : ಮಜ್ಜೆ : ಮೂಲೆಮಜ್ಜೆ ವನತಿ ತವಳದಿಂ ಕುಡಿಕುಡಿದು ಕಾಳಿಜದ ಮಿಂಡಮಂ ಸವಿಸವಿದು (೧೯೪. ೫. ೪೯-೫೦). [ಮೂಲೆ + ಮಜ್ಜೆ]

ಮೂಲೆರೋಗ (ನಾ). ದೇಹದ ಮೂಲೆಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಹಕ್ಕಿರೋಗ : 'ಎಟಿಮಿಸ್' ದಿ . . . ದೇಹಕ್ಕೆ ಹಕ್ಕಿರೋಗ ಎಂಬ ಮೂಲೆರೋಗಗಳು ಬರುವಂತೆ ಅವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ (೧೯೫೩. ೨೦). [ಮೂಲೆ + ರೋಗ]

ಮೂಲೆ 'ಮೂಡು' ಪರಾ.

ಮೂಲೆಬೆ (ನಾ). (?) : ದೇವರ್ಗಲ್ಲಂ ಮೂಲೆಬೆಯಂ ಕೊಡರಂ ಎರಡು ಪೊಟ್ಟುಂ ಸಂಕ x x ಗೆದ್ದು ಕಾಯನುಟ್ಟು (೨೪-೨. ೫೦೫. ೨೯-೩. ೧೨೨). [?]

ಮೂಲೆಚ್ಚಿ (ನಾ). ಮೂರುಕಣ್ಣುಗಳು : ಮೂಲೆಚ್ಚಿಯುಳ್ಳನ ಮಕ್ಕಳಂ ಗಂಡು ಬಹುನಂದು ಭಾಷೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು ಬಂದೆ (೨೩೪. ೧೩-೧೪). 'ಮೂಲೆಚ್ಚಿ' ಪರಾ. [ಮೂಲೆ + ಚ್ಚಿ]

ಮೂಲೆಡಿ. ಮೂಲೆಡಿ (ನಾ). ೧. ಮೂರುಹೆಜ್ಜೆ : ಮೂರುಪಾದ.

೨. ಮೂರುಕಾಲು : ನೆಡವದಾದಿಯುಗಳೊಳಕು ಪಾಲ್ಕುಡಿ ಯೊಳನತ್ತಕರ್ಪವಾ ಮೂಲೆಬ್ರಹ್ಮಂ ವದಿಯು ನೆಡವದ ಭರ್ಪವಾ ತ್ರೀಪಾದುಗಳೊಳಿ (೨೩೪. ೨-೩). ೩. ಮೂರುಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು : ಮೂರು ಹೆಜ್ಜೆಗಳ ಪ್ರಮಾಣ : ಧರಗೊಡೆಯಂ ಚಕ್ರೇಶಂ ತಿರುವನ ಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿ ಮೂಲೆಡಿಪಲನಂ (೨೩೫. ೪-೫). ೪.

ಮೂರುಅಡಿಗಳ ಒಂದು ಅಳತೆ : ಮೂವತ್ತಾರು ಅಂಗುಲ : ಒಂದು ಕಾಲವರನೊಂದು ಕಣ್ಣು ವರ ಮೂಲೆಡಿಗಳವರ . . . ಕೆಡುರೆಮೊಗ ದವರ ದೇಶಗಳಂ ಕಂಡವಾ ಕರಿಪಾರ್ಥನು (೨೩೫. ೧೩-೧೪). ೫.

ಬೆಂಕಿಯ ಅಧಿದೇವತೆ : ಅಗ್ನಿ : "ಅಗಿನಿ . . . ಇಂಗಳ ಕುಟ್ಟುಗ ತಾಂ ಮರಗೂಳುನಿದೆ ಮೂಲೆಡಿಪೇಂಬಿ" (೨೩೫. ೨೯). ೬. ಇಂದು ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ತ್ರಿಪಾದ' ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಆಗಿದೆ. ೭. ತನ್ನ ಮೂರು ಹೆಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ಮೂರುಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದವನು; ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ. ಮೂಲೆಡಿ : ೮. ಒಂದೊಂದೂ ಮೂರು ಎತ್ತರವತ್ತು (೨೩೪. ೧೩).

ಮೂಲೆಡಿ ಮಾಳು = ಮೂರುಹೆಜ್ಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಳ : ಮೂರುಹೆಜ್ಜೆಗಳ ಅಳತೆಗೆ ಹೊಂದಿಸು : ಮೂಲೆಡಿ ಮಾಡಿದುದು ನೆಲನಲ್ಲವನಾ ಬರಿಗಾದ ರೂಪಮಂ ತೋಪದಂ . . . ಮುರಾಂತಂ (೨೩೫. ೪-೫).

[ಮೂಲೆ + ಡಿ]

ಮೂಲೆಡಿಗ (ನಾ). = ಮೂಲೆಡಿ ೫ : "ಮರಗೂಳು . . . ಅಗಿನಿ ಮೂಲೆಡಿಗ . . . ಎಲಗಳೆಯಂ-೫ ೧೨ ಅಗ್ನಿ" (೨೩೫. ೪೯-೫೦).

[ಮೂಲೆ + -ಗ]

ಮೂಲೆರವೆ (ನಾ). ನೀರು ಕುಡಿಯುವ ಜಾಗ, ಶತ್ರುವಿನ ಜಾಗ. ತನ್ನ ಮರಿ ಇರುವ ಜಾಗ-ಎಂಬ ಮೂರುಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನೆಲೆ: ಮೃಗದ ಮೂಲೆರವೆನುನಾಜಾರವ್ಯಯಮಂ ಗಾಳಿಯು[ಮನೆ]ಜಂ ದುಮಂ ಬಿಟ್ಟನಾಗಿ (೨೩೫. ೨-೩). [ಮೂಲೆ + ಇರವೆ (< ಇರಂ)]

ಮೂಲೆ, ಮೂರು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ : "ಪುರಮೃತ್ಯು

ಮೂಲೆ" (ಮಂ. ೧೦೩-೪) : ಮೂಲಮುಕ್ತವ್ವ ಒಳಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಕ್ಕೊಂದು ಪುಟ್ಟಿಗೆ (೨೩. ೨೯೦-೨೩; ೨೩೩) : ಪಗರಾದೊಳು ಬಿವ ಮೂಲಂ ನಗುಗುಮುಕ್ತವ್ವದೊಳೆನ್ನಗಂತವದೊಳಂ (೨೩೩. ೦-೨೪) : ನಡ ನೋಬ್ಬೊಡಮಂತುಮಿಂತು ಮೂಲೆಯವು ಮೂಲೆ ದೊಡ್ಡದುವು ಮೂಲೆಡೆ ತಲ್ಲಿದುಮಂಬುಹಾಡಿಯಾ (೨೩೩. ೨-೩). ೨. ಮಕ್ಕಳಂ.

ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಹಣ ಎಂಬ ಮೂರರ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗಿರುವ ಮೋಹ : ಈಷಾಶ್ರಯ : ಪ್ರಜುರಂ ಪತ್ತೊಳಗಾಗಿ . . . ಮೂಲೆ ನಂಬದರಡಂ ಬಿಟ್ಟೊಂದೊಳೆ ನಿಲ್ಲದಾ ಮಜ್ಜೆಪುಕ್ಕದೆ ಮುಕ್ತಿಯೇ (೨೩೩. ೧೦೦). ೩. ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು ಮತ್ತು ತಮಸ್ಸುಗಳೆಂಬ ಮೂರುಗುಣಗಳು : ತ್ರಿಗುಣ : ಮೂಲೆಬಂದಿ ಹೊಳಗಿ ತೋಪುರುಪ ದಮ ಗುರು ಅಜಾಂವಡೊಳೆ ತೋಪದದೆ ಪಿಪ್ಪ ತಾನಾಬದಗೊಂಬ (೨೩೩. ೨೦). ೪. [ವೀರೈ] ಇಷ್ಟ, ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಭಾವ ಎಂಬ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳು : ಅಚ್ಚಿ ಅಳ ನೆಲ ಮಾಡಿ ಮೂಲೆ, ಮೂಲೆ ಸಂಬಂಧಿ ಬದಕ್ಕೆ ಇನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಳದ ಎರಕ್ಕರು ಪುಣತನ ರಂತೆ ಸಮೃದ್ಧಾ ನ್ಯಾಯಂದಲೆ ಅಳಿದುವುದು (೨೩೩. ೨೯-೩೦). ಮೂಲೆ:

೧. ಅಂತೂ ಮೂಲೆಂ ಗ ೭೨ (೨೩೩. ೧೯೯-೨೩-೨೩; ೨೩೩) : ಅವನಿಗೆ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆ ಗೀಣ ಉಳಿದಂತೆ ಭಾಷೆಯಂತು (೨೩೩. ೨೩೦).

ಮೂರುಪಾಲು = ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು ಹಳೆಯ ಮೇಲೆ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ಧರಿಸುವ (ಎರಡು ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ) ಮೂರು ಗೆರೆ. -ನಾಮ : ಮೂರುನಾಮದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಹನ್ನೆರಡು ನಾಮದ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದನು ? (೧೯೪). ಮೂರುಪಾಲು ಪಾಲು =

(ಅಲಂ) ನಂಬಿಸಿ ಮೋಸಮಾಡು. - ವಂಚಿಸು : ಅವನು ಕೆಲಸ ಕೊಡಿ ಸುತ್ತಿನೊಂದು ಹಣ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೂರುನಾಮ ಪಾಕಿ ಹೊಡುಹೋದ (೨೩೩). ಮೂವರ್, ಮೂವರ್, ಮೂವರ್, ಮೂವರ್ =

ಮೂರುಜನ : ಮೂರುಮಂದಿ : ತನ್ನ ಮುಂ ಎಚ್ಚಿಪ್ರಿಯಂಗಳಾ ಮೂವರ್ ಕನ್ನೆಯರಂ ಪಾಣಿಹಣಿಯುಗಳ್ (೨೩೩. ೦-೨೪ ೫) ; ಅನುಂ ದುಬ್ಬಾಸನನಂ ನೀನುಂ ಮೂವರೆ ದಲಾತನಂ ಕಲಾದ ಬುಂ ಕಾನುಂ ನೀವ ದಲ್ (೨೩೩. ೨-೩) : ನಗರ ಪುರ್ವರು ಮಹಾಪರಿ ತೆಯು ಎಡೆಕೊಡ ಮುವನ್ನಾಬ್ಬು ಮುಗುಗಳಂ ಸಕ್ಕಿ (೨೪. ೨೨. ೫೦೫ ೦೫-೭; ೫. ೧೭೦) : ಅತ್ತೆ ಮಾಯ ಮಾವ ಸಂಸಾರಿ ಮುವ್ವರು ಮೈದುನಡ ಪುರಿಯಂಥಾ ಅವರಂ (ಪಾಣಿ. ೨-೪೯-೫೦) ; ಹೆಗಳೊಳಿಂ ಮೂವ ರಿಂದನು ಭಾಷುಸುತ ಮೂಳಿದು (೨೩೪. ೪-೫) ; ಮದದಿಯರು ಮೂವ ರಿಗೆ . . . ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು ಸ್ವಪತಿ ಪರಮೋದನವನುಚ್ಚದಲಿ (೨೩೩. ೦-೨೩).

ಮೂಲೆಕೊಡೆ ಅಕ್ಕಿಯರ್ = ಹಿಬ್ಬಾ ತನ ಹೆಸರು - ಸಿಯುಗಿಲ್ಲರ್ ಮಜುಗಿರನಾಡುಮೂಲೆಕೊಡುವನಾಳೆ ಮೂಲೆಕೊಡೆ ಅಕ್ಕಿ ಯರ್ ತಿಕ್ಕಾ ನೊರಾ ಬಿಟ್ಟುನುಳ್ಳಿಬಾಡು ಬಿಟ್ಟುರ್ (೨೪. ೨೯೧. ೪೫-೫. ೭೫೦). ಮೂಲೆಬಟ್ಟಿ = ೧. ಹುಟ್ಟಿ; ಬೆಳೆವನಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾವುಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಪಥ : ಮೂಲೆಬಟ್ಟಿಯನೊಡ ಬಿಟ್ಟಬಯಲೇ ದಿಟ್ಟದಿಟ್ಟಿಯಿಟ್ಟಪ್ಪ ನಿಜಲಿಂಗದೊಳೆಹಣಗೊಳೆ (೨೩೩. ೨೪೦-೨೪೦).

೨. ಮೂರು ದಿಕ್ಕು. - ಹಾದಿ : ನಟ್ಟಿನದುವಿನ ಒಂದುಬೀಳೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಟ್ಟಿಕಡೆಯಲಿ ಮೂಲೆಬಟ್ಟಿ ತುಂಬುವ (೨೪೦. ೨. ೨-೨೪೦). ಮೂಲೆಬಾಯಕರಿಕವರ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಕರಣಾಕವಪ್ರಾಕಾರಂ ಮೂಲೆಬಾಯಕರಿಕವರ . . . ಸೋಮೇಶ್ವರದೇವ (೨೪೦. ೫೦-೫೦-೨೩; ೨೨೩).

ಮೂಲೆಬಾಯರ ಗಂಡ = ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮೂಲೆಬಾಯರ ಗಂಡಾಂಕ : ಪರಾಯಭಯಂಕರ ಹಿಂದುರಾಯ ಸುರಪ್ರಿಯ (೨) ಹಾದಿ ದಿಂ(ರು)ದೋಂ(ದೋ)ನ್ನತ : ತ್ತೊನಚು ತ್ತೊಪಾಂವಿ ಪಾಲಯತ್

ಮೂಲೆ (ಮಂ. ೧೦೩-೪) : ಮೂಲಮುಕ್ತವ್ವ ಒಳಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಕ್ಕೊಂದು ಪುಟ್ಟಿಗೆ (೨೩. ೨೯೦-೨೩; ೨೩೩) : ಪಗರಾದೊಳು ಬಿವ ಮೂಲಂ ನಗುಗುಮುಕ್ತವ್ವದೊಳೆನ್ನಗಂತವದೊಳಂ (೨೩೩. ೦-೨೪) : ನಡ ನೋಬ್ಬೊಡಮಂತುಮಿಂತು ಮೂಲೆಯವು ಮೂಲೆ ದೊಡ್ಡದುವು ಮೂಲೆಡೆ ತಲ್ಲಿದುಮಂಬುಹಾಡಿಯಾ (೨೩೩. ೨-೩). ೨. ಮಕ್ಕಳಂ.

ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಹಣ ಎಂಬ ಮೂರರ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗಿರುವ ಮೋಹ : ಈಷಾಶ್ರಯ : ಪ್ರಜುರಂ ಪತ್ತೊಳಗಾಗಿ . . . ಮೂಲೆ ನಂಬದರಡಂ ಬಿಟ್ಟೊಂದೊಳೆ ನಿಲ್ಲದಾ ಮಜ್ಜೆಪುಕ್ಕದೆ ಮುಕ್ತಿಯೇ (೨೩೩. ೧೦೦). ೩. ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್ಸು ಮತ್ತು ತಮಸ್ಸುಗಳೆಂಬ ಮೂರುಗುಣಗಳು : ತ್ರಿಗುಣ : ಮೂಲೆಬಂದಿ ಹೊಳಗಿ ತೋಪುರುಪ ದಮ ಗುರು ಅಜಾಂವಡೊಳೆ ತೋಪದದೆ ಪಿಪ್ಪ ತಾನಾಬದಗೊಂಬ (೨೩೩. ೨೦). ೪. [ವೀರೈ] ಇಷ್ಟ, ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಭಾವ ಎಂಬ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳು : ಅಚ್ಚಿ ಅಳ ನೆಲ ಮಾಡಿ ಮೂಲೆ, ಮೂಲೆ ಸಂಬಂಧಿ ಬದಕ್ಕೆ ಇನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಳದ ಎರಕ್ಕರು ಪುಣತನ ರಂತೆ ಸಮೃದ್ಧಾ ನ್ಯಾಯಂದಲೆ ಅಳಿದುವುದು (೨೩೩. ೨೯-೩೦). ಮೂಲೆ:

೧. ಅಂತೂ ಮೂಲೆಂ ಗ ೭೨ (೨೩೩. ೧೯೯-೨೩-೨೩; ೨೩೩) : ಅವನಿಗೆ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆ ಗೀಣ ಉಳಿದಂತೆ ಭಾಷೆಯಂತು (೨೩೩. ೨೩೦).

ಮಿರಾಂ ಮುಹೀಂ (೨೩. IV. ೩೩೭-೩೦ : 1558). ಮುಜಿಬಾರಾಯಾ
ಸ್ವಾಕಲಿ=ಒಂದು ಬಿರುದು : ಜನಮಾಪುರಮೇಶ್ವರಂ ಗಣಗಗಣ
ಗಣಭೀರಣ್ಣಂ ಮುಜಿಬಾರಾಯಾಸ್ವಾಕಲಿ . . . ವಾಮಾದಿ ಸಮಸ್ತ
ಪ್ರಸ್ತು ಸಂಹಂ (೨೩. IV. ೨೦-4 : 1646).

[ದೇ. || ತಮಿ. ಮೂನ್ನು, ಮೂನ್ನು; ಮಲ. ಮೂನ್ನು; ತೆಲು. ತೊಡ. ಮೂಂದ್; ಮೂಜ; ತೆಲು. ಮೂದಿ; ಗಡು. ಮೂಂಡಾ; ಗೊದಿ. ಮೂಂಡ್, ಮೂಂದ್, ಮುಂಡ್, ಮುದು; ಕುಳ. ಮೂ. ಮುಂಜ]

ಮೂಜುಂಕೇರಿ (ನಾ). ಮೂರುಕೇರಿ.— ಬೀದಿ : ಪುಂಗಜ್ಜಿಯಾ
ಮೂಜುಂಕೇರಿಯಾ ಮುಗುಗುಡ್ಡೇನೇ(ಕೆ)ಯನ್ನ, ಧರ್ಮ ಸಾಲ್ಪತ್ತು
(ಅ. VI, ೧೭-೮; ೧೨). ೨ "ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಂಗಡದ ವಿಭಾಗ.
ಒಂದು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ ವಸ್ತು.— ಕೇರಿ. ಒಂದು ಕೂರಿನ
ವಿಭಾಗ" (ಅ. VI, ೧೭, ೧೮). [ಮೂಜು + ಕೇರಿ]

ಮೂಲಾಣಿಯ (ಕ್ರಿ). ಮೂಲಾಣಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. -ವಿಂಗಡಿಸು: ಅಂತು ಮೂಲಾಣಿಯ್ನು ಪುನಃಕಳಂ ಪಡೆವ ಶ್ಲೋಕದೊಳ ಪುನಃಮೂಲಾಣಿಯಾಗಿ ದೇವಕಿ ಪುತ್ರ ಪುತ್ರಕನತ್ತ ಸೈಗಮದೇವನೊಕ್ಕೊಡಂಬೆಯ್ಯು (ಕಂಠ: ೩-೩೪ ಪ). (ಮೂಲಾಣಿ + ಕ್ರಿಯೆ.)

ಮೂಲಜಾತ್ಯ, (ನಾ). (ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ) ಮೂರು ಉತ್ಸವ.-
ವರ್ಷ : ಅಲ್ಲಿ ಸೌಧೋದ್ರ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ನಡೆಯುವ ಮಹೋತ್ಸವ
ಮೂಲಜಾತ್ಯೋದ್ರಷ್ಟ್ಯವೆಂಬ ಮಹಾಕವಿಮಯ ಮಹತ್ವ
(೧೫೫-೨೬-೨೭). [ಮೂಲ + ಜಾತ್ಯ]

ಮೊಟ್ಟಸಂಜೆ, ಮೊರುಸಂಜೆ (ನಾ). ೧. ದಿನದ ಮೊರು ಸಂಜೆ
ಕಾಲಗಳು; ಬೆಳಗು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮತ್ತು ಸಂಜೆ : ತ್ರಿಸಂಧ್ಯೆ :
ಮೊಟ್ಟಸಂಜೆ (ಪೂ. ೧೫೦, ೧೫೧) ಮೊಟ್ಟಸಂಜೆಯ ಮಿಗೆ ತನ್ನ ಗುರುವದ
ಮನದಬದ್ಧೋ ರತಿ ತನ್ನಗವತಂಸಮಗುರುಲು ಸ್ತುತಿಪಾಠಂ (೧೫೨, ೧೫೩-೪).
೨. ಸಾಯಂಕಾಲ : ಮುಚ್ಚಿಂಜೆ : ಒಂದು ದೇವತಾಪೂಜಾರ್ಥಂ
ಮೊಟ್ಟಸಂಜೆಯೊಳ್ಳುವುದರ ಪುತ್ರಪುತ್ರೀಕು... ಮುನಿಗಂ (೧೫೪, ೧೫೫).
೩. ಮೊರುಸಂಜೆ : ೨. ಮೊರುಸಂಜೆಯು ಮೊಟ್ಟಸಂಜೆಗೆ
ಬಲುಸನ್ನಾಹದಿಂ- ಸೇನೆಯಂ ಪರಹಿ ಉಳಿಕಲನ ಭುಂಗಂ ಕರೊ
ಕರ್ಪೂರವೊಳ್ಳುವುತ್ತು ಗುರು ಸುಂದರನು (ಕುತೂ. ೧೫-೧೬) : ಒಂದು
ದಿನ ಮೊರುಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೊಠಡಿಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂದು
ಬೊಕ್ಕಸು ನೀರಿಗೆ ಹೊದಿಸುರು (೧೫೭, ೧೫೮). [ಮೊಟ್ಟ + ಸಂಜೆ]

ಮೂಜೂರ್ (ನು). ಒಂದು ಲಿಖಿತ ಪತ್ರ : ಅನ್ವ ಬಹು
ತಾಯೂರ ಇಗ್ಗಲಿಯ ಅಂತ್ಯರ ಮೂಜೂರ ಸ್ಥಾನಲ್ಲಿ ತನ್ನಾಂಗಾಲಿ
ಮೂಜೂರ ಪೇರೂಬ್ಬಿಯ (ಅ. III, ಪಂ. ೧೨-೧೪; ೧೩ ೧) ;
ಮೂಜೂರ ಗ್ರಾಮದೊಳಗೆ ತನ್ನ ಪರವರರು ಭೂಮಿಯ ಇರಗಿದ್ದ
ಯೊಳಗೆ . . . ಗದ್ದೆ ಮೂಜೂರ ೧೦ (ಅ. XXVII, ೧೩೦-೩೨; 1350).
[ಮೂಜೂರ + ಲೂರ್]

ಮೂಣ್‌ಲೆ, ಮೂರಲೆ (ನಾ), ರಿ. ಮೂರುಎಲೆ : ಮೂರುದಳ :
 'ಮೂಣ್‌ಲೊನ್ನೆ', 'ಮೂಣ್‌ಲೆಹೊನ್ನೆ' ಪರಾ. ಮೂರಲೆ :
 ೨. 'ಮೂರುಬಿಡ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರು ಎಲೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು
 ಆಡುವ 'ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಟ; ಪರೇಲ್' : 'ಮೂರಲೆಯಾಟ'
 ಪರಾ. [ಮೂಣು + ಎಲೆ.]

ಮೂಜಿಲಗನ್ನೆ (ನಾ). ಬಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮೂಜಿಲಗನ್ನೆ-
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಸಾಲರ್ಪಣೆ. ಅನುಮತಿ. ಸ್ಥಿತಿ. ಧ್ರುವ" (ಪಾಠ. ೪).
[ಮೂಜಿಲ + ಗನ್ನೆ.]

ಮೂಲಿಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂಲೆಲೆವೊನ್ನೆ, ಮೂಲೆಲೆಹೊನ್ನೆ (ನಂ). =
ಮೂಲಿಲೆಗನ್ನೆ : "ಶಾರದಾ-ಮೂಲಿಲೆಹೊನ್ನೆ" (ಪಾಕ. ೨-೨-೧೦) :
"ಅಶುಮತಿ-ಒಂ(ಹೂಂ)ದಿಲಗ, ಮೂಲಿಲೆಹೊನ್ನೆ, ಇಂಗ:-
(೬೩೦. ೫) : ಕರ್ಕಂಗಳದಲಯ ಬೇರು . . . ಮೂಲಿಲೆಹೊನ್ನೆ, ಇವ
ಅವ್ವಿವಲೆವಮಗಿ ಕಾಡಿ ಕೊಡಿಸಲು ವಾತಕೂಟಗತ ಶಮನವಹುದು
(ಕೃ.ಕ. ೧, ೪೫). ಮೂಲೆಲೆವೊನ್ನೆ : "ಗಣ-ಮರದೇರಣ,
ತದುಕು, ಮೂಲೆಲೆವೊನ್ನೆ" (೬೩೦. ೪೫). ಮೂಲೆಲೆಹೊನ್ನೆ : "ದಾವನ:-
ಚಕ್ರಮೂಲ, ಮೂಲೆಲೆಹೊನ್ನೆ" (೬೩೦. ೬೫) : ನೆಲಬೇವು . . .
ಮೂಲೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಶುಂಕಿ ಇವುಗಳ ಕವಾಯವಿಕೆ, ಸೇವಿದರ ವಾತ್ಸರ್ಯಂ
ಕೆದುಗುಂ (೪೪೩. ೬೫). [ಮೂಲಿಲೆ + ವೊನ್ನೆ]

ಮೂಟ, ಮೂಳ್ಕ (ನಾ). ೧. ಕಿವಿಯು ಹರಿದುಹೋದವನು ; ಕಿವಿಯಿಲ್ಲದವನು : " ಕಿವಿಯಿಲ್ಲದಂ ಮೂಳ್ಕುಬ್ರುನಕ್ಕು " (ಪಾಂಡು. ೦೦೬-೪). ೨. ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನು ; ತಿಳಿಗೇಡಿ ; ಮೂಢ : ಗಾಳುಗಾಳುಯವನಾಸೆಯ ಪಾಪದಿಂದ ಬೇಡಲ್ಪೊಂದೊತ್ತೆಯನ್ನಿಲ್ಲ ಪದ್ಧಾನತಿ ಜಾವುಗಿಯಂ ಗಡಿಗಿಟ್ಟ ರೇನಿಗಳ್ ಪತ್ತಿದಮಾದೊಡಂ ಬಹುಯ ಸೋಲವು ನೋಡಿರೆ ಮೂಳ್ಕುಬ್ರು (ಪಾಂಡು. ಲಿಂಗನುಷಮಂ (೦೦೫. ೧-೦೫ ; ೫೦೫. ೧-೦೫ ನೋಡಿ). 'ಕುನ್ನಿಮೂಟ' ಪರಾ. (ಗು). ೩. ಹರಿದು ಹೋದ ; ಭಂಗಹೋದಿದ : 'ಮೂಟಗಿವಿ' ಪರಾ. ಮೂಳ್ಕ : ೧. "ಮೂಳ್ಕು-ಕಾರ್ಹೋದಂ" (೧೦೫. ೫೦). ೨. ತುತ್ತಿನಾಸಗೆ ಲಿಂಗದ ಕೊಟ್ಟುಹೋಗುವ ಪರ್ಥಮೂರ್ತಿನಿಗೆ ಗುರುವಾದನ್ನದಿ (೫೦೫. ೫೦-೫೦) : ಚಂದನವದ್ದೀಸದಿನ ಕದ್ದಂ ದ ಮೂರ್ತಿನನೇನ ಮದುವೆ ವೆದವನು (೫೦೫. ೧೦-೫೦). 'ಕಾರ್ಹಮೂರ್ತ' ಪರಾ. ೪. ಯಾವುದಾ ದರೂ ಲಿಂಗದ ನ್ಯೂನತೆಯುಳ್ಳವನು ; ಅಂಗಹೀನ : "ಮೂರ್ತ ಮುಕ್ಕು ಲಿಂಗಹೋನ" (೧೦೫. ೫೦). ೫. ಒಂದಾದ ಸ್ಥಿತಿ ; ಖಾಲಿ ಯಾಗಿರುವಿಕೆ ; ರಿಕ್ತತೆ : (೪). ೬. ಅಲ್ಪನಾದವನು ; ಕ್ಷುದ್ರ : ಖೂಳರು ಮೂಳರು ಕಾಳರು ಇದು ಪಾಚಿಗೇಡು (೫೦೫. ೫೦-೫೦). ೭. ಅಲ್ಪವಾದ : ಸ್ವೀಕಾರನಿಲ್ಲದಿರುವುದೊಂದು ಮೂರ್ತಿಯಾದುದು ವೇತಕ ಮಂಚರಗಿ (೫೦೫. ೫-೫೦).

ಮೂಲಮಾತೆ = ಅಲ್ಲನಾದವನು : ಕ್ಷುದ್ರ : ಅನಾಥ.
ಆ ಚೌದಿನ - ದಿವದ ಜಿಗಿ . . . ಮೂಲ ಮಾರುತ ! (ಕುಕ್ಕಿ.
೦೦-೯). 'ಮೂಲ' ಹೋ. ೨ ಈ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ 'ಲ' ದ ಅಸ್ತಿತ್ವ
ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಿದೆ. [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮಲ. ಮೂಲ]

ಮೂಲಗಿವಿ. ಮೂಲಕಿವಿ (ನಾ). ಹಂದಿರುವ ಹಾಲೆಗಳುಳ್ಳ ಕಿವಿ : ಹರುಕುಕಿವಿ : ಮತ್ತೂ ಮೂಲಕಿವಿಗಿರುವುದು ಘಟವಾದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪಂ . . . ತೊಟ್ಟು ಕೂಡಿಯುಂ ಬೆರಗು [ಹಂಸಿಯೊಳಗೆ ಹೊಣು ಬಂದಿರ್ಗತ ಬರ್ಪುದಂ] (ಕರ್ಣಾಟ. ೩-೨೩೩). ಮೂಲಕಿವಿ : ಮುಂಚೆ ಗಂಡ ಬಾಳನು, ಮೂಲಕಿವಿಗೆ ಓರೆ ಬಾಳದು (ಗಣ). [ಮೂಲ + ಕಿವಿ]

ಮೂಲ್ಕಿ. ಮೂರ್ತಿ (ಮಾ). ರಿ. ಕಿವಿಯಿಲ್ಲದವಳು ; ಕಿವಿಹರುಕಿ :
 "ಮೂಲ್ಕಿ = ಕಿವಿಯಿಲ್ಲದವಳು. ಈಗದ ಖಾಣಿ (ಜೂರಿ ?)"
 (ಕುಟ. ಪಂ. ೦). ೨. ಕೆಟ್ಟವಳು ; ದುಷ್ಟ. "ಕಾಕಪದ್ಮೋರ್
 ಜೂರಿದೋರ್ ಮೂಲ್ಕಿದುಕ್ಕಂ" (ಸೂತ. ೧೧); ಕೇರಳೀರ್ ಮೂಲ್ಕಿ
 ನಿಮ್ಮಳುದಯಮಂ ಪೋಟ್ಟಳಿ (ಪ್ರೀತ. ೩-೧೧). ಮೂರ್ತಿ :
 ರಿ. ಬುದ್ಧವಿವರಾರು ಅಂದೇಗಿದಿಯ ಮೂರ್ತಿಯ ಮಕ್ಕಳು (ಸೂ.
 11, ೫೩-೦೩೩); "ಇದ್ದರಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಸುಖ್ಯಯ ಮದ್ಯಕುಟದ
 ಪೂಜಾಕಾರಿಯರಿದ್ದ ಸಮ ಕಿವಿಗೊಯ್ಯಯರು ಮೂರ್ತಿಯರು
 ಮಾರ್ಗಿಯರು (ಕೊಣ. ೩-೨-೨೨) ; ಅದೇರಪ್ಪ ಮದಿದದೀ ಪರಿಯೋಳಿ :

ಮೊಳೆಯಿಂದಿರುವುದು (ಕಂಠಾಂ. ೩-೩-೩). ೨. ಕದವ ಮುಚ್ಚಿದ
 ಕೋ ಗದ್ದಾಳ ಮೂಳೆ (ಕುಂಠ. ೨-೩೩ ೨೩); ದುಪ್ಪಮೂಳೆ ಪುಗಿಲ
 ಯಳು . . . ಎಂದೂ ಪರಿಣಾಮವೂ ನೆನಪು ಬಿಡದ ಮರುತಥವಮ
 (ಕಂಠಾಂ. ೩-೩-೩೩). ೩. ಚರಿದಾಗರವಿಳೆ; ಬೋಳಾಗರವಿಳೆ :
 'ಕತ್ತಮೂಳೆ', 'ಕಾಲಮೂಳೆ' ಪರಾ. ೪. ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ
 ಅಭರಣವೂ ಇಲ್ಲದವಳು; ಬೋಳುಕಿವಿಯವಳು : (೪). ೫.
 ಗಂಡನಲ್ಲದವಳು; ವಿಧವೆ : ನವ್ವ ಮುಪ್ಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತಲೆಗೆ
 ಮುಸುಕಿಕೊಂಡು ಮೂಳೆ, ನಾಣಿಯುಳು ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ತಗಲಿ ದಿದ್ದ
 ದ್ದೇನೆ (ಕುಂಠಾಂ. ೨). ೬. (?) : ಮೊಂಸು ೧೫ ಮೂಳೆ ತಲೆ ಕೊಟರು
 (೨೩-೩-೧೯೨೪. ಉಮರಿ. ೪೯೦-೯೪ : ೧೯೦೩).

[ಮೂಲ + - ಇ. / ಕ್ರಿ. ಮಲ. ಮೂಲ]

ಮೊಟ್ಟೆ (ಹಾ). (ಮುಟ್ಟುಳವನ್ನುಳ್ಳ) ಪಾತ್ರೆಯ ಅಥವಾ ಗಿಡಿಯ ಸೊಂಡಿನಾಕಾರದ ಕೊಳವೆ. -ನಳಕೆ : "ಮೊಟ್ಟೆಯೆಂದು ಕವಿ ಹುದ್ದದಳಂ ಕರಗದ ಜೊಳೆಯುಂಪುತ್ತು" (ಮೂಕ. ೫-೩೩ ಶ್ಲೋಕ); "ಕುಶನ್ಯಯೋಕ ಜೊಳೆಯೊಳ ಮೊಟ್ಟೆಯುತ್ತು" (ಸೂತಕ. ೧೩).

[ಸಿ.ಎ. ಕಮಿ. ವಸೂಲಿ]

ಮೂಲವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಅದನ್ನೆ ಬಾಳ್ವಳ್ಳಿ
ಪಲ್ಲಡಿಗಳು ಮೂಲವಳ್ಳಿಗಳು ಕೆಲವುರೂ (ಪು. ೧೧, ೧೩-೧೪ ;
೩೫). [? + ಪಳ್ಳಿ]

$$[\cdot + \pi \epsilon_n]$$

ಮೂಲ್ಯಾಚಾರ್ಯ (ನಾ). (?): ಕುವೆಂಪು, ಅರಸೀಕೆರೆ ಬೆಂಗಳೂರು
 ವ್ಯಕ್ತ ಮೂಲ್ಯಾಚಾರ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದರಂತೆ ಕೊಂಪು ತಾ.ನಂ ಸ್ಥಳೀಯರಾದ
 (ಅ. ೨. ೨೦೦೦. ೨೦೦೦ : ೨೦೦೦). [? + ಕುವೆಂಪು]

$$- \frac{1}{2} \ln 2 \quad [\frac{1}{2} + \ln 2]$$

ಮೊಟ್ಟೆಗೊಡ್ಡಿ (ನಾ). (?): ಪನ್ನಿರದಾಗಲಾ, ಉದ್ದೋಳಿಗಾದ ಧನ್ಯಮಂ
ಮೊಟ್ಟೆಗೊಡ್ಡಿ ಒಳ್ಳೆನ್ನಿರುಂಯುಮೆ ಮೊಟ್ಟೆ (ಅ. II, ಗಾ. ೧೩-೧೪ ;
೧೫). [?]

(9)

ಮೂಲ್ಕಿ-ಅರಸ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸಿಮ್ಲೆಲ್ಲಿ ಲಿಖಮಾನ್
ನಾಡಿಗೆ ಮೂಲ್ಕಿ-ಅರಸರಾಳೆ ವಸಿದಾದಾಸರಿಯ ತಮ್ಮನ್ (ಎಂ. XVI.
ಕುಮಾರ. ೧೫-೩ : 786). [? + ಅರಸ.]

[? + box,]

ಮೈಗ (ನಾ). ೧. ಚತುಷ್ಪಾದಿ; ಪ್ರಾಣಿ; ಪಶು : "ಮೈಗದ್ವಯಂ ರೂಪಮೇವಮಿದು" (ತಣತು. ೧೩-೩೦); ಮೈಗ ಪಶು ಚತುರ್ನಿಗುಣಿ ಕೊಳಗಣತನಜಾತಾಜನಿವಳಾಪಗಣೇದುಂ ನೆಗಟ್ಟಂತಿರಿ (ತಣತು. ೧-೩); ಮೈಗಮೆಲ್ಲಂ ಕೃತ್ವಮೈಗಂ ಖಗಮೆಲ್ಲಂ ಕೋಗಿರೆ . . . ಎನಿದುದಾಗಣ (ತಣತು. ೩-೩೦). ೨. (ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ) ದುಷ್ಟ ಜಂತು; ಹಿಂಸ್ರ ಪ್ರಾಣಿ : "ನೊನುಗ್ರಾಳಯಂ ಕದ್ದುಂ ಮೈಗಮುಮನಜ್ಜಾದು ಕಾರಾ ಕೊಳಂ ಕುದುರೆಯೊಳಮೊಳಗಂ ಬರಲಾನೆ ಬಲ್ಲಿಂ (ತಣತು. ೩-೩೩ ಪ). ೩. ಜಿಂಕೆ; ಎರಳೆ : "ವಿಣ್ಣು...ಕುರಂಗು. ಹರಿಣ, ಮೈಗು - ಈ ೪ ಪರೈ" (ತಣತು. ೩೯-೩೩); ಮೈಗಮಂ ಪವನಂ . . . ವೃಕ್ಷಪವನಂ ಪರನೇಣ ನಭಃ ಸಲ್ಪದಂ (ತಣ. ೧-೩೩); ಹೊರಳುಕೃತ್ವಳು ಆತನ ಮೊತೆ ಸರಳುಟಿದ ಮೈಗದೊಲು ನಿಖ್ಯಾತೆ (ತಣ. ೧೨-೩೦ ಪಣ). ೪. (ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗ್ರಂಥಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ) ಕೊಂಬಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಜಿಂಕೆ; ಕಸ್ತೂರಿಮೈಗ: ಮೈಗನ ಸಾಧಿ ನೊಸಲಿಗೊಪ್ಪುವ ಮೈಗಲಾನೆ ದೇವಿಯ (ತಣತು. ೩೩-೩). ೫. ಕಸ್ತೂರಿಮೈಗದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ; ಕಸ್ತೂರಿ; ಮೈಗಮದ; ಮೈಗದಂತಿರಿ ದುಗಮಗುವ ಸುಗಂಧ ವರತ್ಪಲತ್ವದ ಮೇಲಿನ ನೊಂದವು ಮೈಗನಿಂದ ಬೊಟ್ಟುನಿಟ್ಟು ಮೊಗದೊಳ್ಳುತ್ತಾರಿಯ ತಿಲಕದಂತಿರಿ ಪರಿಯಾ (ತಣತು. ೩೯-೩೩).

೩-೩೩). ೬. (ದೇಹವ ಮೇಲೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗುರುತುಗಳುಳ್ಳ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅನೈ: "ಭದ್ರಾ: ಮಂಡಾ: ಮೃಗ: - ಎಂದಿಹು ಅನಿಗೃ ಮೂಷುಕವತ್ಯಂ" (ಪಠ್ಯಾಂ. ೩೩-೩೪); ನಯನವುಗೂಳು, ಧಾರಾ ನಯನಮಿವರ್ ಭದ್ರಮಂದಮೃಗಗುಣೀರ್ಣಾನ್ಮಯದ ಸ್ವಪರಂ ಗಳಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೩). ೭. ಚಂದ್ರಬಿಂಬದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಗುರುತು: "ಮೃಗ: ಅಂಕ: . . . ಕಲಂಕ: . . . ಈ ರ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದ ವರುವಣ ಕರ್ಪ" (ಪಠ್ಯಾಂ. ೩-೩೩). ೮. ಹುಡುಕುವಿಕೆ; ಅನ್ವೇಷಣೆ: "ಅನ್ವೇಕ್ಷಣಿಂ, ವಿಷಯನಂ, ಮಾಗಣಾಂ, ಮೃಗಣಾಂ, ಮೃಗ: - ಈ ೫ ಹುಡುಕಿ ನೋಡುವಿಕೆ" (ಪಠ್ಯಾಂ. ೩೩೩). ೯. ಬೇಟೆ: ಶಿಕಾರಿ: 'ಮೃಗವ್ಯಸನ' ಪರಾ. ನಿಂ. ಯಾಚನ: . ಬೇಡಿಕೆ. ನಿಂ. ಮಾಗಣೀರ್ಷಮಾನ. ನಿಶ್ಚ. ಒಂದಂ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಮೃಗ: - ಮೃಗ, ಹುಳುವಾವು" (ಪಠ್ಯಾಂ. ೩೩೩). ನಿಶ್ಚ. [ಬೋಧಿ] ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರದ ಹೆಸರು; ಮೃಗಗೀರ್ಷ ನಕ್ಷತ್ರ: "ಮೃಗಶಿರಯು ಮೃಗಮನಿಷ್ಕಂ" (ಪುಣ್ಯಾಂ. ೩೩-೩೪). ನಿಶ್ಚ. ಒಂದು ರಾಶಿಯ ಹೆಸರು: ಮಕರರಾಶಿ: ತನಿ ಫಲ ಮೃಗಕ್ಕೆ ಗುರು ಝಷ ಧನಗೆ . . . ತವಂಶಕೃಮಧೀಶಾ (ಪಾಠ್ಯಾಂ. ೩೩-೩೪). 'ಮೃಗಗೃಹ' ಪರಾಂ. [ಪಂ.]

ಮೈಗ್ಗುಹ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಒಂದು ರಾಶಿಯ ಹೆಸರು : ಮಂಕರ
ರಾಶಿ : ಬಹುತನಮಂ ಬಹುವ್ರಂತಂ ಮಹಿಷ್ಕರಂ ಮೇಣಾ ಮಹಿಷ್ಕರಾ
ಛೇತ ಸಮಂ ಮಹಿಷವಯಂ ಪಲಿಸಿರಿ ಮೈಗ್ಗುಹದೊಳ ತನ್ನನುಡನನಿ
ಸುಗುಂ (ಶತ. ೧-೨೦). [ಕು.]

ಮೈಗುಲ (ನಾ). ೧. (ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮರಳುಗಾಡಿನ ಪಥದಲ್ಲಿ) ನೀರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದೂರದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಹರವಿನಂತೆ ಕಾಣುವ ಒಂದು ಪ್ರಮೇಯ ನೋಟ. ೨. (ಅಲಂ) ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆ : ಭ್ರಮೆ : ಇದು ಅವಿಜ್ಞಾನ ಮೈಗುಲದಂತೆ ಮೂಯವಾದವು (ಕೊತ. ೩); ಅವರು ಧಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಈ 'ಮೈಗುಲ'ದ ಚಿನ್ನ ಮೇಲೇರಿ (ಕುಗು. ೮). 'ಮೈಗುಲವು' ಹೋ. [ಕೊ.]

ಮೈಸೂರಿನ (ಸಾ). (ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ) ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಬೀಸುವ ಬಿಲ : " ಮೈಸೂರಿನ ವಾಗುಣ ಬೆಳ್ಳಾರವನೊಕ್ಕು " (ಕುಣಾ- ೦೦೨-೩) [ಸಾ. ಮೈಸೂರಿನ]

ಮೈಗಜಾಲಿಕೆ, ಮೈಗಜಾಳಿಕೆ (ನಾ). = ಮೈಗಜಾಲಿಕ. ಮೈಗಜಾಳಿಕೆ:
 "ಪಾಕ, ಪಿಂಧವಗ್ರಂಥಿ, ವಾಗುರಾ, ಮೈಗಜಾಳಿಕಾ—ಈ ೪ ವೈವರಣೆ"
 (ಕಲಹಂ. ೪೭-೪೮). [ಪಿ. ಮೈಗಜಾಲಿಕಾ]

ಮೈಗಾಕಾಳಿ 'ಮೈಗಾಕಾಳಿ' ನೋ.

ಮೈಗಣಿ (ನಾ). ಹುಡುಕುವುದು : ಅನ್ವೇಷಣೆ : "ಅನ್ವೇಷಣೆ . . .
ಮೈಗಣಿ. ಮೈಗಣಿ - ೨ ಹುಡುಕು ನೋಡುವಿಕೆ" (ಸಾ.ಕ. ೩೩).

[ಸಂ. ಪು.ಗಣಾ]

ಮೈಗತತಿ (ನಾ). ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗುಂಪು; ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ: ಮೈಗತತಿ ಸುಳಯವು.
 . . . ಗಗನದ ಮೇಚರಾ ಬಟ್ಟಿಗೆ ಸಾರಂ ವಗಜಯತುಕಳವಧಾತವದೊಳ್
 (ಗಾಂ. ೯-೧೦) ; ಮೈಗತತಿ ಪೆಂದ್ರು ಮೈಗತತ್ವವುಗಳಂ ಜಲಮೆಂದು
 ಪಂದುಮೊಲಂಕೊದೊಳ್ ನೆದ ಕಡತಾವದಿಂ ಪೊಗೆ ಮೊಗದಿಂ
 ಸೂಸಿದೊದ್ದಾ ನಿಧಿವೊಲೊತ್ತಂ (ಕಾಂಕಣ. ೯-೨೫). [ಸಂ.]

ಮೃಗಶ್ವತ್ಥಿಕೆ (ನಾ). = ಮೃಗಜಲ ೧ : ಮಿಗ ಶ್ವತ್ಥ ಪುಷ್ಕರಿಂದ್ರಿಯ
ಮೃಗಗಳಂ ಭೋಗಮಯು-ಮೃಗಶ್ವತ್ಥಿಕೆ ಮೆಯ್ಯೇಯಲ್ಪೆ ಚಾರದಂತರ
ತೊಡೂತೊಂಪೂಯ್ದುದುಬೊಂಬುಕ್ಕಿಯ (ಇಂಡಾ. ೨೩) : ಬೊಂಬು
ಯ- ಮಿಸಲ್ಪಳಂ ಕೈಲಾಸನಗಂ ವೆಚೆಯ ತರಗಿ ಟಕ್ಕಟ್ಟು ಕರಂ ಸೂಸ

ಪರಿವಶವು ದೊರೆತ ಮೂಲದವನಿರ್ದೇಶದ ಮೈಗತ್ವಜ್ಞಗಳಿಗೇ (ಕೂರ್ಮ. ೪-೭೦); ಈ ಪದವು ಮತ್ತೆ ಮೈಗತ್ವಜ್ಞತೆಯಂತೆ ನನಗೆ ವಿಷಾದ ವನ್ನಂಟುಮಾಡುವುದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮).

[ಸಂ. ಮೈಗತ್ವಜ್ಞತಾ]

ಮೈಗತ್ವಜ್ಞ (ನಾ). = ಮೈಗಜಲಿ : ಮೈಗತತಿ ಪೂವಲ್ಪ ಮೈಗತ್ವಜ್ಞ ಗಳಂ ಜಲಮೆಂದು ಪರಿಮೇಶಂಕೊಡಲೊಳ್ ಬೆಗದ ಕಡುತಾಪದಿಂ ಪೋಗಿ ಮೋಗದಿಂ ಸೂಸಿದೊಡಂ ನದಾಪುರೋತ್ತಮ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೪-೧೦೭); ಮೈಗತ್ವಜ್ಞಪೂಜಿಸುವವನು ಮೈಗತ್ವಜ್ಞಪೂಜಿಸುವವನು ಬಲ್ಲನೆ ಧಾರ್ಮತತ್ವದತ್ತವನ್ನೊಪ್ಪುವ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ. ಮೈಗತ್ವಜ್ಞತಾ]
ಮೈಗದಂತ (ನಾ). ನಾಯಿ : ಶುನಕ : "ಕೇಲೇಯಕಃ, ಸಾರಮೇಯಃ, ಶುನಕಃ . . . ಮೈಗದಂತಃ, ಶಾರಾವೃತಃ— ಈ ರಿ ನಾಮಾ"(ಯ)" (ಕೂರ್ಮ. ೧೭-೧೦೭). [ಸಂ.]

ಮೈಗದಂತಕ (ನಾ). = ಮೈಗದಂತ : ಕೇಲೇಯಕಃ . . . ಮೈಗದಂತಃ, ಶುನಕಃ, ಭವತಃ, ಶ್ವಾನ್ — ೭ ನಾಯಾಯ ಪೆರು" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭). [ಸಂ.]

ಮೈಗಧರ (ನಾ). ರಿ. ಬೆಂಕಿಯ ಗುರುತನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು : ಬಂದ್ರ : ಸುಜಯಃ . . . ಕುರುಕುಳಗನಮೈಗಧರಂ ಬಂದನೆಂದು ಬಿನ್ನಪಳಿಯ್ದುದುಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮); ಮೈಗಧರನಂತರಮಾತೆ ನನು ಮುಟ್ಟುವುದುಂ ಜಲಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೀಪಗಲ್ ನೆಗದಪವಿ (ಕೂರ್ಮ. ೪-೧೦೭).
೨. ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವವನು : ಶಿವ : (೧)-೩. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು. ರಿ. ೩ : ಕರಾಧಿಯಂತೆ ಮೈಗಧರಂ ಪಥದಂತ ಕುಜಯಂತಂ . . . ದಿನಕರಪಥಯಂತೆ ಪುಂಡರೀಕೋದಾಪರಮಾಗಿ ತಟ್ಟಲಮೆಸಿದೊಡುಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭). ೪. [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ಯುಗ ಭುತು ಗಜ ನಾಗಂಬರ ಮೈಗಧರ ನಗಪಟ್ಟಮನಿಪ ವೈಶ್ವದ ಶಿಶುಂ ಸೂಗಯಿಸಿ ತೋರ್ಪಂ (ಕೂರ್ಮ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ.]

ಮೈಗಧರಧರ (ನಾ). ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದನು : ಶಿವ : ಮೈಗಧರಧರಂ ನೆಗಂತೆ ನುಡಿದಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೪-೧೦೭). [ಸಂ.]

ಮೈಗಧೂರ್ತ (ನಾ). ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮೋಸಮಾಡುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಪ್ರಾಣಿ : ನರಿ : ಕಂದಂ ಮೈಗಧೂರ್ತಿಯಂ ಮೈಗಧೂರ್ತಸದ್ಭವಕೀರಾತರ್ತಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ.]

ಮೈಗಧೂರ್ತಿಕ (ನಾ). = ಮೈಗಧೂರ್ತ : "ಜಂಬುಕಃ, ಶಿವಃ . . . ಮೈಗಧೂರ್ತಿಕಃ — ಈ ರಿ ನಾ" (ಕೂರ್ಮ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ.]

ಮೈಗನಯನೆ (ನಾ). ಬೆಂಕಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣುಗಳೆಳ್ಳುವಳು : ಸುಂದರಿ : ಮೈಗನಯನೆಯೊಡೆಯಮುವನುಕಿಳುವದನ್ನದನಮದ್ರಮಂ ಮುಕ್ಕುಳಿದೊಡುಗುಟೆಯುಮುರೋಕಿ ವಶಂಕದ ಮುಗುಳಲವ್ಯವ ರಮಾ ವದನಮಲವಂಕೆತ್ತಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮); ಕೋಟಿದೀಪನಾಮನಾ ಮೈಗ ನಯನೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡೆಳ್ ನೆಗುಟ್ಟಿದೊಡ ರತ್ನಮಯತಂಜುಳಮಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ. ಮೈಗನಯನಾ]

ಮೈಗನಾಭಿ (ನಾ). ರಿ. ಕಸ್ತೂರಿಯೆಂಬ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಹೊಕ್ಕುಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿ : ಕಸ್ತೂರಿಮೈಗ : ಅಧಿಕಕಸ್ತೂರಿಯರಿ ಕೊಡುವ ಮೈಗನಾಭಿ ತಾನಾವ ಲೇನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). ೨. ಕಸ್ತೂರಿಮೈಗದ ಹೊಕ್ಕುಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ : ಕಸ್ತೂರಿ : "ಮೈಗನಾಭಿಃ, ಮೈಗಮದಃ, ಕಸ್ತೂರಿಕಾ — ಈ ೩ ಕಸ್ತೂರಿ"

(ಕೂರ್ಮ. ೧೦೭-೧೦೮); ಮೈಗನಾಭಿಯಾನೆಯ ಕೊಂಬುಗಳಂ ಬೆವಿದಿರಿ ತೋರಮುತ್ತಂ ಕಸ್ತೂರಿಗಳಂ ಮುಂದಿಟ್ಟೊರ್ವಂ ಪುಗುತಂದಂ ರಾಜಭವನ ದೊಳಗಂ ಶುಬಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮); ಗಂಧಮಂಕದ್ರವ್ಯಮೈಗನಾಭಿ ಮೊದಲಾದ ಚಂದ್ರಾದೀವರ್ತಗಳಿ ಲೇಪನವ ಮಾಡಿ(ಶ್ವಾತಾ. ೭-೨೪). [ಸಂ.]

ಮೈಗನಾಭಿಜ (ನಾ). = ಮೈಗನಾಭಿ ೨ : ಬೊಟ್ಟಿದೊಪ್ಪಿದ ಭಾಳದಲ್ಲಿ ಮೈಗನಾಭಿಜಮಿಂದ್ರಮಂಕದಿಟ್ಟೊರ್ವಂ ತೋರಮದ ಜೋಡಮರ್ಗ ಒಂದಾದುದು ಪರ್ವದ ಮರ್ಘ ಲೋಕದೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ. ಮೈಗನಾಭಿಜಾ]

ಮೈಗನಾರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೀಪೋಪಕರಣ : ವಿಡಂಗ : "ಮೈಗನಾರಿಯಂದೆ ವಿಳಗಮನಿಪ್ಪಿ" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). 'ಮೈಗಾರಿ' ಹೋ. [?]

ಮೈಗನೇತ್ರ (ನಾ). [ಧಂದ] ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳ ನ್ನುಳ್ಳ 'ಪ್ರತಿಪ್' ಎಂಬ ಭಂದಸ್ಥಿತಿ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯ : ಲಗಯಾಗ್ನಿ ಸೆಗಬ್ಬಾಗ್ನಿ ಮೈಗನೇತ್ರಃ ಮೈಗನೇತ್ರಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ.]

ಮೈಗನೇತ್ರ (ನಾ). = ಮೈಗನಯನೆ : ಮೈಗನೇತ್ರಯ ತೋಗುವ ಕಾಲಗುರ್ಗಿಳ ನೊಪ್ಪಿದ ಪೂಳವ ಮೈಗನೇತ್ರ ಕಾಂಕಿಗಳದರ ಪರ್ವಿ ಪಟ್ಟಿಯ ಜಗಲಿಯೊಳೊಪ್ಪಿದುದು ರಂಗವಲಿಯನ್ನಿದವೊಡ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮); ಮಗನ ಕೋಟಿನೇಕಿ ಹೋಗಿ ಬಂದವೆಯು ಮೈಗನೇತ್ರ ಪರಮೆಯಂ ಬೇಡಿಕೊಂಡವೆಯು (ಕೂರ್ಮ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ. ಮೈಗನೇತ್ರಾ]

ಮೈಗನೇಚಕ (ನಾ). [ಚೋಕಿ] ಮೈಗತಿರಾನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ಆರಂಭ ವಾಗುವ ಮೈಗಿರಿ, ಆದ್ರ, ಪುನರ್ವಸು, ಪುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಶ್ಲೇಷ ಎಂಬ ಐದು ಮಳೆಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು : ಮೈಗನೇಚಕದ ಮಳೆ ಬರುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ.]

ಮೈಗನೇಶ (ನಾ). ರಿ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಒಡೆಯ : ಸಿಂಹ : "ಪರಿ, ಮೈಗನೇಶಃ . . . ಕೇಂದ್ರೀಕೃತೌ ಸಿಂಹದ ಪೆರ್" (ಕೂರ್ಮ. ೧೦೭-೧೦೮); ಮೈಗನೇಶ ಪೂಜಾದ ಕೋರಕೇಂದ್ರಿಯಿಂದ . . . ತನ್ನ ನಯ ರಾಜಧಾನಿಯನುಜಯತನವರಾಜತನಯುಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮).
೨. ಹುಲಿ : ವ್ಯಾಘ್ರ. ೩. ಗಂಡುಜಿಂಕೆ. ೪. [ಚೋಕಿ] ಒಂದೇ ರಾಶಿಯ ಹೆಸರು : ಸಿಂಹರಾಶಿ : ಭೃಗುಜನಿ ಕೇರಳೋಳ. ಭೂಗಾ ಮೈಗನೇಶೋ ದ್ವಾಪರಾನಿಧ್ಯಾತ್ಮತಮೈಗನಾ ದೀಕ್ಷಿಸುವವನು ಪೂಜಿಸುವ ಲೋಕವಂ ಇದ್ದುದಾಂತರದೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ.]

ಮೈಗಪೋತ (ನಾ). ಬೆಂಕಿಯ ಮರಿ : "ಕೋಸನೆ ಮೈಗಪೋತ" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮); ಮೈಗಪೋತನನು ಪಜ್ಜುಮಾಡುವುದುಚಿತವೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ.]

ಮೈಗಪೋತಕ (ನಾ). = ಮೈಗಪೋತ : ವಾನರನ ಹವಕುಂಜರನ ಪಂಚಾನವ ಮೈಗಪೋತಕನ ಗುಣವಾ ಸರೋದ್ರನೊಳರಲುಬೇಡುಮ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ.]

ಮೈಗಪ್ಪತ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ]. ಮಾರ್ಗಲೀಲಾಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಪದಿನಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧ "ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಕುಂಚಿತಮಾಡಿ ಎತ್ತಿ ನೆಗೆದು ನೆಲದ ಮೇಲಿರಿಸಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲನ್ನು ಅಂಚಿತಮಾಡಿ ಕಣಕಾಲನ್ನು ಮೊದಲ ಕಾಲಿನ ಮುಂದೆ ಇರಿಸುವುದು" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮).
೨. ಚರಣಮಾಡಿದಂ ಕುಂಚಿತರವದತ್ತಿ ಪೆಗಿದು ನೆಲದೊಳ್ ನಿರಿಸುತ್ತಿರದಂಚಿತಪದಜಂಭಯನಿರಿಸಲ್ಪ ಪದದಾಗಿ ಮೈಗ ಪ್ಪತಮೆನಿಸುಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಸಂ. ಮೈಗಪ್ಪತಾ]

ವ್ಯಗತಾಬ (ನು). ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿ: ವ್ಯಗತಾಬಂ ಮಗಿ ಕಾರ್ಡೊಲಗರ್ಜ್ಜಿತ
 ಕ್ಷಯವಂತೆ ತದ್ರಾತ್ರಿಯೊಕಾ ವ್ಯಗತಾಬನೇತ್ರಿ ಬರ್ಜಿವಲಗರ್ಜ್ಜಿತವರ

ರಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದು ರಾಕಗರ್ (ಪಠ್ಯ. ೧-೨೦೩); ಶಾಂತಲೆ ಬೆದರಿದ ಮೈಗನಾಬಾಕ್ಷಿ ದಂತೆ ಕಣ್ಣರದು ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದಾಗ . . . ಕಂಡಳು (ಪಾಠ್ಯ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಮೈಗನಾಬಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವಳು: ಸುಂದರಿ: ಮೈಗನಾಬಾಕ್ಷಿಯಾದನೊಮ್ಮೆ ಶುಕನು ತೋಲ್ಕುಪಂ ಪಳಂಚರೈ ತನ್ನ ಗುಣವಾಕ್ಷಿಯ ಕಂಪು ತಟ್ಟಿ ಮಧುಪಂ ಬೋಲ್ ಸೋಲ್ಕು (ಕಂಪು. ೧-೨೦); ಹಸ್ತತಮಂ ಸತ್ತಲ್ಲವಂಗಿತ್ತು ತನ್ನ ಗುಣವಾಕ್ಷಿಯನಿಂತು ಮನ್ಮಥವನ್ನೀಗಿತ್ತು (ಸುಕುಪಂ. ೧-೧೦).

[ಸಂ. ಮೈಗನಾಬಾಕ್ಷಿ]

ಮೈಗನಿರ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಐದನೆಯದು: ಮೈಗನಿರೇಷ್: ಮೈಗನಿರೇಷ್. ಮೈಗನಿ. ಬಾಂದ್ರಂ. ವಾದವಂ. ಹಿಮ ದೀಧಿ-ಯಾ ೫ ಮೈಗನಿರ ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆರು (ಪಾಠ್ಯ. ೨-೨). [ಸಂ.]

ಮೈಗನಿರ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಐದನೆಯದು ಮತ್ತು ಈ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಳೆ: "ಮೈಗನಿರಯು ಮೈಗ ಮನಿಕ್ಕುಂ" (ಪಾಠ್ಯ. ೨-೨); ಮೈಗನಿರ ಬಿಫುಸ್ಸಿರ ಮುಗ್ಧಗಲೆದು ತೋದಿತ್ತ ಮು]ವಾಗೆ ಕರ್ತೃಗೆ ಮನು ವಾರ್ಧಿಗೆ ದಿನಪರಿಹಿತ ರಾಶಿ ಗಳುದಯಸ್ಸು ಮಾಯುರೈ ಸಮಾವರ್ತನಮಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೨-೨೩); ಅಶ್ವಿನಿ ಭರಣಿ . . . ಮೈಗನಿರ . . . ರೇವತಿಯಂಪ್ರವೃತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಮಂ ಫುಡಾತ್ತಿರ್ಪವು (ಪಾಠ್ಯ. ೨೦೦); ಮೈಗನಿರಗೆ ಮಿಕ್ಕ ಎಳು ಚೆಲ್ಲು (೧೩). [ಸಂ. ಮೈಗನಿರ]

ಮೈಗನಿರೇಷ್ (ನಾ). ೧ = ಮೈಗನಿರ: ಮೈಗನಿರೇಷ್ ಮೂಳುಂ ಪೂರ್ವಗಾಕ್ಷಿನಿಯಾರ್ಥ ಚಿತ್ರ. ಮೂಲಂ ರೇವತಿಯಾಗುಂವಿ ಪತ್ತಂ ತಾರಗಲೊಳೆ ಮಾಡುವುದು ಸಕಲವಿದ್ಯಾಗಮಮಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೧-೧೩). ೨. [ನಾಟ್ಯ] ಅಸಂಯುತ ಹಸ್ತಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ನಾಟ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೇಳಿರುವ ಅಸಂಯುತ ಹಸ್ತಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ ಪತಾಕ . . . ಮೈಗನಿರೇಷ್ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೬). [ಸಂ.]

ಮೈಗಶೃಂಗ (ನಾ). ೧. ಜಿಂಕೆಯ ಕೋಡು: 'ಮೈಗಶೃಂಗಧರ' ಪರಾ. ೨. ಬಲಮುರಿ ಎಂಬ ಸಸ್ಯದ ಕಾಯಿ: ಸುಮಾರು ಒಂದು ಒಮ್ಮೂವರೆ ಅಂಗುಲ ಉದ್ದವಿದ್ದು ಮೊಸು ಚೂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ: ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮೈಗಶೃಂಗ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮೈಗಶೃಂಗಧರ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ಕೋಡುಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವವನು: ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷಿತನಾದವನು: ಒಂಬರ ಮುಕ್ತರೇಷ್ ಧರ್ಮದ ಮೈಗಶೃಂಗಧರನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಮೊಳೆನೆಯದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೧೦). [ಸಂ.]

ಮೈಗಾಂಶ (ನಾ). ೧. ಜಿಂಕೆಯ ಗುರುತುಳ್ಳವನು: ಚಂದ್ರ: "ಇಂದು, ಚಂದ್ರ . . . ಮೈಗಾಂಶ: ವಿಧು, ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯನೇರವನು: ಈ ೨೧ ಚಂದ್ರನ ಪೆರಾ" (ಪಾಠ್ಯ. ೧-೧೩); ರಾಂನಿರಾಥವಿನಿತ ಪ್ರತಿ ಪಮುಂ ತದ್ವಿಸುಧೇಶ ಕಾಂತಿಯುಮಂ ಮೈಗಾಂಶ ಕಾಂತಿಯುಮೇಂ ದಿಗಂತಮಂ ಪರಿದುದೋ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦-೧೩೯). ೨. ಕಪ್ಪುಗರ. ೩. ಗಾಳಿ. [ಸಂ.]

ಮೈಗಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವಳು: ಸುಂದರಿ: ಸೂಸಿ ಕಣ್ಣು ನೀರೊಡಮೊಡಮನ್ನೆ ಕುಂಕುಮದೊರ್ದಿದ ಬಾಳೆಗಳನ್ನವಾಗಿ ಕಂಪವರ್ವಲಗ್ನಾಳೆಂದುಗುಟ್ಟು ನೋಡಿದುದು ನೆನಪೇಂ ಮೈಗಾಕ್ಷಿಯಾ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೨-೨೯); ಎಲೆ ಮೈಗಾಕ್ಷಿ ಮೇಳಿಕೆ ಕರ್ಣಪೂರದ ನೈದಿಲ್ ಕಾರುಕೊಳಮರ್ ತಾರಗಿಣ್ಣರಗಿಯೆನಿಸಿದುದಿಲ್ಲ (ಪಾಠ್ಯ. ೩-೩೩). [ಸಂ. ಮೈಗಾಕ್ಷಿ]

ಮೈಗಾದನ (ನಾ). ಜಿಂಕೆಯ ತೋಗಲು: ಮೈಗಾದನಮಂ ಪೊಲುತಿರ್ಪ ಮಂಜಮೇಯಲೆಗಳನೊಪ್ಪವೊಡುವ . . . ಪ್ಪವಸಾಯಮೆತ್ತಲಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೨೨೨); ಇಟ್ಟಿ ವಿಧೂತಿಮ ತೊಟ್ಟಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯಂಪ್ಪ ಮೈಗಾದನ . . . ಕಟ್ಟಿಗರದ ಕಡು ಮಂಜಮೇಯಂತ ತಪೋಧನರರ್ಪ ತಾಗದಲ್ಲ (ಪಾಠ್ಯ. ೧-೧೩೫). [ಸಂ.]

ಮೈಗಾದನ (ನಾ). ನಾಯಿಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಪ್ರಾಣಿ: ಕತ್ತೆಕಿರುಬ: ಶಿವಂಗಿ: "ತರಕ್ಷಾ. ಮೈಗಾದನ-೨ ಶಿವಂಗಿ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪಾಠ್ಯ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಮೈಗಾಧಿಪ (ನಾ). = ಮೈಗಶತಿ ೧; ಮೈಗಾಧಿಪನೆಂತಗಿದ್ದಿಪಂ . . . ತೆರಳ್ ತೆಲದಿಂ ಮಿಥ್ಯಾರವಂ ತೊಳ್ಳು ಪಾಟುವಿನಂ ನಿರ್ಮಳಧರ್ಮಮೊಂದಿ ನಿಲಿ ಪೆಟ್ಟಂ ಪಂಪನತ್ತಂತಸ್ತೆವುದು: [ದ್ರಾವಿ] ಪುರಾಣಮಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೧-೩೨); ಮೈಗಾಧಿಪನಗಿದು ಬಗಿದು ತೋದಿದ ಬಾದಗಾದ . . . ಕಡಬೆ ತುಳದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳ ಚಿತ್ತದ ಬೆಡನಾಮುಕರು ನೆರೆದರು (ಪಾಠ್ಯ. ೩-೩). [ಸಂ.]

ಮೈಗಾರಾತಿ (ನಾ). ೧. ಸಿಂಹ: "ಪರಿ ಮೈಗೇಂದ್ರಂ . . . ಮೈಗಾರಾತಿ ಕಂಟಕಮಂ ಕಂಪೈರಿ ಕೇಸರಿಯೆಸಲ್ ಸಿಂಹಮನಿಸಿಕ್ಕುಂ" (ಪಾಠ್ಯ. ೧೨-೩). ೨. ನಾಯಿ. ೩. ಹುಲಿ. [ಸಂ.]

ಮೈಗಾರಿ (ನಾ). ೧. ಸಿಂಹ: 'ಮೈಗಾರಿಷಿ' ಪರಾ. ೨. ಹುಲಿ: ವ್ಯಾಘ್ರ: "ವ್ಯಾಘ್ರ: . . . ಮೈಗಾರಿ-ಈ ೨ ಹುಲಿ" (ಪಾಠ್ಯ. ೩೬-೩೩). ೩. ನಾಯಿ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ. [ಸಂ.]

ಮೈಗಾರಿಷಿ (ನಾ). ಸಿಂಹಾಸನ: ಪಗಡೆಗಿದ ಪಟನೊಸಲೆನೆ ಸೊಗಯಿತ ಪಾಂಡುಕವಿಶಾಲಕೋಳದೊಂ ದಿಟ್ಟಿಗೆಮೆದುಡೊ ಮಾಗಕ್ಕದ ಮೈಗಾರಿಷಿ-ತು ಲಲಾಮಮೆನೆ ಕುಂಕುಮದಾ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೨-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಮೈಗಾಲಯ (ನಾ). ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ನೋಟಕ್ಕಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಮೈಗಳನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಹಲಚವನ್ನೂ, ಪಕ್ಷಿ, ಸರ್ಪ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿರುವ ಸ್ಥಳ: ಪ್ರಾಣ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ: ಇಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮೈಗಪಕ್ಷಿಗಳುಳ್ಳ ಮೈಗಾಲಯವಿದೆ (ಕಪ್ಪ. ೩-೯೯). [ಸಂ.]

ಮೈಗಾಸನ (ನಾ). [ಯೋಗ] (ಜಿಂಕೆಯಂತೆ ದೇಹವನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಸನ: ಸಿದ್ಧಾಸನ . . . ಮೈಗಾಸನ . . . ಆಧಾರವಾದಿ ಮಂಥುರವಾಲ್ಯ ಅಸನಧರ್ಮಗಳು (ಪಾಠ್ಯ. ೧೩೧). [ಸಂ.]

ಮೈಗಿ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣುಜಿಂಕೆ: ಮೈಗಕಂಠಮಾದ ತತ್ವಯುಕ್ತಮರ್ಜ ಪೋಗದೆ ಮೈಗೀಯುಗಳಂ ಮದಿಮಂತೆ ಸತ್ತರ್ (ಪಾಠ್ಯ. ೩-೯೯): ವಾತ್ಸರ್ಯಗಳೆಂದೆಳಸುಗುಂ ಪರ್ಮಗಲ್ಲಗಳ ಕಾಂತಿಯಂ ಮೈಗೀತಾಳಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೧-೧೩೩). [ಸಂ. ಮೈಗೀ]

ಮೈಗಿ (ಗು). ೧. ಬೇಟೆಯಾಡಿದ. ೨. ಹುಡುಕಿದ. (ನಾ). ೩. ಹುಡುಕಿದುದು: "ಅನ್ವೇಷಿತಂ . . . ಮೈಗಿತಂ - ೫ ಹುಡುಕಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು" (ಪಾಠ್ಯ. ೩೩೦). [ಸಂ.]

ಮೈಗೇಂದ್ರ (ನಾ). ೧. ಸಿಂಹ: "ಪರಿ ಮೈಗೇಂದ್ರಂ . . . ಕೆಲವೊಂ ಕೇಸರಿಯೆ. ಸಿಂಹಮನಿಸಿಕ್ಕುಂ" (ಪಾಠ್ಯ. ೧೩-೩): ಇಂದ್ರಂ ಮೈಗೇಂದ್ರಸಂತೆ ಗರ್ಜಿಸಿ ಚತುರಂಗಬಲಸಮೇತಂ ಪೊಲಮುಟ್ಟು . . . ಒಂದು ತಾಗುವುದು (ಪಾಠ್ಯ. ೩-೧೦೫): ಮೈಮನೆಗೆ ಕಟ್ಟಲಿ ಶುಭಕ್ಕೆ ಮೈಗೇಂದ್ರಂ ನೆಡೆವ ಮಾಲಕ್ಕಿಯಂ ನೆಡೆವವೆಂ ನಮಗಿ(ಪಾಠ್ಯ. ೩-೧೦೯).

೨. ಹುಲಿ: ವ್ಯಾಘ್ರ. ೩. [ಜ್ಯೋತಿ] ಸಿಂಹರಾಶಿ. [ಸಂ.]

ಮೈಗೇಂದ್ರವಿಷ್ಣುರ (ನಾ). ಸಿಂಹಾಸನ: ಪುನಃಪುನಃ ಮೈಗೇಂದ್ರ ವಿಷ್ಣುರದೊಳಿರೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೧-೩೦೫): ಅಶ್ವಮೇಧವು ನನ್ನಿಧಾನ್ಯಂತರ ಮೈಗೇಂದ್ರವಿಷ್ಣುರಾರೂಢನಾಗಿರ್ಪದಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೨-೧೩೩). [ಸಂ.]

ಮೈಗೇಕ್ಷಣ (ನಾ). (ಬೆಂಕಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಂತೆ) ಬೆಂಚಲವಾದ ನೋಟ :
ಮಿನಲೋಚನ ಮೈಗೇಕ್ಷಣದ ಸಗರವ್ಯವಸ್ಥಾವೀಕ್ಷಿಸಿದಳು (ಕಾಶ್ಯ.
೧-೩೭). [ಸಂ.]

ಮೈಗೇಕ್ಷಣ (ನಾ). ಕಸ್ಮಾರಿಮೈಗದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದುದು ;
ಕಸ್ಮಾರಿಯೆಂಬ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ : ಮೈಗಮದ : ಮೈಗೇಕ್ಷಣ
ವಾಸಿತ ಧಾರಾಪರಿಕೃತ ಪಂಚವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರಿಹಾಸ್ಯಕೃಷ್ಣಶಿಶುವಸ್ತುಪಾಲಿಸಿದಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೧-೧೦೬) ; ಪಂಚರತ್ನದ ಘನಸಾರವಾರಯ ಮೈಗೇಕ್ಷಣ
ಕೌಶಲ್ಯದ ಬಾಯಿನಂಗಳು ಮುದದೊಡವಿದಮಿತ್ತು ಮೆಚ್ಚಿದಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೪೦). [ಸಂ.]

ಮೈಗೇಕ್ಷಣ (ನಾ). = ಮೈಗೇಕ್ಷಣ : ಅಡರೆ ಕನಲ್ಪದೊಂದಿಡೆ
ಮೈಗೇಕ್ಷಣದಿಂದ . . . ಸರೋಧಿಧಾಗದೊಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೨೯) ;
ಶಿಶುಕರ್ಪೂರಮೈಗೇಕ್ಷಣವಾಗುರು ಕುಮಾರಾಸ್ತ್ರಾಂಧಿಗಂಧಂಗಳಂ ತಳಿದೊಂ
ಗಂದಿಗಂಧ ಬಂದೊಡದುದೋ ಮತ್ತೊಂದು ಮಂದಾಫಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೪೬). [ಸಂ.]

ಮೈಗೈ (ಗು). ೧. ಹುಡುಕುವ. ೨. ಹುಡುಕಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ. (ನಾ).
೩. ಹುಡುಕಬೇಕಾದುದು ; ಶೋಧಿಸಬೇಕಾದುದು : ರಾಮ
ಕಾರ್ಮಕ. ಕೃಷ್ಣಯುಕ್ತ. ಗೌತಮಕರಣಿ ಭೂಮಿಧಾರವನಿಳುಪೆ
ಸಾಲದಾಗಿರಲು ಸಾಮಾನ್ಯರೆನಿತು ತಾಂ ವೇಗಿದೊಡಮೇನುಕುಡು ?
ಕ್ಷೇಮವೆಂದೊ ಮೈಗೈ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಮೈಜ್ಯೋಗ (ನಾ). ಮುಜ್ಜಿನ ವೃದ್ಧಿ ; ಧೂಳಿ : ಅನುನಯದ
ಸರ್ವಗತನಂಬಂತೆ ಮೈಜ್ಯೋಗವನು ಹೊದ್ದದಿವ್ವ ವಾಯುವಿನಂತೆ
(ಕಾಶ್ಯ. ೧-೩-೩೯). [ಸಂ.]

ಮೈಜಿ (ನಾ). ೧. ತೊಳೆಯುವಿಕೆ ; ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದು : "ಮಾರ್ಜಿ.
ಮಾರ್ಜನಾ. ಮೈಜಾ - ೩ ಶ್ರೀಗಂಧ. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಮುಂತಾದ
ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಮೈಜಿ ಹಾಕಿ ಉಜ್ಜಿ ತೊಳೆಕೊಂಡು ಕೊಳೆ ಹೋಗಲಾಡಿಸು
ವದಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಗಳು" (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೯). ೨. ಶುಚಿ ; ನೈರ್ಮಲ್ಯ.
[ಸಂ. ಮೈಜಾ]

ಮೈಜಿ (ನಾ). ಈಶ್ವರ : ಶಿವ : "ಈಶಾನಃ . . . ಮೈಜಿ . . .
ನೀಲಲೋಕಃ - ಈ ೪೫ ಮಹಾದೇವರ ಮೊ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೩೬) ;
ಮೈಜಿನೋ ಪಾಶಂಪಶ್ಚಾಂವಿದದಂ . . . ನಾರಾಯಣನೋ ಪದದಂ
ಗಾಂಧಿವಿ ಸುಭದ್ರೆಯಂ ಭದ್ರಮನಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨-೩೯) ; ಮನವಿದು
ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹರಿವುದು ಮೈಜಿ ನಿಮ್ಮ ಸಮುದಿನ ನೆನೆಯಲೋದುದು. (ಕಾಶ್ಯ. ೩೯).
[ಸಂ.]

ಮೈಜರಿವು (ನಾ). ಈಶ್ವರನ ಶತ್ರು ; ಮನ್ಮಥ : ಬೆರಲಂ ಮಿಡಿಯು
ರಂಕಿಣ. ಜಗಮಂ ಮೈಜರಿವು ಬೆರಲಿತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಂ ಬಗೆಗೊಂಡಳು
(ಕಾಶ್ಯ. ೧೦-೧೦೯). [ಸಂ.]

ಮೈಜಸುತ (ನಾ). ೧. ಈಶ್ವರನ ಮಗ : ಗಣಪತಿ : ಮೈಜಸುತನಂತೆ
ದಂತಹತಿ ಪೂರ್ವದ ಶೂದ್ರಕನಂತೆ ಶಕ್ತಿಯಂ ಕಿಡಿಸದೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೩-೯೯).
೨. ಸೃಂದ ; ಪಾಣುಮಿ : [ಸಂ.]

ಮೈಜಾದ್ರಿ (ನಾ). ಈಶ್ವರನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಕೈಲಾಸವರ್ವತ :
ದಸುಸ್ತುತಂ ಕುಟಿತನನಾ ಮೂಲಸಂ ಮೈಜಾದ್ರಿಯ ಸಿಂಹವಾಹಿನಿಯು
ರೂಪಿನೋಳಾಪಹಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತ ರಘೂದ್ರಹಂಗನಿಡಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೧೧-೩).
[ಸಂ.]

ಮೈಜಾನಿ (ನಾ). ಈಶ್ವರನ ಪತ್ನಿ ; ಪಾರ್ವತಿ : "ರುದ್ರಾಣೀ . . .
ಮೈಜಾನೀ. ಪೃಥುವತಿ . . . ಮೇನಕಾತ್ಮಜಾ - ಈ ೨೦ ಗೋ
ದೇವಿಯ ಮೊ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೯೯) ; ಅಪ್ಪ ನೊಸಲೊಳಗಿನ ಗೋರೋ

ಚನದ ಬೊಟ್ಟು ಬೇಡತೊಡದ ಮೈಜಾನಿಯ ಪಾಣಿಗಟ್ಟಿನಂತೆ ಶೋಭಿಸು
ತ್ತಿರುವುದು (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೦೦). [ಸಂ. ಮೈಜಾನೀ]

ಮೈಜಾಲಯ (ನಾ). ಈಶ್ವರನ ನಿವಾಸ ; ಶಿವಾಲಯ : ಒಡಗೂಡುವ
ರಿಂಗವನಜಯದೆ . . . ಅಡವಿಗಡುಗಳಲ್ಲಿವು ಮೈಜಾಲಯಮಂ ಕಂಡು
ತೊಕ್ಕು ಸಡಗರಿಸಿಕೊಂಡು ವರದ ಹತವೆನೆಂದು ಅಚ್ಚುಗಬಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ
(ಕಾಶ್ಯ. ೨೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಮೈಜಾಲ. ಮೈಜಾಲ (ನಾ). ತಾವರೆಯ ದಂಟು. - ದಿಂಡು :
"ಮೈಜಾಲಂ, ಬಿಸಂ - ೨ ತಾವರೆ ಕಾವಿನ ಹೆಸರುಗಳು. ಇವೇ ತಾವರೆ
ಬಳ್ಳಿಯ ಕೊಳವೆಗಳು" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦). ಮೈಜಾಲ : "ಮೈಜಾಲಂ.
ಬಿಸಂ - ಈ ೨ ನಳಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦೨-೧೦) ; ಕಣ್ಣುಗುರ್ವಿಸುವಮೊಕ್ಕು
ನೇಲ್ವ ಕರುಳೋಳೆಯ ವಾಳಮೈಜಾಲವಾಗು (ಕಾಶ್ಯ. ೧-೩) ; ತರಣ
ಮೈಜಾಲಮಂ ತೆಗೆದು ಪುಗೊಳದೊ ಪೊಣಗಿಕ್ಕಿದಂದದಿಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೨೯).
[ಸಂ.]

ಮೈಜಾಲ 'ಮೈಜಾಲ' ನೋ.
ಮೈಜಾಲಗುಣ (ನಾ). ತಾವರೆಯ ದಂಟಿನ ನೂಲು. - ನಾರು :
ಬಳಸಿ ಮೈಜಾಲಗುಣಮುಗ್ಗಲೊರೆ ಮನೆದವನೊ ಮಹಾಪದಿಗಳ್ಳಂ
ಗೊಳೊರೆ ಪಲ್ಲವತತಿ ಸುಗಂಧಿ ಮನಪೂರ್ಣಕುಂಭಮೊಕ್ಕಿದುದದಜೊಳೊ
(ಕಾಶ್ಯ. ೧-೩೦). [ಸಂ. ಮೈಜಾಲಗುಣ]

ಮೈಜಾಲವಾಳ (ನಾ). ತಾವರೆಯ ದಂಟು ; ಕಮಲದ ನಾಳ :
ಶಿಶುಗಳಂ ಮಲ್ವ ಸ್ಥಂಭೀಕೇಯನಂತೆ ಮೈಜಾಲನಾಳಗಳಂ ಮೆಲ್ಲು
(ಕಾಶ್ಯ. ೧೦೯). [ಸಂ. ಮೈಜಾಲನಾಳ]

ಮೈಜಾಲನಾಳಿ (ನಾ). = ಮೈಜಾಲನಾಳ : ಮೈಜಾಲನಾಳಿಗೆ
ಜಿಂದನದ್ದಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣುಲಲ್ಲಿ ತಣ್ಣಿರಗದ ಸೂಸುನಿಗೊ ಕೊಳವೊಗೊಳಲಂ
ಗುಣಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವರ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೨೯). [ಸಂ. ಮೈಜಾಲನಾಳಿ]

ಮೈಜಾಲಿ (ನಾ). ತಾವರೆಯ ದಂಟಿನ ನಾರು ; ಬಿಸತಂತು : ಗರ್ಭಿಣಿಗೆ
ತತ್ಸಮಯೋಜಿತ ಮಂಗಳಪ್ರಸಾದನಮೆಸದತ್ತು . . . ಮುಕ್ತಿನ ತಿಸರಂ
ಮೈಜಾಲಿಯ ಮುದ್ರಿಕೆ ಪೂವಿನ ಒಂದಂಗಳಣು (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೧೦೩).
[ಸಂ. ಮೈಜಾಲಿ]

ಮೈತ (ಗು). ೧. ಸತ್ತ ಹೋದ ; ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. (ನಾ).
೨. ಸಾವು ; ಮರಣ. ೩. ಸಾಯುವವನು ; ಮರಣ ಹೊಂದು
ವವನು : ಜೀವನಂ ಮೈತ ದುಃಖ ಅಮೃತಂ. ಜೀವನಾ ಜೀವನಮು
ತುದನು ಜೀವನತಿಶುದ್ಧನು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೦-೨೯) ; ಕೆಂಡುಕರೆ ತನಗತ್ತಣದು
ನಿರ್ದೋಷನು ಮೈತದಾತ ತಾನಲ್ಲಿದು ಕೆಂಡವಂಗೆ ಪಾಪ ವಿರೇಷ
ವಿಲ್ಲಿದೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೨೯). ೪. ಜೀವಿಲ್ಲಿದುದು ; ನಿರ್ಜೀವ
ವಾದುದು : ಸರ್ವಸೌಂದರ್ಯಮೈತಂ ಮೈತವಂತಿಹುದು ನನಗೆ ನೀರಸಂ
(ಕಾಶ್ಯ. ೧-೨೩). ೫. ಸತ್ತ ಹೋದವನು ; ಮರಣವನ್ನು
ಹೊಂದಿದವನು : "ಮರಾಣಿ. ಉಪಸಂಪನ್ನಃ. ಪ್ರವಿಷತಃ. ಸಂಸ್ಕೃತಃ.
ಮೈತಃ - ಈ ೫ ಸತ್ಯತಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೧೦೯-೭) ; ಸ್ವಾಮಿಗಳು. -
'ಮೈತನಲ್ಲಿ ತೋರು' ಎಂದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೯೩). ೬. ಯಾವನೆಯಿಂದ
ಪಡೆದ ಆಹಾರ : ಭಕ್ಷೆ. [ಸಂ.]

ಮೈತಕ (ನಾ). ೧. ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ.
೨. ಜೀವಿಲ್ಲಿದುದು ; ಹಣ : ಪ್ರತಿಕೂಲನಾಗಿ ನಿಲಿ ವಿಧಿ ಮತ
ನಯಮನುಕೂಲಮಾಗಿ ನಿಲಯುಂ ಕಾರ್ಯಾಸ್ಥಿತಿಯಂ ಸಾಧರಣಾಗದು
ಮೈತಕ ಕೃತೋನ್ಮುತಿಯುಪಾಲನಾರ್ಥಯಾಸಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೧೦೯) ; ಮೈತಕ
ಮಂ ಕಂಡನಿಬರುಂ ಮೂರ್ಛಾಪೋಗಿ ನೀಡಲೊದ್ದುರ್ವ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೦-೩) ;
ಈ ಮೈತಕಮಂ ನಿವೃತ್ತೋಜನಮಿಂತೆಗೆ ಪುತ್ತು ತೊಲ್ಲು ಪಡೆನೆ

(ಕೂಗು. ೦೭-೫೫ ಕೆ). ೩. ಸಾವು : ಮರಣ. ೪. ಮರಣಸೂತಕ : ಮೃತಾಶುಚಿ. [ಸಂ.]

ಮೈತಕದುಂದುಭಿ (ನಾ). ವೈಶ್ಯಯು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧಿಯಾಗಿ ಪಾರಿಸುವ ತಮಟೆ : ಗಡಗಡನೆ ಪೊಡವಿ ನಡುಗಿತು. ದುಃಖವಾರ್ತೆಯಂ ಜಗತ್ತಿಲ್ಲ ಕೀಳಸುವ ಮೈತಕದುಂದುಭಿಯಂತೆ (ಗೋರಾ. ೦೭-೭೪೩). [ಸಂ.]

ಮೈತಕಲ್ಲ (ಗು). ೧. ಸತ್ತಂತಿರುವ; ಮೈಮರೆತಿರುವ. (ನಾ). ೨. ಹೊಕ್ಕ ಸಮನಾದುದು : ಸತ್ತಂತೆ ಇರುವುದು : ಕಾಳರಸ ಲೋಕ ಮ್ಲವ ಗೋಳುಗುಟ್ಟನೆ ಅನು ಶೂದ್ರ ಬೀಳು ೫ ಮೈತಕಲ್ಲನಾಗುವೆ ನಿರ್ದಗ್ಧಿಹನು (೪೫೫. ೨೭-೪). [ಸಂ.]

ಮೈತಕಸೆಚ್ಚಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ತಪಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಭಾಗಿ : ಶವಾಸನ(?) : ಪಾಯೋಜನವನಿಧಾನದಿಂ ಪ್ರತ್ಯನ್ನಮಪ್ಪೆದೊಳ್ ಮೈತಕಸೆಚ್ಚಿ ಯೋರ್ವ ಸಂನ್ಯಸನಗಳಿಲ್ಲ ಭರ್ವಧಾನ ಶುಕ್ಲ ಭಾಸಂಗಳಂ ಭಾಸಿಸು ತ್ವರ್ವನ್ನೆಗಂ (೪೫೫. ೨೭-೪). [ಮೈತಕ + ಸೆಚ್ಚಿ]

ಮೈತಕಜುಪ (ನಾ). = ಮೈತಕದುಂದುಭಿ : ಮೈತಕಜುಪಂ ಜಯಮಾಡು ಚಿತ್ತಾಧಿಪಮಂ ಜಯಧ್ವಜಂ ಜನಕರಾಜಾರಾತಿ ಜಯದುಂಗಳರುತಿಯೆನೆ ಕೃತಾಂತರಾಜಂಗಿ ರಾಜ್ಯಚಕ್ರವಿಠಲ್ (೪೫೫. ೦೭-೪೪). [ಸಂ.]

ಮೈತಕಪತ್ರ (ನಾ). ವೈಶ್ಯಯು, ತಾನು ಸತ್ತ ತರುವಾಯ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿಯು ಯಾರಿಗೆ ಸೇರಬೇಕೆಂಬ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮತ್ತು ತನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂತಿಮಾಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪತ್ರ; ಉಯಿಲು; ಮರಣ ಶಾಸನ : ಆ ಮುಂಚೆ ಮೈತಕಪತ್ರ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (೫೫). [ಸಂ.]

ಮೈತಕಭಾಷೆ (ನಾ). ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಸ್ಥವಾಗಿರುವ ಭಾಷೆ : ಈಗ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ದೊರೆಯುವ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮೈತಕಭಾಷೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (೪೫೫. ೨೭೩). [ಸಂ. ಮೈತಕಭಾಷಾ]

ಮೈತಕಸಂಜೀವಕ (ನಾ). ಸತ್ತವರನ್ನು ಬದುಕಿಸುವ ಔಷಧಿ. ರತ್ನ. ಮಂತ್ರ. ಇತ್ಯಾದಿ : ತನ್ನ ರವಣಿಂ ಬದುಕಿಸುವಂತೆ ಮೈತಕಸಂಜೀವಕದ ಮಾಯಾನಿವೇದ (೪೫೫. ೨೭-೪). [ಸಂ.]

ಮೈತಕಸಂಜೀವಕ (ಗು). ೧. ಸತ್ತವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಬದುಕಿಸುವ. (ನಾ). ೨. ಸತ್ತವರು ಪುನಃ ಬದುಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ೩. ಸತ್ತವರನ್ನು ಬದುಕಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಒಂದು ಮಂತ್ರ; ಮೈತಕ ಸಂಜೀವನ ಎಂಬ ಸಂಜೀವನತ್ರಯಮಂತ್ರಗಳಂ (೫೫೫. ೨೭). [ಸಂ.]

ಮೈತಕಸಂಜೀವನೀವಿದ್ಯೆ (ನಾ). (ಮಂತ್ರ. ಮಣಿ. ಔಷಧಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ) ಸತ್ತವರನ್ನು ಪುನಃ ಬದುಕಿಸುವ ವಿಧ್ಯೆ : ಅನುರದ ಪುರೋಹಿತನಾದ ಶುಕ್ಲಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಸತ್ತವರನ್ನು ಬದುಕಿಸುವ ಮೈತಕ ಸಂಜೀವನೀವಿದ್ಯೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು (೫೫೫. ೭೪೪). [ಸಂ. ಮೈತಕಸಂಜೀವನೀವಿದ್ಯಾ]

ಮೈತಕಸಂಜೀವಿನಿ (ನಾ). ಸತ್ತವರನ್ನು ಪುನಃ ಬದುಕಿಸುವ ಮಂತ್ರ. ಮಣಿ. ಔಷಧಿ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನ ಮತ್ತು ವಿಧ್ಯೆ : ಮೈತಕಸಂಜೀವಿನಿಯ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಲು ಬಹಳ ವ್ಯಾಧಿ ಮಾಡುವ ದುರಂತವ ತಾಪನು (೪೫೫. ೨೭-೪೪) : ದೇವರಾವನ ಕುಟ ಮೈತಕಸಂಜೀವಿನಿಯುಲುವುದದ ಬಳಿಕ ವಿಭಾವತಿಯೊಳಂದಾಯ್ತು ಲಿಂಗಾಪರ ಪುನರ್ದವನ (೫೫೫. ೭-೭೩ ೫೫೫). [ಸಂ. ಮೈತಕಸಂಜೀವಿನಿ]

ಮೈತಸ್ಮಾತ (ನಾ). ಶವಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದವನು : ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆಯ ನಂತರ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದವನು. [ಸಂ.]

ಮೈತಸ್ಮಾನ (ನಾ). ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ : ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆಯ ನಂತರ ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ : "ಅಪಸ್ಥಾನಂ ಮೈತ ಸ್ನಾನಂ - ಈ ೨ ನೀರಿಳಿಸು" (೫೫೫. ೦೭-೦೭) : "ಅಪಸ್ಥಾನಮೇನ ಮೈತಸ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಪೂಜಿಸು" (ಕುಂಜ. ೦೭-೨). [ಸಂ.]

ಮೈತಾಲಕ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು : ೨. ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣು : "ಅಥೇ. ಕಾಕ್ಷೀ. ಮೈತಾಸ್ತ. ತುಮಕಾ. ಮೈತಾಲಕಂ. ಸುರಾಷ್ಟ್ರಜಂ - ಈ ೬ ವಲಟ ಮಣ್ಣು ಗಂಧವ್ಯ" (೫೫೫. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಮೈತಾಶುಚಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ವೈಶ್ಯಯ ಮರಣದಿಂದ ಆ ವೈಶ್ಯಯ ವಂಶಸ್ಥರಿಗೆ ಬರುವ ಮೈಲಿಗೆ : ಮರಣಸೂತಕ : ಮಂಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತರಮೂಲಗಳಿ. ಯಾರಾದರೂ ಜನಿಸಿದರೂ ಮೈತರಾದರೂ ನಿಯಮವಾದ ಕಾಲಪರ್ಯಂತವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಅವಸ್ಥೆ - ಇದನ್ನು ಜಾತಾಶುಚಿ. ಮೈತಾಶುಚಿಮೈತ್ಯಾರೆ (೫೫೫. ೭೩). [ಸಂ.]

ಮೈತಿ (ನಾ). ಸಾವು : ಮರಣ : ಮೈತಿಗಿನ್ನಪ್ಪಿಡಂ ಸದೆಯದೀ ಭವ ದೊಳ ದೊರೆಕೊಂಡುದಿಲ್ಲ ದುಷ್ಟತಡೊದವಿಂ ಮನಃಪ್ರಿಯಕರಗ್ರಹಣಂ (ಕೂಗು. ೭-೪) : ಮತಿ ನಿರ್ವೇದ . . . ಮೋಹಾಮಯ ಮೈತಿಗಿನ್ನಂ ತಯ್ ಸಂಚಾರಿಭಾವಂ (೫೫೫. ೭೪) : ಆ ಪಶ್ಚಾನ್ನಮ ಮೈತಿಗಿ ದ್ವಿಃಪನ ಓಂಡದಳೊಳಗೆ . . . ವಿಂಧ್ಯದೊಳೊಳಿದಂ (ಕೂಗು. ೭-೭೪). [ಸಂ.]

ಮೈತಿಸು (ಕ್ರಿ). ಸಾಯು : ಮರಣದೊಂದು : ತನ್ನಂತೆ ಚುಚ್ಚಿಸದಿರುತ್ತಿರಲು ಜನಿಸಿತ ಸುತರು ಮೈತಿಸುವರು (೫೫೫. ೭-೭೪). [ಮೈತಿ + - ಸು]

ಮೈತಿಕ್ಕಿ (ನಾ). ೧. ಮಣ್ಣು : "ಮೈತ್. ಮೈತಿಕ್ಕಾ-ಈ ೨ ಮಣ್" (೫೫೫. ೨೭-೪) : ವಿವಾಹೋಪನಯ ಸಮಯಸಿದ್ಧವನು ನಡುವಣಾರ್ಧ ಮೈತಿಕ್ಕಾವಿರಚಿತಮಪ್ಪ ಚಕ್ರಾಂತರದೊಳ್ . . . ಗುಣಾರ್ಣವಸನಾ ದ್ವಿಪದಜಯನೊಡನೆ ಕುಳಿರಿಸಿ (೫೫೫. ೭-೭೪ ಕೆ). ೨. ಪವಿತ್ರ ವಾದ ಮಣ್ಣು : ಅಗುಟ್ಟು ತುದಿಗೊಂಬನೊಳ್. ಮಣ್ಣಿಗೆ ಪುತ್ರಭಜಕ ಮೈತಿಕ್ಕಿಯನೊಡದಂತ್ರಗಲದಿನಿಸು ತಪೋವನಮೃಗಮಾ ಮುನಿವರ ನೊಳವ ಪರಚೆಯನಿಂದಂ (೫೫೫. ೨೭) : ರಾಜರು . . . ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮೈತಿಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇದನ್ನು ಲೇಖಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾಪಿ ಪರಿಹಾರ ವಾಗುವುದೆಂದರು (೫೫೫. ೦೭೩) : ನಮಿಸಿದನು ಮಣ್ಣು ಮೈತಿಕ್ಕಿಯನಾ ರಾಮಚರಣಾರ್ಪಣಮಂ (೫೫೫. ೦೭-೭೪). ೩. ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣು. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯ ಮಣ್ಣು. ೫. ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ಪುನಿವಕ್ತ ರಕ್ತಪುನಿ ಮೈತಿಕ್ಕಿ ಕೂಡಲಾಮ ವೆಂಬೆಂದು ಮಂತ್ರನರಕಂಗಳಿಂ ಬಿಡಿದು ಭೀಮವೊರಸುನರಕವಿಹುದು (೫೫೫. ೦೭೩)'

ಮೈತಿಕ್ಕಿಯ ಲವಣ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಘನರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಉಪ್ಪು : ಕಲ್ಲುಪ್ಪು : ಮೈತಿಕ್ಕಿಯ ಲವಣ ಸ್ವಯಂಪಾಕ ಮಿಕ್ಕಾದ ಲವಣ ಅಪ್ಪುಧೇದ (೫೫೫. ೭-೭೪೪-೦೭೫೫). [ಸಂ. ಮೈತಿಕ್ಕಿಂ]

ಮೈತಿಕ್ಕಿ (ನಾ). [ಅಶ್ವರಾ] ಕುದುರೆಯ ಶರೀರದ ಒಂದು ಭಾಗ : ಗುದದ ಎರಡು ಪಕ್ಕ : ಬಾಲದ ಕೆಲಗುಂ ಗುದಮುಂ ದೀಲೆಯ ಗುದ ದರಡು ಕೆಲವ ಮೈತಿಕ್ಕಿಯೆಂಬ ಹಾಲು ಮೈತಿಕ್ಕಿ ಕೆಲಗುಂ ಪೊಲು ರೋಮಸ್ಸುಮೆಂಬ ಪುಸಂತ್ಕೃತ (೫೫೫. ೭-೭೪) : ಬಾಲದ ಕೆಲಗುಂ ಗುದಮುಂಬರು ಆ ಗುದದ ಎರಡು ಕೆಲಸಂ ಮೈತಿಕ್ಕಿಯೆಂಬರು (೫೫೫. ೭-೭೪). [?]

ಮೈತಿಗಿ (ನಾ). ೧. ಮಣ್ಣು : ಮೈತಿಗಿದುಳ್ಳ ಗಂಧಕ್ಕಿಯಾಗಿಯು ಜಲದಲ್ಲಿ ರವಕ್ಕಿದಾಗಿಯು . . . ಇವೆಗಳಿಲ್ಲ ಅದಿಯಾಗಿ

ಇರುವದಿ ಮನು (೨೫೨೦. ೦೨-೦೩). ೨. ಪವಿತ್ರವಾದ ಮಣ್ಣು. - ಮೈತ್ರಿಕೆ : ನಾನು ಅವಾಜೆಯ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದು ತಟ್ಟಿ ಗಿಂಡಿ ಮಿಥೂತಿ ಮೈತ್ರಿಗೆ ಹೂವಿನ ಬುಟ್ಟಿದೊಡವನ್ನು ಅವರ ಹತ್ತಿರವಿಟ್ಟಿ (ಕೊಂಕ. ೦೨). [ಸಂ. ಮೈತ್ರಿಕೆ]

ಮೈತ್ರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮಣ್ಣನ್ನು ಮೆತ್ತು. - ಲೇಪಿಸು : ಕಾಯ್ದು ಕಾಯ್ದೊಂಡ ದಣ್ಣೆಯೊಳದಿ ಬದಿಸುತ್ತ ಮಾವಾದಮಸ್ತಕಂಬರಂ ಮೈತ್ರಿಸಿ ಪತ್ತಿ ತಿದಿಯುಗಿಯುತ್ತ (೨೫೨೦. ೦೨-೦೩ ಪ). [ಮೈತ್ರಿ + - ಇಸು]

ಮೈತ್ರಿ (ನಾ). ಮಣ್ಣು : ಮೈತ್ರಿಕೆ : ಮೈತ್ರಿವಿನಿಂದಾದ ಮಾಡಕಿ ಮರಳಿ ಮಣ್ಣುಪ್ಪದೆ (೨೫೨೦. ೦೨-೦೩). 'ಮೈತ್ರಿಸು' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಮೈತ್ರಿಕೆ]

ಮೈತ್ಯಾತ್ರ (ನಾ). ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರ : ಮಡಕೆ : ತಪೋವನಕ್ಕೆ ಪೋಷ ಛರ್ಗವಂ ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಕಂಠಸಂಭವನಂ ಕಂಡು ಕನಕ ಪಾತ್ರಕ್ಕೊಪಯುಪ್ಪಿಲ್ಲದದ್ದು ಮೈತ್ಯಾತ್ರದೊಳಕ್ಕೊಪ್ಪಿ ಪೂಜಿಸಿ (ಕೊಂಕ. ೨-೨೫ ಪ). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ರಿಂಡ (ನಾ). ೧. ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆ. - ಉಂಡೆ : ಮೈತ್ರಿಂಡದ ಪದನ ಚಿತ್ರಯ ಚಿತ್ರದ ಕರದಂತೆ ಚಿತ್ರವು ಚಿತ್ರದ ಲೆಕ್ಕದೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟದಂತೆ (ಕೊಂಕ. ೦೨-೦೩); ದಿಶ್ವಿವ್ಯಂಭವಯಂ ಮೈತ್ರಿಂಡಮಾತ್ರಾ ಕೃತಿಯೆನಿ ಬಗಿದಂ (ಕೊಂಕ. ೦೨-೦೩). ೨. (ಅಲಂ) ದೇಹ : ಶರೀರ : "ಮನುಷ್ಯಶರೀರ, ಪಾರ್ಥವದೇಹ. ಮೈತ್ರಿಂಡ" (ಸಿಲಿಂ. ೦೨೫೦).

[ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯು (ನಾ). ೧. ಸಾವು : ಮರಣ : "ನಿಧನಂ, ಸಾವು, ಮೈತ್ಯು : . . . ದೀರ್ಘಾವಧಿ - ಈ ೧೨ ಸಾವು" (ಪಾಂಕ. ೦೦೨-೦೩); ಮೈತ್ಯು ಮುಟ್ಟಿದ ಮುನ್ನ ಪೂಜಿಸು ನಮ್ಮ ಕೊಡಲಸಂಗಮದೇವನ (ಕೊಂಕ. ೦೨೦); ಅರಣ್ಯದೊಳಿರುವ ಅರಳು ಮರನ ಸ್ವಕರದ್ವಯಂಗಳಂ ಮುಟ್ಟಿ ಸ್ವರಿಸಿ ಬೊಡ ನೂರಂಟು ವೇಳೆಯು ಪರಿದು ಪೋಪುದು ಮೈತ್ಯು (ಗಿಣಾ. ೧-೨೨). ೨. ಸಾವಿನ, ಅಧಿದೇವತೆ : ಯಮ : "ಪ್ರೇತವತಿ ಸಮವರ್ತ ಮೈತ್ಯು ಕಾಳಿದಿ . . . ಕೃತಾಂತವಕ್ಕುಂ" (ಪಾಂಕ. ೦೨-೦೩); ಮೈತ್ಯು ವಿನ ಪಾಯಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಲೇಕಿ (ಕೊಂಕ. ೦೨೦). ೩. ಸಾವಿನ ದೇವತೆ : ಮೈತ್ಯುದೇವತೆ : ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಿತ್ತಡದ ಕೋಪದಲಿ ಪನಿದ ರುದ್ರನಂ ಬಳಿ ಮೈತ್ಯುಮಂದವಳಾದಳಾ ಸತಿಯತ್ತ ಕಂಟನಿ ರುಣಿಗವಾದವು ತತ್ತಿಗರು ಪವರ್ವರ್ಗ ಕಾಮ ಕ್ರೋಧ ಮೊದಲಾಗಿ (ಕೊಂಕ. ೨೨೦. ೨-೨೩). 'ಮೈತ್ಯು ದೇವಿ' ಪರಾ.

[ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯುಂಜಯ (ನಾ). ೧. ಯಮನನ್ನು ಜಯಿಸಿದವನು : ಶಿವ : ತಾಳಿ ಮೈತ್ಯುಂಜಯ ಜಿನಾತಿ. ತಾಳಿ ಲೋಕೇತ (ಕೊಂಕ. ೨-೨೩); ಮೈತ್ಯುಂಜಯನನಜಾಯದೆ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಮೈತ್ಯುವಿನ ಬಾಯ ತುತ್ತಾಗಿ ಉತ್ತತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಳಯಕ್ಕೊಳಗಾದಿರಲಾ (ಕೊಂಕ. ೨೨೦-೨೨೦). ೨. (ಸಾವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದೆಂದು ನಂಬಿ ಹುಡುಗುವೆ) ಒಂದು ಮಂತ್ರ : ಗಾಯತ್ರಿ ಮೈತ್ಯುಂಜಯ . . . ಭೈರವಾದಿ ಮಹಾಮಂತ್ರಂಗಳಂ . . . ಬೇಡ ಬೇಡ ವೈವೇಕಿ ನೋಡಿ (ಕೊಂಕ. ೨೨೦). 'ಮೈತ್ಯುಂಜಯ ಮಂತ್ರ' ಪರಾ. ೩. [ಜೈನ] ಜನ : ಅರ್ಹಂತ್. [ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯುಂಜಯತೆ (ನಾ). ಸಾವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಶಕ್ತಿ : ಮರಣವನ್ನು ಜಯಿಸುವ ಬಲ : ದಿವ್ಯದನು ನಿಕ್ಷಿಪದ ನರನ ಮೈತ್ಯುಂಜಯತೆ (ಕೊಂಕ. ೨೨೦). [ಸಂ. ಮೈತ್ಯುಂಜಯತೆ]

ಮೈತ್ಯುಂಜಯಮಂತ್ರ (ನಾ). = ಮೈತ್ಯುಂಜಯ ೨ : ತಾನುಮಾಡಿಯುಂ ತನ್ನ ನಿಶ್ಚರದಿವ್ಯವೆನು ಮೈತ್ಯುಂಜಯಮಂತ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಸಂಧಾರ್ಯಮಾ ಣವೇತರಂಗದರ್ (ಕೊಂಕ. ೨೨೦ ಪ). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯುಂಜಯದ (ನಾ). [ವೈದ್ಯಶಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಿವ್ಯ : ಮೈತ್ಯುಂಜಯ ಯ : - (ಸನ್ನಿ) - ವತ್ಸನಾಥಿ ೧೦ ತೂಕ. ನಾಗಭಸ್ತ ೧೦ ತೂಕ. ರಸ ೧೨ ತೂಕ. ಇವಂ ಅರ್ಕಶೀರದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಮದಿಸಿ . . . ತೇದು ಹಚ್ಚುವುದು (ಕೊಂಕ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯುದೇವತೆ (ನಾ). ಮರಣದ ಅಧಿದೇವತೆ : ಸಾವಿನ ದೇವತೆ : ಮತ್ಸ್ಯಲೋಕದ ಉಪರದೊಳಗೆ ಮೈತ್ಯುದೇವತೆ ಕತ್ತಿ ಕುದುರೆಯ ಹಡಗು ಪುತ್ರೋತ್ಪಾದನ ಮಾಡುವದ ಕಂಡು . . . ದಸಗೊಳಲು (ಕೊಂಕ. ೦೨೨-೦೨೩); ಸ್ವತಃ ಮೈತ್ಯುದೇವತೆ ಪಾಲಿದರು ಬುದರೂಕವಿ ಅವಳನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಾನೆ (ಕೊಂಕ. ೦೨೩). [ಸಂ. ಮೈತ್ಯುದೇವತೆ]

ಮೈತ್ಯುದೇವಿ (ನಾ). = ಮೈತ್ಯುದೇವತೆ : ಕದಿದ ತಲೆಯ ನಿವಾಳ ಯೆತ್ತುವರಾದಿ ಕೈಗಳ ಮೈತ್ಯುದೇವಿಗೆ ಕೊಡುವ ಪರಕೆಯ ಕಂಡು ರಾವಣ ಕೋಡಿ ಮೆಚ್ಚಿದ (ಕೊಂಕ. ೨೦-೨೨). [ಸಂ. ಮೈತ್ಯುದೇವಿ] ಮೈತ್ಯುವತ್ತ (ನಾ). = ಮೈತ್ಯುವತ್ತ : ಮೈತ್ಯುವತ್ತವನಿಗಲೇ ನಾನೇಕಿ ಬರಿದನೊ ತಿಳಿಯದು (ಕೊಂಕ. ೨೨-೨೩); ರಾತ್ರಿ ಎದ್ದು ಕಳೆತು ಬಳಕರು ತಮ್ಮ ಮೈತ್ಯುವತ್ತ ಸಿದ್ಧವಿದರು (ಕೊಂಕ. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯುಮುಖಿ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಮರಣದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ : ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಮೈತ್ಯುಮುಖಿದಿಂದ ಪಾರಾದುದು ಇದೀರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಆನಂದದಿಂದ ತಂದೊಡು (ಪಾಂಕ. ೨೦); ಹದಿನೈದೊಂದಿನ ಮೈತ್ಯುಮುಖಿದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮಹಮೂಖಿ ಒಂದು ದಿನ . . . ಜ್ವರದಿಂದ ಪಾರಾದಳು (ಕೊಂಕ. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯುರಾಜ (ನಾ). ಸಾವಿನ ಅಧಿಪತಿ : ಯಮ : ಅಥವೆಯಿಲ್ಲ ಮುಖದಂ ಗೆಲರಾರ್ಕಮೆ ಮೈತ್ಯುರಾಜನಂ (ಕೊಂಕ. ೨-೨೩). [ಸಂ. ಮೈತ್ಯುರಾಜ]

ಮೈತ್ಯುಲೋಕ (ನಾ). ಯಮಲೋಕ : ಉತ್ತರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನ ನಂದವೆಂಬ ಅಂಗನ ಮೈತ್ಯುಲೋಕವೆನುಲು (ಕೊಂಕ. ೨೦೨-೨೨೦). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯುಶಿಲೆ (ನಾ). ಮರಣ ಹೊಂದಿದವನ ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲೆ ನೆಡುವ ಕಲ್ಲು : ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈತ್ಯುಶಿಲೆ(ಕುಂಬ)ಯನ್ನು ನಿಕ್ಷಿಪ ದೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಅಪ್ರಮಿತ್ತರು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಾದರೆ . . . ನನ್ನ ಕವಿತೆಯ ಸಾಲನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳು (ಕೊಂಕ. ೨೨೨). [ಸಂ. ಮೈತ್ಯುಶಿಲೆ]

ಮೈತ್ಯುಸೂತಕ (ನಾ). = ಮೈತ್ಯುಸೂತಕ : ಮೈತ್ಯುಸೂತಕವು ಹನ್ನೆರಡು ದಿನವು (ಕೊಂಕ. ೨೨-೨೨೦); ಹೆತ್ತ ಸೂತಕ ಹತ್ತು ದಿನಗಳಿಗೆ ಪರಿಯಾರ ಮೈತ್ಯುಸೂತಕವು ಹನ್ನೊಂದು ದಿನಕ್ಕೆ (ಕೊಂಕ. ೨೨೦-೨೨೦). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯುಹರ (ನಾ). = ಮೈತ್ಯುಂಜಯ ೧ : ಆ ನರನಚ್ಚ ಗಣಗಣಿ ಗಣವೊಟ ಕರು ಮುತ್ತ ಮೈತ್ಯುಹರನಯುವನೇ (ಕೊಂಕ. ೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯೆ (ನಾ). ೧. ಮಣ್ಣು : ಮೈತ್ರಿಕೆ. ೨. ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು : ಉತ್ತಮವಾದ ಮಣ್ಣು : "ಮೈತ್ಯಾ, ಮೈತ್ಯಾ - ಈ ೨ ಬಳೆಹ ಮಣ್ಣು" (ಕೊಂಕ. ೨೨೦-೨೨೦) : "ಮೈತ್ಯೆಯೆನಲು ಬಳೆಹ ಮಣ್ಣು" (ಪಾಂಕ. ೨೨೦-೨೨೦). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯ ಮಣ್ಣು. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ತೋಗರಿಗಡ. [ಸಂ. ಮೈತ್ಯಾ]

ಮೈತ್ಯಾಘಟ (ನಾ). ಉತ್ತಮವಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಾತ್ರೆ : ತಿರಿಪುತ್ತೂರಿ ಜವದಿಂ ಮುಕುಂದನಿಡೆ ಎದ್ದುದ್ದೀಕರಂ ವೈರಿಂಧರಮಂ ಕೊಡು ತದುತ್ತಮಾಂಗದೊಡನುಡ್ಡಂ ಪಾಡು ಮೈತ್ಯಾಘಟಬಿರಸುದ್ಧ ಮೈಜದಂಡವರ್ತನದಿಮಗ್ನಾದುಬರು ಪೋಗಿ ಕೋವರಚ್ಚಿಂ ತಿರಿವಂದಿಂ ತಿಳಿದುದು ಚಕ್ರಂ ದಿವ್ಯಚಕ್ರದೊಳ್ (ಕೊಂಕ. ೨-೨೩) [ಸಂ.]

ಮೈತ್ಯ (ನಾ). ೧. = ಮೈತ್ಯ ೧. ೨ - ಮೈತ್ಯ ೨: "ಮೈತ್ಯ. ಮೈತ್ಯ - ೨ ೨ ಬಳಿಕ ಮೈತ್ಯ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೪): ಸುರಾರಾಜಾ. ಪಾಪದ ಪುಣ್ಯ ಸುರಮದಗಜಕೋಡಮಾ ಮುಖಮಂ ಸುರಾರಮನೆಯ ಮೈತ್ಯಿಯಮೊ ನರಸಾಥಾಲಯದ ಮೈತ್ಯಿಯಂ ಹೈಲ್ವೇಪಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೪೬). ೨. = ಮೈತ್ಯ ೨: "ಅಥೇ, ಕಾಶ್ಯಾ. ಮೈತ್ಯ. . . . ಸುರಾಪ್ರಜಂ - ೭ ಪಲಮಣ್ಣಂ ಗಂಧದ್ರವ್ಯ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦೦). ೪. = ಮೈತ್ಯ ೪. [ಸಂ. ಮೈತ್ಯಾ]

ಮೈದಂಗ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮವಾದ್ದು: "ಮೈದಂಗ. ಮೈದಂಗ - ೨ ಮೈದಂಗ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೭-೪೭): ಉದಿತ ಮೈದಂಗ ಧ್ಯಾನವೈತ್ಯನೈಯಾರಾಂಚಿತಮೆವುದು ಕಾಂತಂ ದೇವಭೂತಾನಿಕಾಂತಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೦೦೦): ಅಗ್ನಿವ ಮಹ ಮೈದಂಗ ಕರ್ತವ್ಯಾದಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯದ ದಶಕುಗಳ ಮಹಾದೇವ ಮಹಾಬಲ ತರಣಿತಭವರಿಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೪೭). ೨. ಶಬ್ದ: ಫೋಷ. ೩. ಬಿದಿರಿನ ಬಟ್ಟೆ. [ಸಂ.]

ಮೈದಂಗಧರಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಹೀದ ಮೈದಂಗ [ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦೧] ಫರಣಿ ಜಾಣಿಯಕ್ಕು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೪-೪೪). [ಸಂ. ಮೈದಂಗಧರಣಿ]

ಮೈದಂಗಯತಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಆರು ಬಗೆಯ ಯತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಯತಿಬಿಲ್ಲಿ ಆರು. ವಿಧ. ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವು - (೧) ಸಮಯತಿ (೨) ಗೋಪುಷ್ಪಯತಿ (೩) ತೋಪೋವಾಹಯತಿ (೪) ದಮರಯತಿ (೫) ಮೈದಂಗಯತಿ ಮತ್ತು (೬) ವಿಷಮಯತಿ (ಸಂಗೀತ. ೩೭). [ಸಂ.] ಮೈದಂಗವಾದಿಕೆ (ನಾ). ಮೈದಂಗವನ್ನು ಬಾರಿಸುವವನು: ಭಾರತ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮೈದಂಗವಾದಿಕರು ಸಂಗೀತಗಾರರಿಗೆ ನೀಡುವ ಲಯವಿನ್ಯಾಸದ ನೆರವು . . . ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದಂತಹುದು (ಸಂಗೀತ. ೦೦೪). [ಸಂ.]

ಮೈದು (ಗು). ೧. ಮೈದುನಾದ; ಮೈತ್ಯಗಿರುವ: "ಮೈದುಗೂಟು". 'ಮೈದುತಲ್ಪ' ಪರಾ. ೨. ಕೋಮಲವಾದ; ಸುಕುಮಾರವಾದ; ಸಾಹೂಕಾರದ: ಮೈದುತರಣಪೋಲಪುಷಂ . . . ಮುದಮಂ ಪದದತ್ತ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೭೭): ಮೈದುಕುಟಲಿರೋರುಹಂ ಸುರಾರಹವದನಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೨೪): ಮೈದುಕನಕಪದ್ಮ ಕೋರಾಗ್ರದೋಳಿಗದ ತುಂಬಿ ಯಕುದುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೭೭). ೩. ನಿಧಾನವಾದ; ಮೃದುವಾದ; ಮೆಲು: ಮಂಜಲದ ತುಡುಗಿಯಂ ಕೊಡುಂಚುಂ ಒಳಿಯುಳಿದು ತುಡಿಯುಂ ಮದವರ್ಚಿತಂ ಮೈದುಗಿಗಿ ಮೂಳಕಭಂಡಾರದ ದೇವ ಸಮರಿಯರ್ ನೆಲೆಯುಮರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೭೭): ಮೈದುಗತಿವಿರೋಲ ಜಾರರ್ ಪ್ರದ್ವಣಂ ಬಂದು . . . ಸ್ಥೂಪದರ್ಶಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೦೦೭). 'ಮೈದುಯಾನ' ಪರಾ. ೪. ಇಂಪಾದ; ಮಧುರವಾದ: ಮೈದು ಕಳಕಂತವಾದ ನಿನದಂ ಪೂಜಪೂಜ ಘಡ್ಡು ಭಂಗಸಂಘದ ಮೈದುಗೀಯ ನಿಶ್ಚನಮದುತ್ತಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೨೪). 'ಮೈದುವಚನ' ಪರಾ. ೫. ಶಾಂತವಾದ; ಸೌಮ್ಯವಾದ. ೬. ಅಶಕ್ತವಾದ: ದುರ್ಬಲವಾದ. ೭. ಮೊಂಡಾದ; ಹರಿತವಲ್ಲದ. (ನಾ). ೮. ಮಿಂದುವು; ಮೆತುವು: ಎನು ಕಾಲ ಕ್ಷುಂ ನೀರೊಳಗಿರಲೆನು ನೆನೆದು ಮೈದುಮಾಗಬಲ್ಲದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೪). ೯. ಕೋಮಲವಾಗಿದುದಿ: ಸುಕುಮಾರತೆ: "ನೆಯ: -ಮೈದುನಂ, ಭರ್ಮವಂ, ವಾಯುವಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦೦): ತುಳು ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮೈದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೪೨). ೧೦. ಒಂದು ಗ್ರಹದ ಹೆಸರು; ಶನಿಗ್ರಹ. [ಸಂ.]

ಮೈದುಗಂಧಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಒಡುಪತ್ತಿ- ಮೈದು ಗಂಧಿ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦೭). [ಸಂ. ಮೈದುಗಂಧಿ]

ಮೈದುಗನ್ನಡ (ನಾ). ಸುಕುಮಾರವಾದ ಕನ್ನಡಭಾಷೆ: ಸಂದರ್ಭಂ ಮೈದುಗನ್ನಡಂ . . . ಬಹುಭೇದ ಕನ್ನಡಗಳು ಬಲ್ಲಂ ಕವೀಶಂ ದಿಟಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೭೭). [ಮೈದು + ಕನ್ನಡ]

ಮೈದುಗೂಟು (ನಾ). ಮೈದುನಾದ ಅನ್ನ: ಮೈತ್ಯಗಿರುವ ಅನ್ನ: ನಲ್ಲನಟ್ಟು ಮೈದುಗೂಟವಣುವ . . . ಕಟ್ಟಿಗ್ಗನಂ ಪೊಲ್ಲುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೨-೨೪). [ಮೈದು + ಕೂಟು]

ಮೈದುಜಲ (ನಾ). ಗಡುಸಲ್ಲದ ನೀರು; ಕಠಿಣವಲ್ಲದ ನೀರು: ನೀರೊಳಗೆ ಕ್ಷಾರಾಂಶವು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೈದುಜಲವೆನ್ನುವರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೭೭). [ಸಂ.]

ಮೈದುತಲ್ಪ. ಮೈದುತಲ್ಪ (ನಾ). ಮೈದುನಾದ ಹುಸಿಗೆ: ಮೈತ್ಯನೆಯ ಶಯ್ಯ: ಪೊಳವ ಪುಟ್ಟದೊಳೆ ಸೂಯಾಸುವ ಮೈದುತಲ್ಪದೊಳೆ . . . ಭಾವಿಜನವನಿ ಸತಿ ಪವನಿ ನಿಶಾಂತದೊಳೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೭೭ ಕರ್ತ). ಮೈದುತಲ್ಪ: ನಿಶ್ಚಾಸನೆ ಸೊಗಯುವ ಮೈದುತಲ್ಪದೊಳಾತಂ ವಿರಾಸದಿ ಪವನಿವಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮೈದುತಲ್ಪ 'ಮೈದುತಲ್ಪ' ನೋ. ಮೈದುತ್ಯ (ನಾ). ಕೋಮಲತೆ: ಸಾಹೂಕು: ಸುಕುಮಾರತೆ: ಒಂದು ರೀತಿ ಮೈದುತ್ಯ ಅಥವಾ ಗಡುಸತವನ್ನಪ್ಪೇ ಅಲ್ಲ ಮಾನವ ಮನೋಕಾಮನಿಗಳ ಸುಮಗ್ರಸಾರವನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಮೈದುಪದ (ನಾ). ೧. ಮೈದುನಾದ ಶಬ್ದ. -ಪದ: ಇಲ್ಲಿಗಿದು ತಕ್ಕುದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪೊಲ್ಲಿದಂ ದೇವಕುಮ ಸಮಾ ಬಲ್ಲಂತಲ್ಲಂ ನೆಲ್ಲಂ ಮೋರುಂ ಗುಡಿಂತಲ್ಲದೆ ತಲ್ಲನೆಸಲಸದಿಧು ಮೈದುಪದಮಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೪). ೨. ಕೋಮಲವಾದ ಪಾದ: ಸುರಾರುಂಪ್ರವೃಂದವಂದಿತವಾದಂಗೆ ಮೈದುಪದಂಗಳೊಳೆ ಕಳರವರಣಿತಮನೊಪ್ಪರಂಗಳಂ ತುಡಿಸಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೭೭): ಮೈದುಪದವಂಕಾಂ ನಡೆದು. ಕೆಂಪು ಮರಲು ನಿಜಾರುಣಾಂಶು ಶಾಖದ ದುಗುಲಕ್ಕೆ ಬಾಸರದ ಮಾಸರಮಂ ಕಂಡೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೭೭). ೧. ೨: ಎಳಸತಮಪ್ರಕಂಕರಣಾಸ್ತದಪೂರ್ವಸಗಳ್ ಪ್ರಸನ್ನಮಂ ತಳೆದು . . . ಮೈದುಪದನನ್ನನೋಚಿತಮಾಯ್ತುಳಾತಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೭೭). [ಸಂ.]

ಮೈದುಪದಗತಿ (ನಾ). ೧. (ನರ್ತನದಲ್ಲಿ) ಕೋಮಲವಾದ ಪಾದಗಳ ಗಮನ. - ಚಲನೆ: ಮೈದುಪದಗತಿಯಲ್ಲದ ಲಾಸ್ಯವಿರತದೇಂ ಮೆಚಿದವುದೇ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೭೭). ೨. [ವ್ಯಾಕ] ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಸುಲಭ ವಾದ. ಕೋಮಲವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ೧. ೨: ಮೈದುಪದಗತಿಯಂ ರೂಪಾವದ ಪೂರ್ವ ಪೂಜನಕಪೂರ್ ಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಜಾತುರ್ಯದ ಜತಮನಿ ವಿದಗ್ಯಬುಧನದ ಮನಮನಲಿ ಯರವೇದಾ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೭೭). [ಸಂ.]

ಮೈದುಪಾಕ (ನಾ). [ವೈದ್ಯ] ಮೈದು. ಮಧ್ಯ (ಚಿಕ್ಕಣ). ಖರಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಪಾಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; (ಪಿಪ್ಪಳಮೆಸುಗಳನ್ನು ತುಪ್ಪ. ಎಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸುವ) ಎಳೆಯ ಪಾಕದ ಹದ: ಮೈದುಪಾಕಕ್ಕೆ ಟ್ಟುವ ತೆಗೆದು ಕೋಡಲು ಬೆರಳ ಹತ್ತದೆ ಇಹುದು (ವೈದ್ಯಾ. ೨-೭೭): ನಸ್ಯ. ಮಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತೈಲವನ್ನಾಗಲೀ ಘೃತ ವನ್ನಾಗಲೀ ಮೈದುಪಾಕದಲ್ಲಿ ಇಳಿಸಬೇಕು (ಕಾಶ್ಯಾ. XIII, ಕ್ರಾ. ೦೦೦). 'ಖರಪಾಕ'. 'ಚಿಕ್ಕಣಪಾಕ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮೈದುಬಂಧ (ನಾ). ಕೋಮಲವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಜೋಡಣೆ. - ರಚನೆ: ಮೈದುತರವರ್ಣಸುಗಮಾದ್ಯದವಿರತನೆಯೊಳಗೆ ಕೋರ್ವದದು ಮೈದು ಬಂಧಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೭೭): ಬಗೆ ಪೂಜತವ್ವದಾಗಿ ಮೈದುಬಂಧದೊಳೊಂದಂ

ವೃದ್ಧೋದಿ ದೇಶಿಯೋ ಪುನಃಪುನಃ ಪುನಃ ಮಾರ್ಗದೋ ತಳ್ಳುದು ತಳ್ಳುದೆ ಕಾವ್ಯಬಂಧಮೊಪ್ಪುಗುಂ (ಕಾಶೀ. ೧-೩). [ಸಂ.]

ಮೈದುಬಂಧನ (ನಾ). = ಮೈದುಬಂಧ : ಶಾಂತಿಪರಾಧಮೋ ಕರಂ ನವರಸಮೋ ಸಮರ್ಥಯುತಮೋ ಮೈದುಬಂಧನಮೋ ಪ್ರಸನ್ನಮೋ (ಕಾಶೀ. ೧-೩). [ಸಂ.]

ಮೈದುಬಾಸ (ನಾ). ನಿಧಾನವಾದ ನಡೆಗೆ ; ಮಂದಗಮನ : ಸೋಗಿನವಿಲ್ಲದಿಲ್ಲದಿಗಿ ಧ್ವಂಸ ಕುಂತಲಕ್ಕಂಚಿಗ್ ಮೈದುಬಾಸಕ್ಕೆ ಪಿಂ ರವಕ್ಕಿಗಿ ತಂತಮ್ಮ ಸ್ವಹಾತೀಯ ಸಂವದದಿಂ ಪಾಮರಿಯರ್ ಪಿತಾಮಾರಿ ಯರಿರ್ಪರ್ಪದೊ ಕೇದಾರಮಂ (ಮುಕ್ತ. ೨-೨೦) ; ಮೈದುಬಾಸದಿಂ ಪತಿಯುಮಾ ಸತಿಯುಂ ಬರೆ (ಕಾಶೀ. ೭-೧೦೯) ; ಮೈದುಬಾಸಂ ಗಜಯಾನಮಂ ಜಹಾಯಿ . . . ರತ್ನಕಳಶದರ್ಶಂಗಳಂ ತಾಳ್ತು ತಾನಿದಿವ್ಯದತ್ತರುಭೂಷಣಮೈತಿಯುತಾಂಗಂ ಶೈವಕಾಂತಜನಂ (ಪ್ರಸ. ೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಮೈದುರೇಖೆ (ನಾ). ಕೆಳುವಾಗಿ ಎಳೆದಿರುವ ಗರೆ ; ಸೂಕ್ಷ್ಮರೇಖೆ : ಲಾಕ್ಷಾರಸರೇಖಾಶುದ್ಧಿಯುಮಂ ನೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಳೆವಡಿದ ದೇಶಿಯ ಮುಮಪ್ಪ ಭಂಗಿಯುಮಂ ಮೈದುರೇಖಾವಿಳಾಸಮುಮಂ ಪರಿಭಾಮಿ ನೋಡಿ (ಮುಕ್ತ. ೩-೨೩). [ಸಂ. ಮೈದುರೇಖಾ]

ಮೈದುಲ. ಮೈದುಳ (ಗು). ರಿ. ಮೈದುಮಾದ ; ಕೋಮಲವಾದ ; ಅವನ ಕೈಯು ಬೀಜಿನ ಕೆಳಗಿಂದ ಹಾಯ್ದು ಮೈದುಳ ಕರದ ಮೈದುಲಸ್ಪರ್ಶ ವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು (ಪ್ರಸ. ೧೦-೧೦೧). ೨. ಇಂಪಾದ ; ಮಧುರವಾದ : ಮೈದುಲವಜ್ರೋಭಿತ ತಕ್ಕದ ತಕ್ಕವಧದ್ರನಿಂತು ನುಡಿಯದೊಗೊಲಾ ಪುದಿಮುಗಿಯು ಪೊಯನಮಾ ; ಮೈದುಲದಿಂ ಪೊಯಮಟ್ಟು ಪೊದಳ (ಕಾಶೀ. ೭-೩೬). (ನಾ). ೩. ಕೋಮಲವಾದುದು : ಕಾಣುತಪ್ಪದದೊ ನೀಲದೂರಕ್ಕೆ ಮೈದುಲಮನೆ ತೋರ್ಪ ಬಿಖಿರೇಶ್ವರಂ. (ಪ್ರಸ. ೧೦೭-೧೦೭) ; ಸುಜನರ ಚಿತ್ರವು ಸುಖದೊಳು ಮೈದುಲವು ಕಪ್ಪದೊಳ ತುಳುಕರ್ಪವು (ಕಾಶೀ. ೨೦೭-೨೦೭). ಮೈದುಳ : ರಿ. ಪಕ್ಷಿಗಳ ಬಿಜ್ಜುರವನಿಜ್ಜ ವನೆಯ ಸಿರಿಮಂಚದ ಸಿರಿಮೈದುಳತಕ್ಕ ಸ್ಥಳವಲ್ಲಿ (ಕಾಶೀ. ೧೦-೧೦೨ ತ). [ಸಂ.]

ಮೈದುಲತೆ. (ನಾ). ಕೋಮಲವಾದ ಬಳ್ಳಿ ; ಮೈದುಲತೆಯುಂ ದಿಶಾಂಜದ ಮೈದುಲತೆಯುಂ ಜಯಿಸುವಮಳೆವಾಹಾಲತೆಯೋ ಪುದಿದಳದಳರಂ ಪೊಲ್ಲಿವೈದಿದನೆ ಕರಮಸಿದುವಳ ಕರಸದೊಳುಂ (ಕಾಶೀ. ೭-೨೩). [ಸಂ. ಮೈದುಲತಾ (ಮೈದು + ಲತಾ)]

ಮೈದುಲತೆ. (ನಾ). ಮಾರ್ದವತೆ ; ಕೋಮಲತೆ ; ಮೈದುತ್ವ : ಮೈದುಲತೆಯುಂ ದಿಶಾಂಜದ ಮೈದುಲತೆಯುಂ ಜಯಿಸುವಮಳೆವಾಹಾಲತೆಯೋ ಪುದಿದಳದಳರಂ ಪೊಲ್ಲಿವೈದಿದನೆ ಕರಮಸಿದುವಳ ಕರಸದೊಳುಂ (ಕಾಶೀ. ೭-೨೩) ; ಕೊಪೆಗೆ ಮಡೆವ ಮೈದುಲತೆಯುಂ ಪೊದವನದೆಯುಂ ಕರ್ಪುನಕೆ (ಪ್ರಸ. ೨೦೭-೨೦೭). [ಸಂ. ಮೈದುಲತಾ]

ಮೈದುಮಚನ (ನಾ). ಮಧುರವಾದ ಮಾತು ; ಸವಿನುಡಿ : ಹಿತವಿತ ಮೈದುಮಚನು ಲರಿತಮಧುರಂವರದೇವಂ (ಕಾಶೀ. ೧-೨೯) ; ಕಂಡ ಭಕ್ತಿಗೆ ಕೈಮುಗಿವಾತನೇ ಭಕ್ತ ಮೈದುಮಚನವೇ ಸಲಹಜಂಗಳಯ್ಯಾ (ಕಾಶೀ. ೨೯೯). [ಸಂ.]

ಮೈದುಮಪ್ಪ (ನಾ). ರಿ. ಕೋಮಲವಾದ ಶರೀರ. - ದೇಹ. ೨. ಕೋಮಲವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು : ಇರೆ ಲಗ್ನಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಥದೊಳ ಹಿಂತರಂ ಸತ್ತುತ್ತವಿತ್ತಾಡುಂ . . . ಅರಾತಿಪ್ಪನದೊಳ ಕಂಡ ಮೈದುರ ನಾಲಸ್ಯಸಮೃದ್ಧಂ ಮೈದುಮಪ್ಪಾಕಾಮಾಗ್ನಿ ವನಾರಿ (ಕಾಶೀ. ೧೦೭-೧೦೭). [ಸಂ. ಮೈದುಮಪ್ಪಾ]

ಮೈದುಮಾಕ್ಯ (ನಾ). ರಿ. - ಮೈದುಮಚನ. ೨. ಮಧುರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವನು : ಸವಿನುಡಿನವನು : ಮೈದುಮಾಕ್ಯಂ ಸುಭಗಂ ಚವಳದ್ವಿ ಪೆಂಪೊಚೆಯುತಧಾಂಧ್ಯಂ . . . ಉದಕೋದನಶ್ಯ [ಮೊಪ್ಪವ] ಪುರಾಣಂ (ಕಾಶೀ. ೧೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಮೈದುಮಾತು (ನಾ). = ಮೈದುಮಚನ : ಗಿಳಿಯ ಮೈದುಮಾ [ಕಾಶೀ. ಮೂತುಗಳ ಮೂತೋಗಿಲೆಯ ಮಧುರದ್ವನಿಯು . . . ವನವನು ಸಿರಿ ಬಗ್ಗೋಳಿತ್ಯ ಪೂರ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಾದರಿ ಧನಂಜಯನ (ಕಾಶೀ. ೯-೩೬). [ಮೈದು + ಮಾತು]

ಮೈದುಮಾತು (ನಾ). ಮೆತ್ತಗಿರುವ ಹಾಸಿಗೆ ; ಕೋಮಲವಾದ ಶಯ್ಯೆ : ಓರೇಸಿದ ಗೋಪುರಮಧ್ಯದ ಚಂದ್ರವಾರಾವತಶಯ್ಯೆಯೊಳಗೆ ತೋರ ಮೂಕಮಂಚಮೈದುಮಾಸೋಳಿಲದಿ ನಾರಾಯಣನ ನೋಡಿದಳು (ಕಾಶೀ. ೨೯-೨೯). [ಮೈದು + ಮಾತು]

ಮೈದುಮೆಚು (ಕ್ರಿ). ಕೋಮಲವಾಗಿರು ; ಮೈದುತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರು : ಲಾರಿತ ಚಂದಾವುಗೆ ಮೆಚ್ಚು ಮೈದುಮೆಚ್ಚು ಸಾರಿಯ ದುಪ್ಪಟದಾಳು ಕೋರಿಸಿ ತೊಲಗಿ ಪೋದವನ ನಿಟ್ಟಿಸುವ ಸರೀಲೆಯಿಂದದ್ದಳು ಕುವರಿ (ಕಾಶೀ. ೨೯-೨೯). [ಮೈದು + ಮೆಚು]

ಮೈದುಸಂದರ್ಭ (ನಾ). ಕೋಮಲವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ದುದು ; ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಸ್ತುವಿನ್ಮಾಸವನ್ನುಳ್ಳುದು : ಸುಂದರಂ ಸೂಕ್ತಿ ಗರ್ಭಂ ಮೈದುಸಂದರ್ಭಂ ವಿಚಾರಕ್ಷಮಂ . . . ಕಾವ್ಯಮಂದಸ್ತಿತಸುಕ ವಿಸಂಮೆಚ್ಚಿ (ಕಾಶೀ. ೧-೨೩). [ಸಂ.]

ಮೈದುಸಿಂಜ (ನಾ). (ಕಾಲಂದಿಗೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ) ಇಂಪಾದ ಶಬ್ದ : ಮಂಜೀರಕ ಮಂಜುಳ ಮೈದುಸಿಂಜಪುಸ್ಪರಿಕಮಿಸಯ ಭರತದ ಪಲವಂ ಮಂಜೀರಕಂವರಂ ಸುರಂಜಿಕೆಯರ್ ವಿಷಮಮಂ ಸಮಂ ಮಾದರೋ (ಕಾಶೀ. ೭-೩೬). [ಸಂ. ಮೈದುಸಿಂಜಾ]

ಮೈದುಸ್ಥಿತ (ನಾ). ಮೆಲಸಗೆ ; ಮಂದಹಾಸ : ಚಂಡಕೋದಂಡ ಮನೆತ್ತಿ ಪೊಯನವನೀಶನ ಪೇರಂವಂ ಕರ್ಪಿ ಮುಂಕೊಂಡು ಮೈದು ಸ್ಥಿತಂ ಮಿಸುಗೆ ತದ್ವನುಮಂ ಸೇದಂ ಕರಂಗದಿಂ (ಕಾಶೀ. ೯-೩೯). [ಸಂ.]

ಮೈದುಹೃದಯ (ನಾ). ಕೋಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸು ; ಮೈದುಮಾದ ಮನಸ್ಸು ; ಮೈದುಹೃದಯದ ನಲ್ಲರನೊಡುವನೊಸರೆ ನಾಡ ಸುಭಾಯರ್ ಸುರತಮೊಳಗಿದ್ದ ತಮ್ಮಂಚರಿದೊಡುವದೊನೊವರ್ ಕೃತಕೈಲವಂ ಕಲ್ಲೆದೊಳುಂ (ಮುಕ್ತ. ೨-೨೯). [ಸಂ.]

ಮೈದುಳ ಮೈದುಲ ನೋ.

ಮೈದುಲಕ್ತಿ (ನಾ). = ಮೈದುಮಚನ : ಅತಿಗಂಭೀರಮೈದುಲಕ್ತಿ ವಕ್ತ್ರ ದೊರೊಡಂಬಿಟ್ಟಿಪ್ಪ (ಕಾಶೀ. ೧-೩) ; ಕಿವಿಗ್ ನಿನ್ನ ಮೈದುಲಕ್ತಿಯುಂ ಬಯಸಿ ಕೇಳುತ್ತೀ (ಕಾಶೀ. ೯-೩೬). [ಸಂ.]

ಮೈದುಲಚ್ಚಾರಣೆ (ನಾ). ಕೋಮಲವಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆ : ಉದಾರಕಮಾ ಕರುಣಾರಂ ಮೈದುಲಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದಂ . . . ಪ್ರಶುಮಕ್ಕೆ ರಸಂ ಸತತಂ ಪ್ರಶಾಂತದಿಂ (ಕಾಶೀ. ೨-೨೯). [ಸಂ. ಮೈದುಲಚ್ಚಾರಣೆ]

ಮೈದ್ವಾಜನ (ನಾ). ಮಡಕೆ ಮುಂತಾದ ಮೆಚ್ಚಿನ ಪಾತ್ರೆ : ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿತತ್ವಚತುಷ್ಟಯಸ್ಸುಪಾತಮ ಚಿತ್ರವುಂ ಪುಟ್ಟಿಸುಗು ಮಚ್ಚೊಡೊಳು ಕಿಚ್ಚಿನಮೈದ್ವಾಜನದೊಳ ನೀರಬಾಣಿಸುಗುಂವು ಗಾಳಿಯು ಸಂಯೋಗದೊಳ ಚಿತ್ರವುಮದೇಕೆ ಪುಟ್ಟಿದು (ಕಾಶೀ. ೯-೧೩೭ ತ). [ಸಂ.]

ಮೈದ್ವಂಗಿ (ನಾ). ಕೋಮಲವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಉಳ್ಳವಳು ; ಕೋಮಲಾಂಗಿ : ಮೈದ್ವಂಗಿಯಂತೆಕು ಮಣ್ಣುಪಡೆದುಂ, ಗಾಡಿಯುಂ ನಡೆವ ಕೃತೋದಯಂತಂತು ಬಳ್ಳಿಯುಂ . . . ಪೂವಳ್ಳ ಮಡೆವಸುಗುಂ (ಕಾಶೀ. ೨೯-೨೯). [ಸಂ. ಮೈದ್ವಂಗಿ]

ಮೃದ್ವಂಗಿ (ನಾ). ರಿ. ಮೆದುವಾದ ಅವಯವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹುಳು: ಬಸವನ ಹುಳು ಮೊದಲಾದ ಜಂತು: ಬಾರ್ನೇಲ್ (Barnacle) ಎಂಬ ಕಠಿಣಾರ್ಥವನ್ನು ರಿನಿಯಸ್ ಮೊದಲಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕರು ಬಸವನ ಹುಳ, ಕಪ್ಪೆದು ಚಿಕ್ಕ ನೀರಿನ ಗುಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳ (Mollusca) ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದರು (ಕ್ರಿಸ್ತ. ೧೦); ಕೆಲವು ಬಾಹ್ಯಗಳು . . . ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಒಡಿಸಿ ತಿನ್ನುವವು (೧೮೫೬: ೩, ೭೯). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೆದುರೇರದ ಹಕ್ಕಿ: ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿ ಜಾತಿ. ಚಿಕ್ಕದ್ದು ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಮೃದ್ವಂಗಿ (Caper. ೧೮೫೬). [ಸಂ. ಮೃದ್ವಂಗಿ] ಮೃದ್ವಂಗಿ (ನಾ). ಸಣ್ಣ ಉರಿ: ಮೆದುವಾದ ಅಂಗಿ: ಕೈಲ ಮತ್ತು ಫೈತಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ . . . ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಕಲ್ಲುಮಾಡು ಹಾಕಿ ಮೃದ್ವಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಬೇಕು (೧೮೬೬: ೫೩೩, ಕ್ರಿಸ್ತ. ೧೮೫೬). [ಸಂ.]

ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ (ನಾ). ಮೆದುವಾದ ಮೂಳೆ: ಮೆದುವಾದ ಎಲುಬು: ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ (ಕ್ರಿಸ್ತ. ೧೦). [ಸಂ.]

ಮೃದ್ವೀಕ (ನಾ). ದ್ರಾಕ್ಷೆ: "ಮೃದ್ವೀಕಾ. ಗೋಸ್ತನೀ. ದ್ರಾಕ್ಷಾ. ಹಾರಹೂರಾ - ಈ ೪ ದ್ರಾಕ್ಷೆ" (ಕಠಾಂ: ೨೨-೨೩). ರತಿಯ ಮದನನ ಮೆದುಮೇಲೂ ಫೋಯಿಸದ ವಸುರ್ವಂದರಂತೆ ಮಿಸುಪ ಮೃದ್ವೀಕಾಲತ (೧೮೬೬: ೦-೦೦೩ ೫). [ಸಂ. ಮೃದ್ವೀಕಾ]

ಮೃಧ (ನಾ). ಕಾಳಗ: ಯುದ್ಧ: "ಯುದ್ಧಂ . . . ಮೃಧಂ . . . ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಗಳು" (೧೮೦೬: ೨೯೯). [ಸಂ.]

ಮೃದ್ವಿಂಗ (ನಾ). ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಶಿವಲಿಂಗ: ವಿಚಾರತರ್ಮರು ಆ ಕೊಡಗಳ ಹಾಲನ್ನು ಆ ಮೃದ್ವಿಂಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಷೇಕವಾದಿಸಿ (ಫಲಾಂ: ೧೦೯). [ಸಂ.]

ಮೃಷ (ನಾ). ಸುಕ್ಕು: ಹುಸಿ: ಮಿಥ್ಯೆ: "ಕಪಟಂ ನಿಧಂ ಕೃತಮಂ ಮೃಷಂ . . . ವ್ಯಾಜಮಕ್ಕುಂ" (ಕುಂಗಣ. ೦೨೦-೦೨). [ಸಂ. ಮೃಷಾ]

ಮೃಷಾನಂದ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹಿಂಸಾನಂದ. ಮೃಷಾನಂದ, ಸ್ವೇಯಾ ನಂದ ಮತ್ತು ಪರಿಗ್ರಹಾನಂದ ಎಂಬ ರೌದ್ರಧಾನ್ಯದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: "ಸುಳ್ಳು ಮಾತನಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಪಡುವುದು" (೬೩೫೯, ೨೦೦): ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯಮಾಪ್ತಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಮಂ ಹಿಂಸಾನಂದ ಮೃಷಾನಂದ ಸ್ವೇಯಾನಂದ ಸಂರಕ್ಷಣಾನಂದಮೆಂದೂ ಚತುರ್ವಿಧಮಕ್ಕುಂ . . . ಸ್ವಮತವಿಕಲ್ಪಿತಮತಗಳಂ ವೆಚ್ಚಾ ಸ್ವಾಭಾವ ರೇದವರಂ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ನುಡಿಸ ಮೃಷಾವಚನದೊಳ್ಪ ಸಂಕಲ್ಪಾ ಧ್ಯಾನಾನಂ ಮೃಷಾನಂದಮೆಂಬುದಕ್ಕುಂ (೧೮೬೬: ೩-೨೬ ೫). [ಸಂ.]

ಮೃಷಾಪಾತಕ (ನಾ). ಸುಳ್ಳುಡಿದುದರಿಂದ ಬರುವ ದೋಷ. ಪಾಪ: ಗುರುವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಂ ತೊದಳುಡಿದು ಕೊಂದಾಗಳ್ ಮೃಷಾಪಾತಕಂ ಪರಮೇಂದ್ರ. ನುಡಿಯಂ ಪ್ರಭಾಪ್ರಿಯುತಂ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಗಣೆ (ಗಣಪು. ೬-೨೬). [ಸಂ.]

ಮೃಷಾರೋಷ (ನಾ). ಸುಳ್ಳುರೋಷ. -ಕೋಪ: ಮೃಷಾರೋಷದಿಂದ ಮಂದಹಾಸದಿಂದ ಬಾಬಾ ಒದನಾಡುವ ಸನ್ನಿಗಿ ಅಸ್ತು ಎನ್ನುತಾ ಹಿಮಾದ್ರಿಗಳಿಗೆ ಮಾನಟರಾಜಂ ಪೀಠವನುಳಿದಂ (ನಟ. ೦೦-೪೬೨). [ಸಂ.]

ಮೃಷೆ (ನಾ). ರಿ. ಸುಳ್ಳು: ಹುಸಿ: ಮಿಥ್ಯೆ: "ಅಲೇಕಂ ವಿತಥಂ. ಮಿಥ್ಯಾ. ಮೃಷಾ. ಅಸ್ತತ್ವಂ. ಈ ೫ ಅಸ್ತತ್ವದ ಪೆಸರ್" (ಕಠಾಂ: ೨೯-೧೦೯); ಮೂಳು ಹೊಲ ಮೃಷೆ ರೌದ್ರಮವು ದುರ್ಬಲವೆ ಜೀವಸ್ತತ್ವವೆ (ಅಲೇಕ. ೩-೭೦); ಲಿಂಗಾಭಿಮಾನಿತ್ವ ವರ್ತನವಿಜಾಗತ್ಯ ಸಮರ್ಪಣಂ ಮೃಷೆ ಬಳಿಕ್ಕಿಲ್ಲಂ

ಶಿವಾವಲೋಕ (೬೫. ೧೨). ೨. ವ್ಯರ್ಥವಾದುದು: ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ವಾದುದು: "ಕುಸುಮಕೋಮಲಗುಹ್ರ, ಕೋರ್ಪಣಬಾಗಿರಿದಾಯ್ತು? ವಿಷದ ಪೂತನಿ ನಯನಪಕ್ಷ್ಯ ದೊಳಗಿರಲೆ? ಮುನಿನಗುವಿನೊಳಗಿರಲಿಷ್ಟವೆ ಒಲಾಚಿಣಿ? ಮೃಷಯೊ ಮೈಬೆಡಗಿಲ್ಲ (ಕುಳುಕ. ೧೦೬). [ಸಂ. ಮೃಷಾ]

ಮೃಷ್ಯ (ಗು). ರಿ. ಉಜ್ಜಿತಾಕದ: ತೊಡೆದು ಹಾಕಿದ: ಅಳಿಸಿದ. ೨. ಬಳಿದ: ಲೇಪಿಸಿದ. ೩. ತೊಳೆದ: ಬೆಳಗಿದ: ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ. ೪. ರುಚಿಕರವಾದ: ರಸವತ್ತಾದ: "ಮೃಷ್ಯಭೋಜನ", "ಮೃಷ್ಯಾನ್ನ" ಪರಾ. (ನಾ). ೫. ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿದುದು: ಶುಭ್ರ ವಾದುದು: "ನರ್ತಕಂ. ತೋಧಿಕಂ. ಮೃಷ್ಯಂ . . . ಕಲ್ಪಮಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು" (೧೮೦೬: ೩೩೬). ೬. ಮೆಣಸು. [ಸಂ.]

ಮೃಷ್ಯಭೋಜನ (ನಾ). ರುಚಿಕರವಾದ ಊಟ: ರಸವತ್ತಾದ ಭೋಜನ: ಮೃಷ್ಯಭೋಜನದಿಂದ ನಾವು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗೊಲಿದುದನು ಬೇಡನೆ ದುಷ್ಟ ಕೌರವ ನಮ್ಮನಟ್ಟಿದ ಧೂರ್ತವಿದ್ಯಯಲಿ (ಕುಳುಕ. ೧೬-೪೪). [ಸಂ.]

ಮೃಷ್ಯಾನ್ನ (ನಾ). ರುಚಿಕರವಾದ ಆಹಾರ: ರಸವತ್ತಾದ ಊಟ: ರಸಗಮಳ: "ಮೃಷ್ಯಾನ್ನಂ ಪರಮಾನ್ನಂ" (೧೮೫೬: ೨೯೦); ಒಬ್ಬನೇ ಊಟವಾರದ್ದು ಮೃಷ್ಯಾನ್ನ ಫಲಗಳನು (೧೮೫೬: ೯-೨೪): ಬಿಡದೆ ಕಳವಿಂದ ರೋಗರ ಮನೆಗಳು ಪೊಕ್ಕು ತುಡುಕಿದವನ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಮೃಷ್ಯಾನ್ನ ಮಾಡೊ ಕೆಲಬಲಗಳಂ ನೋಡುವನ (೬೩೫೯: ೬-೫೬): ರಾಜಕುಮಾರಿ . . . ಮೃಷ್ಯಾನ್ನವನ್ನು ಭೋಜನಕ್ಕಿಟ್ಟಳು (೧೮೫೬: ೧೬೪). [ಸಂ.]

ಮೈ (ಪ್ರ). ಒಂದು ಕೃದಂತಭಾವನಾಮಪ್ರತ್ಯಯ: ಚೇತನವಿಷಯ . . . ಮೆ. ತನ ಇತ್ಯೇ ಪ್ರತ್ಯಯ ಭವಂತಿ (ಅಶಾಕ. ೦೭೯ ಕೃತಿ): ಮೇಕರಕ್ಕೆ-ಒಲೈ. ಬಲೈ (ಕುಕ. ೨೦೦ ಕೃತೂ): ಮೆ-ಕೊರ್, ಒಲ್-ಕೊರ್ವ. ಒಲೈ (೬೩೫. ೧೬).

ಮೈ (ಪ್ರ). ಅವೃತ್ತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಯ: ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಿನಂ ವಾರಾಧೇ ಮೆ ಪ್ರತ್ಯಯೋ ಪಾ ಭವಂತಿ (ಅಶಾಕ. ೦೭೬): ಮೆ ಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೇಕುವ ಸೂಚಿಕೋ . . . ಒರ್ಮ. ಇರ್ಮ. ಸೂರ್ಮ (ಕುಕ. ೨೦೬): ಒಂದು ಮೊದಲಾದ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಿಗಳಿಗೆ ಅವೃತ್ತಿ ಎಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮೆ ಸೇರುವುದು-ಒರ್ಮ, ಇರ್ಮ (೬೩೫. ೫).

ಮೈ (ಪ್ರ). ಒಂದು ತದ್ವಿತ್ತಭಾವನಾಮಪ್ರತ್ಯಯ: 'ಜಾಗೈ'. 'ಪದಮೆ', 'ವೆರ್ಮೆ' ಪರಾ.

ಮಂಟರಿ ಮಂಟರಿಗೆ 'ನೋ.

ಮಂಟರಿ. ಮಂಟರಿ. ಮಂಟರಿಗೆ. ಮಂಟರಿ. ಮಂಟರಿಗೆ. ಮಂಟರಿಗೆ. ಮಂಟರಿಗೆ (ನಾ). (ಹೆಗ್ಗಸರು) ಕಾಲುಬೆರಳಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ: ಕಾಲುಂಗಾರ: ವೀರಮುಕ್ತಿಯ ಮಂಟರಿಯ ಮಿತ್ರರದಂಗುಲಿಯುಂಗಾರಂಗಳ . . . ನಾರಿಯರು ನಡತಂದರಾ ಮಾಯಾಂಗನೆಯ ಕೊಡ (ಕ್ರಿಸ್ತ. ೧೦-೨೦): ಸರಸಗೆ ಒಲ್ಲಿ ಮಂಟರಿ ಪಾದಸರ . . . ಮಂಟರಾದ ಪರಿಪರಿಯಾಧರಣಂ ಗಳ ದಿನುಟರು (೧೮೫. ೭೭-೧೨೦): ಅಳವಡಿಸಿ ತೋಳೆ ಬಾವುರಿ . . . ಅಂದಿಗೆ ಒಲ್ಲಿ ಮಂಟರಿಗಳ (ಕಪಟಾ. ೦೦-೨೩). ಮಂಟರಿ: ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳು ಕಾಲುಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಗುರಗಳು. ಒಲ್ಲಿ. ಮಂಟರಿ ಮಂಟರಾದವುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚಾದ ಮಂಗಳವಾ . . . ಸದಾ ಆನಂದವಾ ಆಗುವವು (೧೮೫. ೧೦): ವೀರಮುಕ್ತಿಯ ರತ್ನ ಮಂಟರಿ ವೀರಿಯ ಮೈದೊರ್ಯದಂದಾಗ್ಯೋರಗದ ಕಿರಿಗಿಡ್ಡ ಸೊಬಗುದನೆ ದರನುವಾಗಿ (೧೦೦೦. ೧೩-೬೩). ಮಂಟರಿ: ಅಂದಾಗಿಯ ಮಂಟರಿಯ ಕೇಕೇದ ರ್ಪಣಾರವದ ಗೋದಳವೆ ಬಳಿಯ ಕಿಂಕೀಯ ಗಿಡ್ಡಿಯ . . .

ಶಿವತಾ ಮೂಲಗಾಯ ಭವ್ರದ ಬದುಲೋಳಾದಿವಳು ಹೊಡೆದೊಡನು (ಕಥಾ. ೯-೧೨). ಮಂಟ್ರಿಕೆ : ಬಾಲೆಯ ಪದದೊಳಗೆ ಮಂಜಿವನ್ನ ಕಾಲಾಂಗುರ ವೀರಮುದ್ರೆ, ಕಿಟುಮಂಟ್ರಿಕೆಗರ್ (ಕಥಾ. ೧೦೧) ; ಮಂತ್ರಿನ ಮಂಟ್ರಿಕೆ ಕಾಲವೆಂದೆಯ ಮುದವತ್ತ ನೂವೈರ ಹೊನ್ನ ಬಾರ ಉತ್ತಮ ಮಿಥುನಯ ಗಂಟುರಗಣದ ಮತ್ತೊಬ್ಬಮಾನೆಯೊಬ್ಬದಳು (ಕಥಾ. ೯-೧೦). ಮಂಟ್ರಿಕೆ: ಹೊಗಳವೊಗುಬರಲೆಗಳೆ ಮಂಟ್ರಿಕೆಗಂ ಪಿಲ್ಲಿಗನಿಟ್ಟುಂದೆಗಳೆ ಮಂಜಿ ಪಾಯವಟ್ಟುಂಗಕನಮರ್ಚವರು (ಕಥಾ. ೯-೧೧) ; ಅನುಗಮರಲುಂಗುರ ಮನುತ್ಪಲದ ಮಂಟ್ರಿಕೆಯನುಜ್ಜಲದ ಗೊಜ್ಜುಗಯ ಸಜ್ಜುಜದ ಬಳಿಕಿಯು . . . ಎಸಗಿ (ಕಥಾ. ೧೦-೧೨ ಕಥಾ). ಮಂಟ್ರಿಕೆ : ಸರವಣಿ ಪಿಲ್ಲಿ ಮಂಟ್ರಿಕೆ ಪಾದಸರ . . . ಮಂತ್ರಾದ ಪರಿಪರಿದಾಭರಣಗಳ ದಿವುಟರು (ಕಥಾ. ೧೦-೧೨) ; ಉದ್ಧಾವುವಹ ವೀರಮುದ್ರೆ ಮಂಟ್ರಿಕೆಯ ಪಿಲ್ಲಿಗಳುಮೆತ್ತಿಹವೆದೊಡ (ಕಥಾ. ೯-೧೩). ಮಂಟ್ರಿಕೆ : ಪದಕ ಮಂಟ್ರಿಕೆ ಪಿಲ್ಲಿ ಅಜಮೆತ್ತಿದವಿದುಂಗುರ ಗಿಜ್ಜು ಸರವಣಿಯುವ ಸಿಂಗರಿಸಿ (ಕಥಾ. ೧೦-೧೨). 'ಮೆಟ್ಟು' ಪರಾ. ದೀ.ಕಿ ತಮಿ. ಮೆಟ್ಟು, ಮೆಟ್ಟು ; ತಿಲು. ಮೆಟ್ಟಿಯು, ಮೆಟ್ಟಿ, ಮೆಟ್ಟಿಯು, ಮೆಟ್ಟಿ, ಮೆಂಡಿಯು, ದೇಂಡ, ದೊಂಡೆಯು = ತೋರಬೆರಳು ಅಥವಾ ಪುಗಣಿಗೆ ತೊಡುವ ಉಂಗುರ ; ತುಳು. ಮೇಂಟಿಗ; ಕಾಯ್ಕಿ. ಮೆಟ್ಟಿ ; ಪರ್ಜಿ. ಮಟ್ಟ

ಮುಂಚೆಗೆ - ಮುಂಚೆಗೆ - ನೋ.

ಮಂಟಿ ' ಮೇಂಟಿ ' ನೋ.

ಮೇಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ' ಉತ್ತಮಮೇಡಿ',
' ಮೇಡಿಮಂಗಲ ' ಪರಾ. [?]

ಮಂದಿಮಂಗಲ (ನಾ). ಒಂದು ಲೂರಿನ ಹೆಸರು : ನಾಗಯ್ಯನು ಕೊಡ್ಲಯ್ಯನು ಶ್ರೀ ಮೆಟ್ಟಿಮಂಗಲದ ಮಹಾಜನಹೆಗ್ಗಡಿ ಪದನಾಟಗದ್ದಾಣಿ ಪೂಜೆ-ಅಟ್ಟು ಕೊಂಡ ಧರ್ಮ (೨೪. X. ಕೊಡಗ-೪-೬; ೧೯೨೬).

[ಪೆಂಡಿ + ಮುಗಲ]

ಮೆಂಡಿಮುದುಕಗಾಮುಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ತನ ಹೆಸರು : ಮೆಂಡಿಪಟ್ಟಿಯ
ಮಾಣಾ ಮೆಂಡಿಮುದುಕಗಾಮುಂಡಿರ ಮಗು ಕವಯ್ಯ ಕಾದಿ
ಇನ್ನರಂ ಕೊಂದು ಕಾನು ಸಗ್ಗಿ ಯಾದಂ (ಎಕ. ೫. ಪುಟ ೨೭. ೨೭-೪. ೧೦).
• ಮೆಂಡೆಗಾಮುಂಡ • ಪರಾ. [ಮೆಂಡಿ + ಮುದುಕ + ಗಾಮುಂಡ]

ಮೊಂಡು (ನಾ). ಹೆಚ್ಚಳ : ಅಧಿಕ ; ಅತೀತಯ : ಒಂದು ಗೊತ್ತಿರುವ ಹರಿಯು ಕೃತಿಯ ಕಂಡು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತಂದಾ ತುಂಡ ನೊಂದು ಬಾಲ್ಯವೆತ್ತಿಕೊಂಡು ನಿಂತವು ತುಡತಂಡ ಒಪ್ಪಿದವು ಹಂಡ ಹವಳ . ಹುಲುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಿಂತ ಪಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿ ಮೊಂಡರಿದ್ದು (ಕ್ರ.ಶಾ. ೪೨-೩) : ಮದ್ದಾನೆಗಳ ಗಂಡಭಾಗ್ಯಗಳಿಂದ ಪೊಂಡಾಗಿ ಸುರಿಯುವ ಮದಧಾರೆಗಳಿಂದ ಕೊಂಡುನಂತ ಮೂರು ವಿತರಣ ಗುಣವಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಮಂ ಮರಮೆಮ ಕಾಮಧೇನುವಂ ಪಡುವೆಂದು . . . ತಿರುಸ್ಕರಮಂಗೈರು (ಸಾಂ. ೨೩-೯). (ದ್ವಿ. ೩ ಕುಲ. ಮಂಡು)

ಮಂಟ್ರಿಗಾವಂಢ (ನಾ) . ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ವಾಗಿಯೂರ ಕಮ್ಮಣ
 ಗಾವ್ವಣ್ಣನು ಸ್ವಕೃಷ್ಣ ಮಂಡ್ಯಗಾವ್ವಣ್ಣನು (೨೯: ೪. ಪಠ್ಯ. ೨೨೦-೦೩ :
 ೨೨೨) . [ಮಂಡ್ಯ + ಗಾವಂಢ (< ಗಾಮುಂಡ)]

ಮೊದಲೆಯತನ (ನಾ). ಬಿರುತ್ಕಾರ ; ಬಲವಂತ ; ಮುಲಮು : ಜಿದ್ದ
ಯನು ಜೈಯ್ಯನುವೆಂಬ ಪಾಠವರು . . . ಎದೆಯಾಯ್ತುತನದೊ ರಾಜ
ಗಾಡುತಂಗೆಯ್ತು ಮೊದಲೆಯತನದಲೂರನ್ನೆನ್ನ ದೆನ್ನು ಮೂಜುವರಿಪ
ದಂಜ್ಯಾಯು ಪೂಜೆಗೆ ತೊಟ್ಟುಗಾತಮಿವ್ವೆದು ಕಣ್ಣು (ಕಾಣ. IX-i.
೦೨೩-೦೬ : 1859). [? + - ತನ]

ಮೊಂಡಹ (ನಾ). (?) : ಪಡುವನಾಡ ಕೊಟ್ಟುವಾವಿಮ ಮೊಂಡಹ
[ಸಾಂ. ಯುವ ಕಾಯಕದ ಚೌಡು ಏಚ್ಚಿಕಣ್ಣಿಯಿರಿ ಬವವಳವಿಂಡಿ.

ಮೆರೂಕಯ್ಯ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣಗಣಾಯಕರ ಚರಣಾಂಬುಜಕ್ಕೆ
ಶರಣಾ (೧೨೫. ೩೯-೦೩೩). [?]

ಮಂತ್ರಯ 'ಮಂತ್ರಯ' ನೋ.

ಮಾಂತ್ 'ಮಾಂತ್ಯು' ನೋ.

ಮಂತ್ರಯು. ಮಂತ್ರಯು. ಮಂತ್ರ. ಮಂತ್ರ. ಮಂತ್ರಯು. ಮಂತ್ರಯು. (ನಂ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧಾನ್ಯ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವ ಅದರ ಸೊಪ್ಪು : ಜೀರಿಗೆ ಮಂತ್ರಯು ಕುಂಡಿ ನೀರುಳ್ಳ ಯಕ್ಷಿಯನ್ನಿಹಿ ಎತ್ತಿಯಾಗಿಟ್ಟೊಡಗೂಡಿಸಿ (ಸೂತ್ರ. ೩-೨೦) : ಮಂತ್ರಯು ತೂಕ. ೧ ಒಪ್ಪರಿ ತೂಕ ೯ . . . ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಕಲಿಸಿ ಅಷ್ಟು ತಾರೀಖಾಯಿತ್ತು ಮೆಲ್ಲಲು ಗೊದೆ ಮಾಡುವುದು (೨೩೦. ೩೩) : ಸಾಸಿವೆ ಮಂತ್ರಯ ನೀರುಳ್ಳ ಬೆಳೆಳ್ಳ ಅರಿಸಿನ ಕುಂಡಿ ಮುಂತಾದ ಹಸುವು (೨೪. VIII. ೩೯೯೯. ೩೨-೩೦ ; 1711). ಮಂತ್ರಯ : ಜೀರಿಗೆ ಮಂತ್ರಯ ಯಿಂಗು ಸಾಸಿವೆ ಉಪ್ಪು ನೀರೆಯು ಹಣ್ಣು ಸಹ ಕ್ರಮ ಪರಕ ಗ ೧ (೨೪. 3೪. ೩೦೦೩. ೩೦-೩೩ ; 1464). ಮಂತ್ರ : "ಮಂತ್ರ — ಮೇಧಿಕಾ (ಮಂಥಾ) — ಒಂದು ಜೀನು" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩) : ಸ್ವಾಮೀಯಲ್ಲಿ . . . ಮಂತ್ರ ದಿಶ್ಯದೇಕು (೪. ೩೩. ೩೨) : ಮಂತ್ರ ತಿಂದಾಕ್ಷಣ ಕುಂಡಿ ಮಗನಾದಾನೇ ? (೧೩೦). ಮಂತ್ರ : ಅಪವಾದ. ಮಂತ್ರ. ಯಕ್ಷಿ ಮಧುಕ. ಜನಮಾಂಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದೊಂದು ಹಲವು ಬೋಧಿಸಿ ಹಾಕಿ . . . ಸೇವಿಸಲು ಶೀತವ್ಯಯಂ ಶಮನಮಕ್ಕುಂ (೨೪೩. ೩೨) : ನದಿಶಾಯಿ ಮತ್ತಗಾದಾಗ . . . ಒಂದುಮಾತು ಮತ್ತ ಮಂತ್ರ ಇವುಗಳ ಒಗ್ಗರಣೆ ಹಾಕಿ, ಅಮೇಲೆ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಂತ್ರವಿಹಿ ದಾಯಿಗೆ ವಕ್ರದ ತುಂಡನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಇರಿಸುವುದು (೩೨೨. ೦೦೩). ಮಂತ್ರಯ : "ಮಂತ್ರ — ಮಂತ್ರಯ" (೩೩೦. ೦೨). ಮಂತ್ರಯ : "ಜೀವಜೀವ — ಮಂತ್ರಯ" (೩೩೦. ೪೪) : ಬೇವಿನಲೆ ಬೀಯ ಗಣಜಿವ ಮಾವಿನ ಜಾಲಿಂದಮರದ ಹಣ್ಣರಿಸುತಂ ಸೇವಿಸಿ ಜೀರಿಗೆ ಮಂತ್ರಯ. ಜೀವವದ ವಿಷವರಮದಕ್ಕುಂ (೩೩೦. ೨-೩೩).

ಮಂತ್ಯದ ಸೊಪ್ಪು, ಮಂತ್ಯಸೊಪ್ಪು = ಒಂದು ಬಗೆಯ ತರಕಾರಿ ಸೊಪ್ಪು : ಚಕ್ಕು, ತಿಸೊಪ್ಪು. ಮಂತ್ಯದ ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ ಕಿತ್ತು ಅದಿಗೆ ಮಾದಿರ ಮೇಲು (ಕೂಕ. ೧೩); ಮಂತ್ಯಸೊಪ್ಪಿನ ಹೂಳ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಕೂಕ.).

[దే.క శమి. మెన్మయమా; మోతి. మోన్మ. వేన్మయమా. చన్మలో. వన్మయమా; ముల. వోంశయమా; శుళు. మోంశి, మోంశ, ముత్తలీ, ముత్తి. ముత్త; శీలు. మోంశి, మోంశులు./మం. ముంధ్రా]

ಮಂತ್ಯ ' ಮಂತೆಯು ' ವೇದ.

ಮಂಥಯ ' ಮಂಥಯ್ಯ ' ನೋ.

ಮಂಥಿಯು 'ಮುಷ್ತಿಯು' ನೋ.

ಮಂಥೆಯು 'ಮಂತೆಯು' ನೋ.

ಮಂಥಯ್ಯ, ಮಂಥಯ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು; ಮಾಧವಿ: "ಮಂಥಯ್ಯವೇನು ವ್ಯಸಂತ್ರರೊಳಗೆ ಬಿಡು" (ಕಜ., ೯೨); "ಮಧು-ಮಂಥಯ್ಯ, ಅದಿಗಂತ್ರಿ, ಕನ್ನಡಿ" (ಒಕ್ಕ., ೧೩).

ಮೊಂಡೆಯು : "ಅದಿಮುಕ್ತ, ಮೊಂಡೆಯು [ಅಪ್ಪಾ- ಮೊಂಡೆ] ಅದಿಗಂಟಿ -
ಈ ೩ ಮೊಂಡೆಯಿಗಿಂತ" (ಅಪ್ಪಾ- ಅ-ಗಂಟಿ). [?]

ಮಂದಗ್ನಾ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ನೊಬುಜೋನಿಮಾರನ ಮಗ
ಮಂದಗ್ನಾ (೨೪- 1೫, ೧೭-೧೮, ೨೨-೨೩ : ೨೦೦).

[ಮೇದ. (< ಮದಿಃಃದ) + ಆಸ್,]

ಮೊದಮ್ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ತನ ಹೆಸರು : ಇ ಕೊಡಪ್ಪಯ್ಯ ಒಳಗೊಂಡು ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳು ದಯಾಳುಂ ಒಲಿಯ ಮುಗುಳಯ ಕೋಮರಮ್ಮನು ವರಾಡಿಯ ಮೊಟ್ಟೆ ಬೆಣ್ಣೆಯೊರ ಬೇವಗನು (೨೪. ೪೧. ೨೪. ೬-೦೪. ೨೨೨). [ಮೊದ (< ಮಯಿಂದ) + ಅಮ್ಮ]

ಮೊದಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ತನ ಹೆಸರು : ನಡದೊರ್ಗರಣಸುತ ಮೊದಯ್ಯನು ವೆಂನೆಯವನ ನೊಬಮ್ಮಗಾಫಣ್ಣನು (೨೪. ೫೧. ೨೪. ೨೪-೪೬; ೨೪೩). [ಮೊದ (< ಮಯಿಂದ) + ಅಯ್ಯ]

ಮೊದು 'ಮೊ' ಪರಾ.

ಮೊದ (ನಾ). ಜಮಾನಿನ ಒಂದರಿ ಅಳತೆ (?) : ಐನೂರ್ವರೂ ಕೂಡಿ ಶ್ರೀ [ಪೊಡ್ಡ] ಶ್ರೀಶಯ್ಯ ಬಟ್ಟೆ ಧಮ್ಮವೆಂದೆ. . ಹನ್ನೆರಡು ಮೊದಯ್ಯ ಒಂದರು ಸಮಾಂ ಕೂಡಿಯಾಳಲು ವೀಸವಂ ಕೊಟ್ಟಿರ (೪೨೪. ೩೩-೪೭-೪೦; ೩೩೩). [?]

ಮೊಬರು (ನಾ). ಸಂಘಸಮಿತಿ ಮುಂತಾದ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನ ಮೂಲಕವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು : ಸದಸ್ಯ : (೧)ನೆಯ ಉಪಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುವ ಯಾವನೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಾದರೂ ಸದರಿಬೆಂಚ ಮೊಬರಾಗಿ ನೇಮಿಸ ಒಂದು (ಗ್ರಾಂಥ. ೦೬). [←-ಗಾ. Member]

ಮೊಕ್ಕಲು (ನಾ). ೧. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಮೇಲಿನಿಂದ ದೂಡಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತು ತರುವ ಮೇಲುಮಣ್ಣು : ರೇವೆಮಣ್ಣು : ಫಲವತ್ತಾದ ಮೊಕ್ಕಲಿನ ಮೃದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಪ್ರವಹಿಸು ತ್ತವೆ (ಕೂಟ. ೨೪೩). ೨. ಮೊಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. - ಸ್ಥಳ : ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವತೀರಪ್ರದೇಶ ಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಸಾಲಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಇತ್ತೀಚಿನ ಮೊಕ್ಕಲುಗಳು (ಕೂಟ. ೫೧೨). [?]

ಮೊಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು (ನಾ). = ಮೊಕ್ಕಲು ೧ : ನದಿಗಳು . . . ಹರಿಯುವಾಗ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು, ಮರಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ದೂಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ . . . ಇದೇ ಮೊಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು (ಕೂಟ. ೨೪೩) : ಮೊಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಗಳಲ್ಲಿ . . . ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಮಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ನದೀಮುಖದ ಭೂಮಿಯು ಮೊಕ್ಕಲುಮಣ್ಣುಗಳು ಎಂದು ಎರಡುಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು (ಕೂಟ. ೫೧೨). [ಮೊಕ್ಕಲು + ಮಣ್ಣು (< ಮಣ್ಣೆ)]

ಮೊಕ್ಕಿ 'ಮೊಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಮೊಕ್ಕಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೋಳ : 'ಮೊಕ್ಕಿಜೋಳ' 'ಪರಾ. ೨. ಮೊಕ್ಕಿಜೋಳದ ಹಿಟ್ಟು (?) : ಅಕ್ಕಿಯಂ ತೆಂಗು ಜಾನಕ್ಕಿಯು ಲಂಕೆಯು ಮ[ಹಾಣ. ಮೊಕ್ಕಿಯಂ ಕೆಳಕ ಕೆಡುವಂತೆ ದುರ್ಬುದ್ಧಿ ಹೊಕ್ಕಲ್ಲಿ ಕೇಡು (ಕೂಟ. ೪೬೨). [?/ ಮರಾ. ಮಕ್ಕಾ. ಮಕ್ಕಳ./ಗಾ. Maizo= ಮುಸುಕಿನಜೋಳ]

ಮೊಕ್ಕಿ, ಮೇಕ್ಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯ : "ಉರ್ವಾರುವೆನ ಮೊಕ್ಕಿ" (ಕೂಟ. ೪೬-೪೭) : ಮೊಕ್ಕಿಯ ಕಾಯ್ಗ್ಗೆ ಮೊದಲೊಳ್ ಕೈಪೆಂದೆಪ್ಪೆವೆ (ಕೂಟ. ೭-೨೨೦) : ಎಣ್ಣೆಯ ವಂಕಿಯೊ ಕಳಕ ಮೊಕ್ಕಿಯೊ . . . ಕೈನೊಂಡೆಯೊ ಸಮಯ ಚಿತ್ರಕವೊ (ಕೂಟ. ೦-೬೬) : ಎಂತು ಕಲ್ಪನನಾಗಿ ಮಾಲತಿಯಂ ಮೊಕ್ಕಿಯಂ ಸಿಂಗರಿಸಿದಯ್ (ಕೂಟ. ೩೬-೨೪). ಮೇಕ್ಕಿ : "ಪ್ರಭಾವಿಶಾಲ - ಮೇಕ್ಕಿ" (೬೨೦. ೦೦೨). [?/ ಮರಾ. ಮೇಣ. ಮೇಣೆ]

ಮೊಕ್ಕಿಜೋಳ (ನಾ). = ಮೊಕ್ಕಿ ೧ : (ಭತ್ತ) . . . (ಮೊಕ್ಕಿಜೋಳ) ಇವುಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಅನುಕೂಲಗಳಾವುವು (ಕೂಟ. ೨೦೦). [ಮೊಕ್ಕಿ + ಜೋಳ./ತಮಿ. ಮೊಕ್ಕಿಚೋಳಮ್]

ಮೊಟ್ಟೆವನೆಗೆ 'ಮೊಟ್ಟೆವನೆಗೆ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆ. ಮೊಟ್ಟೆ (ನಾ). ೧. ಇಷ್ಟ : ಪ್ರೀತಿ : ನೀನು ತುಂಬ ಜೋರಿದ ಹುಡುಗಿ ಎಂದೇ ಅವರಿಗೆ ಅದು ಮೊಟ್ಟೆಯಂತೆ (ಕೂಟ. ೦೦೦) : ಎರಡನೆಯ ಮೇಲೆ ತೋರಿದ್ದ ಮುನಿಸು ಮೊಟ್ಟೆಯ ರೂಪ ತಾಳತು (ಕೂಟ. ೦೦೬). ೨. ಒಬ್ಬಿಗೆ : ತೃಪ್ತಿ : ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನೀವು ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಯಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಹಣಕಾಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಿತ್ಯದ ಅಡುಗೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಲಾರದು (ಕೂಟ. ೩೬) : ಅವರಿಗೆ ಯಾವು ದೊಂದು ಮೊಟ್ಟೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೭). ೩. ಕೊಂಡಾಟ : ಹೊಗಳಿಕೆ : ಅವಳಿಗೆ ಏನಾದ್ರೂ ಒಂದು ಮೊಟ್ಟೆ ಕೊಡ್ಬೇಕು ಎಂದು ಮೊಟ್ಟೆಯ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ (ಕೂಟ. ೪೬). ಮೊಟ್ಟೆ : ೧. ಮನವನೆಯಲು ಒಂದು ಮೊಟ್ಟೆಯನುವನಬಾದಾ ಪಾಣವಂ ಮತ್ತಂತು ಕೊಡಬಹುದು (ಕೂಟ. ೩೬-೩೭) : ಸಹಿಸಿ ಪ್ರೇಮದಿ ತೃಪ್ತಿಯೊಂದಿಸುವ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಗೋವಿನೊಲು (ಗಣ. ೦೦-೪) : ೪. ಸಂತೋಷ : ಹರ್ಷ : ಸುಲಭವ ದೋಹಿಗಳು . . . ವಿಟಮೆಂಟಿಗಳು ವಿಳವತಿಯ ಚಿತ್ರಕ ವಿಶಾರದ ಪಟ್ಟಿಸುತ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಳಹರು (ಕೂಟ. ೦-೩-೪). ೫. (?) : ಪುರಸ ಮರ್ಗ ಕೊಂಡಂತಿರಬೇಕು . . . ದೃಷ್ಟಿಯ ಚಿತ್ರದಂತಿರಬೇಕು ಅವ್ವನ ಮೊಟ್ಟೆಯಂತಿರಬೇಕು (ಕೂಟ. ೦೦೦-೨೦೨). 'ಮೊಟ್ಟೆಗೆ' ಪರಾ. [ಮೊಟ್ಟೆ + -ಗಾ./ತಮಿ. ಮೊಟ್ಟೆ]

ಮೊಟ್ಟೆಗೆ 'ಮೊಟ್ಟೆಗೆ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆತು, ಮೊಟ್ಟೆದು (ನಾ). ಪ್ರಿಯವಾದುದು : ಇಷ್ಟವಾದುದು : ಮೊಟ್ಟೆತು ಮಾಡಲ್ಪ ಸಮರ್ಥನಪ್ಪದಪ್ಪದುದು ಗರ್ವಂ (ಕೂಟ. ೪-೦೦೩) : ಮಂದದಿನಗಳೇ ಬೇಡು ಮೊಟ್ಟೆತು. (ಕೂಟ. ೨-೩೬). ಮೊಟ್ಟೆದು : ನಿನ್ನ ಮೊಟ್ಟೆದುಗವ್ವ್ ಎಂದು ಪಂಚ್ಯದೊ ನುಡಿವುದು (ಕೂಟ. ೭-೨೨ ೪).

ಮೊಟ್ಟೆತ = ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡವನು : ಸ್ತುತ ನಾದವನ್ನು : ಪುರಹರ ಮೊಟ್ಟೆತ ಪುರುಷೋತ್ತಮನುತ ಶರಣುಹೊಕ್ಕನು ಸುಹನ್ನ (ಕೂಟ. ೩೩-೨೪). [< ಮೊಟ್ಟೆ]

ಮೊಟ್ಟೆದು 'ಮೊಟ್ಟೆದು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಸು, ಮೊಟ್ಟೆಸು, ಮೊಟ್ಟೆಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಒಡಂಬಡಿಸು : ಒಪ್ಪಿಸು : ಗಂಧಮತ್ರ (ಕ್ರೀಣ)ನಂ ಮೊಟ್ಟೆಸು ಬುದ್ಧಿಸೇನೆಯಂ ನಿಗ್ರಹದಂ ತನಗೆ ವಶ್ಯಂಮಾಡಿಕೊಂಡು (ಕೂಟ. ೦೬೦) : ಕಳೆಯನು ಮೊಟ್ಟೆಸದು ರಾಜಾ ನೀಕ (ಕೂಟ. ೩೦-೩೬) : ಸಂಬುಗಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಮ್ಮೈಯ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ಮೊಟ್ಟೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾಯ್ತು (ಕೂಟ. ೦೦೪). ೨. ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸು : ಹರ್ಷಗೊಳಿಸು : ಆ ಮೀನಂ ಸಮಂತೆಚ್ಚು ಮೊಟ್ಟೆಸದಂ ದೇವರುಮಂ ಧನಾರ್ಥರೂಪಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೩) : ಪರಿಣತ ರಿನಿಸುವ ನಿರ್ವಾತರಂ ಮೊಟ್ಟೆಪ್ಪದು ಗಣನಮಲ್ಲದು (ಕೂಟ. ೪-೪೩) : ಹಾಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಸರಿ ಅರ್ಚಿಸರಿ ನಿನ್ನ ವಾಗವನನನೆ (ಪುಣ. ೨-೩೯-೦). ಮೊಟ್ಟೆಸು : ೨. ಮೊಟ್ಟೆಸುತ ತೆಗೆದು ಮುಂಡಾಡುತ್ತ (ಕೂಟ. ೪೬. ೩-೦೦) : ಎನ್ನಯ ತನುವಿನಲಿ ನೀ ಸುಳಿದು ಮೊಟ್ಟೆಸು ಯಿನಿತು ಧಾವತಿ ಗೊಳಿಸಿ (ಕೂಟ. ೭-೦೦) : ಅಖಂಡೇಶ್ವರನ ಮೊಟ್ಟೆಸುವಾತನೇ ಮಹಾ ಸದೈಕ್ಯನು (ಕೂಟ. ೩೪-೩೬). ಮೊಟ್ಟೆಸು : ೩. ಒಲಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅನುರಕ್ತಗೊಳಿಸು : ಮನೆಯನಿವಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟೆಸಿದ ಮೊಟ್ಟೆಸ ಕೊರಿಸಿದೆಯ್ ಕೂರ್ತು ನಚ್ಚಿನ ರುಚಿ ಬಿಚ್ಚು ಬಿಚ್ಚತಿಕೆಯಂ ಬಗೆ ಕೊಡದೆಯ್ ಮಾಡಿದೋವನನುಬಾದೊತ್ತಗಿದೊಡೆಯೊಳೊಂದನಗಿತ್ತವುದು (ಕೂಟ. ೪-೦೦). [ಮೊಟ್ಟೆ + - ಇಪ್ಪ]

ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು. (ಕ್ರ). ರಿ. ಬಿ. ; ಪ್ರೀತಿಸು ;
ಬಯಸು : ಸೋಲಿಸು ಮೆಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪೋಷ ಸೂಚಿಯಂತೆ
(ಇವುಗಳೂ ೩೦ ೩೦೦೦) : ಸ್ವಯಂಪರದೋ ಸುವಂತಿಮೆಚ್ಚುರಂ ನೋಡಿ
ಯಾರಂವಂ ಮೆಚ್ಚದೆ ಸಿರಿದಿಗ್ಗಲೆ ಮಾರ ಸೂದಿದೊಡ (ಕೂ. ೦೦೦೦)
೨. ಇಷ್ಟವಾಗು : ಸೇರು : ಒಂದು ಪೂತ್ರಗಲದ ಮೆಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚದಂ
ತೊಪ್ಪತಂ ಕಾದಂಬರಿಯೊಳೆರದು (ಕಾದಂಬ. ೩೩). ೩. (ದೇವರು.
ಸುಖ ಮಂತ್ರಾದವರು) ಅನುಗ್ರಹಿಸು : ಪ್ರಸನ್ನವಾಗು : ಸುಖ
ಕವಚಂತ್ಯ ಕಂಡುಂಗಳಂ . . . ಕೊಟ್ಟವರ್ತ ಮೆಚ್ಚಿ ದೇವೇಂದ್ರ
ನಾಕಂಗೆಮೋಪಾಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಂ (ಕಂಠಾ. ೯-೩೩ ಕ) : ಮೆಚ್ಚನಯ್ಯ ಪರಿ
ಮೆಚ್ಚನಯ್ಯ (ಕುಂಠ. ೨-೩೩-೦). ೪. ಒಪ್ಪು : ಸಮ್ಮತಿಸು : ಮೆಚ್ಚು -
ಅಭ್ಯುಪಗಮಿಸು (ಕುಂಠಾ) : ಪದಮಾತ್ಮಂ ಮೆಚ್ಚಿನೋ ಧರಣಿಯುಳಿ
ವಾನೆನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸು (೦೪. ೧೩. ೪೦-೩ : ೩೦. ೩೦) : ಇವರು
ಬಿಜುಬಿಜುಬಿಜು ಬಿಜುಬಿಜು. ತಪ್ಪಿ(ಜ)ವಿ ಮೆಚ್ಚದೊಂ (೦೩. ೩೩. ೩೩-೦೩ : ೩೩). ತಾಪಸಾಚರಣಂ ತಪೋರೂಪಮಾರ್ಗಮಂ ಮೆಚ್ಚದೆ
ಮಿಥ್ಯಾಧರಣಾರವತಂಠಿತವುಗ್ಗ ರ್ಗನನಾಗಿ (೨೦೦೦. ೩-೩೩ ಕ). ೫.
ಕೊಂಡಾಡು : ಹೊಗಳು : ಶ್ಲಾಘಿಸು : ತಕ್ಕತನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕತನಮಂ
. . . ಪೂಜಾರ್ಚಿತವುಮಂಪಾಯದಿಂ ಕಳೆಯ ಕೊಂಡವನಂ ವಿಷು ಕಂಡು
ಮೆಚ್ಚಿದಂ (ಇವುಗಳೂ ೩೦ ೩೦೦೦) : ಗಂಜಿಯಂತನಪ್ಪನಂ . . . ಪರೋ
ಪಾರಾಧಾರವರವಪ್ಪನಂ ಮನದೆ ಮೆಚ್ಚದರಾರ್ಥಮಾನಿಯವ್ವನಂ (ಕೂ. ೦-೦೩).
೬. ಮೆಚ್ಚಿದಂ ಮೆಚ್ಚಿ ವಿಷಯವಪ್ಪನವನವ್ವನೆಯ್ಯ (೦೪. ೧೩. ೩೩-೩೩ : ೩೩).
೭. ತಿಳಿಯು ಹೇಳುವ ಕೃಷ್ಣಕಥೆಯುಮೆ ಇಳಿಯ ಬಾರು
ಮೆಚ್ಚಿದಂತಿರಿ (ಕೂ. ೦-೦೩). ಮೆಚ್ಚು : ರಿ. ತದಂತ್ರಪದಂಗಳ
ನೈದೆ ಮೆಚ್ಚಿ ನೆಲಿಸಿದವುಳಿ ಪುಲಿ ಪಂದಿ ಕೋಡಗಂ ಮಂಜುರಿ (೦೦೦. ೩-೦೩).
೮. ರಿಪರಾಜ್ಯಂಗೆನ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮನಗೊಳ್ಳಂತೆ (ಕೂ. ೦-೦೩).
೯. ಹೂವ ತಕ್ಕೊಂಡು ಧಾರಕರ ಕ್ಷಗದೊಳ್ಳುಟ್ಟು ಮೆಚ್ಚಿದಿರಂದು
ಮಗಲಗೆ ಬಾಗು ವೈದ್ಯವೈ ಹೇಳಿದಳು (ಕೂ. ೦-೦೩). ೧೦. ಮಂ
ತಾರಿಯು ಭುಜಬಿಜುಮದಳವಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚುಗೊಡಿಸುವವೊರ್
(ಕೂ. ೦-೦೩). ೧೧. ಮಂಜುರಿವಚ್ಚಿ ಮಯಯಂ ಕೆಡೊಂಡು ಸರ್ವಾಧಿ
ಕಾರಮನಿತ್ಯಜೊಳೆಯ್ದು ಮೆಚ್ಚಿ ಪೊರದಂ ತಾನೊಡ . . . ಉನ್ನತಿಕ್ಕೆ
ಮದಂ ಬಾವುಡವೊಂ ಧರಣೋ (ಕೂ. ೦-೦೩ ೩೩೩) : ಮೂದಿ
ಪೂಜೆಯ ಕೊಂಡು ಮೆಚ್ಚಿ ತರವೊಲಿ ರಿಂಗಯ್ಯನ ಮನ ಕರಗಿ (ಕೂ. ೦-೦೩).
೧೨. ಕೃಷ್ಣಕಥೆ. ೪. ಮೆಚ್ಚು ಮೂವಂಪೋ ಮನವನ್ನು ಕೊಡಲಸಂಗಮ
ದೇವನ ಶರಣಂ ಪಟ್ಟ ಮೆಚ್ಚಿದ ಮೆಚ್ಚಿದ ಮನವನು (೦೩. ೩೩). ಮೆಚ್ಚುಗೆ
ಮನ ಸಮ್ಮತಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಮನ ಸಮ್ಮತಿ (ಕೂ. ೦-೦೩). ಮೆಚ್ಚು
ಶೈವದರಿ ಒಳ್ಳೆತನಂಜೆಂದು ಮೆಚ್ಚಿದವಲ್ಲವನು ಹೇಳು (ಕೂ. ೦-೦೩).
೧೩. ಕುಮಾರಿಯಾರ್ ಬಿಗೊಳ ದಿಕ್ಕುಮಾರಿಯರವೊಲಿ
ಯಾದುದರ್ತ ಮೆಚ್ಚಿ ಒಪ್ಪಿಸಲಭಿಯೋಗವಾಯ್ತುನಗೆ (ಕೂ. ೦-೦೩).
ಮೆಚ್ಚಿದೊಳ್ಳಿ ನಿರ್ಲವಂ (ಕೂ. ೦-೦೩). ೧೪. ಮೆಚ್ಚುಗೆ : ರಿ.
"ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಅತಿಪರಿಚಯ" (ಕೂ. ೦-೦೩) : ಕಳವನೆ ಮರ್ಚಿ ಮರ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚು
ಮೆಚ್ಚುಗಂಜೊಳ್ಳಿ ಕೊಳ್ಳ ತಕ್ಕಳವಿಗಂಬವಾಗಿ ನಿರೆ ಕಪ್ಪವನಿಕ್ಕುವ
. . . ನಿನ್ನ ಗೊಪ್ಪಂ ತಿಳಿದವರಾರು (ಕೂ. ೦-೦೩). ೧೫. ಉನ್ನತ
ಗುಂಪುಪಾವನಂ ಮರ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚಿದ ಪೋದಂತಿರಿ ಮೂರ್ತಿಪೋಷದನರಂ
ವ್ಯಾಪೋಹಂಗೆಯ್ದೊ (ಕೂ. ೦-೦೩). ೧೬. ಮೆಚ್ಚು ತನ್ನ
ಗೊಪ್ಪತ ಮರ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚು ಮೂಷದ ಪುಮಾರ್ಚಪೋಷ ವಿಧಿಮಮ
ಮಮದಮ ಮೂರ್ತಿಪೋಷಂ (ಕೂ. ೦-೦೩). ಮೆಚ್ಚು : ೧. ದೇವ
ನಿರಾಯಂ ನೆರವರ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚಿ ಜಯಮಂ ಕೈಕೊಂಡೆ (ಕೂ. ೦-೦೩).

ಮರ್ಚಿ ಪಿರಿದಿರ್ಪವನೆ . . . ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಂ (ಕೂ. ೦-೦೩).
[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಯ್ಯಚ್ಚು : ತಳು. ಮೆಚ್ಚು : ತೆಲು.
ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು : ಕೊಡ. ಮೆಚ್ಚು : ಕೋತ. ಮೆಚ್ಚು]
ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು (ನಾ). ರಿ. ಪ್ರೀತಿ : ಇಷ್ಟ ; ಬಯಸು :
ಮದನನ ಕಾಯ್ತು ಮೂಳ್ಳ ಸರಸೀರಾಯಣನನ ಮೆಚ್ಚು ಕೀರ್ತಿ (ಕೂ. ೦-೦೩).
೨. ಮೆಚ್ಚಿದಂತಿರುತಿಹಳು ಮೆಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚುಬ್ಬನೊಳು (ಕೂ. ೦-೦೩).
೩. ಪ್ರಿಯವಾದುದು : ಇಷ್ಟವಾದುದು : ಈ ಪೂಜಾರ್ಥ
ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚು ಕಾಪುರಪರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚು (ಕೂ. ೦-೦೩).
೪. ಇಷ್ಟಮೆಚ್ಚು ಕೊಡುವ ಕಾಣಿಕೆ : ಬಹುಮಾನ : ತನ್ನ ಸಲ್ಲಯ
ಗಲಂದೆಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚು ಸಲಿಸುವಂ (ಕೂ. ೦-೦೩). ೫. ಅರಸುಮಕ್ಕಳ
ಮುಂದೊಡ ಮೆಚ್ಚು ಕೊಳ್ಳಕ್ಕಿರಗರಬ್ಬ ರದೊಳಂ (ಕೂ. ೦-೦೩). ಅರಸನ
ಯೊಳ ರನ್ನಗಡಗಮಂ . . . ಮೆಚ್ಚಿನವರ್ (ಕೂ. ೦-೦೩).
೬. ಮೆಚ್ಚುಗೆ : ಸಮ್ಮತಿ : ಮೆಚ್ಚಿದ ಜನನಾಗಿ ದೇವಗುರುಗಳು
ಪೂಜಾದೆ (ಕೂ. ೦-೦೩). ೭. ಮೆಚ್ಚಿದ ಹಿಗ್ಗಿದ ಇಪ್ಪರ ಲೋಕಕ್ಕೆ
ಮೆಚ್ಚು ಕೀರ್ತಿಪುಟ್ಟು (ಕೂ. ೦-೦೩). ೮. ಮೊಗಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಂಸೆ
ಬಿಜುಬಿಜು ಮೆಚ್ಚು ಶಿಷ್ಯ ಕಿಷ್ಕದಲ್ಪ . . . ಎನಿಸಿದುದು ನಿಜಗುಣಂ
ಬೋಬುಗನ (ಕೂ. ೦-೦೩). ೯. ಮೆಚ್ಚು :
ರಿ. ಅರಸರ ಮೆಚ್ಚು ತಮ್ಮ ಮನದೊಳ್ ನಿರೆ ಸೈರಿಸುವಂತೆ
ನಿಕ್ಕಮಾ ನರರ ಬಿಜುಬಿಜುಬಿಜು ಬಿಜು ಬಂದಿರ ಮೂದಿ ತಕ್ಕತಮ್
ಪ್ರಕೃತರನುಮೋಗದಿಂದೆಚ್ಚುನಿಗೆ ನಿರೋಚಿಸಿ ಮೂರ್ತಿ (ಕೂ. ೦-೦೩).
ವಿಷಯಂಗಳೊಳಪ್ಪ ಮೆಚ್ಚು ಕೆಡೊಂಡಂಗು ಮೆಚ್ಚು ಕಪಾಯಮಂ
ವೈಷುಗುಂ (ಕೂ. ೦-೦೩). ೧೦. ಕಳವನೊಳ್ ನೆರವುರ ಸುಖದ
ಸುಗ್ಗಿ ತರದೊಜುತಿಪ್ಪದೇ ಮೆಚ್ಚು ನಿನ್ನಗೆ (ಕೂ. ೦-೦೩). ೧೧.
ಕೊರ್ತೆಚ್ಚಿ ಬಿಜುಬಿಜು ಮೆಚ್ಚಿದಂದೊಳ ಸಲಿಪ . . . ವಾರನಾರೀ
ಕದಂಜಿ (ಕೂ. ೦-೦೩). ೧೨. ಬೀರುಬಿಜು ಮೆಚ್ಚು (ಬಹುಮಾನ)
ಕೊಡಿಸದೇಕು (ಕೂ. ೦-೦೩). ೧೩. ಮೆಚ್ಚು : ರಿ. ಸಹಜಧಾತುಪ್ಪಂ
ಭಾವಮಕ್ಕುಂ . . . ತದೆ ನವೆ ಬಿಜು ಮೆಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚು (ಕೂ. ೦-೦೩).
೧೪. ಅಲಂಕಾರ : ಶೃಂಗಾರ : ಮೆಯ್ಯಚ್ಚು : ತೆಲು. ಮೆಚ್ಚು]
[< ಮೆಚ್ಚು / ತಮಿ. ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಯ್ಯಚ್ಚು : ತೆಲು. ಮೆಚ್ಚು]
ಮೆಚ್ಚುಕಾಣಿ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದವನು : ಕಡುಚರದರ ಮೆಚ್ಚು
ಕಾಣಿ (ಕೂ. ೦-೦೩). [ಮೆಚ್ಚು + ಕಾಣಿ]
ಮೆಚ್ಚುಕೆಯ್ (ಕ್ರ). ಬಯಸಿದಂತೆ ಮಾಡು : ಇಷ್ಟಬಂದ ಹಾಗೆ
ಮಾಡು : ಒಬ್ಬದವನಿಂದೊಳಗೆ ಕಳೆನನಾರಯ್ಯಲಾಜದಾಗಳ್ ದೇವ
ರೆನ್ನಂ ಮೆಚ್ಚುಕೆಯ್ಯರು (ಕೂ. ೦-೦೩). ೧. ನೀನನ್ನೆನ್ನಂ ಮೆಚ್ಚು
ಕೆಯ್ಯಮಂಜುರಿ (ಕೂ. ೦-೦೩). [ಮೆಚ್ಚು + ಕೆಯ್ಯ]
ಮೆಚ್ಚುಗೆ (ನಾ). ಇಷ್ಟ ಪಡುವವನು : ಬಯಸುವವನು : "ಸುತ್ತ
ಸೋಚಿ, ಸೋಚಿ, ಸೋಚಿಮಾನು - ಈಳಿ ಮೆಚ್ಚುಗಂ" (ಕೂ. ೦-೦೩).
೨. ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಯ ಮೊದಲ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಸ್ವತಃ ಕೃತಕಾರನೇ
ಆಗುತ್ತಾನೆ (ಕೂ. ೦-೦೩). [ಮೆಚ್ಚು + ಗೆ]
ಮೆಚ್ಚುಗಾಣಿಕೆ (ನಾ). ಇಷ್ಟಮೆಚ್ಚು ಕೊಡುವ ಬಹುಮಾನ : ತಮ್ಮ
ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಕಲಾವೈಭವಕ್ಕೆ ಬೆರಗಾಗಿ ಬೇಳಾಗಿ ನನ್ನ ನಾಟಕಲಯ
ಮೆಚ್ಚುಗಾಣಿಕೆಯಿತ್ತು ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ತಮಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಲು ಬಂದಿ
ದ್ದೇನೆ (ಕೂ. ೦-೦೩). [ಮೆಚ್ಚು + ಗಾಣಿಕೆ (< ಕಾಣಿಕೆ)]
ಮೆಚ್ಚುಗೊಡು : ಮೆಚ್ಚುಗೊಡು : ನೋ.
ಮೆಚ್ಚುಗೆ, ಮೆಚ್ಚುಗೆ, ಮೆಚ್ಚುಗೆ, ಮೆಚ್ಚುಗೆ (ನಾ). ರಿ. ಪ್ರೀತಿ ;
ವಿಶ್ವಾಸ : ಅಭಿಮಾನ : ಒಂಭವರ್ಗದವರಲ್ಲಾ ತಮ್ಮನ್ನು ಮೆಚ್ಚುಗೆ

ಮೆಟರಂಗೂಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಂಜಿಲುರೋಗ; ಗದ್ದಕ್ಕಟ್ಟು :
ಪಂದಾಗ್ನಿಯವರು. . . ಕುಷ್ಠರೋಗದವರು. ಮೆಟರಂಗೂಟು ರೋಗ

ದವರು. . . ಇವರಿಷ್ಟು ಮಮನೆಯೊಳ್ಳರಂದಿವರು (೫೪೩. ೨೫).

'ಮೆಟರುಗಟ್ಟು' ಪರಾ. [ಮೆಟರು + ಗಟ್ಟು]

ಮೆಟರುಗಟ್ಟು, ಮೆಟ್ರಿಕಟ್ಟು, ಮೆಟ್ರಿಗಟ್ಟು, ಮೆಡರುಗಟ್ಟು (ನಾ).
ಗಂಟಲಿನ ನಾಲಗಳು ಉದಿಕ್ಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ;
ಗದ್ದೆ ಕಟ್ಟು : ಮಂಡೆಯ ನೋವು ಕಾಣಿಸಿ, ಮೆಟರುಗಟ್ಟು (?),
ಮೈಯಂಕವೊಲಾಗಿ ಆಹ್ಲಾನವು, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಪನವು ಪುಟ್ಟ, ಜ್ವರವು
. . . ತವವು, ಕಳವವು ಉಂಟಾಗಿವುದ ಕಂಕಟ್ಟು ಸ್ಥಾನಾಕಮಂದರಿ
ವುದು (೫೪೩. ೦೫೯). ಮೆಟ್ರಿಕಟ್ಟು : ನರದೀರೋಗ, ಚವ್ರೋಗ,
ಮೆಟ್ರಿಕ್ಟು ಮುಂಪಾದ ರೋಗಗಳು (೫೪೩. ೦೫೦). ಮೆಟ್ರಿಗಟ್ಟು :
(೦). ಮೆಡರುಗಟ್ಟು : ಕುಪ್ಪರೋಗದಲ್ಲಿ, ಮೆಡರುಗಟ್ಟುನಲ್ಲಿ. . .
ಮಮನೆಯ ಮೂಡಿಸುವುದು (೩೪೩. ೧. ೫೦). 'ಮೆಟರುಗಟ್ಟು'
ಪರಾ. [ಮೆಟರು + ಗಟ್ಟು]

ಮೆಟರ 'ಮೆಟರು' ನೋ.

ಮೆಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮದುವೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಧೂವರರು ಮೆಟ್ಟಿ
ನಿಲ್ಲಲು ಬದಿನ ತಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಅಕ್ಕಿ : ಚಂದ್ರಿಕಾಕಂಡುಲವು ಎನೆ
ತೊಳಗಿ ತೋರ್ಪ ಮೆಟ್ಟಿಕ್ಕುಗಳು (೫೪೩. ೦೫-೫೫); ತರುಣಿ ಸೊತ ಕುಮಾರ
ಮಗವಿವಿರಿತ ಮೆಟ್ಟಿಕ್ಕುಯನು ಮೆಟ್ಟಿಸಿ (೫೪೩. ೯-೫೫); ಮೆಟ್ಟಿಕ್ಕಿಯ
ಮೇಲೆ ನಿಲಿಸಿ-ಶ್ರೀಪುರು ಮುಗಣಪ್ಪನಿ ನಿರೀಕ್ಷಣಗೊಟ್ಟರು ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ
(೫೪೩. ೧-೫೫); ಕಾಂಡಮದ ಮುಂದೆ ರಜಪುಲದ ಮೇಲೆ ಹರವಿದ್ದ
ಮೆಟ್ಟಿಕ್ಕಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದು ನಿಂತರು (೫೪೩. ೦೫೬).

[ಮೆಟ್ಟು + ಅಕ್ಕಿ]

ಮೆಟ್ಟಿ (ನಾ). ೧. ಎಕ್ಕಡ : ಪಾದರಕ್ಷೆ : ಮೆಟ್ಟಿದಿಯಂ ಕಳೆದು
ಬಟ್ಟೆಯಂ ತೊಲಗಿ ಸಾಪ್ಪಂಗವೊಗಿ (೫೪೩. ೫೦-೫೦೫);
ಮೆಟ್ಟಿದಿಯ ತೊಂಡ ರೊಕ್ಕದ ಕೊಡಿ (೫೪೩. ೫೫-೫೫೦); ಅಕ್ಕಿಯ
ದುರ್ಗುಣ ಕಟ್ಟು ಮೆಟ್ಟಿದಿಯವರೆಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಸ ಬಂದ (೫೪೩. ೦೫೫-೫೫೯).
೨. ಪಾವಟಿಗೆ : ಮೆಟ್ಟಿಲು : ತುಳುಕು ಪೊಳೆದು ಬಿತ್ತರೆಯದ
ಬಿಡುಗಟ್ಟು ಸುತ್ತೂ ಮೆಟ್ಟಿದಿಯಂ (೫೪೩. ೫೫-೫೫೯); ಆ ಬೆಕ್ಕಿಯ
ಮೆಟ್ಟಿಗಳನ್ನೇ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ (೫೪೩. ೦೫೫-೫೫೯).

[ಮೆಟ್ಟು + ಅಡಿ]

ಮೆಟ್ಟಿ 'ಮೆಟರು' ನೋ.

ಮೆಟ್ಟಿ 'ಮೆಟರಿ' ನೋ.

ಮೆಟ್ಟಿರಿ (ನಾ). ಪಾವಟಿಗೆ : ಮೆಟ್ಟಿಲು : ಸೋಪಾನ : ಪದರಪದ
ಒಂದಾದ ಬಂಡಗಟ್ಟುಗಳ ಮೆಟ್ಟಿರಿಗಳು (೫೪೩. ೫೫). [< ಮೆಟ್ಟಿಲು]

ಮೆಟ್ಟಿಲು. ಮೆಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಪಾವಟಿಗೆ : ಸೋಪಾನ : ಪದಾರು
ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಟ್ಟುಗೆ ಹಾರಿ ಮಹದಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿದೆ (೫೪೩. ೦೫೫).
೨. ಇಬ್ಬರೂ ಅತ್ತಮೇ ಇದ್ದ ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಲಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತವು
(೫೪೩. ೫೫). ೩. ಹಂತ : ಮಡಲು : ಫಟ್ಟು : ಕರ್ಪುಮೋಗವು
ಜ್ಞಾನೋಗದಿಂದ ಪದೆಯಬಹುದಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲು
ಮಾತ್ರ (೫೪೩. ೫೫೫); ಕರ್ಮ ನನ್ನನು ಕಟ್ಟಿ ಕಡತಲದನೇ ಮೆಟ್ಟಿ
ಮುಂದೆ ಮೆಟ್ಟಲಿನೇರು (೫೪೩. ೫೫-೫೫). ಮೆಟ್ಟು : ೧. ದೊರಕ್ಕೇ
ಆ ಸೌಧದ ಮೆಟ್ಟುಗಳು ಸಾರಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ (೫೫). 'ಮೆಟ್ಟಿಲು'
ಪರಾ. [ಮೆಟ್ಟು + ಅಲು (< - ಅಲ್)]

ಮೆಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). (ಪ್ರಾಣ). ಪಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದುವು ಸಂಭೋಗಿಸು :
ಹೊನ್ನಹೂಯ ಮೆಟ್ಟುಹವ ರಾಜಹಂಸಯರ ರಿಕ್ಕೀಡಿಯಂ
ನೋಡಿದು ಪೋರಿ (೫೪೩. ೫೫-೫೫). [ಮೆಟ್ಟು + ಅಡ್ಡ]
ಮೆಟ್ಟುಗಾಲು 'ಮೆಟ್ಟುಗಾಲು' ನೋ.

ಮೆಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮೆಟ್ಟಿಲು : ಸೋಪಾನ : ಕಟ್ಟಿಯ ಕಟ್ಟಿದರು ಭವ
ಸಾಗರಕ್ಕೆ . . . ಮೆಟ್ಟಿಯಿಂದಲಿ ದಾಟಿ ಪೋದರು (೫೪೩. ೦೫೫-೫೫) :
ಹಾವುಗಯಂ ಮೆಟ್ಟು ಮೆಟ್ಟಿಕ್ಕುಗಳನೊ ಬರುವಾಗ (೫೪೩. ೫೫೦-೫೫).

[ಮೆಟ್ಟು + ಅಲ್]

ಮೆಟ್ಟಿಗೆ 'ಮೆಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮೆಟ್ಟಿಲು (ನಾ). ೧. ಪಾವಟಿಗೆ : ಸೋಪಾನ : ಬೆಟ್ಟದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಂ
ಮೆಟ್ಟಿ ಮುನ್ನಡಿಯುಟ್ಟು ಮಾಂಗೀರಣ ವನದ ಕರೆಯುಗವ ಮಂಡಿಯಂ
ಮೇಲ್ಗುಡಿದಿಟ್ಟು ಭರತನಂ ಶ್ರೀರಾಮನತಿದೊರದೊಳ್ ಕಂಡನು
(೫೪೩. ೫-೫೫). ೨. ಹಂತ : ಫಟ್ಟು : ಆದರೂ ಅಂಗಳಕ್ಕೇನು?
ಅವುಗಳೊಂದು ಸಾಧನವವು. ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಹೋಗಲು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು
(೫೪೩. ೫೫). 'ಮೆಟ್ಟಿಲು' ಪರಾ.

ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮಂಡು ಪಾವಟಿಗೆಗಳಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಮಂಡ :
ಆ ಮೆಟ್ಟಿಲಮಂಡಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಉಪಸ್ಥರ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ (೫೪೩. ೫೫-೫೫).

[ಮೆಟ್ಟು + ಅಲ್ (< - ಅಲ್)]

ಮೆಟ್ಟಿಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಕಾಲಿನಿಂದ ತುಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ತುಳಿಸು :
ಪದ್ಮ ಪಂದರೆಯಂ ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ವೈಯ ಧ್ವ ಪಾಣಿಯಂ ದಾಟಿ . . .
ಅವನ ಕರುಳ್ಳಗೆ ಪೂವಾಸಗಮಾಗ ಕೈವ್ಯ ಮಂ ಮೂಡಿಸಿದಂ (೫೪೩. ೫೫-೫೫);
ಕಿರುಪಟಿಯಂದಿಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿಸುವವರೆಯಂ (೫೪೩. ೫-೫೫);
ಆ ಹುಲ್ಲ ಒಕ್ಕಿ ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ತೂಟುವಾಗ ಹೊಟ್ಟಿ ಕಳೆದು ಭತ್ತ ಏಂದು ಹುಲ್ಲು
ಹೋರಿಗಟ್ಟು (೫೪೩. ೫೫-೫೫); ಆರಗುಂ . . . ಗುಗ್ಗುಲಮಂ
ಖುರಮಂ ಪೂಸುಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಖುರಮಂ ಮೆಟ್ಟಿಸುಗೆ ಕಾಣಿ ಕಂದಿಟ್ಟುಗಿಯಂ
(೫೪೩. ೫೫-೫೫). ೨. (ನರ್ತನದಲ್ಲಿ) ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಹೆಜ್ಜೆ ಯಡಿಸು : ಅಮರಾಜನೊಡನೆ ಮಮೋತ್ಸವದಿ ತಾಳಲಯಕ್ಕಮಕೆ
ವಿಚಿತ್ರಂ ಮೆಟ್ಟಿಸುತ್ತುಂ (೫೪೩. ೫-೫೫). ೩. (ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು)
ಕಾಲಿಗೆ ತೊಡಿಸು : ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅಕ್ಕಿಯ
ದುರ್ಗುಣ ಕಟ್ಟು ಮೆಟ್ಟಿದಿಯವರಿಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಸ ಬಂದ ಮೆಟ್ಟಿದಿಯ ತಪ್ಪಲ
ಕಾಯದೆ ಮೆಟ್ಟಿದಿಯ ಬಟ್ಟೆಯ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳು (೫೪೩. ೦೫೫-೫೫೯);
ರತ್ನಮಯದ ಪಾವಟಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಸದಿಟ್ಟುತಗೆ (೫೪೩. ೫೫-೫೫).

[ಮೆಟ್ಟು + ಅಲ್]

ಮೆಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡು : ನಡೆ : 'ಮೆಟ್ಟು-ಪದವಿನ್ಯಾಸೇ.
ಪಾದರಕ್ಷೆ ಚ' (೫೫೫); ದೇವಾಂಗದ ಸಕಲವಟ್ಟಿಗಳುಮಂ ಮೆಟ್ಟುವೆಡೆ
ಗೊಳೊಲ್ಲ ಪಾಟಿ (೫೫. ೫-೫೫ ೫); ಏವ್ವ ಕರಗರು ಮೆಟ್ಟಿದ ಧರ ಪಾವಟ
ವಯ್ಯ (೫೫೫. ೫. ೫೫-೫೫); ಅಗಿದು ಮೆಟ್ಟಿದವನಿ ಪದುವಲು
ಪೆಗದುದರದೊಂದು ಮುಂದೆ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಚಿಗಿದುದಿಳಿ ಮೂಡಲು ಮಹಾಜವ್ವದಿ
ಹಾವವದ (೫೫೫. ೫-೫೫). ೨. ಕಾಲಿನಿಂದ ತುಳಿ : ಪಾದದಿಂದ ಒತ್ತು
-ಅದುವು : ಬಳಿಯ ಪೊಣನಾನ ಮೆಟ್ಟಿದಂತೆ ಮುಚ್ಚುನೊಟ್ಟುನಮ
ವಂತೆ (೫೫೫. ೫-೫೫ ೫); ಬರಿಕುಸುಮಂಗರೊಳ್ ನರಿವ ಧ್ಯಂಮನಂಗನೆ
ನೋಯ ಮೆಟ್ಟುಗುಂ . . . ಪೊಟ್ಟಿನ ನೊಪುರಂ ತಗುಳ್ಳುಯಿ ಲತಾಂಗಿ
ಗರ್ಭಧರಿದಂ ಸುಚಾವರ್ ನವರತ್ತರಂಗದೊಳ್ (೫೫೫. ೫-೫೫); ಸಜ್ಜನೆ
ಸಿಕ್ಕಿದಿಗ್ಗೆ ಬದ ಮಂಡಮಮಟ್ಟ (೫೫೫. ೫೫-೫೫). ೩. ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು
ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು : ದುಕೊಲಾಂಬರಮನುಟ್ಟು
ಪೂವಾವುಗಯಂ ಮೆಟ್ಟು (೫೫೫. ೫೫-೫೫ ೫); ಪಳುನೊಳ್ಳುವುಗಳಂ
ಮೆಟ್ಟು (೫೫೫. ೫-೫೫); ವ್ಯಾಪಾರ ನಮಗಾಯುತು . . . ಪರಮಪಾಟ
ಕಲಿ ಎಂಜೊ ಪಾಪಾಸು ಮೆಟ್ಟು ದುರಾತ್ಮರಾದವರ ಎದೆ ಮೇಲೆ ನಡೆವಂಥ
(೫೫೫. ೫-೫೫-೫). ೪. ಕುಂದಗಸು : ಕೆಟ್ಟು : ಚವ್ವದ ಬಳಿಗಳಿಗೆ
ಕೆಂಪು ಹರಳು ಮೆಟ್ಟಿದೆ (೫೫). ೫. ಸೂಯನ್ನು ಹಾಕು : ನಾಟು :

ನಿನ್ನ ಮೆಟ್ಟದ ನಾಟಯ ಮೊನ್ನೆ ಮೇವದ ಕಂಡೆ (ಕರ್ತ. ೧-೨೦). ೬. ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಾಣಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಂದರೆ; ಸಂಭೋಗಿಸು: 'ಮೆಟ್ಟಾಡು' ಪರಾ. ೭. (ನೇಲದ ಮೇಲೆ) ಕುಟ್ಟು: ತನು ಮುನ್ನ ತನ್ನ ಮೂದಿದ ನಾಟ ವಾಸಗಳೆಂದರೂಂತೆ ಕಣ್ಣು ಎಂದು ಮೆಟ್ಟು ಮಟ್ಟಮುಜಾದಿಕ್ಕುವಾಗಳು (ಕುಪಾ. ೧-೨೦). ೮. (ಪಿಶಾಚಿ, ದೆವ್ವ ಮೊದಲಾದವು) ಆಮರಿ ಕೊಳ್ಳು, ಹಿಡಿ: ಬಹಳ ದಿನದಿಂದ ಮೆಟ್ಟದ ದವ್ವವನ್ನು ಆ ದೇವಸ್ಥಾನ ದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು (ಕೂ. ೧). ೯. ಲಿಖಿತವಾಗು: ಬರೆದಿರು: ಮಟ್ಟ ಮಂಚ ತಿರುವಿಟ್ಟರೆ ಭೋಜನ ಮೆಟ್ಟದ ಭ್ರಮಣೆಯು ಬಿಟ್ಟುಕೇ (ಕೂ. ೧-೦೨೬-೨). ೧೦. ನರ್ತನದ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಹಾಕು: ಅಂತ ಮೆಟ್ಟುವಳ ನೋಡಿದರೆಲ್ಲರೂ ಓದಿದ ಮೆಟ್ಟದಳುಳಮಾಯ್ತು ದೇಸಿ (ಕುಪಾ. ೧-೧೦); ಚತುರಿದಂ ಮೆಟ್ಟು ತೋರ್ಪಳೋ (ಕೂ. ೨-೧೨); ಅಚ್ಚರಿಸು . . . ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟದೆ ಮೆಟ್ಟುತಿರೆ ಜತಿಗೆ (ಕಾ. ೧-೨೦). ೧೧. (ಆಲಂ) ಸೋಲಿಸು: ಮುರುಳಾಗಿರು: ಅಂತ ಮೆಟ್ಟುವಳ ನೋಡಿದರೆಲ್ಲರೂ ಓದಿದ ಮೆಟ್ಟದಳುಳಮಾಯ್ತು ದೇಸಿ (ಕುಪಾ. ೧-೧೦). ೧೨. ನಾಶಮಾಡು: ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸು: ಘೋಟುರ ವಿಘಾತ ಪ್ರಮೋಢ್ಯ ರತರ ನೃಪಾನುಟ್ಟ ಗನ್ತೇಭಮಯ್ಯಾನ್ . . . ಚರಿತೃನಾಮಧೇಯಪ್ರಭು ಮುನಿಪ್ರತಗೋಪು ಸೌಖ್ಯಸ್ಥಮಯ್ಯಾನ್ (ಕರ್. ೧೨, ೧೨-೨; ೧೦೦).

ಮೆಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು = (ಗಾಳಿ, ಪಿಶಾಚಿ, ಗ್ರಹಚಾರ ಮೊದಲಾದವು) ಆಮರು: ಹಿಡಿ: ಅವನಿಗೂ ಮೆಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು ಗ್ರಹಚಾರ (ಕಾ. ೧-೨೦); ದಾಸ ಕೈಗೆ ಸೇರಿತೆಂದರೆ ಕ್ರೋಧ ಲೋಭ . . . ಮೆಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಕೂ. ೧೨೬); ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿ ಮೆಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಬಿಡು ಕಾಣ (ಕೂ. ೧೨೬). ಮೆಟ್ಟುಕ್ಕು = (ಆಲಂ) ನಾಶಮಾಡು: ಹತ್ತಿಕ್ಕು: ನಾಟ . . . ರತುಗಳ ತಲೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿಕ್ಕಿದ (ಕೂ. ೧೦೦). ಮೆಟ್ಟಿನಿಲು, ಮೆಟ್ಟಿನಿಲು = (ಆಲಂ) ಹತ್ತಿಕ್ಕು: ನಿಯಂತ್ರಿಸು: ಕಾಲಕರ್ಮದ ಮೆಟ್ಟಿನಿಲಿ ಭಗವಂತನಿನಿಸುವೆ (ಕಾ. ೧-೧); ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಲುವ ಬೇರೊಂದು ಬಗೆಯ ಮನೋ ವೃತ್ತಿ ಬೇಕಾಗಬಹುದು (ಕೂ. ೧೨). ಮೆಟ್ಟಿ ದೀಳು = (ಆಲಂ) ಬೆಟ್ಟಿ ಬೀಳು: ನಾನು ಮೆಟ್ಟಿದಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಳವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಳೇ ಅವಳು? (ಕೂ. ೨೧); ಅವನು ಮೆಟ್ಟಿ ಬಿದ್ದು ಹಣಕೆ ಗಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡನು (ಕೂ. ೧೨೦). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಕೆಲ. ಮೆಟ್ಟು]

ಮೆಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಕುಳಿಯುವಿಕೆ: ಕುಳಿತ: ಚತುರಿದು ಜಗದೊಳಿತ್ತ ಮೆಟ್ಟಿತ್ತ ಚಪ್ಪಟೆಯು ನಾಣ್ಣುಡಿಯನಧನಯುಮಂತಾದುದು (ಕೂ. ೧೨-೨೧). ೨. ಪಾದರಕ್ಷೆ: ಚಪ್ಪಲಿ: ಕೆರೆ: "ಕೊನೊಳ್ ಮೆಟ್ಟು" (ಕೂ. ೧೧); ಮೆಟ್ಟಿನ ಹೊಣಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸಾಧುಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸಿ ನೋಡ ಲರಕ್ಷಣ ಬಿಡರವು (ಕೂ. ೨-೧೨-೧); ಚುಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಲಿಕ್ಕು ತಾಯಿಯು (ಕೂ. ೧೧-೧೧). ೩. ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಅಳತೆ: ಒಂದು ಪಾದದ ಪ್ರಮಾಣ: ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ನೆನಿಸಿದಂ ಮೆಟ್ಟಿನಡೆಯುಂ ಬದಲಿಗಿದನೇಕಧಾನ್ಯ ಸುಕುಳುಹುವರ್ಗ ಪೂರ್ಣಕನಾದಳ ಯುಂ ಸವರತ್ತರಾತಿಮುಂ ಬೆಳೆವುಲಿರ್ಪುದು (ಕೂ. ೧-೨೬); ೪. ಭವಣೋಳಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಮೆಟ್ಟು ಬಾರದು ಸಾರು (ಕೂ. ೧-೨೬); ಇದು ಮೂವತ್ತೆರಡುಮೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಳಿದು ಬಂದ ಕಂಠವಕ್ಕುಂ (ಕೂ. ೧-೨೬); ಮೆಟ್ಟು ಮಿಸುಕದು ಕಡವಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ನಿನ್ನಗೆ ನಾಣ್ಣಿನ ತಂದು ಮುಟ್ಟಿಸಿದಂ ಬಿಡಿ? (ಗಾ. ೧೧-೧೨). ೫. ನರ್ತನದಲ್ಲಿ ಇಡುವ ಹೆಜ್ಜೆ: ಪಾದವಿಕ್ಷೇಪ: ಲವಣೀತ್ರಗಳೊ ಕೊಡೆ ಬಿಡುತುಂ ಮೆಟ್ಟುವ ಮೆಟ್ಟಿನೊಳ್ಳು ಜನತಾನೇತ್ರಗಳೊ ನಾಡೆ

ಚಿರೆ ಸೆದತ್ತು . . . ದೇವಾಂಗನಾನರ್ತನಂ (ಕೂ. ೧-೧೨೬). ೬. ವಾಸವೆಗೆ: ಮೆಟ್ಟಲು: ಸೋಪಾನ: ಮೋಕ್ಷನಿಶ್ಚಯವು ಮೆಟ್ಟು ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶಂ ಮೂಲಗುಣಗಳೆಂದು (ಕೂ. ೧-೧೨೬); ೭. ಹುಟ್ಟಿದವರೇ ದೇಹವನೊಯ್ದು ಸುಡುಗಾಡೊಳ್ಳು ಬರುವರ ಮಡದಿ ಮನೆಯ ಮೆಟ್ಟುಳಿಯಳು (ಕಾ. ೧-೧೨); ೮. ಇದ್ದಾಗ ದಾನ ಭರ್ತೃಗಳ ಮೊಡೊಡು ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟು (ಕೂ. ೧-೨). ೯. ಸ್ಥಳ: ಜಾಗ: ಆ ಗಾಯದ ಮೆಟ್ಟಿಗೆ ನನ್ನ ಕಾಣ್ಕು ದುಕೂಲ ಹರಿದು ತೊಯ್ಯಿ ಕಟ್ಟಿದನು (ಕೂ. ೧೦೦). 'ಗಂಡುಮೆಟ್ಟು' ಪರಾ. ೬. ಪಾಡು: ಹಾದಿ: ದಾರಿ: ಅನುಭವವಾಗಲೇ ಆದರ ಮೆಟ್ಟು ಗೊತ್ತು (ಕೂ. ೧೧); 'ನೀನಲ್ಲದೇಗಲ್ಲ' ಎನ್ನವರ ಮೆಟ್ಟು ಬೇರೆ (ಕೂ. ೧೧). ೧೦. ಕಾಲಿನ ಬೆರಳಿಗೆ ತೊಡುವ ಆಭರಣ: ಕಾಲಂಗಾರ: (೧). 'ಮೆಟ್ಟಿಗೆ' ಪರಾ. ೯. 'ರಾಶಿಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಮದವನ್ನು ತೂರಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಎತ್ತರವಾದ 'ತಿವುಟಿಗೆ' (ಕೂ. ೧೧) (ಕೂ. ೧೨೦ ೧೧೧); ಮೂರು ಕಾಲಿನ ಮೆಟ್ಟು, ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳೇನೂ ತೂರುವನು ಜೀವಿ, ಚಕ್ರಯುತ ವಚನಗಳು ತೂರಿದಾ ರಾಶಿ ಶಿವಮಠಕ್ಕೆ (ಕೂ. ೧೧೧). ೧೧. ವೀಣೆ ಮುಂತಾದ ತಂತೀವಾದ್ಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಆಳವಡಿಸಿರುವ ಮನೆ. - ಹಂತ: ಎದ್ದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ವೀಣೆಮುಂತಾದ ವೇಗಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿನೊಳು ಬೆರಳೆ (ಕೂ. ೧೧-೧); ಮೆಟ್ಟುಗಳ ಸರ ತಿದ್ದಿ ವೀಣೆಯ ಮುಟ್ಟುವಳು (ಕೂ. ೧-೧೬). ೧೨. [ನಾಟ] ಹತ್ತುಬಗೆಯ ಆಡವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕವಾಗದು ಈ ಆಡವುಗಳನ್ನು ಹತ್ತುವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ: (೧) ತಟ್ಟು, (೨) ಮೆಟ್ಟು . . . (೧೦) ನಡ್ಡು (ಕೂ. ೧೨). [< ಮೆಟ್ಟು / ಕವಿ. ಕೆಲ. ಮೆಟ್ಟು]

ಮೆಟ್ಟುಗುಟ್ಟ (ನಾ). (ಶಬ್ದವಾಗದಂತೆ ನಡೆಯಲು ಅಥವಾ ಎತ್ತರ ದಿಂದ ನೋಡಲು) ಉಂಗುಪ್ಪದ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುವಿಕೆ: ಮೆಟ್ಟುಗುಟ್ಟದ ಮೆಟ್ಟು ಪದ ಮರುಕರನಾದಿಂದ ಬಂದು, ಅರನೊಡನೆ ರಣಧೀರನನ್ನು ಕಂಡು ಜವನಿಯ ಹಿಂದಣ್ಣಿ ಕೇಲ್ದು ಹೋಗಿ. ಹುದುಗಿ ನಿಲ್ಲುವರು (ಕೂ. ೧೦೦-೧). [ಮೆಟ್ಟು + ಉಂಗುಟ್ಟ]

ಮೆಟ್ಟುಗುಟ್ಟೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು: ಸೂಗಿಲ್ಲವೆ ಗುಡ್ಡ [ಬಗ್ಗುಗುಡ್ಡ] ಮೆಟ್ಟುಗುಟ್ಟೆ [ಮೊಳ್ಳೆ] ಜಗುಡ್ಡ (ಕೂ. ೧೧-೧, ೧-೨೬; ೧೧೧). [ಮೆಟ್ಟು + ಗುಡ್ಡ (< ಗುಡ್ಡೆ)]

ಮೆಟ್ಟುಕತ್ತಿ 'ಮೆಟ್ಟುಗತ್ತಿ' ನೋ. ಮೆಟ್ಟುಕಲ್ಲು 'ಮೆಟ್ಟುಗಲ್ಲು' ನೋ.

ಮೆಟ್ಟುಗಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮೆಟ್ಟಲುಗಳ ಕಟ್ಟೆ: ಸೋಪಾನಕಟ್ಟೆ: ಈ ಉಪರಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿಕ್ಕಿ . . . ಸುತ್ತಿರುಗುವ ಮೆಟ್ಟುಗಟ್ಟಿಗಳಿವೆ (ಕೂ. ೧೧೧, ೧-೧೧೬); ತಿರುಗಿ ದೇವಾಲಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದು ಮೆಟ್ಟುಗಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು . . . ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಸುರವು ಮಾಡಿದನು (ಕೂ. ೧೧೧, ೧೧೧). [ಮೆಟ್ಟು + ಕಟ್ಟಿ]

ಮೆಟ್ಟುಗತ್ತಿ, ಮೆಟ್ಟುಕತ್ತಿ (ನಾ). ಮೆಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತು (ತರಕಾರಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು) ಕತ್ತರಿಸುವಂತೆ ಮೇಲೆಗೆ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಕತ್ತಿ. - ಈಳಿಗೆ: ಸುತಿಪ್ಪು ಸುರಿದು ಬಿಡು ಮೆಟ್ಟುಗತ್ತಿಯ (ಕೂ. ೧೧೧, ೧೧೧-೧); ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟುಗತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಅಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ಸುರಿಯತೊಡಗಿದರು (ಕೂ. ೧೧೧). ಮೆಟ್ಟುಕತ್ತಿ: ಎಳೆತಾಯಿಯ ಮೆಟ್ಟುಕತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು (ಕೂ. ೧೧); ಮೆಟ್ಟುಕತ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ತಂದು ಅರ್ಧಹಣ್ಣಾದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಹಿಡಿದು (ಕೂ. ೧೧೧). [ಮೆಟ್ಟು + ಕತ್ತಿ]

ಮೆಟ್ಟುಗಳು, ಮೆಟ್ಟುಕಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಮೆಟ್ಟಲು : ಸೋಪಾನ : ಕುಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದವು ನಿಮ್ಮ ಜನನ ರೂಪವೆಂದು ಮೆಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ (ಆತ್ಮ. ೪-೩-೩) : ಒಂದೆ ಹೃದಯವೇ ಆಗಿ ಮಾಡುವುದು ಅದನ್ನು ಮೆಟ್ಟುಗಳು ! (ಪಂ. ೪೩-೦೬) : ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇಂದು ನೀವು ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಮೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿರುವುದೇ ಸಾಕ್ಷಿ (ಪಂ. ೦೦೯). ೨. "ಹೊಳೆ, ಕೆಸರು, ಮೊನ್ನು ಕಾಲು ಒದ್ದೆಯಾಗದಂತೆ ದಾಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಕಿರುವ ಕಲ್ಲು" (stepping-stone. ೪೦೪೬). ಮೆಟ್ಟುಕಟ್ಟು : ೧. ಒಮ್ಮೆ ರಾಮರಾಯರು ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿ ಬಂದು ಮನೆಯ ಮೆಟ್ಟುಕಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಕಿರಿಸಿದ್ದರಷ್ಟೆ (ಕುರು. ೬೩).

[ಮೆಟ್ಟು + ಕಟ್ಟು (<ಕಲ್ಪ)]

ಮೆಟ್ಟುಗಾಲು, ಮೆಟ್ಟುಗಾಲು (ನಾ). ಉಗುಂಪಾದ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಕಾಲು. ಮೆಟ್ಟುಗಾಲು : ಮೆಟ್ಟುಗಾಲ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ನೋಡುತ್ತ (ಪಂ. ೧. ೭೭೩) : ಅವು ಮೆಟ್ಟುಗಾಲು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಮೆಟ್ಟಿಗೆ ನಿಟ್ಟಿಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ (ಪಂ. ೧೧. ೦೦೦).

ಮೆಟ್ಟುಗಾಲಿನಿ ನಿಲ್ಲು, ಮೆಟ್ಟುಗಾಲಿನಿ ನಿಲ್ಲು = (ಆಲಂ) ತುದಿಗಾಲಿನಿ ನಿಲ್ಲು : ಆತರಪಡು : ತಪಕಿಸು : ಇವರು ಮಾಡುವ ಭಕ್ತಿ ಮೆಟ್ಟುಗಾಲಿನಿ ನಿಂತು ತುತ್ತ ನುಗ್ಗಿದಂತೆ (ಪಂ. ೪೩-೦೭) : ಕೆಲವರು ಮೆಟ್ಟುಗಾಲಿನಿ ನಿಂತು (ಪಂ. ೦೪೬). [ಮೆಟ್ಟು + ಕಾಲು (<ಕಲ್ಪ)] ಮೆಟ್ಟಿಗೆ, ಮೆಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಮೆಟ್ಟಲು : ಸೋಪಾನ : 'ಮೆಟ್ಟಿಗೆಯ' ಪರಾ. ಮೆಟ್ಟಿಗೆ : ೧. ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲ ಮಂಡಿ (ಪಂ. ೩-೩೩) : ಅಕ್ಕಿಗಳಿಗಿರುವ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿರುವ ಮೆಟ್ಟಿಗೆಯನೇ ಶೋಭವತ್ತಾ (ಗೂ. ೩-೨೩). ೨. ಹಂತ : ಘಟ್ಟ : ಮಜಲು : ಭಾರತದ ಪಾರಾಯಣ... ದೋಗ್ಗ ಮೆಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದಿದೆ (ಪಂ. ೩-೩೩). ೩. ಬೀಡು : ನಾನು ನನ್ನ ಮೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಬಸವನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯಲೋಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ (ಪಂ. ೦೦೦).

[ಮೆಟ್ಟು + - ಗಿ]

ಮೆಟ್ಟಿಗೆಯ (ಕ್ರ). ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನು ಮಾಡು : ಸೋಪಾನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸು : ಪೇರಟ್ಟಿಗಳನೆ ಮೆಟ್ಟಿಗೆಯ್ತಾ... ದಿಲ್ಲರದರ್ (ಪಂ. ೨-೦೦೯). [ಮೆಟ್ಟಿಗೆ + ಕಿಯ್]

ಮೆಟ್ಟಿಗೆಯ (ಕ್ರ). = ಮೆಟ್ಟಿಗೆಯ : ಪಲ್ಲಟುಟ್ಟಿಗಳು ಮೆಟ್ಟಿಗೆಯ (ಪಂ. ೪೩-೩). [ಮೆಟ್ಟು + ಕಿಯ್]

ಮೆಟ್ಟುಹುರಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಜ್ಜರಸಸ್ತ : ಹುಣ್ಣು ಕೆಂಪುಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಮೆಟ್ಟುಹುರಾಳವು ಹಾಲ ತೊಡೆಯಲಾ ಮೂಡು ದಿನದಲ್ಲಿ ಮಾಣ್ಣು (ಪಂ. ೬೩). [ಮೆಟ್ಟು + ಹುರಾಳ (<ಪುರುಷ)]

ಮೆಟ್ಟಿ 'ಮೆಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಟ್ಟಿಟ್ಟು 'ಮೆಟ್ಟುಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಟ್ಟಿಗಟ್ಟು 'ಮೆಟ್ಟುಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಟ್ಟು 'ಮೆಟ್ಟಲು' ನೋ.

ಮೆಡ (ನಾ). ಕುತ್ತಿಗೆ : ಕತ್ತು : 'ಮೆಡತಿರ' ಪರಾ.

ಮೆಡಮೆಟ್ಟುಕಟ್ಟು ಹತ್ತು = (ಆಲಂ) ಸವಾರಿಮಾಡು : ಅಧಿ ಕಾರವನ್ನು ಚಲಾಯಿಸು (?) : ಆತರ ದೂರಗಳನ್ನು ಕೇಳದೆ ಅವರ ಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ತಮ್ಮ ಗೌರವ ಭಂಗವಾಯಿತೆಂದು ಮೆಡಮೆಟ್ಟು ಯನ್ನು ಹತ್ತುತಾ, ಸುಮ್ಮನೆದರೆ ಅವರ ಮೋರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತಾ... ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲಾ ದೊರೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಮಾಡುವೆನ್ನು ತಾರೆ (ಪಂ. ೬೦). [ಮೆಟ್ಟು. ಮೆಡ]

ಮೆಡರು 'ಮೆಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಡರುಗಟ್ಟು 'ಮೆಟ್ಟುಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಡಲು, ಮೆಡ್ಲು (ನಾ). ಪ್ರಶಸ್ತಿಪದಕ : ಮಾರು ಕೊಟ್ಟರೋ ಬಾಗಿ ಗೊಂಡು ಬಂಗಾರದ ಮೆಡಲು (ಪಂ. ೩೦೪) : ಎಷ್ಟು ಬಂಗಾರದ ಮೆಡಲುಗಳು ಬಂದಿತ್ತು (ಪಂ. ೬೩) : ಅನೇಕ ಮೆಡಲುಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಎಂ. ಎಸ್. ಪಾಸುಮಾಡಿದ (ಪಂ. ೦). ಮೆಡ್ಲು : ಅವನ ಕಲೆಗೆ ಮೆಟ್ಟು ಮೆಡ್ಲು ಕೊಟ್ಟರು (ಪಂ. ೩೯). [ಮೆಟ್ಟು. ಮೆಡ]

ಮೆಡತಿರ (ನಾ). ತಲೆಯ ಕೆಳಭಾಗ : ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಹಿಂಭಾಗ : ಹೆಕ್ಕತ್ತಾ : ಅವರಿಂದ ರಂಗಪ್ಪನಿಗೆ ಮೆಡತಿರದ ನೋವು ಬರ್ತಾ ಇದೆ (ಪಂ. ೦೪೩). [ಮೆಡ + ತಿರ]

ಮೆಡು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ತ : 'ಮೆಡುನಿಲ' ಕುಚಾಯ ಮರನಕ್ಕು (ಪಂ. ೩೩-೦೬). [?]

ಮೆಡಣು (ಕ್ರ). ಹಣೆ : ಕಟ್ಟು : ದೇಯಿಲ್ಲಂ ತೀವ್ರವಾತಾಳದೋಳಿ ಮೆಡಣುತಂತುರಂ ದಾಡಿದಿಂದಂ ದುಸುಕಟ್ಟುತಾಗಿ (ಪಂ. ೦೨-೨೦) : ಅತ್ತ ನಿರಂತರಂ ಮೆಡಣುತಾಳದೊಂದು ಮುಣಿದಂಗಳನ್ನನುಕ್ತ ಮುಕಂಜಿದೊರೆದು (ಪಂ. ೩-೩೩). 'ತಟ್ಟುಮೆಡಣು' ಪರಾ.

[ಮೆ. ತಮಿ. ಮಿಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟು ; ಮಲ. ಮಿಡಯು ; ತುಳಿ. ಮೆಡ]

ಮೆಡ್ಡು 'ಮೆಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಡ್ಡುಗಟ್ಟು 'ಮೆಟ್ಟುಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಡ್ಡುಗಟ್ಟು 'ಮೆಟ್ಟುಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಡ್ಡುರಿಸು (ಕ್ರ). ಕಣ್ಣಿನ ಚಲನೆಯು ನಿಂತು ಬಿರುಗಣ್ಣಾಗು : ಇವು ಬೇಟೆಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆಂದರೆ ಇವುಗಳ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಸುರಿದ ಮೊರೆತು ಒಡಿದ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಮೆಡ್ಡುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೂ ರೋಪಾಪೇರದಿಂದ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ (ಕ್ರ. ೩. ೩). 'ಮೆಟ್ಟು' ಪರಾ. [? + - ಇಟ್ಟು]

ಮೆಡ್ಡು 'ಮೆಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಡ್ಡು 'ಮೆಡಲು' ನೋ.

ಮೆಣಸಿಗೆ 'ಮೆಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮೆಣಸಿಗೆ (ನಾ). ಮೆಣಸಿನ ಹ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುವವನು : ತಂಬುಲವಂ ಕೊಡ್ತಂ ಮಾಡುವಂ ಮೆಣ್ ತಂಬುಲಿಗಂ. ಏವಂ ದಮಗಂ, ಗಂದಿಗಂ, ಮೆಣಸಿಗಂ, ಓಪ್ಪರಿಗಂ (ಪಂ. ೪೦೯ ಕ್ರ. ೬೩).

[ಮೆಣಸು (<ಮೆಟ್ಟು) + - ಇಗೆ]

ಮೆಣಸಿಗೆ 'ಮೆಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ (ನಾ). ಅಡ್ಡಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತರಕಾರಿ : ವಹವ್ವಾರಿ ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ ಒಣಗೊಟ್ಟಿಗೆ ತಂದನೊ ಕಾಯಿ (ಪಂ. ೩-೩೩ ಕ್ರ. ೬೩) : ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ... ಇದು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವುಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವುಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ (ಪಂ. ೦೪೯) 'ದೊಡ್ಡ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ', 'ದೊಣ್ಣೆ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ' ಪರಾ.

[ಮೆಣಸು (< ಮೆಟ್ಟು) + ಕಾಯಿ (<ಕಾಯ್)]

ಮೆಣಸು 'ಮೆಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆತು 'ಮಿದು' ನೋ.

ಮೆತುಮೆಣುಪ್ಪ (ನಾ). ಮೈದುನಭಾವದ ಮನುಷ್ಯ : ಕೋಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿನವನು : ಮೆತುಮೆಣುಪ್ಪರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಪಂ. ೩೩). [ಮೆತು (< ಮಿದು) + ಮೆಣುಪ್ಪ]

ಮೆತ್ತಿಗೆ (ಅ). ೧. ಮೈದುನವಾಗಿ : ಕೋಮಲವಾಗಿ : ನೆಲ ಮೆತ್ತಿಗೆ ಅಂತ ಗುದ್ದೋ ಪಣ ಇದು (ಪಂ. ೬೩) : ಕೆಡದ ಕಲ್ಲು ಮೆತ್ತಿಗೆ ಅದೀತ ?

(ಗಾಠ). ೨. ನಿಶ್ಯಕ್ತವಾಗುವಂತೆ; ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುವಂತೆ: ಮಿದು ಪಕ್ಷದವರನ್ನು ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡುವ ವಸ್ತು (ಪುಷ್. ೨೦). ೩. ಮೆಲ್ಲಗೆ; ನಿಧಾನವಾಗಿ: ಅದನ್ನು ಮೆತ್ತಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾ ಇದ್ದಾನೆ(೩೩೩).

ಮೆತ್ತಗಾಗು = ೧. ಮೃದುವಾಗು; ಕಾಠಿಣ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳು: ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಮೆತ್ತಗಾದಾಗ . . . ಮೊಸಿವ ಹುಡುಯನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು (ಕುಷ್. ೦೦೬); ಆ ರಾಜಕುರು ಮೆತ್ತಗಾಯಿತು (ಪುಷ್. ೦೯). ೨. ನಿಶ್ಯಕ್ತವಾಗು; ದುರ್ಬಲವಾಗು: ಪಿಚ್ಚು ತೆರಿಗಳನ್ನು ತುಗಗಲಿ ತಕ್ಕ ಪೂರ್ತಿ ಮೆತ್ತಗಾಗಿದ್ದಾರೆ (ಪುಷ್. ೩೩).

[< ಮತು + - ಆಗ್]

ಮೆತ್ತನ 'ಮೆತ್ತನೆಯ' ನೋ.

ಮೆತ್ತನೆ (ಅ). ೧. = ಮೆತ್ತಗೆ ೧: ಮೆತ್ತನವೃತ್ತಿ ಪಾಕಂ ಮಾಡಿಯೋವನ ಕೃತ್ಯಮದ ಬೆಳ್ಳಿಯಂ ಹುಯಿದಕಯನಿತಿ . . . ಬಳಿ ಗಂಜಯ ಬಸಿಯಲದುವೆ ನವನೀತೋದನಂ (ಪೂರ್ಣ. ೩-೩). ೨. = ಮೆತ್ತಗೆ ೩: ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೆತ್ತನ ನಡೆತರುತ್ತಲ್ಲೆ ಕುನುಗಿ ಕುರ್ಗಿ (ಗಣ. ೩-೩೩).

ಮೆತ್ತಮೆತ್ತನೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತ): ಕತ್ತರಿ ಸಾರಣೆ ಪುವರಿ ನಲನೊಳು ಮೆತ್ತಮೆತ್ತನೆ ಬರುತ್ತಿದೆ (ಪುಷ್. ೯೭-೯೮). [< ಮತು + - ಆನ್]

ಮೆತ್ತನೆಯ, ಮೆತ್ತನ, ಮೆತ್ತನ್ನ (ಗು). ಮೃದುವಾದ; ಕೋಮಲ ವಾದ; ಮೆತ್ತನೆಯ ಗಾಡಿ ವರ್ಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲ (ಕುಷ್. ೧): ಮೆತ್ತನೆಯ ಒರಗುಡಿಂಬುಗಳು ಬೇಕು (ಪುಷ್. ೦೧): ಮೆತ್ತನೆಯ ಹಾಸನೊಳು ಮಲಗಿಸಿದರೊಡನೆ (ಪೂರ್ಣ. ೦೦೩-೦೦೪). ಮೆತ್ತನ: ಅತ್ತಿತ್ತ ಅರಿದಾದಿ ಮೈಯಲ್ಲ ಧೂಳಾಗಿ ಮೆತ್ತನ ಮನೆಗೆ ಗಾಯಾಗಿ (ಗದ್ಯ. ೩-೪). ಮೆತ್ತನ್ನ: ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ಮೆತ್ತನ್ನ ಉಳ್ಳೆ ಇರುತ್ತದೆ (ಪುಷ್. ೯-೨೦೬).

[< ಮತು + - ಆನೆಯ]

ಮೆತ್ತನ್ನ 'ಮೆತ್ತನೆಯ' ನೋ.

ಮೆತ್ತಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ; ಬಳಿಯುವಿಕೆ; ಲೇಖನವಿಕೆ: ಉ ಕೊಂಡ ಕರ್ಪರಕ್ಕೆ ರೂಪಿಂಗಡೆ ಇಲ್ಲ ಬಯಲ ಬದಿದದವಗೆ ಕೈಗೆ ಮೆತ್ತಿಗೆಲ್ಲ (ಪೂರ್ಣ. ೨೦-೩೩). ೨. ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು; ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡಿರು ವುದು: ಕರುಳಿನ ಕುಸುರಿಗಳ ತಲೆಮಿದುಳ ಮೆತ್ತಿಗೆವಸೆಯ ತೊರೆಯು ತೊಲಲಿ ರಂಜಿತು ರಂಜಿವೊ (ಕುಷ್. ೯. ೦೯-೨೦). ೩. ಮೆತ್ತುವ ಸಾಧನ; ಅಂಟುಲೇಪ: ನಯಗಾರೆ; ಮೆತ್ತಿಗೆ; ಅಂಟುವುದಿ; ಅಂಟು ಲೇಪ (Damp. ೨೦೪೩). [ಮತ್ತು + - ಆಗ್]

ಮೆತ್ತಿಗು (ಕ್ರಿ). ಮೆಣ್ಣು, ಗಾರೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಲೇಪಿಸು: ಈ ವಾರಾಹನಗೆ ಆ ಕಿಟಿಗೆ ಮೆತ್ತಿಗು ಧನ್ಯದ ಉದಕವನ್ನೂ ಇರಿಸು . . . ಆ ಧನ್ಯದ ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ನಡೆಸುವರು (ಪೂರ್ಣ. ೩೩-೩೪, ೩೩-೩೦: ೩೦೦). [ಮತ್ತು + - ಇಯ]

ಮೆತ್ತು (ಕ್ರಿ). ೧. (ದಟ್ಟವಾಗಿ) ಬಳ: ಲೇಪಿಸು; ತೊಡೆ: ಹುಟ್ಟು: ಮೃದುವುತ್ಪನ್ನಮೆನ್ನ ಮಂಜೆಯಂ . . . ನಾಳೇರಡ ತೋಯಂ ಸಿತಮೆಯಿವಂ ಕಲಸಿ ಮಣ್ಣೊಳ್ ಛಾಂಡಮಂ ಮೆತ್ತಿ ಸುತ್ತಿದ ಕರ್ಪಂ ಸುಡೆ (ಪೂರ್ಣ. ೩-೩); ಬಿತ್ತದ ಹೊಲ ಹೊಲ್ಲ ಮೆತ್ತದ ಮನೆ ಹೊಲ್ಲ (ಪೂರ್ಣ. ೦೦೬೦). ೨. ತುರುಳು; ಗಿಡಿ; ಒತ್ತು: ಅದಿವಾಸಕರವಂದೊಡನೆ ದಿಕ್ಷಾಭಿಕ್ತಿಗಳನಮರ ಮೆತ್ತಲುಯ್ಯಂದದಿನನು ಕೊಳಾನಿಕಮುಯ್ಯುದು ಮದಕಳದೊಡನೆ ಬಿಡು ತದ್ವರವಮಂ (ಪೂರ್ಣ. ೯-೩೩); ಆ ವಾಟಿಯೊಳೆಯುತ್ತಿನ ಹುಡುಯ ತಡೆಹೊಡೆದು ಗೊಂಟಾದ ಸಂಭಾರಮಂ ಮೆತ್ತಿ (ಪೂರ್ಣ. ೯-೩೪); ಇರೀ ಒಳಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಲ್ಕಿ ಮಣ್ಣು ಮೆತ್ತಿದ (ಗಾಠ). ೩. ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳು; ಹೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳು; ಕೂಡು: ನತ್ತರ ಧಾರೆಯಂ ಮೆತ್ತಿದ ಕಣ್ಣಿನೊತ್ತಯದಿಂ ತೆಲೆದು

(ಪೂರ್ಣ. ೦೩-೦೦೪ ೪); ತಿರಿದವ್ವ ಪುತ್ರಿನೊಳೊತ್ತಿ ಪೋರ್ದು ಮೆತ್ತಿದ ಕರ್ತಮಂ ನಿಟಲತಟದೊಳ್ ಪತ್ತಿದ್ಧ ಧೂಳಿ ಮುಯ್ಯೊಳೆ ಮೆಲೆಯ . . . ಕಾರಕಸುರಂತಿರ್ಪ ಕಾಳೋಣಂಗಳಂ (ಗಣ. ೩-೦೨೩ ೪). ೪. ರಚಿಸು: ನಿರ್ಮಿಸು: ಇನ್ನವಂ ಬಿಡ್ತೊಜನಾ ಮಣ್ಣು ಗೊಂಬೆಯಂ ಮೆತ್ತದಿನದರ ಮುನ್ನಿಂದ ಬಿಲುವಿದ್ಯಯನ್ನ ಭಾಸ ಮಾಡಿದರನೊಳೊಳೆ ಒರಿಯ ಬಿಲ್ಲಾರ ತಾನಾಗದಿರನೀ ಬಾಲ! (ಪೂರ್ಣ. ೦೩-೦೨೦). ೫. (ಆಯುಧ, ಬಾಣ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ) ಚುಚ್ಚು; ಪಾಟು: ದುರಿಯೋಧನನ ಮಯ್ಯಲಿ ಮೆತ್ತಿದನು ಮುಮ್ಮೊನೆಯ ಬೋಳೆಗಳ (ಕುಷ್. ೩೩೩. ೦೯-೩೦); ಪಲವಾಯುಧಂಗಳಂ ಮೆತ್ತುವರ್ ಕುತ್ತುವರ್ ಜ್ವಲಿತ ಕೋಪುಗ್ನಿಯಂಧುಬುಬುವರ್ ತಟುಬುವರ್ ಗುಹನನಾ ಖನನುಪರು (ಪೂರ್ಣ. ೩೯-೨೯); ಕಿಟಿಗಳಂ ಕಿಟಿಗಳಂ ಕತ್ತರಿಸಿ ಮೆತ್ತುವರೊಡಲೊಳಂಬಂ (ಪೂರ್ಣ. ೦೨-೨೬). ೬. ಕವಿ: ಅವರಿಸು; ತುಂಬು: ಪಲವಂ ಪ್ರತಕ್ಕಿಳಿಪ್ಪದವೊಳಿಳಾಸತಿ ಮಯ್ಯಂ ಪುತ್ತು ಪತ್ತಿ ಮೆತ್ತಿದವನಿತ್ತಂ (ಪೂರ್ಣ. ೯-೨೯); ಜ್ವರಮಾದರಂತ ದಾಹದಿಂ ಮೆತ್ತಿ ಕಾಯ್ತು ಕಬ್ಬಿನ ದಂತ ಮಯ್ ಕಾಯ್ತು (ಪೂರ್ಣ. ೦೩-೦೦೩). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ತುಳು. ತಿಲು. ಮೆತ್ತು; ಕೋತ. ಕೊತಾ. ಪರ್ಜ. ಕಾಯ್ತು. ಮೆತ್ತ್]

ಮೆತ್ತು (ನಾ). ೧. ಮೃದುವಾದ ಹಾಸು: ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆ: ಮಜ್ಜನ ಭೋಜನ. . . ತಾಂಬೂಲ ರತ್ನಾರಣಾ ಮೆತ್ತು ಕಯನ ಸ್ವೀಕರಿಸುಗ ಒಡೆಯಂಗೆ ಅಯುತ್ತಂಬುದ ಕೇಳಿ . . . ತನ್ನ ಸ್ವಸ್ಥಿಗೆ ಕೊಟ್ಟವನಾಗಬೇಕು (ಪೂರ್ಣ. ೩, ೨೩-೨೩); ಅಂತಪುರದಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾದ ರೇಷ್ಮೆಯ ಮೆತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಎಷ್ಟೋ ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಅವನು ಕಳೆದಿದ್ದನು (ಪೂರ್ಣ. ೦). ೨. ಮೃದುವಾದ ದಿಂಬು: ಮಿಚ್ಚಿಗೆ ಮೆತ್ತಿಗೆ ಬಂದಿವೆ (ಪೂರ್ಣ. ೨೯); ಆ ಆಸನಗಳ ಮೇಲೆ ಕಿಂಟಾನ ಮೆತ್ತಿಗೆಗಳು ಇದ್ದವು (ಪೂರ್ಣ. ೦೯೩). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮೆತ್ತಿಗೆ; ಮಲ. ತಿಲು. ಮೆತ್ತು; ಕೊಡ. ಮೆತ್ತಿ]

ಮೆತ್ತೈಸು (ಕ್ರಿ). ಮೆತ್ತಗಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು; ಮಿದುವಾಗಿಸು: ಖಜೂರ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆಲ್ಲ ಮೆತ್ತೈಸಿದ ಕಾಯ ಭಾಗ ಒತ್ತದೆ ಕಳತ ಪ್ಲಾಸರಂಗಳತ್ತಿಡದಲಿ ಮಾಡುತಹವು (ಪೂರ್ಣ. ೩-೨೦). [< ಮತು + - ಇಯ]

ಮೆದ (ನಾ). ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಣದಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಣೆಯಾದಾಗ ಉಬ್ಬಲುಸಹಿತ ವಾಗಿರುವ ಕಾಳು: ತೊರವ ಮೆದಕ್ಕೆ 'ಬಿಂಬುಟ'ನನ್ನೂ ರಾಶಿಗೆ 'ಕರಿಬುಟ' ಅಥವಾ 'ಬಿಂಬುಟನನ್ನೂ' ಕಟ್ಟುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಣದಲ್ಲಿ ಉಂಟು (ಪೂರ್ಣ. ೦೩೩). [?]

ಮೆದಕಟನಿ (ನಾ). ಬತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಮೃದುವಾದ ಭೂಮಿ: ಗದ್ದೆ (?): ಅಯ್ಯಮ್ಮ ಮೆದಕಟನಿಯು ಎಷ್ಟೊಮ್ಮೆ ಬಾಳೆ ತೊಟ್ಟ ಪಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮದೇಯಂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು (೩೪. ೩, ಕೋಶ. ೨೩೦-೯; ೩೦. ೩೦೧). [೨ ಇದು 'ಮೆದಕಟನಿ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಿಖಿತವಿರಬಹುದು]

ಮೆದಗೊಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಸ್ವಸ್ಥಿತ್ರಿ ಮೆದಗೊಂಡವರಾ ಮಗನ್ (೩೪. ೨೩, ೨೨೦-೨೨೨-೨೨೩; ೩೦೦). [? + ಗೊಂಡ (< ಗಾಮುಂಡ)]

ಮೆದಡು 'ಮಿದುಳ್' ನೋ.

ಮೆದಲು (ಕ್ರಿ). ಅಲಗು; ಕದಲು; ಚೆಲಿಸು: ಕುಮಾರನು ಹರಹರ ಯನುತಲಿ ಮೆದಲದೆ ಬುಡೆಯ ಮೇಲೊರಗಿದನು (ಪೂರ್ಣ. ೨೩); ಅವನನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಕಟ್ಟಿ ಕದಲದೆ ಮೆದಲದೆ . . . ಇದ್ದನು (ಕುಷ್. ೩೪. ೨೨); ಮೂರನೆಯ ಸಲ ದಿವಧಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯ ಕೈಕಾಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಮೆದಲದಿವು (ಪೂರ್ಣ. ೩೨೩). 'ಕದಲು' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತುಳು. ಮೆದುಳು; ತಿಲು. ಮೆದಲು, ಮೆದುಲು]

ಮೆದು ' ಮಿದು ' ನೋ.

ಮೆದುಗ ' ಮಿದುಗ ' ನೋ.

ಮೆದುಗಿ (ನಾ). ಮೃದುಸ್ವಭಾವದವಳು : ನಿಧಾನಕ್ಕೆ : ನಾನು
ಶುದ್ಧ ಮೆದುಗಿ (ಕಾಕೂ. ೩) : ನಾನು ಶುದ್ಧ ಮೆದುಗಿ. ಹೀಗೆಯೇ
ಇದ್ದರೆ ಆ ವಿಷಯ ನಿನ್ನ ಅಳಿದುಡುತ್ತಾರೆ (ಕಾಕೂ. ೦೩೩).

[ಮೆದುಗ (< ಮಿದುಗ) + - ಇ]

ಮೆದುಗು (ಕ್ರಿ). ಮತ್ಸ್ಯಗಾಢು: ನುರಿ: ನುಣುಪಾಗು : ಸೀತಲುದೊಟ್ಟಿ
ಮೆದುಗದ ಚಟ್ಟಿ ತೆಂದು ಮುದುಕಿಗೆ ಬೆಸರವಾಯಿತು (ರಾಜಾಂ. ೩೦).

[← ಕೆಲಸ, ಮೊದಲನೆಯ]

ಮೊದಲು ' ಮಿದುಳು ' ನೋ.

ಮದ್ದೆ (ನಾ) : ೧. ಹುಲ್ಲಿನ ರಾಶಿ...ಒಟ್ಟಿಲು : ಒಗಾವೆ : ಮದೆಯಂ ಸುಟ್ಟಿ
 ರಕಂ ಕುಣುಕುವ . . . ಪೊನ್ನಂ ಬಿಟ್ಟು ಮದಿಯಂ ಕಟ್ಟುವೆಗ್ಗೆ ನಂ
 ಪೊಲ್ಲೆನೀ ದಳನಮಂ ವ್ರತಮಂ ಮದ್ದಿನಪ್ಪಿಡೆ (ಕರ್ತಾ. ೧-೨೦) ;
 ಊರು ಮದಗಲಿಕು ಕಟ್ಟಕ್ಕುವವರು (ಅಕ್ಕ. ೧-೩೩-೩೪) ; ದಿಲ್ಲಿಯ
 ಸಾಸಣಂದೆಂಬ ಮದ್ದೆ ಬಲುಗೊಡ್ಡಿಯೆಂದೆಂಬ . . . ಕೊಳ್ಳಿಯ ಪಾಗ
 ನೆಯ್ದಿದವು (ಕರ್ತಾ. ೧೦-೩೩) . ೨. ರಾಶಿ : ಒಡ್ಡು : ಗುಂಪು :
 ಮಿಡುಕ ಕೊಂಬು ಸಮೀಪಕ್ಕಿತ್ತು ಕರುಳ ಮದೆಯಂ ಮಿಕ್ಕಿ (ಗರ್ತಾ. ೧-೨೫
 ೫) : ಪಾಣುಕ್ಕುನ ಹೊನ ಮದ್ದೆ ಹೊರಳ ರಂಜಿತು (ಪಾಣುಕ್ಕು. ೧೦-೩)
 ; ಸ್ವಾಸೇವಾಯ ಮದ್ದೆ ಎರೆಯಪ್ಪ ದಾಕಲ್ (ಪಾಣುಕ್ಕು. ೨-೨೦).
 ೩. ಹೆದ್ದೆತನ : ಮಂಕುತನ (?) : "ತೃಗುರಾಶಿ ಹೆದ್ದೆತನಗಲಿಕೊಳಿಸಗು
 ಮದ್ದೆ" (ಪಾಣುಕ್ಕು. ೧೦೦).

ಮೆದಮೆದಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಕವಿತೆಯ ಫಲವಾಕ್ಯಗಳ ಖಚಿತರೂಪವಾದ
ವಿವಿಧವ್ಯಂಜನಗಳ ಮೆದಮೆದಿಯಾಗಿ ಪಾರ್ಶ್ವೀಕೃತ (೧೯೩೩, ೨೨-೨೩).

ಮದೇನಿಟ್ಟು = ಹುಲ್ಲನ್ನು ರಾಶಿಮಾಡು: ಬಗುವೆ ಮಾಡು :

ಮದದೊಟ್ಟುವ ಕಲಸ ಮುಗಿದುಕೂ (೬೦). ಮದದಾಕು = ಮದೆ

ಯೋಚನೆ :- ಪುನಃನು ಕಾಯು ಮೆದವಾಕವನು (ಪುನಃ, ೩೦).

ಮೆದ್ದೆ, ಮೆದ್ದೆ (ನಾ). ಗಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಶಲ್ಯಮೃಗೀ-
ಉತ್ತರಣಿ, ಮೆದ್ದೆ, ಶಲ್ಯಮೃಗಿ" (ಒಪಿ. ೧೩೦) ೨. (?): ವನ ಗಿರಿ
ನದಿ ಮೆದ್ದೆ ಹೊದರೂ ಗತ್ತರ ಹುಕ್ಕ, ವನರಾಕಿ ದ್ವೀಪ ಪಾಪಾಳ . . .
ಜನನಿಪತರವೊಕರಲು ಲಗುಮಾತ್ರ, ತಪ್ಪುವದ ಬರಹ ಪ್ರಾಣಿ (ಜಾಣ್ಯ.
೪೬-೫೨). ಮೆದ್ದೆ : ಗಿ. 'ಮೆದ್ದೆ ಸೊಪ್ಪು' ಪರಾ.

[ದೇ.ನಿ. ಕಮಿ. ಮತ್ತೆ]

ಮದ್ದಿಗಟ್ಟು (ಕೆ), ವಾಶಿಹಾಕು : ಇಂಪುಮಾಕೆಯ ಹಗ್ಗನಾ ರಾಯ
ರಾಜಪ್ರತಿಯು ಭುಜಮಟ್ಟು ಮದ್ದಿಗಟ್ಟು ಧಾರಿಮಂತಭಜಿಗಟ್ಟಿದ
(೨೫. ೦೩-೩೪). (ಮದ್ದು + ಟಟ್ಟು.)

ಮೆದೋಡಿಸ್ತು (ಕ್ರಿ.). ರಾಜಿಯಾಗಿ ಬೀಳಿಸು : ಹಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು : ಕಂಗಳ
ಮೊಗ್ಗುಲ ಮೆದೋಡಿಸಿದನು (ಕಾ.ಪ್ರಾ. ೧-೨೩) : ರಾಜ್ಯಕರ ರೇವಣೀಕು
ಮೆದೋಡಿಸಿದನು ಬಂಜುಂದಂಜ ವದಾಂಭೀಕವಲಿ (ಕಾ.ಪ್ರಾ. ೩-೩೦-೨೨);
ಮೆದೋಡಿಸುವ ನನ್ನ ಬಲವ (ಪೂ.ಕ. ೧೦-೩೪).

[ಮಾದೆ + ಕಡಹು (< ಕಡವು)]

ಮದ್ದೆ (ಕ್ರಿ): ರಾಶಿಯಾಗಿ ಬೀಳು : ಒಟ್ಟಾಗಿ ಬೀಳು : ಮದವುಬಾಗಿ
ಮದ್ದೆಗಿತ್ತು ಮುಂದಾಗಿತ್ತು (೧೫.೬-೫ ೨): ಎರಡುದಳ ಗಂಟೆಗಿದ್ದುದು
... ಹೊಯ್ದುರುಳುವ: ತಿರದ ಬೀಳುವ ಭೀರ ಚಂದ್ರಗಿಮಾನವಮುರ
ಗಲ (ಕಾಶ್ಯ. ೯-೫): ಎರಡುಮುಂದು ವೀತಿಹೋತ್ರನ ಕಡಿಯ ರಾಶಿಯ
ರಾಶಿಯಲಿ ಮದ್ದೆಗಿದ್ದವು (೧೫.೬-೫-೨೨). [ಮದ್ದೆ, + ಕ್ರಿ.]

ಮದ್ಯು 'ಮೆಲ್' ಪರಾ.

ಮದ್ಯೆ 'ಮದ್ಯೆ' ನೋ

ಮದ್ದೆನೊತ್ತು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಶ್ರುತಿಗ. ೧೦-೨೨).

[ಮದ್ಯ (< ಮೌದ್ಯ) + ಸೂಪ್ರ]

ಮೆಪ್ಪಿಕ್ಕು (ಕೆ). ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಮೇವನ್ನು ಹಾಕು : ಕುಂಟ
ಭದ್ರದೂ ತಡಿಯೊಳ್ ತಾಣದೊಡುಗಳೆಲ್ಲ ರಾಮೇಶ್ವರ ಎವ್ವು ತೀರ್ಥಮಾ
ವೊಂದರೊಳ್ ಮೆಪ್ಪಿಕ್ಕಿ ಪೊರದ ಪನ್ನಿಗಳೆಲ್ಲಯರ್ ಬನ್ನೊ(ಲಿ)
(ಕ. ೫. ೧೨-೪: ೧೦); (ಅ. XXXIII. ೧೨೪: ೨೦ ನೋಡಿ).

[೫ ಇದು 'ಮೇಷಿಕೃ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಂಬಿತವಿರಬಹುದು]

ಮೆಮೋ (ನಾ). - (ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತರಲು ಸಹಾಯಕವಾದ) ನೆನಪಿನ
ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಜ್ಞಾಪಕಪತ್ರ (Memo-ಪತ್ರ): ಒಂದು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾದ
ಮೆಮೋ ಬರಹ ರಮಾನಸದೇಶು (ಜ್ಞಾಪಕ. ೧೫೬): ದಾಕಿ, ಮೆಮೋ
ಸೂಚಕವಿಲ್ಲವೇ ನಿನ್ನ ? (೧೫೭. ೧೬). [-೪೦. Memo]

ಮೆಮೊರಾಂಡಂ (ನಾ). = ಮೆಮೊ : ಮೆಮೊರಾಂಡಂನ ಮೂಲಕ
ಸ್ವೇಪನಾಹಾಸ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಕೆಳಕಂಡಂತಿ (ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃ ೧೭).

[← 70. Memorandum]

ಮೊಯ್, 'ಮೊ' ನೋ.

ಮೆಚ್ಚು, ಮೆರು, ಮೈ (ನಾ). ೧. ದೇಹ : ಶರೀರ : ಮೆಚ್ಚು, ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧೫೦ ೫೫೪) : ಒಡಗಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧-೫೫) : ಭಟ್ಟುಕು ಗದ್ದದ ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧೦-೫೫). ೨. ಪಕ್ಕ : ಪಾಶ್ವರ್ಯ : ಬಡಗಾ ಮೆಯ ಮದಕ ಗಟ್ಟದ ತೆಂಕಾ ಮೆಯದರ ಮೆ . . . ಸರ್ವಪಾಧಾಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಮೂ(೦)ನೈಮಂ ಬಟ್ಟರು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧೫-೧, ೫೦-೫೫ : ೧೫೫). ೩. ಹುಟ್ಟು : ಜನ್ಮ : 'ಮೆಚ್ಚುಮೆಚ್ಚು' ಪರಾ. ೪. ಧೈರ್ಯ : ಸೈರ್ಯ : 'ಮೆಚ್ಚು' ಪರಾ. ೫. ಶೌರ್ಯ : ಪರಾಶ್ರಮ : 'ಮೆಚ್ಚು' ಪರಾ. ಮೆಚ್ಚು : ೧. 'ಮೆಚ್ಚು' ಪರಾ. 'ಮೆಚ್ಚು' ಪರಾ. ಮೆಚ್ಚು : ೧. ಬೆಡಗಿಟ್ಟದ ಮೈ ಕೆರಕಂ ತುಚ್ಚಾಯಂ ತೀವಿದ ಕರಚದಾಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧-೫೫) : ಬೆಡಗಿಟ್ಟದ ಮೈ ಬೆವರುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧-೫) : ಕಯ್ಯಂ ಒಡಗಾ ಮೆಚ್ಚು ಪಾಪೆ ಬಹುದು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧೦-೫). ೨. ಹೊದ ಮೆಚ್ಚು ಹೊದಗರನತ . . . ಅನಿಶರದಿಂದೊದಿದನು ಜಲ ನಿಧಿಯ ತೆಂಕಾತಿರಕಾ ಖರಣ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧೦೦-೫೫). ೩. 'ಮೆಚ್ಚು' ಪರಾ. ೪. 'ಮೆಚ್ಚು' ಪರಾ. ೫. ರೀತಿ : ಬಗೆ : ಜನಜನನದ ಅರುಮೈಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಲು ಯತ್ತಿಸಿದೆ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧೫೫ ೫೫೫). ೬. [ನಾಟ್ಯ] ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ಅಡವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾಟ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಅಡವುಗಳನ್ನು ಹತ್ತುವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ (೧) ತಟ್ಟು . . . (೨) ಮೈ . . . (೩) ನಟ್ಟು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೫೫).

ಮೈಯ್ಯು = ಬಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ; ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ; ಎಷ್ಟು ಗಂಡ
ವಾಳುವಳುಂಟು ಭೃತಮಾಪ್ತಮೆಂದು ಮೆಯ್ಯಮೆಯ್ಯು ಬಿಸುಂಬುದುಂ
(ಕಾಶ್. ೩-೨೩ ಕ). ಮೈಯ್ಯನಿಕ್ಕು = ದಂಡಪ್ರಕಾಶಮಮಾಡು ;
ನಮಸ್ಕರಿಸು ; ಮುಟ್ಟುಬಿದ್ದಾ ಭೀತಾಗಳ್ ಮಸುಂಧರಿಯಂ ಪರ್ವಿರೆ
ಮೆಯ್ಯು [ಕಾಶ್. ಮೈಯ್ಯನಿಕ್ಕಿಯುಮಾಡಾತ್ತೋತ್ತಾಹದಿಂ ರಾಜ
ಮಂದಿರಮಂ ಪೊಕ್ಕಮಾರೋಗದವಳುಂ ಸಂಸಾರೋಗೋದಯಂ (ಕಾಶ್.
೨೨-೨೪) ; ದುಃಖತೀಮನೆ ಪರ್ವಿ ಮೆಯ್ಯನಿಕ್ಕಿದಳ್ (ಕಾಶ್. ೨೨-೩) ;
ಭಕ್ತಿಯಂ . . . ಮೆಯ್ಯನಿಕ್ಕಿ ಬಳಿಕಂತೆಂದನು (ಕಾಶ್. ೨-೨೯) ;
ಮೆಯ್ಯೋದಿ = ದೇಹವು ನಾಶವಾದವನು ; ಕಾಮು ; ಮನ್ಮಥ ;
ಕಾಳರಶ್ಮವೆನ್ನ ಕಂಡು ಮೆಯ್ಯು [ಕಾಶ್. ಮೆಯ್ಯೋದನಂಬಿಗಿ ಗುಣ

ಯಾವನು (ಪೂಜಾ. ೬-೬೩). ಮೈಗೆ ಹತ್ತು = ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಳ್ಳು; ರಕ್ತಗತವಾಗು : ಅದಕ್ಕೆ ತಿಂದದ್ದು ಮೈಗೆ ಹತ್ತುವುದಿಲ್ಲ (ಗೃಹಾ. ೦೨೬). ಮೈಬಗ್ಗಿಸು = (ಅಲಂ) ಶ್ರಮವಹಿಸು; ಕಷ್ಟ ಪಡು : ಮಕ್ಕಳು ಮೈಬಗ್ಗಿಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಂತೆಯೂ... ಬೋಧಿಸ ಬೇಕು (ಶ್ರೀಮಾ. ೯). ಮೈಬರು = ದೇಹವು ದಪ್ಪವಾಗು.—ಸೂಲಿ ವಾಗು; ಬೊಜ್ಜು ಬರು : ಊರಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮ ರುಕ್ಕಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೈಬಂದಿದೆ (ಗೃಹಾ. ೦೩೩). ಮೈಮೇಲೆಬರು = ೧. (ದಪ್ಪ ಅಥವಾ ದೇವರು) ಮನುಷ್ಯನ ಮೇಲೆ ಆವಾಹನೆಯಾಗು : ಆ ಗುಡಿಯ ಪೂಜಾರಿಗೆ ದೇವರು ಮೈಮೇಲೆ ಬರುತ್ತದೆಯಂತೆ (ಪೂಜಾ. ೩); ಆವನಿಗೆ ದಪ್ಪ ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದಿದೆ (ಪೂಜಾ. ೨). (ಅಲಂ) ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಬೀಳು : ಅಪ್ಪ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಅವನ ಮೈಮೇಲೆ ಬೀಳಿತು (ಪೂಜಾ. ೩). ಮೈಮೇಲೆಬೀಳು = ಮೈಮೇಲೆ ಬರು ೨ : ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಿಲ್ಲ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಹುಲ್ಲಾದವ (ಪೂಜಾ. ೩೩). ಮೈಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು = (ಅಲಂ) ಎದುರುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು; ದ್ವೇಷವನ್ನು ಗಳಿಸು : ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೈಮೇಲೆಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪಾಣತನವಲ್ಲ (ಪೂಜಾ. ೦೨೩). ಮೈಮೇಲೆಹಾಕು = (ಅಲಂ) ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊರಿಸು : ಅಣ್ಣ ತನ್ನ ತಂಗಿಯ ಮದುವೆಯ ಹೊಣೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಮ್ಮನ ಮೈಮೇಲೆ ಹಾಕಿದನು (ಪೂಜಾ. ೩೩). ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಕಣ್ಣಾಗು = (ಅಲಂ) ಜಾಗರೂಕವಾಗಿರು : ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರು : ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಕಣ್ಣಾಗಿ ನೋಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು (ಗೃಹಾ. ೩೩). ಮೈಹಚ್ಚು = ದೇಹವನ್ನು ಒದಗಿಸು : ಗೋಡೆಗೆ ಮೈಹಚ್ಚು ಕಳೆಗೆ ಮುಖ ದಾಗಿಸಿ ಕತ್ತಿಯೊಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ (ಪೂಜಾ. ೦೨೦). ಮೈಹತ್ತು = ಮೈಗೆ ಹತ್ತು : ಯುಧಿಷ್ಟಿರನ ಆ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ತಿಂದದ್ದು ಮೈ ಹತ್ತುತ್ತಿಲ್ಲ (ಪೂಜಾ. ೦೨೯).

[ದೇ. ೩ ತದಿ. ಮೆಯ್ಯ : ಮಲ. ಮೆಯ್ಯ : ಮೈ ;

ತುಳು. ಮಯಿ, ಮೈ ; ಕೊಡ. ಮಯ್ಯ : ತೆಲು. ಮಯಿ, ಮೇ]

ಮೆಯಿ 'ಮೆಯ್ಯ' ನೋ.

ಮೆಯಿಗಂಧ 'ಮೆಯ್ಯಂಧ' ನೋ.

ಮೆಯಿಗೂಟ 'ಮೆಯ್ಯೂಟ' ನೋ.

ಮೆಯಿಜೀವಿತ (ನಾ). ಉಪಜೀವನ : ಜೀವನನಿರ್ವಾಹ : ವಂಶೋದ್ಧಾರವಾಗಿ ಇನಾಗಬೇಡಿಯು ಮೆಯಿಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ (ಪೂಜಾ. ೦೨೩-೦೩೬ : ೨೩೦). [ಮೆಯಿ (< ಮೆಯ್ಯ) + ಜೀವಿತ]

ಮೆಯಿದೇಜಿ, ಮೈದೇಜಿ (ನಾ). (ಕೋಣ. ಎತ್ತು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ನಾ[ಲ್ಯೂ]ಮ್ಪುಗಂಗಳು ನೋಡಿದಾಗಲೇ ಸಂತೆಗೆ ಆಯದಾಯ ಇವುತು ಕೋಣನ ಮೆಯಿದೇಜಿ ಸಂತ ಹದಿನೆಂಟು (ಪೂಜಾ. ೨೨೧. ೦೨-೬೬ : ೨೩೦).

ಮೈದೇಜಿ : ಗಾಣವಣ ಮೈದೇಜಿ ಮನ್ನೆಯ ತಿವ್ವಸಂಹ ಸಂಮಾಧಿಸುವ ಬೂರಗೊಳ್ಳುವನಂ (ಪೂಜಾ. VIII, ೩೩೦. ೨೬೬-೨೬ : ೨೬೦).

[ಮೆಯಿ (< ಮೆಯ್ಯ) + ತೇಜ್]

ಮೆಯ್ಯಡು 'ಮೆಯ್ಯಡು' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯೋ 'ಮೆಯ್ಯೋ' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯೋಸು, ಮೈಗೋಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಉಟ್ಟಿರು : ಧೂಸರು : ಪೂರ್ವವಾಳೆ ಚುಂಡಿಸಿ ಮುಂಬುಕಿರಲಂಜಿದಳೆ ಮೈಯ್ಯೆ ಮೆಯ್ಯೋಸದ ನಾಗಮ್ಪುಳಿ ನಾಂದು ಪೂಲಿರೆ ಪಾಣ್ಣಿದಳ್ (ಪೂಜಾ. ೬-೬೩). ಮೈಗೋಸು : ೨. ರೂಢಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ರೆನುಕ್ಕು ದಿವಾಲ್‌ಮಂಟಿನ ಪಾಸ ಚಟಿಗಳನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಮೈಗೋಸದ ಅವನಿಗೆ

ಅವು ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಏತಕರದೇ ಕಂಡಿತು (ಗೋಪಾ. ೦೨೩).

೩. ನೆರವೇರಿಸು : ನಡೆಸು : ಗಂಗೆಯ ತಡಿಯೊಳು ಕರ್ನಾಟದಿಯ ನಿರುಮಂಗಳ ಮೈಗೋಸಿದರು (ಪೂಜಾ. ೨-೩).

[ಮೆಯ್ಯೋ (< ಮೆಯ್ಯೋ) + ಇಸು]

ಮೆಯ್ಯಂಥ (ನಾ). ಶರೀರದ ಮಾಂಸ : ತತ್ತಳಗಂದಿದು ಕೋಬ್ಬುದಿ ಗೊಳ್ಳ ಮೆಯ್ಯಂಥಮಂ ತಾಳನೆ ಸುರಂಟಿ ಬಗ್ಗಿದಾ ಮೆಯ್ಯಂ ಸುಡೆ ಬೀಳು ಬೆಣ್ಣೆಯಂತೆ ಕರಗಿ (ಪೂಜಾ. ೬-೯೩ ಪ). [ಮೆಯ್ಯ + ಕಂಡ]

ಮೆಯ್ಯಂಥ. ಮೆಯ್ಯಿಗಂಥ (ನಾ). ೧. ಶರೀರದ ಸುಗಂಧ : ಚಂದನ ಮೊವರಾದ ನಿಖಿಲ ಪೂಗಳಿಗೆ ಮೆಯ್ಯಂಥವ ಕಡಗುಡುವಂತೆ ನಂದನವನ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪೂಲ್ವ ಬಾಣಜಿ ಬಂದಳು (ಪೂಜಾ. ೨೯-೩೯). ಮೆಯ್ಯಿಗಂಥ : ೨. ದೇಹದ ವಾಸನೆ : ವನಚೂರಿಯ ಕುಣಪಾದಿಗಳೊಳ್ ಮೊಳಿತ ವಾಸನೆಯವ್ವದವನ ಮೆಯ್ಯಿಗಂಥ (ಪೂಜಾ. ೬-೯೯).

[ಮೆಯ್ಯ + ಗಂಥ]

ಮೆಯ್ಯಂಪ್ಪ. ಮೈಗಂಪ್ಪ (ನಾ). = ಮೆಯ್ಯಂಥ ೧ : ವಸನಗುಂತೆ ಮೆಯ್ಯಂಪನೊಡನೆಗೆ ಸೂಸುತೆ... ಶರಣವದ್ವರಸಂದೇಹದೊಡನೆ (ಪೂಜಾ. ೩-೯೩) : ಚಂದನಗಂಧಿ ರುಕ್ಕಿನ ಸತ್ಯಧಾಮಯರ್ ನಂದನ ದೊಳಪೊಕ್ಕು ಸುಳಿಯ ಸಂದೇಹದ ಮೈ ಮೆಯ್ಯಂಪಿನಿಂದ ಶ್ರೀಗಂಧವ ಕೆಳಗಿಳಿದುವು (ಪೂಜಾ. ೯-೩೩). ಮೈಗಂಪ್ಪ : ಸಂಪಿಗೆಯ ಬೀಜ ಮುಗುಳನೋರೆಯ ಮೈಗಂಪ್ಪ (ಪೂಜಾ. ೬-೩೯).

[ಮೆಯ್ಯ + ಕಂಪ]

ಮೆಯ್ಯಚ್ಚು 'ಮೆಯ್ಯಚ್ಚು' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯಿಡಿತ (ನಾ). ದೇಹಕ್ಕೆ ಆದ ಬೆಟ್ಟು.—ಗಾಯ : ಕಡೆದವಗ್ಗದ ತುರಗದಳ ಮೆಯ್ಯಿಡಿತದಿ ಮುಂಕೊಂಡು ಹೊರಳಿತು ಕೂಡ ಪಾಯದಳ (ಪೂಜಾ. ೬-೩೩). [ಮೆಯ್ಯ + ಕಡಿತ]

ಮೆಯ್ಯಣ್. ಮೈಗಣ್. ಮೈಗಣ್ಣ (ನಾ). ೧. ದೇಹದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಇರುವ ಕಣ್ಣು : ಮೈತುಂಬ ಇರುವ ಕಣ್ಣು : 'ಮೆಯ್ಯಣ್ಣ' ಪರಾ. ಮೈಗಣ್ : ಶಿಶುಜೋರಣ ಶಾರ್ಫಮಂ ಮೊಲದು ನೋಡಲ್ಪೆಯಾಗಸವಣ್ಣ ಮೈಗಣ್ಣಾಂತಂತೆ (ಪೂಜಾ. ೦೦-೨೩). ಮೈಗಣ್ಣ : ಶ್ರೀತುಭುಜೋಡೆಯನೊಡನೆ ಮೈಗಣ್ಣಿಲ್ಲ (ಪೂಜಾ. ೯-೦೦೯).

[ಮೆಯ್ಯ + ಕಣ್]

ಮೆಯ್ಯಣ್ಣ. ಮೈಗಣ್ಣ (ನಾ). ೧. ದೇಹದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು : ಇಂದ್ರ : "ಮೆಯ್ಯಣ್ಣಂ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಂ" (ಪೂಜಾ. ೯೯) : ಮುನ್ನಂ ಮೆಯ್ಯಣ್ಣನೊಡನೆ (ಪೂಜಾ. ೦೩೩) : ಶುಕೀವರಂ ಮೆಯ್ಯಣ್ಣಂ (ಪೂಜಾ. ೬-೯೦) : ಮೆಯ್ಯಣ್ಣನೊಡ್ಡಾಡೆ ಉಡುವತಿಯು ರಾಗದಿ ರೋಹಿಣಿ ಕಯ್ಯದಿದಂದದಿ (ಪೂಜಾ. ೨-೦೦). ಮೈಗಣ್ಣ : ಬಡವರೊಡನೆಗೊಂಡು ಮೈಗಣ್ಣನ ಮಡದಿ ಮೈಮನನತ್ತಿ ಕೊಂಡು ಸಡಗರದಿ ಬರೆ (ಪೂಜಾ. ೨೨-೦೨೩). [ಮೆಯ್ಯಣ್ + ಅ]

ಮೆಯ್ಯರಗು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) (ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಗೆರೆ. ರೇಖೆ ಮುಂತಾದುವು) ಕಾಣದಾಗು : ಅದ್ವೈತವಾಗು : 'ಅಪದ್ವೈತಾ ಯತಾಕ್ಷಿಯ ಶ್ರೀವಶ್ಯರೂಪಗಳ ಮೆಯ್ಯರಗಿದುವು (ಪೂಜಾ. ೦೬-೬).

[ಮೆಯ್ಯ + ಕರಗು (< ಕರಂ)]

ಮೆಯ್ಯರೆ, ಮೈಗರೆ (ಕ್ರಿ). ಅಡಗು : ಮರೆಯಾಗು : ಮೈಮರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳು : ಸ್ಪಂಧನವರಂ ಛಿದ್ರಸಲೆಂದು ಮೆಯ್ಯರಿದು ಬಂದು (ಪೂಜಾ. ೬-೩೦ ಪ) : ಅಂಜ ತಾಂ ಮೆಯ್ಯರಿದಿದ್ರಾದ್ರೈರಂತಾ ನವದೊಳ್ ದೇಯಂ ಕೂಡ ಪೊಳ್ (ಪೂಜಾ. ೬-೦೩) : ಅನಾ ಕಲ್ಪಸುಂದರಿಯ ಬರುವಣ್ಣದು ಲತಾಭವನದ ಮಾಧವಗುಲ್ಮದೊಳ್ ಮೆಯ್ಯರಿದಿವು

(೨೪೫. ೦೦-೭೪೫). ಮೈಗರೆ : "ಮೈಗರವನೊಂದು ಅಡಗಿದ್ದು"
(೪೪೫. ೭೫-೪೫೦) ; ಚಂದ್ರಾರ್ಕರಂ ಮೈಗರದಿರ್ವರ್ (೫೦೫೫. ೦-೭೫) ;
ಮೈಗರವೃತ್ತಿರ್ವರ್ ವಂದಿದ ಗಜಹಯಂಗಳ ಮಹಾದೋಳವಳಂದು ದಿವಿಪ
ಫಲಿರು (೫೦೫. ೨೪-೨೫) ; ಈವಂದಿವಸವೆಯಂತ ಮೈಗರದಿಲ್ಲಿ ವಾಸ
ವಾಗಿದ್ ಟಿಗನೆ (೫೦೫. ೦೦-೭೫). [ಮೆಯ್ಯ + ಕರೈ]

ಮೆಯ್ಯಚರ್ಚೆ, ಮೆಯ್ಯಚ್ಚು, ಮೈಗರ್ಚೆ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ತೊಳೆ ;
ಸ್ನಾನ ಮಾಡು : ಅಷ್ಟದಿಶ್ವಾಗರಾಜಿಗೆ ಮೆಯ್ಯಚರ್ಚೊಳ್ಳುಜಂ
ಸವದ ತೋಯೋದ್ದೇಹೋ (ಗಣಪ. ೭-೦೦). ಮೆಯ್ಯಚ್ಚು : ಸಲ
ಮೆಯ್ಯಚ್ಚುವ ಪಲ್ಲಂ ಸುಲಿವ ವಿರೇವನಮನುಗಳಂ ಪೂಸುವ ತಯುಲಮಂ
ಮೆಲ್ಲ ತಪ್ಪುಗಳೊಲಿಪರ್ವೆನ್ನೊಲಿಸದಮು ತಾಂಗನೆಯಂ (ಪುಟ.
೫. ೭೭೭-೭೮). ಮೈಗರ್ಚೆ : ಮೈಗರ್ಚೊಳ್ಳ ಮದಗವಂಗಳ
ಕಟತಟದ ಪದಕರ್ಪಮದಿನೊಡವರದು ಕಲಿಸಿ ಕಲಂಕಿ ಕಡುಗರ್ಪನಾಳ್ವ
ಕಾಕಂದಿಯಂತ ಕಣ್ಣೆವಂದು (೫೦೫. ೨-೪೪).

[ಮೆಯ್ಯ + ಕರ್ಚು (< ಕಚ್ಚು)]

ಮೆಯ್ಯಪ್ಪ, ಮೈಗಪ್ಪ (ನಾ). ದೇಹದ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ : ಪರ್ವರಿಕೆ
ಯುಮಪ್ಪಂ ಮೆಯ್ಯಪ್ಪಂ ಮೊದಲಾಗಿ ರೇಫುಯೋಗಂಗಳ್ (ಪುಟ.
೭೪). ಮೈಗಪ್ಪ : ತೀರೈಸಿ ಬರ್ಪ ತುಂಬಗಳ ಮೈಗಪ್ಪ ಮುಂಗಾರ
ಮುಗುವಟ ರ್ಪಾಂಕಾರವೆ ಮೊಗು (೫೦೫. ೪೭-೨೨).

[ಮೆಯ್ಯ + ಕಪ್ಪು]

ಮೆಯ್ಯಲಿ, ಮೈಗಲಿ (ನಾ). ದೈಹಿಕಬಲವೆಳ್ಳವನು : ಶೂರ : "ವೀರ :
ಸಾಧನ : ಇದು ರಣಮೆನ್ನೊಳಂತಿಹವ ಮೆಯ್ಯಲಿಯುಂ ಸಮರ್ಥಕ
ಮೊರು (೫೦೫. ೦೦-೪೪) ; ಪಲರಿದ್ ಕಾದಿದರ್ ಮೆಯ್ಯಲಿಗಳ್
(ಗಣಪ. ೪-೫೫) ; ಆ ಪೂಜಿಲ ನೆರೆದ ವರವರಗಲಿಗಳು ಮೆಯ್ಯಲಿಗಳಂ
ಭೀಮೋಸನ ಭೀಮಾಕಾರಮುಮಂ . . . ಕಂಡು ಭಯಂಗೊಂಡು
ತಮೊಳಂತಂದರ್ (೫೦೫. ೦೦-೦೦೦ ಕ). ಮೈಗಲಿ : ಎಮ್ಮೊಡ
ನಾಡಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಪುಲಿಯುಮೊಂದಿಲಿಯನ್ನೊಡಂ ಕೊಲಲ್ಪದಿಂದಿತ್ತ
ಮೈಗಲಿಗಳೆ (೫೦೫. ೦೦-೦೦) ; ಕುಸುಮದಾಸನ ರೊಪಡಗೆ ಮರ್ದಿ
ಸಿದ ಮೈಗಲಿ ಬೋಧಿಸಿದುವೆ ಜಯಜಯ (೫೦೫. ೦೭-೪೨) ; ಕಾಪಿ
ನಾಳ್ಳಳ್ ತತ್ತಲದಿನೊತ್ತರಿಸಿ ಪತ್ತ ಸಾಧು ರಾಯುಗುವರನಂ ಸುತ್ತಂ
ಮುಕ್ತಿ, ಮೈಗಲಿಯಂ . . . ಎಂದರ್ (೫೦೫. ೭೭-೦೨). 'ಮನಗಲಿ'
ಪರಾ. [ಮೆಯ್ಯ + ಕರೈ]

ಮೆಯ್ಯಲಿತನ, ಮೈಗಲಿತನ (ನಾ). ದೈಹಿಕ ಶೌರ್ಯ. - ಪರಾಕ್ರಮ. -
ಸುಮರ್ಥ : ಎಯ್ ಮೆಯ್ಯಲಿತನಮಂ ಸರಿತ್ತುತ ಭೂಮೀದ್ವವರಂ
ಪೂಣದಿಕ್ಕಿ ಗಲ್ಲರೊಳ್ ಕಲಹಮೆ ಮೇಲ್ಗುಂ (೫೦೫. ೦೭-೪೦) ;
ಮೆಯ್ಯಲಿತನದಿ ತೊಡರ್ಪದುವು ಕಾಳಿಗಮಂ ಕಡುಕೆಯ್ದು ಕೋಲಿಗಳ್
(೫೦೫. ೦೭-೫೦). ಮೈಗಲಿತನ : ತಡವರನ್ನು ಇರಿದು ಮೆರೆದು
ಕಾದಿ ತಮ್ಮ ಮೈಗಲಿತನವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿದರು (೫೦೫. ೦೦೪) ; ಕೌರ
ವನ ಮೈಗಲಿತನಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ತಲೆದೂಗಿ (ಪುಟ. ೭೦). 'ಮನಗಲಿತನ'
ಪರಾ. [ಮೆಯ್ಯಲಿ + ತನ]

ಮೆಯ್ಯಾಡಿ (ನಾ). ದೇಹದ ಚೆಲುವು. - ಸೊಬಗು : 'ಮೆಯ್ಯಾಡಿ
ವಣ್ಣ' ಪರಾ. [ಮೆಯ್ಯ + - ಗಾಡಿ]

ಮೆಯ್ಯಾಡಿನಣ್ಣ (ನಾ). ದೇಹದ ಚೆಲುವಿನ ಕಾಂತಿ : ಮೂಡುವಳ
ನೇಸಲೊಡುಹಿ ನವಿಸೊಳ್ಳ ಮೆಯ್ಯಾಡಿನಣ್ಣದಿನೊಳ್ಳೆವತ್ತು ಥಳಿಥಳವ
ಶಿಶುಕೂಡಾವೆಡೆಯೊಣ್ಣಿಸುತ್ತೆ (೫೦೫. ೨-೭೪). [ಮೆಯ್ಯಾಡಿ + ಣ್ಣ]

ಮೆಯ್ಯಾಣ್, ಮೈಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆಯುಧವು ನಾಟಿ ಹೊರ
ಬಂದು ಕಾಣು : ಮಹಾಯಂ ಮೆಯ್ಯಂಡು ಪುಂಪಾನುಪುಂಪು

ಮಿಸುತ್ತಿರ್ಪಡೊರ್ (೫೦೫. ೦೭-೭೦). ಮೈಗಾಣ್ : ಮೈಗಂಡ ಸರಳ
ಮೊನೆಯಂ ಪುರಿವ ರುಧಿರ ದೊಡ್ಡನವ ನಡೆ . . . ಮೇಲ್ವ ಕವಿವರನು
ಕಂಗೆಟ್ಟೊಂದು ಪರಾಣೆಯ್ಯಂದು (೫೦೫. ೪-೪೨) ; ಓಂಡೆಭಾರದ ದೇಹ
ಯನು ಮೈಗಂಡು ನೋಯಿಸಲ್ಪವಲ್ಲದೆ ಮಿಂಡಿಸುವುದೇ ಬಯಲ ಬೇಟೆಯ
ನಾವ ಕೈದುಗಳು (ಕ್ರಕಾ. ೦೭-೦೭). [ಮೆಯ್ಯ + ಕಾಣ್]

ಮೆಯ್ಯಾಣಿಸು, ಮೈಗಾಣಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು ;
ಮೈದೋರು : ಅದಿನಾಥನ ಕಾನಿದೊಂದು ವಿನೋದವೇಡದ ಧರಿಸಿ
ತನ್ನಯ ಸಂಧಕರ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಿಯನೀಯವೇಕೆಂದು ಮೇದಿನಿಗೆ ಮೆಯ್ಯಾಣಿಸಿ
ದನು (ಕ್ರಕಾ. ೦೪-೭೪). ಮೈಗಾಣಿಸು : ೨. ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು
ತೋರು ; ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸು : ಕ್ಷೋಣವರನುತ್ತ ಬರಿ
ಹಮ್ಮೆಯಿಂ ನೆರೆದ ಮೈಗಾಣಿಸದ ಜಾರ್ವರಾ ಬಾಳ್ವೆಯಂ ಸುಡಲೆನ್ನರ್
ಮಾಡತೆರಳರು ಮೂದಲಿಗುಜ ರಾಡೀಕ್ಷಿಯಂ ಗೊಂಡರಾಕ್ಷೀದೊಳು
(೫೦೫. ೭೭-೦೭). [ಮೆಯ್ಯಾಣ್ + - ಇನ್ನು]

ಮೆಯ್ಯಾಪ್ಪ, ಮೈಗಾಪ್ಪ, ಮೈಗಾಪು (ನಾ). ಮೈಗಾವಲು ; ಅಂಗ
ರಕ್ಷಣ : ಮೆಯ್ಯಾಪ್ಪಮಾ ನೇಳಿಗೊಂದಿರ್ಕ್ಕುಳ್ಳುಳ್ಳುಗಳಂ ಕವಚಮುಂ
ಮಿತ್ರಗಳಂ ಮಿಟ್ಟು ಮೇಲೆರ್ಪಗಳ್ ಶರಣಪ್ಪೊಡೆಕಿ ಮುದಿದರ್
ಪ್ಪು ಮರುಂ ಚಕ್ರಗಳ್ (೫೦೫. ೦೭-೦೭) ; ಮೂದತ್ತಿರ್ಪಾಸಿರ್ವರ್
ಮೆಯ್ಯಾಪ್ಪನ ಗಣಪದ್ವದೇವರಂ (೫೦೫. ೦೭-೭೪) ; ತಂತಮ್ಮಯ
ಮೆಯ್ಯಾಪ್ಪನ ಹಯಧುಜಂತಿವರೂಫವ್ಯಾಹವನ : . . . ನಿರಿಸಿ (ಪುಟ.
೭-೪). ಮೈಗಾಪ್ಪ : ಮೈಗಾಪ್ಪನ ಬಚ್ಚುಗತ್ತಿಯ ಕುದುರೆಯವರು
ಕಾವಲುಡುತ್ತ ಬಡೆದರು (೫೦೫. ೦೭). ಮೈಗಾಪು : ಸೈಂಧವನ
ಮೈಗಾಪ ಬಲಿವಮ (ಪುಟ. ೭೭-೭೭) ; ಈ ಜಗದ ಮೈಗಾಪಗೋಸುಗ
ಜನ್ಮ ಮೆದಿವು ಬೋಹಮೈಸಿ (೫೦೫. ೦-೪-೭೭).

ಮೈಗಾಪನವರು = ಅಂಗರಕ್ಷಕರು : ಮೋಹದವಳಿ ವೈದ್ಯರಲಿ
ಮೈಗಾಪನವರಲಿ . . . ಪ್ರತ್ಯಾಪಮು ವಿರಜನೆಯಲೇ ಭೂಪಾಲ
ಕೇರಿದ (೫೦೫. ೦-೫೦). [ಮೆಯ್ಯ + ಕಾಪು]

ಮೆಯ್ಯಾವಲಿಗ (ನಾ). ಅಂಗರಕ್ಷಕ : ಮೈಗಾವಲಿನವನು : ತೊಟ್ಟಲಯ್ಯ
. . . ಮುಸಾರಾಜನ ವಿಶೇಷದ ಮೆಯ್ಯಾವಲಿಗ (೫೦೫. ೭೭೨೪೫೫೫).

[ಮೆಯ್ಯಾವಲಿ + - ಇಗ]

ಮೆಯ್ಯಾವಲು, ಮೈಗಾವಲು (ನಾ). = ಮೆಯ್ಯಾಪ್ಪ : ಮಂತ್ರೀ
ಶ್ವರನ ಮೆಯ್ಯಾವಲ ರಫರಾಜದಂತಿಗಳಾಹವೊಳಗೆ . . . ತೊಂತಿ
ನೀರಾಂಬರನ (೫೦೫. ೪೦-೭೭). ಮೈಗಾವಲು . . . ಹನುಮನ
ಮೈಗಾವಲಧುರು ಬೀಲರ ಜನಪನ ಸಮ್ಮುಖದವರು . . . ಚನಕಡಿ
ಯಾದರಾ ರಣದ (೫೦೫. ೦೭-೫೫) ; ಮಂಡಿತನಂತೂ ಮೈಗಾವಲಿನ
ಭುಜನಾಗಿ ಎಡವಡದ ಇರುತ್ತಿದ್ದ (೫೦೫. ೨೦).

[ಮೆಯ್ಯ + ಕಾವಲು (< ಕಾವಲ್)]

ಮೆಯ್ಯಾಳಿ (ನಾ). ದೇಹದ ವಾಸನೆ : ಶರೀರದ ವಾಸನೆ : ಊಳಿಗ
ಜವರಲ್ಲದ ಪೂಸಬರ ಮೆಯ್ಯಾಳಿ ಸೋಂಕಲು ಮೀದಿಂದ ಪೋಳುಮಾಡು
ಪದವನಯ (೫೦೫. ೪-೪೭). [ಮೆಯ್ಯ + ಗಾಳಿ]

ಮೆಯ್ಯಾಡು, ಮೆಯ್ಯೆಡು, ನೋ.

ಮೆಯ್ಯಂಡು, ಮೈಗುಂಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆಚ್ಚಿ ಬೀಳು : ಗಾಬರಿಯಾಗು :
ಪಡೆಮೊಗವಾಗಲೊಡಂ ಕನ್ನಡಿಯಂ ನೋಡುವರ ತಡದೆ ಮೆಯ್ಯಂಡುವ
ರುಗ್ಗಡದರುಮಕ್ಕಳ್ (೫೦೫. ೪೪). ಮೈಗುಂಡು : ೨. ಬಡವಾಗು ;
ಸೋರು : "ಇಲಿಂ=ಮೈಗುಂಡಿದಂ, ಕೆಲಗಣ್ಣೆವಂದಂ" (೫೦೫.
೫. ೦) ; ಮೈಗುಂಡದ ಚಿಂದಿಂಗೊರಲ ಮೆಚ್ಚುಲಿಯೊಕ್ಕಿದುದೊಲ್ಲ
ಕೂಟದೊಳ್ (೫೦೫. ೪-೭೭). [ಮೆಯ್ಯ + ಕುಂಡು]

ಪೈಗೊಡಹಿದುವು ಗಿರಿವೊಡವು (ಕ್ರ.ಕಾಲ. ೧೬-೨೬):

[ವಿವಿಧ + ಕೊಡವು]

ಮೆಯ್ಗೊಡು. ಮೆಯ್ಗೊಡು. ಮೆಗ್ಗೊಡು. ಮೆಗ್ಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ೧.
ದೇಹವನ್ನು (ಪಟ್ಟು. ಹೊಡೆತ. ಸಾಫ. ಯುದ್ಧ ಮೊದಲಾದುವು
ಗಳಿಗೆ) ಗುರಿಯಾಗಿ ಒಡ್ಡು; ಗುರಿಮಾಡು: ಮೆಯ್ಗೊಡೆ ಬೇರಮಂ
ದೊಣುವರ್ ಮೊಣುವರ್ ಮೆಯ್ಗೊಳು ವಿಕ್ರಮವ್ಯವ್ಯವರ್ ಸುಭೇರ್
(ಶಿಫ. ೦೩-೩೯). ಮೆಯ್ಗೊಡು: ೧. ಪಟ್ಟಿಗೆ ಮೆಯ್ಗೊಡದಾಗೋ
ಳವು... ಸೊಸಲೊಡಮಾತಿ ಹೆಚ್ಚಿದ ವಜ್ರಮಂಪ್ಪಿಯಲಿ (ಕೊಡ. ೦೩-೩೯). ೨. (ಸುಭೋಗಕ್ಕೆ) ಶರೀರವನ್ನು ನೀಡು: ದೇಹವನ್ನು
ಒಪ್ಪಿಸು: ಕೊಡಲೊಡಮಾರ ಲಕ್ಷ್ಯೋಕ್ಕು ಮೈವಳಿಯೋ. ಸಂದು
ಮೆಯ್ಗೊ [ಪಾಂ. ಮೈಗು] ಮತವ್ಯವ್ಯವರ್ ನಮು ಮನೋವ್ಯವ್ಯವ
(೦೩-೩೯. ೩-೩೩). ಮೆಗ್ಗೊಡು: ೧. ಸೋಲಿದ ಗೆಲುವಿನದಯ
ಮುಹೂರ್ತವತ ಮೆಗ್ಗೊಡದ ಕಾಮವ್ಯವ್ಯವ (ಕುಶ್ಯ. ೦೩-೩೩): ಸಮಯ
ಮೊಹವ್ಯವ್ಯವ ಮೆಗ್ಗೊಡುವ್ಯವ್ಯವಳಿ ನಿಮಗೆ (ಕೊಡ. ೩-೩೩). ೨.
ಜವದ ಜಾಣುಮೆಯೊಡು ಸೊಳ್ಳಳ ಸವಯ ಮುಂದಿದ ಮೊಹವ
ಮೆಗ್ಗೊಡ ಸವಯಲಿ ಸುಖರವದೊಳೊಡೊಡೊಡು ಕುವರ (ಪಾಂ. ೩-೩೩). ಮೆಗ್ಗೊಡು: ೧. ಒದದ ಕಾಯ್ತ ಕಡಂಗ ಪುಯ್ಯ ಮೆಗ್ಗೊಟ್ಟ
ನಮಯ್ಯ ದೇವತತಿ (ಪುಂ. ೦೩-೩೩. ೩೩-೦೦; ೧೩೩): ಕಾಲರವ್ಯವ
ಪದಯೊಡು ಮೊಹವ್ಯವ ಮೆಗ್ಗೊಡದೊಳೊ (ಕುಶ್ಯ. ೩-೩೩): ವಿಕ್ರಮ
ಮೊಹವ್ಯವವನನರಪಾಲಿ ಕ್ರಮದೊಳು ಮೆಗ್ಗೊ [ಪಾಂ. ಗೆಟ್ಟ
ವ್ಯವ್ಯವ್ಯವದೊಡು (ಕ್ರಿ. ೩-೩೩). ೨. ಪರಂಗೆನೆಗೆ ಮೆಗ್ಗೊಟ್ಟ
ವರ ಲಕ್ಷ್ಯದ ಬಿಡವು (ಕೊಡ. ೩-೩೩): ಭಂಡಾಟದ ಮೆಗ್ಗೊಟ್ಟ
ಗೊಟ್ಟಯರು ಪಾವನ ನಿನ್ನಿದ್ಲೆ (ಕೊಡ. ೩-೩೩-೩). ೩. (ಲಲಿಂ)
ಅವಕಾಶ ಕೊಡು. ನೀಡು: ವಂದನೆಗೆ ಮೆಗ್ಗೊಟ್ಟ ನಿಲ್ಲದ ನಿಂದಿದ
ಗೊಟ್ಟೊಡು ಹೊಗದ. . . ನಿಂದ ಧೀರೋವ್ಯವ್ಯವ್ಯವ ಹಂದಗಮದೊ
ಧೀರಯ್ಯವು (ಕ್ರಿ. ೩-೩೩. ೩೩-೩೩). ೧. ೩: ಜಗದೊಳು ರಾಷ್ಟ್ರ
ಪ್ರಕರಕ್ಕೆ ಮೆಗ್ಗೊಟ್ಟವಂ ಮಿಗೆ ಪತಿತನಾಗದಿವನ (ಕ್ರಿ. ೩-೩೩. ೩೩-೩೩).
೪. ಪ್ರತಿಫಲ ಕೊಡು: ಫಲಿಸು: ನಮಯ ಮೊದಿಯ ನೀ
ಪಾಲಿದವರು ಮೆಗ್ಗೊಡುವ ಭಾಗದ ಬೆರಸಲಿ ನಮಗೆ (ಕೊಡ. ೩-೩೩. ೩-೩೩).
[ಮಯ್ಯ. + ಕೊಡು.]

ಮೆಯ್ಯೊಲಿ (ನಾ). ಮೇಮದಿಂದ ಬತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಕೊಲೆ : ಕಯ್ಯೊಲಿ
ಬಾಯ್ಯೊಲಿ ಮೆ[ಖಾಣ. ಮ:]ಯ್ಯೊಲಿ ಕಾಯ್ಯೊಲಿ ಕೊಳ್ಳೊಲಿಯು ಕರಿಪ
ಕಮಲೆನ್ನೋನುಪದವು ಕಬ್ಬನ್ನೋನುಪತ್ತಿಕವು ಗಣಾರೋಪಾಧುರೋಪಾಧಾ
ಛೋರಗರ್ನೊಲೆನರದು. (ವಾಘ. ೩-೦೦೮). [ಮಯ್ಯ + ಕೊಲೆ.]

ಮಯ್ಯೋಳ್, ಮಯ್ಯೋಳ್, ಮೈಗೊಳ್, ಮೈಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಾಳುಕೊಳ್ಳು ; ಪ್ರಕಟವಾಗು : ಪ್ರಕಟವಾಗು : ಮಯ್ಯೊಂಡೊಲ ಎಂದಾಗಿದ್ದೇವೆವಾದ ಪಕ್ಕ ಗೆಲ್ಲುವಂ ಮರುಳ್ಳೊಂಡವೊಲೊಳ್ಳು ಕೊಡ ಬೆಸಗೊಂಡು ಬಿಟ್ಟು ವೃತ್ತ ಪಕ್ಕವೊಳ್ಳು (ಪಂಪಾ. ೪-೪೮). ೨. ಮೈಮೇಲೆ ಬರು : ಅವಶೇಷಗೊಳ್ಳು : ದಿವ್ಯನೊಪ್ಪಿಸು : ಮಯ್ಯೊಂಡೊಲ ಮೈಗೊ ನಾಪುಸವೊಂದಾ (ಕಂಠಗೊ. ೪-೪೪). ಮಯ್ಯೋಳ್ : ೩. ತೊಡು : ಧರಿಸು : 'ಮಯ್ಯೋಳ್ಳು' ಪರಾ. ಮೈಗೊಳ್ : ೪. ಅವಶೇಷು : ದೇಹವನ್ನೂ ತಾಳು : ವಿಶ್ವಂಭರಾಭರಾಪರೋದನಕ ಭರಣೆಯೂ ಮೈಗೊಂಡು ದೈತ್ಯರನೊರಿಸುವಂ (ಪಂಪಾ. ೪-೪೯). ೫. ಮನವನ್ನೂ ಮಾಡು : ತೊಡು : ಕೈಗೊಳ್ಳು : ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯ ದಿಕ್ಷಿಗೆ ಮೈಗೊಳ್ಳುವಂ ತೊಡುಮಂದಿಸುವಂ ಸಾಮಾನ್ಯವೋಪಕ್ಕೆ ದಂದಾಗಿದಂ . . . ನೀನಿಂತಿರಲೆ ತಕ್ಕುದೆ (ಪಂಪಾ. ೪-೫೦). ಮೈಗೊಳ್ಳು : ೧.

ಕಾಂಪರಿಡು ದರ್ಶನ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೈಗೊಂಡಿರುವುದು ಮೂರು ಸಂಪತ್ತುಗಳು (ಸಮಾಖ. ೫ ೩೦೪); ಅರ್ಪಣವೆ ಮೈಗೊಂಡ ಹಾಗೆ ಇರುವ (೩:೩೦. ೩-೦೦); ಶ್ರೀ ೭ನಕದಾಸರ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜ ಸೊಮ್ಮು, ದೇಗಿಯ ಸವಿತಿರುಳು ಮೈಗೊಂಡಿವೆ (೫೧೩. ೦೫೩), [ಮಯ್ಯ + ಕೊಳ್ಳೈ

ಮಯ್ಯಾಚಿ, ಮೈಚಾಚಿ(ಕ್ರಿ). ೧- ದೇಹವನ್ನು ನೀಡು. -ಚಾಚು: ಪಚಯ
ಪರ್ಯಂತ ಕಂಡು ಕೂಡಿದ ಕಡಿಗತವಾದುದುತುತ ಶಿರಗಳ ಕೊಡವು ಮಜುಗಿದರು
ರಗಿದರು ಮಜುಗಳಿಗೆ ಮಯ್ಯಾ [ಪಾಠಂ. ಮೈಚಾ] ಚಿ (ಕುಪ್ಯ. ೨೦-೩೦).
ಮೈಚಾಚು: ೧- ನೀವು ಹೋಗಿ ಎಂದು ಯತೋದ ಹೇಳಿ ಅಲ್ಲೇ ಮಲಗಲು
ಮೈಚಾಚಿದರು (ಪಾಕ. ೦೨). ೨- ದೇಹವನ್ನು ಭಾಗಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸು:
ದೀರ್ಘದಂಡಪ್ರಕಾಶಮ ಮಾಡು: ಅಮರ. . . ನಮಃಶಿವಾಯ ಎನ್ನುತ್ತ
ನಿಲದಲ್ಲಿ ಮೈಚಾಚಿದರು (ಪಾಠಕ. ೧೨). [ಮಯ್ಯಾ + ಚಾಚು,]

ಮೈಯೋಡು. ಮೈಜೋಡು (ನಾ). ೧. ಶರೀರದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹಾಕಿ
ಕೊಳ್ಳುವ ಕವಚ ; ತನುತ್ರಾಣ : ಚಲಖತ್ಯಾ : ಮೈಯೋ(ಪ್ರಾಣಂ,
ಮೈಜೋ)ಡು ಪೊರೆಯು ರ್ಧ್ಯ ಪರಿಗೆಯ ಬಿಂದು ಚೂಡಾಯತ ಬಿಗಿ
ದಟ್ಟ ದಟ್ಟಿಯ ಪರಿಗೆಯವರು ತಣುಬಿದರು (ಕಾಣಾಂ. ೧೦-೧೧);
ಪಾಪಂಗಳ ಮೈಯೋಡವನಿಗದು ಬಹುಪಾಪ ಗಂಗೆ ಬವಣಾದಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೩೬). ೨. (ಅಲಂ) ಸಹಾಯ : ರಕ್ಷಣೆ: ನೆರವು: ಮೈಜ್ಞ ಮೈಯಾ
ಜೋಡಾಗಿ ... ಎರವಾ ಪ್ರೇಮಜೀವರಗೆ ಬೇರೆ ಮೋರೆಯನು ತೋರುವುದು
(ಕಾಣ. ೨-೧೯). ಮೈಜೋಡು : ೧. "ಮಗಮಂದ ಮೈಜೋಡಕ್ಕು"
(ಪ್ರಾ. ೧೨); ಎಣಿದ ಮೈಜೋಡಿನ ದಿಟ್ಟಜೋದರ ಎತ್ತಿದ ಬಲ್ಲಿನ ಬಿತ್ತರದ
ಪಟ್ಟಿದು. . . ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಸಂದೇಸು ಹರಿದಾಡುವ ನಿಟ್ಟಿಕಾಣರ
(ಪೂ. ೧. ೨-೨೨ ಕ); ಭೂಪಾಲರ ಪಡೆ. . . ತರವದೆ ಮೈಜೋಡು ಧೂ
ರಧವನೇನು ಕಳಕಳದೊಡನೆ ಕದಿದುದು (ಕಾಣ. ೨-೨೬). ೨. ಇವರ
ಕರಣೆಯೇ ಇವರ ಮೋಡಗಳ ಮೈಜೋಡು (ಕಾಣ. ೯೯).

[ಮೈಯೂ, 4 ಜೋಡು]

ಮೈಯ್ಯಳ, ಮೈಯ್ಯಳ (ನಾ). ದೇಹದ ಶಾಖೆ : ಶರೀರದ ಕಾವು : ಸಾರಿದರು ವ್ಯಾಗೋಳನವಾ ಚಂಡಾಂಬುವಿನ ಮೈಯ್ಯಳ [ಶಾಖಾ: ಮೈಯ್ಯಳ] ಈವ ರ್ಪುನಾದಿಯು - ಚೋದಿಯೆದ್ದಶ್ರವದ ಭಾರವರಿ (ಕೂರಣ: ೨-೬-೫). ಮೈಯ್ಯಳ : ತಳತ ಕಿರೀಳ ಕೈದುವಿನ ಮೈಯ್ಯಳದ ರ್ಪುನಾದಿಯೊಳುದ್ದಯ ಬಲದಗ್ಗದ ಪರೂಪವಿಜಾರವಾರಿ ಕಾಲಾಹೋಳನಾಯ್ತು (ಕಾಡಾ, ಕೃತಿ: ೦೬-೩೦). [ಮೈಯ್ಯಳ + ರ್ಪುಳ (& ಜುಲಿ)]

ಮೈದಡವು, ಮೈದಡಮ, ಮೈದಡವು, ಮೈದಡಹು (ಕೃ). (ಪ್ರೀತಿ
ಯಿಂದ) ದೇಹವನ್ನು ನೇವರಿಸು; ಶರೀರವನ್ನು ಸವರು; ಸತ್ಕರಿಸಿ
ಮೈದಡವಿ ಕರ್ಣೋರ್ಗಳು ತೊಡವು (ಚ್ಛಂ. ೩-೨೨); ದಿವ್ಯದೇಹ
ಕೋರ್ಗೋಲಿಂದ ನೋಂದರೆ ಮೈದಡವನು (ದೋಹಕ. ೩೩-೩೦),
ಮೈದಡಹು : ಕತ್ತರಿಸಿದ ಬಾಹುಮೂಲದ ಚೆಲ್ಲುವ ನೆತ್ತರ ನಿರಿಸಿ
ಮೈದಡು . . . ಕುಸ್ತರಿಸಿದ ಕೈಪೆಯಿಂದ (ದೋಹಕ. ೪೦-೩೩).
ಮೈದಡವು : ಅಂದಗಜೆ ನೋಡಿ ಮೈದಡವು ಕೊಂಡಾಡುತುಂ (೦೩೫. ೩.
೦೨-೨೪) : ಮೈದ[ಕಾಣು. ಮೈದಡವು ಕರಗುತ ಒಡನೊಡನೆ ಬಿಗಿ
ದಪ್ಪಿಕೊಳುತು ಗುಡಿಯೊಳಗಲೆ ವ್ಯಕ್ತನು (೦೩೫. ೩೦-೩೨); ಬಾರೈ ಕೂರ್
ಬಾಯನುತ ತುಳುಕಿದನು ಕುಂಬಿಯ ಕೋಮಲಕಳದಿ ಮೈದಡವದನು
(ಕಾಣು. ೩. ೦-೨೩). ಮೈದಡಹು : ಅಕ್ಕಜಂ ಮೈದಡು ಮಗನಂ
ತಕ್ಕವಿ (೦೩೫. ೪-೩೦); ವೂನಿನಿಯ ಮೈದಡು ಚಿಂತೆಯದನು ತಂಗಿ
ಲತಾಂಗಿ ಪೇಳಿ ಮನೆಯುದೆಯದನನಲು (ಕಾಣು. ೪. ೦೩-೩೩);
ತಪ್ಪಿಟ್ಟದನು ಮಜಾಯಂದು ಮೈದಡು ಶಂಕರಂ ಕೂರ್ತು . . .
ಪಾಡೆಂದು ಪಾಕವನತ್ತನು (ಪಾಂಡು. ೩-೨೩). [ಮೈದ್ + ತಡವು]

ಮಯ್ಯಡಹು 'ಮಯ್ಯಡಹು' ನೋ.

ಮಯ್ಯರ್ (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಮನಸ್ಸುಮಾಡು : ಇಚ್ಛೆಮಾಡು :
ಜೈನದೀಕ್ಷೆಗೆ ಮಯ್ಯಂ ತರುಣಜನಗಳ್ ತರ್ವರ್ ಪರೀಕ್ಷಾವಯುರ್ವಳ
ಪ್ರವರ್ ಮಯ್ಯಾರರ್ (೨೦೩. ೦೩-೪); 'ಇನಿದಂಬಯ್' ವಿಷಮಪ್ಪ
ದುವ್ಯಸನಮಂ ಧರ್ಮಾಮೃತಂ ಕೈವೇದವೆನುಮಂ ಮಯ್ಯರಲಾಚಿ
(೩೩೩. ೦೭೨-೦೭); ಮದಿರಾಪಾನಕ್ಕೆ ಮಯ್ಯಾರದ ಸುಖವೆರಂ ಪಾರದ
... ಏಕಾಂತದೊಳ್ ನಿಲ್ಲದಿರಾಂ ಬರ್ಪನ್ನವಾಯ್ಕಂ ನಿನಗಿದು ಎಗತಾ
ಪಾಯಮಾಪ್ಪೊಂದುಪಾಯಂ (೩೩೩. ೦೭-೦೭೭). [ಮಯ್ಯ + ತರ್]
ಮಯ್ಯಿ (ಕ್ರಿ). ಮೈಮೇಲಿನ ಪರಿವೆ ಬರು : ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಎಚ್ಚ
ರಾಗು : ತುಂಬಾಳ್ಳುಳ್ ಶೃತ್ಯೋಪಚಾರದತ್ತನಂ ಮಯ್ಯಿರದೆತ್ತಂ
ವಿಚ್ಛಿಸುವ ಭರದೊಳ್ ಇದಿಗ್ ಬಂದ ತನ್ನಯ್ಯನ ಬೆಂಬಲದ ಸೇನೆಯಂ
ಕಂಡು ತಾನಪಜ್ಜಿಕೊಂಡಿದಂ (೩೩೩. ೪೯-೫೦). [ಮಯ್ಯ + ತಿಳ್ಳಿ]
ಮಯ್ಯಾಂಟಿ (ನಾ). ದೇಹದ ತೀಟೆ, - ನನೆ : ಬೇಟಿದ ಸುಳಿವಿಲ್ಲದ ಕರಾ
ವಿಷನತೆಯಿಂದ ಮಯ್ಯಾಂಟಿಯನ್ನು ಮುಸಗಿಸಿ ತುರಿಸಿ ತೀರ್ತುವ ಮೃಗವೇ
ಯೊರತು . . . ಸಂಸ್ಕಾರಕಾರಣವೆಲ್ಲವುಮಾಡು (ಉಕ್ತಕ. ೪೯-೦೩).

[ಮಯ್ಯ + ತೀಟಿ]

ಮಯ್ಯಾಡಿ (ನಾ). (ಅಲಂ) ದೇಹದ ಕಾಂತಿ; ಶರೀರದ ತೇಜಸ್ಸು :
ಕಯ್ಯಾಡಿ ಮುಂದೆ ನೆಹಕರದಾ ರಾಯ ಮಯ್ಯಾವಿಯೊಳ್ ನಡೆವನು
(೩೩೩. ೦೩-೦೦). [ಮಯ್ಯ + ದೀಡಿ]

ಮಯ್ಯಾವೆ (ಕ್ರಿ). ಶರೀರವನ್ನು ಆವರಿಸು; ವ್ಯಾಪಿಸು : ಭಾವ
ಸೂತ್ರವಂ ಮಾಡಿದ ಸುವಿ ಮಯ್ಯಾವೆಟ್ಟಿದ ಪರವಶವೋ ಎನೆ
ತಿಳಿದುಪಾ ಪ್ರಳಯಂ (ಉಕ್ತಕ. ೪-೨೩). [ಮಯ್ಯ + ತೀವೆ]

ಮಯ್ಯಂಬು. ಮೈದುಂಬು (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹದನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸು;
ಶರೀರವನ್ನೆಲ್ಲ ತುಂಬು : ಭೂತವಂ ಮಯ್ಯಂ (ಉಕ್ತಕ. ಮೈದುಂ)
ಬಲುದೊಳ್ಳುತ (೩೩೩. ೦೨-೦೭). ೨. ದೇಹವು ಚೈತನ್ಯದಿಂದ
ಕೊಡು : ಬಸವನು ಉರವಣಿ ಬುದಿಹಂ 'ಶಿವರಯ್ಯಗಳ ಅನುಭವದಿ
ಮಯ್ಯಂಬಿ ಬರೆ (೩೩೩. ೩೩-೩೭). ಮೈದುಂಬು : ೧. ಬಿರಬಾರಿ
ಮೈದುಂಬಿ ಆಗಸದ ಮೂಲೆಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಲು ಮಿಂಚಿನ ದಾರುಕೋಲು
ಬೀಳಿ ಮಧುರಮಾತನೆ ಬಾಳ ಸುತ್ತುವರಿಯತು ಮೊರದು (ಉಕ್ತಕ.
೪೨-೦೩). ೨. ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ದೈವಶಕ್ತಿಯ ಆವಾಹನೆಯಾಗು :
ಆ ಮಹಾರಾಯತೀಗೆ ಅಮ್ಮ ಮೈದುಂಬಿದಿ. . . ಎಂದೂ ಸಿಡುಕಿದರು
(೩೦೩. ೪೦); ದೇವರು ಮೈದುಂಬಿ ಊರಿಗೆ ಕೇಡು ಅಂತ ಹೇಳಿತು
(೩೩೩). [ಮಯ್ಯ + ತುಂಬು]

ಮಯ್ಯಾಡಿ 'ಮಯ್ಯಾಡಿ' ನೋ.

ಮಯ್ಯನ. ಮಾಗದು. ಮಯಿದುನ. ಮಯ್ಯನ. ಮೈದ. ಮೈದುನ
(ನಾ). ೧. ಗಂಡನ ಅಥವಾ ಹೆಂಡತಿಯ ತಮ್ಮ. ೨. ತಂಗಿಯ
ಗಂಡ; ಎನ್ನ ಮ[ಉಕ್ತಕ. ಮ]ಯ್ಯಾನನಪ್ಪ ಮಜ್ಜಬಾಹುಗಮನ್ನ ತಂಗಿಯಪ್ಪ
ಪಸಂಧರಗಂ ಮಜ್ಜಬಾಹುಗಮನ್ನ ತನುಪನಾದಂ (೩೦೩. ೩-೩೩ ೪); ಎನ್ನ
ಮ[ಉಕ್ತಕ. ಮ]ಯ್ಯಾನಂ ಮಜ್ಜಬಾಹುಗಮನ್ನ ತಂಗಿ ಪಸಂಧರಗಂ
ಮಜ್ಜಬಾಹುಗಮನ್ನ ಮಗನಾದೊಂ (ಉಕ್ತಕ. ೨೩). ಮಾಗದು :
೧. ಶ್ರೀಮತುಮಾಪ್ರಧಾನಂ ಪಾತಕು ದೋಷಾಂತರ ಮಾಗದು ಆ
ಪಾಪವ್ಯವಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೊಮಾರ ಕೇಸವಪ್ಪನೊ (೦೩. 1X (೩). ೩೩೩.
೭೩-೦೪ ; 13೦೩). ಮಯಿದುನ : ೧. ಧೀರಪುಮಾರಮೇರು ರತ್ನಾ
ಮಯಿದುನ ಸೊಯ್ಯನ್ (೦೩. XI. ೩೩೩. ೦-೨೦ ; 131೩) ; ದೇವನ
ದೋಷಾಂತರ ಮಯಿದುನ ಬಿಮಳಪನವರು (೦೩. XVI. ಕುಮಾರ. ೭೯-೪ ;
1314). ಮಯ್ಯನ : ೧. ಭಾನುಮತಿಗೆ ನನ್ನಾನ್ಯನುಮಂ ನನ್ನ

ಮಯ್ಯನನುಮಂ ನೀಮೊಪ್ಪಗೊಳ್ಳಂಬುದಂ (ಉಕ್ತಕ. ೭-೨೯ ೪); ದಂಡ
ನಾಯಕ ಮಹಾದೇವಯ್ಯಗಳು ಅವರ ಮಯ್ಯನು ಶ್ರೀಪುರದ ಜೋಡೆ
(೨೦೩. XI-೩. ೨೦-೨೪ ; 13೩೩). ೨. ಕಾಶ್ಯಪಿಯೊಳಿನಗೆ ತಂಗಿಯಲ್ಲ
ಸೋಮತರ್ಮನೆಂಬೊಂ ಮಯ್ಯನನುಮಿಲ್ಲ (ಉಕ್ತಕ. ೩-೦೩).
೩. ಪ್ರಿಯ : ನಲ್ಲ : 'ಮಯ್ಯಿಲಮಯ್ಯನ' ಪರಾ. ಮೈದ :
೧. ಅಂತೂ ಮೈದನ್ನ ಬಯ್ಯಾದರಲ್ಲಿ ನೀವು ನನ್ನ ಮಯ್ಯಾದೇನ
ತಿವ್ವೆಗೆ ಎಸಗಿದ್ದೀರಿ (೩೩೩. ೨೦೩). ಮೈದುನ : ೧. ತನ್ನ ಮೈದುನ
ನಪ್ಪ ಮೇಳಮಾರ ವಿದ್ಯಾಧರನಲ್ಲಿಗೆ ಜೋಡೆಗಂ ಕೂಸು ಬೇಡಮಟ್ಟಿ
(ಉಕ್ತಕ. ೪೨-೦೩); ಆತ್ಮಿ ಮಾಯೆ ಮಾಪ ಸಂಸಾರಿ ಮುವ್ವರು
ಮೈದುನರು ಹುರಿಯಂಥಾ ಅವದಿರು (೩. ೩೩೩. ೨. ೦೪೩-೩೩೩).
೨. ಏಡೊರೆಯು ಯಮನಂದನನೇಡೊರೆಯು ಫೀಮನನೇಡೊರೆಯು
ಕಂಜೋದರನ ಮೈದುನು (ಉಕ್ತಕ. ೭-೦೩); ಚರಣ ಪದನವ ತೊಳೆದು
ನಿರ್ಮಳದರವಲಪನೀಟಿದರು ನರಪಮವರಮಕರಾಣಾರ್ವನು ಮೈದುನ
ಸಹಿತ ಸರಸಿಯಲಿ (ಉಕ್ತಕ. ೩೦-೩೩); ಸಮೋದರಿ ಗಿರಿಗೆ ಮೈದುನನು
ಶಂಕರನು ಸುರರಲ್ಲ ಕೆಂಕರರು (ಉಕ್ತಕ. ೨೩).

[ದೀ. ೩. ತದಿ. ಮೈತುನನ್, ಮಚ್ಚುನನ್, ಮಚ್ಚುನನ್, ಮಲ.
ಮಚ್ಚುನನ್, ಮಚ್ಚುನನ್, ತುಳು. ಮೈತಿನೆ ಮೈದುನ; ಕೊಡೆ. ಮಚ್ಚುನಾ;
ತುಳು. ಮೇದ : ಗೊಂಡಿ. ಮೈದೊ = ಗಂಡ]

ಮಯ್ಯಾನಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮೈದುನನೊಡನೆ ತೋರಿಸುವ ಸಲಿಗೆಯನ್ನು
ತೋರಿಸು : ಭಾವಾ ನಮೋಸ್ತು ನಿಮ್ಮಡಿ ದೇವಕಿ ಮಯ್ಯಾದೇಂದು
ಬಂದಿರೇ ಸಾಯ್ತಾ ವದನುಡತಂದಿರನುತ್ತಾ ವಧು ಮಯ್ಯಾನಿಸಿ ನಗುತು
ಮದ್ದಂ ಬಂದಳೆ (ಉಕ್ತಕ. ೭-೩); ಮಯ್ಯಾನಿಸಿ ದೇವಕಿದೇವಿಯಾನಂದ
ಮಸ್ತಮಂ ತೋಣ ತಳುಕುವಾದಿದೊಡನೆ ನಗೆಯೆಂದಳಾಯದತಿಮುಗ್ಧಕ
ಮನಿ ಮನಿದು (ಉಕ್ತಕ. ೭-೦೩ ೪). [ಮಯ್ಯಾನಿಸು + ಇಸ್ತು]
ಮಯ್ಯಾಳು (ನಾ). ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಂಟಿದ ಧೂಳು : ಹತ್ತಿದ ಮಯ್ಯಾಳು
ಕೊಡು ಕರವ ಪಿಡೆತ್ತಿದಳುಜಾಯತಾಕ್ಷಿ (ಉಕ್ತಕ. ೪-೩೩).

[ಮಯ್ಯ + ದೂಳು (< ದೂಳ)]

ಮಯ್ಯೆಗೆ. ಮೈದೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೆದರು : ಅಂಜು : ಭಯಗೊಳ್ಳು ;
ತಿರುಮಾಯೊಳೆಡ ಸುರರ್ ಪೊಣಿಯುತ್ತರ್ ಭರದ ತೆಗೆಣೆಯ ಮಯ್ಯೆಗೆ
ದವಿದೊಡೊಪ್ಪವನೊಗಿದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಂ (ಉಕ್ತಕ. ೦೨-೦೪೨) ;
"ಮಯ್ಯೆಗೆದ = ಮೈಯೊಳೆದ ಎಂದರೆ ಗರ್ಭಸ್ಥಾವರಾದ" (ಉಕ್ತಕ.
೪೪). ೨. ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಹಿಂಪರಿ : ಹಿಂದೆಗೆ : "ಅಕ್ಕಿಳಿಸಿಕೊಂಡುಂ.
ಮಯ್ಯೆಗೆದುದುದು. . . ನುಡ್ಡಿತೆಂದಂ, ಪಾರಗಿಯೊಂದುಂ—ಈ ೧೩
ಅಮರಣಕ್ಕೆ ವೆದರು" (ಉಕ್ತಕ. ೩೨-೦೪೪); ವಲ್ಲಭಯ ಪಚನಮಂ ವನ
ವಲ್ಲದ ಮನದೊಳ್ . . . ಸೈರಿಸೆ ಮೈದನೆ ಮಯ್ಯೆಗೆದು (ಉಕ್ತಕ.
೪-೩೦) ; ಅವರ ಬಲಕ್ಕೆ ಸುಗಿದು ಮಯ್ಯೆಗೆದ ಬೇಡವೆಯಂ (ಉಕ್ತಕ.
೪-೩೩ ೪); ಶೃಂಗಾರಸಕ್ಕೆ ಮನಂದೊಂದು ವೈರಾಗ್ಯರಸಕ್ಕೆ ಮಯ್ಯೆಗೆದು
(೧೦೪. ೩-೪೩ ೪); ಪಾಪದರು ಪದಿತಳೆ ಮಯ್ಯೆಗೆದರಡಮಯ್ಯನಲಿ
(ಉಕ್ತಕ. ೦೩-೩೩). ೩. ಕೈಲವಾಗು : ಸಣ್ಣ ಗಾಳು : ಬತ್ತು : ಕೊರಗಿ
... ಮಯ್ಯೆಗೆದುಮೆಂಪಂತ ತಾವರೆಗಳ್ಳುಗಿದು (ಉಕ್ತಕ. ೩೩೩).
ಮೈದೆಗೆ : ೨. ಮೈದೆಗೆಯದಿರಲೆಯೊಳೆಯೆವನು ನೃಪತಿ ಸುಭೂತಿಗೆ
(ಉಕ್ತಕ. ೦-೨೨); ತುರಿಯೊಡೆದು ಮೈದೆಗೆದು ಸಲೆ ಕೈಮುಟ್ಟಿದು ಕೈದುಪ
ಬಿಸುಟು ಪಡೆ ಪೊಗದಿರುಹಲೆತ್ತನು ಕೊಟ್ಟದನು ಪುಷ್ಪರ ಚಿತ್ರಾರ್ಲವ
(೩೩೩. ೪-೩೦); ವರ್ತಮಾನ ತಿಳಿಯುವ ಮೊದಲಿಗೇ ಮೈದೆಗೆದುಬಿಡುವ
ಎತ್ತುಗಡೆ ಅವನದು (ಉಕ್ತಕ. ೩೩೩). ೩. ಕೆಲೆ ಹಳ್ಳಿ ಬಾವಿಗಳು ಮೈದೆಗೆದರೆ
ಗುಳ್ಳೆ ಗೊಡೆ ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಕಾಣುಮಾಡು (ಉಕ್ತಕ. ೩೩೦); ಸರೋಧಿ

ಮೈದೊಗದುಮು . . . ಗಗನಮಾಣಿ ಕರಣಮಂ ಪುನಿಸಿದನು (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೭-೪೩) ; ಭಾರ್ಗವನ ಪಾತಿಗೆ ಕಡಲು ಮೈದೆ (ಪಾಣಿ. ತೆಗೆದಂತೆ ತೆಗೆದುದು ನಮ್ಮ ಪರಿವಾರ (ಕೂಟ. ೬-೦೩-೭). ೪. ದೇಹವನ್ನು (ಅಲಿಂಗನದ ಬಂಧನದಿಂದ) ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು. - ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳು ; ಎಣಿದಕ್ಕೂರನನು ಕೈದನೆಯ ತೆಗೆದು ತಯ್ಯುಸಿದನು ಮಿಗೆ ಮೈದೊಗದುಲೀಯದ ದಿಗದಿ ಪುಳಕಾಳಗಳ ಸುಪ್ರೇಮಾದ್ರ್ಯಹೃದಯೇ ಕ್ಷಣದಲಿಗಿಡೆ (ಸಾಹಿ. ೧೦-೩೪-೩). ೫. ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರು ; ಎಯ್ ಪಗೆಯಲಿ ಹೂಣಿ ಹೊಗದಿರು ಮೈದೊಗದು ಕಂಡುವುದು ಜಯಸಿ ಯ್ಯದತನ ನಿನ್ನಿಂದ ಮೆಚೆವುದು ಕಂಡ ಕೇಳೆಂದ (ಕುಟಾ. ೧-೪೪). ೬. ಕಳೆ ; ಮುಗಿ ; ತೀರು ; ಅಗಲದೆ ಕಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿದ ಮುಚ್ಚಿಗಾಲು ಮೈದೊಗದ ಸಮನಾಕರದಲ್ಲಿ (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೧೦-೩ ೫). [ಮೆಯ್ಯ + ತೆಗೆ.]

ಮೆಯ್ಯರೆ (ನಾ). ಶರೀರದ ಸುಕ್ಕು - ಮಡಿಕೆ ; ಪಾಮರಿಯಾರ ಜೋಲ್ಮ ಮೆಯ್ಯರಗಂ ನೆಚ್ ಛಾವಿಸಿ ದೀಡುವೆತ್ತು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ದಾದಿಮವ್ಯಹ ಮಿದಂಬಭಂಕಯನವುಕೆಯ್ತು ಪೀವರಕುಚದಲ್ಲಿ ತಾಗಲನುಗಿದ್ದುದು ಕೀರಕುಳಂ (ಕುಟಾ. ೨-೪೩). [ಮೆಯ್ಯ + ತೆರೆ.]

ಮೆಯ್ಯೊಗಲ್. ಮೆಯ್ಯೊಗಲು. ಮೈದೊಗಲ್ (ನಾ). ದೇಹದ ಚರ್ಮ ; ಸುಟ್ಟ ಕರಿಮುರಿವೊಗಿ ಚನ್ನಮುಮೈದೊಗಲ್ ಏನತು ಬಗ್ಗು ವೊಡುವುದು (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೨-೪೩). ಮೆಯ್ಯೊಗಲು ; ಹಜಾದ ಮೆಯ್ಯೊ [ಪಾಣಿ. ಮೈದೊಗಲುಗಳ ಸೀಕೆ. ಮುಜೊಡೊಗುವ ನೆತ್ತರಿನ ನತ್ತಿಯ . . . ಮಿಗೆ ತೂಟಿಪದ ರಕ್ಕತದ ರಗದ ನಾಟಕದಕೆಗಾಲು ತಾವೊಯಲೊದಗಿದರು ಸುಸದರಿ (ಕೂಟ. ೬-೦೪-೨೨). ಮೈದೊಗಲ್ : ಕಾಸಿದಣ್ಣು ಪೊಯಿಲ್ಗೆ ಪುಟುಬುರ ಮೈದೊಗಲ್ ಕೀಸಿದುದು (ಕೂಟ. ೪೨-೩೪). [ಮೆಯ್ಯ + ತೊಗಲ್ (< ತೋಲ್).]

ಮೆಯ್ಯೊಗಲು 'ಮೆಯ್ಯೊಗಲ್' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯೊಡವು, ಮೈದೊಡವು (ನಾ). ದೇಹಕ್ಕೆ ತೊಡುವ ಆಭರಣ. - ಒಡವೆ ; ಗಾಡಿ ಮೆಯ್ಯೊಡವನೆ ಮೂರು ರೂಪಗರದಿರ್ದೊಡವಾತನ ರೂಪದೊಂದು ಕಣ್ಣೊಡವನೆ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೪) ; ಕಡೆಗಣ್ಣು ಬೆಳಗು ವೊ ಮೆಯ್ಯೊಡವುಕಳ ಪ ಮೊಗಂ ಕನ್ನಡಿಯನೆ ಬಳಿದಂ (ಸಾಹಿ. ೦೨) ; ಪುಪ್ಪಸರನ ರಾಣಿಗೆ ಮೆಯ್ಯೊಡವನುಮೆಚ್ಚಿಸಿ ತುತಿಯ ಮೂದಿದರು (ಕೂಟ. ೦೩-೪೩). ಮೈದೊಡವು ; ತಳೆಗಡೆನುಜ ಹಸಾದಮುತಾ ಧರಣಿಯ ಮೈದೊಡವುಗಳ ಬೈತಿರಿಸಿದನು (ಕೂಟಾ. ೪-೨-೦೨) ; ಮುಡಿ ಮೇಳ ಮೈದೊಡವುಳವು ಬದಿದಿದ್ರಾಚಾರದಂತಿರಲಾಗ ಕಾರ್ಗಾಲದೊಡತಿ ಯಾಲವಳು ನಡೆವಳು (ಕೂಟ. ೪-೩೩). [ಮೆಯ್ಯ + ತೊಡವು]

ಮೆಯ್ಯೊಡಿಗಿ, ಮೆಯ್ಯೊಡಿಗಿ. ಮೈದೊಡಿಗಿ. ಮೈದೊಡುಗಿ (ನಾ). - ಮೆಯ್ಯೊಡವು ; ರಾಣಾಚ ನವ್ಯವ್ಯಸಂತತಿ ಸ್ವಾಮರ ಮೆಯ್ಯೊಡಿಗಿ . . . ತೋರಮಂತುಗಳ ಪಾಲಿಸಿದ (ಕೂಟ. ೦೩-೦೩) ; ಮೆಯ್ಯೊಡಿಗಿಯ ದುಗುಲವನಿತ್ತನಿವಂತೆ ಕೆಯ್ಯೊಟ್ಟಿಮನಾವನೊ (ಕೂಟ. ೩೬-೩೬).

ಮೆಯ್ಯೊಡಿಗಿ ; ತೊಟ್ಟ ಮೆಯ್ಯೊ [ಪಾಣಿ. ಮೈದೊಡಿಗಿಗಳ . . . ಕಾಂತಿ ಸೂಸುತಿರೆ (ಕೂಟ. ೩೩-೨೨). ಮೈದೊಡಿಗಿ ; ಮುಟ್ಟಿಯ ಧೂಸರದ ಮೈದೊಡಿಗಿ ಮೆಚೆಯ ವಿಳಾಸದಲಿ ನಡೆತಂದನುಮೋದವ ನಿದ್ದೆಗೆ (ಕೂಟ. ೨೦-೦೩). ಮೈದೊಡುಗಿ ; ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಮೈದೊಡುಗಿ ಯನಗೆ (ಕೂಟಾ. ೨- ೩೩-೩೬). [ಮೆಯ್ಯ + ತೊಡಿಗಿ (< ತೊಡುಗಿ)]

ಮೆಯ್ಯೊಳಿ, ಮೈದೊಳಿ (ಕ್ರ). ಶರೀರವನ್ನು ತೊಳೆ. - ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸು ; ಸ್ನಾನ ಮಾಡು ; ಮೆಯ್ಯೊ [ಪಾಣಿ. ಮೈದೊಳಿದು ಮೊಸಲಲಿ ವರಭೂತಮಂ ಪೂಜಿ (ಪಾಣಿ. ೩-೩೨) ; ಬಿಸ್ತೊರಿದ ಮೆಯ್ಯೊಳಿದು . . . ಕಟ್ಟಿಟ್ಟು ನಯನದೊಳಿತಾವನವೊಡವಳು (ಕೂಟ. ೦೦-೪೩) ; ಬಳಲ್,

ಗಲಯಲೆಳಸಿ ಪುಳನೊಳಪೂಕ್ಕು ಮೆಯ್ಯೊ [ಪಾಣಿ. ಮೈದೊಳಿದು (ಪಾಣಿ. ೩-೨೨ ೩). ಮೈದೊಳಿ ; ಕುದುರೆಯಂ ನೀರೂಡಿ ಮೈದೊಳಿದು [ಪಾಣಿ. ಮಿಸಿ. ಮೊಸಿ]ಕಟ್ಟಿ ಕಾಲು ನೀರು ಕೂಡಿದು (ಕೂಟ. ೦೩-೨೦). [ಮೆಯ್ಯ + ತೊಳಿ.]

ಮೆಯ್ಯೊಣ್ಸು (ಕ್ರ). ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗು ; ಶ್ರೀಮಹಾ ದೇವ ದೇವೇಶ ಸರ್ವಜ್ಞ ಶ್ರೀಮಾಣಿ ಮೆಯ್ಯೊಣ್ಸುನಗೆ (ಕೂಟ. ೨೭-೩೭). [ಮೆಯ್ಯೊಣ್ಸು + ಇಣ್ಸು]

ಮೆಯ್ಯೊಣ್ಸು. ಮೈದೊಣ್ಸು, ಮೈದೊಣ್ಸು (ಕ್ರ). ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ಪ್ರಕಟವಾಗು ; ಉಗ್ರಾರಿವಂತಲತಾವಲ್ಲಂಗ್ಗೆ ದಾವ ಶಿಖಿ ಪೂಲ್ ಮೆಯ್ಯೊಣ್ಸು (ಕೂಟ. ೩-೩೩) ; ದಾರಿಹಂತಾನಾಪ್ತಕವನಪಹುಸಿ ನಿಜಗುಣವೆಟ್ಟು ಮೆಯ್ಯೊಣ್ಸುರಲು (ಕೂಟ. ೦-೨) ; ಸೋತವೊಡನ ವಂಚನೆ ಬೇಡ ಮತ್ತೊನಾಥ ಮೆಯ್ಯೊಣ್ಸಂದಳುಬರೆ (ಕೂಟ. ೨೭-೪೩). ಮೈದೊಣ್ಸು ; ಪುರ ಮೈದೊಣ್ಸೆಂಬ ಕವಿಯುತಾವತಾರದಿಂದಾಗೊನು (ಕೂಟ. ೩೬) ; ದೂರದ ದಿಗಂತದಲಿ ಗಿರಿಯುತ್ಪಮಾಂಗದಲಿ ಮೈದೊಣ್ಸ ದನು ಆಹ ಹೊಂದಿಸಿನೆಳನೇಸರು ! (ಕೂಟ. ೬-೦೩) ; ಮುಗಿಲ ಮರೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಹೆದ್ರಮನು ಶರಕ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈದೊಣ್ಸುವಂತೆ ನಾಣು . . . ಬರುವನು (ಕೂಟ. ೪). ಮೈದೊಣ್ಸು ; ಎನ್ನೊಳಗಿದು ಮೈದೊಣ್ಸದ ಭೇದವ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಂಡನು (ಕೂಟ. ೨. ೨೩-೩೦) ; ಒರಿದೊಂದವಾ ನದಿಂ ಯುವನವಿಕಳೆ ಮೈದೊಣ್ಸಿ (ಕೂಟ. ೩) ; ಧರಣಿಯಲಿ ಮೈದೊಣ್ಸುವನು ಶಂಕರನು ವ್ಯಪುಕಾರದಲಿ (ಕೂಟ. ೦-೪-೩೬). [ಮೆಯ್ಯ + ತೊಣ್ಸು]

ಮೆಯ್ಯಡುಕ. ಮೈನಡುಕ (ನಾ). ಶರೀರದ ಕಂಪನ ; ಮೈ ನಡುಗು ವಿಶಿ ; ತತ್ಪರವರದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕದ ಮೆಯ್ಯಡುಕಗಳ ವಾಗಿಯಾಗುಂ (ಕೂಟ. ೦-೩೬). ಮೈನಡುಕ ; ಮೈನಡುಕ ನಿಂತಿತು (ಕೂಟ. ೦೦೨). [ಮೆಯ್ಯ + ನಡುಕ]

ಮೆಯ್ಯಡುಗು. ಮೈನಡುಗು (ಕ್ರ). ದೇಹವು ಕುಟಿಸು ; ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಡುಕವುಂಟಾಗು ; (ಮೆಯ್ಯಡುಗಿ) ಅಯ್ಯೋ ! ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಭಯವು ನನಗೇತೊ ; ಇಂತುಂಟಾಗಿದೆ. (ಕೂಟ. ೩-೦೩). ಮೈನಡುಗು ; ಬಿಲ್ ಭಯವದಿಂ ಮೈನಡುಗಿ (ಕೂಟ. ೩-೦೨). [ಮೆಯ್ಯ + ನಡುಗು.]

ಮೆಯ್ಯವಿರ್. ಮೆಯ್ಯವಿರು. ಮೈನವಿರ್. ಮೈನವಿರು (ನಾ). ಶರೀರದ ಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ; ಆತನ ನಯನವಿನ ಮೊನಗಣಗಳೆಂಬಿನಂ ಮೆಯ್ಯವಿರ್ನದುವೆ (ಕೂಟ. ೩೩) ; ವಾಪ್ಪಾಯ ಕೈಗಣ್ಣ ಕಣ್ಣಲಿಂ ಮೆಯ್ಯವಿರ್ಗಲ್ ಪೊಡಲ್ಪೊಗೆಯ (ಕೂಟ. ೩-೩೦) ; ಇಷ್ಟತಿಷ್ಠನ ಕಲ್ಪಮೂಜರನೆಯ್ತು ಮೆಯ್ಯವಿರ್ಗಲಿಯಾದದಂ ಪೊಳಲಾರ್ಕಾಮ ವಾಪುಗಿಯಯ್ಯದಿಯರ (ಕೂಟ. IX-೬. ೩೩-೨೨ ; 11೦೪). ಮೆಯ್ಯವಿರು ; ಕಾರೊಡಲು ಮೇಗಡವ್ ಮೆಯ್ಯವಿರು . . . ಕೊರಂಟು ದೀಪ್ತಧನು ವರಸಿ ಸೆರಿದುದು ಕಾನನಾರಿಗಳಿವು ತುರಾಧಿಪರು (ಕೂಟ. ೩-೨) ; ಕರಮ ಮೆಯ್ಯವಿರ್ಕುತಾಲಿವರಲಂತೆ ಕರಗುತ್ತ . . . ಅಮಾಲಸಾತ್ವಿಕ ಸಾಕಾರವಾದಂತೆ ಬಂದು (ಕೂಟ. ೦೩-೩೩) ; ಕುಟಾರಕೆಯರ . . . ಮೆಯ್ಯವಿರು ಸುಟಿಯಂದ ಗುಡಿಗಟ್ಟಿಸುವ ಮಾಗಿಯ ಹಿಮ ವಿಶಿನಂತೆ ಕಣ್ಣ ರಂಜಿತು (ಕೂಟ. ೪-೪೩). ಮೈನವಿರ್ ; ಸೀರ್ಪನಿಯಂತೆ ಮೈನವಿರ್ (ಕೂಟ. ೩೩-೩೪) ; ಅವಳಾದಿದ ಮೂತಿಗೆ ಮೈನವಿರ್ಮುಂದುವರಿದು ಗುಡಿಗಟ್ಟಿ ಕಂಡದ ಗದ್ದದಮಲುಹದ ಸುಖೊಡನೊಡಳು ಮೂರುತ್ತರವ (ಕೂಟ. ೪-೦೩೬). ಮೈನವಿರು ; 'ಮೈನವಿರ್ಕುಳು' ಪರಾ. [ಮೆಯ್ಯ + ನವಿರ್]

ಮೆಯ್ಯವಿರು 'ಮೆಯ್ಯವಿರ್' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯಾಟು (ಕ್ರಿ). ದೇಹಕ್ಕೆ ಚುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು : ಅಂಗದಲ್ಲಿ ನೆಡು : ಬೇಜಿಹಾರ್ತಿಯರು ನೋಡಿದರರಬರು ಮೆಯ್ಯಾಟು ಮನುಷ್ಯನಂಬುಗಳು (ಕುಣಾಂ. ೩೦-೩೦). [ಮೆಯ್ಯಾ + ನಾಟು (< ನಾಟು)]

ಮೆಯ್ಯಾರ್, ಮೈನೀರು (ನಾ). ಉಚ್ಚ : ಮೂತ್ರ : ಇದು ಪಾಲಿದು ಮೆಯ್ಯಾರುಂಬುದನಣಿಯದೆ ಮೆಯ್ಯಾ ಪೂಕೊಳ್ಳುವ ಮಕ್ಕಳ (ಕುಣಾಂ. ೩-೩೬). ಮೈನೀರು : ಮಲೆತ ಮೈನೀರುದು ಸಿಂಧುವ ಜಜಿರಿಸಿಗೊಲವೀವ ಕೆಣಿಗೊಳ್ಳುವುದು (ಕುಣಾಂ. ೨-೩೬) : ದಾಯಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೈನೀರು ಬಹಳವಾದಾಗ ಈ ಮುದ್ದು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ (ಕುಣಾಂ. ೦೦೩). [ಮೆಯ್ಯಾ + ನೀರ್]

ಮೆಯ್ಯೇಲರ್ (ನಾ). ಶರೀರದ ನೆರಳು : ಆಳಿಲಯಾಹಿನಿಮೂರ್ತಿಯಾದ ಮೆಯ್ಯೇಲುದ್ದ ತಾಂಗಿ . . . ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ತೋಳ ಬಾಳು ನೆಳಲಾದುದು (ನಾ. ೪೭೭. ೩೪೩. ೩-೩೪ : ೩೪೩). [ಮೆಯ್ಯಾ + ನೆಲರ್ (< ನೆಲರ್)]

ಮೆಯ್ಯೆಟ್, ಮೈನಾರು, ಮೈನೆರೆ, ಮೈನೆಟ್ (ಕ್ರಿ). ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ಮುಟ್ಟುಗು.-ಕುತುಮತಿಯಾಗು : ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರು : ಭುವನ ಶ್ರೀತಮಂ ತ್ಯಾಜಿದ ವಸ್ತುವೆನಿಸಿದುದು ಸುಮತಿ ಮೆಯ್ಯೆಟ್‌ಯೆರೊಡಂ (ಕುಣಾಂ. ೧-೩೩) : ನಮ್ಮ ದೇವತೆ ಮೆಯ್ಯೆಟ್‌ದರ್ (ಕುಣಾಂ. ೬-೬). ಮೈನಾರು : ಕುಡುಗಿ ಮೈನಾರದಳು (ಕುಣಾಂ. ೩೩೩). ಮೈನೆರೆ : ಕನ್ನಿ ಬೆಳೆದು ಮೈನೆರೆಯಲ್ (ಕುಣಾಂ. ೩೩-೬) : ಮುದುಪೆ ಮೊದಲೇ ಮೈನೆರದ ವಳನ್ನೂ . . . ಮುಟ್ಟಿದಾರದು (ಕುಣಾಂ. ೪೪) : ಮೈನೆರದ ಮೇಲೆ ಮುದುವೆ ಮುದುವುದೇನು ಬೆಂದ (ಕುಣಾಂ. ೪೪). ಮೈನೆಟ್ : ಇವಳ ತಂದಾ ಮನೆಯುಮಿವಳು ಮೈನೆಟ್‌ದ ಸಮುದೊಳ್ ಹಾಳಾಗುವುದೆ ಸತ್ತಂ (ಕುಣಾಂ. ೪-೪೪) : ದೇವತೆಯು ಮೈನೆಟ್‌ದರ್ (ಕುಣಾಂ. ೨೦-೬). [ಮೆಯ್ಯಾ + ನೆಟ್]

ಮೆಯ್ಯೇಟಿ, ಮೈನೇಟಿ (ನಾ). ೧. ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವು ಇತರರಿಗೆ ಕಾಣುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಕೋಟಲೆಯ ಕೊಲ್ಲನೆಗಮರಿ ಮೆಯ್ಯೇಟಿ (ಕುಣಾಂ. ೩೩೩). ಮೈನೇಟಿ : ೨. (ಅಜ್ಞಾತದಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು) ಎದುರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು : ದಾಟದವು ನುಡಿದವರೂ ಮೈರಾಟವರಲಿ ತುಟುವಿದುದು ಮೈನೇಟಿಕೋನುಗ ಬಂದು ನುಗ್ಗಾಯಿತ್ತು ಕುರುಸೇನೆ (ಕುಣಾಂ. ೦೦-೩೬). [ಮೆಯ್ಯಾ + ನೇಟಿ]

ಮೆಯ್ಯಿಂಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ಒಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸು : ವಿಮುಖವಾಗಿಸು : ಯುಷ್ಕರಿದಮು ಒಲೋಕಂ ಯದುಲೋಕಮಂ ವೃಜನದಿ ಮೆಯ್ಯಿಂಗಿಸುತ್ತಾ (ಕುಣಾಂ. ೦೦-೦೩).

[ಮೆಯ್ಯಾ + ಟಿಂಗಿಸು]

ಮೆಯ್ಯೊರ್ದು (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ತಾಗು. - ಸ್ಪರ್ಶಿಸು . . . ಎಸಗನ್ನೇ ನೋಳಗಾದಳೆಂದೆವ ದೇಹವ್ಯಯ ಮೆಯ್ಯೊರ್ದು ಕಾವಿಸಿ ತಳ್ಳುತ್ತಿದಳೇಗೆ (ಕುಣಾಂ. ೩೬೩). [ಮೆಯ್ಯಾ + ಓರ್ದು]

[ಮೆಯ್ಯಾ + ಫೊರ್ದು]

ಮೆಯ್ಯಣ್ಣ 'ಮೆಯ್ಯಣ್ಣ' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯಲಿ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ದೈವವಾಗಿಸು. - ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸು : ಈತನಾರೇದಜಾಯದಿವನೊಡತಿ ಮೆಯ್ಯಲಿ (ಕುಣಾಂ. ಮೈಲಿ)ದ (ಕುಣಾಂ. ೦೪-೦೪). [ಮೆಯ್ಯಾ + ಲಿ (< ಲಿ)]

ಮೆಯ್ಯಿದು 'ಮೆಯ್ಯಿದು' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯಿಸುಪ್ಪ, ಮೈಬಿಸುಪ್ಪ (ನಾ). ದೇಹದ ಶಾಖ : ಶರೀರದ ತಾಪ : ಓರೊರ್ಮೆ ಮೆಯ್ಯಿಸುಪ್ಪನೊಡಂ ಪೂಕ್ ನೀರ್‌ದೊ ಕುಡಿವೆನಂ ಕೃತ್ರಿಮ ತರಗೀತೆಯ ಪೊನಲೊ ಪೊರಳ್ಳು (ಕುಣಾಂ. ೪-೩೩) : ಆಕೆಯ ಮೆಯ್ಯಿಸುಪ್ಪನೊಡಂ (ಕುಣಾಂ. ೩೩). ಮೈಬಿಸುಪ್ಪ : ವಿರಹವಿಮುಡಿಸಿ

ಸುಯ್ಯ ಮೂವಡಿಸಿ ಮೈಬಿಸುಪ್ಪರದೆ ನಾಲ್ಕಡಿಸಿ (ಕುಣಾಂ. ೪೩-೦೦).

[ಮೆಯ್ಯಾ + ಬಿಸುಪ್ಪ]

ಮೆಯ್ಯಿದಲು, ಮೈಬಿದಲು (ಕ್ರಿ). (ಗಾಬರಿಯಿಂದ) ದೇಹವು ಬೆದರು : ಬೆಚ್ಚಿ ಬೀಳು : ನಿದ್ರಾಮುದ್ರಿಕೇಕ್ಷಣಂ ಪದವ ಹಿಡಿದಲ್ಲಾಡಿದಡ ಮೆಯ್ಯಿ (ಕುಣಾಂ. ಮೈಬಿದಲುತೇನೇನುತ (ಕುಣಾಂ. ೪-೩). ಮೈಬಿದಲು : ಗೋಡಗಟ್ಟು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ವೀರರ ನೋಡಿ ನಾಳೆಂದ್ರ ಮೈಬಿದಲು (ಕುಣಾಂ. ೩೩-೪೪). [ಮೆಯ್ಯಾ + ಬಿದಲು]

ಮೆಯ್ಯರೆ 'ಮೆಯ್ಯರೆ' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯರ್ಚು (ನಾ). ಶರೀರಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಅಲಂಕಾರ : ದೇಹಾಲಂಕಾರ : ತಾನೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಮೆಯ್ಯರ್ಚುಮೊಡಪ್ಪುತಿರ್ಪ ಪುರುಷಂ (ನಾ. ೩೩೩. ೪೩-೪೪ : ೩೩೩). [ಮೆಯ್ಯಾ + ಮರ್ಚು (< ಮರ್ಚು)]

ಮೆಯ್ಯಸೆ (ನಾ). ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಾಯ : ಏಣುವಡೆರು ಹೊಕ್ಕವರು . . . ತಾರುಣ್ಯನೊಳ್ಳಿ ಮೆಯ್ಯಸೆ (ಕುಣಾಂ. ಮೈಮು)ನ ಸೂಪಿಕಾಪು ಮಿದುಳ ಬೊಡಿದ ಜೋಪುಗಳ ಬೀಜವು ಬೇತಾರಗೆ ಭಟನಿರ (ಕುಣಾಂ. ೦-೩೩) : ಮೆಯ್ಯ (ಕುಣಾಂ. ಮೈಮು) ಸೆಯರುಣವಾರಿಯೊ ಮಳೆಗಲ್ಲದ ಹೊನಲೊ ರಣದಲಿ ಚಿತ್ರವಾಯ್ತು (ಕುಣಾಂ. ೦೪-೬). [ಮೆಯ್ಯಾ + ಮಸೆ]

ಮೆಯ್ಯಿಟವೆ (ನಾ). ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಸೋಂಪುದು ಮೆಯ್ಯಿ (ಕುಣಾಂ. ಮೈಮು)ಜವೆ ಮುಟವೆಯೋ ಕರಿಸುವುದು ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿ (ಕುಣಾಂ. ೪-೪). [ಮೆಯ್ಯಾ + ಮುಟವೆ]

ಮೆಯ್ಯಿಟುಕ, ಮೈಮುಟುಕ (ನಾ). ೧. ಮನಸ್ಸಿನ ತಾಪ. - ಕಳವಳ : ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯಯುಸ್ಸೇತಲೆಂಬ ಮೆಯ್ಯಿಟುಕದಿಂ ನಮಿತ್ತಮುಟೊರಿದುನಾ ಭೂತಕವಲ್ಲದಂ (ಕುಣಾಂ. ೩೩). ಮೈಮುಟುಕ : ೨. ಶಾರೀರಕವಾದ ತಾಪ : ದೇಹದ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆ : ನರಕಿತಯುಭಕ್ತಿಯವರಮಾಹಾರದಾನಮು ನೀಯ ಮೈಮುಟುಕದಿಂದುಚ್ಚಳಿದ ಪೊನ್ನೊಡಗಿ ಪೇಸಿ ಸುನಿಯಂ ಪೂಜಮುಟ್ಟು (ಕುಣಾಂ. ೪-೩೩). [ಮೆಯ್ಯಾ + ಮುಟುಕ]

ಮೆಯ್ಯಿಟುಗು, ಮೈಮುಟುಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ದೈಹಿಕವಾಗಿ ತಾಪಗೊಳ್ಳು : ಶರೀರತಾಪವನ್ನು ಹೊಂದು : ನಮ್ಮರಮೆಯ್ಯಿಟುಗುವಿನಂ ಪ್ರಿದಿದು ಬದಿದು ಚಿತ್ರನೊಡುವರ್ (ಕುಣಾಂ. ೩-೩೪). ೨. ವ್ಯಸನಗೊಳ್ಳು : ಸಂತಾಪಗೊಳ್ಳು : ಮರುಕಟ್ಟಿದು : ಕ್ಷಮಗಲ್ಲು ನಿಲರಾಜದ ಮೆಯ್ಯಿಟುಗಿ ಮದೀಯಮಯ್ಯನನಜುತ್ತುಂ (ಕುಣಾಂ. ೩೩). ಮೈಮುಟುಗು : ೧. ದಾಯ್ ಬಣುಟುತ್ತುತ್ತುಂ ಮೈಮುಟುಗಿ ಮಹಾಭರತವಿಸುತಿರ್ಪವರೊಡೊ (ಕುಣಾಂ. ೩-೩೩).

[ಮೆಯ್ಯಾ + ಮುಟುಗು]

ಮೆಯ್ಯೆಟ್, ಮೆಯ್ಯರೆ, ಮೈಮರೆ, ಮೈಮುಟ್ (ಕ್ರಿ). ೧. (ಕೋಪ, ಸೊಕ್ಕು, ಆನಂದ, ಗರ್ವ, ದುಃಖ, ಭಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ) ದೇಹದ ಅರಿವು ಇಲ್ಲದಾಗು : ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದಾಗು : ಕರ್ಣನೊಳಾದ ತೋಪನಲನೊಳ್ ಜಾಯಬೆದು ಮೆಯ್ಯೆಟ್‌ದು ಪಳೆಯುವ ನಜನನಜನ ತೋಕಮನಾಪಸರಂದು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನುಂ ಗಾಂಧಾರಿಯುಂ ಬರವರೆ (ಕುಣಾಂ. ೦೩-೩೩) : ಒದವಿದ ನಿರ್ಭಯವನ ಮನದಿಂ ಮೆಯ್ಯೆಟ್‌ದು (ಕುಣಾಂ. ೦೦೦೬) : ಮದ್ಯವಿಂಟಿ ಸೊಕ್ಕಿದಂ ಮೆಯ್ಯೆಟ್‌ದು (ಕುಣಾಂ. ೦೦-೦೪) : ಬಸವನಾಂದದೊಳ್ ಮೆಯ್ಯೆಟ್‌ದನು (ಕುಣಾಂ. ೪-೪೪). ಮೆಯ್ಯರೆ : ೧. ಕುಳಿಲ್ಲಿ ಒಂದಿನಿತುಪೊಳ್ಳು ಮೆಯ್ಯರಮೆಯುಂ ಸೌಂದರ್ಯತೀರ್ಥದಲಿ ಮುಳುಗುತಾನಂದದಿಂ (ಕುಣಾಂ. ೩೦-೦೩). ಮೈಮರೆ : ೧. ಭರ್ತುರಾಯನು ಸಂತೋಷ ದಲ್ಲಿ ಮೈಮರತನು (ಕುಣಾಂ. ೪೩) : ಅವಳು ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು

ಮೈಯ್ಯಾ[ಪಾಣಂ. ಮೈಯ್ಯಾ]ಳುಕದಹಗುವ . . . ದಿಕ್ಕಿವಾಳರು ಹೊಕ್ಕು ಹಣಗಿದರು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦೦೩).

[ಮೈಯ್ಯಾ + ಅಳುಕು (< ಅಳುಕ್ಕು)]

ಮೈಯ್ಯಾಟ. ಮೈಯ್ಯಾರಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹದ ಅರಿವನ್ನು ಹೊಂದಿರು ; ಎಚ್ಚರವಾಗಿರು ; ಅಂತು ಕಿಡ್ಡು ತೊವರ್ದರೂ ಮೈಯ್ಯಾಟಾಯದ ಪುಯ್ಯಲಿಡುವ ಪಾರ್ವನ ಪುಯ್ಯಲಂ . . . ಕೀಲ್ದ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೦-೦೦೩) ; ಸಿರಿಯಾಳ್ವರು ಮದ್ದು ಗುಣಕಿಯಂ ತಿಂದವರಂ ಪಿರಿದುಂ ಪಿತ್ತಾಧಿಕರಂ ಧರಿಯೋ ಮೈಯ್ಯಾಟಾಯರಂಬ ನುಡಿ ತವ್ವುಗುಮೇ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೦೦೬) ; ಸಿವನಂಬ ದುಟ್ಟುಗೊದವಂ . . . ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟ ಪಾವಂ ನೇವಾಳ ವಾಗಿ ಮೈಯ್ಯಾಟಾಯದಿವಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೧೩) ೨. ಗಣನೆ ಮಾಡು ; ಲೆಕ್ಕಿಸು ; ಸುರಪನುಕುತಮೆಕದರೆ ಮೈಯ್ಯಾಟಾಯದೈರಾವತಕ ಕದ್ದಿನ ಲಿಪಾದರಂಜಿಕೆಯಂಟಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೨-೧೩) ಮೈಯ್ಯಾರಿ : ೩. (ಎಷ್ಟುತಿ ಯಿಂದ) ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳು ; ಮೈತಿಳಿ ; ಮೈಯ್ಯಾರಿಯುತೊದನದ್ದು ತದ್ದಿದಳ ಮಗಳಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೬೦-೦೬೨). [ಮೈಯ್ಯಾ + ಅಳು]

ಮೈಯ್ಯಾಟವು (ನಾ). ಮೈಮೇಲಿನ ಎಚ್ಚರ ; ಪ್ರಜ್ಞೆ ; ಇನ್ನಮಿರೆ ಮೈಯ್ಯಾಟವು ತೆಗದಿಪ್ಪಿಕೊಂಡನೆ ಕನ್ನೆಯನ್ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೧-೦೦೩೯).

[ಮೈಯ್ಯಾ + ಅಳುಪು]

ಮೈಯ್ಯಾಟ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವು ಒಗಗು. - ಸೂರಗು : ಗಡಿಯಾಗಲಬುದಿ ನೀರಸವತ್ತು ಚಂದ್ರ ಕೆಂಗಿಡಿಯಾಗಲಗ್ಗಿ ಮೈಯ್ಯಾಟತು ನಿಡಿಯಾದಿರಾಗ ಬೇಕಲ್ಲದೆ ನೀ ಪೇಳ್ವ ನುಡಿಯೊಳು ಪುಸಿಯಿಲ್ಲ (ಕೂಪ್ಯಾ. ೨೩-೨೬)

[ಮೈಯ್ಯಾ + ಅಳು]

ಮೈಯ್ಯಾಟ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವು ನಾಶವಾಗು ; ಸಾಯು ; ಮೈಯ್ಯಾಟ ವಂತಿರೆ ರಥಮಂ ಪುದಿದು ಕುದಿದು ಪಿರೆ ಕೆಲರ್ ಭುರ್ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೦೦೩) ; ಬುಳುಕು ಪಲಗಾಲದ ಮೇಲಿರವಲ್ಲರೂ ಮೈಯ್ಯಾಟಾಯ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೬-೦೬೭).

[ಮೈಯ್ಯಾ + ಅಳು]

ಮೈಯ್ಯಾಟ, ಮೈಯ್ಯಾಟ (ನಾ). ದೇಹದ ಅಲುಗಾಟ ; ಶರೀರದ ಚಲನೆ ; ನುಡಿಯುಟತಂದು ನೋಟ ನಿಂದುಮ ಮೈಯ್ಯಾಟ ತಡೆದುಮ ಚೇತನವರದೆ ನಡನೆತ್ತಿಕೀಟತು (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೨-೦೨). ಮೈಯ್ಯಾಟ : ನುಡಿ ನಡೆ ನೋಟ ಮೈಯ್ಯಾಟವವು ರೆಪ್ಪದೊಡಲ ಪುತ್ತಯಂತೆ ಕುಳಿತು ಮಿಡುಕುವ ಮನವನಾತ್ಮನೊಳದಗಲದು ನುಡಿವರಲ್ಲರು ಧ್ಯಾನ ವಂದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೯-೦೨೨). [ಮೈಯ್ಯಾ + ಅಟ]

ಮೈಯ್ಯಾನ್. ಮೈಯ್ಯಾನ (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹವನ್ನು ಧರಿಸು ; ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆ ; ಮಿಂಚಿನ ಬೆಳಗು ನೆರೆ ಮೈಯ್ಯಾಂತುಂಟು ಪೊಗಲ್ವಿಗಿಂಬಾಗಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦೩೩) ೨. ದೇಹವನ್ನು ಒಡ್ಡು ; ಶರೀರವನ್ನು ಕೂಡುವುದು ; ವಿವಿಧವುತನ ಮುಕ್ತುಂಡುಹತ್ತಿಗಂ ಮೈಯ್ಯಾಂತು . . . ಜೀವವೊತವಾಹನಂಬಂತೆ ಬಾಗಿ . . . ನಾಗಾನಂದಮಂ ಮಾಡಿದಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೦೩೭) ; ಬಾಡಿಗೆಯ ಮನೆಗೆ ತಿರು ಕೊಳ್ಳ ಬತ್ತದ ಕೊಟ್ಟು ಮೈಯ್ಯಾಂತ . . . ಪಟ್ಟಿಯಂ ಪಟ್ಟುರು ಚಂಡ ಮಾಡುವ ಕಟ್ಟಿಗ್ಗರಂತೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೦೩೨). ಮೈಯ್ಯಾನ್ : ೧. ಇವ ಮೈಯ್ಯಾಂತ ಮದನನೊ ವಿವರಿಸಲಿವ ಜೀವಂಧರನೊ (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೬-೦೦೬) ; ಲಲಿತಮಿಸುನಿಯ ಲತೆಗಳನು ಮಾರ್ಪವ ತನುರುಚಿರೂ ಸೂಸತ ಲಲನೆರಲಪರನುನಿಯ ಮೈಯ್ಯಾಂತೆಯಂತೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦೩೨).

[ಮೈಯ್ಯಾ + ಅನ್]

ಮೈಯ್ಯಾನಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹವನ್ನು ಗುರಿಮಾಡಿಸು ; ಶರೀರವನ್ನು ಒಡ್ಡಿಸು ೨. ಕೂಡಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಗುರಿಯಾಗಿಸು-೧. ೨. ಸಮನು ಮನದೊಳ್ ರತ್ನಾತ್ಮವವಂ ಕರಪಾತಕತಿಗೆ ಮೈಯ್ಯಾನಿಸಿದಂ

ಕ್ರಮದೆ ಬುಳುಕು ಪ್ರಜಯಂ ಪ್ರಮದಮನೆಂತಂತೆ ನಮವಿದಂಗೆರಿದುಂಟೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೦೩೨) [ಮೈಯ್ಯಾನ್ + ಅನ್]

ಮೈಯ್ಯಾರ್ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವು ತಣೆ ; ಶರೀರವು ತೃಪ್ತಿಹೊಂದು.

ಮೈಯ್ಯಾರಿ = ಶರೀರವು ತಣೆಯುವಂತೆ ; ದೇಹಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗು ವಂತೆ : ಸರ್ವಾಂಗವನನ್ನಂಗೊಳೊಳ್ವಿಯ್ಗೆರೆದುಮನಿ ಮೈಯ್ಯಾರಿ ತೃಪ್ತಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೨) ; ಒಂದುಗಡಿಯೊಳಗೆ ಮ[ಪಾಣಂ. ಮೈ] ಯಾರ ತನ್ನ ಬಳಲ್ವಿಗಳೆಯಲಿಕ್ಕಿದನು (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೬-೦೬೨). [ಮೈಯ್ಯಾ + ಅರ್]

ಮೈಯ್ಯಾರ್, ಮೈಯ್ಯಾಟು 'ಮೈಯ್ಯಾಟು' ನೋ.

ಮೈಯ್ಯಾಟು. ಮೈಯ್ಯಾರ್ (ಕ್ರಿ). (ದೈಹಿಕವಾಗಿ) ಸಮರ್ಥವಾಗು ; ಜಿನಾಗಮದ್ದುಗಾಗಿ ಮೈಯ್ಯಾಟದ ಕುಳುದ್ದಿಗಳಂ ಸೋಂಬರಂ ಸಪ್ತವ್ಯಸ ನಾವೇಕ್ಷಿತರಂ . . . ಜಿನಧರ್ಮಂ ಪೊಲ್ಲಮೆಂಬರ್ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೦೩೨). ಮೈಯ್ಯಾರ್ : ೩ ದೋಷ ದಳವಾಯಿಗೆ ನಾವು ಅನುಪರಿಗಳಾಗಿ ಮೈಯ್ಯಾರದ ಮಾನವಿಲ್ಲದ ಕುರುಡ ಕೀಟಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೦-೦೩೭) ; ಹೀಗೆ ಮೈಯ್ಯಾರ್ ನಡೆತಂದಿರದ ಸಾಹಸವು ದಿಟ್ಟತನವು . . . ತಕ್ಕ ದಣ್ವನ - ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ ! (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೯-೦೨೯).

[ಮೈಯ್ಯಾ + ಅಟು]

ಮೈಯ್ಯಕ್ಕು, ಮೈಯ್ಯಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹವನ್ನು ಬಾಗಿಸಿ ವಂದಿಸು, -

ನಮಸ್ಕರಿಸು ; ಬ್ರಹ್ಮಯಂ ಸೌಂದರಿಯಂ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕು ದೂರಾಂತರದೊಳ್ ಪೊಡವಟ್ಟು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೦೩೭) ; ಎವಾಗಿ ಲೇಸಾಯ್ತುನಂತ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕಿದರು ಶಿವನಂಭಿಯಲಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೦೩. ೩-೩೩) ; ಪೇಟ್ಟಲ್ಲದೆ ಬಿಡು - ಎಂದು ಮೈಯ್ಯಕ್ಕುವಳ್ (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೦೯-೦೦೯) ೨. ಶರೀರವನ್ನು ಒರಗಿಸು ; ಮಲಗು ; ಕಣ್ಣು ಬಿಡು ಮೈಯ್ಯಕ್ಕು ರೋಗಂಪಿಸಿ ಕಪ್ಪಂ ಜಯಯಾತ್ರಿ ಯೋ . . . ವಾರಗಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೩-೦೩೦) ; ಅಂಗನೆ ಮಿಸುವಂಭೋ ರುಹದರಿಯೊಳು ಪಿಂಗದೆ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕಿದ ಪೊಣೆಯ ಪಾಂಗಿಂ ಪೊಸ ಪೂರ್ವಚ್ಚಿಯ ಪು ಲ್ಲಾಸಿನ ಮೇರೊಟಗಿದಳು (ಕುಪ್ಯಾ. ೨-೦೨೦) ೩.

(ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ) ಮುನ್ನಗ್ಗು ; ಮುಂದುವರಿ ; ಮೇಲೆ ಬೀಳು ; ಪೂರ್ವಪರಪಾರಾಪಾರವತಿಗಳವರು ಮೋರೊವರೊಳ್ ಗರ್ವದಿಂ ಹಸ್ತಿನ ಯುದ್ಧಕ್ಕಿಂದಳೆದು ಬಿಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮೊಗದೊಕ್ಕು ಮೈಯ್ಯಕ್ಕಿದ ಮದಕರ ಯುಗಮನೆ ಪೊಲ್ಲ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦೨೯) ; ಹೊಕ್ಕರು ಕೊಟಗಾಟರು ರಾವುತರ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕ ತಿವಿದು ಕೈದುರಗಳ ಲಕ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಕಿಡುಕಿದರು (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೩-೦೩೦) ೪. ಜಿಗಿ ; ನೆಗೆ ; ಹಾರು ; ಸೊಕ್ಕಿದ ಕಂಭಾಂಡ ರೂದೊಳು . . . ಸಿಕ್ಕಿದ ಸಿಕ್ಕಿದನಲಾಗಿ ಜುಣಾಗಿ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕಿದ ಗಗನಸ್ಥಳಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೦-೦೩೨) ೫. ಸಾಯು ; ಮರಣಹೊಂದು ; ಕೂರಾಳ್ವ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದಲಿಗಿಂದಂ ಕುತ್ರಿ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕಿದರ್ (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೩೩).

ಮೈಯ್ಯಕ್ಕು : ೧. ಮುಂದೆ ಪರಮೋತ್ಕಾಹದಿಂದಕ್ಕೆ ಮೈಯ್ಯಾ[ಪಾಣಂ. ಮೈಯ್ಯಾ]ಕ್ಕು ಇಂದುಮೇಯ ಕೈಪೆಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕು (ಕುಪ್ಯಾ. ೦-೦೩೩) ; ಮೂರೋಕದ ಅರಸಗೆ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕ ತಿರುಪಾಡ ಮಾಡುತ್ತ (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೦-೦೦೦) ; ಮುನಿಪಾದಾಲುಜದ ಕೆಲದ್ದಿ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕಿದನು ಭಕ್ತಿಯಲಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦೨೦) ೨. ಇರುಳುಂ ಪೊಲುಂ ನಮವದೆ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕವನಿತು ಪೊತ್ತಾದೊಡಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೩-೨೩) ೩. (ಅಲಿಂಗ) ವಿಸ್ತರಿಸು ; ಅಗಲವಾಗು ; ಅ ಸಜ್ಜೆಗಯವಾಗಲಿ. ಕಣಿವವಾಗಲಿ ಉದಕದಲಿ ನೆನೆಯಕ್ಕೆ . . . ಗೋಳಗಳ ಮಾಡಿ. ಅವನು ಸೂರಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ ಒದ್ದೆಪಾವದೆ ಮುಟ್ಟಲಾಗಿ ಮೈಯ್ಯಕ್ಕವುದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೨). [ಮೈಯ್ಯಾ + ಅಕ್ಕು]

ಮೈಯ್ಯಡು. ಮೈಯ್ಯಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಶರೀರವನ್ನು ಇಡು. - ಒರಗಿಸು ; ತಂಗು ; ಅಂಭೋಜವಂಡಂಗಳಂ ಪುದಿದುಪ್ಪಾಂತುವಿನೊದ್ದೆಗಳಾಂತು

ಒವವಂ ಮೈಯ್ಯಟ್ಟುಲರ್ಕ್ಕುಮಿರ್ಪುದು (೩೦೩೫. ೧-೨). ಮೈಯ್ಯಡು:
೨. = ಮೈಯ್ಯಳ್ಳು ೭: ಕೂಳ ಮೈಯ್ಯಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಹೋಳಿಗೆಗೆ
ಉರುಳೆ ಮಾಡಬೇಕು (೩೦೩). [ಮೈಯ್ಯ್ + ಇಡ್ಲು]
ಮೈಯ್ಯಳುಹು (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ಒಡೆವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು. - ಕೈರ
ವಾಗಿರು. - ಸೊರಗಿಸು: ಅಳುತಿ ನೋಡಿದಡೊಂದು ಚಿಂತಿವಡೆರಡು
ಸುಯ್ ಮೋಳೆಯ ಮೂಟು ಜ್ವರಂ ತೋಟಾದಡೆ ನಾಲ್ಕು ಮೈಯ್ಯಳು
ತಲಯ್ಯೂಟವಂ ಬಡೆರಾಡು . . . ತನುವಳೆಯ ಪತ್ತಿವೆ ದಣುವಸ್ತೆಯವ
ಬಂದವಂ ತಿಳಿಯ ಕೇಳು (೩೦೩೫. ೧-೨).

[ಮೈಯ್ಯ್ + ಇಳುಹು (< ಇಳುಪು)]

ಮೈಯ್ಯ. 'ಮೇ' ನೋ.
ಮೈಯ್ಯಡುಗು. ಮೈಯ್ಯಡುಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹವು ಕುಗ್ಗು.
- ಸಂಕುಚಿತಗೊಳ್ಳು. ೨. ಶಕ್ತಿಗುಂದು: ದಣ: ಬಳು:
ಮೈಯ್ಯು (೩೦೩೫. ಮೈಯ್ಯುಡುಗು ನೋಂದಳುತಿ ಬದ್ಧ ವಾನರ
ಶ್ರೇಷ್ಠರಂ ತಂದಿತ್ತು (೩೦೩೫. ೨೦-೨೦). ೩. ಪ್ರಭಾವವು ಕಡೆಮೆ
ಯಾಗು. - ಕುಂದು: ಅ ಮೈಯ್ಯ ನಟರಾಜರಿನ ಮೈಯ್ಯಡುಗುದು
(೩೦೩೫. ೩-೨೨). ಮೈಯ್ಯಡುಗು: ೨. ಮೈಯ್ಯಡುಗು ನಡುಗುತ್ತ
ದವಳು ಮೇದು ಬರುತ್ತದೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ (೩೦೩೫. ೩-೨೨).

[ಮೈಯ್ಯ್ + ಉಡುಗು]

ಮೈಯ್ಯಟ್ಟು. 'ಮೈಯ್ಯುರ್ಪು' ನೋ.
ಮೈಯ್ಯಟ್ಟು (ನಾ). (ಆಲಂ) ಸಂತೋಷ: ಹಿಗ್ಗು: ಭಕ್ತಿಯ
ಭಾವರೂಪಿ ನೆನದು ಹೊಂಪುಳುಗೊ ರೋಮಾಂಜನದ ಮೈಯ್ಯು (೩೦೩೫.
ಮೈಯ್ಯುಟ್ಟುಲರಿ . . . ಮನದೊಳಗೆ ಮದುವಳು (೩೦೩೫. ೩-೨೨).
[< ಮೈಯ್ಯುಟ್ಟು]

ಮೈಯ್ಯುರ್ಪು. ಮೈಯ್ಯುಟ್ಟು, ಮೈಯ್ಯುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). (ಆಲಂ)
ಸಂತೋಷಿಸು: ಹಿಗ್ಗು: ಬೀಗು: ಕಂಡನ ತೊದಲುತ್ತಿಗೊಂದು
ಮೈಯ್ಯುರ್ಪು ಪಳಂದಾಳು (೩೦೩೫. ೧-೨೨). ಮೈಯ್ಯುಟ್ಟು:
ಅಯ್ಯಯ್ಯ ಎಳೆ ಪೋರೊಡೊಂದು ತುಳುವರು ಮೈಯ್ಯುಟ್ಟು ಕೇಳಬೇಕು
(೩೦೩೫. ೧-೨೨). ಮೈಯ್ಯುಟ್ಟು: ಪ್ರೀತಾರದಾಂಜನದ ಮೊದಲಿಗೆ
ನೋಡಿ ಮೈಯ್ಯುಟ್ಟು ಮನವು ಮನದ- (೩೦೩೫. ೩-೨೨).

[ಮೈಯ್ಯ್ + ಉರ್ಪು]

ಮೈಯ್ಯೆಟು (ನಾ). ದೇಹದ ಗಾಯ: ಶರೀರದ ವ್ರಣ: ಜಾಡದ
ತನ್ಮನೆಯನಾ ಮೂಟಾನೆಯ ಕಂಬತಳೆಗೆ ವಾಯ್ಕಳವಿಂ ಕೈದೋಟು ಮೂ
ತಾನಿಸಂ ಮೈಯ್ಯೆಟು ಕಂಡಗದು ಜೋರೆ ಕೊಂದನೊವರ್ (೩೦೩೫.
೨೨೨). [ಮೈಯ್ಯ್ + ಏಟು (< ಏಟು)]

ಮೈಯ್ಯಡ್ಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ಗುರಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು:
ಅವನ ಕುವನೊಂದಿಗೆ ಮೈಯ್ಯಡ್ಡಿಸು ಸಳಿದು ಸಂಭಾವಿಸು ಮೋಹರತಿಯೊಳು
(೩೦೩೫. ೧-೨೨). [ಮೈಯ್ಯ್ + ಒಡ್ಡಿಸು]

ಮೈಯ್ಯಡ್ಡು. ಮೈಯ್ಯಡ್ಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹವನ್ನು ಈಡು
ಮಾಡು: ಶರೀರವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸು: ಕೊರವಾ ದ್ರವದನೋಟಂಗೆ
ಮೈಯ್ಯಡ್ಡುಮೊಡ್ಡುಡೆದೋಡುತ್ತಿರೆ (೩೦೩೫. ೨-೨೨); ಮೈಯ್ಯಡ್ಡು
ದುಮಿಸುಕುಲರಿ (೩೦೩೫. ೩೨೨). ೨. ದೇಹವನ್ನು ಬಾಚು.
- ನೀಡು: ಎಳೆತೆಯಳು ಮಳೆಗೆ ಮೈಯ್ಯಡ್ಡು ಮೈಯ್ಯೆ (೩೦೩೫.
೩-೨೨): ತಳುವೆಲರ್ಗೆ ಮೈಯ್ಯಡ್ಡು ಮೂರ್ತಿಯವನು ಕೊದರ್ದುಗು
(೩೦೩೫. ೩-೨೨). ಮೈಯ್ಯಡ್ಡು: ೧. ಪ್ರಕೃತಿವರಕ್ಕೊಳಗಾಗದ
ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳಿಗೆ ಮೈಯ್ಯಡ್ಡು . . . ಕಾಯವಿದ್ದು ಅಕಾಯರಾಗಿವೆ
ರಮ್ಯ (೩೦೩೫. ೩೦-೩೨): ಮಳೆಗೆ ಮಳೆಯಾಗಿ ಮೈಯ್ಯಡ್ಡು ಮಾಡುವ

ಕೆಲವು (೩೦೩೫. ೨೨-೩೦). ೨. ಬಿಸಿಗೆ ಮೈಯ್ಯಡ್ಡು ವ್ಯವರಂದಲೂ
'ಡಿ' ಬೇವಾತನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು (೩೦೩೫. ೩೦): ಹೆಂಗಸರು ಮರದ
ನೆರಳು ಮೈಯ್ಯಡ್ಡುರ್ದು (೩೦೩೫. ೨೨೨). [ಮೈಯ್ಯ್ + ಒಡ್ಡು]
ಮೈಯ್ಯೆಲವು. ಮೈಯ್ಯೆಲವು, ಮೈಯ್ಯೆಲವು (ನಾ). ದೇಹದ
ಬಾಗು. - ಒಲೆದಾಟ: ಕಟ್ಟಿಗೊಂದಿದ ಕರಕುಲವಂಗೊಪ್ಪದ ಸುಟನೆಯ
ಮೈಯ್ಯೆಲ[ಲ]ವುಗಳ ಸುಟನೊಳಾವರ್ತ ತಿರುಪುಗೊಂಡು ಸುಟ್ಟವ ಪಟು
ಗೊಳುವದೇವೇಳ್ (೩೦೩೫. ೨೦-೨೦೨). ಮೈಯ್ಯೆಲವು: ನೆಲನ ತಗ್ಗಿ
ಸುಲಪ್ಪದ ಮೈಯ್ಯೆಲವಿನಲಿ ಪಾಲಗದ ಬವರಿಯ ಸುಳುಹಿನಲಿ . . .
ಕಾದಿದರು (೩೦೩೫. ೨೦-೨೨). ಮೈಯ್ಯೆಲವು: ಮರಳು ಭಾವನುತ
ಮೈಯ್ಯೆಲವಿ(೩೦೩೫. ೩೨೨)ನಲಿ ಮನವು ನಿಂದಿವಳಿಹರವುಪದರಿ
(೩೦೩೫. ೩೦-೩೨). [ಮೈಯ್ಯ್ + ಒಲವು]

ಮೈಯ್ಯೆಲವು 'ಮೈಯ್ಯೆಲವು' ನೋ.

ಮೈಯ್ಯೆಲ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ತೂಗಾಡಿಸು. - ಅಲುಗಾಡಿಸು: ಅಡಿ
ಗಡಿಗ ಮೈ ಬದಲು ಬೆಳಗುವದಿಗಡಿಗ ಮೈಯ್ಯೆಲವುಗದ ರೋಮವುಳ
ದರಿ (೩೦೩೫. ೩-೨೨). [ಮೈಯ್ಯ್ + ಒಲೆ]

ಮೈಯ್ಯೆಚ್ಚು. ಮೈಯ್ಯೆಚ್ಚು (ನಾ). ದೇಹಕ್ಕೆ ತೊಡಿಸುವ ಅಲಂಕಾರ.
- ಭೂಷಣ: ಪದಿನೊಟುಂ ಸ್ವಲ್ಪವರ್ಗನವಿವರ್ತ ಮೈಯ್ಯೆಚ್ಚುಮನು ಜೇಬಂ
(೩೦೩೫. ೨೦೨ ಕ್ರಮ). ಮೈಯ್ಯೆಚ್ಚು: ಸೊಬಗಿನ ಕಂಬಲರ ಮೈಯ್ಯೆಚ್ಚು
ಕೆಂಬಲು ತುಂಬುಗುಂಕುಮ ತಿರುಕು ಜೆಡುಟುಬುಟ್ಟಿರೂವವನ ಕೆಂಡಳು
ಗುಡೆ (೩೦೩೫. ೩-೨೨). [ಮೈಯ್ಯ್ + ಚ್ಚು]

ಮೈಯ್ಯಡೆ. ಮೈಯ್ಯಡೆ (ಕ್ರಿ). ಸಾಕಾರವಾಗು: ರೂಪುಗೊಳ್ಳು: ಮೈ
ತಳೆ: ವನವಾವನೋ ಮೈಯ್ಯಡೆ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆಮತ್ತೆಮತ್ತೆಮತ್ತೆಮತ್ತೆ
ಮತ್ತೆಮತ್ತೆಮತ್ತೆಮತ್ತೆ . . . ಪರಭಾಗಂಬಡೆದು (೩೦೩೫. ೩೦-೩೦ ಕ):
ಅಹಂ ದ್ರವ್ಯದ ಮೈಯ್ಯಡೆವವುಬಗಂ ರಜ್ಜುನೀರೇಬಡುಡೆಂ ಪಡೆವತ್ತು
(೩೦೩೫. ೩-೨೨): ಬಹುಮೈಯ್ಯಡೆ ಪೂಜುಪುಟ್ಟುಳಂತು ಮೈಯ್ಯಡೆಯಲೆ ನರ
ರಳಲಿದರು (೩೦೩೫. ೩-೨೨). ಮೈಯ್ಯಡೆ: ನಲ್ಲಿ ಹೊದಿಸಲಿಂದ ಮನು
ತಿರುಕುಲಿಂದ ಕಾಲ್ಪಿದಿಮುತೋಲಯು ಮೈಯ್ಯಡೆವಳಿ (೩೦೩೫. ೨೨-೩೦).

[ಮೈಯ್ಯ್ + ಪಡೆ]

ಮೈಯ್ಯೆಣ್ಣು. ಮೈಯ್ಯೆಣ್ಣು, ಮೈಯ್ಯೆಣ್ಣು (ನಾ). ದೇಹದ ಬಣ್ಣ.
- ರಂಗು: ಇಂತುಪ್ಪ ಮೈಯ್ಯೆಣ್ಣುಂಕಿ ಪೂವಿನೋ ತುಡುಗಿಯೋಳಿ
ಪಟ್ಟಿಯೋಳಿ ಬಡೆಗುವದಿನೊವರ್ (೩೦೩೫. ೩-೨೨): ಮೂಸ
ಮೈಯ್ಯೆಣ್ಣು ಬಾಡು ಮಿನ . . . ಕೈಗಾಣೆ ಕೊಟ್ಟಿರೆಕ್ಕು (೩೦೩೫.
೩೦-೩೨). ಮೈಯ್ಯೆಣ್ಣು: ವಿಷಯದ ಬೇರನ್ನು ಬಿಡುಮಡಿ ಕುಡಿದಾತ
ಪಶುವತಿಯಕ್ಕು ಸುಟಕ್ಕು ಮೈಯ್ಯೆಣ್ಣು ಮಿಸುನಿಯಂತಕ್ಕು (೩೦೩೫. ೩೦೨).
ಮೈಯ್ಯೆಣ್ಣು: ಮಾಸಲಕ್ಕುವುದ ನನ್ನ ಹೊದತಿಯ ಮೈಯ್ಯೆಣ್ಣು ಬಿಳಿಯ
ಯದಾಗಲೆಂದೊ . . . ಮೂರುಮೂರುಮದ್ದಿಗಳ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೇ
ಕೊಂಡುಕೊಟ್ಟೆನು (೩೦೩೫. ೨೨೨). [ಮೈಯ್ಯ್ + ಣ್ಣು]

ಮೈಯ್ಯೆತ್ತಿಸು (ಕ್ರಿ). ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು: ಎತ್ತಿಸಿದಂ ತಿವ
ಗೈಹಮಂ . . . ಮತ್ತೆನಿವದೆ ಪ್ರವಯಂ ಮೈಯ್ಯೆತ್ತಿಸಿದಂ ಸಕ್ಕದಿಂದ
ತಾರಕಗೊಂಡಂ (೨೪. VIII. ೩೦೩೫. ೨೨೨-೨೨೨: ೨೨೨): ಎತ್ತಿಸಿದಂ
ಜನೇಂದ್ರಗೈಹಮಂ ಧರೆ ಬಗ್ಗೆಸರೆಯ್ತು ತನ್ನ ಮೈಯ್ಯೆತ್ತಿಸಿದಂ ಪ್ರಜಾ
ಪ್ರಕರವಂ (೨೪. VIII. ೩೦೩೫. ೨೨೨-೨೨೨: ೨೨೨).

[ಮೈಯ್ಯತ್ತು + ಎತ್ತಿಸು]

ಮೈಯ್ಯತ್ತು (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹಕ್ಕೆ ಲಂಟು: ಶರೀರಕ್ಕೆ ಹತ್ತು: ಅರಿಸುವಂತೆ
ಮೈಯ್ಯತ್ತು ತಿಳಿಸು (೩೦೩೫. ೩-೨೨): ಮೈಯ್ಯತ್ತುಮಿ ಮೈಯ್ಯತ್ತು
ದನಂತರ್ನುಭವಿರಂ ಪೂಜಿಸುಂಕುಮಕ್ಕುವ ತಕ್ಕನಂ ಕೈಯ್ಯೆ ನೆಲ್ಲುಮು

(೨೨೯೫. ೦೦-೧೦೩) : ಅಜನಗಿರಿಯು ಬೋರ್ನಿ ಖಿಜರಮಪ್ಪಂತೆಯದು ; ಮೆಯ್ಯತ್ತದವೋರ್ ರಂಜಪಂಪಾಂಡಕರಂಡಬೊಳಂಜನಮಂ ತುಂಬಿ ಬೊಮ್ಮನಿರಿಸದನೋ (೨೦೨೫. ೭-೦೫). ೨. ಬೆನ್ನುಹತ್ತು ; ಹಿಂಬಾಲಿಸು : ಅದಲು ಬಿಟ್ಟೀಬಂದಂ ಸೆಡದನೆ ನೆಟ್ಟನೆ ಮೆಯ್ಯತ್ತಿ ಲಗ್ಗಿಯಂ ಮಾಬ್ಬಾಗಳ್ (೨೦೨೫. ೭-೦೫). [ಮೆಯ್ಯ + ಪತ್ತು] 5
ಮೆಯ್ಯತ್ತುಗೆ (ನಾ). ಹಿಂಬಾಲಿಸುವುದು ; ಅನುಸರಣೆ ; ಪರಿಗ್ರಹದ ಮೆಯ್ಯತ್ತುಗೆಯಾಗಲವ ರಾಜಕಾರ್ಯಮಂ ತೀರುವುದೆಂಬುದು ತಾತ್ಪರ್ಯಂ (೨೦೨೫. ೨೭-೩೩). [ಮೆಯ್ಯತ್ತು + - ಗೆ]
ಮೆಯ್ಯಚ್ಚಿಸು (ಕ್ರಿ). ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳು ; ಸೇರು : ದನೆಯಂ ಖಡ್ಗಾಂಕು ಜಾಲಂ ಬೆಳೆ . . . ಮೇವಾಳಯಂ ಧೂಳಿ ಮೆಯ್ಯಚ್ಚಿಯ್ಯಚ್ಚಿಸು 10
... ದೃಷ್ಟದೃಶಂ ಮಾಮಸಕಗೊಂಡಿತ್ತಿ ಬಂದಂ (೨೦೨೫. ೦೦-೨೭).
[ಮೆಯ್ಯ + ಪಚ್ಚಿಸು (< ಪಚ್ಚಿಸು)]
ಮೆಯ್ಯಸ, ಮೈವಸ (ನಾ). ಆಶೆ ; ಅಪೇಕ್ಷೆ : ಮೆಯ್ಯಸವೊಂದೆ ಪೂವಿನೋಳಿ ಪೋಗೆ ತೊಂದಿದಿಲ್ಲೆಗೊಂದಿನೋಳ್ ಪಾಯ್ತುದುಂ (೨೦೨೫. ೦-೩೩) ; ಮೆಯ್ಯಸದಿಂ ಜನನುಂಡು ಕಾಣದಂತಿರೆ ಕಡಿಮೆಂದವನಿಗೆ 15
ಕರಮಾಸುರಮಾಡುದು ಸಂಗರಾಗಿಗಂ (೨೦೨೫. ೦೩-೩೭) ; ಮೆಯ್ಯಸದ ಮಾಸರಮಂ ಪಡಿದ ಪಾಂಗಂ ಚಿತ್ರವಜನಮಹಾರವಂ . . . ತೋಟುತ್ತಮಿರೆ (೨೦೨೫. ೭-೩೩). ಮೈವಸ : ಸುಳಿಗಿರಿಯಿಂದ ತಣುಬದರಂದು ಕೋಟಿಯ ಮೈವಸ(೨೦೨೫. ೨)ದೊಳು ಮಿಜುಗೆ ಸುಳ ಕಯ್ಯಳೆಗೆ (೨೦೨೫. ೦೦-೩೭). [ಮೆಯ್ಯ + ವಸ]
ಮೆಯ್ಯಸುರ್ (ನಾ). ದೇಹದ ಹೊಂಬಣ್ಣ ; ಅವಿರಳಮಾವ ಮೆಯ್ಯಸುರ ಪಚ್ಚಿದಿವಿರ್ ತರೆಯ್ಚಿ ಪಚ್ಚಿ (೨೦೨೫. ೭-೩೩). [ಮೆಯ್ಯ + ಪಸುರ್]
ಮೆಯ್ಯಸಿ, ಮೈವಸಿ (ನಾ). ಧೇಹದಲ್ಲಿರುವ ನೋ. - ಕೊಟ್ಟು : ಮಾಹೋಗ್ರಾಪದ ಗೀವ ಸಡಿಲಿ ಬವ ಮೆಯ್ಯ (೨೦೨೫. ಮೈವ) ಸಿಗಳನು ಬಳಿದಿ 20
... ರಸ್ತರೂಪಯುತರನ್ನದಿನು (೨೦೨೫. ೩-೩೩). ಮೈವಸಿ : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗದ ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು ನೋಡಿ.
[ಮೆಯ್ಯ + ವಸ]
ಮೆಯ್ಯಳಲ್, ಮೈಬಳಲಿಕೆ (ನಾ). ಶರೀರದಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ದಣವು : ದೇಹಾಲಸ್ಯ ; ಪೊಯ್ಯಳ್ಳಾರ್ ಮೆಯ್ಯಳಲ್ಯಯಂ ಕಳೆಯಲೆಂದು ಶಮನಂಗಯ್ಯಾರ್ (೨೦೨೫. ೩-೩). ಮೈಬಳಲಿಕೆ : ಜಳಧಿಮೇಲೆಯ 25
ಮಧ್ಯದಲಿ ಭೂವಳಯವಲ್ಲ ತೋಧಿಸುತ ಮೈ(೨೦೨೫. ತನು)ಬಳಲಿಕೆಯ ಭಾವಿಸದೆ ನಡೆದು ಮುದ ಪಥವಿದು (೨೦೨೫. ೦-೩೩).
[ಮೆಯ್ಯ + ಬಳಲ್ (< ಬಳಲ್)]
ಮೆಯ್ಯಳಿ 'ಮೆಯ್ಯಬಿ' ನೋ.
ಮೆಯ್ಯಳಿಗೋ (ಕ್ರಿ). ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗು ; ಸಮೀಪಿಸು : ವಿಧಾತ್ರನಂ 35
ಬಾಳಪನುಂತ್ಯ . . . ಸಡಗರಿ ಮೆಯ್ಯಳಿಗೊಂಡು ಲಂಕೆಹತ್ತು (೨೦೨೫. ೨೩-೩). [ಮೆಯ್ಯಳಿ (< ಮೆಯ್ಯಬಿ) + ಕೋಳಿ]
ಮೆಯ್ಯಬಿ, ಮೆಯ್ಯಳಿ, ಮೈವಳಿ, ಮೈವಬಿ (ನಾ). ೧. ಬಳ ; ಹತ್ತಿರ ; ಸಮೀಪ : ಅಬುವಪ್ಪಂ ತರಳಿಕೆ ಮೆಯ್ಯಬಿಯಂ ಅದೊಮ್ಮೆ ನತ್ತಿ ಮೊಟ್ಟೆ ತಡಗಾಗುತಂದೀ ಕೋಳದೊಳ್ ಸರಿಬಿಯೆ (೨೦೨೫. 40
೪೦) ; ಪರಿಚ್ಛೇದಂ ತೋರಲಾಗಿ ಮೆಯ್ಯಬಿಯಂ ಮನವಂ ತೊಡಕಿ ನಾಂ ತುಂಬದಿದೊ ನಂದಬಲನಾಣು (೨೦೨೫. ೦೦-೩೩). ೨. ದರ ; ಅಧೀನ ; ಹತ್ತೋಟೆ ; ಮದಕರಿಯ ಮೇಗಾ ಬದಗಗಂತ ಮೆಯ್ಯಬಿಗೆ ಸಂದಕಗೊಳಸುವಂತೆ ತ್ತುಟ್ಟಿಗೆ ತಮ ಮತಿಯಂ (೨೦೨೫. ೪-೩೩). 3. ಮಾಸದ ಮೊಸುವು ಮೆಯ್ಯಬಿಯಾದ ದೇವ ತಾಂ ಪುತುಮತಿಯಪ್ಪ 45
ದಚ್ಚಿರಿಬೇ (೨೦೨೫. ೪-೩೩). ೩. ಸಲಿಗೆ ; ಸದರ ; ಅನುಸರಣೆ ;

ಕುಂದಿವರ್ದೊಳ್ ಮಲಮವಮನೊತ್ತಿ ತಳಿರ ಬಿಜ್ಜಣಿಗೆಯಂ ಬೀಸಿ ಬಿಬ್ಬಿಯಂ ಕಳೆದು ಮೆಯ್ಯಬಿಯಂ ತದ್ವತ್ಪಾಂಕಮಂ ಬಿಚ್ಚೊಳ್ಳುದುಂ (೨೦೨೫. ೦೦-೩೩) ; ಆಗರಾದಾತ್ರರ್ . . . ತದ್ವತ್ಪನಂ ಮೆಯ್ಯಬಿಯಂ ಮಾತಂಡಿಸುತ್ತೊಯ್ಯನೆ ಸಹಜಪರಂಗಳಂ ತಾಳ್ವಿ ನಿಂದರ್ (೨೦೨೫. ೨೩-೪). ೪. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ; ಕೆಮ್ಮೆ : ಅಳವಿಗೆ ಸಾರ್ವನೇ ಬಿಜಗುವಾದನೆ ಮೆಯ್ಯಬಿ ಯಿಂದ ಪೋರ್ದನೇ (೨೦೨೫. ೭-೨೪). ೫. ಕೋಪ ; ರೋಷ : ತಳೆದು ಕಣ್ಣೀರಂ ಕಯ್ಯ ಬಾವಲುಗೆ ಮಗನಂ ಮೆಯ್ಯಬಿಯಂದಮೆ ನುಡಿದನಂದು ತಾರಾಬೀಡಂ (೨೦೨೫. ೪೩). ಮೆಯ್ಯಳಿ : ೧. ಕಯ್ಯಳಿಯ ಜಯಪ್ರೀ ಯಂ ಮೆಯ್ಯಳಿಯ ಪ್ರೀಯಂವಿರವೆರಲು ಬಲ್ಲಾಳ ಸಯ್ಯಳಿಯ ನಡೆದು (೨೦೨೫. ೨೩. ೨೪೫. ೩೪-೨೦ ; ೩೩೩) ; ನೆಳುಂತೆ ಮೆಯ್ಯಳಿಗೆ ಸುದು . . . 5
ರುತ್ತೂಪಗಳ ವಾಡುವ . . . ಮಾವಾತಿಪ್ರಾಜನಂ ಕಂಗೊಳಿಸತು (೨೦೨೫. ೨೦-೦೩). ೨. ಕಲಹ ಬೆವಮೊಳಗೊಂದು ಪುಂತ್ರಿಗಳು ಮೆಯ್ಯಳಿ ಯಲವರ ತಿಳುವಿದರು (೨೦೨೫. ೦೩-೦೩೭). ೪. ಕಪ್ಪುಪೂವದ ಮೆಯ್ಯಳಿಯಂ ತ್ರಗೃತಕರದರ್ಗಿವನು (೨೦೨೫. ೪೩. ೨೪೦. ೦೩೩-೩೪ ; ೩೩೩). ಮೈವಳಿ : ೨. ಧರ ನಮಗೆ ಪರಪರ್ತಿ ಖಂಡೆಯ ಸಿರಿ ನಮಗೆ ಮೈವಳಿ (೨೦೨೫. ೨-೩) ; ಕರಿಸುವನೋಟಿಯ ತನ್ನ ಮೈವಳಿಯೊಳು ನಿಲಿಸುವನುಮದವಾ (೨೦೨೫. ೪-೩೩) ; ಮದಾಂಧಂಧರವರ್ಗಮಸ್ತಕ ಮೃಗದಂ ಪೊನ್ನಂಕುರದೆ ಮೈವಳಿಗೆ ತರ್ವ ಜೋವರ ಹಿಂಡು ನಡೆಗೊಂಡು (೨೦೨೫. ೪೦-೩೩). ೩. ಮಂದಮಗಿ ಮೈವಳಿಯಲಿ ಪದನಗೊಳಿಸಿ ಸೋರೆ (೨೦೨೫. ೦೦-೩೦) ; ಪರಿಚಿತವಾಗಿ ಮೈವಳಿಯೊಳುಗೆಗೆ 10
ನೀನು ತಿರುಪಪಾರವನಾಗಿ (೨೦೨೫. ೦೪-೦೩೩). ೪. ಆ ನರವಿಭವಿ ನೋಲಗದ ಕಳೆದುರ ಕೈಸನ್ನೆಗಳ ಮೈವಳಿಯ ಮಾತಿಗೇಳ್ವ ಕೇಳುವವರದಿಕೆ ಬಲ್ಲರಿಗೆ ಬಿಜಗೇಪ್ಪವೇ (೨೦೨೫. ೦-೩೩೩). ೬. (ಅಲೋಚನೆ, ಕಾರ್ಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳ) ಅನುಸರಣೆ ; ಮಾತ್ರದಂಕಿಗಳೊಗ್ಗುವಿದು ಬಂದವು ಮಾತರಿಗತ್ತ ತಗಿದಕ್ಕ ಬರುತೆ ಮೈವಳಿಯಾಗಿ ಬೇಗ.ಕಾರ್ಮಗಿಲ ಮೋಹರದಂದದಿಂ (೨೦೨೫. ೦೩-೦೩) ; ದೇವ ಬಿನ್ನಹ ನಮ್ಮ ದೇಹದ ಮೈವಳಿಯ ನೆಳಲಾನಲಾ ನೀವೇ 15
ವಿಚಾರಿಸಿ ತಳೆಗೆ ಬೀಜಪತ್ರ ಗತಿಯುಂಟೆ (೨೦೨೫. ೨-೩೩೩). ಮೈವಬಿ : ೨. ಮೈವಬಿಯೊಳಿ ಮೇಲುದಂ ತೊಲಗೆ ನೂಕಿ ಕುಚ್ಚದಯದೊಳ್ ಪಳಂಚಿ ಪೊಕ್ಕುಬೊಳಿಬಾಡಾ ತಿಡಿದುದು ವಲ್ಲಭನಂತಿರೆ ಮಂದಮಾರುತಂ (೨೦೨೫. ೪-೦೪೦). ೪. ರಾಮಂ ತನ್ನ ಕಿಜುವಮ್ಮನ ಬೀರದ ಮೈಸಿರಿಯ ಬಂಕದ ಮೈವಬಿಯ ನುಡಿಗಿ ಸಂತಸಗೊಂಡು (೨೦೨೫. ೪೩-೪).
[ಮೆಯ್ಯ + ಬಿಬ್ಬಿ. / ತಲು. ಮೈವಡಿ = ಅನುಕೂಲ, ಸೇರ್ಪೆ, ರೀತಿ]
ಮೆಯ್ಯಡಿ, ಮೈವಡಿ (ಕ್ರಿ). ಮೈತಾಳು ; ಸಾಕಾರವಾಗು : ಕರಮ ವಾ[ಜುಗಿ ಮೆಯ್ಯಡಿದರಿವೆ] ನೀಯರ್ವನಾಣು[ನೀಂ]ಬಾಯೊಳ್ಳಂ 35
ಬುಲಮನಪ್ಪಡಂ ದಯೆಯೊಳ್ (೨೦೨೫. ೪-೩೪) ; ಮೆಯ್ಯಡಿದವನಾಗ ರಸವ ಪೊಪ್ಪೊನ್ನೆದುದನೆ ಮನಗೊಂಡ ಬಡನಡುವಿನ ಭಾಮಿನಿ ತಲಗೈ ಯೊಳ್ ಅದಿಪರಂಜಿಯ ಸೆಳೆ . . . ವಿರಾಜಿಸುತು (೨೦೨೫. ೨-೪೩). ಮೈವಡಿ : ಕಡಲಾರಿ ಪುಗಲಾರಿ ಬಡನುರಿಗೂಡಿ ಮೈವಡಿದಂತಿರ್ವ ಸಿಗುವ ತೊಡ (೨೦೨೫. ೪-೩೩). [ಮೆಯ್ಯ + ಬಿಡಿ]
ಮೆಯ್ಯಡು, ಮೆಯ್ಯಡು, ಮೈಬಿಡು, ಮೈವಿಡು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಗಿಡ, ಮರ ಮುಂತಾದುವು) ಕವಲೊಡೆ-ಟಿಸಿಲಾಗು : ಮೆಯ್ಯಟ್ಟು ಕೆಯ್ಯಟ್ಟಿನೋಳಿ ಕರಂ ಪೊಲ್ಲುದು ಮಿಂದು ನಿಂದು ಮುಡಿಯಂ 40
ಬಿಟ್ಟಾಣುಪತ್ತಿರ್ ಕಾಮಂತಿಯಂ (೨೦೨೫. ೩-೦೩೪). ೨. ಧೈರ್ಯ ದಿಂದ ಕೂಡಿರು ; ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದಿರು : "ಮೆಯ್ಯಡು (ಮೆಯ್ಯ + ಬಿಡು)- ನಿಶ್ಕಂಕತಾದುಂ (ನಿರ್ಭಯದಿಂದಿರು)" (ಕವಿ) ; ಎನಸುಂ

ನಿರ್ಭರವಾದಿಗಳಾದೊಳೊಕ್ಕೊಳೊ ಮಯ್ಯಿಜು ಮಂಜನ ತುಂತು
 ಮನೆಯೊಳ್ ಪೊದಟ್ಟು (ಇವಣು. ೨೨೬). ೩. ಸಲುಗೆಯಿಂದಿರು :
 ಸದರದಿಂದ ವರ್ತಿಸು : ಮಯ್ಯಿಜು ಕೆಯ್ಯಿಜು ಬಾಯ್ಕಿಜು ಮಂತ್ರ
 ತಂತ್ರದಿಂದ ಸುವಮಂ ಮಯ್ಯಿಜು ವನಿತೆಗೆ ಪಡೆದಾ ಮಯ್ಯಿಜುಗಳ್ಳೊ
 ಸೋಲ್ವನೆಯ್ಯಿಜುಗಳಂಗೆ (ಇವಣು. ೩೩). ೪. (?) : ಬಿಟ್ಟಿಟ್ಟು
 ಮಯ್ಯಿಜು ಸಿದ್ಧರಸಂ (ತೂಂಕಾ. ೧೯೩೬. 'ಸಿದ್ಧ. ೪೪-೩೬ : 7).
 ಮಯ್ಯಿಜು : ೩. ಅಶ್ರಯತಪ್ಪು : ಆಧಾರವಿಲ್ಲವಾಗು : ತೊಟ್ಟನೆ
 ಬಿಟ್ಟು ಲತಾಂಗಿ ಸುಟ್ಟಿರೆಯೊಡೆದೊಳೊಳು ಲತ ಮಯ್ಯಿಜುರುಳುವ
 ತೊಟ್ಟಾಯ್ತು (೪೩೫೦. ೭೭೨). ಮೈವಿಜು : ೬. ಬೆಲ್ವಾಪಿಲ್ಲಯಾಗು :
 ಬೆದರು : ಫಟ್ಟು ಮಂವಿದು ಕೊಂಡ ನೆಲನನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂಗಿತು
 ನಮ್ಮ ಬಲ ಮೈವಿಜು ತರದೊಳೊಳು ಸಾತ್ಯಕ ದೊರಗೊಂದನಲಿ
 (ಇವಣು. ೩-೩). ಮೈವಿಜು : ೨. ಸುಗ್ರಾಣ್ಯ ಪುನರೀಕೃತಿಗಳ್ಳೊ
 ಬೇಸಾಯ ಬಿಸರಕ್ಕೆ ಬಸವಾಳುಂ. ವಾಯಾಂ. ಮುನ್ನೇರ ನೀರಂ ಕಂಡು
 . . . ಬೀದರ್. ಸೋರ್ ಪೋಪದೆಯೊಳ್ ಮೈವಿಜು. ಗೀಲ್ವಾಪು (ಇವಣು.
 ೩-೦೦). ೭. ದೇಹವನ್ನು ಬಾಚು. - ನೀಡು : ಮುಳ್ಳೊನೆಯಂತೆ ಕೂರ
 ನಾಗಿ ಸತ್ತರಂತೆ ಮೈವಿಜು (ರೂಪಾ. ೨-೦೦೩). [ಮಯ್ಯಿ + ಬಿಟ್ಟು]
 ಮಯ್ಯಿರಾ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವು ಕಂಪಿಸು : ಪುಲ್ಲೆಗಳ ಒಡೊಳೊಳೊಡನೆ
 ಮಯ್ಯಿರಾತ್ರೆ (ತೂಂಕಾ. ೪-೦೩ ೪೫೫). [ಮಯ್ಯಿ + ಬಿಟ್ಟು]
 ಮಯ್ಯಿಂ (ನಾ). ದೇಹದ ಉಪ್ಪು : ಶರೀರ ತಾಪ : ನಿಶ್ಚ ಮಯ್ಯಿಂ
 ಬಂದವಗಾಪಾರವುಪ್ಪಿಲ್ಲಯ ಮೈವಿಜುಗಳ್ಳೊಳೊ ಕೊಳಗೊಂದನು
 ಚಪ್ಪರಿಸುಂದೆರ್ ಹಂಸ ಚಕ್ರವಾಕಂಗಳೊಳೊಳು ಬೆಗಡಾಗೊಂಬಲ್
 (ಇವಣು. ೩೩೪). ಒರ್ವ ಗಾಡಿರಾಕಿ ಸಂದನು ಬೆಂದಂಬದಿ ಕೆಂದಳಿರ
 ಪಂದರವು ಮಯ್ಯಿಂಗೆಂದಿ ಪತ್ತೆಸಾಧಿಕಂದರ್ (೪೩೫೦. ೩೦).
 [ಮಯ್ಯಿ + ಬಿಟ್ಟು]

ಮಯ್ಯಿಜು 'ಮಯ್ಯಿಜು' ನೋ.
 ಮಯ್ಯಿರಸು (ಕ್ರಿ). ಒಂದಾಗು : ಬೊಡೆಗೊಡು : ಅಮೃತ್ಕೃದಿಂದು
 ಮಯ್ಯಿರಸು ಕೊಂತಗಾಪರನೆಯಾಗಿರ ಬಂದು ಬಸಂತನೊಲ್ವು ಸಂವರ
 ನೆಯನೆಯ್ಯಿ ತೋಣ ಕಲೆದೊಗೊಳೊ ನನವಿಲ್ಲ ಬೀರನಾ (೪೩೫೦. ೩೦೦) :
 ನೆರೆದೆ ಪುಟ್ಟಿತ ಪದ್ವಿನಯ ಮಯ್ಯಿರಸಿದನು ವಾರುಳಿಯ (ತೂಂಕಾ. ೪-೦೦).
 [ಮಯ್ಯಿ + ಬಿಟ್ಟು, (<ಪದವಿಪಾ)]
 ಮಯ್ಯಿಜುಸು (ಕ್ರಿ). ಮೈಯುಬಿಟ್ಟು ವಂಕೆ ಮಾಡು : ಸಂತೋಷ
 ಗೊಳಿಸು : ಚಳಕೇರಪಾಪುಮಾಪೋದಾಪಾಪುಪ್ಪಂಗಳೊಳೊ . . .
 ಪದೊಳೊಳೊಳೊ ಮಯ್ಯಿಜುಸುಪ್ಪಂಗಳೊಳೊ (ತೂಂಕಾ. ೦೦-೪೨).
 [ಮಯ್ಯಿಜು + ಇಷ್ಟು]

ಮಯ್ಯಿಜು, ಮಯ್ಯಿಜು, ಮೈವಿಜು, ಮೈವಿಜು (ಕ್ರಿ). ೧.
 ಅಧಿಕವಾಗು : ಹೆಚ್ಚಾಗು : ಅತಿಶಯಿಸು : ಶೃಂಗಾರವಾರಾತಿ
 ಫೋಂಕನೆ ಬೆಳ್ಳೆಂಗೆಡದತ್ತೊ ಕಾಮನವೆಪ್ಪಿಟ್ಟು (ತೂಂಕಾ. ೪-೨೨).
 ಪಕ್ಷವಾಕಂ ಪುಂಡ ಮಯ್ಯಿಜುಪ್ಪಂ ಪುನಿಯೊಳೊ ಸಿದ್ಧಂ . . . ಗರುಡಂ
 (ತೂಂಕಾ. ೦೪-೪೪) : ವನವಿಜುಯ್ಯನಲರ್ಕೆಯಂ ಸುವನಿಸುತೊಳೊಂತೆ
 ಮಯ್ಯಿಜು ತನ್ನನೆ ತಿಡಿತ್ತಿನಸುಂ . . . ತಿಡಿತ್ತಿನಲಿ (ತೂಂಕಾ. ೦೦-೪೪).
 ೨. ಕೊಟ್ಟು : ಬೀಗು : ಆಗಲ್ ಮಯ್ಯಿಜು ಬಂದು ವೇದ ಪೊವಂ
 ನಳುಳ ಸುವದೇವರುಮಂ ತಲಂ ಪಿರಧರ್ಮಾಡಿ ಒಡಿದುಕೊಂಡು (ತೂಂಕಾ.
 ೦೩-೪೦೩) : ಪುಷಂ ಶಾಸ್ತ್ರಮನೋದಿದ ಬಲಿದಿ ಮಯ್ಯಿಜು ಗರ್ವದಿಂ
 (ರೂಪಾ. ೩-೪೬). ೩. ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳು : ಹಿಗ್ಗು : ಮತ್ತೊರ್ವಂ
 ತನ್ನನಾಳೊ ಪರ್ವ ಪೊರದುದರ್ಕೆ ಕರಂ ಮಯ್ಯಿಜು ಮಾಡಿದಂ
 (ತೂಂಕಾ. ೦೦-೪೪ ೩) : ತನುಪಾಪೋದಮವ್ವ ಪುನರಿದಮಂ

ಮಯ್ಯಿಜು ಕಾಣಲ್ವ ನೋವನೊ (ತೂಂಕಾ. ೪-೦೦೩) : ರಾಜಪ್ರಸಾದ್ವರ್ತ
 ಮಾಗಲ್ ಪೊಗಟ್ಟಿರಲ್ವ ಪಿರಿದುಂ ಮಾದೇವಿ ಮಯ್ಯಿಜುರಲ್ (ತೂಂಕಾ.
 ೪-೨೪). ೪. ಮೇರವಿಮಾರು : ಉಕ್ಕು : ಎರಡುಂ ಪಕ್ಕದ ವಪು
 ಪದಿಕೆಗಳಂ ಮಯ್ಯಿಜುಯಂ ಕ್ಷೀರಸಾಗರಮಂಭೂಷದಂತೆ ಪರ್ವ
 ವಡದುಂ ಧರ್ಮಾರ್ಥಮಂ ಕಾಮರಾಗರಸಮಂ ಮೀಡದೆ . . . ಧೂ
 ಚಕ್ರಮಂ ಕಾಳ್ವಿದಂ (ತೂಂಕಾ. ೩-೩೦) : ಒರ್ವ ಬೆಳ್ಳೆಗೊಳ್ ಸಕ್ಕ
 ಮೊರ್ವ ಮಯ್ಯಿಜು ಸಲಿಸಲಿದುಂ . . . ಗಂಗೆ ಕಂಗೊಳಿಸಲೊಡಂ
 (ತೂಂಕಾ. ೩೦-೩೩). ಮಯ್ಯಿಜು : ೩. ನಂದಿಸದದಂವೆ ತೊಡವೆವಂ
 ಮೈವಿಜು ಮಯ್ಯಿಜು (ತೂಂಕಾ. ೩೦-೨೪-೦). ೩. ಮಯ್ಯಿಜು :
 ಮೇರೆ : [ಮೈಜುರಗಳ್ಳೊಳೊ ಕಲಿಮಯ್ಯಿಜುಂ x x ಕೊಳ್ಳುಪ್ಪು
 ಮಯ್ಯಿಜುರ ವೀರಲಿಟ್ಟು (ತೂಂಕಾ. ೩೩-೩೩ : 111೫). ೬. ಹರಡು :
 ಪಸರಿಸು : ತಮಮತ್ತಲು ಪಡೆದಿದುದಾ ಬ್ರಹ್ಮನುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದೊಂದೆ
 ಸಹಮಂ ಮೀಡಾ ಮಯ್ಯಿಜುರದಂ (ತೂಂಕಾ. ೪-೨೪). ಮೈವಿಜು : ೩.
 ಗಿಂಜೇತನರಮನೆಯೊಳೊಳೊ ಬದದೆ ಮೈವಿಜುತಲಿ (ತೂಂಕಾ. ೩-೩೨) :
 ಆ ಸುಂದಿತಯಾಂಗಳೊಳೊ ನವಮಾಪಮಯ್ಯಿ ಮೈವಿಜು ಕೈವಿದಿದ ಪತಿಗೆ
 (ತೂಂಕಾ. ೦-೩೩). ೪. ಶರಧಿ ತೆರಗಳೊ ಮೈವಿಜು ನಾಕವ
 ತೆಂಡುಕೊಟ್ಟಿದಂ (ತೂಂಕಾ. ೪-೨೦). ಮೈವಿಜು : ೧. ಪವನವೈವಿಜು
 ವಸುಂಧರಾಸಲಿತೊಳೊಳೊಳೊ ಮೈವಿಜುತನವಮಾಪತ್ತು ಸಮಸ್ತ
 ಫೂಲಕದೊಳೊ (ತೂಂಕಾ. ೩-೩೪) : ಬಲಮಟ್ಟಿ ಕಡಿಬಿಡಮಾಯ್ತುಪವನಂ
 ಮೈವಿಜುರಲ್ ದುರ್ಯುತಂ ತಲೆದೊಳೊಟ್ಟು (ತೂಂಕಾ. ೦-೩೪). ೨. ವಿನಸ್ತ
 ನುಡಿದಂ ಕಡೆಗಟ್ಟೆ ಮತ್ತಂಮತ್ತಂ ಮತ್ತ ಪೊಪ್ಪನಂತೆ ಮೈವಿಜುರಲ್ ?
 (ತೂಂಕಾ. ೦-೦೨). [ಮಯ್ಯಿ + ಪರ್ವ]

ಮಯ್ಯಿಜು (ನಾ). ಸೊಕ್ಕು : ಗರ್ವ : ಮಯ್ಯಿಜುಂ ದೇಹೋಪಂ
 ಎಂಬುದಂ ಮಾಗು (ತೂಂಕಾ. ೦೩). [ಮಯ್ಯಿ + ಪರ್ವ]
 ಮಯ್ಯಿಲೆ (ನಾ). ದೇಹಸುವಿಕ್ಕಾಗಿ ವೇಶ್ಯೆಗೆ ತರುವ ಹಣ. - ಒತ್ತೆ :
 ಬೆಲೆವೆಳ್ಳೆ ನಿಶ್ಚಮಯ್ಯಿರಯಯದ ಪಕ್ಕದೊಳೊ ನೆರೆವ ಬೊಪಂಗೆ
 ಸರಿಯುಳ ಬೇವಪವನನಲಿ ಒರ್ವ ಭುಜಂಗನಲ್ವ (ತೂಂಕಾ. ೨೪-೦೩).
 [ಮಯ್ಯಿ + ಬೆಲೆ]
 ಮಯ್ಯಿಲೆ (ನಾ). ೧. ದೇಹದ ಕ್ರಿಯೆ : ತಣಂದಿದಾಂತ ಮಯ್ಯಿಜು
 ಸುತ್ತುವ ಬಲ್ಲು . . . ತಮ್ಮಳೆಯ್ವ ಮಯ್ಯಿಜುರ ಬಿಟ್ಟುಂ ಪೋದರ್ವ
 ವಂದೆಡುಂ ಬಲದಕದಾನೆಗಳ್ (ತೂಂಕಾ. ೦೦-೪೨). ೨. [ಕಾಮರಾ]
 ಶ್ರೀಯ ಕಲಾಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಮಯ್ಯಿಜು ಉದ್ದೇಶಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ :
 ಮಯ್ಯಿಜು ಕೆಯ್ಯಿಜು ಬಾಯ್ಕಿಜು ಪಂಕ್ತತಂತ್ರದಿಂದ ಸುವಮಂ
 ಮಯ್ಯಿಜು ವನಿತೆಗೆ ಪಡೆದಾ ಮಯ್ಯಿಜುಗಳ್ಳೊ ಸೋಲ್ವನೆಯ್ಯಿಜುಗಳಂಗೆ
 (ಇವಣು. ೩೩). [ಮಯ್ಯಿ + ಬೆಲೆ]
 ಮಯ್ಯಿಲೆ (ನಾ). ೧. (ಶರೀರದ) ಹೊಳಪು : ಕಾಂತಿ :
 ಅಪ್ಪರಪಿಲ್ಲಂಗಳ ವಾಪೋಳೊಳೊಳೊ ಮಯ್ಯಿಲೆಗೆ ನೆಪ್ಪಿಯೊಳೊಳೊ
 ದುಡಿಗೊಳೊಳೊ (ತೂಂಕಾ. ೩೦) : ಇರದೊಳೊಳೊ ಪೊಪ್ಪಿಟ್ಟು ತಗಡನೆ
 ಕರಮನದುದು ಮಯ್ಯಿಲೆಗೆ ಮಹಿಮೆಯೊಳೊಳೊ ನಂದನೆಗೆ. (ತೂಂಕಾ.
 ೩-೩೩). ಮೈವೆಲೆಗೆ : ೧. ಚಂಪ್ರನ ಕಾರೆಯ ಮೈವೆಲೆಗೆ ಮನೂದವ್ವ
 (ತೂಂಕಾ. ೦-೪೦-೦) : ಬಾಲಸೂರ್ಯಾಪ್ತ ಪೋಲ್ವ ಮೈವೆಲೆಗೆಂ ಪೊಳೆವ್ವತೆ
 (ತೂಂಕಾ. ೦೨-೪೨). ೨. ಶೋಭೆ : ಒಪ್ಪು : ಇಂತು ಪಂಪಾಪುರದ
 ವೆಂಪಿನ ಮೈವೆಲೆಗೆ ಪೊಪ್ಪು (ತೂಂಕಾ. ೩-೪೦ ೪).

[ಮಯ್ಯಿ + ಬೆಲೆ]
 ಮಯ್ಯಿಜು, ಮೈವೆಲೆ, ಮೈವೆಲೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹವನ್ನು ಧರಿಸು :
 ಹುಟ್ಟು : ಅರಣ್ಯಾರಿಂದ . . . ಅಜ್ಜರರು ಮರುಪರುಪುಟ್ಟಾರತು

ಮಯ್ಯತ್ತರು (೨೫೫೦. ೦೩-೩೯). ೨. ಮೈದಾಳು ; ಸಾಕಾರವಾಗು : ಉತ್ಪತ್ತಿಮತವಂಗಳಿಂದತ್ಯುತ್ತಮದೇಹರ್ ವಿರೋಧವೈದ್ಯದಂ ಮಯ್ಯತ್ತಸ್ತು ಥ್ಯತಯಂ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರೋಧಂ ವಿರೋಧಮಂಜಿ ವಸರಂ (೨೦೫. ೦-೩೩) ; ಬಿಡಂಗು ಮಯ್ಯತ್ತಿರ ಕಾಲ ಪೂಂದೋದರ ದೈತ್ಯರ ಹಾಹಗೊಪ್ಪ . . . ಗೋವಕರಾಯನ ರೀಲಿ ರಂಜಿತಂ (೨೫೦. ೩-೩೩) ; ರನ್ನದ ಮುಗ್ಧಿರಾ ನಗದು ನೀಳ್ಪೊಂದೊಂದೊಳ್ ಕೊಡಿ ಮಯ್ಯತ್ತಿರ್ದಿಂದಿರವಿಲ್ಲ ಪಾಂಗ ನನಸುಂ ಬಾಂಬಟ್ಟಿಯೊಳ್ ಬೀಜ್ (೨೫೦. ೩೩). ೩. ಪ್ರಕಟವಾಗು : ತೋರು ; ಕಂಡುಬರು : ಕೆತ್ತವ ಮಿಸ ಕಂಪಡರ್ ಕರ್ . . . ಮಯ್ಯ[೨೫೫೦. ಮೈವೆ]ತ್ತ ಬವರ್ ಮನಗೊಳನೆ (೨೦೫. ೩-೩೯). ೪. ಒಪ್ಪು ; ಶೋಭಿಸು : ಕವಿಪ್ರವರ್ತವಸರಂ ರನ್ನಂಗ ಮಯ್ಯತ್ತ ದೋ (೨೦೫. ೦-೩೩) ; ನಿರುತಂ ತನ್ನಿಳು ಮಯ್ಯತ್ತಿರ ಸೂರಿದಂಜು ನಾಮಮುಂ (೨೫೫. ೦-೩೩). ೫. ಎಣಬಿಡದಂತಿರು ; ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಿರು : ಅತ್ತಿತ್ತಂ ಮಿಸುಕದೆ ಮಯ್ಯತ್ತಿದ ಮನ್ಮಥಸುಖೋತ್ಪ ಮಾಗದೊಳಿರುತಂ . . . ಕೋಕಂ (೨೫೦. ೩-೩೩). ಮೈವೆರು : ೩. ಸವಿ ಮಮತ ಮೈವೆತ್ತಮು ಮೂತುಮಾತಿನಲಿ (೨೫೫. ೨೦-೩೩) ; ಮೂತಿನಲ್ಲಿ ಆತಂಕ ಅನುಪಗುಳರೊಡ ಮೈವೆತ್ತಿವು (೨೫೫. ೨೦). ಮೈವೆಜು : ೨. ಆ ಆದಿನಾರಾಯಣಂಜು ಮೈವೆತ್ತ ಪುಟ್ಟ . . . ಕಾದಿ ಬುಡಗೊಳಿಳುಬಿರು ಸೈಮಿಗುಟ್ಟಿದುಮು ಜನಮೆ ಎಂಗುಂ (೨೫೫. ೦೨-೨೯). [ಮಯ್ಯ + ಪುಟ್ಟ]

ಮಯ್ಯೋಗರ್, ಮೈವೊಗರ್ (ನಾ). = ಮಯ್ಯೊಗು ೧ : ಬಾಲ್ಯಮಂ ನಟಿಸಿ ರೀಲಿದಾಂಡಾಪುತ್ತು . . . ಮಯ್ಯೊಗುಂ ತೋಗುತಿರ್ದ ನಾಲ್ವರ್ ಕುಮಾರರ್ಗ ಒಳಿಟುಪರ್ವಮಪ್ಪುದುಂ (೨೫೫. ೩-೩೦). ಮೈವೊಗರ್ : ಮೈವೊಗರ ಜಗುನೆಯೊಳ್ ಕಂದಾವರ . . . ಈ ವಾರಿಜ ನಾಪನರಾಗಪ್ಪಸರೋಜಂ (೨೫೫. ೦೨-೩೩) [ಮಯ್ಯ + ವೊಗರ್]

ಮಯ್ಯೋಗರ್ (ಶ್ರೀ). ರಭಸದಿಂದ ಕಾದಾಡು. —ಸೋಸು : ಕ್ರಮದಿಂ ಮಯ್ಯೋಗರ್ಗದಕರ್ಮದ ಮೂತಂ ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನಿಟ್ಟ ಚಿತ್ರಮದಂ ನೀವ್ರ ಪೂಗ ಸಿಗ್ಗನೊಳಕೊಂಡು (೨೫. ೩. ೨೩೯-೩ ; ೫-೩೩೦) ; ವಿಧವ ಪಗಯಪ್ಪ ರಾಹುನಿನ್ನೊಳ್ ಕಡುಜಂ ತೊಡರ್ ಮಯ್ಯೋಗರ್ಗಪ್ಪುದು (೨೦೫. ೩-೩೩) ; ಕೈದುಗೊಳಿದೆ ಕೆಲಸಾರ್ ಮಯ್ಯೋಗರ್ಗ (೨೫೫. ೦೦೦೩). [ಮಯ್ಯ + ವೊಗರ್]

ಮಯ್ಯೋಗರ್ಚು (ಶ್ರೀ). ೧. = ಮಯ್ಯೋಗರ್ : ರಭಸವಾಯ್ದಿಗದೆ ಮಯ್ಯೋಗರ್ಚು ಮಹಾರಾಜರಾಯೊಳಂತಗುರ್ವನಚ್ಚುದಿರು (೨೫೫. ೦೦-೦೦೩) ; ದಮಿಕಾರಿ ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವೊಂದೊಂದಮೆ ಮಯ್ಯೋಗರ್ಚು ಗೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಚಾಗದ ಭೋಗದ ಯಶೋರಾಜಿಯುಂ . . . ವೊಗರ್ಚುನವ ನೆಂದು ತಣಿಸುಂ (೨೦೫. ೩-೩೩). ೨. ದೇಹವನ್ನು ಚಾಚು, —ನೀಡು : ಭುಜಾವಂಡಂಗಳಂ ಸೂರ್ಚಿ ಬಿಚ್ಚಿದಾಸಂಧಿಗಿ ಮಯ್ಯೋಗರ್ಚು ನೆರೆಯಿಂದ ಕೊಡುತ್ತಾಂ . . . ಕೆತ್ತಂ . . . ಸಿದ್ಧಕ್ಕಲ್ಲೆಂದ್ರಮಂ (೨೦೫. ೦೦-೦೩). [ಮಯ್ಯ + ವೊಗರ್ಚು]

ಮಯ್ಯೋರಿ (ಶ್ರೀ). ಸೇರು : ಕೊಡಿಕೊಳ್ಳು ; ಚರುಚಾರಾಗಂಧದೊಳ್ ಮಯ್ಯೋರಿ ಮೈವೊರಾಪ್ಪುತರವರಿಮಳದೊಳ್ ಪೊರಳ್ . . . ಎಸೆಪುದು ಪಾವನೊತ್ತಪೋವನಮನಂ (೨೫೫. ೨೦) ; ಅಂಭಿಶ್ರೀಡೆಯಂ ಮಯ್ಯೋರಿದ ಮದದ ತೀನೋಡ ನೀಡುಂ ಮನಂ ಮೆಚ್ಚುವಿನಂ ಪೊಕ್ಕಾಡಿ ಕಾಡಾನಗಲರ (೨೫೫. ೦೦-೦೩). [ಮಯ್ಯ + ವೊರಿ]

ಮಯ್ಯೋಳಿಪ್ಪ (ನಾ). = ಮಯ್ಯೊಳಗು ೧ : ತಿಸರಂಗಳ ಮೊಳ್ ಡಾಳದಿಂ ಬಳಿದೆಸರಿರ್ಪ ಸಿಕ್ಕುಗುರ ಮಯ್ಯೊಳಿಂ ಮಿಗೆ ಪರ್ವಪತ್ತು ಕೊಳ್ಳೊಳಿದ ರಾಕಿ (೨೫೫. ೩೯). [ಮಯ್ಯ + ವೊಳಿಪ್ಪ (< ವೊಳಿಪ್ಪ)]

ಮಯ್ಯೋಗ (ನಾ). ದೇಹಸುಖ ; ದೈಹಿಕಸಂತೋಷ : ಸಂಗಡ ವರ್ವರೊಳೊಂದೆ ಮಯ್ಯೋಗ್ಯೋಗಮಕುಂಬಮಪ್ಪ ಬಿಂಬಮ ಗರ್ಧಗಂ ಬರೆ ಬರ್ಪ ಪಾಂಗಗುರ್ವಾಗಿರೆ (೨೫೫. ೩-೩೩) ; ಮಯ್ಯಸದಿಂ ಕೆಯ್ಯಸದಿಂ ಬಾಯ್ಯಸದಿಂ . . . ವಂತಿಗೆ ಪಡದಾ ಮಯ್ಯೋಗಕ್ಕೆಳಸಿ ಸೋಲ್ಪನೆಬ್ಬುವೊಂದಂ (೨೫೫. ೩೩). 'ಮೈವೊಗ' ಪರಾ.

[ಮಯ್ಯ + ಬೋಗ]

ಮಯ್ಯನ್ನೆ, ಮೈಸನ್ನೆ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ] ಸ್ತ್ರೀಯ ಕಲಾಸ್ಥಾನಗಳ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ನೀಡುವ ಸಂಜ್ಞೆ. —ಸೂಚನೆ : ಕೈಸನ್ನೆಯಿಂದ ಕಾತರ ದಿಂದ ಪೊಯ್ಯನು . . . ಮಯ್ಯ[೨೫೫೦. ಮೈಸನ್ನೆ]ಯಿಂದ ಚಿತ್ರದೊ ಕೊಡಗೊಡುವನ್ನೆಸರಲನ ಸಮರೂಪ (೨೫೫೦. ೨೩-೦೦). ಮೈಸನ್ನೆ : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗದ ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು ನೋಡಿ.

[ಮಯ್ಯ + ಸನ್ನೆ]

ಮಯ್ಯಲ್, ಮೈಸಲ್ (ಶ್ರೀ). ೧. ದೇಹವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸು. —ಅರ್ಪಿಸು : ಬಂದೊಡೆ ಮೋಡ ಬಾರದೊಡೆ ದೂದವಿಯುಟ್ಟುವ . . . ಸೈತಿರೆ ಸುರ್ಕಿ ಸುಯ್ಯ ಮಯ್ಯಂ [೨೫೫೦. ಮೈಸಂ]ದವರ್ವಪ್ಪರಾತುರಿಸೆ (೨೫೫. ೦೦-೦೩). ಮೈಸಲ್ : ೨. ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳು : ಮೈಗೊಡು : ನಾನಾಮುಂದೆ ವೀರವೃತ್ತಿ ಮೈಸಂದಿರಲ್ ಕಂಡು ಶಿವನತ್ತಿದಂ ಬೊಮ್ಮ ತಂದೆಯನಲ್ಲಿ (೨೫೫. ೦೩-೦೩). [ಮಯ್ಯ + ಸಲ್]

ಮಯ್ಯವಿ (ನಾ). ಕರೀರದ ಸೊಬಗು ; ದೇಹಸೌಂದರ್ಯ : ಬಾಯ್ಯವಿಗೆ ಮಯ್ಯವಿ ಕಣ್ಣವಿಯಪ್ಪ ರೂಪು (೨೫೫. ೩೯-೨೫೫) ; ಕಾಂಚಿಯೆಂದೆನ್ನ ಮಯ್ಯವಿದಾ (೨೫೫. ೨೫-೦೨).

[ಮಯ್ಯ + ಸವಿ]

ಮಯ್ಯಾರ್, ಮೈಸಾರ್ (ಶ್ರೀ). (ದೇಹವನ್ನು) ಸಮೀಪಿಸು : ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗು : ಚರಮೈಸಾರ್ನ ಪುಕ್ಕ ಸುರ್ಕಿ ಚಳಿಯಂ ಮಯ್ಯ [೨೫೫. ಮೈಸಾರ್]ದರ್ ತಾನಪ್ಪ ಸಂಚರಲ್ (೨೫೫. ೩-೩೩) ; ಶಿಶಿಂಕ ದೊಡ್ಡಂಗಿಲ್ಲೊಳ್ ತನ್ನ ಪದನಳಲಂ ಕಂಡು ಮಯ್ಯ[೨೫೫. ಮೈಸಾರ್] ದರ್ ನೀಡು (೨೫೫. ೩-೩೩). ಮೈಸಾರ್ : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗ ಗಳ ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು ನೋಡಿ. [ಮಯ್ಯ + ಸಾರ್]

ಮಯ್ಯಾರ್ಚು, ಮೈಸಾರ್ಚು (ಶ್ರೀ). ೧. ದೇಹವನ್ನು ಒಡ್ಡು. —ಅರ್ಪಿಸು : ಶರೀರವನ್ನು ಚಾಚು : ಕೈಪಾಟುಂ ಕೋಳ್ ಬಿಚ್ಚಿದಿ ರೊಳ್ ಮಯ್ಯಾರ್ಚು ಬಾಲ್ಯನ್ನರಾರ್ (೨೫೫. ೩-೩೩) ; ಅಂತು ಬಂದ ತೆಂಗಾಳಿ . . . ಕಂಪಂ ಮೆಚ್ಚುಗುಡುವಂತೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮಯ್ಯಾರ್ಚು ಬಿಚ್ಚಿಯಂ ಬನಮಂ ನೋಡಲ್ಪೊಟ್ಟುಮೆಂದು ನೆನೆಯುಂ ಬಗ್ಗೊಳ್ ನೆನೆಯುತ್ತಿರ್ಪನ್ನೆಗಂ (೨೫೫. ೩೩). ೨. ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡು. —ಪ್ರಸರಿಸು : ಬಾಲರಸಾಲಂಗಳ ಮಕರಂದಪರ್ಮಜಲಕಾಮುಂದಿಚ್ಚಿ ಮಯ್ಯ[೨೫೫. ಮೈಸಾರ್]ಚ್ಚ ಸರಳ ಶಾವೆಗಳಂ ಪೊಕ್ಕಿತ್ತಿ (೨೫೫. ೩-೩೩). ಮೈಸಾರ್ಚು : ೧. ದೀಪದ ಚಿಹ್ನೋರಿಗಳಲ್ಲೊಂ ಮುಕ್ಕೊಪ ಮುಂಡಾದುವ ಕರ್ಮಂಕುವೊದವ. ಚಿಲ್ಲೆ ಮೈಸಾರ್ಚಿಯುಂ (೨೫೫. ೩-೩೩). [ಮಯ್ಯ + ಸಾರ್ಚು]

ಮಯ್ಯಿರಿ, ಮೈಸಿರಿ (ನಾ). ೧. ದೇಹದ ಸೊಬಗು. —ಚೆಲುವು : ದೇವನಾಯದೊಳ್ ನೆರವೊಂದೊಂದೊಡ್ತಾಹಮುಂ ತನ್ನ ಮಯ್ಯಿರಿ ಭಾಗ್ಯಂ ನೆರಮಪ್ಪದೊಂದೆ ರೋದೊಳ್ (೨೫೫. ೦೦-೩೩) ; ಎಯ್ಯ ರೋಹಮಂ ಬಗ್ಗೊಳಿಸಿತ್ತು ಮಯ್ಯಿರಿಯ ಸೂಂಪ ಧರಾರವಂಶಪುತ್ರಿಯಾ (೨೫೫. ೩-೩೩) ; ಜಪ್ಪನದೇರೊಳು ಗೆಲುವ ಗುಡಿಗಳ ಲೊಂದ ಮಯ್ಯಿರಿ ಮೊಗ ಮುಖ (೨೫೫. ೩-೩೩). ೨. ಲಾವಣ್ಯ ; ಶೋಭೆ : ಮೈದುನದ ಬಂಧಮಂ ಬಗ್ಗು ಭಾವದ ಮಯ್ಯಿರಿಯಂ ರಸಪ್ರವಾಹದ ನೆಲೆವರ್ಚಿನಂ

ಬಹುದು ಛಾವಿಸಿ (ಕೂಪಾ. ೧-೨೯); ಪುರುಳು ಲಕ್ಷಣಮಾಂ
ಮೆಯ್ಯುರಿಮುಂ ತಲ್ಲೆಸೆಯ ಪೆಟ್ಟು ಕಟ್ಟುಂ . . . ರನ್ನದಂತೆದ್ವಗದೇ
(ಕೂಪಾ. ೬). ೩. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ; ಸತ್ತ್ವ: ಜವನಧಿಕಾರಂ ಮಿಜುವ
ಜವಕ್ಕೆ ಮೊಗಂದಿರುವ ಕೊಲ್ವ ಮೆಯ್ಯುರಿ ನೆಲಸುತ್ತವನೊಂದು ಗದೆಯೊಳ್
(ಕೂಪಾ. ೯-೧೩); ಕದನಕರ್ತವ ಮೆಯ್ಯುರಿಯ ರಾವುತರ್ ಮಾವುತರ್
ಬಳಸಿ ವೇಡಯ್ಯ ಪರಲ್ (ಕೂಪಾ. ೪೬-೪೭). ಮೈಸಿರಿ : ೧. ಸಿರಿಯ
ಬೊಗರನ್ನ ಪೊಸ ಮೈಸಿರಿಯಿನಕುಂ ಪುನೋಳಂಗಲ್ (ಕೂಪಾ. ೧-೨೯);
ಪರಿದ ಪರಾಜಾದಾನನದ ಮೈಸಿರಿಯುಳ್ಳದು ಕೈಮುಗಿದು . . . ಕೇರದ
ನವನಜೀಶ್ವರನ (ಕೂಪಾ. ೪-೬-೨೩); ತನ್ನ ಕಿಜುವಮ್ಮನ ಬೇರದ
ಮೈಸಿರಿಯು ಬಿಂಕದ ಮೈವಳಯ ನುಡಿಗೆ ಸಂತಸಂಗೊಂಡು (ಕೂಪಾ. ೪೬-೪೭). ೨. ಸುಫಲರ ವೀರವೃತ್ತಿಯ ಬಲ್ಲ ಮನಸ್ಸರ ಮೈಸಿರಿಯ ತಿಳವೆ
(ಕೂಪಾ. ೧-೨೨); ರಾಶರಥಮತ ಆ ಸರೋಪಾಂಬಕನು ವಿನಯದಲಿಕ್ಕ
ಕೇಜದರಿ ಕೇಳ್ ಕರವಿಯ ಮೈಸಿರಿಯ ಮಿಕ್ಕಮ (ಕೂಪಾ. ೨-೪-೧೩).

[ಮೆಯ್ಯು + ಸಿರಿ]

ಮೆಯ್ಯುರಿಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವನ್ನು ಕಾಣು : ಸೋಬಿಗನ್ನು ನೋಡು :
ನಾರಿಯರ ಬಟ್ಟಮೊಗದ ಮೆಯ್ಯುರಿಗುಡು (ಕೂಪಾ. ೯-೭೩).

[ಮೆಯ್ಯುರಿ + ಕಾಣ್]

ಮೆಯ್ಯುರಿಗುಂದಿಸು (ಕ್ರಿ). ಸೊಬಿಗನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸು : ವಾದನವತಂಗವಂ
ಮೆಯ್ಯುರಿಗುಂದಿಸ ಮೈದುತರಗಮನಂ (ಕೂಪಾ. ೨-೩).

[ಮೆಯ್ಯುರಿ + ಕುಂದಿಸು]

ಮೆಯ್ಯುರಿಗಡು (ಕ್ರಿ). ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದಾಗು : ಸತ್ತ್ವಗುಂದು : ಮೆಯ್ಯುರಿ
ಗಟ್ಟುಮಿಂತು ನೆಲದೊಳ್ ಪಾಣ್ಗಂದಿ ನಿಂದಿಪಲ್ (ಕೂಪಾ. ೧೩).

[ಮೆಯ್ಯುರಿ + ಕಡು]

ಮೆಯ್ಯುರಿವೆಣು (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವನ್ನು ಪಡೆ : ಶೋಭೆಗೊಳ್ಳು : ಮೆಯ್ಯುರಿ
ವೆತ್ತ ತಲ್ಲೀಂ ಬಟ್ಟವದೊಂದು ದಿಟ್ಟಿಗಿಡಯಾದುದು ತೊಟ್ಟನೆ
ಕರ್ವವಿಲ್ಲನಾ (ಕೂಪಾ. ೨೦). [ಮೆಯ್ಯುರಿ + ವೆಣು]

ಮೆಯ್ಯುಕ 'ಮೆಯ್ಯೋಗ' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯುಖಿ, ಮೈಸುಖಿ (ನಾ). ೧. [ಕಾಮಶಾ] ಕಾಮಸುಖಿ :
ಭೋಗ : ಪೊಸದುಡು ನೆಟ್ಟ ನೆಟ್ಟಂ ಪೊಸಗಂಡಲ್ . . . ಛಾವಿಸುವದು
ಮೆಯ್ಯುಖಿ ರಂಜನೆ ಬೆರವೆಣ್ಣಕ್ಕುಮುಡದ ಸಹಿದುಗುಂಟೇ (ಕೂಪಾ. ೬-೧೩). ಮೈಸುಖಿ : ೨. ದೇವಕ್ಕೆ ಹಿತಕರವಾದುದು : ಪೆವ್ವ
ಜನಾಂಗದವರ ತಾರತಮ್ಯವಟ್ಟಯಲ್ಲಿ ಮೈಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಮನಸ್ಸಿನ ಸುಖ
ಬೊಡ್ಡದು (ಕೂಪಾ. ೬). [ಮೆಯ್ಯು + ಸುಖ]

ಮೆಯ್ಯುಡು, ಮೈಸುಡು (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ತಾಪಗೊಳಿಸು :
ಮೆಯ್ಯುಡುವ ಬಿಸಿ ನೋಡಿ ಹತ್ತವಲ್ . . . ಕಾಡಿಗೆ ಪೋದೆಯೇಕ
ಯಿಂದನಲು (ಕೂಪಾ. ೧೩-೨೩). ಮೈಸುಡು : ಇವತ್ತು ಮೈಸುಡುವ
ರಗಬಿಸಲು ಇದೆ (ಕೂಪಾ).

ಮೈಸುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು = ಉರಿ ಹಟ್ಟುಕೊಂಡು ದೇಹವನ್ನು ತಾಪ
ಗೊಳಿಸು : ಹುರೀ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ನರಿ ಮೈಸುಟ್ಟುಕೊಂಡ ಹಗ್ಗ (ಗಾಂ).

[ಮೆಯ್ಯು + ಸುಡು]

ಮೆಯ್ಯೆಡೆ (ಕ್ರಿ). ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ಹೆದರು : ಮುರವಿಧ್ವಂಸನೆಂಬ
ಮೆಯ್ಯೆಡೆಯ ಬೆನ್ನಂ ಪತ್ತುವಂ ಪತ್ತುವಂ (ಕೂಪಾ. ೭-೭೬).

[ಮೆಯ್ಯು + ಸೆಡೆ]

ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು 'ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು 'ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯೊಕ 'ಮೆಯ್ಯೋಗ' ನೋ.

ಮೆಯ್ಯೋಗ. ಮೆಯ್ಯುಕ, ಮೆಯ್ಯೊಕ (ನಾ). ದೇಹದ ಸುಖ.
-ಸಂತೋಷ: ಅಲವದೆ ಮಾಡಿ ಬೇಸಬ ಸಾಲ್ಗು ಮಿದನ್ನದೆ ಮೆಯ್ಯೋಗಕ್ಕೆ
ಪಂಬಲಸದೆ (ಕೂಪಾ. ೧-೧೩); ಇಷ್ಟತ್ತಯ್ಯಾಸಿರವರ್ಷಂ ಸಿರಿ
ಮೆಯ್ಯೋಗವಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೊಳ್ ಭೋಗಿಸಿದಲ್ (ಕೂಪಾ. ೧೦-೧೬).

ಮೆಯ್ಯುಕ : ಅಕ್ಕರಗೊಟ್ಟಿಯಂ ಚದುರರೊಳ್ಳಾತುಂ ಕುಳಿರ್ ಕೋಟ್ಟು
ಜೊಂಪಮುಮೇವೊಟ್ಟುದನಕ್ಕ ಮೆಯ್ಯುಕಮುಮಿಂತನ್ನಂ ಕರಂ ನೋಡಿ
ನಾಡೆ ಮನಗೊಂಡಿರೆ ತಂಕನಾಡೆ ಮಜಾಯಿಶ್ಚೆನ್ನೇಂ ಮಾನಂ ಬರ್ಕಾಮೇ
(ಕೂಪಾ. ೪-೧೦). ಮೆಯ್ಯೊಕ : ಬಗೆಯದೆ ಮೆಯ್ಯೊಕ[ಕೂಪಾ. ೧]ಮಂ
ಬಗೆ ಪೆಗವರ ಕಡಮೆಕೊಂ (ಕೂಪಾ. ೭-೭೬). [ಮೆಯ್ಯು + ಸೊಗ]

ಮೆಯ್ಯೊಬಗು, ಮೈಸೊಬಗು (ನಾ). ದೇದದ ಪೊಂದಯ್ :
ಬಾಯ್ವಿಗ ಮೆಯ್ಯೊಬಗು[ಕೂಪಾ. ಮೆಯ್ಯುವಿ] (ಕೂಪಾ. ೬ ಕ್ರಮೇ).

ಮೈಸೊಬಗು : ಕಂಗಳ ಕಾಂತಿ ಮೊಗಯಲು. ಮಿಲರ ಮೈಸೊಬಗ
(ಕೂಪಾ. ೨೩-೧೩). [ಮೆಯ್ಯು + ಸೊಬಗು]

ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು, ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು, ಮೈಸೊಂಕ್ಕು, ಮೈಸೊಂಕ್ಕು (ಕ್ರಿ).
೧. ದೇಹವನ್ನು ಮುಟ್ಟು : ಶರೀರವನ್ನು ತಾಕು : ಆಫೀ
ಮಹಾದಾವಾಗಿ ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕಿಡ ತೆಲದೆ ತರುಸ್ಸೋಮದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ
ಮುರುಂಟುತ್ತ (ಕೂಪಾ. ೬-೧೦); ಕುರ್ವ ಕರದ ಚಂದ್ರ ತಂಗಾಳ
ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕಿ ಸುಳಿದುದು ಪರಸ ಸಮಾಖಿಕ (ಕೂಪಾ. ೭-೯).

ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು : ೧. ಕಿಜುವದಿರ್ ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕದಿರ್ ಕೈಗಳ ಮುಗಿದಿರ್
(ಕೂಪಾ. ೧೩); ಮೈಸೊಂಕ್ಕು : ೧. ಮಂದೇಹದನಾಜರಾದನೆ
ಕಾದಲು ರಕ್ತವಿಂದು ಮೈಸೊಂಕ್ಕಿ ಕೆಂಪಾಗಿ ಮುಂದದ ತೊಳೆಪೊಲು
ಪಶ್ಚಿಮಾಬುದಿಗನಂದಿರದನು (ಕೂಪಾ. ೯-೧೩). ಮೈಸೊಂಕ್ಕು : ೨.
ಎದುರಿಸು : ಮೇಲೆಯೇಳು : ಆ ಕೀಟ ವೈಕೋದರರು ಮೈಸೊಂಕ್ಕಿ
ದರ ಸಂತೋಷ (ಕೂಪಾ. ೬-೯). [ಮೆಯ್ಯು + ಸೊಂಕ್ಕು]

ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು, ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು (ನಾ). ಶರೀರದ ಸಾಮಾನ್ಯ :
ಮುಟ್ಟು ಸಿದುದು ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕಿನ ಹರವವನಜಾವುಮನರರೆ (ಕೂಪಾ. ೬-೯).

ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು : ಮೆಯ್ಯೊಂಕ್ಕು, ಬಾಯ್ವಿ, ಕೆಯ್ಯೋರೆ (ಕೂಪಾ. ೬-೯).
೩೨ ಕೂಪಾ. [ಮೆಯ್ಯು + ಸೊಂಕ್ಕು]

ಮೆರುಗು 'ಮೆರುಗು' ನೋ.

ಮೆರತ 'ಮೆರತ' ನೋ.

ಮೆರವು 'ಮೆರವು' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ಮೆರವಣಿ 'ಮೆರವಣಿ' ನೋ.

ವಿಶೇಷ ಮೆರುಗಣ್ಣೆ ತಂದೊಡ್ಡಿದ್ದರು (೪೦೫೦. ೦೨೭) ; ಅವನ ಈ ವಿಶೇಷ ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟವರೂ ನೀವೇ (೫೫೦. ೪೨). ಮೆರುಗು : ೧. ಮಂಡ ಕುರ್ಚಿ ಮೇಜುಗಳನ್ನು . . . ಮೆದುಮಾಡ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಉಜ್ಜಿದರೆ. ಅವಕ್ಕೆ ನುಣುಪು ಮತ್ತು ಮೆರುಗು ಬರುತ್ತವೆ (೫೫೦. ೦೭೪). ೨. ಪಾಸಿಂಗ ಈಗ ಲರಿತೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಮೆರುಗು ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು (೫೫೦. ೦೭೪). 'ಮಿಜುಗು' ಪರಾ. [\leftarrow ಮೆರುಗು. / ತಮಿ. ಮೆರುಕು; ತುಳು. ಮೆರ್ಪು ; ತೆಲು. ಮೆಜುಗು]

ಮೆರುಗಣ್ಣೆ (ನಾ). ಮರ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾನುಗಳಿಗೆ ಹೊಳೆ ಪ್ರಯುಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆ ; ವಾರ್ನಿಷು ; ಬರ್ಮಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆರುಗಣ್ಣೆ (ವಾರ್ನಿಷು) ಬಂದ ಇಂಥ ಫಲಕಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ (೫೫೦. ೦೭೪) ; ರಾಕವನ್ನು ಅಗಸೆಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿರಿಸಿ ನಲ್ಲಿಯೇ ದ್ರಾಹಗಮಾಡಿ ಮೆರುಗಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ (೫೫೦. ೦೨೭). [ಮೆರುಗು + ಎಣ್ಣೆ. / ತಮಿ. ಮೆರುಗಣ್ಣೆ]

ಮೆರೆ 'ಮೆಜಿ' ನೋ.

ಮೆರೆಗೋಲು 'ಮೆಜಿಗೋಲು' ನೋ.

ಮೆರೆಗೋಲು 'ಮೆಜಿಗೋಲು' ನೋ.

ಮೆರೆತ, ಮೆರೆತ (ನಾ). ೧. ಉತ್ಪತ್ತಿ : ಮೆರೆವಣಿಗೆ : ನನ್ನೂರಿನ ಜೀವಾಣವಾದ ಪಾಡುಪಡುಗಳು, ಕುಣಿತ ಮೆರೆತಗಳು ಕಣ್ಣರೆಯಾದರೆ ಉಳಿಯುವುದೇನು ? (೫೫೦. ೦೧೭). ೨. ಪ್ರದರ್ಶನ : ಬಿಹಿರಾ ಡಂಬರ : ನಿಮ್ಮಂಥ ಹೇಡಿಗಳಾಗದೆ, ಅದಲ್ಲ ಮೆರೆತಾ ಹೇಕು. ನನ್ನಗಾರಿ (೫೫೦. ೦೧೭). ಮೆರೆತ : ೨. ಆತನಿಗೆ ಮೆರೆತದ ಮರುಳೂ ಇದೆ. ಮೂಳೆಕೆಯ ಮುಚ್ಚು ಇದೆ (೫೫೦. ೧ ಕುಪು. ೧).

[ಮೆರೆ (<ಮೆಜಿ) + ತ]

ಮೆರೆಯಿಸು 'ಮೆಜಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮೆರೆವಣಿಗೆ 'ಮೆಜವಣಿಗೆ' ನೋ.

ಮೆರೆಸು 'ಮೆಜಿಯಿಸು' ನೋ.

ಮೆರ್ಚು 'ಮೆಜ್ಜು' ನೋ.

ಮೆರ್ಪು, ಮೆರಪ್ಪ (ನಾ). ೧. (ಕರಾ) ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಸಾಧನ ; ಗಳಿಗೆ (?) : ಒಳಲಂಗದ ಒಂದು ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ ತುಂಬಿ ಸುಪ್ಪಮೆರ್ಚಿತ್ತು (೫೫೦. ೦೨೭) ; ಎರಡರದು ಮೆರ್ಪುಗಳ ಅಂಗಡಿಯದು. ಅದಂದರಿಂದಲೇ ಕತ್ತಲು ತುಂಬಿದ್ದು (೫೫೦. ೦೨೭). ಮೆರಪ್ಪು : ೨. (ಕರಾ) ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಕೊರೆದ ಕಿಂಡಿ.

[?]

ಮೆರ್ಯದಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಸುಂಕ ಮೆರ್ಯದಣಿ : ನನ್ನವಳಕ್ಕೆ ದೂಪಕ್ಕಿಗೂ ಬಿಟ್ಟು ಧರ್ಮು (೦೪. VII, ೩೨೦. ೦೭೭-೪ : 127೨). [ಮೆರ್ಯ + ತಣಿ]

ಮೆಲ್, ಮೆಲಿ, ಮೆಲು, ಮೆಲ್ಲು (ಕ್ರಿ). ಮೆದ್ದು. ಮೆಲ್ಲು (ಭೂತಕ್ಕು). ಮೆಲ್ಲು (ಭವಕ್ಕು). ೧. ತಿನ್ನು : ವನಕರಿ ಮೆಲ್ಲದೆ ಲರಿತಗಟ್ಟಿಕೆ ಪಲ್ಲವಮಂ ಸ್ವರವತದಿಂದಿರಿದು (೫೫೦. ೦೭೪) : ಇಜಾ ಶಜಿ ಕೊರ್ ಮೆಲ್ (೫೫೦. ೦೭೪) : ಹಗ್ಗ ಮೆಲ್ಲ ಬಳಕೆ ಆ ಮರವನಾರು ತಪ್ಪದೇನು (ಮತಾಡಿ. ೨. ೪೪-೦೦೭) : ವಿವರ ಲಡ್ಡಿಗೆ ಮೆದ್ದಿತು ಕೂಸು (ತೂಂವ. ೦-೦೪೭-೨). ಮೆಲ್ : ೧. ಅಜ್ಜಿದರೆ ಸುಖವಿಲ್ಲ ಮೆದ್ದಿದರೆ ರುಚಿಯಿಲ್ಲ (೫೫೦. ೦೨೭) : ನಿಂಬಸುಪತ್ರದೊಳಗೆ ಬಜಿಯಂ ಬೆರಸದವಡು ಮೆಲಿದು (೫೫೦. ೦೦-೨೭). ಮೆಲು : ೧. ಅದಕೆಯ ಭಾಗೆ ಮೆಯಂ ಕೆಡದೊಡದಂ ಕೆಳದೊಡದು ಮೆಲುಮಮೂರ್ಧನ್ (೫೫೦. ೦೨-೪) : ಮೆಲುಮದ ಲೋಮಮೂರ್ಧನು (೫೫೦. ೦೨-೪) : ಕೊಲುವ ಕೈಯೊಳು ಮೆದ್ದೆ

ಮೆಲುವ ಬಾಯೊಳು ಮಂತ್ರ (೫೫೦. ೦೭೭). ಮೆಲ್ಲು : ೧. ಸುದತಿ . . . ಬೆಳ್ಳೆಲೆದು ಮೆಲ್ಲುತೆ ಸಮಗೂಡಿ ಬಂದರು ದಿವಾಣಕ್ಕೆ (ಮೇಷ. ೨೭-೭) : ಜೀರಿಗೆಯಂ ಮುದ್ದು ಪುದಿಮಾಡಿ ಬೆಳ್ಳೆವರೂ . . . ಮೆಲ್ಲು : ಭೃಷ್ಠರ ಬಿಡುವುದು (೫೫೦. ೭೪) ; ಮೊಸರು ಅಪಲಕ್ಕೆ ಮೆಲ್ಲುವುದು : ಹಿಟ್ಟು ಮುಟ್ಟುವುದು (೫೫೦. ೭೭). ೨. (ಆಲಂ) ಮೆಲುಕುಡಾಕು : ಹಿಂದಿನದನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಗತಕಾಲದ ಪೈಪವನ್ನು ಮೆಲ್ಲುತ್ತಿರುವ ಜನಾಂಗ ನಾವಾಗಿಕೊಡದು (೫೫೦. ೦೨೪).

[ಮಿ. ೧ ತಮಿ. ಮೆಲ್ ; ಮಲ. ಮೆಲ್ಲು ; ತುಳು. ಮೆಲಿ = ಹಿಟ್ಟಿನಂತೆ ನಾದು ; ತೆಲು. ಮೆಕ್ಕು ; ಕೋತ. ಮೆಲ್ = ಜಗಿಯುವಿಕೆ ; ತೊಡ. ಮೆಲ್ = ಜಗಿಯುವಿಕೆ]

ಮೆಲ್, ಮೆಲ್ಲು (ಗು). ೧. ಮೃದುವಾದ : ಮತ್ತನೆಯ : ಕೋಮಲ ವಾದ : 'ಮೆಲ್ಲಯ್' . 'ಮೆಲ್ಲಾಸು' ಪರಾ. ೨. ಇಂಪಾದ : ಮಧುರ ವಾದ : 'ಮೆಲ್ಲುಕ್ಕಿ' ಪರಾ. ೩. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ : ನಿಧಾನವಾದ : 'ಮೆಲ್ಲಡೆ' ಪರಾ. ೪. ಸಣ್ಣ ; ಚಿಕ್ಕ : 'ಮೆಲ್ಲುಟುಕು' ಪರಾ. ೫. ಕೆಳಸ್ತರದ : ತಗ್ಗಿನ : 'ಮೆಲ್ಲುನೆ' ಪರಾ. ಮೆಲ್ಲು : ೨. 'ಮೆಲು ನಾಡಿ' ಪರಾ. ೩. 'ಮೆಲುನಡೆ' ಪರಾ. ೫. 'ಮೆಲುನಾಡಿ' ಪರಾ. ೬. ತೀಕ್ಷ್ಣವಲ್ಲದ ; ಹಿತವಾದ : 'ಮೆಲುಗಿಜ್ಜು' ಪರಾ.

[ಮಿ. ೧ ತಮಿ. ಮೆಲಿ. ಮೆಲ್ ; ತುಳು. ತೆಲು. ಮೆಲ್ಲು ; ಕೊಡ. ಮೆಲ್]

ಮೆಲಕಾಡಿಸು 'ಮೆಲುಕಾಡಿಸು' ನೋ.

ಮೆಲಕಾಡು 'ಮೆಲ್ಲಾಡು' ನೋ.

ಮೆಲಕು 'ಮೆಲ್ಲು' ನೋ.

ಮೆಲಿ 'ಮೆಲ್' ನೋ.

ಮೆಲಿಸು. ಮೆಲ್ಲಿಸು (ಕ್ರಿ). ತೆನ್ನಿಸು : ಉಣ್ಣಿಸು : ಕಲ್ಲ ನಂದಿಗೆ ಕುಟ್ಟಿ ಮೆರಿಸಿ ದನು (೫೫೦. ೦-೦೪) : ಎಣ್ಣೆಯ ತಲೆಗೂಡಿದುದಿಲ್ಲ ನೊರೆಮಾಲು ಬೆಳ್ಳೆಯ ಮೆರಿಸಿದುದಿಲ್ಲ (ಮೇಷ. ೪-೫) : ದೊರೆತ ದೋರಹಣ್ಣು ನಮಗಿ ಮೆರಿಸುವೆ (ಗೀತೆ. ೦೦-೦೨). ಮೆಲ್ಲಿಸು : ಕಡ್ಡಾಯ ತುಪ್ಪ ಸಕ್ಕರೆದು ಕೊಜ್ಜಿದುದಿಗೆ ಮೆಲ್ಲಿಸುತೆ ಮಿಕ್ಕುವ ದುಗಿಲ್ಲದುದಿಗೆ ತುಕ್ಕಿಸಿದ (ಮೇಷ. ೦೪-೦೪) : ಮೆರೆಯುವುದಾಗಿ ಹಣ್ಣು ಮೆಪಲು ಮೆರಿಸಿ . . . ಕಳುಹಿಸಿಬಿಟ್ಟು ಇದ್ದೇವೆ (ಮತಾ. ೨). [ಮೆಲ್ + ಇಸು]

ಮೆಲ್ಲು 'ಮೆಲ್' ನೋ.

ಮೆಲ್ಲು 'ಮೆಲ್' ನೋ.

ಮೆಲುಕಕ್ಕೂರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಸೂರಿ : ಮೆಲುಕಕ್ಕೂರಿ ೧ ಹಣ ತೂಕ, ಗೊಟ್ಟುಚ್ಚಿಹಕ್ಕಿಯ ಹಿಕ್ಕಿ ೧ ಹಣ ತೂಕ (೫೫೦. ೦೨೦). [ಮೆಲು + ಕಕ್ಕೂರಿ]

ಮೆಲುಕಾಟಿ (ನಾ). ನುರಿಸುವಿಕೆ : ಜಗಿಯುವಿಕೆ : ಅಪರ ವಿನೋದವ ಮೆಲುಕಾಟಿ, ರಾಶರಾಶ ಅರ್ಥವನ್ನರ್ಚಿಸದ ಮತವಿಶ್ವಾಸವೇ ? (ಗೀತೆ. ೨. ಕುಪು. ೧) : ಈ ಅನಂತನರಕ ಮೆಲುಕಾಟಿ ಬೇಡ (೫೫೦. II. ೨೨೦). [ಮೆಲುಕು (<ಮೆಲ್ಲು) + ಆಟ]

ಮೆಲುಕಾಡಿಸು ಮೆಲಕಾಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಎತ್ತ, ಒಂಟಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು) ಅರಬೇರ್ಗವಾದ ಅಹಾರಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮರಳಿ ಬಾಯಿಗೆ ತರದೊಡು ಅಗಿ-ನುರಿಸಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಮಾಡು : ಮೆ ಮೆರೆತು ಕಣ್ಣು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅಗಿಮೆ ತಗ್ಗಿಮೆ ಮೆಲುಕಾಡಿಸುತ್ತ ನಿಂತಿತ್ತು (೫೫೦. ೨). ೨. (ಆಲಂ) ಹಿಂದಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು. ಮೆಥುನ ಮಾಡು : ಮೆಲಗಿದ್ದಲಿಂದಲೇ ವೆಪ್ಪಾ ಆ ರಸ-ನಿಮಿಷ ಮತ್ತು ದುಃಖದ ದಿನಗಳನ್ನು ಮೆಲುಕಾಡಿಸಿದರು (೫೫೦. ೫೦). ಮೆಲಕಾಡಿಸು : ೧. ಮೆಲಕಾಡಿಸುತ್ತ ಸಂತೋಷದಿಂದ

ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ (ಕುಂಜರಾ. ೩-೦೦); ಎತ್ತುಗಳು ಯಾವ ಸ್ಥಳವು
ವಿಲ್ಲದೆ ಮೆಲಕಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (ಕುಂಜರಾ. ೨೨). ೨. ಮನಸ್ಸು ಬೆಳಗಿನ
ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮೆಲಕಾಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು (ಕುಂಜರಾ. ೩೩).

[ಮೆಲುಕು (< ಮೆಲ್ಕು) + ಆಡು]

ಮೆಲುಕಾಡು 'ಮೆಲ್ಕಾಡು' ನೋ.

ಮೆಲುಕಿಡು (ಕ್ರಿ). ಮೆಲುಕು ಹಾಕು; ಮೆಲುಕಾಡಿಸು; ಕಮ್ಮಯ
ಮಾಖುಗಳ ಮೇಲೆಕೆತ್ತಿ ಸಂತಸದಾಳು ಮೆಲುಕಿಡುತೆ... ಮಲಗಿರ್ಪ
ಮುಖ್ಯನಿಕರದೇವರ್ದವು (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೦೩-೨೦).

[ಮೆಲುಕು (< ಮೆಲ್ಕು) + ಇಡು]

ಮೆಲುಕಿರಿ 'ಮೆಲ್ಕಿರಿ' ನೋ.

ಮೆಲುಕಿಣ್ಣು 'ಮೆಲ್ಕಿಣ್ಣು' ನೋ.

ಮೆಲುಕು 'ಮೆಲ್ಕು' ನೋ.

ಮೆಲುಗಾಳಿ (ನಾ). ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ; ಮಂದಮಾಯತ;
ಸ್ವಾಗತವಿಲ್ಲದ ಕಮ್ಮನೆ ಮೆಲುಗಾಳಿ (ಕುಂಜರಾ. ೨೯-೯); ಹೂಗಂವು
ವೊತ್ತು ಬಸವನವರ ಮೆಲುಗಾಳಿ (ಕುಂಜರಾ. ೩೨-೬೬೯).

[ಮೆಲ್ಕು (< ಮೆಲ್ಕು) + ಗಾಳಿ]

ಮೆಲುಗಿಟ್ಟು, ಮೆಲುಗಿಟ್ಟು (ನಾ). ತೀಕ್ಷ್ಣವಲ್ಲದ ಬೆಂಕಿ; ಸಣ್ಣ ಉರಿ;
ತುಪ್ಪಮನೀರಿನ ಬೆಂಕಿ ಕಾಸಿ ಮೆಲುಗಿಟ್ಟು ತುಪ್ಪಮದ್ದೆಯಾಡು
(ಕುಂಜರಾ. ೯-೯). ಮೆಲುಗಿಟ್ಟು: ಕೈಮೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಯ
ರಸಂ-ಬರಲ್ಪಡಂ ಪುಣಿ ಮೆಲುಗಿಟ್ಟಿನಿಂದಡು (ಕುಂಜರಾ. ೨-೧೬).

[ಮೆಲ್ಕು (< ಮೆಲ್ಕು) + ಕಟ್ಟು]

ಮೆಲುಗಿಟ್ಟು 'ಮೆಲ್ಕಿಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೆಲುದನಿ 'ಮೆಲ್ಕಿನಿ' ನೋ.

ಮೆಲುದಳ 'ಮೆಲ್ಕಳ' ನೋ.

ಮೆಲುನಗು (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ನಗೆ; ಮಂದಹಾಸ; ಅವಳು
ಮಾಖದ ಮೇಲೆ ಮೆಲುನಗುವನ್ನು ಸೂಸಿದಳು (ಕುಂಜರಾ. ೩೩).

[ಮೆಲ್ಕು (< ಮೆಲ್ಕು) + ನಗು]

ಮೆಲುನಗೆ 'ಮೆಲ್ಕನಗೆ' ನೋ.

ಮೆಲುನಡೆ 'ಮೆಲ್ಕನಡೆ' ನೋ.

ಮೆಲುನುಡಿ 'ಮೆಲ್ಕನುಡಿ' ನೋ.

ಮೆಲುಪು 'ಮೆಲ್ಕು' ನೋ.

ಮೆಲುಮಳಲು (ನಾ). ಮೆತ್ತನೆಯ ಮರಳು; ಸಣ್ಣ ನೆಯ ಉಸುಕು;
ಸರೋವರದ ಮೆಲುಮಳಲ ಮೃತ್ತಿಕದ ಪುಳಿನ್ನರದಲಾದುವ ಸಿದ್ಧಿ ಕನ್ನರ
ಲಲನೆಯರ ವಿವರಮದರಿಸಿದುದು ಗಿರಿವನೋದ್ದೇಶ (ಕುಂಜರಾ. ೯-೨-೦೦).

[ಮೆಲ್ಕು (< ಮೆಲ್ಕು) + ಮಳಲು (< ಮಳಲು)]

ಮೆಲುಮಾತು 'ಮೆಲ್ಕಾತು' ನೋ.

ಮೆಲುಮಾತು 'ಮೆಲ್ಕಾತು' ನೋ.

ಮೆಲುಮಾತು 'ಮೆಲ್ಕಾತು' ನೋ.

ಮೆಲುಮೆ 'ಮೆಲ್ಕು' ನೋ.

ಮೆಲುಮೆಲೆ (ನಾ). ತಿನ್ನುವ ಎಲೆ; ಎಳ್ಳದಲೆ: ಮೆಲುಮೆಲೆಯಂ
ಬಂಕದಲಿ ಬಿಡು ತಿನ್ನ (ಕುಂಜರಾ. ೦೩-೨೦).

[ಮೆಲ್ಕು (< ಮೆಲ್ಕು) + ಎಲೆ/ತಮಿ. ಮೆಲ್ಲೆಲೆ]

ಮೆಲುಹು 'ಮೆಲ್ಕು' ನೋ.

ಮೆಲ್ಕಾಡು, ಮೆಲಕಾಡು, ಮೆಲುಕಾಡು (ಕ್ರಿ). = ಮೆಲುಕಾಡಿಸು ೧:
ರಾಜರಮರಕಶಾಖಾದೂರಾರ್ಕುರಗುಪ್ಪದೊಳಂ ಅತಿಶ್ವತ್ಸ್ಯಾದುಸಲಿಲ
ವಾನದೊಳಂ ಮೆಲ್ಕಮೆಲ್ಲನೆ ಮೆಲ್ಕಾಡಿ (ಕುಂಜರಾ. ೨೯-೦೯); ಮೇದು

ಮೆಲ್ಕಾಡುವ ಸೈರಿಭಂಗಳ್ . . . ಗರ್ಜವ ತರಬ್ಬುಗಳೊಪ್ಪುಗುಮಾ
ವನಂತದೊಳ (ಕುಂಜರಾ. ೩-೩೩); ಮೆಲ್ಕಾಡುಗಳ್ . . . ಅರೆ
ಬಾಬ್ಬಿಟ್ಟಿಲೆ ಮೆಲ್ಕಾಡುತಿರ್ದವು (ಕುಂಜರಾ. ೩೦-೨೦). ಮೆಲ
ಕಾಡು: ಗೂಳಿ ಗುಗುಬನೆ ತಿಂದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಗಿಡದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ನಿವಾಂತ
ಮೆಲಿ ಮಲಗಿ ಮೆಲಕಾಡುವಂತೆ, ನಿನ್ನನ್ನು . . . ಬರಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿರಲಾರದು
(ಕುಂಜರಾ. ೩೩, ೨೦). ಮೆಲುಕಾಡು: ಕೆಲವರೊಂದು ಬಂದು ಮೆಲು
ಕಾಡುತ್ತ ನೋಡಾ (ಕುಂಜರಾ. ೦೦-೩೯). [ಮೆಲ್ಕು + ಆಡು]

ಮೆಲ್ಕಿಣ್ಣು, ಮೆಲುಕಿರಿ, ಮೆಲುಕಿಣ್ಣು (ಕ್ರಿ). = ಮೆಲುಕಾಡಿಸು ೧:
ನೀಗುಗಿಡಿಯದ ಮೆಲ್ಕಿಣ್ಣುಯಿರ್ದೊಡೆ . . . ವಶುಗಳ್ಳಿಂ ಕೊಡುವನು
ಬೇವಿನ ಕಪಾಯಮಂ (ಕುಂಜರಾ. ೯-೨೦೩); ನಡೆಗೊಳ್ಳ ಪೂತದೊಂದಂ
ಕದಡಾಗಿ ಮೆಲ್ಕಿಣ್ಣವ ಮೆಲ್ಕಿಣ್ಣಯಂ ನೊರೆಯೇಣ (ಕುಂಜರಾ. ೩-೯೯);
ಮೆಲ್ಕಿಣ್ಣವ ಕೋಣನೊಪ್ಪುವ ತಿವಿಯೊಳ ಪೊರದಿರ್ಪ ಕೊಗ್ಗಿಯಂ ತಂದಿರ
ದಿಕ್ಕಿಗೆ ವುಳ್ಳ (ಕುಂಜರಾ. ೨-೨೦೩). ಮೆಲುಕಿರಿ: ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು
ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಮೆಲುಕಿರಿವುದ ನಾ ನೋಡಿದ ನಂದು (ಕುಂಜರಾ. ೦೯೩-೯).
ಮೆಲುಕಿಣ್ಣು: ವೃಷಭನು . . . ಪುಲಗುಟ್ಟಿ ಹಾಯ್ಕತ ಮೆಲುಕಿಣ್ಣಾದೊ
ತನು ಹೆಚ್ಚುತುಮಗೆ ನೆಗ್ಗತಂ (ಕುಂಜರಾ. ೩೨-೨೩); ಕುಲಗುಳ್ಳೊಪಾದಿ
ಯಲಿ ಕದ್ದಿನ ಹೊಣಗಿಡೆರೆಯನೆ ಮೇದಳು ಮೆಲುಕಿಣ್ಣವುತಲ್ಲ ಸುಖಕ್ಕೆ
ಸೋಲದೆ (ಕುಂಜರಾ. ೦-೦೯); ಮಲಗಿದು ಮೆಲುಕಿಣ್ಣವ ನೊರವಳಿಯ
. . . ಮರಗಾಡುಗಳೊಳಗೆ ಕೆಟ್ಟುಲಹುದೋಡೆ ಹೊಕ್ಕುದಗಲಕೆ ಶಬರ
ಸಂದೋಹ (ಕುಂಜರಾ. ೩-೩-೦೦). [ಮೆಲ್ಕು + ಇಡು]

ಮೆಲ್ಕು, ಮೆಲಕು, ಮೆಲುಕು (ನಾ). ೧. (ಎತ್ತು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿ
ಗಳು) ಅರೆಬೇರ್ಗುವಾದ ಅಹಾರವದಾರ್ಥವನ್ನು ಮರಳಿ ಬಾಯಿಗೆ
ತಂದುಕೊಂಡು ನುಂಗಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಮಾಡುವಿಕೆ: ಸ್ವಲ್ಪದನುಗೆ ನೊರೆ
ದುವ್ಯವಿಶಾಕ್ತರನೇಂ ಮೇದು ಮೆಲ್ಕುನೆಯಾದ ಕುಂಕಣ್ಣನಿಕ
ಮಮಿವಿತವೆರಿವತ್ತ ಕರೋದಾರಾಪ್ರಸಾದ್ಯತ್ಯದವಂ (ಕುಂಜರಾ. ೦-೨೦);
ನುಣ್ಣಿನ ರಾಜ್ಯಬಾಪಿ ಕಂಪಿಲಭೂವಲ್ಲಭನಾಳು ಭಾವಿಸಲು ಬಲ್ಲಿದ
ಬಸವಗಾಳಿ ವಜಾದು ತಿಂದಂ ನಿಲ್ಲದೆ ಮೆಲ್ಕು ಮಾಡುವವು (ಕುಂಜರಾ. ೦೦-೦). ೨. ಕೆಳ ದವಡೆ: ಕುಂಕಣ್ಣಯಮುವನರಿದುಕ್ಕಿಗೆ ಮೆಲ್ಕು
ಸಿಲ್ಕುತಿರ್ಪೊಡೆ (ಕುಂಜರಾ. ೯-೨೦೦); ಕರಿಯರಲೆಯ ಮೆಲ್ಕುನುಗುವ
ನೊರೆಗಳ ಸರಿಯೊ (ಕುಂಜರಾ. ೩-೨೩). ಮೆಲಕು: ೨. ಅತನ ಮೆಲಕಿಗೆ
ಹೊಡೆಯಲು ದೈತ್ಯನ ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದು ಅತನು ಮರಣ
ಹೊಂದಿದವಂ (ಕುಂಜರಾ. ೦೩). ಮೆಲುಕು: ೨. ಪುಲಿ ಹುಲ್ಲೆಯ
ಕೊಡಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಗಡು ಅಡದ ಮೆ[ಕುಂಜರಾ. ಮಿ]ಲುಕಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ತು (ಕುಂಜರಾ.
೩-೦೩); ಅವನು . . . ಭವಾನ ಮೆಲುಕಿನ ಮೇಲೆ ಬೋರಿನಿಂದ
ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದನು (ಕುಂಜರಾ. ೯).

ಮೆಲಕು ಹಾಕು. ಮೆಲುಕುಹಾಕು = ೧. = ಮೆಲುಕಾಡಿಸು ೧:
ಮೆಲಕುಹಾಕುತಿರುವ ಗೃಹಧೇನುಗಳ ದವಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅಲಸ್ಯ
ಉಂಟಾಗಿತ್ತು (ಕುಂಜರಾ. ೨೦೯); ಆಡು: ದನ ಕುರಿಗಳ ಹಾಗೆ ಬೊಳ್ಳು
ಕೊಂಡಿನ ಸೀಳುಗಳೊರಿಸಿನ ಮೆಲುಕುಹಾಕುವ ದನದ ಬಳಗಕ್ಕೆ (ಬೋವೆಡೆ)
ಸೇರಿದ ಸ್ವನಿ (ಕುಂಜರಾ. ೩, ೩೩). ೨. = ಮೆಲುಕಾಡಿಸು ೨: ತನ್ನ
ಎಲೆಯನ್ನುನಲ್ಲಿ ಇವೇ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮೆಲುಕುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಾನೆ
(ಕುಂಜರಾ. ೩೯); ನೆನ್ನೆಗಳನ್ನು ಮೆಲುಕುಹಾಕುವ ಈ ಚಾಳಿ
(ಕುಂಜರಾ. ೨೩೯). [ಬೇ. ಕಮಿ. ಮೆಲ್ಕು = ಮೃದುವಾಗು;
ಕೋತ. ಮೆಲ್ಕು; ಕುಂ. ಮೇರ]

ಮೆಲ್ಕುರಾಡ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಹಾಸುಗೆ (?): ಬೋವೆಯ
ಮೆಲ್ಕುರಾಡದ ಸೆಳೆಮಂಚಕ್ಕೆ ನಂಬಿಸುತ್ತೆನ್ನ ನೀನೊಯ್ಯ ಬಿಂಬುಧರದ

ಸಮಯ ತೋಚಿ ನೆಜಿ ರಸದಂಬುಲಗುಟುಕ್ಕಿತ್ತು ಕೂಡೊ (೪೭೩೩. ೪-೦೫೯).

[ಮೆಲ್ಯಾ + ಕುರಾಡ ?]

ಮೆಲ್ಯಾತ್ತ್ಯ (ಕ್ರಿ). ೧. = ಮೆಲುಕಾಡಿಸು ೧ : ಸೃಷ್ಟಂಗಲಿಂ ಸೂಸ
ಘನಪ್ರಸರಂ ಮೆಲ್ಯಾತ್ತ್ಯತುಂ ನಿಂದುದು ವನಮಹೀವ್ಯಂದಂ (ಕುಣುಡ.
೭-೦೫೬); ಮೆಲ್ಯಾತ್ತ್ಯತುಂ ಸಲೆ ವಿಭಾವಿಸುತಿರ್ಪುದಾ ವಿಷಯದೊಳ್
ಛೇದನವ್ರಜಂ (ಕುಣುಡ. ೨-೪೦); ಮೆಲ್ಯಾತ್ತ್ಯತಿರ್ಪ ಜವಹರದ
ಜಕ್ಕಂದೊಬ್ಬಯಂ ಗೆಲೆವರ್ಪ ಕಾಲ್ಯಾಣವರ್ಗದಂದಯಂ . . .

ವನಾಂತರಂ ಪುನೋಹರಮಾದುದು (ಕುಣುಡ. ೭-೨೪). ೨. (ಅಲಂ)
ಪಿಂದಿನವನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಉರ್ವಿ ಗೌರವಿವೋಲ್
ಮೆಲ್ಯಾತ್ತ್ಯವರ್ ಎದ್ದಿಗರ್ (ಕುಣುಡ. ೦೪೩೩). [ಮೆಲ್ಯಾ + ಏತ್ತ್ಯ]

ಮೆಲ್ಯಯ್ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಕೈ : ಕೋಮಲ ಹಸ್ತ :
ಮೆಲ್ಯಯ್ ಕನ್ ಓಡಿಯ ಈ ದಿವ್ಯಧನವನ್ (ಕುಣುಡ. ೨೭-೪೬).

[ಮೆಲ್ಯಾ + ಕಯ್ಯ (< ಕಯ್ಯಾ)]

ಮೆಲ್ಯುಟುಕು. ಮೆಲ್ಯುಡುಕು (ನಾ). ಸಣ್ಣ ಗುಟುಕು. - ತುತ್ತು :
ಪುತ್ತಾಣೇಶ್ವರಿ ಪ್ರೇಮಾದಿವರ್ಗಾಣ್ ತಿಳಿದ್ವಿ ಮೆಲ್ಯುಟುಕುಣಿಯುತ್ತಿರ್ಪ
ತುಂಟುಕು (ಕುಣುಡ. ೪-೨೦). ಮೆಲ್ಯುಡುಕು : ಬಿಲಿಲ್ವ ಕರು ಬಿಲ್ವಲ್ವ
ಮೆಲ್ಯುಡುಕುಗೊಳ್ಳುಮೊಟ್ಟದಿ (ಕುಣುಡ. ೭-೪೪). [ಮೆಲ್ಯಾ + ಕುಟುಕ್ಕು]

ಮೆಲ್ಯುಡುಕು 'ಮೆಲ್ಯುಟುಕು' ನೋ.

ಮೆಲ್ಯೆಸಜ್ಜ (ನಾ). ಸಯವಾದ ಕೆಸರು : ಕಾಷ್ಠಸಂತತಿ ಮೃಣಾಲಂ
ಚೂದನಂ ಮೆಲ್ಯೆಸಜ್ಜ ಸಪಸಂದಾವಿಗಿಚ್ಚು ಮೆಲ್ಯೆಡುಯ ಸೂಡು
(ಕುಣುಡ. ೦೫-೫೪). [ಮೆಲ್ಯಾ + ಕೆಸಜ್ಜ]

ಮೆಲ್ಯಡ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಪಾರ್ಶ್ವ. - ಪಕ್ಕ : ಮೃ ಪಕ್ಕಾ ಸೋಂ
ಸುಕ್ಕೊಡಮ ಮೆಲ್ಯಡಮಂ ಬಿಡ ತಳ್ಳು ಮಧ್ಯಮಂ (ಕುಣುಡ. ೭-೭೫).

[ಮೆಲ್ಯಾ + ಡಡ (< ತಡ)]

ಮೆಲ್ಯನಿ, ಮೆಲುನಿ (ನಾ). ೧. ತಗ್ಗು ಧ್ವನಿ : ಮೆಲ್ಯನಿ ಸ್ವರ :
ಅಜ್ಜ ತಪ್ಪಕ್ಕಿಯು . . . ನಿಮ್ಮರಸರ ಮಂಜೂರುಧಾರಿದಕ್ಕೆ ಇವನೊ
ಯೊಗ್ಯನಾಗಿರದವನು ಎಂದ ಮೆಲ್ಯನಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದನು (ಕುಣುಡ. ೬).

ಮೆಲುನಿ : ೧. ಅಮೃತರೂ ಮೆಲುನಿಯುಳ್ಳಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು
(ಕುಣುಡ. ೨). ೨. ಇಂಪಾದ ಧ್ವನಿ : ಮೆಲುನಿಯು ಒರಿವದ ತುಂಬು
ಲರಿತಗೀತದ ವನವನು ೨೦ ಬಗೆಗೊಳ್ಳಿತ್ತು (ಕುಣುಡ. ೪-೭೬); ಫಿಟ್ಟಿನ
ಎದ್ದು ಕೂತು ಮೆಲುನಿಯುಳ್ಳಿ ಹೇಳಿದಳು (ಕುಣುಡ. ೧೦೬).

[ಮೆಲ್ಯಾ + ನಿನ]

ಮೆಲ್ಯಳ. ಮೆಲುವಳ (ನಾ). ಕೈ ಅಥವಾ ಕಾಲಿನ ಮೃದುವಾದ
ವಿಳಭಾಗ : ಅಡಿಗಡಿ ಮೆಲುವಳ ಮಡಿಮಕ್ಕು ತೊಡಮ ಮೆಲ್ಯಳಿಂದ
ಮೆಲ್ಯನಿ ನಂದಿದನು (ಕುಣುಡ. ೪-೭೨). ಮೆಲುವಳ : ಅಮರವಿಟ್ಟ ಕೈ ನೀಡಿ
ನಿಂದಮ ಗಂಡಕಳಗು ಮೆಲೆ ಕಂಠದ ರೊಡಿಯಲಿ ಸಮತಳವಂಫ್ರಿಯ
ಜೊಡ್ಡಿದಳ ಮೆಲುವಳವೊಟ್ಟಿಲಿ ನೋಡುತಿರ್ಪನು ಸ್ವಪನಂ (ಕುಣುಡ.
೪-೦೭-೧೦).

[ಮೆಲ್ಯಾ + ತಳ (- ತಲ)]

ಮೆಲ್ಯೆರಳಿ (ನಾ). ನಿಧಾನವಾದ ಹೆಲಿ. - ಅಲಗಾಟ : ಘೋರವ
ಸುಸ್ತೆಗೇ ಮೆಲ್ಯೆರಳಿಯ ಗಾಂಘೀರ್ಯದಿಂದ ಚಳಿವಳಿಸುತ್ತ
(ಕುಣುಡ. ೦೭-೦೬). [ಮೆಲ್ಯಾ + ತರಳಿ]

ಮೆಲ್ಯಗಿ, ಮೆಲುನಗಿ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ನಗೆ : ಮಂದಹಾಸ :
ಜಗಿಗ್ಗುಳೊಳಗೆ ಮೆಲ್ಯಗಿ ಸೊಗಯಿಸಿ (ಕುಣುಡ. ೪-೪೪); ತನುಧವೆಲ್ಲಿದಂ
. . . ಮೆಲ್ಯಗಿಯುಂಟಿನ ಮೊಟ್ಟುಗಟ್ಟಿದಂ (ಕುಣುಡ. ೦೭-೦೦೪); ಅವಳು
ಮೆಲ್ಯಗಿ ನಗುತ್ತ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸಿದಳು (ಕುಣುಡ. ೨೪೬). ಮೆಲುನಗಿ : ತಾ
ವಿಳೆಯುವನೆಂತೆ ಮೆಲುನಗಿಯಲಿತಿರ್ಪರ ಎಜಿವನು ಕೊರವರ ರಾಯ

(ಕುಣುಡ. ೭-೭೪) : ಸಿಂಧೊಡನೆ ಸಿರಿರಾಮನುತ್ಸವದಿ ನಿಂತಿಹನು
ಕಮಸವಿಯ ಮೆಲುನಗಿಯೊಳು (ಕುಣುಡ. ೪೭-೦೦). [ಮೆಲ್ಯಾ + ಜಗಿ]

ಮೆಲ್ಯಡೆ. ಮೆಲುನಡೆ (ನಾ). ನಿಧಾನವಾದ ನಡೆಗೆ : ಮಂದಗಮನ :
ಮೆಲ್ಯನ ನಡವಂಚೆಯಂ ಜಡವ ಮೆಲ್ಯಡೆಯಿಂದ . . . ಒಪ್ಪುವೊಪ್ಪದಿ
ನಿಚ್ಚಿಗಾರ್ತಿ (ಕುಣುಡ. ೦೨೦); ಅಳಕುಂಠದ ಮೆಲ್ಯಡೆಯ ಕುರಿ ಹಳುವ
ದೊಳ್ಳನ್ನ ಕಾಂತನ ಬಳಿಯ ಬರಲು (ಕುಣುಡ. ೨೭-೪೪). ಮೆಲುನಡೆ :
ಮೆಲ್ಯಡಿ ಬಳಿಬನದ ಮೆಲುನಡೆ [ಕುಣುಡ. ಮೆಲ್ಯಡೆ] (ಕುಣುಡ. ೦-೪-೭೬).

[ಮೆಲ್ಯಾ + ನಡೆ]

ಮೆಲ್ಯವಿರು (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಕೂದಲು : ತೋರುಚಿದ ತೋರದುಬ
ತೋರದುಕುಬಿನ ತೋರಿದ ಮೆಲ್ಯವಿರುಗಳ . . . ಚಿಕ್ಕನಿವಾರಿಯರೆನೆ
ದರತಿಗಯಲಿ (ಕುಣುಡ. ೨೦-೦೦). [ಮೆಲ್ಯಾ + ನವಿರು (< ನವಿರ್)]

ಮೆಲ್ಯುಡಿ. ಮೆಲುನುಡಿ (ನಾ). ೧. ಇಂಪಾದ ಮಾತು : ಸವಿಸುಡಿ :
ನೋಟದೊಳ್ಳುಮಂಜಡು ಮೆಲ್ಯುಡಿಯೊಳ್ ಒಗಿಪೊಕ್ಕು (ಕುಣುಡ.
೭-೭೨); ದೊಡದಯರ ಲಲಿವೆರವ ಮೆಲ್ಯುಡಿಯ ಕರ್ಣಪೂರಮಾಗೆಯಂ
(ಕುಣುಡ. ೭-೦೨); ಕೇಳದನವರ ಮೆಲ್ಯುಡಿಯನು ಹರಿಪವ ತಾಳವನನಿವದ್ವ
(ಕುಣುಡ. ೦೪-೭೪); ಗದಗದ ಮೆಲ್ಯುಡಿಗಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನ ಮಾತನಾಡಿಸಿ
(ಕುಣುಡ. ೪೭). ಮೆಲುನುಡಿ : ೧. ಮೆಲುನುಡಿಗಲ್ಲದಂ ನೆನವನು
(ಕುಣುಡ. ೪೨-೨೫); ಮೆಲುನುಡಿಗಿ ಗಣಿ ಹೊದಿದ್ದವು . . . ಕಮಲಾನನೆಯರ
ಕಳದಿಯರ (ಕುಣುಡ. ೪-೦೦). ೨. ಕೆಳಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು :
ಲರಿತಯಂ ಮೆಲುನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳು ಶೇಖರಾಗಿ ಕೇಳಲಿ
ಇಲ್ಲ (ಕುಣುಡ. ೦೪).

[ಮೆಲ್ಯಾ + ನುಡಿ]

ಮೆಲ್ಯುಡಿಗಿ (ನಾ). ಸವಿಯಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವವನು :
ಮೃದುಘಾಟಿ : ಮೆಲ್ಯುಡಿಗರ್ ಅಜ್ವರ್ ಅರ್ಜರ್ (ಕುಣುಡ. ೦೪-೦೧).

[ಮೆಲ್ಯುಡಿ + ಗಿ]

ಮೆಲ್ಯುಡಿಗೇಳ್ (ಕ್ರಿ). ಸವಿಯಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳು : ಕವಿಗಾತನ
ಮೆಲ್ಯುಡಿಗೇಳ್ ಕೇಳಿ ಮೆಲ್ಯುಗೇವು ಕೇಳಕದ್ದನಿಯ ಗೆತ್ತು ವಿಪಂಜಯ
ನುಣ್ಣಿರಕ್ಕೆ (ಕುಣುಡ. ೪-೭೬).

[ಮೆಲ್ಯುಡಿ + ಕೇಳ್]

ಮೆಲ್ಯುಡಿಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಇಂಪಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡು : ಕುಮಾರಕಂ
. . . ಎಜಿಗೊಡನೆ . . . ಮೆಲ್ಯುಡಿಗೊಳ್ಳುಮಂಜಡು ಜನನಿ
(ಕುಣುಡ. ೦೪-೭೫).

[ಮೆಲ್ಯುಡಿ + ಕೊಡು]

ಮೆಲ್ಯೆಣ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಕೊಟ್ಟು : ತಣವನ್ನಂ ರುಧಿರಾಂಬುಂ
ಪಡೆಪಿನೊಡೊಟ್ಟುಮೆಲ್ಯೆಕ್ಕ್ ಮೆಲ್ಯೆಣನಂ ಗಟ್ಟನೆ ನುಂಗಿ (ಕುಣುಡ.
೦೦-೪೬).

[ಮೆಲ್ಯಾ + ನೇಣ]

ಮೆಲ್ಯೊರೆ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ನೋರೆ. - ಬುರುಗು : ಘಾತದಿಂದಂ
ಕಡವಾಗಿ ಮೆಲ್ಯೊವ ಮೆಲ್ಯೊರೆಯಂ ನೋರೆಯೇಣ್ (ಕುಣುಡ. ೭-೪೪).

[ಮೆಲ್ಯಾ + ನೋರೆ]

ಮೆಲ್ಯಾಡು 'ಮೆಲ್ಯಾಡು' ನೋ.

ಮೆಲ್ಯಾ, ಮೆಲುಪ್ಪ, ಮೆಲುಪ್ಪ, ಮೆಲುಹು (ನಾ). ೧. ಕೋಮಲತೆ :
ಮೃದುತ್ವ : ಪೊಸಕಲರ್ ಕೆದಾವಳಿಯ ಕಿಂಪುಮಂ ಮೆಲ್ಯಾ [ಕುಣುಡ.
೭೪೨] ಮೆಲುಪ್ಪಗೊಂಡು . . . ಕೆಂಪಾದಂತಾಮಪ್ಪ (ಕುಣುಡ.
೨-೭೪ ೪); ನಾಗಿಗ್ಗುಳೊಳಗೆ ಮೆಲ್ಯಗಿ ಸೊಗಯಿಸಿ ಕರಬರಗತದ
ಮೆಲ್ಯೆಸೆಯ (ಕುಣುಡ. ೪-೫೪). ೨. ಇಂಪೆ : ಮಾಧುರ್ಯ :
ನುಡಿ ಬಳೊಪ್ಪುತ್ತಿರಿ ಮೆಲ್ಯನ ಗುಣಂಗಳಿ (ಕುಣುಡ. ೦-೦೦೪); ಹರಭಕ್ತಿ
ಹಸರವಿದಿದರ ಹರಿದಾಡಿ ಮೆಲ್ಯೊರದ ನುಡಿವದಿನಂ ಕೈಮಂಗಳತಂ
(ಕುಣುಡ. ೨-೨೬). 'ಮೆಲ್ಯುಗುಂದು' ಪರಾ. ೩. ಮೃದುವಾದ
ಸ್ವಭಾವ : ಮರಮಂ ಮೆಲ್ಯಂ ನುಡಿಯ ಬಲ್ಲೆಮಂ . . . ಧೈರ್ಯಮಂ

ಎಂದಿವು ವೊದಲಾಗೊಡೆಯುವಾತನೊಳ್ ನೆಲಸಿದ ಗುಣಂಗಳು ನೆನೆನೆನದು
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೦-೪); ಮೆಲ್ಬಿಂಗಿ ಮೆಚ್ಚುತ್ತ ತನ್ನ ಸುಸ್ತು ಪರಿವಾರಂ
(೨೩೩. ೦-೩೪). ೪. ನಿಧಾನವಾದ ಚಲನೆ; ಮಂದಗತಿ; ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ
೧. ಮೆಲ್ಬು ಬಲುಕಿನ ಶಕುಂತಿಗಳು (೨೩೩. ೦೦೪-೪). ೨. ಗಾನ,
ಮೆಲ್ಬು ಕೊರಲು ಕುಗ್ಗಲು, ಹೊಳಲು ಕೊಡುವುದು ಮನದೊಳು
(೨೩೩. ೩೩-೦). ೩. ಸಾವಕಾಶ; ನಿಧಾನ; ಶಿಕ್ಷಿತಮವು ಪಾಡಿಯ
ಬೆಂಗಳೆಯೊಡಂ ಮುನ್ನಂ ಮೆಲ್ಬು [೩೩೩. ಮೆಲ್ಬಿನೊಳ್ ಸ್ವಭಾವ
ಮನಾರಯ್ಯಂ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). ಮೆಲ್ಬು: ೨. ನೀನು ಅದನ್ನು
ಎತ್ತು ಮೆಲ್ಬುವಾಗಿ... ಎತ್ತು ಮೋಹಕವಾಗಿ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ (೩೩೩. ೪).
ಮೆಲ್ಬು: ೧. ಎನಗೆ ಬಲವಂ ನೀನು ಎನಗೆ ಮೆಲ್ಬುಹಂ ನೀನು
(೩೩೩. ೦೦-೨೩); ಮೆಲ್ಬು ಮರೆಯದ ಬಿರುಸು ಮೆಲ್ಬುಹಾಗಿ ತೋರುವುದು
(೩೩೩. ೩೪). [ಮೆಲ್ಬು + ಪು]

ಮೆಲ್ಬುಗುಂಡು (ಕ್ರಿ). ಇಂಪನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಪುಗಲನ್ನದೆದರ
ಪುಗುಂಡು ಮೆಲ್ಬುಗುಂಡದ ದನಿಯಂ ತರ್ತು ಸುಗೊಳ್ ನೆಲಸಿದ
೩೩೩ ಮೆಲ್ಬುಗುಂಡು (೩೩೩. ೦೪-೦೪).

[ಮೆಲ್ಬು + ಕುಂಡು]

ಮೆಲ್ಬುಗುಡು (ಕ್ರಿ). ಮೃದುವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಒರಟಾಗು;
ಮೆಲ್ಬುಗುಟ್ಟು ಬರಿದಿರೆ ಮೆಯ್ಯ... ಸತ್ಯವದಾ ವಾಜಿ (೩೩೩. ೩-೪೦).

[ಮೆಲ್ಬು + ಕುಡು]

ಮೆಲ್ಬುಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಮಾರ್ದವವನ್ನು ಪಡೆ; ಇಂದಿಗು: ಗುಟ್ಟು
ಗೊಂಡುದು ನಡೆ ಮೆಲ್ಬುಗೊಂಡುದು ಸರು (೩೩೩. ೩-೪೩).

[ಮೆಲ್ಬು + ಕೊಳ್]

ಮೆಲ್ಬುಗೋಡು (ಕ್ರಿ). ಮಾರ್ದವದಿಂಥ ಕೂಡಿರು; ಹಿತವಾಗಿರು;
ನೆವದಿಂ ಸೋಂಕುವ ಮೆಲ್ಬುಗೋಡುವ ಭವಜ್ಞತುಯದಿಂದನ್ನೊಳಾ
ನವಲಜ್ಞ ನತಿ ಪಿಂಗಿ ಪಿಂಗಿದುದು ಕನ್ಯಾಭಾವವು (೩೩೩. ೦೩-೦೦೦).

[ಮೆಲ್ಬು + ತೋಡು]

ಮೆಲ್ಬುವೆರು 'ಮೆಲ್ಬುವೆರು' ನೋ.

ಮೆಲ್ಬುವೆರು, ಮೆಲ್ಬುವೆರು (ಕ್ರಿ). ಕರ್ತೃತೆಯನ್ನು ಹೊಂದದಿರು;
ಮೃದುವಾಗು; ಸ್ವಲ್ಪದಗಳ ಪದಂ ಪವಣಾಗಿರೆ ಮೆಲ್ಬುವೆತ್ತು
ದಾಂಗೊಡಿದುಹಂತೆ ನೀಳ್ಳು ನೀ ಪೆಟ್ಟುಡು ನೀನಿರಂತರತಮಂ
(೩೩೩. ೦-೦೪೪). ಮೆಲ್ಬುವೆರು: ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳು ಹವಣಾಗಿರಬೇಕು.
ಮೆಲ್ಬುವೆತ್ತಿರಬೇಕು (೩೩೩. ೩೦). [ಮೆಲ್ಬು + ಪೆಟ್ಟು]

ಮೆಲ್ಬುಗಿ (ಕ್ರಿ). = ಮೆಲ್ಬುದೋಡು: ಕಡೆಗಣ್ಣೊಳ್ ಪೊಳವ
ಬೆಳ್ಳು ಶಿಖಾಗ್ರದೊಳೊಂದೊಳ್ಳು ಮೆಲ್ಬುಗಿದರೆ ಕೀಗುಂಚರದ ಮಣ್ಣು
ಮನಂಗೊಳ್ ಬೆತ್ತನಾಳ್ವದ್ದಿ... ವಿಚಿತ್ರಕವೊಡಮಂಡಲಂ (೩೩೩. ೩. ೩೦೪).
[ಮೆಲ್ಬು + ಗಿ]

ಮೆಲ್ಬುದೆ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಹೊದಿಕೆ: ಮುಳುಂ ಪೋದಾಣೆ
ಮೆಯ್ಯಾತನಾ ತೊವಲಂ ಮೆಲ್ಬುದೆ ಮಾಡಿ (೩೩೩. ೦೩೩)

[ಮೆಲ್ಬು + ಪೊಡು]

ಮೆಲ್ಬುಲರ್ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಯಾವ: ಕೋಮಲ ಪುಷ್ಪ;
ಪಂಗವಾಗಿ ಪರಿಮಳಂ ಪುದಿದ ಮೆಲ್ಬುಲರಂತ... ಸೌಂದರಮಹಿಮಾ
ನಳವರೆಯದಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವನು (೩೩೩. ೪-೩). [ಮೆಲ್ಬು + ಮಲ್ಬು]

ಮೆಲ್ಬುಸುಕು (ನಾ). ನವಿರಾದ ಮುಸುಕು.-ಅವಕುಂಠನ: ಕದಿಯರ್
ಸುತ್ತ ಬರತೀರ... ಅನ ಕುಮರಗಳ ಮೇಲೆ ಮೆಲ್ಬುಸುಕುಂ ಕಿಲಕಿಲಬರು
ಬಳಿಕ್ಕುವೆರ್ (೩೩೩. ೪೩-೩೪). [ಮೆಲ್ಬು + ಮುಸುಕು (< ಮುಸುಕು)]

ಮೆಲ್ಬುಗ್ಗಿ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಮೊಗ್ಗು: ಕೆಂಡಾವರೆಯ ಮಿಳುವ
ಮೆಲ್ಬುಗ್ಗಿಯಂ ಮಾಡಿದಂ ನೆಗೀವಂ (೩೩೩. ೩೦೪).

[ಮೆಲ್ಬು + ಮೊಗ್ಗು]

ಮೆಲ್ಬು (೨). ೧. ಮೆಲ್ಬನೆ; ನಿಧಾನವಾಗಿ: ಧನ್ಯವಾದನು ನಾನು
ಪೋಪ ಮೆಲ್ಬು (೩೩೩. ೩. ೪೦೪). ೨. ಮೃದುವಾಗಿ; ನವ್ಯವಾಗಿ:
ದೊರೆಯ ಕಂಡನು. ನಾಚಿಕೊಂಡನು... ಇರದೆ ನಡೆದನು. ಮೆಲ್ಬು
ನುಡಿದನು (೩೩೩. ೩೩-೩). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಕುಳು. ಕೆಲು. ಮೆಲ್ಬು;
ಮಲ. ಮೆಲ್ಬು; ಕೊಡ. ಮೆಲ್ಬು; ತೊಡ. ಮೆಲ್ಬು]

ಮೆಲ್ಬಿಗೆ (೨). ೧. ನಿಧಾನವಾಗಿ: ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ: ಲಘುವ್ಯವಾಗಿ
ಯೊಳ್ ನಿಂದಂಕಮಂ ಕೊಡಿ ಮೆಲ್ಬಿಗೆ ಮ ತೊಂ ದ ನೆ ಕೊಡು
(೩೩೩. ೩-೩೩). ೨. ಮೃದುವಾಗಿ; ನಯವಾಗಿ: ಬಗೆದರ್ಥ
ಮನಜ್ಞವದೆ ಮೆಲ್ಬಿಗೆ ತಿರುಗುವ ಬಗೆಯನದಜ ನೆವದಿಂ ಪೊತಂ ನಿಗದಿಸು
ವುದು ಪರ್ಯಾಯೋಕ್ತಿಗಣಾಂಕಾರಂ (೩೩೩. ೩-೩೩); ನೀಂ ಪಾ ಪೋಪ
ಮಂದಂಗೆ ಮೆಲ್ಬಿಗೆ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ನಾಡ್ಕ ಬೇಡುಪೊಡ ನೀವೆಮ್ಮಯ್ಯನಂ
ಬೇಡೀ ಎಂಬುದು (೩೩೩. ೦-೩೦). ೩. ನೇರವಾಗಿ; ಸರಿಯಾಗಿ
(?): ಒಂದೆ ಕೆಲ್ಲಂ ಬಿನಿಂ ಮೆಲ್ಬಿಗೆ ಪಾರ್ವದ್ವಂ (೩೩೩. ೦೩-೦೪).

ಮೆಲ್ಬುಮೆಲ್ಬಿಗೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಹೀಗೆ ಮೆಲ್ಬುಮೆಲ್ಬಿಗೆ ಹೆಜ್ಜೆಯುಟ್ಟಿರೆ
ಕೂರನ್ನು ಸೇರುವುದು ಎಂದಿಗೆ? (ಕುಳು. ೦೪೦).

[ಮೆಲ್ಬು + ಮೆಲ್ಬು]

ಮೆಲ್ಬುಡಿ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಪಾದ: ಕೋಮಲವಾದ ಅಡಿ:
ತಡಕಂ ಒಟ್ಟಿಯೊಡ್ಕ ಮೆಲ್ಬುಡಿಗಳು (೩೩೩. ೩-೪); ದೆಸೆದನೆಗೆ
ಪಂಪರ್ಥನ ಮೆಲ್ಬುಡಿಗೊಡನೆ ದಿಟ್ಟಿಗಳ ಪರಿಯ (ಕುಳು. ೩-೦೦೩);
ತೆರದಿರು ಮೆಲ್ಬುಡಿಯು ತಾವರಗಳಿಡಿಯು ಫಳಗಳ ಪೆನ್ನಡಿಗಳೊಡಿಯು
ಲರಿತಾಂಗಿಯರ್... ತರ್ದರ್ (೩೩೩. ೩೩-೪೦); ತಾವರಿಯಂತಿರೆ
ಕಂಪನಾಂಕು ಕಂಗೊಳಿಸುವ ನಿನ್ನ ಮೆಲ್ಬುಡಿಯೊಡ್ಕುವನು (೩೩೩. ೪೦-೩೩).
[ಮೆಲ್ಬು + ಅಡಿ]

ಮೆಲ್ಬುಡಿಯ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಪಾದವುಳ್ಳವನು: ಕೆಂದಲಿಯಂ,
ಮೆಲ್ಬುಡಿಯಂ. ಕುಣುಗಿಯಂ (೩೩೩. ೦೩೦ ೩೦೩) [ಮೆಲ್ಬುಡಿ + ಅ]

ಮೆಲ್ಬುಡಿಯುಡು (ಕ್ರಿ). ಮೃದುವಾದ ಪಾದಗಳನ್ನಿಡು; ಕೋಮಲ
ಪಾದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿರಿಸು: ತೊಪರ ರ್ಪಾಣುಗಾರವದ ಮೆಲ್ಬುಡಿ
ಯುವವ ಗಮನದ ಭರದಿ ಕೊಂಬೆವರಿದಂತ ಬಂದಳು (೩೩೩. ೩-೩೩);
ಲರಿತವಲವೊಂಬಾಳವನೇಣ ಮೆಲ್ಬುಡಿಯುಟ್ಟಿ ವಿವರವನೇನ ಒಟ್ಟುವನು
(೩೩೩. ೪೩-೪೩). [ಮೆಲ್ಬುಡಿ + ಇಡು]

ಮೆಲ್ಬನೆ (೨). ೧. ನಿಧಾನವಾಗಿ: ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ: ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ:
"ಮೆಲ್ಬನೆ ಮಂದ್ಯ ವಾಪಂ" (೩೩೩. ೩೩೩); ಮೊರೆವಳಿ
ಕುಳಂಗಳು ಮೆಲ್ಬನೆಸೆವ ಮರ್ಯಾದಿನನಂ ಮುಳುಂ ಕುಟ್ಟಿ ಕಳೆದವು
... ಕಾವಿಗಳಾ (೩೩೩. ೩-೩೦); ತನಗೆ ಮೆಲ್ಬನೆ ಮೃತ್ಯು ಸರ
(೩೩೩. ೩-೩); ಲರವಿದವು ಹೊದಿದನು ಮೆಲ್ಬನೆ ಪಟ್ಟಿಮಾಂಬುಧಿಯ
(೩೩೩. ೦೪-೩೩). ೨. ನಯವಾಗಿ: ನಂದಿಸಿ ಮೆಲ್ಬನೆ ಬೆಸಗೊಳ್ಳುದಂ
(೩೩೩. ೩-೩೩); ಮೆಲ್ಬನೆ ನೋಯದಂತೆ ನಿಗದಿಸುತ್ತ
ಮಾಡುಪಾರದೇಜ್ಜಿಯಂ ನಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುತುಂ (೩೩೩. ೪-೦೩೩).

ಮೆಲ್ಬುಮೆಲ್ಬನೆ, ಮೆಲ್ಬನೆಮೆಲ್ಬನೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಎಧುಮುಖಿ ಮೆಲ್ಬುಮೆಲ್ಬನೆ
ಮಧುಪ್ರಸವಂ ಸುದೀಂಟುವಲ್ಲಿ (೩೩೩. ೩೩೩ ಕೂಡ); ಮೆಲ್ಬು
ಮೆಲ್ಬನೆ ಕೆಲಕ್ಕೆ ವಂದು (೩೩೩. ೪-೩೩); ಮೆಲ್ಬುಮೆಲ್ಬನೆ ಬಂದನೆ
ಗೋಡುಮ್ಬು ಕೇಳೆ (ಕುಳು. ೦-೪೦ ಕೂಡ); ನೆನೆದು ಬೇತರಿಸಿ ಮೆಲ್ಬನೆ
ಮೆಲ್ಬನೆಪ್ಪತ್ತು (ಬಹು. ೩-೦೩೩). [ಮೆಲ್ಬು + ಅನೆ]

ಮೆಲ್ಲರಳೆವಾಸು (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಅರಳೆಯ ಹಾಸುಗೆ: ಒಣಗುವಳೆ, ಮೆಲ್ಲರಳೆವಾಸಿನೋ (೨೫೬. ೦೦೬-೦೭). [ಮೆಲ್ಲ್ + ಅರಳೆ + ವಾಸು] ಮೆಲ್ಲಾಯ 'ಮೇಲಾಯ್' ನೋ.

ಮೆಲ್ಲಿತು, ಮೆಲ್ಲಿತ್ತು, ಮೆಲ್ಲಿದು (ನಾ). ೧. ಮೃದುವಾದುದು: ಕೋಮಲವಾದುದು: "ಮೆಲ್ಲಿತನಲು ಮೃದುವಾದುದು" (೨೫೬. ೦೨೯); ಮೆಲ್ಲಿತಾಸನೆ ಸೂಚನೆದೋಡು ಕುಳಿತನು (೨೫೬. ೨೬-೦೦); ಪೂಗುಡಿ ಮೂಡಿ ತೋಡಿದವಳುತೆ ಮೆಲ್ಲಿತಲ್ಲದಲಿರಿಸೆ ತದ್ವನಮೇಂ ಮನೋಜ್ಞವೋ (೧೫೫. ೨-೨೩). ೨. ಮೃದುತ್ವ: ಕೋಮಲತೆ: ಸಲ್ಲದು ಸ್ಥೂದಂಬಿದನಲ್ಲದೆ ಮೆಲ್ಲಿತರಿಂದ ಕೂಡಿದೀ ಪುಲ್ಲೆಯ ಮೆಯ್ಯೋ (೧೫೫. ೩-೦೦). ಮೆಲ್ಲಿತ್ತು: ೧. ಕಲ್ಪನ್ನಳ್ ಮುಳ್ಳನ್ನಳ್ ಮೆಲ್ಲಿತ್ತು ಮೆಲ್ಲಿತನ್ನಳಿಕ್ಕಿಕ್ಕಿಯೊಳಂ (೧೫೬. ೨-೦೦೦); ಒಳ್ಳತ್ತು, ಒಳ್ಳತು: ಮೆಲ್ಲಿತ್ತು, ಮೆಲ್ಲಿತು (೨೫೬. ೩೯ ಕ್ರಮೇ). ಮೆಲ್ಲಿದು: ೧. ತಳಿಗರ್ವೋಲೆ ಮೆಲ್ಲಿದುಮೇ ತಳಿಗರ್ವೆ (೨೫೬. ೨-೦೬): ಮೆಲ್ಲಿದು ಪಪ್ಪ ಪಾರಿಕ್ಕಣ್ಣಾಲದೆ ಮೆಲ್ಲಿಕಪಲಮಪ್ಪಳೋ (೧೫೬. ೩೨೬).

ಮೆಲ್ಲಿದ = ಮೃದುಸ್ಥಭಾವದ ವೃತ್ತಿ: ಮೆಲ್ಲಿದರಂತೆ ಒಂದು ಕರೆಯಲ್ ಖಳುಗೊಡು ಪೇಪೊಡ (೨೫೬. ೦೭-೦೮): ಒಲ್ಲಿದರ ಮುಂದೆ ತನ್ನನೆ ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ತನಗಿಂತ ಮೆಲ್ಲಿದರ ಮೇಲೆ ತಾನೇರಿ ಹೋಗು ವೆಂದು (೨೫೬. ೦೦೬-೨೦೦). ಮೆಲ್ಲಿದಳ್ = ವಿನಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ದವಳು: ಅಗ್ಗಿಕ್ಕೂತರಿಸುಯರ್ ತಿಳು ಭಮೆಮು ಪೇಬ್ಬೊಡೆ ಯೋ ಮೆಲ್ಲಿದಳಾಗಿ ತನ್ನ ಭವಾಂತರಂಗಳಂ ಭವಾಮುಮಂ ಕೇಳಿದರು (೨೫೬. ೦೦-೨೬). [< ಮೆಲ್ಲ್ / ತಮಿ. ಮೆಲ್ಲಿತು, ಮೆಲ್ಲಿತು; ಮಲ. ಮೆಲ್ಲಿಲ್ = ಕೃತವಾದ]

ಮೆಲ್ಲಿತ್ತು 'ಮೆಲ್ಲಿತು' ನೋ.

ಮೆಲ್ಲಿದ 'ಮೆಲ್ಲಿತು' ಪರಾ.

ಮೆಲ್ಲಿದಳ್ 'ಮೆಲ್ಲಿತು' ಪರಾ.

ಮೆಲ್ಲಿದು 'ಮೆಲ್ಲಿತು' ನೋ.

ಮೆಲ್ಲಿಸು 'ಮೆಲ್ಲಿತು' ನೋ.

ಮೆಲ್ಲು 'ಮೆಲ್' ನೋ.

ಮೆಲ್ಲುಲಿ (ಕ್ರಿ). ಇಂಪಾಗಿ ಹೇಳು: ಮಧುರವಾಗಿ ನುಡಿ: ಚೆವಾಳ ಗಳಂತೆ ಕೂಡಿ ಮೆಲ್ಲುಲಿದೇ (೨೫೬. ೭೯-೮೦). [ಮೆಲ್ಲ್ + ಉಲಿ]

ಮೆಲ್ಲುಲಿ (ನಾ). ಮಧುರವಾದ ಧ್ವನಿ: ಇಂಪಾದ ಧ್ವನಿ: ಎಸವ ವಿಮಾನಭಾಷಿಗಳ ಮೆಲ್ಲುಲಿ ಕನ್ನರೇಯದೊಳ್ ಪೊಡಲ್ಪಿಸಿಯ (೨೫೬. ೨-೦೦); ಪದವ ವೇಪೋಂ ಮೆಲ್ಲುಲಿ ಕಿವಿಯಂ ಪಳೆಚೆಯೆ (೨೫೬. ೨-೦೬೯); ಮೆಲ್ಲುಲಿ ನೆನ್ನೊರಲೊಂಜ್ಜಲಿಂಚರಂಯ್ದು ತಿಪಲವಕ್ಕಿವಳಗಿಂದಿ . . . ಆ ಕೊಳಂಗಳೆ ಮೆಲ್ಲಿದುವೆ (೨೫೬. ೬-೮). [ಮೆಲ್ಲ್ + ಉಲಿ]

ಮೆಲ್ಲುಲಿವು (ನಾ). = ಮೆಲ್ಲುಲಿ: ಪುಲ್ಲವಿಂದು ಬಿಟ್ಟು ಬಳಿಯು ಮೆಲ್ಲುಲಿವು ಪೇಳೆನಲ್ (೨೫೬. ೮೩). [ಮೆಲ್ಲ್ + ಉಲಿವು]

ಮೆಲ್ಲಿದೆ 'ಮೆಲ್ಲಿದೆ' ನೋ.

ಮೆಲ್ಲಿದೆ, ಮೆಲ್ಲಿದೆ (ನಾ). ೧. ಕೋಮಲವಾದ ವಕ್ಷಸ್ಥಳ. - ಎದೆ: ಪದಪಪಾಯ್ ಮೆಲ್ಲಿದೆಗಳಂ ಕರೆಯುಗ್ಗಡಿನೊತ್ತಿ (೨೫೬. ೬-೦೨೦). ೨. ಕೋಮಲವಾದ ಹೃದಯ: ಮೃದುವಾದ ಮನಸ್ಸು: ಸಲ್ಲರ ಮೆಲ್ಲಿದೆಗಳೆ ಒಂಕವೊಳ್ ಬಿಡುವು (೨೫೬. ೩-೨೩): ಮೆಲ್ಲಿದೆಯೋ ನಾಣೊಳತಮು (೨೫೬. ೨-೨೩). ಮೆಲ್ಲಿದೆ: ೧. ಎಲ್ಲ ಕಲಿಗಳನೊಳೊಂದು ರಾಜಿವೆ ಮೆಲ್ಲಿದೊಂಜ್ಜಲಿ ತೋಜಾ (೨೫೬. ೬-೦೬): ಪಾಣಾಪೊಯ್ ಪಟ್ಟ ಮೆಲ್ಲಿದೆಯೊಳ ಬೆಳೆದೊಳ:

ಗೊರಳೊಳು ಪ್ರಾಯವಡದು (೨೫೬. ೦೦-೦೬). ೨. ಮೆಲ್ಲಿದೆತನ್ನೋ, ಕೊಡುಗೈಯ ಬನ್ನೋ! (೨೫೬. ೦೬-೦೦). [ಮೆಲ್ಲ್ + ಎದೆ] ಮೆಲ್ಲಿದೆಗ (ನಾ). ಕೋಮಲ ಹೃದಯವುಳ್ಳವನು: ನೀಂ ಜೇನ ಮೆಲ್ಲಿದೆಗನಂ ಒಲಿದ ತಳೆದೊಳಂಕು ಮುನಿವರೇ (೨೫೬. ೦೦-೦೦).

[ಮೆಲ್ಲಿದೆ + - ಗೈ]

ಮೆಲ್ಲೆಲರ್, ಮೆಲ್ಲೆಲರು (ನಾ). ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಗಾಳಿ: ಮಂದಮಾರುತ: ಪಾರವಿಲಾಸಿನಿಯವೇಲ್ಲೆಲರ್ ಪೀಲಿಜ್ಜುಗಳೆಯ ನೊಯ್ನೆ ಬೀಸುತ್ತಿರೆ (೧೫೬. ೨೫೬); ತನ್ನ ಮನದನ್ನರಪ್ಪ ಬಸಂತ ಮೆಲ್ಲೆಲರ್ಗಳೆಯ ಕೆಳೆಯೊಡನೆ . . . ಪೇಬ್ (೨೫೬. ೦೯೬). ಮೆಲ್ಲೆಲರು: ಮೆಲ್ಲೆಲರೊಳು ಸರಸೀರುಪದಂದಿ ಧ್ಯಾನದಿ ಚಲಿಸುವ ಚರಾಕೆ ನಾಂ ತರಣುವೆಂ (೧೫೬. ೨೨-೨); ಕನ್ನಡ ನಾಡ ನಂದನದ ಮೆಲ್ಲೆಲರೊಂದು ತನ್ನ ನಲಿದಾಡುತ್ತಿದೆ (೧೫೬. ೨೨೬).

[ಮೆಲ್ಲ್ + ಎಲರ್]

ಮೆಲ್ಲೆಲರು 'ಮೆಲ್ಲೆಲರು' ನೋ.

ಮೆಲ್ಲೆಲುಲು (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ಮೂಳೆ: ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ: ಮೆಲ್ಲೆಲುಲಿ ನಲ್ಲಿ (ಕಾರ್ತೀಶ್) ಆಧಾರವಸ್ತು ಧಾರಾಳವಾಗಿದೆ (೨೫೬. ೧೧. ೩೩).

[ಮೆಲ್ಲ್ + ಎಲುಲು (< ಎಲ್ಲು)]

ಮೆಲ್ಲೆಸಲು (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ದಳ: ಪಿಂಡಿವರ್ವಿಲ್ಲಂ ಮೆಲ್ಲೆಸಲುಡ ದೊವಲುಂ ಮಿಸುವ ನೆನೆಯ ಮೊನೆಯಲುಂ ನೇಪಡೆ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ನಡೆದುದು ಗಡಾದ ಮೆಲ್ಲೆದುಂಬಿಯು ಬಿಲ್ಲಣಿಬೀರರ್ (೨೫೬. ೨೦೩).

[ಮೆಲ್ಲ್ + ಎಸಲು]

ಮೆಲ್ಲೊಡರ್ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ದೇಹ: ಕೋಮಲಶರೀರ: ಬಿಸುಂಡಂಗಳಂ ಪರಿಮಳವ ನಿನ್ನ ಮೆಲ್ಲೊಡರರೇಳುತ್ತಿಡೆನ್ನಿಂದ ಮುಕುಂ (೧೫೬. ೨೯-೩೦). [ಮೆಲ್ಲ್ + ಒಡರ್]

ಮೆಲ್ಲೆಚನ (ನಾ). ಇಂಪಾದ ನುಡಿ. - ಮಾತು: ಪ್ರಿಯಚಿತ್ತದಿ ನಿನ್ನ ಮೆಲ್ಲೆಚನಗಳಂ ಪೇ ಕೇಳ್ ಮುಯ್ಯನೆ ಮಾತುಮೆ (೨೫೬. ೨-೨೦). [ಮೆಲ್ಲ್ + ವಚನ]

ಮೆಲ್ಲಾಡು, ಮೆಲ್ಲಾಡು (ನಾ). ೧. ಇಂಪಾದ ಹಾಡು: ಪ್ರಾಶಂಸಾಲದ ಪದ- ಮೆಲ್ಲಾಡುಗಳನ್ನು ಮೇಳೊಡನೆ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಠಕ ಸಂಗೀತ ಪೋಷದಿಂದಲೇ ಎಚ್ಚಿತ್ತು ಬಂಕಿಯನು ಮುನಿವಜ್ಜನಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು (೨೫೬. ೦೨). ೨. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಒಂದು ಪದ್ಯಜಾತಿಯಳಿ ಹಸರು: ಸಂದಿಸಿರೆ ಕೆಂದಮಂ ಪಜತೊಂದಳೆಯ ವೃತ್ತಜಾತಿಯಂ ಪದಮು ತಳ್ಳೊಂದಿರೆ ಪನ್ನರಡುಪರಂ ಸೆಂದುದು ಮೆಲ್ಲಾಡುನಿಕ್ಕುಮದು ಕನ್ನಡದೊಳ್ (೧೫೬. ೨೫೬). ಮೆಲ್ಲಾಡು: ೧. ಭಾವದಸರಂ ಮೆಲ್ಲಾಡಿನೊಳ್ಳಂತೆ ಕೂಡಿದ ನಾನಾರಳಸಾರಧಾನಮೆಸದತ್ತು (೨೫೬. ೬-೦೦೦). [ಮೆಲ್ಲ್ + ಪಾಡು]

ಮೆಲ್ಲಾತು, ಮೆಲುಮಾತು, ಮೆಲುಮಾತು (ನಾ). ೧. = ಮೆಲ್ಲೆಚನ: ಸಾಕಿತಯಾರ್ಥವುಮಂ ಮೆಲ್ಲಾತುಮನೊಸದಿತ್ತರೊಲಿದು ತಗಲಿದುಮಂ (೨೫೬. ೩ ಕ್ರಮೇ): ಮೆಲ್ಲಾತಿನೊಳ್ಳಂ ನೆಗಲ್ ಬಿನ್ನಪಕದ್ವೈತ ನಾಡಂ (೨೫೬. ೦-೨). ಮೆಲುಮಾತು: ೧. ನಗುನಗುತ್ತ ಮೆಲು ಮಾತಿನ್ನ ಕುಲುಕುಲುನಗುವ ಹೊನಲನ್ನು ಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಲ್ಲ (೨೫೬. ೨೬). ೨. ಇತರರಿಗೆ ಕೇಳಿಸದಂತೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಆಡುವ ಮಾತು: ಅಪರ ಬಾಯಿಯುಗೊಣಗು ಇಲ್ಲವೆ ಮೆಲುಮಾತುಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಅಪರ ಆತ್ಮಗತಗಳು (೨೫೬. ೨೦೯). ಮೆಲುಮಾತು: ೨. ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಕರಿತು . . . ವೈದ್ಯರಾಜನೊಳ್ಳೊಡೆಕೆಂದಿರುವೆನು ಎಂದು ಮೆಲುಮಾತಿ ನಂದ ನುಡಿದನು (೨೫೬. ೨). [ಮೆಲ್ಲ್ + ಮಾತು]

ಮೆಲ್ವಾಸು, ಮೆಲುಮಾಸು (ನಾ). ಮೆತ್ತನೆಮೆ ಹಾಸುಗೆ : ಮೃದು ತಲ್ಪು : ಪಂಸಯ ತುಳಿಯ ಮೆಲ್ವಾಸಿನೆ ಪದವಿಸುವಿಕೆಗಿಂದೀಗ . . . ಕಲಾನೆಲದೊಳೊಳಿದಳು (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೩೨) ; ರಾರಾಜಿಸಿದವನು ಮೆಲ್ವಾಸಿನೊಳ್ಳೆವ ಮನಮಂಚದಾಸನದೊಳು (ತೃಪಾ. ೧೦-೨೯). ಮೆಲುಮಾಸು : ಸ್ವಯಂಪ್ರಭದೊಳು ಕೊಡಿ ಮೆಲುಮಾಸಿನೊಳೊಳಿದವನು (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೯). [ಮೆಲ್ವಾ + ಮಾಸು]

ಮೆಲ್ವಿನ್ನೆ (ನಾ). ವಿನಯಬೀಲನಾದ ಕಲಾನಿಪುಣ : ಒಹುವೀಣಿಗೆ . . . ಚಲವಾದಿ ಮೆಲ್ವಿನ್ನೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೩೩ ಕ್ರೂಟ). [ಮೆಲ್ವಾ + ದಿನ್ನೆ (< ಮಿನ್ನೆ)]

ಮೆಲ್ವಿಲ್ (ನಾ). ಮೃದುಮಾದ ಬಿಲ್ಲು : ಮೆಲ್ವಿಲ್ ಮೆಲ್ವಿಲ್ವೆ ದೊಗದ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲುಳ್ಳೊಡನುತ್ ಕುತು ಮುಯ್ಯಾಂತಿಪಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೨೩). [ಮೆಲ್ವಾ + ದಿಲ್]

ಮೆಲ್ವಿನ್ಯಾ (ನಾ). ಕೋಮಲೆ : ಸುಕುಮಾರಿ : ಪೆರವೊರೆ ಸುಣ್ಣು ಮೆಲ್ವಿಯ ಮೆಲ್ವಿನ್ಯಾ ಮೆಲ್ವಿನ್ಯಾ ಮೆಲ್ವಿನ್ಯಾ ಮೆಲ್ವಿನ್ಯಾ ಮೆಲ್ವಿನ್ಯಾ ಮೆಲ್ವಿನ್ಯಾ ದಿಂದ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೩-೪). [ಮೆಲ್ವಾ + ಮೆಲ್ವಿನ್ಯಾ (< ಮೆಲ್ವಿನ್)]

ಮೆಲ್ವರ (ನಾ). ಮೃದುಮಾದ ಸ್ವರ : ಇಂಪಾದ ಧ್ವನಿ : ಪಾದ ಸಂಚರಣದೊಳ್ಳೆ ನೂಪುರದ ಮೆಲ್ವರ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೨೩) ; ಎನ್ನೆ ಕೊರ್ತು ಮೆಲ್ವರದ ಪಾದತೆ ಪಟ್ಟಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೨೯). [ಮೆಲ್ವಾ + ಸ್ವರ]

ಮೆಲ್ವರಿ (ನಾ). ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ : ಪಮ್ಪೆ ಮೆಲ್ವರಿ ತುಂತುಣ್ . . . ನಟ್ಟ ಬದವಮನಲ್ವರಿದುವೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೩೨) ; ಕಾಲ್ವ ಮನಿನ ಪೆಣ್ಣುಂದಿನ ಮೆಲ್ವರಿಯಂ ಸುಯುಂತಿಪ ಸುಪಗ್ಗುಣ್ ಬಟ್ಟಿ ದಿವಂತಿಪುಣ್ ಮೆಲ್ವರಿಯ ವಾಡುಂತಿಪ ಮೆಲ್ವರಿಯಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೦) ; ಮೆಲ್ವರ ಸೂರ್ಯ ಮುಗಿಲೊಳ್ಳಲರಿ ತಳ್ಳರಿ . . . ಸುಂದ ಕೊಡುವಿರಂ ಪಗಲಂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೩೩). [ಮೆಲ್ವಾ + ಸ್ವರಿ]

ಮೆಲ್ವಯ್ (ನಾ). ನಿಧಾನವಾದ ಉಸಿರು : ಮೆಲ್ವಯ್ವುತಿ ನಿಂದೊಂದಿವ ಪದಯಮುಪ್ಪುಂಗಪದಯೊಲನ್ನೀಳನೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೩೩). [ಮೆಲ್ವಾ + ಸುಯ್]

ಮೆಲ್ವೊಂಕು (ನಾ). ಕೋಮಲವಾದ ಸ್ವರ್ಶ : ಮೃದುಸ್ವರ್ಶ : ಆ ಗಾಳಿಯ ಮೆಲ್ವೊಂಕುವಾಗಳೆ ಮೆಲ್ವೊಂಕಿನ ಬಳವ ಸೇವೆಯದ್ವರು ಪೋಗೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯೯). [ಮೆಲ್ವಾ + ಸೋಂಕು]

ಮೆಲ್ವು 'ಮಿಷ್ವು' ಮೋ.

ಮೆಲ್ವರ (ನಾ). ಒಪ್ಪಿನ ಹೆಸರಿನ ಹಿಂದೆ ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ ಸೇರಿಸುವ ಪದ : ಮೆಲ್ವರ ಕೊಡಿಪೋರು ಸಾಹೇಬರನ್ನ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೩). [← ಮೆ. Mister]

ಮೆಹನತು 'ಮೆಹನತ್ತು' ನೋ.

ಮೆಹನತ್ತು, ಮೆಹನತು ಮೇನತ್ತು, ಮೇಹನತ್, ಮೇಹನತ್ತು (ನಾ). ೧. ಪರಿಶ್ರಮ : ಪ್ರಯತ್ನ : ಈ ಮೆಹನತ್ತು ಮಾಡಿ ಐದು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕೋಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು (ಕುಪ್ಯಾ. ೨೩) ; ದೊರೆಗಳವರು ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಮೂದಿದ ಮೆಹನತ್ತು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ತೆಂವು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧-೧೬೨). ೨. ಮೆಹನಿಗೆ ; ಶಹಭಾಸ್‌ಗಿರಿ : ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾಯಿಗಳಂತೆ ಗುಂಡಿಕ್ಕೆ ಕೊಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅದರಿಂದ ನನ್ನೂ ಮೇರಿಂದ ಮೆಹನತ್ತು ದೊರಕುತ್ತದೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯೯೩). ಮೆಹನತು : ೧. ಉಳಿದಿರುವ ಗೌರವದ ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಲ ಹೊನ್ನಾಗಿ ಹಾಕಿಸಿ ಬಹಳ ಮೆಹನತು ಮಾಡಿ ದಿವಸವೆಲ್ಲ ನಡೆಸಿಕೊಂಡಿರಬಲ್ಲ (ಕು. ೨೪೧, ೨೪೨-೨೪೩ ; ೨೪೪). ಮೇನತ್ತು : ೧. ಪತ್ತಲನ್ನೆ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಸುತ್ತು . . . ಮೇನತ್ತಿನಿಂದ ಲಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡಳು ಗಿರಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯೯).

ಮೇಹನತ್ : ೧. ಪರಮಾತ್ಮನು ತಿಂಗಳ ಬಹಳ ಮೇಹನತ್ ಮಾಡಿ, ಒಮ್ಮೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕುತ್ವಿನಿಂದ ಗೆದ್ದವನು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೧-೧೩೦). ಮೇಹನತ್ತು : ೧. ಮೊಟ್ಟರಿವಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ಟುಬೀಗಿಂದ ಮೆದಿದ್ದಾದರೆ ಬಹಳ ಮೇಹನತ್ತು ಮತ್ತು ಮೇ ಮಾರಿಯುತ್ತದೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೯೩). [←-ಅರ. ಮೇಹನತ್, ಮಿಹನತ್ : ಹಿಂ, ಮರಾ. ಮೇಹನತ್]

ಮೆಹರಬಾನಿಗೆ 'ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ' ನೋ.

ಮೆಹರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪದ ಹೆಸರು (?) : ಅನ್ನೆ ಒನ್ನು ಮೆಹರೆಯ ಕೊಳ ಅನ್ನೆ ಒನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲವಳದ ಲಲಿತುಕೆದು ಕೆಗ್ಗೊಟ್ಟ ಒಳ್ಳೆಯ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೯೦೯, ೧೨-೩೦ : ೧೦೦). [?]

ಮೆಹರ್ಬಾನ್, (ನಾ). ದಯಾಳು : ಉಪಕಾರಿ : ಮೆಹರ್ಬಾನೆ ಹಾನಿ ಮಂದವಾಸರು ಹಾ ನಿಗಲ ಶಿರೋಮಣಿಗಳು (ಕುಪ್ಯಾ. ೯೯) ; ಮೆಹರ್ಬಾನ್ ಮಹರ್ಜ್ ಗವರ್ಜ್ ಸಾಹೇಬರವರು (ಕುಪ್ಯಾ. ೯೦). [←-ಅರ. ಮಾರ. ಹಿಂ. ಮೆಹರ್ಬಾನ್ ; ಮರಾ. ಮೆಹರ್ಬಾನ್, ಮೆಹರ್ಬಾನ್]

ಮೆಹರ್ಬಾನ್, ಮೇರುಮಾನಿ (ನಾ). ಅನುಗ್ರಹ ; ಕೃಪೆ : ಉಪಕಾರ : ನಿನ್ನ ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ ಪಡೆಗೇಮಲ್ . . . ಉಂಬಳಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಯಥೇವ (ಕು. ೧೨, ೨೩, ೩೪-೪ ; ೩೦, ೨೭೦). ಮೇರುಮಾನಿ : ಕಾಬೀ ಪಂತುಗೆ. . . ದವಲತ್ತು ಕೊಟ್ಟು ಬಹಳ ಮೇರುಮಾನಿಯಂ ಮಾಡಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೩೯). [←-ಅರ. ಮಾರ. ಹಿಂ. ಮೆಹರ್ಬಾನ್ ; ಮರಾ. ಮೆಹರ್ಬಾನ್, ಮೆಹರ್ಬಾನ್]

ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ, ಮೆಹರಬಾನಿಗೆ, ಮೆಹರಬಾನಿಗೆ, ಮೇಹರ್ಬಾನಿಗೆ (ನಾ). ಅನುಗ್ರಹ ; ದಯೆ : ನಿನ್ನ ಮೇರೆ ಕೊಡಗಿನ ರಾಜರ ಬಹಳ ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ ಇದೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯೦) ; ಕಮ್ಮ ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ ಇದ್ದರೆ ತಿರುಗಿ ಈ ಸ್ವಲ್ಪ ತಾವು ಬರೂರದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೩). ಮೆಹರಬಾನಿಗೆ : ಇನಶಾಲತ್ತು ಕಾಲದ ಮೆಹರಬಾನಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನ್ನದರೇ. . . ಎದು ತಿಳಿದುತ್ತೇನೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೯-೩). ಮೆಹರಬಾನಿಗೆ : ಇನಾಮ ತಮಗೆ ಅಯ್ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂದಲ್ಲಿ, ಮೆಹರಬಾನಿಯಿಂದಾದರೂ ತಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಈ ಕಾರ್ಯದ್ದರಲಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೦). ಮೇಹರ್ಬಾನಿಗೆ : ದಾದರಾಸ ಸಲುವಾಗಿಯಾದರೂ ಅದ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಹರ್ಬಾನಿಗೆ ಮಾಡಿ ಉಪನ ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನ . . . ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕೆನ್ನಾಗಿ ಧರಣಿಯುವ ಬಗ್ಗೆ ವಚನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೧, ೧೯).

[←-ಅರ. ಮಾರ. ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ ; ಹಿಂ. ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ ; ಮರಾ. ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ, ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ]

ಮೆಹೆತರಿ, ಮೆಹೆತ್ರಿ (ನಾ). ೧. ರುಪಾಡಮಾಲಿ : ತೋಟ : ಇದನ್ನು ಒಟ್ಟು ಮೆಹೆತರಿಯು (ಮಲಾಲಮೋರನು) ಕಟ್ಟಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೧೦೩). ಮೆಹೆತ್ರಿ : ೨. ಒಟ್ಟಿನ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ಸೇರುವ, ನಾಯಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಪದ : ಜನ್ಮ ಕೊಡುವವನಿಗೆ ಜನ್ಮ ಭಾವ ಕೊಡಲೇ ಮಿತ್ರ ಕನ್ನಡ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ನಾಯಕ, ಇಲ್ಲವೆ ಮೆಹೆತ್ರಿ ಎಂಬ ಉಪಪದವನ್ನು ಧರಿಸುವರು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೩). [←-ಅರ. ಮಾರ. ಮಿಹರ್ತ ; ಹಿಂ. ಮೆಹರ್ತ ; ಮರಾ. ಮೆಹರ್ತ, ಮೆಹರ್ತ]

ಮೆಹೆತ್ರಿ 'ಮೆಹೆತರಿ' ನೋ.

ಮೆಹೆರಬಾನಿಗೆ 'ಮೆಹರ್ಬಾನಿಗೆ' ನೋ.

ಮೆಳ್ 'ಮೆಲು' ನೋ.

ಮೆಳಸಿಗೆ, ಮೆಳಸಿಕೆ, ಮೆಳಸಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯಿ : ಕರಮನ ಮೂವಿವಿಗಳು ಬೆಳಲ ಕಿಟಾಗಾಯನಿರದವ ಮೆಳಸಿಗೆಯ ತೋಳ್ಳೆಡಾಗಳೆನ್ನೆ ಧರದಿಂದ ತಿಳುವಿಕೋಡು

(೨೫೫. ೫-೨೩). ಮೊಳಸಿತಿ : ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೇರು : ಮೊಳಸಿ ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ನಿ(ಗಿ)ಡುಗೊಂಡೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಮೊಳವಂ ಗುಣನಿಧಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದುದು (೨೫೫. ೦೩-೦೦೪). ಮೊಳಸಿತಿ : ೨. "ಮಂಜಿಷಾ-ನಾಯಿಕೋಳಸಿ. ಮೊಳಸಿತಿ" (೭೩೦. ೦೦೫) : ಕ(ಕೊ)ಡಾಗಿ ಮೊಳಸಿ . . . ತೊಟ್ಟಿ (೨೫೫. ೦೩-೦೦೫). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬತ್ತ : ಶ್ರೀಶಾಲಿ . . . ರಾಜಾನ್ನಂ ನಾನಾಶಾಲಿ ಕಟವ ಮೊಳಸಿ ಕೇಸರಿಮೆರೆವ್ವೆಗಲವ ಶಾಲಿವಿಶೇಷಂ (೨೫೫. ೦೩). [\leq ಮೊಳಸು]

ಮೊಳಸು ' ಮೊಳಸು ' ನೋ.

ಮೊಳ ? (ಶ್ರೀ). (?) : ಪೂಜಾರ್ಥಂ ಕಂಡಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಂಗಂ ಕಲ್ಪೋತ್ತಮಾಡು ಪಂಗಂ ಮೊಳವಪ್ರಪಂಗಂ . . . ಕುಸುಗುಳ್ಳನೆಪ್ಪಂಗಂ ಸೂಳಿಸುಖಂ ಸಲ್ಪದಲ್ಪಿ (ಸುರಾ. ೦೦-೭೭). [?]

ಮೊಳ (ನಾ). ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಗಿಡಗಳ ಗುಂಪು : ಪೊದರು : "ನಿಕಂಜು, ಕುಂಜು - ಈ ೨ ದಟ್ಟದ ಮೊಳೆಯ ಪೆಸರು" (೨೫೫. ೦೦೫) : ಪೂರವು ಪರಿಪರಿ . . . ತೊಲತೊಲಗೀ ಮೊಳೆಗೆ (೨೫೫. ೨-೨೩) : ಕೆಲದಲತಯ ಮೊಳೆಯೊಳ್ ಬಿಲ್ಲುಮಂಮುಮಂ ಸಾಚ್ ಕೊಳನಂ ಪೊಕ್ಕು (೨೫೫. ೬-೭೪ ೬) : ಧರಣಿ ಮೊಳೆ ತಿರಿದ ತಳೆಗಳಾದುವು ಮೊಳೆಯೊಳ್ (ಗಂ. ೯-೩೩) : ಎಳೆಯ ಬಾಳೆಯ ಸುಳಿಗೆ ಸೀಳೆಯ ಮೊಳೆಯೊಡನೆ ಸರದವ (೨೫೫. ೭೭-೨೪). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಿಳ್ಳಿ]

ಮೊಳೆ ' ಮೊಳೆ ' ನೋ.

ಮೊಳೆಗುತ್ತಿ (ನಾ). ಪೊದರನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಉಳಿಯುವ ಕೊಳೆ : ಮೊಳೆಗುತ್ತಿಯ ನೈಷ್ಠುರ್ಯದ ಪೆವನವಿದ್ದಲ್ಲಿ : ತುಂಬಿದ ಬಾಳ್ವೆಯ ಸಂತಸ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ ಇಲ್ಲಿ (೨೫೫. ೦೦೦-೦೦೫). [ಮೊಳೆ + ಕುತ್ತಿ]

ಮೊಳೆದಾಗುಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : "ಪಾತಾಳಗರುಡಿ-ಮೊಳೆದಾಗುಡಿ" (೭೩೦. ೯೩). [ಮೊಳೆ + ದಾಗುಡಿ]

ಮೊಳೆವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಪೊದರಿನ ಆಶ್ರಯ, -ನಲೆ : ಮೊಳೆವಳ್ಳಿಯೊಳ್ ಮೃಗವಾನಂದೊಡೊಡ್ಡಿಸುತ್ತಾ ಸುತಾರ್ಪಿಸುಗ್ಗದಿಂದ ತಿರಿದುಹೊಂದು ಪೋರವನಂ (೨೫೫. ೨-೭೦). [ಮೊಳೆ + ವಳ್ಳಿ (\leq ಪುಟ್ಟ)]

ಮೊಳೆವಣಿ (ನಾ). ಪೊದರಿನ ಹಿಂಭಾಗ : ಕುತ್ತುಪು ಮೊಳೆವಣಿ (೨೫೫. ಮ) ಹಿಗಲೊಳು ತುತ್ತುಪುಬಾಗಿ ನಂದರು . . . ಕಾಲವರು (ಕುಂಜಾಂ. ೭೯-೬). [ಮೊಳೆ + ಮಣಿ]

ಮೊಳೆದು ' ಮೊಟ್ಟೆದು ' ನೋ.

ಮೊಳೆಡೆ ' ಮೊಟ್ಟೆಡೆ ' ನೋ.

ಮೊಳೆ ' ಮೊಳೆ ' ನೋ.

ಮೊಳೆಗಣ್ಣು ' ಮೊಳೆಗಣ್ಣು ' ನೋ.

ಮೊಳೆಗಣ್ಣು ' ಮೊಳೆಗಣ್ಣು ' ನೋ.

ಮೊಳೆಗವಾಸಗುರವ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಇನು ಜೂರಾ ಮೊಳೆಗವಾಸಗುರವರ್ ಕೆಟ್ಟಪ್ಪಟಿಟ್ಟಿಮ್ಬೊಲಾಂಕೆಯ್ಯಾರ್ (೨೫. II. ೨೫-೦ ; ೩. ೭೦೦). [ಮೊಳೆಗವಾಸ + \leq ಗುರು]

ಮೊಳೆ (ನಾ). ಮಾಲುಗಣ್ಣಿನವಳು : ಕೋಸುಗಣ್ಣು : ಆ ಹಣ್ಣು ಹಾಗೆಂದು ಈ ಹಣ್ಣು ಹೀಗೆಂದು ದೂತು ಮರಳಿದ ನೀಳು ಈ ಮೊಳೆ ಮೊಳೆಯನ್ನೊಟ್ಟಿದ ಹೆಗೆ (೨೫೫. ೦೨-೭೩). [ಮೊಳೆ (\leq ಮೊಳೆ) + \leq ಇ]

ಮೊಳೆಸು (ಶ್ರೀ). ಕಣ್ಣು ಗುಡ್ಡೆಯನ್ನು ಹೊರಳಿಸು : ಕಣ್ಣು ನ್ನು ಸುತ್ತು ತಿರುಗಿಸು : ಅಳ್ಳೆಯನೆರೆಹಂಕರದಿ ಬಿಟ್ಟುತುಂ ಮೊಳೆಸಿ ನೋಡುತೆ ವೃಬರ್ಣ ಕೆತ್ತತೆ (೨೫೫. ೫. ೨೩-೩) : ಕಣ್ಣು ಮೊಳೆಸುತ ಪರಿರಿದು . . . ಭೃಂಗಿ ನುಗುತ್ತುಡಿಸುತ ನಿವನಿರೊಳಾಡುತ್ತ (೨೫೫. ೦-೪೯) : ನೋಡುತುಂ ಕಣ್ಣು ಮೊಳೆಸಿ ಕಿವಿಯನುಗಿಸುತ . . . ನಾಂಟುವಾಡವಂ

ಭೃಂಗಿವನ ಕಂಡು ಪರಿವಂ ನುನುಗುತಿರೆ (ಪ್ರಕೃ. ೨-೩೯).

[ಮೊಳೆ (\leq ಮೊಳೆ) + \leq ಇ]

ಮೊಳೆ ' ಮೊಳೆ ' ನೋ.

ಮೊಳೆಗಣ್ಣು ' ಮೊಳೆಗಣ್ಣು ' ನೋ.

ಮೊಳೆ, ಮೊಡ್ಡ, ಮೊಳ್ಳು, ಮೊಳ್ಳು (ನಾ). ೧. ಕಣ್ಣು ಓರೆಯಾಗಿರುವಿಕೆ. - ಮೂಲಿರುವಿಕೆ : ಕುರುತಿಗಿಂತ ಮೊಳ್ಳು ವಾಸಿ (ಗಂ). (ಗು). ೨. ಓರೆಯಾದ : ಸೊಟ್ಟಿಗಿರುವ : 'ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು' ಪರಾ. ಮೊಡ್ಡ : ೩. ಮಾಲುಗಣ್ಣಿರುವವನು : ಕೋಸುಗಣ್ಣಿನವನು : ಹೆಡ್ಡನ ನೆರೆ ಹೀನ ಮೊಡ್ಡನ ಗುರಿ ಹೀನ (೨೫೫. ೯೩-೭೩). ಮೊಳ್ಳು : ೨. 'ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು' ಪರಾ. ೩. ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನವುಳ್ಳ ಬಾವಪಹನು ಮೊಳ್ಳನಂತೆ ಕಣ್ಣು ಸೊಟ್ಟಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಂತನು (೨೫೫. ೦೩೨) : ಕುರುಡರೊಳಗೆ ಮೊಳ್ಳನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ (ಗಂ). ಮೊಳ್ಳು : ೧. ಎದದ ಕಣ್ಣು ಮೊಳ್ಳುಗಲೂ ಪುರುಷನಂ ಭಿಕ್ಕರಿಸುವಳು (೨೫೫. ೦೯೩-೩). [ದೇ. ೩ ತಲಾ. ಮೊಳ್ಳಿ]

ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು, ಮೊಡ್ಡಗಣ್ಣು, ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು, ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಓರೆಯಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣು : ಮಾಲುಗಣ್ಣು : ಕೋಸುಗಣ್ಣು : ತಟ್ಟಲದಲಿಗ ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟುತೆ ಮೊಳೆಯು . . . ಕುಟುಂಬಲದ ಬಂದರು (೨೫೫. ೨೫-೨೯). ಮೊಡ್ಡಗಣ್ಣು : ಸೆರೆಮನೆವಾಸ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮೊಡ್ಡಗಣ್ಣಿನ ಹೆಂಗಸೂ ಅವಳ ಚಿಕ್ಕವುಗಳೂ . . . ಬಂದರು (೨೫೫. ೦೯೩). ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು : ಮೊಳಗನ್ನೇ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಅವಳಗೆ ಮೊಳ್ಳಗಣ್ಣಾಗಿತ್ತು (೨೫೫. ೩೯) : ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು ಮಾಡುವುದು . . . ಕಾರಣವಿಲ್ಲದ ರೇಗುವುದು ಮುಂತಾದ ಚಿಕ್ಕವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಮೋಹದಿಂದ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು (೨೫೫. ೩೨). ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು : ಕುಟುಂಬಲ ಬಟ್ಟು ಬಾಯಿ ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು ಓವ್ವು ಸೇವೆ ಮಾಡಲಾರನು (೨೫೫. ೩೦-೬). ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು : "ವರೀತೆ. ಕೇರೀತೆ ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣಿನವನು" (೨೫೫. ೬) : ಗಟ್ಟಿಮೊಳಿನ ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣಿನ ಅಂಟುವುದಿನ ಹೋಲುವುದು (೨೫೫. ೨೨-೩) : ಆ ಹುಡುಗಿಗೆ ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು ಇತ್ತು (೨೫೫. ೦೯೩). [ಮೊಳ್ಳು + ಲಣ್]

ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು, ಮೊಡ್ಡಗಣ್ಣು, ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು (ನಾ). ಮಾಲುಗಣ್ಣಿರುವವನು : ಕೋಸುಗಣ್ಣಿನವನು : ಧರ್ಮಿಷ್ಠರಂ ಮುಳವತಪ್ಪಾ ಪರಿ ನೋಡಿವರ್ ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣುರವರ್ (೨೫೫. ೯. ೨೨-೩೩). ಮೊಡ್ಡಗಣ್ಣು : ಶಸ್ತ್ರಚಿಹ್ನೆಯ ನಂತರ ಆ ಮೊಡ್ಡಗಣ್ಣಿನ ಗಣ್ಣುಗಳು ಸರಿಮೋಗಿವೆ (೨೫೫). ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು : ಸರಿಯಾದ ವೈದ್ಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರೆ ಆ ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣಿನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಸರಿ ಮೋಗುವವು (೨೫೫). [ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು + \leq ಆ]

ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು ' ಮೊಳ್ಳುಗಣ್ಣು ' ನೋ.

ಮೊಳವಣಿ, ಮೊರವಣಿ, ಮೊಳವಣಿ, ಮೊಳವಣಿ (ನಾ). ೧. ಹೆಚ್ಚು ಗಾರಿಕೆ : ಅತಿಶಯ : ಹೆಚ್ಚಳ : ಸೈವೇದ್ಯವೇಳೆಯೊಳಮರ್ಯ ಮೊಳವಣಿ ಯಲಿ ಸುರಿಯುಂ ತಿತ್ತು ಹರಣಕ್ಕೆ ಅಮಮಾಪೂರಯಂ ಕೊಯ್ವುಪೋಲುತ್ತ ಮನದಂ ಕೆಲದಲಿ ಮಡಗಿ (೨೫೫. ೭೩-೦೦). ಮೊರವಣಿ : ೨. ದೇವರು. ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು. ವಧೂವರರು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಆಡಂಬರದಿಂದ ಉದರಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು : ಉತ್ಸವ : ಪಂದಿರ್ದಡದ ಮೊರವಣಿ ಕಾಯಿಕೆಳಿಂಟು ಸಂಗವನು ಪರಿಹರಿಸಿ (೨೫೫. ೩೬-೦೦). ಮೊಳವಣಿ : ೧. ಮೊಳವಣಿಯ ನೆಲೆ ಬೆಂಟಿಪಾಲಂನುಟು ಮೃಗಗಳವಸುಗಳೆವುದೇತಡಿ ಘನಂ (೨೫೫. ೭೯-೩೬). ಮೊಳವಣಿ : ೧. ಪುರುಷರಂ ಮೊಳವಿಂಟದೇವನ ನಿರತಭಕ್ತಿಯ ಮೊಳವಣಿಗೆ ಕೊರ್ತು (೨೫೫. ೨೩-೭೩). [\leq ಮೊಳೆ/ತಮಿ. ಮೊಳವಣಿ; ತಲಾ. ಮೊಳವಣಿ. ಮೊಳವಣಿ. ಮೊರವಣಿ]

ಮೆಜವಣಿ, ಮೆರವಣಿ, ಮೆರವಣಿ, ಮೆರವಣಿ (ನಾ). ರಿ. ಮೇಲ್ಮೆ : ಹೆಜ್ಜೆ : ಅತಿರಿಯ : ವರಪುರಗನೆಯ್ತು ಪಾದಾಭೂತ ಮಾಗಿರೆ ಪಾಡುತೊಬ್ಬಿಲ್ಲರ ಮಹಾಭಕ್ತರ ಮೆಜವಣಿಗರ್ ದಿವಸ ಮುಂದೆ ಪರಮಾಭಕ್ತನು ನಂಬಿ ಪೋಗುವ ಪರಿಯು ಪರಿ ಕೀಳು ಏನು (೨೫೩. ೨೬-೬೯). ಮೆರವಣಿ : ೨. = ಮೆಜವಣಿ ೨ : ರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮೆರವಣಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು (೨೫೩. ೦೨) : ನದಿಯಂತೆ ಪರಿದಿವರ್ ನಾಗರಿಕನರನಾರಿಯರ ದಳದ ಮೆರವಣಿ ಚಲಿಸು ಕಡಲ ತಡಿಗೆ (೨೫೩. ೦೩-೨೯೦). ಮೆರವಣಿ : ೨. ಪಡುವಣ ಬಾಗಿಲು ಏನರ ಮಾಡಿದ ಮೇರಿಯೋಗಿ ಶುಭತೋಷನ ಮೆರವಣಿ ಮಾಡಿಕೊಂಬುದು (೨೫. ೫. ೫೦೫. ೯೭-೦೫ : ೨೭೨). ಮೆರವಣಿ : ೨. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸಮರ್ಥನ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮೆರವಣಿಯಿಂದ ಅರಮನೆಗೆ ದಯಮಾಡಿಸ ಬೇಕೆಂತ ಗೊತ್ತಾಯಿತು (೫೦೫. ೩೯) : ಒಂದರ ಒಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸಾಧನಲ್ಲಿ ಜನರ (ಅಥವಾ ದೋಣಿ, ಮೊ. ೧೪) ತಂದ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವುದು. . . ಮೆರವಣಿ (Procession- ೨೦೫).
[ಮೆಜವಣಿ + - ಗಿ/ತುಳು: ಮೆರವಣಿ, ಮೆರವಣಿ]

ಮೆಜವಣಿ 'ಮೆಜವಣಿ' ನೋ.

ಮೆಜಸು 'ಮೆಜಿಯಸು' ನೋ.

ಮೆಜಹು, ಮೆಜಿಯ (ನಾ). ರಿ. ಕಾಂತಿ : ಪ್ರಕಾಶ : ಮೆಜವಣಿಯು ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಿಂಗರದ ಮೆಜವಣಿಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಮೇಳವದ ರಚನೆಗಳ ತರತರದ ವಿಧ್ಯಾಸನೋದಿಂದ (೨೫೩. ೨೬-೦೯). ಮೆಜಹು : ೨. ಶೋಭಿಸುವುದು : ಬರದೋಲೆಯು ಸುಖನನಟದನದು ಮೆಜಹಾದುದಿಲ್ಲೆಂದು ನೋಂದ (೨೫. ೯೯-೬೬).
[ಮೆಜಿ + - ಹ್ಯು (< - ಪ್ಯು)]

ಮೆಜಿ, ಮೆರಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಹೊಳೆ : ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಮೆಜಿ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಿಂಗರದ ಮೆಜವಣಿಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಮೇಳವದ ರಚನೆಗಳ ತರತರದ ವಿಧ್ಯಾಸನೋದಿಂದ (೨೫೩. ೨೬-೦೯). ಮೆಜಿ : ೨. ಎದ್ದು ತೋರು : ವ್ಯಕ್ತವಾಗು : ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಕೂಡಿಕೆಂತ ಪೇಳು ಪದದೊಳೆ ಮೆಜಿಯದೊಡಲಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥಮಾಣು (೨೫೩. ೦-೦೦೦) : ನಿಂದೆ ತನ್ನಯ ಕೀರ್ತಿ ಮೆಜಿಯದು ಮೊಜು ಲೋಕದಲಿ (೨೫೩. ೯-೨೦). ೩. ಒಪ್ಪು : ಶೋಭಿಸು : ತಮ್ಮಯ್ಯಾರಮೊಡನೆ ಮೆಜಿಯ ಪರಮಾನುರಾಗದಿಂದ ಬಂಧು ಪೋಕರಂದರ ಮನೆಯಂ (೨೫೩. ೩-೨೬) : ಇಂತಿ ಐವತ್ತೆರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ನಿವೃಣನಾಗಿ ಮೆಜಿವ ನಮ್ ಒಪ್ಪುನು (೨೫೩. ೩. ೨೫-೨೦೫) : ಜಮನಿಯು ದೇವ ಸ್ಥಾನದ ಮೆಜಿವುದು (೨೫೩. ೯-೨೦) : ಪರಮತೋಷ ವಾಯನು ಮೆಜಿವನು ಪರಮಪ್ರದಲಿ (೨೫೩. ೦-೨-೨). ೪. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗು : ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗು : ತಾನಿಜಾವಂ ಪರಿಗಣಿಸುವಂ ತಾಗಿಜಾವಂ ಮೇಣ್ ಮೆಜಿವನೇವನೇವ ಬೆವಂಗೊ (೨೫೩. ೦-೨೯) : ಬಾಗಿವಾದೊಳಗೆ . . . ಕವ್ಯೆಕುಲದಿಂದ ಮೆಜಿವಿವ್ ವಿಪ್ರನಿವಾಂ (೨೫೩. ೦-೨೯) : ಮರುಹಾಭಾರತವಿದೊಡೆ . . . ಪರಮಾತ್ಮತಿಯಂದೆ ಮೆಜಿವಿದೊಡೆ (೨೫೩. ೨-೦೬). ೫. ತೋರಿಸು : ಪ್ರದರ್ಶಿಸು : "ಮೆಜಿ ವಿದೊಡೆ" (೨೫೩) : ಅರಸಂ ತನ್ನ ದಿವ್ಯನಾಮಂ ನೆರೆದ ನೆರವಿಗೆ ಮೆಜಿಯಲ್ಲೊಡೆ ಗಂಟಿಜಂ ಚರಿದಿಂ ನಾಲ್ಕುಕಾಲಮು ನೇಮೊದಲೆ ಪಜಾಯಿಪೊಡೆ (೨೫೩. ೦೨೦-೦೫) : ಮಣಿಕನಕಂ ವಸ್ತುವಿಭೂಷಣಂಗಳೊ ಕೊಟ್ಟು ಪಂದಿರೊಲ್ಲರ ಗಂಡರ್ ಗುಣಮನೆ ಮೆಜಿವುದು (೨೫೩. ೧-೩) : ಮೆಜಿವುದು ಸ್ವ ಭಕ್ತಿಯಂ ಶಕ್ತಿಯು

ಮಂ (೨೫೩. ೦೦-೨) : ಭಕ್ತಾಧೀನ ನೀನೆಂಬ ದಿರುದು ಮೆಜಿವುದು ಜೀಯ (೨೫೩. ೦-೫-೬೦). ೬. ಅಲಂಕರಿಸು : ಸಿಂಗರಿಸು : ಸೂಳೆಯಂತೆ ಚೆನ್ನಂ ಮೆಜಿಯದೆ ಬಾಲಕನಂತೆ ಪೊಲ್ಲಮಂ ಪಿಡಿಯದೆ (೨೫೩. ೩-೯೯) : ಬಲಗೈಯೊಳೊಪ್ಪಿರೆ ವನಜವೆಡೆಯ ಮೆಜಿದಿರೆ ಮಾರುಕೆಂಗಪ್ಪಲ (೨೫೩. ೦-೯). ೭. ಅಹಂಕರಿಸು : ಬೀಗು : ಪೆಜರಂ ನುಡಿಯದೆ ತನಗೊದಜಿತಮೆನರ್ ತನ್ನ ಮೊಗದೊಳೊಂದಕ್ಕರವಂ ಪೊಜಮಡಿ ಸಲಜಾಯದಜಿತಮನಜಾಯದರೊಳ ಮೆಜಿವ ಸಾಗುಗಿರಿದಿರುಂಟು (೨೫೩. ೦-೬೬) : ಮೆಜಿದಿರಾಗಿ ತಾಗಿದ ಗಣಾಸುರನಂ ಪಿಡಿದಿತ್ತಿ ಚಮ್ಪು ಪಂ ಸಜಸೂಸುನೆ ಸೀಳುತ್ತಿ (೨೯. ೫೫. ೫೫. ೬೦-೨೬ : ೨೨೩). ಮೆರಿ : ರಿ. ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯ ರಾತ್ರಿ ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲೆಯಂ ಮೆರಿವಂತೆ . . . ಮೆರಿವಳು ಪಾರ್ಥಿವ ಕುಮಾರಿ (೨೫೩. ೦೯-೨೦೦). ೩. ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕಾರದಿಂದ ಮೆರಿವ ಮಂಗಳ ಬೆಂದ್ರವೊಳಗೆ ಮುಡು (೨೫೩. ೩೦-೦೬೬) : ೪. ಆ ತರನೆಯ ನಾಣಂ ಮದನಂ ನೆರೆ ಮರೆಯೊಬ್ಬಿಮಂತೆ ಮೆರಿವನು ಮಲ್ಲಂ (೨೫೩. ೨೫-೨೬). ೫. ದಿವ್ಯತರಶಕ್ತಿಯಂ ಮೆರಿವೆವ್ವ ಸಲಹಿದಮ್ (೨೫೩. ೦೫-೯) : ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕೆ . . . ದೊಡ್ಡತನವನ್ನೇ ಮೆರಿವಿದಾಳೆ (೨೫೩. ೦೦೬). ೬. ಮೆರಿಯದೆಯ ಹಡದ ಮಾತೆಯ ಸೇಮೆಯನು ಮಾಡಿ ಮೆರಿವಿಂ ಮಾಡಿದವನು ಧನ್ಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿ (೨೫೩. ೨೦-೦೯) : ನಾಳೆ ಆ ಸೀರಿದು ನೀನುಬ್ಬಿ ಮೆರಿವಂತೆ ಕನಸು ಕಾಣನ್ನ ಚೆನ್ನ (೨೫೩. ೨೦-೨೬).
[ದೇ. ೩ ತುಳು. ಮೆರಿ : ಕಿಲು. ಮೆಜಿಯ, ಮೆಜಿಯ, ಮೆಜಿಯಗು : ಕೋಲಾ. ನಾಯ್ಕ. ಮೆಜಿ]

ಮೆಜಿಗೋಲು 'ಮೆಜಿಗೋಲು' ನೋ.

ಮೆಜಿಗಾಣ (ನಾ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುವವನು : ವೀರ : ವಾಮ ಶಕ್ತಿದವರ ಬಂದಿಯ ಹಿಡಿದಲ್ಲಿ ತೋಗವತ್ತಿಯ ಮೆಜಿಗಾಣ ಬಾಚೆಯ ನಾಯಕ ಕಾದಿ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದಲ್ಲಿ (೨೯. ೫೫. ೨೫೦-೦೬೯-೪ : ೨೨೦).
[ಮೆಜಿ + - ಕಾಣ]

ಮೆಜಿಗೋಲು, ಮೆರಿಗೋಲು, ಮೆರಿಗೋಲು, ಮೆಜಿಗೋಲು (ನಾ). ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೆರಾಡಿದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಲು ಬಳಸುವ ಕೊಕ್ಕಿಗೋಲು : "ಉತ್ತರಿಯನಲು ಮೆಜಿಗೋಲು" (೨೫೩. ೦೦೯-೬). ಮೆರಿಗೋಲು : ಮೆರಿಗೋಲು ಹಿಡಿದು, ಕಾಡದಲ್ಲಿ ಹರಿದಿರುವ ಹುಲ್ಲು ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಕೆದರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಕೆದರಿಕೊಳ್ಳುವುದು (೨೫೩. ೦೦೦). ಮೆರಿಗೋಲು : ಆತ ಮೆರಿಗೋಲಿನಿಂದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸುವ (೨೫೩). ಮೆಜಿಗೋಲು : ವ್ಯವಸ್ಥಾನವಯವದಿಂದ ನೋಡಿ ಕೊಡುತ್ತ ಕಡುಮೂರ್ಖತೆಯಂ ಮೆಜಿಗೋಲ ಕಲೆದುಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಣ ಸಿಡಿಲ್ ಎಣವನ್ನ ಒಪ್ಪು ವಾಮನಭಟ್ಟಂ ಕಟಾಕ್ಷನಮೆಯ್ದು ಪೊಯ್ಯಲು (೨೫೩. ೦೯೨೬. ೬೯-೨ : ೨೨೦ ೫೫).
[ಮೆಜಿ (೨೫೩. ೦೦೯. ಮರ್ = ಕಬ್ಬಿಗದ ಕೊಕ್ಕಿಯುಳ್ಳ ಉದ್ದ ಮರದ ಹಿಡಿಕೆಯುಳ್ಳ ಸಾಧನ) + ಕೋಲು (< ಕೋಲ್),]

ಮೆಜಿಯಸು, ಮೆರಸು, ಮೆರಿಯಸು, ಮೆರಸು, ಮೆಜಸು, ಮೆಜಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. (ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ) ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ನೆರೆವೇರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳು : ದಿವ್ಯರಾಜನಿಂದನೆಗೆ ರಾಜರಾಜಾಭಿಷೇಕವಂ ಮೆಜಿಯಸುವಂ (೨೫೩. ೨-೬೫). ಮೆರಸು : ೨. ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸು : ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಕಣ್ಣಿಗಳವಡುವೆಲ್ಲ ಮಸ್ತುಗಳು ಮೆರಸುವೆಲು ತಮ್ಮ ಹೊಳ ಸುವ ರಮಿಯ ತೇವದಲೆಯ ಗವಿಯಂಥದ ಹೊನಲಿನಂತಿವರನಗೆ ಹೊಳಿಸು ವರು ಗುಡಿಯಲ್ಲೆಯನು ಕೆದ ದೇವಕಳೆಯ (೨೫೩. ೨೯-೩). ಮೆರಿಯಸು : ೩. ಪ್ರದರ್ಶಿಸು : ತೋರಿಸು : ನೀನು ಭಜಬಲವನ್ನೊ ಬಾಕುರ್ಯ ವನ್ನೊ ಮೆರಿಯಸುತ ಭಜವೇನನೊಡನೆ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಉದ್ದೋಗಿಸು

ಪಾಲುವ ಸಿರಿಗೇರಿ ಮೆಟ್ಟುಡುವಿರಿ (ಸೂರ್ಯ-೦-೩೩); ಸುಡಿಗೆ ಮೆಟ್ಟುಟ್ಟು ನೋಟಕ್ಕೆ ಬಸಮಾಗಿ ಮಡದಿಯೊಡವಟ್ಟುನೆಂದನೊರ್ವಂ (ಸುಳುಕು-೭-೦೩).
೨. ತಬ್ಬಿ ಬ್ಬಾಗು; ದಿಗ್ಗ್ರಮೆಹೊಂದು: ಎಡವೆತ್ತೂರ್ಮೆಯ ಮೆಟ್ಟು ಕುತ್ತದೊಳೊಡಂಬಿಟ್ಟಿತ್ತ ಮತ್ತರೈ ಮೆಟ್ಟುಡದಾತಗ್ಗೆ ತಪಕ್ಕೆ ಪೋಪ ಪದದೊಳ್ (೦೩೩. ೨-೩೩). ಮೆಟ್ಟುಡು : ೩. ಮಿತಿಮೀರು: ವಿಕೋ ಪಕ್ಕೆ ಹೋಗು : ಮೆಟ್ಟುಟ್ಟು ಕುಳಿರುಳ್ ಜಾಳ್ಳಳಂ ಚುಚ್ಚಾತಿದ (೦೩೩. ೭೩-೦೩). [ಮೆಟ್ಟು + ಪಡು]

ಮೆಟ್ಟುಡು (ನಾ). ೧. ಮೋಡೆ; ಮೈಮರವು : ತೊಡದೀ ಪುತ್ರ ಕಲತ್ರಮೋಡದೊಳದೇಕಲ್ಪುಡವೈ ನಿನ್ನ ಮೆಟ್ಟುಡಿದೇ ಕಾರಣಂ (೦೩೩. ೦-೩೩). ೨. ಭ್ರಾಂತಿ: ಭ್ರಮೆ : ಎವಾಗಾರ್ ಶರಣ್ಣಿಗೆ ಪೋವೆವಂದು ಮೆಟ್ಟುಡಿನುಪತ್ತನಂದನಮನೊಮ್ಮನೆ ಸಾರ್ವದಂ (೦೩೩. ೩-೩೩) : ನೋಟುಂಗಿ ಮೆಟ್ಟುಡಂ ಪಡೆದು ತೋಟುವುಪತ್ತವನವಂ . . . ಎಯ್ಯ ವಂದು ಸಾರ್ವದಂ (೩೩೩. ೩-೩೩ ೩). [< ಮೆಟ್ಟುಡು]

ಮೆಟ್ಟುಡೆ, ಮೆಟ್ಟುಡೆ (ನಾ). ಭ್ರಮೆ : ಭ್ರಾಂತಿ : "ಮೆಟ್ಟುಡೆಯೆಂದು ಮರುಳ್ಳನಮಿರ್ಪೆದು" (೩೩೩. ೩೩). ಮೆಟ್ಟುಡೆ : ಮೊಡವಿಯೋವನಂ ನೀಂ ಪೆಸವಿದರ ಕೆಳ್ಳುನಿಯೆ ನಿನೆಗೆ ಮೆಟ್ಟುಡೆಯಂತೀ (೩೩೩. ೦೦-೦೩). [< ಮೆಟ್ಟುಡು]

ಮೇ, ಮೆಯ್ಯ, ಮೆಯ್ಯು, ಮೇಯು (ಶ್ರ). ಮೇದ್ರ(ಭೂತಕ್ಕ). ಮೆಂದು, ಮೇದು (ಭೂತಕ್ಕ). ೧. ದನ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿನ್ನು.
ಘೇವಿಸು : "ಮೇ-ಶಿರ್ಯಕ್ಕಾದನೇ (ಮೇಯು)" (೩೩೩) : ಬೇರೆ ಹೊಲನಲ್ಲಂ ಮೇದೊಡಂ ಪರ ಕೊಲ್ಲಲ್ ಪರಕಾಯ್ತನೇ (೩೩೩. ೨೩) : ಅನಿತಂ ಗಿರಿಗಳು ಪಾಂಡವನವನಂ ಹುಪ್ಪೋಗೆ ಮೇದು ಮೆರೊತ್ತತ್ತಿರಲ್ ಪನಪಾಲಕನೇಶ್ವರಿ ಪುಯ್ಯಲಿಟ್ಟುಂ (೩೩೩. ೩-೩೩) : ಗೋವಳ್ಳೆಲ್ಲ . . . ದಟ್ಟಿಸಿದಾ ಸುಗಂಧಯೊಳು ಮುಟ್ಟಿ ಮೇದವ ಹುಲ್ಲನು (೩೩೩. ೩-೩೩). ಮೆಯ್ಯ : ೧. ಹಸಿರಿಗೆ ಕೊಳಿಸಿದು ಮೆಯ್ಯಳಕಡುಗಲ್ ಕಡಮಯನೊಪ್ಪವ ನೀರ್ಪೆರುಗುತ ಪೋದ ಪರಣಹರಿದೇವ್ಯಂದದ ಮಂದವಜ್ಜಗಳುಮಂ ಕಂಡು (೩೩೩. ೦೨-೨೩ ೩) : ಹಿಂಗದೇಗಿಡಗಾಳುಗಳಂದಂಗಳಗಳ ತಂಪು ಮೆಯ್ಯ ದಕಂಗಳಂ ಕಂಡಿಪುತ್ತ (೩೩೩. ೩೦-೩೩) : ಅಲಸದೆ ಓದಿದಂ ಮೆಯ್ಯಂ ತುಂಗಂ (೩೩೩. ೩-೩೩). ಮೆಯ್ಯು : ೧. ದುರ್ಗದ ದನಗಳು ತನ್ನ ಸೀಮೆಯ ಸಡದನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಮೆಯ್ಯುತಾ ಇವೆ (೩೩೩. ೩೨). ೨. (ಅಲಂ) ಕಪ್ಪಪಡೆದ ಮೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಬಸಗೋಡನ ಹೆಂಡತಿ. ಬಸವಂತಿ ಕೂತು ಮೆಯ್ಯರಿಕ್ಕಿ ಬಂದವಳೆಂದು ಚುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಳು (೩೩೩. ೩೩, ೦೦). ಮೇಯು : ೧. ಮೃಗಸಂತತಿ ಹಗ್ಗರದಿಂ ಪೊಪ ಮಟ್ಟು ಮೇಯುತವೆ ಮೊಳೆಪ್ಪಂ (೩೩೩. ೩-೩೩) : ಆ ಕುದುರೆಯು ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಯುತ್ತ ನಿಂತಿರುವುದು ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬತ್ತು (ಮುಖ್ಯಂ. ೩-೩೩) : ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಮೆಂದು ಬಂದ ಎತ್ತುಗಳು ಆನಂದದಿಂದ ಬಾಲವನ್ನಾಡಿಸುತ್ತಾ, ತಮ್ಮ ಮೈಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ನೋವ ನೋಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದುವು (೩೩೩. ೦). ೨. ನಾಶಮಾಡು : ಭೃಂಸಗೊಳಿಸು : ದೇಶದುದ್ದಾರಕ್ಕೆ ದೇಹವನು ತೀಯಲ್ಪು : ಮಂದಿ ಹೊಲಗಳ ನುಗ್ಗಿ ಮೇಯುಬ್ಬ (೩೩೩. ೨೩-೦). ೩. ಆವರಿಸು : ಅಕ್ಕಮಿಸು : ಬೆವಣ್ಣಳ ಆಸಕ್ತಿ . . . ಅವನ ಹೃದಯವನ್ನೇ ಮೇಯು ಪತ್ತಿತು (ಗ್ರಾಹ್ಯಂ. ೩೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಕೊಡ. ಕೋತ. ಪರ್ವ. ಮೇಯ್ : ತುಳು. ಮೇಯು, ಮೇಪ್ : ತಲು. ಮೇಯು : ನಾಯ್ಕ. ಮೀಯ್ : ಕುವಿ.

ಮೆಮಲಿ : ಕುರುಬ್, ಮೆನ್ನಾ : ಮರೊ. ಮನೆ] ಮೇ, ಮೇಂ 'ನೋ.

ಮೇ, (ನಾ). ಕುರಿ. ಮೇಕೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಕೊಗನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವ ಒಂದು ಶಬ್ದ : ಮಗುವಿನ ಧ್ವನಿಯಂತೆ 'ಮೇ' ಎನ್ನುವ ಧ್ವನಿಯೂ ಕೇಳಿತು . . . ಹುಲಿ ಅವನ ದನವನ್ನು ಕಡಹಿ ಹಿಡಿದಿತ್ತು (೩೩೩. ೩೩೩. ೩).

ಮೇಂ, ಮೇ (ಸಪೂರೂ) 'ಮೇಲ್' ಎಂಬ ನಾಮಪದಕ್ಕೆ, ಸಮಾನ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆದೇಶರೂಪ : 'ಮೇಂಗಾಲ್', 'ಮೇಂಗಿಯಾ' ಪರಾ-ಮೇ : 'ಮೇಗರೆ', 'ಮೇಗಾಲ್' ಪರಾ. [< ಮೇಲ್] ಮೇಂಗಣ್ಣ (ನಾ). ಹಣೆಯ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಣ್ಣು : ಹಣೆ ಗಣ್ಣು : ಅಂತ್ಯವರು ವಿಕ್ರಮಚಾಲಿಗಳು . . . ಕೆಂಗಣ್ಣುಸಗುತ ನಗನಂದನೆಯ ಕಾಂತನ ಪಂಚಮುಖದ ಮೇಂಗಣ್ಣುರಿಯಂತೀಯಂದವನನುಕರಿಸಿದು ವೇಬಂಕಿರೆಯಾಗ್ರತೆಯಂ ಸಂಪರಿಸಿದರಸಾಹೃದ್ಯಾಹಿನಿಯ (೩೩೩. ೩-೩೩). [ಮೇಂ (< ಮೇಲ್) + ಕಣ್ಣ (< ಕಣ)]

ಮೇಂಗಿಯಾ 'ಮೇಂಗಿಯಾ' ಮೋ.

ಮೇಂಗಾಲ್, ಮೇಗಾಲ್, ಮೇಗಾಲು (ನಾ). ಕಾಲಿನ ಮೇಲುಭಾಗ : ಕಾಮನ ತಿಂಗಳೊಳವುಪ ನಿಶಾಮನವಿದ್ದು ತಿಪಲಪ್ರವಾಹದೊಳೆಸಿದಾ ವಾಮಯ ಮೇಂಗಾಲ್ ಸೊಗಯುಪವಾಮೆಯನನುಕರಿಸಿ ಮನಮನಿಟ್ಟುಳಿ ಗೊಳ್ಳಂ (೩೩೩. ೦೦-೨೦) : ಪಡೆದುವೆ ನಮ್ಮುನ್ನತಿಯಂ . . . ಇಂತೀ ಮಡಮುಂ ಬೆರಲ್ಲಳಂ ಕಿತ್ತಡಿಯುಮನುತ್ತುರ್ವಿದಂತೆ ಮೇಂಗಾಲಿಸಗುಂ (೩೩೩. ೩-೩೩) : ಅಂಗಯ್ಯ, ಅಂಗಾಲ್ : ಮೇಂಗಿಯಾ, ಮೇಂಗಾಲ್, (೩೩೩. ೦೩೩ ಕ್ರೂ). ಮೇಗಾಲ್ : ಕಿಟ್ಟೊಡೆ ಮೇಗಾಲ್ ವೆರಲುಂ ಗುಟಂ ಬರಿ ನೊಸಲ್ ನಿಟ್ಟಿಲ್ಪು ಗೋನಾಲ್ ಬನ್ . . . ಕಾಲಿದಿಯಂದಿಂ ತಿವನರ್ಚಿ ಪೋದುವಿನ ತತ್ಪಾಜನಕ್ಕಂದಾಂತುರಂ (೩೩೩. ೩-೩೩) : ನದೀತಾಂಗಿಯ ಮೇಗಾಲ್ಳಿನಪ್ಪ ವರಿಕಾಲ್ಳಂ . . . ಅನೂನಕೂಭಯಂ ಪದಯ (೩೩೩. ೩-೩೩ ೩) : ಜನನುತಮವೈತ್ತಮಗತಿಯಂ ಪಡೆದನಂತೆ ವಿನಿ ವಿರಕ್ತರನಿಜಿಪ ವನಿತಯ ಮೇಗಾಲ್ಳ ಕಾಸುತಿಯಂ ನುಮೆಯ್ಯುವೆ ವೆದು ಮನದೊಳ್ ಭಾಮಿ (೩೩೩. ೩-೩೩). ಮೇಗಾಲು : "ಪದಾರ್ಥಂ ಪ್ರಪದಂ ಈ ೨ ಮೇಗಾಲು" (೩೩೩. ೦೦) : ಶಿವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ನಯನ ಕ್ಷತ್ರಿಯ . . . ಮೇಗಾಲು ಮುಟ್ಟಿಗ (೩೩೩. ೦೩-೩೩) : ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಪದಕಳಗಳು, ಮೇಗಾಲು, ಹರಡು . . . ಕಣ್ಣುಗಳು, ಶಿರಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಾನಗಳೇ ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳಿಗೆ ಕಳಾಸ್ಯನ ಗಳಿಸಿಕೊಂಬುವು (೩೩೩. ೩೦) : ಕೀಳ ಕಿಣಕಿಣಿದ ಮೇಗಾಲು ತುರಿಸ ಬೇಡ (೩೩೩). [ಮೇಂ (< ಮೇಲ್) + ಕಾಲ್]

ಮೇಂಗಿಯಾ, ಮೇಂಗಿಯಾ, ಮೇಂಗೈ, ಮೇಗಿಯಾ, ಮೇಗೈ (ನಾ). ೧. ಮಣಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕಿರುಬೆರಳಿನ ವರೆಗಿನ ಭಾಗ : ಕೈಯ ಮೇಲುಭಾಗ : ಕಿಟ್ಟೊಡೆ, ಮೇಂಗಿಯಾ, ಮೇಂಗಾಲ್ (೩೩೩. ೦೨ ೩೩೩). ಮೇಂಗಿಯಾ : ೧. ಅಂಗಯ್ಯ : ಮೇಂಗಾಲ್, ಮೇಂಗಿಯಾ (೩೩೩. ೦೩೩ ಕ್ರೂ) : ಕಯ್ಯ ಮೇಗು ಮೇಂಗಿಯಾ (೩೩೩. ೩೩೩ ಕ್ರೂ). ಮೇಂಗೈ : ೨. (ಅಲಂ) ಜಯ : ಗೆಲುವು : ಮೇಲುಗೈ : ಬೆಂಗಯ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಾಸರಂಗಳಮುಂಟೆಂದೊಬ ಗರ್ವಗಂಗೆ ಮೇಂಗೈಯಪ್ಪ ಮನುತ್ರೆ ಬಂದಿರಿ (೩೩೩. ೦೦-೩೩). ಮೇಗಿಯಾ : ೧. "ಕರೋರ್ಧ್ವ ಮನಶ್ಚ ಮೇಗಿಯಾ ನಾಮಮಕ್ಕಂ" (ಮಂಟಾ. ೩೩-೩). ಮೇಗೈ : ೧. ಮೊಳಕ್ಕೆ ಮುಂಗೈಗಳನಾಡಿಸುತಂ ಮೊಳಕಾಲಿಕ್ಕುತಡಗುತೆ ನಿಲುತಂ ಅಂಗೈ ಮೇಗೈಗಳನಾಡಿಸುತಂ [೩೩೩. ಕಾಲುಂ ಕಯ್ಯಂ] ಬೆಂಗೊಡ್ವಾಗರೆ (೩೩೩. ೩. ೩೩೩. ೨). [ಮೇಂ (< ಮೇಲ್) + ಕಯ್ಯ]

ಮೇಂಗೈ 'ಮೇಂಗೈಯ' ಮೇಂ.

ಮೇಂಟಿ, ಮೆಂಟಿ, ಮೇಂಟಿ, ಮೇಟಿ, ಮೇಟಿ, ಮೇಡೆ, ಮೇಳಿ.
ಮೇಟ್ಟಿ (ನಾ). ೧. (ಶ್ರೀಯುಕ್ತ ಅಥವಾ ಗೆಲುವಿನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನಡುವು) ಕೆಂಬ; ಸ್ವಂಭ: ಬೇ ಮತರು ಕೊಟು ಎ[ಂ]ತಾ ಮೇಂಟಿಯನಾ (೨೦೨೨. XV. 111. ೨೦೦-೪; ೫. ೨೫೦ ೪೪); ಧರಣಿ ವಾಧ್ಯದೊಳಿವೆ ಮೇಂಟಿ[ಯ]ವೊಲಿಕ್ಕುಂ ಮೇರು[ವಾ] ಮೇರು ವಂದಿರದಿಂ ವಕ್ಷಗಧಾಗದಲ್ಲಿ ಧರತಕ್ಷೇತ್ರಂ (೪೨. 1೪. ೦೦-೨ : 1121); ಅದ್ಯಕ್ಷರದ ಬಿಂದುವಿಗೆ . . . ಮಕಳು - ಮಂಕಡ, ಮಕ್ಕಡ : ಮೇಡಿ-ಮೇಂಟಿ (೪೫೪. ೨೫ ಕೃ. ೪೫). ೨. ಕಟಾವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಒಕ್ಕಲು ಕಣದಲ್ಲಿ ನಡುವ ಕೆಂಬ : ಮೇಟಿಗಂಬ : ಮೇಂಟಿ (ಮೇಟಿ) - ಮೇಡಿ (ಮೇಡಿ) - ಒಕ್ಕುವ ಕಂಬ - ಕೃಷಿ (೪೫೪. ೨೫). ೩. ಬೇಸಾಯ : ಉಳುಮೆ : ಕೃಷಿ : ಮೇಲಿನ 'ತದ್ಭೂತ' ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮೇಡಿ. ೪. (ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ) ಮಾನ್ಯದ ಭೂಮಿ : ಮೃತ x x [ಗ್ರಾಮಾಧ್ಯಕ್ಷ]ಗಂ(ಬೀರ) ಗಾಮಾಧ್ಯಕ್ಷಂ . . . ನಾಲ್ಕು ಬರಸ ಪರಿಯಾರಮು: ಐದನ ಪರಸ ಪಡು ವಾರಮುಂ ಮೇಣ್ಣಿಯು ಸತ್ತಿಗಮು ಇವೆತ್ತಮಾ[ನ]ಪ್ರಸಾದಂಗೆಯ್ಯಾರ (೨೦೨೨. 1X-1. ೨೦-೦೬ : ೨೫೫ ೪೪); ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮಸ್ತಗುಣಸಂಪನ್ನರವೃಷಾ ವತ್ಸ್ಯಾಕೃಲುಮಿದುರ್ ದಿಟ್ಟ ಧನ್ಯಮಾವುದೇದದ ಮೇಂಟಿಯಲು ಪಾ ೧ ತೋಟಲಲು ಪಾ ೧ (೨೦೨೨. XI-11. ೦೨೫-೦೬ : 11೨೨). ಮೆಂಟಿ : ೧. ಆತನೋಳೆ ಅನರಮನೆಯಗಣಕ್ಕೆ ಮೆಂಟಿಮನಾಗಿರುವನು (೨೫೫೪. ೦೦೦-೨೨). ಮೇಂಟಿ : ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಆ ನಾಂಧು ಅರಸು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಮಾನ್ಯ x x x ಪಾಳು ಮೇಂಟಿ ಸೇನೆ ಸಿದ್ಧಿಯು ಹೊಡೆ ಪರಿತಿ x x x ಬೇಡು ಬಿಟ್ಟು . . . ಮೊದ್ರರಾಗಿ ಅಪ್ಪ ದೊಂದುಯಿಲ್ಲದೆ x x x ಸರ್ವಜಾಥಿ ಪರಿಹಾರ (೨೦೨೨. 1X-11. ೪೦೬-೨೦ : 13೬4). ೩. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು : ಅನಿರಾಪ್ತರದ ಪೆರ್ವಟ್ಟಿ ತೆಂಕಾ ಸೀಮೆ ಮೇಣ್ಣಿಯ ಪೆರ್ವಟ್ಟಿ ಪದವಣ್ಣೀಮೆ ಮತ್ತಮಾ ಸಮಾಜ್ಜಿಹೆಯೇಜಾಯ ಬಡಗಣ ಕೋಡಿಯ ಪಡುವರ್ಪಾಳಕ್ಕಿವ ಮೇ[ಗ್ರ]ಳಿಯ ಬರುದು ತೋಟಿಯಾಗಿ ಪಡುವಣ್ಣಾಗದೊಳ್ ಮೇಣ್ಣಿಯ ಬಟ್ಟಿಯಂ ಪುಟ್ಟಿ ಬಡಗಣ ಸೀಮೆ (೨೦೨೨. XI-1. ೬೪-೮೦ : 1045). ಮೇಟಿ : ೧. ದ್ರವಿಳಾಳೇಪತಿಯೆಂಬ ಬೋಳರ ರಾಜ್ಯಾಪಕ್ರಮಾತ್ರೀಗೆ ಕಾಂಚಿ ಪೊರಿದೊಕ್ಕಿವು ಕಂಚಿ ಸಂಚರಣಿ ತೆಂಕಾಪುಟ್ಟಮಂ ದಾಂಟಿ ಸಾಸುವಿನೊಳ್ ರಾಜಗನೊಕ್ಕಲಂ ಬದಿವು ತಂದೊಕ್ಕಲ್ ಜಮಂ ನಟ್ಟಿ ಮೇಟಿಪ್ಪರಾದತ್ತನೆ ನಟ್ಟಿನೊಟ್ಟಿಚೆಯಿಂ ತಂಬಂ ಜಮಸ್ವಂಭಮಂ (೨೦೨೨. ೨೪೨೦. ೬೬-೨೬ : 1080); ಇಳಾತಳಮೆಂಬ ಕಳದೊಳು ಓತು ವಿಲಯಕರ್ತೃ ನಿಲಿದ ಮೇಟಿಯ ರೀತಿಯಾದ್ದು ಮೇರುಬಿವರಿ (೨೦೨೨. ೧-೨೦); ಆ ಸ್ವರ್ಣೋಕ ವೃಷವನಾರು ಬಣ್ಣಿಪರಲ್ಲಿಯಾ ಧೃವಂ ಮಿಸುಪ ಲೀಲದ ಲಿಂಗಮಂ ಶ್ರೀ ಭಕ್ತಿಯಂ ಭಜಿ ಬುವಿಗೆ ಮೇಟಿಮೇಳೆಲು ಪುಪಾಭಾಸದಿಂದಿಹಂ (೨೦೨೪. ೪-೦೬-೬). ೨. ಮೇಟಿಯಂ ಟಾಟಿ ನಡೆದುಬಲ್ಲದೆ ದೇವಪಾಟವ ಕಡುಗು (೨೦೨೪. ೦೨೫೬); ಮೇಟಿ ಬಲವಿದ್ದರೆ ಕೋಟಿ ಗೆಲುವುದು (೧೦೬). ೩. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ಉತ್ತಮವಾದುದು : ಮೇಟಿ ಪುರುಷಕ್ಕೆ ಎಲೆಯುತ್ಪಾಟುಗುಂ ವಸ್ತ್ರಕರ್ಮದೊಳ್ ವಿಷಮನದಂ ಪಾಟಿ ಮರಿಜದೊಳೆಯರ್ ಕೋಟಿಲತಾಕುಲಮದೇವುದಿಂತಿದಕಾಡಿರೊಳ್ (೨೫೪. ೬-೪೪). ೪. ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಸುವಿನಯಗಳ ಮೇಟಿ ದಾಸೋ ಹವನಲರ್ಪವ ಚೀಟಿ . . . ದಯಾಳುಶಂಕರನೊಲುಮೆಯುಳ್ಳಳು (೨೫೪. ೬-೦೦). ಮಾರನ್ನಪತಿಯು ತೇಜಿ ಭೂರಿಮೋಹನನಾಜಿ . . . ತೋರ ಮಂದಿಯ ಪದೊಟಿ ನಾರಿಯರೊಳುಂ ಮೇಟಿ (೨೦೨೨. ೬-೬-೬೬).

ತಾಜೆ ಎಪ್ಪು ಕಾಸ್ತಮನೋದಿ ತಪಗಳನು ಗೆಯ್ದರೂ ಸಿದ್ಧಿಯಲಿ ಕನಕಣ್ಣು ನಿಪದಿ ತಮಗೊ ಮೇಟಿ (೨೫೨೨. 1೪. ೬೪). ೯. ಮುಂದಾಳು : ಮುಖಂಡ : ನಾಯಕ : ಸೀತಾರಾಮು ಮತ್ತು ರಾಮಚಂದ್ರ ಇಬ್ಬರೂ ಮೇಟಿಗಳಾಗಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲುಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು (೪೪೫. ೦೪). ಬಾರಾ, ಓ ಬಾನ್ ಮಿನ್ಗಳ ಮೇಟಿ . . . ಬಾರಾ, ನಲ್ಲಿರುಳಲಿ ಗಲ್ಲಿಡೆಮಾ! (೨೦೨೨. ೨೦-೦೦೬೪). ೧೦. ಮುಖ್ಯ ಸೇವಕ : ಮೇಟಿಯ ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದರು (೨೦೨೨). ೧೧. ನಡುವಿನ ಭಾಗ : ಕೇಂದ್ರ : ಮೇಟಿ ಶಿಲಪ್ರತಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪಾಟಿಯಪ್ರಪ್ತರಗುಡಿಗಳಂ ಮಾಟಕೊಟದ ಮಹ ಮನಗಣಿಸಿದವು (೨೦೨೪. ೨೫-೨೫). ಮೇಟಿ : ೨. ಹೊಟ್ಟೆ ಕಳೆದು ಭತ್ತ ಒಂದು ಪುಟ್ಟು ಹೊಟ್ಟೆಗಟ್ಟಿತ್ತು ಒಕ್ಕಿದ ಮೇಟಿ ಕಿತ್ತಿತ್ತು ಹುಲ್ಲು ಮೆದಗೆ ಹೋಯಿತ್ತು (೨೦೨೪. ೦೪೫-೨೫೬); ಕಳೆ ಕೆತ್ತುವ ಮೇಟಿಯಂ ನಡುವ ಕುಡುಗೊಲನುಳಯದೇ ಮನಯುಸುವ ಗೊಂದಲಂ ಕುಡಿಯರಾಗೊಳ ಗೊಪ್ಪಮಂ ಪಡೆದುದು (೨೫೪. ೦-೨೪); ಹೊಡೆದೆಯನ್ನು ಮೇಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಉಳಿದ ಉಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಸಾಲಶರಾರೊಂದು ಹೂಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವರು (೪೫೪. ೦೪೪). ಮೇಟಿ : ೧೨. ನೇಗಿಲು : ರೆಂಟಿ : ಪೂಜಿ ಪೊಡವಟ್ಟಿವೆ ವಿರಾಜು(ಟಿ)ದಯನಜ್ಜಿದು ಪರಿವ್ರವಾ ದಾಂಟದ ನೀನೋಡೆಯ ಬಲ್ಲೆಬ್ಬಗಳಂ ಯೋಜಿ ಸಲೆ ಓದಿದು ಮೇಳಿ(ನ) ಯುಂ ತತ್ಪ್ರಮದಿಂ (೨೫೪. ೪-೨೪); ಆರು ಕಟ್ಟಿ ಉಳುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಮನೆಯ ಮುಂದುಕೆಯಜಮಾನ ಗಾಡಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಮೇಟಿಯನ್ನು ಬೇರೆಯವರ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಓಡಿ ಬಂದು (೨೦೨೨. ೪೪೪). ೧೩. ನೇಗಿಲಿನ ಹಿಡಿ-ಗೂಟ : ಎಟೊಂದ್ರೇನು ಮೇಟಿ ಮೇಲೆ ಕೈ ಮಡ್ಕೊಂದು ತಪ್ಪ (೨೫೪. ೦೪೪); ನೇಗಿಲಿನ ಮೇಟಿಯನ್ನು ಮತ್ತಾ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡುಕೊಂಡ ರಾಮಯ್ಯನು ಮೇಲಿನ ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿಯೆ ನಿಂತಿದ್ದನು (೪೫೪. ೨೦೦). ಮೇಳಿ : ೧೪. ಉತ್ತಮವೆಂದು ಮೇಳಿಯ ಓಡಿ ದಾಯರಡೆತ್ತದಾಯೆಂದು ನಡೆಸಲು (೨೫೪. ೦೬೪); ಎತ್ತು ಜತ್ತಿಗೆ ನುಂಗಿ ಭತ್ತ ಜಾನವ ನುಂಗಿ ಮುಕ್ಕಟಿರೊಪ್ಪಿ ಅಣ್ಣನ ಮೇಳಿ ನುಂಗಿತ (೨೦೨೪. ೨೪-೪). ೧೫. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಿಳಾಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಲಹಾಗಿ ಬಿದ್ದ ಮರನ ತಂದು ನಿಬ್ಬಿಯ ಕಾರುಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಿಸಿ ಶುದ್ಧಿಸಿ ಅನಾದಿಯೆಂಬ ಹುಗುಲುದೆದು . . . ಇಷ್ಟವೆಯ ವಿಶ್ವಾಸದ ಮೇಳಿಯಂ ಬಿಟ್ಟ (೪೫೪. 111. ೪೬-೪೭). ಮೇಟಿ : ೧೬. ಧನ್ಯ ಕುಮಾರು ಉಟ್ಟು ನೋಟುವೆಂದು ಮೇಟಿಯಂ ಓದಿದು ಓದಿದೊತ್ತಿ ಪೊಡೆಯ ನೇಗಿಲ್ ನಡೆವೊನೆಯೊಳ್ ನೆದ ಕಳೆವುಂ ಕಂಡು (೨೦೨೪. ೦೪೪-೨೪ ೨).

ಮೇಟಿಮಾರುಕ = ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನೇಗಿಲನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವವನು : ಕೃಷಿ : ಒಕ್ಕಲಿಗ : ಸಾಕುಯಲೊ ಮೇಟಿಮಾರುಕ ಒಕ್ಕಲಿಗನೆ ಭರದ ಸೀಳುಕ್ಕಿಯುತ್ತುತ್ತು (೨೫೪. ೦೬-೬) : ಇಷ್ಟೊಂದು ಓಡಿ ಮತ್ತೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದು 'ಮೇಟಿಮಾರುಕ'ನಾಗಬೇಕು ಅನ್ನು (೪೫೪. ೨೫೬). [ದೇ. ೩ ತಡಿ. ಮೇಟಿ, ಮೇಟಿ, ಮಲ. ಮೇಟಿ : ತುಳು. ಮೇಟಿ, ತಲು. ಮೇಟಿ. ಮೇಟಿ, ಮೇಡಿ : ಕೋತ. ಮೇಯ : ಕುವಿ. ಮೇರಿ. /ಸಂ. ಮೇಡಿ, ಮೇಡಿ, ಮೇಡಿ]

ಮೇಂಟಿಖಂಡುಗ 'ಮೇಂಟಿಗಂಡುಗ' ನೋ. ಮೇಂಟಿಗಂಡುಗ, ಮೇಂಟಿಖಂಡುಗ, ಮೇಟಿಗಂಡುಗ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : "ಧಾನ್ಯದ ರಾಶಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆ" (೪೫೪. ೪೦೦) : ಧನಬಂ ಕಾಳೊಟ್ಟು ಮೇಟಿಗಂಡುಗ (೨೦೨೨. ೦೪೬೬. ೦೬೪೪. ೨೪-೨೬ : ೨೫೪) : ಅಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯದ 'ನಿಜದ ಕಿಟುಬಿಟ್ಟಿಗಳವಾಪೆ

ವೆನ್ನದೆ ಮನೆಮಾಣಿ ಒರೆಯುವವನು ಧನಬಲಂ ಕಾಳಗೊಲ್ಲ ಮೇಂಟಿ ಗಣ್ಯಗಮಗದಿಯ ತಿಂಗಳಿನ ಬೇಳೆಯೊಮ್ಮೆ (೨೨೩೩-XX. ೪೭-೭೭; 1974).

ಮೇಂಟಿಬಿಂಡುಗ : ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಳತೆ : ಮೇಂಟಿಬಿಂಡುಗ ದೇವಗ್ನ್ ಇನ್ನೇ ಧರ್ಮವುಂ ಪ್ರತಿಪಾಳಿಸಿದಮ್ ವಾರಣಾಸಿ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರಯಾಗಗ್ನ್ ತೀರ್ತೃಂಗಕೊಳೆ ಪತ್ತ[ನ]ಸರಕಟ್ಟೆಯಂ ದಾನಗೊಟ್ಟ ಭಳಮಕ್ಕುಂ (೨೨೩೩. 'XI-1. ೨೨-೪೦ : 897). ಮೇಟಿಗಿಂಡುಗ : ಮೇಟಿಗಿಂಡುಗಮುಮಂ ಹನ್ನರಹಣಮುಮಂ ಬಿಟ್ಟುಕು (೪೨- ೩೪. ೭೪-೭೭; 1111). [ಮೇಂಟಿ + ಕಂಡುಗ (< ಬಿಂಡುಗ)]

ಮೇಂಟಿ 'ಮೇಂಟಿ' ನೋ.

ಮೇಂಡ (ನಾ). ಟಿಗರು ; ಕುರಿ : "ಅಮಿ. ಉರ್ತಾಯಿ... ಮೇಷ. ಮೇಂಡು—ಈ ರಿ ಕುರಿ" (ಕಣಕು. ೪೭-೦೨೪). [ಸಂ. ಮೇಂಥ]

ಮೇಂಡು (ನಾ). ರಿ. ಮಿದುಳು : 'ಮೇಂಡುಜ್ವರ' ಪರಾ. ೨. ಬುದ್ಧಿ : ಮಲಗಿಕೊಂಡಲ್ಲಿಯೇ ವಿಷ್ಣು 'ಕಮ್ಯುನಿಜಂ'ದ ಭಕ್ತವಾದ. ಮಂದವಾದ ಅವನ ಮೇಂಡು ಈ ವಿಚಾರಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆಯಲಸಮರ್ಥವಾಯಿತು (ಕಣಕು. ೦೦೦೦). [← ಮೇಂಡು. ಮೇಂಡೂ]

ಮೇಂಡುಜ್ವರ (ನಾ). ಮಿದುಳಿಗೆ ಬರುವ ಜ್ವರ : ಊರ ಜನರನ್ನೆ ಉಂದಾಸುವ ನಿಮಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಮೇಂಡುಜ್ವರ ಬಂದಿಲ್ಲ ವಷ್ಟೆ ? (ಕಣಕು. ೪೪). [ಮೇಂಡು + ಜ್ವರ]

ಮೇಂಟಿಲ, ಮೇಬಿಲ (ನಾ). ಪ್ರಾಣಿ. ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಮೇಯುವ ಭೂಮಿ.—ಸ್ಥಳ : ಆ ಧೀವರಂ ಸರಿಯು ತೊಂದರಿದುದುದಯದೊಳಗಾ ಹಕ್ಕಿ ದಡದನಿಗೆ ಮೇಂ(ಕಾಣು. ಮೇ) ಬಿಲಕಿ ಹದವು ಮಿಗೆ ಹಾಜ್ ಪೋದುದನಂತು (ಕಪ್ಪ. ೪೨. ೨-೭೨) : ಎಳಗಣುವಿಕ್ಕು ಮೊಲೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು ಮೇಂ(ಕಾಣು. ಮೇ)ಬಿಲಕಿ ತಳಂದವು ಬಹುವಿಧಂಜಿದ ಮೃಗನಿಕುರುಂಬ (ಕಪ್ಪ. ೪೨. ೦೦-೭೪). ಮೇಬಿಲ : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು ನೋಡಿ.

[ಮೇ + ಬಿಲ]

ಮೇಕು, 'ಮೇಬ್ಬು' ನೋ.

ಮೇಕ್ಕು, 'ಮೇಗು' ನೋ.

ಮೇಕ್ಕು, 'ಮೇಖು' ನೋ.

ಮೇಕುದೋಟು 'ಮೇಗುದೋಟು' ನೋ.

ಮೇಕುದೋಟು 'ಮೇಗುದೋಟು' ನೋ.

ಮೇಕ್ಕೆ (ನಾ). ಅಡು : ಕರಿಯ ಮೇಕ್ಕೆ (ಕಾಣು. ಮೇಕ್ಕೆ)ಯ ಕಾಳಸರ್ಪನ ತರಿಸಿ ಕಾಣುಯ ಸಮಿತಗಳ ಸಂವರಿಸಿ ದೀಕ್ಷಿತನಾದನಾ ವಿಳಮಾಪಣಾಧರಕಿ (ಕಾಣು. ೭-೪೨-೭) ; ಜನಾನನು ಒಂದು ಮೇಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಂದ (ಕಾಣು. ೦೪) ; ನೂತಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಕ್ಕೆ ಕಾಯೋದು ಲೇಸು (ಗಾಣಿ).

[<ಸಂ. ಮೇಕ./ ತಲು. ಮೇಂಕ, ಮೇಕ, ಕೋರಾ. ಪಾಯ್. ಮೇಕ; ಪರ್ಜ. ಮೇವ ; ಗಡಬ. ಮೇಗಿ ; ಗೊಂಡಿ. ಮೇಗ]

ಮೇಕ್ಕೆ, 'ಮೇಕ್ಕೆ' ನೋ.

ಮೇಕ್ಕೆಕೊಂಬುಬಳ್ಳಿ (ನಾ). ಹೋತದ ಕೊಂಬಿನಂತೆ ಕಾಣುವ ಕಾಯಿ ಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : ಮಾಧಿಪುಲ, ದಾಗ್ಗಿಕ. ಮೇಕ್ಕೆಕೊಂಬುಬಳ್ಳಿ (ಕುಣಿ. ೨೯-೦೦೭೪). 'ಮೇವಶೃಂಗಿ' ಪರಾ.

[ಮೇಕ್ಕೆ + ಕೊಂಬು + ಬಳ್ಳಿ]

ಮೇಖಿಲೆ, ಮೇಖಿಳಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಂಗಸರು ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಓಡು; ಓಡುಣ ; ಡಾಬು : ಆ ಮರಾಠಿ ನಿಜಯವಿಲ್ಲ ವವು ಲೇಖನಾದುದುಂದು ಸಿಂಧುಮೇಖಿಲಾಲಂಕೃತಿಯ ಸುತಕೊಂಡಾಡಿ

ದಳಂ ಕಡಿಯಾ(ಕೊಣ. ೭-೨೨-೭) ; ಸುಲಲಿತ ಜಘನಸ್ಥಲ ಮೇಖಿಲೆಯುಗ್ರ ದೊಳೆಸೆದ ಮಂಜುಮಂಡಿಲದ ಕಪ್ಪುಲರೇಪಿ ನೆಗೆದುದನೆ ಕಣ್ಣೊಲಿತ್ತುಮು ರೋಮರಾಜಿ ರಾಜಾನನಯಾ (ಕಾಣು. ೭-೨೪). ೨. ಗಂಡಸರು ಧರಿಸುವ. ಮುಂಜತ್ಯಗಾದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಉಡಿದಾರ : "ರಸನೆ ಮೇಖಿಲೆ ಕಾಂಚ ಸಪ್ತಕಿ ಕಳಾಪಿ ಸಾರಸನವೆನಲುಡಿದಾರಮಕ್ಕು" (ಕಾಣು. ೦-೭೦) ; ಜಲಿರುದಬೀಜರಾಜಗಣಪಾಪ . . . ಮುಂಜಮೇಖಿಲೆ ಗಳನೊಪ್ಪಮಾಡುವ ಸಮಿತ್ತುಕಮಂ ತರವೋಪ . . . ವ್ಯವಧಾಯ ಮೆತ್ತಲಾರ(ಕಾಣು. ೨೨). ೩. ಕೆತ್ತಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸುವ ಸೊಂಟದ ಪಟ್ಟಿ ; ನಡುಕಟ್ಟು : "ಮೇಖಿಲಾ . . . ಆಯುಧವು ಹಾರಿ ಪೋಗದ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟು" (ಕಾಣು. ೨೭೩). ೪. ನಡುವಿನ ಭಾಗ ; ಮಧ್ಯಭಾಗ : ಮಲಯಮೇಖಿಲೆಯಂತೆ ಚಂದನವ್ಯವಾಹ ತಂಸೆಯುಂ . . . ಯಕ್ಷಾಧಿಪಶ್ಚಿಮಂತಕಳೋದ್ಯುಸಿ(ಯಂ. ಮೈನಿ) ದೇಜುಂಜವ್ವನೆಯ ರೂಪಾತಿತಯಮನಮೆಯಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತಂ (ಕಾಣು. ೪೪). ೫. ಸೊಂಟದ ಹಿಂದಿನ ಕೆಳಭಾಗ ; ಜಘನ ; ನಿಂತುಬ : "ತಿಗದಲ್ಲಿ ಮೇಖಿಲೆಯಿಲ್ಲದ" (ಕಾಣು. ೦೨೨-೦೪). ೬. ಪರ್ವತದ ಸಾನು.—ತಪ್ಪಲು. ೭. ಪರ್ವತದ ಅಗ್ರಭಾಗ ; ಶಿಖರ ; "ಕಾಂಚಿಯುಂ ಮಕ್ಕುಂ ಪರ್ವತದಗ್ರಮುಂ ಜಘನಮಂತಂ ಮೇಖಿಲಾ ವಾಚಕಂ" (ಕಾಣು. ೦೦೪). ೮. [ಅಶ್ವಶಾ] ಕುದುರೆಯ ಒಂದು ಅವಯವ : ರಂಧ್ರದ ನಾಭಿಯಡಿಗೆ ಉಪರಂಧ್ರಮೆಂಬ ಪೆಸರಕ್ಕು ರಂಧ್ರದ ಉಪರಂಧ್ರದ ನಡುವೆ ಮೇಖಿಲೆಯೆಂಬ ಪೆಸರಕ್ಕುಂ (ಕಪ್ಪ. ೪೪. ೪೪). ಮೇಖಿಳಿ : ರಿ. ಮತ್ತೊರ್ವಕತಿಸಂಭ್ರಮಪ್ರಕೃತದಿಂ ಮೇಖಿಲಾ ಕಳಿತನುಚಿರ ಲಂಕಿತಾಧರವಲ್ಲವೆ ನೋಬ್ಬ ದಂಡುಗಳೊಳಂದಾಗೊಂಡು ಸೂರ್ಯದಾನ ಬರ್ಪಂತೆ ಬುದು (ಕಾಣು. ೪-೭೭ ೪) : ಮೇಖಿಳಿ ಘನಾಗಮಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ದೀಪಮಾಲೆ ಬಾರಾಗಮನಕ್ಕೆ . . . ಎನರಾ ನಭೋಭಾಗದೊಳಂದು ಬಿತ್ತರಿಸಿದತ್ತ ತಬ್ಬಿತ (ಕಾಣು. ೪-೪೪) ; ಪಕ್ಷತ್ರ ಬಿಚಿತಮೇಖಿಳಿಯಾದು ದಯಾ ಪೇಳಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಉರಾನಿಚಿ ಚತುರ್ದಶಿಗೆ (ಪ್ರಣಕಾ. ೭೭-೦). ೨. ಸಲಿ ಫೈಕ್ಷವನಮದನಂ ಪಲಾತಮಂಡಂ ಜಟಾಳಿ ಕೋನಂ ಮೇಖಿಳಿಯಂಚಿಕಿವೆ ಮೇಬ್ಬತ್ತಲಿಂಗದೊಳ್ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿವರ್ತಿಯನಿಕ್ಕುಂ (ಕಪ್ಪ. ೪೨. ೭೭-೭೦). ೬. ಮಂದರಮಹೋದರದ ಸಂದನಮೆಂಬ ಮೇಖಿಳಿಯುಂ ಸಾಸಿರದ ನೂಟಾಪ್ಪ ತ್ತೊಂದು ದೋಜನಮಗಲದಿಂ ಹಾರಾಗಣಿವಮಾನಂಗಳಿಕರ್ಪಂ (ಕಾಣು. ೦೦-೨೪ ೪) ; ಶ್ರೀಜನಘಪವಟತಪ್ಪಮರಾಜಿತಮೊಂದೊಂದಿನಪ್ಪ ಮೇಖಿಳಿ ನಾಲ್ಕುಂ ರಾಜನೆ ಮಂದರಮಂಕಾರಾಜಿದುದು ಲಕ್ಷ್ಯೋಜನೋನ್ನತಿ ಯಿಂದಂ (ಕಾಣು. ೨-೦). ೮. ರಂಧ್ರದ ನಾಭಿಯದೊಳುಪರಂಧ್ರ ಮನಕ್ಕುಂ ಸ್ವರಂಧ್ರದುಪರಂಧ್ರದ ನಡುವಂದಕ್ಕುಂ ಮೇಖಿಳಿಯುಂ (ಕಪ್ಪ. ೪-೪೨). [ಸಂ. ಮೇಖಿಲಾ]

ಮೇಖಿಳಿ 'ಮೇಖಿಲೆ' ನೋ.

ಮೇಖಿ, ಮೇಕ್ಕು (ನಾ). ರಿ. ಕೋಲು : ಬೆತ್ತ : ಸಕಲಪಣಕ್ಕುಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿತರಿಸಿ ನಯಂದಿಲೂ ಮೊಂಡರಿಗೆ ಮೇಖಿ ಭಡಾಯಿಸಿ ಕೊರಡೆಗಳಯಂದಿಲೂ ಸಹ ಗರಮಾಗರಮಾ ಮಾಡಿ ಜನರಿಂದ ಪ್ರಜರಾಜ ತೆಗೆದು (ಕಪ್ಪ. ೭೪). ಮೇಕ್ಕು : ೨. ಗೊಟ್ಟ ; ಬೆಣೆ ; ದೊ : "ಸ್ಥಾನುಂ. ಧ್ರುವಂ, ತಂಕು - ೩ ಮೋಟಿನ ಹಸರು ಗೊಟ್ಟ, ಮೇಕು" (ಕಾಣು. ೦೦೦) ; ಬಲುವಯ ಕಾಲ ವೆಂಡವುಹು ಮಾಸ್ಸಂ ಭಾರಿ ನಗಾರಿ ಮೇಕು ಮಂಗುಲಿಪ ಸುರಾಂತ ಸತ್ತಿಗೆ ನಿಶಾನಯು ಮಾಯ್ಯರುಕಾಪು ಸಿಂಹವೆಂದುಲವ ಸುಡಕ್ಕೆ ವೀಜಣೆಯು ಶಂಖ ಸುಚಕ್ರವು ರಾಜರಾಜನಿಂದಲಿ ಮಡದಾತ ಘಟಿಯ ಪರೇಕ್ಷರ ಭೀಕರ ಶತ್ರುಸಹರಾ (ಕಾಣು. ೦-೦೭೭). ೩. "ಮಾಂಸವನ್ನು ಬೇಯಿಸುವಾಗ ಅದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು

ಕೊಳ್ಳುವ ಪುರದ ಅಥವಾ ಲೋಪದ ಕೋಲು. ಕಂಬಿ. ಸಲಾಕೆ. ಮೇಕು (skewer. ೨೦೯೦). [← ಪಾರ. ಹಿಂ. ಪುರಾ. ಮೇವ್] ಮೇಗ (ನಾ). ಮೇಡ: ಮುಗಿಲು: "ಮೇಗಂ ಮುಗಿಲೆಂದು ನೀರ ತೇರಿದು ಫಣಂ" (೨೦೯೦, ೪೬); "ಮೇಗ - ಮೇಘ = ಮೇಡ" (೨೨೨೩. ೩೩). "ಮೇಗಮೇಗ" ಪರಾ. [← ಸಂ. ಮೇಘ] ಮೇಗಡ (ನಾ). ೧. ಮೇಲುಭಾಗ: ಉಪರಿ: ವ್ಯಗ್ರವಾಸನಯ ಸುಂಡಿಲಂ ಹಸ್ತಾಗ್ರದಿಂ ಒದಿದೊತ್ತಿ ಬರಸಳಿದಾಗ್ರಮ್ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದಾ ಮೇಗ [೨೦೯೦. ದೇವ್ಲೆಡೆಗೆ ಪಾಯ್ಲು (೨೨೨೩. ೨೨-೨೩): ಗಗನದ ನಡುವೆ ಓರಿದುಂ ಬಳಸಿದಾ ತ್ರಿಕುಂಡೋರ್ವವುಳ್ಳಯಾ ತಲೆಯ ಮೇಗಡೆ ನಿಲಿದಿದಿನದ್ದಳೆಯನಲದ್ದಿಯರ್ಗೊಡ್ಡೋಜ್ಜವಧಿದಾದಿ ಮೂರ್ತಿಯ ಪಡ್ವೆ ಪುರಿತವದು (೨೨೨೩. ೨೩-೨೪): ಅಮುಷ್ಠರಿತೋದರಮನಿವಂಜು ದಾವಳಯ ಮೇಗಡೆಯುತರುತಿರ್ಪ ಪಾಂಗ ತೀರದೊಳೆ ನಾಂದ ನೇಮಿ ಗಳನಾಂಕ ಭವದ್ರಥಮಿಲ್ಲ ಸೂಚಕಂ (೨೨೨೩. ೨೦೦-೨೦೧). ೨. ಬಹಿರಂಗ: ಬಾಹ್ಯ: ಬಹಿರ ಮೇಳ್ಳಸದಿರು ಕಾರ್ಯದ ಮೊಲಗಮೇನದ ಮೇಳು ಮೇಗಡೆ ಮೇವವರು ನಾವಲ್ಲ (೨೨೨೩. ೨-೨೪). [ಮೇ (← ಮೇಲ್) + ಕಡೆ]

ಮೇಗಲ್ 'ಮೇಗು' ಪರಾ.

ಮೇಗಣ 'ಮೇಗು' ಪರಾ.

ಮೇಗರೆ (ನಾ). ೧. ಮೇಲಿನ ತುದಿ: ಮೇಲುಭಾಗ: ಅವನಾಗಮೋಕ್ತದಿ ಪುತ್ರೆ ಲಿಂಗದ ಮೇಗರೆಯ ನಿರ್ಮಾಲ್ಪವದು ಬೇರ್ಪರಿ ಭಕ್ತಿಯಲಿ . . . ನಮಾಠವಾಯನುತಿತ್ತ ಮುಂದಾದ (೨೨೨೩. ೩-೪೬): ಸುರಿದುಡೆವಳ ಯೆಂದು ಕುಲಗಿರಿ ಕರಗುವುದೆ ಮೇಗರೆಯ ತಿರೆಯುಳ್ಳಿರಳು ನೆನವದೆ (೨೨೨೩. ೪-೨೩). ೨. ಮೇಲುಮೇಲಿನದು: ತೋರಿಕೆ: ಬಾಹ್ಯ: ಮೇಗರೆಯ [೨೦೯೦. ಯ] ಮಾತಲ್ಲ ಬಾಲಕನಾಗುಮೋಗಿನ ಕೊಪ್ಪೆ ನಿನ್ನ ಸು ತಾಗುವುದು ನೀ ಸೈರಿಸು (೨೨೨೩. ೨೦-೨೩): ನಿಜವುಂಭವನವರಾಗ ಮುನ್ನಿನ ಪಯದಿರದ ಸ್ವದ್ವಿರೋಧದಲಿ ತಾಗಿ ಬಾಗಲದೇಕೆ ಭೇದತ್ಯಾಗ ಪರಿಯಂತಹದವಳ್ಳಿಗೆ ಮೇಗರೆಯ . ಮಾತಲ್ಲವೆ ನಳಿನಾಕ್ಷಿ (೨೨೨೩. ೨-೨೦): ಚಾರುನ ಪದ್ಮಯಾಕ್ತಿ ಗರ್ಭಕೆ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲವೇ? ಕೇವಲ ಅವರ ಮೇಗರೆಯ ಚಿಲ್ವುಪವನ್ನೆಲ್ಲೆ ಬಲ್ಲೇ? (೨೨೨೩. ೨೩೩). [ಮೇಗು + ಕರ್ಮ/ಕಳು. ಮೇಗರೆ. ಮೇಗರೆ. ಮೇಗಣ = ಆರೋಪ]

ಮೇಗವಣ್ಣಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಮೇಡದ ಬಣ್ಣ: ಮೇಘವರ್ಣ: ಚಂದ್ರಿಕ ತಾಂಬೂಲಾದಿ ಮೇಘವಣ್ಣಿಗೆಗೀರೆ . . . ಕಂದವಾದ ಸೀರೆ ಕೈಬರದ ಬಣ್ಣದಂಡವೇನ ಬಣ್ಣಸುವೆ (೨೨೨೩. ೪-೪೬). ೨. ಮೇಘವರ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ: ಮೇಗವಣ್ಣಿಯು ಫೇದಕೆಯು ಫೇದದು ಪರಮಾನುರಾಗ ದಿಂದಬಳಿದುಪಟ್ಟವನುಂ ಪೇರೆಯಂತ . . . ಇರ್ಪ ಚರಮೂರ್ತಿಯಾದೆ (೨೨೨೩. ೨೩-೨೪). [ಮೇಗ + ಬಣ್ಣ]

ಮೇಗಳ್ 'ಮೇಗು' ಪರಾ.

ಮೇಗಣ್ (ಕ್ರಿ.). ೧. ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸು: ಹಿತವನ್ನು ಮನಗಾಣು: ಮೇಗಣಾಯಮುಳಿಯರ್ ಗತರಾಗಿಗಣಗಿದ ಕೈತ್ರಿಮಂ ಗಳ್ ಕಿಡುಗುಂ (೨೨೨೩. ೨೪-೨೫). ೨. ಮುಂದೆ ಆಗುವುದನ್ನು ತಿಳಿ :-ಗ್ರಹಿಸು: ಮೇಗರೆ [ಕ್ರಿಯಾದ್ವಂದ್ವನಿ ಸತ್ಕರ ಮೋಗಿದುಂವನ ಸೋಲಿಸದೆ ಮೊಪ್ಪಾಗುವನೆಯೊಡ್ಡನೆ ಸೇಗು (೨೨೨೩. ೨೦೨-೨೦೩). [ಮೇಗು + ಅಣ]

ಮೇಗಾಲ್ 'ಮೇಂಗಾಲ್' ನೋ.

ಮೇಗಾಲು 'ಮೇಂಗಾಲ್' ನೋ.

ಮೇಗಾಲ್ಪದಿಗೆ (ನಾ). ಕಾಲಿಗೆ ತೊಡುವ ಅಭರಣ: ಕಾಲಿನ ಸರ:

ಅವನೂಲ್ ಸದಿಲ್ಲ ಮೇಗಾಲ್ಪದಿಗೆಯ ಕುಸುರಿಯೊಳೆ ತೊಡರೆ ಕಾಮಿನಿ ಮಿಡುಕಲ್ (೨೨೨೩. ೨೨೯).

[ಮೇಗಾಲ್ (← ಮೇಂಗಾಲ್) + ತುದಿಗೆ (← ತೊಡುಗಿಗೆ)]

ಮೇಗಾವಲು (ನಾ). ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ: ಉಸ್ತುವಾರಿ: ಬಲದ ಮುಂಗುಡಿ ನೀಲನದು ಒಂಗಲಿಯ ಕಾಯ ಸುಜೇನನದು . . . ಬೀರ ಕಲ್ಲೇಜುಗಳ ಮೇ [೨೦೯೦. ಮೈ] ಗಾವಲು ವಿಭೀಷಣದೇವನದು (೨೦೯೦. ೩-೩-೩). [ಮೇ (← ಮೇಲ್) + ಕಾವಲು (← ಕಾವಲ್)]

ಮೇಗಾಹು (ನಾ). ಮಿಗಿಲಾದ ಕಾವಲು: ಭದ್ರವಾದ ರಕ್ಷಣೆ: ಬಿಟ್ಟದೇವನ ಮೇಗಾಹಿನ ಲಿಂಕ . . . ನಿರಿಸಿದ ಕಲ್ಲು (೨೨೨೩. ೨೦೯-೨೧೦: ೧೧೩). [ಮೇ (← ಮೇಲ್) + ಕಾಹು (← ಕಾಪು)]

ಮೇಗಾಳಿ (ನಾ). ಮೇಲುಗಡೆಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ: ಬೇಟೆ ಯಾಡುವ ಮೃಗ ಅಥವಾ ಬೇಟೆಗಾರನಿರುವ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೇಟೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವ ಪ್ರಾಣಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ: ಗೋರಿವೇಂಟೆಯ ನಾಡಿ ಭೂಪರಂ ತಿರಗಿ ಕಾಂತಾರದೊಳು ಪೃಗವ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಮೇಗಾಳಿಯುಂ ದೂರದಿಂ ತೋಪ್ಪತ್ತನೊಡ್ಡಿ ಕಿಗ್ಗಾಳಿಯುಂ ಬಂದಿಯಂ ದಿಗುಹಿ ಪುರಿಯು (೨೨೨೩. ೨-೨೦): ಹಿಡಿಯನೆಂಬವನು . . . ಮುರಿ ಮುರಿದು ಮೇಗಾಳಿಯಲಿ ಮೂಗರಳ ಮೂನವಗಂಧವಿದು ಗೋಚರಿಸಿತ್ತ ತ್ತಾದೋ ಮಾದೇವನುತ ಬಿಜಗೀಡ (೨೨೨೩. ೪-೨೦): ಬೇಟೆಯಾಡುವ ಮೃಗದ ಮೇಲಿಂದ ಬೇಟೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಪ್ರಾಣಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಮೇಗಾಳಿಯೆಂದೂ ಪ್ರಾಣಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಆ ಮೃಗದ ಕಡೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಕಿಗ್ಗಾಳಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು (೨೨೨೩. ೨೦೩). 'ಕಿಗ್ಗಾಳಿ' ಪರಾ. [ಮೇ (← ಮೇಲ್) + ಗಾಳಿ]

ಮೇಗು. ಮೇಕ್ಕು (ನಾ). ೧. ಮೇಲುಭಾಗ: ಮೇಲುಗಡೆ: ಅ ನಾಗಪರ್ವಂ ರಾಗಿಸಿ ಮೇಗಂ ನೋಡಿ ತನ್ನೊಡನೆಯು ಬದವಾರ್ವಗಿಂತೆಂದಂ (೨೦೯೦. ೨೦೩-೨೦೪): ಉರಗಂ ಕೋಡವ್ವಂ ನಾಲ್ವಿರಲನಿತಂ ಕಳೆದು ಕಟ್ಟಿ ಮೇಗಂ ಬೇಗಂ ಸೆರೆವಿಡುಗೆ ಸುಡುಗೆ . . . ನಿರ್ವಿಪಮಕ್ಕುಂ (೨೨೨೩. ೨೦೬): ನೆರವಿಗರ್ವಕ ಸುಮ್ಮನವೆ ಮೇಗ ನಿಟ್ಟಿಸುತ ಪುನಿನಿಯಾ ಸ್ಥೇಂದುಮಂಡಲವನು ಕಂಡಾನಂದವಿದು ನುಡಿದರು (೨೦೯೦. ೪-೨೪). ೨. ಮಿಗಿಲು: ಮೇಲು: ಉತ್ತಮ: ಜಗತ್ತಿತ್ತಯ ಗಳೊಳ್ ಜಸತ್ಯಾಗರಮಾದ ಬದ್ಧ ಗುಣ ನರಸಂಪನ್ನತ, ನಾಲ್ವಿರಲ್ ಮೇಗು ಫೇದಲ್ಪ ಬಾಗದೊಳಮೊಂದಿದ ಬೀರದೊಳಂ ಗುಣಾರ್ಗವಂ (೨೦೯೦. ೦-೨೦): ಸಿರಿಯ ಸಾರ್ಥಕಮಾಯತಿಯರ್ಕೆಗಂ ಪೆಜಲ್ ಮೇಗನಿರಲ್ಪದಂತು ನೆಗಟ್ಟುರ್ದರವಂ (೨೦೯೩. ೦-೨೪): ಇದೆ ದಿವ್ಯಶ್ರೀ ವಿಶ್ವಾಸಾಲಯದ ಸುರಪೋಗೋಪಘೋಗಾಸ್ತವಂ ಪುತ್ರಿವಹಂ ಮೇಗಿಲ್ಲ ಕಲ್ಪಂ (೨೦೯೩. ೪-೨೩). ೩. ಘನತೆ: ಹಿರಿಮೆ: ಗೌರವ: ದ್ರುಪದಂ ರಾಜ್ಯವಾದಿ ರಾಮದೋನೃತ್ಯನುಂ ಗವೇಗ್ರಹವ್ಯಗ್ರಹಿಸುವನಾಗಿ ಮೇಗಿಲ್ಲ . . . ನುಡಿದಂ (೨೦೯೩. ೨-೨೩). ೪. ಒಳ್ಳೆಯದು: ಹಿತವಾದುದು: ಮೇಗಂ ಜಗಿವೊಡೆ ವಧೆ ಹಿತಮಾಗದು ಪುತ್ರ್ಯಂ (೨೦೯೩. ೩-೨೩): ಜ್ಞಾನಪ್ಪಿಯ ಬಾಗು ಸಾರಾಸೂನಭಕ್ತಿತ್ರಯದಾಗು ಸುಮಾನದ ಬ್ರಹ್ಮಗಳಿಗೆ ಲಾಗುವದನ್ನಾಗಿ ಮೇಗು (೨೦೯೩. ೩-೪). ೫. ಅಡಂಬರ: ಡೋಲು: ಒಣಜುಬು: 'ಮೇಗುದೋನು' ಪರಾ. ೬. ಮುಂದೆ ಆಗುವುದು. -ನಡೆಯುವುದು: 'ಮೇಗುಗಾಲ್' ಪರಾ. ೭. (?): ದೀಪದ ಬೇಂಟಿಯಂ ಬಿನ್ನವೆಗೊಡ್ಡೆ ಗಾಳಿಯುಂ ಕಟಾಪುಮುಂಪುಂ ಕಾಪುಂ ಮೇಪುಂ ತೋಡುಂ ಪೇಡುಂ ದೇವುಂ ಕೊನೆಯುಂ ಮೆಚ್ಚುಂ ಬಿಚ್ಚುಂ ಫೋಗುಂ ಮೇಗುಂ ಬೆಡುಂ [ಕೆದಪುಂ] ಪುರ್ವಂ ಕುಂದುವನ ಜುದು (೨೦೯೩. ೨-೨೩). ಮೇಕ್ಕು: ೮. ಒನ್ನಪ್ಪ: ಬೆಡುಗು:

ಒಯ್ಯಾರ : ಅರಲಯನಗಡಿ ರತಿಯ ರಾಗದೋವು ಪದರ ಪಾಕಯಂ
ಮೇಗಿನಾಳೆ ಗಾಡಿಯ ಗಡಿ ಕುಪರಿಯುಪಯನವದಂಗಳವೆ ಪಾರಾಪಾರಿ
ರಾಜ್ಯನ ಸೂಳೀರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೩೩). ೯. ಮೇಲಾಟ : ಪುರುಡು ;
ಪ್ರತಿಷ್ಠರ್ಥ : ಇದು ಇವನ ಹಿರಿಮೆಗೆ ತಕ್ಕದಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಾಟ.
ಮಕ್ಕಳ ಮೇಕೆನಾಟ (ಕುಣ. ೦೦೩). ೧೦. ದ್ವೇಷ : ಸೇಡು :
ಆ ರೇವಣ್ಣನ ಮೇಕೆನ ಮೇಲೆ, ಆ ಮಾದನ ಮೇಕೆನ ಮೇಲೆ ಮದುವೆ
ಮಾಡಿಕೊಂಡೇನೆ (ಕುಣ. ೦೦೬).

ಮೇಮೇಗು, ಮೇಗುಮೇಗು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಮೇಮೇಗು,
ಮೂಮೂಗು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯೨ ಕ್ರಮೇ) ; ಮೇಗು ಮೇಗು—ಮೇಮೇಗು
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೦) ; ಮೇಕುಡಾಕು = ಡೇಲು ; ಆಡಂಬರ : ಆಟವಾಡಿಯು
ಮಾಗಿ ಬರುವ ಸಮಾನಕರದಿ ಕೊಟಸಾಕ್ಷಿಯಲಿ ನೆತ್ತಗಳನಲ್ಲೆಯರತಿ
ಮಾಡಾದ ಮೇಕುಡಾಳಗಳ ತೋರ್ದಗಾಗಿವರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩-೩೪).

ಮೇಗಂ ತೋಣು = ಹೆಚ್ಚಿದು ತೋರ್ಪಡಿಸು ; ಮೇಲೆನಿಸು :
ಮೇಗಂ ತೋಣದ ವಲ್ಯೆಯನಾಗಳುಮೊದಲಂತಮಾಡಿ ಸುರೋತ್ಸವದೊಳು
ರಾಗಮನೆ ಪಡೆದು ಗೆಯ್ಯರು ಬೇಗಂ . . . ಪದರವಿಟು (ಕುಣ. ೯-೦೦).

ಮೇಗ್ = ಮೇಲಿನ ದಿಕ್ಕು ; ಮೇಲುಗಡೆ : ಮೇಲುಭಾಗ :
ಅನ್ನ ಬನ್ನು ಭಾಗಗಳಿಗಿಳಿಯ ಏರಿಯ ಮೇಗೇಂ (೦೪. ೧೪. ಕೂಕ.
೦೩೬-೨ ; ೩೩೪) ; ಅರಿಯಂ ಮೇಗಣ್ಣ ತ್ತುವ ಕಡುಗಾಳಿಯು ಪುಯ್ಯಳಿದಣ
ನೀರೊಳೆದವರು (ಕುಣ. ೦೩-೩೨) ; ಕಾಗೆ ಮರದ ಮೇಗಣ್ಣ ಪೋಡುದು
(ಕುಣ. ೦೦೯-೩). ಮೇಗಣ, ಮೇಗಣ = ೧. ಮೇಲಿರುವ ; ಮೇಲಿನ ;

ಕರುಗೋಪ್ಪಿಯ ಪೊಲ ಮೇಲೆ ವಾಯವ್ಯದ ಮಿಡಿಯ ಮೇಗಣ . . .
ಪುಣ್ಯಪಯಸ್ಸೆ ನಕ್ಕಿಕೊಣ್ಣೆಯನ್ನೆ (೦೪. ೨ (೩). ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೩-೩೯ ; ೩೩೦) ;
ಮೇಗಣ ನಾಲ್ಕುಹೊಕ್ಕದಣ ಮೇಗಣ ಭಾಗದೊಳಗುರ್ವಾ ಪುರ್ಮಂ
ಹಿವಂದಿದಾಗಲೆ ಮುರುಂಟುಪರ್ (೦೦೩. ೩-೩೨) ; ಮುತ್ತು ಮೋಕ
ನವರತ್ನ ತೆತ್ತಿದಂತೆ ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಮೇಗಣ ಕಿವಾಲಯವ ಕಂಡು . . .
ನಜಮುಕ್ಕಳಾದನೆಯ್ಯ (೦೦೩. ೪. ೩೭-೪೦) ; ಕೊಡಯಾಗಳದಲಿ
ಬಾಳರತ್ತವನೊಡುವ ಜಿಗುಳೆಯೊಲಿರ್ವಾ ತೋಳ ಮೇಗಣ ಸೀಳ್ಳಿ
ಳೇನೇ (ಕುಣ. ೦೪-೩೭). ೨. ಹೊರಗಿನ ; ಬಾಹ್ಯದ : ರಾಗಿಸಿ
ಸಮಯಗಳಂ ಕಂಡಾಗಲೆ ಸಂತಾಪ್ತಿ ಮಜ್ಜುರಲ್ಲದೆ ಕೊಳಲಿಂ ಮೇಗಣ
ಮಾತಂ ನುಡಿಯರದೇಗಿಯ್ದಂ (ಕುಣ. ೯-೩೩). ಮೇಗಳ್ಳಣ =

ತೆರಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣ : ಅರ
ಸಗ್ಗಿ ಸೇಳೆಯನ್ನರಸರ ಕಾನಿಕೆಯು ಧರ್ಮಮಂತ್ರದೊಳೆಯಂದರುಮಾ
ಮೇಗಳ್ಳಣಮೆನ್ನೆರಗಾಣೆಯನಕ್ಕೆ ಕೊಡುವರ್ಪಣ್ಣರರ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೩೩.
೦೩೬-೩೭ ; ೩೩೩). [ಮೇ.ಕಿ ತಮಿ. ಮೇಗು ; ತುಳು. ಮೇಗ್]

ಮೇಗುಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣು ; ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
ತಿಳಿ : ಅರಸೋತನ ಭಕ್ತಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ತಂದೆಮರ್
ಗಲೊಳೊಂದಮುಂ ಕೊಳ್ಳದೆ ನೀನೆ ಕೊಳ್ಳಿದು ಕೊಟ್ಟೊಡಾ ದಯೆಗೆ ನಯಂ
ಬಡೆದನೆಂದು ತಲೆಕೆಲಗಾಗಿ ಮೇಗುಗಾಣದೆ . . . ಪಂದ್ರಮತಿಮಹಾ
ದೇವಿಯ ಕೀಲಾರದ ಧೇನುಗಳಂ ಸೂಜಿಗೊಕ್ಕಂತೆ ಕೊಂಡುಪೋಡೊಡೆ
(ಕುಣ. ೩೩. ೭-೩೩ ಪ). [ಮೇಗು + ಕಾಣ್]

ಮೇಗುತಿ (ನಾ). ಜೈನರ ಒಂದು ಬಸದಿಯ ಹೆಸರು : ಮೇಗುತಿ
ಎಂಬ ಜೈನದೇವಾಲಯವು ಎರಡನೆ ಪುರಿಕೇಸಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
(ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೩೪) ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು (ಕುಣ. ೩೦೩) ; ಗ್ರಾಮದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ
ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲ್ಪಗದಲ್ಲ ಮೇಗುತಿ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಮೇಗುತಿ ಎನ್ನುವುದು
ಮೇಗುಡಿ (ಮೇಲಿನ ಗುಡಿ) ಎಂಬುದರ ಅಪಭ್ರಂಶವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ
(ಕುಣ. ೩೦. ೩೯). [?]

ಮೇಗುಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣು ; ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
ತಿಳಿ : ಅರಸೋತನ ಭಕ್ತಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ತಂದೆಮರ್
ಗಲೊಳೊಂದಮುಂ ಕೊಳ್ಳದೆ ನೀನೆ ಕೊಳ್ಳಿದು ಕೊಟ್ಟೊಡಾ ದಯೆಗೆ ನಯಂ
ಬಡೆದನೆಂದು ತಲೆಕೆಲಗಾಗಿ ಮೇಗುಗಾಣದೆ . . . ಪಂದ್ರಮತಿಮಹಾ
ದೇವಿಯ ಕೀಲಾರದ ಧೇನುಗಳಂ ಸೂಜಿಗೊಕ್ಕಂತೆ ಕೊಂಡುಪೋಡೊಡೆ
(ಕುಣ. ೩೩. ೭-೩೩ ಪ). [ಮೇಗು + ಕಾಣ್]

ಮೇಗುಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣು ; ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
ತಿಳಿ : ಅರಸೋತನ ಭಕ್ತಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ತಂದೆಮರ್
ಗಲೊಳೊಂದಮುಂ ಕೊಳ್ಳದೆ ನೀನೆ ಕೊಳ್ಳಿದು ಕೊಟ್ಟೊಡಾ ದಯೆಗೆ ನಯಂ
ಬಡೆದನೆಂದು ತಲೆಕೆಲಗಾಗಿ ಮೇಗುಗಾಣದೆ . . . ಪಂದ್ರಮತಿಮಹಾ
ದೇವಿಯ ಕೀಲಾರದ ಧೇನುಗಳಂ ಸೂಜಿಗೊಕ್ಕಂತೆ ಕೊಂಡುಪೋಡೊಡೆ
(ಕುಣ. ೩೩. ೭-೩೩ ಪ). [ಮೇಗು + ಕಾಣ್]

ಮೇಗುಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣು ; ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
ತಿಳಿ : ಅರಸೋತನ ಭಕ್ತಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ತಂದೆಮರ್
ಗಲೊಳೊಂದಮುಂ ಕೊಳ್ಳದೆ ನೀನೆ ಕೊಳ್ಳಿದು ಕೊಟ್ಟೊಡಾ ದಯೆಗೆ ನಯಂ
ಬಡೆದನೆಂದು ತಲೆಕೆಲಗಾಗಿ ಮೇಗುಗಾಣದೆ . . . ಪಂದ್ರಮತಿಮಹಾ
ದೇವಿಯ ಕೀಲಾರದ ಧೇನುಗಳಂ ಸೂಜಿಗೊಕ್ಕಂತೆ ಕೊಂಡುಪೋಡೊಡೆ
(ಕುಣ. ೩೩. ೭-೩೩ ಪ). [ಮೇಗು + ಕಾಣ್]

ಮೇಗುಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣು ; ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
ತಿಳಿ : ಅರಸೋತನ ಭಕ್ತಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ತಂದೆಮರ್
ಗಲೊಳೊಂದಮುಂ ಕೊಳ್ಳದೆ ನೀನೆ ಕೊಳ್ಳಿದು ಕೊಟ್ಟೊಡಾ ದಯೆಗೆ ನಯಂ
ಬಡೆದನೆಂದು ತಲೆಕೆಲಗಾಗಿ ಮೇಗುಗಾಣದೆ . . . ಪಂದ್ರಮತಿಮಹಾ
ದೇವಿಯ ಕೀಲಾರದ ಧೇನುಗಳಂ ಸೂಜಿಗೊಕ್ಕಂತೆ ಕೊಂಡುಪೋಡೊಡೆ
(ಕುಣ. ೩೩. ೭-೩೩ ಪ). [ಮೇಗು + ಕಾಣ್]

ಮೇಗುಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣು ; ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
ತಿಳಿ : ಅರಸೋತನ ಭಕ್ತಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ತಂದೆಮರ್
ಗಲೊಳೊಂದಮುಂ ಕೊಳ್ಳದೆ ನೀನೆ ಕೊಳ್ಳಿದು ಕೊಟ್ಟೊಡಾ ದಯೆಗೆ ನಯಂ
ಬಡೆದನೆಂದು ತಲೆಕೆಲಗಾಗಿ ಮೇಗುಗಾಣದೆ . . . ಪಂದ್ರಮತಿಮಹಾ
ದೇವಿಯ ಕೀಲಾರದ ಧೇನುಗಳಂ ಸೂಜಿಗೊಕ್ಕಂತೆ ಕೊಂಡುಪೋಡೊಡೆ
(ಕುಣ. ೩೩. ೭-೩೩ ಪ). [ಮೇಗು + ಕಾಣ್]

ಮೇಗುಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಂದಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣು ; ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
ತಿಳಿ : ಅರಸೋತನ ಭಕ್ತಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ತಂದೆಮರ್
ಗಲೊಳೊಂದಮುಂ ಕೊಳ್ಳದೆ ನೀನೆ ಕೊಳ್ಳಿದು ಕೊಟ್ಟೊಡಾ ದಯೆಗೆ ನಯಂ
ಬಡೆದನೆಂದು ತಲೆಕೆಲಗಾಗಿ ಮೇಗುಗಾಣದೆ . . . ಪಂದ್ರಮತಿಮಹಾ
ದೇವಿಯ ಕೀಲಾರದ ಧೇನುಗಳಂ ಸೂಜಿಗೊಕ್ಕಂತೆ ಕೊಂಡುಪೋಡೊಡೆ
(ಕುಣ. ೩೩. ೭-೩೩ ಪ). [ಮೇಗು + ಕಾಣ್]

ಮೇಗುದೋಣ್ ಮೇಗುದೋಣ್ ನೋ.

ಮೇಗುದೋಣ್. ಮೇಕುದೋಣ್, ಮೇಕುದೋಣ್, ಮೇಗು
ದೋಣ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೇಲಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಹೆಚ್ಚಿದು
ತೋರ್ಪಡಿಸು ; ಮೇಲೆನಿಸು ; ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂ . . . ಮಸ್ತಕ
ಮಹಾಕಲಹಕಲಾಪತಸ್ತಭಾವಮೆಂದು ಪರಪುರುಷಕಂಠಗ್ರಹಾನುರಕ್ತಭಾವ
ರೂಪಿಯೆಂದು ಮನದೊಳೆವಯಸಿ ಪುರುಡು ಪುಟ್ಟಿ ಮೇಗುದೋಣ್ ಸದತಿ
ಮಾಡುವಂತೆ . . . ಪಂದ್ರಕಾದೇವಿಗೆ . . . ಇತ್ಯನಗ್ರಮುಖಪದಮಂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩ ಪ). ೨. ಆಡಂಬರವನ್ನು ತೋರಿಸು ; ಹೊಲನ್ನು
ಪ್ರದರ್ಶಿಸು ; ಮೇಗುದೋಣ್ವಳ್ಳುಳ್ಳು ಪಣಂ ನೊಡ್ಡುಮೆರ್ಕ್ಕಡ್ಡಂ
ನುಡಿವರ್ಧವುನೆ ಪಾಪರ್ (ಕುಣ. ೦೦-೩೩). ಮೇಕುದೋಣ್ ;

೩. ಬೇಗು ; ಗರ್ವಿಸು ; ಡಾಳಂ ನೆಗಪು ಟಿಕ್ಕಪನಂ ತುಟು ಮೇಕು
[ಕುಣ. ೧೦]ದೋರ್ಪನಂ ಮಾಳಬಿಗಿಕ್ಕು (೦೩೩. ೨-೦೩೬). ೪.
ಒಯ್ಯಾರವನ್ನು ಮಾಡು ; ಬಿಂಕಮಾಡು ; ಕಾಡುವ ಜೇಡುವ
ಮೇಕುದೋರ್ಪ . . . ಮನಂಗೊಡದರ್ ಕೈತಮಗಳೊಳಿರುತ್ತಾಗಳಂ
ಹರೆಯುಮಿಲ್ಲದೆಯುಂ ನೆಟಂದರ್ಪಣ್ ಇವರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩).

ಮೇಕುದೋಣ್ : ೨. ಅನೃತವಾದಿಯೊಳು ಮಾತಿನೊಳ್ಳೊಡೋಣ್ವಪ
ನೊಳಾವುವುದು ನೀತಿಮುಟ್ಟು ಪಲವಣ್ಣ (ಕುಣ. ೩೩. ೨೯-೩೪) ;
ದಲೆವಣ್ಣ : [ನೋ]ಯದೆ ಮೇಕುದೋಣ್ವವನಂ . . . ಆವಂ ಒರೆಯರ್
(೦೩೩. ೩-೦೩೯). ೪. ನೀಟರೊಡನೆ ಮೇಕುದೋಣ್ ಬೇಕಾದ ಭಂಗಿರ
ಪಡವುದರೇಗಿಯ್ತು (ಕುಣ. ೩೦-೦೩೦). ೫. ಸ್ಪರ್ಧಿಸು ; ಪ್ರೈಪೋಟಿ
ನಡೆಸು ; ಮೇಕುದೋಣ್ ಓರೊವರ್ ಗುಣಕ್ಕೆ ವಚ್ಚರಿಸಿ ತೋಣು
ತ್ತಿರ್ಪರಿ ಕಾಲದರಕ್ಕುರ್ (ಕುಣ. ೩೦-೦೩). ಮೇಗುದೋಣ್ ;

೬. ಮೋಸಮಾಡು ; ವಂಚಿಸು ; ವಿಸ್ತರಿಯ್ತು ಬೇಸ[ಟ್ರಾ]ಸಂವಿತ್ತದ
ನೆತ್ತವ ಮೇಗುದೋರ್ಪ ಕಂಟುವ ಕನಲ್ ಕಡ್ಡೆಯುಸುವೇಬುವನಂ
ತಿಳಿವರ್ ಮನಂಗೊಳರ್ (ಕುಣ. ೩-೦೩೩). [ಮೇಗು + ತೋಣು]

ಮೇಗುವೇಟ್ (ಕ್ರಿ). ಮೋಸದ ಮಾತನ್ನಾಡು ; ಎನಗೂ ಮೇಗು
ವೇಟ್ಪೆಯಿರಾನ್ ಪೋಡೆ ಎನ್ನಂ ಕಿವ ಗಂಧರ್ವರಿ ಬಿಡುಸಿಗೆ ಪೋಗು
(ಕುಣ. ೯-೩೦). [ಮೇಗು + ವೇಟ್]

ಮೇಗುಸಿರ್ (ನಾ). ಏದಬ್ಬಿಸ ; ಮೇಗುಸಿರು : 'ಮೇಗುಸಿರಿದು',
'ಮೇಗುಸಿರ್ಗೊಳ್' ಪರಾ. [ಮೇಗು + ಉಸಿರ್]

ಮೇಗುಸಿರಿದು (ಕ್ರಿ). ಮೇಗುಸಿರು ಬಿಡು ; ತೇಕು ; ಮೇಗುಸಿರಿದುಗುಂ
ತಲೆಯಂ ಬಾಗುಗುಮಂಟುಗಳು ನಡುಗಳಂ ಕಂಡುಗುಂ (ಕೃಷ್ಣ.
೦೦-೩೩) ; ಮೇಗುಸಿರಿದುಗುಂ ತಲೆಯಂ ಬಾಗುಗುಂ ಮೇಯದಿರ್ಕುಂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೩೩). [ಮೇಗುಸಿರ್ + ಇಡು]

ಮೇಗುಸಿರ್ಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). = ಮೇಗುಸಿರಿದು : ಬೇಗಮುಸಿರ್ ಮುಟ್ಟಿಗೆ
ವರೆ ಮೇಗುಸಿರ್ಗೊಡೊರ್ವಗೊರ್ವಗಿಮೊಟ್ಟದೆ ಬಂದಾಗಳೊರ್ಗರ್
ನಂದು ಸರ್ಪೋಗಿತಿಯರ್ವಂ ನೈಪೋಪ್ರಪದಸರಿಸದೊರ್ (ಕುಣ. ೩೩.
೯-೩೩). [ಮೇಗುಸಿರ್ + ಕೊಳ್ಳ]

ಮೇಗುಸಿರ್ವಡು (ಕ್ರಿ). = ಮೇಗುಸಿರಿದು : ಮೇಗುಸಿರ್ವಟ್ಟು ಸುಯ್ಯಂ
. . . ಬೇತಾಳನ ಬುಣಂತೆ ಬೆತ್ತಂ ಪತ್ತಿದ ಬುಣಂಪೆರಸು ಬರ್ಪ ವೃದ್ಧ
ತಾವನಂ ಕಂಡು (ಕುಣ. ೩೩-೩). [ಮೇಗುಸಿರ್ + ಪಡು]

ಮೇಗುಸಿರ್ವಡು (ಕ್ರಿ). = ಮೇಗುಸಿರಿದು : ಪಂದೆಯಂ ಪಾವಡರ್ವಂತೆ
ಮೇಗುಸಿರ್ವಟ್ಟು ಹಮ್ಮದೊರ್ವಾಗಿ (ಕುಣ. ೩೩. ೩೩-೩೩).
[ಮೇಗುಸಿರ್ + ಐಡು]

ಮೇಗಿ (ಅ). ೧. ಮೇಲಕ್ಕೆ ; ಮೇಲೆ ; ನೆಲಕ್ಕೆ ವರುತ್ತರ್ ವಿಮಾನಂ
ವಾರದೆಯಂದ ಮೇಗಿ ಮಗುಟ್ಟು ಮಮಂ . . . ಕಂಡನೆಂದು (ಕುಣ. ೩೩.

ಮೇಗಿ (ಅ). ೧. ಮೇಲಕ್ಕೆ ; ಮೇಲೆ ; ನೆಲಕ್ಕೆ ವರುತ್ತರ್ ವಿಮಾನಂ
ವಾರದೆಯಂದ ಮೇಗಿ ಮಗುಟ್ಟು ಮಮಂ . . . ಕಂಡನೆಂದು (ಕುಣ. ೩೩.

ಮೇಗಿ (ಅ). ೧. ಮೇಲಕ್ಕೆ ; ಮೇಲೆ ; ನೆಲಕ್ಕೆ ವರುತ್ತರ್ ವಿಮಾನಂ
ವಾರದೆಯಂದ ಮೇಗಿ ಮಗುಟ್ಟು ಮಮಂ . . . ಕಂಡನೆಂದು (ಕುಣ. ೩೩.

ಮೇಗಿ (ಅ). ೧. ಮೇಲಕ್ಕೆ ; ಮೇಲೆ ; ನೆಲಕ್ಕೆ ವರುತ್ತರ್ ವಿಮಾನಂ
ವಾರದೆಯಂದ ಮೇಗಿ ಮಗುಟ್ಟು ಮಮಂ . . . ಕಂಡನೆಂದು (ಕುಣ. ೩೩.

ಮೇಗಿ (ಅ). ೧. ಮೇಲಕ್ಕೆ ; ಮೇಲೆ ; ನೆಲಕ್ಕೆ ವರುತ್ತರ್ ವಿಮಾನಂ
ವಾರದೆಯಂದ ಮೇಗಿ ಮಗುಟ್ಟು ಮಮಂ . . . ಕಂಡನೆಂದು (ಕುಣ. ೩೩.

ಮೇಗಿ (ಅ). ೧. ಮೇಲಕ್ಕೆ ; ಮೇಲೆ ; ನೆಲಕ್ಕೆ ವರುತ್ತರ್ ವಿಮಾನಂ
ವಾರದೆಯಂದ ಮೇಗಿ ಮಗುಟ್ಟು ಮಮಂ . . . ಕಂಡನೆಂದು (ಕುಣ. ೩೩.

೫೨-೫೪) : ನಿಜವಾದಾಂಟುಕಕ್ಕೆ ಪಾದ್ಯವಿಧಿಯಂ ನೇತ್ರಾಂಬುವಂ
ಮಾಡುವಗ್ರಜನತ್ತಾನ್ನತಮಪ್ಪ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಗೋರಂತೆ ಪಾಯ್ತಾತ್ಮ
ಬಾವ್ಯಪರೋಘಂಗಳಂ (೫೦೫. ೦೪-೦೫) ; ಆ ಗಿರಿಯ ಮೇಗೆ ರಂಜಿಪು
ದತುಳವೀರಶೈವಾಗಮದ ಕೋಟಿಯುಂಜಮ್ಪತದಗಳಂದೆ . . . ಪೂರ್ಣಗಳ
ನಿವಾಸಮುಪನಾಶಮಾ ಕೈಲಾಸವಾಸಂ (೫೦೫. ೨-೦೨) . ೨. ಮತ್ತಾ :
ಅದರೊಂದಿಗೆ : ಇನ್ನು : ಮಡಗನ ಮಗ್ಗು ಮೇಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಕೊಲೆಮೇಗೆ
ಒರ್ಗಣ್ಣುಗ ಮಗ್ಗು (೫೦೫. ೧೫-೧೬, ೦೪-೦೫ ; ೫೦೫) . ೩. ಮುಂದಕ್ಕೆ :
ಮುಂದೆ : ನಿಯಮಿತಕಾಲದಪರಿತನ ಕಾಲದೊಳೆ ನೋಕಮಾ
ಪಾರಮಂಟಪ್ಪದೊಂದಂ ಪಾರಂಗಳಮಕ್ಕುಮದ್ದಂ ಮೇಗೆ ಯಥಾಗತಿ
ಪರಿಣತ್ಯನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಯೋಜಿಸಿಕೊಂಬುದು (೫೦೫. ೦೦೫) ; ಪುರಂದಿ
ಪಡುವಲು ತೊಡೆಯ ಕೊಡಿದ ಹಳ್ಳ ನೀರುವರಿವಿ ಮೇರೆಯಾಗಿ ಮೇಗೆ
ಶಲುಕುಗಳಿಗಿಡೆ ಒಪ್ಪಗೋಡಿ ಬಡಗಲಿ ಮೊಸರಗುತ್ತಿವಿ ರಾರವಿಡಿ[ದು]
ಮೊಡಲು ಜಂಚುಗಲ್ಲ ಕಣೆ ಕುಚ್ಚಿಗೋಡಿಯಂ ಬಂದ ಹಳ್ಳ ನೀರುವರಿವಿ
(೦೫. ೫೫, ೦೪-೦೫ ; ೫೦೫) . ೪. ಬಳಿಕ ; ಅಮೇಲೆ ; ನಂತರ : ಮದುವೆ
ಮಾಡಿದಾ ಮೇಗಾ ಸಂಡೆಯ ನೀಡರಾಗದಂಬಮೂರ್ಧರ್ (೫೦೫. ೦೨-೦೪) ;
ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಶರಾವು ೧೩೫೫ ೫ ಮೇಗೆ ಸಲುವ ಪ್ರಮಾದೀಶ ಸಂತರದ
ವಯಾಪು ಶು ೧೩ (೦೪. ೧೫ (೫) . ೫೦೫. ೦೪-೦೫ ; ೫೦೫) ; ಈತ
ವೈರೋದೋಗಗಿಗೋಡಲವನಾದೊಡೆ ಕಾಗೆ ಹದ್ದಿಗೆ ಹರಹುವೆನು
ಕೊಡಿದ ಚತುರ್ವಲವ ಮೇಗೆ ಬರಲವಕೀರ್ತಿಯದಕೀರ್ತನಗೀರ್ತನೆ (೫೦೫.
೨-೫) . ೫. ವಿದುರಾಗಿ ; ವಿದುದ್ದವಾಗಿ ; ವಿಭೇಷಣ ಮೇಗಾಕ್ಷೀಪದಂ
ಪೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳಂ ಕಪ್ಪಮಸ್ತಕ ಕೋಣ್ಣು (೦೪. VII, ೦೫೦. ೦೫-೫ ;
೫೦೫) . [< ಮೇಗು]

ಮೇಗಿಯ್ ' ಮೇಗಿಯ್ ' ನೋ.

ಮೇಗಿ (ನಾ). ಮೇಲೆ ಎಳೆದ ಗೆರೆ. - ರೇಖೆ : ಮೂರ್ತಿಯ ಕನ್ನರ
ಗಾದರು ಕೀರ್ತಿಯ ಕನ್ನರಿಯೋ ? ನೆನಪಿನ ಹಿಮಗಿರಿ ಕೊರದಿದ ಒಲವಿನ
ಮೇಗಿರಿಯೋ ? (೦೪೫. ೫೦-೫೦) .

[ಮೇ (< ಮೇಲ್) + ಗಿರ (< ಗಿರಿ)]

ಮೇಗೈ ' ಮೇಗಿಯ್ ' ನೋ.

ಮೇಗೋಗೆ (ಕ್ರ). ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೆಗೆ - ಹಾರು : ನಿಮ್ಮನಾಭಿಮಂಡಳ
ಮನೋಭಾಷೆ . . . ಮೇಗೋಗದು ಒಬ್ಬವೊಲೆಯುತ್ತಿದೆಯೋ
ಒಬ್ಬಿಗಾಗದೆ ಬಳಸಿ ಸುಬದಾದಿಯಂ ಸಾಯಂತನಸಮಯಸಮೀರಣಂ
ಸೌಮ್ಯಸಾರಸರ್ವಸ್ವಮನಿಧಿಗಳ್ (೫೦೫. ೫-೫) ; ಬೆಳೆದನಾ
ವೈಕುಂಠನದಲಿರಗೀಯೊಳು ಮುಗಿಲುಜ್ವಲಿಸಿ ಮಿಂಗಳೆ ತಪೆ ಕಣ್ಣಾಲ
ಗೆಜ್ಜೆಗಳೆನಿಸಿ ಮೇಗೋಗದು (೫೦೫. ೦೫-೫) . [ಮೇಗೆ + ಮೈ]

ಮೇಗೋಲ್ (ನಾ). (ಕಬ್ಬಿನ) ಪಲ್ಲೆಯ ಮೇಲುಭಾಗ : ಅಗರೊಳು
ರಸದಾಳ ತಂಗಾಳಿಯಂ ತಾಗಲೊಂದಜ್ಜಿಕೊಂಡು ಪಳಕಿ ಮೇಗೋಲ್
ಳೊಡದಿರಸದ ಪಯೋಳಿಕ್ಷುಸಾಗರ ತಂದಿದಂತಾಯ್ತು (೫೦೫. ೨-೫) .

[ಮೇ (< ಮೇಲ್) + ಕೋಲ್]

ಮೇಘ (ನಾ). ೧. ಮೋಡ ; ಮುಗಿಲು : "ಪರಿಧರವುಮುಪ್ಪಂ . . .
ಜೀವೊತಮನಲು ಮೇಘಕ್ಕೆ ವಾಮಂ" (೫೦೫. ೦೫-೫) ; ಮೇಘ
ಮುಖರಿಸಿ ಸುಂದರಪ್ರಾಪ್ತನಂದೋಘಮೇಘಮೋಡೆ ಮುಖ
ಶಾರ್ವಾಪಾತಂ ನೆಗಲು ಬಲವಾಪಾತಂ ನೆನ್ನ ಪತಿಗಾದುದು ಪೋಯೆ
(೫೦೫. ೦೪-೫) ; ಅಲದಮರದಪೊಲೊಗದು ವಿಶಾಲತೆಯಂ ವರ್ತವ್ಯ
ಮೇಘದಿಂ ಮುಖ್ಯಕುಂ (೫೦೫. ೫-೫) ; ಬೆಟ್ಟದ ಮಡದಲ್ಲಿ ತರತರ
ಯಾಗಿ ಹೊಯ್ಯಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೇಘಗಳು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು
ಕಪ್ಪಾಗುತ್ತಿದ್ದು (೫೦೫. ೫೦) . ೨. ಗುಂಪು : ರಾಶಿ : ಮೊತ್ತ.

೩. ಪರಿಮಳಯುಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು ; ಕೊನ್ನಾರಿ.
೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧದ್ರವ್ಯ ; ಅಪಾಜಿ : "ಅಪಾಜಿ :-ಎರಗಲ್ಕು,
ಜಿರಿಗೆ, ಮೇಘ, ಓಮ" (೫೦. ೨) . ೫. ಕಾಗೆಬಂಗಾರ ; ಅಭ್ರಕ.
೬. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ತಾನು ಮೊದಲಪು
ಮುನ್ನವಪಲೊಳು ಗಾನಮೊಪ್ಪುವ ದಂದಿಗೆಯನವಧಾನಿಸುತ ಮಿಗೆ
ಮೇಘ ಚಾಳವನೊಡನೆಯೊಡಾ . . . ಪೊಟ್ಟವನ ಸಾರಣಮುಲದಿಗಲು
(೫೦೫. ೦೪-೫) . [ಸಂ.]

ಮೇಘಕಾಲ (ನಾ). ಮೋಡಗಳು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಸಮಯ ;
ಮಳೆಗಾಲ : ಇದಮೇಘಂ ಮೇಘಕಾಲಂ ಬರೆ ಗಗನಗೃಹದ್ವಾರದೊಳ್
ತೋರಣಂ ಕಟ್ಟಿದುದೋ . . . ಎಂಜನಂ ಕಣ್ಣೆಸೆದುದು ಶುಲ
ಚ್ಚಾಯೆಯಂ ಶಕ್ತವಾಪಂ (೫೦೫. ೫-೫) . [ಸಂ.]

ಮೇಘಕುಸುಮ (ನಾ). ಮೋಡದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಂಥದು ; ನೀರು :
"ಅಂಭಮಂಟು ತೋಯಂ ಜಲಂ ಜೀವನಂ ಮೇಘಕುಸುಮಮದಂ"
(೫೦೫. ೦೦೫-೦) . [ಸಂ.]

ಮೇಘಫಟಿ (ನಾ). ಮೋಡಗಳ ಗುಂಪು, - ಸಮೂಹ : ಮರಣಂ
ಮುಟ್ಟಿದನಲ್ಲ ಮೇಘಫಟಿಯೊಳ್ಳಾಲ್ಕೊದವನ್ನಿಲ್ಲ ಭೂಧರವಂ
ದಾಂಟದನಲ್ಲ (೫೦೫. ೫-೫) . [ಸಂ. ಮೇಘಫಟಾ]

ಮೇಘಚುಂಬಿ (ಗು). ಗಗನವನ್ನು ತಾಕುವ : ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟುವ :
ರಾಯನದಿವಾಪರಗೆ ತನ್ನ ಪೆಮೆಗೊಡ್ಡಿ ಕಲಿ ನಿಮಿರ್ದದಾ ಮೇಘ
ಚುಂಬಿಯೋತ್ತಮಂ (೫೦೫. ೫೫-೫೫) . [ಸಂ. ಮೇಘಚುಂಬಿನ]

ಮೇಘಜ್ಯೋತಿ (ನಾ). ಮುಗಿಲುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದಂಟಾ
ಗುವ ಬೆಳಕು ; ಮಿಂಚು ; ವಿದ್ಯುತ್ತು : "ಮೇಘಜ್ಯೋತಿ,
ಇರವುದು - ೨ ಮೇಘಜ್ಯೋತಿಗಿರುವ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಹಸರುಗಳು"
(೫೦೫. ೫೫) . [ಸಂ. ಮೇಘಜ್ಯೋತಿ]

ಮೇಘಡಂಬರ (ನಾ). ೧. ಮೋಡಗಳ ಸಮೂಹ, - ಗುಂಪು.
೨. ಮೋಡಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಧ್ವನಿ ;
ಗುಡುಗು : ಗಭೀರದಂಧುಧರವಂ ಮೊಲಗಂ ಮಿಗೆ ಮೇಘಡಂಬರಂ
ಘಟಿಯಿಸಿ ಮೇಘಡಂಬರವನೇಳಿ ಕಪಿತಕ್ರೂ ವಿಧಿಶಿಯಂಬ
ವರ್ವಾಚೆಯಂ (೫೦೫. ೦೦-೫೫) . ೩. ಆತವತ್ರ ; ಕೊಡೆ ; ಭಕ್ತಿ :
"ತಲೆ, ಕೊಡೆ, ಮೇಘಡಂಬರಂ - ಈ ೩ ಆತವತ್ರಂ" (೫೦೫. ೫೫-೫೫) ;
ತಲೆವಜ್ಜಿದಾನ ಸುತ್ತಿ ಪಲವಂ ಬರೆ ತಳ್ಳಿ ಮೇಘಡಂಬರಂ . . .
ಬರ್ವಲಘುಪರಾಕ್ರಮಂ ದಶಭಂ (೫೦೫. ೫-೫೫) ; ಎತ್ತಿದ ಒಲಿಯ
ಸತ್ತಿಗೆ ಮುತ್ತಿನ ಕೊಡೆ ಮೇಘಡಂಬರಂ ಗೆರೆ . . . ಬರುತ್ತಿದ್ದುದು
ಒನಕೆ ಪೆಂಡವಾದ ತಂದಂ (೫೦೫. ೦೫-೫೫) ; ಎಳೆಮುತ್ತಿನ ಮೇಘ
ಡಂಬರಂ ಬಗೆಗೊಳಕುಂ (೫೦೫. ೫-೫೫) . [ಸಂ.]

ಮೇಘದ್ವಾರ (ನಾ). ೧. ಆಕಾಶ ; ಗಗನ : "ವಿಷಾಯಸ, ನಾಕ . . .
ಮೇಘದ್ವಾರಂ, ಮುಖಾದಿಲಂ-೭ ಆಕಾಶದ ಹುರುಗು" (೫೦೫. ೫೫).
೨. ಸ್ವರ್ಗ. [ಸಂ.]

ಮೇಘನಂದಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ಜೈನಯತಿಯ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀ ಮೇಘನಂದಿ
ಮುನಿ ಜಾನ್ಮಮಿಲಿವ್ವರ್ತಿಸಂಘಾಡು x x x ತೀರ್ಥದ ಸಿದ್ಧಿಯಾವ್
(೦೪. II. ೦೦೪-೫ ; ಸಂ. 700) . [ಸಂ. ಮೇಘನಂದಿ]

ಮೇಘನಾದ (ನಾ). ೧. = ಮೇಘಡಂಬರ ೨. ೨. ಪರಣನ
ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. - ೩. ರಾಮನ ಮಗ ; ಇಂದ್ರಜಿತು.
೪. ಘೋಷಾತ್ಮಕ ಮಗ ; ಈ ಘೋಷಾತ್ಮಕ ಹನುಸಂಭವಂ
ಬಡವನೇ ಮೇಘನಾದಂ (೫೦೫. ೦೫-೫೫) . ೫. ಮುತ್ತುಗಗೆ
ಮರ, ಪಲಾರ : ಸುರೂಪವು ಪಾಣಿಯ ಮೇಘನಾದ

ದಿಂದಿರಲು . . . ಕಂಡದ್ದು ನೀವರವಧಿಧಾನಮಂ ತಳೆದ ಭೂರುಹಮೊ
ವ್ಯಗಂ (೧೫೫. ೩-೩೬). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ. [ಸಂ.]
ಮೇಘನಾದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು : ಕಿರುಕುಸಾಲೆ :
"ಕಿರುಕುಸಾಲೆಯುಂವದಕ್ಕಂ ನಿರೃತಂ ತಾಂ ಮೇಘನಾದಿ" (೪೦೫. ೭೦).

[ಸಂ. ಮೇಘನಾದಿನ್]

ಮೇಘನಿನದ (ನಾ). ೧. = ಮೇಘದಂಬರ ೨ : ಹುಗೋವಾಲವದಕ್ಕೆ
ತೂರ್ಯಪಟುಫೋಪಂ . . . ಕೇಹಂಸಯೂರ್ಧಗಮನೋದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ
ಭೇರೀಗಭೇರರವಂ ತಾನೆನೆ ನವ್ಯ ಮೇಘನಿನದಂ ಪೊದೈತ್ತು ರೋದೋಂಕ
ದೋಳ್ (೫೧. ೪-೫). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು : ಕಿರು
ಕುಸಾಲೆ : (೪). [ಸಂ.]

ಮೇಘನಿಫೋಪ (ನಾ). = ಮೇಘದಂಬರ ೨. [ಸಂ.]

ಮೇಘನಿಷ್ಠನ (ನಾ). = ಮೇಘದಂಬರ ೨ : ಪರೆವ ಕಳಂ ಮುಗಿಲ್
ಕರತಾಪತಿಯಂ ಪಟ್ಟಿದೊಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತಿಪಾರಣದ ಮುತ್ತುವಾಲವರಂ
ಸುಗಲ್ಪನಿ ಮೇಘನಿಷ್ಠನಂ (೫೩೫. ೦೦-೨೦೩). [ಸಂ.]

ಮೇಘವರ್ಷತ (ನಾ). ಕುಲವಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ತಂಪಿಕೂಟ . . .
ಮೇಘವರ್ಷತ ಮೇಮಪ್ರಭಾ ವರಂವಗಿ ಮಯೂರನಗೆ ಚಾರುಧಿಶ್ಚೈಂವ್ರ
ವಂವ ಹದಿನೇಳು ಕುಲಗೋತ್ರಂಗಳೇ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಸುಪಾರ್ಷವಂವ ಕೀಲಕ
ವರ್ಷತಕ್ಕೆ ಬಡಗದಿಕ್ಕಿನರಿಹವು (೩೨೫. ೧೭೩). [ಸಂ.]

ಮೇಘಪಾಪಾಣ (ನಾ). [ವೈಸ] ಮುನಿಗಳ ಒಂದು ವರ್ಗ : ಗಚ್ಚ
ಗಳು : ಪೊಗು, ಪುಕ್ಕಕ, ತಗರಿಗರ್, ಸರಸ್ವತಿ . . . ಮೇಘಪಾಪಾಣ
(೪೦೦. ೪೬). [?]]

ಮೇಘಪುಷ್ಪ (ನಾ). ೧. = ಮೇಘಕುಸುಮ : "ಅಪಃ (ಪ್),
ತೋಯಂ, ಫನರಸಂ, ಪಮಃ, ವ್ಯವರಂ, ಮೇಘಪುಷ್ಪಂ . . . ಜೀವ
ನೀಯಂ—ಈ ೨೬ ನೀರ್" (೪೦೦೦. ೦೦೬-೨೩) : ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮೇಘ
ರಂಜಿಗೆ ಮೇಘಪುಷ್ಪವ ತೊರೆದ ಮೇಘದ ತೆಜನಾಯ್ತು (ಕ್ರಿ.ಶಾಂ.
೩-೪೬). ೨. ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಲ್ಕು ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಎಡಗಡೆ
ಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವುದು ಮೇಗದಲ್ಲಿ ಮೇಘಪುಷ್ಪವೆಂಬ ಕುದುರೆಗೆ ಸಮರ
ವಾದದ್ದು (೪೫೦. ೨೦೫). [ಸಂ.]

ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ 'ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ' ನೋ.

ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ್ 'ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ' ನೋ.

ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ. ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ. ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ್ (ನಾ).
[ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : p ಈ ರಾಗವನ್ನು ಹಾಡಿದರೆ
ಮಳೆ ಸುರಿಯುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ : ನಮ್ಮಲ್ಲಿ . . . ಅವ್ಯಕ್ತ
ವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ ರಾಗಗಳು ಮಳೆ ಬರಿಸುವುದು
ಮುಂತಾದ ಭಾವನೆಗಳೂ ಅದರ ಕಥೆಗಳೂ ಇವೆ (೧೫೫. ೩೪೪).
ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ : ಮೇಘಮಲ್ಲಾರದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಮಳೆಯು ಅರು
ಣಾಕರ್ಷಣೆ ಸೇರಿ ಅದೇ ಒಂದು ಸಮತರ ಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ (೭೦೦. ೧. ೨೬).
ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ್ : ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ್ ಹಾಡಿ ಮಳೆ ಬರುವಂತೆ
. . . ಮಾಡಿದ ತಾನೇನಂದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದವರಿಲ್ಲ (೫೦೫. ೨೦೩) :
ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ್ ಅಂತ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿಯವರು ಹೇಳುವ ಒಂದು ರಾಗ
ವನ್ನು ಕೆಲವು ದಿನದ ಹಿಂದೆ ನಾನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ (೪೫೫. ೩೪).
[←ಮಾ. ಮೇಘಮಲ್ಲಾರ್, / ಸಂ. ಮೇಘಮಲ್ಲಾರಿಣಿ]

ಮೇಘಮಾರ್ಗ (ನಾ). ಆಕಾರ : ಸಾಕಜರಂಕಲಂವಿದದದೇಂ ನವ
ಗೊಂಡರೊ ಮೇಘಮಾರ್ಗದೋ (೫೦೦. ೦-೪೦). [ಸಂ.]

ಮೇಘರಂಜಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಸರಸ
ಕುಸಾಲೆಯ ಸವಿವಾಡುಗಳೆಲ್ಲರೇಜುಮದು ನವಮೇರು ಪೊಪ್ಪಿ ಮೇಘ

ರಂಜಿ(೧೫೫. ೩)ಗೆ ಮೇಘಪುಷ್ಪದ ತೊರೆದ ಮೇಘದ ತೆಜನಾಯ್ತು
(ಕ್ರಿ.ಶಾಂ. ೩-೪೬) : ಮೇಘರಂಜಿಯೊಂದೇನಾಲಾಟಿದರೆ ನದಾಫ
ಣಾಲದೊಳು ತತ್ಕಣದ ಮೇಘ ಕವಿದು ಮಳೆಗಟ್ಟುವಂತಿರಲು ಕಂಡು
ಮೇಘರಂಜಿಯ ನಿರಿಸಿದನು (೪೫೫. ೭೪-೫). [ಸಂ. ಮೇಘರಂಜಿ]

ಮೇಘರಂಜಿನಿ (ನಾ). = ಮೇಘರಂಜಿ : ಕೊರಿಕೆ. ವೇಳಾವಳ . . . ಮೇಘ
ರಂಜಿನಿ [೫೫. ಮೇಘರಂಜಿ] . . . ಎಂಬ ಮೂವತ್ತುನಾಲ್ಕು
ಭಾಷಾಂಗದಿಂದಾದ ರಾಗಂಗಳು (೩೫೫. ೦೫೫). [ಸಂ. ಮೇಘರಂಜಿನಿ]

ಮೇಘರೋಷ (ನಾ). ಆಕಾರ : ಗಗನತಳ : ಸುಧಾಶಿಲ್ಪಿಯ ಸುವರ್ಣ
ಯಕ್ಷಿಣಿ ಮೇಘರೋಷಕ್ಕೆ ಓಕುಂಯರಚಿದೆ (೫೫. ೩೭-೨). [ಸಂ.]

ಮೇಘವಳ್ಳಿಗೆ (ನಾ). ೧. = ಮೇಗವಳ್ಳಿಗೆ ೧. ೨. ಆಕಾರಬಣ್ಣದ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೇಷ್ಮೆಬಟ್ಟೆ : ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಪುಲ್ಲಿಯ ಪಟ್ಟಿಗಳ
ಮೇಲೆ ಬಳಸಿದ ಮೇಘವಳ್ಳಿಗೆಯ ಚೌಕದ ವಿಳಾಸದ ಕಥಾಯುಯ ಸುಚ್ಚ
ವಿಷಯವ ಪಟ್ಟಿಯ ಪಟ್ಟಿಗಳ (೧೦೪. ೦೦-೨೩ ೪) : ಪಳೆ ಪಟ್ಟಿ ಪುಲ್ಲಿ
ಚೀನಾಂಬರ ದಸರಿಗಬ್ಬಳಿಗಂಡಿ ಮೇಘವಳ್ಳಿಗೆಯ ತಲೆಯ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ
ಕಟ್ಟಿದರು ವಸ್ತ್ರದ ಮಳೆ ತಾನೆ ಕಟ್ಟಿದುದೆಂಬಂತೆ (೪೫. ೩೩-೦೦೩) :
ವಿಶಾಲವಾದ ಸ್ತಂಭಗಳ ನಡುವೆ ಮೇಘವಳ್ಳಿಗೆಯ ಮೇಲುಕಟ್ಟು, ಚೌಕ
ವಿರಾಸದ ಕಡೆಗಟ್ಟು . . . ನೇತ್ರಾವಳಿ, ರತ್ನಾವಳಿಗಳಿಂದ ಮುಟ್ಟಿದ
ಸುಂದರವಾಗಿ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೧೦೫. ೦೨೩).

[ಮೇಘ + ಮಣ್ಣಿಗೆ/ತೆಲು. ಮೇಘವಳ್ಳಿ]

ಮೇಘವರ್ಗ (ನಾ). ಮುಗಿಲಿನ ಬಣ್ಣ : ಬೂದುಬಣ್ಣ. [ಸಂ.]

ಮೇಘವಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮುಗಿಲುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಫರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ
ಇಳಿಯುವ ಎದ್ದುತ್ಪಾದ : ಸಿಡಿಲು : ಅಶ್ವಿನಿ : "ಮೇಘವಟ್ಟಿಃ
ಇರಮ್ಬದ—ಈ ೨ ಮುಗಿಲು ಕಟ್ಟು" (೪೦೦೦. ೧೩-೭೦) : ಮೇಘ
ವಟ್ಟಿ ಛೇದಿಸಿಗುತ್ತ ರೋಷವ ಬೆಸಗೊಂಡಿತ್ತು (೪೫೦. ೨೪೭-೦೦೩).

[ಸಂ.]

ಮೇಘವಾಹನ (ನಾ). ೧. ಮುಗಿಲನ್ನು ವಾಹನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು :
ಇಂದ್ರ : "ಇಂದ್ರಃ . . . ಮರುತ್ಯಾನ್. ಮೇಘವಾಹನಃ—ಈ ೨೯
ದೇವೇಂದ್ರನ ಪುತ್ರ" (೪೦೦೦. ೦೦-೩೨) : ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮಸ್ತವಗದ್ದಿನಮತಿ
ವಿದ್ಯಾರೂಢ ಭೂದೇವಿಲಿಪ್ಪ ವರಪ್ರಸಾದರಂ ಮೇಘವಾಹನಪ್ರಸಾದ
ಜನಿತಜೀವನರು . . . ಎಂಭತ್ತನಾಲ್ಕುಲಿಖಿಯೋಮುವಿಜೀವಕಲ್ಪದ
ರಂಃ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಕ್ಕೂ ವರ್ಷವಯನವರಂ (೨೪. ೧೪ (೫).
೫೫೦. ೨೩೫-೦೦ : ೧೫೦). ೨. ಶಿವ : ಈಶ್ವರ. [ಸಂ.]

ಮೇಘವಿಷ್ಣುರ್ಜಿತ (ನಾ). ೧. = ಮೇಘದಂಬರ ೨. ೨. [ಭಂದ]
ಅಕ್ಷರ ಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಭಂದಸ್ಥಿ
ಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯಾದುದು. ಅತಿಧೃತಿಯೆಂಬ ಭಂದಸ್ಥಿನ
ಒಂದು ವೃತ್ತ : ವನಶ್ಲೋಕೋದ್ರಂ ಹಾತವಹಸಖಂ ಮಯ್ಯುಗ್ಗಂ
. . . ಜನವ್ಯಾತಂ ನೂತ್ನಂ ಬುಧವನುತಂ ಮೇಘವಿಷ್ಣುರ್ಜಿತಾಖ್ಯಂ
(ರೂಪಾಂಶು. ೩-೦೭೨). [ಸಂ.]

ಮೇಘಶಿಖಾವಹ (ನಾ). = ಮೇಘವಟ್ಟಿ : ಗಜದಜಿನಂ ಮುಗಿಲ್ ಗಜಱಿ
ಗಜವ ರುಂಡಕದಂಬ ಘೋಷಂ . . . ಫಾಲುವಿ ಮೇಘಶಿಖಾವಹನಾಗಿ
ನರ್ತಮ ಗಜಱಿವಪೋರ್ ಫನಾಗಮಮದೇಂ ಬಗೆಗೊಂಡುದೊ ನೋಟಕ
ಕೆಳಗ (೧೫೫. ೩-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಮೇಘಶ್ವಾಮಿ (ಗು). ಮೋಡದಂತೆ ನೀಲಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವ ;
ಶ್ಯಾಮವರ್ಣದ : ಮೇಘಶ್ವಾಮಿಶಾಂಕಂ ತ್ರಿಭಂಗದಿನಂಬಾಗಿರೆ . . .
ತಾನಾಗಳಾದಿವಳ್ . . . ಕನ್ನಿ ರೋದೋಂಕದೋ (೫೧. ೩-೦೩).

[ಸಂ. ಮೇಘಶ್ವಾಮಿ]

ಮೇಘಾಗಮ (ನಾ). ಮೋಡಗಳು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಕಾಲ : ಮಳೆಗಾಲ : ಉದ್ವಾ ಮನಿವಾಘಮಂ ಬಿದಿರ್ ಬೆಂಕೊಂಚತ್ತು ಮೇಘಾಗಮಂ (ಕಾಂಠಾ. ೫೦); ನಿವಾಘಮಂ ಪಿಡಿದು ಹೆಣ್ಣಿನ ಮೇಘಾಗಮಮಂ ಪಿಡಿದು (ಕಾಂಠಾ. ೪-೬-೪). [ಸಂ.]

ಮೇಘಾಧ್ಯ (ನಾ). ಆಕಾಶಮಾರ್ಗ : ಗಗನ : ಮೇಘಾಧ್ಯದ ಪರಮ ಶಬ್ದವಾದ ಭುಜೋಷಿ ಕೂಡ ಶಬ್ದಾಧ್ಯವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ ಮನವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮಸೂಲಸುರದನುಸಾರದಿಂದ (ಕಾಂಠಾ. ೦೬-೪೯).

[ಸಂ. ಮೇಘಾಧ್ಯನ]

ಮೇಘೇಶ್ವರ (ನಾ). ಮುಗಿಲುಗಳ ಒಡೆಯ : ಇಂದ್ರ : ಜಯನ ಭವಮಾಯಸೂಚಕವಾಗಿ ಮೇಘನಾಮಸಮಾನವಾದ ಸಿಂಹನಾದಕ್ಕೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೆಟ್ಟಿ ಮೇಘೇಶ್ವರ (ಕಾಂಠಾ. ಮೇಘಾಧ್ಯರ)ನಾಮಮಂ ವೀರಾಗ್ರಗಣ್ಯ ಪದವಿಯಿಂದ ದಯೆಯಿತ್ತು (ಕಾಂಠಾ. ೦೩-೬೬ ಪ). [ಸಂ.]

ಮೇಚಕ (ಗು). ೧. ಕಡನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ : ದಟ್ಟನೀಲಿಯ ಬಣ್ಣದ. ೨. ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ : ಕರಿಯ : ಆ ವಿಶೇಷ ಮೇಚಕೋತ್ತರಲೋಚನವುರೂಪಾ ವಿಮುಕುಲಮಲದಲವಿಲೋಚನ ಲೋಚನಂ . . . ನೆರದಿರೆ (ಕಾಂಠಾ. ೪-೨೩ ಪ); ಭೃಂಗಯುಕ್ತ ಮೇಚಕೋದಂಚಿತ ದರ್ಪಮುಬ್ಬರಿಸಿದಿರೆ (ಕಾಂಠಾ. ೬-೬೬); ಮುರಿದ ಮಿಡಿಯ ಮೇಚಕಾದ್ರಿಯ ಸರಿಸದವನನಗ ಮಂಡೂದರಿಯ ಮಗನು (ಕಾಂಠಾ. ೬-೪-೪). (ನಾ). ೩. ಕಡನೀಲಿಬಣ್ಣ : ದಟ್ಟವಾದ ನೀಲವರ್ಣ : ನಾಚಿ ನೇಲಾಲಪು ಮೇಚಕವಾಗಲು (ಕಾಂಠಾ. ೬-೪೯). ೪. ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ : "ಅಸಿತಂ, ಶಿಶಿ, ಕೃಷ್ಣಂ ಕಾರಂ, ನೀಲಂ. ಮೇಚಕಂ ಈ ೩ ಕರಿದು" (ಕಾಂಠಾ. ೦೨-೪೯); ಘೋರಾಂಧಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಕೂಪಂ . . . ತಾನೆ ದಲೆಂಬಂತಿರ ಕಾಚಮೇಚಕವುಜ್ಜಯಾಂಬುಮಿಂ ಗುಣೈನಿಂ ಪುದಿದರತ್ತ ಸರೋವರಂ (ಕಾಂಠಾ. ೦೩-೭೨); ಕೊಲಗೆ ರಜಂ ತಮ ದಾದು ಪೋತುಲಗುವಂತೆಯೇ ಮೇಚಕಂ ಚೂಚಕಂ (ಕಾಂಠಾ. ೪-೬೬). ೫. ದಟ್ಟವಾದ ಹಸುರುಬಣ್ಣ : ಮುಗಲಮುಗಲಂ ನೆಲುವಾ. ಜಿನ ಗೇಹದ ಪಂಚರತ್ನಕೂಟಂಗಳ ತಲ್ಮ ಮೇಚಕಮರೀಚಲತಾಳಿಯ ಪರ್ವಿನಂ ನಭೋರಂಗಮದೊಪ್ಪಿ ತೋಟಮದಂ (ಕಾಂಠಾ. ೪-೬೬). ೬. ನವಿಲು ಗರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಣ್ಣು : ಚಂದ್ರಕ : "ಚಂದ್ರಕ. ಮೇಚಕ : ಈ ೨ ಹೀಲಿಯ ಕಣ್ಣು" (ಕಾಂಠಾ. ೧೦-೪೯); ಆ ಪುರವೇಶಿ ಬರ್ಹಿಯ ಸಮ್ಮಂದಿ ಬರ್ಹಿತ ಕಲಾಪಮೇಚಕದಪ್ರಂಗಳಂ ರಚಿಸುನುಗಿಯು ಪುದು ಪ್ರಗಯಮಯನರ್ತನದಿ ದೇವಪ್ರರಾಲಾಸ್ಯಮಾಯನಂದನೋದ್ವಾನಮಂ (ಕಾಂಠಾ. ೫-೦೯೬). ೭. ಮೋಡ : ಮುಗಿಲು. ೮. ಕತ್ತರ : ಅಂಧ ಕಾರ. ೯. ಕೃಷ್ಣವಕ್ಷ : ಮೇಚಕತುರ್ವತಿಯ ರಾತ್ರಿಯಲಿ ಮತ್ತಮಾ ಮೇಚಕಾಪ್ಪಮಿಯ ರಾತ್ರಿಯಲಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದದಾಚಿಯಿಲ್ಲತೆಯಪ್ಪ ಸಲ್ಪದಿರ ಫಲಂ (ಕಾಂಠಾ. ೬-೪-೪೯). [ಸಂ.]

ಮೇಚಕತ (ನಾ). ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ : ಕಪ್ಪಿನಿಯ ಪ್ಪದಯದ ಕಾಳಿಯಿನ ಸೂಗಯಿಸಿದತ್ತು ಮೇಚಕತ ಚೂಚಕದೊಳ್ (ಕಾಂಠಾ. ೬-೪೬). [ಸಂ.]

ಮೇಚಕತ (ಗು). ೧. ಕಡನೀಲಿಯ ಬಣ್ಣದ : ದಟ್ಟವಾದ ನೀಲ ವರ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಉಕ್ಕುಂಗಮಾಣಿವಿಧೋಷಗಮರೀಚಮೇಚಕತ ದೇವಾಂಗನಾನಿಶಿತಮಸಮೇತತನಿಶಾಪ ಕಲ್ಪದಕ್ರಮತ್ಯಕ್ತಾಯಂಗಳಂ ಆಚಗಿ (ಕಾಂಠಾ. ೩-೬೯ ಪ); ಬಿಟ್ಟದೋ ಮುಗಿಲಿನ ದಂಕಿದಾನರಸಮೇಚಕ ತಾಂಬುಸರಂ ವಿರಾಜಿತಂ (ಕಾಂಠಾ. ೨-೫೦). (ನಾ). ೨. ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ವಾದ ನೀಲಿಯ ಬಣ್ಣ : ಪಟ್ಟಿತೋಫಯಕುಲಪದ್ಧತ್ಯಪತಿಮಾಣ ಮಕುಟಮರೀಚಮೇಚಕತಮಂವಪ್ಪ ಸಂಗ್ರಾಮೋಮಯ ನಡುವೆ (ಕಾಂಠಾ. ೦೩-೫೫ ಪ). [ಸಂ.]

ಮೇಚಕೆಗೆ (ನಾ). (ಕರಾ) ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದ ಹೆಂಗಸಿಗೆ. ಅರಂಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿನ ಹೊತ್ತು ಉಂಟಾಗುವ ಓಕರಿಕೆ. ಅರುಚಿ ಮುಂತಾದುವು. [?]

ಮೇಚು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಂಕಿ (?) : ನಾರ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟು ನೆರಿದು ಕಿನ್ನರಿಗಳ ತೋರವೊಲೆಗಳ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿ ತಂಕಿಯ ಸಂಚಿನಂ ಮೇಚನು ಬಾರಿಸುತ್ತವೆಯೆ ಭಾವೆಯರು (ಕಾಂಠಾ. ೨೦-೦೩). [?]

ಮೇಜು 'ಮೇಜು' ನೋ.

ಮೇಜರ್ 'ಮೇಜರು' ನೋ.

ಮೇಜರು. ಮೇಜರ್ (ನಾ). ೧. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಹುದ್ದೆಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಮತ್ತು ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ಹುದ್ದೆಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಹುದ್ದೆ ಯಲ್ಲಿರುವ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿ : ಸಾಮಾನ್ಯ ಯೋಧನಾಗಿದ್ದ ಅವನು ಇಂದು ಮೇಜರು ಹುದ್ದೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ (ಕಾಂಠಾ. ಮೇಜರ್ : ೧. ನೀನು ಕೂಡಿದು ಕೂದಿದು, ಇನ್ನೂ ಯೋಧನಾಗೇ ಉಳಿದಿದ್ದೀಯೆ ನೋಡು. ನಾನಾಗಲೇ ಮೇಜರ್ ಆಗಿದ್ದೇನೆ (ಕಾಂಠಾ. ೧೦). ೨. ಕಾನೂನಿನ ಗಣನೆಗೆ ಬರುವ ವಯಸ್ಸಿನ (ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ) ವ್ಯಕ್ತಿ : ಅವರ ಮಗ ಮೇಜರ್ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಒಬ್ಬನಿಯಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯ ಅಸ್ತಿಯನ್ನು ಮಾರುವಂತಿಲ್ಲ (ಕಾಂಠಾ. [೪-೧೦. Major])

ಮೇಜವಾಣಿ 'ಮೇಜವಾನಿ' ನೋ.

ಮೇಜವಾನಿ. ಮೇಜವಾಣಿ. ಮೇಜುವಾನಿ (ನಾ). ಸತ್ತಾರ : ಆತಿಥ್ಯ : ಔತಣಕೂಟ : ಒಂದು ದಿನ ಆ ಗೃಹಸ್ಥನು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನಲ್ಲಿ ಮೇಜವಾನಿಗೆ ಹೋದಾಗ . . . ಪ್ರಬಲವಾದ ಅಜ್ಞಾನವಿಕಾರವಾಯಿತು (ಕಾಂಠಾ. ೪-೦೦೪); ಎರಡು ಮೂರು ದಿವಸ ತನಕ ಮೇಜವಾನಿ ಸಮಾ ರಂಭವು ನಡೆಯಿತು (ಕಾಂಠಾ. ೪೬). ಮೇಜವಾಣಿ : ಸಂತೆಮಂಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಮಾಬಂದಿ ಮುಗಿದ ಮೇಜವಾನಿಯಾದ್ದಕ್ಕೆ . . . ನಾನೂ ಹೋಗಿದ್ದೆ (ಕಾಂಠಾ. ೩೩೭). ಮೇಜುವಾನಿ : ಕುರಿರದ ದನಕರುಗಳಿಗೂ ಅಕ್ಕಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ಮೇಜುವಾನಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಸಾಣೆಬಿರು ಅನಾಗ್ರಹದರಲ್ಲಾ ಎಂಥ ಒಂದು ಕಡೆ . . . ಸುತಸವಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ತಡೆಯಲಾರದ ನಗು (ಕಾಂಠಾ. ೪೬); ದೊಡ್ಡ ಬಟ್ಟದ ಚಹವೋ ? . . . ಬಿದ್ದಣ ? ಮೇಜುವಾನಿ ? (ಕಾಂಠಾ. ೬೯-೦೩).

[೪-ಕಾರ. ಮೇಜವಾನಿ. ಮೇರಾಧಿನೀ; ೬೦. ಮೇಜವಾನಿ ; ಪುರಾ. ಮೇಜವಾನಿ, ಮೇಜವಾನಿ]

ಮೇಜಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಆಕಾರವನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿದಲು ಮೇಜಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟ ತಯಾರಿಸುವ ಇಟ್ಟಿಗೆ : ಒಳ್ಳೆಯ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ . . . ಮೇಜಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಿಗ್ಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೇಲಿನಲ್ಲಿ ಒಳಗಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕಾಂಠಾ. ೨೦೦).

[ಮೇಜು + ಇಟ್ಟಿಗೆ (< ಇಟ್ಟಿಗೆ)]

ಮೇಜು. ಮೇಜ (ನಾ). ೧. ನಾಲ್ಕುಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಹಲಗೆ ಇದ್ದು, ಓದುವುದು. ಬರೆಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮರ. ಲೋಹ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಉಪಕರಣ : ಮಂಚ ಮಿರ್ಚ ಮೇಜು ಶಿಟ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ (ಕಾಂಠಾ. ೨೩೬) ; ಸಂಜೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಮೇಜಿನ ಬಳಿ ಕುಳಿತು ಕೆಲಸಮಾಡುವುದು ಅಶ್ಯ ವಾಗುತ್ತದೆ (ಕಾಂಠಾ. ೪೬). ೨. ಇಸ್ಕೀಟು. ಜೂಜು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಪಂದ್ಯವಾಗುವುದು ಹಣ : ಒಡ್ಡು ; ಪಣ : ಅವನು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಮೇಜು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ (ಕಾಂಠಾ. ೧೦). ಮೇಜ : ೧. ನಾವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡಿರುವ ಮೇಜ

ಒಂದು ವಸ್ತು. ಮರ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥ ಎಂದು ಅವುಗಳೇ ಅನೇಕ ಭಾಗ ದಿಂದ ಅಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಹೇಳಬಹುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪); ಅಜಾಯಕ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಶಿವಸುಗಂಧ ತಟ್ಟಿಗಳೂ, ಕಾಫಿಯ ಕವುಗಳೂ ಒಂದು ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಮೇಡುವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುವವು (ಕಾಂಡ. ೧೧).

[← ಪಾಠ. ಹಿಂ. ಮದಾ. ಮೇಡ್]

ಮೇಡುಕಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ಹೂಡಿನ ಮೇಡಿನ ಮೇಲೆ ಪಣವಾಗಿ ಹೂವನ್ನು ಒಡ್ಡು ; ಪಂದ್ಯಕಟ್ಟು : (೪). [ಮೇಡು + ಕಟ್ಟು]

ಮೇಡುಕಟ್ಟು (ನಾ). ಗೋಡೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗೋಡೆಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಬ್ಬಿರುವಂತೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಭಾಗ : "ಗೋಡೆಯ ತುದಿಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಹಲಗೆ ಸೇರುವೆಯೆಂದರೂ, ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲದ ವರೆಗೆ ಒಗ್ಗು ಹಾಕಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಅಳವಡಿಸುವ ಗೋಡೆಯ ಅಡಿಭಾಗ ಮೇಡುಕಟ್ಟು" (Dado- ೫೪೫). [ಮೇಡು + ಕಟ್ಟು]

ಮೇಡುವಾನಿ 'ಮೇಡುವಾನಿ' ನೋ.

ಮೇಟಿ 'ಮೇಟಿ' ನೋ.

ಮೇಟಿಕಂಬ 'ಮೇಟಿಕಂಬ' ನೋ.

ಮೇಟಿಕಂಬ, ಮೇಟಿಕಂಬ (ನಾ). ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಒಕ್ಕುವ ಅಂಗಳದ ಅಥವಾ ಕಣದ ನಡುವೆ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತುಳಿಸಲು ಅನುಕೂಲ ವಾಗುವಂತೆ ನಟ್ಟ ಕಂಬ : ಮೇಟಿಕಂಬದ ಹತ್ತಿರದ ಮುಂಡದ ಮೇಲೆ ಶೀನವು ಒರಗಿಕೊಂಡು ಆಕಾಶವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ (ಕಾಣ. ೨೧). ಮೇಟಿಕಂಬ : ಹತ್ತಿರದತ್ತಿನ ದಾರಿ ಹೊನ್ನ ಮೇಟಿಕಂಬ ಬಾಸಾಗ್ಗೆ ಬಲಗೈಯ ಕೊಳಗಾದ ಕೆದೆಯು, ರಾಶಿ ಅಳಿಯೋದೆ ಬೆಳಗಾಯ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೪). [ಮೇಟಿ (<ಮೇಟಿ) + ಕಂಬ]

ಮೇಟಿಕೊಳವೆ (ನಾ). ಕಿವಿಗೆ ತೊಡುವ ಮೇಟಿಯ ಆಕಾರದ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ : ಕೊಪ್ಪೆ : ಹೆಂಗಸರ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಮುಟ್ಟ ಮಾಡಬಹುದು . . . ಕಿವಿಗೆ : ೧. ಮೇಲುಕಿವಿಗೆ ಬುಗಿರಿ. ಸಿಂಹನ ಮೆಟ್ಟಿದ ಮುರುಳ್ಳು ; (ಮುಂಚ್ಚಿನ ಮುರುಳ್ಳು ಹುಲಸಣಾಯಿ ಮುರುಳ್ಳು. ಕಪ್ಪಾದ ಮುರುಳ್ಳು) : ತಟ್ಟು ಬಾಲುಲು. ಮೇಟಿಕೊಳವೆ. ಇತ್ಯಾದಿ (ಕಾಣ. ೧. ೪೨). [ಮೇಟಿ (<ಮೇಟಿ) + ಕೊಳವೆ (<ಕೊಳವು)]

ಮೇಟಿಗಂಡುಗ 'ಮೇಟಿಗಂಡುಗ' ನೋ.

ಮೇಟಿಗೂಟ (ನಾ). = ಮೇಟಿಕಂಬ : ಕಲ್ಪಪ್ರವಣ್ಯದ ವರದಾನ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕಣದ ಮಧ್ಯದ ಮೇಟಿಗೂಟಕ್ಕೆ ಅಲಗಾದುದಂತೆ ಬಿಗಿದರು (ಕಾಣ. ೨). [ಮೇಟಿ (<ಮೇಟಿ) + ಗೂಟ (<ಗೂಟಿ)]

ಮೇಟಿಗೋಳ, ಮೇಟಿಗೋಳ, ಮೇಟಿಗೋಳ (ನಾ). ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳಿಯುವ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ : ಶ್ರೀಕಾರ್, ನಡವಂತಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಮೇಟಿಗೋಳಗೊಂಡು (ಮಾಣ. ೨೪೪-೭೪ ; ೨೫೦). ಮೇಟಿಗೋಳ : ಅನುವು ಕೊಡದೇ ಹಂದರವಾಗಿ ಹರವಿಗೋಳ ಮೇಟಿಗೋಳ . . . ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಪೂರ್ವಾದಾಯ ಸಹವಾಗಿ ಸರ್ವವಾಧೆ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಗದ್ಯಾಣ ಗೆ || (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪೨, ೭೭-೨೨ ; ೨೩೦). ಮೇಟಿಗೋಳ : ಮತ್ತಮಾ ಹಂಪರ್ವರ್ ಗಾವುಂಡುಗಳ್ ಮುಖ್ಯಸುಪ್ತಪ್ರಜೆಗಳು ದೇವರ ನಿತ್ಯೋಪಮಾರ್ಕೊಂದು ಬೆಂದಾರ್ಕೆಸ್ಮಯಿಯಾಗಿ ಮೇಟಿಗೋಳವ ಕೊಟ್ಟರ್ (ಕಾಣ. ೨೨. ೨೪೪ ೭೪ ; ೨೫೦).

[ಮೇಟಿ (<ಮೇಟಿ) + ಕೋಳ]

ಮೇಟಪಾಲು, ಮೇಟಪಾಲು (ನಾ). ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಲು ನೆರವು ನೀಡಿದವನಿಗೆ ಹೊಲದ ಓಡೆಯನು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಫಸಲಿನ ಭಾಗ : (೪). ಮೇಟಪಾಲು : (೪).

[ಮೇಟಿ (<ಮೇಟಿ) + ಪಾಲು (<ಪಾಲ್)]

ಮೇಟವಿದ್ಯ (ನಾ). ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವ ತಿಳುವಳಿಕೆ : ಕೃಷಿಯ ಅರಿವು : ಕೋಟಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಟವಿದ್ಯೆ ಮೇಲು ಮೇಟಿಯು ರಾಟ ನಡೆದುದಲ್ಲದೆ ದೇಶದಾಟವ ಕಡುಗು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೭೩೭).

[ಮೇಟಿ (<ಮೇಟಿ) + ವಿದ್ಯೆ]

ಮೇಟಹುರುಳಿ, ಮೇಟಹುರುಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀ ಸಸ್ಯ : ಮೇಟಹುರುಳಿಯ ಬೇರ ತುದು ಮೇಗಣ ತಿಗಡ ತೆಕ್ಕೊಂಡು ಸಣ್ಣನೆ ಅರದು ಅವರಪ್ರಮಾಣ ಗುಳಿಗೆಯ ಮೂಡಿ ಒಂದು ಗುಳಿಗೆ ಅಕ್ಕಿಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಬುದು (ವೃಷ. ೧೭೩). ಮೇಟಹುರುಳಿ : ತೂಲಭರಾ—ಎಲವ. ಎಕ್ಕಿ, ಮೇಟಹುರುಳಿ (ಕಾಣ. ೭೨). [?]

ಮೇಟುಕೋಳ 'ಮೇಟುಗೋಳ' ನೋ.

ಮೇಟಹುರುಳಿ 'ಮೇಟಹುರುಳಿ' ನೋ.

ಮೇಟಿ 'ಮೇಟಿ' ನೋ.

ಮೇಟಿಗೋಳ 'ಮೇಟಿಗೋಳ' ನೋ.

ಮೇಟಿ (ನಾ). ೧. ಸ್ತಂಭ : ಕಂಬ. ೨. — ಮೇಟಿಕಂಬ. ೩. ಪರುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ. ೪. ಬಂಡಿಯ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ವಾಗಿರುವ ಅಂಶ. [ಸಾ.]

ಮೇಡ್ (ನಾ). (ಕರಾ) ಮರದ ಚಿಲಕ.—ಅಗಳ : ನಾನು ಬರಲು ಕಡವಾದರ ಕದದ ಮೇಡ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿಕೊ (ಕಾಣ.).

[← ಕುಳ. ಮೇಡ]

ಮೇಡ್ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ವೀಣೆ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವರಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ (ಅರಗಿನ) ರಚನೆ.— ಕಟ್ಟಣೆ.—ಮೆಟ್ಟಿಲು : ಅರಗಿನ ಮೇಡವನ್ನು ಮೂವಿವರ ಅದು ದಾದಿಯ ಸುಲಭವಾದ ಸ್ವದನವನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ (ಸಂಗೀತ. ೭೪). [< ಮೇಳ]

ಮೇಡಂ, ಮಡ್ಡಮ್ಮ, ಮೇಡಮ್, ಮೇಡಮ್ಮ (ನಾ). ಹೆಂಗಸನ್ನು ಕುರಿತ ಗೌರವಸೂಚಕವಾದ ಸಂಬೋಧನೆ : ♀ ಈ ಶಬ್ದವು ಉಪಾಧ್ಯಾಯಿನಿ, ಅಂಗ್ವಸ್ತ್ರೀ, ಶ್ರೀಮಂತ ಹೆಂಗಸು, ಯಜಮಾನಿ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ : ಕೃಷ್ಣ ಮೇಡಂ ಈ ದಿನ ವಹಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮದುವೆ. ಅದರಿಂದ ತಡ ಆಯ್ತು (ಕಾಣ. ೪) : ಮೇಡಂಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತೊಲಗು (ಕೃಷ್ಣ. ೭೪). ಮಡ್ಡಮ್ಮ : ಸಂಬಳವಾದ ಮರದಿನ ಸಾಹೇಬರ ಮಡ್ಡಮ್ಮರು . . . ಲೆಕ್ಕ ಚುಕ್ಕಾಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಾಣ. ೧. ೭೪) : ನನ್ನ ಹಿಂದೆ ಮನೆಯ ಮಕ್ಕಳು . . . ಎದರಿಗೆ ಬಳಕೆ ಮತ್ತಾ ಆ ಮಡ್ಡಮ್ಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨೦). ಮೇಡಮ್ : ಮೇಡಮ್ . . . ಮಿಸ್ ಮೇಡವಲ್ಲಿ (ಕಾಣ. ೪). ಮೇಡಮ್ಮ : ಆಕೆ ನಮ್ಮ ಹುಡುಗರ ಅಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚಿನ ಮೇಡಮ್ಮ (ಕಾಣ.).

[← ಇಂ. Madam]

ಮೇಡಮ್ 'ಮೇಡಂ' ನೋ.

ಮೇಡಮ್ಮ 'ಮೇಡಂ' ನೋ.

ಮೇಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ಅತ್ತಿ : ಉದುಂಬರ : (೪).

[ದ್ರ. ತಮಿ. ಮೇಡಿ]

ಮೇಡು (ನಾ). ೧. ಎತ್ತರವಾದ ನೆಲ; ದಿಕ್ಕೆ : ದಿಬ್ಬ : ಕಾಡುಮೊಂದು ಮೇಡುವೈದು ಓಡುಮೊಂದು ಒಲೆಯ ಮೂಡು ನಾಡನಾಯ ಕೂಡಿಕೊಂಡು . . . ಜೋಡುಮೂವಿದ ಕಪಿಯನಟ್ಟು ಓಡಿನಲ್ಲಿ ತಿಂದು ತನ್ನ ನೀಗುರಾದ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪೪-೧೭೦೪); ತೆಂಗಣ ಕೋಟಿಯ ಮೇಡಿನ ಕೀರಿಯ ಮನೆಯನು ಹದಿಮೂರು ನಿಜೇಶನವನು ಮಾಡಿ (೨೪. ೨೪೪, ೨೪೫-೭೭-೭೦ ; ೨೪೫) : ನಾಡು ಮೇಡು ಕಾಡೊಳ್ಳು ಸೊಗವು ಮೂಡಿ ಬರುತಿದೆ (ಕಾಣ. ೪-೭). ೨. (ಪರುಗಳ) ಹಿಡಲು; ಡುಬ್ಬ : ಅಗ್ಗದ

ನಿಡುಗೋಡು: ಮೇಡುಮೆವರುತ್ತಮಿಜುಂಕಿದ ಕೆಚ್ಚಲೆತ್ತಮೆತ್ತಿದ ಕುಡಿವಾಲಮಂದನೆಯ ಕರ್ಪಸುಗರ್ ಪರಿಗೊಂಡುಮಾಜುಗೋ (ಕುಕು. ೬-೦೦೪). 'ಮಿಟ್ಟೆ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೇಟು, ಮುಟ್ಟು, ಮೆಟ್ಟು; ಮುಲ. ಮೇಟು, ಮುಟು; ತೆಲು. ಮಿಟ್ಟ, ಮೆಂಡು, ಮೆಟ್ಟು, ಮೆಟ್ಟು; ಕೋರಾ. ಮೆಟ್, ಮೆಟ್ಟು, ಮೆಟ್ಟು; ನಾಯ್ಕ. ಮೆಟ್ಟು; ಗೋಡಿ. ಮೆಟ್ಟು, ಮೆಟ್ಟು, ಮೆಟ್ಟು]

ಮೇಡುಗದ್ದೆ (ನಾ). ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಗದ್ದೆ : ಅನುಪ್ಪ ತೋಟದಲ್ಲಿ ನೂತನವಾಗಿ ಮಲ ಕಟ್ಟಲಾಗಿ . . . ಕೆಲವು ಭೂಮಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಬದಲಿಗೆ ಹಾಗಲವಾಡಿ ಕೆರೆ ತುಂಬಿ ಜೀರಿಗೆ ಮೇಡುಗದ್ದೆಗೈಯ್ದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹಳ್ಳಿಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಂದು ಮಿಂಡುಗ ಗದ್ದೆಗೆ ನೀರ ಆಪ್ಪಣೆ ಪಾಲಿಸಿದುದೇ (೨೪. ೫೫. ೨೪೨. ೨೪-೨೪ : ೧೯೦೨). [ಮೇಡು + ಗದ್ದೆ (< ಗಟ್ಟಿ)]

ಮೇಡಿ (ನಾ). ರಿ. ಸ್ತಂಭ : ಕುಬ. ೨. = ಮೇಟಿಕುಫ. ೩. ಪಶು ಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ. ೪. ಬುಡಿಯ ಮೂಕಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಅನಿಕೆ. [ಸಂ. ಮೇಡಿ]

ಮೇಡ್ತ (ನಾ). ರಿ. ಟಗರು; ಗಂಡುಕುರಿ. ೨. ಪುರುಷನ ಜನನೇಂದ್ರಿಯ: ಶಿಶ್ನ : "ಶಿಶ್ನ: ಶೇಫ: ಮೇಡ್ತ: . . . ಶೇಫ: ಈ ೩ ಶೇಫ:" (ಕೂಯ. ೫-೨೦): ಮೀರ ಮೇಡ್ತ ಮುಷ್ಕವಾಲಧಿ ಶಿರದೊಳೆ ಕರಿದಾಗಿ ತೋರ್ಪೊಡಂತದು ಕಪ್ಪಂ (೨೪೨. ೨-೪): ತಿಂಗಳ ನಾಲ್ಕತ್ತೆನುಸಾ ಪುಟಂ ಶ್ರವಣ ಗುಡ ಮೇಡ್ತ ರೋಮುಗಳಪ್ಪುವೆ (ಕಂಠ. ೨೬-೬): ಮೇಡ್ತ ದಲ್ಲಿಮೂ ತೊಡೆಸಂದಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳವಾದ ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಿರ್ಪುದು (೨೪೨. ೨೦). [ಸಂ.]

ಮೇಣ್. ಮೇಣು (ಆ). ರಿ. ಇನ್ನು; ಮತ್ತು : ಜೊತೆಗೆ; ಹಾಗೂ : ಅಲ್ಲದೆ : ಕಟ್ಟಿದ ಸಿಂಘಮಣಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದೇನೆಮುಗಂದು ಬಿಟ್ಟುಪೋ ಕರಿಗೆ ವಿಪ್ರರಿತೆಂಗುಕುತರ್ಕರ್ ಕಟ್ಟಿಮೇಣ್ ಸತ್ತರ ವಿಹಾರಮ್ (೨೫. ೫. ೨೦-೨೦: ೫: ೧೦೦): ಒಡನೆ ಸುಂಸುರರ್ ಕನಕವರ್ಪತಮಂ ಕಡಗೋಲ ಮಾಡಿ ಮೇಣ್ ವೆಡೆ ಪಲವಪ್ಪ ಮುಖತಿ ಮಹೋರಗನಂ ಕಡಗಿಣ್ಣ ಮಾಡಿ ಪಾಲ್ಗಡಲಮವಾಯದಿಂ ಕಡಮ (೨೪೨. ೨೪೨ ಕೂಪು): ಏಲ್ಲಿ ಮೇಣಾವ ಸ್ವರೂಪದಿಂ ಬುಡಿದಿದನೆಗೆ ತಿಳಿದು ಮೇಜಿಂ (ಕೂಯ. ೨೫-೦): ಕಾವಡೆನ್ನಳವಲ್ಲ ಮೇಣ್ ಗಾಂಧಿವಿ ಕೊಲುವವಪ್ಪ (ಕೂಯ. ೨೫-೦). ೨. ಅಥವಾ : ಇಲ್ಲವೆ : ಏನಾಗಿಯುಮೇನೋ ತೀರ್ದವುಡೆ ತೀರದೊಡಂ ಮಹಿದುಂಬಿಯಾಗಿ ಮೇಣ್ ಕೋಗಿಲೆಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟು ವುದು ವಂದನದೊಳೆ ವನವಾಸಿದೇಶದೊಳೆ (ಕೂಯ. ೨-೨೪): ರಿಂಕಜಂಕಮಪೊ ಮೇಣ್ ಮಂಗಮವ ರಿಂಕಪೋ (೨೪೨. ೨-೦೨೨): ಮತಕ್ಕಂಗೆ ನಿಟ್ಟಿಯೇ ಮಾನಸವಾಟುಗಳೊ ಮೇಣಾಗಳೊ ಮೇಣ್ ಸಾಗುದುರೆಗೆ ಪುಟ್ಟವಡೆ ಕಡುವನೆ ಚದುರಂ (ಕೂಯ. ೨-೦೨): ಏನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಸಲಹು ಮೇಣ್ ಕೋಲ್ಲಿನುತ ನುಡಿದನು ವಿನಯದಲಿ ಪಾರ್ಥ (ಕೂಯ. ೨-೦೨): ೩. ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ : ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ : ಮಗನಂ ಪಡೆವಂತಿರ ಬಂಜೆಗೆ ಮರ್ದಂ ಮಾಡ್ತ ನೆಂಬ ನುಗಿನೋಂ ತಾಂ ಪುಗಿಸುವನೆ ಬೇವವಂತದುಮೆ ಗರ್ಭದೊಳಂ ಮರ್ದ ಮೇಣಾದಕ್ಕುಮೆ ಜೀದಂ (ಕೂಯ. ೦೨-೨೨): ಕುಡೆವಿಲ್ಲನೆಚ್ಚ ಸರಲಂನಡದು ದಲಂಜೂವನದೊಳುನೋಗ್ಗಟ್ಟು ಮುಮೊಳ್ಳುಡಿಯುಂ ಗೇಯಮುಮುರ್ಚಿದ ಕಡುಗಲ್ಲೆರ್ದಮರ್ದಮನುಂಟು ಮೇಣುರ್ಚುಗುಮೇ (ಕೂಯ. ೨೦೪). ಮೇಣು: ೨. ಪೈನಾಯಕರು ಕೊಂದರೆವೆನೊ ಮೇಣು ನಾನೇ ಕೊಂದ ನೆಂದೆನೊ (ಕೂಯ. ೨-೦೦): ಜವನ ಜನನದೊ ಮೇಣು ಲಯಧರವನ ಭಗಿಯೊ . . . ಎಂಬವೊಲು ನಡತಂದಳೆದಿರವಲಿ (ಕೂಯ. ೦-೦೦-೬): ಕಾಮವಲ್ಲದೆ ಘಟಿಕೆಯ ರಾಶಿಯೊ ಮೇಣು ಕಾಮನ ಹಾಜುಗುವೆಗಳೊ (ಕೂಯ. ೦-೦೦೪): ಅನುಮದ್ಗುರು ವರದಯ್ಯಪ್ಪತರಪದೋವರ

ಮಾಧ್ಯದಲಿ ಪದವಿಸುಂಹಂಗಳು ಮೇಣು ವಿಸಸವಾದವು (೦೨೨. ೨೪-೨೬). ೪ ಈ ಶಬ್ದವು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪಾದಪೂರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಪಯೋಗ ವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮೇಗು' ಪರಾ.

ಮೇಣ 'ಮಯಣ' ನೋ.

ಮೇಣಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಬಿಡುಗಟ್ಟಿ ಕೊಳೆಯಾಗಿರು : ಅವಳ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಮರ್ಪದ ಕೊಸೊಂದು. ಅದರ ತಲೆಗೆ ಒಂದು ಮೇಣಗಟ್ಟಿದ ಕುಲಾವಿ (ಕೂಯ. ೦೦೨). [ಮೇಣ (< ಮಯಣ) + ಕಟ್ಟು]

ಮೇಣಗಪಟ 'ಮೇಣಗಪ್ಪಡ' ನೋ.

ಮೇಣಗಪ್ಪಟ 'ಮೇಣಗಪ್ಪಡ' ನೋ.

ಮೇಣಗಪ್ಪಡ. ಮೇಣಗಪಟ. ಮೇಣಗಪ್ಪಟ. ಮ್ಯಾಣಗಪ್ಪಟ (ನಾ).

ಎಣ್ಣೆ. ಮೇಣ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ನೀರಿಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆ : ಕೊಡ ಮೇಣಗಪ್ಪಡ ಗೊಂದಿ ಒಪ್ಪಾಯ್ತವದರ್ದ ಸಕಲಾತಿದಳದು . . . ನೀರಮನುಜರಂತೆಡೆಮಾಡುತಿದರೊರೂಗರು (ಕೂಯ. ೪-೪೦): ಆವಾದಮುಸುಕ ಮೇಣಗಪ್ಪಡದ ನಿಲುವಂಗಿ ಹೊದ್ದು ಅಡ್ಡಾಡಲು ಹೊರಬಿಡ್ತ (೨೪೪. ೦೦೦). ಮೇಣಗಪಟ : "ಎಣ್ಣೆಯಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ನೀರಿಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆ; ಮೇಣಗಪಟ; ತೈಲಪಟ" (oilcloth. ೨೦೪೦). ಮೇಣಗಪ್ಪಟ : ಮಗುವಿಗೆ ನ್ಯಾಪಕಿನ್ . . . ಮೇಣಗಪ್ಪಟ. ಬ್ಯಾಂಕಿನ್ . . . ಪತ್ತಿಯ ಸುರಳ. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ (ಗೃಹ. ೦೦೨). ಮ್ಯಾಣಗಪ್ಪಟ : ಗಾಡಿಗೆ ಮ್ಯಾಣಗಪ್ಪಟದ ಗೌಸು (೨೪. ೫೪೪. ಕೂಯ. ೨೪ : ೧೯೦೨).

[ಮೇಣ (< ಮಯಣ) + ಕಪ್ಪಡ]

ಮೇಣದಬತ್ತಿಮರೆ (ನಾ). ಅಂಟುದ್ರವವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : (ಕೂಯ. ೨೫-೦೨೨). [< ಮೇಣ + ಬತ್ತಿ + ಮರೆ]

ಮೇಣಬತ್ತಿ (ನಾ). ಮೇಣದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬತ್ತಿ; ಮೋಂಬತ್ತಿ: ಮೇಣಬತ್ತಿಯ ಪಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ೩೦ ಪುಡಿಗಳಿರುತ್ತವೆ . . . ಎಲ್ಲಾ ಕೂಡಿ ೧೦೦ ಮೇಣಬತ್ತಿಗಳು ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ (ಕೂಯ. ೦೨೬). [ಮೇಣ (< ಮಯಣ) + ಬತ್ತಿ]

ಮೇಣಾ 'ಮೇನಾ' ನೋ.

ಮೇಣ 'ಮೇಟಿ' ನೋ.

ಮೇಣಪಾಲು 'ಮೇಟಿಪಾಲು' ನೋ.

ಮೇಣು 'ಮೇಣ್' ನೋ.

ಮೇಣುಹುಣ್ಣು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಣ್ಣು : ಸರ್ಪಪ್ರಣಗಳಿಗೆ . . . ಜೀವಾತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಳಿಗೆಯಂ ನುಂಗುವುದು . . . ಮೇಣುಹುಣ್ಣು. ಗಂಡುಹುಣ್ಣು. ಸರ್ಪಪ್ರಣಗಳು ಗುಣ (೨೪೨. ೬೪).

[ಮೇಣು. + ಹುಣ್ಣು (< ಪುಣ್)]

ಮೇಣಿ 'ಮೇನಾ' ನೋ.

ಮೇತ (ನಾ). ಮೇಯುವಿಕೆ : ಮೇಯುವುದು : ಸುಖಿಯದು ಗಾಳ ಮೃಗಂ ಕೆಯ್ಯುಟಗಲ ಮೇತದೊಳೆ ತಡೆದಪ್ಪವು (ಕೂಯ. ೨-೨೪): ಹದನಂ ಹಸ್ತಾಗ್ರದಿಂ ಪುಗಿಸಿ ಬೆದಿವಿಯಂ ಮುಟ್ಟಿ ಮೇತಕ್ಕೆ ಮೆಯ್ಯಾಡದ ನೀಡುಂ ನಿದ್ರೆಯಂ ತೀನುಮನೆಯಾದ . . . ಇಮೌದಂ ಗಿಡಿಗಿಜಂತ್ರಂಜೊಲಂ ದೊಂದಿಪೊಂದ್ರಂ (ಕೂಯ. ೨-೨೪). [ಮೇ + - ತ]

ಮೇಥಿಕೆ (ನಾ). ಮೇತ್ಯ. [ಸಂ. ಮೇಥಿನ]

ಮೇಥಿನಿ (ನಾ). = ಮೇಥಿಕೆ. [ಸಂ. ಮೇಥಿನ]

ಮೇಡ್ತ 'ಮೇ' ಪರಾ.

ಮೇಡ್ತ, ಮೇದರ. ಮೇದಾರ (ನಾ). ಬಿದಿರಿನಿಂದ ಬುಟ್ಟಿ. ಚಾಪೆ. ಮೊರ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಹೆಣೆದು ಮೂರಿ ಜೀವಿಸುವ ವೃತ್ತಿಯ

ವರದ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಆ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ :
 "ವಂಶೋದಿ ಚವಕಾರಣಂ ಮೇದಂ" (ಮಂಥಂ. ೧೦೦-೨) : ಕಮ್ಯಾಜನಂತೆ
 ಕಾಸಿ ಬದಿವರ್ ಮೇದನಂತೆ ಸ್ವೀಕೃತ (ರಮಣ್ಯ. ೨-೭೩) : ಮೇದರೋಳ
 ಲಿಂದ ವಂಶೋದಿ ಗಾರುಡದೊಳಲ್ಪ (ಕೊಕ್ಕ. ೫-೧೯) : ಮೇದನ ಕೈಗತ್ತಿ
 ಕೇದಗೆ ರಾಜವಾಣೀಧವರುಗಳಂತಲ್ಪ (ಕೊಕ್ಕ. ೭-೭೭). ಮೇದರ : ಶರಣ
 ಮೇದರ ಕೇಶಿದೇವನ ಪರಣಮಂ ಬ್ರವಣ್ಣ ಸಸವಂ ಪರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮರಳಿ
 ಪಡೆದನು ಮೂರ್ತಿದೇವಯ್ಯ (ಕೊಕ್ಕ. ೩೭-೩೮) : ಇನ್ನು ಅಂದಿಗೆ ಚಪ್ಪಡ
 ಮೇದರಗನ್ನನ್ನು ಕೇತನು ಜಿನ್ನ ಮದಿಗನ್ನನ್ನು ಮಲಿಚಂದ್ರಿಯ್ಯ ಕೊಗಿನ
 ಮಾರನೆನ್ನುವನು (ಕೊಕ್ಕ. ೪೭-೪೮). ಮೇದಾರ : ಈತನೇ ಮೇದಾರ
 ಕೇತಯ್ಯನಂಬಾತನೇತನೇ ದೋಹಾರ ಕಕ್ಕಯ್ಯನಂಬಾತನು (ಕೊಕ್ಕ. ೩೭-೩೮) :
 ಮೇದಾರರು ಇಲ್ಲದೆ ಬುರುಡರು - ಇವರು ದೊಡ್ಡ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ
 ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ (ಕೊಕ್ಕ. ೧೫೯).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೇತರ್. ಮೇತರವರ್. ಮೇತವರ್. ತಿಲು. ಮೇದರ.
 ಮೇದರಿ./ಸಂ. ಮೇದ = ಒಂದು ವಿಶ್ರವಾತಿ]

ಮೇದ್ಯ (ನಾ). ಕೊಬ್ಬು : ಮೇದಸ್ಯ : "ವಸ ಮೇದಂ ವಸ" (ಕಮ್ಯಾಜ. ೭೨-೨೩). [ಸಂ. ಮೇದ. ಮೇದಸ್ಯ]

ಮೇದಕ (ನಾ). ಭಟ್ಟಿಯೊಳಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ದ್ರವ. - ಮದ್ಯ :
 "ಮೇದಕಃ. ಜಗಲಿ- ೨ ಮದ್ಯ ಮೂಡುವುದಕ್ಕೆ ನಾನಾದ್ರವ್ಯಗಳೂ
 ಕೂಡಿದ ಮುದ್ದಿಯ ಹೂರು" (ಕೊಕ್ಕ. ೨೦೯). [ಸಂ.]

ಮೇದದಣಿ (ನಾ). ಮೇದರು ತೆರಬೇಕಾದ ತೆರಿಗೆ, - ಸುಂಕ : ಮೇದ್ಯ
 ದಣಿ ಮೇದದಣಿ ಸಾದದಣಿ ಉಡುವುದು. . . ಇನ್ನಿನೂ ತೆಣಿಯನು
 ಧಾರಾಧಾರ್ಥಕಂ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು (೧೯. ೧೪ (೩), ಕುಂಜಿ. ೨೪-೪೦ ;
 1೩೩೩). [ಮೇದ್ಯ + ತಣಿ.]

ಮೇದನಾಗಿದ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮದನಬುಡೆ ಗಿಡ,
 ಮೇದನಾಗಿದ. ಮದನಗಂಟಿ (ಪ್ರ. ೩೧. ೧೩-೨೩೫). [? + ಗಿಡ (< ಗಿಡ)]

ಮೇದಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮೊಟ್ಟದದ ತುಂಗೋಳಿ ಕೊಬ್ಬು
 ಮಂಗಳದ ಮೇದಯ್ಯ ಕಾದಿ ಸತ್ತು ಸ್ಥಳಿಯಾದ (೧೯. ೩೪ ಪಾಂಥ. ೪೦-೪ ;
 ೩೦. ೪೦೦). [ಮೇದ್ಯ + ಅಯ್ಯ]

ಮೇದರ 'ಮೇದ್ಯ' ನೋ.

ಮೇದಸ್ಯ (ನಾ). ೧. ದೇಹದ ರಕ್ತ. ಮಾಂಸ. ಚರ್ಮ. ಮೇದಸ್ಯ.
 ಸ್ನಾಯು. ಅಸ್ತಿ. ಮಡ್ಡೆಗಳೆಂಬ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಕೊಬ್ಬು;
 ನೋ. ಹಂ. . . ದಾಸವರ ಸ್ವೀಕೃತಿ ಬಿಟ್ಟನು ಏಳರ ಮೇದಸ್ಯಾಳ ಮಾರುಗಿತು
 ಜಲದೊಳದಣಿ ಮೇಲುವದಾಬ್ಬಳಿಗೆ ಮೇದನೆಯೊಳು ನೂಮದಲಿ
 (ಕೊಕ್ಕ. ೩. ೯-೨೯) : ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಪತ್ತಮಂ ಶ್ವೇಷ್ಠ ಮಂ ತಿಳಿಯಲೊಂದರಡು
 ಬಳ್ಳಂ ಮಾಂಸ ಬಸಿ ರಕ್ತ ಮೇದಸ್ಯ . . . ನಿರುತ ಮುನ್ನೂ ಜಿಣು
 ವತಸ್ತುಗಳ ಸಂಪರ್ಪಣೆ (ಕೊಕ್ಕ. ೩೯-೪೦) : ಪಂಡಿತನ ಪಂಡ ಅಥವಾ
 ಪುಂಡ ಪೂರೆಯ ವಿವರದಲ್ಲಿ ಮೇದಸ್ಯ : ಮೇದಸ್ಯ (ಕೊಕ್ಕ. ೧೩-೧೪).
 ೨. ಕೊಬ್ಬು : ಮೇದಶ್ವೇದನದಿಂದ ಕೈತೋದರಮೇದಸ್ಯದೊಡಲಿ
 ದುಕ್ಕಾಪಕ್ಕಾದಾಪ್ಪದು (ಕೊಕ್ಕ. ೨೨-೨೩). ೩. [ವಿದ್ಯಾ] ದೇಹಕ್ಕೆ
 ಬೇಕಾಗುವ ಜೀವಸತ್ವಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ವಿದ್ಯೆನ ಅಂಶ : ಭೇದಿ
 ಮಾದರಿ ಸೂರಜನಕ ವಸ್ತುಗಳು . . . ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಮತ್ತಾ ಮೇದಸ್ಯ
 (೯೩) ಕವಮೆಯಾಗಿರುವ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು (ಕೊಕ್ಕ. ೯೩)
 : ಮೇದಸ್ಯ. ಇಂಗಾಲ, ಜಲಜನಕ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಜನಕ ಇವುಗಳ
 ಸಂಯುಕ್ತವಸ್ತು (ಗೃ. ೨೬. ೧೯) : ಕೊಬ್ಬುಗಳು ಶರೀರಜಿವ್ಯಗಳಿಂದ ಅಥವಾ
 ಸೂರಜನಕದಿಂದ ಮೇದಸ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸುತ್ತವೆ (ಕೊಕ್ಕ. ೨೦).

[ಸಂ. ಮೇದಸ್ಯ]

ಮೇದಾರ 'ಮೇದ್ಯ' ನೋ.

ಮೇದಿನಿ (ನಾ). ೧. ಭೂಮಿ : ಇಳಿ : ಪೃಥ್ವಿ : "ಸ್ಥಿರೆ ಧರಣಿ ಧಾತಿ
 ಮೇದಿನಿ ಧರಿತ್ರಿ ಧರದಾವನ . . . ಭೂಮಿ ಭೂ ಗೋತ್ರ ಸಲಂ"
 (ಕಮ್ಯಾಜ. ೨೩-೨೪) : ಜಲ ಕೂರ್ಮ ನಾಗ ಮೇದಿನಿ ಸಪ್ತಸಾಗರ ಆಹಾರದ
 ಭಂಡ ಹರಿವಿಂಚಿಗಳು ನಿಮ್ಮ ಉದರದ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಯ್ಯ
 (ಕೊಕ್ಕ. ೩೩೩) : ಮಂಗಳಂ ಮೇದಿನಿಗೆ ಸುರರಿಗೆ ಮಂಗಳಂ ಕೇಳರಿಗೆ ಪೇಳರಿಗೆ
 ಮಂಗಳಂ (೯೪೦೦. ೪೪-೪೯). ೨. ದೇಶ : ರಾಜ್ಯ : ಮೇದಿನಿಯಂ
 ಕೆಡ್ಡೋಳ ಪದನಾದುದು ಜನದೀಕ್ಷೇಗಿನಗೆ ಮಗನೇ (ಕೊಕ್ಕ. ೭-೩೯) :
 ತನುಳ್ಳ ಸರ್ವರಾಜ್ಯವನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗೆ ಧಾರೆಯನಿಜೆದನವನೇಶ
 ನೆಂದು ಮೇದಿನಿಯೊಳಿಲ್ಲಂ ಸಾಣ್ (ಕೊಕ್ಕ. ೯-೩೩).

ಮೇದಿನೀವಿಸಾಯಕ ಗಂಡ. ಮೇದಿನೀವಿಸಾರಗಂಡ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆ
 ಶೂರರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರನ್ನು ಸೋಲಿಸುವಂತಹ ವೀರ : ಒಂದು
 ಬಿರುದು : ಶ್ರೀಮಂನ ಮಹಾ ಮೇದಿನೀವಿಸಾಯಕ ಗಂಡ ಕಠಾರಸಾಳುವ
 ನರಸಿಂಗರಾಯ . . . ಸುಖದಿ ರಾಜ್ಯವನಾಳುತ್ತವಿದ್ವರ್ಧ (೧೯. 111 (೩).
 ಕೊಕ್ಕ. ೧೯೩-೩ ; 1೩೪೭) : ಶ್ರೀಪಂತ್ಯ ಪಾಮಂಡಳೇಶ್ವರ ಮೇದಿನೀವಿಸಾರ
 ಗಂಡ ಕಠಾರಸಾಳ . . . ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಗರಾಯ ಮಹಾರಾಜರು
 ಶ್ರೀಧೀರಾಜ್ಯಂಗಿಯುಲುತ್ತಿರಲು (೧೯. 1೩. ಕೊಕ್ಕ. ೧೨೩-೩ ; 1೩೪೩).

[ಸಂ. ಮೇದಿನಿ:]

ಮೇದಿನಿಪ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ : ದೊರೆ : ರಾಜ :
 ಒಂದಿಗುಂಟಳ ಕಾಯಂಗೆದಿಯೊಳಿಟ್ಟಿರಲು ಮೇದಿನಿಪ ಕಂಡು . . . ವೇಳಿ
 (ಕುಂಜಿ. ೪-೨೯). [ಮೇದಿನಿ + ಪ.]

ಮೇದಿನೀಧರ (ನಾ). ಭೂಧರ : ಬೆಟ್ಟ : ಪರ್ವತ : ನಾಲುಕುಳ್ಳದ
 ದೊಪ್ಪರಮುಟ್ಟು . . . 'ಆ ದಿವ್ಯಗಿರಿಯಿಂದ ಮುಂದಣಿ ಹಾದಿಯಲಿ
 ಪರಿದಶ್ಯನಾದ ಮೇದಿನೀಧರವೆಂಬೊಬ್ಬ ದ್ರಾವಿಡನಾಮಕದ (ಕೊಕ್ಕ. ೬-೧೩-೨೩).

ಮೇದಿನೀಧರರಾಜ = ಪರ್ವತರಾಜ : ಮೇದಿನೀಧರರಾಜಮೇನೆಯರ್
 ಬಹಳ ಪರಾಕ್ರೋಧದೊಳಾಕೃತವರ್ಗಾಕ್ಷಿತ್ಯವನಿತ್ತಿದ್ರೋಳಲ್ ಪೊಣ
 ಮುಟ್ಟರು (ಕೊಕ್ಕ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಮೇದಿನೀಪತಿ (ನಾ). = ಮೇದಿನಿಪ : ಮೇದಿನೀಪತಿ ಪಾಂಡು ಸೋಮಕ
 ರಾದಿಯಾದವನು ಬಾಹುಬಲವನು ಆರಂಭದನು (ಕೊಕ್ಕ. ೧೦-೪೦) : ಒಂದು ಚೋದ್ಯದ ನೋಡು ಬಾರಂದು ಮೇದಿನೀಪತಿಯ
 ಕೈನಿಡಿದು . . . ಆದಿದೇವನ ವಿಶ್ವಗೃಹಿ (ಕೊಕ್ಕ. ೧೯-೪೦). [ಸಂ.]

ಮೇದಿನೀಪಾಲ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನು : ದೊರೆ :
 ರಾಜ : ಮೂಲೋಕದೊಳಗೆ ಸುರಾದ ಮೇದಿನೀಪಾಲರು ಸುಭಿಷಂ
 ಕಾಣನು (ಕೊಕ್ಕ. ೯-೩೦). [ಸಂ.]

ಮೇದಿನೀಸುತೆ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಮಗಳು : ಸೀತೆ : ಮೇದಿನೀಸುತ
 ಬುಡ ಬದಿವಳುವಂತೆ ಮಾಡುವನು (ಕೊಕ್ಕ. ೨೯-೪).

[ಸಂ. ಮೇದಿನೀಸುತಾ]

ಮೇದಿನೀಸುರ (ನಾ). ಭೂಸುರ : ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ವಾದಿಸದೆ ಬಸಣ್ಣ
 ಕೇಳಾ ಮೇದಿನೀಸುರ ಮರ್ಗದಿರಮಂ (ಕೊಕ್ಕ. ೩-೩೨) : ಅಂದಿನ ಪಾತ
 ಕರ್ಮದ ಮೇದಿನೀಸುರವರ್ಗ ಮಾಡುದು ಗೋಧನ . . . ಹಿರಣ್ಯದಾನದಲಿ
 (ಕೊಕ್ಕ. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಮೇದಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ನೆನೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಅದ್ದು : ತೋಯಿಸು :
 ಮೊಮ್ಮನ ಹೆಣೆಯ ಮೇಲೊಗಿಸಿದನು ಪನ್ನೀನಲಿ ಮೇದಿಸಿದ ಕೂಲಿಗೆಯ
 ಕೆಸುವಂಗಳನು (ಕೊಕ್ಕ. ೩-೩೦-೪೩). ೨. ಲೇಪನಮಾಡು : ಬಳಿ :
 ಲೇಪಿಸು : ರಾಜು ಮರಫಸನುಮಿಸುಂಚಿತಕಾಯವನು ನವತಪ್ಪೆತ್ತಿರುವ

ಲಾಯಸ್ಕೂಟದವರು: ಮೇದಿವರು ಸುಗಂಧವರ್ತಿ (ಕೋಶ ೨-೭-೧).
 ೩. ಸಿಂಪಡಿಸು: ತಳ: ಜಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮದಿದಿಯನೊಲವಿ ಮೇದಿವ
 ರಲ್ಲದೆ ಕಾಬ್ಬುಜಾಚಿಗದ ಮೇದಿವರೆ: ಸುಕಾಂತಯೋಲವಂ ಸಾಧಿಸುವರು
 ಸಕಲಕೃಷ್ಣವರೇ (ಕುಸು. ೭-೭೯): ಮೇದಿವಿರಗೊಳಗೆ ಕತ್ತರಿ
 ಸಾದುಗಳ ಸುರೇಯ ಪರಿವಳ ಮೇದಿವ ಪೋರ ಪೋಯದ ಪಡಿಸೂ
 ಗೈದ ಧೂಪದ ಧೂಪಪವನನಿರೇದುವಾ ನಗರ (ಕೋಶ ೨-೭-೭೬).

[ಮೇದು + - ಇತ್ಯು. / ತಲು, ಮೇದಿಯು]

ಮೇದು (ಶ್ರೀ). ೧. ನೆನೆಯಿಸು: ಆದ್ದು: ತೋಯಿಸು. ೨. ಜಳ: ಲೇಪಿಸು. ೩. ಸಿಂಪಡಿಸು: ತಳ: 'ಮೇದಿಸು' ಪರಾ.

[ದೇ. ತಲು. ಮೇದು]

ಮೇದು 'ಮೇ' ಪರಾ.

ಮೇದುರ (ಗು). ೧. ನುಣುಪಾದ: ಮೃದುವಾದ: ಪ್ರತಿಲೇಖನದೊಳ
 ನಾರೋತಮಸುಚಿತಮೆಂದು ಪಲವು ಕಣ್ವದವೂ ಯತಿಪತಿಯ: ದಮಾ
 ಧ್ವಜಮೇನತಿಯಮಾದತ್ತೂ ಮೇದುರಂ ಮಾಯೂರಂ (ಕುಶ್ವ. ೧೦-೧೩೫).
 ೨. ದಟ್ಟವಾದ: ಸಾದ್ರವಾದ: ಒತ್ತಾಗಿರುವ: ಮೇದುರ
 ನಿಲಾಶ್ವಮನಂಭೋದಧಾರಿತಿಯೊಳ ನೋಡಿ ಕುಸಮವು ಶಿಖರ
 (ಕೂ. ೧೬-೩೩). ೩. ಸ್ಥೂಲವಾದ: ತೋರವಾದ: ನುಲಿರ ಮೇದು
 ರೋದರದೊಳಂದು ಜನಾರ್ಥಕನಂತರಂಗದೊಳ ನೆಲಿಸದುದಯ್ಯ ಸಂತಸದ
 ಸಂತತಿ (ಸಂಪ್ರ. ೧೨-೨೨). ೪. ಅತಿಶಯ: ಅಧಿಕ: ಹೆಚ್ಚಳ:
 ದ್ವಿಪತತಿ ಮೇದುರದ ಮದ್ಯಾಸಮಾನಿ (ಕೋಶ ೨-೨-೩). (ನಾ).
 ೫. ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾದವನು: ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಭರದ ಸಚಿವದೊಳಂತಸ್ತುರ
 ಸಂಪನ್ನನುರಿವರಮಗನಮಧ್ಯಸ್ಥಂ ಪರಾನಂದತರಮೇದುರಂ ಮಹಾ
 ವಿಮಲಜೋಧಸಂಧಾರಸಮಪಾರಮಹಂವಿಧವಂ (ಕರಣ. ೧೦-೨೦೩).

[ಸಂ.]

ಮೇದಿ (ನಾ). ಶಿವಧಕ್ಕೆ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಎಂಟು ವಿಧವಾದ ಮೂಲಿಕೆ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಶುಂಠಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೇರು:
 ಕಾಕೋಳಿ, ಮೇದಿ, ಮಹಾಮೇದಿ . . . ಕಾಡಹಸರು ಇವುಗಳನ್ನು
 ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಾಲ್ಕು ಪರಮ ತೂಕವನು ಸಣ್ಣವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹಾಕಿ (ಕೈ. ೧೩.
 ೧೧, ೨೯): ಶ್ರೀಗಂಧ, ಮಂದಿವಾಳ . . . ಮೇದಿ, ಮಹಾಮೇಧಿ . . .
 ಕಾಯಿಸಿ ಪಾಕದರ್ಲಿಹಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಲೇಪಿಸಿ ಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಉನ್ನಾದ, ಮೂರ್ಛ
 ಸಹ ಮೂಗುವು (೨೪೩. ೧೩): ಮೇದಿ ಅತಿಮೇಧಿ ಕಾಕೋಳಿ ಕ್ಷೀರ
 ಕಾಕೋಳಿ ಚೂರ್ಣಕೋಷ್ಠ . . . ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಾಲ್ಕು ತೂಕ ಚೂರ್ಣಿಸಿ
 ಹಾಕಿ ಕಾಸಿ ಪದವಳ್ಳಿ ಇಳುಕಿ (ಪ್ರಾ. ೩-೧). 'ಅಪ್ಪವರ್ಗ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಮೇದು]

ಮೇದೋಜೀರಕ (ನಾ). [ವೈದ್ಯ] ಆಹಾರವನ್ನು ಪಚನಗೊಳಿಸುವುದ
 ರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಈ ಮೇದೋಜೀರಕವು
 ಸೇರಲು ಆಹಾರದ್ವೇಷ ಹಿಟ್ಟು, ಪೋಷಿಸವದಾರ್ಥಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ
 ರೂಪಾಂತರವಾಗುವುವು (ಸಾಂಪ್ರ. ೧, ೨೫೦). [ಸಂ.]

ಮೇದೋಜೀರಕಗ್ರಂಥಿ (ನಾ). ಜಠರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುವ.
 ಮೇದೋಜೀರಕರಸವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಒಂದು ಗ್ರಂಥಿ: ಆಹಾರದ
 ಪಚನಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ, ಮುಖ್ಯವಾದ ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ
 ಒಂದು: ಒಟ್ಟು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜೀರ್ಣತೆಗೆ ದೇವವೆರೆಯ ಮೇದೋ
 ಜೀರಕಗ್ರಂಥಿಯು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅವಯವವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಸು. ೨೨.
 ೧೦೯). [ಸಂ.]

ಮೇದೋಧಾತು (ನಾ). ದೇಹದ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು:
 ಮೇದಸ್ಸು: ಧಾತುಗಳು ರೂಢಾತು, ರಕ್ತಧಾತು, ಮಾಂಸಧಾತು,

ಮೇದೋಧಾತು, ಅಸ್ಥಿಧಾತು, ಮಜ್ಜಧಾತು, ಶುಕ್ಲಧಾತು ಎಂದು ಏಳು
 ತರನಾಗಿವೆ (೨೪೩. ೯೮). [ಸಂ.]

ಮೇಧ (ನಾ). ಯಜ್ಞ: ಯಾಗ: ಮೇಧಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ಮಾಡಿದರೇನು
 ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳ ಸಂಗವಿಲ್ಲದನಕ (ಕೂ. ೩೨-೧೨). [ಸಂ.]

ಮೇಧಾಯುಕ್ತ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು: ಬುದ್ಧಿವಂತ:
 ದಿವ್ಯಧಾತು ಸಿಂಹದೊಳ ಕೂಡ . . . ಅತಿ ಮೇಧಾಯುಕ್ತನಕ್ಕುಂ ನರಂ
 (ಕೂ. ೧೭-೧೫). [ಸಂ.]

ಮೇಧಾವಂತ (ನಾ). = ಮೇಧಾಯುಕ್ತ. [ಸಂ. ಮೇಧಾವತ್]

ಮೇಧಾವಿ (ನಾ). ೧. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯು ಬಲವಾಗಿರುವವನು: ಬುದ್ಧಿ
 ವಂತ: ಕನ್ನಡೊಳ ಚಂದ್ರಿ ಕೂಡಿರ ಮೇಧಾವಿ ಮಹಾಗುಣಾಬುಧಿ
 . . . ಧೀರಗವ್ಯಪಾರಕೂಲಂ ನರಂ (ಕೂ. ೧೭-೨೩): ಮೇಧಾವಿ
 ಗಳಾದ ಮಜ್ಜಕರ್ತರು ಉದಕದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ (ಪ್ರಾ. ೪. ೩೬).
 ಇದೇ ಕಾಲೇಚಿ 'ಮೇಧಾವಿ' ಎಂದು ಅರಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು (ಕೈ. ೪. ೧): ೨.
 ವಿದ್ವಾಂಸ: ಪಂಡಿತ: "ಸೂರಿ ಮೇಧಾವಿ . . . ಎನಕ್ಕೆ ವಿದ್ವಾಂಸ
 ನೆನಿಸ್ಕು" (ಕೂ. ೩೩-೨): ಪಾಪ ನಿವಾರಣೆ ಮೇಧಾವಿಗಳು
 (ಕೂ. ೩೦). ೩. ಗೀ: ಶುಕ. ೪. ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯ ಮುಂತಾದುವು
 ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಕುಂಡದ ಅವಶೇಷದಿಂದ ಹಣೆಯ
 ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಬಟ್ಟೆ. -ರಕ್ಷೆ: ಓದಿದ ವಾಕ್ಯ ಓದುವವನ
 ತರ . . . ಇದುವ ಮೇಧಾವಿಯ ಧೂತವೆದದವನವ ಚಂಡಿಕೆಗಳೈದುಂ
 ಜಡ ಕೊರಳ ಕೃಪ್ಪಾಜಿನವೆ ಕಲೆಯಜನವಾಗಿರಲು (ಕೈ. ೬-೩೯).

[ಸಂ. ಮೇಧಾವಿನ್]

ಮೇಧಾವಿಕನ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ: ಮಗನ ಮೇಧಾವಿಕನವನ್ನು ಮೇಸರ
 ದಿಂದಲೇ ಹೇಳಿದ ಪರದಪ್ಪನಾಮಕ (ಕೂ. ೯). [ಮೇಧಾವಿ + - ತನ್ನ]

ಮೇಧಾವಿಳ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿವಂತ: ಮೇಧಾವಿ: ಮೇಧಾವಿಳನೊಮ್ಮಂ
 ಮೇಧಾವಿಳಮುತಿದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕದೆ (ಕೂ. ೧೦-೩೯). [ಸಂ. ಮೇಧಾವಿಳ?]

ಮೇಧಾಶಕ್ತಿ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ: ಅಪ್ಪರೆಯರಿಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಒಂದು
 ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಯುಂವುದು (ಕೂ. ೧೩). ಧನ ವ್ಯಯವಾದೀತೆಂದು ಈ
 ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸಲು ಹಿಂಜರಿಯುವುದಾದರೆ ನಾಡಿನ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿ ಉಚಿತ
 ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮೇಷಲಾರದೆ ಏಕಮಾಗಿ ಅದ್ದದಾರಿ ಹಿಡಿದು ವ್ಯರ್ಥ
 ವಾದೀತು (೨೪೩-೧೭೯). [ಸಂ.]

ಮೇಧೆ (ನಾ). ೧. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ: ಪ್ರತಿಭೆ: "ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂದಿತ್ವಜ್ಞಾ
 ಪಾತಿ ಮೇಧಾ ಬುದ್ಧಿ" (ಕೂ. ೯೩. ೯೪-೯೫): ಎರಿತಿ . . . ಮೇಧಾ . . .
 ನ್ನಯ ಮುಂತಾದ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿಗಿಂತ (೨೪೩. ೨೫): ಶೇಷೋನವರು
 ರೂಪರು. ಸುಕುಮಾರರು. ಬಹಳ ಚುರುಕಾದ, ಕದವಿಲ್ಲದ ವಿದ್ವಾಂಸರು.
 ಮರವರಿಯದ ಮೇಧೆ (ಕೂ. ೧೦). ೨. ಮನಸ್ಸಿನ ಮೋಡರವಿಕಾರ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಏತರೋಪಪಾಪವನ್ನಿ ಸಂಜ್ಞಾನ (ಚೇತನಭಾವ).
 ಅಜ್ಞಾನ (ಅಶ್ವರಭಾವ). ವಿಜ್ಞಾನ (ಕಲಾದಿಪರಿಜ್ಞಾನ), ಪ್ರಜ್ಞಾನ,
 ಮೇಧಾ-ದೃಷ್ಟಿ, ಧೃತಿ . . . ಸಂಕಲ್ಪ, ಕ್ರತು, ಅಸು, ಕಾಮ, ಜಲ
 ಈ ಪದಿನಾರು ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರಗಳೆಂದಿರುವವು (ಕೂ. ೬-೩೬ ೩೯).

ಮೇಧಾದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ = ೧. ಶಿವ. ೨. ಅಪೂರ್ವವಿದ್ವತ್ತು
 ಗಳಿಸಿದ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಗೌರವಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂಬೋಧಿಸುವ ಶಬ್ದ:
 ಈ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಿದ್ವತ್ತು ಗಳಿಸಿದ ಹಿರಿಯರನ್ನು
 'ಮೇಧಾದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂ. ೩೩).

[ಸಂ. ಮೇಧಾ]

ಮೇಧೆ (ಗು). ೧. ಯಜ್ಞ. ಯಾಗಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ. ೨.
 ನಿರ್ವಾಲವಾದ: ಶುಚಿಯಾದ. ೩. ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ:

ಸೇವಿಸಲು ಅರ್ಹವಾದ. (ನಾ). ೪. ಶುಚಿಯಾದುದು : ಪವಿತ್ರವಾದುದು : "ಶುಚಿ ಮೇಧ್ಯಂ ಪವಿತ್ರಂ ಪೂಜ್ಯಂ ಪಾವನಂ-ಈ ೫ ಶುದ್ಧಮಪ್ಪ ಮಪ್ಪು" (ಪೂಜ್ಯಂ. ೨೨-೨೩); "ಪಾವನಂ ಶುಚಿ ಮೇಧ್ಯ ಮೇನ ಪವಿತ್ರಮದಕ್ಕುಂ" (ಪೂಜ್ಯಂ. ೨೨-೨೪). ೫. ಶುಚಿಯಾಗಿದ್ದು, ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು : ಬೇಟೆಯಾಡಿದಲ್ಲಿ ಮೇಧ್ಯಂಗಳು ಮೃಗಗಳು (ಪ್ರಾಣಿ. ೧೫೯-೧೬೦). ೬. ಅಡು; ಮೇಣ. ೭. ಮುಂಜ ಹುಲ್ಲು. ೮. ಕಗ್ಗಲಿಮರ. [ಸಂ.]

ಮೇನ 'ಮೇನಾ' ನೋ.

ಮೇನಕಾತ್ಮಜಿ (ನಾ). ಮೇನಕೆಯ ಮಗಳು; ಪಾರ್ವತಿ : "ರುದ್ರಾಣೀ, ರವಾಣೀ... ಗಿರಿಜಾ ಮೇನಕಾತ್ಮಜಾ-ಈ ೨೧ ಗಿರೀದೇವಿಯ ಪೆರ್ವ" (ಪೂಜ್ಯಂ. ೪-೦೬). [ಸಂ. ಮೇನಕಾತ್ಮಜಾ]

ಮೇನಕೆ (ನಾ). ೧. ಅಪ್ಪರಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು; ಮುಪ್ಪಂತನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಶಕುಂತಲೆಯ ತಾಯಿ : "ಪೃತಾಚೀ ಮೇನಕಾ ರಂಭಾ ಉರ್ವಶೀ ತಿಲೋತ್ತಮಾ ಸುಕೇಶೀ ಮಂಜುಘೋಷಾ-ಇವರು ಮೊದಲಾದವರ ಅಪ್ಪರಕ್ಕಿಯರ" (ಪೂಜ್ಯಂ. ೦೫-೦೬); ದಯೆಯಿರುವ ಬೀಜೆಯಂ ಮಿದಿದವಳಾಗಿ ಗಾನದೊಳೊಡಂಬಡೆ ಮೇನಕೆ ಮುಂದೆ ಪಾದಿವಳ (ಕಂಠಾ. ೬-೦೯); ಮೇನಕೆ ರಂಭೆ... ಮಂಜುಘೋಷೆಯಂ ಬೀಜೆಗಟ್ಟಿ ದಟ್ಟಿಯರಟ್ಟಿಯಪ್ಪ ವಿಣಾಪುಂ ಪಜಘ್ನನುಜನೈಕದೇಶಮೆ ತಲುಂಬಿದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬೬). ೨. ಪರ್ವತರಾಜನ ಪತ್ನಿ; ಪಾರ್ವತಿಯ ತಾಯಿ : ಮಿಗೆ ಬಾಸೆ ಬಣ್ಣ ಮೇಜಿತು... ಬಳಲೆಯ ನೊಗಿದುವು ಸವನವಮನೋರಥಂ ಮೇನಕೆ [ಪೂಜ್ಯಂ. ಮೇನೆಯಾ (೧೦೪. ೬-೬೯)]. [ಸಂ. ಮೇನಕಾ]

ಮೇನತ್ತು 'ಮದನತ್ತು' ನೋ.

ಮೇನಾ, ಮೇಣಾ, ಮೇಣೆ, ಮೇನ, ಮೇನ್ಯೆ, ಮ್ಯಾನಾ (ನಾ). ಒಂದೆ ಸಿರಿವಂತರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೋಯಿಗಳು ಹೊಡುತ್ತಿದ್ದ, ಬಾಗಿಲುಗಳುಳ್ಳ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಂತಹ ಒಂದು ವಾಹನ : ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು... ಡೋರಿ ಮತ್ತು ಮೇನಾ ಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೂ ನೇಮಕವಾಗಿದ್ದರು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೧೧. ೨೦); ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಗಲ್ಲಿಯಿಂದ ಮೇನಾ ಹೊರುವವರ ಪಾಂ ಹೊಂ ಎಂಬ ಕೂಗೂ... ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೧೧. ೨). ಮೇಣಾ : "ಶಿಖಾ ಯಾವ್ ಯಾವಂ ೨ ಅಂದೆದ ಹೆರುಂ ಮೇಣಾ, ಡೋರಿ, ಪಾಲಕ್ಕಿ" (ಪೂಜ್ಯಂ. ೨೫). ಮೇಣೆ : ಕೂಡಲೆ ಅವರು ಅವಳನ್ನು ಹೊರಗಿದ್ದ ಮೇಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆದರು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೬೬); ಆ ಕೋಣೆಯಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬಂದು ಈ ಮೇಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು... ಬೆಳಗಿನಲಿ ಶಾಂತ ವಾದುತ್ತಿ (ಕಂಠಾ. ೬೬-೦). ಮೇನ : ಇಂದಿರೆಯು ಮಹೇಶ್ವರನ ಊರ ಹೊರಗೇ ಮೇನವನ್ನು ನಲ್ಲಿಸಿ ತಂದೆಮ ಮನೆಗೆ ನಡೆದು ಹೋದಳು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೦೨). ಮೇನ್ಯೆ : ಮೇನೆಯು ಆ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಕಾಲುಪಾಯಿ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಿತ್ತು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೦೫); ಕಾಂತರಾದೇವಿಯೂ... ಮೇನ ದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಸೇರಿದಳು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೬). ಮ್ಯಾನಾ : ಬೆಳ್ಳಿ ಪಾಡೆ ೧ ಸಾಧಾ ಪಾಡೆ ೧ ಮ್ಯಾನಾ ೨ ರಥಗಳು ೪ (ಪೂಜ್ಯಂ. ೦೧); ಶ್ರೀದೇವಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಮ್ಯಾನಾದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದನು (ಪ್ರಾಣಿ. ೦೬೨). [೪-ಪಾಠ. ಮಿಯಾನಾ ಮ್ಯಾನ್; ಹಿಂ. ಮಿಯಾನಾ ಮೇನ; ಮರಾ. ಮೇಣಾ ಮೇನಾ]

ಮೇನಾಳಿದ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಕೃಷ್ಣ. ೬೯-೭೦).

[ಮೇನಾ + ಗಿಡ (< ಗಿಡು)]

ಮೇನಾತ್ಮಜಿ (ನಾ). = ಮೇನಕಾತ್ಮಜಿ : "ಉಮೆ ಪಾರ್ವತಿ ಕಾತ್ಮಾಜುಂ

ಹಿಮವತ್ಸುತೆ ಜಿಂಡಿ ದುರ್ಗ ಮೇನಾತ್ಮಜಿ... ಎಂಬವಂಜಿಯ ವೆಸರ್" (ಪೂಜ್ಯಂ. ೬-೦೬); ಮೇನಾತ್ಮಜಾನಾಥ ಕೋಟುಲು ಕೊಲ್ಲುವನು ತಾನು ಒಂದೆಡೆ ಕಾಯ್ದನು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೬-೦೨). [ಸಂ. ಮೇನಾತ್ಮಜಾ]

ಮೇನಿಯ (ನಾ). (ಕರಾ) ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವವನು; ಗಾಣೆಗ : ಮಳೆಗೆ ಮುಂಜಿಯೇ ಆ ಕಾಯಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಹಾಕಿದ್ದರೆ, ಮೇನಿಯಾಗಿ ಕೊಡುವುದಿತ್ತು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೨೫); ಅದರೆ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ಈಗಲೂ ಮುದುಕನಾಗಿ ಮೂರುವರೆ ಹಲ್ಲು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದರೂ ಎಣ್ಣೆ ಮೇನಿಯ ನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆ (ಪೂಜ್ಯಂ. ೬೬). [?]

ಮೇನ್ಯೆ (ನಾ). = ಮೇನಕೆ ೨ : ಮೇನೆಯ ನಿನ್ನ ತಪಸ್ಸುತಿ ಮನಿ ಮಹಾದೇವಿ ಕರುಣದಿಂ ನಿನ್ನದರಸ್ಸು ಪಡೆದಳೆಂ ಜನಿಯನೆ ಸುಪ್ಪಾ ನಿಯನಲಿ ಪುತ್ರಿಯೆಂಬರೇ ಧಾರೀಯೋಳ (೧೦೪. ೪-೧೦); ಮೇದಿನೀಧರರಾಜಮೇನ ದುರ್ ಬಹಳ ಹರುಷೋದಧಿವೊಳಂಗಳು... ಪೂಜಮಟ್ಟಿರು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೬೬-೦೬). [ಸಂ. ಮೇನಾ]

ಮೇನ್ಯೆ 'ಮೇನಾ' ನೋ.

ಮೇಘ, ಮೇಹು (ನಾ). ೧. ಜಾನುವಾರುಗಳು, ಹುಲ್ಲು ಮೊದಲಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಮೇಯುವಿಕೆ : ದೀಪದ ಬೇಟೆಯಂ ಜಿನ್ನವಗೆಯ್ಯೊಡೆ ಗಾಳಿಯಂ ಕಬ್ಬುವುಮಾಚುವಂ ಕಾಪಂ ಮೇಪಂ ತೋಡುಂ ಬೀಡುಂ... ಪೆರ್ವಂ ಕುಂದಂಮನಜಾದು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೫-೪೬ ಕ). ೨. ಜಾನುವಾರು ಗಳು ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರ : ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಆಹಾರ : ದನಿಯ ಪೊಗರ್ ಮನೋಭವನ ಬಾಳಿಕ್ಕಿಗರೆಂತಿರೆ ಚಿತ್ತಮಿತ್ತು ಮೇಪನ ಮಜೆದಾರಿಸುತ್ತಿಸುವ ಪತ್ತಿಯುಂ (ಪೂಜ್ಯಂ. ೪-೬೨); ಮೇಪಂ ಪುಲ್ಲಿಗಮುಂ ಬೆಳ್ಳಿಗಮುಂ ಪುಲ್ಲಿಗಮುಂ ತಡೆದುಪ್ಪ (ಪೂಜ್ಯಂ. ೦೦-೬೪); ಆನೆ ಕೆದುರೆಗಳ ಮೇಪುಗಳ್ಳಂ ಜೋದರಾಪತವಾಯದಲದ ಬೀವಿತಂಗಳ್ಳಂ... ದಂದುಗಗೊಂಬುದೆನಿತಾನುಮುಂಟು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೪೫-೦೨). ೩. ಜಾನು ವಾರುಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುವುದು : ಮೇಪನ ಮೇಜ ಹಳೆ ಅಳವೆಯ ಬುರುಬಾಟಕ್ಕೆ ಹೋದವನು ಬೆಳಗಿನ ಜಾಮ ವಾಪಸು ಬರುವಾಗ ಕತ್ತಲೇ ಅವೊತ್ತು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೫೫); ದನಕರುಗಳು ಹಾಯಾಗಿ ಮೇಯುತ್ತಿದ್ದ ಪಲ್ಲಿ : ಮೇಪನ ಪುಡುಗರು ತಾಳ ಹಾಕುತ್ತ ಪಾಡತೊಡಗಿದರು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೧. ೪೨). ೪. ಜಾನುವಾರುಗಳು ಮೇಯುವ ಸ್ಥಳ, - ಪ್ರದೇಶ : ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು : ಮೇಪನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿವ್ವ ಹೂಸಮರದಲ್ಲಿ ಈ ಬೊಟ್ಟಿಯ ಇತ್ತಂತೆ (ಪೂಜ್ಯಂ. ೫೬). ಮೇಹು : ೨. ಮೇಹುಕ್ಕೆ ಮೈಯನೊರಸಿದಡೆ ಪುಗಲೆ ಮೆಚ್ಚುವವ ಅನ್ನವನ್ನಿ ಹಿರ್ರುವ ಕೊಟ್ಟಿಡ ಜಗವೆ ಬೊಗಳುವುದು (ಪೂಜ್ಯಂ. ೪. ೬೦೨-೬೦೩); ತುರಗಾಣಿಕದ ಮೆದ್ವು ನೊತ್ತಿಸುವ ನಿಜೆಂ ಮೇಪನಾರ್ವ... ಚಿಂತೆಯಂ ನೆಲಸಿದು ಸೌಹಾರ್ದದಿಂ ಬಾಹುಂ (ಪೂಜ್ಯಂ. ೬೪೬); ಪೊರವ ದೀಪದ ಮಿಗುಗಳ್ಳ ಮೇಹು ನೀಡಿ ಕರೆದು ಬೀಟಿಗಳನುಜೆ ಕಲಿಸುತುಂ (ಪೂಜ್ಯಂ. ೫೬-೨೦).

[ಮೇ + ಪು. / ಕೆ. / ಮೇಪು]

ಮೇಘಗಾಡು; ಮೇಹುಗಾಡು (ನಾ). ೧. ಜಾನುವಾರುಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತಿನ್ನುವ ಸ್ಥಳ, - ಮೇಯುವ ಸ್ಥಳ : ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು : ಗೋಮಾರ್ : ಮೇಘಗಾಡು ಹಕ್ಕಿದಲಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಹಂಡೆಗಣದ ಕಡೆವಾಯೊಳೆರವೆಲ್ಲಾ ಅಡೆಗಳಜುಂಕಿಯುಳ್ಳಳಂ ಸೆಳೆದು ತಂದಾ ಬಯಲೊಳ್ ಬಳುವಳೆಯಂ ಪೊಸಯುಯುಂ (ಪೂಜ್ಯಂ. ೬-೪ ಕ); ಹುಲ್ಲು ಹುಡು ಮೆಲ್ಲನೆ ತಲ್ಲಣಗೊಂಡವು ಬೊಟ್ಟಿಯುಬ್ಬರೆ ಕೊಟ್ಟಿದ ಮೇಘಗಾಡೊಳರದೊಡಿತು ಮೆಮರ್... ಮೃಗಂಗಳುಂ ಮಿಡುಕುಂಗೆಟ್ಟಿರುತಿರ್ದುದು ಕೂಡ ಬೇಟೆಯೊಳ (ಪೂಜ್ಯಂ. ೬-೧೦೬). ಮೇಹುಗಾಡು : ೧. ಮೇಹುಗಾಡಿನೊಳವರ ಮೈ ಮಿಗೆ ಸೋದರ

ಸುವ್ಯಲಯ ಸುವ್ಯಲಯಹವದರೇ ತೋಳ ತಕ್ಕೆಯ ತೋಟ ತೆಗುಮರ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೦೩) : ತುರುಮಂದಿ ಮೇಹುಗಾಡಿದ ರುಣಾರುಣಿ ಮನೆ
ಮರಕುತಿರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೨೩). ೨. ಹುಲಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು
ತಮ್ಮ ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಿ, ಬೇಟೆಯಾಡಿ ತಿನ್ನುವ ಸ್ಥಳ : ಮರೆ
ಲಂಠಾಯ ವ್ಯಾಘ್ರ . . . ಕುಳಕು ವಿದ್ಯಾಪ್ರಕಾಸದ ಮೇಹುಗಾಡಿನಲಿ
ಹರಿದು ಬೆರಸು ಬೇಡವಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩-೦೩) ೩. (ಆಲಂ) (ಅಗ್ನಿಗಿ)
ಆಹಾರವಾಗುವ ಸ್ಥಳ : ಗ್ರಾಸವಾಗುವ ಪ್ರದೇಶ : ಊಹೆದಗೊಳ
ಕಂಬನಿಯ ತನಿಮೋಹರದ ಫನಕೋಕವೊಯಿ ಮೇಹುಗಾಡಿನ ಮನದ
ಕೊರವನತ್ತನೋಲಗವ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೦೦-೦೨). [ಮೇಘ + ಕಾಡು]
ಮೇಘಗೋಳ. ಮೇಹುಗೋಳ (ಕ್ರ). ಮೇವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು :
ಮೇಯು : ಮೃಗಾಳ . . . ಮೊಳುಗೇಳ್ವ ಜಗದ್ವಿವರಾಂತಮುಷ್ಣ
ರಾವನ ಘನವಾಪದಂಡದಮು ಸನೇದತ್ತಲಮಿಷ್ಣುತತ್ವ ಕಂಬನಿಕೋಳಿ
ಮೇಘಗೋಳಲೊಲ್ಲವು ಶೂದ್ರಿಯ ಶಾಡ್ವಲಂಗಳೊಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೦)
ನಿಶ್ಚೇಷೆಯೊ ಮೇಘಗೋಳದ ಕಣ್ಣು ಪಿಮೋಯೊ ಪಮಗುತಿರ್ಪಾ
ಪುಲ್ಲಿಯಂ ಕಂಡಿಸಲ್ ಪದನಂದೇಬಲೊಡರ್ಚಿಯಂ . . . ಪಟ್ಟದೊಡು
ಕೂಡ ಬೇಡವಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨-೦೨) : ತೊಳಗಿದೊಳಿದು ಮದವು ಪಂಚೋಳ
ಕೊಳನ ಸಾರಿದವು ಪರುಮೃಗಂ ಮೇಘಗೋಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೨೨).
ಮೇಹುಗೋಳ : ಚರಣವಾಪದಂ ಒಡೆಯ ಬೇಡವಡೆ ತನುಬೇಡ . . .
ನಿರುಪದರ್ಶನ ಮೇಹುಗೋಳಕುಂ ಒಡವವುಡೆ ಹಾನಿ ರಾತ್ರಿಯೊಳ
ಕಳೆಯೆ ಒರಕಾಲಂ ಬಜಡು ತಕ್ಕತಿಗಾಗಳ ಕೇಡ ಮಹಗುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೨೩)
ಮೇಘಗೋಳದ . . . ಜ್ವರವಿಗಾರಮಾಡುಡೆ (ಪಮಕಂ)
ತುರಗಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೦). [ಮೇಘ + ಕೋಳಿ]
ಮೇಘದೊಳೆ (ಕ್ರ). ಮೇಯುವುವನ್ನು ಬಿಡು : ಆಹಾರವನ್ನು
ತೊರೆ : ಪುಲಿ ಬಿರಿತೋಡೆ ಖುಕ್ಕವದೊಳವನೇಲಿ ರರುಮೃಗಂ
ಮಹಾಕುಲಿತಯನೆಯ ಮೇಘ(ಕೃಷ್ಣ. ೨೩) ಮೇಘದೊಳೆ [ಗ್ರ]ಗಳೊಗೊಡ
ವಯ್ಯ . . . ಬೇಟೆವಲೆಯುಪ್ಪರವನುಗೈತಾ ಶದ್ವನಾಂತದೊಳ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೨೨). [ಮೇಘ + ತೊಳೆ]
ಮೇಘವಿಡು (ಕ್ರ). = ಮೇಘದೊಳೆ : ಕತ್ತರಿಸಿ ಮೇಘವಿಟ್ಟು
ಕವಿಯಂ ಪಯಸಂತತಿ ಕರ್ಣತಾಳವಿಸ್ತರಿತಮನೋಳ ಕೇಳಿ ಗಜರಾಜ
ಲಯಾಂತಕರ್ಣೋಪ್ಪಾಪನಂ ಪುರದೊಳಗನ್ನೆದತ್ತ ಭಯವಿಟ್ಟುಲಪಾರ್ಕತಂ
ಮಹಾರುತಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೨). [ಮೇಘ + ವಿಡು]
ಮೇಬಳ್ಳಿ (ನಾ). (ಕರಾ) (ಮೇಯಲು ಬಿಟ್ಟು ಒಡಹೋಗಲು
ಸಾಧ್ಯವಾಗದಂತೆ) ದನಗಳ ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ
ಅಥವಾ ಮೂಗುದಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟುವ ಬಳ್ಳಿ. - ಹಗ್ಗ : ಅಯ್ಯೋ
ಮಮವೆಂದೆಂದ ಮೇಬಳ್ಳಿ ಹಾಕಿದ ಹಸುವಿನ ಹಾಗಾಯಿತು. ಇದೇನಿಲ್ಲ.
ಗೋ ಬಿಟ್ಟು ಬಸವನಂತೆ ಕಿರುಗುಬುಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨). [ಮೇ + ಬಳ್ಳಿ]
ಮೇಬೊಲಿ 'ಮೇಂಬೊಲಿ' ನೋ.
ಮೇಯ (ಗು). ೧. ಅಳತೆಗೆ ಸ್ಥಿರವ : ಅಳಿಯಬಹುದಾದ : ಹಾಲಿನೊಳು
ಬಳ್ಳಿಕಡಲೊಳಗೆ ನಿರ್ಗಲ್ಲವೊಲು ತೇಲುವುದಮೇಯಸತ್ತದಲಿ ಮೇಯ
ಜಗಮೂಲವರಯೊಳಗೊಂದು. ಮಾಪವೆ ಬಗೆಗಿರಡು ಗಾಳಿಮೂರುಗಳಂತೆ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೦). ೨. ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ : ಅರಿಯಲು ಶಕ್ಯವಾದ.
(ನಾ). ೩. ಅಳತೆಗೆ ಸ್ಥಿರವಂಥದು : ಅಳಿಯಬಹುದಾದುದು. ೪.
ತಿಳಿಯಲಾಗುವಂಥದು; ಅರಿಯಲು ಶಕ್ಯವಾದುದು : ಮೇಯಪಲ್ಲದ
ಮಹಿಮೆ ಭಾಯಿಯಾ ಬ್ರಹ್ಮನದು ಪಾಮವಳು ನೀಂ ಮಂಗಳವು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨೩).
[ಸಂ.]
ಮೇಯರ್ 'ಮೇಯರು' ನೋ.

ಮೇಯದು, ಮೇಯರ್ (ನಾ). ಪುರಸ್ಕರಣ ಅಧ್ಯಕ್ಷ : ಮಹಾಪಾಠ :
ಒಂದೆ ನಮ್ಮ ಚಕ್ರವೃತ್ತ ಈ ಊರಿನ ಮೇಯರು ಆಗಿದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣ).
ಮೇಯರ್ : ಇಂದು ಸಾಗರಿಕಸೌಲಭ್ಯಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಬಗೆಗೆ
ಮೇಯರ್‌ರವರು ಮಾತನಾಡಿದರು (ಕೃಷ್ಣ). [+ ಇಂ. Mayor]
ಮೇಯಿಸು. ಮೇಸು (ಕ್ರ). ೧. ದನಕರುಗಳು. ಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದುವು
ಹುಲ್ಲು. ಆಹಾರಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವಂತೆ ಮಾಡು : ಮೇವನ್ನು ನೀಡು :
ವಿಷಯರಹಿತನ ಮಾಡಿ ಭಕ್ತಿರಸದ ದಣಿಯ ಮೇಯಿಸು . . . ಸಲಹೆಯ್ಯಾ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೦) : ಗೋಕದಂಬಮಂ ಕರದು ಮಾರಾರಿ ವೆಯೊಡೆದು ಮೇಯಿಸು
ಯಂ ತಿಳಿಸಿರನೊಡಿಯಂ . . . ಮೊಳೆದು ನಿಜಗೋಪಲಿಲೆಯಂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೨) : ಕೆರುಣಾ ಮಿಗಿಯೊಳ್ಳು ದುಕ್ಕುಗಳು ಮಂಬರು ವಿನೋದದಿ
ಮೇಯಿಸಿ ಬಳಕುಪ್ಪಿ ಪರದಿನಾ ಪ್ಪಾಕ್ತಿಯನುಡುಪಿವಳಿಯೊಳೊಗೊಳಿಸುತ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೨-೨೦). ೨. (ಆಲಂ) ಲಂಚವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ
ಮಾಡು : ಲಂಚವನ್ನು ಕೊಡು : ಅವನಿಂದ ಏನಾದರೂ ಕೆಲಸವಾಗ
ಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಅವನಿಗೆ ಬನ್ನಾಗಿ ಮೇಯಿಸು (ಕೃಷ್ಣ).
ಮೇಸು : ೧. ಹರುಷದ ಎಲ್ಲರೂ ಹರಿಯ ಗಾಣಗಳ ಸ್ವರಿಸುತ
ಗೋಳ ಮೊಳಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೩) : ಕೂಡಿ ತುರುಗಳ ಮೇಸುತಿರೆ
ಕೈನಿಡಿ ಸನ್ನೆಯದೊರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೩) : ಒಬ್ಬ ಕುರುಬಹುಡುಗನು
ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮೇಸುವವಕ್ಕೆ ದಿವಾಲು ಅಡವಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು
(ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). [ಮೇ + - ಇಸು]
ಮೇಯು 'ಮೇ' ನೋ.
ಮೇರಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾವಕವಾನೀಯ. - ಸುರೆ :
ಸುರಾ ಮೇರಯ ಪುದ್ಗಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಕೇಡು ಆರು
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೩೩). [< ಸಂ. ಮೇರಯ]
ಮೇರು (ನಾ). ೧. ಪುರಾಣೋಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಪರ್ವತದ ಹೆಸರು :
ಹೇಮಾದ್ರಿ : ಕನಕಾದ್ರಿ : ೨ ಲಲಿ.೦೦೦ ಯೋಜನಗಳ ಎತ್ತರದ
ಈ ಪರ್ವತವು ಜಂಬೂದ್ವೀಪದ ನಡುವೆ ಇದ್ದಿತೆಂದೂ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು
ಮುತ್ತುರತ್ನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಇದು ಭ್ರೂಪವ ವಾಸಸ್ಥಳವೆಂದೂ
ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತವಾಗಿದೆ : "ಮೇರುಃ ಸುರಪರ್ವತಃ,
ಸುಮೇರುಃ - ಈ ಮೂವು ಮೇರುವರ್ವತಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೦೩೩);
ಮೇರುಗುಣವನಜಸುಪುಡಿ ಕಾಗೆಯಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩) : ಕೈಲಾಸಮಹಿ
ಪುರಂದ್ರಸುತರರ್ಪದ ನೋಡ ಮೇಲಿನವ ಮೇರು ಸೇಸುತಿರ್ಪದಂ
ನೋಡ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೩-೨೦). ೨. ಜಪಸರದ ನಡುವೆ ಇರುವ ದೊಡ್ಡ
ಮಣಿ. - ನಾಯಕಮಣಿ : ಜಪದ ಮಾಡುತ ನಡಿದಿರೋ . . .
ಜಪಸರದಿ ಮೇರುವಿಗೆ ಬಾರದೆಯರ್ಥಮಾಣಿಯೊಳಗೆ ಜಪದ ಬಿಟ್ಟಿರೋ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೩). ೩. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ಮಿಗಿಲಾದುದು : ಉತ್ತಮ
ವಾದುದು : ಕಳಿಗಳೊಳು ಸಾಕಿವಿಗಿಲಾಯಾಭರಣಗಳೊಳು ಮೇರು
'ಮೂಗುತಿಯು' (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೨). ೪. ನಡುವೆ ಇರುವಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿ,
ಕೇಂದ್ರವ್ಯಕ್ತಿ : ಅಗ್ರೀಸರ : ಕಟ್ಟಾಯದ ಕಡೆ ಪೆಂಪನ ಕಟ್ಟಿರ ಬಿಡುವದ
ಮೇರು ಪನ್ನಿಯ ತವರೊಳೆ ನೈವಿನಿಸಿದ ಜಸಂ ನೇಪಾಟ್ರಿ ನಿಟ್ಟಿಯುವಕ್ಕೆ
ಬಿಟ್ಟಿರಕ್ಕಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨೩). [ಸಂ.]
ಮೇರು (ನಾ). ಎಲ್ಲೆ : ಗಡಿ : ಸೀಮೆ : ಪಾಲೆಪುರದ ಭೇಗೂರಿ ಮಧ್ಯದ
ಹಳಸಾಗರ ಮೇರುವಾಗಿ ಸಲುವು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩೩, ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೨೦: ೨).
[೨ ಇದು 'ಮೇರು' ಎಂಬುದರ ಅವಲಿಖಿತವಿರಬಹುದು]
ಮೇರುಕೃತಿ (ನಾ). ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕೃತಿ : ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ
ಗ್ರಂಥ : ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ಸೃಷ್ಟಿದೀ ಮಹಾಭಂಡಸಿನ ಮೇರುಕೃತಿ.
ಮೇರ್ ಜಗದ್ವೃ ರಾಮಾಯಣ! (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೨೩ ಕೃಷ್ಣ. ೩೩) : ಪೆ

ಪ್ರಮಿತಾಸ್ ಕತೆಯನ್ನು . . . ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬೌದ್ಧಿಕ ತಾತ್ವಿಕ ನೈತಿಕಮೂಲಗಳನ್ನು ಮೇರುಕೃತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದನು (ಇ.ಶ್ರ. ೭೭೫, ೨೦೫) ; ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಪರನ್ನರ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ . . . ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುವುದು (೪೪೪, ೨).

[ಸಂ.]

ಮೇರುದಂಡ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಮೆದುಳುಬಳ್ಳಿ ; ಬೆನ್ನುಹುರಿ ; ಮೇರುದಂಡವು ಚಿಗಿತು ಹೊತ ಹಾಗೆ ಹೃದಯವಾಳೂತಗಿದೆ ಕಣ್ಣು ಮೇನೆ (ಸಾಹಿತ್ಯ, ೦-೦೨).

[ಸಂ.]

ಮೇರುದಂಡ (ನಾ). = ಮೇರುದಂಡ : ಬನ್ನಿ ಮೇರುದಂಡಯ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಬೃಹತ್ತಿಯು ಹುದುತಾಗಿ . . . ಸ್ತೋತ್ರಸುತ್ತದ (ಸಾಹಿತ್ಯ, ೦೦೦).

[ಸಂ. ಮೇರುದಂಡ]

ಮೇರುನಗ (ನಾ). ಪುರಾಣೋಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಪರ್ವತದ ಹೆಸರು ; ಮೇರುಪರ್ವತ : "ಸುರಗರಿ ಮೇರುನಗಂ ಮಂದರಾದ್ರಿ ಕಿಷಾಚಕಂ ಸುಮೇರುಮಾಪೇಧಂ" (ಕಪು. ೧೦-೫೬) ; ಮೇರುನಗಾದ್ರಿ ಧರಗುರುಳ್ಳವನೋ . . . ನಾರಕಮಾಬಿಮಂ ಸಹಿಯೊಳೊಡುವನೋ ಪುಲಕಾಪಿತನಂ (ಕಪು. ೫-೬೬) [ಸಂ.]

ಮೇರುಪರ್ವತ (ನಾ). = ಮೇರುನಗ : ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಚಾರ ಮೇರುಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಆಯಿತು (ಪಾಠ, ೨೬೬).

[ಸಂ.]

ಮೇರುಪ್ರಸ್ತಾರ (ನಾ). [ಭಂದ] ಎಂಬ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಒಂದು ಭಂದವು ಪ್ರಸ್ತಾರದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ ಚಿತ್ರರೂಪವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾರ : "ಒಂದುದಿಯಿಂದಿತ್ತಾಲು ಭಂದಂಬರ ಮೇರುಪ್ರಸ್ತಾರಮಕ್ಕಂ" (ಸಾಹಿತ್ಯ, ೦೦೫-೨೬).

[ಸಂ.]

ಮೇರುಮಂದರ (ನಾ). [ಜೈನ] ಬಾಹುಬಲಿಗಿರುವ ಮಂದಿರವು ಮಂದರವೆಂಬ ತೇರಿನ ಭೇದಗಳಲ್ಲೊಂದು ; ಬಾಹುಬಲಿಮಠ . . . ಇದರ ಮಂದಿರವು 'ತೇರಿಗೆ ಮಂದರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಮಂದರಗಳಲ್ಲಿ ನಂದೀಶ್ವರ ಮತ್ತು ಮೇರು ಎಂಬ ಭೇದಗಳಿವೆ ಎಂದೂ ಇದು ಮೇರುಮಂದರವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ (ಕಪು. ೨೦೬). 'ನಂದೀಶ್ವರ' ಪರಾ.

[ಸಂ.]

ಮೇರುಮಾನಿ 'ಮೆಹರ್ವಾನ್ಸ್' ನೋ.

ಮೇರುಮೆ (ನಾ). ೧. ಶತ್ರುಗಳ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಡೆವಲು ಕೋಟೆಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಟ್ಟುವ ಪ್ರತಿಕೋಟಿ : ಇದು ಕೋಟೆಯ ಓರಂಗಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಳು ಬಿಡಬಿಟ್ಟು ಮೇರುಮೆಯ (೪೦೫-೦೬-೪೫) ; ಅಗಸವು ತುದಾಕುವ ಮೇರುಮೆಗಳ ಮೇಗೇಣಿ ಪಾಸವ ಛುರು ಬೇರೆದ ಪಟಲಗುಂಡುಗಳ ಮಳೆಯು ಸಂಗಡೊಳುಬ್ಬಿ ಕಣಿದರು (೪೦೫-೦೭-೦೮). ೨. ಕೋಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿರುವ ಅಲಂಕಾರಸಾಧನ : ತಳರ ಗುಡಿತೋರಣದ ಸಾಲ್ಕುಂದೆಡೆಗೆ ಕೊಳಪ ಮಂಕುಳದ ಮಕರ ತೋರಣಗಳಿಂದ ಪುಗಳ ಕುರುಡು ದೊಡ್ಡ ಮೇರುಮೆಗಿಂದ . . . ಬಿಟ್ಟದ್ದಾದಾ ಬವಂ (ಕಪು. ೪೫-೨೬) ; ಬೇಸಿದ ತಳಿಯ ಮುರಿಮ ಕೋಟೆಯ ಮೇರುಮೆಗಳೆ ಕಿವ್ವನ್ನಿಕ್ಕಿದರು (೪೦೫. ೦೮೬). 'ಮೇರು' ಪರಾ.

[?]

ಮೇರು (ನಾ). ೧. ಎಲ್ಲೆ ; ಗಡಿ ; ಸೀಮೆ ; ಸರಹದ್ದು ; ಪರಿಹಾರ ಸಮಾಪ್ತತಮಂದಕಪುರ್ವಾತ್ಮ ಪೊಲ ಮೇರು (೦೪. ೫ (೬), ೪೦೪೦೫. ೨೨೪-೪೪ ; ೪೫೦) ; ಎಮ್ಮಾಳ್ಳ ಮುಂಡಕಿಂತಿದಲಿತ್ತೆಯ ಮೇರು ನೋಡಿಮೆಮೇಗೆ ಶೈಲೇಂದ್ರಮೊಂದಿದ್ದು ತೋಲುವಂ . . . ಹೃದ್ಮಾದಿಯಂ (೪೦೪. ೦೬-೬೯) ; ಮೂಡಲು ಸುಗ್ಗುವೆಯ ಪೊಲ ಮೇರು ಬಡಗಲು ಬಟ್ಟಿ ತೆಂಕುಳ್ಳ (ಎಲವದ) ಮೇರು (ಪಾಠ, ೬-೬೫ ; ೧೦೬೫) ; ಮೇರುದಂಡ

ಮನ್ನೆಯನ ಮೇರುಯಿಲ್ಲದ ಬಲವಾರಿಧಿಯನು ನೋಡಿದಾರುಭಟೆಯನೇ ಮೇರು (೪೦೫. ೬-೬೯). ೨. ವಿವಿಧ : ಸಹಸ್ರಕ್ಕಿಗೂ ಒಂದು ಮೇರುಯಿದೆ (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೪೯). ೩. ಅಶ್ರಯ ; ನೆಲೆ ; ಬೀಡು : "ಇಕ್ಕಿ, ಇಂಬು, ಗೊತ್ತು, ನೆರೆ, ತಾಣಂ ತಾದ್ವನ, ಮೇರು . . . ಅಗರಂ - ಈ ರಿಚ ಅಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಪಸೂ" (೪೦೫. ೫೯-೬೦). ೪. ಅಭಿಪ್ರಾಯ ; ಅರ್ಥ ವ್ಯಾಪ್ತಿ : ಈ ಶಾಸನದ ಮೇರುಯೋ ಸ್ವಯಂಬುದೇವಗ್ಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಭರ್ಮಮಂ ರಕ್ಷಿಸಿದಾತಂ . . . ಕೃತುಶತಮಂ ಯು ಕೊಟ್ಟ ಪುಮನೆಯ್ದುಗುಂ (೪೦೫. ೫೧-೫೨ ; ೧೦೦೨).

[ದೇ. ೫ ತಮಿ. ಮೇರು ; ಮಲ. ತಲಾ. ಮೇರು ; ತುಳು. ಮುಯರೆ. ಮೇರು. / ಸಂ. ಮುರ್ಯ]

ಮೇರು (ಅ). ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ; ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ; ಈ ಮೇರೆ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೨೫೬) ; ಈ ಮೇರೆ ಉಪಸತ್ತದ್ದು (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೫೫೯). 'ಮೇರೆಗೆ' ಪರಾ. [
ಮೇರು]

ಮೇರೆಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಅಧಿಕಾರದ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸು : ಆ ವಂಶಜಪತಿರಾಯನು ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ಮುಗಿದ ರಾಜ್ಯಪ್ರಾಯ ಅರಸುತನವನ್ನು . . . ರಾಜಾಜಯನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು . . . ಮೂಗುಲಿ ಎಂಬ ಮೇರೆಗಟ್ಟು ಮುಗಿಸಿದರೆ ? (ಕಪು. ೦೨-೯).

[ಮೇರು. + ಕಟ್ಟು]

ಮೇರೆಗಟ್ಟು (ನಾ). ಗಡಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಗುರುತಾಗಿ ನೆಡುವ ಕಲ್ಲು ; ಗಡಿಗಟ್ಟು ; ಬಾಂದುಗಟ್ಟು ; ವೈಷ್ಣವದಾಸವಾಗಿದ್ದರೆ ಗುರುಡನ ಕೃತನೆಯುಳ್ಳ ಮೇರೆಗಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸು (ಸಾಹಿ. ೫) ; ಕಾಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರಾಯಸು ಮರಣವು ನೆಟ್ಟ ಮೇರೆಗಟ್ಟನ್ನು ದಾಟಿ . . . ಬರೆಯಲು ಹೊರಬರೆ (ಕಪು. ೪೬). [ಮೇರು. + ಕಟ್ಟು (< ಕಲ್)]

ಮೇರೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಗಡಿಯನ್ನು ಮೀರು ; ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟು ; ಅತಿಕ್ರಮಿಸು ; ಮೂರನೆಯ ಪರಮಾನಂದ ಮೇರೆಗಳೆದ ಮಹಾಸಾಗರದಂತೆ ಹರಿಯಿತು (ಕಪು. ೬೯. ಕೃ. ೫೬೫). ೨. (ಕವಿವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ) ಲೋಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮೀರು ; ಮೇರೆಗಳೆದರೆ ಎರಡನೆಯವನಾದ ಕೋಟಿಯೊಳೆ ತಗುಳ್ಳುವುದಕ್ಕಂ (೪೦೫. ೬-೯೦). [ಮೇರು. + ಕಲ್]

ಮೇರೆಗೆಡು 'ಮೇರೆಗೆಡು' ನೋ.

ಮೇರೆಗೆ (ಅ). ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ; ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ; ಅನುಗುಣವಾಗಿ : ಇವಳ ಪಾರ್ಥವೆ ಮೇರೆಗೆ ರಾಯನು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡಕಿರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು (೪೦೫. ೦೨) ; ಏನಿಂತ ಹಿರಿಯರಾದವರು ಹೇಳಿದ ಮೇರೆಗೆ ನಡೆ (ಪುಂ. ೪೦೫. ೯-೬೯) ; ಎತ್ತಿದ ಚುಟುವಳೆಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಜ್ಜೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ (ಕಪು. ೦೬೨). 'ಮೇರು' ಪರಾ.

[< ಮೇರು]

ಮೇರೆಗೆಡು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು ; ಲಯ ಗೊಳಿಸು ; ಪ್ರಳಯಮಾಡು : ಆ ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಏನೇ ಛೂರಿ ಜಗವನು ಮೂಳ್ಳ ಪುಹುವೆ ಸಾರಸತ್ತಗುಣಾವಲಂಬನಿಂದ ಮತ್ತಿರನು ಮೇರೆಗೆ[ಸಾಹಿ. ೧]ಡಿಸುವ . . . ಏವನಕ್ಕಾರ (ಸಾಹಿ. ೦೦-೪೫-೨೬).

[ಮೇರು. + ಕಿಡು]

ಮೇರೆಗೆಡು. ಮೇರೆಗೆಡು (ಕ್ರಿ). ಮಿತಿಮೀರು ; ಅಳವಿಗೆ ಸಿಗದಿರು : ಮೇರೆಗೆಟ್ಟು ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ನುಡುಬಲ ಸೈರೆಯೋ (ಕಪು. ೪೫೦) ; ಮೂದಲಿಸಿ ಹಾಡುತಂ ಮುದ್ದಿಸುಕೆ ಹಾಡುತಂ ಅದರೂ ಹಾಡುತಂ ಮೇರೆಗೆಡೆ ಹಾಡುತಂ (ಪಾಠ. ೯-೦೯೯). ಮೇರೆಗೆಡು : ಬಾರಾ ಉಮೇ ನಮ್ಮ ಭಕ್ತನಂ ನೋಡುವಂ ಮೇರೆಗೆಡೆ ಜೀವಪರಮಂತರಂ ಕಾಡುವಂ (ಕಪು. ೦೬೫. ೦೦). [ಮೇರು. + ಕಿಡು]

ಮೇರೆಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಎಲ್ಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸು: ಮೂಡಲು ಹಳ್ಳಸಾಗರ
ಮೇರೆಗೊಂಡು ಬಂದು ಪಟ್ಟದರೂ ಆಲದ ತಾಳನ್ನಲ್ಲಿ ದೇವರಾಯಪುರದ
ಕಲ್ಲುವತ್ತಿನ್ನಲ್ಲಿ ನಟ್ಟ ಕಲ್ಲು ೧. (ಅ. XIV. ಪು. ೨೩೫. ೧೦೬-೬೬; 1884).

[ಮೇರ್ + ಕೊಳ್]

ಮೇರೆದಪ್ಪ (ಕ್ರಿ). ೧. ಗಡಿ ಅಥವಾ ದಡವನ್ನು ಮೀರು: ಎಲ್ಲಿ
ಯನ್ನು ದಾಟು: ಅತಿಕ್ರಮಿಸು: ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಸಮುದ್ರಂ ಮೇರೆ
ದಪ್ಪದಂತೆ ಚಾತುರ್ದಂಕಬಲದಿರಲು ಬಂದು ಪೊಟಲಂ ಮೂವಳಸಾಗಿ
ಮುತ್ತಿದೊಡೆ (ಕಂ. ೧೧. ೧೪೯-೩); ವಿಳಯಕಾಲಜನಧಿಗಳಂತೆ ಮೇರೆ
ದಪ್ಪಲ್ ಬಗದ ತನ್ನ ನಾಲ್ವರ್ ತಮ್ಮಂದಿರ ಮುನಿದ ಮೊಗಮಂ ಕೆಂಡು
(ಕಂ. ೧೧. ೬-೩); ಈ ಟ್ಟುಭನ ತತ್ತಿಗಳಂ ವಾರಧಿ ಮೇರೆದಪ್ಪ
ಕೊಂಡೆಯೊಡೆ ಪುಯ್ಯಲಿಡಲ್ಪಂದವು (ಕಂ. ೧೧. ೧೬೬-೬); ಅಂಭೋನಧಿ
ಮೇರೆದಪ್ಪದ ತೆಣಿ ಬಂದತ್ತಲೇರ್ತಾಳವಂ (ಕಂ. ೧೧. ೧೬೭). ೨. ಅಧಿಕ
ವಾಗು: ಅತಿಶಯಿಸು: ಸತತಂ ಪೊರವಾಳನ್ನೆ ಬಾರ ಮೇರೆದಪ್ಪದ
ಕರಂಣಾಬ್ಬಿ ಬಾರ (ಕಂ. ೧೧. ೧೬೮); ಮೇರೆದಪ್ಪತು ಕೊರಪನ ಪರಿವಾರದಲಿ
ಬೀಳವರಂ ವಾಕುಟದ ಭಾರಿಯಾಳುಗಳಾತುಕೊಂಡರು ಪಾರ್ಥಸಂದನ
(ಕಂ. ೧೧. ೧೬೯-೧೦). [ಮೇರ್ + ತಪ್ಪ]

ಮೇರೆಮಾರು 'ಮೇರೆಮಾಡು' ನೋ.

ಮೇರೆಮಾಡು. ಮೇರೆಮಾರು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ)
ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರು: ಅತಿಕ್ರಮಿಸು: ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡು:
ಮೇರೆಗೊಳುವುದವನೊಳು ಮೇರೆಮಾಡಿದ (ಕಂ. ೧೧. ೧೭೧). ಮೇರೆ
ಮಾರು: ೨. ಅತಿಶಯವಾಗು: ಅಧಿಕವಾಗು: ಮೇರೆಮೊಂದ
ವಾಕ್ಯಲ್ಪ ಕಕ್ಕುಲತಯಂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಕಂ. ೧೧. ೧೭೨).

[ಮೇರ್ + ಮಾಡು]

ಮೇರೆಯಜ್ಜಿ (ಕ್ರಿ). (ನಡವಳಿಕೆಯ) ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿ: ಇತಿಮಿತಿ
ಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು: ನಾಂ ಕೇಳಿನ್ನ ಮನೋರಥ ನಜ್ಜಿ ಕೈಸಾರಿತು
ಜಲುವರಜ್ಜಿಯು ಮೇರೆಯಜ್ಜಿತು ನಡಿಸು (ಕಂ. ೧೧. ೧೭೩).

[ಮೇರ್ + ಜಜ್ಜಿ]

ಮೇರೆವರಿ (ಕ್ರಿ). ಎಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದಡವನ್ನು ಮೀರಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗು:
ಅಂತಾಗಸಮಾಂವತೆಯಂತೆ ಬೆಸದಾಂವತೆಯುಂ ಮುನ್ನೇರ್ ಮೇರೆ
ವರಿದಂತೆಯುಂ ನಡೆದು... ನಿಲಲೊಡೆ (ಕಂ. ೧೧. ೧೭೪); ಶ್ರೀವಧು
ವಿನಯಕುಟೋರಕಂ ಪೊರೆಯ ಭಕ್ತಾವಳಯ ಪ್ಪತ್ತುಮಂದಕೋರಕಂ
ಬರಿಯ ಜಗತೀವಲಯದಮಲಸೌಭಾಗ್ಯರತ್ನಾಕರಂ ಪೆರ್ಚಿನಂ ಮೇರೆವರಿಯ
(ಕಂ. ೧೧. ೧೭೫). [ಮೇರ್ + ವರಿ]

ಮೇರೆವಿಡಿ (ಕ್ರಿ). = ಮೇರೆಗೊಳ್: ಮೇರೆವಿಡಿದು ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಾಗ
ಸೂರಪಾಂಡಲವ ತುಡುಕುತ ಬಾರುತರದ ದಿವ್ಯನರರತ್ತ ಕೋಟಿ
ತೋಜಿತು ಕಣ್ಣೆ ಕಾತುಕವ (ಕಂ. ೧೧. ೧೭೬). [ಮೇರ್ + ವಿಡಿ]

ಮೇರೆಸಾಲು (ನಾ). ಗಡಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ನಟ್ಟ ಕಲ್ಲುಗಳ ಸಾಲು.
-ಶ್ರೇಣಿ: ಮುಂದಣ ಕೆಟೆಯ ಒಂದೆ ಗಡೆ ಕೊ ೧೦ ಹಿರಿಯತಿಲಮಾಳ
ಕೆಯ ಬೊಮ್ಮಸಮುದ್ರದ ಹಿಂದಣ ಹರಳ ಕಡು ಇವ್ವು ತೋಪುಮಾಣ್ವ
ಜಿತುಸೀಮೆಗೆ ನಟ್ಟ ಕಲ್ಲ ಮೇರೆಸಾಲು (ಅ. XVI. ಪು. ೨೪೫. ೨೬-೨೭; 1880).

[ಮೇರ್ + ಸಾಲು (< ಸಾರ್)]

ಮೇರ್ತಲೆ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಶ್ರೇಷ್ಠವ್ಯಕ್ತಿ: ಮೇರ್ತಲೆಯೊಡೊಂ
ಕಲಿ ತೋಪುಳದುದಿಕ್ಕೆ ಪರಯ ಭಾನೊಡಯಮೊಳ್ತಲೆಯನ್ನಿರೆ
ರಿಪುಗಳ್ತಲೆವೆಸಾದುವಾತನೊಳ್ತಲೆಯನ್ನಿರೆ (ಕಂ. ೧೧. ೧೭೭-೭೮; ೧೮೮೦).
[< ಮೇರ್ + ತಲೆ / ಪ ಇವು ಪಾಸಕಾಗಿ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡ ರೂಪವಿರುವುದು]

ಮೇಲ್. ಮೇಲು (ನಾ). ೧. ತುದಿ: ಅಗ್ರಭಾಗ: ಉಪರಿಭಾಗ:
ಅದ್ವಿ ಮೇಲಿನಾದಿವಿಷ್ಣು ಪುರ್ವವಕ್ಕೆ ಬಿ (ಅ. II. ೩೦-೪: ಪು. ೧೮೦);
ಕಾಲ್ಮಂ ನೀಡಿ ಬರಿಯಂ ಬೆರಂಟಿ ಬಿಸ್ತು ದುಡ್ಡು ಪೂವತ್ತಿ ಮೇಲಂ
ನೋಡಿ (ಕಂ. ೧೧. ೧೭೭-೨೮); ಶಾಖಾಗ್ರದೊಳದರ್ಲಾಗುಲ್ಲನೆ ಮೇಲ್ಮೆಕಿ
ರೆತ್ತಂ ನಾಳೀಜಂಪುಂ ಕರಂ ಪಲ್ಟಿಹಿದು ನಡಗಿ ಹಟ್ಟಿಂದ ಪುರ್ವಕ್ಕೆ
ತಾಗಳ್ (ಕಂ. ೧೧. ೨೯-೩೦). ೨. ದೇಹ. ವಸ್ತು ಮುಂತಾ
ದುವುಗಳ ಹೊರಭಾಗ:- ಮೇಲ್ಮೈ: ಪಂದಯ ಮೇಲ್ಮೈವಡದಂತಿರೆ
ದೇಹಂ ಮರವಡೆ ಕಣ್ಣೇರ್ಸಾರಿಯ ತಳದಿನದನೊತ್ತುತ್ತಂ
(ಕಂ. ೧೧. ೧೭೮-೨೯). ೩. ಹೆಚ್ಚಿನದು: ಅತಿಶಯವಾದುದು: ಅಧಿಕ
ವಾದುದು: ಮೇಲ್ಮೈ ಬಲಂ ಕೋಟಿಗೆ ಮೇಲಪ್ಪೊಡಮನ್ನವನತಿ
ಸಗಲ್ಲೊವರಿಗಂ ಮೇಲಪ್ಪೊಡಮಕ್ಕೆ (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೦); ಹರಹಾಸಕ್ಕೊಂದೆ
ರಯ... ಕೈರಾಸಧಾಶ್ರೀಧರಕೆಟೊಂಬತ್ತು ಮೇರಾಗರೆ (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೧).
ಪತ್ತೆದನೆ ಪರಿಸಿದಂ ಕೀರ್ತಿಯಂ ನಾಗವರ್ಮಂ (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೨).
೪. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು: ಉತ್ತಮವಾದುದು: ದಿವ್ಯದೊಳ್ ಮೇಲಪ್ಪ
ರೆತ್ತಂಗಳಂತುತಂ ಪುಂ ಪಾಣಿಮಾಳಿತ್ತಂ (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೩); ಸೋಗಿಯಪ
ಭೋಗಾವತಿಗಂ ಮಿಗಿಲಮರಾವತಿಗಮಿದವ ಮೇಲೆನುವುದಿ ಜಗದೊಳ್
... ಉದ್ವೇಗಿಪುರಂ (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೪); ಆಳಿಗೊಳಂತಂ ಬದಿವರಲ್ಲದೆ
ರಾಲಿಸುವರೆ: ಸುಖವಿಯಂದೆ ಮೇಲಹುದು ಕೃತಿ ಕುಕವಿಯಂದಡೆನ
ಹುದು ಕೊಗೆ (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೫). ೫. ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಉತ್ತಮನಾದ
ಮನುಷ್ಯ: ಮೇರಾದ ಪಾಂಡುಸುತರನುಪಾಲಂಭಂಗಳೊಳ್ತು ದುರ್ಯೋ
ಧನಂ ಲೀಲೆಯ ನುಂಗುವ ಪೃತ್ಯವ ನಾಲಗಿಯನೆ ನಗದುವುಯ
ನಾಲಗೆ ಪಲವುಂ (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೬); ಜಗದೊಳ್ ನೀವಿರೆ ಮೇಲಿನಸುಪರಾರೊ
ಕುಲದೊಳಂ ಶೀಲದೊಳಂ (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೭); ಕೀಳಾರು ಮೇಲಾರು
ಹದುಳಪ್ಪ ನಾನು ಜಾಂಡಾಳನೋ ಹುಸಿಯ ಹೊಳೆಯಂ ಹೊಪುವ ನೀನು
ಬಾಂಡಾಳನೋ (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೮). ೬. ಒಳ್ಳೆಯದು: ಶುಭ: ಮಂಗಳ:
ನಿನಗೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ! ಮೇರ್ ಪಯಣಾ ಸೊಗಮಕ್ಕೆ! (ಕಂ. ೧೧. ೧೮೯).
೭. ಪತ್ತಿಮದಿಕ್ಕು: ಪಡುವಣ ದನೆ: ಬಡಗಿ ನಿಟ್ಟುರಳಿವ ಕರಡಿಗುಟು
ಮೇಲ ಕೋಡುಬ್ಬಲ್ ಮೂಡ್ವೆ ನೋಡಿ ನಡೆದು (ಅ. X. ೩; ೧೮೯೦.
೧೬-೨೦; ೧೮೯೦). ೮. ಉಚಿತವಾದುದು: ಯುಕ್ತವಾದುದು: ಲೇಸು:
'ಮೇಲೆ' ಪರಾ. ೯. ಏಳಿಗೆ: ಅಭಿವೃದ್ಧಿ: 'ಮೇಲ್ಮೋಗು'
ಪರಾ. ೧೦. ಮುಂದಾಗುವುದು: ಅನಂತರದ ಪರಿಣಾಮ:
ಮೇಲನೆಯದಿ ಮಿಕ್ಕು ಮಿಡಿದವ (ಕಂ. ೧೧. ೧೯೦). (ಗು). ೧೧.
ಮೇಲ್ಮಾಗದ: ಮೇಲಿನ: 'ಮೇಲಂತನ್ನು', 'ಮೇಲ್ಮೋರೆ' ಪರಾ.
೧೨. ಎತ್ತರವಾದ: ಎತ್ತರದ: 'ಮೇಲ್ಮಾಡು', 'ಮೇಲ್ಮೆಕ್ಕೆ' ಪರಾ.
೧೩. ಹೆಚ್ಚಾದ: ಮಿಗಿಲಾದ: ಅತಿಶಯವಾದ: 'ಮೇಲೊಡ್ಡ'
ಪರಾ. ೧೪. ಮುಂದಿನ: ಅನಂತರದ: 'ಮೇಲೆ' ಪರಾ. ೧೫.
ಉತ್ತಮವಾದ: ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ: 'ಮೇಲೆಕ್ಕೆ', 'ಮೇಲ್ಮರೆ' ಪರಾ.
೧೬. ಹೊರಭಾಗದ: ಸ್ಥೂಲ: 'ಮೇಲ್ಮೋರಿಗೆ' 'ಮೇಲ್ಮೋಟಿ'
ಪರಾ. ಮೇಲು: ೧೭. 'ಅಯ್ಯೋ ಮುಳಗಿದನು ಯಾರಾದರೂ ಬಂದು
ಮೇಲಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯಿರೋ' ಎಂದು ದೀನಸ್ವರದಿಂದ ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದನು
(ಕಂ. ೧೧. ೧೯೧). ೧೮. ಮೊಳಸನು ಹಿಡಿತವು ಧರಣಿಪಾಲಕರಿ ಸರಿ
ಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ನಿಲಿದ. ... ಕೀಳು ಮೇಲಿನ ಸೀಮೆ ನಿನ್ನಲಿ
ದೀಳುಕೊಂಡುದು (ಕಂ. ೧೧. ೧೯೨). ೧೯. ಕಾಲ್ಮದಲೆ ಹರಗು ತೋಳ್ವದಲೆ
ಹೊಪುಗು ನಾಲಿಗಿಲ್ಲದಲೆ ಉರಿವುದು ಕವಿಹಲದ ಮೇಲುಗಳು ಮೇಲಿ
(ಕಂ. ೧೧. ೧೯೩); ಅಪರಲರಲಿ ಅರ್ಜುನನೆ ಮೇಲುಗಳ ಮೇಲು
(ಕಂ. ೧೧. ೧೯೪); ಬಂದಲ್ಲಿ ವಾಲಿ ಮೇಲು. ಭುವಲ್ಲಿ ರಾಮ ಮೇಲು (ಕಂ. ೧೧. ೧೯೫).

೮. ನೀನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುವುದೇ ಮೇಲಾ (೭೩೩).
 'ಮೇಲುಗಾಣಾ' ಪರಾ. ೯. 'ಮೇಲೇರು' ಪರಾ.
 ೧೦. ಮರುಳೆಗಳೆಯಲುಬಿದ್ದು ಕಣ್ ನ ಸದವ ಗರ್ವದಲಿ
 ಮೇಲನೆಯ (ಕುಚ್ಯಾ. ೩-೩೦) ; ಮೇಲನೆಯದೆ ಬಿಟ್ಟು
 ಪಾಮೋದ್ರಧೂಪಾಲನ ಕೀಕಿ. ದುಷ್ಕರ್ತವಾಲಿಗೆ ಪತಿಯಾದನು (ಕುಚ್ಯಾ.
 ೭-೩೯). 'ಮೇಗು' ಪರಾ. ೧೦. 'ಮೇಲಟ್ಟ'. 'ಮೇಲುಮಾತು'
 ಪರಾ. ೧೩. 'ಮೇಲುಗುಡಿ' ಪರಾ. ೧೩. 'ಮೇಲಧಿಕಾರ' ಪರಾ.
 ೧೩. 'ಮೇಲುಹಾತಿ' ಪರಾ. ೧೩. 'ಮೇಲುನೋಟ' ಪರಾ.
 ೧೩. ದೊಡಲಿನ ; ಅಗ್ರ ; 'ಮೇಲುಪಂಕ್ತಿ' ; 'ಮೇಲುಸಾಲು'
 ಪರಾ. ೧೯. ಬೇರೆಯ ; ಮತ್ತೊಂದು ; 'ಮೇಲುಮೆಸರು' ಪರಾ.
 ಮೇಲ್ಮೇಲೆ, ಮೇಲುಮೇಲು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : " ಎತ್ತಕ್ಕೆ ತೇನತೇನಮಿ
 ದಕ್ಕಂ ಮೇಲ್ಮೇಲಿನಿವ್ವದು " (ಕುಚ್ಯಾ. ೭೩) ; ಅಳುವ ಸ್ವಪನಗಲ್ಲ ಕಾಂಪನ
 ದಾಸಿ ಮೇಲುಮೇಲಾಯತಲ್ಲ (ಕುಚ್ಯಾ. ೦-೦೩೦-೪). ಮೇಲಾ = ೧. ಅಗ್ರ
 ಭಾಗದ ; ಉಪರಿಭಾಗದ ; ಉರ್ಧ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ; ಬೆಕ್ಕ
 ಪಾಲನಲ್ಲದೆ ಮೇಲಣ ಬಡಿಯಂ ಕಾಣದಂಪತಿರಿಯ ಸಾವಿಮನೆ ಬಗೆ
 ಯಲ್ಲದೆ ಪಂಚಭವದೊಳಿದ ಮಹಾಮಾಯಿಮಂ ಬಗೆಯಲ್ಲ (ಕುಚ್ಯಾ.
 ೭-೩೩) ; ಧರೆಯ ಮೇಲಣ ಪ್ರೀತಿಪರ ದಂಡಿ ತಂದ ಪರಪ್ರಾಪ್ತಿಯ
 ಪೆಡರಲು (ಕುಚ್ಯಾ. ೨-೨೩). ೨. (ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ) ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ;
 ಗದೆಯ ಮೇಲಣ ತೋಟ ಮನೆ ಮಕ್ಕಳ ಅರಬಿ ಸುತವಾಗಿ ಭೋಗಿಸಿ
 . . . (ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತೀಪಾಠ್ಯಾಯಾರಿಗೆ ಕೊನಿಗರ ಗದೆಯೊಳಗೆ)
 ದಿಗಿ ಮೂಕಿ ೩. (೩೦. ೩೫೪. ೦೩-೦೨ ; ೨೩೩) ; ಮಾದನ ಪರಯ
 ಪಮದಣ ಮೂರಗಣದಣ ಟ್ಟೀ ಮೇಲಣ ಗದಭೇರುಂಟನಂಬ ಮೂವನ
 ಮರನನ (೨೯. ೫. ೧). ಮೇಲಣ. ೩-೩ : ೧೩೦). ೩. ಅನಂತರದ ;
 ತರುವಾಯದ ; ಮುಂದಿನ ; ಕೀಳು ಜನಮೇಗಯಧರ್ಮೀವಾಲಿ ದಿನ
 ಮೂಜಾಯ್ಯ ಭವ್ಯನ ಕೀಳಗಡೊಳೊಂದ ಮೇಲಣ ಕವನಕೌತುಕವ
 (ಕುಚ್ಯಾ. ೭-೧) ; ಕೀಳೇಳಣ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಘುಪುಂಗವನಗದಿರಲು
 ಮೇಲಣ ಕೀಳರಡಕೆ ಪೂರ್ವವಾಮದು ಗರ್ಭವವನೆಯ (ಕುಚ್ಯಾ.
 ೦-೩೩). ೪. ಕುರಿತ ; ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ; ಬಗೆಗಿನ ; ಪಸೆಯ ಮೇಲಣ
 ಮಾತ ಬೋಳಲಟ್ಟಿದರೆ ಶುಭರನ ಪತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದರಮ್ಮವರು
 (ಕುಚ್ಯಾ. ೩. ೨೩-೨೪) ; ತಂದೆ ನೀನೆನ್ನ ಮೇಲಣ ಮಮಕಾರದಿ ಬಂದೆ
 ಒದಕಿದನು ಜೇಯ (ಕುಚ್ಯಾ. ೦೨-೩) ; ನಿಮ್ಮ ಮೇಲಣ ತನಿವೆ ಇದು
 ಎದು ಭಾವಿವಾಗದು (ಕುಚ್ಯಾ. ೪೩). ಮೇಲುಗಾಣಾ, ಮೇಲುಗಾಣಾ
 ಒಳ್ಳಿತು ಮತ್ತು ಕೆಡಿತು ; ನೀನುಳ್ ಮೇಲುದಾ [ಕುಚ್ಯಾ. ೨೩]
 ಗಜಾಯದ ಮೇಲಣಂತ ಪೂಗನೆಯಗೆ ಮೇಯ್ತಾ ಬಿಲ್ಲುಬಿಡುಗಾಗಿ
 ನಿಂದಿದರೆ ನೀನಂತು (ಕುಚ್ಯಾ. ೨೩-೩೦) ; ಮೇಲುಗಾಣಾ ನೋಡದಕ್ಕು
 ಸೂಕ್ತಿಂ ಬೆಳದು ಜಪಪೂಜದವ ಜೂದುವಾಜನಾದೆಯಲ್ಲ (ಕುಚ್ಯಾ.
 ೦೦-೩) ; ಮೇಲುಗಾಣಾಯದನೇನಂದಣುರು ಕಾಲೋಚಿತ ಭಾವಿಸರು
 . . . ಲೋರಾಕ್ಷಿಯರೊಳೊಳಿಗೆ (ಕುಚ್ಯಾ. ೦೨ ೩೩). [ದೇ.೩ ತಮಿ.
 ಮಲ. ಮೇಲ್ ; ಕುಳ. ಕೆಲ. ಮೇಲು ; ತೊಡ. ಮೇಲ್]
 ಮೇಲ್ಮೇಲೆ, ಮೇಲ್ಮೇಲೆ (ಅ). ೧. ಮೇಲ್ಮೇಲೆ ; ಅಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ;
 ಮೇಲೆ ; 'ಮೇಲಾಡು' ; 'ಮೇಲಿಕ್ಕು' ಪರಾ. ೨. ಮೇಲ್ಮೇಲೆ ;
 ಮೇಲಕ್ಕೆ ; 'ಮೇಲೆತ್ತು' ; 'ಮೇಲೇಯಿ' ಪರಾ. ಮೇಲ್ಮೇಲೆ ;
 ೧. 'ಮೇಲಿಡು' ; 'ಮೇಲಿಕ್ಕು' ಪರಾ. ೩. ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ; ಮೇಲೆ
 ಮೇಲೆ ; ಮೇಗವಾಗಿ ; 'ಮೇಲುಬ್ಬಸ' ; 'ಮೇಲುಸಿ' ಪರಾ.
 ೪. ಪುನಃ ; ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ; 'ಮೇಲಿನಿವೆ' ಪರಾ. [
 ಮೇಲ್ಮೇಲೆ, ಮೇಲೆ (ನಾ). ೧. ಸುರುಮೆ ; ಕೂಡುವೆ ; ಕೂಟ.

೨. ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ; ಹೊಂದಿಕೆ. ೩. ಗುಂಪು ; ಸಂದೇಶ. ೪. ಸಭೆ ;
 ಗೋಷ್ಠಿ ; ಸಮ್ಮೇಳನ. ೫. ವಿಮೋದ ; ಕೀಳು. ೬. ಜಾತ್ಯ ; ಸಂತೆ.
 ೭. ಸಂಗೀತಗಾರ. ವಾದ್ಯಗಾರ ಅಥವಾ ನರ್ತಕರ ಗುಂಪು ಮತ್ತು
 ಇವರು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕಲಾವೈದರ್ಭನ. ಮೇಲೆ ;
 ೧. ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬೇಡವಂತಿರಲಿ ಮದಿಯವಲ್ಲದೆಯ ಮೇಲಮಾಮಾಕೆಯ
 ರೂಪಮಾ ತಳೋದರಿಯ ವಿಳಾಸವಾಮಂ . . . ಅಡಂಗಿದುಡನ್ನ
 ಚಿತ್ತದೊಳ್ (ಕುಚ್ಯಾ. ೩-೩೯) ; ಕೀಳು ಕಿವಿ ಮುಟ್ಟಿದಳು ಪನ್ನಯ ಮೇಲ
 ದೈವರ ನೆನೆದು (ಕುಚ್ಯಾ. ೨-೨೪). ೨. ಅಸಾರ ಮಾನವಿಯಾಗಿ ಮೇಲವ
 ಮೆಯ ಬಿಡು ಸತಿಯ (ಕುಚ್ಯಾ. ೩೩-೦೦) ; ಮೇಲೆಯ ಮನೆಯಾಗಿ
 ಮೇಲವ ಸತಿಯಾಗಿ ಹೋಳಿಗೆ ತುಪ್ಪ ಉಣ್ಣಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯದ ತಾಳದವ
 ಯೋಗಿ (ಕುಚ್ಯಾ. ೪೩) ; ಮೇಲೆ ಕೂಡಿದ ತಾಳ ಬಡಿದ ಹಾಳೆ (೧೩).
 ೩. "ಮೇಲವಾಜಿ ಸಮೂಹಂ" (ಕುಚ್ಯಾ. ೪೩) ; ತರುವಾಯರ ಮೇಲದಲಿ
 ಬಂದಳು ಧರಸುತ ನವಪುತ್ರದಾವುವ ಪರಿಯ ಕಂಠದಲ್ಲಿ (ಕುಚ್ಯಾ.
 ೨-೪೯) ; ಮೇಲಲು ಮೊಸರಿತಿಯಲಿ ಮಿಗೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತಿದುದು . . .
 ಗರ್ಭಮರಗಿಳಿವಿಂಧಿನಿ ಹಕ್ಕಿವ ಕೋಗಿಲೆಗಳಲಿ ಮೊರೆಮಾಕುವ ಮೇಲ
 ದಲಿ (ಕುಚ್ಯಾ. ೦-೩೦೦) ; ಈ ಪರಿ ಭೂಲೋಕದ ವಿವಿಧ ಯಾತ್ರಿಕರ
 ಮೇಲವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ . . . ಅದು ನಾನಾತರಹದ ಗಣಗಳಿಂದ
 ಕೂಡಿದ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ಮೇರವಣಿಗೆಯಂತೆಯ ಸೈ (ಕುಚ್ಯಾ. ೩).
 ೪. ಉನ್ನತವಾದ ಮೇಲದದೊಳೆ ಶಾಂತಂಗಿ ತನ್ನೈತ್ಯಮಂ
 ಬಿಡದಾಸಂದಿನಂದು ತೋಪಾಸುವ ತತ್ತದ್ವಾಕ್ಷಿಯಂ ಕಂಡು ತನ್ನೊಡಲಂ
 ಮುಟ್ಟುಗತ್ತಂ (ಕುಚ್ಯಾ. ೦೨-೪೨) ; ಮೇಲದಲಿ ಮಂಡಳಿಸಿದಿನ್ನವಜಾಲದಲಿ
 ಯಮಸೂತ್ರವಾಪು ಮೇಲೆ ಭೀಮಾರ್ಜುನರ ವಿವರಿಸಿ ತೋಪಬೇಕೆಂದ
 (ಕುಚ್ಯಾ. ೨-೩). ೭. ಇದುಕಿರಣಕ್ಕುಮೃತವಾರಿನಿಧಿ ಮೇಲೆ
 ಭೋರೆಯಿಂದವೆವುಲು ಮುನ್ನ ಮೇಲವೊಡ್ಡ ಸಿರಿಯೊಂದರೆಯ ಪೊರೆಯ
 ಮುಪ್ಪಿದಿದು ಸುಯಾರುವೆದು ನಿಂದಳು ವಿಲಾಸದಿಂದ (ಕುಚ್ಯಾ. ೩-೩) ;
 ಮತ್ತೊಂದೆ ಪಾಕರದ ಮೇಲವು ಕುಳಿಯಬೇಕು (ಕುಚ್ಯಾ. ೨) ; ನಿನ್ನ
 ಮಂದರ್ತಿ ಮೇಲೆ ಬಂದಿತ್ತು (ಕುಚ್ಯಾ. ೩). ೮. ಜೊತೆ ; ಸಮವಾಸ ;
 ಸಂವರ್ತ ; ಸಖ್ಯೆ ; ಒಡನಾಡಿ ಬಂದ ಮೇಲದ ಕೆಳದಿಯರುಂ (ಕುಚ್ಯಾ.
 ೩-೨೩ ಕು) ; ಮೇಲದ ಕೆಳದಿ ಮೆಲ್ಲನಂತೆದೊಳ್ (ಕುಚ್ಯಾ. ೩೩) ; ಕಮಲಾ
 ನನೆಯರನು ಕಂಡನು ಸುರೇಶ್ವಯ ಮೇಲದಬಲೆಯರ (ಕುಚ್ಯಾ. ೨-೪).
 ೯. ಸಂಬಂಧ ; ನಂಬು ; ಇವಿವರೊಂದು ಮೇಲಮಂಮೊಡಲೊಂದು
 ವಲ್ಲಜಾಮೆನ್ನ ನಿನ್ನ ಮುನ್ನಿನ ಭವದೊಂದು ಕೂರ್ವಯೋಳೆ ಕೂಡಿದುದು
 (ಕುಚ್ಯಾ. ೪-೩೩) ; ಸುತನಂಬ ಮೇಲದಂ ನಿಗತಕ್ಕವೋಧಂಗಿ ಯುಕ್ತಿಯಂ
 ತೋಪಿ ಜಗಮುತ ನೋಡೆ ನನ್ನಿಯಾದುದು ಸುತಂಗಿ ಕಥವೆಲ್ಲರಂಬ
 ಸಾಚ್ಯದಿ ಜಗದೊಳ್ (ಕುಚ್ಯಾ. ೩-೦೪). ೧೦. ಸಮವಾದುದು ; ಸಾಟಿ ;
 ಸಮನೋಡಿ ; ಅರಸಲವೆಲ್ಲಾ ಮತ್ತೂರಮದೊಂ ದಕ್ಷಮವಿಲಾಲಯೋ
 ನಿನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆವುಯ ರಣಂ ಮೇಲದ ಕೊಳ್ಳಾಯೋಡನಂತೆ
 ಮೂವತ್ತೊಂಬಡಗಾದಿಂ ಪುನನಿಯಲು (ಕುಚ್ಯಾ. ೪೩-೪೩) ; ತಪಸ್ವಿ
 ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಕತ್ತಡಿ' ಎಂಬ ಮೇಲವೆ ಮೂಕಿದ (ಕುಚ್ಯಾ.
 ೦೪). ೧೧. ಸ್ಪರ್ಧೆ ; ಸೋಪಾಟಿ ; ಭವ ಕುಮಾರಕ ದೊಡ್ಡಗರ
 ಸಮುದಿರ ಗರ್ವತತ್ವವಾಟಿ ನಮ್ಮೊಡನೆಯೇ ನೋಡಿದ್ದಿ ಮೇಲವ ಸಾರು
 ಸಾರಸುತ ಒಡನೊಡನೆ ನಾರಾಚನಿಯವ ಗಡನೊಡರು (ಕುಚ್ಯಾ. ೩-೩೩) ;
 ನಿಲ್ಲು ಗುರುಸುತ . . . ಮಲಾಜಮಗಿ ಜವನಲ್ಲಿ ಮೇಲವ
 ಉಗುಳು ಪಂಡಿಪದಿಸುತರ (ಕುಚ್ಯಾ. ೩. ೦೦-೦೩). ೧೨. (ಅಲಂ)
 ಅಳು ; ರೋದನ ; ಅಲವಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಡುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ
 ಮೇಲೆ ಮರುಮಾದರೆ ಮಾತ್ರ ನಿನ್ನನೋಡು ಕಷ್ಟ (ಕುಚ್ಯಾ. ೩೩). [ಸಂಗೀತ]

ಸ್ವರಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ : ಸ್ವರಗ್ರಾಮ : ಸ್ವರಮೈತ್ರಿ : ತಾಳದಿಂದ ಮೇಳದ ಪಾಡುವರ್ ಪದದ ಪಾಡುವರ್ಕ್ಕಿಗೆ ನೆತ್ತವಾಡುವರ್ (೨೪೦. ೨-೪೩) : ಪಾಟೀಸಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಮಿಕೆಯ ಮತ್ತು ಇಳುವರಿಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ, ಮತ್ತಾವ ನಿಮಿತ್ತವಿಗೂ ಒಳಪಡಿಸದೆ, ಆ ಸ್ವರಜೋಡಣೆಯನ್ನು 'ಮೇಳ' ಎಂದು ಕರೆದರು (ಸಂಗೀತ. ೩೩) : ಆದ್ದರಿಂದ ಮಯೂರಮೂರ್ತಿಗಳ ಎರಡರೂ ಶ್ರುತಿಗಳ ಮೇಳದಿಂದ . . . ಆರಂಭಿಸುವುದು ಸುಲಭ (ಪಾಟೀಸ. ೧೦೩). ೧೪. = ಮೇಡ್ : 'ಮೇಳಕಟ್ಟು' ಪರಾ.

ಮೇಳವವರು = (ಶುಭಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ) ಓಲಗವನ್ನು ಊದುವವರು : ವಾದ್ಯದವರು : ಮೇಳದವರು ಬರುವವರೆಗೆ ಮದುವೆಯಾದ ಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲವು ಪಾಠ್ಯವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ (೩೩೦). ಮೇಳವವರು = ೧. ಜೊತೆಗೊಳಿಸು : ಸೇರಿಸು : ಸ್ವಪತುಂಗನ ವಿಷಯವಾದ ಅದರ ವಸ್ತು, ಪದ್ಯರಚನೆಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನೂ ಮೇಳವವರ ಇಂಥ ಗ್ರಂಥಕಾರರು . . . ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ (೪೩೩. ೩೩). ೨. ಓಲಗವನ್ನು ಊದು : ಇನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಶುರು ಮಾಡುವೆನು ಮೇಳವವರು ಮೇಳ (೩೩೩). ೩. ಜೋರಾಗಿ ಆಳು : ರೋದಿಸು : ಬಿಸ್ಕನ್ನಿ ಎಂದು ಮಗು ಮೇಳ ಮಾಡತೊಡಗಿತು (೩೩೩). ಮೇಳವಾಗು = ದ್ವಂದ್ವಯದ್ದವಾಗು : ತೋಳುಪಲಕದಿಲ್ಲ ಜನುಗುನ್ನಪಾಲನಲಪೂರ್ಣ ಭವಭವ ಮೇಳವಾದರೆ ಮೊಗವೆನುಕಾಂಬುವನು ಎನ್ನೂಡಲ (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಮೇಲಂಕ 'ಮೇಲಂಕಣ್ಣ' ನೋ.

ಮೇಲಂಕಣ್ಣ, ಮೇಲಂಕ, ಮೇಲಕ್ಕ(ನಾ). ಕೆರೆಯ ಮೇಲ್ವಾಗುವ ತೊಟ್ಟು : ಕೆತ್ತವರ ಕೊಳದ ಕೆಲವು ಮೇಲಂಕಣ್ಣ ನಗರಯ 'ಜೋಗಿನ ಪಕ್ಕದಿಂದ ಬಡಗದಿಕ್ಕು ಗುಡಿಯಿಂದ ತೆರೆ ಕಂಬ ೨೦೦ . . . ಕೆಟ್ಟುನು ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ತಾರಂಜಿರು ಮಹಾಜನಗಳು ಪ್ರತಿಪಾಳಿಯವರು (೨೪. ೪೭, ೪೭೩. ೩೪-೨ : ೧೨೨೨ ?) : ಆ ಕೆಲಸಗಳ ಮೇಲಂಕಣ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ . . . ಪದಿಕೆಯ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುವರು (೨೪. ೪೭, ೪೭೩. ೨-೩ : ೧೨೨೨) : ಮೇಲಕ್ಕವೆಂದರೆ ಕೆರೆಯ ತೊಟ್ಟು. ಇದನ್ನು ಮೇಲಂಕವೆಂದೂ ಮೇಲಂಕಣವೆಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆದಿರುವರು (ಪಾಟೀಸ. ೨೦೦). ಮೇಲಂಕ : ಮೂಕಗಳನ್ನು ತಾನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆಲವು ಮೇಲಂಕಕ್ಕೆ ಮರ್ಗವು . . . ಕಟ್ಟಿ ದೊರೆಯ ಆಪರಾಧ್ಯತಾರಂಜಿರು ನಡೆವಂತಾಗಿ ಕರಂಜಿಯೆಂದು ಕೊಟ್ಟರು (೨೪. ೪೭, ೪೭೩. ೩೪-೨ : ೧೨೨೨ ?). ಮೇಲಕ್ಕ : ಮುದ್ದಿಡಿಸಿದವನೊಬ್ಬ ಮೇಲಕ್ಕಮನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜಮಾಂಥಾತ್ಮನು ಬಿತ್ತುವಟ್ಟುಮಂ ಮೇಲಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು (ಪಾಟೀಸ. ೧೨೨೨, ೧೨೨೨ : ೧೨೨೨) : ಮೇಲಕ್ಕ : ಮೇಲಕ್ಕವೆಂದರೆ ಕೆರೆಯ ತೊಟ್ಟು (ಪಾಟೀಸ. ೨೦೦). [ಮೇಲ್, + ಅಂಕಣ್ಣ (ಪ - ತಮಿ. ಅಪ್ಪಣಮ್ = ಕೊಳಾಯಿ, ತೊಟ್ಟು)]

ಮೇಲಂಕಣ್ಣ (ನಾ). ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಯುದ್ಧ : ಗಣನೆಯಿಲ್ಲದ ಮತ್ತೆ ಮೇಲಂಕಣದ ಭಾರಣೆ ನೂಕಿತೆಲಪೂ ರಣದ ಮಾರ್ತೆಯ ದೇವತೆ ಜನಪಕ್ಷಿ ಗವುಬಿಟ್ಟ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩) : ಕವನವಿಷಯದ ಭಂಗಿ ತಲೆಗೊಳಿಸಿದೂ ಮೇಲಂಕಣವೆಂದೂವಟ್ಟವನ ನೆತ್ತರುಗುಡಿದ ಎನ್ನೂಡನೆಗೆ ಮೂತೇನು (ಕುಪ್ಯಾ. ೧೦-೩).

[ಮೇಲ್, (< ಮೇಲ್) + ಅಂಕ + ಣ್ಣ (< ಕ್ಕ)]

ಮೇಲಂಕವಣೆ (ನಾ). ಕುಮಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಅದರ ಮೇಲೆಗೆ ಅಳವಡಿಸುವ ಉತ್ತಮವಾದ ಬಳಿ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ರಿಕಾಪ್ : ಪೂರ್ವ ಸೂರದತ್ತಕ್ಕೆ ಮೇಲಂಕವಣೆಯ ಮಣೆಯ

ಪರ್ಯಾಯದ ತೋರ್ಕೆವತ್ತೆಯರೆ (೨೪. ೪೭, ೪೭೩. ೨೩-೩೨ : ೧೨೨೨).

[ಮೇಲ್, + ಅಂಕವಣ್ಣ]

ಮೇಲಂಗಿ (ನಾ). ಒಳಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಗಿ : ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಡುಕಟ್ಟು - ನೀರೆಯ ಮೇಲಂಗಿ . . . ಒಂದು ಧರಿಸುವ ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುತ್ತಿದೆ (ಪಾಟೀಸ. ೧) : ನನ್ನ ಬಳಿ ಮೇಲಂಗಿಯು ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩೪).

[ಮೇಲ್, (< ಮೇಲ್) + ಅಂಗಿ]

ಮೇಲಂತಪ್ಪ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ಉಪರಿಗೆ : ಮಹಡಿ : ಪಂದಿರದ ಮೇಲಂತಪ್ಪನೊಳ್ ನಿಂತಿದ್ದ ಕುಸುಮಲತೆಯು ಯು ಪುರುಷನ ತನ್ನ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬರುವಳು (ಪಾಟೀಸ. ೩೪೦-೩) : ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮುದಾದಲ್ಲೇ ಗೋಪುರವನ್ನೂ ಪರಿ ಮೇಲಂತಪ್ಪನ ಕಟಕೆಯ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತನು (ಪಾಟೀಸ. ೩೩).

[ಮೇಲ್, (< ಮೇಲ್) + ಅಂತಪ್ಪ]

ಮೇಲಕ್ಕ, ಮೇಳಕ್ಕ (ನಾ). ೧. ಸೇರುವಿಕೆ : ಕೂಡುವಿಕೆ : ಕೂಟ. ೨. ಸಭೆ : ಸಮಿತಿ. ಮೇಳಕ್ಕ : ೧. "ಸಂಸರ್ಗಂ ಮೇಳಕ್ಕಂ" (ಪಾಟೀಸ. ೧೦೩-೦೩) : "ಮೇಳಕ್ಕ, ಸಂಗ, ಸಂಗಮ - ೩ ಕೂಡಿಕೆ. ಸೇರಿಕೆ" (ಪಾಟೀಸ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಮೇಲಕ್ಕ 'ಮೇಲಂಕಣ್ಣ' ನೋ.

ಮೇಲಕ್ಕ (ನಾ). ಉತ್ತಮವಾದ ಅಕ್ಕಿ : ಶ್ರೇಷ್ಠವರ್ತೆಯ ಅಕ್ಕಿ : ತನ್ನಮುಂ ಸೊಲ್ಲಗಿಯಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ಬಿಟ್ಟು ಕುಳ್ಳಿಳಿಸಿಲ್ಲ. ಮೇಲಕ್ಕ (೨೪. ೪೭, ೪೭೩. ೩೩-೦೦ : ಸಂ. ೧೦೦ ?). [ಮೇಲ್, + ಅಕ್ಕಿ]

ಮೇಲಕ್ಕು (ನಾ). ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮುದ್ದಿತವಾದ ಲೇವಿನ ಮುಂಶಾಧುವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮುದ್ದಣವಾದಿರುವ ಭಾಗ : ನನ್ನ ಲೇವಿನದ ಇವತ್ತು ಮೇಲಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ (೩೩೩).

[ಮೇಲ್, (< ಮೇಲ್) + ಅಕ್ಕು]

ಮೇಲಕ್ಕು (ನಾ). ಗಾಡಿ ಅಥವಾ ರಥದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅಕ್ಕು. - ಇರಬಿ : ಉರಗನೊಳದ ಜೊರಣೆ ನಮನಿರದ ಕುಪ್ಪಿಗುಣಿಯಾಸುಗಳು ತಾವೆಂದು ಮಡಿ ತೊಟ್ಟುಪೊಂದು ಸುಸುಧಾರ್ಥವದು ಒರೆಯ ನೂಗನ ದಣಿತು ಸುಬ್ಬಿಗೆ ಸರಿಯಿರುವ ಮೇಲಕ್ಕು ಮಂಗಳಕರವೆನಿಸ ನವರತ್ನ ರಾಜನು ಚಿತ್ರರಥವೆಂದ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೪). [ಮೇಲ್, + ಅಕ್ಕು]

ಮೇಲಕ್ಕು (ನಾ). ೧. (ಅಲಮಾರಿನ) ಮೇಲ್ವಾಗುವ ಪಲಗೆ ಅಥವಾ ಒಡು : (ಪಾಟೀಸ. ೩೩). ೨. ಮೇಲುವಾಳಿಗೆ : ಉಪರಿಗೆ : ಮಹಡಿ : ಮೂರುವನೆ ಮೇಲಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವನು ಮೂಡಿಸಿದ (ಪಾಟೀಸ. ೩೩-೦೩) : ಮೇಲಕ್ಕದ ಮನೆಗೆ ಜೋಗಿ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿ ಇಬ್ಬರೂ ಕುಳಿತರು (ಪಾಟೀಸ. ೩೩೪). [ಮೇಲ್, (< ಮೇಲ್) + ಅಕ್ಕು]

ಮೇಲಣ್ಣ 'ಮೇಲ್' ಪರಾ.

ಮೇಲಧಿಕಾರ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರ : ವಿಶೇಷವಾದ ಅಧಿಕಾರ : ಸಂಖ್ಯೆಲ್ಪಾಂಕಿನ ಮೇಲಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ವೇಲಿಗೆ ಅನೇಕವೇಳೆ ಕೆಲಸ ನಡೆಯದಾಗುವುದು (ಪಾಟೀಸ. ೧೦೦).

[ಮೇಲ್, (< ಮೇಲ್) + ಅಧಿಕಾರ]

ಮೇಲಧಿಕಾರಿ (ನಾ). ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಅವರ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರಿ ದಂಡಿಯವ ಪ್ರಸಂಗ (ಪಾಟೀಸ. ೧೦೦) : ಮೊದಲು ಮೇಲಧಿಕಾರಿ ಸಲ ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತನ್ನ ಜಾರಿತ್ರವನಂತೆ (ಪಾಟೀಸ. ೨೦೪-೩).

[ಮೇಲ್, (< ಮೇಲ್) + ಅಧಿಕಾರಿ]

ಮೇಲನ. ಮೇಳನ (ನಾ). ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರುವಿಕೆ : ಕಲೆಯವಿಕೆ. ಮೇಳನ : ಹೊಂದಿದರೆ ಮೇಳನವಾಗುತ್ತಿರುವುದರ ಗುಣಮೇಳನ

ಒಳಸಂದಿರಲ್ಪೋಯ್ಯವಳಿ ಗುಣಾಂತರವ್ಯಾಪ್ತಿ (೨೩೫. ೨-೨೬) ; ಪೈರಾಗ್, ಕಾರುಣ್ಯಮೇಲನವ ಧೀರತರ ಪೋರುದಾತ್ಮತೆಯಿಂದ (ಸಂಕುಳ. ೩೬೪).

[ಸಂ.]

ಮೇಲರ್ಜಿ (ನಾ). ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನವು ನೀಡಿದ ತೀರ್ಪಿನ ಪುನಃಪರಿಶೀಲನೆಯಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಮನವಿವತ್ತ, - ಅರ್ಜಿಲು : ಮೇಲರ್ಜಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರು ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತಿಳಿಸು (ಪ್ರಕಾ. ೦೪೬). [ಮೇಲ್ಯಾ (< ಮೇಲ್) + ಅರ್ಜಿ]

ಮೇಲಣ್ಣ (ಕ್ರಿ). ೧. ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ತಿಳಿ ; ಶುಭವಾದುದನ್ನು ಅರಿ : ಮೇಲಣ್ಣಯ್ಯದ ಮಗನೇ ಬಾಲೆಯನ್ನಿಷ್ಟ (ಪ್ರಕಾ. ೩-೩೬). ೨. ಸರಿಯಾದುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸು ; ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಅರಿ : ಬಾಲ್ಯದೊಳ ಮೇಲಣ್ಣಯ್ಯದ ಮಲದಿಂ ಮೂತ್ರದಿಂ ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂ ತೊಡ್ಡು ನಾರದೇಸುಮಂ ಭಾವಿಸಿದೆ . . . ಚರಿಸಿದನು (ಪ್ರಕಾ. ೪) ; ಆ ಲಲಿತಾಯಿನ ಸಡಮವ ನೇಕವ ಮೇಲಣ್ಣಯ್ಯದ ಪುಟ್ಟಸಿದನೊ (ಕುಟಾ. ೩-೨೦) ; ಮೇಲಣ್ಣಯ್ಯದ ಧಿಕರೊಳು ಕಾಳಗವ ತೊಡಗಿದರೆ ಬಾಳುವೆಯು ಕಿಟ್ಟು ಬಡವಕ್ಕು ಬೆಸಲಾದ ಬೇಳೆಸಂತಕ್ಕು (ಪ್ರಕಾ. ೬೦೦). [ಮೇಲ್ + ಅಣ್]

ಮೇಲಣ್ಣ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ : ಆಗಲವರೊಳೊಳೊ ಮೇಲಣ್ಣಯ್ಯ ಕೈದುಕಾಳರ ಬೀರಂ ಪುಷ್ಕಲಂ . . . ರತ್ನಸವನೆಯನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾರಿಸದೆ ಬೆಂಗೊಟ್ಟ ನಾದೊಡ ಪೂವಾತಂ ಪೂವ ಕೊಟನೊಂದು ಗತಿ ತನ್ನೊಳಕ್ಕೆ ಎಂದ ; ಪುಣ್ಯಂ (ಪ್ರಕಾ. ೦೦೦-೨೩). [ಮೇಲ್ + ಅಣ್]

ಮೇಲಾಟ (ನಾ). ೧. ಸ್ಪರ್ಧೆ : ಪುರುಡು : ಪೈಪೋಟಿ : ಪೂಜೆಯು ಇನ್ನೊಂದು ತಿಂಗಳು ಮುಂದಿರುವುದನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಾಲೇಜಿನ ಚರ್ಚಾ ಸಂಘದ ಮೇಲಾಟಗಳು ಬಂದವು (ಪ್ರಕಾ. ೦೫೪) ; ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಕುಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯ ಬೇಗಿಯು ಒಡವರು ತಮ್ಮ ಶ್ರಮವನ್ನು ಮೂರಲು ಮೇಲಾಟ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ (ಪ್ರಕಾ. ೦೫೨). ೨. ಹವ್ಯಾಸ ; ಉಪವೃತ್ತಿ : ರಂಗವನ್ನಿಗ ಬೇರೆ ವಿಧವಾದ ಆದಾಯವೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟು ಕೀವಲ ಒಂದು ಮೇಲಾಟವಾಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು ಜೀವನೋಪಾಯ ಅಗಿರಲಿಲ್ಲ (ಪ್ರಕಾ. ೪೯). [ಮೇಲ್ಯಾ (< ಮೇಲ್) + ಆಟ]

ಮೇಲಾಟಗಾರ (ನಾ). ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವವನು ; ಸ್ಪರ್ಧೆಗಾರ : ಇದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಬೇಕು ಅಥವಾ ಇತರ ಮೇಲಾಟಗಾರರನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಬೇಕು (ಪ್ರಕಾ. ೦೫೦). [ಮೇಲಾಟ + -ಗಾರ (< -ಕಾಟ)]

ಮೇಲಾಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡು. - ಸುತ್ತ, - ತಿರುಗು : ಮೇಲಾಡುವ ತುಂಬಿಕಳಂಚರಮಂ ಲಾಂಛನಾರ್ಗ ಅನುಸಂಚರಮಂ ಬಿಡುತ್ತಂ ಚಾಂಪೆಯದ ಮುಗುಳು ಓಡಿದಾಡುತ್ತಂ (ಪ್ರಕಾ. ೦-೩೨). ೨. ಸ್ಪರ್ಧಿಸು ; ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸು ; ಹುರುಡಿಸು : ಕೂಗಿ, ನಾಡಲ್ಪಾ. ಬೀಗಿ, ಬೀಡಲ್ಪಾ ಓಲಾಡಿ ಉರಬ್ಬ ಮೇಲಾಡಿ ಪೂಗಾಡಲ್ಪಾ, ಸೋಲು ನಮಗಿಬ್ಬ. ಗಲಬೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಾ ! (ಪ್ರಕಾ. ೩೩-೦೩) ; ಭಾವತದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಆ ವಿವರಗಳವರು ಮೇಲಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಪ್ರಕಾ. ೩೬೯) ; ಎನ್ನ ಮೇಲಾಡಿ ಶ್ರೀಗಂಗೀನ ಕಂಡಿ ಎನ್ನ ತಪ್ಪೇನು ಕಂಡಿ (ಪ್ರಕಾ. ೨೦). [ಮೇಲ್ + ಆಡು]

ಮೇಲಾಪ, ಮೇಳಾಪ (ನಾ). ೧. ಜೊತೆಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದು : ಜೋಡಣೆ ; ಹೊಂದಾಣಿಕೆ : ಇದು ಮಹಾಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲಾ [ಪ್ರಕಾ. ೪೩] ಪದರಿ ಕುರುಪಾಂಡವರು ಸದ್ಗೃಹದರಿ ರಮಿಸುವ ರೀತಿ ಹೊಲಿ ಹವಂದನಂಧವ (ಪ್ರಕಾ. ೦೨-೬೬) ; ಆ ತರುಣಾರ್ಜುನಂ

ಮಧುರವೀಳಗಳ ಮೇಲಾ[ಪ್ರಕಾ. ೪೩] ಪದಾರಾಪಂಗಳ ನೀತದೊಳ . . . ಪಾಪವರ್ಧನನಗೀತನ ಶ್ರೀಪತಿಯ ಚಾರಿತ್ರವು ಭಾಮಾ ಯಣವನನಂದಿನೊಳು (ಪ್ರಕಾ. ೦೯-೩೩). ೨. ಮಿಲನ ; ಕೂಟ ; ಸಂಭೋಗ : ಸ್ತ್ರೀಪುನರತಿಮುತ್ಯವ್ಯಾಪಾರಂ ತಾನವಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರಂ ಮೇಲಾ [ಪ್ರಕಾ. ೪೩] ಪದನಗಲ್ಲೆಯಂ ಸುನರೂಪತಸಂಭೋಗವಿಪ್ರಲಂಭ ಸಮಾಖ್ಯಂ (ಪ್ರಕಾ. ೬೯). ೩. ಗುಂಪು ; ಸಮೂಹ : ಸ್ಥಳದಳ ಮೇಲಾ[ಪ್ರಕಾ. ೪೩] ಪದರಿ . . . ಕುರುಪರಿಯಂತ ರಾಜಪ್ರಕರ ನೆರೆ ದುಂದು (ಪ್ರಕಾ. ೩-೬೯). ಮೇಳಾಪ : ೧. ಜಂಗಮದ ನಾಡಗಡಗದ ಮೇಳಾಪವದಂತಿರಬೇಕೆಯು ಎಂದೊಡ ಪ್ರಜ್ಞೆನ್ನಮಾಗಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ತೋಟಾ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿರಬೇಕು (ಪ್ರಕಾ. ೩೩-೦೧). ೨. ಸಹಸುತ ಸಂಕಲ್ಪ ಸಾಧನಗತಿಯ ಮೇಳಾಪದರಿ ನಟ ನಿಶ್ಚಿತವ ಮಾಡಿ ಮನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನಿಷ್ಕೆಯರಿ . . . ಸುಜ್ಞಾನಿ ನಿರಹಂಕಾರರೊಬ್ಬದರು (ಪ್ರಕಾ. ೩-೦೩). ೩. ಯುಧಿಷ್ಠಿರಾದಿಗಳು ಮೇಳಾಪದರಿ ಹೊಕ್ಕರು ಕಾಳಗದ ಕಳಸ (ಪ್ರಕಾ. ೪೩. ೯-೨೪). ೪. ಸಹವಾಸ ; ಸಖ್ಯೆ ; ಸ್ನೇಹ : ಒಂದೊ ಮೋಟೆಯನೊಂದು ಮೂಡಿ ನೋಡಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಷ್ಟಯಾದಿ ಹೋದಂತಾಯುತ್ತ ನೋಡಿರೇ ಕರಿಯಾಗದೊಳಗೂ ಮೇಳಾ ಪವ (ಪ್ರಕಾ. ೩೩-೩೦೬) ; ಗೋಪರ ವಂಗಡದ ಮೇಳಾಪದರಿ ಮೂಜಗದ ಮೊಳುಕುತ . . . ನಿಂದಿರ (ಪ್ರಕಾ. ೦೦-೩೩-೪೬) ; ಭವಿಷ್ಯದ ಮೇಳಾಪಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದೊ (ಪ್ರಕಾ. ೩೦-೨೪). ೫. ಸಭೆ ; ನೆರವಿ ; ಸಮಿತಿ ; ಸಮಕ್ಷ ಮೇಳಾಪದ ಪಕ್ಷಗೋಷ್ಠಿಯು ಭಂಡರಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರೆ ಹೇಳಿರ (ಪ್ರಕಾ. ೩೯-೩೯). ೬. ಸಂಬಂಧ ; ನಂಟು : ನರನ ಮಾರೂಕದ ಮಹೇಂದ್ರಗಿ ಚರಣಯುಗ ಬೆನ್ನಲಿ ಒಪರದೊಳಂದಲ್ಪಿ ಭೇಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೂದ ಮೇಳಾಪ (ಪ್ರಕಾ. ೨೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಮೇಲಾಪಕ, ಮೇಳಾಪಕ (ನಾ). ೧. = ಮೇಲಾಪ ೧ : ಅದೊ ಚಾಪ್ಪದಚ್ಯಾಯನಾಚಾರಿಯು ಮುಸ್ಸೂವರ್ಗವು ಸರಮೇಲಾಪಕ[ಪ್ರಕಾ. ಮೇಳಾಪ] ವೈಚಕ್ರಮಂ ಚಕ್ರಕಾವಿಶಾರದಂ ಪರಿಭಾವಿಸುತ್ತಂ (ಪ್ರಕಾ. ೪-೩೦ ಕ). ೨. [ಸಂಗೀತ] ನೀತಪ್ರಾರಂಭ ಮತ್ತು ನೀತ ದೇಹಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ನೀತಪ್ರಾರಂಭ ಮತ್ತು ಪದೇಪದೇ ಪುನರುಕ್ತವಾಗುವ ಭಾಗವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಹಾಡಿನ ಭಾಗ : ಉದ್ಗ್ರಾಹ ಧ್ರುವಗಲರಡನ್ನೂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಕಾರಣ ದಿಂದ ಪ್ರಬಂಧದ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗವು ಮೇಲಾಪಕವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ (ಪ್ರಕಾ. ೪೦). ೩. ಮೃದಂಗ ಮೊದಲಾದ ಅವನದ್ಯವಾದ್ಯಗಳಿ ಗಾಗಿ ವಿರ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ವಾದ್ಯಪ್ರಬಂಧ. ಮೇಳಾಪಕ : ೧. ಸುವತೀರತ್ನ ಕರೀಂದ್ರರತ್ನಹಯರತ್ನಾನೀಕ ರತ್ನಾದಿರತ್ನದ ಮೇಳಾಪಕ ದಿಂದ . . . ಆ ನಗರಿ . . . ರತ್ನಕರಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪೋಲ್ ನೃಪವರಂ ಒರ್ಪಾ ಗಳೇನೊಬ್ಬತೋ (ಪ್ರಕಾ. ೪೩೩) ; . . . ನೃಪರತ್ನ ವಾಕಗನುರೂಪಂ ರತ್ನ ಮೇಳಾಪಕಂ ದೊರೆಮೈರ್ಪಿಂ (ಪ್ರಕಾ. ೪-೪೩). ೨. ಮೇಳಾಪಕಮೊಡನೆ ದೇಶಾಖ್ಯವದ್ಯತಿಯವಾಳವಚಾರಿಯನಾಕುರವ ವೈಖರಿಯ ಲೀಲೆಯಂ . . . ಕೊಟಮಾನಮನಮ ಬೈಸಿಯನಿತ್ತಿ ಬಾಟಿಸುವ ಮದ್ದಳಗನಂ ಮನ್ನಿಸುತ್ತಂ (ಪ್ರಕಾ. ೩-೩೦). ೪. = ಮೇಲಾಪ ೩ : ಪರಿಹವಮಂ ತಿಂತಿರೆಯಾಗಿರೆ ಸಭೆ ಪೋಲ್ಪತ್ತು ರತ್ನಮೇಳಾಪಕಮಂ (ಪ್ರಕಾ. ೩-೩೩). ೫. = ಮೇಲಾಪ ೫ : ಅಸ್ಥಾನಮಂಟಪ ದೊಳೊಲಗಂಗೊಟ್ಟು ವೀರನೊಳೊಂ ವೀರಮೇಳಾಪಕದೊಳಂದ್ವಂ (ಪ್ರಕಾ. ೩೩. ೪೩-೨೩ ; ೧೦೭೬). [ಸಂ.]

ಮೇಲಾಚಿಸು, ಮೇಳಾಚಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕೂಡಿಸು ; ಜೋಡಿಸು ; ಹೊಂದಿಸು : (೧). ೨. ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸು ; ಅಣೆಮಾಡು : (೨).

ಮೇಲಾಯ್ : ೨. ವಿಷಮವೀರನು ರಥವ ಮೇಲಾಯ್ತದ ಮುನ್ನವೆ
ಹರಿವನೆನೆ ಸೈರಿಸಿದ ಬಳಿಕೇ ಕರ್ಣ ಕೈಕೊಂಬವೆ ತ್ರಿಯಂಬಳನ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪.
೨೬-೧೯); ರಥವ ಮೇಲಾಯ್ತನೆಲು ಪ್ರೇರಿಸಿದರು ಸ್ವರಥಗಳು ರಥವಾಜಿ
ಗಳನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೧೬೦). [ಮೇಲಾಯ್ + ಆಯ್]

ಮೇಲಾಯ್ (ನಾ). (ಶರೀರದ) ಮೇಲ್ಭಾಗ : ಎದೆಯ ಕಡೆ ಅಗಲವಾಗಿ
ಕಳಕ್ಕೆ ಸೊಂಬದವರೆಗೂ ಸ್ಥಾನವಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ಮೇಲಾಯ್
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೭೭). [ಮೇಲ್ಯ (< ಮೇಲ್) + ಆಯ್]

ಮೇಲಾಯ್, ಮೇಲ್ಯಾಯ್ (ನಾ). ೧. ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯ, ಸಂಪಾದನೆ:
ಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲಾಯ್ತದಿಂದ ಕಾಣಿಕೆ ಹೊಂದು ಸಹವಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾ.
೧೨೫೦-೧೦೭-೧೦೮; 1397). ೨. = ಮೇಲ್ವರಿಗೆ : ಖರೀದಿಸುತ್ತಿರುವ
ವಸ್ತುವಿನ ಶುಲ್ಕ ಮೇಲಾಯ್ತದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪುನಃ ಬದಲಿಸಿ
(೧೯-೪ (೩), ೨೮೫೦. ೨೯೯-೩ : ೩೦-17೩೫ ೪೪). ಮೇಲ್ಯಾಯ್ : ೨.
ಮೇಲ್ಯಾಯ್ತದಿಂದ ಕಾಟೆ ಗೆ ೧ (ಮೈತಾ. ೧೯೭೪, ೨೩-೩; 139೩).

[ಮೇಲ್ಯ + ಆಯ್]

ಮೇಲಾರಯ್, ಮೇಲಾರೈಕೆ (ನಾ). ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ : ಮೇಲಿ
ರೇಖೆ : ತರಾಣ ಕೀಳ್ವ ಕುರಗಮೇಧಾಧ್ಯರದ ಮೇಲಾರಯ್
[ಕಾಶ್ಯಾ. ಮೇಲಾರೈಕೆ ನಡೆದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೭-೨೯); ಎನ್ನಂ ಕಳುಹು
ವಂದು ಪುನಃ ಮೇಲಾರಯ್ [ಕಾಶ್ಯಾ. ರೈಕೆ]ಗನ್ನಟ್ಟಿದನಲಾ
ಪಿತನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೨-೦೦). ಮೇಲಾರೈಕೆ : ಬೀಳುವಾಯುಧವನು
ನಿವಾರಣ ಕೋಲದೊಂದು ಪದಾತಿ ಹಮ ತುಡಾಲ ರಥಕೊಂದೊಂದು
ಮೇಲಾರೈಕೆಗೊಂದೊಂದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೭-೦೦); ಅವರ ಮೇಲಾರೈಕೆಗೂ
ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾರ್ಶ್ವದೊಡುಹಿರೇ ಭುವನವರಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೭-೦೯);
ದಾವಾದನು . . . ಪ್ರಕಾಶನಿಗನ ಮೇಲಾರೈಕೆಯು ರಾಜಪುತ್ರನವನ
ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦).

[ಮೇಲ್ಯ (< ಮೇಲ್) + ಆಯ್]

ಮೇಲಾರೈಕೆ 'ಮೇಲಾರಯ್' ನೋ.

ಮೇಲಾರ್, ಮೇಲಾರ್ (ನಾ). ೧. ಕುದುರೆ, ಆನೆ, ರಥ ಮುಂತಾದ
ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು : ಕನ್ನರ
ಕೀತನು ಎಲೆವಿಟ್ಟನು ತಂಬದ ಕೀತನು ಪುಟ್ಟೇ(ಚ್ಚೇ)ದಂಗಿಯು
ಮೂವರು ಮೇಲಾರ್ ಕುದುರೆಯುಮಂ [ಕೊನ್ನ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ
ಸಪ್ತರ್ (೧೨-೨೪೩೩. ೦೭೨-೯; ೧೩೩); ದರವಿಷ್ಣುತ್ಯವಿಷ್ಣುರ್ ಗಾಯಾ
ಪುರಾಣಾರ್ . . . ಕಾಲ್ಯಾಣ ಮೇಲಾರ್ ದೊರೆಯೊಡೊಲಗ
ವೊಪ್ಪುಗು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೪); ಕುದುರೆಯನೇಜುತಾನೆಯನೇಜು ತೇರೇಜು
ಯಾದಿರಾಗಿ ಬಂದು ಬಾನೆಡೆಗೆ ಪದನವನ್ನೆ ಕೈಮುಗಿವುತ ಭಯಂಭವಂ
ಚದರ ಮೇಲಾರ್ ಕೊಟ್ಟದರು (ಭಾ. ೯೩-೨೩). ಮೇಲಾರ್ : ೧. ಪುತಾ
ದರ್ಮ ಮೇಲಾರ್ ಬಂದು ಅಪ್ಪಿನಂತ ಪಲಮೊರದವನು ದೋಣ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೭-೨೯); ಕಾಲಾರ್ ಮೇಲಾರ್ ಸಂಧ್ಯೆಯ ಸನ್ನಿಹದ . . .
ಸಂಧ್ಯೆಯ ಕಣ್ಣು ಸಮದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೬-೪); ಕಾಲಾರ್ ಮೇಲಾರ್
ಪೂಜಿಗಾಣರ ಜಾಲ ಬಿರುದಿನ ನಾಯಕರ ಸಾಲಸಾಲೆಗಿರಿದಿ (ಕಾಶ್ಯಾ.
೦೩-೨೩). ೨. ಅಗ್ರಗಣ್ಯ : ಮುಖಂಡ : ನಾಯಕ : ಮಾಧು
ಸೋಮಯಾಜಿ ಆ ಅಗ್ರವಾರಗಳಿಲ್ಲ ಮೇಲಾರ್ : ಅಜ್ಜವ ಗೌರವಾರ್ತು
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೯). [ಮೇಲ್ಯ + ಆಯ್]

ಮೇಲಾರೈಕೆ 'ಮೇಲಾರೈ' ನೋ.

ಮೇಲಾರ್ 'ಮೇಲಾರ್' ನೋ.

ಮೇಲಾರೈ, ಮೇಲಾರೈಕೆ (ನಾ). ೧. ಮೇಲಾಯ್ತವಾರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ:
ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯ : ಆಮರಾಜ್ ಜಾಡಂಗಳೊಳ್ಳೊ ಮೇಲಾರೈ

ಳೈದುಂ ಕಿಡುಡೆಮೆಯೊಳ್ಳೊ (೧೯-೨೩, ೨೪೩೦-೭೯-೨೩; ೧೩೩);
ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾ [ಸಾಮಂತಂ] ಮೂಕರಪರ್ವಗಿರಿಸಾಡ ಮೇಲಾರೈಯಂ
ದುಷ್ಟವಿಗ್ರಹ ಶಿವಪ್ರತಿಪಾಳನದಿನಮಾಳುತಿರೆ (೨೪೩೨-೨೫, ೨೬-೭;
1೩೩೦); ಬಂಧುರತರ ಬಸವಸದೇಶವಂ ಮೇಲಾರೈ ಸುರತರವಾಗಲ್
ಆಳ್ವಸ್ . . . ದಗ್ಧನಾಥ ಮಹಾದೇವರಸಂ (೧೨-೨೪೩, ೨೦-೩೦; 1152).
೨. (ಮೂಲಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಬರದಂತೆ ಇರುವ) ಪುಲಾನುಭವದ
ಹಕ್ಕು : ಉಲ್ಲಾಸದ ಮೇಲಾರೈ ಮನ್ನದಂ ಕಾಣಿಕೆಯಮದಾಯ
ಕಿಡುಕುಳಸಹಿತಂ ಸರ್ವಾಯುಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ . . . ಬಿಟ್ಟ (೧೨, ೨೪೩,
೨೦-೩೦; 1152). ಮೇಲಾರೈಕೆ : ೧. ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಪುರಾಣಶ್ವರಂ
ಕುಮಾರಕೈಲವದೇವ[ಧಾ]ಯ ಮೇಲಾರೈಕೆಯ ಭಾಗಿಯುಬ್ಬರಸಿಯಂ
(೧೨-೨೫೩, ೭೩-೭೩; 111೩); ಪುರಾಣವು ಮಾಹಾದೇವಗ್ನಾನು
ಬಸವ ಪುರಾಣಸಿದ ಮೇಲಾರೈಕೆಯ ದಕ್ಷಾಯಕ ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ
ಪ್ರ[ಮು]ಖ ಕರಣಂಗಳಂ ಕುಶಲದೇವಗಂ ಬಿನ್ನಪಂಗಿಯು (೨೪-1೪,
೦೩-೭೩; 1155). ೨. ಅಧಿನಾಯಕತ್ವ; ಅಧಿರಾಜತ್ವ : ಈ ಹೊಣೆ
ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆಗಳ ಮೇಲಾರೈಕೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿಕೊಂಡ ಆಳುವರಲ್ಲಿ
ಎರಕುಲಶೇಖರದೇವನೇ ಮೊದಲನೆಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩).

[ಮೇಲ್ಯ + ಆಯ್]

ಮೇಲಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಡು - ಇರಿಸು. ೨. ಅಗ್ರ
ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧರಿಸು : ಗಂಗಿಯಂ ಹೊಪ್ಪ ಹರಸೂರ್ ಪುರಾಡಿಸಿ ಶಿರೋ
ಮಧ್ಯದೊಳಿರಿಸಿದ ಕುಂತಕಾಳಂದಿನದಿ ಹೊಪ್ಪಸೂಸುಗುಮೆಂದು
ಮೇಲಿಕ್ಕದ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಶಿರೋಮಾಲೆಯಂಬ ಸುತ್ತಲಿಯೊಡೊಡರ್
ಕಾಳಮುಪ್ಪುಕಣಂಗಳಂತೆ ನೊಸಲೊಳು ಕುಂತಕಾಳಂಗಳ (೧೨೪-
೨-೨೦). ೩. ಉನ್ನತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರಿಸು : ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು; ಎತ್ತಿ
ಕಟ್ಟು; ಧಕ್ಕರಿಸಿ ತೊತ್ತಿಸ ವಂಗಳ ಮೇಲಿಕ್ಕು ನೀವಿಂತಮ್ಮನೊಡೊಡೊ
ದಕ್ಕಸಕ್ಕವನಾದಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕೊಂಡೆ ಗುದ್ದಲಿಯ (೧೨೪-೩೩-೨೯).
೪. ಮೇಲೆಬೀಳು : ಮೇಲೆಗುರು : ಮುತ್ತು : ಹಿರಿದು ಅಗ್ರಹದಿಂದ
ನೀನೆನ್ನ ಮೇಲಿಕ್ಕು ಒಲ್ಲಿ ಸಾರಂದರ ಹೋಬ ಕಾಣಾ ಅಯ್ಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-
೨೩ : ೨೪೩-೨೪೩-೨೩ ನೋ); ಈತನಳವಿಯ ಕಿಡಿ ಮೇಲಿಕ್ಕದರು
ಭೂವನ ಮೊನ್ನೆಯ ನಾಯಕರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೭-೨೯); ಕೊಕ್ಕರಿಸುತುಗುವ
ತನ್ನಿಗಂದೊಡೊಳ ಸಲ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿ ಮೊಗವ ಪೆಗಿಟ್ಟುಗಳ ವಂಕಿ
ಮೇಲಿಕ್ಕದುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೨೩). ೫. ಮುಂದುವರಿದು
ಮೇಲೆಗಿರಿ ಬರು : ಕುಮಾರರಾಮಗೆ ರತ್ನ ಬೇಳಂದಲಾ ರಾಮನವಳ
ಮೇಲಿಕ್ಕವಣಾಗಬೇಡನ್ನಿವೆಂದೊ ಲರಿಕಾಗಿ ಬೇಳಂದಲಾ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೨೩)
ಪುರುಷರ ಮಡಿ ಹೊಪ್ಪದ ಮುನ್ನ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹುಪ್ಪದ
ಮೇಲಿಕ್ಕವರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೦೩); ಮೇಲಿಕ್ಕದ ಹಣ್ಣು ಹಾಗವಡೆಯ
ಕಿಟಾಳಾಪದ ಗದೆಯಜಿತು ತೂಳಿಸಿ ಮೋಹವ ಕಾಣುವುದು
ಪ್ರೌಢರೋಲಾಕ್ಷಿಯರ ಪುತವಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೦೩). ೬. ಅಪವಾದ.
ನಿಂದೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರಿಸು : ದೋಷಾರೋಪಣೆ ಮಾಡು :
ವಿಧ್ಯಾಭಿಶಂಸ = ಇಲ್ಲದ ಹೊಪ್ಪದಂ ಮೇಲಿಕ್ಕ ನುಡಿಸ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪).

[ಮೇಲ್ಯ + ಆಯ್]

ಮೇಲಿಡು (ಕ್ರಿ). ೧. = ಮೇಲಿಕ್ಕು ೧ : ಚಕ್ಕಮಕ್ಕಳು ಪುಕ್ಕುಕ.
ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಾಗಮಾಡದಂತೆ ಮೇಲಿಡಬೇಕು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨).
= ಮೇಲಿಕ್ಕು ೨ : ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪುಟ್ಟಿದ ಜನವೇ ಒಂದು
ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋಗು ಒಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩). ೨. =
ಮೇಲಿಕ್ಕು ೬ : ಮಕ್ಕಳೊಳಗೆ ಪುಂಡ ಮನುಷ್ಯಗಳ ಹೊಕ್ಕು ಸಕ್ಕರ
ನೊರೆಹಾಲು ಸವಿಸುವುದು ಬಿಟ್ಟ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟೆಯ ತಾ ಮದ್ದು ಸಿಕ್ಕದೆ

ಜಗದೋದಿ ಘೋಗುವ ಕಲ್ಪನ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬೬-೪).

[ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಇಡ್,]

ಮೇಲ್ಮು 'ಮೇಲ್ಮ್' ನೋ.

ಮೇಲ್ಮು 'ಮೇಲ್ಮ್' ನೋ.

ಮೇಲುಕಟ್ಟು 'ಮೇಲ್ಮಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೇಲುಕಾಲುಪೆ 'ಮೇಲುಗಾಲುಪೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಗೋಟೆ 'ಮೇಲುಗೋಟೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಕ್ಕು (ಕ್ರ). ಅಗ್ರಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೂಸಿ ಬರು ; ಮೇಲ್ಮಾಗಕ್ಕೆ ಹೊಮ್ಮಿಬರು ; ಆ ದಿವಿಮು ಮೇಲುಕ್ಕುದು ಶಿವಪಾದಭಕ್ತವಹತ್ತಮಂ ಸಮೋದದಿಂ ಸುರಗೇಯಂ ಕೇಳಲ್ಪ ಬಂದಂತೆ (೨೩೩. ೩೨-೩೩) ; ಎಮ್ಮೊಂದು ಆಳದೊಳ್ಬದಗಿದ್ದರು ನ್ಯಾಯವು ಬರುವುದು ಮೇಲೆ ತೈಲದ ಬಾವಿಯ ತಳದಿಂದಲಾದರು ಮೇಲುಕ್ಕುವೆನ್ನೆಯವೋಲೆ (೨೦೩೩. ೨೦೩-೨೪). [ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಉಕ್ಕು (<ಉಕ್ಕು)]

ಮೇಲುಮಿಡ್ಲ (ನಾ). ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿದ ಮಿಡ್ಲ ; ಅಹತ ಕೃತವ್ಯಾಯು ಪಾಹಾರಹವಿದೇನೇನುತ ರಾಯನ ಮುಳಿ ಬಿದ್ದಳು ಮೇಲುಮಿಡ್ಲಗೆ ತನ್ನ ನಡೆಯೊಡ್ಡಿ (ಕಾಡ್ಯ. ೦೬-೭). [ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಮಿಡ್ಲ]

ಮೇಲುಮಿರ್ಚು (ನಾ). ಸಂಸಾರ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಬೇಕಾಗಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಬರ ಬಹುದಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೆಚ್ಚ ; ಹೊಗಿದ್ದರೂ ಮರ್ಚೆ ನಾಲ್ಕು ಕಾಕು ಭಕ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಬರುವ ಮನೆಬಾಡಿಗೆ ಮೇಲುಮಿರ್ಚಿಗೆ (೨೦೩೩. ೦೦). 'ಚಿಲ್ಲರೆಕರ್ಮ' ಪರಾ.

[ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಮರ್ಚು (<ಮರ್ಚು)]

ಮೇಲುಗಟ್ಟು 'ಮೇಲ್ಮಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೇಲುಗಟ್ಟು 'ಮೇಲ್ಮಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೇಲುಗಡೆ 'ಮೇಲ್ಮಡೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಗಣ್ಣು (ನಾ). ೧. ಮೇಲುನೋಟ ; ಸ್ಥೂಲದೃಷ್ಟಿ ; ಮೇಲು ಗಣ್ಣಿಗೆ ಹಳೆಯ ಉತ್ಪಾಹ, ರತಿ, ಶೋಕ, ಕ್ರೋಧ, ವಿಸ್ಮಯಗಳೇ ಕೊಸುಸಂಹಿತದಲ್ಲಿ ಕಂಡರೂ ಕೊಸುಸುಯ ವ್ಯಾಭಾವಗಳು ಸಮಷ್ಟಿ ಭಾವಗಳೂ ರೂಢಿಗಾಗಿ ಹೊಗುಡುತ್ತವೆ (೨೩೩. ೩೩). ೨. ಆಯಾಸ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಸ್ಥಿರತೆ ತಪ್ಪಿದ ಕಣ್ಣು. - ದೃಷ್ಟಿ : 'ತೇಲು ಗಣ್ಣು' ಪರಾ. [ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಕಣ್ಣು (<ಕಣ್)]

ಮೇಲುಗವಚ (ನಾ). ಯೋಧನು ಅಂಗರಕ್ಷಣಿಗಾಗಿ ಧರಿಸುವ ಹೊರ ಕವಚ. - ಲೋಹದ ರಕ್ಷಾಕವಚ : ಮೇಲುಗವಚವ ನಂಬಿ ನಮ್ಮೊಳು ಕಾಳಗವ ನೀ ಬಯಸಿ ಬಂದೆ (ಕಾಡ್ಯ. ೦೦-೩೦).

[ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಕವಚ]

ಮೇಲುಗವಿ (ಕ್ರ). ಮೇಲೆಬಿದ್ದು ಆಕ್ರಮಣಮಾಡು ; ಮುತ್ತು : ಮೇಲುಗವವನು ಜಲಧಿಯಾಗಿ ಸ್ವಪಾಲನಕರಡೊಳುರುಳುವನು ಗಿರಿಪಾಲನಾಗಿ ಫಲೋತ್ಪತ್ತನು (ಕಾಡ್ಯ. ೦೬-೮).

[ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಕವಿ]

ಮೇಲುಗಾಣು 'ಮೇಲ್ಮಾಣ್' ನೋ.

ಮೇಲುಗಾಲುಪೆ. ಮೇಲುಕಾಲುಪೆ (ನಾ). (ಹಿಂದೆ ಹಂಪೆ ಮುಂತಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ) ನೀರನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಕಲ್ಲಿನಿಂದ) ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲುವೆ : ಮೇಲುಗಾಲುಪೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಾರರು ಅರ್ಧವರ್ತುಕಾರರ ಕಮಾನುಗಳ ಮೇಲೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು (೨೩೩. ೩೩) ; ನಗರಗಳಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಮೇಲುಗಾಲುಪೆಗಳಲ್ಲಿ (Aqueeducts) ಎತ್ತುದೊರೆ ಬೇರಾದರೂ

ಸಾಗಿಪಡುತ್ತಿದ್ದರು (೨೩೩. ೩೦). ಮೇಲುಕಾಲುಪೆ : "ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಪಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕಾಲುವೆ ; ಮೇಲು ಕಾಲುವೆ" (Aqueeduct- ೨೩೩).

[ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಕಾಲುವೆ (<ಕಾಲ್ವಾದು)]

ಮೇಲುಗಾವಲು 'ಮೇಲ್ಮಾವಲು' ನೋ.

ಮೇಲುಗಾಹು 'ಮೇಲ್ಮಾಹು' ನೋ.

ಮೇಲುಗಾಳಗ 'ಮೇಲುಗಾಳಗ' ನೋ.

ಮೇಲುಗಾಳಗ. ಮೇಲುಗಾಳಗ (ನಾ). ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕವಾದ ಯುದ್ಧ. - ಕದನ : ಮಂಜನ ಮೇಲುಗಾಳಗವೆಂಟೆ ಬಲುಬೇಸಗೆಯ ಬಿಸಿಲೊಳಗೆ (ಕಾಡ್ಯ. ೨-೪೦) ; ಸುರರೊಡನೆ ಮೇಲುಗಾಳಗವಾದುದನೇವೇಳುವೆನು (೩೩೩. ೩೩-೩೪). ಮೇಲುಗಾಳಗ : ಅವರಬರ ಮೇಲುಗಾಳಗವನೇನಂಬಿ (ಕಾಡ್ಯ. ೦೦-೩೨). [ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಕಾಳಗ]

ಮೇಲುಗುಡಿ (ನಾ). ಎತ್ತರವಾದ ಗುಡಾರ : ಮೇಲುಗುಡಿಗಳ ಭದ್ರದುಪ್ಪರಕಾಲಗಳ ಮಂಡವಿಗಳ . . . ಹೂಗಲಿಸದರೆ ಲಾಜಾ ಲಯವನ್ನಕರಿಸಿದರು ಕುಂಟಿಕುಮಾರರಿಗೆ (ಕಾಡ್ಯ. ೦೦-೪೪).

[ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಗುಡಿ]

ಮೇಲುಗುದುರೆ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕುದುರೆ : ಮೇಲುಗುದುರೆಗಳೊಂದಿಗೆ ದವು ಭೂಪಾಲಕರು ತಲೆಗದಿಪ್ಪ ಹುಯ್ಯಲನಾರಿಸುತ ಪೂಜವಟು ಕಳಕಳಾಯ್ತು ನೈವಕಟಕ (ಕಾಡ್ಯ. ೨-೪೪) ; ಮೇಲುಗುದುರೆಯ ಸಾವಿರವ ಲೀಲೆಯಂ ಓದಿದಾ ಸುರುತಾಳಬಲವನು ಕಾಲನೆದಗೆ ಕೊಟ್ಟದರು (ಕಾಡ್ಯ. ೦೪-೦೫). [ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಕುದುರೆ]

ಮೇಲುಗೈಯ್ 'ಮೇಲ್ಮೈಯ್' ನೋ.

ಮೇಲುಗೈಲಸ (ನಾ). ೧. ಮೇಲುಸ್ಥಾನವಾರಿಯ ಕೆಲಸ ; ಮೇಲ್ಮೈ ಬಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯ : ಗುಗದ ತೊಳೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಾಥದೇವರ ಕಲ್ಲ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ಮೇಲುಗೈಲಸಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟರು (೨೪. ೧೩೩. ೩೩೩-೦೪ ; ೩೩೩). ೨. (ಮುಖ್ಯವಲ್ಲದ) ಹೊರಗಿನ ಕೆಲಸ ; ಸುತ್ತಿಗೆಲಸ : ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗೈಲಸಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ (೩೩೩).

[ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಕೆಲಸ]

ಮೇಲುಗೈ (ಕ್ರ). ಶ್ರೇಷ್ಠನೆನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಮೇಲುಗೈಸು : ಶುಭವಾಗಿ ವರಹನಟ್ಟುವ ನೆವದಿ ಸೇನು ಸೋತವನಂತೆ ವರಹರೀಟಿಯ ಮೇಲುಗೈದು ಧರೆಯೊಳೆಂದಿದ್ದು (ಪರಮ. ೨೩-೨೪).

[ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಗೈ (<ಕೈಯೈ)]

ಮೇಲುಗೈ 'ಮೇಲ್ಮೈಯ್' ನೋ.

ಮೇಲುಗೊಂಬು (ನಾ). ಉತ್ತಮವಾದ, ಕಪಳೆಯಂತಹ ಒಂದು ಊದುವ ವಾದ್ಯ. - ಕೊಂಬು : ಓದವರೆಯ ಮಿಡಿವರೆಯ ಕಾಲಗಣ್ಣಿಯ ಹತ್ತಿರಲು . . . ಮೇಲುಗೊಂಬು [ಕಾಡ್ಯ. ೩೩೦] ಬಿಸ ಬೇಟೆಗಾಜರು ಬಳಸಿದರು ಶಿವನ (ಕಾಡ್ಯ. ೩-೩೩).

[ಮೇಲ್ಮು (<ಮೇಲ್ಮ್) + ಕೊಂಬು]

ಮೇಲುಗೋಟೆ. ಮೇಲುಗೋಟೆ (ನಾ). ೧. (ಬೆಟ್ಟದ) ಮೇಲ್ಮಾಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೋಟೆ. - ಮರ್ಗ. ೨. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ. ಚಿಲುಪರಾಯಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯವಿರುವ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರ ಒಂದು ಯತಾಸ್ಥಳ : ಮೇಲುಗೋಟೆ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬೋಳದಾಳಯ್ಯನ ಕಂಡೆಯಾ ? (ಗಾ). ಮೇಲುಗೋಟೆ : ೧. ಕಿಳುಕೋಟೆಯೊಳೊಬ್ಬ ಅಗಸಾಲ ಸತ್ತರೆ ಮೇಲುಗೋಟೆಯೊಳೊಬ್ಬ ಅಗಸತಿ ಅಳುವಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೩-೩). ೨. ಶ್ರೀಪತಿರು ನೀ ಸಲಹೋ

ಕರುಣದಿ ಈ ಪಯಿರಿ ಮೇಲುಗೋಪಿ ಇಂದಿರೆವರ ಅಪದ್ಧಂಧವೆ
ಭಕ್ತರಭವದನೆ (೨೪೦೩. ೨-೪-೩).

ಮೇಲುಗೋಪಿನಾಮ = ಮೇಲುಗೋಪಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸಿಗುವ.
ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಬಿಳಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ನಾಮ.
ಮೇಲುಗೋಪಿನಾಮ ಹಾಕು = (ಅಲು) ಮೋಸಮಾಡು : ವರಹೆ
ಮಾಡು; ಪಂಗನಾಮಹಾಕು : ಅವರು ಇಡಿಯವರೆಗೂ ನಂಜು ಮೇಲು
ಗೋಪಿನಾಮ ಹಾಕುತ್ತಾರೆಂದೂಕೊಂದಿರಲ್ಲಿ ನಾಮ (೩೩೦).

[ಮೇಲ್ಯ (<ಮೇಲ್) + ಕೋಪಿ (<ಕೋಪಿ)]

ಮೇಲುಗೋಪ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚಾದ ಕೋಪ : ಅತಿಶಯವಾದ ಕ್ರೋಧ:
ಅರಿ ಕಿಡಿಯದ ಕುಳಿದ ಮಿಸ ಕರಾಕವದನದ ಬಿಗಿದ ಹುಬ್ಬಿನ ಮೇಲು
ಗೋಪದ ಭೀಮ ಬಂದನು ಬಿಟ್ಟ ಸೂರಿಯಿರಿ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೩೩).

[ಮೇಲ್ಯ (<ಮೇಲ್) + ಕೋಪ]

ಮೇಲುಚಟಿ 'ಮೇಲ್ಚಟಿ' ನೋ.

ಮೇಲುಜಗ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ಲೋಕ : ದೇವಲೋಕ : ಉದ್ದಂಡ
ಕೋದಂಡನು ಜೇಘದೆಯ ಮೇಲುಜಗವಲ್ಲಾಡಿದವು ಕೊರಲೋ
ಕೆವಳುತು ಕುಸಿದನೂ ಪಾತಾಳಗೋಪು ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕಿಯಿತ್ತು ಮಲರಭಸ
(ಕಾಣ್ಯ. ೨-೩೩). [ಮೇಲ್ಯ (<ಮೇಲ್) + ಜಗ]

ಮೇಲುಜಾತಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಜಾತಿ: ಉತ್ತಮವಾದ ಕುಲ :
ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಜಾತಿ. ಕೀಳುಜಾತಿ ಎಂದು ವರ್ಗಭೇದ
ಮಾಡುವುದು ಸುಯಲ್ಲ (೩೩೦). 'ಕೀಲ್ಯಾತಿ' ಪರಾ.

[ಮೇಲ್ಯ (<ಮೇಲ್) + ಜಾತಿ]

ಮೇಲುಜೂಜು (ನಾ). ಕುದುರೆ. ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಜೂಜು
ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ತಮಗೆ ತೋರಿದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು
ಪಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಇಂತಹುದೇ ಗೆಲ್ಲುತ್ತದೆಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಕಟ್ಟಿ
ಕೊಳ್ಳುವ ಪಂದ್ಯ : ಕುದುರೆಯ ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಪೆರದ ನೋಟಕರು 'ಅ
ಕುದುರೆ ಗೆಲ್ಲುತ್ತದೆ'. 'ಈ ಕುದುರೆ ಗೆಲ್ಲುತ್ತದೆ'ಎಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೆ
ಜೂಜುಟ್ಟುವಂತೆ 'ಮೇಲುಜೂಜು' ಕಟ್ಟಲು ಬಂದಿದ್ದರು (೩೩೦-೩೦೯).

[ಮೇಲ್ಯ (<ಮೇಲ್) + ಜೂಜು (<ಜೂಜು)]

ಮೇಲುಡಿ (ನಾ). (?) : ನಡೆಸುವವನಿಗೂ ಕೋಕಿಲನ ಗಾಡುಡಿಸು ವಿಜಯ
ವಿಘಾಟಿಯನು ಮೇಲುಡಿಯ ಹಾಯ ಹತ್ತನೆಯವಸ್ಥಾಂತರದ ದಳವಳಿ
(ಕಾಣ್ಯ. ೨-೪-೦೩); ಬಿಳುತೊದಲಾದ ಬಿಟ್ಟುದನು ರಘುಮತಿಯ ದಣಿಯಂತೆ
ಮೇಲುಡಿಯ ಬಿಟ್ಟುದು ವಿದೇಹನೈಪಾಲಕನ ಕನ್ನಿಯ ಕರ್ಣದೊಳೋಲ
ಗಿದುದು ಮನವನವಗತರಾಘವಾಪ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೪-೦೩) : ಅರಿದನ್ನು
ರವನೊಯ್ದನೆ ತೋಳುಗಳ ಪರಮತ ಮುಂದಕಿ ಮೇಲುಡಿಯ ಬಿದ್ದಿ
ಲಾಲಾಯ ಕುರಂಗ ಕರಡಿಗಳ (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೨೨-೦೩). [?]

ಮೇಲುದುಪ್ಪಟ (ನಾ). ಶರೀರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ವಸ್ತ್ರ :
ಗುಪ್ತರ ಕಾಲ ವಿಗ್ರಹರಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಮೆರುವಾಸಿಯಾದುದು. . . ಕೆಂಪಿನ
ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಅವುಗಳ
ಮೇಲುದುಪ್ಪಟ ಅಂಗಾಷ್ಟಪವನ್ನು ಮರೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ (ಕಾಣ್ಯ. ೪೩೭) : ಮೇಲು
ದುವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವೆಂದು ಕರತಳು (೨೦೦೩. ೦೩೭).

[ಮೇಲ್ಯ (<ಮೇಲ್) + ಉಡುಪು]

ಮೇಲುಡೆ (ನಾ). = ಮೇಲುದುಪ್ಪಟ : ಮೃಗಮದದಂಗರಾಗಮತೋತ್ತಲ
ಮೂರೆಯ ಚೊಲ್ಮೆಯು ಮನುಬುಗುವ ತಮಾಲಪಲ್ಲವದ ಮೇಲುಡೆ . . .
ಸೂಗಿಯಾ ದೇವಿಯುರ್ಗು ನಿಂದೆಸಿದರ್ದರೋದ್ರಪ್ರತಿಮಾ (೨೦೦೩.
೨-೦೦). [ಮೇಲ್ಯ + ಉಡುಪು]

ಮೇಲುತನ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚು ಗಾಂಧಿ : ಅತಿಶಯತೆ: ಹಿರಿಮೆ : 'ಸೂಜಯ

ಕೊಳ್ಳುಳಗಿಂದ ಒಂಟಿ ಹಾಯ್ದುಹೋಗುಹುದು : ಅವರೆ ಸ್ವರ್ಗದ
ಪಯ್ಯಾಗಿಲ್ಲಳಗಿಂದ ಸಿಂಹಂತನು ಹಾಯ್ದುಹೋಗಲಾರನು' ಎಂದೂಸುರಿದ
ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ್ದು ಬಡತನದ ಮೇಲುತನವಲ್ಲ : ಸಿಂಹಂತಿಯಾ
ಕೀಳುತನ (೨೦೦೩. ೨೨೨). 'ಕೀಲ್ಯತನ' ಪರಾ.

[ಮೇಲ್ಯ (<ಮೇಲ್) + -ತನ]

ಮೇಲುತರ 'ಮೇಲ್ತರ' ನೋ.

ಮೇಲುತೆರಿಗೆ 'ಮೇಲ್ತೆರಿಗೆ' ನೋ.

ಮೇಲುತ್ವರ (ನಾ). ಒಳ್ಳೆಯ ದವಾಯು : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪ್ರತಿಮಾತು :
ಎನ್ನ ಕಾಮ್ಯಾರ್ಥಮು ಕಿವಿಯ ಸೆಜುಗಳಲಿ ತಳೆದ ಕವಿಗಳ ಗಮಾಳಗಳ
ವಾದಿಗಳ ವಾಗಿಗಳ ರುಮೇಶಗಳ ತಲೆದೂಗಿಸುವೆಂದಡುಳಿದ
ದುರ್ಜನರು ಮೆಚ್ಚಿದೊಡಂತೆನೃದಕೆ ಕೀಳು ಮೇಲುತ್ವರವನು (೨೩೪೩.
೦-೨೩). [ಮೇಲ್ಯ (<ಮೇಲ್) + ಉತ್ವರ]

ಮೇಲುದ 'ಮೇಲುದು' ನೋ.

ಮೇಲುದಾಯ 'ಮೇಲ್ದಾಯ' ನೋ.

ಮೇಲುದು. ಮೇಲುದ, ಮೇಲುದೆ, ಮೈದಿಲು (ನಾ). ೧. ಮೈಮೇಲೆ
ಹೊದ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತ್ರ: ಉತ್ತರೀಯ : ಶಲ್ಯ : "ಪ್ರಾವರಣಂ,
ಸಂವ್ಯಾಸಂ ಪ್ರಚ್ಛಾದನಂ ಉತ್ತರೀಯಂ — ಈ ೪ ಮೇಲುದು" (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೩೪);
ಒಳಗಜೆಯದೆ ಕೌರವಜಳನಿಧಿ ಬೊಬ್ಬಿಜುದು ಮೇಲುದಂ
ಬಿಡಿದೊಡೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೦೨-೦೩); ಗುರುನಂದನಂ ವಿಪ್ರಾಪಂಗಮ್ನಾ ತನ್ನ
ಮೇಲುದಜ ಸಜ್ಜಿದಂತನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆವಳಾರ್ ಭೀಮಸೇನನ
ಚರಣರೂಪಮಾ ತೊಡಮ ಕಳೆದು (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೨೨ ೪) : ಜರಹಾರಿಯ
ಮೇಲುದುಗಳನ್ನು ಒಹುಮೂವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು (೨೦೦೩. ೨೨೦).

೨. ಹೆಂಗಸರು ಹೊದೆಯುವ ವಸ್ತ್ರ. — ಸೆರಗು : ನೊಸಲಿ
ತೊಂಗಲ್ಲು ರೇಳೆ ಮೇಲುದನೊಗುವ ಕುಚಂ. . . ಉರಮಂ ಸಂಚರಿಸಾರ
ಹಾರಂ ಪುರಂದರಿತ್ತಮೋರಂತಲೆಯ ಭರತನು ನೋಡಲ್ಪಿತಂದಳೊರ್ವಳೆ
(೨೦೦೩. ೦೦-೦೩); ಎಲರಲೆಪದಿಂದ ಮೇಲುದು ತೊಲಗಲ್ ಸಂಭ್ರಮಿಸಿ
ಭುಜಲತಾಯಗದಿಂ ಪೆರ್ವೊಲಯಂ ಮುಚ್ಚಿತುಂ (ಕಾಣ್ಯ. ೦೩೦) ;
ಮೊಲೆಯ ಮೇಲುದು ಜಾಣೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೦-೨೩).

ಮೇಲುದ : ೨. "ಕುಚದ ಸೆರಗು ಮೇಲುದಮಕ್ಕು" (೨೦೦೩. ೨೨೦); ರಾವವದನೆಯರು ಬೇಗಾಗಿ
ಮೇಲುದ ಜಾಣೆ ಮುದಿ ಬಿಟ್ಟದಜಾವಿಲ್ಲದೆ . . . ನನಗಣೆಗೆ ಗುಜಾಯಗಿರ
(೨೦೦೩. ೦೩-೦೩); ಸುಧಾರಣೆ ಜರಿಯಂಜನ ರೇರಿಮೆಯನ್ನು ಉಟ್ಟು ಮೇಲು
ದವನ್ನು ತಲೆಯ ಸುತ್ತ ಬಳಸಿ . . . ತುಡಿಯಂತೆ ನಡೆದುಬಂದಳು (೨೦೦೩. ೦೩).

ಮೇಲುದೆ : ೨. ನಡುವಿಗೆ ಬಿಳಿಯ ಸೀರೆ ಸುತ್ತಿ, ಕೊರಳ ಸರಕ್ಕೆ
ಮೇಲುದ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ . . . ಅಚ್ಚಿನ ಸರಿದಳೆಂದರೆ. ಕೀರಿಯ ಹತ್ತಿಲು ಗಂಡು
ಗಳಲ್ಲಿ ಅಸೆ ಕರಕುತ್ತದೆ (ಕಾಣ್ಯ. ೨೩). ಮೈದಿಲು : ೨. ಸುರತಾಂತದ
ಶ್ರಮವೊಡೆ ಮೈದಿಲ ಸೆಜು ಜಾಣಸಲಂಗನೆಯ ಮಿಟಗುವ ಬಡಪಾಸೆ
ಯೊಟ್ಟಿತು (ಕಾಣ್ಯ. ೨-೦೩೪) ; ಜೀತಾಂತರ ಮೈದಿಲ ಸೆಜುನೊಳೊರ್ವ
ಜಾತಿನಾಯಕ ಹರಾಜದಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಂ ಸಿರಿಮುಡಿ ಭದ್ರಕಾಯವ ಬಲು
ರೀತಿಯೊಳೊಲಿದೊರಡಳು (ಕಾಣ್ಯ. ೨೨-೨೪).

[ದೇ. ೩ ತಮ. ಮೇಲಾಚ್ಚಿ : ತುಳು. ಮೇದಲಿ]

ಮೇಲುದುಗುಡ (ನಾ). 'ಅಧಿಕವಾದ ದುಃಖ : ಅತಿಯಾದ ಶೋಕ :
ಮೇಲುದುಗುಡದ ಮೊಗದಲಮೇವಾಲ ಕರ್ಣ ಕೈವಾದಿ ಭಟರಿಗೆ ಬೇಕವನು
ಮಗನಳದನ್ನುತ್ಯಾಗ ತನಗೆಂದು (ಕಾಣ್ಯ. ೦೩-೩೩).

[ಮೇಲ್ಯ (<ಮೇಲ್) + ದುಗುಡ]

ಮೇಲುದುಟಿ 'ಮೇಲ್ದುಟಿ' ನೋ.

ಮೇಲುದುಪ್ಪಟ 'ಮೇಲುದುಪ್ಪಟ' ನೋ.

ಮೇಲುದುಪ್ಪಟ, ಮೇಲುದುಪ್ಪಟ (ನಾ). (ಮೈ)ಮೇಲೆ ಹೊದೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತ್ರ : ಉತ್ತರೀಯ : ಮೇಲುದುಪ್ಪಟ ವೈರಣಿ ಮಂಡಲಿಕರ ಜಾಲವ್ಯತಂದುದುಬ್ಬಿನಲಿ (ಕಂಠಾ. ೨೩-೩೩). ಮೇಲುದುಪ್ಪಟ : ಮೈಯಲ್ಲಿ 'ವೈರಣಿ'ಗಳನ್ನು ತೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಭುಜದ ಮೇಲೆ 'ಮೇಲು ದುಪ್ಪಟ'ವಿರುತ್ತಿತ್ತು (ಕರ್ಣಾ. ೦೭೦).

[ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ದುಪ್ಪಟ (<ದುಪ್ಪಟ)]

ಮೇಲುದೆ 'ಮೇಲುದು' ನೋ.

ಮೇಲುದೋಣು (ಕ್ರ). (ಒಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು) ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಕಾಣಿಸು : ಉತ್ತಮವೆಂದು ತೋರಿಸು : ಇನಿಮನ ವಜಿಗಣ ಕೀರಿ ನೊಳನಿಬರ ರೂಪಗಳನೊರ್ವ ಕಾಮಿನಿ ಕಂಡೊಯ್ಯನೆ ವಕ್ಕ ನಲ್ಲನೆನಗೀ ಯನಿಬರಮಂ ಮೇಲುದೋಣು ಕಾದವನಕಾದೆ (ಕರ್ಣಾ. ೭-೨೦೫).

[ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ತೋಣು]

ಮೇಲುನಾಡು 'ಮೇಲ್ಯಾಡು' ನೋ.

ಮೇಲಾನೆಲ 'ಮೇಲ್ನೆಲ' ನೋ.

ಮೇಲನೋಟ 'ಮೇಲ್ನೋಟ' ನೋ.

ಮೇಲುಪಂಕ್ತಿ 'ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿ' ನೋ.

ಮೇಲುಪಚ್ಚಳ (ನಾ). (ಮೈ)ಮೇಲೆ ಹೊದೆಯುವ ವಸ್ತ್ರ : ಬಾಲ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಭುನು ಸೋರಿಸುವ ರತ್ನಜಾಲದುಭಯತರಕವ ಮೇಲು ಪಚ್ಚಳದರೆಯ ತುರಂಗಮ : ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದಾಗಿ (ಕಂಠಾ. ೨೩-೩೩). [ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಪಚ್ಚಳ (<ಪಚ್ಚಳ)]

ಮೇಲುಪಾರವತ್ಯ (ನಾ). ಮೇಲುಸ್ವಪಾರ : ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ : ಯಾ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತಗಳು ನಡಸುವ ಕೃಷಿ ಉಪ ಮಂದಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮರ ಜನ ರ ಅಡಿಯ ಮಾಡುವ ಬ್ರಾಹ್ಮರ ಜನ ೨ ಉಡಿಯ ಕೊಡುವ ಬ್ರಾಹ್ಮರ ಜನ ೧ ಮೇಲುಪಾರವತ್ಯವ ಮಾಡುವ ಯತಿಗಳ ಜನ ೧ (೨೪- VI. ೩೩೩. ೨೨-೦೪ ; 1448).

[ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಪಾರವತ್ಯ (<ಪಾರವತ್ಯ)]

ಮೇಲುಪೈರು (ನಾ). ಬೇರುಬಿಡುವ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ಬೆಳೆ : ರೈತರು ನೆಲಗಡಲೆ, ಗಣಪು, ತುರುಳ್ಳಿ, ಪೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಕೀಳುಪೈರನ್ನು ಹಾಕಿ ಭರತನ ಬಳಿಗೆ ಒಂದು 'ಸ್ವಾಮಿ' ಈ ಸಲ ಮೇಲುಪೈರು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ . . . ಈ ಸಾಲ ರಾಜಾದಾಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಕೊಡದು : ಸಾವು ಬಡವರು ಎಂದರು (ಕಂಠಾ. ೩೩೩). 'ಕೀಳುಪೈರು' ಪರಾ.

[ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಪೈರು (<ಪಯಿರು)]

ಮೇಲುಪೋಗು 'ಮೇಲ್ಪೋಗು' ನೋ.

ಮೇಲುಪ್ಪರ (ಗು). ೧. ಅತಿ ಎತ್ತರವಾದ : ಚಪ್ಪರಮಂಚ ಗುಜರಿ ಗಾಲಮಂಚ ಮೇಲುಪ್ಪರಮಂಚ ಹೂಮಂಚ . . . ಒಪ್ಪವಾಂತೆನಿದುವಲ್ಲ (ಕಂಠಾ. ೦೩-೨೩). ೨. ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ-ಉತ್ತಮನಾದ : ಮೇಲುಪ್ಪರ ಪದಾರಾಧ್ಯಾ ರಾದಾಪರಮೇಶ ಜಯ ಜಯಯೆಂದೊಡು ಕಂಚುಕಿಗಳಲ್ಲಿ (ಕಂಠಾ. ೭-೩). [ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಉಪ್ಪರ]

ಮೇಲುಪ್ಪರಿಗೆ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ಅಂತಸ್ತು : ಮಹಡಿ : ಮೇಲು ಮೂಳೆಗೆ : "ಮೆದ್ರಲಿ=ಮೇಲುಪ್ಪರಿಗೆ" (ಗಣಪು. ೦೩೩) : ನೀನೆನ್ನ ಹಂಬಲವ ಕೀಳೆ ಕರುಗದಿಂದ ಭೇರನ ಬಂದರ . . . ಕಂಬಲಯಲ್ಲಿ ಬೀಳ ಪನೊಲ್ಲದ ಹೃದಯಾಹತವನಕ್ಕೆ ಮೇಲುಪ್ಪರಿಗೆಯ ಪೊರತಯ ತಂದು ಪಾದಾರ್ಪಣೆಯ ಮಾಡಿ . . . ಪಾದೋದಕ ಕೊಂಡೆ (೩೩೩. ೩೩-೨೦೩) : ಸಾಲ ಮುತ್ತಿನ ಕುಟ್ಟಿನ ಪೊಸರತ್ತದ ಮೇಲುಪ್ಪರಿಗೆಗೆನ್ನೊಮ್ಮ (ಕಂಠಾ. ೯-೦೩೦). [ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಉಪ್ಪರಿಗೆ]

ಮೇಲುಬಟ್ಟೆ 'ಮೇಲ್ಬಟ್ಟೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಬೀಯ (ನಾ). = ಮೇಲುಬೀರ್ಪ : ಮೇಲುಬೀಯ ತಿಂಗಳಿಗೆ ನೀಸವಯ್ಯ (ಕಂಠಾ. ೩-೨೦ ; 1೦76).

[ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಬೀಯ (<ಬೀಯ)]

ಮೇಲುಬ್ಬಸ (ನಾ). ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬರುವ ಉಬ್ಬಸ, -ವಿದುಸಿರು : ಸಾವಿಮಂ ಪಚ್ಚಿಗೆಯಲ್ಲರಿದು ಕಂಡಿಯ ಮೇಲುಬ್ಬಸ ನಾಣ (ಕಂಠಾ. ೨೨೪) : ಭಯದ ಮೇಲುಬ್ಬಸದ ಜೊತೆಗೆ ಅವಳ ಮುಖವಿಡೀ ಬೆವರೊಡೆಯತು (ಕಂಠಾ. ೩). [ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಉಬ್ಬಸ]

ಮೇಲುಭಾಗ 'ಮೇಲ್ಭಾಗ' ನೋ.

ಮೇಲುಮಕ್ಕಿ 'ಮೇಲ್ಮಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಮೇಲುಮಚ್ಚು 'ಮೇಲ್ಮಚ್ಚು' ನೋ.

ಮೇಲುಮಟ್ಟು 'ಮೇಲ್ಮಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೇಲುಮದ (ನಾ). ೧. ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಹೆಮ್ಮೆ : ಅಧಿಕವಾದ ಗರ್ವ : ಕುರುಭೂಪಾಲನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರುಬ್ಬಿನ ಮೇಲುಮದದ ಜಯ ಪ್ರಜಾಧರು ಕಂಡರವನವನ (ಕಂಠಾ. ೦೩-೩). ೨. ಅನೆಯ ಗಂಡಸ್ಥಳ ದಿಂದ ಉಕ್ಕುತ್ತಿರುವ ದಾನವರು, -ಮದೋದಕ : ಕೀಳಿದ ಮೇಲು ಮದಗಳನೊಗದ ಹಿಂಗಬೀತ್ಯಯನತು ಬಂದುದೊಂದಿಗೆ (ಕಂಠಾ. ೦೩-೦೩). [ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಮದ]

ಮೇಲುಮಾಡು (ನಾ). = ಮೇಲುಪ್ಪರಿಗೆ : (೩).

[ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಮಾಡು (<ಮಾಡು)]

ಮೇಲುಮಾಳಿಗೆ 'ಮೇಲ್ಮಾಳಿಗೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಮುಚ್ಚಳಿ 'ಮೇಲ್ಮುಚ್ಚಳಿ' ನೋ.

ಮೇಲುಮುಚ್ಚಳಿ 'ಮೇಲ್ಮುಚ್ಚಳಿ' ನೋ.

ಮೇಲುಮುತ್ತಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಆಕ್ರಮಣದ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕ್ರಮಣ : ಮೇಲುಮುತ್ತಿಗೆಯಾಯ್ತು ಯವನರ ಭಾಳ ಗಂಧವರ್ವಳಯ ಮುಂಭಾಳಗುರಗಾಧಿತಿಯೊಬ್ಬನೆ ನಿಂದನಿರಾಗಿ (ಕಂಠಾ. ೯-೦೩-೩೩). [ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಮುತ್ತಿಗೆ]

ಮೇಲುಮುದ್ದೆ 'ಮೇಲ್ಮುದ್ದೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಮುನಿದನಹಂಬು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಸಸ್ಯ : ಅಂಡವಾಕಕ್ಕೆ :- ಬಿಳಿಯ ಒಡಿಕಡಿಕೆ ಮೇಲುಮುನಿದನ ಹಂಬು ಸಮಾಲು . . . ಇವುಗಳ ರಸವಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಸಹ ೩ ದಿನ ಕೊಂಬುದು (ಕಂಠಾ. ೦೩೩). [? + ಹಂಬು (<ಪರವ್ವು)]

ಮೇಲುಮುಸುಕು 'ಮೇಲ್ಮುಸುಕು' ನೋ.

ಮೇಲುಮೊಗ (ನಾ). ಮುಖದ ಮೇಲ್ಭಾಗ : ಹಣೆ : ನೊಸಲು : ಬಾಲಕ ಕಡಿವಾಗವನಕ್ಕೆ ಕುಂದುರಿದು ಮೇಲುಮೊಗಕ್ಕೆ ಪಲ್ಲಗವ ಮೇಳಲವ ಕಟ್ಟಿ ಕೆಂಗಟ್ಟು ತುರುಕರ ಜಾಲವೈದಿತು ದೆಸೆದೊಗೆ (ಕಂಠಾ. ೦೩-೩೩).

[ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಮೊಗ]

ಮೇಲುಮಚ್ಚಲ್ (ನಾ). ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಕಾಲುವೆ : ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲುವೆ : ತೆಂಗೋಮೆ ಅಪ್ಪಿಕೆವೆಯ ತೆಂಗೊ ಕೊಡಿಯೊ ಪಡುವ ಮಂದಾಗಿ ಪರಿವ ಪಕ್ಕವ ಮೇರೆ . . . ಬಡಗಲಾ ಜೊಲಕೆ ಹರಿವ ಮೇಲುಮಚ್ಚಲ್ ಮೇರೆ (ಕಂಠಾ. VII. ೩೩೦. ೩೩-೨೪ ; 1048).

[ಮೇಲ್ಯಾ (<ಮೇಲ್ಯಾ) + ಮಚ್ಚಲ್]

ಮೇಲುಮಣ (ನಾ). ತೆರಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣ : ಭತ್ತ ಸ ೨ ಮೇಲುಮಣದಿಂದ ೩ ೨ ಹೊನ್ನಿನ ಮೆತ ಗಂಧಕ ೨ . . . ದೇವಾಲ್ಯದ ಕೆಲಸಕೆ ದೇವರ ಆಧಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಪರವದಲೂ ಮಕ್ಕು ಒಂದು (ಕಂಠಾ. VII. ೩೦೫೦. ೩೦-೨೦ ; 145೫) :

ನೀಳು ಮಾಡಿದ ಭೂಯಗಳು ಖಾಲವಾಗಿ ಮಂಜುರಾ ಹೋದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಾಣಿಕೆ ಮೇಲುಮಣ ಕಟ್ಟಿನ ಸಂಕಪನೂ ಬಿಟ್ಟು (೨೪. ೩೧. ೧೩೩೦. ೦೦೬-೦೬. ೧೩೩೩). [ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಪಣ]

ಮೇಲುಮತ್ತಿಗೆ (ನಾ). ಗಾಲಿಯ ಹೊರಭಾಗದ ಸುತ್ತ ; ಚಕ್ರದ ಪರಿಧಿ : " ಪ್ರಧಿ ಸೇವಿ ಮೇಲುಮತ್ತಿಗೆಯಕ್ಕು " (ಉಣ್ಣಾ. ೪೭-೨೪).

[ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಮತ್ತಿಗೆ (< ಮತ್ತಿಗೆ)]
ಮೇಲುಮರಿ 'ಮೇಲ್ಮರಿ' ನೋ.

ಮೇಲುಮರಿ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ; ಹೆಚ್ಚುವರಿ : ಎದೇಶಿ ಜನರು ಅದನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಬಿಟ್ಟರೆ ; ಮಮಿ ಉಳಿಯುವುದು ಕೊಂಡ ಮೇಲುಮರಿ ಹಣ ಮಾತ್ರ ಮತ್ತು ಜನರಿಗೆ ಕೂಲಿ ಮಾತ್ರ (ಉಣ್ಣಾ. ೦೪೬). 'ಇಳವರಿ' ಪರಾ.

[ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + - ಮರಿ]

ಮೇಲುಮಲಗೆ 'ಮೇಲ್ಮಲಗೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಮಾಯ 'ಮೇಲ್ಮಾಯ' ನೋ.

ಮೇಲುಮಾಸಿ (ನಾ). ೧. ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕೊಡುವಂಥದು ; ಮಂಗಳಕರವಾದುದು : ಒಮ್ಮೆ ಮುಷ್ಕವು ವೈದಿಕ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮುಷ್ಕವು ನಮ್ಮ ದಳ... ತಮ್ಮ ಬೆಳೆ ಬಲದೊರೆಗಳಿಗಾಗಿ ನೋಕುವ ಹೋಯಿತು ಹೊತ್ತು ರಣದಲಿ ನಮ್ಮ ವಿಳಸಿಕೆ ಮೇಲುಮಾಸಿ ನೃಪಾಲ ಕೀಳಂದ (ಉಣ್ಣಾ. ೨೨-೨೩). ೨. ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಮಾಲುಗಳನ್ನು ಬವಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಎರಡನೆಯವನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಅಥವಾ ಅವನಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಮೊಬಲಗಿನ ಮೊತ್ತ : ಈಗ ನನ್ನಲ್ಲಿ ೧೫೦ ರೂಪಾಯಿ ಬೆಲೆಯ ಹಾರ್ಮೋನಿಯಮ್ ಇದೆ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ೧೭೫ ರೂಪಾಯಿ ಬೆಲೆಯ ರೇಷಿಯಿದೆ. ನಾವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈ ಮಾಲುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಿಮಗೆ ನನ್ನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ೨೫ ರೂಪಾಯಿ ಮೇಲುಮಾಸಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಮ್ಮ ಲೆಕ್ಕವು ಮುಗಿಯಿತು (ಉಣ್ಣಾ. ೩೩. ೦೪೬). 'ಕೀಳುವಾಸಿ' ಪರಾ. [ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಮಾಸಿ]

ಮೇಲುಮಾಸು 'ಮೇಲ್ಮಾಸು' ನೋ.

ಮೇಲುಮೀಸ (ನಾ) ತೆರಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಾಣ್ಯ (?) : ಕಟ್ಟರಗಳ ಪ್ರಹರಪ್ರಮಾಣವಿಹಾರ ಮೇಲುಮೀಸ ಕೊಡಮೀಸ ಸಹ ವರ್ತಕರಿಗೆ ಸಲುವ ಮಾಡುವಾರ್ಯದೊಳಗನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟು (೨೪. ೪೩೩. ೨೩೩-೨೬. ೧೩೩೩ ?). 'ಕೊಡಮೀಸ' ಪರಾ.

[ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಮೀಸ]

ಮೇಲುಮೆಚ್ಚು (ನಾ). = ಮೇಲುಮೆಚ್ಚು : ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬಾಹ್ಯಾಣ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಅವನ ಮೇಲುಮೆಚ್ಚು ನೀಳೆಯಕ್ಕೆ ದೇವರ ಹಾನೆಯಲ್ಲಿ ಯದಕ್ಕೆ ಅಕ್ಕಿಯ ಮಯ್ಯಾದೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷದಲ್ಲಿ ೩೪ ಮೂಡಿಯೂ (ಉಣ್ಣಾ. ೩೩-೩೬. ೨೩೩-೨೬. ೧೩೩೩) ; ತಮಗೂ ತರಮು ಕಡೆ ಸಹ[ವಾಸವಾಗಿಹ ಹಿ]ರಿಯರಗಳಿಗೂ ಸ್ವೇದದ ಮೇಲುಮೆಚ್ಚುಗಳಿಗೆ ಮೂಡಿಕೊಡತಿಯ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ತಮಗಿ] ರಿಂಗಮುದ್ರೆ ಶಿಲಾಶಾಸನ ಭೂವ್ಯಕ್ತ[ವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು]ಯಿತು ಮೊಪ್ಪನಹಳೆಯ ಗ್ರಾಮ (ಉಣ್ಣಾ. ೦೪೩. ೪೭-೦೨. ೧೩೩೩). [ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಮೆಚ್ಚು]

ಮೇಲುಮೆಚ್ಚು ? (?). (?) : ಬೇಕು ಮುಕ್ತಿದ ಹಸ್ತರೂಪವಾಗಿ ಪೊನ್ನದಾಳಾಕು ಬೆರಸಾದೊಡೊಪ್ಪ ಮೊಳನು ಮೇಲುಮೆಚ್ಚುವೆಚ್ಚಿಯು ಹೇಳಿಸಾಧ್ಯವಾದುದನ್ನು ಧಿವಿಂ ಭೋದ್ಯೊಡುತ್ತಮಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಗರಿ ಮರ್ಗಮಲ್ಲವೆರಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕಂ (೨೪. ೩೪೩. ೪೭. ೨೦-೨. ೧೩೩೩). [?]

ಮೇಲುಮೆಸರು (ನಾ). ಬೇರೆಯ ಹೆಸರು ; ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು : ಉಪನಾಮ : ದಾನವರ ಸೀಳಿ ಬಿಸುಟನು ಖಳರ ಮೇದಸ್ಸಾಳಿ ಮುಳುಗಿತು ಜಲದೊಳದಜಾಂ ಮೇಲುಮೆಸರಾಯ್ತೆಗೆ ಮೇದಿನಿಯಂಬ ನಾಮದಲಿ (ಉಣ್ಣಾ. ೪-೨೪).

[ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಮೆಸರು (< ಮೆಸರ್)]
ಮೇಲುಮೊದಕೆ 'ಮೇಲ್ಮೊದಕೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಮೊನ್ನು, ಮೇಲುಹೊನ್ನು (ನಾ). ದಾನವಾಗಿ ನೀಡುವ ದವಸ. ಧಾನ್ಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೆಗದು ಹಣ : ದಕ್ಷಿಣ : ಗಿಳಿಲ್ಲಾ ಇಕ್ಕುವ ಭತ್ತ ಸ ೪೪೦ ಮೇಲು ಮೊನ್ನು ಗ ೪ ಬೋಳೂರು ಇಕ್ಕುವ ಭ x x ದಿಸ ೧೧೦ ಮೇಲುಮೊನ್ನು ಗ ೨ (ಉಣ್ಣಾ. ೦೪೩. ೨-೦೨. ೧೩೩೩). ಮೇಲುಹೊನ್ನು : ಆ ಬಾಳಂದಲೂ ಒಪ್ಪ ಮೇಲುಮೊನ್ನು ಕಾಟಗದ್ದೂರಿ ಸಂ x x ಯದು ಹೊನ್ನು (ಉಣ್ಣಾ. ೩೩-೩೬. ೨೦೬-೦೬. ೧೩೩೩).

[ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಮೊನ್ನು (< ಮೊನ್)]

ಮೇಲುಮೋಧನೆ (ನಾ). ವಾಂತಿ ; ವಮನ : ಭದ್ರಮುಕ್ತಿ, ಬಿಳಿಯ ಹಣ್ಣು, ಶ್ರೀಪಲ, ದೇವದಾರು, ನುಗ್ಗಿಯ ಬೇರು, ಎಂಬವರ ಸಮಾನಗೊಂಡು ಮರಳಿದ ನೀರು ಹಿಪ್ಪಲಿ ಬೆರಸಿ ಆವಿಯೊಳಗೆ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಪ್ರತಿವಾಕವಿಕ್ಕಿ ಕುದಿಯಲು ಕೀಳುಮೋಧನೆ, ಮೇಲುಮೋಧನೆ, ಹುಪ್ಪ ಕಾಲ ನಡೆದಂತಹ ರೋಗಗಳು ಕ್ರಮಿಗಳ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಡಿಸುವುದು (ಉಣ್ಣಾ. ೦೪೬).

[ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಮೋಧನೆ]

ಮೇಲುಸಂಪಾದನೆ (ನಾ). ವೇತನ ಅಥವಾ ಸಂಬಳವಲ್ಲದೆ ದೊರಕುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯ : ಲಾಭ : ೨ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನ್ಯಾಯ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಒತ್ತಾಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಹಣ : ನಿಮ್ಮ ಯಜಮಾನ್ನಿಗೆ ಕೈಕೂಡಾ ಸಂಬಳ ಬರುತ್ತಿರವೆ ? ಮೇಲುಸಂಪಾದನೆಯೂ ಇದೇಶು (ಉಣ್ಣಾ. ೩೦). [ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಸಂಪಾದನೆ]

ಮೇಲುಸಾಲು (ನಾ). ೧. ಮೊದಲಿನ ಸಾಲು. - ಪಂಕ್ತಿ ; ಅಗ್ರ ಶ್ರೇಣಿ : ವೈದಿಕರು ಮೇಲುಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ (ಉಣ್ಣಾ. ೨). ಮೇಲುಪಂಕ್ತಿ ; ಮಾದರಿ : ಏನೇ ಇರಲಿ, ಏನೇ ಇರಲಿ, ಹತ್ತು ಹತ್ತುಗಳೇನೇ ಇರಲಿ. ತಿರುಳನರಿವು, ಹಿರಿಯ ನಡತೆ, ಮೇಲು ಸಾಲು, ಏನೇ ಇರಲಿ (ಉಣ್ಣಾ. ೩೬. ೬).

[ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಸಾಲು (< ಸಾಲ)]

ಮೇಲುಸಿರಿ, ಮೇಲುಸಿರು, ಮೇಲುಸುರು (ನಾ). ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ವೇಗವಾಗಿ ಬರುವ ಉಸಿರು ; ವಿದುಸಿರು : ಎಳೆದ ಬಾಳೆಲೆಯನಲ ಮೇಲುಸಿರಿ ನೈಯಂತಿರಲಲ ತಾಳೆ ಕೊರಗು ಮರುಗುಪಂ ಗೋಳು (ಉಣ್ಣಾ. ೦೬೨-೦೬೩). ಮೇಲುಸಿರು : ಪೂಜೆಯು ಕೋಮಲೆಯು ಮೇಲುಸಿರು ಸೂಸುತ್ತ ಶಕ್ತಿಯದು ಕುಂದುತ್ತ ಬಾಯಾರಿ ಸೊರಗುಳು (ಉಣ್ಣಾ. ೩೩-೨೨) ; ವೇಗವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮೇಲುಸಿರು ಹತ್ತಿತ್ತು (ಉಣ್ಣಾ. ೩೩). ಮೇಲುಸುರು : ದೃಶ್ಯಬಲವುರಿದಡಿ ಯಾಡಲು ಮೇಲುಸುರು ಮಸಗಿತು. ಭಗವತ ಕಿಮತರಿಗೆ (ಉಣ್ಣಾ. ೦೬. ೨೩). [ಮೇಲು (< ಮೇಲ್) + ಉಸಿರು]

ಮೇಲುಸಿರಿಡು, ಮೇಲುಸುರಿಡು (ಕ್ರಿ). ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ವೇಗವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡು ; ವಿದುಸಿರು ಬಿಡು : ಒಂದವು ಶ್ರಮದಿಳಿ ಎತ್ತರದ ತಲೆ ತಿರುಗಿ ಮಜುಗಿ ಮೇಲುಸಿರಿಟ್ಟುರ್ವರೆಗೆ ಕೆಡೆಮರುಳ್ಳ ಮುನಿವನವರಸಂ ತಾರ್ದಿದ್ ಸೊಂದೆಹಾಪುಬರೆಗಂ (ಉಣ್ಣಾ. ೪-೦೬೦)

ಮೇಲುಸುರಿಡು : ಎರಡು ದಿನದ ಕೂಸು ಕುಂಭಿನಿಯೆಂಬ ಬೇವತಿ
ಬಿಡಿದಾ ಕೂಸು ವಿಶಾರವರಿಸ್ಕೂಂ ಕಣ್ಣು ತೆಪ್ಪಿಯದುಂ ಮೇಲುಸುರಿ
ಮುಗುಂ (೨೦೮೩. ೦೨೯). [ಮೇಲುಸಿರ್ + ಇಡು]

ಮೇಲುಸಿರು 'ಮೇಲುಸಿರ್' ನೋ.

ಮೇಲುಸುರಿಡು 'ಮೇಲುಸಿರು' ನೋ.

ಮೇಲುಸುರು 'ಮೇಲುಸಿರ್' ನೋ.

ಮೇಲುಸೆಣ್ಣು 'ಮೇಲ್ನೆಡ್ಡು' ನೋ.

ಮೇಲುಸ್ತುವಾರಿ (ನಾ). ಮೇಲ್ಮೆಚಾರಣೆ : ಸಿಂಹನ ಅಧಿಕಾರ : ಕಂಡಿರುವ
ಕೈಲಾಸನಾಥದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿದ ಕೆಲಸದ ಮೇಲುಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು (೨೦೮೩. ೦೨೯).

[ಮೇಲ್ಮೆ (< ಮೇಲ್ಮೆ) : ಉಸ್ತುವಾರಿ]

ಮೇಲುಹವಿ (ನಾ). ಅಗ್ನಿಗೆ ಉಪರಿಭಾಗದಿಂದ ಮೇಲೆ ಹವಿಸ್ಸು :
ಬೀಳುವಾಹನಗಳನ್ನು ಸವಿದುರಿಸಾಲಗಗಳುಬಿದ್ದು ಕುಳಿದವು ಮೇಲುಹವಿ
ಗದ್ದೆಳು ಹರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿ (೨೦೮೩. ೦೨೯-೦೩೦).

[ಮೇಲ್ಮೆ (< ಮೇಲ್ಮೆ) + ಹವಿಸ್ಸು]

ಮೇಲುಹಾಸಿಗೆ (ನಾ). ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಸುವ ಬಟ್ಟೆ; ಮಗ್ಗುಲು
ಹಾಸಿಗೆ : ಮುಖ : 'ಮೇಲೆ' ಪ್ರತ್ಯಯವು--೨ ಮೇಲುಹಾಸಿಗೆ.
ಹಾಸಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹಾಸುವ ನೆರೆಯಬಟ್ಟೆ (೨೦೮೩. ೦೨೯).

[ಮೇಲ್ಮೆ (< ಮೇಲ್ಮೆ) + ಹಾಸಿಗೆ (< ಮಾಗುಗಿ)]

ಮೇಲುಹೊದಿಕೆ 'ಮೇಲ್ಮೊದಿಕೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಹೊದಿಕೆ 'ಮೇಲ್ಮೊದಿಕೆ' ನೋ.

ಮೇಲುಹೊನ್ನ 'ಮೇಲುಹೊನ್ನ' ನೋ.

ಮೇಲುಹೊಳೆ (ನಾ). ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಪ್ರವಾಹದಿಂದ ನೀರಿನ
ಮಟ್ಟವು ದಡವನ್ನು ಮೀರಿ ಹರಿಯುವುದು : ಜಲೋಚ್ಚಾಘಾ,
ಮೋಹಾಘಾ--೨ ನೀರು ಕದಡಿ ತುಳಿ ಮೇಲ್ಮೆಯ್ತು ಬರುವ ತೆರಿಗೆ
ಮಹಾ. ಮೇಲುಹೋಳೆ ಅಥವಾ ನೀರು ಅರಬ್ಬಿ ತುಳಿವುವಿಕೆ
(೨೦೮೩. ೦೨೯). [ಮೇಲ್ಮೆ (< ಮೇಲ್ಮೆ) + ಹೊಳೆ (< ಹೊಳೆ)]

ಮೇಲುಹೊಳೆ (ನಾ). ೧. ಮೇಲೆ ಇರುವ ಊರು : ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ
ಪಟ್ಟಣ : ಗರಗರಿಕವದೇವಂದಿರ ತಂದಡಿ ಸೆಗಟ್ಟುವದನ್ನು ಮೇಲುಹೊಳೆ
ಮುಂದಾಡುವಂತಾಗುವ ನೆಗೆದ ಬೀದಿವಾಡುಗಳ . . . ಮೇಲುಹೊಳೆ
ಪ್ರವಾಹ : (೨೦೮೩. ೦೨೯). ೨. ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮೇಲುಹೊಳೆ
ಕುಳಿ ಪಡಿ ಕಣ್ಣು ಗಮ್ ಪ್ರೀತಿ ಭೂಮಿಮ್ (೨೦೮. ೧೩. ೨೦೮೩. ೦೨೯-೦೩೦;
೪೪೯) : ಶ್ರೀರಾಮ[ನಾ]ಪ್ರವಾಹಿ [ಮೇ] ಊರ ಕಾಟ [ಮೇ] ಮುಗ
... ಇ[ಕ್ರ]ದ ಗಾಣಿ ಶ್ರೀ [ರಾಮ] ದೇವ (೨೦೮. ೧೪. ೨೪. ೨೪೯. ೨೪೯. ೨೪೯;
೨೦. ೧೪೨೨ ೨೪). [ಮೇಲ್ಮೆ + ಊರ]

ಮೇಲ್ಮೆ (ಅ). ೧. ಹದಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ : ಉಪರಿಭಾಗದಲ್ಲಿ :
ತುಂಗಗಿರಿವಿರದಿಂದ ಲಗಿ ಕೂವ, ಕನ ಭೇದ ಸುರಿಗದು ಮೊನೆಯೊಳ್
ಮೊಗಿ ಮೊದರ್ಗದಿಯ ಮೇಲೆ ಪತಂಗಂಪಾಯ್ತಂತೆ ಪಾಯ್ತು ಬದುಗದು
ಸಿಂಗಂ (೨೦೮೩. ೦೦೯ ೩೩೩ ೪) : ಒಂದು ದಿವಸಂ ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ
ತಲೆಯನಿಟ್ಟು ಪರಶುರಾಮಂ ಮುಷ್ಕಿದೊಡಗಿದಾ ಪ್ರಸ್ತಾವದೊಳ್ (೨೦೮೩.
೦-೦೦೯ ೪) : ಉಭಯರಾಯರ ನಿಟ್ಟುಕೆ ಮಾರ್ಪು ಪುತಾರಂದಂದು ಮೇಲೆ
ಸುರಕಟಕ (೨೦೮೩. ೪. ೪-೪೩). ೨. ಹೊರ ಮೈಯಲ್ಲಿ : ಮೇಲ್ಮೈಗಳಲ್ಲಿ :
ಹೊರಪದರದಲ್ಲಿ : ಎಣ್ಣೆಯು ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತೇಲುತ್ತದೆ (೨೦೮೩).
೩. ಮುಂದೆ : ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ : ಮುಂದಕ್ಕೆ : ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಮೇಲೆ
ಮೋಹನವೊಳಿವೆಯು ಕೀರ್ತಿಪುರ ಮೇಮದಿರತವೊಳಿರಬೇಕುದು (೨೦೮೩.
೦೪-೦೩). ೪. ಹೊರತು : ವಿನಾ : ಉಳಿದು : ನಾನು ಇವರ ಮೇಲೆ

ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಳಲಾರೆ (೨೦೮೩). ೫. ಅನಂತರ : ಅ ಬಳಿಕ : ಮೂಲಭೂತ
ಮೇಲುಹೊಳೆವನೋಳಿದುರಿ ಚಂದ್ರಕೆ ಸಮಯಲು ಮೇಲೆ ಕಡುಬತನವದ
ಸಿರಲು (೨೦೮೩. ೨೩-೦) : ಭಾಳನೇತ್ರನ ವರದ ಗರುಡಿಯು ಹಾಳೆಯುತುಂಟ
ನಿಶನವರಲಿ ಮೇಳವಿಸಿದನು ಮೇಲೆ ತಿಂಗಳೂ ದಿವಸಾ ಮುನಪ (೨೦೮೩.
೦-೦೨-೦) : ಮೂವಿದ ಮೇಲೆ ಸುವ ಸುವಿದ ಮೇಲೆ ಮುಷಿ (೨೦೮೩).
೬. ಮತ್ತೂ : ಜೊತೆಗೆ : ಇನ್ನೂ : ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಕೊಂಬ
ತುಳು ಸಾವಿರ (೨೦೮೩. ೨೨-೨೩) : ಸೀಳಿದನು . . . ಅಗ್ಗದ ರವಿಮತನ
ಮಂತ್ರಿಗಳೊಳ್ಳುವದನು ಮೇಲೆ ಕೇರಳರೋಗ ಹತ್ತ ನೈವಾಲರನು
(೨೦೮೩. ೨-೪೩). ೭. ಕುರಿತು : ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ : ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ :
ಇನ್ನಷ್ಟು ಮೇಲೆ ದೋಷಮುಟ್ಟು (೨೦೮೩. ೦೩೦-೩) : ಹರಿಯಲಿರದ
ಮುನುಷರ ಮೇಲೆ ಮುನುಷಿಗುವರು ಕೆಲವರು (೨೦೮೩. ೦-೨೪) :
ಸಾವಿರಸಂತಾನವದಳಿ ಮಮಕಾರ ತೀವಿಹುದುಲನ ಮೇಲೆ (೨೦೮೩. ೦-೦೦).
೮. ಸಮೀಪವರ್ತಿಯಾಗಿ : ಹತ್ತಿರವಾಗಿ : ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಎಂಥಾದು ?
ಅದು ಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಅದ (೨೦೮೩. ೦-೨೪). ೯. ಆಧಾರದಿಂದ :
ಹೊಣೆಯಿಂದ : ಅವನ ಮೂತಿನ ಮೇಲೆ ನಾನು ಇವನು ಸಾವಿರ
ರೂಪಾಯಿ ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ (೨೦೮೩). ೧೦. ಉದ್ದೇಶದಿಂದ : ಕಾರಣ
ದಿಂದ : ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ : ಅವನು ಮೃಪಾರದ ಮೇಲೆ ಆ ಊರಿಗೆ
ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ (೨೦೮೩). ೧೧. ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ : ಪ್ರತಿಯಾಗಿ : ಕಾಫಿ
ಗ್ರಾಹ - ಕಾನು ಹಗೆಯ ಮೇಲೆ (ದಂಡನ್) ಎತ್ತಿ ಹೋಪಲ್ಲಿ ಒಂದ
ರಾಜ್ಯವನುಪದ್ರವ ಮಾಡುವನು (೨೦೮೩. ೪). ೧೨. ಉತ್ತಮ
ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ : ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ : ಮುನುಷ್ಯನು ಮೇಲೆ ಹೋದಷ್ಟು ವಿಷಯ
ಮತನಾಗಬೇಕು (೨೦೮೩). ೧೩. ದೂರದಲ್ಲಿ : ಅಂತರದಲ್ಲಿ : ಆ ಕಟ್ಟಣ
ದಿಂದ ಕೆಲವು ಹರದಾರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ ಅದೆ (೨೦೮೩.
೪-೪೦) : ಇಲ್ಲಿಂದ ಅಮ್ಮ ಹರದಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ರಾಮಪುರವಂಬ
ಊರಿಗೆ ಹೋಗು (೨೦೮೩. ೪-೪೩). ೧೪. ಅನುಸರಿಸಿ : ಸಂಬಂಧಿಸಿ
ದಂತೆ : ಉಪಯೋಗದ ಮೇಲೆ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಬೆಲೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ
ಇರುವುದಿಲ್ಲ (೨೦೮೩. ೩-೪೨). ೧೫. ಹೊರಗಡೆಯಲ್ಲಿ : ಸ್ಥೂಲ
ವಾಗಿ : ಮೇಲೆ ನೋಡಿದಾಗ ಅವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಭಾವನೆ ಹೊಂದು
ವವರೇ ಹೆಚ್ಚು (೨೦೮೩).

ಮೇಲೆಮೇಲೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ೧. ತುಂಬ ಮೇಲಕ್ಕೆ : ಅತಿ
ಎತ್ತರಕ್ಕೆ : ವಿಮಾಕವ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಹೋದಷ್ಟು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿಕ್ಕಿದಾಗ
ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ (೨೦೮೩). ೨. ಒಂದರ ನಂತರ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ : ಸಾಲಾಗಿ :
ನಿರಂತರವಾಗಿ : ಸುತ್ತುಲಂ ಸೊಗಡು ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಕವಿಕದುವು
ಭೋಕನ ಪುನಿಸಂಬುಗಲ್ (೨೦೮೩. ೩೦೩). ೩. ವೇಗವಾಗಿ : ರಫ್ತು
ವಾಗಿ : ಮೇಲೆಮೇಲೆತನ ತಪ್ಪೇಗಿಟ್ಟಾರಿ ಜಡಿದುದು (೨೦೮೩.
೩-೦೦) : ಮುಪ್ಪುರದ ಜನಂ . . . ಮೇಲೆಮೇಲೆತನ ಕೊಂಬೆಯಂ
ಪತ್ತಿ ಪೊಪಪಾಯಮಾಣಿಸುತ್ತಿರ್ಪನಂ (೨೦೮೩. ೪೨-೪೩). ೪. ಮತ್ತೆ
ಮತ್ತೆ : ಪುನಃಪುನಃ : ನೀವು ಒಳಗೆ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ
ಅವರಿಗೆ ತೋದರೆಯಾಗುಹುದು (೨೦೮೩). ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ = ಪುನಃ
ಪುನಃ : ನೀವು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಕುಣು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಯಾವ
ಕಾರ್ಯವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ (೨೦೮೩). ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು = ವಿರೋಧವನ್ನು
ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು : ತಾತ ಭಿಷ್ಣು ತಾನೆ ಆಮೇಲೆ ವಿನಾ ಮಾಡುವು ?
ಕೊಂಡರ ಮೇಲೆ ಕೋಟಿಗಳೊಳ್ಳುವುದು : ಕೋಟಿಗಳೊಂದು ಅವರನ್ನು
ವಿಕ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು ತಾನೆ ? (೨೦೮೩. ೩೨). [< ಮೇಲ್ಮೆ]

ಮೇಲೆ (ನಾ). ೧. ಬರೆಯಲು ಬಳಸುವ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ
ದ್ರವಪದಾರ್ಥ : ರಾಯ : ಮುಸಿ : 'ಮೇಲೆ' ಪದ.

೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಡೆ; ನೀಲಿ. ೩. [ಸಂಗೀತ] ಸ್ವರಶ್ರೇಣಿ; ಸ್ವರಗ್ರಾಮ. [ಸಂ. ಮೇಲಾ]

ಮೇಲೇಣಿ (ನಾ). ಉತ್ತಮವಾದ ಅಲೋಚನೆ: ಹಳೆಯ ಹೆಂಡರ ದಾನು ಅರಿಲರಲ ಕಿರುಮೊದರ್ ಪೇಲೇಣಿ ನಡವಳಯ ನೊದೋಣಿ ಪಸೆಯ (೧೦೦೫. ೬೬-೦೦೪). [ಮೇಲ್ಯು (< ಮೇಲ್) + ಎಣಿ]

ಮೇಲೆತ್ತ (ಕ್ರಿ). ೧. ಕೆಳಗಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ಎತ್ತು, ಉದ್ಭವಭಾಗಕ್ಕೆ ತರು: ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಮೇಲಿನ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು (೩೩೩). ೨. (ಸಸ್ಯ. ವೈರು ಮೊದಲಾದವು ವನ್ನು ಬೆಳೆದು) ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು: ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕೆತ್ತ ಪಯಿರನು ಮೇಲೆತ್ತ ಬರುವ ಭಾಗವ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕು (೨೦೫೩. ೦೯೭-೭೪).

೩. ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿಕೊಂಡು ಬರು: ಕೆಮ್ಮುಳ್ಳಂತೆ ಮೇಲೆತ್ತುವ ಶ್ವಾಸಮು (೩೩೩೩. ೨-೭೩). ೪. (ಮುಸುಕು ಮೊದಲಾದವನ್ನು) ತೆಗೆ: ಅನಾವರಣ ಮಾಡು: ದಿವದ ಬೆಳಕಿನ ಬಿಳು ಬಂದು ಈ ಲೋದ ಮೇಲೆ ಕವಿದ ಕಪ್ಪುಹೊಡೆತನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿತ್ತಿದ (೨೦೫೩. ೦೧). ೫. ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗು: ದಾಳಿಮಾಡು: ಎನಗಬಿಟ್ಟಿ ದರೆಂದು ಬಗೆವಿಪಯದಾಳಿಕು ಭರಂಗಿಯು ಭೋಂಕನೆ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಕಣುತ್ತು ಮಾದನಸುಂ ವಜ್ರಾಯುಧಂ ಚಂದ್ರವಾಹನನೊಳ್ ಕಾದಲೊಡರ್ಚಿ ಬಂದು (ಸುಳುಕು. ೭-೩); ಮೇಲೆತ್ತಿ ಮಹಾಪದ್ಮನೃಪಾಲಕನೊಂದನಂ ದೊಡಗಿದೊಡವನಾಲೊಬಲಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪೩). ೬. ಉದ್ಧರಿಸು: ಕಾಪಾಡು: ರಕ್ಷಿಸು: ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಅಧರ್ಮದಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಿತ್ತಿಕೊಂಬ ಗಂಡನ ಕರ್ತವ್ಯಪಾಲನೆಗಾಗಿ... ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲೇಬೇಕು (೩೩೩. ೨೫); ಕಲೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾತ್ರವಾದರೆ ಸವೈಯಾವೀತು; ಅವರ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತೀತು (೨೦೫೩. ೪೯).

ಮೇಲೆತ್ತಿ ಬರ್ = ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರು: ದಾಳಿಮಾಡು: ಕಡೆದುಮನ ರಾಜ್ಯಂ ಕಳಕಳಮಾಗಿದರ್ಪದನಾತನ ದಾಯಾವಿಸಿಂಹವನಜಾಮ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಬರೆ (೩೩೩೩. ೨೫-೦೬). ಮೇಲೆತ್ತಿ ಬರಿಸು = ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರಲು ಪ್ರೇರಿಸು: ದಾಳಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು: ಭೋಗಲಿಪಾ ದೊಡ - ಕೃಷ್ಣನನೀಗೇ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಬರಿಸು (೩೩೩. ೩-೪೩). [ಮೇಲ್ಯು + ಎತ್ತು]

ಮೇಲೆನ್ನಿ (ನಾ). (ಶಾಯಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೆಲ್ಲಿ. - ಆಮಲಕ: ಮೇಲೆನ್ನಿ, ಮದರಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ (ಫು. ೩೩. ೬೦-೦೨೬೬). [ಮೇಲ್ಯು + ನೆಲ್ಲಿ]

ಮೇಲೆಬರು 'ಮೇಲೆವರ್' ನೋ.

ಮೇಲೆಬೀಳ್ 'ಮೇಲೆಬೀಟ್' ನೋ.

ಮೇಲೆಬೀಳು 'ಮೇಲೆಬೀಳ್' ನೋ.

ಮೇಲೆಬೀಟ್ 'ಮೇಲೆಬೀಟ್' ನೋ.

ಮೇಲೆವರ್, ಮೇಲೆಬರು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ) ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರು: ಆಕ್ರಮಿಸು: ದಾಳಿಮಾಡು: ಪ್ರತಿವಾಸದೇವಂ... ಸುಂದರ್ನ ಪುರುಷ ಸಿಂಹರ ವರ್ತಂ ಸೈರಿನದೆ ಕಪ್ಪಮಂ ಬೇಡೆಯಟ್ಟಿ ಪಡೆಯದೆ ಮೂರು ಮೇಲೆವರಂದು ಕಾದಿ ತನ್ನ ಚಕ್ರದೊಳೆಡ್ಡಿದೆ (೩೩೩೩. ೦೬೬); ರಥವಂಶ ಜಾತಂ ಸೇತುಂ ಬಂಧನಂಗಿಯು ಮೇಲೆವರಲಿಪ್ಪದಂ ರಾವಣಂ ಕೇಳ್ವ (೩೩೩೩. ೦೬೬-೦); ಅಶು ಮೇಲೆವರಂದು ಬೂತಟ್ಟಿದ ವಜ್ರಾಯುಧನ ಮೇಲೆ ಹಸ್ತಸ್ವರಥವದಾತಿಪಾತುರ್ವಳಸುತಂ ಬಳನೆಂಬ ಬುದ್ಧಾಧಿ ನಾಥನೀತನಟ್ಟಿದೊಡೆ (ಸುಳುಕು. ೭-೩೩). ಮೇಲೆಬರು: ೨. ಅಭಿ ಪ್ರದ್ವಿಯನ್ನು ಹೊಂದು: ವಿಳಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆ: ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪ್ರಯತ್ನ ದಿಂದ ಅವನು ಮೇಲೆಬಿಡನು (೩೩೩). [ಮೇಲ್ಯು + ವರ್]

ಮೇಲೆವರಿ (ಕ್ರಿ). = ಮೇಲೆವರ್ ೧: ಎಲೆ ಪಂದ್ಯಹತ ಮದನು

ಬಲವಿಂದಂ ಮೇಲೆವರಿದು ಕೊಂದಿಂತನ್ನಂ ನಿಲುವಾಯು (೧೦೦೫. ೬೦); ಹೊಲಮೇಲೆಯ ಸೀಮಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದಅಚಂದ್ರದೊಡನಾಯಕನ ಕುದುರೆ ಮೇಲೆವರಿದಡೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೈಯದೆ ಎರಡುುದರಲ ನೆಟ್ಟ ಕಟ್ಟನಲಗನಲ... ಕೊಂದು (೨೦೫೩. ೬೬-೬, ೨೫-೯; ೯). 'ಮೇಲ್ವರಿ' ಪರಾ.

[ಮೇಲ್ಯು + ವರಿ]

ಮೇಲೆವಾಯ್ (ಕ್ರಿ). ೧. = ಮೇಲೆವರ್ ೧: ಎದ್ದುಎಂದು ಮುಸುಕಂ ತೆಗೆದಾಗಡೆ ಮೇಲೆವಾಯ್ ಬಲ್ಲದಿಗವಂತಿ ಬಲ್ಲದಿಗನಂ ಓದಿದೊ ಮೆಯ ಮುಲ್ಲಯದ್ದರೊಳ್ ಪೋರ್ದೊ (೩೩೩೩. ೩-೭೩); ಮೇಲೆ ವಾದ್ಯ ಮುಹೂನುರಂಶಂ ತವ ಕೊಂದಳಾವಳಾ ಭಗವತಿ ಕೂರ್ತು ದೀರಸಿ ಯಾಗಿ ಭುಜಾಸಿಗೆ ನಾಗವರ್ಮನಾ (೨೦೫೩. ೦೦-೯); ಅಂತಃಕಾಢ್ಯವ ಸಾಯನಾದಂದರ್ಶವೈ ಮಸಕದಿಂದಾಭೇನುವಂ ಕಿಟ್ಟ ಮೇಲೆವಾಯ್ಕೊ ಯಲಡಹದೊ ಬರ್ಪಲ್ಲಿ (೩೩೩೩. ೬-೭೯ ೫). ೨. ಮೇಲೆ ಕೆಡೆ: -ಬೀಳು: ಓದಿದಮರ್ದಪ್ರಲಯದ ನಿಮಿರುತ್ತಿರೆ ದೋರ್ಲತ ಮೇಲೆವಾಯಲೆಂದೊ ಡರೆ ದೇಹವಿನ್ನೆಗವದೇಕೊ ನಲ್ಲನೆ ರೂಪದೊಳ್ (೩೩೩. ೦೬-೦೨೦). 'ಮೇಲ್ವಾಯ್' ಪರಾ. [ಮೇಲ್ಯು + ವಾಯ್]

ಮೇಲೆವೀಟ್, ಮೇಲೆಬೀಳ್, ಮೇಲೆಬೀಳು, ಮೇಲೆಬೀಟ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೇಲೆರಗು: ಆಕ್ರಮಿಸು: ಕವಿ: ಮುತ್ತು. ೨. ಒತ್ತಾಯಮಾಡು: ಬಲಾತ್ಕರಿಸು: ಬಡವನಾದರಿದಂ ಬಂದಡೆ ಸಿರಿವಂತಂಗಿ ಮೇಲೆವಿ (೩೩೩೩. ಬಿ)ದೊಳ್ಳದೊಡಂ ಕಂಡುಗುಂ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಸೆಂದೊಡೆ ಮತ್ಯಾ ಜೈನನಲ್ಲಿ ಪುರುಳುಸುವುದೆ (ಸುಳುಕು. ೩-೭೩). ಮೇಲೆಬೀಟ್: ಮೇಲೆ ಬೀಳ್ಳ ಕಡೋರಡ್ಡುವ್ರವವ ನೊಡನಡ್ಡವರಿಗೆಯಿರಿ (ಕುಣ್ಯ. ೨೦-೩). ಮೇಲೆಬೀಳು: ೧. ಮುಸುಕಂ ಮೇಲೆಬಿಟ್ಟು ಕಾಡುವುದು ಮಾರ್ವಲವಂ (೩೩೩೩. ೦೩-೦೯). ೩. ಬಿಳಿ ತೆಗೆ: ಆ ದುಷ್ಪ ಮಾತು ಮುಕಿಗೊ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ (೩೩೩). ೪. ತಾನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿ: ಮೇಲೆಬಿಟ್ಟ ಸೂಳೆ ಮೂರು ಕಾಸಿಗೊ ಬೇಡ (೩೩೩); ಮೇಲೆಬಿಟ್ಟ ಸೂಳಿಗೆ ಹಾಗದ ಕಾಸು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ಅಂದ ಹಾಗಿ (೩೩೩). ಮೇಲೆಬೀಟ್: ೪. ಬರ್ಪ ಹಾನಿಬಂದು ಚಮಲತ ತಾಂ ಬರ್ಪದಂದಂದು ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಗರ್ವಂ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟುನೀಳಿದವೆನನಾ? ಬಂಧಕೀಧಾಪ್ಪಮಲ್ತೀ (೧೦೫೩. ೩೦೬). 'ಮೇಲ್ವೀಟ್' ಪರಾ.

ಮೇಲೆಬಿಟ್ಟು ಸಾಯು = (ಆಲಂ) ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದುಪಡು... ಬಯಸು: ಮುಗಿಬೀಳು: ಹುಡುಗರು... ಆ ಹೊಸ ಮಾಸ್ತರಂದರ ಮೇಲೆಬಿಟ್ಟು ಸಾಯತಾವ (೩೩೩೩. ೩೦). [ಮೇಲ್ಯು + ಬೀಟ್]

ಮೇಲೆರು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ಹತ್ತು: -ಹೋಗು: ಉಪರಿಭಾಗ ವನ್ನು ತಲುಪು: ರುಫಸದಿಂದ ಅವನು ಮೇಲೆರಿ ಹೋದನು (೩೩೩. ೩೪). ೨. ಅಭಿಪ್ರದ್ವಿಯನ್ನು ಹೊಂದು: ವಿಳಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆ: ವಸುಷ್ಠನು ಮೇಲೆರಿದಷ್ಟೂ ವಿನಯವಂತನಾಗಬೇಕು (೩೩೩).

[ಮೇಲ್ಯು (< ಮೇಲ್) + ಋ (< ಎಣ್)]

ಮೇಲೇಳು 'ಮೇಲೇಟ್' ನೋ.

ಮೇಲೇಟ್, ಮೇಲೇಳು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೇಲ್ಕ್ಕೆ ಏಳು: ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲು. ೨. ಮುತ್ತು: ಕವಿ: ಆಕ್ರಮಿಸು: ದಾಳಿಮಾಡು: ಎರ್ದೆಯೊಳ್ ಕೋಪಾಗಿ ಕೈಗಕ್ಕೆ ಬಂದಿನಿತಂ ರಾಜಕುಲಂ ಸಮಸ್ತಭರಿದಂ ಮೇಲೆ ಬ್ಬದು (೩೩೩೩. ೬-೭೯); ದೊಡನಟ್ಟಿದೊಡಾತಂಗಿ ಕುದಲೊಲ್ಲದಿಮೊಡೆ ಮಂಳವಂ ಮೇಲೆರ್ದೊ ಚತುರಂಗುಲಂಚರಿಸು ಕಾಡುವುದಂ. (೩೩೩೩. ೦೦೬). ಮೇಲೇಳು: ೧. ತಿಂಗಳಾರಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬಹುಮುಖ ಭಾಷೆಯಂ ಭಾವಿಸುತೆ, ಭಾವಿಸಿ ಸಮಾಧಾನಬುದ್ಧಿಯಂ ಮೇಲೇಳುತಕ್ಕಂ ನಡೆದು ಶಿವಾಯತನಕ್ಕೆ (೨೦೫೩. ೩೬-೦೫೩). ೩. ಹೊಲದೊಮ್ಮೆ: ಹರಡು:

ವ್ಯಾಪಿಸು: ತೋಕಧೇರೀರಂ . . . ಮೃದುವಾದ್ಯ ಸುಸ್ವರಂ ವೈದಿಕ
ಪುರೋಹಿತಃ ಮಂತ್ರಘೋಷದೇವಸಿ ಮೇಲೆದ್ದುದೊಯ್ಯನೊಯ್ಯನೆ ಜವರ
ರೋದನದ ಕೂಡೆ (ಚಾಣೂ. ೫೫-೨೯೭೪). ೪. ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು:
ಉದ್ಭವವಾಗು: ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದವಿದಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವ
ವಿಜ್ಞಾನಸಾಕಾರರೂ ಅವರ ದರ್ಶನವೂ ಮೇಲೆದ್ದವು (ಚಾಣೂ. ೮೫).
೫. ಎಚ್ಚ ತ್ತುಕೊಳ್ಳು: ಜಾಗೃತವಾಗು: ಎಲ್ಲ ಪುರುಷ ಮೇಲೆದ್ದಿದ
ಭಾರತ ಬಿಡುಗಡೆ ಕಾಯ್ದೆ ವೀರಪದ (ಕೊಪ್ಪ. ೪೫-೨೦).

[ಮೇಲ್ಕೆ + ಏಟು]

ಮೇಲೋಡ್ಡ (ನಾ). ಮಿಗಿಲಾದ ಪಣ: ಅತಿಶಯವಾದ ಒಡ್ಡು:
ಕಬ್ಬಿನ ಹಣೆದನಾಡುವರಲ್ಲದ ಕಾಯದ ಹಣೆದವನಾಡುವರ ಮೇಲೋಡ್ಡ
ವಾಯಿತ್ತೆಂದು . . . ನೀನಿಡಿದ ಹೂಜಿಗೆ ಹೂಯಿದು ಗೆದ್ದ ಸಿರಿಯಾರ
(ಕಪ. ೭೭). [ಮೇಲ್ಕೆ + ಒಡ್ಡು]

ಮೇಲೋಗರ (ನಾ). ೧. ಅನ್ನದ ಜೊತೆಗೆ ಬಡಿಸುವ ಸಾರು. ಹುಳಿ,
ಕೂಟು ಮುಂತಾದ ವ್ಯಂಜನಪದಾರ್ಥ: ಗುರುವ ಜೋನ ಶಿಷ್ಟನೆ
ಮೇಲೋಗರ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪದಾರ್ಥಪೂರ್ವತಯ್ಯಾ (ಚಕ್ರ. ೪-೭೨೨-೭೨೦).
ಪಲವಂ ತಿಳಿದ ಭಕ್ತಮಂ ಪಾಯಸಂಗಳಮಂ ಓಗಿರವಂ ಪರಿಪರಿಯು
ಮೇಲೋಗರಮಂ ಪಾನಪಳ್ಯಮಂ ಮಾಡಿಯಿರುತ್ತಿರಲೆ (ಕಪ. ೫-೨೪ ೫); ಓಗಿರವ ತಾ ತೋಯೆಯನಕ್ಕು ಹಸನಾಯ್ತು ಮೇಲೋಗರವ
ಬಡಿಸು . . . ಎಂತುಮೇಲೋಗರಯನಾ ಜೊಟ್ಟಿಯೊಡೆವ ಮರ್ಯಾದೆ
ಯೊಳಗುಂಡು ತೇಂಕುತ್ತಿರಲೆ (ಚಕ್ರ. ೭-೨೩). ೨. ತರಕಾರಿ:
ಕಾಯಿಪಲ್ಲೆ: ಅಕ್ಕಿಗಳ ರಾಜ ಮೇಲೋಗರದ ಪರ್ವತಂ ಮಿಕ್ಕ ಪಸ್ತು
ಗಲಿಸಲಕವಲ್ಲದನ್ನತಂ (ಚಾಣೂ. ೭೭-೭೦); ನಾರಿಮಾದ ಕಾಯ
ಜೊಟ್ಟಿಯೊಡೆವ ಪಾಗ ಕಾಯ ಮೇಲೋಗರದ ಬಂಡಿ ಒಂದಕ್ಕಂ ಕಾಗ
(೨೪. ೪. ೭೦೭೫. ೭೭-೦೦೪; ೭೭೭); ಕೂಲಿಗೆ ನೀರುಟ್ಟುವ ಕೊಳಸಕ್ಕುವ
ಹಾಲು ಮೊಸರು ಪಲತಪದ ಮೇಲೋಗರವ ಮಾಜುವ ಹರಂಗಲ್
ಸಾರೊಟ್ಟು (ಶ್ರೀಕಾಂ. ೦೭-೦೦೭). [ಮೇಲ್ಕೆ + ಓಗಿರ]

ಮೇಲ್ಗಟ್ಟು 'ಮೇಲ್ಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೇಲ್ಗಡೆ 'ಮೇಲ್ಗಡೆ' ನೋ.

ಮೇಲ್ಗಾಣ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊದೆದುಕೊಳ್ಳು:-
ಧರಿಸು: ಗಂಧಿವಿಷಯದ ನವಾವೆ ತನ್ನವಿವಿಧಾನಿಯ ಮೇಲ್ಗಾಣ್ಡ
ದುಕೂಲಮುಮಂ . . . ಅನಾಕೂಟಿ (ಕಪ. ೦-೭೫ ೫); ಮುಡಿದ ನೆವ
ದಿಂದ ತನ್ನಯ ಮುಡಿಯಂ ಮೇಲ್ಗಾಣ್ಡ ನೆವದ ಮೊರೆಯಂ ಪೆಟರೂಳ್
ನುಡಿದ ನೆವದಿಂದ ಪಲ್ಲಕ ಬೆತಂಗನೊರ್ವಳ್ ವಿರಾಜದಿಂದ ಮೆಹಿದಳ್
(ಕಾಕಾ. ೦೦-೭); ಮುಧಾಗನೆ ಮೇಲ್ಗಾಣ್ಡಕೊ ಪೊಸಪೂರ್ವಟ್ಟಿಯ
ವಿಳಾನಿಂದೆನ ದುಕೂಲಿಚೆಯಾವನನೆ ತನ್ನದಿಯವದುದೊಂದುಧರು
ತಟವನಾಚ್ಚಾಯಿಗಳಂ (ಕಪ. ೦೭. ೭). ೨. ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳು:
ನೆಲಮೊಲೆಯಿಂದ ಮೇಲುಮೆ ತೊಲಗಲ್ ಹಾರಾಂಚುಮಂ ನೆವಾಂಚುಕ
ವೆಂದೆದಲಿಫುಟಾಚಿ ಮೇಲ್ಗಾಣ್ಡುಕ್ಕುಕುಲತೆಯುನೆಯ್ದಂದು ನೋಡಿದಳ್
ಸ್ವಪರಪಂ (ಕಾಕಾ. ೭೭). [ಮೇಲ್ಕೆ + ಕೊಳ್ಳು]

ಮೇಲ್ಗಂಬ (ನಾ). ಕಂಬದ ಮೇಲುಭಾಗ. -ತುದಿ; ತುದಿಗಂಬ:
ಕಾಯ್ದಿರಿಯೊಳು ಕುರ್ಗನದ ಮೇಲ್ಗಂಬದಿ ಸಾಧನೆಯ್ತು ಪಲ್ಲರಿದಿ ಐದದ
ದಾರಿ ತಾ ನಾಲಿಕಡೆ ಪಾನಾಮದು ಬುದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ (ಕೂತಕ. ೦೨-೭೪). [ಮೇಲ್ಕೆ + ಕಂಬ (<ಕಂಭ)]

ಮೇಲ್ಗಟ್ಟು ಮೇಲುಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಎತ್ತಿಹಿಡಿ: ಸಮರ್ಥಿಸು:
ಪ್ರಶ್ನೀಕರಿಸು: ಬೆಂಬಲಿಸು: ಅವ್ವ ಅಕ್ಕವನ್ನೇ ಮೇಲ್ಗಟ್ಟಿಕೊಂಡಳು
(ವಿ. ೦ ೪೦). ಮೇಲುಗಟ್ಟು: ನೀನಾವರೂ ನಿನ್ನ ಪ್ರಭುವನ್ನಾ

ಮೇಲುಗಟ್ಟಿ ಯಾಕೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ? (ಕಾಕಾ. ೭೦೪): ಮೊಮ್ಮಗನನ್ನು
ಮೇಲುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ರುವದೇ ಕಾಣ ತನ್ನ ಯಜಮಾನರ ಬಗ್ಗೆ ಅಡಿದ
ಮಾತು ನೋಡೂತಾಯಿಗೆ ಅರ್ಧಾತ್ಮ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳ
ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ (ಕೂತಕ. ೭, ೭೭). [ಮೇಲ್ಕೆ + ಕಟ್ಟು]

ಮೇಲ್ಗಟ್ಟು, ಮೇಲುಕಟ್ಟು, ಮೇಲುಗಟ್ಟು, ಮೇಲ್ಗಟ್ಟು (ನಾ).
ಸಿಂಹಾಸನ ಮಂಟಪ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲಂ
ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ ಬಟ್ಟೆ; ವಿಶಾಸ: ಮೇಲ್ಗಟ್ಟಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕಾಯ
ಮೊಲೆಗಳಲ್ಲೆದೆಯ ಗಗ್ಗದೊಳ್ (ಪುಟ್ಟ. ೨-೦೭); ಅಮರ ಕಾವರೆಯ
ನೂಲಿಂ ಕೇಲಿದೆರವಾಟೆಯ ಸುಲಾಯಲೆಯ ತಳತಳಪ ಮೇಲ್ಗ
[ಕಾಕಾ. ೭೭] ಪೊಳಂ (ಕೂತಕ. ೭-೭೫ ೫); ಕಾಮಾಸ್ತನಿಕೆಯದೆ ಬಹಳ
ಪಟ್ಟಿಯ ಮಿಂಟ ಧಾಮದ ಮೇಲ್ಗಟ್ಟಿನಂತೆ ರಾಮಾಣೀಯಕವೆತ್ತ
ಬೆಂದಳಾ ಮಿಡಿಯುವ ಮಾಮರ ಮನಗೊಳಿಸಿದುವು (ಕೂತಕ. ೫೨-೪೪).
ಮೇಲುಕಟ್ಟು: ಪಟ್ಟಿಯ ನೆಲಗಟ್ಟು ಕನಕದ ತೋರಣ ವಜ್ರದ ಕಂಬ
ಪವದ ಚತ್ತರವಿಕ್ಕಿ ಮುತ್ತಮುನಕದ ಮೇಲುಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ ಮುಮೆಯ
ಮಡಿದರು (ಕಾಕಾ. ೪. ೨೦-೨೦); ಮೇಲುಕಟ್ಟಿನ ಝಲ್ಲಿಗಳು ನೆಲಕಟ್ಟಿನ
ನೀಲರತ್ತದೊಳು ಮಾಪೂಳೆಯ (ಕಪ. ೦೨-೦೭); ಮಹಾದ್ವಾರವು
ತೋರಣದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿತ್ತು; ಒಳಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೊ ಚಿತ್ರದ
ಮೇಲುಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿತ್ತು (ಕಪ. ೫೦). ಮೇಲುಗಟ್ಟು: ತಳತ
ಪಲ್ಲವತ್ತಿಗೆಯ ಹೊಂಗಳಗಳ ಹೊದಿಟ್ಟು ಝಲ್ಲಿಗಳ ವಿಚಿತ್ರಾಂಬರದ
ಮುತ್ತಿನ ಮೇಲುಗಟ್ಟುಗಳ . . . ಲತರೆಯಲಿ ರಂಜಿಸಿದುದ
ನವರತ (ಕೂತಕ. ೦-೭-೦೭); ದಿವ್ಯೋದಯದ ಮೇಲ್ಗಟ್ಟಿನ ತಡಕದಲಿ
ನೆರದಿರಲೊಡನೆ ಗಗನವು ವಿಚಿತ್ರವ ಮೇಲುಗಟ್ಟಿನಿಹು ಮನಂಧರಿಗೆ
(ಕಾಕಾ. ೭೭-೦೭). ಮೇಲ್ಗಟ್ಟು: "ಉದ್ದೋಚಂ ಬೆಂದೋದಯಂ
ವಿಶಾಸವ್ರಯಮ್(ನಲಮ) ಮೇಲ್ಗಟ್ಟುಂ" (ವಸ್ತು. ೪೪-೨೨);
ನಂದ ನಾರಂಗಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲ್ಗಟ್ಟಿನಬರದೊಟ್ಟಿದಳುಂಕ ಸುಜೆ
ಸುಜಾತ ಸ್ವರಂಗಪಟಲಮಂ ಮನಸಿ (ಕಾಕಾ. ೭೭೫); ರಾಶ್ರೀಮಠ ತಾಂ
ಕಟ್ಟಿದ ಬಹುರತ್ತದ ಮೇಲ್ಗಟ್ಟಿನುದುಂಬರಂ ಸುತಾರಾಗೂಡಿ (ಗೀ. ೪-
೪-೪೨); ಪರ್ವತವಯ ಮೇಲ್ಗಟ್ಟಿನ ಸೊಬಗಿಂದ ಭವನೇಶ್ವರಿಯೊಟ್ಟಿ
ದುಮ (ಕೂತಕ. ೭-೭೩). [ಮೇಲ್ಕೆ + ಕಟ್ಟು]

ಮೇಲ್ಗಡೆ, ಮೇಲುಗಡೆ, ಮೇಲ್ಗಡೆ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ಭಾಗ;
ಉಪರಿಭಾಗ: "ಮಾಳ ೧. ಗಣೇಶ್ವರೀ-ಕುಮಾರೀ ಕೂಗಿಗೆ ಹಸರು
ಕುಮರಿಯ ಕೊಳು ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಪಡರು" (ಚಾಣೂ. ೨೦೦). ಮೇಲು
ಗಡೆ: (೧) ಮೇಲ್ಗಡೆ: "ವಿಶಾಸಂ, ಉದ್ದೋಚಂ . . . ೨
ಮೇಲ್ಗಟ್ಟು - ವಸ್ತುಭಾದಿನೀದಸ್ತು - ಮನೇ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಚಿತ್ರದ
ಬಟ್ಟೆ" (ಚಾಣೂ. ೨೦೭). 'ಕೆಲಗಡೆ' ಪರಾ. [ಮೇಲ್ಕೆ + ಕಟ್ಟು]
ಮೇಲ್ಗಡೆ (ನಾ). ಮುಂದಿನ ಕಥೆ - ವೃತ್ತಾಂತ: ನಿನ್ನ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ
ಕಿವಿಗಡೆವವರಂ ಮನ್ನಾಳ ಪಳು ಮೇಲ್ಗಡೆಯ (ಕೂತಕ. ೭-೦);
ಕೆಳು ಮೇಲ್ಗಡೆಯ ದಂದೋಳಿಗೈಯನ ಪರಿಗೊಳಿಯಂ (ಕಾಕಾ. IV.
೦೦೫ ಕೂತಕಾ ೫೦೦೫). [ಮೇಲ್ಕೆ + ಕಡೆ]

ಮೇಲ್ಗಡೆ (ನಾ). - ಮೇಲ್ಗಡೆ: ಸತ್ಯಕಾಧರನ ಒಲವಾಂತು ಮೇಲ್ಗಡೆ
ವಳು ಲಾಲಿಸುವೆ ಲೀಲೆ ಮಿಗಲು (ಕೂತಕ. ೨-೨). [ಮೇಲ್ಕೆ + ಕಡೆ]
ಮೇಲ್ಗಾಣ್, ಮೇಲುಗಾಣು (ಕ್ರಿ). ಉಚಿತತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು:
ಯೋಗವಾದುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು. ಮೇಲುಗಾಣು: ಭೂಪಾಲ
ನನ್ನವರನ್ನ ಮಾತನು ಕೇಳಿ ಮನ್ನಿಸದೆ ಮೇಲುಗಾಣದ ನೀರು ಕುಡಿದು
ವಿಶಾಳಿಸದರು (ಕಾಕಾ. ೨೭-೭೭).

ಮೇಲ್ಗಾಣೆಯಾ = (ದೇವಸ್ಥಾನದ) ಮೇಲ್ಗಡೆಪಾರಕನಾಗಿರು.

ಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದು: ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಸಕಲೋಪಾದಿಗಳ ಪಾದಧಾರಿ
ರೋಗೇಶ್ವರರ ಮೇಲ್ಮಣ್ಣಿಯೊಡನೆ ಅದಿತ್ಯ ಶ್ರೀಹರದೇವಪುತ್ರಂ
(೩೫. ೧. ೦೩-೩; ೩೫ ೩೫). [ಮೇಲ್ಮ + ಕಾಣ್]

ಮೇಲ್ಮಾತೃ. ಮೇಲುಗಾಹು (ನಾ). (ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಪಾಯವಾಗದ
ಹಾಗೆ ಅಥವಾ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗದ
ಹಾಗೆ ಮಾಡುವ) ಮೇಲಿನ ಕಾವಲು. - ಪಹರೆ : ತನ್ನಯ
ಮೇಲ್ಮಾ[೩೫೦. ಮಯ್ಯಾ]ನ ಭಟರನ್ನತವಿಶ್ರಾಂತನಿಳಿದುರಿಯದಾ
ಗಳ (೩೫. ೨. ೩-೪). ಕೆರಕಾಂಬಿಯ ಬೇಹಾರಿ. ರೂಢೀನ
ಮೇಲ್ಮಾತೃಗೆ ಬಂದಿರುವ ವಿವರ (೩೫. ೩-೩). ಮೇಲುಗಾಹು: ಮೇಲು
ಗಾಹಿಗೆ ಜಟಿ ತ್ರಿಜಟಿಯು . . . ಕಾಳರಕ್ಕಸದ ಸಮೂಹದ ಸೂಳು
ಪ್ರಹರಗಳುಗಳುಗಳ ಕರವಾಳು ಕೈದುಗಳಂತೆ ಕಾಡುವುದುತರನು
ದಿನವು (ಉತ್ತ. ೪೦-೨೨). [ಮೇಲ್ಮ + ಕಾವು]

ಮೇಲ್ಮಾವಲು, ಮೇಲುಗಾವಲು (ನಾ). ಮೇಲ್ಮಾತೃ: ಉಸ್ತುವಾರಿ
(೧). ಮೇಲಿಗಾವಲು: ಭಕ್ತಿ ಜಡಲುದ್ದಿನರೇ ಮೇಲುಗಾವಲನ್ನು
ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹುಕ್ಕುಂ ಆಯಿತು (ಕಾಣ್. ೪೪).

[ಮೇಲ್ಮ + ಕಾವಲು (< ಕಾವಲ್)]

ಮೇಲ್ಮಾಳಿ (ನಾ). ಆಕಾಶದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ: ಸಲ್ಲಿ
ಯೊಳ್ಳಿಯ ಕೋಡುಂಗಲ್ಲಿಗೆ ಮೇಲರತವಾದ ಪಾಪವ ತಡಿದು ಮೇ
[೩೫೦. ಮೇಲ್ಮಾಳಿಯಲೆಯ ಬೀಳು ಮುಗಿಲ್ ಪಾಪವು ಮಿಡಗರಿ
ವನತುಡೊಳ್ (೪೪. ೨-೩). [ಮೇಲ್ಮ + ಗಾಳಿ]

ಮೇಲ್ಮುಡಿ (ನಾ). ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ಬಾವುಟ. - ಧ್ವಜ :
ನವಿವಳಿನದಿಂ ಬತ್ತರವತ್ತ ಮೇಲ್ಮುಡಿ ನಿಮಿರ್ತದ ಬಜ್ಜರಗೀಬಂ . . .
ವಿರಾಜತಮಾಯಾ ವಿರಾಜೇಹದೊಳ್ (೩೫. ೪-೨). 'ಮೇಲ್ಮುಡಿ
ಗಟ್ಟು' ಪರಾ. [ಮೇಲ್ಮ + ಗುಡಿ]

ಮೇಲ್ಮುಡಿಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). (ಸೊಂಡಿಲ್ಲದ) ಧ್ವಜದಂತೆ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಹಿಡಿ :
ಪಂಚಮುಗ್ಧನಲ್ಲಿಗೆ ಸೂಕ್ತಿದಾನೆ ಮಿಕ್ಕು ಮಿಕ್ಕು ಬಂದು ಮುಂದೆ ನಿಂದು
. . . ಬಂದಿಯಂ ಬಲವಂದು ಕಾಲ್ಕಿ ಮೇಲ್ಮುಡಿಗಟ್ಟು ಹೊಮಟ್ಟು
ಸುನ ತಿರುಗಲ್ (೩೫. ೨-೨೪). [ಮೇಲ್ಮುಡಿ + ಗಟ್ಟು]

ಮೇಲ್ಮೆಯ್, ಮೇಲುಗಿಯ್, ಮೇಲುಗೈ, ಮೇಲ್ಮೈ (ನಾ). ೧.
ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿದ ಕೈ: ಮೇಲೆತ್ತಿ ಹಿಡಿದ ಹಸ್ತ: ಕೋಲ್ಮುಯ
ರಾನೆಗಳ ಸುಂಡಿಲಕಂ . . . ಮೇಲ್ಮೈ [೩೫೦. ಲೈಯ] ರಥಕರ
ಧನದೊಂಡಮಾಂ . . . ಸಂಪೊಂಡಮಕ್ಕುಡೆ (ಕ್ರಿ. ೩೫. ೨೦-೨೪).

ಮೇಲುಗಿಯ್ : ೧. ಕಾಳಿಗೈನುಮಾಗಿ ರಥ ತುಂಗಾಳ ಕರಿ ಕಾರಾಳ
ದೊರೆಗಳ ಮೇಲುಗಿಯ್ [೩೫೦. ಗೈ] ಬೆವರಿಗಳೊಡ್ಡಿಸುತ್ತಿದ್ದು ದುಢಿಯುಲ
(೪೫. ೨-೨). ಮೇಲುಗೈ: ೨. (ಆಲು) ಮಿಗಿಲು; ಹೆಚ್ಚು ಗಾಂಕಿ;
ಹಿರಿಮೆ : ಬುದ್ಧಿಯ ಸೇಸಾಟ ಮೇಲುಗೈ ಆಗಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ನಿಲುವಿನಿಂದ
ದೂರವೆಯುವರು (೩೫. ೩೪); ಇವರಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಹೆಚ್ಚು
ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೇಲುಗೈ ಪಡೆಯುತ್ತಿದೆ (೩೫. ೩೫); ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ
ಯಾವಾಗಲೂ ಅವನದೇ ಮೇಲುಗೈ (೩೫. ೩೪). ೩. ಮಿಗಿಲಾದ
ವ್ಯಕ್ತಿ: ಮೇಲುಗೈ ನೇನಾದ ಕೊಡರು ಪಾಂಡುನಂದವರು (೪೫. ೨೩-೩೦). ಮೇಲ್ಮೈ: ೨. ಮುಂದೆ ನನ್ನನ್ನು ಮೀರಿಸಿ ನನಗೆ ಮೇಲ್ಮೈ
ಯಾದಳು (೩೫. ೦೪). [ಮೇಲ್ಮೈ + ಕೆಯ್]

ಮೇಲ್ಮೈ 'ಮೇಲ್ಮೈಯ' ನೋ.

ಮೇಲ್ಮೈಳಿ (ನಾ). ಗೇಣಿದಾರನು ಮಾರಿಕನಿಗೆ ತನ್ನ ಗೇಣಿಯನ್ನು
ಕೊಡುವಾಗ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಗೇರವಕ್ಕಿಂದು ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಳಗದಲ್ಲಿ
ಅಳಿದು ಕೊಡುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಧಾನ್ಯ: ಗೇಣಿದಾರರು ಗೇಣಿಯನ್ನು

ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶರಣಿ, ಶರಪಡಿ, ತಳರಾಸಿ ಮೇಲ್ಮೈಳಿಗೆ,
ಲಾಭಸರೆ ಮುಂತಾದ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಭೂಮಾಲೀಕರಿಗೆ ಕೊಡ
ಬೇಕಾಗಿತ್ತು (೩೫. ೦೦). 'ಮೇಲ್ಮೈಳಿ' ಪರಾ. [ಮೇಲ್ಮೈ + ಕೊಳಗಿ]
ಮೇಲ್ಮೈವಣಿ 'ಮೇಲ್ಮೈವಣಿ' ನೋ.

ಮೇಲ್ಮೈಟು, ಮೇಲುಬೀಟಿ (ನಾ). ಅಡವು, ಹಕ್ಕು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ
ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೋಟಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರವೆಸಗಲು ಒಪ್ಪಿನು
ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಕೊಡುವ ಪತ್ರ, - ಅಧಿಕಾರ
ಪತ್ರ: ಸರಸಿಂಹಭಟ್ಟರು ಪಮ್ಮ ಹಸದಲ್ಲಿರುವ ಸುಬ್ಬರ ಆಸ್ತಿಯ ಅಡವಿನ
ಮೇಲ್ಮೈಟನ್ನು ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟರಿಗಿಟ್ಟರು (ಬಾ. ೩೫. ೩೨). ಮೇಲುಬೀಟಿ :
ನಾಗರಾಜ ಕೊಡುವ ಹಣಕ್ಕೆ ಕೋಕರ ಕೊಟ್ಟಾಯಿತು . . . ಈಗ ಅದನ್ನು
ವೇಟೆಯ ಸೂತಕಾರರಿಗೆ ಮೇಲುಬೀಟಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ನೆಂದೂ ಕೇಳದೆ
(ಕಾ. ೩೫. ೨೩೪). [ಮೇಲ್ಮೈ + ಬೀಟು]

ಮೇಲ್ಮೈವಣಿ, ಮೇಲ್ಮೈವಣಿ (ನಾ). ಮನೆಯ ಮೇಲುಭಾಗದ ಸೂರು:
ಮಾಡು : ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೆಲದಿಂದ ಮೇಲ್ಮೈವಣಿಯು
ವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ (೪೪. ೨. ೨೨); ಆಳವಾಗಿ ನೆಟ್ಟ ಸ್ತಂಭವು
ಮನೆಯ ಮೇಲ್ಮೈವಣಿಯನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿರುವಂತೆ ಸೀಸ
(ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳಿಲ್ಲ) ಅದಲುಪನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನೆಟ್ಟಿದ್ದೀಯ
(ಕಾ. ೩೫. ೦೨). ಮೇಲ್ಮೈವಣಿ: ಮೇಲ್ಮೈವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಪಾರಿವಾಳ
ಗೊಡು ಕಟ್ಟಿದೆ (೩೫). [ಮೇಲ್ಮೈ + ಭಾವಣಿ]

ಮೇಲ್ಮನಿಬಿ (ನಾ). ಪುನ: ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು : ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮಾಡುವ
ವಿಚಾರಣೆ : ಮೇಲ್ಮಂಡ ಪೀಠವನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಮೇಲ್ಮನಿಬಿ
ಗಾಗಿ ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನು ಅದೇ ಕೋರ್ಟಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆಗೆ
ಮಾರ್ಗಾಯಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಮನವಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (೩೫. ೨೦೩).

[ಮೇಲ್ಮೈ + ತನಿಬಿ (< ತನಕ)]

ಮೇಲ್ಮರ ಮೇಲುತರ (ನಾ). ೧. ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟ : ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆ.
೨. ಜೀವವಿಕಾಸದ ಮೇಲಿನ ಮಟ್ಟ, - ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ತರ : ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ
ಉತ್ತಮವಾದುವು ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ
ಜೀವಗಳು, ಇವಕ್ಕೆ ಮೇಲಿನ ನಾಲ್ಕು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಲ್ಲದ ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯವೂ
ಇದೆ. ಮೇಲ್ಮರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ (೩೫. ೦೪).
ಮೇಲುತರ: ೧. ಮೇಲುತರದ ಜಟ್ಟಿ ವರಸುವ ಸಲಾಕೆ ಜಾಲಾಗಳಿಂದ
ರಂಜಿಸುವ ಕಾಲುಮೆಗಧ ತನಿವಿದ ಕರಾತರು ಸಾಲ್ಪು ನಡೆದರೊಗ್ಗಿನಲಿ
(ಕಾ. ೩೫. ೦೪-೦೫). [ಮೇಲ್ಮೈ + ತರ]

ಮೇಲ್ಮರಗತಿ (ನಾ). = ಮೇಲ್ಮರ ೧ : ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾಸನ
ಸಾಹಿತ್ಯವು ಹಿಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲ್ಮರಗತಿಯದಾಗಿದೆ (೩೫. ೪);
ಮೇಲ್ಮರಗತಿಯ ರಾಗಾಲಾಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವವಾಗಿ ಬಾಡಲು . . .
ಪೊಸಮಾದಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತಂದರು
(೩೫. ೩೫). [ಮೇಲ್ಮೈ + ತರಗತಿ]

ಮೇಲ್ಮುಟಿ 'ಮೇಲ್ಮುಟಿ' ನೋ.

ಮೇಲ್ಮೈಕ (ನಾ). ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೂಕಕ್ಕಿಂತ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಕೊಡುವ
ಹೆಚ್ಚಿನ ಪದಾರ್ಥ: ಕೊಸರು : "(ವ್ಯಾಪಾರ) ಕೆಲವು ಸರಕುಗಳ
ಮಾರಾಟದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡುಕೊಂಡ ಪ್ರತಿ ೧೦೪ ಪೌಂಡು ತೂಕಕ್ಕೆ ಕೊಸರಾಗಿ
ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ೪ ಪೌಂಡು ತೂಕ : ಮೇಲ್ಮೈಕ, ಕೊಸರು" (Tret. ೩೦೪೩).

[ಮೇಲ್ಮೈ + ತೂಕ]

ಮೇಲ್ಮರಿಗೆ. ಮೇಲುತೆರಿಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಮೊತ್ತವನ್ನು
ಮಾರಿದ ಆದಾಯದ ಮೇಲೆ, ಸಾಧಾರಣ ಆದಾಯತೆರಿಗೆಯ
ಜೊತೆಗೆ ಹಾಕುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೆರಿಗೆ : "ಮೇಲ್ಮರಿಗೆ, ಸೂಪರ್‌ಟ್ಯಾಕ್ಸ್"

(Super-tax. ಪರಿ. ೭೯). ಮೇಲುತೆರಿಗೆ : " (ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಆದಾಯದ ಮೇಲೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಹಾಕುವ) ಮೇಲುತೆರಿಗೆ " (Super-tax. ೨೦೫೦).

[ಮೇಲ್ + ತೆರಿಗೆ (<ತುಲನೆ)]

ಮೇಲ್ಮೂಲಿಕೆ (ನಾ). ಹೊರನೋಟ : ಸ್ಥೂಲದೃಷ್ಟಿ : ಮನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಪ್ಪಾಣ, ಅಸಮಗ್ರದೃಷ್ಟಿ. ಮೇಲ್ಮೂಲಿಕೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿ ಎಂದೆನಿಸತಕ್ಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ... ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲೆಯ ಅಧ್ಯವ್ಯಂಜನಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೇಲೆ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫). [ಮೇಲ್ + ತೋರಿಕೆ (< ತೋರಿಸಿ)]

ಮೇಲ್ಮಂಡಿ (ನಾ). ಮೇಲುಭಾಗದ ತೀರ : ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಮೇಲ್ಮಂಡಿಯ ಕಾಲಮುಖದಲ್ಲಿ ಈಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ (೩೫೦).

[ಮೇಲ್ + ಮಂಡಿ]

ಮೇಲ್ಮರ್ಜಿ (ನಾ). ಉತ್ತಮಮಟ್ಟ : ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆ : " ಧನಿಕರು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾವಂತರು : ಮೇಲ್ಮರ್ಜಿಯವರು " (The classes. ಪರಿ. ೦೭). [ಮೇಲ್ + ಮರ್ಜಿ]

ಮೇಲ್ಮಾಯ. ಮೇಲುಮಾಯ (ನಾ). ೧. ವಗಡೆಯೊಳದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಉತ್ತಮವಾದ ಗರ. - ಸಂಜ್ಯೆ : ಶಕುನಿಯೊಡನೆಂಥಕಾವನವುಮೂರ [ನುಮಾ]ದಿ ನೆತ್ತಮಂ ಧರ್ಮವನಾ ಶಕುನಿಗೆ ಮೇಲ್ಮಾಯಮನವೊಪ್ಪಿ ಕೂಡುತ್ತಿರೆ (ಪಾಶಾ. ೦೦-೯೩). ೨. ಚದುರಂಗದೊಳದ ಒಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ಸಡೆ : ಓದಿಯನಗಳ ನಾಳೊತ್ತು ರಥಕೆ ಕೈಮಡುಕು ಮಂತ್ರಿಯ ಮೇಲಕೀಟು ಕಡೆಗುಮೆರೆಯ ಸೂಕ್ತ ಮುಠಾಯೆಂದಂ ಚದುರಂಗದೊಂದು ಮೇಲ್ಮಾಯ ಮೇಳವಳು (ಕಾಶಾ. ೭-೦೫). ಮೇಲುಮಾಯ : ೩. ಒಳ್ಳೆಯ ಯುಕ್ತಿ : ಉತ್ತಮವಾದ ಹೆಂಡತಿ : ಹೇಳಿರೇ ಭೀಷ್ಮದಿ ಒರೆಯರು ಮೇಲುಮಾಯವ ಬಿಜುವರು ಹೆಚ್ಚಳು ತನವಲಿ ಹಿಗ್ಗಿ ಕಂಡಿರೆ ಜಯವ ಹಾಲುಗಳ (ಕಾಶಾ. ೦-೦). ೪. ಅತಿಶಯವಾದ ಶಕ್ತಿ. - ಸಾಮರ್ಥ್ಯ : ಲಲಿತ ಹೇಷಾಧ್ಯನಿಯ ಹುಮ ನೂಡಲದ ವರ್ಣಿಯ ಮೇಲುಮಾಯದ ಲಲಿಯ ಚಿತ್ಕೃತಿರವದ. . . ರಥದೊಳಗೆ ನಿಂದಾ ಶ್ರೀಸಾರಥಿ ನುಡಿದನು ನರನ (ಕಾಶಾ. ೭-೦೪). [ಮೇಲ್ + ಮಾಯ]

ಮೇಲ್ಮುಟ. ಮೇಲುಮುಟ. ಮೇಲ್ಮುಟ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ತುಟಿ. - ಓಪ್ಪ : ಮೇಲ್ಮುಟೆಯೊಳ ಸುಳಿಯುತ್ತಕ್ಕಾಲ್ಪಿರಲಾ ತುರಗಂ ತಾಂ ಕೊಲ್ಲಪುದಾಳನ ತಾಯಂ ಬಲಿಟ್ಟನಿಂತೆಂದು (ಪಾಶಾ. ೯-೦೦-೯೦). ಮೇಲುಮುಟ : (೪). ಮೇಲ್ಮುಟ : Labrum ಮೇಲ್ಮುಟ (ಕೀಟ. ೦೦).

[ಮೇಲ್ + ತುಟಿ]

ಮೇಲ್ಮುಕಿಗೆ (ನಾ). ಧೇಹದ ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ತೊಡುವ ವಸ್ತ್ರ, ಅಭರಣ ಮುಂತಾದುವು : ಶಕಾಧದ ತೃತೀಯತ್ವಕ್ಕೆ - ಕಣ್ಣಿನವು : ಮೇಲ್ಮುಕು (ಪಾಶಾ. ೦೧) (ಪಾಶಾ. ೭೨ ಕ್ರಮಾಂ).

[ಮೇಲ್ + ತುಕಿಗೆ (<ತೊಡುಗೆ)]

ಮೇಲ್ಮೆರೆ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ದಿಶೆ : ಉದ್ದಕ್ಕಾದಿಕ್ಕು : ಛೇದನ ಬೀಜವಾಗಿ ಬೀಯ ಬೀಜಗಳ ಭದದಿ ವೆಳೆದು ಮೇಲ್ಮೆರೆಗೆ ಮೊದಲ ಸಲ ಬೀಜಗುತರಲು (ಪಾಶಾ. ೭೯-೩). [ಮೇಲ್ + ಮೆರೆ]

ಮೇಲ್ಮೋಟೆ (ನಾ). ಹೊರಭಾಗದ ತೋಟ. - ಸಿಪ್ಪೆ : ಪ್ರಾಕೃತಿಯಿಂದ ಮೇಲ್ಮೋಟೆಗೆ ಜೊರಿಯಿಂದ ಕೆಚ್ಚು ಪಾಕುವರು (ಪಾಶಾ. ೯-೭೯). [ಮೇಲ್ + ತೋಟ (<ತೋಟು)]

ಮೇಲ್ಮಾಡು. ಮೇಲುನಾಡು (ನಾ). ೧. ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶದ ನಾಡು : ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ : " ಮೇಲಿನಾಡು : ಮೇಲ್ಮಾಡು :

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ " (Highlands. ೨೦೯೩). ೨. ಮೇಲಿನ ನಾಡು : ದೇವಲೋಕ : ಸ್ವರ್ಗ : ನಡುನಾಡು ಮೇಲ್ಮಾಡು ಕೀಳುನಾಡು ಮುಪ್ಪೊಡವೊಡೆಯನ ಹೆಮ್ಮೆಗೆಗೆ ತಡೆಯುಂಟೆ (ಪಾಶಾ. ೯೯-೭೭).

ಮೇಲುನಾಡು : ೨. ನೋಡುತ ಸುಮ್ಮನಿಪ್ಪೆದು ಲೇಸೆ ಬಾ ಮೇಲು ನಾಡಿನರಸ ಸ್ವಾಮಿಗುಸುರು (ಕಾಶಾ. ೭೦-೩೭).

[ಮೇಲ್ + ನಾಡು]

ಮೇಲ್ಮೀರು (ನಾ). ೧. ಪ್ರವಾಹದ ಮೇಲುಭಾಗದ ನೀರು : " ನೆಲ. ಮೊಗಳ ಮೇಲ್ಮೀರು ಸೇರಿ ಹರಿದು ಹೋಗುವ ನೀರು : ಮೇಲ್ಮೀರು " (Surface-water. ೨೦೯೩). ನದಿಯ ಮೇಲ್ಮೀರಿನಲ್ಲಿ ದೋಣಿ ಪ್ರವಾಹದ ಹೇಗದಿಂದ ಬಹುಬೇಗನೆ ದಡ ಸೇರಿತು (ಕಾಶಾ. ೩೩೪). ೨. ಸ್ನಾನಾನಂತರ ಅಥವಾ ಪಾತ್ರೆ, ಪರಡಿ, ಬಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿದ ನಂತರ (ಮಡಿಯ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ) ಹಾಕಲಾಗುವ ನೀರು. [ಮೇಲ್ + ಮೀರು (<ಮೀರು)]

ಮೇಲ್ಮೆಲ. ಮೇಲುನೆಲ (ನಾ). ೧. ಉದ್ಭವಲೋಕ : ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ : ಮೇಲ್ಮೆಲವನೀ. ನೆಲಕೆ ಹೊಸದ ಕೆರನಾಯ್ತು (ಕಾಶಾ. ೭೦-೩೭).

ಮೇಲುನೆಲ : ೨. ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳ. - ಪ್ರದೇಶ : ದಿನಕರನದಯ ದಲಿ ಮುಂಗಾಳಗದ ಗಾಢಾಳಲಾಪರು ಬಂದು ಕಣಸೊಳಗೆ ಮೇಲು ನೆಲನೊಡವಬಲಕುರುಳೂಮಲವವರೊಡ್ಡಿದರು (ಕಾಶಾ. ೭-೦).

[ಮೇಲ್ + ನೆಲ]

ಮೇಲ್ಮೆಲೆ (ನಾ). ೧. ಮೇಲಿನ ಮಹಡಿ, - ಅಂತಸ್ತು : ಪೊನ್ನ ಕರುಮಾಡದ ಮೇಲ್ಮೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಡಿಯೊಡನೆ ನೆರದೊಲಗಂ ನಲವು ಕೈ ಮಿಗೆ ತನ್ನನೆ ನೋಡುತಿರ್ಪೆನಂ (ಕಾಶಾ. ೭೩). ಮೇಲ್ಮೆಲೆಯ ಕನಕ ಪರ್ವತೋಪದೊಳಾದಿಯಂ ಕುಳಿದು (ಕಾಶಾ. ೭-೦೩೩ ೩). ೨. ಮೇಲಿನ ತುದಿ. - ಅಗ್ರಭಾಗ : ಗಿರಿಯನವಳ ಮೇಲ್ಮೆಲೆಯನೆಯ್ದಿದ ಭೂವರಸುದಯಾದಿ ಮಗ್ಗದೊಳು . . . ತರಣಯಿಂದವೊಲೊಡ್ಡಿದನು (ಕಾಶಾ. ೯-೭೭). ೩. ಉತ್ತಮವಾದ ಮಟ್ಟ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ಥಿತಿ : ಶಾರಣ್ ಮತ್ತೂ ಮಾಮೂನ್ ಅವರ ಆಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖಂ ಸಂಗೀತಕಲೆ ತನ್ನ ಮೇಲ್ಮೆಲೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು (ಕಾಶಾ. ೦೭೦). [ಮೇಲ್ + ಮೆಲೆ]

ಮೇಲ್ಮೋಟೆ. ಮೇಲುಮೋಟೆ (ನಾ). ೧. ಹೊರನೋಟ : ಸ್ಥೂಲ ದೃಷ್ಟಿ : ಮೇಲ್ಮೋಟೆಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿ ಕಾಣುವ ಈ ಎರಡು ದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ಎರಡರ ಆತ್ಮತೀತಗುರಿ ಒಂದೇ ಎಂಬುದನ್ನು . . . ಮನಗಾಣಬಹುದು (ಪಾಶಾ. ೦೩೭). ೨. (ಆಲಂ) ಮೇಲ್ಮೆಲೆಚಾರಣೆ : ಮೇಲುನಿಬೆ : ಉಸ್ತುವಾರಿ : ನನ್ನ ಮೇಲ್ಮೋಟೆ ದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುವ ಸಮಸ್ತವು ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಲೆನಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರ ವೇಕು (ಕಾಶಾ. ೭). ಮೇಲುಮೋಟೆ : ೧. ಮೇಲುಮೋಟೆಗೆ ನನ್ನ ಈ ತೀರ್ಮಾನ . . . ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೆ (ಕಾಶಾ. ೭೭) : ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಗುರಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಮದೇ ಮೇಲುಮೋಟೆಗೆ ತೊಲುತ್ತದೆ (ಕಾಶಾ. ೦೦೩) : ಇದು ನಾಟಕದ ಮೇಲುಮೋಟೆದ ಮುಕ್ತಾಯದ ಸ್ವರೂಪ (ಕೃಷ್ಣ. XXIV. ೨೦೯೩). ೨. ಆಲಿಕೆಲುಗಳ ಕೆದಿಮಡುಕ್ಕಿನ ಚೀಲಾದ ಹಂಗೇರಿ ನಿಮ್ಮಡಿ ಮೇಲುಮೋಟೆದ ನೋಡೆ ರಥಪರಿಯಂತ ಕಾಳಗವೆ (ಕಾಶಾ. ೭೭. ೦೦-೭೦). ೩. ಶುಭ : ಮಂಗಳ : ಕಾಲ ಕೈಗೂಡಿ ದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮರು ಲೋಲರೇ ಜೊಡುಕುವರು ಪೂಜಾರ್ಥಿಗಳೆಯ ಹರಿ ಮೇಲು ಮೋಟೆದ ನೋಡಿಸುವೆಂದೆ (ಕಾಶಾ. ೩೭-೦೯). [ಮೇಲ್ + ಮೋಟೆ]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ. ಮೇಲುಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಅನುಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾವರಿ : ಉಚಿತವಾದ ಆದರ್ಶ : ಆ ರಚನೆಗಳ

ಅವರಿಗೆ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (೨೦೬೩-೬೩) : ಪಂಪನು ಒಂದು ಅಗಮಿತಕಾವ್ಯ ವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಲಾಕಿಕಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಬರೆದು ಕವಿತುಲಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ ಯಾದನು (೨೦೬೩-೨೨). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ : ೧. ನನ್ನ ಕೈಕಾರ್ ಬರಲುಗಳ ಮಾಟವ ನೋಡಿ ಹೊಳೆಯುವುದು — ಕೈವಾಡದವರ ಕೈಬರಕದ ಕುಸುರಿನ ಮೇಲುಮಂತ್ರಿ (೨೦೬೩-೭೩) : ಇವೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯವಿಮರ್ಶೆ ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಸತ್ಯವನ್ನು ಓದಿ ಆ ಮೇಲುಮಂತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದವು (೨೦೬೩-೭೩). ೨. ಮೊದಲ ಸಾಲು : ಮುಂದಿನ ಸಾಲು : ಅಗ್ರವಂತ್ರಿ : ನೀವು ಬಂದೀ ಮೇಲುಮಂತ್ರಿ (೨೦೬೩-೭೩)ಯಾ ಕಾವಿನಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿ ಎನುತ . . . ಮೀಗೆ ನಯುಷ್ಣಾವಿ ಮಾತಾಡಿಸುತ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಮಂತ್ರಿ]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ 'ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ' ನೋ.

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ, ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). = ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ ೧ : ಮದಪೂ ತ್ರಿಜಗದ ಚೆಲ್ವೊಂದೆ ತಾನೆ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೆಂದಳುಕೊಳ್ಳುವುದೊಂದು ಬರದಂಜನವರ್ಗದ ಸಾರನೆ ಕುಂತರಾಳಿಯೊಪ್ಪಿದುಮವಳಾ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭) : ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಸಹಿಯಾಗಿ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೆನೆ ಸಂಪನೆ ವೆಸರು ಪಡೆಯಲು (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ : ಹಿಂದಿನವರ ಆದರ್ಶಗಳು ಬರುವ ಜೀವಿಗೆ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯಾಗುತ್ತವೆ (೨೦೬೩-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಮಂತ್ರಿ]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ, ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). (ಕೋಟೆಯ) ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯ ಕಾವಲು : ಒಡನೊಡನೆ ಸುಳುವ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೊಳ್ ಜೀವಾಂತಿಕ ಕವಳಿಗಳ . . . ಎಸೆದುದಾಗಳಾ ತ್ರಿಪುರದಾಸ್ತ್ರಿಯೊಡೆಯೊಡೆಯೊಳಿ ನಿಡಿದವಾಗಿ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ : ಜೀವಂತಿಕ ದಿವ್ಯವನುಳ ಕೆಳಗುವ ಜ್ಞಾನಗೊಡುಗಳ ಧೋರಣಾರ ಅಂಗವನದಂಗಳೊಪ್ಪಿ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯ ಪೊಂಗಿದಾಳು ನಿಗಲೆಂತಿತ್ತು (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಮಂತ್ರಿ]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಉದಿನ ಹೆಸರು : ಜೋಳ ಬೀರ ಪಾಣ್ಯದೊ ನಕ್ಷತ್ರಕ ವಿಷಯಸನ್ನಾಪರೇ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೊ ಸ್ಥಿರಾಂಗವೊತೇ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭ : ೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ 'ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ' ನೋ.

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ, ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಉತ್ತಮರಿತಿಯ ಸ್ಥಿತಿ : ಪ್ರಗತಿ : ಸುಧಾರಣೆ : ಹೊಸ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಳೆಯ ಬಂದರುಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ ಮಾಡಿದರು (೨೦೬೩-೭೭) : ಪರಿವಾರವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕೊಡುವ ಘನವಾದ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೊಡೆಯೊಡೆಯೊ (೨೦೬೩-೭೭). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ : ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಭಾರತೀಯಸಾಮಾಜಿಕವಿಕಾಸದ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯಾಗು ನಡೆದು . . . ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿಯವರು ಹೇಳಿರುವ ಭವಿಷ್ಯವಾಣಿಯು ದಿವ್ಯವಾಗಲಿಂಬುದೇ ದೇಶಭಕ್ತರಲ್ಲಿರ ತಾರ್ಕಿಕ (೨೦೬೩-೭೭) : ಅರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ ತಂದ . . . ನಾವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಬಿಡುಮಾಡಿ ದುಡಿಯು ವೆಂದಿಗೆ ಮೊದಲು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯದ ಆಧಾರಗಳೆಲ್ಲ (Data) ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವೆ (೨೦೬೩-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). (ಮೇಲಿನ ಕಟ್ಟಡದ ಫದ್ರತೆಗಾಗಿ ಹಾಕುವ) ಅಡಿ ಪಾಯದ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗಿರುವ ಗೋಡೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗ : ಅಡಿಪಾಯ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಗೋಡೆಯ ನಡುವಿನ ಭಾಗ : ನೆಲಮಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿರುವ ಗೋಡೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ದೇಸ್ ಮಂಟರ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). 'ತಳಪಾಯ' ಹೋ. [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ 'ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ' ನೋ.

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಉದಿನ ಹೆಸರು : ಪೃಥಿವೀಕೊನ್ನಡಮುತ್ತ

ರಸರಸುಮತದೊಳು ಪಲ್ಲವೇಳಾರಸರ್ವೋದ್ಧಾರ ಕೊಂಡಿಯೊಂದು ಮಯು ಲಾರಗಿಯೊ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೊ ಹಾದಿಗಾಲು ಕೊಲಿಗನ್ನೆಲೆಕಾಲು ಒಮ್ಮ ತೋಟವೊಂದು (೨೦೬೩-೭೭-೭೭ : ೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯ ಆವರಣ : ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ ಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಮೂಲಧಾತು ಅಲ್ಪಮಿಷಿಯಂ (೨೦೬೩-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಮುಹೂರ್ತ : ಶುಭಸಮಯ : ಒಹೋ ಹರಿ ಗೆಲ್ಲೋ ಗಜಮನೆಂದಿದ್ದಾಡಿದೊ ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತಿರೆ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ ಬ್ರೂನೊಳೊಂದು ತೋಜಿ ಮೆಜೆದಂ ಕೃಷ್ಣಂ ಬಲಾಟೋವವಂ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ, ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಏಳಿಗೆಯ ಅಳಿವು. — ನಾಶ : ತಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿದನೆ ಭೀಮನ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೊಪವನು ರಾಯನ ತಾಗುಭಟ್ಟಿಯೊಪ್ಪು ಸಂಜಯ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ : ೧. ಕೆಂಗಜಗೋಲ ಮಂಜದ ಮುಹೂರ್ತವನು ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೊ ಕಥೆಯನವಧಾನವಲಿ ಕೇಳೆಂದ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). ೨. ಉದ್ದೇಶೋಕ್ತಿ ಹೋಗುವುದು : ಸಾವು : ಮರಣ : ಕಾಲವತ ದಲಿ ಕೆಳಕನವಾ ಕಾಲದೊತರು ತಂದರಾತನ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೊ ಸುಕೃತ ದುಷ್ಟತವನು ವಿಹಾರಿಸಲು (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ : ಸ್ಪರ್ಧೆ : ಪ್ರೈವೇಟಿ : ಅವರ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಪ್ರಸಂಗವೊ ಪರದೊಪವನೊ ಮಿತಿಯೊಲ್ಲದ ಹಂದಿಬರುತ್ತವೆ (೨೦೬೩-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಸೀರೆ (?) : ಅಂದವಾದಾ ಹಸುರು ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯೊ ನುಟ್ಟಲು ದೊತಿ ಕೆಂದಾವರೆ ಮಗ್ಗಿಯ ಕುಪ್ಪಸು ತೊಟ್ಟಿರು (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). [?]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ, ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಮೈಮೇಲೆ ಹೊದೆಯುವ ವಸ್ತ್ರ. — ಬಟ್ಟೆ : ಉತ್ತರೀಯ : ತನ್ನ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಪೆನಸಿಯೊ ತಾವರೆವಿರಲೊಂದೆ ದೊನ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಯೊ ಪಟ್ಟೀರು ಪೊದೊಂಡು ಬಂದು ಕುಂತಿದೊವಿಗೊ ಸಹೋದರರೊ ಕೊಟ್ಟನು (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ : ೨. ಉತ್ತಮವಾದ ಬಟ್ಟೆ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತ್ರ : "ಸುಜೀವಿ, ಪುಟ — ೨ ಬೈಸೀರ . . . ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ. ಮೇಲು ಬಟ್ಟೆ. ಉತ್ತಮ ವಸ್ತ್ರ" (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ, ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಎತ್ತರದ ಭಾಗ : ಉಪರಿಭಾಗ : ಹುಟ್ಟುಗಳ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತದೆ (ಮುಂಡು. ೭-೭೭). ಮೇಲು ಭಾಗ : ಗಗನವೀತನ ನಾಥ ದಶವಿಕ್ರಮ ಕವಿ ಭೂಲೋಕವಿಮಾಂಶ್ರ ಗಳು ಭುವನೊ ಮೇಲುಭಾಗ ಪೂರಾಂತಕನ ಮುಕುಟ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ, ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ . ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶ. — ಜಮೀನು : ತಮ್ಮ ಉಪಯುಕ್ತ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಯ ಗಡ್ಡೆಯನು ತತ್ಕಾಲೋಚಿತ ಕ್ರಿಯಾವಾಗಿ . . . ಕೊಟ್ಟರು (೨೦೬೩-೭೭-೭೭ : ೭೭). ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ : ಮೇಲುಮಂತ್ರಿಯ ಗಡಿಯ ತೋಟಗಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮ ೪೦೦ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭ : ೭೭-೭೭ : ೭೭). ಶ್ರೀರಾಮೇಶ್ವರರೇವೇ . . . ಬ್ರಹ್ಮಗಟ್ಟಿದ ಕೊಳೆಯ ಕೆಳಗಣ ಕೊನುಂ ಮೇಲುಮಂತ್ರಿಯೊ ಸುಗಿ (೨೦೬೩-೭೭-೭೭ : ೭೭-೭೭ : ೭೭ : ೭೭). [ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ + ಪಾಡು]

ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ, ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ಉಪರಿಗ. — ಮೂಳೆಗೆ : ಮೂಳೆಗನೆಯ ಮೇಲ್ಮಂತ್ರಿಜವರದಲಿ . . . ಮುಂದು ಮೊಗ್ಗುಗಳೆರಸ

ಭೂಪಾಲನ ನೋಡುತೊಟ್ಟುದರು (೨೦೫೦. ೨೫-೦೯) : ನಾನು ದಾನವರಿಗೆ . . . ಕೋಟಿಕೊತ್ತಲ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ ಗೋಪುರಗಳೊಳಗಿನ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನೂ . . . ನಿರ್ಮಿಸಿದಂತಹವನು (೨೨೫೩. ೨) . ಮೇಲಮಟ್ಟ : ಪುರ ವಿಧಿಯೊಳಗೆ ಪರಿಚಿತದಿಂ ಮೆರೆವ ಧ್ವಜಕುಲಗಳ ಮೇಲಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ನೋಡುತ . . . ಬರುತಿರ್ದ ರಾಯನು (೨೨೫೦೦. ೩೦-೩) ; ನಾರಿಯ ರೆಲ್ಲರು ಮೇಲಮಟ್ಟಗಳ ಸೇರಿದರಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ (೨೨೫೩. ೬-೨) .

[ಮೇಲ್ + ಮಟ್ಟ]

ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ, ಮೇಲಮಟ್ಟ (ನಾ). ೧. ಮೇಲಿನ ಸ್ತರ : ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟವು ಬಾಗಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಚಿತ್ರ (೨೦೫೩. ೨) . ೨. ಎತ್ತರದ ಮಟ್ಟ : ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟ : ಮತ್ತೆ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ (೨೨೫೦. ೨೨) ಮೇಲಮಟ್ಟದ ಸರಮಂ ಕೀಳ್ತು ಆ ಪದ ವರ್ಯವನಂದಂ ಮುಣ್ಣಾದಂ (೨೦೫೩. ೦೨೬-೨) . ೩. ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ಥಿತಿ : ಉರ್ಬರ ತಾವಣ : ನಮ್ಮ ದೇವರನ್ನು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತರುವುದು ಬೇಡವೆ ? (೨೨೫೩. ೯೯) ; ಅವರು ಅನುಭವಿಗಳಾಗುವ ಮೊದಲು ಅವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳಿರಬೇಕು. ಅವರು ಹಲವು ಹಂತಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ಈ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಕು (೨೨೫೦. ೨) . ೪. ಶ್ರೇಷ್ಠದರ್ಜೆ : ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆ : ಅವನ 'ಸುಂದರದಿರಾಸ' . . . ಸುಶಿಕ್ಷಿತವ್ಯಯಿಂದಲೂ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಕಾವ್ಯ (೨೨೫೩. ೨೨೯) . ಮೇಲಮಟ್ಟ : ೫. ಮೇಲಿನ ಹಂತ : ತುಟ್ಟ ತುದಿ : "೧. ಬಳಮಾಳಿ. ೨. ಮೇಲಮಟ್ಟ, ಪರಮಾವಧಿ" (Coiling. ೨೨೨, ೦೬) . [ಮೇಲ್ + ಮಟ್ಟ]

ಮೇಲ್ಮನವಿ (ನಾ). ಪುನಃಪರಿಶೀಲನಾಗಿ (ಮೇಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ) ಕೊಡುವ ಅರ್ಜಿ. - ಅಪೀಲು : ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮೇಲ್ಮನವಿ ತೀರ್ಮಾನವಾದರೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆಯ ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಪೆಣ್ಣು ದೋಷ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು (೨೨೫೩. ೨೦೦) . [ಮೇಲ್ + ಮನವಿ]

ಮೇಲ್ಮನೆ (ನಾ). ೧. ಮೇಲಿನ ಮನೆ : ಉಪರಿಗೆ : ಮೇಲ್ಮನೆ : ಅವನಿರತಾ ಸಂಸಾರಿಯರು ಸಹವಾಗಿ ನೆರೆಮನೆಯವರ ಮೇಲ್ಮನೆಗಳ ಕುಳಿತು ಪೆಂಗಳಿಗಿರುವುದು ತೋಚದವು (೨೨೫೩. ೨೬-೨೭) : ಯಾವಾಗಲೂ ಮೇಲ್ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಮನವಿ ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಇರತೊಡಗಿದರು (೨೨೫೩. ೦೬೨) . ೨. ರಾಜ್ಯದ ವಿಧಾನಪರಿಷತ್ತು ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರದ ರಾಜ್ಯ ಸಭೆ : ಈ ದಿನ ಮೇಲ್ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುದಂಜ್ಞವಾದ ಮುಷೂದಿ ಲಿಂಗೀಕಾರವಾಯಿತು (೨೨೫೩. ೨) ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'Upper house' ಎಂಬುದರ ಅನುವಾದ. [ಮೇಲ್ + ಮನೆ]

ಮೇಲ್ಮರ (ನಾ). ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಮರ : ಪರಭೃತ ಭೃಗು ಕೀರ ಕಳಹಂಸೆಗಳಲ್ಲದೆ ಕಾಕ ಭೂಕ ಭೀಕರಮಿಗಿಲ್ಲ ಮೇಲ್ಮರಗಳಲ್ಲದೆ ಕೆಲ್ಲ ರುಲ್ಲ (೨೨೫೩. ೦-೨೯) . [ಮೇಲ್ + ಮರ]

ಮೇಲ್ಮರೆಯಾ (ಕ್ರಿ). ೧. ತೋರಿಕೆಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ಮನಃಪೂರ್ವಕ ವಲ್ಲದೆ ಕಾಳಗವನ್ನು ಮಾಡು : ಕುರುಪತಿಗಿಲ್ಲ ದೈವಬಲಮಾಜಿಗೆ ಮೇಲ್ಮರೆಯಾ ರಾಗುಂ ಗುರು ಗುರುಪುತ್ರ ಸಿಂಧುಸುತರ್ (೨೦೫೩. ೯-೬೦) . ೨. ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿಸು. - ಕೆರಳು : ಅಜ್ಞಾನವೆಂದದಿ ನುಟ ಸೆಟಗಿಯು ಪಜರ ಮಾರ್ಗದೊಳದ್ದಲ್ಲದೆ ತಪಾಸೆಂದು ನೆಗಲರೆಂದು ಮೇಲ್ಮರೆಯಾದ ಬಡ್ಕೊಗಂ ಮೂಡ ತನ್ನ ಕಿವಿಯಿಂದ ಮೊಗಮಂ ನೋಡಿ (೨೦೫೩. ೨-೨೨ ೮) . [ಮೇಲ್ + ಮರ + ಕಿಯಾ]

ಮೇಲ್ಮಾಳಿಗೆ, ಮೇಲಮಾಳಿಗೆ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ಅಂಶಸ್ತು. - ಮಹಡಿ : ಮೇಲಪ್ಪರಿಗೆ : (೨). ಮೇಲಮಾಳಿಗೆ : (೨) .

[ಮೇಲ್ + ಮಾಳಿಗೆ]

ಮೇಲ್ಮಾಳಿಗೆಹುಲ್ಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : ಮೇಲ್ಮಾಳಿಗೆ

ಹುಲ್ಲು, ಕೌದಿನ ಹುಲ್ಲು (೨೨೫೩. ೨೦-೨೬೦) .

[ಮೇಲ್ಮಾಳಿಗೆ + ಹುಲ್ಲು (< ಪಲ್)]

ಮೇಲ್ಮಿತಿ (ನಾ). ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಥವಾ ಪರಮಾವಧಿಯ ಒಂದು ಮಿತಿ. - ಎಲ್ಲೆ : ಅಂತಹ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀಡುವುದಾದ ಹಗದ ಮೊಜಲಿಗೆ ಒಂದು ಮೇಲ್ಮಿತಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರಬಹುದು (೨೦೫೩. ೦೬೦) . [ಮೇಲ್ + ಮಿತಿ]

ಮೇಲ್ಮಿಚ್ಚಳ, ಮೇಲಮಿಚ್ಚಳ, ಮೇಲಮಿಚ್ಚಳ (ನಾ). ೧. (ಮನೆಯ) ಮೇಲಿನ ಭಾವಣೆ : ಸೂರು : "ವಲೀಕಂ ನೀವಂ, ಮುಲಪ್ಪಾಂತಂ - ೩. ಮಪ್ಪಾರದ ಚೂರು, ಲೋಪಚೂರು, ಮನೆಯ ಚುಚು, ಹೊದಿಕೆಚೂರು. ಮನೆಯ ಮೇಲ್ಮಿಚ್ಚಳದ ಅಂಚು, ಇದನ್ನು ಸೂರಿತಲೂ ಅನ್ನುವರು" (೨೨೫೩. ೦೦೬) . ಮೇಲಮಿಚ್ಚಳ : ೧. x x x ರವನು ತಿದ್ದಿಸಿ ಮೇಲಮಿಚ್ಚಳವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದನು (೨೨೫. III, ಮಂಚ. ೨೫-೬, 1881 ೨) . ಮೇಲಮಿಚ್ಚಳ : ೧. "ಮುಲಂ ಭದಿ : - ೨ ಮನೆಯ ಮೇಲಮಿಚ್ಚಳವು ಮೇಲೆ, ಮನೆಯ ಮೇಲ ಮಿಚ್ಚಳ" (೨೨೫೩. ೦೦೬) . ೨. ಭರಣಿ ಅಥವಾ ಸಂಭವದ ಮೇಲ್ಮಾಳಿಗೆವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಧನ : ಭರಣಿಯ ಮೇಲಿನ ಮಿಚ್ಚಳ : ಮೇಲೆ ಭೂಮಂಡಲವು ಸಂತರದ ಭರಣಿಗಳ ಮೇಲಮಿಚ್ಚಳ ಪಾಲಿನಿ ತೋರ್ಪುತಿದುದು (೨೨೫೩. ೦೫-೯) : ಒಂದು ಒಪಾಯನ್ನು ನನ್ನ ಕೈ ಬಳಿಗೆ ಉರುಳಿಸಿದರು. ಮೇಲಮಿಚ್ಚಳವನ್ನು ತೆಗೆದರು (೨೨೫೩. ೯) .

[ಮೇಲ್ + ಮಿಚ್ಚಳ (< ಮಿಚ್ಚಳ)]

ಮೇಲ್ಮದ್ದೆ, ಮೇಲಮದ್ದೆ (ನಾ). ಮೂಳೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಕಲುವ ಮೊಟ್ಟ ನೆತ್ತಿಗೆ. - ಮುದ್ದೆ : ಬೆಳವಲಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಮೇಲ್ಮದ್ದೆಯ ಮೂಳೆಯ ಮನೆಗಳೇ ವಿರೇಷವಾಗಿರುವವು (೨೨೫೩. ೯) . ಮೇಲಮದ್ದೆ : ಹಲಕೆಲವು ಮೇಲಮದ್ದೆಯ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು (೨೨೫೩. ೨) . [ಮೇಲ್ + ಮದ್ದೆ]

ಮೇಲ್ಮಸುಕು, ಮೇಲಮಸುಕು, ಮೇಲ್ಮಸುಗು (ನಾ). ೧. ಮೈ ಮೇಲೆ ಹೊದಿಯುವ ದಪ್ಪ. - ಹೊದಿಕೆ : ಉತ್ತರಿಯ : "ರಘುಲಂ ಪಂದಂ ಮ. ಲ್ಲಸುಕು" (೨೨೫೩. ೨೦-೨೯) . ೨. ಅಪಕುಂಠನ, ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುಸುಕು : ಅಗಣತಮಾನ ಕುಂದುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಮಸುಕಿನಿಂದ ಕೆಲಕೆಲವು ಬಳಕೆಯಿತ್ತವು . . . ಬಂದತ್ತು ಮಾರಾಂಗನಾನವಹಂ (೨೨೫೩. ೨೬-೨೯) . ಮೇಲಮಸುಕು : ೧. "ಪ್ರಾಪಾರಿ, ಉತ್ತರಾಂಗಂ, ಬೃಹತಕಾ, ಸಂವ್ಯಾಸಂ, ಉತ್ತರಿಯಂ - ೫ ಉತ್ತರಿಯದ ಹೆಸರು, ಮೈಮೇಲೆ ಹೊದಿರುವ ದಪ್ಪ . . . ಮೇಲ ಮೊದಿಕೆ. ಮೇಲಮಸುಕು" (೨೨೫೩. ೨೦೯) : ಮೇಲಮಸುಕಿನ ಹೊತ್ತು ದುಗುಡದ . . . ನೃಪಾಲ ಜೊಕ್ಕನು ನಡುವಿದುಳು ನಿಜರಾಜ ಮಂದಿರದ (೨೨೫೩. ೦೩-೦) : ಮೇಲಮಸುಕಿನ ಮನದ ಮುಚ್ಚುವ ಜಾಳಿವು ಕಂಬನಿಯ ಸುರುಲಿನ ಸೂಳುಗಳ ಸಂತಾಪವಲಿ ತಿರುಗಿದನು ಮುಟ್ಟಾಕೆ (೨೦೫೩. ೨-೩-೦) . ೨. ನಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರುವ ಕನ್ನೆಯರು ಮೇಲಮಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಕೈಪನ್ನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿ (೨೨೫೩. ೦೨೯) : ಎಲೆ ಮಗಳೆ, ಒಂದು ಮುಮೂರ್ತ ಲಜ್ಜೆಪಡದಿರು : ನಿನ್ನ ಮೇಲಮಸುಕನ್ನು ತೆಗೆಯುವೆನು (೨೨೫೩. ೬೬-೬೭) . ೩. (ಅಲಂ) ತೋರಿಕೆ : ಲೆಕ್ಕ : ಕಾಲ ಮೂಲವ ಕೆಲಸರೋಪುಗೆ ಕೋಲಗುರು ಪಾಪದನು ಶ್ರುತ ಮೇಲಮಸುಕುಸುವಾಯ್ತು ಬಿರುದೇನಾಯ್ತು ಗುರುಸುತನ (೨೨೫೩. ೬-೨೨) . ಮೇಲ್ಮಸುಕು : ೪. ಪುಸ್ತಕದ ಹೊರಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಹೊದಿಕೆ : ರಟ್ಟು : ಇದು ಪುಸ್ತಕದ ಮೇಲ್ಮಸುಗು (೨೦೫೩. ೨) . [ಮೇಲ್ + ಮಸುಕು (< ಮಸುಕು)]

ಮೇಲ್ಮುಸುಗು 'ಮೇಲ್ಮುಸುಗು' ನೋ.

ಮೇಲ್ಮುಳಿ (ನಾ) ಮೃದ್ವಯುದ್ಧದ ಒಂದು ಪಟ್ಟು : ಕಳಗುಮೇಲೆಡಲನ ಕಿರುಹನ ಸುಳವುಗಳ ಕಳವುಗಳ ಮೇಲ್ಮುಳಿ ಮೊಳಗುಗಳ ಮಂಡಿಗಳ . . . ಲಗ್ನಿಗಳ ಬೊದ್ದಿಗಳೊಳೆಯೊಳವರಿಗಾಗಿ ಸಮಾಜೋಳಗಳದಾರಂದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦-೪). [?]

ಮೇಲ್ಮೆ (ನಾ). ಉನ್ನತಿ ; ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ; ಹಿರಿಮೆ : ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥ ಮತ್ತು ಲೇಖನವುಪತ್ತನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡಿರುವ ವಿಷಯವೆಲ್ಲ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲ್ಮೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ (ಪ್ರಾಚ. ೪. ಪುಟ ೩) ; ಗುರುದೇವನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿನ ಮೇಲ್ಮೆ ಅವನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾದಂಬರಿ. ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲವು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ವಿವಾದ (ಪ್ರಾಚ. ೪೦) ; ತವಶ್ವರ್ಯು ಮೇಲ್ಮೆ ವರ್ಗತಮಾದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭೩). [ಮೇಲ್ಮೆ + - ಮೈ]

ಮೇಲ್ಮೆ (ನಾ). ಹೊರಭಾಗ ; ಮೇಲ್ಮಾಗ ; ಹೊರ ಅವರಣ : ಸೂರ್ಯನ ಮೇಲ್ಮೆ ಮಿಂಚುವ ಅನಿಲಹರಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ (ಪ್ರಾಚ. ೪) ; ಭೂಮಿಯು ಒಳ್ಳೆಯ ಉಷ್ಣಮಾಹವಾಗುವಾಗಿದ್ದಿರುವುದರಿಂದ, ಭೂಮಿಯು ಒಳ್ಳೆಯದಿಂದ ಅದರ ಮೇಲ್ಮೆಗೆ ಬರುವ ಉಷ್ಣ ಪ್ರಸಾರವು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಬರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ೧೦,೦೦೦ ದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಪುಟ ೩. ೩೬) ; ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕೆಂಪುಮೋಡದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ (ಪ್ರಾಚ. ೬೪). [ಮೇಲ್ಮೆ + ಮೈ (< ಮಯ್ಯೆ)]

ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ (ನಾ). ಮೇಲುಕಟ್ಟು ; ವಿಶಾಸ : "ವಿಶಾರದೋಕು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ ದೊಳವರಿಯೊಳು ಶೂನ್ಯದೊಳೊಳಿದೊಳು ವಿಶಾಸುಕ್ಕುಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೧೫-೨೪). [ಮೇಲ್ಮೆ + ಪಟ್ಟು]

ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು (?) : ಇನ್ನುದಯಾದಿತ್ಯ ದಕ್ಷಾರಿಪತಿ ಬಸವಾಜಿ ಪನ್ನಿಚ್ಚಾಸರಮುಮಂ . . . ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಿಯ ವಡ್ಡರಾವಳದ ಸುಂಕಮುಮಂ ಸುಖಮಂಕಥಾ:ವಿನೋದದಿಂದಾಳ್ಳು ರಾಜ್ಯಂ ಗೆಯ್ಯುತ್ತಮಿರೆ (೨೪. VIII, ಪುಟ. ೨೪೪-೪೫; 1074) ; ಶ್ರೀಮದ್ವಿಜ್ಞಾನಾಯಕಂ ಶ್ರೀರಿದರಯ್ಯಂಗಳಂ ದ್ವಾ ನಾಯಕಂ ಜ್ಞಾನಯ್ಯಂಗಳಂ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಿ ವಡ್ಡರಾವಳವರಡಂ ಬಿಡ್ಡೊಡು ಸುಂಕನಾಳುತ್ತಮಿರೆ (೧೪೫. XX, ೩೦-೪; 1088). "ಕೀಳ್ವಟ್ಟಿ" ಪರಾ. [ಮೇಲ್ಮೆ + ಪಟ್ಟು / ೪ ಇದು 'ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಿ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಿಪತವಿರುಹುವು]

ಮೇಲ್ಮಡೆ (ಕ್ರಿ). ಶುಭವನ್ನು ಪಡೆ : ಮೇಲ್ಮಡೆವನೆಂದು ಕುಂದು ಪೆರ್ಚೊ ಸನ್ನೆಗೆಯ್ಯುತ್ತಂ (ಪ್ರಾಚ. ೩-೩೩). [ಮೇಲ್ಮೆ + ಪಡೆ]

ಮೇಲ್ಮಣೆ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ದಂಡೆಯ ಕೃಷಿಭೂಮಿ : ನೊಸವಳ್ಳ ಅಗ್ನೇಯಂ ದಿಶೆ ಗದಿಗನ ಮಲೆಯ ವಡುವಣಭಾಗಿ ನಾಡೋಡಲವು ದಣ ಭಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಾಂದಿಶೆ ತೊಡೆ ನಡಿನ ಮೇಲ್ಮಣೆ ಮುನ್ನೆ ನಡೆದು ಎಳಕು ಮೆಟ್ಟಿನ ಹೆಟ್ಟುಟಿ ಮುನ್ನೆ . . . ಆ 'ಕಿಣಿಯ ತೆಂಕು ಕಡೆಗೋಡಿ ಎರಿಯ ಮೇಲೆ ಬನ್ನೆ (೨೪. XIV, ೨೪೪೩. ೧೩೦-೧೧; ಪು. 12೩೩ ೪೪). [ಮೇಲ್ಮೆ + ಮಣೆ]

ಮೇಲ್ಮಣ್ಣಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬಣ್ಣ : ಮೇಲ್ಮಣ್ಣಿಂ ಮೆಡ್ಡಾತು, ಸೂರ್ಯತು (ಪ್ರಾಚ. ೪೨ ಕೃಷ್ಣಾ. ೩-೩೩). [ಮೇಲ್ಮೆ + ಬಣ್ಣ]

ಮೇಲ್ಮರಿ ಮೇಲುವರಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ತುಂಬಿ ಹೊರಸೂಸು-ಪ್ರವಹಿಸು: ಪರಂಪರೆ ಮಿಗೆ ಶೈಲಾದಿ ಕರಣರಸವೊಸರಿ ಮೇಲ್ಮರಿವಂತೆ ನೋಡಿ (ಪ್ರಾಚ. ೩-೩೦) ; ಎರಭತ್ತನ ಪದನಹತಿಗೆ ತಿರೋರು ಗಂಗಾವಾತಿ ತುಳುಕುಪಾರಪಾದೋದಕವನಿ ಮೇಲ್ಮರಿದು ಪುನಿಸಲು (ಪ್ರಾಚ. ೧೪-೪೪) ; ಉಪ್ಪವಡಮಂ ಪಾಡುವ ರಾಗಾಧರೆಯರ ರಾಗರಸವುರಂ ಮೇಲೆಡ್ಡು

ಮೇಲ್ಮರಿಯ (ಪ್ರಾಚ. ೧೩-೪೫ ೪). ೨. ಮೇಲೆಬೀಳು: ಎರಗು : ಪುನ ವಾವಿನಂತೆ ಮೇಲ್ಮರಿವರ್ ಕೆರಳ್ಳ ತಗರಂತೆ ತಾಗುವರ್ (ಪ್ರಾಚ. ೪೬-೪೭) ; ವುರಿ ಗಜಸುತ ಬರಲ್ಮಿಕ್ಕೊಲದಳವನಿತಳೊಳಗೆ ಸೊಕ್ಕಾನೆ ಮೇಲ್ಮರಿಯ (ಪ್ರಾಚ. ೧೩-೩೦). ಮೇಲುವರಿ : ೨. ಕೊಬ್ಬಿ ಕೂಗುವ ಕುಹಕ ಸತ್ಯಭಗುಬ್ಬಿ ಸಂತಸಪಟ್ಟು ಕೇಲ್ವನೆ ಅಬ್ಬರಿವ ತಲೆಗೊಡಹಿ ತುಡುಗೋ ಮೇಲುವರಿವಂತೆ (ಪ್ರಾಚ. ೧-೪೪). ೩. ಅತಿಶಯವಾಗು: ವಿಜೃಂಭಿಸು: ಮೇಲುವರಿವ ಜಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಿಯ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟು ಸಾಲಾಗೊಡೆವ ಪುಮಾಲಿ (ಪ್ರಾಚ. ೨೨-೩೨). ೪. ಮುಂದುವರಿ : ಮುನ್ನುಗ್ಗು : ಅತಿಭೀತಿ ಯಿಂದನುಗಟ್ಟು ಒಂಶಿಯದೆ ಮಿತಿ ವಿರಾಟ ಮೇಲುವರಿಯದೆ . . . ಪತಿ ಸೇವೈದು ಬಾಳುವುದು (ಪ್ರಾಚ. ೩-೩೦). [ಮೇಲ್ಮೆ + ಮೈ]

ಮೇಲ್ಮಲಗೆ ಮೇಲುವಲಗೆ (ನಾ). ರಿ. (ಬಾವಣಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ ಹಾಗಿರುವ) ಮೇಲ್ಮಾಗದ ಹಲಗೆ : ಸುರುಚಿರ ರತ್ನದ ತೊಟ್ಟಿಲ ಪುಲಸಿ ಕರಳನ ತುಂಬಿ ಸ್ಪುಧಿಯಂ ವರಮಂದಿರದ ಮೇಲ್ಮಲಗೆಯ ಕೊಂಡಿಗೆ ಸರಪಯ್ಯನು ತೊಡೆಪಡು (ಪ್ರಾಚ. ೧೩-೪೪) ; ಕಮಚಿಲ್ವ ಮೇಲ್ಮಲಗೆ ನೆಲಗಟ್ಟು ಗೋಡೆಗಳ ಗಡಗಮಂ ಧವಳಸಲು ನೈವರ್ತೀ ದತಕ್ಕಿನೆಡೆಗೆ ತೀವಿದ ತಲದೊಳೆಸೆಯ (ಪ್ರಾಚ. ೩-೩೩). ಮೇಲುವಲಗೆ : ರಿ. ರತ್ನದ ತೊಲೆ ಮಟ್ಟಿಯ ಮೇಲುವಲಗೆ ರಂಜಿಸಿದುದು (ಪ್ರಾಚ. ೩-೩೦). ೨. ಗುರಾಣಿಯ ಮೇಲುವಾಗ ; ಹರಿಗೆಯ ಮೇಲುವಾಗ ; ಮೇಲುವಲಗೆಯಲಗಡು ಹಾಯ್ದು ಸು ಬಾಲಕನು ಪಾಯವನು . ನಸುನಗುತೇಳಿಸುತ ದಂಡೆಯಲಿ ಕಳೆದನು ತಿವಿದನವನುರವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೩೪). [ಮೇಲ್ಮೆ + ಪಲಗೆ]

ಮೇಲ್ಮಾಯ್ ಮೇಲುವಾಯ್ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಬರು- ಬೀಳು : ವಸೆಧಾರಿ ನಾಡೆಯಂ ಕಣ್ಣ ಸರಳಮಾಯ್ವು ವರಕರಪುಟ್ಟುತ ಮತ್ತಂ ಪೂಸಪೂವಿನ ಸುರಿ ಪಿರಿದಾಯ್ ಸದರಮೆನಿಲರಡೊಂದು ಮೇಲ್ಮಾಯ್ವುಗಳ್ (ಪ್ರಾಚ. ೧೦-೨). ೨. ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರು-ನೆಗೆ : ಸೀಯೆ ತಲೆ ಬೀಯೆ ಮಯ್ ಮೇಲ್ಮಾಯ ಕರಂ ಪಸಿದ ಪ್ಲಲರುಳಾ ಒಪ್ಪತಿನಿಗಳ ಬೇಯುಕ್ಕುಮಿದ್ ಪೇನಂ ನಾಯುಗಿಂತುಗಿದು ತಿಂದು ವೋರೊಂದೆಡೆಯೊಳ್ (ಪ್ರಾಚ. ೩೩ ೩೩೪೪) ; ಮೆಲ್ಲಡೆದೋರ್ವ ದೈನ್ಯರಾಳುವಳಿಯೊಳಗೆ ಮೇಲ್ಮಾಯ್ವು ಮತ್ತಂಗಳಂ ಪೆಂಪಿದೊಟ್ಟಿ ತ್ತಲ್ಲಿ ಘೆನ್ನಾತೆಯನಿಸುವ ಪುಜ್ಜಂ ಕೊಡಕ್ಕೊಪ್ಪದಿಂದಂ (ಪ್ರಾಚ. ೬-೩೩). ೩. ಉದುದು : ಚಿಲ್ಲು : ನಿಜಗನ ನಿಜದೊರೆ ಗೊಂಡೊಳುಮಾತನ ಮೇಲ್ಮಾಯ ರಾಗು ರೋಮಾ:ಕುರಮೊಗದಂತೊಗದ ಕಳಕಾಂಕುರಂಗಳಂ (ಪ್ರಾಚ. ೨-೩೩ ೪). ೪. ಮುನ್ನುಗ್ಗು : ಧಾವಿಸು : ಕಾಸಾಟ ದೊಯ್ಯನೆ ಕಣ್ಣಲಮಳಲೆ ಪೈಪನೆ ಭೋಂಕಲ್ ಮೇಲ್ಮಾಯ್ವು ತಲ್ಲರದ್ವದಳ್ (ಪ್ರಾಚ. ೩೩) ; ಲಜ್ಜೆಗೆಟ್ಟ ಪಣ್ಣಳಂತೆ ಮೇಲ್ಮಾಯ್ವು ಮುರ್ಲಿಮಿಡಿಂ (ಪ್ರಾಚ. ೩-೩೩). ೫. ಧಾರಿಮಾಡು : ಎರಗು: ಮೇಲೆಬೀಳು : "ಅವರೂವುದನಲ್ಮೆ ಮೇಲ್ಮಾಯ್ವುದು" (ಪ್ರಾಚ. ೨೫೦) ; ಅಡವಿಯೊಳ್ ಕಳ್ಳರ್ ಬಟ್ಟಿಗಟ್ಟಿ ಮೇಲ್ಮಾಯ್ವುಪಡೊಡೆ (ಪ್ರಾಚ. ೩೩-೩೩) ; ವಿರಥವಿರಥರಬರ್ ಮೇಲ್ಮಾಯ್ವು ರಥಿಗಳಂ ಸುರಿಗಿಜಾರ್ (ಪ್ರಾಚ. ೧೦-೪೪). ೬. ಸಿಟ್ಟುಗೊಳ್ಳು ; ಕೋಪಗೊಳ್ಳು : (೧). ಮೇಲುವಾಯ್ : ೪. ಹೇಳಲಪಾಯನು ಹರುಷದಯವನಾಲಿ ಹೂಳಿದವಕ್ಕುಜಲದಲಿ ಮೇಲುವಾಯ್ವುಡದನು ದೇವನ ಪಾದಪಂಕಜವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೧). ೫. ಆರಿಕಲುಗಳು ಸಿಡಿಲ ಮಣಿಗಳ ಮೇಲುವಾಯ್ವು ವುಗಡ (ಪ್ರಾಚ. ೧೦-೩೩). [ಮೇಲ್ಮೆ + ವಾಯ್]

ಮೇಲ್ಮಾಸು ಮೇಲುವಾಸು (ನಾ). ಹಾಸಿಗೆ. ಹಸಮಣೆ ಮುಂತಾದುವು ಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಸುವ ಬಟ್ಟೆ : ಗಿಂಡಿ ಮಡಿಗ ಮೇಲ್ಮಾಸು ಮುಂಡಿಗಳ ಗಡಗಮೆಯ್ತು (ಪ್ರಾಚ. ೩೩-೩೩) ; ಬೀಳು ಕಂಪ ತಳರುತೋರಣ

ಜುಮುರು ಮೇಲ್ವಾಸುಗಳಿಂದ ಆ ಭಾಗವಲ್ಲ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದಿತು (೨೦೦. ೨೨) ; ಹೊಸಬರಿಗಾದರೂ ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲ್ವಾಸ ಮೇಲ್ವಾಸು ? (೨೦೦. ೨೭). ಮೇಲುಪಾಸು : ಈ ಎರಡೂ ಪಾಳೆಗಳಿಗೆ ಮೇಲುಪಾಸಿದ್ದಿ ? (೨೦೦. ೨೮). [ಮೇಲ್ + ಪಾಸು]
ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (ನಾ). ಮೇಲುಸ್ತುವಾರಿ ಮಾಡುವವನು : ಜಮೀನಿನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಕಟ್ಟಡ ಅಡುಗೆಮನೆ . . . ಕೂಡಿದುದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು (೨೦೦. ೨೭) ; ನೀವು ಒಳ್ಳೆಯ ಪುಸ್ತಕಾಲಯದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರಾಗಲು ಕಲಿಯಬೇಕು (೨೦೦. ೨೦೦).

[ಮೇಲ್ + ವಿಚಾರಕ]

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (ನಾ). ಮೇಲುಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವಳು : ಕಟ್ಟು ಗರತಿಯರಾದ ಪದ್ಧತ್ಯಯರಿಗೊಂದು ಅನುಭಾವ್ಯವಾದವು. ಅಲ್ಪನ್ ಅದರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (೨೦೦. ೨೭). [ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ + ಇ]

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (ನಾ). ಮೇಲ್ವಿನಿವೆ ; ಮೇಲುಸ್ತುವಾರಿ : ಕಾಳಿ ಕಪಾಯ ಪನ್ನು ರಾಯರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿತಿದೆ (೨೦೦. ೦೦೯) ; ನನಗೆ ಪಾಪವಯಸ್ಸು ಬರುವವರೆಗೂ ನನ್ನ ಮಾವನವರನ್ನು ಆ ಗ್ರಾಮದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕಿಗೆ ವೇದಿಸಿದರು (೨೦೦. ೨೭). [ಮೇಲ್ + ವಿಚಾರಕ]

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (ಕ್ರಿ). ಮೇಲೆ ಎರಗು : ದಾಳಿ ಮಾಡು : ಬಯಲಿಲ್ಲಾಯ್ ಪುಯಿಲ್ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ರಾಕ್ಷಸತಂದಿ . . . ಇವು ಮೊದಲಾದ ನೇಕೋಪಗಣಗಳಿಂದ ಮಾಡಿಯುಂ (೨೦೦. ೨-೨೭) ; ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ತುಣುಗಲನ್ ತಣದನ್ (೨೦೦. ೨-೨೭). [ಮೇಲ್ + ವಿಚಾರಕ]

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ. ಮೇಲುಪಾದಕ, ಮೇಲುಹೊದಕ, ಮೇಲುಹೊದಿಕ, ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (ನಾ). ರಿ. ಮನೆ, ಚಪ್ಪರ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ಹಾಕುವ ಹೊದಿಕೆ. - ಪ್ರಜ್ಞಾದನ : ಉಪ್ಪುಗಿ ಬಳಸಿದ ನೆಲೆ ತೊಡೆಯ ಕಂಪನವನ್ನು ಕಟ್ಟು ಸೂರಿ ಮಹಿವ ಮೂಡಿ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ . . . ಆಗರ್ . . . ಅನುಮತವನ್ನು ಗೆಯೆಯಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಜಾಪಾಂಶಾಹನ (೨೦೦. ೨-೨೭) ; ಚಂದನರಸುಗಳ ತೊಡೆಯ ದವನದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕಿಯೊಳಗೆ ಬಾಳೆಯ ಪಲಗಿಗಳ ಪಂಪದೊಳೊಂದಿ ಸಂಭವದಂತೆ ತರಂಗೊಳಿಸಿ (೨೦೦. ೦೦-೨೭). ೨. ಮುಚ್ಚಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನ ; ಮುಸುಕು : 'ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕದೇ' ಪರಾ. ಮೇಲುಪಾದಕ : ರಿ. ಬಿಸುಪಂತ ಜವಳಿಗಂಭ ಲೇಸಾಯಿತ್ತು ಮನೆ ಲೇಸಾಯಿತ್ತು ಮೇಲುಪಾದಕ (೨೦೦. ೨) ; (೨೦೦. ೨-೨೭) ; ಮೇಲು ಪಾದ (೨೦೦. ೨) ; ಕರ್ಪರದ ಹೊದಿಕೆಗಳ ಮಲಯಜದ ಕಂಬದ ಸಾಲಗಳೊಳಿಟ್ಟುದು ಚಪ್ಪರವರದ ಯೋಜನದ (೨೦೦. ೦೦-೨೭). ಮೇಲುಹೊದಿಕ : ರಿ. ಜಾಲಿ ಜೇನೊಡವಿಪ್ಪು ಬಿಟ್ಟು ಮಾರಿಯಾದ ನೋಡಬರೆ ಲತಗಳ ಮೇಲುಹೊದಿಕೆಯ ಬಂದಕೆಗಳ ಭಾರಿ ಪಾಲೆಗಳಿ (೨೦೦. ೨-೨೭). ಮೇಲುಹೊದಿಕ : ರಿ. "ಮಲಂ, ಧರ್ಮ - ೨ ಮನೆಯ ಮೇಲುಹೊದಿಕೆಯ ಪರಮ ಮನೆಯ ಮೇಲು ಮುಚ್ಚು" (೨೦೦. ೦೦೭). ೩. ಮೈಮೇಲೆ ಹೊದೆಯುವ ಬಟ್ಟೆ ; ಉತ್ತರೀಯ : ಪ್ರಾವಾರ, ಉತ್ತರಾಸಂಗ, ಬೃಹತ್ಕಾ, ಸಂವ್ಯಾಸಂಗ, ಉತ್ತರೀಯ - ೩ ಉತ್ತರೀಯದ ಹಸರು ಮೈಮೇಲೆ ಹೊದಿರುವ ಮೈ . . . ಮೇಲುಹೊದಿಕ, ಮೇಲುಮುಸುಕು" (೨೦೦. ೨೦೭). ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ : ೩. ತಕ್ಕನಿಂ ಮಿಕ್ಕುಫೋರ್ವಾ ನೆಲೆಸನ ಸಮದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕಿಯೊಳಗೆ ಬೆಟ್ಟನಾಂಕು (೨೦೦. ೦೦೭) ; ಲೇಸುಬಟ್ಟುತ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕಿಯಂ ಜಾಲಿಯಗಲಿ ಮಿಸುವ ಪೋಳ ರಾಯಂ ಶೆಗತೆಗದು ಭಕ್ತ ಮೊಟ್ಟಿಯಂ ಕಟ್ಟಿ (೨೦೦. ೨೭-೨೭).

[ಮೇಲ್ + ಪಾದಕ]

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕದೇ (ಕ್ರಿ). ಮೇಲೆ ಹೊದಿಸಿದ ಮುಸುಕನ್ನು ತೆಗೆ ; ಅಚ್ಚಾದನೆಯನ್ನು ಪಿಸರಿಸು : ಒದ್ದಿ ಕಲ್ಪಾಂಕದಹನ ಮೂಡಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂತ ಕೋಪಿಸಿ ಹೂಡಿದ ಸಿದ್ಧಪ್ರಸಾದದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (೨೦೦. ೨೭) ; ದೇಗದು (೨೦೦. ೨೭-೨೭) [ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ + ತೆಗೆ]
ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕದೇ 'ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ' ನೋ.

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (ನಾ). ರಿ. ಉತ್ತಮವಾದ ಸಕ್ಕರೆ. ೨. (ಅಲಂ) ಉಪ್ಪು. ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕಮಾಡು = ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಜಾತಿಯವರು ; ಉಪ್ಪುರರು : (೨೦೦. ೨೭). [ಮೇಲ್ + ಸಕ್ಕರೆ]

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (ನಾ). ಎತ್ತರದ ಭೂಮಿ ; ಘಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶ : (೨). [ಮೇಲ್ + ಸೀಮೆ]

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ. ಮೇಲುಸೆಣಗು (ನಾ). ರಿ. ಸೀರೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ಅಂಚು ; ಕಂದನಂ ನೋಡುತ್ತ ಕೊಂಕೆಯಿಂದವತ್ತುತ ಕಾಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕದ ಹೊದಿಸುತ್ತ ಕೆಲವುತಂ ಹೊದಿಸುತ್ತ ಕೆಲವುತಂ . . . ಬಾಯ್ಕಟ್ಟಿಟ್ಟುಪಳು (೨೦೦. ೦೦-೨೭). ಮೇಲುಸೆಣಗು : ೨. ಉತ್ತರೀಯದ ತುದಿ : ಸುಯ ರಾನ ಸಮದ ಆರೋಗ್ಯವು ಮಾಡಿ ಉಂಡು ಬಾಯ್ಕಟ್ಟಿದರೆ ಸಂದೇಹ ಮಾಡಿದಂ ಮೇಲುಸೆಣಗಿನೊಳು ತೊಡಮೊಂಡ (೨೦೦. ೨-೨೭). [ಮೇಲ್ + ಸೆಣಗು (< ಸೆಣಗು)]

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (ನಾ). ಮೇಲಿನ ಶ್ವಾಸ ; ಮೇಲುಸಿರು ; ಉಚ್ಚಾಸ : ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ (೨೦೦. ೨೭) ; ಮತ್ತೆ ಸದಕ್ಕ ಬಲಂ ಪಟವಡೆ ಜೊಮ್ಮೆ ನೋಡುಂ ತೊಡಕು ಪಾರ್ವದ ತಡೆಯದೊಮ್ಮೆಯ ಮುನಿವಂ . . . ಪೊಂದೊಳೊಳು ನರೇಶ್ವರನ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವನಾಗಲಿ (೨೦೦. ೨-೨೭).

[ಮೇಲ್ + ಶ್ವಾಸ]

ಮೇಷ (ನಾ). ಮೇಯುವ ಸ್ಥಾನ. - ಎಡೆ : ಸೋವಳಿ ಮೇವಳಿ ಮಿಸುವಳಿಯಂ ಬಲಮಂ ತಣವನುನೋಡುತ್ತವಾಯಮಂ ಪಿಡಿಮಂದಿತನೆ ವಂದಿ ಕುರುಡು ಕುಂಟೆಂದಲಸದಬಾದಿಂತು . . . ನಿಜಾಸುವೆ ವಂದಿಯಂ ನೀಂ ಮುಚ್ಚಲುಂ (೨೦೦. ೨-೨೭) ; ಪಟನವಿರಲ್ಲಂ ಮುಯ್ಯಂ ಕಲಾಪುಂ (?) [೨೦೦. ಕಲಾಪುಂ] ಬೆಳ್ಳಿಗಳಾಗ್ಗೆ ತಿಳಿದಿರ್ದವು ಮೇ [೨೦೦. ಮುಯ್ಯ] ಪಟಾಳ್ಗಳೊಳೊಡುತ್ತಂ ಪಂಡಿಯದೊಡು ಬೆಳ್ಳಿಗಳಂಕುಂ ಪಂದಿಗಳುಂ (೨೦೦. ೨-೨೭). [ಮೇ + - ಮೇ]

ಮೇಷ (ನಾ). (ಜಾನುವಾರುಗಳ) ಆಹಾರ ; ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಹುಲ್ಲು, ದಂಟು ಇತ್ಯಾದಿ : ತಿಳಿನೀರಿನೊಲೆ ನೆಳೊಳೊ ಪಟ್ಟದೊ ಬೆಂಚೆಲ್ವ ಲೋಳಿ ಹಿಂಡಿಲ್ವ ಮೇವಂ ಮಗುಳ್ವ (೨೦೦. ೦-೨೭) ; ಹಸುವಿಗೆ ಮೇಷ ತಿಳುವಿಗೆ ಮೇಷತಮಂ . . . ದೆಸಗೊಂಬು ದಕ್ಕದೇ ಕುಣುಹೆಂದು . . . ಮಹಿವ ಮಿಸುನಿಗಳ ಗೆಯೆಯಂದೆಡೆ ಚಿಲುವಿಯನವನೇಶ ನೋಡುತ್ತ ಬಂದನು (೨೦೦. ೨-೨೭) ; ನಮ್ಮ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಮೇವಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದವು (೨೦೦. ೨೦).

ಮೇಷವಿಂಡು (ಉಕ್ತ) = ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಆಹಾರ, ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದವು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ನುಡಿಗಟ್ಟು ; ಮೇಷವಿಂಡು ಹೊಟ್ಟು ಹುಲ್ಲು ಯಾವುದೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ (೨೦೦. ೨) ; ನನಗೂ ಮೇಷವಿಂಡು ಇಡಾಕ ತಿವೆವ ಬೇಕಲ್ಲ (೨೦೦. ೨).

[ಮೇ + - ಷ]

ಮೇಷ (ನಾ). ರಿ. ಕುರಿಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಡು ; ಬಿಗರು : "ಅವ . . . ಮೇಷ, ಮೇಷ - ಈ ರ ಕುಣಿ" (೨೦೦. ೨೭-೨೭) ; ಕರಿಮಹಿವ ಮೇಷವುಲ್ಲುರೂಪದ ತಮಗೆ ತಾಮೆ ಪೋಷಿ (೨೦೦. ೨-೨೭) ; ಅಂಚೆಯ ನವಂ ಗಜಮಂ ಬಳವೈರಿ ಮೇಷಮಂ ಮಾರುತುಂ . . . ವ್ಯವಹರಂ ತರನೇಶಿ ನೆಳಕ್ಕೆ ಸಲ್ಪದಂ (೨೦೦. ೦-೨೭). ೨. ಒಂದು ನರಕದ

ಹೆಸರು : ನಾದಪ್ರವಾಹ ರಾಕ್ಷಸಪ್ರವಾಹ ಮೇಷಮಾಬೈದು ಮಂತ್ರಿ
ನರಕಂಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂದಮೆಂಬರಸುನರಕವಿಹುದು (೧೨೬೪. ೦೫).
೩. [ಜ್ಯೋತಿ] ದ್ವಾದಶರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು : ಹನ್ನೆರಡು
ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕನಕಿ ವೃಶ್ಚಿಕ ಮೇಷದೊಳಗೆ ನಿಲಿ ಚಂದ್ರನಾಥಂ
. . . ಎನಿಕೃಂ (೧೨೬೫. ೦೬-೦೭); ಮೇಷ ವೃಷಭ . . . ಮಿನಮೇಂಬ
ಹನ್ನೆರಡು ರಾಶಿಗಳು (೧೨೬೪. ೨೦೦). 'ದ್ವಾದಶರಾಶಿ' ಪರಾ. ೧, ೩;
ಸಿಂಗದ ಮುಂದಣ ಕನ್ನೆಯದೇಂ ಗಡ ಮೇಷಕ್ಕೆ ಸಾಟಿಯನಿಳುಮೇ (ಕಂಪ್ರತಿ.
೬-೨೫). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ. [ಸಂ.]

ಮೇಷಕಂಬಲ. ಮೇಷಕಂಬಳ (ನಾ). ಉಳ್ಳೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ
ಕಂಬಳ; ಉಳ್ಳೆಯ ಕಂಬಳ. ಮೇಷಕಂಬಳ : "ಉರ್ಣಾಯು ಮೇಷ
ಕಂಬಳಮಕ್ಕುಂ" (ಕಪ್ಪ. ೪೫. ೭೪-೭೪). [ಸಂ.]

ಮೇಷಕಂಬಳ 'ಮೇಷಕಂಬಲ' ನೋ.

ಮೇಷಪದ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಮೇಷರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು: ಚಲವಿತ್ತಂ
. . . ಮಾನಾನ್ವಿತಂ ಮೇಷಪದಂ (೧೨೬೫. ೦೬-೦೭). [ಸಂ.]

ಮೇಷಪಂಥ (ನಾ). ಟಿಗರುಗಳನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಹೋರಾಟ
ಮಾಡಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಂದ್ಯ. — ಜೂಜು. — ಸ್ಪರ್ಧೆ :
ಸಂತಸರೊಳೊಂದು ದಿನ ದಂತಿ ಮಹಿಷವು ಮೇಷಪಂಥದಾ ಮಲ್ಲ ಚರಣಾ
ಯುಧವು ಲಾವಣಿಯು ಮುಂತಾದ ಯುದ್ಧಗಳ ನೋಡಿ (ಪ್ರತಿ. ೪೫. ೭೪-೭೪).
[ಸಂ.]

ಮೇಷಮಾಸ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಸೂರ್ಯನು ಮೇಷರಾಶಿಯಲ್ಲಿ
ಇರುವ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿ : ವಸಂತಕಾರಾರಂಭದಿಂದ ನವಮಿರುವ
ಒಂದು ತಿಂಗಳು — ಈಗಿನ ಮಾರ್ಚ್, ೨೧ ರಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ೨೧ —
ಈಚ್ಚಿನ ಕಿರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುವ ಕಾಲ. ಇದನ್ನು
ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ತಿಂಗಳನ್ನು ಮೇಷಮಾಸವೆಂದು ಕರೆದು ಆ
ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ತುಳುವುವ ಖಗೋಳಪ್ರದೇಶವನ್ನು . . .
ಮೇಷರಾಶಿ ಎಂದು ಕರೆದರು (ಕೃತ್ಯ. ೪೫). [ಸಂ.]

ಮೇಷಯುದ್ಧ (ನಾ). = ಮೇಷಪಂಥ : ಬೆಸುಪೋಳೇಳಲೆ ಸುತಮೂರ
. . . ಮಲ್ಲಮೇಷಯುದ್ಧವು (ಕಾಣಂ. ಯಜ್ಞವ್ರತನೋದೇಶಂ (ಕೃತ್ಯ.
೦೨-೦೨ ರಗಳ). [ಸಂ.]

ಮೇಷಶೃಂಗಿ (ನಾ). ಹೋತದ ಕೊಂಬಿನಂತೆ ಕಾಣುವ ಕಾಯಗಳನ್ನು
ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮೇಷಶೃಂಗಿಯ ಮರದ ತಿಗುಡು,
ಕೆಂಬಲಿಯ ತಿಗಡೆ . . . ಇಷ್ಟು ಟಿಪ್ಪಣಿ ಸುನಾಗಿ ಕೂಡಿ, ಗಂಭೀರ ತೂಕ
ವನ್ನು ೧೪ ಪು ನೀರೊಳಗೆ ಹಾಕಿ . . . ಕೊಡುವುದು (೧೨೬೫. ೦೫).
'ಅಜಶೃಂಗಿ' ಹೋ. [ಸಂ. ಮೇಷಶೃಂಗೀ]

ಮೇಷಸಂಕ್ರಮಣ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಸೂರ್ಯನು ಮೇಷರಾಶಿಯನ್ನು
ಸೇರುವ ಕಾಲ : ಸೂರ್ಯನು ರೇವತೀತಾರೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ ಕ್ಷಣವೇ
ಮೇಷಸಂಕ್ರಮಣ (ಕೃತ್ಯ. ೪೫). [ಸಂ.]

ಮೇಷಿ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣು ಕುರಿ. [ಸಂ. ಮೇಷೀ]

ಮೇಷ್ವರು 'ಮಾಷ್ವರು' ನೋ.

ಮೇಷ್ವು 'ಮಾಷ್ವರು' ನೋ.

ಮೇಷ (ನಾ). = ಮೇಷ ೧ : ಮೇಷ — ಮೇಷ : ರೋಷ — ರೋಷ
(ಕಪ್ಪ. ೨೫ ಕೃತ್ಯ. ೪೫). [\leq ಪ್ರಾ. ಮೇಷ./ಸಂ. ಮೇಷ]

ಮೇಸು 'ಮೇಯಸು' ನೋ.

ಮೇಸ್ತಿ (ನಾ). ಕೆಲಸಗಾರರ ಕೆಲಸದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವವನು;
ಕೆಲಸಗಾರರ ಮುಖಂಡ, — ಮುಖ್ಯಸ್ಥ : ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು ಮೋಢ
ಕನೂ ಅಲ್ಲ ಅಥವಾ ದಾಡಿಸುವ ಮೇಸ್ತಿಯೂ ಅಲ್ಲ (ಪ್ರತಿ. ೪೫. ೦೫) :

ಅನೇಕ ಮನೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಒಬ್ಬ ಬಂಗಾಲಿ ಮೇಸ್ತಿಯ ವಸೆಯನ್ನು
ಹೊಕ್ಕರು (೧೨೬೫. ೬೫); ಅದಾ ಮೇಸ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ ಈ ಕಲ್ಲಾಗೋಡೆಯಿಂದ
ಸಿದ್ಧವಾದ್ದಲ್ಲ (೧೨೦೪. ೨-೨೫). [\leq ಪೋರ್ಚು. ಮೇಸ್ತರ್, ಮೇಸ್ತ್ರಿ./
ಒಂ. ಮಿಸ್ಟೀ, ಮಿಸ್ಟರೀ = ಕೈಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾದವನು; ಚತುರ
ಶಿಲ್ಪಕಾರ; ದುಡಾ. ಮೇಸ್ತ್, ಮೇಸ್ತರೀ, ಮೇಸ್ತೀ]

ಮೇಷ (ನಾ). ೧. ಮೂತ್ರ. ೨. ಮೂತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗ;
ಸಕ್ಕರೆಹಾಯಿಲೆ. ೩. ಜನನೇಂದ್ರಿಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗ;
ಗುಹ್ಯರೋಗ : "ಜ್ವರ ಕುಷ್ಠ ಭಗಂದರ ಮೇಷ ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮಾದಿ
ಭೇದಭಿಷ್ಠಂ ರೋಗಂ" (ಪ್ರತಿ. ೪೫. ೭೨-೭೩). ೪. ಟಿಗರು; ಮೇಷ. [ಸಂ.]

ಮೇಷನ (ನಾ). ೧. ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ. ೨. ಮೂತ್ರ. ೩. ಪುರುಷನ
ಜನನೇಂದ್ರಿಯ; ಶಿಶ್ನ : "ಶಿಶ್ನ : ಶೇಫ, ಮೇಧ್ರ, ಲಿಂಗಂ, ಮೇಷನಂ,
ಶೇಫಾ — ಈ ೩ ಶೇಫಂ" (ಪ್ರತಿ. ೪೫. ೭೨-೭೩); ತಲೆ ಮೇಷಂ
ವಕ್ರಮುಂ ಕಂಡಮುಮನಿವರದಂ ಸ್ಥಾನಮುಕ್ತಂ . . . ವೃಶ್ಚಿಕವಸತಿ
ಗುರಂ ಮೇಷನಂ . . . ಮೀನೋದಯಂ ಬಾಲಮಕ್ಕುಂ (೧೨೬೫. ೨-೩).
೪. ಕೊಟಿ : ಸಂಭೋಗ. [ಸಂ.]

ಮೇಷನತ್ 'ಮೇಷನತ್ತು' ನೋ.

ಮೇಷನತ್ತು 'ಮೇಷನತ್ತು' ನೋ.

ಮೇಷನದ್ವಾರ (ನಾ). ಮೂತ್ರದ್ವಾರ : ಜನನೇಂದ್ರಿಯದ ನಾಳ :
ಭಾಗವನು ಮುಂದಿನ ರೋಷದಿ ಭಗನಾ ಸಮಯದಲಿ ಕವಿಯಾ
ದುರ್ಗಿಯದಿವನ ಜತರಮಧ್ಯದಿ ತೋಲಿ ಮಿಗೆ ಬಳಲಿ ನಿರ್ಗಮಿಸುವರೆ
ಬೀಜಿ ಕಾಣದೆ ಮಾರ್ಗವನು ಪುರಹರನ ಗರ್ಭದೊಳೊಗೂಡಿಸಿ ತನು
ಮೇಷನ ದ್ವಾರದಲಿ ಪೊಡಮಟ್ಟು (ಪ್ರತಿ. ೪೫. ೭-೮); ಮುದದಲಿತೀಜಸ್ಸು
ಯನು ಮಾಡಿದನು ತನ್ನಯ ಮೇಷನದ್ವಾರದಲಿ ಸಂಜನಿಸಿದುದೆಂದಾ
ದೈತ್ಯಂ ಸುತವನನು (ಪ್ರತಿ. ೪೫. ೭-೮). [ಸಂ.]

ಮೇಷರೋಗ (ನಾ). = ಮೇಷಶೃಂಗಿ ಮೇಷರೋಗ. ಊರುಸ್ತಂಭ. ಕುಷ್ಠ
. . . ಪೇಶ್ವರೋಗಗಳಿಂದ ಒಡೆತರಾದವರು, ಅಕ್ಕಿಗ್ಗರು-ಅಂಫನಚಿಕ್ಕಿಗೆ
ಅರ್ಪರು (೧೨೬೫. ೨. ೫೫). [ಸಂ.]

ಮೇಷರ್ವಾನಗಿ 'ಮೇಷರ್ವಾನಗಿ' ನೋ.

ಮೇಷು 'ಮೇಷು' ನೋ.

ಮೇಷುಗಾಡು 'ಮೇಷುಗಾಡು' ನೋ.

ಮೇಷುಗಾಣ (ನಾ). (ಅಲ) ಜಾನುವಾರುಗಳಂತೆ ಕಂದಮೂಲಾದಿ
ಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವವನು; ಸಾಹಸಿಗಳಲ್ಲೂ ಹರಿ ತುಣುಗಾಟ ಪಾಂಡುರವರ
ಜಯ ಮೇಷುಗಾಣರು ಒಂದ ಭೂಭುಜರಲ್ಲ ತಾ ನೆರವಿ
(ಕಪ್ಪ. ೪೫. ೨-೦೦). [ಮೇಷು (< ಮೇಷು) + - ಗಾಣ]

ಮೇಷುಗೋಳ 'ಮೇಷುಗೋಳ' ನೋ.

ಮೇಳ 'ಮೇಲ' ನೋ.

ಮೇಳಂಗಿಯ (ಕ್ರಿ). ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಮಾಡು; ಶ್ರುತಿ ಕೂಡಿಸು :
ಚಿನ್ನಕನ್ನೆಯಂ ತೆಗೆದು ಮೇಳಂಗಿಯ್ತು (ಪ್ರತಿ. ೪೫. ಗೃಧ್ರಾಂಘ್ರಿ
(೧೨೬೫. ೦-೦೫ ೫); ಮೇಳಂಗಿಯ್ತು (ಪ್ರತಿ. ೪೫. ಗೃಧ್ರಾಂಘ್ರಿ ಸುತ ಶ್ರುತಿಯಂ
ವೀಣೆಯಂ ವಕ್ಷದೊಳ್ ಮೇಣ ತಾಳುತ್ತಂ (೧೨೬೫. ೦೦-೦೬).

[ಮೇಳ (=ಮೇಲ) + ಕಿಯ್,]

ಮೇಳಂಗೋಳ, ಮೇಳಗೋಳ, ಮೇಳಗೋಳು (ಕ್ರಿ). ಸೇರಿಕೊಳ್ಳು;
ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳು : ಒರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಂತೆಗೆ ವಾರವ ಖಳರೊಡನೆ ದರೂ
ಮೇಳಗೊಂಡದಾರೂ ಲಘುವೆವ್ವರ ಪ್ರಸ್ತಾರದೊಳಮಾರ್ಗಂ ತಿಳಿಲ
ಸಂಯೋಗದವೊರ್ (೧೨೬೫. ೫೫); ಮೇಳಗೊಂಡ ಕುಂಭಸ್ಥಲದ
ಸಾಂದ್ರಕುಂದರರೋಪಪ್ರಸರಮುಂ (೧೨೬೫. ೬-೨೫ ೫). ಮೇಳಗೋಳು :

ಮೇಳಗೊಳುವವನೊಳು ಮೇಲೆ ವಿವರ (೨೦೨-೨೨೨) ಮೇಳಗೊಳು :
ಅವರ ಶಾರೀರಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಬದುಕಿಗೂ ಮೇಳಗೊಳುವೆಕು
(೨೦೨-೨೦೩). [ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + ಕೊಳ್ಳು]

ಮೇಳಂಬ (ನಾ). ದುಂಬಿ : ಭ್ರಮರ : "ಮೇಳಂಬ=ತುಂಬಿ"
(೨೦೨-೨೦೩) : "ಮಲ್ಲರ ಪದಮ . . . ಮೇಳಂಬವಲರೂಣಿ ಒಂದು
ಗಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಮಕ್ಕು" (೨೦೩-೨೦೪) : ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಜಗ್ಗಿ ಪ ಮೇಳಂಬ
ಮೊರೆಯ ಗುಡುಗುವ ಬಲ್ಲವನಾಗಿ (೨೦೩-೨೦೪).
[? / ತುಂಬು. ಮೊಗರಯ]

ಮೇಳಕ 'ಮೇಲಕ' ನೋ.

ಮೇಳಕಟ್ಟು 'ಮೇಳಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೇಳಗಟ್ಟು, ಮೇಳಕಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಜೊತೆ ಸೇರು : ಸಹವಾಸ
ಮಾಡು : ಉದಾಹರಣೆ ಮೇಳಗಟ್ಟು ಇಟ್ಟು ಅಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪೇಳಿಕೆ
ಯಂತೂನೆ (೨೦೩-೨೦೪). ಮೇಳಕಟ್ಟು : ೨. ಯಕ್ಷಗಾನ.
ಸೃಷ್ಟಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ವಿವರಿಸು : ಇವತ್ತು
ಪಕ್ಕದ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಮೇಳಗಟ್ಟುತ್ತಾರಂತೆ (೨೦೩-೨೦೪). ೩. ವೀಣೆ ಮುಂತಾದ
ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸ್ವರಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಮೆಟ್ಟಿ
ಲನ್ನು ಕಟ್ಟು. - ರಚಿಸು : ಅವರು ಹಳೆಯದಾಗಿದ್ದ ವೀಣೆಯನ್ನು ಮೇಳ
ಕಟ್ಟಿ ಸರಿ ಮಾಡಿದರು (೨೦೩). [ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + ಕಟ್ಟು]

ಮೇಳಗಾನ (ನಾ). ೧. (ನಾಟ್ಯಕ್ಕೆ) ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವ ಗಾಯನ :
ಮೇಳಗಾನಧ್ಯಾಪನದವರು ಕೀಳಿ ಸಿಕ್ಕಿದವರು (೨೦೩-೨೦೪). ೨.
ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುವುದು : ಸಮೂಹಗಾಯನ : ಸಂಜೆಯ
ಮೇಳ ಮೇಳಗಾನ ನಡೆಸಬಹುದಿತ್ತು (೨೦೩-೨೦೪). [ಸಂ. ಮೇಲಗಾನ]

ಮೇಳಗಾರ 'ಮೇಳಗಾಣಿ' ನೋ.

ಮೇಳಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ಜೊತೆಗಾರ್ತಿ : ಒಡನಾಡಿ : "ಸಬ್ಬವರ್ತಿಯೆ
ಫಲವುನ ತಾಂ ಮೇಳಗಾರ್ತಿ (೨೦೩-೨೦೪). [ಮೇಳಗಾಣಿ + - ತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮೇಳಗಾಣಿ (ನಾ). ತೋರಿಕೆಯ ಹೋಲಾಟ : ಕ್ರೇಡಾಯಬಿದ್ದು :
ಕಾದುವ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಿಮ್ಮೆ ಸ್ಥಾನ ಮೇಳಗಾಣಿಗಾಗುವ
ಮಾಲ್ಯ (೨೦೩-೨೦೪). 'ಮೇಲಗಾಣಿ' ಹೋ.
[ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + ಕಾಣಿ]

ಮೇಳಗಾಣಿ, ಮೇಳಗಾರ (ನಾ). ೧. ಜೊತೆಗಾರ : ಒಡನಾಡಿ :
'ಮೇಳಗಾರ್ತಿ' ಪರಾ. ೨. (ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ) ವಾದ್ಯ ಬಾರಿಸು
ವವನು ಅಥವಾ ಗಾಯನ ಮಾಡುವವನು : ನಗಲ್ಪಿಯ ಎಂಡರ
ಮೇಳಗಾಣಿಕ್ಕಿಗರ ಸಂದ ಕಿವಿಗರ . . . ವಾಜಪ ಬೀಣೆಗಾಣಿಗಾರಮನೆ
ಬೆಂಪು ಸೊಪ್ಪನೊಳೊಡೆದವಿವು ಸೂಳಿಗಿರಿಗರ್ (೨೦೩-೨೦೪).
ಭರತಜ್ಞ ಮೇಳಗಾಣಿಗಿ ಭೂಷಣಗಳ ಸುರುಚಿರ ವನಕರ್ಪುರವ ಪರಮಳ
ವರದ ವೀಣೆಯಗಿರಿಗಾರ್ತಿ ನರಸರಾಜೇಂದ್ರ ಮನ್ನಿಸಿದ (೨೦೩-೨೦೪).
ಮೇಳಗಾರ : ೨. ಗುಡುಗಿನ ವನಯಂ ಕೀಳುವ ಕೂಡಲೆ ಆ ಮೇಳಗಾರರು
ಕಿಮ್ಮ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬಾರಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಅವನ ಅತ್ತಣೆ
ಮಾಡಿತು (೨೦೩-೨೦೪). [ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + - ಕಾಣಿ]

ಮೇಳಗೀತ (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುವ ಹಾಡು : ಇದರಲ್ಲಿ
ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಿವು. ಒಬ್ಬನೇ ಹಾಡುವಂತಹ ವೀಣಾಯೋಗೀತ.
ಮತ್ತು ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಮೇಳಗೀತ (೨೦೩-೨೦೪). ೨ ಇದು
ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ 'Chorus' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅನುವಾದರೂಪ.
[ಸಂ. ಮೇಲಗೀತ]

ಮೇಳಗೀತೆ (ನಾ). = ಮೇಳಗೀತ : ರಂಗಭೂಮಿ ಮೇಳಗೀತೆ

ಮೇಳದವರು . . . ಮುನ್ನೆಲೆಯ ಮೇಳದವರಲ್ಲಿ ಒಂದಿದ್ದು ತಮ್ಮ
ಮೇಳಗೀತೆಯನ್ನು ಹಾಡಿರಬಹುದು (೨೦೩-೨೦೪). [ಸಂ. ಮೇಲಗೀತಾ]

ಮೇಳಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರು : ಒಟ್ಟಿಗೊಡು : ಆ ತೆರೆಯ ಹಿಂದೆ
ಮೇಳಗೊಡು ಚಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತು
ಪಾಡಿದುವು (೨೦೩-೨೦೪). [ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + ಕೊಡು]

ಮೇಳಗೊಳು 'ಮೇಳಂಗೊಳು' ನೋ.

ಮೇಳಗೊಳು 'ಮೇಳಂಗೊಳು' ನೋ.

ಮೇಳಣಿ (ನಾ). ಕೂಡುವಿಕೆ : ಸೇರುವಿಕೆ : ಹೊಂದಾಣಿಕೆ : "ಮೇಳಣಿ-
ಮೇಲನ = ಕೂಡುವಿಕೆ, ಬರಣಿ" (೨೦೩-೨೦೪). 'ಮೇಳಣಿವಡೆ'
ಪರಾ. [ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + - ಣಿ]

ಮೇಳಣಿವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳು : ಸೇರಿಕೊಳ್ಳು : ಸುರವಾಚಕರ
ವಾದ್ಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೂ ಪದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾಳದೊಳ ಮೇಳಣಿ
ವಡೆದು . . . ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ನಿಬಿಡಗೀತಗಳ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು
ಮಾನ್ಯವೆಂದು ಪಟ್ಟಿಸಿ (೨೦೩-೨೦೪). [ಮೇಳಣಿ + ವಡೆ]

ಮೇಳನ 'ಮೇಲನ' ನೋ.

ಮೇಳಯ, ಮೇಳವ, ಮೇಳಿಯ (ನಾ). ೧. ಕೂಟ : ಸೇರಿಕೆ :
ಹೊಂದಿಕೆ : ಸಾಮರಸ್ಯ. ೨. ಗುಂಪು : ಸಮೂಹ : ಕೋಲ
ಕೋಳಾಹಳಿ ತೀರಿನ ಗಾಲಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಹರಿಯುವ ಹೇಳಿದರು ತಮ್ಮ
ಗಿಯ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು ಅಂತಿಮ ಮೇಳ[೨೦೩-೨೦೪]. ಕ್ರಿಯೆ ಮೇಳವರು
(೨೦೩-೨೦೪) : ಕೋಳಿ ತೆಗೆದು ಕಾಡಿಕೊಂಡು ಕೊರಗುವ ಮಾನುಳು
ಮಲ್ಲರು ಮೊದಲಾದ ಮೇಳವರಲ್ಲಿ [೨೦೩-೨೦೪]. ಮೇಳಯದರ್ಶಿ
ಗಾಳಿಗೊಳಗೂ ನೃಪಾಲಿಕ ದಿವನ ನೂರವನು (೨೦೩-೨೦೪).
ಮೇಳವ : ೧. ಪದ್ಯದವರ ಸುಫಲರ ಸಿಂಹಾರ್ಜನೆಯ ಮೇಳವದ
ಲಿವುಗಳ ಬರವಣಿಗೆ (೨೦೩-೨೦೪) : ಆತ ಬೀತುಡು ನಮಗೆ
ರಾಜ್ಯ ಶ್ರೀಮತಿಯ ಮೇಳವ ಪಾಪಕೃಷ್ಣರಾಜಮಾಡುವ ಮುಕ್ತವನಿತೆಯ
ಕೀಳುವೆವ (೨೦೩-೨೦೪). ೨. ಶಾಲೆಗಿಳಿದ ಗಿರಿಯನುಲಿಯ
ರಾಜವರಂದಿವರು ತಪ್ಪಿ ವಿರಾಜಪುಷ್ಪೇಶ್ವರಗಳ ಕೊಳಿ ಗಂಟೊಡವು
ರಸವೀಯ ಮೇಳವದಿ ಪೂರ್ವಕೋಟಿ (೨೦೩-೨೦೪) : ಮೇಳವದ
ರೋಗಕೃಷಿಯ . . . ಕೈರವಸಂಚಯದ ಸೌರಭವನನಿನಿಸಿದವರು ಸರಸಿ
(೨೦೩-೨೦೪). ೩. ಸಭೆ : ಸಮಿತಿ : ಗೋಪ್ತ : ಅಂಧಾಕುರನ
ರಾಜದ ಮೇಳವನುನೀನಿಂಬೆ . . . ವೀಣವೀಣೆಯನದೊಳಗಿಂತಲೆ
ತುಂಬಿತು ಸುಫಲಸಮುದಯದೊಳೆಯಲಿ (೨೦೩-೨೦೪). ೪.

ಗಾನ, ವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೃತ್ಯ : ಗೀತ ಜತಿಗಳ ಮೇಳವಳಿ
ಕೆಲವೊಳು ಕೂಗುವರು ಚಪ್ಪಳಿ ಪೂತನರ ಕರ್ತಾರಮಂ ವಿವರಿಸುವರು
ಕೆಲವರು (೨೦೩-೨೦೪) : ಸರಸಕರನಗೀತನರ್ತನದ ಮೇಳವದ ನೆರೆ
ನೆರೆದ ಚತುರಂಗದೊಡ್ಡುಗಳ ಸಂದರ್ಶನ ದೊರದೊರಗಿಕ್ಕಿತಂದಿರುತ್ತವ
ದೊಳರಸನ ಕಾಣಲಿಟ್ಟು ತನ ಕೂಡ (೨೦೩-೨೦೪). ಮೇಳಿಯ :
೧. ನಿನ್ನಾಳ ಜಯಸಿರಿ ಸರ್ವವಾಣದ ಮೇಳಿಯದ ಸೀಮೆಯಲಿ ನಿಂದೆದು
(೨೦೩-೨೦೪). ೨. ಒದವಿ ಪೊದಟ್ಟ ಮೇಳಿಯದ ಕೀತನಮಾಳಿ
ವೀರವಟ್ಟ ಮೂರದ ಭೂರಂ ನಿಜೋಪಲಿ ಪಟಾಂಚದಿಂದ ಕರವಂತೆಯಾಗಿ
(೨೦೩-೨೦೪) : ಕೋಲಾಂಗಣಾ ಹರಿಗೆ ಪಲಗಿಯ ಮೇಳ[೨೦೩-೨೦೪]. ಕ್ರಿ
ಯವನಾ ಮಂಟಪಾಲಗಿದುಕುವಾಳನೊಂದಂಬಿನಲಿ ಸಂದರ್ಶನದೊಡನು
ಪಾರ್ಥ (೨೦೩-೨೦೪) : ತಳಯ ಮೇಳಿಯದ ಸೂಚಕವ ಪಾಪಾಳುಳ
ದಿಂದರುದಿರಲಿಟ್ಟು ಕೆಂಗಿಳ ಕೈಮೀಸಿ ಕರವಂತೆಯವರ (೨೦೩-೨೦೪).

[< ಪ್ರಾ. ಮೇಲಯ, ಮೇಲವ. / ಸಂ. ಮೇಲಣ]

ಮೇಳಯುಗ 'ಮೇಳಸು' ನೋ.

ಮೇಳಯುಗ 'ಮೇಳಸು' ನೋ.

ಮೇಳರಂಗ (ನಾ). ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಿದ್ದ ರಂಗದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಳದವರು ಹಾಡಲು ಮತ್ತು ಕುಣಿಯಲು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರವಾದ ವೇದಿಕೆ. — ಜಗಲಿ: ರಂಗದಾಟಿಗೆ ಹೀಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಳದವರು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಒಂದೆಡೆಯಿದ್ದು ಅಥವಾ ಮುನ್ನೆಲೆಯ ಮೇಳರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು. ಮೇಳಗೀತೆಯನ್ನು ಹಾಡಿರಬಹುದು (ಇದ್ದಕ್ಕ. ೪.೧. ಪಾಟಕ ಸಹಿತ): (ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲೇ ಮೇಳದವರು ಹಾಡುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ) ಮೇಳರಂಗ (Orchestra. ೨೦೪). [ಮೇ. ಮೇಲರಂಗ]

ಮೇಳವ 'ಮೇಳಯ' ನೋ.

ಮೇಳವಣಿ (ಕ್ರ). ಜೊತೆ ಸೇರು: ಒಟ್ಟುಸೇರು: ತಾಳಧಾರಿಗ ನಿಯಮಿಗಾಯಕರು ನಟ ಮೇಳವಣಿ ವಾದ್ಯದವರು ಸೂಳಿಯರುಗಳು ಸಂವ್ಯವಿಗಳ ಪದ್ಧತಿಬಲದ ದಾಸರಾಕ್ಷಸರು (೪೫೩. ೩-೩೩).

[ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + ಪದ್ಯ]

ಮೇಳವಣಿ (ನಾ). ೧. ಕೂಟ; ಹೊಂದಿಕೆ; ಸಾಮರಸ್ಯ: ಧರ್ಮದ ಮೇಳವಣಿಯಲ್ಲದೇ ಕೊಲುವಿರ ಪಾಲಕನ (೫೫೩. ೩-೩೦): ಮೇಳವಣಿಯು ನನದಂ ಲೋಕದಿ ಕೋಳುಹೋದನು ಹಿಂದೆ ತನಗಾಗಾಗಿ ಬಳಿದ ವಾನರರ ನನನನಮ ಮರುಕೊಳಿಸಿ (ಮೂ೦೩. ೩-೦). ೨. ಗುಂಪು; ನೆರವಿ: ಸಮೂಹ: ಗಾಳುಗುಣವನ ಕವಳಗಳ ಕಳಕಳದ ಜೊಗ್ಗುಗಳ ಮೇಳವಣಿ ಭುಗಿರಲು . . . ಎರಡುಬಲ ಹೊಯ್ದು ದಿಕ್ಕೊಳಗಲಿಸಿ (೪೫೩. ೩-೩೦). ೩. ಗುಣವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನರ್ತನ: ತಾಳಧರರೊಂದಿಗೇ ಅವುಜಗೊಂದಿಗೆ ಮೇಳವಣಿಯೊಂದಿಗೆ (೫೫೩. ೩-೩೦): ತಾಳಂ ನರ್ತನಮಂ ಕರವತ್ತಿರ ಮೇಳವಣಿ ಶೃಂಗ ಕೊಡುತ್ತಿರ (೪೫೩. ೩. ೪೩-೪೩): ಸೊಗಸಿನ ಮೇಳವಣಿಗಳ ಬೇಟೆ ಯಾಯಿತು ಮೃಪದವುರಿಯೊಳಗೆ (೫೫೩. ೩-೩೦). 'ಮೇಳವಣಿ' ಪರಂ. [ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + ಅಣ್]

ಮೇಳವಾಡು (ಕ್ರ). ೧. ಜೊತೆ ಸೇರು: ಒಡಗೂಡು: ಮುಖ್ಯರಾಮಯಂ ಮೇಳವಾಡಿ ವನಜಾಕಿವಿಯಂ ಎಡಬಿಡಿ ವಿನೋದಯೆತ್ತು ಬಂದತ್ತು . . . ಮೂರುತಂ (೫೫೩. ೩-೩೦): ಹೇಳುಮೇಳವಣಿ ಮೂರುತಂ ಮೇಳವಾಡಿನೇ ಜಯದ್ರ ಧಾಕುತನವನು ಬವರದಲಿ ತನ್ನೊಡನೆ ತೋಟಾದನೆ (೪೫೩. ೩-೩೦). ೨. ವಿನೋದವಾಡು: ಕ್ರೀಡಿಸು: ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ ಹೇಳದ ಹೇಳಿಯಿಂದ ಬಂದೇರ ಮೃಗಿಗೆ ಮೇಳವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಣಾ ತ್ರೈವ್ಯದೊಳಗೆ (೫೫೩. ೩೩೩).

[ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + ಅಡ್ಡ]

ಮೇಳವಿಕೆ (ಪಾ). ಹೊಂದಾಣಿಕೆ: ಸಂಯೋಜನೆ: ಪಾತ್ರಗಳ ದಿವ್ಯ ಮಾನವಲಂಕಾರ ಮೇಳವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ (೫೫೩. ೩೩೩). [ಮೇಳವ (= ಮೇಳವ) + ಅಣ್]

ಮೇಳವಿಡಿ (ಕ್ರ). ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರು: ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳು: ನೀಲದ ಕಪುರಸೂಳಗೊಂದು ಕಗ್ಗಳ ಮೇಳವಿಡಿದು ಕಳಗೊಂಡು ತೂಲಿ ಬಂಧಾಂಗಿವೊಬ್ಬರೊಳಗೆ ನಿಮ್ಮಲಕಾಳಿವೊಂದಿ ಸಲಹೆನ್ನ (೫೫೩. ೩-೩೩).

[ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + ವಿಡಿ]

ಮೇಳವಿಸು 'ಮೇಳಸು' ನೋ.

ಮೇಳವೆಣ್ಣು (ನಾ). ಮೇಳವಣಿಗಳು: ನರ್ತಕಿ: ದೊರೆಯುವ ಸಾರಯ ಮೇಳವೆಣ್ಣು ಗಾಂಜಿ ನಾಲ್ಕುದೇವರು ದೇವರ ಕವನದ ಗಣಿತಯುಕ್ತರ

ವರನಾರಿಯರದ ಸಿಂಗರಿಸೆಯ್ದಿದರು (೫೫೩. ೩-೩೪).

[ಮೇಳ (= ಮೇಲ) + ಪಣ್ಣ (< ಮೇಳ)]

ಮೇಳಾಪ 'ಮೇಲಾಪ' ನೋ.

ಮೇಳಾಪಕ 'ಮೇಲಾಪಕ' ನೋ.

ಮೇಳಾಪಿಸು 'ಮೇಲಾಪಿಸು' ನೋ.

ಮೇಳಾವ (ನಾ). ಕೂಟ: ಸೇರಿಕೆ: ಹೊಂದಿಕೆ: ಅವರಿಸಿದಂ ಮತ್ತೆ ಹೊಸಮೇಳಾವದಲಿ ಕುರುಸೇನೆ (೪೫೩. ೩-೩೪).

[< ಪಾ. ಮೇಲಾವ/ಸಂ. ಮೇಲಾಪ]

ಮೇಳಿ 'ಮೇಲಿ' ನೋ.

ಮೇಳಿಸು, ಮೇಳಯಿಸು, ಮೇಳಯಿಸು, ಮೇಳಿಸು (ಕ್ರ).

೧. ಸೇರು: ಜೊತೆಯಾಗು: ಜೊತೆಗೂಡು: "ಮೇಳಿಸು - ಸಂಯೋಗೀ" (೫೫೩); ಪಾಂಡವರೊಳಗೆ ಸೇಂ ಮೇಳಿಸಿ ನನ್ನನೆ ಬಗೆದಿರ ಜೋಳದ ಪಾಟಾಯುಮನಿಸು ಬಗೆಯಂ ನಿಜೊಳ್ (೫೫೩. ೩-೩೩): ನನೆಯೊಡಳುಳಿ ಮಧುಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮೇಳಿಸರ್ವಲತೆಯಂ (೫೫೩. ೩-೩೩):

೨. ಶ್ರೀಮದಮರವಹಿಮ ಕ್ಷೀರಾಂಬುಧಿಹೋಮನುಬಗ್ಗಬಿಡೊಡ್ಡಬಿಡೆಮ ವಾಮೆಯೊಡನೆ ಮೇಳಿಸುತುರ್ವಿಯನುರ್ವಿಂ ಪಾಲಿಸುತುರ್ವಿಂ (೫೫೩. ೩-೩೩).

೩. ಕೂಡು: ಸಂಭೋಗಿಸು: ನಯದೊಳೆ ನೋಡಿ ನೋಟ ದೊಳೆ ಮೇಳಿಸಿ ಮೇಳದೊಳೆವೃತ್ತಿಯು (೫೫೩. ೩-೩೩): ಪೂಜಕರ ಕೆಂಪೊಳೆಂ ಬಿಡಿದೆಂ ನಟ್ಟಿರುಳ್ ಮೇಳಿಸುಗುಂ ರಥಾಂಗಂ (೫೫೩. ೩-೩೩).

೪. ಮತ್ತಿರ ಬಿರು: ಸಮೀಪಿಸು: ರೋಕ್ಷಾಳಕಂಗಳನೋಸರಿಸುತು ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೇಳಿಸಿ ಕನ್ನೆಯಂ ನುಡಿದಳ್ (೫೫೩. ೩-೩೩): ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೇಳಿಸಿ ಪೂರ್ವ ಲಲ್ಲಿಯಸುಂ . . .

೫. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜಮೀನಿಯನೆ ಕೇಳಲಾಗದು ಚತುರಂ (೫೫೩. ೩-೩೩).

೬. ಕೂಡಿಸು: ಸೇರಿಸು: ಹೊಂದಿಸು: ಅಳವಡಿಸು: ಕೆಂಗಳೆಯಂ ಸರಂಗೊಳೆ ಮೇಳಿಸಿ ಸುತ್ತಮಿರ್ವ ಶುರಕಳಿಸೊಪ್ಪಿದುದೊಂದು ಪಕ್ಕಣಂ (೫೫೩. ೩-೩೩): ಕರವು ಮೇಳಿಸಿದ ಬೇಳವಲ್ಲದೆ ಬೇಟೆ ಬೇಟಲ್ಲ (೫೫೩. ೩-೩೩).

೭. ಅಕರ್ಷಿಸು: ಸೆಳೆ: ಬಾಳ ದಿನೇಬಿಡುವ ನೆಲರ್ ಜಲದೊಳೆ ನೆಲಿಸೆ ಮೇಣ್ ಘೋರಾಳಯ ದಿಂದಮರ್ಚಿದ ಘಾತಮಗನುಂಗಳಲಿಯೊ ಕರಂ ಮೇಳಿಸಿದವುನೆನ್ನೆರ್ದೆ ಯನೊಂದು ಬೊದಿಲ್ಲನೆ ಪಾಯ್ತು ನೀರೊಳಾ ಬಾಳನನಾದಮಾದರದೆ ಕಂಡೊಸದಂ ನಿಧಿಗಂಧನಂತೆವೊಲಂ (೫೫೩. ೩-೩೩).

೮. ಒಟ್ಟುಗೂಡು: ಗುಂಪುಸೇರು: ಒಟ್ಟಾಗು: ತಾಳದ ಲಯಮಂ ನಿಜೆ ನೀಲಾಳೆ ಹಾರದ ಪೊವಟ್ಟು ಮುತ್ತಲಿತ್ತು ಮುಮ್ಮೇಳಿಸಿ ಕೈಕೊಂಡುಪ್ಪ ಲಿಳಿಪಾಳೆ ಕೈಕೊಂಡಳೆಂಬುದೊಂದಿವುರಿಯೇ (೫೫೩. ೩-೩೩): ಬಾಳನ ನಸಾಪ್ಪಟ ದೊಳೆ ಮೇಳಿಸಿ ದುಗ್ಗೊಡಬಿಡುಮುಂದೊಳೆಂಗಳೆ (೫೫೩. ೩-೩೩):

೯. ಜಮಾಂ ತೊಡವಂತೆ ವೈಜಯಂತಿಗಳೆಡವೊಂದಿ ಮುಂದೆ ಮೀರ್ವ ಮೇಳಿಸಿ ತೊರ್ಕುಂ (೫೫೩. ೩೩). ೧೦. ಒಟ್ಟುಗೂಡುವಂತೆ ಮಾಡು: ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸು: ಮೇಳಿಸಿ ಜೀವಾವಳಿಗಳ ತಾಳಸುವರನ್ನಿಗೊಡದೊಳೆ ಕವರಿಯೊಳೆ ತಾಳಸುಮರ್ (೫೫೩. ೩-೩೩): ಅತಿಭೇಮರೆನಿಪ್ಪ ಸುಸ್ತುಮಲ್ಲರಂ ಮೇಳಿಸಿ ಕೈಪ್ಪನೆ ಕೊಲರೊಡರ್ಚಿದಂ (೫೫೩. ೩-೩೩).

೧೧. (ಕ್ರೈತಿಮವಾಗಿ) ಪ್ರೀತಿ, ಸ್ನೇಹಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸು: ಅರಸನ ಮೊದಲೆ ಪುನರೊಳಿರೆ ಮೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಪುತಕ ಕೊಂಡರ್ ಗರದಂ ಗಂಡನನು (೫೫೩. ೩-೩೩).

೧೨. ಉಂಟಾಗು: ಒಡಗು: ಸ್ವರಮುಕ್ತಾಳಿ ಮೆಯ್ಯೊಡಗಿದು ಪೊಳೆಯನುಳ್ಳೊತ್ತೆಯಂ ಪಪ್ಪ ಶಯ್ಯಂತರದೊಳೆ ಸುಯ್ಯಂತರಾಳೆ ಮೇಳಿಸಿಯುಂ . . . ಕೋವಲೆ ರಾಜಕಾಪದ್ವಿಯಿಂದಿವರ್ (೫೫೩. ೩-೩೩): ಬೇವೆಳೆ ಮಂ

ದೊಳು ಮೇಳಸು ನಿಜವುತ್ರಮು ಕಾಣ್ಪುದು ಕಾತರವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨-೦). ೧೦. ಉಂಟುಮಾಡು ; ದೊಳಸು ; ಒಡಗಿಸು ; ವಾಸುಕುಪ್ಪು ಕುಮಾರ್ ದೊಳವುಪಾಯದಿಂ ಮೇಳಸು ತುದುಕೊಂಡು ಕುಮಾರು ನಿರ್ಗರ್ಥಮನಂದು ದೊಳನೀಳಾಳೆ ಪುಣ್ಯ ತಂದೆಯ ಪುನಃ ಕ್ಷಮಾಂ ಮನದಿಂದಗಲ್ಲಿ ದಳ (ಕುಕು. ೭-೪). ೧೧. ಸಿದ್ಧವಡಿಸು ; ಅನೇಗೊಳಿಸು ; ಸಜ್ಜು ಗೊಳಿಸು ; ಮೇಳಸಿದ ಸ್ವರದಿನೇಬಲುಜ್ಜು ಗಂಗೆಯ್ಗೆ ವಜಯಕುಂಜರದ ಮಂಜುರೊಂಜತಕ್ಕೆ ವಜ್ರಾಗಿಯಾಂ (ಪ್ರಕೃ. ೪-೪೪ ೫). ಮೇಳಯಿಸು : ೧. ಪೂರ್ವದೇಶಗಳಿಂದ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಲೈಮೇಣು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿ ಎರಡು ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಮೇಳಯಿಸಿದುವು (ಪೂ. ೧೫-೦೪). ೨. ಸಮಾಂಗಮಂ ಪ್ರತ್ಯಂಗದೊಳ ಮೇಳಯಿಸಿ ಕುಸುಮಾಯುಧವಿಶರಂಗಿಣಿಯ ಸುಳಿಯೊಳ ಮನಂ ಮುಳುಂಗಿದ್ ಸುಖಮಯದೊಳ (ಗೌ. ೨-೦೦೪ ೫) ; ಅಗಲಿ ಸಾದು ಜವಾದಿ ಚಂದನ ಮೃಗಮದಲಿ ಫನಸಾರಿ ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನೊ ತೆಗೆದು ಪನ್ನೀರಿಂದ ಮೇಳಯಿಸಿ (ಪ್ರಕೃ. ೪-೪೩). ೩. ರಾಗದಿಂದವರಿಗೆ ಅಭಿಮತ ವಿತ್ತು ಮೇಳಯಿಸಿದನು ಬಲಮನು (ಕುಕು. ೭-೩). ೧೧. ಮೇಳಯಿಸಿ [ಪಾಂ. ೪೫] ನಿಲಿಸಿದಂ ನಿಜಬಲದ ಪೌಡುಗಳನರ್ಥಾಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯೊಳು (ಕೃ. ೫೫. ೨೨-೦೦). ೧೨. (ಅಭರಣವನ್ನು) ತೊಡಿಸು ; ಬಾಳಸ್ಯಕ ದೊಳ ಕೇಳ ಗದ ಶೂಲಿಗೆ ಪರ್ವತಿಗೆ ಕೊರದೊಳೊಗಿದುದು ನಯನಂ ಕೀರ್ಣಜಾಕಾಂ ಎ:ಗೆ ಮೇಳಯಿಸಿದ [ಪಾಂ. ಯುದ್ಧ]ರೈರದಾಳಯಾ ಬಾಳಕುರುರ್ (ಗೌ. ೦೦-೪೩). ಮೇಳಯಿಸು : ೨. ಕ್ಷಣವಗಲಿದ ಮೇಲೆ ದಿದ್ವರನೇನಿ ಓದಿದ ಸುಕ್ಕಿ ತೊಯ್ದೆ ಮಡದೊಳಲನಾಂತೊಂದಿದನೆ ನೆರದೊಂದಿ ಮೇಳಯಿಸಿ [ಪಾಂ. ೪೫] (೦೪೫. ೦೨-೦೪) ; ಸೂಳೆ ಸೂತ್ರದ ನೇಣು ಗಾಳವಾಕೆಯ ಮೊಗವು ಮೇಳಯಿಸುವಳು ಸದ ಬೆಂದು ಮಿಂದ ತಾ ಬಾಳಮಿಸಿದ (ಪ್ರಕೃ. ೦೪-೪೪). ಮೇಳವಿಸು : ೧. ಕೀಳು ಜಾತಿಗೆ ತನ್ನ ನುಡಿಗಳು ಮೇಳವಿಸಿದುವು ಕುಲವ ನಾಲಿಗೆ ಹೇಳಿಕೆಯಾದು ತಪ್ಪದಾಯಿತು (ಕುಕು. ೭-೦೦) ; ತಾತ್ಪರ್ಯ ಕೊಡೆ ಕಾರ್ತಿಕೋಟಿ ಮೇಳ ವಿವುಡೆ (ಪ್ರಕೃ. ೦-೪). ೨. ಪುಟ್ಟು ಹೊಲವೆತ್ತವಂ ಪುಣ್ಯ ಸುರೇಂದ್ರನಿಗೆ ನುಜ್ಜದವಂತ ಮೇಳವಿಸಿ ವೇಳೆ ನಾಪು (ಪ್ರಕೃ. ೦-೩) ; ಮೂಜುರಿಗಳಲಿ ಮೇಳವಿಸಿದುದಿದಾದಂ ಬಂಧು . . . ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯಂ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಂ ಕಟ್ಟಿ (೦೪೫. ೭೫-೦೪) ; ಹೋಳುಡಾಡೆಗಳ ಭಾಗವ ಮೇಳವಿಸಿ ಪುಳಿದ . . . ವಿಳಿಯವನಿತ್ತು (ಪ್ರಕೃ. ೪-೪೩). ೩. ಪೂಳವಿಸಿದ ತನ್ನ ಸಹಲಗ್ರಾಂಗಳ ಎಣಿಕೆಯ ಗುಣತಕ್ಕೆ ಅಗಣನಾದನು (ಪ್ರಕೃ. ೨೨-೨೦೦) ; ಚೀಲಗಳು ತಾವೆಂಟುಗಾವರ ಮೇಳವಿಸಿ ಬಂದೊಡಾದಂದಿ ಮೇಳುನೋವಹುದೆಂದು ಶಾಪವ ಕೊಟ್ಟನೊಬ್ಬನಿಗೆ (ಸೌ. ೦೨-೦೪). ೩. ಇಲಿಯನೂ ಬೆಕ್ಕನೂ ಹುಲಿಯನೂ ಹುಲ್ಲೆಯನೂ ಮೇಳವಿ [ಪಾಂ. ಮೇಳಿಸುವಂತೆ ಮೇಳವಿಲ್ಲದವನ ಒಗಟನ ಅಳಯ ಬಾಳುವೆ (೦೪೫. ೦೩-೦೩) ; ಕರಿಹುರಗರಥವನು ಮೇಳವಿಸುವನು ಕಾದಿ ಗೆಲುವನು ರಾಘವೇಶ್ವರನ (೪೦೫. ೩೩-೩). ೪. ಕೀಳೆ ವಳು ಗಾಂಧಾರಿ ಕುಂತಿಗೆ ಬಾಲಕೀಳವಿನೋದವೆಂಬುದು ಮೇಳವಿಸಿತಾ ಮುನ್ನ ಮಾಡಿದ ತವದ ಫಲವನುತ [ಪಾಂ. ವಿಷೋದಮೇಳ ಮೇಳವಿಸಿತೆ ; ಮುನ್ನ ಪಾ ತಪ್ಪೇನು ತಪ್ಪೇನು] (ಕುಕು. ೪-೪೦) ; ಹೇಳುಹೇಳ ನೂಕುಪ್ಪುಕಿಯಾರ ದೇಯಿಂದ ಮೇಳವಿಸಿದುದು (ಪ್ರಕೃ. ೩-೩-೪) ; ಯಾವುದೋ ಕುಸುಕಾಗಿ ಅಪ್ಪರ ವಂನಿಗೆ ಬಂದಾಗ, ಈ ಉತ್ಪವವು ಅವನಿಗೆ ಮೇಳವಿಸಿತು (ಪ್ರಕೃ. ೦೪). ೧೧. ಬಡಕೋಲುಗಳವೆತ್ತದವನುಪಾಂಯದಕುಪ್ಪುಮ ಮೇಳವಿಸಿ ಹೊಜವನುನವನೇಪಾಲ ಬೇಟೆಗೆ (ಕುಕು. ೨೩-೪) ; ಮೇಳವಿಸಿ ಹೇಗಾಗಳವೆಂತ ನೈಪಾಲವದರು ಗುಬಜುವವದವಾಲಿಸುತ ಸುತ್ತಕಿಯೊಡನೆ ಕೃತವರ್ಷನಜುಂವದನು (ಕುಕು. ೪-೪೨). ೧೩. ದಟ್ಟವಾಗು ;

ದಟ್ಟಿಸು ; ಅದ್ವಿ ಕೆನೆ ಮೇಳವಿಸಿ ಯಾವವನುಲ್ಲಾಯಿತು ಶ್ವೇತದೀಪದದಲ್ಲಿ ತಾ ದಧಿಯಾಯ್ತು ಮಂಗಳವೃಂದ ಮೇಳವಿಸಿ (ಸೌ. ೩-೦೦). ೧೪. ಮಾಡು ; ಅನೇಗಿಸು ; ಕಾಲಕಾಲದ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವ ಮೇಳವಿಸಿ ಬಳಕಾ ಕ್ಷುಧಾಗ್ನಿ ಹ್ವಾಲಯಪುತಿಗಾಗಿ ಒಪ ಭಕ್ಷುಕಮುನೀಶ್ವರರ ವೇಳೆಯಜ್ಜಿ:ಚತದಲಿ ಸಂಫಲದಾಳಗಳನೊಂದಿವ ತರುಲತೆಯೊಳಿ ವವದಲಿ ಮೇಳವಿಸಿದವು (ಪ್ರಕೃ. ೨೦-೦೩). ೧೫. ಮೇಲಾಗು ; ಅಧಿಕವಾಗು ; ಕೇಡುಗರ ಕೈ ಮೇಳವಿಸಿದುದು ದೈವತಿಯಿಂದ (ಪ್ರಕೃ. ೪-೩೦). ಮೇಳೈಸು : ೧. ದಿವಿಪ ಸ್ವೀಯೋರ್ವರ್ . . . ತಾಂಡವಾಡಂಬಿದಮನೊಡರಸಲ್ ಬಾರುಮಾಡಕ್ಕೆ ಭೂಪಾರವಮುಂ ನಾನಾಸುತಾರ್ಥನಿಯುಮೊಡನೆ ಮೇಳೈಸಿ . . . ಚಿರಾಗೆ ದೇಹಪ್ರಭೊಡನೆ ದಲಾಡುತ್ತ ಮಿರ್ವಳ ವಿಚಿತ್ರಂ (ಪ್ರಕೃ. ೩-೪೦) ; ಮಿಳನೊಡನೆ ಮೇಳೈಸುಪುದತತಿ ಕಿರದ ಬಿಲ್ಲದೆಯಂ ಚದಾಳೈಸುತಾಗ ಶತಮಯನಿಂದ್ರನ ಸರಿಸೂಳಾ ನಿಂದು ನಿನ್ನ ಕೊಂದು ಪಾಳೈಸುವೆ . . . ಎಂತಾ ಮಿಳಂ ಕೋಲ್ಪಣವನು (ಪ್ರಕೃ. ೪-೨೦). ೨. ಭೂಕದೊಳು ಬೆರಗದ ಕತ್ತರಿಯ ಸೂರಮು ನೊಸರೊಳು ಮೇಳೈಸಿ ಪರಿಮಳದಲಗಳಂ ಸಿಂಮುಡಿಗಿ ಸಿಂಗರಿಸಿ (ಪ್ರಕೃ. ೩-೦೩) ; ಲಸದೈವರಿಯು ಮೇಳಾವದೊಳ್ಳಿಂ ತ್ರಿಭಂಗದ ಸೊಂಪಂ ಸಲ ರಾಗಮಂಜರಿ ಕರಂ ಮೇಳೈಸಿದಳೆ ಲಾಸ್ಯಮಂ (ಪ್ರಕೃ. ೩-೦೩೪) ; ಕೇಲವುಗ್ಗೆ ಮೇಳೈಸಿದರು ಬಲುನಂಬುಗಿಯ ಬದ್ಧರ ದೊಳಗೆ ತುಂಬಿದರಸ್ತತ್ವಗಳ (ಪ್ರಕೃ. ೪-೪೦). ೩. ರಾಜಮಂದಿರಾಂತ ಒಜ್ಜಾಗಭೂಮಿಾತಪ್ರದೇಶದೊಳ ಮೇಳೈಸಿ ಬಂದು ನಿಂದ ಸೈನಿಕ ಪ್ರಧಾನರೊಳ (ಪ್ರಕೃ. ೩-೦೦೦ ೪) ; ಎಳೆಯುಗುಡಲೆಂದು ಮೇಳೈಸುವ ತಾಂಬೂಲಕರಂಜವಾಹಿನಿಯುಂ ಪೈವಿನಂ ಜರ್ವಿಯುಂ (ಪ್ರಕೃ. ೦೦-೩ ೪) ; ತಗ್ಗುತುಟ ಕೇಳಳ ವಿಷಾದವ ಸುಗ್ಗಿ ಬೀತುದು ರಾಯರೀಚಿಯ ಮಗ್ಗುಲಲಿ ಮೇಳೈಸಿ ಮೆಲೆದರು (ಕುಕು. ೧೦-೩೪). ೩. ವಿಪ್ರನಿಕಾಯ ಮೊದಲ ನಿಳಯದಲ ಮೇಳೈಸಿ ಭಾರಯ ನಳನಸಂಭವ ಮೆಚ್ಚಲಿಹವನು ಸೇಲ ಎತ್ತರಗೆ (ಪ್ರಕೃ. ೨೩-೩೪). ೧೧. ರಥವ ಮೇಳೈಸಿದನು ಹೊಸಸಾರಥಿಯ ಕರಸಿದನು (ಪ್ರಕೃ. ೦೩. ೦೩-೪೦) ; ಪುತಪಾತ್ರಾದಿ ಮುಖವರಿದದ ಮೇಳೈಸಿದರು ತತ್ತ್ವತುಕುಂಡವಳಯದಲಿ (ಪ್ರಕೃ. ೦-೩-೩೪). ೧೪. ಕೀಳಲಿ ಕುಮಾರಕನೆ ದಕ್ಷಿಣಬವನಮ್ಮನೊಲಗಿದ ಹರಿಯಡೊಂದ್ರಗರ್ಗಡಿ ಯುಗಮಂ ಮೇಳೈಸಲಾ ಕಥಾಂತರದೊಳೆತ್ತರಿಯಳದಳು (ಪ್ರಕೃ. ೩೦-೦೩). ೧೫. ತುಡೊರಿಸು ; ನೆರವೇರಿಸು ; ಪೂರ್ಣಮಾಡು ; ಹೇಳುವದು ಕೇಳುವದು ಅಲ್ಪ ಭೂಪತಿ ಉಂಟು ಮೇಳೈಸು ಮಮ್ಮ ಕೋರಿತಿಯ (ಪ್ರಕೃ. ೨೩). ೧೬. ಹೆಚ್ಚಿಸು ; ಅಧಿಕಗೊಳಿಸು ; ಒನಿದ ದಮಜ ವೀರ್ಯನು ಕುಮತಿಯಲಿ ನವಮಾಸ ತೀರಲಿವಿವಹವೆರುಪದಿದ ಸೇನೆಯ ಬಲುಹ ಮೇಳೈಸಿ . . . ಕೊಂದನು ಮನ್ನೆಯಾದಿಗಳ (ಸೌ. ೨೩-೦೦೦). [ಮೇಳನ (=ಮೇಲನ) + ಇಷ್ಟು]

ಮೇಳು (ನಾ). ಜೊತೆ ; ಒಡನಾಟ ; 'ಮೇಳುಗೊಡು' ಪರಾ. [< ಸಂ. ಮೇಲ] ಮೇಳುಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ಜೊತೆ ಸೇರು ; ಒಡಗೊಡು ; ಮಳೆಯ ಕಾಲದ ಜಲದ ಮುಂಚೆಗೆ ಕಳೆಯ ತಾಳರಲದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕನ ಜಲವ ಚಾಪದ ಮೇಳು ಗೊಡಲು ಬಂದ ಕಾನ್ಯಂತ (ಪ್ರಕೃ. ೦೦-೦೦). [ಮೇಳು + ಕೂಡು.] ಮೇಳೈ (ನಾ). ಗಂಟುಮಣಿ ; ಗೋನಾಳ ; ಕರೆಯದ ಕಾದಿ ಕುಟುವ ಕೊಟ್ಟಿರುವಂ ನೋಗಿವೆ ತಿಗೆ ಮೆಗುರುಟಿ ಬಳಾರಿ ಬಾಡಿಸುಗಿ . . . ಮೇಳಯಂ ಮಂಜಾಗಿ ಮೇಳವಿಗಿಂದ ಮೊಗಾರಮೆತ್ತುವಂ (ಪ್ರಕೃ. ೨-೦೦೩) ; ಮಜಪನ್ನಿಯ ಕೊರಳ ಮೇಳೈಯ ಮಂಜಾದ ಪರಿ ತಿಳುವಿಂಗೆ ವಿಷವನುಯೊದವೊಲು (ಪ್ರಕೃ. ೪-೦೩) ; ದಡಗರೊಳನಿಂದಿತ ಹರಿಯ ಮೇಳಯಂ ಓದಿದೊತ್ತಿಯೊಡಲುವ ವೆಗ್ಗಲು (ಪ್ರಕೃ. ೩-೦೪-೩೦).

ಮೇಳೆ (ನಾ). ಮೇಳೆ; ಪೊದರು : ಪಾತ್ಕಡ 'ಮೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಿಜುಂಗಲ್ಲಾ
(೨೩. ೩೪. ೩೩-೩೪; 1974). [೫ ಇದು 'ಮೇಳೆ' ಎಂಬುದರ ಆವರಣಿಕ]

ಮೇಳೆಯ 'ಮೇಳೆಯ' ನೋ.

ಮೇಳೆಸು 'ಮೇಳೆಸು' ನೋ.

ಮೇಳೆ 'ಮೇಳೆ' ನೋ.

ಮೇಳೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರು : ಕಕ್ಕರ ಮಡಲೂರಣ್ಣನು ತೊಟ್ಟು
ಗೊಟ್ಟೊಡೆ ಹಿಗ್ಗಣೆಮಾರ ಶ್ರೀಮೇಳೆ ಹಿಗ್ಗಣೆಮೂರುಳ್ಳಿ ಪುರಣ. . .

ಎಣ್ಣೆ: ಸಗಮೇಳೆದನೆ (೨೩. ೩. ೩೩೪. ೩೩-೪: ೩. ೩೩೪ ?). [?]

ಮೇಳೆಮಡು (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತ್ಯಜ್ಞಪುರಸರ
x x x ಮಗನಣ್ಣುಗ ರಟ್ಟಿಮ: [೩] x x x [೩೦] ಬೆಳಾವ: [೩] 10
ಮೇಳೆಮಡು x x ಲ್ಲ (೩೩೩. ೩೩-೩, ೦೦-೦೩: ೩೩). [?]

ಮೈ 'ಮೈ' ನೋ.

ಮೈ (ನಾ). ೧. ಕಪ್ಪು : ಕರಿದು : 'ಮೈಗುಂಜೆ' ಪರಾ. ೨. ಕಾಡಿಗೆ
'ಮೈಗಣ್ಣ' ಪರಾ. [೩. ೩ ಕಡಾ. ಪಾಲ. ಮೈ; ಕುಳ. ಮೈಯ]

ಮೈದವಾಳಿ 'ಮೈದವಾಳಿ' ನೋ.

ಮೈಕ 'ಮೈಕ' ನೋ.

ಮೈಕಟ್ಟು 'ಮೈಕಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೈಕದಿ (ಶ್ರೀ). (ಕೆಲಸ. ಜಮಾಬ್ದಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ) ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು
ಮೈಗಳ್ಳನಾಗು : ವಸಂತನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ರಾಘವ್ವ ಹೀಗೇ ಮೈಕದಿಮ
ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಂದ: (ಸಂಪಾದ. ೨೩).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಕದಿ]

ಮೈಕಳಿ (ಶ್ರೀ). ೧. ಗರ್ಭಸ್ಥಾವಮಾಗು : ಮೈ ಇಳಿ : ನಿನ್ನ ತಾನೇ ಮೈ
ಕಳಿದ ಗೌರಿ. ನನ್ನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುದೇ ಹಾಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಪ್ಪಾಗು
ವಪ್ಪು ಎದಗಾಡಿದಲ್ಲ (ಕುಂಟಕು. ೨೩). ೨. ಹೆರಿಗೆಯಾಗು :
ಪ್ರಸವವಾಗು : ಇದೊಂದು ಸಾರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮೈಕಳಿದರ ಸಾಕು
(೩೩೩). [ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಕಳಿ]

ಮೈಕಾಂತಿ (ನಾ). ದೇಹದ ತೇಜಸ್ಸು. - ಪ್ರಕಾಶ. - ಶೋಭೆ : ಜಿಲ್ಲ
ರವದ ಮೊಳಗಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಮೈಕಾಂತಿ ಮೇಳಾದವಳಿಗಲಿ . . . ಎಂಬ
ಪಂಚಾಂಗವಿದ್ದುದೆಂದರೆ ಮುಂಜೆ (ಕಾಡು. ೩೩-೩೦).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಕಾಂತಿ]

ಮೈಕು (ನಾ). ಧ್ವನಿವರ್ಧಕ ಯಂತ್ರ : ಮೈಕಿನ ಗಲಾಟೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ?
(೩೩೩. ೩೩); ಮೈಕಿನಲ್ಲಿ ಕೊಕ್ಕೊಕ್ಕೋ ಕೂಗಿ : ತುರಾಯಿ ಕುಣಿಸಿ ಬೆಳ
ಗಾಯಿತೆಂದು ಧ್ವನಿಯಿತ್ತದೆ (ಕುಂಟ. ೩೩-೦). [೫ ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ
Microphone ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ]

ಮೈಕುತ್ರಿ (ನಾ). ಶರೀರವನ್ನು ಇರಿಯುವವನು : ಮಹಾಸಾಹಸ್ಯ
ಬಿರುದರ ಷೆಟ್ಟಿ ಬಿರುದರ ಮೈಕುತ್ರಿ ಶ್ರೀಮತ್ ಬಿಟ್ಟ ಕೋಗಲ್
ಯೆಂಬುದು (೩೩೩. ೩೩-೩, ೩೩-೩; ೩೩).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಕುತ್ರಿ + ... ಇ]

ಮೈಕೇರರು (ನಾ). ಹಿಪ್ಪಾಳ್ಳಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂಲಿಕೆ :
ಚಕ್ಕಮಾರುಕು. ಮೈಕೇರರು. ಗಂಡರೂನವಲ್ಲಿ ನಿಮೇಕಾಯಪ್ಪು ಕುಡಿಯ
ಬಾಣಂತಿರೋಗ ಬಸವಿಳವಮ ಮಣ್ಣು (೩೩೩. ೩೦).

[ಮೈಕ. + ಕೇರ (< ಕೇರ)]

ಮೈಕೊವವು 'ಮೈಕೊವವು' ನೋ.

ಮೈಕೋಸೋಪ್ (ನಾ). [ಮಿಕ್ರೋ] ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ವಿವರ
ಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಆತ್ಮಿಕಗಳನ್ನು ಲಿನ್ನುಗಳ ಮೂಲಕ ಎತ್ತರಿಸಿ
ತೋರುವ ಒಂದು ಸಲಕರಣೆ : ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ : ಇಂಥ ಕೆಲವು

ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಜತೆಗೊಳಿಸಿ. ಒಂದು ಸಣ್ಣಯಂತ್ರವು. 'ಮೈಕೋಸೋಪ್'
ಎಂಬ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (೩೩೩. ೩೩. ೩೩೩).

[< ಮೈ. Microscope]

ಮೈಗಂಡಿ (ನಾ). (ಬಾಣ ಮುಂತಾದ ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಆಘಾತದಿಂದ) ಶರೀರ
ದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ತೊತ್ತು. - ರಂಧ್ರ : ಆದ ಮೈಗಂಡಿಯೊಳು
ರಂತವ ತೋರಿಸುವ ಹಳವುಪ್ಪವನು ತೊಡೆದಾದರಿಸಿದುದು ವೈದ್ಯಸೂತ್ರ
ವೀರಭಟರುಗಳ (ಕಾಡು. ೩. ೩-೪೦).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಗಂಡಿ]

ಮೈಗಂದೆ (ನಾ). ಮೈಮೇಲೆ ಏಳುವ (ನವೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ)
ಗುಳ್ಳಿ : ಶಿವಜ್ಞನೋದಯವಾದ ಲಿಂಗಾಂಗಗಳಿಗೆ ಎನ್ನ ನುಡಿ
ಮೈಗಂದೆಯಂ [೩೩೩. ಮನದ ಗಂದೆಯು] ತುಣಿಸುವಂತೆ ಹಾಲುಸಕ್ಕರೆಯು
ನುಂಟಂತೆ ಸವಿದೋಡುತ್ತದೆ (ಕಡಕ. ೩೦-೩೩).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಗಂದ]

ಮೈಗಂಜು 'ಮೈಗಂಜು' ನೋ.

ಮೈಗಟ್ಟು. ಮೈಕಟ್ಟು (ನಾ). ದೇಹದ ರಚನೆ : ಅಂಗಸೌಖ್ಯವು :
ಅವನು ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವನೆಂದು ಅವನ ಮೈಗಟ್ಟು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು
(೩೩೩. ೩೦). ಮೈಕಟ್ಟು : ಮೈಕಟ್ಟು ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಮುಂಜಿ
ಮೊದಲನನ ಮುಂಜಿನೇ ಮೋಲುವಂತಿತ್ತು (ಕಾಡು. ೩೩): ಜನರ
ಪ್ರಜ್ಞೆಕರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಲವಾದ ಮೈಕಟ್ಟುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಆರೋಗ್ಯ
ವಂತರಾಗಿಯೂ ಇರುವರು (ಗ್ರಹ. ೩).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಕಟ್ಟು]

ಮೈಗಡ (ನಾ). ಒತ್ತೆ. ಆಧಾರಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲದೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ
ನಂಬಿಕೆಯು ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೊಡುವ ಸಾಲ : ಮೈಸಾಲ :
"ಮೈಗಡ-ಕೈಗಡ" (ಕಾಡು. ೩೩).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಕಡ]

ಮೈಗಣ್ಣ 'ಮೈಗಣ್ಣ' ನೋ.

ಮೈಗಣ್ಣ (ನಾ). ಕಾಡಿಗೆ ಹಬ್ಬಿದ ಕಣ್ಣು : ಒ! ಎನ್ನ ಎಚ್ಚ ಮೈಗಣ್ಣ
ಪೆಣ್ಣಿ (ಕಾಡು. ೩೦-೩೦). [ಮೈ + ಕಣ್]

ಮೈಗಣ್ಣ 'ಮೈಗಣ್ಣ' ನೋ.

ಮೈಗಣ್ಣ 'ಮೈಗಣ್ಣ' ನೋ.

ಮೈಗತ್ತಲಿ (ನಾ). ದೇಹದ ವೆರಳು : ಮುಳುಗಿದುದಾದ ವಿಳನ
ಮೈಗತ್ತಲಿ ದಿವಾಕರವುಪವನು (ಕಾಡು. ೩-೩-೩).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಕತ್ತಲಿ (< ಕತ್ತಲಿ)]

ಮೈಗಪ್ಪು 'ಮೈಗಪ್ಪು' ನೋ.

ಮೈಗರೆ 'ಮೈಗರೆ' ನೋ.

ಮೈಗಚ್ಚು 'ಮೈಗಚ್ಚು' ನೋ.

ಮೈಗಲಿ 'ಮೈಗಲಿ' ನೋ.

ಮೈಗಲಿತನ 'ಮೈಗಲಿತನ' ನೋ.

ಮೈಗಳ್ಳ (ನಾ). ಕೆಲಸಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು :
ಸೋಮಾರಿ : ಕಳ್ಳ ಕೈಗಳ್ಳ ಮೈಗಳ್ಳನೊಮ್ಮೆ ತಾ ಕೊಳ್ಳೊಣುವನು
(ಕಾಡು. ೩೩೩) : ಮೈಗಳ್ಳರಾಗಿ ದಂದ್ರರಾಗವಾದುದು (ಕಾಡು. ೩೩)
ಈ ಮೈಗಳ್ಳನಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ನೆವ (ಕಾಡು. ೩೦).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಕಳ್ಳ]

ಮೈಗಳ್ಳತನ (ನಾ). ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ :
ಸೋಮಾರಿತನ : ಮೈಗಳ್ಳತನಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು
ಶರಣು ಸಂತರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದರು (ಕಾಡು. ೩೩); ಅವಳನ್ನು ಮೈಗಳ್ಳ

ತನವ ಮಹರ್ಗನ್ನಾಗಿ ಮಾಡದಿದ್ದೇನೆ (೧೮೩೦. ೨೨೦).

[ಮೈಗಲ್ಯ + - ತನ]

ಮೈಗಾ (ಶ್ರೀ). ಮೈಗಾವಲಾಗಿರು; ಅಂಗರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡು : ಅವ ಶರವಿದ್ದೇ ಗುವು ಮೈಗಾವನಸುರಾಂತಕನಲ್ಯ (ಕುಡ್ಯಾಡ್ಯಾ. ೧೯-೪೯).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್ಯ) + ಕಾ]

ಮೈಗಾನ್ ' ಮೈಯ್ಯಾನ್ ' ನೋ.

ಮೈಗಾಣಸು ' ಮೈಯ್ಯಾಣಸು ' ನೋ.

ಮೈಗಾಪ್ಪ ' ಮೈಯ್ಯಾಪ್ಪ ' ನೋ.

ಮೈಗಾಯ (ಪಾ). ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಆದ ಗಾಯ : ಕಾಡೊಳು ಮೂಡಿದ ದೂಮುಳ್ಳುಗಳು ತಾಕಿ ಸೀಳಿದ ಮೈಗಾಯದಿಂದ ಜೋಲಿ ಸುರಿದ ಬಿಸು ರಕ್ತದಿಂದಾ ಜನಪಾಲವೈದಿತು ಬೆಸೆದನೆಗೆ (ಕುಟಾ. ೧೦-೩೦).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್ಯ) + ಗಾಯ]

ಮೈಗಾವಲು ' ಮೈಯ್ಯಾವಲು ' ನೋ.

ಮೈಗಾವಲೂಳಿಗ (ನಾ). ಅಂಗರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ವೃತ್ತಿ-ಉದ್ಯೋಗ : ಚನ್ನದ ಹರಡ . . . ಹೊನ್ನ ಭೂಷಣದ ಮೈಗಾವಲೂಳಿಗವರ ಸನ್ನಾಹ ವೈತಂದಿದಾಗ (ಕುಟಾ. ೨೩-೪೯).

[ಮೈಗಾವಲು (< ಮೈಯ್ಯಾವಲು) + ಲೂಳಿಗ (< ಲೂಳುಗ)]

ಮೈಗಾಹು ' ಮೈಯ್ಯಾಹು ' ನೋ.

ಮೈಗುಂಡಿ (ನಾ). ಕಪ್ಪು ಬುಕ್ಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಗುರುಗುಂಜಿ : ತಲೆಯ ನವರು, ಕೈಕಾಲಾಗುರು, ಓಲಿ. ಮೈಗುಂಜಿಯವಂ ಭೂವವಿಕ್ಕು ವರು (ಕುಟಾ. ೧೨-೧೩). [ಮೈ + ಗುಂಡಿ]

ಮೈಗುಂದು ' ಮೈಯ್ಯುಂದು ' ನೋ.

ಮೈಗುಡು ' ಮೈಯ್ಯೋಡು ' ನೋ.

ಮೈಗುಣ (ನಾ). ಶರೀರದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ಥಿತಿ : ದೇಹಪ್ರಕೃತಿ : ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ರಚನೆ . . . (ಆರೋಗ್ಯ, ದಾಡ್ಡ, ಮೊಗಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ದೇಹಸ್ಥಿತಿ. ಪ್ರಕೃತಿ : ದೇಹಪ್ರಕೃತಿ : ಮೈಗುಣ (constitution. ೧೮೩೦). [ಮೈ (< ಮೈಯ್ಯ) + ಗುಣ]

ಮೈಗುತ್ತ (ನಾ). ದೇಹದ ಅನಾರೋಗ್ಯ : ರೋಗ : ಮೈಗುತ್ತದಿಂ ಪಾಡಿದು (ಮೈಗುತ್ತ. ೧-೨೨). [ಮೈ (< ಮೈಯ್ಯ) + ಕುತ್ತ]

ಮೈಗುಟುಹು ' ಮೈಯ್ಯುಟುಹು ' ನೋ.

ಮೈಗೂಡಿಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಮೈತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡು : ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿವೆ ಎನ್ನ ದೇಹಕೋಸ್ಕರ ಸೀಸಿಟ್ಟಲಿ ಬಲವರ್ಧನೆಗನ್ನ ತಂದು ಕುಡಿಸಿ ಮೈಗೂಡಿಸಿದ (೧೮೩೦. ೨೩೩). ೨. ತನ್ನದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಇವರು . . . ದ್ರಾವ್ಯದೇಶದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟಶೈಲಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು (ಕುಟಾ. ೧೦೩); ಭಾರತೀಯ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸೂರವನ್ನು ರೂಪಾಂತರಿಸಿ ಮೈಗೂಡಿಸಿ ಕೊಂಡಿತು (ಕುಟಾ. ೨೨೯).

[ಮೈಗೂಡು (< ಮೈಯ್ಯೂಡು) + - ಇಡು]

ಮೈಗೂಡು ' ಮೈಯ್ಯೂಡು ' ನೋ.

ಮೈಗೂಡಲು ' ಮೈಯ್ಯೂಡಲು ' ನೋ.

ಮೈಗೂಡು ' ಮೈಯ್ಯೂಡು ' ನೋ.

ಮೈಗೂಡು ' ಮೈಯ್ಯೂಡು ' ನೋ.

ಮೈಗೂಡು ' ಮೈಯ್ಯೂಡು ' ನೋ.

ಮೈಗೂಡು ' ಮೈಯ್ಯೂಡು ' ನೋ.

ಮೈಗೂಡು ' ಮೈಯ್ಯೂಡು ' ನೋ.

ಮೈಗೂಳಿಸು ' ಮೈಯ್ಯೂಳಿಸು ' ನೋ.

ಮೈಗೂಳಿಸು ' ಮೈಯ್ಯೂಳಿಸು ' ನೋ.

ಮೈಚಳಿ ಮೈಥಳಿ (ನಾ). (ಆಲಂ) ಸಂಕೋಚ : ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ : ಭಿಡೆ. ಮೈಥಳಿ : ಅಕ್ಷೀಪವಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಮೊದಲಿದ್ದ ಮೈಥಳಿ ಈಗ ಮಾಯವಾಗ ಕೊಡಗಿತ್ತು (ಕುಟಾ. ೧೮೩೦).

ಮೈಚಳಿದು, ಮೈಥಳಿದು = ಭಯ ಸಂಕೋಚಗಳನ್ನು ಬಿಡು : ನಿಶ್ಚಲಕೋಪವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸು : ಸುಖೀಲಿಯೂ ಆಕೆಯೊಡನೆ ಈಗ ಮೈಚಳಿಬಿಟ್ಟು ಮಾತನಾಡಿದಳು (ಕುಟಾ. ೧೮೩೦); ಉನ್ನೀಸಳು . . . ಮೈಚಳಿಬಿಟ್ಟು ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ (ಕುಟಾ. ೧೨); ಅಲ್ಲಿ ಮೈಚಳಿಬಿಟ್ಟು ಹಾದಿದಂತೆ ಬೇರಲ್ಲಿಯೂ ನಿವೃತ್ತ ಹಾಡಲಾರಿ (ಗಾತ. ೩೯); ಮೈಥಳಿಬಿಟ್ಟು ಮಾತ ನಾಡುವುದು ಮಾತ್ರ ನನ್ನಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ (ಕುಟಾ. ೧೮೩೦).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್ಯ) + ಚಳಿ]

ಮೈಚಾಚು ' ಮೈಯ್ಯಾಚು ' ನೋ.

ಮೈಥಳಿ ' ಮೈಚಳಿ ' ನೋ.

ಮೈಜಂಗಳ (ನಾ). ಮೈಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸ್ರಾವ :- ಸಂರಿತ : ಒಂಗಿದುಸುವ ದುಂದುಭಯ ಮೈಜಂಗಳದ ಜರಿದರೂಪಲ ಮುನಿಯಂಗೆ ಲತಮಲಿ ಸಿದಿಯ (ಕುಟಾ. ೧-೨-೩೦).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್ಯ) + ಜಂಗಳ]

ಮೈಜೋಡು ' ಮೈಯ್ಯೋಡು ' ನೋ.

ಮೈಯ್ಯಳ ' ಮೈಯ್ಯಳ ' ನೋ.

ಮೈತ (ನಾ). ತೀರಿಕೊಂಡವನು : ಸತ್ತವನು : ಭೀಮರಾಯರು ಮೈತ ಆದದ್ದು ೧೩-೮-೧೯೦೯ರ ರೋಗ (ಗ್ರಾಹಾ. ೧೮೩೦); ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಮೈತನು ನನ್ನ ಕೈನೇ ಅಗಿರಬಹುದು (ಕುಟಾ. ೧೮).

[- ಆರ. ಮಯತ್; ಮರಾ. ಮಯತ್, ಮೈಯತ್, ಮೈತ್, / ಸಂ. ಮೈತ್]

ಮೈತಳಿ ' ಮೈದಳಿ ' ನೋ.

ಮೈತಾಳು ' ಮೈದಾಳು ' ನೋ.

ಮೈತಿಮಿರ, ಮೈದಿಗುರು (ನಾ). ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸುವ ಸುಗಂಧ ವಸ್ತು :- ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯ : ಉಪಯುಕ್ತ ಮೈತಿಮಿರ ವೈತ್ಯಯ ಮಾಡಿ ಜೀವನವಿತ್ತಳೆಂದುಮರ್ವರು (ಕುಟಾ. ೧-೩). ಮೈದಿಗುರು : ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬೋಡುಗುರು ಕಂತಮಿನ ಮೈದಿಗುರು . . . ಎನೆ ಇಂಪುನಿಯುಗೋಳ್ಳಯ ದಸದಿಂ ಬಂದರ್ (ಕುಟಾ. ೨-೨೯); ಗಿರಿಪುತಯ ಮೈದಿಗುರಿಂದಾದ ನಂದನಂ ಹರನ ತಡೆಯಲ್ ಮಡದಿಂದೆ ತಲೆಯೆಂಬ ನವಟಿಟ್ಟು ಬಿವನೇಳ ಪೂತನು (ಕುಟಾ. ೨೯-೩೯). [ಮೈ (< ಮೈಯ್ಯ) + ತಿಮಿರ]

ಮೈತಿಮಿರ (ನಾ). ೧. ದೇಹದ ನವ :- ಕಡಿತ : ಮೈತಿಮಿರ, ಮದ, ವಾಯಾರಿಕೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೃಷ್ಣಜಿಹ್ವಕವನುಕೊಂಬ ಸನ್ನಿಧೋಪ ಪ್ಪರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ (ಕುಟಾ. ೧. ೧೦೩). ೨. (ಆಲಂ) ಕೊಟ್ಟು : ಪೂಗು : ಸೊಕ್ಕು : ಅವನಿಗೆ ಮೈತಿಮಿರ ಹಚ್ಚಿದ (ಕುಟಾ. ೧೮೩೦).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್ಯ) + ತಿಮಿರ]

ಮೈತ್ರ (ಗು). ೧. ಮಿತ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಗೆಳೆಯನು. (ನಾ). ೨. ಗೆಳೆತನ : ಸ್ನೇಹ : 'ಪ್ರೀತಿ ಸಮಿಂ ಸ್ನೇಹಮೆನಲು ಮೈತ್ರಕ್ಕೆ ನಾಮಂ' (ಕುಟಾ. ೧೨೩-೩) : ತ್ರಿಸೇತ್ರನ ನೇತ್ರವಂ ರೋಧಿಸುವ ನಾಸದಿ ಮೈತ್ರದಿಂ ಕೈವರಕೊಳ್. (ಕುಟಾ. ೧೯-೩೯). ೩. ಗೆಳೆಯ : ಸ್ನೇಹಿತ : ಕಾಂಚನಂ ಬಂದ ಮೈತ್ರವೆಲ್ಲಕ್ಕಿ ತಿಂದ ಪದನ (ಕುಟಾ. ೧೦೦-೩); ಡೈತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರನಾದರೂ ಮೈತ್ರಗರೂಕೂಡದು (ಗಾತ. ೪). [ಮೈತ್ರ] ಅರವತ್ತ ಮೂರು ಇಂದ್ರಕೇಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :

೦. ಋತು ೨. ಮಮಕಂ . . . ೩೦. ಮೈತ್ರಂ . . . ೬೩. ಸರ್ವಾರ್ಥ
ಸಿದ್ಧಿಯಾದವು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ ಅನುವರ್ತಮಾನವು ಇಂದ್ರಕಂಗಳ ಪರ್ವಾರ್ಥ
(೩೩.೩. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯ (ನಾ). ಶತೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶ್ರೀರಾಮ
ಬ್ರಹ್ಮದಾದ್ಯಾಕ . . . ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯ . . . ಪುಂಡರಕವೆಂದಿವು
ಮೊದಲಾದವೇ ಶತೋಪನಿಷತ್ತುಗಳು (೩೩.೩. ೩). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ರಾವರುಣ (ಗು). ೦. ಮಿತ್ರ ಮತ್ತು ವರುಣದೇವತೆಗಳಿಗೆ
ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ವಾರ್ತೀಕೀಯುಷಿ : "ಪ್ರಾಚೀತಸಃ
ವಾರ್ತೀಕೀಃ ಮೈತ್ರಾವರುಣಃ—(ಈ ೩) ವಾರ್ತೀಕಿ" (ತೃತೀಯಾ. ೩೩-೨೩೩).
೩. ಅಗಸ್ತ್ಯಯುಷಿ. ೪. ಮಹಿಷಯುಷಿ : ಅಗ್ನಿಇಂದ್ರ . . . ಮೈತ್ರಾ
ವರುಣ . . . ವೇಷ್ಠರೇಂಬವಮೋದರಾದ ವದಿಸ್ಯದಂ ಪುತ್ರಿತ್ವಾಗಳೊಡ
ಗೊಡಿ (೩೩.೩. ೦೨೦). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ರಾವರುಣಿ (ನಾ). ಅಗಸ್ತ್ಯಯುಷಿ : ನಿರಾಪಮಾಜರಿತ್ರದಿಂದ ಮಿತ್ರ
ರಾಂಧಕಿ ಮಹಿಷನಂಗನಿ ತಾಂ ಮೈತ್ರಾವರುಣಯುಗಸ್ತ್ಯನ ಸಂಧಿಯು ಎರ
ರೋವಾಮುದ್ರೆ ತನ್ಮುನೀಶ್ವರಭಾಗ್ (ತೃತೀಯಾ. ೩೩-೨೩೩) ; ಇಂಟು
ತಿಂಗಳ ಮೇಲೆ ಮೈತ್ರಾವರುಣಯುಗನು ಬೀಳೊಂದೆ ಬರೆ (ತೃತೀಯಾ.
೩-೩-೩೩) ; ಮೈತ್ರಾವರುಣಿ ಶಿಷ್ಯಂಗೂಡಿ ಬರುತುಮಿವುರಾದಂ ಕಟ್ಟಿದ
ರೊಳ್ ಕಂಡು (ತೃತೀಯಾ. ೩೦-೨೩೩). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ರಾಸನ (ನಾ). [ರಾವನೀ] ಮಿತ್ರನಾಗಿದ್ದೂ ಉದಾಸೀನನಾಗಿರುವ
ಸ್ಥಿತಿ : ಮತ್ತಮದಿ ಕೆಲರಂ ಮೈತ್ರಾಸನವೃತ್ತಿಯೊಳ್ ನಿಜು ಕೆಲರನು
ದೃತಾಪ್ರತಿಮಹಿಷವೂಡಿ ಕೆಲರನುಬಾಟು ಸರ್ವಕರಣಗಳಿಂದು (ತೃತೀಯಾ.
೩-೩೩ ೪). 'ಅಸನಸ್ಥಾನ' ಪರಾ. ೩ "ಇಲ್ಲಿ 'ಮೈತ್ರಾಸನವೃತ್ತಿ'
ಎಂಬುದು 'ವೈತಕೀವೃತ್ತಿ' ಎಂದಿರಬಹುದು" (ತೃತೀಯಾ. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಮೈತ್ರಿ (ನಾ). ಸ್ನೇಹ : ಗೆಳತನ : ಪ್ರೀತಿ : "ಸ್ನೇಹಮಜಯಂ
ಸಮಂ ಸೌಹಾರ್ದಂ ಪ್ರೀತಿ ಮೈತ್ರಿ . . . ಸೌಹೃದಮಿದಮ್" (ತೃತೀಯಾ.
೦೦೧-೪) : "ಅವಿನಯರೊಳ್ ಮೈತ್ರೀಪ್ರಮೋದಕಾರುಣ್ಯಮಾಧ್ಯಸ್ಥ
ವೃತ್ತಿಯಂ ಭಾವಿಸತೊ (ತೃತೀಯಾ. ೪-೨೦ ೩) : ವಿಶ್ವದ ಮೈತ್ರಿಯಲಿ
ಮನಸೂದು ವಾತ್ಸಾಲ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನದ ಬೆರಸಿ ಬದುಕುವುದರಥಗುಣವೆಂದ
(ತೃತೀಯಾ. ೪-೩). [ಸಂ. ಮೈತ್ರಿ]

ಮೈತ್ರಿಣಿ (ನಾ). ಗೆಳತಿ : ಸ್ನೇಹಿತ : ತಾವು ಒಮ್ಮೆ ತಮ್ಮ ಮೈತ್ರಿಣಿ
ಯೊಬ್ಬರನ್ನ ಕಾಣಲಿಕ್ಕೊಂದು ಹೋದಾಗ ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ ಮೊದಲೇ
ಹೋದುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ದ್ವಾರವನ್ನು ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ ಕಾಯ್ದಿರಂತೆ
(ತೃತೀಯಾ. ೩೩) ; ಆವೊತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಮೈತ್ರಿಣಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೂಗಿದಾಗಲೇ
ಗೊತ್ತು (ತೃತೀಯಾ. ೩೩-೨೩೩). [+ ಮರಾ. ಮೈತ್ರಿಣಿ. ಮೈತ್ರಿಣಿ. ಮೈತ್ರಿಣಿ]

ಮೈತ್ರಿಣಿಯ (ಗು). ೦. ಸ್ನೇಹಪೂರ್ಣವಾದ : ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ.
(ನಾ). ೨. ಒಬ್ಬ ಪುತಿಯ ಹೆಸರು. [ಸಂ.]

ಮೈತ್ರಿ (ನಾ). ಸ್ನೇಹ : ಗೆಳತನ : ಪ್ರವಹಿಸಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಮೈತ್ರಿಗಳ
ನೆನೆಯುಂ ನೆನೆದನ್ನ ಮನವಾ ಕರಣಿ ತಮನಿಡೆ (ತೃತೀಯಾ. ೨೦-೨೩). [ಸಂ.]

ಮೈಥುನ (ನಾ). ೦. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಕೂಟ : ಸುರತ : ಸಂಭೋಗ :
"ನಿಭುವನ ರತ ಯಾಭಗ್ರಾಮ್ಯಧರ್ಮನಾಮಂ ವ್ಯವಾಯಮದಂ
ಮೈಥುನಮಮ್" (ತೃತೀಯಾ. ೩೩-೨೩೩) ; ನೆಗುಟ್ಟು ಹಾರಂ ಭಯಮೊಳ್ಳುಗೊಟ್ಟ
ಮೈಥುನ ಪರಿಗ್ರಹಂಗಲ್ ಸಂಸಾರಿಗಳೊಳ್ ಸಾಮಾನ್ಯದಿನಯ್ದು ಗುಂ
(ತೃತೀಯಾ. ೩೩) ; ಮೈಥುನದಲಾಚಾರದಲಿ ಬಳಸದು ಕೈತವದ ಉದ್ದೋಗ
ದಲಿ ದುರ್ನೀತಿಯಲಿ ಪರಸತಿಯರಲಿ ಸುಪ್ರೀತಿ ಬಿರಿವುದು ಬದಕ ಬದಕಲು
(ತೃತೀಯಾ. ೩-೩೩). ೨. ಮದುವೆ ; ವಿವಾಹ. ೩. ಸಂಪರ್ಕ : [ಸಂ.]

ಮೈದ 'ಮಯ್ಯದ' ನೋ.

ಮೈದವು 'ಮಯ್ಯದವು' ನೋ.

ಮೈದವು 'ಮಯ್ಯದವು' ನೋ.

ಮೈದರೆ (ಕ್ರಿ). ೦. ದೇಹವು ಆಯಾಸಗೊಳ್ಳು. — ಬಳಲು : ಮೈ
ದರೆಯ ರಿಪುಭೂತ ಹೊಯ್ದಲಿ ಛಾಯವನು ಪಡೆದು (ತೃತೀಯಾ. ೩-೨೦).
೨. ಶರೀರವು ತೃಪ್ತಗೊಳ್ಳು. — ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದು : ಅನುಭವ
ಭಾಸುರ ವದದ್ದಂವದ್ದಿದರಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾಂಗವೃಣಾಮಮಂ ಮೈದರೆನಿಂ
ಎಣಿ . . . ಪಾದದಂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲಾ ನಂದಿಯಾಗ (ತೃತೀಯಾ. ೩೩-೨೨).
[ಮೈ (< ಮಯ್ಯ) + ದರೆ (< ತರೆ)]

ಮೈದರೆ. ಮೈತರೆ (ಕ್ರಿ). ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದು : ಸಾಕಾರವಾಗು :
ವರ್ಣಿಸುವ ರೋದೋತ್ಪತ್ತಿದ ಮೈದರೆದು ಜವ್ವನದೊಡೆಗಳೊಳೆಯನ
ಜೋಳ ಪಲ್ಲಕಿ ಪಡೆದುಗುರುಮಿ x x x ಶಾರ್ದೂಲ (ತೃತೀಯಾ. ೩-೨೦).
ಮೈತರೆ : ಮಾಗತೆ ಮೈತರೆಮತಫೋಲಿರುವುದು ಪರಿಶುದ್ಧ ಚೀತನರವರು
(ತೃತೀಯಾ. ೩೩-೨೩೩) ; ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಮೈತರೆದು . . . ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ
ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ (ತೃತೀಯಾ. ೩೦). [ಮೈ (< ಮಯ್ಯ) + ತರೆ]

ಮೈದಾ (ನಾ). (ಪೂರಿ ಮುಂತಾದ ಪಾದ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು
ಬಳಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಯವಾದ ಹಿಟ್ಟು : ಮೈದಾಹಿಟ್ಟನ್ನು
ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಮಿಶ್ರಣವು ನಯವಾದ ಅಂಟನಂತಾಗುವಂತೆ ಕಲಸು
ವುದು (ತೃತೀಯಾ. ೩೩). [+ ಕಾರ. ಮೈದಾ : ಹಿ. ಮರಾ. ಮೈದಾ]

ಮೈದಾನ, ಮೈದಾನು (ನಾ). ಸಮತಟ್ಟಾದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಮಿ :
ಬಯಲು : ತಿಳಿವೆ ಹಸನದಲ್ಲೂ ಗಡಗಳೊಳಿಳಿವರೇ ಮೈದಾನದೊಳು
ನಿಲುಕೊಲವುದೆಂದನು ಭೀಮ ಕೌರವರೊಡನೆ ಗುರುದೊಳಿಣ (ತೃತೀಯಾ.
೩-೨೦) ; ಪಲ್ಲಣದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಗಜ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಮೈದಾನ
ವಿದೆ (ತೃತೀಯಾ. ೩೩. ೦೩೩). ಮೈದಾನು : "ಮೈದಾನು = ಮಹಾಂಗಣ"
(ತೃತೀಯಾ. ೩೩) ; ಸ್ವೇದಕ ಕಡೆಯಲಿ - ನೆಲವು ಮೈದಾನುಭೂಮಿಯಂತೆ
ಬಲುಮೂರದ ತನಕ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು (ತೃತೀಯಾ. ೩೩. ೨೦).

[+ ಕಾರ. ಆರ. ಹಿ. ಮರಾ. ಮೈದಾನ]

ಮೈದಾನು 'ಮೈದಾನ' ನೋ.

ಮೈದಾಳು, ಮೈತಾಳು (ಕ್ರಿ). ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆ : ಸಾಕಾರವಾಗು :
ಶ್ರೀಗುರು ಕುವೆವು ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯಕೆನ ನಿರ್ಧರಿಸದಲ್ಲಿ . . . ಮೈದಾಳುದ್ದು
ಸೌಂದರ್ಯಮಾಕ್ಷಿ ಎಂಬ ಈ ಒಂದು ಕೃತಿ (ತೃತೀಯಾ. ೩. ೩೩೩ ೩೩೩).
ಮೈತಾಳು : ಉಳಿದ ತ್ರಿಪದ್ಯಗಳಿಗೇ ಈ ತ್ರಿಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈತಾಳಿ
ದಂತಿವೆ (ತೃತೀಯಾ. ೩) ; ಯುಗಯುಗಕ್ಕೂ ಉರುಳಿಕೊಂಡು ಜಗದ
ರಥದ ಗಾಲಿ ಹಗಲು ಇರುಳು ಮರಳಿ ಮಸೆದು ಸಾಹಸ ಮೈತಾಳಿ
(ತೃತೀಯಾ. ೨೯-೪). [ಮೈ (< ಮಯ್ಯ) + ತಾಳು (< ತಾಳ)]

ಮೈದಿಗುರು 'ಮೈತಿಮಿರು' ನೋ.

ಮೈದಿಲು 'ಮೇಲು' ನೋ.

ಮೈದುಲು 'ಮಯ್ಯಲು' ನೋ.

ಮೈದುನ 'ಮಯ್ಯನ' ನೋ.

ಮೈದುನತನ 'ಮಯ್ಯನತನ' ನೋ.

ಮೈದೇಗು (ನಾ). ಶರೀರದ ಸೊಬಗು. — ಆಕರ್ಷಣೆ : ಸೋಲುವುದು
ಮೈದೇಗುನೊಳ್ ಕೆಲಕೆಲಬರಂ ಮರುಳ್ಳಾಡುತೀಶ್ವರನದಿಯಾಡುತೀರನು
(ತೃತೀಯಾ. ೩೩-೨೩೩). [ಮೈ (< ಮಯ್ಯ) + ತೇಗು]

ಮೈದೇ 'ಮಯ್ಯೇ' ನೋ.

ಮೈದರೆ (ಕ್ರಿ). ಮೈಯನ್ನು ಒಡ್ಡು : ಕೈಕಂಪಿ ಜವನದನ ಜಿಜ್ಞಾಸದನ
ಕೆರೆವ ವಾಹನವಾಗಲು ಅರ್ಜುನ ಅವನಲಿ ಮೈದರೆವೆ (ತೃತೀಯಾ. ೨೩-೨).
[ಮೈ (< ಮಯ್ಯ) + ತರೆ (< ತಪ್ಪಿ)]

ಮೈದೊ 'ಮೈದೊ' ನೋ.

ಮೈದೊಗಲ್ 'ಮೈದೊಗಲ್' ನೋ.

ಮೈದೊಡವು 'ಮೈದೊಡವು' ನೋ.

ಮೈದೊಡಿಗ 'ಮೈದೊಡಿಗ' ನೋ.

ಮೈದೊಡುಗ 'ಮೈದೊಡುಗ' ನೋ.

ಮೈದೊಡಿ (ಕ್ರಿ). ಮೈಯನ್ನು ತಡವು. - ನೇವರಿಸು : ಹಿಡಿದು ಕುಳಿರಿಸಿ ನೆಲರೊಳಗೆ ದೀಪಿ ಮೈದೊಡದು (೩೪೫. ೨-೨೨).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ತೊಡೆ]

ಮೈದೊರೆ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ತಡೆಸು : ಶರೀರವನ್ನು ತಾಗಮಾಡು : ಅವನು ಕೇವಲಿಯಾಗಿ ಮೈದೊರೆಯಾದರಿಗಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಲಂಚವೇ ಕಡೆಯದು (ಸಾಹಿತ್ಯ. ೩೫).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ತೊರೆ (< ತೊಡೆ)]

ಮೈದೊಳೆ 'ಮೈದೊಳೆ' ನೋ.

ಮೈದೋರು 'ಮೈದೋರು' ನೋ.

ಮೈದೋಟಿಕೆ (ನಾ). ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ತೋಡುವಿ ಸಮಾಚರದ ಮೈದೋಟಿಕೆಯ ಮಹಿಮೆಯ ಕಾಣ (ಕೊಳಾ. ೭-೨-೨೭).

[ಮೈದೋಟಿ (< ಮೈದೋರು) + - ಕೆ]

ಮೈದೋಟು 'ಮೈದೋಟು' ನೋ.

ಮೈನ (ನಾ). ಕಿತ್ತಳೆಯ ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಹಳದಿಯ ಬಣ್ಣದ ಕೊಳ್ಳನ್ನುಳ್ಳ. ಗೊರವಂಕದ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಪಕ್ಷಿ : ಮೈನ ಎರಳ ನವರಾಗ ಪಟ್ಟಿ ಪೊದಗಿಕೊಳ್ಳು ಕೂಸುವ ಪೊದಗಿ ಕಾರುಂಬರ ಎರಳೆಯೂ ಮೂರೊಳೆಗಳ ಮಜಕವಾದವ (ಕೊ. ೨೬. ೧೨-೧೩); ಮೈನಕಟ್ಟೆ : ಗೊರವಂಕ (ಕೊ. ೨೬. ೧೨-೧೩).

[ಮೈನ. ಮೂ. ಮೈನಾ/ಪ್ರಾ. ಮಯನಾ/ಸಂ. ಮದನ]

ಮೈನಂಬಿಗೆ (ನಾ). ಸುಲ ಕೊಡುವಾಗ ಒತ್ತೆ. ಅಡವುಗಳಲ್ಲದೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಆಧಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ : ಮೈನಂಬಿಗೆಯ ಸಾಲಕ್ಕೆ ಬಡ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪೂತ್ಯಾಯಾಸಾಲ್ಕ ಕಡಿಮೆ (ಕೊ. ೨೬. ೨೭).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ನಂಬಿಗೆ (< ನಂಬುಗಿ)]

ಮೈನಡುಕ 'ಮೈನಡುಕ' ನೋ.

ಮೈನಡುಗು 'ಮೈನಡುಗು' ನೋ.

ಮೈನವಿರ್ 'ಮೈನವಿರ್' ನೋ.

ಮೈನವಿರು 'ಮೈನವಿರು' ನೋ.

ಮೈನವಿರಳು (ಕ್ರಿ). ಮೈಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಲ್ಲು : ರೋಮಾಂಜ ವಾಗು : ಕಾಳಂಗವಾ ಅದೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಒಡಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ನನಗೆ ಮೈನವಿರ್ದಿತು (ಕೊ. ೨೬. ೨೭); ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಮಾದಿದ ಕಿರು ಕೀಳದಾಗ ಅವನಿಗೂ ಮೈನವಿರ್ದಿತು (ಕೊ. ೨೬. ೨೭).

[ಮೈನವಿರು (< ಮೈನವಿರ್) + ವಿರು (< ವಿರು)]

ಮೈನಾರು 'ಮೈನಾರು' ನೋ.

ಮೈನಿಗು (ನಾ). (ಆಲಂ) ಮೈಮೇಲೆ ಧರಿಸಿರುವ ಅಭರಣಸಮೂಹ : ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಮೈನಿಗುಗಳ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಬೆಳಗುವಳೋ ಲಂಚವೇ ಚಿತ್ರಿಸು : ಮಿಶ್ರವಿಷಯವು ಉತ್ತಮವೆಂದು ಪೇಳುವರು (ಕೊ. ೨೬. ೨೭-೨೮).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ನಿಗು]

ಮೈನಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ನಿಮಿರಿಸು : ಎಚ್ಚರವಾಗು . . .

ಮೈನಿಡು ನಿಂತರು (ಕೊ. ೨೬. ೨೭). [ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ನಿಡಿ]

ಮೈನೀರು 'ಮೈನೀರು' ನೋ.

ಮೈನೀಳ (ನಾ). ಆಕೃತಿಯು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಬಾಚಿರುವುದು : ಜೀವಿಗಿ

ಯಾಕೆಲಿಕೆ ಬಾಂಧಿ ಮೇಲೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟಗವಿವು ಮೈನೀಳದರಿ ಪೂರ್ವ ಪರದ ಜಲನಿಧಿಯು ಮುಟ್ಟುವು (ಕೊ. ೨೬. ೨೭).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ನೀಳ]

ಮೈನುಸುಳು (ನಾ). ಮೈ ತೂರಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶ. - ಬಾಗ : ಎಡೆ : ಎನ ಹೇಳುವವನ ದಿವಿಜರ ಸೇನೆಯಲ್ಲಾ ಭಕ್ತ ಚಮರ ವಿಶಾಸದರಿ ನಭ ಒಡ್ಡಿ ನೆಗಟದ ಸುಳಿ ಶಬ್ದ ಹಕಿ ಮೈನುಸುಳ ಕಾಣನು (ಕೊ. ೨೬. ೨೭-೨೮).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ನುಸುಳು (< ನುಸುಳು)]

ಮೈನರೆ 'ಮೈನರೆ' ನೋ.

ಮೈನೋಟಿ 'ಮೈನೋಟಿ' ನೋ.

ಮೈನೋಟಿ 'ಮೈನೋಟಿ' ನೋ.

ಮೈನೋವು (ನಾ). ದೇಹದ ನೋವು. - ಬಾಧೆ : ದಶಾನನನು ಮನಸಿವನ ಶಯಂಧಾನದೊಳೆಯ ಮನೆಯ ಮೈನೋವಿನಲಿ ಕಳವಳಿಸಿ (ಕೊ. ೨೬. ೨೭-೨೮). [ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ನೋವು]

ಮೈಪರಚು (ಕ್ರಿ). ಮೈಯನ್ನು ಉಗಾರಿನಿಂದ ಗೀರು. - ಕರೆ.

ಮೈಪರಚಿಕೊಳ್ಳು = (ಮುಗುಪ್ಪೆ ಕೋಪ, ಬೇಜಾರು ಮೊದಲಾದ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ) ಮೈಯನ್ನು ಗೀರಿಕೊಳ್ಳು : ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪ ಬಂದು ಮೈ ಪರಚಿಕೊಂಡುಬಿಡುವ ಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ (ಕೊ. ೨೬. ೨೭); ನನ್ನ ವಿಷಯ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವದಲ್ಲಿ ಯಮುನೆಯ ಸಂಗೀತದ ವಿಷಯ ಯಾಕೆ ಹೇಳದನೋ ಎಂದು ನನ್ನ ಮೈಪರಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗಾಯಿತು (ಕೊ. ೨೬. ೨೭); ಕೈರಾಗವ ಮೈಪರಚಿಕೊಂಡ (ಗಾ. ೨೬. ೨೭).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಪರಚು]

ಮೈಪು (ನಾ). ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಐವಡಗಿಡವ್ಯಾಂಗಯೋಗ ಶಿವಕವ್ಯದ ಮೈಪುಳದ ಪೂಗೋಲ ಮಧನಪ್ರಸಂಗದ ಸೈವದ ಸದಮಲ ಪ್ಲಾನಪ್ರವಂಭರಿಸದರಂ ಪೊಗಲ್ವೆಂ ಶರಣ (ಕೊ. ೨೬. ೨೭).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಪು]

ಮೈಬಣ್ಣ 'ಮೈಬಣ್ಣ' ನೋ.

ಮೈಬಲ (ನಾ). ದೇಹದ ಬಲ : ಶಾರೀರಿಕ ಶಕ್ತಿ : ಉದ್ಯಮ ಸಾಹಸ ಬುದ್ಧಿ ಪರಾಕ್ರಮ ಧೈರ್ಯವು ಮತ್ತೆ ಮೈಬಲವು (ಕೊ. ೨೬. ೨೭-೨೮).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಬಲ]

ಮೈಬಲ್ಕೆ (ನಾ). ಶರೀರದ ಶಕ್ತಿ : ದೇಹದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. - ಬಲ : ನನ್ನ ಮೈನವಿರನೊಂದಾದವಂ ಕೀಳಲಾರದು ನಿಮ್ಮ ಮೈಬಲ್ಕೆ (ಕೊ. ೨೬. ೨೭); ನಲದ ಸಿರಿ, ಬಿಡ್ಡಿತ್ವ. ಮೈಬಲ್ಕೆ. ರಣಾರಣ ಮೇಣ್ ಅರಸುಕಾರಿಯ ತನು ಕೈನವಾಗಿ ಬಣವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವು (ಕೊ. ೨೬. ೨೭-೨೮).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಬಲ್ಕೆ]

ಮೈಬಳಲಿಕೆ 'ಮೈಬಳಲಿಕೆ' ನೋ.

ಮೈಬಳಸು (ಕ್ರಿ). ಶರೀರವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳು : ದೇಹವನ್ನು ಆವರಿಸು : ಮರೆತು ಭಾಳಾಧೂಳಿಯಲಿ ಬಲಸುಳ ಮನಸಿಯನ್ನೊಬ್ಬನನ ಮೈಬಳಸಿ ಕಾಡಿತು ವೀರರಣ ಕೂಡೆ ತಲೆಯೊತ್ತಿ (ಕೊ. ೨೬. ೨೭-೨೮).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಬಳಸು]

ಮೈಬಾಯು (ಕ್ರಿ). (ಆಲಂ) ಉಬ್ಬು : ಹಿಗ್ಗು : ತರಯ ಮಜೆಯೊಳವ್ವ ನಮಿವಿನಮಿಗಳ ಪೆಂಡಿರು ಸಿಂಧು ಗಂಗಾಪತಿಯರು ಭರತೇಶ ತಂಗಿಯರನ ಕೀಳ್ಕು ಚಿತ್ತದೊಳರ ಮೈಬಾತರಾ ಕ್ಷಣದ (ಕೊ. ೨೬. ೨೭-೨೮).

[ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಬಾಯು (< ಬಾಯಿ)]

ಮೈಬಾವು (ನಾ). ಶರೀರದ ಉದ್ದತ : ಅರಿದಾಳವ ಸುಟ್ಟು. ಸೈಂಧವ. ಗುಂಡ. ಗಂಧಕ. ಇವು ಎಣ್ಣೆಯೊಳು ಪೂಸ ಮೈಬಾವು ಮಾಣ್ಣಂ (ಕೊ. ೨೬. ೨೭). [ಮೈ (< ಮೈಯ್) + ಬಾವು]

ಮೈಮಿಡು ' ಮಯ್ಯಿಡು ' ನೋ.

△ ಮೈಮಿಸುಪ್ಪು ' ಮಯ್ಯಿಸುಪ್ಪು ' ನೋ.

ಮೈಮೇನೆ (ನಾ). ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ಬೇನೆ: ಮೈನೋವು: ಕೆಮ್ಮು: ಮಂದಗ್ಗಿ: ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ. ಹೊಟ್ಟೆ ಮೈಮೇನೆಗೊಲುವೆ ಪರಿಹಾರವಾಗು ಫುಫೆ (೧೪೩. ೩೪). [ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಬೇನೆ]

ಮೈಭುಲ್ಲಣೆ (ನಾ). (ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಾದ ಸಂತೋಷ. ಸಂಭ್ರಮ. ಹೆಮ್ಮೆ ಗಳಿಂದ) ದೇಹವು ಬೀಗುವಿಕೆ: ಬಿಲ್ಲ ಕೊಪ್ಪಿತ ಮೇಲೆ ಚಾಚಿದ ಗಲ್ಲದುವ ಹಾಸದ ನುಡಿಯ ಮೈಭುಲ್ಲಣೆಯ ರೋಮಾಂಚನದ . . . ನಗುವ ಚೌಮಿ ಮಲ್ಲಿನಿದ್ದನು ರಿಪುಲುವ ರೈಸದ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೧೭-೩೩).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಭುಲ್ಲಣೆ (<ಬುಲ್ಲವಣೆ)]

ಮೈಭೋಗ. ಮಯ್ಯಿಭೋಗ (ನಾ). ೧. ವಸ್ತ್ರ. ಭೂಷಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಒದಗುವ ಸುಖ: ಉಪಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ ಮನದ ಮೈಭೋಗದ ಮದಿಯ ನಾನಾದೊರೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಮಂಗರದ ಪಟ್ಟಿಗಳ ಬಲಗಡಗಾ ಸಾಗಿದುವರೊಡನೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೩-೧೪); ಪಟ್ಟಿಯನಾಂಪರಗಳನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕನ ಮೈಭೋಗಕ್ಕೆ ತಂದಿವೆ ಸ್ವಲ್ಪಗಳು (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೨೩-೧೦೦).

೨. ದೇವರ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ವಸ್ತ್ರ.ಭೂಷಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಸೇವೆ; ಅಂಗಭೋಗ: ಸೋಮಂಗ್ಯವಾದಯರ ಅಮ್ಮ ಜಾಂಮಮ್ಮ ನವರ ಮೈಭೋಗಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ದಕ್ಷಿಣಾಪಾರಣಾಯದ ಶಾಂಕಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ . . . ಕಿರಿಯ ಸೀಮೆಯಲು (೨೪. ೨೨೪. ೨೨೩-೪; ೨೪೩).

ಮಯ್ಯಿಭೋಗ: ೨. ಮಯ್ಯಿಭೋಗದ ಜವಳಿ ರಿಂಗೆಗೆ ರಿಂಗೆ (೨೪. ೪೨ (೩). ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೨೩-೦೦; ೨೨೩). 'ಮಯ್ಯಿಭೋಗ' ಪರಾ.

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಭೋಗ]

ಮೈಮ (ನಾ). ಮಹಿಮಾಶಾಲಿ; ಮಹಾತ್ಮ: ಒಪ್ಪಿರ್ವಾ ಮೈಮಂ ವಿಶ್ವನಾಥಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೩-೧); ಜಡವರೊಡವೊಂದಂತೆ ಮೈಗಣ್ಣನ ಮದದಿ ಮೈಮನನತ್ತಿ ಕೊಂಡು (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೨೨-೧೨೩). 'ಮಯ್ಯಿ' ಪರಾ.

[<ಮಂ. ಮಹಿಮಾನ್]

ಮೈಮಗುಚು (ಶ್ರೀ). ದೇಹವನ್ನು ಹೊರಳಿಸು. ತಿರುಗಿಸು: ಕೈ ಮಗುಚಿ ಶತ್ರುಳ್ಳ ಬಾಗುವ ಮೈಮಗುಚಿ ದಾನವನ ಮಾಗಣಾ ವೈಭವದ ನೆರೆ ಕೈಜಳಕವನು ಕಂಡು ಮೆರವುತರೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೩-೨೨).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಮಗುಚು (<ಮಗುಚ್ಚು)]

ಮೈಮರವು. ಮೈಮರವು (ನಾ). ೧. ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲ ದಿರುವುದು: ಮೂರ್ಛೆ: ಮರದೊಳ. ಕೊಡನಾಗಿಡ್ಡ . . . ಕಪಾಯ: ಎಕ್ಕಿ ಕೊಡಲು ಭಗ್ನನೇತ್ರಸ್ಥನಾದುದುಂಟಾದ ಮೈಮರವು ಗುಣಮಾಗಿ ಪಾಪಮಕ್ಕುಂ (೨೪೪. ೧೩). ಮೈಮರವು: ೨. ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದು: ಪರಿಮೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು: ಆ ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಬೋ ಒಂದು ಜಾಯ ಮೈ ಮರವು. ಆ ಮೈಮರವಿನ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಒದ್ದೆಡು ಅಲೆಗಳು ಮೈಮರವು ಅಳುಕಿಸುತ್ತಿರುವ (೨೦೩. ೪೩).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಮರವು (<ಮಜವು)]

ಮೈಮರೈ ' ಮಯ್ಯಿಮರೈ ' ನೋ.

ಮೈಮರೈ ' ಮೈಮರೈ ' ನೋ.

ಮೈಮರತ (ನಾ). ತಲ್ಲೀನತೆ: ಪರವಶತೆ: ಅನ್ನು ಮಾಡುವ ತನಕ ಅವರ ಮೈಮರತ ಹೋಗಿರಲು (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೧೦೩); ನಾಟಕ ಬರೆಯುವಾಗ ಒಂದ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಮೈಮರತ ನನ್ನ ಮೇರಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೪ ೩೩೪).

[ಮೈಮರೈ (<ಮಯ್ಯಿಮರೈ) + -ತ]

ಮೈಮರವು ' ಮೈಮರವು ' ನೋ.

ಮೈಮರಹು ' ಮಯ್ಯಿಮರಹು ' ನೋ.

ಮೈಮಸಕ (ನಾ). ಶಾರೀರಕಬಲ. -ಸಾಮರ್ಥ್ಯ: ಆವ ಸಾಧನಯೋ ವಿಧಾನಿಯ ಉಪಯೋಗದಿಗಲು ದಿಟವವು ಮೈಮಸಕಯುಕ್ತಿದುಂದು ಕಡು ಒನ ವಿತಿಯ ಮೈ [ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ಕೈಮಸಕ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೨-೧೦೪); ಉಪಯೋಗ ಪೋಷಣೆ ಬಾಳುವೆನೆ? ಚಲದ ಮೈಮಸಕವಂ ಮೆರೆಯದೆಯ ಹಿಂದೆ ಜರುಗಿ! (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೩-೨೨). [ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಮಸಕ]

ಮೈಮುಟು (ಶ್ರೀ). ಮೈಮರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು: ಆ ಮಹಿಮೆಯೊಗನೆ ಯನುದ್ಧಾವುಲ ದಶಕಂಠ ಜನದರಿ ಮೈಮುಟು [ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೬೨] ಕೊಂಡೊಯ್ದ ಗಡ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೩-೨-೧೩); ಮಾಯವನನುಗೊಳಿಸಿದ ಮೈಮುಟು . . . ಆಯಸ್ಸದಿಂದವಳೆಯದೆ ಪತಿಯನುಪಾಯದಿಂದವ ಚರಿತುವುದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೩-೨). [ಮೈಮುಟು (<ಮಯ್ಯಿಮುಟು) + -ಮುಟು]

ಮೈಮುಟುಕ ' ಮಯ್ಯಿಮುಟುಕ ' ನೋ.

ಮೈಮುಟುಗು ' ಮಯ್ಯಿಮುಟುಗು ' ನೋ.

ಮೈಮುಟೈ ' ಮಯ್ಯಿಮುಟೈ ' ನೋ.

ಮೈಮುಟೈ. ಮೈಮರೈ (ನಾ). ೧. ಉದಾಹರಣೆ: ಮೈಮರೈವು: ಸತಿಯ ಹೋಗಾದಿವು ಮಾಸ್ತುತಿಗೆ ಮೈಮುಟೈಯಾಯ್ತು ಬಂದವು ಗತಿವಿದು ದಶಕಿರವ ಮೇಲಣ ಮೈಮರೈಯರಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೨-೧೦೩).

ಮೈಮರೈ: ೨. ದೇಹವನ್ನು ಮರೆ ಮಾಡುವ ಅಥವಾ ಮುಚ್ಚುವ ಸಾಧನ: ದೇಹರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಕವಚ: ಇನ್ನು ಮೈಮರೈಯನ್ನು ಆಸಪದುವುದು ನನಗೊಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದೊಂದು ಅಡಕನಾದ ಆ ರಾಧೆಯನು ಕವಚವನ್ನು ತೊಡಕೇ ಇಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೨೩).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಮುಟೈ]

ಮೈಮುಟೈವು ' ಮಯ್ಯಿಮುಟೈವು ' ನೋ.

ಮೈಮುಟೈಹು ' ಮಯ್ಯಿಮುಟೈಹು ' ನೋ.

ಮೈಮುಟು (ನಾ). ದೇಹರಚನೆ: ಮೈಕಟ್ಟು: ಮಗು ದೊಡ್ಡದಾದ ಜಾಣ ದಿಂದಣ್ಣನ ಮೈಮುಟುವನ್ನೇ ಅನುಕರಿಸಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೧೪೩); ಅವಳು ಬುದ್ಧಿವಂತೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಮೈಮುಟು (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೪೪).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಮುಟು]

ಮೈಮಿನುಗು (ನಾ). (ಬಾಗದ) ಕಾಂತಿ. - ಹೊಳಪು: ದನುಜಹರ ಮಂತ್ರವನು ಮನದರಿ ನೆನೆದು ಕೈನಿಡಿದವು. . . ಕನಕಸರೀಪಾವಳಿಯ ಮೈಮಿನುಗುಗಳ ಹೊಗಳಣೆಯ ನಾರಾಯಣಮಹಾಶರಣೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೧೪-೧೪). [ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಮಿನುಗು (<ಮಿನುಕ್ಕು)]

ಮೈಮುಟ್ಟು ' ಮಯ್ಯಿಮುಟ್ಟು ' ನೋ.

ಮೈಮುದುಡು (ಶ್ರೀ). ದೇಹವನ್ನು ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳು: ಶರೀರವನ್ನು ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸು: ಪುಟ್ಟ ರಾಧಾ ತಗಲೂ ತಾಯಿಯ ಜತೆಯಲ್ಲೇ ಮೈಮುದುಡಿಕೊಂಡು ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದಳು. (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೨೩).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಮುದುಡು (<ಮುದುರಿ)]

ಮೈಮುರಿ ' ಮಯ್ಯಿಮುರಿ ' ನೋ.

ಮೈಮುರುವು. ಮೈಮುರುಹು (ನಾ). ದೇಹವನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವಿಕೆ: ಮೈಮುರಿಯುವಿಕೆ: ವಾಮಕರ ದಂಡಗಳ ದಂಡೆಯ ಮೈಮುರುವಿ [ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೬]ನುಪ್ಪರದ ಮುಟ್ಟುಯ . . . ತವಣರು ತಿವಿದಾಡಿದರು ತೀವ್ರದಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೩-೧೩-೩೪). ಮೈಮುರುಹು: ಮೈಭಾರ. ದೈನ್ಯೋತ್ತಿ. ಮೈಮುರುಹು . . . ಬಾಹ ಇವು ರೂಗತಪ್ಪರದಲಿ ಉಂಟಾಗುವ (ಕಾಶ್ಯಾಪ್ಯ. ೩. ೪೩).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಮುರುವು (<ಮುರಿವು)]

ಮೈಮುರುಹು ' ಮೈಮುರುವು ' ನೋ.

ಮೈಮು ' ಮಯ್ಯಿಮು ' ನೋ.

ಮೈಮೆಗಾಣ (ನಾ). ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು; ಮಹಿಮಾವಂತ :
ಅ: | ನೀನುಂ ಬರಾಮೈಮೆಗಾಣಂ (ಶಾಶ್ವತ. ೦೦೬-೨೭).

[ಮೈಮೆ (< ಮಯ್ಯೈ) + - ಗಾಣ]

ಮೈಮೆಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಮಹತನದ ಹೆಸರು (?): ಇವರೊಳಗಾದ
ಸುಖಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮೇದಾಳಿ ಮೈಮೆಟ್ಟಿ ಒಲ್ಲೆಯ ಮೈಮೆಟ್ಟಿ ಕೇವ
ಮೈಮೆಟ್ಟಿ ಪರಿಯಾಣ ಇಂತಿನವರುಂ (ಪ್ರಾಣ. ೦೪೨೬. ೦೫-೦೯; ೨೦೦).

[?]

ಮೈಮೆದಳಿ (ಕ್ರಿ). ಘನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು; ಗೌರವವನ್ನು ತಳಿ :
ಅಶ್ವತ್ಥಾವನಂ ಸಂಗ್ರಾಮಮಂ ತೊಟ್ಟಿದು ಪೋವಂತು . . . ಕೈಮಿರು,
ಮೈಮೆದಳಿಯುಂ (ಶೂ. ೦೭-೩ ೪).

[ಮೈಮೆ (< ಮಯ್ಯೈ) + ತಳಿ]

ಮೈಮೆವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆ; ಘನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದು :
ಅಂತು ಮೈಮೆವಡದ ಇಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಕೈದುಕ್ಕಿ (೪೨೫. ೨೩); ಅಂತು
ಮನೋನುರಾಗದಿಂ ಮೈಮೆವಡದು (೪೪೨. ೨-೨ ೪); ಮೈಮೆವಡದ
ಜಿನಸೇನ್ಯಾದಿಮಿಯ ನಿರ್ಮಲತರ ಪೂಜ್ಯವದ್ವಾದಿಮಿಯ ಪದಮಂ ನೆನದು
(ಋಣ. ೦-೪). [ಮೈಮೆ (< ಮಯ್ಯೈ) + ವಡೆ]

ಮೈಮೆವಟು (ಕ್ರಿ). = ಮೈಮೆವಡೆ : ಮುಖರೋಗಮಾವಪೋಲಿನ
ತಾನುಂ ಬಸವಜ್ಜದುರ್ವಿವರದೊಂದು ಪೊಡುರಿಯುಂ ಮೈಮೆವತ್ತ ಮಯ್ಯು
ಮನುಷ್ಯರ್ (ಇದಾಣ. ೩೩); ಮೈಮೆವಟ್ಟೊಲಗದ ನಡುವೆಯಾರ
ಮನೋಸರಿಸದ ಬಿಗಿದ ಪಾಸಮಿದಂಬಂತೆ ನೀಳ್ ಕೆಂಜೆಡಗಲೊಳುಂ
(೪೫೫. ೦೬೬); ಮೈಮೆವತ್ತನುಪಮೋಹತ್ಯಲವು (೪೫೦. ೨-೬).

[ಮೈಮೆ (< ಮಯ್ಯೈ) + ವಟ್ಟು]

ಮೈಮೇಟಿ 'ಮಯ್ಯೇಟಿ' ನೋ.

ಮೈಮೇಳ 'ಮಯ್ಯೇಳ' ನೋ.

ಮೈಯಂತಿ(ನಾ). (ಕರಾ) ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಭೂತ. [- ತುಳ್ಳು ಮಯ್ಯಂತಿ]

ಮೈಯರಿ 'ಮಯ್ಯಾರಿ' ನೋ.

ಮೈಯಲಸು 'ಮಯ್ಯಲಸು' ನೋ.

ಮೈಯಾಟಿ 'ಮಯ್ಯಾಟಿ' ನೋ.

ಮೈಯಾಣ್ 'ಮಯ್ಯಾಣ್' ನೋ.

ಮೈಯಿಕ್ಕು 'ಮಯ್ಯಿಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೈಯಿಡು 'ಮಯ್ಯಿಡು' ನೋ.

ಮೈಯಿಳಿ (ಕ್ರಿ). ಗರ್ಭಸ್ತಾವವಾಗು : ನಾಗವಲ್ಲಿ . . . ಮೈಯಿಳಿದು
ತಿರಿತೊಂಡಳು (ಪುಷ್ಪಾ. ೦೦೯).

[ಮೈ (< ಮಯ್ಯೈ) + ಇಳಿ (< ಇಳಿ)]

ಮೈಯಿಳತ (ನಾ). "ಗರ್ಭಪಾತ : ಗರ್ಭಸ್ತಾವ ಮಾಡಿಸುವುದು"
(Abortion. ೨೦೪೦). [ಮೈಯಿಳ + - ತ]

ಮೈಯಾ (ಕ್ರಿ). ದೇಹವನ್ನು ಒರಗಿಸು; ಮನನಿಯು ಮರಕೆ
ಮೈಯಿತ್ತು ಕೆಳ್ಳಿದೊಡುಂ (ಪುಷ್ಪಾ. ೦-೨೨).

[ಮೈ (< ಮಯ್ಯೈ) + ಆ]

ಮೈಯುಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). (ಸಂಶೋಷದಿಂದ) ದೇಹವು ಉಬ್ಬು; ಕೆಳಕಿಂತಂ
ಬದನೆಂಬ ಭಾವಕ್ಕೆ ಮೈಯು[ಪಾಣ. ಪು]ಕ್ಕಿ ನೀದ ನಂದಿಯಲ್ಲಿಗೆ
ನಡೆತಂದು (ಪುಷ್ಪಾ. ೦೬-೨೨).

[ಮೈ (< ಮಯ್ಯೈ) + ಉಕ್ಕು (< ಉರ್ಕ್ಕು)]

ಮೈಯುಡುಗು 'ಮಯ್ಯುಡುಗು' ನೋ.

ಮೈಯುಣ್. ಮೈಯುಣ್ಣು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಅಭ್ಯಾಸವಾಗು ;
ರೂಢಿಯಾಗು : ಸಂಯೋಗದ ಸುವಿ ಮೈಯುಂಡವೆಗೆ ಲೋದ

ನುಕ್ಕು ಮಜ್ಜಿನ ಬಲದೊಡಕು ತಪ್ಪದು (ಮೋಕ್ಷಾ. ೨೪೭-೬೪).

ಮೈಯುಣ್ಣು : ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೈಯುಂಡ ಅವಮಾನದ ಕೊಯನ್ನು
ಕಲ್ಪನೆಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನಯನಾಗಿ ಮರೆತು ವಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ
(೩೨೫. ೩೬); ಈ ಕೆಲಸ ನಮ್ಮ ವಂಶಗತವಷ್ಟೆ ಅದರಿಂದ ಮೈಯುಂಡಿದೆ
(೪೦೬೦. ೦೪೩). [ಮೈ (< ಮಯ್ಯೈ) + ಉಣ್]

ಮೈಯುಣ್ಣು 'ಮೈಯುಣ್' ನೋ.

ಮೈಯುಟ್ಟು 'ಮಯ್ಯುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೈಯುರಿ (ನಾ). ೧. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ತಾಪ. - ಉರಿ :
ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಿಂದ ನಾನು ಕಣ್ಣಾರಿ, ಮೈಯುರಿಗಳಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ
(೩೩೩). ೨. (ಅಲಂ) ಸಿಟ್ಟು; ಅಸಹನೆ : ಅವಳನ್ನು ಕಂಡರೆ
ಇವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಮೈಯುರಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ (೩೩೩).

[ಮೈ (< ಮಯ್ಯೈ) + ಉರಿ]

ಮೈಯೊಡ್ಡು 'ಮಯ್ಯೊಡ್ಡು' ನೋ.

ಮೈಯೊಲವು 'ಮಯ್ಯೊಲವು' ನೋ.

ಮೈರೇಬೆ (ನಾ). ಮೈಮಾಟಿ ; ಶರೀರದ ರಚನೆ : ಬಲು ಸರಳ
ವಾಗಿಯೂ ವೈಸರ್ಗವಾಗಿಯೂ ಜೀವಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರ ಮೈರೇಬೆಯಲ್ಲಿ
ಒಂದು ಸೊಬಗಿದೆ (ಪಾಂತ್. ೨೨. ೦೦೩೦).

[ಮೈ (< ಮಯ್ಯೈ) + ರೇಬೆ]

ಮೈರೇಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾದಕಪಾನೀಯ : "ಮಧು,
ಅಸಮ. . . ಮೈರೇಯಂ, ಕಾಶಾಯನಂ, ಮದ್ದೀಕಂ, ಅಸಮ,
ಪರಿ(ಪ್ರ)ಶ್ರುತ್, ವಾರುಣೀ, ಮಧು - ಈ ೨೪ ಕಳ್ಳು"
(ಪಾಂತ್. ೩೩-೦೭೩); ಮೀರಿ ಮೈರೇಯವಂ ಒಲಿ ಬಹುವಾತ್ಯ
ಮವವೇರಿ . . . ಸತತಂದರು (೪೩೩೦. ೦೯-೨೩). [ಸಂ.]

ಮೈರೊಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ನವುರಾದಿ ಮೈರೊಳಿ,
ಭರಣಿಗೆ (ಪ್ರಾಣ. ೭೪-೦೪೩೬). [?]

ಮೈರೋಟಿ (ನಾ). ದೇಹದ ಕಾಂತಿ ; ಶರೀರದ ಹೊಳಪು : ಬೇಬರಿ
ಯರು . . . ಒಂದು ಮೈರೋಟಿ ಬೆಳಗಿ ಕೋಟಿ ಸುತ್ತವೆಯಾದಿ
ಕುಳಿತ ತೆರದಿ ಪೊಂದನೆಗಳೆನೆಯ (ಪುಷ್ಪಾ. ೨-೨೩).

[ಮೈ (< ಮಯ್ಯೈ) + ರೋಟಿ]

ಮೈಲ 'ಮೈಲಿ' ನೋ.

ಮೈಲಿಗೆ 'ಮೈಲಿಗೆ' ನೋ.

ಮೈಲಿವೆಂಗಳ್ (ನಾ). ವಿಸಾಲಳಿದ ಬೆಳುದಿಂಗಳು : ಉಪಯೋಗ
ಹೊಂದಿದ ಬೆಳುದಿಂಗಳು : ನಗೋನಾಯಕನಾಯಕಾವನವತ್ತದಿಂ ಸುತ್ತಿ
ಸೊಪ್ಪಾದ ಮೈಲಿವೆಂಗಳ್ ಸೊಂಪಂ ಸೈರಿಸದಪೂರ್ ಭೋಂಕರ್
ವರಳಂದು (ಪುಷ್ಪಾ. ೬-೬೦); ಇರುಳು ಬೆಕ್ಕೋರಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆರೆದು ಚಂದ್ರ
ನುರದ ಸಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಳಲು ಪರೂಪವಜತು ಮೈಲಿವೆಂಗಳೊಳಿರುರ್ವ
ನನ್ನಾದ್ರಿಯೇಣಿ (೪೦೫. ೦೦-೦೪೬).

[ಮೈಲಿಗೆ (< ಮೈಲಿಗೆ) + ವೆಂಗಳ್]

ಮೈಲತುತ್ತ್, ಮಯಿಲತುತ್ತ್, ಮೈಲುತುತ್ತ್, ಮೈಲುತುತ್ತು, ಮೈಲು
ತುತ್ತ್ (ನಾ). ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಗಂಧಕಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದಾಗುವ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿನಿವಲವಣ : ಕ್ಷಾರ ವಿಷ್ಣಾದ್ರೀ - ಕ್ಷಾರ
ಮೈಲತುತ್ತ್ ಮೊದಲಾದವು (ಪುಷ್ಪಾ. ೨-೪-೭೦). ಮಯಿಲತುತ್ತ್ :
ಇದಕ್ಕೆ ಬಹುತಃ ಮಯಿಲತುತ್ತ್ವವನ್ನು (Copper sulphate) ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆರಕೆ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು (೪೨೫. ೪೪). ಮೈಲುತುತ್ತ್ : ಮೈಲು
ತುತ್ತ್ ಒಂದು ಪರಣನ್ನು ಅದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಪರ್ಯಾವೃದ್ಧಿವಣ
(saturated solution) ದಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ. ಪರಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ದೊಪ್ಪದಾಗು

ತೃದ (೨೨೫. ೨). ಮೈಲುತುತ್ತು : ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಾಂಕಿ
ಗಳ್ಳಿ ಮೈಲುತುತ್ತು (ಇದು ಹಾವುದ ಒಂದು ಲವಣ) ಪಾನವನ್ನು
ತುಂಬಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಗಂಧಕದ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಹಾಕುವರು (೨೨೫. 11.
೨೨). ಮೈಲುತುತ್ತು : "ದಾರ್ವಾ, ಕಾರ್ಥೋದ್ಯಮಂ, ತುತ್ತ್ಯಂ,
ರಸಾಯನಂ, ರಸಗರ್ಭಂ, ತಾರ್ಕ್ಯಶೃಲಂ—೬ ರಸಾಯನದ ಹೆಸರುಗಳು
. . . ಮೈಲುತುತ್ತುದ ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ಕೆಲವರನ್ನುವರು" (೨೨೫. ೨೨).
ರಸರತ್ನ ಸಮಾಚಾರ್ಯವು ಏನಿವ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿದೆ.
೧. ಅಕ್ಷರಗಳು . . . ಮೈಲುತುತ್ತು (೨೨೫. ೨೨).

[< ಸಂ. ಮಯೂರತುತ್ತು]

ಮೈಲರಾ : ಮೈಲಾರ್ತು : ನೋ.

ಮೈಲವಣಿ, ಮೈಲವಣಿ (ನಾ). ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದದ ಒಂದು ವರಣೆ :
ಮೇಣದ ಪುತ್ಯಗಳೂ ಉಕ್ಕಿನ ಬಲು ಚೀಣವೂ ಸಿಡಿಲ ಕುಡುಹುಗಳೂ
ಹೂಣಿ ಮೈಲವಣಿ ತಿರುಪು ಚದುರಿಂದ ಬಿನ್ನಾದಿಗರೊಡಗಿ ಹೊಗಿದರು
(೨೨೫. ೨. ೨೨). ಮೈಲವಣಿ : ಹೊಯ್ಲ ಹೊದರದ್ದು ವಿಫಾತದ
ಕಯ್ಲು ಕಯ್ಲು ಕಡುಪಾಯ ಫಾಯಕಿ ಮೈಲವಣಿ [೨೨೫. ಮೈಲವಣಿ]
ಲವಣಿತು . . . ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ ಗತಿಯ ದೃಢಾದ್ಯರಪ್ಪಳಿಸಿದರು
(೨೨೫. ೨. ೨೨). [ಮೈ (< ಮಯೈ) + ಲವಣಿ]

ಮೈಲವಣಿ : ಮೈಲವಣಿ : ನೋ.

ಮೈಲಾಗು (ನಾ). ದೇಹದ ಚುರುಕುತನ. ಚರಣ : ಕಾಗಿ ನೋಡಿ
ನೋ ಮೈಲಾಗು ಮೈಲಾಗು ಹೊಳೆಹೊಳೆದು ಕೈದುವ ತೂಗಿ ತುಡುಕಿ
ದನರಪನು ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೆಲವು (೨೨೫. ೨. ೨೨) : ಅದಿವನ
ಕೈಲಸಿನಿಂದ ದೀಪ್ತಿಯ ಕೊಂಪಿವನುತಾಗಿ ಮೈಲಾಗಿನಿಂದದ್ದರವರು
(೨೨೫. ೨. ೨೨). [ಮೈ (< ಮಯೈ) + ಲಾಗು]

ಮೈಲಾಹ (ನಾ). [ಜೈನ] ಜೈನಮುನಿಗಳ ಒಂದು ಶಾಖೆ. - ಜೈನರು :
ವಿದಿಹಾಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರರಾಮ್ ಮೈಲಾಹಾನ್ಯಯಮ್ . . . ಅಪ್ಪ ದೇವತೀರ್ತಿ
ವಂದಿತರೇವರ ಕಾಲಮ್ ಕರ್ಚ್ (೨೨. ೨೨. ೨೨. ೨೨. ೨೨. ೨೨).
[?]

ಮೈಲಾರ್, (ನಾ). ೧. ಒಬ್ಬ ಕೈಂದ್ರದೇವತೆಯ ಹೆಸರು : ಪರವೀಣಮು
ಮೈಲಾರಂ ಕೇತಂ ಕಾಟಂ ಮಾದಿಗಿ ಮುಜ್ಜಯಿನಿವ ಕೊಡಬಯ್ಯಂಗಳ
(೨೨೫. ೨. ೨೨) : ವಾಂತಿಯ ಮರ್ಘ ಮೈಲಾರಮೆಂಬಂತೆ ಪೊಲೆಯರಾದನ
ಮರ್ಘ ಮರ್ಘದೇವಿಯೆಂಬಂತೆ (೨೨೫. ೨. ೨೨) : ರತ್ನಾಯು
ಮದ್ದವನು ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಾಯುರಾದಿಂದ ಪೂಜೆಯುಂತೊಡಾತನ
ಕೊರ್ವಕ್ಕರವಳ್ಳಲಂತು ಪುರವಾಕ್ಯಾಯಲ ಮೈಲಾರನಾ (೨೨೫.
೨. ೨೨). ೨. ಮೈಲಾರಲಿಂಗನ ದೇವಾಲಯವಿರುವ ಬಳ್ಳಾರಿ
ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಒಡ್ಡಿದ ತೂಲುವ ಹಾಯ್
ಮೈಲಾರದ ದೊಡ್ಡಿಯ ದೇವಲಿಂದವನ ಆಡ್ವಾಟದ ಶರಿಸಿ ಇನ್ನಯ
ಕಾಲಿಗಡ್ಡಗಿಡಹುವೆನು (೨೨೫. ೨. ೨೨) : ಕೊಂಕಣಾ ಸುತ್ತಿ
ಮೈಲಾರಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹಾಗೆ (೨೨೫). [ದೇ. ೨ ತಮಿ. ಮೈಲಾರು =
ಒಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣುದೇವತೆ : ತಲು. ಮೈಲಾರು. ಮಯಿಲಾರು]

ಮೈಲಾರ್ತು, ಮೈಲರಾ (ನಾ). ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಕಂಬರಿ : ಚಿತ್ರಕಂಬಲ : ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು . . . ಸೂರ್ಯಪುಟದ
ಸುಪ್ತತ್ತಿಗಿಯಲ್ಲಿ ಒರಗಿನ ಮೇಲೆ ಒರಗಿಕೊಂಡು ಮೈಲಾರತೊಡದು ಮೇಲೆ
ಕಾಲ ನೀಡಿಕೊಂಡು . . . ಚಿಂತಿದನು (೨೨೫. ೨೨). ಮೈಲರಾ :
ಕರಾಬತ್ತಿನ ಕೆಲಸದ ಅನೇಕನು ಮೈಲರಾ ಜಲ್ಲಿ ಅನೆ ಕಾನಕರಿ ಕರಾಬತ್ತ
ಕೆಲಸದ್ದು (೨೨. ೨೨. ೨೨. ೨೨. ೨೨. ೨೨). [?]

ಮೈಲಿ, ಮಯ್ಲು, ಮೈಲ, ಮೈಲು, ಮೈಲೈ (ನಾ). ೧. ಒಂದು

ಬಗೆಯ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕರೋಗ : ಸಿಡುಬು : ಅವಳ ಮೈಮೇಲೆ
ಕೆಂಪೆಂಪೆ ಎನೋ ಎದ್ದವು . . . ನೀವು ಅಂದುಬಿಟ್ಟಿರಿ ಮೈಲಿ ಎಂದು
(೨೨೫. ೨೨) : ದನದ ಮೈಲಿಯನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿಸಿದರೆ ಸಿಡುಬಿನ
ಗಂಧಾಂತದಿಂದ ಅದರನ್ನು ಪಾರಾಗಿಸಬಹುದು (೨೨೫. ೨) : ಮುಖದ
ಮೇಲರದು ಮೈಲಿಯ ಕೆಲಗಳು (೨೨೫. ೨. ೨). ಮಯ್ಲು :
೧. 'ಮಯ್ಲುತೆಗೆ' ಪರಾ. ಮೈಲ : ೨. ಕಾಂತಿಹೀನತೆ :
ಮಸುಕು : ಮಯ್ಲು : ಕಣ್ಣುಗಳು ಖರಕಿನವಾಗಿ, ಧೂಸರಾಣಿ—
ಮೈಲಾಗಿರುವಂಥವು (೨೨೫. ೨-೨೨ ೨). ೩. (ಕೆಂಪು, ಬಿಳಿ,
ಹಸಿರು, ಕಪ್ಪು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ) ಮಿಶ್ರವರ್ಣ : 'ಮೈಲೋರಿ'
ಪರಾ. ಮೈಲು : ೨. ಕೊಳಕು : ಕತ್ತಲ : ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ
ಉಪ್ಪು ಬೆಳಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೈಲು ಇರುವುದಿಲ್ಲ (೨೨೫. ೨೨).
'ಮೈಲುತೆಗೆ' ಪರಾ. ಮೈಲೈ : ೧. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಲೆಯ
ಪಿಡುಗು ಮಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ (೨೨೫. ೨೨) : ಕೆಲವು ಮೇಲೆ
ದೇಹದ ಮೇಲಿರಾ ಮೈಲಿಗಳಿರುವುದುಂಟು (೨೨೫. ೨೨). 'ಮೈಲೆ
ರೋಗ' ಪರಾ.

[< ಮೈ. ಮಯ್ಲು/ಸಂ. ಮಲ/ ೬೦. ಪರಾ. ಮೈಲ್]

ಮೈಲೈ, ಮೈಲು, ನೋ.

ಮೈಲಿಗಳು 'ಮೈಲಿಗಳು' ನೋ.

ಮೈಲಿಕಾರಕೂಣ (ನಾ). ಸಿಡುಬನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಜುಜ್ಜುಮದ್ದನ್ನು
ಕೊಡುವವನು : ದೇವಿ ಹಾಕುವವನು : ಮೈಲಿಕಾರಕೂಣನ ಆಗಮನ
ವಾಗುತ್ತದೆ (೨೨೫. ೨). [ಮೈಲೈ + ಕಾರಕೂಣ]

ಮೈಲಿಗಳು, ಮೈಲಿಗಳು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಊರಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು
ಊರಿಗೆ ಇರುವ ದೂರದ ಅಂತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ದಾರಿಯ
ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ ಕಲ್ಲು : ಮೈಲಿಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ ಸಂಖ್ಯೆ
ಹಳೆಯದಾಗಿ ಮಾೂ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ (೨೨೫. ೨. ೨೨). (ಆಲಂ)
ಮುಖ್ಯವಾದ ಘಟ್ಟ. — ಹಂತ. — ಮಜಲು : ದ್ರಾವಿಡಭಾಷಾ.
ಪಾತಿಕೋಶ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ತರವಾದ ಮೈಲಿಗಳು
(೨೨೫. ೨. ೨೨) : ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾದುತಿರುವ ಪ್ರಯಾಣದ ಮೊದಲ
ಮೈಲಿಗಳು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಮಾಲೆ
(೨೨೫. ೨. ೨೨). ಮೈಲಿಗಳು : ೧. " ಮೈಲಿಗಲ್ಲಿನ
ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವರು ಮುಖಿಸಿರು " ಎಂದು ನಂಬಿರೂ ತೀರ್ಮಾ
ನಿಸಿದವು (೨೨೫. ೨೨). ೨. ಅಂದೇ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಬೇರು
ಭಾರತಭೂಮಿದಾಕ್ಷಿ ಊರಿತು. ಅದೊಂದು ಮೈಲಿಗಳು (೨೨೫. ೨೨).

[ಮೈಲೈ (< ಮೈಲು) + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್)]

ಮೈಲಿಗೆ, ಮೈಲಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಮಲಿನತೆ : ಅಪವಿತ್ರತೆ : ಸೂತ್ರ
ಧಾರಿಯ ಮನದ ಮೈಲಿಗೆಯ ಕಳೆಯ ಬಂದನಯ್ಯ ಮಡಿವಾಳನು
(೨೨೫. ೨. ೨೨-೨೨) : ಮತ್ತೊಂದು ಮೈಲಿಗೆ ಬಿದ್ದು ದಾತ್ಯದ್ವಾನ
ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ . . . ಈತನ ತಪದ ತೀವ್ರದ ಹೂವಣಿ ಹೊಯ್ಲಿನಲಿ
(೨೨೫. ೨. ೨೨) : ಮದಿಯು ನೀನ ಮೈಲಿಗೆ ನೀನ ಸುಡಲಿ ಇನ್ನ
ಮಡಿ ದೀಪನಾ (೨೨೫. ೨-೨೨ ೨೨೨). ೨. ಕೊಳೆ : ಹೊಲಸು :
ಮೈಲಿಗೆಯ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟು ತನು ಕಳೆತೆಗೆಯ ಕೈಗಲ್ಲದಲಿ ನಿಂದಿಹ
ಸತಿಯನೀಕ್ಷಿಸಿದ (೨೨೫. ೨-೨೨). ೩. ವಿಧವೆಯರು ಕೇರಮುಂಡನ
ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ. — ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ತೆಗೆಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ಹಾಂಗಾರ
ನಮ್ಮ ಗಣಿಕ್ಕಾ ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮೈಲಿಗಾಳಿಗಲ್ಲಿಲ್ಲ ಬರುಳ ಕಾಣ್ಪ
ದವ್ಯಾ (೨೨೫. ೨). ೪. ಸಿಡುಬು : 'ಮೈಲಿಗೆಗಣ್ಣು' ಪರಾ.
೫. ತೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿದ ಬಟ್ಟೆ : ಉಟ್ಟು ಹೊಲಸಾದ ಬಟ್ಟೆ :

ಮಲಿನವಸ್ತ್ರ: ಬಳಕೆಮಾಡು . . . ಉಟ್ಟು ಕಳೆದ ಮೈಲಿಗೆಗೆ ಸಮೀಪದಿಂದ ಕೂಡಲೆ ಕೈಯಾಂತಮೆ ಬೇಡು ಸಂದೆಗವಿಲ್ಲ (ಪಾಣ. ೧-೨೪) ; ಕುದಿಸಿ ಉದಕ ದೊಳಲಾಡಿ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಪರಮ ತೆಗೆತೆಗದು ಫಲಗಮನೋದಗವುದು ಮೈಲಿಗೆ (ಪಾಣ. ಮಯ್ಯಿಗೆ) ಮಡಿಕಳಮದಕ್ಕಲಾ ಮುನದೆ (ಪಾಣ. ೩-೧೭). ಮೈಲಿಗೆ: ಉಟ್ಟು ಪುಟ್ಟಗಿಳವಂತೆ ಮೈಲಿ(ಪಾಣ. ೮)ಗೆ ಗಳವ್ವವು (ಪಾಣ. ೨-೨೦) ; ಪಾತಕಜೀವಂಗಳ ಎಳೆನಂತೆ ಗಾಣಕ್ಕೆ ವಂದು . . . ಮೈಲಿಗೆಯಂತೋದಕ್ಕೆ ವಂದು (ಪಾಣ. ೨-೨೭ ಬಿ); ಮದುವಳನ ಮುಂದಣ ಮದಿಯುಮಂ ತನ್ನೊಡನೆಮ ಗೋವಳಗರುಟ್ಟು ಮೈಲಿಗೆ ಯುಮಂ ಮಧುಸೂದನಂ ಕಂಡು (ಪಾಣ. ೨-೨೭ ಬಿ). ೬. (ಸಿದುಬಿ ನಿಂದಾದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಟ್ಟಣೆ ದೋಷ : ಅಲಿ ಮೊಂದುದೊ ಕಣ್ಣ ಬೀನೆಯೊ ಮೈಲಿ(ಪಾಣ. ೮)ಗೆಯೊ ಹೂ ಹುಟ್ಟಿದುದೊ (ಪಾಣ. ೧೪-೨೨).

ಮೈಲಿಗೆ ಕಲಸು = ಮಲಿನತೆಯನ್ನು ಬೆರೆಸು ; ಅಶುದ್ಧಮಾಗು : ಹೊಸ ಕಲ್ಲಣಿಗೆ ಒಡೆದು ಹೋತು ಮೈಲಿಗೆ ಕಲಸಿದಕ್ಕೆ (ಪಾಣ. ೨೦). ಮೈಲಿಗೆಯಾಗು = ಮೈಲಿಗೆ ಕಲಸು ; ದೊಡ್ಡ ವರ ಹಸರು ಹೇಳುವಾರಂತೆ ಕಣೊ. ಅವರಿಗೆ ಮೈಲಿಗೆಯಾಗುತ್ತದಂತೆ (ಪಾಣ. ೨-೨೭).

[ಮೈಲಿ + - ಗೆ]

ಮೈಲಿಗೆಗಳು (ನಾ). ಸಿದುಬು ಹತ್ತಿದ ಕಣ್ಣು : ಅಳಗಣ್ಣೊ ಪರ ಗಣ್ಣೊ ಪಣ ನೀಲಿಗಣ್ಣೊ ಮೈಲಿಗೆಗಣ್ಣೊ (ಪಾಣ. ೨-೨೭).

[ಮೈಲಿಗೆ + ಕಣ್ಣು (<ಕಣ್)]

ಮೈಲಿಗೆಸಂತೆ (ನಾ). ಮೀಸು. ಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಮಾಂಸಲಾಗುವ ಸಂತೆ: ಜೂದಿನ ಕಟ್ಟಿ ಮೈಲಿಗೆಸಂತೆಯಾಗಿದ್ದೀದಿ ಚಪ್ಪವಟ್ಟಿಗಳಾಗಿ ಬಾಮರ ನವರ ಕಾಣದೆ ಬಾದರ ಮೋಡಿ ಹೋದನೆಂದಜೀವರಕ್ಷಣಿ (ಪಾಣ. ೧೪-೨೪). [-ತೆಲು, ಮೈಲಿಸಂತೆ]

ಮೈಲಿತೆಗೆ, ಮಯ್ಯಿತೆಗೆ, ಮೈಲುತೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಸಿದುಬನ್ನು ತಡೆ ಗಟ್ಟಿಲು ದೇವಿ ಹಾಕು : ಪಕ್ಕಪಕ್ಕಗೆ ಹೋಗಿ ಮೈಲಿತೆಗೆದುರಿಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಕ್ತಿ ನೇಟರೇಂಬ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥರು ಇರುವರು (ಪಾಣ. ೨೪) ; ಮೈಲಿ ತೆಗೆಯುವ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡದೇಶದೊಳಗಿನ ಒಟ್ಟು ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಶತ್ರು ವೈದ್ಯನು . . . ಮೊದಲು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದನು (ಪಾಣ. ೨-೨೭).

ಮಯ್ಯಿತೆಗೆ : ೧. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಯ್ಯಿ ತೆಗೆಯುಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ (ಪಾಣ. ೨-೨೭). ಮೈಲುತೆಗೆ : ೨. ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸು : ಶುಚಿ ಮಾಡು : ಒತ್ತಕೋರದೊಳಗೆ ಸ್ವಾಕಾರದಂತೆ ಮೈಲುತೆಯುವ ಗಣಿ ಎರಡು (ಪಾಣ. ೨-೨೭). [ಮೈಲಿ + ತೆಗೆ]

ಮೈಲು 'ಮಯ್ಯು' ನೋ.

ಮೈಲು 'ಮೈಲಿ' ನೋ.

ಮೈಲು, ಮೈಲಿ (ನಾ). ದೂರವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಒಂದು ಮಾನ : ಎಂಟು ಫರ್ಲಾಂಗುಗಳಷ್ಟು ದೂರ : ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸುಮಾರು ೨೦೦ ಮೈಲು ; ಪರಮಾವಧಿ ಅಗಲಕ್ಕೂ ಸುಮಾರು ೧೬೬ ಮೈಲು (ಪಾಣ. ೧) ; ಈ ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಎರಡುಮೈಲು ನಡೆವರೆ ನಮಗೇ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ (ಪಾಣ. ೧೨) ; ಶ್ರೀ ಗಣೇಶ ಹೆಗ್ಗಡೆಯವರು ನಮಗಾಯಾ ಹತ್ತಿವ್ವತ್ತು ಮೈಲು ದೂರ ನಡೆದಾದುದೆಂದು ಉಂಟು (ಪಾಣ. ೨. ಪುಷ್ಪ). ಮೈಲಿ : "ಉದ್ದಕ್ಕೂಯೆ ಮಾನ:ಮೈಲಿ" (ಇಂಗ್ಲೆಂಡು ಮೊ.ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ೧-೬೬೦ ಗಜಗಳು) (ಪಾಣ. ೨೦೪) ; ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಮೈಲಿಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಶತ್ರುಸೇನೆಯುಳ್ಳ ಸುಗ್ಗಿ ಹೋಗಿ ಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ದನಕುಗಳನ್ನೂ . . . ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನೂ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರು (ಶ್ವೇತ. ೨೩). [-೪೦. mile]

ಮೈಲುತುತ್ತು 'ಮೈಲಿತ್ತು' ನೋ.

ಮೈಲುತುತ್ತು 'ಮೈಲಿತ್ತು' ನೋ.

ಮೈಲುತುತ್ತು 'ಮೈಲಿತ್ತು' ನೋ.

ಮೈಲುತೆಗೆ 'ಮೈಲಿ' ನೋ.

ಮೈಲುಮಾಹನ (ನಾ). ನವಿಲನ್ನು ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು : ಪಾಣಿ. ೨೧.

ಮೈಲುಮಾಹನತ = ಪಾಣಿ. ೨೧ನ ತಂದೆ ; ಶಿವ : ಕೈಲಾಸ ಎಂಬೊಂದು ಕಣ್ಣಿರಿ ಕಾಣೆ ಮೈಲುಮಾಹನತ ಎತ್ತ ಪೋದನೊ ಕಾಣೆ (ಪಾಣ. ೨೦೪-೧). [ಮೈಲು (<ಮಯ್ಯು) + ಮಾಹನ]

ಮೈಲುಕ (ನಾ). ಶರೀರದ ಚುಮುಕು ; ದೇಹದ ಲಾಘವ : ಇತ್ತರೀ ಮಹದೇವಿ ಮಿಗೆ ಬಳೆವತ್ತರಿದ್ದಳು . . . ಉತ್ತಮದ ಮೈಲುಕಯ ಕಾಂತಿಯ ಮತ್ತಗಜಗಮನದ ವಿಳಾಸದ . . . ಜಾತಿಧಾವದರಿ (ಪಾಣ. ೧೦-೨) ; ಸುತ್ತಿದ ಲೂಡಿನೊಂದು ಕಟಮಾಯ ಲೋಕಿಯ ನಿಮಿರ್ದ ಮೈಲುಕಯ . . . ರಥ ಕುರಿಗೆ ಮಿಕ್ಕವು (ಪಾಣ. ೨೦-೨೪) ; ಪಯ ಪಾಡು ಮುರಿವು ಮೈಲುಕ ಲಾಗು ಲವನೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳಂ ಧರದೊಳೆಣಿ ತೋಣ ಮಿಣುಕ (ಪಾಣ. ೨೦-೨೪). [ಮೈ (<ಮಯ್ಯು) + ಲುಕ]

ಮೈಲಿ 'ಮಯ್ಯು' ನೋ.

ಮೈಲಿ 'ಮೈಲಿ' ನೋ.

ಮೈಲಿರೋಗ (ನಾ). ಸಿದುಬಿನ ಬೇನೆ : ಈ ಎಲೆಯಂ ನೀರ್ದಿ ಅರೆದು ಕುದಿಯ ಮೈಲಿರೋಗ ಗಣ (ಪಾಣ. ೨).

[ಮೈಲಿ (<ಮೈಲಿ) + ರೋಗ]

ಮೈಲಿರೋಗಿ (ನಾ). ಮಿಶ್ರವರ್ಣದ ಹೋರಿ : ಬಿಜ್ಜುವ ಬೆಳ್ಳಿ ಬೆವಜು ಸುವ ಚಿಲುವ ಮೈಲಿರೋಗಿ ಪುಟಗವ ಕೆಂದನು ಪಜವ ಕಾರಿ ಮೊದ ಲಾದವಜೊಳು . . . ಪಲವೆವರಿಯತ್ತು ತೋಫತಾಟುಲಕ್ಷ ಮೇಳ್ಳೊ ಒಡೆದವು ಗಿಲ್ಲಕೆ (ಪಾಣ. ೨೨-೬). [<ಮೈಲಿ + ಹೋರಿ (<ಪೋರಿ)]

ಮೈವಟ್ಟಿ 'ಮಯ್ಯಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮೈವಡೆ 'ಮಯ್ಯಡೆ' ನೋ.

ಮೈವಣ್ಣು (ನಾ). ದೇಹದ ಮೇಲಿನ ಬೆವರಿನಿಂದಾದ ಕೊಳೆ. ಕಲ್ಮಷ : ಗಿಂಜೆ ಮೈವಣ್ಣಂದರೊರ್ವ ಸುತನು ನಡೆದು ಬಾಗಿರೋರ್ ಕಾಟಕ್ಕಿರ (ಪಾಣ. ೨-೨೦). 'ಮೈಕಿಮಿರ್' ಪರಾ.

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯು) + ಮಣ್ಣು (<ಮಣ್)]

ಮೈವತ (ನಾ). ಅಧೀನತೆ : ಹತ್ತೋಟಿ : ಮೈವತವ ಮಾಡಿದರೈ ಬುದ್ಧವವನು ಕುರುಕುಲದ ಬೇರನು ಕೊಯ್ಯನೀ ಹರಿ (ಪಾಣ. ೨೦-೨೪) ; ಈ ಬಲದ ಮೈವತವವರ ಕೈವರವೇನು ಹೊಸತಂದ (ಪಾಣ. ೨೦-೨೪). [ಮೈ (<ಮಯ್ಯು) + ವತ]

ಮೈವಸ 'ಮಯ್ಯಸ' ನೋ.

ಮೈವಸೆ 'ಮಯ್ಯಸೆ' ನೋ.

ಮೈವಳಯ (ನಾ). ದೂರವಳಯ ; ಆವರಣ : ಗಿರಿಯ ಮೈವಳಯ ದರಿ ವಿಧಾಧರರು ಪೇಚದಗುಹಕ್ಕರು ಇಳವರದ ಜಡಗಳ ಫೋರತಮನ ಧರವಡೊಳು (ಪಾಣ. ೨-೪).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯು) + ವಳಯ (=ವಲಯ)]

ಮೈವಳಿ 'ಮಯ್ಯಿ' ನೋ.

ಮೈವಳಸು (ಕ್ರಿ). ಹೊಂದಿಸು : ಜೋಡಿಸು ; ಅಳವಡಿಸು : ಹಿಣು ಮಂತ್ರಿಸಿ ಬಿಡ್ಡೆಗೆ ಮೈವಳಸುವಂತೆ ಶರ ಮಾಯಾಗ್ನಿಯ ರ್ಪುಳದ ಸೆಗಳ ಕಾತುಗೊಡಿಸು ಸಕಲದೊಳಗೆ (ಪಾಣ. ೧೦-೨೩).

[ಮೈವಳ (<ಮಯ್ಯಿ) + - ಸು]

ಮೈವಟ 'ಮೆಯ್ವಟ' ನೋ.

ಮೈವಡಿ 'ಮೆಯ್ವಡಿ' ನೋ.

ಮೈವಡು 'ಮೆಯ್ವಡು' ನೋ.

ಮೈವಟ್ಟು 'ಮೆಯ್ವಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೈವೆರು 'ಮೆಯ್ವೆರು' ನೋ.

ಮೈವೆಚು 'ಮೆಯ್ವೆಚು' ನೋ.

ಮೈವೆಳು 'ಮೆಯ್ವೆಳು' ನೋ.

ಮೈವೆಟು 'ಮೆಯ್ವೆಟು' ನೋ.

ಮೈವೆದನೆ (ನಾ). ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ನೋವು. - ಮೇನೆ; ಮೈ ನೋವು: ಕೆಡದ ಮೈವೆದನೆಗೆ ನರಳುವ ನಡೆಸದವನಿಗೆ ಮುಂಚೆನು ಏಡುವ ಕೈಗಲ್ಲುಗಳ ನೈವತಿಯ ಕಂಡರವರದು (ಕುಣ್ಣು. ೩-೩೩).

[ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ವೆದನೆ]

ಮೈವೊಗರ್ 'ಮೆಯ್ವೊಗರ್' ನೋ.

ಮೈವೊಕ್ಕೊಡು (ಕ್ರಿ). ಶರೀರವನ್ನು ಆಸರೆಯಾಗಿ ಕೊಡು: ಹತ್ತು ದಿನಗಳು ಎದುರತೆಗೆ ಮೈವೊಕ್ಕೊಟ್ಟು ಸಲಹುವರ ಚಿತ್ರ ನರ್ವಾ ವಾಯ್ (ಕುಣ್ಣು. ೩-೩೦-೩೩). [ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಒಕ್ಕೊಡು]

ಮೈವೊಯ್ (ಕ್ರಿ). ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಎರಗು: ಮೈವೊಡ್ಡುಬಡು ಮೈವೊವಿಣಾತಕ್ಕೆ ಮೈವೊಡ್ಡು ಹರನುರಿಗಕ್ಕೆ ಮೈವೊಡ್ಡುಬಡು ಬಂಧಿ ಯರ ಕೊಟ್ಟಿ ಮೈವೊಡ್ಡು ವದಲಿತವು (ಕುಣ್ಣು. ೩-೩೩).

[ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಫೊಯ್]

ಮೈಸನ್ನೆ 'ಮೆಯ್ಸನ್ನೆ' ನೋ.

ಮೈಸರಸ (ನಾ). ಆಲಸ ಮಲ್ವಯ್ಯ: ಗುದ್ದಾಟ: ಮೈಸರಸ ಮೈಸರಸು ಜುಲಗೈದು ಸಾಲದ ತಂಗಿ ದುಸ್ಸಳೆಯೆದತವ ಬಯಲಾಯ್ ನುತ ಬೆಂಬತ್ತಿದರು ವಿಳನ (ಕುಣ್ಣು. ೩-೩೩).

[ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಸರಸ]

ಮೈಸಲ್ 'ಮೆಯ್ಸಲ್' ನೋ.

ಮೈಸಲಿಗೆ (ನಾ). ದೇಹದ ಸಂಗ. - ಸಹವಾಸ: ನೀನು ದೊಡ್ಡವಳಾದ ಮೈಸಲಿಗೆ ಬೆಳೆದಿ ಎಣಾಂತಕಳೆದಿ ಎರಿ ಕೆಳದಿಯ (ಕುಣ್ಣು. ೩-೩೩).

[ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಸಲಿಗೆ (<ಸಲ್ಲಿ)]

ಮೈಸಾರ್ 'ಮೆಯ್ಸಾರ್' ನೋ.

ಮೈಸಾರ್ಚು 'ಮೆಯ್ಸಾರ್ಚು' ನೋ.

ಮೈಸಾಲ, ಮಯಿಸಾಲ (ನಾ). ೧. ಒತ್ತ. ಆಧಾರಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ನಂಬಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೊಡುವ ಸಾಲ: ಅಡವು ಮೈಸಾಲದ ಪತ್ರಗಳು. . . ಸಿಕ್ಕಿ ಇರಲಾಗಿ (೨೪. ೪೩. ೧೩೩. ೩-೪; 1889). ೨. (ಆಲಸ) ಸೇಡು: ಮುಯ್ಯ: ಸೋಲವಿದು ಕಾಲಾಂತಕನ ಮೈಸಾಲ (ಕುಣ್ಣು. ೩-೩೦-೩೩); ಕೆಳನೋಗೆ ಸರಳ ಮೊನೆ ಯಿಂದಲೊಂದಕೆ ನೋರ ಬೆಳೆ . . . ತಿದ್ದುವರು ಮೈಸಾಲದ (ಕುಣ್ಣು. ೨೪-೩೩). ಮಯಿಸಾಲ: ೧. ಸುಮ್ಮನೆಗೆ ಮಯಿಸಾಲವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ದೊಡ್ಡ ವರದ ಗ ರಿ (ಕುಣ್ಣು. 1X-11, ೧೩೦-೨೪; 1882). 'ಕೈಸಾಲ' ಪರಾ. [ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಸಾಲ]

ಮೈಸಾಲಪತ್ರ (ನಾ). ಆಧಾರ. ಭೋಗ್ಯಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬರೆದು ಕೊಡುವ ಸಾಲಪತ್ರ: ಸಾಹಕಾರರು ದೀಡು ಭೋಗ್ಯ. ಮೈಸಾಲ ಪತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಲಕೊಡುವವನನ್ನು ಕಡಮೆಮಾಡಿದರು (ಕುಣ್ಣು. ೨೦). ಅಂದಿಮ್ಮಂಡೆ. 'ಮೈಸಾಲ' ಪತ್ರ, ಹೇಗೆ ಸಂದ ರೋದಿ . . . ತಿಥಿ ಕಾಗದ - ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್: ಗತಿ (ಕುಣ್ಣು. ೨೦).

[ಮೈಸಾಲ + ಪತ್ರ]

ಮೈಸಾಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಹರಿಯಾಗಿ, ಮಯೋದರೆ, ಮೈಸಾಲೆ, ತಗಡಕ, ತಗಡರೆ, ಮಯಿಸಾಲೆ" (ಕುಣ್ಣು. ೩೩); ತಗಡಕಿ, ಹರಿಯಾಗಿ, ಮೈಸಾಲೆ (ಕುಣ್ಣು. ೩೦-೨೦೦೦). [?]]

ಮೈಸಿ (ನಾ). ಎಮ್ಮೆ: ಮಹಿಷ: ಅಕ್ಕಕ್ಕಿತ್ತಂ - ಮಹಿಷ - ಮೈಸಿ: ಮಹಿಷ - ಮೈಸಿ (ಕುಣ್ಣು. ೩೩ ಕ್ರಮ); ಮಹಿಷ, ಮೈಸಿ: ಪತ್ತನ. ಮೈಸಿ (ಕುಣ್ಣು. ೨೩೦ ಕ್ರಮ). [< ಸಂ. ಮಹಿಷ]

ಮೈಸಿರಿ 'ಮೆಯ್ಸಿರಿ' ನೋ.

ಮೈಸುವಿ 'ಮೆಯ್ಸುವಿ' ನೋ.

ಮೈಸುಡು 'ಮೆಯ್ಸುಡು' ನೋ.

ಮೈಸುನಾಡು 'ಮೆಯ್ಸುನಾಡು' ನೋ.

ಮೈಸೂರ್ ಪಾಕ್ 'ಮೈಸೂರು ಪಾಕ್' ನೋ.

ಮೈಸೂರು 'ಮೆಯ್ಸೂರು' ನೋ.

ಮೈಸೂರು ಪಾಕ್, ಮೈಸೂರ್ ಪಾಕ್ (ನಾ). ಕಡಲೆಹಿಟ್ಟು. ತುಪ್ಪ. ಸಕ್ಕರೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿಹಿಡಿ: ಮೈಸೂರು ಪಾಕ್: ಪದಾರ್ಥಗಳು: ಒಂದು ಕಪ್ಪ ಕಡಲೆಹಿಟ್ಟು: ೨ ಕಪ್ಪ ಸಕ್ಕರೆ . . . ೩ ಕಪ್ಪ ದಾಲ್ಚಿ (ಕುಣ್ಣು. ೨೦೦). ಮೈಸೂರ್ ಪಾಕ್: ಮೈಸೂರು ಪಾಕ್ ನಾಲ್ಕು ಪೈಟು ಬಿಂತು (ಕುಣ್ಣು. ೨೩೦). [ಮೈಸೂರು (೨೪- ಸಂ. ಮೈಸೂರು) + ಪಾಕ್ (೨೪- ಸಂ. ಪಾಕ್)]

ಮೈಸೆ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಭಾಗ್ಯವೆ. ಹಾದಿಗಳ ಕಡ ಗೋಡ ಮೈಸೆ ಪನ್ನರದು ಮನೆಲಿವಯಲುಂ (ಕುಣ್ಣು. ೨೪೩೦, ೩೪-೨೪೪; 1883). [?]

ಮೈಸೆ (ನಾ). ಶರೀರದ ಕಾವು. - ಶಾಖ: ಜ್ವರ: ಗೋಣಿಣಾಯಿ ಚುಪ್ಪಲಕ್ಕೆ ಇವುಗಳ ರಸವನ್ನು ಹೇದು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕುದಿಯಲು ಮೈಸೆ ಬಿಡುವುದು (ಕುಣ್ಣು. ೨೦ ೨೦೦). [ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಸೆ]

ಮೈಸೊಕ್ಕು (ನಾ). ದೇಹದ ಕೊಟ್ಟಿನಿಂದಂಟಾದ ಮದ. - ಗರ್ವ. - ಅಹಂಕಾರ: ತಮ್ಮ ಮೈಸೊಕ್ಕಿನ ಫಲವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾರೆ (ಕುಣ್ಣು. ೨೩); ಇದೇಗು ಎಲ್ಲರೂ ಯರಗೋ ಮೈಸೊಕ್ಕು (ಕುಣ್ಣು. ೨೪-೨೩). [ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಸೊಕ್ಕು (<ಸೊಕ್ಕು)]

ಮೈಸೊಬು 'ಮೆಯ್ಸೊಬು' ನೋ.

ಮೈಸೊಂಕು 'ಮೆಯ್ಸೊಂಕು' ನೋ.

ಮೈಸೊಂಬತನ (ನಾ). ಮೈಗಳ್ಳತನ: ಸೋಮಾರಿತನ: ಕಾಯಕ ಕಾಣದ ಮೈಸೊಂಬತನದಿಂದ ಮೇಲೆ ಕೂಳ ಗಂಜಲಾಣದ ಹೂದಿಪ್ಪರಯ್ಯ (ಕುಣ್ಣು. 11, ೨೦೪). [ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಸೊಂಬತನ]

ಮೈಸೊಕು 'ಮೆಯ್ಸೊಕು' ನೋ.

ಮೈಸೊಲು (ಕ್ರಿ). ದೇಹವು ಆಯಾಸಗೊಳ್ಳು. - ದಣಿ. - ಬೆಳಲು: ದಯೆ ಬಾರದ ಈ ಎಷ್ಟ ದೀನದೇನು ನೋಡಿ? ಸಾಕನ್ನು, ದೇಹಕ್ಕೆ ಮೈಸೊತೆ (ಕುಣ್ಣು. ೨೦).

[ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಸೊಲು (<ಸೋಲ್)]

ಮೈಸೊಲು (ನಾ). ದೇಹದ ಬೆಳಲಿ. - ಆಯಾಸ. - ದಣಿವು: ವಾತ. ಶ್ವೇಷ್. ಮೈಸೊಲು. ಎದಸೊಲು. ಗುಲ್ಮ. ಸರ್ವವಾತ ಹರ (ಕುಣ್ಣು. ೨೪).

[ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಸೊಲು (<ಸೋಲ್)]

ಮೈಹು (ನಾ). ದೇಹದ ಕೆಚ್ಚು. - ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (?): ಬೆಸುವುದು ವುದು ಚಾಚುವುದು ಹಾಳಿಸುವುದೊತ್ತಂ ಬಿಡುವುದು ಕೈಹಸದ ಮೈಹು ದುಬ್ಬರದ ಸುರಂಗದುಬ್ಬರದ ರಸವೇವೊಳುವೆನು (ಕುಣ್ಣು. ೩-೩೩-೩೩). 'ಕೈಹಸ' ಪರಾ. [ಮೈ (<ಮೆಯ್) + ಹು]

ಮೈಹಳುವಾಯಿ (ನಾ). ೧. ಮೈ ಹಗುರವಾಗಿರುವುದು; ದೇಹಲಾಘವ.
೨. ದೇಹದ ನಿತ್ಯಾಣಿ, ದೌರ್ಬಲ್ಯ : ಬಾಯಿ ಲೋಕಗಳೆಂಬ
ಮೈಹಳುವಾಯಿ ಮಿಗೆ ತುದಿಮಿರುವನೊಬ್ಬ ನಮಾಯಿ ಮಿಗಲು . . .
ವಾನಾಯುಷದ ಸಾಲೆಸದಮ (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೧೬-೯).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಹಳುವಾಯಿ]

ಮೈಹಿರ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯ : ಮೂಲೋಪದೇಶಿಯ ಮೇರುಸದನ
ಮೈಹಿರನ ಘನತೇಜಃಪ್ರಭ ಮೋಕ್ಷಪ್ರದ ಮೌಲಿನಿಯುಕ್ತಸುಧಾಕರ
ಮಂಗಲವರ್ಧನ ಮರ್ದಿತ ಸಮವರ್ತಿ ಸಲಹು ನಲವಿಂ ಶ್ರೀಶಾಂತೇಶಂ
(ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೧-೨೯). ೨. ಸೂರ್ಯನ ಕಾಂತಿ : ತಾಳುತ್ತ ಮೈಹಿರವಂ
ಕೇಳಿರಸಾರ್ಥವಿಶ್ರಮಿತ ನಾನಾದ್ಯವಂ ರೈವತಂ (ಫಲ. ೧೬-೨೩).

[<ಸಂ. ಮಿಒರ]

ಮೈಹುಳಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ದೇಹವು ಹುಳಿತು ಹೋಗು. ೨. (ಅಲಂ)
ಬಹಳ ಘಾಯವಾಗು. -ಹುಣ್ಣಾಗು : ತೊಲಗು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ
ಬೆತ್ತದಿಂದ ಮೈಹುಳಿಯುವಂತೆ ಥಳಿಸುವ (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೯೯) ; ನೋಡುತ್ತೇನು
ನಿಂತಿ. ಬದ್ಧನಂತೆ ! ಮೈಹುಳಿಯಿ ಜಡಿ, ಅಂದರೆ ಎಚ್ಚರಾಗುತ್ತಾನೆ
(ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩೦). [ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಹುಳಿ (<ಫುಲಿ)]

ಮೈಹೊರೆ (ಕ್ರಿ). ತರೀರವನ್ನು ತಾಳು : ಮೈದಳಿ : ಅಲರುತಿದ
ಮೊರುಲೋಕದ ಮೋಹ ಕರವಂತೆ ಮಗ್ನಧವಮಯಗ್ನತೆಯ
ಮೈಹೊರೆಯುವಂತೆ (ಫಲ. ೨೭-೯).

[ಮೈ (<ಮಯ್ಯ) + ಹೊರೆ (<ಫುರೆ)]

ಮೈಳಲದೇವಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾಳೆಯ ಹೆಸರು : ಜನಕಮರ್ಪಣಾಕ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೋಮಿನಿ ತಾಯಿ : ಮೈಳಲದೇವಿ (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೨೨. ೩೦-೨೯ ;
೩೦. ೧೦೫-೩೬). [ಮೈಳಲ (ಫಿ - ತಮಿ. ತಿಲು. ಮೈಲಾರು =
ಒಂದು ಕುದುರೆ ದೇವತೆ) + ದೇವಿ]

ಮೈಳಾಪತೀರ್ಥ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮನ್ಮೈಳಾಪ
ಶೀರ್ಷಸ್ಥ ಗಣೇಶಾರಾಯನಾಮನಿ ಬಿಭೂಷಾಃಗ್ರತಫೇಯುಕ್ತಃ ಮುಳ್ಳ
ಭುಷಾರೋ (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೨೨. ೧೬-೬ : ೨೭). [ಮೈಳಾಪ್ತ + ಶೀರ್ಥ]

ಮೊಂಗರವಳ್ಳಿ 'ಮುಂಗುಟುವಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮೊಂಗುರಿ 'ಮುಂಗುರಿ' ನೋ.

ಮೊಂಟು (ಕ್ರಿ). ತಿವಿ ; ಚುಚ್ಚು (?) : ತನ್ನ ಗವಂಗಮಂ ಕಡಿದು
ಖಂಡಮಂ ತೆಗೆದು ಸೋದಿಸಿ ಕಿಚ್ಚಿಕ್ಕಿ ತಾಂ ಮಿಗೆ ಮೊಂಟು ಪೊರಳ್ಳ
ಸುಂಟಿಯಿಂದ ಪಚು (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೯-೨೩). [<ಮೊಟ್ಟು ?]

ಮೊಂಟು 'ಮುಂಡು' ನೋ.

ಮೊಂಡ 'ಮುಂಡು' ನೋ.

ಮೊಂಡಕ್ಕಿ 'ಮಂಡಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಮೊಂಡಕ್ಕಿ. ಮಂಡಕ್ಕಿ. ಮೊಂಡುಕ್ಕಿ (ನಾ). ಪರಿತವಾಗಿರುವ
ವಿಡ್ಡ : ಮೊಂಡಾಗಿರುವ ಕತ್ತಿ : (೧). ಮಂಡಕ್ಕಿ :
ಮುರುಕುಬಿಂಡಾಕು ಮತ್ತು ಮಂಡಕ್ಕಿಗಳನ್ನೇ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು . . .
ಸಿದ್ಧರಾದರು : (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೧೯೯). ಮೊಂಡುಕ್ಕಿ : (ಕತ್ತಿಮರಣಮಲ್ಲಿ
ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತುದಿಗೆ ಗಂಟಿ ಹಾಕಿದ) ಮೊಂಡುಕ್ಕಿ (ಫಲ. ೨೫೩).

[ಮೊಂಡ (<ಮುಂಡು) + ಕತ್ತಿ]

ಮೊಂಡುಳ್ಳಿ 'ಮುಂಡುಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮೊಂಡತನ 'ಮೊಂಡುತನ' ನೋ.

ಮೊಂಡರಳು 'ಮಂಡರಳು' ನೋ.

ಮೊಂಡಾಟ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚುಮಾಡಿದ : ಹೆಚ್ಚುಹಿಡಿಯುವಿಕೆ : ಅಗ್ರಹ :
ಈ ಮೊಂಡಾಟದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸೋಲುವಂತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗೆಲ್ಲುವಂತೆಯೂ

ಇರಲಿಲ್ಲ (೨೦೨೩. ೩೩) : ದೀವಿಗೆಗಳಿಗೆ ಎಚ್ಚೆ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮೊಂಡಾಟ
ಮಾಡಿ ಕಾಸು 'ಮಸೂಲು' ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವರು
(ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩೩) : ಮಕ್ಕಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಬಂದು ಮೊಂಡಾಟ
ಮಾಡುವುದು, ತುಂಟಾಟ ಮಾಡುವುದು ಮೊಂಡಾದುವು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ
(ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩೩). [ಮೊಂಡ (<ಮುಂಡು) + ಆಟ]

ಮೊಂಡಿ. ಮುಂಡಿ. ಮೊಣ್ಣ (ನಾ). ೧. ಮೊಂಡುತನ ಮಾಡುವವಳು :
ಹೆಚ್ಚುಮಾಡಿ : ಆ ಮೊಂಡಿಯನ್ನು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ
ಸಾಕಾಗಿ ಹೋಯಿತು (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩೦). ಮುಂಡಿ : ೧. ಅದ್ಭುತ ಹೇಳಿದು,
ಸೀನು 'ಮುಂಡಿ' ಅಂತಾ (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩೦). ಮೊಣ್ಣ : ೨. ಅಂಗಭೇದ
ಳಾದವಳು : ಅಂಗವಿಕಲೆ : ಬಲಗೈಬರಲೊಪ್ಪದಿತ್ತ ಮೊಣ್ಣೆಯೆಂದು
ಲಿಡು ಭಂಗಸರ ಕಂಡವರು : (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩-೧೯೯).

[ಮೊಂಡ (<ಮುಂಡು) + — ಇ]

ಮೊಂಡು 'ಮುಂಡು' ನೋ.

ಮೊಂಡುಕತ್ತಿ 'ಮೊಂಡಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಮೊಂಡುಗರೆ (ಕ್ರಿ). ಮೊಂಡುತನಮಾಡು : ಹೆಚ್ಚುಹಿಡಿದು ; ಹೆಚ್ಚು ಹಿಡಿದು :
ಪ್ರಮಾಣ ಎಳೆಯ ಮಗುವಿನಂತೆ ಮೊಂಡುಗರೆಯುತ್ತಾ . . . ಗೋಗರೆ
ದಳು (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೧೯೯). [ಮೊಂಡ (<ಮುಂಡು) + ಕರೆ]

ಮೊಂಡುಗಳ್ಳಿ 'ಮುಂಡುಗಳ್ಳಿ' ನೋ.

ಮೊಂಡುತನ, ಮೊಂಡತನ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚುಮಾಡಿದ : ಹಿಡಿದು ಹೆಚ್ಚು
ಬಿಡದಿರುವಿಕೆ ; ಅಗ್ರಹ : ಗಂಡ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ಅವಳ
ಮೊಂಡುತನದ ಕಲ್ಲುಗೋಡೆ ಬಡಿದು ನುಚ್ಚುನೂರಾದವು (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩೩೦).
ಮೊಂಡತನ : ನಾವು ರಾಯರೊಂದು ಮೊಂಡತನದಿಂದ ಕುಳಿತುಯಿರುವವು
(ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೨೦೩-೧೦) : ಅವಳು ಮೊದಲು ಬಿಸಿಷ್ಟವ ತುಂಡುಯಿನ್ನು
ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಳು ; ಗಂಡನ ಮೊಂಡತನದಿಂದ
ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೨೯೨) ; ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ
ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ನಿಮಿಷ ಮೊಂಡತನದಿಂದ ಮಾತಾಡಿದ (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩೯).

[ಮೊಂಡ (<ಮುಂಡು) + — ತನ]

ಮೊಂಡುವಾದ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚುಹಿಡಿದು ಮಾಡುವ ವಾದ : ಹೆಚ್ಚಿನಿಂದ
ಕೂಡಿದ ಮಾತಿನ ಸರಣಿ : ಇದಕ್ಕೆ ನಾವು ಮೊಂಡುವಾದವೆಂದು
ಜೇಕುತ್ತೀವಿ (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೧೦೩) ; ಭಾದರ ಕೊನೆಯವನ ಮೊಂಡುವಾದವನ್ನು
. . . ನಿಜವೆಂದು ಜೇಕಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩೬).

[ಮೊಂಡ (<ಮುಂಡು) + ವಾದ]

ಮೊಂಬತ್ತಿ 'ಮೋಂಬತ್ತಿ' ನೋ.

ಮೊಕ 'ಮೊಗ' ನೋ.

ಮೊಕಚಿಟ್ಟು (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಬಗೆಯ ಆಹಾರವು
ಅತಿಜೇವನೆಯಿಂದ ಬಾಯಿರುಚಿ ಕಿಟ್ಟು ಜುಗುಪ್ಸೆಯುಂಟಾಗು
ವುದು : ಮೊಕಚಿಟ್ಟುಯಾದೊಡ ಹುಳಿದಾಳುಗಳ ನಿಕರವ ಸವಿಸರೇನೆಂಬ
(ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೩೯-೧೯೯). 'ಮುಖಚಿಟ್ಟು' ಪರಾ.

[ಮೊಕ (<ಮೊಗ) + ಚಿಟ್ಟು]

ಮೊಕತ 'ಮೊಪ್ಪಾ' ನೋ.

ಮೊಕದ್ದಮೆ. ಮುಕದಮಿ. ಮೊಖದ್ದಮೆ (ನಾ). ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳ
ನಡುವಿನ ಧನ. ಅಧಿಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವುದಾದರೂ
ಜಗಳ ಅಥವಾ ಮತ್ತಾವುದಾದರೂ ಅಪರಾಧದ ವಿಷಯವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹೂಡುವ ವ್ಯಾಜ್ಯ-ಖರ್ಚು :
ಇದೇ ಮೊಕದ್ದಮೆಯೇ ಮುಂದೆ ಬೀರುವ ಪುಸ್ತಕಿ ಒದಗುತ್ತಾ
(ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಿ. ೧೯೦) ; ದರಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಾವವೂ ಮೊಂಡತನವಾಗಿ

ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ (೨೦೧೨. ೦೦೩). ಮುಕದಮು : ಮುಕದಮಿಯ ಕಾಗದ
ತಕ್ಕೊಂಡು ಓರ್ವ ಸ್ತ್ರೀಯು ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಳು (೨೩೩. ೯೨).
ಮೊಖಿದ್ದಮೆ : ದಸ್ತಾವೇಜು, ಮೊಖಿದ್ದಮೆ (೨೩೩. ೦೩೩).

ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡು, ಮೊಖಿದ್ದಮೆ ಹೂಡು ~ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು
ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸು. - ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಹಾಕು :
ಮುಂಬಯಿಯ ಆಸ್ತಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಲಾಯಿತು
(೨೩೩. ೦೩೩) ; ಜಾರ್ಜಿಯಾವನ್ನಾಳಿ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಮೊಕದ್ದಮೆ
ಹೂಡಲಾಗಿತ್ತು (೨೩೩. ೦೩೩) ; ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಮೊಖಿದ್ದಮೆ ಹೂಡಿದರು
(೨೩೩. ೦೩೩). [← ಅರ. ಮುಕದಮು : ಮುಕದಮಾ ;
ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮುಕದಮಾ, ಮುಕದಮಾ, ಮೊಕದಮಾ]

ಮೊಕರ 'ಮೊಗ್ಗರ' ನೋ.

ಮೊಕರಂಬ 'ಮೊಗರಂಬ' ನೋ.

ಮೊಕರಂಬೆ 'ಮೊಗರಂಬೆ' ನೋ.

ಮೊಕರರ 'ಮೊಕರರು' ನೋ.

ಮೊಕರರು, ಮೊಕರರ, ಮೊಕರಾರು, ಮೊಕರೂರು (ನಾ). ೧.
ನಿಶ್ಚಯ ; ನಿರ್ಧಾರ : ವಿರೋಧೋದ್ರವದಯರ ಹುಡುಕುವ ಬಗ್ಗೆ
ಮೊಕರರು ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ (೨೩೩. ೦೩೩). ಮೊಕರರ :
೧. ಐದು ಹಣಾ ಮೊಕರರ ಮಾಡಿ ಅಂಗಿರಸದವರಿಗೆ . . . ವೇನುಕಾ
ಮಾಡಿ (೨೩೩. ೦೩೩, ೦೩೩ : ೨೩೩). ಮೊಕರಾರು : ೧. ಇರಾಖೆಯ
ಸ್ವಂದಿಗದಲ್ಲಿ ಕಾರಾವುಗುಣವಾಗುವೂ ಆಯಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ
ಮರ್ಯಾದೆಗನುಸಾರವಾಗುವೂ ಅವರವರಿಗೆ ತಲೆಬು ಮೊಕರಾರಾಗು
ತ್ತಿತ್ತು (೨೩೩. ೧೧ : ೩೩). ಮೊಕರೂರು : ೨. ನೇಮಕ ಮಾಡು
ವಿಕೆ : ನಿಯೋಜಿತಗೊಳಿಸುವುದು ; ನಿಯೋಜನೆ : ಹೈದರಾಬಾದು
ದೈವಾಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ರಿಸಾಲೆ ಏನುಮತ್ತು ಶಾಹಾಸಾಬರು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ
ಮೊಕರೂರಾಗಿಯಿರುತ್ತಾ ಇದ್ದರು (೨೩೩. ೨೩) ; ಭವ್ಯವನಾಯಕನ
ಮಗನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಮೊಕರೂರು ಮಾಡಬೇಕುಯೆಂಬುದಾಗಿ (೨೩೩.
೨೩-೯). [← ಅರ. ಹಿಂ. ಮುಕರರ್ : ಮರಾ. ಮುಕರರ್,
ಮುಕರ್, ಮುಕ್ರರ್]

ಮೊಕರವಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲೆ : ಕರಿಯ ಜವಿವರ ಮುಸುಕು
ವಲೆ ಬಿತ್ತರದ ನೇಣ್ಣಲೆ ಮೊಕರವಲೆ ಬೇಡರ ಸಿರದೊಳೊಪ್ಪಿದುದು
(೨೩೩. ೨-೦೯). [ಮೊಕರ + ಬಲೆ]

ಮೊಕರಾರು 'ಮೊಕರರು' ನೋ.

ಮೊಕರೂರಾತಿ (ನಾ). ನೇಮಕಾತಿ : ಗ್ರಾಮಮುಸ್ತಾಫರ ಮೊಕರೂ
ರಾತಿಗೆ ಕೊಡುವ ಹುಕುಮುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸರ್ಕಾರದವರ ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶೆಗೆ
ಒಳಪಟ್ಟಿರತಕ್ಕದ್ದು (೨೩೩. ೦೩). 'ಮಂಜೂರಾತಿ' ಹೋ.
[< ಮೊಕರೂರು]

ಮೊಕರೂರು 'ಮೊಕರರು' ನೋ.

ಮೊಕವಾಡ 'ಮೊಗವಡ' ನೋ.

ಮೊಕಸ್ತ (ನಾ). ಮುಖ್ಯಸ್ಥ : ಯಾ ನಾಡುತಕ್ಕ ಮೊಕಸ್ತರೂ ಆದಿಯಾಗಿ
(೨೩. IX. ೧೩೩೩. ೨೯-೩ : ೩೩೩). [< ಮುಖ್ಯಸ್ಥ]

ಮೊಕಾಂ 'ಮುಕ್ಕಾಂ' ನೋ.

ಮೊಕಾಬಲಾ 'ಮೊಕಾಬಲೆ' ನೋ.

ಮೊಕಾಬಲೆ, ಮೊಕಾಬಲಿ, ಮುಖಬಲೆ, ಮುಖಾಬಲೆ, ಮೊಕಾಬಲಾ,
ಮೊಖಾಬಲೆ (ನಾ). ೧. ಎದುರು ; ಅಭಿಮುಖಿ : ಸಮುಖಿ :
ಯಾವತ್ತು ಗೈರವಾಜಿ ಲೆಕ್ಕಾಬೀರ ಸಾಕ್ಷಿ ರುಜು ಮೊಕಾಬಲೆಯಿಂದ
ಕೂಲಂಕಷ ದೇಯಾಪ್ತಿ ಮಾಡಿ (೨೩೩. ೧೧ : ೩೯). ಮೊಕಾಬಲಿ :

೨. ಎದುರಾದುರು ಮಾಡುವ ಕಲಹ : ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಮಾಡುವ
ಕಾಳಗ : ಸಾವು ಸುಮ್ಮನೆ ಕೊತರೂ ಅವ ನಮಗೆ ಕಾಡತಾನೆ ಅವ
ಮೂಲ ಮಹಾಬಲಿ ಅಗೇಹೋಗಲಿ ನೋಡೋಣಾ (೧೦೩೩. ೨೩೩).
ಮುಖಬಲೆ : ೩. ಭೇಟಿ : ಸಂದರ್ಶನ : ಶತ್ರುವೇ ನನ್ನನ್ನು ಸಿನಮಾ
ಮಾಡಿಕರ ಹತ್ತಿರ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಮುಖಬಲೆ ಮಾಡಿ
ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಮೋಟಾರಿಗೆ ಮೇಪ್ಪರು ಹಿಂತಿರುಗಿದರು (೨೩೩. ೨೦).
ಮುಖಾಬಲೆ : ೩. 'ಪಾಡ' ಕಾಗೆಗೆ ಬಿತ್ತು ಎಂತಾದರೆ ಅವರವರ
ಮುಖಾಬಲೆ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಾದೃಶ್ಯ ಸರಿ (೨೩೩. ೨) ೪. ಸಮುಖಿ
ದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ತೀರ್ಮಾನ : ಈಗ ನಮ್ಮ ಲೆಕ್ಕದ ಮುಖಾಬಲೆಯಾಗಲಿ !
(೨೩೩. ೧೧ : ೩೯). ಮೊಕಾಬಲಾ : ೩. ನಿಮಗೆ ಅವಳಿಗೆ ಮೊಕಾಬಲಾ
ಮಾಡಿಸುವೆನು (೨೩೩. ೨೦೯). ಮೊಖಾಬಲೆ : ೧. ಮೊಖಾಬಲೆ
ಯಾಗಿ ಶಾಸುಭೂಗರಾಗಳು ಆ ರುಃತೆಗಳಿಗೆ ಪಟ್ಟಲನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದು
ರುಜುಮಾಡಬೇಕು (೨೩೩. ೨೯). ೩. ನೀವು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅಪನನ್ನ
ನಿಮಗೆ ಮೊಖಾಬಲೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆ (೨೩೩. ೦೩೩).

[← ಅರ. ಮುಕಾಬಲಾ ; ಹಿಂ. ಮುಕಾಬಲಾ : ಮರಾ. ಮುಕಾ
ಬಲಾ, ಮುಕಾಬಲಾ, ಮೊಕಾಬಲಾ]

ಮೊಕ್ಕ, ಮೊಕ್ಕ, ಮೊಕ್ಕ, (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : " ಮೊಕ್ಕ-
ಮೊಕ್ಕ " (೨೩೩. ೦೩೩) : ಮೊಕ್ಕದ ಮರ. ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಕಡೆಗೆ,
ಕಳು - ಇವು ಸಮೂಲಗಳೂ ತಂದು ಸರಿಗೂಡಿ ಸುಟ್ಟು (೨೩೩. ೯).
ಮೊಕ್ಕ : " ಗೋರೋಡ . . . ಮೊಕ್ಕ : ಮುಪ್ಪುಕ : - ೬ ಮೊಕ್ಕ
ಮರದ ಹೆಸರು " (೨೩೩. ೧೦). ಮೊಕ್ಕ : ಮೊಕ - ಮಧ್ಯಮ
ಆಕಾರದ್ದು. ಕಟ್ಟಿಗೆ ದಿರುಸು (೨೩೩. ೨೩). [ದೇ. ಕೆ ತಲು. ಮೊಕ್ಕ,
ಮುಕ್ಕಡಿ ; ಕುಳ. ಮೊಕ್ಕ. / ಸು. ಮೊಕ್ಕ]

ಮೊಕ್ಕನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ತಲೆಯಂ ಮೊಕ್ಕನೆ
ಘೋಗಿಟ್ಟುಂ (೨೩೩. ೩-೦೩) ; ಸಿದ್ಧಿ ಸಂಪತ್ತಿ ತಲೆಗರ್ ಬಿಟ್ಟು ಸಂಧಿಸಂಧಿ
ಗರ್ ಮೊಕ್ಕನೆ ಕೋಡವು (೨೩೩. ೯-೨೩) ; ಮೊಕ್ಕರಥನೆಯೆವೆಂದು
ಮೊಕ್ಕನವೇನಿಗೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಿದ್ದು ಘೋಷಿಸುವಂ . . . ಕಂಡು (೨೩೩.
೧೦-೩೩). [ಮೊಕ್ಕ + ಅನಿ]

ಮೊಕ್ಕಳ, ಮೊಗ್ಗಳ (ನಾ). ೧. ಹೆಚ್ಚಳ ; ಅಧಿಕ ; ಅತಿಶಯ : ಮೇಗಾಳ
ತಿಗ್ಗಾಳಿಯ ಮೊಕ್ಕಳದ ತಿರುದು (೨೩೩. ೦೩-೨೩) ; ತನ್ನಂಗಿಯನುರು
ಮುದದಿಂ ಕೊಡುಕೊಡವರ್ ತನ್ನ ಪರದಟನ ಪೊಪಂ ಸಿರಿಯುಗಲಮಂ
ಸೂಬಿಗೆನ ಮೊಕ್ಕಳಮಂ ವಿಶಾನ್ವಯಪುದ್ದದ ಹೆಚ್ಚುಗಿಯಂ . . .
ಕೋಟುತ್ತುಂ ಮೊಕ್ಕತ್ತುಂ ಮೊಗ್ಗನೆ ನಡೆದಿರು (೨೩೩. ೨-೨೩). ೨.
ಮೊತ್ತ : ಗುಂಪು ; ಸಮೂಹ : " ಬಯಲ್ . . . ಮೊಕ್ಕಳಂ . . .
ಗೊಂದಕ (ಗುಂದಕ) " ಈ ಇಂ ಸಮೂಹಂ " (೨೩೩. ೩೩-೨೩) ;
ಎಲ್ಲಾ ಕೆಳಗ ಬಂದಿನ ಮೊಕ್ಕಳದಿಂ ನಂದಿವೊಂ ಗಿಲ್ಲಂ . . . ಅಳವೆ
ಬಿಟ್ಟು ಘೋಡ (೨೩೩. ೨-೨೩) ; ತಿಳಿಗೊಳನುಂಟು ತಾವರೆಯುಂಟು . . .
ಅಯ ಕೋಟೆಗೊಳವಕ್ಕಿಗಳು ಮೊಕ್ಕಳವು (೨೩೩. ೨೦-೨೯) ; ಅರ
ಮಕ್ಕಳ ಮೊಕ್ಕಳಕಿಂತು ಮೊಕ್ಕಳಂ (೨೩೩. ೨-೨೦). ೩. ಬಾಧೆ :
ತೊಂದರೆ ; ಪೀಡೆ-ಮೊಗ್ಗಳ : ೪. ಶೌರ್ಯ ; ಪರಾಕ್ರಮ ; ಹೆಗ್ಗಡೆ
ಎಲ್ಲಾ ಕೆಳಗ ಮೊಗ್ಗಳಮಂ ಮುಂದಿರುಕೊಂಡು ತದ್ವ್ಯಕ್ತಮಂ ಬಗ್ಗದ
ಮನ್ನೆಯದಮಂ ಮಗ್ಗಿಸಿ ತತ್ತದ್ರಿಪ್ರಿಯಂ ವಶಗೈದಂ (೨೩೩. ೨-೨೩).

ಮೊಕ್ಕಳಕೊಳು ಮಾಡು = ತೊಂದರೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸು ; ಹಿಂಸೆಗೆ
ಈಡು ಮಾಡು : ಸೊಕ್ಕಾನೆ ನಡೆವತ್ತ ಸೊಬಗಿಯರ್ . . . ಮದನನ
ಮೊಕ್ಕಳಕೊಳು ಮಾಡಿದರು (೨೩೩. ೨೯-೦೩). ಮೊಕ್ಕಳಕ್ಕು =
ಮೊಕ್ಕಳಕೊಳು ಮಾಡು ; ಎಮ್ಮಾಸಂಕೆತಮ್ಮ ತೊಂದರಮಂ ದೇವಿ ತಿರುದು

ಹಂಪುಲೇಬೆದುಂ ಮೊಕ್ಕಳಕ್ಕಿಕ್ಕಿದರ್ (ಖ್ಯಾತಗೀ. ೪೬). ಮೊಕ್ಕಳವನಿಕ್ಕು -
ಮೊಕ್ಕಳಕೊಳಗುಮಾಡು : ವಿಳಸದ್ಧರದಕ್ಷಿಣೆಗೆ ಮೊ[ಹಾಣಂ-ಹೆ]
ಕ್ಕಳವನಿಕ್ಕಿದನೊಪ್ಪ (ಕೂಕಾ. ೩-೨೨೪). [ದೇ. ೩ ತೆಲು. ಮೊಕ್ಕರ, ಮೊಕ್ಕಲ]
ಮೊಕ್ಕಳಂ (೮). ಅಶಿಶಯವಾಗಿ : ವಿಶೇಷವಾಗಿ : ಚೆನ್ನಾಗಿ : ಕೊಲಕ್ಕೆ
ಮೊಕ್ಕಳಂ ನೆಹೆಂದುದಾಂಡ . . . ಪೊಲ್ಪುದು ಮಹಾಪದಿ ರುಂದ್ರ
ಪೂಂಪುರಾಜನಂ (ಕೂಕಾ. ೭೪೭ ಕೂಪ್ಪಳ) ; ಮೊಕ್ಕಳಂ ಕವಿಮುಷ್ಠಿಗ್ರ
ಲಯಾಗಿಗಕಂತೆ ಬಿಟ್ಟುಗರ್ (ಕೂಕಾ. ೩-೭೭) ; ಮುಟ್ಟುಸಿಂಗನ ಬಾಲಕ್ಕೆ
ಗಂಟಿಕ್ಕುವ, ಗಂಟಿಕ್ಕಿ ನಗುವ, ನಕ್ಕು ಮೊಕ್ಕಳಂ ಪಲಿದ . . . ಚಿಲ್ಲರಾಟಂ
ಮಾತುತದ ತರವನಕದ ಸಂತಪ್ಪದಲನಿರ್ಮಾಡಿಯುರ್ಬಿದತ್ತು (ಕೂಕಾ.
೦೩೦-೩). [\leftarrow ಮೊಕ್ಕಳ]

ಮೊಕ್ಕಾಂ 'ಮುಕ್ಕಾಂ' ನೋ.

ಮೊಕ್ಕಾಮು 'ಮುಕ್ಕಾಂ' ನೋ.

ಮೊಕ್ಕಾಮು 'ಮುಕ್ಕಾಂ' ನೋ.

ಮೊಕ್ಕು 'ಮೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಕ್ಕು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಪದ : 'ಮೊಕ್ಕನೆ' ಪರಾ.

ಮೊಕ್ಕುಮೊಕ್ಕು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ನಿಶಾಕರಣಗಳೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು
ಕೊಳೆ ಮೊಕ್ಕುಮೊಕ್ಕುನೆ ಶಿರಗುರುಕ್ಕುವೆ ವೈರಿಭೂಪರಾ (ಕೂಕಾ.
೦೨-೦೦೯).

ಮೊಕ್ಕು 'ಮೊಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೊಕ್ಕು 'ಮೊಖ್ಯಾ' ನೋ.

ಮೊಕ್ಕು 'ಮೊಖ್ಯಾ' ನೋ.

ಮೊಕ್ಕಿಯಾರಿ (ನಾ). ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಕೊಟ್ಟ ಸಂಪೂರ್ಣಅಧಿಕಾರ ;
ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವ : ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ : (೧). [೧- ಪಾರ. ೩೦. ಮುಖಿತಾರಿ ;
ಮುಖ್ಯಾರಿ ; ಮಹಾ. ಮುಖ್ಯಾರಿ, ಮುಖ್ಯಾರಿ]

ಮೊಕ್ಕೇಸರ್ 'ಮೊಪ್ಪೇಸರ್' ನೋ.

ಮೊಕ್ಕೇಲರಿಕೆ (ನಾ). ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯ ಸ್ಥಾನ, - ಪದವಿ : ಹತ್ತು
ವರಾಹಗಳ ತನಕ ಈ ಮೊಕ್ಕೇಸರಿಕೆಗೆ ನನ್ನ ಆಯ್ಕೆಯು ಪರುಷಪ್ರತಿ
ನರವೇರುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು (ಕೂಕಾ. ೦೯೩).

(ಮೊಕ್ಕೇಸರ್ (\leftarrow ಮೊಪ್ಪೇಸರ್) + - ಇಕೆ)

ಮೊಖಿದ್ವಮು 'ಮೊಕದ್ವಮು' ನೋ.

ಮೊಖಿಮಂಟಪ (ನಾ). ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನವರಂಗದ ಮುಂಭಾಗ
ದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಂಟಪ : ದೇವರ ಮೊಖಿಮಂಟಪ ತಗ್ಗಿದಲ್ಲಿ . . .
ದಂಗೆಮಮ ಉಂನುತ್ತವಾಗಿ ಕಿಟ್ಟ ಸವೆ (ಕು. ೩೦-೦೯೯೪, ೩೯-೩ ; 1753).
'ಮೊಖಿಮಂಟಪ' ಪರಾ.

[p ಇದ್ದು 'ಮುಖಿಮಂಟಪ' ಎಂಬುದರ ಅಪರೂಪವಿರುವುದು]

ಮೊಖಿರಿ (ಗು). ೧. ಅನುರಣನಗೊಳ್ಳುವ ; ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುವ. (ನಾ).
೨. (ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ) ಅನುರಣನಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಹಾಡನ್ನು
ಹಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಹಾಡುವ ಮೊಖಿರಿಗಂ ಬಿಹೆಯುರ್ವರ್ಗಂ ಎರಮತ್ತು
೧೬ (ಕೂಕಾ. ೩೩. ೩೦೦-೩ ; 1೭೩೦ ಕೂ) ; ಆ ನಾಯಕನಿಗೆ ೬ ರಂಗ
ಭೋಗದ ನಾಗವಾಸದ ಮೊಖಿರಿಗೆ ೧೨೦ (ಕೂ. ೩೩, ೩೦೦-೩ ; 1೭೭೪). [\leftarrow ಸಂ. ಮುಖಿರಿ]

ಮೊಖಿರಿಗಾಳೆ (ನಾ). (ಯಾವುದಾದರೂ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ) ಅನುರಣನ
ಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಉದುವ ಕಹಳೆ. - ಕಾಳೆ : ಮೊಖಿರಿಗಾಳೆಯ ವಾಸಾಣ
ಬಸವ ಮದಳೆಲ್ಲಿ ಕಸಪದ ಅ[ವು]ದಗ ಬೀಜ ಇತಮಲ್ಲಿ ಇಂತವರು
ಬಿಟ್ಟ (ಕೂಕಾ. ೩೩. ೩೦೩-೩ ; 1೭೭೭).

[ಮೊಖಿರಿ + ಕಾಳೆ (\leftarrow ಕಹಳೆ)]

ಮೊಖಾಂತರ (೮). ಮುಖಾಂತರ : ಮೂಲಕ : ಬಾಲೂಕ ವೀರೈಯಗೊಡರ
ಹೊಣೆಗದ ದೇವ ಪು $\times \times \times$ ಮೊಖಾಂತರ ಆತನ ಬವನೆ ಸನ್ನಿಧಾನದಲು
ಕೂಕಾ ಕೀಳಿದಲ್ಲಿ (ಕೂ. ೩೩. ೩೦೩-೩ ; 1೭೭೭). [\leftarrow ಮುಖಾಂತರ]
ಮೊಖಾಬಿಲೆ 'ಮೊಕಾಬಿಲೆ' ನೋ.

ಮೊಖಾಮು 'ಮುಕ್ಕಾಂ' ನೋ.

ಮೊಖಾಸ, ಮುಖಾಸಿ, ಮುಖಾಸೆ, ಮೊಖಾಸಿ (ನಾ). ೧. ತಾನು
ಮಾಡಿದ ಸೇವೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ರಾಜನಿಂದ ಪಡೆದ ಭೂಮಿ. ಗ್ರಾಮ
ಇತ್ಯಾದಿ ; ಉಂಬಳಿ : ಕೊಡುಗೆ : ಚಿಂತಗೊಳಿಸಾಯಕನು ಹಿರೆ
ಮುರಾಳದ ಮೊಖಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನು (ಕು. ೩೦. ೦೯೩೦, ೨೨ ; ೧). ೨.
ಜೊಥಾಯಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಪಾಲನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಹಣ.
ಮುಖಾಸಿ : ೧. ಮೊಖದ ಹೋಲಿಕೆಯ ವಿಚಾರದ ಚಾವದಿವಳತದ
ತರುವೆಕೆರಸ್ತಳದ ಮುಖಾಸಿ ಚಕ್ಕಿ ಕೊಂಕಿ ಹಳಗಾಳುಕರೆ ೧ ಅಳೆ ೧
(ಕೂ. ೩೩. ೩೦೩-೩ ; 1೭೭೭) ; ತರಕಾಡು ನಂದರಾಜಯ್ಯನು
ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವನಿಗೆ ಮುಖಾಸಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಮದ್ದೂರು (ಕೂಕಾ.
೩. ೩೦). ಮುಖಾಸೆ : ೧. ಶ್ರೀವೀರಪ್ರತಾಪ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಮಹಾ
ರಾಯರು ನಮಗೆ ಮುಖಾಸ ಕುದುರೆಗೆ ಪಾಲಿಸಿದ ಯಳೆಯು. ಗ್ರಾಮದಲು
ಬಂದಂಥಾ ಬ್ರಾ(ಂ)ಹ್ಮಣಿಗೆ ದಿನವೊಂದಕ್ಕೂ ಹನ್ನೆರಡು[ವಂ]ದಿ
ಬ್ರಾ(ಂ)ಹ್ಮಣಿಗೆ ಅ(ಂ)ಪ್ಪದಾನ ತಿಂಗಳುವೊಂದಕ್ಕೆ ಫುಟ್ಟಿ ವರವೆ ೧ ೨ರ
ಲಿವಿದಲು . . . ಧಾರಯನೇರದು ಕೊಟ್ಟಿಲು (ಕೂಕಾ. 1೩-11. ೩೦೯-೩ ;
1೭೩೦). ಮೊಖಾಸಿ : ೧. ಭದ್ರಾಪುರದ ಹಳೆಮೊಖಾಸಿಯ ಆ ಗ್ರಾಮದ
ಪಕ್ಕಲುಮಕ್ಕಳ ಕೈಯ ದಂಡವ ಕೊಂಡ ಸಂವಂ[೦]ಧ ಯಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟು
ಮೊಗಿ ಊರು ಹಳಗಿಯರಲಾಗಿ (ಕೂಕಾ. ೩೩. ೩೦೯-೩ ; 1೭೩೦). ೨.
ಉಂಬಳಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನು ; ಇನಾದಾರ : ಆ ಗ್ರಾಮದ ಮೊಖಾಸಿ
ಗಳು (ಕೂ. ೦೯೩೩. ೩೦೩-೩ ; 1೭೭೭) ; ಕೂಕಾಸನರ ಮೊಖಾಸಿ
ಕೊಂಡಪ್ಪ (ಕೂ. ೦೯೩೩. ೩೦೩-೩ ; 1೭೭೭) ; ೧).

[೧- ಆರ. ಮುಖಾಸ ; ಮಹಾ. ಮೊಖಾಸ, ಮೊಖಾಸಾ, ಮೊಖಾಸಿ,
ಮೊಖಾಸಿ]

ಮೊಖಾಸಿ 'ಮೊಖಾಸ' ನೋ.
ಮೊಖಾಳ 'ಮೊಖಾಳ' ನೋ.
ಮೊಖಿಲಿಪ್ಪ 'ಮೊಕಲಿಪ್ಪ' ನೋ.
ಮೊಖ್ಪಿ 'ಮೊಖ್ಪಿ' ನೋ.

ಮೊಖ್ಯಾ ಮೊಕತ, ಮೊಕ್ಕ, ಮೊಕ್ಕಾ, ಮೊಖ್ಪಿ (೮). ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ;
ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ; ಸಮಕ್ಷಮವಾಗಿ : ದರಶನಾ ಕೆಗೆದುಕೊಂಡು
ಮಾಂವರರು ಆತ್ಮ ಮಾಡಿದ್ದು ಮೊಖ್ಯಾ ವಿನಂತಿ ಮಾಡುತ್ತ (ಕೂಕಾ. ೩-೦) ;
ಮುಖಿಯತರ ಮೊಖ್ಯಾ ಮಹಾರು ಮೊಖಿ (ಕೂಕಾ. ೩೩) ; ನಮ್ಮ
ಯುಮಾನರೂ ದಿವಾನ್ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಮೊಖ್ಯಾ ಕಂಡು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು
(ಕೂಕಾ. ೩೦). ಮೊಕತ : ಮೊಕತ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಯ ತೋರುವುದಿಗ
(ಕೂಕಾ. ೩೦-೩೦). ಮೊಕ್ಕ : ನಮ್ಮ ಮೊಕ್ಕ ನೀನು ಬನ್ನ ನಮ್ಮ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ
ಅಜ್ಜಿಮಾಡಿಕೊಂಡು (ಕೂ. ೩೩. ೩೦೩-೩ ; 1೭೭೭). ಮೊಕ್ಕಾ :
ಅವರ ತಂದೆ ಎಷ್ಟೋ ಸು ಲಿಖಿತ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಮೊಕ್ಕಾ
ಮನೆಗೆ ವಾಪಸು ಕರೆಕೊಂಡು ಹೋಗುಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಾಗ್ಯೂ
ನೀವು ಎಲ್ಲಿವನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದು ಸರಿಮುಷ್ಠೆ ? (ಕೂಕಾ. ೦೯೩) ; ತಾನೇ
ಮೊಕ್ಕಾ ಕಂಡು ಮಾತನಾಡಿಯೂ ಹೆಣ್ಣು ನಿಶ್ಚಯವಾದಿಕೊಂಡು . . .
ಕುರುಡುಮಗನಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಿದನು (ಕೂಕಾ. 1೪. ೨೨). ಮೊಖ್ಪಿ :
ಎಂದೆರೂ ಅಂಗೈಯದಲ್ಲಿ ಮೊಖ್ಪಿ ಹೇಳಿದಿ (ಕೂಕಾ. ೦೯೩).

[೧- ಆರ. ಮುಖಾಸ ; ಮಹಾ. ಮೊಖಾಸ, ಮೊಖಾಸಾ, ಮೊಖಾಸಿ,
ಮೊಖಾಸಿ]

ಮೊಖಾಸಿ 'ಮೊಖಾಸ' ನೋ.

ಮೊಖಾಳ 'ಮೊಖಾಳ' ನೋ.

ಮೊಖಿಲಿಪ್ಪ 'ಮೊಕಲಿಪ್ಪ' ನೋ.

ಮೊಖ್ಪಿ 'ಮೊಖ್ಪಿ' ನೋ.

ಮೊಖ್ಯಾ ಮೊಕತ, ಮೊಕ್ಕ, ಮೊಕ್ಕಾ, ಮೊಖ್ಪಿ (೮). ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ;
ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ; ಸಮಕ್ಷಮವಾಗಿ : ದರಶನಾ ಕೆಗೆದುಕೊಂಡು
ಮಾಂವರರು ಆತ್ಮ ಮಾಡಿದ್ದು ಮೊಖ್ಯಾ ವಿನಂತಿ ಮಾಡುತ್ತ (ಕೂಕಾ. ೩-೦) ;
ಮುಖಿಯತರ ಮೊಖ್ಯಾ ಮಹಾರು ಮೊಖಿ (ಕೂಕಾ. ೩೩) ; ನಮ್ಮ
ಯುಮಾನರೂ ದಿವಾನ್ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಮೊಖ್ಯಾ ಕಂಡು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು
(ಕೂಕಾ. ೩೦). ಮೊಕತ : ಮೊಕತ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಯ ತೋರುವುದಿಗ
(ಕೂಕಾ. ೩೦-೩೦). ಮೊಕ್ಕ : ನಮ್ಮ ಮೊಕ್ಕ ನೀನು ಬನ್ನ ನಮ್ಮ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ
ಅಜ್ಜಿಮಾಡಿಕೊಂಡು (ಕೂ. ೩೩. ೩೦೩-೩ ; 1೭೭೭). ಮೊಕ್ಕಾ :
ಅವರ ತಂದೆ ಎಷ್ಟೋ ಸು ಲಿಖಿತ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಮೊಕ್ಕಾ
ಮನೆಗೆ ವಾಪಸು ಕರೆಕೊಂಡು ಹೋಗುಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಾಗ್ಯೂ
ನೀವು ಎಲ್ಲಿವನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದು ಸರಿಮುಷ್ಠೆ ? (ಕೂಕಾ. ೦೯೩) ; ತಾನೇ
ಮೊಕ್ಕಾ ಕಂಡು ಮಾತನಾಡಿಯೂ ಹೆಣ್ಣು ನಿಶ್ಚಯವಾದಿಕೊಂಡು . . .
ಕುರುಡುಮಗನಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಿದನು (ಕೂಕಾ. 1೪. ೨೨). ಮೊಖ್ಪಿ :
ಎಂದೆರೂ ಅಂಗೈಯದಲ್ಲಿ ಮೊಖ್ಪಿ ಹೇಳಿದಿ (ಕೂಕಾ. ೦೯೩).

[೧- ಆರ. ಮುಖಾಸ ; ಮಹಾ. ಮೊಖಾಸ, ಮೊಖಾಸಾ, ಮೊಖಾಸಿ,
ಮೊಖಾಸಿ]

ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್, ಮುಖ್ತಿಯಾರ್, ಮೊಖ್ತಿಯಾರ (ನಾ). (ನ್ಯಾಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ) ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ನೇಮಕನಾದ ಅಧಿಕಾರಿ; ಪ್ರತಿನಿಧಿ: ದಂಡಾಜ್ಞೆ ಅವರ ಕೈಸೇರುವ ತನಕ ಭೀಷಮ ಜರವಾನಿಗೆ ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜವಾಬ್ದಾರನಂದೂ ಬೌದ್ಧಿಕ ಸ್ವಪ್ನವದಿಸು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫೬).
ಮುಖ್ತಿಯಾರ್ : (Attorney. ೫೦೦. ೭). ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್ : ಮೊಗಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು . . . ಆ ಬಗ್ಗೆ ಮೊಖ್ತಿಯಾರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದ್ದರು (ಹಿಂದು. ೨೫೦). [← ಆರ. ಮುಖ್ತಿಯಾರ್; ಹಿಂ. ಮುಖ್ತಿಯಾರ್, ಮುಖ್ತಿಯಾರ್; ಮುಖ್ತಿಯಾರ್, ಮುಖ್ತಿಯಾರ್, ಮುಖ್ತಿಯಾರ್, ಮುಖ್ತಿಯಾರ್]

ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ, ಮುಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ, ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ (ನಾ). ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಕೊಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರ; ವಕಾಲತ್ತು: (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪. ೭೭). ಮುಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ : (power of attorney. ೫೦೦. ೭). ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ: (Letter of administration. ೫೦೦. ೭). [← ಆರ. ಪಾರ. ಮುಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ; ಹಿಂ. ಮುಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ; ಮುಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ]

ಮೊಖ್ತೀಸರ್, ಮುಖ್ತೀಸರ್, ಮೊಖ್ತೀಸರ್, ಮೊಖ್ತೀಸರ್ (ನಾ). ಮುಖ್ತಿಯಾಧಿಕಾರಿ; ಪ್ರಧಾನ ಅಧಿಕಾರಿ: ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆಯ ದೊಖ್ತೀಸರ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ . . . ಎಂ. ಶಾಮರಾವ್ ಎಂ. ಎ. ಯವರಿಗೆ ನಡೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೭ ೦೫೫). ಮುಖ್ತೀಸರ್ : ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ವಹಿಸುವವರಿಗೆ ಇವರನ್ನೇ ಆಡಳಿತ ಮುಖ್ತೀಸರನ್ನಾಗಿ (Trustee) ಮಾಡುತ್ತಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೫). ಮೊಖ್ತೀಸರ್ : 'ಮೊಖ್ತೀಸರಿಕೆ' ಪರಾ. ಮೊಖ್ತೀಸರ್ : ಗೂಢಿಯು ಸರ್ ಮೊಖ್ತೀಸರನ ಹಾಗೆ ಆರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಆಲಿಸಿಕೊಂಡಿರಲಿ ಎಂದು ಆರಸನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೭೭); ಕೋರ್ಟ್ ನಲ್ಲಿ ಮೊಖ್ತೀಸರರಾಗಿದ್ದ ಸೋಮೇಶ್ವರಪುರ್ ಮಾರ್ಗವರಾಯ, ಜವರೇಗೌಡರು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಬೇಕಾದವನಾಗಿದ್ದ (ಗೃಹ. ೨೫೬).
[← ಆರ. ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮೊಖ್ತೀಸರ್]

ಮೊಖ್ತೀಸರ್ 'ಮೊಖ್ತೀಸರ್' ನೋ.

ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ 'ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್‌ನಾಮ' ನೋ.

ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್ 'ಮೊಖ್ತಿಯಾರ್' ನೋ.

ಮೊಗ, ಮುಕ, ಮುಕ, ಮೊಕ (ನಾ). ರಿ. ಮುಖ; ಮೋರೆ: "ವದನ ಪೂನಮಾಸ್ಕಂ . . . ವಕ್ರ ಮೊಗಕ್ಕೆ ಮುಮಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೭೭-೧೫); ಮೊಗಮೇಲಂಬುಜವಲರು . . . ಎನೆ ಸುಯುಕ್ತರೂಪಕಮತ್ಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೨೫); ಮೊಗಮಂ ತಾವರೆ ಕಣ್ಣುತುಳದಳಂ ಧಮ್ಮಲ್ಲಿಮಂ ಸೋಗಿ . . . ಆರಾಧಿಸಿ ಪೋಲ್ತುವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೫೫); ದುಮರಾಜನ ಕುಮಾರನ ಮೊಗವ ನೋಡಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೫೫); ೨. ಬಾಯಿ: ಮೊಗದೊಳ್ ವಾಗ್ಧರು ಸಂಕತವಾಗಿದೆ ನೀಲ . . . ತವಮಜ್ಜುಗ ಮಂಕುಟೋ ಮೇಘಚಂಪುವುನಿವುಗವರಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೦); ತನ್ನ ಮೊಗ ದೊಳೊಂದಕ್ಕರವಂ ಪೂಜಮಾಡಲಜಯದಜತಮನಸಿಯದೊಳ್ ಮಂಕಿವ ಸಾಸಿಗದಿರಂಟೀ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೭೭); ಎಮಾನಂಗಳ ಪರೇಕ ಪೋಲ್ತುವು ತೆಜಿದ ಮೊಗದ ಪೇಟೆಗಳರವಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೭೭); ೩. ದಿಕ್ಕು: ದೇವ: ಪಡುವಮೊಗವಾಗಿ ರೋಮಂ ಗಡ ತಲೆಯಂ ಪೆಕ್ಕಲೊಡನೆ ಸಿರಿಯಂ ಪೋದಂತೊಡನಾರು ನಂದಿಮರುಮಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೧೦೦; ೭-೭೭-೭೭); ೪. ಶುಭದಿನದೊಳೊಪ್ಪುವು ಪಡುವಮೊಗದೆ ಪಯಣಂಮೋಗಿ (೧೦೫೦. ೭-೭ ಕ); ಎನಗಾವ ಮೊಗಮೊ ಸುಡು ಸೇತೆಯುಳ್ಳಿದ ನಾಡಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೭೭-೧೦). ೫. ಎದುರು: ಸಮುಖ: ಆಮರ್ವರಾವೆನ್ನ

ಮೊಗದೊಳ್ ಪಿಲ್ಲದೆ ಪೋದೊಡ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦). ೫. (ಆಲಂ) (ಮುಖ ವನ್ನು ತೋರಿಸುವ) ಧೈರ್ಯ; ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ: ಅಂಧಸಂಶಂಕನ ಮೊಗಮಂ ಗಾಂಧಾರಿಯ ಮೊಗಮನಾವ ಮೊಗದೊಳೆ ನೋಟಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೭೦); ಆಗಲವರ್ ತಾಯ ಮೊಗಮನಾವ ಮೊಗದೊಳೆ ನೋಡುವಮೆಂದು ನಾಗಕ್ಕೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೭೨ ಕ). ೬. ಮೊದಲು: ಆರಂಭ: 'ಮೊಗಗಳಲ್ಲಿ' ಪರಾ. ೭. ಮುಂಭಾಗ: ಅಗ್ರಭಾಗ: 'ಮೊಗ ಸೊನಿಗೆ' ಪರಾ. ಮುಕ: ರಿ. ನಾಯಿಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸ್ತೀನಿ. ಅಲ್ಲಿ ನೀವು ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಮಕ ನೋಡ್ತಾ ನಿಂತೀರಲ್ಲ? (ಕೃಷ್ಣ. ೭); ನಿಮ್ಮ ಮಕಾ ನೋಡಿದರ ಏನೋ ಚುತಿ ಹಿಡಿದವ್ವಂ ಕಣಾಕೇತಿ (ಗೃಹ. ೧೦೦). ಮುಕ: ರಿ. ಖರಾರಕ್ಕೆ ಕಳಾರಂ . . . ಮುಖ-ಮುಕ. ಶಂಖ-ಸಂಕ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೫ ಕೃಷ್ಣ); ಯಾಕೆ ಗೌರಿ. ಬೆನ್ನಿಂದ ಮುಕ ಗಡಗಿಗಾತ್ರ ಮಾಡ್ಕೊಂಡು ಕುಂತಿದೀಯ? (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). ೮. 'ಕಾಮ್ಯಕ್ಕೆ' ಪರಾ. ಮೊಕ: ರಿ. ನಾವು ಚೀಪ್ಪುಸಾಧ್ಯನಿಂದ ಸ್ನೇಹದ ಮೊಕ ತಿರಿಗಿಸಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಸರಕಾರದ ದೋಸ್ತಿ ಮಾಡಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೫); ಮೊಕಾ ನೋಡಿ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫); ಕೆಂಪು ಬಂದು ಮೊಕ ನೋಡಿದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦). ೯. ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮೊಕಂದಿಳಿದು ಬರಲು (೧೫. ೨೫. ೨೫. ೨೫-೭೭; ೨೫೫).

ಮುಖಾಡಿ, ಮುಖಾಡೆ, ಮುಖಾಡೆ = ಮುಖಿಕಳಗಾಗಿ; ಬೋರಲಾಗಿ: ಮಗು ಮುಖಾಡಿ ಬಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ); ಮಂಚದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಂಚಾಡಿ ಹೋಗಿತ್ತು ಮುಖಾಡಿ. ಮುಖಾಡೆ ಮುಲಗ್ಯಾಳಿ (ಗೃಹ. ೨); ಅವನ ಮುಖಾಡ . . . ಹೂತಿಟ್ಟು ಗೊಂಬೆಗಳು 'ಧಕ್ಕಪ್ಪೆ' ಎಂದು ಕುಣಿಯುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ್ನು ಎಕ್ಕಡದ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಮುಖಾಡೆ ಮಾಡಿ ಬರೋನಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೭); ಪಟ್ಟಿಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಮುಖಾಡೆ ಮುಲಗ್ಯಾಳಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೭). ಮುಖಾಡಿಯಾಗಿ. ಮುಖಾಡಿಯಾಗಿ. ಮೊಖಾಡೆಯಾಗಿ. ಮೊಖ್ತಿಯಾಗಿ = ಮುಖಿಕಳಗಾಗಿ; ಬೋರಲಾಗಿ; ಮುದುಕನು ಪುನ: . . . ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮುಖಾಡಿಯಾಗಿ ಮುಲಗಿಟ್ಟನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೫); ಈ ಶಂಕೆಯಿಂದ ಆರ್ಥಕುಂಠಿದ ನಾನು ಹಾಗೆ ಮುಖಾಡಿಯಾಗಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಮುಲಗಿದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೭); ಮೊಖಾಡೆಯಾಗಿ ಬಿದ್ದರೂ ಮುಖ ಮುಖ್ಯಗಿಲ್ಲ ಅಂದನಂತೆ (ಗೃಹ); ಚಿಂತಾಕುಲನಾಗಿ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಮೊಖಾಡೆಯಾಗಿ ಮುಲಗಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೭೭). ಮೊಕ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು = ವಿರೋಧ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು; ಮುಖ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು: ನನ್ನಂತರ ಸಂಗಡ 'ಮೊಕ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ' (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦). ಮೊಗಮಾಡು = ಎದುರಿಗೆ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡು: ಎದುರಾಗಿರು: ತೆಗೆದು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವ ಬಲವ ಎರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೊಗಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಮೋಹರವ ಧಿಲಿನ ಬಂದದ್ದ ಲಾವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೦). [← ಸಂ. ಮುಖ/ ತಮಿ. ಮುಕ, ಮೊಕ್ಕೈ; ಮುಖ. ಮುಕ; ತುಳು. ಮೊಗ, ಮುಗನು; ತೆಲು. ಮೊಗ; ಕೋರಾ. ನಾಯ್ಕ. ಮೊಕಮ್; ಪರ್ಷಿ. ಮೊಕೊಮ್]

ಮೊಗಂ 'ಮೋಘಮ್' ನೋ.

ಮೊಗಂಗಿಡಿಸು, ಮೊಗಂಗಿಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. (ಆಲಂ) ಅವಮಾನಮಾಡು: ಪೂಜೆಯಂತೆ ಬಂದ ಸಿಂಹಾರಾಯನಂ ಮೊಗಂಗಿಡಿಸಿ ಹಸಂ ಬಿಸುಬಡು ಬಲ್ಲಿಗನೇ ಪರಿ ಚಲ್ಲವಾದೆಂದು (೨೫೦. ೨-೭೫). ಮೊಗಂಗಿಡಿಸು: ರಿ. ರೋಕದಲ್ಲಿ ಗುಣವಂತರ್ ಯಾವನಾಮಾರ್ವವಂ ತಪ್ಪಿದೊಡೆ ಮೊಗಂಗಿಡಿಸು ಪುದು ಧರ್ಮವೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೫೫). ೨. ದಿಕ್ಕಿಡುವಂತೆ ಮಾಡು: ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸು: ಕರಿತುರಗ ಕಾಲಾಳ ಮೋಹರ ಮೊಗಂಗಿಡಿಸಿ ರೋಕವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೦೭); ಸರಸೋದ್ಭವನ ಮೊಗಂಗಿಡಿಸಿ ಮುಖವಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೭೫). [ಮೊಗ + ಕಿಡಿಸು (< ಕಿಡಿಸು)]

ಮೊಗಂಗಿಡು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಖವು ವಿಚಾರವಾಗು; ಮುಖವು ಬಾಡು
೨. (ಅಲಂ) ಅಹಾರ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಅತಿಸೇವನೆಯಿಂದ
ಅಸಹ್ಯವಡು; ಬಿಡುಗಡೆ ಮುಂತಾದ ಕುಟುಂಬ ಮೊಗಂಗಿಡುವು
ತುಂಬಿಗ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೬). [ಮೊಗ + ಕಿಡು (< ಕಿಡು)]

ಮೊಗಂಗಿಡು 'ಮೊಗಂಗಿಡು' ನೋ.

ಮೊಗಂಗಿಡು, ಮೊಗಂಗಿಡು, ಮೊಗಂಗಿಡು, ಮೊಗಂಗಿಡು (ಕ್ರಿ).
ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸು; ಎದುರಾಗು; ಹೊರಗಾಣದ ಹೊರಗು
ಪದ ಮೊಗಂಗಿಡದ ಗಿರಿಸುತು ಬಿಗಿಹಣಿ ಸೊಪ್ಪುಳಾಗದ ತೊಡಕದ
ಬಿಡುಗಡೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೧). ಮೊಗಂಗಿಡು : ನುಡಿಯದೆ ಕಿಮ್ಮನಿಹರ
ವಿಡುಗಡೆ ಕಾರಣವಾದುದೇ ಮೊಗಂಗಿಡದಿರುವ (ಕಂಠಾ. ೪-೬೩);
ಎಡಗಿಡೆ ಸಾರ್ವ . . . ತಾನೆ ಮೊಗಂಗಿಡೆ ಪದವೆತ್ತು ಪುಂಜಿ
(ಕಂಠಾ. ೬-೪೨). ಮೊಗಂಗಿಡು : ಬೊಮ್ಮಡು :- (ಮೊಗಂಗಿಡದ)
ಇರಬೇಕು, ಇರಬೇಕು . . . ನನ್ನ ಸರಿಯಾಗಿ ನೆನಪಿಲ್ಲ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೯).
ಮೊಗಂಗಿಡು : ತವಕವನುಪದವಿ ಮೊಗಂಗಿಡ ಪದವಿವಿಡು ಬಿಡು
ಸುತೆ ಇಂದಿತಿ ಸುಧೆಯನೊಡವಿಡು (ಕಂಠಾ. ೧-೧೦).

[ಮೊಗ + ಕೊಡು]

ಮೊಗಂಚಿ (ನಾ). ಮುಖದಲ್ಲಿರುವುದು : ಪಂಚಲವನವಂಚನಚಿತ್ತರ
ಗಳ ಮೊಗಂಚಿಮೂಗಲವಳೆ ನಾಂ ಚಿಲ್ಲ ಕಾಣ್ಯಯೆಂದು ಚಮೂವನ
ಶಿರಕಾಂತಿಗಂ ಪದವಿವಿಡು ನೆಂದು (ಕಂಠಾ. ೧-೩೪).

[< ಸೂ. ಮುಖಾಂಚಿ]

ಮೊಗಂದಿರಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸು; ವಿಮುಖವಾಗು; ಉಪ್ಪು
ವರಸುಮಕ್ಕಳಿಂ ಕರ್ತ ಶಲ್ಯ ಮೊಗಂದಿರಿವುದು ಕಂಡು ಪುನಃಗುಟ್ಟು
(ಕಂಠಾ. ೩-೬೦ ೫); ಮಾರ್ಮಲಿಸಲ್ ಮೊಗಂದಿರಿವುದವಂದಿರುಂ
ತುಂಬಿಗ ಬೆನ್ನೊಳುಬುಗುಳುಮಂಜನೆ ಕಾಣುತುಮೋಡೆ ಭೀತಿವು.
(ಕಂಠಾ. ೧೨-೨೦). [ಮೊಗ + ತಿರಿ]

ಮೊಗಂದಿರಿಪು, ಮೊಗಂದಿರಿಪು, ಮೊಗಂದಿರಿಪು, ಮೊಗಂದಿರಿಪು.
ಮೊಗಂದಿರಿವು (ಕ್ರಿ). ೧. = ಮೊಗಂದಿರಿ : ಅಂತರಿತುತಕಿಹೊರ
ಕೀಸಿಯಂತೆ ಪಾತ್ರವು ಕುಡಾಯನಾಗಿ ಮದಾಂಧಗಂಧುಂಧರ
ಘಟಿಯಂ ಮೇಗಣ ನಿವಾದಿಯೋಧಾಗ್ರಗುರುಮಂ ಮೊಗಂದಿರಿವ
ಮೊಗಂದಿರಿವು [ಪು]ವ ಬೆಸದೊಳ್ ತೊಡಮರ್ (ಕಂಠಾ. ೧-೨೦ ೫);
ಬಲ್ಲಗೆಮಂ ಕಂಡಂತೆ ಮೊಗಂದಿರಿಪುತ್ತಂ (ಕಂಠಾ. ೧-೬೬).
ಮೊಗಂದಿರಿಪು : ೧. ಹವಸಧಾರಂ ಮಿಟ್ಟು ಪವಕ ಮೊಗಂದಿರಿವ
ಕೊಲ್ವ ಮೆದ್ದಿರಿ ನೆಲಗತ್ತವನೊಂದು ಗದೆಯೊಳಿರ್ (ಕಂಠಾ. ೯-೩೩).
ಮೊಗಂದಿರಿಪು : ೧. ಸಂಪಗದು ಕುಟುಂಗ ಕೊಟ್ಟ ಮೆಲ್ಲಚ್ಚಿಂಡೊಡ್ಲದ
ಮೊಗಂದಿರಿವಿ ಪರಿತಂದು ಸಾದರದಿಂ ಪೂದೊಂಬದ ಪ್ರಸೂಪಕುಲ
ಮನಂಜರದ ಬಂಡುಗಿಡೆ (ಕಂಠಾ. ೧-೬೦ ೫). ಮೊಗಂದಿರಿಪು : ೨.
ಮುಖವನ್ನು ಹೊರಳಿಸು; ಅಭಿಮುಖವಾಗು; ರಾಜಕಾರ್ಯಮಂ
ಪದವಿವಿಡು ಸಂತೆ ಭೀತನೆ ಕಡೆಗೆ ಮೊಗಂದಿರಿವಿವರಸಂಗೆ ನಳಿನಾಕ್ಷ
ನಂತೆವನು (ಕಂಠಾ. ೨-೩೩). ಮೊಗಂದಿರಿಪು : ೧. ಮಳೆಗೆ ಮೊಗ
ದಿರುಪುವುದೆ ಪದವಿವಿಡು (ಕಂಠಾ. ೩-೩೩); ಹೊಂದಿವು ಹೊಲ
ಬಿಡುಗಡೆ ನುಡಿಯೆಂದು ಸತಿ ಮೊಗಂದಿರಿಪವಿವಿಡುತೆವನು ಪನುಮಂತ
(ಕಂಠಾ. ೩-೩೩). [ಮೊಗ + ತಿರಿಪು]

ಮೊಗಂದಿರಿಪು 'ಮೊಗಂದಿರಿಪು' ನೋ.

ಮೊಗಂದಿರಿಪು 'ಮೊಗಂದಿರಿಪು' ನೋ.

ಮೊಗಂದಿರಿಪು 'ಮೊಗಂದಿರಿಪು' ನೋ.

ಮೊಗಂದೋಡು, ಮೊಗಂದೋರು, ಮೊಗಂದೋಡು (ಕ್ರಿ). ಮುಖ

ವನ್ನು ತೋರಿಸು; ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಗೋಚರಿಸು; ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗು :
ವಿನ್ಯಾಸತಾನಮೇಟುಂ ಕಡೆ ನಿಜಗುಣಮೇಟುಂ ಮೊಗಂದೋಡು
(ಕಂಠಾ. ೧-೨); ಶರತ್ಕಾಲಮತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಬಂದು ದೊಗಂ
ದೋಡು ಪರ್ವಾಕಾಲಮಂ ಪರಾಯನಮನೆಯು ಸುವುದುಂ (ಕಂಠಾ.
೪-೬೪ ೫). ಮೊಗಂದೋರು : ಬಾಲಭಾಷ್ಯರನು ಮೊಗಂದೋರು ಸರಿಸು
ಮರಳುಮಾನಂದಿವಂತೆ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೨೨); ಆಗ ಹೊದವ ತಿರುಗಿ
ಈಗ ಮೊಗಂದೋರಿವನು (ಕಂಠಾ. ೨೬-೧೩); ಪತ್ತೂರ ಕೊಡತಿನ ಮೊಗ
ದೋರು. (ಕಂಠಾ. ೨೬೦). ಮೊಗಂದೋಡು : ಬಾ ಮಗನೆ
ಮೊಗಂದೋಡುಕುತ ಹಲುವಿದನು ಕರಿಪಾಠ್ (ಕಂಠಾ. ೨೬೦. ೧೩೩೩);
ಕಾನನದೊಳಗೆ ನಂಬಿದ ಪಾರಿಯನು ಬಿಡುಗಡೆದರೆ ತನ್ನಿನ್ನಾರು ಗತಿ
ಮೊಗಂದೋಡುಕುತ ಹಲುವಿದನು (ಕಂಠಾ. ೨-೨೨). [ಮೊಗ + ತೋಡು]
ಮೊಗಂನೋಡು (ಕ್ರಿ). (ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಬೆಲೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಕಡೆ) ಗಮನಿಸು;
ಲಕ್ಷಿಸು; ಬಾಧ್ಯವನ್ನೆಂದು ಜವಳಿಗಳನೆ ಮೊಗಂನೋಡದೆ ಸೂಚನಾಗಳ್
(ಕಂಠಾ. ೧-೬೪ ೫). [ಮೊಗ + ನೋಡು]

ಮೊಗಂಬಡೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ರೂಪು ತಳೆ; ಆಕಾರ ತಾಳು; ಮೂರ್ತಿ
ವತ್ತಾಗು : ತುಂಬಿ ತುಕ್ಕುವ ಮೊಗದ ಮೊಗಂಬಡದ ಸೂಚನು ಪದ್ಧ
ಸದ್ವನ ಮೊಗಂಬಡದವತ್ತೆತೆದಂ ಮಾಡ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೧೦). ೨.
ನಯವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಮನವೊಲಿಸು; ಸರಸಸಲ್ಲಾಪವಾಡು;
ಅನುನಯಿಸು : "ಮೊಗಂಬಡೆ-ಅನುನಯಿಸೆ" (ಕಂಠಾ. ೫); ಕೆಲ
ಭಾಷಿತಸುಧಾಪಲದಿಂ ಸದ್ವತ್ತಿಯ ಕರಾವಳಿವಮಂ ಕಡೆ ಕಳೆವಂತೆ
ಮೊಗಂಬಡೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೪ ೫). [ಮೊಗ + ಪಡೆ]

ಮೊಗಂಬುಗು (ಕ್ರಿ). ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿಸು; ಸಮುಖವಾಗಿಸು;
ಅಂತಾ ದಂತಿಭಿಷಿಗನಾರೋಹಕರ್ ತೋಡು ಕೊಟ್ಟಿದೊಂದರ್
ಮೊಗಂಬುಗಿದಾಗಳ್ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೯೩ ೫).

[ಮೊಗಂಬುಗು (< ಮೊಗಂಬುಗು) + - ಇಸು]

ಮೊಗಂಬುಗು 'ಮೊಗಂಬುಗು' ನೋ.

ಮೊಗಂಬುಗುತರ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿ ತಾಗು; ಎದುರಿಸು;
ಅಗದೊಳಗಂ ಮೊಗಂಬುಗುವವೊಲ್ಲದವಾನೆಗಾನೆಯೊಳ್ಳೊ ಗಂಬುಗುತರ
(ಕಂಠಾ. ೧೩-೬೦). [ಮೊಗ + ಪುಗುತರ್ (< ಪುಗುತರ್)]

ಮೊಗಂಬೊಗು, ಮೊಗಂಬುಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿ ಮೇಲೆ
ಬೀಳು; ಮೊಗಂಬೊಗು ಭೀಮಂ ದೇವ ದುಶ್ಚಾಸರದಿರ
ಮುಮಂ ಪೀಡೆ ತಾಗುಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೨); ಪತ್ತುವ ಅಗ್ಗಿಗೆ ಮೂರಿ
ದೊಳ್ ಮೊಗಂಬೊಗುಪೊಲಾಗಿ ಬೆಳೆವನವಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೪೦).
ಮೊಗಂಬುಗು : ೧. ದಿಗಿಳು ದಿಗಿಳೆ ಮೊಗಂಬುಗುಮಂತಿ ಸಂಜೆ
ವಾರದಿಂ ಧಂದದಂ ಮಿಗಿಲುದ್ದಾನಿಯ ದಾನಂ (ಕಂಠಾ. ೧-೩೦);
ಅಗದೊಳಗಂ ಮೊಗಂಬುಗುವವೊಲ್ಲದವಾನೆಗಾನೆಯೊಳ್ಳೊ ಗಂಬುಗುತರ
(ಕಂಠಾ. ೧೩-೬೦). ೨. ಮುಖವನ್ನು ಮುತ್ತು, -ಕವಿ : ನಗೆ
ಮೊಗಮಂ ಪೊದ್ದಲ್ದರ್ ತಾವರಿಯು ವಿಮೋಹದಿಂ ಮೊಗಂಬುಗ
ಲೊಡಂ (ಕಂಠಾ. ೩-೧೦). ೩. ಎದುರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ದೆಸೆದೆ
ಯೊಳಂ ತಳವೆಗಾಗಿ ಪರಿತಂದು ನಾಡೆ ಮೊಗಂಬುಗದೊರೊಪರ್
ಮೊಗದೊಗೆ ಗೆಟಿಪೊಳೆ ಪುಟ್ಟಮೆಲ್ಲನೆಟಗುವ ರಾಜಪುತ್ರಪುತ್ರಂಗಳ
ಮೊಗಮಂ ನೋಡಿ (ಕಂಠಾ. ೧೩೩). [ಮೊಗ + ಪೊಗು]

ಮೊಗಂಮುರಿ, ಮೊಗಂಮುರಿ (ಕ್ರಿ). ೧. (ನೋವು, ಬೇಸರ, ಜುಗುಪ್ಸೆ
ಗಳಿಂದ) ಮುಖವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡು : ಅಣಂ ಮೊಗಂಮುರಿಯು
ದಕ್ಕದೆ ಬೇಸರೊಳ್ ಮೊಗಂಗಳಂ ಬಿನ್ನಗೆ ಮಾಡದಿರಳವಚ್ಚರಿಯಾಗೆ
ಕೆಲರ್ ಮುದಾರಪರ್ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೩); ಚಿಂತಿಸುತವಿವ ಮೊಗಂ

ಮುಂದೀವ . . . ಗುಣಂ ಗುಣದಂಕಾರ್ತಿಯೊ (೨೫೩. ೦೨-೦೭) ;
 ಇಂತವು ವಮಾನಮಾದುದು ಮೊಗಂಮುರಿಯಾಯಂ (೨೫೩. ೦೭-೭೩ ೩);
 ಅವಂಗವನೀಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ ಮೊಗಂಮುರಿದು ಮೂತು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಂ (೨೫೩. ೩೦-೩೨). ೨. ಮುಖವನ್ನು ಬೇರೆಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸು: ಪರಾಚ್ಚುಖಿ
 ನಾಗು; ವಿಮುಖನಾಗು : ಪುದ್ರರಾಜನೊಡನೆ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೊಸೆದು
 ಮೊಗಂಮುರಿಯದೆ ಪಿತುಂ ರಥಮಂ ಶರಿಸಿ ಕೆನ್ನದರೂ ಕದನವಾಗಲಿ
 ನೆಲೆದಂ (೨೫೩. ೦೦-೦೦೭). ಮೊಗಮುರಿ : ೨. ಸುಯೋಧನನ
 ಮೊಗಮುರಿಯಲಿಟ್ಟು . . . ಪಾಯನು ಮತ್ತೆ ಸೈವರಿದು (೨೫೩. ೦೪-೨೭). [ಮೊಗ + ಮುರಿ]

ಮೊಗಂಸಾಚುರ್ (ಕ್ರಿ). ಮುಖವನ್ನು ಹತ್ತಿರ ತರು : ಮೊಗಂಸಾಚುರ್
 ನಾನಾರಸಂ ಕೆನ್ನೊಳವನ್ನಂ ಮೂರ್ತಿನಾಃರಾಯಾನ್ಮವನವಳ್ ಮೆಚ್ಚಿ
 ನೋಡುತ್ತಮಿದರ್ (೨೫೩. ೦೭೭). [ಮೊಗ + ಸಾಚುರ್]

ಮೊಗಗತ್ತಲಿ 'ಮೊಗಗತ್ತಲಿ' ನೋ.

ಮೊಗಗನ್ನಡಿ (ನಾ). (ಆನೆ. ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ) ಮುಖದ ಮೇಲೆ ತೊಡಿ
 ಸುವ. ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರ
 ಸಾಧನ : ಮಿಸುನಿಯ ನಿಗದ ಮೊಗಗನ್ನಡಿ ಕಾಂತಿವಿರದ ಚೆನ್ನ ಹಕ್ಕರಿಗೆ
 ಪೊಸಮಕಟ್ಟಿನ ಕುಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ರಾಜಸುಪ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರವೈದಿದುವು
 (೨೫೩. ೨೭-೨೮). [ಮೊಗ + ಕನ್ನಡಿ]

ಮೊಗಗತ್ತಲಿ. ಮೊಗಗತ್ತಲಿ (ನಾ). ಕತ್ತಲೆಯ ಮೊದಲು : ರಾತ್ರಿಯ
 ಆರಂಭ : ಪ್ರದೋಷಪಮಯ : ಪರಾಣಾನಯದನನ್ನನಿಯ
 ಬಂದು ಮೊಗಗತ್ತಲಿ ಮೊಗದೋಳಿ (೨೫೩. ೨೭-೨೮). ಮೊಗ
 ಗತ್ತಲಿ : ಮೊಗಗತ್ತಲಿಯೊಳಿಂದವನುದರೂಗ ಸೊಗಸಿದುದಿಂ
 ದಿಕ್ಕಿನೊಳು (೨೫೩. ೩-೦೭) ; ಆಮೇಲೆ ಮೊಗಗತ್ತಲಿಯಾಗಲಾಗಿ
 ಕಾದಂಬರಿ ಉಪ್ಪರಿಯೆಂದಿರಲು (೨೫೩. ೩೦).
 [ಮೊಗ + ಕತ್ತಲಿ (< ಕತ್ತಲಿ)]

ಮೊಗಗುಡು 'ಮೊಗಂಗೊಡು' ನೋ.

ಮೊಗಗಡಿಸು 'ಮೊಗಂಗಡಿಸು' ನೋ.

ಮೊಗಗೊಡು 'ಮೊಗಂಗೊಡು' ನೋ.

ಮೊಗಟು 'ಮುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಗಡು (ನಾ). ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶ : ದಿಕ್ಕೆ : ಉರ ಮುಂದಣ
 ಬವನ ಗಂಧಿ ಮೂಡಲ ಮೊಗಡಿಸಲ್ಲ ಮೂಡಮುಖವಾಗಿ (೨೫. ೩೩. ೩೩-೦೦೩೩ : ೩೩೩). 'ಮುಗುಟ್ಟು', 'ಮೋಟೆ' ಪರಾ.
 [ಮೊ. ೩ ತಮಿ. ಮುಟು ; ಮಲ. ಮುಗಡು ; ತೆಲು. ಮೊಗಡು]

ಮೊಗತುತಿ (ನಾ). ಎದುರಿಗೆ (ಅಕಾರಣವಾಗಿ) ಹೊಗಳುವುದು :
 ಮುಖಿಸ್ತುತಿ : ಅರಸಿಗೆ ಧನಕಿಗೆ ಮೊಗತುತಿದು ರಸವು (೨೫೩. ೦೦-೦೦೩) ; ನಿಷ್ಕರವಾದಿ ಹೇಗೆ ತಾಡೆ ಮೊಗತುತಿ ಮಾಡುವುದು
 (೨೫೩. ೨೨). [ಮೊಗ + ತುತಿ]

ಮೊಗದಿರುಹು 'ಮೊಗಂದಿರಿಪ್ಪ' ನೋ.

ಮೊಗದುಂಸಕ್ಕಡಿ 'ಮಗದುಮ್ಮಿ ಸಕ್ಕಡಿ' ನೋ.

ಮೊಗದುಗುಲ (ನಾ). ಮುಖದ ಮೇಲಿನ ಮುಸುಕು : ಅವಗುಂಠನ :
 ತನ್ನ ರಗ ಮೊಗದುಗುಲ ಕೈಪಿಡಿ ಡವತಿ ಬೀಡ . . . ಕರ್ಣರದ ನಾಳಗಳ
 ಪಿಡಿಮೊಡನೆ ನಡೆದರೊಲಿದು (೨೫೩. ೩-೭). [ಮೊಗ + ದುಗುಲ]

ಮೊಗದುಮ್ಮಾನ (ನಾ). ಮುಖದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಚಿಂತೆ. -
 ದುಗುಡ : ಏನು ಹೇಳುವವರ ಕೂಸುಮ್ಮಾನವನು ನಮ್ಮ ವರ ಮೊಗ
 ದುಮ್ಮಾನವನು (೨೫೩. ೨೨-೨೩). [ಮೊಗ + ದುಮ್ಮಾನ]

ಮೊಗದೇ (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಮುಖಮಾಡು. - ಮುಖವನ್ನು ತಿರು

ಗಿಸು : ಮೊಗ ಕೊಡೆಂದು ಮುಖ ತಿರುಗಿಯಿಟ್ಟು ನಡೆದಂತೆ ಹೊಡೆದು
 ಎಂದೆ ಮೊಗದೇಯಲ್ಲವರು (೨೫೩. ೨೦-೦೦). [ಮೊಗ + ತೇಗಿ]
 ಮೊಗದೇ (ನಾ). ಮುಖದ ಮೇಲಿನ ಮುಸುಕು : ಅವಗುಂಠನ :
 ಎಳೆವೊಡೆತ್ತತ್ತು ಮೊಗದೇಯ ಕೇಳ್ದಂ (೨೫೩. ೨೦-೨೩).

[ಮೊಗ + ತೇಗಿ]

ಮೊಗದೇಳಿ (ಕ್ರಿ). ಬಾಯಿ ತೆಗೆ : ಬಾಯಿಬಿಡು : ಮೊಗದೇಳಿದ
 ಹಂತವನ [೨೫೩. ಹೊಗದೇಳಿದ ಹೆಮ್ಮರಿಯ] ಪೊಲು ರ್ಭಗರ್ಭಗಿಪ
 ತೇವದ . . . ಜವಗಿವರುಗಳ ಲೆಕ್ಕಿಸದವಳು (೨೫೩. ೨-೪-೭).

[ಮೊಗ + ತೇಗಿ]

ಮೊಗದೊಳಿ (ಕ್ರಿ). ನೀರಿನಿಂದ ಮುಖದ ಮಲಿನತೆಯನ್ನು ತೊಳೆ :
 ಮುಖಮಾರ್ಜನ ಮಾಡು : ಮುನ್ನೇನು ಕಾಣತ ಮೊಗದೊಳಿದು
 (೨೫೩. ೦-೩) ; ನಿಧಿಯಂ ತೃಪ್ತಿ ಮೊಗದೊಳೆದು ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿ
 ಕನ್ನರವೊಳೆಯೊಂಡು (೨೫೩. ೨೦-೨೩). [ಮೊಗ + ತೊಳೆ]

ಮೊಗದೋರು 'ಮೊಗಂದೋರು' ನೋ.

ಮೊಗದೋಣು 'ಮೊಗಂದೋಣು' ನೋ.

ಮೊಗದೋಣು (ನಾ). ಮುಖದಲ್ಲಿ (ಗಾಯದಿಂದ) ಉಂಟಾದ
 ತೂತು. - ಡೊಗರು : ಮೊಗದೋಣುಗಳ ಪೂರಾಯಾಧಯದ ತಾಣ
 ಥಟ್ಟನ ಹೊಸ ಮೆದೆ ಹೇರಳ ರಂಜಿತು (೨೫೩. ೨೦-೨೩).

[ಮೊಗ + ದೋಣು (< ಡೊಗಣ)]

ಮೊಗದಹುಡು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಸಸ್ಯ : ನಾಂಗಲಿ.
 ಮೊಗದಹುಡು . . . ಕುಲಸಿ ಗುಂದದ್ದಿ ಪೂಸ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ
 ಕಡಗುಂ (೨೫೩. ೦೩೩). [? + ಹುಡು (< ಹುಡು)]

ಮೊಗನಾಯಕ (ನಾ). ಸೈನ್ಯದ ಅಗ್ರನಾಯಕ : ಸೇನಾಪತಿ : ಮರುತ
 ಸುತ . . . ಮುರಿಮ ಮೊಗನಾಯಕರ ಪರಗವಂ ಕೊಂಡು . . .
 ಕುಪ್ಪಳಿಸಿ ಕಂಡದಾದಿದಂ (೨೫೩. ೩೩-೦೨). [ಮೊಗ + ನಾಯಕ]

ಮೊಗನಗು (ಕ್ರಿ). ಮುಖವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತು : ಮೊಗನಗು
 ಫೀವನ ದಾಯನಾರಿಪದ . . . ಬುಕಣೆಯ ಹಿಡಿಗಿ ರಾಗಿಪು
 ತಿರದಾ ದಾತಿ (೨೫೩. ೨೨-೨೩).

[ಮೊಗ + ನಗು (< ನಗು)]

ಮೊಗಪಟ (ನಾ). ಹಡಗಿನ ಮುಂಭಾಗದ ಹಾಯಿಯ ಬಟ್ಟೆ :
 ಹಾಯಿಪಟ : 'ಪಡಾನ' ಮುನ್ಕೊಮದು ಮೇಲಿನ ಮುಖ್ಯಪಟ :
 ಮೊಗಪಟ : ಮುಂಪಟ (Furnail, ೨೫೩). [ಮೊಗ + ಪಟ]

ಮೊಗಪಾವಡ 'ಮೊಗಪಾವಡ' ನೋ.

ಮೊಗಪ್ಪ. ಮೋಪ್ಪ (ನಾ). ೧. ಮುಂಭಾಗ : ತಂದಿ : ಮುಖ :
 ಕಾಳಿಯ ಮೊಗಪ್ಪದ್ದಿ ಒಂದು ಜೀಪಂಡ ಹುಟ್ಟಿ ಅವಂ ಆರ ಮೂತನೂ
 ಕೇಳಲಿದು (೨೫೩. ೩. ೩೩-೩೩-೩೩) ; ಮೊಗಪ್ಪದ್ದಿಗಡದು ಕರ್ಮಣಿಯ
 ಜರುಡೆದು ಬಿಗಿಟ್ಟು ನೆಂಬುತ ಬಿಟ್ಟಿಲೆಯರಡಲ ಮೊಗಪ್ಪ ತೋಟವು
 (೨೫೩. ೨೩-೨೩). ಮೋಪ್ಪ : ೨. ಸರ. ಡಾಬು ಮುಂತಾ
 ದವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚೌಕಾಕೃತಿಯ ಬಿಲ್ಲೆ : ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೋಪ್ಪ
 ಇರುವ ಸರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯಾರೂ ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ (೨೫೩).

[ಮೊ. ೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮುಗಪ್ಪ ; ತೆಲು. ತೆಲು. ಮೊಗಪ್ಪ]

ಮೊಗಪೆ (ನಾ). ೧. ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮೊಗಿಯಲು
 ಬಳಸುವ ಸಣ್ಣ ಪಾತ್ರೆ : ಮೊಗಿ : ಪ್ರತಿದಿನಕ್ಕೊಂದು ಮಲ್ಲಲ
 ಕೂಟಮಾಡಿದು ಮೊಗಪೆ ನೀರುಮಾಡು ಮಲಮಾಡಿದೊಳಗ್ಗೆ ನೀಡಿದೊಡ
 ಮುರುಂ ಪಟ್ಟುಗೊಂಡುಳ್ಳಂ (೨೫೩. ೦೨೦-೦೦) ; ಈ ಬಿಳಿಸಕ್ಕುತಿ
 ಯೊಂದೊಂದು ಜುಜುಗೊಳಿಗವು ನೀ : ಮೊಗಪೆಯಾಗದೆ ತಾಳುವ

ಮಗಮಾರ್ಗವು (೨೦೨-೩-೭೦) : ಕುಂಬಾಜನ ಚಕ್ರದಂತೆ ಮೃಗಶ್ಚ
ಬವಿಯಂತೆ ಜಾಲರಾದ ಮೊಗವೆಯಂತೆ (ಕರ್ತವ್ಯ- ೯-೨೩). ೨.
ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಬೂತದ ಕೊಪ್ಪೆಕಾರಟ್ಟಿಯು ಪವಿಯ
ಳೆಯು ನೆಲೆಗೊಪ್ಪು ಮೊಗವೆ ಅಳೆಯುವ ಬಟ್ಟೆ (೨೪- ೧೪, ಗುಂಪು-೨-
೯೯-೩ : ೨೦೦). [
ಮೊಗ್ಗು]

ಮೊಗವೀಣೆ, ಮೊಗವೀಣೆ (ನಾ). ಬಾಯಿಂದ ಉಡುವ (ಕೊಳಲಿ
ನಂತದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ : ಮುಖವೀಣೆ : ದೀಪಕ
ಗಂಧರ್ವ ಕೊಳಲ್. ಮೊಗವೀಣೆಗಿಂದರವಜ್ರದೊಂದಿಗ್ ಚೇತಮ
ವನಿಯು ಬುರುಗುಗಳ (೨೯೫- ೩-೩). ಮೊಗವೀಣೆ : ಮೆಣುವ
ನಂದಿಯುಕು ಕೆನ್ನೆಯ ಕೆಳವಿದಿವು ನಾದಿಸುತ್ತವೆ ಮೊಗವೀಣೆಯನ್ನು
ಕೊಳಸುತ್ತ . . . ಸತಿಯರೆಯ್ದು ವರು (ಕರ್ತವ್ಯ- ೦೩-೨೯).

[< ಸಂ. ಮುಖವೀಣಾ]

ಮೊಗವೀರಚಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಗಂಡುಬೀರವ
ಗಿದ. ಗಂಡುಕುರಿತುಂಚು ಮೊಗವೀರಚಟ್ಟು (ಖ್ಯಾತಿ- ೭-೦೩).

[< ತುಲ. ಮೊಗವೀರಚಟ್ಟು]

ಮೊಗಮಂಟಪ (ನಾ). ದೇವಾಲಯ. ಅರವನ ಮುಂತಾದುವುಗಳ
ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಟಪ :- ಹವಾರ : ಮುಖಮಂಟಪ :
ಮಂಟಪವು ಮೊಗಮಂಟಪದ ಒಳ್ಳೆವಟ್ಟುಗಳು . . . ಮದನಗೈಯ
ಬಾಗಿಲ್ಲದ ಸಂಗರದೊಂದು ದೇಗುಲಂ ಕೆಳದ್ದಮಾಗಿ ರಂಜಿಸುಂ
(೨೩೩೨- ೨೯-೨೯). [
ಸಂ. ಮುಖಮಂಟಪ]

ಮೊಗಮಜ್ಜನ (ನಾ). ನೀರಿನಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ತೊಳೆಯುವುದು ;
ಮುಖಮಾರ್ಜನ : ಮೊಗಮಜ್ಜನವುಂ ನೆಜ್ ಮೂಡಿ ದೇವಿಯಾರ್
ಸದಗೊಳವರ್ಪರ್ ಮನೆಗೆ (೨೨೨೨- ೩೩) : ಜಗಲ್ಲಾಸ ಕಾಂತಿ
ಪರಿಸರವರು ಮೊಗಮಜ್ಜನ ಮಾಡಿದರು (ಕೊಪ್ಪ- ೩೦-೩).

[< ಸಂ. ಮುಖಮಾರ್ಜನ]

ಮೊಗಮರಸು (ಕ್ರಿ). ಮುಖವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು : ಮುಖವನ್ನು
ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳು : ಚುತೆಯಾದಿನನಂದು ಮಾಗಲ ಮುಸುಕು ತೊಟ್ಟು
ಮೊಗಮರಸೆ (ಗೊಪ್ಪ- ೩೦-೦೨). [ಮೊಗ+ಮರಸು (< ಮಚ್ಚಿಯು)]

ಮೊಗಮರೆ (ನಾ). ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಮುಖವನ್ನು ಮರೆಸುವ
ಸಾಧನ : ಒನ್ನೇ ಒಂದು ಧೂತಕಮು ಮೊಗಮರೆಯ ಗುರುತೋ
(೨೩೩೨- ೩). [ಮೊಗ + ಮರಸು (< ಮಚ್ಚಿ)]

ಮೊಗಮಿಕ್ಕು, ಮೊಗಮಿಕ್ಕು (ಕ್ರಿ). ೦. ಎದುರಾಗು : ಅಭಿಮುಖವಾಗು :
ರಾಘವನ ಜನ್ಮದ ಒಬ್ಬಗುದುರೆ ತೆರಳಿ ಮೊಗಮಿಕ್ಕು ಪಡೆಯುತು
ಮಿರ್ವಾಮಂ (೨೩೩೨- ೩೦-೦೯). ೨. ಎದುರುಬೀಳು : ಎದುರಿಸು :
ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ಅಂತು ದಂತಿಭಟೆ ದಂತಿಭಟೆಮೊಳಾಂತು ಮೊಗಮಿಕ್ಕಿಯುಂ
(೨೩೩೨- ೦೩-೩೩). ೩. ಮುಖವಿಡು : ಮುಖವಿಡು : ನಗಿ ಮೊಗ
ದೊಳ ತಿರುಚೊಳಿದು ನುಣ್ಣುಟಿಯೋ ಮೊಗಮಿಕ್ಕು . . . ಕಾಲುಗುರ್ಗ
ಳೊಳಿದಿ ಮಾರ್ಪೊಳಿದು (೨೩೩೨- ೩೩) : ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೋ ಮೊಗಮಿಕ್ಕು
ತಿರುಚೊಳಿದು ಮತ್ತೆವಿಡಿದೊಡುತಿರ್ಪನುದೊಂದು ಮಮೋರಗವಾನ
ನಾಗ್ರವಂ ಓದಿದವರಲ್ಲಿ ಜೇತುಕೆಲ ಸುಂಡಿಲೋಳ್ . . . ಮಡೆತ್ತು
ಬಲ್ಲಿದಿ ಕಾನನದೊಳ್ ಕರಿಪೋತಂತವೋಳ್ (೨೩೩೨- ೩-೩೯).
೪. ತೊಡಗು : ಎಡೆಯುಕು ತೊಳಗುಂಟುಂ ಸ್ತ ಸ್ತುಡಿಲ್ಲ ಪೊ ಪೊ
ಯ್ಯಟ್ಟದಾಗಲೆಗಜಲೆಯೋ ಸದೆ ಮೊಗಮಿಕ್ಕು ಬಯಗಿದೊಡ
ನುಡಿವು ಬೆರಲ ಕೊಳಲ ನಾಲಗೆಯಲಿಗ್ (೨೩೩೨- ೩೩ ಕೊಪ್ಪ-
ಮೊಗಮಿಕ್ಕು : ೫. ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸು :- ಮೊರಳಿಸು : ಮೊಗಮಿಕ್ಕು
ದತ್ತಲು ಮೊಳವೆ ಹೊಮಯವೆನಿಸುಸುರವೆಂದು (ಕುಡ್ಪ- ೦೩-೨೩) :

ಕ್ರಿ ಮೂದಿವತ್ತಲು ಕರುಳ ಮಯ ಮೊಗಮಿಕ್ಕಿವತ್ತಲು ಮೊಳವೆ ಹೊನ
ಮಯ (೨೩೩೨- ೯-೯೯). [ಮೊಗ + ಇಕ್ಕು]

ಮೊಗಮಿಡು, ಮೊಗಮಿಡು (ಕ್ರಿ). = ಮೊಗಮಿಕ್ಕು ೩ : ಕುಂಕುಮಂಕುಳು
ಫಲ್ಲದ ಬಿಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಮೊಗಮಿಡು . . . ನೋಡುತಿರ್ಪವು ನೋಡು
ಮುನೋದ್ರದ ಶಾಂತಮೂರ್ತಿಯಂ (೨೩೩೨- ೯-೯೯) : ಗರುಡೋದ್ಗಾರದ
ಪಟ್ಟೆಯೆಕರಗೊಡೊಳವುಳ್ಳ ಶಂಕಿಯಂ ಸ್ತುತಿಪಾಡುತೊತ್ತರದೊಳ್ ಜಳಶಂಕಿಯು
ನಾದರದಿ ಮೊಗಮಿಡುವವಳ್ಳಿ ಮೃಗಶಾಖಗಿಳ್ (ಜರತ್. ೦-೦೩) :
ಅಧರದಿಂದ ಬೆರಸುವಂತೆ ಮೊಗಮಿಟ್ಟು ಪೊಂಬಟ್ಟಿಲೊಳ್ಳಿದಿದು ಮಿಕ್ಕ
ಮಧುವಂ (ಕುಡ್ಪ- ೦೩-೨೩). ಮೊಗಮಿಡು : ಅಧ್ಯಶ್ರಮದ ಧಗಿ ಪರಿಹರಿಸಿ
ನೀರೊಳು ಹೊಗಿಸುವು ಹರಿ ಹಮಂಚಿತ್ತುವು ಪರಿಸಯಲಿ ಮೊಗಮಿಟ್ಟು
ಮೊಗದವು ಪರಜಲವನು (ಕುಡ್ಪ- ೦೩-೨೯) : ಅಂಬುರಾಜಾನ
ದೊಳ್ಳೊಗಿಟ್ಟುತಿಭರದಿ ನವೀನಲತಾಗಮನವರ್ಧಿ (೨೩೩೨- ೯-೯೯) :
ನೀಡನ ಮೊಗದೊಳು ಮೊಗಮಿಟ್ಟು ಮುಂಡಾಡಿ (೨೩೩೨- ೯-೦೦೯).

[ಮೊಗ + ಇಡು]

ಮೊಗಮಿಣಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಖವನ್ನು ತಿವಿ :- ಚುತ್ತು : ಸೊಪ್ಪು ಸೊಪ್ಪಾಗದೆ
ಜುಟ್ಟುಪ್ಪದೆ ಮೊಗಮಿಣಿದು ಕಾರ್ಡಾ ಚಪ್ಪಲವಿನೆಗಂ ಸಿಟ್ಟಿಟ್ಟು
ಕರೆದು ಕೊಡುವು ಸಪ್ಪದಮುಪ್ಪಳಿದೊಳವ ನಟುವೆಡಂಗಳಂ (೨೩೩೨-
೯-೯೩). [ಮೊಗ + ಇಣಿ]

ಮೊಗಮಿಾ (ಕ್ರಿ). ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸು : ಅಭಿಮುಖವಾಗು
ದಶರಥನು ಮುನೋತ್ತರಿದಾ ದೆಸೆ ಮೊಗಮಿತ್ತು ತನ್ನರ್ ಸುಹ
ವಿಪ್ಪರದಿಸು ವಿವಿವತನಂದಂ (೨೩೩೨- ೩-೨೩). [ಮೊಗ + ಇತಿ]
ಮೊಗಮಿಸೆ (ನಾ). (ಹೊಸಹರೆಯದ ಗುರುತಾಗಿ) ಮುಖದ ಮೇಲೆ
ಮೂಡುವ ಮಿಸೆ : ಮೊಗಮಿಸೆ ಬಾರದಿವುಂ ಸೊಗಯವ
ತನ್ನನಿರಮಾರವದಮುಂ ದಿಟ್ಟಿಗೆ ಚಿಲ್ಲವತ್ತು ಮುಳಿದುಂಬಿಗಳಿಗದ
ಕನಕಮಲವುಂ ನೆನೆಯುಗುಂ (೨೩೩೨- ೩೩೯). [ಮೊಗ + ಮಿಸೆ]

ಮೊಗಮುಟ್ಟು (ನಾ). (ಅನೆ, ಕುಮರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ) ಮುಖಕ್ಕೆ
ತೊಡಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರಸಾಧನ : ಮೊಗಮುಟ್ಟುನಾಂಕ
ಮೊಗಮಾಗಿರ ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯನೇಜುವಂ ಕಡಕ್ಕದಿ ನಿರರ್ಗಳಂ ಪೊಳಿದು
ಪಾಪುವಿನ ಪುಡುವವಲ್ಲವಂ (೨೩೩೨- ೯-೦೩೯) : ಮಿಸುನಿಯ
ಟಂಕ ಸೊಂದ ಮೊಗಮುಟ್ಟಿನ ಮಿಸೆಯನಾ ವಾಹಕರು ಒಡೆದು ಸೇರಿಸಿ
ವರು . . . ಆ ಜಾತಿತುರಗೆ (ಕುಡ್ಪ- ೯-೩೩) : ಮೊಗಮುಟ್ಟು
ಮುಂಡಾದ ಸಂಜೋಗಕ್ಕಿರ್ಡ ಲೆಗೆಗೊಳವಿದದೆ ಕೇರಿಸಿದ ಮುಕ್ಕಣ್ಣ
ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯಂ . . . ರಾಜಾಶ್ರವಾಶಿಸುಹಪ್ರವಿಕ್ಕಲದ ಹೆವಾರವಂಗಳಿಂ
ದಂದು ಗಗನಕ್ಕೆ ಕಾರಿದಾರ್ವ (೨೩೩೨- ೦೦-೯೩).

[ಮೊಗ + ಮುಟ್ಟು / ತುಲ. ಮೊಗಮುಟ್ಟು]

ಮೊಗಮುರಿ 'ಮೊಗಂಮುರಿ' ನೋ.

ಮೊಗಮೋಟಿ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಭಂಗಿತನಾದವನು ; ಅವಮಾನ
ಗೊಂಡವನು : ಮರುಳಾಗಿ ಮಂದಮತಿಯಾಗಿ . . . ಮೊಗಮೋಟಿ
[೨೩೩೨- ಮಟ್ಟಿ]ನಾಗಿ ಎದುಮರೆ ಕಾಡಿದವ ತಂದೆ (ಕೊಪ್ಪ- ೩-೩೩).

[ಮೊಗ + ಮೋಟಿ]

ಮೊಗರಂಬ, ಮುಖರಂಬ, ಮೊಕರಂಬ, ಮೂಕರಂಬೆ (ನಾ). ಅನೆ,
ಕುಮರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಅಲಂಕಾರದ ಸಾಧನ : ಭಾಳದ ಚಂದ್ರದ ಚಿತ್ರದ ಮೊಗರಂಬದ
ಕ್ರಿದಾಳನ ಕಾಡ್ನಾಪಿಂ ಹಡಯಂ ಹಟ್ಟದ ಕೆಳವಿ ನೆರೆದುವು ಬಲದೊಳಗೆ
(೨೩೩೨- ೨-೨೩) : ರನ್ನದ ಮೊಗರಂಬಂ ಪಡೆಯನ್ನಟ್ಟನೆ ಪೋರೆ (ಕುಡ್ಪ-
೯-೦೯) : ಇಳುವಿದು ಬುರುಗುವೆ ಖಂಡಿಸಿ ಕೇಳುವು ಮೊಗರಂಬವನು

(ಕುಟ್ಮಾಂ. ೧-೨೨): ಮೊಗರಂಟ ಮೋಹವಕ್ಕರಿಕೆಯ ಹುಡುಗರು. . .
ಬಂದುವು (ಸಾಕಾ. ೦೩-೨೯). ಮೊಖರಂಟ: ಬಂದ ಬೇಗದ ಹರಸ ವಾಹನ
ಬಿಸುಗ್ಗು ಚಿನ್ನದ ಹಕ್ಕರಿಕೆಯು ಮೊಖರಂಟವು . . . ಸುಗಂಧ ಉಲಿಯಲು
ಚಿನ್ನಮಾದೇಶಮೋಲಗತಿ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೨-೦೪೩). ಮೊಕರಂಟ: ರಂಗದ
ತೇಜಿಗೆ ಹೊಂದಾಳುವರ್ತಾಣ ದೊಡ್ಡಮಕ್ಕಿಗೆ ಮೊಕರಂಟ (ಪ್ರಾ. ೨೨):
ಮಾನವ . . . ಮೊಕರಂಟಗನ್ನ ಹಾಕಿ ಮೋರಿಗ ಬೆಡಗನ್ನು ನೋಡು
ತ್ತಾನೆ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೧-೨೩). ಮೊಕರಂಟ: ಸುವರ ಎತ್ತಿನ ಮುಂದೆ
ಮೋಗೋಡು ನಮ್ಮತ್ತು ಪಾದಕ್ಕೆ ಜುಗು ಮೊಕರಂಟ (ಪ್ರಾ. ೨೯):
ಗಾಣಗರ ಕುಂಟೆತ್ತಿಗೆ ಯಾಕಿ ಮೊಕರಂಟ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೦೩). [?]

ಮೊಗರಸ (ನಾ). ಮುಖದ ಕಾಂತಿ. - ತೇಜಸ್ಸು: ಭುಗುಭುಗುನುಜೆ
ಪಾಯ್ಕು ಸಲೆ ದೇಹರಸಂ ಬಿಡುತೋಡಿತೆಲ್ಲಿಯೂ ಮೊಗರಸಮೋಡಿತೆಲ್ಲಿ
(ಸುಕಾಂ. ೦೨-೪೦): ವೀರರಸ ಬಿಡುತೋಡ ಮೊಗರಸದ ಸ್ವರವೀರರದ
ಮನದ ಮೋಟದ ಗರುವಿಕೆಯಲಿ ಮೂತ ಸುಡಿವಮ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೧-೯-೩೩):
ಬಿಡದದವು ವೀರಭಟರ ಶರಣಾ ಎಡಮೋಕ ಮೊಗರಸದಿಂದ
(ಕುಟ್ಮಾಂ. ೩೩-೬೦). [$<$ ಸಂ. ಮುಖರಸ]

ಮೊಗರಾಗ (ನಾ). ಮುಖದ ಬಣ್ಣ. - ರಂಗು: ವನವಮುಖ ಖರಿದು
ಮನುರಾಗದಿಂದದಿಗಿ ಸೊಗಯಿಸಿದವನಿಗೆ ಮೊಗರಾಗದಿ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೩-೨೩
೪೫): ಬೇಗು ಬಿಡುತೆದನ ಮೊಗರಾಗಂ ಬೇಸಗಯ ಬುರೋಳುವ
ಹರಿಧಾರಾಗದ ತುಡಿಂ ಕಂದಿ ಕುಂದಿದಾಗ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೩-೪೦):
ಗತಮೋಚಿಗೆ ಕೃತಮೋಚಿಗೆ ಹಿಡವುಮುಟ್ಟು ಸರಿಯ ಮೊಗರಾಗಂ
ಭೂಪತಿಗೇತನೆ ಪಾಲ್ ದೋಮೋಚಿತರ ಕೊಲ್ಲಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮದ್ದುಂದಿ
ದುಡೇ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೪೦). [$<$ ಸಂ. ಮುಖರಾಗ]

ಮೊಗರಾಗಂಗಿದು (ಕ್ರಿ). ಮುಖದ ಬಣ್ಣವು ಕೆಡು. - ಕಾಂತಿಹೀನ
ವಾಗು: ಫನಸಪಾಯಮತಿಶ್ರಮಿಸಿ . . . ಗಿರಿದುಡ್ಡಿಗೆ ಬೀತು ಬಿನ್ನ
ನಾಗಿಯುಂ ಕಡವು ಮೊಗರಾಗಂಗಿದೆಯುಂ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೩-೦೩೩ ೪).
[ಮೊಗರಾಗ + ಕೆಡು ($<$ ಕೆಡು)]

ಮೊಗರು (ನಾ). ೧. ಎಳೆಗಾಯಿ: ಮಿಡಿ: ಹೀತು: ಕಲ್ಲುಲತೆಯ
ದಾಂಗುಡಿಯ ಮೊಗರಂತೆವ ಸಾಸಾವಂತಮುಮಂ (ಪ್ರಾ. ೦೩-೦೯):
ತಳಿಂದ ಮೊಗಿಂದ ಕಾಯಿ ಪಕ್ಕಿಂದ ಚೆಲುವೆವು ಪುಷ್ಪಗಂಧದ ಪರಿಮಳ
ಗಂಧ ಪುಷ್ಪದಿಂದಲಿ ಶಿವನ ಪೂಜಿಸುವ ನಾರಿ (ಪ್ರಾ. ೨-೦೯): (ಗು). ೨.
ಎಳೆಯದಾದ: ಹೀತಾದ: ಆ ಹುಡುಗಿ ಎಳೆಮೂಗರು ಬುವನೇಕಾಯಿ
ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಇವ್ವಳು (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೦೩೩). [ಮೊ. ೩ ತುಳು. ಮುಗುರು]

ಮೊಗರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭೂಮಿ (?): ಬಿಡುಮೋಗಿಂ
ವು ೩೧ ಕಾಗೆ ೧೮೨ (೨೨೦-೦೯೯, ೧೦೫೦-೪೯೩-೨೩: ೨೨೦): ಭೂಮಿ
ದುಲ್ಲಿ ನೀರು ಹಾಸಿ ನಂತ ಮೊಗರುಭೂಮಿ (ಪ್ರಾ. ೦೩).
[?/ ತುಳು. ಮೊಗರ್ = ಮರಗಂದ ಕೂಡುವ]

ಮೊಗಲು ಮೊಘಲ್ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಜನ್ಮಾಂಗದ ಹೆಸರು: ಮಧ್ಯ
ಏಷ್ಯಾದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ ಒಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನ್
ಪಂಗಡ: ಕಾಂಭೋಜ ಕೋಕಣ ಮೊಗಲ ದ್ರಾವಿಡ ಗೌಡ ಗುಡಗರ . . .
ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸ್ವಪರೇಶ್ವಂದರ: (ಪ್ರಾ. ೦೯-೦೯): ಈ ಕುಟುಂಬ
ಸೀಮೆಗೆ ಮೊಗಲರ ಬಗೆ ಪಣ (೦೨-೪೩೩, ೩೩೦-೨೩-೦೯: ೨೨೦ ೪):
ಅರುರು, ಚೆಲುವುಮರು, ಬೇನೀಯರು, ಮೊಗಲರು (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೦೩೨).
ಮೊಘಲ್: (ಗು). ೨. ಮೊಗಲರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ: ಮೊಘಲ್‌ವಾಸ್ತು
ಶಿಲ್ಪವು ಭಾರತೀಯಾಪಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು (ಪ್ರಾ. ೩೦೯)
[+ ಪಾಠ. ಮುಘೋಲ್: ಹಿಂ. ಮುಗಲ್: ಮರಾ. ಮೊಗಲ್.
ಮೊಗಲ್]

ಮೊಗಲಾಯ್, ಮೊಗಲಾಯಿ (ಗು). ೧. ಹಳೆಯ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ
ಸೇರಿದ. ೨. ಬಹಳ ಹಳೆಯದಾದ. (ನಾ). ೩. ಮೊಗಲರಿಗೆ ಸಂಬಂಧ
ಪಟ್ಟುದು: ಮೊಗಲಾಯ್‌ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನಕ್ಕೆ ಅವರ ದರ್ಜೆ ಕಾರಣ
ವನ್ನುತ್ತಾರೆ (೪೩೩). ಮೊಗಲಾಯಿ: ೩. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲಾಯಿ
ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಒಂದು ಸ್ಥಾನದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ್ದಿತು
(ಕುಟ್ಮಾಂ. ೪೩).

ಮೊಗಲಾಯ್‌ದೌಲತ್ತು = (ಅಲಾ) ಸರ್ವಾಧಿಕಾರದ ದರ್ಜೆ. -
ಲಿವಿ: ಆಳು ಮೇಲೆ ಮೊಗಲಾಯ್‌ದೌಲತ್ತು ನಡೆಸಿದೆಯಲ್ಲ !
(ಕುಟ್ಮಾಂ. ೩೩).

[+ ಹಿಂ. ಮುಗಲಿಕಾ. ಮುಗಲಾಕಾ: ಮರಾ. ಮೊಗಲಾಕಾ]

ಮೊಗಲಾಯಿ 'ಮೊಗಲಾಯ್' ನೋ.

ಮೊಗಲಿಂಗಮರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಮೊಗಲಿಂಗಮರ.
ಕಡ್ಡೆ, ಕಡ್ಡೆ, ಗಂಟೆ (ಪ್ರಾ. ೩೩-೦೩೯೩).

[ಮೊಗಲಿಂಗ + ಮರ/ತುಳು. ಮೊಗಲಿಂಗ]

ಮೊಗಲೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ೫ ಮುತ್ತಿಗೆ ಅಥವಾ
ಮುತ್ತಿಗೆ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವಿರುವ ಈಗಿನ ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ:
ಮೊಗಲೂರ್‌ಪದೇ ಕಿಟುಪಾಣನಾಮಧೇಯಗ್ರಾಮಸ್ಥ ಪುಷ್ಪದಿಗ್ವಿ
ಭಾಗೆ. ಮುತ್ತಿಗೆನಾಮಧೇಯ ಪ[ದ್ವೀ]ಮುತ್ತಿಗೆಪ್ರಾಂತ್ಯ . . .
ಸರ್ವಾಪರಾಧ್ಯತಮಹಾರಾಜಸಂಪ್ರ[ದತ್ತ]ವಾನ್ (೦೩. VII. ೦೪೩-೩:
೪೩೫ ೪೩). [? + ಊರ್]

ಮೊಗವಟ್ಟ (ನಾ). ಮುಖದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಓರೆ. ಮೂಗುಬಟ್ಟು
ಮುಂತಾದ ಒಡವೆ: ನಿಂದಿದ್ದುಜಯೋದ್ಗತಿವಿಶ್ರಮಪ್ರಭಾವಂ ತನಗಿಂಪು
ಸೋಮೇವ ಸುಮರದಂಗಮದಾಗಿ ನೋಡ ಭೂಕಾಂತಿಗೆ ಮುಟ್ಟುಬಿತ್ತು
ಮೊಗವಟ್ಟ ಮನುಗೊಡು ಚಳೇಕೋರ್ (೨೨೩. X. ೨೯೩-೦೩: ೨೨೩):
ನಾಗರಿ ಧ್ವಂಸ ನಾಗರಿ ಮೊಗವಟ್ಟ . . . ನಾಗರಿ ಪಗಯಂತಿರೊಪ್ಪ
ಕುಟುಂಬ . . . ನಾಗಮೋಹನಿಯೆಸದಳು (೦೩. ೨೩-೨೪).
[ಮೊಗ + ಪಟ್ಟ]

ಮೊಗವಟ್ಟ (ನಾ). ಅನ್ನ, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮುಖಕ್ಕೆ
ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರಸಾಧನ: "ಮೊಗವಟ್ಟಮತ್ತೇಳಂ
ಗಳ ಮೊಗವಟ್ಟಂ" (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೩೯). 'ಮುಖವಟ್ಟಿ' 'ಮೊಗವಟ್ಟ'
ಪರಾ. [$<$ ಸಂ. ಮುಖವಟ್ಟ]

ಮೊಗವಟ್ಟವ (ನಾ). ಸಮೃದ್ಧಿ: ಎದುರು: ಶ್ರೀಪ್ರಭಾವಿಗಂನ
ಸೂಳೆ ಬೀರಕ್ಕನ ಮಗಂ ಎಣಿಕೆಗಂನ ಪುಕ್ಕುವಿಗಂನ ಮೊಗವಟ್ಟವದೊಳೆ
ತಲೆಗಡೆಯಿಸಿ ಸತ್ತಂ (ಪ್ರಾ. ೦೯೪೨, ೦೦-೨: ೩೩-೪೩ ೪೩).
[ಮೊಗ + ?]

ಮೊಗವಡ, ಮುಕಾಡು, ಮುಖವಾಡ, ಮುಖಾಡ. ಮೊಕವಾಡ.
ಮೊಗವಾಡ. ಮೊಗಾರ (ನಾ). ೧. ಮೇಲುಮುಖಕ್ಕು: ಅವಗುಂಠನ:
ಮೊಗವಡಗವಿದರ್ ಕೂಸಂ ಭಟ್ಟಮಿತ್ರಲಿ ಕುಡಿಮೆಂದು ಕೀಜಿ ಚಿರಾತ
ಪುತ್ರಂ ಬೀಡಿದೊಡಂ ಕುಡಿದೊಡಗಡೆ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೦೩-೩). ೨. ಅನ್ನ,
ಕುದುರೆ. ಎತ್ತು ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರಸಾಧನ: ಇಕ್ಕಿದ ರೋಹವಕ್ಕರಿಗಳಮುಖದ ಮೊಗ
ವಡಂಗಳಂ . . . ಬೆರಸಿಲಕೆವೆರಸಿದ ಕುಲಗಿಂಗಳಿ ತಳವಂತ್ ತಳವ
ಮದಾಂಧಗಂಭೂಂಧುರಂಗಳೂಂ (ಕುಟ್ಮಾಂ. ೦೦-೩೦ ೩): ಮದವಮದ
ಗುಟ್ಟಿ ಓಡಿದ ಮೊಗವಡಮೆನಿಸಿ (ಪ್ರಾ. ೩-೦೩ ೪): ಪೂರ್ವ ಗಂಟೆಯ
ಮೋಹಿಸುವ ಮೊಗವಡದ ರೂಪವು ನೋಸಲ ಕನ್ನದಿಯ ಕಡವಟ್ಟ
ಕೊಡಂಕೆಯ ಲಂಠಿಸುವ ಬುಮರದ ಹೂತುಕುಳೂಡಗಂ ಮೋಹವಟ್ಟ

(೧೦೪-೬-೫೫ ಪ). ೩. (ಅಲಂ) ಮುಖವಾಡವು; ಮುಖವುಮದ್ರೆ: ಭೂಪಾಲ
ಕನ ಮೊಗವಡದ ದುಗುಡವನುಗಿವೆ ನಾನಂದ (ಕುಶಾ. ೪. ೨೦-೨). ಮೊಗವಾಡು:
೪. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಾಯಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ (ಹಗ್ಗದ) ಕುಕ್ಕೆ: ಒಂದು
ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮೊಗವಾಡು ಕೊಡುವ: ಬಿಗಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗು (ಪೂಜ. ೩೨).
ಮುಖವಾಡ: ೩. ಸಮಾಧಾನದ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ತಾಳಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಲಂ
ಶಾಂತರೆ (ಪಾಂಶಾ. ೫೭). ೫. ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ
ಬೇರೆ ವಸ್ತು, ಪ್ರಾಣಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ (ಕೃತಕವಾದ) ಮುಖಾಕೃತಿ:
ಈ ಭೂಪಾಲಾಧನಯಲ್ಲಿ ಹದಿಯ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಅದರ ಪಾತ್ರೆಯು
ಧರಿಸಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ (ಪಾಶಾ. ೬೦); ಕಂಡ ನನ್ನ
ಅಂತರ್ಯಾದಮರವುರಪನನು ತೆರೆಯಲಿಹನ ಮನದ ಮುಖವಾಡ ತೊಟ್ಟು
ಕೊಂಡ ಭದ್ರಾಕಾರ ಭನನ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೭೪-೨); ಎಲ್ಲರೂ ಸೀನುಗಳ ಬೊಟ್ಟು
ಯನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿದ್ದರೂ ನಾನು ಮಾತ್ರ ಶೀತಲರೋಧಕ ಮುಖವಾಡವನ್ನು
ಧರಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಶಾಂತನಾಗಿದ್ದೆ (ಪೂಜ. ೩೩). ೬. (ದೇವರಿಗೆ ತೊಡಿಸಿ
ಸುವ) ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ
ಮುಖದ ಆಕೃತಿ: ಇಂದೂ ಮುಖವಾಡ... ಅವರು ಸುವಾಸನಾ
ವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವರ್ಣ ಮತ್ತು ನಿಯೋಗ ಹೊಂದಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒರಗಿ
ಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕೆಂಬಣ್ಣ ಮುಖವಾಡವನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರ
ದಾಯವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು (ಪಾಂಶಾ. ೧೭೭); ಮಾರುತಿಯ ಮುಖಕ್ಕೆ
ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮುಖವಾಡದ ಗಂಭೀರ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನೇ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತ್ತು
(ಪೂಜ. ೨). ೭. (ಅಲಂ) ಸೋಗು; ನಟನೆ: ದೇಶಸ್ಥವೆ ನಿಜವೆನಂ
ತಹ ಉದಾತ್ತರಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆಯೋ? ಅಥವಾ ದೇಶಸ್ಥವೆಯ ಮುಖವಾಡ
ವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಸಂದಿಗ್ಧನಿಂದಲೋ? (ಕುಶಾ. ೩೩); ಸ್ವಸ್ಥತೆ ಒಂದು
ಸಾಮಾನ್ಯ ಮುಖವಾಡ (ಪಾಂಶಾ. ೨೪೦). ಮುಖವಾಡ: ೫. ಹೊಗರೂ
ಗುವ ಬಚ್ಚಳಿಯ ನಂದಿಯ ಮೊಗದ ಮಚ್ಚೆಯೊಳುವ ಮುಖವಾಡವ ನಗುತ
ಕೋರದಾಸಮಯನ ಮುಖಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ (ಕುಶಾ. ೬-೩). ಮೊಗವಾಡ:
(೨). ಮೊಗವಾಡ: ೧. ಒಣತೆಯುಗಿ ನಿಯತಿಸಿಧ್ವನಿಯ ಕರಡೂಳು
ಚಿಚ್ಚರದ ಮೊಗವಾಡದಾ ಕೇರಿರಾಜಯ್ಯಗೆ ತರಿಸುತೆರೆ (ಪಾಂಶಾ. ೨-೨೫).
೫. ನಿಮ್ಮ ಪರಾರ ಸಂಗದಿಂದ ಎನ್ನ ನಂದಿಯ ಮೊಗವಾಡ ನೊಸಲು
ಕಣ್ಣೆಂಬ ಅಂತರಾಧವ ಮುಂಡುಗೊಂಡಿದ್ದ ನಯ್ಯ (ಪೂಜ. ೩೦. ೩೩೫-೩೩೬);
ಅನೆಯ ಮೊಗವಾಡವ ಧರಿಸುವನೇ (ಗೃಹ. ೧-೧೦). ೮. ಮುಖ
ಮುಟ್ಟುವ: ಮೊಗಸಾಲೆ: ಕಿವುಪಾಯನದೊಳೆಯೊಳ್ ಪುದುಗಿ
ಗೂಡಿಸ ಮೊಗವಾಡದೊಳೆಯೊಳ್... ಜೋಡಿಸ ಬರವನೆ ಪಾರ್ವ
ವೆಣ್ಣಕ್ಕಳ ತಂದದಿಂದೆಯುಂ (ಪಾಂಶಾ. ೪-೨); "ಉದಿರ್ ಪೂವುಡಿ ಬನ
ರಾಳೆಯ ಮೊಗವಾಡದ ಪಳಕಿನ ಪೊಸತೆರೊಳ್ ಬರೆದ ರಂಗದಲ್ಲಿ"ಮಂಚಿ
ದ್ವಿತು (ಪೂಜ. ೨೩೬); ಮಂಡಾತಿನ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೊಗವಾಡದಿಂದ
ಕೂಗಿ ಕೇಳಿದಳು (ಪೂಜ. ೨೩೦). ಮೊಗವಾಡ: ೮. ಕರೆಯದೆ ಕಾಡಿ
ಕುಟ್ಟಿಸುವ ಕೊಂಟಿನೆಯು ನೋಗಾಜ್ಜಿ ತಿಂಗೆ... ಕಾಳಿ ಕೊಳ್ಳಿಟ್ಟೆಯುಮ
ಮುಂಡಾಡುತ್ತಿಗೆ ಮಾರಿ ಭೈರವಂ ಹರಹುಗೆ ಮೇಳಿಯುಂ ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರಲೆ
ಗಿಂಪು ಮೊಗವಾಡಮೆತ್ತವೆಂ (ಪಾಂಶಾ. ೨-೧೦೬; ಪೂಜ. ೪-೩೬೪ ನೋ.).
'ಮುಖವಾಡ' ಪರಾ. [\leq ಪೂ. ಮುಖವಾಡ/ಕಮಿ. ಮುಖವಾಡ.
ಮುಖಾಟು; ಮುಖ. ಮುಖವಾಡ. ಮುಖಾಟು; ಕೆಲ ಮೊಗವಾಡ.
ಮೊಗವಾಡ. ಮೊಗವಾಳೆ. / ಮುಖ. ಮುಖವಾಡ. ಮುಖವಾಡ.
ಮುಖವಾಡ. ಮುಖವಾಡ]

ಮೊಗವಡಂಗಳೆ (ಕ್ರಿ). ಅನಿ. ಕುಂದುರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮುಖಕ್ಕೆ
ಹಾಕಿರುವ ಅಲಂಕಾರಸಾಧನವನ್ನು ಕಳಚು, -ತೆಗೆ: ಅಗಲಾಳೆಯ
ಮೇಲುದೊಡಸಿನ ಮೊಗವಡಂಗಳೆ ಮದನಮಾತಂಗಳಂಧಯುಗ

ದಂತಿರ್ ನೆಲೆಮೊಲೆಯಂ ಕಂಡು (ಕುಶಾ. ೪-೩೫); ಪರಿಚಾರಿಯರ್
ಬರುತಿದರೊಡ್ಡಿ ಸುತ್ತವರನೆ ಕೈಯ್ದಿಂ ಮೊಗವಡಂಗಳೆದಂಗಳಿರಾಂಭಿ
ಯಂಬಿಂ (ಪಾಂಶಾ. ೪-೪೪). [ಮೊಗವಡ + ಕಳೆ]

ಮೊಗವಡದಿ (ಕ್ರಿ). ಮುಖದ ತೆರೆಯನ್ನು ಸರಿಸು; ಮೇಲು
ಮುಸುಕನ್ನು ತೆಗೆ: ಮೂರಿ ಮೊಗವಡದಿವೆವೊಲು ಜಜ್ಜಾರಮಾಸಾಳು
ಗಳು ನಿಜದಾತಾರನಮರಕೊದಗಿ ಹಣವಿನ ಮುಣನ ನೀಗಿದರು (ಕುಶಾ. ೩೩. ೧-೨೦). [ಮೊಗವಡ + ತೆಗೆ]

ಮೊಗವರಿಕೆ 'ಮೊಗವಾಳೆ' ನೋ.

ಮೊಗವರಿಗೆ (ನಾ). (ಅನಿಗಳ) ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಗುರಾಣಿಯಾಕಾರದ
ರಕ್ಷಣೆಯ ಸಾಧನ: ಗುಳಿ ಬಿಗಿದ ಒಂಚಿಯಂ ಮೊಗವರಿಗೆ ಕವಳಿಯ
ಗಳಿಂದ ಸುಲಳಿಗರು ಜೋಡಿಸುಕುಳಿ... ವೀರದೊಡಗಲುಮೆರಸಿ
ನಿಂದವು ಕರಿಗಳು (ಪೂಜ. ೫-೩೦); ಕರಿಗಳ ಕೊರಳ ಮುಟ್ಟಿಯು
ಪೂರಾದ ಮೊಗವರಿಗಳ ಖಂಡಿಸುವ... ಜೋಡರ ಭುರವುಕ್ಕುತಿ
ಬಿಳಗಿನತ್ತರು ದೇವಸಂತಿಗೆ (ಕುಶಾ. ೪-೩೬). [ಮೊಗ + ವರಿಗೆ]

ಮೊಗವಾಳೆ, ಮೊಗವರಿಕೆ (ನಾ). ಮುಖಪರಿಚಯ: ಗುರುತು:
"ಮುಖಯಂ ಸಂಸ್ತವಮೆನಲ್ ಮೊಗವಾಳೆ (ಪಾಂಶಾ. ೩)" (ಕುಶಾ. ೧೩೪-೩೨). ಮೊಗವರಿಕೆ: ಈ ಮುಖದ ಮೊಗವರಿಕೆಯು ನನಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ
ಬಹುದು (ಪೂಜ. ೪೦-೩೩). [ಮೊಗ + ಅಳೆ]

ಮೊಗವಾಳೆತ (ನಾ). - ಮೊಗವಾಳೆ: "ಸಂಸ್ತವ, ಮುಖಯಂ- ಈ ೨
ಮೊಗವಾಳೆತಂ" (ಪೂಜ. ೧೦೭-೪೦); ಮುಖವೆಯ ತುವುಮಂ ಬಡಿಸಿ
ಮೊಗವಾಳೆತವಂ (ಪಾಂಶಾ. ಮುಖವಾಳೆತವಂ, ಮುಖವನಾಳೆತವಂ) ಪೂಡಿ
ಕೊಂಡನು (ಪೂಜ. ೩-೩೪). [ಮೊಗ + ಅಳೆತ]

ಮೊಗವಾಡ 'ಮೊಗವಡ' ನೋ.

ಮೊಗವಾಡನಾಟಕ (ನಾ). ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಆಡುವ
ನಾಟಕ: "(ಕವಾಚಿನೊಡಗಿಳು ಮೊಗವಾಡ ಧರಿಸಿ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಕನಾಟಕ
ವಾಗಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಸಂವಾದ. ಸಂಭಾಷಣೆ, ಸಂಗೀತ.
ಮೊ. ಮೊಳಕೊಂಡಿದ್ದ) ನಾಟಕವಿನೋಡ: ಮೊಗವಾಡನಾಟಕ"
(Maqueo- ೫೦೫). [ಮೊಗವಾಡ (< ಮೊಗವಡ) + ನಾಟಕ]

ಮೊಗವಾಡುಡ. ಮೊಗವಾಡ (ನಾ). ೧. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊ
ಳ್ಳುವ ಮುಸುಕು; ಅವಗುಂಠನ: ಸುಲಳಿಯು ಸುಚಿ ಮೊಗವಾಡುಡ
ರನ್ನಗುಂಠಿ ಹೊನ್ನ ಹಾಪುಗಿಯು ಹೊಂಬಣ್ಣ ಮೆಯ್ಯ ಮುನಿಯಾ
ಕುಮಯ ಬೆಂಬಳಿವಿದ್ದಿದ್ದುರು (ಪೂಜ. ೨೪-೫). ೨. ಮುಖವನ್ನು
ಒರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಪ್ಪಿ: ಬಿಡದೆ ಚುಂಡಿದಧರವನು ತೊಡೆದಲ್ಲದೆ ಯೋಗ್ಯ
ವಲ್ಲೆಂದು ಮೊಗವಾಡುಡವಿದ್ದಿದರೊತ್ತಿನಲಿ (ಪೂಜ. ೪-೩). ಮೊಗ
ಪಾಡುಡ: ೧. ಮುನ್ನೆ ಶಿವಮುಗ್ಧ ದೇವರೆಂದು ನಾಡೆ ಮೊಗವಾಡುಡವ
ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದರೊಪ್ಪಿ ನೆಲದೊಳ್ಳಲಿ ತನ್ನ ಮುಖವಾಡವನದಂ
ಭವಿ ಕಂಡನೊಡಮುವ ಬಿಟ್ಟು (ಪಾಂಶಾ. ೧೦-೪೩).

[ಮೊಗ + ಪಾಡುಡ]

ಮೊಗವಾಳೆ (ನಾ). ಬಾಯಿಯನ್ನು ಸಂವಾಸನೆಗೊಳಿಸಲು ಬಳಸುವ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ: ಮುಖವಾಸ: ಸುಖಸುವರೊಂದು
ತಿಂಗಳುತ್ತಮ ಸುಗಂಧಾಸುಲೇಪನದಿಂದ ಮೊಗವಾಡವುಬಲಶಾಲಿಯಿ
ವಧುರ ಮಧುಪಾನದಿಂದನವ ಸಂಯೋಗದಿಂದ (ಪೂಜ. ೧೨-೪೪).

[< ಪೂ. ಮುಖವಾಸ]

ಮೊಗವಾಳೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಳೆ: ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಗಜದಂತೆ
ಕೈಕಾಲ್ಪಾಲ್ಗಳಿವಾ ನೆಲನೊಟ್ಟಿದುರು ಕಳೆ ಕಳೆ ಮೊಗವಾಳೆ ಬಲ್ಲಿಸಿಲ
ಹಳುವ ಕೆಮ್ಮರಿಗಿಡಿದಂತೆ (ಪೂಜ. ೫೭-೬೦). ೨. ಪರಿಮಳದಿಂದ

ಕೂಡಿದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ (?) : ಸುರಗಿ ಮೊಗವಾಳಿ ಬಂದಾಗ ಪರಿಪರಿಯ ಸುಗಂಧಕುಸುಮ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುಂಟು (ಕೂಟ. ೧-೪೬). [ಮೊಗ + ಬಾಳಿ (< ಬಾಬಿ)]

ಮೊಗವಿಕ್ಕು 'ಮೊಗವಿಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೊಗವಿಡು 'ಮೊಗವಿಡು' ನೋ.

ಮೊಗವೀಣೆ 'ಮೊಗವೀಣೆ' ನೋ.

ಮೊಗವೀರ 'ಮೊಗವೀರ' ನೋ.

ಮೊಗವೂಟು (ಕ್ರ). ಮುಖವನ್ನು ಊರು.—ತಿಪ್ಪ.— ಬುಟ್ಟಿ : ಕೋರಿಮೆ ವಾದ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮೊಗ್ಗುಗಳೊಳಗೆ ಮೊಗವೂಟು ಬಿಟ್ಟು ಭೋಜನೋದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ . . . ಕಾಟಾ ಕಡಲಿಟ್ಟು ಮತ್ತಮಾಧುಮ್ರತಾಳಗಳ (ಕೂಟ. ೧-೦೦೬). [ಮೊಗ + ಉಟು]

ಮೊಗವೆಣು ? (ಕ್ರ). ಕಾಡಿನ ಕೊಳ್ಳು (?) : ಅಗಣತ ಬುದ್ಧದ ತೆರೆ ನೊರೆ ಸುಳಿ ನಾಳಿ ಮೊಗವೆಣು ಜಂತು ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೆಗೆವ ನೀವಣ್ಣಗಳು ಮುತ್ತಿನಂದಿ ಕಣ್ಣೆ ಸೊಗಯಿಸಿತು ಪ್ಯಾಂಗಂಗಿ (ಕೂಟ. ೬-೩೬). [ಮೊಗ + ವೆಣು ?]

ಮೊಗಶಾಲೆ 'ಮೊಗಶಾಲೆ' ನೋ.

ಮೊಗಸಂದಿಸು (ಕ್ರ). ಅಭಿಮುಖವಾಗು : ಎದುರಾಗು : ಮೊಗಸಂದಿಸುವರಂಗಭವಗ್ರಹವರ್ಧನದಿಂದ ನೋಡಿದರು . . . ಪೂರ್ಣೇಂದ್ರವರವನ ಸತತವರ್ಣಗಳ (ಕೂಟ. ೩-೩೬). [ಮೊಗ + ಸಂದಿಸು]

ಮೊಗಸನ್ನೆ (ನಾ). ಮುಖಭಾವದಿಂದ ತಿಳಿಸುವ ಸೂಚನೆ : ಮುಖದ ಮೂಲಕ ಮಾಡುವ ಸಂಜ್ಞೆ : ಬಂದ ನೈಪಾಲಕರ ಮೊಗಸನ್ನೆಯೊಳು ಕಳುಹಿದನು ದಂಗೆಗಳಿಗೆ (ಕೂಟ. ೧-೦). ಅರಸೆ ನಿನ್ನ ನುಮತಿಯೆನೆ ನುಡಿಯದೆ ಭರತೇಶ ಮೊಗಸನ್ನೆಗೊಟ್ಟ (ಕೂಟ. ೩೯-೪೦) : ಅಸುರಮರ್ಧನನುಜೆ ಮೊಗಸನ್ನೆಯರಿ ಬೀಳ್ಕೊಳುತ (ಕೂಟ. ೦೩-೦೩). [ಮೊಗ + ಸನ್ನೆ]

ಮೊಗಸಾಲೆ, ಮುಖಸಾಲೆ, ಮೊಗಶಾಲೆ (ನಾ). ದೇವಸ್ಥಾನ, ಅರಮನೆ. ಭವನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮುಂಭಾಗದ ಹಜಾರ : ಪಡಸಾಲೆ : ಮುಖ ಮಂಟಪ : "ಪ್ರಭಾಣಿ, ಪ್ರಭಾಣಿ, ಅಲಿಂದತೆ - ಈ ಮೊಗಸಾಲೆ" (ಕೂಟ. ೩೦-೦೪೪) : ಸಪ್ತಪಾಳೇಶ್ವರನು ಮೊಗಸಾಲೆಯೊಳಿಟ್ಟ ಪೊನ್ನ ಪದಿಗಳೊಳೆ (ಕೂಟ. ೧-೧೩ ಪ) : ರಾಜಧಾನಿ ಬಸವಾಸಪುರವೆ ಜಯಂತಿ ಮಧುಕೀಶ್ವರನ ಮೊಗಸಾಲೆಯುಮಂ (ಕೂಟ. ೩೧-೩೧ : ೦೦೩-೩೩ : ೧೩೩ ಪ) : ಸರಮನೆಯ ಮೊಗ ಸಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು (ಕೂಟ. ೩). ಮುಖಸಾಲೆ : ಮುಂದೂ ಸೋಭನ x ಮಂಮಂ ಪುರಮಂ ಮುಖಸಾಲೆಮಾಡಮಂ ಮಾಡಿಸಿ ಚಕ್ರಿಯೊಳ್ಳಡದು ಕಾಸವಮಂ (ಕೂಟ. ೩೧-೩೧ : ೩೯-೦೪ : ೧೩೩). ಮೊಗಶಾಲೆ : ಬಂದನು ಮೊಗಶಾಲೆಗೆ ಕೋಪಾಭಿಷೇಕದಿಂದ ಮುಟ್ಟು ಟೆದಂ ಕೆಂಟಲನು (ಕೂಟ. ೩೯-೦೩೩) : ಭವಮಂಟಪದ ಮುಂದೂ ಮುತ್ತಿನ ಮೊಗಶಾಲೆ (ಕೂಟ. ಸಾಲೆಮೊಗ . . . ಓಲಗಂಗೊಟ್ಟು (ಕೂಟ. ೦೩-೩೦ ಪ) : ಅರೆ ನೇರವಾಗಿ ಮೊಗಶಾಲೆಗೆ ಬಂದಳು (ಕೂಟ. ೦೬). [< ಸಂ. ಮುಖರಾಜಾ./ತುಳು. ಮೊಗಸಾಲೆ, ಮೊಗಸಾಲೆ, ಮೊಗಸಾಲೆ, ಮೊಗಸಾಲೆ, ಮೊಗಸಾಲೆ]

ಮೊಗಸಿಂಡರಿಸು (ಕ್ರ). ತಿರಸ್ಕಾರ, ಮುಗುಪ್ಪೆ. ಕೋಪ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಮುಖವನ್ನು ಗಂಟುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು : "ಮೊಗಸಿಂಡರಿಸು—ಮೋರೆಯ ಗಂಟು" (ಕೂಟ. ೩೬). [ಮೊಗ + ಸಿಂಡರಿಸು]

ಮೊಗಸಿರಿ, ಮುಖಸಿರಿ (ನಾ). ೧. ಮುಖದ ಚಿಲುಪ್ಪು. . . ತೇಜಸ್ವಿ. . .

ಕಾಂತಿ : ಕೋಡಗದ ಮೊಗಸಿರಿಗೆ ಕಾವಲಿಯೋಡು ಕನ್ನಡಿಯಾಯ್ತು (ಕೂಟ. ೧-೦೩) : ಬಿಂಬಾಧದ ಕಂಬಳಗಿನೋಡನೆ ಸುಲಿಪಲ್ಲ ನುಗ್ಗಲಗು ಮೊಗಸಿರಿಯ ಮೈಸಿರಿಯ ಪಸರನೆ (ಕೂಟ. ೦-೦೩೩ ಪ). ಮುಖಸಿರಿ : ೨. ಮುಖಭಾವ. ಮುಖಮುದ್ರೆ : ತಿರವ ಗೊರವಾಗಿ ಕಂಪಕಂಡವರಲ್ಲ ನಗುತರೆ ಮುಂಡೆಯರ ಮುಖಸಿರಿಯ ತಾಳಮೆಕೊಂಡು ಬಂದಮ ಭಂಗ ವಲ್ಲವ ಪತಿಯ ಬಿಡು ಸತಿಯ (ಕೂಟ. ೩೯-೦೪). ೩. (ಕರಾ) ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ತೊಡಿಸುವ ಚಿನ್ನ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮುಖವಾಡ. [< ಸಂ. ಮುಖ್ರಿ]

ಮೊಗಸು. ಮೊಗಸು (ಕ್ರ). ೧. ತೊಡಗು : ಉಪಕ್ರಮಿಸು : ಅರಂಭಿಸು : "ಮೊಗಸು-ಉಪಕ್ರಮಿಸು" (ಕೂಟ. ೩) : ಮನೆಗಲಸಕ್ಕಿ ಸಯ್ಯ ಮೊಗಸಲ್ಲುಣವನಾದ ನೋಡಿ ಹೊಕ್ಕುತದ್ದನಿ ವಿಗಲಿತ್ತರಾಗುಳಿಸಿ (ಕೂಟ. ೧-೦೦೪) : ಮಂತ್ರಪ್ರಶಸ್ತಮಂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನವಕ್ರೇಡಗಿ ವಿನೋದವರ್ಣಗಳಿಗಂ ಮೊಗಸಯೋಡನೆ (ಕೂಟ. ೧-೦೩೩) : ಪೊಗುನೋಳ ಮೊಗು ಬೈಗುವರೆಗಂ ಬೇಟೆವರದಿನಸುವರೆಯಾಗಿ (ಕೂಟ. ೧-೪ ಪ). ೨. ಎದುರಿಸು : ಪ್ರತಿಭಟಿಸು : ಹೋರಾಡು : ಕಾಲನೇವಿಗೆ ಮೊಗಸಿರಿದ ಕವಲಿಗಿಮ್ಮಿಗಲೆನುಜುಮಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೦-೩೦) : ಇವನ ಭೇದಿಪ್ಪಡವನೇಡ ಗಾಣವನ ತಾನಿವನು ಭೇದಿಪ್ಪಡೆಯಿಲ್ಲ ಅವರಗಂಡೆ ಮೊಗು ಬಾಣ ಬಾಣಗಳ ತವೆಯುರೂರವಂತರದಲಿ (ಕೂಟ. ೩-೦೪) : ತುಡುಕು ಮೊಗಸ ಡಗು ಮರಕಡರೊಡರ್ಪಿ (ಕೂಟ. ೩೯-೩೯). ೩. ಸುತ್ತವರಿ : ಆಕ್ರಮಿಸು : ಆವರಿಸು : ಕಳ್ಳ ಗಂಧಕ್ಕೆ ಮೊಗಸಿದ ನೋಣಗಳಿಲ್ಲಂ ಸಂಪದಂ ಕಂಡು (ಕೂಟ. ೦೨-೦೨). ೪. ಧಾಳಿಮಾಡು : ಎರಗು : ಲತಾಗಿಯಾರ ಸುಯ್ಯ ಕಂಟಗಳಿಗಳ ಮೊಗು ಮುಸುಳಿದುವು (ಕೂಟ. ೦೦-೩೦) : ತರದ್ವ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮೊಗುವಾಗಳ (ಕೂಟ. ೦೦-೩೬ ಪ) : ಗಿಳಿವಿಡ್ಡು ಗಿಡಿಗು ಮೊಗಸಿದಂತೆ (ಕೂಟ. ೩-೩-೩). ೫. ಇಚ್ಛಿಸು : ಬಯಸು : ಆಪೇಕ್ಷಿಸು : ಮುಪೇಣಂ ಲಗ್ನ ಮಾಡರೊಡ್ಡು ಪೊಗು ದಂಗೆಕ್ಕಿಳಿ ವ್ರಾತಮಂ (ಕೂಟ. ೦೨-೩೦) : ವಿಮರಾಗಿಯುನ್ನತದ ರೂಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಮೊಗು (ಕೂಟ. ೦೦-೩೦) : ವೀರ್ವಕ್ಕಿಗಳ ಜರ್ಣಲಗೆ ಮೊಗಸಿದುವು (ಕೂಟ. ೩೦-೩೦). ೬. (ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ) ಹೊರಡು : ಸಾಗು : ಅಟ್ಟು ಮೊಳಯೋಡ್ಡಗೆ ಮೊಗಸಿದ್ವಜಾತಿಯ ಪಳೆ ಪಲವೆಮನೆಯ ಭರತಮೋರಂ (ಕೂಟ. ೦೨-೩) : ಕಳದ ಮೊಗೊಟ್ಟಲರಿ ಮೊಗಸುಪ್ಪಡಳುಕುತರು (ಕೂಟ. ೩-೦). ೭. ಮೂಡಿಸು : ಪ್ರಕಟಿಸು : ಸೊಕ್ಕುಜವ್ವನೆ ತರುಣವರ ಪ್ರಾಮಂ ಮೊಗಸ ಕೆಂಬೊನರು ರು ಪರಿಸಿಕ್ಕೊಂಡುಮಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೩). ಮೊಗಸು : ೮. ತುಂಬಿ ಹೊರಸೂಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಹಾಲುಹೊರ ಮೊಗಸಿದನು (ಕೂಟ. ೧-೪೦). ೯. (?) : ಯದಕೆ ಅವನ ಅಳುಕಿದವರಿಗೆ ವಾರಣಾ ಆ ಗಂಗೆಯ ತಡಿಯಲಿ ಯೇಳುನೂರು[ಕ್ರ]ಪರ ತಮ ತಂದ ತಾಯಿಯನು ಕೊಂದವರು ಮೊಗಸುಗೆ (ಕೂಟ. ೪೩೩ (೩), ಕೂಟ. ೦೩ ೨೦ : ೩೬೫).

ಮೊಗಮೊಗಸು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಮೊಗಮೊಗು ಮುಂಬರುವ ಕುದುರೆ ಸಾರಥಿಗಳ . . . ತಪ್ಪಿದವನ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಿದ್ದು ಬೊಬ್ಬಿಡು (ಕೂಟ. ೦೨-೩೩). [ಮೊಗ + - ಸು./ತಮ. ಮುಯಲ್ : ತಲು. ಮೊಗಯು] ಮೊಗಸು (ನಾ). ೧. ತೊಡಗುವಿಕೆ : ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಿಕೆ : ಮೊಗಸಂ ಮಲ್ಲನೆ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೊಪ್ಪಿರುವಾರ್ಪನವರ ತನಗಿಲ್ಲವ ಕವಿ ನಿರವಿಪಂ (ಕೂಟ. ೦೩-೩). ೨. ಬಯಕೆ : ಆಪೇಕ್ಷೆ : "ಬಾಕು, ಮೊಗಸು, ಪಾಂಡ, ಇಚ್ಛೆ - ಈ ೪ ಇಚ್ಛೆ" (ಕೂಟ. ೩೬-೩೬) : "ಇಚ್ಛೆಯು ಮೊಗ[ಕೂಟ. ಮುಂಗು]ಸಂದಿಸು" (ಕೂಟ. ೩೩) : ಬೊಬ್ಬಲಿನಲ್ಲಿಯ ಸುಟ್ಟುವ ತಾಜೊಗಸಂ (ಕೂಟ. ೩೬-೦೪). [< ಮೊಗಸು./ ತುಳು. ಮೊಗಸು]

ಮೊಗಸುತ್ತ (ನಾ). ೧. ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತುವ ವಸ್ತ್ರ; ಪಾಗು; ಅಂತಃ
ಬಂದು ಮೊಗಸಾಲೆಯೊಳ್ಳಿಕ್ಕಿ ಮೊಗಸುತ್ತಿನ ಮಗುಲದ ಬಿನ್ನಪದ
ಸಹನಧರವಲ್ಲವಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು . . . ಉದಯಸುಂದರಕುಮಾರನರಮನೆಯ
ಬಾಗಿಯೊಳ್ಳಂದು ನಿಂದಿರ್ಪವನೆಂದು ಬಿನ್ನವಿದೆ (ಕೂಡಾ. ೨-೨೪).
೨. ದಿಗ್ಗ್ರಮ: ಕಕ್ಕಾಬಿಕ್ಕು: ಗೊಂದಲ: ಅಮರು. ಮೊಗಸುತ್ತಿನ
ನಿರಾಶೆಯ ಮುಕ್ತನದಿಂದ ಅವುದಾದರೂ ಅನುಹತಕ್ಕಾಗಿ ದಾರಿಗಡದಂತೆ
ನೀನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬೇಕು (ಚಿಕ್ಕ. ೩೯-೨೨). 'ಮುಖಸುತ್ತ'
ಪರಾ. [ಮೊಗ + ಸುತ್ತ]

ಮೊಗಸೂನಿಗೆ (ನಾ). (ರಥದ) ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿರುವ ಕಣಾರಿ :
ಚೂರಿಸುವ ಮೊಗಸೂನಿ(ಪಾಣಿ. ೦)ಗೆಯ ಕೊಲ್ಲಾರಿಗಳ ಶರಬಂದಿಗಳ
ಹೊಂದೇರು ಕೆದವವು (ಕಾಣ. ೬. ೨-೯೯).

[ಮೊಗ + ಸೂನಿಗೆ (< ಸೂರಿಗೆ)]

ಮೊಗಲು. ಮುಗುಟು (ನಾ). ೧. ಎಳನೀರಿನ ಮೇಲುಭಾಗದ (ಕೆತ್ತಿ
ತೆಗೆಯುವ) ಸಿಪ್ಪೆಯ ಭಾಗ: ಎಳನೀರ ಕುಯಿದಿಳುವಿ ಕಟ್ಟನವಾದ
ಕಾಗದೊಳಗಿರಿಸಿ ಮಜದಿನ ಮೊಗಳ ಕಳೆದು ನಿಂಬೆಯ ಪನ್ನಿನ ಮೊಸ
ಮಳೆಯ ಒಳಮು (ಕೂಡಾ. ೨-೨೦); ಎಳನೀರಂ ಮೊಗಳ ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ
೧೦೦೦೦ ಅಳಲೆಯು ಚೂರ್ಣವ ಹಾಕಿ ತಟ್ಟಣವೆ ಕುಡಿಯಲು ರಕ್ತಾಕಿ
ಸಾರಂ ಕೆಡುಗುಂ (ಕಾಣ. ೬೦೦); ಹನ್ನೆರಡು ಎಳನೀರುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತು,
ಕೆತ್ತಿ ಮೊಗಳ: ತೆಗೆದುಕೊಟ್ಟು (ಕೂಡಾ. ೨೦೯). ಮುಗುಟು:
೨. (ಕರಾ) ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಯು. ತೊಟ್ಟು. ೩. (ಕರಾ) ಗಡ್ಡೆಗಳ
ಮೊಳಕೆ.

[ದೇ.೩ ಕಮಿ. ಮುಟು; ತುಳು. ಮುಗಡ್. ಮುಗಡ, ಮುಗಡೆ]

ಮೊಗಾರ 'ಮೊಗವಡ' ನೋ.

ಮೊಗುಂ 'ಮೋಫುದ' ನೋ.

ಮೊಗುಟು 'ಮುಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಗ್ಗಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ದ್ರವಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಬೊಗಸೆ ಅಥವಾ ಪಾತ್ರೆಯ
ಮೂಲಕ ತೋಡು. - ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳು: 'ಮೊಗ್ಗಿ - ಜರಾಕರ್ಪಣೇ.
ಫೂಫೇದೇ ಚಿ. ಫುಫೇದೇ ಚಿ' (ಕೂಡಾ). ಮಹಾಬುದಿಯ ಗೆತ್ತು
ಮುಗಿಲ್ಲದಾಗಿ ನೀರ ಮೊಗವವೇಲ್ . . . ನೀರಾಡುತ್ತಿದುವು ಸುತ್ತ
ಮಲ್ಲಿ ವನಕನಿವಹಂ (ಕಾಣ. ೨೦೯); ಬೆಲಗನೆ ಕೀವಿಕೊಂಡು ಕುಡಿಯಲ್
ಮೊಗಯಲ್ ಕೊಡಗೊಂಡು . . . ಬಗೆದುದುಂದು ಜನಂಫ ನೆಚ್ಚಿದಿಕಾಂಬು
ವಂ (ಕಾಣ. ೬-೬); ತಲೆಗಳ ಬಟ್ಟರಿಂ ಮೊಗದು ನೆತ್ತರನಾಗೆ ಅಂಟ
ಯಿವಾಂಟ . . . ಕೈವಡಿಯೊಳುಂಡುವ ರಕ್ತಸಿಯುರ್ಕೊಳ್ಳಿದರ್ (ಕಾಣ.
೨೦೯); ಜಲವಸುಂಕಿಯಿಂದ ಮೊಗದೀಟಲು (ಕಾಣ. ೨೬-೦೯).
೨. ಬಾಚು; ಗೋರು: ಸಹಕಾರದಾದಿಮುಫಲವ್ಯಾಪಕಂವಾಗಳಂ
ತನಗೊಪಂ ಮೊಗದತ್ತಿ (ಕರ್ಣ. ೨-೬೦); ಸೀಹುಜಲದ ಸಿಂಗರದ ಶಿವನ
ಮೊಗದತ್ತಿ ತೆಗೆದತ್ತಿ (ಗಾ. ೬-೦೦೯ ೪); ಸೂಸುವ ಮಿದುಳ ಮೊಗದೊತ್ತಿ ಸಿ
ಸಾಲಿದುವ ಅತಗನಾಯಿದು ಕೆದವಾ ರಕುತವ ತಂಡುಕಿ ಬಿಲ್ಲುವ ಕೆಯ
ಬರಿಕ್ಕಿ ಬಿಡಿಸುವ ಪುಟ್ಟಾಗಿ ಯಮರಾಜನ ಪರಿಗ್ರಹಕೆ (ಕಾಣ. ೨-೦೨).
೩. ಕುಡಿ: ಅಂಟು: ಅಮೃತವೃಕ್ಷಗಳಂ ಕೊಪಂತು ಪೇಶ್ವ ತಿರ್ಗದ
ಕೃತಿಯಂ ಬುಧ್ಧ ಕವಿಗಳಂ ಮೊಗವರ್ (ಕೂಡಾ. ೦-೨೯); ಸದಾಸುರಿ
ಮೊಗವಿಟ್ಟು ಮೊಗದವು ಪರವಲವನರವಕ್ಕೆ ಹಿಗ್ಗಲು (ಕಾಣ. ೨೨-೬೯).
೪. ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸು: ಹೊರಹಾಕು: ತರಣ ಮಿಗಳಯ ಮಿಡವಳು
. . . ಮಧುರಗೀತದ ಪಾಡಿಯೊಳು ತನ್ನದೆಯ ಧಾವನ ಮೊಗವಳು
(ಕೂಡಾ. ೨೨-೯); ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಮಾಡುವ ಪಾವವಲ್ಲ ಇತಿಹಾಸವಾಗಿ ಅವಳ
ದಂವಿನನ್ನು ಮೊಗಯುತ್ತಿತ್ತು (ಗಾ. ೨೨೦). ೫. (ತುಂಬಿ)

ಹೊರಸೂಸು: ತುಳುಕು: ಸುರಕ್ಕೆ ದಿಗಿಭಂಗಳ್ ಬಳ್ಳಿ . . .
ಬಿಟ್ಟುಗಳ್ ಜರಿಯ ಕಡಲ್ ಮೊಗಿಯೆ ಚಿತ್ತಾ ತಕಮೊಗಿಯೆ ಸುಪ್ಪನ್ನರಂ
ಕಡಿದಾದು (ಕಾಣ. ೦೨೦-೨೬); ಇವಳ ರಸದದೆಯ ಮುನ್ನೀರು ಮೊಗಿ
ದಮ್ಮ ನೊರೆಯ ಬಿಮ್ಮಿತ್ತು (ಕೂಡಾ. ೧. ೨೨೯). ೬. ಎರೆ: ಸುರಿ: ತರಕಾರಿ
ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಎತದ ನೀರು ಮೊಗಿಯಲು . . . ಉದಾಸೀನವುಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ
(ಕೂಡಾ. ೨). ೭. ಧಾಳಿಯಿಡು: ಆಕ್ರಮಿಸು: ಏನ ಮೇಳುಪವನು
ನೃಪ ತವಸೂಸುವಿನ. ಮೋಹದೊಳೊಳ್ಳುವಾನೆಗಳನುಪ್ಪರಿಸಿ ಗಗನವ
ಮೊಗಿಪ ಕುದುರೆಗಳ (ಕಾಣ. ೨೨. ೯-೨೦); ಹಾಯಿತುರಿ ಹೊದಜ್ಜಿ
ಕೊಡಲಿಯ ಬಾಯ ಧಾರೆಯಲಬಿಳುಗ ಜರಿದಾಯನಲು ಸೀವರಿಸಿ ಬಿು ಮೊಗಿ
ದುಂದು ಮರುತ್ತಭವ(ಕೂಡಾ. ೦-೦೬-೦೦). ೮. (ಅಲಂ) ಸೆರೆ ಹಿಡಿ: ಉತ್ತರ
ಗೋಗ್ರಹಂ ಓದಿದುಮಾಗ್ರಹವಂ ವಂದೊಳ್ ತಗುಳ್ಳಿ . . . ಬಂದು
ಮುಕ್ತಿ ಮೊಗದಂ ವಿಭು ಗೋಕುಲಮಂ ವಿರಾಟನಾ (ಕೂಡಾ. ೯-೯೨).
೯. ನುಂಗು: ಕುಳಿಸು: ಅಡವಿಯಂ ಮೊಗದು ಸುಡುಕ್ಕಿ
ಗಾಫೀಶನದ ಗೊಡವೆಯೇವುದು (ಕಾಣ. ೯-೯೨); ಭುಗಿಲು ಭುಗಿ
ಭುಗಿ . . . ಎಂದೊಗದು ದಳುರಿಯುಗಳಲಂಬರಕುಗಿದು ಜಗಿದುದು
ಮತ್ತೆ ಪುದುದು ಲೋಕ ಬೆದಪುತಿರೆ ಮೊಗದು ಮುಕ್ಕಿತು ಕೊರಳ
ಕಡಿಯಲು ನೆಗದು ಪಾಟುತು ರುಂಡ ಶೋಕತಪೊಗುತ (ಕಾಣ. ೨೬-೬೯).

ಮೊಗಮೊಗಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಮೊಗಮೊಗದು ನೆತ್ತರಂ ಪವನಪುಂಕಂ
ನೆತ್ತಿಯೊಳೆದಜ್ಜಿವಿಸಜ್ಜಿಯೊತ್ತಿ . . . ಕೀಶನುನೆತ್ತಂ ಪಸೂಸಿದಂ
(ಕೂಡಾ. ೦೨-೦೨೬); ಶಂಭುಯೋಗಸುಖಾಮೃತವನೆಯ್ದ ಮೊಗಮೊಗದು
ವೀರ್ಮ (ಕಾಣ. ೨-೬೯); ಒಡದು ಬೊಮ್ಮ ನಡುಂಡವೊಂದೆ ಕಡಲು
ಮೊಗಮೊಗದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದೆ (ಕಾಣ. ೦೨-೯೬).

[ದೇ.೩ ಕಮಿ. ಮುಕ; ತುಳು. ಮುಗವು. ಮೊಗವು; ಕೋತ. ಮುಜ್]

ಮೊಗ್ಗಿ. ಮುಗ್ಗಿ. ಮೊಫಿ (ನಾ). (ನೀರು ಮುಂತಾದ ದ್ರವಪದಾರ್ಥ
ವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಳಸುವ) ಮುಟ್ಟಿನ ಪಾತ್ರೆ; ಎಮ್ಮಾಕೆಯ
ಕೈಯ ಮೊಗಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಾಮವ ತೇಯಲಾಗಿ ನಾಮವೊಂದು ನೀರಳ
ಯತ್ತು (ಕಾಣ. ೯-೧೧. ೨೦೯-೨೨೦); ಒಂದು ಮೊಗಿಯಕ್ಕಿಬಿಟ್ಟೊಂದು ಮೊಗಿ
ಮುಟ್ಟಿಗೆಯೊಂದಾಗಿ ಬೆರಸಿ (ಕೂಡಾ. ೨-೯೯); ಪೂಮೊಗಿಯೊಳುಂ
ಸುಗ್ಗಿ ತುಂಬಿಸಿರಿ (ಗಾಣ. ೦೨-೬೯). ಮುಗ್ಗಿ: ಇಪ್ಪತ್ತು ಮಗಿ
ನೀರು ಹೊಯ್ದು (ಕಾಣ. ೨೨೬). ಮೊಫಿ: ಅರಬ್ಬಿಗೆ ಗುಡಾಣ
ಬಿಡಿ ಕರಗ ಮೊಫಿಗಳ ಕ್ರಿಯಕ್ಕೆ (ಕಾಣ. ೧೫-೬. ೯೬೬-೨೯. ೧೬೨).

[< ಮೊಗ್ಗಿ/ಕಮಿ. ಮುಕ್ಕಿ; ತುಳು. ಮುಗಿಯು. ಮುಗಿ. ಮುಗ್ಗಿ]

ಮೊಗ್ಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಫೂಮಿ; ಹಳದಿಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಫಲವತ್ತಾದ ಫೂಮಿ: ಸರ್ವಸುಸ್ಯ ಮೊಗಿ ಮತ್ತರಾಜಕಂ (ಕಾಣ. ೨೨. ೨೨-೨೨. ೦೦೯-೨೨. ೨೨೨); ದೇವರ್ಗ್ಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಬೆದಲು ಮೊಗಿ ಮತ್ತೆ ೬
(ಕಾಣ. ೧೫-೬. ೯೬-೦೨; ೧೦೨ ೪); ಶ್ರೀಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಕೆಯ ಹಗರೆಯಂ
ಪಡುಲು ಮೊಗಿ ಮತ್ತರು ೪ (ಕಾಣ. ೧೫-೬. ೨೦೭-೨೬. ೧೨೨).
'ಮೊಗರು' ಪರಾ. [?]

ಮೊಗತರ್ (ಕ್ರಿ). ತುಂಬಿಕೊಂಡು ತರ: ಛಂದೋಂಬುರಾಶಿಯೊಳ್
ಮೊಗತಂದನಾಶ್ವೀಯಸಾಗಿ ಪಾಕಿಸುಂದರ್ (ಕೂಡಾ. ೦-೨೦).

[ಮೊಗ್ಗಿ + ತರ್]

ಮೊಗಿಬಲೆ 'ಮೊಗಿವಲೆ' ನೋ.

ಮೊಗಿವಲೆ. ಮೊಗಿಬಲೆ (ನಾ). ಮಿನನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಬೆಸ್ತರು ಉಪ
ಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲೆ: ಅವ ಹಂಜರಕೂ ಮೊಗಿ[ಗ್ಗಿ]
ವಲೆ ಯಾವ ಗಾಣವು ಮೊಗಿವಲೆಯೊಳು ತೀವಿದುದಕದ ಮಡುಮೆಯು
ಸುಗ್ರಾಮಫೂಮಿ: ಒಣ (ಕಾಣ. ೨೨-೨೬). ಮೊಗಿಬಲೆ: "ಮೊಡ್ಡ

ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೀಸು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಆ ಬಲೆಯನ್ನು ದಡಕ್ಕೆ ಎಳೆಯಲಾಗದೆ ಹೋದಾಗ, ಕೆಲವು ಮೀಸುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಬಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರೊಳಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಬೇರೆ ಸಣ್ಣ ಬಲೆ: ಮೊಗಬಲೆ (spiller, ೨೦೪೩).

[ಮೊಗ್ಗು + ಬಲೆ]

ಮೊಗವಾಲು (ನಾ). ಮಡಕೆಯ ತುಂಬ ಇರುವ ಹಾಲು : ಕುಸಕಿ ಮೊಗವಾಲು ಕುಡಿದು ಪೋಗೆ (೧೩೩. ೦-೨೦).

[ಮೊಗ್ಗು + ಪಾಲು (< ಪಾಲ್)]

ಮೊಗ್ಗು 'ಮೊಗಸ್ಸು' ನೋ.

ಮೋಗೇರ, ಮೋಗವೀರ (ನಾ). (ಕರಾ) ಮೀಸುಹಿಡಿಯುವವನು : ಬೆಸ್ತ : ಮೀಸುಗಾರ : ಫಡ ಮೋಗೇರ ಮಗನೆ (ಕುಪಾಪಾ. ೩೬) : ಎಲೆ ಮೋಗೇರನ ಮಗನೆ ಗಳಡದರು (ಕರ್ಪಾ. ೬) : ಕನ್ನಡ - ತುಳು ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಅತಿಶೂರರೂ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳೂ ಆದ ಮೋಗೇರರೆಂಬಾ ಅಂಬಿಗರಿದ್ದಾರೆ (೨೨೩. ೩೩). ಮೋಗವೀರ : ಕಡಲಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಅರಜಲು ಹೋದ ಮೋಗವೀರರ ಬೋಣಿಗಳು ಫುಟ್ಟು ಬಾಕುಕೋಳಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು (೨೨೩. ೬-೩೩) : ತರುವಾಯ ಮೋಗವೀರ ಹುಡುಗಿಯರನ್ನು ದ್ರಾಹ್ಮಣಕನ್ಯೆಯರನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ . . . ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು (೩೩೩. ೪೯). [+ ತುಳು. ಮೋಗೇರ]

ಮೋಗೇರತಿ (ನಾ). ಬೆಸ್ತರವಳು : ಮೀಸುಗಾತಿ : ಮೂರೋ ತನ್ನತೆಯೇ ತಡ ಮಾಡಿ ಹೊರಟ ಮೋಗೇರತಿ ಇರಬೇಕು (೨೩೩. ೩೦).

[ಮೋಗೇರ + - ತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮೊಗ್ಗಂಬ (ನಾ). ಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನೇ ತನ್ನ ಬಾಣಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು : ಮನ್ಮಥ : (೨೩೦. ೨. ೧೧. ೨೨).

[ಮೊಗ್ಗು (< ಮೊಗ್ಗ) + ಅಂಬು + - ಅ]

ಮೊಗ್ಗರ, ಮೊಕರ (ನಾ). ೧. ಮೊತ್ತ : ರಾಶಿ : "ಮೊತ್ತಮೊಮ್ಮಿಳಿಯು ಮೊಗ್ಗರಂ" (೨೦೩. ೦೦೬) : ಅಬಲೆಯ ಕಣ್ಣು ಬೆಳಗಿಂಗೆ ಬೆದಲಾ ಕಟ್ಟಲೆಯ ಮೊಗ್ಗರಂ ಮಗುಳ್ಳ ಮೂದಲಿಸಿ ಕವಿಮತೆ (೨೨೩. ೨-೩೦ ಪ) : ಕೋರಕದ ಕುಟ್ಟಲದ ಮೊಗ್ಗಿಯ ಮೊಗ್ಗರ ಗಳನಾಯ್ತು ಕೊಯ್ತು (೨೦೩. ೬-೧೯ ಪ). ೨. ಗುಂಪು : ತಂಡ : ಸಮೂಹ : ಕರಿಗಳ ಮೊಗ್ಗರವ ಮೆದಗಡಹಿದನು (ಕುಪಾಪಾ. ೨-೩೬) : ಹೆಗ್ಗರಿಯ ಹಿಡಿದ ಕಾಳ್ಕೋಣನ ಮೊಗ್ಗರವಿದೆ (ಕುಪಾಪಾ. ೨೬-೩೦) : ಮಗ್ಗಿಯನು ಗಾಣಿಸುವ ಮೊಗ್ಗರವ ಜೋಯಿಸರು ಅಗ್ಗವನು ಮಳೆಯನಣೆಯಾರು (೨೨೩. ೦೩೦೨). ೩. ದಂಡು : ಸೈನ್ಯ : ಬಲ : "ಮೊಗ್ಗರಮನೆ ಬಲಂ" (೨೩೩. ೦೬) : ಬಿಲ್ಲುಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡೆತ್ತುತ್ತೆ ಮೊಗ್ಗರಂ ಕೆಡವಿನಂ ಬಿಡದೆಬಿಟ್ಟು (೨೦೩. ೩-೦೦೦) : ಮೊಗ್ಗರವ ಕೆದಕಿದರು ಹೊಯ್ಸರೆ ನಗ್ಗಿದರು (ಕುಪಾಪಾ. ೨-೨೦-೩೦). ಮೊಕರ : ೪. (ಸೈನಿಕರ) ವಂಕ್ರಿ : ಸಾಲು : ಎಬ್ಬಿದವರು ಪರಮಾಕರಮನೊಡೆದೊಡೆಪ್ಪಡೆತ್ತರು ಪುನ ಸೂರ್ಯೋಲ ನೆಲ್ಲುಪಾಣಿಯುವೆರೆದರು (೨೩೩. ೦೯೩೦. ೩೬-೬ : ೨೦-೩೬೦ ೩೩). [ದ್ರ. ತೆಲು. ಮೊಗ್ಗರ, ಮೊಗರ]

ಮೊಗ್ಗರಂಬಾಯ್, ಮೊಗ್ಗರವಾಯ್ (ಕ್ರಿ). ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮಗ್ಗು : ಗುಂಪಾಗಿ ಮೇಲೆ ಬೀಳು : ಮಂ ಗುಂಡಿದಲಾ ಮೊಗ್ಗರಂಬಾ[ಪಾಪಾ. ಬೊ. ವಾ. ಬ]ಯ್ತು (೨೦೩. ೦೩-೩೩). ಮೊಗ್ಗರವಾಯ್ : ಮಾರಿ ಕನಲ್ತು ಸಂಗಡಕೆ ಮೊಗ್ಗರವಾಯ್ತು. (೨೨೩. ೬-೩೩) : ಉಲಿದು ಘೂಮಿಸಿ ಕೆಲಕೆ ಮೊಗ್ಗರವಾಯ್ತು ಬಿಡದೆ (೨೨೩. ೦೩-೦೦).

[ಮೊಗ್ಗರ + ಪಾಯ್]

ಮೊಗ್ಗರಂಬೋಯ್ (ಕ್ರಿ). ಗುಂಪಾಗಿ ನುಗ್ಗಿ ಹೊಡೆ. - ಧಾರಿಮಾಡು :

ಮಸಗಿ ಬೊಪ್ಪಟ್ಟು ಮೇಸಿಗೆ ಪರಿಮ ಮೂದರಿಸಿ ಮಂಗಳಂದಿಗಡಲಾ ಮೊಗ್ಗರಂಬೋಯ್ತು (೨೦೩. ೬-೩೬ ಪ). [ಮೊಗ್ಗರ + ಪಾಯ್]

ಮೊಗ್ಗರಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ : ಗಡ ಚಂದ್ರಪಾಸ ವಿಡಂಡಿ ಮೊಗ್ಗರಣೆ ಕೃಪಾಣ ದಂಡರತ್ತಾಯುಧಾವಳಿಗಳೆವು ಪು ಸರ್ಪಪುಂಡಲವನೆ ಭುಗಿಲಿಡುತ (೨೦೩. ೨೦-೦೩೩). [?]

ಮೊಗ್ಗರವಾಯ್ 'ಮೊಗ್ಗರಂಬಾಯ್' ನೋ.

ಮೊಗ್ಗರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಒಟ್ಟಾಗು : ಸೇರು : ಗುಂಪುಗೊಡು : ಬಗ್ಗಿಸಿ ಮೊಗ್ಗರಿಸುತ್ತೊಗ್ಗುಗೆಡದ ನಡಗೋಟಿಯಂತೆ ನಲವರ್ಚಿ ಎಂದು (೨೦೩. ೬-೩೩ ಪ) : ಆರ್ವ ಪೋರ್ವ ಮೊಗ್ಗರಿಸ ತೊಡಕುಪಗ್ಗಲಿವ ಬನ್ನಣಮೊಪ್ಪ ಕಡಂಗಿ ಕಾದಿದರು (೨೦೩. ೬-೩೩) : ಮೊಗ್ಗರಿಸಿ ಮೊರೆ ಮುಗಿಲೆ! ಮಿಸುಗು ಮೊನೆಮಿಂತೆ! (೨೦೩. ೨೩-೨).

[ಮೊಗ್ಗರ + - ಇಸು]

ಮೊಗ್ಗಳ 'ಮೊಕ್ಕಳ' ನೋ.

ಮೊಗ್ಗಿಸು 'ಮೊಟ್ಟಿಸು' ನೋ.

ಮೊಗ್ಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬಗುಳು : ಗಗನದೊಳಗೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಹೋದ ಮಜುದಿನ ಪಗರೆಸದಿರಲಾತಮೊಡಲ ಮೃಗ ಮೊಲಗಂಡು ಮೊಗ್ಗಿಸು ಪುಂದಂದದಿ ಮೊಗವತ್ತಿ ಗಳಹುತೆಯ್ದುದು (೨೦೩. ೦೯-೦೩).

[ಮೊಗ್ಗು + - ಇಸು]

ಮೊಗ್ಗು 'ಮೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಗ್ಗು 'ಮೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಗ್ಗು 'ಮೊಗ್ಗ' ನೋ.

ಮೊಗ್ಗಿ, ಮಗ್ಗು, ಮಗ್ಗಿ, ಮೊಗ್ಗು (ನಾ). ೧. ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅರಳದೆ ಇರುವ ಹೂವು : ಮುಗುಳು : ಕುಟ್ಟು : "ಸಜ್ಜುಕಮಂ ಮುಗುಳು ಮೊಗ್ಗಿ ಕುಟ್ಟುವುದು ತಾ" (೨೨೩. ೬೨) : ಜಳಜದ ಮೊಗ್ಗಿಯಂತೆ ಮುಗುಳಂತೆ . . . ಕೆಂಪನಾಳ್ ಕೋಮಳಕುಶಾಬಕ ಪ್ರಕರಮಂ ತೆಗೆದಂ ದಮಗಟ್ಟು ಲುಬ್ಧಕಂ (೨೨೩. ೦೩೩) : ಪೊಕ್ಕತ್ತು ತುಂಡಾಗ್ಗದಿಂದೊಡದಂಭೋದದ ಮೊಗ್ಗಿಯಂ ಮಧುಕರಂ (೨೨೩. ೨-೩೬) : ಕುಸುವದ ಮೊಗ್ಗಿಯಲಿ ರಚಿಸಿದರು ಸಿರಿಮದಿಯ (ಕುಪಾಪಾ. ೨-೨) : ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮೊಗ್ಗಿಗಳನಮಲೋತ್ಪಲ್ಲಕುಂದಪ್ರಸವದೂರ್ವ . . . ಸಜ್ಜಲಿತ ಪುಷ್ಪಂಗಳಲಿ ಭೂವಲ್ಲಭನು ಪೂಜಿಸಿದನು ಜಗದೇಕವಲ್ಲಭನ (೨೨೩. ೩-೩-೦೨). ಮಗ್ಗು : ೧. ಅವು ತದ್ವತ್ಪನಿಶದದಲ್ಲಿಳಿ ಮೊಲ್ಲ ಮಗ್ಗು (೨೨೩. ೨-೬) : ಮಾವನ ಮಗು ಮಗ್ಗಾಗಿ ಬಾರೊ, ತುರುಬಿಗೆ (ಕುಪಾಪಾ. ೩೬). ಮಗ್ಗಿ : ೧. ಚಿಡಿದವು ಸಹದೇವ ಶಿರದಲಿ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮ[ಪಾಪಾ. ಮೊಗ್ಗಿಗಳು (ಕುಪಾಪಾ. ೨-೩೩).

೨. (ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿದ) ಮೊಗ್ಗಿನಾಕಾರದ ಚಿತ್ರ, - ಮಾದರಿ : ಕೆಂದಾವರಮಗ್ಗಿಯ ಕುಪ್ಪಸವ ತೊಟ್ಟು (೨೨೩. ೦೬). ಮೊಗ್ಗು : ೧. ನನೆ ಮೊಗ್ಗು ಅರಳು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿಯ ಗಂಧವ ನಟವುದು (೨೨೩. ೩-೦೨) : ಗಡದ ಕೈಮಂಗಿದ ಮೊಗ್ಗಾಗಿ ಮೈದೋರು ಕಿದ (೨೦೩. ೨೨-೨) : ಅಜ್ಜನ ಬುದ್ಧಿ ಮೊಗ್ಗಿನ ಹಾಗೆ, ಪಾಪಜ್ಞನ ಬುದ್ಧಿ ಪುಲದ ಹಾಗೆ (೨೨೩).

[ದ್ರ. ತಮಿ. ಮುಕ್ಕಿ, ಮೊಕ್ಕು : ಮಲ. ಮೊಟ್ಟು : ತುಳು. ಮುಗ್ಗಿ, ಮೊಗ್ಗಿ : ಕೊಡ. ಮೊಗ್ಗಿ : ತೆಲು. ಮೊಗ್ಗ, ಮೊಗಡ : ಕುಳ. ಮೊಕ್ಕೊ]

ಮೊಗ್ಗೋಲ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಮುಗುಳುಗಳನ್ನೇ ಬಾಣವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು : ಪುಷ್ಪಾಸ್ತ್ರ : ಮನ್ಮಥ : ಅಗ್ಗದ ದೊರೆಯ ಕೆಳಯನಂಬ ಗರ್ವಪೂ ಮೊಗ್ಗೋಲನ ಸಭೆಗನು ತಗ್ಗಿ ಬಾ (೨೦೩. ೨೬-೩೦).

[ಮೊಗ್ಗು + ಕೋಲ್, + - ಅ]

ಮೊಗ್ಗುಡೆ (ಕ್ರಿ). ಮೊಗ್ಗು ಆರಳು : ಮೂವಾಗು : ಜಲಹಾಪ್ಪ
ಮಂಡಲಂ ಕಡೆಗೆ ಮುಖಗೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾ ಬಿತ್ತರಿಸುವುದು
ಚೋರಿ ಸುಖವಡೆಯಲು ಕಥಾಂಗ ಮೊಗ್ಗುಡೆಯಲಾ ಮಲ್ಲಿಗೆಗಳು
(ಕೂಕೂ. ೨೨-೨೭). [ಮೊಗ್ಗು (< ಮೊಗ್ಗಿ) + ಒಟ್ಟಿ]

ಮೊಘಲ್ 'ಮೊಗ್ಗು' ನೋ.

ಮೊಘ 'ಮೊಗ್ಗು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗೆ, ಮುಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ). ಚಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಹೊಲಿಯುವವನು :
ಮೋಚಿ : ದೂರಗಳ ಪುನಃಪುಟ್ಟಣ ಮೊಟ್ಟೆಗೆ (ಪಾಣ. ಮುಟ್ಟಿಶ್ರೀ
ರಿಹರೂಂದನೆಯ (೨೨೦೦. ೩-೪೦). ಮುಟ್ಟಿಗೆ : ಎಲುವ ನಾಯಿಗೆ
ಹೊಲಿಯುಗಂ ಮಾಡುವನು ಮುಟ್ಟಿಗನು ಮಿಕ್ಕ ತೊಡೆಯಂತೆ
(೨೨೦೦. ೨೦-೨೨) ; ಗಾಣಗರ್ ಮಿಟ್ಟಿಗರ್ ಮುಟ್ಟಿಗರ್ . . . ಮೂರು
ಗಾಣರ್ ಮುಟ್ಟಿಗರಾಗಿ ಬರುತ್ತಿವರು (ಕೂಕೂ. ೨೭-೪೦) ; ಮುಟ್ಟಿಗರ
ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಳ ಜನಗಳು ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ (ಕೂಕೂ. ೦೫೫).

[ಮೊಟ್ಟೆ (< ಮೊಟ್ಟೆಯು) + - ಇಗೆ]

ಮೊಟ್ಟೆ 'ಮೊಟ್ಟೆಯು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗಾರ 'ಮೊಟ್ಟೆಗಾಣ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗಾಣ, ಮೊಟ್ಟೆಗಾರ (ನಾ). ಮೋಡುಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಯು
ವವನು : ಮೋಚಿ : ಮೊಟ್ಟೆಗಾಣ ಪುನಃಪುಟ್ಟಣ ಬಿಲ್ಲ (ಕೂಕೂ.
೨-೨೭-೨೯). ಮೊಟ್ಟೆಗಾರ : ಎಣ್ಣೆ ಪುನಃಪುಟ್ಟಣ ಮೊಟ್ಟೆಗಾರರು,
ಕೊರವರು, ಮಾದಿಗರೇ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಯ ಹೆಂಗಸರ ಮೈಸೋಳು
ವುಮದು ಅದೇ ಮೊದಲಾದ ಎಣ್ಣೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಕೂ. ೧. ೪೯) :
ಇವನು ಮೊಟ್ಟೆಗಾರನ ಮಗನೊಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕೂಕೂ. ೨೦).

[ಮೊಟ್ಟೆ (< ಮೊಟ್ಟೆಯು) + - ಕಾಣ]

ಮೊಟ್ಟೆಯು, ಮುಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟೆ. ಮೋಜು, ಮೋಜಾ, ಮೋಜು
(ನಾ). ರಿ. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಳಮುಖಕ್ಕೆ ಬಾಗಿರುವ, ಅಲಂಕಾರ
ಯುಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಟ್ಟು, - ಪಾದರಕ್ಷೆ, - ಮೋಡು :
ಚಿನ್ನದ ಸಮಗಮಪೂರ್ವದ ಮೊಟ್ಟೆಯು ಪವಾಡವೆಡೆ ಸುಮಾರುಪಾರಿವದ
ಕುಪ್ಪಸಮೊಪ್ಪೆ ಬೆಡಗನಾಕ್ಕು (ಕೂಕೂ. ೪-೦೦೩) : ಗುಡಿ ನೋ
ಕಂಟಕ ಗೋಡೆ ದಂಡಿಗೆ ಸಮಗಂ ಮೊಟ್ಟೆಯು ಹಲ್ಲಣ . . . ಎಂಬಿವಿವರು
ದಂಡಿಗೆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ್ (ಕೂಕೂ. ೦೫-೨೩) : ಶಿರದೊಳಂತರು
ಮೊಟ್ಟೆಯವನು ಚೋರಾದಿ ಸೀಸಕ . . . ಬತ್ತಳೆಯನು ಬಿಲುದಿರುವಿನಲಿ
ಮೋಟಿದರು (ಕೂಕೂ. ೦೫-೨೩). ಮುಟ್ಟು : ರಿ. ನಿಟ್ಟಳೆಗಿಲ್ಲ
ರೇಶಿಮೆಚಿತ್ರಗಿಲ್ಲದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜರತಾರ ಕೆಲಸ ಮೆಚ್ಚುವದಿ ಮುಟ್ಟಿ
ತರತರ ಮಾಡುವ ಮುಟ್ಟಿಗಾಣರ ಕೇರಿಯನು (ಕೂಕೂ. ೩-೪೦) :
ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಪುರದ ಮುಟ್ಟಿಯ ಮೋಡುಗಳು (ಕೂಕೂ. ೩೦) :
ಮಾದಿಗರಿಂದ ಮುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಪುರೋಹಿತರಿಂದ ಮಂತ್ರವನ್ನೂ . . .
ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಮಾಡಾ. ೦೦೪). ಮೊಟ್ಟೆ : ರಿ. ಕಿಟ್ಟಿಗೆ
ತಣವಿಲ್ಲ ಮೊಟ್ಟೆಗೆ ಹೋಲುವುದು (ಕೂಕೂ. ೪೯೯) : ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ
ವರನಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ಕಾಲ್ಪರಿಯಲ್ಲ : ಮೊಟ್ಟೆ (ಕೂಕೂ. ೦೨೭) : ಕಾಲಲ್ಲಿ
ಪುಳಿಯ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿದ್ದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತದ ಛದಿಯಿತ್ತು (ಕೂಕೂ. ೪).
ಮೋಜು : ರಿ. " ಪರದಿನ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪಾದವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಟ್ಟುವ,
ಪೂರ್ವಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಬಹುಭಾಗ ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡಿದ, ಪಾದರಕ್ಷೆ :
ಮೋಜು : ಮೋಜು" (Book. ೨೦೪೩) : ಅವರು ಮೋಜು ಚಿಕ್ಕಳದ
ಮೋಜುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು (ಕೂಕೂ. ೭). ಮೋಜಾ : ರಿ. ಕಾರಿಗೆ
ಬೆರೆಯುಳ್ಳ ಮೋಜಾ ಧರಿಸಿ ಮುಟ್ಟಿಲ್ಲ ನವರು ಸಭೆಗೆ ದಯಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದು ದೇ
ಒಂದು ವೈವಿ (ಕೂಕೂ. ೨೩). ಮೋಜು : ೨. ಪಾದತಳದಿಂದ

ಹಿಡಿದು ಮಂಡಿಯವರೆಗೂ ಬರುವಂತಹ. ಚಿನ್ನದ ಗಿರೀಟು
ಹಾಗೂ ಸರಿಗೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಲುಚೀಲ :
ಮಂಡಿಯವರೆಗೆ ಬರುವಂತಹ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣವಾದ ಮೋಜುಗಳನ್ನು ಜಾಕಿ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೋಜುಗಳಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಗಿರೀಟು ಮತ್ತು ಸರಿಗೆ
ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ (ಕೂಕೂ. ೧೧. ೨೩೩).

[< ಪ್ರಾ. ಮೋಜು. / ಸಂ. ಮೋಜಕ. / ಪಾಠ. ಮೂಜಾ.

ಮೋಜಾ : ೩೦. ಮೋಜಾ : ಮೂ. ಮೋಜಾ. ಮೋಜಾ]
ಮೊಟ್ಟೆಕು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಕುಗ್ಗಿಸು : ಕಡಮೆಮಾಡು : ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನಾವಳ
ಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಕೆಡೆ (ಕೂಕೂ. ೨೩೯). ೨. ಬಗ್ಗಿಸು : ಬಾಗಿಸು :
ಆತ ಕಾಲು ಮೊಟ್ಟೆಕೊಂಡು, ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ನಿಂತ (ಕೂಕೂ. ೭೪).

[ಮೊಟ್ಟೆಕು + - ಇಟ್ಟು]

ಮೊಟ್ಟೆಕು, ಮುಟ್ಟೆಕು (ಕ್ರಿ). ತಲೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಯಿಂದ ಗುದ್ದು, -
ತಿವಿ : ಮೊಟ್ಟೆ : ಪಾತದ ಕಡೆಗೆ ನಿಗದಿವಿಡೆ ಕಿಟಕಿಯಾಚೆ ಮೋಡುತ್ತಿದ್ದ
ಹುಡುಗನ ತಲೆಗೆ ಮಾಸ್ತರು ಮೊಟ್ಟೆಕೆಡರು (ಕೂಕೂ. ಮುಟ್ಟೆಕು : ಲೆಕ್ಕ
ಸುಮಾಗಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ತಂಗಿಯ ತಲೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿದ (ಕೂಕೂ).

[< ಮೊಟ್ಟೆಕು]

ಮೊಟ್ಟೆಕು, ಮುಟ್ಟೆಕು (ನಾ). ರಿ. ಮೊಂಡಾದುದು : ಮೋಟು :
ಚಿಕ್ಕದು : (೪). (ಗು). ೨. ಮೊಂಡಾದ : ಮೋಟಾದ : ಚಿಕ್ಕ
ದಾದ : ಮೊಟ್ಟೆಕು ಮೊಗು, ಅಗಲಿದಾಯಿ (ಕ್ರಿ. ೧೫೩. ೭೭). ಮುಟ್ಟೆಕು :
೩. ಹುಸ್ತವಾದುದು : ದೀರ್ಘವಲ್ಲದುದು.

ಮುಟ್ಟುಮುಟ್ಟುಕಾಗಿ = ಹುಸ್ತವಾಗಿ : ದೀರ್ಘವಾಗಿಲ್ಲದೆ : ಯಾವ
ಅಕ್ಕಳು ಮುಟ್ಟುಮುಟ್ಟುಕಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗದ್ದದವಾಗಿ . . . ಪರಾಪ
ಉಪ್ಪು ಮೊದಲಾದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿಯಿರುವ ಧನಿಯುಳ್ಳವನು ಆ ಕುದುರೆ
ಗಳು ಪುಕ್ಕರಗಳಲ್ಲ (ಕೂಕೂ. ೩೦೩-೩೦೪). ಮೊಟ್ಟೆಕಾಗಿ = ಕುಗ್ಗು :
ಕಡಮೆಯಾಗು : ಚಿಕ್ಕದಾಗು : ಮಾನಸಪ್ಪದ ಆಪಾದನೆಯಿಂದ ಪತ್ರಿಕಾ
ಸ್ವಾತತ್ಯ ಮೊಟ್ಟೆಕಾಗುವಂತಿತ್ತು (ಕೂಕೂ. ೩೩೩) : " ಮತ್ತೆ ಭಟ್ಟ
ಯಾಗೋಣ" ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಮೊಟ್ಟೆಕಾಗಿ ನಡೆದು . . . ಮುಖವನ್ನು
ಮೊರಳಿಸಿದರು (ಕೂಕೂ. ೦೪೯). ಮೊಟ್ಟೆಕುಮಾಡು = ಕುಗ್ಗಿಸು : ಕಡಮೆ
ಮಾಡು : ತಮ್ಮ ಅತ್ಯಂತ ದರ್ಪವನ್ನು ಮೊಟ್ಟೆಕುಮಾಡಿದರು (ಕೂಕೂ.
೦೩) : ಪಕ್ಕಿಗಳು ಚಿರಿತಿಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟೆಕುಮಾಡಿ . . . ಕಂಠತಪ್ಪೆ
(ಕೂಕೂ. ೩೦೦) : ಅವರ ಆಸೆಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟೆಕು ಮಾಡಿದಾರರು (ಕೂಕೂ. ೦೪೯).

[< ಮುಟ್ಟು / ಕಾಯ. ಮೊಟ್ಟೆಕು]

ಮೊಟ್ಟೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಪವಸೂತಿ, ಮೊಟ್ಟೆ,
ಕಿರಿಮೊಟ್ಟೆ . . . ಲತೆಗಳೆಂದಲು (ಕೂಕೂ. ೩೦). [?]

ಮೊಟ್ಟೆವಣ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ತೆರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಯಿ ಗ ೨೩೨
ಪ ರ ಹೂದಕೆ ಗ ೨೦ ತೂಕದ ಕುಣ್ಣ ಮೊಟ್ಟೆವಣ ಗ ೩ ನೆಯ ಕಾಣಕೆ
ಗ ೦ (೨೯. ೨೪, ಕೂಕೂ. ೨೪೫-೨೪೬; ೩೩೨). [? + ಮೊಟ್ಟೆ]

ಮೊಟ್ಟೆ 'ಮುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ಮೊಟ್ಟೆನೆ ಮುಜಾದ
ಲಾಗಳು ಸಿಡಿಲ್ಲ ಪಾಣವ ಸಿದ್ಧಗಳೂ . . . ಮಹಾಭಯಂಕರ

ಮಾಗೆ (ಕೂಕೂ. ೦೨-೨೪ ೫). [ಮೊಟ್ಟೆ + - ಅನೆ]

ಮೊಟ್ಟೆಣೆ 'ಮುಟ್ಟೆಣೆ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆತ (ನಾ). [ನಾಟ್ಟು] ಆಯತ. ಅವಹಿತ್ಯ. ಅಶ್ವಕ್ರಾಂತ.
ಗತಾಗತ. ಪರಿತ. ಮೊಟ್ಟೆತ. ವಿನಿವರ್ತಿತಗಳೆಂಬ ವಿಳು ಬಗೆಯ
ಸ್ತ್ರೀಸ್ಥಾನಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೨ "ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿರಿಸಿ
ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲನ್ನು ಅರ್ಧ ಕುಂಚಿತ ಮಾಡಿ, ಮುಂದುಗಡೆ

ಕೈಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತುವುದು : ಕಾಮಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ಇದನ್ನು ವಿವಿಧೋಗಿಸಬೇಕು" (ಅಸ್ತಕಂ. ೧೩೫, ಕುಸಾರ. ೩೨೯); ಒಂದು ವರೆಗೆ ಸಮದಿಂ ಮತ್ತೊಂದು ಪದಂ ಕುಂಚಿತಾರ್ಥತಲದಿಂದ ಮತ್ತಂ ಮಂದಿರ ಕೈಗಳ ನಲವಿಂ ಜಂಪದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯ ಮೊಟ್ಟಕ ಮನಿಕಂ (ಅಸ್ತಕಂ. ೭-೩೦). [$<$ ಸೂ. ಮೋಟಕ]

ಮೊಟ್ಟು 'ಮೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟು (ನಾ). ಮುಟ್ಟಿಯಿಂದ ಕೊಡುವ ಹೊಡೆತ. - ಏಟು : ಕಾದಾಟದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮೊಟ್ಟು ಬಿತ್ತು (೩೩೩). [$<$ ಮೊಟ್ಟು]

ಮೊಟ್ಟು 'ಮಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟು 'ಮಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟು (ನಾ). ತತ್ತಿ : ಅಂಡ : "ಪೇಶೀ, ಕೋಶ, ಅಂಡಂ - ಈ ೩ ಮೊಟ್ಟಿ" (ಕಥಾಪು. ೪೦-೩೭); ಮೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಮಾಣುವ ಬೇಡಾರಿಗಳಿಟ್ಟುಕುತಲ್ಪದಿವರು (೪೦೩೦. ೧೦-೪೦); ಪಕ್ಕಿಯ ಗೂಡಿನ ಮುಟ್ಟಿನ ಮೊಟ್ಟಿಯೋ (೩೩೪೬. ೩೦-೩); ಕೇಶುಗಾಲಕ್ಕೆ ನಾಯಮರಿ ಮೊಟ್ಟಿ ಇಟ್ಟಿತು (ಗಾಡ). [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮುಟ್ಟು; ಮಲ. ಮುಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟು; ಕೊಡ. ಮುಟ್ಟು; ಕೋತ. ಮೊಟ್ಟೆ; ಕುಳು. ಮೊಟ್ಟೆ]

ಮೊಟ್ಟು 'ಮೂಡೆ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟು 'ಮುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟು (ನಾ). (ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಮೂಡಿ) ಬಾವಿಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತುಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಸಾಧನ, -ಚರ್ಮದ ಚೀಲ; ಕಪಿಲೆ : "ಸಮುದ್ರ ತಿತ್ತಿಯಂಡಂಗಳೊಳ್ಳೊಟ್ಟಿ" (ಪ್ರಾಕಾಂ. ೪೦); ಹಳ್ಳದ ನೀರು, ಹೊಳೆಯ ನೀರು, ಭಾವಿಯ ಮೊಟ್ಟಿಯ ನೀರು (೪೩೪೨. ೩೪); ಮೊಟ್ಟಿಯ ಹಗ್ಗ ವನ್ನೆಳೆಮೆಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಹೋಗುವುದು. . . ಮತ್ತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹಿಂದೆ ಬರುವುದು (ಪ್ರಾಕಾಂ. ೩೪).

ಮೊಟ್ಟಿಹೊಡೆ = ಕಪಿಲೆಯ ಮೂಲಕ ಬಾವಿಯ ನೀರನ್ನೆತ್ತು; ಕಪಿಲೆಹೊಡೆ : ಅಮೇಲೆ ಹತ್ತಿರವಲ್ಲಿರುವ ಒಡತೆ, ಹಳ್ಳಗಳೊಳಗಿಂದ ಮೊಟ್ಟಿಹೊಡೆದು ನೀರು ಕೊಡುವರು (ಕುಂಜಾ. ೩-೨೦೩); ಕಟ್ಟಿ ಬೀಲಿಯ ಭದ್ರ ಮೊಟ್ಟಿಹೊಡೆ ದಿನದಿನವು (ಕುಂಜಾ. ೨೨-೨೦); ಮೊಟ್ಟಿ ಹೊಡೆಯುವ ಸ್ವಪ್ನ, . . ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಸಂಗೀತವಾದಂತಿತ್ತು (೩೪೪೨. ೨೩). [$<$ ಮರಾ. ಮೋಟ್]

ಮೊಟ್ಟಿಗಟ್ಟು 'ಮೂಡೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟಿಗಾಣ. ಮೊಟ್ಟಿಗಾರ (ನಾ). ಗಂಟೆ, ಮೊಟ್ಟೆ ಹೊರುವವನು : ಮೊಟ್ಟಿಗಾಣರು ತಂದೆ ಮಹಾದ ಭಕ್ತಧಾನ್ಯವೊಗಾಗಿ ಹೊಂಗೆ ಮಾನವೊಂದು (೪೦. ೩೩. ೨೦-೨೨; ೩೩೪೭). ಮೊಟ್ಟಿಗಾರ : ಬಿದಿಯ ಮೊಟ್ಟಿಗಾರರು, ಕೂಲಿಯ ಆಳುಗಳು ಕೂಡ ನಿಶ್ಚಿತಿಯಿಂದ ಓಡಾಡುತ್ತಾರೆ (೩೪೪೨. ೨೩೩). [ಮೊಟ್ಟು ($<$ ಮೂಡೆ). + ಕಾಣ]

ಮೊಟ್ಟಿಗೋಳಿ (ನಾ). ಮೊಟ್ಟಿ ಇಡುವ ಕೋಳಿ; ಗಬ್ಬದ ಕೋಳಿ : ಸಾಯಂಕಾಲ ಮೊಟ್ಟಿಗೋಳಿ ಕೊಯ್ದು, ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಅಡುಗೆ ಮಾಡಿ, ಕಟ್ಟಿ ಆಗುವಂತೆ ತಿನ್ನಿಸುವರು (ಕಪಾಕಾ. ೨೭); ನೀನು ಹೊಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿನ ಮೊಟ್ಟಿಗೋಳಿಯಾಗಿದ್ದೆ (ಪಾಪು. ೪).

[ಮೊಟ್ಟು + ಕೋಳಿ ($<$ ಕೋಲ್)]

ಮೊಟ್ಟಿಗಟ್ಟು 'ಮೂಡೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟಿಗಾರ 'ಮೊಟ್ಟಿಗಾಣ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟಿಗೂಳಿ (ನಾ). ಪೊಟ್ಟಣ ಕಟ್ಟಿದ ಆಹಾರ : ಬುತ್ತಿ : ಕಾಡ ಮುಳು ನಟ್ಟು ಕುಂಟುವ ಪದಂ ಜನ್ನೆ ಮಗುವಾದರಲ್ಲ ಮೊಟ್ಟಿಗೂಳಿಡು ಕೆಡೋಡದ ಮೊಳಕಾರ್ ತೇಕುವಳ್ಳಿಗಳೆವರೊಡಲುತ ಕೆಟ್ಟೋಡುತರಲು

(೩೪೩೦. ೭-೨೩). [ಮೊಟ್ಟು ($<$ ಮೂಡೆ) + ಕೋಳಿ ($<$ ಕೋಲ್)] ಮೊಟ್ಟಿರು (ನಾ). ಮಟ್ಟು ಬಿದ್ದಾಗ ರಕ್ತ ಸುರಿಯದೆ ಉಂಟಾಗುವ ಉಜ್ಜ : ಮೂಗೇಟು : ಕೈಗೆ ಬರಿಯ ಮೊಟ್ಟಿರಾಯತು, ರಕ್ತ ಹೊರ ಬರಲಿಲ್ಲ (೩೩೩). [ಮೊಟ್ಟು ($<$ ಮೊಟ್ಟು) + ಏರು ($<$ ಎಲ್)]

ಮೊಡಕು 'ಮುಡುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೊಡಗು 'ಮಡಗು' ನೋ.

ಮೊಡಮೆ 'ಮೊಡವೆ' ನೋ.

ಮೊಡವಿ, ಮಡಿಮೆ, ಮಡುವೆ, ಮೊಡಮೆ, ಮೊಡವು, ಮೊಡವೆ (ನಾ). ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಏಳುವ ಬೊಕ್ಕೆ ; ಹರಿಯದ ಬೊಕ್ಕೆ : ಕಂಕಿಳನಕ್ಕೆ ಕಂಪನಾರಯ್ಯತುಮೊಟ್ಟುತುಂ ಮೊಡವಿಯಂ ಮೊಗಮಂ ಮೃಗನೇತ್ರ ದರ್ಶನಕ್ಕಯ್ಯದುಂ (೨೭೩೦. ೭-೩೦); ಮೊಡವಿ ಮೂಡಿದ ಮೊಗಂ ಸೊಗಡುಗಂಪುಗದ ಮೈ (೩೩೩೦. ೦೯-೨೩); ಮೊಡವಿಗಂತ ಮೊಡ ವೈಷ ಮೊಗ್ಗಿಗಳ ಮಧುಮೂತಿಯಲ್ಲಿ (೩೩೩೦. ೯-೨೪).

ಮಡಿಮೆ : ಅಪರೂಪಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದ . . . ಮಡಿಮೆ, ಬಂಗು ಮುಂತಾದುವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ (೪೩೪೬. ೩. ೩೩). ಮಡುವೆ : ಪ್ರಾಯ ಬಂದ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಮಡುವೆಗಳಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಮಡ್ಗೆ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ಗಿಡದಲ್ಲ ಮೂಡಿದ್ದವು (೪೩೩೦. ೪); ಮುಖದ ಮೇಲಿಲ್ಲ ಮಡುವೆಗಳು ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವು (೪೩೩೦. ೦೪೪); ಮುಖದ ಮೇಲಿನದೊಂದು ಮಡುವೆಯನ್ನು ಮರಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು (೩೩೩೦. ೩೩).

ಮೊಡಮೆ : ಯಾವ ಮದ್ದು ಹಾಕಿದರೂ ಮುಖದ ಮೇಲಿನ ಮೊಡಮೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ (೩೩೩). ಮೊಡವು : ಸಿರಿಸ ಬೀಜವಂ ಗೋಮೂತ್ರದ್ವಾರದ ಮೊಡವು ಮೂಗುಂ (೩೩೩೦. ೩೩).

ಮೊಡವೆ : ನನಗಂಟಿನಂ ಮುದ್ದುಮೊಗದಿ ಮೊಡವೆ ತೋಟ (೩೩೩೦. ೩-೨). [ದೇ. ೩ ಮಲ. ಮುಂತಕ್ಕ; ತಲು. ಮೊಟಮ]

ಮೊಡವು 'ಮೊಡವೆ' ನೋ.

ಮೊಡವೆ 'ಮೊಡವೆ' ನೋ.

ಮೊಡೆ (ನಾ). ದುರ್ನಾತ : ಕೊಳಕುನಾತ : 'ಮೊಡನಾತ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮುಟ್ಟು; ಮಲ. ಮುಡ, ಮುಡಯ]

ಮೊಡನಾತ (ನಾ). ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆ : ದುರ್ಗಂಧ : ಪೊಮೆಂಬ ಪೆರಾಣಿ . . . ಮೊಡನಾತಕೆಡೆಯಾಗಿ (೩೩೩೦. ೦೩೪-೩೨). [ಮೊಡೆ + ನಾತ]

ಮೊಡನಾಟು (ಕ್ರಿ). ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆ ಬರು : ದುರ್ಗಂಧ ಬೀರು : ಈಡ ಬಾವಿಯಂ ಮೊಡನಾಪ್ತದಂ ಕೆಡು (೩೩೩೦. ೦೩೬-೩); ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಕೂಸು ಓಗಿಳಾಕ್ಷಿ ಎಂಬ ದೇವತೆ ಖಿದ್ರೂಡೆ ಆಗುಳಿಸುಗುಂ ಪಾಯಾ ಟುಗುಂ ಮೈ ಮೊಡನಾಟುಗುಂ (೩೩೩೦. ೦೩೬-೩). [ಮೊಡೆ + ನಾಟು]

ಮೊಡಮೊ (ನಾ). ಕೊಳತ ಪಾಸನೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಹೊ : ಬುಡಬುಡಿಸು ವೇಳೆನಲ್ಲಿ ದುರ್ವ್ಯಾಧೊಡನೆ ಸೂಸುವ ಬಸಯ ನಾಟುವ ಮೊಡಮೊನ . . . ಕೆಡು (೩೩೩೦. ೩-೪). [ಮೊಡೆ + ಮೊ]

ಮೊಣ 'ಮೊಣ' ನೋ.

ಮೊಣಕಾರ್ 'ಮೊಣಕಾರ್' ನೋ.

ಮೊಣಕಾಲು 'ಮೊಣಕಾರ್' ನೋ.

ಮೊಣಕೆಯ್ 'ಮೊಣಕೆಯ್' ನೋ.

ಮೊಣಕ್ಕೆ 'ಮೊಣಕೆಯ್' ನೋ.

ಮೊಣಗಂಟು (ನಾ). ಕಾಲಿನ ಸಡುಗಂಟು : ಮಂಡಿ : ಜಿಗಡಲ್ಲೂ ಪಾವಳು ಸಮೀಪ ಬಂದು ಮೊಣಗಂಟುಗಳು ಅಗಲಿಸಿ ಕಾಲು ಮಡಿಕೆ ಗೊಳ್ಳಬಹುದು (೩೩೩೦. ೦೩೪); ಮೊಣಗಂಟು ನಿರಿಗೆ ಬರುವ ಕಿರಿಯ ಸೀರೆ ಮುನ್ನು ಧರಿಸಿ (೩೩೩೦. ೩೩). [ಮೊಣ ($<$ ಮೊಣ) + ಗಂಟು]

ಮೊಣಸಂದು 'ಮೊಳಸಂದು' ನೋ.

ಮೊಣ್ಣು 'ಮುಂಡು' ನೋ.

ಮೊಣ್ಣುಮಂಡಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಂಡಲದ ಹಾವು : ಮೊಸಳೆಯ ಹಿಡಿದ ಮೊಣ್ಣು (ಮಣ್ಣು ?) ಮಂಡಲದ ವಿಷ ಹತ್ತಿ ಜಗದ್ವಿರಾಟ ಮನಗೂ ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ಕಂಡನೆಯ್ಯಾ (೩೩೩, ೦೨೪-೩೬೩).

[ಮೊಣ್ಣು + ಮಂಡಲ]

ಮೊಣ್ಣು 'ಮೊಂಡಿ' ನೋ.

ಮೊಣ್ಣು 'ಮುಂಡು' ನೋ.

ಮೊತ್ತ (ನಾ). ೧. ರಾಶಿ : ಒಟ್ಟು : "ಮೊತ್ತಮೊಕ್ಕಳೆಯು ಮೊಗ್ಗರ" (೪೦೪, ೦೦೬); ಮೊತ್ತದ ಮಾಮೂಲಿಯತ್ತ ಕಂಡ (೪೪೩, ೪೪-೪೬); ತಂತಮ್ಮ ಬೇರ್ಗೊ ಮೊತ್ತಕ್ಕಮ್ಮಪಾಂಬುಧಾರಂ ನೊಡಬೊತ್ತಿಪ್ಪದೇವಂತ. . . ಒಟ್ಟುಪ್ಪವಿಮ್ಮವುಗೊ (೪೫೩, ೦-೪೩); ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊತ್ತವಿದೆ ನೋಡಬೇರೆ (೩೩೩, ೩-೩೬). ೨. ಕೊಡಿದುದು : ಒಟ್ಟಾದುದು : ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ. . . ಅಂಗರಚನೆ; ಅಂಗವ್ಯಾಪಾರ, ಮಾನಸಸ್ವರೂಪ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿವೆ. ಅದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಇವುಗಳ ಮೊತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು (೩೩೩, ೩೩); ಊರ ಜನರು ತಮ್ಮ ಜ್ವರ ಬಗ್ಗೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಅನಾದರದ ಬಗ್ಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ತೀರ್ಮಾನ. ನೋಡು ಆ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತವಾಗಿ ಮೂಡಿದ್ದವು (೪೩೩, ೩೩); ೩. ಸಮೂಹ : ತಂಡ : "ವೃಂದ, ನಿಕುರುಂಬಿ, ಕದಂಬಿ. . . ೩ ಮೊತ್ತದ ಜನರು" (೩೩೩, ೦೦೩); ಕೋಟಿಯ ಗಂಗನ ಮೊತ್ತಮಲ್ಲವೆಂಬ ಬೆಡವು ವಿನಂ ತೆರಳಿ (೩೩, ೩೩, ೦೦೦-೦೦; ೩೩); ಪತ್ರಿಕಾರ್ಥ ಮಾರು ಮೊತ್ತವೆಂಬ ಬುಸ್ಸಿನದು ಬದಲಾಗುವ ಪಾವಿನ ತೊಡವುಗಳೊಳೆ (೩೩೩, ೦೩೩); ಮುನಿಗಳ ಮೊತ್ತವೆರೆ ಪರಿಕಥೆಯ ಕೀಳುತ್ತ ಪರಮಹರಪದರಿ. . . ವತ್ಸರ ಹತ್ತ ನೂಕಿದಳು (೩೩೩, ೦೩-೩೩). ೪. ಒಟ್ಟು ಹಣ : ಮೊಬಲಗು : ಆರಮಣ್ಯದ [ಮೊತ್ತವನೂ] ತಪ್ಪದೆ ತೆಲುಮೆಲು (೩೩೩, ೩೩-೩೩, ೩೩೩-೪೪; ೩೩೩); ನಾಲ್ಕೈದರವು ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಲವನು ಹರಾಜು ಮಾಡಿ (೩೩೩, ೦೨೪).

ಮೊತ್ತಮೊತ್ತ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : . ಒಂದು ಪೂಜೆ ಮೊತ್ತಮೊತ್ತದ (೩೩೩, ೩೩-೩೩). [ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮಲ. ತಲು. ಮೊತ್ತ]

ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟು, ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಒಟ್ಟಾಗು : ಗುಂಪಾಗು : ಸಮುದಾಯನುಂಟೆ ಘಾಣಿಕುವ ಮಟ್ಟರಣಾಳಿ ಪಾರ್ವತರಾಳದೊಳು ಸುತ್ತ ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟಿಯಗಲಿದೊರ್ (೩೩೩, ೩೩-೩೩). ೨. ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸು : ಸಂಗ್ರಹಿಸು : ಸೇರಿಸು : ಅವ್ಯತಪಯೋಧಿಯಂ ಮೊಗಿದು ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟು ತಂದೊಕ್ಕರಿಸಿ ನೀಡುವುದು (೩೩೩, ೩-೩೩). ೩. ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟು : ೧. ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟದ ರಥವ ಮುಟ್ಟಿದನು ಮೂಟಾಗಾದಿರವ (೩೩೩, ೩೩-೩೩); ರೋಲುವಿನವೆಯ ಬೇಂಕರಿಸುತ್ತವಾರಿಸ. . . ಪಾರ್ವ ಗಂಟೊಡೆಯದೆ ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಮೇರದವು (೩೩೩, ೦೦-೩೪).

[ಮೊತ್ತ + ಕಟ್ಟು]

ಮೊತ್ತಂಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). = ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟು ೧ : ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಂ ದೇವರ್ಷಿ ಗುಂ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮರುಂ . . . ಮೊತ್ತಂಗೊಂಡು ಸಾರ್ಥಕಂ ಧರ್ಮ ರಾಯನಂ ಕಂಡು (೩೩೩, ೩-೩). [ಮೊತ್ತ + ಕೊಳ್]

ಮೊತ್ತಂಬೆಟು (ಕ್ರಿ). = ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟು ೧ : ಸರಿದೇಳುತುಕಿರೆ ಶರಣಮೂಹಂ ಮುತ್ತಿನ ಸತ್ತಿಗೆ ಮೊತ್ತಂ [ಮೂ. ಮೊತ್ತಂ] ಬೆತ್ತಿರೆ (೩೩೩, ೩-೩೩). [ಮೊತ್ತ + ಬೆಟು]

ಮೊತ್ತಕಾಣ (ನಾ). ಗುಂಪಿಸ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. —ನಾಯಕ : ಮತ್ತಂ ವಸ್ತುವಾದ ದಾಸಿಟ್ಟಿಯಂ ನಗರಮಂ ಮೊತ್ತಕಾಣ ರೇವಿಟ್ಟಿಯಂ. . .

ಈ ಧರ್ಮೋತ್ತಮರೂಪಿ (೩೩೩, ೩೩-೩೪; ೩೩೩); ದೇವರಂಪ ಹಾರಕ್ಕೆ ಮೊತ್ತಕಾಣ ಬಮ್ಮಣ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ (೩೩೩, ೩೩-೩೩, ೦೩೩-೪೦; ೩೩೩); ಕೆಜಿಮ ಸತೆಯ ಪಂದೇವ ಗ ೧ ಮೊತ್ತಕಾಣ ಸಾಕಿ ಪ ೩ (೩೩, ೩೩, ೩೩೩-೩; ೩೩೩).

[ಮೊತ್ತ + ಕಾಣ. / ತಲು. ಮೊತ್ತಗಾಡು]

ಮೊತ್ತಗಟ್ಟು 'ಮೊತ್ತಂಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊತ್ತಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸು : ಕಲೆಹಾಕು : ತನ್ನ ನಿಳಯಕ್ಕೆ ತಂದು ಮೊತ್ತಗೊಳಿಸಲು ಮುನ್ನ ಕೈಕೊಂಡುಹೋದುದಿವ್ಯತ್ತು ಬಳಿಕೂ ಮೊತ್ತಿಗೆ ಹರಿತಂದುದೈವತ್ತಾಗಿ (೩೩೩, ೩-೩೩).

[ಮೊತ್ತ + ಕೊಳ್ + ಇನ್]

ಮೊತ್ತಮೊದಲ್ 'ಮೊದಲ್' ಪರಾ.

ಮೊತ್ತಮೊದರಿಗೆ 'ಮೊದಲ್' ಪರಾ.

ಮೊತ್ತಮೊದಲು 'ಮೊದಲ್' ಪರಾ.

ಮೊತ್ತವೆತ್ತಿಸು (ಕ್ರಿ). ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಿಡಿ : ಗುಂಪಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿ : ಪಲತೆಜದ ಸತ್ತಿಗೆಯುಧದಂಗೆ ಮೊತ್ತವೆತ್ತಿಸಿ (೩೩೩, ೩೩-೩೩).

[ಮೊತ್ತ + ಎತ್ತಿಸು]

ಮೊತ್ತವೆಟು (ಕ್ರಿ). ಒಟ್ಟಾಗು : ಗುಂಪಾಗು : ಎತ್ತಿ ಬೆಡದ ಮಳಲು ಬೇಡ ಮೊತ್ತವೆತ್ತಿಟ್ಟದವರು ನಮವೆತ್ತು ಬೆಳೆದಿಟ್ಟಿಯ ಮರಂಗಳು ಓರಿದು ಫಲವಾಗಿ . . . ಹೊಳೆಯಲು (೩೩೩, ೩೩-೩೩). [ಮೊತ್ತ + ವೆಟು]

ಮೊತ್ತವೇಂಟಿ (ನಾ). ಗುಂಪಾಗಿ ಆಡುವ ಬೇಟೆ : ಮುರ್ಯ ಬೇಂಟಿ ಎಂಬುದ ಮೊತ್ತವೇಂಟಿ . . . ಸಿಂಹಶರಭಂಗಳ ಬೇಂಟಿಗಳಾದಿಯಾದ ಭೇಕರವುಗುಂಭಸಂಪನಮಂಪತ್ತು ಪರ್ವದರಣ್ಯಮಧ್ಯದೊಳ್ (೩೩೩, ೦-೩೩). [ಮೊತ್ತ + ಬೇಂಟಿ]

ಮೊತ್ತು, ಮುಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೊಡೆ : ಮೋದು : ಒತ್ತುತೆ ಮೊತ್ತುವ ತೊಡಿದಂತಿತ್ತಲ್ ಎಂಡುಕಾರದವಗುದ್ದತೆಯಂ (೩೩೩, ೩-೩೩). ಮುಟ್ಟು : ೨. ತಲೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಯಿಂದ ಗುದ್ದು. . . ತಿವಿ : ಮುಟ್ಟಾರಭ್ಯವಾಗಿ ಮಂಡನಾಗಿದ್ದವಗೆ ಮುಟ್ಟಿದಲ್ಲದೆ ಬುದ್ಧಿ ಬರುವದಂತೊ (೩೩೩, ೦೪೪-೦). ಮೊಟ್ಟು : ೩. ಘಾತಿಸದಮೋ ರೋವರ್ವಿಂದಿಟ್ಟು ಗುದ್ದಿ ತಿವಿವಾ ತಳದೊಳಿರಿದು ಮೊಟ್ಟುಗುನುಸಕವು ಭೂತಪ್ರಾಣಿವೇಶನುಟ್ಟಿಗೆ ಬಳಿ (೩೩೩, ೪-೩೩); ಹೇಳದೆ ಹೋದರೆ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮೊಟ್ಟಿ ಬಿನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಧವ್ವೆಂದು ಗುದ್ದುತ್ತಿದ್ದರು (೩೩೩, ೩೪); ತಲೆ ಮೇಲೆ ಮೊಟ್ಟಿದಿದ್ದರೆ ಇವುಗೆ ಭಯ ಇಲ್ಲ (೩೩೩, ೦೪೪). 'ಮೋದ್' ಪರಾ.

[ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮುಟ್ಟು, ಮೊತ್ತು ; ಮಲ. ಮುಟ್ಟು ; ಕೊಡ. ಪರ್ವ. ಮುಟ್ಟು ; ತಲು. ಮೊಟ್ಟು, ಮೊತ್ತು]

ಮೊದಭಾಗೆ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಬೆಳ್ಳಿಹೊಡೆಯರುಂ ಮೊದಭಾಗೆಮುಟ್ಟಿದವರುಂ . . . ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು (೩೩, ೩೩, ೩೩೩-೩೩; ೩೩೩). [?]

ಮೊದಯರ್ಸ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಮೊದಯರ್ಸ ಮಗಂ ಮೊದಯರ್ಸನವಲದ ತೊರೆಗೊಳೆಳ್ಳಿಟ್ಟು ಸ್ವಗ್ಗಾಲ (೩೩, ೩, ೩೩೩, ೦೦೪-೦೩; ೩೩, ೩೩೩). [? + ಅರ್ಸ]

ಮೊದಲ್, ಮುದಲ್, ಮುದ್ದಲು, ಮೊದಲು (ನಾ). ೧. ಆರಂಭ : ಆದಿ : ಪ್ರಥಮ : ಮೊದಲಿನನ್ನೋರಾಂತಿವು ಬಟ್ಟು (೩೩, ೩೩, ೩೩೩, ೩೩೩ ; ೩೩, ೩೩೩) ; ಇದುವು ಮೊದಲೊಳ್ ಸಂಪದ ಪೂರ್ವಲ್ ಬುಟ್ಟೆದ್ದು ಮುಳಿದು ಕೊಂಡಿಕ್ಕುವವು (೩೩೩, ೦೪-೦೩೩); ವಿಸ್ತಾರದ ಜೈನಧರ್ಮದ ಮೊದಲ್ ಪರಮೇಶ್ವರರಿಂದಿನ ಸದಾಚಾರಸಮೇತವಾದ

ರೆಮಗೀಗೆ ಶಿವಾಸ್ತದ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವುಂ (೨೦೨೩. ೦-೩); ಅಭಿಮಾನದ
ಜನ್ಮಭೂಮಿ ಮಾನ್ಯನದ ಮೊದಲ್ (೨೦೨೩. ೨೧-೩; ೩೩-೩೪; ೧೩೩೩).
೨. ಪಕ್ಕ; ಬದಿ; ಪಾಶ್ವತ್ಯ: ರಾಮೇಶ್ವರ ಎನ್ನು ತೀರ್ಥದಾ ಮೊದ
ಲೊಳ್ ಮುಖ್ಯ ಪೂರದ ಪನ್ನಿಗಣಿಜಿಯಲ್ ಬನ್ನದೀ(ಲಿ) (೨೩. ೨೨೨. 111, ೩೩೦-೪; ೩೦೪). ೩. ಬೇರು; ಬುಡ; ಮೂಲ; ಮೊದಲಿನ ತಗುಳ್ಳು
ತುದಿದರಂ... ಇದಟ ವಿಧಿಯಂತುತು ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕಂ ನೆಗಟ್ಟುದು
(೨೦೩. ೦೩-೦೩); ಮುಂದಿನದ ಸರಮೊಟ್ಟಿದುದು ಪಾಡುಲವ
ಮೊದಲೊಳ್ (೨೦೩. ೩-೩); ಎತ್ತಿಯ ಮೂಲಲಿಗಳ ಮೊದಲಿಗಳ
ನೊಂದೊಂದಪೊಳ್... ಪಲ್ಲಟಿ (೩೦೩. ೦೩-೦೩). ೪. ಆಧಾರ; ಆಶ್ರಯ: 'ಮೊದಲಿಗಿಡಿಸು' ಪರಾ- ೩. ತುದಿ;
ಆಗ್ರಭಾಗ: ಕಬಾಯಲರಾದ ಸಂಪದಿಯ ಬನ್ನದಪೊಲೆ ಬೇರ್ತ
ಬನ್ನದೊಳ್ ಗಬಾಯಸ ಕೆಂಪು ಕ್ಕಳ ಮೊದಲಿಗೊಳೊಯ್ಯನೆ ತೋ[ಪಿ]
ಬಾಡಿ ಪಾಡಬಾದು ಬಬಲ್ಲು... ತಾಮೆ ಕನ್ನದಿವಪ್ಪು ಕನ್ನಯ
ಕನ್ನದೇಟಮಂ (೩೦೩. ೪-೩೦); ಮನಮಿರೆ ಪೂರ್ವ ಮೊದ
ಲೊಳ್... ಯೋಗೀಂದ್ರನಾತ್ಯಚತೋರ್ದಂ (೩೦೩. ೪-೦೦೪). ೫.
೬. ಮುಖ್ಯವಾದುದು; ಪ್ರಧಾನವಾದುದು; ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು:
ಅದೆ ಕಂದಪಣಿಗೆ ದೋರ್ವರ್ವದ ಮೊದಲ್ (೩೦೩. ೨-೩); ಒಳೆಯೇ
ಸರ್ವವಿಭೂಷಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲ್ (೩೦೩. ೦೪). ೭. ಮೂಲಧನ;
ಬಂಡವಾಳ; ಆಸಲು: ಇನ್ನಿಕುಮಂ ಮೊದಲು ಕಿಡಲಿಯದೆ ವೃದ್ಧಿ
ಯೊಳೆ ಧರ್ಮಮಂ ಕತ್ತು ಸನ್ನತಿಯವರ್ವದಮುಸುವಲ್ (೨೦೩. ೨೧-೩, ೩೩-೩೦; ೧೦೩). ೮. ಒಂದು ಪೂವಿನ ಮೊದಲೊಂದೊಂದಿನ ದಿನ
ದೊಳೆ ಸಪ್ತಪೂರ್ವಮಂ ಪಡವಂ (೩೦೩. ೨೦೩-೪೩); ಆಪ್ತಾಂಕ
ತಾರಂಬರಂ ಸಲುವನ್ನಾಗಿ ಹೂವೊಂದಟ ಮೊದಲಿಗಿ ಎಂಬು ಹೂವಂ ತೆತ್ತು
(೨೦. 11; ೩೩೩-೩೩; ೧೦೩೪). ಮುದಲ್: ೭. ಒಪ್ಪುನೊಟ್ಟುಮೊದ
ಮುದಲೊರ್ವರಂಗೆ ಧಕ್ಕ ಪೂಲಿಯ ಕೊಂಡುಟ್ಟುಮೊದ(೨೩. ೨. ಕೊಂಡು. ೩-೪; ೨೦೩). ಮುದ್ದಲು: ೭. ಮುದ್ದಲು ಇಮ್ಮಡಿವರ ಬಡ್ಡಿಯು
ಬೆಳೆಯುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ... ಇಂಥ ಮುದ್ದಲು ಆರೇಳು ಪಟ್ಟು ಪಟ್ಟಾದರೆ
ಬಡ್ಡಿಯು ಬೆಳೆಯುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ (೨೦೩. ೩೦). ಮೊದಲು: ೧.
ಮಡಕೆಯ ಮಾಡುವರೆ ಮಕ್ಕೇ ಮೊದಲು (೨೦೩. ೩೦); ಮೊದಲ
ಲಿದ್ದುದು ಜೀವಕಳೆ ಹೃದಯದಲಿ (೨೦೩. ೦-೪); ಮೊದಲು ಬೊಟ್ಟಿಗೆ
ಬಿಜುಸಂಭವ ಬೆದಪ್ಪ ಬಿದ್ದನು (ಕೊಂಡು. ೪-೦೩-೦೩). ೨. ತಂದಿ
ಮೊದಲಿಗಿದೆ ಪರಂದಿನ ನೊಂದ (ಕೊಂಡು. ೨-೩-೦); ನಿಡುಮೊಳಿಗಳ
ಮೊದಲೊಳೆ ಮಗಮಗಿಸಿದುದೊಂದು ಪೊಸಂಪು (೨೦೩. ೩-೩).
೩. ಸುರಗಿರಿಯ ಮೊದಲಿಗಿ ಕೀಲಕಿರಿಯು (೨೦೩. ೩-೩). ೭.
ಮೊದಲಿಗೆ ಮೊಸುವಾದ್ದಿ ರಾಘವಜನಿತರುಂಟಿ (ಕೊಂಡು. ೨೩-೦೩).
'ಮೊದಲುಗೆಡು' ಪರಾ.

ಮುಮೊದಲ್, ಮೊಮೊದಲು = ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ: ತನ್ನದೇನ್
ಬಂದಪುದು ಎಂಬುದನ್ ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ನಾನೆ ಮುಮೊದಲ್ ಕರಿಸುವನ್
(೨೦೩. ೨೩-೩೦); ಮಹಾಧಾರತ ಮೊಮೊದಲು ಇನ್ನಿ ನಡೆದ ಮಹಾ
ಯುದ್ಧದ ಕಥೆ (೨೦೩. ೦೩೪). ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ, ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ =
ಆರಂಭಿಗೆ; ಆದಿಪುರಾಣ: ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ
ರೆಂಬಂತೆ (೨೦೩. ೩೩. ೨೩-೩); ಶ್ರೀಗಂ ವಿಜಯಕ್ಕಂ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ
ನಾಗಿಯ ಸಮಸ್ತರಾಜಕಮನಣಿಗಿ (೨೦೩. ೩-೩೩); ರವಿನಂದನ ನನ್ನಿ
ಬಾಗಮಣ್ಣೆಂಬಿನಂತೆಕಂ ನೀನೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗಿನಾದ್ದಿ (ಗಣಪು. ೩-೩೩);
ಮತ್ತೊರ್ವಂ ಮೊದಲೊಳೆಪರವತಿಪ್ರತಾನದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆಂ
ಮುಂಗಿದ್ದು ಕರ್ತವ್ಯಂ ತಿರಿಂಟಿ (೨೦೩. ೩೩-೩೩). ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ್, ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು, ಮೊದಮೊದಲು = ತೀರ
ಮೊದಲು; ಪ್ರಪ್ರಥಮ: ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಜನರಿಗೆ ಭಾತುಗಳು
ಹಾಗೆ ಗೊತ್ತಾದವು (೨೦೩. ೪-೩೦); ಸಿದ್ಧರಾಮ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ
ಮಾತು ಆಡಿದನು (೨೦೩. ೩-೩೩); ನಿರಂತರಂ ಸುಖವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ನೀನೆ
ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಾಗರಿಕ್ಕೇಸರಿ ಲೋಕಮುಕ್ತನಂ (೨೦೩. ೦-೦೪೪); ಸಿದ್ಧ
ಮಾತೃಕಾಪದವಿಗೆ ತಾನೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಾದುದು (೨೦೩. ೩-೩); ಸುದತಿಯ
ತೊಳಗುವ ತೋಳ ಮೊದಲಿಗ್ ಮಂದವಿಲಾಸದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗ್
(೨೦೩. ೩-೩೦); ಈ ಬಗೆಯ ಅನಂದವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ನನ್ನ
ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಸಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪); ಹಿಂದಿನ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ಅವರು ಈ ಗ್ರಹಸತ್ತೆಗಳನ್ನು ಬರೀ ಕಣ್ಣಿ
ನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು (೨೦೩. ೩); ಮೊದಮೊದಲಿನ
ವಿಗ್ರಹಗಳ ಅಳತೆಗೆ 'ಅಂಗುಲ'ವನ್ನೂ... ಮೂಲಪ್ರಮಾಣ
ವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೨೦೩. ೩೩). ಮೊದಲು
ಬಾಡ = ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ; ರಾಜಧಾನಿ: ಪವ್ವಗನಿಮಿತ್ತ
ದಿಂದಲಂದೊಂದಿರದ ಮೊದಲು ಬಾಡವಂ[ದ್ರಾ]ಪುರದ [ಸ್ವಯಂ]ಭೂ
(೨೦೩. ೨೨೨. 111, ೩೩-೩೩; ೧೦೩). ಮೊದಲಾಗಿ, ಮೊದಲಾಗಿ =
೧. ಮುಂತಾಗಿ: ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ: ಸ್ಥೂಲಭದ್ರಾಚಾರ್ಯರ್
ಮೊದಲಾಗಿ ಕೆಲವರ್... ಅರ್ಥಗಪ್ಪದ ತೀರ್ಥಮಂ ನೆಗಟ್ಟಿದಲ್
(೨೦೩. ೩೩-೩೩); ರುದ್ರಭಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯರುಮಾಸ್ತರದ್ವನಾಯಕ
ಮೊದಲಾಗಿ (೨೦೩. ೨೨. ೩೩-೩೩; ೧೦೩); ನಾಡೆ ರುಚಿವೆಸಿದ ಲಡ್ಡಿಗೆ
ಚಕ್ಕುಲಿ ಗಾಂಗೆ ಪೂಗಿ ಮೊದಲಾಗಿರ್ವ. ಭಕ್ತನುನಾಗಳ್ ಆಜ್ಞಯಂತ
ಮಪ್ಪುವಂ ಮೆಲ್ಲು (೨೦೩. ೦-೦೪೩); ಲಕ್ಕಣಂ ಮೊದಲಾಗಿ
ನೂರ್ವರ್ ಮಕ್ಕಳುಮಂ ಮುಂತಿರಿ (೨೦೩. ೪-೩೩); ವರೀಚಿಯಂ
ಮೊದಲಾಗಿ ನಾಲ್ಕಾರ್ವರಕಮಕ್ಕಳ್ ಪೋಗಲೊಲ್ಲದೆ (೨೦೩. ೩೩).
೨. ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ: ಮೊದಲೊಂದೆ: ವೆಂದಿರಬರೀಳ್ ಕೊಡುವ
ನತ್ತಿನೆಂದು ಮೊದಲಾಗಿರೆ ನಿಕ್ಕುವಂ (೨೦೩. ೦-೩೩); ನಾಳೆ ಮೊದಲಾಗಿ
ಜುಗನ ನಾಳೆ ಕಾಳಿಗೆ ಬರಲೀಯವು (೨೦೩. ೩-೩೩); ಚಕ್ಕಿದು
ಮೊದಲಾಗಿ ನೀನಲ್ಲದೊರ್ವ ಲೆಕ್ಕಿಸಿದವಳು ತಾನಲ್ಲ (೨೦೩. ೩-೦೩).
ಮೊದಲಾಗು = ಆರಂಭವಾಗು: ಮರ ಗಿಡಂ ಬಾನ್ನೆಲಂ ತೊನೆದಾಡಿ ನಡುಗಿ
ದುದು ಮೊದಲಾಯ್ತು ಮಳೆಗೆ (೨೦೩. ೪-೩೩); ಕೆಂಗೆತ ಮೊದ
ಲಾಯಿತು! (೩೩. ೩). ಮೊದಲಾದ = ಮುಂತಾದ: ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ:
ಹು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ತೀರಿಸಿದವರ್ವಳು ಉಳಿ ಉಳಿ ಎನು
ತಿರಲು (೨೦೩. ೩೩); ಸುರದೇವ ನಕಳರ ತಿವಿದು ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನ ಮೊದ
ಲಾದಗಣತರ ಗೆದ್ದ (೨೦೩. ೩-೩೩); ಹಳ್ಳಿ ಹಿರಿಯರಂ ಪುರಗಳು
ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ (೨೦. XIV. ಗೊಟ್ಟು. ೩-೩೩; ೧೩೩).
[ದೀ. ೩ ಕಮ. ಮುಂತರ್: ಮೆಲ. ಮುದಲ್: ತುಳು. ಮುದಲು;
ತುಳು. ಮೊದಲು]

ಮೊದಲ್, ಮೊದಲು (ಅ). ೧. ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ: ಮೊದ
ಲೊಂದೆ: ಆ ಅಂದವುನಿಂದಮೊದಲ್ ಪತ್ತುವಿಟ್ಟು ನಡೆವನೆಂಬುದಂ
(೨೦೩. ೦೩-೦೪). ಮೊದಲು: ೧. ಇಂದಮೊದಲಿಕ್ಕಿಯಂ ತಾಪತ್ರಯಂ
ಟಿಂಗಿದವನಲು ವಶತ್ರಯವಡಂಗದವು (೨೦೩. ೦-೩೩); ಇಳೆ ಮೊದಲು
ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕದ ಬಳಿದುಕಿವರಿದಾಯ್ತು (೨೦೩. ೩-೩೩); ನೀನೆ
ಮೊದಲು ಎನ್ನಣೆ ಎನ್ನಪ ಕಾಡುವನ್ನವನಂಗಳೆಂದು ಬನ್ನದೊಳಾದ
(೨೦೩. ೩-೦೪). ೨. ಮುಂಟೆ: ಹಿಂದೆ: ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ: ಪುಣ್ಯ
ಪಾಪಂಗಳನೊಯದ ಮೊದಲು ಅನೇಕ ಭವಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದನಯ್ಯಾ
(೨೦೩. ೩-೦೪). [
[< ಮೊದಲ್]

ಮೊದಲಗಿತ್ತಿ, ಮದಲಗಿತ್ತಿ (ನಾ). ಮದುವಣಗಿತ್ತಿ; ಮದುವಣಗಳು;
ನವವಧು : ಮೊದಲನದ ಮೊದಲಗಿತ್ತಿಗೆ ಮುಷ್ಕರಾ ಮುತ್ತಿನ ಸರ
ಮಾಲೆ (ಪುಣಕ. ೦೦೦); ಮೂರು ಮಕ್ಕಳ ಕಾಯಿ ಮೊದಲಗಿತ್ತಿಯಂತೆ ಕುಣಿ
ಯಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು (ಪುಣಕ. ೯೨); ಭೂಮಿಕುಂಬಿಯಂತೆ ನೀನು
ಒಬ್ಬ ಚರಂತನ ಮೊದಲಗಿತ್ತಿ (ಗಾಣ. ೦೯೨). ಮದಲಗಿತ್ತಿ : ಸೌಂದರದ
ಮೇರುಮಿಂತೂಳಿಗೆ ಮದಲಗಿತ್ತಿಯ ಮದಕರಿಯ ಕೊಂದು (ಅಣಗಾಣ.
೦೦-೯೦) ; ಆಗ ಆ ಮದಲಗಿತ್ತಿಯ ಮನೆಯ ಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ (ಕಣಪಾಂ.
IV. ೦೩). [\leq ಮದುವಣ + - ಗತಿ]

ಮೊದಲಚ್ಚು (ನಂ). ಮೂಲಲಕ್ಷ್ಯತಿ: ಮೂಲರೂಪ: ಅ ಮಾರ್ಕ್
ಗಲ್ಲ ಮೊದಲಚ್ಚು, ನಾವು ಮೊದಲಚ್ಚು (ಗಾಂ. ೩೫).

[ಮೊದಲ₁ + ಅಬ್ಬ₂₈]

ಮೊದಲಾಣ್ಣ (ನಾ). ಮೊದಲನೆಯ ಗಂಡ: ಮೊದಲಾಣ್ಣನೊಂದಿಗೆ
ಮೊದಲ್ ಬರುವಂತನೂ ಬಯಸಿ ಬಾಳೊಕ್ಕಿಗರ್ ಒದವಿ ಗಂಡಂ ದೊರೆತಂತೆ
(ಶಾ. ೩೩-೬). [ಮೊದಲ್, + ಆಣ್ಣ (& ಆಳ)]

ಮೊದಲಾರಿ (ನಾ). ಮುಖಂಡ : ನಾಯಕ; ಪ್ರಧಾನವ್ಯಕ್ತಿ : ಇರುತಿರೆ
ಸಾಂಖ್ಯಯ ಮೊದಲಾರಿಯ ಹಿಂದು ತನುಜ ಮ್ಹುದು, ಖಿದು ಗವಿಣ
... ಧರವನಗದ (ಕಂಕಾ. ೩೭-೨). [← ತಮಿ. ಮುಕಲಾರಿ]

ಮೊದಲಿ, ಮುದಲಿ (ನಾ). ೧. ಮೊದಲಿಗೆ : ಪ್ರಮುಖನಾದವನು :
 ಕನವನು ಗುಡಿಯಕ ಕನವು : ಅಗಿ, ಕನಕೂ ಕದಮೆ. ಅಧವಾರ ಮೊದಲಿ
 (ಸೂತ. ೨). ಮುದಲಿ : ೨. ತಮಿಳು ಭಾವೆಯನ್ನಾಡುವ ಒಂದು
 ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜನರ ಹೆಸರಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ
 ಸೇರುವ ಶಬ್ದ : ಯಾವ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರಶಾಪಮುದಲಿಯನ್ನು
 ಬಂಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಪೇಳುವಿರಿ ? (ಕೃತಕ. ೩೬). 'ಮುದಲಿಯಾರ್'
 ಪರಾ.
 [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುದಲಿ; ತಲಾ. ಮೊದಲಿ]

ಮೊದಲಿಕ್ಕೆ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಾರಂಭಿಸು : ತೊಡಗು : ಭಯಮಂ ಚಿತ್ತಕ್ಕೊ
 ದಮಿಸಿ ಬಲಗಟ್ಟುತ್ತಲೊ ದಲಿಕ್ಕಿತು (ಶಾಂತಿ, ೩೩); ನೆರೆವೆನಿರ ಘನಿ
 ಗೋಷ್ಠಿಗಳ್ ನಾರಿಯರೊಳ್ ಮೊದಲಿಕ್ಕುಗುಂ (ಶಾಂತಿ, ೩೩-೩೪).
 [ಮೊದಲಿ. + ಇಕ್ಕು]

ಮೊದಲಿಗೆ (ನಾ). ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವನು : ಪ್ರಮುಖನಾದ
ವನು : ಚೌಕಾಕ್ಷಾಂಜನಂ ಚಲತಿ ಮೊದಲಿಗಿಮಾಂ (ಎಫ. XI.೪. ತೃತೀಯಾ-
೦೨೬-೪; ೧೦೦); ಕಡುವೆಂಜಿನ ವೊಡಿಗೆ ನಿನ್ನ ಮೊದಲಿಗಿರಾದಿಂ
(ಶಂಕಣ-೬-೦೨); ಹದುವೆಂಜಿನವರಲ್ಲಿ ಸೇನೆಯ ಮೊದಲಿಗಿರು (ಕುಶಾ.೨.
೪-೨೬); ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವವರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕರು ಮೊದಲಿಗಿರು (ಮಾತೃಕ
೬ ೧೫೪). [ಮೊದಲನೇ + - ಇಗ]

ಮೊದಲಿಡು (ಶ್ರೀ). - ಮೊದಲಿಕ್ಕು : ಮೊದಲಿಟ್ಟು ಕೂಲಿಲೆಂದು ಕೌರವರು
(ಕೂಲಿ. ೦೦-೦೦); ಮಗು ಬರಲಿ ಮೊದಲಿಟ್ಟುತು (ಬಿಜಿ. ೦೪-೩);
ಸಂಭ್ರಮಂ ಮೊದಲಿಡು[ಬಾಣಂ. ಮೊದಲಿಟ್ಟು]ದುಃಸ್ವಪನ ದೇಶ
ಮೊಳಂ ತಿರುನಾವಲೂರೊಳಂ (ಕುಂಭ. ೩ ೩೩೩). [ಮೊದಲಿ, + ಣ್ನು]

ಮೊದಲಿಯಾರ್, ಮುದಲಿಯಾರ್, ಮುದ್ದಿಯಾರ್ (ನಾ).
= ಮೊದಲಿ ೨. ೨ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದ ರೂಪವೇ ಹೆಚ್ಚು
ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಮೊದಲಿಯಾರ್ : ಇವರ ಮುಖಪಕ್ಷಿಣಗಳು
ಮೊದಲಿಯಾರರಂತ್ರಿ ಇರುತ್ತವೆ (ಕಾಣ. ೦೦೦); ತೊಡಮಂಡಲ ಮುದಲಿ
ಯಾರರ ವೆಂಕದ್ವಲಿ ನಾನು ಜೂದಿ (ಕೃ.ಕಾ. ೦). ಮುದ್ದಿಯಾರ್ :
ವಿಡಾಪ್ಪರಜ್ಜಿಲ್ಲ ಮುದ್ದಿಯಾರರು ವ್ಯಾಜರದ ಹೊರ್ತು ಬೇರೆ ಹೊರ್
ಯನ್ನು ಬಹುತರ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಣ. ೯೦).

[ದೇ. || ತಮಿ. ಮಲ. ಮುತಲಿಯೂರ್ ; ತೆಲು. ವೊದಲಾರಿ]

ಮೊದಲಿತು (೬). = ಮೊದಲಿಕ್ಕು : ರಾಜುವೇ ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಷಯವನ್ನಿತ್ತಿಕೊಂಡು ಮೊತ್ತಿಗೆ ಮೊದಲಿಸುವನು (ಕಾಶ. ೫೦); ನನಗೆ ಏನು ಕಂಪೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ನೀವು ಅದನ್ನೇ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಓದಲು ಮೊದಲಿ ಸಿದರೆ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡರೂ ಆಗದೇ ಹೋದಿತು (ದೂ. ೪೩. ೩೩).

[ವೊದಲಾ₁ (<ವೊದಲ¹₁) + - ಇಪು₁]

ಮೊದಲು, 'ಮೊದಲ್,' ನೋ.

ಮೊದಲು, 'ಮೊದಲ' ನೋ.

ಮೊದಲುಗಾ (ನಾ). ಕಣ್ಣಿನ ಬುಡ; ಮೂಗಿನ ಮೇಲ್ಬುದಿಲು
 ಕಣ್ಣಿನ ಭಾಗ; ಅಕ್ಷಮೂಲಿ ಪೂರ್ವನೇತ್ರವೆನ ಮೊದಲು [ಐ.ಒ. ೮
 ಗಾ] (ಕುಂಭಾ. ೯-೩). [ಮೊದಲ್ಕು (< ಮೊದಲ್,) + ಕಾ]

ಮೊದಲುಗೆಡು 'ಮೊದಲೆಡು' ನೋ.

ಮೊದಲುಗೊಂಬು (ನಾ). ಅನೆಯ ಕೋರೆಹಲ್ಲಗಳ ಬುಡ; ಧೃತ
ಮೂಲ : "ಕೋರೆ, ದಂತಮೂಲಂ ಈ ೨ ಮೊದಲುಗೊಂಬು "
(ಕಾಡು. ೩೩-೩೪). [ಮೊದಲು (< ಮೊದರ್) + ಕೊಂಬು.]

ಮೊದಲುಗೊಳ್ 'ಮೊದಲ್ಗೊಳ್' ನೋ.

ಮೊದಲುಣುಬು (ನಾ). ಆರಂಭದ ರಥಪಟನ-ಆವೇಗ : ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ
ಬಿಜುಗಾಳಿ ಮೊದಲುಣುಬು ಸಮೃದ್ಧ (೪೪, ೫೫, ೫೬-೫೭).

[ಮೊದಲ₁ + ಉಪಾಬಂಧ₀ (<ಉಪಾಬಂಧ₀)]

ಮೊದಲೇರಿ, ಮೊದಲೇಜಿ (ನಾ). ಕೆರೆಯ ಕೋಡಿಯಿಂದ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಮೊದಲ ಪರಿಸರ, -ಭಾಗ: ಮೊದಲೇರಿಯೊಳ್ಳಾಯರ ಬಳಿಯ ತೋಳ್ಳಮು ಅಯ್ಯತ್ತೊಗ್ರಹಾರಮುಜಿಯ ಸ್ವರ್ಗವಾದ ಪರಿಹಾರನ್ ದೇವಭೋಗಂ ಮೂಡಿಕೊಟ್ಟು (೨೪. XI. ಕೊಳೆ. ೨೩-೨೦: ೨೨೨); ಅಂಕೆರೆಜಿಯ ತುಂಬಿದ ಮೊದಲೇರಿಯ ಕೆಳಗೆ ದೇವಗ್ಗ ಕೊಟ್ಟ ಗದ್ದೆ ಕಮ್ಮ: ೫೦ (೨೪೨- II. ೨೪-೨೨: 1122); ಹಿರಿಯ ಕೆಲೆಯ ಹಿಂದಣ ಮೊದಲೇರಿ ಅಡಕದೊಳು . . . ಮೇರೆಯಾಗಿ (೨೪. VI. ೪೩೩. ೦೨-೨೩: 1272 ೪). ಮೊದಲೇಜಿ : ಮೊದಲೇಜಿಯೊಳ್ ಇರ್ಪಂಡುಗ ವೆದಗಲ್ . . . ಅಯ್ಯಜು ಬಳಿಯತೋಳ್ಳಲಲಿಕೆ ಇವನಾ ಮೊದಲ್ ನಡೆಯುವನಾತನದ ಧರ್ಮ (೨೪. XI. ೨೪೨. ೦೩-೦೩: 889).

$[వృద్ధి_1 + వి_1]$

ಮೊದಲೇಹಿ • ಮೊದಲೇರಿ • ನೋ.

ಮೊದಲ್ನಾಲ್ (ನಾ). ಕೆರೆಯ ತೂದಿನಿಂದ ಫೂಟು ಕಾಲುಮೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಭಾಗ : ಆ ಸಿರಿವುಳು ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗೆ ಮೊದಲ್ನಾಲ್ ಗರ್ವೆಯ ಹುನೇತು ಮಿಡುಗದ ಒಯಲು (೧೪. ೫೧, ೫೨, ೨೦-೨೨ ; 1087). [ಮೊದಲ್₁ + ಕಾಲ್₂]

[ವೊಜರ್, + ಕಾರ್,]

ಮೊದಲ್ಗಿಡು ' ಮೊದಲ್ಗಿಡು ' ನೋ.

ಮೊದಲ್ಗಿಡು (ಕೆ). ಆಧಾರವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು ; ನಾಶಗೊಳಿಸು : ನಿಜದ ಸೊಬಗು ಮೊದಲ್ಗಿಡಿಸಿ ತೋಳ ಮೊದಲ್ಗೆ ಮೆದುವನತ್ತುವಂತಿರೆ ನನಯಂಬುಗಳ್ಗೆ ಬೆರೆತು ಪರಲ್ಗಿಯ ಮಲಗಿರ್ತಾಯರ್ (ಮೂಲ. ೨-೩೯).
[ಮೊದಲ್ ಗಿಡು + ಇತ್ತು]

[ಮೊದಲೆ ಡಾ. - ಇಲ್ಲ]

ಮೊದಲೈದು, ಮೊದಲಯೈದು, ಮೊದಲೈದು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೇರುಸಹಿತ
ನಾಶವಾಗು ; ನಿರ್ಮೂಲವಾಗು ; ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಳಿಸಿಹೋಗು ;
ವಿಂಧ್ಯವಿತಾನಪ್ರಾಂತದೊಳೆ ತಿಳನೆ ತಿರುಗಿ ಮೊದಲೈಗಿಟ್ಟು ದೇವರೈ
(೧೫೫. ೧೯). ೨. (ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ) ಮೂಲಧನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು ;
ನಷ್ಟ ಹೊಂದು ; ಮೊದಲೈಟ್ಟು ಪರದನಂತೆ ಘಣಿಗೆಗೊಂದಂ ನೆನೆಯದ
(೧೫೬. ೧೯-೨೦). ಮೊದಲಯೈದು : ೨. ಮೊದಲಯೈಟ್ಟು ರಾಘವ
ನಜಿಸುವ ಪರಿ ಇನ್ನೊಂದೆ (೧೫೭. ೨೦-೨೧) ; ಮೊದಲಯೈದದ

ಹರದನಗಾದಯ್ಯ ಮೊದಲುಗಡದ ಹರದು (ಕಿಶೋ. ೯೪-೧೦೨).
ಮೊದಲ್ಯಯ್ : ೧. ಕ್ಷಿತಿಯೊಳುಳ್ಳ ಭೂಭುಜರ ಬಿತ್ತು ಮೊದಲ್ಯದೆ
ಮುನ್ನಮೇಕವಿಂಶತಿ ಪುರಾಣವೊಂದು ತಮಿಷಿ (ಕುತೂ. ೨-೪೫); ಮತ್ತೆಯೊ
ಮೊದಲ್ಯದಲೀಯದೆ ಮದನವಿಶಾರದಮೊದಲವಲೀಯದೆ (ಕುತೂ. ೪-೬೬ ಪ);
ಎಣಗದ ತೀರಭೂರುಹಮಾನೆಯೊ ಮೊದಲ್ಯದೆ ಕೀಬ್ಬ . . . ಎಣಗದರಂ
ತಡುಗಿಡಿತ ನಮ್ಮರನುರ್ವಿಪ ರಾಜಲೀಲೆ ಕಣ್ಣಿಡಿದುಮು(ಪ್ರಶ್ನ. ೧೩-೬).

[ಮೊದಲ್ಯ + ಕೆಡು]

ಮೊದಲ್ಯಯ್ (ಕ್ರಿ). ಆರಂಭಿಸು; ಮೊದಲು ಮಾಡು; ಉಪಕ್ರಮಿಸು;
ಅರಗ್ಯಕನಿಕು ಕತಿಗೆ ಮೊದಲ್ಯಯ್ (ಕುತೂ. ೧೦೪-೬).

[ಮೊದಲ್ಯ + ಕೆಡು]

ಮೊದಲ್ಯಯ್, ಮೊದಲುಗೊಳ್, ಮೊದಲ್ಯಯ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಆರಂಭ
ವಾಗು; ಮೊದಲಾಗು : ಪುಟ್ಟದೊಂದು ಮೊದಲ್ಯಯ್‌ಗಲದ ಚಂದ್ರಾ
ಪೀಡನನಗಲ್ಲಿರಲೀನದಂತು ವೇಬ್ಬಗದದಯ್ (ಕುತೂ. ೪೨೦); ಅವಳ
ಮೆಲ್ಲದೆ ಮೊದಲ್ಯಯ್ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಮೇಗಡದ ನೀಳ್ವ ಕಣ್ಣುಳುಂ
ನಳನಡವಿನಲ್ಲಾಟಮಂ ಕಂಡು ಪೊಣವಾಣುಡೀಲಾರಾಕುಂವಿಲ್ಲ (ಕುತೂ.
೬೪). ೨. ಒಂದವಳವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳು; ಮೂಲಧನವನ್ನು
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು : ಕನಕರಾಜಿಯಂ ಬಸನಕ್ಕೆ ತಮಿಷಿ ಬಿಯಂ ನಡೆಯದಿರೆ
. . . ಸೋದರಮಾವಂ ಭದ್ರಮಿತ್ರನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ್ಯಯ್ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇ
ಮಾಗಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಕಾರಾರ್ಥಮಂ ಪಡೆದು ಬರ್ಪಡೆಯೊಳ್ (ಕುತೂ.
೪-೧೦ ೪). ಮೊದಲುಗೊಳ್ : ೧. ಈ ಹೊತ್ತು ಮೊದಲುಗೊಂಡು
ಯುದ್ಧವಿಲ್ಲದ ರೀತಿಗೆ ಮಾಡುತಲಿವೇನೆ (ಕುತೂ. ೪೯); ಪ್ರಕಾಂಡ . . .
ಬೇರು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ರೀತಿಗಳವಗೂ ಗಿಡದ ಪುಷ್ಪಭಾಗದ
ಹರರುಗಳು (ಕುತೂ. ೧೦೨). ಮೊದಲ್ಯಯ್ : ೧. 'ಮೊದಲ್ಯಯ್' ಪರಾ.
[ಮೊದಲ್ಯ + ಕೆಡು]

ಮೊದಲ್ಯಯ್ 'ಮೊದಲ್ಯಯ್' ನೋ.

ಮೊದಲ್ಯಯ್‌ಹ (ನಾ). ಆರಂಭ : ಪ್ರಾರಂಭ : "ಉಪಕ್ರಮ,
ಉಪಕ್ರಮ, ಆರಂಭ:-ಈ ೨ ಮೊದಲ್ಯಯ್‌ಹ" (ಕುತೂ. ೧೦೬-೨೨).

[ಮೊದಲ್ಯಯ್ (< ಮೊದಲ್ಯಯ್) + - ಹ (< - ಹ)]

ಮೊದಲೆ, ಮೊಸಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಲಜರಪ್ರಾಣಿ; ನಕ್ರ :
'ಮೊದಲೆಮಡು' ಪರಾ. ಮೊಸಲೆ : "ಕುಂಭಾರು ನಕ್ರ:- ಈ ೨
ಮೊಸಲೆ" (ಕುತೂ. ೧೦೬-೨೪); ಮಿಾನಂ ಮೊಸಲೆಯುಂ ನೆಗಲು
ಮಾಡಿದುಂ . . . ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ ಜಲಜರಂಗಳುಂ (ಕುತೂ.
೪೬-೬); ಮೊಸಲೆಯುಂ ಪಿಡಿವಂತರಿ ನೀರೊಳೊತ್ತಿ ಭೀಮಪ್ರಸಂಗವರ್ವಿಂ
ಪಿಡಿಯಿ (ಕುತೂ. ೧-೨೬); ಆ ಮಣ್ಣುಳು ಕ್ರಕಚನಂಬುದೊಂದು ಮೊಸಲೆ
ಪ್ರತಿಧಿವಮೊಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲ (ಕುತೂ. ೨೬೬-೨೦); ಉಪ್ಪುಪ್ರದೇಶಗಳೊಳಿಗನ
ನದಿಗಳ್ಳೆಯೊ ಸರೋವರಗಳ್ಳೆಯೊ ಮೊಸಲೆಗಳುಂಟು (ಮುಂತೂ.
೪-೨೬)

ಮೊಸಲೆಗಣ್ಣೆಡು = (ಅಲಂ) ಮೊಸಲೆಗೊಳಿಸಲು ಸುರಿಸುವ
ಕೆಂಬಿನಿ; ಕಪಟದ ಕಣ್ಣೆಡು : ಅವರ ಅರ್ಥಾಪನಗಳ್ಳೆ ಸುಳ್ಳೆ ಸುಳ್ಳು!
ಅದು ಮೊದಲವರ ಮೊಸಲೆಗಣ್ಣೆಡು ! (ಕುತೂ. ೬೪). ಮೊಸಲೆತುಪ್ಪು =
(ಜೀವಧಿಯಂತೆ ಬಳಸುವ) ಮೊಸಲೆಯುಂ ಕೊಬ್ಬು : ಉಳುಮೆವಾಗ
ಮೊಸಲೆತುಪ್ಪು ಸವರಿ ತಿಕ್ಕುತ್ತಾರೆ (ಕುತೂ.).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುತಲ್ಯ, ಮುತಲ್ಯ, ಮುತಲೆ : ಮು. ಮುತಲ ;
ತುಳು. ಮುಂದಲೆ, ಮುಂದಲೆ, ಮೊಸಲೆ : ಕೊಡ. ಮೊಸಲೆ ; ತೆಲು.
ಮೊದಲಿ, ಮೊಸಲಿ, ಮೊಸಲಿ ; ಕೋತ. ಮೊಸಲೆ ; ಕೋರಾ. ಮೊಸಲಿ;
ಪರ್ಜಿ. ಮೊಜ. / ಸಾ. ಮುಸಲಿ]

ಮೊದಲೆಮಡು, ಮೊಸಲೆಮಡು (ನಾ). ೧. ಮೊಸಲೆಗಳು ವಾಸ
ಮಾಡುವ ನದಿ. ಹೊಳೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಅಳವಾದ ಭಾಗ :
ತನ್ಮಾಯಲೆಮೊಜದೆ ಬದಿಕಲಿವ ಮೊದಲೆಮಡು ಪಡುವಾಯ್ತೊಳ್ಳ
ಕಾಲುವೆಮಡುಂ ಒಳಗಾಗಿ (ಮುತೂ. ೧೪೨೬, ೧೦೪-೪೬ ; ೧೩೫ ೪೪).
ಮೊಸಲೆಮಡು : ೧. ಅದು ಮೊಸಲೆಮಡುವಾದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಈಜಲು
ಹೇಗವಾರದಂದು ಎಷ್ಟರಿಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ (ಕುತೂ. ೨). ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪದ
ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತ್ಕುರುದೇವಕ್ಕೋಗೇಳಯ್ಯಾಣ್ಣಿಗಳೊಳಗೊಳೊಳ
ಮಡುವನಾಳುತಮ್ಮಿದು (ಕುತೂ. ೧೫-೬, ೧೦-೧೦ ; ೧೦೩೦).

[ಮೊದಲೆ + ಮಡು]

ಮೊದಲೆಕಣ್ಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮುಳ್ಳುಅಂಕೋಲೆ.
ಮೊದಲೆಕಣ್ಣೆಗಿಡ (ಮುತೂ. ೪೪-೪೬). [?]

ಮೊದಲೆಮಾನೆ 'ಮೊದಲೆಮಾನೆ' ನೋ.

ಮೊದೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು; ಮುಂಜ; ನೋದೆಹುಲ್ಲು :
"ತರ, ಮುಂಜ:-ಆದರೊಂದು ಮೊದೆ" (ಕುತೂ. ೬೨-೬೦) ; ಮದನಂ
ದಕ್ಕುಗುಂಜೊಡಿದನೆ ಜಿಲ್ಲಿದರ್ವಂಜುಗಳ್ ಚತ್ತಮೊಳ್ ಮೊದೆಯಂ
ವೈತಪೊರಾಗಿ (ಕುತೂ. ೧೦೪ ಕೂವಳ) ; ಅಬ್ಬಾಸ್ತನವರೊಳ್ ಮೊ
(ಮು)ದೆಯ ಬೊದಿಯಂ ಕಲಿಸಿ . . . ಬಬ್ಬಾಸ್ತನವುಗೆ ಕಣ್ಣು ಬೇನೆ
ಮಾಣುಂ (ಕುತೂ. ೪-೬೪) ; ಕ್ಕೊವೆಪ್ಪ ಮೊದೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ತೆರಲೇ
ಮೇರೆಯಾಗಿ (೧೪. ೧೧, ಕ್ರೀಡಂ. ೧೬೬-೪೪ ; ೧೬೬೫). ೨. (?) : ತಡೆ
ಕಾಡ ಪಟ್ಟಡಿಯ ಮೊದೆಯ ಕಲಾಪಕದ ಗುರವಡಿಗಳ್ (೧೪. ೧೧, ೬೬-೬;
ಸು. ೨೦೦).

[ದೇ. ೩ ತೆಲು. ಮೊದಯ : ಕೊಡ. ಮೊದೆ = ಹುಲ್ಲುಗಿಡದ ಪೊದರು]

ಮೊದೆಕರನಿ (ನಾ). (?) : ಕೊಡ್ತೆನ್ನ ಸಗೋತ್ತಾಪ . . . ದೇವಮ್ಮಣ್ಣೇ
ಮೊದೆಕರನಿನಪುಹುಮ್ ರಾಜಮಾನೇನ ವೀರತನವರ್ಪನಮ್ ಕೀಡಾರಂ
ದ[ತ್ರ]ವಾನ್ (೧೪. ೪೬, ೧೪-೧೦ ; ಸು. ೪೦೦). 'ಮೊದಕಲುನಿ' ಪರಾ. [?]

ಮೊದ್ದ (ನಾ). ತೀವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು ; ದಡ್ಡ ; ದಡ್ಡ : ಇವನು
ಶುಂಜಾ ಮೊದ್ದ (ಕುತೂ. ೨೦೦). [ಮೊದ್ದು + - ಅ]

ಮೊದ್ದಿ (ನಾ). ತೀಳಿಗೆಡಿ ಹೆಣ್ಣು ; ಮುಂಜುಮಿದಿಯವಳು ; ದಡ್ಡಿ :
ಈ ಮೊದ್ದಿ ಏನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರೂ ಕರಿಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ (ಕುತೂ.).

[ಮೊದ್ದು + - ಇ]

ಮೊದ್ದು (ನಾ). ೧. ತೀಳಿಗೆಡಿಹೆಣ್ಣು ; ಮುಂಜುಮಿದಿಯ ವೈಕ್ತಿ :
ನೀಗೇನೂ ತೀವುದು, ನೀನೊಂದು ಮೊದ್ದು (ಕುತೂ. ೨೬) ; ಪಾಪ !
ಅವನು ಮೊದ್ದು (೧೦೪. ೧೦೦) ; ನಮ್ಮ ಹುಂಗನು ಮೊದ್ದು
(ಕುತೂ. ೪೦). (ಗು). ೨. ತೀಳಿಗೆಡಿಯಾದ ; ದಡ್ಡನಾದ :
ಹಿಂದೆ ಅವನು ಎಷ್ಟು ಚುರುಕು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದನೋ ಈಗ ಅಷ್ಟೇ
ಮೊದ್ದುಹುಡುಗನಾಗಿದ್ದಾನೆ (ಕುತೂ. ೨೦೦) ; ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ನೀನು
ಮೊದ್ದುಬುದ್ಧಿ ಎಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟುಗಾಡಿತು? (ಕುತೂ. ೪) ; ಗೊಂಬೆಯಂತಿರುವ
ಮೊದ್ದು ಹುಡುಗನುನ್ನಾ ಕೈಹಿಡಿದು ಬರುವ ಭಾಗ್ಯವಾದರೂ ಏನು ?
(ಕುತೂ. ೧೦೦).

ಮೊದ್ದುಮಣೆ = (ಹಿರಿಯರ ಮುದ್ದು ಹೆಣ್ಣಾಗಿ) ದಡ್ಡನಾದ
ವನು ; ಅವಿವೇಕಿ ; ತೀಳಿಗೆಡಿ : ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ
ಮೊದ್ದುಮಣೆ ನಾನಾಗಿದ್ದ (ಕುತೂ. ೨೦೬).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೊತ್ತ ; ತೆಲು. ಮೊದ್ದು]

ಮೊದ್ದುಗಳಹು (ಕ್ರಿ). ಮೆದ್ದುಮೆದ್ದಾಗಿ ಹರಟು ; ತೀಳಿಗೆಡಿಯಾಗಿ
ಮಾತಾಡು : ನೀ ಮೊದ್ದುಗಳಹುವೆದನರಿತ್ತಿದ್ದೆನಿ (ಕುತೂ. ೧೦೨-೧೦೬).

[ಮೊದ್ದು + ಗಳಹು (< ಗಲಪು)]

ಮೊನಗು 'ಮನುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೊನಚು (ನಾ). ೧. ಚೂಪಾಗಿರುವಿಕೆ : ಹರಿತವಾಗಿರುವಿಕೆ : ಮೊನಚುಳ್ಳ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು . . . ಮರೆಯಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨೫); ಇರ್ಕಡೆಯೊಳು ಸೂಜಿ ಮೊನಚಾದುದಾದರೆ ಹೊಲಿಯಬಹುದೇನು ನಿನಗೆ (೧೦೫೩. ೭೩-೭೪). (ಗು). ೨. ಚೂಪಾದ; ಹರಿತವಾದ; ನವನವಾಗಿ ಮೂಡದಿರುವುದಂತಿರಲು ಮತ್ತು ತಲೆಯತ್ತಿ ಕಾಲ್ಪಡುವಷ್ಟದು ಮೊನಚು ಮುಳ್ಳು ! (ಕೃಷ್ಣ. ೩೭-೨). [ಮೊನೆ + ಚು]

ಮೊನಚುಗೊಣ್ಣು (ನಾ). ಹರಿತವಾದ ನೋಟ : ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ದೃಷ್ಟಿ : ಮೊನಚುಗೊಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಜಾತಕವನ್ನೆ ನೋಡಿದರು (೩೫೪ ೭೭). [ಮೊನಚು + ಕಣ್ಣು (< ಕಣ್ಣೆ)]

ಮೊನಚುಗೊಳಸು (ಕ್ರಿ). ಚೂಪಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡು : ಹರಿತ ಮಾಡು : ಕಲ್ಲುಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಮೊನಚುಗೊಳಸುವರು (೨೦೩೫೩. ೭೦-೭೨). [ಮೊನಚು + ಕೊಳ್ಳು + - ಇಸು]

ಮೊನಚುಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಹರಿತಗೊಳ್ಳು : ತೀವ್ರವಾಗು : ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗು : ಹೇಗೆ ಮೂಡಿ ಬರುವಾಗೆಗಳೆಯುವಷ್ಟು ಮೊನಚುಗೊಂಡಿತೋ ಕಾಣೆ (೧೪೩೫. ೧೭). [ಮೊನಚು + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳೆ)]

ಮೊನಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೂಡು : ಅಂಕುರಿಸು : ಮೂಸಾದ ಮುಯ್ಯವಿ ರಿಂದಾನನ್ನು ಮಿಶ್ರನವಿಶೇಷದಿಂದ . . . ಪೇಚುಳು (೧೦೩೫. ೧೦-೧೧); ನನೆಯಂ ಪತ್ತಾದು ಮಾಧವಿ ಮೊನೆ(೩೫೦. ನೈಸಿದುವಂಕುರಿತ ತೇಣ ಮಿಮ್ಬಾಪುಗೊಳು (೧೦೪. ೭-೭೭); ತುಟುಬಂ ಕಿರ್ದುತ್ವಂ ಮೊನಸಿದ ಪಳತಮನೆ ಕಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೦). ೨. ಮೊಳಕೆ ಹುಳು : ಪದಿನಾಲ್ಕು ದಿನಕೆ ನೆತ್ತರ ಘಟ್ಟಿಯನಿವವಂ ಪಡೆದು ಮೊಳೆ ಮೊನಸಿದಿಷ್ಟ ತೈದು ದಿನವವಂ (೫೭೦೩. ೪-೫೦). [ಮೊನೆ + ಸು]

ಮೊನೆ (ನಾ). ೧. ತುದಿ : ಕೊನೆ : ಸೈಸ್ಯವೃದ್ಧಿಮಂಭನ ಮೊನೆಯೊಳ್ ಪಡಲ್ಪಡೆ (೩:೩೫. ೩-೧೦೪); ಎಸಲು ಮೊನೆ ಕೂರಿತದಿಗಿಂಬ ಸುಕೆಯಂ ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ ಮುಟ್ಟಿದ ಕುಣಿವಾಗೆಮೆಂಬ ರಂಗದೊಳ್ (೫೦೩೫. ೧೦-೧೭); ಮೊದಲೊಳ್ ಮುಳ್ಳನ ಮೊನೆಗಳ್ ಪುದುವವ್ವು (೧೫೩೫. ೭-೧೦೭). ೨. ಹರಿತವಾದುದು : ಚೂಪಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳುದು : ಮೊನೆ ತಟ್ಟಿದ ಬಳಕೆ ಅಲಗಿನ ಮಾಡುವುದು (೩೫೪. ೭೭೪); ಗಗನಧ್ವನಿಯೊಳಾ ದುದು ವಾಕ್ಯ ಚಿತ್ತಕೆ ಮೊನೆಯ ಸರಳನೆ (೪:೧೨೩೨. ೬-೭); ಹುರಿದು . . . ಮೊನೆಯಾದ ಕೋರೇಹಲ್ಲುಗಳೂ ಬಲು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ತೋರುವುವು (೫೦೩೫. ೧-೩೫). ೩. ಮುಳ್ಳು : ಕಾ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೊನೆಯ ಮುಟ್ಟಿ ಬಯ್ಯುವನಂತೆ (ಮೋಕ್ಷ. ೩೩-೦೩೭). ೪. ಆಯುಧಗಳ ಹರಿತವಾದ, ಬಾಯಿ : ಧಾರೆ : ಅಲುಗು : ಮುಖ್ಯಸನ ಮಗನಿರಾಗಿ ವಿಡುಗದ ಮೊನೆಯ ಚೂರಿಸಿ . . . ಅರ್ಜುನಕಂಪದರನ ಕರಿದು ಹಳಚಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೭೭). ೫. ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ : ಚುರುಕು : ಅವಳ ಆಸೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮೊನೆಯಾದುವು (೫೦೩೫. ೪೭); ಆಕೆಯ ಮಾತಿನ್ನೆನ್ನೆ ಮೊನೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು (೫೦೩೫. ೧೦); ಭಕ್ತಿಭಾವಕೊಂಡು ಮೊನೆ ಯೂಟ್ಟಿಸು (೪೦೫. ೪೭-೦೭). ೬. ಶಿರ್ಯೆ : ಕಿಮ್ಮ : ಕಲಿತನ : 'ಮೊನೆದೋಣು' ಪರಾ. ೭. (ಸೈಸ್ಯದ) ಮುಂಭಾಗ : ಅಗ್ರಭಾಗ : ತನ್ನೊಡ್ಡಿದ ಮಂಕರವೊಡದ ಮೊನೆಯೊಳ್ ಸುತ್ತಿಬಿಡುತ್ತಿದ ಪೊನ್ನ ಮಯಿಗಳಿಳಂ (೩೦೩೫. ೧೦-೩೨). ೮. ದಳ : ಬಲ : ಪಡೆ : ಇತ್ತ ಪ್ರಿಪ್ಪಪ್ಪನುಂ ಮಿಮ್ಬನುಮರ್ಕಕೀರ್ತಿಯಂ ಪ್ಪಳನಚಟಿಯಂ ಸೂಸಿ ಸಮಕಟ್ಟಿ ಮೂಡು ಮೊನೆಯಾಗೊಡ್ಡಿ (೫೦೩೫. ೩-೩೦). ೯. ವಿಶ್ವಾಮ ಮಹಾರಾಜನುಂ ರಂಗಿಣಕುಮಾರನುಮೊಂದು ಮೊನೆಯಾಗಿ ಬಂದೊಡ್ಡಿ ದರ್ (೫೦೩೫. ೭-೩೫ ೧); ಈತನಳವಿಯ ಕಡಿಸಿ ತರೆಯೊತ್ತಿದರು ಭೂವನ

ಮೊನೆಯ ನಾಯಕರು (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೭೪). ೯. ಜಗಳ : ಕಲಹ : ಮಂಗಳಸು ಮೇಸಲು ಮೊಡ್ಡಿಯಲಿಸಿ ಮೊನೆ ಮನದಳಲಂಜಿಕೆ ದುಗುಡಮೊಳು ತಿಳಿತೊಡ್ಡಿದುದುಂಕಿತಭೇದಂಗಳನಳುಕಿಯುಳುಕಿ ಅನ್ಯಸರಿಸು (೩೦೩. ೩-೩೪). ೧೦. ಕಾಳಗ : ಯುದ್ಧ : "ಮೊನೆ=ಕಾಳಗಂ" (ಕಪಾ. ೩೦. ೨); ಕಲಿಯೆನೆ ನೆಗಟ್ಟುಳ್ ಕನಪರಗಲಿಯನೆ ಗುಣದಂಕ ಕಾರ್ತಿ ಮೊನೆಯೊಳ್ ಮನೆಯೊಳ್ (೪೭೫. ೦-೭೫); ಮೊನೆಯೊಳು ಮತ್ಕರವಿಳ್ಳಂ ಮನೆಯೊಳು ಮನಮಂತ್ರಾದ್ವಿ ಸಂಕಟದೊಳು ಮತ್ಕನು ವೆನಿಪ ಪತಿಹಿತಂ (೫೦೩. ೧೫-೭, ೩೪೭-೦೦ ; ೧೭೭೧); ನಿನ್ನೊಳ್ಳನೆಮ್ಮಂ ಮೊನೆಯೊಳ್ಳಂದಂತು ಕೈಮಾಡಿದೊಡೆ (೪೦೩೫. ೦೭-೩೦). ೧೧. ಶಕ್ತಿ : ಬಲ : 'ಮೊನೆಮುಣಿ' ಪರಾ. ೧೨. (ಅಲಂ) ಅಡ್ಡಿ : ಎರೋಧ : 'ಮೊನೆದೋಣು' ಪರಾ. (ಗು). ೧೩. ಚೂಪಾದ : ಹರಿತವಾದ : ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ : 'ಮೊನೆಗಣೆ' ಪರಾ.

ಮೊನೆಮಾಸಿ = ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗು : ಅಧಿಕವಾಗು : ಹೆಚ್ಚಾಗು : ಮೊನೆ ಮನವ್ಯಾಪು ಬಯ್ಯಿಬಿಡುವಿದದಯಾಪವ ಸಜುಂಜುಬಲ . . . ನೆಜಿ ಸೊಗಯಿಸಿದವು ನವಸುರತಕ್ಕೊಡೆಯೊಳಾ ದೇವತಿಗೆ (೫೦೩೫. ೪-೫೫). ಮೊನೆಮಾಸು = ೧. ಚೂಪಾಗಿ ಮಾಡು : ಹರಿತಗೊಳಿಸು : ಮೊನೆಮಾಡಿದ ಪ್ಪೋನಿಂದ ರೇಬಾಚಿತ್ತು ಬಿಡಿಸ ಬೇಕು (೪೩೫. ೨). ೨. ಏಕಾಗ್ರಗೊಳಿಸು : ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಂದಂಶದ ಮೇಲೆ ಮೊನೆಮಾಡಿದರೆ ವಿಷಮ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ (೪೩೫. ೪೭೪). ಮೊನೆಮುಟ್ಟಿಗಂಡ = ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತರೆ ಸೋಲಿದ ವೀರ. ಪರಾಕ್ರಮಿ : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಕವಿವನವಂತಂ ಮೊನೆಮುಟ್ಟಿ ಗಣ್ಣನಾವಮಸ್ಸೊಣ್ಣ (೫೪. ೧೭. ೦೪-೭೭ ; ೧೦೭); ಮೊನೆಮುಟ್ಟಿಗಣ್ಣಂ ಪ್ರೀಮನ್ನಪಾಮಣ್ಣೊಳಿತ್ತರಂ (೫೦೩೫. ೧೫-೭, ೨೪೭-೦೦ ; ೧೭೦೦ ?).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಮುಂಜೆ : ಮಲ. ಮುನ : ತುಳು. ಮುನೆ, ಮೊಣ. ಮೊನೆ : ಕೊಡ. ಮೊನೆ : ತಿಲು. ಪರ್ಬ. ಮೊನ]

ಮೊನೆಕಟ್ಟು (ನಾ). ಆಯುಧಗಳ ತುದಿಯು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗು ವಂತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಂತ್ರವಿದ್ಯೆ : ಮಂತ್ರ, ತಂತ್ರ, . . . ದಾರಕಟ್ಟು. ಮೊನೆಕಟ್ಟುಂ ಬಲವಿದ್ಯೆಂ ಗೆಲುವೆನು (೪೪೩೫. ೧. ೩೭೭).

[ಮೊನೆ + ಕಟ್ಟು]

ಮೊನೆಕಾಣಿ 'ಮೊನೆಗಾಣಿ' ನೋ.

ಮೊನೆಗಣೆ (ನಾ). ಹರಿತವಾದ ಬಾಣ : ಆತನ ನನೆಯಂಭನ ಮೊನೆ ಗಣೆಗಳವೆಂಬಿನಂ ಮೆಮ್ಮವಿಪಸಿದವು (೫೦೩೫. ೭೭೪); ಕೈಚಳಕದಲಿ ಮುಸುಕಿದನು ಮೊನೆಗಣೆಯಿಂದ ರಿಪ್ಪಟನ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೦೨); ತಿರುವಿಗೆ ತೊಡಿಸಿ ಸಳಿದನು ಮೊನೆಗಣೆಯನು (೩೫೫. ೪-೦೭-೭). [ಮೊನೆ + ಕಣ್ಣೆ]

ಮೊನೆಗಯ್ಯ (ನಾ). ಕತ್ತಿವರಸೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟು : ಇಬ್ಬರಿಂದ ಗತಿಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರ ಹಸ್ತಗಳಿಂದ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ತಾಗುವುದು ಅವರು ಅದು ಮೊನೆಗಯ್ಯೆಯೆಂದು ಸಮುತ್ತವು (೩೪೫. ೪-೪೭).

[ಮೊನೆ + ಯ್ಯ (< ಕಿಯ್ಯೆ)]

ಮೊನೆಗೆಲ್ಲು (ನಾ). ಚೂಪಾದ ಕಲ್ಲು : ಮೊನಚಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲು : ಮೊನೆಗೆಲ್ಲು ಗುಂಡುಗಲ್ಲುಗಳೆರಗಲ್ಲುಗಳ . . . ಪಟವಾಗುವ ತುಂಬುವು (೪೦೩೫. ೦೬-೪೭). [ಮೊನೆ + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್ಲ್)]

ಮೊನೆಗಾಣಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಆಯುಧದ ತುದಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳು : ಹೊಂಗಳಾರಿಯ ಕೊಲುಂವಿಡಿದು . . . ಮುಂಗೈದಂಡೆ ಗೊಡುತಂ ಜಾಳುಬಿಡುಡುತ ರಂಗಿಮತ ಮೊನೆಗಾಣಿಸುತ್ತಂ (೩೫೫. ೩೭-೦೨). ೨. ಆಯುಧದ ತುದಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಅಲಗು ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳು. -ಮೂಡು : ನೀನದರ್ಥದೀ ತುಲಮನೆನಲಿತ್ತದೊಳ್ಳು

ಯಿಂದೇಜಲಾತನ ಶಿರದೊಳದಿ ಮೊನೆಗಾಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗೊಳದ ಎಸೆದಿರಲ್
(ಶಾಶೋ. ೭-೪೨). [ಮೊನೆ + ಕಾಣು]

ಮೊನೆಗಾತಿ (ನಾ). ೧. ಜಗಳವಾಡುವ ಸ್ವಭಾವದವಳು: ಜಗಳಗಂಟಿ:
ಮುನಿದು ಮೂದಲಿಸಿ ಮೋಡಿಯೊಳಿದ್ದು ಮೂರ್ಖನ ಮೊನೆಗಾತಿಯೊ
ಕೃತಿಗೇಳಿ ಇನಿಯನ ಮೊಗವ ನೋಡದ ಮುನ್ನ ಮೋಹಿಸಿ ಮನಗಡಗುವಳು
(ಪಂ. ೧-೩೩). ೨. ಸರಸದಿಂದ ಜಗಳವನ್ನಾಡುವವಳು: ಪ್ರೇಮ
ಕಲಹವನ್ನಾಡುವವಳು: ತನಗಿಗಿದ ಪೆನ್ನ ನೋಡಿ ಮೊನೆಗಾತಿ
ಬಲುಮೋಡಿಗಾತಿ ಮುಜುಗಗಾತಿ ಮುಮ್ಮಾಯಿಂದ (ಶಶ. ೪-೧೩೬).

[ಮೊನೆ + - ಕಾತಿ]

ಮೊನೆಗಾಯ (ನಾ). ಆಯುಧಗಳ ಜೊಪಾದ ತುದಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ
ಗಾಯ: ಶಸ್ತ್ರಾಘಾತ: ಅಂಗಗಳಿಕ್ಕು ಕೂರಿಸುವಾರಿ ಮೊನೆಗಾಯ
ಶರೀರದೊಳಗೆ ಸಂಧಿಸಲು (ಪಂ. ೩೩-೩೪). [ಮೊನೆ + ಗಾಯ]

ಮೊನೆಗಾರ 'ಮೊನೆಗಾಣಿ' ನೋ.

ಮೊನೆಗಾರತನ 'ಮೊನೆಗಾಣತನ' ನೋ.

ಮೊನೆಗಾರಂ (ನಾ). ಲೋಪದ ತಂತಿಯನ್ನು ಪೂಡಲು ಉಪಯೋಗಿ
ಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿಮುಟ: (೪). [?]

ಮೊನೆಗಾರ್. ಮೊನೆಗಾಲು (ನಾ). ೧. [ನಾಟ್ಯ] ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಪಾದವಿನ್ಯಾಸ: ಚುರು ಜಕ್ಕಿ ಕೋಲಜಾರಿಗ್ ಮೊನೆಗಾರ್ ಕಳಾಸ
ಕೈಮಾಣಿ ತಿವುಡ ಮುಡುಕುಮುಕ್ಕನಿತು ಭೇದಂಗಳಂ ನರ್ತಿಸುವ ನೃತ್ಯ
ದಬಲಾಹನಂ ಕಣ್ಣೆಸೆದುದು (ಶಾಶ. ೨-೨೯). ಮೊನೆಗಾಲು: ೨. ಕತ್ತಿವರಸೆ
ಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟು: ಸಮಪಾದದಿಂದ ನಿಂತು ತುದಿಗಾಲ್ಗಿಂದ
ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಕು . . . ಅದರ ಹಸುರ ಮೊನೆಗಾಲು
ಯಂಬುದು (ಪಂ. ೩೪-೪೫). [ಮೊನೆ + ಕಾರ್]

ಮೊನೆಗಾಲು 'ಮೊನೆಗಾರ್' ನೋ.

ಮೊನೆಗಾಣಿ, ಮೊನೆಕಾಣಿ, ಮೊನೆಗಾರ (ನಾ). ೧. ಯುದ್ಧಮಾಡು
ವವನು: ಯೋಧ: ವೀರ: ಆರಿಯರನಣುಗರಂ ಬೇವುರುವಂ
ಮೊನೆ [ಶಾಶಂ. ಪೂಣಿ] ಗಾಜರಂ ಪ್ರಗೀತರನಿಂಬಾಗಿರೆ ಚೌಪಳಿಗೇರೋ
ಕುಳ್ಳೊಸಿದರ್ (ಕಂ. ೨-೬೬); ಮೊನೆಗಾಣಿ ನೀನೋ ನಮ್ಮ ರಸನೊ
(ಶಶ. ೩೪-೬೬); ಆತನ ದಾಯಿಗ ಮೊನೆಗಾಣಿ ಸೋಮಪ್ರಭನು (ನಾಣ. ೧೯-೧೩);
ಪಗಾಣರ ಮೊನೆಗಾಣರ ದೀರ! (ಶಾಶ. ೪೦-೩). ಮೊನೆಕಾಣಿ: ೧. ದಿಂಡುಕಾಣಂ, ಬಿಲ್ಲುಕಾಣಂ, ಮೊನೆಕಾಣಿ (ಶಾಶ. ೧೬೦-೧೬೨).
ಮೊನೆಗಾರ: ೧. ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಂ ಮಾಡಿದ ಮೊನೆಗಾರನು
ಯೊ ಆಯುಧವನ್ನೆತ್ತಲಾರನೇ (ಶಾಶ. ೨೩೩-೬); ಮೊನೆಗಾರರು
ಅರಿವುವ ಮೊನೆ ಮುರಿವರು (ಶಾಶ. ೧೨೯). ೨. ಮೈಸೂರು ಅರಸರಿ
ಗಿದ್ದ ಒಂದು ಬಿರುದು: ಜನಮ ಮೊನೆಗಾರನೊಬ್ಬ ಬಿರುದಂ ಪಡೆದಂ
(ಕುಂ. ೧-೪೦); 'ಮೊನೆಗಾರ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಶ್ರೀಮನ್ನೋರಿಸರ
ಮಹಾರಾಜವರವನ್ನು ನಿೃಫಿ ಒಂದು ಕೈಶಾರಿ ವಾಯಿತು (ಶಾಶ. ೩೨-೨೦).

[ಮೊನೆ + - ಕಾಣಿ]

ಮೊನೆಗಾಣತನ, ಮೊನೆಗಾರತನ (ನಾ). ಯುದ್ಧಕೌಶಲ: ಎಚ್ಚರಂ
ಬೆತ್ತ ಶಕ್ತಿಯನೆ ಕೊತ್ತಳಮುಮಂ . . . ಮೊನೆಗಾಣತನಮನೆ ಮುಗಿಲಟ್ಟಳಿ
ಗಕುಮಂ ಗೆಯ್ದು ಕಾದುತ್ತೆ (ಶಾಶ. ೩೯-೯). ಮೊನೆಗಾರತನ:
ಕೋಟಿಗಳಂ ನೋಟದಿಂದಲೆ ಮುಟುವ ಮೊನೆಗಾರತದಿಂದ (ಶಾಶ. ೧೩೦-೦).
[ಮೊನೆಗಾಣಿ + - ತನ]

ಮೊನೆಗಾಣಿಕೆ (ನಾ). ಜಗಳ: ಕಲಹ: ಸರಸಮೋಹಕ ಮೊನೆ
ಗಾಣಿಕೆ ಸ್ಪಂದದೊಳೆದು ನೆಲೆದನಾ ವಿಟನು (ಶಶ. ೩೪-೧೩).

[ಮೊನೆಗಾಣಿ + - ಕೆ]

ಮೊನೆಗುತ್ತು (ನಾ). = ಮೊನೆಗಾಯ: ಒಂದು ಮೊನೆಗುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೆತ್ತರು
ಸುರಿದುಡದಮೊಯ್ದಿನಲ್ಲಿ ಖಂಡದ ಹೊರಳ ತಳತುದು (ಶಾಶ. ೪೦-೧೬).

[ಮೊನೆ + ಕುತ್ತು]

ಮೊನೆಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ತುದಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟು: ಹೂಂಗಳನ ಮಿರುಗುವಡೆ
ಮೊನೆಗೊಡುವಾಗಸು . . . ಮಂದಿರದ ಸಂಘಟಿತಜ್ಞಾಭಿಷ್ಠಾದಿಶ್ವರ
ಪ್ರಕೃತಿರೂಪಂ (ಪಂ. ೩೪-೦). [ಮೊನೆ + ಕೊಡು]

ಮೊನೆಗೈ (ಕ್ರಿ). ಹರಿತಗೊಳಸು: ಜೊಪೆಯಾಡು: ಮಾರನೆಯನ
ಮೊನೆಯ ಮಗುಳ ಮೊನೆಗೈಯಂತಿಹ ವಾರಾಣೀವಾರ (ಕಂ. ೪೦-೧೩-೨೯).
[ಮೊನೆ + ಕೈ (< ಕೈಯೆ)]

ಮೊನೆಗೊಡು (ಕ್ರಿ). (ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿ) ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತೊಡಗು:
ಹೋರಾಡು: ನಿಟ್ಟಿಸಿ ಹಣಗಿ ಮೊನೆಗೊಡ ದಂಡಯಳು ಖೇಖೇಲಿಲು
ರವವನುಲೈ ಕಾದಿತು ಸುರಗಿಯೆಂಬಿಲರು (ಶಾಶ. ೪೦-೨೩); ಸುಗ್ಗಿಸ
ರಡಗುಡದ ನಿಂದು ಮೊನೆಗೊಡರನುಮಿ ಹಿಗ್ಗಿ ಪೆಣಸಾರದಿ (ಶಾಶ. ೩-೩೯).
[ಮೊನೆ + ಕೊಡು]

ಮೊನೆಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತಳ: ತೀವ್ರವಾಗು: ಅತಿ
ಸಂತತಿಪಾಲ ಮೊನೆಗೊಡು ಮುಸುಕಿರಲು ಮುಟ್ಟು ಮಂಗಳವೇಳು
ಮರುಗುವಾತ್ಮವನು (ಶಾಶ. ೧೬-೯).
[ಮೊನೆ + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳೆ)]

ಮೊನೆಗೋಲು (ನಾ). (ಅಕುಶಲದಂತೆ) ಜೊಪಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳ
ಕೋಲು: "(ದಸಗಳನ್ನು ಚುರುಕುಮಾಡುವ) ಮೊನೆಯುಳ್ಳ ಕೋಲು:
ಮೊನೆಗೋಲು, ಚುಚ್ಚುಗೋಲು" (Goat. ೩೦೩).
[ಮೊನೆ + ಕೋಲು (< ಕೋಲ್)]

ಮೊನೆದಿವುಗಳು (ನಾ). ಜೊಪಾದ ಆಯುಧದ ತಿವಿತ, - ಇರಿತ:
ಮೇಲ್ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡನೆದಿವುಗಳಿಂದ ಮೆಯ್ಯಳ ತುಂಡುಗಳ್ ಬೀಳ (ಶಾಶ. ೪೦-೨೦).
[ಮೊನೆ + ತಿವುಗಳು]

ಮೊನೆದುಜುಗಲ್ (ನಾ). ಜೊಪಾದ ಮೊನೆಗಳ ಗುಂಪು: ಪಲಾನ
ಪೂನ್ನನುಕರಿತ ಮೊನೆದುಜುಗಲ ಪಪುರ ಶಿಲೆಯೊಪ್ಪಳು (ಶಾಶ. ೧೦-೧೩೩).
[ಮೊನೆ + ತುಜುಗಲ್ (< ತುಜುಗಲ್)]

ಮೊನೆದೋಟು 'ಮೊನೆದೋಟು' ನೋ.

ಮೊನೆದೋಟು, ಮೊನೆದೋಟ್ (ಕ್ರಿ). ೧. ಆಯುಧದ ಜೊಪಾದ
ತುದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸು: ಉಜುಬಿವರೆ ಪಡಪಾನಲನ ಮುಖದಿವು
ಮೊನೆದೋಟುದರೆ ಭಜನನ ಬಿಜುಮ (ಶಾಶ. ೪೦-೨೯). ೨. ಮೊಳಕೆ
ದೋರು: ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು: ಅತು ಬೆಡಂಗನಾಂತ ಕಳಕಾವಹಂ
ಮೊನೆದೋಟದನ್ನಂ . . . ತಲೆದೋಟದತ್ತ ವಾಸಂತಿ (ಶಾಶ. ೧೯-೨೦).
೩. ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರು: ಬಲವೆರಿಸಿ ತಾನೊಡ್ಡಿ ನಿಲಲೀ ಇಳಿಯ
ನಡುಗಿಸಿ ಸಮರಭೇರಿಮು ಮೊಳಗೆ ಯಾವಮುಲವು ಮೊನೆದೋಟುದು
ಜೋನೆಯಲಿ (ಶಾಶ. ೧೯-೧೩); ಮೊನೆದೋಟ್ ಹೆಣ್ಣು ಭೋಗಿಸುವುದು
ಸೊಗಪ್ಪು ವಿನಯದೊಲುಮೆ ಸೊಗಸು (ಶಾಶ. ೧೦-೧೬). ೪. (ಆಲಂ)
ಅಡ್ಡಿ ಗುಮ್ಮಂಟು ಮಾಡು: ವಿರೋಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸು: ಯತಿ
ಗಳಿಗೆ ಮೊನೆದೋಟ್ ತನಗದು [ಶಾಶಂ. ಟದಣನು] ಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಬೀಟುತ
ಸಮಾಧಿಶರ ಮೊನಿನ ಮೇಲಡಾಯಂಭವಾರಿಗಳನೆಳೆದು . . . ನಡೆ
ದುದು ಯಾವತಿಜನಕುಳ (ಶಾಶ. ೧೩-೩೬); ಕೇಳು ಮುನಿನ ನನೆ
ಗೋಲನಧಾರಂಗನೆಗೆ ಮೊನೆದೋಟ್ ಮೈದುಮಾತ್ಮದಿಂದೆಗೆಯ ಮನೆ
ಗೆಲಸಕೆ ಸಾರ್ಥವರು (ಶಾಶ. ೧೦-೨೦). ಮೊನೆದೋಟ್: ೫.
ಜಗಳವನ್ನು ಆರಂಭಿಸು: ಮೊನೆದೋಟ್ಕಳಿಸುವಾರಮೈಯರ್
(ಶಾಶ. ೩-೬೬). [ಮೊನೆ + ದೋಟು]

ಮೊನೆನೆಗೆ (ನಾ). ಮುಗುಳುನೆಗೆ ; ಮಂದಹಾಸ : ಮೊನೆನೆಯು ೩೦
ಮೊದಲ ನೆಗೆದ ಜನದಭಯಹಸ್ತಾಂಬುಜದ ಹರಿ ವಿಮತಸಿಂಹಾಸನವ-
ವಿಳಿದಾ ಧಾರಕೆ ಮೊಜವಟಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೧೦); ಮೊನೆನೆಯಿಂದ ಆಡಿದ
ಮಂದಿಮಾತನು ಮನ್ನಿಸಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೯-೨೦). [ಮೊನೆ + ನಗೆ]

ಮೊನೆನೋಟ (ನಾ). ಕಡೆಗಡ್ಡೆ ನ ನೋಟ; ಕುಡಿನೋಟ : ಅಪಾಂಗ
ದೃಷ್ಟಿ : ಮೊನೆನೋಟದಿಂ ಜುಟ್ಟಿ ಬೆಳ್ಳಿ ನೋಡುವಳೊಡನೆ (ಕಾಶ್ಯಾ.
೯೨-೨೯). [ಮೊನೆ + ನೋಟ]

ಮೊನೆಬಾಡು (ನಾ). ಕಾಳಗದ ಸ್ಥಿತಿ-ಇರವು : ಅನುಪರದೋಳಿಜ್ಜಿಜಲ
ಪಾನ ಮುಲುಕರ ಮೊನೆಪಾಡ ಮುಜಾಬೆಬ್ಬಿನಿಂದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೯-೨೯).
[ಮೊನೆ + ಪಾಡು]

ಮೊನೆಮುಗುಚು (ಕ್ರಿ). (ಖಡ್ಗದ) ತುದಿಯನ್ನು ಒರೆಯೊಳಗೆ ನೂಕು-
ವಾದ ಗೂಡುಗಿಯಲಿ ಹೊನ್ನಾಯುಗದ ಹೊಳೆದ ಕಣಾರಿಯನು ಮೊನೆ
ಮುಗುಚ . . . ಅಹವಶ್ಯವಾದವನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೯೯).
[ಮೊನೆ + ಮುಗುಚ (< ಮುಗುಚು)]

ಮೊನೆಮಲ್ಲಿಗೆ (ನಾ). ಚೂಪಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಗಿಡ; ಸೂಜಿಮಲ್ಲಿಗೆ : ಎಳಸನೆ ತೀವಿ
ತೋರ್ಪ ಮೊನೆಮಲ್ಲಿಗೆ ತವರೆ ತೀವಿ ತೋರ್ಪ ತಂಗೊಳಂ (ಕಾಶ್ಯಾ.
೨-೨೩). [ಮೊನೆ + ಮಲ್ಲಿಗೆ]

ಮೊನೆಮಾತು 'ಮೊನೆವಾತು' ನೋ.
ಮೊನೆಮಿಂಚು (ನಾ). (ಕಣ್ಣನ್ನು ಕೋರೈಸುವ) ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಮಿಂಚು:
ಮೊಗ್ಗರಿಸಿ ಮೊರೆ ಮುಗಿರೆ! ಮಿಂಚುಗು ಮೊನೆಮಿಂಚು! (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೯-೨).
[ಮೊನೆ + ಮಿಂಚು]

ಮೊನೆಮುಗುಳು (ನಾ). ಚೂಪಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಮೊಗ್ಗು : ಮೊನೆ
ಮುಗುಳು ಶತ್ರುಗಳಂ ಪಾಯ್ತು ಮುಮಿದಿಯು ಜೊಂಪದ ವಜ್ರಮುಕ್ತಿಯಂ
ಜಡಿದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩). [ಮೊನೆ + ಮುಗುಳು (< ಮುಗುಳ್ಳು)]
ಮೊನೆಮುಳ್ಳು (ನಾ). ಚೂಪಾದ ಮುಳ್ಳು : ಸಲ ಪಜ್ಜಿಯಾದ
ನಾಂಟುವ ಮೊನೆಮುಳ್ಳಿನಿಂದೊಳಗಾಡಸದುದೇನಂಬೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೯-೯೭).
[ಮೊನೆ + ಮುಳ್ಳು (< ಮುಳ್ಳು)]

ಮೊನೆಮುಜೆ (ಕ್ರಿ). ಶಕ್ತಿಗುಂದಿಸು : ನಿರ್ವೀರ್ಯಗೊಳಿಸು :
ಚನರಾಯಪಟ್ಟಣದ ಭೂರು ಬರುತಿಹ ಘನವಾದ ತುರುಕರ ಒಲವ
ಮೊನೆಮುಜೆದು . . . ಮನೆಹರುಪಡೊಳ್ಳಿದರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೧೦).
[ಮೊನೆ + ಮುಜೆ]

ಮೊನೆಮೊಳೆ (ನಾ). ಚೂಪಾದ ತುದಿ ; ಹರಿತವಾದ ಕೊನೆ : ಹೊನ್ನಿನ
ಹೊಳೆದ ಕಣಾರಿಯ ಮೊನೆಮೊಳೆ ಬಿನ್ನೊಳು ತರಿದೋಪಿಸಲು (ಕಾಶ್ಯಾ.
೦೨-೨೩). [ಮೊನೆ + ಮೊಳೆ]

ಮೊನೆಯಂಬು (ನಾ). ಹರಿತವಾದ ಬಾಣ : ಕೂರ್ಗಣೆ : ಕಾಸಿದ
ಮೊನೆಯಂಬುಳ್ಳವನ[ವ]ಣಂ ಮೆಮ್ಮನನೇಕಶರವಸ್ತ್ರಾತಂಗಳಿಂದಮೆಚ್ಚೊಡೆ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೦೩) ; ವಿದ್ವಿಷ್ಟವಿದ್ವಾಪನ ಮೊನೆಯಂಬಿನಂವೇಣಿಗಳಳ್ಳ
ಹತವಿಹತೋಳಾಹಳರಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೯೭ ೩) ; ಅದೇನಮಕರಿದುರ್ದೋ
ಮನ್ನದನೆ ನನೆಯ ಮೊನೆಯಂಬಿದಂಬಿ ಮಾತಮರ್ವಿನೆಗಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೨೦) ;
ಪೋದಪ್ಪದಸುವಿಗಳೆ ಮದನಮುವ ಪೊಡಕೆಂದರ್ಗರ್ಗ
ಕೆಂಗಜೆಯ ನನೆಯ ಮೊನೆಯಂಬುಗಳಿಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೦೨).
[ಮೊನೆ + ಅಂಬು]

ಮೊನೆಯಲಗು (ನಾ). ೦. (ಆಯುಧ, ಬಾಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ) ಹರಿತ
ವಾದ ಅಲಗು ; ಚೂಪಾದ ತುದಿ : ಮೊನೆಯಲಗನಂಬುಗಳ
ಬಿಜುಬಿಗಿಬಿರಗವ ತತ್ತವಾಶಾಯನಿಹವಿಗ್ರಹವಾಯ್ತು ನಿಗ್ರಹದತಿ

ಮಹಾರಥರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೨-೨೨). ೨. ಹರಿತವಾದ ಬಾಣ ;
ಕೂರ್ಗಣೆ : ಮದನನ ಮೊನೆಯಲಗನಲಿ ಬಳಲ್ವ ಸತಿಯನು ಕಂಡು
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೯). [ಮೊನೆ + ಅಲಗು]

ಮೊನೆಯಾಳ್, -ಮೊನೆಯಾಳು (ನಾ). ಯಂದ್ವ ಮಾಡುವವನು ;
ಯೋಧ ; ಸೈನಿಕ : ಕುಸುಮಾಸ್ತ್ರ ತನ್ನಯ ಮೊನೆಯಾಳ್ಳದಿರಲಿ
ಮುಸುಗುವಿರಲ್ಲೆಂದು ನೆಗುತ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೯೭). ಮೊನೆಯಾಳು :
ಸಾಹಸಿಕರಳುಕೆದರು ಕೌರವಮೋಹರದ ಮೊನೆಯಾಳುಗಳಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೯೩) ;
ಸೇನಕ ವಜೀರ ಮೊನೆಯಾಳು ಮಾಡಿಸ್ತ ಸ್ತಂಭ ಘಂಟಿ (೦೯.
XV. ೪೪೯. ೦೩೩-೩ ; 155೨) ; ಕೋಪದಲಿ ಜನನಾಥ ಕಂಠೀರವೇಂದ್ರನ
ದಳವತಿ ಮೊನೆಯಾಳು ಸಹಿತುಜುಬಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೦೨೨).
[ಮೊನೆ + ಆಳ್ / ಅಳ]

ಮೊನೆಯಾಳು 'ಮೊನೆಯಾಳ್' ನೋ.
ಮೊನೆಯಿಟ್ಟು, ಮೊನೆಯಾಟಿ (ನಾ). ಚೂಪಾದ ಈಟಿ ; ಹರಿತವಾದ
ಭುಜೆ : ಜಕ್ಕಿಯನಾದುಕಂ ಮೊನೆಯಿಟ್ಟುಗೊಂಡ ನಾಯಕರ ಮೇಲೆ
ವಾಯ್ತು ತಳಯ ಮುಜೆವಿದಿದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೯೯೦ ೯೨-೦ ; 1೨೩೩ ೪೪).
ಮೊನೆಯಾಟಿ : ಕುಜಿಳಾದು ಮುಗುಡು ಮೊನೆಯಾಟಿಗಳ ಸುಚಾರ್ತ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೨೪). [ಮೊನೆ + ಇಟ್ಟು]

ಮೊನೆಯೆಡು (ಕ್ರಿ). ಚೂಪಾದ ತುದಿಯಿಂದ ತಿವಿ, - ಚುಚ್ಚು :
ಒರ್ಮೆಯ ಮುಟ್ಟುವುದು ಬಿಜುಬಿಟ್ಟು ಮುಜೀರಂಗವಂ ಕೆಲದುರ್ಬೇ
ಬಿಸುತಂಗವಂ ಮೊನೆಯೆಡುತ್ತಂ ಶೃಂಗವಂ ಪುಂಗವಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೩೩).
[ಮೊನೆ + ಇಡು]

ಮೊನೆಯೊ (ಕ್ರಿ). ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ನೀಡು ; ಮೊನೆಗೊಳಿಸು : ಸುಘೋ
ಕುಪಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮೊನೆಯಾದ ಬಲವೇ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೯). [ಮೊನೆ + ಆ]

ಮೊನೆಯಾಟಿ 'ಮೊನೆಯಿಟ್ಟು' ನೋ.
ಮೊನೆಯೆಡು (ನಾ). ಅದೇ ತಾನೆ ಕಳೆದುಹೋದ ಕಾಲ ; ಭೂತಕಾಲ ;
ಸಮಂದ ಕಾಲವಾಚಕವಿವು ನಾಡಿದು ನಾಳೆ ನಿನ್ನ ಮೊನ್ನೆಗಳಾದಂ
ವಿವರಪ್ಪವಿವಿವು ಮೊನೆಯೆಡವು ಕಿಂಚಿದ್ವಿತ್ತಭೂತಕಾಲವ್ಯಯದೊಳ್
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨೨) ; ಮೊನೆಯೆಡನೆ ನೆರವಿಳ್ಳಿದಿನಿವಂ ಕವಿ ಬಿಸುಟು ಲೋಕ
ಮಂತ್ರಿರವೇಳ್ಕುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦). 'ಯಾಂಡು', 'ಯಾಂಡು' ಪರಾ.
[ಮೊನೆ + ಇಡು]

ಮೊನೆಯೇಜು (ಕ್ರಿ). ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ತೊಡಗು : ಕೈದು ಮೊನೆಯೇಜುವುದಕ್ಕೆ
ಮೊದಲೆ ಕಟ್ಟಬಿಡದೆ ಕೈದಿನ ಮಾತುಪ್ಪದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೨-೨೦೩).
[ಮೊನೆ + ಏಜು (< ವಿಜು)]

ಮೊನೆವಲ್ಲು (ನಾ). ಚೂಪಾದ ಹಲ್ಲು ; ಮೊನೆಬಾದ ಹಲ್ಲು : ಕುರಿಕು
ವಂತಿವಲ್ಲ ಕಂಗೊಳವ ಮೊನೆವಲ್ಲಗಳ ನಾಯರ್ ಶೃಂಗಾರವಾರಿಯರ್
ಬರುತಿರ್ದರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩-೯೩) ; ಸೊಗಯಿಸುವ ಗೋಣ್ಣೊಳಗಿನಂಚರಂ
ಗಕನಸಿ ಮೊನೆವಲ್ಲ ಕರ್ದುಕನುಗುರೊತ್ತುಗಳನು . . . ಕೈಗೊಳಿಸಿ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೨೨). [ಮೊನೆ + ವಲ್ಲ (< ವರ್ಲ)]

ಮೊನೆವಾತು, ಮೊನೆಮಾತು (ನಾ). ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ನುಡಿ : ಚುಚ್ಚು
ಮಾತು ; ಮೃಂಗೋಕ್ತಿ : ಮೊನೆವಾತೊಳಂತು ಜಡಿದು ನುಡಿದಳ್
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೯೪) ; ಮುನಿದಿವಿಯನ ಕಡುಮೊನೆವಾತಿಗೆ ನೊಂದು ಕನಲದೆ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೩). ಮೊನೆಮಾತು : ಆ ಮೊನೆಮಾತುಗಳಿಂದ ತಂದೆಯ
ಬಗ್ಗೆ ಜುಗುಪ್ಸೆಯಂಟುಯಾತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩). [ಮೊನೆ + ಮಾತು]

ಮೊನೆವೆಳಗು (ನಾ). ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬೆಳಕು : ಪಾರುಗನ್ನೆಯ ಕಡೆಗೆ
ಸುಳವಾಸಿಬಿಟ್ಟುಗಳ ಪಟ್ಟಿಸುತ ಓರೆಮಾಡಿ ಮೊನೆವೆಳಗನನೆಯ (ಕಾಶ್ಯಾ.
೩೦-೨). [ಮೊನೆ + ವೆಳಗು (< ವೆಳಗು)]

ಮೊನೆಸರಳು (ನಾ). = ಮೊನೆಗಣಿ : ಮೊನೆಸರಳು ಮಾನ್ಯರನರಿವೇ
ನೀವೇಕೆ ರಣವೇಕೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೩೦). [ಮೊನೆ + ಸರಳು (< ಸರಳ)]
ಮೊನೆಸುರಗಿ (ನಾ). ಹರಿತವಾದ ಕರಾರಿ; ಚೂಪಾದ ಕಿರುಗತ್ತಿ :
ಕೂರಂಜಿನಲಿ ಮೊನೆಸುರಗಿಯನು ಖಂಡಿಸಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೨೩೪-೨೦).
[ಮೊನೆ + ಸುರಗಿ (< ಸುರಗಿ)]

ಮೊನೆಹಾರೆ (ನಾ). ಚೂಪಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಹಾರೆ : ಗುದ್ದಲಿ ಮೊನೆ
ಹಾರೆಗಳ್ಳು ಓಡಿದ ಕರಡ ಕುಡುಗೋಲು . . . ಸಹ ಬಹ ಕಾಮಾಟದ
ದಿವುಮಂದಿಗೆ ಲಕ್ಕವಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೦೦). [ಮೊನೆ + ಹಾರೆ (< ಹಾರೆ)]
ಮೊನ್ನೆ (ನಾ). ನಿನ್ನೆಯ ಹಿಂದಿನ ದಿನ : ವನಜಮುಖಿ ಕೇಳಿ ನೀಂ
ಮೊನ್ನಿನ ತನ್ನ ಮನಮಂ ನುಡಿಯದೆ ನಟ್ಟನೆ ಬರ್ಪುದು (ಕರ್ಣಾಟ.
೩-೨೨೪); ಸಮಸಂದ ಕಾಲವಾಚಕವಿವು ನಾಡಿದು ನಾಳೆ ನಿನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಗಳ್ಳು
(ಕರ್ಣಾಟ. ೩೨); ನಿನ್ನೆವೊಲು ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನಿಂಬ ಮೊನ್ನೆ ಬಂದನು (ಕಾಶ್ಯಾ.
೦೭-೪೪). [ದೇ. ೩ ಮು. ಮುನ್ಯಾನ್ಯಾಳ, ಮುನ್ಯಾನ್ಯಾಳ; ಮುಲ, ಮುನಿ
ನಾನ್ಯಾ; ತುಳು. ಮೊರಣೆ, ಮೊರಾಣಿ; ತೆಲು. ಮೊನ್ನೆ]

ಮೊನ್ನೆ (ಅ). ಇತ್ತೀಚೆಗೆ : ಕೆಲ ಸಮಯದ ಹಿಂದೆ : ಮೊನ್ನೆ ಮದಿವ್ಯ
ದನ್ನೆ ಕಳೆವದೊಂದರಮ್ಮ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨-೩೩-೩); ಬಲರಾಮರ್ ಮೊನ್ನೆ
ಮಾಡುಗುಂ ಬರಿವಧಮಂ (ಕರ್ಣಾಟ. ೧೭೭ ಕ್ರಮಾ); ಮೊನ್ನೆ ತದ್ವಿಯಿಂದ
ಮಗಳೂ ಬಂದಾಕಂಠ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೨೩).

ಮೊನ್ನೆಮೊನ್ನೆ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ). ಮೊನ್ನೆಮೊನ್ನೆ ತನಕ ಸ್ವರ ಮುಕ್ತ
ಮಾರ್ಕಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩). [< ಮೊನ್ನೆ]

ಮೊಬಲಗು (ನಾ). ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕೊಡಿದಾಗ ಬರುವ ಒಟ್ಟು
ಹಣ : ರಕಮು : ಅವರು ಸಂದಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಮೊಬಲಗನ್ನು
ಪಾವತಿ ಮಾಡುವವರೆಗೂ ಸರಿಯಾಗಿಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ಎದುರುಕಟ್ಟಿಗಾರಿಂದ
. . . ಭತ್ಯೆ ಕೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩, ೪೩); ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೇ
ಗಿದ್ದ ಬಾಕಿಯ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಸಕ್ಕಾದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦).

[← ಅರ. ಮುಬ್ಲಘ : ಹಿ. ಮುಬಲಗ್ ; ದುರಾ. ಮುಬಲಕ್.
ಮುಬ್ಲಗ್]

ಮೊಬ್ಬು 'ಮುಬ್ಬು' ನೋ.

ಮೊಮುಜಾಮೆ (ನಾ). ಎಣ್ಣೆ, ಮೇಣ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಪರಿ
ಷ್ಕರಿಸಿ ಒದ್ದೆಯಾಗದಂತೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಒಣ್ಣೆ; ಮೇಣಗಪ್ಪಟ :
ಬವಣಿಜೋಡಿ ೨ ಬುರಣಿಜಾರ್ವ ೧ ಮೊಮುಜಾಮೆದು ೧ ಸಪ (ಅ.
XIV, ಸಂಪ. ೨೪೪-೩೨೦ : 1947).

[← ಹಿ. ಮುಜಾ, ಮೊಮ್‌ಜಾಮಾ]

ಮೊಮ್ಮ 'ಮುಮ್ಮ' ನೋ.

ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು 'ಮೊಮ್ಮಗು' ಪರಾ.

ಮೊಮ್ಮಗು, ಮಮ್ಮಗ (ನಾ). ಮಗನ ಅಥವಾ ಮಗಳ ಮಗ : ಪೌತ್ರ :
ನಿಮ್ಮ ಮಗಳಂ ನಿಮ್ಮ ಮೊಮ್ಮಗನುಂ ಹಿಂದೆ ಬರ್ಪುದು (ಕರ್ಣಾಟ.
೩-೨೩ ೪); ಗೌಡರ ಮೊಮ್ಮಗ ಮಲ್ಲಿಗೌಡರಿಗೆ (ಅ. VIII, ಪಾಠ. ೩-೩ :
1400 ?); ಬೆಸಗೊಂಡಕುಗನೆ ಪೊಡೆಯಲರನ ಮೊಮ್ಮಗನ (ಕಾಶ್ಯಾ.
೩೦-೦೩); ಮೊಮ್ಮಗನನ್ನು ಮೊಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ (ಕರ್ಣಾಟ. ೧).
ಮಮ್ಮಗ : ಅವರಿಗೆ ಮಮ್ಮಗನನ್ನು ಕಂದರೆ ತುಂಬ ಪ್ರೀತಿ (ಕಾಶ್ಯಾ.).

[ಮೊಮ್ಮ (< ಮುಮ್ಮ) + ಮಗ]

ಮೊಮ್ಮಗಲು, ಮಮ್ಮಗಲು (ನಾ). ಮಗನ ಅಥವಾ ಮಗಳ ಮಗಳು;
ಪೌತ್ರಿ : ಒಳಕಿನಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ಹುಟ್ಟಿದಳು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಳು
ಮೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಮ್ಮಗಲು ಹುಟ್ಟಿ ಹತ್ತಿಯ ತಿಂಬು ತಾಯಿಗೆ ಎಸರನತ್ತ
ತ್ತೈದಾಳೆ (ಕರ್ಣಾಟ. ೧, ೧೪೦-೧೩೩); ನೆಂಬ ಮೊಮ್ಮಗಲು ಹೊನ್ನಮ

ಸಟ್ಟಿಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೪೩೦, ಕುಮಾರಕ. ೩೩೩-೪ : 1400). ಮಮ್ಮಗಲು :
ಮಮ್ಮಗಳ ಸಂಗಡ ಜಗಳವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಜ್ಜಯ್ಯ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು
ಕೇಳಿದೊಡನೆ . . . ಮಮ್ಮಗಳ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕೊಳದ
ವರೆಗೆ ಬಂದಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩೩). [ಮೊಮ್ಮಗ + ಅಳ್ಳ]

ಮೊಮ್ಮಗು, ಮಮ್ಮಗು (ನಾ). ಮಗನ ಅಥವಾ ಮಗಳ ಮಗು :
ನಾಳೆ ನಮ್ಮ ಮೊಮ್ಮಗುವಿನ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩೩). ಮಮ್ಮಗು : ಅವರ
ಮಮ್ಮಗು ಮುದ್ದಾಗಿದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ.).

ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು, ಮಮ್ಮಕ್ಕಳು (ಬಹುವ್ರ). ಎಂತು ಕಾದುವೆ
ನ್ನೆಯ ಮಕ್ಕಳೊಳುಮೆನ್ನ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳೊಳಂ (ಕರ್ಣಾಟ. ೦೦-೦೨) :
ಬೈವವೆಗ್ಗಡೆಯ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೪೩೩, ಪಾಠ. ೦೩೦-೩ : 1354);
ನಾಗಮಯ್ಯನ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ನನಗೂ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳೇ! (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩);
ಯಾ ಭರ್ತೃವನವರ ಮಕ್ಕಳ ಮಂ ಮಕ್ಕಳು ಭನಕವಾಚಂದ್ರಾರ್ಕ
ತಾರಂಬರಂ ಸರಿಸುವರು (ಕಾಶ್ಯಾ. 1X-1, ೨೩೩-೩೦ : 1189); ಅದಿತ್ತದೇವ
ಗಳ ಮಮ್ಮಕ್ಕಳು ದೇವಯ್ಯ ಓದವಪೋಬಯರವರು . . . ಮಾಡಿದ
ವಿವರ (ಅ. XII, ಪಾಠ. ೩೪-೩೪ : 1447). [< ಮೊಮ್ಮಗ]

ಮೊಮ್ಮು 'ಮಮ್ಮು' ನೋ.

ಮೊರೆ 'ಮೊರಿ' ನೋ.

ಮೊರಂಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು : ಚಿಕ್ಕ ಮೊರಂಟಿಮಾದರೆ
ಅರು, ಬೈಗಿಯಾದರೆ ನಾಲ್ಕು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೪). [← ತುಳು. ಮೊರಂಟಿ]

ಮೊರಗಿವಿ 'ಮೊರಿಗಿವಿ' ನೋ.

ಮೊರಗುಟ್ಟು (ಕು). ಮೊರೆ : ಅಬ್ಬರಿಸು : ಅರ್ಥಟಿಸು : (೪).

[ಮೊರೆ (< ಮೊರೆ) + ಕುಟ್ಟು]

ಮೊರಟಿ 'ಮುರುಡ್ಡ' ನೋ.

ಮೊರಟ್ಟಿ 'ಮೊರಡ್ಡು' ನೋ.

ಮೊರಟ್ಟಿ 'ಮೊರಟಿ' ನೋ.

ಮೊರಟು (ನಾ). ಮುರುಟಿಮದು : ಸುರುಟಿಮದು : ಅವರ ಆದರ್ಶ
ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಬೆಳೆದು ಮೊರಟಾಗಿ ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತವೆ (ಕರ್ಣಾಟ.
೦೩೦). [< ಮುರುಟ್ಟು]

ಮೊರಟುತನ 'ಮೊರಡುತನ' ನೋ.

ಮೊರಟಿ, ಮೊರಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಪ್ರಿಯಾಲ : ಈ
ಮೊವಲು ತಂದ ಪತ್ರ ಪತ್ರ ಉದಕವ ದೇವರೋ ಈ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ
ಸೂರಟಿ ಮೊರಟಿಗಳ ದೇವರೋ (ಕರ್ಣಾಟ. ೦೪೩-೩೪). ಮೊರಟ್ಟಿ :
"ರಾಜಾದನಂ, ಪ್ರಿಯಾಲಃ, ಸ್ವಪ್ನದ್ರೂಃ, ಧನುಃಪಟ - ೪ . . .
ಮೊರಟಿಗಿಡ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩೦). 'ಮೊರಲಿ' ಹೋ.

[← ತೆಲು. ಮೊರಟಿ/ಸಂ. ಮೊರಟಿ=ಕುರುಟಿ ಸಸ್ಯ]

ಮೊರಡ 'ಮುರುಡ್ಡ' ನೋ.

ಮೊರಡಿ 'ಮೊರಡ್ಡು' ನೋ.

ಮೊರಡಿ, ಮೊರಡಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : "ಮೊರಡಿ
ಯಂದೆನೆ ಕುಂಜವಿಶೇಷಧರ್ಮ" (ಕರ್ಣಾಟ. ೪೩); ಕಗ್ಗಲಿ ಉತ್ತರಾಣಿ ಚಿಕ್ಕ
ಮೊರಡಿ ಗುಳ್ಳಾ ಹೇರುಳಿ ಹಾಲುಳ್ಳ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ದಂತಕಾಪವಂ ಗ್ರಹಿಸಿ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೪೪-೪). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಎಲೆ :
ಕರಿಯನು ಸೇವಿಸ ಸಿಂಹಕ ಮೊರಡಿಯ ಸೇವಿಸ ಮೊಲಂ ಪಲಂ ಪಾಸಟಿಯೇ
(ಕರ್ಣಾಟ. ೩-೩೩). ಮೊರಡಿ : "ನಿಮ್ಮ ಮುರುಕುಗಿಡ, ಮೊರಡಿಗಿಡ,
ಮೊರವೆ, ಪರಪಪ್ಪ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೪-೩೦). [?]

ಮೊರಡಿಧಾಮರೆ (ನಾ). ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುವ ತಾವರೆ : ಬೆಟ್ಟ
ಧಾಮರೆ : ತರಣಿ ತರಳವಾ ಕಡಗಿಯಲರ್ವೆಗಿಡಿದ ಮೊರಡಿಧಾಮರೆಯು

ಬನಂಬೋ. . . ಅರಮಗನೇಕಡೆಯಲ್ಲಾ ಕಡೆಗೆ. . . ನಾರಿಯರೊಪ್ಪ
ವಡವರು (೨೨೫. ೦೦-೨೨). [ಮೊರಡು (<ಮೊರಡು) + ತಾಮರ]

ಮೊರಡು, ಮುರುಡು, ನೋ.

ಮೊರಡು, ಮಂಟಿ, ಮಡ್ಡಿ, ಮರಡಿ, ಮೊರಟ್ಟಿ, ಮೊರಡಿ.

ಮೊರಡೆ, ಮೊಜಡಿ (ನಾ). ದಿಕ್ಕು: ತೆವರು: ಗುಡ್ಡ: ಎಜಗುವ

ಮಜೆ ಕದಡಿ ಬರ್ಪ ತೊಪೆ ಬಿಟ್ಟು ತವರ್ ಮೊರಡುಪವಲಧಿಗಳನೆ ಜವ

ಮಜೆಯುಜೆಯ ದಲುದ್ದ ಬದ್ದವಾಯುವನಿತ್ಯಂ (೨೦೩. ೭-೭೨); ದರಿಯು

ಮಂ ಕುವಾರಿಯುಮಂ ಮೊರಡುಮಂ ಕೊರಡುಮಂ . . . ಕಳೆದುಪೋಗಿ

(೨೦೩. ೭-೭೨); ಚಿಕ್ಕೋಮೆಗಳೊಳಗಾದ ಮೊರಡು ಸಹ ಕಟ್ಟಿದ ಗುತ್ತಿಗೆ

ಖರ (೨೦. VII. ೨೫೮. ೭೦-೭೦; 1472). ಮಂಟಿ: ಮಂಟಿಯಲ್ಲಿ

ಮನೆ ಮಾಡಿದ ನಮ್ಮ ಶಿವ (೨೦೩. ೦-೦೭-೨). ಮಡ್ಡಿ: ಮಡ್ಡಿಗಂ

ಮಡ್ಡಿಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಪತ್ತಿಪತ್ತಿ ಗುಡ್ಡಲು (೨೦೩. ೨); ದಿಕ್ಕು ಮಡ್ಡಿ

ಗುಡ್ಡ ಅದರ್ಯಾವ ಅದನ ಪಾ ಕೆಂಡು ನೊಂದಾಳೊ (೨೦೩. ೦೦೦-೦೭).

ಮರಡಿ: ಕೊಡಗಿನ ಮರಡಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನವರ ಕೈಯಲು ತಕ್ಕೋಲೋ

ಚಿಕ್ಕಯದ್ರವ್ಯವನು . . . ಕೊಟ್ಟು (೨೦. V (೩). ೨೦೩. ೨೭-೨೭; 1490)

: ಮೂಡಲು ಬಡಗಳು ಬಾಚಿನ ಮರಡಿ (೨೦. X (೨). ೨೦೩. ೦೭-೦೦; 1490)

: ಆ ಮರಡಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಗಡಗೊಟಗಗಳನ್ನೂ

ಮುಳ್ಳುಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಇರುವುದೆಂದು

ಯಾಗೂ ತೋರುವ ಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ (೨೦೩. ೨೨). ಮೊರಟ್ಟಿ: ಯಾ

ಕೆರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕೊತ್ತಿಗನ ಮೊರಟ್ಟಿಯ ಪದಮಪೂರಿಕಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ

ದಕ್ಷಿಣಮುಖವಾಗಿ ಸಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲು (೨೦. III. ಕ್ರಿ.ಶ. ೦೯. ೦೭೨; 1688).

ಮೊರಡಿ: ಮೂಳೆಯ ಮೊರಡಿಗಳನೇಜು ನೋಡಿಯಂ . . . ದುರ್ಯೋ

ಧನನನಜು ಕಾಗದ ವೀರಯಂಬು (ಗಣಪ. ೭-೨೭ ಕ); ದೇಹಮೆದು

ನೆಟ್ಟನೆ ಪೊತ್ತು ಸುಖಮನಜನುಪ ಮನುಜಂ ಮೊರಡಿಯೊಳಿ ಮಾದು

ಪಟಮಜದರಂ (೨೦೩. ೦-೨೦); ಸರ ವೈಕೋದರ ನಳು ಮೊದಲು

ದರು ಕುತೂಹಲವಿದ್ದಿವರ ಸುತ್ತೂ ಮೊರಡಿಗಳ ಮೇಲಿದ್ದು ನೋಡಿ

ದೋ ಮಹಾಪವನ (೨೦೩. ೦೯-೩೭); ಮರನಾಡ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊರಡಿ.

ಕೆಂಪುನಿಲ ಬಹಳ (೨೦೩. ೩-೦೯೮). ಮೊರಡೆ: ಮೊರಡೆಯ ಮೇಲಾಗಲಿ

ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಾಗಲಿ ಹುಲ್ಲು ತಿದ್ದು ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಜಗದಾಮವ ಕುರಿ

ಮಂಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ (೨೦೩. ೨. ೨-೨೦). ಮೊಜಡಿ:

ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಕೆಂಪು ಮೊಜಡಿ (೨೦. I. ೦-೨೨; 466 ಕೃಷ್ಣ); ಪೂರ್ವ

ಸ್ಥಾನದಿ ನೋರಿ ಬೆಳದಾ ಬೆಳ್ಳೊಜಡಿ (೨೦. VII (೩). ೨೦೩. ೦೯೯-

೭೦; 770); ಮೊಜಡಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾಮುಳುವಾದವೊಲಾದುದು (೨೦. VI.

೨೦೯. ೯೩-೭೨; 1190). 'ಮೊರಡು' ಪರಾ.

ಮೊರಡಿಯಾಗಲಿ = ಪರ್ವತರಾಜನ ಮಗಳು; ಗಿರಿಜೆ: ಮೃಡನಂ

ಮೊರಡಿಯಾಗಲಿ ನಾರ್ಕೊಗನಂ ನುಡಿವೊಂಬುರುಹೋದರನಂ ಸವಗಡಲ

ಕುಪರಿ . . . ಕಯ್ಯದಿದವದಿ (೨೦೩. ೨-೨೦).

ಮೊರಡುಕಲ್ಲು 'ಮುರುಡುಕಲ್ಲು' ನೋ.

ಮೊರಡುಗೋಡು (ನಾ). ಗುಡ್ಡದ ಶಿಖರ:- ಕೋಡುಗಲ್ಲು:

ಮೊತ್ತರೆಯ ಬಿಟ್ಟುನಿತ್ತಿಯ ಕಲ್ಲರೆಯ ಮೊರಡುಗೋಡಂತೆ ಭೇದವತು

(೨೦೩. ೭೨-೦೭). [ಮೊರಡು + ಕೋಡು]

ಮೊರಡುತನ, ಮೊರಟುತನ (ನಾ). ನಯವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಒರಟುತನ:

ಅಜ್ಞತೆ ಅನನುಭವ ಮೊರಡುತನಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ

(೨೦೩. ೭೭೯). ಮೊರಟುತನ: ಪರಿಮ ಮೇಲೆ ಹರಿದ ನನ್ನ ಪ್ರೇಮವು

ಅವರ ಮೊರಟುತನದಿಂದ. ಮತ್ತೆ ನನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗೇ ಹುದುಗಿ

ಹೋಯಿತು (೨೦. ೭೮). [ಮೊರಡು (< ಮುರುಡು) + - ತನ]

ಮೊರಡುಬೀಳು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಜಡ್ಡುಗಟ್ಟು; ಜಡವಾಗು:

ಹತ್ತದಿವರ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿದ್ದು ಬಿಡಿ. ಮೊರಡುಬೀಳುತ್ತ ಮನಸ್ಸು

(೨೦೩. ೭೭). [ಮೊರಡು (<ಮುರುಡು) + ಬೀಳು (<ಬೀಳು)]

ಮೊರಡೆ 'ಮೊರಡು' ನೋ.

ಮೊರಬಿಡು (ಕ್ರಿ). (?): ಪಾರ್ವತ ಮಣ್ಣೆಲ್ಲಿ ಕೊಡಿತೆ ಕಾಯ ಬಿಟ್ಟು

ಅರಸಣ್ಣಂ ಅಯ್ಯೊನ್ನಿ ಒತ್ತೆಮಣ್ಣೆತ್ತು ಪಾದಂತ್ತೆತ್ತುನೊರಬಿಟ್ಟುಂ

ಪರಿಯಾರಮಾನ್ಯೊಡೊನ್ನಿ ಮಹಾಪಾಪನಕ್ಕೆ (೨೦. XIV. ೨೨೨.

೨೩-೯; 800). [?]

ಮೊರಬು (ನಾ). ರಿ. ಕಲ್ಲು: "ಶರ್ಕರಲು, ಶಾರ್ಕರ - ಈ ೨ ಮೊರಬು

ನುಳ್ಳ ಭೂಮಿಯ ಪೆಸರು" (೨೦೩. ೦೦೨). ವಿ. ರತ್ನದ ಒಂದು

ದೋಷ (?): ಅಕ್ಕರಿಂ ಧರಿಸುವರಿಗೆ ಫಲವ ಪೇಳುವೆ ಕರ್ಕರಕೆ

ಭನ್ನಪೊಡಮ ಪುಟ್ಟಿದುದೆಂದು ಅಕ್ಕರದ ಮೊರಬು ಲಾಂಯಾಗ

ಸೂನುಗಳೆಂದು ಪುಟದೋಪಮೆಂದಿರ್ಪದು (೨೦೩. ೯-೨).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುರಮು; ತುಳು. ಮೊರ, ಮುರ=ಕಲ್ಲುಕಲ್ಲಾದ;

ತುಳು. ಮೊರಪ=ಕಲ್ಲುಗಿಂದ ಕೂಡಿದ]

ಮೊರಬ್ಬ 'ಮುರಬ್ಬ' ನೋ.

ಮೊರಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಪ್ರಿಯಾಲ: "ರಾಜಾದನ,

ಪ್ರಿಯಾಳಾ, ಸನ್ನಕಮ್, ಧನು:ಪಟ್ಟಿ-ಈ ೪ ಮೊರಲೆ" (೨೦೩. ೦೦೭);

"ಪಟ್ಟಿ-ಮೊರಲೆ" (೨೦೩. ೯೦). 'ಮೊರಲೆ' ಹೋ. [ದೇ. ೩ ಮಲ.

ಮುಜರ್, ಮುರ್ಜ; ತುಳು. ಮೊರಲಿ, ಮೊರಲಿ, ಮೊರಲಿ]

ಮೊರವು 'ಮೊಜವು' ನೋ.

ಮೊರವೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಎಮ್ಮೆಮುರುಕಲುಗಡ.

ಮುರಡಿಗಡ, ಮೊರವೆ, ಶಾರಪವ್ವು (೨೦೩. ೦೯-೨೦). [?]

ಮೊರಸು (ಕ್ರಿ). ಅರ್ಭಟಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು; ಗರ್ಜಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು:

ಮಿಂಚಿನ ಮರಿ ಮುಂಚಿ ಮರಣ ಹೃದಯಶಿಖೆಯ ಹೊನ್ನ, ಗುಡುಗಿನ

ಮಗು ಮುಡುಗಿ ಮೊರಸೆ ಕನ್ನರಿಗಿಯನ್ನ (೨೦೩. ೯೨-೯೦).

[ಮೊರೆ (<ಮೊಣ್ಣಿ) + - ಇಸು]

ಮೊರಸು (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀಪರ್ವತದ

ಪ್ರಧೀನರಾಜ್ಯದೊಂದು ನೋಟವಿರುವಮಾರಂ ಮೊರಸುನಾದನಾಳುತ್ತಿರ

(೨೦. IX. ೨೦೩. ೯೨-೯; 820); ಮೊರನಾಡ ಮೊರಸು ಹಂನರದು

ನಕ್ಕುನಾಡ ಬಡಗಿ (೨೦. V. ೨೦೩. ೭೦-೨೭೯; 1117); ಪುಂಗಮರ್

ಮಾಗಡಿ ಬೆಂಗಳೂರ್ ಮೊದಲಾದ ಮೊರಸುನಾಡ ಮೊಹರದೋರ್

(೨೦೩. ೨೨-೯). [?]

ಮೊರಹ (ನಾ). ಸದ್ದು; ಧ್ವನಿ: "ಗಂವರವೆಂದಿನ ಮೊರಹವೆಂದಿರ್ಪ

ಮವ್ವದು" (೨೦೩. ೭೭). [ಮೊರೆ + - ಹ್ವ (<-ಪ್ಪ)]

ಮೊರಹತ್ತು (ಕ್ರಿ). (?): ಹೆರಳೆಯ ಹಾಣಿನ ಕುಸುರಿಯು ತೆಗೆದು

ಮೊರಹತ್ತಿ ಕೊಚ್ಚಿದ ರಾಗಿಟ್ಟುನೊ ಕಲಸಿ ಉಂಡೆಮಾಡಿ ಮೆಲ್ಲಲು

ಅಜೀರ್ಣ ಮಾಡ್ತುಂ (೨೦೩. ೭೭೩). [?]

ಮೊರಹು (ನಾ). ದುಂಬಿಯ ಧ್ವನಿ; ರೋಂಕಾರ: ಅಳುಕದ

ಮೊರಹು ನಿಂತು (೨೦೩. ೦೦-೭೭); ಅಳುಕ ಮೊಹನಾ ಕೋಲಾಪಲಕೆ

ಮುಡಿಯನಲಗಿದೊಡ ಮೊಳಗಪ್ಪಾರ್ ಕಾಲಮೇಘಂ ತೋಟುತಿಡಿ

(೨೦೩. ೯-೯೨). [ಮೊರೆ + - ಹ್ವ (<-ಪ್ಪ)].

ಮೊರೆ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ದುಂಬಿಯಂತೆ ಧ್ವನಿಮಾಡು, ರೋಂಕಿಸು:

"ಮೊರೆ (ಮುರ) - ಭ್ರಮರಾದಿನದೇ, ಕನ್ನರಿಕ್ರಿಯಾಯಾಂ"

(ಕುಣಾ); ತೊಳವೆವೊಳಿಯಂ ಮೊರವೊಳುಗಳೆಂ ಮೆಲ್ಲನನವ

ಮಳೆಯಾನವುಂ ಮುಳ್ಳು ಕುಲಿ ಕಳೆದುಪು (೨೦೩. ೨-೭೦); ಮದಗಜ

ಗಂಡಕ್ಕಳಂಗಳೊಳಿಹಿ ಮೊರೆವ ತುಂಬಿದು ಬುಂಬುಳಿ ವಿಮುಖೀಭೂತಂ
ಗಣಮವು (ಕಂಪು. ೪-೪೫); ಬಂಡನುಂಟು ನಗಗೊಂಬುಗಳಂ
ಮೊರದೇಟ್ಟಿ ಧ್ವಂಸರಾಂಭಾರಮೆ ಮೂಬ್ಬದಾರ ಬಗೆಗೆ ಮದನೋತ್ಸವ
ಹರ್ಷಭಾರಮಂ (ಕಂಪು. ೧-೦೦೬). ೨. ಸಣ್ಣದನಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ
ಮಾಡು; ಕಿರುಗುಟ್ಟು; ಕುರುಬುಳ್ಳಿ ಮಿಟ್ಟು ಪೆರೊರೆವಂತೆ
ಮೊರೆದು ಪರಿವ ತನ್ನ ಕಿಸುಪೊನ್ನ ರಥಮುಂ ಭಯಂಕರಾಕಾರಮಾಗೆ
(ಕಂಪು. ೧೦-೬೬ ೫); ತರತರದಿಂ ತೆರಳಿ ರಸಂ . . .
ಮೊರೆವವು ಗಾಣಂಗಳೊಳಿವಾಟಾಂತರದೊಳ್ (ಕಂಪು. ೪-೭೬);
ಕೊರೆದುಂ ಸುಯ್ಯಂ ಸೀಂಕುಂ ಮೊರೆದುಂ ನಿರ್ದಯನೆ ಕಡಿವ ಮುಂದು
ಪೊರೆಸಂ ಮತ್ತೆರಡ್ಡಿದೊಲ್ಲೆನೆದೊಡೆ (ರಸಾಂಗ. ೨-೨೪); ಮೊರೆವ ಸುಮ್ಮ
ವುಗೈಯ ಮುಂಟಾದಿಂ ತೆಗೆದುಟ್ಟು ವರದುಂಟಲದ ಮುಂಜೆಹಗಿನಂ . . .
ಸಿಂಗರಕ್ಕಿಟ್ಟು ಕಿಟ್ಟಮೊಯ್ದನಿ (ಕಂಪು. ೫-೪೨). ೩. ಹಾದ್ಯದಂತೆ
ಶಬ್ದಮಾಡು; - ಧ್ವನಿಸು; ಮೊರೆವ ಪಟಹ ಮೃದಂಗ ಘನವರ್ಷಾಂತ
ವಹ ನಿರ್ವಾಳಚಯದಬ್ಬರಣೆ ಗುಬ್ಬಿರಿದುದು ಕಮಲಭವಾಂಡವಿರ್ವರವ
(ಕಂಪು. ೧-೨೪); ತಪ್ಪುಟಗಳು ಕಿವಿಟುಗುವಂತೆ ಮೊರೆವವು
(ಕಂಪು. ೧೪೪). 'ಮೊರೆ' ಪರಂ.

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುರಜ್ಜು; ಮಲ. ಮೊರೆಮ್ಪು; ತುಳು. ಮುರೆಮ್ಪು;
ಮೊರೆಪು; ಕೊಡ. ಮೊರಪ್; ತೆಲು. ಮೊರೆಯು; ಕೋಲಾ.
ನಾಯ್. ಮೊರಯ್; ಪರ್ಜಿ. ಮುರ್; ಕುರುಖ್. ಮುರ್ನಾ;
ಪುರ್ಚೊ. ಮುರೆ]

ಮೊರೆ 'ಮೊರೆ' ನೋ.

ಮೊರೆ (ನಾ). ದುಂಬಿಯು ಧ್ವನಿ: ರೋಂಕಾರ: 'ಪರಮೆಮೊರೆ'
ಪರಾ. [\leftarrow ಮೊರೆ/ತುಳು. ಮುರಿಯ]

ಮೊರೆ 'ಮೊರೆ' ನೋ.

ಮೊರೆ 'ಮುರೆ' ನೋ.

ಮೊರೆ(ನಾ). (?): ಅಕ್ಷರತ್ವದ ಆಧಾರದ ಲಕ್ಷ್ಯ. . . ೨ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೬ ಮೊರೆ
೧೦ ಕುಟುಂಬಿತುಂಡು (೧೪. ೨೧೪. ೨೦೩೩. ೨೯೬-೨೯೭ ೪೦೦; ೧೮೭). [?]

ಮೊರೆಗಳೆ 'ಮೊರೆಗಳೆ' ನೋ.

ಮೊರೆಜ್ಜರ (ನಾ). ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜ್ವರ:
ಜವುಗುಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದ ಕಂಡುಬರುವ. ಮೊರೆಜ್ಜರವು ಗುಟ್ಟು
ಶೋಭೆಯೂ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುಳ್ಳ ಒಂದು ರೋಗಗ್ರಸ್ತ (Impedism.
೨೦೪೩). [ಮೊರೆ (<ಮೊರೆ) + ಜ್ವರ]

ಮೊರೆತ್ (ನಾ). ರೋಂಕಾರ: ಸೊಳ್ಳೆಗಳು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ರೋಂಕಾರ
ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ: ಅವುಗಳ ಮೊರೆತವೇ ಮಲಗಿದವನಿಗೆ ಜೋಳಂವಾಗ
ಬೇಕು (ಕಂಪು. ೪೩). [ಮೊರೆ + - ತ್]

ಮೊರೆತ್ (ನಾ). ಅಬ್ಬರ; ಅರ್ಭಟಿ: ಕಾವ್ಯದ್ವಾರದೇಹಾದ ಗುಂಪಿತ: ಜ
ಗಳೂ ಭಾವವೇಶದ ಮೊರೆತಗಳೂ . . . ಬದವಣ್ಣನವರ ವಾಚನಗಳಿಗೆ
ವಿಾಸಲು (ಕಂಪು. ೧೬೬); ಸಮುದ್ರದ ಮೊರೆತ ಮನೆಯವರೆಗೂ ಕೇಳಿಸು
ತ್ತಿತ್ತು (೧೫೫). [ಮೊರೆ (<ಮೊರೆ) + - ತ್]

ಮೊರೆಪ (ನಾ). = ಮೊರೆತ್: ಅಲರ್ಪಣೆಯುಂಟು ಸೊಕ್ಕಿ ಮೊರೆಪ ಮೊರೆ
ಪದಿಂ ತುಂಬುಗಳಂ ಪಲ್ಲಟಗುಟ್ಟದವೇಂಬಂತೆಯುಂ (ಕಂಪು. ೨೦೪);
ತುಂಬುಗಳ ಪೆರೊರೆಪದಿಂ . . . ಮುಟಿದುದಾ ವನು (ಕಂಪು. ೬-೨೫).

[ಮೊರೆ + - ಪ್]

ಮೊರೆಯೆಡು 'ಮೊರೆಯೆಡು' ನೋ.

ಮೊರೆಹೊಗು 'ಮುರೆಪೊಗು' ನೋ.

ಮೊರೆಹೋಗು 'ಮುರೆಪೋಗು' ನೋ.

ಮೊರೆದಿವಾಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಪೂರಿಕಿಟ್ ಕಾಡಮ್
ಕಣ್ ಮೊರೆದಿವಾಡಿ ಕೊಮರಮಂಗಲಕ್ಕಿಪ್ಪಮ್ (ಪ್ರಾಂ. ೧೪೨೪.
೪೦-೨೦೦; ೭೫೦). [? + ಪಾಡಿ]

ಮೊರೊಪ್ಪುರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು: ಗಂಗೆಪುಸಿರಿ
ಮುಮು ಆಳಿ ಮೊರೊಪ್ಪುರಾ ಗವಣ್ಣನ್ ಅಜ್ಜಿಪ್ಪ ಹುಯಿ(ಲೊ)ಳು
ಸತ್ತನ್ (ಪ್ರಾಂ. ೧೪೨೬. ೪೦-೨; ೧೦೫೫ ೫೩). [? + ಊರ್]

ಮೊರ್ಪು 'ಮುರುಳ್ಳು' ನೋ.

ಮೊಲ (ನಾ). ಉದ್ದಕ್ಕಿವುಗಳು, ಮೊಂಡುಬಾಲ ಹಾಗೂ ಸೀಳಿದ
ತುಟೆಯೂ ಉಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿ; ಶಬ್ದ:
"ಮೊಲಂ ಶಬ್ದವೆನ್ನೊ" (ಕಂಪು. ೪೫-೪); ಒಂದು ಮೊಲಂ ಕಿಟ್ಟಿನಿಂದ
ಬೆಂದುವಿಯು ಬಣ್ಣಮಾಗಿ ಪರಿತಂದು ತನ್ನ ಕಾಲ ಕೆಚ್ಚಿಗೆ ಪೊಕ್ಕೊಡೆ
(ಕಂಪು. ೧೫೭-೨); ಆ ಪಡೆಯೂ ಗಂಡನುಮಾ ಮೊಲಂ ದ್ರುಪದನುಂ
ವೇರೊಟ್ಟಿಯಾ ಮತ್ತನುಂ (ಕಂಪು. ೧೦-೪); ವ್ಯಾಧನೊಂದು ಮೊಲನ
ತಂದರೆ ಸುವ ಪುಗಕ್ಕೆ ಬರಿವರಯ್ಯ (೧೫೩. ೧೫೪); ಮೊಲನ ಬರೆಯಲಿ
ವನವ ವುದೊರಿ ಸುಂಕಲಿವದೆ (ಕಂಪು. ೧೦-೨); ಆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ
ಮೊಲಗಳೆಲ್ಲಾ ತಪಾಗಿದ್ದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡವು
(೧೫೩. ೧೧, ೨೨).

ಮೊಲದ ಕೋಡು = (ಅಲಂ) ಪಡೆಯಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದು;
ಅಸಂಭವವಾದುದು; ಮಂದಿಗೂ ಮಂಥರಿಗೆ ಮೊಲದ ಊಡಾದುದು
ಸೂಗು (ಪ್ರಾಂ. ೨೪-೨೫).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುರಲ್, ಮುಜಲ್; ಮಲ. ಮುಯಲ್;
ತುಳು. ಮೊಲ; ಕೊಡ. ಮೊನ; ಗೊಂಡಿ. ಮರೋಲ್, ಮೊರೋಲ್;
ಕೊಡ. ಮೊರೋಲ್; ಕುವಿ. ಮುಲೂ; ಕುರುಖ್. ಮುನ್ಯಾ;
ಪಾಪು. ಮುರೂ]

ಮೊಲಕಿವಿ 'ಮೊಲಕಿವಿ' ನೋ.

ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ 'ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ' ನೋ.

ಮೊಲಗರ್ತಲೆ 'ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ' ನೋ.

ಮೊಲಗಳೆಯ (ನಾ). ಮೊಲದ ಗುರುತುಳ್ಳವನು; ಶಬ್ದಾಂಶ; ಚಂದ್ರ:
ಒಂದು ಕೆಂಪುಕವ ತಳದ ಕಾಂತೆಯ ಕರತಳ ಕಳ್ಳ ಕಡುರವ್ಯಮಾಯ್ತ
ಮೊಲಗಳೆಯನಮರ್ದಪ್ಪಿದ ತಾವರೆಯಲರ ಚಿತ್ತಿಳೆಯನೇಳುತ (ಕಂಪು. ೨೦-೪).
[ಮೊಲ + ಕಳ್ಳ (= ಕರತ) + - ಯ]

ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ 'ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ' ನೋ.

ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ, ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ, ಮೊಲಗರ್ತಲೆ, ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ (ನಾ). ರಿ.
ದಟ್ಟಿವಾದ ಕತ್ತಲೆ; ಗಾಢಾಂಧಕಾರ: ಕಣ್ಣುಬಿಡುಕೊಳ್ಳದಂತೆ
ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ ಚಂದ್ರದ್ವಿತಿಗೆ ಕಂಠಾಳವನದೊಳ್ (ಕಂಪು. ೫-೦೦೩);
ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆಯ ಕಾವಿಗೆ ಪುಟ್ಟಿಸುವ ಮೊಲಂ ಕಾಮಗುಪ್ತವಾಲಮನಿ
ತುಂಬುಕಳಂಕ (ಕಂಪು. ೬೬೬); ಅರಿತ ಪರೋಲಹಮ್ಮಾವರಿವಿರೋಚ್ಚ
ಳತರುಚಿಗಳೊಡಮಿ ಸಭ್ಯಲದೊಳೊಡರ್ಪುದಿದುವ ಮೊಲಕ್ಕೆ
ಕಟ್ಟಲೆಯೊಡಮಿ ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆಯ (ಕಂಪು. ೧೦-೬೬). ೨. (ಅಲಂ)
ಅಜ್ಞಾನ; ಮೌಢ್ಯ; ಅಜ್ಞಾನ ತಗುಳ್ಳೆವೆತ್ತಾಯಮೆಂಬಿ ನಿನ್ನ
ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆಗಾಂ ಬೆಟಗಾದಂ (ಕಂಪು. ೬-೬೬). ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆ: ರಿ.
ಜಲಪ್ರಿಯವ ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳ ತೊಲಗಲೊಡಂ ಮುಂದುಗಟ್ಟು ಶಿಮಂಟಲ
ದೊಳ್ ಮೊಲನದವ ಪೊನನಿಗಿಡೆ ಮೊಲಗಟ್ಟಲೆಯಾಯ್ತ ಯಾವಿನಿ
ವಿರಸದೊಳ್ (ಕಂಪು. ೬-೬೪). ಮೊಲಗರ್ತಲೆ: ರಿ. ನಾಣ ಪುತ್ತು
ಮೊಲಗರ್ತಲೆಯ ಮಿವರ್ಪ ಭಂಗಿ (೧೫೩. ೨೪೬-೦೫; ೧೮೫).
೨. ಚಮರಕ್ಕಣ್ಣಮಾಪ್ತಂ ಮೊಲಗರ್ತಲೆಯಾಗಿ ಪತ್ತಿಗುಣದಿವರಂ

ಪಳಂಚೆವುಡುಡುಗುಣಂ ರದಿದ್ವಾನ್ವಾಥನಂ(ನೆ) (೨೦- XII. ೨೫೦-೦೫೭: 1077). ಮೊಲಗಲ್ತಲೆ : ೨. ಮುರಫಪ್ರಾಯದ ಮೊಲಗಲ್ತಲೆ ಯಿಂದಜನಂ ಭಾವಿಸುವಂ ಜ್ವರಂ ಆಮುಂ ತವೆ ತೀರ್ತು (೦೫೭. ೦೦-೨೦); ಅರಮನೆಗೆ ಪ್ರಪಾರೋಕಕ್ಕೆ . . . ಮೊಲಗಲ್ತಲೆಯನ್ನು ಕವಿಯಿಸಿ (ಮುಕ್ತಕ. ೦೫೭-೨೯). [ಮೊಲಗ್ + ಕಲ್ತಲೆ]

ಮೊಲಗಿವಿ, ಮೊಲಕಿವಿ (ನಾ). ಮೊಲದ ಕಿವಿಯ ಆಕಾರದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ : ಎಸುತಂ ಮೆಗುರುಟಿಗೆಯೊಡನೆ ಮೊಲಗಿವಿಯೆಂಬಿವಲ್ಲ ನಸ್ಯದೊಳ್ ಒತಂ (ಪುನ. ೬-೭೭). ಮೊಲಕಿವಿ : "ಶಶಕರ್ಣ-ಮೊಲಕಿವಿಗಿಡು" (೭೫೦. ೦೫೭); ಮೊಲಕಿವಿಗಿಡ್ಡೆಯಂ ನೀರಿಂದ ಅರೆದು ಪಾನ, ಲೇಪನಗಳ ಮೂಡಿಸಲು ಮೊಲದ ಎಷ ಪರಿಹರಮಡು (ಪ್ರೃ. ೨೨. 11. ೨೦೯). [ಮೊಲ + ಕಿವಿ]

ಮೊಲಗಿವಿಗ (ನಾ). = ಮೊಲಗಿವಿ : ಮೊಲಗಿವಿಗನ ಗಿಡ್ಡೆಯುಮಂ ಜಲ ದಿಂದರದವಜ ಪಾಪ ಲೇಪಾದಿಗಳಂ ತೊಲಗುಗುಮೂಗಲೆ ತನುಮಿಂ ಮೊಲನ ಎಷಂ (ಪುನ. ೦೭-೭೯). [< ಮೊಲಗಿವಿ]

ಮೊಲನಾಗರ 'ಮಲರೋಗ' ನೋ.

ಮೊಲನಾಗರು 'ಮಲರೋಗ' ನೋ.

ಮೊಲವಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ದಕ್ಷಿಣಂ ನೋಡಿ ಮಜ್ಜಕ್ಷಮೆ ಮೊಲವಡಿಂ(ದು) ಮಜ್ಜಕ್ಷಮೆ ಕಡುಗಿಮೊವಡಿಯು (ಪು. VIII. ೨೦೪-೨೯; 10೭೦ ೪೪). [?]

ಮೊಲೈ (ನಾ). ಹೆಂಗರು ಅಥವಾ ಸಸ್ತನಿಪ್ರಾಣಿಯು ತನ್ನ ಮಗು ಅಥವಾ ಮರಿಗೆ ಹಾಲೂಡಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಆಂಗ; ಸ್ತನ : "ಮಕ್ಕೋಜ ಕುಚ ಸ್ತನಮುಪಲಕ್ಷಿಸೆ ಮೊಲೆ" (ಪು. ೪೦೭. ೬೭-೬) : ಮೊಲೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕು ರೋಮಲತೆ ಬಟ್ಟೆ . . . ಮನ್ನಪಾನಿಳಿವು ಬೆಗೆಯಾಗಿ ಮದನಾಟಿಯಂತೆಯೊಟ್ಟು ತೋರ್ಪರ್ (ಪು. ೨೦೭. ೪೨೪) : ಗಿರಿಸುತೆಯ ಮೊಲೆಗಳಲ್ಲೇಜಂ ನೀರೇಜಾಪಿರೆ (ಪು. ೦೨-೦೭೯) : ಮೊಲೆ ಮೂಡಿ ಬಂದರೆ ಹೆಣ್ಣುಂಬರು (ಪು. ೬೭-೦೭೭).

ಮೊಲೆಬಿಡಿಸು = ಮಗುವಿಗೆ ಎದೆಹಾಲು ಕೊಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸು : ಅನೇಕ ಮಕ್ಕಳು ಮೊಲೆಬಿಡಿಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚಂಡಿಮಾಡು ತ್ತವೆ (೭೫೦). ಮೊಲೆಬೀಳು = ಸ್ತನಗಳು ಜೋತುಬೀಳು : ಇದರಲ್ಲಿ . . . ಕೈಗಿಡಿಕೆಯರು ಮೊಲೆಬಿಡುವರು ಮುಂದುಗೂಟಿಗಳು (ಪು. ೭೭-೨೭೯). [ಮೊ. ಕ ತವಿ. ಮುಲೈ; ಮಲ, ಮುಲ; ತುಳು. ಮಿರೆ; ಕೊಡ. ಮೊಲೆ; ಕೋತ. ಮೊಲೆ]

ಮೊಲೈ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಪಾಲವುಳ್ಳ ಕಾ - ಮೊಲೆ. ರಸಾಂಜನೆ" (೭೫೦. ೦೦೪). [?/ತಲ. ಮೊಗಲಿ, ಮೊಗಿಲಿ]

ಮೊಲೆಕಟ್ಟು 'ಮೊಲೆಗಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಲೆಕುಡಿ (ಕ್ರಿ). ಎದೆಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿ : ಸ್ತನೈಪಾನ ಮಾಡು : ಮೊಲೆಕುಡಿಯುವವನ್ನು ಬಿಡುವಷ್ಟೇ ವಯಸ್ಸುಳ್ಳ ಅವಳಿಮಕ್ಕಳನ್ನು . . . ಮಾರ್ಪಿಸುವಂಗಳಿಗೆ ತೆದುಕೊಟ್ಟುಳು (ಪು. ೪೦). [ಮೊಲೈ + ಕುಡಿ]

ಮೊಲೆಕುಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಎದೆಯ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಸು : ಸ್ತನೈಪಾನ ಮಾಡಿಸು : ತಾಯಿ ನಿನಗೆ ಮೊಲೆಕುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು (ಪು. ೦೦೦೦. ೦-೨೯). [ಮೊಲೆಕುಡಿ + - ಇಸು]

ಮೊಲೆಕೊಸು 'ಮೊಲೆಗೊಸು' ನೋ.

ಮೊಲೆಕೊಡು 'ಮೊಲೆಗೊಡು' ನೋ.

ಮೊಲೆಗಟ್ಟು, ಮೊಲೆಕಟ್ಟು (ನಾ). ಹೆಂಗಸರು ಧರಿಸುವ ಒಳಕುಪ್ಪಸ : ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ ಮತ್ತರನ್ನೊಳಗಡಿಸಿದ ಮೊಲೆಗಟ್ಟು ಕಾಸೆ ಕಾಲ್ಗಿಡುವ ಸಲ

ಕುದ್ದ ಗೀತೆಬಾರಿಗೆ ಬಲುವಿರುದಾಂತ ಕಲೆಯ ನರ್ತಕಿಯೊಟ್ಟಿದರು (ಪೂ. ೫೭. ೨೦-೦೭); ಕಾಲ ಕುಪ್ಪಸ ಕಸೆ ಮೊಲೆಗಟ್ಟು ಜಡ ರತ್ನಾಲಂಕಾರದ ದೊಡ್ಡಾಣಿ (ಪು. ೨೦-೫೦). ಮೊಲೆಕಟ್ಟು : ಜಡ ಕಾಲ್ಕುಪ್ಪಸ ಮೊಲೆ ಕಟ್ಟು . . . ಪೇಡೆಯವೆಮಲಸುರನ ಮಂಗಳದೊಳೆಯ್ದು ದರಂಗನೆಯರು (ಕು. ೨೦೦. ೦೫-೦೭); ಮೈದಿಲ ಸಜಗಿನ ಮೊಲೆಕಟ್ಟು ದುಗುಲದೊಳ್ಳದವ ನಿಜಾಗಸೆಯಂದ ಬಿಂದುವನ ಮನದಾಸೆಗಂದದೊಳ್ಳದಿವರ್ಜಲೇಗಣಗ (ಪು. ೨೨. ೨೨-೦೦೫). [ಮೊಲೈ + ಕಟ್ಟು]

ಮೊಲೆಗುಡಿ (ನಾ). ಎದೆಯ ತುದಿ : ಕುಚಾಗ್ರ : ಮೊಲೆಗುಡಿಯೊಡನೆ ಕ್ಷಪುಟಮತಮಾಗಿ (ಪು. ೦೨-೨೨). [ಮೊಲೈ + ಕುಡಿ]

ಮೊಲೆಗುಡು 'ಮೊಲೆಗೊಡು' ನೋ.

ಮೊಲೆಗೊಸು, ಮೊಲೆಕೊಸು (ನಾ). ಎದೆಹಾಲು ಕುಡಿಯುವ ಮಗು : ಹಸುಗೊಸು : ಹಸುಳೆ : ಆ ಬಡಹಂಗಳು ಮೊಲೆಗೊಸನ್ನೂ ಬಟ್ಟು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ (೭೫೦). ಮೊಲೆಕೊಸು : ಮೊಲೆಕೊಸು ಮೊಹಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೆಂಗಸರೂ ಹುಡುಗರೂ . . . ನೋಡಿಯೇ ನೋಡಿದರು (ಪು. ೫೦. ೫). [ಮೊಲೈ + ಕೊಸು]

ಮೊಲೆಗಿಲ (ನಾ). ಎದೆಯ ಪಕ್ಕ : ಸ್ತನಪಾರ್ಶ್ವ : ಕಸ್ತೂರಿಯಿಂದನ್ನೆಯ ಮೊಲೆಗಿಲದೊಳ್ ಪತ್ರಭಂಗಗಳಂ ಚಿತ್ರಿಸುವಂ (ಪು. ೪೦೭. ೭೦೫); ಮೊಲೆ ಗಿಲದೊಳ್ ಕಸ್ತೂರಿಪತ್ರಭಂಗಮಂ ಚಿತ್ರಿಸಿಯುಂ (ಪು. ೪೦೭. ೬-೭೭ ೫); ನೋಡಿದರ್ ಕುಪರಿ ತನ್ನಯ ಮೊಲೆಗಿಲದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ್ ಮೋಹನಗಿಲೆಯು (ಪೂ. ೫೭. ೨೯-೦೦). [ಮೊಲೈ + ಗಿಲ]

ಮೊಲೆಗೊಟ್ಟು(ನಾ). = ಮೊಲೆಗುಡಿ; ಬೆರೆ ಮೊಗು ಮೊಲೆಗೊಟ್ಟುನೊಳೆಸ ದಿರೆ ಪರ್ವ . . . ಬೆಳುದ(ದು) ಗರ್ಭಂ (ಪು. 1. ೨೫-೫೦ ; 11೨೦). [ಮೊಲೈ + ಕೊಟ್ಟು]

ಮೊಲೆಗೊಡು, ಮೊಲೆಕೊಡು, ಮೊಲೆಗುಡು (ಕ್ರಿ). ಎದೆಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಸು; ಸ್ತನೈಪಾನ ಮಾಡಿಸು : ಇವನು ಗಡ ಚಿಕ್ಕಂವು ಮೊಲೆ ಗೊಟ್ಟವಳ ಹಿಂದಿದ (ಪು. ೫೦-೦೭); ದಾದಿಯರಬಲಿಗೆ ಮೊಲೆಗೊಟ್ಟು (ಪೂ. ೫೭. ೦೭-೨೯). ಮೊಲೆಕೊಡು : ದಿಟ್ಟ ಶ್ರೀಪುರಂದರವಿಠಲಗೆ ಮೊಲೆಕೊಡು ಬಾರೆ ಗೋವಮ್ಮ (ಪು. ೨-೦೭೯-೬). ಮೊಲೆಗುಡು : ಪಾರ್ಥವನಸ್ತಿ ಮೊಲೆಗುಡುತನುನಮದಿ (ಪು. ೦೫. ೦೫-೭೭) : ಚಂದ್ರಸುರ ಧನು ಕೊರ್ತು ಚಿಕ್ಕೋರವಸ್ತಗೆ ಮೊಲೆಗುಡಲು (ಪೂ. ೦೭-೫೫). [ಮೊಲೈ + ಕೊಡು]

ಮೊಲೆಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). = ಮೊಲೆಗೊಡು: ದೇಲುವ ಕೆಲಸವಿಗೆ ಮಹಿಮಾಡಿ ಮುದ್ದಿಸಿ ಮೊಲೆಗೊಳಿಸಿ ತೂಬಿಬಿಡು (ಪು. ೪೦೭. ೬೦೫-೨೯); ಮಾಯೆಯನೆ ಮೊಲೆಗೊಳಿಸಿ ಹಾಲ್ಗುಡಿ. ಈ ತಾಯಿ ಗಾಯತ್ರಿಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದವಳು (ಪು. ೨೯-೨೯). [ಮೊಲೈ + ಕೊಳ್ಳೆ + - ಇಸು]

ಮೊಲೆತುದಿ 'ಮೊಲೆದುರಿ' ನೋ.

ಮೊಲೆತೊಟ್ಟು 'ಮೊಲೆಮೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಲೆತೊರೆ (ಕ್ರಿ). ಸ್ತನದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಚಿಮ್ಮಿಬರು : ತಾಯ್ಗೆ ಮ್ಮಳಸ ರಾಗದು ಕುಣಗಳಂ ದಿಡಿ ಬೀಗೆ ಮೊಲೆತೊರೆದು ಮಹಿಗುವವು ಕಟುವಂ ಬಿಡಿ (ಪು. ೪೦. ೭-೦೭೭); ಅಳುವ ಕೆದನ ದನಿಯ ಕೀಳುತ ಮೊಲೆತೊರೆಯು (ಪು. ೫೦. ೭-೦೭). [ಮೊಲೈ + ತೊರೆ]

ಮೊಲೆದಾಣ (ನಾ). = ಮೊಲೆಗಿಲ : ನಿನ್ನೆಡೆಯೊಳೆನ್ನೊತೂಯವಿದಿದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಾಣಿಕೊಂಡನಾದೊಡೆ ಕೀಳು ಮುಡಿ ಮೊಲೆದಾಣವ ನಿನ್ನಿತ್ತ ಲ್ಲ (ಪು. ೫೦. ೬-೦೭೯). [ಮೊಲೈ + ದಾಣ]

ಮೊಲೆದುರಿ, ಮೊಲೆತುದಿ (ನಾ). = ಮೊಲೆಗುಡಿ : ತನ್ನೆಡೆಯ ಕೊನೆಮೆಳಂ ಬಲದ ಮೊಲೆದುರಿಯವುಂ ಕಡೆಗಣ್ಣಲಿ ಮೊಗವನಿ ನೋಡಿ

. . . ನರಸ ಕಂದನನೇಮ ಪಡೆದನೋ (ಶಾಶ್ವತ. ೧-೧೩) : ಲಲನ. . .
ಮೊಲೆದುದಿಯೊಳಗಿಡುವನದರ್ದಯವ ತೊಲಗಿಸುವಳೇನೆಂಬೆ (ಕಂಠ. ೧-೧೩). ಮೊಲೆತುದಿ : (೧). [ಮೊಲೆ + ತುದಿ]

ಮೊಲೆದೊಟ್ಟು, ಮೊಲೆತೊಟ್ಟು (ನಾ). = ಮೊಲೆಗುಡಿ : ಆ ಮಗುವಿನ ಬಾಯೊಳು ಮೊಲೆದೊಟ್ಟು ಕಿತ್ತುಹೋಯೆಂದದಿ ತುಯ್ತು (ಕೋಶ. ೧೩-೧೩); ತೊರೆದ ನುಗ್ಗೊಲೆಯೊಳಿಟ್ಟುತೆ ಮೆಚ್ಚುವುದ ಬೆರಲೊಳು ಮೊಲೆದೊಟ್ಟು ಒಡಿದು ಮರಳ್ಳುಣೆ (ಕೋಶ. ೧೩-೧೩). ಮೊಲೆತೊಟ್ಟು : ಮಗು ಮೊಲೆಯುಣ್ಣುಪಾಗ ಮೊಲೆತೊಟ್ಟಿನ ರಕ್ತಗಾಗಿ ಜಾಕುವ ಕಾವು (Nipple. ಕಂಠ). [ಮೊಲೆ + ತೊಟ್ಟು]

ಮೊಲೆನಾಗ 'ಮಲರೋಗ' ನೋ.

ಮೊಲೆನಾಗರ 'ಮಲರೋಗ' ನೋ.

ಮೊಲೆನಾಗರು 'ಮಲರೋಗ' ನೋ.

ಮೊಲೆನೀರು, ಮಲನೀರು, ಮಲ್ಲಿನೀರು (ನಾ). ಮದುವೆಯ ದಿನವಂದು ನಧು ಮತ್ತು ವರ - ಇವರಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ, ಅವರವರ ತಾಯಿ, ಅಕ್ಕ, ತಂಗಿ ಮೊದಲಾದ ಸುಮಂಗಲಿಯ ರೊಂದಿಗೆ ಚಪ್ಪರದಲ್ಲಿ ಕೂಗಿ, ಅರಿಸಿ ಬೆರಸಿದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸುವ ಮಂಗಳಸ್ನಾನ : ಮೊಲೆನೀರ ಮಿಂದವರಲ್ಲರೂ ಹೊಡೆತು ರಾಗಬಲ್ಲರ (ಕಂಠ. ೨೩-೧೦೦೪); ಜಲದಂಡಿಕೆಯ ತುಂಬಿ ಮೊಲೆನೀರ ಮೀವವರಲ್ಲರೂ ಅವಲನ ಗುಣವೇಮವ ಮೊತಾಡಲೇಕೆ (ಕೋಶ. ೧೩-೨); ಮಗನ ಮದುವೆಯೊಳು ಮೊಲೆನೀರನೊಳು ಮೆಟ್ಟಿ ಮಿಗೆ ಹರುಷದಿ ಮೀಯುವೇಕು (ಕೋಶ. ೧೪-೨೦೦); ಸುದತಿ ಮೊಲೆನೀರ ಮೀವಳು ಮಗನ ಮದುವೆಯಲಿ (ಶಾಶ್ವತ. ೨-೪). ಮಲನೀರು : (೧೩೩. ೪೩೩. ೪). ಮಲ್ಲಿನೀರು : ಆ ಅಲಿಗುರುಳನ ರಾಶಿಯನ್ನು ಆ 'ಮಲ್ಲಿನೀ'ನ ದಿನದೇ ನೋಡಿ ಅನಂದಮಟ್ಟರಲ್ಲಿವೆ? (ಶಾಶ್ವತ. ೧೩). [ಮೊಲೆ + ನೀರು, (<ನೀರ). ೫ ಈ ತಪ್ಪಕ್ಕೆ ಸುಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತಮಿಳು, ಮಲಯಾಳಂ, ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾತಿಶಬ್ದಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಮಿಳಿನ 'ಮಣ್ಣುನೀರ್' (= ಸ್ನಾನನೀರಾಗುವುದು ನೀರು), 'ಮಣ್ಣುಣು' (= ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸು) ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಇದರೊಂದಿಗೆ ಮೋಲಿಸುವುದು]

ಮೊಲೆಬರ್, ಮೊಲೆಬರು (ಕ್ರಿ). ಸ್ವನಗಳು ಮೊಡು : ರಜನಿ ಕೃತಾಂಜಲಿ ಕವಿಗೆ ಬಜೆ ಗಂಧಕ ಪೂಜಮಂಜಮ ತವೆ ತಿಲತ್ತಲಿಜಕ್ಕಾನಿತ ಪೃತದಿಂದಮಾಪ್ತಿಯಾಗಿರಲೆವೆ ನಸ್ಯಮಂ ಮೊಲೆಬರ್ (ಕೋಶ. ೧-೧೩೦). ಮೊಲೆಬರು : ಗುಡಿಸ್ತಲೆಯನು ಅರಗು, ಬಜೆ ಸಹ ಮೊಸರು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಸಲು ಮೊಲೆಬರುವುದು (೩೩೦. ೧೦೭).

[ಮೊಲೆ + ಬರ್ (<ವರ್)]

ಮೊಲೆಬರು 'ಮೊಲೆಬರ್' ನೋ.

ಮೊಲೆಬಾವು (ನಾ). ಮೊಲೆಹಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಮೊಲೆಯು ಹಿರಸಾಗಲಿ ಉದಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಣಾಕಿರೋಗ : ಮಗುವಿಗೆ ಹಾಲು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಹಿಂಡಿ ತೆಗೆಯುವುದರಿಂದ ಮೊಲೆಬಾವನ್ನು ಕಮನಮಾಡುವುದು (೩೩೦). [ಮೊಲೆ + ಬಾವು]

ಮೊಲೆಮರಿ (ನಾ). ತಾಯಿಯ ಹಾಲುಕುಡಿಯುವ ಮರಿ : ಎಳೆಯ ಮರಿ : ಈದಿಹ ಕೇಸರಿಯಾ ಹಲ ಮೊಲೆಮರಿಯಾ ಎಳತರಾತವನಾಂ ಪಳಗಿಸುವೆ! (೩೩೩. ೧-೨). [ಮೊಲೆ + ಮರಿ (<ಮಲೆ)]

ಮೊಲೆಯುಣ್, ಮೊಲೆಯುಣು, ಮೊಲೆಯುಣ್ಣು (ಕ್ರಿ). ಎದೆ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿ : ಸ್ವಸ್ಥವಾಸ ಮಾಡು : ಚಿಕ್ಕಯ್ಯ ಪೆಂಡಿರ ಮೊಲೆಗಳಂ ಸೀರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿ ಕೂಸುಗಳಂ ಮೊಲೆಯುಣಲೀಯದೆ

ಮೊಲೆಯುಣು (ಮಾತಾ. ೧೭೦ - ೧೨) : ಮೊಲೆಯುಣು ಭಾವ ಕಟ್ಟಿ ಅಜ್ಜಿವರ ತಲೆಯ ಕೊಂಬ ಕೂಡಲಿ ಸಂಗಮವೇವ (೧೩೩. ೩೪೦); ಸಿಂಗದ ಮೊಲೆಯುಣು ಮಜಾಯಾನೆ . . . ಮುಂಗುಲಿಮೊಡನಾಡುವಳ ನಾಗನ ಕಂಡಂಗಜ ವಿಸ್ತತನಾದ (ಮಾತಾ. ೩-೩೩). ಮೊಲೆಯುಣು : ಬಿನದದಿ ಮೊಲೆಯುಣುವ ತಾಯನನವ ಕಿಗ್ಗಣ್ಣಿಂದ ನೋಡುತ (ಶಾಶ್ವತ. ೨೩-೩೩). ಮೊಲೆಯುಣ್ಣು : ಪನಿತತ್ವಪ್ರಪಂ ಮೊಲೆಯುಣ್ಣು ನೆಂದು . . . ಅಳುವರಾ ಮಾತುತರು (೩೩೩. ೨-೧೦).

[ಮೊಲೆ + ಉಣ್]

ಮೊಲೆಯುಣಸು (ಕ್ರಿ). ಮಗುವಿಗೆ ಎದೆಹಾಲು ಕುಡಿಸು. - ಸ್ವಸ್ಥವಾಸ ಮಾಡಿಸು : ಒಮ್ಮೆ ಕಳುಹಿ ಕೊಡು : ಮರಳುವನು ಮೊಲೆಯುಣಸು ಕಿರುಬಾಲನಾಣೆ (ಕಂಠ. ೩೩-೩); ಮೊಲೆಯುಣಸು ನಂತರ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ ತೊಳೆದು ಒರಸಲು ಅಸದ್ಧ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಹೀಗಾಗುವುದು (ಕಂಠ. ೩೩). [ಮೊಲೆ + ಉಣ್ಣು]

ಮೊಲೆಯುಣು 'ಮೊಲೆಯುಣ್' ನೋ.

ಮೊಲೆಯುಣ್ಣು 'ಮೊಲೆಯುಣ್' ನೋ.

ಮೊಲೆಯುಣಡು (ಕ್ರಿ). = ಮೊಲೆಯುಣಸು : ಸುಕೌಸಳಸ್ವಾಮಿಯಂ ಮೊಲೆಯುಣಡುವ ದಾದಿ ಸುಬ್ರತೆಯೆಂಬೊರ್ (ಮಾತಾ. ೧೩-೧೨); ಆ ಗೃಹಸ್ಥನ ಹೊಡತಿ ಸಂಭಂಗವಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಮಗಂಗೆ ಮೊಲೆಯುಣಡುವುದು ಕಂಡು (ಕಂಠ. ೨೪-೩); ಈ ಮುಕೋಹರೋದನಸ್ತಿಕೊಂಡು ಮೊಲೆಯುಣಡ . . . ಈ ಭವತ್ಯತಿ ಯುಕೋದ ಕುಲಕ್ಕೆ ಯುಕೋದಯಲ್ಲಳಿ (೩೩೩. ೩-೩೪). [ಮೊಲೆ + ಉಣ್ಣು]

ಮೊಲೆವಾರ್, ಮೊಲೆವಾಲು, ಮೊಲೆಹಾಲು (ನಾ). ಮಾನವಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಸ್ವಸ್ತ್ರೀಪ್ರಾಣಿಗಳ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಹಾಲು : ಎದೆಹಾಲು : ಸ್ವಸ್ತ್ರೀ : ಮದಂ ಮದಮಸಾಕ್ಷವಿವೇಕತೆಯಿಂದಮಲ್ಮ ತೊಲ್ಮನ ಮೊಲೆವಾಲಿನಿಂದ ಗುಣಮಿಂತಿವನಾರ್ ಕಿಡಿವರ್ ನರೇಂದ್ರ ರೋ (ಕಂಠ. ೧೨-೩೩); ಉಡ ಮೊಲೆವಾಲ ಪವಣಂ ಕೊಂಡು ಬಿಡುತ್ತಿಡಲ ಮಹಾನಮ ಪವಣಂದು (ಕಂಠ. ೩-೪); ಪಾದವ ತೊಟ್ಟರ್ ರೇಣುವೆ ಬಾಯ್ಕಣ್ಣ ನಮಿರುಚಿಯ ಮೊಲೆವಾರ್ (೩೩೩. ೩-೩). ಮೊಲೆವಾಲು : ಕಜುವನಗಿಡಿ ಕಾಯ ಮಡುಗಿಡಿ ಮೊಲೆವಾಲ ಕಜಿದುಗಾ ಬೇಡವು (೩೩೩. ೪೪೪); ನಮ್ಮುಚ್ಚೆಯಾ ಮೊಲೆವಾಲ ಬಲುಹನಲಿ ರಾಯನೀ ಕ್ರತ್ರಿಯನು (ಕಂಠ. ೧-೩೩); ಹೂದತ್ತು ಮೊಲೆವಾಲಿಗೆ ಮೊಗಸುವುದಿದು ವಿಚಿತ್ರದಲಿ (ಕಂಠ. ೧೦-೩೪). ಮೊಲೆಹಾಲು : ಅಂಕೋಲೆಯ ಬೇರಂ ಮೊಲೆಹಾಲ್ಗೆ ತೇದು ಹಪ್ಪಲು ಕಣ್ಣುಹೂವು ಮಣ್ಣುಂ (೩೩೩. ೧); ಸಾರಗದ ಕೊಂಬನ್ನು ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೇದು ಕದಡಿ ಸೇಮಿದರ ದಾಹ್ವರ ಗುಣಮಕ್ಕುಂ (೩೩೩. ೩೩). [ಮೊಲೆ + ವಾರ್]

ಮೊಲೆವಾಲು 'ಮೊಲೆವಾರ್' ನೋ.

ಮೊಲೆವಿಡಿ (ನಾ). ಮೊಲೆತೊಟ್ಟು ಒಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸ್ವನರೋಗ : ಕೊಗ್ಗಿಯಂ ತಂದು . . . ಇಕ್ಕಿ ಹಿಮ್ಮಡಗಲು ಮೊಲೆವಿಡಿ ಮಾಣ್ಣುಂ (೩೩೩. ೧೪೪). [ಮೊಲೆ + ವಿಡಿ ?]

ಮೊಲೆವೆಟು (ಕ್ರಿ). ಮೊಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರು : ಹೆಣ್ಣುತನವನ್ನು ಪಡೆದಿರು : ಹೆಣ್ಣಾಗಿರು : ಎನ್ನೊ ವೆತ್ತರ್ ಮೊಲೆವೆತ್ತಳಿ ವೀರಜನಿ ವಸರಂ ವೆತ್ತರ್ (ಗೀತಾ. ೧-೩೩). [ಮೊಲೆ + ವೆಟು]

ಮೊಲೆಫೊಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). = ಮೊಲೆವೆಟು : ಮೊಲೆಫೊಟ್ಟು ತೈಲಜನನಿಯ ಕೆಲದೊರ್ ರಂಜವರ ಮೀಸಫೊಟ್ಟುಂಗರ್ (೩೩೩. ೧-೩೩); ತೆಂಗಿನಾಯಿ ತೋರದ ಮೊಲೆಫೊಟ್ಟು ಲತಾಂಗಿಯ ಬಂದುಗವಾಯಿ ರಂಗವ ಜೆಂದುಟಿ (ಕೋಶ. ೧-೩೩). [ಮೊಲೆ + ಫೊಟ್ಟು]

ಮೊಲೆಹಾಲು 'ಮೊಲೆವಾರ್' ನೋ.

ಮೊಲ್ಲಾಗರ 'ಮಲರೋಗ' ನೋ.

ಮೊಲ್ಲೆ, ಮಲ್ಲೆ (ನಾ). ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು : "ಮಲ್ಲೆ, ಕುಂದೆ-ಈ ೨ ಮೊಲ್ಲೆ" (ನಾಶಾ. ೧೧೬) ; ಪಲ್ಲರಂಗಿಸುವೆಡೆಗೆ ನಲ್ಲಂಬುಗಳನ್ನೂ ತುಣುಗಿ ಮಲ ದಗಲದೇನೆ ಮೊಲ್ಲೆಯುಮೊಲಿಸಿದ ನಲ್ಲರ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯುಮೂರ ಮನ ಮಾಮು ಸೋಲಿಸದೇ (೧೦೩. ೧೦-೧೧) ; ಸರಸಿರುಹಂ ಸುರಗಿ ಮೊಲ್ಲೆ ವೃಷಭಂಪಗಯಾ ಅರಲಿಂ . . . ಜನೇಶ್ವರನ ಪಾದಮಂ ಪೂಜಿಸಿದಂ (ರಮಾಪ್ರ. ೩-೩೬) ; ಇದವಂತಿಯ ಕಂಪು ಮೊಲ್ಲೆಯೊಂದುಮರವೆಗೆಂಪು ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಕಂಪು (ಗಾಥ. ೨-೬೦). ಮಲ್ಲೆ : ಪರಿಪೂರ್ಣವಂತ ಮಲ್ಲಿಯ ಮುಗುಳ್ಳುಕೊಟ್ಟುದು (ಕಾಶಾ. ೩-೯೬).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಲ್ಲೆ ; ಮಲ. ಮುಲ್ಲೆ ; ತೆಲು. ಮೊಲ್ಲೆ]

ಮೊಲ್ಲೆಗ (ನಾ). ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವನು ; ನಿರ್ಗತಿಕ : ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹೇಳವಧಿಯು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆಯಿಂದಿದ್ದ ನಲ್ಲಾ ಮೊಲ್ಲೆಹೇ ಹೇಳಿಕೆ ಮೊಲ್ಲೆಗನಾದನೆಗೆಮೆನು (೧೨೩. ೧೩-೧೪). [ಮೊಲ್ಲೆ + -ಗ]

ಮೊಲ್ಲೆಯ (ನಾ). (?) : "ಮೊಲ್ಲೆಯು ನಿಮ್ಮರವು" (೧೨೩. ೧೩೯). [?]

ಮೊಸರ್, ಮೊಸರು, ಮೋರ್ (ನಾ). ನಸುಬಿಸಿಯಾದ ಹಾಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚುಹಾಕಿದ ನಂತರ ಉಂಟಾಗುವ ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡ ಪದಾರ್ಥ ; ದಧಿ : ನೆಲ್ಲಂ ಮೊಸರುಂಗೆಡದಂತಲ್ಲದೆ ತಲ್ಲುಹದಲನದಿಂದು ಮೃದು ಪದಮಂ (೧೦೦೩. ೨-೪) ; ಪಸರ್ ನಿನ್ನ ಕೀಳ ಮೊಸರ್ (೧೦೩. ೬-೧೦) ; ಹೆಚ್ಚಿಟ್ಟಿದೆ ಪರ್ ಮೊಸರುಗಿವಂತಿ ನಿರ್ಗತಿಕಲರಿಗುಮೆ (ರಮಾಪ್ರ. ೧೦-೧೩). ಮೊಸರು : ಚಂದಮೋಗರದೊಳಗೆ ಚಂದ್ರಿಯ ಹೊಸ ಹಳುಕಿನಿಂದಮೈಯ ಮೊಸರು . . . ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟರು (೩೪೩. ೨-೩೬) ; ಮೊಸರ ಮಹಲು ಪೂದರ ನಿನ್ನಯ ಕಂದ ಪರೇನಿಂದಲೆ ಕೀಳದ (೩೪೩. ೧-೧೦-೨) ; ಯಾವಾಗಲೂ ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವಾ ಮೊಸರು ಸೇವಿಸಲು ಮರೆಯದಿರಿ (೧೦೩. ೬೯) ; ಒಲ್ಲದ ಗುಡನಿಗೆ ಮೊಸರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು (ಗಾಥ. ಮೋರ್ : ಸಾರತರೋತ್ತಿಗೆ ನೆಲ್ಲಂ ಮೋರುಂಗಳೊಂದಂತ ಸೇರಿ ಕರ್ತಾರ ರವಗೋರೆ ನಿಂಫನಟಕಾಕಾರಂಕಲ್ಲದೆ ಪೆಂಗೆ ಕೋ[ಲ್ಪಾ]ದವುದೇ (೧೦೩೩. ೧೦-೧೨). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಚರ್, ಮೋರ್ ; ಮಲ. ತೊದ. ಮೋರ್ ; ತುಳು. ಮೊಸರು ; ಕೊಡ. ಮೋರೀ ; ಕೋತ. ಮೊಚ್ಚ]

ಮೊಸರಣ್ಣೆ (ನಾ). (ತುಳುಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯಗಳ ಲ್ಲೊಂದಾದ) ಮೊಸರಿನ ಲೇಪನ : ರನ್ನದ ಕೆಪ್ಪಡಿವರಸು ಸರ್ವಧಾನ್ಯದ ನಡುವಿರೆ ಮೊಸರಣ್ಣೆವರಸಿದಳದರ್ಶಿಗಳಂ (೧೦೩. ೧-೩೩) ; ಸಿಂಗನ್ನಡಿ ಮೊಸರಣ್ಣೆವರಸಿದಳದರ್ಶಿಗಳಂಗಳ ಲೀಲೆವರಸಿ ಪಂಪತಿಯಂ ಪೋ ಮರ ಮೇಪುಂ ತಲದಂ ಸೊಗದಿಸಿದುದು (ಕುತಾಸಾ. ೧೦-೩೩ ೩೪) ; ಸರ್ವ ಧಾನ್ಯಂ ಮೊಸರಣ್ಣೆ ಕಟ್ಟಂಕೆ . . . ಕಣ್ಣಿ ಲ್ಲಿಸುತಿರ್ದು (೩೪೩. ೧-೩೯). [ಮೊಸರ್ + ಅಣ್ಣೆ]

ಮೊಸರನ್ನ (ನಾ). ರಿ. ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿದ ಅನ್ನ : ಸುನಂದ ಬೀ ಮೊಸರನ್ನ ತಿಂದು ಹೊರಗೋಡಿ ಬಂದಿದ್ದಳು (೩೩೩. ೬) ; ಕತ್ತ ಮೊಸ ರನ್ನದ ರುಚಿ ಬಲ್ಲಿದೆ ? (ಗಾಥ. ೨). ಮೊಸರಿಗೆ ಉಪ್ಪು. ಹಸಿ ಮೊಸರು. ಒಗ್ಗರಣೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿದ ಅನ್ನ : ಪ್ರಯೋಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಲು ಮೊಸರನ್ನ ಮತ್ತು ಪೂಯೋಗಿರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ (೩೩೩).

[ಮೊಸರು (< ಮೊಸರ್) + ಅನ್ನ]

ಮೊಸರವಲಕ್ಕಿ (ನಾ). ಹಸಿಮೊಸಿನಕಾಯಿ, ಕೊತ್ತಂಬಿರೀಸೊಪ್ಪೆ.

ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಒಗ್ಗರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿದ ಅವಲಕ್ಕಿ : ಅಡಕಿಹಾಳೆಯ ಪುಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಮೊಸರವಲಕ್ಕಿ . . . ಮೊದಲಾದ ತಿಂದಿ ಗಳನ್ನು ರಾಪುಬುದ್ರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು (೧೧೩. ೩).

[ಮೊಸರು (< ಮೊಸರ್) + ಅವಲಕ್ಕಿ]

ಮೊಸರು 'ಮೊಸರ್' ನೋ.

ಮೊಸರುತನ(ನಾ). ಹಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗುವಿಕೆ- ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವಿಕೆ : ಹುಳು ಕುರೆಯ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ ಕಡದ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ . . . ಇಕ್ಕಿ . . . ನೆನದ ಮಳಲಿನಲ್ಲಿ ಹೂಳುವುದು . . . ಹೂತ್ತಿನಿಂದ ಮೊಸರುತನವೆಯ್ಯಾ ವುದು (೧೦೩೩. ೩). [ಮೊಸರು (< ಮೊಸರ್) + ತನ]

ಮೊಸರುಭೋಜನ (ನಾ). = ಮೊಸರನ್ನ ರಿ : ರಾಮೇಲಿಗೆ x x ಉದಮದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಸರುಭೋಜನದ ನೈವೇದ್ಯ . . . ಕೊಟ್ಟ ಮನ್ಯ (೧೦೩. ೩೬. ಮೊಸರು. ೩೬-೦೦ ; ೧೦೩).

[ಮೊಸರು (< ಮೊಸರ್) + ಭೋಜನ]

ಮೊಸರುಪಡೆ. ಮೊಸರೊಡೆ (ನಾ). ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ನೆನಸಿದ ವಡೆ : ತೈರು ವಡೆ : ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ತಿಂದಿಗೆ ಮೊಸರುಪಡೆ, ಪಾಮೂನು ಪೂದಿದ್ದ (೩೩೩). ಮೊಸರೊಡೆ : ತಿಳಿದುಬಂದಿದ ಬೆಂದೊವೆಯ . . . ಮೊಸರಿ ನೊಳಗಿಟ್ಟ ಮೊಸರೊಡೆಯಂಬ ಪಸರಾಯ್ತು (೩೩೩. ೧-೬೦) ; ಶಿವಾ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಸರೊಡೆ ತೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ತಿಂದ (೧೦೩. ೬೩).

[ಮೊಸರು (< ಮೊಸರ್) + ವಡೆ]

ಮೊಸರೊಡೆ 'ಮೊಸರುಪಡೆ' ನೋ.

ಮೊಸರೋಗರ (ನಾ). = ಮೊಸರನ್ನ ರಿ : ಮದನೈ . . . ಮೊಸರೋಗ ರವ ಸಾಲ್ಪದವು ದೇವಗೆ (೩೩೩. ೬-೧೩೯) ; ಒಬಳ ಅಕಿ ಮೊಸರೋಗರ (೩೩೩. ೩೩-೩. ೬೬-೯ ; ೧೨೩).

[ಮೊಸರ್ + ಒಗ್ಗರ]

ಮೊಸಗೋಬ್ಬ (ನಾ). = ಮೊಸರನ್ನ ರಿ : ಮೊಸಗೋಬ್ಬಂ ವಿಧಿಯಿಂದ ಸೂಸಿ ಭರಿದು ಬೀಬ್ಬಾಲಿಕ್ಕಲ್ಲಂ ನಿವಾರಿಸುಗುಂ (೩೩೩. ೬-೧೦).

[ಮೊಸರ್ + ಕೋಬ್ಬ]

ಮೊಸವೊಟ್ಟು (ನಾ). ಮೊಸರಿನ ಹನಿ : ದೂರ್ವೆಯಿಂದಮೆ ಮೊಸ ವೊಟ್ಟುನಿಟ್ಟು (೩೩೩. ೬-೧೯). [ಮೊಸರ್ + ಮೊಟ್ಟು]

ಮೊಸಳೆ 'ಮೊದಳೆ' ನೋ.

ಮೊಸಳೆಮದು 'ಮೊದಳೆಮದು' ನೋ.

ಮೊಸಳೆಯರಸ (ನಾ). ಒಟ್ಟಾತನ ಹೆಸರು : ಜಗಳವುಗಡ ಮೊಸಳೆ ದುರಸರ ಪ x x x (೩೩೩. ೩೩-೩. ೩೦-೩ ; ೧೧೩). [ಮೊಸಳೆ + ಅರಸ]

ಮೊಹತರ್ (ನಾ). ಅಂಗಡಿ, ಎಣ್ಣೆಗಿರಣೆ, ಮಗ್ಗ, ಮನೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : (೩೩೩. II. ೩೩೩) ; (೩೩೩. IV. ೩೩೩).

[←ಹಾರ. ಮುಹತರಿಫಾ ; ಮರಾ. ಮೋಹತರಫಾ, ಮೋಹತರ್ಫಾ]

ಮೊಹಬತ್ 'ಮೊಹಬತ್ತು' ನೋ.

ಮೊಹಬತ್ತು. ಮೊಹಬತ್ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿ ; ಅಕ್ಕರೆ : ಮೊಹಬತ್ತಿನಿಂದ ಬರದು ಇದ್ದ ಕಾಗದ ಬಂದು ತಲಪಿ ಬಂದ ವಿವರ ಮುಖಿಯಿಂದಾ ತಿಳಿದು ಬಂದು (೧೦೩. ೧೦೯). ಮೊಹಬತ್ : ಕಾಪು ನನ್ನನ್ನು ಒಂದು ವಸ್ತ್ರಾ ಅಂಕ ಮೊಹಬತ್ತಿನಿಂದ ಕಾಮಾದಿರಿ (೩೩೩. ೧೦೯).

[←ಅರ. ಹಿ. ಮುಹಬತ್ ; ಮರಾ. ಮೋಹಬತ್]

ಮೊಹರ 'ಮೊಹರು' ನೋ.

ಮೊಹರಂ, ಮುಹರ್ರಮ್ (ನಾ). ಮಹಮ್ಮದೀಯವರ್ಷದ ಮೊದಲನೆಯ ತಿಂಗಳು ಮತ್ತು ಹಸನ್, ಹುಸೇನ್ ಎಂಬವರು ನಾಯಕರ ಸಾವಿನ ಪವಿತ್ರಸಂದರ್ಭದ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ. ಆ

ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಅಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬ: ಅಲಾಬಿಹಬ್ಬ; ಬಾಬಾಯನ ಹಬ್ಬ : ಒಂದು ಮುಸೀದಿ ಇದೆ. ಹಾಗೆಂದ ಮೇಲೆ 'ಮೊಹರಂ' ಇರಬೇಡವೆ ? (ಫಾಠಾ. ೧೦). ಮುಹರ್ರಮ್ : 'ಮುಹರ್ರಮ್' ಎಂಬುದು ಮುಸ್ಲಿಂ ವರ್ಷದ ಮೊದಲನೇ ತಿಂಗಳಿನ ಹೆಸರು. ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಮುಹರ್ರಮ್' ಎಂದರೆ 'ಪವಿತ್ರ' ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ (ಫಾಠಾ. ೧೨). [←ಅರ. ಹಿಂ. ಮುಹರ್ರಮ್; ಮರಾ. ಮೋಹರಮ್]

ಮೊಹರ್ರಿ : 'ಮೊಹರಿ' ನೋ.

ಮೊಹರ್ರಿ : 'ಮೊಹರು' ನೋ.

ಮೊಹರ್ರಿ : 'ಮೋರ್ರಿ' ನೋ.

ಮೊಹರು, ಮೊಹರ, ಮೊಹರ್ರಿ, ಮೊಹರೆ, ಮೋಹರ್ರಿ, ಮೋಹರ್ರಿ

(ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ : ಪಾಂಡವರಿಗೆ . . . ದಿವ್ಯಭೂಷಣಗಳನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ಒಕ್ಕ ಮೊಹರುಗಳನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಸಿ ರಂಗಾ ಶ್ರೀತಿಥ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩೩); ಇತರ ಬಂಗಾರದ ನಾಣ್ಯಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಯಾವವೆಂದರೆ :- ೧ ಗಜರು . . . ೧ ಮೊಹರು, ೧ ಪುತಲಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೪). ೨. ದಾಖಲೆ. ಪತ್ರ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿಸಲು ಬಳಸುವ ಯಾವ ದಾದರೂ ಲಂಛನವಿರುವ ಸಾಧನ, ಉಂಗುರ ಮುಂತಾದುವು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಒತ್ತುವ ಮುದ್ರೆ; ಉಂಡಿಗೆ; ಶಿಕ್ಯಾ : ದಸಕು ಮೊಹರಾ ಶ್ರೀಜಾಮರಾಜವಡೇರೆ ಶನುಜ ಕೃಷ್ಣರಾಜವಡೇರೆ ಯಂಬುದಾಗಿ (೨೪. ೧೧. ೧೩೩. ೧೪. ೩೩; ೩೩೩); ಬರೆದು ವಿಶ್ವರ ಪತ್ರಮು : . . . ದುರುಳಿ ಮಡಿಲಿಕ್ಕೆ ಮುದ್ರೆಗೊತ್ತು ಮೊಹರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೧೦೨); ಇವರ ತಾವುಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಮೊಹರುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಿಂಹಲಾಂಛನ ವಿರಾತ್ತದ (ಕರ್ಣಾ. ೯). ಮೊಹರ : ೧. ರಾಧೆಯು ಚಿನ್ನದ ಮೊಹರ ವನ್ನು ಘಟೇನ ಕೈಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದಳು (೧೦೦೨. ೩); ರಾಜ ಒಡೆಯನು ಒಂದು ಮೊಹರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅಂಜಗನ ಕೈಗಿಟ್ಟು (ಪ್ರೀತಿಯ. ೧೩); ೨. ಕರಾರುನಾಮಾ ದಸ್ತತ ಮೊಹರದಿಂದ ಬರೆದರಲ್ಲಿ (ಕಾಶೀ. ೬); ರಾಕ್ಷಸನ ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರದಲ್ಲಿ ಮೊಹರಮಂ ಮಾಡಿಸಿ ಕಳಿಸುವನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೧. ೬). ಮೊಹರ್ರಿ : ೧. ತಿಂಗಳ ಬಡ್ತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹದಿನೈದುರೂಪಾಯಿ ಮೊಹರಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು (ಕರ್ಣಾ. ೧೪. ೯); ಮಗೀಶನವರು ಕೊಡುವ ಮೊಹರೀ ಒಟ್ಟಿಯಲ್ಲದೆ; ಮಾರುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩). ಮೊಹರೆ : ೧. ಸಹಸ್ರಚಿನ್ನದ ಮೊಹರೆ ಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ದೆಂಗೂರ ಹೊತುವನು (ಪ್ರೀತಿಯ. ೧೩). ಮೋಹರ್ರಿ : ೧. ಹನ್ನೆರಡುಲಕ್ಷ ಮೋಹರವನ್ನು ಭವ್ಯಭೂದಿಸೇನಾ ಷಾಯೆಕರಿಗೆ ಕೊಡುವಂತೆ . . . ಹುಂಡೀಕಾಗದವಂ ಬರಿಸಿ (ಪುಣ್ಯಾ. ೨೯೦). ೨. ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನು ಆ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿರುವ ಮೋಹರದ ಪ್ರಕಾರ ಸಂವರ್ಗದ ಮುದ್ರೆಯ ಮಾಡಿಸಿ (ಪುಣ್ಯಾ. ೨೯೩). ಮೋಹರ್ರಿ : ೧. ಬೊಕ್ಕಸಗಳು ಹಣಗಳು ವರಹಗಳು ಮೋಹರಿಗಳು ನವರತ್ನಗಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೩-೪).

ಮೊಹರುಮಾಡು. ಮೋಹರುಮಾಡು : ಲಕೋಟೆ. ಭರಣೆ. ಬಾಗಿಲು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತೆರದು ನೋಡದಂತೆ ಅರಗು ಅಂಟಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಒತ್ತು : ಬರೆದಂಥ ಕಾಗದವ ಮೊಹರುಮಾಡಾರಿ (ಕಾಶೀ. ೧೩); ಬರೆದು ಮೊಹರುಮಾಡಿ ಕುಮಂದಿನಯ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ (೧೦೯೩. ೧೨೨); ಈ ಮುಂಜೂಷವಂ ಮೋಹರುಮಾಡು (ಪುಣ್ಯಾ. ೨೯೩).

[← ಪಾಠ. ಮುಹರ; ಹಿಂ. ಮೋಹರ; ಮರಾ. ಮೋಹರ. ಮೋಹೋರ್]

ಮೊಹರೆ : 'ಮೊಹರು' ನೋ.

ಮೊಹರೆಯಕೊಳ (ನಾ). ಒಂದು ಕೊಳದ ಹೆಸರು : ಉತ್ತರಸ್ಕಂದಿ ರಜಪ್ಪ ಅನ್ನೆ ಬನ್ನು ಮೊಹರೆಯಕೊಳ (೨೪. ೨೪೬. ೧೪೦-೧೦; ೨೦೦). [ಮೊಹರೆ + ಕೊಳ]

ಮೊಹರ್ಚು : 'ಮೋರ್ಚೆ' ನೋ.

ಮೊಹರ್ಚಿ : 'ಮೋರ್ಚೆ' ನೋ.

ಮೊಹಲ್ಲ : 'ಮೊಹಲ್ಲಾ' ನೋ.

ಮೊಹಲ್ಲಾ, ಮೊಹಲ್ಲ, ಮೊಹಲ್ಲೆ (ನಾ). ಳೂರಿನ ಒಂದು ಭಾಗ : ಬಡಾವಣೆ; ಹರಮು : ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಮೊಹಲ್ಲಗಳಾಗಿ ಭಾಗವಾಡಿ . . . ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ್ದರು (ಪುಣ್ಯಾ. ೧೦); ನರಸಿಂಹರಾಯ ಕೋರಿಯನೂ ಕೂಡ ದಾಕ್ಷಿಣೇಯರ ಮೊಹಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಖಾಡವನ್ನು ತೆರೆದನು (ಕಾಶೀ. ೧೩೦). ಮೊಹಲ್ಲ : ಒಂದೊಂದು ಜಾತಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆಗ್ರಹಾರಗಳೂ ಮೊಹಲ್ಲಗಳೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ನೋಡಬಹುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೨). ಮೊಹಲ್ಲೆ : ನಮ್ಮ ಮೊಹಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಇವತ್ತು ಅಟವಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂತ ಕೇಳಿದೆ (ಕಾಶೀ. ೧೩೦).

[←ಅರ. ಮಹಲ್ಲಾ; ಹಿಂ. ಮುಹಲ್ಲಾ; ಮರಾ. ಮೊಹಲ್ಲಾ]

ಮೊಹಲ್ಲೆ : 'ಮೊಹಲ್ಲಾ' ನೋ.

ಮೊಹಸಲೆ, ಮೋಹಸಲೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗದಂತೆ ಹಾಕುವ ನಿರ್ಬಂಧ ಅಥವಾ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕೊಡ ಬೇಕಾದ ಹಣದ ವಸೂಲಿಗಾಗಿ ಅವನ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ನಿರ್ಬಂಧ : (೧). ಮೋಹಸಲೆ : ಸಾಗುವಳಿ ಸುಮಾರುತಕ್ಕದ್ದಕ್ಕೆ ಶೇಕವಾರ ಗಾಡ ಶ್ಯಾನುಭಾಗರಿಗೆ ಸಹ ಮೋಹಸಲೆ ಮಾಡಿ (ಕಾಶೀ. ೧೧. ೨೪). 'ಮಹಸೂಲು' ಪರಾ.

[← ಅರ. ಮುಹಸಲ್ = ಕಂದಾಯ ವಸೂಲುಮಾಡುವವನು ; ಹಿಂ. ಮುಹಸಲ್ = ಕಂದಾಯ ವಸೂಲುಮಾಡುವವನು]

ಮೋಹಿಮ್ನು, ಮೋಹಿಂ, ಮೋಹಿಮು, ಮೋಹೀಮ್ (ನಾ). ದಾಳಿ : ಮುತ್ತಿಗೆ; ಅಕ್ರಮಣ : ತರುವಾಯಾ ಯಿ ಮೊಹಿಮ್ನು ಮೂರುವರೂಪ ಪಟ್ಟದ ಖಜಾನೆಯವರಲ್ಲಾ ವೆಚ್ಚವಾಗಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩). ಮೋಹಿಂ : ಹನುಮಂತರಾವರಣವರೆ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಸಮಾರನು . . . ಅನೇಕ ಮೋಹಿಂಗಳ ಸಂಗಡ ಮೋಗಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಖಂಡಾವಾಡಿ ಲಡಾಯ ಮಾಡಿ . . . ತುಕಡಿವಾರ ಪದವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು (ಕಾಶೀ. ೧೩); ಈ ಜವರು ಈ ಬಗೆಯಾದ ಮೋಹಿಂ ಹೊರಡುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ದಿವಸ ಮುಂಚೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕಾಶೀ. ೧೩). ಮೋಹಿಮ್ನು : ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದುಪಾಪ ಸೈನ್ಯವೂ ಕರ್ನಾಟಕರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಮೋಹಿಮು ಹೊರತೆರೆಯ ಪವಾಡಾರವನ್ನು . . . ಬರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬). ಮೋಹೀಮ್ : ಜೈಷ್ವಮಾಸದಲ್ಲಿ ಮೋಹೀಮ್ ಹೊರಡುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಗಣನವಾಡಿದ ಒಟ್ಟು ಫೌಜಿನ ಜನಗಳು ೨,೨೬,೦೦೦ ಕ್ಕೆ ವಿವರ (ಕಾಶೀ. ೧, ೨೩೬).

[←ಅರ. ಹಿಂ. ಮೊಹಿಮ್; ಮರಾ. ಮೋಹಿಮ್, ಮೋಹೀಮ್]

ಮೊಳ : 'ಮೊಟಿ' ನೋ.

ಮೊಳಕೆಯ : 'ಮೊಟಕೆಯ' ನೋ.

ಮೊಳಕಾರ್ : 'ಮೊಟಕಾರ್' ನೋ.

ಮೊಳಕಾಲು : 'ಮೊಟಕಾಲ್' ನೋ.

ಮೊಳಕೆ (ನಾ). ೧. ಬೀಜದಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಗಿಡದ ಮೊದಲನೆಯ ಸುಳಿ : ಅಂಕುರ : ಕುಡಿ : "ಮೊಳಕೆಯವಲ್ಕುಂಕಾರ" (ಕಾಶೀ. ೩೭); ಪಾಂಜಾಲಕನ ಘಟೆಯ ಮೊಳಕೆಯುಂಕಾರು (ಕಾಶೀ. ೧೩-೪) ;

ಮೊಳಕೆ ಮೂಡದ ಬೀಜ, ಜಾಲ ಮೂರಿದ ತೇಜ (೨೪೫-೦೬-೦೦).
೨. (ಆಲಂ) ಪ್ರಾರಂಭ : ಕ್ರಾಂತಿಯ ಮೊಳಕೆಯ ತುಳಿಯಲೇವೋ
(೪೦೫೫-೦೭-೯).

ಮೊಳಕೆಟ್ಟದ ಕಾಳು = ಹೆಸರು ಮುಂತಾದ ಕಾಳುಗಳನ್ನು
ನೆನೆಸಿ. ನಂತರ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಮೊಳಕೆ ಬರಿಸಿರುವ ಕಾಳು :
ಮೊಳಕೆಟ್ಟದ ಕಾಳಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜೇಹಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಕರ (೪೩೦).

[ಮೊಳೆ + - ಕೆ/ ತುಳು, ಮೊಳಕೆ ; ತುಲ. ಮೊಲಕ, ಮೊಲ್ಕು-
ಮೊಲ್ಕ]

ಮೊಳಕೆಗಾಣು (ಕ್ರ). ಅಂಕುರಿಸು ; ಕುಡಿಯೊಡೆ : ಅಜ್ಜ ದತ್ತದ ಬೀಜ
ಮೊಳಕೆಗಂಡೆವೆ ಈಗ (೩೦೫೫-೨೦-೦೫). [ಮೊಳಕೆ + ಕಾಣು (< ಕಾಣ್)]

ಮೊಳಕ್ಕೆ 'ಮೊಲಕೆಯ' ನೋ.

ಮೊಳಗಾಡು (ಕ್ರ). ಧೈರ್ಯವು ಹೊಮ್ಮು : ದೇವಕುವರಂ ಮರಳಿ
ಬಹನಂಬ ಗುಂಪದ ದೇವದೊತರೆ ಬಾರಿಸುವರೊ ಮಂಗಳವಾದ್ಯವನಲು
ಮುಂಬಕ್ಕಿಗಳ ಮೇಳವಂ ಮೊಳಗಾಡೆ (೫೦೩೫-೦-೯).

[ಮೊಳಗು (< ಮೊಲಗು) + ಅಡ್ಡ]

ಮೊಳಗಿಸು 'ಮೊಲಗಿಸು' ನೋ.

ಮೊಳಗು 'ಮೊಲಗು' ನೋ.

ಮೊಳಗು 'ಮೊಲಗು' ನೋ.

ಮೊಳಗು 'ಮೊಲಗು' ನೋ.

ಮೊಳವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಹರಳು (?) :
ಮೂರದಂ ಹೊಂಗೆ ಪಾಗ ಮೊಳವಿನ ಕಲ್ಲಿಗೆ ವಿಸಮೊಂದು ಖುಟ್ಟನೆ
ಹಡೆಗೆಗೆ ಪುಂಸುವುತ್ತು (೫೨೩-೫೯-೨೦೦-೯೭ ; ೫೨೩). [?]

ಮೊಳಸಂದು, ಮೊಳಸಂದು (ನಾ). ಮೊಳಕ್ಕೆ : ಅಗಲವಾದ ಬೀಜ
ಹಳೆಯ ಮನುವುನೊಬ್ಬ ಮಂದಿಯ ಮೇಲೆ ಮೊಳಸಂದೊರಿಕೊಂಡು
ಕುಳಿತಿದ್ದು (೪೩೦-೫೩೦). ಮೊಳಸಂದು : ಎಡಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ
ಬಲಮೊಳ ಮೊಳಸಂದೊರಿಕೊಂಡು, ಬಲಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಕೆನ್ನೊರಿಗೊ
ಕೊಂಡು ಮುಮಕೆ ಅವನೆಯಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು (೪೩೦-೫೩೦)

[ಮೊಳ (< ಮೊಲ) + ಸಂದ್ವ]

ಮೊಳು (ನಾ). ೧. ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯುವಿಕೆ; ಅಂಕುರಿಸುವಿಕೆ : (೩).

೨. ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಏಳುವ, ಮುಳ್ಳಿನಂತೆ 'ಜೊಪಾಗಿರುವ' ಗುಳ್ಳೆ :
ಅಂತಕಾಣುಪುಟ್ಟ ಅರಗಲಾದ ಮೃತ್ಯುಕವಿಗೆ ಮೊಳಸುಗಳು
ಮೊಳೆಯು . . . ಅಡಗುಬೋನದಿ ಮರುಳುಪಡೆಗಳು ಉಂದು ಹರಸಿದ
ವಂದು ರಾಘವನ (೫೨೩-೫೯-೨೦೦-೯೭). [ಮೊಳೆ + - ಸು]

ಮೊಳು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ (?) : ಪುಷ್ಪದ
ತಿವಳು ಮೂರದ ಮೊಳಸಿನ ಜೇಕರದ ಸಿವಿಜ ಸಿಟ್ಟಿನ ಲಯದಿಂದ
ಬಲದ ಕಾಣದರ್ ಕೆಲಬರ್ (೨೩೩-೩-೩೦). ೨. ಎಲ್ಲ
ಯುದ್ಧದ ಒಂದು ಚಲನೆ (?) : ಮೇಲ್ಮೂಲ ಮೊಳಸು [೫೨೩-೫೯-೨೦೦-೯೭]
ಗುಳ್ಳೆಗಳ ಮಂಡಿಗಳ . . . ಮೊಟ್ಟೆಗಳೊಳವೊರ್ವರಿಗೆ ಸಮಜೋಳಿ
ಗಳದೊಂದೆ (೫೨೩-೫೯-೨೦೦-೯೭). [?]

ಮೊಳೆಯನೊರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪದ ಹೆಸರು : ಮೊಳೆಯನೊರ್
ದೇವಯ್ಯನಂ ಪಂಪಯ್ಯನಂ . . . ಧಮ್ಮರಾಶಿಘಟರ ಕಾಲಂ ಕಟ್ಟಿ
ಕೊಟ್ಟ ಸ್ತುತಿ ಯಾವುದೆನ್ನೊಡೆ (೨೪-೫೭, ೫೭೫-೭೩-೨೦ ; ೫೭೭).

[? + ಲೋಕ]

ಮೊಳ್ಳೆ (ಕ್ರ). ೧. ಬಿಗುರು ; ಕೊನರು ; ಅಂಕುರಿಸು : ಮೊಳೆ-
ಪ್ರರೋಪಕ್ರಿಯೆಯಾದ (ಅಂಕುರಿಸು), ಅಂಕುರೇ ಚ" (೩೫೫) ; ಪೂಜೆ
ಮೊಳಕೆ ಧಾನ್ಯಗಳನಾ ಧರಣೀರಂ ಕೆವಲೊದಂ (೨೩೩-೦೫-೩) ;

ಬೀಜವಿಲ್ಲದೆ ಮೊಳಕೆ ಸಸ್ಯವೆಂಬಂ ಬಲ್ಲಂ (೨೩೩-೦-೫೭) ;
ಹುಂದಂ ದಿತ್ತಿದ ಬೀಜ ಮೊಳವು (೨೩೩-೨-೩೩). ೨. (ಉಗುರು.
ಕೊಡಲು ಮುಂತಾದುವು) ಮೂಡು; ಹುಟ್ಟು; ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು :
ಪೂಜೆಮಂದಿಗಲ್ಲಿ ಬೆಂಗುಡ ಮೊಳದುವು ಬೆನ್ನಿಂದಮದೆಗೆ ಕರಿದುಬಾಳರ್
ತೊಳಗಿದುವು ಮದಕರಿಕವಿಹೃದಯವ್ಯಹಸ್ಯವಬಿದೀಧಿಗಳ
(೫೩೩-೦೫-೩೩) ; ಸತ್ಯಹರಿಶ್ಚಂದ್ರರಾಯನ ವಾಕ್ಯದೊಳು ಹುಸಿಗಳು
ಮೊಳೆಯುವು (೫೩೩-೨-೩೩) ; ಬೆಗುಡ ಮೊಳತಂದು ಭೀಷ್ಮ ವಿದುರಾದಿಗಳ
ಮನದಲಿ (೫೩೩-೦೫-೩೩) ; ಅವನಿಗೆ ಮಿಷ ಕೂಡ ಮೊಳೆತಿಲ್ಲ (೫೩೩-೨೦).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಳ್ಳೆ; ಮಲ. ಮುಳ; ತುಳು. ಮುಳ, ಮುಳ್.
ಮೊಳ, ಮೊಳೆ; ತೆಲು. ಮೊಲಚು, ಮೊಲಚು, ಮೊಲ್ಕು]

ಮೊಳ್ಳೆ (ನಾ). ೧. ಕುಡಿ: ಮೊಳಕೆ : "ಅಗಿಯಂದಂ ಮೊಳೆಯಂದಂ
ಅಂಕುರಂ" (೫೩೩-೩೩-೦೫) ; ಕುದ್ದಗರ್ಭಗೃಹದೊಳೆ ತೇಜೋನುಲಯಂ
ಬೆಳಗಿದನೊವಿನ ಬೆಳಗಿನ ಮೊಳೆ ಮೊಳಿತು ಬೆಳವೊಂದೊಡ್ಡುರಿಯೆ" (೫೩೩-
೩-೩೩) ; ವಿರಕ್ತಿ ಬೀಡಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಮೊಳೆಯಾಗಿ . . . ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತನ ಮನ
ಯಂಗಳ ಮಾರಣಾಸಿಯಂದಿಧಿ ಮೊಡಾ (೫೩೩-೩-೩೩-೦೫) ; ಬಿಲ್ಲನಿ
ಮೊಳು ಕನ್ನೀರ್ಜಲ ಮೊ ದಿತ್ತು ನೆಣ ಮೊಳೆಯಾಗಿ ರಣಭೂಮಿ. . .
ಮೊಳಿದುದು (೫೩೩-೩೩-೩೩) ; ಜೇಡು ಗುಣ ಮೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣು
ವುದು (೫೩೩-೩೩-೩೩). ೨. ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಗುದಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ
ಮೊಳಕೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದುರ್ಮಾಂಸ : ಚಕ್ರಕಮಂ
ಗೋಜಲದೊಳೆ ಕುದ್ದವೆಗೊಲುವೆ ಕೆಲವು ದವಸಕ್ಕೆ ಕಿಡುಗುಮರುಸೆಯ
ಮೊಳೆಗಳ್ (೫೩೩-೩೩-೩೩) ; ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ:—ಭೂಚಿಕ್ಕಿಗಿದ್ದೆ
. . . ಹೊಗೆಯನ್ನು ಆಸುಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದರೆ ಮೊಳೆ ಕರಗಿ ಹೋಗುವುದು
(೫೩೩-೩೩-೩೩). ೩. ಮೊಡೆದೆ ಮೊದಲಾದ ಗುಳ್ಳೆಗಳ ತುದಿ :
ಮೊಡೆವೆಯ ಮೊಳೆಯೊತ್ತೂ ಕತ್ತಿಹೊನೆಮಹದವ ಸೊಗದ ವಾಸಿ
ಸುತ . . . ಪುಟ್ಟಿಯೊಡ್ಡಿದರು (೫೩೩-೩೩-೩೩). ೪. (ಪಟ
ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ನೇತುಹಾಕಲು ಬಳಸುವ) ಒಂದು ತುದಿ
ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿ ಜೊಪಾಗಿಯೂ ಇರುವ
ಲೋಹದ ಉಪಕರಣ; ಆಣೆ : ನಡುವಮೊಳೆಯಂ (೫೩೩-೩೩-೩೩) ;
ಬಿಟ್ಟದ ಬೆಳ್ಳೆಯ ಮೊಳೆಗಳೆನಾ ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗಿದುವು ತಾರಗಿಗಳ್ (೫೩೩-
೩೩-೩೩) ; ಮಿಳಿ ನೊಗು ಕೀಲಿಬಿಟ್ಟ ಕೊಬರ ಬಳಿ ಮೊಳೆಯನಾರ್ಪೆದು ಹೆರ
ಯನು ಬಳಿದು ಹೊದಿದರು (೫೩೩-೩೩-೩೩). ೫. ಗಾಡಿಯ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ
ಸಿಕ್ಕಿಸುವ ಗೂಟ; ಕಡಾಣೆ : ಹರಿಯ ಗಾಡಿಯ ಗಾಳಿ ಮೂಜ್ಜರಿಯ
ಬಾತುಮೂಸಗಳ್ . . . ಎದ್ದತ್ತರವು ವತ್ತರನೆನಿಪ ಮೊಳೆಯಾಯ್ತು
(೫೩೩-೩೩-೩೩). ೬. ನಾಣ್ಯ ಮುಂತಾದ ಲೋಹವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ
ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಜೊಪಾದ ಸಾಧನ : ಪುಟ್ಟಿಯೊಲುದು
ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟ ಅಚ್ಚಿನ ಮೊಳೆ ಬಾಣವದ ಮನೆ (೫೩೩-೩೩-೩೩) ;
ಚಕ್ರಗದ್ದದ ನಂಬರಂಗಳಂ ಕೊಡಿ ಅಚ್ಚಿನ ಮೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ದಳಕ್ಕೆ
ವೀಸ ೨ ಕಾಡ ೨ (೫೩-೫೭, ೫೭೫-೭೩-೨೦ ; ೫೭೭). ೭. ಮುದ್ರಣ
ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಕ್ಷರಗಳ ಗುರುತಿರುವ ಸಾಧನ;
ಟೈಪ್ : ಮುದ್ರಣಾಕ್ಷರಮೋಜಕನು ಮೊದಲು. . . ಅಕ್ಷರದ ಮೊಳೆಗಳು
ದೂವ ಯಾವ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು
ಬೇಕು (ಮುದ್ರಣ-೩೩). ೮. (ಆಲಂ) ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ; ತೋರಿಕೆ :
ಕೊಡವೊಂದು ವರವೃದ್ಧರೆ ನುಡಿಗಿ ಮೊಳೆ ಹೊಮ್ಮುವರೆ ನಿಮ್ಮಯ
ತೊಡಕೊಲುವವನಲ್ಲಿ (೫೩೩-೩೩-೩೩-೩೩).

[< ಮೊಳ್ಳೆ/ ತಮಿ. ಮುಳ್ಳೆ; ಮಲ. ಮುಳ; ತುಳು. ಮುಳ, ಮುಳ್.
ಮೊಳ, ಮೊಳೆ; ತೆಲು. ಮೊಲ, ಮೊಲಚು]

ಮೊಳೆಗತ್ತಿ (ನಾ). ಮೊಳೆಯಾಕಾರದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಖಿಡ್ಡೆ :
ಮೊಳೆಗತ್ತಿ, ಕೊಲ್ಲತ್ತಿ, ಕೊಂಕಣ ದಿಡೆಗತ್ತಿ, ಸಳೆಗತ್ತಿ, (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೩-೨೦೦).

[ಮೊಳೆ + ಕತ್ತಿ]

ಮೊಳೆಗದ (ನಾ). ಲೋಹದ ಚೂಪುಗೊಟಗಲನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವ
ಕದ : ಗುಬ್ಬಿಕದ : ಕಾಯಕುಶುದಿಂ ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಳ . . . ದಿಡ್ಡ
ಮೊಳೆಗದಂಗಲ್ಲಿ ಮಿೞತಮಾಗಲೊಡನೆ (ಪಾಶಾನ್ಯ. ೦-೨-೩೩ ಬ).

[ಮೊಳೆ + ಕದ (<ಕದವ್ಯ)]

ಮೊಳೆಗಟ್ಟೆ (ನಾ). ಆಗ ತಾನೆ ಮೂಡುತ್ತಿರುವ ಹುಲ್ಲು; ಎಳೆ ಕರಿಕೆ:
ಸುಳವಾಳೆಯ ಬ್ಬಾ ಮೊಳೆಗಟ್ಟೆವಣ್ಣ ಪೊಂಬಣ್ಣ ಮೆಯ್ಯುಬರಿದುರ್
ಸುಳಿಯ (ಕಂಠ. ೩೭-೪೭). [ಮೊಳೆ + ಕಟ್ಟೆ (< ಕಟ್ಟಾಂಕ)]

ಮೊಳೆಗಾಣೆಸು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸು : ಪ್ರಕಟಿಸು :
ಕಳದಿಯರ ನಡಿಗೆ ನಮನಗತ ನಿಜಭಾವಮಂ ಮೊಳೆಗಾಣೆಸದೆ ಪುಸಿಗೆ
ಸರಸವಾಡುತ . . . ತಿರುಗಿದಳ್ಳೆನದಿಂ ಮನೆಗೆ ಚಂಪವನಾಲಿನಿ (ಶೃಂಗಾ.
೩೦-೩೨). [ಮೊಳೆ + ಕಾಣೆಸು]

ಮೊಳೆಗೊಂಬು (ನಾ). ಆಗ ತಾನೆ ಹೊಮ್ಮಿದ ಕೊಂಬೆ : ಎಳೆಯು
ಗಿಂಬೆ : ಸುರಕುಜದ ಮೊಳೆಗೊಂಬುಗಳಿಗೆ ಚುತಾರತ್ನಪರಿವಿಜಿತವಾದ
ಮಿಸುನಿಯ ಕಟ್ಟಿನಿಡುವೊಂದು ಪರಿಯಿಂದ ರಂಗುಮಡುರ್ವ ಮಾಗಣ
ದುಂಗುಂದಂಗಳಂ ಬರಲೊಕ್ಕಟ್ಟು (ಪಾಂಪ. ೯-೨೨). [ಮೊಳೆ + ಕೊಂಬು]

ಮೊಳೆಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ನಿಮಿರು : ನೆಟ್ಟಿಗಾಗು : ಮೋಹದಿನಿಯರ ಮೆಯ್ಯ
ಸೋಂಕಿನ ಮೊಳೆಗೊಡ ಪುಕರ್ತಿ (ಪಾಂಪ. ೯-೨೨).

[ಮೊಳೆ + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳೆ)]

ಮೊಳೆಗೋಲು (ನಾ). ಚಾವಟಿ : ಸೆಳೆಗೋಲು (?) : ಮನರಂಭಗಳನು
ಶೃಂಗರಿಸಿ ದಿವ್ಯಾರ್ಪಂಗಳನು ಪೂಡಿ ಮೊಳೆಗೋಲನಾಂತು ವಾಗೆಯ ಖಿದಮ
(ಪರಮೇ. ೩೦-೩). [ಮೊಳೆ + ಕೋಲು (< ಕೋಲ್)]

ಮೊಳೆಜವ್ವನ (ನಾ). ಅಂಕುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಯ : ಎಳೆಪ್ರಾಯ :
ಗೊಟ್ಟಿಗೆಗಳಜವ್ವನಂ ಮಲ್ಲಿಗೆಗೆ ಮೊಳೆಜವ್ವನಂ, ಸುರಯಿಗೆ ನೆರಜವ್ವನಂ
. . . ಒದವಿತ್ತು (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೦೦೨-೦೩). [ಮೊಳೆ + ಜವ್ವನ]

ಮೊಳೆದೊಡಕು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಣ : ಒಳಕು ಕೆವಲಂಬು
ಮೊಳೆದೊರಲೆ ಮಿಟ್ಟಿಯೊ ಮೊಳೆದೊಡಕು ನಾರಾಜ ಕೆಳೆಗಲೆ ಸಿಲುಕುಬಳೆ
. . . ಸುವಿದಾಯೆಂಬ ನಾನಾಸರಳನು ಸಳೆದು (ಪಾಶಾನ್ಯ. ೩-೨೩). [?]

ಮೊಳೆದೋರು 'ಮೊಳೆದೋರು' ನೋ.

ಮೊಳೆದೋಟುಸು (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸು : ತೋರಿಸು :
ಮುನ್ನೊಂದು ಪಳೆಯಾನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿ ಸೀಳಿ ತೊಳೆಯದೆ ತೊವಲ ವಸ್ತ್ರ
ಮುಟ್ಟು ಧೈರ್ಯ ಮೊಳೆದೋಟುಸು (ಪಾಶಾನ್ಯ. ೩೯-೩೦).

[ಮೊಳೆದೋಟು + - ಇತ್ತು]

ಮೊಳೆದೋಟು, ಮೊಳೆದೋರು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೊಳೆಕೆಯೊಡೆ :
ಅಂಕುರಿಸು : ಸಂಗರಿದಲ್ಲದೆ ಬೀಜ ಮೊಳೆದೋಟುಸು (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೩.
೩೯-೩೨); ಮೊಳೆದೋಟು ಮುಗ್ಧದ ಮುಷ್ಟೆ . . . ಬಳಸುವುದರೊಳೆವಸ್ತ್ರ
ಮನು (ಪಾಂ. ೩-೩೩). ೨. ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಮೂಡು : ತೋರು :
ಅದಿ ಅನಾದಿ ಇಲ್ಲದಂದು ನಾದ ಬಿಡುಕಳೆ ಮೊಳೆದೋಟದಂದು . . .
ಸೌರಾಪ್ಯಸೋಮೇಶ್ವರಲಿಂಗವದ ಕಂಡಾ (ಪಂಪ. ೦-೨); ಮೊಳೆದೋಟುತ
ಪುಟ್ಟುತಿಹೆಮಿಸುಗಳ ಕಟ್ಟಿಹದ ಚಿಲುಮೆ ಕಂಡು ಮೈ ಹುಮ್ಮ
ದಟ್ಟಿತು (ಕಂಠ. ೯-೦೦೩). ಮೊಳೆದೋರು : ೨. ಹೊಸಗನನು
ಮೊಳೆದೋರುತ್ತ ಪಾವನವನನು ಬರುತಿಹನು (ಪಾಂಪ. ೨೩-೦೩).

[ಮೊಳೆ + ತೋಟು]

ಮೊಳೆನೆಗೆ (ನಾ). ಮುಗುಳುನೆಗೆ : ಮಂದಹಾಸ : ಮೊಳೆನೆಯುವ

ಹರಿದಳವನಾಶೇಶ್ವರನ (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೨-೩-೨೩) : ಸಖಿ . . . ಮೊಳೆನೆಗೆ ಮಿನುಗೆ
ಹಾಸ್ಯವ ನಂದಿದಾಕೆಯ ತಲೆಗುತ್ತಿಸಿದಳು (ಕಂಠ. ೩-೦೩೦) ; ಕುಡಿನೋಟ
ಬೀರತ ಮೊಳೆನೆಗೆ ತೋರುತ ಬಳಿನಂದು ಮನಸಳೆವವಳು (ಪಾಶಾನ್ಯ.
೦೩೩-೨೩). [ಮೊಳೆ + ನೆಗೆ]

ಮೊಳೆನುಡಿ (ನಾ). ಚಮತ್ಕಾರದ ಮಾತು : ಹದಿರು : ಸ್ವರಾಸ್ಯಂ
ಮೊಳೆನುಡಿ ಗತಸಾರಂಭಂ ಸುರತಸಂಪ್ರಮಂ ಜಾರಯಿರಾ (ಗಾಂ. ೯-೩೯).

[ಮೊಳೆ + ನುಡಿ]

ಮೊಳೆಮೊಲೆ (ನಾ). ಆಗ ತಾನೆ ಮೂಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ತನ : ಮೊಳೆ
ಮೊಲೆಯರು . . . ನಳಿನಮೊಗ್ಗಯ ಮೊಲೆಯವರು (ಕಂಠ. ೩-೦೦೨) :
ಮೊಳೆಮೊಲೆಯೊಳೆವ ಸುಮದನದೊಳೆ . . . 'ಒಬ್ಬರೊಳೆವೊಳೆ'
(ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೩-೨೩). [ಮೊಳೆ + ಮೊಲೆ]

ಮೊಳೆಯಲ್ಲ (ನಾ). ಎಳೆಯ ಶುಂಡಿ : ಮೊಳೆಯಲ್ಲಮನೊಪ್ಪನೊಳಂ
ಪುಳಿಯೊಳಮರಿದಿಟ್ಟು (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೩-೦೩); ಬುಬ್ಬು ಮಾಗುಮೊಳೆ
ಯಲ್ಲವೇ . . . ಅದಿಮಾಡುಪ್ಪನ ಕಾಯ್ಕಳಂ ಮಗಮಗವ್ವವನಿಕ್ಕಿದ
ನಬ್ಬ ಪತ್ರದೊಳೆ (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೩-೩೩). [ಮೊಳೆ + ಅಲ್ಲ]

ಮೊಳೆಯಿಸು, ಮೊಳೆಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕುಡಿಯಿಡುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಅಂಕುರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು. ೨. ಉಂಟುಮಾಡು : ಹುಟ್ಟಿಸು :
ಅಲೋಚನೆಯೊಂದನ್ನು ಮೊಳೆಯಿಸಿದನು (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೯೩). ಮೊಳೆಸು :
೧. ಕ್ಷೀರವಿಜವ ದಿಟ್ಟಿ ಮೊಳೆಸಿದ ಘಾಸಿಯಾಗದ ಕಟಗಲ್ಲವನಿವನ
ಪತೆಯೊಳಗೆ (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೨೩-೨೨) ; ಏರು ದಿದ್ವು ಹದವಾದ ನೆಲವು ತನ್ನಲ್ಲಿ
ಬಿದ್ದ ಬೀಜವನ್ನು ಮೊಳೆಸುವಂತೆ ಕರ್ಮವು ಮನುಷ್ಯನ ಪುನರ್ಜನ್ಮವು
ಮೊಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ (ಕಂಠ. ೩೩೨). [ಮೊಳೆ + - ಇಸು]

ಮೊಳೆರೋಗ (ನಾ). ಗುದಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಕೆಯಾಕಾರದ
ದುರ್ಮಾಂಸ ಬೆಳೆಯುವ ರೋಗ : ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ : ಮೂಲ
ವ್ಯಾಧಿ-ಮೊಳೆರೋಗ-ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳುಂಟು (ಪಾಂಪ. ೯೦).

[ಮೊಳೆ + ರೋಗ]

ಮೊಳೆವಣೆ (ನಾ). ಆನೆಯ ಹಣೆಗೆ ತೊಡಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಅಲಂಕಾರಸಾಧನ : ಅಂಕುರಿಸಿದ ಮೊಳೆವಣೆ ಕೊರಂಕುತ ಸೇರಿ
ಬಾಜಿಸುವ ಧೌಡಗಳ. ಕೊಡನೆಗಳನೆಚ್ಚಾ ಮಾವುಗಳು ಬಂದರು
(ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೦೦-೨೩). [ಮೊಳೆ + ವಣೆ]

ಮೊಳೆವರೆಯ (ನಾ). = ಮೊಳೆಜವ್ವನ : ನನ್ನ ಮಗಳಿಗೆ ಮೊಳೆವರೆಯ
ದಲಿ ವಿಧವತೆಯನಿತ್ತುಮನು ಭೂಮಿಯಲಿ ಉಳಿಯುವಲ್ಲಿನ (ಪಾಶಾನ್ಯ.
೨೩-೦೩). [ಮೊಳೆ + ವರೆಯ (<ವರಯ)]

ಮೊಳೆವಲ್, ಮೊಳೆವಲ್ಲು (ನಾ). ಆಗ ತಾನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಹಲ್ಲು :
ಪನೆ : ಎಳೆಯನ ಪುಟ್ಟಬಾಯೊಳು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಮೊಳೆವಲ್ಲ
ಳೊಡೆದು ಮೂಡಿದವು (ಪಾಶಾನ್ಯ. ೩೩-೩೦) ; ಮೊಳೆವಲ್ಲುಗುಪ್ತ ಜೊಲ್ಲು
ದಟ್ಟಿತದಿ ತೊದಲನುಡಿ (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೨೩-೦೩) ; ಮೊಳೆವಲ್ ರೋಧಿಸ
ರ್ವಾಮಿತ್ತಹಿತಂ ಚಿರಾಗ್ನಿ (ಕಾಶಾಂತ್ಯ. ೦೦೩-೦೦೦). ಮೊಳೆವಲ್ಲು :
ಜೀವಂಧರಂ . . . ಕೆಂದಾಯ ಮೊಳೆವಲ್ಲು ಮಿನುಗೆ ನಗುವ ತೊದಲಿಂಬು
ವದೆಯೊಳ್ಳುತ್ತದನು (ಪಾಶಾನ್ಯ. ೩-೯) ; ಚೆನ್ನಬಸವ . . . ಮೊಳೆವಲ್ಲು
ಜೊಲ್ಲುಂ ಪೊಳೆಯ ನಮನಗುತ್ತಂ ಬಾಲಲೀಲೆಯೊ ತೋಟಾದನು
(ಕಂಠ. ೩-೧೦). [ಮೊಳೆ + ವಲ್]

ಮೊಳೆವಲ್ಲು 'ಮೊಳೆವಲ್' ನೋ.

ಮೊಳೆಎತ್ತು (ನಾ). ಮೊಳೆಕೆಯೊಡೆದ ಬೀಜ : ಮೊನ್ನೆ ಬಿತ್ತರ್ದ
ಮೊಳೆವಿತ್ತನೆತ್ತಿಯ ತಂದು ಪನ್ನೆಗಾಧರಣನೆ ಮೆನವನಾಟಸುವುದು
(ಕಂಠ. ೩೩. ೩೩-೨೦). [ಮೊಳೆ + ಎತ್ತು (<ಬಿತ್ತು)]

ಮೊಳೆವುಲ್ (ನಾ). ಅದೇ ತಾನೇ ಬೆಳೆದಿರುವ ಹುಲ್ಲು ; ಎಳೆಯ ಹುಲ್ಲು ; ಬೊಳೆವುಲ್ಗಳಿಗೆ ಧರಣೀವಿಭಾಗಬೊಟ್ಟಿರಿ (ಕೊಪ್ಪಾ. ೭-೨೩) ; ಜಳದ ಗ್ರೀಷ್ಮಹಿಮೆಗಳಿಲ್ಲ ಮೊಳೆವುಲ್ಗಳಿಲ್ಲಗಳುಗಳೆಂದರೆ ಬಳೆಗುಂ (ಕೊಪ್ಪಾ. ೭-೧೦೨) ; ಮೃಗಸಂತತಿ ಗತ್ಯರದಿ ಪೊಟವಟ್ಟು ಮೇದುವಿವೆ ಬೊಳೆವುಲ್ (ಗಂ. ೪-೩೩). [ಮೊಳೆ + ವುಲ್]

ಮೊಳೆವೊಯ್ (ಕ್ರಿ). ಮೊಳೆಕೆಯಾಗು ; ಅಂಕುರಿಸು ; ಮೊಳೆವೊಯ್ [ಕಾಣಂ ಕೊನೆಮಾಯ್] ಕಂಗಳವಟ್ಟು ಬೆಳೆದಳೆಯ ದರ್ಭೆಯಂ ಕಂಡು (ಕಪ್ಪಾ. ೧೨-೪). [ಮೊಳೆ + ವೊಯ್]

ಮೊಳೆವೊಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೆಳೆದುಬಿಡು ; ಕೊನರು ; ಕುಡಿಯಿಡು ; ದಾಂಗುಡಿಯಿಟ್ಟುದಿಂಗಳ ಬೆಳ್ಳು ಕರು ಮೊಳೆವೊಗುದುಂದಿಂಗಳಂತಂಗಳ ಬೆಳ್ಳು ಮೂಡಿದುದು ನೆಯ್ತಲ ಬೆಳ್ಳು (ಕಾಣಂ. ೨-೨೦) ; ಕಂದಿದುಮಂ ಮೊಳೆವೊಗುದನುಮಂ ಕಟ್ಟಲ್ಪೆವೆಡ ಪಾಣದಿಗಳಂ (ಕಪ್ಪಾ. ೭-೨೪) ; ಮೊಳೆವೊಗದತ್ತ ಬಂದಂ ಕೊಳದೊಳೆ (ಕಾಣಂ. ೩-೨). ೨. ಮೂಡು ; ಮುಟ್ಟು ; ಹೊಮ್ಮು ; ಆ ಬೇವಿಯ ಪಾತ್ರೆಗೆ ಮೊಳೆವೊಗದವೊ . . . ಕೈವೊದನುಕ ಕೋಕಿಲಧನಿ ಮೂವೆವೆಯಲಿವಾಗಿ ಬಂದುವಂದು ಬಸಂತ (ಕಪ್ಪಾ. ೧೦-೩೩). [ಮೊಳೆ + ವೊಗು, (< ವೊಳೆ)]

ಮೊಳೆಸು 'ಮೊಳೆಯಿಸು' ನೋ

ಮೊಳೆಬಿಟ್ಟಾರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀ x x ಶೈವ್ಯನಡಿಗಳು x x ಮೊಳೆಬಿಟ್ಟರ ಮಹಾ x x ನಕ್ಕಿ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ತುತಿ (೨೪. ೧೪ (೩), ಕಾಣಂ. ೧೦೬-೩ ; ಸು. ೪ ಚುರು ೫). [? + ಬಿಟ್ಟಾರ್]

ಮೊಳು 'ಮೊಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಳ್ಳಿ (ನಾ). ೧. ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡುಮ ; ಹೀಗಲ್ಲದೆ ಮೊಳ್ಳೆಯಾಗಿ ದತ್ತ ನಾಗಿ ಕೆವು ರತ್ನ ಉಳ್ಳದಾಗಿರುವುದೆ ಅಂವು (ಕಾಣಂ. ೩೧೦-೦೪). ೨. ಉಬ್ಬಿದ ಹೊಕ್ಕಳು,--ನಾಭಿ : (೪). [?]

ಮೊಟ, ಮುಟ್ಟ, ಮುಟ, ಮೊರೆ (ನಾ). (ಮುಟ್ಟುವಾಗಿ) ಕಾಳನ್ನು ಕೇರಿ. ಕೊಟ್ಟಿ ಹಸನುಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಬಿದಿರಿನ ಸಾಧನ ; ಶೂರ್ಪ ; ಮೂಟು ಮೊಟ [ಕಾಣಂ. ಕಂಪು] ತೀವಿದಮೇಧ್ಯಮಂ ಭಕ್ಷಣಂ ಗಿಯು (ಕಾಣಂ. ೧೦೩) ; ಪಟುಗೋಲೊಳೆ ಪಾಯ್ತಂತಿ ತೊಟೆಯಂ ಮೊಟಂದಿ ಪಾಯ್ತಂ ಬದವುನೇ (ಸುಪ್ಪಾ. ೧೩-೨೦) ; ಮುಟ್ಟುನೊಗು ವರ ಮೊಟನ ತೊಡಿ (ಕಾಣಂ. ೨೩-೨೦). ಮುಟ್ಟು : ಭಂಗಾರಿಯಂ . . . ಜೋಳವನ್ನು ಮರದ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು . . . ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕಂಪಾ. ೦). ಮುಟ : ಸಂರದು ಬೆಸಗಡಲೆಗಳ ರಾಶಿಯ ಮೂಟ ಬಿಟ್ಟೋಲೆಗಳ ಬಿಟ್ಟ ಹೊನ್ನ ನೂಲುಗಳ ಗಿರಿಗಳೇ ಫಲಮಾದುವಾಸುರ ಕರಿಯ ನೋಟಿಯ ದಾನಿ (ಕಂಪಾ. ೨೦-೨೦). ಮೊರೆ : ಪಾಣರಂಗ್ಗೆಗೆ ಕೊಳಲಾದ ಸಿರಿದಿರೆ ಮುಟ್ಟು ಕೇರೋಕಿ ಮೊರನಾದೆ (ಕಾಣಂ. ೦೪) ; ಇರಿಗಳು . . . ಹತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೊರೆಗಳ ಕುಂಬ ಬೀಳಲು ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಯಿತು (ಕಪ್ಪಾ. ೦೪).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಟ, ಮುಟಮ್ : ಕೊಡ. ಮೊರೆ ; ತಲು.

ಮೊರೀಟಿ : ಕೋತ. ಮೊರ್ಮ್ ; ತೊಡ. ಮುರ್ವಾ]

ಮೊಟಕ್ಕು 'ಮುಟುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೊಟಕ್ಕು 'ಮುಟುಕ್ಕು' ನೋ.

ಮೊಟಗಿವಿ, ಮೊರೆಗಿವಿ (ನಾ). ಮೊರೆದಂತೆ ಆಗಲವಾವ ಕಿವಿ : ಕವಿ ಮಧುರನ ಮಾತುಗಳೇ ಸವಿಯೇ . . . ತನ್ನಯ ಮೊಟಗಿವಿಯಂ ಮೊಗೆಮೊಗೆದು ಸುಮಾರುನಾಸ್ತಾದಿಸುವಂ (ಕಿರ್ಪಾ. ೧-೭೪) ; ಕಾಂತೆ ಮರ ಮೊಗದಲಿ ವಿನಾಸ ಸುಂಡಿಲನ ಮೊಟಗಿವಿಯ ಪರ್ಮೋಲಿಯ ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ ವಿರಟಸಲು ಗಂಡರು ಬೀಜುಗೊಳೆ (ಕಾಣಂ. ೩೦-೩೭). ಮೊರೆಗಿವಿ :

ಮೊರೆಗಿವಿಗಳು ಬೀಸಿ. ಕೋಟಿಪ್ರತಪ ಮುನ್ನಾಗಿ ಹೋರಾಡಲನು ವಾದುದಾ ಹೋರಿಹೋರಾಪೆ (ಶ್ರೀರಾಮ. ೪೩೩-೩೩೪). [ಮೊಟ + ಕಿವಿ] ಮೊಟಿ 'ಮೊರೆಡ್ಡು' ನೋ.

ಮೊಟವು, ಮೊರೆವು (ನಾ). ೧. ಸಮುದ್ರ, ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಅಬ್ಬರ.-ಮೊರೆತ : ಮೊಟವೊಡನೆ ತೆರಮಸಗದಳೆಗೆ ಕ್ಷೀರಶರಧಿಯ ಕವಿತಂದು (ಕಾಣಂ. ೩೦-೩೪). ಮೊರೆವು : ೨. ದೊಡ್ಡಧ್ವನಿ ; ಅರ್ಭಟಿ ; ಮರಸಿ ನಂದಿದ್ದವನ ಕರಿಯ ಮೊರೆವೊಳೆಗೆ ಲಿಂಗ ಮೊರೆ ನೆರವಿವೊಳೆಗೆ (ಕಾಣಂ. ೪೨-೩) ; ಮುಂದಡಿದು ಬಿಟ್ಟು ಮೊರೆವಂ ಬಿಟ್ಟು ಮಧ್ಯದೊಳಿಂದಿರ್ವ ವಾಣಮಂ ಕಂಡು (ಕಂಪಾ. ೩-೦೬-೩೩). [ಮೊಟ + -ವು]

ಮೊಟಹಾರ (ನಾ). (?) : ಮೊ[ಕಾಣಂ. ಕೊ]ಟಹಾರ ನೊಡಿದ ತೆಟಹಾರ ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (ಕಪ್ಪಾ. ೪. ೩೩೪-೦೩೪೦). [?]

ಮೊಟಮು 'ಮೊಟ್ಟೆ' ನೋ.

ಮೊಟಮುಗುಂದು (ಕ್ರಿ). ಅರ್ಭಟವು ಕುಗ್ಗು ; ಅಬ್ಬರವು ಕಡಮೆ ಯಾಗು ; ಮಗಸನ ಮೊಟಮುಗುಂದಿದ ಕವಲಂತೆ ಮೊನೆದೊಳು ಬಂದಿರ ದಿಳಿದು ಹಜಾರದೊಳು (ಕಾಣಂ. ೨೦-೩).

[ಮೊಟಮು (< ಮೊಟ್ಟೆ) + ಕುಂದು]

ಮೊಟುಕ (ನಾ). ಒಂದು ಜನಾಂಗವ ಹೆಸರು (?) : ಶ್ರೀಮಾನೊರಿ ಪಯ್ಯ ಪೃಥವೀರಾಜ್ಯಂಗಿಯ ಬಿಲ್ಲದ ಪಟುವ ಮೊಟುಕರೊಳೆ ಬಿಟ್ಟಾರ ಮುಟ ಕಾದಿ ಇಕ್ಕಿಸಿ ಸತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದಂ (೨೪. ೫ (೩), ಕಾಣಂ. ೩೦೬-೨ ; ೪೦೦). [?]

ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊರೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಸಮುದ್ರ, ಸಿಂಹ ಮೊದಲಾದುವು ಅರ್ಭಟಿಸು.-ಗರ್ಜಿಸು,--ಅಬ್ಬರಿಸು ; ಬೀತಾಳೆಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಯ ತೆಜೆದು ವಾಯ್ತುನಾ ಪಾತಾಳಬಿಲ್ಲಂಗಳೋಲ್ . . . ಕುಸಿಯ ಭಯ ಮಯನಾದೆ (ಕಂಪಾ. ೩-೦೪೪) ; ಆ ಗುಮೆಯನಾಂ ಪುಗೊಡನೊಂದು ರೂಪು ಮೊಟ್ಟೆಯ ಪರಿಕಂಡು ಮೇಲ್ಪಾಯಲೊಡಂ (ಕಾಣಂ. ೨೪೪-೦) ; ಸಿಡಿಲು ಮೊಟ್ಟೆದರೆ ಸರ್ಪದುವುಪವಡುವನೆ ಗರುಡನು (ಕಾಣಂ. ೩೪೪, ೦೩-೩೩) ; ಕಾಶ್ಯರಸಮನೋಗಂ ದಾಳಿಯನಿರದಮುಪ ತೆಜೆಮೊಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆಯದು ಪೆಂಡಿ (ಕಾಣಂ. ೧-೩೪) ; ೨. ಬುಣ್ಣೆನ್ನು ; ಬುಣು ಗುಡು : ಆದಂ ಪರಿವ ನೀರ್ ಮೊಟ್ಟೆ ವಾಯ್ತರಿವ ಕಿಟ್ಟಿನ ಹೊರೊಳಿರಿ ಸಲು (ಕಾಣಂ. ೩-೦). ೩. ಸಂಕುಬಿದಿವ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳು ; ಬೀರು ; ಅರ್ತನಾದಮೂಡು : ಅರಸ . . . ಮೊಗವೊಡ್ತಲು ಮೊಟ್ಟೆವ ಹೆಸನ ಮಯ (ಕಾಣಂ. ೧-೪೪) ; ತೊರೆಯುತ ಮೊಟ್ಟೆಯುತ ಸುರಿಯುತ ರತ್ನವ ಕರಚರಣಗಳೊಡ್ತುತ ಅಂವೊಳು . . . ಒತ್ತಿಮವು (ಕಂಪಾ. ೦೩ ೩೦) ; ಹುರಿಯ ಬಾಯಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಹುಲ್ಲೆಯಂದಿ ಮೊಟ್ಟೆವೆ (ಕಾಣಂ. ೦೦೩). ೪. ಕೆರಳು ; ಮೃಗವಾಗು ; ಇಳಾಮಂಡಲದ ರಾಯರು . . . ಇವೊಳಗೆ ಮಾತೇಕನಂತ ಮಿಗೆ ಮೊಟ್ಟೆದ್ದರಲ್ಲ (ಕಾಣಂ. ೦ ೧೦-೨೪). ಮೊರೆ : ೧. ಮೊರೆದು ನೊರೆಗಿವೆದು ಮಿರುಮಿರುಗಿ ಶಿಲೆಯಂ ಕಿಲೆಗೆ ಜಿಮ್ಮಿ ನೆಗಿಯುವ ತೊರೆಯು ಲೀಲೆಯ ಮುಜೋಹರತೆ (ಕಾಣಂ. ೨೪-೪೦೩). ೩. ತೆತ್ತ ಹಣ. ಸತ್ತ ಹಣ ಹೋಯ್ತೊಂದು ಮೊರೆಯದಿರಂ ! (ಕಾಣಂ. ೩-೦೩). [ದೇ. ೩ ತುಳು. ಮೊರೆಮನಿ ; ತಲು. ಮೊಟುಗು. ಮೊಟುವು ; ಕೋತ. ಮುರ್ವಾ, ಮೊರ್ವಾ]

ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊರೆ (ನಾ). ೧. ಗೋಳಾಟ ; ಅರ್ತಧ್ವನಿ ; ಹುಯ್ಯಲು ; ವಕನ್ನ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕೇಳಿ ನೋಡಿಯೆನ್ನ ದುಃಖವ ಚನ್ನ ಮಧ್ಯಜಾರ್ಪನವು (ಕಾಣಂ. ೨-೩೪-೩೦) ; ಮೊಟ್ಟೆಯ ವಾಯ್ತು . . . ತರದ ಮೃಗಗಳೆಳೆವ ಕೇಳದನು ಕಲಿಮಾರ್ಪ (ಕಾಣಂ. ೩೩-೨) ; ತರನ

ಮೊಟ್ಟೆ ಕೀಳು ತ್ವರಿತದಿಂದಲಿ ಬಂದು ಮರುಳನ ಕರುಳು ತನ್ನ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪-೦). ೨. ದೂರು : ಅಹವಾಲು : ಮೊಟ್ಟೆಯ ವಿಚಾರಿಸದೆ ಮುಖಮಜ್ಜನವ ಮಾಡದಿರು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩). ೩. ರೀತಿ : ಪರಿಪಾಟಿ : ಕ್ರಮ : ತಾಂ ಜಾತಿಯೊಳ್ ಪರುಷವ್ಯವಹಾರ ಮೊಟ್ಟೆಯಂ ಧರ್ಮಮುಮನಜಾಯದಾ ಮೂಢಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೨-೦೩); ಮೊಟ್ಟೆಯವನೆಂದಿದನೇನೆಂದಜಾಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೩). ೪. ಕಟ್ಟು ಪಾಡು : ಎಲ್ಲೆ : ಮಿತಿ : ಮೊಟ್ಟೆಯಂ ಮಿಟುವ ಮಾತು . . . ಅಳುಂಬಂ ಕೂಟದೊಳ್ ನಲ್ಲರಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೪); ಮೊಟ್ಟೆಯನುಳಿದ ಮೆಲ್ಲುಡಿ ಮೊನೆಮನೆಕಟ್ಟು . . . ಸೂಗಿಯುಮೆವು ಪವಸುರತಕ್ಕಿಡೆ ಯೆಳಾ ದಂಪತಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೩). ೫. (ರಕ್ತಸಂಬಂಧ ಅಥವಾ ವಿವಾಹದಿಂದ ಉಂಟಾದ) ನಂಟು : ಸಂಬಂಧ : ಪಾವೆ : ಇದನಾವ ನಾನುನೃತ್ಯಂ ಗೆಯ್ಯೊಂ ಪೇರ್ ಪಸುಪಾರ್ವರ ಉರುಂವಿನ ಮೊಟ್ಟೆಯುಂ ಕೃತವ್ಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೫-೧೬, ೨೦೩-೩; ೩. ಕೃಷ್ಣ. ೪೨ ೧); ನಾಣ್ಣೆ ದ ಗುಡದಿವ್ಯದೊಂದು ಮುಡಿಗ್ ಮೊಟ್ಟೆಯಂ ಮೊಟ್ಟೆಯುಪ್ಪ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕಳ್ಳದಿವರಂದಮಿಂತು ಸಿರಿ ಸ್ವರ್ಗರ ಸಾರ್ವದ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪೪); ಕಡುಮೊಟ್ಟೆಯರು ಮುಂದೆ ನಿಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಧರ್ಮವ ಬಿಡುವರೆ ಮೊಟ್ಟೆ ಜನಗಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೪೦); ಅವ ಮನೆ ಅವ ಮೊಟ್ಟೆ ಎನೆಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೪೩). ೬. ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ : ಶೀಲ : ಮೊಟ್ಟೆಯುಲ್ಲದಳಂಗನೊಂದು . . . ಪಯೋಧಿಮುಮಾಗದು ಕೊಡಲ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೩). ೭. (ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅಥವಾ ವಿವಾಹದಿಂದಾದ) ನಂಟು : ಬಂಧು : ನೀನಲ್ಲದನಗುಂಟಾದ ಪುರುಷ್ ಮೊಟ್ಟೆಯುಳ್ಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೪); ಪಕ್ಷಿಗಳ ಭೂಪಾರಲ್ಲದ ಗಂಡರು ಇನ್ನನಗಾಗದ ಮೊಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆವ್ಯಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೪); ಮೊಟ್ಟೆಯುಂಟು ನಂಟುರೊಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩). ಮೊಟ್ಟೆ : ೧. ಮಾನವ ನೆದಿಗೆ ಧೀರತೆಯ ಕಿಡಿಗರದು ಸಾಹಸಕೃಷ್ಣದೊಡ್ಡು ಕರೆ ನಿನ್ನ ಮೊರೆ, ನಿಂತರ ಚೇತಸದ ಜಲಧಿ! (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೦೩೬೦); ಮೊರೆಯು ಕೀಳಸದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೪-೪). ೨. ಬದವನ ಮೊರೆ ಕೀಳೊಂದು . . . ಕಳ್ಳ ಉಪಾಯ ವನ್ನು ಹೇಳುವರೆಂದು ನಂದಿದ್ದೇನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೦೩೬); ತಾಗಲಾದರೂ ನಮ್ಮ ಮೊರೆಯು ಕೀಳೆ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). ೩. ಚಿಕ್ಕಮಾವಾಜಿಯವರ, ಮೊರೆಯು ಈ ನಮ್ಮ ತಮ್ಮಾಜಿಯವರನ್ನು - ನಮ್ಮನ್ನೂ ಏಕವಚನದ ಅತಿಪರಿಚಯದಿಂದ ಎಳೆದಾಡುತ್ತಿರುವುದರ ಅರ್ಥ . . . ನಿನ್ನದಿಲ್ಲ! (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೦೪). ೪. ಮರತ ಯುವನರೂ ಮುರಿಯಿ ತಾನೆ ಪೋದ ನಮ್ಮ ಮೊರೆ, ಸುಖದ ಸತ್ಯವರ ಮೊರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೦).

ಮೊಟ್ಟೆಮುಟ್ಟು = ರೀತಿ; ಕ್ರಮ : ಒಕ್ಕುಪಟ್ಟುಪಟ್ಟ ನವ್ಯಾ ಮಹಾ ಕವಿಯಂ ಕಂಡೊಡೆ ದಗ್ಧವಾಗಿಯುಗದನಂದಿಂತಾವು ಹಾಸ್ಯೋಕ್ತಿಯಂ ಕವಿಗಳ್ ಮಕ್ಕಪರಲ್ಲದಾದ ಮೊಟ್ಟೆಮುಟ್ಟುಂದಂತವು ವರ್ತಮಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೬). [**ಮೊಟ್ಟೆ** / ತಮಿ. **ಮುಟ್ಟು**, **ಮುಟ್ಟು** ಮುಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟು; ತುಳು. ಕೊಡೆ, ಮೊರೆ; ತುಳು. ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊರೆ, ಮೊರೆ; ಕೊಡೆ. ಮೊರೆ; ತೊಡೆ. ಮುಟ್ಟು; ಕೊಡೆ. ಮುರೆ]

ಮೊಟ್ಟೆ, 'ಮುಟ್ಟೆ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಕಾಣ (ನಾ). ಮೊರೆಯಿಡುವವನು : ಆರ್ತನಾದ ಮಾಡುವವನು : ಕಡಿಮೆ ತಂದರು ಕದಿದ ಗಿವಳಿಯು ಗುಡದ ಮೊಟ್ಟೆಕಾಣಂ ಮೊಟ್ಟೆಗೆ ಗುಡಿಯಾದ ಪಾತಕನು (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೨).

[**ಮೊಟ್ಟೆ** + **ಕಾಣ**]

ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು (ಕ್ರಿ). ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಡಿದುಹಾಕು : ಪಾವೆ ತಪ್ಪಿಸು : ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು ಕೂಡುವುದು ಕುಲದಲಿತಮನೆಟ್ಟು ನೆರವುಮು . . .

ಕಂಪನ ಕಯ್ಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೦).

[**ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು** (< **ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು**) + **ಕಯ್ಯಂ**]

ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು 'ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು, **ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು** (ಕ್ರಿ). ೧. ಕ್ರಮತಪ್ಪು : ರೀತಿಗಿಡು : ತಪಗಾಂ ಪಾಣ್ ಮುನ್ನಮಿಲ್ಲೆಯದು ಮೊಟ್ಟೆಗಿಟ್ಟುಪ ಲಿಂಗದಿ . . . ಅಳಿದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩, ೦೩ ಕೃಷ್ಣ. ಕೊಡುಕೊಡುಕೊಡು). ೨. ಕಟ್ಟು ಪಾಡಿಲ್ಲದಿರು : ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಪೊಲುವರಲ್ಲ . . . ನಿನ್ನ ಮೊಟ್ಟೆಗಿಟ್ಟು ನಡವಳಿದು[ನಾಣ್ಣೆ-೩೬] (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೬); ಮೊಟ್ಟೆಗಿಟ್ಟು ಮಾತನಾಡುವರು ಮಡುವರು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪-೪೩). ೩. ನೀತಿತಪ್ಪು : ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವಿಲ್ಲದಾಗು : ಎನ್ನು ತಂಗಿಯರೈವರು ಮೊಟ್ಟೆಗಿಟ್ಟು ಹಂದಿರು ದರವಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೦-೪೪೩); ಆತ್ಮನನಳು ಮುದುವೆಯಾಗಿ ಅವುಬರ ಸಂಗದಿಂದ ಮುಟ್ಟುಕ್ಕೊಂದು ಮಗು ಮೊಟ್ಟೆಗಿಟ್ಟು ತಂದೆ ಮಗಳ ಮುದುವೆಯಾಗಿ ತಿಪ್ಪದ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ ಕ್ರೀಡೆಗೆ ದೇಗುಲ ನಂದಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೪. ೧೧೬. ೦೦೦-೩೩೩). ೪. ನಡತೆಯು ಹಾಳಾಗು : ಶೀಲವಿಲ್ಲದಿರು : ಅರಿಯಂ ಮೊಟ್ಟೆಗಿಟ್ಟು[ಗಿಟ್ಟು] ಹೊನ್ನಾವಾಗುವಿದೆ . . . ಪೋಲಿಪರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪-೦೩). **ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು** : ೫. ಸಂಬಂಧವು ಕಡಿದುಹೋಗು : 'ಮೊಟ್ಟೆ ಗಿಡಿಸು' ಪರಾ. [**ಮೊಟ್ಟೆ** + **ಗಿಡು**]

ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು (ಕ್ರಿ). ಚೀರು : ಆರ್ತನಾದ ಮಾಡು : ತಬ್ಬಿಟ್ಟು ಗೊಂಡು ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡುರಿಂ ಸುಯ್ಯರಿಂ . . . ಪೆಲ್ಲದ್ದುತಮಾದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೩-೨೦). [**ಮೊಟ್ಟೆ** + **ಕಯ್ಯಂ**]

ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡಿ (ನಾ). ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದವನು : ಮದನಾರಿ ಮರ್ದದ ನಾರಿ ಹರಿ ತಾ ಬೇರುವದ ಹಂಗುಮಿ ಬೊಮ್ಮನು ಮಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩೬). [**ಮೊಟ್ಟೆ** + **ಗಿಡಿ**]

ಮೊಟ್ಟೆಗಿಳು, **ಮೊರೆಗಿಳು** (ಕ್ರಿ). ಆರ್ತನಾದವನ್ನು ಕೇಳು : ಗೋಳಾಟವನ್ನು ಆಲಿಸು : ಗಜರಾಜ ಮೊಟ್ಟೆಗಿಳಿ ನರಹರಿ . . . ಸಿರಿ ಸು ನಡತಂದ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೩೦); ಮೊಟ್ಟೆಯುಮೆ ನಾಗಪತಿತಯನ ರಕ್ಷಿಸೆ ಲೋಗರ ಮೊಟ್ಟೆಗಿಳಿತಿಪ್ಪಿಯುಮದ ಕರವಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೪). **ಮೊರೆಗಿಳು** : ಪುರನುಟ್ಟು ಮೊರೆಗಿಳವರ ಗುಣಗಳನೊಟ್ಟಿಗೊಡ ರಾಘು ಗುಣವತಿಯಂಗಿತುಮೆಯರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೩).

[**ಮೊಟ್ಟೆ** + **ಗಿಳು** (< **ಕೀಳು**)]

ಮೊಟ್ಟೆಗೊಡು (ಕ್ರಿ). = **ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡು** : ಹಾದಿಯ ಬೆಳ್ಳನ ಕಳ್ಳರು ಕಾಡಿದ ಇನ್ನಾಗಿ ಮೊಟ್ಟೆಗೊಡುವ (ಕೃಷ್ಣ. ೪. ೧೧, ೨೪೩-೦೨).

[**ಮೊಟ್ಟೆ** + **ಗೊಡು**]

ಮೊಟ್ಟೆಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ನೀತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿ : ಲಾಮ್ಯಸಂಪನ್ನ ಯಸ್ತ ಕನ್ನಿಯಂ ತನಗುಟಿ ಒಂದೊಂದುಮೊಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆಗೊಡು ಕಟ್ಟಿದ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೨೩). [**ಮೊಟ್ಟೆ** + **ಕೊಳ್**]

ಮೊಟ್ಟೆದಪ್ಪು (ಕ್ರಿ). ನೀತಿಗಿಡು : ಪಾರಿಜನೇತ್ರಿಯಾಗಿ ಮೊಟ್ಟೆದಪ್ಪದ ಮೇಲರುಂಟಿ ದೋಕರೊಳಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೦೦೩). [**ಮೊಟ್ಟೆ** + **ತಪ್ಪು**]

ಮೊಟ್ಟೆಪಾರ್ (ಕ್ರಿ). ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸು : ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಬಯಸು : ನಾನ್, ಇನ್ನೇಕೆ ಬೇವರಪ್ ಮೊಟ್ಟೆಪಾರವೊಳುಮಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೦-೩೩೩). [**ಮೊಟ್ಟೆ** (< **ಮುಟ್ಟೆ**) + **ಪಾರ್**]

ಮೊಟ್ಟೆಪು, **ಮೊಟ್ಟೆಮ** (ನಾ). ೧. ಸಮುದ್ರ, ನದಿ ಮುಂತಾದವು ಗಳ ಮೊರೆತ. — ಅಬ್ಬರು : ನೆರೆ ನೊರೆ ತರೆ ತರೆ ಮೊಟ್ಟೆಪು ಕಮ್ಮಾಗಿ ಜಜ್ಜರಿತ ಪಲ್ಲಳ ತವರನ ಜರೆ ನದಿ ಮುಯು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೪). **ಮೊಟ್ಟೆಮ** : ೨. ಇಂತವು ಶರಧಿಯ ಸಂಭ್ರಮದ ಮೊಟ್ಟೆನಲ್ಲಿ ಕುಳುವೆ ನಿನ್ನನೊಡಗೊಡಿದವಯ್ಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨-೦೦೩). ೩. ದೊಡ್ಡದ್ದನಿ :

ಅರ್ಥ: ಸುರಬಲದ ನಿರ್ವಹಣೆಯು ಮೊಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೦೪); ತಂಬಿರದ ಮೊಟ್ಟೆ ಕೊಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿ ಬೆಳೆವುರ್ವ ದಡಕ್ಕಿಭರಿತದಿ ಫಮ್ವನರಾಯ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೪); ಮೃಗಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ ಮುಸುಕಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬-೬). ೩. (ಅಲಿ) ಸಿಟ್ಟು: "ಕೊಪ್ಪ" (ಕೃಷ್ಣ. ೨ ೩. ೭೨); ಸಿಡಿಲುಗಳ ಗರ್ಜನೆಯ ಗಗನದ ತುಡುಕುವಾಗುಳಿ ಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ ಮುಸುಕಲುಗಳ ನಾಯ್ಕ ನೊಕ್ಕಿದವು ಹಾಸದ ವಿಳಾಸದಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬-೨೦). [ಮೊಟ್ಟೆ + - ಫ್ವ - / ತಮಿ. ಮುಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟು; ತೆಲು. ಮುರಿತಮು, ಮುರಿತಮು]

ಮೊಟ್ಟೆಮುಗಿಲು (ನಾ). ಗರ್ಜಿಸುವ ಮೇಘ; ಗುಡುಗುವ ಮೋಡ: ಮೊಟ್ಟೆಮುಗಿಲು ಮದವಂದದರಿ ಮೊಳಗುವ ವಾದ್ಯರಫಸದಲಿ . . . ಮೋಹರ ತೆಗೆದುಡಿಯಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬).

[ಮೊಟ್ಟೆ + ಮುಗಿಲು (< ಮುಗಿಲ್)]

ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಕಟ್ಟುವಾಡುಯಿಲ್ಲದಾಗಿರು: ಧರ್ಮವನ್ನು ನಾಶಮಾಡು: ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟಿದ ಮದ್ಯಪಾನಮನನನಮು ಮಧುವ ನೀಂಟಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೦). ೨. ನೀತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಡು: ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ವಿಲ್ಲದಾಗು: ಅರಸಂ ತನ್ನ ಮಗಳಂ ತಾನೆ ಕೊಂಡು ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟಿದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೧೪-೨೫). [ಮೊಟ್ಟೆ + ಉಟ್ಟಿ]

ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಅರ್ತನಾದ ಮಾಡು: ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟುತಿರ್ವನೋಟಲ ದೇವಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೪). [ಮೊಟ್ಟೆ + ಇಟ್ಟು]

ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಸಂಕಟದಿಂದ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು: ಗೋಳುಗುಟ್ಟಿಸು: ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡಿಸುವವನನ್ನ ಮುಷಮೆಯ ಫತ್ತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೧. ೨೦-೨೪); ಪಿರಿದು ಮೂರ್ವಲಗೂಡಿ ಬಂದು . . . ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡಿಸಿದ ವೈರಭೂರ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೩೩). [ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡಿಸು + - ಇಟ್ಟು]

ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡು, ಮೊರೆಯಿಡು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಅರ್ತನಾದ ಮಾಡು: ಗೋಳಾಡು; ಅಕ್ರಂದಿಸು: ಐವ್ರಶರದ ದೋಣಿ ಕಿಯುಂ ನೀಡಿದಾಗ್ . . . ಸುರರ್ ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟುರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬-೦೪); ಉಪ್ಪಿ ಕಾವ ಸೂರ್ಯಾರತ್ತಿ ಗಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡಲೆಂದತ್ತಿ ಪಿರಿದ ತೂವಲೆಂದಿನಗಂ ತುಣುಗಿದಾರ್ ಪರಗೊಂಬು ಮುಟ್ಟಿದು ನೆಲಕ್ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸಮರ್ ಪಥಿಕರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬-೬೦); ಅರಸುರು ಸುತರು ಕೆಮ್ಮಾರರು ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡಲು ಫುಲುಗುಗನ ಬಿಡಿದ ಪರಿಯ . . . ಮುಟ್ಟಿದರಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೪); ದೂರದಿ ನಿಂತು ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟು ಕೂಗಲು ಜೋರಾಗಿ ದಯವು ಪುಟ್ಟಿತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೭-೦). ೨. ದೂರು; ಅಪವಾಲು ಹೇಳು: ಕವನವಿದು ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟು ದಫವನ ಮುಂದೆ ಭುವನದನ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೨೬). ೩. ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳು; ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು: ಕಚ್ಚದಿರಮೆಂದು ಭಯದಿ ನಿಜ್ಜಂ ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟು ಪುತ್ರ ನರ್ಜಿಸುತೀಯುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೨೦). ಮೊರೆಯಿಡು: ರಿ. ಮಟ್ಟದ ಬಾಗಿ ಲೊಳ್ ಕೇಳತು ಮೊರೆಯಿಡುವ ಪರಿಯನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೭-೦೬); ನೀನು ಅರಸಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸೆಂದು ಮೊರೆಯುಟ್ಟುರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೫); 'ಯಾಕೆ ಈ ದಾಸ್ಯ?' ಎಂದು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೃದಯ ಮೊರೆಯುಟ್ಟುತ್ತಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೦). ೩. ದೇವರು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೦೪೦). [ಮೊಟ್ಟೆ + ಇಟ್ಟು]

ಮೊಟ್ಟೆಯೊಗು 'ಮುಟ್ಟು'ಗೆ ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಯೊಗು 'ಮುರಿತಮು'ಗೆ ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಯುಟ್ಟು 'ಮುಟ್ಟು'ಗೆ ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಮೆಣು (ಕ್ರಿ). ತಕ್ಕುದಾಗಿರು: ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದಿರು (?): ಮೊಟ್ಟೆಮೆಣು ಲಕ್ಷ್ಮಿವಾತುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನೆಣು ಮಾರ್ಥತೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨-೦೪). [ಮೊಟ್ಟೆ + ಮೆಣು]

ಮೊಟ್ಟೆಮೆಣು (ಕ್ರಿ). ಅರ್ತನಾದ ಮಾಡು: ಮೊರೆಯಿಡು: ಮೊಟ್ಟೆ ಮೆಣು ದೂತರಂ ಗರ್ಜಿಸುತೆ . . . ಭರತಂ ನುಡಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೪). [ಮೊಟ್ಟೆ + ಮೆಣು (< ಮೆಣು)]

ಮೊಟ್ಟೆಮೆಣು (ಕ್ರಿ). ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೇಳು; ಅಶ್ರಯವನ್ನು ಬೇಡು: ಮಹಾಪದ್ವನ್ನವನಂ ಬಲಗ್ರಾಮಂ ಮಾಡುಂ ನಿಮಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಮೆಣುಟ್ಟಿದ [ನಿಧ] (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೨೦). [ಮೊಟ್ಟೆ (< ಮೊಟ್ಟೆ) + ಮೆಣು]

ಮೊಟ್ಟೆಸರ (ನಾ). ಅರ್ತನಾದ; ಬೇರಾಟ: ಅಕ್ಕಿಬಿಟ್ಟದೇನೊ ಮೊಟ್ಟೆಸರ ತಮ್ಮನೊಂದೊಕ್ಕೊಳಗೆ ಕೇಳರಾಯ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೨೦). [ಮೊಟ್ಟೆ + ಸರು]

ಮೊಟ್ಟೆಹೊಗು 'ಮುಟ್ಟು'ಗೆ ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಣ, ಮೊಳ (ನಾ). ರಿ. ಮೊಳಕೆಯಿಂದ ಹಸ್ಯದ ತುದಿ ಯವರೆಗಿನ ಅಳತೆ: ಎರಡು ಗೇಣು; ಅರತ್ತಿ: "ಅರತ್ತಿನಾಡುಂ ಸೂನಪ್ಪರಂ ಮೊಟ್ಟೆ" (ಕೃಷ್ಣ. ೬೪-೦೪); ಏಲ್ ಧನು ಮೂಟು ಮೊಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆ ಪವನುಲಮೆ ಮೊದಲ ನಾರಕರೊಡಲಂತೆಯವರಂ ತದ್ವಿಗುಣಮೆ ಸೂಲೊಳ್ ನಾರಕರ ಕನದೊಡೊಡೊಡಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೨); ಮೊಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆಯು ತನುರುತಿ ಕೆಂಪಿನ ಪೊಳಪಿನ ಕೆಮ್ಮಂದಿಯನೊ ಕಡಲ್ವ ರಿಯವುಮೋ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೨೪). ಮೊಣ: ೨. ಮೊಳಕೆ ಹಾಗೂ ಮೊಳ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೊರೆಯು ಸಂದು: "ಮೊಣ (ಮೊಳ), ಹಾನು, ಮೊಣಗುಟ್ಟು" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪೨). 'ಮೊಣಗುಟ್ಟು' ಪರಾ. ಮೊಳ: ರಿ. ಮುಟ್ಟುಡವರ ಹವಣಾರೊಳಿಸುವರು . . . ಅವನವತಿ ಕೇಳ ವೇದ ವಾಕ್ಯಕೆ ಹತ್ತುಮೊಳ ಮಿಗಿಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೬); ಕಮು ಬಾಲವು . . . ಮುಂದೆ ಗೇಣರೇಣು ಮೊಳ ಕೋಳನು ಬೆಳವುತಿರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨-೪); ಮೊಳವನುಲು ಸೊಂಡಿಲು ಗುಹಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬೦); ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ದಟ್ಟ ಕೊಟ್ಟುರ ಒತ್ತಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೊಳ ಹಾಡ (ಗಾಂ). [ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮಲ. ಮುಟ್ಟು; ತುಳು. ಮೊಳ, ಮೊರ, ಮುರ; ಕೊಡ. ಮೊಳ; ತೆಲು. ಕೋಡಾ, ಪರ್ಜಾ; ಮೂರ]

ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್ 'ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು 'ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು 'ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು 'ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು 'ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು 'ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು 'ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). (?): ಪಾಯ್ಕುಂಟುಮುಟ್ಟುವವೊಳ್ ಪುಟ್ಟನು ಪುಟ್ಟು ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು ಮನೋವೇಗದಿಂ ಬೇಗಮುಟ್ಟುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೨೦); ಮುಂದೆಗಂ ನೀಳ್ವ ಗಾತ್ರಂ ಮೊಟ್ಟೆಗುಟ್ಟು ಕರಂ ದಂಡೆಯಂ ನೀಡಿದೆಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೬೩). [? + - ಇಟ್ಟು]

ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್, ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್ (ನಾ). ಕಾಲು ಮತ್ತು ತೊಡೆ ಸೇರುವ ಭಾಗ; ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್; ಹಾನು: ನರಿಗಲ್ ಬಂದು . . . ಎರಡು ಕಾಲುಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್ಗೊಳಗೊಂಡು ದಿವಸಂ ತಿಂದತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪-೦೬); ಅಂತು ಬಿಟ್ಟು ಸುರಿದ ಮೊಟ್ಟೆ ಕಾಲುಗಳಂ . . . ಉದಿದ ಕೈಗಳಮಾಡಿ ಬೆರಗುಬಿಟ್ಟು ಬಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೦೪); ಸಾವರಿಗೆ ಸಮುದ್ರಂ ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್ಗೊಳಗೊಂಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೪-೪). ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್: "ಪಂಪಾ-ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೬). ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್: ನೋಡಿ ಗುಣಯಂ ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್ ಮಡಿಯು ಭುಜವೊಳಿಯ . . . ಧನು ಧರ್ಮಕಳವುಂ ಬೆಟ್ಟರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೨೪); ಎಳ್ಳರದ ಕುದುಳೆಳಂ ಪರ್ಮಿ ಜಲ್ಲಿಮಿಗಕ್ಕೆ ಪರಾಪಯೊಳೊಳೊರೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್ಗೊಳಂ ಮಡಿದು ತೋಪಾದ ರೊಮ್ಮನೆ ಸನ್ನೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೨೬). ಮೊಟ್ಟೆಗಾಲ್:

ಮಣಕಾಲು ಕಾಡಿಗೆ ಕಣಕಾಲು ಸಮ್ಯಗಾಣ . . . ಅಂಗಾಲು ಶುದ್ಧವಾದಿಗ
ಕಾಣರೋ (ಸರ್ವ. ೦೩-೭೭). ಮೊಣಕಾಲ್: ಸರಿ ಬರೆ ಮೊಣಕಾಲನಾವ
ಗಾಪರೂರೋ (ಕರ್ಣಾ. ೦೦-೦೭); ಬಟ್ಟಲು ಕಟ್ಟು ಮೊಣ
ಕಾಲ್ಕು ಮೊಟ್ಟನೆ ಮುಟ್ಟದ ನಿಟ್ಟಲುಗಳೂ . . . ಮಹಾಭಯಂಕರ
ಮಾಗೆ (ಕುಶಾ. ೦೨-೩೪). ಮೊಣಕಾಲು: "ಜಾನು, ಉರು
ವರ್ವ, ಅಸ್ತವರ್ವ: — ಈ ೩ ಮೊಣಕಾಲು" (ಪಾಣ. ೦೨);
ಮೊಣಕಾಲ್ಕುಸಂಮಗಳು ಬಾತುಕೊಂಡು . . . ಕ್ರೋಷ್ಯಪೀಠಮಾ
ಕೊಂಬುದು (ಶ್ವೇ. ೩, ೧೦೭); ಕಣಕಾಲ್ ಕಣಸುವಳ್ಳು ಮೊಣಕಾಲು
ಮಣಸುವಳ್ಳು (ಕರ್ಣಾ. ೦೨೫); ತಲೆ ಇರುವಾಗ ಮೊಣಕಾರಿಗೆ ಮುಟ್ಟು
ದೊರೆಯಲಾರದು (ಕಾಣ. ೦). ಮೊಳಕಾಲ್: ಪಟಾದ ಮೂಳೆಯಂ
ಮೊಳಕಾಲು ಕಾವ್ವ (೨೪. VII, ೫೫. ೦೦೪-೦೪; 10೭); ಕಣಕಾಲ್
ಮೊಳಕಾಲ್ಕುಮಿಂ ಫುಡೆಂ (೨೪. VIII, ೫೫. ೦೭೫-೦೭; 11೫); ಮೊಳ
ಕಾಲ್ಕು ಫಾಯವ ನೋಡಿದ್ದೆ ನೀವು (ಕಾಣ. ೦೭-೭). ಮೊಳಕಾಲು:
"ಜಾನು, ಉರುವರ್ವನ್, ಅಸ್ತವರ್ವ: — ೩ ಮೊಳಕಾಲಿನ ಹಸರುಗಳು"
(ಕಾಣ. ೦೪೦); ಬೊಟ್ಟುಹಾದು ಮೊಳಕಾಲುನೊಟ್ಟಾದು (ಕಾಣ. ೦೪
೪-೦೨); ಕರ್ಣಸಾಯನೇಶ್ವರನೊಡನೆ ಬೊಟ್ಟುಹಾದುವುತಿದನು ಮೊಳಕಾಲು
ಧನುವ (ಕಾಣ. ೦-೦೫-೦೦). ಮೊಟ್ಟಂಗಾಲ್: ಪನಿತು ಮೊಟ್ಟಂಗಾಲ್ಕೊ
ಕಾಲ್ಕರಿವ ನೊರೆಯ . . . ಕಾರೊಡಲ ಪೆರಾಪೆಗ (ಕಾಣ. ೦೪-೦೪).
[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಲ. ಮುಲಬ್ಬಾಲ್, ತುಳು. ಮೊರಂಪು, ಮೊಲಂಕು;
ತೆಲು. ಮೊಣಕಾಲು; ಕುರುಬ್. ಮೊಣಾ; ಮರಾಠಿ. ಮುಕೆ]

ಮೊಟ್ಟೆಯ, ಮೊಣಕೆಯ, ಮೊಣಕೈ, ಮೊಳಕೆಯ, ಮೊಳಕೈ,
ಮೊಟ್ಟೆಯ, ಮೊಟ್ಟೆ (ನಾ). ಕೈಯ ನಡುಗಂಟು;
ಕಣಕೈ ಮತ್ತು ತೋಳುಗಳ ನಡುವಿನ ಭಾಗ: "ಕಪೋಟ, ಕೊಪರಾ...
ಈ ೨ ಮೊಟ್ಟೆಯ" (ಕಾಣ. ೦೭-೭೭); "ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕೆಲವಾಗುವ
ಪ್ರಕೋಪ, ಮುಂಗಿಯ" (ಕಾಣ. ೦). ಮೊಣಕೆಯ: "ಪ್ರಪಂಚ
ಮಂಟು ಮೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮೊಣಕಾ ಭಾಗ" (ಕಾಣ. ೦೭-೭೭).
ಮೊಟ್ಟೆ: ತೋಳುಗಳನ್ನು ಮೊಣಕೈಯವರೆಗೆ ಮುಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ
ಹೊರದೋರುವ . . . ರೋಮತುಂಬಿದ ಕಪ್ಪುಗಳೂ (ಕಾಣ. ೦೭-೭೭).
ಮೊಳಕೆಯ: ಚಂದನಕ್ಕುಮ್ಮಳಿಸಲೇ ನಿಂತರೆ ಮಗನ ಚಂದನಂ ನಿನ್ನ
ಮೊಳಕೆಯೊಳದ ಎರೆ ಮಗನ (೭೦. ೩೪-೪೦-೭). ಮೊಟ್ಟೆ:
ಮೊಟ್ಟೆ ಮುಂಗಿಯವಾದಿಹುತಂ (ಕಾಣ. ೩. ೧೭-೨೪); ಮೊಟ್ಟೆಗಳಂ
ಮೊಟ್ಟೆಯೊಳಹುತಂ (ಕಾಣ. ೪-೨೨); ಮೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಯಾಕಾಡ್ತ
ರದು ಹಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಪದ ತಿರುವನೇಟಾ ತರುವ ತೊಡಪವನು
(ಕಾಣ. ೦೪-೭೭); ನಿನ್ನ ಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲೇನು ಗಾಯ ತಾರದ ?
(ಶ್ವೇ. ೩೪). ಮೊಟ್ಟೆಯ: ಒಳಕೆಯ, ಮೊಟ್ಟೆಯ, ಮೊಟ್ಟೆಯ
(ಕಾಣ. ೦೦ ಕ್ರಮ). ಮೊಟ್ಟೆ: "ಕಪೋಟ, ಕೊಪರಾ — ಈ ೨
ಮೊಟ್ಟೆ" (ಕಾಣ. ೦೨೦); ಮೊಟ್ಟೆಯಂ ಕೊಂಡದಿಂ ಕುಟ್ಟಿ
(ಕರ್ಣಾ. ೭-೦೦೦). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಲ. ಮುಲಬ್ಬಾಲ್; ತುಳು.
ಮೊರಂ; ಕೊಪ. ಮೊಳಕೆಯ; ತೆಲು. ಮೊಟ್ಟೆಯ]

ಮೊಟ್ಟೆ 'ಮೊಟ್ಟೆಯ' ನೋ.

ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಳಗು (ಕ್ರಿ). ಧ್ವನಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು;
ಶಬ್ದಮಾಡು; ಸುಭಾಷಂ . . . ಮಿಕ್ಕಿನ ಸೇನೆ ನಡೆದು ಒಪ್ಪಾತು
ರಾದುದುಂಥಯೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಿಡಂ (ಕಾಣ. ೦೭-೨೦). ಮೊಳಗು:
ಹವವಾಪು ಪಟಾಯ ಮೊಳಗಿಡುತ (ಕಾಣ. ೦೦-೭೭).

[ಮೊಟ್ಟೆ + — ಇಸು]

ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಳಗು, ಮೊಟ್ಟೆ (ಕ್ರಿ). ೦. (ಮಾಡುಗಳು) ಧ್ವನಿ

ಮಾಡು; ಶಬ್ದಮಾಡು; . "ಮೊಟ್ಟೆ — ವ:ದನಕ್ರಿಯಾಯಾಂ-
ಸ್ತನೀ ಚ (ಗುಡುಗು), ಪುಟ್ಟೋದೇ ಚ" (ಕಾಣ. ೦); ಆಗಲ್ ಕೊಂಫ
ಸಂಭವನುಲವ ಜನರ ಕಳಕಳರಮುಮಂ ಮೊಟ್ಟೆಗುವ ಪಟಗಳೆವುಂ
ಮಾಡಿ (ಕಾಣ. ೨-೭೪ ೩); ಮೊಟ್ಟೆಗುವ ಪಟಾಯಮನಾನೆಯ
ಪಟಯೆಡುಮನಾಂತ ಬಲಮುಮಂ ಕಂಡು (೨೪. ೨೪. ೦೪೫. ೨೭೭-೪;
೦೫). ೨. (ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಗುಲಿ) ಗುಡುಗುಡು
ಎಂಬ ಶಬ್ದವುಂಟಾಗು; ಗುಡುಗು: ಕೆಳದ್ ವಿಕಯಕಾಳಮೇಘ
ದಂತೆ ಮೊಟ್ಟೆ ಮಹಾವ್ಯಯಭ್ಯವನಂತೆ ಮಸಗಿ (ಕಾಣ. ೦೦-೪೦ ೩);
ಉರುಡು ನಡೆ ನೆಲಂ ಮೊಟ್ಟೆಗಿದು (ಕಾಣ. ೨-೦೦೭); ನೆಲಂ
ಮೊಟ್ಟೆಗಿದುತವು ಮೊಟ್ಟೆ ಧಯಂಕರಧಾನಮಾಗಲ್ (ಕಾಣ. ೪೦-೦೦).
೩. ಅರ್ಥಮು; ಗರ್ಜಿಸು; ದಸೆಗ್ಗೆ ಕಿಮ್ಮನೆ ಮೊಟ್ಟೆಗುನೀರಂ
ಮೊಟ್ಟೆಗಂತ ಕೊಟ್ಟು ವ ಮುಟ್ಟಿಗಲ್ (ಕಾಣ. ೦೭ ಕೊಟ್ಟ). ಮೊಟ್ಟೆ:
೦. ರಾಯರಧಿಕರು ಚುಟುಕುಚುಟುಕಾದಾಯವನಾಕರಿದುಡಾ ಖಳರಾಯ
ದುರ್ಗವ ಮೊಟ್ಟೆಗುವಗತವಾದ್ಯುಪಾಪದಲಿ (ಕಾಣ. ೨-೦೦೭-೪);
ಸಮಾಹುರಿಗಿಕ್ಕಿಕ್ಕಿಗಳು ಖಾನ ಬಪ್ಪನ್ನತಗನೇವೇಳ್ವಿ (ಕಾಣ. ೦೦-೦೦);
ಮಂಗಳವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಟ್ಟೆಗಿದವು (ಕಾಣ. ೦೪-೦೪). ೨. ಹಲಬಾರಿ ಕೀಳಿ
ಹನು; ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಮಧ್ಯದಿಂ ಮೊಟ್ಟೆಗಿ ಮಾಡ್ತನಿಡುವ ನಿನ್ನ ದನಿಯು
(ಕಾಣ. ೨-೦೦). ೪. ಶಬ್ದಮಾಡಿಸು; ಮೊಟ್ಟೆಗು: ನಳನಾಭನು
ಪಾಂಚಜನ್ಯವ ಮೊಟ್ಟೆಗಿದನು (ಕಾಣ. ೦೪-೦೪). ೫. ಮೆರೆ: ಎದ್ದುಂಭಿಸು;
ಹಳವಿದರೆ ಮೆಳೆಯಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಿದುರಿಯುಪುಲುರಸುಡನು ಮೊಟ್ಟೆ
(ಕಾಣ. ೦೪-೦೪); ಮೆರೆಸೆಯು ಕುಟ್ಟಿ ತೆಗುವ ಮನದ ಮರುತಿ
ಮೊಟ್ಟೆಗಿದನು ಮುಂಡೆ (ಕಾಣ. ೦೨-೦೨). ಮೊಟ್ಟೆ: ೦. ಉರೆ:
ಮೊಟ್ಟೆಗದೇ ಗೋಳಾಟುಮುಟ್ಟಿ (ಕಾಣ. ೦೪-೭೭).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮುಲಬ್ಬಾಲ್; ಮುಲಬ್ಬಾಲ್; ತುಳು. ಮುಲಬ್ಬಾಲ್, ಮುಲಬ್ಬಾಲ್;
ತೆಲು. ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಟ್ಟೆ]

ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಟ್ಟೆ (ನಾ). ೦. (ಮಾಡು) ಧ್ವನಿ;
ಸದು; ಘೋಷ: "ಮೊಟ್ಟೆ—ಮುಗಿಲ ದನಿ, ಒಂದು ಮರದ ಪೆರಾ,
ವಾದನವಿಡಿ, ವಾದ್ಯಂ" (ಕಾಣ. ೦೦-೦). ೨. (ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಘರ್ಷಣೆ
ಯಿಂದಂಟಾಗುವ) ಗುಡುಗುಡು ಎಂಬ ಶಬ್ದ: "ಮೊಟ್ಟೆಗು
ನೀರಂ" (ಕಾಣ. ೦೦); ವಿಕಯಕಾಳಾಯದಂತೆ ಮೊಟ್ಟೆಗುಮಂ ನೀರಿಲ
ಬಳಗಮಂವೊಕ್ಕೊಂಡ. . . ಮುಗಿಲಕ್ಕುಂ ಬೆಡುಡಾಗಲ್ (ಕಾಣ. ೨-೦೦ ೩);
ಕಾರ ಮೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೀಳಿ ನವಿಲಂತೆ ನರಿದು (ಕಾಣ. ೦೭-೭೪ ೩);
ಗುಡುಗುಡುವ ಮೊಟ್ಟೆಗೆ ಕಡಾಕಾಯ್ತೊಡ ಸಿಂಗದ ದನಿಗೆತ್ತು (ಕಾಣ. ೨-೦೦). ಮೊಟ್ಟೆ: ೦. ಬಹುವಿಧದ ವಾದ್ಯದ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ತುದಿ
ತುದುಕಿಶಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಮಂಡಲವ (ಕಾಣ. ೨-೦೦); ಪನ್ನೆರದು
ಛೇರಿಗಳ ಕುಟ್ಟಿದರಾಗಲೆ ಜಗವೆಲ್ಲ ಮೊಟ್ಟೆಗಿನ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಯ್ತು
(ಕಾಣ. ೨೭-೭೭); ಒದಗಿಪ ಪರ ಕೊಂಬು ಮುರಿಕ್ಕೊಂಬುಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗು
(ಕಾಣ. ೦೪-೭೭). ೨. ಆಗಲ್ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಯ ಘರ್ಷಣೆಯ ಮೊಟ್ಟೆಗಂತೆ
(ಕಾಣ. ೦೦-೦೦); ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಮೊಟ್ಟೆಗು ಮೊಟ್ಟೆಗು
(೦೦೦-೦೦); ಮೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೀಳಿರದಂತೆಯ ತಡದಿ ಅವರಿಸದವಸ್ತು
ಯೊಳರೆಯುಂ (ಕಾಣ. ೨-೦೨). ಮೊಟ್ಟೆ: ೩. ಅಬ್ಬರ:
ಅರ್ಥಮು; ಒಪ್ಪಾ: ಕನ್ನಡದ ವಾಡೆ, ಮುನ್ನೀರ ಮೊಟ್ಟೆಗು
ಕರನಾಡೆ (ಕಾಣ. ೦೭-೭೭). [ಮೊಟ್ಟೆ, /ತಮಿ. ಮುಲಬ್ಬಾಲ್,
ಮುಲಬ್ಬಾಲ್; ತುಳು. ಮುಲಬ್ಬಾಲ್; ತೆಲು. ಮೊಟ್ಟೆಗು, ಮೊಟ್ಟೆ
ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಟ್ಟೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: "ಮೊಟ್ಟೆಗು
ವಾದ್ಯಮವನಿಜಘೇದದ್ದಿಯುಂ ಗುಡುಗಿನೋ ಮೊಟ್ಟೆಗು"

(ಕಂಠ: ೩); ಮೊಟ್ಟೆ ಕಾಯ್ ನೆಟ್ಟೆಯ ಕಾಯ್ ಕುಬೆಯ ಕಾಯ್ ಬೀಜ್ ಬೀಜ್ ಸವಿವದಿದವೇ (ಕಂಠ: ೩೩). ಮೊಟ್ಟೆಗು: ಮತ್ತಿ ಮೊಟ್ಟೆಗರನೆಲ್ಲಿ ಮುದಲ . . . ಕರ್ತಕಾರದ ಮೊತ್ತವೆ ಮೊಡಬಲೆ (ಕಂಠ: ೩-೦-೨೭); ತಮಾಲ ಮೊಟ್ಟೆಗುಂ ಜಿಲ್ಲಿ ನೇಜರ್ ತಮಕು ವನೇಗೊಬ್ಬ ಕುಮಾ ಕಾಡೊಲೆತ್ತಂ (ಕಂಠ: ೩ ೩೨).

[ದೇ.೩ ತಲಾ. ಮೊಟ್ಟುಗು, ಮೊಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟುಗು, ಮೊಟ್ಟು]

ಮೊಟ್ಟುಗೋಳ (ಕ್ರಿ). ಗುಡುಗಿನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳು: ಮೇಘಧ್ವನಿಯನ್ನು ಅರಿಸು: ಮೃಗಾಂ ಛೇದಕನ ಮಹಿಗಾಲದೊಳ ಮೊಟ್ಟುಗು ಗೇಳು . . . ರಾಮನ ಘನಪದವೆಂದರವಮಂ ನೆನದು . . . ಮೇಘಗೋಳ ಲೊಬ್ಬವು (ಕಂಠ: ೦೦೦). [ಮೊಟ್ಟು + ಕೇಳ]

ಮೊಟ್ಟೆಮೆಯಾಮ್ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಮೊಟ್ಟೆಗ ಮೊಟ್ಟೆಮೆಯಾಮ್ ಮೊಟ್ಟೆಗೊಡಗದು ರಾಜಮಾನಂ ಮೊಟ್ಟೆಗಂಡೆಗ ಗಟ್ಟಿ . . . ಸಲ್ಲಿದು (೨೪. ೫೩, ಪುಟ: ೦೦೩-೦೪; ೩೦. ೦೦೦ ೪). [?]

ಮೊಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ತಗ್ಗು: ಶಮನ ಗೊಳಿಸು: ಕುಗ್ಗು: ಶಮನಾಚಾರ್ಯಮಂ ಮೇಘಮದ ಮೂತ್ರಾಸಾರಮಂ ರೇಣುಮಂಚುಮಂ ಮೊಟ್ಟು [ಕಂಠ: ತಗ್ಗು] (ಕಂಠ: ೩-೪೩). ಮುಟ್ಟು: ಶಿ. ನಮಸ್ಕಾರಿಸು: ಬಾಗು: ಉಲ್ಕಾಸದಿಂ ನಡೆತಂದು ತಮ್ಮಣ್ಣನು ಮೆಲ್ಲದಿಯೊಳ ಮುಟ್ಟಿದನು (ಕಂಠ: ೩-೨೩). ೩. ಮುಟ್ಟುರಿಸು: ಎಡವು: ಭೇಗುವ ನೀರಾವನ ಪ್ರಭೆ ಕುಗ್ಗಿ ಮುಕ್ಕುತೋ ಮಹಿಗು ನೀ ಮುಟ್ಟಿದೊ ಒಳಕು ಯನೆಯ್ಯಂಗೆ ಕೊಡುವಾಗ (ಕಂಠ: ೩-೦೩). ೪. ನಾಶಮಾಡು: ಧ್ವಂಸ ಗೊಳಿಸು: ನೀಚ್ಚಿ ಸೂತ್ರದಿಂ ಚರಿಪವು ಕೈಕಾಲಗಳ ನೀನೆ ಮುಟ್ಟಿಸಲು ಮುಟ್ಟುವ ದೇವದನು (ಕಂಠ: ೩-೪-೦೪); ಚಿಂತಿಸದೇ ತಾಯಿ ನಾ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಸವಿತುಕ್ಕೇಜಿಲ್ಲ ನಂಗೆ ವಾ ಬಿಗುಮೆವ್ವ ಸಂಶಯ ಬೇಡ (ಕಂಠ: ೩-೩೨); ಟೊಟ್ಟುಗಿಯ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಕೆಲಸದ ಕೈಮೇಲಾಯಿತೆಂದು ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ (ಗಾಂ. ೦೩). ೫. ಪಶವದಿಸಿ ಕೊಳ್ಳು: ಅಧೀನಗೊಳಿಸು: ಸುಗ್ಗಿಯ ಸೂಲೆದುರಿಂದ ನೋಟದಿಂ ಮುಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳತ ಮುಟ್ಟಿಗ (ಕಂಠ: ೩-೦೦೩). ಮೊಟ್ಟು: ೬. ಬಾಗಿಸು: ಬಗ್ಗಿಸು: ಕೂರ್ಗಣಗಳ ತೆಗೆದು ಧನವಿಗಂ ಮೊಟ್ಟುತ ರ್ಣಾಪ್ತರಂಶೇವು ಪಾಕೋಕರಂಜಿತ ತೆಗೆದಿಟ್ಟು (ಕಂಠ: ೩-೦೩). 'ಮುಟ್ಟು' ಪರಾ. [ಮೊಟ್ಟು + ಇಟ್ಟ]

ಮೊಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟು, ಮುಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಬಾಗು: ಮಹಿ: ಬಗ್ಗು: ಕನಕಾಂತಮುಂದ್ರೇವಳಗಳ ಪೂಜಲಿಗೊಳಂ ವಾಣಿಮಯ ಮಹಿಮಲೆಯ ಮೊಟ್ಟು ಪೊಡೆಮಟ್ಟು (ಕಂಠ: ೩-೨೩ ೫); ಪೋಗಿ ತಪ್ಪು ಒಂದೊಳವತೆತದೊಳೊಟ್ಟು ಪೊಡೆಮಟ್ಟು (ಕಂಠ: ೩-೨೩ ೫); ಮೇಗಾಧಿಕಾರತಪ್ಪ ರಾಧಮಂ ಶ್ವಯಂ ಮೊಟ್ಟುವು (ಕಂಠ: ೨೭-೩೦). ೨. ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡು: ವಂದಿಸು: ಎರಗು: "ಮೊಟ್ಟು-ನಮಸೇ" (ಕಂಠ: ೩); ನಮಾಸುಮನ ಕಳೆವರದ ಕಾಲ ಮೊವ ಲೊಳ ಮೊಟ್ಟು (ಕಂಠ: ೩-೩೦ ೫); ಖಿಯರ್ಗ ಮೊಟ್ಟು ಜಮಂ ಕೈಕೊಳ್ (ಕಂಠ: ೩-೩೦). ೩. ಕುಗ್ಗು: ಅಡಗು: ಕುಗ್ಗು: ಪವನಾತ್ಮಜು ಗದೆಯಲ್ಲದಾಗಿದೆ ಮೊಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಮದವಾರ ನಾಗಳ್ (ಕಂಠ: ೦೩-೩೩); ಆ ಸಂಗ್ರಾಮದೊಳ ತನ್ನನು ತನ್ನ ಜಾಮಾತ್ಯವರ್ಗಂ ಪವಲ್ಪಟ್ಟಂತಾಗಳ್ ಮೊಟ್ಟು ತಪ್ಪು ಪೂದಂ (ಕಂಠ: ೩-೩೩). ಮುಟ್ಟು: ರಿ. ಗುರುಪಾಪಾಂಜುರತಕ್ಕ ಮುಟ್ಟು ಪೊಡೆಮಟ್ಟು (ಗಾಂ. ೩-೩೩). ೨. ಭೂಪರೈರು ಭಯಭಕ್ತಿಯೆಂ ನೆಮೆಯ ಶ್ರೀಪಾದಕೆ

ಮುಟ್ಟು ತಿರಲು (ಕಂಠ: ೩-೨). ಪರಿವರ್ತಕಾರ್ಥಾದಿ ರಾಜರು ಕಣ್ಣೆರು ಸುರಿವುತ ಮುಂದಡಗಟ್ಟಿ ಪರಣಾಬ್ಬದೊಳ ಮುಟ್ಟು ಕಡೆದರು (ಕಂಠ: ೩೩-೩೪). ೩. ರಿಪುಭವನ ಮೊಟ್ಟು ಧರಧಾರಕೆ ಕಲಿ ಸಾತ್ಯಯ ತರಪರಣ ತಗ್ಗಿತು ಮುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟು (ಕಂಠ: ೩-೦೦). ೪. ಎಡವು: ಮುಟ್ಟುರಿಸು: "ಮುಟ್ಟು - ಜೀರ್ಣವಗಂಧೇ, ಗತಿಭಂಗೇ ಚ (ಮುಟ್ಟುರಿಸು)" (ಕಂಠ: ೩); ಮುಂದೆ ಮುಟ್ಟು ತಡಬಲದೊಳಗಂ ಬೀಜುತುಂ ಪಕ್ಕಗೊಡಗೊಟ್ಟುತುಂ ಪೋಗಿ (ಕಂಠ: ೦೪೦); ಕರ್ಣನ ಕುದುರೆಗಳು ಮುಟ್ಟಿದವು (ಕಂಠ: ೩-೨೭). ೫. ಕೆಡು: ನಾಶವಾಗು: ಒಗ್ಗುವ ದಾಕೋ . . . ಮುಟ್ಟುವ ಕುಗ್ಗುವ ಅಗ್ನಿಯೊಳಗೆ ಬಿದ್ದು ದಗ್ಧವಾಗುವ ದೇಹಕ್ಕೆ (ಕಂಠ: ೦-೦೩ ೩೩೩೩); ಪಡೆ ಕಡಲೊಳದ್ದಿ ಜೀವಾಂತಾರ್ಥ ನೀರ ಕುಡಿತುದು ಮುಟ್ಟುತೋಗೊಳ್ಳಂ (ಕಂಠ: ೩-೨೦). ೬. ಕವಿ: ಮೇಲೆ ಬೀಳು: ಅವರಿಸು: ಮುಟ್ಟು ಬೀಳುವ ವಾಯುವೆವನು ಸುಗ್ಗು ಸುಗ್ಗು ಮಾಡಿದನು (ಕಂಠ: ೩-೨೭); ಅಗ್ನಿಯೊಡೆದು ದಾನಮ ಮೋಹರ ಮೇಲೆ ಮುಟ್ಟುವ ಕುದುರೆಯ ಪಾಜು ಒಗ್ಗಿದೆಯತು (ಕಂಠ: ೩-೦೩೩); ಸರೆ ಮುಟ್ಟಿದಮುಗಿಲ ಮೊಟ್ಟರದಂತೆ (ಕಂಠ: ೩-೩೨). ೭. ಜಗಲಿಮಾಡು: ಕಾದಾಡು: ಮುಳಿದವರೊಳು ಮೊಗವೆಟಿ ಮುಟ್ಟಿದೆಯಾಡಿ ಪಳವವರೊಳು ಪೋಗುಗೊಳವ . . . ಒಳವೆಂದಿರೊಳು ವಡವುದು (ಕಂಠ: ೩-೨೦). ೮. ಕೊನೆಗಾಣು: ಮುಟ್ಟು: ನಿಲ್ಲು: ಈ ವ್ಯಪ್ತಕೃತದಿವಳಿಯ ನನ್ನ ಸಂತತಿ ಇಂದಿಗೆ ಮುಟ್ಟು ಹೋಯಿತು (ಕಂಠ: ೦೦೩). ಮುಟ್ಟು: ರಿ. ಕಡುವಿಯವು ಪೊಟ್ಟಿ ಗಳನೆದಮಡಗದೆ ಮೇಲೊಟ್ಟಿ ಮತ್ತೆ ಮೆಲ್ಲರಮಾಮನಾಗದೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೂಡು ಕೂಡಿದಿ ಎಂಡುಕೆದು ಸುಗಿದಿದು ಮುಟ್ಟು ತಗ್ಗುವ ಪದದೊಳ (ಕಂಠ: ೩-೦೪). ಮುಟ್ಟು: ೩. ಜವರೊಳಿವದಾದಿದರ್ ಮುಟ್ಟಿದರ್ ತಕ್ಕದರ್ ಸಂಗರವೇಶದಿಂದ (ಕಂಠ: ೨೭-೦೪); ಇರದಿವೆಯ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ತಕ್ಕವರ್ ಮುಟ್ಟಿದರ್ (ಕಂಠ: ೨೭-೨೩). ೪. ಜನ್ಮಗುದುರ . . . ಪೊದರಂ ವಾಯು ಮುಟ್ಟಿ ನಡೆಗಟ್ಟು ತಡೆಮಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಂ ಮುಗಿದ ನೆರೆಯ ಮಹಿ ಯಜ್ಞೋತ್ ತಾಟದತ್ತ (ಕಂಠ: ೦೩-೨೩); ಮುಟ್ಟಿ ಕಡೆದುದು ಭದ್ರ ಪ್ಪಯು ಖಿಳಮೊವನ ಕರದಿ ಬಿರವರು (ಕಂಠ: ೦೪-೩೪). ಮುಟ್ಟು: ೨. ಆ ವಿನಮದಿಂ ತನ್ನ ಪವಾಡ ಮೇಲೆ ಮುಟ್ಟು ಲೊದವಿದ ಪದವು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ನೈವಸುತಂ ಮುಟ್ಟಿಸಿದಂ (ಕಂಠ: ೦೦೪); ಎದ್ದು ವಂದು ಕಾಲ ಮೇಲೆ ಮುಟ್ಟಿದ ವಿನಯಾಭಾರಾಮನಂ ತೆಗೆದು ತಪ್ಪಿಟ್ಟು (ಕಂಠ: ೨೩). ೩. "ಮುಟ್ಟು - ಪತನೇ" (ಕಂಠ: ೩). ಮೊಟ್ಟು: ೨. ಮೊಟ್ಟೆನು ಒಡತಿಯರೇ (ಕಂಠ: ೦೨); ಅನೇಕ ದೇವರಿಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು (ಕಂಠ: ೨೩). ಮೊಟ್ಟು: ೩. ಅಳಿದಿವನಂದ್ರಂ ಮೊಟ್ಟೆದಂ ಪಾಪಕನದಿವನುಗ್ರಾಂತಂ (೨೪. ೫೩, ೫೩೦. ೦೩-೪; ೧೦೫). ೫. ನಿನ್ನ ಸೂತ್ರವು ತಪ್ಪಿದರೆ ಮೊಟ್ಟು (ಕಂಠ: ೩). ಮುಟ್ಟು ವವು ಹೂವುಗಳು (ಕಂಠ: ೩). ೬. ಭೂಸಾರವ್ಯವಯ್ಯಂ ಪರಶುರಾಮನ ಬೆದವೆಯಾದ ಒಂದು ಹಳೆದನಾ ಪತಂಗಗಳ ಗೋದಣಮಮರಿಯೊಳಗೆ ಮೊಟ್ಟೆ ವ ಬಂದದರಿ (ಕಂಠ: ೨೩-೩೩). ೭. ಬಾಡು: ಒಣಗು: ಮಾಯದ ವೃಷ್ಟಿಗಳು ಮೊಟ್ಟೆ ಕಂಡವು (ಕಂಠ: ೨೩). ಮೊಟ್ಟು: ರಿ. ಒಂಟಿ ಸಲ . . . ಸೊಂಡಿಲ್ಲತ್ತಿ ಮೊಟ್ಟೆ ಮುಂಗಾಲ ಮೊಣಸಾಲ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಕಂಠ: ೦೭೪). ೨. ಸತ್ಯೇಂದ್ರಜೋಳೆಂದ್ರಸತ್ತದ ಪದ್ಧಕ್ಕೆ . . . ಮೊಟ್ಟೆದು (ಕಂಠ: ೩-೦೦೩); ನಾರಾಯಣನ ಪದಕ ಮೊಟ್ಟೆ ಮೊಟ್ಟೆ (ಕಂಠ: ೦-೨-೦೩೩). ೬. ಅರಿವುರ ಮಿಗೆ ಬೀಳಲಿಟ್ಟ ಯಂಬ ಪುನರವರವಾಗ ಗಗನಮಂಡಲವ ಮೊಟ್ಟೆದುದು (ಕಂಠ: ೦-೪೪). 'ಮುಟ್ಟು' ಪರಾ.

[ದೇ. ೩ ತು. ಮೊಕ್ಕ, ಮೊಕ್ಕ, ಮೊಕ್ಕ, ಮೊಕ್ಕ : ನಾಹು, ಮೊಕ್ಕ ; ಪರ್ವ, ಮೊಕ್ಕ : ಗದಬ : ಮುಕ್ಕ : ಕು. ಮೊಕ್ಕ ; ಪುಕ್ಕ, ಮುಕ್ಕ]

ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೊಟ್ಟೆ (ನಾ). ೧. ನಮಸ್ಕಾರ ; ಪಂದನೆ : " ತುಳಲಿ
ಉಗು ಮೊಟ್ಟೆ ಮಹಿ ಕುಂಬಿ ಪೂವಮಾಡಿಕೆಯು ನಮಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತವ ಸಂದ
ನಾಮ " (ಕೂಪಂ. ೩೩). ೨. ಅಧೀನ ; ವರ : " ಮೊಟ್ಟೆ ಸು
ವರಾ. ಮೊಟ್ಟೆ : ೧. " ಮೊಟ್ಟೆ [ಕೂಪಂ. ಬು] ತುಳಲಿಯನ್ನರ
ಬಿಡದುವೆ ಪಂದನಾರ್ಥದ ತೊಡಗುಂ " (ಕೂಪಂ. ೦೫). ೨. " ಮೊಟ್ಟೆ
ವರದೊಳ್ " (ಕೂಪಂ. ೧೩); " ಮೊಟ್ಟೆ ನೆ ವರವೆಂದು " (ಕೂಪಂ. ೧೩). ೩.
ಕೋಲ್ಕೆ ; ಸೂರೆ : " ಮೊಟ್ಟೆ ತಾಂ ಸೂಳಿಯಂಬ ತಲನದು " (ಕೂಪಂ. ೦೫);
ಗಿಲ್ಲ ಜಮದಗ್ಗ ವ ಸುಗಿಯ ಮೊಟ್ಟೆ ದೆಂದು ಬಂದಿರದೆ ಪೋರ್ತ (ಕೂಪಂ.
೦-೦೩). ೪. ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾದುದು : " ಆ ಬೇಳುನುಡಿಗಿಲ್ಲ ಕಮ್ಮಿ
ಬೇಳು ನಿಮಗಂತು ರಾಜಸೂಯಂ ಮೊಟ್ಟೆ (ಕೂಪಂ. ೩-೨೨); ಸರೇಂದ್ರಸೇನ
ಮುನೀಂದ್ರಂಗೇಶ್ವರಂ ಪೆಜರಿಗಿವು ಮೊಟ್ಟೆ (೦೫. XVI, ೩೩-೩೩ : ೧೩೩);
ನೀಲಜ್ಞದಂಗೆಗೆ ಕಾಣುದು ಮೊಟ್ಟೆ (ಕೂಪಂ. ೧-೦೦೦). ೫.
ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ; ಶಕ್ತಿ : ಗುಗ್ಗುರಿಯಂ ತಿಂಬ ಮೊಟ್ಟೆ ಸುಗ್ಗುರಿಯಂ
ರಕಾರಕ್ಕ. ೩-೦೩); ಅತ್ತರಿತ್ತಲು ಪರನ ಬಿಟ್ಟು ಕಿತ್ತ ಮೊಟ್ಟೆ
(ಕೂಪಂ. ೨೦-೧೩). ೬. (?) : ಬಗ್ಗಿಸುವು ಕೋಗಿಲೆಗಲ್ ಮೊಟ್ಟೆ
ವಿಯೋಗಿಯಂ ಪುಗಲ್ ಪುಗರನುತಂ (ಕೂಪಂ. ೧೩೩) [\leftarrow ಮೊಟ್ಟೆ]

ಮೋಂಕು ' ಮೋಕು ' ನೋ.

ಮೋಂಕು, ಮೋಂಕು (ನಾ). ಮೋಣದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಬತ್ತಿ ;
ಮೋಣದ ಬತ್ತಿ : ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಂತ ಮೋಂಕು, ಬೆಳೆಪೊಟ್ಟಣ
ಎರಡನ್ನೂ ಇರಿಸುವರು (ಕೂಪಂ. ೦೦); ಬಾಗಿಲಿಗಿರುವಾಗಿ ಮೋಂಕು
ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಎಗ್ಗಹವೊಂದನ್ನು ತೂಗುಹಾಕಿತ್ತು
(ಕೂಪಂ. ೦೦). ಮೋಂಕು : ಹಳೆಯ ರಾಂದ್ರಗನ್ನೂ ಮೋಂಕು
ಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿಗಳನ್ನೂ ಪುಡುಕಿ . . . ಇಟ್ಟಿದ್ದಾಯಿತು (ಕೂಪಂ.
೨೩). [\leftarrow ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮೋಮುಂಕು]

ಮೋಂಕುಬೀಜ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಒಂದಿ, ಮೋಂಕು
ಬೀಜ (ಕೂಪಂ. ೧೦-೦೦). [ಮೋಂಕು + ಬೀಜ]

ಮೋಕ್ಕ, ' ಮೊಕ್ಕ ' ನೋ.

ಮೋಕ್ಕ (ನಾ). ೧. ಯಾವುದಾದರೂ ಪ್ರಾಣಿಯ ಕಳಚಿದ ಚರ್ಮ.
೨. ಚತುಷ್ಪಾದವ್ರಾಣಿ. ೩. ಬದ್ಯಾಳಿ. [ನಾ.]

ಮೋಕ್ಕೇಕ, ಮೋಕ್ಕೇಕು (ನಾ). ೧. ಬಂಧನವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ;
ಸ್ವತಂತ್ರವಾದುದು ; ತೆರವಾದುದು : ಜಗ್ಗ ಎಡದ ದಾರಿ ಮೋಕ್ಕೇಕ
ಅವ (೦೩೩. ೦೩). ೨. ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನು : ಅವನವರ ಪೋಗಿಂದ
ಮೋಕ್ಕೇಕ ಆಗಿನಿ (ಗುಣಾಂ. ೧೩); ಗೌಪರು . . . ನಿರಾಯಸವಾಗಿ.
ನೀಶಂಕವಾಗಿ ಅಲೆದಾಡಲು ಮೋಕ್ಕೇಕರಾದರು (೦೩೩. II, ೧೩). ೩.
ವಿವಾಹವಿಚ್ಛೇದನ ; ಸೋಡಬೀಟಿ : ಪಮ್ಮ ಅಂತಾನಂತ ಎರಡ
ವರ್ಷ ದೊಡ್ಡಕಿ, ಮೋಕ್ಕೇಕ ಹ್ಯಾಂಗ ವಾಡಿರೆ ? (೦೩೩. ೦೩).
ಮೋಕ್ಕೇಕು : ೪. ಹಕ್ಕು ; ಸ್ವಾಮ್ಯ : ಮಾಲ ಕೊಡುವ ಮೋಕ್ಕ
ಳೆಕು ನಮಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ವಿಶ್ವ ವಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅವನು ಬೀಳಕ್ಕಿಲ್ಲ
(ಕೂಪಂ. ೩೩). [\leftarrow ಮರಾ. ಮೋಕ್ಕೇಕ]

ಮೋಕ್ಕೇಕು ' ಮೋಕ್ಕೇಕ ' ನೋ.

ಮೋಕು, ಮೋಕು (ನಾ). ತುದಿ; ಅಗ್ರಭಾಗ ; ಮೇಲುಭಾಗ : ಮುಂಡದ
ಮೋ [ಕೂಪಂ. ಮೂ] ಕನಲಿ ಬಗಿದೊಗುವ ನೆತ್ತರು ನಾಕವನು ನಾಡಿತನಲು
ಸವಲವನು ಪರಿಯುವ (ಕೂಪಂ. ೩೩. ೩-೧೩); ಒಂದಂತೂ ಸುಯ್ಯನ

ಒಂದು ಮೋಕಿಗೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿ ಪುಟಮ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಪಂ. ೩೦);
ಅವರು ಮುಂದಿದ್ದ ಮೋಕಿನ ಕಾಲಿನ ಮೋಕಿಗೆ ರಪರಪನ ಜೋರಾಗಿ
ಹಾಕಿ ಹಾಯಿಸಿ ಆಕೊಡಗಿದರು (ಕೂಪಂ. ೩೩). ಮೋಕು : ಅಲ್ಲಿಂ
ಮುಂದೆ ಕೊಂದಿರು ಮೋಕಿನೋಳ ನಟ್ಟ ಕಲ್ಮ (೦೩. XIII, ೩೦-೩೩;
೧೩೩).

[ದೇ. ೩ ತು. ಮುಕ್ಕ, ಮೊಕ್ಕ ; ಕೋಡ. ಮುಕ್ಕ]
ಮೋಕೊಳ್, ಮುಕೊಳ್, ಮುಕೋಪು, ಮೊಖೊಪು,
ಮೋಖೊಪು, ಮೊಕೊಪು (ನಾ). ೧. ತೆಗೆದುಹಾಕುವಿಕೆ ; ವಡಾ ;
ರದ್ದು : ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಜನಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತೆಗೆದು, ಪ್ರಧಾನರೇಬ
ಮೆರನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮೋಕೊಪು ಮಾಡಿದರು (ಕೂಪಂ.
I, ೨೨). ಮುಕೊಪು ; ೧. ನಾಲ್ಕು ಹಣ ಅಡುದ್ದಾಳಿಯನ್ನು ಚತ್ತದ
ತಂದೀತನ ಬದಲಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಾತಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಾಯದದನ್ನು ಮುಕೊಪು ಮಾಡಿ
(ಕೂಪಂ. ೦೩೩. ೨೩-೨೩ : ೧೩೩). ಮುಕೋಪು ; ೨. (ಕೋಟು, ಕಚೇರಿ
ಮುಂತಾದುವನ್ನು) ಮುಟ್ಟಿರುವುದು : ಬಂದುಗೊಳಿಸಿರುವುದು ;
ಸ್ವಗತಗೊಳಿಸಿರುವುದು : ರಣಸಮಯವಾದುದರಿಂದ ಕೋಟು
ಮುಕೋಪು ಆಗಿ ದಂತಾಳರ ಆಪ್ತರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಂದ ಮೇಲೆ ನಾಗಪ್ಪಯ್ಯನವರೂ
ಅಲ್ಲಿಗೆ ಚಿಕ್ಕೋದ್ದರು (ಕೂಪಂ. ೦೩). ಮೊಖೊಪು : ೧. ಹುಟ್ಟಿಗೆ
ಹಣ ಬೇಕಾದರೆ ಕೊಡುವವೆಂದು ಹೇಳಿ ಪಾರ್ಲಮೆಂಟನ್ನು ಮೊಖೊಪು
ಮಾಡಿದರು (ಕೂಪಂ. ೦೩). ಮೋಖೊಪು : ೧. ಕುಡುರೆಬಿಡುವುದನ್ನು
ಮೋಖೊಪು ಮಾಡಿ . . . ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ದಿಂದ ಜಜ್ಜಿಮಾಡಿದರು (ಕೂಪಂ. II, ೦೦೦). ಮೊಕೊಪು :
೧. ಗ್ರಾಮದ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಯಾವುದಾದರೂ ಗ್ರಾಮ
ನಾಕರಿಯು ಮೊಕೊಪು ಆಗತಕ್ಕದ್ದು (ಗುಣಾಂ. ೩೩).

[\leftarrow ಅರ. ಮುಕೊಪು. ಮೊಕೊಪು ; ಹಿಂ. ಮೊಕೊಪು ; ಮರಾ.
ಮೋಕೊಪು. ಮೋಕೊಪು. ಮೋಹಕೊಪು / ತುಳು. ಮುಕೊಪು]

ಮೋಕ್ಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : " ಮೋಕ್ಕಳಿ - ಮೊಟಗಿನ
ಮರ " (೩೩. ೦೩). [?]

ಮೋಕ್ಷ (ನಾ). ೧. ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದು. ೨. (ಛಿಂಧನ, ದಾಪ್ಪ
ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದಾಗುವ) ಬಿಡುಗಡೆ ; ವಿಮೋಚನೆ : ನಿನ್ನ
ಬಂಧನಮೋಕ್ಷಮಂ ಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯಮಂ ಪುಗಿಸಿ ಮುನ್ನಿನ ಪರಿಯಲಿ
ಸುವೆ (ಕೂಪಂ. ೦೩-೦೩). ೩. ಬಿಟ್ಟು ವುದು ; ಕಳಚುವುದು.
೪. (ಮಾಣದ) ವಿಸತ. ೫. ಬಯದ ನಿವಾರಣೆ. - ಪರಿಹಾರ.
೬. ಮನುಷ್ಯನ ಚತುರ್ವಿಧಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು;
ಆತ್ಮವು ಜನನಮರಣಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗುವುದು ; ಮುಕ್ತಿ :
" ಅವರಗಂ . . . ಮೋಕ್ಷಂ . . . ನಿರಾಮಯಂ ನಿರ್ವಾಣಂ "
(ಕೂಪಂ. ೨೦-೦೩); ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಸಾದಾರೋಹಣನಿಶ್ಚೇಷಾರೋಹ
ಕ್ಷಮಶ್ರೀರಪ್ರಾಪ್ತೋಗ್ಯಾದ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿರಣ ಪರಿಣತಪೂರ್ವಕರೋಕ್ಷವೇ
ಪ್ರಥಮಾರೋಕ್ಷಾನಪರಿಣತನಾಗಿದುಂ (ಕೂಪಂ. ೦೦-೦೩ ೩); ಶ್ರಮದಿಂ
ಪೂಜಿಸುವಂ ಶತಕೃತಃ . . . ಪೂಜಾಲಭ್ಯಮೋಕ್ಷೋಕ್ಷಮು
(ಕೂಪಂ. ೦೦-೩೩); ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ ಫಲ
ಪದಂಗಳ ನಾನೊಲೈಸಯ್ಯ (ಕೂಪಂ. ೦೩-೨೩). ೭. ಸುರಿಸುವುದು ;
ಪರಿಸುವುದು : ಕಾಮಗ್ರಹ್ಯಹೀತಯಾಗಿರೆ . . . ವಾಮೋಹ
ಗದ್ದು ದಾರುಮೋಕ್ಷಮೋಕ್ಷಾದಿ ನಾನಾವಿಧಾರಂಗೊಡನೊಡನೆ ತೋಟು
ವುದುಂ (ಕೂಪಂ. ೩-೩೩ ೩). ೮. ಶೃಂಗ ; ವಿಸರ್ಜನೆ : ಪುಟೋತ್ಕಚ
ವಧೆ ದೋಗುಜೀವಮೋಕ್ಷಂ ದೋಗುವಧೆ . . . ಪೆಟವುಮಾಪಾಪಾನ
ಕಥೆಗಳೊಳವೊಂದಂ ಕುಂದದೀಯದೆ ಪೆಟ್ಟಿಂ (ಕೂಪಂ. ೦೩-೩೩ ೩).
೯. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ; ಪಾಟಲಿ : " ಮೋಕ್ಷವ ಮರ - ಗೋರೀಕು

ರೂಪಬಲ, ಘಂಟಾ, ಪಾಟಲಿ, ಮೋಕ್ಷ, ಮುಷ್ಕಕ" (೨೨೫. ೪).
೦೦. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಜಟಾಮಾಂಸಿ: "ಮೋಕ್ಷಾ -
ಜಟಾಮಾಂಸಿ" (೭೩೨. ೧೦). ೦೦. ನಿಧನ: ಸಾವು; ಮರಣ.
೦೧. [ಜ್ಯೋತಿ] ಸೂರ್ಯ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರಗ್ರಹಣಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಗ್ರಹಣದ ನಂತರ ಉಂಟಾಗುವ ಬಿಡುಗಡೆ: ಇದನ್ನು ದೇಹಕ್ಕೆ
ಗ್ರಹಣವಾಯಿತು ಇನ್ನೊಂದಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಹುದೋ ಕೊಡಲಸಂಗಮದೇವಾ
(೨೩೫. ೧). ೦೨. [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಎಂಬ ಬಗೆಯ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು:
ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ
ಪ್ರಪಂಚವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಭವಿಸುವ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಎಂಬುದು ಉತ್ಪತ್ತಿ
ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ನಿಯಮನ, ಜ್ಞಾನ, ಅಜ್ಞಾನ, ಬಂಧ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ
ಎಂದು (೨೪೩೨. ೧೪). ೦೩. [ಜ್ಯೋತಿ] ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಆಸ್ತವ,
ಬಂಧ, ಸಂವರ, ನಿರ್ಜರೆ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು; ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಡು
ಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಆತ್ಮದ ಶುದ್ಧಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ:
ಜೀವಾಜೀವಾಸ್ರವ ಬಂಧನಪರನಿರ್ಜರಾವೇಶೋಕ್ತಿ ಭೇದದಿಂದ ಸಪ್ರಪಂಚಂ. . .
ಮೂಲೋತ್ತರಾದಿಭೇದಭಿನ್ನಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳ ನಿರ್ಮೂಲೋಚ್ಚಿತ್ತಿ ಮೋಕ್ಷ
ಮುಂಬುದು (೨೦೩. ೦೦-೩೩ ಕ); ಆತ್ಮನ ನಿಮಿತ್ತಾಚಿತ್ತ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ
ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಗಾತ್ರವ್ಯಾಪ್ತವಿಷಯವಸ್ತುತ್ವಂತಿಕಾವಸ್ಥಾಂತರಂ
ಮೋಕ್ಷಂ (೨೩೨. ೨). ೦೪. ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಪುಣ್ಯ,
ಪಾಪ, ಆಸ್ತವ, ಸಂವರ, ನಿರ್ಜರೆ, ಬಂಧ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ
ಒಂಬತ್ತು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ನವಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು:
ಜೀವಾಜೀವವ್ಯಾಪ್ತವಾಸ್ರವಪ್ರಪಂಚ ನಿರ್ಜರಬಂಧಮೋಕ್ಷಮಂದಿತು
ನವಪದಾರ್ಥಗಳಂ ಪುಣ್ಯಾಕಾಯಪ್ರಪಂಚಗಳಮಂದಿತವಿಷಯದ
ಮಾನುಷಾತಮಂ . . . ಗುಣಗಳುಮನವಾದು (೨೩೩. ೧-೦೬).
[ಸಂ.]

ಮೋಕ್ಷಕ (ನಾ). ೦. ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದು. ೨. ಮುಕ್ತಿ; ವಿಮೋಚನೆ.
೩. ವಿಮೋಚನೆ ಮಾಡುವವನು; ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನು.
[ಸಂ.]

ಮೋಕ್ಷಕಾಲ (ನಾ). ಗ್ರಹಣವು ಬಿಡುವ ಸಮಯ: ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು
. . . ಗ್ರಹಣಗಳ ಸ್ಪರ್ಶ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಕಾಲಗಳು, ಮಧ್ಯಗ್ರಹಣಕಾಲ
ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ (೨೦೫. ೧೨. ೨೫). [ಸಂ.]

ಮೋಕ್ಷಗತಿ (ನಾ). ಬಿಡುಗಡೆ: ಮುಕ್ತಿ: ವೀಶಂಭಾತ್ಯಮಂಜುರಾಪ
ಶ್ರೇಣಿಗುರುತ್ವ ಮೋಕ್ಷಗತಿ ಪೌಷ್ಕಾಡುದಾದಿಂದ ದಿಗಂಬರಸಾಂಗತ್ಯತಃ
ಪ್ರಭಾವವೆನಿಸುಂ ಮೆಯ್ಯೆತ್ತೊ ತೇನಾಗದೋ (೨೩೨. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಮೋಕ್ಷಗಾಮಿ (ನಾ). ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವನು; ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ
ನಾದವನು: ಸಗರಸುತರೆಲ್ಲರೂ ಮೋಕ್ಷಗಾಮಿಗಳ (೨೩೩. ೦೨-೨೪):
ಭೂಮಿಯೊಳಾಶಾಪನು ತಂದು ಹೂಳಿದಂತೆ ಮೈಯೊಳಾತ್ಮತುಂಬಿ
ಹುದು ಭೂಮಿಗಚ್ಚರಿಯಲ್ಲದವನಿಂದಲೂ ಮೋಕ್ಷಗಾಮಿಗಳಭಾತ್ಯಮಾದು
(೨೩೩. ೨೪-೩೩). [ಸಂ. ಮೋಕ್ಷಗಾಮಿನ್]

ಮೋಕ್ಷಗಾ (ನಾ). ೦. ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದು: ವಿಮೋಚನೆ
ಗೊಳಿಸುವುದು. ೨. (ಬಾಣವನ್ನು) ಎಸೆಯುವುದು. ೩. [ನಾಟ್ಯ]
ಇಪ್ಪತ್ತು ಬಗೆಯ ಕರಕರ್ಮಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಧೂನನ, ಶ್ಲೇಷ,
ವಿಶ್ಲೇಷ, ಕ್ಲೇಷ, ರಕ್ಷಣ, ಮೋಕ್ಷಣ . . . ತರ್ಜನ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು
ಕರಕರ್ಮಭೇದಗಳ (೨೩೨. ೧-೩೩ ಕ). [ಸಂ.]

ಮೋಕ್ಷದಾಯಕ (ನಾ). ೦. ಕೈವಲ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವಿಕೆ. ೨. ಕೈವಲ್ಯ
ವನ್ನು ಕೊಡುವವನು; ಪರಮಾತ್ಮ. [ಸಂ.]

ಮೋಕ್ಷದಾಯಕ (ನಾ). ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ದೇವತೆ: ಮೋಕ್ಷ
ದಾಯಕಿ ಸಕಲಮಂತ್ರನಾಯಕಿ ಮಾಯಾ ಸಾಕ್ಷಾಜ್ಞಗನ್ಯಾತೆ (ಕೃಷ್ಣಾ.
೦೩-೨೩). [ಮೋಕ್ಷದಾಯಕ + -೨]

ಮೋಕ್ಷಪದ (ನಾ). ೦. ಕೈವಲ್ಯದ ಪದವಿ: ಮುಕ್ತಿ: ಸತತಮೋಕ್ಷ
ಪದೇಚ್ಛುಮಹಾತಮ್ . . . ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮುನಿಜಂದ್ರ
ಮುನೀಂದ್ರನೆ ವಂದ್ಯನುರ್ವಿಯೋ (೨೦೨೨. ೦-೨೩). ೨. ಮುಕ್ತಿ
ದಾಯಕನಾದವನು: ಮೋಕ್ಷಪದರ್ ಸದೇಚ್ಛುಗಳಕ್ಷಮಮುನಿಗಳ
ಸುವಾಕ್ಯದೊಳಮಣಿಸಲ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣವಚನಮುಪಕ್ಷಮ ಮೂಢಾತ್ಮ
ನೀನದಂ ತೀರಿದಿಹ್ (೨೩೩. ೦೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಮೋಕ್ಷಮೋಕ್ಷ 'ಮೋಕ್ಷೋಫ' ನೋ.
ಮೋಗ (ನಾ). (?): ಬಾಗಿಸಿ ತಿರುವ ಕೂರ್ಮಗಳ ಗೆಲ್ಲ ಮೋಗಲುಗಳ
ಸೋಗುಗಳ ನಮ್ಮಮೋಗದಂತಹ ಹರಮಗಳ ಬಂದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೪-೨).
[ಸಂ.]

ಮೋಗಮ್ 'ಮೋಘಮ್' ನೋ.
ಮೋಗುಮ್ 'ಮೋಘಮ್' ನೋ.

ಮೋಘ (ಗು). ೦. ಇಲ್ಲದಿರುವ: ವಿಹೀನವಾದ. ೨. ಬಿಟ್ಟು; ತ್ಯಜಿಸಿದ.
೩. ವ್ಯರ್ಥವಾದ: ಫಲವಿಲ್ಲದ: ಮಚ್ಚರಮಂ ಮೋಘಮೊಡಂಬಡಂ
ಕಲಮಮಂ ಮುನ್ನುಳ್ಳುದು (೨೦೩. ೨-೩೩). ೪. ಉದ್ದೇಶರಹಿತ
ವಾದ: ಗುರಿಯಿಲ್ಲದ. (ನಾ). ೫. ವ್ಯರ್ಥವಾದುದು:
ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು: "ವೃಥ ಮೋಘಂ" (೨೩೩. ೦೦-೦೦);
ಮೋಘಮನುಬಲವರಿಗ್ರಹವಾಘಮನೀ ಕೈಕಿ ಬೇಡೆ ಧರಯಂ ತ್ಯಜಿದಿಂ
ರಾಘವಮನ ಬಗದೀಗುಂ ರಾಘವನೊದಾಯಕತುಂಗನೀಯದುದುಂಟೇ
(೨೦೩. ೨-೦೦೪): ಲೋಕ ಶಾಂತತ. ಇದೇ ಸತ್ಯ, ಮಿಕ್ಕುದು ಮೋಘ
(೨೦೩. ೦೩). [ಸಂ.]

ಮೋಘತೆ (ನಾ). ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು: ನಿರರ್ಥಕವಾದುದು:
"ಮೋಘತೆ ತುಂ ವೈಯರ್ಥಂ" (೨೩೩. ೦೦೩-೨೪).
[ಸಂ. ಮೋಘತಾ]

ಮೋಘಮ್, ಮೋಗುಂ, ಮೋಗುಂ, ಮೋಗಮ್, ಮೋಗುಮು,
ಮೋಘಮ (ಗು). ೦. ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದ: ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ: ನಿರ್ದಿಷ್ಟ
ವಲ್ಲದ: ಕೊಟ್ಟ ಮನಗಿ ಹೋಗ್ಗಿಂ ಅಮೋ ಮೋಘಮ್ ಮಾತು
ಮನುಷ್ಯಮೋಗ ? (೨೦೩. ೨); ಕೇಶವರಿಯು ಮೋಘಮ್ ಮಾತಾದಿ
ಕೈವಲ್ಯ (ಗ್ರಹಣ. ೦೦೩). ಮೋಗುಂ: (ನಾ). ೨. ಅಸ್ಪಷ್ಟ:
ಅನಿಶ್ಚಿತ: ಅಭೀನದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಇತರರಿಗೆ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಮೋಗುಂ
ಅಗಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವುದು ಮತ್ತೊ ಕಪ್ಪ (೨೦೩. ೦೦೪). ಮೋಗುಂ: ೨.
ಸುಂಕೆ ಅಲ್ಪಮಾತಂಕ ಅಂಗೆಲ್ಲ ಮೋಗುಂ ಅಗಂದೆ, ನಡಿತದ ರತ್ನ ?
(೨೦೩. ೦೦೩). ಮೋಗುಂ: ೦. ಉಭಯತೃರಿಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಗು
ವಂತೆ ಮೋಗುಂ ಕೆರಾರು ಮಾಡಿದ (೨೦೩. ೨೨೪); ಮಹರಂಗಯ್ಯ
ಮೋಗುಮ್ನಾಗಿ. . . ಅಂಗರಾಚಿದ (೨೦೩. ೨೦). ಮೋಗಮ್: ೦.
ಹೊಸ ಎಸ್. ಈ. ಯ ನೇಮಣೋಕಿ ಅಪ್ಪಗಳ ಹಿಂದಾರಿದಿವೆ ಎಂಬ
ಮೋಗಮ್ ವಾಕ್ಯವಿತ್ತು (೨೦೩. ೨೨೪). ೨. ಅಜ್ಜಿ ಒಗ್ಗ ಎರ್ದ
ಮೋಗಮ್ನ ಅದ (೨೦೩. ೨೨೪); ಹಿಂಗ ಮೋಗಮ್ ಬಾಡಪ.
ಬಿಡಬಿಡಿ ಹೇಳನ್ನು ಮಾರಾಜರಿಗೆ (೨೦೩. ೨೩). ಮೋಗುಮು: ೦.
ಖರೀದಿ ಬರಿಯುವಾಗ್ಗೆ ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಸುಮಾರ ಈ ಪ್ರಕಾರದ
ಮೋಗುಮು ವರ್ಣನೆಯ ಬರಿಯದೆ, ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದ ಮಾಲು ಬೇಗಾಂತದೆಯೋ
ಅದರ ಅಜಮಾನದಿಂದ ಭಾವವು ಸಹಾ ಬರಿಯಬೇಕು (ಮೂಢಾ. ೨೪).
ಮೋಘಮು: ೦. ವಿನೋ ವಿಚಾರಿಸದಂತೆ ಮಾಡಿ . . . ಮೋಘಮು

ಮಾತಾದಿ ಬಿಟ್ಟು (ಗ್ರಾಹಣ. ೫೯). [← ಅರ. ಮುಗ್ಧಮ್ ;
 ಹೂ. ಮುಗ್ಧಮಃ; ಪುರಾ. ಮೋಘಮ್, ಮೋಘಗಮ್]
 ಮೋಘಮ 'ಮೋಘಮ್' ನೋ.
 ಮೋಘ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಪಾದರಿಗಡೆ. ತಿ. ಕ್ರಿಮಿ
 ನಾಶಕವೀಜವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; "ವಾಯು
 ವಿಡಂಗೆ" (ಗ್ರಾಹಣ. ೪). [ಸಂ. ಮೋಘಾ]
 ಮೋಚ (ನಾ). ರಿ. ಮರದ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಸುರಿಯುವ ರಸ;
 ಹಗಿನ. ತಿ. ಬಾಳೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು; ಕದಳಿ :
 "ಕದಳೀರಂಭಾಭಿಮುತದಕ್ಕುಂ ಮೋಚಂ" (ಚಕ್ರಕೀ. ೩೪-೪);
 ಉಂತತಳಂಪಕಚೋಚಮೋಚಮಾಟಕವನಸಾಂಪ್ರ ಪೂಗವನನಾಗಲತಾಳಿಯಂ
 ... ಒಪ್ಪುವುದು (೩೪೫. 1೫-1, ೦೦೯-೨೩; 1೩೨7); ಮಂಜನಕರಹತಪಾತ್ರಂ
 ಗಳೊಳ್ ... ದ್ರಾಕ್ಷಾಚೋಚಮೋಚವಿ ಭಳಕುಳಂಗಳೂ ಸೂಗಯುವುವು
 (ಚಕ್ರಕೀ. ೩-೨೪ ಕ). ತಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ
 ಕಾಯ; ನುಗ್ಗೆ; ಪುನತವರೆ ತೊಂಡೆ ಪಡಲು ಮೋಚಂ ಕೂಗರಿ
 ಬದನೆಯನು ಪೋಲೋಗರಮಂ ಪಲಮಕ್ಕಿದರ್ ತರಿಮುಖಯರ್
 (ಶ್ಲೋ. ೦೦-೩). ೪. ಬೂರುಗದ ಮರ; ಶಾಲ್ಮಲಿವೃಕ್ಷ: "ಸ್ಥಿರಜೀವಿ
 ಮೋಚ ಶಾಲ್ಮಲಿಯಲವಕ್ಕು" (ಸುಗಂ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]
 ಮೋಚಿ (ನಾ). ರಿ. ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದು : ವಿಮೋಚನೆ
 ಮಾಡುವುದು. ತಿ. ಬಿಡುಗಡೆ; ಮುಕ್ತಿ; ಬಲಕರ್ಮಭಂಧಗಳು
 ಮೋಚಕವಾಗುವರಿ (ಚಾಣ. ೦೦-೩). ತಿ. ಮುಕ್ತಿದಾಯಕವಾದುದು :
 ಅಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದು ಹೇಯ; ಬಂಧಕ, ಕಹಿ; ಅನಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ
 ಮಾಡಿದ್ದು ಶ್ರೇಯ, ಮೋಚ. ಸಹಿ (ಚಾಣ. ೦೨). ೪. (ಮಹಿ
 ಬಂಧನದಿಂದ) ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದವನು; ಮುಕ್ತ; ತ್ರಿವಿಧ
 ತಾಪಗಳಿಂದ ತಪಿಸುತ್ತ ಮೋಚರಾಗಲು ಮೋಚರಾಗಿ ಬಂದ ಜನೋಚ
 ಯನ್ನು ಮೋಡಿ ಅನಂತ ಅಚ್ಚರಗೊಂಡ (ಚಾಣ. ೦೩). ತಿ. ವಿರಕ್ತ;
 ಯತಿ. ತಿ. ಅನಾಸಕ್ತ; ವೈರಾಗ್ಯ. ತಿ. ಬಾಳೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು
 ಅದರ ಹಣ್ಣು; ಕದಳಿ : "ಮೋಚಂ - ಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣು"
 (ಚಕ್ರ. ೦೩); ಮೋಚಂ ಬಳಕಿದುವು ನುಗ್ಗೆಯೆ (ಚಾಣ. ೩-೩-೩).
 ೮. ನುಗ್ಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಯ : "ತೋಘಂಜನಃ
 ಚಿಗ್ಗು, ತೀಕ್ಷ್ಣಗಂಧಃ ಅಜೀವಃ ಮೋಚಃ - ತಿ ನುಗ್ಗೆಮರದ
 ಹೆಸರು" (ಚಾಣ. ೦೦೩). ೯. ಶಾಲ್ಮಲಿ; ಬೂರುಗದ ಮರ.
 ರಿ. ಮರ; ವೃಕ್ಷ : ಬಾಳೆ-ಮೊಳೆ ಮೊಳೆಯೊಳು ಭೂರುಹದೊಳು
 ಸ್ಥಿರಾಯವಿನೊಳು ವಿರಾಗದೊಳು ಮುಕ್ತಿಯೊಳು ಮೋಚಕಾಂಠಿ"
 (ಸುಗಂ. ೦೪೩-೩೩). [ಸಂ.]
 ಮೋಚಕರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; "ಮೋಚಕರೇ -
 ಮಾಡುವೃಕ್ಷ (ಮಾಚದ ವೃಕ್ಷ)" (ಚಕ್ರ. ೦೩೦). [?]
 ಮೋಚಜ (ನಾ). ಬೂರುಗದ ಮೋಚ : ಎಲವದ ಹಗಿನು :
 "ಮೋಚಜಃ - ಎಲವದ ಹಗಿನು" (ಚಕ್ರ. ೦೩೦). [ಸಂ.]
 ಮೋಚನ (ನಾ). ರಿ. ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದು.-
 ಬಿಡಿಸುವುದು. ತಿ. ಬಿಡುಗಡೆ; ವಿಮೋಚನೆ; ಮುಕ್ತಿ; ಏರಿ
 ಚೇತನಮಾವುದ್ದೆಯ ಪ್ರಾಣಪದವೆಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಂ ಬಲಿವುದ್ದೆಯ ಮೋಚನಂ
 (ಚಕ್ರ. ೦೩-೨೯). ತಿ. ಬಿಡಿಸುವಿಕೆ; ಕಳೆಯುವಿಕೆ; ನಿವಾರಣೆ.
 ೪. ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವವನು : ನಿರ್ಭರಾಶಾಪಾಶಮೋಚನ ಕರ್ಮ
 ಕರ್ಮಣನು (ಚಕ್ರ. ೩೩-೩); ಶೋಕಮೋಚನನಂದು ಪೇದಗಲೂ ಕೂಡ
 ಅತನ ಯಶಸ್ಸಿನ ಗಾಯನ ಮಾಡುವವು (ಚಾಣ. ೦೩). ತಿ. ಎಸೆಯು
 ವುದು. ತಿ. ಗರ್ಜ. ತಿ. ಮೋಸ; ವಂಜನೆ. [ಸಂ.]

ಮೋಚನಿಯೋಸ (ನಾ). = ಮೋಚಜ : "ಮೋಚನಿಯೋಸಃ-
 ಎಲವದ ಹಗಿನು" (ಚಕ್ರ. ೦೩೦). [ಸಂ.]
 ಮೋಚಶ್ರಾವ (ನಾ). = ಮೋಚಜ : "ಮೋಚಶ್ರಾವಃ, ಮೋಚ
 ಸಾರಃ - ಈಯರಡುಂ ಎಲವದ ಹಗಿನು" (ಚಕ್ರ. ೦೩೦). [ಸಂ.]
 ಮೋಚಸಾರ (ನಾ). = ಮೋಚಜ : "ಮೋಚಶ್ರಾವಃ, ಮೋಚ
 ಸಾರಃ - ಈಯರಡುಂ ಎಲವದ ಹಗಿನು" (ಚಕ್ರ. ೦೩೦). [ಸಂ.]
 ಮೋಚಾಪು (ನಾ). = ಮೋಚಜ : "ಮೋಚಾಪುಃ - ಎಲವದ
 ಹಗಿನು" (ಚಕ್ರ. ೦೩೦). [ಸಂ.]
 ಮೋಚಿ (ನಾ). ಬಾಳೆ; ಕದಳಿ : "ಮೋಚಿ-ಬಾಳೆ" (ಚಕ್ರ. ೦೩೦).
 [ಸಂ. ಮೋಚಿ]
 ಮೋಚಿ (ನಾ). ಚಪ್ಪಲಿ ಮುಂತಾದ ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು;
 ಚಪ್ಪಲಾರ : ಜೋಡನ್ನು ಹೊಲಿಯಲು ಬಾರದ ಪಂಡಿತ ಮೋಚಿಯು
 ತಾನಲ್ಲ (ಚಕ್ರ. ೦೩).
 [← ಹೂ. ಪುರಾ. ಮೋಚಃ; ಬಂಗಾಲಿ. ಮುಚಿ, / ಸಂ. ಮೋಚಿ]
 ಮೋಚಿ (ನಾ). ಕತ್ತರಿಸಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಇತ್ತ ಮೂಗಿನ ಮೋಚಿಯು
 ಭಟಿ ಏತಿಯ ಭರದಲಿ ಬಂದನಾಹವಕಿ (ಚಕ್ರ. ೩-೨೪-೯).
 [ಮೋಚಿ + - ಇತಿ]
 ಮೋಚಗ (ನಾ). ಮೋಚಿಯನ್ನು ಹೊಲಿಯುವವನು : ಕದಲೆಯಮಾ
 ನಳೋಂ [ಮೋಚಗನುಂ ... ಧರ್ಮಮಂ ಬಿಡ್ವೋನ್ (ಚಾ. ೦೯೯೩,
 ಚಾಣ. ೨೦೩-೦೦; 7೨1).
 [ಪ ಇದು 'ಮೋಚಗ' ಎಂಬುದರ ಅವಲಂಬಕವಿರಬಹುದು]
 ಮೋಚು, ಮೋಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಕತ್ತರಿಸು; ತುಂಡುಮಾಡು :
 'ಮೋಚಿ' ಪರಾ. ತಿ. ವೈಧವ್ಯಸೂಚಕವಾಗಿ ತಲೆಯನ್ನು
 ಬೋಳಿಸಿಕೊಳ್ಳು : "ಮೋಚು-ವೈಧವ್ಯ" (ಚಾಣ. ೩); ಈಶಲಮರ
 ಹೀನ ನೀಚರ ನೆರೆ ಹೀನ ಮೋಚದ ಹಣ್ಣು ತರ ಹೀನ (ಚಾಣ. ೦೩೩).
 ತಿ. ವೈಧವ್ಯಸೂಚಕವಾಗಿ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಸೆರೆಗು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು-
 ಮುಸುಕು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು : (೪). ೪. (ಅಲಂ) ಹಾಳುಮಾಡು :
 ನಾಶಗೊಳಿಸು : ನಾಶ ಪುಷ್ಪರ ಸಿಂಹಚೂಡನ ಮೋಚದವನಂ ತೀರು
 ನೀಯಕಿ ಕೋಚಿಯಂದೈದಿದನು ನೆಳನ್ನನ ನಿದನೀತನಕಿ (ಚಾಣ. ೯೩-೩೪).
 ಮೋಸು : ೪. ಮಾರಾಧ್ಯಪುರವರಾಧೀಶನತೀರ್ಥವಮಾನ
 ನಾಗಿ ಜಂಗಮನ ಮೋಸಿ ಬಾ ಕಡ್ಡಿಯು ಚರಚೋರ ಕಳವುರವ . . .
 ಎಂತಲಿ ಯತಿಯ ರೋಪದಿ ಕಿಡಿದಿಯುನುಗುಳುತೆರೆ (ಚಾಣ. ೩-೨).
 ಮೋಚಿಕೊಳ್ಳು = ವೈಧವ್ಯಸೂಚಕವಾಗಿ ತಲೆಯನ್ನು ಮುಂಡನೆ
 ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ನನ್ನ ಅಪ್ಪ ಅಂಕಿಯಲ್ಲ, ಅವರು ಸತ್ತಾಗ ನಾನು
 ಮೋಚಿಕೊಂಡೆ (ಚಕ್ರ. ೯-೩೩). 'ಲೋಚು' ಪರಾ.
 [ಮೋಚಿ + - ಇತಿ]
 ಮೋಚು (ನಾ). ಬೋಳಿಸುವಿಕೆ; ಮುಂಡನೆ : ಓಡಾಂತು ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ
 ಮೋಚಾಂತು ತಲೆಯಲ್ಲಿ . . . ಪರಿಯ ಸೊಡರಂತವಂ ಬಿಕ್ಕು ನಕ್ಕುವಮಲ್ಲು
 (ಚಾಣ. ೩-೨೪). [← ಮೋಚು]
 ಮೋಚಿ (ನಾ). ರಿ. ಬಾಳೆ; ಕದಳಿ : "ರಂಭಾ, ಕದಳಿ, ಮೋಚಾ-
 ಈ ತಿ ಬಾಳೆ" (ಚಾಣ. ೩೩-೩೪). ತಿ. ಹತ್ತಿಯ ಗಿಡ. ತಿ. ನೀರಿ
 ಗಿಡ : "ಮೋಚಾ-ಬಾಳೆ, ನೀರಿ ಎಲವ. ತದುಕು" (ಚಕ್ರ. ೦೩೦).
 ೪. ಶಾಲ್ಮಲಿ ವೃಕ್ಷ; ಬೂರುಗದ ಮರ; "ಒಚ್ಚಿರಾ, ಪೂರೋ, ಮೋಚಾ,
 ಚರಾಯುಃ, ಶಾಲ್ಮಲಿಃ - ತಿ ಬೂರುಗದ ಗಿಡ" (ಚಾಣ. ೦೨೨).
 [ಸಂ. ಮೋಚಾ]
 ಮೋಜ 'ಮೋಚಿಯು' ನೋ.

ಮೋಜನೆ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ; ಭೂಮಿಯ ಮೂಲಪತೆ : ಮೋಜನೇ ಎಂಬುವುದು ಅಳತೆಯನ್ನೂ ಮೋಜನೇದಾರ್ ಎಂಬುವುದು ಅಳತೆ ಮಾಡುವವನನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವುದು (ಕೂಟ. ೨) ; ನೆಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಳದು ಎಂಗಡೂ ಕಂಡಾಯ ಗೊತ್ತುಮಾಡುವ 'ಮೋಜನೆಯವರ' ಕಾರ್ಯಾರೋಪವನ್ನು ಇದು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ (ಕೂಟ. ೧೩೩).

[← ಮರಾ. ಮೋಜನೇ]

ಮೋಜನೇದಾರ 'ಮೋಜನೇದಾರ' ನೋ.

ಮೋಜನೇದಾತೆ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಅಳತೆ. ಪರಿಶೀಲನೆ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಇಲಾಖೆ : ಮೋಜನೇದಾತೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಗೊಂದು ಕೆಲಸವಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೪೯). [ಮೋಜನೆ + ದಾತೆ]

ಮೋಜನೇದಾರ, **ಮೋಜನಿದಾರ**, **ಮೋಜನಿದಾರ**, **ಮೋಜನೇದಾರ** (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡುವವನು : ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮೋಜನೇದಾರನು ಅಳತೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿರುವಾಗ ನಿರಾಧಿ ಹಿಡಿಯುವವನು ನಿಶಾನೆ ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ನಿಶ್ಚಿತ ಮಾಡುವುದು (ಕೂಟ. ೧೩). **ಮೋಜನಿದಾರ** : "ಮೋಜನಿದಾರ, ವೈಮಾನ್ಯದಾರ" (Surveyor. ೩೩೩).

ಮೋಜನಿದಾರ : **ಮೋಜನಿದಾರನ ದಿಗ್ಗಜ** (Compass. ೩೩೩. ೦೪). **ಮೋಜನೇದಾರ** : ತಮ್ಮ ಜಮೀನನ್ನು ಪಕ್ಕದ ಜಮೀನಿನೊಡನೆ ಒಕ್ಕುವುದಿಗಾಗಿರುವುದು ಮೋಜನೇದಾರರನ್ನು ಕರೆಸಿ, ಅಳತೆ ಮಾಡಿಸಿ, ಖಾಯಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದುಕಟ್ಟು ನಡೆಸುವುದು (ಕೂಟ. ೩೩). [← ಮರಾ. ಮೋಜನೇದಾರ]

ಮೋಜನೆ (ನಾ). ವಿಮೋಚನೆ : ಬಿಡುಗಡೆ : "ಮೋಜನೆ-ಮೋಜನೆ = ಬಿಡುಗಡೆ" (ತತ್ವ. ೩೩. ೩೩) ; ಮೋಜನೆ, ಮೋಜನೆ (ಕೂಟ. ೧೪೩ ಕ್ರಮ). [← ಸಂ. ಮೋಜನೆ]

ಮೋಜನಿ (ನಾ). ಮಾಡಿದ ಮರ : "ಮೋಜನಿ-ಮಾಜನಿ" (ಕೂಟ. ೧೩೦). [?]

ಮೋಜಾ 'ಮೊಟ್ಟೆಯ' ನೋ.

ಮೋಜನಿದಾರ 'ಮೋಜನೇದಾರ' ನೋ.

ಮೋಜನೇದಾರ 'ಮೋಜನೇದಾರ' ನೋ.

ಮೋಜು, 'ಮೊಟ್ಟೆಯ' ನೋ.

ಮೋಜು, **ಮೌಜು** (ನಾ). ೧. ವಿನೋದ ; ತಮಾಷೆ : ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಬಲು ಮೋಜನದಾಗಿದೆ (ಕೂಟ. ೧೪೪) ; ಫಕೀರನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ಅವನಿಗೆ ಮೋಜನೆ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (ಕೂಟ. ೪೯) ; ಅಗಲ ಮೋಜನಿಗಿಂದು ಮಂತ್ರ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ತುಟಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವಳು (ಕೂಟ. ೩೩). ೨. ವಿರಾಸ : ಮನೋರಂಜನೆ ; ಸಂಖ್ಯೋಗ : ಗಾಜು ನೋಟಕ ರೀತಿಯ ಮೋಜು ಇರುವ ರೀತಿ (ಕೂಟ. ೧೦೩೩) ; ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ, ಮೋಜಾಗಿ ಕೆಲವೊಂದು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು (ಕೂಟ. ೪೯). ೩. ಮೋಕೆ ; ಮಜ : ನಮ್ಮ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೋಜಿನ ಜೀವನವಿದ್ದಿತು (ಕೂಟ. ೧೪೪) ; ಗೊಂಬೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಸಾಕಾಯ್ತು, ಮೋಜಿ-ಅವರೊಳಗೆ ಮೋಜಿ ಇಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೩೦). ೪. ಸಂತೋಷ ; ಆನಂದ : "ತುಜ್ಜಿ-ಮೋಜು" (ಕೂಟ. ೩೩). ೫. ಸಂಭ್ರಮ ; ಸಡಗರ : ಗೋಜುವಕ್ಕಿಯ ಕಾಳಗ ವೆನು ಬಲು ಮೋಜಿನಿಂದಲಿ ಮಾಡಿಸುವುದು (ಕೂಟ. ೩-೧೪) ; ರಾಜ ರಾಜರು : ... ಮೋಜಿನ ಮಂದ ಹಿಂದೆ ಮನಗಿ ಬರುತ್ತಿರಲು (ಕೂಟ. ೧೩-೨) ; ಇಬ್ಬರೂ ಮೋಜಿನಿಂದ ಹಾತ್ರೆ ಮಾಡಿ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟ. ೧೦೩). ೬. ಸೊಗಸು ; ಅಂದ : ಮುಂಗಾರುಮಳೆಯ ಮೋಜನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ ... ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದೆ (ಕೂಟ. ೪).

ಮೌಜು : ೧. ಮಾಯೆಯು ಮುಂದಿತ್ತಿ ಮೌಜಲಿ (ಕೂಟ. ೧೦). ೨. ಗೆಳೆಯರೂ ಬಿಡುವುದಾದ ಅವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆ ಮೌಜಿನಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೪). ೩. ಲೆಹರಿ : ಗುಂಗು : ನಾನಿಗಿ-ಒಳ್ಳೆಯ ಮೌಜಿನಿದ್ದೇನೆ! (ಕೂಟ. ೧೩೦). ೪. ಉತ್ಸವ ; ಸಮಾರಂಭ : ಹಾತ್ರೆ ಮೌಜುಗಳಲ್ಲಿ ... ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜನತೆಯನು ಭಕ್ತರಸದತ್ತ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಟ. ೩೩).

ಮೋಜನೆ ವೇಷ = ಮನೋರಂಜನೆಯಾಗಿ ಧರಿಸುವ ವಿಚಿತ್ರವೇಷ : ಮೋಜನೆ ವೇಷ ಹಾಕಿದವರಿಗೆ ... ಒಬ್ಬಮಾನಗಳನ್ನು ಹಂಚಿದರು (ಕೂಟ. ೩-೪೦). **ಮೋಜಿನಾಟ** = ತಮಾಷೆಯ ಪ್ರಸಂಗ : ಅವರಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆಯೆಲ್ಲ ಮೋಜಿ ಇದೊಂದು ಮೋಜಿನಾಟವೆಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಮೂಲಮು. ೩). [← ಅರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮೌಜ]

ಮೋಜುಗಾರ 'ಮೋಜುಗಾಣ' ನೋ.

ಮೋಜುಗಾರಿಕೆ (ನಾ). ವಿರಾಸ ; ಸಂಖ್ಯೋಪಭೋಗ : ಆ ಹಣ ವ್ಯಾಜ್ಯವರನ ಮೋಜುಗಾರಿಕೆಗೆ ದುರ್ವ್ಯಯವಾಗಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೪೩) ; ನಿನ್ನ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮೋಜುಗಾರಿಕೆಯ ರಭಸದಿಂದ ಪತಿಮಾ ಪೂಜಾವನ್ನು ಮೋಗರಾಡಿಸಿಕೊಂಡಳೆಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿಯಾ ? (ಕೂಟ. ೩೩೦).

[ಮೋಜುಗಾರ (< ಮೋಜುಗಾಣ) + - ಇಕೆ]

ಮೋಜುಗಾಣ, **ಮೋಜುಗಾರ** (ನಾ). ೧. ವಿರಾಸ ; ರಸಿಕ ; ಗುರು ಭಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಕೊಳವಿಮಾಕಾರ ಸಿನಿರಾಯನೊಂದಿಗೂ ನಿರ ಅನುಪಾತ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಿ ಎಲ ಮೋಜುಗಾಣ (ಕೂಟ. ೩-೪೩-೪). **ಮೋಜುಗಾರ** : ೧. ರಾಜಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತರಳುವ ಮೋಜುಗಾರರ ಬಿಳಿಯ ಮಟ್ಟಿಗಳೊಳಗೆ ಪೂಜೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು (ಕೂಟ. ೧೪೩-೧೪). ೨. ತಮಾಷೆ ಮಾಡುವವನು ; ಹಾಸ್ಯಗಾರ : ಒಳ್ಳೆಯ ಮೋಜುಗಾರರು ! ಕುದ್ಡ ವಾದ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟ ಮೇಳದವರು (ಕೂಟ. ೩೪).

[ಮೋಜು + - ಗಾಣ]

ಮೋಟಿ (ನಾ). ದಡ್ಡ ತನ ; ಅಜ್ಞಾನ : 'ಮೋಟೆವಾದ' ಪರಿಂ.

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೋಟು ; ತೆಲು. ಮೋಟಿ ; ಪ್ರಾಕೃತ. ಮೋಟು = ತಿಳಿಗೊಡುವುದು]

ಮೋಟಿ (ನಾ). ೧. ಕೈ, ಕಾಲು ಮುಂತಾದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ದವನು ; ಅಂಗಹೀನ : ಕೈಯಿಲ್ಲದ ಮೋಟನೆತು ಕಾಡಲ್ಲದ ಪೆಲವ ತೆತು ತುಳುಕಾಯಕ್ಕೂ ರಾಜಸ್ಥಾನಂ ... ಒಳ್ಳೆಗೊ ಸಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೪-೩) ; ಮೋಟನೆ ಮೋಟನೆ ಮೋಟನೆ ಮುಕ್ಕನೆ ... ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದುಕ್ಕೊಡವೆನ ಕಾಮನೆಯ ದುಕ್ಕೊಲೆಯರು ಕಣ್ಣೆ ಸೆದರು (ಕೂಟ. ೧-೪೯) ; ಮೋಟನೆ ಕೈಗಳು ಮೋಟನೆಗೊಳಿಸುವುದು ದುಕ್ಕೊಲೆಯ ಭಾವದಲಿ (ಕೂಟ. ೩೪ ೩೩೩) ; ಲೀಲೆಯಿಂದ ಒಪವಣ ಮೋಟನೆ ಕೊಡನೆ ಕೈಕಾಲ (ಕೂಟ. ೩೩-೪೩). (ಗು). ೨. ಕೈಕಾಲಿಲ್ಲದ ; ಅಂಗಹೀನನಾದ : ಮೋಟಿಗೊಡನೆ ಮೋಟಿನೆ ಹೆಂಡತಿ ಬೇಟೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು ಕಾಣಾ (ಕೂಟ. ೩೦೩-೩೦). ೩. ಮೋಳಾದ ; ಬರಿದಾದ : ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಡ ಬಾಗಿಯ ಎಗ್ರಹವೂ ತಮಾ ಮೊಕ್ಕುದೊಯಂಬ ಹಾಗೆಯೂ ಮೋಟಿ ವರದಂತ ಕದಲದೆಯಾದ್ದಂಥಾ (ಕೂಟ. ೧೩-೪). ೪. ಚಿಕ್ಕದಾದ ; ಗಿಡ್ಡ : 'ಮೋಟೆಗೆಯ' ಪರಾ.

[< ಮೋಟು + - ಲ್ಲ / ತಮಿ. ಮೋಟಿ ; ತೆಲು. ಮೋಡಿ, ಮೋಡೆಮು ; ಕೋತ. ಮೋಡ್ಡೆ ; ತೊಡ. ಮುಡ್ಡೆ]

ಮೋಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಎಪ್ಪಾ-ಮೋಟಿ, ಬೋಟಕಲ" (ಕೂಟ. ೧೩೩). [ಸಂ. ಮೋಟಾ]

ಮೋಟೆಕೆಯ 'ಮೋಟೆಗೆಯ' ನೋ.

ಮೋಟಗಯ್ಯ 'ಮೋಟಗಯ್ಯ' ನೋ.

ಮೋಟಗಯ್ಯ, ಮೋಟಗಯ್ಯ, ಮೋಟಗಯ್ಯ (ನಾ). ಪೂರ್ವವಾಗಿ ಬೆಳೆಯದೆ ಗಿಡ್ಡಾಗಿರುವ ಕೈ; ಮೊಂಡುಕೈ: ಹೋಗಿ ದಪ್ಪಯ್ಯಗಳ ಮಂಡೆಯನಿಗೆ ನಿಸ್ಸಯ ಮೋಟಗಯ್ಯಲಿ [ಮಾಣ. ಕೈಯಲಿ] ಬೇಗವಲಿ ತಿವಿ (ಮಾಣ. ೩೩-೦೬). ಮೋಟಗಯ್ಯ: ಭಂಡನೀತನು ಕಪಟವೇಷದ ತೊಂದು ಕಾಣನು ಮೋಟಗಯ್ಯ [ಮಾಣ. ಕೈ] ಗಳ ಮುಂದನಿಸ್ಸದೆ ತನ್ನ ಭಾವಕ ಜಂಗಮಾಕೃತಿಯ ಕಯ (ಮಾಣ. ೩೩-೨೫). ಮೋಟಗಯ್ಯ: ಅಂಗ ಚೋದ್ರೇಕದಿಂದವಗಡಿಸಿ ಮೋಟನೊಡವಲವಂ ಕಳುಗಿದು ತಿವಿಯ ತಪ್ಪದು ಮೋಟಗಯ್ಯಂದ (ಕೊಟ್ಟಿಲ. ೯-೨೬). [ಮೋಟ + ಕಯ್ಯ]

ಮೋಟನ (ನಾ). ೦. ನಾರವಾಡುವುದು. ೨. [ನಾಟ್ಯ] ಇಪ್ಪತ್ತು ಬಗೆಯ ಕರಕರ್ಮಗಳಾದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಧೂನನ, ಶ್ವೇತ... ಮೋಟನ. ವಿಸರ್ಜನ, ಅಪ್ಪಾನ, ತರ್ಜನ-ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕರಕರ್ಮಗಳಾದಂ ಗಳ (ಮಾಣ. ೯-೦೬). [ಮಾಣ.]

ಮೋಟರು 'ಮೋಟರು' ನೋ.

ಮೋಟವಾದ (ನಾ). ಅಪ್ಪಾನದಿಂದ ಕೊಡಿದ ಚರ್ಚೆ: ಹುರುಳಿವದ ಮಾತು: ಪೂರ್ವಕರ್ಮಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೆ ಮೋಟವಾದಂ ಸಲ್ಲದು (ಮಾಣ. ೩೯-೦೬). [ಮೋಟ + ವಾದ್ಯ]

ಮೋಟಾರ್ 'ಮೋಟಾರು' ನೋ.

ಮೋಟಾರು, ಮೋಟರು, ಮೋಟಾರ್ (ನಾ). ೦. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಚಲನೆಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಯಂತ್ರ: ಚಾಲಕಯಂತ್ರ: ಈ ವಂದರೆಯನ್ನೂ ಸ್ಪರ್ಶಕಾರಿಯನ್ನೂ (ಕಾಂಟಿಕ್ಟ ಮೇಕರ್) ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖಾಂತರ ಮೋಟಾರು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ (ಕಾಂಟಿ. ೨, ೩೩೯). ೨. ಚಾಲಕ ಯಂತ್ರದಿಂದ ನಡೆಯುವ ಕಾರು, ಬಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ವಾಹನ: ಈ ಕೋಶಾಹುಲವನ್ನು ಕೇಳಿ ಮೋಟಾರಿನೋಳಿನ ಜನರು ಸುತೃಪ್ತನ ಪರದೆ ಎತ್ತಿ ಪೂರಗನವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕ್ರಾಂತಿ. ೩೩): ಅವನು ಕೋಪದಿಂದ ಎಸೆದ ಆಟದ ಮೋಟಾರು ತಳವೇಲಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಕಾಲಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ (ಕಾಂಟಿ. ೩೯). ಮೋಟರು: ೨. ಸಮೃದ್ಧ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಮೋಟರುಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ (ಮಾಣ. ೨, ೩೦೫): ಉಳಿದ ಪಯಣಗರಿಗೆ ಮೋಟರು, ಟಾಂಗ ಮೊದಲಾದ ವಾಹನಸೌಕರ್ಯಗಳ ಸಿಗುತ್ತದೆ (ಕಾಂಟಿ. ೨). ಮೋಟಾರ್: ೨. ಬೈಸುಕಲುಗಳ ಮೋಟಾರುಗಳನ್ನು... ಮೊತ್ತವನವಂ ಬಡ್ತಿಪ್ಪನಂ ಕಾಣನಾ (ಪ್ರಸಾದ. ೨-೦೬). [← ಇಂ. Motor]

ಮೋಟಾಳು (ನಾ). ಕುಳ್ಳು: ಗಿಡ್ಡ: ಆಟಗೊಂಡು ಮೋಟಾಳೇ? (ಮಾಣ). [ಮೋಟ + ಆಳ್ಕು (< ಆಳ್ಕು)]

ಮೋಟಿ (ನಾ). ೦. ಮುಂಗೈ ಇಲ್ಲದವಳು. ೨. ಕುಳ್ಳುಗಿರುವವಳು: (೨). [ಮೋಟ + ಇ. / ತುಳು. ಮೋಟಿ, ಮೋಟಿ]

ಮೋಟು (ನಾ). ೦. ತುದಿ ಮುಂದಿರುವ: ಮೊನಟಗಿಲ್ಲದುದು: ಮೊಂಡು: ಹಾರ ಮೋಟು, ಗುದ್ದಲಿ ಮೋಟು, ಗೈಯುವವನಿಗೆ ಒಟ್ಟು (ಮಾಣ). ೨. ತುಂಡಾದ ಕೈ: ಮೊಂಡುಕೈ: ಕೇಶವನ ಬೊಟವಕವಾ ಸುರದ ಮೋಟುಳವು ವ್ಯಾಸನಚಿತ್ರ ತ್ಯಾಜ್ಯವಾದುದು ಹೇಸಿದುವನಂ ಬಿರುಟುಯಾಕಂಠ್ಯವಿದಿದುಳದ ಪೋಟುಯಂ ಕಾಂಕಾಕೊಡದಲ್ಲಿ (ಕಾಂಟಿ. ೨-೩೦): ದಂಡಿಸರದ ವಸಂತಮೋಕುಳಯೆಂದೆನೆ ಮೋಟರಡಲಿ ಮೊಟವದುವರಂಗಜಾಳಿ ಹೊಟದುದು ದಿಕ್ಪಟವಳದು (ಕಾಂಟಿ. ೬-೨೯-೪೯). ೩. ಕೊಂಡೆ, ರೆಂಬೆಗಳಲ್ಲದ ಮರದ ಭಾಗ: ಬೊಡ್ಡೆ: "ಸ್ವಗುಣ: ಭುಪ: ಶಂಕು: - ಈ ೩ ಮೋಟನ ಹೇರು" (ಮಾಣ. ೩೦೦) ೪. ಕೊಯ್ದವ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವ ಪೈರು: ಕೂಳೆ:

ಮೇಡ ಮೋಟು ಕಾಣದು, ಹೋದ ಪಡ್ಡ ಕಾಣದು (ಮಾಣ). ೩. ಉನ: ನ್ಯೂನತೆ: ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದರೆ... ಬೇಕಾದದ್ದು ಮಾಡು ತಿದ್ದುವ ಎಂಬ ಅಹಂಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮೋಟು ಮೇಲೆ ಮಾಡಲಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸುವೆವು (ಕಾಂಟಿ. ೨೯). (ಗು). ೬. ಕುಳ್ಳಾದ: ಗಿಡ್ಡವಾದ: ಮೋಟುಗೋಡೆಯನ್ನು ಹಾರುವುದು ಇವನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ! (ಮಾಣ. ೩೯): ಮೋಟುಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ತಲೆ ಕೊಂಕಿಸಿ ನಗು ಬೀರುತ್ತಿರುವಾಗ ಶೇಖರ ಒಂದು ಪೋಟೋ ತೆಗೆದ (ಮಾಣ. ೩೩). [ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮೊಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟು: ಪಾಲ. ಮೊಟ್ಟು: ತುಳು. ಮೋಟು, ಮೋಟರ್, ಮೋಟಿ: ಕೊಡ. ಮೋಟ್: ತುಲ. ಮೋಟು, ಮೋಡು]

ಮೋಟುಕೈ 'ಮೋಟುಗಯ್ಯ' ನೋ.

ಮೋಟುಗಯ್ಯ, ಮೋಟುಕೈ (ನಾ). ೦. ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕೈ: ತುಂಡುಗೈ: (೨). ಮೋಟುಕೈ: ೨. ಗಿಡ್ಡವಾಗಿರುವ ಕೈ: ಮೋಟುಕೈಗಳನ್ನು ತಿರುವುತ್ತ, ಕಂಬಗಳಂತಿದ್ದ ಆ ಕಾಲುಗಳಿಗೆ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಸರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಾಟ್ಯರಂಗವೇರಿದ ಗಣಪತಿ (ಕಾಂಟಿ. ೨೩೯).

[ಮೋಟು + ಕಯ್ಯ]

ಮೋಟಿ (ನಾ). ದಿಣ್ಣೆ: ಗುಡ್ಡ: ಗದ್ದಗೆ ಸೇವು ಯಾವುದೆ... ಬದ ಗಂಡ ಮೋಟಿಯ ದಣ್ಣೆಯ ಸುನಕ್ಕೆ ನಟ್ಟ ಕಲ್ಲು (ಕಾಂಟಿ. ೩೩-೩೩, ೩೩-೩೯: ೩೩೦): ಭಾಗಮಂಡಲದ ಕೋಟಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ, ಮುಂದಾರತ್ತ ಎಂಬ ಮೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಖರಗಿ ಮಡಗಿ... ಕೋಟಿಗೆ ಇವು ತಿದ್ದರು (ಮಾಣ. ೯೯). 'ಮುಂಗೈ', 'ಮೋಡು' ಪರಾ.

[ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮೋಟು]

ಮೋಟಾಯಿತ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಹತ್ತುವಿಧವಾದ ಶೃಂಗಾರ ಬೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ೨ ಪ್ರಿಯಕರನ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಆತನನ್ನು ನೆನದಾಗ ಸ್ವಲ್ಪಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅಂಗಚೇಷ್ಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸೂಚಿತವಾಗುವ ಪ್ರೀತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ: ಬಿಡ್ಡೋಳಿ ಮೋಟಾಯಿತ... ಕುಟ್ಟಿಮಗಳೆಂಬ ದಲವಿಧೇಶಭಾವಗಳುಳ್ಳ ವೀರಸಿಯರಿಂ (ಮಾಣ. ೨೩೯). [ಮಾಣ.]

ಮೋಡ (ನಾ). ೦. ಮುಗಿಲು: ಮೇಘ: "ನೀರೇದ್ಯುಂಗಲ್ ಮೋಡ ಮೇಘದ ನಾಪು" (ಕುಮಾರ. ೩೩): ತೊಲಗದ ಮೋಡವೊಂದಿ ದುದು... ಶರತ್ಪ್ರಥಮಪ್ರದೇಶಮೇ (ಮಾಣ. ೯-೩೬): ಮೋಡವ ಗಟ್ಟಿ ಚಂದಕರಣಕೆ... ಮನೋಹರಾಕೃತಿಯೊಳರ್ದನತಿದ್ದುತಿಯಿಂದಿ ಉದ್ಧಿಂ (ಮಾಣ. ೩೩): ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳು ಮುಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳು ತಿದ್ದುವ (ಮಾಣ. ೨೩). ೨. ಮೋಡ ಕವಿದ ವಾತಾವರಣ: ಮುಟ್ಟು: "ದುರ್ದಿವಪ್ರತಿವಿರಮೆನ ಮೋಡಮೊಂದಿಸಿಕ್ಕು" (ಕಾಂಟಿ. ೦೩-೪). ೩. (ಅಲಂ) ಚಿಂತೆಯ ನೆರಳು: ಅವನ ಮೊಗದಲ್ಲಿ ಕರು ಮೋಡ ಸುಳಿದುತು (ಮಾಣ. ೩೩). ೪. ಅಪ್ಪಾನ: ಮೌಢ್ಯ: ಮೋಡಮಾಟು ತೀದ ಕಳೆಗಂ ಬೆಳಗುವ ಚಂದ್ರಮನಂತೆ ಮೋಡ ಮುಟು ತೀದ ಕಳೆಗಂ ಬೆಳಗುವ ಯಮಕರ್ (ಮಾಣ. ೦೩೦-೦೩).

ಮೋಡ ಕವಿ = ೦. ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮುಟ್ಟಾಗು: ದೂರ ಪಶ್ಚಿಮದಿಗಂತದತ್ತ ಮೋಡ ಕವಿದು ಮುಟುತ್ತಿತ್ತು (ಮಾಣ. ೩೩). ೨. (ಅಲಂ) ಚಿಂತೆ ಅವರಿಸು: ಮೋಡ ಕವಿದಾ ಮೊಗದಿ ನನ್ನ ದೇಯಂದಂ ಮೊಂಡಿ ಅರಗಲೆಯಾದೊಡನಂದಂ? (ಕಾಂಟಿ. ೩೩-೨). ಮೋಡಮುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು = ಮೋಡಕವಿ ೦: ಒಂದೇ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮೋಡಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಳೆ ಬರುವ ಹಾಗಾ ಯಿತು (ಮಾಣ). ಮೋಡ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳು = ಮೋಡ ಕವಿ ೦: ಮೋಡ

ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮೂಲಗ್ರಂಥೋಪಮೇಷ (೨೦೨). ಮೋಡ ಹಾಕು = ಮೋಡ ಕವಿ ೧ :- ಮೋಡ ಹಾಕಿದರೆ ಬೀತ, ನೆಗಡಿ (ಕುಗಣ. ೫೨). [ದೇ.೩ ತಮಿ. ಮೋಟಮ್, ಮೂಟಮ್, ಮೂಟ್ಟಮ್; ಮಲ. ಮೂಟಲ್; ತುಳು. ಮೂಡ, ಮೋಡ, ಮೋಡು; ಕೊಡ, ಮೋಡ; ತೆಲು. ಮೋಡಮು; ಕುಳಿ. ಮುಡಂಗ]

ಮೋಡ್ (ನಾ). ಹೆಡ್ಡು : ತಿಳಿಗೇಡಿ : ಮೂಡ್ : "ಗಾಂವನೊಳು ಮೋಡದೊಳು ಮೋಡವದ" (ಕುಟು. ೪೬); ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಓತ್ತೂ-ಕೊಟ-ಕೋಡು. ಮೂಡ-ಮೋಡ (ಕುಟು. ೨೬೦ ಶ್ಲೋಕ); ಈ ರೀತಿ ನಮ್ಮ ಜನಗಳು ಮೋಡರು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದೇಮೋ ನಿಜ. ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಮೂಲಕಾರಣ (ಕುಟು. ೫೦). [<ಸಂ. ಮೂಡ್. / ತಮಿ. ಮೋಟನ್; ತೆಲು. ಮೋಡಿ; ತುಳು. ಮೋಡಿ]

ಮೋಡಂಗವ್ವ (ನಾ). ಮೋಡ ಕವಿಯುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮುಬ್ಬು : ಸರದಾಗುವನೆಂತು ಮೋಡಂಗವ್ವ. ತೊಲಗಿದವುಂಕೆ ಮೂಡಿದುದು ರಾಮನ ಮನಕೆ ನಿಶ್ಯಂಕೆ (ಪ್ರೀತಿಕಾ. ೨೪೦-೨೬೩).

[ಮೋಡ್ + ಕವ್ಯ (ಕವ್ಯೆ)]

ಮೋಡಾ (ನಾ). ಹಳೆಯ ವಸ್ತು. -ಪದಾರ್ಥ.

ಮೋಡಾ ಅಂಗಡಿ = ಹಳೆಯ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಅಂಗಡಿ : ಗುಜರಿ : ಒಂದು ಮೋಡಾ ಅಂಗಡಿಯ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ತೂಗಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೂಲಚಿತ್ರವು ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿತು (ಕುಟು. ೧೦೦); ಅವನ ಮೋಡಾ ಅಂಗಡಿಯ ಮುಂದಿದ್ದ ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡ (೨೪೩. ೬೨). [ಕುಟು. ಮೋಡಾ]

ಮೋಡಗತ್ತಲೆ (ನಾ). = ಮೋಡಂಗವ್ವ : ದಳಮೇಷತೊತ್ತರಿ ಮೋಡಗತ್ತಲೆ ಗಾಳ ಹನಿ ಮೊಳಗು ಸಹಿತ (ಕುಟು. ೬-೬೬); ಕಾಡು ಗತ್ತಲೆಗೆ ಮೋಡಗತ್ತಲೆಯೂ ಸೇರಿ ಮುಸುಂದಿದ್ದದಾಗಿ ಅಳು ಹೋಗಿತು ದ್ವಿ (ಕುಟು. ೦೦೦). [ಮೋಡ್ + ಕತ್ತಲ್ (ಕತ್ತಲೆ)]

ಮೋಡಾಮೋಡಿ (ನಾ). ೧. ಸೊಗಸಾದ ರೀತಿ.—ಶೈಲಿ : ಅದವಾದ ವೈಖರಿ : ಕೆಲಕೆಲವರು ಮೋಡಾಮೋಡಿಗಳು ಕೆಲಕೆಲವರು ಗುಂಥಾ ಗುಂಥೆಗಳು ಕೆಲಕೆಲವರು ಭಾರಾಪಂಚಕಮಂ ಮುಂದೆಯ ತೋಜುತ್ತಂ ಜಲಧಿತರಂಗದ ತೊದಿಂದಾ ಹಯಬಲವಿಘ್ರಾಂಗಕೆ ಕಾಲ್ಪಾಪಿನೋಕ್ಕಿಲ ದೊಳಮತಿಶಯಮಾಗರೆ ನಡೆವೆ ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ಸಂದಳು (ಕುಟು. ೬-೬೬); ಕಾಡುಗಳ ಫಾಯದ ಕೆಳವುಗಳ ಕೈಮೆಗಳ ಮೋಡಾಮೋಡಿಯು ಬೃಗದ ಲರಿತಚಿತ್ರದ ಚರಂಭುಜದ್ವಳಿ ಹೊಯ್ದದಿವರು (ಕುಟು. ೦೧-೬); ಅಗಲಂಬರ ಧರಣಕಮೆಲ್ಲ ತಂಬಿ ಬರೆ ಜೈತ್ರನುಹಿ ಸ್ಥಳಿ ಮೇಳದ ತನ್ನ ಬಲದ ವೈಭವದ ಮೋಡಾಮೋಡಿಯಂ ಗಾಡಿಯಂ (ಕುಟು. ೬-೬೬). ೨. ಚಾತುರ್ಯ : ಕೈಚಳಕ : ಲುಳಯಲೋಚ್ಚಾರದಲಿ ಮೋಡಾಮೋಡಿಯಂದಲಿ . . . ಕರ್ನಾಟಕಿಯ ಸಾಂಗೀಜಾಂಗಶ್ರಮ ವನು ತೋಪದನು ಪಾರ್ಥ (ಕುಟು. ೬-೬೬); ಹೊಗುದ್ದೆ ಹೆಚ್ಚಾಳುಗಳ ನೆಗಮೊವು ಮೋಡಾಮೋಡಿಯಲಿ ಕೈಮಗುಚಿ ಕಳೆದನು ನಿಮಿಷದಲಿ ಹೇರ್ ರಾಶಿಗಳ (ಕುಟು. ೦೬-೬); ಬೆರಸಿ ಭಾಕಾಧೂನಿಯಲಿ ಬೊಪ್ಪರಿ ಬಾಡಾಡಿದಿಯಲಿ ಮೋಪರಿ ಮೋಡಾಮೋಡಿಯಲಿ ಮುಚ್ಚಿ ಪ್ರಪಾದದಲಿ . . . ಕಾದಿತು ಸೇನೆ ಸೇನೆಯಲಿ (ಕುಟು. ೬-೬೬-೬). ೩. ಬೆಡಗು : ಬಿನ್ನಾಣ : ವಿರಾಸ : ಪರಿವಿತದ ಮೋಡಾಮೋಡಿ ದುನುಭವದೊಳ್ ಮಲ್ಲಭನ ಮನಂ ಪಟ್ಟುಸುವ ಕಾಲಮನಜುಮು (ಗ೦೪. ೨-೦೦೩ ೪); ಸುಳಿದುದು ಸುಮರಣಾ ಮಹಾದ್ರಿಯಲಿ . . . ಮೊಪ್ಪಿ ದೊಗುವ ಮಹಮಂದಿಗಳ ಮೋಪರದ ಮೋಡಾಮೋಡಿಯಲಿ ಡಾವರಿ ತೈದ್ರಿಯದಲೊಂದಿರೆ ಸೇಲಮುನಿಜನವ (ಕುಟು. ೦೦-೬).

೪. ಮೆರೆತ : ಪ್ರದರ್ಶನ : ಅಪರಿ ವೃದ್ಧಿಶ್ಚರರ ಒಪಳಾಸ್ತುಪದಲಿ ಮೋಪರಿಸಿದರು ಮೋಪದ ಮೋಡಾಮೋಡಿಯಬಲೆಯರು (ಕುಟು. ೦೬-೪೪); ಭರತಾಧಿದೇವತೆಯಂಕೆ ನಿಂದರಾ ತಾಣದೊಳಗಾ ದಿವ್ಯವನಿತ ಮೋಪದ ಮೋಡಾಮೋಡಿ ಮೋಪರಿಸಿ ನಿಂದಂದದಿಂ (ಕುಟು. ೬-೬). ೫. ರಭಸ : ವೇಗ : ಕವಿಮುದು ಗಟ್ಟಿಗಟ್ಟಿ ಳಾಮನವನ ಮೋಡಾ ಮೋಡಿಯಲಿ ರಣವಕೆ ಕರ್ಣದ್ರೋಹಿಯಾವೆ ತೋಜು ತೋಪಿನುತ (ಕುಟು. ೦೬-೬). ೬. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಯಂ ಮೋಡಾಮೋಡಿ ಸರಸೋಪಾಯ ಸದುಪಾಯಂ ಮೊಪಿಯ . . . ಧರ ಯೊಳವು ಮೊದಲಾಗಿ ಸೊಗಸುವ ಭಯ ರಾಗಂಗಳು (ಕುಟು. ೦೯-೦೩).

[< ಮೋಡಿ, / ತಮಿ. ಮೋಟಾಮೋಟಿ; ತೆಲು. ಮೋಡಾಮೋಡಿ]

ಮೋಡಿ (ನಾ). ೧. (ನಡೆ, ನುಡಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ) ರೀತಿ : ವೈಖರಿ : ಶೈಲಿ : ವರಸೆ : ಮೋಡಿದನು ಕುರುಡಾಯನಲಿ ಹೊವ್ವಾಡಿ ಬರಬೇಕೆಂಬ ಭಾಮನ ಮೋಡಿಯನು ಸೃಪನಜುಮು ಸಂತ್ಸೈದನು ಸಾಮದಲಿ (ಕುಟು. ೦೯-೨೦); ನಮ್ಮ ನಗರವನೊರಿಸಿ ಮೋದುವ ಮೋಡಿ ಮೋಪಿಯೊಳವನಲ ದೆಯಂದ (ಕುಟು. ೬-೬-೬); ಪರಿಚರೋದಿದರು ದುಡೆದನಿ ದೈತ್ಯನ ಮೋಡಿಯಂತುಟಿ (ಕುಟು. ೦-೬-೬೬). ೨. ಸ್ಥಿತಿ : ವೃತ್ತಿ : ಪ್ರಿಯಮು ಮುಖವನ್ನೊಳಗೆ, ನಿನೊಳಗೆ ಚಂದರನು, ನವಿಬ್ಬರಾ ಮೋಡಿಯನು ಸಮಾಪ್ತ (ಕುಟು. ೦೬-೬). ೩. ಶೀಲ : ಗಾಂಭೀರ್ಯ : ಗತ್ತು : ಮೇಳವದ ಮೋಡಿ [ಕುಟು. ೦೦೦]. ರೂಢಿ. ವೇದಿಯಲಿ ರಘ ದಮ್ಯಾಳಿತು (ಕುಟು. ೬-೬೬); ಹನುಮನ ಮೊಗದ ಮೋಡಿಯ ಧೂತ ವಚನದ ಬಗೆಯ ಭಂಗಿಯನಾ ಪ್ರಹಸ್ತ ವಿವೇಕದಿಂದಳು . . . ಇವನ ನುಡಿಸಿದ ಮೋಡಬೇಕೆಂದ (ಕುಟು. ೨-೬-೬೬); ಮೋಡಿಯೊಳು ಒಂವಿದಿಯೊಳಿಲಕಂ ಮುಪ್ಪಾಕೊಂಬ ಮುದ್ದು ಮೆಯ . . . ಕಳಗು ಮಲ್ಲರ ದೃಷ್ಟಿ ಮನಸ್ತಮಂಗಳು (ಕುಟು. ೯-೦೬೬); ನಿಲುವಿನ ಮೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಡುಗಿಯ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ . . . ವಿರಾಸದ ಒಳ್ಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು (ಕುಟು. ೧೩). ೪. ಬಿಗುಮಾನ : ಗರ್ವ : ಮುನಿವದತ್ತನಾದಿನ್ನು ಮೋಡಿ ಯತ್ತಣದು ಮನವ ಬೈತಿಟ್ಟು ಮಾಮಲವುದತ್ತಣದು (ಗುಟು. ೩೦) ಏನೆಂದಜಾಯದೇವದೊಳನಿಯಳಿಭಾಮನಗೊಂದಿರೆ ಮಜ್ಜರಿಸದೆ ಮೋನ ದೊಳರದೆ ಮೋಡಿಯ ಕಾಸಿದ ಸ್ಥಾನದಿ ಮನಗರಗವುದು (ಕುಟು. ೬-೦೬); ಮೌಕ್ಯಳಂ ತಕ್ಕಿನಿಂದೊಲೈಗೊಳೊ ಮುನಿವರ್ ಮೋಡಿಯೊಳ ಪಾರೊದಿವರ್ (ಕುಟು. ೬-೬೬). ೫. ಬಿಕ್ಕ : ಬಿನ್ನಾಣ : ಬೆಡಗು : ಹಿರಿಯಳರ್ಧಂತವಳಿಪ್ಪೇಕುರವಣಿಯು ಯಾ ಗಾಡಿ ಮೋಡಿಯು (ಕುಟು. ೯-೦೬); ಕುಟುನಗಿಯ ಮೋಡಿಯೊಳೊಮ್, ಕಾಂ ಒಬ್ಬರುಂ-ನಲ್ಲಿ ! ಒಬ್ಬರು ! ಕುಳ್ಳಿರ ಎಂದು ಪಾಪಾಯಂ ತೋಪ ತಾನುಮೊತ್ತಿನೊಳ್ ದುಂಡಿ (ಕುಟು. ೧೩-೨೬). ೬. ಸೊಗಸು : ಅಂದ : ಅಗಡು ಮೋಡಿ [ಕುಟು. ೦೦೦] ಹೊಗು ಹೊಪವು ನಡ ಭಟನಿರದ ಜಗದರಸ ರಾಮಂಗಿ ಕೈಗಳ ಮುಗಮುಗಿದು ಕೆಲಸಾರುತಿರ್ದುದು (ಕುಟು. ೯-೦-೨); ಆಮುವಧ್ಯಾತ್ಮವರವಟ್ಟು ಶೃಂಗಾರತ್ಯಾಗಭೋಗದ ಮೋಡಿ ಮೊಪಿಯ . . . ಸೂಕ್ಷ್ಮಸುವನಾಲಿಸಿರೋ (ಕುಟು. ೦-೦೪); ಮೋಡಿಯನೇವೆಯನ್ನೀ ಮನೋಮೋಹನಾ (ಕುಟು. ೬-೬೬). ೭. ಆಕರ್ಷಣೆ : ಸೆಳೆತ : ವಿಮೋಹದಾಗರಂ ಮೋಡಿಯ ಮುಂಟವಂ (ಕುಟು. ೦-೦೪); ಈ ನಡೆಯಾ ಗಾಡಿ ಯಾ ಮೋಡಿ . . . ಅಗಲವದಮು (ಕುಟು. ೨-೯-೦೦); ಇವಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಆ ಮೋಡಿಯತ್ತು . (ಕುಟು. ೧೬). ೮. ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ : ವಿಶೇಷತೆ : ಅರಲಂಬಗರಸವಿವಾಡಿ ಚಿಲ್ವನವನ್ನೆದು ಸರಲನಾಂಪೊಡ ಹತ್ತು ಸರಲ ದೊರೆ ಓದಿವುದು ಮೋಡಿಯನೆ ಕವಗಳ ಹತ್ತು ಬೆರಳೆನುವು ಸರಲದೊಳು (ಕುಟು. ೬-೬೬). ೯. ಕೈಚಳಕ :

ಬೇಕೆಂಬುದೇ : ಮೋಡಿಯೇ : ಅದೇನಿವನುಂಪ್ರಕೃತವಿವ ಮೋಡಿ
ಬೇಡೋವರೂ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಜಯವಧುವ ತಿರುಹಿದನು
ನಿಮಿಷದಲಿ (ಕೋ. ೧-೨೩-೪೪) : ಫಲಸೂಚನಾತ್ಮ ಮೋಡಿಯಲಿ
ವಲ್ಲಕ್ಕೇಂ ದಿನದಮನೆ ಬಾಚುವ ವೈದಿಕೋತ್ತಮರುಗಳ ಮನುಷ್ಯಂ . .
ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಿರೋದನು (ಕೋ. ೩-೨-೨೩) : ರೋಡಿದ ಭಟನೆಂಬುದಂ
ಬಲ್ಲ ಕೋ ಕೋ ಮೋಡಿ ಬೆರಗಾಗಿಹುದು ಪವನಜಂಗಿಯು ನೀ
ನೋಡಲವು (ಕೋ. ೩-೩-೪) : ೧೦. (ಯಕ್ಷಿಣಿಗಾರನು ಯಾವ
ದಾದರೂ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂಳಿ
ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಬಲದಿಂದ ತೆಗೆಯಲು
ಹೇಳುವ) ಯಕ್ಷಿಣಿ : ಇಂದ್ರಜಾಲ : ಮಾಟ : ಪರದೆ ಬಿದ್ದ
ಮೋಲೂ ಕೆಲವು ಕ್ಷಣಗಳು ನಾಟಕಮಂದಿರ ಮೋಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಮೌನ
ವಾಗಿತ್ತು (ಕೋ. ೧೩) : ಮೋಡಿ ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆ ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿ
ನೆಲಸಿತು (ಕೋ. ೩೩) : ೧೧. ಮಾಯೆ : ಗಾರುಡಿ : ಮತ್ಸ್ಯ
ಸೃಪ ಸಗತ . . ನಿಮ್ಮಯ ಮೃದುಮನನ ಒಲು ಮೋಡಿ ಗಾಡಿಗಾಗರು
ಸರಿಯಂದ (ಕೋ. ೩೩ : ೩-೨) : ಈವರೆಗೂ ಬಾಡಿ ಬತ್ತಿದಂತಿದ್ದ
ನೀನು ಅದಾವ ಮೋಡಿಯಿಂದ ಅರಳುಮುಳ್ಳಿಯಾದಿ ? (ಕೋ. ೧೩) :
೧೨. ಮಂತ್ರ : ತಂತ್ರ : ತಮ್ಮ ಮಾತು ಕೇಳದರೆ ನಮ್ಮ
ಮೋಡಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಿರುವೆವೆ (ಕೋ. ೪) :
ವಿಠಲರಾಯರು ಈ ಎದುರುಮೋಡಿ ಎದುರಿಸಲೇಬೇಕಾಯ್ತು (ಕೋ. ೩೩) :
೧೩. ಮೋಸ : ಮಂಜನೆ : ಕೃತಕಮಾರ್ಗದ ಮೋಡಿಯಲಿ ಪರಿಚಿತನು
ನೀನಲ್ಲಕ್ಷದಿವುಲಕ್ರತುವಿಧಾನವನ್ನರಿಯದಿರೋವರಂದನೆಂದ (ಕೋ. ೧೩ :
೧೪-೩೩) : ೧೪. ಪರ : ಮೋಡಾಟ : ನನಗೆ ಆಗಿ ನೀಡಿ ಎಂದೆಂದ
ಬೇಡಿದನು ಬೇಡಬಂದರು, ಮೋಡಿ ಬೇಡೆಂದು ಬೇಡಿದರು (ಕೋ. ೪) :
೧೫. (ಬಣ್ಣದ) ಛಾಯೆ :— ಪ್ರಭಾವ :— ಛಾಪು : ಎಳೆಹರೆಯದ
ಹುಡುಗಿ ಆಳ : ತುಸುಕೇವು ಮೋಡಿಯ ಮೇಲಿದ್ದಳು (ಕೋ. ೩೩) :
ಎಳೆಯೊಳು ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರ್ಗಲಂಕಾರದ ಮೋಡಿಯನ್ನು
ಪರಡುತ್ತ (ಕೋ. ೩೩) : ೧೬. ಕುದುರೆಸವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು
ಬಗೆ : ದಾಟು ದೀಟು ಹೊಳಹು ಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ ಮೋಡಿ . .
ವರತರಹಮೆಂಬ ನವ[ಕೋ. ನವೀನ]ಗತಿಗಳೊಳು ತನ್ನ ಮನಮು ಹಯದ
ತನುಗತಿಗಳಾದಂತೆ ಪಾಪವಿನ್ಯಾಸಗಳೂ ಕೋಟಾತ (ಕೋ. ೩-೩೩ : ೩-೩೩) :
೧೭. ವೇಗದ ಬರವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮೊಟಕು ಮಾಡಿ
ಬರೆಯುವ ಲಿಖವಿನ್ಯಾಸ : ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಸಿ
ಬರೆಯುವ ಬರವಣಿಗೆ : ಮೋಡಿದು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಸ್ವಹಸ್ತದ
ಮೋಡಿಯ ಬರೆದ ಬರಹನು (ಕೋ. ೩-೩೩) : ಉದ್ಯಮೋಡಿ
ಬಳಿಯ ಮುಟ್ಟಿಗೆ ರೋಡಿಯಿಂದ ಕೆಲಸರು (ಕೋ. ೩೩) : ಪಾಮ ಅ
ಪ್ರಕಾರ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟಿ. ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಅವರು ಮೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಪಾಕ
... ಹೇಳಿದರು (ಕೋ. ೩೩ : ೩೩) : ೧೮. ಹಸನು ಮಾಡಿದ ಅಡಕೆ
ಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಬಹಳ ಎಳೆದ ಅಡಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾನಗಿ ಕೊರೆದು
ಚೂರುಮಾಡಿ ಕುದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥಾಂಗ ಕೊರತು. ಲವಣ
ಚೂರು. ಮೋಡಿ. ಅಣ್ಣವಾರ. ದೇವಾವಾರ. ಎಂದು ಬೇರೆಬೇರೆ
ರಾಶಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕೋ. ೩೩) : ೧೯. [ಸಂಗೀತ]
ಮದ್ದಳೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೈಖರಿ :—ಗತ್ತು :
ಅ ಸಮುದ್ರಮೋಳೆ ಮದ್ದಳೆಗೆ ಮದ್ದಳೆಯಂ . . . ಲಾಗು ಮೋಡಿ
ಭಮತ್ಕಾರ ತುಡುಕು ರಿಗ್ಗುವನೆ ಪಹರಣಿಗಳೆಂಬ ನಾನಾಶಬ್ದಗಳಂ
ದಾಡಿದೆ (ಕೋ. ೩-೩೩ : ೩) : ಬಾಡಿದನೊರ್ವನಮರ ಮದ್ದಳೆಯ
ಲೀಲೆಯೊಳು ತುಡುಕುಪಹರಣಿ ರಿಗ್ಗುವನೆ ಮೋಡಿಗಳನು ಮಾಡಿ

(ಕೋ. ೩-೩೩ : ೩-೩೩).

ಮೋಡಿಗೆ = (ಮಾಟದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಡೆದು ಮಾಡಿ)
ಮಾಟ ಮಾಡಿ ಹೂಳಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆ : (೪). ಮೋಡಿ
ಮಾಡು = ೧. ಮಾಟ ಮಾಡು : ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮಾಡು :
ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮೋಡಿ ಮಾಡುತ್ತಾರಂತೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ
ವಿದೆಯೇ ? (ಕೋ. ೩೩) : ಯಾವ ಮೋಡಿ ಮಾಡಿ ಸುಬ್ರಾಯರನ್ನು
ಒಳಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡನೋ ಎನೋ ? (ಕೋ. ೩೩) : ಹಾವಾಡಿಗ ಮೋಡಿ
ಮಾಡ್ತೆಗೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟು ಈಗ ಹಿಂಗೆತೀಯೋ ? (ಕೋ. ೩೩ : ೩೩) :
೨. ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು : ಸೆಳೆ : ಈ ಕುಣಿತಗಳಂತೂ
ಜನತೆಗೆ ಮೋಡಿ ಮಾಡಿಯೇ ಬಿಡುವುವು (ಕೋ. ೩೩) : ಮೋಡಿ ಹಾಕು =
೧. ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ
ಹೂಳು : (೪) : ೨. ಮಾಟ ಮಾಡು : ಮಂತ್ರದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ
ಒಳಪಡಿಸು : ಮೋಡಿ ಹಾಕಿದಂತಾಗಿ ಅವನನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡು
ವಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕೋ. ೩೩) : ಜನರಲ್ಲೂ ಮೋಡಿ ಹಾಕಿದ್ದಂತೆ
ಎವೆಯಕ್ಕದೆ ಸಂಗೀತ ಕೇಳುತ್ತ ತಲ್ಲೀನರಾದರು (ಕೋ. ೩೩) :
೩. ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು : ಸೆಳೆ : ಮೋಡಿ ಮಾಡು :
ದಾ. ನೋಡುತ್ತವರು ಮೋಡಿ ಹಾಕುವಂತಹ ಭಾಷಣಾರರು
(ಕೋ. ೩೩) : ಎರಡು ದಿನದಲ್ಲಿ ಅಂಥೋಣ ಸುಬ್ಬುವಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ
'ಮೋಡಿ' ಹಾಕಿದ್ದ (ಕೋ. ೩೩) : ನಿಮಗೆ ಮೋಡಿ ಹಾಕೋ ವಿಧ
ಬರುವುದು (ಕೋ. ೩೩ : ೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೋಟ : ಮಲ. ತುಳು. ತೆಲು. ಮೋಡಿ. /
ಹಂ. ಮರಾ. ಮೋಡಿ]

ಮೋಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂಲಿಕೆ : ಹಿಪ್ಪಲೀಮೂಲ :
"ಮೋಡಿ - ಶಿರ. ಹಿಪ್ಪಲೀದೇರು" (ಕೋ. ೩) : ಗೆಟು ಭಾರಿಗಿ,
ಹಿಪ್ಪಲೀಮೂಲ (ಮೋಡಿ). ಚಪ್ಪ, ಬೆಳ್ಳಕ್ಕ, ಅಗರಧೂಮ
ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ತೂಕ ಚೂರ್ಣಮ ಮಾಡಿ (ಕೋ. ೩೩) :
ಕಾಡುಮೆಣಸಿನ ಬಳ್ಳಿಯ ಬೇರು ಮತ್ತು ಮೋಡಿಕಡ್ಡಿಗಳು ಗೂಗದಲ್ಲಿ
ಮೆಣಸಿನಂತೆ (ಕೋ. ೩೩ : ೩೩-೩೩ : ೩೩) : [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೋಟ]

ಮೋಡಿ (ನಾ). ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವಳು : ದಡ್ಡಿ : ಅಲಂಕಾರಕುಲದೊಳ
ಪರಡಿ ನಿರುಮಾಡಿದ. ಸುಕುಮಾರತೆಯನಂತಲ್ಲದೀ ಪ್ರಾಕೃತರ
ಪಾಸೆಯ ಮೇಧಿ[ಮೋಡಿ]ಯಲ್ಲ (ಕೋ. ೩-೩೩ : ೩-೩೩) : 'ಮೋಡೆ'
ಪರಾ. [ಮೋಡ್ + - ಇ]

ಮೋಡಿಕಾರ 'ಮೋಡಿಕಾರ' ನೋ.

ಮೋಡಿಕಾರ್ತಿ (ನಾ). ಗಾರುಡಿ ಮಾಡುವವಳು : ಮಾಟಗಾತಿ :
ನೀನಾರು ? ನೀನು ಮೋಡಿಕಾರ್ತಿಯೋ ? (ಕೋ. ೩೩) :

[ಮೋಡಿಕಾರ (< ಮೋಡಿಕಾರಿ) + - ಕ್ತಿ (< - ಇತಿ)]

ಮೋಡಿಕಾರ. ಮೋಡಿಕಾರ (ನಾ). (ಹಣದ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ) ಇಂದ್ರ
ಜಾಲ ಮಾಡುವವನು : ಯಕ್ಷಿಣಿ ಮಾಡುವವನು : ಮಾಟಗಾರ :
ನಾಡು ಓಡುವಾಗ ಮೋಡಿಕಾರ ಒಂದ (ಕೋ. ೩೩) : ಮೋಡಿಕಾರ : ನರಿಯು
ಮುತ್ಸದ್ಧಿ. ಮೋಡಿಕಾರನೇ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ತೇಜ ಅನುಕರಣಗಳೇ ಕೆಲ ಇರುವ
ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಕನಕರ ಪಡಿ (ಕೋ. ೩೩ : ೩೩) : ನಿಜವಿದ್ದು ನನ್ನ ಸುಳ್ಳು.
ಸುಳ್ಳಿದ್ದು ನನ್ನ ನಿಜವೆಂಬ ಮಾಟ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವ ಬಾಯ್ದಡಿಕೆ
ಮೋಡಿಕಾರರ ಕುಲ. ಯಾವ ಕುಲ ? (ಕೋ. ೩೩) :

[ಮೋಡಿ + - ಕಾರಿ (< - ಕಾರಿ)]

ಮೋಡಿಗೊಳ, ಮೋಡಿಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಂದವಾಗು :
ಚೆಲುವಾಗು : ಮೋಡಿಗೊಂಡಿವ ನಾನು ತೊಳವ ಮುಖವಿಶಾಸಂ

ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳೆ ಲೇಸಂ (೨೫೦-೭-೦೬). ಮೋಡಗೊಳು : ೨. ಹರ
ಮಾಡು; ಮೊಂಡಾಟ ಮಾಡು : ಕೋಪವೆಸಗದೆ ಮೂಗುವದದೆ
ಮೋಡಗೊಳದ ಲೋಕಗಂಚಿತವೆನಲೊಡ್ಡುನೊಡ್ಡುನೆಯನುವಾಗಿ ನೂಡಿವು
ದವರೊಡನೆ (೨೫೦. ೧-೦೦). [ಮೋಡಿ + ಕೊಳ್ಳೆ]

ಮೋಡಗೊಳು 'ಮೋಡಗೊಳ್' ನೋ.

ಮೋಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಆಕರ್ಷಿಸು : ಸೆಳೆ : ಮೋಡಿ ಮಾಡು : ಸ್ವರನವ್ವ
ನಿಲ್ಲದಂದಿ ಜನಪಂನಣಿಗಸೋಡಿಸರ್ ಮೋಡಿಸರ್ ಮುಚ್ಚರದಿಂಪಲ್ಪ
ದಿಸರ್ . . . ಅದೇನೊರ್ವನೆ ನೆಟವನೆ ಮೇಲೆಂದು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ಟುತಿರೆ
ಬಂದರ್ ಬಿಂಕದಿಂ ಸಂಕಿಸದೆ ಸಕಲವಿದ್ಯಾಧರ್ಮಸಮೂಹಂ (ಕರ್ತವ್ಯಂ
೧-೨೦೬). [ಮೋಡಿ + ಇಪ್ಪ]

ಮೋಡೆ (ನಂ). ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದವಳು : ಮೂಢೆ : ಅಪೇಂ ಮೋಡೆಯ !
ಪೋ ! ತನಾಣೆ ಕಣ್ಣಾಣೆ ಕೀಳ್ತೆಂ (೨೫೨೪. ೦೦೫-೦೬). 'ಮೋಡಿ'
ಪರಾ. [ಮೋಡ್ತೆ + ಎ]

ಮೋಣ (ನಾ). ಒಣಗಿದ ಹಣ್ಣು. [ಸಂ.]

ಮೋತಾದಾರ (ನಾ). ಕುದುರೆಗಳ ಅರೈಕೆ ಮಾಡುವವನು : ಕುದುರೆ
ಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ : ಕಾಸ್ತಾರ : (೧).
[←ಮರಾ. ಮೋತಾದಾರ್, ಮೋತದ್ದಾರ್]

ಮೋತಿ 'ಮೂತಿ' ನೋ.

ಮೋತಿಖಾನೆ 'ಮೋದೀಖಾನೆ' ನೋ.

ಮೋತಿಬಿಂದು (ನಾ). ಕಣ್ಣಿನ ಗುದ್ದೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ 'ಚುಕ್ಕೆ'
ಅಥವಾ ಹೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗ :
ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಬೀಳುವ ಗುಣಕಾರಿಗಳಲ್ಲದೆ "ಮೋತಿಬಿಂದುನಾಶ"
ತೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ತವಕ ಪಡುವುದು ಸಹಜವೇ ಸರಿ
(೨೫೨೪. ೦೬೦). [←ಮರಾ. ಮೋತಿಬಿಂದು, ಮೋತಿಬಿಂದು, ಮೋತ್ಯ
ಬಿಂದು, ಮೋತ್ಯಬಿಂದು : ಹಿಂ. ಮೋತಿಯಾಂದಾರ್]

ಮೋತೀಖಾನೆ 'ಮೋದೀಖಾನೆ' ನೋ.

ಮೋತೀಚೂರು (ನಾ). ೦. ದುಂಡಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಾಳುಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿದ ಬೊಂದಿಯ ಲಾಡು : ಗುಂಜಾಲಾಡು : ಮಾಮುನಿಪ್ರಸ್ತ
ಶ್ಲೇಷ ಒಂದು ಮೋತೀಚೂರು. ಇಲ್ಲಾ ಮುಂಡಿಗಿ ಮಣ್ಣು ಬಡಣ್ಣು
(೨೫೨೫. ೨೪) : ಹಣ್ಣಿನ ಕಡೆಯವರು ದ್ವಿಗುಣ ಅನೇಗ ತಪ್ಪು ಮೋತೀ
ಚೂರನ್ನು ತಿನ್ನಿ ಸುಡೇಕೆಂಬ ತಪ್ಪುಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು (೨೫೨೫. ೬) : ಉತ್ತರಾದಿ
ಮಠದ ಮೋತೀಚೂರದ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ . . . ಲಾಟಕ್ಕೆ ಹೋದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ರುಂಟು (೨೫೨೪. ೦೬೬). ೨. ದೋತ್ರದ ಅಲಂಕಾರಯುಕ್ತವಾದ
ಬರಿ ಅಂಚು : (೧). [←ಹಿಂ. ಮರಾ. ಮೋತೀಚೂರ್]

ಮೋತೆ (ನಾ). ೦. ಬಾಳೆಯ ಗೊನೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ
ದೊಡ್ಡ ಅಕಾರದ ಹೂವು : ಬಹುಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪರ್ವಾಪ್ತವಾಗಿ—
ಹಳಿಅಕ್ಕಲಿಪ್ಪ. ಗೋಧಿ . . . ಬಾಳೆಯ ಮೋತೆ ಕಾರನೊಪ್ಪ (೨೫೨೪.
೦೦೦) : ಬಾಳೆಯ ಮೋತೆಯ ಗಾತ್ರದ ಕಿವಿಗಳ ಮೃಗವಿಧಿಗೋ ಗುದ್ದೆಯ
ಕಣ್ಣುಗಳ (೨೫೨೫. ೧೪೬). ೨. (ಕೇದಗೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ) ತೆನೆ ;
ಹೊಡೆ : ಗುಚ್ಚು : ಚೂಡಾಲಾ. ಚಕ್ರಲಾ. ಉಚ್ಚಟಾ-೩. ಪಂಪು ಗಡ್ಡ
ವಳಗೆ ಅನೇಕ ಮೋತೆಗಳುಳ್ಳ ಗಂಟುಮುಷ್ಟಿಗಳು (೨೫೨೫. ೦೪೪)
ಅಗಿದ್ದು ಪಣ್ಣುಳನಡೂ ತೋರಿಸುವ ಮುಗುಳು ಮೋತೆಯು ಮುರಿದು ಕುದು :
ಹಗರಣದ ಕಬ್ಬಿಗುವ ನೋಡುವ ತರಂತಿಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿ (೨೫೨೫. ೧-೨೦) :
ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿ ಗೌಡ ನಾಲ್ಕು ಮೋತೆ ತಾಳೇಹೂವನ್ನೊ . . . ಇಪ್ಪು
ಕೊಡು ಯೊರಾದರೂ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಯೇ—ಎಂದು ಕಾದು
ಕೊಂಡಿದ್ದನು (೨೫೨೫. ೦೦). [ದೇ-೩ ತಮ. ಮೋತ್ಯೆ]

ಮೋಡ್ತೆ (ನಾ). ೦. ಸಂತೋಷ : ಹಿಗ್ಗು : ಅನಂದ : ಇಹಗೆ
ಮಾಡುವನಾದರದೊಳೆಂದನಂತ ಮನದೊಳು ಮೋದವೆ [೨೫೨೫. ವ]
ಯ್ದಲು (೨೫೨೪. ೨೬-೦೬) : ಮೋದದಿಂದ ವಿಮರಣ ಮನೆಗಟ್ಟು ಅದರದಿ
ವಾಲ ಕುಡಿದುಳಿದುದ ನೀ ಮೋದಿನಿಗೊಡ್ಡಲ್ಲಿ ಕಲಿತೋ ರಂಗ (ಕೃಷ್ಣಂ.
೧-೦೨೬-೪) : ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಲಕ್ಷ್ಮಾ ವಿಷಾದಮಂ ತುಳಿದಿಟ್ಟ. ಮೋದದಿಂ
ಕಣ್ಣಾವನತ್ತಣ್ಣ (ಶ್ರೀರಾಮ. ೦೨೬-೨೦೨). ೨. ಸುಗಂಧ : ಸುವಾಸನೆ :
'ಮೋದೋಪಚಾರ' ಪರಾ. ೩. ಮಾವು : "ಮೋದಾವ್ವಿ-
ಮಾವು" (೨೫೨೫. ೦೬೦) : ಬಾಳೆ ಕಾಬಾಳೆ ಮೋದ ಸ್ವರಮಾವು
ನೆಟಾಲದ್ವಿಳ ಯಾದಮಂತ್ರರಾಕ್ಷನಿಗೆ (ಕೋಟಕ. ೦೪-೨೩). ೪. ತೆಂಗು :
"ಮೋದ-ತೆಂಗು" (೨೫೨೫. ೦೬೦). ೫. [ಜೈನ] ಐವತ್ತೂರು
ಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಐದನೆಯದು : ೫ "೯ ನೇ ತಿಂಗಳ
ಗರ್ಭವಂತಿಗೆ ಪೂರ್ವವತು ಮಂಗಳಸ್ಥಾನಾದಿಗಳಂ ಬೆಳೆಯಿಸಿ
ಅಲಂಕಾರವಂ ಮಾಡಿ ಹಸೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಪತಿಯ ಹಸ್ತದಿಂ
ರಕ್ಷಾಯಂತ್ರವಂ ಕಟ್ಟಿಸುವದೇ ಮೋದವೆಂಬ ಐದನೇ ಕರ್ಮವು"
(ಕೃಷ್ಣ. ೦೪೪) : ಆದಾಪಿ ಪ್ರೀತಿ ಸುಪ್ರೀತಿ ಧೈತಿ ಮೋದ . . .
ವಿಂಸಿಯುತ್ತಮೂಟು ಗರ್ಭಾಧಿವಾಣಾಪರ್ಯಂತಂಗಳಪ್ಪ ಗರ್ಭಾ
ನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳುಂ (೨೫೨೪. ೦೫-೦೬ ೩) : ಆದಾನಮುಂ ಪ್ರೀತಿಯುಂ
ಸುಪ್ರೀತಿಯುಂ ಧೈತಿಯುಂ ಮೋದಮುಂ . . . ಎಂದಾದಾ
ನಾದಿವಾಣಾಪರ್ಯಂತಮಪ್ಪಯ್ಯುತ್ತಮೂಟುಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಯೊಳ್
(೨೫೨೫. ೨೦೨). 'ದಿಗ್ಧಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮೋಡ್ತೆ (ನಾ). ಅಜಮಾನ : ಅಜಮೋದ : ಓಮು : "ಮೋದ-
ಅಜಮೋದ" (೨೫೨೫. ೦೬೦) : ಒಂದು ಬೀಜವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಾದ ಹಂಪನಿ
ಅಡಕೆಯಪ್ಪು ಮೋದಮಣ್ಣು ಮೇಲೊಂದು ಲೋಟಿ ಮುಚ್ಚಿ . . .
ಏಲಕ್ಕಿಯ ಚೂರ್ಣವ ತಳೆದರಾಡಿಸುವುದು (೨೫೨೫. ೬೦). 'ಮೋದೆ'
ಪರಾ. [ಸಂ. ಮೋದಾ]

ಮೋದಂದ (ನಾ). ೦. ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ : ಸಂದೇಹ : (೧). ೨. ಸುಮ್ಮ
ನಿರುವುದು : ವಸನ (?) : ಇಕ್ಷಾಕುಕುಲಪರ್ವಿಮುನಿಗಿಷ್ಟು ಪ್ರಾರ್ಥ
ನೆಗೆ ಸಾಗರನು ಕಿವಿಗೊಡದೆ ಮೋದಂದವಾಗಿರಲು ದಾಶರಥಿ ಇವನ ಅಭಿ
ಸಮುಕೆ ತಗುಂದದರಿ (೨೫೨೫. ೨-೪೪). [←ತುಳು. ಮೋದಂದ]

ಮೋದಂದೆಪ್ಪಿ (ಕ್ರಿ). 'ಹರ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದು : ಸಂತೋಷವನ್ನು
ತಾಳು : ಶಶಿಶೇಖರಂ ಗುರುವಿರೂಪಾಕ್ಷಂ ಭವಾನಿಪ್ರಿಯಂ ಮೋದಂದೆಪ್ಪಿರೆ
ತಾಳ್ಳು ರಂಜಿಪುದು ಪಂಪುಶ್ಲೇಷಂ (೨೫೨೪. ೬-೬೩).
[ಮೋಡ್ತೆ + ಪೆಟ್ಟು]

ಮೋದಕ್ಕ (ಗು). ೦. ಸಂತೋಷವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ : ಉಲ್ಲಾಸ
ಕರವಾದ : ಅನಂದದಾಯಕವಾದ : ಧರಣಿಭಾರಮನಾಂ ಬಿಸುಚ್ಚಿ
ಡದು ಚಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪಾತ್ಯಾಸಮೀಕರಣಂ ಭೂತಿಕಮೋದಕ್ಕವ್ಯತಿರಂ ತಾನೆಂ
ಬುವಂ ಮೂಡದೇ (೨೫೨೪. ೧-೪೦). (ನಾ). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಸಿಹಿಯಾದ ಮಾದ್ರೆ : ಕಡುಟು : ಓರೊ ವರ್ತೊಳ್ ವಿಷಯವಿಮಿಶ್ರ
ಮೋಡೊದಿ ಪಾದ್ರಪ್ರದೇಶಮಂ ಮಾಡುತ್ತಮಿರ್ಪದಂ ಕಂಡು (ಕುಣಾಣಿ.
೨-೦೨೪ ೩) : ಮೋದಕ್ಕ ನೆಮ್ದೆದ್ವವನದ್ವಿಗೈಯ ನೆಪವೆನಂ ಮೇಳರಿ ನಾನರಿಯೆ
(೨೫೨೪. ೧-೨೩) : ಮನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮೋದಕ್ಕವನ್ನು ತಿಂದರೆ ಹಸಿವೆಯು ಶಾಂತ
ವಾಗಲಾದದು (ಕುಣಾಣಿ. ೬೬). [ಸಂ.]

ಮೋದಕ್ಕ (ನಾ). ಅಜಮೋದ : ಓಮು : ಮೋದಕ್ಕದಿಂದ ಮಧು
ಹೀರಿಯ ಬೂದಿ ಕಣ್ಣುಚೂರ್ಣಮೆಂಬುದು ತಿನ್ನೆ ರುಜೆಯಂದಾದಿರ್ಕುಟುಂ
. . . ಕಂಠರೋಗಮುಂ ಪ್ರಕಮಿಸುಗುಂ (ಕೋಟಕ. ೧-೨೨).
[←ಮೋಡ್ತೆ]

ಮೋದಗೆ (ನಾ). ಮೋದಕೆ ; ಕಡುಬು : ಅಕ್ಕಿ ಗರ್ಭಮಾನಿ ಮೋದಗೆ
[೩೫೦. ಮೋದಗೆ, ಮೋದಗಿಯ ಮೋಗೆ ಬಯಕೆಯಾದೊಡೆ (೩೫೦. ೦೬-೦೭). [< ಸಂ. ಮೋದಕೆ]

ಮೋದನ (ನಾ). ರಿ. ಸಂತೋಷ ; ಹರ್ಷ : "ಮುತ್, ಮುದಂ, ಮೋದಂ, ಮೋದನಂ, ಮುದಿತವ್ಯಂ . . . ಮೋದ್ಯಂ ಈ ೧೨ ನಲಿವು" (೨೫೪. ೪೩) ; ಮೋ [೩೫೦. ಮೋದನವಿಲ್ಲದಂತೆ ಪೂಯಜರ ಪೂಜೆಯ ನೆಪ ಕೊಳಲಿಬಿಡುವುದು ಸುತ್ತಿಗೆ ಕೂಡಿದಳೊರ್ವಳ್ (೨೫೦. ೨೭-೦೭). ೨. ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವುದು ; ಅನಂದವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವುದು. ೩. ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವವನು ; ಅನಂದವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವವನು : ಯಾದವಯನ ಯಾಕಯ್ಯುದಯೂಧಮೋದನ . . . ದಯದೋಟು (೩೫೦. ೭೭-೭೮). [ಸಂ.]

ಮೋದನೀಯ (ಗು). ರಿ. ಸಂತೋಷಿಸಬೇಕಾದ. ೨. ಸಂತೋಷ ವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ. (ನಾ). ೩. ಮಲ್ಗಿಗೆ : "ಮೋದನೀಯ - ಮಲ್ಗಿಗೆ" (೬೩೦. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಮೋದವಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮೋದವಿ - ಮಲ್ಗಿಗೆ, ಸೇವಂಗೆ, ಹೊನ್ನಾವರೆ". (೬೩೦. ೦೩೦). [?]

ಮೋದಿ (ಗು). ರಿ. ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವ. ೨. ಮಿಶ್ರಮಾಡುವ. (ನಾ). ೩. ನಲಿವನ್ನು ನೀಡುವವನು ; ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವವನು : ಎನ್ನ ಪಾಲಿದಾದದಿ ಸಲಪ್ರಾಪ್ತನರ ಸಲಹೊ ಮೋದಿ (೩೫೦. ೦೩೨). ೪. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಕೌಶಿಕ . . . ಮೋದಿ . . . ಕಮಸ್ಕೋದಯಂಬ ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕು ರಾಗಗಳೇ ಭಾಷಾಂಗ ದಿಂದ ಪುಟ್ಟವು (೩೫೪. ೨೩೩). [ಸಂ. ಮೋದಿನ್]

ಮೋದಿಕೆ (ನಾ). ಹೊಡೆಯುವಿಕೆ ; ತಾಡನೆ : ಮೋದಿಕೆಗಳ್, ಮೋದುಗಳ್ (೩೫೫. ೩೬೪ ಕ್ರಮ). [ಮೋದ್ಕು + - ಇತಿ]

ಮೋದಿಪಾನೆ ಮೋದಿಪಾನೆ ನೋ.

ಮೋದಿತೆ (ಗು). ರಿ. ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ; ಅನಂದಿತನಾದ : ಮೋದವಲರ ಸೋಮವಾರಮದಾದಿದೂರಭಕ್ತದಿವಸಂ ಮೋದಿ ತೋತ್ತರ ಭಕ್ತಿ (೩೫೦. ಮೋದಿತೋತ್ಸವವೃತ್ತಿ)ಯಂ ಸಲ ನೋಂತು (೩೫೪. ೨-೩೦). (ನಾ). ೨. ಸಂತೋಷ ; ಅನಂದ. [ಸಂ.]

ಮೋದಿನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ಅಜಮೋದ : "ಮೋದಿನಿ - ಅಜಮೋದ, ಮದ್ಯ, ಉಗುಣ, ಹುಟ್ಟಿಕೆ" (೬೩೦. ೦೩೦). [ಸಂ. ಮೋದಿನಿ]

ಮೋದಿರ, ಮೋಯಿರ (ನಾ). ಉಂಗುರ : ಮೋದಿರ ನೆಣ್ಣೆ ಸಿಕ್ಕಿತು ? (೩೫೪. ೨೩೪). 'ಮೋಯಿರ' ಪರಾ. ಮೋಯಿರ : 'ಮೋಯಿರ ಮುಹೂರ್ತ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೋತಿರ ; ಮಲ. ಮೋದಿರ ; ಕೊಡ. ಮೋದಿರ/ಸಂ. ಮುದ್ರಾ]

ಮೋದಿಸ್ತು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಹೊಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು : ಬಡಿಯಿಸು : ಒರ್ವರಿಂದಮೋರ್ವರನಿಜೆಯಿಟ್ಟ ಮೋದಿಸತಮಿ ತಲನಿಂ ನಗುತಿರ್ಪ ನಾವಗಂ (೩೫೫. ೨-೪೨). ೨. ಹೊಡೆ ; ಕುಟ್ಟು : ಪುದಿನಲದಿ ಪೂರಳುವ ಮೋದಿಸುವ ತಲೆಗಳನು ಕಿಗ್ಗಿಲ್ಲಗಳಿಗೆ . . . ಭರತಭಾರ್ಯ ಯಾರಾ ದಿನದ ದುಃಖವನು ಪೊಳೆದೆನ್ನಳವೆ (೩೫೫. ೩-೩೩). [ಮೋದ್ಕು + - ಇಸ್ತು]

ಮೋದಿಸ್ತು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಸಂತೋಷಪಡಿಸು : ಅನಂದಗೊಳಿಸು : ಅದಿಮಾಖದಿಂದಲಿಜಾದವ ದ್ರವ್ಯ ಮಂರೂವು ಮೋದಿಸುವ ಗೂಢರಸವಾ ಸ್ವರ್ಗ ಶಬ್ದ ಲಿಂಗಾದರ ತೃಪ್ತಿಯಾಯಾಣು ರೂಪಾದಿ ಸ್ತುತ್ಯಂಗಳು (೩೫೪. ೩-೦೬೩) : ಗುಡಯ್ಯನದೊಳಗೆ ಮೋದಿಸಲು ಕುಣವೆ

ಕರೆದೊಗಿ (೩೫೫. ೩೦೦). ೨. ಅನಂದವನ್ನು ಹೊಂದು : ಉಲ್ಲಾಸ ವನ್ನು ತಳೆ : ಬುವಂತಿಯು ಮಾತು ನಗೆಯ ಮುಕರಂದವನ್ನು ಮೂಸಿ, ಮೋದಿಸಿಯೆ ಬಂದಂತಿತ್ತು (೩೫೫. II, ೦೬೦). [ಮೋದ್ಕು + - ಇಸ್ತು] ಮೋದಿಪಾನೆ, ಮೋದಿಪಾನೆ, ಮೋತಿಪಾನೆ, ಮೋತಿಪಾನೆ, ಮೋದಿ ಪಾನೆ (ನಾ). ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವ ಆಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮುಂತಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡುವ ಸ್ಥಳ. - ಉಗ್ರಾಣ ; ಗೋದಾಮು ; ಅರಾರಪಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಗೆ ಮಾಡಿ, ಕಿಗ್ಗಿಟ್ಟ ನಾದ ಮೋದಿಪಾನೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಪಾನದಿಂದ ಮಡಗಿ . . . ಅಕ್ಕಿ ಕೇಳಿದರೆ ಅದೇ ಕೊಡುವಂತೆ ತಾಕಿದಿ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ (೩೫೦. ೭೭) : ಹಜೂರು ಮೋದಿಪಾನೆ ಸಾವಕಾರ ಬಿಟ್ಟದ ಪ್ರರವ. ಮೇಗಳ ಮನೆ ಲಿಂಗಣ್ಣ ನ ಮಗ (೨೪. XIV, ೩೫೩. ೦೪೩-೩ ; ೧೮೭) ; ಕಚೇರಿಗಳು ರಿ. ದಿವಾನ್ ಕಚೇರಿ . . . ೧೦. ಮೋದಿಪಾನೆ, ೧೧. ಕಂದಾಚಾರ ಕಚೇರಿ (೩೫೫. II, ೩೬). ಮೋದಿಪಾನೆ : ಅರವನೆ ತಿರಸ್ತದಾರ ಹಿರಣ್ಣಯ್ಯನ ಮಗ ಮೋದಿ ಪಾನೆ ತಿರಸ್ತದಾರ ನರಸಯ್ಯನು (೨೪. XIV, ೩೫೩. ೦೪೩-೩ ; ೧೮೬). ಮೋತಿಪಾನೆ : ಮೋತಿಪಾನೆ ಬತ್ತಿ ದೊಡಲಬಾಳುವದ ದೇಶಕುಲಕರಣೆ ನರಬಿಂಗಾಯನ ಶೇವೆ (೨೪. V (X), ೩೫೩. ೩೩-೦ ; ೧೮೭) ಕೆ. ಮೋತಿಪಾನೆ : ರಾಜ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದೊಡನೆ ಈ ಯುವಕರಾದನು ಮೋತಿಪಾನೆಯ ಅಕ್ಕಿ ಬೀಳಗಳ ಲಿಪ್ಪಾಚಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು (೩೫೫. ೩೦೦). ಮೋದಿಪಾನೆ : ಮೋದಿಪಾನೆ ತಿರಸ್ತದಾರ ಸುಬ್ಬಿಯನ ಸೇವಾರ್ಥ (೨೪. IV (X), ೩೫೩. ೪೩-೨ ; ೧). 'ಅರಾರಪಾನೆ' ಪರಾ.

[< ಸಂ. ಮರಾ. ಮೋದಿಪಾನಾ]

ಮೋದ್ಕು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಹೊಡೆ ; ಬಡಿ ; ಅಪ್ಪಳಿಸು : "ಮೋದ್ಕು-ತಾಡನೆ" (೩೫೫) ; ಮೋದಿದ ನೀಲಸರೋವಮಾಲಯಂದಾದಿರ್ ಮದಂಗಳೋ ತೊಡರ್ ತೋರ್ಪ ದಳಗಳೊ ಪೊಜಮಾಪುದಂಬುವನೆ ಕಾದಿ ಮೋದಿ ದವಿವಾಣಮದಿಲ್ಲಿ ದಲಿಲ್ಲ ನಲ್ಲಕಾ (೩೫೪. ೨-೩೦) ; ಅಂತೋದಿವದಲೋಲ ಲೋಜನಮನಂಜಂತಾ ಸಭಾಮಧ್ಯದೊಳ್ ಪೂವಂ ಮೋದುವವೋಲಿ ಮೋದೆಯಂ (೩೫೫. ೩-೩೬) ; ಕೆಲಂ ತೆಗಳೆಯ ಹೈ ಕರಂ ತೆಗಳೆಯದೆನೆ ಪುತ್ರಿಯನಟ್ಟ ಮೋದಿದಳ್ (೩೫೪. ೨-೩೩). ೨. ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳು ; ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳು : ಇವರ ಒಡೆರ್ ತರಲೊಡೆವ ಕಣ್ಣಿನಿ ಮಣದ ಮೋದಿ ತೋಕವಟ್ಟಾದಪೊರ್ದ ವಾಮುನೋಳು ಕನಲ್ಟು ಬಲಲ್ಟು ಮೋಲ್ಟು ಮೆಯ್ (೩೫೫. ೦೪-೨) ; ಜನಕದ ಒಡೆಂ ಮೋದಿ ಪುಯಲ್ಟು ಕೇಳ್ತಾ ನಾಮಕ್ಕಾನೆಯ್ದೆಂ (೩೫೫. ೦೦-೩೬) ; ಅರ್ಕಾವರಾರ್ಕನಂದಿ ಕಳಕಂಜನಾದಿ ಒಡೆಂ ಬಾರೆಟ್ಟಿನಂ ಮೋದಿದಳ್ (೩೫೫. ೦೦-೪೩). ೩. ಎರಗು ; ಮೇಲೆ ಬೀಳು : ಹರಿಗವೈರಿಗಳು ಮೃಗವ ಹಂದಟ್ಟಿ ಓದಿದಡೊ ಮೋದಿ ಮುಜಾಯದೆ ನಿಂದು ಮುಕವಟ್ಟಿ ಕಾರಣವನಜುವ ಬೇಕಂದೆಯ್ (೩೫೫. ೩-೩೬) ; ಮೊಳಗಿ ಮೋದುವ ಸಿಲ್ಲಲಂಜಿನ ಮೊನೆ ಯೊಳುಡಿಸಿದೊ (೩೫೫. ೨-೦೪). ೪. ಮುಟ್ಟು ; ತಗಲು : ಸೋಕು : ಫಲವ್ರಾತದಿ ನೆಲನಂ ಮೋದುವ ಮಾತುಳಂಗಳಮೃಗಂ ವಿದ್ಯಾಧರೋದ್ಯಾನದೊಳ್ (೩೫೫. ೦-೩೩) ; ಕದವಂ ಮೋದುವ ಕುಂಡಲ ದ್ವಿತಯಮಂ ಚಿಲ್ವಾಗಿ (೩೫೫. ೩-೩೩) ; ನೆಲನಂ ಸಲ ಮೋದುತಿರ್ಪ ಪೀವರ ಪೂಮಾತುಳಗತತಿ ಸಂತತಮೋಪ್ಪ ಪದಾ ವನಾಂತದೊಳ್ (೩೫೫. ೨-೩೪) ; ಬೆನ್ನಂ ಮೋದಿ ಕೇಶಾಕಿ ಗಂಡಮಮೋರಂತಿ ಪೊಯ್ಯ ಕುಂಡಲಮುಗಂ (೩೫೫. ೩೩೩). ೫. ಒಡೆ ; ಪಾದದಿಂದ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡು : ಪಾರ್ವನ ಕಾರ್ ಮೋದಿ ನೆಚುತಲೆಯಲಿರ್ಪುದುಮಾದುದು ನಿಮಗೆಂದು ನುಡಿದು ಕಾಯ್ದೆ ನೋಡಿದೊ (೩೫೫. ೨-೩೪) ; ಅನಾಥಯಂ ಮೋದಿದ ಕಾಲ್ಕನವ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಗಳೊಳಗಾಗಿಯುಮಕ್ಕಿ ಮುಂದೆ ಕೇಳನ್ನದಿರೆ

(ಕುಳುಕು. ೩-೪). ೭. ಜಡ್ಡು; ಕುಟ್ಟು; (ಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಗುದ್ದು: ಎಲುವ ಮುಟ್ಟು ಮೂಳೆಯಂ ಮೋದು ದಿಸಿನೆತ್ತರಂ ಕುಡಿಯನುತ್ತ ನಾರ್ತಿಸಗಲಂದೊಲಿದನುತ (ಕರ್ತೃ. ೬-೦೪); ಒದದು ಕೆಲವನು ಮುಷ್ಟಿಯಲಿ ಮೋದಿದನು ಕೆಲವನು (ಕುಳುಕು. ೨-೦೦); ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಖಳ ಮೋದಿದನು ಮುರಹರನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳವ ಮುಷ್ಟಿಯಲಿ (ಕರ್ತೃ. ೨-೦೦). ೭. ಸದಬಿಡಿ: ಅಬಿಗಿಜೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು: ರಿಪುರಾಯರಂ ಮೋದಿ ಮುಟ್ಟುಮಾ ಮೆಲರೊಂದು ದುರ್ಗ ಬಾಯ್ತೆದಿಸವ ದಂತವೂ ತಿಳಿಯಲರಿದ್ಧರ್ . . . ರನ್ನದ ತನೆಯ ತೆಕ್ಕಿ ಮಿಕ್ಕೊಕ್ಕಿದವು ಮೇಘಮಂಡಲವ ಬಗದು (ಕರ್ತೃ. ೩-೨೪); ಅಕ್ಕ ಹಸೆಯ ಮುಟ್ಟು ಮೋದುವ ಜನ ತಗ್ಗಿ (ಕುಳುಕು. ೨-೦೨); ಮಿಟ್ಟಾದ ಜಕ್ಕಮನ್ನೆಯನ ಮೇಯೊಡ್ಡದ ಬಲವಾರಿಧಿಯನು ಮೋದಿದಾರಂಭತೆಯನೇವೇಳ್ವೆ (ಕರ್ತೃ. ೨-೨೪). ೮. ನಾರಮಾಡು: ಇಲ್ಲವಾಗಿಗು: ಲಕ್ಷ್ಮಣನೈತ್ಯಕುಳಲಿ ಬಂದನಾ ಲಯಕಾಲದಲಿ ಜಗವ ಮುಟ್ಟಿ ಮೋದುವ ಮದನಹರನವೇರ್ (ಕರ್ತೃ. ೨-೨೦); ವೇದಮಂತ್ರವ ಹೇಳಿ ಕಂದ ತುಪ್ಪದಿ ತೋಳೆಯ ಹಾದರದ ಪಾಪ ಹೋಯ್ತು ಮಾರುವನ ಮೋದದ ವಿಧಿಯು (ಕರ್ತೃ. ೨೨); ಶ್ರೀದಿವ್ಯಾಪಾಂಗೇಗಳನಾ ದಿನದೊಳ್ ಕಲ್ಪ ಪೊಳಪಿ ನೊವವಿಂ ತನುನಂ ಮೋದಿ ನಿಗಮಂಗಳಂ ತಂದಾಯಿ ಮಿಸಾಳ್ವನಕ್ಕೆ ನರಪತಿಗಿಂತೆ (ಕರ್ತೃ. ೨-೦). ೯. ಮುಕ್ಕು: ಕುಳುಕು: ವೇದವಾಹ್ಯರ ಮುಕ್ಕುದೇವತೆ ಮುಟ್ಟುಮಾ ಮೋದದ ದಿವುತೇ (ಕರ್ತೃ. ೨-೦೦); ನಮ್ಮ ನಗರವನೊರಿಸಿ ಮೋದುವ ಮೋಡಿ ಮೋಟುಪೊಳವನಲದ (ಕರ್ತೃ. ೬-೪-೨); ಪಾತಕರನಂತೆ ಮುಟ್ಟುಮಾ ಮೋದುವನೇದು ವೇದಂ ಘೂರ್ವಿಸುತ್ತಿಹುದು (ಕರ್ತೃ. ೬-೦೦); ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮೋದಿದನು . . . ಚಕ್ಕಲಿಗಳನ್ನು ಕುಟಿಸಿದನು (ಕರ್ತೃ. ೧೨. ೦೨). ೧೦. ಸವಿ: ಅಸ್ತಾದಿಸು; ತಿನ್ನು: ಓದದ ಬಾವುಮುಟ್ಟುಮಾ ಮೋದದ ಬಾವು . . . ತಾಂ ಮೋದಿದೊಳ್ ಬಲದ ಬಾಯಿ (ಕರ್ತೃ. ೨೦). ೧೧. (ಅಲಂ) ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳು: ಮುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು: ಕಾದುಕೊಂಡಿರ್ವ ದಂದುಗ ಮುದುಮೈತಂದು ಮೋದಿತೆಂ ನಿನ್ನ ದಾಳಿಯನ್ನ ಮಗಳೆ (ಕರ್ತೃ. ೦೬೬-೨೯೬). ೧೨. [ಗಣಿತ] ಗುಣಕಾರ ಮಾಡು: ಗುಣಿಸು: ಬಡಿ, ಮೋದು. ಒತ್ತು . . . ಬೆಳಸದು ಇಂತಿವಂತಂ ಗುಣಿಸೋವಕ್ಕೆ ಹೆಸರು (ಕರ್ತೃ. ೦೦). [ದೇ.೩ ತನು. ಮೋತು; ಮಲ. ಮೋದು: ತಲು. ಮೋದು]

ಮೋದ್ರು (ನಾ). ೧. ಏಟು: ಹೊಡೆತ: ಓದುಗಳ್, ಮೋದುಗಳ್, ತಿರುಗಳ್ (ಕರ್ತೃ. ೨೯೯ ಕ್ರಿಯಾ). 'ಮೋದುವೆಟು' ಪರಾ. ೨. ಹೊಡೆತದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಬಾವು: ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದಾದ ಬಾಸುಂಡೆ: 'ಮೋದುಗಟ್ಟು' ಪರಾ. ೩: ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗುಹ್ಯರೋಗ: (೪) [< ಮೋದ್ರು/ ತಮಿ. ಮೋತು; ತಲು. ಮೋದು. ಮೋದ]

ಮೋದುಗಟ್ಟು (ಕ್ರ): ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಗಂಟುಕಟ್ಟು: ಹೊಡೆತದಿಂದ ಬಾಸುಂಡೆಯೇಳು: (೪). [ಮೋದ್ರು + ಕಟ್ಟು]

ಮೋದುಪೆಟು (ಕ್ರ). ಏಟು ತಿನ್ನು: ಹೊಡೆತವನ್ನು ಪದೆ: ಏಕಾಂತ ದೊಳ್ ಸೂಪರರವಳಿಸದ್ವಾಮಾವಪ್ರಹಾರಕ್ಕಿದೊಳ್ ಪಕ್ಕಾಗಿ ಗೋತ್ರಸ್ಥಲನೆ ನೆಗಟು ಪೂಮಾರಿಯಂ ಮೋದುಪೆತ್ತಂ (ಕರ್ತೃ. ೨-೪). [ಮೋದ್ರು + ಪೆಟು]

ಮೋದೆ (ನಾ). ಅಮೋದ: ಅಮಾನ: ಓಮು: (೪). [ಸು. ಮೋದು]

ಮೋದೋಪಚಾರ (ನಾ). ಬಾಣಂತಿ ಹಾಗೂ ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸ್ನಾನಾನಂತರ ಸುವಾಸನಾಯುಕ್ತವಾದ ಧೂಪದಿಂದ ಮಾಡುವ

ಉಪಚಾರ: ಆ ಶಿಶುವಿಗೆ ಸಾದರದಿ ಪುಣ್ಯಕ್ಷಾಂ ಬನಗೈದುಪೊಲಿದು ಕೊಂಡೊಯ್ದು ತಜ್ಜನವತ್ತಿನಲಿ ಮಲಗಿಸಿ ವೆಪ್ಪ ಮೋದೋಪಚಾರವು ಮಾಡುತಿರಲು (ಕರ್ತೃ. ೦೦-೨೦). [ಸಂ.]

ಮೋನ (ನಾ). ೧. ಮೂತನಾಡದಿರುವಿಕೆ: ಮೌನ: ಗುರುತರಣಂ ಗಲ್ಲಿಜಗದ ವರಕೆಯನಾದರದಿನಾಂತುಕೊಳ್ಳದೆ ಮೋನಂದೆರಿಸಿರ್ಪುದು ನಿನ್ನಗುಚಿತಮೆ (ಕರ್ತೃ. ೨-೦೦); ಸೊಬಗಿಯ ಗಾಂಟಿನಂತೆ ನಂದಿಬಾಣನ ಮೋನದಂತೆ (ಕರ್ತೃ. ೨-೨೪); ಮೋನವಿತ್ತಲು ರುಪಮತ್ತಲು ಹಾನಿಯು ತ್ತಲು ಪೃಥ್ವಿಯತ್ತಲು (ಕುಳುಕು. ೨-೦); ಶಿಶಿರಕಾಲದ ಕೋಗಿಲೆಯ ಪೊಲು ಉಸುರದತಿಮೋನದಲಿ ಜೇವಂಜಸಿದುರಲು (ಕರ್ತೃ. ೨೦-೦೩). ೨. ಮೂತನಾಡದಿರುವೆ ನಿಯಮ: ಮೌನವ್ರತ: ಮನುಷ್ಯರಾ x x x ಗಣಾ ಆರಿಸಿ ಬೇನೆವಿತ್ತಿ ಮೋನಮಂಜು ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದು (೨೪. ೧೨. ೨೫-೩. ೨೦. ೦೦). ೩. [ಕಾಮಶಾ] ವಿರಹದ ಹತ್ತು ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯದು: ಎಣಿಗಿ ನೋಡುವುದೊಂದಜಿ . . . ಎಂಟಜಿಲಿ ಮೋನಂ ಬಿಟ್ಟುಸುರುಪೊಂಬತ್ತಜಿಲಿ ಮೇರ್ ಪತ್ತಜಿಲಿ ಮರಣ ಇವು ದಶಾವಸ್ಥೆಗಳೆನಲು ಹೇಳುವವು ವಿರಹಪರ್ವ (೦೨೪. ೨೫-೨೨). ೪ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದಶಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೌನದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. [< ಕ್ರಾ. ಮೋನ. /ಸಂ. ಮೌನ]

ಮೋನಂಗಡು (ಕ್ರ). ಮೌನವು ಭಂಗವಾಗು: ಕೇಳಿಲ್ಲ ತಿದಿಯ ಕೊಪ್ಪಂ ನೀಂ ಕೊಳ್ಳೊಡೆ ನೋಯದಂತೆ ತೆಗೆಯೆಂದೊಡೆ ಮೋನಂಗಟ್ಟಿಪಲಿ ಸೋಲ್ವವೆಂದೆಂ (ಕರ್ತೃ. ೨-೨೦). [ಮೋನ + ಕಡು]

ಮೋನಂಗೊಳ್, ಮೋನಗೊಳ್, ಮೋನಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರ). ೧. ಸುಮ್ಮನಿರು: ಮೌನವಾಗಿರು: ಭಟ್ಟಾರಕಂ ಮೋನಂಗೊಂಡು ಸುಡಿಯದೆ ಕೆಮ್ಮಗಿರೊಡೆ (ಕರ್ತೃ. ೨೯-೦೦); ದಿವ್ಯನಾದವನಾರಿಯಂ ಮಿಡುಕದೊಲದೆ ಸುಡಿಯದೆ ಮೋನಗೊಂಡಿರಿಸಿದ್ವಿಧಿಪತಿಗೆ ನಿನ್ನಂ [ಮದ್ದಂ] ಪಡೆದು (ಕರ್ತೃ. ೦೦-೨೨); ಅಸೆನಂ ವೇಳ್ಕೊಡಂ ನೀಂ ಮೋನಗೊಂಡಿರ್ವೆ (ಕರ್ತೃ. ೦೨೦-೨೨). ೨. ಮೌನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತರು: ಮೌನವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸು: ಮೌನಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡು: ನಿಮ್ಮಡಿ ನೀನೊ ಚಿಂತಾಮಣಿಸಮಿಲ್ಲಿರ್ಪನೆಗಂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾಭ್ಯಾಸಾನುಷ್ಠಾನಮುದಂ ಮೋನಗೊಂಡಿರ್ಪುದು (ಕುಳುಕು. ೦೦-೨೪ ಕ); ನಿಶ್ಚಲವತಿಯಂ ಮೋನಗೊಂಡು ಪಂಚ ಸಮಸ್ಕಾರಮಂ ಪತ್ತಮುತ್ತಮುಸಿದಿರ್ಪುದುಂ (ಕರ್ತೃ. ೨-೨೪). ಮೋನಗೊಳ್: ೧. ಚಿತ್ತದನುರಾಗವಿಲ್ಲದೆ ಮೋನಗೊಂಡಿರುವ ಬಳಿ ಗೋಳಾಗಿದ್ದ ಸರಿಸುವುದಂತೆ . . . ತಾಪವಡೆದು (ಕರ್ತೃ. ೨೦. ೨೦೯). ಮೋನಗೊಳ್ಳು: ೧. ಜಯಂತನು ಮೋನಗೊಂಡು ಆಕೆಯ ಬೆನ್ನು ಪತ್ತಿ ನಡೆವದು (ಕರ್ತೃ. ೨೬). [ಮೋನ + ಕೊಳ್ಳು]

ಮೋನಗೊಳ್ 'ಮೋನಂಗೊಳ್' ನೋ.

ಮೋನಗೊಳ್ಳು 'ಮೋನಂಗೊಳ್' ನೋ.

ಮೋನದಳೆ (ಕ್ರ). = ಮೋನಂಗೊಳ್ ೨: ಚಳಿಗಾಳಿ ಮಳೆ ಬಿಸಿಲನ ಜಂದುವತ್ತದಿಂ ಮೋನದಳೆದು ಅನಂದಿನ ಶಂಕೈವ ಮನವರ್ಗವೆನ (ಕರ್ತೃ. ೨-೨೦). [ಮೋನ + ತಳೆ]

ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ, ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ, ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ (ನಾ). ಮೌನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಿಕೆ: ಮೌನವ್ರತದ ಆಚರಣೆ: ಧ್ಯಾನಧಾರಣೆ ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ ಜಪಮಾಧೀನಂಪನ್ನರಪ್ಪ . . . ಸಾಸಿದ ಮೂನೋರ್ವರಂತೆ (೨೪. VII. ೩೨೦. ೦೪-೦೬; ೩೩೬). ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ: ಧ್ಯಾನಧಾರಣೆ ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ ಸಮಾಧಿ ಸಮುಪ್ಪರಪ್ಪ ಶಕ್ತಿಪರ್ವಯ ಲೋಕಾಭರಣಚ್ಚತರ [ಕಾ] ಅಂ ಕರ್ತೃ

(೧೯೨೨. XX. ೨೯-೨೯ : 1058). ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ : ಧ್ಯಾನಧಾರಣೆ
ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ ಜಪಸಮಾಧಿಶಿಲಸಂಪನ್ನರ್ (೧೯೨೨. XX. ೨೬-೦೭ :
1072); ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ ಜಪಸಮಾಧಿ ಶಿಲಗುಣ ಸಂಪನ್ನರ್ (೧೯೨೨.
೦೬-೦-೦೬ : 1069). [\leq ಸಂ. ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ]

ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ 'ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ' ನೋ.
ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ 'ಮೋನಾನುಷ್ಠಾನ' ನೋ.

ಮೋನಿ (ನಾ). ೧. ಮತನಾದದಿರುವವನು : ಮನವಾಗಿರುವವನು :
ಅಂ ಪೇಜದಿರೊಡ ಮಹಾಕವ್ಯಮಕ್ಕಂ ಸಚ್ಚಯ ಭಕ್ತಿಯುಂ ಕಿಡುಗು
ಮಂಜ ನೆವದಿಂ ಮೋನಿಯಾಗಿ (ಕರ್ಣಾಟ. ೬-೩೬). ೨. ಮನವ್ರತವನ್ನು
ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಮುನಿ. - ತಪಸ್ವಿ : ಪೂಜಿಗಳಂ ಪೊಗಲದಿರ್. . .
ಮನುಮತಿಯೊಳ್ ದಾನಿಗಳನನಮಿಲ್ಲದ ಮೋನಿಗಳಂ ಪೊಗಿ ಪೊಗಲು
ಕಲ್ಲಂಗಿಡಿಯೊಳ್ (೨೪. ೯. ಕೀರ್ತನು. ೦೨೬-೨೯ : ೧೩೩); ಜಯವಾಲನ
ಅಸತ್ಯಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಜಯಂತನು ಮೋನಿಯಾಗಿ ಅಪಮೋದಿಸಿದುದು ಉಪ
ಕಾರವನು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದನು (ಕರ್ಣಾಟ. ೦೦೮).

[\leq ಪ್ರಾ. ಮೋನಿ. / ಸಂ. ಮೋನಿ]

ಮೋನಿಗುರವ (ನಾ). = ಮೋನಿ ೨ : ಶ್ರೀಲಗುಣಿಯ ಮೋನಿಗುರವರ
ಶಿಷ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರದ ಗುಣಧೇನುಗುರವನೊಳಿನ್ನು ಮುಡಿಪ್ಪಿದಾರ್ (೨೪. 11.
೬೦ : ೩೦. 700) [\leq ಮೋನಿಗುರವ]

ಮೋನಿಗುರವಡಿ (ನಾ). = ಮೋನಿ ೨ : ಅದೆಯೆಜಿನಾಡ ಚಿತ್ತಾರ
ಮೋನಿಗುರವಡಿಗಳ ಶಿಷ್ಯಿಯರ್ ನಾಗಮತಿಗ್ನಿಯರ್ . . . ಮುಡಿಪ್ಪಿ
ದರ್ (೨೪. 11. ೨೦-೦ : ೩೦. 700). [ಮೋನಿ + ಗುರವಡಿ]

ಮೋನಿಗುರವ (ನಾ). = ಮೋನಿ ೨ : ವೈಜಯಮಾಸದ ಪೂರ್ಣಿಮಾಸ
ಯನ್ನಲುಗುಣಯ ನಾಲ್ಕದಿಮ್ಮಮ್ಮಹಾಜನಮು ಮೋನಿಗುರವರುಂ
. . . ಕೊಟ್ಟಿರ್ (೧೨. ೨. ೧೬-೨ : ೧೧೩). [ಮೋನಿ + ಗುರವ]

ಮೋನಿಭಟಾರ (ನಾ). = ಮೋನಿ ೨ : ಇನ್ನು ಕೊಡ್ತೆಜ್ಜೆಯಮ್ಮಲ
ಪೊಗಲ ಮೋನಿಭಟಾರನುತ್ತು ಶೋಕಮೊಟ್ಟೆಗೆಗೊಣ್ಣುಗೊಣ್ಣು
ಕೊಪದವ್ವರು (೨೪. ೯. ಕೀರ್ತನು. ೦೨೬-೩೬ : ೧೩೩). [ಮೋನಿ + ಭಟಾರ]

ಮೋಪಾಳ (ಶ್ರೀ). ಬಯಕೆಯನ್ನು ಅರಿ, - ಶಿಲಿ : ಪ್ರಸಾದಮುಂ
ಮುಕ್ಕುಳಿ ಕುಡ್ಡಿಯಂ ಆಕ್ಕುಳಿ ಕಣ್ಣೆಜ್ಜಾದುದೆಂದು ಮೋಪಾಳು
ಶೂಷಣೆಂದು ಕೊಡೆಗಳಂ ತಟ್ಟ (ಕೃಷ್ಣಾಣ. ೬-೨). [ಮೋಪು + ಅಪಾ]

ಮೋಪು (ನಾ). ೧. (ಕಟ್ಟಡಗಳ ಕಂಬ. ಬಾಗಿಲು ಮೊದಲಾದುವು
ಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ) ಮರದ ದಿಮ್ಮ. - ಮೇಲೆ : ಮುಂಡಿಗೆ : ನಾಟಾ :
ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಪರಿಯಂತನಿ ದೀಪಿಯೊಳ್ಳರ ಮೋಪುಗಳ ತರಿಸಿದನು
(ಗೋಕರ್ಣ. ೦೬-೬೬); ಮೋಪು. ಅಣಲ. ಸಿಗೊಂಡು ಯಾವತ್ತು
ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮು ಅವರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಸುಯದೇಳು
(ಕರ್ಣಾಟ. ೦೦೯); ಚಿಟ್ಟದ ತುಡಿಯಿಂದ ಬುಡದ ತನಕ ಮತ್ತಿ. ಜಂಜಿ. ನಂದಿ
ಮೊದಲಾದ ಮೋಪಿಗೆ ಬರುವ ಮರಗಳಿವೆ. (ಕರ್ಣಾಟ. ೦೦೩). ೨.
ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಗಸೌಷ್ಠವ : ರೂಪ ತಲೆದೂಗಿಸಿತು ಸತಿಯರೆ ಮೋಪು
ಕೊಂಡಾಡಿಸಿತು ಪಂದನ ಜಾಪಕೇಬೇರಿಸಿತು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೯-೭೬). ಅದರೊ
ಕೆಂಪ ಒಳ್ಳೆ ಮೋಪಾದ ಪಂಗಸು : ಕಾವೇರಿತೀರದ ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು
ನೋಡಿದ್ದವರಿಗೆ ಆ ಮೋಪು ಅನ್ನವುದರ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು (ಕುಣ. ೯).
೩. ಭಾರ : ಹೊರೆ : (೨). ೪. ಹೊರೆಯ ಒಪ್ಪೆ. - ತೂಕ : (೨).
೫. ಏಟಿನ ಅಥವಾ ಗಾಯದ ತೀವ್ರತೆ. - ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ : (೨). ೬.
ಹಿಡಿತದ ಬಿಗಿ : (೨). ೭. ಅನುಕೂಲವಾದ ಅವಕಾಶ. - ಅಸ್ಪದ :
ಸಕಾಲ : (೨).

[ದೇ. ೩ ಕುಳಿ. ಮೋಪು, ಮೂಪು; ತುಲ. ಮೋಪು; ಕೊಪು-ಮೋಪು]

ಮೋಪು 'ಮೋಗಪು' ನೋ.

ಮೋಪು (ನಾ). ೧. ಅಸೆ; ಬಯಕೆ; ಬೇಟೆ : ಮತ್ತೊರ್ವ ಬೇಟೆಕಾರಿ
ತಾಯ ಕಣ್ಣಂ ಬಂಟು. ತನ್ನ ಮೋಪಿನಾ [೨೪೦೦. ಓಪು]ಕೆಯ ಮನೆಗೆ
ಪೋಪ ಬೇಟೆದಾಣ್ಣುನಂ ಪಿಡಿದು (ಕರ್ಣಾಟ. ೯-೯೪ ಕ); " ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರೀತಿ "
(ಕರ್ಣಾಟ. ೦೬೬). ೨. ಶ್ರದ್ಧೆ : ಆಸಕ್ತಿ : ಅಂತು ಮುಳಿಸಿ ಮೋಪಿನ
ಗಂಡಮಟ್ಟಿರದ ಮುಚ್ಚು ಪಣಿಯಂಕಣಾಜಿಕ್ಕುತುಳಿಕ್ಕಿಯುಂ. . . ಕಾದೆ
(ಕರ್ಣಾಟ. ೦೨-೭೬ ಕ); ಈ ಪರಿಯ ಗಮಕದಿಂ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನಂ
ಮೋಪಿನಿಂದರ್ಚಿದ ಹಯವು ನಡೆಯಲ್ವೆ (ಕುಣ. ೯-೨೬).

[ದೇ. ೩ ಕುಳಿ. ಮೋಪು]

ಮೋಪುಗಾರಿಕೆ (ನಾ). ಮರದ ದಿಮ್ಮಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವ ಉದ್ಯಮ :
ಸ್ವೀಕೃತನ ಮಧ್ಯಭಾಗವು ತುಂಬಾ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಅದರಿಂದ
ದೇಶವು ಮೋಪುಗಾರಿಕೆಗೆ (Lumber Industry) ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದೆ
(ಕಾಂಕ. III. ೦೩೭).

[ಮೋಪು + - ಗಾರ (<- ಕಾಣ) + - ಇಕೆ]

ಮೋಬದಲಿ 'ಮುಬಾದಲಿ' ನೋ.

ಮೋಬೆದ (ನಾ). (ಪಾರಸಿಗಳ) ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ; ಪುರೋಹಿತ :
ದಾದಾಭಾಯಿಯು ತನ್ನ ಆರಂಭಸ್ಮಾರಕವನ್ನು ಹೊಂದುವವರಿಗೆ ಅವನ
ತಂದೆ ಬದುಕಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮೋಬೆದನಾಗಿ ತನ್ನ ಜನದ ಮತಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ
ತೊಡಗುವಂತೆ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಾಯಶಃ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು
(ಕಾಂಕ. ೬). [\leq ಪಾರ. ಮೂಬೆದ್, ಮೂಬದ್, ಮೂಬೆದ್,
ಮೂಬದ್, ಮೂಬೆದ್, ಮೂಬದ್, ಮೂಬೆದ್]

ಮೋಯಿರ 'ಮೋದಿರ' ನೋ.

ಮೋಯಿರಮುಹೂರ್ತ (ನಾ). ಪದುವೆಯ ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥದ ಸಂಕೇತ
ವಾಗಿ ವರನು ವಧುವಿಗೆ ಉಂಗುರವನ್ನು ತೊಡಿಸುವ ಮುಹೂರ್ತ :
ಅವರು ಮಹಾದಿ ಮೋಯಿರಮುಹೂರ್ತದ ದಿನವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು
ಬಂದರು (ಕರ್ಣಾಟ. 11. ೦೦೩). ' ಉಂಗುರವುಡಿಸಿಕೆ ' ಪರಂ.

[ಮೋಯಿರ (< ಮೋದಿರ) + ಮುಹೂರ್ತ]

ಮೋರ್ 'ಮೋಸರ್' ನೋ.

ಮೋರ (ನಾ). ನವಿಲು; ಮಯೂರ : " ಮೋರವೆಂದುಂ ಸೋಗಿಯೆಂದುಂ
ನವಿರ್ " (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೦-೯೩); ಮದನನ ಮುಂಗಡೆ ಮೋರ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ
ಸಾಣೆದುಂದು (ಕರ್ಣಾಟ. ೬-೦೩); ಪರಂಪರಗಳನೊಲ್ಲಾ ಬೀಸುವುದು
ಮೋರಂ ಹೋದುಸಪ್ತಾರ್ಚಿಯಂ (ಕಾಂಕ. ೨-೦೩೬); ಉಪ್ಪಳತರದ
ನೈತ್ಯ ಮೂಡುತ್ತಿದ್ದುದೊಂದು ಮೋರಂ ಸಂತಕದಾಳುತೆ (ಕಾಂಕ. ೦೬-೨೬).
[\leq ಸಂ. ಮಯೂರ. / ಪ್ರಾ. ಮೋರ್. / ಹೊ. ಮರಾ. ಮೋರ್]

ಮೋರಚೂತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಖನಿಜಲವಣ; ಮೈಲುತುತ್ತು :
" ಮಯೂರ - ಮೋರಚೂತ " (ಗಣಾಣ. ೨೫೦).

[\leq ಮರಾ. ಮೋರಚೂತ್, ಮೋರಚೂತ್]

ಮೋರಟಿ (ನಾ). ೧. ಕಬ್ಬಿನ ಬೇರು : " ಮೋರಟಿಂ, ಐಕ್ವಮೂಲಂ-
ಕಬ್ಬಿನ ಬೇರುಗಳಿಗೆ ಪೆವರು " (ಕಾಂಕ. ೩೦೬). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಮರ : ಪೋರ್ಣೀಯಾಲವು ಬೆಳೆಲು ಮೋರಟಿ. . . ಹಾದರಿಯ ಮರ.
ಮೊದಲಾದವುಗಳಿವು (ಕಾಂಕ. ೩-೩). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ;
ಕುರಟೆಗೆ : " ಮೋರಟಿ-ಕುರಟೆಗೆ, ಸಿಗುಡಿತೆ " (ಕಾಂಕ. ೦೬೦). ೪.
ಅಂಕೋಲೆಯ ಹೂವು. ೫. ಕೆರು ಹಾಕಿದ ಏಳುದಿನಗಳ ನಂತರದ
ಹಸುದಿನ ಹಾಲಾ. [ಕಾ.]

ಮೋರಟೆ (ನಾ). ೧. = ಮೋರಟಿ ೧ : " ಮೋರಟಾ-ಕಬ್ಬಿನ ಬೇರು "
(ಕಾಂಕ. ೦೬೦). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಕುರಟೆಗೆ : " ಮೂರ್ವಾ.

ದೇವೀ, ಮಧುರಸಾ, ಮೋರಚಾ... ಓಲುಪರ್ಚಿ-೦೦೦ ಹಗ್ಗು ರುಚಿಕೆಯ
ಹಸುಗಳು" (೨೦೦೩. ೦೩೦). [ಸಂ. ಮೋರಚಿ]

ಮೋರಚಿಕ್ಕಿಯ (ನಾ). ನವಿಲಿನ ಗುರುತು ಇರುವ ಬಾವುಟ;
ಮಯೂರಧ್ವಜ: ಮುಜಾದುದು ಬಾಣನ ಮೋರಚಿಕ್ಕಿಯ ಮತ್ತು
ಮುಜಾದುವು ಹಲವು ಹಮ್ಮುಗಳು (೨೦೦೩. ೩೩-೩೩).

[ಮೋರ + ಚಿಕ್ಕಿಯ (< ಬಿಕ್ಕಿಯ)]

ಮೋರಿ, 'ಮೊರಿ' ನೋ.

ಮೋರಿ, ಮೊಹರಿ (ನಾ). ೦. (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಳಕು ಅಥವಾ
ಮೈಲಿಗೆ) ನೀರು ಹರಿಯಲು ಮಾಡಿರುವ ಸಣ್ಣ ಕಾಲುವೆ; ಚರಂಡಿ;
ಗಟಾರ: ಸರಸರದ ಮೋರಿಯಲಿ ಇಲಿ ಹಗ್ಗದ ಮೇಲೆ
(೨೦೦೩. ೩-೦೩); ಎಡಬಲದ ಮೋರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ನೀರು ಹರಿ
ಯುತ್ತಿತ್ತು (೨೦೦೩. ೧-೦೩); ನಿಮ್ಮ ವಾಲಿಗೆ ಗುರುತು ಸ್ವರ ತಿನ್ನಿ.
ಇದ್ದಾದ ಬಟ್ಟಲ ಮೋರಿ ಎತ್ತಲು (೨೦೦೩ ೩೩). ೨. ರಸ್ತೆಯ ಕೆಳಗೆ,
ರಸ್ತೆಗಡ್ಡೆವಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಕಾಲುವೆ: ಒಂದೆ ಕಮಾನಿನ
ಚಿಕ್ಕ ಸೇತುವೆಗಳಿಗೆ "ಮೋರಿ" (culvert) ಎನ್ನುವ ರೂಢಿಯಿದೆ
(೨೦೦೩. ೩. ೨೩). ಮೊಹರಿ: ೦. ನಾರಾಗಳ ಬಟ್ಟಲು ಮೊಹರಿ
ಹಕ್ಕಿಚಿಕ್ಕಿಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸ್ವಾಧೀನಗಾರರು (೨೦೦೩. ೦೦೩);
ಊರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ರಸ್ತೆ, ಚರಂಡಿ, ಕಲಾಮುಗಳೂ, ಮೊಹರಿ, ಭಾವಿ
ಮುಂತಾದ ಕಾಂಗಾರಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ... ವಿಜ್ಞವನ್ನು ಪಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ
(೨೦೦೩. ೧೩); ನನ್ನೊಗೆ ಈಗ ಜಜ್ಜಿಹನ್ನ, ಚರಂಡಿ ಮೊಹರಿಗಳ ರಸ್ತೆ
ಅಗಿದೆ (೨೦೦೩. ೩೦೩). ೨. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೊಹರಿಯ
ಮೇಲೆ ಒಳಕುಳಿಗೊಂಡು ಅಳುತ್ತಿದ್ದನು (೨೦೦೩. ೨೦೩).

[← ಹಿಂ. ಮೋರೀ; ಮಹಾ. ಮೋರೀ, ಮೊಹರೀ]

ಮೋರಿಯ 'ಮೋರ್ಯ' ನೋ.

ಮೋರು (ಶ್ರೀ). ಹೀರು; ಸುರಿದುಕೊಳ್ಳು: ರಾಮಪ್ಪ... ಕಳಾ
ಮೋರುವುಳ್ಳ ಆರಂಭ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಕಾಣ
ತೊಡಗಿದ (೨೦೦೩. ೦೦೩). [?]

ಮೋರುಂಡಿ (ನಾ). (ಮೊಸರನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿ ತಯಾರಿಸುವ) ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಉಂಡೆ.- ಭಕ್ಷ್ಯ: ನಟಗಂಭಾವವು ಮೋರುಂಡಿ ಮನ
ಕೊಟ್ಟಿದುವು ಮಧುರಸದ ಸುಧೆಯಂ ಬುಧರೋಳ (೨೦೦೩. ೧೩);
ವೂರಿಗೆ ಮುಂಡಿ... ಮೋರುಂಡಿಗಳೆಂಬವನಾ ನಾರೀತತಿ ಮುನಿನಕ್ಕೆ ಬಿಡಿ
ಸಿದುದಾಗಳ (೨೦೦೩. ೦೦-೦೦); ಬಿಳಿಯ ಬೆಳ್ಳಿವು ಮೋರುಂಡಿ ಎಳ್ಳುಂಡೆಯು
(೨೦೦೩. ೩೩-೦೦೩); ಮೂಜು ಮೋರುಂಡಿಯು ಜಿರುನಿಡುವುದು
(೨೦೦೩. ೩೩-೦೦).

[ಮೋರ್ (< ಮೊಹರ್) + ಉಂಡೆ/ತಲು. ಮೋರುಂಡೆ/ಪ್ರಾ.

ಮೋರುಂಡೆ = ಕರಿದ ಕಡುಬು, ಕರಿಗಡುಬು]

ಮೋರೆ 'ಮೋಜಿ' ನೋ.

ಮೋರ್ಚಿಂಗ್, ಮೋರ್ಸಿಂಗ್ (ನಾ). (ತಾಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ) ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಲೋಹದ ಮುಖವಾಡ; ಚಂದದಿ ಮುಖವಾಡ
ಮೋರ್ಚಿಂಗ್ ಓಟಿಲುಗಳ ಒಂದೆ ನಂದಿ ಓಮ್ಮೇಳದವರೊಡನೆಯೊಲೊಂ
ನಿಂದು ಕುಣಿಯುತ್ತಿರುವ ವಾರಕಾತಮಂದವಂ ನೋಡು ರಮಣಿ ನೀರು
(೨೦೦೩. ೩-೩೦); ಚಂದದಿ ಮುಖವಾಡ ಮೋರ್ಚಿಂಗ್ ಓಟಿಲುಗಳ
(೨೦೦೩. ೩-೩೦). ಮೋರ್ಸಿಂಗ್: ಅಲಗಮಳ್ಳ ಕೇಜು ವಾಡ್ಯ
ವೊಂದು ಬಾಯ್ಲೆಟ್ಟು, ಅಲಗಿನ ತಾಡನದಿಂದ ಲಯವಾಡ್ಯವಾಗಿ.
ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಮೋರ್ಸಿಂಗ್' ಎಂದು ಹೆಸರು
(೨೦೦೩. ೦೨೨).

[← ಹಿಂ. ಮೋರ್ಚಿಂಗ್, ಮೂರ್ಚಿಂಗ್; ಮಹಾ. ಮೋರ್ಚಿಂಗ್,
ಮೋರ್ಚಿಂಗ್]

ಮೋರ್ಚಾರ್ (ನಾ). (ದೇವರು, ದೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಪೂಜ್ಯರಾದ
ವರ ಬಳಿ ಗೌರವದ ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿ ಓಡಿಯಲಾಗುವ) ನವಿಲುಗರಿ
ಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಚಾಮರ: ರಥೋತ್ಸವ ಮುಂತಾದ
ಉತ್ಸವಗಳಿಗೆ ಕಲಾಪುತ್ಸ, ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ, ಧಕ್ಕಿ, ಚೌರಿ, ಸೂರಿಪಾಣಿ,
ಮೋರ್ಚಾರ್... ಚಂದ್ರಮಂಡಲ ಮುಂತಾದ ನಾನಾವಿಧಗಳಾದ
ವಾಹನಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದರು (ಕುಪಾಣ. ೩೩, ೦೨೨); ರಾಜಬಿರುದುಗಳು—
ನವಪತ್, ಮೋರ್ಚಾರ್, ಸೂರ್ಯಪಾಣ, ಮೇರತೋರಣ, ಹಗಲು
ದೀಪಚಿಗಿ, ಧವಳಶಂಖ (ಗುಡದ. ೦೦).

[← ಹಿಂ. ಮೋರ್ಚಾರ್; ಮಹಾ. ಮೋರ್ಚಾರ್, ಮೋರ್ಚೀರ್]

ಮೋರ್ಚಿ, ಮೊಹರ್ಚಿ, ಮೊಹರ್ಚಿ (ನಾ). ೦. ಕೋಟಿಯ
ಬತೇರಿಯ ಮೇಲೆ ತುಪಾಕಿಯನ್ನು ಇರಿಸುವ ಜಗಲಿ: ಇಂಗ್ಲೀಷ
ಬಹಾದ್ದರರ ಘೋಷವರು ಮುಂತಾಗಿ ಬತ್ತೇರಿಗಳ ಮೋರ್ಚಿ ಮೇಲೆ
ಯೇರಿ ಇದ್ದ ಏರಿಗಳನ್ನು ಇಳಿಸಿದರು (೨೦೦೩. ೧೨). ೨. ಲಗ್ಗೆ;
ಧಾಳಿ; ಮುತ್ತಿಗೆ; ಅತ್ತರಾಗಿ ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಮಹಾಕೋಪ
ದಿಂದ ತಮ್ಮ ಯಾವತ್ತು ಘೋಷ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿಗೆ
ಮೋರ್ಚಿಗಳ ಹಾಕಿ, ಲಡಾಯಿ ಮಾಡಿ... ಪಟ್ಟಣದ ಕಡೆ ಹೊರಟರು
(೨೦೦೩. ೩೩); ಕರಾದ ಕಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಮೊದಲನೆಯ
'ಮೋರ್ಚಿ' ಹೋಯಿತು (೨೦೦೩. ೩೦). ಮೊಹರ್ಚಿ: ೨. ಸೈನಿಕರು
ನಿಲ್ಲಿವ ಕೋಟಿಯ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳ: ಸೂರಾರು ಜನ ಹೊರ
ಹೊರಲು ಮೊಹರ್ಚಿ ಮ್ಮಾಲೆ ಬಿದ್ದು ಜನರ ಗಾತಿಮಾಡುವುದನ್ನು
ಶಾಪಾಸ್ತುಬರು ಕಂಡು (೨೦೦೩. ೨೩). ಮೊಹರ್ಚಿ: ೦. ಅಗಸಣ ಕಟ್ಟು
ದಿಟ್ಟ... ರಂಗಯ್ಯನ ಬಾಗಿಲು ಎದ್ದಿಗಿ, ಬುದ್ಧಿವಂತನ ಮರದಿ
ಬಯ್ಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಹರ್ಚಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಏರಿಗಳನ್ನು ಹೂಡಿಸ
ತಕ್ಕದ್ದು (೨೦೦೩. ೨೨).

[←ಹಿಂ. ಮೋರ್ಚಿ; ಮಹಾ. ಮೋರ್ಚಿ, ಮೋರಚಾ, ಮೋರಚಾರ್,
ಮೋರ್ಚಾರ್; ಪಾಶ. ಮೋರ್ಚಾರ್]

ಮೋರ್ಚಿಕಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕು: ದಾಳಿಮಾಡು: ಲಗ್ಗೆ
ಹಾಕು: ಬಹದ್ದೂರದ್ದರೋಪಾಸನಾ ಸತ್ಯಮಂಗಲದ ಕೋಟಿಗೆ
ಮೋರ್ಚಿಕಟ್ಟು ತೋವುಗಳನ್ನು ಹೂಡಿಸಿ... ಶ್ರೀರಂಗಮಟ್ಟಣಕ್ಕೆ
ಬಂದು ಸೇರಿದನು (ಕುಪಾಣ. ೩. ೦೨೨).

[ಮೋರ್ಚಿ + ಕಟ್ಟು]

ಮೋರ್ತಬ್ಬ (ನಾ). ಮುದ್ರೆ: ಠಸ್ತೆ: 'ಶಿಕ್ಷಾಮೋರ್ತಬ್ಬ' ಪರಾ.

[← ಮಹಾ. ಮೋರ್ತಬ್, ಮೋರತಬಾ]

ಮೋರ್ಯ, ಮೋರಿಯ (ನಾ). ಒಂದು ವಂಶದ ಹೆಸರು: ಅಲ್ಲಿಂದ
ತೆಂಕಲು ಮೋರ್ಯರ್ ಮಾಳಸಮೂಹಂ ಅಲ್ಲಿಂದ ತೆಂಕಲು ಬಿದಿರೂರ(೮)
ತೂಲ್ (೨೦೦೩. ೦೨೨೩. ೦೦೩-೦೦; ೩೩). ಮೋರಿಯ: ಸರವಿಯ
ಕೆಡ್ಗೆ ಪೂವಾಣು ಮೋರಿಯರ ಕೆಡ್ಗೆ ಪಾಣ ಮೂಜು ಕೊಯ್ಲಿತ್ತಿಗೆ
ಗರುಡನ ಕಂಠದಿ ಮೂಡಲ್ ಮನವೊನ್ನು (೨೦೦೩. XVIII. ೦೦೦-೧೧;
1115). [< ಪ್ರಾ. ಮೋರಿಯ = ಒಂದು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶ./ಸಂ.
ಮೋರೀ=ಒಂದು ವಂಶದ ಹೆಸರು./ತಮಿ. ಮೋರಿಯ=ಮೂರ್ಯ]

ಮೋರ್ಸಿಂಗ್ 'ಮೋರ್ಚಿಂಗ್' ನೋ.

ಮೋಲು (ನಾ). ಬೆಲೆ: ಕಿಮ್ಮತ್ತು; ಮೌಲ್ಯ: ಏನು ನಿಮ್ಮ
ಮೋಲು—ರೋಕಿದಾಗ? ನಾವು — ಮರಳುವದನ್ನು ಹ್ಯಾಂಗೆ?
(೨೦೦೩. ೧೦-೦೦). [← ಮಹಾ. ಹಿಂ. ಮೋಲ್./ಸಂ. ಮೌಲ್ಯ]

ಮೋವೆ (ನಾ). ಅಗ್ರಭಾಗ : ಮುಂಭಾಗ : ಅರಸ ಕೇಳಾಕ್ಷಣಿಕ ಸಂವೇಶನ
ಸರಿಸುರುತುಪಟ್ಟುಂಟು ಮೋಹದ ಮೋವೆಯ ಮುಂದೆ ಮುಟ್ಟುವ
ಮಿಂಚಿನಿಂದಲಿ (೧೮೫೬-೭-೨೦). [< ತಲಾ. ಮೋವೆ]

ಮೋಹ (ನಾ). ೧. ಕಳ್ಳತನ : ಕಳ್ಳವೆ. ೨. ಕೊಳ್ಳೆ : ಸುಲಿಗೆ : ಲೂಟಿ :
ಅಸತ್ಯಮೋಹವಾಗ್ಯೋಗರಾಶಿಸಾಧಿಕಂ ದ್ವೀಂದ್ರಿಯಪರ್ಯಾಪ್ತಕಂಠಾ
ಅಸಂಖ್ಯಾತಭಾಗಂ (೨೨೨೨. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮೋಹಕ (ನಾ). ಕಳ್ಳ : "ಚೋರ. ಏಕಾಗಾರಿಕ. ಸ್ವೇನ. ದಮ್ಯ. ೨.
ತಸ್ತುರ. ಮೋಹಕ. . . ಮಲೆಮುಚ್ಚ : ೧೦ ಕಳ್ಳನ ಪರರಾಗಂ"
(೨೨೨೨. ೨೦೪). [ಸಂ.]

ಮೋಹಿತ (ನಾ). ದಾನವಾಗಿ ಪಡೆದ ಮುಖ್ಯಧಾನ್ಯದಿಂದ ಜೀವನ
ನಡೆಸುವವನು (?) : ತಿರುನಾರಾಯಣಪುರಮುಖ್ಯವಾದ ಸಕಲ
ಜಾಯ್ತರೂ ಸಕಲಸಮಯಗಳೂ ಸಕಲಸಾತ್ವಿಕರೂ ಮೋಹಿತರು . . .
ಹದಿನೆಯನಾದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರ ಕೈಯ್ಯಲು ಮಹಾರಾಯನು ಜೈನರ
ಕೈಮಿದು ಕೊಟ್ಟು (೨೪. ೧೧. ೨೪-೨೫ : ೧೩೫). [?]

ಮೋಹ (ನಾ). ೧. ಕಪಟ : ವಂಚನೆ : ದುಷ್ಕ ಮೋಹಮೋಹಾದನೆಂಬರು
(೨೨೨೨. ೧೪-೨೪) : ಮಹಾಗದನು ಮುನೋಳಿಗೆ ಮೋಹದ ಮಹಿಯ
ರೈಸಗದನಕಿ (೨೨೨೨. ೨-೨೨-೨) : ಇಂತಾ ಮೋಹ ಎಲ್ಲಿ ಕಲಿತಿರಿ?
(೧೮೫೬. ೨೨). ೨. ಅವಾಯ : ಅವತ್ತು : ಗಂಡಾಂತರ : ದೇಶಾಧಿಪ
ಕೃಷ್ಣರಾಯಂಗೆ ಖಳಿಂದ ಮೋಹವ ಬರಗುಡನೆಯ ಶೇಷ ಮಂಡಳಿ
ದಂದಿದ ಪಪ್ಪದಾಳೇರಿ ರೇಸಾದುದು (೨೨೨೨. ೨-೨) : ಇವರೇತಲ್ಲ
ಮಹೀಕೂರದರಬಿಡು ಬೇಡ ಮೋಹ ಪೋಷುದು ಮೋಹಂ (೨೨೨.
೨-೨೦೦) : ಅವರ ಮಂತ್ರಬಲ ಸಾಲದಿದ್ದರೆ ಮಂತ್ರವಾದಿಗೆ ಮೋಹ (೨೨೨.
೨೨). ೩. ತಪ್ಪು : ಅಪರಾಧ : (೨). ೪. ನಷ್ಟ : ಹಾನಿ : (೨).

ಮೋಹ ಮಾಯ = ವಂಚನೆ : ಮೋಹಗೋಳಸು : ನನಗೆ ಅವರು
ಮೋಹಮಾಡಬಹುದು (೨೨೨೨. ೨೨) : ಇವರು ಮಂತ್ರವರೂ ಸೇರಿ
ನನಗೆ ಮೋಹಮಾಡಲು ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (೨೨೨೨. ೨೨).
ಮೋಹಮಾಣ = ವಂಚನೆಯಾಗು : ವ್ಯಾಪಾರದ ಮಹಾಪದವಿ ಅವನಿಗೆ
ಜೊತೆಗಾರನಿಂದ ಮೋಹವಾಗಿದೆ (೨೨೨೨). ಮೋಹಮೋಗು = ವಂಚನೆಗೆ
ಗುರಿಯಾಗು : ಲಕ್ಷಿಗೆ ಒಳಗಾಗು : ಮೋಹಮೋಗುವನಲ್ಲವು . . .
ನಮ್ಮ ವಾಸುದೇವ ತಿಮ್ಮಯ್ಯ (೨೨೨೨. ೦-೨೨-೦೦) : ದ್ರೋಣನು
ನನ್ನ ಮಾತಿನಿಂದ ಮೋಹಮೋದನು (೨೨೨೨. ೧೪. ೨೨).

[< ಪಾ. ಮೋಹ. / ಸಂ. ಮೋಹ]

ಮೋಹಂ 'ಮೂಸಂ' ಮೋ.

ಮೋಹಕಾಣ 'ಮೋಹಗಾರ' ಮೋ.

ಮೋಹಕೂಪ (ನಾ). ಕೃತಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಬಾವಿ : ನಂಜನ
ಮಡುಹು ಜೊರೆ ಕರಗರಗು ಅಡಿಯನೂಪರೋಡನೆ ನುಂಗುವ
ಮೋಹಕೂಪಗಳು (೨೨೨೨. ೦೨-೨೦). [ಮೋಹ + ಕೂಪ]

ಮೋಹಗಾತಿ (ನಾ). ವಂಚನೆ ಮಾಡುವವಳು : ಮೋಹಗೋಳಸು
ವಳು : ವಂಚಕಿ : ಅರಸನು ಅತಿವ್ಯಗ್ರನಾಗಿ ಮೈಮರೆತು ಬಾಯಿಗೆ
ಬಂದಂತಲ್ಲ ಮಂಗಳನ್ನು ಬಯ್ಯ ಮೋಹಗಾತಿಯೆಂದೂ . . . ದೂಷಿಸುವನು
(೨೨೨೨. ೨೨). [ಮೋಹ + ಗಾತಿ]

ಮೋಹಗಾರ, ಮೋಹಕಾಣ (ನಾ). ವಂಚನೆ ಮಾಡುವವನು : ಮೋಹ
ಗೋಳಸುವವನು : ಕಪಟ : "ಠಕ್ಕ. ಬೊಂದಂಕ. ಜಲ್ಲವತ್ತ. ಸಂಖಿಸಿ
ತಿಂಬವ, ಮೋಹಗಾರ, ಕಾಕ, ದುರುಳ" (೨೨೨೨. ೨೨) : ಅವರು
ತುಂಬಾ ಮೋಹಗಾರರೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು (ಮುಂಚು. ೨ ೦೦೨).
ಮೋಹಕಾಣ : ಅಪಕಾಣ, ಮೋಹಕಾಣ (೨೨೨೨. ೨೨ ಕೃಷ್ಣಾ).

[ಮೋಹ + ಗಾರ (< -ಕಾಣ)]

ಮೋಹಗಾರಿಕೆ (ನಾ). ವಂಚನೆ : ಕಪಟ : ಲಕ್ಷ : ಇವರ ಮೋಹ
ಗಾರಿಕೆ ನಮ್ಮ ಬಳಿ ನಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೨೨) : ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ
ಮೋಹಗಾರಿಕೆಯು ತುಂಬ ತುಳುಕುವಂತೆ ತೋರುವುದು (೨೨೨೨. ೦೨೨).

[ಮೋಹಗಾರ + -ಕಾಣ]

ಮೋಹಗಾರ್ತಿ (ನಾ). = ಮೋಹಗಾತಿ : (೨).

[ಮೋಹಗಾರ + -ತಿ (< -ಗಾತಿ)]

ಮೋಹಗೋಳಸು (ಕ್ರಿ). ವಂಚನೆ ಮಾಡು : ಲಕ್ಷಿಸು : ಧೂತರು
ತರತರದ ಹಂಚಿಕೆಗೊಂಡ ಜನರನ್ನು ಮೋಹಗೋಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸುತ್ತಾರೆ
(ಮುಂಚು. ೨-೦೨) : ಜನ ನಮ್ಮನ್ನು ಮೋಹಗೋಳಿಸಲು ಬಂದರೆ ನಾವು ಸತ್ಯ
ವಶ್ಯ ಸುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೨೨). [ಮೋಹಗೋಳ + -ಸು]
ಮೋಹಗೋಳು, ಮೋಹಗೋಳು (ಕ್ರಿ). ವಂಚನೆಗೆ ಒಳಗಾಗು : ಕಪಟಕ್ಕೆ
ಗುರಿಯಾಗು : 'ಮೋಹಗೋಳಸು' ಪರಾ. ಮೋಹಗೋಳು :
ಒಹಳ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅವರು ಮೋಹಗೊಂಡರು (೨೨೨).

[ಮೋಹ + ಗೋಳ (< ಕೋಳ)]

ಮೋಹಗೋಳು 'ಮೋಹಗೋಳು' ಮೋ.

ಮೋಹಗಿ (ನಾ). ಜಾರೆ : ವೇಶ್ಯ : ಸೂಕಿ (?) : ಮೋಹಗಿಯು
ರೊಕ್ಕಿರಿದಪ್ಪರ್ಪುಡುಮಿಲ್ಲದ ತನ್ನಿಚ್ಚಿ ಸಲ್ಲದೊಂದು ಪಾತ್ಸರ್ಯಂ
(೨೨೨೨. ೨೨-೨೦). [?]

ಮೋಹಮ್ 'ಮೋಹಮು' ಮೋ.

ಮೋಹಮು, ಮೋಹಮ್, ಮೋಹಮು, ಮೋಹಮು (ನಾ). ೧.
ಅಸಂಕಲವಾದ ಕಾಲ : ಸಕಾಲ : "ಮೋಹಮು—ಯೋಗ್ಯಸಮಯ
(೨೨೨೨. ೨೨). ಮೋಹಮ್ : ೨. ಋತು : ಕಾಲ : ಏನು ಮನೆ
ತುಂಬ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಧನಕನಕೋ? ಬರಲು ಪ್ರತಿ 'ಮ'ದ ಮೋಹಮ್?
(೨೨೨೨. ೨೨-೦೦). ಮೋಹಮು : ೧. ಅದರ ಮೋಹಮು ಇಲ್ಲದಾಗ
ಲೂಗಾಗ ಮುಖ್ಯವು ಇರತ್ತಿರಿ (೨೨೨೨. ೧೨. ೨೨). ಮೋಹಮು :
'ಅವರ್'ಮೋಹಮು' ಪರಾ.

[< ಅರ. ಮೋಹಮ್ : ಹಿಂ. ಮೋಹಮ್. ಮೋಹಮ್ : ಪರಾ.
ಮೋಹಮ್]

ಮೋಹಮು 'ಮೋಹಮು' ಮೋ.

ಮೋಹಮಡೆ (ಕ್ರಿ). ಮೋಹಗೋಳು : ವಂಚನೆಗೊಳಗಾಗು : ವ್ಯಾಸ
ನಂದನನಿರ್ದ ಒಳಗೆ ರಂಭಾನಾರಿ ಮೋಹಮಡೆದು ನಡೆತಂದು ಪೂಸರ
ನಾಗದುಕವನ ಕರೆದು ಪರವಾಸಕೊಳಗಾದವಳು (೨೨೨೨. ೨-೦೨೨).

[ಮೋಹ + ಮಡೆ]

ಮೋಹು 'ಮೋಹು' ಮೋ.

ಮೋಹು (ನಾ). ೧. ಕುಡಿ : ಚಿಗುರು : ಮೊಳಕೆ : ಎನಕೇ ಬೀತರು
ಈ ಎಡ ಮತ್ತೂ ತಲೆಯುಡುವುದು ಬಯಕೆಯ ಮೋಹು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೨೦) :
ಕಲ್ಲುಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸರಿವ ತುಂತುರು ಬಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳಿಯಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಮೋಹು
(೨೨೨೨. ೨೦-೦೨) : ಈ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳು ಕಾಂಡವಿಲ್ಲದ, ಒಂದೇ ಸಸ್ಯ
ದಿಂದ ಮೋಹುಗಳು ಹೊರಬಂದು ಗುಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ, ಸಕ್ಕೊಲಿಂಟ್
ಸಸ್ಯಗಳು (೨೨೨೨. ೨. ೨೨೨). ೨. ಮೊಲ : ಉಗಮಸ್ಥಾನ : ಕರ
ಕರೆಯ ಮೋಹು ಸುತಾವದೊಬ್ಬ . . . ಲಘುತ್ವದ ಗಿರಿಯಾ ದೇಹವು
(೨೨೨೨. ೦-೦೨-೦೦). [?]

ಮೋಹುಂ 'ಮೋಹಮು' ಮೋ.

ಮೋಹು (ನಾ). ೧. ಎಚ್ಚರತಪ್ಪುವಿಕೆ : ಜ್ಞಾನಹೋಗುವಿಕೆ :
ಮೂರ್ಛೆ : "ಮೂರ್ಛಾ, ಕಲ್ಪಲಂ, ಮೋಹು—೨ ಮೈಮರೆಯುವಿಕೆ,

ಮೋಹ " (೨೩೩. ೨೬೦). ೨. ಭ್ರಾಂತಿ: ಭ್ರಮೆ : ವೈದೇಹೀ
ವೈದೇಹಿಯೆಂದು ಪದವಿರ ಮನಮಂ ಮೋಹತಮಂ ದೀಪಂ ಪಾತಾಪಯಿಂ
ನಂಬುವಂತೆ ಮೋಹಗ್ಗೆ ಸಂದಂ (ಕೂಟಾ. ೯-೧೦೬) : ಜಾತ್ರಮೆಗಾಗಿ
ಹರನು ತಂತ್ರಚಕ್ರ ಕರಿಯು ಮಂತ್ರಮೋಹಕ್ಕೆ ಬೊಮ್ಮನು ಜಗದಿ
ಸ್ವತಂತ್ರನಾರುಂಟು (ಕವಚ. ೨೦೦) : ಇಂಥೆ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮೋಹ
ಮೋಹಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಇರುವ ತನಕ ತುಂಬ ಅವಮಾನಮಟ್ಟ
ಮೂರಟನು (ಕವಚ. ೩೬). ೩. ದಿಕ್ಕುತೋಟದಿರುವಿಕೆ; ದಿಗ್ವಿಮೆ:
ಕರ್ಕಾಟಿಕೆ. ೪. ಮೂರ್ಖತನ; ಅವಿವೇಕ. ೫. ತಪ್ಪು; ದೋಷ.
೬. ಅಭಿಮಾನ; ಪ್ರೀತಿ; ವಿಶ್ವಾಸ : " ಕೂರ್ಮೇಯಂಶ್ಚ ಮೋಹ " (ಕವಚ. ೬೦) : ಈಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತಯ್ಯವರ್ ಗಂಧರ್ವವನಿತೆಯನ್ನೇ ಇಂದ
ದಂಚ್ಚುಂ ಮೋಹಮಂ ಕಾರಣವಾಗಿರ್ಪಳ್ (ಕೂಟಾ. ೯-೬೬ ೩) :
ಮೋಹಕ್ಕೆ ಮಗಲಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಳು ಮಯ (ಕವಚ. ೧೩) : ಚಿಕ್ಕವನವಣ್ಣ
ಗಳ ಮಹದೇವಿಯರ ಮೋಹವ ಕಂಡನೋಬಿನಿತು ಹೂತುವನು (ಕವಚ.
೪: ೩೯). ೭. ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವಿಕೆ; ಆಕರ್ಷಣೆ; ಸೆಳೆತ : ಭವದೀಯ
ರೂಪಲಂಪಟ ವಿಟರಂ ಮರುಳ್ಗೊಳಿಸತುಟ್ಟಮೋಹತಮಾಪಟಂ ಪಟಂ
(ಕವಚ. ೩-೯೦) : ಮೋಹದಿಂದಾ ಮೂರ್ಛಾಳೋಗರು ವೇದದಿಂದಾ
ಮಾರಣವಯದರು ಮೋಹದಿಂದಾರ್ಕದರು (ಕವಚ. ೩-೩೬) : ಹಳ್ಳಿಯ
ಹೆಗನು ನನಗೆ ಜಹಾಸೆ ಹುಟ್ಟಿಸಲಿಲ್ಲ, ಅಯ್ಯರ ಹೆಂಡತಿ ಮೋಹವನ್ನೂ
ಹುಟ್ಟಿಸಲಿಲ್ಲ (ಕವಚ. ೧೦೩). ೮. ಮರೆತು ಹೋಗುವಿಕೆ; ಮರೆವು :
ರಾಹು ತೋರೋಪನೆ ಶಿವನು ರೋಹಿಣಿ ಬಳವೊದ್ದಿದಂತೆ ನೆನಪಿರದಿರವಾ
ಮೋಹತಮವಳಿಯು ಸುಕೃತದ ನೀಪಾರಕರಾಸೆ ಸೇರ್ದೆಯನ್ನಯ ಒಳಯಂ
(ಕವಚ. ೧೦೩). ೯. (ಶತ್ರುವನ್ನು ದಿಗ್ವಿಮೆಗೊಳಿಸಲು ಮಾಡುವ)
ಇಂದ್ರಜಾಲ : ಯಕ್ಷಿಣಿ. ೧೦. [ಮೇದಾಂಜ] ಅರಿವಪ್ಪಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅಡ್ಡಿ ಬರುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಭ್ರಾಂತಿ;
ಅಜ್ಞಾನ : ಮನಯ : ಅವಿದ್ಯೆ : ಇನ್ನಿಂದ್ರಿಯಾಶ್ರಯಂ ಜರಿ
ಭರಂಗಿಯೊಡ್ಡಿ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ವಿಸ್ತುಟಿಮಿಲ್ಲಿಚ್ಚೆಯ ಮಚ್ಚು ಮೋಹ
ಧನಮುಂ ಮುಂದಿಟ್ಟು ದರ್ಶ ತೃಷ್ಣೆ ಲಂಪಟ ಬಿನ್ನಂ ಬದದೊಲ್ಲೆಮೊಲ್ಲೆ
ಮನೆಯಂ ದೂವಟ್ಟಿ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯಂ (ಕವಚ. ೭-೬೬) : ಮೋಹ
ಮನೋಹ್ಯ ಗೆಲ್ಲು . . . ಶಾಲ್ಮಿ ಮಹಾವೃತಂಗಳಂ (ಕವಚ. ೧೦೯-೨೦).
೧೧. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ಮೈಮರೆಯುವಿಕೆ : ಪರವಶತೆ : ಮತಿ ಲಪ್ಪ
. . . ಮೋಹ . . . ಅಪಸ್ಕಾರವೆಂಬ ಮೂವತ್ತುಮೂಟು ಸಂಚಾರಿ:
ಭಾವಗಳಂ ಪರಿವರ್ಧಿಸಿ (ಕವಚ. ೧೦೯) : " ಚಿತ್ತಮೂಢತ್ವಂ ಮೋಹಂ "
ಎಂದರೆ, ಎಚ್ಚರತಪ್ಪುವು; ಇದು ಸುಖದ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲೂ ಉಂಟಾಗ
ಬಹುದು (ಕವಚ. ೩೯೬). ೧೨. [ತತ್ತ್ವಶಾ] ಅಜ್ಞಾನದ ಐದು
ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮತ್ತೂ ತಮಸ್ಸು ಮಯ ಮೋಹ ಅವಿದ್ಯೆ
ಅನ್ಯತಾತ್ಮರೆಯುವೇ ಮಾಯಾಪಂಚಕಂಗಳವಲ್ಲ . . . ಆ ತೋಪ್ಪದ
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರರಜಹಾದಿ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನಮಂ ಪುಟ್ಟಪುದೇವಂ ಮೋಹ
ವೊಸುವುದು (ಕವಚ. ೩೦) : ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ . . . ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದು
ತಾಮಸರ ಶಬ್ದದಿ ಮಾತ್ರಾಗುಣಗಳಿಗೆ ವಿಷಯಭೂತವಾದ ಶಾಮಿಸ್ರ
ಅಂಧಕಾಮಿಸ್ರ ಮಹಾಮೋಹ ಮೋಹ ತಮಸ್ ಎಂಬ ಅಜ್ಞಾನವೃತ್ತಿ
ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸುವನು (ಕವಚ. ೬-೨೨ ೩೪) : ಅಜ್ಞಾನವು ತಮಸ್ಸು
ಮೋಹ, ಮಹಾಮೋಹ, ಶಾಮಿಸ್ರ, ಅಂಧಕಾಮಿಸ್ರ ಎಂಬ ಐದು ವಿಧ
. . . ಮತ್ತೊಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತನ್ನದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಮೋಹ
(ಕವಚ. ೩೪). ೧೩. [ದ್ವೈತ] ಜೀವನಿಗಿರುವ ಐದು ಬಗೆಯ
ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಹಾಗೆ.

ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ, ಜೋಹ, ತುರಿಯ ಎಂಬ ಐದು ಅವಸ್ಥೆಗಳು
ಇರುವುವು (ಕವಚ. ೨೯೯).

ಮೋಹಪದಂ = ಮರುಳಾಗು : ಮನ ಸೋಲು : ಸರಲರೂ
ಮೋಹವುರು (ಕವಚ. ೩) : ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ನಿನ್ನ ಮೇಲೆಮೋಹ
ಪಟ್ಟಿರುವರೊಬಿ ಶಾತ್ರ್ವರ್ಯ ನಿನ್ನ ಸೂಚಿಸಿದೆ (ಕವಚ. ೧೯). ಮೋಹ ಸರ್ವ
= ಬಯಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಅವೇಕ್ಷೆ ಪಡು : ದೇವಾರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ
ಕೆಯ್ಗೆ ಅಪುತವುಗಳಂ ಕಾಲಾಶ್ವರರೊಳ್ ಮೋಹದನ್ನೊಂ ಪಳ್ಳುಮಹಾ
ಜಾತನಕ್ಕುಂ (೧೯. VII. ೨೨೨. ೨೦೯-೧೦; ೨೨೩). [ಸಂ.]

ಮೋಹ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಹಿಪ್ಪೆ : ಮಧುಕಿ :
ಇಪ್ಪೆ(ಮೋಹ) . . . ಇವರ ಕಟ್ಟಿಗೆಯು ಪಾಕಿಯುಳ್ಳದ್ದು (ಕವಚ. ೩೬) :
ಮೋಹದ ಬೀಜ, (ಇಪ್ಪಿ ಬೀಜ) ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದು ಎಣ್ಣೆ ಉಳ್ಳದ್ದಿರ
ತಕ್ಕದ್ದು (ಮುಂಜ್ಯ. ೩೬). [- ಮರಾ. ಮೋಹ, ಮೋಹೋ/ಹ್ರಾ.
ಮಹು. ಮಹುಅ./ಸಂ. ಮಧುಕ]

ಮೋಹಕ (ಗು). ೧. ದಿಗ್ವಿಮೆಗೊಳಿಸುವ : ತಬ್ಬಿಬ್ಬುಮಾಡುವ.
೨. ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ : ಮನೋಹರವಾದ : ಅಂದವಾದ :
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ಬಲಾಠಿ ಮತ್ತು ಮೋಹಕರೂಪುಳ್ಳವನು
(ಕವಚ. ೧೦೨). (ನಾ). ೩. ಭ್ರಮೆ : ಭ್ರಾಂತಿ : ಅಕ್ರೀತ;
ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ತಮ್ಮ ನೆನಪಿನವರಾ ರಾಗ ಮಾಯೆಯ ಶಕ್ತಿನಬರೆಯ ಮೋಹಕ
ದಲೆಂದರನ್ನವಳದ (ಕೂಟಾ. ೩-೯೬-೨೯) : ಇಂತೆಲ್ಲ ಮಯ ಮೋಹಕ
ವೆಂಬ ಶರಧಿಮೂಳು ಆನಂದಿನೈ ಮುಳುಗಿ (ಕವಚ. ೧-೨೨೩-೩).
೪. ಆಕರ್ಷಿಸುವಂಥದು : ಅಂದವಾದುದು : ಅವಳ ನಿದಿವಾದ
ಮೂಗೂ ಮೂವ ಹುಬ್ಬುಗಳೂ ದುಂಡುಮುಖವೂ ಒಗ್ಗೊ ಮೋಹಕವಾಗಿ
ಕಂಡವು (ಕೂಟಾ. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಮೋಹಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮರುಳುಗೊಳಿಸು; ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸು :
ಭಾವಕ-ಮೋಹಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ತೋರಿಸುವ ಹಸ್ತದ ಅಭಿಮು
(ಕೂಟಾ. ೨೨೩). [ಮೋಹ್ಯ + ಕೋಳ್ + - ಇಪ್ಪು]

ಮೋಹಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಮರುಳಾಗು : ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗು :
ಸುಂದಾದ ಶಾಗುಣತ ವ್ಯಾಕರಣಾಂತಗಳು ಇದ್ದಾಗ ಮೋಹಗೊಂಡು
ವೆಚ್ಚು ಲಾಕಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಬಹುದು (ಕವಚ. ೨೯೩).

[ಮೋಹ್ಯ + ಕೋಳ್, (< ಕೋಳ್)]
ಮೋಹತಮಿಮಾ (ನಾ). ಪರೀಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿ : ಹೃದರಾವದಿನಲ್ಲಿ ಕರೋಡ
ಗಿರುವ ಮೋಹತಮಿಮಾರಾ ಮುಟ್ಟುರಾಯರು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ
ಮಾಲ್ಯಸ್ಥೇತಿಗಳು (ಕೂಟಾ. ೨೨೩). [-ಆದ. ಹಿಂ. ಮುಹತಮಿಮಾ]

ಮೋಹನ (ಗು). ೧. ಮೂರ್ಛಗೊಳಿಸುವ : ಜ್ಞಾನ ತಪ್ಪಿಸುವ.
೨. ತಬ್ಬಿಬ್ಬುಗೊಳಿಸುವ : ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳಿಸುವ : ಭ್ರಮೆ ಹಿಡಿ
ಸುವ : ಅದಾವ ಮೋಹನವತ್ಯವಿದ್ಯೆಯ ಕಲಿತಯೋ ದಿಟಕಿ (ಕವಚ. ೩-೩೯). ೩. ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ : ಆಕರ್ಷಿಸುವ : ಮೋಹನ
ಮೊರೆ ಮುಮ್ಮಮೊಗದ ಭಾವಯರ ಲಲ್ಲಿನುಡಿಯು ನಯಗತ್ತಿ ಎಲ್ಲರ
ಹೃದಯವ ಕೊಜಿವುತ್ತಿದೆ ಮೋಹಾ (ಕವಚ. ೬೯-೧೦) : ಶ್ರೀಭುವನಮೋಹನ
ದೀಪಪುಥಿ . . . ಪುಟ್ಟದೇವ ಶಿಶುಪಥಿ (ಕವಚ. ೬-೧೨) : ಯಾವ
ಮೋಹನ ಮರಲಿ ಕರಿಯತು ದೂರಕ್ಕಿರಕಿ ನಿನ್ನನು ? (ಕವಚ. ೩೯೨).
(ನಾ). ೪. ಮೂರ್ಛ : ಮೈಮರವು : ಕ್ಲೆಚ್ಚ (ರುಗ)ಳ್ಳುವುದಿಂದಂ
ಮಿಡಿದೆಂದು ರೋಳಿ ಮಹುಕು ತೋಕಂ ಬೆಮರ್ ಮೋಹನ . . .
ತಮಗ್ರಹಾವಿಷದಿ ಮರ್ತ್ಯಕಳೊಳ್ ತೋಟುಗಂ (ಕೂಟಾ. ೧೦-೨೩). ೫. ಭ್ರಾಂತಿ : ಭ್ರಮೆ : ' ಚಿತ್ತಮೋಹನ ' ಪರಾ. ೬.
ಆಕರ್ಷಣೆ : ಸೆಳೆತ : ಬಂದ ಭಸುತದ ಕಮ್ಮೆಪ್ಪಲರ್ ಶಾಂ ಗುರುಮಾಗಿ

ಕಲ್ಪದೊ ವಿಶ್ವವೇಶನಯನಪ್ರಭಾಗದೊಳ್ ಸಂಗಳಿಸಿತ್ತೊ ಮೋಹನ,
ವಾಸಗ್ಗಲ ನಿನ್ನಯ ವಾಕ್ಯಗುಂಭನಂ (೩೦೨೫. ೧-೩೯); ವನ್ನೀರು ಕರ್ಪೂರ
ವೀಳೆಯ ಮೋಹನದನುರೇಪನಾದಿ ವಸ್ತುಗಳ ಪೂತಯ ಮುಡಿಮೂರೆಯಡ
ವಾಯಿ ಕೊರಳಗಂದನುಗೊಳಿಸಿದನೇವೇಳ್ವೆ (೩೦೨೬. ೦೧-೩೯). ೨.
ಸೌಂದರ್ಯ; ಮನೋಹರತೆ; ಚೆಲುವು; ಕಿರುನಗೆಯ ಕದವುಗಳ
ಕುಂಡಲದ ಚಿಲ್ವಿನಿ ಮೆಚೆವ ಸದ್ವದನು ಮೋಹನದ ಸದನನಂ . . .
ಕಂಡನವನಾಪುರು (೩೦೨೭. ೨-೪೯); ತರುಣಿ ಮೋಹನದರಗೀ
ಸೌಂದರ್ಯದ ಸರಸುಬಿಟ್ಟದಳಾ ಮೇಲೆ (೩೦೨೮. ೯-೩೩). ೩. ಮನೋ
ಹರವಾದ ರೂಪುಳ್ಳವನು; ಕೃಷ್ಣ; ಕೊಳಲ ದನೆಯೊಡನಗೋ ಮಂದ
ಮೋಹನ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ರಾಧೆಯ ಹೃದಯಪೂಜನಕ್ಕೆ (೩೦೨೯. ೩೩-೩೫); ಶ್ರೀ
ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ಬಲರಾಜಿ ಮತ್ತು ಮೋಹನರೂಪುಳ್ಳವನು. ಅವನಿಗೆ
ಮೋಹನನೇಗೊ ಕಲೆಯುತ್ಪಾದಿ (೩೦೩೦. ೦೦೨). ೪. ಸಂಭೋಗ;
ಸುರತ: " ಸಂವೇದನಂ . . . ಸುರತಂ, ಮೋಹನಂ—ಈ ೭ ಸುರತಂ
(೩೦೩೧. ೩೩-೩೦೩); ಸಿರಿಗಂಧದತ್ತಿಗೆ ಪೋಗ್ಗೆ ಪಿರಿದು ಬಯಸುತವ
ರಿವರಿಸಿದರಾಗ ಸ್ತರಮೋಹನದ ಸೊಕ್ಕೇಜೆ (೩೦೩೨. ೦೦-೩೨); ಮೋಹನ
ಮೆಂಬುದು ಮಂದನಯುಬ್ಬಮೆಂಬುದು ಸುರತಕ್ಕೆ ಮೇಸು (೩೦೩೩. ೨೦೦).
೧೦. ಮಂತ್ರಬಲದಿಂದ ಮೋಹನೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವ ತಂತ್ರ;
ಮಾಟ; ಇಂದ್ರಜಾಲ: ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಜಯ ಗಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಥಿ
ಚಾರಿಕರವಾಗಳೂ ಉಂಟು. ಮೂರೂ. ಪರೀಕ್ಷಣ. ಮೋಹನ, ಸ್ತಂಭನ.
ಉಟ್ಟುಟ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ (೩೦೩೪. ೨೯). ೧೧. ಮನ್ಮಥನ ಐದು ಬಾಣಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು: ಉನ್ನದನ ಮದನ ಮೋಹನ ಸುತಾಪನ ಪರಿಕರಣಮೆಂಬ
ಪಂಚಬಾಣಪ್ರತಾಪವೀಣಾರಿಂ (೩೦೩೫. ೦೦೯). 'ಮೋಹನಬಾಣ',
'ಮೋಹನಶರ' ಪರಾ. ೧೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ದತ್ತೂರಿ
ಗಿಡ: "ಮೋಹನ: ಲುಮ್ಮತ್ತ, ನೀರುಳ್ಳ, ಬೇಳೆ" (೩೦೩೬. ೦೩೦). ೧೩.
[ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರ: ಪರಮಲಲಿತಕಾರಂಜ ಮಂಗಳ
ಸರಸತರ ಮೋಹನದ ರಾಗಗಳಲಿ ಪಾಡಿದರು (೩೦೩೭. ೦೦-೨೯). ಮೋಹನಾ
ನಂದವುಳ್ಳವಿ . . . ಮೋಹ ಸರ್ವಸ್ಥಗಳ ರಾಗಾದ್ವಿಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಗಾ
ಓಷಧಿರೊಳಗೆ ನೀಂ (೩೦೩೮. ೨೩೨); ಮೋಹನ—ಈ ರಾಗದ
ಜನರಾಗದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತಭೇದವುಂಟು (೩೦೩೯. ೦೦೦). [ಸಂ.]
ಮೋಹನಗಾರ (ನಾ). ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವವನು; ಆಕರ್ಷಿಸುವವನು;
ಚೆಲುವ: ಮೋಹನೇಮೋಹನಗಾರನತುಲತತ್ವಜ್ಞಗೋಲನಪ್ರತಿಮ
ಸತ್ವಾತ್ಮ (೩೦೪೦. ೦೩-೨೯). [ಮೋಹನ + -ಗಾರ (< -ಕಾರ)]
ಮೋಹನಗೋ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು: ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ
ಗಾಳ . . . ಮೋಹನಗೋಪಂಜ್ಞಗೋಳಗಳೇ ಸಾಳಗದ ಮಿತ್ರರಾಗಂಗಳ
(೩೦೪೧. ೦೩೯). [ಸಂ. ಮೋಹನಗೋಳ]
ಮೋಹನಚೋರ್ (ನಾ). ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ ಪುಡಿ; ಮೆಚ್ಚು
ವುದ್ದು; ಮಂಕುಬಿಡು: ಹುಬ್ಬಳಿಯ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ
ಬಾಲಗಂಧವನು ಮೋಹನಚೋರ್ವನ್ನು ಎಸೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೂದಲಲ್ಲಿಯ
ದಂಕಣನ ಸರಸಂಪ್ರಮದಿಂದ ಅರಂಭವಾಗುವ ಕಥೆ (೩೦೪೨. ೦೩೯);
ಅ ರೂಪ . . . ಪಾತಿಶ್ರೀಯ ಎಷ್ಟರದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮೋಹನಚೋರ್
ವನ್ನೆರಚಿತು (೩೦೪೩. ೨೦). [ಸಂ.]
ಮೋಹನದಾಣಿ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ಪಯಚಿಬಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು:
ಮೋಹನದಾಣಿಮಂಜ್ಞದೊಡೆ ಮಸ್ತಕಕಂಪನಮಾಡುಬಿಡುನಂ ಸಾಹಸಿರ್
ಕುಮಾರವರರಾಕೆಯ ಚಿಲ್ವಿನಧೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಮಿದುರ್ . . . ತಲೆದೂಗುತಿರ್ದಾರ್
(೩೦೪೪. ೦೩-೯೯). [ಸಂ.]
ಮೋಹನಮಾಲೆ (ನಾ). ಚೆನ್ನದ ಗುಂಡುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ,

ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದ ಹಾರ: ಬರೆ ಮೋಹನಮಾಲೆ . . . ಮೊದಲಾದ
ವ್ಯಸಮಿಸುಬಿಡೊಡವುಗಳಿಂ ತೊಂದಿಲ್ಲುಳಿದಲಂಕೃತಯಾದ . . . ಕನ್ನ
ಕೆಯು (೩೦೪೫. ೨-೯-೩೯ ೩); ಕಂಠಭೂಷಣಗಂ-ತಾಳಿ, ಚಂದ್ರಹಾರ,
ಮೋಹನಮಾಲೆ . . . ಮೂವಿನಕಾಯಿ ಸರ, ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮೊಗ್ಗಿನ ಮಾಲೆ,
ಪದಕ ಇತ್ಯಾದಿ (೩೦೪೬. ೧. ೩೨೦); ಅಳಿಯದಿರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಚೆನ್ನದ,
ಗಡಿಯಾಳ, ಮೋಹನಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು (೩೦೪೭. ೨೩೩).
[ಸಂ. ಮೋಹನ. ಮೂರಾ. / ೬೦. ಮೋಹನಮೂರಾ; ಮೂರಾ.
ಮೋಹನಮಾಳ]
ಮೋಹನವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವನ್ನು ಪಡೆ; ಸುಂದರವಾಗು: ಮೋಹನ
ವಡೆದ ಪಡಕ ಪೈದೆಯ ಕಡುಸೊಬಗಿನ ಬಲ್ಮೆಟದ ಸುಕುಮಾರ ನಡೆದನು
ಸುರ ಮೇಳದಲಿ (೩೦೪೮. ೦೦-೨೦). [ಮೋಹನ + ವಡೆ]
ಮೋಹನತರ (ನಾ). = ಮೋಹನಬಾಣ: ಕಾಮಂ ಹೂದಿದನುಗು
ಣ್ಣನುತ್ರೆ ಮೋಹನತರಮಂ (೩೦೪೯. ೩-೨೯). [ಸಂ.]
ಮೋಹನಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರ;
ಅಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರ: ಮಾಯಿಗಳ ಗಿರಡು
ಮೋಹನಶಾಸ್ತ್ರವಲೆಯನಿರು . . . ವಿಷ್ಣು ಪರಬ್ರಹ್ಮವಂದೊಡು
ಅಲವದೋಧರ ಭಜಾರ್ಥಿ (೩೦೫೦. ೦೩-೦೩-೩೩). [ಸಂ.]
ಮೋಹನಾಂಗಿ (ನಾ). ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ ರೂಪವುಳ್ಳವನು;
ಸುಂದರ: ಚೆಲುವ: ಇದು ಏನೆಂಗೆ ಮೋಹನಾಂಗಿ ಪದನಜನಕ
ತೊರವೆಯ ನರಸಿಂಹ (೩೦೫೧. ೦-೨೯ ೨೨೦); ಸಂತೋಷಮೊಳು
ಮೋಹಿಸುತ್ತನ್ನೊಡಗೂಡೊ ಕೆಂತುಧೈದ ಮೋಹನಾಂಗಿ (೩೦೫೨.
೯-೩೦೦); ನೀ ತಾಯಿಯನಲೊ ನೀ ಮಾಯಿಯನಲೊ ಮೋಹನಿಯ
ಮೋಹನಾಂಗಿ (೩೦೫೩. ೩೩-೯). [ಸಂ.]
ಮೋಹನಾಂಗಿ (ನಾ). ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ ರೂಪವುಳ್ಳವಳು;
ಚೆಲುವ: ಅನಿಮಿಷಪಟುಕ ಸರಸೋಕದ ಭೋಗದನುಪನೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂತ
ಜನಿಸಿದ ಪರರೂಪಿನೊಳಗೆಮೊಲ ತನ್ನ ಮನಕೆ ತೋಪದೆ ಮೋಹನಾಂಗಿ
(೩೦೫೪. ೯-೦೩೦); ಬೇರೆ ಯಾವ ಮಾರ್ಗವಿದೆ ಮೋಹನಾಂಗಿ? (೩೦೫೫.
೦೩೦). [ಮೋಹನಾಂಗ + - ಇ]
ಮೋಹನಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿಸುವ ಅಸ್ತ್ರ. [ಸಂ.]
ಮೋಹನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ಮೋಹನೀ—ಚಿಬ್ಬಸಲೆ"
(೩೦೫೬. ೦೩೦). [ಸಂ. ಮೋಹನೀ?]
ಮೋಹನಿದ್ರೆ (ನಾ). ಕೃತಕವಾಗಿ ಉಂಟುಮಾಡುವ ನಿದ್ರೆ; ಮಾಯಾ
ನಿದ್ರೆ: ಭೂರ್ ಕಾಪಳದೊ ಮೋಹನಿದ್ರಿಗೆ ಸಂದರಂಜರ್! (೩೦೫೭.
೨೩-೩೯೨). [ಸಂ. ಮೋಹನಿದ್ರಾ]
ಮೋಹನೀಯ (ಗು). ೧. ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸುವ; ಕಣ್ಣಿಬಿಟ್ಟಮಾಡುವ.
(ನಾ) ೨. ಅಜ್ಞಾನ; ಪೂಯ: ಬಗೆಗಿಡಿಸಿ ಮೋಹನೀಯಂ ನಗಭರ
ತವಧಾರೆಯಾಗಿ ಪೋಷಿಸುವದೊಂ ದೆಗಬ್ಬದೊ ಸಲೆ ಬಲದೇವನ ಪೆಗಲ
ಪೊಂ ಕುಂದದೊಬ ನಾಯ್ಕದಿ ಜಗದೋ (೩೦೫೮. ೦೩-೩೩).
೩. [ಜೈನ] ಆತ್ಮನನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ಎಂಟು ಮೂಲಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು: ಮುಕ್ತಿಪ್ರಾಪ್ತಿಯಂತೆಹದ ಮೋಹನೀಯವೆಂಬ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷೇದಿಂ
ಅನಂತಕಾಮಗಳಾದರ್ (೩೦೫೯. ೦೩೯-೨೩); ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳ . . .
ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಭೇದದಿಂದಂಟುತನಕ್ಕುಂ ಅವಾವುವೆನೆ ಪಾಪಾವರಣೆಯಂ
ದರ್ಶನಾಪರಣೆಯಂ ವೇದನೀಯಂ ಮೋಹನೀಯಂ ಆಯುಷ್ಯಂ
ನಾಮಗೋತ್ರಮಂತರಾಯಂ (೩೦೬೦. ೦೩-೦೦ ೩); ದರ್ಶನ
ಮೋಹನೀಯಮಂ ಪಾತಿಶ್ರಮೋಹನೀಯಮಂ ಎಂದು ಮೋಹನೀಯಂ
ದ್ವಿವಿಧಮುಕ್ಕುಂ (೩೦೬೧. ೩೯). [ಸಂ.]

ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮ (ನಾ). = ಮೋಹನೀಯ ೩ : ಒಬ್ಬಯೂ ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮವೆಂಬುದೋ ವಿಶದ್ವ್ಯಕ್ತಿಶಯವಿಶೇಷದಿವ್ಯವತಮ ಶ್ರೇಣ್ಯಾರೋಹಣಗೈಯ್ಯು (ಕೌಶ್ಯ. ೬-೩೩ ೩) : ಅಂತಿಮ್ಯಮೋಹದಿಂ ಬಂದು ಸಕಲಬೋಧಾಧಿಕಾರಿ ಪರಿವೃತ್ತರೂಪಿ ಸಕಲಭೂಷಣಕೇವಲಿಗಳ ಸ್ಥಯನೆಯ್ದಲ್ಲದಂ ರಾಮನ ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮಮಂಪಶುಕೈ ಸಲ್ಪು ದೊಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೦೬-೩೩ ೩) : ಜೀವನ ಸಮ್ಯಕ್ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಜಾರಿತ್ಯಗೋ ವನ್ನೂ ಘಾತಿಸಿ ಜೀವನಗೆ ಆ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ಲೋಭವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮವು (ಶ್ವೇತ. ೩).

[ಸಂ. ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮ]

ಮೋಹನೆ (ನಾ). ಮೋಹಕವಾಗಿರುವವಳು ; ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ ರೂಪವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವವಳು ; ಸುಂದರಿ : ಬಾ ಬಾ ಮೋಹನೆ ಬೇಗ . . . ನಮನಗೊಳಿಸುವ ಹುಡುಗುವ ಬಿಡುವುದವ ಸುಂದರಿ ನೀ ಬೇಗ ಬಾ (ಕೀಶ. ೩೩-೦). [ಸಂ. ಮೋಹನಾ]

ಮೋಹಪರವತ (ನಾ). ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ; ಮರುಳಾದವನು ; ಆತನು . . . ಈ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳ ರೂಪರಾವಣ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟು ಮೋಹಪರವತನಾದನು (ಕೀಶ. ೯). [ಸಂ.]

ಮೋಹಪಾತ (ನಾ). ಲೌಕಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಬಂಧನ.- ಸೇತು : ಮಾಯಾ ಜಾಲ : ಆಪಗತದಂತಿಂ ತನ್ನೊಳವಾರಮಂ ಪಟುವ ತಿಳಿದ ತಲೆಯಂ ಪಡೆದಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೯-೩೩) : ದೇಹಸಂಪಂಧಿಗಳಾದವರೈವರು ಮೋಹ ಪಾತದಿ ಕಟ್ಟಿ ಬಿಗಿದಿವರೈ (ಕೀಶ. ೩. ೨-೩೩-೦). [ಸಂ.]

ಮೋಹಭಾವ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಯ ಭಾವನೆ ; ಅಕ್ಕರೆಯ ಭಾವನೆ : ಎನ್ನ ಮೇಲಣ ಮೋಹಭಾವದೊಳಿನ್ನವು ಸಲವರೈ ಬಂದಿರೊ (ಕೀಶ. ೦೯-೦೩) : ಅವುಬರೈ ಪರಸ್ಪರ ಮೋಹಭಾವಗಳ ಏಕತೆ ಒಡನೆ ಉಂಟಾಯಿತು (ಕೀಶ. ೩೯). [ಸಂ.]

ಮೋಹರು (ನಾ). ೧. ಸೈನ್ಯ : ದಂಡ : ಪಡೆ : ದಳ : " ಮೋಹರವೆನೆ ನೃಪಸೈನ್ಯಂ " (ಕೀಶ. ೩೦) : ಅರಗಿವಿಡು ವಾರುವದ ಮೋಹರವಾಣಿ ವಿಡು ಬಿಲ್ಲುಬೀರರ ಪಡೆ (ಕೌಶ್ಯ. ೨೦) : ಕೆಲಿ ರಾಧೆಯನೇ ವಹ್ಯಾಗಿ ಯಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಮೋಹರಕೆ (ಕೌಶ್ಯ. ೦-೨೩) : ಕರಡಿಯ ಮೋಹರದ ಹಂಬವರು ತೋಪಾದರೈದು ನಿಬ್ಬಾರದವ (ಕೀಶ. ೯-೩೩-೨೩). ೨. ಯುದ್ಧ : ಕದನ : ರಕ್ತಸಾಧ ವೈಷದ ಕೀಳ ನೀಲನು ಪಡೆದ ಮೋಹರಕೆ (ಕೀಶ. ೩೯-೦೩) : ಅಳಿಯನಿ ಮೋಹರದೊಳಲ್ಲದೆ ಫಲುಗುಣವ ಮಗನಿ ವನು ಬಲುಗೈಯುಳುವಾರರು (ಕೌಶ್ಯ. ೯-೩೩). ೩. (ಕಾಳಗದ) ಕಣ : (ರಣ)ರಂಗ : ಕೆಲಗೆ ಕಾಳಗದ ಮೋಹರದಂತೆ ಭಕ್ತಿಯ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಬಿಡಿನಂತೆ . . . ಕಂಗೊಳಿಸುವುದು ಗೌರವ ಕಾವ್ಯ (ಮೋಹ. ೬-೨). ೪. ಗುಂಪು : ಸಮೂಹ : " ಒಡೆನೆ ಮೋಹರು " (ಕೀಶ. ೦೩) : ಬಂಜಿನ ಮೋಹರ ರವಿಯ ಕಿರಣವ ಕಿವಿರಾಪುದೆ (ಕೀಶ. ೯. ೯೩-೯೩). ಗಗನದ ಮುಗಿಲ ಮೋಹವದ ದಾಳಿಯಲಿಂಪುಟ್ಟ ಸುಂಟರುಗಾರ ಯುರವಣಿ ನಿಂದವೊಲೊ (ಕೌಶ್ಯ. ೬-೩೦) : ಮತ್ತದಂತಿಗಳೊಗ್ಗು ವಿಡಿದು ಬಂದವು . . . ಕಾಪುಂಗಿಲ ಮೋಹರದಂದಿಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೦೩-೦೩). [ದೇ. ಕೆಲಂ. ಮೋಹರ]

ಮೋಹರು ' ಮೋರು ' ನೋ.

ಮೋಹರು (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಮದ್ದಲೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗತ್ತು : ಮೊಟ್ಟು ಮೋಹರ ಅಂದೆಂದಿವಂತಿರೊ ಎಂಬ ಕೂಪಾ ಕಪ್ಪದ ಶುದ್ಧಭಾರಿ ಕವನೆಯು ಮದ್ದಲೆಗಳಂ ಬಾರಿಸುವ ಮದ್ದಲೆ ಕಾಣರಿಂ (ಕೀಶ. ೨-೦೦ ೩) : ಓದಿದು ಬಾರಿಸಿ ತೋಪಾದರು ಮೋಹರ ಗಳನು ಮರ್ವಳೆಯವರು (ಕೀಶ. ೨ ೩೩). [?]

ಮೋಹರಂಬಡೆ (ಶ್ರೀ). ಗುಂಪುಗೂಡು : ಹಿಂಡುಗಟ್ಟು : ಅಂತೂಡು : ಮುಂದೆ ಮೋಹರಂಬಡೆದು ತರ್ವ ಪುನರವು (ಕೌಶ್ಯ. ೨೦೨).

[ಮೋಹರು + ಪಟ್ಟ]

ಮೋಹರಂಬಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). = ಮೋಹರಂಬಡೆ : ಸುರಪ್ಯಹಮಂಬರದಲ್ಲಿ ಹೂಮಳೆಗಳಂ ಹಿಡಿದು ಮೋಹರಂಬಟ್ಟು ನೋಡುತ್ತಿರಲು (ಕೀಶ. ೦೩-೦೩). [ಮೋಹರು + ಪಟ್ಟ]

ಮೋಹರದಿಗೆ (ಶ್ರೀ). ೧. ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಒಡ್ಡು. - ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸು : ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತೊಡಗು : ಧರ್ಮಜನಲ್ಲಿ ಮೋಹರದಿಗವನತ್ತಲೆ ರಥವ ಹರಿಸುವ (ಕೌಶ್ಯ. ೨-೩೦). ೨. ಗುಂಪುಗೂಡು : ಸಂದೇಶು : ಜಗದ ನಿಡುನಿಡಿಯಲಿ ಮೋಹರದಿಗದ ಮುಗಿಲೋ . . . ಕೈಕಾಲ್ ಮೂಡಿತೋ ನಳಕೆ (ಕೌಶ್ಯ. ೩-೯) : ಜಗದ ವಿಲಯದ ಮುಗಿಲ ಮೋಹರದಿಗದ ಪೊಲು ನಳವೈದೆ ಶಾಪಾಮೃಗದ ಮದುಮಾಯ್ತನಾಗಿ ಕೇಳುವುದ ಕಟುಬಲದ (ಕೀಶ. ೬-೩-೦೯). [ಮೋಹರು + ತೆಗೆ]

ಮೋಹರಮಲ್ಲ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊರನಾದವನು : ಕಲಿ : ಶಲ್ಯ ಭಾರದ್ವಾಜನಾರ್ಥನೈಕರೋದಮನನವ ಮೋಹರಮಲ್ಲ ಕೃಷ್ಣಮನ್ಮಥ ತೋಭಯಂದೆದಾಗಳ ಲಲಿತ ಸ್ಥಾನಮಲ್ಲ ಭೀಮವಿಜಯಾಸ್ತದದಳಿದು . . . ಕಣ್ಣ ಮಂಗಳವನಾಗಿದುದಾ ಗೋಶಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೨-೨೦).

[ಮೋಹರು + ಮಲ್ಲ]

ಮೋಹರಸ (ನಾ). ೧. ಅನುರಾಗ : ಪ್ರೀತಿ : ಕೌತುಹೋಂ ಪೆಂದಿರೋಂ ಭೀತರಸಂ ಮೋಹರಸಮನೋತ್ತರಸುಗುಮೇ (ಕೀಶ. ೩-೨೩). ೨. ಮದನ ಜಲ : ಮದನದ್ರವ : ನಿತ್ಯನಿ ಮೋಹದ ಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಮೃದುಮೃದಟ್ಟ ರೋಮಾಂಜನವೆಸಗಿ ಕಟ್ಟಿಡದ ಮೋಹರಸವು ನಟಿ ಪೊಪುಟ್ಟು ಸೂಸುವುದೆಂದಿಂ (ಕೀಶ. ೦೦-೦೯). [ಸಂ.]

ಮೋಹರಿ ' ಮೋರಿ ' ನೋ.

ಮೋಹರಿ ' ಮೋರು ' ನೋ.

ಮೋಹರಸು, ಮೋಹಳಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹಾಕು : ಧಾಳಿ ಮಾಡು : ಮೋಹರಿಸಿದುದಾದೀತನ ಚತುರಂಗವಾಹಿನಿಯತೋಪರಿ (ಶ್ವೇತ. ೦೩-೨೦೯) : ತುಟಾಗಿ ಗೇಧೋತ್ಪನ್ನ ನಿಜಮಂದಿರದ ದಳ ಮೋಹರಸೆ (ಕೀಶ. ೦೦-೦೯) : ಸ್ವೀಧವ ಬಿರುದಾಡುಕೆ ಮೋಹರಿಸರು ಭೂರಿಶ್ರಮಾದಿಗಳು (ಕೌಶ್ಯ. ೯-೦೯). ೨. ಎದುರಿಸು : ಪ್ರತಿ ಭಟಿಸು : ಇದುವೆ ನೀಂ ಮೋಹರಿಸಿ (ಕೀಶ. ಮೋಹಿ) ನಿಂದಾದೆಕೆದು ಬಳಿಕೊಂದುತ್ತರ ಮಗುಳ್ಳದಕೆದು ನಿನ್ನ ಕೊಳ್ಳೆಂದು ಮೂದಲಿಸುತೆ ರಘುವನೈತ್ತಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೨-೩೩) : ಶಕುನಿ ಮೋಹರಿಸಿದನು ಸಮಸಪ್ತರು ಬೀಜೊಡ್ಡಿದರು (ಕೌಶ್ಯ. ೩-೯). ೩. ಮುತ್ತು : ಆವರಿಸು : ಕವಿ : ಸತ್ಯಲೋಕದ ಧಾಮವನು ಮೋಹರಿಸಿ ಮುಟ್ಟಿತು ತಮಾನೊಡ್ಡ ವಣಿ (ಕೀಶ. ೯-೦೨) : ಪರಿದು ಕುಮುಂಗಿಲು ಬೆಂದ್ರಗೆ ಕವಿದಂತೆ ಮೋಹ ರಿಸುವುದೊಡನಂಧಾರ (ಕೀಶ. ೦೩-೩೦) : ಬಗೆಬಗೆಯ ಮುಗುಳು ಗೋಪನಿ ಹೂಜಲ್ಲಿಗಳ ಕೆಳಗೊಟ್ಟು ಮನವ ಮೋಹರಿಸುತ್ತಿದೆ (ಕೀಶ. ೯೩-೦೯). ೪. (ಸೈನ್ಯವು) ಸಜ್ಜಾಗು : ಅಣೆಯಾಗು : ಕಾಣಲು ಮುಂಕೋಪಿ ಅರಸನುಜರಾಸೂತ ಕೃಷ್ಣನ ಬೆರಳ ಸನ್ನೆಯೊಳ್ಳದೆ ಬಿಡೆ ಮೋಹರಿಸಿ ನಿಂದುದು (ಕೌಶ್ಯ. ೯-೨೨) : ಮೋಹರಿಸಿ ಕಳದೊಳಗೆ ನಿಲ ಕಣುಗಾಹಿಯೆಳೊರಳನು ಮುಂಪುಯ ಬಿಡುತಾ ಹಡೆದ ತಾಯ್ನಾವೆ ತೋರವೆಂದೆ ಜಾಣೂರ (ಕೀಶ. ೨೨-೩೦) : ಸುಕಾರದ ಪಡೆಯವರೊ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳೂ . . . ಎದುರಾಗಿ ಮೋಹರಿಸಿ ನಿಂತರು (ಕೀಶ. ೦೯). ೫. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯದ ವ್ಯೂಹವನ್ನು ರಚಿಸುವುದು : ಸಾಹಸ ವನಪಾನಾಹವನೊಡ್ಡುವೆ ತನಗೆ ಮೋಹರಿವೆ (ಕೀಶ. ೨) ನಿವ [ಕೀಶ.]

ಮೋಹರಿಸುವೆನು] ಸದಾಮಾರ ವ್ಯಾಹವ ತನಗೆ (೧೭೫೩. ೨೦-೨೬) ; ತನ್ನ ಸಚಿವನೊಳು ಬಲವಂ ನೆರವಿ ಮೋಹರಿಸುವೆನು ಬೆಸನನು ಕೊಡಲು (೧೭೫೩. ೨-೩೫). ೬. ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸು ; ಅಣೆಮಾಡು ; ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸು ; ತಂದು ಮಣಮಯಸಾರವಲಗುನಂದು ಮೋಹರಿಸಿದರು ಜೂಜಿಂಗಿ (೪೦೫೩. ೦೬-೧೫). ೭. ಗುಂಪುಗೊಡು ; ಸಂದೇಶಿಸು ; ಒಟ್ಟಾಗು ; ತರಣ ಶರ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಮೋಹರಿಸಿದರು ಮುಂಗುಡಿಯ ಲಿಂದ್ರನ (೧೭೫೩. ೩೭-೩೯) ; ಧರಣವನ ಕೈಸನ್ನೆಯಲಿ ಮೋಹರಿಸಿ ನಡೆ ದುದು ಸೇನೆ (೧೭೫೩. ೨-೩-೨) ; ಮೋಹರಿಸಿ ಬೀದು ಮುತ್ತಿಗೊಡಿಸಿ ಕೊಂಡಿವಳವಿಸಿಲ್ಲ ಕೆನಲು . . . ಪುಣ್ಯ ಕೋಟಿಗಳ ಕಾಂತಿಗಳೆದ ಮುಕುತಿ ಕೊಂಡೆದಿದುರ್ವ (೧೭೫೩. ೦೬-೭) ; ಸಿಡಿಲ ಪಡೆಯಂತೆ ಮೋಹರಿಸಿ ಶರವರ್ಷವುಂ ಕಣಿವುಕ್ಕೆ ನಜಬಲುವೆರಸು ಕಡಂಗಿ ಕೆವಿಯಲೊಡನೆ (೧೭೫೩. ೬-೦೦೦ ೫). ೮. ಹೆಚ್ಚಾಗು ; ಅಧಿಕವಾಗು ; ಹೆಚ್ಚು ನಡೆದಾಡೆ ಸುಖಂ ಸುಳಿದಾಡೆ ಲೀಲೆ ಮೋಹರಿಸೆ ಗಳಂ ಚಮತ್ಕಾರಂ . . . ಕೂಡಿರರ್ (೧೭೫೩. ೩-೨೫) ; ಮೋಹರಿಸಿ ಮೋಹರಿಸಿ ಗಾಡಿ ಪರಿದಾಡೆ ಪುಣ ದೇಶಿ ಸೂಸೆ . . . ಪಡೆದು ಕೈತೆಯಂ ಶಿವಾರ್ಥವನನಗುವ ನೆಪ್ಪ ಸೈಲಿಂಗಿ ಸಾಟಿಯುಂಟೇ (೧೭೫೩. ೦-೩೦) ; ಮೋಹರಿಸಿದ ಮುಮತೆಯೊಳೆಯರುತತಿ ಹಾಹಾಕರದನಮಂ ಮಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತ (೧೭೫೩. ೯-೨೫). ೯. ಗುರುತಿಸು ; ಕಾಣಿಸು ; ಶ್ರೀಹರಿಯುಗುಗಿನಣುಗನತಿಮುದದಿಂದ ತನ್ನ ಕವಯೋಗಂ ಮೋಹರಿಸಿದ ಮೂರೋಪಯ ತಟನೆನಲಾ ಹೊಳೆ ರನ್ನಗೆ . . . ರಾಜ್ಯವು ತಿವಳಿಗಳು (೧೭೫೩. ೩-೩೫). ೧೦. ಸೇರು ; ಜೊತೆಗೊಡು ; ಏಕ ನಿಮಗೀ ಚಿಂತೆಯಿಂದರಡೊಡವು ದುಷ್ಕಾರ್ಯಸಂಧಿ ವಿವೇಕನಿರದಲೊರದು ಮೋಹರಿಸೊಂದು ಏಕಹೃದಿ (೪೦೫೩. ೦೨-೩೦) ; ನಳಭೂವರನು ನಿಜಸತಿಕುತ ಮೋಹನು ನಿಷಧಪಟ್ಟಿಗನ ಮೊಹಿತ ಕಂಠ ಮುದಂಗ ಭೇರಿಗಳುಂಟು ಭಂಧನನಲು ಮೋಹರಿಸಲಾ ನ್ಯಾಯತತಿ ಪುನವಾದ್ಯ ಘೋಷಲು (೧೭೫೩. ೩-೩೫). ೧೧. ಒಟ್ಟುಗೊಡಿಸು ; ಸೇರಿಸು ; ಸರಸಿಜಾಯತಂದವನು ಮೋಹರಿಸಿ ಮುಂಚುವ ಪರಮಕವನಂದರು ಬೀಜುತ ಬಂದು ಹೊಕ್ಕಳು ರಾಜಮಂದಿರವ (೪೦೫೩. ೦-೨೫). ೧೨. ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರು ; ತುಂಬಿರು ; ಮೋಹರಿಸಿ ; ಪೊಟ್ಟು ಪೂಜ್ಯಪೂಜೆನೊಡನಂ ; ಪಿಲವಂದು ಸೋರ್ವ ಜೀವರಿ . . . ದೊರೆವದದೀ ಕುಮಾರ ಚಿರದೇವನ ಕಾನದ ಮೋಹರಣವನಂ (೧೭೫೩. ೯-೦೦೬). ಮೋಹಳಿಸು ; ೧೧. ಲಳಯ ಲಹರಿಯ ಲಗ್ನಗಳ ಮೋಹಳಿಸಿ ಬಿಬಿರೋಕಾರವದಿಂದಲಿವನು ಕಲಿಕರ್ಣನು (೪೦೫೩. ೬-೩೬). ೧೨. ಇದು ಪ್ರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರೋಪ.

[ಮೋಹ್ಯ + ಾಝ್/ತಲು. ಮೋಹರಿಸು. ಮೋಹಯಿಸು]

ಮೋಹಲತೆ (ನಾ). (ವಹೀಕರಣದ ಮದ್ದಿಗೆ ಬಳಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ; ಮೋಹಲತೆಯಂ ಧೂಮಕಾಸಿಕೆಯಂ ಗಿರಿಕರ್ಣಕೆಯಂ ರಾಜಂತಿಯಂ ಚಾರಿಕೆಯಂ ಲಘೋಪುಷ್ಪ ಎಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟಗೀಜವದಂ . . . ಕೂಡಿ ತಿಲಕವನಲೂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವಕವಪ್ಪುಡು (೪೦೫೩. ೨೬). [ಸಂ. ಮೋಹಲತಾ]

ಮೋಹವೆಚ್ಚು (ಶ್ರೀ). ಪ್ರೀತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗು ; ಅನುರಾಗವು ಅಧಿಕವಾಗು ; ಒಚ್ಚೇರಗೈಯೊಳು ನೀರ ಮೊಗದು ಮೋಹವೆಚ್ಚು ರಂಗವ ಮೇರಡಲು (೪೦೫೩ ೨೫-೦೨೨). [ಮೋಹ್ಯ + ಮೆಚ್ಚು (<ಮೆಚ್ಚು)]

ಮೋಹವೆಣ್ (ನಾ). ೧. ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ ಹೊಣ್ಣು ; ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಹೆಂಗಸು. ೨. ಜಾರಿ ; ಪೇಶ್ವೆ.

ಮೋಹವೆಂಗಳು (ಬುವವ) : ಮುದರಿಂದ ರಾಜಸುತಿಕ ಮೋಹವೆಂಗಳ ಸದನವೆತ್ತಿಯ ಲೋವೆಯೊಳಗೆ ಮದನವಿರಾಳುವ ಕೋಪ ಪುತ್ರಳಿಗೆ

ಕೊಟ್ಟ ಮವತಿಚ್ಚುವಿಕೆಯಿಂದ (೪೦೫೩. ೬-೨೫). [ಮೋಹ್ಯ + ವೆಣ್] **ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರ** (ನಾ). ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನಂಟುಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ; ಅಶ್ವಾಸ್ತನ ವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ; ಅಪ್ಪ ಕಾಮಸಂಗಳಂ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳಂ ಅಸಾಕ್ಷಿಕಂಗಳುಮಾಗಲಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಂಗಳಾಗಲಿಯವು (೧೦೫೩. ೧೯).

[ಸಂ.]

ಮೋಹಸಲೆ 'ಮೋಹಸಲೆ' ನೋ.

ಮೋಹಳ (ನಾ). ಕತ್ತಿಯ ಹಿಡಿ ; ಕಡಾರಿಯ ಹಿಡಿಕೆ ; "ಪಾಳ ಪರಂಜು ವನಲು ಮೋಹಳವಕ್ಕು" (ಮಂಗಳಾ. ೫೯-೩೬) ; ವಿಡ್ಡದ ಮೋಹಳ [ಪಾಣ. ೮]ಕೆ ಕೈದುಡುಕಿ . . . ತ್ರಿಪುಂಜಿತಕಾ ಎನಲು (೧೭೫೩. ೨೯-೩೪). ಕಡಾರಿಯ ಮೋಹಳದ ಮೇಲಿಟ್ಟ ಗಲ್ಲದ . . . ಪುನಶೋಕವೊಡ್ಡ ಮೇಹುಗಾಡಿನ ಮನದ ಕೊಡವನಿತ್ತನೊಲಗವ (೪೦೫೩. ೦-೦೨) ; ಹೊನ್ನ ಮೋಹಳದ ಕಡಾರಿ ಕತ್ತರಿಯೊಟ್ಟು ಚಪ್ಪದ ಕದ್ದುಂಬು ಮೆಹೆಯ (೪೦೫೩. ೧೦-೩೬). [ಾಝ್/ತಲು. ಮೋಹಳ]

ಮೋಹಳಿಸು 'ಮೋಹರಿಸು' ನೋ.

ಮೋಹಾಂಧ (ನಾ). ಪ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ಕುರುಡಾದವನು . . . ಮುಂದು ಗಾಣದವನು ; ಕಪಟಪ್ರಾಪಂಚಕಾಳಾಪ್ಯತನಧಿಕಮೋಹಾಂಧನಂ (೧೦೫೩. ೩-೨೫) ; ಮಂತ್ರಿಪುತ್ರಮೋಹಾಂಧನಾಗಿ ಕಂಬಣಿಗರೆಯತೊಡಗಿದ (೪೦೫೩. ೬೦). [ಸಂ.]

ಮೋಹಾತುರ (ನಾ). ಪ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ತವಕಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಸುವಿವೇಕ ವುಂಟಿ ಮೋಹಾತುರರೋಳ್ (೧೦೫೩. ೩-೦೨೫). [ಸಂ.]

ಮೋಹಾಪೋಹ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಅಪಹೃತಿಲಂಕಾರದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ ; ೧ ಮೋಹಪರವಶತೆಯಿಂದಾಗಿ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗಳೆದು ಬೇರೆ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು ; ಅಮೃತಮಯಕಿರಣನಂಬುದುಮುರದು ತಿರೀಕು ಮೆಂಬುದೂ ಶಿಶಿಗೊಂದು ಸಮನಿಸಿ ವಿಷಕಿರಣನುಮನಲಮರೀಚಿಯುಮೆಂದ ನಲ್ಮೆ ಮೋಹಾಪೋಹಂ (೪೦೫೩. ೩-೦೨೫). [ಸಂ.]

ಮೋಹಾಲಸ್ಯ (ನಾ). ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪುವುದರಿಂದಂಟಾಗುವ ಜಡತೆ ; ನಿದ್ರಾಲಸ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವವೇಳೆ ಮೋಹಾಲಸ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ (೪೦೫೩. ೬೦). [ಸಂ.]

ಮೋಹಿ (ಗು). ೧. ತಬ್ಬಿಬ್ಬುಗೊಳಿಸುವ ; ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ಹಿಡಿಸುವ. ೨. ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ. ೩. ಮೋಹಕವಾದ ; ಆಕರ್ಷಕವಾದ ; ಸುಂದರವಾದ : 'ಮೋಹಿವೆಣ್' ಪರಾ. (ನಾ). ೪. ಅಂದ ; ಮನೋಹರತೆ. ೫. ಮೋಹಕ್ಕೊಳಗಾದವನು ; ಮೋಹಪರವಶ ನಾದವನು ; 'ಮೋಹಿಯಲ್ಲದನ ನೋಡದಿರು ಮೋಹವ ಬಲ್ಲವನಲ್ಲವ ಬಲ್ಲೆಂದೂ ಹಾದಿಯೊಳಗಾಡುತಿಪರು (೪೦೫೩. ೧೭-೨೯). [ಸಂ. ಮೋಹಿನ್]

ಮೋಹಿಂ 'ಮೋಹಿಮ್' ನೋ.

ಮೋಹಿಚಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೆಸ್ಟ ; ಕಿಂಶುಕ : "ಮೋಹಿಚಕ [ಪಾಣ. ಒಚಕ. ಹಿಚಕ]ಮಾ ತ್ರಿಪತ್ರಕಂ ಕಿಂಶುಕಾಪ್ಯಂ" (ಮಂಗಳಾ. ೩೭-೨೦). [?]

ಮೋಹಿತ (ಗು). ೧. ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾದ ; ಭ್ರಮೆಗೊಂಡ. ೨. ಮರುಳಾದ ; ಆಕರ್ಷಣೆಗೊಂಡ. (ನಾ). ೩. ಮರುಳಾದವನು ; ಆಕರ್ಷಣೆ ಗೊಂಡವನು ; ಮೋಹಗೊಂಡವನು ; ಅನು ಭಳಿಸಿದ ಒಮ್ಮನಕ್ಕೆ ಅಗಲದೆ ಮೋಹಿತನಾದ (೧೭೫೩. ೧೦೫) ; ಅಂಗರಕ್ಷೆಯ ಮಾಡಿ ಮೋಹಿತನಲ್ಲ ಮೂಜಗೆ . . . ಪರತರವಸ್ತು ನೋಡಿತ (೪೦೫೩. ೯-೩೦) ; ದಾರುವನದಲ್ಲಿ ಮೋಹಿನಿ ನಾರಾಯಣ ಸುಳಿಯಲೊಡಂ ಮೋಹಿತರಾದರ್ ಧೀರಯತಿರಾಜರ್ (೪೦೫೩. ೩-೨೬). [ಸಂ.]

ಮೋಹಿನಿ (ನಾ). ೧. ಮೋಹಕವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವಳು ; ಚೆಲುವು : ಮೋಹಿನಿಯರ ಮೋಹಪಾಶ ಹೊಂದುವ ರಾಹುಗಳಿಗೆ ಮೈಯಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ ಶೃಂಗಾರವೀರದೊಳಾಪಾನುಬಂಧಗಳಿಸಿದುವಾ ಸ್ವಪನ (೧೫. ೬-೫೬); ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮರುಳುಮಾಡಿರುವ ಮೋಹಿನಿಯ ಕೈ ಹಿಡಿಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ ! (ಕೂಪ್ಯಾ. ೧೪೫); ನೀ ತಾಯಿಯನಲೊ ನೀ ಮಾಯೆಯನಲೊ ಮೋಹಿನಿಯ ಮೋಹನಾಂಗ ? (ಕೂಪ್ಯಾ. ೫೬-೪). ೨. ಒಬ್ಬ ಅಪ್ಪರೆಯ ಹೆಸರು : ಫರೆಯ ನಾರಿಯರ ಚಿತ್ತಿಯು ತೆಗೆದು ನೊರೆ ಸರಸುಭವ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ತರಳಾಕ್ಷಿ ಮೋಹಿನಿ ಯಾ ಬೆಲೆವೆನ್ನೆನ ಜರಣದುಂಗುಟಕೇಯುತಳೆ (೪೫೫. ೧೦-೧೬). ೩. ಸಮುದ್ರಮಂಥನದ ನಂತರ, ಅವ್ಯತವನ್ನು ಹಂಚುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ವಿಷ್ಣುವು ಧರಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ : ಮೋಹಿನಿ . . . ೪. ಬಾಹುಬಲಿ ಸಿ ಯಂದ್ರಾಣಿ (೧೪. ೪ (೫). ೫೫. ೨೬-೨; ೧೫೫ ೪೪). ೪. ಸುಂದರಸ್ತ್ರೀಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸುವ ಒಂದು ದುಷ್ಪರಶ್ಚಿ : ಹಣ್ಣು ಬಿಡುತೆ : ಕೊನ್ನೆ ಮರದಲ್ಲಿ ಬೊಬ್ಬಯ್ಯ . . . ತೆರಿಕೆ ಪಾಟಣಿಯ ಎಡದ ನೆಟ್ಟಮರದಲ್ಲಿ ಮೋಹಿನಿದ್ವ . . . ಇವುಗಳಿಲ್ಲಾ ಕೋದ ಸುತ್ತಲಿನ ಮರಗಳಲ್ಲಿವೆ (೫೫೫. ೨೬). ೫. ಅರ್ಕಷಿಸುವವಳು : ಮತೀಕರಣ ಮಾಡುವವಳು : ಈಗಿನ ಪುರುಷರೇನು ಮಾಯಾದಿನಿ ಯರು ಮೋಹಿನಿಯರು (ಸೂಕ್ತ. ೧೨). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯಕ್ಷಿಣಿ : ಇಂದ್ರಜಾಲ : ಮಗ್ಗಿನ ಮನೆಯ ಕಟ್ಟಿ ಮಾಯಾ ಮೋಹಿನಿಯು ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲದೊಳಗಾಗಿ (ಕುಶಾಂ. ೨. ೧೩೩-೧೪೦). ೭. ಮೂರ್ಛಬರಿಸುವ ಒಂದು ವಿದ್ಯೆ : ಜ್ಯೋತಿ ಸ್ತಂಭನ ಮೋಹಿನಿ ಸರ್ಪಕಿ ತಾಳೋದ್ದಾಟಿನ ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಜೋರ್ ಯೋಗಭುಟಾಂಜನ ಮೊದಲ ಮೊದಲಗೊಡದು ತಸ್ತರಶಾಸ್ತ್ರಂಗೋಳಾದಮಾನು ಕುಶಲ ಸಂತಪ್ತ ಕೃಂ (೫೫೫. ೧೨೨-೧೩). ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮೋಹಿನಿ-ಮೂರುನಿರೆಯಮೃತ್ಯು ಎಲಿಚಿ ಅಲದೆಲ" (೬೫೦. ೧೩೦).

[ಸಂ. ಮೋಹಿನಿ]

ಮೋಹಿನಿಚಿಟ್ಟಂ (ನಾ). (ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾಟ್ಯಪ್ರಭೇದ : ಕಥಕೇಯುಲ್ಲದೆ, ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ತುಣ್ಣುಳ್ಳ. ಮೋಹಿನಿಚಿಟ್ಟಂ ಮಂತ್ರಾದ ನಾಟ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ (೫೫೫. ೫೬); ಕಥಕೇಯ ಜೊತೆಗೆ ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಮೋಹಿನಿಚಿಟ್ಟಂ ಎಂಬ ಕಲೆಯೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ (೧೫೫. ೫೬); ಮೋಹಿನಿಚಿಟ್ಟಂ ಕೂಡಾ ಕೊಂಪುಚಿಟ್ಟಂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯನೃತ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದು ಪೂರ್ಣ ಜಾನಪದನೃತ್ಯವಲ್ಲ (೫೫೫. ೧೨೪). 'ಕಥಕೇಳಿ' ಪರಂ. [+ ಮೂ. ಮೋಹಿನಿಯಚಿಟ್ಟಮ್]

ಮೋಹಿನಿಗಜ (ನಾ). ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಆನೆ : ೧ "ಶ್ರೀಶೈಲದ ಬಿಲ್ಲುವನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಲ್ಲಾನೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಾಧಕನು ಹತ್ತಿದರೆ ಅದು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಎದ್ದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕುಗ್ಗಿ ಸಾಧಕನು ಬೀಳುವ ಹಾಗೆ ಮೈಕೊಡುವ ಮೊರೆಳೆ ಹಾರಿ ಚಕ್ರವಂತೆ ಗಿರ್ರನೆ ತಿರುಗಿ ಘೇಳಿಟ್ಟು ಬೆದರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಾಧಕನು ಹದರ ದಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅದು ಮೆಚ್ಚಿ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ" (೫೫೫. ೫೫೫. ೧೩೩); ಮೋಹಿನಿಗಜವನದರುತ್ತಾ ಕುಮಾರಧಾರೆಯ ನಾನುತ . . . ನಡೆದು ಭಾವು ಸಿದ್ಧಕುಲಪತಿಯೆಂದು ಭೈರವಂ ಕೈ ಮುಗುವನು (೫೫೫. ೩-೪); ಮೋಹಿನಿಗಜವನದರ್ಥವು (೫೫೫. ೧೦೪-೧೦೫); ಅಲ್ಲಿಯುಂಜ್ವಲವೆನುವ ಕಲ್ಲಾನೆ ಮೋಹಿನಿಗಜವೆಂಬ ವಸಂತದ ಮಸದಿಷ್ಟದು . . . ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯನೀವೆದಾ ಮೋಹಿನಿಗಜಂ ಮಿಲ್ಲುವನದೆ (೫೫೫. ೫-೬೬). [ಸಂ.]

ಮೋಹಿಮು 'ಮೋಹಿಮ್ನು' ನೋ.

ಮೋಹಿಮೇಕ್. ಮೋಹಿಮೇಣ್ಣು. (ನಾ). ೧. ಮೋಹಕವಾದ ರೂಪ ವುಳ್ಳವಳು ; ಚೆಲುವು : ಮೋಹ ರಾಗ ದ್ವೇಷ ಹಾಸ್ಯ . . . ಮೋಹಿಮೇಣ್ಣು ಸಯಂತೀರೇಳ ಬಡಬೇಕು (೫೫೫ ೬೦-೬೦). ಮೋಹಿಮೇಣ್ಣು : ೧. ಮುಡಿಯ ಕಟ್ಟುವರು ದಿವ್ಯಾಂಗಕಾಫರಣ ತೊಡಿಸುವ ಮೋಹಿಮೇಣ್ಣು ಗಳು ಬಡಬೇಕು ಪರಮಳವನು ತಿಗುರುವ ಹೆಂಗಳೊಡನೈತಂದರರ್ಥಿಯಲಿ (೫೫೫. ೪. ೬೪). ೨. ಮರುಳಾದವಳು : ಮೋಹಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದವಳು : ಕಡುಕೂರ್ತ ನಲ್ಲರ . . . ಬಗೆಯತ್ತಿಕೊಳ್ಳದೆ ಬಿಡುವರೆ ಮೋಹಿಮೇಣ್ಣುಗಳು (ಕುಶಾಂ. ೩೨-೩).

ಮೋಹಿರೋಳು (ಬಹುವ) : ನಿಟ್ಟುವ ಮೋಹಿಮೇಗಳ ದಿಟ್ಟ ಕವಚಗೆ ತೊಟ್ಟನೆ ತಾಕದಂದದಲಿ ಇಟ್ಟ ಕಸ್ತೂರಿರೇವೆನೊಲುವನ್ನ ಬವರಿಯ ಸೃಷ್ಟೀಶ ನಾಲನಗುಸರೆ (೫೫೫. ೨೫-೩೫). [ಮೋಹಿ + ರೋ]

ಮೋಹಿಮೇಣ್ಣು 'ಮೋಹಿಮೇಕ್' ನೋ.

ಮೋಹಿಮ್ನು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹೊಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಬದಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಅಪ್ಪಳಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ಆತನ ನಿವಾಸದೊಳು ಚಿಟ್ಟುಂ ಕೈಯಿಕ್ಕಿ ಸೆಳೆದು ವಾರಾಸಿಗಡುಕ್ಕುವ ಕುಗಳುಟವಂ ತಂದೀ ಕದಕ್ಕೆ ಮೋಹಿಮೆ ವೆಂದರು (೫೫೫. ೪-೫೬). ೨. ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಬದಿದಾದು : ತಾಕಲೊಡು : ಅಲಗಲಗು ಮೋಹಿಸಿಲ್ಲದೆ ಕಲಿಕನವ ಕಾಣುವಾರದು (೧೫೫. ೬೬). ೩. ಮೇಲೆಬೀಳು ; ಮೇಲೆ ಎರಗು ; ಅಡು ಬಾಚಿದ ಕೂಲಿಗೆಯ ರಥಗಡಣೆಯಲಿ ಕರಿಫಲೆಗೆ ಜೋದರು ಕಡಿದು ನೂಕಿದರಮು ತೇಜಯ ನಿಲಿಸಿ ಮೋಹಿಸಿದ (ಕುಶಾಂ. ೪೦. ೨೬೩-೨). ೪. ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲು ; ಪ್ರತಿಫಟಿಸು : ಆ ಹಿರಣ್ಯಕನಕಮದ್ಯಕ್ಕೆ ಲದಂಬದಲಿ ರೂಪಿಸಿದ ಪರಕೇಸರಿಯ ರೌದ್ರಾಟೋಪದಂದದಲಿ ಮುಗಿ ಮಾರ್ಪಲದಿದಿನಲಿ ಮೋಹಿಸಿದನ್ನೆ (೫೫೫. ೩-೬-೬). ೫. ತಿವಿ ; ಚುಮ್ಮಿ ; ಇವಿ : ಮಸಿದ ಕೂಲಗು ಸುಪ್ತ ಮೋಹಿಸುವಂತೆ ರಸಭುಟಕಿ ಯೊಂದೆ ಮೊನೆಮೊನೆಗೆ ಬಂದಾಪದಂತೆ (೫೫೫. ೪. ೩೦೩-೩೦೪). ಬಂದು ಸಾಪ್ತಾಂಗಪ್ರಣಾಮದಿ ಮಂದಿಸುತ್ತಿರೆ . . . ತನ್ನ ಕರವಾಳ ಮುಂದೆ ಕೊರಳಿಗೆ ಮೋಹಿಸಲು (೧೫೫. ೨೬-೩೦); ಒಸರಿಸಿ ಕರವನನಿಯೊಳುರ್ಧಿ ಖಂಡಮವನಾಸುರದಿ ಜಾದು ಹಡತಲೆಗೆ ಮೋಹಿಸುತೆತ್ತಿಯಾ ಸುಭಟ ವಂದೂ ಸುಕುಮಾರಂಗೆ ಬಿನ್ನೈಸುತಿದರ್ಶನಂ ಚುಕ್ಕೆಸುವೆನು (೫೫೫. ೪-೨೨); ಪೇರುರಕೆ ಮೊನೆಗಣೆಗಂ ಮೋಹಿಸಿದನು (೫೫೫. ೧೨-೨೪). ೬. ಚೆಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳು ; ತಿವಿದುಕೊಳ್ಳು : ಈ ಬೀರಶಾಹಿಗೇ ಕೃತದೊಪ ಪರವೆನ್ನತುಗಿದು ಸುರಗಿಯನಾ ಸುಮಿತ್ರಾಸನನು ಮಿಗಿ ಮೋಹಿಸಿದ ನಂದದಲಿ (೫೫೫. ೩-೬-೨೬). ೭. ಇಡು ; ಇರಿಸು ; ಹೊಂದಿಸು : ಉರುತರ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಗೆ ಇನಿತು ಫಲಂ . . . ಕಾಣದೊಳಿರಲು ದಡಕೋಟಿ ಫಲಂ ಮೋಹಿಸಿ ಗ್ರೀವಕೆ ಶತಕೋಟಿಫಲಂ (೧೫೫೫. ೬೦-೨೬); ನಿವಿ ಯುಡಿಗೆಯಲಿ ಮಲ್ಲಗುಟನ ಸೆಲಗ ಮೋಹಿಸಿ ಬೆರಳ ಮೃಗಯ ಹಣಿದು ಬಿಟ್ಟನು . . . ಕರಿದೋಣ (ಕುಶಾಂ. ೪-೧೩). ೮. (ಅಲ) ನಾಶಮಾಡು ; ಹಾಳುಮಾಡು : ಬಲು ಮಗಧಯವನೇಶ್ವರ ಒಲ ಮುರಿದುಮ ಬಹಳಾಪ್ತವಮಾಪನ ಮುಖದಲಿ ಮೋಹಿಸಿದನು (೫೫೫. ೩-೨-೩೨). [ಮೋಹಿ + ಇಸ್ತ]

ಮೋಹಿಸ್ತು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮೈಮರೆ : ಏಚ್ಚರ ತಪ್ಪು : ಮೋಲ್ಪುಂ ನೆಜಲ್ಪುಂ ಸಮಾಕುಲಿತರ್ ಮೋಹಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿವೋಗೆ (೫೫೫. ೬-೬೬) ; ಆ ಮಾತಂ ಕೇಳನಪ್ಪವಜ್ರಾಫಿಫಾತಮಾದಂತೆ ಸುಧಾನವೆಲ್ಲಂ ಮೋಹಿಸಿ (೫೫೫. ೧೦-೩೫) ; ಮಯ್ ರೋಹಿಮುಪ್ಪೇವ ಬಂತೊಡೆ ಮಿಗಿ ಮೋಹಿಸುವೊಡೆ ರಾಸ್ತಾ ದಿಕೋಯಮೂ ಕುಡ ತಿಗುರ್ಗಂ (೫೫೫. ೪-೨೬). ೨. ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡು : ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿಸು : ಮುಸುಕಿದರೆ ಮಂತ್ರಾಸ್ತದಲಿ

ಮೋಹಿನಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ ೨೦-೨೪). ೨. ಮೂಯೆಗೆ ಸಿಲುಕು : ಭ್ರಾಂತನಾಗು : ಒಗೆಯದೆ ತಡೆಯದೆ ಸುಲಾಯದೆ ಮೋಹಿಸದೆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮೋಹಿಸುವ ಕಾಣ್ಕೆ ಸಂತೋಷ : ಸಮಾಮಾನತದರ್ಶನಮಾಮಾನೋದಯರಾದಾರ್ (ವಿಶ್ವಾಸ. ೦೩೫-೨೦) : ಬೇಡಿದಂತೆ ವಿಷಾದಂ ನಿರ್ದುಷ್ಟವೇಕೆ ಬೋಧಿಸಿ ಮೋಹಿಸುವೆ ನೀಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬-೩೯) : ಮನೋಹರಯವ್ಯನಮಾಮು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರು ಕಾರಣಮೇಂದಂ ಬಲ್ಲಿದಂ ಮೋಹಿಸುವಾರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೪೩). ೪. ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸು : ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡು : ಮೋಹಿಸು ಭುಳುಭುಳುಗೊನ್ನಾದ ಪರಾವಸ್ಥೆ ನಡುತೆ ಮುನಿಯಾಯುವ ಕೊಳ್ಳದೆ ಕೊಂಡು ಹರಿದುಮು ಚಿತ್ರವರ್ತವರ್ತೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೩-೦೦). ೫. ಪ್ರೀತಿಸು : ಒಲುಮೆಯನ್ನು ತೋರು : ಮೋಹಿಸಿ ಮುದ್ದಿಸಿ ಮರುಳಾದವನು (ವಿಶ್ವಾಸ. ೩-೪೩-೪೪) : ನೀ ಮೋಹಿಸದೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ ಕೇಳುವೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೦೩೪) : ಇಂದಿಯನ ಮೋಹದ ನೋಡದ ಮುನ್ನ ಮೋಹಿಸಿ ಮನಗರಗುವಳಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೩೩). ೬. ಇಷ್ಟಪಡು : ಮುದ್ದಿಸು : ವಿಷಮ ಮೋಹಿಸುವಂತೆ ಉಂಟುಮಾಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦-೨೩). ೭. ಆಕರ್ಷಿಸು : ಮೋಹಗೊಳಿಸು : ಮರುಳುಮಾಡು : ಕುಟಿರದೊಳಿಟ್ಟಿರುವನ್ನೊಪ್ಪಿಗೊಳ್ ಚಿಲ್ಲನೇ ಹರನು ಮೋಹಿಸುವಂತೆಮಾಪ್ಪನ ದೀಂ ಪ್ರೀತಿಪುಷ್ಪವಾರ್ತಂ (೨೪-೪. ೩೩೩. ೩೩-೦೩ : ೩೩೩) : ಒಗೆ ಒಗೆ ಆಳಗಲ್ಲೆ ಕಲಿತಯ್ಯ ಜಗದ ಮೋಹವನ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೪೩ ಕಾಶ್ಯಾ) : ಪಷ್ಪಾಂಜಲಿದರ್ಮ ಮೋಹಿಸಿ ನೀದು . . . ವರ್ತನೆಯಂ ಬಿತ್ತಲಪ ರಂಭಾದಿ ದಿವ್ಯನರ್ತಕಿಯರಿಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೬೬ ೪). ೮. ಆಕರ್ಷಿತ ನಾಗು : ಮರುಳಾಗು : ಮನಸೋಲು : ಮುಂದೆ ಮೋಹಿಸಿ ನೆರೆದ ಭರ್ತರ ಸಂದರ್ಶನಗುಫೆ ಎನಲು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩-೩೦) : ಮಾತನಾಡುವ ಬಾಲು ನಿಮ್ಮನು ಕಂಡು ಸೋತು ಮೋಹಿಸುಬ್ಬನೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೪೩-೩). ೯. ಕುಗೊಳಿಸು : ರಂಜಿಸು : ತೋರಿಸು : ಪೂರ್ವ ಗುಟ್ಟು : ಮೋಹಿಸುವ ಮೋಹವನ . . . ಜಾರತರಮೂರ್ತಂ ಭೀಷಣಮಾಗೆ (ಗಂಭ. ೬-೩೩ ೪) : ಕಾಮಂ ಕಿಷುಕೂಪಗ್ಗೆ ಸೋದಿದ ಪೂಜ ಮುಕ್ತುಗಳೋ ಎಂಬುದೆಲ್ಲೋ ಆಯುಳ ಬೆಂದುದಲ ಮೊದಲೊಳ್ಳೋ ಹೊದುವು ಸಗ್ಗ ಬೆವರ ಬಿಂದುಗಳರವುಗನಂ ಕವಾಂತವೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೦೩) : ಮೋಹಿಸು ಬೈಗೆ ಮೋಹಿಸುವ ಕಾಗಿನ ದಟ್ಟ . . . ಮುಂಜಾದು ಕರ್ಪಕರ ವೀಳಿದುದಿಂದ ಕಣೆಂಬಾದನಾ ಗೊಡಿಕಾಣ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೩೩).

[ಪೂರ್ವ + -ಪೂರ್ವ]

ಮೋಹಿಮ್ ' ಮೋಹಿಮ್ ' ನೋ.

ಮೋಹು, (೨): ೧. ಗುರಿಯಿಡು : ತಾಡನ್ನು ಇಡು : ವಿಡ್ಗುವ ಸೇವು
ಜಡಿದು ನೋಡಿ ಪದತಲಗೆ ಮೋಹು ಕೆಡುತಿ ಕಂಠರ ಪಟುಬಲನುವಾದೆನು
(ಕರ್ಕ. ೧೩-೨); ಪದತಲಗೆ ಮೋಹು ಕೈತಂತನ ವಿಡುಗುವನು ಕಂಕಾಣ
ದೇತಕೆ ... ಬಲಾದ ಕೆಡುವರಪ್ಪಾ ನದಿ (ಜಾಣ. ೨-೦-೩). ೨. (ತಲೆಯಿಂದ
ತಲೆಯನ್ನು) ತಾಟಿಸು : ದಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆ : ಎಷ್ಟ ತಲೆಯಲಿ ತನ್ನ ತಲೆ
ಮೋಹು ನಡುಸಗುವನು (ಕರ್ಕ. ೪೩-೩೦). ೩. ಮುಪ್ಪಿಯಿಂದ ಹೊಡೆ:
ಗುದ್ದು : ಮೋಗಿ ಮೋಹುತಲೆದಲುಲಾಟುವ ವಿಗಡಬಲದಲಿ ಮುಗಿ
ಮುಳಗಿರದೆ ಕಾದಿದರು (ಕುಪ್ಪ. ೩-೪೪). ೪. ಎರಗು : ಮೇಲೆ
ಬೀಳು : ಕಣಲದಡೆ ಕಲ್ಪಾಂತರಾದ್ರನ ಮೊನೆಗೆ ಮೋಹುವ ಮೋಹು
ದಂತಕನನು ನಿಶಾಂತಭುಜಪ್ಪ ತಾಮಲಕುವನಸುಡಿವ ಭಿನಮಾಕ್ರಮ
ಚಕ್ರಗರ . . . ತೋಟವರು (ಕೂರಾ. ೪-೩-೩೩); ಒಂದು ಕಡೆಮೋಹುಕೆ
ಮೋಹಿ ಒಂದು ದಿಕ್ಕಿನೋಕಿರಭರೂತಿ ಸಾಹಸದಿಂದವನದಿರಿಗೆ ಕವಿದರು
(ಪ್ರಕು. ೨೪-೩೪); ಪಂದೇನಿ ನಾದುಕರ ದಳ ನಡೆಯ . . . ದಂತಿಗ
ವೃಂದಗಳು ಮೋಹಿದುಪ್ಪೆ (ಕೂರಾ. ೩೩-೨). ೫. ಚುಚ್ಚು : ತಿವು :

ರೋಮೆಯ ಮರೀಚಿಕೆಯಿಂದ ದಿಗ್ಗಜರ ಕುಂಭಧ್ಯಾಕೆ ಮೋಹದ ವಿಷದ ಬಲನೇನಾದ ತಲೆಮಾಕೆವಿದೆಯಂತೆ ಗಜಗುಲಿತನೆಯು (ಕೊಣ. ೧-೧೨-೨). ೬. ಚುಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳು ; ನಾಟಕೊಳ್ಳು ; ಚನ್ನಲಿ ಮೋಹದಲಿಗಿನ ಪೆರುರದ ಕಂಪದ ಕೆಂಗಳಾಯ . . . ಹಾಯೆಯಪೊರೆಸದರ್ದನಾಹದ ರಂಗಮಧ್ಯದಲಿ (ಕೊಣ. ೨-೨-೨೨). ೭. (ಬಾಗಿಲು ಮುಂತಾದುವನ್ನು) ರಭಸದಿಂದ ಮುಚ್ಚು ; ಬಾಗಿಲ ಕದವನು ಹೊಳೆ ಬೀರುಗವಿತ್ತಿ ಅನುರು ಗುಗುಳಿಸುಗುತ (೧೨೫. ೨೬-೨೭). ೮. ಮೃದುವಾಗಿ ಒತ್ತು - ಅದುಮು ; ಪೈದನು ತನ್ನ ಎದದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯ ಬಲದ ಕೈಯ ಹೊಟ್ಟಿನ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬೆರಳನ್ನೂ ಅಂಕುಶಾಕಾರವಾಗಿ ಒತ್ತಿ ಓದಿದಂ ಆ ಮೂರು ಬೆರಳ ತುದಿಗಳಿಂದ ಮೋಹ ನೋಡಲಾಗಿ ಸ್ಥೂಲನಾಗಿ ಆಡುವ ನಾಡಿಯು . . . ಮಸ್ತಕಿಗೆ ತೀವ್ರವು (೨೫೩. ೧೧). ೯. ಮೋಡಿಸು ; ಹೊಡೆ ; ಶಿರದೊಳಾಂತರು ಮೊಟ್ಟಿಯವನು . . . ಸುರಗಗಳೇವಾಡಿ ತಿರುಳಿರಲೊಡೆಗಳನು ಬತ್ತ ಕೈಯನು ಬಿಲದಿರುವಿನಲಿ ಮೋಹಿದರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೧೬). ೧೦. ವ್ಯೂಹವನ್ನು ರಚಿಸು ; ವ್ಯೂಹರಚನೆ ಮಾಡು ; ಗರುಡನಾಕಾರದಲಿ ಬಲವನು ಸೂಸ ಮಿಗೆ ಮೋಹಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೦). ೧೧. ಇಡು ; ಇರಿಸು ; ಈ ಪರಾವಸ್ಥೆಕೆನುತ ಕಾಳಾಹಿದನು ಪಾರೋಗಿ ಕೈಯನು ಮೋಹಿ ಎದವು ; ಗದಿಸ್ತು ಕದಳು ತನ್ನ ಕಾರೊಡಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೬). ೧೨. ಬಳ ; ಲೇಪಿಸು ; ಬಾಲಕರಲೇ ಖದ್ವಧಾರೆಯ ಪೇಲಿ ಮೋಹದ ಮಧುವ ಸವಿಯಲಿ ನಾಲಗೆಯಲಿವರೊಲ್ಲ ರೆಂಪನು ನಗುತ ಕಡಿದೊಗ್ಗ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೨೨). ೧೩. ಒಡ್ಡು ; ಚಾಚು ; ನೀಡು ; ವೀಧಿಗಳೊಳಗೆ ಎದುರಿ ಮುಂದೆ ಮೋಹದ ತಲೆಗೆ ದಂಬುಲ ವೀರಗಳೆಯು . . . ಮುನ್ನಿಕ್ಕೊಳುತ ಪಾಳೆಯದಿಂದ ಹೊಪವಟಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೧೭). ೧೪. (ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ) ಬೀಸು ; ಗಾಳಿಹಾಕು ; ಸೀಗುರಿ ಮೊಗದ ಮೋಹದವು . . . ಚೌರಿಗಳ ಚೊಕ್ಕನೆ ತುಜುಗದವು ಪರ್ವಗಳ ಮಧ್ಯಕದವರು ನೆಲನುಗ್ಗದಿರಲೈತಂದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೨೩). ೧೫. ಅವರಿಸು ; ವ್ಯಾಪಿಸು ; ಚಡ್ಡಣೆಯ ಚವಳಕ್ರೋಧಿಬಿ ಮೋಹಿದುದು ಮೋಹಿಯಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೪). 'ಮೋಹ್ಯ' ಪರಾ. ಮೋಹ್ಯ (ಕ್ರಿ). ೧. ಸಿಲುಕು ; ಒಳಗಾಗು ; ಪಾತ ಮುನಿಯನುತ ಭೀತಿಗೆ ಮೋಹಿ ಮಳೆಯನುಕೆದು ಗೆದದ ದೇವಳಯಲವ್ವಳು ಬಿದ್ದನು ರಾಮ ಮೂರ್ಚೆಯಲಿ (ಕೊಣ. ೨-೧೦-೧೭). ೨. ಸಿಲಿ ; ಅನುಗ್ರಹಿಸು ; ಬೀಡ ವರವನು ಪೆಡೆಕೊಳ್ಳಿಸಲೆಲಾಗಿ ಕೈಮುಗಿದು ಹೊಲಿಯೆಂದೆನು ನಾಗ ಪಾಶವ ಮೋಹಿ ಕೊಡು ಕೊವಂದ ಕವಚವ ದ್ರೋಹಿಹುಗಳ ಪತಯ ಗಲಿಸ್ತು ಕದವರ ಬೀಡ (ಕೊಣ. ೧೪-೨೪). [< ಮೋಹ್ಯ ?]

ಮೋಹೋಪಮಿತ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಉಪಮಾಲಂಕಾರದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ೨ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೋಲಿಕೆಯು ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದೆಯ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ ಎನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಣವು : ಕವಿತೆಮೋಹದಿಂದ ನಿನ್ನ ಮೊಗಕ್ಕಿಟಗುವುದು ತೊಟ್ಟುವುದು ಸರಸಜವುಂ ಭ್ರಮರಂ ವದನದಿಂದಲೈದು ಮೋಹದಿಂದಲೇನು ದಿದುದು ಮೋಹೋಪಮಿತಂ (ಕಟಾ. ೩-೬೯). [ಶಂ.]

ಮೊಳು * ಮೂಳು * ನೋ.

ಮೊಳೆ, (ನಾ). (?): ಅರಮನೆಯರ [ಮೊತ್ತವನೂ] ತಪ್ಪದೆ
 ಕೊಡಲು ಅರಮನೆಯಿಂದ ಪಾಣಧಾನ್ಯ ಯೆತ್ತು ತುಪ್ಪ ಸುಲ
 ಮ್ಬುದ್ಧರ ಮೊಳೆ ಮಂತ್ರತದ ವೆಚ್ಚ ವಿರೂಪವನು ಕುಳ ಸರದಿದುರಿ
 ಕಣವೆನು (ಗ್ರಾಂ. IX-ii. ೪೩೩-೩೦ : 140೩). [?]

ಮೋಳೆಬೆಕ್ಕು ' ದುಸುಳೆಬೆಕ್ಕು ' ನೋ.

ಮೋಳೆಗೆ (ನಾ). ೧. ಸೌವಯ ಕಟ್ಟು : ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಹೊರೆ : ಅಷ್ಟಮದ
ಮೆಂಬ ಬಳ್ಳಿಯ ಸ್ವೀಕೃತ ಕಟ್ಟಿನ ಮೋಳೆಗಿರುವ ಹೊತ್ತು ನಡೆದದ್ದು
(ಕೃಷ್ಣ. ೪. ೦೦೯-೨೩) : ಹಾಳೆಯ ಮೋಳೆಗಿರುವುದು ಮುರುಡ
ನಷ್ಟವಲ್ಲ (ಉತ್ತರ. ೨-೪೦) : ಮೂರಯ್ಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಮೋಳೆಗೆ
ಯನ್ನು ಬಾಗಿಲ ಮುಂದಿಟ್ಟಿದ (ಮೋ. ೨೦ ಶ್ಲೋ. ೨೩). ೨. ಕಟ್ಟು :
ಹೊರೆ : ಪೂಗೊಂಬೆಯ ಮುಟ್ಟುವ ಮೋಳೆಗಳಿಗೆ ಬಿಗಿದು ತುಪ್ಪಿಗೆ
ಕೊಡುವುದರವಾಗಿ ನಡುವು ಬಿಗಿದು . . . ಬಂದರತಿವೇಗದಿಂ (೦೦೩೩.
೦೦-೦೦) : ಹಸಿಯ ಮುಟ್ಟುಗಳ ಮೂಡೆ ಮೋಳೆಗಿರುವುದು ಕಯ್ಯ
ಮೋಳೆ . . . ಹಬ್ಬದಿಂದ ಬಂದಿಗಳನ್ನೇಕೆ ಕೋಗವೆರೆಸಿ ತಿರುಗಿದ
ಬೇಡರು ಕಂಡು ಬಿಡುವುದು (ಮೋ. ೨-೦೦).

ಮೋಳೆಗೆಯ ಕಾಯಕ = ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಹೊರಗಳನ್ನು ಮೂರುವ
ವೃತ್ತಿ : ಸೌವಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ಮೂರುವ ಕಾಯಕ : ಸತಿಪತಿ
ಗಳೇವರು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮೋಳೆಗೆಯ ಕಾಯಕವು ಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಜಂಗಮಾರ್ಚನೆಯ ಮಾಡುತ್ತಿರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦. ೨೩-೦೨).

[< ಸಂ. ಮೂಲಿಕಾ/ಮೂಲಾ. ಮೋಳೆ = ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಹೊರೆ ;

ಮೋಳೆವಿಕ್ಕು, ಮೋಳೆಕ್ಕು = ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮೂರುವವನು]

ಮೋಳೆಯ (ಶ್ರೀ). "ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಸವನೆ ಕೂಗು" (ಮಂ. ೪೩.
೪೦೪) : ಕತ್ತರಿಯೊಳಿರುವ ಕಂಡು ಬಂದದ ನಾಯ . . . ಕತ್ತಿ
ಮೋಳೆಯ ಕೂಳಿ ಹಾರುವುದು (ಮಂ. ೪೩. ೪೦೪). 'ಉದ್ದಕ್ಕೆ'
ಮೂ. [? + ಇತ್ಯು]

ಮೋಳೆ (ನಾ). ೧. ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಯ ಬದುವಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೆರೆಯ
ಒಡ್ಡುಗಳಲ್ಲಿ (ಏಡಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು) ಮಾಡುವ ತೊತ್ತು.-
ರಂಧ್ರ.-ಸೀಳು : "ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿಯ ನಿರಿಸ ಒಡೆಕು"
(ಕಾಶೀ. ೨೪) : ಮೋಳೆಯು ಕೆರೆ ಕಡಲು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದ ಹೊಲ
ಕಡಲು (ಕಾಶೀ. ೦೦೩೩) : ಕೆರೆಯು ತುಂಬುತ್ತದೆ ನೀರು ನಿಲ್ಲುವಲ್ಲಿ
ಮೋಳೆಯು ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಶೀ. ೦೦೪೩). ೨. ಹಳ್ಳ : ಎರನು
ಮುತ್ತುಮೊಂದಿದ್ದ ಪವನವೂ ಮೂಗಿಯುರಲ್ ತೋಡಲೊಪ್ಪಿರುವ
ಪೋಷಣೆ ಮೋಳೆಯು (ಕಾಶೀ. ೦೦೩೩). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೋಳೆ]

ಮೋಳೆ, 'ಮಾಳೆ' ನೋ.

ಮೋಳೆಯೋಗು (ಶ್ರೀ). ತೊತ್ತಾಗು : ರಂಧ್ರವಾಗು : ಮೋಳೆಯೋಗುತ್ತಿ
ಮೋಳೆಯ ಬಿರಿದೊಡನು ಕೂಲಬದ್ದೋಪಲಂಗಳ ಸುತ್ತಿರೊಡ. . .
ಅಂಭೋವಾಚಮಾ ಪೃಸರಮುಮದಕೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹರಿಯೊಡ (ಕೃಷ್ಣ.
೨-೪೦). [ಮೋಳೆ + ಪೋಗು (< ಪೋ)]

ಮೋಳೆ. ಮೋರೆ (ನಾ). ೧. ಮುಖ : ಅನನ : "ವದನಂ ಮುಖಂ
. . . ಆಸಂ ಮೋಳೆ" (ಮಂ. ೪೩-೨೩) : ಕೊರಲು ಕುಸಿಯುತ್ತ
ಮುತ್ತುರಿಸಿದ ಕುದುರೆಯಂತೆ ಮೋಳೆಯು ಜಗವುತ್ತುಂ (ಕಾಶೀ.
೨-೦೩೩) : ಹಸ್ತವೃತ್ತಿಗೆ ಧಾರೆಯಿರುವುದೆನುವರರ ಮೋಳೆಗಳ ತಿವಿದು
(ಕಾಶೀ. ೦-೦೩೩). ಮೋರೆ : ೧. ಮುಖಿಯ ಸುತರೆಂದು ಮುಖವನು
ಮೋರೆಯನುಗುಣಿಸ (ಕಾಶೀ. ೦೪-೦೪) : ನಯ ಮೋರೆಯ ನೋಡಿ
ಪರಿತೋಷದಿ ನಡೆಯುತಿರೆ (ಕಾಶೀ. ೨-೦೩) : ತೆಂಗಿನಕಾಯ ತಿಳಿದ
ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂಗಾರಮೋರೆ ತೊಳೆದನು (ಕಾಶೀ. ೦೦೪). ೨. ಸಮ್ಯುಖಿ ;
ಮುಂಭಾಗ : ಇದಿರು : ಕೋತಿಯ ಮೋರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲುವು ಮೋರದಿ
ಕೊಂಡ ಭಟನೆಂದ (ಕಾಶೀ. ೨೨-೩೩).

ಮೋರೆಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿಯಾಗು = ಮುಖಕ್ಕೆ ಮಂಗಳಾರತಿಯಾಗು ;
ಅವಮಾನವಾಗು : ಮುಖಭಂಗವಾಗು : ಹೀಗೆ ಮೋರೆಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿ
ಯಾಗಿ ಒಂದರದ ಶಸ್ತ್ರ ಮಂಗಳಾರತನ್ನು ಕಂಡು (ಕಾಶೀ. ೦೨-೩೩).

ಮೋರೆ ತಟ್ಟು = ಮುಖ ತಟ್ಟು : ಮರೆಯಾಗು : ಅವರ ಮೋರೆ
ತಟ್ಟುಮೇಕೆಂದು ಮೌನವ್ರತವು ಚಿದಪಧಿಕೂಡಗಿತು (ಕಾಶೀ. ೦೦೨).

ಮೋರೆ ಮೂರುದ್ದವಾಗು = (ಕೋವ. ಬೇಸರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು)
ನೀಳುವುಖವಾಗು : 'ಅವನ ಮೋರೆ ಕೋಡಾಗಿದೆ ; ಅವನ
ಮೋರೆ ಮೂರುದ್ದವಾಗಿದೆ' ಎಂಬ ಮಾತು ನಮ್ಮಿತ್ತರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ
ರೂಢವಾಗಿದೆ (ಕಾಶೀ. ೪೩). ಮೋಳೆಯು ಮುರಿ, ಮೋರೆಯುರಿ,
ಮೋಳೆಯು ಮುರಿ = ೧. ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸು.-ಹೊರಳಿಸು :
ಒತ್ತಡಿಸು ಮೋಳೆಯು ಮುರಿವತ್ತ ಸತ್ಯತ. . . ಚವದರಾಯನ
ಪತ್ತಿಕೆ ಬಂದಿತ್ತಿತ್ತು (ಕಾಶೀ. ೨೨-೨೩). ೨. (ಬೇಸರ, ತಿರಸ್ಕಾರ
ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ) ಮುಖವನ್ನು ಗಂಟುಹಾಕಿ
ಕೊಳ್ಳು ; ಮುಖವನ್ನು ಸಿಂಡರಿಗು : ಕೈ ಮೋರೆಯುರಿ ಉತ್ತರ
ವಿತ್ತಲು (ಕಾಶೀ. ೨೨). ೩. ಪರಾಙ್ಮುಖವಾಗು ; ವಿಮುಖವಾಗು :
ಗುರು ಪಿತಾಮಹರಿಂದ ಮೋಳೆಯ ಮುಂದೆ ವಿಷಯವರ್ಧೂಟಾವ
ತಿರುಹಿ ಹಾಯ್ದು ಗಂಡನವನು ನೀವು ತಟ್ಟಿದ (ಕಾಶೀ. ೨-೩೩).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಮೋಳೆ, ಮೋರೆ, ಮುಲ. ಮೋರೆ, ತುಳು.
ಮೋರೆ, ಮೋನೆ, ತುಲ. ಮೋರೆ]

ಮೌಂಜ (ಗು). ಮುಂಜಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ; ನೊಡಹುಲ್ಲಿನಿಂದ
ತಯಾರಿಸಿದ. [ಸಂ.]

ಮೌಂಜಿ (ನಾ). ಮುಂಜಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ದಾರ.-ಹುರಿ ;
೨ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಧರಿಸುವ ಮುಂಜಹುಲ್ಲಿನ ದಾರದ ಉದಿದಾರ.
-ಕಟಿಸೂತ್ರ : ಜನಕವಮಂ ಬಸುಟ್ಟು ಮೌಂಜಿವಲ್ಲಲಾಳಿನದಂಡ
ಧರಣಾಗಿ ಪರಿವ್ರಾಜಕವಮಂ ಕಿಮ್ಮಿಂಡು (ಕಾಶೀ. ೨-೦೩ ಕ) ;
ಮೋತಿನ ಗೆಲಿಲಂ ಬಿಗಿವೆರ್ತಿದ ಮೌಂಜಿಯು ಪೂವು ಬಸುಟ್ಟು
(ಕಾಶೀ. ೨-೦೩) : ಹಸಿಗೆ ಗೋಳುಬಂದನವನ್ನಿಟ್ಟು ನಡುವಿಗೆ ಮೌಂಜಿ
ಯನ್ನು ಕಟ್ಟು . . . ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಶ್ಲೋಕಿ ಎಂಬ ತನ್ನ ಅಭಿಧಾನದೊಡನೆ
ಪ್ರವರವನ್ನು ಹೇಳಿದ (ಕಾಶೀ. ೨೦೦). [ಸಂ. ಮೌಂಜಿ]

ಮೌಂಜಿಧಾರಣ (ನಾ). ಮುಂಜದ ಹುರಿಯ ಕಟಿಸೂತ್ರವನ್ನು
ಕಟ್ಟುವ ಸಂಸ್ಕಾರ .- ವಿಧಿ : ಮುಂಜಿಯಾಗಿ ಮೌಂಜಿಧಾರಣ ಮತ್ತು
ಕಾಪನಮುಂಜಾರಣ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು (ಕಾಶೀ. ೨೦೦).
[ಸಂ.]

ಮೌಂಜಿಬಂಧ (ನಾ). = ಮೌಂಜಿಧಾರಣ : ಮುಖಿಗೆ ಮೌಂಜಿ
ಬಂಧ. . . ಯಜ್ಞೋಪವೀತಧಾರಣ, ಬ್ರಹ್ಮೋಪವೀತಗಳು ನಡೆದವು
(ಕಾಶೀ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮೌಂಜಿಬಂಧನ (ನಾ). = ಮೌಂಜಿಧಾರಣ : ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಅತಿ
ವಿಜ್ಞಾನಭೇದಿಯಿಂದ ಮೌಂಜಿಬಂಧನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. (ಕಾಶೀ. ೨೩) ;
ದ್ವಿಜರ ಮುಖ್ಯಸಂಸ್ಕಾರವಾದ ಮೌಂಜಿಬಂಧನವೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ
ನಡೆದ ಹಾಗೆಯಿತು (ಕಾಶೀ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಮೌಕೂಫ್ 'ಮೋಕೂಫ್' ನೋ.

ಮೌಕ್ತಿಕ (ನಾ). ನವರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಮುಕ್ತಾಫಲ ; ಮುತ್ತು :
"ಮುಕ್ತಾ, ಮೌಕ್ತಿಕ, ಶ್ವೇತೀಯಂ - ಈ ೩ ಮುತ್ತು" (ಕಾಶೀ. ೦೦೪-೪೦) : ಜಗಮಿದು ಮೌಕ್ತಿಕದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ದಂತದೊಳಿ
ಸಮುದೊಡ ಪಾಲ್ಗಡಲೊಡಗೊಡೊ ಪೇಟೆಂದಿನೆಗೊ ಸೊಗಯಿಸಿ
ದುದು ಸಾಂಪ್ರಜಂದ್ರಿಕಾವಿಸ್ತರಂ (ಕಾಶೀ. ೦೪೩) ; ರತ್ನ ಮೌಕ್ತಿಕದೊಡ
ಕೂಡಲಸಂಗಮದವನು ನಿಮ್ಮ ಶರಣು (ಕಾಶೀ. ೪೦) ; ಹಾರ ಹಣವುದು
ಕೊಫ್ತೊಡ ಬಾರುಮೌಕ್ತಿಕನಿರ ಸಿದ್ಧವು (ಕಾಶೀ. ೨-೩೨).

[ಸಂ.]

ಮೌಕ್ತಿಕಾರ (ನಾ). ಮುಕ್ತಿನ ಬುಧಿ : ಮೌಕ್ತಿಕದ ಭಸ್ಮ (?) :
೨೦೦ ಭಾಗ ಸಿಂಧೂರ ೧೦೦ ಭಾಗ ಮೌಕ್ತಿಕಾರ (ಋಣಾಂಶ ೪-೩೯).

[ಸಂ.]

ಮೌಕ್ತಿಕಶಿಲಾಲಿಂಗ (ನಾ). (ಮುಕ್ತಿನ ಬಗ್ಗದ) ಚಂದ್ರಕಾಂತಶಿಲೆ
ಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಲಿಂಗ : ನಿರ್ಮಲವ್ಯಮೌಕ್ತಿಕಶಿಲಾಲಿಂಗಂ
ಚತುರ್ವಕ್ರಾಂತದಮದ್ವರದಂ ರತ್ನಪೀಠಫಲಿತಂ ದೇವೀಪ್ರಮಾನಪ್ರದಂ
(ಗ್ರಾಂಥ. ೩೩೭). [ಸಂ.]

ಮೌಖ್ಯುರ್ (ನಾ). ೧. ಬಹಳ ಮಾತನ್ನಾಡುವಿಕೆ : ವಾಚಾಳತ್ವ.
೨. [ಜೈನ] ಐದು ಬಗೆಯ ಅನರ್ಥದಂಡವಿರತಿಪ್ರತಾಪಜಾರಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ಪುನಃ ಸಮೀಕ್ಷಾಧಿಕರಣಮಾದಯ ಕಂಪರ್ಪಮಂತ್ರ ಕೌತುಕ್ಯಂ
ಪೂರ್ವದ ಮೌಖ್ಯುರ್ವಾಸರ್ವಾಧೋ ವ್ಯತಿಕ್ರಮಮತಿಪ್ರಸಾಧನ
ಸಹಿತಂ (ಋಣಾಂಶ. ೩-೨೦) : ಮೌಖ್ಯುರ್ — ಧಾಪ್ಯುರ್ಧಿಂ ಒಹು
ವಕ್ರಪ್ರಲಾಪಮಂ ಮೂಛ ಮೌಖ್ಯುರ್ಮುಂ (ಕೃತ್ಯ. ೨೩೩). [ಸಂ.]

ಮೌಖಿಕ (ಗು). ಮಾತನ : ವಾಚಿಕವಾದ : 'ಮೌಖಿಕಪರೀಕ್ಷೆ'
ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಮೌಖಿಕಪರೀಕ್ಷೆ (ನಾ). ಮುತಿನ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುವ ಪರೀಕ್ಷೆ :
ವಾಚಿಕಪರೀಕ್ಷೆ : ತೋರಿದಪರೀಕ್ಷೆ : ಬರೆಯತೊಡಗಿದರೆ ಶಬ್ದಗಳೇ
ಹೊರಡುವ — ಮೌಖಿಕಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷಕರುಂಗೆ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಶ್ಲಾಘ
ಕೊಡಾ ಹೊರಡದಿರುವಂತೆ ! (ಕೃತ್ಯ. ೨೦). [ಸಂ. ಮೌಖಿಕಪರೀಕ್ಷಾ]

ಮೌಗ್ಯ (ನಾ). ೧. ಏನೂ ಅರಿಯದಿರುವಿಕೆ : ಮುಗ್ಧತನ : ಕುರ
ಬಾಲಕಯಾರ್ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನನಮಾ ನೀಡಿಸಿ ಮದಾಂಬು
ಲರಾದುವನುಯ್ಯ ಬಿಂಬಪಾಧಾನನದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಮೌಗ್ಯದೊಳೆಯ್ಯ
ತದಂತಮೆಂಬಂ (ಕೃತ್ಯ. ೧೦-೩೨). ೨. ಲಾವಣ್ಯ : ಸೊಬಗು. [ಸಂ.]

ಮೌಜು 'ಮೋಜ್ಜು' ನೋ.

ಮೌಜಿ, ಮವುಜೆ (ನಾ). ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ : ಸಣ್ಣ ಗ್ರಾಮ : ಕಸಬಾ : ನನ್ನ
ಅಣ್ಣಂದಿರಾದ ಸದರಿ ಠಾಣವೇಂಪ್ರವಾಮನದಿಂದಗೋಳ ಅವರೇ ನಮ್ಮ
ಬಂದಗೋಳ ಮೌಜಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಕೃತಸ್ಥಿಯ ವಹವಾಟು ಮಾಡುತ್ತ
ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೨೦೦). ಮವುಜೆ : ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾನ್ನಂದಸ್ವಾಮಿಗಳ
ವರಿಗೆ ಮವುಜೆ ಮಹಾಕೂರಿಸ್ಥಳ ಪ್ರಾಕುರೇಪ ಭೂಮಿವೃತ್ತಾರಯದ್ದದ್ದು
. . . ಹಾಲಿಯನಾಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲಾ ಹಾಲಿಯರುವುದು (ಕೃತ್ಯ. ೧೯೩೪, ೩೨-೩ :
೩೩೩). [+ಅರ. ಮೌಜು ; ಹಂ. ಮೌಜಾ ; ಮರಾ. ಮೌಜಾ, ಮೌಜಿ]

ಮೌಢ್ಯ (ನಾ). ದಡ್ಡತನ : ಮೂಢತನ : ಅಹಿಮಾಕೂಲ ತನ್ನ ಮೌಢ್ಯದಿ
ಬಹಳಕೋರದಿರಲು (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೦-೩೨) : ಓದಿರುವಾತಗೆ ಮೌಢ್ಯ
ಮೆಂಬುದಿಲ್ಲ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩೦-೪೦) : ತನ್ನ ಜಾಡ್ಯ ಮೌಢ್ಯದೊಳಗೆ ಸಾಧಿಸಿಹುದು
ಗೊತ್ತೆ ನನ್ನಗೆ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೪೦-೩). [ಸಂ.]

ಮೌದ್ಧ (ನಾ). ಹೆಸರುಕಾಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಹೊಲ : ಪರಿವಾಲಿಸುವ
ಕಣ್ಣ ನಾಡೆ ಮೌದ್ಧಂ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩೨೦) ಮಾಷ್ಯಂ ಶಾಲೇಯಂ ವೈಹೇಯಂ
(ಕೃತ್ಯ. ೦-೪೦). [ಸಂ.]

ಮೌದ್ಧೀನ (ನಾ). = ಮೌದ್ಧ : "ಹೆಸರಿ ಕೆಯ್ ಮೌದ್ಧೀನಮೆಂಬುದು"
(ಕೃತ್ಯಾಂಶ. ೨೩-೩) : ಏನೇನು . . . ತೋನದ ಮಾಷಿಣಾದ ಮೌದ್ಧೀನದ
ಬಹುಸಾರವ್ಯಸಕಳಫಳಗಳ್ (ಕೃತ್ಯ. ೨-೩೨). [ಸಂ.]

ಮೌನ (ನಾ). ೧. ಮಾತನ್ನಾಡದಿರುವಿಕೆ : ಸುಮ್ಮನಿರುವುದು : ಮೌನಂ
ಸರ್ವಾರ್ಥಸಾಧನಂ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩-೩೩) : ಮೌ[ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ಮೋ]ನದಲುಂಬುದು
ಆಚಾರವಲ್ಲ ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತವ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ತತ್ಪ್ರಗೀವ್ಯ ಶಿವಶರಣಸ್ತುತಿರ
ಬೇಕು (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩೩೩) : ಬಯಕೆಯೊಳು ಬಹುಮುಪಂ ಮೌನದೊಳು
ನುಡಿಯುವಂ . . . ಬೈತಿಡುತೆ (ಕೃತ್ಯ. ೩. ೩-೪) : ಮುಖಸುರಿಸಿರಾತೆ

ಬಾಡುವು ಮುಸೂತು ಮೌನಮಯಜಲಧಿ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೦೪-೩೦).
೨. ಮಾತನ್ನಾಡದೆ ಇರುವ ಸಮಯ : 'ಮೌನವ್ರತ' ಪರಾ.
೩. ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು : ನೀರವತೆ : ಸುತ್ತುಲು ಮೌನ ! ಶೃಣನ
ಮೌನ ! (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩೩-೨೦). ೪. [ಕಾಮಶಾ.] ವಿರಹದ ಹತ್ತು ಅವಸ್ಥೆ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಧಿರಾಜ ಚಿಂತೆ ಸುಸ್ಥಿತಿ ವಿಭುಗುಣನಂತಿ ಸಂತಾಪನ
ಕ್ರಿಯಾದ್ವೇಷ ವಿಕಳ ಮೌನ ಮೂರ್ಛ ಮರಣಮೆಂಬ ದಶಾವಸ್ಥಾದಿ
ವಿಚಾರಪರಂ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೦೪೪). [ಸಂ.]

ಮೌನಂಗೋ, ಮೌನಗೋ (ಕ್ರಿ). ೧. ಮಾತನ್ನಾಡದಿರು-
ಸುಮ್ಮನಿರು : ಮುಖಮಾತುಗುಂಡಲಜಾಯದೆ ಧರ್ಮವೃತ್ತಂ ಮೌನಂ
ಗೊಂಡುಸಿದರಿ (ಕೃತ್ಯಾಂಶ. ೩-೨೪ ೩). ಮೌನಗೋ : ೧. ಏನೂ
ಅಳಿಯನೆಂದು ಮೌ[ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ಮೋ]ನಗೊಂದಿರಬೇಡ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೧೩೩) :
ಬಂದಿತ ಮಹಂತರು ಮೌನಗೊಂದಿದ್ದಿಹರು (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩೩-೪). ೨. ಸದ್ದು
ಮಾಡದಿರು : ಮೌನಗೊಂಡುವು ಭೇರಿನಿಷ್ಕಳವೇನ ಹೇಳುವೆ
ದನುಜರಾಜ್ವಲಿ ಹಾನಿಯಾದುದು (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೨೦-೩೩). [ಮೌನ + ಕೋ]

ಮೌನಕಲಹ (ನಾ). ಮಾತಿಲ್ಲದ ಜಗಳ : ಮೌನವಾದ ಕಲಹ :
ತಮ್ಮ ಈ ಕೆಲದಿನಗಳ ಮೌನಕಲಹವನ್ನು ಇಂದು ಬಗೆಹರಿಸಿದಿರಬೇಕು
(ಕೃತ್ಯ. ೨೩೨). [ಸಂ.]

ಮೌನಗೋ 'ಮೌನಂಗೋ' ನೋ.

ಮೌನಮುದ್ರೆ (ನಾ). ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುವುದು : ಏನು ಸಿದ್ಧಿಯದಕ್ಕೆ
ಮೋಹದ ಮೌನಮುದ್ರೆಯ ಬಿಡುಟು ಹೇಳು (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೨೦-೩೩) : ಇನ್ನು
ನಮಗೆ ಗುಡಗಜ್ಜನ ಬಾಧೆ ತಟ್ಟಿದು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮೌನಮುದ್ರೆಯನ್ನು
ತಾಳದರು (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩೩). [ಸಂ. ಮೌನಮುದ್ರಾ]

ಮೌನವಡು (ಕ್ರಿ). ಮಾತನ್ನಾಡದಿರು : ಸುಮ್ಮನಿರು : ಗಾನವಿದ್ಯಾ
ರೋಲರಾದರು ಏನೆ ಗುರು ಮೂಲೋಕಕನ್ನುತ ಮೌನವಟ್ಟಿದು
ಸರ್ವಸ್ವಮನ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೦೨-೩೩). [ಮೌನ + ವಡು]

ಮೌನವ್ರತ (ನಾ). ಮಾತನ್ನಾಡದೆ ಇರುವ ವ್ರತ : ಮೌನದ ಆಚರಣೆ :
ಇತ್ತ ವ್ಯವಹಾರವುಂ ಮೌನವ್ರತದ ಯೋಗ್ಯೋಗ್ಯಪ್ರದೇಶದೊಳು
ಆಪುತಧ್ಯಾನನಾಗಿ ವಿಹಾರಿಸಿ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೪೦) : ಮೌನವ್ರತಕ್ಕೆ ದೀಕ್ಷಿತರಾಗಿ
ಮೌನವಂದಲಿ ಇಂದಿಹರು (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೪೧-೩೨). [ಸಂ.]

ಮೌನಾಧ್ಯಯನವೃತ್ತಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಐವತ್ತುಮೂರು ಗರ್ಭಾನ್ವಯ
ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಉಪವಾಸಾನಂತರದ ಪಾರಣಿಯ ಸಮಯ
ದಲ್ಲಿ ವಾಹ್ನಿಯಮವನ್ನು ತಾಳುವುದು ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರಭಾಷಣವನ್ನು
ಮೌನವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು : ಮೌನಾಧ್ಯಯನವೃತ್ತಿಯುಂ ತೀರ್ಥ
ಕರತಥಾವನೆಯು . . . ಅಪ್ರಯುಕ್ತಮೋಹುಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆ
ಯೊಳು (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ಮೌನಿ (ನಾ). ೧. ಮಾತನ್ನಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನಿರುವವನು : ಮೌನಿ
ಯಾದನು ರಾಮ (ಕ್ರಿ. ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೦೩೯-೨೦೪) : ಮೌನಿಯಾದವನಿಗೆ ಕಲಹವೆಂಬ
ವುದಿಲ್ಲ (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩೦-೪೦) : ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ರಾಯರು ದೊಡ್ಡಮೌನಿ !
(ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೦೩೦). ೨. ಮುನಿ : ಶಪ್ತಸ್ವಿ : ಬಿರುಷ : ಮಾನಿಗಳು ಮೌನಿ
ಗಳು ಸ್ವಚ್ಛ ಶಿವಾಮೃತಾಪೇಕ್ಷಾತ್ಮಸುಖಿಗಳು (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩-೧೩).
[ಸಂ. ಮೌನಿನ್]

ಮೌರಜಿಕ (ನಾ). ಮುದ್ದಲೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವವನು : "ಮಾರ್ಜಂಗಿಕಃ
ಮೌರಜಿಕಃ - ೨ ಮುದ್ದಲೆ ಬಡಿಯುವವನ ಹೆಸರು. ಮುದ್ದಲೆಗೆ" (ಗ್ರಾಂಥಾಂಶ. ೩೦೦). [ಸಂ.]

ಮೌರಜಿಗ (ನಾ). = ಮೌರಜಿಕ : "ಮೌರಜಿಗ - ಮೌರಜಿಕಃ ತಮಟಿ
ಬಾರಿಸುವವ" (ಕೃತ್ಯಾಂಶ. ೩೩) : ಸುರವರದ ಮೌರಜಿಗನಾವೆ ಕುರುಬಲದ

ಪ್ರಾಕೃತ (ಗು). ೧. ಮೂಲರೂಪದ ; ಮೂಲಭೂತವಾದ ; ಗೀತಾ ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಬಳಕೆ ಮಾಡಿದ ಮೂಲ (original) ವಿವರಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದು ಕ್ರಮವಾಪ್ತ (reason over) ; ಅವು ಮೂಲಕ ಬಾಲಬೋಧವೆಂದು ತಿಳಿಯುವಾಗಿದ್ದು ಗೀತೆಯ ತತ್ವಹ್ನಾನ ಜೇಳುವಂಥವಾಗಿದ್ದು ವುಡ್ನು ಕೆಂತು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಕೌತುಕವೆನ್ನಿಸುವುದು (ಸ್ಮ. ೩೩. ೦). (ನಾ). ೨. ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ; ಮೂಲಭೂತವಾದುದು. ೩. ಮುಖ್ಯವಾದುದು ; ಮಹತ್ವವಾದುದು ; ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಸ್ವತಂತ್ರವೆ ?

ಮೌಲಿಕತೆ ? (ಪಾಠ್ಯ. ೨) : ಈ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಐವರ ಅಧಿಕಾರವು ಮೌಲಿಕವಾಗಿದೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦) ; ಮೌಲಿಕವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬುದೂ ಒಂದು ಮೌಲ್ಯವೇ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೧, ೬೫೩). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ: ತ್ರಿಭೋಗಾಭ್ಯಂತರಮಷ್ಟಭೋಗತೇಜಸ್ವಾ ಮ್ಯಯುಕ್ತ (ಶ್ರ೦) ಶುಲ್ಕ ದಂಡ ಸಾದಕಾರುಣಿಕರಮೌಲಿಕಾರ್ಹಗಾದಿ ಸ್ಥಲದ್ರವ್ಯಪಾರ್ಜನೋಪೇತಂ (ಪಾ. 14. ೨೬೬-೬೭ ; 1253). [ಸಂ.]

ಮೌಲಿಕತೆ (ನಾ). ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಗುಣ. - ಸ್ವಭಾವ : ಈಗ ಅವರ ಮೌಲಿಕತೆ ತೀರದು ಬಂತು (ಪ್ರ. ೧೩-೧೪). [ಸಂ. ಮೌಲಿಕತಾ]

ಮೌಲ್ಯ (ನಾ). ೦. ಬೆಲೆ ; ದರ ; ಧಾರಣೆ : "ವೃತ್ತಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಭೃತಿ ವೇತನಂ ಮೌಲ್ಯಮನಿ ಹೋತ್ಯ ಬಲೆ" (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦೨-೨) ; ಎರಡು ತೆರ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಲ್ಲದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಮಾರ್ಥವೆಂದೂ ಸಂಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥ ಕೊಂಡು (ಪಾಠ್ಯ. ೬೬೬). ೨. ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು : ಬೆಲೆಯುಳ್ಳುದು : ಅನಭರತಾಲ್ಪವ್ಯಯಮೌಲ್ಯ (ಪಾಠ್ಯ. ಮೂಲ್ಯ)ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಕೃಪಲ್ಯವೀ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯಕೀರ್ತ. ೧೬-೬೬). ೩. ಬೇವಿನಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಅಂಶ : ಆದರ್ಶ : ಜೀವವದ ಮೂಲಭೂತಕ್ರಿಯೆಗಳ ಗುಣವಾಗಿ ಏತು ಜೈವಿಕ ಜೀವಮತಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವ ಆದರ್ಶಗಳಿಗೆ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೆಬಹುದು (ಪಾಠ್ಯ. ೬ ೬೫೩) ; ಸಮ್ಯಕ್ವಾದದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯಕ್ತೀಕರಣಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನತೆಯುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ (ಪ್ರ. ೧೩-೧೪). [ಸಂ.]

ಮೌಲ್ಯಧನ (ನಾ). ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಮಾರಿದಾಗ ಅದರ ಬೆಲೆಯಾಗಿ ಬರುವ ಹಣ ; ಬೆಲೆಯ ಹಣ : ಈ ಅಭರಣಗಳೆಂ... ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಅದರ ಮೌಲ್ಯಧನವನ್ನು ನೀವೇ ಯಾಗಾರ್ಹವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವರಾಗಿ (ಪುಸ್ತಕ. ೨೯೬). [ಸಂ.]

ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಣಯ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತು, ಕಲಾಕೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬೆಲೆ ಅಥವಾ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸುವುದು. - ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದು : ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಣಯದ ಸಮಸ್ಯೆಯೊಡನೆ ಸ್ವತಃ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಅತೀತಯ ತತ್ತ್ವವೊಂದು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತು, ಕಲಾಕೃತಿ, ಗ್ರಂಥ, ಲೇಖನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅಳೆಯುವಿಕೆ. - ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಿಕೆ. - ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಮಾಡುವಿಕೆ : ನರನಾರವ್ಯಂದವು ... ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಪರಿಶೋಷದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗದ ಸಿದ್ಧಿಯ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು (ಪ್ರಾಂ. ೬೭) ; ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನವನ್ನು ... ವಿವೇಚಿಸುವುದು ನಮಗಿಗೇ ಉಳಿದಿದೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೨೯೪). [ಸಂ.]

ಮೌಲ್ಯ (ನಾ). ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧರ್ಮಗುರು : ಅವನ ಬೋಧನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮೌಲ್ಯಗಳೂ ಉಲಮಾಗಳೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ... ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿ (ಪ್ರಾಂ. ೧೬೩) ; ಅಲ್ಲಿಯ ಮೌಲ್ಯಿಯೇ ಅವನು ಒಂದು ಕಂಬಳಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು (ಪಾಠ್ಯ. ೧೦೬) ; ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಮೌಲ್ಯಿಗಳೂ ... ರಾಜಾಗಮನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದರು (ಪ್ರಾಂ. ೨೯೦).

[೬-೧೦. ಮವೌಲ್ಯೀ ; ಪಾಠ. ಮರಾ. ಹಿಂ. ಮೌಲವೀ]

ಮೌವರಿ 'ಮೌಲ್ಯ' ನೋ.

ಮೌಸಿ 'ಮಾವತಿ' ನೋ.

ಮೌಸೂಫ (ಗು). ೦. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ : ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ. (ನಾ).

೨. (ಹಿಂದೆ) ಸೂಚಿಸಲಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ನಮ್ಮ ಪುಣ್ಯನುಬಂಧ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಸುಯಾಗಿ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮಿಂದೂ ಇಂಥಾದ್ದು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ. ಸಾಹೇಬ ಮೌಸೂಫಾಗಿ ದಿಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು (ಪ್ರಾಂ. ೬೭). [೬-೧೦. ಮವೌಲ್ಯೀ ; ಹಿಂ. ಮೌಸೂಫ ; ಮರಾ. ಮೌಸುಫ್. ಮೌಸೂಫ]

ಮೌಹಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುದುರೆ : ಜನ್ನನಂ ನೀಲನಳಗನಂ ತನ್ನ ಕತ್ತಳ ಮೌಹಳಿಗನಂ ತನ್ನ ... ವಾಹಕರಿರಾ ನೀವು (ಪಾಠ್ಯ. ೬೭-೧೦). [?]

ಮೌಹೂರ್ತ (ನಾ). ಮುಹೂರ್ತದ್ವಾರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ; ಜೋಯಿಸ : "ಸಾವತ್ಸರಃ ... ಮೌಹೂರ್ತಃ, ಜ್ಞಾನಿ. ಕಾರ್ತಿಕಃ - ರ ಜೋತಿಷ್ಯನ ಹೆಸರುಗಳು, ಜೋಯಿಸನು" (ಪಾಠ್ಯ. ೨೬೭). [ಸಂ.]

ಮೌಹೂರ್ತಿ (ಗು). ೦. ಕ್ಷಣಿಕವಾದ : ಕ್ಷಣದ. ೨. ಮುಹೂರ್ತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಸೇರಿದ. (ನಾ). ೩. = ಮೌಹೂರ್ತ : "ಸಾವತ್ಸರಃ, ಜೋತಿಷಿಃ, ಜ್ಞಾನಿ, ಮೌಹೂರ್ತಿಃ ... ಗಣಕಃ - ಈ ರ ಜೋಯಿಸಿಗಂ" (ಪಾಠ್ಯ. ೬೬-೨೯೪) ; ಅತ್ತೀಯಪ್ರತೀವಿವಾಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಮೌಹೂರ್ತಿಗಂ ಹೆಸರು ದಿವಸಮಂ ದೆಸಗೊಳ್ಳುದುಂ (ಪ್ರಾಂ. ೧-೨೦ ೩) ; ನೆಹೆಯ ಕಯ್ಯಯ್ಯ ಪದ್ಧತವರಂ ಮೌಹೂರ್ತಿಗ ನಿರೂಪಿತ ಶುಭಮುಹೂರ್ತದೋಳ್ ... ಪಾಣಿಗ್ರಹಣಾಗಿಯ್ದಾಗಳ್ (ಪ್ರಾಂ. ೧೧-೧೦೦ ೫). [ಸಂ.]

ಮೌಳಿ 'ಮೌಲಿ' ನೋ.

ಮೌಳಾಣಿ (ನಾ). (ಅಲಂ) ನಾಯಕ ; ಮುಖಂಡ : 'ಮೌಳಾಣಿಪನ ಪರಾ. [ಮೌಳಿ (=ಮೌಲಿ) + - ಪಾಣ]

ಮೌಳಾಣಿಪನ (ನಾ). (ಅಲಂ) ನಾಯಕನಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಮುಖಂಡನಾಗಿರುವಿಕೆ : ಮೌಳಾಣಿಪನದಿಂದೊಮ್ಮೆ ಮೌಳಾಣಿಪನದಿಂದ ತಿರುಗಿ ನೋಡುತುಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೧-೧೬). [ಮೌಳಾಣಿ + - ಪನ]

ಮೌಳಮಣಿ (ನಾ). ಕಿರೀಟದ ರತ್ನ ; ಮಣಿ ; ಮಣಿ : ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೋ ಪಾಲಾಣವೆಂಬ ಮೌಳಮಣಿ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೋ ಪದವಿಗಾಗ್ಗೆ ಕೀರ್ತಿಯೊಡವುಂ ತಳವಂದದಿಂ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೋ ಪದವಿಗಾಗ್ಗೆ ಕೀರ್ತಿಯೊಡವುಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೬) ; ಯಾವವಮೋಳಮೌಳಮಣಿಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೋ ಪದವಿಗಾಗ್ಗೆ ಕೀರ್ತಿಯೊಡವುಂ (ಪಾಠ್ಯ. ೨೫. ೧೬-೬ ; 1274) ; ಓಲಗಿಸುವುದು ಮಿತ್ರರಾಯರ ಮೌಳಮಣಿ ಪಾಂಡುನಿಪ ಪರಗನಪಾಳಯನು ಸೇವುವ ಮಹಿಶ್ವರ ಮೌಳಮಣಿಗಿರಾ ಓಲಗಿಸು ಪ್ರಣಯದಮರೀ ಪಾಲಯರ ಪದನಿಬವನು (ಪಾಠ್ಯ. ೧-೬). [ಸಂ. ಮೌಲಿಮಣಿ]

ಮ್ಯಾಚು (ನಾ). ೦. ಸರಿಹೊಂದುವುದು ; ಹೋಡಿ : ಇದಕ್ಕೆ ಮ್ಯಾಚು ಆಗೋ ಬೌಸುಚು ತಂದುಕೊಡಿ (ಪಾಠ್ಯ. ೬೭). ೨. (ಆಟಗಾರರು) ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಾಗಿ ನಿಂತು ಆಡುವ ಆಟ ; ಪಂದ್ಯ : ಅಂದು ಅವರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಣು 'ಹಾಕಿ' ಮ್ಯಾಚು ಬೇರೆ ಇತ್ತಂತೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೧೬) ; ಅದು ಹೋಗಿ ಬಿಡು, ಮ್ಯಾಚಿನಲ್ಲಿ ವನಾಯಿತು ? (ಪಾಠ್ಯ. ೧೬). [೬-೧೦. Match]

ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ (ನಾ). ರಾಜ್ಯಸಂಸ್ಥಿತಾಪೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ : ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿ : ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ : 'ಪೋಲಿಸ್' ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಆಡಳಿತಗಳು (ಪ್ರಾಂ. ೧೬) ; ಎನ್ನ ರೊಡೆಟ್ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು ಕೂಡ (ಪಾಠ್ಯ. ೬೭). [೬-೧೦. Magistrate]

ಮ್ಯಾಜಿ 'ಮಯಜಿ' ನೋ.

ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ 'ಮೇಣಗಿಪ್ಪಡ' ನೋ.

ಮ್ಯಾಣಾ 'ಮೇನಾ' ನೋ.

ಮ್ಯಾನೇಜರಿಕೆ (ನಾ). ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನ ಅಧಿಕಾರ. -ಹುದ್ದೆ : ಅವನ ಮ್ಯಾನೇಜರಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ನಮಗೂ ಅನ್ವಿತವೆನಿಸಿತು (ಕೊರೋ. ೧೯೯).
[ಮ್ಯಾನೇಜರು + -೯೯]

ಮ್ಯಾನೇಜರು (ನಾ). (ಮ್ಯಾ.ಪಾರ. ಸಂಸ್ಥೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ) ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ; ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ : ಅವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುವುದೆ ಎಂದೆ. ಮ್ಯಾನೇಜರವರು ಒಳ್ಳೆ ಧಾರ್ಮಿಕರು (ಕೊರೋ. ೨೦೦).
[+೯೦. Manager]

ಮ್ಯುಜಿಯಂ 'ಮ್ಯೂಸಿಯಂ' ನೋ.

ಮ್ಯುರಿಯಮ್ಯು 'ಮ್ಯೂಸಿಯಂ' ನೋ.

ಮ್ಯೂಸಿಯಂ. ಮ್ಯುಜಿಯಂ, ಮ್ಯುರಿಯಮ್ಯು (ನಾ). ಪುರಾತನ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಮಂದಿರ ; ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ : ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು (ಮ್ಯೂಸಿಯಂ) ಜನತೆಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ (೨೪೬. ೨೬). ಮ್ಯುಜಿಯಂ : ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ . . . 'ಮ್ಯುಜಿಯಂ' ಬರೆ ಬಂದ (೨೫೬. ೩೬). ಮ್ಯುರಿಯಮ್ಯು : ವಿಜಾಪುರ ಮ್ಯುರಿಯಮ್ಯು ವಲ್ಲಿರುವ ವಿಕ್ರಮನ ಕಾಲದ ಒಂದು ಮಹಾಶಾಸನವನ್ನೋದಿ (೨೫೬. ೩).
[+ ೯೦. Museum]

ಮಿಕ್ಸು 'ಮಿಕ್ಸು' ನೋ.

ಮ್ಯಾನ (ಗು). ರಿ. ಮುದುಡಿದ ; ಬಾಡಿದ ; ಮಸುಕಾದ : ಮ್ಯಾನ ಮುಖಪುರಂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವವಳಿಗೋದಿದನ್ (ಕ್ರೀಡಾ. ೩೩-೩೩).
೨. ದಗದ ; ಬಳಲಿದ ; ಜಡವಾದ : ಮ್ಯಾನ, ಕೂನ್ . . . ಪುಜಾ ದಿಗಂತದ ಗಗನಕುರು ನಿಂತಿದೆ ತರು (೨೫೬. ೧೯-೨೦). ೩. ದುಃಖ ದಿಂದ ಕೂಡಿದ ; ಜಗುಪ್ಪೆಗೊಂಡ. ೪. ಕೊಳಕಾದ : ಹೊಲ ಸಾದ ; ಮೂಸಿದ. ೫. ಕಪ್ಪಾದ ; ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೬. ಬಾಡಿದುದು ; ಕಳೆದುಹೋದುದು : ವಿರಹವಶವಾಗಿಂ ತಕ್ಕ ಜಾಯಾನುಪಂಗಂ . . . ದರವಿಜಯವಾಗಿಂ ಮ್ಯಾನಮಯ್ಯ ರಥಾಂಗಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨). ೭. ಕೊಳಕಾದುದು ; ಮೂಸಿದುದು ; ಮಲಿನವಾದುದು : "ಕಲ್ಪಿಷಂ ಮಲಿನಂ, ಮ್ಯಾನಂ, ಮಲೇಮಾಂ - ಈ ೪ ಮೂಸಿದುದು" (ಕಾಡು. ೨೦-೨೨). ೮. ಹೀನವಾದುದು ; ಕೀಳಾದುದು : ಅವರ ಸಾಹಸ ಎಷ್ಟು ಮ್ಯಾನವಾದ್ದು (ಕೊರ. ೧. ೩೦).
[ಸಂ.]

ಮ್ಯಾನಕೆ (ನಾ). ರಿ. ಕಾಂತಿಹೀನತೆ : ಮಾನವಕನ್ಯೆಯು ಬಯಸಿ ಸಂವನ ನಿನ್ನ ಮನಕ್ಕೆ ಚಿಂತೆಯು ಮ್ಯಾನತೆಯು ಮುಖಕ್ಕೆ ತರವೆಟ್ಟುದೆ (ಕೊರ. ೧-೨). ೨. ದೇವತೆ ; ಬಳಲಿಕೆ : ಮ್ಯಾನನಿಕೋವನ ಮುಖ ಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಏರುತ್ತಾಹ ಮ್ಯಾನಕೆಗಳು ತಲೆದೋರುವು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೫೦). ೩. ದುಃಖ : ಒರಿದುಂ, ದಿಡಿ ನಿಜವನ್ನಾಕರಮನಿವ ಪದ್ಧತಿಗಾಗಿಂ ಮ್ಯಾನತೆಯು ದೊರೆಕೊಳಿಸುವನೆ ಮತ್ತಿತರರೊಳಾದಂ ಮೂಟ್ಟು ಕೈವೆ ವಿಪ್ರವುಮದ್ರೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨). [ಸಂ. ಮ್ಯಾನಕಾ]

ಮ್ಯಾನೆ (ನಾ). ಕಳೆದುಹೋದವಳು ; ಸೋರಿಗದವಳು : ಕುಡಿ ಮುರುಟ.

ಸೂರಗಂದಾ ಲತೆಯುಮೋರ್ ಮ್ಯಾನೆಯು . . . ಕಾಸಲ್ಯೆಯು ಕಂಡನ್ (ಕ್ರೀಡಾ. ೧೦೫-೧೦೬). [ಸಂ. ಮ್ಯಾನಾ]

ಮೈಂಥ (ನಾ). ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದವನು ; ಅನಾಗರಿಕ ; ಅನಾರ್ಯ ದೇಶದವನು ; ಯುವನ : "ಮೈಂಥ-ಮೈಚ್ಚ, ಕಿರಾತ, ಅನಾರ್ಯ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩) ; ರಾಧಕನು . . . ಈ ಮೈಂಥನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಳು (ಕೊರ. ೧೩೬) ; ಸುಲ್ಪದೊರೆ ಒಬ್ಬ ಮೈಂಥ ಎಂದಿದೆಯೇ ಹೊರತು. ರಾಕ್ಷಸ ಎಂದಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೪). [< ೯೦. ಮೈಚ್ಚ]

ಮೈಂಥವಿಂಡ (ನಾ). ವಿವತ್ಕಾರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಅನಾರ್ಯರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೇಶ ; ಯುವನದೇಶ : ದಕ್ಷಿಣಭರತದ ನೆರರಂ ವಿದ್ಯಾಧರರವರಿಗಾಗಿ ಒಬ್ಬವು ಮೈಂಥವಿಂಡವುಂ ಬಾಯ್ಕೊಳಿಸಿ ಚಕ್ರ ಪೂಜೆಯು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೯ ಪಿ). [< ೯೦. ಮೈಚ್ಚವಿಂಡ]

ಮೈಚ್ಚ (ನಾ). ರಿ. = ಮೈಂಥವಿಂಡ : ಮತ್ತಮಾ ಭಾರತವರ್ಷ ದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂಗ . . . ಮೈಚ್ಚ [೨೫೫. ಮೈಂಥ] ದ್ರಾವಿಡ ಕರ್ನಾಟಕ ವೆಂಬೆವತ್ಕಾಟು ದೇಶಗಳಕ್ಕೂಂ (ಕೊರ. ೧೯೩). ೨. ಅನಾರ್ಯ ದೇಶದವನು ; ಯುವನ : ಮೈಚ್ಚರುಂದರೆ ನಿಮಗೆ ಬಹಳ ಅಸಹ್ಯ (ಕಾಡು. ೩೯). ೩. ಕೆಟ್ಟವನು ; ನೀಚ : ಪೆಣಕೇನೆಂದು ಪೊಗಲಬಿಟ್ಟಾಯಂ ಮೈಚ್ಚಂ (ಕೊರ. ೩). ೪. ಕೀಳುಹಾತಿಯವನು : "ಕಿರಾತ, ಶಬರ, ಮೈಚ್ಚ. . . ಈ ರ ಬೇಡಮೋದರಾಗುಳ್ಳಂತಹಾತಿಗಳ" (ಕಾಡು. ೨೯-೨೯೩) ; ಆ ಪಕ್ಕೆಯಂ ಕೊರರುಂ ಮೈಚ್ಚರುಮಪ್ಪ ಬೇಡರ್ ಕೊಂದು ಪೋದರ್ (ಕೊರ. ೨೦೦-೨೦೧). [ಸಂ.]

ಮೈಚ್ಚವಿಂಡ (ನಾ). = ಮೈಂಥವಿಂಡ : ತೆಜವ ತೆಜನಂತುಬಂತಿ ತೆಜದಿಂದ ತಮಿಷುಗುಮೆಮ ವಕ್ರದ ಪದಿಯಂ ತೆಜದದಜ ದೇಶ ಪೋಷಿನ ಮೊಳಿಸು ನೀಂ ಮೈಚ್ಚವಿಂಡದಂ ಪಡುಮಾದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೩೩) ; ಮೊಡಗ ಮೈಚ್ಚವಿಂಡಮಂ ದಂಡನಾಯಕಂ ಬಾಯ್ಕೊಳಿಸಿ (ಕೊರ. ೧೦-೩೩ ಪಿ). [ಸಂ.]

ಮೈಚ್ಚದೇಶ (ನಾ). = ಮೈಂಥವಿಂಡ : "ಮೈಚ್ಚದೇಶ. . . ಭಾರತವರುಪದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾವುರೂಪಾದ ದೇಶದ ಹಸು. ಅಂದರೆ ಅರಬ್ಬಿಸ್ತಾನ್ . . . ಮುಂತಾದ ಸಮುದ್ರ ಬೆಟ್ಟ ಇವುಗಳ ಹೊರಗಿನ ದೇಶಗಳು" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯). [ಸಂ.]

ಮೈಚ್ಚಭಾಷೆ (ನಾ). ಮೈಚ್ಚದೇಶದವರ ಭಾಷೆ ; ಅನಾರ್ಯರ ಭಾಷೆ. [ಸಂ. ಮೈಚ್ಚಭಾಷಾ]

ಮೈಚ್ಚಮುಖ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲೋಹ : ತಾಮ್ರ : "ತಾಮ್ರಕಂ, ಶುಲ್ಕಂ, ಮೈಚ್ಚಮುಖಂ . . . ತಾಮ್ರದ ವೆರುಗಳು" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೯). [ಸಂ.]

ಮೈಚ್ಚರಾಜ (ನಾ). ಅನಾರ್ಯದೇಶದ ರಾಜ ; ವಿದೇಶದ ರಾಜ ; ಯುವನ ರಾಜ : ವಸ್ತುವಾಹನವುರೂರಂ ಮೈಚ್ಚರಾಜರಂ ಲಲಾಟ ಪುಷ್ಪಭೂತಕರಂ ಮಾಡಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೨೦ ಪಿ) ; ಮೊಡಗ ಮೈಚ್ಚವಿಂಡಮಂ ದಂಡನಾಯಕಂ ಬಾಯ್ಕೊಳಿಸಿ ತಂದಾ ಮೈಚ್ಚರಾಜರಂ ಕಾಳಿಯು. (ಕೊರ. ೧೦-೩೩ ಪಿ). [ಸಂ. ಮೈಚ್ಚರಾಜನ್]

ಯ (ನಾ). ೧. ಕನ್ನಡವರ್ಣಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತಾರನೆಯ ಅಕ್ಷರ.
೨. [ಭಂದ] ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಘು.
ಮುಂದೆ ಎರಡು ಗುರುಗಳಿರುವ ಗಣ : ಯಗಣ (- -) :
"ಮಯರಸತಜಫನಂ ಲಗವನಿಪ್ಪಕ್ಷರಂ ಗಣಾಕ್ಷರಂಗಳಕ್ಕೂ" (ಮೂಗಣ. ೦೦೬-೦೭). ೩. [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ :
"ನಿರುತದಿಂ ಕಟಪಯಮನಲ್ಯೊಂದು" (ಮೂಗಣ. ೦೦೯-೦೧).

ಯಂತರ 'ಜಂತ್ರ' ನೋ.

ಯಂತ್ರ (ಗು). ೧. ನಿಗ್ರಹಿಸುವ ; ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ. ೨. ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ; ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾದ. (ನಾ). ೩. ನಿಯಂತ್ರಿಸುವವನು ; ನಿಯಂತ್ರಕ. ೪. ಬಂಡಿಹೊಡೆಯುವವನು ; ಸಾರಥಿ :
"ರಥಚೋದಕನಕ್ಕೂ ಸಾರಥಿ ಸೂತಂ ಕ್ಷತ್ರು ಯಂತ್ರ ಸವ್ಯೇಷ್ಟ[ನಾಂ]" (ಶಕ. ೪೫೦. ೫೬-೫೭). ೫. ಅನೇಕವಾರಿ ಮಾಡುವವನು ; ಅನೇಕವಾರ.
[ಸಂ.]

ಯಂತ್ರ (ನಾ). ೧. ಏನನ್ನಾದರೂ ಕಟ್ಟುವ, ಹಿಡಿಯುವ ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸಾಧನ. - ಉಪಕರಣ : 'ಯಂತ್ರಪ್ರಯೋಗ' ಪರಾ. ೨. (ಗಾಲಿ, ಕೀಲುಗಳ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ) ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವ ಉಪಕರಣ. - ಸಾಧನ ; ಇಂಜನ್ನು : ಉಗಿಯಿಂದ . . . ಯಂತ್ರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ (ಮೂಗಣ. ೧-೪೪). ೩. ತಾಂತ್ರಿಕವಾದೆಗಾಗಿ. ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಾಮ್ರದ ತೆಗೆದಿನ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿರುವ ಅಕ್ಷತಿ ; ಶ್ರೀಚಕ್ರ : ಯಂತ್ರಗಳೆಂದುಮಿಶ್ರಮಹಾಮಂತ್ರಂಗಳೆಂದುಮಾಪಮಾನವೆನಿಸಿದ ಪುಷ್ಪಂ ತಂತ್ರಗಳೆಮ್ಮೇಂ ಕಾವುವೆ ಸಂತಾಸಕರೋಗ್ರ ಮೃತ್ಯು ರಾಜನ ಬರವಂ (ಶಿವಮೊ. ೬೦-೬೧) : ಯಂತ್ರದ ತಾಯಿತಿಗಳು ಮಡಗಿ (ಶೃಂಗಂ. ೧೬೬-೦೦) : 'ಚಿ' ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆ ಕಂಡೆ. ಇವು ಅನುಭಾವಪೂರ್ಣವಾದ ರೇಖಾತ್ಮಕಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಚಕ್ರ, ಯಂತ್ರ ಎಂಬ ರೂಪಗಳಾದುವು (ಶೃಂಗಂ. ೦೨೦). ೪. ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ಅಥವಾ ಭೂತಪಿತೃಗಳ ಬಾಧೆ, ಅಂಜಿಕೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೊಂದು ಕಟ್ಟುವ ತಾಯಿತಿ : ತರುಣರ ಗೌಳ ಹಿಡಿದದ್ದೆನಗೆ. ಭಾರಿ ಯಂತ್ರವ ಕಟ್ಟಿಸಲುವೇಳೆ (ಶೃಂಗಂ. ೪೨).

ಯಂತ್ರಕಟ್ಟು = ತಾಯಿತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟು : ಬಾಲಗ್ರಹವೆಂದು ಮಗುವಿಗೆ ಯಂತ್ರಕಟ್ಟುವಾರೆ (೬೫೦). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಕರ್ಮಿ (ನಾ). ಯಂತ್ರದಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುವವನು ; ಯಂತ್ರದ ಕೆಲಸ ಬಟ್ಟುವನು ; ಯಂತ್ರಕಾರ : "ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ ಯಂತ್ರಕರ್ಮಿ, ಯಂತ್ರಿಗ" (Mechanic. ೫೪೫).

[ಸಂ. ಯಂತ್ರಕರ್ಮಿ]

ಯಂತ್ರಕಲೆ (ನಾ). ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ವಿದ್ಯೆ. - ಜಾಣ್ಮೆ : (೪). [ಸಂ. ಯಂತ್ರಕಲಾ]

ಯಂತ್ರಕಾರ (ನಾ). = ಯಂತ್ರಕರ್ಮಿ : ಆಯುಧಂಗಳಂ ಧರಿಸಿದ ವಡ್ಡುರು ಯಂತ್ರಕಾರರು . . . ಗಾರಕೆಲಸವರರು ವೃಕ್ಷಗಳಂ ಕಡಿಯುವರು ಭಾವಿಗಳಂ ತೆಗೆಯುವರು (ಶೃಂಗಂ. ೦೬೫-೦೬). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಚಾಲಕ (ನಾ). ಯಂತ್ರನಡೆಸುವವನು : ಯಂತ್ರಚಾಲಕನು

ಯಂತ್ರದ ಕೈಮಾಣೆಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಬೇಕಾದ ಅಕ್ಷರದ ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಬೆರಳಿನಿಂದ ತುಸು ಒತ್ತುವನು (ಮುದ್ರಕ. ೪೪). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಚಾಲಿತ (ನಾ). ಯಂತ್ರದಿಂದ ನಡೆಯುವಂತಹುದು ; ಯಂತ್ರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುವಂತಹುದು : ಯಂತ್ರಚಾಲಿತವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡ ಒಹುದೋ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು (ಕಂಪ. ೦೫೬). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಣ (ನಾ). ಹತೋಟಿ ; ಆಂಕಿ ; ನಿಗ್ರಹ. [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಧಾರಾಗಾರ (ನಾ). ನೀರನ್ನು ಮಳೆಯಂತೆ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸಿಂಪಡಿಸುವ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ ಸ್ಥಾನಗೃಹ : ಸುಖದ ದೊಣೆ ಸುಖದ ದೀರ್ಘಿಕೆ ಸುಖದ ಕೊಳಂ ಸುಖದ ಯಂತ್ರಧಾರಾಗಾರಂ (ಶ್ರೀಕಂ. ೬೭). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಧಾರಾಗೃಹ (ನಾ). = ಯಂತ್ರಧಾರಾಗಾರ : ಮತ್ತಮಾ ರಾಜ ಭವನಂ . . . ಅನಿಮಂತ್ರ ಯಂತ್ರಧಾರಾಗೃಹಂಗಳಂ ಸರ್ವಾರ್ಥಸಮಯ ದಂತೆಯಂ . . . ಎಸೆವುದು (ಕಂಪ. ೦೦-೭೪ ಕ). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರನಾಗರಿಕತೆ (ನಾ). ಮಾನವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡುವ ವಿಧಾನದ ನಾಗರಿಕಜೀವನ : ಯಂತ್ರ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಜ್ಞಾನವು ತಾನೆಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿತ್ತು ಪರಮವಿದ್ದಿ (ಕೋಗಂ. ೨-೨೪). [ಸಂ. ಯಂತ್ರನಾಗರಿಕತಾ]

ಯಂತ್ರಪ್ರಯೋಗ (ನಾ). ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವಿಕೆ : ಸ್ವರಮಂತ್ರಂ ಬಹುಭಾಷಾಪರಿಚಿತಿ ಯಂತ್ರಪ್ರಯೋಗಮುಖ್ಯವ್ಯೂಹೋತ್ಕರಮಂವಿನಿತ ಜ್ಞಾನಂ ಬಲ್ಲರಲ್ಲರೂ ಮೆಚ್ಚಿ ಪಡೆದನತಿಕೇಲಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೫೦). 'ಚೌಪಚ್ಚಿಕಲೆ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಮುಕ್ತ (ನಾ). ಯಾಂತ್ರಿಕಸಾಧನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಬಿಲ್ಲು ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧ. - ಅಸ್ತ್ರ : "ಅ ಕಿಯ್ಯು ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಂ, ಆಮುಕ್ತಂ, ಕರಮುಕ್ತಂ, ಯಂತ್ರಮುಕ್ತಮೆಂ(ದು) ಬುದು ನಾಲ್ಕು ತೆಜಸ್ಕೂಂ . . . ಅಂಬು ಮೊದಲಾದುದು ಯಂತ್ರಮುಕ್ತ ಮೆಂಬುದು" (ಶಾಡು. ೭೬-೦೪) ; ಅಗ್ನಿಪುರಾಣವು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಅಸ್ತ್ರ ಮತ್ತಾ ಶಸ್ತ್ರಗಳೆಂದು ಎರಡುಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನ್ನು (೧) ಯಂತ್ರಮುಕ್ತ, (೨) ಪಾಣಿಮುಕ್ತ, (೩) ಮಂತ್ರಮುಕ್ತ, (೪) ಮುಕ್ತಸಂಧಾರಿತ (ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆದದ್ದು) ಎಂದು ನಾಲ್ಕಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತದೆ (ಕೋ. ೨೭೨). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಯುಗ (ನಾ). ಯಂತ್ರನಾಗರಿಕತೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಾಲ ; ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ Industrial revolution ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆದ ಕಾಲದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ : ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ . . . ಯಂತ್ರಯುಗವು ಹುಟ್ಟಿ ಸಕಲಆರ್ಥಿಕಉದ್ಯೋಗಗಳೂ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ದ್ವಾರಾ ನಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು (ಕಂಪ. ೬೫೬). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರವಾಹಕ (ನಾ). ೧. ಯಂತ್ರವನ್ನು ನಡೆಸುವವನು : ಯಂತ್ರ ಚಾಲಕ. ೨. (ಆಲಂ) ಸೂತ್ರಧಾರೆ : ನೆಲದ ಮೊಂಚೆಯ ಮಾಡಿ ಜಲದ ಒಣ್ಣುವನಾದಿ . . . ಅಡಿಸುವ ಯಂತ್ರವಾಹಕನಾರೋ (ಕಂಪ. ೩-೦೬) ; ಯಂತ್ರವಾಹಕ ನೀನೆ ಒಳಗಿದ್ದು ಎನ್ನ ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದೆನಿಸಿ ಕೊರಿಸುವರೆ

ಪೇಕೆ (೧೯೦೩-೨-೧೯-೩) : ಚಿಂತೆ ಮಾಡಿದರೆಮೆನ್ನಾಣೆ ತಾಯಿ ಯಂತ್ರ
ಮಾಡಕೆ ಬಿಡುವಾಣೆ (೨೩೫೦-೯-೧೩). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ೧. ಯಂತ್ರಗಳ ರಚನೆ, ಕಾರ್ಯ ಮೊದಲಾದುವು
ಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಯಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರದ (Theoretical
Mechanics) ಪ್ರತಿಪಾದಕರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗಿನ ಅರಿಸ್ಟೊಟಲ್ (೩೮೫-೩೨೩).
೨. (ಹವನ, ಹೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿ) ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮುಂತಾದ
ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಯಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಜಾಲೋಲ
ರಾಗಮಜ್ಜ ರೂಪಸತ್ಯಸಾರಸಾರ್ವಭೌಮರ್ . . . ಮಂತ್ರಕೂರ
ರೊಟ್ಟಿದರ್ ಕವಿಯ ಯಾಗಶಾಲೆಯೋ (೧೮೮೬-೯-೩೨). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ (ನಾ). ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವಿಕೆ : "ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪತನ.
ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ" (Engineering-೨೦೧೩). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಜ್ಞ (ನಾ). ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವವನು ; ಯಂತ್ರ
ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ; ಎಂಜಿನಿಯರು : ಅನೇಕ ಫೋರ್ಬೋಗೀಸ್
ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಜ್ಞರಿಗೆ ಕೂಡೋಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ. ಅವರ ಸಹಾಯದಿಂದ
ಭವ್ಯವಾದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು
(೪೬೫-೦೯). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ (ನಾ). ೧. = ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಜ್ಞ : "ಎಂಜಿನಿಯರನ್ನು ರಚಿಸು
ವವನು : ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ" (Engineer-೨೦೧೩); ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿಯು
ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಎಂಜಿನ್ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು (೩೦೩-೩೦). ೨. ಯಂತ್ರ
ವನ್ನು ನಡೆಸುವವನು : ಯಂತ್ರಜಾಲಕ : "ಯಂತ್ರಮಾಡುವವನು ;
ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ ; ಯಂತ್ರ ನಡೆಸುವವನು" (Mechanist-೨೦೧೩).
[ಸಂ. ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿನ್]

ಯಂತ್ರಾಗಾರ (ನಾ). ಯಂತ್ರವಿರುವ ಸ್ಥಳ : ಕಾರ್ಖಾನೆ : ಈ ಕಡೆ
ಬನ್ನರಿ ಕಾಲವಾಗದ ಬಿಡುವವು ಒಳಗಡೆ ಯಂತ್ರಾಗಾರ (೪೩೬-೯-೦೦೯).
[ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಾಪೀಡೆ (ನಾ). ಸೆಳವು ರೋಗಿ ; ಎಳವು : ನೆಲಗುಮ್ಮದಿಬೇಡು
ತಂದು ಒಣಗಿಸಿ ಬೋಗವ ಮಾಡಿ ವಸ್ತ್ರಗಾಣತ ಮಾಡಿ . . . ಅದಿಗೆ
ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು. ಯಂತ್ರಾಪೀಡೆ ಮಾರ್ಗಾಂ (೩೪೩-೦೩೦).
[ಸಂ. ಯಂತ್ರಾಪೀಡೆ]

ಯಂತ್ರೋದ್ಧರಣ (ನಾ). ಯಂತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ; ಯಂತ್ರ
ರಚನೆ : ಅಲ್ಲಿ ಫೋಟಿ ಹೋಕಾರದಿಂ ಶ್ರಿಧಾವೇಷ್ವರನು ಮಾಯ್ದು ಇದು
ಯಂತ್ರೋದ್ಧರಣಕರ್ಮಂ (೪೩೫-೦೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರೋನ್ನತ (ನಾ). = ಯಂತ್ರಮುಕ್ತ : "ಶಕ್ತಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಮಿಗಿ
ಮಿಮುಗ್ಧಂ . . . ಯಂತ್ರೋನ್ನತಂ ಶೂದ್ರಿ" (೩೫೦-೩೫-೦೯).
[ಸಂ.]

ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ (ನಾ). ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿ : ಯಂತ್ರದಿಂದ
ಮಾಡಿದ ಉಪಕರಣ. - ಸಾಧನ : ನಾವು ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಇದರ ವಿಷಯ
ಧನ್ಯವನ್ನು ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಮೂಲಕ
ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯ (೩೩೫-೦೩). ವಿಷ್ಣು ನಿಗಲು ಈ ಕೆಲಸ ಸಾಧಿಸುವ
ದಕ್ಕೆ ಗಡಿಯಾರದ ಚಲನೆಯಂಥ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ (Clockwise
Mechanisms) ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ (೩೫೩-೩). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ (ಗು). ತೀರಕ್ಷುಲ್ಲಕವಾದ : ಗಣನೆಗೆ ಬಾರದ :
ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ : ಅಂತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಿಂದ ಪುತ್ರಶೋಧದಿಂದ ಹತ
ನಾಗಿ ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ ಪಾಮರನಂತೆ ಆತ್ಮಹತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು
ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವನು (೩೫೩-೦೩) : ನಾಟಕ ನೋಡಲು ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ
ಸಿದ್ಧಿಯಾಯಿ ಅವಶ್ಯಕ ! (೩೫೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ (ನಾ). ೧. ತೀರಕ್ಷುಲ್ಲಕವಾದವನು : ಗಣನೆಗೆ ಬಾರದ
ವ್ಯಕ್ತಿ : ಕ್ಷುದ್ರವ್ಯಕ್ತಿ : ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪವಾದ ಈ ರಾಜಕೋರನು ಜೀವ
ದಿಂದಿರುವುದನ್ನು ನಾನು ನೋಡುತ್ತಿರುವನು (೩೫೩-೩೩).
೨. ತೀರ ಅಲ್ಪವಾದುದು : ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಾಗಿ
ಇಷ್ಟು ಶ್ರಮವಟ್ಟು ದುಡಿಯುವುದೇ ? (೩೫೩-೨೯).
[<ಸಂ. ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ]

ಯಂತ್ರಾಪಿ (ನಾ). ಅಧಿಕಾರಿ : ಯಂತ್ರಾಪಿಯು ಪ್ರದೇಶವೂ ಸಹ ಒಂದು
ಗ್ರಾಮದ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಬಾಕಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಹತೆ
ಇದ್ದರೆ, ಪಡೆಲನನ್ನು . . . ಕೋರ್ಟಿನ ಬಾರ್ಲಿಗೆ ನೇಮಿಸತಕ್ಕದ್ದು
(೧೮೮೬-೦೩). [<ಆದ. ೬೦. ಇಪ್ಪತ್ತಯಾರು = ಅಧಿಕಾರ]

ಯಂತ್ರಾರ (ನಾ). ಯಂತ್ರ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ : ಯಂತ್ರಾರಕ್ಕೆ - ಕಯ್. ಮಯ್.
ನಯ್ (೩೫೩-೦೯ ಕೃಷ್ಣ). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ (ನಾ). ಪಿತೃಜನಕಾಂಗ : ಪಿತೃಕೋಶ : ಈರಿ :
"ಯಂತ್ರ ಎಂಬುದು ಕರ್ಗದ ? [ಕಾರ್ಗ]" (ಕರಗು-೦೦೯-೦೩); ಆ
ನಾಳಕ್ಕೆ ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ (Lifer)ಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ,
ಮುಂದೆ ಸಾಗುವುದು (೩೫೩-೩-೩೩) : ಶಾರೀರಿಕಶಿಕ್ಷಣದ ಹೊಸ
ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಈ ಅಭಿಮತ ಹೆಚ್ಚುವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಿವಿಬಿಟ್ಟು, ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪಿ,
ಜನ್ಮಹರಿ ಮೊದಲಾದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಸಹಜವು ಮ್ಯಾಯಾಮ ಹೋರೆಯುವುದು
(೩೫೩-೩೯). [ಸಂ. ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ]

ಯಂತ್ರ (ನಾ). ೧. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಗ : "ಕನ್ನರರು ಗಂಧರ್ವ
ರಪುರು ವಿದ್ಯಾಧರರುನಿಶಾಚರು ಬಿಶಾಚರು ಗುಹ್ಯಕರು ಸಿದ್ಧರು . . .
ಯಂತ್ರರು ಭೂತನಾಮಿಗಳು ದೇವತೆಗಳೊಳಗಿನವುಂ" (ಕುಂಜಿ-೦೩-೦೩);
ಅಪ್ಪಮೂರ್ತಿಗಳಷ್ಟವಸ್ತುಗಳು ನೆವಳುಪ್ಪರು ಸುರರು ಮುನಿವರರು
ಜೀವರರು ಯಂತ್ರರು . . . ಎಷ್ಟು ನೆರೆಯತು ತದ್ವು ಪರಿವಾರಸಹಿತರಾಗಿ
(೩೫೩-೩೯-೦) : ಒಪ್ಪಿಯಂತ್ರ ತನ್ನೊಡೆಯನಿಂದ ನಲ್ಲೆಯನು ಅಗಲಿ
ಬಂದು . . . ಮನೆಯಿಂದನೋ ರಾಮಗಿರಿಯ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ
(೩೫೩-೩೯-೦). ೨. ಆ ವರ್ಗದ ಅಧಿಪತಿ : ಕುಬೇರ : "ಧನಪತಿ
ಯಂತ್ರ . . . ಕುಬೇರನೊಂದಿ ನಾಯಕಂ ಗುಹ್ಯಕೋಶರಂ ವೈಶ್ರವಣಂ"
(೩೫೩-೩೯-೦). ೩. ಪಿತಾಪಿ : ಭೂತ : "ಯಂತ್ರಗ್ರಹ" ಪರಾ.
೪. [ಜೈನ] ವ್ಯಂತರ ದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ವರ್ಗ : ಅನೇ ಮಹಾಶಕ್ತಿ
ನಿಮಾಸಿಯನ್ ಮನೋಹರನಂಬ ಯಂತ್ರನಂ (೩೫೩-೩೯-೦೩) : ಕಲ್ಪವಾದ
ಪದ ತತ್ವಲಲ್ಲಿ ಪಸಂತಲಕ್ಷಿವೋರ್ ನೆಲಸಿದ ಯಂತ್ರ ಯಂತ್ರರಮಗಳೊಲ
ಎಂದೆ ದಮಾವಲೋಕಮಂ (೩೫೩-೦೯). ೫. ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಜನ
ತೀರ್ಥಂಕರರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ
ಇರುವ ಒಪ್ಪಿಯಂತ್ರ ಶಾಸನದೇವತೆ. [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಕರ್ಮ (ನಾ). ಕರ್ಪೂರ. ಅಗರು. ಕನ್ನೂರಿ, ತಕ್ಕೋಲ
ಮೊದಲಾದ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ
ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧಲೇಪ : "ಅಗರು ಹಿಮಂ
ತಕ್ಕೋಲಂ ಮೃಗಮದಮವು ಕೊಡ ಯಂತ್ರಕರ್ಮವಮುಕ್ಕುಂ" (೩೫೩-೩೯-೦೩) :
ಯಂತ್ರಕರ್ಮದ ಕೆಲಸ ಬ್ರಹ್ಮಯೋಗ ಕಯ್ಯಂ ತಿಮಿರ್ದು
ತಂಬುಲಮಂ ಕೊಂಡು (ಸಂಪಾ. ೩-೩೯ ೪) : ರಾವುತಗಾರೋಹಕರಿಗೆ
ಭಟಾವಳಿಗೆ ರಥಕರಿಗೆ ಜಿಲ್ಲದನಾ ವಿವಿಧಸುಗಂಧವಿಷಯಕರ್ಮವಂ
(೩೫೩-೩೯-೦೩). [ಸಂ.]

ಯಂತ್ರಗಾಣ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯನಾಟಕ :
ಯಂತ್ರಗಾಣದಲ್ಲಿ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಂದರ್ಯಗ್ರಾಹಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಭಾಗ
ವೆಂದರೆ, ಆದರ ನೇಪಥ್ಯವಾಗಲು (೩೫೩-೦೩) : ಆಗಾಗ ಯಂತ್ರಗಾಣ

ಕಲೆಯ ಕುರುಹಾದ ತಾಳಮದ್ದಳೆ ಅದೇ ಕಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರುಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕಾಕಾ. ೭೩). ೨. (ಯಕ್ಷಗಾನಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಾಯನಪದ್ಧತಿ: 'ಯಕ್ಷಗಾನ' ಎಂದರೆ ಅದೊಂದು ದೇಶೀಯವಾದ ಗಾನಪದ್ಧತಿ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿದೆ (ಕಾಕಾ. ೨೯); ಯಕ್ಷಗಾನವೆಂಬುದು ಅಧ್ಯಾಸ. 'ಪರಿಶ್ರಮಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ದೇಶೀಯ ಗೀತಮಾರ್ಗ' (ಹುಣ. ೭೨). [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷಗ್ರಹ (ನಾ). ೧. ಪಿಶಾಚಬಾಧೆ: ದೆವ್ವ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ: ನಾನಾಶಸ್ತ್ರಧಾರಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ . . . ದೇವಗ್ರಹ, ಗಂಧರ್ವಗ್ರಹ, ಯಕ್ಷಗ್ರಹ ಮುಂತಾದ ದುಷ್ಟಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಶತ್ರುಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಪಾನಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುವುದು (ಸತ್ಯ. ೩೩). ೨. ಪಿಶಾಚಿ: ಸಕ್ಕೇಂದ್ರ ಚೋರನ ಮಹಾಬಲಂ . . . ಯಕ್ಷಗ್ರಹದ ಗಡಣದಂತೆ . . . ಸೀಳಿ ದಿಗ್ಬಲಿಯ ಕೊಡುತಿದ್ದುದರಿಂದಲೇನೆಯ (ಕಾಕಾ. ೨-೨೦). [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷಕರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: ಅಲ: "ಯಕ್ಷಕರು: ಯಕ್ಷವಾಸ: - ಈ ಯೆರಡುಂ ಅಲ" (೭೫೦. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷಧೂಪ (ನಾ). ಸುವಾಸನೆಯ ದ್ರವ್ಯ. - ಧೂಪ: "ಮಗಮಗಿಸುವ ಸುರಸಂ ಪೊಗಬ್ಬಿವೆತ್ತಿದರ್ ಯಕ್ಷಧೂಪಮಧ್ಯಕಂ" (ಭಾ. ೪೩೨. ೭೭-೭೩). [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷಪತಿ (ನಾ). ಯಕ್ಷರ ಅಧಿಪತಿ: ಕುಬೇರ: ಅಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮನೆ ಯಕ್ಷಪತಿಯ ಮನೆಯುತ್ತರಕ್ಕೆ ಇಹುದು (ಪಾಕದೂ. ೨೦-೨೩). [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷಪತಿಸಖಿ (ನಾ). ಕುಬೇರನ ಸ್ನೇಹಿತ: ಶಿವ: ಯಕ್ಷಪತಿಸಖಿ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಮುಖೋಯೋಷಫಕ್ಷಾಳಿ ನೆತಪದಯುಗ . . . ರತ್ನಪದಮ ಸಂಗಮೇಶ (ಪ್ರೀತನ. ೦೯-೧). [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷಪ್ರಶ್ನೆ (ನಾ). ೧. ಮಹಾಭಾರತಕಥಾಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷರೂಪಿಯಾದ ಯಮಧರ್ಮರಾಯನು ಯುದ್ಧಪೀಠದ ಗೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ: ಮಹಾಭಾರತಾಂತರ್ಗತ ಯಕ್ಷಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಸ್ತುತಕತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯವರ ಈ ಮಾತಿನ ಅನುಭವವು ಬರುತ್ತದೆ (ಹುಣ. ೧). ೨. (ಅಲಂ) ಉತ್ತರಿಸಲು ಕಠಿಣವಾದರೂ ಉತ್ತರಿಸಲೇಬೇಕಾದ ಮಹತ್ವದ ಪ್ರಶ್ನೆ. - ಸಮಸ್ಯೆ: ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಇಹುದು ಯಕ್ಷ ಪ್ರಶ್ನೆ (೪೩೩. ೮. ೩೯-೩); ಈ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೂ ಇಂದಿಗೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಲಾಗದ ಯಕ್ಷಪ್ರಶ್ನೆಗಳಾಗಿವೆ (ಪ್ರಾ. ೩೨). [ಸಂ. ಯಕ್ಷಪ್ರಶ್ನೆ]

ಯಕ್ಷರಾತ್ರಿ (ನಾ). ದೀಪಾವಳಿಯ ಹಬ್ಬ: ಈ 'ಯಕ್ಷರಾತ್ರಿ' ಅಥವಾ 'ದೀಪಾವಳಿ' ಹಬ್ಬದ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ಯಕ್ಷಗಾನಮೇಳದವರು ತಮ್ಮ 'ಮೊತ್ತಮೊದಲಿನ ಸೇವೆಯಾಟವನ್ನಾಡುವುದು (ಕಾಕಾ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷಲೋಕ (ನಾ). ೧. ದೇವಲೋಕ. ೨. ಮಾಯಾಲೋಕ. [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷವಾಸ (ನಾ). = ಯಕ್ಷತರು: "ಯಕ್ಷತರು, ಯಕ್ಷವಾಸ: - ಈ ಯೆರಡುಂ ಅಲ" (೭೫೦. ೦೩೦). [\leq ಸಂ. ಯಕ್ಷವಾಸ]

ಯಕ್ಷಸಂಪ್ರದಾಯ (ನಾ). ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮೂರು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಯಕ್ಷಸಂಪ್ರದಾಯ ಮೂರನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ . . . ಕೂಡಿಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದೂ ಅತ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (ಕಾಕಾ. ೩೩). 'ದೇವಸಂಪ್ರದಾಯ', 'ನಟಸಂಪ್ರದಾಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷಸತ್ತ್ವ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ನಾಯಕಾಭೇದದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿರುವ ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ ಮನೋಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಸುರತಕ ನಡೆವ ಸಂಗರಕ ಸೇರುವ ಸುರಗೆ ಹರುಷಭವ ವನಜಲಕ್ರೀಡೆಗೊಲುವ ಸರಸಕ್ಕೆ ಸಲುವ ಸೌಂದರಕ್ಕೆ ಲಜ್ಜೆಗೆ ಏಕಾಕೀರ್ತನಿವವಳಿ ಯಕ್ಷಸತ್ತ್ವಾಂ. ತತ್ತ್ವದವಳು (ಕಪ. ೩-೩೭); ಲಜ್ಜೆಗಿಟ್ಟವಳು ಉದ್ಯಾನ ವನಕ್ರೀಡೆ ಮದ್ಯ ಪಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಡ್ಡೆ ಸುರಮದ್ದಿಗೆ ಸಂತೋಷಪಡುವಳು ಇವಳು

ಯಕ್ಷಸತ್ತ್ವದ ಸ್ತ್ರೀಯಾ (ಕಾಮಾ. ೨೦೩). 'ದ್ವಾದಶಸತ್ತ್ವ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯಕ್ಷಾಂದೋಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯ: ಆಮರೇಂದ್ರಂ ಕುಡೆ ಪಂಡಪ್ರಮರಿಯನುದ್ದಂಡಮಾಡುಂದಂಡಂಗಳೊಳದವರಿಯರೇಂ ಯಕ್ಷಾಂದೋಳಮನಾಡುವ ಮಾಲ್ಕಿಯಾಂ ಮನಂಗೊಳಿಸಿದರೋ (ಪುಣ. ೦೩-೧೭); ಈ ಯಕ್ಷರಂಬ ದೇಶೀಯರು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಅಟಗಳಲ್ಲಿ "ಯಕ್ಷಾಂದೋಳ" ಅಲ್ಲವೆ "ಚಪ್ಪರಮಂಚ"ದ ಅಟವೂ ಒಂದಾಗಬೇಕು. ಇತ್ತಣ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಅಟವೆಂದರೆ ಪೌರಾಣಿಕಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಡಿ ತೋರಿಸುವ ದೃಶ್ಯವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಮೇಲೆ. ಆ ಯಕ್ಷಾಂದೋಳವು ನಿತ್ಯವನ್ನಿಸಿದ 'ಸಭಾಲಕ್ಷಣ' ಅಥವಾ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವೇ (ಕಾಕಾ. ೩೩). 'ಜಕ್ಕಂದೋಟ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಯಕ್ಷಾಂದೋಳ]

ಯಕ್ಷಾಂಶಕೆ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ಯಕ್ಷಸತ್ತ್ವದ ಸ್ತ್ರೀ: ಶೃಂಗಾರಾನ್ವಿತ ಲಾಜ್ಜೆ . . . ಸೊಬ್ಬಗಿಂಗಾರಮಾದವಳಾಗಿ ಯಕ್ಷಾಂಶಕೆಯಂ (ಕಾಕಾ. ೩-೩).

[ಸಂ. ಯಕ್ಷಾಂಶಕಾ]

ಯಕ್ಷಿ (ನಾ). ೧. ಯಕ್ಷಲೋಕದ ಹೆಣ್ಣು: ಯಕ್ಷಸ್ತ್ರೀ. ೨. ಯಕ್ಷನ ಹೆಂಡತಿ: ಅಲಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸದೇಗಿ ತಾ ಮಹಿ ಸಖಿನ ಚಿಂತೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಆ ಯಕ್ಷಿ ತಪುಸುತರ ಅಂತರಾತ್ಮನಂತೆ (ಪಾಕದೂ. ೦೨ ಬೀಳ). ೩. ಕುಬೇರನ ಹೆಂಡತಿ. ೪. ಮಾಟಿಗಾತಿ: ಮಾಯಾವಿನಿ: ಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಬೋಧಿಸುವ ಬಂಧು ಸಖಿಯಪಕಾರ ಯಕ್ಷಿಯರು ಮೂಲಕವೆನಿಗುಡಿದುಪಡೆತ (ಕಾಕಾ. ೦೭೨). ೫. [ಜೈನ] ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ತೀರ್ಥಂಕರರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಶಾಸನದೇವತೆ: ಯಕ್ಷಿ ಬರೆ ಕಂಡು ತಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಕೆರೆದನ್ನನಿತ್ಯಲೇ ಚಕ್ರವಂ (ಕಾಕಾ. ೨-೩೦); ಮಹಾಕಾ ಯಕ್ಷಿ ನವೀನಾ ಭರಣಾಂಗಿ ಮತ್ಯಾಗಿ ಮಾಲ್ಕೋರುತ ನಿರ್ವಿಘ್ನಮಂ (ಪುಣ. ೦-೦೦); ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾಪತಿ ಮತ್ತು ಪ್ತಾಲಾಮಾಲಿನಿ ಎಂಬ ಯಕ್ಷಿಯಾಗಿ ವಿಶೇಷಗೌರವ ಸಂದಿದೆ (ಕಾಕಾ. ೦೦೦). [ಸಂ. ಯಕ್ಷಿ]

ಯಕ್ಷಿಣಿ (ನಾ). ೧. = ಯಕ್ಷಿ ೧. ೨. = ಯಕ್ಷಿ ೩. ೩. ದುರ್ಗಾದೇವತೆಯ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿರುವ, ದುಷ್ಟಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರ ದೇವತೆ. ೪. ಮಾಟಿಗಾತಿ: ಮಾಯಾವಿನಿ: "ಯಕ್ಷಿಣಿ = ಗಾರುಡಿ ಗಿತ್ತಿ" (ಕಾಕಾ. ೩೩); ಯಾವು ಎಂದು ಹುಡುಕಬೇಕಾದದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಕ್ಷಿಣಿ ಹತ್ತಿರವೇ ಇದ್ದಾಳೆ (ಪುಣ. ೦೨); ನಿಮ್ಮ ತಂದೆ ಆರ್ಯಕಮ . . . ಕಾಡಿನ ಯಕ್ಷಿಣಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ, ತನಗೆ ಜಯವಾಗಲೆಂದು ಮಾಟ ಕುಟ್ಟಿ ನಡೆಸುವಂತೆ (ಕಾಕಾ. ೩೦). ೫. (ಹೆಣ್ಣು) ಪಿಶಾಚಿ: ಜಕ್ಕಣಿ: ಮಂತ್ರವಾದವನ್ನು ಅಪರ ಜನರೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಮೈಮೇಲೆ ಬರುವ ಯಕ್ಷಿಣಿ. ಮೈಮೇಲೆ ಬರುವ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಜೊರತು. ಕಲ್ಪದನಂತಹ ಮಲೆಯ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲ (ಕಾಕಾ. ೦೩೩). ೬. ಮಾಟಿಗಾರಿಕೆ: ಮಾಯಾವಿದ್ಯೆ: ಇಂದ್ರಜಾಲ: ಅದು ನನ್ನ ಯಕ್ಷಿಣಿ ಸಿಂಹಕೃಮ! ಅದು ನನಗೆ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದೆ (ಕಾಕಾ. ೦೦೪). 'ಯಕ್ಷಿಣಿವಿದ್ಯೆ' ಪರಾ. ೭. ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ತ್ರೀಮೇಷ: "ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಮೇಷಕ್ಕೆ "ಯಕ್ಷಿಣಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದು ಒಂದು ಗಮನೀಯ ವಿಷಯ! (ಹುಣ. ೨೦).

[ಸಂ. ಯಕ್ಷಿಣಿ]

ಯಕ್ಷಿಣಿಗಾರ (ನಾ). ಮಾಟಿಗಾರ: ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕ: ಶಾಲೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಯಕ್ಷಿಣಿಗಾರ ಬಂದು ಇಂದ್ರಜಾಲವಿದ್ಯೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಹುಡುಗರನ್ನು ನಲಿಸಿದನು (೦೦೦). [ಯಕ್ಷಿಣಿ + - ಗಾರ (< - ಕಾಕ)]

ಯಕ್ಷಗವಿವ್ಯ (ನಾ). = ಯಕ್ಷಗವಿ : ಅವರವರ ಮನದಲಿ ದಾನವರೊಡನೆ
ಕಲಿತ ಯಕ್ಷಗವಿವ್ಯದಲಿ ಬಸವ (೨೫೩. ೧೩-೨೪). [< ಸಂ. ಯಕ್ಷಗವಿವ್ಯ]
ಯಕ್ಷಗವಿವ್ಯ (ನಾ). = ಯಕ್ಷಗವಿ : ಏನು ಯಕ್ಷಗವಿವ್ಯ ಮಾಡಿದಳೋ
... ಗಿರಕನ ಅವಳ ಕಡೆ ತಿರುಗಿಬಿಟ್ಟ (ಕುಶಾ. ೧೩). : 'ಯಕ್ಷಗವಿವ್ಯ'
ಐಂದ್ರಬಾಲಕ್ಕೆ, ವರೀಕರಣಕ್ಕೆ, ಹೇಳುವಂಥ ಮಾತೂ ಆಗಿದೆ (ಕುಶಾ. ೧).

[< ಸಂ. ಯಕ್ಷಗವಿವ್ಯ]

ಯಕ್ಷ (ನಾ). ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಕ್ಷಯ : ಕ್ಷಯರೋಗ : ಆ ಗೆಡ್ಡೆಯಂ
ನೀರಲ್ಲರಿದು ಕೂಡಿಯೆ ಯಕ್ಷ, ಕ್ಷಮರೋಗ ತೀಗುಂ (೨೫೩. ೧೩).

[ಸಂ.]

ಯಕ್ಷರೋಗ (ನಾ). ರಿ. = ಯಕ್ಷ. ೨. (ಅಲಂ) ಮಾನಸಿಕವಾದ
ನೋವು : ಸುದತಿಯ ಬದಲಿಲ್ಲವ ಪೇಳ್ವುದು ಹೃದಯದೊಳವ ಯಕ್ಷ
ರೋಗದ ಪರಿಯಂ (ಕುಶಾ. ೧೩. ೧೩). [ಸಂ.]

ಯಗಣ (ನಾ). [ಧಂದ] ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಘು ಮುಂದೆ ಎರಡು
ಗುರುಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಅಕ್ಷರಗಣ (೧-—) : ಮಗಣಂ ಭೂಮಿ
ಯವಿಕ್ಕುಂ ಯಗಣಂ ಜಲ ರಗಣಮಗ್ನಿ ಸಗಣಂ ವಾತಂ (ಕುಶಾ. ೧೩. ೧೩-೧೪). [ಸಂ.]

ಯಚ್ಚಾವತ್ತು (ನಾ). ಎಲ್ಲವೂ ಒಳಗೊಂಡುದು; ಸಮಗ್ರವಾದುದು :
ಯಚ್ಚಾವತ್ತು ಜಗತ್ತು ನೆಟ್ಟನ ಮೆಚ್ಚು. ಇದರ ಮೈಮೆಯನ್ನು ನೆಟ್ಟಿಗೆ
ಮೆಚ್ಚಿದವನೇ ಬಲ್ಲನು (ಕುಶಾ. ೧೪). [೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು 'ಯತ್'
'ಚ ಯಾಚತ್' ಎಂದು ಎರಡು ಭಿನ್ನತ್ವಗಳು]

ಯಜನ (ನಾ). ರಿ. ಯಜ್ಞ; ಯಾಗ. ೨. ಯಾಗಮಾಡುವಿಕೆ : ಅಂಶ
ಭವಿಷ್ಯದಿಜನ ವರ್ಣಧ್ಯಾನಧ್ಯಾಪನ ದಾನ ಪ್ರತಿಗ್ರಹ ಯಜನ ಯಜನ
ವಿಶಿಷ್ಟವ್ಯಕ್ತಿಯುಮಂ. . . ನಿಶಾ. (೧೩೩. ೧-೨೩ ೩); ಯಜ[ನಯಾ]
ಜನಾಧ್ಯಯನಧ್ಯಾಪನ ದಾನ ಪ್ರತಿಗ್ರಹವ್ಯವಹರತರಂ (೨೫೩. ೧. ೧೪-೨೩; ೧೦೦೭); ಯಜನಾಧ್ಯಯನ ದಾನಂ ನಿಜಮಾಗಿರ ನೈವವಚಕ್ಕು
ಲಕ್ಕಂ ಸಲ್ಲಂ (ಕುಶಾ. ೧೩-೧೪). ೩. ಪೂಜೆ; ಅರ್ಚನೆ : ಶಿವಸ್ತುತಿ
ಪೂರ್ಣಾರ್ಚನಾಶ್ಚರಯಜನಾನುರಕ್ತಂ (ಕುಶಾ. ೧-೨). [ಸಂ.]

ಯಜನಾಧಿಕಾರಿ (ನಾ). ರಿ. ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳವನು :
ಶಾಖಾ, ಸೂತ್ರ, ಗೋತ್ರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಪರಾರ್ಥ
ಯಜನಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು (ಕುಶಾ. ೧೩). ೨. ದೇವ
ಪೂಜೆಯ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳವನು : ಪರಾರ್ಥ ಯಜನಾಧಿಕಾರಿಯಾದ
ಅರ್ಚಕನು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುಗೊತ್ತಿ. . . ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇವರನ್ನು
ಅರ್ಚಿಸುವಾತನು ತನ್ನ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು (ಕುಶಾ. ೧೪).

[ಸಂ. ಯಜನಾಧಿಕಾರಿನ್]

ಯಜಮಾನ (ನಾ). ರಿ. ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು; ಯಜ್ಞ
ಕರ್ತೃ : "ಯಜ್ಞಾ. ಯಜಮಾನ. . . ಯಾಗಸುತೀರ್ಣ-ಈ ರ್ ಯಾಗ
ಮಾಡುವಾತಂ" (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೩); ಧರ್ಮವುಕ್ತಂ ಸಮಸ್ತ ಯಜಮಾನ
ನಾಗಿದಾರ್ಗಗೌ (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೩ ೩); ಯಜಮಾನನು ಹೋಗಿಯಿಂದ ಕಣ್ಣು
ಗಳನ್ನು ತೆರೆಯದಿದ್ದರೂ ಆತನ ಕೈಯಿಂದ ಆಹುತಿಯು ದೈವರೋಗದಿಂದ
ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿತು (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೪); ವ್ರತಜ್ಞಾನಾದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನು
ತನ್ನ ಸಕಲಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವಂತೆ
(ಕುಶಾ. ೧೩). ೨. ಅರ್ಚಕ; ಪೂಜಾರಿ : "ಯಜ್, ಯಾಗ. . .
ಯಜಮಾನ; ಯಜ್ಞಾ. ಯಾಗಮಾನ-ಈ ೨ ಪೂಜಿಸುವಂ" (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೪); ಎಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು. . . ನೀನು ಸಕಲಕ್ಕೂ ಪೂಜಕನಾಗಿದ್ದು ನಿನ್ನನ್ನು
ಪಚರಿಸುವ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶಾಪಾಧಿಸ್ತೀಯ
(ಕುಶಾ. ೧೪). ೩. (ಸಂಸಾರದ ಅಥವಾ ಸಮಾಜದ)

ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. - ಒಡೆಯ : ಒಡಂಬಟ್ಟು ಯಮ್, ಯಜಮಾನಜ್ಞ
ಧಾರಾಪೂರ್ವಕಂ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿಲು (೨೪. XII. ೩೪೩. ೧-೨ ; ೧೩೦೭);
ಯಜಮಾನನಲ್ಲದೆ ಗೃಹವು ನಮಗಸ್ತಾದ್ಧ (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೦); ದೇಶದ
ಶಬ್ದರು-ಯಜಮಾನರು-ವೀರಶೈವಾನುಯಾಯಿ ರಿ ಪಣಗಳ ಮುಖಂಡರು
(ಕುಶಾ. ೨೪-೨); ಊರ ಗೌಡ ಸೇನಬೋವ ಸೆಟ್ಟ, ಯಜಮಾನ ಕಂದಾಚಾರ
ದವರೂ ಎಲ್ಲರೂ. . . ಎಲ್ಲಾವನ್ನ ಸೆಳೆದು ಅರಮನೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು
ಬಿಡುತ್ತಾರೆ (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೩); ಹಿರಿಮಲೆಯ ಯಜಮಾನ ಪೂಜಾರಿಯ
ಕೈಗೆ ಸಿಂಗಾರ ಹೂವು ಹಾಕಿದ (ಕುಶಾ. ೧೪-೨). ೪. ಧೇಶಿ;
ಮಾಲೀಕ : ಆಳು ಯಜಮಾನನು ಹೇಳಿದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ
(ಕುಶಾ. ೧೩); ಅಮೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನಾಗಿರುವ ಹೊರಲಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ
ವಿದ್ಯಾವಂತನಾದ ಒಪ್ಪಿನ ಹೊರಲೊಂದಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಿತಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಿನ
ಯಜಮಾನನ ಕಿವಿಗೆ ರಾಮನ ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿಯಬಂದವು (ಕುಶಾ. ೨೦). ೫. ಗಂಡ; ಪತಿ : ನಿಮ್ಮ ಯಜಮಾನ, ಇದ್ದಿದ್ದು ಇಂಥಾದೆಲ್ಲ
ಸಹನ ಆಗಿತ್ತೇ ಅವರಿಗೆ ? (ಕುಶಾ. ೧೩); ಇಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಯಜಮಾನ
ನಿಂತಾನಲ್ಲ ಅವನು ಹೇಳಿ (ಕುಶಾ. ೧೪). ೬. ವಯಸ್ಸಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ;
ಹಿರಿಯವನು. [ಸಂ.]

ಯಜಮಾನಗಿತ್ತಿ (ನಾ). ರಿ. ಒಡತಿ : ಯಜಮಾನಿತಿ : ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಲಿರು
ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಗಿತ್ತಿ ಹೊರಲೊಂದಿದ್ದು,
ಬಾಳೆಯಹಕ್ಕನ್ನ ಸುರಿದು ಅಭಿಷೇಕಗಾರಿಯೇ ತಂದ ಹೊಸ ಮಡಕೆಗೆ
ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬಿಲ್ಲು ಏಲಕ್ಕಿ ಇವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾಳೆ.
(ಕುಶಾ. ೧೪). ೨. ಹೆಂಡತಿ ; ಪತ್ನಿ : (೧). [ಯಜಮಾನ + - ಗಿತ್ತಿ]
ಯಜಮಾನತನ (ನಾ). ಯಜಮಾನನ ಪದವಿ : ಯಜಮಾನಿತಿ : ಯಜ
ಮಾನತನದ ಅಹಂಕಾರ ವಾನೊಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೨೦-೧).

[ಯಜಮಾನ + - ತನ]

ಯಜಮಾನತಿ 'ಯಜಮಾನಿತಿ' ನೋ.

ಯಜಮಾನಪಟ್ಟ (ನಾ). ಹಿರಿತನದ ಅಧಿಕಾರ : ಆನಂದದಿನಾ ಸುಕುಮಾರಗೆ
ಯಜಮಾನಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟಿದನು (ಕುಶಾ. ೧೪-೨೩). [ಸಂ.]

ಯಜಮಾನಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಂಡತಿ ; ಪತ್ನಿ : ನಿಮ್ಮ ಯಜಮಾನ, ಕುಂಬಳೆ
ಸೀಮೆಯವರೋ ಎಲ್ಲ ಸೀಮೆಯವರೋ ಎಂದ ಹಾಗಿದೆ (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೩).
೨. ಒಡತಿ ; ಸ್ವಾಮಿನಿ : ನೀನು ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಿ ಎಂಬುದು
ಗೊತ್ತಿದೆ ನನಗೆ (ಕುಶಾ. ೨೦). [ಸಂ. ಯಜಮಾನಿ]

ಯಜಮಾನಿತಿ (ನಾ). ರಿ. ಯಜಮಾನನ ಪದವಿ. - ಸ್ವಾನಮಾನ :
ಶೀನಮಯ್ಯನಿಗೆ ತಾನು ಯಜಮಾನಿಯ ಪಟ್ಟ ಸಲಿಸಿದರೂ ತಮ್ಮ ಈ
ಹೊರೆಯನ್ನು ತಾವೇ ಹೊರುವುದು ತೀರ ಅವಶ್ಯವಾಗಿತ್ತು (ಕುಶಾ. ೧೩).
೨. ಒಡತನ ; ಅಧಿಕಾರ : ಸ್ವಾಮ್ಯ : ರೋಕೆಯನು ತನ
ಯಜಮಾನಿತಿ ಉತ್ತಿ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ತರವಾದ ಸ್ವಾಮ್ಯಯವಳಿಗೆ ಉತ್ತರ
ಕೊಟ್ಟಿದು (೨೪. VII. ೩೪೩. ೨೪-೨೫; ೧೩೧೩); ನಮ್ಮೊರಿಸ್ತಲಿ ಮೂರು
ಅಂತ್ಯಸ್ತ ಜನರಿದ್ದರೆಂದು ಧರಾರವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು
ಯಜಮಾನಿತಿ, ಎರಡನೆಯ ಅಳುತನ. ಮೂರನೆಯ ಇವರಿಬ್ಬರ
ದಳುತನ (ಕುಶಾ. ೨೩). [ಯಜಮಾನ + - ಇತಿ]

ಯಜಮಾನಿತಿ. ಯಜಮಾನತಿ (ನಾ). ಒಡತಿ ; ಅಧಿಕಾರಿಣಿ ; ಸ್ವಾಮಿನಿ :
ತಾವೇ ಯಜಮಾನಿಯೆಂಬವು ಬಿಡದಿಂದ ಮಗು ರಾಗವಾಗಿ ಹೇಳಿತು
(ಕುಶಾ. ೧೩). ಯಜಮಾನತಿ : ಈ ವಾಡೆದ ಯಜಮಾನತಿ ಅಗಾಕ
ಲಾಯಿ ಇದ್ದೀ ನೋಡು (ಕುಶಾ. ೧೩); ಯಜಮಾನತಿಯು . . .
ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು (ಕುಶಾ. ೧೪).

[ಯಜಮಾನ + - ಇತಿ (< - ಇತಿ)]

ಯಜ್ಞ ರಿಪು (ನಾ). ರಿ. ಯ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ
ವನು; ರಾಕ್ಷಸ : ಶತ್ರು; ೨. ಯಜ್ಞ ರಿಪುಗಳ ಮೃತ್ಯುವಜ್ಞಿಯು

(ಕುಶಾ. ೧೦-೨೦). ೨. ಧರ್ಮಬಾಹಿರನಾದವನು ; ಅಧರ್ಮ : ಯಜ್ಞಾಂವುಗಳು ನಿಷ್ಕಾರಿಗಿ) ಪರಮಾಜ್ಞೆ ಕರಿಗಾಚಾರುನರು (ಕುಶಾ. ೧೦-೨೨). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞವಾಟ (ನಾ). ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚಪ್ಪರ : ಯಾಗಶಾಲೆ : ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಬಾಲ್ಯಕ ವರಪುಷ್ಪದ್ರವ್ಯ ಸೋಮದತ್ತರು : ಪರಮಪುಷ್ಪರು ಮೂನೋಯರು ಯಜ್ಞವಾಟದಲಿ (ಕುಶಾ. ೨-೦೪) : ನೃಪಕುಲದ ಪೂಜಾಂನಿಗಳ ಯಜ್ಞವಾಟದತಿಳಿತುಕದ ಮಾಲ್ಯಮಂ ಕಂಡು ನೆರವಾದಿತು ಜನಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೪-೦೦). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯಗಳ ಜ್ಞಾನ : ಯಜ್ಞತಂತ್ರ ಜ್ಞಾನ : ಚಾರುತರ ಯಜ್ಞವಿದ್ಯಾವಾರಗರ ರವಂಗಳಂ . . . ನೆಗಟ್ಟು ದಾಹುತಿಧೂಮಂ (ಕುಶಾ. ೬-೨೪). [ಸಂ. ಯಜ್ಞವಿದ್ಯಾ]

ಯಜ್ಞವೇದಿ (ನಾ). ಯಜ್ಞದ ಜಗಲಿ, -ವೇದಿಕೆ : ಯಜ್ಞಕುಂಡವಿರುವ ಭಾಗ : ಎತ್ತರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞವೇದಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ . . . ಸುಖವನಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು (ಕುಶಾ. ೧೬). 'ಯಜ್ಞವೇದಿ ಸಂಭವೆ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞವೇದಿಸಂಭವೆ (ನಾ). ಯಜ್ಞಕುಂಡದಲ್ಲಿ ತುಟ್ಟುವವಳು : ದ್ರೌಪದಿ : ಯಜ್ಞವೇದಿಸಂಭವೆಯುಂ ಯಜ್ಞ ಸೇನಿಯುಂ . . . ಎನಿಸಿದ ಪಾಂಚಾಲರಾಜತನೂತಿ ಪವಮಾನತನೂಜನಲ್ಲಿಗೆ ಮದುವೆ (ಗಣಪು. ೧-೩೩ ೩). [ಸಂ. ಯಜ್ಞವೇದಿಸಂಭವೆ]

ಯಜ್ಞವೈರಿ (ನಾ). ೧. ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಶತ್ರುವಾದವನು. ೨. ದಕ್ಷ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದವನು : ವೀರಭದ್ರ : ವಿಘ್ನರಾಜ ವಿನಾಯಕನ . . . ಯಜ್ಞವೈರಿಯ ಹಿತನ (ಕುಶಾ. ಶತನತಪಾದ) ಸುತ ನಿನ್ನ ಪೂಗಲಭಿಭಕ್ತರಲ್ಲದೆ ಎನ್ನ ಜಡಮತಿಗಿಗೋಚರವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೩). [ಸಂ. ಯಜ್ಞವೈರಿನ್]

ಯಜ್ಞಶಾಲೆ (ನಾ). = ಯಜ್ಞವಾಟ : ರಾಜರುಹಿ ಜನಕನನು ಕಾಶೀ ರಾಜನನು . . . ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲಿ ಆ ಜನೇಶ್ವರ ನಿಶ್ಚಿ ಮುದದಲಿ ಪೂಜಿಸಿದನವರಂಗಳ (ಕುಶಾ. ೧೬-೨೪). [ಸಂ. ಯಜ್ಞಶಾಲಾ]

ಯಜ್ಞಸಾಧನ (ನಾ). ೧. ಯಾಗವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವಿಕೆ. ೨. = ಯಜ್ಞದ್ರವ್ಯ : ಗಂಧ ಪುಷ್ಪ ಅಜ್ಞವಾತ್ರಾದಿ ಯಜ್ಞಸಾಧನಂಗಳಂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ (ಕುಶಾ. ೧೨೦). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞಸೂತ್ರ (ನಾ). ಜನಿವಾರ : ಯಜ್ಞೋಪವೀತ : ಒಲದ ಕಿರು ನೆಗು ಇಳಲು ಪಟ್ಟಾಕ ಹುಡುಗಸೂತ್ರವೆ - ಉಪವೀತ (ಕುಶಾ. ೧). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞಾಂಗ (ನಾ). ೧. ಯಜ್ಞದ ಭಾಗ. ೨. = ಯಜ್ಞದ್ರವ್ಯ. ೩. ಅತ್ತಿ. ಕಗ್ಗಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಮರಗಳ ಸಮಿತ್ತು. [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞಾರಿ (ನಾ). ೧. ದಕ್ಷಯಜ್ಞದ ಶತ್ರು : ವೀರಭದ್ರ. ೨. ಶಿವ. [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞಾಶ್ವ (ನಾ). = ಯಜ್ಞತುರಗ : ನಮ್ಮ ಶಂಕೆ . . . ಆ ಯಜ್ಞ ನವಯಜಾರದಿಂ ಮರುದ್ರೇಶದಿಂದ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಅಪಮಾನಿಸಿಟ್ಟನು (ಕುಶಾ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞೇಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಮಲಾರ : "ಯಜ್ಞೇಕ : - ಮುತ್ತುಗ, ಕಗ್ಗಲಿ" (ಕುಶಾ. ೧೨೦). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞೇಯ (ಗು). ೧. ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಯಜ್ಞ ಕೈಂದು ತಂದ : ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಬಲಿ ಕೊಡಬೇಕಾದ : ನಾನೂ 'ಪುಷ್ಪಕ್ಕೆ ತಂದ ಪರಕೆಯ ಕುರಿ'ಯೇನೂ ಅಲ್ಲ : ಯಜ್ಞೇಯ ಪಶುವೆ (ಕುಶಾ. ೨೩). ೩. ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ. - ಪವಿತ್ರವಾದ.

(ನಾ). ೪. ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದುದು : ಅತ್ತಿ. ದರ್ಭೆ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತು : "ಯಜ್ಞೇಯಃ ಅತ್ತಿ, ದರ್ಭಾ" (ಕುಶಾ. ೧೨೦). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞೇಶ್ವರ (ನಾ). ೧. ವಿಷ್ಣು : ಪರಿ. ೨. ಇಂದ್ರ. ೩. ಅಗ್ನಿ : ಯಜ್ಞೇಶ್ವರನು ಒಂದುಭಯದಿಂದ ಮುಂದಿದ್ದು ಹೂವು ಕೂಡ ಬಾಡದ ಹಾಗೆ ಸೀತಮಾನ್ಯ ತಂದು ರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು (ಕುಶಾ. ೧೨. ೦೨) : ಯಜ್ಞೇಶ್ವರನ ಜ್ಞಾನಾಕಾಶವಗಳು ಎಳೆಕುಟ್ಟಿದ (ಕುಶಾ. ೧೦೪). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞೇಶ್ವಾರ (ನಾ). ಯಜ್ಞದ ಕಾರ್ಯ : "ದೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞೇಶ್ವಾರದಲಿ ಕೋಪವಲಿ ಮನ್ಮಥವೆಂದೆಂಬುದು" (ಕುಶಾ. ೧೪೩-೨೦). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞೇಶ್ವರಣಿ (ನಾ). = ಯಜ್ಞದ್ರವ್ಯ : ನಿರಕಿಶಯ ಯಜ್ಞೋಪ ಕರಣದ ಪರಿಪರಿಯ ಸಂಭಾರತಯ ಗೋಚರಿಸಿದುದು ಪರಗುರು ಮಸಿಪ್ಪ ಮುನಂದ್ರನಾಜ್ಞೆಯಲಿ (ಕುಶಾ. ೧-೬-೪). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞೇಶ್ವರಿಣಿ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಮತ್ತು ವೈಶ್ಯದರ್ಗದ ಪುರುಷರು ಉಪನಯನದ ಸಮಯದಿಂದ ಎಡಭುಜದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಬಲಭುಜದ ಕೆಳಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಧಿಸುವ, ಮೂರು ಎಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೂತ್ರ : ಜನಿವಾರ : ಅಪರಮ ನೆಲೆಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾಧಿಪಾನ ಯಜ್ಞೇಶ್ವರಿಣಿಯ ಪವಿತ್ರಗಾತ್ರಮೂಡಿ (ಕುಶಾ. ೧೩-೦೧ ೩) : ಪರಕಾಂಕ್ಷನವೆಯದ ಯಜ್ಞೇಶ್ವರಿಣಿಪವಿತ್ರವೆಳೆದುದು ದೋಣಿ (ಕುಶಾ. ೧೨. ೪-೦೪). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞ (ಗು). ೧. ಪೂಜೆಗೆ ತಕ್ಕ : ಪೂಜ್ಯವಾದ. (ನಾ). ೨. ಯಜ್ಞ. ೩. ದೇವಪೂಜೆ : "ಇಷ್ಟಂ, ಇಷ್ಟಾ . . . ಯಜ್ಞಂ, ಯಜ್ಞಂ-ಈ ೧೦ ರೀತಿಯಾಗಿ" (ಕುಶಾ. ೧೨೦). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞ (ನಾ). ವೇದೋಕ್ತವಾದ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವವನು : ಯಜ್ಞಕರ್ತ : "ಯಜಮಾನನಿಜಾಗಮಪ್ರತಿ ಯಜ್ಞನಾ ದೀಕ್ಷಿತ ನೆನಕ್ಕು" (ಕುಶಾ. ೬೬-೦೪). [ಸಂ. ಯಜ್ಞಸ್ತ]

ಯಜ್ಞಾನಿಬಲ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲ್ಯ : "ಧಾಡೀಬಲ್ಯ . . . ಯಜ್ಞಾನಿಬಲ್ಯ, ಸುಗಂಧಿಬಲ್ಯ" (ಕುಶಾ. ೧೬) : ಧಾಡೀಬಲ್ಯ, ದುಸ್ಮಿಬಲ್ಯ, ಅದೇಬುಬಲ್ಯ, ಯಜ್ಞಾನಿಬಲ್ಯ (ಕುಶಾ. ೨೬-೨೪). [ಯಜ್ಞಾನಿ + ಬಲ್ಯ]

ಯಜ್ಞಾಸಂಧಿ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕೃ] ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸ್ವರಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿಂದ : ಇ ಈ, ಉ ಊ, ಋ ಠೋರಗಳಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಾ ಮ್ಲದ ಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ಇ ಈ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞಾರಘ, ಉ ಊ ಕಾರಗಳಿಗೆ ನಜಾರಘ, ಋ ಠೋರಗಳಿಗೆ ರೇಘವು (= ರಾ) ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಾಸಂಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರು (ಕುಶಾ. ೧೨೨). [ಸಂ.]

ಯತ (ಗು). ೧. ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ : ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿದ : (೧). ೨. ಚಾಚಿದ : ನೀಡಿದ : (೨). ೩. ಹತೋಟಗೊಳಿಸಿದ : ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ. ೪. ಸೀಮಿತವಾದ. ೫. ಸಾಮ್ಯವಾದ : 'ಯತಯಾತಪ್ರಾಧಿ' ಪರಾ. (ನಾ). ೬. ಓಡುವಿಕೆ : ಓಟ : "ಓಡುವುದು ಯತವೆಂಬುದು" (ಕುಶಾ. ೨೬-೨೪). ೭. ಮಾವುಶನು ಕಾಲಿನಿಂದ ತಿವಿದು ಆನೆಯನ್ನು ಬೋದಿಸುವಿಕೆ : "ಯತವಂಶ್ರೀಕರ್ಮ" (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೬). [ಸಂ.]

ಯತನ (ನಾ). ಪ್ರಯತ್ನ : ಸಾಧನೆ : ಯತ್ನ, ಯತನ (ಕುಶಾ. ೧೨೬ ಕ್ರ. ೧೩೦) : ಯತನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ನಮಗೆ ವಿಶ್ವಾಭ್ಯಾಸ ಹಿತಪರಿಜ್ಞಾನ ಯತ್ನಾನುಭವ ಫಲಿತ ಸತತಯತ್ನದಿನಾತ್ಮಶಕ್ತಿ ಪರಿವರ್ಧನವು ಯತನ ಜೀವನಶಿಕ್ಷೆ (ಕುಶಾ. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಯತನಗೈ (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡು : ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಯತನಗೈಯಲು : ಲಭ್ಯವೆಂದು. (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೧೦೬). [ಯತನ + ಗೈ (< ಕರ್ಯೈ)]

ಯತಯಾತಪ್ರಾಧಿ (ನಾ). ಸಾಮ್ಯವಾದ ಅಂಕುಶಪ್ರಹಾರದಿಂದ (ಆನೆಯನ್ನು) ನಡೆಯಿಸುವ ಕೌಶಲ : ಯತಯಾತಪ್ರಾಧಿಯಿಂದ ಮಿಂಚಿನ

ಮೊಗವಮಂ ಬೀಸಿ ಕೊಂಡಕಂತಂ ಪ್ರೇರಿತಮತ್ಯಭಕ್ತಿ . . . ವಿಶ್ವತ
ಪುಣ್ಯಂ ಪುಣ್ಯಪೂಜಾಕರಮನಿದ ಭೂತಾದ್ರಿಯಂ ಮುಚ್ಚಿದಂ
(೨೨೦೩-೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಯತಾರಾಜ (ನಾ). ಅಕ್ಷೇಪ; ಅರೋಪ; ಸಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಹಾಡಿ ಹೇಳ
ದವನ ಮೇಲೆ ಯತಾರಾಜ ಹಾಕಲಾದಿತು (೧೩೩೩೩. ೦೪೯).

[೨- ಅರ. ಹಿಂ. ವತರಾಜ]

ಯತಿ (ನಾ). ೧. ಹತೋಟಿ; ನಿಗ್ರಹ; ನಿಯಮನ. ೨. ಇಂದ್ರಿಯ
ನಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು; ಮುನಿ; ಯೋಗಿ; ಕೈವಲ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ
ಯತಿ ಪದವಿ (೨೦೦೩. ೦೦-೦೩); ಯತಿಗಳಾದಿ ನಿವೃತ್ತ ರೋಪಜ್ಞತರಲೇ
ಬಳಕೆನು (೨೩೩೩. ೩-೨೦); ಯತಿಗೇ ಕೋಪ ದುರ್ಮತಿಗೇ ಪರತತ್ತ್ವ
(೨೩೩೩. ೦೪೩). ೩. [ಭಂದ] ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಓದುವಾಗ ಅರ್ಥವು
ಕೆಡದ ಹಾಗೆ ಕೊಂಡ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದ ನಿಯತಸ್ಥಾನ : ಪದ್ಯದ ಪಾದ
ಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿರಾಮಸ್ಥಾನ : ಉಪದರ್ಶನ; ಯತಿಯುಯುಯುಯು
ತಾನು ಕೃತಾಸ್ತದಂ ವ್ಯಕ್ತಪಾತಿ ಪದಪದ್ಧತಿಯೊಳ್ (೨೩೩. ೦-೩೦);
ದೋಷಮನೆ ಗುಣದವುಲುದ್ಧಾಸಿ ಕನ್ನದದೊಳಿಲ್ಲ ಪೂರ್ವ
ಜಾಯರ್ ದೇಸಿಯನೆ ನಿಜಾಸಿ ಮಿಂಚಪ್ರಸುಮನೇಶಯಮಿದೆಂದು
ಯತಿಯಂ ಮಿಕ್ಕರ್ (೨೩೩. ೦-೩೩). ೪. [ಸಂಗೀತ] "ತಾರಕ್ಕೆ
ಬರುವ ಅಂಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಓಟಕ್ಕಿರುವವನ್ನೂ ಸ್ವರ
ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಅನುಸರಿಸುವ ರೀತಿಗೆ ಯತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು"
(೨೩೩೩. ೩೩); ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಪಾದ ಯಾವ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ
ಸುವುದೋ ಕೆಲವು ಅಕ್ಷರಕಾಲ ವಿರಾಮ ಬಂದು ನಂತರ ಅದೇ ಪಾದದ
ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಅದೇ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಯತಿ
ಎಂದು ಹೆಸರು (೨೩೩೩. ೩೩). ೫. [ಗಣಿತ] ವಿಳಂಬವು ಸಂಖ್ಯೆಯ
ಸಂಕೇತ : (೧). ೬. (?) : ಯತಿಯರರ ಪುಣ್ಯ ಸ್ಥಳವು ತೊಳ
ತಂದುಲಕೆ ಸರಿಯನಿರಲೆ ಕ್ರಿಯವ ಪುಣ್ಯದು ನಾಲ್ಕು ಮಾಡಿಯೆಂದು
(೨೩೩. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಯತಿಗಣ (ನಾ). ೧. ಮುನಿಗಳ ಸಮೂಹ. ೨. [ಭಂದ] ಯತಿಸ್ಥಾನ
ಮತ್ತು ಗಣ. ೧. ೨. ಭಂದೋನುಂಧನದಂತೆ ಯತಿಗಣಮುಂ . .
ಯಾವುದಿಂತೆಯಂತೆ ಭರ್ವಪ್ರಭಾವವಿಭಾವಿಕಮುಮುಯ ಮುಪನೀಯ
ಮುಪನೀಯಂ ತಳಿದು . . . ಇಷ್ಟದಾ ಪುರಂ (೨೩೩. ೧-೩೩). [ಸಂ.]

ಯತಿಭಂಗ (ನಾ). [ಭಂದ] ಯತಿಯು ಇಂತಹ ಕಡೆ ಇರಬೇಕೆಂಬ
ನಿಯಮವನ್ನು ಮೀರುವುದು : ಯತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಬಿಡುವುದು :
ಪದತದಿಸಿ ಯತಿಯುಂತಿರೆ ತೊಡರ್ಪ ಕಡೆ ಪೋಡೊಡಕ್ಕುವುದು
ಯತಿಭಂಗಂ (೨೩೩. ೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಯತಿಭ್ರಷ್ಟ (ನಾ). = ಯತಿಭಂಗ : ಮಂಡಿತ ವ್ಯಸ್ಥಸಂಬಂಧ . .
ಯತಿಭ್ರಷ್ಟ ದುಷ್ಟ ಆಸ್ಥ್ರಿಯೆಂಬೆಂಬ ವಾಕ್ಯದೊಳಮಿಲ್ಲದೆ (೨೩೩. ೦೩೦).
[ಸಂ.]

ಯತಿರಾಜ (ನಾ). ೧. ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಗಿಲಾದವನು : ಯತಿರಾಜ
ಗಳಾಗ್ರಣ . . ಜನಕುಂದ್ರಮುನೀಂದ್ರಂ (೨೩೩. ೦-೩೩) : ಯತಿ
ರಾಜಾಸ್ಥಪಯೋಜದೊಳಿವ ಭಾಸ್ವದ್ವಿವ ಮಂತ್ರಾವಳೀರುತಿಗಂ ದಕ್ಷಿಣ
ದಿವಿ ಮೂರುತಸುಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಾಕಾರಮಾತು. . . ಸೂರ್ವಯಾ
ಮತಿಯಂ ಕೈಕೊಳುತಿದಂ (೨೩೩. ೧-೩೩). ೨. ರಾಮಾನುಜಾ
ಚಾರ್ಯರು, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮುಂತಾದವರ ಗೌರವ
ಸೂಚಕವಾದ ಹೆಸರು : ಶೇಷನೀ ಭರೆಯೊಳಗಿಂದಿ ಮನುಷ್ಯ ದಿವ್ಯ
ವೇಷದಿಂ ಯತಿರಾಜನೆಂಬಿ (೨೩೩. ೦-೩೩) : ಯತಿರಾಜ . . .
ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ನೀನಿದ್ದು, ಭಕ್ತಜನರ ಸಕಲ ಕೋರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ

ಕೀರ್ತಿವಂತನಾಗು (೨೩೩. ೩೩೦). [ಸಂ. ಯತಿರಾಜನ]

ಯತಿವಿಲಂಘನ (ನಾ). = ಯತಿಭಂಗ : ಗಮನಮಾಸದಿಂ ಜುಲಕುಳ್ಳದಿಂದ
. . . ಯತಿವಿಲಂಘನದಿಂದಿಲ್ಲ ಕನ್ನದಂ (೨೩೩. ೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಯತನ. ಜತನ. ಜತ್ನ. ಜತ್ನನ (ನಾ). ೧. = ಯತನ : ಕಡೆಯತನ
ದಿನಲ್ಲಿ ತಾಪಸರ್ ಸಂತುಪರ್ (೨೩೩. ೦-೩೩). ಜತನ : ೧.
ಕ್ರೇತ-ಕರಗಸ, ಯತ್ನ-ಜತನ (೨೩೩. ೨೩೩ ಕ್ರಿಯಾ) : ಒಲ್ಲಗೆಯೊಳ್
ಜತನದಿಂ ಬಿಡುಯೊಳ್ ಪಡೆಯುತಿದಂ (೨೩೩. ೩-೩೩). ೨. ಎಚ್ಚರಿಕೆ;
ಜೋಪಾನ; ಜೋಕೆ : ಇಳಿಯನೀರೊ ಮೂವಿದ ಪಾದ ಜತನ ಮಂಜೋರಿ
ದು ಪರಿಸಿದಂಭು ಜತನ (೨೩೩. ೦೪-೦೪) : ಸುರತ್ನಯದ ಕೋಟಿ
ಗಾವಲ ಪಟುಭುಜಪತನಮೆಂದು ನೇಮಿಸಿ ತಾರಾಕ್ಷನರಮನೆ ಪುಣ್ಯನಾಕ್ಷಣ
ದೊಳು (೨೩೩. ೦೩-೦೩) : ಎಣಿಕೆ ಬೇಡಿದಂನ್ನು ವೀರ ಪುಷ್ಪಕೇತು ಫಲು
ಗುಣರ ದೇಹಗಳತಿ ಜತನವೆಂದಾಪುರ್ಗ ರೂದ ಸುಯ್ಯನಮಂ ಪೇಳ್ವು
(೨೩೩. ೨೩-೨೩). ಜತ್ನ : ೧. ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗನುಮುಪ್ಪಿನೊಳಂ
ತನ್ನ ಜತ್ನಮಿಲ್ಲದೊಡೊಳ ಪವೃತ್ತಮನಿತಂದಂ (೨೩೩. ೦-೩೩).
೨. ನಿತ್ಯಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು ಹತ್ತಿರಿ ಪದಾರ್ಥವೆಲ್ಲ ಜತ್ನಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು
ಸುತ್ತ ಸಮರ್ಪಣೆಯೆಂದು ಇತ್ತು ನರಿದಾದಿದರ ಉತ್ತಮ ಶೋಕನು ಒಪ್ಪ
(೨೩೩. ೦೦೦-೩). ಜತ್ನನ : ೨. ಎಡವಿ ಕೆಂಡಾ, ಸ್ವಾಮಿ ಜತ್ನನ
ಕಲ್ಪಯಿಕೊ ಯೆನುತ ಕಡಗು ಕುಣಿಯದ ಯಜ್ಞರಂದೆ (೨೩೩. ೨೩-೩೩).

ಜತನ ಮಾಡು = ಭವ್ರವದಿಸು : ಜೋಕೆಯಾಗಿರಿಸು : ಸೂಂ ಸಹ
ಯತಿ ತೊಡನೂ ಜತನ ಮಾಡಿ (೨೩೩. ೦೪೩. ಕುಣಿಕೊ. ೦೩೩-೩;
೩೩೩) : ಅಮೂನ ದವಸವನ್ನು ಜತನ ಮಾಡಿ ಲಾಫ ಬರುವಂತೆ ವಿಶ್ವಯ
ಸುವುದು (೨೩೩. ೩೩. ೩೩) : ಹಸ್ತಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕರೆ ಹಾಕಿ ಬಂಗಾರ
ದಂತೆ ಜತನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (೨೩೩. ೩೩). [ಸಂ. ಯತ್ನ / ಪ್ರಾ. ಜತ್ನ]

ಯತ್ನಿಂಚಿತ್ತು (ನಾ). ಅಚ್ಚಿತ್ತು : ತೀರ ಸ್ಥಲ್ಪವಾದುದು.

[೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು 'ಯತ್ನ' : 'ಕಿಂಚಿತ್' ಎಂದು ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಪದಗಳು]

ಯತ್ನ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಯತ್ನ : ಎತ್ತುಗಡೆ : ಸಾಧನೆ : ಮರಳಿ ಯತ್ನವ
ಮಾಡು . . . ತೊರೆಯದಿರು ಮೊದಲು ಕೈಗೊಡದಿರಲು (೨೩೩. ೩) : ಯತ್ನ
ಪ್ರತಿಯತ್ನಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮನಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇರುವುವು
(೨೩೩. ೩೩). ೨. ಕಷ್ಟ : ಶ್ರಮ : ನಡೆವಳು ಯತ್ನದ ನಡೆವಳು
ಯತ್ನದ ಗರ್ಭಭರಾಲಸಿ (೨೩೩. ೦೩-೩೩). ೩. [ಕಾವ್ಯಮಿತ್ರ]
ನಾಯಕನ ಕಾರ್ಯಾದ್ಯಪ್ತಿಯಿಂದ ನಾಟಕದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ
ಆರಂಭ, ಯತ್ನ, ಪ್ರಾಪ್ತಾ, ನಿರುತ್ತಾಪ್ತಿ, ಮಕ್ಕು, ಫಲಾಗಮ
ಎಂಬ ಐದು ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು : ಯತ್ನ-ಅದ್ವಿ ಬರಲು, ಅದನ್ನು
ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯಸಾಧನಾಗಿ ಅವರು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ
(೨೩೩. ೦೩). ೪. ವೇಗ : ಶೀಘ್ರತೆ : (೧). ೫. ಸಹಾಯ :
"ಉಪಕಾರ ಶೀಘ್ರದೋಷದಿ ಬದ್ಧಿಯುಜ್ಜಿಗದೊ ಲೊಪ್ಪುವದಾಗವ
ಯತ್ನವಾಚಕಂ" (೨೩೩. ೦೪೯). ೬. ಎಚ್ಚರಿಕೆ : ಜಾಗ್ರತೆ :
'ಯತ್ನಂಗಿಯ' ಪರಾ.

ಯತ್ನ ಮಾಡು = ಪ್ರಯತ್ನಿಸು : ಕೈರಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ
ನುಂಗುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಯತ್ನಮಾಡಿರಿ (೨೩೩. ೧-೩೩) :
ಭಗೀರಥ ಯತ್ನಮಾಡಿ ಭಾಗೀರಥಿ ತಂದ, ನಗದವ ಯತ್ನ ಮಾಡಿ ನಗ
ಕಳಕೊಂಡ (೨೩೩). [ಸಂ.]

ಯತ್ನಂಗಿಯ (ಶ್ರೀ). ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸು : ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಿರು :
ಯತ್ನಂಗಿಯದ ಮುನಿವರ ಪತ್ನಿಯರು ಕಾಮಕೃತ್ಕರಾ]ದರಯತ್ನಂ
[೨೩೩. ಕಾಮಕೃತ್ಕರಕೆಂದರಯತ್ನಂ] ಯತ್ನಂಗಿಯದ ಪನಿತಾತ್ಮಮಾವನ
ಕಾಮಕೃತದ ಕೇಡೊದಮುಗುಂ (೨೩೩. ೦-೩೩). [ಯತ್ನ + ಕಿಯ]

ಯತ್ನ ಶೀಲ (ನಾ). ಶ್ರಮಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ; ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು : ಅರ್ಜುನನು ಗುರುನೀವೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಅಸ್ವಾಭಾಸ ದಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬ ಯತ್ನ ಶೀಲನಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ದ್ವೀಪನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿ ವಾತ್ರನಾದನು (ಕಥಾ. ೧೯). [ಸಂ.]

ಯತ್ನಿಸು, ಯತ್ನಿಸು (ಕ್ರಿ). ಸಾಧನೆ ಮಾಡು ; ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡು ; ಸಾಧಿಸು : ಒಂದು ದೀಪಕವೊಂದೆ ಯತ್ನಿಸಿದೊಡಂ ಕಾದಂಬರಿದೊಂದೆ ಬರಣೋವಾಸನೊಬ್ಬ ಮಾಡೊಡನಗಾದಲ್ಲಿಯೂ ಪುಟ್ಟಿಮೋ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩) ; ಈ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಅಗಸನ ಮೇಲೆ ವಿಷವು ಅಪನನ್ನು ಅಪ್ರತಿಭ ಗೊಳಿಸಲು ನಾನು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ (ಔಷ್ಕ. ೨೯). ಯತ್ನಿಸು : ಬಿಡುಳನು . . . ಅವನನ್ನು ಬಿಡುವೆನೋಂದು . ಯತ್ನಿಸಿದನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೯೨) ; ಅಶಾಂತಿಯು ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲಗೆ ಬೆಳೆದುಂಟಂತೆ ಯತ್ನಿಸಿದವು (ಕುಶಲಾ. ೬-೯). [ಯತ್ನ + - ಇನ್ಯು]

ಯತ್ನೀಕರಿಸು (ಕ್ರಿ). = ಯತ್ನಿಸು : ಅವರಷ್ಟೂ ಅರಿಸುವುದು ಧರಿಸಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನೀಕರಿಸಿ ಇರುವುದ ಕಂಡು . . . ನನಗೇನೂ ಸೊಗಡು ವ್ಯಥಾ ಬಂದೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩) ; ಪುಣ್ಯಕೋಟಿ ಎಂಬ ಪಶುವನು ತಾನು ತಿಂದೇನೆಂದು ಹುಲಿಯಿತು . . . ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ತಿನ್ನ ಯತ್ನೀಕರಿಸಿತು (ಕುಶಲಾ. ೧೨-೩೬). [ಯತ್ನೀಕರಣ + - ಇನ್ಯು]

ಯತ್ನಿಸು 'ಯತ್ನಿಸು' ನೋ. ಯತ್ನ (ನಾ). = ಯತ್ನಾಫ : ಅದಂತ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಪ್ರತ್ಯಯವಿಂಶದಿರಾಗಿ ಯತ್ನಮನುಕೃತಿಪದಕಂ ಮುಂದನುಕೃತಿಪ್ರಕಾರ ನಿಲಿ ಯತ್ನಂ (ಕುಶಲಾ. ೩೯). [ಸಂ.]

ಯಥಾಶಾಮಿ (ಗು). ೧. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ನಡೆಯುವ ; ಸ್ವೈರ ವರ್ತನೆಯುಳ್ಳ (ನಾ). ೨. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ವರ್ತಿಸುವವನು ; ಸ್ವೈರಾಚಾರಿ : "ಯಥಾಶಾಮಿ ಸ್ವರಾಜಃ ಸ್ವಚಂದಃ, ನಿರವಗ್ರಹಃ - ಈ ೪ ತನ್ನಿಟ್ಟಕಾಡು" (ಕುಶಲಾ. ೩೨-೩೪). [ಸಂ. ಯಥಾಶಾಮಿನ್]

ಯಥಾಶಾಲ (ನಾ). ಸೂಕ್ತವಾದ ಸಮಯ ; ತಕ್ಕ ಸಮಯ : ಯಥಾಶಾಲಾಭವನ ತಪೋನಿಮಿತ್ತಮಾಗಿ ಸಮಾಜಾವಿವಾಹರೂಪದಿಂದ ಪೂರ್ವಾರ್ಷತಕರ್ಮನಿರ್ವಹಣಂ ನಿರ್ವಹಿಯೆಂಬುದು (ಕುಶಲಾ. ೧೦-೩೩ ಪ) ; ಅತ್ತ ಸೊಸೆಯರು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಪೋನಿರತರಾಗಿದ್ದು ಯಥಾಶಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಪದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು (ಕುಶಲಾ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಯಥಾಕ್ರಮಃ (ನಾ). ೧. ಸರಿಯಾದ ರೀತಿ ; ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕ್ರಮ : ಭೋಗೀಂದ್ರಿಯಾತಿರ್ದವನೇಕ . . . ಘಟಾರೂಪಿಗಳ ಯಥಾಕ್ರಮದಿಂದ (ಕುಶಲಾ. ೧೦-೧೩). ೨. = ಯಥಾಸಂಖ್ಯಾಲಂಕಾರ : ತರದಿಂದೊಂದಿರ ನಿರ್ದೇಶ್ಯತೆಯಿಂದ ಪೇಟ್ಟುದು ಯಥಾಕ್ರಮಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೬). [ಯಥಾಕ್ರಮಃ]

ಯಥಾಕ್ರಮಃ (ಅ). ಸರಿಯಾಗಿ ; ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ : ನಾನಾ ವಿನಯಗಳ ಯಥಾಕ್ರಮೋಕ್ತವಾದುದು ವಿವರಿಸುತ್ತಂ (ಕುಶಲಾ. ೯-೨ ಪ). [ಸಂ.]

ಯಥಾಖ್ಯಾತ (ಗು). ೧. ಮೊದಲು ತಿಳಿಸಿದಂತಿರುವ ; ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ ಮೇರೆಗೆ ಇರುವ. ೨. [ಜೈನ] ಎಲ್ಲ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮಗಳ ಉಪಶಮ ಅಥವಾ ಕ್ಷಯದಿಂದ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯು - ಅವಸ್ಥೆಯು : ಯಥಾಖ್ಯಾತಚರಿತ' ಪರಾ. [೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು ಅವ್ಯಯ]

ಯಥಾಖ್ಯಾತಚರಿತ (ನಾ). [ಜೈನ] ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅನುಷ್ಠಾನದಂತೆ ಕಪಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಆತ್ಮನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನು ; ಪರಿಪೂರ್ಣವೆನಿಸಿ ಗುಣಪರಿಕರಂ ಯಥಾಖ್ಯಾತಚರಿತನಾಗಿ ಇವಂ ಮಂತ್ರೀರವಾಚತಃ, ಹಸ್ತಸಪರಂಧಾರಂಭ

ಕೇಳಿಗುಹುಕನಾದಂ (ಕುಶಲಾ. ೧೩-೩೦). [ಸಂ.]
ಯಥಾಖ್ಯಾತಚರಿತ (ನಾ). ೧. [ಜೈನ] ಏಳು ಬಗೆಯ ಸಂಯಮ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಎಲ್ಲ ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ಆತ್ಮನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ವಿತರಾಗಭಾವ : ವಿರತಶೀಲ : ಮೋಹೋಪಶಮೋದ್ಯುತ ಯಥಾಖ್ಯಾತಚರಿತಸಂಪನ್ನನಂತರ್ಮಗುಣಾರ್ತದಿಂದ ಸ್ವಸ್ಥಸ್ಥಿತನಾಗಿ (ಕುಶಲಾ. ೬-೩೩ ಪ) ; ಸಾಮಯಿಕಜೈನೋಪ ಸ್ಥಾಪನಾಪರಿಹಾರವಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಾಮರಾಯ ಯಥಾಖ್ಯಾತಚರಿತ, ದೇಶ ಸಂಬಂಧ ಅಸಂಬಂಧ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಸಂಯಮಂ ಸಮವಿಧಂ (ಕುಶಲಾ. ೧೩-೨). ೨. ಸಮೃದ್ಧಾ ರಿತ್ಯದ ಐದು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸಾಮಯಿಕಜೈನೋಪಸ್ಥಾಪನಾ ಪರಿಹಾರವಿದ್ದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಾಮರಾಯ ಯಥಾಖ್ಯಾತಚರಿತಭೇದದಿಂದ ಮಂಜುಧಮಂದಂ ಹೇಯೋಪಾದೇಯ ತತ್ವಮನುಜಾಪಿ (ಕುಶಲಾ. ೧೦-೩೦ ಪ). [ಸಂ.]

ಯಥಾಗತಿ (ಅ). ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ; ಯಥಾಪ್ರಕಾರವಾಗಿ : ಮೊದಲಿನಂತೆ. [ಸಂ.]

ಯಥಾಗಮ (ಅ). ಆಗಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ; ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ; ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ : ಅಂತಾ ಯತಿಕಿಲಕಂ ಭೇತಿಯೋ ಪಾಪೋಪಗಮನಂಯುಧಂ ಯಥಾಗಮಾರ್ಥದ್ರವ್ಯಂಗಕನನುಕ್ರಮ ದಿಂದಜವಾಚ್ಛಾ ನಿಷಯಮುಮಂ . . . ಬೇಲವೇಷ ಪದ್ಧತಮಾದಿ ಧರ್ಮಧ್ಯಾನಮುಯನಾದಂ (ಕುಶಲಾ. ೯-೧೦೩ ಪ). [ಯಥಾಗಮಂ]

ಯಥಾಜಾತ (ನಾ). ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಇರುವವನು ; ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಲ್ಲದವನು ; ಮೂರ್ಖ : "ಅಜ್ಞಃ, ಮೂಢಃ, ಯಥಾಜಾತಃ, ಮೂರ್ಖಃ, ವೈಧೇಯಃ, ಜಾಲಿತಃ - ೬ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನ ಹೆಸರುಗಳು" (ಕುಶಲಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಯಥಾತಥ (ಗು). ೧. ಸತ್ಯವಾದ : ಸರಿಯಾದ. (ನಾ). ೨. ಸತ್ಯವಾದುದು ; ದಿಟ : "ಯಥಾರ್ಥಂ, ಯಥಾತಥಂ - ೨ ಸತ್ಯವು, ದಿಟ" (ಕುಶಲಾ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಯಥಾತ್ಮಿಕ (ಗು). ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ; ಸಹಜವಾದ : ಸಾಮಾನ್ಯ 'ಸ್ವೇವೇಷ'ಗಳು ಯಥಾತ್ಮಿಕಳಾದುದು ರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅದಾಗಲೇ ಮೆರೆದಾಡತೊಡಗಿದ್ದುವು (ಕುಶಲಾ. ೩೩). [ಯಥಾತ್ಮಿಕ]

ಯಥಾಪ್ರಕಾರ (ಅ). ಎಂದಿನಂತೆ ; ಮೊದಲಿನಂತೆ : ಅಕ್ಕಮಾಹಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಹರಿಹರನ ಗ್ರಂಥವೇ ಮೊದಲನೆಯದು (ಕುಶಲಾ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಯಥಾಪ್ರತಿ (ನಾ). ಮೂಲಪ್ರತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾದ ಪ್ರತಿ : ಸರಿಯಾದ ನಕಲು. [೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು ಅವ್ಯಯ]

ಯಥಾಪ್ರಯೋಗ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾದುದು ; ದ್ವಿತ್ವಂ ಬರಿಸಿದ ಚಿತ್ತಂ ಖಿತ್ತಂ ಯಥಾಪ್ರಯೋಗದಿನಕ್ಕುಂ (ಕುಶಲಾ. ೨೩). ೨. ಸಂಪ್ರದಾಯ ; ರೂಢಿ : (೧). [೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾಪ್ರಯೋಗಂ' ಎಂಬುದು ಅವ್ಯಯ]

ಯಥಾಭೂತ (ನಾ). ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾದುದು ; ಯಥಾರ್ಥವಾದುದು ; ನಿಜಸ್ಥಿತಿ ; ಸತ್ಯ ; ಸಮಾಹಿತನಾದವನು ಯಥಾಭೂತವನ್ನು ತಿಳಿಯುವನು (ಕುಶಲಾ. ೩೦-೩೧ ಪ) ; ಇದನ್ನು ಯಥಾಭೂತವಾಗಿ ತಿಳಿದಾಗ ನಿರ್ವಾಣವು ಪರಮಸುಖವು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೦೦). [೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು ಅವ್ಯಯ]

ಯಥಾಮತಿ (ಅ). ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಲುಕುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ; ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟರವರೆಗೆ ; ವೇದಗಳು ಕೂಡ ಯಥಾಮತಿ

ಅನುಮಾನ ಮಾಡಿ ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವವು (ಕುಶಾ. ೩೩).

[ಸಂ.]

ಯಥಾಯಥ (ನಾ). ೧. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದು ; ಸಹಜವಾದುದು ; ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದುದು : ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕಗತಿಯನ್ನು ಯಥಾಯಥವಾಗಿ ನಡೆಯಲಾ ಬಿಡದೆ ನಿರುದ್ದಮಾದಿ ವ್ಯಮೃತರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಲಮಯ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ಅರ್ಥವು (ಕುಶಾ. ೧೬೯); ಯಾವ ಕಲೆಯೇ ಆಗಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಯಥಾಯಥವಾದ ಅನುಕರಣವಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೫, ೨೬). ೨. ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು; ತಕ್ಕ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿದವನು ; ಮಾತಾಪಿತೃಗಳೂ . . . ಅಪ್ರಿತ ಪರಿತರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಯಥಾಯಥರಾಗುವರು (ಕುಶಾ. ೨೯). [< ಯಥಾಯಥಂ]

ಯಥಾಯಥಂ (ಅ). ೧. ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ; ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ. ೨. ಆಯಾ ಪದ್ಧತಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ; ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ. ೩. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ; ಒಂದೊಂದಾಗಿ. ೪. ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ; ಯದ್ವಾತದ್ವಾ ; ಆತನ ಭಂಡವುಂಡರಿಯೋ ಕೆಲರೇಡಿಯೂ ಕೆಲರೇತರೋ ಕೂಡಿಯೂ ಇಂತೆಲ್ಲಂ ಯಥಾಯಥಮಾಗಿ (ಕುಶಾ. ೨೯-೩೦). [ಸಂ.]

ಯಥಾಯೋಗ್ಯ (ಗು). ೧. ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಸರಿಯಾದ; ಸಮರ್ಪಕವಾದ. ೨. ಸತ್ಯವಾದ; ಯಥಾರ್ಥವಾದ ; ಸ್ಥಿರವಾದ ಯಥಾಯೋಗ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ; ಒಂದಿದ್ದೇವೆ (ಪಾಂಚ. ೬ ಶ್ಲೋಕ). [ಸಂ.]

ಯಥಾರೀತಿ (ಅ). ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ; ವಾಡಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ; ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ; ಅಮೇಲೆ ಯಥಾರೀತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಚಿಹ್ನಾಪನಶ್ಕಾರಂಭಿಸಿದರು (ಕುಶಾ. ೨). [ಸಂ.]

ಯಥಾರೂಪ (ಗು). ೧. ರೂಪಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾದ; ಅನುಗುಣವಾದ. ೨. ಯೋಗ್ಯವಾದ ; ತಕ್ಕ ; ಸರಿಯಾದ ; ಇದಿವೆಂದು ಯಥಾರೂಪಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿಂದವರುಪರಿಪನ್ನಧರೋಮಾರೇಂದ್ರನೇಷಿಸಿ (ಕುಶಾ. ೬-೭೦ ಶ್ಲ). [೨ ಸುಸ್ಥಿತದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾರೂಪಂ' ಎಂಬುದು ಅವ್ಯಯ]

ಯಥಾರ್ಥ (ಗು). ೧. ಸತ್ಯವಾದ ; ವಸ್ತುವಸ್ತುತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾದ; ದಿಟವಾದ. (ನಾ). ೨. ಸತ್ಯ ; ನಿಷ್ಕೃತಿ ; ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅಪ್ರಿಯವಾದ ಯಥಾರ್ಥವನ್ನೂ ಒಪ್ಪುವುದು ಅಯಥಾರ್ಥವನ್ನೂ ನುಡಿಯಬಹುದು (ಕುಶಾ. ೩೨); ವಸ್ತು ವೇಗಿಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿಸುವ ಜ್ಞಾನ ಯಥಾರ್ಥ (ಕುಶಾ. ೯೨); ಸಾಂಖ್ಯರೂ ಸರ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸತ್ಯ ಯಥಾರ್ಥ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಕುಶಾ. ೫೦). ೩. ಅನ್ವರ್ಥವಾದುದು ; ಅನುಗುಣವಾದುದು ; ಅನ್ವಯ ಎಂಬ ಪದವು ಅದರಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಅನ್ವಯವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ (ಕುಶಾ). [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥಂ (ಅ). ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ; ಸರಿಯಾಗಿ ; ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ; ಜಯ ಜೀವಾಧಿಪ ನಂದನಂದ ಸುತರಂ ವರ್ಧಸ್ತ ವರ್ಧಸ್ತಯಿಂದ ಯಥಾರ್ಥಂ ಸ್ತುತಿಗೆಯ್ದು (ಪಾಂಚ. ೧೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥಕಂ (ಅ). ಅದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ; ಸಮಾನಾರ್ಥಕವಾಗಿ ; "ಶ್ಲವಂಗಮತುಲಾ ನಾರೀಜಂಭಾವ್ಯಯೋರಾ ಶಾಲೂರದೋರಂ ಯಥಾರ್ಥಕಂ ವರ್ತಿಸುಗುಂ" (ಕುಶಾ. ೧೦೦-೧೦೧). [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞ (ನಾ). ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ; ಪ್ರಿಯವಾಪ್ರಿಯ ಮೆಂಬರರೂ . . . ಯೋಗ ಸಂಯೋಗವೆಂದಿವೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾಕಾರಯ ಸಾಧಾರಣ ಮೆಂದಲ್ತು ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞರ್ ಭಿಷ್ಠುರಬರೋಪಗಂ. (ಕುಶಾ. ೩-೨೨). [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ (ನಾ). ವಸ್ತುವಸ್ತುತಿಯ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ;

ಸತ್ಯದ ಅರಿವು ; ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಲಭಿಸಿದೊಡನೆಯೆ . . . ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಸಂಕ್ಷಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (ಪಾಂಚ. ೨೬೦); ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ :-ವಸ್ತುವು ಇರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಜ್ಞಾನ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾ, ಪ್ರಮಾಣಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದುವು ಪರ್ಯಾಯಗಳು (ಕುಶಾ. ೧೬೬). [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥತ್ವ (ನಾ). ೧. ನಿಜ ; ಸತ್ಯ. ೨. ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಸಮರ್ಪಕತೆ ; ಸರಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ. [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥವರ್ಣ (ನಾ). ೧. ನಿಜವಾದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳುದು ; (೨). ೨. ಬೇಡುಗಾರ : "ಯಥಾರ್ಥವರ್ಣ, ಮಂತ್ರಜ್ಞಃ ಸ್ವತಃ ಹೇರಿಕಃ - ಈ ಛ ಪರಿಗಂ" (ಪಾಂಚ. ೬೦-೨೬೦). [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥವಾದಿ (ನಾ). ದಿಟವನ್ನು ನುಡಿಯುವವನು ; ಸತ್ಯವಾದಿ : ನಾನು ಕಳ್ಳನೇನೋ ನಿಜ, ಆದರೆ ಯಥಾರ್ಥವಾದಿ. ಈ ಮಂತ್ರಿಯು ಕಳ್ಳತನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (ಕುಶಾ. ೯, ೯).

[ಸಂ. ಯಥಾರ್ಥವಾದಿನ್]

ಯಥಾರ್ಥಾನುಭವ (ನಾ). ವಸ್ತುವಸ್ತುತಿಯ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವು ; ಸತ್ಯವಾದ ಅನುಭವ; ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : ಯಥಾರ್ಥಾನುಭವ, ಅಯಥಾರ್ಥಾನುಭವ ಎಂಬ. ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮೆ ಎಂದೂ ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಭ್ರಮೆ ಎಂದೂ ಹೆಸರು (ಪಾಂಚ. ೧೩೨). [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥಾನುವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನು ಗುಣವಾದುದು : ಸಮಾಪಾದು ಬಂಧನವಿವರಣೆ ಮೃದುಸ್ವಾತಿ ವಿವಿಕ್ತವಿನ್ಯಾಸಪದಕ್ರಮದಿಂದ ಮೂಜು ತಲಾ ಬಂಧನಂ ಯಥಾರ್ಥಾನು ವೃತ್ತಿಯಂ ವರ್ತಿಸುಗುಂ (ಕುಶಾ. ೩೦೦). [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥ (ಗು). ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ; ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾದ : ಇದಿವೆಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿಮುನಿಪಾಲನಂ ಜ್ಞಾನಪಟಿಮಾಪಾರಾಜಂ ಯಥಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಂ ಕೊಡು (ಕುಶಾ. ೩-೬೬ ಶ್ಲ). [ಸಂ.]

ಯಥಾರ್ಥವರ್ಣ (ನಾ). = ಯಥಾರ್ಥವರ್ಣ ೨ : "ಯಥಾರ್ಥ ವರ್ಣಃ . . . ಗೊಡ್ಡಪರಮಃ- ೭ ಬಾತಮೀವಾರನ ಹೆಸರುಗಳು ; ಗೊಡ್ಡಪರಮ-ವೇಷಧಾರಿಯಾಗಿ ಕಪಟದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸದೆ ಹೊಂಚಿ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ತಂದರಿಕೆ ಮಾಡುವ ದೂತನು" (ಕುಶಾ. ೨೬೬). [ಸಂ.]

ಯಥಾವಕಾತ (ಅ). ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ; ಸಮಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ; ಕಾರಾವಕಾತ ದೊರೆತಾಗ : ಪೃಥ್ವಿ, ಆಬಿ, ತೇಜ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ- ಐದರಾದರೂಲಿ ತೋರಿವ ಕಟ್ಟಿ ತೂಗಿರುಲು ಮನವ ; ಯಥಾವಕಾತ (ಕುಶಾ. ೧೩-೨೬). [ಸಂ.]

ಯಥಾವತ್ತ್ವ (ಅ). ೧. ಸರಿಯಾಗಿ ; ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ. ೨. ರೂಢಿ ಯಂತೆ ; ಯಥಾಪ್ರಕಾರ. ೩. ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ; ತಕ್ಕಂತೆ.

ಯಥಾವತ್ತ್ವಾಗಿ = ರೂಢಿಯಂತೆ : ಯಥಾವತ್ತ್ವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಉಪಪಾಠಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಮೊದಲು ಚಿನ್ನಾಗಿ ಒಂದು ಸೆರೆ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ತಂದು ತೊರೆದೆ ಇರುವ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಪಾಕಿದರು (ಕುಶಾ. ೨೩). ಯಥಾವತ್ತ್ವಾದ = ವಸ್ತುವಸ್ತುತಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ; ಸಂದಿಗಾರನು ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಫಲನಗಳ ಯಥಾವತ್ತ್ವಾದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕುದು (ಕುಶಾ). [ಸಂ. ಯಥಾವತ್ತ್ವ]

ಯಥಾವಿಧಿ (ನಾ). ನಿಯಮಾನುಸಾರವಾದುದು ; ಕ್ರಮಾನುಗತ ವಾದುದು : ಕ್ಷಮಪ್ರದ್ವಿಸ್ಥಾನವಿಧಿತ್ರಯಗಳಿಗೂ ಕ್ಷಯಮನುತರೋ ಶೇಷವಿಧಿಯಮಂ ತನ್ನೊಳ್ ವಿಜ್ಞಾನವು ಯಥಾವಿಧಿಯಿಂದ ದಯಮುಂ ಜಯಮುಂ (ಕುಶಾ. ೨-೨೯); ಮೊದಲು ಪ್ರಾರಣ

ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡು- ಅಶನವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪಂಚವಸ್ತುವನ್ನು ಕಂಡು ಅವರನ್ನು
ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ . . . ಆರ್ಚಿಸಿದರು (ಸುಖಾ- ೨೭೭).

[೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು ಅವ್ಯಯ]

ಯಥಾಶಕ್ತಿ (ನಾ). ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು : ಎಷ್ಟನ್ನು ಮಾಡುವುದೋ
ಅಷ್ಟು : ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವಷ್ಟು : ಅರ್ಹತೆ, ಶಕ್ತಿಮಂಗಳ ನಿಜಾಸಿ
ಯಥಾಶಕ್ತಿಸ್ವಪನಾಪ್ರಾಪ್ತರೂ . . . ಆರ್ಚಿಸಿ (ಅಂಶ- ೦೫-೦೬ ೩) :
ಜಂಗಮಾರಾಧನೆಗಲಂ ಭಯಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡನೆ ಯಥಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ
(ಅಂಶ- ೪೩-೦೨); ಯಥಾಶಕ್ತಿಯರಿತು ಮಿತ್ರವಾಗಿ . . . ಭೋಜನ
ಮಾಡುವಂಥಾವನೇ ಬುದ್ಧಿವಂತರು (೨೪೩- ೨೦).

[೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು ಅವ್ಯಯ]

ಯಥಾಸಂಖ್ಯೆ (ಗು). ೧. ಅನುಕ್ರಮವಾದ : ಸಂಖ್ಯಾನುಗತವಾದ.
(ನಾ). ೨. = ಯಥಾಸಂಖ್ಯಾಲಂಕಾರ : ಕ್ರಮದೊಳಗೆ ಬೀಳು
ಮಾಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಮದೊಳಗಿಲ್ಲದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲೆಯದು ಯಥಾಸಂಖ್ಯೆ
ಮೆನಿಸುವದು (ಅಂಶ- ೪೭). [ಸಂ.]

ಯಥಾಸಂಖ್ಯಾಲಂಕಾರ (ನಾ). [ತೀವ್ಯಮಾ] ಸಂಖ್ಯಾಕ್ರಮವನ್ನು
ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಅನ್ವಯಕ್ರಮವು ಅಲಂಕಾರ : ಎರಡು ವಿಚಾರಗಳ
ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಚಾರದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ
ಎರಡನೆಯ ವಿಚಾರದ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಹೊಂದಿಸಿರುವ ಅಲಂಕಾರ : ಕ್ರಮ
ಬಿಂದು ಪೇಳುವಂತಹ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಕ್ರಮದಿಂದನ್ನುಯಿಟ್ಟು ಪೇಳಲು
ಯಥಾಸಂಖ್ಯಾಲಂಕಾರವೆನಿಸುವದು (೪೩೦- ೪೪೦ ೩೪೦) : ಸಂಖ್ಯಾ
ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಕ್ರಮವೇ ಯಥಾಸಂಖ್ಯಾಲಂಕಾರ ಉದಾ:-
ಕಳಕಂಠಗಳ ಬಗ್ಗಣೆ ಗಿಳಿಗಳ ಚಪ್ಪರಣೆಯಿಳಿಗಳೆಂಬವುಗಳಿಗೂ
ತಳಗಲ್ ತನವಗಲ್ ಸುವಂತೆಗಳೆಂಬವುಗಳೆಂಬ ಚೂಕಣುಬಾಹರದೊಳ
(೪೩೦- ೨೭೭). [ಸಂ.]

ಯಥಾಸಂಖ್ಯೆ (ನಾ). = ಯಥಾಸಂಖ್ಯಾಲಂಕಾರ : ಕ್ರಮದಿಂದಲಿ
ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಪೇಳಲ್ಪಡುವಕ್ರಮದಿಂದಲಿ ಯಥಾಸಂಖ್ಯಾ ಕ್ರಮ
ವಿಲ್ಲದ ಶತೃಮಿತ್ರವಾದುವು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಗೆಲುವು ರಂಜಿಸು ಭಂಜಿಸು :
(೪೩೦- ೪೪-೦). [ಸಂ. ಯಥಾಸಂಖ್ಯೆ]

ಯಥಾಸಂಭವ (ನಾ). ೧. ಒಂದಿಗೆ ಬಂದುದು : ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ
ವಾಗಿ ಬಂದುದು : ಇದನ್ನು ಕಾಣುವಂತಹವೆಂಬುದು ಪರಾಸನವೆಂದು
ಕೈಕೊಂಬುದು ಯಥಾಸಂಭವದಲೆಂದನು ಭರ್ವಾನಂದನು (ಸುಖಾ- ೨-೦೨). ೨. ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡುದು : ಆಯಾ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ
ಯೋಗ್ಯವಾದುದು : ಈ ಪೇಟ್ಟು ವಿಪತ್ರಿಗಳ್ ಯಥಾಸಂಭವದಿನಂತಾ
ದೊಡಂ ಪಲ್ಲಟವು (ಸುಖಾ- ೦೫ ೩೩). [ಸಂ.]

ಯಥಾಸ್ಥಾನ (ನಾ). ೧. ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳ : ಸರಿಯಾದ ಜಾಗ.
೨. ಮೊದಲು ಇದ್ದ ಜಾಗ : ಪಾಡಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನ : ನಿಮ್ಮ ಪುಟ್ಟವನು
ಪೇಕ್ಷಿಸಿದೊಡನೆ ದೋಷ : ಪುನರ್ದಶನಂ ಯಥಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಿಡಯಂಗಿಯ್ಯಂ
(ಅಂಶ- ೪-೦೦೦ ೩). [ಸಂ.]

ಯಥಾಸ್ಥಿತ (ಗು). ೧. ಯಥಾರ್ಥವಾದ : ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣ
ವಾದ. ೨. ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾದ : ಕಾಲೋಚಿತವಾದ :
ಯೋಗ್ಯವಾದ : ೩. ಮೊದಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇರುವ : ಯಥಾಪೂರ್ವ
ವಾದ : (೧). [ಸಂ.]

ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ (ನಾ). ಮೊದಲು ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿ : ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವಸ್ಥೆ :
ಮಹರ್ಷಿಗುಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಗೆ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದು ನಿಂತಿದ್ದಕ್ಕೆ ಎನೂ
ತೋಚದಾಯಿತು (ಸುಖಾ- ೨). [೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು ಅವ್ಯಯ]

ಯಥೇಚ್ಛ (ನಾ). ೧. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಷ್ಟು : ಬೇಕಾದಷ್ಟು : ಇಚ್ಛೆ

ಸಿದಷ್ಟು. ೨. ವಿಪುಲವಾದುದು : ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣ : ದ್ರವದ
ಬಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನೀ ಕೊಟ್ಟು ಅವನು ಅವನ ಮಕ್ಕಳೂ ಮಂತ್ರಿ
ಗಳೂ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನನ್ನು ಕೈಬಿಡುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು (ಸುಖಾ- ೪೨) :
ಎಲೆಯ ಮಕ್ಕಳ ಅಪಮಾಟಗಳನ್ನು ನೋಡುವ . . . ಸೌಲಭ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ
ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿರುತ್ತದೆ (೨೪೪- ೭೭). ೩. ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆ.-ಅಪೇಕ್ಷೆ :
ಚಂದಕೇಶವನು . . . ಮಧ್ಯಾಹ್ನಿಕವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ
ಹೋದನು (೪೩೩- ೪೦). [ಸಂ.]

ಯಥೇಚ್ಛ (ನಾ). ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಪೇಕ್ಷೆ. [ಸಂ. ಯಥೇಚ್ಛ]
ಯಥೇಚ್ಛಿತ (ಗು). ೧. ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವ : ಇಚ್ಛಾನು
ಗುಣವಾದ : ನಿರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸರಿಯಾದ. ೨. ಹೇರಳವಾದ : ಅಧಿಕ
ವಾದ : ಹಿಂಬದಿಹಾಕಿಗೆ ಬಹುರು ತುಂಬ ಕೊಳಸುತ್ತಿದ್ದುದಿಲ್ಲ . . .
ಇಂದೀತನಗೆ ಯಥೇಚ್ಛಿತಭೋಜನವನ್ನೊಪ್ಪಿದನು (ಸುಖಾ- ೪೨). [ಸಂ.]

ಯಥೇಷ್ಟ (ನಾ). ೧. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದುದು : ಸ್ವೇಚ್ಛೆ : ಸ್ವಲ್ಪ
ವೃತ್ತಿ : "ಮಿಲಿಸಿರುವುದೇ ಯಥೇಷ್ಟ ಅರವು" (ಸುಖಾ- ೪೦) ೨.
ಬೇಕಾದಷ್ಟು : ಹೇರಳವಾದುದು : ಮಿಲಿಸುವುದು : ಗಳಿಸುವಂತೆ
ಯಿಲ್ಲ. ತಂದೆದು ಅಲ್ಲಿ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿದೆ (೪೦೭- ೦೨) : ಸೌಂದರ್ಯ
ಮರ್ಯಾ . . . ತಬ್ಬಸಾಮಗ್ರಿಯೂ ಪಾಕಸಂಧಾನಗಳೂ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ
ಬಂದವು (ಸುಖಾ- ೨೨) [ಸಂ.]

ಯಥೇಷ್ಟಂ (ಅ). ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ : ಇಷ್ಟವಿದ್ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ :
ಅಪನಮ ವಿಧಿಯೊಳಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯಥೇಷ್ಟಮು ಬಂದವೆಗಳೊಳಗೆ
(ಸುಖಾ- ೨-೦೨) : ಕಪ್ಪುಕುರಿಗಳೊಳಗಿಂದ ಯಥೇಷ್ಟಂ ನಲಿದಾಡಿ ಸುಧಾ
ವೇವದಿಂಪಗಳ್ ಶಿಷ್ಯರೊಳೆ ಬದ್ಧಮಧ್ಯಾಹ್ನಿಕಗಳ್ (ಸುಖಾ- ೦೪-೨೦).
[ಸಂ.]

ಯಥೋಕ್ತ (ಗು). ೧. ಒಂದೆ ಹೇಳಿದ : ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾದ :
ಯಥಾವಿಧಿಯಾದ : ಸೂಕ್ತ ಸಂಪರಾಯ ಗುಣಿಸ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಂ ಯಥೋಕ್ತ
ಪೂಜಾಪದಿಂ ಸೂಕ್ತ ಲೋಭಮಂ ನೆಪಿಯೆ ಪಣವದಿಸಿ (ಸುಖಾ- ೪-೨೨ ೪).
(ನಾ). ೨. ಹೇಳಿದಷ್ಟು : ಹೇಳಿದವಷ್ಟು : ಉಕ್ತವಾಗಿರುವಷ್ಟು :
ಗ್ರಹಮೇಳಂ ಜನನೋದಯಗೃಹಮುಂ ಬಲಯುಕ್ತವೆನೆ ಪರಸ್ಪರ
ಪೀಡಾರಹಿತ ಸ್ವಗೃಹಸ್ಥಂ ಸದ್ಗೃಹವೆನೆ ಎರವಾಯುವಂ ಯಥೋಕ್ತಂ
ಕುಡುಗುಂ (ಸುಖಾ- ೪-೪). [ಸಂ.]

ಯಥೋಚಿತ (ಗು). ಯೋಗ್ಯವಾದ : ಅನುಗುಣವಾದ : ಅರಸು
. . . ಸುಖವಾಚವೆಂದು ಬಂದವನು ಯಥೋಚಿತ ಸ್ಥಾನದೊಳೆದಂ
(ಸುಖಾ- ೪೩-೨೦) : ಯಥೋಚಿತ ಸಂಭವನೆಯಂ ರಾಜನೈಕಮಂ
ಬಿಡಿಗೆ ಮರ್ಯಾ (ಸುಖಾ- ೦೦-೩೩ ೪). [ಸಂ.]

ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ = ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ : ತಕ್ಕಂತೆ : ಇದ್ದ ಸು ಬ್ರಹ್ಮ
ದೇವನಿಗೆ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಸಮರ್ಚನವನ್ನು ಓಪ್ಪಿಸು . . . ಹೊರಟನು
(೭೩೦- ೧೧-೦೭೦). [ಸಂ.]

ಯಥೋದಿತ (ನಾ). ದಡ್ಡ : ತಿಳಿಗೇಡಿ : "ವೈಧೇಯ :
ಯಥೋದಿತಃ ಮೂಢಃ . . . ಮೂಢರಾಶಿಃ- ಈ ೧೧ ಅರ್ಜುನ
ದನು" (ಸುಖಾ- ೩೭-೦೦೧). [ಸಂ.]

ಯಥೋದ್ಗತ (ಗು). ೧. ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಇದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುವ :
ತಿಳವಳಿ ಇಲ್ಲದ (ನಾ). ೨. ದಡ್ಡ : ಅಜ್ಞ : ಮೂರ್ಖ :
"ವಾರಿಶಸ್ಥಂ ಮೂರ್ಖಂ ಬಾಲ್ಯಂ ವೇದಿಧಂ ಜಡಂ ಯಥೋದ್ಗತ
ನನಯಂ" (ಸುಖಾ- ೪೪-೭). [ಸಂ.]

ಯಥೋದ್ದಿಷ್ಟ (ಗು). ಯಾವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಅಥವಾ ತೋರಿಸಿ
ಕೊಡಲಾಯಿತೋ ಅಂತಹ : ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ : ಗಗನಚೂರ್ಣಶಂ

ಯತಿ ಪರಮ ಯಂಥೋದ್ವಿಪ್ರವಿಪ್ರರದೋಳ್ ಕುಂಭದರ್ (ಶಾಂಕು. ೨-೨೦ ೨).

[ಸಂ.]

ಯಂಥೋಪದಿಷ್ಟ (ಗು). = ಯಂಥೋದ್ವಿಪ್ರ : ಮಹಿಷಶೂರಪ್ರ
ಲರಾಟಪಟ್ಟನಾಗಿ ಪೊದವಟ್ಟು ಯಂಥೋಪದಿಷ್ಟಾಸದೋಳ್ ಕುಂಭದರ್
(ಶಾಂಕು. ೨-೨೦ ೨). [ಸಂ.]

ಯದು (ನಾ). ೧. ಯಯಾತಿ ಮತ್ತು ದೇವಯಾನಿಯರ ಹಿರಿಯ
ಮಗನೂ ಕೃಷ್ಣನ ವಂಶದ ಪೂರ್ವಜನೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ದೊರೆ.
೨. ಯದುವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ; ಯಾದವ : ಯದು
ನಾಶಕವುತನು ಪದವೆ (ಶಾಂ. ೯-೦೭) ; ಯದುಗಳು ಗೋವೇರು ದನ
ಗಾರರೆಯ ಒಗ್ಗು ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಇಲ್ಲ (ಶಾಂಕು. ೯೩). ೩.
ಯಮುನಾ ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ದೇಶ ; ಯಾದವರ
ದೇಶ. [ಸಂ.]

ಯದುಕುಲ, ಯದುಕುಲ (ನಾ). ೧. ಯದುವಿನ ವಂಶ : ಯಾದವ
ವಂಶ : ಯದುಕುಲಜಲಭಿರೋಳ್ ಪುಟ್ಟಿದಯಮಾರ್ಗಂ ನಮು
ಮೊತನೆ ಪುಟ್ಟುಪೋರ (ಶಾಂಕು. ೭-೩೩). ೨. ಯದುವಂಶದವರು ;
ಯಾದವರು : ಯದುಕುಲ ದರ್ಶನವನ್ನಂತೊಂದು ಮಮಂ ಶ್ರೀಶ್ರ
ರೂಪದ ತಾನಿತ್ತವನವಾದ (ಶಾಂ. ೯-೧೦) ; ಯದುಕುಲಮತ ದೇವ
ಮಂಕೂದ ಜನವಂಗೈದು ಮೊಕ್ಕನೆ ದ್ವಾರಾಪುರವ (ಶಾಂಕು. ೦-೦೯).
೩. ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸರ ವಂಶ : ಯದುಕುಲವ ಕಾಯುಪಾ ತಕ್ಕಿಗಳ
ದಿವ್ಯಪ್ರಸಾದವಕ್ಕೆ (ಶಾಂಕು. ೨೨-೦೬). ಯದುಕುಲ : ೪. ಹೊಯ್ಸಳ
ವಂಶ : ಯದುಕುಲಕುಳಾದ್ರಿಶಿಖರದೊಳುದಿಯಗಿದ್ದ . . . ವಿನಯವಿತ್ತ
(೦೯. ೪. ೩೩೨. ೦೯೯-೧ ; ೧೨೩). [ಸಂ.]

ಯದುಕುಲಕಾಂಭೋಜಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಮೇಳ ರಾಗದ
ಪ್ರಸರ : ಯದುಕುಲ ಕಾಂಭೋಜಿ :— ಈ ರಾಗದ ನಿಜನಾಮ 'ಎರಕಲ
ಕಾಂಭೋಜಿ', ಎರಕಲ ಜಾಯ ಅಂಬಿಗರ ದೋಣಿ ಹಾಡುಗಳ ಛಾಟ
ಯಿಂದ ಈ ರಾಗ ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ (ಸಂಗೀತ. ೧೩೨).
[ಸಂ. ಯದುಕುಲಕಾಂಭೋಜಿ]

ಯದುಕುಲನಂದನ (ನಾ). ಯಾದವ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟು
ಮಾಡುವವನು ; ಕೃಷ್ಣ : ಯಾದವ ನಿ ಬಾ ಯದುಕುಲನಂದನ
ಮಾಧವ ಮಧುಸೂದನ ನೀ ಬಾರೊ (ಕುರೂ. ೦-೦೭ ೨೨೦). [ಸಂ.]

ಯದುಕುಲ 'ಯದುಕುಲ' ನೋ.

ಯದುಕುಲಕೀರ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಯಾದವ ವಂಶಕ್ಕೆ ಭೂಷಣಪ್ರಾಯ
ನಾದವನು. ೨. ಹೊಯ್ಸಳವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು :
ಯದುಕುಲಕೀರ್ತಿ ವಿಠಲ ವಿಷ್ಣುಕೀರ್ತಿ (೦೯. ೪. ೩೩೨. ೦೯೯-೦೦ ;
೧೨೩). [ಸಂ. ಯದುಕುಲಕೀರ್ತಿ]

ಯದುವಂಶ (ನಾ). ೧. = ಯದುಕುಲ ೧ : ಯದುವಂಶದಲ್ಲರಾದಂ
ರಿನ್ನಿಗಿಂಕುಳಂ . . . ಅರವನೆಯಂ ತೋರಣಾದ್ಯವ್ಯತೋಭಾಸ್ತಮಂ
ಪೂಕಂ ಸ್ವಯಂದ್ರಂ (ಶಾಂಕು. ೭-೦೩). ೨. ಯದುಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ
ದವನು ; ಕೃಷ್ಣ : ಜಗಿಗೆ ವಧವಂ ಯದುಮತಂ [ಶಾಂ. ೨೦]
ಪುತುಪಾಯುಂ ಪಿಂತಿನಂ (ಶಾಂ. ೯-೧೦). ೩. ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸರ
ವಂಶ : ಯದುವಂಶ ಪಿರಿಯಾ . . . ಮಹಿಷಶೂರಾಂಗಾ ಚಕ್ರಮಂ
ಪದವೊ ಮಾರವ ಕಾಲಮಿಗಳೊಡವಿತ್ತೆ (ಶಾಂ. ೭-೦೨೬). [ಸಂ.]

ಯದ್ಯಚ್ಛಿ (ನಾ). ೧. ತನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷಾಸುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ;
ಸ್ವಚ್ಛಿವರ್ತನೆ : ಸ್ವಚ್ಛಿಂದ ವರ್ತನೆ : "ಸ್ವಚ್ಛಿಂದ ನಿರ್ವಿಮಿತ್ತಂ
ಯದ್ಯಚ್ಛಿಯಮ ತನ್ನಿಚ್ಛಿ" (ಪಂಥಾ. ೦೩೩-೩೦) ೨. ಆಕಸ್ಮಿಕ : ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ
ವಾದ ಭಟನೆ : "ತಾಂ ನಿರ್ವೀತುಕಮಕ್ಕುಂ ಯದ್ಯಚ್ಛಿ" (ಪಂ. ೩೩).

೦೩೩-೩೩) ; ಯದ್ಯಚ್ಛಿ ರಾಘವಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ. ಈಗ
ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಭಸಂಗ್ರಹವಾದೀತೆ . . . ಎಂಬ ದಾಂ ಕಾಯ
ತೊಡಗಿದ (ಶಾಂ. ೭೯) ; ಆ ವಿಶ್ವರೂಪಸಂದರ್ಶನದ ಹೊಂದಿರುವ ಬೇವ
ನಿರ್ಜೀವಗಳು, ಕ್ರಮ ಯದ್ಯಚ್ಛಿಗಳು (ಪಂ. ೩೩). ೩. [ವ್ಯಾಕ.]
ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವಾಗಲಿ, ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದ ನಾಮಪದ :
(೬). [ಸಂ. ಯದ್ಯಚ್ಛಿ]

ಯದ್ಯವಿಷ್ಟ (ನಾ). ದೈವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತಾಗಲಿ ಎಂದು ನಂಬುವವನು ;
ದೈವವಾದಿ : "ಯದ್ಯವಿಷ್ಟಃ ದೈವಪರಃ ತು ದೈವಬೋಜಿಸರ್ವವಂ"
(ಶಾಂ. ೭೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಯದ್ಯಪಿ (ಅ). ಆದರೂ ಕೂಡ ; ಆದಾಗ್ಯೂ : ನಾನು ನಾಸ್ತಿಕನೆಂದೇ
ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿ, ಯದ್ಯಪಿ ತಂದೆ ಹಯಗಳ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿದೆ (ಶಾಂ. ೭೩).
[೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು 'ಯದಿ', 'ಅಪಿ' ಎಂದು ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಪದಗಳು]

ಯದ್ವಾತದ್ವಾ (ಅ). ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ; ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟಿ ; ಯಾವ
ಒಂದು ಕ್ರಮವೂ ಇಲ್ಲದೆ : ಒಲಗೆ ಯದ್ವಾತದ್ವಾ ಗಳುವುದು ನಿನ್ನ
ಸ್ವಭಾವವೇ ಆಗಿದೆ (ಶಾಂ. ೯೦) ; ಈಚಿಗಂತೂ ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಡಿಗಳ
ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಯದ್ವಾತದ್ವಾ ಒಲಿಯಾಗಿದೆ (ಶಾಂ. ೨೩). [೨ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ
ಇದು 'ಯದಿ' ವಾ, 'ತದಿ' ವಾ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಪದಗಳು]

ಯಮ (ನಾ). ೧. ತಡೆದಿರುವಿಕೆ ; ಹತೋಟಿ ; ನಿಗ್ರಹ. ೨.
ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ ; ಆತ್ಮಸಂಯಮನ : ಇದು ಭರ್ಮಾಶಾಸ್ತ್ರಸಾಧನತ
ರಹಸ್ಯವೋ ಯಮವೋ ಮಮ (ಶಾಂ. ೯೩) ; ಯೋಗಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ
ತನುವು ಮೊದಲಾದಿದ್ರಿಯಗಳ ಘನವಿರತಿಯಾದ ಯಮವೆನುವುದು
(ಸಂಗೀತ. ೨೨-೩೯). ೩. ಪಿತ್ತಲೋಕಾಧಿಪತಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನ
ಅಧಿಪತಿಯೂ ಆದ ದೇವತೆ : ಮೃತ್ಯುದೇವತೆ : "ಪ್ರೇತಪತಿ
ಸುಮರ್ತಿ ಮೃತ್ಯು ಕಾಂಕಿದಿಷಡುತಂ ಯಮಂ ಧರ್ಮನಂತಂ . . .
ಕೃತಾಂತನಕ್ಕಂ" (ಪಂಥಾ. ೦೩-೦೦) ; ಅಮರಾಧಿರಾಜ ಹುತವಪ
ಯಮ . . . ಯಕ್ಷೇಶಾನೇಶವಾದಿನವರನ್ನಾರಂಭತುಮನಯೆ ನಿಂ
ನಮಮರೋಕವಾಳನೆ ಆವರೋಳ್ (ಶಾಂ. ೭-೯೩) ; ಯಮಜರಾ
ನೇಮಾಪಧಿವೋ (ಪಂಥಾ. ೦೭-೦೦) ; ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದು
ನಿಯಮದ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದೀಯ . . . ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿನಗೆ 'ಯಮ'

ನೆಂದು ಹೆಸರು (ಶಾಂ. ೭೩). ೪. ಶನಿಗ್ರಹ : ಯಮ ದನಂಜೇಂದ್ರ
ವಂದ್ಯರಹಿತಂ ರವಿಮಂಡಲದೋ ಗ್ರಹಗಳನ್ನಮಿಸಿದೊಡ . . .
ತದರ್ಥಮನ [ಬಾಣಂ] . . . ಕುತುಮಾಯವಿನೋ (ಶಾಂ. ೬-೯).
೫. ಜೀತ ; ಜೋಡಿ. ೬. ನಿತ್ಯವೂ ಮಾಡಬೇಕಾದ
ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ; ನಿತ್ಯಕರ್ಮ : "ನಿತ್ಯಕರ್ಮಮದು ಯಮಮಕ್ಕುಂ"
(ಕುಕ್ಕು. ೨೯-೩೩). ೭. [ಗಣಿತ]ಎರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ
ಸಂಕೇತ : ಯಮ ನಯನ . . . ಕವಿಗಳೆರಡೂ ನಾಮಂ (ಕುಕ್ಕು. ೯-೨).

೮. [ಯೋಗ] ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗದ ಎಂಟು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ
ಯಮ ; ಹಿಂಸೆ, ಅಸತ್ಯ, ಕಳವು, ದುರಾಚಾರ, ಪರಿಗ್ರಹ ಈ
ಐದನ್ನು ಬಿಡುವುದು : "ಯಮ ನಿಯಮಾದಿ ನಿಮಯೋಗಮಕ್ಕು"
(ಪಂಥಾ. ೭೭-೦೨) ; ಯಮ ನಿಯಮ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಕ್ರಮದಿಂದ
ನಿಗಟ್ಟಿದಲ್ಲಿದಾಗದು (ಶಾಂ. ೩೩) ; ಯಮ ನಿಯಮ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ
ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಮೋಕ್ಷಾನಂಪ್ರಾಪ್ತ ಜಪ ಸಮಾಧಿವೀಕ್ಷಂಪ್ರಸ್ತೋ . . .
ಶ್ರೀಮದಯ್ಯಂ (ಶಾಂ. ೨೫. ೯೩ ೦೩ ; ೧೦೨) ; ಯಮನಿಯಮಾ
ಸೂದಿ ವಿವಿಧಕ್ರಮದಿ ಗಿರಿತತ್ವದೋ ಮನೋರಮನಿಯಂತಂ
ತಪ್ಪರೂಪಂ ತಳಿದು (ಶಾಂ. ೩ ೭೦). ೯. (ಅಲಂ) ಅಧಿಕ
ವಾದುದು ; ಹೆಚ್ಚಾದುದು : 'ಯಮಭಾರ' ಪರಾ.

೧೦. [ಯೋಗ] ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗದ ಎಂಟು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ
ಯಮ ; ಹಿಂಸೆ, ಅಸತ್ಯ, ಕಳವು, ದುರಾಚಾರ, ಪರಿಗ್ರಹ ಈ
ಐದನ್ನು ಬಿಡುವುದು : "ಯಮ ನಿಯಮಾದಿ ನಿಮಯೋಗಮಕ್ಕು"
(ಪಂಥಾ. ೭೭-೦೨) ; ಯಮ ನಿಯಮ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಕ್ರಮದಿಂದ
ನಿಗಟ್ಟಿದಲ್ಲಿದಾಗದು (ಶಾಂ. ೩೩) ; ಯಮ ನಿಯಮ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ
ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಮೋಕ್ಷಾನಂಪ್ರಾಪ್ತ ಜಪ ಸಮಾಧಿವೀಕ್ಷಂಪ್ರಸ್ತೋ . . .
ಶ್ರೀಮದಯ್ಯಂ (ಶಾಂ. ೨೫. ೯೩ ೦೩ ; ೧೦೨) ; ಯಮನಿಯಮಾ
ಸೂದಿ ವಿವಿಧಕ್ರಮದಿ ಗಿರಿತತ್ವದೋ ಮನೋರಮನಿಯಂತಂ
ತಪ್ಪರೂಪಂ ತಳಿದು (ಶಾಂ. ೩ ೭೦). ೯. (ಅಲಂ) ಅಧಿಕ
ವಾದುದು ; ಹೆಚ್ಚಾದುದು : 'ಯಮಭಾರ' ಪರಾ.

ಯಮನವರು = ಯಮಧರ್ಮರಾಯನ ಭಂಡಿರು ; ಯಮನ
ದೂತರು : ಸಾಯಾಣಾಳನ್ನು ಎನಲು ಕುಸುರಿದಜಾಯದೆ ಬಿಡರು
ಯಮನವರು (ಭೂಕಂ. ೨-೩೦-೩). [ಸಂ.]

ಯಮಕ (ನಾ). ೧. ನಿಗ್ರಹ ; ತಡೆ ; ಹತೋಟಿ. ೨. ಧಾರ್ಮಿಕ
ಕರ್ತವ್ಯ ; ನಿತ್ಯಕರ್ಮ. ೩. ಅವಳಿ ; ಯಮಳ. ೪. ಜೊತೆ ;
ಜೋಡಿ : 'ಯಮಕಗಿರಿ' ಪಠಾ. ೫. ಇಮ್ಮಡಿ : ಎರಡು ಪಟ್ಟಿ.
೬. ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪದ ಮಿಶ್ರಣ : ಈ ಪುತ ತೈಲಗಳ
ಸಂಯೋಗಕ್ಕೆ ಯಮಕವೆಂದು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿದೆ (ಕೇಶವ. ೫-೦೦
೦೩೧). ೭. ಗದಾಯುದ್ಧದ ವರಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಒಂದು ಗತಿ
ವಿಶೇಷ : ಭೀಮನು ಅದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮಂಜುಳಗಳು.
ಯಮಕಗಳು, ಗೋಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಮುಂಪಾದ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ
ಓಡಾಡುತ್ತ ಎದುರಾಳಿಯನ್ನು ಬುದ್ಧಿವಂತಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ
ಪಟ್ಟನು (ಪಾಣ. ೩೦೬). ೮. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : "ಮೂರು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಕ್ಷರ
ಗಳುಳ್ಳ ಪದವೋ ಪದಭಾಗವೋ ಒಂದು ಪದ್ಯದ ಅದಿ, ಮಧ್ಯ,
ಅಂತ್ಯ ಈ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿ ಪುನಃಪುನಃ ಬಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ
ಯಮಕವೆಂದು ಹೆಸರು" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೫೯) : ಯಮಕಂ [ಪ್ರ]ದಾ
ಪಾದಾರ್ಥ ಸಮಶ್ಲೋಕ[ಸು]ಗೋಚರಂ ಪ್ರಮಿಶ್ರದ್ವಂದವೋವ
ಕ್ರಮೋಕ್ತ ಪ್ರಕಲ್ಪಿತಂ (ಕೇಶ. ೨-೦೨೯) : ಯಮಕದ ಗಮಕದ ಏನ್ನೂ
ಮಮರ್ವನಗಂ ತತ್ಪ್ರಮುಖವೆತ್ತಂ ಸಮಸಂದಿರೆ ವೇದ್ಯೋಚಗ
ಸಮನ್ವಿಧಾನಯಂಗಿ ಕವಿತಾಗಮಿಕಾರ್ (ಸುಕುಮ. ೦-೩೩) : ಇವು. . .
ಪ್ರಾಸದಿಗ್ಗೆ ಸ್ಥಳವು ಯಮಕವನ್ನಪ್ಪುತ್ತಿರುವುದು (ಕೇಶ. ೦೯). [ಸಂ.]

ಯಮಕಗಿರಿ (ನಾ). ಜೋಡು ಬಿಟ್ಟು : ಇರ್ಕಲದೊಳ . . . ಎರಡೆರಡು
ಯಮಕಗಿರಿಗಳವು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಯಮಕಿಂಕರ (ನಾ). ಯಮನ ಆಳು ; ಯಮದೂತ : ಸಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ
ಗಳೊಡೆಯನು ಪರಿಯರಲಾಗಿ ಹಿರಿಯನೊಡೆಯನೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತ
ಸರತೊಟ್ಟಿಲೊಳಿಸಿ ವೆಸರಿಟ್ಟು ಕರೆದೆ ನಿನ್ನವರೆ ಯಮಕಿಂಕರರ ಕೀಳೆ
ಮೂಳೆ (ಭೂಕಂ. ೨-೩೦-೯). [ಸಂ.]

ಯಮಕು (ನಾ). ಹಿಂಬ ; ಶೀವಿ ; ದಿವ್ಯಾಕು : ತಂತ್ರಾಂಜನಾ ನಮ್ರ
ನಾಗಿದ್ದರೂ ಯಮಕಿನಿಂದ ಸುಡಿದನು (ಪಾಣ. ೩೨) ; ಹೌದ ಹುಡುಗಿ
ವನು ಯಮಕು ಅಂಧಿ | ಕಾರಿನೋಳಿಂದ ಇಳಿಯೋದೊ ಒಂದು ಸೊಬಗು
(ಪಾಣ. ೩). [?]

ಯಮಗಂಡಕಾಲ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] (ಪ್ರಾಣಾಪಾಯನನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ)
ಅಶುಭಕಾಲ : ಯಮಗಂಡಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಹೊರಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ
ಅ ಗುಂಪು ಅಪಘಾತಕ್ಕೀಡಾಯಿತು (ಪಾಣ. [ಸಂ.]

ಯಮಗೋಲೆ (ನಾ). (ಅಲು) ನರಕಯಾತನೆ ; ಭೀಕರವಾದ ಹಿಂಸೆ ;
ಬೇಡಿಕೊಂಬುವೆ ನಿನ್ನ . . . ಕಿಂಗಿಂಡೊಳು ಹುರಿವ ಯಮಗೋಲೆಗಳು
ಸಾಯರಾಜದಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೬-೯). [ಯಮ + ಕೋಲೆ]

ಯಮಜ (ನಾ). ೧. ಅವಳಿ. ೨. ಯಮಧರ್ಮರಾಯನ ಮಗ :
ಯಂಧಿಷ್ಟಿರ : ಯಮಜನೊಳ್ ಪುದುವಾಬಿರಿ (ಗಣಯು. ೨-೦೦).
[ಸಂ.]

ಯಮತಾತ (ನಾ). ಯಮನ ತಂದೆ ; ಸೂರ್ಯ : ಪೂತಾತ್ಮ ಮುನಿ
ಹೃದಯವನವತ ಯಮತಾತ . . . ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಓತು ರಕ್ಷಿಸ್ತೆಂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦). [ಸಂ.]

ಯಮದಂಡ (ನಾ). ೧. ಯಮನ ಆಯುಧ, - ಗದೆ : ಮತ್ತೊಂದು
ಪ್ರಚಂಡ ಯಮದಂಡವೆಂದೆ ಮಣ್ಣಾದೆ ಹಿರೀಕಾವಧವಿದಿಯಂ

(ಕೇಶ. ೨-೩೯) : ಯಮದಂಡಾ [ಕೇಶ. ತಾ] ಕನಿಷ್ಠತದೊಂದು ಸಮಯಂ
ಶ್ರೀಸಿಂಹೇಶ್ವರಪ್ರತಾಪಮನುಗ್ರಾಜದೊಳೊಂಡು ಕಂಡು ಬಿಟ್ಟುಂ
ಪ್ರಾಣೈಕಮಾತ್ರಾಪ್ರಾಣವಮುಹೂರ್ತದಿಂ . . . ಬಾ ಬೈ ರಿ ಕೆ ಯೊಳ್
ವಿರಾರಿಭೂಪಾಲಕರ್ (ಕೇಶ. ೨-೬) : ಯಮದಂಡಮಂ ಪೋಲ್ವ
ಗಡುಂ ಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಮೂರುತನುತಂ ಮೇಲ್ವಾಯ್ತು ಬರಲ್
(ಕೃಷ್ಣ. ೬-೪೯). ೨. ಯಮನು ಕೊಡುವ ಶಿಕ್ಷೆ ; ಸಾವು ; ಕಂಡು
ಲಿಗವನು ಪೂಜಿಸದವಗೆ ಯಮದಂಡ ಕಾಣಯ್ತು (ಸೂರ್ಯ. ೦೫೯). [ಸಂ.]

ಯಮದತ್ತಮ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ
ದಾದ ಯಮದ ಹತ್ತು ಪ್ರಕಾರಗಳು : ೧ ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ,
ಅಸ್ತೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಕ್ಷಮೆ, ಧೃತಿ, ದಯೆ, ಆರ್ಜವ,
ಮಿತಾಹಾರ ಮತ್ತು ಶೌಚ : ವಿಸ್ತರಿಸುವವು ಯಮದತ್ತಮಗಳ ಮತ್ತೆ
ತಿಳಿಯಲಿಹಂಗೆ ಸತ್ಯಾಸ್ತೇಯದಾ ಬಳಿಕ ತನಯ ತಿಳಿಯ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು
ಕ್ಷಮೆಯು ಧೃತಿ ದಯೆ ಆರ್ಜವವು ಅನುದಿನದಿ ಮಿತಭೋಜನವು
ಶೌಚಾದಿಗಳು ಯಮದತ್ತವು (ಗಣ. ೦೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಯಮದೂತ (ನಾ). ೧. ಮೃತ್ಯುದೇವತೆಯ ಅಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ
ಜೀವಗಳನ್ನು ಯಮನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಎಳೆದೊಯ್ಯುವ ದೂತ ;
ಯಮದೇವನ ಆಳು : ಕೇಕಿಗಳ ನೆಜನಂ ಬಿಡೆ ನಟ್ಟು ಸುಫಲರಸುವಂ
ನಡೆಯಿಸುವವು ಯಮಪುರಕ್ಕೆ ಯಮದೂತರವೋಲ್ (ಕೇಶ. ೦೩-೪೨) ;
ಲಿಂಗವ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿ ಜಂಗವವ ಕೆಂಡದಾಸೀನವ ಮಾಡಿದರೆ . . .
ಲೋಕದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಯಮದೂತರ ದಂಡವೆಂಬುದು (ಕೇಶ.
೪೨೩) : ಯಮದೂತರು ಒಂದು ಎಳೆದಾಗ . . . ಪುರಂದರವಿಲನ್ನ
ವಾಮವು ಕಾಲವಾಗೋ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆಯೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೩೩-೩).
೨. (ಅಲಂ) ಸ್ಥೂಲವಾಗಿಯೂ ಒರಟಾಗಿಯೂ ಇರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ;
ದಾಂಡಿಗ. [ಸಂ.]

ಯಮದ್ವಿತೀಯ (ನಾ). ಕಾರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧ ದಿವಿಗೆಯಂದು ಸೋದರಿ
ಯರು ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸತ್ಕರಿಸುವ ಹಬ್ಬ ;
ಭಾವಬಿಡಿಗ : ಯಮಧರ್ಮ ತನ್ನ ಸೋದರಿಯಾದ ಯಮಿ ಅಥವಾ
ಯಮಾನೆಯ ಮನೆಗೆ ಈ ದ್ವಿತೀಯೆಯ ದಿವಸ ಬಂದಿದ್ದ . . . ಈ ಕಥಾ
ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇದು ಯಮದ್ವಿತೀಯೆಯಾಗಿದೆ (ಕೇಶ. ೦೩೦).
'ಭಾವಬಿಡಿಗ' ಹೋ. [ಸಂ. ಯಮದ್ವಿತೀಯ]

ಯಮಧರ್ಮ (ನಾ). = ಯಮ ೩ : ಜರುಗಿದ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲ ಅನ್ನ
ನರಣೆನ ಬಳ್ಳರು ಯಮಧರ್ಮ ಬಲ್ಲ (ಭೂಕಂ. ೨-೨೩-೩) ;
ಯಮಧರ್ಮ ನಮ್ಮಂಥವರಿಗೆ, ನಿನ್ನ ಹಾಗೆ ಪ್ರಾಯದ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಅಲ್ಲ
(ಪಾಣ. ೩೨೦). [ಸಂ.]

ಯಮಧರ್ಮರಾಯ (ನಾ). = ಯಮ ೩ : ಸುಮ್ಮನೆ ಕಾಲವ ಕಳೆವರೆ
ಯಮಧರ್ಮರಾಯನ ದೊತರೆಳೆಯರೆ (ಕೇಶ. ೨-೩ ೩೪೦) ;
ಯಮಧರ್ಮರಾಯನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಸಂಯಮನೀನಗರದಲ್ಲಿಯೂ
ವಿನೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಪೂರ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು (ಕೇಶ. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಯಮನ (ನಾ). ಹತೋಟಿ : ನಿಗ್ರಹ. [ಸಂ.]

ಯಮನಂದನ (ನಾ). = ಯಮಜ ೨ : ಅನ್ನೇಗಮತ್ತು ಯಮನಂದನಂ
ಮೂವರ್ ತಮ್ಮಂದಿರ ಬರವಂ ಕಾಣದೆ ಭಗ್ಮನನಾಗಿ (ಕೇಶ. ೯-೨೦ ೩) ;
ಯಮನಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನುಡಿದರು ದೈತ್ಯಜಯಸಂಶಯದ ಭೇದದಲಿ
(ಕೇಶ. ೦೦-೨೦). [ಸಂ.]

ಯಮನಗರಿ (ನಾ). ಯಮನ ಪಟ್ಟಣ : ಯಮಪುರ : ಮನವೊಂದನು
ಮಡಿದೊಡಾತನನೊಲಕ್ಷ್ಮಿಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯಾಯತ್ತಾ ನಗರಿಯಾ ಯಮನಗರಿ
ಯೊರಾಯ್ತು (ಕೇಶ. ೩೦-೩೯). [ಸಂ. ಯಮನಗರ]

ಯಮನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಗಣೇಶೇ ಯಮನಿ [ಶಾಂ. ವರಾಣಸ್ಯಾತ್ಮ] (ಪೂರ್ವ. ೪೨-೩೭).

[< ಸಂ. ಯಮನಿ = ಅಜವಾನ]

ಯಮನಿಕೇಶನ (ನಾ). ಯಮನ ನಿವಾಸ : ಯಮಲೋಕ : ಈತನು ಯಮನಿಕೇಶನಕ್ಕೆಟ್ಟುವದೇ ನಯಂ (ಕಂಠ. ೨೪೪-೪). [ಸಂ.]

ಯಮಪಾಕುಳ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಅತ್ಯಂತ ಹೇಸಿಗೆಯಾದುದು : ಬಸವನ ಹೆಸರ ಬಸದಿಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ತನ್ನ ಪಾತಕವ ಕಳೆದುಕೊಂಡವನ ದೇವರೆಂದು ಬೋಗವನ ನಾಯ ಬಾಯ ಯಮಪಾಕುಳ ತಪ್ಪದು (ಪೂ. ೧೩೪-೩೦); ನಿಮಗೆ ಕಿಟುಕುಬೈವಂಗಳ ಸವ್ಯವೆಂದು ಬಗುಳುವನ ಬಾಯ ಯಮ ಪಾಕುಳ ತಪ್ಪದು (ಗಣ. ೬೪-೧). [ಯಮ + ಪಾಕುಳ]

ಯಮಪಾತ (ನಾ). ಯಮನ ಹಗ್ಗ. — ಉರುಳು : ಯಮಪಾತಂ ಪಗಿವಂಗೆ ಕಲ್ಲುಲತ ಕೈಯಂತಗನಲ್ ಜಂವಿಕ್ರಮಮಂ ಜಾಗದ ಪರ್ವಯಂ ದುಜಿಯದನ್ನೀ ಕಿಟಕುಪಾ ಕ್ರಮಸುಭೋಗ ವಿಶಾಸಮಂ ದುಜಿವ ಬಾಪಾಸಂಗದಂ ಹಿಂಗದಿಕರ್ವಂ ವೀರಾಗನ (ಕಂಠ. ೧೨-೧೦); ಯಮಪಾತದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಡವನು ಅವರಣಾಗುವನು (ಪೂ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಯಮಪುತ್ರ (ನಾ). = ಯಮಜ ೨ : ದೊರೆ ಯಮಪುತ್ರನಿರ್ದಿರವು ಪಾಮುಜನಿರ್ದಿರವು . . . ಮತ್ಸ್ಯನಿವಾಸದೊಳಿಲ್ಲಮಂತ . ಮೆಯ್ಯರೆದಿರೆ (ಗಣ. ೩೪-೩೦). [ಸಂ.]

ಯಮಪುರ (ನಾ). ಯಮನ ಪಟ್ಟಣ : ಸಂಯಮನಿನಗರ : ಈ ದೊರೆಯಜಮಗವಂ ಮೃಷಮವಂ ನೋಡೆಂದು ಧರ್ಮಸಂ ಮೂದಲಿಸಲ್ ಪೋದಂ ಪುತ್ರನಜರಲ್ಲೋದನೆ ಯಮಪುರಕೆ ಮುಕ್ತಬಾಣಂ ದೋಣಂ (ಗಣ. ೩-೨೩); ಮುಂದಣಸುರರು ತಾದಿಯನು ಸಹಾದರು ಯಮ ಪುರದತ್ತ ಪಯಣಕ್ಕೆ (೪೨೦೨. ೨೦-೧೩). [ಸಂ.]

ಯಮಬಲ (ನಾ). ಅಧಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ; ಮಹಾಬಲಶಾಲಿ : ಯಮಬಲಸ್ಥ ಬಲಂ . . . ರಣೋದ್ಯಮನಾದಂ ಭಜಬಲವದ್ವಿಶಾಲಿ ವಾಣೀಶ್ವರನಭಿಮುಖನಾದಂ (ಗಣ. ೪-೨೩). [ಸಂ.]

ಯಮಬಾಧೆ (ನಾ). ೧. ನರಕದಲ್ಲಿ ಯಮನು ಕೊಡುವ ಹಿಂಸೆ. ೨. (ಅಲಂ) ತೀವ್ರವಾದ ಹಿಂಸೆ. [ಸಂ. ಯಮಬಾಧಾ]

ಯಮಭಾರ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಅತ್ಯಂತ ಭಾರವಾದುದು : ಆಯಾಸದಿಂದ ಯಮಭಾರವಾಗಿತ್ತು ಮೈ (ಗಣ. ೩೨); ಎರಡು ಪಾಲಿನ ಹೂ ಮಿನು; ಯಮಭಾರ (ಪೂ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಯಮಮಾಯೆ (ನಾ). ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ಯಮಾನುಗ . . . ಅಚಿರಂತನವೆಂಬುದು ಮಂತ್ರಿನರಕಂಗಳಂ ಸಂವತ್ಸಮಾಗಿ ಯಮಮಾಯೆ ಯೆ[ಶಾಂ. ಮಾಯಾಬ್ರವೆ]ಬರಸುನರಕವಿಹುದು (ಪೂ. ೧೩೩). [ಸಂ. ಯಮಮಾಯಾ]

ಯಮಯಾತನೆ (ನಾ). ೧. = ಯಮಬಾಧೆ ೧. ೨. (ಅಲಂ) ತೀವ್ರವಾದ ಹಿಂಸೆ : ಕಡುಕಪ್ಪ : ಸೋಮ . . . ಯಮಯಾತನೆಯನ್ನು ಹಲ್ಲುಕಟ್ಟಿ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆದ್ದು ಕಾಲ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಲು ಮಹಾಭಾರತ ಮೂಡಿದನು (೪೨೩೩. ೪೨೩). [ಸಂ. ಯಮಯಾತನಾ]

ಯಮರಾಜ (ನಾ). = ಯಮ ೨ : ಯಮರಾಜನವದ್ವಾತಕೇಜನಂ ಸರೋಜಾನನ ಜಾನದಿ ಬರಿಸಿ (ಕಂಠ. ೧-೧೦೪); ಯಮರಾಜಂ ತಂದೆ ಭೋಜಪ್ರಭವ ತನಗೆ ಶಾರ್ವ ಮಯ್ಯುನಂ ವಾಯುದೇವಂ (ಗಣ. ೩-೧೩). [ಸಂ. ಯಮರಾಜನ]

ಯಮಲ. ಯಮಳ (ನಾ). ೧. ಜೊತೆ : ಜೋಡಿ : 'ಯಮಲಮರ್ದಳ' ಪರಂ. ೨. [ಗಣಿತ] ಎರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ. ಯಮಳ :

೧. "ಯಮಳಂ=ಜೋಡಂ" (ಪಾಶ್ವ. ೧೦೪). ೨. ಯಮಳಂಭಿ, ದ್ವಿಯುಕ್ತಿ ಪಕ್ಷ ನೇತ್ರಂ . . . ಎರಡು ನಾಮಂ (ಪೂ. ೪-೨). ೩. ಒಂದೇ ಹೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದುಟ್ಟಿದ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳು ; ಅವಳಿಪವಳಿ : ಬಿಸಡಾತಪ್ಪಯ ಮಂತ್ರಿಗಳ್ ಬಳಯಾಕಲ್ ಮಧ್ಯಂಗಲೋಕ ನಿಂದೊಡಿದು ಸುತಂ ವೀಕ್ಷಿಸೆ ಕೂಮಗಂ ಯಮಳವುಜನ್ಮಂ ಬಬ್ಬಕ್ಕಲ್ಲಿ ನೋವು ಸಿತ್ತಾರ್ ನಿಲೆ ಬಾಂದ್ರಿ ನೋಡೆ ಯಮಳುಜನ್ಮಂ (ಗಣ. ೩-೧೩); ಧರಿಸಿದಳು ದಿತಿ ಗರ್ಭವನು . . . ಕಾಲಾಂತರಕೆ ಪಡೆದಳು ಯಮಳರನು (ಪೂ. ೩-೪-೧). ೪. ಅವಳಿಮಕ್ಕಳಾದ ನಳು ಮತ್ತು ಸುದೇವ : ಅಡದಿಯ ಕಾಯಂ ಪಣ್ಣುಮನೆಯಿತ್ತ ತಂದೆಗಲದೆ ನಿಂದಿ ಯಮಳರಾವ ತೆಜಿದಿಂ ನೋಯಸರಯ್ ನಿನ್ನ ನನ್ನಿಜಾನ ಮನಮು (ಕಂಠ. ೩-೪೪); ಮಧ್ಯಮದ ಪಾಂಡವಸ್ವತರಂತ . . . ಸರಸಿಯ ತೀರದಲಿ ಕೀಲಿಸಿದ ಮಗ್ಗುಲಲಿ ಯಮಳರೊಜಗಿರೆ ಕಂಡು ಮನವಲಿ ತವವ ಓದಿದನು (ಪೂ. ೨೩-೨೩). ೫. ಅವಳಿ ಮಕ್ಕಳಾದ ಲವ ಮತ್ತು ಕುಶ : ಪಾನಕಿರು ಶುಕ್ಲವೀರ್ಯಂ ಮುಖಮ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಯಮಳರಿರೆ ಕಂಡು ಸಂಪ್ರೀತಿಯಂ ತಾಪಗೋತ್ತಮನಿತ್ತಮುಪಾಪಪರ್ಮಬಿಡ್ಗಂಗಳಂ (ಪೂ. ೨೦-೧). ೬. ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು : ಎಲ್ಲಿ ಯಮಳರೆ. ಕಾವು ಬೀಳುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ತಮ್ಮಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯ (ಪೂ. ೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಯಮಲಮರ್ದಳ. ಯಮಳಮರ್ದಳ (ನಾ). ಜೋಡಿಸದ್ದಳೆ ; ಮರ್ದಳಿಗಳ ಜೊತೆ : (೪). ಯಮಳಮರ್ದಳ : ಯಮಳಮರ್ದಳ — ಜವಳದ್ದಳೆ (ಪೂ. ೨೨ ಕ್ರೋ). [ಸಂ.]

ಯಮಲಿ (ನಾ). ಬಟ್ಟೆಯ ಎರಡು ತುಂಡುಗಳಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಪೋಷಾಕು. — ಉಡುಪು. [ಸಂ. ಯಮಲೀ]

ಯಮಲೋಕ (ನಾ). ಯಮಧರ್ಮರಾಯನ ಲೋಕ : ನಾನು ಯಜ್ಞ ಬಲಿಯಾಗಿ ಯಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ (ಕಂಠ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಯಮಸಮಾಧಿ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಾಧಿ : ಯಮಸಮಾಧಿಕರಂ ಯಮಸಮಾಧಿಯನೀಶ್ವರನಿಂ ಪರಂ ಪರಂ ಸಮನಿವ ಬಾಣನ ಸುರಗ ಹೃದ್ಯತಬಾಣನೆ ಬಲೆಂ (ಗಣ. ೧-೩೨). [ಸಂ.]

ಯಮಸುತ (ನಾ). = ಯಮಜ ೨ : ಯಮಸುತನನ್ನು ಸತ್ತೆಯೆನುತುಂ ನಿಶಿತಾಶ್ವಮನೇರ್ಚಿಕೊಂಡು ಪಕ್ಷಮನಿರಬಿಟ್ಟಿತ್ತೆ (ಕಂಠ. ೧೨-೧೧೩); ಯಮಸುತನಿಂಬುಕಿಯು ನೆಮಗಿನ್ನು ಮೊಡಂಬಡು ಕೆಂದ ಸಂಧಿಯಂ ಸಮ ಗೋಸಲ್ಯ ಸಂಜಯನವಟ್ಟುವೆ (ಗಣ. ೩-೧೩); ಯಮಸುತನ ರಾಜೀಗ್ರಯಮನವನಿತ್ತಿ (೪೪೪. ೧೩೩-೩). [ಸಂ.]

ಯಮಹರ (ನಾ). ಯಮನನ್ನು ಜಯಿಸಿದವನು ; ಶಿವ ; ಆಮಾನೇತ್ರನು ಯಮಹರನು ಮೃತ್ಯುಧಯಹರನು (ಪೂ. ೪೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಯಮಳ 'ಯಮಲ' ನೋ. ಯಮಳಕಟಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಯಮಳಕಟಕಿ : ಮುಂಡಗಲ್ಯ" (ಪೂ. ೧೩೩). [?]

ಯಮಳಮರ್ದಳ 'ಯಮಲಮರ್ದಳ' ನೋ.

ಯಮಳಿ (ನಾ). (ವಾಂತಿಯೊಡನೆ ಬರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಕ್ಕುಳು : ಅಹಾರವ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ವಮನಾಕಾರವಾಗಿ ಅಗುವ ಬಿಕ್ಕುಳು ಯಮಳಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು (೪೪೪. ೨೪೦). [ಸಂ. ಯಮರಾ]

ಯಮಾನುಗ (ನಾ). ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ಯಮಾನುಗ . . . ತೀವ್ರ ಅಚಿರಂತನವೆಂಬುದು ಮಂತ್ರಿನರಕಂಗಳಂ ಸಂವತ್ಸಮಾಗಿ ಮಾಯಾಬ್ರವೆ ಬರಸುನರಕವಿಹುದು (ಪೂ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಯಮಾನುಜಿ (ನಾ). ಯಮಾನಾ ನದಿಯ ಹೆಸರು : "ಯಮಾನುಜಿಯೆನಲು ಯಮಾನೆಯಕ್ಕುಂ" (ಕುಂಗಣ. ೦೨೨-೦೦).

[ಸಂ. ಯಮಾನುಜಾ]

ಯಮಾನಿ (ನಾ). ಯಮನ ದಿಕ್ಕು : ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕು : ಅಮರಾಸೆಯನು ಹರಿ ಧನು ಯಮಾನೆಯಂ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾನೆಂದು . . . ಆರಂಭ (ಶಾ. ೦-೨೯). [ಯಮ + ಆಸ್ತಿ]

ಯಮಿ (ನಾ). ಇಂದ್ರಿಯನಿಗಿಹ ಮಾಡಿದವನು ; ಸಂಯಮಿ : ತಪಸ್ವಿ : ಯಮಿಗಳುಮಂ ಮೋಹಿತ ವಿಹ್ವಲಮಾಯೆ ಮೋಹಿತ ಗೊ-ವರಂ (ಶಾ. ೬-೬೬) ; ಯಮಿಗಳ ವಿಶಾಮದತ್ತಪ್ರಮುಖಂ . . . ತೋರಿತದಂ (ಪರ್ವ. ೦೬-೪೪) : ಯಮಿಗಳ ಅಂಗಕರಮಂ ಸಮಯಂದತ್ತದೆ ತೋರಿತವು ಚಮರೀಮೈಗಂ (ಪುಣ್ಯ. ೬ ೪೪). [ಸಂ. ಯಮಿನ]

ಯಮಿ (ನಾ). ಯಮಾನಾ ನದಿ. [ಸಂ. ಯಮಿನ]

ಯಮಾನಾನದಿ (ನಾ). ೧. ಭಾರತದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಒಂದು ನದಿಯ ಹೆಸರು : ಯಮಾನಾನದಿ : ತರಂಗಮಾನುಂ ಪಲತಯ ಮನೇಗಂ ಸೋಂಕೆ ವನ ಭ್ರಮಣಪರಿಶ್ರಮಂ ಮುನ್ನಮೆ ಕಳೆದುದು ಬಂದದೊಂದು ಮಂದತ್ತಸನಂ (ಕುಂಗಣ. ೩-೩೬) : ಯಮಾನಾನದಿಯೊಳ್ಳಾ ಘೋರವನ್ನು ತಾಂತು ಮರೀಚಿಕಾಳಮೆಂಬಿನೆಗಂ ತದ್ರಮಣಿಯ ಕಚಮಂ ಲಿಕ್ಕಿದಳವಳನ ನಖಿಸರದಿಂ ಪಧೂಮಗೇಯೊರ್ವಳ್ (ಪುಣ್ಯ. ೪-೨೬). ೨. ಈಡಾ ಎಂಬ ನಾಡಿಯ ಹೆಸರು : ಚಂದ್ರನಾಡಿ : ವಾಮಭಾಗದ ಈಡಾನಾಡಿಯೇ ಚಂದ್ರನಾಡಿಯೆಂದು ಯಮಾನಾನದಿ (ಶಾ. ೩೦. ಯಮಾನ ನಾಡಿ) ಎಂದು ಶೇಳುಡುವುದು (ಕುಂಗಣ. ೨೦೬-೩೪). [ಸಂ. ಯಮಾನಾನದಿ]

ಯಮಾನೆ (ನಾ). ೧. = ಯಮಾನಾನದಿ ೧ : ಕಾಳಿಂದಿ ದಿನಕರಾಕ್ಷರ ಯಮಾನಾಜೆಯನಲು ಯಮಾನೆಯಕ್ಕುಂ" (ಕುಂಗಣ. ೦೨೨-೦೦) ; ಯಮಾನೆಯ ಮಧ್ಯದಲಿ . . . ಸರಸತಿಯ ಸಂಗಮದಲಿ ಮೇರೆಯುವ ಪ್ರವೇಶನುನಿಪುನ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪಟುರಾಭಾಯಯಲ್ಲಪುದು ದೇವಭೂಮಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಕುಂಗಣ. ೦೨. ೨-೨೪-೬). ೨. = ಯಮಾನಾನದಿ ೨ : ಈಡೆಯ ಯಮಾನೆ ಲಿಂಗವೆಯ ಗಂಗಯ (ಕುಂಗಣ. ೪-೪-೦). ೩. ಮರ್ಗಿಯ ಒಂದು ಹೆಸರು. [ಸಂ. ಯಮಾನಾ]

ಯಮೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : "ಅಶ್ವಮಿಟ-ಕೊಸರಿ. ಯಮೆ" (೬೩೦. ೬). [?]

ಯಯು (ನಾ). ೧. ಕುದುರೆ : "ಅರ್ಹ . . . ತುರಂಗಃ. ಯಯುಃ, ಘೋಷಃ, ಪಯುಃ, ವಾಹಃ - ಈ ೧೪ ಕುದುರೆ" (ಕುಂಗಣ. ೭೨-೨೪೨). ೨. ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಕುದುರೆ : ಯಜ್ಞಾಶ್ವ : "ಯಯುಮೆಂಬುದಶ್ವಮೇಧದ ಪಯಮಂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹಯಮುಮಕ್ಕುಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೦-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಯಲ್ಲಕ (ನಾ). ಆತರ : ಕಾತರ : ಉತ್ತಂಠ : ಯಲ್ಲಕಂ ಜಗುಲಲ್ಯು ಮಾರಿಯಲ್ಯು ಮೇಗ್ಗುಶೀಲೆಯಂ ಮಲ್ಲಪಂಚಕ ಲಕ್ಷಯಂ ನಡೆ ನೋಡಲ್ (ಪುಣ್ಯ. ೭-೬೩). [< ಸಂ. ಆಯಲ್ಲಕ]

ಯವ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೋದಿ : ಜವೆಗೋದಿ : ಮೃಗಾಳ ನಾಳದಿಂ ಸಮದ ಸಂಗೀತಗಾಂಗಳಮಂ ಯವಾಳಕೆಗಳೊಳ್ ಸಮದ ಕಟಿಸೂತ್ರಮುಮಂ . . . ತೊಟ್ಟು (ಕುಂಗಣ. ೪-೬೩). ೨. ಉದ್ದವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ : ಅಂಗುಲದ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ : ಯೂಕಮೆಂಟಾಗಲೊಂದು ಯವಮುನುವುದು, ಆ ಯವಮೇಟಾಗ ಲೊಂದುತ್ತಮ ಮಾನಾಂಗಮೊಗುವುದು (ಪುಣ್ಯ. ೩೨೦) : ಎಂಟು ಜೂಗಳಿಂದ ಒಂದು ಯವ (ಯವ-ಮಧ್ಯ) ಎಂಟು ಯವಗಳಿಂದ ಒಂದು ಅಂಗುಲವಾಗುತ್ತದೆ (ಪುಣ್ಯ. ೩೦೪). ೩. ಒಂದು ದೇಶದ ಹೆಸರು :

ಅಳ ಜೋಳ ಮರಳ ಯವ ಬಂಗಾಳ . . . ವಿದರ್ಭಧರಣೀಪಾಲತತಿ ಸಂದೇಶಿದುದು ಸಂಕೇತನಗೊಂದು (ಕುಂಗಣ. ೦-೭ ೦೪). ೪. [ಭೌತಮ] ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಾಗುಳ್ಳ ಗಾಜಿನ ಬಿಲ್ಲು : ಅಂತರ್ಮಕ್ಕ. ಬಹಿರ್ಮಕ್ಕ. ಅಥವಾ ಪೀನಮಧ್ಯವಾದ ಗಾಜು : ಲೆನ್ನ : ಗಾಜಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಯವಗಳನ್ನು (ಫಣಾ) ಜೋಡಿಸಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜೊಡೆದಾಗಿ ಕಾಣುವ ಒಂದು ಉಪಾಯವನ್ನರಿತರು (ಪುಣ್ಯ. ೦೦೨). ೫. [ಸಾಮದ್ರಿ] ಅಂಗೈ ಮೇಲೆ ಜವೆಗೋದಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸುದ್ದೆವಸೂಜಕ ವಾದ ಚಿಹ್ನೆ. ೬. [ಜ್ಯೋತಿ] "ಅಕ್ಕತಿಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು [ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ವಿಳನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಪಗ್ರಹಗಳೂ ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಹತ್ತನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭಗ್ರಹಗಳೂ ಇರುವುದು]" (ಪುಣ್ಯ. ೩೦. ೬-೬೪) : ಉಪಯೋಗಿಸ್ಸದಿಂಫೆ ನಲಿ ಶುಭಗ್ರಹವಂಗುಗಗಂ ಚತುರ್ಥಕರ್ಮದೊರೆ ಪನ್ನಜೋಗಮದು ತದ್ವಿಪರೀತತಯಂ ಯವಂ (ಶಾ. ೦೬-೬). 'ಯವಯೋಗ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯವಕ (ನಾ). ೧. = ಯವ ೧ : (೧). ೨. (ಜವೆಗೋದಿಯ ಬೀದಿ ಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಪ್ರವೃತ್ತಿ : ಮೆಟ್ಟುಪ್ಪು : "ಯವಜಃ. ಯವಕಃ, ಯವಾಹ್ವಾ . . . ಈ ಮೂವು ಯವಕ್ಷಾರ" (೬೩೦. ೦೬೦). [ಸಂ.]

ಯವಕಾರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ (?) : "ಕಾಸಪಾ - ಕಾಸಪ ಪತ್ರ. ಯವಕಾರ. ಎಲಯ" (೬೩೦. ೨೯). [?]

ಯವಕಿ (ನಾ). = ಯವ ೧ : "ಯವ್ಯಂ. ಯವಕ್ಯಂ. ಪಶ್ಚಿಮ್ಯಂ - ಸಿನ್ನ ಕ್ರಮವಾಗಿ . . . ಯಾವ ಭೂಮಿ ಯವಗಳು. ಯವಕಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮಗಳು ಬಳಿಯುವ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆಯೋ ಅದರ ವಸರುಗಳು" (ಪುಣ್ಯ. ೩೬೩). [ಸಂ. ಯವಕ]

ಯವಕ್ಷಾರ (ನಾ). (ಜವೆಗೋದಿಯ ಬೀದಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಪ್ರವೃತ್ತಿ : ಮೆಟ್ಟುಪ್ಪು : "ಯವಪಶ್ಚಿಮ್ಯಂ. ಯವಕ್ಷಾರ" (೬೩೦. ೦೬೦) ; ಹಿಪ್ಪಲಾದಿಗೂ ಪೂಜಯವನ್ನು ಯವಕ್ಷಾರ ಬಿಡು ಸೇವಿಸಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮದ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು (ಪುಣ್ಯ. ೪೯). [ಸಂ.]

ಯವಜ (ನಾ). = ಯವಕ್ಷಾರ : "ಯವಜಃ. ಯವಕಃ. ಯವಾಹ್ವಾ . . . ಈ ಮೂವು ಯವಕ್ಷಾರ" (೬೩೦. ೦೬೦). [ಸಂ.]

ಯವನ (ನಾ). ೧. ವೇಗ : ಶೀಘ್ರತೆ. ೨. ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುವ ಕುದುರೆ. ೩. ವಿದೇಶೀಯನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಪರಂಗಿಯವನು : "ಯವನಃ = ಪರಂಗಿ" (ಪುಣ್ಯ. ೦೬೬). ೪. ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದವನು : ಗ್ರೀಕ : ಇದರಲ್ಲಿ ಯವನರು. ಕಾಂಘೋಜರು. ಪಲ್ಲವರು . . . ಅಂಧರ (೫ ೪೪) ಹೆಸರು ಬರುವುದರಿಂದ ಇದು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದ ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು . . . ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ (ಕುಂಗಣ. ೩೨). ೫. ತುರುಕ : ಮುಸಲ್ಮಾನ : "ತುರುಕಂ ತುರುಷ್ಯಂ. ಯವನ (ಶಾ. ೩೦. ಯಾವನೇ ಜೋನಿಗಂ" (ಕುಂಗಣ. ೦೦೩ ೬) ; ಈ ಮೇಲೆ ಯವನ ನನ್ನು ಯವನ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು (ಕುಂಗಣ. ೧೦). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧೂಪದ್ರವ್ಯ : "ಯವನಃ - ಸಪ್ತರಸ. ಓವ" (೬೩೦. ೦೬೦). ೭. (ಅಲಿ) ಅಭಿಮುಖ : ಕ್ರಿಯೆಯಿಲ್ಲದ ವೈದ್ಯನಾದ ಯವನ (ಪುಣ್ಯ. ೪. ೦೦೫-೨೬೬). [ಸಂ.]

ಯವನಕ (ನಾ). ವಿದೇಶೀಯನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಯವನಃ. ಸಾಗಲಮಂ ಪರನ ಯವನಕರ ನಗರವುಂಟು (ಪುಣ್ಯ. ೩೦೦೨. ೦೬). [ಸಂ.]

ಯವನಾನಿ (ನಾ). ೧. ಯವನರ ಲಿಪಿ. ೨. ಪರಂಗಿ ಹೆಗಸು : ಯವನ ಸ್ತ್ರೀ : "ಯವನಾಣಿ = ಪರಂಗಿತಿ" (ಪುಣ್ಯ. ೦೬೬). [ಸಂ. ಯವನಾನಿ]

ಯವನಾಲ. ಯವನಾಳ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೃಣಧಾನ್ಯ :
(೧). ೨. ಜೋಳ. ಯವನಾಳ : ೨. "ಯವನಾಳಮಾ ಕಳಕಮನ
ಜೋಳಮಕ್ಕುಂ" (ಪುಂಗಣ. ೧೦೦-೩). [ಸಂ.]

ಯವನಾಳ 'ಯವನಾಲ' ನೋ.

ಯವನಿ (ನಾ). ೧. ಯವನರ ಹೆಂಗಸು : ಯವನೀಮುಖಾಬ್ಜಮಧು
ಪಾಟವಮಂ ಸೇನಾನಿ ಕಳೆದಂ (ಪುಂಗಣ. ೧೦-೨೨); ರ್ಭಾರದ
ರ್ಭಾರಿಯ ಜವನೀಯಾಂತು ನರ್ತಿಸುವ ಯವನಿಯವನಿದು ಕೆರದ
ಪೂಜಾರಿಯಂತೆ ಸುಮನೋಜ್ವಲಮಾಡಿದಾ . . . ಮುಂಗಾರ್ ಮೊದಲ್
(೨.೧೫೩. ೩೦ ೩೧). ೨. ಪರದೆ : ಜವನಿಕೆ : ತೆರೆ. [ಸಂ. ಯವನೀ]

ಯವನಿಕೆ (ನಾ). ೧. = ಯವನಿ ೧. ೨. ಪರದೆ : ತೆರೆ :
ಜವನಿಕೆ : "ಅಪಟಲ . . . ಯವನಿಕಾ ತಿರಸ್ಕರಣೆ- ಈ (೫) ತೆರೆ"
(ಪುಂಗಣ. ೩೨-೩೩); ನವಮೇಧಧನಿ ಪುಷ್ಕರಧನಿ ಲಸತ್ತಾರಾಳಿ
ಪುಷ್ಕೋಪಮಾರವಿಲಾಸಂ ರಂಜರಾಂಬುಧಂ ಯವನಾವಿನ್ಯಾಸಂ (೧೦೭.
೩-೩೨); ಗಗನಗಂಗಾತಟೋದ್ಭವಮಾಳವನಮೋ ವಿದ್ಯುಸ್ಕಟಿಮರ್ಕುರ
ಯ[ಪುಂಗಣ. ೩೨]ನಿಕೆಯೋ . . . ಎನೆ ನೆಗೆದುದಳಿವ್ಯಾಪಾಳಂ ಮೇಘ
ಪಾಳಂ (ಪುಂಗಣ. ೪-೩೦). [ಸಂ. ಯವನಿಕಾ]

ಯವಫಲ (ನಾ). ೧. ಬಿದಿರು : "ವಂಶ . . . ಯವಫಲಃ, ವೇಣುಃ,
ಮಸ್ತೂರಃ, ತೇಜಃ-೧೦ ಬಿದಿರು ಹುರುಗಳು" (ಪುಂಗಣ. ೧೪೯).
೨. ಕೊಡಲಿಗೆ : ಕುಟಜ ವೃಕ್ಷ. ೩. ಪುಷ್ಕವೃಕ್ಷ. ೪. ಈರುಳ್ಳಿ.
[ಸಂ.]

ಯವಯೋಗ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] "ಲಗ್ನ ಮತ್ತು ಸಪ್ತಮ ಸ್ಥಾನ
ಗಳಲ್ಲಿ ಪಾವಗ್ರಹಗಳೂ ಚತುರ್ಥ ಮತ್ತು ದಶಮ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ
ಶುಭಗ್ರಹಗಳೂ ಇದ್ದರೆ ಯವಯೋಗ" (ಪುಂಗಣ. ೧೩-೩ ೧೩೪).
'ಯವಯೋಗಜ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯವಯೋಗಜ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಯವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು :
ಮುಖಜ . . . ಯವಯೋಗಜಂ ಶಿಶುತಯೋ ವೈದ್ಯತ್ವದೋ ದಾಖ
ಭಾಜನಕ್ಕುಂ (ಪುಂಗಣ. ೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ಯವಶ್ವ (ನಾ). ಮೇವು : ಹುಲ್ಲು : "ಘಾಸಃ, ಯವಶ್ವ-ಈ ೨ ದವಸಂ"
(ಪುಂಗಣ. ೩೨-೩೩); ವನದಲಿ ಪುಲಿಯಲು ಗೋಧನ ಕುಲಕಿ ಯವ
ಸಾಂಬುಗೋಗವೆ (ಪುಂಗಣ. ೩-೪). [ಸಂ.]

ಯವಹಿತ್ರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆವಳಿಬ್ರವ್ಯ : ಯವಹಿತ್ರೆ.
ಚಿಹ್ಮದ ಈ ಎರಡನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಲು ಇರುಳುಗಣ
ಮಾಣ್ಣಂ (ಪುಂಗಣ. ೩೩). [?]

ಯವಾಗು (ನಾ). ಬಾರ್ಲಿ ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯದ ಅಥವಾ ಅನ್ನದ
ಗಂಜಿ : "ಗಂಜಿ ಯವಾಗು" (ಪುಂಗಣ. ೪೨-೪); "ಯವಾಗುವೆ
ಗಂಜಿ" (ಪುಂಗಣ. ೩೩-೪). [ಸಂ. ಯವಾಗು]

ಯವಾಗ್ರಜ (ನಾ). = ಯವಗ್ರಾಃ : "ಯವಗ್ರಾಃ, ಯವಾಗ್ರಜಃ,
ಪಾಳೆ - ೩ ಯವಗ್ರಾಃ ಪರಾಳು" (ಪುಂಗಣ. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಯವಾನಿ (ನಾ). ೧. ಅಜವಾನ : ಓಮ : "ಜೋಪಾರನಾಮಂ
ಯವಾನಿನೀಲ" (ಪುಂಗಣ. ೪೦-೪೧); "ಯವಾನಿ-ಓಮ. ರಸದಾಳಿ,
ಅಜವೋದ" (ಪುಂಗಣ. ೧೩೦). ೨. ತುರುಕರ ಹೆಣ್ಣು : ಯವನ ಸ್ತ್ರೀ :
"ಯವಾನಿ-ತುರುಕಿಕೆ" (ಪುಂಗಣ. ೧೩೩). [ಸಂ. ಯವಾನಿ]

ಯವಾನಿಕೆ (ನಾ). = ಯವಾನಿ ೧ : "ಅಜವೋದಾ, ಅಗ್ರಗಂಧಾ,
ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಭಾ, ಯವಾನಿಕಾ-೪ ಅಜವೋದದ ಹಸುಗಳು. ಓಮ
ಕಾಳು" (ಪುಂಗಣ. ೧೪೩). [ಸಂ. ಯವಾನಿಕಾ]

ಯವಾಶ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ನಸಗಿನ್ನು :

"ಯಾಸಃ, ಯವಾಶಃ . . . ದುರಾಲಫಾ - ೧೦ ಶಿಲಿಕಸಂಧಿ ಹಸು
ಗಳು" (ಪುಂಗಣ. ೧೩೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಖದಿರವೃಕ್ಷ.

೩. ಬೇವಿನ ಮರ : "ಯವಾಶಃ - ಬೇವೆ" (ಪುಂಗಣ. ೧೩೦). [ಸಂ.]

ಯವಿಷ್ಯ (ನಾ). (ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ) ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯವನು :
ಕಿರಿಯ ಸಹೋದರ. [ಸಂ.]

ಯವೀಯಾಣ (ನಾ). = ಯವಿಷ್ಯ : ಯವೀಯಾಣ್-ಯವೀಯಾಣನು,
ಯವೀಯಾಣ್, ಯವೀಯಾಣಿ (ಪುಂಗಣ. ೧೦೩). [< ಸಂ. ಯವೀಯಾಣ್]

ಯವೈ (ನಾ). ಜವಗೋದಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿ : "ಜವಯ
ಕೀರ್ಯಾ ಯವಯಕ್ಕು" (ಪುಂಗಣ. ೨೩-೩). [< ಸಂ. ಯವೈ]

ಯವೈ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೋದಿ : ಜವಗೋದಿ : "ಜಾವೆ
ಯನಲು ಜವೆ" (ಪುಂಗಣ. ೧೦೩-೩); ಆಳಗಿವೈಯಂ ದು [ಪುಂಗಣ. ೩]
ವೆಗೆ ಗೋದುವೆಯಂ ತೆರಗಕ್ಕೆ ಕತ್ತಿಯಂ . . . ಪುತಿ ಮಾಡಿದನೋರ್ವ
ಜೀವನಂದೇಕೆಯೊ ಮೂಫರಾಳರ್ (ಪುಂಗಣ. ೧೦ ೧೦); ಯ
[ಪುಂಗಣ. ೩]ವೆ ದಿವೈ ಪಧಿ ಪಾಲಿಪಾಕುಕುಮಂ ಸಿದ್ಧಿರ್ಥವನಾರ್ಯಾಕ್ಷತಂ
. . . ಎಂಬವನು ತೆಕ್ಕನೆ ತಿವಿ ಪೊಂಬಿಯಗಂ ಚಿಲ್ವುದುದು (ಪುಂಗಣ.
೧೦-೧೧); ಯವಮನ್ನು ಚಳಿ ಅಕ್ಕಿ ಮಾಡಿ ಕುಮರಗೆ ತಿನ್ನಿಸುವುದು
(ಪುಂಗಣ. ೩೨-೩). ೨. ಉದ್ದವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ :
ಅಂಗುಲದ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ : ಮೂಟಾತಿಲೋದುವ
ಯವೆ . . . ಆ ಯವ ಮೂಟ ಸೇರಿಸಿ ತಡಗುಲುವ ಸಾಲ್ವ
ಕೂಡಲು ಮುಟ್ಟಿ (ಪುಂಗಣ. ೩೩-೪); ಆ ಯೋಕವೆಂಬದರೆ ಒಂದು ಯವ
ಯೋಕೋಯುದು (ಪುಂಗಣ. ೩೩-೪). ೩. ಒಂದು (ಗೋದಿ ಕಾಳಿನಷ್ಟು)
ತೂಕದ ಪ್ರಮಾಣ : ಯವ ಸಾಲ್ವ ಬಿದಿರು ಸಮೂಹ ಗಾತ್ರದಿಂದವ
ತವಕೆ ತೂಕ ತಂದಿಲ್ಲ ಪ್ರಮಾಣದೊಳಿಲ್ಲ ತವೆ ಮೌಲ್ಯ ಪನ್ನರದು
ಪದಿನಾರು ವಿಕತಿಯೋನುವೂ ಪೆಕ್ಕದವನು (ಪುಂಗಣ. ೩-೩೩).
[ಸಂ. ಯವ]

ಯವೈ (ಗು). ೧. ಜವಗೋದಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ .
ಹಿತವಾದ. ೨. ಜವಗೋದಿಯನ್ನು ಬಿತ್ತಿದ. (ನಾ). ೩. ಜವಗೋದಿ
ಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿ : "ಜವಯ ಕೀರ್ಯಾ ಯವವೆಂಬುದು"
(ಪುಂಗಣ. ೨೩-೪); ಲೀಲೆಯನದಣಿ ನೆಲಂ ಪರಿಪಾಲಿಸುವವ ಕಣ್ಗೆ ನಾಡೆ
ಮೌದ್ಗಂ ಮಾಪ್ಪಂ ಶಾರ್ಲೆಯಂ ವೈಯೆಯಂ ತೈಲಿನಂ ಕೌದ್ರವೀಣ
ಮೌಮಂ ಯವೈ (ಪುಂಗಣ. ೧-೧೦). [ಸಂ.]

ಯವೈನ (ನಾ). ಹರೆಯ : ಪ್ರಾಯ : ತಾರುಣ್ಯ : ನಿಮ್ಮ ರೂಪಂ
ಯವೈನಮುಂ ಲಾವಣ್ಯಮುಮಂ ಕಂಡೆ (ಪುಂಗಣ. ೩೩-೧೦); ಆ ಯವೈನ
ದೊಳವರ ಜಂಕಂ ಕರಂ ಪೊಪತು (ಪುಂಗಣ. ೩೩-೪-೫). 'ಜವೈನ'
ಪರಾ. [< ಸಂ. ಯವೈನ]

ಯವೈನಶಾಲಿ (ನಾ). ತರಣ : ಯುವಕ : ದೊಡ್ಡವನಾದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ
ಯವೈನಶಾಲಿಗಳಾಗಿರುವರೇಕೆರು . . . ಅಮಿತವ್ಯಯ ಮಾಡಿ
ತಪ್ಪಕ್ಕಿಡಾಗುವರಲ್ಲವೇ ? (ಪುಂಗಣ. ೩, ೨). [< ಸಂ. ಯವೈನಶಾಲಿನ್]
ಯವೈನಿಗ 'ಜವೈನಿಗ' ನೋ.

ಯವೈನಿಕತೆ (ನಾ). ಹರೆಯ : ತಾರುಣ್ಯ : ಯವೈನಿಕತನದಲ್ಲಿಯೇ
ಆ ಹಾತಿಗೆ ರಾಸಫವೆಂದೇ ಅಧಧಾನವಹುದು (ಪುಂಗಣ. ೧೦-೩).

[ಯವೈನಿಗ (< ಜವೈನಿಗ) + ತನ]

ಯವೈನೆ 'ಜವೈನೆ' ನೋ.

ಯತ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಾತಿ : ಕೀರ್ತಿ : 'ಪೊಲೋ' ನೆಗಟ್ಟು
ಪಂಡಿತಕಳೊಡನೆ ವಾದಗಿಯು ಗಿಲ್ಲು ದಡದಿಗಿಳೊಳೆಲ್ಲಿ ತನ್ನ
ವಾಂಡಿತ್ತದ ಮಹಮಂ ಪರಿಸಿ (ಪುಂಗಣ. ೩೪-೨೦); ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಯತವೆ

ಬೊಲೆತಾಗಿ ಸಂತೋಷವಾಗರವಲ್ಲಿ ಮಿಮುಷ್ವದಾ . . . ಮಂಕು ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿ (ಸರ್ಗ. ೧೦೬). ೨. ಗೆಲವು : ವಿಜಯ : 'ಯಶಂಬಡೆ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಯಶಸ್ಸು]

ಯಶಂಬಡೆ (ಶ್ರೀ). ಗೆಲವನ್ನು ಗಳಿಸು : ವಿಜಯಿಯಾಗು : ಒಡನೆಯವ ರೊಂದೆ ಮುಖ್ಯವೆಡೆಯಾಗದೆ ಪೊಗಲು ತಾಗಿ ತಲ್ಲಣವಾದ ಯಶಂ ಬಡೆಂದು ಗೊತ್ತಿ (ಸರ್ಗ. ೨೧, ೨೨, ೨೩ : ೨೦ : ೨೨ : ೨೩). [ಯಶ + ಪಡೆ]

ಯಶಃಪಟಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ : ಧಕ್ಕೆ : ಮದನೆಯುಣ ಪಟಪದ್ದನಿ ಪದಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟರನ ಕೊಳವುಂ ಪದಯಕ್ಕೆಯ್ದುದುಲ್ಲ ದಿವ್ಯವಚನಂ (ಕಂಠ. ೧-೨೨). 'ಯಶೋದುಂದುಭಿ' ಹೋ. [ಸಂ.]

ಯಶಃಪಿಂಡ (ನಾ). ೧. ಕೀರ್ತಿಯ ಸಮೂಹ. ೨. ಆತಿಶಯವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನು : ವಿಪ್ರಳಯಕೃಷ್ಣಾಂಡಂ ಪೂಜ್ಯವೆವಮಾ ಕ್ಷತ್ರಧಾಮಧಾಮಂ ತಾನಾ ನೃಪಮತಂ (ಕಂಠ. ೧-೨೨). [ಸಂ.]

ಯಶಸ್ವರ (ಗು). ೧. ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತರುವಂತಹ : ಶ್ರೇಯಸ್ವರವಾದ. (ನಾ). ೨. ಶ್ರೇಯಸ್ವರವಾದುದು : ಅವವಾದಮಪ್ರಮ ಕಡೆಪಾಪ ವಾದರು ಅಮ ಮುಗತಿ ಯಶಸ್ವರವ (ಕಂಠ. ೨೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಯಶಸ್ವೀರ್ತಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ವಿಪ್ರತ್ತಿರಡು ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಜೀವನಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿ ಹಬ್ಬುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕೃತಿ . ಅನ್ಯತರ ವೇದನೆಯ . . . ಬಾದರಯಃಪ್ರೀತಿರಾಜ್ಯಗೋತ್ರ ತೀರ್ಥಕರ ಸಾಮಂಗಳೇವ ಪದಮೂಜಂ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಮಂ ನಿರ್ಮೂಲಂ ಕಿರಿಸಿ (ಕಂಠ. ೨೬-೨೭ ಪ) : ವೇದನೆಯ . . . ಯಶಸ್ವೀರ್ತಿಯಪ್ರೀತಿ ನಿಮಗಾ ನಿಜ್ಯಗೋತ್ರಂಗಳೆಂಬಿಲ್ಲತ್ತರಡುಂ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಂ ದೂರೀಕೃತಂ ಮಾಡಿ (ಕಂಠ. ೨೮-೨೯ ಪ). [ಸಂ.]

ಯಶಸ್ವಂಭ (ನಾ). ಗೆಲುವಿನ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಕೆಲವು : ವಿಜಯಸ್ವರಭ : ನೀಮುಂ . . . ಇಲ್ಲಿಯ ವೇದವಿಜ್ಞಾನಿ ನಿಜಸ್ವರಭಂ ಯಶಸ್ವಂಭಮಂ (ಕಂಠ. ೩೦-೩೧). [ಸಂ.]

ಯಶಸ್ವಿ (ಗು). ೧. ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆದ : ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ. ೨. ಆತ್ಮತ್ವಮವಾದ. (ನಾ). ೩. ಗೆಲುವನ್ನು ಪಡೆದುದು : ಜಯಪ್ರದವಾದುದು : ನಮ್ಮ ಚಲಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಪದ್ಧಿರಕ್ಕಿ ಕಡಿಮೆ ಪಾಡುಗಳಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೩೩). [ಸಂ. ಯಶಸ್ಸು]

ಯಶಸ್ವಿ (ನಾ). ಕೀರ್ತಿ : ಪ್ರಾತಿ : ಯಶಃ, ಯಶಸ್ಸು : ತೇಜಃ, ತೇಜಸ್ಸು : ವಯಃ, ವಯಸ್ಸು (ಕಂಠ. ೩೩ ಪುಟ). ೪. ವಿಗಳು ಬೆಳಗಿದ ರಾಜರ ಯಶಸ್ಸು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಕಂಠ. ೩೩). [ಸಂ. ಯಶಸ್ಸು]

ಯಶೋದುಂದುಭಿ (ನಾ). ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಾರುವ ವಾದ್ಯ : ವಿಜಯ ದುಂದುಭಿ : ಪ್ರಕಟ ಯಶೋದುಂದುಭಿ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಪದುಂದುಭಿ ಪತಿಚರಣಕಮಳಧಂಗಂ ಪಂಚಂ (ಕಂಠ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಯಶೋದೆ (ನಾ). ೧. ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವವಳು. ೨. ಕೃಷ್ಣನ ಸಾಕುತಾಯಿ : ನಂದಗೋಪನ ಹೆಂಡತಿ : ಮತ್ತೊಂದು ಸಮಯದೊಳ ಪಾಲ್ಗೊಡಿಯಲೊಲ್ಲದಾಳುಗಟ್ಟುವ ದಾವೋದರನಂ ಯಶೋದೆ ಕಂಡು (ಕಂಠ. ೩೫-೩೬ ಪ) : ಯಶೋದೆ ನಿನ್ನ ಕಂಠಗೆ ವಿಷುರೂಪವೆ (ಕಂಠ. ೩೭-೩೮ ಪ). ೧. ೨ : ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಗಡ ನಂದನೋ ಮನೋಹರ ಶ್ರೀಧನವತಿ ಕೊಂಡು ಮೊದಲೊಂದಿದ . . . ಭವತ್ಪತಿ ಯಶೋದೆ ಕುಲಕ್ಕೆ ಯಶೋದೆಯಲ್ಲಳೇ (ಕಂಠ. ೩೯-೪೦). [ಸಂ. ಯಶೋದಾ]

ಯಶೋಧನ (ನಾ). ಕೀರ್ತಿಯೇ ಧನವಾಗಿರುವವನು : ಮಹಾಪ್ರಾತಿ ವಂತ : ಒಜುವನಾಜಿಶ್ರಾಂತನಂ ಯಶೋಧನನಿಜಾಯಂ (ಕಂಠ. ೪೦-೪೧). [ಸಂ.]

ಯಶೋಧರ (ನಾ). ೧. ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದುದು. ೨. [ಜೈನ] ಅರಾವತ್ತುಮೂರು ಇಂದ್ರಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧. ಜುತು. ೨. ವಿಮಳಂ . . . ೩೬. ಯಶೋಧರಂ . . . ಅವವತ್ಯಮೂಜಂ ಇಂದ್ರಕಂಗಳ ಮೊಗ್ಗಲ್ (ಕಂಠ. ೨೦-೨೧). [ಸಂ.]

ಯಶೋಧಿ (ನಾ). ಅಧಿಕವಾದ ಪ್ರಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನು : ಕುಲಜ ನೀತನೆ ಪಂಡಿತನೀತನುಜ್ವಲಯಶೋಧಿನೀತನೆ (ಕಂಠ. ೧-೨೩). [ಸಂ.]

ಯಶೋನಿಧಿ (ನಾ). ಕೀರ್ತಿಗೆ ನೆಲೆಯಾದವನು : ಮಲ್ಲಪಾರ್ಯನು ಮುದಾತ್ತಯಶೋನಿಧಿಪನ್ನಮಾರ್ಯನಂ ಸವಿ ತವದಂಕಂ ಪೊಲಿಸಿದರ್ (ಕಂಠ. ೨-೨೩) : ಆ ಯಶೋನಿಧಿಗೆ ಮಲ್ಲಭೂಮಾದಳ ವಾಯುವೇಗೆ (ಕಂಠ. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಯಶೋನಿಳಯ (ನಾ). ಯಶೋನಿಧಿ : ಪ್ರಕಟ ಯಶೋನಿಳಯಂ ತಂತಿಕಚೂಡಾಮಂಗಳಂ . . . ಆಕಳಂಕದೇವರ್ (ಕಂಠ. ೧-೩೪). [ಸಂ. ಯಶೋನಿಳಯ]

ಯಶೋಭಾಗಿ (ನಾ). ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವನು : ಕಾದಿ ರಾಜಪುತ್ರರೊಳ . . . ಏಂ ಭೀಷಂ ಯಶೋಭಾಗಿಯೋ (ಕಂಠ. ೧-೩೪). [ಸಂ. ಯಶೋಭಾಗಿನ]

ಯಶೋರ್ಥಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಬಯಸುವವನು : ಧರ್ಮ ಪುತ್ರನಪ್ಪ ಯುಧಿಶ್ಠಿರಂ ಧರ್ಮಾರ್ಥಿಯುಂ ಯಶೋರ್ಥಿಯುವಾಗಿ ರಾಜ ಸೂಯಯಾಗಂ ಮಾಡಲುಮೋಗಂಗಳೆಯ್ಯು (ಕಂಠ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ. ಯಶೋರ್ಥಿನ]

ಯಶೋವಂತ (ನಾ). ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದವನು : ಯಶೋವಂತನಾಗುಂ, ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರನಾಗುಂ, ಮಹಾತ್ಮಾಗಿಯಾಗುಂ (ಕಂಠ. ೩೪). [ಸಂ. ಯಶೋವಂತ]

ಯಶೋವತಿ (ನಾ). ಪ್ರಾತಿಯಿಂದ ಕೊಡಿದುದು : ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಡಿದುದು : ದ್ವಾರವತಿಯುಂ ಯಶೋವತಿಯಾದ ಮಹಾಪ್ರಾಣ ವಾಯುತು (ಕಂಠ. ೩೫). [ಸಂ. ಯಶೋವತಿ]

ಯಶ್ವಿ (ನಾ). ೧. ಕೋಲು : ಬಡಿಗೆ : ತ್ರಿಕೂಲಂ ಕೊಡೆಯ ಕಾವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಂಗಳಂ ಯಶ್ವಿಯಾಗು . . . ಮಹಾವೃದ್ಧನಾಗಿ (ಕಂಠ. ೩೬-೩೭) : ದರ್ಶನಂ ಮುಂದಾಗಾದ ಗಂಪರನಿಪರ ಪಳವರಂದು ಸಮ್ಯಕ್ ಕಾವ್ಯಮಂ ರಚಿಸಿದರ್ಥೋ ದಿವ್ಯಮಂತ್ರಂ ಕರ್ಪು ಯಶ್ವಿ ವಾಗ್ಯಧನಂಗಳ ತಮಗಿರೆ (ಕಂಠ. ೩೮-೩೯). 'ಅಂಧಯಶ್ವಿ' ಪರಾ. ೨. ಕಂಬ : ಸ್ತಂಭ. ೩. ಗದ : 'ಯಶ್ವಿಃ, ಪಶುಶಃ . . . ಗದಾಪಂಡಿ, ಚಕ್ರಂ - ಇವು ಮೊದಲಾಗುವುಳ್ಳ ಕೆಯ್ಯುಗಳ ಭೇದಂಗಳ' (ಕಂಠ. ೩೯-೪೦) : ಕುಮಾರನಂ ಯಶ್ವಿ ಮುಕ್ತಿ ಪ್ರಹಾರಾದಿಗಳಂ ಗಲ್ಪಿದೊನನಿತ್ತಿಕೊಂಡು (ಕಂಠ. ೪೦-೪೧). ೪. ಬಾವುಟದ ಕಂಬ : ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ. ೫. ಕಾಂಡ : ದಂಟು. ೬. ಮರದ ಕೊಂಬೆ. - ರೆಂಬೆ. ೭. ಕತ್ತಿಯ ಹಿಡಿ. ೮. ದಾರ : ಎಳೆ. ೯. ಮರಣ ಹೊಂದಿದವರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸ್ಮಾರಕಸ್ತಂಭ. ೧೦. ಮುತ್ತು ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಸರ. - ಹಾರ : 'ದೇವಸ್ತಂಭಂ ಯಶ್ವಿ ಶತಾವಸ್ತಂಭಂ' (ಕಂಠ. ೪೧-೪೨) : ಕೃವಲ್ಲದೊಧರಮಾ ಮತ್ಪ್ರೀತಹಾರಯಶ್ವಿ . . . ವಿದ್ಯಾನಿಲ ಪಾಟಕಂ ನಂದಿ ಮತ್ಪ್ರೀತವ್ಯೋರಾಗದೊಳ (ಕಂಠ. ೪೨-೪೩). ೧೧. ದೇವವೂಡೆ : ದೇವತಾರ್ಚನೆ : 'ಇಶ್ವಿಃ, ಯಶ್ವಿಃ . . . ಯಜ್ಞಂ - ಈ ೧೦ ದೇವರ ಪೂಜೆ' (ಕಂಠ. ೪೩). ೧೨. ತಳು ವಾದುದು : ತಳಿಗೆ ಇರುವುದು : 'ಅಂಗಯಶ್ವಿ' ಪರಾ. ೧೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀನಸ್ಯ : ಅತಿಮಧುರ : 'ಯಶ್ವಿ - ಮುಕ್ತಿಮಧುಕ' (ಕಂಠ. ೪೪). [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞಕೆ (ನಾ). ೧. ಕೋಲು ; ಬಡಿಗೆ. ೨. (ಒಂದೆಳೆಯ) ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ : 'ವಿಕಯಜ್ಞಕೆ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಯಜ್ಞಕಾ]

ಯಜ್ಞಮಧು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ. [ಸಂ.]

ಯಜ್ಞಮಧುಕ (ನಾ). = ಯಜ್ಞಮಧು : "ಮಧೂಕಯಜ್ಞಃ, ಮಧುಯಜ್ಞಕಾ - ಈ ಯಜ್ಞಮಧು ಯಜ್ಞಮಧುಕ" (೭೫೦. ೦೩೦); ದ್ರಾಕ್ಷೆ ಮಧು ಮಿಂಡರ್ಕರೆ ಗೋಕ್ಷೀರು ಯಜ್ಞಮಧುಕಮಿಷ್ಠ ಪಿತ್ತಹರಂ (೪೫೫. ೭.೪೩). [ಸಂ. ಯಜ್ಞಮಧುಕಾ]

ಯಜ್ಞ (ನಾ). ಯಾಗ ಮಾಡುವವನು ; ಯಜ್ಞ ಕರ್ತ. [ಸಂ.]

ಯಸ (ನಾ). ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರು ; ಕೀರ್ತಿ : ಯಸ್ಯವಲ್ಲಾತಂ (೨೫೩೩. ೫೭-೬, ೪೩-೪ : ೪೭೦). 'ಜಸ್ಯ' ಪರಾ. [\leq ಸಂ. ಯಸಾ]

ಯಜ್ಞಾದ್ಯ, ಯಜ್ಞಾದಿ, ಯಜ್ಞಾದ್ಯ (ನಾ). ಪಾಲಸ್ತೈನ್ ಅಥವಾ ಇಸ್ರೇಲ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಒಂದು ಕುಲದ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಆ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಪಶ್ಚಿಮದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಪಾರ್ಶ್ವೀ ಜನರೂ ಕೆಲವೊಂದಿ ಜನರೂ (ಯಜ್ಞಾದ್ಯರೂ) ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ (ಕೂಟಾ. ೬೦) ; ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಯಜ್ಞಾದ್ಯ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೫೩). ಯಜ್ಞಾದಿ: ಯುನಾನಿಯರ ಮೂಗು ಒಂದು ತೆರನಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ರೋಮನರ, ಯಜ್ಞಾದಿಯರ, ನೀಗೋಗಳ ಮೂಗುಗಳು ಬೇರೊಬ್ಬರ ಯಾಗಗುತ್ತವೆ (೫೩೦೪. ೨೦೦). ಯಜ್ಞಾದ್ಯ : ಇದೂ ಯಜ್ಞಾದ್ಯರ ಇವನೋನುಭವಪರಾಧವಂ ಕಾಣೆ (ಗೋ. ೨-೦೩೩) ; ಯಜ್ಞಾದ್ಯರು, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತರು ಇವರ ವಿಷಾ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಜನಾಂಗ ದವರಲ್ಲಿ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು (೫೩೦೪. ೦೪೪).

[← ಕೀಟಾ. ಯಜ್ಞಾದಿ ; ಕ್ಯಾಟನ್. ಇದೊಂದು ಸ್. / ಇಂ. ೨೦೪]

ಯಾ, 'ಯಾವುದು' ಪರಾ.

ಯಾ (ಅ). ಅಥವಾ : ಇಲ್ಲವೆ : ಅಥ ವಾವತಿ ಯಾ ಸಮಾಧಾನವು ಗ್ರಾಮ ಮುನುಭಂಡ . ನಮೂದು ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು (ಗ್ರಾ. ೫೪. ೨೪).

[← ಪಾರ. ಹಿಂ. ಪರಾ. ಯಾ]

ಯಾಂಡು (ನಾ). ವರ್ಷ ; ಸಂವತ್ಸರ : ಶ್ರೀರಾಜೇಂದ್ರಚೋಲದೇವರು ಯಾಂಡು ೧೯ ದಾಪದಾ ಸಕವಿಶ್ವ ಕೃಷಿಸಮಯ . . . ಪುಷ್ಯಕಿವಾರದನ್ನು (೬೪೫. ೦೪೪೦. ೫೩-೬; ೧೦೩೦) ; ಶ್ರೀ ರಾಜೇಂದ್ರಚೋಲದೇವರ್ಗೆ ಯಾಂಡು ಇವೃತ್ತ ನಾರಾಪದ (೦೪೫. ೨೩೦೪. ೦೪-೬; ೧೦೩೦). "ಇಯಾಂಡು", 'ಎಡು' . . . ಮೊನೆಯೇಡು' ಪರಾ.

[ದೇ. ೫ ತಮಿ. ಯಾಂಡು ; ಮಲ. ಒಯ್ವಿ ; ತೆಲು. ವಡು]

ಯಾಂತ್ರಿಕ (ಗು). ೧. ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಯಂತ್ರದಿಂದ ತಯಾರಾದ ; ಯಂತ್ರಸಿದ್ಧವಾದ. (ನಾ). ೩. (ಭೂತ. ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಪೀಡಾ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ) ಯಂತ್ರ ಬರೆದು ಕಟ್ಟುವವನು : ಯಾಂತ್ರಿಕನ ಯಂತ್ರ ಮಂತ್ರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪಿಶಾಚಿಸ್ಥನ ಪಿಶಾಚಿಯು ಪಲಾಯನ ವಪ್ಪ ತೊನಂತೆ (೫೫೫. ೪. ೦೪-೪೦). ೪. (ಅಲಾ) ಯಂತ್ರದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಿಕೆ ; ಯಾವ ವಿವೇಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; ಮಾಢ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಯೋಗಮತವಲ್ಲ (೫೫೫. ೦೦೯). [ಸಂ.]

ಯಾಕೂತ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಬಣ್ಣದ ರತ್ನ ; ಮೂಡಕ್ಕೆ ; ಪದ್ಮರಾಗ. ೨. ಬೂದಿ ಬಣ್ಣದ ರತ್ನ : ಯಾಕೂತಾ ಅರ್ಜುನ್ ಸ್ವಟಿಕರೂಪವಾದ ಸುಧಾರಣಾ ಖನಿಜವು ; ಇದಕ್ಕೆ ಬೂದಿ ಬಣ್ಣವಿರುವುದು (ಮುಂಜಾ. ೬-೫೩). ೩. ನೀಲವರ್ಣದ ಹರಳು : ಇದರೊಳಗೆ (Quartz) ನೀಲವರ್ಣವು ಮಿಶ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ಯಾಕೂತವೆನ್ನುವರು (ಮುಂಜಾ. ೬-೨೩೯).

[← ಅರ. ಹಿಂ. ಪರಾ. ಯಾಕೂತ ; ಪಾರ. ಯಾಮೂತ]

ಯಾಕೆ 'ಏನ್', ಪರಾ.

ಯಾಗ (ನಾ). ೧. ಯಜ್ಞ : ಕೃತು : ದಿವಿಜಾವಗೆ ನೋಡೆ ಕೂಡ ಕರ್ವಡರ್ವಣೆಯಾದುದು ಯಮುನೆಗ್ಗದ ಯಾಗದ ಧೂಮದೇಬ್ಬಿಯೋ (ಕೂಟಾ. ೬-೩೩) ; - ವಿಗಡ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಕಲ ರಾಯರು ಪಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೩೪). ೨. ದೇವಪುಜೆ : ಭಗವದರ್ಚನೆ : "ಯಜ್ಞಃ, ಯಾಗಃ . . . ಯಜ್ಞಂ, ಈ ೧೦ ದೇವಪುಜೆ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬೪). [ಸಂ.]

ಯಾಗಕುಂಡ (ನಾ). ಹೋಮಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯ ಕುಂಡ ; ಅಗ್ನಿಕುಂಡ ; ಯಜ್ಞಕುಂಡ ; ಯಾಗಕುಂಡವನು ಬೇಗನೆ ಸುಡು (ಕೇ. ೧೦೦. ೨೨-೪). [ಸಂ.]

ಯಾಗಗರ್ವಾ (ಕ್ರಿ). ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡು : ಯಾಗಗರ್ವಾಂ ಸ್ಥಪತಿ ಯಕ್ತು (ಕೂಟಾ. ೬೬-೦೪). [ಯಾಗ + ಕರ್ವಾ]

ಯಾಗದೀಕ್ಷೆ (ನಾ). ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು : ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆ : ಯಾಗದೀಕ್ಷೆಯ ನೈವ ಮಂತ್ರವಾರಿಷ್ಠಾತನಾಗಿ ಬಳಕೆ . . . ಹಮಮಂ ತರಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೪-೦೩). [ಸಂ. ಯಾಗದೀಕ್ಷಾ]

ಯಾಗದ್ವೇಷಿ (ನಾ). ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವೈರಿಯಾದವನು : ಯಜ್ಞವಿರೋಧಿ ಯಾದವನು : ಈದು ಭನವೇ ಕೃಷ್ಣ ಯಾಗದ್ವೇಷಿಗಳು ಒಂದಾಗಲೆವಗನ್ನೆ ಸರೇ ವರರಾಜಕೂಮಾರರ ಕೆ ಸಂಸ್ಥಾನ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೫). [ಸಂ. ಯಾಗದ್ವೇಷಿ]

ಯಾಗಧ್ವಂಸಕ (ನಾ). ಯಜ್ಞವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವವನು : ರಾಕ್ಷಸ ಇವ ನಿಷ್ಕಂಠಯನು ಮಿಡುವಲಿ ಯಾಗಧ್ವಂಸಕನ ನೆಟ್ಟ ಮುರಿವುಪಾಯವ ಕಾಣೆ ನಾನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೪). [ಸಂ.]

ಯಾಗವೈ (ನಾ). ಕೃಷ್ಣನ್ನು ಸೀಳಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉಳಿ : (೧). [?]

ಯಾಗಮಂಟಪ (ನಾ). ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚಪ್ಪರ : ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಾಗಬೇಕು . . . ಯಾಗಮಂಟಪಮಂ ಮಾಡು (ಕೂಟಾ. ೬-೩೩). [\leq ಸಂ. ಯಾಗಮಂಡಪ]

ಯಾಗರಕ್ಷೆ (ನಾ). ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯವು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಕಾಪಾಡುವುದು ; ಯಜ್ಞರಕ್ಷಣೆ : ಪರಮಾಣಂದ್ರರ ಯಾಗರಕ್ಷೆ ಬಲವಳಿಯುತಿದೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೬-೦೦). [ಸಂ. ಯಾಗರಕ್ಷೆ]

ಯಾಗವ್ರತ (ನಾ). ಯಜ್ಞದ ಆಚರಣೆ ; ಯಾಗಕರ್ಮ : ಅಹು ಯಾಗವ್ರತಕ್ಕೆ ಭಂಗವ ತಂದು ಬೇಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೩೬). [ಸಂ.]

ಯಾಗಶಾಲೆ (ನಾ). ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಲು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಚಪ್ಪರ ; ಯಜ್ಞಶಾಲೆ : ಪುರೋಹಿತಾನುಪುತಮಿಂ ಸುಲ್ಗಾಪದವಳೆಯೋ ಯಾಗಶಾಲೆಯಂ ನೇರ್ಪಡಿಸಿ . . . ಯಾಗಂಗಳಂ ನೆರೆಯುಸುತಿದರ್ಕ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೬-೪). [ಸಂ. ಯಾಗಶಾಲಾ]

ಯಾಚಕ (ನಾ). ೧. ಬೇಡುವವನು ; ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವವನು : ಯಾಚಕ ವಾಚಕ . . . ಸಮಸ್ತಜನಕ್ಕೂ ಬೇಡಿದುದೆಂ ಕೊಟ್ಟು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೩೩ ೪); ರತುಸಂಭಾರವನು ತೆಗೆತಗಿಸಿ ಮನದಳೆಯ ಯಾಚಕರಿಗುತ್ತದನೆನಗೆ ಜಗ್ಗಿಸಲಳವೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೦೪). ೨. ತಿರುಕ ; ಭಿಕ್ಷುಕ : ಯಾಚಕ ನಡಿಸೆಂದು ಕನವರಿಸಿ ಯಾಚಲು ಪಾಚಿಕೊಂಡಂತೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬೪೬). [ಸಂ.]

ಯಾಚಕತ್ವ (ನಾ). ಬೇಡುವಿಕೆ ; ಯಾಚನೆ : ಸ್ಥಲಜ್ಞಾನ ಯಾಚಕತ್ವವು ಸ್ಥಲಭೂತನ ಮುಟ್ಟಬಲ್ಲದಿ (ಕೂಟಾ. ೬-೩೨). [ಸಂ.]

ಯಾಚನಕ (ನಾ). = ಯಾಚಕ ೧ : "ವನೇಪಕಃ ಯಾಚನಕಃ, ಮಾರ್ಗಣಃ, ಯಾಚಕಃ, ಅರ್ಥಿ - ೫ ಕೇಳುವವನ ಹೆಸರು : ಬೇಡುವವನು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩೬). [ಸಂ.]

ಯಾಚನೆ (ನಾ). ಬೇಡುವಿಕೆ; ಬೇಡಿಕೆ; ಪ್ರಾರ್ಥನೆ: "ಅರ್ಥವಾ, ವಿಷಯ, ಯಾಚನಾ, ಯಾಚನಾ, ಪ್ರಾರ್ಥನಾ, ಅರ್ಥವಾ-ಈ ೬ ಬೇಡುಹ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫-೨೦೫); ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಯಾಚನೆಯ ಮಾಡಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನವ ಕೊಡು (ಕಳುಹಾ. ೪೪-೦೩). [ಸಂ. ಯಾಚನಾ]

ಯಾಚಿತ (ಗು). ೧. ಬೇಡಿದ; ಕೇಳಿಕೊಂಡ; ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಬೇಡಿ ಪಡೆದುದು; ಭಿಕ್ಷೆ; ಮೃತಮನೆ ಪಡೆಗುಂ ತಾಂ ಯಾಚಿತಮುಂ ಮತ್ತಮೃತಶಬ್ದಮುಂ ಘಡೆಗುಮಯಾಚಿತಮುಂ (ಕಪುಕೋ. ೦೩೪-೦೦೯). ೩. ತಿರುಪೆ; ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿ. [ಸಂ.]

ಯಾಚಿತಕ (ನಾ). ಬೇಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದುದು; ಕೇಳಿ ಪಡೆದುದು: "ಯಾಚಿತಕಂ, ಯಾಚಿತಕ ಅಪ್ಪ-೨ ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು" ಎರವು ತಂದದ್ದಕ್ಕೂ ಹಸರು" (ಸಿಂಧು. ೨-೨೪). [ಸಂ.]

ಯಾಚಿಸು (ಕ್ರ). ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳು; ಯಾಚನೆ ಮಾಡು; ಅಲಸದ ಯಾಚಿಪುದಕ್ಕಂ . . . ಅರ್ಹರ್ ಪಾರ್ವರ್ (ಪುಷ. ೧೦-೪೯); ನರರುಮಂ ಯಾಚಿಸದ ಭಾಷಯಾತರಜನಕಿ ಕೈಮುಗಿಯದದು ಎಲ್ಲರದ ಭಾಷೆ (ಕುಶ. ೬-೬); ಯಾಚಿಸದನಂಗುಂ ಸುತನುಕುಳಂದೆನಗೆ ಸೂಚಿಸದನೀ ದ್ವಿಜಂ (ಕೈಟಾ. ೨-೪೯). [(ಸಂ. ಯಾಚನೆ) + ಇತ್ಯು]

ಯಾಜ (ನಾ). ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವವನು; ದೋಷಭಯದಲಿ ಸಕಲ ವಿಪ್ರಶ್ರೇಣಿಯರೆ ಯಾಜೋಪಯಾಜರು ಪ್ರಾಣಿಸ್ವರೂಪರಾಗಿ ಮಾಡಿದರು ಮಹಾಶಕ್ತವ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೬೦). [ಸಂ.]

ಯಾಜಕ (ನಾ). ೧. ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವವನು; ಯಾಗಕರ್ತ. ೨. ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವನು; ಯಜ್ಞಪುರೋಹಿತ; ಯುಕ್ತಿಕ್ಕು; ಯಾಜಕಂ ತಾನಪ್ಪನಧರಕಿ (ಕೈಟಾ. ೨-೩೩); ಈರ್ವೈರ್ ಯಾಜಕರೋರೊಂದು ದೇವೋರ್ ಸಾಮಾನ್ಯಮಂ ಮಾಡುತುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬-೪); ೩. ಧರ್ಮಗುರು; ಪೂಜಾರಿ; ನಿನ್ನ ಜನಪದವೆ ನಿನ್ನ ಯಾಜಕರನಗೆ ನಿನ್ನನೊಪ್ಪಿಸುವಂತೆ ನೀನೇನೆ ಗೆಯ್ಯೆ ? (ಗಾಢ್ಯಾ. ೨-೦೨೩). [ಸಂ.]

ಯಾಜನ (ನಾ). ೧. ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವಿಕೆ; ಯಜ್ಞ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸುವಿಕೆ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಪಕ್ಷಿಮರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಭವಿಷ್ಯದ್ವಿಜನವರ್ಗಧ್ಯಯನಾಧ್ಯಾಪನ ದಾನಪ್ರತಿಗ್ರಹ ಯಜನ ಯಾಜನ ವಿಶಿಷ್ಟವೃತ್ತಿಯುಮಂ . . . ನಿಜಾಸಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪-೬೩); ಯಜ[ನಯಾ]ಜನಾಧ್ಯಯನಾಧ್ಯಾಪನ ದಾನ ಪ್ರತಿ ಗ್ರಹ ಧ್ಯಾನವ್ಯವಹರತುಂ . . . ಅಪ್ಪ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಗ್ರಹಾರಂ ಪೂರಿ ಯೂರಿದೆಯ ಪ್ರಮುಖಾಪಾರ್ವಮ್ ಪಾಜನಂಗಳ ದ್ವಿಶ್ರೀಪಾದಂಗಳ ನೂರಾಧಿ (ಪಾಶ್ಯಾ. ೪, ೪೪೪-೨೩ : 1097). ೨. ಅರ್ಚನೆ; ದೇವಪೂಜೆ: "ಇಷ್ಟಂ . . . ಯಾಜನಂ . . . ಯಾಜ್ಯಂ-ಈ ೧೦ ದೇವಪೂಜೆ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦). [ಸಂ.]

ಯಾಜಮಾನ್ಯ (ನಾ). ೧. ಯಜ್ಞಕರ್ತನಾಗಿರುವಿಕೆ; ಹಂದಿದ ಸಮೀಪ ನಾಲೇಪದ ಹೊದವ ಕೈಪಾಪದ ಹೂಗ್ರದಲೆಸು ಸಾರಂಗಶೃಂಗದ ಯಾಜಮಾನ್ಯದಲಿ . . . ಅಂಶವೇದಿಗುಂಕದನು ಮಹಿಪಾಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೨೪); ಯಾಜಮಾನ್ಯದೊಳಸವ ಭೂಪಾಲನಂ ಕಂಡು ವಾಜಿಗಳನೊಪ್ಪಿಸಿ ಪದಾಂಬುಜಕಿ ಪೊದಮಟ್ಟಿದ (ಕೈಟಾ. ೩-೨೪). ೨. ಒಡೆತನ; ಯಜ ಮಾನಿಕೆ; ರಾಮಾಯಣದ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಯಾಜ ಮಾನ್ಯವನ್ನು ಕೈ ಕುಟುಂಬದ ಮೊದಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂಥವೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫); ಈ ಮನೆಯ ಸ್ವಾಮಿತ್ವ, ಯಾಜಮಾನ್ಯವಲ್ಲ ತನ್ನ ಪಾಲನದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೬); ತಾಯಿ ರೋಗದಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹತ್ತಿ ಮಲಗಿದ್ದಳು; ಅದರಿಂದ ಅವಳೇ ಯಾಜಮಾನ್ಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಯಾಜಿ (ನಾ). ೧. ಯಾಗ ಮಾಡಿಸುವವನು; ಯಜ್ಞ ಪುರೋಹಿತ: ಅಂದ' ಯಾಜಿಗೆ ದಾಹ್ಯಯಜ್ಞದಲೇನಾ ಪುಲ (ಗಾಢ್ಯಾ. ೦೬-೪೦); ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನಿಗಿಗೆ ಕರೆತಂದುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಯಾಜಿಗಳ ಸ್ಥಳವೆಂದು (ಕೇಶವಾ. ೦೫೯). ೨. ಪೂಜಿಸುವವನು; ಅರ್ಚಕ: "ಯಾಜಿ, ಯಾಜಿ, ಯಾಜಿ . . . ಯಾಜುಜಾಕಿ - ಈ ೭ ಪೂಜುಮಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬೦). ೩. ಯಜ್ಞ; ಯಾಗ. ೪. = ಯಾಜಕ ೧. 'ಸೋಮಯಾಜಿ' ಹೋ. [ಸಂ.]

ಯಾಜ್ಯ (ಗು). ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ; ಯಜ್ಞದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ. [ಸಂ.]

ಯಾಜ್ಯವಲ್ಯಸ್ತುತಿ (ನಾ). ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹಕ್ಕೊಂಬತ್ತು ಸ್ತುತಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಯಾಜ್ಯವಲ್ಯ ಎಂಬ ಮುನಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತುತಿ: ಯಾಜ್ಯವಲ್ಯಸ್ತುತಿಯು ವಿಷ್ಣುಸ್ತುತಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನದಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫೦). [ಸಂ.]

ಯಾಜ್ಯಸೇನಿ (ನಾ). ಯಜ್ಞಸೇನನಂಬ ನಾಮಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ದ್ರುಪದರಾಜನ ಮಗಳು; ದ್ರೌಪದಿ: ಯಜ್ಞದೇವೀಸಂಭವೆಯಂ ಯಾಜ್ಯಸೇನಿಯಂ . . . ಎನಿಸಿದ ಪಾಂಚಾಲರಾಜತನೂಜಿ ಪಮಾನ ತನೂಜನಲ್ಲಿಗೆ ವಂದು . . . ನೊಂದು ನುಡಿಯಿ (ಗಾಢ್ಯಾ. ೦-೩೩ ಕ). [ಸಂ. ಯಾಜ್ಯಸೇನಿ]

ಯಾಜ್ಯಕ (ಗು). ೧. ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ. (ನಾ). ೨. ಯಜ್ಞ ಕರ್ತ; ಯಾಜಕ: ಯಜ್ಞ ರಿಪುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ವರಯಾಜ ಕರಿಗಾಚಾರ ಹೀನರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೩೨). ೩. ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿಸುವವನು; ಯಜ್ಞಪುರೋಹಿತ. ೪. (ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವ) ಅರಳಿ, ಮುತ್ತುಗಳ ಮೊದಲಾದ ಮರ: "ಯಾಜ್ಯಕ-ಅರಳಿ, ಮುತ್ತುಗಳ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬೨). [ಸಂ.]

ಯಾಜ್ಯೇಯ (ಗು). ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ; ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ: ಇದಿಗರ್ ಸಮಯಂ ಯಜ್ಞೇಯಾಶ್ರಮಂ ಪೂಜ್ಯಕ್ಕೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬-೪). [ಸಂ.]

ಯಾಜ್ಯ (ಗು). ೧. ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಯಾಗ ಮಾಡಲು ಅರ್ಹನಾದವನು; ಯಜ್ಞಕರ್ತ: "ಯಾಜ್ಯ ಯಾಜನಕಿ ಎರಿಸುಪೊದಂಗಿರಸು ಸುತಂ ಪೂಜ್ಯನೆಯ್ಯಾ ಕುಲದವರ್" (ಕೈಟಾ. ೩-೨೪). ೩. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಾಗಿ ಯಜ್ಞಮಾಡುವವನು. ೪. ಅರ್ಚನೆ; ದೇವಪೂಜೆ: "ಇಷ್ಟಂ ಇಷ್ಟಿ: . . . ಯಾಜ್ಯಂ-ಈ ೧೦ ದೇವಪೂಜೆ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೬೦). [ಸಂ.]

ಯಾಗ (ನಾ). ಯಾನ; ಸಂಚಾರ: ಜಗಪ್ರವಾಸದ ಏಗಪ್ರಯಾಣ ಗುಹ್ಯಾತ್ ಗುಹ್ಯತರಂ ಈ ಯಾಗ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೬-೩೩). [< ಪ್ರಾ. ಯಾಗ./ಸಂ. ಯಾನ]

ಯಾತ್ 'ವಿತ್ಯ' ನೋ.

ಯಾತ್ಯ (ಗು). ೧. ನಡೆದ; ಮುಂದೆ ಚಲಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಹೋಗು ಎಕೆ; ಹೋಗುವುದು; ಗಮನ: 'ಯಾತಾಯಾತ್' ಪರಾ. ೩. ಅಂಕುಶಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಆನೆಯನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡೆಸುವುದು: "ಅಂಕುಶ(ವಾ)ಚಾರಣಮಂ ಯಾತಮೆಂಬುದು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೬-೩೯). ೪. ಕಾಲಾಳು; ಪದಾತಿ: "ಯಾತಂ ಪದಾತಿಕಂ ಪಾಯದಳ ಪತ್ತಿ ಪಾದಾತಂ ಪದಾಜಯ ಪದಿಕನವೆ ಕಾಲಾಳ" (ಮಾಣಾ. ೩೩-೨೬). [ಸಂ.]

ಯಾತಕೆ 'ವಿನ್' ಪರಾ.

ಯಾತಕ್ಕೆ 'ವಿನ್' ಪರಾ.

ಯಾತನ (ನಾ). ತೀವ್ರವಾದ ಹಿಂಸೆ; ಯಾತನೆ: "ಆ ಯಾತನಂ ಕಾರಣಂ ಪಂಡಿತೇ(ನಿ)ಯನಿಕ್ಕು" (ಪೂರ್ವಾ. ೦೦೬-೦); ಪೂಜ್ಯರ ಹಾದಿಗಳ ಜಿಲ್ಲೆ ಅಂತಹನ್ನ ಮಾತನದಿ ನೀ ಕಪ್ಪುಪಟ್ಟಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೦೪-೩).

[ಸಂ. ಯಾತನಾ]

ಯಾತನೆ (ನಾ). ತೀವ್ರವಾದ ಹಿಂಸೆ.-ಪಾಠ: ಉತ್ಕಟವಾದ ದುಃಖ: "ಯಾತನೆ ಗುರುಪಾದನ" (ಪೂರ್ವಾ. ೨೦-೦೦); ನಮ್ಮ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಚುಚ್ಚಿದರೆ ತಾನೆ ಯಾತನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ? (ಪೂರ್ವಾ. ೨. ೦೫); ಅವಳು ಅನುಭವಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯಯಾತನೆ ಮನಸ್ಸು ಮರಮಾತಲೂ ಸಹ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ (ಪಾಶಾ. ೦೦೯).

[ಸಂ. ಯಾತನಾ]

ಯಾತನೆಗೊಳ್ (ಶ್ರೀ). ತೀವ್ರವಾದ ಬಾಧೆಗೊಳಗಾಗು.-ಮೇದನೆ ಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸು: ಮನೆಯಿಂದೂ ಮಕ್ಕಳಿಂದೂ... ತಾವೆ ತ್ರಯದೊಳೆ ಕುದಿದು ಬಿತ್ತಿದು ಪಾದಿದು ಯಾತನೆಗೊಂಡು ದೇವ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨). [ಯಾತನೆ + ಕೊಳ್ಳೆ]

ಯಾತಯಾಮ (ಗು). ೧. ಓದು ರಾತ್ರಿಯಷ್ಟು ಪಳೆಯದಾದ: ತಂಗುವಾದ. ೨. ಹಳಸಿದ; ಕೆಟ್ಟಹೋದ: ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ವಾದ. ೩. ವಯಸ್ಸಾದ: ಜೀರ್ಣವಾದ: ಶಿಥಿಲವಾದ. (ನಾ). ೪. ಹಳಸಿಹೋದುದು: "ಯಾತಯಾಮಂ - ಹಳಸಿ ಹೋದದ್ದು. ಅನುಭವಿಯಾದ್ದು: ತಿಂದು ಜೀರ್ಣವಾದದ್ದು" (ಪೂರ್ವಾ. ೧೦೬). ೫. ಮುದುಕ: ವೃದ್ಧ: "ಯಾತಯಾಮಂ ವೃದ್ಧಂ ಸ್ವವಿರಂ ತಾಂ" (ಪೂರ್ವಾ. ೩೬-೩೬). [ಸಂ.]

ಯಾತವ್ಯ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದವನು: ಶತ್ರು: ಆತನನ್ನೆದುರಲು (ವ್ಯಾಸರು) ಯಾತವ್ಯರುಮಾಜ್ಞೆ ವಿಧಾನ ಸ್ಥಾನಮಾಪ್ತ ನಮ್ಮ ಕಾದುದು ನೋಡುವುದು ವ್ಯವಹಾರಮಾನನು ಮಮಾಸನಮಾಜ್ಞೆವಿಧಾನಗಳಿಗೇ ವಿಧೇಯಂ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು... ನಡೆದು (ಪಾಶಾ. ೨-೩೩-೩). [ಸಂ.]

ಯಾತಾಯಾತ (ನಾ). ಹೋಗುವುದು ಮತ್ತು ಬರುವುದು: ಸಂಚಾರ: ಓಡಾಟ: ಯಾತಾಯಾತ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲೆನು. ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಲ್ಲೆನು (ಪೂರ್ವಾ. ೩೦); ಊರ ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾತಾಯಾತ ಒಂದು ಒಗ್ಗುಯಾಗಿ ಏತೇ ಹೋಗಿದೆ (ಪೂರ್ವಾ. ೧). [ಸಂ.]

ಯಾತಾ (ನಾ). ೧. ದಾರಿ: ಪ್ರಯಾಣಿಕ. ೨. ರಾಕ್ಷಸ. ೩. ಪಿಶಾಚಿ. ೪. ಮಾಟ; ಮಾಯಾವಿದ್ಯೆ. ೫. ವೈಯಕ್ತಿಕ ದಿಕ್ಕಿನ ಅಧಿಪತಿ: ನಿಯತಿ: "ಯಾತಾ, ಯಾತಾಧಾನ, ಕ್ರವ್ಯಾತ್, ರಾಕ್ಷಸ, ರಕ್ಷಸ್" . . . ಕೃಕಸೇಯು. - ಈ ೯ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಯ ಪದಂ" (ಪೂರ್ವಾ. ೦೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಯಾತಾಧಾನ (ನಾ). ೧. = ಯಾತಾ ೨: "ರಕ್ಷ: ಕೋನಪ ನೈಯಾತ ರಾಕ್ಷಸವೈಯಾತ ಯಾತಾಧಾನ ಕ್ರವ್ಯಾದ ಕ್ಷಣದಾಪರಂಧು ಸಮಾಕರ್ಷಣಂ ನಿಶಾಟಿ ಪರ್ಯಾಯಂಗಂ" (ಪೂರ್ವಾ. ೧-೨೨). ೨. = ಯಾತಾ ೩. ೩. = ಯಾತಾ ೩: "ಯಾತಾ, ಯಾತಾಧಾನ, ಕ್ರವ್ಯಾತ್, ರಾಕ್ಷಸ, ರಕ್ಷಸ್" . . . ಕೃಕಸೇಯು. - ಈ ೯ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಯ ಪದಂ" (ಪೂರ್ವಾ. ೦೩-೩೪); ಯಾತಾಧಾನ ಕುದೇರ ಕಪ್ಪರ ಮುತ್ತಗೂ ಕರ್ತನಲಿ ಸುಮಂ ನೋಡಾತ ಚಕ್ರರಥಾದಿ ಗಂಧರ್ವರು ವಿಪ್ರವಲಿ ಭೂತಗಮನಯಿರಿ . . . ನಾರದಾದಿ ಮಹಾತಪ್ಪುಗಳತ್ತಾಯಿತು (ಪಾಶಾ. ೨-೨೨-೨). [ಸಂ.]

ಯಾತ್ಯ (ನಾ). ೧. = ಯಾತಾ ೧. ೨. ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುವವನು: ಸಾರಥಿ. ೩. ನೆಗಣ್ಣೆ: ಓರಗಿತ್ತಿ: "ಯಾ(ತಾ)ತ್ಯವೇಯು ಮಗವೇಯು" (ಪೂರ್ವಾ. ೧೧-೩೨). [ಸಂ.]

ಯಾತ್ಯ (ಗು). ೧. ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವ: ನರಕಯಾತನೆಗೆ

ಗುರಿಯಾಗುವ. (ನಾ). ೨. ನರಕಯಾತನೆಗೆ ಈಡಾದ ಜೀವ: ಪ್ರೇತ: "ನಾರಣಾ, ಪ್ರೇತಾಃ, ಯಾತ್ಯಾಃ, ಅತಿವಾಹಿಣಾ - ಈ ೪ ಪರಕರಂ" (ಪೂರ್ವಾ. ೦೦೩-೩). [ಸಂ.]

ಯಾತ್ರಾದಾನ (ನಾ). ೧. (ರಂಜನಂ ತನ್ನ) ಪ್ರಯಾಣದ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ (ಸಮಾಧಾನಗಳ) ದಾನ: ಭಾರ್ಯೆಯನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರಿಗೆ ಅನೇಕ ಧನಗಳನ್ನು ಯಾತ್ರಾದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು . . . ಹಸ್ತಿನಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨೩). ೨. ರಥೋತ್ಸವದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಯು ಕೊಡುವ ದಾನ: (೧). [ಸಂ.]

ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿ (ನಾ). ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ದರ್ಶನಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೊರಟವನು: ಯಾತ್ರಿಕ: ಅನಂತರ ಕೃಷ್ಣಜೀವರಾಯನು ವಾನಪ್ರಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದವನಂತೆ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಯಾದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೧೦).

[ಸಂ. ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿ]

ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ (ನಾ). ಪೂಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ: ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳ: ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ: ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಜನರು ಹೋಗಿ ಬರುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಕುವುದು (ಪಾಶಾ. ೧೦).

[ಸಂ. ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ]

ಯಾತ್ರಿಕ (ನಾ). ೧. ಯಾತ್ರಿ ಮಾಡುವವನು: ದಾರಿಕಾರ: ಪ್ರವಾಸಿ: ಯಾತ್ರಿಕರು ಮೈಸೂರು ತುಂಬುವ ಕಾಲ ತಪ್ಪಿದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರವಿಲ್ಲ (ಪೂರ್ವಾ. ೩೨೬). ೨. = ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿ: ಮೂವರು ಯಾತ್ರಿಕರೂ ಒಬ್ಬರ ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿಬ್ಬರು ನೋಡತೊಡಗಿದರು: (ಪೂರ್ವಾ. ೩). [ಸಂ.]

ಯಾತ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಪಯಣ: ಪ್ರಯಾಣ: "ಯಾತ್ರಿ ಪ್ರಸ್ಥಾನಮನಿ ಪಯಣಮದು" (ಪೂರ್ವಾ. ೩೩-೩೩); ಮಂದಹಾಸದಲಸುರರಿವು ನಗುತ್ತದ ನೆಲ್ಲಿಗೆ ಯಾತ್ರಿ ಕೊಪಿಸುವಂವಾರೊಡನೆಲಲು (ಪೂರ್ವಾ. ೦೦-೩೨-೩೦): ಅಜ್ಜನ ಮನೆಯ ಯಾತ್ರೆಯು ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು (ಪೂರ್ವಾ. ೨೬೬). ೨. ಪೂಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ದರ್ಶನಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯಾಣ: ಇಂದು ನಾಳೆಯನುತ್ತ ಯಾತ್ರಿಗೆ ಒಂದವರ ಬೀಳ್ಕೊಡದೆ ಪರಮಾನಂದವನು ನಿತ್ಯಾತ್ಮ ಕೃಷ್ಣನು ಸಲಿಸುವನು ಜಗತಿ (ಪೂರ್ವಾ. ೦೦-೩೩-೩೩); ಯಾತ್ರಿಗೆ ಬರುವವರನ್ನು ಬೇಡವೆಂದಾರ? (ಪೂರ್ವಾ. ೨೦೫). 'ಕಾಶೀಯಾತ್ರಿ', 'ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಿ' ಪರಾ. ೩. ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಸೈನ್ಯ ಹೊರಡುವುದು: ಕಾಳಗ ಅಥವಾ ಧಾಳಿಗಾಗಿ ಶಿಷ್ಟನಿಂದ ಹೊರಡುವ ದಂಡಯಾತ್ರಿ: ಪ್ರಸ್ಥಾನ: "ಯಾತ್ರಾ, ಪ್ರಜ್ಞಾ, ಅಭಿನಿವಾರ್ತಣಂ, ಪ್ರಸ್ಥಾನಂ, ಗಮನಂ, ಗಮಾ - ೬ ಜಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೊರಟ ಆರೂಪ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಪದರುಗಳು" (ಪೂರ್ವಾ. ೨೬೬). ೩. (ಯಾವುದಾದರೂ ದೇವತೆಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಸಲದಂತೆ ನಿಯತಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ತೀರಿನ) ಉತ್ಸವ: ಜಾತ್ರೆ. ೪. ಮೆರವಣಿಗೆ: ವಾದಿತ್ರಾರಾಜಂ ವಂದಿವ್ಯಂದದ್ವನಿ ಜಮಜಮಾಕೋರಾಹುಲಂ ಮಂಗಳಾಲಂಕಾರಂ ಯಾತ್ರೋತ್ಸವ ಪ್ರಸ್ತುತಮನಿ ತರ್ವಂ ರಾಗದಿಂ ರಾಜರಾಜಂ (ಕಂಠ. ೦೬-೧೬); ಉಚಿತಕ್ಕೂ ಪೂಜಾರಿತ್ . . . ಬಂಧುರಂ ವಂದನಾ ಯಾತ್ರೋತ್ಸಾಹನಿವೇದಕಂ ಕನಕೋಣಾಪಾತಭೇರೀದವಂ (ಕಂಠ. ೨-೦೦೯). ೫. ಅನುಸರಣೆ: ಹಿಂಬಾಲಿಸುವುದು: "ಅನುಸುಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಯಾತ್ರಾ ಎಂಬುದು" (ಪೂರ್ವಾ. ೦೩-೩೨). ೬. ಜೀವನೋದಾರ: ಜೀವನೋಪಾಯ. ೭. ಪದ್ಧತಿ: ಸಂಪ್ರದಾಯ: ರೂಢಿ.

[ಸಂ. ಯಾತ್ರಾ]

ಯಾತ್ರಾತ್ಮ (ನಾ). ನಿಜಸ್ಥಿತಿ: ಸ್ವಭಾವ: ಸ್ವತಂತ್ರವಿಷಯವಾಗುವ ದಾ ನವ್ಯವಾಗುವ ಸ್ವಭಾವರಹಿತವಾಗಿ ಜೀವಾದಿಪದಾರ್ಥಯಾತ್ರಾತ್ಮ

ವಗಮಂ ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನಂ (ಅಂತ್ಯ. ೧೦-೩೩ ಪ). [ಸಂ.]

ಯಾಥಾರ್ಥ (ನಾ). ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ : ನಿಜಸ್ಥಿತಿ : ಯಾಥಾರ್ಥವೆಂಬ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆ ಸ್ವತಃಗ್ರಾಹ್ಯ (ಅಂತ್ಯ. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ಯಾದ್ಯ (ನಾ). ಮರವನ್ನು ಹತ್ತುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಇಲಿ : ಎಳಸಲುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಯಾದ ಕೂಡಿದು ಉದಯಿಸಿದ್ದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೦).

ಯಾದ್ಯ (ನಾ). ಕ್ರೂರವಾದ ಜಲಚರಪ್ರಾಣಿ : "ಅಂಭಶ್ಚರೋಗ್ರಸತ್ತಂ ಯಾದಂ" (ಮುಕ್ತ. ೨೨-೪). [< ಸಂ. ಯಾದ್ಯ]

ಯಾದ್ಯ (ನಾ). ನೆನಪು : ಸ್ಮರಣೆ ; ಜ್ಞಾಪಕ : ತರ್ಕ ಮತ್ತ ಯಾದ ಹಚ್ಚಿ ಶೋಧ ಮಾಡಿ ಕೀಳತೀನಿ ಒಂದ ಸೋಕಾ (ಕುಷ್ಠ. ೪೨) ; ಒಂದಿಷ್ಟು ಯಾದ ಇರಲಿ ಅವರ ಅನ್ವದ್ಧ (ರಾಜ. II, ೪೨೨).

[← ಪಾಠ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಯಾದ್]

ಯಾದಾಪತಿ (ನಾ). ರಿ. ಸಮುದ್ರ ; ಕಡಲು : "ಸಮುದ್ರಃ, ಅದ್ವೈತಃ... ಯಾದಾಪತಿಃ, ಅಪಾಂಪತಿಃ - ರಿಷಿ ಸಮುದ್ರದ ಹೆಸರುಗಳು. ಅಂದರೆ ಕಡಲು" (ಅಂತ್ಯ. ೩೩). ೨. ವಶ್ಯಮದಿಶ್ವಾಲಕ : ವರುಣ : ದಂತಪುತ್ರಂ... ವನಮಾಲಾಸ್ತದನಂಧು ಯಾದಾಪತಿಯನ್ನರಿದ್ರಿಯಂ ಅದ್ವಿಧರನಂಧು ಪವಮಾಪನನವಮಾನಿದುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೩೩ ಪ). [ಸಂ.]

ಯಾದಗಾಂ (ನಾ). ನೆನಪು : ಸ್ಮೃತಿ : ಈ ಮಿತ್ರತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರಕವಾಗಿ ನಡೆದು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಯಾದಗಾಂ ಗುಪ್ತಾ ದೋಷಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕೀಳುತ್ತೇವೆ (ರಾಜ. ೪೨). [← ಪಾಠ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಯಾದಗಾಂ]

ಯಾದವ (ಗು). ರಿ. ಯದುವಿನಿಂದ ಬಂದ ; ಯದುವುಳ್ಳ ಸೇರಿಂದ : ಯಾದವವಂಶದೊಳ್ ನೆಗಲ್ಪಿ ಚಕ್ರಧರಂಗಿ ಮುರಾಂತಕಂಗೆ... ಸೇನಮ ನಿಷ್ಕರಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೩೩). (ನಾ). ೨. ಯದುವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ದಸ್ತರವ್ಯವಾಳದಾಂ ಮುನ್ಯಾದವಂ ಯಾದವಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩) ; ಯಾದವರು ಕೌರವರೊಳುಂಟೆ ಭೇದ (ಕುಶಾ. ೧-೨೭).

೩. ಕೃಷ್ಣ : ಯಾದವ ನೀ ಬಾ ಯದುವುಲವಂದತ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೩). ೪. ಹೊಯ್ಯಳವಂಶ ಮತ್ತು ಆ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ಸಕನಿಬ ಯಾದವಂ ಪುಯ್ಯನಾದಂ (ಅ. ೪. ೧೦೩. ೧೩೩-೧೦ : 11೩೩). 'ಯಾದವಕುಲ' ವರಾ. ೩. ಸೇವ್ಯವಂತದವನು : ಈ ಪ್ರಕಾರ ಯಾದವ ಅರಸರು ಕೋಟಿಕದ ಉತ್ತರಧಾಂಗವನ್ನು ಶ್ರೀ. ೧೩೧೦ನೇ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಆಳಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೦).

ಯಾದವಕುಲಂ = ಯಾದವರ ಒಡೆಯ ; ಕೃಷ್ಣ : ಅವಧಾನ ಜೀಯ ನಮ್ಮ ಪೊಳಲ ಪೊರೆಗೆ ಯಾದವರೊಡೆಯನಿಂದ ಬಂದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪೩). [ಸಂ.]

ಯಾದವಕುಲ (ನಾ). ರಿ. ಯಾದವರಲ್ಲಿಯೇ ಉಂಟಾದ ಜಗಳ, - ಹೊಡೆದಾಟ. ೨. (ಅಲಂ) ಅಂತಃಕುಲಕ : ಒಳಜಗಳ : ಈ ಯಾದವ ಕುಲದಿಂದ ಅವರೊಡನೆ ಹತರಾದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೩). [ಸಂ.]

ಯಾದವಕುಲ, ಯಾದವಕುಳ (ನಾ). ರಿ. ಯಾದವರ ವಂಶ : ಯದುವ ಕುಲ. ೨. = 'ಯಾದವ ೩ : ಯಾದವಕುಲದ ಸಿಂಹಿಯಾದವನು ಪಾಲಕುಲದ ಹಯಸಂತ್ರಯಂ ಸಾಧಿಗಳ ರೂಪದ್ರರಸಾಧಿಗಳಂ ತಂಜಾಗಿ ನಟ್ಟುವಸ್ತುವಳಿಗಳ' (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೪). ಯಾದವಕುಳ : ೩. = ಯಾದವಳಿ : ದ್ವಾರಾವತೀಪುರದೊಳಿಲ್ಲದ ಯಾದವಕುಳುಂಬದ್ದುಮಣಿ... ವಿಧರ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನದೇವಂ (ಅ. ೪. ೩೩೦. ೧೪೪-೨ : 11೩೩). [ಸಂ.]

ಯಾದವಕುಳ : 'ಯಾದವಕುಲ' ನೋ.

ಯಾದವ್ಯ (ಗು). ರಿ. ಯಾದವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. (ಅಲಂ) ಅಂತಃಕುಲಕ : ಒಳಜಗಳ : ಅದೊಂದು ಯಾದವಿಯ ಪರಿಣಾಮ ಏವಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). [< ಸಂ. ಯಾದವೀಯ]

ಯಾದವ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಯದುವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಳು. ೨. ವಸುದೇವನ ಸಹೋದರಿಯೂ ಶಿಶುಪಾಲನ ತಾಯಿಯೂ ಆದ ಸಾತ್ವತಿ : ದಿಗ್ವಿಲಾಸ - ದುಃಖಿಕೊಂಡ ಯಾದವಿಯು ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ವರವನ್ನು ಕೇಳಿದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೪). ೩. ದುರ್ಗ ; ಪಾರ್ವತಿ. ೪. ಕುಂತಿ. [ಸಂ. ಯಾದವೀ]

ಯಾದವೀಕುಲ (ನಾ). (ಅಲಂ) ಒಳಜಗಳ ; ಅಂತಃಕುಲಕ : ಹನ್ನೊಂದ ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಾಚೆ... ಯಾದವೀಕುಲಗಳು ಎದ್ದು, ದೇಶ ನಾನಾ ರಾಜರ ಕೈಸೇರಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಯಾದವ (ನಾ). ರಿ. = ಯಾದ್ಯ : ಉಪಧಿಯೊಳ್ಳುಣಗರೋರಂತ ಯಾದವಳುಂದು ಸುವಿನಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩-೩೩). ೨. ನೀರು : ಜಲ. [ಸಂ. ಯಾದವ್]

ಯಾದಸಾಂನಾಥ (ನಾ). ಜಲಚರಗಳ ಅಧಿಪತಿ ; ವರುಣ. [ಸಂ.]

ಯಾದಸಾಂಪತಿ (ನಾ). = ಯಾದಸಾಂನಾಥ : "ಪ್ರಚೀತಾ, ವರುಣಾ. ವಾತೀ, ಯಾದಸಾಂಪತಿ, ಅಪ್ರತಿ - ೩ ವರುಣ ಹೆಸರುಗಳು" (ಅಂತ್ಯ. ೨೪). [ಸಂ.]

ಯಾದಾಸ್ತ, 'ಯಾದಾಸ್ತ' ನೋ.

ಯಾದಾಸ್ತ, ಯಾದಾಸ್ತ (ನಾ). ರಿ. ನೆನಪಿಗೆ ಬರಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಕಾಗದ, - ಸೂಚನಾಪತ್ರ ; ಜ್ಞಾಪಕಪತ್ರ ; ಮುತ್ತುಭಟ್ಟಿನ ಕೈದುದ್ದಿ ಒಂದು ಯಾದಾಸ್ತ ಬರಳೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿದಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೪) : ಒಂದು ಯಾದಾಸ್ತ ತೋರಿಸಿದರು. ಅದು ಸ್ವಯಂ ನೋಟಿಸು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೩). ೨. "ಸರಿಸಮಾನರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಬರೆಯುವ ಸರ್ಕಾರಿ ಒಕ್ಕಣೆ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩ ಕೃಷ್ಣ) : ಇತ್ತೀಚೆ ಅಂತ ಬರೆಯಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಯಾದಾಸ್ತ ಅಂತ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩೩). ಯಾದಾಸ್ತ : ರಿ. ಶ್ರೀ ಪರಕಾಲಸಾಧಿಗಳವರ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಗ್ನಿಕೊಂದು ಬರೆಯುವ ಅಕ್ಕಿ ಗೋಣಿಗೆ ಮಹದ ಪಾಠಪತ್ರಗಾರ ಯಾದಾಸ್ತ ಮೈಲಿಗೆ... ಸುಂಕದ ಬಗ್ಗೆ ತಡಿಯದ ದಿಡುವು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪೩. ೨೦-೩ : 1೩1೩).

[← ಪಾಠ. ಹಿಂ. ಯಾದ್‌ದಾಲ್ ; ಮರಾ. ಯಾದ್‌ದಾಸ್ತ]

ಯಾದಿ (ನಾ). ನೆನಪಾಗಿ ಬರದಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ವಸ್ತುಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರು ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಪಟ್ಟಿ : ಒಂದೇ ಸಾರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾನು ಗಳನ್ನು ತಂದುಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲರ ಯಾದಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩) ; ಹೊಸಪುಸ್ತಕಗಳ ಯಾದಿಯನ್ನು... ನಿನಗೆ ತರಿಸಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦೩) ; ನಾನು ಈಗಾಗಲೇ ಈ ಶಬ್ದ ಯಾದಿ ಹೊಲವಿಲ್ಲದ ಜನರ ಯಾದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ (ಮತ್ಸ್ಯ. ೩೪೪). [← ಮರಾ. ಯಾದೀ]

ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ (ಗು). ರಿ. ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾದ ; ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದ : ಒಂದು ಪರಿಮಾಣದ ಆಳತೆಯನ್ನು ಹತ್ತಾರು ಸಾರಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವರ ಲೋಪ ಪ್ರಸಾರಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಬೆಲೆಯೊಳ್ಳದ್ದಾದರೆ ಅದನ್ನು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಲೋಪವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. 1, ೩೩೦). ೨. ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ವಾದ ; ಆಶ್ಚರ್ಯಕವಾದ : ಕೇವಲ ದಾಹ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ಮಾನಾಗಿರುವವನು ಕರ್ಮಪರಿಪಾಕದಿಂದಲೋ, ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಸುಕೃತದಿಂದಲೋ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಷಯವನ್ನು ಅರಿಯುವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಂ (ಅ). ಮನ ಬಂದಂತೆ ; ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ; ಬೇಕಾದ ಹಾಗಿ : ಪದ್ಮನಾಭಂ... ಶಿವ ಕೃಷ್ಣಕರಸೂತನಾಗಿ ಲಿಂಗಾರ್ಚನಮನಾ ಕೀರ್ತಿಸೊಳುರುತರಾನಂದದಿಂದ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕಂ ರೂಪಿ ಹರ್ಷದಿಂದ ಬಂದು ಎಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪೪). [ಸಂ.]

ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾದ (ನಾ). ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ, ಎಲ್ಲವೂ ತನ್ನಿಂದ ತಾನೆ ಆಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುವವರ ವಾದ : ಸ್ವಭಾವವಾದ : ನಿರಪೇಕ್ಷವಾದ : ಒಪ್ಪಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ

ಇಷ್ಟಾಸಂಕಲ್ಪ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಈ ಪರಿಣಾಮಪರಂಪರೆ ಉಂಟಾಗುವ
ಪಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತವಾದ ನಿಯಮಿತವಿಲ್ಲ
ದಿರುವುದರಿಂದ ಇದೇ ಯಾದೃತಭೃಕವಾದವು (೨೦೧೫-೦೬). [ಸಂ.]

ಯಾದೃತ (ಗು). ಯಾವುದರಂತಹ : ಯಾವ ಬಗೆಯ : ಯಾವ
ರೀತಿಯ. [ಸಂ.]

ಯಾದೋಜಾತಿ (ನಾ). (ಉಗ್ರವಾದ) ಜಲಚರಗಳ ವರ್ಗ : ಹೇಳಲಾರ
ಳವು ಗುರುತಿಸುವಿಕೆಯುಂಟಾಗಿ ವೇಳಾತಟುಗಳಂ . . . ಕರಿ ಮಹರ
ನೀರಾನೆ ಯಾದೋಜಾತಿ ಜಾಲವಿತ್ತುಮರುತ್ತಬುಪ್ಪದಾಘನಗಳೋಳಿ
ಯಿಂದಿರುವ ನೀರಾಕರಂ ಭೂಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಪರಿವೇಷಜಂತೆ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬).
[ಸಂ.]

ಯಾದೋನಾಥ (ನಾ). = ಯಾದೃತಾನಾಥ : " ಪರಾಣಂ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ತಿ
ಶರನಿಧಿಮಿ ಪಾಶವಾಣಿ ಯಾದೋನಾಥಂ " (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). [ಸಂ.]

ಯಾನ (ನಾ). ೧. ಹೋಗುವಿಕೆ : ಚಲನೆ : ಸಂಚಾರ : ಹಕ್ಕಿಗೊಡಗಿತು
ಮತ್ತೆ ಬಾಸಯಾನ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). ೨. ಪರ್ಯಾಯ : ಪ್ರವಾಸ : ಯಾನ
ಶ್ರಮಪರಮಾಗಿನಿಜಾನಂ ವಿಜಯಾರ್ಥಶೈಲಸಮಸ್ತಕರೋಳಿ ಕಾನಿರ್ಧಂ
ಪಪ್ರಾಯಧರ್ಮನಾಥಂ ಸೇವೆವರಸು ಕೆಲವಾನು ದಿನಂ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬).
೩. ನಡೆ : ನಡೆಗೆ : ಯಾನನಾಪ್ಯದೊಲದಿಂ ಸೆಲನುಗ್ಗಿದಂತೆ
ಮುಂದೆ ಸಂಧಿಸಿದುದು ನೂಪುರೈಸಸಮಾಪ್ತಾಗ್ನಿಪಮರಾಳಮಂಡಲಂ
(೨೦೧೫-೦೬-೦೬) : ಕೆಳವದಂ ಒಲಾಂಗಿಗೆ ಮಂಜು ಮೃದೂಕ್ತಿಗಳು
ಪೂವಕ್ಕೆ ಪಿನ್ನೆಳೆಗೆ ನವೀನಯಾನವನನೂನಮರಾಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಗೈಯಲೋಪಳಿ
ನಡೆ ನಂದನಕ್ಕೆ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). ೪. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ : ಮೇನೆ : ಮೀನು
ಹಿಡಿಯುವವನು . . . ರಥವ ಮೇಲಾಗಲಿ ಯಾನದ ಮೇಲಾಗಲಿ ಹೋಗು
ವುದನ್ನು ನೀವು . . . ಕಂಡಿರುವಿರಿ ? (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). ೫. ರಥ
ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ವಾಹನ : " ಯಾನಂ, ಯಾಗ್ಯಂ,
ಪತ್ರಂ, ಭೋರಣಂ - ಇ ಸರ್ವಂ ವಾಹನಂ, ನಾನಾ ಬಗೆಯಾದ ಸಕಲ
ವಾಹನಗಳಿಗೂ ಹೆಸರುಗಳು " (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). 'ಯಾನಶಾಲೆ' ಪರಾ.
೬. ವಾಹಕ : ಮಾಧ್ಯಮ : ಪರಮಾನುಭವಗಳುಳಿಯನುಭವಗಳೋಳಿ
ಕವಿಗೆ ಒರಟು ಯಾನವೂ ಭಾವೆ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). ೭. ಕಾಲುವೆ :
ನಾಲೆ : " ಯಾನಂ, ಸುರೇಣ - ಈ ೨ ಹರಿಕೇಣಿ " (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). ೮. ಮಾರ್ಗ : ದಾರಿ : 'ಯಾನಯುಗಳ' ಪರಾ. ೯.
[ರಾಜನೀ] ರಾಜನ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪೈವಿಗಳ ಮೇಲೆ ವಿರಿ
ಹೋಗುವುದು : ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋರತುವುದು : ಕಿಛಿಲಾಜವ ಧವ
ಜೈತ್ರಗಳೋಳಿ ತಕ್ಕಿದಯ್ಯ ಯಾನವಿಮಾನಗಳೋಳಿ ಪಾಯ್ಕಯ್ಯ
ತಟ್ಟುಕ್ಕುವ ಧವಳೆಮರರುಹಗಳ ಮುಂದೆ ಪೊಳಿದ ದುಗ್ಗಾಬ್ಬಿ ಘನ
ಒಂದಪಾಂಡುರಂಗಗಳೊಪ್ಪು ರಂಗಗಳೊಳಂ . . . ಪರಭಾಗಬುದು
(೨೦೧೫-೦೬-೦೬) : ಯಾನರೀತಿಯುಮಂ ನೋಟು ವಿರುಚ್ಚರಗ್ ತಟಪಂ
ಮಾಡುತ್ತ ಕಣ್ಣಾರ್ಪಣಂ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). 'ಪಾಡುಣ್ಣಿ' ಪರಾ.
೧೦. [ಪಾದ್ಯ] ಜ್ಞಾನದ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ರಮ :
ನಿರ್ವಾಣಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗ : 'ಮಹಾಯಾನ' . 'ಹೀನಯಾನ'
ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯಾನನಾಗ (ನಾ). ಸವಾರಿಯ ಅನೆ : ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಅನೆ :
ದ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಜನೇಂದ್ರಚಂದ್ರವೇಮ ಪೂಜಾಮುಖೇನ : ಜಯಮಂ ಜಯ
ಪರ್ವತಯಾನನಾಗಮಂ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). [ಸಂ.]

ಯಾನಪಾತ್ರ (ನಾ). ದೋಣಿ : ನಾವೆ : ಪರಿವೃತ್ತಸ್ವತಂತ್ರದೇವ
ಮಾರ್ಗಾಂತರಗಳೋಳಿವೇಷಯಾನಪಾತ್ರಂ ಪರಮಗುಣಪರೀತ ಕ್ಷಿಪ್ರ
ರತ್ನಾಕರದರುಪಾರಮಾನೇಯುಗಂ ಮಹಾತ್ಮಂ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬) ೨

ದೋಣಿ ಯಾನಪಾತ್ರಾದಿಗಳೊಳಿ ಜಲಮಾರ್ಗಾತ್ಪರಗಮಂಮನುಷ್ಯೇಶಂ
ಗೆಯ್ಯ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). [ಸಂ.]

ಯಾನಯುಗಳ (ನಾ). [ಮೇದಾಂತ] ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಎರಡು
ಮಾರ್ಗ : ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುವ ಎರಡು ಮಾರ್ಗ :
ದೇವಯಾನ ಮತ್ತು ಪಿತೃಯಾನ : ಯಾನಯುಗಳವ ಜನನಮಾರ್ಗ
ವಿಧಾನ ನಿರ್ಣಯಕರುಹಿದನು (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). [ಸಂ. ಯಾನಯುಗಳ]

ಯಾನಶಾಲೆ (ನಾ) ರಥ ಮೊದಲಾದ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ
ಸ್ಥಳ : ವಾಹನಶಾಲೆ : ಯಾನಶಾಲೆಗೆ ಸಡದನೇರಿದನು ಧನದಿಂ
ಗೆಲ್ವ ತಂದಾ ಕಾಮಗಮನದ ವಿಮಾನವುಂ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬).
[ಸಂ. ಯಾನಶಾಲೆ]

ಯಾನಹಸ್ತಿ (ನಾ). = ಯಾನನಾಗ : ವಿಜಯಾರ್ಥವರ್ತಮೇಖ
ಯಾನ[೨೦೧೫-೦೬-೦೬] ಹಸ್ತಿಯುಂ ಪವನಯುಮೇಖ ಹುರಗರತ್ನಮುಂ
(೨೦೧೫-೦೬-೦೬). [ಸಂ. ಯಾನಹಸ್ತಿ]

ಯಾನೆ (ಅ). ಎಂದರೆ : ಅರ್ಥಾತ್ : ಅಂದರೆ : 'ಮದ್ದು' ಯಾನ
'ಮಾಧವ' ಶಾಲೆಯ ವೇಳೆಯನ್ನು . . . ವ್ಯಯಿಸಿದವನಲ್ಲ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬).
ಹೆಂಡತಿಯ ಕಾಯವು ಸಮೋದರ ಯಾನ ಹೆಂಡತಿಯ ಸೋದರಮಾವನು
ಸಾಧುವಾದ ಪ್ರಾಣಿಯೊಂದು ಲೋಕದ ಜನರ ಸಂದಿಕೆ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬).
[೪- ಅರ. ಯಾನೆ : ಹಿಂ. ಪರಾ. ಯಾನೇ ಯಾನೆ]

ಯಾನನ (ನಾ). ೧. (ಸಮಯವನ್ನು) ಕಳೆಯುವುದು. - ಸವನು
ವುದು : ಕಾಲಕ್ಷೇಪ. ೨. ತಡ : ವಿಳಂಬ : ನಿಧಾನ ಮಾಡು
ವಿಕೆ. ೩. ಜೀವನೋಪಾಯ : ಜೀವನಾಧಾರ. ೪. ನಡೆ :
ನಡೆಗೆ : "ಯಾನಂ, ಯಾನಂ, ಯಾನನೀಯಂ, ಯಾತ್ರಾ—ಈ ೪ ನಡೆ"
(೨೦೧೫-೦೬-೦೬). [ಸಂ.]

ಯಾನನೀಯ (ನಾ). ೧. ನಡೆ : ನಡೆಗೆ : " ಯಾನಂ, ಯಾನನಂ,
ಯಾನನೀಯಂ, ಯಾತ್ರಾ—ಈ ೪ ನಡೆ " (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). ೨. [ಜೈನ]
ಜೈನರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡ : ಜೈನರಲ್ಲಿ ಯಾನನೀಯ, ನಿರ್ಗಂಥ,
ಕೂರ್ಯಕ, ಶ್ವೇತಜಃ, ಅಪರಿಪ್ಪಿ ಸುಫಗಳೆಂಬ ಪಂಗಡಗಳಿದ್ದವು (೨೦೧೫-೦೬-೦೬).
ಉತ್ತರ ಕರ್ಣಾಟದಲ್ಲಿ ಯಾನನೀಯದ ಅನೇಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು . . .
ಸಮಗುಂಡ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಇದ್ದವು (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). 'ಯಾನನೀಯ
ಸಂಘ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯಾನನೀಯಸಂಘ (ನಾ). [ಜೈನ] ದಿಗಂಬರ ಮತ್ತು ಶ್ವೇತಾಂಬರ
ಪಂಗಡಗಳ ವಿಶ್ವನಾಮಸುವ ಸಂಘ : ೨ ಕಲ್ಯಾಣವೆಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ
ವಿಕ್ರಮನ ಮರಣಾನಂತರ ೯೦೦ನೇ ವರ್ಷ ಕಳೆದಾಗ (ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲದ
ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಕೆಲವರು ೨೦೦ನೇ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ತ್ತಾರೆ)
ಶ್ರೀಕಲರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶ್ವೇತಾಂಬರಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಾಧು ಈ
ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಇದು ದಿಗಂಬರ ಮತ್ತು ಶ್ವೇತಾಂಬರ
ಸಂಘಗಳೆರಡರ ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳ
ಪರಂಪರೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ : ಸುತ ಯಾನನೀಯಸಂಘ[ಪ್ರ]ತಿತ ಕಣೂರ್ಗ
ಜಾಬ್ಬಿಚಂದ್ರಮರೋದಿ ಕ್ಷಿತಿವಳೆಯಂ ಪೊಗ್ಗಿ ನಮುನತಿವತ್ತ್ವವರ್ಗಿ
ದೇವದಿವ್ಯಮುನೀಂದ್ರರ್ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬ : ೨೦೦) : ಯಾನನೀಯ
ಸಂಘಕ್ಕೆ ಕಾರಣಕರ್ತನಾದವನು ಉತ್ತರಾಧಿಕರತ ಶ್ವೇತಾಂಬರಸಂಪ್ರ
ದಾಯದ ವ್ಯಕ್ತಿ (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). [ಸಂ.]

ಯಾವೆ (ನಾ). (ಕಲಾ) ಬಿದಿರಿನಿಂದ ಹೆಣೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಡಾವೆ : ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಗಮನವಿಲ್ಲ . . . ಹಕ್ಕಿ ಯಾವೆ ಕಟ್ಟು
ವುದು. ಹತ್ತು ಮೀನು ಕಡಿಯುವುದು ಮೊದಲಾದ ಮೀನುಬೀಟಿಯ
ಮೃಗಯಾಜ್ಞವದಲ್ಲಿಮೂ ಆಸಕ್ತವಾಗಿತ್ತು (೨೦೧೫-೦೬-೦೬). [?]

ಯಾಪ್ಯ (ಗು). ೧. (ಕಾಲದಂತೆ) ಕಳೆಯಬೇಕಾದ; ಸವೆಸಬೇಕಾದ : (೧).

೨. ನಿವಾರಿಸಬೇಕಾದ; ಹೊರತಕ್ಕಬೇಕಾದ; ಬಿಡಬೇಕಾದ.

೩. ಕ್ಷುದ್ರವಾದ; ಕುಶ್ಲಿತವಾದ : "ಕುಶ್ಲಿತಂ ಕುಪ್ಪಾಯಂ ಯಾಪ್ಯಂ"

(ಕಪ್ಪ. ೧೧. ೧೦೬-೧೦೭). (ನಾ). ೪. ತಂದೆಯ ಹಿರಿಯ ಸಹೋದರ.

೫. ಗುಣವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ, ಅದರ ಚಿಕ್ಕತನ ಮೂಲಕ

ನಿಯಂತ್ರಿತವಾದುದಾದ ರೋಗ : ಅವಧಾರಣೆಂದು ವ್ಯಾಧಿಯು

ಜಿಷ್ಣು ಸೇವನೆ ಪರಿಯಂತರ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ತಗ್ಗಿದೆ ಇದ್ದು, ಆ ಜಿಷ್ಣುವನ್ನು

ಬಿಟ್ಟು ಬಳಿಕ ಎಂದಿನ ಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೋ ಅ

ರೋಗವೂ ದೋಷಾಂತರದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವ ರೋಗವೂ ಯಾಪ್ಯಸಾಧ್ಯ

ಗಳೆಂದಿರುವುದು (ಸಪ್ತ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಯಾಪ್ಯಯಾನ (ನಾ). ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ; ಮೇನೆ : ಫರಿಚಾರವ್ಯಾಪಾರನಂತರ
... ಯಾಪ್ಯಯಾನಮನವಬಯಸಿದಾಗ (ಸರ್ವ. ೧೧-೧೨). [ಸಂ.]

ಯಾಪ್ಯಯಾನಕ (ನಾ). = ಯಾಪ್ಯಯಾನ : "ಯಾಪ್ಯಯಾನಕಮಮಂ
ಶಿವಿಕ್ಯಾಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧-೧೨). [ಸಂ.]

ಯಾಭ (ನಾ). ರಕ್ತಕ್ರೇಡೆ; ಸಂಭೋಗ : "ನಿಧಾವನ ರತ ಯಾಭ
ಗ್ರಾಪ್ಯಧರ್ಮನಾವ್ಯಂ ವ್ಯವಾಯವದು ವೈಘ್ರಮುಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧-೧೨). [ಸಂ.]

ಯಾಮ (ನಾ). ೧. ಹತೋಚಿ ; ನಿಯಮನ ; ನಿಗ್ರಹ. ೨. ದಿನದ
ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ; ಮೂರು ಗಂಟೆಯ ಕಾಲ ; ಪ್ರಹರ ;
ಜಾವ : "ಯಾಮಃ ಪ್ರಹರಃ — ೨ ಜಾಮ ಹಸರಗಳು. ಅಂದರೆ
ಅಹೋರಾತ್ರದ ೬೦ ಘಳಿಗೆಗಳ ೧ ನೇ ಭಾಗವಾದ ೭ ಘಳಿಗೆಯುಳ್ಳ
ರೂಮ, ಫೂತ್" (ಸಪ್ತ. ೧೧. ೧೧) ; ಎರಡನೆಯ ಯಾಮ ಅರಂಭವಾಗು
ತ್ತಿದೆ. ನನಗೆ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (ಸಪ್ತ. ೧೧. ೧೧) ; ಯಾಮವು
ಕಳೆದರೂ ಬರಲಿಲ್ಲವಾತನು ದೂತಿಯ ಹೋಗೋಣ, ವಿಳಾ (ಸಪ್ತ. ೧೧. ೧೧). ೩. ಜಲನೆ ; ಮಾರ್ಗಕ್ರಮಣಿ : ಯಾಮದ್ವಿಪೇಕ್ಷಾ ಪ್ರತಾನ
ಕಟೋನ್ಮುಕ್ತಮದಾಭಕರ್ದಮಿತಕಾಂತಂ ರಾಜಗೀತಾಜರಂ (ಸಪ್ತ. ೧೧-೧೨). [ಸಂ.]

ಯಾಮಪುಷ್ಪ = ಸಾಯಂಕಾಲದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪೂಜೆ ;
ಪ್ರದೋಷ ಪೂಜೆ. [ಸಂ.]

ಯಾಮತೂರ್ಯ (ನಾ). (ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಒಂದೊಂದು ಜಾವ
ಕಳೆದಂತೆ ಅದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಬಾರಿಸುವ ಗಂಟೆ, ತಮಚೆ ಮೊದ
ಲಾದ ವಾದ್ಯ ; ರವಿವತ್ಯಯಾಮತೂರ್ಯರವವಿಶನಬ್ಧಿಯ ನಿವ್ರಯ
ತ್ತಲಪ್ಪವದಿಸುವಂತೆ ಮಾಲ್ಪುದು (ಸಾಂ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ.]

ಯಾಮತ್ರಯ (ನಾ). ಮೂರು ಪ್ರಹರಗಳು : ಒಮ್ಮೆ ಯಾಮಿನೀಯಾವು
ತ್ರಯಸಮಯದೊಳ್ ... ಗುಹೆಯು ಪೂಜಮಟ್ಟಿಂ (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧) ;
ಒಂದೂ ದಿನವೂ ಯಾಮತ್ರಯ ವಿರಾಮಸಮಯದೊಳ್ ತಾಂಬೂಲ
ಕರಂಕವಾಟಾಧಿಪತಿಯನುತ್ಪಂಗಸೌಧ ಶಿಖರನಿಯೂಹಪರ್ವದೊಳ್
ಕುಳಿಮ್ (ಸಪ್ತ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ.]

ಯಾಮಳ (ನಾ). ಜೋಡಿ ; ಜೊತೆ : "ಯುಗಲಂ ಯುಗ್ಲಂ ...
ಯಾಮಳಂ ದ್ವಯಂ ದ್ವಿತಯಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧-೧೨) ; ಭೀಮ
ಬಲದೊಡನೆ ರಾವಣ ಅಭಯನಿಡುವವರೆ ಯಾಮಳವರುಗಳವು
(ಸಾಂ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ. ಯಾಮಲ]

ಯಾಮಿ (ನಾ). ೧. ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳು ; ಸೋದರಿ. ೨. ಇರುಳು ;
ರಾತ್ರಿ. ೩. ಮಗನ ಹೆಂಡತಿ ; ಸೋಸೆ. [ಸಂ.]

ಯಾಮಿಕ (ನಾ). ರಾತ್ರಿಯ ಕಾವಲುಗಾರ ; ಪಹರೆಯವನು ; ಪ್ರಹರ ;
ಯಾಮಿಕನಂತರೋಪತಪಿಸನಾಗಿ ಕುಸುಮವಾಪನಂತಃಪುರಮಂ ಪೋಷ್ಯ

ತೋಲೆಯುಂ (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧) ; ಗುಣಾಕರಮತ ಕಲ್ಪಯಂ ನನಗೆ
ಯಾಮಿಕನಲ್ಲಿ ಮನೋವಾಂಛನಾ (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ.]

ಯಾಮಿಕವೃತ್ತಿ (ನಾ). - ಪಹರೆಯ ಕಾಯಕ ; ಪ್ರಹರಿಯ ಕೆಲಸ ;
ಸದ್ಭದ್ರೋತ್ಕರಣೋ ಪ್ರದೀಪಕರಣಂ ತಾನೇವುದುದ್ಯೋಧಕಾಸ್ತದನೋಳ್
ಯಾಮಿಕವೃತ್ತಿಯೇವುದು ವಿಶುದ್ಧಾಕಾರನೋ ಸತ್ಸನಮೇವುದು
(ಸಪ್ತ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ.]

ಯಾಮಿನಿ (ನಾ). ೧. ಇರುಳು ; ರಾತ್ರಿ : "ಇರುಳ್ ತಾಂ ತ್ರಿಯಾಮ್ಯ
ಯಾಮಿನಿಯಕ್ಕುಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧) ; ಯಾಮಿನಿಯ ಬೆನ್ನಿನ ಪೋಷ
ದುಕೂಲಜೀವನಚರಮನ ಪೋಷ್ಯು ಚಂದ್ರಿಕೆ (ಸಪ್ತ. ೧೧. ೧೧) ; ಸಿವಿಗೆ
ಒಂದೆಸದಿದ್ರವ್ಯದು ... ಯಾಮಿನಿಯಂತೆ ಚಂದ್ರರೂಪಿಣಿವತ್ಯಯ
ಮೂರ್ತಿಯಂತೆ ಮುಕ್ತಾದುಯುಧಾಸಿ (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧). ೨. ಅರಿಸಿನ ;
"ಯಾಮಿನೀ = ಅರಿಸಿನ" (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ. ಯಾಮಿನೀ]

ಯಾಮಿನಿವಿಹಾರ (ನಾ). (ಬೆಳದಿಂಗಳಿರುವ) ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ
ವಿಹಾರ ; ಚಂದ್ರಿಕಾವಿಹಾರ : ಅನಿರೂಪ್ಯನೊಂದಿಗಿರುವುದು ಸುರೋದನ
ಯಾಮಿನಿವಿಹಾರಗೈವತ್ತಲಿ ... ಸಂತಪ್ತಿ ಗೃಹಕೆ ಒಂದ (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ. ಯಾಮಿನಿವಿಹಾರ]

ಯಾಮಿನೀಪತಿ (ನಾ). ರಾತ್ರಿಯ ಒಡೆಯ ; ಚಂದ್ರ. [ಸಂ.]

ಯಾಮಿನೀವಿಲೋಗ (ನಾ). ರಾತ್ರಿಯ ಕಳೆದುಹೋಗುವಿಕೆ ;
ನಿಶಾಂತಃಪ್ರವ್ರಜಾಕ್ರಮಗರೂಪರಾತ್ಮಿಕಂ ಯಾಮಿನೀವಿಲೋಗಮಂ
ನಿರ್ವರ್ತಿಸಿ ರಾಜಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಮಧು ಪಾರ್ಶ್ವವಿಧಿವಿಲೋಗವು ಕಾಣಾರ
ಮನಾರೋಗು (ಸಾಂ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ.]

ಯಾಮಿನೀವಿರಾಮ (ನಾ). ರಾತ್ರಿಯ ಮುಕ್ತಾಯ ; ಬೆಳಗು ;
ಮುಕ್ತವನಂ ಯಾಮಿನೀವಿರಾಮಮಪ್ಪುದುಂ ಪ್ರಯಾಣಾಧಾರಿಯೂ
ಪುಷ್ಯರಾಗಳ್ (ಸಾಂ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ.]

ಯಾಮಿನಾರ (ನಾ). ಚಂದ್ರ. [ಸಂ.]

ಯಾಮುನ (ಗು). ೧. ಯಮುನಾನದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ; ಯಮುನಾ
ನದಿಯಿಂದ ಬಂದ. (ನಾ). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೇತ್ರಾಂಜನ ;
ಸೌವೀರಾಂಜನ : "ಸೋತೋಂಜನಂ, ಸೌವೀರಂ, ಕಾಪೋತಾಂಜನಂ,
ಯಾಮುನಂ - ೪ ಸೌವೀರಾಂಜನದ ಹುಸುಗಳು" (ಸಪ್ತ. ೧೧. ೧೧) ;
"ಯಾಮುನಂ = ನೀರಾಂಜನ" (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ.]

ಯಾಮುನಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಖನಿಜಲವಣಿ ; ವೈಲುತುತ್ತು ;
ಮಯೂರತುತ್ತು : "ಯಾಮುನಕಂ - ಸೋತೋಂಜನ, ಮಯೂರ
ತುತ್ತು" (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ.]

ಯಾಮ್ಯ (ಗು). ೧. ಯಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನ ;
ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇರುವ. (ನಾ). ೩. ಯಮನ ಸೇವಕ ; ಯಾಮದೂತ ;
ಗಮ್ಯವಲ್ಲದ ಸತಿಯನಾವನು ಗಮ್ಯವಲ್ಲದ ವರನಾವನು ರಮ್ಯಮತದಲಿ
ಗಮಿಸುವರು ರಮಿಸುವರು ಮೇಲವರ ಯಾಮ್ಯರೂಪವಾದ ಕಾದ ಲೋಹದ
ತರ್ಮಿಯನು ತೋಳುಗಳಿಲ್ಲದ ಕರ್ಮ ಸಮನ್ವಯದ ಬಿಡಲಿವರು
ದುರಾತ್ಮಕರ (ಸಪ್ತ. ೧೧. ೧೧). ೪. ಚಂದನ ; ಶ್ರೀಗಂಧ. [ಸಂ.]

ಯಾಮ್ಯದಿಶೆ (ನಾ). ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕು ; ತರ್ಮದ ಬಂದಿ ದಿಕ್ಕಿಯದ್ದಿರುವ
ಯಾಮ್ಯದಿಶೆಯೊಳೆಸವಿಮಾಧಾರೋಪಧರದ ಮೂಡಣ ಭರತದೊಳ್
(ಸಪ್ತ. ೧೧. ೧೧). ಯಾಮ್ಯದಿಶೆಯಂತೆ ಭರ್ಮಪ್ರಭಾವವಿಭಾವಿತ
ಮಾಮಂಜ ಮಹನೀಯಮಹಮಯಂ ತೇದು (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ. ಯಾಮ್ಯದಿಶಾ]

ಯಾಮ್ಯದ್ರುಮ (ನಾ). ಎಲವದ ಮರ : "ಯಾಮ್ಯದ್ರುಮಃ -
ಎಲವ" (ಪ್ರಾ. ೧೧. ೧೧). [ಸಂ.]

ಯಾಮಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಯಮನೇ ಅಧಿಪ್ತಾನದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ಬಾಣ ; ಯಮಾಸ್ತ್ರ : ದಿವಿಜರಿಪು ಯಾಮಾಸ್ತ್ರದಿಂದಿಹ ಭುವನ ತುಂಬಿತು ಜವನ ಜಂಗುಳಿ (೨೫೩-೪೦-೫೪). [ಸಂ.]

ಯಾಮ್ಯ (ನಾ). ರಿ. = ಯಾಮ್ಯದಿಶೆ : "ಯಾಮ್ಯಾ ದಕ್ಷಿಣಾ, ಆಮಾಚಿ - ಈ ಮೂರು ತೆರಳು ದಿಶೆ" (೨೫೩-೪೦-೫೪). ೨. ರಾತ್ರಿ. [ಸಂ. ಯಾಮ್ಯಾ]

ಯಾಯ (ನಾ). ಮುತ್ತುಗ : ಪರಾಶ : "ಯಾಯಃ - ಮುತ್ತುಗ" (೨೫೩-೪೦-೫೪). [?]

ಯಾಯಜೂಕ (ಗು). ರಿ. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಯಜ್ಞಮಾಡುವ. (ನಾ). ೨. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಯಜ್ಞಮಾಡುವವನು : ಸತತವಾಗಿ ಯಜ್ಞಮಾಡುವವನು : "ಯಾಯಜೂಕಃ, ಇಜ್ಞಾತೀಲಃ-ಅಗಾಂತ್ಯ ಯಜ್ಞಗೃಹಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದುರುವ ಸ್ವಧಾವಪ್ಯವನ ಹೆಸರು" (೨೫೩-೪೦-೫೪) ; ಅಂತಃಪುರಾಣಸುಯರಮಿತಪ್ರಜ್ಞಪರಿವಾರಸಂತರು ಯಾಮು ಜೂಕಾದಿಗಳ ಪರಮಾಪ್ರಯವಾತು ಮುಂದೈದಲೆಂದಿಹರಃಪನ್ನೀಕು ತೈಲರು (೨೫೩-೪೦-೫೪). ೩. ಪೂಜಕ ; ಅರ್ಚಕ : "ಯಜ್ಞಃ ಯಾಜ್ಞ . . . ಯಾಯಜೂಕಃ-ಈ ೭ ಪೂಜಕವಾತು" (೨೫೩-೪೦-೫೪). [ಸಂ.]

ಯಾಯವಾರ (ನಾ). ರಿ. ತಿರುಪೆ ; ಭಿಕ್ಷೆ : ಬುಧವಾರವಾದ ಯಾಯ ವಾರ ಇಕ್ಕಬಾರದೇ ? (ಗಂ). ೨. ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿ : ಯಾಯವಾರವು ಮನ್ನಿಸುವಂತಿಹ ಭಿಕ್ಷುತರೀಕಭಕ್ತದರಿ ತನ್ನ ಪರಮಾಪ್ರಯವಾತು ಭಿಕ್ಷವಿಲ್ಲದ ಬೇರೆ ರಾತ್ರಿಯ ಕನ್ನೆಯಲಿ ವಿಜೇಂದ್ರಿಯವನು ಬದುಕು ರೋಕದಲಿ (೨೫೩-೪೦-೫೪) ; ಯಾಯವಾರವ ಮಾಡಿ ವಿಪ್ರರಿಗೆ ಮೃತ್ಯುನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯದಲಿ ತಾನೊಂದು ಕೊಡದ ರೋಕಿ . . . ಗ್ರಾಮನವ ಮಾಡಲವ ಹರಿದಾಸನೇ (೨೫೩-೪೦-೫೪). [< ಸಂ. ಯಾಯವಾರ]

ಯಾಯಾವರ (ಗು). ರಿ. ಅಲಮಾರಿಯಾದ ; ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕೆಂದರಲ್ಲಿ ತಿರು ಗಾಡುವ ; ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದ. (ನಾ). ೨. ಧಾನ್ಯದ ಭಿಕ್ಷೆ ; ಕೋರಾನ್ಯ : "ಯಾಯಾವರಃ-ಕೋರಾನ್ಯಂ [ನಂ.]" (೨೫೩-೪೦-೫೪) ; ಯಾವಾವರಂ ತಕ್ಕದ ತಂದು ಜಡಿಯ ಶಂಕರಂತ್ಯ ಪ್ರಸಾದಮಂ ಕೊಡು ಕುಬಿದೂರಿ ವೃದ್ಧ (೨೫೩-೪೦-೫೪). ೩. ಅಲಮಾರಿಯಾದ ಸಂತ. ೪. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡದ ಹೆಸರು : ಗೌತಮ ಗೋತ್ರದ ಯಜುರಾಚಾರ್ಯ ಯಾಯಾವರ ಗೌರವವಿಲ್ಲದ ಮಕ್ಕಳು ಮಲ್ಲಿಭಟ್ಟಿಯಿ ಎತ್ತಿ ೪ (೨೫೩-೪೦-೫೪ ; ೨೫೩-೪೦-೫೪). [ಸಂ.]

ಯಾಯಿ (ಗು). ರಿ. ಹೋಗುವ ; ಸಂಚರಿಸುವ. (ನಾ). ೨. ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವವನು ; ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವವನು : ವಿಪರೀತ ದಿಶೆ ಬುಧ ಶುಕ್ರ ರಾಹುಗಳ ಯಾಯಿಗಳಿಗನವಮ ನಿವಾಸಸ್ಥಾಯಿಗೊಳುತು (೨೫೩-೪೦-೫೪). [ಸಂ. ಯಾಯಿ]

ಯಾರಿ (ನಾ). (?) ; ವಾರಿಜಗಂಧಿ ನಿಷ್ಠೆಯ ಕಾಂತ ತಿರುಗದ ದಾರಿಯ ಹೋರಾತ ಬಹನ ಯಾ [೨೫೩-೪೦-೫೪] ಮೂವದ ಮನವಾರತೆಯ ವಿಚಾರಿಪುದರಾರಿಯರು (೨೫೩-೪೦-೫೪) ; "ತಿರುಗುವ ಬುಗುರಿ" (೨೫೩-೪೦-೫೪). [?]

ಯಾರು : ಯಾವುದು ಪರಾ.

ಯಾಲಕ್ಕಿ : ಎಲಕ್ಕಿ ಪರಾ.

ಯಾಲಕ್ಕಿಬಾಳೆ (ನಾ). ಬಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಹೊಂಬಾಳೆ ಯಾಲಕ್ಕಿ ಬಾಳೆ . . . ಮೊದಲಾದ ರಸ್ಯಸುಮಾರ್ಪ ಪಾರ್ವತಾರಮಾದ ಫಲಂಗಳೂ ತರನಿಕರಂಗಳಂ (೨೫೩-೪೦-೫೪). [< ಎಲಕ್ಕಿಬಾಳೆ]

ಯಾಲಪದ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೇಶೀಯ ಗೀತೆ.-ಪದ್ಯ : ಯಕ್ಷಗಾನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಲಪದವೆಂಬುದೊಂದು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ (೨೫೩-೪೦-೫೪).

೨೫೪) ; ದೊಲಪದವು ತ್ಯಾಗಮಾನಗಳು ಅಂತರಗಾನ್ವಯವಾದ ಉತ್ಸಾಹ ಲಯದವೇ (೨೫೩-೪೦-೫೪) : "ರಾತ್ರಗಳಿಗಿಂದ" 'ಯಾಲಪದ' ರಚನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪಪಾದವೂ ಆ ಉಪಪಾದಕ್ಕೆ ವಿಚಾರಿಯ ಅನುಪಾದವೂ ಇರುತ್ತದೆ (೨೫೩-೪೦-೫೪). [< ವಿರಾಪದ]

ಯಾವ್ತು : ಯಾವುದು ಪರಾ.

ಯಾವ್ತು (ಗು). ರಿ. ಜವೆಗೋದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ; ಯಾವದಿಂದ ಮಾಡಿದ.-ತಯಾರಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಜವೆಗೋದಿಯಿಂದ ತಯಾರಿ ಸಿದ ಅಹಾರ. ೩. ರಾಳ ; ಅರಗು : "ಅಲತಗೆ ಜತು ಲಾಕ್ಷಾಪ್ರವ ಮಲತಕ್ಕಂ ಯಾವುದಿವ ಸಮಾನಾರ್ಥಂ" (೨೫೩-೪೦-೫೪). [ಸಂ.]

ಯಾವಳ (ನಾ). ರಿ. ಜವೆಗೋದಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಅಹಾರ ; ಜವೆಗೋದಿಯ ಗಂಡೆ. ೨. ಅರ್ಧಬೇಯಿಸಿದ ಜವೆಗೋದಿ : "ಅರ್ಧ ಬೇಯಿಸಿದ ಕಾಳು, ಗುಗ್ಗರಿ" (೨೫೩-೪೦-೫೪). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿವಳಧಾನ್ಯ ; ಅಲಸಂದೆ : "ಯಾವಳ, ಯಾವಳ, ಕುರ್ಮಾಡ, ೩ ಅಲಸಂದಿಗೆ ಕಾಳು, ಕಾಳುಬುದ್ದಿಗೂ ಹೆಸರು" (೨೫೩-೪೦-೫೪). ೪. ಅರಗು ; ಅಲತಗೆ : "ಜತು, ಯಾವಳ, ಲಾಕ್ಷಾ - ಈ ೩ ಅರಗು" (೨೫೩-೪೦-೫೪). 'ಯಾವಳವು' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯಾವಳಕ್ಕಿಚ್ಚು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೃಚ್ಚುಪ್ರತ ; P ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಹಾರವನ್ನು ತುತ್ತುತುತ್ತುಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಹಾರವನ್ನು ತುತ್ತುತುತ್ತುಗಿ ಕಡಿಮೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತ : ದೇವಕ್ಕಿಚ್ಚು, ಯಾವಳಕ್ಕಿಚ್ಚು ಕೃಚ್ಚುಗಳಂ ಪಕ್ಷಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಮಂ ಪಕ್ಷಿಸಿ ತನ್ನ ಸಿಕ್ಕಿಬಂದು (೨೫೩-೪೦-೫೪). 'ಬಾಂದ್ರಾ ಯಾ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯಾವಳವ್ರವ (ನಾ). ಅರಗಿನ ರಸ ; ಅಲತಗೆ : ಮೃದುವಾವತಳಂ ಗಳನ್ನೂ ಯಾವಳವ್ರವದಿಂದಲಿ ಪ್ರತಿಪದವಾ ದೇವಿ ವಿಳಾಸಿತಕರ್ಮವು ನೊರ್ವಳವರವದಂ ಕೆಮ್ಮೊಂದರ್ (೨೫೩-೪೦-೫೪) ; ಯಾವಳವ್ರವದಿಂ ಪದತಳವಂ ಲೇಸಿಸಿದೆಯಂ (೨೫೩-೪೦-೫೪). [ಸಂ.]

ಯಾವಳರಸ (ನಾ). = ಯಾವಳವ್ರವ : ಜನನನಿಯ ಪದವೇದೇ ಫನ ಸಂಧ್ಯಾರಾಗಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂ ತಂದಿಗರ್ ದಿವಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಮೂಹವವಳಿಸಿದಳಿ ಯೊಡುವವಂ ಯಾವಳರಸದಿಂ (೨೫೩-೪೦-೫೪). [ಸಂ.]

ಯಾವಜ್ಜೀವ್ಯ (ನಾ). ಬೇವನದ ಪೂರ್ಣಕಾಲ ; ಇಡಿಯ ಬೇವಮಾನ ; ಒಂದರ್ಧವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲಿ ನಡೆದು ಯಾವಜ್ಜೀವದಲಿ ಗತಿಪಡದವರಿಗೆ ಪಾರ್ಥ (೨೫೩-೪೦-೫೪). [< ಯಾವಜ್ಜೀವ್ಯ]

ಯಾವಜ್ಜೀವ್ಯ (ಅ). ಬೇವಮಾನಫರ್ಯಂತ ; ಬೇವನಾಂತ್ಯದ ಪರಗೊ : ಯಾವಜ್ಜೀವ್ಯವೂ ಸುಕ್ಕೋಪಾಸರಾಗಿ . . . ಆ ಮಹಾ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಅಕ್ಷಯಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೊಂದರವೋರಿ (೨೫೩-೪೦-೫೪) ; ತಂದೆಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನಪ್ಪುವಂತಿ ತಾವು ತುತಮ್ಮ ಪತಿಗಳೊಡನೆ ಯಾವ ಜ್ಜೀವವೂ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಸುಖವನ್ನಪ್ಪುವವನೇಂಬ ದುರುದ್ದೇಶ ದಿಂದಲೇ ಈ ಮಾತನ್ನಾಡಿದರು (೨೫೩-೪೦-೫೪). [ಸಂ.]

ಯಾವತ್ತು : ಎಲವತ್ತು ನೋ.

ಯಾವತ್ತು (ನಾ). ಎಲ್ಲ ; ಸಮಸ್ತವಾದುದು : ಮಾವತ್ತು [೨೫೩-೪೦-೫೪] ಯಾವತ್ತುಗಡತುಫಸ್ಯರಪವಪ ಮುನೀಂದ್ರರುದಯಮಂವನಗುಣಸದ್ಯಾ ವದಿಗಂಬರಕುಳಮಂ ಧಾರಿಸಿ ಬೆಳಗುವುದು ಯುಕ್ತವಂವಿವ್ಯಕ್ತಂ (೨೫೩-೪೦-೫೪) ; ಸೋತರು . . . ಗಜಪಟಿಗಳಂ ರಥ ಹಯ ಪದಾತಿ ಯಾವತ್ತು ಭಂಡಾರಮಂ (೨೫೩-೪೦-೫೪) ; ಚಂದಾಸಾಹೇಬರ ಭಾಷು ಯಾವತ್ತು ಮುಳುಗಿಸಿದರು (೨೫೩-೪೦-೫೪).

ಯಾವತ್ತು = ಎಲ್ಲರು ; ಸಮಸ್ತರು : ಮರುದಿನ ಆ ಲೂರ

ಜಾತ್ಯು ಆಗುತ್ತಿತ್ತು; ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವತ್ತೂ ಹೋದರು (ಮುಂಜಿ. ೨-೩೦); ನಾನು, ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ಮುಂಜಾದ ಯಾವತ್ತೂಗೂ ಕೂಡುತ್ತಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಿಸಿದ್ದ ತಿಳಿಸುವ ಮಾದಿವನು (ಕೂಡ. ೦೭೩); ನಾನೊಬ್ಬಳೇ ಅಲ್ಲ, ಯಾವತ್ತೂ ನಿನ್ನ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ (ಕೂಡ. ೨).
ಯಾವತ್ತೂಗೂ = ಎಲ್ಲವೂ: ಹಸ್ತಾರ್ಥಕರಾಗಿ ಧಾರಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾವತ್ತೂಗೊಕ್ಕೊಯ್ದು (ಕೂಡ. ೩೨-೦೩); ಧರಣಿ ಯಾವತ್ತೂಗೊಕ್ಕೊಯ್ದು ರಾಜ್ಯವೂ ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೆತ್ತರಾದು ಸ್ವರ್ಗಸುಖ (ಕೂಡ. ೪೨-೪).

[ಸಂ. ಯಾವತ್]

ಯಾವತ್ತೂ 'ಎವೊಲ್ಲುಂ' ನೋ.

ಯಾವನ (ನಾ). ರಿ. ಯವನದೇಶದವನು; ಯವನ; ಮೈತ್ಯ: 10
ಉದಯಾದಿ ಪ್ರಕಾಶನಾದಿ ಬಿಜ್ಜಲದೇವಧರಾಧಿವಾಧನಾದಿಯಾಸೆ
ಯಾವನೋದ್ಧ ಕವಧೂತತಿಗುತ್ಯಕಾಪ್ರಪಂಚಂ (೨೪. ೫೨. ರಾಜ. ೪೨-೨೫;
೫. 11೬೨); ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಾವ್ಯಾತಂಗಳಂ ಪರದಂ ಯಾವನಾನ್ಗಳಂಕಂಡು
ಲೋಕನಿಂದಿತನಾದರೂ . . . ಎಲ್ಲಮಂ ಬೀತಂ ಹೋಗುವದ ಪಾಯಿತ್ತಿತ್ತ
ಹರಿನಾಮಪ್ರಾಕನಂದರುಪುಷ್ಪದಂ ಶ್ರುತಿಗಳನವರತ (ಮಂಜಾ. ೪-೨೦-೪).
೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧೂಪದ್ರವ್ಯ: "ಯಾವನ- ಕುಂದರುಪ್ಪ,
ತದಂಕನ ಧೂಪ." (ಕೂಡ. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಯಾವನಾಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧಾನ್ಯ: ಯವನಾಳ:
"ಯಾವನಾಳ = ಜೋಳಂ" (ಕೂಡ. ೦೩೩); ಅಂತು ಕೊಂಡ ಪದವಲಿ
ಗಲೋಂ ಕಳವುಪ್ಪುಕಾಪ್ರೀತಿಯವನಾಳ . . . ವಿವಿಧ ಧಾನ್ಯ
ಭೇದಂಗಳು (ಕೂಡ. ೩-೩೨ ೪); ಪುಷ್ಪಾದಿನ ಯಾವನಾಳದ ಪುಡಿಮ
ಕದಡನು ಕುಡಿಯಲೊಲ್ಲದ ಕಡಹಿ ಕಳವನು ಯಾವನಾಳತವಳಂತ
ಹೋರುತಿರೆ (ಸಂಜ. ೦೩-೦೩). [ಸಂ. ಯಾವನಾಳ]

ಯಾವನಿ (ಗು). ರಿ. ಯವನರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ; ಯವನ ದೇಶೀಯ
ವಾದ. (ನಾ). ೨. ಯವನಜನದ ಭಾಷೆ, ಲಿಪಿ ಇತ್ಯಾದಿ:
"ಯಾವನಿ = ಪರಗಿ ಲಿಪಿ" (ಕೂಡ. ೦೩೩). [ಸಂ. ಯಾವನಿ]

ಯಾವನು 'ಯಾವುದು' ಪರಾ.

ಯಾವರು 'ಯಾವುದು' ಪರಾ.

ಯಾವನಿ (ನಾ). ಹುಲ್ಲಿನ ರಾಶಿ: ಖಡ್ಗಾಯುಧಂ ಯಾವನು ಪೆರ್ಚಲಿ
ಯದ ಕಿಟ್ಟಿದಲೆ (ಕೂಡ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಯಾವಳು 'ಯಾವುದು' ಪರಾ.

ಯಾವಾಳೆ 'ಯಾವುದು' ಪರಾ.

ಯಾವಾಗ (ಅ). ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ; ಯಾವ ಹೊತ್ತಿಗೆ; ಎಂದು:
ನನ್ನ ನಾಟಕ ಯಾವಾಗಪ್ಪ ರಾಹಾ (ಕೂಡ. ೦೩).

ಯಾವಾಗಾದರೂ = ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಾದರೂ; ಯಾವಾಗ
ರಾದರೂ: (೨). ಯಾವಾಗನಂತೆ = ಎಂದಿನಂತೆ; ರೂಢಿ
ಯಂತೆ: (೨). [ಯಾವ (< ಯಾವುದು) + ಆಗ (< ಆಗಮ)]

ಯಾವಾಗಲೂ, ಯಾವಾಗಲೂ (ಅ). ಸದಾಕಾಲ; ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲ
ನಲ್ಲಿಯೂ; ಒಂದೇ ಸಮನೆ; ನಿರಂತರವಾಗಿ: ಯಾವಾಗಲೂ
ಹೇಳಬಾರದ ವಾಸುದೇವನ ಕೈಬಿಡಬೇಡವೆಂದಂತಲಿ (ಕೂಡ. ೨-೦೫ ಕೂಡ).
ಯಾವಾಗಲೂ: ಯಾವಾಗಲೂ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ತುಂಬಿದ ಒಬ್ಬನಿಗೆಯ,
ಮೆಲುಮಾತಿನ, ಒಲಿದಿನ ನೋಟಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನ
(ಕೂಡ. ೨೦).

ಯಾವಾಗಲಾದರೂ = ಯಾವಾಗ ಬೇಕೋ ಆಗ; ಯಾವಾಗ
ರಾದರೂ ಬರಲಿ ನಾನು ಎದ್ದು ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆತೀನಿ (ಕೂಡ. ೦೪).

[< ಎಗಳ]

ಯಾವಾಗಲೂ 'ಯಾವಾಗಲೂ' ನೋ.

ಯಾವಾತ 'ಯಾವುದು' ಪರಾ.

ಯಾವುದು (ಸ). ರೂಪಗಳು (ಪುಂ. ಏಕ) ಯಾವನು, ಯಾವಾತ:
(ಪ್ರೀ. ಏಕ) ಯಾವಳು, ಯಾವಾಳೆ: (ಬಹುವ) ಯಾರು,
ಯಾವರು, (ವಿಶೇ) ಯಾವ್, ಯಾ: ರಿ. ಎಂತಹದು, ಎಲ್ಲಿ
ಯದು, ಏನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ
ಸರ್ವನಾಮ: ಬಾರಿ ಯಾವುದಯ್ಯ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹಾದಿ ತೋಪಿಸಯ್ಯ
(ಕೂಡ. ೨-೦೩ ಕೂಡ); ಯಾವುದೂ ಅಸಲಿನ ಯಾವುದೂ ಬದ್ಧಿದರದ
ರಾಸುಗಳನ್ನು ಒಂಜಿ ತಿಗದು . . . ಅನೇಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು ದಡದಿದ್ದೇನೆ
(ಕೂಡ. ೦೩). ೨. ಸಂಬಂಧಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮ: ಯಾವುದು
ಎನೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೇ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗು (ಕೂಡ. ೩೦);
ಈ ಜೀವವನ್ನು ಯಾವುದು ನಿರ್ಮಿಸಿತೋ, ಸ್ವಪ್ನ ಶಿಲಿತಯನ್ನೂ ಅದೇ
ಸೃಜಿಸಿತು (ಕೂಡ. ೪). 'ದಾವುದು' ಪರಾ.

ಯಾವನು: ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನು ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಎಮ್ಮೆ ಕೋಣಗಳನ್ನು
ಒಯ್ದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಮುಂಜಿ. ೩-೨೪). ಯಾವಾತ:
ಯಾವಾತನಾದರೂ ಸು, ಕೊಡುವಾತನಾದರೆ ಸಾಕು (ಕೂಡ. ಯಾವಳು: (೨).
ಯಾವಾಳೆ: (೨). ಯಾವ: ಯಾರಿಗೆ ಯಾರುಂಟು ಎರವಿನ ಸಂಸಾರ ನೀರೆ
ಮೇಲಣ ಗುಳ್ಳೆ ನಿಜವಲ್ಲ (ಕೂಡ. ೪-೩೩ ಕೂಡ); ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಯಾರು
ಹೇಳಿದರು (ಕೂಡ. ೦೩); ಯಾರದೋ ರೊಕ್ಕ ಯಲ್ಲಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆ
(ಕೂಡ. ಯಾವರು: ವರ್ಣಧರ್ಮಗಳಂ ಯಾವರು ತ್ಯಜಿಸುತ್ತಾರೋ
ಅವರು ಪಾಪದಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಬರು (ಕೂಡ. ೨೦). ಯಾವ್: ಯಾವ
ಕರ್ಮವೋ ಇದು ಯಾವ ವೋವೋ (ಕೂಡ. ೨-೨೩ ಕೂಡ); ಆತ್ಮ ಯಾವ
ಕುಲ ಜೀವ ಯಾವ ಕುಲ (ಕೂಡ. ೩-೩). ಯಾ: ಯಾ ಆನೆ ಬೇವಾಳದಿ
ಉಳಿದು . . . ಮೂಡಿ ಬಂದಿತ್ತಿ (ಕೂಡ. ೦೩-೦).

ಯಾವ ಗಿಡದ ತೊಪ್ಪಲು = (ಅಲಂ) ಯಾವ ಬೆಲೆಯೂ
ಇಲ್ಲದಂತಹ ಸರಕು, - ಪದಾರ್ಥ: ಕೊತಮಾಲ ಸಾಹೇಬರು
ಯಾವ ಗಿಡದ ತೊಪ್ಪಲು? ನಾನು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಓಡಿಸಿ ಬಿಡುವೆ
(ಕೂಡ. ೩೪). ಯಾವಲ್ಲಿ = ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ; ಎಲ್ಲಿ: ಇಂಥ ವಸ್ತು
ಯಾವಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ? (ಕೂಡ. ಯಾವುದೊಂದು = ಏನೊಂದು; ಯಾವುದು
ದಾದರೂ ಒಂದು: ಯಾವುದೊಂದು ಕುಲನ ಮಾಡುವುದು ಎಲ್ಲರಿಂದ
ಆಗದೆ ಹೋದಾಗ್ಯೂ, ಅದನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಲ್ಲರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು
(ಮುಂಜಿ. ೪-೩೩). [< ಅವುದು]

ಯಾವ್ವೀಳೆ (ನಾ). ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಸೈನಿಕ, - ಯೋಧ:
"ಯಾವ್ವೀಳೆ: ಪಾರಶ್ವರೀಕ: - ಈ ಒನ್ನು ಕ್ರಮದಿಂದ, ಯಾವ್ವೀಳಿತಿ
ಹೇತಿಕೆ - ದೊಣ್ಣೆಯೂ ಗಂಡಕೊಡಲಿಯೂ ಅಯುಧವಾಗಿ ಉಳ್ಳವರ
ಹೆಸರುಗಳು" (ಕೂಡ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಯಾವೆ (ನಾ). ರಿ. ಪ್ರಯತ್ನ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಬಳ್ಳಿ
ದುರುಚಿ: "ಯಾವೆ, ಯಾವೆ: . . . ದುರಾಲಾಭ - ರಿಂ ತಿಳಿತಸಂಧಿ
ಹೆಸರುಗಳು. ನಸುಗನ್ನೇ ಹೆಸರುಗಳು. ತುರುಚೀಳ್ಳಿ, ಬಳ್ಳಿದುರಿತಿ"
(ಕೂಡ. ೦೩). ೩. ಕೊತ್ತಂಬರಿ: "ಯಾವೆ-ಬಳ್ಳಿದುರಿತಿ,
ಕುಸ್ತುಂಬರಿ" (ಕೂಡ. ೦೩). [ಸಂ.]

ಯಾಸೆ 'ಯಾಸೆ' ನೋ.

ಯಾಸೆ, ಯಾಸಿ (ನಾ). ಹೊಂಕಾದುದು; ಓರೆಯಾದುದು; ಸೊಟ್ಟಿಗೂ
ದುಂದು; ನೇರುವಲ್ಲದುದು: (ತೋಡ) ಕಣ್ಣುಗಳು ಯಾಸೆಯಾಗಿ ಗುಡ್ಡೆ
ಗಳು ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ (ಮುಂಜಿ. ೩-೩೩). ಯಾಸಿ: ಗೇಣು
ಒಂದೂವರೆಗೇಳೊಂದು ಗೊಟಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಮೊಳೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಕವಲಿನ

ಹಾಗೆ ಯಾಹಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆದು ಆ ಹಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦).

[< ಏನೆ?]

ಯಾಹೋತ್ತು (ಅ). ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ; ಸದಾಕಾಲವೂ ; ಕಂಡ ನನ್ನ
ಅಂತರ್ಮುದಮರಪುರುಷನು ತೆರೆಯಲಿವೆ . . . ಮೃತ್ಯುಲೋಕವನು
ಅಮೃತನಂತೆ ಯಾಹೋತ್ತು ಕಾಣುವವನ (೧೪೫. ೧೬೯-೭).

[< ಏನೆಯ್ಯಾ]

ಯಾಳ 'ಯಾಲು' ನೋ.

ಯಾಳಪಾಣಿ (ನಾ). 'ಯಾಳ' ಎಂಬ ವಾದ್ಯದೊಡನೆ ಹಾಡುವವನು ;
ಯಾಳ ಎಂಬ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ತಂತ್ರೀವಾದ್ಯದ ಶ್ರುತಿಯೊಡನೆ . . .
ಶಿವಶರಣರ ಗೀತಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ 'ಯಾಳಪಾಣಿ' ಎಂದು
ಹೆಸರು (೧೫೫. ೧೯ ೨೧೪). [< ತಮಿ. ಯಾಲುಪಾಣಿ]

ಯಾಳ 'ಯಾಲು' ನೋ.

ಯಾಳಿ (ನಾ). ಸಿಂಹದ ಮುಖ, ಅನೆಯ ಕೋರೆ ಹಾಗೂ ಸೊಂಡಿಲು
ಇರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪ್ರಾಣಿ : ಆ ಬಲದ ಸಿಂಹನ
ತಲೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ, ಮೇಲಣ ಯಾಳಿಯನ್ನು ನೆಮ್ಮಿ, ಸಜ್ಜೆಗೆ ಆರೋಹಣ
ಮಾಡು (೧೪೫. ೧೧೯-೧೦) ; ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾಳಿಗಳು, ಸಿಂಹಗಳು ಮತ್ತು
ಅನೆಗಳು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ (೬೨. ೨೩೨. ೫).

[ದೀ. ೩ ತಮಿ. ಯಾಳಿ; ಮಲ. ಯಾಲು]

ಯಾಟು, ಯಾಳ, ಯಾಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಂತೀವಾದ್ಯ ;
ಕೊಲರಿನಿಧಿ ಯಾಟುನಿಧಿವರ್ ತಮ್ಮಕ್ಕಳ ತೊಡಗುಡಿಯ ಕೀಳದವರ್
(೧೫೫. ೧-೭-೭). ಯಾಳ : ಯಾಳ ಎಂಬ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ತಂತ್ರೀ
ವಾದ್ಯದ ಶ್ರುತಿಯೊಡನೆ . . . ಶಿವಶರಣರ ಗೀತಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ
'ಯಾಳಪಾಣಿ' ಎಂದು ಹೆಸರು (೧೫೫. ೧೯ ೨೧೪). ಯಾಳ : ಯಾಳದ
ಜತಿ. ಏಳೆಯ ಗತಿ ಏಳೇಳಿವೆಂದು ಎಚ್ಚಿಸಿ, ಮುನ್ನುಡಿ ಬೆರಸಿ ಬಾಳ
ವಾಳಬಾಳೆಂದು ತಂತಿಯು ತಾಳಕೆ ಮಿಡಿದರೆ, ಎಲ್ಲಾಯಿತು ಒಂದು
(ಗಣಿತ. ೧೦೬-೧೦). [< ತಮಿ. ಯಾಟು]

ಯಾಸಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಇಬ್ಬನೆ, ಪರಲೆ, ಇಟ್ಟಿವು,
ಯಸಗಿ, ಮದರಾಸುಮೆಣ್ಣಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೧೦೪). 'ಇಸಕ' ಪರಾ.

[?]

ಯಾಜಾನ (ಗು). ೧. ಜೋಡಿಸುವ; ಕೂಡಿಸುವ. ೨. ಸರಿಯಾದ;
ಯೋಗ್ಯವಾದ. ೩. ಯಶಸ್ವಿಯಾದ; ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ.
(ನಾ). ೪. ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಯೋಗಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿರುವ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ಯಾಜಾನರ ಹೃದಯಸ್ಥಿತ ಮಂಜುಳಬ್ಬೀಪಮವರ್
ಬೆಳಗನೊಳನಿಕು ರಂಜಿತ ಗಿರಿಪುತ್ರಗೆ ಬೇರಾಜನಮಂ ಬೆಳಗಿದಂ ಧೃತೀ
ಪಾಲಂ (೧೬೪೬. ೬-೧೨೬) ; ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರ. ಯಾಜಾನ ಎಂದು
ಎರಡು ವಿಧ. ಯಾತ್ರನು ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವಜ್ಞನು. ಯಾಜಾನನು ಬೇರಾ
ವಾಗ ಭಾನಂದದ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗುವನು (ಪಿಂಚಾ. ೪೦). ೫. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ.
[ಸಂ.]

ಯುಕುತ (ಗು). ೧. ಯೋಗ್ಯವಾದ; ಉಚಿತವಾದ. (ನಾ). ೨.
ಯೋಗ್ಯವಾದುದು ; ಸಮರ್ಪಕವಾದುದು ; ತಕ್ಕವು : ಯುಕುತ
ವಾಗಲಿಯುಕುತವಾಗಲಿ ಪರರು ಪಜ್ಜಿಸಲು ಸಕಲವೂ ಹರಿಮಾಯೆಯಿಂದ
ಮುಕುತನವನು (ಪ್ರಾಣ. ೧೦-೧೪-೨೬). [< ಸಂ. ಯುಕ್ತ]

ಯುಕುತಿ, ಜುಕುತಿ, ಜುಕ್ತಿ, ಜುಗುತಿ, ಜುಕ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಮಾರ್ಗ;
ಪದ್ಧತಿ : ರೀತಿ ; ಕ್ರಮ : ಭಕ್ತಿರಹಿತತೆ ವಿಶೇಷತೆಯ ಯುಕುತಿ (ಪಾಣ. ೧೦೫).
ಯುಕ್ತಿಯನೇನ ಬೆಸಗೊಂಡಿರೆಯ್ಯಾ (೧೫೫. ೨೦೬) ; ಅರ್ಜುನನು
ಬೆಳೆವ ಯುಕುತಿಯ ಯುಕುತಿಗೋಸದನಾದಿವನವರತ ಜನಗಳಿಗೆ

(೧೫೫. ೧೦-೨೬) : ಮುಂದೆ ಬದುಕುವ ನಿನ್ನ ಯುಕುತಿಯನಿಂದು
ತೋರಿದೆನುತಲಾರ್ಥವಿಂದ ಕೈವಿದಿವರನಾ ಭನವತಿಯ ದಶಮಾಪನು
(೧೫೫. ೧-೯-೨೦). ೨. ಹಂಚಿಕೆ ; ಯೋಜನೆ ; ಉಪಾಯ : ಯುಕುತಿ
ಯನ್ನಿದಕ್ಕಿಲ್ಲ ಪಾರ್ಥನ ಶಕುತಿ ಭವವು (ಕುಬ್ಜ. ೧೬-೧೦). ೩.
ಲಾಪಾರ ; ವರ್ತನೆ : ಸಕಲಕರಣಗಳನ್ನು ಒಪುತಿಯ ಜ್ಞಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು
ಯುಕುತಿಯ ವಿಫಲತೆಯ ಧೃಷ್ಟಲು ಮುಕುತಿಯಹುದಕೆ ಸದೇಹವಿಲ್ಲ
(ಸಿದ್ಧ. ೬೬-೧೫೬) ; ಭಕುತರ ಬಿನ್ನವಗಳೆಯಾ ಮುನಿವತಿ ಸಕಲಾಗಮದ
ತೊಪ್ಪೆಯೊಳು ಯುಕುತಿಯಯುತ ಭವದ ಮುಳುಗಿದನು (ಕೇಶವಾಂ. ೨೦-೧). ಜುಕುತಿ : ೧. ಕಣಾರಕ್ಕೆ ತಕಾರಂ—ಯುಕ್ತಿ—ಜುಕ್ತಿ, ಜುಗುತಿ,
ಜುಕುತಿ (ಕುಬ್ಜ. ೨೬೯ ಕ್ರಮೇಣ). ಜುಕ್ತಿ : ೧. "ಜುಕ್ತಿ ಯುಕ್ತಿ" (ಕರ್ಣಾ. ೬೬). ಜುಗುತಿ : ೧. ಕಣಾರಕ್ಕೆ ತಕಾರಂ—ಯುಕ್ತಿ—ಜುಕ್ತಿ, ಜುಗುತಿ,
ಜುಕುತಿ (ಕುಬ್ಜ. ೨೬೯ ಕ್ರಮೇಣ). - ಜುಕ್ತಿ : ೧. "ಜುಕ್ತಿಯಂದು 'ಯುಕ್ತಿ'
(ಕರ್ಣಾ. ೬೯-೭೬) ; "ಜುಕ್ತಿಯು ತಾಂ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತು" (ಕುಬ್ಜ. ೨೨೯).

[< ಸಂ. ಯುಕ್ತಿ/ಪ್ರಾ. ಜುಕ್ತಿ]

ಯುಕುತಿವಿದ (ನಾ). ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ; ಸಂಧಾನಚತುರ .
ಯುಜುತಿವಿದರುಗಳಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಧಿಕರಣ . . . ಪರಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು
ವೈದಿಕರಲೇ ವಿದ್ಯಾಂಸರಿಸುವರು (ಕುಬ್ಜ. ೧೬-೧೫) ; ಸಕಲಾಗಮ
ಬುಧನರು ಯುಕುತಿವಿದರು ಕವಿಗಳು ಕಾದ್ಯನಿವುಣಂದಕಲಂಕಸಭ
ಯೊಪ್ಪತಿಯದು (೧೫೫. ೬-೧೫). [< ಸಂ. ಯುಕ್ತಿವಿದ]

ಯುಕ್ತ (ಗು). ೧. ಜೋಡಿಸಿದ ; ಸೇರಿಸಿದ ; ಕೂಡಿಸಿದ. ೨. ಹೊಂದಿದ ;
ಪಡೆದ. ೩. ಸರಿಯಾದ ; ಯೋಗ್ಯವಾದ ; ತಕ್ಕದಾದ ; ಹಿಮ
ಜೂಳು . . . ದೀಕ್ಷೆಯಂ ಕೆಯ್ಯೊಡು ಜುಜ್ಜುಚರಣದಿನತ್ಯೋಳ್
ಸಮಾಧಿಪಡೆದು ಮಾಡುತಿ ಶಕಾರಕಲ್ಪದೊಳ್ ಸಾಮಾನಿಗೇವನಾದೊಂ
(೧೦೫೬. ೯-೨೬ ೩). ೪. ಮಗ್ನವಾದ ; ಅಸಕ್ತವಾದ. ೫. ತರ್ಕ
ದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ—ಸಿದ್ಧವಾದ. (ನಾ). ೬. ಯೋಗ್ಯವಾದುದು ;
ವಿಷಯವಾಚಕವಾದಾಗಿ ಪರ್ಜೆ ಬೆಳೆದಿರ್ವಾ ಮತ್ತಿಯಂ ಕೈವಲ್ಯನುಯ
ಕೂಸಾಬದ ಕೈ ಮನುಷ್ಯಚರಿತ್ರಂ ನೋಪ್ಪು ಗೋಪಾಲರೊಳ್ ಭಯಮಂ
ಮಾಡದೆ ಮುದ್ದಿದಂಬಬಟದಂಬತಾಯ್ತು ಯುಕ್ತಂ (೧೫೫. ೬-೧೫) ;
ಜಗ್ಗಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದು ಯುಕ್ತವು (೧೫೫. ೧೬). ೭.
ಯೋಗ್ಯನಾದವನು ; ಉತ್ತಮನಾದವನು : ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ಮುಂದೆ
ನಾಳೇತಲ ಯುಕ್ತವಯ್ಯಾ (ಪಾಣ. ೧೫೬). ೮. ಶ್ರೀಕಾಲಜ್ಞನಾದ
ಯೋಗಿ : ನೆನಪು ನಿರಿಸುವವನ ಯುಕ್ತನು ನೆನಕಲಾರ್ಜಿಸುವನ
ಶಕ್ತನು (ಗಣಿತ. ೧೧-೨೬) : ಯುಕ್ತನು ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವಜ್ಞನು
ಯಾಜಾನನು-ಬೇಕಾದಾಗ ಭಾನಂದದ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗುವನು (ಪಿಂಚಾ. ೪೦).
೯. [ಕಾವ್ಯಮಿತ್ರ] ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸಾಲಂಕಾರದ ಹತ್ತು
ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಉರುಚಿತ್ತೋಕಪಲ್ಲವವಿರಚಿತಯೋಗ್ಯ
ಪೆನ್ನ ಮೆಮ್ಮಂ ಪೀನು ಸ್ವರವಲಪ್ರತಿಧಿ ತತ್ಸ್ಮರೂಪಗೂಸುಕು
ಮೆಮ್ಮಂದೆಂದು ಯುಕ್ತಂ (ಕೇಶ. ೬-೬೬). 'ಯುಕ್ತಾರ್ಥ' ಪರಾ.
೧೦. [ಗಣಿತ] ಕೂಡುವುದು ; ಸಂಕಲನ : ಯುತಂ, ಯುಕ್ತಂ,
ಮಿಶ್ರಂ . . . ಬತಂ ಇಂತಿನಿಕುಂ ಕೂಡೋದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦-೧೨ ೩). [ಸಂ.]

ಯುಕ್ತಗೈ (ಕ್ರಿ). ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳು ; ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳು : ಉಕ್ತದಿಂದ ಧರ
ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜೀವಿಗಳು ಜಲದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಗೈವೆವನು ಜಲಪೂರ್ವದಿಂದ ನುಡಿವುದು
(ಕುಬ್ಜ. ೧೦೨-೯). [ಯುಕ್ತ + ಗೈ (< ಕರ್ಮ)]

ಯುಕ್ತಯಾರಿಕೆ (ನಾ). ಅಧಿಕಾರ ; ಬಲ : ಮೇಲೆ ಬರದು ಇರುವ
ಮಾರ್ಗ ಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯುಕ್ತಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಬಂದಂತೆ

ನಿಮಿತ್ತವರಾಮತನ ಕೆರೆಯಿಂದಾ ಮೂವುವದು (೧೫೬೦೨. ೨೫)

[< ಯುಕ್ತಾರಿ + -ಕ]

ಯುಕ್ತರಸ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ರಾಸ್ಮೆ : "ಬಿರುಚುಕೋ. ಸುವಹಾ. ರಾಸ್ಮೆ. ಯುಕ್ತರಸಾ — ೪ ಸ್ವಾದುಂಮಾಂಸ್ಯ, ರಾಶ್ಮಿ" (೫೫೦೬. ೦೪೪). [ಸಂ. ಯುಕ್ತರಸಾ]

ಯುಕ್ತರೂಪಕ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ರೂಪಕಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ಸಮುಚಿತವಾದ ರೂಪಕ : ಮೊಗಮೆಂಬುಬುಜದಲರಾ ನಗೆಯಂಬ ವಿಶಾಸಮೊಪ್ಪುವದಕ್ಕೋ ಸಮಗುಂ ಮಿಗೆ ಕಣ್ಣೆಂಬ ತುಂಬಿ ಗಳೊಗದೊಳಗಿಮಿನನೆ ಸುಮುಕ್ತರೂಪಕಮಾಂಸ್ಯಂ (ಯುಕ್ತರೂಪಕಂ) (೪೫೦. ೨-೨೫). ೫ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ 'ಸುಮುಕ್ತರೂಪಕ' ಎಂದಿದ್ದು 'ಸು' ಎನ್ನುವುದು ಭಂದಸ್ವಿಗಾಗಿ ಸೇರಿದೆ. [ಸಂ.]

ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ (ಗು). ೧ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಅಯೋಗ್ಯವಾದ. (ನಾ). ೨. ಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಮತ್ತು ಅಯೋಗ್ಯವಾದುದು : ಬೋಧನಾ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತವನ್ನು ಮರೆತು ಮಾಡಿದ ಹುಚ್ಚುಬವನ್ನು ನೋಡದೆ . . . ಹೊರಟುಹೋದನು (೪೫೦೬. ೦೦ ೪೫೫೦). ೩. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸಾಲಂಕಾರದ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪರೋಧರಾ ಸೋಗಿಯುವಂತಿರೆ ಕುಸುಮಿತ ಚೂತವಿತಿ ಸೋಗಿಯುತಿತನುಂ ಸುರಭಸುಮನ್ವದೋಪಾಕರವಿಬುತಮುಪ್ಪೊದಿತು ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತಂ (೪೫೦. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಯುಕ್ತಾರ್ಥ (ಗು). ೧. ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ; ಸುಸಂಗತವಾದ. (ನಾ). ೨. ಸುಸಂಗತವಾದ ಅರ್ಥ. -ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ೩. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸಾಲಂಕಾರದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ಸ್ವಲ್ಪವ್ಯಾಪಿ ವಿಶೇಷಪ್ರಕಾರತಃ ಯುಕ್ತಕಾರಿ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತಂ . . . ವಿವರ್ಯಯಂ ಯುಕ್ತಾರ್ಥಂ (೪೫೦. ೨-೨೭). 'ಯುಕ್ತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯುಕ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಜೋಡಣೆ : ಸೇರಿಕೆ. ೨. ಎತ್ತು. ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಹೂಡುವಿಕೆ. ೩. ಸಾಧನೆ : ಆಚರಣೆ : ಅನುಸರಣೆ : ಈನು ವಿಧದೊಳಗೆ ಅಂಗವಿಲ್ಲ ಮೇರೆ ಸತ್ತಿರುತ್ತದ ಸಂಗವಿಲ್ಲ ಯುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ ಎನಗೆ ಭಕ್ತಿಯಂತಹುದಯ್ಯಾ (೨೫೬. ೫೫) : ಸಮಗ್ರ ಸಮನ್ವಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವರ್ಣನಾರ್ಥಕ . . . ಬುದ್ಧಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಭಾವ ಅನುಭಾವವಾಗಿ. ಯುಕ್ತಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಯಾಗಿ ಪ್ರಬೋಧ ಯುಗೀಕಜ್ಞಾನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ (೦೪೦೨. ೦೦೦). ೪. ಯೋಜನೆ : ಹಂಚಿಕೆ : ಉಪಾಯ : ಹಿಂದೆ ನಾನಾಯೋಜಿ ಯಲ್ಲಿ ಬಂದನೆಯ ಹೇಯವಿಲ್ಲ ಮುಂದೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ (೨೫೬. ೫೫) : ಭಕ್ತಿಯುಭವಾನಗಳ ಭಕ್ತನೊಡನೊಡನೆ ಕೊರಗುತ ನಡೆದು ಬರುತ್ತವಿರೆ ಯುಕ್ತಿ ಹೊದ್ದದೆ ತಿಪಸ್ಸೇಹಿಗಳ್ಳರುತಮಿಲಿ (೪೫೦. ೫೫. ೦೪-೦೫) : ಹೋರಾಯಂತ್ರದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಬ್ಬರೊಡೆರ ದಲ್ಲಿ ಫೀಯೋಜೋಯೋ ಎಂಬ ಮನುಷ್ಯನು ತೆಗೆದನೇಡು ಬಹುಜ್ಞರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಮುಂಜಿ. ೫-೨೫೩). ೫. ಕುತಂತ್ರ : ಕಪಟಯೋಜನೆ. ೬. ಕೌಶಲ : ನೈಪುಣ್ಯ : ಭಂದಸ್ವ ಲಕ್ಷಣಮಲಂಕಾರವಾರಸಮೊಂದಿ ಕಳವೆತ್ತ ಸತ್ಯತಿ ಚಮತ್ಕೃತಿ ದುಕ್ತಿಯೊಂ(೫೫೦. ಕ್ರಮೊಂ)ದಮಿಲ್ಲದ ಕಾವ್ಯಮುಖ್ಯವ್ಯಮುದು (೪೫೦೫. ೦-೨). ೭. ಮುರ್ಮು : ರಹಸ್ಯ : ಗುಟ್ಟು. ೮. ತರ್ಕ : ಮಾದ : ದೀಪಕ ಅತಿಕ್ರಮದ ಆತ್ಮಮೆಂಬು ದೊಂದಿದ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಅನುಭವ ದಿಂದಲೂ . . . ಸಿದ್ಧಮಾಡುತ್ತಾರೆ (೫೫೦೬. ೨೨. ಮುಖ್ಯ. ೫). ೯. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಕಥಾವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಘಟನೆಗಳ ಅನುಕ್ರಮ. ೧೦. ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತ

ಪಡಿಸುವುದು. ೧೧. ತನ್ನ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ ಇತರರಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ತನ್ನ ಬಗೆಯಂ ಪೆಜ್ಜಾ ತೀಯದಂತೆ ವಂಚಿಸುವುದಕ್ಕೋಂದು ಕಜ್ಜಮನೆಸಗುವುದು ಯುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದುದು : ಎಂತೆನೆ - ತಜ್ಞಸಂದಪ್ರತಿಮಾಭಟರಾ ತಜುಬುವಿನಂ ಪರಿವ ಕಳದಿಬದೊಳದೊಳವಂ ಮುಜುದುಮಾ ಕಳದಿಯ ದಬಿಮಿಜುಜುಜು ಯೊಂದೊಪಜುತ್ವ ತಮ್ವವರನೇ ತಜಾಪಂ (೫೫೦. ೨-೦೫೦) : ತನ್ನಯ ಮಮುವ ಮರೆಮಾಡಲ್ ಕ್ರಿಯದಿಂ ಪರರಿಗೆ ಇನ್ನು ದಂಚನೆ ಮಾಡ ಯುಕ್ತಿ (೪೫೦. ೦೫೦-೦). [ಸಂ.]

ಯುಕ್ತಗ್ರಹ (ಕ್ರಿ). ಆಚಾರ ತಪ್ಪು. -ಕೆಡು : ಸುಪಥಮಂತ್ರದುದೇವು ಕರಿತು ಯುಕ್ತಿಗುಟ್ಟು ಪಡೆವಿರಯ್ಯಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿಯಂಬುವನಹಾದು ಕತ್ತರದೊಡೆವಿರಯ್ಯಾ (೫೫೬. ೯೦). [ಯುಕ್ತಿ + ಕೆಡು].

ಯುಕ್ತಿಬಲ (ನಾ). ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಬಲ. - ಶಕ್ತಿ : ಬಲವು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು. ಎಂತೆಂದೊಡೆ - ಆ ಕಾಯಬಲವು ಸಹಜವೆಂದೂ, ಕಾಲಜವೆಂದೂ, ಯುಕ್ತಿಕವೆಂದೂ ಮೂರು ತೆರವಾಗಿರಲಿ ಳ್ಳುದು . . . ರಸಾಯನಾದ್ಯಾಪಧ್ಯಾಕಂಧಾದ ಬಲವು ಯುಕ್ತಿಬಲವೆನಿಸಿ ಕೊಂಬುದು (೫೫೬. ೦೪). [ಸಂ.]

ಯುಕ್ತವಂತ (ನಾ). ಉಪಾಸಕುಲನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಚುರುಕಾದ ಬುದ್ಧಿ ಯುಕ್ತವನಾ : ಆ ಹುಡುಗರಿಗಿಲ್ಲ ಸ್ವೀಕಾರಾಮು ಎಂಬ ಹುಡುಗನು ಮುಖಂಡ . . . ಒಳಕ ಯುಕ್ತವಂತ (೪೫೦. ೭). [ಸಂ. ಯುಕ್ತವತ್]

ಯುಕ್ತವಾದ (ನಾ). ದೃಷ್ಟಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ವಾದ : ಬುದ್ಧಿಕವಾದ : ಪೈಪಾರಿಕವಾದ : ಯುಕ್ತವಾದದ ಪ್ರಬಲತೆಯಿಂದ ನಾಸ್ತಿಕವಾದಿಗಳು ವೇದಗಳನ್ನೂ, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದರು. ಅಂತಹ ಯುಕ್ತವಾದದ ಬಲದಿಂದಲೇ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವಂ ನಿರೂಪಿಸತೊಪ್ಪಿದರು (೫೫೬. ೦೫) : ರಾಘವನ ಯುಕ್ತವಾದವು ಸುಯಾದದ್ದೇ. ಕೆಲಸದ್ವಿ ಘಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಅಯಾ ಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅಯಾ ಜನರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು (ನಿಜಾಂ. ೫೫೦). [ಸಂ.]

ಯುಕ್ತಿಕಾರಿ (ನಾ). = ಯುಕ್ತವಂತ. [ಸಂ. ಯುಕ್ತಿಕಾರಿನ್]

ಯುಕ್ತಿಸು (ಕ್ರಿ). ವಿಚಾರಿಸು : ಯೋಚಿಸು : ಮುಕ್ತಿಗರಸಂ ಪಾನೆ ಬಸವಂ ಭಕ್ತಿಗರಸಂ ಪಾನೆ . . . ಅನಜಲಿಂಗಂ ಯುಕ್ತಿಸಲಾ ಸ್ವತಃಚರದ ಚರಲಿಂಗವಿ ಬಸವ (೫೫೬. ೦೫-೦೬) : ಯುಕ್ತಿಸಲಾ ಮುನಿಸಿನ ನೆವದಿ ಕಲಾಮೋಕ್ಷಿಯಂ ನಿವಗುಂಟು (೫೫೬. ೫೭-೫೮). [ಯುಕ್ತಿ + - ಸು]. ಯುಕ್ತಲಂಕಾರ (ನಾ). = ಯುಕ್ತಿ. ೧೧ : ಕ್ರಿಯೆಯಂ ನೈಜಮಾರ್ಗಮಂ ಮರೆಗಿಯ್ತು ಪರಮಂಚಿನಮಂ ನೆಗಳ್ಳುದು ಯುಕ್ತಲಂಕಾರಂ (೫೫೬. ೨-೨೯೯ ೫). [ಸಂ.]

ಯುಗ (ನಾ). ೧. ನೇಗಿಲಿನ ಅಥವಾ ಬಂಡಿಯ ನೊಗ : "ನೊಗ ನೆಂಬುದು ಯುಗನಾಮಂ" (೫೫೬. ೫೭-೫೮) : ಆ ದಿವ್ಯರಥದ ಸಮಾವೃತ್ಯ ವಂದು . . . ಇಜ್ಜಿಮಾತ್ರವ್ಯಮ್ವ ತಸಮಸ್ತಯುಗನದಜ ಯುಗತೋಭಿ ಯುಮಂ . . . ನಿಜಾಗ್ರಜಗೆ ಫೇಜಾ ನಾಡಯಂ ಮೆಚ್ಚಿ ಬಿಚ್ಚೊಸಿ (೫೫೦. ೦-೭೫ ೫). ೨. ಬಂಡಿಯ ಮೂಕಿ : ಈಸು. ೩. ಜೊತೆ : ಜೋಡಿ : "ದ್ವಂದ್ವಮುಭಯಂ ದ್ವಯಂ ಯುಗ್ಗ ಯಮಕಂ ಯುಗಂ ದ್ವೈಕಮೆನಲು ಯೆರಡಕ್ಕೆ ಮೆರಕ್ಕು" (ಮಂಜಿ. ೦೪೯-೦೫) : ಮತ್ಯನಂಬ ಪರದಂಗಿ ಜೈನೆಯಂಬಳ್ ಕೆಲವನಾನಿ ತದ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೆಸುಂದೆ ನಂದನುಂ ಭದ್ರನುಮಾ ತನೂಭವರವರಾ (ಸುತಾಂ. ೭-೫೦) : ಪೂಜಿಸಿದಂ . . . ಜನಮುಖವದಾಂಬುಜಯುಗಂಗಳಂ (೫೫೬. ೦-೫). ೪. ಐದುವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿ : ಅಯ್ಯ ವರ್ಷದೊಳೆ ಯುಗಂ ಎರಡುಯುಗಂ ದಜವರ್ಷಂ (ಮಂಜಿ. ೦-೫). ೫. ವಿಶ್ವದ ದೀರ್ಘವಾದ ಕಾಲಖಂಡ : ೫ ಕೃತ.

ತೇಕಾ, ದ್ವಾಪರ ಮತ್ತು ಕಲಿಯುಗ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳು : ಇಂತೀ ಯುಗದ್ವಿಭಾಗವೂ ನಾರಾಯಣನು ನೀನುದಾತ್ತನವಾಯನು (ಪಂಚಾ. ೧-೧೫); ಪರರ ಗುಣಾಗಮವ ಪತಿಕರಿಸಿ ನಡುವನನೀಗನನು ಯುಗದಾತನೇ (ಪಂಚಾ. ೧-೨೬); ಒಂದರಗಲಿಯನೊಂದು ಬರಿಸದಂತೊಂದು ಜಾವವ ಯುಗದಂತೆ ಒಂದಿರಲನು ಕಲ್ಪಕಾಲವಂತೆನವನು (ಪಂಚಾ. ೭-೨೭).

೬. ದೀರ್ಘವಾದ ಕಾಲ : ದೀರ್ಘಕಾಲವಧಿ : ಕ್ಷಣಮೊಂದು ಯುಗವಾಗಿ ತ್ಯಗಂತ ಕಡೆಯಾಗಿ ಎಡೆಸರಾಜದ ಭವದಿ ನೊಂದೆ ನಾನು (ಪಂಚಾ. ೧-೨೭-೨); ಕಾಲಾಗಲಿ ಯುಗವಾಗಿ ಲಿಳಿದು ನಿನ್ನ ಮೇಲಣಾನೆಯಲಿ ತಾನಿವನು (ಪಂಚಾ. ೧೦-೨೬). ೭. ನಾಲ್ಕು ಮೊಳದ ಅಳತೆ ; ಮಾರು : ಯುಗಮಾತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಮು ಕ್ಷಣಿಕನಿ ನಡದೀರ್ಯವಿದ್ಧಿಕ್ರಮು ಕ್ಷಮಿಗಿ . . . ಗೃಹದ್ವಾರದೇಶಕ್ಕೆ ವಂದಂ (ಪಂಚಾ. ೧೬-೧೭); ಅರ್ಯಮತಂ ಕ್ಷಣಿ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ಯುಗಮಾತ್ರಧಾತ್ರಿಯಂ ಪರಿಶಿ ಮುಂದೀರ್ಯವಿದ್ಧಿ ಸಮಾನಿ ಚರ್ಯಗಿ ನಡತುಂದಂ (ಪಂಚಾ. ೧೭-೧೮). ೮. ಕುಂದೆ ; ಪೃಷ್ಠ : "ಕಟಿಸಾನು ಪೋಥಂ ಯುಗಂ ಕುಂದಯಕ್ಕುಂ" (ಪಂಚಾ. ೧೮-೧೯). "ಯುಗಸಂಧಿ" ಪರಾ. ೯. [ಗಣಿತ] ನಾಲ್ಕು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ಧರತ ಶುಭನರೊಂದು ಕರ ಪೇತ್ರಮನರೊಂದು ಪುರಮಾತ್ರಯ ಮೂಟು ಶ್ರುತಿ ಯುಗಾಯುಧಿ ನಾಲ್ಕು" (ಪಂಚಾ. ೧೯-೨೦). ೧೦. [ಜ್ಯೋತಿ] "ಸಂಖ್ಯಾಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು [ಎಳು ಗ್ರಹಗಳೂ ಎರಡು ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದು]" (ಪಂಚಾ. ೨೦-೨೧) : ನಿಲಿ ಸಪ್ತಗ್ರಹವೊಂದೆ ರಾಶಿಯೊಳಿ ಯೋಗಂ ಗೋಳನಾಮಂ ಯುಗಂ ನಿಲಿ ಗೇಹದ್ವಯದೊಳಿ (ಪಂಚಾ. ೨೧-೨೨). "ಯುಗಯೋಗ" ಪರಾ.

ಯುಗಯುಗ, ಯುಗಯುಗ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಯುಗಯುಗಕೂ ಉರುಳು ತಿಹುದು ಜಗದ ರಥದ ಗಾಲಿ (ಪಂಚಾ. ೨೨-೨೩); ಯುಗಯುಗಂಗಳಲ್ಲಿ ದಂದು ಉರ್ಧ್ವಮುಖನೊಬ ಗೋಶ್ವರನು (ಪಂಚಾ. ೨೩-೨೪); ಯುಗಯುಗದ ಪರಿವಾಡಿಂದ ಬರಲಿರುವವಳ ಸ್ನೇಹಸಾರದ ಹದವನರಿವೇ ? (ಪಂಚಾ. ೨೪-೨೫). [ಸಂ.]

ಯುಗಂಧರ (ನಾ). ಬುಡಿಯು ಈಸು ; ಮೂಕಿ : "ಕೂಬರಂ ಯುಗಂಧರಂ - ಈ ೨ ಈಸು" (ಪಂಚಾ. ೨೬-೨೭); "ಯುಗಂಧ ರೋದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಬರಯಕ್ಕುಂ" (ಪಂಚಾ. ೨೭-೨೮). [ಸಂ.]

ಯುಗೇಲತ (ನಾ). ನೋಗದ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಗೂಟ : "ಮ್ಯು. ಯುಗೇಲತಃ-ಈ ೨ ಕಳೆಯಡಕು" (ಪಂಚಾ. ೨೮-೨೯). [ಸಂ.]

ಯುಗದ್ವಯ (ನಾ). ಎರಡು ಜೊತೆ ; ನಾಲ್ಕು : 'ಯುಗದ್ವಯವದನ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯುಗದ್ವಯವದನ (ನಾ). ನಾಲ್ಕು ಮುಖಿಗಳ್ಳುವನು ; ಚತುರ್ಮುಖಿ ; ಬ್ರಹ್ಮ : ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗುತ ಯುಗದ್ವಯವದನ ಕೈಮುಗಿದನ್ನ ಬರಿದ ಹದನದೇನೆನ (ಪಂಚಾ. ೨೯-೩೦-೩೧). [ಸಂ.]

ಯುಗಧರ್ಮ (ನಾ). ೧. ಆಯಾ ಕಾಲಮಾನದ ಸ್ವಭಾವ : ಕಲ್ಪಪದ ಯುಗಧರ್ಮವೆಯ್ತು ಪೋದ್ವಾ ತನಗಿ (ಪಂಚಾ. ೩೧-೩೨). ೨. ಆಯಾ ಕಾಲ ಮಾನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ನಡವಳಿಕೆ-ಆಚಾರ-ನಿಯಮ : ಯುಗ ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಆಯಾ ಯುಗಗಳ ಸಮಯ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯ ಬೇಕೆಂದು ಉಕ್ತವಾದ ನಿಯಮಗಳು (ಪಂಚಾ. ೩೨). [ಸಂ.]

ಯುಗನಾಯಕ (ನಾ). ಯುಗದ ಮುಂದಾಳು ; ಯುಗದ ಜನರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ಯುಗನಾಯಕನೆನ ನಿಜಪದಯುಗಸಮಿತಸುರೇಂದ್ರ ನನೆ ಯುಗಂಧರದೇವಂ ನೆಗಲ್ಪಜೋಗಿ (ಪಂಚಾ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಯುಗಪತ್ನಿ (ಅ). ಒಮ್ಮೆಲೆ ; ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ : "ಒಡಲ್ಪುದೇಕಕಾಲಂ ಯುಗಪತ್ನಿ" (ಪಂಚಾ. ೩೪-೩೫); ಯುಗಪತ್ನಿಯಾದ ದೇವದಾಂಭಾಭಿ

ಗಲಿಂದಾಯ್ತದ್ವಿ ಶ್ವಾತ್ಮಕಂ ಜಗಂ (ಪಂಚಾ. ೩೫-೩೬); ಯುಗಪತ್ನಿಯೂ ವಿಧಾನದಿಂ ಯುಗಪದ್ವಾತ್ಮನಾಗಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಿಂ ಯುಗಪದ್ವಿಭವವೇಗದಿಂ ಯುಗಪದ್ವಿಭವಯುತವಾಯದಿಂ ಯುಗಪದ್ವಿಭವ ಮಿಗಿಲಿವೇಗಿ ಕ್ಷಣಿತದಿಂ ಕೋಲಾಟದೊಳಿ ಕೃಷ್ಣನು ಜಗಿಗೊಂಡರ್ ಸಮಸತ್ವವಿಭವಮಾಣೆ ಯರ್ ಶ್ರೀರೂಪೆಯರ್ ಗೋಪಿಯರ್ (ಪಂಚಾ. ೩೬-೩೭); ಪರಮಹಂಸನ ದೀಕ್ಷಿತನಾದ ಪರಮಹಾರಥುರಾಯನೊಂದೆ ಪರಮವಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪೋರ ರಾಘವನು . . . ಧರೆಯ ಮೇಲಿವತರಿಸಿ ಯುಗಪತ್ನಿಯ ಬಂದಿಹ ಧರ್ಮಕರ್ಮಗಳಂತೆ ತೋರಿದರು (ಪಂಚಾ. ೩೭-೩೮). [ಸಂ. ಯುಗಪದ್ವಾ]

ಯುಗಪತ್ರ (ನಾ). ಕೆಂಗಾಣಾಳದ ಗಿಡ ; ಕೋವಿದಾರಸಕ್ಕ : "ಕೋವಿದಾರಃ ಚವಂಕಿಃ ಕುದ್ವಾಲಃ ಯುಗಪತ್ರಃ-೪ ಕೆಂಪು ಕಾಂಚವಾಳದ ಗಿಡ. ಕೆಂಗಾಣಾಳ ಹುವಿನ ಗಿಡ" (ಪಂಚಾ. ೩೮-೩೯). [ಸಂ.]

ಯುಗಪದ್ವಿಕ್ತಿ (ನಾ). ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕುರಿತು ನುಡಿಯುವುದು- ಒಳ ಗೊಂಡು ಹೇಳುವುದು : ಪುರವಕ್ಷಯಮುಂ ಸ್ವಾರ್ಥೋಚ್ಚರತಂಗರ್ ಯುಗಪದ್ವಿಕ್ತಿಗುತ್ಪಪ್ಪುರಂಜಂ ಪರಮದ್ವನುಲಿದಿರೆ ಮಧ್ಯಮಪುರಂಜಂ ಕ್ರಮಗಣ್ಯಮಿರಯಾಮೊಲ್ವಂಕಿರಯುಂ (ಪಂಚಾ. ೪೦-೪೧). [ಸಂ.]

ಯುಗಪರಿವರ್ತನ (ನಾ). ಒಂದು ಯುಗದ ನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಗವು ಬರುವುದು : ಯುಗಪರಿವರ್ತನಕ್ಕೆ ಪೋಷಿಂಟ ಸುವಿಕ್ಕಿ ನಿವಾಸ ಮಂಜು ಶೋಭಿಗಿ ಮೊದಲಿಂ . . . ಕಥಾಕಥನಂ ವಿದೇಹದೊಳಿ (ಪಂಚಾ. ೪೧-೪೨). [ಸಂ.]

ಯುಗಪಾರ್ಶ್ವಗ (ನಾ). ನೋಗಕ್ಕೆ ಹೊಡುವ ಎತ್ತಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಪ ಮತ್ತೊಂದು ಎತ್ತು : "ಪ್ರಶ್ನವಾಚಃ ಯುಗಪಾರ್ಶ್ವಗಃ - ೨ ಉಕ್ಕಿ ತಿದ್ದಲೆಂದು ನೋಗವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸೆಳೆಯುವ ಎತ್ತಿನ ಕೆಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಎತ್ತು. ತಿದ್ದಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಎತ್ತು" (ಪಂಚಾ. ೪೨-೪೩). [ಸಂ.]

ಯುಗಪುರುಷ (ನಾ). ಒಂದು ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಸತ್ತ್ವಶಾಲಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಒಂದು ಹೊಸಯುಗವನ್ನೇ ಆರಂಭಿಸುವ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿ : ಇದು ಗಾಂಧೀಯುಗ ; ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಯುಗಪುರುಷರು (ಪಂಚಾ. ೪೩-೪೪); ಯುಗಪುರುಷರ ಜಗಲಿಗಿರಿಸಿ ಕೈಯ ತೊಳೆದುಕೊಂಡವು (ಪಂಚಾ. ೪೪-೪೫). [ಸಂ.]

ಯುಗಪ್ರವರ್ತಕ (ನಾ). ೧. ಯುಗಗಳನ್ನು ಉಯುವವಾದವನು : ಯುಗಾದಿಕ್ರಮ ತು ಯುಗಪ್ರವರ್ತಕನೆನಿ ಧರ್ಮಪ್ರಭುಟಗನು ತಾನಾಗಿ ಭಕುತರಿಗಿವ ಸಂಪದವ (ಪಂಚಾ. ೪೬-೪೭). ೨. ಒಂದು ಕಾಲಮಾನದ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹೊಸದಾದ ರೂಪವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುವವನು : ಯುಗಪುರುಷ : ಕ್ರಾಂತಿಗಿ ಮೂಲ, ಅದರ್ಶಸಾಹಿತ್ಯ. ಯುಗಪ್ರವರ್ತಕರನೇಕರು ಇದನ್ನು ತೀರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಜಗ್ಗಿ "ಸಹೋದರ" ಭಾವವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದರು (ಪಂಚಾ. ೪೭-೪೮). [ಸಂ.]

ಯುಗಯೋಗ (ನಾ). = ಯುಗ ೧೦ : ಎಳು ಗ್ರಹಗಳೂ . . . ಎರಡು ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಯುಗಯೋಗ (ಪಂಚಾ. ೪೮-೪೯). 'ಯುಗಯೋಗ ಜಾತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯುಗಯೋಗಜಾತ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಯುಗಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ವವನು : ಯುಗಯೋಗಜಾತನಧನಂ ವಾಪಂದಿ (ಪಂಚಾ. ೪೯-೫೦). [ಸಂ.]

ಯುಗಲ. ಯುಗಲ (ನಾ). ೧. ಜೊತೆ ; ಜೋಡಿ : ಮುಗಿಲ ಯುಗಲ ದಂತೆ ಒಂದು ಸೇರಿ ಸಾರಿ ಅಗಲದೆ . . . ವಾಳಜಿಳು, ಬೆಳೆಯಬೇಕು, ಸುಖಿ ಕ್ಷಣಕವನು ! (ಪಂಚಾ. ೫೦-೫೧); ಕೋಗಿರಿಯು ಎಕಾಕಿನಿ ! ತನ್ನ ಯೋಗೀಶ್ವರನು ಬಾರದೆ ಯುಗಲವರಿಯದೆ ಯೋಗಿನಿ !

(೨೦೫. ೦೯-೦೬). ಯುಗಲ : ೧. ಯುಗಂ, ಯುಗಂ, ಯುಗಂ :
 . . . ಈ ರ ಆಮರ್ (ಕೂಡು. ೦೦೬-೦೩). ೨. ಅವಳಿ ಮಕ್ಕಳು :
 ಅವಳಿ ಜವಳಿ : ಯುಗಂಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾ ಇರುವುದು
 ಸತ್ತು ಸಗ್ಗಂಗಳೊಳಗೆ ಪುಟ್ಟುಗುಂ (ಕೂಡು. ೦-೭೬). ೩. [ಗೀತೆ]
 ಎರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ಪದ ಯುಗಂ . . .
 ಎರಡು ನಾಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೨). [ಸಂ.]

ಯುಗಶಕ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಯುಗದ ಚೈತನ್ಯ. — ಸತ್ತ್ವ : ಜನಪದವು
 ಯುಗಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ? ತಾನಾ ಶಕ್ತಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಳಿ ವಾಮದತ್ತದ ತಾರಮೆಂದು
 ಪೂಜವೆಲ್ವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೨೯೯). [ಸಂ.]

ಯುಗಸಂಧಿ (ನಾ). ಗುಡಸ್ಥಾನ : ಪ್ರಪಂಚ : ಲೋಕೋಪಸಂಧಿಯ ಕೆಳಗೆ
 ಕಾ(ಸೂ)ಸುಳ ಪರದಕೆಂಬರವಾನದ ನಡುವೆಯದಕೆ ಯುಗಸಂಧಿಯುಮಂ
 (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೩೨). [ಸಂ.]

ಯುಗಲ : ಯುಗಲ : ನೋ.

ಯುಗಲಜಪ್ಪ (ನಾ). ೧. ಎರಡು ನಾಲಗೆಗಳನ್ನು : ಹಾಪು.
 ೨. ಎರಡು ನಾಲಗೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪುವವನು. ೧. ೨ :
 ಬಗ್ಗಿದಳು ಪೋಯಬಿಡುಯ ಪೂರ್ವಲುವವನು ಯುಗಲಜಪ್ಪ (ಪ್ರಶ್ನಾ)
 ನೆಂದು ಜರಿದದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ನೆಗದು ಪೂರ್ವಕುಯಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಮುಖ
 ರನುತಮದನೂರು ಪುಡುಕುಶ್ರಿ (ಕೂಡು. ೨೦-೯).
 [$<$ ಸಂ. ಯುಗಲಜಪ್ಪ]

ಯುಗಲತೆ (ನಾ). ಜೋಡಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ : ಎರಡಾಗಿ ಕೂಡಿರುವುದು :
 ಅಮರಯುರನವಳುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮದೇಶಾನೇಕವಚನದೊಳಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ
 ಸಮಾನ ಯುಗಲತೆಯಾಪ್ತವರ್ಗದೊಳಗೆ ನೆಲಸಿ ನಂದ ಪುರುಷ
 ತ್ರಯಕಂ (ಕೂಡು. ೨೦೬). [ಸಂ. ಯುಗಲತಾ]

ಯುಗಲರಸನ (ನಾ). = ಯುಗಲಜಪ್ಪ ೧ : ಕುಂಜರಕೃತ್ತಿವನನ
 ಯುಗಲರಸನ ರಂಜಿತ ಕಂಕಣ ಮೂಡುಳ ರಿಪ್ಪಪುರವಂಜನ ನಿತ್ಯನಿರಂಜನ
 (ಕೂಡು. ೭-೨೨). [ಸಂ. ಯುಗಲರಸನ]

ಯುಗಲಾರ್ಥ (ನಾ). ೧. ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳು. ೨. ಎರಡು ಎಂಬ
 ಅರ್ಥ : ಜೊತೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥ : ಯುಗಲಾರ್ಥದ ಒಪ್ಪುಪಡೆನಕ್ಕಾಗಿ
 ತಂದಾವಿವಿಂಗಳೆರಡೇರತ್ತಂ ನೆಗಟ್ಟುಂ (ಕೂಡು. ೦೯೯). [ಸಂ. ಯುಗಲಾರ್ಥ]

ಯುಗಲೋಚ್ಚರಣ (ನಾ). ಎರಡು ಸಲ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು. — ಹೇಳು
 ವುದು : ದ್ವಿರುಕ್ತಿ : ದೂರಾಧೀಕ್ಷಣದೀಪ್ಯೋದಾರಾನುಕ್ತಿಕ್ರಿಯಾಸಮ
 ಭಿವಾರ ಸಮೀಪೋರುತರ ಜನಕಾದಿಗಿ ಸಾರಂ ಬುಧರಿಂ ಪದಕ್ಕೆ ಯುಗ
 ಲೋಚ್ಚರಣಂ (ಕೂಡು. ೦೯೩). [ಸಂ. ಯುಗಲೋಚ್ಚರಣ]

ಯುಗಾಂತ (ನಾ). ೧. ಯುಗವು ಮುಗಿಯುವ ಕಾಲ. ೨. ಪ್ರಳಯ
 ಕಾಲ : ಜಗತ್ತಿನ ನಾಶ : "ಸಂವತ್ಸರ, ಪರಿವತ್ಸರ, ಕ್ಷಯ, ಯುಗಾಂತ :
 . . . ಮಹಾಪ್ರಳಯ : ಈ ೯ ಪ್ರಳಯಕಾಲಂ" (ಕೂಡು. ೨೦-೦೦೬).
 ಮಹಾಶ್ವರಭೈರವಾದಂಬರಮುಮಂ ಯುಗಾಂತಕಾಲಾಂತಕನ ಮನು
 ಮುಮಂ ತನ್ನೊಳಗೆವಡಿಸೊಂದಂ (ಕೂಡು. ೦೦-೦೦೩ ೫) : ಪುರುಷರು
 ಇಲ್ಲದಿರುವ ಬೇರೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸೃಷ್ಟಿಯೊ . . . ಸ್ವೀಮಯವಾದ
 ಯುಗಾಂತವೊ ! (ಕೂಡು. ೯೬). [ಸಂ.]

ಯುಗಾಂತರ (ನಾ). ೧. ಇನ್ನೊಂದು ಯುಗ : ಬೇರೆ ಯುಗ. ೨.
 ಬಹಳ ಕಾಲ : ದೀರ್ಘವಾದ ಕಾಲ : ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳು :
 ಮರಣವು ಈಗಲೆ ಬರಲಿ. ಅಥವಾ ಯುಗಾಂತರದಲ್ಲಿಯೆ ಬರಲಿ ದೀರ
 ರಾದವರು ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಎದಿಗೊ ಚಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ
 (ಕೂಡು. ೨೧. ೯). [ಸಂ.]

ಯುಗಾದಿ (ನಾ). ೧. ಯುಗದ ಆರಂಭ : ಈ ಪುರುಷನಲ್ಲಾ ಯುಗಾದಿ

ಮಹಾಪುರ. ಪರಿಗೆ ನೊಡಲಿ ಪುರುಷನು (ಕೂಡು. ೨-೨೨). ೨. ವರ್ಷದ
 ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ ಮತ್ತು ಆ ದಿನ ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬ : ಚೈತ್ರರುದ್ರ
 ಪ್ರತಿಪದ : ದೀಪವಾಗಿ ಯುಗಾದಿ ಹಬ್ಬಗಾಗಲಿ ಗೆ ೨ (೨೫. ೪೧೩).
 ಕೀರ್ತನ. ೨೩-೭೪ : ೧೭೦೦). ಆ ಯುಗಾದಿಯಲ್ಲಿ ನೀನೆನ್ನ ದರ್ಶನಮೆ — ಈ
 ಯುಗಾದಿಯಲ್ಲಿ ನೀನೆನ್ನ ? ಪಾನವಿ ? (ಕೂಡು. ೨೬-೦೬) : ಯುಗಯುಗಾದಿ
 ಕಳೆದರೂ ಯುಗಾದಿ ಮಾರಳ ಬರತಿದೆ (ಗಂ. ೦೦೬-೦). 'ಉಗಾದಿ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಯುಗಾದಿ, ಯುಗಾದ್ಯಾ]

ಯುಗಾವಸಾನ (ನಾ). = ಯುಗಾಂತ ೨ : ಯುಗಾವಸಾನಮಾಭೋಧಿ
 ವೇಲಾಕಲ್ಮೋಲವಿಲಾಸಮುಲ್ಲಾಸಪ್ರತಿಭಾಸಮುಮಂ ಕಿ ಟ್ಪಿ ದಿ ಸಿ ದ
 ವಿದ್ಯಾಧರರಂಜನ ಸಭಾಮಂಡಲಂ ಕ್ಷೋಭಕ್ಕೂಡರ್ಚಿದಾ ಪ್ರಸ್ತವದೊಳೆ
 (ಕೂಡು. ೯-೬೬ ಪ). [ಸಂ.]

ಯುಗ್ಯ (ನಾ). ೧. ಜೊತೆ : ಜೋಡಿ : "ಯುಗ್ಯಂ, ಯುಗಂ, ಯುಗಂ
 . . . ಯುಮಂ — ಈ ರ ಆಮರ್" (ಕೂಡು. ೦೦೬-೦೩) : ಶ್ರೀಧರ
 ವಾಮಜಯಗುಪ್ತಮನೋದ್ರಯುಗ್ಯದಿನೊಪ್ಪೆ ವಲ . . . ಶಾಸ್ತ್ರಸೇನ
 ಮಾನೀಶಾಕ್ಯವ ವೇಲ್ಮೊಳೆ ಅದ್ರಿ ಮೇಲರವಾದಿ ಎಷ್ಟಿ ಪುನರ್ಭವಕ್ಕೊ
 ಆಗಿ x x (೨೫. ೧೩. ೨೦-೦ : ೫. ೨೦೦) : ಇಂತೀ ಯುಗ್ಯಮುಂ ಅನಂತ
 ಪಾರಂ ಪೋದೊಡೆ ಏಕವಾರು ಗುಣೀತ್ಯಾಪಣಂ ಆತ್ಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬).
 ೨. ಗಂಡಹೆಂಡತಿಯರು : ದಂಪತಿ : ಕೂರ್ಮ ತಲ್ಪರವಿಂ ಮಚ್ಚಿಗೆವೆತ್ತ
 ಪತ್ತಿಗೆಯಂತಾ ನಾಲ್ಕರಂದಿವಂವರೆ ಯುಗ್ಯದ್ವಯಮದರ್
 (ಕೂಡು. ೭-೦೨೩). ೩. ನೊಗ : ಧರ ತೇರ್ ದ್ವಿಕ್ಕಂಧಿ ಯುಗ್ಯಂ ರವಿ
 ಶಶಿವಳಯಂ ಗಾಲ್ಗಿಳ್ ಮೇರು ಬಿಲ್ . . . ಆ ವಾಯು ಪೀಳ್ವಾಗಿ
 ರುದ್ರಂ ಸುರಸ್ಯಸ್ಯಂ ಕೂಡೆ ಸುಟ್ಟಂ ತ್ರಿಪುರಮನಳವಿಂದಂ
 (೨೫. ೪. ೨೦೫ : ೦೨೬-೨೭ : ೧೧೩). [ಸಂ.]

ಯುಗ್ಯಪದಕರಣ (ನಾ). [ಕಾಮತಾ] ಸುರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಂಧ :
 ಮತ್ತಂ ಕುಳ್ಳಿರ್ದವಳು ಒಂದು ಕಾಲಂ ಮಡಿದು ಇರಲಾಗಿ ಪುರುಷನವರ್ತ
 ಮೊಗಮಾಗಿ ಶನ್ ಕಾಲನವಳು ನೀಡಿದ ಕಾಲ ಕಳೆಗಿ ನೀಡಿ ಮಡಕಾಲಂ
 ಅಡ್ಡಕಾಲೊಡನೆ ಎತ್ತಿ ಓರೊರ್ವರವು ಕೂಡಿದೊಡೆ ಯುಗ್ಯಪದ
 ಕರಣಂ (ಕೆಪು. ೨೬). [ಸಂ.]

ಯುಗ್ಯಾದ್ರಿ (ನಾ). ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ಲಾಕ್ಷಾಪುಲಕ ಮೂಸಾದ
 ನಿರಾಚ್ಚಾಸ ಸನಿಚ್ಚಾಸ ಯುಗ್ಯಾದ್ರಿ ಶಾಲಲಿ ಲೋಹಪದೀಪ
 ಕ್ಷುತಿವಾಸಕ ಕ್ರಿಮಿಕಾಲಂಗಳೆಂಬವೇ ರಾಜನರಕಂಗಳು (ಕೂಡು. ೦೨೦).
 [ಸಂ.]

ಯುಗ್ಯ (ಗು). ೧. ನೊಗಕ್ಕೆ ಹೊಡಲು ತಕ್ಕುದಾದ. (ನಾ). ೨. ರಥಕ್ಕೆ
 ಹೊಡುವ ಕುದುರೆ : "ವಾಹನಂ, ಧೋರಣಂ, ಯುಗ್ಯಂ, ಯಾನಂ,
 ಪತ್ತಂ — ಈ ೩ ರಥದ ಹೊಡುವ ಕುದುರೆ" (ಕೂಡು. ೭೯-೨೯೩). ೩.
 ವಾಹನ : "ವಾಹನಮಾವುರಾದೊಡಂ ಪತ್ತಯುಗ್ಯಧೋರಣಾನಾಮಂ"
 (ಕೂಡು. ೨೯-೨೦). [ಸಂ.]

ಯುಜ್ಯ (ಗು). ೧. ಜೋಡಿಸಿದ : ಸೇರಿಸಿದ. ೨. ತಕ್ಕ : ಯೋಗ್ಯವಾದ.
 ೩. ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ : ಸಂಬಂಧಪುಳ್ಳ. (ನಾ). ೪. ಹೊಂದಿಕೆ :
 ಸಂಬಂಧ. [ಸಂ.]

ಯುತ (ಗು). ೧. ಹೊಂದಿಸಿದ : ಸಂಧಿಸಿದ : ಜೋಡಿಸಿದ.
 ೨. ಸಹಿತವಾದ : ಒಳಗೊಂಡ : ಭೋಜನ ರಥದಿಂದಮಂದಿಸಿದ
 ಬಂಧನವೇಂದ್ರಯುತಂ ರಥಾಧಿಪಂ (ಕೂಡು. ೦೬-೨೦) : ಯುತಕಮಂ
 ಗತಕಮಂ ಭೃತಕಂವಂ ಮುಕ್ತಕಂವಂ . . . ಚಿತ್ರತರಂ ನೋಡುವ
 ನರಗಿ ಮಾತಮುತಂ (ಕೂಡು. ೧೩-೨೦). (ನಾ). ೩. ಹೊಂದಿಸಿ
 ದುದು : ಜೋಡಿಸಿದುದು : "ಯುತಮುನ್ವಿತಂ ಸಂಹಿತಂ ಸಮನ್ವಿತಂ"

(ಬಂಕಿಮ. ೧೩೦-೧೪). ೪. [ಗಣಿತ] ಕೊಡುವಿಕೆ ; ಸಂಕಲನ : "ಯಂತಕ-ಯಾಂತ್ರಂ . . . ಇಂತಿನಿತಂ ಕೊಡೊದಕ್ಕ ಹೆಸರು" (ವಿವರಣೆ. ೧೦೩೨ ಪ.).

[ಸಂ.]

ಯಂತಕ (ನಾ). ೧. ಜೋಡಿ ; ಜೊತೆ. ೨. ಜೋಡಣೆ; ಹೊಂದಿಕೆ. ೩. ಮೈತ್ರಿ ; ಸ್ನೇಹ. ೪. ಹೆಂಗಸರ ಉಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ. [ಸಂ.]

ಯಂತಿ (ನಾ). ೧. ಕೊಡುವಿಕೆ ; ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ. ೨. ಹೊಂದಿಕೆ ; ಜೋಡಣೆ : ಶ್ರುತಿಮತಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ಯಂತಿಯೊಳವೆ ಸೇರಿಸಲು ಸತ್ಯದರ್ಶನ ಎನಗೆ (ಪಾಂಚು. ೩೩೨). [ಸಂ.]

ಯುದ್ಧ (ನಾ). ಕದನ ; ಸಮರ : ಮಹಾಪುರುಷರೊಳವರದೊಳ ಸಿಕ್ಕುಯ್ಯನಂ ಯುದ್ಧದೊಳವೊಂ ಗೆಲ್ಲೊಂ (ಪಾಂಚು. ೧೦-೨೩) ; ನಿಜ್ಜಂ ಧರಾಧೀಶರಂ ಪದಲಿಟ್ಟಂತಿರೆ ಮನುಷ್ಯನೊಳವೆ ಪಯೋಧಾನವರಂ ಯುದ್ಧದೊಳ (ಪಂಚು. ೧೦-೨೩). [ಸಂ.]

ಯುದ್ಧಂಗಿಯಾ (ಕ್ರಿ). ಕಾಳಿಗೆ ಮಾಡು : ವೃದ್ಧನವ್ವಾ ಸುಂದರನೊಳ ಯುದ್ಧಂಗಿಯು (ಪಾಂಚು. ೨೬-೧೯) ; ಪದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಧರಾತಳಂ ಕುಸಿಯು . . . ಯುದ್ಧಂಗಿಯು ರೀತಾರ್ಜುನಂ (ಪಂಚು. ೪-೨೪).

[ಯುದ್ಧ + ಕ್ರಿಯಾ.]

ಯುದ್ಧಭೂಮಿ (ನಾ). ಕಾಳಿಗೆದ ಕಣ ; ರಣರಂಗ : ಗಂಗರಾಜನೊಡನೆ . . . ಕೇತಮ್ಮನು ನಾಯಕರುಗಳು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಗೆ ಹೊರಡಲನುವಾದರು (ಪಾಂಚು. ೧೯೬). [ಸಂ.]

ಯುದ್ಧರಂಗ (ನಾ). = ಯುದ್ಧಭೂಮಿ : ರಕ್ಷಿಸುಗೆ ವಸುಧೆಯಂ ಯುದ್ಧರಂಗತ್ರಿಸೇತ್ರಂ (ಪಾಂಚು. ೧-೬) ; ರಾತ್ರಿ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲೊಳ ಕಳೆಯತು (ಪಂಚು. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ಯುದ್ಧವಿರಾಮ (ನಾ). ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವಿಕೆ ; ಕದನವಿರಾಮ : "ಯುದ್ಧವಿರಾಮ. ಕದನವಿರಾಮ" (Cassio Gir. ಶ್ಲೋ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಯುದ್ಧವೀರ್ಯ (ನಾ). ೧. ಕಾಳಿಗೆದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಪರಾಕ್ರಮ ; ಸಮರಶೌರ್ಯ. ೨. [ಜೈನ] ಕದನದಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯೆ ; ಅವಿವೇಕವು ಶ್ರೀವಿಜಯಿಗೆ ಯುದ್ಧವೀರ್ಯವುಂ ಪ್ರಹರಣಾ ಪರಣಮುಂ ಬಂಧನೋಚನಮುಂ ಮೂವುಂವಿದ್ಯೆಗಳು ಕೊಟ್ಟು (ಪಾಂಚು. ೧೯೯). [ಸಂ.]

ಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧ (ನಾ). ಕಾಳಿಗೆಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದವನು ; ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಯುದ್ಧ ಸನ್ನದ್ಧನಾಗಿ ಸಮಸ್ತಸಾಮಗ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಹಿರಿದುಂ ಪೊಟುಮಟ್ಟೊಡಿದಂ (ಪಾಂಚು. ೩-೩೦ ಪ.). [ಸಂ.]

ಯುದ್ಧಾಜರ (ನಾ). = ಯುದ್ಧಭೂಮಿ : ನವಪುಟಿಯಂತ್ರದಿಂ ಎಮ್ಮಯುದ್ಧಾಜರವಾಪ್ತವಿರಕ್ತಾಯುವನೆ ನಿಜಯೋವಳ್ಳೆತ್ತತ್ತು ಮಿರ್ಪಂ (೨೪. ೪೦ ಪಾಂಚು. ೧೩೦-೧೩ ; ೨೬೪). [ಸಂ.]

ಯುದ್ಧಿಕ್ಕರ (ನಾ). ೧. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವವನು. —ಅಚಲ ನಾಗಿರುವವನು. ೨. ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯವನಾದ ಧರ್ಮಪುತ್ರನ ಹೆಸರು ; ಧರ್ಮರಾಯ : ಯುದ್ಧಿಕ್ಕರಂ ಶಲ್ಯನ ಮೊನೆಗೆ ನೆಲೆದು ನಿಂದು ಕಲ್ಯಾಣಸುಖಾ ಪ್ರಸ್ತಾವದೊಳ (ಪಂಚು. ೧೦-೩೯ ಪ.) ; ಯುದ್ಧಿಕ್ಕರ ರಾಯದಳ ಮಂಕೊಳಿಸಿ ಹೊಕ್ಕುಡು ಜಯದ ಸುಮ್ಮನದ ಸ್ಥಾಡದಲಿ (ಪಾಂಚು. ೧-೪೯). [ಸಂ.]

ಯುನಾನಿ (ಗು). ೧. ಯುವನದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ; ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದ ; ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನುಗಳು . . . ಯುನಾನೀ (ಯುವನಗ್ರೀಕ) ದಳಗಳನ್ನು ಓಡಿ ಅವರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಭ್ರಂಸ ಮಾಡಿದ್ದುರು (ಪಾಂಚು. ೧೩೦). (ನಾ). ೨. ಗ್ರೀಸ್‌ದೇಶದವನು ; ಯುವನ :

ಯುನಾನಿಯರ ಮೂಗು ಒಂದು ತೆರನಾಗಿದ್ದರೆ ಕೋದನರ, ಯುನಾನಿ ದುರ, ನೀಗೋಗಳ ಮೂಗುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ (ಪಾಂಚು. ೧೨೨). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿ ; ಮಹಮದೀಯರಿಂದ ಬಂದ ವೈದ್ಯವಿದ್ಯೆ ; ಅರೋಪತಿ . . . ಹೋಮಿಯೋಪತಿ . . . ಯುನಾನಿ (ಪಂಚು. ೩೨).

[← ಪಾಂ. ೬೦, ಯುನಾನೀ ; ಪುರಾ. ಯುನಾನೀ]

ಯುಯು (ನಾ). ಕುದುರೆ : 'ಯುಯು' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯುಯುತ್ತು (ಗು). ೧. ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ; ಕದನೋತ್ಸಾಹಿಯಾದ. (ನಾ). ೨. ಕಾಳಿಗೆ ಮಾಡಲು ಬಯಸುವವನು ; ಯೋಧ : ಪೋರಾಟದ ಕಥೆಗಳು ಯುಯುತ್ತು ಪಾಗು ಸ್ವಪ್ನತಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಕವೆನಿಸುತ್ತವೆ (೪೬೪. ೯೭). ೩. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ದಾಸೀಪುತ್ರ ; ಕೌರವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ; ಸ್ವಪಂ ದಯೆಯಿಂದಮಾ ಯುಯುತ್ತುವನೊಡಗೊಂಡು ಬಂದಂ (ಪಂಚು. ೧೦-೪೩) ; ತಿಳಿದು ತನ್ನೊಳು ಭೀಮಸೇನನ ಬಲಗದಾಧಾಂತದಲಿ ಕುರುಕುಲವಳವೆ ದೆಂದು ಯುಯುತ್ತು ರಥದಿಂದಿಳಿದು ನಡೆತಂದ (ಪಾಂಚು. ೨-೩೬).

[ಸಂ.]

ಯುವ (ಗು). ೧. ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನ ; ಹರೆಯದ ; ಯೂಥಪತಿ ಪೊಟಗಾದ ಕರಿಕಲಭ್ಯಾತಿಋದಂ . . . ರಾಜಹಂಸಂ ಪೊಟಗಾದ ಯುವ ರಾಜಹಂಸಪ್ರಕಾರದಿಂದಂ ಬಂದು ಪತಿವಿಯೋಗದಿಂ ನಿಜಜನನಿಯರನೆ ಪೋಲ್ತು (ಪಾಂಚು. ೧-೯೬ ಪ.). ೨. ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ; ಶಕ್ತಿ ವಂತನಾದ. (ನಾ). ೩. ಹರೆಯದವನು ; ತರುಣ ; ಯುವಕ : ಯುವಸಂಘಾತಮದೊಂದು ತೋಳ್ತು ಜಗರೊಳ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಂ ತೋರೋಳೊಳ ಯುವತೀವ್ರಾತಂ . . . ನರ್ತಕಿ (ಪಂಚು. ೬-೨೨) ; ಕರಮಧ್ಯ ಕರಭಗಮನದ . . . ಜರ್ಜರಜಲರಂಜಿತವಯೋಧರ ತಿಳವೇನೆ ಯರನೂನ ಯುವರಂ ಕರವಂ (ಪಾಂಚು. ೨-೯೬). ೪. ಅರುವತ್ತು ವರುಷ ಪ್ರಾಯದ ಅನೆ ; ಅದೀತವನಂ ಯುವನಂ . . . ತರಿಸಿ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಜಿನೇಂದ್ರಚಂದ್ರದೇವಂ ಪೊಟುಮಟ್ಟನೊಳ ಜಯಮಂ ಜಯ ಪರ್ಮತಯಾನನಾಗಮಂ (ಪಾಂಚು. ೧೦-೧೯೯). ೫. ಅರುವತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದುತ್ತನೆಯ ಸಂವತ್ಸರ : ಮತ್ತಮಾ ಪರ್ಮತ ಪ್ರಭವ . . . ಯುವ . . . ಅಕ್ಷಯವೆಂದಜುವತ್ತು ತಿಳನಾಗಿಡು (ಪಂಚು. ೨೬೬). [ಸಂ. ಯುವನ್]

ಯುವಕ (ನಾ). ತರುಣ ; ಯೌವನಸ್ಥ : ಭಯಭೀತಿಯಿಲ್ಲದ ಯುವಕ ಪಡೆಯು ಎತ್ತತ್ತಲೂ ತಲೆಯತ್ತರಾರಂಭಿಸಿದ (ಪಂಚು. ೨೪). [ಸಂ.] ಯುವಜನ (ನಾ). ತರುಣಜನ ; ಹರೆಯದ ಜನ ; ಸುವಂಶರನಾದರೂ ಯುವಜನರವಂ ಪರಿಪರಿಯೊಳು ಓಡಿಸುತೆಪನು (ಪಂಚು. ೧೯೯-೨೦).

[ಸಂ.]

ಯುವತಿ (ನಾ). ೧. ಹರೆಯದವಳು ; ತರುಣಿ ; ಯೌವನಸ್ಥ : ಯುವತಿಯು ನಗೆಮೊಗಮಂ ಫಿಗುಗುವೆ (ಪಾಂಚು. ಮಿಸುಗುವೆ) ಭಾವನೆ ದರ್ಪಣೆಂದು ಜಳಜಳಂ ಸೋಲುವನಾಂತಾವು ಗಡ ಮಂನವಜವಯವ ಮೊಂದೊಂದೊಡನೆ ತವೊಂದೊಂದಂ (ಪಂಚು. ೨-೯೯). ೨. ಹೆಂಗಸು ; ಸ್ತ್ರೀ : ಯುವತಿ ಪ್ರಸೂತಿಕಾಲಂ ಸಮಿಸೆ . . . ಅವಳೆರಡು ಮೂವು ನಾಲ್ಕಯ್ಯವರಂ ಸಂಭವಿಸಿ ತಕ್ಕುಲಂ ಕ್ಷಯಮಕ್ಕುಂ (ಪಾಂಚು. ೪-೬೬) ; ಒಪ್ಪುವ ಪತಿಯ ಹಾನಿವೃದ್ಧಿಯ ಯುವತಿಯರೊಳಮಕ್ಕು ಮೆಂಬುದು ತಕ್ಕದೆ ದರ್ (ಪಾಂಚು. ೬-೧೦೪). [ಸಂ.]

ಯುವರಾಜ (ನಾ). ಮುಂದೆ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕವನೆಂದು ನಿಯುಕ್ತನಾದವನು ; ಪಟ್ಟದ ರಾಜಕುಮಾರ ; ರಾಜನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ : ಯುವ

ರಾಜಂ ಭವಾರಂ ವಂದಿ ಪೋದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೫-೦೫) ; ಅತ್ತ ರಾಜಾಧಿ
ರಾಜನುಮಿತ್ತ ಯುವರಾಜನುಂ ನಿಂದಂಗಳ್ (ಅಂತ್ಯ. ೦೫-೫೫) ; ದೀಪವ
ಧವಳಬಾವರಂಗಳ್ ಯುವರಾಜನ ಕೆಲದೊಳಿಸದುವೆಲಿಲಿಂಗಳ್
(ತೃತ್ಯ. ೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಯುವರಾಜಕ್ರಿಯೆ (ನಾ). [ಜೈನ] ಐವತ್ತು ಮೂರು ಗರ್ಭಾನ್ವಯ
ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಂ ; ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯಿಂದ ಯುವರಾಜಪಟ್ಟ
ವನ್ನು ಪಡೆದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗುವುದು ; ಯಾವ
ರಾಜ್ಯ ; ಕುಮಾರಕಾಲದೊಳ್ ಯುವರಾಜ್ಯಭಿಷೇಕಮಂ ಪಡೆವುದು
ಯುವರಾಜಕ್ರಿಯೆ (ಶಾಂತ. ೨೦೯). 'ದೀಕ್ಷೆ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಯುವರಾಜಕ್ರಿಯಾ]

ಯುವರಾಜತೆ (ನಾ). ಯುವರಾಜನ ಪವನಿ-ಅಧಿಕಾರ : ಕ್ಷತ್ರಿಯೋ
ತ್ತಮನಂದಂ . . . ಅಪರಾಜಿತಮಾರಂಗೆ ಭುಜಬಲಗೆ ಸಂದ ಯಾವ
ರಾಜತೆಯ ಕೊಟ್ಟಿಲವಿಂದ ಮದನಗೆ ಪಟ್ಟುಗಟ್ಟುವ ಚಂದದಂ ಕಟ್ಟಿದನು
ಕೊರಲಿ ಕಂಠಮಾರೆಯನು (ಸಾ. ೧-೦೨). [ಸಂ. ಯುವರಾಜತಾ]

ಯುವರಾಜಪಟ್ಟ (ನಾ). ೧. = ಯುವರಾಜತೆ : ಕೌಟುಂಬಕವಸ್ತು
ಭಾನುವೇಗಂಗೆ ಯುವರಾಜಪಟ್ಟಮಂ ಕಟ್ಟಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦-೦೩) ; ಪಟ್ಟ
ವದು ಹಿಂಯರಸನದು ಯುವರಾಜಪಟ್ಟವೆ ಪರಿತನೊಪನೊಳಾಯ್ತು
(ಕೃಷ್ಣ. ೧-೦೩). ೨. ಯುವರಾಜಪವನಿಯ ಚಿಹ್ನೆ ಯಾದ, ಹೇಗೆ
ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ : ಅಂಗದಗೆ ಪೊಸಲಿ ಧರಿಸುವುದು
ಯುವರಾಜಪಟ್ಟವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಯುವರಾಜಿ (ನಾ). ಯುವರಾಜನ ಹೆಂಡತಿ : ಅಪ್ಪರಲ್ಲಿ ಯುವರಾಜಿ
ವಿಚ್ಛರವಾಗುತ್ತದೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೩). [ಸಂ. ಯುವರಾಜಿ]

ಯುವಾಧಿಪ (ನಾ). = ಯುವರಾಜ : ಬಿಟ್ಟು ಬಿನ್ನಗಮನಾ ರೊದೊಳ್
ಮೊದಂ ಯುವಾಧಿಪಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಯುವಾಪ (ನಾ). ತರುಣ ; ಯುವಕ : ಈ ಯುವಾನರವನದ್ವಿದ್ಯ
ರಾಮ್ನಾಯಕರೂರವರಾತ್ಮಕಗಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫೦) ; ತ್ಯಾನ-ಯುವಾನ-
ಅರ್ಥವ . . . ಹಸುಮಂತ-ಇವೆ ಮೊದಲಾದವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩ ಕೃಷ್ಣ).
[ಸಂ. ಯುವಾಪ]

ಯುಷ್ಕೃತಾಕ್ಷ (ನಾ). ನಿಮ್ಮ ಕುಡಿನೋಟ ; ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಣೊಳ್ಳೋಟ :
ಭವಹರಣ ಯುಷ್ಕೃತಾಕ್ಷದಿ ಕವಿದನಾದೊಡೆ ಸಕಲಶುಕ್ಲೋತ್ತರನಾಗಿರನ
(ಕೃಷ್ಣ. ೧೩-೦೪). [ಸಂ.]

ಯುಷ್ಕೃತಲೆ (ನಾ). ನಿಮ್ಮ ಅಂತ : ಎಲೆ ಮಾಯಾದೇವಿ ಲೋಕತ್ರಯ
ಜನಿ ಮದಾಜ್ಞಾ ಸಮುತ್ಪನ್ನ ಯುಷ್ಕೃತಲೆ . . . ಪಟ್ಟಿಗೆ ಭಗವತಿಯಂ
ಹಂದಿಯಂ ಪುರ್ಗಿಯಂ ವೀರಲರಾಯಧ್ವಂಸಿಯಂ ಕನ್ನೆಯಮನಿಗಾಗಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೫). [ಸಂ. ಯುಷ್ಕೃತಲಾ]

ಯುಷ್ಕೃದ್ಗುಣ (ನಾ). ನಿಮ್ಮ ಗುಣ : ಯುಷ್ಕೃದ್ಗುಣ- ಅಪ್ಪದ್ವೈಹಿತ
ಧವದ್ರಾಜ್ಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦ ಕೃಷ್ಣ). [ಸಂ.]

ಯೂಕ (ನಾ). ೧. (ಕೊಳಗಾದ ಬಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ)
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕ್ರಿಮಿ ; ಕೂರೆ ; ಹೇನು : ಕುಂಫು ಭುಗ ಮತ್ಸ್ಯಣ
ದಂತ ಮತಕ ಲಿಕ್ಷಾ ಯೂಕ ಕುಟೀರಕಾದೊಹಿಂ . . . ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಾದಿ
ಕ್ರೀದ್ರಿಯಂಗಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೯೫) ; ಜನುಗುಂ ಕ್ರಿಮಿ ಕೀಟಕಂ ಮತಗಂ
ಯೂಕವನುಗುಣಂ ಸ್ವೇದದಿಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯-೩೩). ೨. ದೂರವನ್ನು
ಅಳೆಯುವ ಒಂದು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪ್ರಮಾಣ : ಲವಣಿಯಾಗ
ಲೊಂದು ಯೂಕವೆನ್ನುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦) ; ಮಾರಾಗ್ರನಂಜಾರರ ಒಂದು
ಲಕ್ಷವೊ ಕೊಂಬುದು ಆ ಲಕ್ಷವೆಲಾದರ ಒಂದು ಯೂಕವೊ
ಕೊಂಬುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯-೪). [ಸಂ.]

ಯೂಕಿ (ನಾ). ೧. = ಯೂಕ ೧ : ಯೂಕಾಭೀತಿಯಿಂದಲರಂ
ಪರಿಹರ್ತವ್ಯವೆ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಮದಿಂ ಪ್ರಾಜ್ಞಾಜ್ಯಮೇಂ ತ್ಯಾಜ್ಯಮೇ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦-೫೫). ೨. = ಯೂಕ ೨ : ಲಿಕ್ಷಾ ಯೂಕಿ ಯವೆಯಂ
ಮಂಜುಲಮಕ್ಕಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩). [ಸಂ. ಯೂಕಾ]

ಯೂಕಥ (ನಾ). (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ) ಗುಂಪು ; ಹಿಂಡು :
ರಥಯೂಕಥಜಪ್ಪ ಶಂಖಪಟದೊಳ್ . . . ಕುಳಶೈಲದಂತೆ ಕಂಗಳ್
ಬೀಜ್ಯದಂವುಗ್ರಾಜಿಯೊಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೩೩) ; ಬಗೆವಗೆ ಸರಿಶ್ರೇಷ್ಠವ
ಗಾಹರಾಜಿ ಯೂಕಥತಮಸ್ಥಿತಯೂಕಥಂ ಸೋಗಿಯಪ ತಾನರಗೊಳನಂ
ವುಗುವಂತಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನಿಜಮಂದಿರಮಂ . . . ಪೂಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೩೩).
[ಸಂ.]

ಯೂಕಥನಾಥ (ನಾ). ೧. ಸಮೂಹದ ಮುಂದಾಳು ; ಗುಂಪಿನ
ನಾಯಕ. ೨. (ಅನಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ) ಹಿಂದಿನ ಒಡೆಯ ;
ಸೇನೆ : ಮಂಚತ್ತವಯ್ಯಲಾ ಯೂಕಥನಾಥಗೆ ಮಹಾಕಾಂತಾರವಲ್ಲದೊಂ
ಕಿದೆಯ ಕಟ್ಟಿಯೆ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಯೂಕಥನ (ನಾ). = ಯೂಕಥನಾಥ ೨ : ನಡುವೆಗಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಾನೆ ನಡೆಪಿ
ದಂತಿಗಳಂ ರವಿತಪ್ಪಯೂಕಥನಂ ಬದವತಿತಲಸ್ಥಲವ ಸೇವಿಸುವಂತೆ
ಪೂರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೨-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಯೂಕಥಪತಿ (ನಾ). = ಯೂಕಥನಾಥ ೨ : ಮನುಮಾರ್ಗನಿರ್ವಹಣೆನ್ನಿದ
ನಿನಗಾವಿರಾ ರಾಜಮಾರ್ಗಮಂ ತೋಡೆ ಜಗದ್ವಿಜಗೆ ನಗೆಯಲ್ಪ ಕಳಭಂ
ವನಪಥಮಂ ಯೂಕಥಪತಿಗೆ ತೋರ್ಪಂತಕ್ಕಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೨) ; ಜಲಕೀಳಿ
ಲೋಲನನ್ನಿದ ಯೂಕಥಪತಿ ಕರಣಾಂ ಯೂಕಥಂ ಬೆರಸು ಬರ್ಪಂತೆ ಬಂದು
(ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೨). [ಸಂ.]

ಯೂಕಥಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ : ಕಂಗೆಳೊಂದುದುಳ್ಳಲ
ಮಿಗಸುವ ಯೂಕಥಿಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕರ್ಣಕಾರದಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೩).
[ಸಂ. ಯೂಕಥಿ]

ಯೂಕಥಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ. ೨. ಸೇವಂತಿಗೆ :
"ಮಾಗಧೀ, ಗಣಿಕಾ, ಯೂಕಥಾ, ಅಂಜಪ್ಪಾ - ೪ ಕಾಡುಮಲ್ಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ
ಒಂದು ಬಗೆ ಗಿಡ : ಇದಕ್ಕೆ ಶಾವಂತಿಗೆ ಗಿಡವೆಂದು ಕೆಲವರರ್ಥ ಹೇಳರು
ಮರು" (ಸಾಂ. ೩೫). [ಸಂ. ಯೂಕಥಾ]

ಯೂಕಥ (ನಾ). ಗುಂಪು ; ಸಮೂಹ : ಆ ಯೂಕಥಕ್ಕೆಲ್ಲಮಧಿಪತಿಯಾಗಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೦) ; ಮುಖ್ಯನ ಲೋಕಭದಿ ಕೊಲ್ಲರೆತ್ತಲಂ ಮುಗವತಿ
ಯೂಕಥಮಂ ಪಲಬರಾ ಜನದೊಳ್ ಶುರಾಧಿನಾಯಕರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೯೫).
[೨ ಸಂಸ್ಕೃತಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೂಪ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಯೂಕಥ'ಕ್ಕೆ
ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದ ಬಳಸಬಹುದು]

ಯೂಕಥಿ (ನಾ). ಸೇವಂತಿಗೆ : "ಮಾಗಧೀ, ಯೂಕಥಾ- ಈ ೨ ಸೇವಂತಿಗೆ"
(ಕೃಷ್ಣ. ೩೯-೩೩). [೨ ಸಂಸ್ಕೃತಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೂಪ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ.
'ಯೂಕಥಿ'ಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದ ಬಳಸಬಹುದು]

ಯೂಕನ (ನಾ). ತರುಣ ; ಯುವಕ : ಸ್ಮರನೇನುತ ಮತ್ತಕಾಶಿನಿಯಂ
ಸುಕುಮಾರಶರನನುತ ಯೂಕನಂ ಖರತರಾಸಲನನುತವರಿನಿಚಯಂ
. . . ಪೂಕುತಮಿದರ್ಶ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೦).
[ಸಂ. ಯೂಕನ = ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗ, -ಹುರಿ]

ಯೂತ (ನಾ). ೧. ಯುಜ್ಜವಶುವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ
ಖದಿರವೃಕ್ಷ ಅಥವಾ ಬಿದಿರಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ) ಕಂಬ : ಮನ
ಮಾರಾಧಿತ ಹೋಮಭೂಮಿ ಮರುಗಳ ಕಾಮಾತುರರ್ ಬಂಧವಾಮನುತಂ
ಸ್ಥಾಪಿತಯೂತಕೋಟ ಬಳವತ್ಯಾಮಾನ್ಯ ಹೋಮಾನ್ಯ . . . ಇಂತಾಗಿ
ತಾನಿಚಿತಂ ಕಾಮವ ಬೇಳ್ತೆನೆಂದು ಸುಗದರ್ ತನ್ನಂಗೆ ಬೆಳ್ಳಂಗಳೊಳ್

(ಕಂಠ. ೪-೫೬); ಯೋಜಮಯಮಾಯು ಧರ್ಮಯಮಯ ವರಹಾತ ರೋಪಮಯಮಾಯು ಮನೆಯಲ್ಲಮಯ ದಾಶರಥಿ ರಾಜ್ಯಮಂ ಪಾಲಿಸಿ (೩೩೫. ೦೪-೦೨). ೨. ಗೆಲ್ಲಗಂಬ; ಜಯಸ್ತಂಭ. ೩. [ಜ್ಯೋತಿ] ಆಕೃತಿಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಜನನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳೂ ಲಗ್ನದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಾನಗಳೊಳಗೆ ಇರುವ ಯೋಗ: ಉದಯದ ನೆಯ್ಯ ತುರ್ಯಾಭವಮುಬರಗಂ ಪರಿ ಯೋಜಂ (೫೩೫. ೦೩-೬). [ಸಂ.] ಯೋಜಕಂಛ (ನಾ). = ಯೋಜ ೧: ಅರೆಯುತ್ತಿ ಭೂತಂಗಳ ವರ ಸತಿ ವೃತ್ತರಂ ಸೆಜಿಗಳಂ ಪಿಡಿವುತ್ತ ಯೋಜಕಂಛಂಗಳಂ ಮುಪಾದಿತ್ತು. . . . ನಾರ್ತಸಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪರಿದು ಕೋಳಾಹಂಗಳಿಯು (೬೬೩೩. ೨-೪. ೩೦).

[< ಸಂ. ಯೋಜಕಂಛ]

ಯೋಜಸ್ತಂಭ (ನಾ). = ಯೋಜ ೧: ಯೋಗನಿಮಿತ್ತಂ ಯೋಜಸ್ತಂಭಂ ಗಳೊಳ್ ಕಟ್ಟಿ ಮನುಗಳಂ ಗೋಳಿಡೆ ಕೊಂದು ದೇಳುದು ಕೆಡು ಕೊಂಡಂ ಗಳನೊಡೆದು ಶಾಲೆಗಳಂ ಕೆಡು ಯೋಜಸ್ತಂಭಂಗಳಂ ಕೆಡು (ಕಂಠ. ೩೩. ೦೦-೦೩೩ ೫); ಶನಶ್ಚೇಭನಿ ತನ್ನನ್ನು ಯೋಜಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಈ ಮುತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಲು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ. . . ಅವನ ಪೂಜನ ನ್ನುಳಿಸಿದರು (೫೩೩೦. XIV, ೦೩). [ಸಂ.]

ಯೋಜ (ನಾ). ೧. (ಮಂಸದ) ಸಾರು. ೨. ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಕುದಿಸಿ ಜೆಗದ ನೀರು. ಕಟ್ಟು. ೩. ಕೆಡದ ಮೇಲೆ ಸುಡುವ ಹಾಲುಗಾಳಿನ ತೆನೆ; ಬೆಳಸು; ಸಿಹಿತೆನೆ: "ಯೋಜಯಂಬುದು ಸೀತೆನೆ" (ಕಂಠ. ೪೩-೪೩೦). [ಸಂ.]

ಯೆನ್ನು (ನಾ). (?): ಕಾಟಿಯ ಹನಿರದು ಯೆನ್ನು ಆ ಹನ್ನರದು ಯೆನ್ನು ಬೆಂಬಳಿಯಲಿ (೫೩೩. ೦೬೨೯, ೪೫೪೯. ೩೩-೦೩; ೨೪೩೬).

[?]

ಯೆಹೂದಿ 'ಯೆಹೂದ್ಯ' ನೋ.

ಯೆಹೂದ್ಯ 'ಯೆಹೂದ್ಯ' ನೋ.

ಯೋಕ್ತೃ (ನಾ). ಬಂಡಿ ಹೊಡೆಯುವವನು; ಸಾರಥಿ. [ಸಂ.]

ಯೋಕ್ತೃ (ನಾ). ಹಗ್ಗ; ಕಣ್ಣೆ: "ಯೋಕ್ತೃಂ ಕಣ್ಣೆ ಹಗ್ಗಮಾ ಬಂಧಮುಂ" (ಕಂಠ. ೦೦೯-೨). [ಸಂ.]

ಯೋಕ್ತೃಕ (ನಾ). ಕಟ್ಟುವ ಸಾಧನ: ಹಗ್ಗ. [ಸಂ.]

ಯೋಕ್ತೃಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಂಠಾಭರಣ: ಜೋಲೆ ಮುತ್ತಿನ ಸರಂ ತೊಪೆಯ ಯೋಕ್ತೃಕಿಯಾಗಲಿವಳಾ ಮಾಡದೆತೆಯಿಂದವಳಾ ದಾಗುತ್ತ ಸೈವಳೆಯ ಸಗ್ಗದ ವಿಮಾನದಿಂದ ಬಿರ್ಲಿವ ನಲ್ಲನಂ ಮೋಡುತ್ತ ವಿರ್ವಚ್ಚರಿಸುಯಂತೆ (೫೩೩೦. ೬-೩). [ಸಂ. ಯೋಕ್ತೃಕಾ]

ಯೋಗ (ನಾ). ೧. ಜೋಡಿಸುವಿಕೆ; ಹೊಂದಿಸುವಿಕೆ. ೨. ನೋಗ ಹೇರುವಿಕೆ. - ಕಟ್ಟುವಿಕೆ. ೩. ಕೂಟ; ಸಂಗ; ಸಂಬಂಧ: ಅಷ್ಟ ವಿನ ಯೋಗದ ಕಾಷ್ಟ ಹೊತ್ತವಲ್ಲಿ ಮತ್ತನ ತಮದ ಭೂಮ ಶುಷ್ಕದ ಅಷ್ಟವಿನ ಗುಣ (೫೩೩೩. ೬-೨೪). ೪. ಬೆರಕೆ; ಮಿಶ್ರಣ: ಯೋಗ ಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಸುಮತೂಕದಲ್ಲಿ ಹೊರಬೇಕು (೪೪೩. XII, ೩೪೩೪). ೫. ವ್ಯವಸ್ಥೆ; ವಿರ್ವಾಟು. ೬. ಯುದ್ಧವ್ಯೂಹ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ರಚನೆ. ೭. ರೀತಿ; ವಿಧಾನ. ೮. ಉಪಾಯ; ಯೋಜನೆ; ಹುಚಿಕೆ; ಯೋಗವೆಂದರೆ ಉಪಾಯ, ಮಾರ್ಗವೆಂದರ್ಥ (೫೩೩೩. ೨೩). ೯. ಜೋಗ. ೧೦. ಕಾರ್ಯ: ಉದ್ಯೋಗ. ೧೧. ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ: ಕರ್ಮ ಕೌಶಲ್ಯವೇ ಯೋಗ (೪೪೩. ೦೦೪). ೧೨. ಯುಕ್ತತೆ; ಔಚಿತ್ಯ. ೧೩. ಧನ, ಭೂಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಪತ್ತಿನ ಪ್ರಾಪ್ತಿ. ೧೪. ಶುಭವಾದ ಗ್ರಹಯೋಗದಿಂದ ಒದಗುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಅದೃಷ್ಟ; ಸಂದೈವ:

ಭಾಗ್ಯ: ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಯೋಗ ಕೂಟವಿದಿರಲಿಲ್ಲ (೪೪೩. ೦೦೦); ನಿಮ್ಮ ಕೂಟ. . . ಸುಖವಿರುವ ಯೋಗ ಅವಳ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ (೪೪೩. ೩೩): ಯೋಗವಿದ್ದಷ್ಟು ಭೋಗಿಸಿಯಾನು (೧೧೩). 'ಯೋಗತೆ' ಪರಾ. ೧೫. ಅವಕಾಶ; ಸಂದರ್ಭ. ೧೬. ಮೋಸ; ತಂತ್ರ. ೧೭. ದೇಹ; ಶರೀರ. ೧೮. ಔಷಧಿ. ೧೯. ಗೂಢಚಾರ: 'ಯೋಗಪುರುಷ' ಪರಾ. ೨೦. ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣ; ಸದ್ಗುಣ: "ಸದ್ಗತಿ ಕಾಯ ಕೂಟ ದಿನ ಮುಷ್ಠಿ ವೇಷ ಜನಂ ಜಪಾಚನಂ ಸದ್ಗುಣಮಿಂತು ಯೋಗಮನಿಕಂ" (೫೩೩. ೦೦೪). ೨೧. ಮಂತ್ರ; ಮಾಟ; ಮಾಯೆ: 'ಯೋಗ ಬೋರ್ಗ'. 'ಯೋಗದಂಡ' ಪರಾ. ೨೨. ಪದ್ಧರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಪಾತಂಜಲಯೋಗ: ವೈಶೇಷಿಕ. ನೈಯಾಯಿಕ. ಸಾಂಖ್ಯ. ಯೋಗ. ಜೈಮಿನೀಯ. ಔಪನಿಷದಗಳೆಂಬ ಆರು ಆಸ್ತಿಕಪದ್ಧರ್ಶನಗಳು (೪೪೩. ೨೨೯). ೨೩. ಮನಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಏಕಚಿತ್ತದಿಂದ ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಿಕೆ; ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿನಿರೋಧ: ಪರಮಹಂಸದಾತ್ಮಯಾಶ ರೆಂದು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರೆಂದು ಯೋಗಪಂಕರಾಹದಿನೇಶರಂದು. . . ಕೂತ್ಪು ಮಲಯಾಳಕಭೋನಿಧಿ ದೇವಸಿಂಗೇಜಯರ ಪದಮುಗ್ಮಮಂ ಪಡೆದು ಕೆಚ್ಚಿದ ರಕ್ಷಿಯ ಪೂಮೂರ್ತಿಗಳ್ (೫೩೩. XX, ೪೯-೫೩; ೧೦೭೬ ?); ಯಾವುದನ್ನು ಪಕಂಬಲಿದೇವನು 'ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿನಿರೋಧ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೋ ಆ ಯೋಗ ಪುಸ್ತಕವಲ್ಲ (೫೩೩. ೪೩೦). ೨೪. [ವೇದಾಂತ] ಜೀವಾತ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಏಕೈಕವೆಂದುವುದು; ಮುಕ್ತಿ; ಸಾಯುಜ್ಯ: ಜೀವಾತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಂಯೋಗವೇ ಯೋಗವೆಂದೂ. . . ನಿರೂಪಿಸುವರು (೫೩೩. ೪೩). ೨೫. [ವ್ಯಾಕೃ] ಪದಗಳ ಮೂಲಾರ್ಥ; ವೈತ್ಯಕ್ತಿಮೂಲಕವಾದ ಅರ್ಥ: ಪದಗಳ ವಿಭಾಗ ವನ್ನು ಯೋಗ, ರೂಢ. ಯೋಗರೂಢ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳಿಂದ ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವರು. ಯೋಗವೆಂದರೆ ಅವಯವರಕ್ತಿ. ಪದವರ್ಧಿಸುವ ಅಂಶಗಳ ಅರ್ಥ ಮೂಲಕ ಒಂದರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದವು ಯೋಗಪದ (೫೩೩. ೦೪೬); ಅವಯವಾರ್ಥದಿಂದ ತಿಳಿಯುವರ್ಥವು ಯೋಗ (೫೩೩. ೦೩೦). ೨೬. [ಶೈವ] ಆಗಮದ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಶೈವಾಗಮ ಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜ್ಞಾನ, ಯೋಗ, ಕ್ರಿಯಾ, ಚರ್ಯಾ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿವೆ (೪೪೩. ೨೦೦). 'ಯೋಗವಾದ', 'ಯೋಗಮಾರ್ಗ' ಪರಾ. ೨೭. [ಜೈನ] ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚದೊಡನೆ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂಬಂಧ: ಮನ, ಮನ, ಕಾಯಗಳ ಚಂಚಲತೆಗೆ ಯೋಗವೆನ್ನುವರು. (೪೪೩. ೨೪೦); ಯೋಗವೆಂಬ ವಿಷಯವು ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರದೇಶಬಂಧಗಳಿಗೆ ಹೇತು (೫೩೩. ೪೯). ೨೮. [ಜ್ಯೋತಿ] ಜನ್ಮಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಶುಭಾರಂಭವುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಗ್ರಹಗಳ ಸ್ಥಿತಿ. - ಗೊತ್ತಾದ ಗ್ರಹಸನ್ನಿವೇಶ: ನೋಡೆ ವಿಷಯವಾದ ಯೋಗಮುಕ್ತಾ (೫೩೩. ೨೦-೯). ೨೯. [ಗಣಿತ] ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು; ಸಂಕಲನ: "ಯೋಗಂ ಬೆರಸು. . . ಬಹು ಇಂತಿಂತು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಪೆಸರು" (೪೪೩. ೦೦-೦೩ ೫); "ಯೋಗಂ ಧ್ಯಾನೋಪಯೋಗಮಂ ಸಂಗತಿಯಂ" (೪೪೩. ೦೩೬-೩೦); "ತನುವಿನೊಳು ದ್ರವ್ಯದೊಳು ಮುಕ್ತಿಯೊಳು ಸುಗತಿಯೊಳ್ ನೆನಪ ಸಂಧಾನದೊಳು ವೇಷದೊಳು ಕೂಟದೊಳು ದಿನದೊಳುಪದಿಗಳೊಳು ಯೋಗಮನಿಸಿಕ್ಕು" (ಕಂಠ. ೦೩೦-೩೦). [ಸಂ.]

ಯೋಗಂಗೋ (ಶ್ರೀ). ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತನಾಗು: ಯತೋಽಧ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ ಗಳೆಂಬ ಪರಮಾಪದಿಜ್ಞಾನಿಗಳ್. . . ಯೋಗಂಗೊಂಡರ್ಪದಂ (೫೩೩. ೦೦-೩೬ ೫). [ಯೋಗ + ಕೋಳ್]

ಯೋಗಕ್ಷೇಮ (ನಾ). ೧. ಧನ. ಅಸ್ತಿ. ರಾಜ್ಯ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ: ಯೋಗಕ್ಷೇಮೋಪಮಪ್ಪ ನಿತಿಶಾಸ್ತ್ರಮುಮಂ . . . ಪಟವಂ ವಿದ್ಯಾಕಳಾಪಮುಮಂ ತ್ರಿದಶರ್ಗ ಕೃಪದೇಶಂಯುತಂ (೨೦೩೫. ೦೦-೨೦ ೫). ೨. ನೆಮ್ಮದಿ; ಸೌಖ್ಯ: ಕಲ್ಯಾಣ: ಮಕ್ಕಳು ಸ್ವಾಸಿಗರು ನೇವರ್ಯ ಕಳುಹಿಸು ಬೇಸವವು ಭಯವೇಡ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕಾಮದ (೨೦೩೫. ೦-೨೦); ಅಕ್ಕನಾದವಳಿಗೆ ತಂಗಿಯ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದೇ ಮೊದಲು (೨೦೩೫. ೨೨). 'ಮಾಮುಕ್ಷೇಮ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯೋಗಚೂರ್ಣ (ನಾ). ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಪುಡಿ; ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಯಿಂದೊಡ ಗೊಡಿದ ಪುಡಿ: ಯೋಗಚೂರ್ಣ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಂ ಕರಾಗ್ರದ್ವಿ ತಾಳಾಗಳಂತೆ ಬಂದು ವಿತ್ತಮಾಳ್ಕರಾಲಯಂಗಳಂ ರಾಗಿಸುತ್ತ ಸಾರ್ಥ ಸೂಪ್ತಕಾಲಿಸುತ್ತ ನೋಡಿ ಸಂಯೋಗಿಸುತ್ತ ತಕ್ಕುದಲ್ಲಮಂ ಕಡಂಗಿ ಜಾಡ್ಯುಂ (೨೨೩೫. ೨೦-೨); ಆ ವೈದ್ಯನು ಯೋಗಚೂರ್ಣವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಚುದ್ರಗುವುನಿಗೆ ಔಷಧಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು (೨೨೩೫. ೨೩). 'ಚೂರ್ಣ ಯೋಗ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯೋಗಜ (ಗು). ೧. ಯೋಗ ಅಥವಾ ಛಾಂದಸದ ಉಂಟಾದ. (ನಾ). ೨. [ಶೈವ] ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಶಿವಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಕಾಮಿಕ, ಯೋಗಜ, ಅಚುತ್ಯ . . . ಕರಣ. ವಾತುಲಗಳೆಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಶಿವಾಗಮಗಳು (೨೨೩೫. ೨೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗಜಲಕ್ಷಣ (ನಾ). [ತರ್ಕಶಾ] ಅಲೌಕಿಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದ ಜ್ಞಾನಲಕ್ಷಣ. ಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಯೋಗಜಲಕ್ಷಣ ಎಂಬ ಮೂರು ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬರುವ ಶಕ್ತಿ: ಯೋಗಜಲಕ್ಷಣಯಿಂದ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಶಕ್ತಿ ವಿಶೇಷ (೨೦೩೫. ೦೨೦). 'ಜ್ಞಾನಲಕ್ಷಣ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಯೋಗಜಲಕ್ಷಣ]]

ಯೋಗತೆ (ನಾ). ಅದೃಷ್ಟ; ಭಾಗ್ಯ: 'ಯೋಗತೆವಡೆ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಯೋಗತಾ]

ಯೋಗತೆವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಭಾಗ್ಯವಂತನಾಗು; ಅದೃಷ್ಟವಂತನಾಗು: ಭಾಗೀರಥಿ ನಿನ್ನ ಸೋಂಕಿನ ತಂಗಾಳಿ ತಾಗಿದ ಸಲಹಂತುಗಳು ಯೋಗತೆವಡೆದು ಸ್ವರ್ಗದ ಸೌಖ್ಯಂಗಳ ಭೋಗಿಸುತಿಹರು ಸಂತಸದಿ (೨೦೩೫. ೨-೨೨). [ಯೋಗತೆ + ಪಡೆ]

ಯೋಗತ್ಯಾಗಕ್ರಿಯೆ (ನಾ). [ಜೈನ] ಐವತ್ತುಮೂರು ಗರ್ಭಾನ್ವಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಜನರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ತೀರ್ಥಾಟನೆಯನ್ನು, ಸಮವಸರಣವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದು: ಸಮವ ಸರಣಮಂ ವಿಸರ್ಜ್ಯ ವಿಸಾರಾದಿಗಳಂ ಮಾಡುದು ಯೋಗತ್ಯಾಗಕ್ರಿಯಾ (೨೦೩೫. ೨೨೦). 'ದೀಕ್ಷೆ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಯೋಗತ್ಯಾಗಕ್ರಿಯಾ]

ಯೋಗತ್ರಯ (ನಾ). ೧. ಜ್ಞಾನಯೋಗ, ಕರ್ಮಯೋಗ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಯೋಗಗಳೆಂಬ ಮುಕ್ತಿಸಾಧಕವಾದ ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳು: ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ . . . ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಯೋಗತ್ರಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ ಅನಾಸಕ್ತನಾದ ಮಹಾಯೋಗಿಯೂ ಹೌದು (೨೦೩೫. ೨೨೨). ೨. [ಜೈನ] ಭಾವಾಸ್ತವವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವ ಮನ, ಮನನ ಮತ್ತು ಕಾಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು: ಗತಗೌರವತ್ರಯಂ ನಿರ್ಜತಂದೆತ್ತಯನವೇತತ್ತಲತ್ರಯನಪ್ರತಿಹತಯೋಗತ್ರಯಂ (೨೨೩೫. ೦೨-೦೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗದಂಡ (ನಾ). ೧. ಮಂತ್ರದ ಕೋಲು: ಮಾಯಾದಂಡ: ಪಾಲಿಸನಂತವೆ ಕೊಗಳೆಗಳಲು ಕೀಳಿ ವಾರ್ತೆಯನಾ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆ ಬೀಳು

ಗೊಟ್ಟಳು ಯೋಗದಂಡದಿ ಬಾಗಿಲನು ತೋಟಾ (೨೦೩೫. ೨-೨೩). ೨. ಯೋಗಿಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕೋಲು:- ದಂಡ: ಭೂತ ಹಿತಮೆಂತೆಂಬ ಕೇಶವು ಪ್ರೀತಿಯಂ ಪೊದವನಿಶಮಾಕಾಗಾತಿಶಯನಿಜ ಜ್ಞಪ್ತಿ ಪರ್ವನ ಯೋಗದಂಡವನು ಚಾತುರಿಯದಿಂ ಪಿಡಿವುತ (೨೦೩೫. ೦೩-೨೦). [ಸಂ.]

ಯೋಗದರ್ಶನ (ನಾ). ಪದ್ಧರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಪಾಶಂಜಲ ದರ್ಶನ: ಯೋಗದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಪತಂಜಲಮಹರ್ಷಿಗಳು ಸೂತ್ರಕಾರರಾದುದರಿಂದ ಪಾತಂಜಲದರ್ಶನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಬಂದಿದೆ (೨೦೩೫. ೨೨); ಯೋಗ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸೇಶ್ವರಸಾಂಖ್ಯೆವೆಂದು ವ್ಯವಹರದಿದೆ (೨೦೩೫. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಯೋಗದೃಷ್ಟಿ (ನಾ). ಧ್ಯಾನದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಬರುವ ಅಲೌಕಿಕಜ್ಞಾನ; ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿ: ಅವನ ಸ್ಥೈರ್ಯಸ್ವಾಲಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾದ ಉಪಯೋಗದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಯೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ (೨೦೩೫. ೦೨೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗನಾಥ (ನಾ). ೧. ಶಿವ. ೨. ವಿಷ್ಣು: ಶುಗನನತ್ತಿಕೊಂಡು ವಸಂದೇವನೇತಾನಮಾ ರಾಶ್ವರಶಕ್ತಿಪ್ರಸೂತಿಕಾನಿಧಿಯದಿಂ ತಳದರ್ ನಡವಾಗಲಾ ಯೋಗನಾಥಂ ಪುರಾಣಂ ಮಯ್ಯಾಚಾರ್ಯದಂತು ನಿರ್ದಯಾ ಕವಿ (೨೦೩೫. ೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗನಿದ್ರೆ (ನಾ). ೧. ಧ್ಯಾನಯೋಗದಿಂದ ಬರುವ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆ: ಧ್ಯಾನಾಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರ ಹಾಗೂ ನಿದ್ರೆಯ ಎರಡರ ನಡುವಿನ ಸ್ಥಿತಿ: ಹೊರಜಗತ್ತು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಸ್ಮರಣಮಾತ್ರವಾಗಿ ಗೋಚರ ವಾಗುತ್ತಿರುವ ಧ್ಯಾನಸ್ಥಿತಿ: ನಿದ್ರೆ ತಿರಿಯದೆ ತೋಲುವತಿಜದನಿದ್ರೆ ಮುಸೂದವರ್ಗ ಸತತಂ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲದೆ ಯೋಗನಿದ್ರೆಯೆಂತೆಂದು ಬೋಧಕರು ವೈದು (೨೦೩೫. ೨೩-೨೪); ರಾಘವನು ಮೈಮಲದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಯೋಗ ನಿದ್ರೆಯ ತಾಳ್ದ (೨೦೩೫. ೨೩-೨೪). ೨. ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಳಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಬರುವ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ನಿದ್ರೆ. ೩. ಯುಗಾಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬರುವ ನಿದ್ರೆ: (೪). ೪. ಇತರರನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವದ ಪರಿಧಿಗೆ ತಂದು ಅಧೀನಪಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಬರಿಸುವ ನಿದ್ರೆ: ವಶ್ಯಸುಪ್ತಿ: ಚಂದ್ರಶೇಖರನು . . . ಅವಳ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸಿ ಅವಳಿಗೆ ಯೋಗನಿದ್ರೆ ಬರಿಸುವನು (೨೦೩೫. ೦೨೪). [ಸಂ. ಯೋಗನಿದ್ರಾ]

ಯೋಗನಿಯೋಗ (ನಾ). ಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಿಕೆ: ಧ್ಯಾನ ತತ್ಪರತೆ: ಸ್ವಟಿಕಮಯಶಿರಾತಳದೊಳ್ ಯೋಗನಿಯೋಗದಿಂದಮಾರ್ಗ ಮುನೀಂದ್ರರೊರ್ವರ್ (೨೦೩೫. ೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗನಿರೋಧ (ನಾ). [ಜೈನ] ಕರ್ಮಗಳ ಆಸ್ರವವನ್ನಂಟು ಮಾಡತಕ್ಕ ಕಾಯ, ವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳ ಚಂಚಲತೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವಿಕೆ, ನಿಗ್ರಹ: ವ್ಯಪಥನಾಥನು . . . ಯೋಗಜಲ್ಮಂಕಾಸನ ದಿಂದಂ ಯೋಗನಿರೋಧದೊಳ್ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖನಾದಿರ್ವಂ (೨೦೩೫. ೦೩-೦೪); ಅದಿರೇವನುಂ ಪದಿನಾಲ್ಕುದಿವಸಂ ಯೋಗನಿರೋಧಂಯ್ಯು . . . ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಚೂಡಾಮಣಿಯುಮಾಗಿದರ್ವಂ (೨೦೩೫. ೨೨). [ಸಂ.]

ಯೋಗನಿರ್ವಾಣಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಐವತ್ತುಮೂರು ಗರ್ಭಾ ನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಯೋಗನಿರ್ವಾಣಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ ಯೋಗ ನಿರ್ವಾಣಸಾಧನ . . . ನಿರ್ವೃತ್ತಿಯೆಂಬುದ್ವತ್ತುಮೂರು . . . ಗರ್ಭಾ ನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳಂ (೨೦೩೫. ೦೩-೦೩ ೫). [ಸಂ.]

ಯೋಗನಿರ್ವಾಣಸಾಧನ (ನಾ). [ಜೈನ] ಐವತ್ತುಮೂರು ಗರ್ಭಾ ನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ಯೋಗನಿರ್ವಾಣಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ ಯೋಗ ನಿರ್ವಾಣಸಾಧನ . . . ನಿರ್ವೃತ್ತಿಯೆಂಬುದ್ವತ್ತುಮೂರು . . .

ಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳು (ತಾ.ಪ್ರ. ೦೫-೦೫ ತ). 'ದೀಕ್ಷೆ' ಪರಾ.

[ಸಂ.]

ಯೋಗಪಟ (ನಾ). ಧ್ಯಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಯು ಬೆನ್ನು ಮತ್ತು ಮೊಳಕಾಲುಗಳ ಸುತ್ತ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತ್ರ : "ಯೋಗಪಟಾಣಂ ಪಟಿ ವ್ಯಾಪಯಿಷ್ಯ" (ತುಂಗಾ. ೬೩-೯). [ಸಂ.]

ಯೋಗಪಟ್ಟಿ (ನಾ). = ಯೋಗಪಟಿ : ಯೋಗಪಟ್ಟವನ್ನು ಮೊಣಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿ ವಸ್ತ್ರವಿರುವ ಮೇಲೆ...ಕುಳಿತಿರುವುದು (ತುಂಗಾ. ೯೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗಪಟ್ಟಿಕೆ (ನಾ). = ಯೋಗಪಟಿ : "ಜೋಗಪಟ್ಟಿಯೆಂದು ಯೋಗ ಪಟ್ಟಿಕೆ" (ತುಂಗಾ. ೬೪-೯೬೯). [ಸಂ. ಯೋಗಪಟ್ಟಿಕಾ]

ಯೋಗಪಟ್ಟಿಗೆ 'ಯೋಗಪಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಯೋಗಪಾದ (ನಾ). [ಶೈವ] ಅಗಮದ ಕ್ರಿಯಾಪಾದ. ಚರ್ಯಾ ಪಾದ, ಯೋಗಪಾದ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಪಾದಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಭಾಗ : ಸಕಲಾಗಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಿಯಾಪಾದ ಚರ್ಯಾಪಾದ ಯೋಗ ಪಾದ ಜ್ಞಾನಪಾದವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳು (ತುಂಗಾ. ೬೬) ; ಯೋಗ ಪಾದವು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಅಧ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ (ತಾ.ಪ್ರ. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಯೋಗಪಾದುಕ (ನಾ). ಯೋಗಿಗಳು ಮೆಟ್ಟುವ ಹಾವುಗಳು : "ಜೋಗ ಪಾದುಕಯಾಮನೇ ಯೋಗಪಾದುಕಂ" (ಶ್ಲೋ. ೬೨). [ಸಂ.]

ಯೋಗಪಾದುಕೆ (ನಾ). ರಿ. = ಯೋಗಪಾದುಕ : "ಯೋಗಪಾದುಕಾ —ಜೋಗಪಾದುಕೆ" (ತುಂಗಾ. ೨೭೨ ಶ್ಲೋ). ೨. ಧರಿಸಿದವನನ್ನು ಅವನ ಇಚ್ಛೆ ಬಂದಲ್ಲಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಲ್ಲ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪಾದ ರಕ್ಷೆ : ಮೂಟದ ಹಾವುಗಳು. [ಸಂ. ಯೋಗಪಾದುಕಾ]

ಯೋಗಪೀಠ (ನಾ). ರಿ. ಯೋಗಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ರೀತಿ : ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯೋಗಾಸನ : ಯೋಗಪೀಠಗಳನ್ನು ಪದಿನೆಂಟಾಗಿ ದಾಸಿಗೆ ಮರಃಪವರುಪತಿ ಹೋಗಿ ವಂದಿಸಿ ಕಪ್ಪವಂ ತಪ ತತ್ತ್ವ ಬದುಕುವವು (ತುಂಗಾ. ೨೬-೨೦). ೨. ಶಿವಲಿಂಗದ ಪೀಠಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಶಿವಾರ್ಪಣೆಗುಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಅನುತಪ್ತ ಪಿತೃ ಪೀಠ ಶೇಷಪೀಠ ಸಿಂಹಪೀಠ ಪದ್ಮಪೀಠ ವಿಮಲಪೀಠ ಭವ್ಯಪೀಠ ಯೋಗಪೀಠ ಪ್ರಣವಪೀಠಗಳ ಭಾವನೆಯಿಂದಾಪಕೃತವಾದ ದಿವ್ಯಮಂಟಪ ಮಧ್ಯಗತಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ (ತುಂಗಾ. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ಯೋಗಪುರುಷ (ನಾ). ರಿ. ಆದ್ಯಪುರುಷ : ಭಾಗ್ಯವಂತ : ನಿಜಕ್ಕೂ ಅವನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಯೋಗಪುರುಷನೆಂದೇ ಸಾರುತ್ತೆ (ತುಂಗಾ. ೦೦೦). ೨. ಗೂಢಬಾರ. [ಸಂ.]

ಯೋಗಮಾರ್ಗ (ನಾ). ರಿ. ಧ್ಯಾನಮಾರ್ಗ : ತಪೋಮಾರ್ಗ : ಧರ್ಮಯೋಗಿ ರವಿಮಂಡಲವನೊದ್ದುರವೇನು ಹಾಯ್ದುರು ತಾಮ್ರರು ಕಣಾ ಸನ್ಮಾಸಿಯಾಗಿಯೆ ಯೋಗಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹರಣವು ಬಿಟ್ಟಿಹರಣಗಳು ಸಂಗರ ದೋಷಮುಖರಾಗಿ ಮರಣಾಂತರವನೆಯ್ದು ಮರವರು (ತುಂಗಾ. ೬-೦೯). ೨. [ಶೈವ] ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತದ ನಾಲ್ಕು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರ ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಯಾಮಾರ್ಗ, ಕ್ರಿಯಾಮಾರ್ಗ, ಯೋಗಮಾರ್ಗ, ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅಂತ್ಯವು ಸಾಧನಗಳವೆ . . . ಯೋಗಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ (ಸಖ್ಯಮಾರ್ಗ) ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ಮೂಲಕ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಪಚ್ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುವನ್ನು ಎಳೆಸಿ ನಿಷ್ಕಲ್ಪಮೂರ್ತಿ ಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಶಿವಸ್ವರೂಪವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಮುಕ್ತಿ ಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು (ತುಂಗಾ. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ಯೋಗರೂಢ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ] ಯೋಗ. ರೂಢ ಮತ್ತು ಯೋಗರೂಢ

ವೆಂಬ ಪದಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ರೂಢಿಯಿಂದ ನಿರ್ಧಾರಗೊಂಡ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ : ಶಬ್ದಶಕ್ತಿ ; ವಾಚಕಶಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿ : ಅವಯವಾರ್ಥವಿದ್ದರೂ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಒಂದು ಅರ್ಥವನ್ನೇ ರೂಢವಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಯೋಗರೂಢವು. ಪಂಚವು, ನೀರವು ; ಇಲ್ಲಿ ನೀರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಸರಲ್ಲಿಯೂ ನೈದಿಲೆ ಕವೈ ಮೊದಲಾದುವು ಎಲ್ಲಾ ಅವಯವಾರ್ಥದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಸಮುದಾಯವು ತಾವರೆಯಲ್ಲೇ ರೂಢವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಯೋಗರೂಢವು (ತುಂಗಾ. ೦೬೦). [ಸಂ.]

ಯೋಗರೂಢಿ (ನಾ). = ಯೋಗರೂಢ : ಶಾಸ್ತ್ರಕಲ್ಪಿತವಾದ ಅವಯವಾರ್ಥದಿಂದ ಸೂತವಾದ ವಿಶೇಷಭೂತವಾದ ಅರ್ಥದಿಂದ ನಿರೂಪಿತ ವಾದಶಕ್ತಿಗೆ ಯೋಗರೂಢಿ ಎಂದು ಹೇಳರು (ತುಂಗಾ. ೬೯೬). [ಸಂ.]

ಯೋಗವಂಟಿಗೆ 'ಯೋಗವಟ್ಟಿಗೆ' ನೋ.

ಯೋಗವಂತ (ನಾ). ರಿ. ಧ್ಯಾನಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವನು : ಯೋಗವಂತರಿಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವನೆಯು ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಮದಾಧ್ಯಯಾವಧಿ ಮೇವಂತಾರ್ಥದ ವಿಚಾರವು (ತುಂಗಾ. ೭೬). ೨. ಸಂದೈವಿ : ಅದ್ವೈತರಾಶಿ : (೧). [ಸಂ. ಯೋಗವಂತ]

ಯೋಗವಟ್ಟಿಗೆ. ಯೋಗಪಟ್ಟಿಗೆ. ಯೋಗವಂಟಿಗೆ (ನಾ). = ಯೋಗ ಪಟ್ಟಿಕೆ : ಕಾಯದ ಕಡವಸವಾಗಿ ಮನವೆ ಯೋಗವಟ್ಟಿಗೆಯಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದಾದುದು (ತುಂಗಾ. ೦೯೦-೬೩); ಯೋಗವಟ್ಟಿಗೆಯ ಏರ ಸದಿಸಿ ಧರಿಸುವುದು . . . ದಕ್ಷಾಧ್ವರವ್ಯಂ (ತುಂಗಾ. ೪-೬-೩೮). ಯೋಗವಟ್ಟಿಗೆ : ಪರವ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಶಾಂತಿ[ಜ]ಕ ಗ್ರಹಾಚಾರ್ಯಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗವಟ್ಟಿಗೆಮನಾದರದಿಂದ ಮಜ್ರಪಂಜರ ಮನಸ್ಸುಪಡೆಯಲು (ತು. VIII. ೩೦೨೦. ೨೯-೬೬; ೨೦೦೯). ಯೋಗವಂಟಿಗೆ : ಕಾಚಮ ಕಂಠಿಯು ಕೈಯ ರಂಗಲು ಸಂಚಯ ಅವುಗೆ ಯೋಗವಂಟಿಗೆ ಮನವದಲಿ ಬಿಜ್ಜಳ ಹರಿಸಿ ವಿಭೂತಿಯನು ಇಟ್ಟು ವಿಚಿತ್ರದಿಂದಲಿ ಸಿದ್ಧ ಮದನು (ತುಂಗಾ. ೬-೦೯). 'ಜೋಗವಟ್ಟಿಗೆ' ಪರಾ.

[< ಸಂ. ಯೋಗವಟ್ಟಿಕಾ]

ಯೋಗವರ್ತನ (ನಾ). ರಿ. ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುವಿಕೆ ; ತಪಶ್ಚರಣ. ೨. [ಜೈನ] ಮನಸ್ಸು, ಕಾಯ, ವಾಕ್ಯಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭ. - ಸಂಬಂಧ. ರಿ. ೨ : ನಿರಂಜನ ರಾಗರೂಪಮೇವೇಶೋಕನಿಷಾರ್ಥಗ್ರಾಹಿಗಳ್ ಯೋಗವರ್ತನಮೊಂದಂ ತಮಗಮಮಿಲ್ಲಿನಿಯಂ ಸಿದ್ಧರ್ಥ (ತುಂಗಾ. ೦೨). [ಸಂ.]

ಯೋಗವಾವುಗೆ (ನಾ). = ಯೋಗವಾದುಕ : "ಯೋಗವಾವುಗೆ [ತುಂಗಾ. ಜೋಗವಾವುಗೆ] ಯಾಮನೇ ಯೋಗವಾದುಕಂ" (ಶ್ಲೋ. ೬೨) ; ಆದ್ಯುತವೆ ಯೋಗವಟ್ಟಿಗೆ ಅಗಮ್ಯವೆ ಯೋಗವಾವುಗೆ (ತುಂಗಾ. ೭೬-೬೯೪).

[< ಸಂ. ಯೋಗವಾದುಕಾ]

ಯೋಗವಾಹ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ] ಇನ್ನೊಂದು ಪರ್ಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅಂಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಂಜ್ಞೆ. - ಪರ್ಣ ; ಅನುಸ್ವಾರ, ವಿಸರ್ಗ, ಜಿಹ್ವಾಮೂಲೀಯ ಮತ್ತು ಉಪಧ್ಯಾನೀಯ (೦. ೩. ೫, ೧೦೨) ಎಂಬ ಈ ನಾಲ್ಕು ಸಂಜ್ಞೆಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಹೆಸರು : ಸಮಸಂದರ್ಭ ೫ ಮಾಮಂ ೧೦೦೨ ಮಾಮೊಂದಿದ ಬಿಂದುವು ಎರ್ಷಮಾಮಂದಕ್ಕಮಿವೆಯ್ದೆ ಯೋಗವಾಹಂ ಕ್ರಮದಿಂ ಕಪಯುಗಳ ಎವಲೋಕನುಬಂಧಗಳ್ (ತುಂಗಾ. ೦೬). [ಸಂ.]

ಯೋಗವಿಜ್ಞಾನ (ನಾ). = ಯೋಗದರ್ಶನ : ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ತೆಯನು ಹರ ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ತೆಯಂ ಮಾತ್ರಮಯ ದರ್ಶಿಸುತಿದಂ ಮಿಥ್ಯೆಯಂಬುದೇಂ ಪೂರ್ಣಸತ್ತಮೆ ? ಯೋಗವಿಜ್ಞಾನವೊಪದಂ ಕಣಾ! (ಶ್ರೀರಾಮ. ೩-೬೦). [ಸಂ.]

ಯೋಗವಿಧಿ (೨). [ಜೈನ] ಕರ್ಮಗಳ ಆಶ್ರಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸು. — ಬಿಡಿಸು : ಸುಕುಮಾರನ ಮೋಹಬಂಧದ ಬಳವಳಿಯ ತೊಡಕು ಪಡೆದ ಬಿಡಿಸುವಂತೆ ಯೋಗವಿಧಿ . . . ಶ್ರೀಲೋಕ ಪ್ರಜ್ಞಪ್ರಿಯಂ ಪರಿವರಿಯ್ಯಾಗಳ್ (ಸುಕುಮಾರ ೧೦-೨೬.೩).

[ಯೋಗ + ಬಿಡಿಸು]

ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಯೋಗದರ್ಶನ : ಭರತಮತಂ ಮರೀಚಿವಂ ಗೃಹೀತವರಿವಾಪಕವೇಷಃ . . . ಕಾಪಿಲಸಿದ್ಧಾಂತಮುಮಂ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಮಂ ತೋಷಿ ಲೋಕಮಂ ಸಮ್ಯಗ್ ಕ್ಷಾ ನಮಾನ್ಮಾಖಂ ಮಾಡಿದಂ (ಆಂಶ. ೯-೧೬.೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗಸನ್ಯಾಸ (ನಾ). [ಜೈನ] ಐವತ್ತು ಮೂರು ಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕೇವಲಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಪಡೆಯುವ ಪೂಜೆ. — ಆುತ್ಸವ : ಸಾಮಕರ್ಮ . . . ಯೋಗಸನ್ಯಾ [ಕಾಂ. ಮು] ಪಾರ್ಶ್ವಾಂತ್ಯವಾರ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಗನಿವೃತ್ತಿಯೆಂಬುದು ಶ್ವಮೂಷಾ ಗರ್ಭಾದಿನಿರ್ವಾಣಾರ್ಥಕಂಗಳಪ್ರ ಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳುಂ (ಆಂಶ. ೦೩-೦೫.೩). 'ದೀಕ್ಷೆ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಯೋಗಸಮಾಧಾನ (ನಾ). = ಯೋಗನಿದ್ರೆ : ಶ್ರೀಶನ್ನಪಣ್ಣಿತದೇವರ್ . . . ಯೋಗಸಮಾಧಾನಾಧೀನಪ್ರಾಣಿ [ತ] [ಮಿತ] ಪರಿತ್ಯಾಗದಿನಮಾರ ಲೋಕಪರೋಕ್ಷಸತ್ಯತುಕದಿಂದ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ವಿಜಯಂಗಯ್ದರ್ (೨೨೩೩. ೩೩. ೩೩-೩೬ ; 1077). [ಸಂ.]

ಯೋಗಸಮಾಧಿ (ನಾ). = ಯೋಗನಿದ್ರೆ : ಕೆಡಿಸುವ ನಿದ್ರೆಯನೆ ಯೋಗಸಮಾಧಿಯು ಮಾಡಿ ಜಗವ ಗೆದ್ದ ಶರಣರ ಬುದ್ಧಿಹೀನರತ್ತ ಬಲ್ಲರೂ (ಆಂಶ. ೨೨-೨೯). [ಸಂ.]

ಯೋಗಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗದಿಂದ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ : ಕಾಯ ದಿಗ್ಗಂಧ ಪ್ರಣಾಮ ವಿದ್ಯೆಯವರ್ಷನೆ ಯೋಗಸಿದ್ಧಿ ನಿಶಾಯ ಪಾಲ್ಯಜಿ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಿತಿಗತಿಯನಾರ್ಜಿಸು ಆಯವನು ವಿವರಿಸುತ ಮೇಲಣ ದೀಯವಿದು ತನಗೊಬ್ಬನು ನಿರ್ವಾಮದರಿ ನಿಶ್ಚಯಸಿದೇಹುದು (ಕಾಂಶ. ೯-೩೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗಾಂಗ (ನಾ). ೦. ಪತಂಜಲಯೋಗಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ಯಮ, ನಿಯಮ, ಆಸನ, ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ, ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ, ಧ್ಯಾನ, ಧಾರಣ, ಸಮಾಧಿ ಎಂಬ ಎಂಟು ಅಂಗಗಳು : ಯಾವ ಮಯ್ಯನಲ್ಲಾದರೂ ಎಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಗಾಂಗಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು (ಆಂಶ. ೦೫). ೨. [ವೀಶೈ] ಅಂಗಸ್ಥಲದ ಯೋಗ, ಭೋಗ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸರ್ವವಜ್ಞರು ತ್ಯಾಗಾಂಗನಾಗಿ ಭೋಗಾಂಗನಾಗಿ ಯೋಗಾಂಗ ನಾಗಿ ಕಾಮಸ ನಿರಸವೆಂಬ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯ ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ಹೊಜಗಾಗಿ ನಿಂದ ನಿಜತತ್ವದಂಗೆಕ್ಕೆ ಬೀಷಿ ಮಂಗಲೋತ್ತರವಜ್ಞನಲ್ಲಿಲ್ಲ (ಮೋಶ. ೯೬-೦೯೦) : ಯೋಗಾಂಗವು ಶರಣ, ಐಕ್ಯನಂದೂ, ಭೋಗಾಂಗವು ಪ್ರಾಣಿ ರಿಂಗಿ ಪ್ರಸಾದಿಯೆಂದೂ ತ್ಯಾಗಾಂಗವು ಮಹೇಶಭಕ್ತನೆಂದೂ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ತೆರನಾಗುವುದು (ಕಾಂಶ. ೯೯ ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗಾಕ್ಷರ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ] ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಕೂಡಿದ ಅಕ್ಷರ : ಒತ್ತಕ್ಷರ : ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ : ಬೆರಸಿದ ಮೂದಂ ಯೋಗಾಕ್ಷರಂಗಳೇಕಸರಂಗಂ ಸುಪ್ರಾಸಂ (ರೂಪಾಂಶು, ೦-೯೬. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿ : ಅತದೃಷ್ಟಿ : ಯೋಗಾಕ್ಷಿಯೆಂದೇ ಕಂಡು ಮನೋಗೃಹದೊಳ್ ನೆಲಿಸಿ ಭಾವಕುಸುಮೋತ್ಪರದಿ ಯೋಗಿ

ಗಳಚ್ಚಪ ನಿಷ್ಕನದೇಗಾಕ್ಷಿವಬಲಯುರಾವದಂತಚ್ಚಪವೋ (ಆಂಶ. ೧-೦೦೯). [ಸಂ.]

ಯೋಗಾಚಾರ (ನಾ). ೦. ಯಮ ನಿಯಮಾದಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ; ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ. ೨. ವಿಜ್ಞಾನಪಾದವನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವ ಬೌದ್ಧ ಮತ ಮತ್ತು ಅದರ ಅನುಯಾಯಿ : ಮಹಾಮತಿ ಸಂಧ್ಯಮತಿ ತತಮತಿಗಳ ಲೋಕಾಯತಿಕ ಯೋಗಾಚಾರ ಮಾಧ್ಯಮಿಕಮತ ವಿಕಥಾಭಿ ಧಾಯಿಗಳ . . . ಆತ್ಮನಿರಾಕರಣಮನೆ ನುಡಿದು ಮಾಣಿ (ಆಂಶ. ೨-೬.೩) : ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥಾಕಾರಸಹಿತವಾದ ಒಂದಿ ಎಂಬ ವಸ್ತುವೇ ಯೋಗಾಚಾರಿಗಿ ಸಮೃತ (ಆಂಶ. ೨೯) : ಯೋಗಾಚಾರರು . . . ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ವನ್ನೂ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಮನೋನಿಯಮನದಿಂದ ವೈರಾ ಗ್ಯೋಪದೇಶದಲ್ಲಿರುವರು (ಕಾಂಶ. ೨೯). [ಸಂ.]

ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ (ನಾ). ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು : ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗದ ಅನುಷ್ಠಾನ : ಉಪಮಾಸ ಮಿತಾಹಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ನಿರೋಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ಶರೀರವನ್ನು ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಕ್ಕದ್ದು (ಕಾಂಶ. ೯೯). [ಸಂ.]

ಯೋಗಾಯೋಗಿ (ನಾ). ಅದೃಷ್ಟವು ಕೂಡಿಬರುವುದು : ದೈವ ಯೋಗ : ಅನಿರೋಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಒದಗುವ ಘಟನೆ : ನಿಮ್ಮಂತವರ ಸಹವಾಸವೇ ಒಂದು ಯೋಗಾಯೋಗಿ (ಕಾಂಶ. ೩೬) : ಅದೋದು ಯೋಗಾಯೋಗದ ಮಾತು (ಪೂರಾಣ. ೨೩೬) : ಯೋಗಾಯೋಗದಿಂದ ಗಿರಿದಾಸರು ಮಗಳ ಸಾಲೆಯು ಜ್ಞಾನವಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದರು (ಕಾಂಶ. ೯೨). [ಸಂ.]

ಯೋಗಾರೋಧ (ನಾ). ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದವನು : ಯೋಗಸಮಾಧಿ ಯನ್ನು ಪಡೆದವನು : ಭೂಶ್ರವಕ್ಷಿತಿ . . . ಪದ್ಮಾಸನವನುಕೊಳಿಸಿ ಯೋಗಾರೋಧನಾದನು ವರಸಮಾಧಿಯಲಿ (ಕಾಂಶ. ೨೯-೩೦) : ಯೋಗಾರೋಧನಾಗಿದ್ದ ಅವನ ಪಾಯಿಂದ ಬೆಳ್ಳಗಿ ಸಾವಿರ ಹೆದೆಯಿದ್ದ ಒಂದು ಸರ್ಪವು ಹೊರಟು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತು (ಕಾಂಶ. ೩೯೦). [ಸಂ.]

ಯೋಗಾವತಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಮೇಳರಾಗದ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀರಾಗದೊಳ್ ನಟನಾರಾಯಣ ಯೋಗಾವತಿಯಾಗಿರ್ಪಂ ಘಟಾರಾಗಂ ನಾದವತಿಯಾಗಿರ್ದವುದು (ಕಾಂಶ. ೨-೯೦.೩). [< ಸಂ. ಯೋಗಮತಿ]

ಯೋಗಾಸನ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಭಂಗಿ : ಯೋಗಾಸನ : — ಚಕ್ರವಚ್ಚಿ ಹಾಕಿ ಕುಳಿತು ಹಸ್ತಗಳನ್ನು ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿರುವಂತೆ ರಚಿತವಾದರೆ ಈ ಹೆಸರು (ಆಂಶ. ೨೦೩) : ಕೊಂಡುಗ್ರೂಪವ, ಬಾಹ್ಯ ಯೋಗಾಸನದೊಳಗದ ಶಮಿಸುವ ಭಾಸುತ ನರಸಿದವನೆಮಗೆ ಮಂಗಳನಕ್ಕೆ (ಪೂರಾಣ. ೩೯-೦೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗಿ (ನಾ). ೦. ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧ ಮಾಡುವವನು : ಯತಿ ; ತದಸ್ತು : "ಯತಿ ಸಂಯಮಿ ಭೂಷಿ . . . ಯೋಗಿ ಶಾಪಸಹಾಂತ" (ಕಾಂಶ. ೩೬-೩೭) : ಯೋಗಿಗೆ ಯೋಗೀಶಯಾಯಿತ್ತು ಮಾಯೆ (ಕಾಂಶ. ೨-೦೯-೩೬) : ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಫಲವತಿಯಾಗಿದೆಯುಂ ಯೋಗಿನಿತ್ಯವಂ ಪುಟ್ಟದವೋಲ್ (ಕಾಂಶ. ೨-೩೩) : ಕಾವಿಯ ಹೊದೆದು ಹೋದಾತ ಯೋಗಿ ಯನಸೇದ ಇಂದ್ರಿಯವ ಕಾದಾತ ಯೋಗಿ (ಕಾಂಶ. ೯೯೯). ೨. ಶೈವಭಕ್ತ ನಾಗಿದ್ದು ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುವವನು : ಜೋಗಿ : (೧). ೩. ಯೋಗಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವನು. ೪. ಮಂತ್ರಗಾರ : ಮಾಟಗಾರ : ಬಂದ್ರಜಾಲಿಕ. [ಸಂ. ಯೋಗಿನಿ]

ಯೋಗೀಶ (ನಾ). ೦. ಮಹಾಟಗಾತಿ : ಮಾಯಾವಿನಿ. ೨. ದುರ್ಗಾ ದೇವತೆಯ (ಅಥವಾ ಶಿವನ) ಸೇವೆಗೆ ಇರುವ ಎಂಟು ಜನ

ಶಕ್ತಿಯರು. - ಅಪ್ಪಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಗಳು : ಭೋಗಕ್ಕೆ ಭೂಬಲಂ ದಿಗ್ವಿಜಯೋದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗೋಬಲಂ ಭಂಡಾರದ ಭಾಗ್ಯಪೋಲಗದ ಮಯಿಸಿದಶಕ್ತಿ ದೀಕ್ಷಾಗುರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಾಮಯನಿಸಿದ ಪ್ರಧಾನ ಚೂಡಾಮಣಿಗಳ (೨೨೩. ೫೫. ೨೦೨-೦೩: ೧೩೩೩). ೩. ಯೋಗೋಭಾಸ ಮಾಡುವವಳು : ತಪಸ್ವಿನಿ : ಯೋಗಿಗೆ ಯೋಗೋಭಾಸಮಾಡುತ್ತಾ ಮಾಯ (ಮಹಾಭ. ೧. ೦೬-೨೩) : ಸ್ವರ್ಗಮಾಣಿಯ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಯೋಗೋಭಾಸ ಗೃಹೀತೆಯಾದಳು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯೩). 'ಜೋಗಿನಿ' ಪರಾ.

[< ಸಂ. ಯೋಗಿನೀ]

ಯೋಗಿತ (ಗು). ೧. ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧವಾದ : ಮಾಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ.

೨. ಮರುಳು ಹಿಡಿದ : ಮುಚ್ಚಿ ಹಿಡಿದ : ಬುದ್ಧಿಭ್ರಂಶವಾದ. [ಸಂ.]

ಯೋಗಿನಿ (ನಾ). ೧. = ಯೋಗಿನಿ ೨ : ಅಪ್ಪಯೋಗಿನಿಯರೇವಾದಿಗಳ.

. . . ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಮಸ್ತಭವಾನ ದೇವತೆಯರ್ವರು ದೇವಿಯಂ ಸೇವಿಸಿ (೩೩೩. ೧೩-೨೦). ೨. ಅರವತ್ತ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳು : ರಕ್ತಜಾಸಮಪತ್ನಿಯೋಗಿನೀವ್ರಾತವರಿತ ಭೂತ ಸದನಂ ಕದನಂ ಕದನತ್ರೀತೃನಾ (ಕಂಠಾ. ೦೯-೩) : ಅಪ್ಪದಿಶ್ವಾಲರ್ಗ ಪೂಜೆಯಂ ಮಾಡಿ ಜಾಪಪ್ಪಯೋಗಿನಿಯರ್ಗ ಬಲಗೊಟ್ಟು . . . ಹೃಷ್ಯತ ಯೋಗಭರಮಂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದವಳಿಗೆ (೩೩೩. ೩೩-೨). ೩. = ಯೋಗಿನಿ ೨ : ಸಮರತಸೌಖ್ಯದೊಳ್ ಸತಿ ದಿಗಂಬರವೇಷಮಾಡತು . . . ತನ್ನನೋಹೃನ್ನಿ ಭಾನವನುಪಾರ್ಜಪ ಯೋಗಿನಿಯಂತಿರೊಪ್ಪಿದರ್ (೨೨೩. ೩೩ ೩೩೩೩). [ಸಂ. ಯೋಗಿನೀ]

ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ (ನಾ). ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವಂತಹುದು : ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವಾದುದು : ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆ ಲೋಕ, ದಿವ್ಯವೆಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ . . . ದಿವ್ಯವು ಭಗವದನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ಯೋಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ (ಕಂಠಾ. ೨೯೦). [ಸಂ.]

ಯೋಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡು : ತೂಗಿ ನಮ್ಮಾತ್ಮಸಾಕ್ಷಿಯೊಳಿಡು ಪ್ರತವೆಂದು ಯೋಗಿಸಿದರೆ ಸತಿಯಿರಾ (ಕಂಠ. ೯-೨೦). [ಯೋಗಿ + ಇಷು]

ಯೋಗೀಶ್ವರ (ನಾ). ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ಯೋಗೀಶ್ವರರ ತತ್ವವಿಚಾರ ಮಂತ್ರಜನಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿಗುಣ . . . ಕಾವ್ಯಕೆ ಗುರುವೆನಲು ರಚಿಸಿದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦-೦೯). [ಸಂ.]

ಯೋಗು (ನಾ). ತಪಸ್ಸು : ಧ್ಯಾನ : ಯೋಗಿನ ದಿವಸಂ ಸಾರ್ಥವಾದಾಗಿ . . . ಈಗಲ್ ಬೇಗಂ ಚಾತುರ್ಮಾಸವ ಯೋಗಂ ಕೈಕೊಂಡೆ (೩೩೩. ೦೦-೩೩). 'ಜೋಗು' ಪರಾ. [< ಸಂ. ಯೋಗಿ]

ಯೋಗೇಶ್ವರ (ನಾ). ೧. ಯೋಗವಿದ್ಯೆಗೆ ಪ್ರಭುವಾದವನು : ಯೋಗೇಶ್ವರ ಪರಿ ಒಳಗಿದ್ದು ನಡೆದ ಒಗೆ ಹಾಗೆ ಎನ್ನ ಸಲ್ಲ (೩೩೩. ೯೯-೩). ೨. ದಿವ. [ಸಂ.]

ಯೋಗೇಶ್ವ (ನಾ). ೧. ತವರ. ೨. ಸೀತ : "ನಾಗಂ, ಸೀತಂ, ಯೋಗೇಶ್ವಂ, ವಪ್ರಂ - ೪ ಸೀತದ ಹೆಸರುಗಳು" (೩೩೩. ೦೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗ್ಯ (ಗು). ೧. ನೊಗಕ್ಕೆ ಹೊಡಲು ತಕ್ಕದಾದ. ೨. ಯೋಗಾ ಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ. - ಅರ್ಹವಾದ. ೩. ಒಪ್ಪುವ : ಸರಿಹೋಗುವ : ಸಮರ್ಪಕವಾದ. ೪. ತಕ್ಕ : ಅರ್ಹ : ಉಚಿತವಾದ : ವಿಷ್ಣುವು ಈ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಕಂಡ ಕೂಡಲೇ ಎದ್ದು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಶೀಲದಲ್ಲಿ ಕುಳಿರಿಸಿದನು (೩೩೩. ೧೪. ೦೨). ೫. ಉಪಯುಕ್ತವಾದ : ಪ್ರಯೋಜನಪುಳ್ಳ. (ನಾ). ೬. ಯೋಗ್ಯತೆ : ಅರ್ಹತೆ : ನಿಷ್ಠ ಭಕ್ತರ ಯೋಗ್ಯವ ನೀನೆ ಬಲ್ಲ (೩೩೩. ೯೩-೩). ೭. ಸರಿಯಾದುದು : ತಕ್ಕದು : ಅರ್ಹವಾದುದು : ಇದು ಯೋಗ್ಯಮಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು ವಿಷಯದಲ್ಲವು ನಿಮಿರೆ ಗತಿ ಹಾಸಗಮಾಡಿದ ನಡವ ಕಾತರಂಗಾಗದು

ಸರ್ವತ್ಯಾಗಸಾಧಕಂ ಜೈನಮತಂ (ಕಂಠ. ೦೦-೩೩). ೮. ಅರ್ಹನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನು : ನಿಷ್ಠನೋದಿಸಿ ಯೋಗ್ಯರೂ ಮಾಡುವಂತೆ ನಿರೂಪಿಸಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಯೋಲೆಯಂ ಬರೆಯಿಸಿ ನಿಷ್ಠ ಕಯ್ಯಳ ಟ್ಟಿದವಂ (೩೩೩. ೩-೩) : ಬಸವನೆಂಬ ಗಣೇಶ್ವರನ ಮಾಡಿ . . . ನಿಷ್ಠಾಕ್ತಾದ ಮಿಕ್ಕುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗಲೆಂದಿರಿಸಿಕೊಂಡಿರಿಯ್ಯಾ (೩೩೩. ೯). ೯. ಚಂದನ : ಶ್ರೀಗಂಧ. ೧೦. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಿವ್ಯದ್ರವ್ಯ : "ಯೋಗ್ಯಂ, ಮುದ್ದಿ, ಸಿದ್ಧಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ - ೪ ಮುದ್ದಿ ಯಂಬುವ ಗಂಧಕವ್ಯವದ ಹೇರುಗಳು" (೩೩೩. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗ್ಯತಾಪತ್ರ (ನಾ). ೧. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಅರ್ಹತೆಯ ಪತ್ರ : ತೇರ್ಗಡೆಯಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಯೋಗ್ಯತಾಪತ್ರ . . . ತರಬೇಕು (೩೩೩. ೩೩೩). ೨. "ಒಪ್ಪಿನ ಶೀಲ. ನಡತೆ. ಯೋಗ್ಯತೆ-ಇವನ್ನು ಕುರಿತು ಕೊಟ್ಟ" ಯೋಗ್ಯತಾ ಪತ್ರ, ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ" (Testimonial. ೦೦೯೩). [ಸಂ.]

ಯೋಗ್ಯತಿಕೆ (ನಾ). ಅರ್ಹತೆ : ಯೋಗ್ಯತೆ : ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲದವರೂ ಮುಳುಕಿಗೆ . . . ಯೋಗ್ಯತಿಕೆ ಸ್ವದೈಯೋದೇ ಯೋಗ್ಯತಿಕೆ ನೆಲೆ ನಂಬ ಬಲ್ಲದೆ (೩೩೩. ೩-೩-೯೯). [ಯೋಗ್ಯತೆ + ಇಕೆ]

ಯೋಗ್ಯತೆ (ನಾ). ೧. ಅರ್ಹತೆ : ದಕ್ಷತೆ : ಗುರು ವೊಡಲು ಶಿಷ್ಯರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನಿರು . . . ಬೋಧಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವನು (ಗಣಾ. ೦೩-೦೩). ೨. ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರುವಿಕೆ : ಸಮುಚಿತತೆ. ೩. (ಅಲಂ) ಗೌರವ : ಅಂತಸ್ತು : ಘನತೆ : ಕೈಕಳೆಗನವರ ಕೂಡ ನಡೆದಿಂದ ನಡೆದರೆ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಕೆಲವರು ತಿಳಿಯುವರು (ಮುಂಠಾ. ೯-೩೩). ೪. [ತರ್ಕಶಾ] ಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರಾನ್ವಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಯೋಗ್ಯತೆ (೩೩೩. ೦೯೯) : ಯೋಗ್ಯತೆಯೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ವಿರೋಧ ವಿಲ್ಲದೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದು (೩೩೩. ೨೩೦). [ಸಂ. ಯೋಗ್ಯತಾ]

ಯೋಗ್ಯಾರಥ (ನಾ). ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ರಥ. [ಸಂ.]

ಯೋಗ್ಯ (ನಾ). ೧. ಅಭ್ಯಾಸ : ಆಚರಣೆ. ೨. ಸೈನಿಕ ಪಾಯಾವು : ಕವಾಯತು. ೩. ತಕ್ಕವಳು : ಅರ್ಹತೆಯುಳ್ಳವಳು : (೩). [ಸಂ. ಯೋಗ್ಯ]

ಯೋಜಿತ (ನಾ). ಯೋಜನೆ ಮಾಡುವವನು : ಆಲೋಚಿಸುವವನು : ವಿಚಾರ ಮಾಡುವವನು : "ಜೇಹಕ, ಜೇಹಮಾನ, ಈ ೨ ಯೋಜಕಂ" (೨೨೩. ೦೨೨) : ಆ ಕೊಲಾರನ ಹೃದಯದ ಮೇಲೆ ಮಯ ಭೀಷಾತೆಯಿಂದ ಯೋಜಿತ ಹೃತ್ತಿಂದವೆ ನಡುಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು ! (೦೦೯. ೨೦). [< ಯೋಜನ ?]

ಯೋಜನ (ನಾ). ೧. ವಿಚಾರ : ಆಲೋಚನೆ. ೨. ದುಃಖದ ವಿಚಾರ : ಚಿಂತೆ : (೩). 'ಆಲೋಚನ', 'ಯೋಚಿಸು' ಪರಾ.

[< ಸಂ. ಯೋಜನ ? / ತಮಿ. ಯೋಜನಮ್ : ತಲು. ಯೋಜನ] ಯೋಜನಾಪರ (ಗು). ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ : ಚಿಂತಾಪರ ವಾದ : ರಾಯರು . . . ಒಂದೆರಡು ಕ್ಷಣ ಯೋಜನಾಪರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾರೆ (೩೩೩. ೩೩). [೨ ಇದು 'ಆಲೋಚನಾಪರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ರೂಪಸಾಧ್ಯತೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪದ]

ಯೋಜನಾಶಕ್ತಿ (ನಾ). ಆಲೋಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿ : ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ : ಯೋಜನಾಶಕ್ತಿ. ಒಂದೂ ವಿಧದ ಜೀವಶಕ್ತಿ (೩೩೩. ೨೩೯). [೨ ಇದು 'ಆಲೋಚನಾಶಕ್ತಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ರೂಪಸಾಧ್ಯತೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪದ]

ಯೋಚನೆ (ನಾ). ೧. ಆಲೋಚನೆ ; ವಿಚಾರ ; ಎಣಿಕೆ : ಈ ಯೋಚನೆ
ಗಳ ತುಯ್ಯಬದೊಡನೆ . . . ಹೊಸನಗರ ತಲುಪಿದ್ದನು (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೦೯೯).

೨. ಯೋಚಿಸುವಿಕೆ ; ಚಿಂತನೆ ; ಏಕಾಂತ ಕೆಲಸಗಳು ಯೋಚನೆ
ಕೆಲಸಗಳು ಮೂಕತೆ ಕೆಲಸಗಳೆಂದರೂ ವಾಕು ಕೆಲಸಗಳೆ . . .

ಭೂಕಾಂತ ನುಡಿದನು (ಪು. ೧-೩೩) ; ಮೃತಳವ ಕರುಣೆ ಮೈಮರೆತು
ಕುಳಿತಿದ ನೋಡು ಯೋಚನೆಯ ಯೋಜನೆಯ ಕುರಿತು ಬರೆತು (ಉದಾ. ೯-೨).

೩. ಚಿಂತೆ ; ಕಳವಳ ; ಪ್ರಾಚೀನಕರ್ಮವು ಬದಲಿಯದು
ಯೋಚನೆಯ ಮಾಡಿ ನೀ ಬಳಲಬೇಡ (ಕುರೂ. ೧-೩೩ ಕೃಷಿ) ; ಬಡ್ತಿಗೆ
ಯಾತರಿ ಬರುವ ಯೋಚನೆ ? (ಗಾ. 'ಆಲೋಚನೆ' ಪರಾ.

[< ಯೋಚನ. / ತಮ. ಯೋಚನೆ ; ತುಳು. ಯೋಚನೆ]

ಯೋಚನೆಗೈ (ಕ್ರ). ಆಲೋಚಿಸು ; ಯೋಚಿಸು ; ಏತು ನಾವಿರಿಂದ
ಹೊರಡುವ ಯತ್ನವೆಂದಂತದ ಯೋಚನೆಗೈದು . . . ವಿವರ ಕವಟದ
ಗೋವ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು ಕ್ಷೇತ್ರ (ಕು. ೨೦-೩೦-೩೫).

[ಯೋಚನೆ + ಗೈ (< ಕಿಯು. ೧)]

ಯೋಚಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ವಿಚಾರ ಮಾಡು ; ಆಲೋಚಿಸು ; ಆಲೋಚನೆ
ಮಾಡು ; ಕಡುಗೊಮ್ಮೆ ಕೂರ್ತುಳ್ಳವರವನಾಗಳಿಗೆ ಪದವೀಪೂರ್ವ
ನೋಟರು ಗೆಲ್ಲ ಭೇದಮಾಂ ವಾರಿವಕ್ರ ಯೋಚಿಸುವವಂ ಚಿದುರಂ

(ಪು. ೦೦-೩೨) ; ಈ ಲಿಪಿಗಳಂ ತಿಳಿದು ಯೋಚಿಸಿ ಹೇಳುಳಿದೆ . . .
ಮಾನವರಿಗಂದು (ಪು. ೩-೩೩) ; ಯೋಚಿಸಿ ಮಾತಾಡು ಪರಹಿತಕ್ಕಾಗಿ
ದಧಿಚಿ ತನ್ನೊಡಲ ಮಾನವನು . . . ಸುರವಳಿ ಕುಡನೆ (ಕೂರ್ತು-
೩-೩೨).

೨. ಭಾವಿಸು ; ಎಣಿಸು ; ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು ; ಮಹತ್ವರಂ
ಮಿಗೆ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನನ್ನ ಪರ್ಯಾಯದ ರುಪ್ರಣೀ ತನ್ನಯ ಸ್ವರೂಪ
ಮೆಂದು (ಕು. ೦೩-೪).

[ಯೋಚನೆ + ಇದ್ವು]

ಯೋಜಕ (ನಾ). ೧. ಹೊಂದಿಸುವಂತಹುದು ; ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ
ಕಾರಣವಾದುದು ; ಸಕಲಮಹೋಚರವೇಚರನೀಕಾಯ ಸೇವಕಿಗೆ ವೃದ್ಧ
ಸೇವಕರು ಯೋಜಕವಾದುದು (ಪಾಂ. ೧-೯೯).

೨. ಹೊಂದಿಸು
ವವನು ; ಯೋಜನೆ ಮಾಡುವವನು ; ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ; ಸಮ್ಯ
ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಯೋಜಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿರಳ (ಕೂ. ೩. ಅಗ್ನಿ. [ಸಂ.]

ಯೋಜನೆ (ನಾ). ೧. ಹೊಂದಿಸುವುದು ; ಕೂಡಿಸುವುದು ; ಆಳವಡಿಸು
ವುದು. ೨. ವಿವರಣೆ ; ವ್ಯವಸ್ಥೆ ; ಮೂರು ಭಾಗಗಳ ಯೋಜನೆ
ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ (ಪು. ೧೦೦. ೧ ಕೃಷಿ. ೩೩). ೩. ದೂರದ ಆಳತೆಯ ಒಂದು
ಪ್ರಮಾಣ ; ಎರಡು ಗಾವುದ ; ನಾಲ್ಕು ಹರಿದಾರಿ ; "ದಂಡಮರಡು
ಸಾವಿರವಾಗಿ ಕ್ರೋಮುಕ್ಕವು ನಾಲ್ಕುವರಲು" ಯೋಜನಮಕ್ಕು.

(ಪು. ೧೦೦. ೯೬-೧೦) ; ಅಲ್ಲಿ ಖರಭಾಗಂ ಪದಿನಾಳುಸಾಸಿರುಯೋಜನಂ
(ಸು. ೧೦೦. ೧೦-೧೦ ಪ) ; ಒಂದು ಯೋಜನವರೆಗೆ ತಿರುಗಿತು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ
ತೇರು ಪಾನಸರೊಂದು ಬಿಲ್ಲಂತರಕೆ ತೊಲಗಿತು ನಮ್ಮರಥ (ಕು. ೧೦೦. ೨೩-೨೦) ; ಕ್ರೋಶವರಡಾಗೊಂದು ಗವ್ಯತಿ . . . ಗವ್ಯತಿಯರಡಾಗ
ಲೊಂದು ಯೋಜನವೆನಿಸುವುದು (ಪು. ೧೦೦. ೨೩). ೪. ಮನಸ್ಸಿನ
ಏಕಾಗ್ರತೆ ; ಧ್ಯಾನ ; ಚಿತ್ತವ್ಯತ್ತಿ ನಿರೋಧ. [ಸಂ.]

ಯೋಜನಗಂಧಿ (ನಾ). ಒಂದು ಯೋಜನದ ವರೆಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡ
ಬಲ್ಲಂತಹ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನುಳ್ಳವಳು ; ೨ ವ್ಯಾಸಮೆಪರ್ಷಿಯ
ತಾಯಿಯಾದ ಸತ್ಯವತಿ ; ಬಳಿ ಯೋಜನಗಂಧಿಯಲ್ಲಿಂದಿರುವನು
ಶ್ಯಾಮನುರುಪಿಂಗಳೆಂಬುದ ವೇದವ್ಯಾಸಮುನಿಯು (ಕು. ೧೦೦. ೨-೨೩).

[< ಸಂ. ಯೋಜನಗಂಧಾ]

ಯೋಜನಗಂಧಿತ್ವ (ನಾ). ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಯೋಜನದವರೆಗೆ ಹರಡು
ವಂತಹ ಶರೀರಸುಗಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಿಕೆ ; ಮುನೀಂದ್ರನಾಗಿ

ಯೋಜನಗಂಧಿತ್ವವು . . .
ಕೂಡುವೆಯೋ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಂ ಮಹಾಮುನಿಪಂ ಪಟ್ಟಿದಂ (ಕಂ. ೧೦-೩೯). [ಸಂ.]

ಯೋಜನವಲ್ಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ಮಂಜಿಪ್ಪೆ : "ಮಂಜಿಪ್ಪಾ,
ವಿಕಸಾ . . . ಭಾಂಡೀ, ಯೋಜನವಲ್ಲಿ - ೯ ಮಂಜಿಪ್ಪೆ ಹೆಸರುಗಳು"

(ಪು. ೦೩. ೦೩೨). [ಸಂ. ಯೋಜನವಲ್ಲಿ]

ಯೋಜನೆ (ನಾ). ೧. ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳ
ರೂಪರೇಪೆ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು,
ವಿವರಣೆ ; ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ೨. ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ
ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ; ಪೂರ್ವಾರ್ಥ . . . ತನ್ನ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು
ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದನು (ಪು. ೧೦೦. ೩೩) ; "ಶ್ರೀಚಿಗಿ
ಗ್ರಾಮಗಳ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ
ಬರುತ್ತಿವೆ (ಕು. ೩೩. ೩೩) ; ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಜನೆಯೊಂದನು ಹೊಂದಿಸು
ಅದರಂತೆ ಬಾಳನು ನಡೆದು (ಕು. ೩೩. ೦೦-೩೩). ೩. [ವ್ಯಾಕ್ರ] ನಿಯಮ
ದಂತೆ ಪದ. ಅರ್ಥ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸುವಿಕೆ.

[ಸಂ. ಯೋಜನಾ]

ಯೋಜಿತ (ಗು). ೧. ಕೂಡಿಸಿದ ; ಹೊಂದಿಸಿದ. ೨. ಉಪಯೋಗಿ
ಸಿದ ; ಬಳಸಿದ. ೩. ಕೊರತೆಯಾಗಿದ್ದು ದನ್ನು ಭರ್ತಿ ಮಾಡಿದ ;
ಹೊಸದಾಗಿ ಒದಗಿಸಿದ. [ಸಂ.]

ಯೋಜಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ಹೂಡು ; ಸಂಧ್ಯಾರಾಗವುಳ್ಳ ರತ್ನಗಳು ಅವರ ರಥಕ್ಕೆ
ಯೋಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ (ಪು. ೧೦೦. ೦೪೦). ೨. ಹೊಂದಿಸು ; ಆಳವಡಿಸು ;
ಕೂಡಿಸು ; ಯೋಜನಂ ಧರ್ಮಪಥಸ್ತು ನದೋ ಯೋಚಿಸಿ (ಕೂ. ೩೩. ೦-೨೨) ; ಸಮ್ಯಗೇಂದ್ರಾರ್ಥಂ ಪ್ರಸುಸೋಕ್ತಿರ್ನಿವೃದ್ಧಜಂ ಸಮ್ಯ
ಗ್ವರ್ತನಂ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನಂ ಸಮ್ಯಕ್ಸ್ಮಾರಿತಮೊಂದು ಅದು ಬೇಟೆವೇಟೆ
ಯೋಜನೆ ಪಡುಗುಂ (ಕು. ೩೩. ೩). ೩. ಧರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಧಾರಣೆ
ಮಾಡಿಸು ; ಜನನಾರ್ಥ . . . ರಾಜ್ಯಮಂ ನಂದನನೋ ಶ್ರೀಕಾಂತನೋ
ಯೋಜಿಸಿ ತಳದರ್ಶ ತಪೋಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂ ತಾಳಿದು (ಕು. ೩೩. ೧-೩೦) ;
ಮತ್ತೊರ್ವರ್ . . . ಪಯೋಧರತಟದೋ ಸೊಗಯಪ ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲೆಯಂ
ಯೋಜಿಸಿದರ್ (ಕು. ೩೩. ೧-೩೩). ೪. ನಿಯಮಿಸು ; ನೇಮಕಮಾಡು ;
ನಿರೋಪಿಸು ; ಅಂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನಿಶ್ಚಯ . . . ಈ ರಾಜ್ಯಭಾರಕ್ಕೆ ಯೋಜಿಸಿದಂ
(ಕು. ೩೩. ೩೦೯) ; ಕನಕೆ ಮೊದಲನೆ ಪಲ್ಲವ ದೇವತೆಯರನು . . . ಹಲವು
ಸೇವೆಗೆ ಯೋಜಿಸಲು ನೆರೆತಂದುದೊರಂತೆ (ಪು. ೧೦೦. ೩೩-೩೩). ೫. ಉಪ
ಯೋಗಿಸು ; ಬಳಸು ; ಕ್ರಮದಿಂದ ಪಾಡುಗ್ಯಮಂ ಯೋಜಿಸುವುದೆ
ಸುನಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಕಾರಾನುರೂಪಂ (ಕು. ೩೩. ೩೦೯-೯) ; ಪಡುಗೇರಿಯ
ಪನೆಯುಮಂ ಧರ್ಮದೋ ಯೋಜಿಸುವಂ x x x (ಕು. ೩೩. ೩೩-೩೩ ; ೩೦೯). ೬. ತೊಡಗಿಸು ; ಪ್ರವೃತ್ತಗೊಳಿಸು ; ಜನನೀ
ಸ್ವನ್ಯಾಮೃತಸೇವನೆ ಮಾನ್ಯ ಬಲಕ್ಕೆ ಮುಖವಿದ್ಯಾಮೃತಸೇವನೆಯೊಳಿ
ಯೋಜಿಸುವಂತೆ ತನಯನಂ (ಕು. ೩೩. ೧-೩). ೭. ಸಮ್ಯಕ್ತಿಸು ;
ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡು ; ಅನುಮತಿಸು ; "ಯೋಜಿಸು ಅನುಮತಿಸು" (ಕು. ೩೩).

[ಯೋಜನೆ + ಇದ್ವು]

ಯೋತ್ರ (ನಾ). = ಯೋಕ್ತ : "ಯೋತ್ರಮಾಬಂಧ ಯೋಕ್ತ
ರಶ್ಯಮಾಬಂಧ" (ಕು. ೩೩. ೩೩-೩೯). [ಸಂ.]

ಯೋದ್ಯ (ನಾ). ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವನು ; ಯೋಧ ; ಸೈನಿಕ ;
ನಂತಿಹರು ಕಾಣ್ಣಿ ದೀರ್ಘಾ ಕಟಿದ್ಧಸನ್ನದ್ಧ ಯೋದ್ಯರುಂ (ಪು. ೧೦೦. ೩೦-೩೦). [< ಸಂ. ಯೋದ್ಯ]

ಯೋದ್ಯ (ನಾ). = ಯೋದ್ಯ. [ಸಂ.]

ಯೋಧ (ನಾ). = ಯೋಧ್ಯ : ಆತನ ಮುಂಗಿಯ ಧಾತ್ರಿಮಾಪನನ ಯೋಧನು ಚಕ್ರಪಾಣಿಯು ಖಂಡಿಸಬಹುದಾಗಿ ವೇದೋಕ್ತಿ ಬಿಡುಗಡೆ ವರ್ಧು ಕಂಡು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೪೯-೯); ಯುದ್ಧವೊಂದೇ ಯೋಧನಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೆ ವಿಧ್ಯುಕ್ತಧರ್ಮವೂ ಕರ್ಮವೂ ಆಗಿರಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ಯೋಧನ (ನಾ). ಕಾಳಗ; ಸಮರ; ಯುದ್ಧ : ವಾಸೀಕಾಪ್ತ ಯೋಧನದ ದೃಶ್ಯರೂಪನ . . . ಗಾಂಧರ್ವಸಮುದಾಯಮಃ ಸುರುಳಿತನ ಲೈಸ ಲೈಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೧೭-೯೦). [ಸಂ.]

ಯೋನ (ನಾ). ಯವನ ; ಗ್ರೀಸ್‌ದೇಶದವನು : ನಾವೆಗಳನು ಮೂಕಿ ನೂಕಿ, ಯೋನರಿಂದ ಮುಂದರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೩). [< ಸಂ. ಯವನ]

ಯೋನಿ (ನಾ). ೧. ಸ್ತ್ರೀಯ ಜನನಾಂಗ; ಭಾಗ : "ಫಗಃ, ಯೋನಿಃ, ಉಪಸ್ಥಂ, ಮರಾಂಗಂ ಸ್ಥೈರಮಂದಿರಂ—ಈ ೫ ಉಪಸ್ಥಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫೩-೩೦); ರುದ್ರನಾವ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದನೆಂದು ನಿಃಪ್ರಹೇರೋ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೩); ಬಂದ ಯೋನಿಯಿಂದಲಾದುದೇ ಉಂಡ ಮೊರೆ ಯುದ್ಧವೆಂದೇ ಕಾಮವಿಹಾರ ತಲೆಗೊಳಿ ವಿಪಯಾತುರನಾಗಿ . . . ಆತ್ಮ ಕೆಟ್ಟು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಯಿತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೬). ೨. ಗರ್ಭಕೋಶ; ಗರ್ಭಾಶಯ : ನೆಲಸದ ಯೋನಿ ಮುಟ್ಟಿದವ ಕಾಣುವ ಕಾಲಮತತ್ತ್ವ ದೋರ್ ಮೂಲ ನಿರಿಸದ ಭಾವಮುಟ್ಟಿಸುವ ವೈದ್ಯ ಕಮಿಲ್ಲಿನ ಕಮುಂದಂಧಿಂ . . . ಭವಾಂಬುಧಿಯೋ ತಿರುತ್ತವು ಜೀವರಾಗಿರ್ (ಸುಕುತಾ. ೩-೩೨). ೩. ಜನ್ಮ; ಮುಟ್ಟು : ಓಂದ ನಾನಾ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದನೆಂಬ ಹೇಯ ವಿಙ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೭); ಜೀವದೊಳಗುಂಟೆಂದರೆ ನಾನಾ ಯೋನಿಯವಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೯); ಹುಟ್ಟಿದ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩-೧). ೪. ಜನ್ಮಸ್ಥಾನ; ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನ. ೫. ವಂಶ; ಜಾತಿ. ೬. [ಮೇದಾಂತ] ಮೂಲಕಾರಣ; ಹೇತು : ಉಗ್ರೇದಮೇ ಮುಂತಾದ ಮಹಾ ಕಾಪ್ತಕ್ಕೆ 'ಯೋನಿ' ಅಂದರೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು (ಶ್ವತಾ. ೨೩). ೭. [ಜೈನ] ಜನ್ಮ ಅಥವಾ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರವಾದುದು: ಜೀವಮನ ದಲ್ಲಿ . . . (೧) ಸ್ಥಾನ (ವಿಕೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಭೇದ), (೨) ಯೋನಿ (ಕಂದ. ಮೂಲ, ತತ್ವ, ಗರ್ಭ, ರಸ, ಜೀವರು ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಆಧಾರಗಳು), (೩) ದೇವಾವಗಾಹನ (ಶರೀರವ ಆಕಾರ), (೪) ಕುಲ . . . ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತರೋತ್ತರಭಾಗಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ (ಶ್ವತಾ. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಯೋನಿವ (ನಾ). ಗರ್ಭಕೋಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಬೇವ : ಇವರ ಬ್ಬರು ಯೋನಿವರಿಂಬುದ ತೈವಗ ಬಿಲ್ಲುವಾ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩); ಜೀವ ದಯೋನಿಯಂಗ ಒಂದು ಜನನಗಳಲಿ ಜನಿಸುವ ಯೋನಿವರು ಸುಯೇ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೯-೨೩); ಶರೀರವೇ ಯೋನಿವ ಮತ್ತು ಅಯೋನಿವ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦). [ಸಂ.]

ಯೋನಿದೋಷ (ನಾ). ಸ್ತ್ರೀಯ ಜನನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಧಿ : ನೈದಿಲಗತ್ತ, ಅನಿವಳ, ಒಪ್ಪಲಿ ಇವ ಸ್ಥೂಪಾಗಿ ಅರಿದು ಯೋನಿ ಯೋಕತ್ತೆ ಯೋನಿದೋಷ ಮರ್ಣ್ಯಾಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೨). [ಸಂ.]

ಯೋನಿನೆತ್ತರು (ನಾ). ಯೋನಿಯಿಂದ ಆತಿಯಾಗಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ; ಯೋನಿನೆತ್ತರಿಗೆ : — ಮೊಸರು ಹಾಲು, ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ, ಹಾಲು ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮವಂ x x x ಹಾಕಿ ಒಗೆ ಮೊಟ್ಟಾದಿನ ಕಂಡಿಸಿದರೆ ನೆತ್ತರು ಸ್ಥೂಪವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೭೯). [ಯೋನಿ + ನೆತ್ತರು (< ನೆತ್ತರ್)]

ಯೋನಿಮುದ್ರೆ (ನಾ). ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ವಿವಿಧ ಕರನಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. — ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಸ್ತ ಮುದ್ರೆ : ಅಸ್ತಮುದ್ರೆ, ಚಕ್ರಮುದ್ರೆ . . . ಯೋನಿಮುದ್ರೆ . . . ಸಂಹಾರ

ಮುದ್ರೆಯೆಂಬ ಸಕಲ ಮುದ್ರಾಲ್ಪಕ್ಷಗವನವಾದುದು ತ್ರಿವಿಗಳೆಳ್ಳ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೩). [ಸಂ. ಯೋನಿಮುದ್ರಾ]

ಯೋನಿರಕ್ತ (ನಾ). = ಯೋನಿನೆತ್ತರು : ವಿಮೈಯ ಹಾಳನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಜೇನುತುಪ್ಪವರಿಸಿ ಕಂಡಿಯ ಯೋನಿರಕ್ತಂ ಪರಿವರವಮುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೭೩). [ಸಂ.]

ಯೋನಿಶೂಲಿ (ನಾ). ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ನೋವು : ನೋವು ನಾಥನ ಇಂಗು ೧ ತೂಕ ಅರಿದು ಅಡಿನ ಹಾಲಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ೨೨ ದಿನ ಕೊಳ್ಳಲು ಯೋನಿಶೂಲಿ ಗುಣ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೯); ನೇರಲೆಚೆಕ್ಕನಾರು, ಬೋರೆಚೆಕ್ಕ ನಾರು . . . ದೇನ್ಲೆ ಬೋಸರನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಲಿಸಿ ಕಂಡಿಯಲು ಯೋನಿರಕ್ತ, ಯೋನಿಶೂಲಿಗಳು ಸ್ಥೂಪವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೩). [ಸಂ. ಯೋನಿಶೂಲಿ]

ಯೋಷ್ವಪ್ತನ (ನಾ). ಹೆಂಗಸರು; ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗ : ದ್ವೇಷಂ ವಿರಹಗಳೊಳ್ ಪರಿತೋಷಂ ಮಧುಮತದೊಳಗೆ ಬಂದರ್ ಕೆಲರುಂ ಯೋಷ್ವಪ್ತನಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೨೩); ಜಗಜ್ಜನ್ಮಕವಿಧವಂ ಯೋಷ್ವಪ್ತನಂ ಮಜ್ಜನಂ ಮುಗಿಸುತ್ತ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೧೦೦). [ಸಂ.]

ಯೋಷಿತ (ನಾ). ೧. ಹೆಂಗಸು; ಸ್ತ್ರೀ : ನೆರದ ಯೋಷಿತೆಯರಕಿ ಯೋಷಿದರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೧೭). ೨. ಹೆಂಡತಿ : ಪತ್ನಿ. 'ಗುರು ಯೋಷಿತ' ಜರಾ. [ಸಂ. ಯೋಷಿತಾ]

ಯೋಷಿತ್ತು (ನಾ). = ಯೋಷಿತ ೧ : "ವನಕಿ ವಧು ನಾರಿ ಸೀಮಂತಿನಿ ಯೋಷಿವ್ಯಾಮ ಕೇವಂ ಸ್ತ್ರೀನಾಮಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨-೧). [ಸಂ. ಯೋಷಿತ]

ಯೋಷಿ (ನಾ). = ಯೋಷಿತ ೧ : ನಯವಿನಯಮೊಯ್ಯಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಗಳೊಂದಾಗಿ ಮಯ್ಯತ್ತಘೋರ್ ಬಂದಳು ವಿಮುಚ್ಚರಯೋಷಿ (ಶ್ವತಾ. ೨೦೩-೧೦೩). [ಸಂ. ಯೋಷಾ]

ಯೌತಕ (ಗು). ೧. ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ; ತರ್ಕಸಮ್ಯಕ್ತವಾದ. ೨. ಯೋಗ್ಯವಾದ; ಅರ್ಥವಾದ. (ನಾ). ೩. ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ಐದುಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಯುಕ್ತಿ; ಉಪಾಯ; ತಂತ್ರ; ಮುಂತಾಗಿ ದೈವಿಕ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಯೌತಕ ವಾಸ್ತವಿಕವೆಂಬ ಮಹಿಮಾಸಾಧನಗಳಿಂದಲೂ ಪರಭಯಂಕರ ಮಹಿಮಾಪಾಕಾರಗಳಿಲ್ಲ ಭವದೇವರ್ತಕರ್ತಾಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩೩). ೪. ತರ್ಕವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸು ವವನು; ತಾರ್ಕಿಕ : ತಾರ್ಕಿಕರಿಗೆ ಯೌತಕರೆಂದು ವ್ಯವಹಾರವಿರುವುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೯). ೫. ಅರಸನ ಬಳಿ ಇರುವ ನರ್ಮಸಚಿವ. [ಸಂ.]

ಯೌಗಿಕ (ಗು). ೧. ಉಪಯುಕ್ತವಾದ; ಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳ. ೨. ಯೋಗ್ಯವಾದ; ತಕ್ಕ. ೩. ರೂಢವಾದ; ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಾದ. ೪. ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೫. [ಪ್ರಾಕ] ಅವಯವಾರ್ಥವನ್ನುಳ್ಳ ಪದ; ವೈತ್ಯತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ. ೬. ರಾಸಾಯನಿಕ ಮಿಶ್ರಣ : (೯). [ಸಂ.]

ಯೌಗಿಕಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಶಬ್ದಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಅವಯವಾ ರ್ಥವನ್ನುಳ್ಳ ಪದ : ಅಗ್ನಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ . . . ಶ್ಲೇಷ, ಲಾಲಿತ್ಯ, ಗಾಂಧರ್ವ್ಯಾ ಸೌಕುಮಾರ್ಯ, ಉದಾರತಾ, ರೂಢಿ, ಯೌಗಿಕೀ - ಇವು ಏಕೂ 'ಶಬ್ದಗುಣ'ಗಳೆಂದೂ ಮಾರ್ಥರ್ಯ . . . ಸಾಮಯಿಕತಾ ಇವು ಆರೂ 'ಅರ್ಥಗುಣ'ಗಳೆಂದೂ . . . ಹೇಳಿದೆ (ಶ್ವತಾ. ೨೩೨ ೧೦೩). [ಸಂ. ಯೌಗಿಕೀ]

ಯೌತಕ (ನಾ). ಮಗಳು ಮತ್ತು ಅಳಿಯನಿಗೆ ಮದುವೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಬಳುವಳಿ. — ಉಡುಗೊರೆ : "ಯೌತಕಂ . . . ಮದುವೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಗಳಿಗೂ ಅಳಿಯನಿಗೂ ಕೊಡತಕ್ಕ ಬಹುಮಾನಕ್ಕೆ ಹೆಸರು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೯೩). [ಸಂ.]

ಯೌತವ (ನಾ). ಒಂದು ಅಳತೆ. - ಮೂ. [ಸಂ.]

ಯೌವತ (ನಾ). ೧. ತರುಣಿಯರ ಗುಂಪೆ ; ಯೌವತಿಯರ ಸಮೂಹ : "ಯೌವತಮದು ಯೌವತಜನರ ಸಂಘಾತಂ" (ಸ್ಮೃತೀ. ೧೦೩-೩೨); ಇದು ಓರಿದುಂ ವಸಂತಸಮ ಯೌವತರತ್ನನಿಧಾನವಂತದ್ದಿದು . . . ರತಿನಾಥಲಲಿತಾಪ್ರಕರೈಕಕೃತಾಳವಾಳಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೬-೦೨೭).

೨. ಯೌವತಿಯ ಗುಣಧರ್ಮ ; ಯೌವತಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ. [ಸಂ.]

ಯೌವನ (ನಾ). ೧. ಹರಯ ; ತಾರುಣ್ಯ ; ಆ ಕನ್ನಿಗೆ ಯೌವನಂ ನೆಹಿದಂದು ಮಧುವೆದೊಡ (ಪ್ರಾಂ. ೧೩-೨೭); ಯೌವನವನ ವಸಂತಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸೌಭಾಗ್ಯನಿಧಾನದಿವಸ್ತಿ . . . ಶ್ರೀಮತ್ತಿರಿಯರೂ ಕಂಚಲಮಹಾದೇವಿಯರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩. ೪೬-೦೩; ೨೦೭೨); ಭವದ ಬಳಸುವ ತನುವಿನಲಿ ಕೌಮಾರ ಯೌವನ ಪಾರ್ಥಿವಂಗಳಲಿ ತನು ವಿಕಾರಿಸುವದ್ದು (ಕುಶಾ. ೬-೪೪); ಚಿಂತಯೇ ಮುಖೈ ಸಂತೋಷವೇ ಯೌವನ (ಗಾ. ೨). ೨. ತಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಉಳ್ಳವನು; ಯೌವನವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು; ಸುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯುಂ ಯೌವನನಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ರೂಪಲಾವಣ್ಯ ಸೌಭಾಗ್ಯಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೊಂ (ಪ್ರಾಂ. ೨೩-೦೦); ಬಳಿಕ ಯೌವನ ನಾಗಿ ಪರಮಾಂಶಲಕ ನಡೆವನು (ಕುಶಾ. ೬-೩೦). [ಸಂ.]

ಯೌವನಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ಜವ್ವನೆ ; ತರುಣ ; ಯೌವತಿ ; ಅತ್ಯಂತ ರೂಪ ಯೌವನಗಾರ್ತಿಯರು . . . ಸತ್ಯಭಾಮೆಯನು ಸಾರಿದರು (ಕೋಶ. ೧೪-೩೨). [ಯೌವನ + - ಗಾರ್ತಿ + - ತಿ (< - ಇತಿ)]

ಯೌವನಮದ (ನಾ). ಹರಯದ ಸೊಕ್ಕು ; ಯೌವನಮದದಿಂದಲೂ ಅನುಸರಿಸಿದಲೂ ಮೌಢ್ಯದಿಂದಲೂ ತುಂಬಿರುವ ಆಮಿಗೆ ವಿವೇಕವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. (ಪ್ರಾಂ. ೨೩೦). [ಸಂ.]

ಯೌವನಸ್ಥ (ನಾ). ಯೌವಕ ; ತರುಣ ; ಯೌವನಸ್ಥನಾದ ಮೂಢನು . . . ತಂದೆಗೆ ಬಲವಾದ ಎರಡು ಬುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು (ಅಶ್ವ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಯೌವನಾವಸ್ಥೆ (ನಾ). ತಾರುಣ್ಯ ; ಯೌವಾವಸ್ಥೆ : (೧). [ಸಂ. ಯೌವನಾವಸ್ಥಾ]

ಯೌವನೆ (ನಾ). ಯೌವತಿ ; ತರುಣ ; ವಯಸ್ಸಿವಿಭೇದದಿಂದ ಬಾಲ ಯೌವನೆ ಪ್ರೌಢ ಲೌಲೈಯಿಂದಿಂತು ಧೃತಿಶ್ರೀಯೊಳ್ಪರ್ ನಾಲ್ವರ್ಗಾಂತ್ ಯರ್ (ಪುರಾ. ೬-೧). [ಯೌವನ + - ನೆ]

ಯೌವನೋದಯ (ನಾ). ಹರಯದ ಆರಂಭ ; ತಾರುಣ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭ ; ವಿಜೃಂಭಿಸಿದುದು ಯೌವ[ಪ್ರಾಂ. ಯವ್ವ]ನೋದಯವಿರಾಜ ಮನುಷ್ಯಮಂದಿ ಮದಂಗದೊಳ್ (ಪ್ರಾಂ. ೬-೦೪) ; ಆ ವಧು ಯೌವನೋದಯ ರೂಪನೊಂದಿ ಮನೋವಿಮೋಹ ಸಂಭಾವನವಿದ್ದೆ . . . ಎಂಪ್ಪ ಕೇರಂ ಸುರೂಪದೊಳ್ (ಕಂಠ್ಯ. ೬-೨೩). [ಸಂ.]

ಯೌವರಾಜ್ಯ (ನಾ). ೧. ಯೌವರಾಜನ ಪದವಿ. - ಅಧಿಕಾರ : ಬೇದಲೊಳ್ ತಾಂ ಯೌವರಾಜ್ಯಂ ಬಿಟ್ಟು ನಡುವ ಸಂದಾರಾಜ್ಯಂ ಬಿಟ್ಟು ತಂದಿಯೊಳ್ ಕೈವಲ್ಯಸೌಖ್ಯಪ್ರದಮನಿವ ತಪೋರಾಜ್ಯಮಂದಿಂತು ವಿಯಾದದ ಸೇವ್ಯಂಗಳ್ ಮದೀಯಾನ್ಯಯನ್ಯಪರ್ಗ (ಕಂಠ್ಯ. ೨-೨೦).

೨. [ಜೈನ] ಐವತ್ತು ಮೂರು ಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಯೌವರಾಜ್ಯ . . . ನಿವೃತ್ತಿಯಿಂಬಯ್ಯತ್ತುಮೂಟು ಗರ್ಭಾದಿನಿರ್ವಾಣ ಪರ್ಮಂತಂಗಳಪ್ಪ ಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳೊಂ (ಪಂ. ೧೩-೦೩ ಪ). [ಸಂ.]

ಯೌವರಾಜ್ಯಪದ (ನಾ). ಯೌವರಾಜನ ಪದವಿ. - ಅಧಿಕಾರ : ಅನಂತವಿರ್ಮನವಾರಬಲಂ ಯೌವರಾಜ್ಯಪದದೊಳ್ ನಿಂದಂ (ಪಾಂ. ೨-೧). [ಸಂ.]

ಯೌವರಾಜ್ಯಭಿಷೇಕ (ನಾ). ಯೌವರಾಜಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಮಾಡುವ ಅಭಿಷೇಕ : ಶುಭದಿನದೊಳಾಧೀಶ್ವರಂ ಮಾಡ ತೂರ್ಯ ಸ್ವರದೊಳ್ ತಳ್ಳಿಯ್ದರೊಂ ಕೋಟಿದುಡೊ ಓರಿದುಂ ಯೌವರಾಜ್ಯಭಿಷೇಕಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೨-೩೪) ; ೩. ಪರವಿಷ್ಣುವಿಗೇ ಯೌವರಾಜ್ಯಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿದರಾಯಿತು (ಪಾಂ. ೨೪). [ಸಂ.]

ರೈ

ರಂಗಪಂಚಮಿ

ರೈ (ನಾ). ಕನ್ನಡವರ್ಗಮಾಲೆಯ ನಲವತ್ತೆಳನೆಯ ಅಕ್ಷರ : ರಕಾರ : ರೇಫ : ಆವರ್ಗಿಯು : ಯ ರ ಲ ವ ಸ ಹ ಳ ಳ ಳ (೨೫. ೨).
ರೈ (ನಾ). ೧. [ಗಣಿತ] ಎರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ಖಚರ ಮದರವಕ್ಕು" (ಮಂ. ೧೦೪-೧೦). ೨. [ಭಂಡ] ಅದಿ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುರುಗಳೂ ಪಂಥ್ಯ ಒಂದು ಲಘುವೂ ಉಳ್ಳ ಒಂದು ಗಣದ ಹೆಸರು : ರಗಣ (-೨-) : ಮತ್ತಿಕಾಯಂತ ಮೂರೆಯಷ್ಟು ರಂ ಸಪಂಚಭರಂ ಬರಲ್ (೨೫. ೩). [ಸಂ.]

ರಂಕ (ಗು). ೧. ಅತ್ಯಾಸೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಲೋಭಿಯಾದ-(ನಾ). ೨. ನಿರ್ಗತಿಕ : ಭಿಕ್ಷುಕ : ತಿರುಕ : ಅಂಕಿಯಿಲ್ಲದ ರಾಜ್ಯವನು ನಿಶ್ಚಂಕೆಯಾದ್ದಾಳುವ ನೈವಾಳಿಗೆ ಮಂಕುಹದಿಯಲು ತನ್ನನೇ ತಾ ರಂಕನಂಬಂತೆ (೨೫. ೩-೦೬) : ರಾಜ ರಂಕನಾಗುವುದು ಕಾಲಗತಿಯ ಪರಿಣಾಮ (ಕಂ. ೧೪೩) : ರಾಜನಿಂದ ರಂಕನವರೆಗೂ ಆವನಿಗಿಲ್ಲದೂ ಒಂದೇ (ಪಂ. ೩೯). [ಸಂ.]

ರಂಕರಾಟ (ನಾ). (ಜಾತ್ರೆ, ಪರಿಸೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ) ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ತಿರುಗಿಸುವ ಗಿರಗಿಚ್ಚಿ : "ಮರದ ಕುದುರೆಗಳು. ತೊಟ್ಟಲುಗಳು ಮೊ. ಗುಳ್ಳು ತಿರುಗುದುತ್ರ : ರಂಕರಾಟ" (Merry-Go-round. ೨೦೯೩). [ಸಂ. - ತಿರು. ರಂಕುಲರಾಟ]

ರಂಕು (ನಾ). ಮೈಮೇಲೆ ಕಪ್ಪುಮೆಚ್ಚಿಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಂಕಿ : "ಆ ರಂಕು ನ್ಯಂಕುವೆ ಮನೆಗೆ ಮೆಸಕ್ಕು" (ಮಂ. ೯೫-೧೦) : ಮೆಲ್ಲನಿಬ್ಬದಕ್ಕು ವಿರುತ್ತಳಮದ್ಭವಗದಿಂ ಪರಿಗತ ರಂಕುರೋಮತತಿ ಪಾಂಚುರಮಂದು ಶರಣಕಮಂದಲಂ (೧೩೩. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ರಂಕಿ 'ಹಸಿಂಕು' ನೋ.

ರಂಗ (ನಾ). ೧. ಬಣ್ಣ : ವರ್ಣ. ೨. ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ : ಜೀನುಗಳು . . . ಒಳ, ರಂಗ, ಸರ್ವಜನಿಯದು (ಮಂ. ೧೦೦). ೩. ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿಯಿಂದ ರಚಿಸುವ ಹಸೆ. ಚಿತ್ರ ಮೊದಲಾದುವು : ನಮುನಿಬದೊಳಂ ಪರಾಗಳ್ಳಡೆವೆಡೆಯೊಳಮೂರ ಒರೆಯ ಚೊಪ್ಪದೊಳಂ ತೊಡೆದು ಬರದಲ್ಲಿ ರಂಗಮನಾಡಿಗಳಂ ಸುಡಿದು ಸೂಸಿ ಕೆಡುವಮೊಢ್ಠರ್ (೨೫. ೯-೧೦). ೪. ನಾಟಕ. ಮೇಳ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಆಡುವ ಸ್ಥಳ : ವೇದಿಕೆ : "ಆಡುವ ಕಾವು ರಂಗಮೆಂಬುದು" (ಕೇ. ೧೬-೧೭) : ಧರ ರಂಗಂ ಗಗನಂ ಮನೋಹರ ತರಂ ನಾಟ್ಯಾಲಯಂ ಸರ್ವಕಂ ಸುರರಾಜಂ (೧೦೩. ೬-೧೩) : ನೆನೆಗೆ ನೋಡಲೆಗಯವರಿಗೆ . . . ಉದಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಯವನೊಬ್ಬ ರಂಗಕೆ ಬಿಟ್ಟರು ಬಣ್ಣವ ಬಳಸಿ (ಕಂ. ೧೦-೧೩). 'ರಂಗಪೂಜೆ' ಪರಾ. ೩. ಸಭೆ ಸೇರುವ ಸ್ಥಳ : ಸಭಾಮಂದಿರ. ೬. ನಾಟಕ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ನೋಡಲು ಸೇರಿರುವ ಜನಸಮೂಹ : ಪ್ರೇಕ್ಷಕವರ್ಗ. ೭. ಯುದ್ಧ ಭೂಮಿ : ಕಳ : ರೋಷಲು ಭೂಕಂಠಿ ರಂಗಮಂ ಪೂಜ್ಯ ಮದದ್ದಿವಂ ಬಿರ್ಜಿ ನಿಂದುದು ಫಣಿಯೆ (ಪ್ರ. ೧೩೩. ೧೩೩ ೩೩೩). 'ರಂಗರಂಗ' ಪರಾ. ೮. ನೃತ್ಯ : ಸರ್ವನ. ೯. ಹಿಗ್ಗು : ಸಂತೋಷ. ೧೦. ತವರ : "ತೃಪ್ತ. ಒಪ್ಪಟಂ. ರಂಗಂ. ಮಗಂ - ಆ ತವರದ ವೆಸರಂಗಳು" (೧೩೩. ೧೩೩). ೧೧. ಕೃಷ್ಣ : ೧೨ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ : ರಂಗ ಬಾರೋ ಕೃಷ್ಣ ಬಾರೋ ಮಂಗಳಾತ್ಮಕ ಮನುಜ

ನಯ್ಯನೆ . . . ಬಾರೋ (ಪೂರ. ೩-೩೩ ೨೫೩) : ರಂಗ ನಿನ್ನಯ ರಂಗುವದದ ಜಂಘದ ಚೆಲ್ವ ಮುಂಗುಡಿವರಿದು ಮುದಮೊಳು ಹಿಂಗದೆ . . . ಹೃದಯಂಗೂದೊಳಿರುತಿರ್ (ಕಂ. ೧-೩). ೧೨. ಹೊಳವು : ಪ್ರಕಾಶ : 'ಪಿಂಡರಂಗ' ಪರಾ.

ರಂಗಣಿ = ಸರ್ವನ ಮಾಡು : ನಾಟ್ಯವಾಡು : ಆವರಣ . . . ತಮಟೆ ಸದ್ದಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಪಾದವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ರಂಗಕುಣಿಯುವರು (ಕ. ೩೩. ೨೦). ರಂಗದ ಕುಣಿತ = ಸ್ವಗ್ಗಿ ಮಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುಣಿತ : 'ರಂಗದ ಕುಣಿತ' ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಾಗಿಯೂ . . . ಕಂಡಾಮರವ್ವದ (೧೩೯. ೧೩೨). [ಸಂ.]

ರಂಗಯೋಗು (ಶ್ರೀ). ನೃತ್ಯ. ನಾಟಕ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ರಂಗಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬರು : ಮಂಗಳಾಲಂಕಾರಾಲಂಕೃತನಾಗಿ ನಾಟ್ಯವಿದ್ಯಾಭಾರ್ಯನಂ ಪೋಲ್ವು ರಂಗಯೋಗು ಲೋಕಾಕಾರಮನಭಯು ಪಾಕಾರಂ ನೆಗಬಿ (೧೦೩. ೬-೧೩ ೩) : ನಿನ್ನ ರಂಗಯೋಗು ಚಿತ್ರವೆನೆ ನರ್ತಿಸಿದ ಕನ್ನ ನಿನ್ನಯ ಕುವಿಯೇ (ಕಂ. ೧೩. ೩-೩೦).

[ರಂಗ + ಭಾಗ]

ರಂಗಕಾಟ 'ರಂಗಕಾಟ' ನೋ.

ರಂಗಕಾಟ, ರಂಗಕಾಟ (ನಾ). ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಶುಭ್ರಮಾಡುವವನು : ಅಗಸ : ರಜಕ : ಬದ್ಧನು ನೀ ರಂಗಕಾಟಿಗಿಲ್ಲರಿಗೆ ಲೇಸಾಯ್ತು ಕೊಡು ನಿನಗುಳ್ಳ ಮನದಲುತ್ರವುವನೆಗುಂದಿಸ್ಸಾರಾರಿ (೧೩೧. ೧೦-೩೬-೨).

ರಂಗಕಾಟ : ಪನಮೂಳ ಮೂಳಾಪ್ರವಂಚಂ ಬೇಡ ಬಿಡುಬಿಡೆಂದು ರಂಗ ರಂಗಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ರಂಗಕಾಟನ ಕಯ್ಯ ಸೀರೆಯಂ ಸಳೆಯಬಿ (ಕೇ. ೩-೬ ೩) : ಇರದೆಯ್ದಿ ರಂಗಕಾಟನೊಳುರವಳೆಯಂ ಕೊಂಡ ಮೌಲ್ಯ ವೆನುಡ ನೀಲಾಂಬರವಂ ರಾಮಂಗಿತ್ತಸಿದಿರೆ ಕೃಷ್ಣನನರ್ಘ್ಯಪೀತವನಮು ನುಟ್ಟಂ (೧೩೩. ೬-೯).

[ರಂಗ + - ಕಾಟ / ಸಂ. ರಂಗಕಾರ = ಬಣ್ಣಗಾರ, ಚಿತ್ರಗಾರ]

ರಂಗಗೀತೆ (ನಾ). ನಾಟಕರಂಗದ ಮೇಲೆ ಹಾಡುವ (ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಮಟ್ಟಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ) ಹಾಡು : ಪಳೆಯ ರಂಗಭೂಮಿಯ ನಟರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಇಂದೂ ಆ ಕಾಲದ ರಂಗಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ (೨೩೩). [ಸಂ. ರಂಗಗೀತಾ]

ರಂಗತಂತ್ರ (ನಾ). ನಾಟಕರಂಗದ ಮೇಲೆ ಬಳಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತಂತ್ರ. - ವಿಧಾನ : ಶುದ್ಧಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರಂಗತಂತ್ರಗಳ ಬಳಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಜ್ಞಾಕಾಣಕವು (೧೩೩. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ರಂಗತಾಲೀಮು (ನಾ). ನಾಟಕಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆ : ನಾಟಕದ ಅಭ್ಯಾಸ : ನಾಟಕೀಯವಾಕ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ಪದ ಪಂಜಿಗಳ 'ರಂಗತಾಲೀಮು' ಕಟ್ಟಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆಡದಿರುತ್ತಿತ್ತು (೧೩೩. ೧೩೩) : ಯಾವ ಮೂತನ್ನು ಹೆಗೆ ಆಡಬೇಕೆಂಬ ರಂಗತಾಲೀ ಮನ್ನು ಆವರು ಆಗಲೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು (ಪ್ರ. ೩೩. ೩೩೩).

[ರಂಗ + ತಾಲೀಮು]

ರಂಗಪಂಚಮಿ (ನಾ). ಫಾಲ್ಗುಣ ಕೃಷ್ಣ ಪಂಚಮಿಯ ದಿನ ಮತ್ತು ಅಂದಿನ ಓಕುಳಿಯ ಎರಡಾಟಿ : ಓಕುಳಿಯಾದದ ವೇಳೆಯಂತೆ. ಹಗಲು ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳೂ ರಂಗಪಂಚಮಿಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವವಂತೆ. ಒಟ್ಟು

ಪಟ್ಟಿ ವಿಲೇಗಲನ್ನು . . . ಆಗದು ಮಿತಿಮೀರಿ ಉಗುಳುವ . . . ಬಗ್ಗೆ ನಾನಿಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ (ಜನಾರ್. ೧೨೯).

[—ಮೂಲಾ. ಶೃಂಗವಚನಮಾ]

ರಂಗಪರಿಕರ (ನಾ. ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಒಳ್ಳೆ, ಭೂಷಣ. ಪರದೆ, ದೀಪ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನ : ಸಂಪೂರ್ಣ ರಂಗಪರಿಕರವುಳ್ಳ ಒಂದು ರಾಟದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಒಂದಾದರೆ ಅದಿಲ್ಲದಂಥ ಹಾಕಮದ್ದಲಿಯ ರೂಪ ಎರಡನೆಯದು (ತು.ಃ. ೧೨೫). [ಸಂ.]

ರಂಗಶೀಲ (ನಾ). ನೃತ್ಯ. ನಾಟಕ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವ
ಸ್ವಲ್ಪ. - ವೇದಿಕೆ : (ಈ ಎರಡು ಬಾಗಿಲುಗಳ ನಡುವೆ ರಂಗಶೀರ್ಷ
ನೇಪಥ್ಯಗಳಿಗೆ ವದ್ದಿ 'ಜವನಿಕೆ' ಅಥವಾ ತೆರೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು). ಈ ಭಾಗದ
ಮುಂದೆ ಇರುವ . . . ಭಾಗವು "ರಂಗಶೀಲ" ಮೆನುಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ
(ಸಂಪುಟ. ೨೩). [ಸಂ.]

ರಂಗಪ್ಪಾಚೆ (ನಾ). ೧. ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ರಂಗಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಪೂಜೆ : ರಂಗ ದೇವತಾಪೂಜೆ : ನಾಟಕ ಆರಂಭವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ರಂಗಪ್ಪಾಚೆ ಮಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ (೩೫೦). ೨. ದೇವರ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಮಾಡುವ ಪೂಜೆ : ಪದವಕ್ಕೇರಿಯ ಮಹಾದೇವರ ಸಂನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮದ ದಿನರ ರುದ್ರಪೂಜೆಯಾಚ್ಚರಾ ದೀವಳಿಮು ಹ್ವದಲಿ ರಂಗಪ್ಪಾಚೆ ೧ (೨೫೩. 1X-II, ೧೯೯-೦೦ : 1442) ; ಕಾರ್ತಿಕ ಶುಭ ೧೧ ದಿನ ದೇವಿ ಜಿಜಯಂ ಮಾಡಿದಾಗ ರಂಗಪ್ಪಾಚೆಗೆ ೮೨ (೩೫೦. ೦೯೩೯. ೦೧-೦೩ : 1516) ; ಸೋಗೇತಿಂಗಲನ ರಂಗಪ್ಪಾಚೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ದಿನವ ಹೂವಿನ ಪೂಜೆ ಹೆಗಡೆಯದಾ (೩೯೩೦. ೦೯೦). [ಸಂ. ರಂಗಪ್ಪಾಚಾ]

ರಂಗಭೂಮಿ (ನಾ). ೧ ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿ ತೋರಿಸುವ ಸ್ಥಳ; ರಂಗಸ್ಥಳ; ಪಾಂಡುಕಶಿಲಾ ತಳಮೆ ರಂಗಭೂಮಿಯಾಗಿ... ವಿಶ್ವಾಸ್ಪುರಕರ ನಟಪ್ರವರ್ಗ (ಪಾಂ. ೧೦-೧೦ ಪ); ರಂಗಭೂಮಿ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಪಟನ ಇವುಗಳಿಂದ ಪುನೋದನವೆನಿಸುವ ಮೂಕು ಅದಕವಾಗಿರುವಷ್ಟೆ? (ಪಾಂ. ೧೦-೧೦). ೨. (ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ) ವೇದಿಕೆ; ಜಗಲಿ: ರತ್ನದಿಂದ ಜೊಡಿದ ಬಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಮೆಚೆಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಫಿಟ್ಟಿಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಂ (ಪಂ. ೧೦-೧೦). ೩. ಯುದ್ಧಭೂಮಿ; ಕಳ: ಗಲಗಾಕುದೂರದ ಕಳಶವನ ರಾಧಾತನೂವನ ರಂಗಭೂಮಿಯೆಂದು (ಪಾಂ. ೧೦-೧೦). [ಸಂ.]

రంగభూమికి (నా). = రంగభూమి ౧ : కీదలిన వజ్రాచర
రంగబలశి నయంబుదయ రంగభూమికి వ్యతేజ్విదవైదు (కా.శ్రి.
౬౦-౩౨). [పం. రంగభూమిశా]

ರಂಗಭೋಗ (ನಾ). ದೇವರ ವಿಗ್ರಹದ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ
ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಸೇವೆ. -ಲುಖಚಾರ :
ಸಂಸ್ಕೃತಿನಿಮಿತ್ತಮಾಗಿ ದೇವರಂಗಭೋಗಕ್ಕೂ ರಂಗಭೋಗಕ್ಕೂ . . .
ಕುಲುಮದುವಾವುಂ . . . ಕೊಟ್ಟರ್ (ಕತಾ. ೨೨-೩-೩೨ : 1065);
ಮಾಳ್ವಾಶ್ವರದೇವರ ನೃತ್ಯಪೂಜೆ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳು ಲಕ್ಷ್ಮಿಭೋಗ ರತ್ನಭೋಗ
ಖ್ಯಾತಸ್ಥಿತಿಪರೋಪಧಾರಕಂ . . . ದಟ್ಟಿ ದಟ್ಟಿ (ಎಂ. XII ಕತಾ. ೨೨-೩-೩೨ : 1066). 'ಲಂಗಭೋಗ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಂಗಮಂಟಪ (ನಾ). ರಿ. = ರಂಗಭೂಮಿ ರಿ : ರಂಗಮಂಟಪ.
ಸಭಾಗೃಹ. ಸೇವಕೃಷ್ಣಂಧವಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಆಗಿನ ದಿವಸ
ಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ಲಭ್ಯವಾಯಿತೆಂದಂತೆ ಕಣ್ಗಾವುದು (ಚಾಲ್ಕ್. III.
೨೨೫) ; ಶಾಲೆಯ ಜಾಗರಿಗೂ ರಂಗಮಂಟಪಕ್ಕೆ ತೆರಳುತ್ತೀರೋಗವು

ಕಟ್ಟಿದರು (೧೫೭- ೩-೯೦). ೨. = ರಂಗಭೂಮಿ ೨ : ತಿರುಮಗಳ
ನಾಡಗಳ ಕಟ್ಟಿದ ರಂಗಮಂಟಪ (ಮೈಸೂ. ೦೯೩೯. ೯-೦೦ : ೧೩೭೫).

[ರಂಗ + ಮಂಟಪ]

ರಂಗಮಂಡಪ (ನಾ). = ರಂಗಭೂಮಿ ೧ : ವಿಮಾನ, ಅರ್ಧಮಂಡಪ, ಮಂಡಪ ಮತ್ತು ತೆರದಿರುವ ರಂಗಮಂಡಪಗಳು ಮೊದಲು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ (ಪೂಜ್ಯ.ಶಾ. ೦೦). [ಸಂ.]

ರಂಗಮಹಲು (ನಾ). ಭೋಗವಿರಾಸವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸ್ಥಳ : ವಿರಾಸ
ಮಂದಿರ : ಅವನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಾಗೃತೆಯಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ರಂಗಮಹಲ
ನಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯ ಬಳಿ ಬಂದನು (ಕುಲಕ. ೭೦).

[← ಪಾಠ. ಮರಾ. ರಂಗಮಹಾಲ್; ಹಿ. ರಂಗಮಹಲ್]

ರಂಗವಲಿ. ರಂಗವಾಲಿ, ರಂಗವಾಲೆ. ರಂಗಾವಲಿ, ರಂಗೋಲಿ, ರಂಗೋಲೆ (ನಾ). ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವ ಹಸಿ ಮುಂತಾದ ಅಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಅಕ್ಕಿ, ಹಿಟ್ಟು, ಬಿಳಿಯ ಕಲ್ಲಿನ ಪುಡಿ. ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ ಮೊದಲಾದುವು : " ಪೂವಲಿಯನುತುಂ ಧರೆಯೋರ್ ಭಾವಿಸಿ ತುಂ ರಂಗವಲಿಗೆ ನಾಮಂ" (ಕುಂಭಾ. ೧೭) ; ಕತ್ತೂರಿಯ ಸಗಣಿಸೇರ್ ಬಿಡುಮುತ್ತಿಸಿ ರಂಗವಲಿ ಮಿಳರ್ವ ಮಗುಲದ ಗಾಡಿ . . . ಮನೆಗೊಳಿಲ್ಲಂ (ಕುಂಭಾ. ೨-೨) ; ಮೆಜಿವ ರಂಗವಲಿ ದಿವ್ಯಪುರಮುಳವಲಿ ದಿವ ಪನ್ನೀರ ಚಳಿಯ (ಕುಂಭಾ. ೨೨-೨೩). ರಂಗವಾಲಿ : " ಗುಳ್ಳುಕಟ್ಟಣ ಮನಿವು ಬಂಧು ರಂಗವಾಲಿಯಕ್ಕು" (ಮಂಗಾ. ೩೦-೧೨) ; ಕುಂಕುಮದ ಕಾವೇಯಿಂ ಕರ್ಪರದ ರಂಗವಾಲಿಯಂ . . . ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಮಕರದ್ವಜ ಮಂಜುವು (ಕುಂಭಾ. ೧೦-೨೯) ; ಗಂಧಗಜದಾನಜಲಂಗಳಿನಾದ ವಂಕದೊಳ್ ವೇಗಿಗಳವು ನಾಜಿಗಳ ಪೇನಲವಂಗಳವಲ್ಲಿಗ್ಗೊಂಬಾನಿಯ ಮಿಲಿ ಪೋಲ್ಲು ದಂದು ಪದಕದೊಕ್ಕಿದ ರಂಗವಾಲಿಯಂ (ಪಾಕಪ. ೬-೧೨೯). ರಂಗವಾಲೆ : ರಂಗವಾಲೆ ಎಂದರಂಗವಿಡದದಯ್ಯ ಎನ್ನು ಮನವು (೧೨೩. ೧೦೭-೧೨೨) ; ರಂಗವಾಲೆ ಹುಟ್ಟಿವಾರತಿಗೆ ಪೋಲಗ ನಾಲ್ಕುಂ ಗದ್ದಾಣಂ ಹದಿನಾಣು (೨೪. 111. ೩೮೫. ೮೭-೮೭ ; 1೨76) ; ಮಂಗಳಲಿಕ್ಕುತಿತ ರಂಗವಾಲೆಯ ನಾಸಿ ದೇವಿಯರ್ಪಂದರಾನಂದದಿಂದ (ಪಾಕಪ. ೨೨-೨೩). ರಂಗಾವಲಿ : ಲಲಿತ ಮೌಕ್ತಿಕಮನೆಗಣಶ್ರೀಲಲಿತರಂಗಾವಲಿಯ ತೋಗನುವ ಜುಗದೋಳಿಗಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೧೦೩). ರಂಗೋಲಿ : ಚಿವುಡ ನೇಸರುಕೋಲ್ಲ ದಿಂದ ಚಿಂಬಿಸಿನ ರಂಗೋಲಿಯನೆಸದಿತ್ತು (೧೨೨. ೧-೨೬-೭) ; ಗೋದೆಯುಟ, ಪಾಡುವುದು, ಕಥೆ ಹೇಳುವುದು-ಹೇಳುವುದು ಮತ್ತು ರಂಗೋಲಿ ಹಾಕುವುದು-ಹಾಕುವೆ ಆ ನಾದಗಳು (ಸ್ತ. ೩೨. ೧೦). ರಂಗೋಲೆ : ಅಂಗಳದೊಳಗೆ ರಂಗೋಲೆ ಹಾಕುವಾಗ ಶೃಂಗಾರರಂಗದ . . . ಹೆಂಗಳ ಮೃತವನು ಭಂಗಮಾಡಿದ ಶ್ರೀರಂಗನಂಬವಮ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೭೩-೨) ; ಅಂಗಳ ತುಂಬು ಅವಳು ಜಗಜಗಿಯ ರಂಗೋಲಿಗಳನ್ನು ಬಳಿದಿದ್ದಳು (ಪಾಕಪ. ೪೨).

ಕಂಪಾಲೆಯು ನಿಯೋಗ-ರಂಗೋಲಿಯನ್ನು ಹುಕಲು ನೇಮಿಸಿದ
ಸೇವಕರರ್ಗ : ಪಾಯಸ ಪತ್ಯನ್ನ ದಡಗಗೂಡಿದ ರಂಗವಾಲೆಯು ನಿಯೋ
ಗಕ್ಕೆ ಜೀವಿತಗದ್ಯಾಪರಡು (ಎಫ್. ೩೩, ೪೪, ೫೫, ೬೬-೭೭ : ೧೯೬೬).

[< ಸೂ. ರಂಗವಲ್ಲಿ. / ತಮಿ. ರಜ್ಜುವಲ್ಲಿ ; ತೆಲು. ರಂಗವಲ್ಲಿ. /
ತಾ. ರಜಗವಳಿ. ರಾಂಗೋಳಿ]

ರಂಗವಲ್ಲಿ (ನಾ). = ರಂಗವಲಿ : ಅರಸರಾ ಬರ್ಪ ಬಟ್ಟೆಯೊಳಿಂ ಪಂಚ
 ರತ್ನಗಳಿಂ ರಂಗವಲ್ಲಿಯನಿಕ್ಕಿ ನೇತ್ರವಟ್ಟು ದುಕ್ಕಲ ಜೀನಾದಿ ದಿವ್ಯವಸ್ತ್ರಂ
 ಗಲಂ ಪಾಡಿ (ಪದ್ಯಾ. ೨೩-೨) : ತಬ್ಬ ಕಟ್ಟಿದ ಗುಡಿ ರಂಗವಲ್ಲಿಗಲಿ
 ದಾಂಗುಡಿಯಂತಿರೆ . . . ಶೈಶವೆಂದು ನಿಜವಂದಿರವಂ ಪರಶ್ಯನ್ನಟ್ಟಿರವಂ
 (ಕೊಡ. ೩-೦೦೩) : ಬೀದಿಗಲಂ ಗಂಭೀರದಳದಿಂ ಸಾರಣಗಯ್ಯಾ ರಂಗವಲ್ಲಿ
 ಗಲನಿಟ್ಟು (ಕವ್ಯಾ. ೧೦-೩೩). [ಪಂ. ರಂಗವಲ್ಲಿ]

ರಂಗವರ್ಗ (ನಾ). (?) : "ರಂಗವರ್ಗಗಳೆನೆ ಒಂದುಮಹಗಾಯ್ದೆರೆಸಲ್ಪ
ದಂಗಳಾಜಿರೊಳಪ್ಪರ್" (೧೫೫೩-೫೪). [?]

ರಂಗವಾಲಿ 'ರಂಗವಲಿ' ನೋ.

ರಂಗವಾಲಿ 'ರಂಗವಲಿ' ನೋ.

ರಂಗಶಿಲ್ಪಿ (ನಾ). ನಾಟಕರಂಗವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುವವನು. - ಸಿದ್ಧ
ಗೊಳಿಸುವವನು : ಒಹರಂಗಪ್ರದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಮೂರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ
ರಂದ್ರಪ್ರಭಾವವು ಸಾಧ್ಯ. ಅದೊ ಅಲ್ಲದೆ, ದೃಶ್ಯವ ರಚನೆಯು ಕವಿಗಿಂತಲೂ
ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಂಗಶಿಲ್ಪಿಯ ಕೆಲಸ (೧೫೫೩-೫೪). [ಸಂ. ರಂಗಶಿಲ್ಪಿ]

ರಂಗಶೀರ್ಷ (ನಾ). ಪ್ರಾಚೀನ ರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಟರು ಅಭಿನಯಿಸಲು
ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪೇದಿಕೆ : "ನಾಟ್ಯರಂಗ" : ಇದರಲ್ಲಿ
೪ x ೩೨ ಹಸ್ತಗಳ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಭಾಗವು
ಜಗಲಿಯ ಹಾಗೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಮೊಳ ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಇದಕ್ಕೆ
"ರಂಗಶೀರ್ಷ" ಎಂದು ಹೆಸರು (ಸಂಪಾ. ೫೪). [ಸಂ.]

ರಂಗಸ್ಥಳಿಕೆ (ನಾ). ೧. ನಾಟಕದ ಅಭ್ಯಾಸ : ರಂಗತಾಲೀಮು :
ಗೋಖಲೆಯವರು . . . ಏಕಾಂಕಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಭಾಷಣಗಳ ಸಾಧನವು
ವಾದ 'ರಂಗಸ್ಥಳಿಕೆ' ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ (೧೯೪೭-೭೭). ೨. - ರಂಗ
ಪರಿಕರ : ಈಗಿನ ನಾಟಕಗಳ ರಂಗಸ್ಥಳಿಕೆ ತುಂಬಾ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿರುತ್ತದೆ
(೧೯೪೭). [ರಂಗ + ಸ್ಥಳಿಕೆ]

ರಂಗಸಾಮಗ್ರಿ (ನಾ). = ರಂಗಪರಿಕರ : ಇದರಲ್ಲಿ ಫರದಗಳು, ವೇಷ
ಭೂಷಣಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ರಂಗಸಾಮಗ್ರಿ, ದೃಶ್ಯೋಪಕರಣಗಳೆಲ್ಲವೂ
ಸೇರಿವೆ (೧೯೫೩-೫೪ ೧೫೫). [ಸಂ.]

ರಂಗಸಾಲಿ (ನಾ). ನಾಟಕರಂಗ : ನಾಟ್ಯವೇದಿಕೆ : ನಾನು ಬಡವಿ ಆತ
ಬಡ . . . ಪತ್ತಿರಲಿ ದೂರವಿರಲಿ ಅವನ ರಂಗಸಾಲಿ (೧೫೫೩-೫೪-೫೫).
[ರಂಗ + ಸಾಲಿ]

ರಂಗಸಿದ್ಧತೆ (ನಾ). ಸೃಷ್ಟಿ, ನಾಟಕ ಮುಂತಾದುದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ
ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು : ದೇವತೆಗಳು ಎನೋ ಒಂದು
ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ರಂಗಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ (೧೯೫೩-೫೪).
[ಸಂ. ರಂಗಸಿದ್ಧತೆ]

ರಂಗಸ್ಥಲ, ರಂಗಸ್ಥಳ (ನಾ). ೧. = ರಂಗಭೂಮಿ ೧ : ನಟರಾಗಿ
ಒಂದು ಎತ್ತರದ ರಂಗಸ್ಥಲ, ಕ್ರೋಡ್ಯಗಳಾಗಿ ನೆಲ (೧೫೫೩-೫೪).
ರಂಗಸ್ಥಳ : ೧. ರಂಗಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ರತ್ನಗಜಬಿಳಿ
ಹಾಸುತ್ತ (೧೫೫೩-೫೪). ೨. ವೇದಿಕೆ, ಎಗಲಿ: ಮೂಡುವವನು ರವಿ
. . . ಮೂಡೂ ರಂಗಸ್ಥಳದಲಿ ವೆತ್ತರು ಮಾಡುವವನು (೧೯೫೩-೫೪). [ಸಂ.]

ರಂಗಸ್ಥಳ 'ರಂಗಸ್ಥಲ' ನೋ.

ರಂಗಳು (ಕ್ರಿ). ೧. ನೀರು, ಹಾಲು, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮೊದಲಾದುವು
ಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಷ್ಕಯ ಪುಡಿಯನ್ನು ಕೆಡೆರು : ಇವುಗಳ ಅರೆದು ಹಾಲಿನಿಂದ
ರಂಗಳು . . . ಬೆಂಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವರು (೧೫೫೩-೫೪) : ಆ ಪಾಲಿಗೆ
ಈ ಪುಡಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ರಂಗಳು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಿಕ್ಕೊಂಡಳು (೧೫೫೩-೫೪).

೨. ಆಂಗ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಸಣ್ಣ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇಟ್ಟು
ಹೊಳಪು ಬರುವಂತೆ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ತಿಕ್ಕು : (೧). ೩. (ಆಲಂ)
ನಾಶಮಾಡು : ಕೆಂಗಳಲಿ ಕಿಡಿಯೂ ಕರಿಬಿಳಿ ಮುಂಗಡೆಯು ಶಿವಭಜನ
ಗವಿಯಿಂದ ರಂಗಳು ಸಂಗರದೊಳಿಳಗುತ . . . ಏತರೆ (೧೯೫೩-೫೪-೫೫).
[? + - ಇಸ್ಯ./ತಿಲಾ. ರಂಗಲಿಂಚು. ರಂಗಲಿಂಚು]

ರಂಗಾಜೀವ (ನಾ). ೧. ಬಣ್ಣದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುವವನು :
ಬಣ್ಣಗಾರ : ಚಿತ್ರಕಾರ : "ರಂಗಾಜೀವಿ. ಚಿತ್ರಕೃತ್ - ಈ ೨
ವ್ಯಾಜಿಗಾಣಂ [ಬಣ್ಣಗಾಣಂ. ಚಿತ್ರಕಾರಂ]" (೧೫೫೩-೫೪-೫೫).

೨. ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಟನೆಮಾಡಿ ಜೀವಿಸುವವನು :
ನಟ. [ಸಂ.]

ರಂಗಾಣ (ನಾ). ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಟಕ : ಗಿರಿಕೆ :
ಆಳು ಮಗುವಿನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ರಂಗಾಣವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು
ಇಂದಕ್ಕೆನ ಬಳಿ ಬಂದ (೧೫೫೩-೫೪). [- ತುಳು, ರಂಗಾಣಿ. ರಂಗಣ]
ರಂಗಾರಿ, ರಂಗಾರೆ (ನಾ). ಬಣ್ಣದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು; ಬಣ್ಣಗಾರ :
ನಾನಾಬಗೆಯ ಕೈವಾರಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ರಂಗಾರಿ ಚಿತ್ರಿಗಳು (೧೫೫೩-೫೪-೫೫) :
ರಂಗಾರಿಗಳು ಮುಂಡಾಸ್, ಶಲ್ಪಿ, ಫಿಡೆ ಮುಂತಾದ ಬಳವಸ್ತುಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ
ಕೊಡುವರು (೧೫೫೩-೫೪). ರಂಗಾರೆ : ರಂಗುಹಾಕುವವನು ;
ಬಣ್ಣಗಾರ : ರಂಗಾರಿ (Byer. ೧೫೫೩).

[- ಹಿಂ. ರಂಗಾರಾ; ಮರಾ. ರಂಗಾರೀ./ಸಂ. ರಂಗಾರ]

ರಂಗಾರೆ 'ರಂಗಾರಿ' ನೋ.

ರಂಗಾವಲಿ 'ರಂಗವಲಿ' ನೋ.

ರಂಗಿಣಿ (ನಾ). ಬಣ್ಣಗಾರ : ಸ್ವಲ್ಪಕಡ ಫುಟೋಳಗಿದ್ದ ಬಹುರಂಗರಂತೆ
ವಿನ್ಯಂಮಯ ನೀನಾಗಿ ಹಿಂಗಲೇಕೆ (೧೫೫೩-೫೪-೫೫).

[ರಂಗು + - ಇಗ]

ರಂಗಿಣಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ; ನೀಲಿಗಿಡ : "ನೀಲಿ ರಂಗಿಣಿ
ಯಕ್ಕೆ" (೧೫೫೩-೫೪-೫೪). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುಳ್ಳುಗಿಡ;
"ಮುಯಾರತಾವರೀ" (೧೫೫೩-೫೪). [ಸಂ. ರಂಗಿಣಿ]

ರಂಗಿಣು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬಣ್ಣ ಕೊಡು : ರಂಗುಗೊಳಿಸು : ಏಕಾವಳಿಯ
ಮುತ್ತಿನೊಳುವಳಿಗು ಬೆಳಂದಿಗಳ ರಂಗಿಣಲು ಶೃಂಗಾವನಿಧಿ ಸೌಂದರೀಂದ್ರಂ
. . . ನವತಂದನು (೧೫೫೩-೫೪-೫೪). ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರು;
ಕೆಂಪಾಗಿರು : ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ತೋರದ ಮೊಲೆಮೊಟ್ಟೆ ಲತಾಗಿಯು
ಬಂದುಗವಾಯಿ ರಂಗಿಣ ಚಿದುಚುಯಿನದನೆ ಮೋಹತರಂಗಿಣವೇಳ್ವ
(೧೫೫೩-೫೪-೫೪). ೩. ಹೊಳೆ : ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ರಂಗಿಸುವನರ್ಥರತ್ನದ
ಪಾವುಳಿಯ ತೊಟ್ಟು (೧೫೫೩-೫೪-೫೪). ೪. ಉತ್ಸಾಹಗೊಳಿಸು; ಉಬ್ಬು :
ರಂಗಿಸಿದಂ. ರಾಗಿಸಿದಂ, ಭೋಗಿಸಿದಂ (೧೫೫೩-೫೪-೫೪). ರಂಗಿಣುತ
ಮೊನಗೊಳಿಸುತ್ತಂ ಸಂಗಡಿಗರು ಹಿಂಗಿಸುತ ತನ್ನಂಗಮ ತಾನೇಜಿಳಿಯಲು
ನೋಡುತಾಡುತ್ತ (೧೫೫೩-೫೪-೫೪). ೫. ಉದ್ದೇಗಗೊಳಿಸು : (೧).
೬. ಕರಗು; ದ್ರವಿಸು : ತಿಂಗಳ ಬೆಳಗು ಹೋರಲು ಒಡೆತ ಶಿಶಿಂಶ
ರಂಗಿಸುಂತೆಮ್ಮ ಸ್ವಪನ ರಂಗಳ ಪ್ರಭಿ ತಾಗಲೊಡನೆ ಕಾಂತೆಯರಂತರಂಗ
ಮೊಸುಂವುದು (೧೫೩-೫೪). [ರಂಗು + - ಇಸ್ಯ]

ರಂಗು (ನಾ). ೧. ಬಣ್ಣ; ವರ್ಣ : "ರಂಗು - ರಂಗ - ಬಣ್ಣ"
(ಕಲ್ಯಾಣ. ೫೪) : ನಸುಮಿದ ಕುಸುಮಕಿ ಸುಗಂಧ ರನ್ನಕ ರಂಗು ದೊರ
ಕೊಂಡ ಮಾಳ್ವೆಯಿಂ ಪಸರಿಸುಬೆಳೆಪ್ಪನ (೧೫೫೩-೫೪-೫೪) : ಪೊಗೆ
ಪೊಸಮಿಮಗು ರನ್ನಕ ರಂಗು ಸುಧಾರುಚಿ ಹೊನ್ನಪ್ರವೀಣಾಧಾರಂ ಸಂಗಳು
ಮಿಸುವ ತೊಂದಿ ಕೆಂಗೊಳಪ್ಪುದು ಭಕ್ತಿ (೧೫೫೩-೫೪-೫೪) : ಗುಲಾಬಿಯು
ರಂಗು ಮಾಡುವೊಡನೆ ಕೆನ್ನಗಲರೇ ಕೆಂಪೇರೆ (೧೫೫೩-೫೪-೫೪).
೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ : 'ರಂಗುದುಟಿ' ಪರಾ. ೩. ಶೋಭೆ; ಕಾಂತಿ :
ಕಳೆ : "ಒಪಟನೊಳ್ ಕಾಂತಿಯೊಳ್ ರಮ್ಯದೊಳ್ ರಂಗಿನಕು" (೧೫೫೩-೫೪-೫೪).
'ರಂಗುಮಾಣಿಕೆ', 'ರಂಗುಮಡೆ' ಪರಾ. ೪. ಆಮೇಶ :
ಉದ್ದೇಶ : ಆಮೇಗ : ಒಗ್ಗಾಯು . . . ರಂಗಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ
(೧೫೫೩-೫೪). ೫. ಸಡಗರ : ಉತ್ಸಾಹ : ತುಂಗಮನಿಬಿರುಗಳಲಿ
ದಿವಿಹಾಂಗನಾಡನ ಹೇಮಕೃತಪೀತಗಳಲಿ ಕುಳ್ಳಿರ್ದು ನವರಸಮೊಗಲು
ವೀಣೆಗಳಾ ರಂಗುರಕ್ತಗಳಿಂದ ಬಾಜಿವ ಸಿಂಗರದ ಶಿಲೆ ಕರಗಿ ಮಿಥ
ಮುಖಗಳಲಿ ರುಪಿಯಾಗಿ ಸುವ್ಯಕ್ತವೆರೆದೊಡು (೧೫೫೩-೫೪-೫೪).

'ರಂಗುಗೋಳಸು' ಪದಾ. ೩. (ನಾಟಕ, ಗಾಯನ, ನೃತ್ಯ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಂಥ) ಮನರಂಜನೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ: ರಾಜರು ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ನಾಟಕ, ರಂಗು ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು (೩೪೪. ೩೩); ದಿನಂಪ್ರತಿ ನಾಟಕ, ರಂಗು . . . ಅನೇಕ ಸಮಾರಂಭಗಳು ನಡೆದೇ ಇದ್ದವು (೩೪೫೦. ೦೯೦). ೩. ಲಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ: 'ರಂಗು' ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಶೃಂಗಾರಪದಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಪಾತಿ :- ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಬಳಕೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದುದು . . . ಈ ರಂಗುಲಾವಣಿಗಳು ಬಹುಶಃ ತಮಿಳಿನ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದವುಗಳ ಸಂತಾನವಿರಬಹುದು (೪೫೫೦. ೨೯).

ರಂಗಗು = ೧. ಬಣ್ಣ ವೇರು: ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡು: ಕುಣಿಯುವ ಕಣ್ಣು ನೋಟ. ದೂರವಾಗಲೂ ರಂಗಗುಗುತ್ತಿದ್ದ ಅ ತುಟಿ ಎಣ್ಣು - ಅವನ . . . ಉತ್ತರವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವೇ ಇರುತ್ತವೆ (೪೬೦೦. ೧೧. ೪೦೯). ೨. ಉತ್ಸಾಹಪಡು: ಕವಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವನು ರಂಗಗು ಮಾಡು ತಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು (೪೦೫೦. ೦೩೯). ರಂಗಿನ ಪುಡಿ = (ಅಲಂ) ಬಣ್ಣದ ಮೂತು; ಬಿನ್ನಾಗಿದ ಮುಡಿ: ನೀನು ಹನುಮಾಣ್ಣವ ರಂಗಿನ ಮಡಿಗಳಿಗೆ ಮನಸೋತು ನಿನ್ನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಮರಳಿಸಿ (೩೫೫೦. ೨೯).

[— ಪಾಠ. ೬೦. ಮರಾ. ರಂಗ್./ಸಂ. ರಂಗ]

ರಂಗುಗೋಳಸು (ಕ್ರ.). ಉತ್ಸೇಹದ ನೋಡು; ಹುರುಪುಗೋಳಸು: ಕೆಲವರ ನೆರವಾಟು ಕೆಲವರಂ ಚದುರಂಗವಾಟದೊಳ್ ರಂಗುಗೋಳಸು (೩೫೦೦. ೬-೦). [ರಂಗು + ಕೋಳ್ + ಇತ್ಯು]

ರಂಗುದುಟ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ತುಟಿ; ಬೆಂದುಟಿ: ರಂಗುದುಟ ಸಕ್ಕುಗುರು ಬಳುಕು ನಾಡೆ ನೌಕೋಳು (೩೫೫೦. ೦೦೯); ಪೊಗೊಡ ದೊರಗ ನೋಡುವವನು ರಂಗುದುಟಿಯ ಕಟ್ಟಿ ಪೀರ್ವ (೪೪೬. ೧೦-೬೯); ರತ್ನದಂತೆ ಬೆಳಗುವ ರಂಗುದುಟಿಯ . . . ರವಿಕೋಟಪ್ರಭೆಯಂತೆ ರಾಜಸುನ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ನಮ್ಮ ಅಮೋಃಶ್ವರನು (೪೦೦೬. ೨೫-೨೬).

[ರಂಗು + ತುಟ]

ರಂಗುಬಾಟ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಬಾಳೆ; ಬೆಂದ್ರಬಾಳೆ: ಪಲ್ಯ ಪೊಂದಾಟಿಯ ಬೆಂಬಾಟಿಯ ರಂಗುಬಾಟಿಯ ತೋಟು (೩೫೫೦. ೨೯). [ರಂಗು + ಬಾಟ]

ರಂಗುಮಾಣಿಕ (ನಾ). ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಕೆಂಪುಪರಳು. — ಮೂಣಿಕೆ: ಮಂಗಳಂ ಜಯಮಂಗಳಂ . . . ಗಂಗಯ ಪಡದ ಶ್ರೀರಂಗನಿಗೆ ರಂಗುಮಾಣಿಕದಂಗಳೂರದವಗೆ (೩೪೫೦. ೯-೨೦೯-೨); ಗಗನಮಂಟ ಪಶ್ಚಿಮಾಂಗನೆಯ ಬೈತಲೆಯ ರಂಗುಮಾಣಿಕದಂತೆ ಕಣ್ಣ ಕಾಣಿಸಿದುದ್ದವನ್ನಿರಿಸುತ್ತದೊಳು (೩೫೫೦. ೬-೨೩).

ರಂಗುಮಾಣಿಕದಂಬುಲ = ಮೂಣಿಕೆದಂತೆ ಕೆಂಪಾದ ತುಂಬುಲ: ಚುಂಬುಲಾಟು ಚುಂಬು ರಂಗುಮಾಣಿಕದಂಬುಲವಿತ್ತು ಮುದ್ದಿಸಿದ (೩೫೫೦. ೩೩-೪೯). [ರಂಗು + ಮಾಣಿಕ]

ರಂಗುವಡೆ (ಕ್ರ.). ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು: ಬಣ್ಣವೇರು: ಸದಗುಣದರು ಬಾಣಜಿಯ ಹರ್ಮ್ಯದ ರಂಗುವಡೆದ ಮೂಣಿಕೆಯೊಳಗು ಸೊಡರಿಸ್ಸೆಳೆಯ ಹೊನ್ನ ಕುಸಂಗಳಾಕಾಶದೆಯಲ್ಲಿ ಜಗಜಗಿತಂತೆ (೩೫೫೦. ೩೦-೩೧); ರಂಗುವಡೆದ ಮಹದ ತೋರಣದ ಕಾಂತಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವು ದಿದಿಯಿರು (೪೦೫೦. ೨೦-೩೬). [ರಂಗು + ವಡೆ]

ರಂಗುಪಾಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ; ಅರುಬಾಳ: "ಅಂಪ್ಪ. ಘೋಲ: — ೨ ರಂಗುಪಾಲದ ಗಿಡ" (೩೫೫೦. ೦೦೯). [?]

ರಂಗುವಿಡಿ (ಕ್ರ.). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದು: ಕೆಂಪಾಗು: ಶೃಂಗಾರಶಾಲೆಯ ಕೋಮಲಗರ್ಭದ ರಂಗುವಿಡಿದ ಮೊತ್ತದಂತೆ

ಜಂಘಗಳಿಂದ ದಾಹಿಸುವನಾರೀತನ ಸಂಗತಿಗಿತ್ತನ್ನ ಮನವು (೪೦೫೦. ೯-೦೦೩).

[ರಂಗು + ವಿಡಿ]

ರಂಗುವೆಣು (ಕ್ರ.). ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆ: ಶೋಭಿಸು: ರಂಗ ನಿನ್ನಯ ಪೊಡ ಕಣ್ಣಳ ಮಂಗಳ ಸಂಗಾರ ತ್ರೈಜಗತ್ತಿಗೆ ರಂಗುವೆತ್ತಾಳ್ ನೆಡುನಡು ಎತ್ತಂತರಂಗದೊಳಾಪಗಮಿರ್ಕ (೪೪೫೦. ೨-೯). [ರಂಗು + ವೆಣು]

ರಂಗೇರು (ಕ್ರ.). ೧. ಬಣ್ಣವೇರು: ರಂಗಾಗು: ಇಗೊ ಸಂಜೆ. ಸವಿ. ಪಿಬೊಗವಿ ರಂಗೇರಿತ ಜಲದಾಪ್ತಮುಖ . . . ಬಿರುಚಂದ್ರನ ನಗೆ ನಗುವಳು (೩೫೫೦. ೩೦-೨); ಅವನಿಗೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಮುಖ ರಂಗೇರಿತು (೪೦೫೦. ೬೯). ೨. ಕೆಳಗಿಟ್ಟು: ರಂಜೆಮು: ಜಟ್ಟಿ ಜನ ಇದ್ದದ್ದೂ ಅಟ ರಂಗೇರುತ್ತದೆ (೪೦೫೦. ೧. ೩೦೯).

[ರಂಗು + ವಡು (< ವಡ್ಡೆ)]

ರಂಗೋಲಿ 'ರಂಗವಲಿ' ನೋ.

ರಂಗೋಲಿ 'ರಂಗವಲಿ' ನೋ.

ರಂಜೆ 'ಜಂಜೆ' ನೋ.

ರಂಜೆಗಾಣು (ಕ್ರ.). (?) : ಪಂಚವಿಂಶತಿತ್ವರೂಪದ ಸಂಭವಜ್ಞೆಯದೆ ನೀತಿಮುಪದ್ರಿ ರಂಜೆ (೩೫೫೦. ದಿಂ ಅಂಟಿ)ಗಾಣದ ಸಂಗುಮಯ ನೀವಾರ ದರಿ ಮುಳುಗಿ ಮಿಂಚುವಳಗಿನ ಬಳೆಯಲಿ ಮನಮುಂಡಿ ಮೈಗೊಂಡಳು ಪಾತುಮಂವಲಕರು ನೀವ ಪರುಗಳೆಂದರೆ ಮೇದವೇಕೆ (೪೦೫೦. ೬-೨೬).

[ರಂಜೆ + ಗಾಣ (< ಗಾಣೆ)]

ರಂಜ, ರಂಜೆ, ರೆಂಜೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು; ಪೆಗಡೆ: ಶಿವಮುಖೋರ್ವಳು ರಂಜದದಿಗೆ ಎಯ್ಯ ಕುಸುಮರಂಜನೆಯೆಂಬ ಪೊಸರಾಗವ ಪಾಡೆ (೪೦೫೦. ೨೩-೨೩); ಗರುಡಾಚಾರ್ಯನಲ್ಲಿ ರಂಜ, ದಾಸಾಚಾರ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಂದಾರ; ದುರ್ಗಾಭಟ್ಟ ನಲ್ಲಿ ರಂಜಿಪುಷ್ಪ, ಬಿಲ್ವಪತ್ರಿ (೩೫೫೦. ೦೬). ರಂಜೆ: ಕುರವಕ ಬೇಲ ರಂಜಾಳ ಸಿರಿವ ರಂಜಿಯ ಗೋಳ ಲೊಡ್ಡ ಸುಲಕವಾದಿ ಮರದ ಕಮ್ಮರವನು ಕಂಡ (೩೫೫೦. ೦೦-೦೯). ರೆಂಜೆ: ಬೊಗಸೆ ಬೊಗಸೆ ರಂಜೆ ಮತ್ತು ಸುಲಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ? (೩೫೫೦. ೯).

[ರಂ. ಕ ತುಳ. ರಂಜ, ರಂಜೆ, ರಂಜೆ, ರಂಜಿಯ]

ರಂಜಕ (ಗು). ೧. ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿದ. ೨. ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವ. ೩. ಚೆಲ್ಲುವುದ: ಮನೋಹರವಾದ. (ನಾ). ೪. ಅಂದ: ಶೋಭೆ: ಮಾಯದ ಬೊಂಬೆಯ ಮಾಡಿ ಕಂಗಳಿಗೆ ಕಾವಾನ ಬಾವ ಹೂಡಿ ಪಡ ನಂದಿಯೊಳಗೆ ರಂಜಕದ ತೊಡಿಯನೆ ತೊಡಿಸಿ . . . ಸಂದೇಹ ದಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಹುಟ್ಟುವ ಈ ಭವಬಂಧನಗಳೆತ್ತ ಬಲ್ಲರೋ ಈ ಶರಣರ ನೆರೆಯ (೪೦೫೦. ೯. ೩೩-೩೩). ೫. ಅಕರ್ಷಕವಾದುದು: ಮನೋಹರ ವಾದುದು: ಜೀವನ—ನಿರ್ವರ್ಗಗಳ್ಳೆಯ ಮನೋಧರ್ಮ. . . ಇವುಗಳೊಳ ಹೊಕ್ಕು ನೋಡುವ ರಂಜಕವು ರಮ್ಯವು ಅದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮೊದಲಾಯಿತು (೩೫೫೦. ೦೦೬). ೬. ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತಹುದು: ಆನಂದಗೊಳಿಸುವಂತಹುದು: ನಾಲ್ಕುಭವಮುಖಂ ಸಕಲಪರಿಣಾಮನೆ ರಂಜಕಮಾಡುವು (೪೦೫೦. ೩-೬); ಏನು ಮಾಡಲಯ್ಯ . . . ರಮ್ಯಗೀರ ರಂಜಕದ ನಂದಿಯನ್ನು ಕೀಳ . . . ತೋಟಸು ಕೇಳೊಂದ್ರಿಯಕೆ (೪೫೫೦. ೪೦-೪೦); ಅಂಜದರು ಗಂಧರ್ವ ತಮ್ಮದು ರಂಜಕದ ಮಾತಲ್ಲ ನಿನ್ನನು ಭೂಜಲು ಬಂದವನಟ್ಟುವೆ ನಿನ್ನ ರಶ್ವಿಸುವೆ (೪೫೫೦. ೦೦-೪೩). ೭. ಮನವೊಲಿಸುವಂತೆ ಮಾತನಾಡುವವನು: ರಂಜಿಸುವವನು: ಮುನ್ನಿನ ಪುರಾತನರ ನೆನಪು ಧನ್ಯನಾದಕನೆಯ ಮಾತಿನ ರಂಜಕರನೇನೆಂಬಿ (೪೫೫೦. ೩೦೬): ರಂಜಕರು ಪಾಂಡವರು ನಿನ್ನನು ಭೂಜಿಸುವರಾವೆಂದರಿ (೪೫೫೦. ೯-೩೩). ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ; ರಕ್ತಚಂದನ. [ಸಂ.]

ರಂಜಕ (ನಾ). (ಸಿದಿಮಮ್ಮ. ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅರೋಹಮೂಲಧಾತು : ಮತ್ತೊಂದು ಕೋವಿ ರಂಜಕ ಮಾತ್ರ ಹತ್ತಿ . . . ಆ ರಂಜಕದ ಕಿಡಿ ಹಾರಿ ಸುಟ್ಟಿತು (ಕಾಣಿಕೆ. ೨೬೬) ; ಸಾರಜನಕ. ಗಂಧಕ. ರಂಜಕ . . . ಕಡ್ಡಿಗಿ ಮೊದಲಾದ ನಿರವಯವಸ್ತುಗಳು ಸ್ವರ್ಗಗಳ ಆಹಾರದ ಫಲಿತವಸ್ತುಗಳು (ಪ್ರಾಣ. ೬) ; ರಂಜಕದ ಅಧ್ಯವಯವ ಮೂಲರೋಗವಾದ ಪಕ್ಕಿರೋಗ ಸಂಭವಿಸುವುದು (ಗೃಹ. ೨೦). [< ಪಾರ. ಹಿ. ಮರಾ. ರಂಜಕ]

ರಂಜಕಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಮಧ್ಯಮಸ್ವರದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ನಾಲ್ಕು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ರಂಜಕಿ ಪೂರ್ಣ ಅಲಂಕಾರಿಕ ವಾಯಿಯು ನಾಲ್ಕು ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಮಧ್ಯಮಸ್ವರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವು (ತೀರ್ಥ. ೨೨೨).

[ಸಂ. ರಂಜಕಿ]

ರಂಜಕಿಗಿ. ರಂಜಕಿಗಿ (ನಾ). ರಿ. (ಪನ್ನೀರು. ಗಂಧ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿದುವು) ದೊಡ್ಡ ಪಾತ್ರೆ ; ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ : ಬಂದನವಾರಿ ಪೂರಮಪ್ಪ ರಂಜಕದ ರಂಜಕಿಗಳಂ . . . ಕೆಕ್ಕೊಳಿಸಿ (ಕುಶಲ. ೩-೨೨೬ ೩) ; ಲಂಕಿತಮನಸಂಜ್ಞೆಯೊಳಗುಟ್ಟುವ ಸಾದುಜವಾದಿ ಕದವು ಬಳಸಿತನಿನ್ನೊಳುದುವನು ವರ್ಣಸುವನುರು (ತೀರ್ಥ. ೬-೨೯) ; ಸದ್ಯೋಪ್ಪಿತದ ರಂಜಕಿಗಳ ಸಾದಿಳುಹಿದವು ಪಾನರಸಾಯನಾದಿಗಳ ರುಗಿ ರುಗಿವ ಹೊಂಗೊಪ್ಪರಿಗಳ ಬಗೆ ವಿರಾಜಿತು (ಕೊಂ. ೬-೨೨-೨೩). ೨. ದವಸಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ತುಂಬುವ ಗುಡಾಣ : ಒಂದು ರಂಜಕಿಗಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ನಗನಾಣಿಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಗಿತ್ತು (ಪ್ರಾಣ. ೨೬೬). ೩. ವನಕರುಗಳ ಹುಟ್ಟಿ ; ಕೊಟ್ಟಿಗೆ : ಈ ಹುಟ್ಟನ್ನು ರುತಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ವನದ ರಂಜಕಿಗಳೊಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು (ತೀರ್ಥ. ೧೬೨). ಬರೀ ದೈವದಲ್ಲಿ ಒಂದಿನ ರಂಜಕಿಗಳಿದ್ದು ಕೊಡುಕೊಂಡವು (ತೀರ್ಥ. ೧೬೯).

[< ಪ್ರಾ. ರಂಜಗ./ಮರಾ. ರಾಂಜಗೀ, ರಾಂಜಗೀ]

ರಂಜನ (ನಾ). ರಿ. ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವಿಕೆ. ೨. ಬಣ್ಣ ; ವರ್ಣ. ೩. ಸಂತೋಷ ವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತಹುದು. ೪. ಸಂತೋಷ ; ಆನಂದ. ೫. ಕೆಂಪುಬೆಂದನ : "ತಿಲಪರ್ಣ. ಮತ್ಯಾಂಗಂ. ರಂಜನಂ. ರತ್ನಚಂದನಂ. ಕುಚಂದನಂ - ೫ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಬೆಂದನವುಳ್ಳದ ಪದರುಗಳು" (ಶಿಲ್ಪಾಂಶ. ೨೦೪). [ಸಂ.]

ರಂಜನಿ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ; ನೀಲಗಿಡ. ೨. ಅರಿಸಿನ. ೩. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ರಂಜನಿ-ಚೆನ್ನೇ ಮೇಳಕರ್ತ ಧರ್ಮಪತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣು (ತೀರ್ಥ. ೨೬೬). [ಸಂ. ರಂಜನೀ]

ರಂಜನೆ (ನಾ). ರಿ. ಬಣ್ಣ ; ವರ್ಣ. ೨. ಮೆರುಗು ; ಕಾಂತಿ. "ರಂಜನೆಗ್ಗೆ" ಪರಾ. ೩. ಅಲಂಕಾರ ; ಶೋಭೆ ; ಸುಗಮ ಬೆನಕೆಗೆ ಸಂಪಿಗೆ ಯರಲ್ಲಿ ಫಲಿಸಿದರೆ ರಂಜನೆಯಲ್ಲದೆ ಅದೂ ಗಂಜಳ ಬಿಡದವಾ (ತೀರ್ಥ. ೯೬). "ರಂಜನವದೆ" ಪರಾ. ೪. ಉಲ್ಲಾಸ ; ಸಂತೋಷ : ಆ ಮಾತು ಆ ಕಥೆ ಆ ನಗೆ ಆ ಬಗೆ ಮೆಚ್ಚುವುದೊರೆವ ಕೌಶಲವು ರಂಜನೆ ಯಾಯಿತು ಸುತ್ತಣಿ ವನರಿಗೆ (ತೀರ್ಥ. ೧೦-೨೬). [ಸಂ. ರಂಜನ]

ರಂಜನೆಗ್ಗೆ (ಕ್ರಿ). ಬಣ್ಣ ಹಾಕು : ಮುನ್ನುಳ್ಳ ಮನವುಯವಂ ರಂಜನೆಗ್ಗೆದು ತರವಲಾಳು ಸರಗೊಳಿಸಿ ಕವನಕಂಠಾಭರಣವೆಸುವಂತೆ (ತೀರ್ಥ. ೨).

[ರಂಜನೆ + ಗ್ಗೆ (< ಕಯ್ಯ)]

ರಂಜನೆವದೆ (ಕ್ರಿ). ಶೋಭೆಯನ್ನು ಪಡೆ ; ಬೆಲುವಾಗು : ಭರತಮಿಳಿತ ದಿಂದ ನೀರ ಭಂಡಾರವು ತಿರು ರಂಜನೆವದೆತ್ತು (ಪ್ರಾಣ. ೧-೨೯).

[ರಂಜನೆ + ವದೆ]

ರಂಜಳಿಗೆ 'ರಂಜನೆಗೆ' ನೋ.

ರಂಜಾಣ್ 'ರಮಂಜಾನು' ನೋ.

ರಂಜಿ 'ರಂಜ' ನೋ.

ರಂಜಿಕೆ 'ಜಂಜಿಕೆ' ನೋ.

ರಂಜಿತ (ಗು). ರಿ. ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿರುವ. ೨. ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವ ; ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ : ರಂಜಿತಮಧುಮಧುಕರಚಯಮಂ ಜಿತ

ನಾನಾಪ್ರಸೂನಚಯ(ಮಂ). . . ಕೊಯ್ಯರ್ (ತೀರ್ಥ. ೯-೨೬). ೩. ಸಂತೋಷ ಗೊಂಡ. (ನಾ). ೪. ಬೆಲುವಾದುದು ; ಮನೋಹರವಾದುದು. [ಸಂ.]

ರಂಜಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಹೊಳೆ ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ಅರ್ಥಾಭಾಸದಿನಕ್ಷರಸಾರ್ಥ ಮನುಷ್ಯರಿಸೆ . . . ರಂಜಿಸಿದ ಪಳಕು ಮನೆಯೊಳಿರಿದೇ (ತೀರ್ಥ. ೧-೨೯) ; ಚಕ್ರವಾರದ ತಗಡು ಕಟ್ಟಿದು ಹೇಳಿನಲು ರಂಜಿಸಿತು ದೀವಾಳಿ (ಕುಶಾ. ೨೨೬-೨೯). ೨. ಶೋಭಿಸು ; ಮನೋಹರವಾಗು : "ರಂಜಿಸು-ತೋಫಾ

ಯ್ಯಾ, ರಾಗೇ ಜ (ಬಣ್ಣ ಹಾಕು)" (ತೀರ್ಥ. ೨೬೬) ; ಅವರು ಚೆಲ್ಲುವೆತ್ತು ರಂಜಿಸುಗುಮದರ್ಕದಂ ಸುಮಾ . . . ಭೋಗಿಸಿದಂ ಗುಣಾರ್ಣವಂ (ತೀರ್ಥ. ೧೨-೨೬) ; ಆತನ ಕೊಯ್ಯರ್ ರಂಜಿಸಿದವಳು ನಡುಗಿದುದು (ಕಾಣಿಕೆ. ೨೬೬) ; ನವಾಣತಸ್ವರದ ಪಾವನೆಯಂ ಮೆಚ್ಚುತ್ತೆಹೆಯಿನ ಸಜ್ಜರನೆಗೆ ಬರ್ಪ ಸಂದತಿಮನೆ ರಂಜಿಸವರ್ (ತೀರ್ಥ. ೨-೨೦). ೩.

ಉದ್ರೇಕಗೊಳಿಸು ; ರಾಗಾವೇಶಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಒಸಗಿಮು ತ್ತಾಹಕ್ಕಂ ಸಸಿಯಾದಯಂ ರಂಜಿಸಂತೆ ಕಳ್ಳಂಗಂ . . . ಆ ತಂದಿಂ ರಂಜಿಸ ಲಕ್ಕುಮೆ (ರಂಜಾ. ೯-೨೯) ; ಉತ್ತಮರತಿಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹರುಷದ ಮೊತ್ತದೆ ರಂಜಿಸಿ ಬೆಗ (ತೀರ್ಥ. ೧೦-೨೯). ೪. ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸು ; ಹಿಗ್ಗುವಂತೆ ಮಾಡು ; ವಿನಯಂ ಸಮಜಂ ಕೃತ್ರಿಮವೆಸಿದವು ಇವೆರಡುಂ ಏಗೊಳವಾರಾರ ಮನಮುಮಂ ರಂಜಿಸವೇ (ತೀರ್ಥ. ೧೨-೨೬) ; ಸೊಕ್ಕಾನೆ ಕುದುರೆಯು ಜೈವಾಳಿಯಂಕಂಡಿತ್ತು ಕಣ್ಣಿನೆ ರಂಜಿಸಿತು (ತೀರ್ಥ. ೨-೨೦) ; ಸದಾ ತಿಸತಿಯರಿನಿಯರ ಸ್ನೇಹಿಯೊಳು ಲಜ್ಜರಿಸಿ ರಂಜಿಸಿದು (ತೀರ್ಥ. ೬-೨೯). ೫. ಬೆಳಗಿಸು ; ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು ; ಸಹಿಸಾ ಪತ್ತಗಳನಂತೋದಿಸುವಣಾಪಾಪವಂ ಭೇದಿಸುವನೊರ್ಪತಪ್ರಯಂ

ರಂಜಿಸುವನವರತ (ತೀರ್ಥ. ೨೬-೨೯). [ರಂಜನ + < ರಂಜಿ]

ರಂಜು (ನಾ). ಧೂಳು ; ರಜ : 'ಕಾಲುರಂಜು' ಪರಾ. [< ರಂಜಿ]

ರಂಜಿ 'ಜಂಜಿ' ನೋ.

ರಂಜಿ 'ರಂಜಿ' ನೋ.

ರಂಜಿ (ನಾ). ರಿ. ಗಂಡನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವವಳು ; ವಿಧವೆ : ಸುರಲೋಕವೆ ಪಾಟಾಡ್ಗೆ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿ ರಂಜಿಯಾದೆ (ತೀರ್ಥ. ೯೦೦) ; ಜೋಯಸನ ಮಗಳ ಪಸಿಯ ಮೇಲೆ ರಂಜಿಯಾದಳು (ರಂಜಾ. ೧೨-೨೯) ; ಅನ್ಯವಾರಿ ಅತ್ತ ಗನ್ನಪಾತಕಿ ರಂಜಿ ಲತ್ತಿಗೆಯು ಎನ್ನ ಗೋಳು ಶಾಪೆ ಖಾತೆ ವಂದಿಗಜುದೊ (ತೀರ್ಥ. ೨-೨೯-೩). ೨. ಹಾದರ ಮಾಡುವವಳು ; ಸೂಳೆ ; ಜಾರೆ : ರಂಜಿದೊಳು ಧೃಷ್ಟಿಯೊಳಂ . . . ನೆರೆದೊಡಲಾಗೆ ಮಾಯಂ ಪ್ರಿಯಂ (ತೀರ್ಥ. ೯-೨೯) ; ರಂಜಿ ರುಣಾಂಗನೆ . . . ವೇರಡ ಗಿತ್ತಿಯೆಂಬ ವಂದಿರ ನೆರಗೊಡೊಡಂದಲಾಗಿ ಸಜ್ಜನವೆಂದಿತಿ ಕಿಟ್ಟಲೆಂ ಬುದಂ (ತೀರ್ಥ. ೬-೧೦೬) ; ರಂಜಿಯಾಗೆ ರಮನೆಯಾದವ . ಕಡೊ ದಂಕಾಯ್ತು (ತೀರ್ಥ. ೨೯-೨೯). ೩. ಒಂದು ಬಯ್ಯಳು : "ವಾನು ಕಂಡೆಯೋ ? ನೀನು ರಂಜಿ" ಎಂದು ಗದರಿಸಿ, ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿ ಒಳಗೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡಳು (ತೀರ್ಥ. ೧೦೦). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿ ಸಸ್ಯ

[ಸಂ. ರಂಜಾ]

ರಂಜಿತನ (ನಾ). ವಿಧವೆಯಾಗಿರುವಿಕೆ ; ವೈಧವ್ಯ : ಬಾಯುಬಿಟ್ಟ ಮೆಲ್ಲದಿವ ದಂಡಿವ ರಂಜಿತನಕ್ಕೆ ಪುಣ್ಯಧಿಪ್ರಾಯಮೆ . . . ಸಿಂಹಕಂದೆಗಮ ನಿಂದಿತೆಗೆ (ತೀರ್ಥ. ೬-೨೯) ; ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದಿಂದ ಆತ್ಮರು ರಂಜಿತನ ವಸ್ತ್ರ ನೋಡತೊಡಗಿದರು (ತೀರ್ಥ. ೯೦). [ರಂಜಿ + < ತನ]

ರಂಡೆಹುಣ್ಣಿವೆ (ನಾ). ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ : ಪ ಕಾರ್ತ ವೀರ್ಯನು ಜಮದಗ್ನಿಯಿಂದ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಜಮದಗ್ನಿಯು ಮೂರ್ಛೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಅಘಾತಗೊಳಿಸಿದನು. ಆಗ ರೇಣುಕೆಯು ವೈಧವ್ಯವ ಹೆವರಿಕೆಯಿಂದ ಗೋಳಾಡಿದಳು. ಇದು ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯೆಂದು ನಡೆದುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ : ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಮಾಸದ ಮೂರನೆಯ ನಾಡು. ಈ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಬಳಗನ್ನು ಪೊಡಿದು ರಂಡೆತನ ಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತವರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫೦೬) : ರೇಣುಕಾ ಭಕ್ತರು ಆ ದಿನವನ್ನು ರಂಡೆಹುಣ್ಣಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭೦).

[ರಂಡೆ + ಹುಣ್ಣಿವೆ (< ಪುಣ್ಯವೆ)]

ರಂಡೋಲು 'ರವೆಡೋಲು' ನೋ.

ರಂಧೋಲು 'ರವೆಡೋಲು' ನೋ.

ರಂದಣ. ಲಂದಣ (ನಾ). ಅಡುಗೆಯ ಕೆಲಸ : ಅಡುಗೆಮಾಡುವಿಕೆ : 'ರಂದಣೆಗೆ' ಪರಾ. ಲಂದಣ : 'ಲಂದಣೆಗೆ' ಪರಾ.

[< ಸಂ. ರಂಧನ]

ರಂದಣಗಿತ್ತಿ. ಲಂದಣಗಿತ್ತಿ. (ನಾ). ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವವಳು : ಅನುಕ್ರಮವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪ್ಪು ರಗಡಿಯನ್ನಿತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತನ ಮನೆ ಅಟ್ಟಕ್ಕುವ ರಂದಣ [ಕಾಶ್ಯಾ. ಲಂದಣ, ಅಂದಣಗಿತ್ತಿ ಮನೆ (ಪ್ರಕೃ. ೪. ೫೫-೬೦೬). 'ಅಂದಣಗಿತ್ತಿ' ಪರಾ. ಲಂದಣಗಿತ್ತಿ : ಅಂದರತ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪ್ಪು ರಗಡಿಯ ಕಟ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತನ ಮನೆಯದು ಲಂ[ಕಾಶ್ಯಾ. ಅಂದಣಗಿತ್ತಿಯ ಮನೆ (ಪ್ರಕೃ. ೫೫) : ಲಂದಣ [ಕಾಶ್ಯಾ. ೪] ಗಿತ್ತಿಯಂತೆ ಬಂದ ನಂದ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಹೊಸತನದಿಂದ ಹೇಳು (ಪ್ರಕೃ. ೫೫-೫೬೦-೫೬೦). [ರಂದಣೆಗೆ + ಇತ್ತಿ]

ರಂದಣೆಗೆ, ಲಂದಣೆಗೆ (ನಾ). ಅಡುಗೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವವನು : ಬಾಣಸಿಗ : 'ರಂದಣಗಿತ್ತಿ' ಪರಾ. ಲಂದಣೆಗೆ : ಭಕ್ತರೆಲ್ಲರೂ ಲಂ[ಕಾಶ್ಯಾ. ಅಂದಣೆಗೆರಾಗಿ ಹೋಯಿತ್ತು ಜಂಗಮವೆಲ್ಲವು ಉಪಜೀವಿಗಳಾಗಿ ಹೋಯಿತ್ತು (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦-೫೬೦) : ತತ್ಪರರೊಳಿಡ್ ಮಿತ್ರನೊಂದಿ ಮೂವಂ ನಂದಿಸರೊಂದು ಲಂದಣೆಗೆರ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಪೋವಂ ಮುಂದೆ ಸಂದಣಿ ನಂದ ನೆರವಿಯಂ ಭೋಗಿಸೆ ಕಂಡು (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦-೫೬೦). [ರಂದಣೆಗೆ + ಇಗೆ]

ರಂದಿ. ರಂದೆ (ನಾ). ರಿ. (ಉಕ) ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಹರಡಿದ ವಸ್ತು : ಕಸ : ಒಲೆಯು ಮುಂದೆ ರಂದಿ ಹರಡುತ್ತ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦) : ಸಿಗಿಡೆಟನ ಬೂದಿ . . . ತುಂಡು, ಬೇಬಿಡಿಸ ಆಸುವಾಸು ರಂದಿ ಹರವಿಡುವ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). ೨. ಗೊಂದಲ : ಗಲಾಟೆ : ಮೂತುಮಾತಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಸೆದವು, ರಂದಿ, ರಜಕು (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦) : ಇಷ್ಟಲ್ಲ ರಂದಿಯಾದರೂ ಆಗುವ ಕಾರಣವರಲ್ಲ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). ರಂದೆ : ೨. ಸಮ್ಯಾ ಪೂಜಾ ವಳಗೆ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ರಂದೆ ಇಲ್ಲ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦) [— ಮಾರಾ. ರೇಂದ, ರೇಂದಾ] ರಂದು (ನಾ). ಒಡಕು : ನ್ಯೂನತೆ : ಮೋಷ : ಸೋತವರುಗಳು ಯಾರೊಳಗೆ ವನ್ನೆರತುವರವ ವನವಾಸಂಗಳ ಪೊಂದೊಂದು ಮುಪ ಮಜ್ಜಾ ತವಾಯಿದರೊಳಗೆ ರಂದು ಕೊಡರ ಮರಣವಾದೊಳಗೆ ಮತ್ತೆ ನಾ ಹಿಂದೆ ಪೇಳಿದ ಮರಿಯಾದೊಳಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫೬೦-೫೬೦).

[< ಪಾ. ರಂಧ. / ಸಂ. ರಂಧ್ರ]

ರಂದೆ 'ರಂದಿ' ನೋ.

ರಂಧ್ರ (ನಾ). ರಿ. ಕಂಡಿ : ತೂತು : "ರಂಧ್ರಂ . . . ರಂಧ್ರಂ ರೋಗಃ . . . ಈ ರಿತಿ ಕುಲಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫೬೦-೫೬೦) : ಗೋಡೆಗೆ ತಗಲುವ ವಾಕಿರುವ ಪಟ್ಟಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದ ಸ್ಥಾನ ರಂಧ್ರಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ

. . . ತಗುಣಗಳ ಬೀಡು (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). ೨. ಸೀಳು : ಬಿರುಕು : (೪೪). ೩. ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಯಿ, ಮೂಗು, ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಒಂಬತ್ತು ತೂತು : ಸವದ್ವಾರ : ಪ್ರಚುರಂ ಪಕ್ಕೊಳಿಗಾಗಿ ರಂಧ್ರವನೆ ಕೈಗೊಂಡೊಬ್ಬನೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫೬೦. ೫೬೦). ೪. ತಪ್ಪು : ನ್ಯೂನತೆ : ದೋಷ : 'ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಣ' ಪರಾ. ೫. [ಗಣತ] ಒಂಬತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸುಕೇತ : ಭಾವ ರಂಧ್ರನಂದವದಾರ್ಥಂ . . . ನವಮುಪಂಭಕ್ತಿಯಾಂ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). ೬. [ಮ್ಯೂಸಿ] ಎಂಟನೆಯ ರಾಶಿ : ವೈಶ್ವಿಕರಾಶಿ : ರಂಧ್ರಗತಿದಾದಿತ್ಯರೊಂದಾಗಿ ಅರ್ಧಸುತ ಅಂದಿನ ತಿಥಿಯೊಂದಿಗೂ ಸಕ್ತತ್ರ ಮುಂದೆ ಬಂದಕ್ಕು (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). [ಸಂ.]

ರಂಧ್ರಪಾತ್ರಿ (ನಾ). ರಿ. (ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಲು ಬಳಸುವ) ತೂತಿರುವ ಪಾತ್ರಿ : ಧಾರಾಪಾತ್ರಿ. ೨. ತೂತುಮಾಡಿದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು. ಅದು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಕಾಲ ವನ್ನು ನೋಡಿ. ಸಮಯವನ್ನು ಅಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪಾತ್ರಿ : ಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿಲು : ಆಗ ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ ಕಳೆದು ಒಂದು ಜಾತಕಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಕರರಾಗಿದ್ದ ಜರ್ಜರ ದೃಷ್ಟಿ ಈಗ ರಂಧ್ರಪಾತ್ರೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). [ಸಂ. ರಂಧ್ರಪಾತ್ರಿ]

ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಣ (ನಾ). ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ತಪ್ಪನ್ನು ಹುಡುಕುವಿಕೆ : ದೋಷಾನ್ವೇಷಣ : ಕೃತಿಗಳನ್ನು . . . ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ. ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಣ ಅಥವಾ ರಂಧ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಲು ಸ್ವಭಾವತಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಉಂಟಾಗಿಲ್ಲ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). [ಸಂ.]

ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಿ (ಗು). ರಿ. ತಪ್ಪನ್ನು ಹುಡುಕುವ : ತಪ್ಪುಹಿಡಿಯುವ : ಹುಳುಕು ಹುಡುಕುವ : ದೋಷವ್ಯಪ್ತಿಯ : ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಿ (Panaoriosis. ೫೬೦). (ನಾ). ೨. ತಪ್ಪು ಹುಡುಕುವವನು : ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಿಗಳ ಸ್ವೇಯ ಅವಾಯಿಗಾರಿಯಾದುದು (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦). [ಸಂ. ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಿಣ] ರಂಧ್ರಿ (ನಾ). (ಒಟ್ಟು, ತರಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಬಳಸುವ) ಸಣ್ಣ ತೂತುಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ : ಜರಡಿ : ಒಂದರಿ : "ಬಾಳೆನ ರಂಧ್ರಿ ಸಾರಣಿ" (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). [ಸಂ. ರಂಧ್ರಿಣ]

ರಂಧ್ರಿಸು (ಕ್ರಿ). ತೂತು ಕೊರೆ : ಧ್ವನಿಸು : ಹೂಸು ಹತ್ತಿನ ಮಗ್ಗು ರಂಧ್ರಿಸು ಕೂಸುವ ಭಾಕುವ. ಮೇಣ್ಣಿಕ್ಕಾಸದರಿ ಹಾಪರಿಸುವ ಕಡಿ ಧೂತಧೂತದರಿ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). [ರಂಧ್ರ + ಇಸು]

ರಂಧ್ರೀಕರಣ (ನಾ). = ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಣ : ಕೃತಿಗಳನ್ನು . . . ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ. ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಣ ಅಥವಾ ರಂಧ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಲು ಸ್ವಭಾವತಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಉಂಟಾಗಿಲ್ಲ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). [ಸಂ.]

ರಂಪೆ (ನಾ). ರಿ. ಚರ್ಮ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನ : ಪೋರರೂಪಗಳಿಂದ ಮುಸುಕನ್ನು ನೀರರು ಕಡಿದು ಹಾಕಿದರು (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). 'ರಂಪಿಗೆ' ಪರಾ. ೨. ಗರಗಡ : ಗರಗಸ, ರಂಪ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). [ದೇ. ೫೬೦. ೫೬೦]. ಇದ್ದು : ತುಲ. ಒಂಪ : ಪರ್ಜ. ರಂಪು

ರಂಪೆ. ರಂಪು (ನಾ). ಗೆವ್ವಲ : ರಗಲೆ : ಹಗರಣ : ಕಾರ್ತ ವೀರ್ಯಾರ್ಜನವೆಂಬ ರಂಪದಿ ನೀರ್ತರು ಬಿಡುತ್ತಲ್ಲಿ ನಾರಿಯರ ಲಂಬಿಡಿ. ಕ್ರಿ. ದಿಸುತ್ತಿದ್ದವಂ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦) : ನೀವು ಹಾದಿ - ಬೀದಿ ರಂಪ ಎಷ್ಟೆವೇಡಿ (ಗೋ. ೫೬೦. ೫೬೦). ರಂಪು : ಆ ಅಮೋಘನ ಬಳಿ ನಾನು ಹಗ್ಗು ಕೀಳಲು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೊದಲು ಗುಂಡೂಲಾಯಿತು ರಂಪು ಮಾಡಿದ್ದರು (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦) : ಅದಳ ಜತೆಗೆ ಲಿಲಿತೆಯೂ ರಂಪು. ನನಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಿಲ್ಲ (ಪ್ರಕೃ. ೫೬೦. ೫೬೦). 'ರಂಪಾಟಿ' ಪರಾ. [ದೇ. ೫೬೦. ೫೬೦]. ರಂಪ : ತುಲ. ರಂಪು. ಒಂಪು : ಕೋಲಾ. ರಂಪಂ

ರಂಪಣಿ (ನಾ). = ರಂಪ್ಪ : ಹರಕಂತ್ರರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಕನ್ನಡವಾದರೆ, ಗಾಂಧೀತರ ಭಾಷೆ ಮರಾಠಿ. ಈ ಎರಡು ಮಾತೃಭಾಷೆ ಎಷ್ಟೋ ರಂಪಣಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು (ಪಾಪ. ೭). [\leq ರಂಪ್ಪ].

ರಂಪಣಿ (ನಾ). (ಕರಾ) ದೊಡ್ಡ ಬಲೆ : ಈ ಹೊತ್ತು ರಂಪಣಿ ಹಾಕಿದ್ದರೆ ಬಂಗಡೆ ರಾಶಿಗಟ್ಟಲೆ ಬೀಳಬಹುದಿತ್ತು (ಪಾಪ. ೭೫) ; ಬುಗ್ಗೆ, ಕಾಣಿ ಇವತ್ತು ಇಲ್ಲ. . . ನಿನ್ನಯ ರಂಪಣಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ (ಪಾಪ. ೪೯).

[\leftarrow ತುಳು. ರಂಪೊಂ]

ರಂಪಾಟಿ, ರಂಪಾಟಿ, ರಂಪಾಟಿ (ನಾ). = ರಂಪ್ಪ : ಯಾಕೆ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ರಂಪಾಟಿ (ಪಾಪ. ೭೫) ; ಈ ವಿಚಾರವು ನಮ್ಮ ಭಂಡವಾಳದ ಮಾಲಿಕರಿಗೆ ತಿಳಿದುಹೋದರೆ ಬಹಳ ರಂಪಾಟಿವಾದೀತು (ಶ್ರೀ. ೭೫).

ರಂಪಾಟಿ : ತಾಯಿಯ ರಂಪಾಟಿಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಗೆಳೆಯರ ಸಲಹೆಗೆ ಸೋತು ಹಸೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದನು (ಸಪಾ. ೭೫) ; ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಟ್ಟಿದು ಬಹಳ ರಂಪಾಟಿ ಮಾಡಿದ್ದರು (ಪಾಪ. ೭೫). ರಂಪಾಟಿ : ಓರೆಯ ಹೆಂಡತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಬಾಯಿ ಅತ್ತು ರಂಪಾಟಿ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಪುದುವೆ ನಡೆದೇ ಹೋಯಿತು (ಗ್ರಾ. ೭೫) ; ಸುಮಿತ್ರ. . . ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎಣ್ಣೆ ನೀರು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ರಂಪಾಟಿ ಹೂಡಿದಳು (ಪಾಪ. ೪೯).

[ರಂಪ್ಪ + ಅಟಿ/ ತುಳು. ರಂಪಾಟಿ]

ರಂಪಿಗೆ (ನಾ). ಚರ್ಮವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನ : ತವನು. . . ಉಳಿ ರಂಪಿಗೆ ಚರ್ಮಗಳು ಪುತ್ತುಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಒರಲು (ಶ್ರೀ. ೭೫). 1. ೭೫) ; ವಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಲಿಯುತ್ತಲಿದ್ದ ತಿವಗಂಗೆಗೆ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಲೆ ಜ್ವರ ವೇರಿತು, ರಂಪಿಗೆ, ಉಳಿ, ದಾರ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಡಬ್ಬಕ್ಕೆ ತುಂಬಿ. . . ದೇಹವನ್ನೊರಗಿಸಿದಳು (ಪಾಪ. ೭೫).

[ರಂಪ್ಪ + ಇಗ್ಗಿ/ ತುಳು. ರಂಪಿ : ತೆಲು. ರಂಪಿಯ, ರಂಪೆ/ ಹಿ. ರಂಪಿಗೆ ; ಮರಾ. ರಾಂಪಾ, ರಂಪೀ]

ರಂಪಿಗೆ (ನಾ). = ರಂಪಿಗೆ : "ರಂಪಿ = ಚರ್ಮಪ್ರಭೇದಿ : ಚರ್ಮವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವ ಕತ್ತಿ" (ಶ್ರೀ. ೭೫). [\leftarrow ರಂಪ್ಪ]

ರಂಪಿ 'ರಂಪ್ಪ' ನೋ.

ರಂಪಾಟಿ 'ರಂಪಾಟಿ' ನೋ.

ರಂಪಾಟಾಟಿ, ರಂಪಾಲಾಟಿ (ನಾ). = ರಂಪ್ಪ : ಇಜಾವುಕ ಜವಂಗಳ ರಂಪಾಟಾಟಿಯ ಹರಿದಾಡುತ ಕೊಲ್ಲುವರು (ಗ್ರಾ. ೭೫. ೭೫-೭೬). ರಂಪಾ ಲಾಟಿ : ಒಂದೇ ಕೋವಣ ಧರ್ಮ ಹೆಗಲಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರಿವೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಎಷ್ಟೆಲ್ಲ ರಂಪಾಲಾಟಿ ಮಾಡಿ ಓಡಿದ್ದಾರೆ (ಶ್ರೀ. ೭೫. ೭೫).

[ದೇ. ೭ ತುಳು. ರಂಪಾಟಾಟಿ, ರಂಪಾಲಾಟಿ, ರಂಪಾಟಾಟಿ ; ತೆಲು. ರಂಪಾಲಾಟಾಟಿ]

ರಂಪಿಸು 'ರಂಪಿಸು' ನೋ.

ರಂಪಿ (ನಾ). ರಿ. ಒಬ್ಬ ಆವರಿಸ್ತೀ ; ರಂಪಿ : "ರಂಪಿ - ರಂಪಾ = ಒಬ್ಬಳು ದೇವ್ವಿ" (ಶ್ರೀ. ೭೫. ೭೫). ೨. ಸುಂದರಿ : ಚೆಲುವೆ : ತಿಂಗಳಿಗೆ ನೂರು ಮುದುವೆಯು(ದೂ)ಗಲೆಂದು ರಂಪಿ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಿ, ಕಳಸವ (ಪಾಪ. ೭೫). [\leftarrow ಸಂ. ರಂಪಾ]

ರಂಪಿ (ನಾ). ಬಾಳೆ : ಕದಳಿ : ಊರುದಂಡಂ ರಂಪಿಗಳ ಸೊಬಗಿನ ಸುತಿರೆ (ಪಾಪ. ೭೫-೭೬). [ಸಂ. ರಂಪಾ]

ರಂಪಿ (ನಾ). (?) : ಎನ್ನ ಮಾತು ನಿಮಗೆ ಅನ್ಯವೆ ರಂಪದ ಸಂಚಾರ ರಂಪಕ್ಕೆ ಕೇಡು ಕುರುಂಬದ ಸಂಚಾರ ರಂಪದ ಕೇಡು (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫-೭೬). [?]]

ರಂಪಣಿ (ನಾ). ರಿ. ವನದ ಕೂಗು. ೨. ಆವರಿಸ್ತೀ : ಆಲಿಂಗನ : ಕುಂಭಕರ್ಣವನ್ನೆಸೆವ ಸಾರಂಭವನು ಸಲೆ ನೋಡಲೆಂದಾ ಜಂಭಾಳಿ

ದಿವಾಂಗನಾಸಂರತೋಪಕರಣದ ರಂಭಗದ ರಮಣಿಯತರದೋಸ್ತಂಭ ಗಳನಗಲಿಸುತ ತಿವಿರ ವಿದ್ಯಂಭನು ಅವರ್ತನಂಬರವ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫-೭೬) ; ನಾನಾಪ್ರಕಾರದಿಂದೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರತರದೇನೆಂಬ ಕಣ್ಣಿರ ಮಾಲೆಗಳೆಟ್ಟುಬಿಡು ಸೇವೆಯ ಪರಿವೇಷ್ಟಿಸೊಪ್ಪಿದವಗಲದೋಳ್ ಸಾರಂಭರಂಭದೋಳು (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫-೭೬). ೩ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಪರಿರಂಭಣಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವಂತಿದೆ. [ಸಂ.]

ರಂಪಾಟಿ 'ರಂಪಾಟಿ' ನೋ.

ರಂಪಾಲಾಟಿ 'ರಂಪಾಲಾಟಿ' ನೋ.

ರಂಪಾಟಾಟಿ (ನಾ). ಬಾಳೆಯುಂಟು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀದ್ದ : ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಬರಿವೆ ಬಾಳೆಯ ಕಾಯ ಸಿವ್ವಿಯಂ ಪೆಗದು . . . ಕರ್ಮಾನ್ಯ ಸಲಗೊಳು ಕೆಂಪೊಗವಂತೆ ಕೆಂಡದೊಳು ತಿಂತಿಹಿ ಕೇಸಿ . . . ದುಡಿಮಾಸನ್ನಿಲವು ತಾನೆ ರಂಪಾ ಟಾಟಾಟಿ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫). [ಸಂ.]

ರಂಪಾಪ್ಪಂಭ (ನಾ). ಬಾಳೆಯ ಗಿಡದ ಕಾಂಡ. - ಬುಡ : ಕದಳೀಪ್ಪಂಭ : ರಂಪಾಪ್ಪಂಭೋಪಮಾಸೋಪಯುಗಲೆಯಂ ಶಾತಪಂಭರಂಭಾವನಂ ಗಳುಮಂ . . . ತೊಬ್ಬಲ್ಲಿ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫-೭೬) ; ತೊಡೆಗಲ್ ರಂಪಾಪ್ಪಂಭದ ಗೆಡೆಗಲ್ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫). [ಸಂ.]

ರಂಪಿ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಬಾಳೆಯ ಗಿಡ : ಕದಳಿ : "ರಂಪಾ, ಕದಳಿ, ಮೋಟಾ - ಈ ೩ ಬಾಟಿ" (ಪಾಪ. ೭೫-೭೬) ; ಸಹಜವ ರಂಪಿ ದಾಡಿಮುಫಲಂ (ಶ್ರೀ. ೭೫. ೭೫). ೨. ದೇವಲೋಕದ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀ. - ಅವಳಿ : "ವೃಕಾಚೀ ಮೇನಕಾ. ರಂಪಾ, ಊರ್ವಶಿ . . . ಅವಳಿರನುರು" (ಪಾಪ. ೭೫-೭೬) ; ರಂಪಿ ರಂಗಬೇರಕ್ಕಲ್ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫) ; ಹೇವಿವೇರೋದಗರ ವಣವಾತ್ರವಿತ್ತಾಸನ ರಚಿತ ಜಂಭಾರಿ ದೇಹವರಿರಂಭರಂಭಾತಿರೋತ್ತಮೋರ್ವಶೀಸುಕೇಶಿಯಂಬ ಕೇಶಿಯುಮಂ . . . ಕರದು (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫-೭೬). ೩. ಸುಂದರಿ : ಚೆಲುವೆ : ಈಗ ಊರಿಗಿಲ್ಲ ಪಾನೇ ರಂಪಿಯಂದು ಮೆರೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆಂತಲ್ಲ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫). ೪. ಮೇಲ್ಮೆ : ಸೂಳೆ. [ಸಂ. ರಂಪಾ]

ರಂಪೋರು (ನಾ). ರಿ. ಬಾಳೆಯ ದಿಂಡಿನಂತೆ ನುಣುಪು ಹಾಗೂ ದುಂಡಾಗಿರುವ ತೊಡೆ : ಸುಂದರವಾದ ತೊಡೆ : ಅಬ್ಬ ಗಂಧಮುಫಳಂಭ ಶ್ರೋಣಿ ರಂಪೋರು ಕಂತುನಿಪಂಗೋಪಮಂಭ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫) ; ಆ ತರಣಿ . . . ರಂಪೋರುವಿಭವಾನ್ವಿತಯೋಯುಂ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫-೭೬). ೨. ಬಾಳೆಯ ದಿಂಡಿನಂಥ ತೊಡೆಯುಳ್ಳವಳು : ರಂಪೋರು ಜಗದ್ವಿ ಜಯಾರಂಭಿ ಮನೋಭವಕರೇಣುಮಂತೋರ್ವಳ್ ಕಿಟ್ಟಂಭೋಪದಲರ್ಗಂ ಕುಂಭಕಂಭಂಗಳೊಳೊಟ್ಟೊಕ್ಕೋನೊಪ್ಪದೋ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫-೭೬). [ಸಂ.]

ರಂಪ (ನಾ). ರಂಪ : ಮೇಗ : ರಂಪಾಪ್ಪಾಪಿಲನು ಪ್ರಚಂಡರಂಪದಿಂದ ಮೇಘಮೆಲವನ್ನು ಓಡಿಸಿ (ಶ್ರೀ. ೭೫. ೭೫). [ಸಂ. ರಂಪಾ]

ರಕಂ, ರಕಮು, ರವಿಂ (ನಾ). ರಿ. ಧನ : ಹಣ : ಅವನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಪಟ್ಟಿವರೆಗೆ ಕೆಲ ರಕಂನ್ನು ಕೊಡುವದಾಗಿಯೂ ಪಾಪೀರಪದಿಸಲಾಗಿತ್ತು (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫). ೨. ರೀತಿ : ಬಗೆ : ಮೂವತ್ತು ವರುಷ ಅಗಿಹೋಯಿತು . . . ಆದರೂ ಇನ್ನೂ ಇವರ ರಕಂ ಸುಯಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ ನನಗೆ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫). ರಕಮು : ರಿ. ರಕಮು ಸಹಿತ ರಕ್ತದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಅರ್ಧಾಂಗಿಗಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದವನು ತನ್ನ ಪರಮವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ (ಪಾಪ. ೭೫. ೭೫) ; ಭಾರಿ ರಕಮಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಮಿತಿಯನ್ನುವು ದಿರುವುದಿಲ್ಲ (ಶ್ರೀ. ೭೫. ೭೫). ರವಿಂ : ರಿ. ಅವರಿಗೆ ರವಿಂ ಬರಮದ

ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕೊಡುವ ಯೋಜನೆಯು ಅಧಿಕೃತ (ಚಿತ್ರಣ. ೧೪೫) ೨. ರಾಜಕೀಯ ಒಟ್ಟು ಕೆಲಸ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಮೊದಲನೆಯ ರವಿ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ (೧೫೫. ೩೦). ೩. ಒಟ್ಟು : ಸಗಟ್ಟು : ಅದರ "ರವಿ" ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುವಾಗಲೂ, ಎರಡು ದೂರದ ಒಂದನ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವಾಗಲೂ ಒಳಗೆ ನಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (ಸಾಂಪ್ರ. ೧೧. ೫೫). [← ಅರ. ರಹ್ಮ : ಒಂ. ರಹಮ್ : ಮರಾ. ರಹಮ್, ರಹಮ್]

ರಹಂವಾರು (ಅ). ವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ದರ್ಜೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ : ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಯನ್ನು ರಹಂವಾರು ಜೋಡಿಸಿದ್ದಾರೆ (೩೫೩). [← ಅರ. ಒಂ. ಮರಾ. ರಹಮ್‌ವಾರಾ]

ರಹಮು 'ರಹಂ' ನೋ.

ರಹಾಬು 'ರಿಹಾಬು' ನೋ.

ರಹಾರ (ನಾ). 'ರ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ : ಹಳಗನ್ನಡಪದಗಳಲ್ಲಿ ರಹಾರ ಬಂದರೆ ಒಂದರ್ಥ. ಐತರ ಬಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥ (ಶಾಂಪ್ರ. ೩೫೦). [ಸಂ.]

ರಹುತ, ರಗುತ (ನಾ). ನೆತ್ತರು : ರಹು : ರಹುತವ ಕಡಲೋರೆಯುವದ ಫಲರು ಬಾಯ್ತುಡುತ ತೇಕಾಡಿದರು (ಶಾಂಪ್ರ. ೩-೧೦); ಸೊಕ್ಕಿವ ಕುಂಘಾಂಡ ರೂದೂರು ರಹುತವ ಕಟ್ಟಿವ (ಚಿತ್ರಣ. ೧೦-೩). ರಗುತ : "ಕನ್ನೀರು ರಗುತ ಸತ್ತರು ಶೋಣಿತಂ" (ಕನ್ನೀರು. ೫೫); ರಗುತಗಳ ತೋದಂಬನಗಿದ್ದುಗಲೇಪದಿಯ ಬಗ್ಗಿಲೋಸಿ (ಚಿತ್ರಣ. ೬-೧೫-೦೫). [← ಸಂ. ರಹು]

ರಹುತಗುಡುಹಿ (ನಾ). ರಹುತವನ್ನು ಕುಡಿಯುವವನು ; ರಾಕ್ಷಸ : ಕೂಡಿದ ಕಡುಹುಕಾಟರ ರಹುತಗುಡುಹಿಗೊಡಲು ತುಂಬಿದು ತುಂದಿವರಳುಬಿಡುವನಾ ಹನುಮ (ಚಿತ್ರಣ. ೩-೩-೩೬). [ರಹುತ + ಗುಡುಹಿ (< ಕುಡುಹಿ)]

ರಹುತಜಾಟಳ (ನಾ). ರಹುತವನ್ನು ಚಿಮ್ಮುವ ಫುಟಿಯಂತ್ರ : ಗುರುಸುತ ತುಳುಕಿದನು ಫುಲುಗುಣವ ವೈಯಲಿ ರಹುತಜಾಟಳವ (ಶಾಂಪ್ರ. ೧೫-೦೫). [ರಹುತ + ಜಾಟಳ (< ಜಾಟಳ)]

ರಹುತಿ (ನಾ). ಒಲವು ; ಪ್ರೀತಿ ; ರಹ್ಮಿ : ತನಂದಂಡನಗೈದು ರಹುತಿಯಾಂಟಿನವಿರೆ (ಚಿತ್ರಣ. ೩-೪-೦೫). [← ಸಂ. ರಹ್ಮಿ]

ರಹ್ಯಸ. ರಾಹಾಸ (ನಾ). ೧. ಅಸುರ : ರಾಕ್ಷಸ : "ಚುಕ್ಕುಗುವರು ರಹ್ಯಸರು ಮದ್ದಿಗರುಮೆನಕ್ಕೆ ಅಸುರಾಧಿಪಾನದೊಳ" (ಕನ್ನೀರು. ೧೦); ಫೊಲರಿ ಬಂದಿಮನಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಹ್ಯಸಾರ್ಡೆಡಗೈಯ್ದು (ಚಿತ್ರಣ. ೬-೫೩ ೫). ೨. ಕಳ್ಳರಿ : ಒಂಧಕ : "ರಹ್ಯಸ" ಮರಾ. ೩. (ಅಲಂ) ದೊಡ್ಡದು ; ಭಾರಿಯಾದುದು : "ರಹ್ಯಸವಕ್ಕಿ". "ರಹ್ಯಸವಲಗೆ" ಮರಾ. ರಾಹಾಸ : ೧. ಮಾತನಾಡುವತಂದಿ ರಾಹಾಸರಿವ ಮೃಗವ ಪೊಗಲ್ (೧೫೫. ೬-೫-೦೫).

ರಹ್ಯಸರೋಹ = ರಾಕ್ಷಸರ ಗುರು ; ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯ : "ರಹ್ಯಸ ರೋಹ ಚುಕ್ಕಿಯವರು ಸಂಗಳಕಮಸುರಗುರುಮಿತ್ತೊಳು" (ಶಾಂಪ್ರ. ೧೫). [← ಪ್ರಾ. ರಹ್ಯಸ. / ಸಂ. ರಾಕ್ಷಸ]

ರಹ್ಯಸುಕಲೆ (ನಾ). ರಹ್ಯಸಗಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ ಕಾಪು : ಎರಡುಪದಗಳ ಪಕ್ಕರಹ್ಯ . . . ರಹ್ಯಸುಕಲೆ - ರಹ್ಯಸಕಲೆ (ಮಾ. ೨೫ ಕ್ರಮಾಂ). [← ಸಂ. ರಹ್ಯಸುಕಲೆ]

ರಹ್ಯಸಗಂಡವೆಂದ್ (ನಾ). ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನೋಡಿಸುವ ವೀರನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ, ಕಾಲಿಗೆ ತೊಡಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಳಿ : ಚರಣಯುಗಳವ ಸರಪಾಯಿ ಕೂಪುರದ ರಹ್ಯಸಗಂಡವೆಂದ್ ಬಿಳಿ ಮಂದಿರಿ . . . ನೋಡಿಸು ಲಕ್ಷ್ಮೀರವುಗನೋಲಗಗೊಡುತಲಿತರಿದ

(ಚಿತ್ರಣ. ೦-೬-೩೬). [ರಹ್ಯಸ + ಗಂಡ + ವೆಂದ್ (< ವೆಂದೆಂಬ)] ರಹ್ಯಸೂಜು (ನಾ). ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು : ದೈತ್ಯವರ್ಡನನ ವಾಸವಾರಿಯ ರಹ್ಯಸೂಜಿನ ಪಟ್ಟಿಯ ಮುಗಿಯ ಮಸರದ . . . ಹರಿಗಣಾಟರ ಪರಿವೀಧಿಯೊಳಂ (೧೦೫. ೬-೫೩ ೫).

[ರಹ್ಯಸ + ಜೂಜು] ರಹ್ಯಸದಲ್ಲಾ (ನಾ). ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ತಲ್ಲಣಗೊಳಿಸುವವನು : ರಂಗನ ನೋಡಿರೆ . . . ರಹ್ಯಸದಲ್ಲಾ ರಾವಣಾಂತಕನ (ಚಿತ್ರಣ. ೪-೪೫-೨).

[ರಹ್ಯಸ + ತಲ್ಲಣ (< ತಲ್ಲಣ)] ರಹ್ಯಸದಿಂದೆಯ (ನಾ). ರಾಕ್ಷಸರಲ್ಲಿ ಶೂರನಾದವನು : ದೈತ್ಯವೀರ : ದಿಂಡುಗಡೆದುದು ನಲಕೆ ರಹ್ಯಸದಿಂದೆಯನ ಲೋಕವ ರಹುತದ ಮುಂಡ (ಚಿತ್ರಣ. ೦-೧೦-೦೫). [ರಹ್ಯಸ + ದಿಂಡು]

ರಹ್ಯಸನೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಉಡಿಸಿ ಹೆಸರು : ಪುಟ್ಟ ರಹ್ಯಸನೂರು ಕೊಳ್ಳಲ್ಲಿ ಪಾವ್ವರೂದೂರ್ ಸತ್ತಾನ್ (ಶಾಂಪ್ರ. ೧೦೫. ೧೦-೬ : ೫೫ ೫೫). [ರಹ್ಯಸ + ನೂರ್]

ರಹ್ಯಸಾರ್ವ (ನಾ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣವರ್ಗದ ರಾಕ್ಷಸ : ಬ್ರಾಹ್ಮರಾಕ್ಷಸ : ಪಿಜನಾನವಹವನವಗನೇವೆಂದು ಸವವೇದವಂ ಪೇಟ್ಟರಲ್ಲಿ ರಹ್ಯಸ ವಾರ್ವರ್ (ಗಡಾಯ. ೪-೬೫); ಪೊಲಸಂ ಮುಕಿವರ್ ನಿಜಾಪರಕಳಂ ಗ್ರಾಸಮವಬ್ಬಾರಿದೊಡಗೊಳಿಯ ರಹ್ಯಸವಾರ್ವರಿದೊಡಗೊಡಗೊಳಿ (ಶಾಂಪ್ರ. ೩೫೩). [ರಹ್ಯಸ + ವಾರ್ವ]

ರಹ್ಯಸಬಗು (ನಾ). ಕ್ಷುದ್ರರಾಕ್ಷಸ : ಕೂಡಿದರಲಾ ರಾವ ರಹ್ಯಸಬಗು ಗಳು (ಶಾಂಪ್ರ. ೦೫-೬೦). [ರಹ್ಯಸ + ಬಗು]

ರಹ್ಯಸಬೇರ 'ರಹ್ಯಸವೇರ' ನೋ.

ರಹ್ಯಸರಾಯ (ನಾ). ರಾಕ್ಷಸರ ರಾಜ. - ಒಡೆಯ : ರಹ್ಯಸರಾಯ ಕರೆಸಲು ನಾಗಕಂಕಣವೈತಂದ (ಚಿತ್ರಣ. ೩೫-೩೫). [ರಹ್ಯಸ + ರಾಯ]

ರಹ್ಯಸವಕ್ಕಿ (ನಾ). ದೈತ್ಯಾಕಾರವ ಪಕ್ಷಿ : ರೂದದ್ದು : ಕುಡಿದವರು ಕಾಂಬುವನು ಮರದುದಿಗಡಿ ರಹ್ಯಸವಕ್ಕಿಗಳು (ಚಿತ್ರಣ. ೬-೧೫-೬೫). [ರಹ್ಯಸ + ವಕ್ಕಿ]

ರಹ್ಯಸವಗೆ (ನಾ). ೧. ರಾಕ್ಷಸರ ದ್ವೇಷ. - ಶತ್ರುತ್ವ : "ರಹ್ಯಸವಗೆಯ" ಮರಾ. ೨. ರಾಕ್ಷಸರ ಶತ್ರು : ಅಸುರಾರಿ : ವಿಷ್ಣು : ಮೊಕ್ಕಂ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಹೃತಿಗೈದ್ದುಂ ರಹ್ಯಸವಗೆಯನಾಳ್ದುಂ ಸರ್ವಜಂತುಸಂಘಕ್ಕೆ ಮೋಕ್ಷವನೀವಂ ಸರ್ವಪತಿ ಸರ್ವಶಕ್ತನಾಂ (ಕನ್ನೀರು. ೧೦-೨೫); ರಹ್ಯಸವಗೆ ವಿಗರಾವಳಿಗೆ ಬೇಳ್ . . . ನೀ ತಲೇಂದು (ಚಿತ್ರಣ. ೪೩-೬). [ರಹ್ಯಸ + ವಗೆ]

ರಹ್ಯಸವಗೆಯ (ನಾ). = ರಹ್ಯಸವಗೆ ೨ : "ರಹ್ಯಸವಗೆಯನಯ್ ನಾಲ್ಕೋಳ ನೆನೆ . . . ಉಪೇಂದ್ರ" (ಶಾಂಪ್ರ. ೬). [ರಹ್ಯಸವಗೆ + ಅ]

ರಹ್ಯಸವಡೆ (ನಾ). ರಾಕ್ಷಸರ ಸೈನ್ಯ ; ಅಸುರದಳ : ಮೂಜಾಯೋವನ ದಳಮಿದು ಸಭಾಮಂಟಪವನೊಂದುಲಕ್ಕ ರಹ್ಯಸವಡೆಯಂ ಪೊತ್ತು ತರಿಸಿ (ಚಿತ್ರಣ. ೬-೨ ೫); ಬಂದಿದೆ ದುಗಿ ರಹ್ಯಸವಡೆ ಬಾಗಿಲೊಳ ನಿಂದಿದೆ ಫುಪುಫುಡಿಸುಕ್ಕೆ (ಚಿತ್ರಣ. ೩೫-೧೦). [ರಹ್ಯಸ + ವಡೆ]

ರಹ್ಯಸವಲಗೆ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಗುರಾಣಿ : ೬೪೦ ರಗದಲಿ ಕಡಿದ ರಹ್ಯಸ ವಲಗೆಯುರಲದ ಕೊಡು ಮುಂಗೈಗೊಳಿಸಿ ಯವ್ವದ ವೀರಭದ್ರನ ರಾಣಿ ಗುರಾವಾದ (ಚಿತ್ರಣ. ೬-೬-೧೦). [ರಹ್ಯಸ + ವಲಗೆ]

ರಹ್ಯಸವೇರ. ರಹ್ಯಸವೇರ (ನಾ). = ರಹ್ಯಸವಗೆ ೨ : "ಅರಲೊಡೆಯಂ . . . ರಹ್ಯಸವೇ [ಶಾಂಪ್ರ. ಬೇ] ರಂ, ತಾವರಗಣ್ಣಂ . . . ಕಾವನಯ್ಯಂ- ಈ ೧೨ ವಿಷ್ಣುಗೆ ಪೂರ್" (ಶಾಂಪ್ರ. ೦-೫). ರಹ್ಯಸವೇರ : "ರಹ್ಯಸವೇರಂ ತಾವರಗಣ್ಣಂ ಕಾವನಯ್ಯಂ . . . ಹರಿಯೆಂದು" (ಚಿತ್ರಣ. ೨೫). [ರಹ್ಯಸ + ವೇರ]

ರಕ್ತಸಿ. ರಾಕಾಸಿ (ನಾ). ರಿ. ರಾಕ್ಷಸರ ಹೆಣ್ಣು : ಅಸುರಸ್ತ್ರೀ ; ದೈತ್ಯ : ರಕ್ತಸಿಯರ ಕಂಡ ಕುಂಬಕದ ಮಾಲ್ಯಪೂರಾಗಿವೆ ಮಾಡದಿರ್ಗೇ (ಕೂಕಾ. ೪-೪೪) : ರಕ್ತಸಿಯಂ ಮಾನಸಂ ಸಿಂಹಮನಾನೆ ರೋಗರಂ ಶಿಶು . . . ಪೂರ್ವದಂತೆ (ರೂಪಾ. ೩-೨೩) ; ಹೆದರಿದರು ಚಿತ್ತದಲಿ ಬಾಣ ಹೆದಗೊಳಿಸು ರಕ್ತಸಿಯ ಹರಣವನೊದರು ಹಾಯ್ಲು (ಕೂಕಾ. ೦-೦೦-೪). ೨. ಕ್ರೂರ ಸ್ತ್ರೀ : ನಿನ್ನನಿಂತು ಮಗುಬ್ಬಂ ಮಗುಬ್ಬಂ ಕೊಲವೊಬ್ಬಂದೆಂದು ಮೊಟನ್ನನಿಂತು ಪುಟ್ಟಿಸಿದನೇ ವಿಧಿ ರಕ್ತಸಿಯಂ ಮನಃಪ್ರಿಯಾ (ಕಾಮಾ. ೩೦) ; ತಾಯಿ ರಕ್ತಸಿಯಾದಂತೆ ಕಾಯವಿಕಾರವು (ಪಾತಾ. ೩. ೬೪-೦೩೬). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಅನ್ನರೋಹ - ಕೆಂಪಿನ ಬಳ್ಳಿ. ರಕ್ತಸಿ" (೬೩೦. ೩೯). ೪. (ಆಲಂ) ದೊಡ್ಡದು : 10 'ರಕ್ತಸಿದಬ್ಬಿ' ಪರಾ. ರಾಕಾಸಿ : ೨. ಪಂಚಮತಕನಾ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದೂ ಈ ರಾಕಾಸಿ ಮನಗೇ ಸೊಸೆಯಾದ (ಪುಣ್ಯ. ೪೯) ; ತವರಿಗೆ ಯಾಕೊಂದ ತಂಗಮ್ಮ ರಾಕಾಸಿ ಅವಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ (ಪುಣ್ಯ. ೦೦೩) . [< ರಾ. ರಕ್ತಸೀ. / ಸಂ. ರಾಕ್ಷಸೀ]

ರಕ್ತಸಿದಬ್ಬಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲು : ನಾಲಗೆಯ ರಕ್ತಸಿದಬ್ಬಿ ಕಾರೆ ಕಟಾಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೬-೦೬).

[ರಕ್ತಸಿ + ದಬ್ಬಿ (< ದರ್ಬ)]

ರಕ್ತಸು. ರಖಿಸು (ಕ್ರಿ). ಕಾಪಾಡು : ರಕ್ಷಿಸು : ಬಿಸುಗೊಲ ರಕ್ತಸು ಪೂಗುಪರತತ್ವಯಂ (ನಿಕಾಂ. ೩-೩). ರಖಿಸು : ಅಪನೋಮ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನೆದ ರೂಪದ ಪೂಜಮಾತಂಗಿ (ಪುಣ್ಯ. ೦೯೩೦. ೬೩-೪೪ : ೧೦೦೦) . 20 [ರಕ್ತ + - ಇನ್ಯಾ]

ರಕ್ತ (ನಾ). ರಿ. ರಕ್ಷಿಸುವುದು : ಕಾಪಾಡುವುದು ; ಪಾಲನೆ : "ರಕ್ತ ರಕ್ಷಿ" (ಕೂಕಾ. ೬೩) ; ಒಮ್ಮಕ್ಕಕ್ಕೆಯು ಉಂನಿವಿತ್ತರಕ್ತಗಿ (ಪುಣ್ಯ. ೦೯೪೦. ೨೯-೪ : ಪು. ೧೦೭) ; ಹುತಮಹಂ ರಿಗಿಣಿಗಿ ರಕ್ತಯಕ್ತಿ . . . ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರಿಡುವುದು (ಕೂಕಾ. ೩೩-೦೦). ೨. ಕಾಪು ; ರಕ್ಷಣೆ : 25 ನುಡಿದನೆ ಕಾವುವನೇ ಎರ್ಗಗದದಿರು ಜವಿಬ್ಬ ರಕ್ತ ನಿವಗೆ (ಕಾಪಾ. ೪೯). ೩. ಭೂತ, ಗ್ರಹಪುಣ್ಯಾದಿಗಳ ಶಂಕೆ ತಪ್ಪಿದಿರಲೆಂದು ಧರಿಸುವ ಯಂತ್ರ, ಭಸ್ಮ, ಅಂಜನ ಮುಂತಾದುವು : ಮಗುಕೊನೆ ಗೆಜ್ಜಿ ರಕ್ತ ಕುಂಡಲಯುಗ ಮುತ್ತು ಕಾಲ್ಪಡಗ ವಿನೆದಿರ್ಮದೊ ಪಾಲಮುಂದನಿ (ಕೂಕಾ. ೩-೩) ; ಪಿಡವಲೋಕಿಯ ಬಿಲ್ಲು ಚಂದರರುಡಿಗ ಕೆಂಜಗೋಲು ಹೊದಯಳಿಮಿರಿಯ ರಕ್ತಗಲಳ ಕಂಕಣ ಖಡಮ (ಪುಣ್ಯ. ೩-೯) ; ರಕ್ತಯಂ ಶನಗಿಟ್ಟು ತೂಪಿವರು (ಕೂಕಾ. ೩-೨೩). [< ಸಂ. ರಕ್ಷಾ]

ರಕ್ತಗಿಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ರಕ್ಷಾಯಂತ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟು ; ಪವನ ಪ್ರಭುಸೂನಿಗೆ ತಾನೆ ರಕ್ತಗಿಟ್ಟು ತಡದಿಂದ ಕಟ್ಟುವನಿವಾಪತಿ ತನ್ನಧರಾಜಪ್ಪಮಂ (ಕೂಕಾ. ೩-೦೦೩). [ರಕ್ತ + ಕಿಟ್ಟು]

ರಕ್ತಿಯಾಳ್ (ನಾ). ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವವನು : ಕಾವಲುಗಾರ : ಒಂದ ಬಾಗಿಲಂ ಜಗದಿಂ ಪೊಕ್ಕು ರಕ್ತಿಯಾಳ್ಳಂ ರಕ್ತಿಸಿ ನೋಡಿ (ಪುಣ್ಯ. ೨-೩೪ ೩). [ರಕ್ತ + ಆಳ್]

ರಕ್ತವಣಿ (ನಾ). ರಕ್ಷಿಣಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ ಮಣಿ ; ರಕ್ಷಾಮಣಿ : ರೋಹಣದಂ ರಂಜನ ನೂಲ ರಕ್ತವಣಿಗಟ್ಟಾರಿಗೆ (ಕೂಕಾ. ೩೩) ; ರಕ್ತವಣಿ ಪುಲಿಯುಗುಂ ಗೆಜ್ಜ . . . ಪರಿಪಯ ಪಾಲದೊಡಗಿನಾಂತು (ಕೂಕಾ. ೩-೩೩). [ರಕ್ತ + ಮಣಿ]

ರಕ್ತವೊಟ್ಟು (ನಾ). ಭೂತ, ಪಿಶುಪಾದಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಡುವ ಬೊಟ್ಟು ; ದೈತ್ಯ ಬೊಟ್ಟು : ತದಂಪ್ರಿಯ ರೋಗವಕ್ಕ ಜಂಡೊರೆಯದ ರಕ್ತವೊಟ್ಟುನಿರಲ್ಯ (ಕೂಕಾ. ೩-೪೪) ; ರೋಹಣಿಜನಮಾತದೊಹರಣರಣದಿಂದವಳಿಟ್ಟು

ರಕ್ತವೊಟ್ಟಿನ ನಸುಗವ್ವ ಕೊಳ್ಳೊಳಿದತ್ತು ಕುಂಜಂಗಳ ಜೊಬುಕಂಗೆರೊಳ್ (ಕೂಕಾ. ೪-೨೬). [ರಕ್ತ + ಬೊಟ್ಟು (< ಬಟ್ಟು)]

ರಕ್ತ (ಗು). ರಿ. ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿದ ; ಬಣ್ಣ ಬಳಿದ. ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ ದಿಂದ. ಕೂಡಿದ ; ಕೆಂಪಾದ : ವನಕುಂಭವಾಟನೆ ಪಟಪ್ಪ ಕೋರ ನವಿಪ್ರಹಾರಭೇದನೆ ಗಳಿತಾ[ಸು] ರಕ್ತನವಮೌಕ್ತಿಕ ಪಂಕ್ತಿನಿವಾಸ ಧಾಸುರಾನವನೆನೆ (ಕೂಕಾ. ೦೬-೪೪). ೩. ಅಕ್ಕರೆಯ ; ಪ್ರೀತಿಯ. (ನಾ). ೪. ಕೆಂಪು ; ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ : "ಅರುಣಾ : ಶೋಣಾ, ರಕ್ತ : . . . ರೋಹಿತ - ಈ ೭ ಕೆಂಪು" (ಪದ್ಯಾ. ೦೨೦-೪೪) ; ಸುರಗಪ್ರಸೂನವಂ ಕೊಂಡು ಭೃತರಕ್ತರವೀರನೇಬ್ಬಂದಂ (ಕಾಮಾ. ೪-೦೬). ೫. ಅನುರಾಗ ; ಪ್ರೀತಿ : "ಅನುರಾಗದೊಳು ಕೆಂಪಿನೊಳು ಕುಂಕುಮದೊಳು ರುಧಿರದೊಳು ರಕ್ತಂ" (ಉಂಗಾ. ೦೩೦-೩೪). 6. ಅನುರಾಗವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಅನುರಕ್ತ : ಕೆಂಪೆಣ್ ನೈಪಾಂತುರಕ್ತಂ ಭಗನಂ ತಸ್ತೀಕರಂಜೊಡ್ ಮಹಿಯ (ಕೂಕಾ. ೬-೨೪). ೭. ಬೇವಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಜೀವದಾಯಕವಾದ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ದ್ರವ ; 15 ನೆತ್ತರು ; ರುಧಿರ : "ಕ್ಷತಂ . . . ಶೋಣತಂ. ರಕ್ತಂ - ಈ ೭ ನೆತ್ತರು" (ಪದ್ಯಾ. ೦೦೯-೦೦) ; ಖರದಂತ್ಯಾಸನವಕ್ತೃಶೋಚ್ಚ ಲಕ್ಶ್ಯಪ್ಪರಕ್ತಜಲದಿ ಕೋಪಾನಳನಂ ಮುನ್ನಿಪದಿಸ್ಸಂ ಗಳಗಲತ ಸೋಪ ನಿರ್ವ ತಜದಿಂದಿವ್ವ (ಗೂಕಾ. ೩-೪೬) ; ಆರುಕೋಶಗಳು ಯಾವುದೆಂದರೆ - ಖತ್ತಶರೀರದಿಂದ ಬರುವ ಅಸ್ಥಿ ಸ್ನಾಯು ಮಜ್ಜ, ಮಾತೃಶರೀರದಿಂದ ಬರುವ ರೋಮ ಮಾಂಸ ರಕ್ತ (ಕೂಕಾ. ೩೯). ೮. ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಚಂದನ : "ಪ್ರೀತಿದನಂ - ರಕ್ತ, ಪೀತ, ಸಿಂಹದನಂ" (೬೩೦. ೬೦). ೯. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ : "ಕಾಶ್ಮೀರಪರಣಮೋಹರಕ್ತಮಿವು ರಕ್ತಾಖ್ಯಂ" (ಪಾತಾ. ೦೩೬). ೧೦. ಕುಸುಂಬೆ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು. ೧೧. ಅಗ್ನಿಯ ಏಳು ನಾಲಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೧೨. ತಾಮ್ರ. ೧೩. ಮುಟ್ಟು ; ರಜಸ್ಸು.

ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡ = (ಶರೀರದ) ರಕ್ತದ ಏರಿಳಿತ : ಮಯಸ್ಸಾದವರು ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಅಗಿಂದಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು (ಕೂಕಾ. ರಕ್ತ ಹೀರು = ರಿ. ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿ ; ನೆತ್ತರನ್ನು ಹೀರು : ಕಟ್ಟಿದ 20 ಪಗುಣ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆಯೆ ? ಅದು ನಿಮ್ಮ ಉದಾಪ್ತ ಹೊರಗಿ ನಿದರಲೇ ರಕ್ತಹೀರುಬ್ಬದು (ಕೂಕಾ. ೪೩). ೨. (ಆಲಂ) ತೊಂದರೆ ಕೊಡು ; ಕಾಡು : ಬಾಕಿ ಬರಲಿರುವೆಂದು ಅವರು ರಕ್ತಹೀರುತ್ತಾ ಇದ್ದಾರೆ (ಕೂಕಾ. [ಸಂ.]

ರಕ್ತಕ (ಗು) : ರಿ. ಕೆಂಪಾದ. ೨. ಮೋಹಗೊಡ. (ನಾ). ೩. ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ. ೪. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ. ೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ. [ಸಂ.]

ರಕ್ತಕಂಬಲ, ರಕ್ತಕಂಬಳ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕಂಬಳ : ಪಾಂಡುಕಾಂಡು ಕಂಬಲ ರಕ್ತಕಂಬಲಾ [ಕೂಕಾ. ೪೩] ರಕ್ತಕಂಬಲ . . . ಸಿಂಹಾಸನಾಲಂಕೃತ ಮಾಮಾಗಿ (ಕೂಕಾ. ೨-೪೪ ೪). ರಕ್ತಕಂಬಳ : ರಕ್ತಕಂಬಳವುನಿದನ್ನಿ ಪಡೆದ (ಕೂಕಾ. ೬೩). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಕಂಬಳ 'ರಕ್ತಕಂಬಲ' ನೋ.

ರಕ್ತಕಿಟ್ಟು (ನಾ). ದನಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ ; ಆಮಂ ಶಂಕೆ : (ಪುಣ್ಯ. ೨೪. ೪೦). [ರಕ್ತ + ಕಿಟ್ಟು]

ರಕ್ತಕಣ (ನಾ). ರಕ್ತದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಗ : ಕಾಯಿಲೆಯು ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ರಕ್ತಕಣ ಗಳೇ ಮೇಗಮಾಗಿ ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತವೆ (ಕೂಕಾ. ೦೩) ; ರಕ್ತಕಣಗಳೂ ಜೀವದಣುಗಳೂ ಕುಣಿಯ ಕೊಡುತ ಹೊಳಲು! (ಕೂಕಾ. ೩-೦೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಕರ್ಮ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಸುಗಂಧವುಳ್ಳ ಕಲ್ಮು . . . ಮಂದವಾದ ದ್ರವ ; ಖನಿಷ್ಠ ರಕ್ತಕರ್ಮವುನೊನೆ ಸುಗಂಧಾಧಿಕಾರಮರ್ಧನಕುಶಲಂ

ತಾನಿಗಿತಕ್ಕನು ವಿಷ್ಣು ಪೂಜೆ ಶಾಚಿ ಪೀಠವರ್ಧನನೆನಿಸುಂ (ಪುಂ. ೧೦-೧೦). 'ಯಕ್ಷಕರ್ತವು' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಕ್ತಕಾಸ (ನಾ). ಕೆಮ್ಮಿದಾಗ ರಕ್ತ ಬೀಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ತಡಕಲು ಬೇರನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲರದು ಕುಡಿಯಲು ರಕ್ತಕಾಸ ನಿಲ್ಲುವದು (೨೪೩. ೫೦. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಕೃಚ್ಛ್ರ (ನಾ). (ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಬೀಳುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ರಕ್ತಕೃಚ್ಛ್ರ : - ಮಡುವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಇದಂ ಅರಿದು ಮೊಸರುನೀರಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಸಹ ಕೊಳ್ಳಲು. ರಕ್ತಕೃಚ್ಛ್ರ ಹರ (೧೩೩. ೦೯೯). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಕೋಡಿಗಿ. ರಕ್ತಕೋಡಿಗಿ. ರಕ್ತಗೋಡಿಗಿ (ನಾ). ನಾಡಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಅರಸನಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣ ತೆತ್ತ ವೀರನ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ದಾನ, - ಉಂಬಳಿ : ನೆತ್ತರಕೋಡಿಗಿ : ಛಿಪ್ಪಮಾನ್ಯ ಉಂಬಳಿ ರಕ್ತಕೋಡಿಗಿ ಮುಂತಾದುವೇನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆಯಾಗದಂತೆಯೂ . . . ಕರಣಕರಂ ಎತ್ತಿತ್ತಿರಬೇಕು (೩೩೫. ೩೩-೩೩). ರಕ್ತಕೋಡಿಗಿ : ಪರತಿ ಬೋತಿ ಚನ್ನ ಸು ಹರತಿ ಮುಕ್ತಿಗಿಮುಲು ಫು x x ಹೊರಲು ತರಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಜಗದಲಿ ಮೃತವಾಗಲಾಗಿ ಕೊಡಿ ರಕ್ತಕೋಡಿಗಿ ಮಾನ್ಯದ ಹೊಲವನ್ನು . . . ಅನುಭವಿಕೊಂಬುದು (೨೪. ೫೧. ೩೦೩೩. ೦೯-೦೯; ೧೭೦೩). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದ ಜನಗಳ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರಕ್ತ ಕೋಡಿಗಿ ಎಂಬದಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು (ಪುಷ್ಪಾ. ೩. ೦೯೩). ರಕ್ತಗೋಡಿಗಿ : ಅದು ಗುಣಿತರು ಅವನ ಕೊಡೋಪನು ಮಗನಿಗೆ ರಕ್ತ ಗೋಡಿಗಿ ಮನ್ಯ (೨೪. ೫. ೧). ೩೩೫. ೦೯೦-೩; ೩೩೫ ೩೩). [ರಕ್ತ. ಕೋಡಿಗಿ (< ಕೋದಂಗಿಯು).]

ರಕ್ತಕೋಡಿಗಿ 'ರಕ್ತಕೋಡಿಗೆ' ನೋ.

ರಕ್ತಕೋಷ್ಠ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : 'ರಕ್ತನೇತ್ರ, - ರಕ್ತಕೋಷ್ಠ, ಪರ್ವತ' (೩೩೦. ೦೯೯). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಕ್ಷಯ (ನಾ). ದೇಹದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವು ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಬಿಳುಪುರೋಗ : ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಆಗಬೇಕೆಲ್ಲಿ ಫೋಲಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಆಮ್ಲವನ್ನು ರಕ್ತಕ್ಷಯದಿಂದ ಸರಳಪ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ (೩೩೫. ೧. ೩೩೫). ರಾಘವೇಂದ್ರ ಮಂಡಿ ಬಿಲ್ಲದಿನಗಳಿಂದ ರಕ್ತಕ್ಷಯ ದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವರು (ಗುಣಾ. ೨೩). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಗತ (ಗು). ೧. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು, ಸೇರಿದ. ೨. ಬಹುಕಾಲ ದಿಂದ ಇರುವ : ತಪರಿಸಲಿ, ರಂಜಿತ . . . ಇವು ಧುಮಧಾಗ ಕಷ್ಟಾಯವಿಕ್ಕಿ ಸೇವಿಸಿ ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಗುಣವಹುವು (೨೪೩. ೦೦೩). (ನಾ). ೩. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವುದು. ೪. (ಅಲು) ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಂದುದು : ಮರವಾರಂಪರ್ಯವಾದುದು.

ರಕ್ತಗತವಾಗು = ೧. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರು : ಖರ್ಚುರದ್ದರಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ಬಹುಬೇಗನೆ ರಕ್ತಗತವಾಗುವ ಗುಣವಿದೆ (೩೩೫. ೩೯) : ಮೇವನ್ನು . . . ರಕ್ತಗತವಾದ ಮೇಲೆ, ಇವನ್ನು ದೇವವು ತತ್ತಿ ಉತ್ತತ್ತಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು (೨೩೫. ೦೯). ೨. ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಇರು : ಮಂತ್ರಾನಂತವಾಗಿರು : ಸಹನೆ ಶ್ರದ್ಧೆ ತನ್ನ ಒಲಿಯಿಂದ ಪಡೆದ ಪ್ರಸಾದಗುಣ. ಈ ಸುಸ್ಥಿರ ಅವಶೇಷ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ರಕ್ತಗತವಾದುದು (೩೩೫ ೨೦). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಗುಂಡಿ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಗುಲಗುಂಡಿ : 'ರಕ್ತಗುಂಡಿ. ಅರಗು. ಮಂಜಿಪ್ಪ. ರಕ್ತಗುಂಡಿ' (೩೩೦. ೦೯೩). [< ಸಂ. ರಕ್ತಗುಂಡಿ]

ರಕ್ತಗೋಡಿಗಿ 'ರಕ್ತಕೋಡಿಗೆ' ನೋ.

ರಕ್ತಗ್ರಹಣ (ನಾ). ಗ್ರಹಣರೋಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ರಕ್ತಬೇಧಿ : ಅತ್ತಿತಿಗುಡು, ಕೊಡಬಿತಿಗುಡು . . . ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ . . .

ತನ್ನೆದ್ದಲ್ಲಿ ಕಲು ಕೊಳ್ಳಲು ರಕ್ತಗ್ರಹಣ ಮಾಡುಂ (೨೪೩. ೦೯೩). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಚಂಚು (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕೊಕ್ಕು. ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕೊಕ್ಕಿರುವ ಪಕ್ಷಿ : ಗಿಳಿ : ಒಂಗಳಮಾದ ನೆಲ್ಲ ಕನೆಯಂ ನಸುಗರ್ಜಿದ ರಕ್ತಚಂಚು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಜಾಡುಲಚ್ಚವಿ ಮನಂಗೊಳಿ ಪಾಟುವ ಕೀರಮೂರ . . . ರಂಜಿತಂ (೩೩೦. ೯-೩೩). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಚಂದನ (ನಾ). ಚಂದನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಕೆಂಪು ಶ್ರೀಗಂಧ : 'ಕರತ - ರಕ್ತಚಂದನ' (೩೩೦. ೨೦) : ಶಾಂಭಾದಿಗಾ : - ಸೋಗದ ಬೇರು . . . ಇವು ಹೊವು ಶ್ರೀಗಂಧ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಅತಿಮಧುರ (೨೪೩. ೦೦ ೩೩೩). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಚಲನೆ (ನಾ). (ದೇಹದಲ್ಲಿ) ರಕ್ತವು ಹರಿಯುವಿಕೆ : ರಕ್ತಸಂಚಾರ : ವಿಷಮಿರ್ಗಗಳ ದೇಹದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ರಕ್ತಚಲನೆ, ಪಚನಕಾರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲಸಗಳು ಸುಗಮವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಸಹಾಯಕ ವಾಗುವುದು (೨೩೫. ೨). [ಸಂ. ರಕ್ತಚಲನೆ]

ರಕ್ತಚ್ಛದ (ನಾ). ಕೆಂಪುರಕ್ತಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ : 'ರಕ್ತಚ್ಛವು ಒಕ್ಕುಳಿಕೆ' (ಪುಂ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಜಿಹ್ವ (ನಾ). ನಾಲಗೆಯು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ನಾಲಗೆ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿ ಬಾಗಿ ಮುಳ್ಳುಮುಳ್ಳಾಗಿ ವರ್ಧ . . . ರಕ್ತಜಿಹ್ವೆನ್ನುದೋಷಮೆಂದಿರುವುದು (೨೪೩. ೦೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ತತಂಡ (ನಾ). = ರಕ್ತಚಂಚು ೨ : ಪಂಡಿತಿ ಶಾಂಭಾಪುರೋಷ ಮಿಸುಗುವ ನಖವದಮನಧರಜಲ್ಲವಮಂ ಖಂಡಿ ರಕ್ತತಂಡನೇಂ ಪುಟ್ಟಿದುದೋ ಸುಪಾರಲತಿಕೆಗನುಪಶರಮಂ (೩೩೫. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ರಕ್ತತ್ವ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ : ಸುಂದತಿಯ ಚರನಕಳೆತಿದ್ದುದುತ್ವ ರಕ್ತತ್ವ ಮಂಜಿತವೆನೆ ಸೋಗಿಯಾಗುಂ (೩೩೫. ೦೦-೦೦೨). ೨. ಅನುರಾಗ : ಪ್ರೀತಿ. ೧. ೨ : ಅನುಂ ಪ್ರತೀಚಿಸವಾಗಮಂತುಷ್ಪನೆನವ್ವಿನೆಂದು ದಿನಪಂ ರಕ್ತತ್ವದಿಂ ಫೋಗಿ ರಾಗಮ ತತ್ವಂಕುಮರಾಗಮಾದುದತರಾಲಂ ಕಾರವಿನ್ನಾರದೋ (೩೩೫. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ರಕ್ತದಾಹ (ನಾ). (ಕೂಲಿ, ಯುದ್ಧ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ) ಜನರ ರಕ್ತವನ್ನು ಚೆಲ್ಲುವ ಬಯಕೆ : ರಕ್ತದಾಹಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಕೃತ್ಯ ಅಂತಾನೂ ಹೇಳೋ ಹಾಗಿಲ್ಲ (೩೩೫. ೦೦). [ಸಂ.]

ರಕ್ತದೇಶಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಗುಂಡಾಕ್ರೀ ರಕ್ತದೇಶಿ ಲರಿತಾ . . . ಮಂತ್ರರಾಗಂ ಇವಾದಿಯಾದ ರಾಗಗಳಂ ಪಾಡುತ್ತಿರೆ (೩೩೫. ೩-೩೩). [?]

ರಕ್ತಧಾತು (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು : ಕಾವಿ. ೨. ರಕ್ತದ ಮೂಲಲಂತರ : ಧಾತುಗಳು ರಸಧಾತು, ರಕ್ತಧಾತು, ಮಾಂಸಧಾತು . . . ಶುಕ್ರಧಾತು ಎಂದು ಒಳು ಶರಣವಿದೆ (೨೪೩. ೦೯). ೩. ತಾಮ್ರ. [ಸಂ.]

ರಕ್ತಧಾರೆ (ನಾ). ನೆತ್ತರ ಪ್ರವಾಹ, - ಹೊಸಲು : ಮಂಜಿ ಮಂಜಿವ ಸಚಿವಾತ್ಮವೈದೆ ಕೊಳಗಿ ತರೆ ಖಂಡಿ ಪಾಟಿ ಮೆಟ್ಟಿತದವರರಕ್ತಧಾರೆ ಪೂಜಿಸೂರೆ ಪಾಲನೆ ಕಂಠನಾಳಮಂ (೩೩೫. ೦೩-೩೩). [ಸಂ. ರಕ್ತಧಾರಾ]

ರಕ್ತನಾಳ (ನಾ). ದೇಹದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಬೆರಸುವ ನಾಳ; ನರ : ಸೆರೆ : ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಒರಿಸಲು ಇದನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ರಕ್ತನಾಳದ ಮೂಲಕ ಕೊಡುವುದು (೩೩೫. ೩. ೩೩೫). [ಸಂ. ರಕ್ತನಾಳ]

ರಕ್ತನೀರು (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ನೀರು : ಒಕ್ಕುಳಿ : ಅರತಿಯಂ ರಕ್ತನೀರಿಂದ ಕುಸುಮೋಪಮಾರಂ . . . ಮಂಜಿವಾ ನಾರಿ ಸಕ್ಕರಿ ವರ್ಧ : (೩೩೫. ೦೩-೦೩೩). [ರಕ್ತ. ನೀರು (< ನೀರು)]

ರಕ್ತಪ (ನಾ). ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿಯುವವನು; ರಾಕ್ಷಸ. [೫೦.]
 ರಕ್ತಪದಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಶೀಘ್ರ: "ಪತ್ರಿಪರ
 ಮುರುಟುಹಂ ರಕ್ತಪದಿ ಶೀಘ್ರ" (ಪೂರ್ಣ. ೪೩ ೪೩). [೫೦. ರಕ್ತಪದಿ]
 ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆ (ನಾ). = ರಕ್ತಚಲನೆ: ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆ (ರಕ್ತಚಲನೆ
 ದಿಂದ ಅಪಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಮರಳಿ ಅಭಿಧಮನಿಗಳ ಮೂಲಕ ರಕ್ತ
 ಕೋಶವನ್ನು ಸೇರುವುದು) (circulation. ೫೦೫); ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪರಿ
 ಚಲನೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವಂತಲ್ಲದೆ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಅಂಗಾಂಗಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ
 ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಮಾರ್ಗವು (೫೦೫. ೩೦). [೫೦. ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆ]
 ರಕ್ತಪಾತ (ನಾ). (ಆಲಂ) ಸಾಮೂಹಿಕವಾದ ಕೊಲೆ: ಕನ್ಯಾಕಾಮರ
 ಉಂದ ಕಾತ್ಯಾಯನವರೆಗೆ ರಕ್ತಪಾತವಾದಿತು (೧೨೩೦. ೩೪). [೫೦.]
 ರಕ್ತಪಾನ (ನಾ). ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿಯುವಿಕೆ: ರಾಮೋಫಲಾಪಯಂ
 ವೈಶಾಚರಣಿ ಹೇಸು ರಕ್ತಪಾನಮಂ ಮಾಡಿಯೊಡಲಿ ಪೋಷಿದೆ
 (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೩೦). [೫೦.]
 ರಕ್ತಪಾಯಿ (ನಾ). ರ. ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿಯುವವನು: ರಾಕ್ಷಸ. ೨.
 ತಿಗಣಿ. [೫೦. ರಕ್ತಪಾಯಿನ್]
 ರಕ್ತಪಿಂಡಾಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ: "ಅಲಿ: —
 ರಕ್ತಪಿಂಡಾಲ" (೩೩೩. ೦೦). [
 ರಕ್ತಪಿಂಡಾಲ (ನಾ). = ರಕ್ತಪಿಂಡಾಲ: "ಪತ್ರಾಲಿ:—ರಕ್ತಪಿಂಡಾಲ"
 (೩೩೩. ೦೦). [೫೦.]
 ರಕ್ತಪಿತ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ; ಪಿತ್ತವಿಕಾರದಿಂದ ಉಂಟು
 ಗುವ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಯ ಏರುಪೇರು: ಸ್ವಲ್ಪಜ್ವರ ಜೋಗದ ಮಾನ
 ಸ್ವರಿಯ ಬೆಡು. ತುಪ್ಪದ ಕಲಿಸಿ ಮೆಲ್ಲಲು ರಕ್ತಪಿತ್ತ ಹರ (೩೩೩. ೦೦);
 ನಾದಿಯು . . . ಪದ್ಮಿಯ ಹಾಗೆ ಆದರೆ ರಕ್ತಪಿತ್ತವೆಂಬುದ ಹಾಗೂ . . .
 ತಿಳುವುದು (೩೩೩. ೦೨). [೫೦.]
 ರಕ್ತಪಿಪಾಸಿ (ನಾ). ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿಯುವ ದಾಹಪುಳ್ಳವನು;
 "ಪೋಲೀಸರ ವೃಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಈತ ರಕ್ತಪಿಪಾಸಿ ದೃಶ್ಯ (೧೫೪. ೩೩).
 [೫೦. ರಕ್ತಪಿಪಾಸಿನ್]
 ರಕ್ತಪಿಪಾಸಿ (ನಾ). = ರಕ್ತದಾಹ. [೫೦. ರಕ್ತಪಿಪಾಸಿ]
 ರಕ್ತಪ್ರಚ್ಛ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕೊಂಡಿಯಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ಬೀಳು; ಕೆಂಪೇಳು: ಕುಮರಾರು ರಕ್ತಪ್ರಚ್ಛ ಎಂಬೆಚೀಳು. ಶುಕ್ಲ
 ಕೀಟ ಎಂದೂ ಚೀಳುಗಳು ನಾಲ್ಕು ತಿಳಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨. ೪೦). [೫೦.]
 ರಕ್ತಪ್ರಸರ್ಪ (ನಾ). ಕೆಂಪು ಗೂಪುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ಸಸ್ಯ: ಅಡಕುವುಳ್ಳ ಗಿಡ, ಬಗವಂತಿ. ಸನಾದಿಪಾ. ಗೊವೆಪಾಲಿ. ರಕ್ತ
 ಪ್ರಸರ್ಪ (೩೩೩. ೦೩-೨೩೦). [೫೦. ರಕ್ತಪ್ರಸರ್ಪಾ]
 ರಕ್ತಪ್ರಸರ (ನಾ). ಒಂದು ಉರಿತ ಹೆಸರು: ೨ ಈಗಿನ ವಿಜಾಪುರ
 ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು. ಇದು 'ಕೆಂಪೋಲ್' ಎಂಬುದರ
 ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣ: ರಕ್ತಪ್ರಸರವು ಸತಿ ವಿವರಾಸ್ಯನಾದವರೇ (೩೩. ೩೩.
 ೨೦೪-೩೩; ೭೩೦). [೫೦.]
 ರಕ್ತಪ್ರಪ್ತ (ನಾ). ರ. ಕೆಂಪುಹೂವು: ರಕ್ತಪ್ರಪ್ತ ಗಂಧಫಲಾಪರಕ್ತಕರ
 ಮತ್ತೇ (೩೩೩. ೩೩೦). ೨. ಕೆಂಪುಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಮುತ್ತುಗ
 ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳು. [೫೦.]
 ರಕ್ತಪ್ರತ್ಯ (ನಾ). = ರಕ್ತಪಿತ್ತ: ದಾಹ, ಮೂರ್ಛ. ಭ್ರಮೆ. ರಕ್ತಪ್ರತ್ಯ
 ಮುಂತಾದ ಸಕಲರೋಗಗಳೂ ತತ್ಕ್ಷಣವೇ ನಾಶವಾಗುವವು (೩೩೩. ೪೩).
 [ರಕ್ತ + ಪ್ರತ್ಯ]
 ರಕ್ತಪ್ರಕೋಶ (ನಾ). = ರಕ್ತಪಿತ್ತ: ರಕ್ತಪ್ರಕೋಶಕ್ಕೆ: ಪಠ್ಯ
 ರಾಜಾನ್ ಹೆಸರು. ತೊಗರಿ ಇತ್ತು ಪಠ್ಯ (೩೩೩. ೦೦). [೫೦.]

ರಕ್ತಪ್ರಮೇಹ (ನಾ). ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವು ಹೋಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ರೋಗ: ರಕ್ತಪ್ರಮೇಹ . . . ಕಲ್ಲುಬೀಳುವುದು ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ
 ಅಮರದ ಒಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿನ ಕೊಡುವುದು (೩೩೩. ೪೩). [೫೦.]
 ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ (ನಾ). = ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ: ಮೊದಲಿಂಗೆ ಮೂಳೆ ಮೇಗೆ
 ವಿಚಿತ್ರದಂತ ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷಮಂವಿಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವು ಶಾಲ್ವರಿವನುಹಮಾ
 ವುದಂತರಂ ನಿವಗಮಿದರವಾದಿಗಮದಿಪಾ (೩೩೩. ೩-೩೩೩). [೫೦.]
 ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ (ನಾ). ರ. ದಾಳಿಂಬೆ ಗಿಡ. ೨. ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು:
 ಕುಸುಂದಿರುವುದು ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ (೩೩೩. ೪೦-೪೦). [೫೦.]
 ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅವರ
 ಅಂಟು: ಬಾಣಂತಿಮೋಕ್ಷ. ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ . . . ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕ್ಷಯ,
 ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಶ, ಪೈತ್ಯರೋಗ ಸಹ ಗುಣಮಕ್ಕುಂ (೩೩೩. ೩೩):
 ಒಂದು ಜ್ವರ ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ ಮತ್ತು ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ (ಯಾವುದಾದರೊಂದು
 ಸಾಕು) ದನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ಕೊಡು . . . ಕೇವಲವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು
 (೩೩೩. ೪). [ರಕ್ತ + ಪ್ರಮೋಕ್ಷ (< ಬೋಪ್ರ)]
 ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ (ನಾ). ಮಲದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಹೋಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ರೋಗ: ಆಮೋಕ್ಷ . . . ಎಲೆಗಳ ರಕ್ತವನ್ನು ಅವಶೇಷ ರಕ್ತಪ್ರಮೋಕ್ಷ
 ಔಷಧವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು (೩೩೩. ೨. ೩೪). [೫೦.]
 ರಕ್ತಮಂಡಲ (ನಾ). ರ. ರಕ್ತಮಂಡಲದಿಂದ ಜರ್ಮದ ಮೇಲೆ
 ತೋರುವ ಕೆಂಪು ಕಲೆ. —ಕುಕ್ಕೆ: ಕುಕ್ಕೆ. ಕುಕ್ಕೆಯ ಹಾಲಿನ ಕೆಡು
 ಪುಷ್ಪವಣಂ ಬಿಡು, ಅದನ್ನು ಆಮಂ. ಹಸು, ಕತ್ತಿ. ಕುದುರೆ ಇವುಗಳ
 ಮೂತ್ರದೊಳಗೆ ಹಾಕಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೆರೆದು ಕೈಲವನಟ್ಟು ಪೂಸಿದರೆ
 ರಕ್ತಮಂಡಲ, ಕುಕ್ಕೆ . . . ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಡುಗುಂ (೩೩೩. ೦೪).
 ೨. ಮೈಮೇಲೆ ಕೆಂಪುಮಂಚಿಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾವು.
 [೫೦.]
 ರಕ್ತಮಂಖ (ನಾ). (ಕೋಪದಿಂದ) ಕೆಂಪಾದ ಮಂಖಪುಳ್ಳವನು:
 ಹೊರಳುವನು ಪಮ್ಮಿ ದಧಿಮಂಖ ರಕ್ತಮಂಖನಾಗಿ (೩೩೩. ೩೨-೩೪).
 [೫೦.]
 ರಕ್ತಮೂತ್ರ (ನಾ). ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನೆತ್ತರು ಬೀಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ರೋಗ: ಅಲವ ಬಿಳುಪು, ಅಲವ ದುಗುಳು ಎರಡನ್ನೂ ಮಜ್ಜೆಗಯಲ್ಲಿ
 ಅರೆದು . . . ತುಪ್ಪ ಸಹ ಮೂಟು ದಿವ ಉಣ್ಣಲು ರಕ್ತಮೂತ್ರರೋಗ
 ಗುಣ (೩೩೩. ೦೪). [೫೦.]
 ರಕ್ತಮೂಲವ್ಯಾಧಿ (ನಾ). ಮಲದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಹೋಗುವ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ
 ರೋಗ: ಬೋಳ, ನಾಗೇಸರ. ಖಂಡಸಕ್ಕರೆ ಇವಂ ಎಳೆದಿನ ಗಟ್ಟಿ
 ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆ ರಕ್ತಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಮಣ್ಣುಂ (೩೩೩. ೪೩). [೫೦.]
 ರಕ್ತಮೇಹ (ನಾ). = ರಕ್ತಮೂತ್ರ: ಉಪ್ಪುಂ ಕರ್ಪಿನ ರಸಮುಂ
 ಪಿಪ್ಪಲಿಯುಂ ಪ್ಲವಮುಂವೆಕ್ಕುಮೊಳುಮುನೇಕುಂಶುಕ್ಲವಮಾ[ಮೂ]ಡುಗೆ
 ನಾರ್ಕೋ ತಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಪಮಕ್ಕೆ ರಕ್ತಮೇಹಂ ಕೆಡುಗುಂ (೩೩೩. ೦೦-೩೩);
 ಶುಕ್ಲವು ರಕ್ತವು ಮೂತ್ರವು ಮೂಲರೂಪದ ಬೀಳುವುದು. ಈ ಲಕ್ಷಣ
 ಗಳುಳ್ಳವ ರಕ್ತಮಂದಿ ರಕ್ತಮೇಹ, ಶುಕ್ಲಮೇಹವೆಂದಿರುವುದು (೩೩೩.
 ೩೩೦). [೫೦.]
 ರಕ್ತಮೇಹನ (ನಾ). = ರಕ್ತಮೂತ್ರ: ಎ(ಯ)ಲವ[ದ]ಗೊಟ್ಟಿ
 ಯುಟ್ಟಿಮಾಡುಕು ಮಧು ಮಂಜಿತಿ ತಪ್ಪಿವಿಂತಿಮಂ ಕಲಿಸಿ ಹಯಕ್ಕೆ
 ಕೊಟ್ಟು ಬರ್ಪ . . . ರಕ್ತಮೇಹನ ಹರು ಶರಗಕ್ಕೆ (೩೩೩. ೦೦-೩೪).
 [೫೦.]
 ರಕ್ತಮೋಕ್ಷ (ನಾ). (ಜಗಜೆಯಿಂದ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರಿಸಿ ಮಾನವರ
 ಶರೀರದಿಂದ) ರಕ್ತವನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು: (ಶೋಧನವು) ನಿರೂಪಣಾ

ಮುನಿ. ವಿವೇಕ. ನಿಷ್ಕ. ರಕ್ತವೋಕ್ಷಂಗಳೆಂದೊಂದು ಕರನಾಗುವುದು (೫೪೬. ೦೮). [ಸಂ.]

ರಕ್ತವಮನ (ನಾ). ರಕ್ತವನ್ನು ಕಕ್ಕುವಿಕೆ, ನೆತ್ತರನ್ನು ಕಾರುವುದು : ರಕ್ತವಮನಕ್ಕೆ :- ಮಂಗಳದ್ದೆ ಸೊಪ್ಪು. ಮಂದಹತ್ತಿಸೊಪ್ಪು. ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಳವು . . . ಮೂಜುಡಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೆ ನಿಲ್ಲುವುದು (೫೪೬. ೬೦). [ಸಂ.]

ರಕ್ತವಾತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾತರೋಗ : ಬಲಕ್ಕೆ ನಾಗಕೋನಿ ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ . . . ಸೇವಿಸಿ . . . ರಕ್ತವಾತ. ಕ್ಷಯರೋಗ . . . ಸು ಗುಣವಾಗುವುದು (೫೪೬. ೪೯). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಶಾಲಿ. ರಕ್ತಶಾಳಿ (ನಾ). ಕೆಂಪುಜಾತಿಯ ಬತ್ತ : ಕೆಂಬೂತಿ : "ಕೆಂಪುಭತ್ತ. ಕೆಂಬೂತಿಭತ್ತ" (೪೫೫). ರಕ್ತಶಾಳಿ : "ರಕ್ತ ಶಾಳಿ. ಮಹಾಶಾಳಿ. ಕಳಮು : ಇವು ಮೊದಲಾಗುವವು ಕಳಮೆಯ ಭೇದ" (೪೫೫. ೪೫-೪೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಶಾಳಿ 'ರಕ್ತಶಾಲಿ' ನೋ.

ರಕ್ತಶೂಲಿ (ನಾ). ಹೆನ್ನೆರೋಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಯೋನಿಯಿಂದ ರಕ್ತ ಸುರಿಯುವುದು : ತ್ರಿಶೂಲ. ಭಾರಂಗಿ, ಬಿಲ್ಲವತ್ತದ ತಿರುಳು, ಇವೂ ಸಮಾನಗೊಂಡು ಅರದು ತುಪ್ಪದಿಂದ ಕಲಸಿ ಕುದಿಯಿರಿ ರಕ್ತಶೂಲಿ ಕೆಟ್ಟು ಗರ್ಭವುಕ್ಕುಂ (೫೪೬. ೦೮೬). [ಸಂ. ರಕ್ತಶೂಲಾ]

ರಕ್ತಶೋಷಣ (ನಾ). ರಕ್ತವು ಹೋಗುವುದು : ರಕ್ತಶೋಷಣದಿಂದಾದ ಮೂತ್ರಕ್ಕೆಚ್ಚುರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವೇ ಬೀಳುವುದು (೫೪೬. ೬೬೦). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಸಂಬಂಧ (ನಾ). ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರು. ದಾಯಾದಿಗಳು ಮೊದಲಾದವ ರಲ್ಲಿರುವ ಬಾಂಧವ್ಯ : ಜ್ಞಾತಿಸಂಬಂಧ : ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ರಕ್ತಸಂಬಂಧ ವುಳ್ಳವರನ್ನು ನಂಬಿರ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು (೫೪೬. ೫) : ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧ. ಎಷ್ಟು ಅದರೂ ಜೀವ ಪಂಗ ನಿಲ್ಲಬೇಕು ನೋಡಿರಿ ! (೫೪೬. ೦೮೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿ (ನಾ). ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಜ್ಞಾತಿ : ನಾನೇನು ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿಯೆ ? . . . ಎಲ್ಲಿಂದರೂ ಬಂದವಳು (೫೪೬. ೦೮೬). [ಸಂ. ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿನ್]

ರಕ್ತಸಿಂಹಾಣ (ನಾ). ಸಿಂಹುಳದೊಂದಿಗೆ ರಕ್ತ ಬೀಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಕುರು ಮೂದಿದಂತ ಗಂಟುಗಳಿರ ನಾಟಕವೋಳಿ ರಕ್ತಸಿಂಹಾಣ(ಮುಂ) ನಿರ್ವರಿಯಲ್ಪಡುವದೆ ಕೀತೊಡೆ ತುರಗಕ್ಕದು ಮರಣಚಿಹ್ನೆ (೫೪೬. ೦೮-೧೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಸಿರೆ (ನಾ). ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಕೆಂಪಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ರಕ್ತಸಿರೆ ಹರಿದಿದರೆ ಎಸಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂ ಜೀರಿಗೆ. ಸಾರಂಗದ ಕೊಂಬು ಅರೆದು ಪಾವಡೆಯೊಳಗಿಟ್ಟಿ ಹಿನ್ನೆಗೆ ಹಿಂಡಲು ಸಿರೆ ಪರ (೫೪೬. ೦೯೭). [ರಕ್ತ + ಸಿರೆ (< ಸಿರೆ)]

ರಕ್ತಸೇಕ (ನಾ). ರಕ್ತವು ಸುರಿಯುವುದು : ರಕ್ತದ ಸೇಚನ : ತೋರೂ ಕನನ್ನು ಕುರುಂ ದೊರೆಯಾಗಿ ತೋರಾದತ್ತಾತನೋಳಂತು ಪುಣ್ಯದ ಪೇಚರ ಸೇನೆಯ ರಕ್ತಸೇಕದಿಂ (೫೪೬. ೬-೬೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಸ್ರಾವ (ನಾ). ರಕ್ತ ಸುರಿಯುವಿಕೆ : ನೆತ್ತರು ಸೋರುವುದು : ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುವುದನ್ನು ಮುಕ್ತು ಕರಣ : ತೂತುಬೀಳುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸ ಬೇಕು (೪೦೫೬. ೪೦) : ದೇಹವು ಗುಣಗೊಂಡು ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾದಾಗ ಈ ರಕ್ತವು ಹೆಚ್ಚುಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಾಲ್ಪಿಯಂ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ (೫೪೬. ೦೯). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಾಂಗಿ (ನಾ). ೧. ತಿಗುಣಿ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕಾಂಪ್ಲಿ. ೩. ಹವಳ. ೪. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ. ೫. [ಜೋತಿತಿ]ಮಂಗಳಗ್ರಹ [ಸಂ.]

ರಕ್ತಾಂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಮಂಜಿಪ್ಪು : "ವರ್ತಿ ರಕ್ತಾಂಗಿ ಮಂಜಿಪ್ಪು ಮಂಜಿಪ್ಪು" (ಮಂಗಳ. ೪೨-೪೩). [ಸಂ ರಕ್ತಾಂಗಿ]

ರಕ್ತಾಂಬರ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆ : ಅದನ್ನು ರಕ್ತಾಂಬರ ಮುಟ್ಟುಕೆಸಿದುದೊಗನೆತ್ತರಿನ ಹೂರವರಿ (೪೫೫. ೬-೪೦-೨೬). ೨. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ನೆನಸಿದ ಬಟ್ಟೆ : ಪಾಪಮನು ಪಡೆದು ಹಾಯ್ದು ಕರುಳಿನ ಮಿದುಳ ಜೋರಣ ತೊಟ್ಟು ರಕ್ತಾಂಬರದಿ ತಾನಿರಲೈದಿ ಕುರುಪತಿ ಕಂಡ ನಾದರೆ ಧನ್ಯ ಪಾನು (೪೫೫. ೪-೪೦). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಾಂಬು (ನಾ). ಕೆನ್ನೇರು : ನೆತ್ತರು : ಪುಷ್ಪಜಾಪಾಸ್ಥಿಟಿಕಾರ ರಮೋದ್ವಿನ್ನಪ್ರಪಾಂಧಪ್ರಕರಪ್ರದಯರಕ್ತಾಂಬುಗಳ್ ಕೂಡ ಮೂರ್ಗಾಂತರ ದೊಳ ಸೂಸುತ್ತಿರಲಿ ಮಿದುಮು . . . ಮಸಂತಂ (೪೫೫. ೬೦) : ಸುರಿದ ರಕ್ತಾಂಬುಗಳಲ್ಲವನುರವಣವ ಬಿಜುಗಾಳ ಸೂಸಿತು ಸುರರ ಮೈಗಳಿ (೪೫೫. ೬-೪೦-೨೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಾಕ್ಷ (ಗು). ೧. ಕೆಂಪುಕಣ್ಣು. ೨. ಭೀಕರವಾದ. (ನಾ). ೩. ಕೋಣ : "ಮಹಿಷಂ . . . ರಕ್ತಾಕ್ಷನ[ಪಾಣಂ. ಕ್ಷಯ]ಶ್ಚಾರಿ ಕೋಣ ನಕ್ಕು" (ಮಂಗಳ. ೪೪-೪೫). ೪. ಪರಿವಿವಳ. ೫. ಸಾರಸವಕ್ಷ. ೬. ಚಕ್ರೋರವಕ್ಷ. [ಸಂ.]

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳದ್ದು : ಕೋಣ : "ಮಹಿಷಂ . . . ರಕ್ತಾಕ್ಷಿಯ [ಪಾಣಂ. ಕ್ಷಯ]ಶ್ಚಾರಿ ಚಕ್ರೋರವಕ್ಕು" (ಮಂಗಳ. ೪೪-೪೫) : ಶಾರ್ದೂಲ ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ ಮುಂಗಾರಿ ಮುಂಜಾದ ಮೈಗುಗಳಲ್ಲದವಂ ಕಂಜಾಗ ಪೋಷರ್ ಭೀಕರವಂ ಮೂಡತ . . . ಕಣ್ಣೊಪ್ಪುಗುಂ (೪೫೫. ೨-೪೪). ೨. ಅರುವತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೊಂಬನೆ ಯದು : ಪ್ರಭವ . . . ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ . . . ಅಕ್ಷಯನಂದಜವತ್ತು ತಜನಾಗಿ ಹುದು (೫೪೬. ೬೦). [ಸಂ. ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ]

ರಕ್ತಾಣು (ನಾ). ರಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶ. -ಅಣು : ರಕ್ತಕಣ : ಒಂದು ಘನ ಇಂಟಿ ಸುಧಾರಣಾ ರಿಶಂ ಮಿರಿಯದಷ್ಟು ರಕ್ತಾಣು (Red Corpuscles) ಗಳವ (೫೪೬. ೧. ೨೦೯). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಾತಿಸಾರ (ನಾ). = ರಕ್ತಭೇದಿ : ಮಡುವಾಗಲದ ಗೆಜ್ಜೆಯಂ . . . ಮಳಿಂಬಲಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ ಹಾಲಲ್ಲಿ ಕುದಿಯ ರಕ್ತಾತಿಸಾರ ತೀರ್ಗುಂ (೫೪೬. ೪೫). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಾಭಿಸರಣ (ನಾ). = ರಕ್ತಚಲನೆ : ನಿರ್ಗಂಧವಾಯುವುಳ್ಳ ಆಹಾರವು ಒದಿದುದಾದರೆ. ರಕ್ತಾಭಿಸರಣ, ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚಾಸ, ಅನ್ನಪಚನ . . . ಉಂಟಾ ಗುತ್ತದೆ (ಕುಂಜು. ೨-೧೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಾರ್ಜುಣ (ನಾ). ಕೆಂಪು ಮತ್ತಿಯ ಮರ : " ಸದೀಪರ್ಜಿ . . . ಅರ್ಜುನಃ-೫ ತೋರಮತ್ತಿಗಿಡ. ಕೆಂಪುಮತ್ತಿಗಿಡ. ರಕ್ತಾರ್ಜುನವೃಕ್ಷ " (೫೪೬. ೦೨೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಾರ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ : ನೆಲದಾಳುಗಿಡ್ಡು. ಒಂದರೆಮೊನ್ನೆ - ಇವಂ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಅರವು . . . ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ರಕ್ತಾರ್ತ. ರಕ್ತಾತಿಸಾರ, ಯೋನಿದೋಷ, ಬಿಳೀರೆ, ರಕ್ತಾರ್ತ- ಇವೆಲ್ಲ ಪರಿಹಾರಮಕ್ಕುಂ (೫೪೬. ೦೯೯). [ಸಂ. ರಕ್ತಾರ್ತಸ]

ರಕ್ತಾಶೋಕ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಅಶೋಕವೃಕ್ಷ : ಭವ್ಯವೃಕ್ಷವಂಶಕ್ಕಂ ಮುವಮಂ ಜಮಾಪ್ರವರಕ್ತಾಶೋಕಬಂಧೂಕಶೋಕಮಂಜೋತಿಗಳಿ ಕೈಯಂ ಕೂಡ ಜಯಂ ಭದ್ರಂ ಶುಭಂ ಮಂಗಳಂ (೫೪೬. ೦೬ ೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಿ (ನಾ). ಒಲಿಪು : ಅಸಕ್ತಿ : ಪ್ರೀತಿ : ಒಂದು ರಕ್ತ ವಿರಕ್ತಗಳಂ ಬಂಧುರಭೋಗಂ ಯೋಗಮಂಮಿಹಪರಮಂಧುರಸಂಸಾರಂ ನಿಷ್ಕಂಸಾರಂ ಜೂದಂ ಪೂವಯಂದು (೫೪೬. ೬-೬೬) : ಕೀಳಲೈದೈತರೆ ವಿಜಯಗಂ ಪಾಪಪ್ರತಿರೋಧಕೋಪಕೋಪವಾಕ್ಯದೊಳಮರದಾಗುವಂ ರಕ್ತಿಯಂದಂ

(೨೫೫-೧೦-೫): ಪಂಕ್ತೀಮಾವೃದ್ಧ ರಕ್ತ ಪೂರ್ವದಿರವೋಕ್ (೨೫೫-೧-೧೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ತಮೆ (ನಾ): ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ; ಅರವಾರಾಗ: ಸಂದರಿಯಾಧರದ ರಕ್ತಮೆಯನು ಕಂಪು ಬೆಂದವಲ್ಲೆನ್ನ ಮೈಬಣ್ಣ (೨೫೫-೨-೧೦೨).

[ಸಂ. ರಕ್ತಮೆ]

ರಕ್ತ (ನಾ): ೧. ಅರಗು. ೨. ಗುಲಗುಬಿ. ೩. ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವಳು; ಅನುರಕ್ತ: 'ರಕ್ತಯನುರಕ್ತಮತಿರಕ್ತಮಿಂದಿತು ಮೂಜುತೆದಿಂ ದೊಡ್ಡಮಕ್ಕುಂ (೨೫೫-೧೦-೨೫). [ಸಂ. ರಕ್ತ]

ರಕ್ತೋತ್ಪಲ, ರಕ್ತೋತ್ಪಲ (ನಾ): ಕೆಂದಾವರೆ: ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕಮಲ: ಎಳೆಯ ಕವಿರೈಗಳು. ರಕ್ತೋತ್ಪಲವೊಳಗೆ ಹೊಳೆವಂತೆ ಹೊನ್ನರ ಬಣ್ಣವುಂಟೆ ಕಾಣಲಾವುದು ಫಟಕ ಕಾಮದಳಿ (೨೫೫-೧೦-೨೫). ರಕ್ತೋತ್ಪಲ: 'ಪಿಂಗಲವೆಯುಮದನರ್' ಸರ ರಕ್ತೋತ್ಪಲ ಮಕ್ಕುಂ (೨೫೫-೧೦). [ಸಂ.]

ರಕ್ತೋತ್ಪಲ 'ರಕ್ತೋತ್ಪಲ' ನೋ.

ರಕ್ತ (ನಾ): ೧. ಕಾಪಾಡುವಿಕೆ. ೨. ಕಾಪಾಡುವವನು: ರಕ್ಷಕ: ರಕ್ಷಣಾಸಿಂಹದೊಳೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷ (೨೫೫-೧೦-೧೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಕ (ಗು): ೧. ಪೋಷಿಸುವ: ಪಾತಿಸುವ: ಪಣ್ಣು, ತವಣಿ ಮತ್ತು ಪಾಲು. ೨. ರಕ್ಷಕರಾದಾಗೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು (೨೫೫-೧೦-೧೦೨). (ನಾ): ೨. ಕಾಪಾಡುವವನು: ರಕ್ಷಿಸುವವನು: ಇನುಂ. ಮೇವ ದೊಳೊಡದಿಂದೆ . . . ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯರಂ ರಕ್ಷಕಂ (೨೫೫-೧೦-೧೦೨): ಪುನಃ ರಕ್ಷಕನಂತನವಾದಿಮಾಧ್ಯಂತ ನೆನಗದಾವನುಂಗೆಂ ಜವಕಂ ರಕ್ಷಕನಂತೆ ನೋಡಿ. ಭೂಗುರವೆ ನನ್ನ ಮಹತ್ವಂ (೨೫೫-೧೦-೧೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಣ (ನಾ): ೧. ಕಾಪಾಡುವುದು: 'ರಕ್ಷಿಸು' ಪರಾ. ೨. [ನಾಟ್ಯ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕರವಿನ್ಯಾಸ: ಭಾಸನೆ . . . ರಕ್ಷಣ . . . ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕರಕಮಗ್ನೇದಂಗಳ (೨೫೫-೧೦-೧೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಣಾಪಾತಿ (ನಾ): (ದೇವನೂ ಜನರನ್ನೂ) ರಕ್ಷಿಸುವ ಸೈನ್ಯ. ಪೋಲೀಸು ಮುಂತಾದ ಇಲಾಖೆ: ಬೋಳು ರಕ್ಷಣಾಪಾತಿಯವರಲ್ಲಿಗೆ (ಪೋಲೀಸ್) ಮೊರೆಯೇಲೆ ಕೊಟ್ಟು . . . ಮೊರೆಯುಟ್ಟು (೨೫೫-೧೦-೧೦೨). [ಸಂ. ರಕ್ಷಣ] + ಪಾತಿ

ರಕ್ಷಣಾದಳ (ನಾ): ಕಾವಲುಪಡೆ: ಅಥವಾ ರಕ್ಷಣಾದಳವನ್ನು ನೋಡಿ . . . ಹಣ ಪೋಲುದೊಡದ ಪರೀಕ್ಷಾಪಡೆಗೆ ತಾನು ಮೂಲಭೂತ ಕೈಕೊಡಲಾಗಿ ಒಂದಾಗಿ ಪಾಪಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪನು ವ್ಯಥೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ (೨೫೫-೧೦). [ಸಂ. ರಕ್ಷಣಾದಳ]

ರಕ್ಷಣಾವ್ಯವಸ್ಥೆ (ನಾ): ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ವಿವಿಧವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗಿನಂತೆ ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದಂತವರ್ಗದಿಂದ ನೋಡುವುದಾದ ರಕ್ಷಣಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿರಲಿಲ್ಲ (೨೫೫-೧೦-೧೦೨). [ಸಂ. ರಕ್ಷಣಾವ್ಯವಸ್ಥೆ]

ರಕ್ಷಣೆಯ (ಗು): ೧. ಕಾಪಾಡಬೇಕಾದ: ರಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ: ಸೀತೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ರೂಪ. ತ್ಯಾಗ. ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಗಳು ಭಾರತೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಾಲು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಜೀವನದ ಅನೇಕವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಕಾರಣ ವಾಗಿದೆ (೨೫೫-೧೦). (ನಾ): ೨. ಕಾಪಾಡಲು ಅರ್ಹನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಕೊಲುವುದೂ ವಧ್ಯನ ನನ್ನ ಸಲುವುಮೋ ರಕ್ಷಣೆಯನಾದಾ ದ್ವಿಜನಂ (೨೫೫-೧೦-೧೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಣೆ (ನಾ): ೧. ಕಾಪಾಡುವಿಕೆ: ಸಂರಕ್ಷಿಸುವಿಕೆ: ದೇಶದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಪೋಷಿಸುವುದನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ (೨೫೫-೧೦): ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲೂ ಅದರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಆ ಕಾಲಿನ ಒಂದು

ವೀರರ ತಂದವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತಾ (೨೫೫-೧೦೨): ೨. ಕಾವಲು: ಕಾಯುವಿಕೆ. [ಸಂ. ರಕ್ಷಣೆ]

ರಕ್ಷಣೋಪಾಯ (ನಾ): ಕಾಪಾಡುವ ಮಾರ್ಗ: "ರಕ್ಷಣೋಪಾಯ. ಸಂರಕ್ಷಣೆ" (Safeguard. ೭೪೫. ೭೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಿಸು (ನಾ): ೧. ಕಾಪಾಡುವಂಥದು: ರಿಪರ್ವಿನ್ಯಾಸ: ಹಣದ ವೇಟು ರಕ್ಷಿಸು. ಅದ್ವಯ ಪರಮಾಧಿಕಾರಿ (೨೫೫-೧೦೨). ೨. ರಾಕ್ಷಸ: ಮದನವಿರಾಗದಿಂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರ್ಪ ಎದ್ದಾಧ . . . ರಕ್ಷಿಸು . . . ದೇವದೊಳಿವಿಲೆ: ಪಂಗಳು (೨೫೫-೧೦೨). [ಸಂ. ರಕ್ಷಿಸು]

ರಕ್ಷಾಂತಕ (ಗು): ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡ: ಭಸ್ಮಲೇಪಿತವಾದ: ರಕ್ಷಾಂತಕನು ಮೆಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಂಗಳ ಕೀಳಿಗೆ ಪೋಗಿ ನಿಂದಿದಾರ್ಗಳ್ ಧ್ವಾಂ ದೊಡ್ಡನೆನಲ್ಪೆ (ಕಾದಂಬ. ೧೯೪). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಾಂಜನ (ನಾ): ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇಡುವ ಕಾಡಿಗೆ ಬೊಟ್ಟು: ತತ್ಕಾರ್ತವಿನ್ಯಾಸ ದೇವತೆ ಕಟ್ಟೆಯಲಿ ದೋಷಮಂ ಪುರಿ ಪರಿವಂದಿಟ್ಟ ರಕ್ಷಾಂಜನ ಕೃತಿಯಂ ಪಿನಪಯೋಧರಾಪನಮವೆಂ ಕರ್ಪಿಂಗದರ್ಪಾದುಪೋ (೨೫೫-೧೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಾಕವಚ (ನಾ): ೧. (ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ) ದೇಹದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ತೊಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವ ಉಕ್ಕಿನ ಅಂಗಿ: ರಕ್ಷಾಕವಚವನ್ನು ಅಳವಡಿಸು (Armoir. ೨೫೫). ೨. ಪುಸ್ತಕಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಕಾಗದದ ಅಥವಾ ಬಟ್ಟೆಯ ಹೊದಿಕೆ: ರಟ್ಟು: ಕವಿಪ್ರಾಸಂಗದ ಹಿ ಮನೋಹರ ಅಲೆಗಳ ಸಮಿಲನವೇ ಆ ಕವನಸಂಕಲನ . . . ಎಂದೊಡೆಂದು ಸಂತಸ ದಿಂದ ರಕ್ಷಾಕವಚವನ್ನು ತೆಗೆದ (೨೫೫-೧೦೨): ಪರಗಳ . . . ಪುಸ್ತಕಗಳ ಕೊಗಲದ ರಕ್ಷಾಕವಚವನ್ನು ಕೂದ ತಿನಿಸುತ್ತದೆ (೨೫೫-೧೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಾಪತ್ರ (ನಾ): ರಕ್ಷಾಕವಚ ೨: ಪುಸ್ತಕದ ರಕ್ಷಾಪತ್ರದ ಮೇಲೆ ಸಂದರವಾದ ಚಿತ್ರವಿದೆ (೨೫೫). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಾಬಂಧ (ನಾ): ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯ. ಮದುವೆ, ಉಪನಯನ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ದುಷ್ಪ್ರಶಸ್ತಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಕರ್ತನು ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಂಧ: ಕಾಪು. [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಾಬಂಧನ (ನಾ): ೧. ದುಷ್ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ಬಾಧೆ ತಟ್ಟಿದಂತಿರಲು ಧುಸುವ (ತಾಯಿತ ಮುಂತಾದ) ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಸಾಧನ: ದುಂಡೋಪಾದಿಂದ ಮೊರಡುವ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಕೊಡುವ ರಕ್ಷಾಬಂಧನ ಎಂದು ಮುಂಗೈಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಂತೆ (೨೫೫-೧೦೨). ೨. ಶ್ರಾವಣಪೂರ್ವಮೆಯಂದು ಒಡೆಯಟ್ಟಿದವಳು ತನ್ನ ಒಡೆಯಟ್ಟಿದವನ ಬಲಗೈಗೆ ಕಟ್ಟುವ ರಕ್ಷೆಯ ದಾರ ಮತ್ತು ಅಂದು ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬ: ರಾಯಿ: ಶ್ರಾವಣಹುಟ್ಟುವೆಯ ದಿನ ನಡೆಯುವ ರಕ್ಷಾಬಂಧನ ಪದ್ಧತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಬವಳು ಆತ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ (೨೫೫-೧೦೨): ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ತಂಗಿಯು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ರಕ್ಷಾಬಂಧನವೊಡೆಯುವಳು (೨೫೫-೧೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಾಮಣಿ (ನಾ): ೧. ದುಷ್ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ಬಾಧೆ ತಟ್ಟಿದಂತಿರಲು ಧರಿಸುವ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಸಾಧನ, - ಮಣಿ: ರಕ್ಷಾಮಣಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೋ ಬಂಧುಬಾಂಧವರಿಗೋ ಕೊಡುವ ಇಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಎಂದಿಹಿಂದಲೂ ಇದೆ (೨೫೫-೧೦೨). ೨. ಕಾಪಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ: ರಕ್ಷಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ: ಶ್ರೀಜೈನಧರ್ಮೋಪನಯ ಮುಟ್ಟುವೆಯಂ ಭಕ್ತಿಯಂ ಕಾವೆ ರಕ್ಷಾಮಣಿಮುಂ . . . ಶ್ರೀದಾನಚುಪಾದನೆಯ (೨೫೫-೧೦-೧೦೨). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಾಮರಿ (ನಾ): ಕಾಪಾಡುವ ದೇವತೆ: ಅಂಗರಕ್ಷಕಿಯಾದ ದೇವತೆ: ಎಳೆಯಂಗೆ ಸಿಡಿಲುಂ ಬಂದೆಳೆದ ಫಣಮೂಳೆ ರಂಜಪಂಜಪ ತೆಲನೆಂ

ಲಲಿತೆಯ ರಕ್ಷಾಮರಿಯರ್ ತಳದರ್ ಭೂಷಣದ ಬಾಳ ಪೊಳಪುಗಳಿಂದ
(೨೫೭. ೧-೨೯). [ಸಂ. ರಕ್ಷಾಮರೀ]

ರಕ್ಷಾಯಂತ್ರ (ನಾ). = ರಕ್ಷಾಬಂಧನ ೧ : ರಕ್ಷಾಯಂತ್ರವು ಈತನ
ಮುಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ (೨೫೭. ೧೦೬-೨೦). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಾವಿಧಿ (ನಾ). ರಕ್ಷಣೆಯುಂಟಾಗಲೆಂದು ಮಾಡುವ ಧಾರ್ಮಿಕ
ಸಂಸ್ಕಾರ. - ವಿಧಿ : ವಿವಿಧ ರಕ್ಷಾವಿಧಿಯು ವತ್ಸುಗೆ ನೆಗಟ್ಟು . . .
ನಂದನದೊಂದು ಸುಖದಿಂದ (೨೫೭. ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಿತ (ಗು). ೧. ಕಾಪಾಡಿದ; ಪಾಲಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಕಾಪಾಡಿದುದು:
"ರಕ್ಷಿತಮವಿತಂ" (೨೫೭. ೧೦೫-೧೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಿತಗರ್ (ನಾ). ೧. ಮೈಗಾವಲಿನ ಪಡೆ; ಅಂಗರಕ್ಷಕರ ಸೈನ್ಯ.
೨. ಸೇನೆಯ ಮುಖಂಡ; ಸೇನಾಪತಿ: "ರಕ್ಷಿತಗರ್ . . .
ಪಾಹಿನೀಪತಿ: — ಈ ಉದ್ದವಾದುದು" (೨೫೭. ೨೦-೨೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಿಸು (ಕ್ರ). ಕಾಪಾಡು; ಕಾಯು; ಪಾಲಿಸು: "ರಕ್ಷಿಸು —
ಪಾಲಿಸು" (೨೫೭. ೧೦೫); ಮಹಾಯಜ್ಞನಾದರೂ ರಕ್ಷಿಸುಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೇ
ಶ್ರೀಸೇವ್ಯರು ಭವ್ಯರು (೨೫೭. ೧-೨೬); ಅಭಿಮಾನದ ಮರ್ಯಾದೆ ರಕ್ಷಿಸಲು
ಕಾರ್ಯಮಂ ಸಾಧಿಸಲು . . . ಸ್ವಪುರುಷರ್ ಅರಸನಾಶ್ರಯಿಸರ್ವರ್
(೨೫೭. ೧೦೬-೧೬); ಶರೀರವನ್ನು ರೋಗರುಜನಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವುದು—
ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮಗಳ ಕೆಲಸ (೨೫೭. ೨೬).
[ರಕ್ಷಿಸು + ಇತ್ಯು]

ರಕ್ಷಿಸುವಣ (ನಾ). ಕಾಪಾಡುವುದು; ರಕ್ಷಿಸುವಿಕೆ: ಸ್ವಾಮಿರಕ್ಷಾ—
ಅಕ್ಷನ ರಕ್ಷಿಸುವ (೨೫೭. ೧೦೫-೧೬). [ರಕ್ಷಿಸು + ಣ]

ರಕ್ಷಿ (ನಾ). ೧. ಕಾವು; ರಕ್ಷಣೆ: ಜಗತ್ತಿನ ರಕ್ಷಾಪ್ರಯತ್ನ ಕೃಷ್ಣನ
ಚಿತ್ರಂ ಭೀತಿಯು ಮಾಡುವುದು (೨೫೭. ೧-೨೬); ೨. ವಿದ್ಯಾಪ್ರದರ್ಶನ
ದೇವಾನದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ನಿನಗಿಷ್ಟ ರಕ್ಷಿ (೨೫೭. ೧೦೫-೧೬).
೩. (ಗ್ರಹಾದಿಗಳ ಭೀತಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಕಟ್ಟುವ) ತಾಯಿತ.
ಯಂತ್ರ ಮೊದಲಾದುವು: ಧರಣಿಪತಿ ತಗದೀತನು ಕೃಷ್ಣನ
ತನಯ ತೊಡೆಯ ಮೇಲಾದೊಡನೆ ಮಂತ್ರಿಸಿ ನಿನ ತಳದನು ರಕ್ಷಿಗಳ ರಚಿಸಿ
(೨೫೭. ೧-೨೬); ಶಾಂತಿಯ ಬದುಕಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ರಕ್ಷಿ (೨೫೭. ೧೦೫-೧೬).
೪. (ಹವನ ಹೋಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರವೆಂದು ಹೆಣೆಯಲ್ಪಟ್ಟ
ಧರಿಸುವ ಹವಿಸ್ಸಿನ) ಭಸ್ಮ: "ಭೂತಿ: . . . ರಕ್ಷಾ — ಈ ೫
ಬೂದಿ" (೨೫೭. ೧೦೬-೧೬). ೫. ಬಳಿಯ ಚೂರು ಇತ್ಯಾದಿ
ಗಳಿಂದ ಹಾಕುವ ಬರೆ: ಚಿಟಿಕೆ: ಈ ಸ್ವಾಪಾತ್ಮ ಸಂದೂಕದಿಂದ
ಪಾತಕವಾದ ತೈಲಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಗೆ ನರಭೇದಗಳನೊಡನೆ ರಕ್ಷಿಯ
ಹಾಕಿಸಿ (೨೫೭. ೧೦೫). [ಸಂ. ರಕ್ಷಾ]

ರಕ್ಷಿಗಟ್ಟು (ಕ್ರ). ಯಂತ್ರ, ತಾಯಿತ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕಟ್ಟು:
ಪದಂ ಪ್ರಭುಸೂನಿಗೆ ಶಾಸನ ರಕ್ಷಿ (೨೫೭. ೧೦೫-೧೬) ಕಟ್ಟಿದ
ನಿಲಾಪತಿ ತನ್ನಧಿರಾಜವಟ್ಟುಮಾ (೨೫೭. ೧-೨೬); ಮುಡಿಯ ಭಾರ
ಗಳ ನಾರಿಯರ ಕಂಬುಗ್ರೀವ ಬಿಡದಾನರಾಜವೆಂದನುತ ಕುಡುಮಿಲ್ಲ
ರಕ್ಷಿಗಟ್ಟಿದ ಮಂತ್ರೀವಿನದಡಹನೆ ಪುಸ್ತಿಯೊಪ್ಪಿದುವು (೨೫೭. ೨೯-೩೨).
[ರಕ್ಷಿ + ಕಟ್ಟು]

ರಕ್ಷಿಬೊಟ್ಟು (ನಾ). ಅನಿಷ್ಟನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಹೆಣೆಯ ಮೇಲೆ ಇಡುವ
ಬೊಟ್ಟು: (೧). [ರಕ್ಷಿ + ಬೊಟ್ಟು (< ಬಟ್ಟು)]

ರಕ್ಷಿಯಕ್ಕು (ಕ್ರ). = ರಕ್ಷಿಗಟ್ಟು: ಅಶ್ವಯಾಜಿತದ ದಿವ್ಯೋಳ
ಶ್ವಾನೀಕಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಿಯಕ್ಕುವುದು ಧಾರಾಧೀಶ್ವರ (೨೫೭. ೧-೨).
[ರಕ್ಷಿ + ಇತ್ಯು]

ರಕ್ಷಿಯೆಡು (ಕ್ರ). ರಕ್ಷಿಬೊಟ್ಟನ್ನು ಇಡು: ಪಕ್ಷಿವಾಹನದೇವ ಅಂಜ
ದಂಜದನೆಂದು ರಕ್ಷಿಯೆಡುವ ಪುಣ್ಯವೆಲ್ಲ ಪಡೆದಳೊ (೨೫೭. ೧-೨೬-೦),
ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಯಾರೊಬ್ಬರ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟು ತಾಗದಿರಲೆಂದು ರಕ್ಷಿಯೆಟ್ಟುರು
(೨೫೭. ೧೦). [ರಕ್ಷಿ + ಇತ್ಯು]

ರಕ್ಷಿವೆರು (ಕ್ರ). ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದು: ದಾದಿಯೊಳಗೆ ಅಕ್ಕರೆಯ
ಸಾಹಸದ ರಕ್ಷಿವೆತ್ತು . . . ಕಡೆಗೆ ಕುಂಕಳವಗರವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುವುದು
ಅವನ ದಾರ್ ? (೨೫೭. ೨-೨೬). [ರಕ್ಷಿ + ವೆರು (< ವೆಟ್ಟು)]

ರಕ್ಷಿಗೋಗಣ (ನಾ). ರಾಕ್ಷಸರ ಸಮೂಹ: ಲೀಲೆ ಮಿಗೆ ರಮಿಸುತಿಹ
ಯಕ್ಷಕನ್ನ ರಹಿಂಪುರುಷರುಡಗಂಧರ್ವರಕ್ಷಿಗೋಗಣಗಳಿಂದ . . . ಅಚಲೇಂದ್ರ
ಮಸದಿದುರ್ದ (೨೫೭. ೧೦-೧೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಿಗೋಗಾಂಧಾರಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು:
ಗಾಂಧಾರಿ 'ರಕ್ಷಿಗೋಗಾಂಧಾರಿ . . . ಕೌಶಲಿಯಂ ಪತ್ತೇ
ಮಧ್ಯಮಗ್ರಾದಿಂದಾದ ರಾಗಗಳ (೨೫೭. ೧೦೬). [ಸಂ. ?]

ರಕ್ಷಿಗೋಗುರು (ನಾ). ೧. ರಾಕ್ಷಸರ ಗುರು; ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯ. ೨.
[ಜ್ಯೋತಿ] ಶುಕ್ರಗ್ರಹ: ಜರಿಜನ್ಮವಾಗಿ ಮಂದಂ ಭರಣಿನಿಂದ
ನಿಧನದೊಳೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸ ರಕ್ಷಿಗೋಗುರು ಲಗ್ನದಿನವುಮಂದಿರೈಚಾಳಿಯನೆ
ತತ್ವಮಾಣ್ಡು ಲಯಂ (೨೫೭. ೧-೨೬). [ಸಂ.]

ರಕ್ಷಿಗೋಳ್ಳು (ಗು). ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ; ಅಸುರರನ್ನು ನಾಶ
ಮಾಡುವ: ಉಪಚರಿಸಿ ರಕ್ಷಿಗೋಳ್ಳುಸೂತ್ರದ ಜಪವ ಮಾಡಿಸಿ ವಚನ
ಮೂತ್ರದ ರವಣದರಿ ರಚುವನು ಗೋಧನಭೂಮಿದಾನವನು (೨೫೭. ೧-೨೬);
ಅರ್ಜುನಂ ನಗುತ ರಕ್ಷಿಗೋಳ್ಳುಬಾಣವನೆ ಪೂಡಿ ಬೇಗದಿಂದಿಡಲು
(೨೫೭. ೧೦೬-೧೬); ಯಾಗಶಾಲೆಯೊಳೆ ಸೂತ್ರಂ ಬಾಗಿಲೊಳೊರವರ್ಗ
ಮುನಿಗರ್ ರಕ್ಷಿಗೋಳ್ಳುಸೂತ್ರಮಂ ಪೂಜಿಸ್ತು ಕಾವಲರಿಸಿದರ್ (೨೫೭. ೧೦೬-೧೬). [ಸಂ.]

ರಮಿಂ 'ರಕಂ' ನೋ.
ರಮಿಂವ್ಯಾಪಾರ (ನಾ). ಒಟ್ಟುಗಟ್ಟಿ ವ್ಯವಹಾರ: ಸಗಟ್ಟುಬ್ಯಾಪಾರ:
ನಾರಾಯಣ ರಮಿಂವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಟಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ
ಕೀತನ ಬಿಲ್ಲರವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಮಾಡುವ ಹಂಚಿಕೆ ಹೊಡು
ಮನು (೨೫೭. ೧). [ರಮಿಂ (< ರಕಂ) + ವ್ಯಾಪಾರ]

ರಮಾವು (ನಾ). ೧. ಕಾಪಾಡುವುದು; ರಕ್ಷಿಸುವುದು. ೨. ಉಪವತ್ಸ
ಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು: ಚಿಕ್ಕಬಾಬುಗಳಿಗೆ ಇರೋದು ಅತಿ
ಒಬ್ಬಳಿ. ರಮಾವು ಹೆಂಗಸು (೨೫೭. ೧೦೬).
[ರಮಿಂ + ರಮಾವು]

ರಮಾವುದಾರ (ನಾ). ಉಪವತ್ಸಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವವನು.
ರಮಾವುದಾರಳು = ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವವಳು; ಉಪವತ್ಸಿ: ಅವನ
ಹೆಂಡತಿಗೆ ಅವನ ರಮಾವುದಾರಳು ಅಗಸಗಿತ್ತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ
ದ್ವೇಷವಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಣಭಯದಿಂದ ಅನಾರ್ಥಕಗಿದ್ದಾಳೆ (೨೫೭. ೧೦೬).
[ರಮಾವು + ದಾರ]

ರಮಿ 'ರಕಿಸು' ನೋ.
ರಮೇಲಿ (ನಾ). ಉಪಭೋಗಿಸುವ ಹೆಣ್ಣು: ಉಪವತ್ಸಿ: ಬಸವಂತಿ
ಶ್ಯಾಮಾಯಾನ ಕೇವಲ ರಮೇಲಿ . . . ಅಲಂಕಾರ ಪಾತಿಯ ಹೆಣ್ಣಲ್ಲವೆಂದು
ಪಾತ್ರೀಯಾಯಿತು (೨೫೭. ೧೧. ೧೦೬). [ರಮಿ + ರಮೇಲಿ]
ರಮೋಲೆ (ನಾ). ಕಾವಲು; ರಕ್ಷಣೆ: ರಾಮಾನುಜನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ರಮೋಲಿಗೆ
ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಬರುತ್ತೇನೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ (೨೫೭. ೧೦೬); ಅಗೋ ಅಲ್ಲಿ
ತೋಟ. ಇಂದಿನಿಂದ ಅದರ ರಮೋಲೆ ನಿನಗೆ ಸೇರಿದ್ದು (೨೫೭. ೧೦).
[ರಮಿ + ರಮೋಲೆ]

ರಗಟೆ (ನಾ). ರಿ. ಹರಿದ ಬಟ್ಟೆ; ಜೀರ್ಣವಸ್ತ್ರ; ಚಿಂದಿ : ಅಥವಾ ಬಾಡು ಮುಕುತಿಗೀಡು ಜನಿಸಿ ಕಡುವ ತನುವ ಲಗಟಿಗಂತ ಕಡೆಯ ಕಾಂಬುದಂದಿ ಗವ್ವದೊ (ಕುಣಕ. ೮-೨). ೨. ಜೀರ್ಣವಾದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹೊಲಿದ ಹೊದಿತಿ; ಕವುದಿ : ಕ್ಷುತಿಂಗ ಭಕ್ಷ ಶೀತಕ್ಕೆ ರಗಟೆ ಮಾತಿಂಗ ಮಂತ್ರ (೨೩೩- ೨೦೩-೨೨೨); ಪ್ರಾಣಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಿಯಾಗಿ ಕ್ಷುತಿಂಗ ಭಕ್ಷ ಶೀತಕ್ಕೆ ರಗಟೆಯಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಗಾಮಿಯಾಗಿವುದೇ ಮಧ್ಯ (೨೩೩. ೦೦-೬); ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿ ರಗಟೆ ಕವದಿ ಮೊದಲಾದ ಮಲಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯಲಾಗದು (೪೩೩. ೦೬೩).

[← ಮರಾ. ರಗಟೀ, ರಗಟಾ, ರಗಟೀ]

ರಗಡ 'ಲಗಡು' ನೋ.

ರಗಡು (ನಾ). (ಉಕ) ಹೆಚ್ಚು; ತುಂಬ : ನೀ ನೋಡಿರಾಗ್ಯೂ ಈಗ್ಯೂ ರಗಡ ಫರಕ ಆಗಿದೆ (ಗುಣಾಂ. ೮); ವಿನೂ ರಗಡು ಸಹಾಯಾ ಮಾಡಿದ. ಅದರೂ ಪೂರಾ ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲ (೩೩೩. ೬೩).

ರಗಡಾಗು = (ಶ್ರಮವು) ಬಹಳವಾಗು; ಹೆಚ್ಚಾಗು : ಅವರ ಚಕ್ರವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ರಗಡಾಗುತು (೨೩೩. ೦೩); ಮಳೆಯಾಗ ಗುಡ್ಡದಿಂದ ಬರಬೇಕಾದ, ರಗಡಾಗಿ ಹೋತು (೨೩೩. ೧೧. ೦೦೬೦). [← ಅರ. ರಗಡ್; ಓಂ. ಮರಾ. ರಗಡ್]

ರಗಣ (ನಾ). [ಭಂದ] ಎರಡು ಗುರುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಲಘುವುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರ ಗಣ (-೧-): ಮಗಣ ಭೂಮಿಯನಿಕ್ಕು ಯಗಣ ಜಲ ರಗಣಮ್ನಿ ಸಗಣ ವಾತಂ (ರೂಪಾಂ. ೦-೩೯ ೦೦೩). [ಸಂ.]

ರಗಣಲಿಖಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲಿಖಿ : ಪ್ರಬಂಧಲಿಖಿ ರಗಣಲಿಖಿ ತೈಲಲಿಖಿ . . . ಇವು ಅಗಣಕ ಲಿಖಿಗಳ ನೋಡಲಾಗದು (೩೩೩. ೬೬೬).

[ರಗಣ + ಲಿಖಿ]

ರಗಣ (ಶ್ರಿ). ಕೋವದಿಂದ ಹರಟು : ಗಳಹು : ಬಾಯಲ್ಲಿ ದೇಶದಮ್ಮ ರಗಣಕೊ ; ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮುಟ್ಟಬೇಡ ! (ಪ್ರ. ೩. ೯೦-೩೦).

[← ಕುಟ. ರಗಲು = ಕೋವನಿಕ್ಕು]

ರಗಣಿ, ರಘಟಿ (ನಾ). ರಿ. ಗದ್ದಲ ; ಗೊಂದಲ : ಯಾವ ವಿಧವಾದ ರಗಣಿ ರಾದ್ಯಂತಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೪೦೩. ೩೨); ಮದುವೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಒಂದು ರಗಣಿಯುಂಟಾಯಿತು (೩೦೩. ೯). ೨. ಕರೆಕರೆ : ಉಪದ್ರವ ; ಪೀಡೆ : ಆ ರಗಣಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಹೋಗುವುದು ಬೇಡವೆಂದು ತಿಳಿದು (೩೩೩. ೦೩೯); ಒಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಅವಳ ರಗಣಿ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ (೩೩೩. ೦೦೩). ೩. ಬೇಸರ ತರುವ ದೀರ್ಘವಾದ ಮಾತುಕತೆ ; ತಲೆತಿಟ್ಟು ಹಿಡಿಯುವ ದೀರ್ಘ ಚರ್ಚೆ ; ಮಂತ್ರವಾದಿಯ ಕೃತಂತ್ರದ ರಗಣಿ ಹೋಗಾಗಿ ರೇಗದನು (ಪ್ರ. ೪. ೩೩); ಮುಗಿದುದೇ ಎನ್ನ ರಗಣಿ (೩೦೩. ೦೦-೦೩). ೪. ಬಗೆಹರಿಯದುದು ; ಕೊನೆಗಾಗದುದು : ಈ ರಗಣಿ ಕೊನೆಯೇ ಇಲ್ಲ (೩೩೩). ೫. (ಮಗುವಿನ) ಚಂಡಿ ; ರಂಪ : ಮಗುವಿನ ರಗಣಿ ಇನ್ನೂ ನಿಂತಿಲ್ಲ (೩೩೩). ೬. [ಭಂದ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾತ್ರಾಗಣದ ಭಂದ : "ಸಮಾನವಾದ ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳುಳ್ಳ ಬಹು ಪಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವೃತ್ತವು ರಗಣಿಯೆನಿಸುವುದು" (೪೩೩. ೯೬) : ರಗಣಿಯ ಲಕ್ಷಣಮಂ ಕಂದಪವ್ಯದಿ ಪೊಟ್ಟಿಂ (ರೂಪಾಂ. ೩-೨೨೨); ಹರಿಯರಸನಿಬಾತ ಶಿವಕವೀಶ್ವರನು ಗಡ . . . ಪರಿಚಯಿತು ಕಟ್ಟಿ ರಗಣಿಗಳಿಗಿಳು ಗಡ (೩೩೩. ೦೯-೩೬); ನಿರಜಾಶಕ್ತಾಗವನ್ನು ಆತನು ರಚಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ರಗಣಿಗಳರವ ತನಕ ಆತನ ಮುಖಮಯಲ್ಲಿ ಲವ ಲೀಕವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೩೩೩. ೨). ರಘಟಿ : ೬. ಮಾಂಸ ವೃತ್ತದಂಡಕ[ಂಗಳುಂ] ರಘಟಿ (ರಗಣಿ) ಮಾತ್ರಾರ್ಯ - ತ್ರಿಪದಿ

(ರೂಪಾಂ. ೩. ೩-೬೬ ೫); ರಘಟಿಗಳ (ತಲಾಗು-ರಗಣ) ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ. . . ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳು (೪೩೩. ೦೩೬).

[?./ ಓಂ. ರಗಡ. /ಕುಟ. ರಗಡ]

ರಗುತ 'ರಕುತ' ನೋ.

ರಗ್ಗು (ನಾ). ಉಣ್ಣೆಯಿಂದ ನೆಯ್ದು ಮಾಡಿದ ದಪ್ಪಹೊದಿಕೆ ; ನಯಗಂಬಳಿ : ನಾನು ರಗ್ಗನ್ನು ಮುಖದ ಮೇಲೆಳೆದು ಬಿದ್ದುಕೊಂಡ (೩೦೩. ೩೬); ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಾವಿ ಅಥವಾ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ರಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಹಾಸ ಬೇಕು (೪೩೩. ೬೬). [← ಇಂ. rug]

ರಘಟಾಪ್ರಬಂಧ (ನಾ). = ರಗಣಿ ೬ ; ಮಹಾಪುರಾಣದ ಸತ್ಯಭಗಂ ರಘಟಾಪ್ರಬಂಧದಿಂದ ಪೊಗುತ್ತಲಿ (೩೩೩. ೦೯-೦೩೨).

[← ರಘಟಿ + ಪ್ರಬಂಧ]

ರಘಟಾಬಂಧ (ನಾ). = ರಗಣಿ ೬ ; ಗುಣಾಗ್ರಣಿಯ ಮತದಿಂದ ತಾರದ ಗಣನೋದಂಬಿತ್ತಿರದುದು ರಘಟಾಬಂಧಂ (ರೂಪಾಂ. ೩-೨೨೨).

[← ರಘಟಿ + ಬಂಧ]

ರಘಟಿ 'ರಗಣಿ' ನೋ.

ರಚನ (ನಾ). ರಿ. ನಿರ್ಮಾಣ ; ಸೃಷ್ಟಿ : 'ರಚನಕಾರ' ಪರಾ. ೨. ಅಕರ್ಷಕವಾದುದು : ಎನ್ನ ಕಣ್ಣಿನ ಪುಣ್ಯದಿ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಳೆನ್ನ ಸವಿವಚನ ನನ್ನ ತಿವಿಗಿರಚನವಪ್ಪ ಮೇಲ್ಗುಣಯನುಸುಮ್ (೩೩೩. ೦೨-೪). ೩. ಅಣೆ; ಸಜ್ಜು. ೪. ಸಿದ್ಧಿ; ಸಾಧನೆ: 'ರಚನಂಗಿಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಚನಂಗಿಯ (ಶ್ರಿ). ರಿ. ನಿರ್ಮಿಸು ; ಸೃಷ್ಟಿಸು. ೨. ಸಾಧಿಸು ; ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದು: ರಚನಂಗಿಯು ದೈವಾರ್ಥಕೀರ್ತಿಯರಡಂ ಸದ್ವಿಮಂ ಪಾಪದಾ ನಿಜಯಿಕ್ಕಿದ . . . ವಾದಿಪಾ ಮಜನುಪ್ರಹೃದ ಮುಕ್ತಿಯೇ (೩೩೩. ೪೪). [ರಚನ + ಗಿಯ]

ರಚನಕಾರ (ನಾ). ಕಾವ್ಯ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ರಚಿಸುವವನು ; ಕೃತಿ ಕರ್ತಾ : ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಅನಂತರದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಚನಕಾರ - ಸಂಗೀತಗಾರ ರಲ್ಲಿ ಮಹಾವೈದ್ಯನಾಥಯ್ಯರವರವರು ಬಹಳ ಉಚ್ಛವಾದ. ಗೌರವಾನ್ವಿತ ವಾದ ಸ್ಥಾನ (೩೩೩. ೨). [ಸಂ.]

ರಚನೆ (ನಾ). ರಿ. ನಿರ್ಮಾಣ ; ಸೃಷ್ಟಿ : ಅಪ್ಪತನುವಿನೊಳಗಿಂದ ಜಗದ ರಚನೆ ಆದಿಂದ ಜನಿಸಿತ್ತು (೩೩೩. ೩೦೦). ೨. ಕಾವ್ಯ, ಚಿತ್ರ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಬಗೆಯುವುದು. — ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದು : "ಶುಭಂ. ಗ್ರಂಥಂ. ಗುಂಫಾ. ಸಂಧರ್ಭಾ. ರಚನಾ—ಈ ೪ ರಚನೆ" (೩೩೩. ೦೨೦-೦೩೩); ಒಂದು ನಾದವೇ ಗಾಯನ ಗಾಯನದ ರಚನೇ ಚಂದ್ರಕಂದದ ರಾಗಮೆನಿವಂತೆ (ಗಣಾ. ೨೯-೬). ೩. ಬರೆದ ಕಾವ್ಯ, ಕೃತಿ, ಗ್ರಂಥ ಮುಂತಾದುವು : ಅವನು ಮಾಡಿದ ರಚನೆಯನ್ನು ಬಾಯಿಂದಾಗಲಿ, ವಾದನಗಳ ಮೇಲಾಗಲಿ ಹಾಡಿ ತೋರಿಸಬಲ್ಲವನು ಗಾಯಕ (೩೩೩. ೧೧, ೦೦೦). ೪. ಕ್ರಮ ; ರೀತಿ. [ಸಂ. ರಚನಾ]

ರಚನೆವಂತ (ನಾ). ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವವನು ; ಕಟ್ಟುವವನು; ಕರ್ತಾ: ಭಜನೆವಂತರಲ್ಲಿರುವ ಪೂಜಾರಿ ವ್ಯಾಪಕರು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸನ್ನಿಹಿತರು ವಚನದ ರಚನೆವಂತರು (೩೩೩. ೦೦೬-೦೩೬). [ರಚನೆ + ವಂತ]

ರಚಯಿತ (ನಾ). = ರಚನೆವಂತ : ಇಂಥ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ರಚಯಿತರು ಬರೆದಿರಲಿಲ್ಲ (೩೩೩. ೪); ಸಂಗೀತವು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಸಂಗೀತ ರಚಯಿತ ನನ್ನು (೩೩೩. ೧೧, ೦೦೦). [ಸಂ. ರಚಯಿತ್ಯ]

ರಚಯಿತಾರ (ನಾ). = ರಚನೆವಂತ : ಈ ಕವಿತೆಯ ಪಿಟೀಟುಪಾಯ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ರಚಯಿತಾರನ ಹೆಸರು 'ಅಮೋಘೋದಯ' ಎಂದಿದೆ (೩೩೩. ೦೩). [ಸಂ. ರಚಯಿತ್ಯ]

ರಚಯಿಸು ' ರಚಿಸು ' ನೋ.

ರಚಿತ (ಗು). ೧. ಉಂಟಾದ ; ಒದಗಿದ ; ರಚಿತಗೊಳಿಸಿದವೋ
ಮದನಾರಿಯುಂ ಗೌರಿಯುಮುಚಿತರೋರುಚಿತಸುಖಸುಕಥಾಪ್ರಿಯಗೌತುಕ
ದೊಳರಲು (೧೫೩. ೧-೫೨). ೨. ಸಿದ್ಧವದಿಸಿದ ; ಅನಗೊಳಿಸಿದ ;
ರಚಿತರುಚಿನಿಚಿತತುಚಿನಾಜ್ಞಾಭೋಜ್ಯಾಳಿಯುಂ . . . ಪೂಜಿಸಿದು (೧೫೩. ೬೩-೭೦ ೫೫). ೩. ಮಾಡಿದ. ೪. ಬರೆದ ; ರಚಿಸಿದ. (ನಾ). ೫. ಸೃಷ್ಟಿಯಾದುದು ; ನಿರ್ಮಿತವಾದುದು ; ರಚಿತಂ ನಯುಗ ಸಪ್ತ
ಸಮಾಚಾರಿಯುಂ ದಂಡಕಂ (ರೂಪಾಣು. ೩-೨೩೩). [ಸಂ.]

ರಚಿಸು, ರಚಯಿಸು (ಶ್ರೀ). ೧. ನಿರ್ಮಿಸು - ಕಟ್ಟು ; ಸಮರತ್ನಮಯ
ಶಿವಭವನಮಂ ರಚಿಸಿ (೧೫೩. ೩೩-೨೪) ; ಬಿಳಿಯ ಚೌರಿಯ ಮೇಲುಗಟ್ಟಿನ
ಹೊಳಕು ಮಿಗೆ ರಚಿಸಿದರು ಸತಿಯ ವಿವಾಹಮಂಟಪದ (೨೪೫. ೩-೩).
೨. ಮಾಡು ; ವಿಧ್ಯುಕ್ತಮಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಜಪಮಾಲೆಯಂ ಮಧ್ಯಮಾ
ನಾಮಾಂಕುಪದಿಂ ಗ್ರಹಿಸಿ . . . ಜಾನಿಸುತೆ (ಪ್ರಾಣ. ೩-೨೪) ; ಧಕ್ಕಿ
ಪುತ್ರಿಯಲಿ ಮುತ್ತೂಗಲ ರಚಿಸಿ ಕೊಂಡಿತೆ ವರಣಮಾಲೆಯಂ (೧೫೩. ೩೩-೨೪). ೩. ಅಜಮಾಡು ; ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸು ; ನೆರವರವನು
ನಿರ್ಜರರು ಕೇಸರಿಯ ಹೀಕವ ರಚಿಸಿ ವೈದಿಪರಿಣತರ ಮತದಿಂದ
ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು ಮುಗಳವ (ಪ್ರಾಣ. ೩-೨೪). ೪. ನೆರವರಿಸು ;
ಜರುಗಿಸು ; ತನ್ನ ನಿವಸನವನುನಾದಿ ಕುರ್ತವ ರಚಿಸಿ (ಕೂಪಾ. ೩-೩-೨೪).
ಪನ್ನರದನೆಯ ದಿವಸ ನಾಮರಣವ ಬೆನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಲು ದ್ವಿಜರ . . . ಕರಿಸಿ
(೧೫೩. ೩-೨೪). ೫. (ಕಾವ್ಯ. ಚಿತ್ರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು) ಬರೆ ;
ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡು ; ಅಸದ್ಭಾವವನಿ ಲೋಕಕ್ಕೆಸೆಯ ಮನೋಮತನೆಯು
ಮಳಮಂ ಕಳೆಯಲ್ಪ ಸಮರ್ಥವನಿವವಂತೆ ರಚಿದರ್ಶನವೇ ಪೂಜ್ಯವಾದ
ಮುನಂದ್ರರ (ಪ್ರಾಣ. ೩-೨೪) ; ಕಟ್ಟಿದರೋದುಗಟ್ಟುವ ಹಾಡುಗಟ್ಟುವ
ಕಟ್ಟಿದೊಳೊಲೆವೆರೆವೆಡು ಕಟ್ಟಿನಂತಿರೋದು ಬಿರಂತೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇಳಲೆ
ಸರಸ್ವತಿಯ (೧೫೩. ೩-೨೪) ; ಇವರು ರಚಿಸುವ ಕಾವ್ಯವು ಒಪ್ಪಿ ಮನುಷ್ಯನು
ರಚಿಸಿದ್ದೆಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾಣ. ೩). ರಚಯಿಸು ;
೫. ಪುರಾಣಮಾರ್ಗಪದಪದ್ಧತಿಮಂಥುರಂಥಮಂಚನಂ ರಚಯಿಸು
(ರೂಪಾಣು. ೩-೨೪). ೬. ತಿದ್ದು ; ರೇಖಿಸು ; ಮಗಮಗಿಸುತವ ಪರಿ
ಮಳದ ಪನ್ನೀರಿನಂ ಮಜ್ಜನಂಮುಗಿಸಿ ವರದಾಕೂಲಮನುಡಿಸಿ ಪನೆಯೊಳಗೆ
ಮೃಗಮದಲಲಾಮಮಂ ರಚಿಯು (ಪ್ರಾಣ. ವಿರಚಿ) ಸಿದ್ಧರು (೧೫೩. ೩೩-೨೪).
[ರಚನ + ಇಸು]

ರಚ್ಚು ' ರಚ್ಚಿಸು ' ನೋ.

ರಚ್ಚಿಸು (ಶ್ರೀ). ಗುಂಪಾಗು ; ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರು ; ಒಟ್ಟುಗೂಡು ;
ಪಾರಿವಾರವು ಹಚ್ಚಿನಾ ಗೌಜಿನ ಹಕ್ಕಿಯು ಕಚ್ಚಿ ಅಡುವ ಸಿವಲೆ
ಹಕ್ಕಿಯು ರಚ್ಚಿಸಿ ಮೆರದವರಾಗು (ರೂಪಾಣು. ೩-೨೪). [ರಚ್ಚಿಸು + ಇಸು]

ರಚ್ಚು ' ಜಚ್ಚು ' ನೋ.

ರಚ್ಚು (ನಾ). ಅತಿಶಯ ; ಅಧಿಕ (?) ; ಪಚ್ಚಿಗುಳ ಗಂಟಾರು
ರಾಯು ಏಚ್ಚಲಕ ಕಡಿಯಾಗದ ಕವಚದ ಪಚ್ಚಿದಿಯ ರಚ್ಚಿಯೊಳೊಪ್ಪಿದು
ದೊಡನೆ ರಣಭೂಮಿ (೧೫೩. ೩೩-೨೪) ; ಎಲ್ಲವೂ ಜಚ್ಚಿ ರವೆ ರೇನಾಯ್ತು
ತುಂ ಭದ ವಿರುಪಲೋಚನನ ಆಚ್ಚರಿಯ ಮಗನಂದ ಸೈರಿಸಿ ಹಚ್ಚಿತಹುದ್ದೆ
ಶಾರ್ಯ ನಮ್ಪಯ ರಚ್ಚುಳಿಯು ಬಿಳಿನನ್ನ ನೋಡನುತೆಚ್ಚ ಮತ್ತರಿಸಿ
(೧೫೩. ೩೩-೨೪). [?]

ರಚ್ಚು ' ಜಚ್ಚು ' ನೋ.

ರಚ್ಚು, ರಚ್ಚು (ನಾ). ೧. ಕಟ್ಟು ; ವೇದಿಕೆ ; ಜಗಲಿ ; ಮಂತ್ರಗಾಥನ ತಾಯಿ
ಹುಣಿಸ್ಸಿ ಮಂಟಪವ ಕಟ್ಟಿದಳಿತ್ತರದ ರಚ್ಚಿಯಕ್ಕಿ (ಗೌಪ. ೩೩). ೨.
ಜಾವಡಿ ; ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸಭೆ ; ದೇವರೊಳು ಎಲಗವನು ನೂಡಿ

ರಚ್ಚಿಗೆ ತಪ್ಪಡಾವು ಬಲ್ಲಿದರೆ (೧೫೩. ೩-೨೪). ೩. ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ;
ವಿವರಣೆ ; ನಿರೂಪಣೆ ; ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂದು ನೂಡುವ ಅನುಭಾವದ
ರಚ್ಚಿ ನಾಗೆಡೆ ನೋಡಯ್ಯ (೧೫೩. ೩. ೩೩೩-೩೩೩). ೪. ಮುಚ್ಚುಮರೆ
ಯಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಿತಿ ; ಬಹಿರಂಗ ; ರಚ್ಚಿಯ ನೆರವಿಗೆ ನಾಣುನುಡಿಯಿಲ್ಲದಹುದ
ಅದಂತೆ ಎನಬಹುದ ಸಜ್ಜನ್ಮಯ (೧೫೩. ೩೩೩) ; ದನಿಯೊ ಕೋಗಿಲೆ
ಯಾಲಿದು ಲಚ್ಚಿಯಂ ಕಡಿಸಿ ರಚ್ಚಿಗೆ ತಂದವನುಯವನುಳಿದ
ವರರೊಳುವಂ ಹಿತವನು (ಪ್ರಾಣ. ೩-೨೪) ; ಮಾತಾಪಿತರ ಹಾಡರವನು
ರಚ್ಚಿಯೊಳು ಪೇಳ್ವತ ಸತ್ಯುತ್ಪನ್ನವನೇ (ಗೌಪ. ೩-೨೪). ೫. ಗಂವು ;
ಸಮೂಹ ; ' ರಚ್ಚಿಸು ' ಪರಾ. ರಚ್ಚು ; ೫. ತೋರಿದ ನಂಜನಗೂಡು
ನಂಜುಂಡಗೆ ರಾಗದಿಂದ ಕೋಲು ಕೊಡಿ ರಚ್ಚದಿಂದ ಕೋಲು ಕೊಡಿ ಬಾಗಿ
ದಾಗಿ ಕೋಲು ಕೊಡಿ (ಪ್ರಾಣ. ೩೩-೨೪).

ರಚ್ಚು ಕಟ್ಟು = ಚರ್ಚಾಗೋಪ್ತಿ ; ವಾದಭೂಮಿ (?) ;
ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನುಷ್ಯರು ಶಿವರಾಂಧನವ ಧರಿಸಿದವರಲ್ಲಕ್ಕು
ಶಿವತತ್ತ್ವ ಕುಂಟೆ ? ಇವರ ಕೊಡೆ ರಚ್ಚು ಕಟ್ಟು ನ್ನು ಮದವಮದಲಾರದ
ಕರಣಗಳ ಚಲನತ್ವವಿಲ್ಲದ ಶರಣನು ಮರ್ತ್ಯದ ಉಪಾಧಿ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ
ಎಲ್ಲಕ್ಕನು (ಪ್ರಾಣ. ೩೩-೨೪ ೫೫). ರಚ್ಚಿಗೆ ತರು = ಬಯಲಿಗೆ
ತರು ; ಬಹಿರಂಗವಡಿದು ; ಕೋದಂಡವು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಚ್ಚು
ಗಾಢಗುಣದಿಂದ ತೋಳ್ಳು ಕಟ್ಟಿ ರಚ್ಚಿಗೆ ತಂದು (ಪ್ರಾಣ. ೩-೨೪) ;
ನೀನೇಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಗಿರಿಯೊಳಾದಿದಾದನು ಎಲ್ಲರ ಮುಂದ ರಚ್ಚಿಗೆ ತಂದು
(೧೫೩. ೩-೨೪). ರಚ್ಚಿಗೆ ಬೀಜು = ಬಯಲಾಗು ; ಬಹಿರಂಗವಾಗು ;
ತನ್ನ ಮರಳು ಮಟ್ಟಿ ನುಡಿದೊಡಂ ರಚ್ಚಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆವರವನು
ಕೊಲಾದಿಗಳೊಳು ನುಡಿಯುತ್ತಂ ನಡೆಯು (೧೫೩. ೩-೨೪ ೫).

[ದೇ. ೩ ತುಂ. ರಚ್ಚು]

ರಚ್ಚು (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಾಳ ; ಪದಿಮಾಳಿಯ ರಚ್ಚು
ಮುಂತಾದ ದೇಶಿಯಲೆ ತಾಳಂಗಳು ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಬಿನ್ನಾದಿ (೧೫೩. ೩-೨೪) ;
ಎಕ್ಕಸರ ರಚ್ಚಿ ಉತ್ತರವಾಣಿ ಪಂಚವಾಣಿ (೧೫೩. ೩೩) ; ಎಕ್ಕತಾಳ ರೂಪಕ
ರಚ್ಚಿಯಂಜಿ ಕ್ರಮಗಳು ಎಳುವಿವು (೧೫೩. ೩-೨೪). [?]

ರಚ್ಚು ಕಟ್ಟು (ನಾ). ಪಂಚಾಯಿತಿ ಕಟ್ಟು ; ಜಾವಡಿ ; ಪಚ್ಚಿಲನ ಮನೆಯ
ಮುಂದಿನ ರಚ್ಚು ಕಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ . . . ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸಭೆ ಸೇರಿದ್ದರು
(೧೫೩. ೩೩). [ರಚ್ಚು + ಕಟ್ಟು]

ರಚ್ಚು (ನಾ). ೧. ಸ್ಥಳಾಹುಡಿ ; ಧೂಳು ; "ಚರ್ಚಾಂ ಧೂಳಿ ಪಾಂಸು
ರೇಣು ಕ್ಷೋದಮಾ ರಜಂ ಸ್ಥಳಾಹುಡಿ" (ಪ್ರಾಣ. ೩೩-೨೪) ; ಸಮರರಸ
ಪ್ರಯರೊಳ ಸತ್ಯಮುಮಿಳಿಯೊಳ ರಜಮುಮೊದವ ರಣಗಟ್ಟಲೆಯೊಳ
ತಮಮುಂ ಮಿಗೆ ಸತ್ಯರಜಸ್ಸಮಂಗಳಂ ಕಾಣಲಾದುವರದಂ ಪಡೆಯೊಳ
(೧೫೩. ೩೩-೨೪) ; ಅತಿಬಹುಳರಜದೊಳ ವೊರದ ವೊನ್ನಲ್ಲಕ್ಕತೆ
(೧೫೩. ೩೩). ೨. ಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುಡಿ ; ಪಗಾ ; " ಪರಗಮನ
ರಜಮುಕ್ಕುಂ " (ಪ್ರಾಣ. ೩೩-೨೪) ; ಕನಕಾಂಭೋಜರಜಂ ನಿಜಾಂಗಂಜಿಯಂ
. . . ಕೈಕೊಳ್ಳುನಂ (೧೫೩. ೩-೨೪) ; ದರವಿಕೃತಮಂ ರಜದೊಳ
ವೊರದಾತ್ಮಜಮುಖವರೊಣಜಮಂ ಮೋಹರಸಂ ತೆರೆಮನೆಗೆ (ಪ್ರಾಣ. ೩-೨೪). ೩. ಕಸ ; ಮನೆಯೊಳಗೆ ಮನೆಯೊಡೆಯನಿದ್ದಾನೊ ಇಲ್ಲವೊ
ಹೊಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಹುಟ್ಟಿ ಮನೆಯೊಳಗೆ ರಜ ತುಂಬಿ (೧೫೩. ೩೩).
೪. ಕಳಂಕ ; ದೋಷ ; ಕಲೆಯಿಲ್ಲದ ಮಕ್ಕಳಿಂದಂತ ರಜ (ಪ್ರಾಣ. ೩-೨೪).
ಜರ್ರವಿಲ್ಲದ ರತ್ನದಂತೆ (ಪ್ರಾಣ. ೩೩-೨೪). ೫. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ ;
ಕೆಂಬಣ್ಣ ; ಲಲನೆ ಮೂಗಿನೊಳುಮನಸೆಯೊಳು ಹೊಯ್ದು ನುಗುರೊಳು
ರಜವನದೊಳಲ್ಲಾಟಮಂ . . . ಅರಯ್ಯ ಕಾಣದೆ ನೊಂದಳು
(೧೫೩. ೩೩-೨೪). ೬. ಮುಟ್ಟು ; ರಜಸ್ಸು ; " ಆರ್ತವಮದು

ರಜಮಂದಂ ವೃಷಮಂದಮವಿಭದ್ರದಿಂದ ಪೇಟಲ್ಪಡುಗುಂ (ಚ್ಯುತೀ. ೨೨-೦೩). 'ರಜೋದರ್ಶನ' ಪರಾ. ೭. ಕತ್ತಲೆ : ತಘುಣ್ಣು ; ಅಂಧಕಾರ : ಗೋಷೂಗುಷೂಗದ ರಜದಿಂ (ಚಾಂಪು. ೨-೩೩). ರ. ಸತ್ತ್ವ. ರಜ ಮತ್ತು ತಮವೆಂಬ ಮೂರು ಮೂಲ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು ; ರಜೋಗುಣ : ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೆಂದೂಯು ದಾರನಂಬ ರಜಮಂದಿಯು ಸತ್ತ್ವವಿಧಾನವೆಂಬ . . . ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ರಾಗಮಂ (ಚಾಂ. ೧-೨). ೯. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ. [ಸಂ. ರಜಾ]

ರಜ್ಜು 'ರಜಾ' ನೋ.

ರಜಂಬೋರೆ (ಶ್ರೀ). ೧. ಹುಡಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಪರಿಜನಮುನಿತುಂ ತುರಿವದೆ ಪರಿತಂದಿನ್ನೆವೆವೆಂದು ಕೆಪ್ಪರದ ರಜಂಬೋರೆ ಕರಣಂಬುವಂ ತಳದು (ಚಾಂ. ೧-೦೩೩). ೨. ಹೂವಿನ ಪರಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿರು : ಪರಮಜನನಿಗೂರ್ವಳಾ ಭೂರವಧು ಕೊಡವಿದುದು ನಳನೆಯೊಡವಳಿದು ರಜಂಬೋರು ಕೊಡವಲೆಯ ಕಿಟಗಿರ್ದ ರಾಜಹಂಸಿಯ ವಿಳಾಸಮಂ ನನೆಯಿಸಿದಳು (ಚಾಂಪು. ೧-೦೩೩). ೩. ರಜೋಗುಣವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡು : ರಾಜಸಗುಣವನ್ನು ಆರೋಪಿಸು. ೦. ೩ : ಇರ ದೊಯ್ಯದು ತನ್ನಿಟ್ಟಿಗೆ ವರಯೌವನದಂದು ಪುರುಷನಂ ಪ್ರಕೃತಿ ರಜಂಬೋರು ತಿರುಪ್ಪತ್ತಿ ಸುಟ್ಟುರೆ ಕೆರಲ್ಪ ತಲಗಿರ್ದಯನುಯ್ಯ ತೆಜದಿಂದತ್ತಂ (ಚಾಂಪು. ೩೩). [ರಜ್ಜು + ಪೂರ್ವ]

ರಜಕ (ನಾ). ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡುವವನು; ಆಗಸ : ಮಡಿವಾಳ : "ನರ್ತಕೀ, ರಜಕಿ - ಈ ೨ ಆಗಸಂ" (ಕಥಾಪು. ೧೩-೧೩೯) ; ಒಗ್ಗೊಗೆದು ಮುಂದೆ ಜಗುನೆಯೊಳಗೊಗೊದು ಹಿಂದೆಕರ್ವ ರಜಕನೋ ಸೀರಗಳನುಡೊಳವುದುಗಿನೆ ಜಗಳಂ ಜಕ್ಕುಲಿಸಿದಂತೆ ನಕ್ಕಂ ರಜಕಂ (ಚಾಂಪು. ೧-೩೩) ; ಚದುರಕೆತ್ತವ ಕಾರಕಂ ನಾರವಂ ರಜಕ ವ್ಯಸ ಕಟ್ಟಿಲಿತಿಯುಗುಂ (ಚಾಂಪು. ೧-೩೩) ; ನಮ್ಮ ರಜಕಿಬಾಹುಣಿ ಪಾದಿ ತೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಪಕ್ಕಾ ಸ್ವದೇಶಿ (ಚಾಂಪು. ೩೦). [ಸಂ.]

ರಜಕಿ (ನಾ). ೧. ಮಡಿವಾಳನ ಹೆಂಡತಿ. ೨. ಆಗಸಗಿತ್ತಿ. ೩. ಮುಟ್ಟಾದ ಮೂರನೆಯ ದಿನದ ಹೆಂಗಸು. [ಸಂ. ರಜಕ]

ರಜಕೀಶೋಕ (ನಾ). (?) : ಕೇಳು ರಜಕೀಶೋಕರೂಲು ಮನೆ ಹೇಳ ಹೇಳಲು ದೊಡ್ಡತಾಗಿಯೆ ಭಾಳನಾಡುವಿಗಳನೊಡಿಸಿ ಕಾಡಿತೆಂದನಲು (ಚ್ಯುತೀ. ೩೨೦). [ಸಂ.]

ರಜಕ (ಗು). ೧. ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ : ಬಿಳುವಾದ. ೨. ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ : ಮಗನಕರಜಕವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು (ಚಾಂಪು. ೧-೧೦ ೫೪). (ನಾ). ೩. ಬಿಳುಪಾದ ಒಂದು ಲೋಹ : ಬೆಳ್ಳಿ : "ರಜತಂ. ಕಳಧಾತಂ, ರೂಪಂ, ತಾರಂ - ಈ ೪ ಬೆಳ್ಳಿ" (ಕಥಾಪು. ೨೩-೦೩). ೪. ಮುಕ್ತಿನ ಹೆರೆ : "ಮುಕ್ತಿನ ಹಾರದಲ್ಲೆಯಂ ರಜತಮೆಯುದು" (ಕಥಾಪು. ೦೩-೩). ೫. ಚಿನ್ನ : ಸುವರ್ಣ. ೬. ಅನೆಯ ದಂತ. ೭. ರತ್ನ. ರ. [ಗಣಿತ] ಕಳೆಯುವುದು ; ವ್ಯವಕಲನ : ರಜತಂ, ರಜತಂ, ಉವಿತಂ . . . ಕಳೆ ಇಂತಿಹುಂ ಕಳೆವುದಕ್ಕೆ ಮೊರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦). [ಸಂ.]

ರಜತಗಿರಿ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಟ್ಟೆ : ಕೈಲಾಸಪರ್ವತ : ರಜತಗಿರಿ ನುಡಿ ಮೀಶಾತ್ಮಜೆಯ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಬಿಡುಮೆ ನುಡಿಯುಂ ನುಡಿತಂತಿವೆಂತಿ ಯನನೆ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಮಳಕೊಮ್ಮದೀವಿಸ್ತಾರಂ (ಚಾಂಪು. ೩-೧೧) ; ದಯಾಂ ಬುಧಿ ರಜತಗಿರಿಪೂಕು ಗಿರಿಜೆಯೊತಗೂಡಿ ಸುಖದಿಂದಿರ್ವನು (ಚಾಂಪು. ೧೩-೧೧). [ಸಂ.]

ರಜತಪರದೆ (ನಾ). ಸಿನಿಮಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಬಿಳಿಯ ತೆರೆ : ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಪಟ್ಟಿನ ಸುಟ್ಟನ್ನು

ರಜತಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಕಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಚಿಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿದರು (ಚಾಂ). [ರಜತ + ಪರದೆ]

ರಜತವರ್ವಕ (ನಾ). = ರಜತಗಿರಿ : ಕನಕದಿವ್ಯವಿಮಾನಪಂಕ್ತಿಗಳನುನಯದಿ ಬಂದೀಶ್ವರೇಶ್ವರ ಭನರಜತವರ್ವತಕಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ವಿಳಾಸದರಿ (ಚಾಂಪು. ೩೧-೦೪). [ಸಂ.]

ರಜತಪಾತ್ರೆ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಾತ್ರೆ : ಪರಶುರಾಮನ ಬರವಂ ಗಾಂಗೆಯಂ ಕೇಳಿದಿರ್ವಂದು ಕನಕರಜತಪಾತ್ರಂಗೊಳರ್ಪ್ಯಮಂ ಕೊಟ್ಟು ಪೊದಮುಟ್ಟು (ಚಾಂಪು. ೧-೩೩ ಪ). [ಸಂ.]

ರಜತಪಾತ್ರೆ (ನಾ). = ರಜತಪಾತ್ರೆ : ಅನೇಕ ರಜತಪಾತ್ರೆಗಳ ಸಮರ್ಪಣೆ ಯೂ ಆಯಿತು (ಚ್ಯುತೀ. ೧೦). [ಸಂ. ರಜತಪಾತ್ರೆ]

ರಜತಪೀತ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಿಯ ಆಸನ : ದೇವರನ್ನು ರಜತಪೀತದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಆರತಿ ಬೆಳಗಿದರು (ಚಾಂ). [ಸಂ.]

ರಜತಮಹೋತ್ಸವ (ನಾ). (ಸಂಘ. ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ) ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳು ತುಂಬಿದಾಗ ಆಚರಿಸುವ ಉತ್ಸವ, -ಸಮಾರಂಭ : ಬೆಳ್ಳಿಹುಬ್ಬ : ೧೯೦೭ರಲ್ಲಿ ಚಾಂಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ರಜತ ಮಹೋತ್ಸವವು ನಡೆದಾಗ . . . ಒಂದು ಉದ್ಘೋಷವನ್ನು . . . ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು (ಚ್ಯುತೀ. ೧೦). [ಸಂ.]

ರಜತಮಾಲಿಕೆ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸರ : ರಜತಮಾಲಿಕೆಯ ಗುಣ-ಮನೋ ಹರವಾದ ಬಿಳುವಾದ ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ . . . ಸಲುವಾರವನ್ನೊಪ್ಪಂಗಳಂ ನಾತಮಾಡುವುದು (ಚ್ಯುತೀ. ೩೪). [ಸಂ. ರಜತಮಾಲಿಕಾ]

ರಜತಶಾಸನ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಿಯ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿರುವ ಶಾಸನ : ಒಗ್ಗೊಳ ರಜತಶಾಸನ ರಾಜಾತ್ಮಕದೊಳಗಿನಯೆ ಒರೆಯಿಸುವಂತಾ ರಾಜಕ ಶೈಲೀಂಧ್ರದೊಳೆ ಮಹಾದಿನಚಂದ್ರಂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಂ ಬರೆಯಿಸಿದಂ (ಚಾಂಪು. ೧-೩೯). [ಸಂ.]

ರಜತಾದ್ರಿ (ನಾ). = ರಜತಗಿರಿ : "ಹಿಂದಿವೆಟ್ಟು . . . ರಜತಾದ್ರಿ ಗಿಡವ ನಾಮಮದಕ್ಕುಂ" (ಚಾಂಪು. ೧೩) ; ರಜತಾದ್ರಿಮುದ್ರಿತಮಹೋತ್ಸವಂ ಮಂ ಬೆಸೆಯಿ (ಚಾಂಪು. ೧೧-೩೦) ; ಹಿಮಾಲಯದೊಳಗಿನ ರಜತಾದ್ರಿಯೊಳೆ ತೇಡೋಮೆದುಂ ಸದಾಶಿವವಪ್ಪನು (ಚ್ಯುತೀ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ರಜತೋತ್ಸವ (ನಾ). = ರಜತಮಹೋತ್ಸವ : ಶಾಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವ, ರಜತೋತ್ಸವ . . . ಮುಂತಾದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು (ಚ್ಯುತೀ. ೦೨೦). [ಸಂ.]

ರಜನ (ನಾ). ೧. ಬಣ್ಣ ; ರಂಗು. ೨. ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿಯುವುದು ; ರಂಗು ಹಾಕುವುದು. ೩. ಕದಿರು ; ಕಿರಣ. ೪. ಕುಸುಂಬಿ ಹೂವು. [ಸಂ.]

ರಜನಿ (ನಾ). ೧. ಇರಳು ; ರಾತ್ರಿ : "ತಮಿ . . . ರಜನೀ, ಯಾಮಿನಿ . . . ರಾತ್ರಿ - ಈ ೧೯ ಇರಳನ ಮೊರೆ" (ಕಥಾಪು. ೦೩-೦೩೩) ; ರಜನಿಗೊಂದವುಬಿಟ್ಟದಿಂ ಜೋತ್ಸಾಪ್ರವಾಹಮಂ ಪುರಿವಪೋರ್ ರಜತಕುಲಂಗಳಂ ಮೇಳುಜವಳೆಮಂ ಸುಂದರಸಿತನಳೀ ಕ್ಷಣಯರ್ (ಚಾಂಪು. ೩೪) ; ರಜನಿಗೊ ಚಂದ್ರಂ ಮಹಾಭೂಷಣಂ (ಚಾಂಪು. ೩). ೨. ದುರ್ಗೆಯ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೩. ಅರಸಿನ : "ಅರಸಿನ ಸಿತಂ ಹರಿದ್ರೆ ರಜನಿಯೊಳ್ಳು" (ಚಾಂಪು. ೩೯-೨೫) ; ಕ್ರಿಯೆಯಂ ನೆಲ್ಲಿಯುಮಂ ವಂತಿಯುಮಂ ರಜನಿಯುಮನರಿದು ಪೂಜಿ ದೊಡೆ . . . ಭಗಂಧರಂ ಪ್ರತಮಿಸುಗುಂ (ಚಾಂಪು. ೧-೦೩೯) ; ರಜನಿ ಬರವದಕೆ ಕುಂಕವುಪದಿಸಿತುಮಂ . . . ಕುಡೆ . . . ಸಂ(ಭಾ)ಹಾಣ ಹರಂ (ಚ್ಯುತೀ. ೦೦-೦೦). ೪. ಅರಗು. ೫. (ಅಲಂ) ಅಜ್ಞಾನ ; ಮಾಯೆ : ಗಜಬಿಡುವ ವಂಚಿತಗಳ ರಜನಿಗೆ ಸಿಲ್ಪದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨೩-೦). [ಸಂ.]

ರಜನಿಕರ (ನಾ). ರಿ. ಚಂದ್ರ: "ವಿಧು ಚಂದ್ರಂ ರಜನಿಕರಂ . . .
ಕಾರಾಧೀಶಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩); ಅಭಿನವೋದಯರಾಗಲಂಚಿತನಸ್ತು
ರಜನಿಕರನಂ ನೋದರೂಪಂ (ಪಾಂ. ೧೨-೧೩). ೨. ಕರ್ಪೂರ.
೩. [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ; ಏಕ: "ರಜನಿಕರಂ
. . . ಒಂದನು ನಾಮಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩) [ಸಂ.]

ರಜನಿಕರ (ನಾ). ರಿ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವನು. ೨. ರಾಕ್ಷಸ.
೩. ಕಳ್ಳ. ೪. ಚಂದ್ರ. ೫. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಗೆಸ್ಸು ತಿರುಗುವವನು.
[ಸಂ.]

ರಜನಿಕರಾಂಗನೆ (ನಾ). ರಿ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವಳು. ೨. ರಾಕ್ಷಸಿ:
ತುಂಗುಲು ಸೌಮಿತ್ರಿಯಿಂದಾಚೆ ಭಂಗುಟ್ಟು ಮಹೋಗ್ರಹನು
ಚರಾಂಗನೆಯ ದೂಪಾನಲಿ ವಿರಜಿತವನಾವವಳಿ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩).
[ಸಂ. ರಜನಿಕರಾಂಗನಾ]

ರಜನೀಗಂಧ (ನಾ). ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಗಂಧ ಬೀರುವ ಹೂವುಗಳನ್ನು
ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ; ರಾತ್ರಿರಾತ್ರಿ: ಬುಗಲೆಯ ಆಮರ
ದೊಳಗೆ ರಜನೀಗಂಧದ ಅರಳಿದ ಹೂಗಳು ತಮ್ಮ ಮಾವಕುಸುಮವನ್ನು
ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದವು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ರಜನೀಚರ (ನಾ). ರಿ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವನು. ೨. ಚಂದ್ರ.
೩. ರಾಕ್ಷಸ: ಅಸುರ: ರಜನೀಚರರ ಭೃಷ್ಣ ಭಾತಗುಡಿಸಿತು
ದಿಟ್ಟಿರಾಜ್ಜಿಯ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). ೪. ಕಳ್ಳ: ತಸ್ತುರ. ೫.
ರಾತ್ರಿ ಪವರೆಯವನು: ಕರನು ರಜನೀಚರನ ಆ ತರನರೂಪ ತೀಯನನು
(ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). ೬. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಗೋವೆ ಅಥವಾ
ಬಾವರಿ. [ಸಂ.]

ರಜನೀಚರಿ (ನಾ). ರಿ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವಳು. ೨. ರಾಕ್ಷಸಿ:
ರಜನೀಚರಿಯರ್ಥಕ ಮಿಕ್ಕ ಪಕ್ಷಿಗೂ ಬಳ್ಳುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಲೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ
ಕಂಡದ್ದು ತತ್ಪ್ರದೇಶದೊಳ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ. ರಜನೀಚರಿ]

ರಜನೀಚಾರಿ (ನಾ). ರಿ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವನು. ೨. ಚಂದ್ರ.
೩. ರಾಕ್ಷಸ: ರಜನೀಚಾರಿಯನ್ನೂ ರಜನೀಚಾರಿಗೆ ಸಲ್ಲದ ಕುಮಾರಾಪ್ತಂ
ರಾಜನೀಚಾರಿ: (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). ೪. ರಾಕ್ಷಸ: ತೀರಿತಂದಿರುವ ರಜನಿ
ರಜನೀಚಾರಿಯಾಯುವಿನಂತೆ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ. ರಜನೀಚಾರಿ]

ರಜನೀಮುಖಿ (ನಾ). ರಾತ್ರಿಯ ಪೂರಂಭ: ಸಂಜೆ: ಪರಿಮಾಣವು
ಮಾಯೆಯ ಬಳಸಿ ರಜನೀಮುಖಿಯೊಳಗೆ ತಂದದ್ದು ರಜನೀಮುಖಿಯ
(ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩): ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮನಮನೆಯೊಳಗೆ ಸೊಡರಮೆಸದುವು
. . . ರಜನೀಮುಖಿಯೆಡೆ ಮಾದುದು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ರಜನೀರಜ (ನಾ). ಅರಿಸಿದ ಪುಡಿ: ಪೆರೋಲೈಟ್‌ಗಳಿಂದ. . . ನೀರಾಚಿ
ಮನಾದಿ ಪೋದ ವಾರಣಸಿಯರ ಪೊಂಜಿವೆಯೊಳ ರಜನೀರಜ ರಜನೀ
ರಜಂಗಲಂ ಕದಲಕ್ಕು ಪದಪ್ಪದು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ರಜನೀವಲ್ಲಭ (ನಾ). ಇರಲನ ಬಡೆಯ: ಚಂದ್ರ.
ರಜನೀವಲ್ಲಭ ವಾರ = ರಾತ್ರಿಯು ಬಡೆಯನಾದ ಚಂದ್ರನ ದಿನ:
ಸೋಮವಾರ: ಮಾರ್ಗಶಿರಾಶ್ವಿನಾಶವಾಸರಂ ರಜನೀವಲ್ಲಭವಾರ
ಮುಕ್ತಿನಿಶಾನಾಧಾಂಶಕಂ ಕೊಡೆ . . . ಪುಟ್ಟದಳ್ . . . ಅತ್ತಿಮವು
(ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ರಜನೀಶ (ನಾ). = ರಜನೀವಲ್ಲಭ: ವಿದ್ಯೋಗಿ ರಜನೀಶ ಮಂತ್ರಿಯು
ನೊಲ್ಲದೊಡನೆನಾದುದು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩): ರಜನೀಶಂಭೋಜನಾಂಶ
ನೀಂ ತಟವಂ ಮಾಡು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ರಜಪಂಶ (ನಾ). ರಾಜಮೀದಿ: ರಾಜಮಾರ್ಗ: ಉತ್ತರಾಶ್ವಿನಿ ರಜಪಂಶ
ಅನ್ನ ಒಂದು ಮೊಪರೆಯ ಕೊಳ ಅನ್ನ ಒಂದು ಕೊಟ್ಟಿರವಳ್ಳದ

ಅಲಕಿಪುಟಿಯ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). ೧೨-೧೩: ಸು. ೧೨-೧೩)

[೨ ಇದು ರಾಜಪಂಶ 'ಮುಖವರ ಅಪರಿವರವಾದುದು]

ರಜಪುತ. ರಜಪುತ (ನಾ). ಒಂದು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ
ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ: ರಜಪುತರಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಜರಾಧೀಶನಲ್ಲಿಯೂ ಅಪ್ಪ
ತಿನ್ನುವ ಚುಟು ಹೆಚ್ಚು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). ರಜಪುತ: ರಜಪುತ
ಕೃಷ್ಣಕೀರ್ತಿಯೊಡನೆ ಕನ್ನಡಿಯ ನೋಡುತ್ತ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩).
[< ಸಂ. ರಾಜಪುತ]

ರಜಪುತ್ರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಆವರಿಕೆ: "ರಜಪುತ್ರಿ
ಅವರವೆಲ್ಲವರವೆಲ್ಲವು" (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [< ಸಂ. ರಾಜಪುತ್ರಿ]
ರಜಪುತ 'ರಜಪುತ' ನೋ.

ರಜಪುರಿಗೆ (ನಾ). ಧೂಳನ್ನು ಉಡುಗುವ ಸಾಧನ: ಕಸಪುರಿಕೆ:
ಅನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮುಟ್ಟಿದಾತ ಅನೆ ರಜಪುರಿಗೆ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩).
ಬರಿಗೆ, ಪುರಿಗೆ ಯಾಕಾರವೆಂದ ಬಾಲವ ಮುಟ್ಟಿದಾತ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩).
[ರಜ + ಪುರಿ (< ಪುರಿ)]

ರಜಬು 'ರಜಬು' ನೋ.
ರಜಬು. ರಜಬು (ನಾ). ಮಹಮ್ಮದಿಯ ವರ್ಷದ ಏಳನೆಯ
ತಿಂಗಳು: ರಜಬು ತಿಂಗಳು ೯ನೇ ತಾರೀಖು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩).
ರಜಬು: ಈ ಯುದ್ಧವು ರಜಬು ತಿಂಗಳಲ್ಲಾಯಿತು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩).
[< ಅರ. ಶಾರ. ಮರಾ. ರಜಬು]

ರಜಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು: ಶ್ರೀಮಂತಗೊಗ್ಗಿಪ್ಪಣ್ಣನ ಮಗ
ರಜಯ್ಯ ತುಂಬುವನಿಟ್ಟು ಸತ್ತಂ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩).
[? + ಅಯ್ಯ]

ರಜರೂಪಿ (ನಾ). (ಅಲ) ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿರುವವನು: ರಜರೂಪಿ
ಭಗವಂತನೊಂದಿಗೆ ತಪಸ್ಸೆಂದ ಅವನು ಗತಿ ನನಗಿಂದ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩).
[ಸಂ. ರಜರೂಪಿ]

ರಜಸ್ವರ (ನಾ). ಹೂವಿನ ಹುಡಿ: ಪರಾಗ: ಸಮೀರನಾದಾರಕವು
ಕೇತಕೀಪ್ರಸರರಜಸ್ವರಸ್ವರಜಪಂಶುಕಮಾದುದು ಮೇಘಕಾಲದೊಳ
(ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [< ಸಂ. ರಜಸ್ವರ]

ರಜಸ್ವಲಿ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಾದ ಹೆಂಗಸು: ಬಹಿಷ್ಕೃತ: "ಅದೀ, ಉದಕ್ಕಾ,
ರಜಸ್ವಲಾ, ಅತ್ತೇಯಾ, ಪುಪ್ಪವತಿ-ಈ ೩ ಮುಟ್ಟುವಗಂಡವಳು"
(ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩): ರಜಸ್ವಲಿಯಾದರೂ ಮುಟ್ಟಲಾಗದೆಯೆಂಬ . . .
ಮುಟ್ಟಿಯು ತಿಡಿದು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩): ಸೈರಿದರೇ ಪಾಂಡುಸುತ
ರಂಭೋರುಹಾಕ್ಷಿ ರಜಸ್ವಲಿಯ ಸುಲೋದಯಲಿ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩).

[ಸಂ. ರಜಸ್ವಲಾ]

ರಜಸ್ತು (ನಾ). ರಿ. ಧೂಳು: ಹುಡಿ. ೨. ಸತ್ಯ. ರಜ ಮತ್ತು
ತಮಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ರಜೋಗುಣ.
ರಿ. ೨: ಕೆಸಲೊಳ ಪುಟ್ಟಿದುದಂತುಮಲ್ಲದ ರಜಸ್ತೋಧಮೆಕುಂ
ಪದಾಮಥಂ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ. ರಜಸ್ತು]

ರಜಾ. ರಜಾ. ರಜೆ (ನಾ). ರಿ. ಶಾಲೆ. ಕಾಲೇಜು. ಕಚೇರಿ ಮೊದಲಾದವು
ಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಬಡುವು: ಸೂಟಿ: ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ರಜಾದಿನ
ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ: ರಜಾಕಾಲದ ಕೆಲಸ (Holiday-Task.
೧೨-೧೩). ೨. ನೌಕರನು ಮೇಲಧಿಕಾರಿಯ ಅನುಮತಿಯಿಂದ
ಪಡೆಯುವ ಬಡುವು: ರಜಾದ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವ ಕಾಲ ಎನಹಾ
ಮತ್ತಾರನ್ನು ಬದಲಿಯಾಗಿ ಇಡಬೇಕೆಂದು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). ರಜಾ:
ರಿ. ಅಕ್ಕಾ! ನಾಳೆ ದೀವಾವಳಿ ಹುಟ್ಟುವಂತಲ್ಲ! ನಮಗೆ ರಜ ಬಿಟ್ಟು
ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಪ್ರಾ. ೧೨-೧೩). ೨. ರಂಗಸ್ಥಾನದ ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ರಜ

ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (೧೯೧೯. ೦) : ಸರಕಾರದವರು . . . ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ರಜವನ್ನು ಮಂಜೂರುಮಾಡಿ ಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು (೧೯೨೨. ೦೦೨). ರಜೆ : ೧. ಅಂದು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ಸ್‌ರ ಯಾವುದೋ ಹಬ್ಬಕ್ಕಾಗಿ ರಜೆಯಿತ್ತು (೧೯೧೬. ೯) : ಇನ್ನೊಂದು ದುರ್ಗಾಪೂಜೆಯ ರಜೆ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ (೧೯೦೬. ೦). ೨. ಅವನು ಒಂದು ವರ್ಷದ ರಜೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು (೧೯೦೦. ೨೬) : ನಾನು ಕಳೆದ ಹಿಂಗಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನ ರಜೆಗೆ ಬರೆದಿದ್ದೆ (ಹುಗುಣ. ೬೦).

ರಜದ ಊಳಿಗ = ರಜ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ದಿನಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು : ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಖದೊಳು ನಿತ್ಯಕಟ್ಟಳೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಊಳಿಗಗಳು - ಸಂಚಯ ಊಳಿಗ . . . ಅವಸರದ ಊಳಿಗ, ರಜದ ಊಳಿಗ (ಹುಗುಣ. ೨. ೯೬). [←ಆರ. ೬೦. ಮರಾ. ರಜಾ]

ರಜಾಕಾರ (ನಾ). ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ತರುವಾಯ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವಿರೋಧಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ದಳ : ಆಗಲೇ ರಜಾಕಾರರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ತೆರೆಯ ಹಿಂದೆ ಏಕಹತ್ತಿದ್ದವು (೧೯೧೬. ೬೦) : ಈ ರಜಾಕಾರರಂತಹ ಮಕ್ಕಳ ಕಾಟಕ್ಕೆ ಅದಾವ ಗೆಡ ಬದುಕಲು ಸಾಧ್ಯ ? (ಹುಗುಣ. ೬೨). [←ಹಿಂ. ರಜಾಕಾರ]

ರಜಾಮಂದಿ, ರಜಾಮಂದಿ (ನಾ). ಸಮೃದ್ಧಿ : ಒಬ್ಬಿಗೆ : ಸುಮಾರಾಗಿ ಉಟ ಅಥವಾ ಹಿಂದಿಮ ಪೊತ್ತಿಗೆ ಜಗಳ ಬರುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಉಟ ಅಥವಾ ಹಿಂದಿ ತಯಾರಾಗಿ ವಾಯಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದುದುತೋ, ಕೂಡಲೇ ರಜಾಮಂದಿ (೧೯೧೬. ೦). ರಜಾಮಂದಿ : ರಾಜರು . . . ತಮ್ಮ ಹೆಸರು ಸಹಿ ಹಾಕಿ, ರಜಾಮಂದಿಯಿಂದ ಕೊಡದೆ (ಹುಗುಣ. ೦೯).

[←ಪಾಠ. ೬೦ ರಜಾಮಂದಿ ; ಮರಾ. ರಜಾಮಂದಿ, ರಜಾಮಂದಿ, ರಜಾಮಂದಿ]

ರಜಾಯಿ (ನಾ). ೧. ತಳ್ಳಿರುವ ಹಾಸುಗೆ : ಲೇಪ್ಪ : ಮತ್ತನೆಯ ಪದಾರ್ಥವನ್ನಿಟ್ಟು ಅಡ್ಡ ಹೊಲಿಗೆ ಹಾಕಿ ಮಾಡಿದ ಹಾಸಿಗೆ. ದುತ್ತ : ರಜಾಯಿ (quilt. ೧೦೯೩) : ಏನಮೊಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಚಿರ ಹಿಟ್ಟೆಂದು . . . ರಗ್ಗುಗಳನ್ನೂ, ರಜಾಯಿಗಳನ್ನೂ, ರುಮಾಲುಗಳನ್ನೂ ಕಡೆ ತಂದವರನ್ನೂ (೧೯೦೨. ೬೦). ೨. ಅರಳಿ ತುಂಬಿ ಮಾಡಿದ ತಳುವಾದ ಹೊದಿಕೆ : ಹುಡುಗಿಗೆ ರಜಾಯಿಯೊಂದನ್ನು ಹೊದಿಸುವಳು (೧೯೧೨. ೨೦).

[←ಪಾಠ. ೬೦. ರಜಾಯಿ ; ಮರಾ. ರಜಾಯಿ, ರಜಾಯಿ]

ರಜಾವಂದಿ 'ರಜಾವಂದಿ' ನೋ.

ರಜೆ 'ರಜಾ' ನೋ.

ರಜೋಗುಣ (ನಾ). ರಾಜಸ. ತಾಮಸ ಮತ್ತು ಸಾತ್ವಿಕಗಳೆಂಬ ಮೂರುಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳಿಂದ ಕೊಡಿರುವ ಸ್ವಭಾವ ; ರಾಜಸಗುಣ : ಘನರಜೋಗುಣದಲ್ಲಿ ಚತುರಾಣಸ ತಮೋಗುಣದಲ್ಲಿ ತಂತ್ರನಿಷಿ (೧೯೦೨. ೯-೬) : ರಜೋಗುಣಭರಿತ . . . ಲಂಕಾನಾಥಂ (ಕೂರಾ. ೬-೬-೦). [ಸಂ.]

ರಜೋಗ್ರಹ (ನಾ). ಬುಧ, ಶುಕ್ರ ಮುಂತಾದ ರಾಜಸಗುಣವುಳ್ಳ ಗ್ರಹ : ಶಶಂಕವನುಂ ಭಾಗವನುಂ ರಜೋಗ್ರಹಂ ಘನವನುಂ ಮಾಹೇಯನುಂ ತಪೋಗ್ರಹವನಿಪಂ (೧೯೦೨. ೯-೦). [ಸಂ.]

ರಜೋದರ್ಶನ (ನಾ). (ಮೊವಲನೆಯ ಬಾರಿಗೆ) ಮುಟ್ಟಾಗುವಿಕೆ : ರಜಸ್ಥಲೆಯಾಗುವಿಕೆ. [ಸಂ.]

ರಜೋವಿಕ್ರತಿ (ನಾ). ೧. ಧೂಳು ತುಂಬಿರುವುದು. ೨. ಹೂವಿನ ಧೂಳು ಏಳುವುದು : ಪರಾಗ ಉಂಟಾಗುವುದು. ೩. ರಜೋಗುಣ ದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮನೋವಿಕಾರ. ೨. ೩ : ರಜೋವಿಕ್ರತಿ

ವಾತಿಸಂಕರಂ . . . ಇಲ್ಲ ಬಸದೊಳ್ಳದೆ ಜನದೊಳ್ (೧೯೨೨. ೨-೨೬). ೪. ಮುಟ್ಟಾಗುವುದು. ೧. ೪ : ಉಪಶಾಂತರಜೋವಿಕ್ರತಿಯೆನುವಾತ್ಮ ಕಾಳಮಸಯೋಧರಾಸ್ವತೆಯಂ ಮತ್ತಪಚಿತ ಜಡಮೃತ್ತಿಯನೆಯ್ತು ಪೋಲ್ವ ದಭಾಗಮಂ ಸಗರ್ಭಾಂಗನೆಯಂ (ಕಂಪು. ೯-೯೬). [ಸಂ.]

ರಜ್ಜು (ನಾ). ೧. ಹಗ್ಗ : ಪಾಶ : "ಕುರ್ಚ್ಚಾ, ರಜ್ಜು, ಮುರಾ, ಪುಟ, ತಂತ್ರೀಗುಣಾ - ಈ ಪಿ ನೇರ್" (೭೧೦೦. ೯೬-೯೯೬) : ಅತಿಚಪರ ಮೆನಿಪ್ಪಂದ್ರಿಯತೆಯಂ ತೆಗೆದೊಳಗೆ ಓದಿದ ಕಟ್ಟಿದ ರಜ್ಜುಪ್ರತತಿ ಯದೆಂಬಿನೆಂ ಯತಿಪತಿಗೆಸುವು ಕೊರಳೊಳಮರ್ದ ಸರಗಳ ತುಣುಗರ್ (೧೯೦೨. ೨೯) : ಅಗ್ಗಿ ರಜ್ಜು ಎನಿಂದ ಕಟ್ಟುವವು (೧೯೦೦. ೯೬-೧೯೦೨) : ಪ್ರಭುಗಳು . . . ಕುಪಾರಗಳ ಕಡವಾಗದ ರಜ್ಜುಗಳನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರು (೧೯೦೦. ೨೦). ೨. ಜಡ : ಹೆರಳು. ೩. ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ ಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಸ್ನಾಯು. ೪. [ಜೈನ] ಲೋಕಾಕಾರ ಪೂರ್ಣ ಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉದ್ವೇಗತೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ : ಎಂಟುಹಸ್ತ ಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ : ಏಕರಜ್ಜುಪ್ರಮಾಣಂ ತೀರ್ಯಗ್ನೋಕಂ (೧೯೦೨. ೦-೯೦) : ರಜ್ಜುಗಳೇಳು ಕಳೆ . . . ನಿರ್ಜರಣಯದಗ್ರದೊಳೊಂದು ಪದಿನಾಲ್ಕು ರಜ್ಜುದ್ದ ಲೋಕಮೊಪ್ಪುವುದು (೧೯೦೨. ೦-೯೦) : ತ್ರಿಲೋಕವು ಅದಿಯಿಂದ ತುದಿಮೆವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರ ೧೪ ರಜ್ಜುಬದ್ದವಾಗಿದೆ (೧೯೦೨. ೬೬). ೫. ರೇಖಾಗಣಿತ : ರಜ್ಜು (= ಹಗ್ಗ) ಎಂಬುದು ರೇಖಾ ಗಣಿತಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಮಧೇಯ (೧೯೦೨. ೨೦). ೬. [ಜೈನ] ಆಶ್ರಯ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಏಳುಗ್ರಹಗಳೂ ಚರರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದು : ಚರರಾಶಿಯೇಳುಗ್ರಹಮಿರೆ ಯೋಗಂ ರಜ್ಜುವೆನಿಸುಗುಂ (೧೯೦೨. ೦೬-೦) : "ಚರರಾಶಿ (ಮೇಷ ಕರ್ಕಟ ತುಲಾ ಮಕರ)ಗಳಲ್ಲಿ ಏಳುಗ್ರಹಗಳೂ ಇವರೆ ರಜ್ಜುಯೋಗ" (೧೯೦೨. ೦೬-೦ ೦೯).

ರಜ್ಜು ಸರ್ಪನಾಯು = ಲೌಕಿಕನ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹಾವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು : ಆ ಮನವೆಂಬ ಕರಣದಲ್ಲಿ ರಜ್ಜು ಸರ್ಪ ನಾಯು ಸ್ಥಾನುಚೋರಣಾಯದಂತೆ ತಾನು ಪರಮಸ್ವಸ್ವರೂಪನು (೧೯೦೨. ೨೯). [ಸಂ.]

ರಜಿನ (ನಾ). ಕೂಗುವಿಕೆ : ಅಬ್ಬರ : ನಿಬಿಡತರ. ಸುಬರಿನದೊಡನೆ ಘಡಿಘಡಿಸ ಸುಘಟಿಸಲಕಳಕಂ . . . ಆಳುಕೆಗೊಳೆ (೧೯೦೨. ೬-೦೦ ೩). [ಸಂ.]

ರಜಿಸು (ಶಿ). ಕೂಗಿ ಹೇಳು : ಉದ್ವೇಗಿಸು : ಕನ್ನಡ ಹುರುಮುಂಜಿ ಸೂರಟ ಗುಜ್ಜರಾದಿ ಪಾಡಿನೊಳು ರಜಿಸುತನಂತವೀರ್ಯಸ್ಥಾದಿಯೆಂದು ಗಂಧಕುಟಿ ಬಂದುದು (೧೯೦೨. ೨೯-೬). [ರಜನ + ಇಸ್ತ]

ರಜ್ಜು, ಜಿಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಹಿಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಅರಸುವಂಶನವ ಹೆಸರು : ಧರಣಿ ನೆಟ್ಟು ರಜ್ಜುರಾಜ್ಯ ದೊಳ್ ಮುನ್ನ ಪಂಪನು ಪೊಗ್ಗಿನುಂ (೧೯೦೨. ೦೨-೦೦) : ರೇಶಂಗೆ ಭೀಷಣಂ ರಜ್ಜುಪಂಚೋದ್ಯಮಂ ಸೆನ್ನಿರ ಲಾಂಛನಂ ಬಿರುದರ ಸಿಂಗಂ . . . ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಸಾಮನ್ಯನೇಜಿಯಮ್ಮಂ (೧೯೦೨. ೨೧-೬. ೬೯-೯; ೧೦೬). ೨. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಪೊಪ್ಪಾರ ಜೆದಮ್ಮನುಂ ಕನ್ನರನುಂ ಕಳ್ಳವ್ವಾಸಯ ರಜ್ಜಿನುಂ (೧೯೦೨. ೨೧, ೨೨-೬. ೬೯-೨೬ : ೧೦೬). ಜಿಟ್ಟು : ೧. ಜಿಟ್ಟಿರ ಪಟ್ಟಜನಾಲಯಟ್ಟಿವಾವದ್ದುತೊಕ್ಕಲನುಮತದಿಂದ ಕೊಟ್ಟುರ್ ಜಿನೇಂದ್ರಪೂಜೆಗೆ (೧೯೦೨. ೨೨. ೦೬-೨; ೧೦೬) : ಅಮಿತವೇಗಂ . . . ಅಂಬರಕ್ಕೆ ನಿಳುವ ಜಯಕೇತು ಸಂದೆಯದೆ ದಂದುಗಮಂ ಕಿಡಿಸಿತ್ತು ಮುಂದಣೋಡುವ ರಿಪದಂತಿಗಂ ಪೆಟಗುಟ್ಟುವ ಜಿಟ್ಟರ ಮೇರುದಂತಿಗಂ (೧೯೦೨. ೨೦-೬೦). ೨. 'ಜಿಟ್ಟಮತ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಒಬ್ಬ ಕನ್ನಡಕವಿಯ ಹೆಸರು : ಗುರುಪೀಠೇಬು ಮನಮುಮಿರೆ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಂ

ದೈವಮಾದಜಿ ಪೊಂತಿರಿ . . . ಜಟ್ಟುನಾ ಮತದಿಂದಂ (೧೩೩೩. ೦೨-೦೩).

ರಟ್ಟುಕಂದರ್ಪ = ರಟ್ಟುವಂಶದವರಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನಂತಿರುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಪೂಜಗೊಳಗಡದೊಳಂ ಬಲದೊಳಂ ಕಪುಗಮುಖನ್ನೆ ಬಪ್ಪ ವಳಮುಸ್ಸವ್ವದೆ ಚಾರಿಸುವೊಡೆಯಂ ರಟ್ಟುಕನ್ನರ್ಪವನ್ನಾವಂ ಬಟ್ಟಂ (೧೩. II. ೦೩೩-೩೪ : ೧೩೩). ರಟ್ಟುಕರಟ್ಟು = (ಅಲಂ) ರಟ್ಟುರನ್ನು ನಾಡಮಾಡಿದವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಟ್ಟುರಾಜ್ಯದವರುಗಳ ಮುಂ ಬಿಟ್ಟು ತಡೆದೊಟ್ಟಿ ರಟ್ಟುಕರಟ್ಟುಂ ಚಾಳುಕ್ಕರಾಜ್ಯಪಟ್ಟುಮನಾತಂ (೧೩. V. ೦೩-೦೨ : ೧೩೩). ರಟ್ಟುಮಾರ್ತಂಡ = ರಟ್ಟುರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ನಂತಿರುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಟ್ಟುಮಾರ್ತಂಡಂ . . . ಶ್ರೀಮನ್ನಾಹಾಸಾಮನ್ನೇಜೆಯಮ್ಮಂ (೧೩೩೩. XI-1. ೩೨-೩ : ೧೩೩). ಜಟ್ಟುಕದಂಗ = ಜೆಲುವನಾದ ರಟ್ಟು : ರಟ್ಟುಕದಿಯ ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮನುಷ್ಯಮನ್ನಿಭನಿಸಿದ ವಿಸಯಗುಣೋತ್ಪನ್ನಗನವ ಜಟ್ಟುಕದಂಗಂ (೧೩೩೩. ೦-೨೩). ೨ ಈ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ' ಕಾರದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ವಿಚಾರಣೆಯಾದುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ದೊರೆಕಿದ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. [< ೨೦. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ]

ರಟ್ಟುಕುಳ, ಜಟ್ಟುಕುಲ, ಜಟ್ಟುಕುಳ (ನಾ). ಒಂದು ವಂಶದ ಹೆಸರು : ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟವಂಶ : ರಟ್ಟುಕುಲಾಸ್ಥಯಸ್ಥವರಂ ಪಟ್ಟದ ತವರ್ಮನೆ ಗಳಿಸಿ ಗಾವಂಚುಗಳಂ ಜಟ್ಟುಕುಳನೆಂದ್ರವಾದೆಗೆ (೧೩೩೩. X. ೦೩-೦೪ : ೧೩೩). ಜಟ್ಟುಕುಲ : ಜಟ್ಟುಕುಲಾಗ್ರದ ಧರಣೀಪಟ್ಟಂ ನಿಜನೊಡರೊಳೆನೆಯ (೧೩೩೩. ೨೨-೨೩ : ೧೩೩). ಜಟ್ಟುಕುಳ : ಜಟ್ಟುಕುಳಭೂಷಣಂ ಸಿಂಧೂರ ರಾಂಧನಂ (೧೩೩೩. ೨೩-೦೦ : ೨). [ರಟ್ಟು + ಕುಳ (= ಕುಲ)]

ರಟ್ಟುಗಡ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಪಣರವಾಡಿಯ ರಟ್ಟುಗಡ ಸ್ಥಾಪಯ್ಯನ ಮಗ ಅಪಾಯ್ಯ (೧೩. V. ೧೩೩. ೨೩-೦೨ : ೧೩೩). [ರಟ್ಟು + ಗಡ]

ರಟ್ಟುಪಲ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ೨ ಈಗಿನ ಭಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರಟ್ಟುಪಲ್ಯ : ಬನಮಾನಾಡಂ ಛಲದಪ್ಪರಾಮನ್ ಸಾಸ್ತರನಾಳೆ ರಟ್ಟುಪಲ್ಯಯ ಪೊಲಗನು x x x (೧೩. VII. ೩೩೩. ೨೩-೩ : ೧೩೩). [ರಟ್ಟು + ಪಲ್ಯ]

ರಟ್ಟುಪಾಡಿ 'ರಟ್ಟುವಾಡಿ' ನೋ. ರಟ್ಟುಪಾಡಿ, ರಟ್ಟುಪಾಡಿ (ನಾ). ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶ : ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ನಾಡು : ಪನ್ನಿರುದರಂ ರಟ್ಟುಪಾಡಿ ಮಣಿ ಮಗ್ಗು ಪೊದಲ್ಲಿ (೧೩. XII. ೩೩೩. ೨೩-೨ : ೩೩. ೭೨೦). ರಟ್ಟುಪಾಡಿ : ಪೊಗಬೊಡುಡಿಯ ರಟ್ಟುಪಾಡಿಯೇಜ[] ಲಕ್ಕಮಂ (೧೩. VII (೩). ೩೩೩. ೨೩-೩ : ೧೩೩) : ಅಮರು ಅಳದ ನಾಡಿ ರಟ್ಟುಪಾಡಿಯಯ ಹೆಸರು (೧೩೩೩. ೨೩). [ರಟ್ಟು + ಪಾಡಿ]

ರಟ್ಟುಕ್ಕ (ಶ್ರೀ). ಕೊಗು : ಕಿರುಕು : ಕೊಡುಕೊಡೀಕ್ಷಣ ಸಲ್ಲದೊಡ ನಾ ನುಡಿದ ಶವಭವನಾಂತೊಪ್ಪದೆ ಬಿಡೆನುತೊರಂತೆ ಶಿವಧೋಮನುತ ರಟ್ಟುಕ್ಕ (೧೩೩. ೩೩-೩೨). [< ೨೦. ರಟ್ಟು + ಇಕ್ಕ]

ರಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಎರಡಳಿಗಳನ್ನು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ನೆಯ್ದ ದಪ್ಪಬಟ್ಟು : ಒರಟುಬಟ್ಟು : (೧). ೨. ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ದಪ್ಪಬಟ್ಟು ಅಥವಾ ದಪ್ಪಕಾಗದದ ಮೇಲುಹೊದಿಕೆ : ಬೈಂಡು : ಕಡತವನ್ನು . . . ಮಂಡಿ ಎರಡುಕಡೆಗಳಿಗೂ ರಟ್ಟುನ್ನು ಹಾಕಿ ಓುತ್ತಿದ್ದರು (೧೩೩. ೩೦). ೩. ಪುಸ್ತಕವು ಕೊಳೆಯಾಗದಂತಿರಲು ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಕಾಗದದ ಹೊದಿಕೆ : ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ದಪ್ಪಕಾಗದದಿಂದ ರಟ್ಟು ಹಾಕಿದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುತ್ತದೆ (೩೩). [ದೇ.೩ ತಿಲು. ರಟ್ಟು, ರಟ್ಟು]

ರಟ್ಟು (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಹಿರಂಗ ಪಡಿಸುವಿಕೆ, - ಹೊರಗೆಡಪುವಿಕೆ, - ಪ್ರಕಟಿಸುವಿಕೆ : ಮರುಳ ರಟ್ಟಾದ ಹಾದರಗಿತ್ತಿ . . . ರೋಗಿಯೊಬರ ಕೂಡೆ ರಟ್ಟಿಯಾದವನೆ ಚದುರು (೩೩೩. ೩೨-೩೩) : ರಟ್ಟುಮಾಡುವದಾಯತಲ್ಲ ಹೊಡೆದಂಬಟ್ಟುದೆ ಸ್ವರಕುಮಾರನಿಗೆ (೩೩೩. ೩೩-೩೩) : ಸಾಕುಮಾಡಿರವ್ವ . . . ಭ್ರಷ್ಟಮಾತುಗಳನೆಮ್ಮೋ ಕಲ್ಲಿನಿ ಪಟ್ಟುಪಟ್ಟಿಗೆ ರಟ್ಟುಮಾಡುವುದ (೩೩೩. ೩೩-೩೩) : ಸೂರರ ಗುಟ್ಟು, ರೋಗ ರಟ್ಟು (ಗಾ). [ದೇ.೩ ತಿಲು. ರಟ್ಟು]

ರಟ್ಟುಕಟ್ಟು (ಶ್ರೀ). ಪುಸ್ತಕ ಹೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕು : ರಟ್ಟುಹಾಕು : ನನ್ನಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥದ ರಟ್ಟುಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರತಿಗಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದರೆ ಬಿಡುಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ(೧೩೩. VI. ೩೦೩). [ರಟ್ಟು + ಕಟ್ಟು]

ರಟ್ಟುಕಟ್ಟು (ನಾ). ಪುಸ್ತಕಗಳ ಹೊದಿಕೆ. - ಕವಚ : ಹೊಸ ಗ್ರಂಥಗಳು ಛಾಪವನ್ನು ಸೇರಿದೊಡನೆಂದು ಅವುಗಳ ರಟ್ಟುಕಟ್ಟು, ಅಟ್ಟು . . . ಸುಯೂಗವೆಯೆ ಎಂದು ಪೋಕ್ಷಿಸಬೇಕು (೧೩೩. ೩೦). [ರಟ್ಟು + ಕಟ್ಟು]

ರಟ್ಟು 'ಜಟ್ಟು' ನೋ. ರಟ್ಟುಗಡಹು (ಶ್ರೀ). ತೋಳನ್ನು ಕಡಿದು ಬೀಳಿಸು. - ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕು : ಅಮನೊಗ್ಗಿಯ ರಟ್ಟುಗಡಹು ರಣರಂಗವೀರನು ಜಗಜಟ್ಟು ನಟ್ಟುಳು ರಾಜರಿಗೆ (೧೩೩. ೩೩-೩೩). [ರಟ್ಟು (<ಜಟ್ಟು) + ಕಡಹು (<ಕಡಪು)] ರಟ್ಟುಪಲ್ಲವಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಜೊತಪಲ್ಲವಿ : ಜೋಡಿಪಲ್ಲವಿ : ರಟ್ಟುಪಲ್ಲವಿ ಎಂಬುದು ನಿಜವಾಗಿ ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಲ್ಲವಿಗಳು. ಆದರೆ ಎರಡನ್ನೂ ಮಾಧುರ್ಯದಿಂದ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದೇ ಪಲ್ಲವಿಯನ್ನು ವಂತ ಹೊದುದು (೧೩೩. ೩೨). [ರಟ್ಟು (೨-ತಮಿ. ಇರಟ್ಟು = ಜೊತೆ : ತಿಲು. ರಟ್ಟು = ಜೊತೆ) + ಪಲ್ಲವಿ]

ರಟ್ಟು 'ರಟ್ಟಿ' ನೋ. ರಟ್ಟು 'ಬ್ರಣ' ನೋ.

ರಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಕಾಳಗ : ಯುದ್ಧ : "ಸಂಗ್ರಾಮ . . . ರಣಂ . . . ವಿಗ್ರಹಃ - ಈ ೩೩ ಕಾಳಗಂ" (ಪಾಂಡು. ೩೩-೩೩) : ವಿಶ್ವರೂಪಮನಾಂ ತೋಜಾದಿನಂ ಕಡಂಗಿ ರಣದೊಳ ನೊ ತೋಲು ನಿನ್ನಾರ್ಪಮಂ (೩೩೩. ೩-೩೩) : ರಣದೊಳ ಮೂಜಾಂತ ಚೂಡಾಮಣಿಗೆ ಮಣಿಯ ದುಪ್ಪತ್ತನಂ ಗೆಲ್ಲ ವಿಹ್ವಾಮಣಿ (೩೩೩. ೩೩-೩೩). ೨. ಯುದ್ಧ ರಂಗ : ಸಮರಭೂಮಿ : ಕಳ : ರಣಮಂ ಪೂಜಪೇಟ್ಟು (೩೩೩. ೩೩-೩೩) : ಉರೆ ಮಹಾರಥಸಮರಧಾದಿಗಳರಾಳೆ ರಣದೊಳಗೆ (೧೩೩. ೩೩-೩೩) : ನಾನಾತುಮಂಜಿಭವಪೂಜಾಣಿ ರಣನಾಡ ರಾವಣಂ (೩೩೩. ೩೩-೩೩).

೩. ಸಂತೋಷ : ಅನಂದ. ೪. ಶಬ್ದ : ಧ್ವನಿ. ೫. ಉಗ್ರ ವಾದುದು : 'ರಣಗುಟ್ಟು', 'ರಣಬಿಲು' ಪರಾ. ೬. ದೊಡ್ಡದು : ಗಾತ್ರವಾದುದು : 'ರಣವರ್ಧ' ಪರಾ. ೭. ದವ್ವ : ಭೂತ : ಅಂದಿನ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭೂತ. ಪ್ರೇತ. ಪಿಶಾಚಿ, ಪೂಜರವ್ಯ, ರಣ. ಮಾರಿ . . . ಕಲ್ಲುಕುಟ್ಟಿಗ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಹೊಸ ಹಲವು ಪಾತಿಯ ದಪ್ಪಗಳಿದ್ದವು (೩೩೩. ೩). 'ರಣಹೊಡೆ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಟ್ಟು (ನಾ). ಹಡಗಿನ ಒಂದು ಭಾಗ : ಅಂತು ಸಮುದ್ರಂ ಬಹಿತ್ತಂ ಬೆದಲುವಂಜು ತಿಟ್ಟನೆ ತಿಲಾದು ಕಲ್ಲೆಯಂ ಕವಿಯುಮಾಗ ನಿರ್ಜೀವನು ಮರ್ದು ಪೋಗಿ ಕೂವಂಚುಂ ಮೂಜಾಯೆ ಅಂಥು ಬರಿಯ ರಣಂ ಮೂಜಾಯೆ ಕೀಲ ಕುಲಿ (೩೩೩. ೩-೩೩). [?]

ರಣಕಂಬ (ನಾ). (ಪಾತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ) ಕುರಿ, ಕೋಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬಲಿಹೊಡುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಕಂಬ :

ವಧಸ್ತಂಭ : ಕೋಣವನ್ನು . . . ಸುಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕರೆತಂದು. ಗಾಡಿಯ
ಮುಂದೆ ಇದ್ದ ರಣಕಂಬಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದು (ಪ್ರಾಕೃ. ೬).

[ರಣ್ಯ + ಕಂಬ (< ಕಂಭ)]

ರಣಕಣ 'ರಣಕಳ' ನೋ.

ರಣಕಬಳಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುವ ಆಹಾರ :
ರಣಕಬಳಿ ರಕ್ತಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಭರಣಿಗಳ (ಪ್ರಾಕೃ. ೬-೧೦ ಪ). [ಸಂ.]

ರಣಕರ್ಕತ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲಲು ಕಠಿಣನಾದವನು : ರಣಕರ್ಕತ
ನಸುರಣುಗ್ರಾಹಿ ವಿರಥಂ ಮಾಡಿ ವೀರನ . . . ಓಡಿದಂ (ಪಂಪ. ೧೩-೧೪೬). [ಸಂ.]

ರಣಕಲಿ (ನಾ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಹೋರಾಡುವವನು :
ಯುದ್ಧವೀರ : ಮುಡಿದು ನನ್ನ ರಣಕಲಿಕೆಮೂರನ ಕೈಲಿ ಕವನ
ಮಾಡಿದಲಿ ಫಲ್ಗುಣ ಸೇನೆಯಲಿ ಜನಂ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದಲಿ (ಪ್ರಾಕೃ. ೧೩-೨೨೬). [ಸಂ.]

ರಣಕಹಳಿ 'ರಣಗಹಳಿ' ನೋ.

ರಣಕಳ, ರಣಕಣ (ನಾ). ರಣರಂಗ ; ಯುದ್ಧಭೂಮಿ : ಮೂಮಯಿಂದ
. . . ಭೀಷ್ಮರು ರಣಕಳದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು (ಪ್ರಾಕೃ. ೩೩೩). ರಣಕಣ : ಉರೂರಿ ರಣಕಣವು ಹಾಡುವವು ಗೊಂದಲವು
(ಪ್ರಾಕೃ. ೩೩-೪). [ರಣ್ಯ + ಕಳ]

ರಣಕಾಳಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧದೇವತೆ : ರಣಚಂಡಿ : ದುರ್ಗೆ : ರಣಕಾಳಿ
ರಾಂಧಮಂಡಗಳ ಚಂಡಾಟವಾದಿರಲ್ಲಿ (ಪ್ರಾಕೃ. ೧೩-೨೨೬); ಕರೆಯುತ್ತಿ
ಹಳದೂ ರಣಕಾಳಿ (ಪ್ರಾಕೃ. ೩೩-೬). [ಸಂ. ರಣಕಾಲೀ]

ರಣಕೋಲಾಹಲ (ನಾ). ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಗದ್ದಲವನ್ನು ಉಂಟು
ಮಾಡುವಂಥದು : 'ರಣಕೋಲಾಹಲನಂ' ಕರಾರವನಂ ನೀಲಾಹಲ
ಸ್ಪರ್ಧಿಯಂ . . . ದ್ವಿವೇಂದ್ರಮಂ ತನ್ನಿ (ಪ್ರಾಕೃ. ೧೦-೪೩). [ಸಂ.]

ರಣಖೇಡ (ನಾ). ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೆದರುವವನು : ರಣಖೇಡಿ : ಓಡಿ
ನಾಟಿಸುವವರು ಎಲ್ಲಿ ರಣಖೇಡೋಗಲೆ ಮರಳಿ (ಪ್ರಾಕೃ. ೬-೩೦).
[ರಣ್ಯ + ಖೇಡ]

ರಣಗದ್ದಿ (ನಾ). ಕಾಳಗ ಮಾಡುವೇಕೆಂಬ ಸೊಕ್ಕೊಳ್ಳವನು : ಬೊಬ್ಬಿಳವ
ರಣಗದ್ದಿಗಳ ಕಂಡುಬ್ಬಿ ಬಹಳಾನಂದದಲಿ ರಣಗದ್ದಿ ಮೆಚಿದ ನೈಸಂಹ
ನಾಹವರಗಮದ್ದಲಿ (ಪ್ರಾಕೃ. ೧೩-೩೩). [ರಣ್ಯ + ಗದ್ದಿ]

ರಣಗಲಿ (ನಾ). = ರಣಕಲಿ : ರಣಗಲಿಯ ಚಿತ್ರಿಸು (ಪ್ರಾಕೃ. ೬-೧೩-೩).
[< ರಣಕಲಿ]

ರಣಗಹಳಿ, ರಣಕಹಳಿ, ರಣಗಾಳಿ (ನಾ). ೧. (ಅಲಂ) ದೊಡ್ಡದ್ದನಿ;
ಅಬ್ಬರ ; ಅರ್ಭಟ : ಐತಾಳರ ಗಂಟಲ ರಣಗಹಳಿ ಕೀಳಿ ಬಾಳುನೆ
ಎಚ್ಚರವಾಯಿತು (ಪ್ರಾಕೃ. ೩೪). ರಣಕಹಳಿ : ೨. ಯುದ್ಧ
ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಉದಯವ ಕಹಳಿ : ಸೌಮಿತ್ರಿ ರವಿಯುರವದ್ದಕ್ಕಮು
ನಿಟ್ಟುಸುತ್ತಿರೆ, ಕೀಳ್ಳಿದೊಂದದ್ದುತಂ ರಣಕಹಳಿ (ಪ್ರಾಕೃ. ೧೦೨-೧೦).
ರಣಗಾಳಿ : ೨. ರಣದಲ್ಲಿ ಮಡದಲ್ಲಿ ಬಿಡುವುದು ಬರಗಾಳಿ ರಣದಲ್ಲಿ
ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಗುವುದು ರಣಗಾಳಿ (ಪ್ರಾಕೃ. ೩-೧೦). [ರಣ್ಯ + ಕಹಳ]

ರಣಗಳ್ಳ (ನಾ). ಕಾಳಗದಿಂದ ಓಡಿಹೋಗುವವನು : ರಣಖೇಡಿ : ಬಳ್ಳು
ರಕ್ತಸುವನನಾ ಹೆಗ್ಗಳ್ಳನನು ಸಂತಾಪಿಸುವ ರಣಗಳ್ಳನನು ಗತಿಗೇಡುಗನನಾ
ದೋಹಿರಕ್ತಸನ . . . ಹೊಕ್ಕೊವಾಣುಬಿಡುವನು (ಪ್ರಾಕೃ. ೩-೬-೩೬).
[ರಣ್ಯ + ಕಳ್ಳ]

ರಣಗಟ್ಟಲೆ (ನಾ). ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಧೂಳು. ಬಾಣಿಸಮುದಾಯ.
ಧ್ವಜ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕತ್ತಲೆ : ರಣಗಟ್ಟಲೆ
ಯೋ ಕಮಮಾಂ ಮಿಗಿ (ಪಂಪ. ೧೦-೬೪) ; ರಣಗಟ್ಟಲೆ ಕೈಮಿಗಿ

ಬಿಲ್ಲಣ ಕಡುಕೆಯ್ದು ಭಯಬಲದೊಳೆವೆಕ್ಕುವುದಂ (ಪಂಪ. ೧೩-೩೪).

[ರಣ್ಯ + ಕಟ್ಟಲೆ]

ರಣಗಾಳಿ 'ರಣಗಹಳಿ' ನೋ.

ರಣಗೀತೆ (ನಾ). 'ಯುದ್ಧವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ರಚಿಸಿದ. ವೀರಾವೇಶ
ವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ ಹಾಡು : ರಣಪ್ರಣಯದ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು
ಸೂಚಿಸುವ ರಣಗೀತೆಯೊಡನೆ ಕೂಡತ ಆರಂಭವಾಯಿತು (ಪಂಪ. ೩) ;
ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಯುದ್ಧೋನ್ಮುಖವಾಗಿ ಮಾಡುವಾಗ ಹಾಡುವ
ರಣಗೀತೆಗಳು. . . ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ತುಂಬಿರುವುದೂ ಉಂಟು (ಪಂಪ. ೬೪).
[ಸಂ. ರಣಗೀತಾ]

ರಣಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗು ; ಉಗ್ರವಾಗು : ತರೆಯ ಮೇಲೆ
ಬಿಲಂತು ರಣಗುಟ್ಟುತ್ತಿರುತ್ತದೆ (ಪಂಪ. ೩-೧೪೩). ೨. (ಅಲಂ)
ಶೂನ್ಯವಾಗು ; ಭೀನಗುಡು : ರಾಜಮಾರ್ಗ . . . ಜನರಂತೆವಾಗಿ
ಸ್ವಶಾನದಂತೆ ರಣಗುಟ್ಟುತ್ತಿರುವೆ (ಪಂಪ. ೩) ; ತರವಾಗಿ ರಣಗುಟ್ಟುವ
ಈ ಎನ್ನ ಹೃದಯಮಂದಿರವನ್ನು ಇನ್ನಾಕರಂದ ತುಂಬಲಿ (ಪಂಪ. ೪).
[ರಣ್ಯ + ಕುಟ್ಟು]

ರಣಗುಡು (ಕ್ರಿ). ೧. = ರಣಗುಟ್ಟು ೧ : ಹೊರಗಡೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ
ಉರಿಯಲು ರಣಗುಡುತ್ತಿತ್ತು (ಪಂಪ. ೧೬೦) ; ಬಿಲೇನೋ ಇನ್ನೂ
ರಣಗುಡುತ್ತಲಿ ಇತ್ತು (ಪಂಪ. ೩). ೨. ಅಧಿಕವಾಗು ; ತೀವ್ರವಾಗು :
ರಣಗುಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಳಲಿನೊಂದಿಗೆ ತಿಮ್ಮಯ್ಯನವರ ಅಂತ್ಯವಿಧಿ
ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು (ಪಂಪ. ೨೦). ೩. = ರಣಗುಟ್ಟು ೨ : ಹಸಿರುಹಣೆಯಂತೆ
ದಿಕ್ಕೋ ಎನ್ನುವ ಅಂಗಳ ವಿನನ್ನೂ ಕೆಳದೂಂಡಂತೆ ರಣಗುಡುತ್ತದೆ
(ಪಂಪ. ೧೦೦). [ರಣ್ಯ + ಕುಡು (< ಕೊಡು)]

ರಣಗೇಡಿ (ನಾ). = ರಣಖೇಡ : ಹರಿಹರಾಪವೇಂಬರಾವಡೆ ಹರಿದರೇ
ರಣಗೇಡಿಗಳು ನುಡಿಯಾರಿಯು ಹೊಜುವುದು ಘಾಯವತೀರಿತಳ ಮಹಾ
ದೇವ (ಪ್ರಾಕೃ. ೪-೧೩). [ರಣ್ಯ + ಕೇಡಿ]

ರಣಚಂಡಿ (ನಾ). = ರಣಕಾಳಿ : ಆಕೆಯು . . . ಪಟಯೋಗಿನಿಯಾಗಿ,
ರಣಚಂಡಿಯಾಗಿ, ಕಾಣುತುತ್ತಲಿ (ಪ್ರಾಕೃ. ೧೩೩) ; ರಣಚಂಡಿ ಕತ್ತಿ ಕಡಿ
ಯದು, ಯುದ್ಧ ಸುಡಲಿದು ನನ್ನ ನೆನಪಿನ ಕವನ ಜೀವಂತದಾಖಲೆಯು
(ಪಂಪ. ೧೨-೬). [ಸಂ. ರಣಚಂಡಿ]

ರಣಚೌಪಟ (ನಾ). ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಹೋರಾಡು
ವವನು ; ಚೌಪಟಮಲ್ಲ ; ಮಹಾವೀರ : ರಣಚೌಪಟ ಚರ್ಚುಲ
ದೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕನು (ಪ್ರಾಕೃ. ೩-೩೦). [ರಣ್ಯ + ಚೌಪಟ (< ಚೌಪಟ್ಟ)]

ರಣವಜ್ರಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ರಣವಜ್ರಾಳಿ
ಬಯಲ x x x ರ. . . ದೇವಭೋಗವನ್ನಾಡಿಕೊಟ್ಟಂ (೧೪. ೨೩. ೩೩೪೪).
೨೩-೨೦ ; ೨೩೦). [ರಣ್ಯ + ವಜ್ರಾಳಿ]

ರಣಚಟ್ಟಿಗ (ನಾ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮುಲ್ಲನಂತೆ ಇರುವವನು : ಗೋದಾಮು
ಯಂತೆ ಬೀದ ಬಣ್ಣವನ್ನೇ ರಣಚಟ್ಟಿಗಿಂ. . . ಅತಿಭಯಂಕರಾಕಾರ
ಮಾಪ್ಪದು (ಪಂಪ. ೩೩೪ ೩೩೪೪). [ರಣ್ಯ + ಚಟ್ಟಿಗ (< ಚಟ್ಟಿಗ)]

ರಣಜೇಯ (ನಾ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸುವೇಕಾದವನು : ಜಡಮತಿಮತಿ
ಹತೋಪಾಯನು ಸುಧೆಯನಲ್ಲವಂ ರಣಜೇಯಂ (ಪಂಪ. ೬-೧೨೦). [ಸಂ.]

ರಣಜೊಂಬಿಗ (ನಾ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಆಡಂಬರವನ್ನು ತೋರಿಸುವವನು ;
ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುವವನು : ಅಂಬುಜಾಕ್ಷನ ಸೂರದಲಿ ರಣ
ಜೊಂಬಿಗನ ಕೃತಮಮು ವಿಲಯಾದಂಬುಜೋವದಲಿ ಕಿಡಿಗಜವಾದನು
ಕರನೀಲ (ಪಂಪ. ೬-೧೪-೩೦). [ರಣ್ಯ + ಜೊಂಬಿಗ]

ರಣತೂರ್ಯ (ನಾ). = ರಣಗಹಳಿ ೨ : ಒಂದೆಡೆ ವಲ್ಲಭಿಯಂ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ
ರಣತೂರ್ಯಭೋಷಮಾಂ ಜೀರುತಿರಲ್ (ಪ್ರಾಕೃ. ೧೩-೦೬೪). [ಸಂ.]

ರೂಪವರ್ತ (ನಾ). ಕಾಳಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆತುರ ; ಯುದ್ಧವೇಶ : ಅನುಸಾರ್ಯತೆ ಸೇನೆಯೊಡ್ಡಿದೊಳರೆಯಾಗಿವ ಘಟಕವಂತೆ ರೂಪವರ್ತ ಮೊಗದೊಡಗಿಡುಧಿಯ ತೆರೆಯಂತೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೨-೨೩).

[ರೂಪ + ತವರ್ತ]

ರೂಪವರ್ತ (ನಾ). ಕಾಳಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆತುರವುಳ್ಳವನು. ರೂಪವರ್ತ ಕರ್ಣದ್ರೋಹಿ ಯಾವದೆ ತೋರುತೋರು (ಕುಶಾ. ೪-೧೩-೧೪).

[ರೂಪ + ತವರ್ತ]

ರೂಪವರ್ತ (ನಾ). = ರೂಪವರ್ತ : ಶ್ರೈಘ್ನವನ ಕಂಪುಕಿರ್ದಾವ್ವ ರೂಪವರ್ತರ ವಕ್ರದ ದಬ್ಬುಳವ ಮಹಾಪವರ್ತ (ಕೋಶ. ೪-೩-೧೨).

[ರೂಪ + ತವರ್ತ]

ರೂಪಿಟ್ಟ (ನಾ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ದಿಟ್ಟನಾಗಿ ನಿಂತವನು : ಪಾರ್ಥವಚಾತಿ ಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಟ್ಟರೂಪಿ ನಿಮ್ಮ ಹೋಲಿಸಲು (ಕುಶಾ. ೨೨-೨೩).

[ರೂಪ + ದಿಟ್ಟ]

ರೂಪಿಕ್ಷಿತ (ನಾ). ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿರುವನು : ಭಾವಿ ಸಂಗ್ರಾಮಚರ್ಚಾವಚನಗಳನ್ನವಗತರೂ ರೂಪಿಕ್ಷಿತರೂಪವು ವೀರ ಸಾಮಂತರೊಳಗೆ ಓದಿದ ಬೇಗಂ ನಡಿಯುತ್ತಾಪಿರ್ದು (ಕಂಠ. ೧೦-೨೪ ೩).

[ಸಂ.]

ರೂಪಿಕ್ಷಿ (ನಾ). ಕಾಳಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪ : ರೂಪಿಕ್ಷಿ ಯನು ಕೈಕೊಂಡಮರರಿವು . . . ಬಿಡಿದನು ಮೇಕರಭವ (ಕೋಶ. ೩-೧೩-೧೦).

[ಸಂ. ರೂಪಿಕ್ಷಿ]

ರೂಪುರೂಪತ್ವ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಸಾಡುವ ಗುಣ : ಕರಕ ನೆಂದಾನು ಕೈಗೊಂಡುಬಿಟ್ಟ ರೂಪುರೂಪತ್ವವನೆಗೆ ಸಿದ್ಧವಿದು (ಕೋಶ. ೪೩-೩೦).

[ರೂಪ + ರೂಪತ್ವ]

ರೂಪೋಹಳ (ನಾ). ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಆಸೆಯುಳ್ಳವನು : ರೂಪೋಹಳನನವ ಕೀರವಾದಿಕ್ಕಂಗಂ ಪ್ರಣುತೇಶಂ ಜನಿಯಾದಂ (ಕಾಶಾ. ೨೨, ೧೦೩-೧೦; ೨೪೩); ವಜ್ರವಜ್ರಯಂ ತಳವೋಳಗಿದಾಣಿ ಭೇದಿಕವ ಸಿಂಗವ ಕೀರಂಗಳಂ ಸೇವಕಮ ಸಮಂತು ತಳವಂ ರೂಪೋಹಳನ ಕಮಾರಕಂ (ಕಂಠ. ೬-೨೪).

[ಸಂ. ರೂಪೋಹಳ]

ರೂಪಾರಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ರೂಪಾರಿ ರಿಯತ (ಕಾ. ೨೨-೧೦; ೨೪೩).

[?]

ರೂಪೀರ (ನಾ). = ರೂಪಿಟ್ಟ : "ತೋರಪತ್ತನೆ ಕಾಂ ರೂಪೀರಂ" (ಕಾಶಾ. ೩೪) ; ರೂಪೀರಂ ಸಾರ್ವಭೌಮಂ ವಿವರವತಿ (ಕಂಠ. ೧೪೪).

[ಸಂ.]

ರೂಪುಪಹ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ ತವಚಿ. - ಪರಿಗೆ : ರೂಪುಪಹ ರವಂ ದಿಗ್ವಿರೂ ಕರ್ಣಭರ್ಣಮಂ ಪಳಂಜಲಯ (ಕೋಶ. ೧೦-೨೦).

[ಸಂ.]

ರೂಪದ್ವಿ 'ರೂಪದ್ವಿ' ನೋ.

ರೂಪದ್ವಿ, ರೂಪದ್ವಿ, ರೂಪದ್ವಿ (ನಾ). (ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಹದ್ದು : "ಕಂಕ : - ರೂಪದ್ವಿ" (ಕಾಶಾ. ೪೦). ರೂಪದ್ವಿ : ಕರಕಭಿರಾಂಡ ರೂಪದ್ವಿ ಬಾಪರ ಪಂಗ ಗರವ ಮೊದಲಾದ ಪರಿಪರಿಯುವವರವ ಭೀಕರವರ್ತ ಎಗ ಮೃಗವ ನೆರವಿ (ಕಂಠ. ೧-೧೦). ರೂಪದ್ವಿ : ರೂಪದ್ವಿಗಳು ಪಾರಾಧಿ ವನದಲ್ಲಿ ಭೀತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವವು (ಕಾಶಾ. ೧೪೪).

[ರೂಪ + ಪದ್ವಿ]

ರೂಪಲಾಯನ (ನಾ). ಕಾಳಗದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡುವುದು : ಯುದ್ಧದಿಂದ ಹಿಂದೆಗೆಯುವುದು : ಅಸುವ ತಡವರೆ ರೂಪಲಾಯನ ನೆಸುವುದು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗತಿಶಾಖಕನಾದದ ನಿಲ್ಲು (ಕುಶಾ. ೩ ೨೪). [ಸಂ.]

ರೂಪಾರೂಪಮಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ರೂಪಾರೂಪಮಂಡ ರೂಪ ಅನ್ವಮಾಸು ಉತ್ತಮಗಾಮಂ ರೂಪ (ಕಾ. ೨೨, ೧೩-೧೪ ; ಕು. ೨೦೦).

[ರೂಪಾರ ? + ಗಾಮಂಡ]

ರೂಪಾಲಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಆಹುತಿ : ಪತ್ತೆ ನಿನ್ನನದೇಕ ರೂಪಾಲಿತ್ತನೇ ದುರ್ಮೋಹನಮು (ಕುಶಾ. ೨-೪೦).

[ಸಂ.]

ರೂಪಾಲಕ (ನಾ). ಕಾಳಗದ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದವನು : ಯುದ್ಧನಿಪುಣ ನಲ್ಲದವನು : ರೂಪಾಲಕರಾ ಸಮಸ್ತಭೂಪಾಲಕಬಾಲಕರ ಕದನಕ್ಕೇಳಿ ಮಜ್ಜರದಿಂದೊಡರ್ಚಿದರಾ (ಕೋಶ. ೩-೪೩) ; ರೂಪಾಲ (ಕಾಶಾ. ೪೪) ನಷ್ಟೆ ನೀಂ ರೂಪಾಲಕವಯಸ್ಸವನವನಿವತಿ ನೀಂ (ಕಾಶಾ. ೨-೩೩).

[ಸಂ.]

ರೂಪಿಸ್ತನಿಗೆ (ನಾ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದವನು : ರೂಪಿಸ್ತನಿಗೆ ಗರು ನಮಗೀದಿ ಭಗವ ಕಾಕಾರಾಜದ ಧರ್ಮಸಂತ ಭೀಮಂಗೆ ತೋಪಿಸಿದ (ಕುಶಾ. ೩ ೬-೪೩ ೩-೩೩).

[ರೂಪ + ದಿಸ್ತನಿಗೆ]

ರೂಪಿಸಲು (ನಾ). ಉಗ್ರವಾದ ಬಿಸಿಲು : ಉರಿಯುವ ಬಿಸಿಲು : ಇಂಥ ರೂಪಿಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಂದರಮ್ಮ ತನ್ನ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಿಟ್ಟ ಮಲಗಿದ್ದಳು (ಕಾಶಾ. ೧) ; ಈ ರೂಪಿಸಿಗೆ ಹೊರಬೇಕೆ ? (ಕುಶಾ. ೩೦).

[ರೂಪ + ಬಿಸಿಲು (< ಬಿಸಿಲ)]

ರೂಪೀತಿ (ನಾ). ಕಾಳಗದ ಭಯ : ಯುದ್ಧದ ಅಂಜಿಕೆ : ಅಂತಃಪುರ ದೊಳೊಂದಿ ಪರಿದುಡು ಕೊಡ ರೂಪೀತಿ (ಕುಶಾ. ೪-೧೦).

[ಸಂ.]

ರೂಪೂತ (ನಾ). ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಶು : ಒಬ್ಬನು ರೂಪೂತ ರೂಪೂತ ದೇವಿಗೆ (ಕುಶಾ. ೨-೨೦).

[ಸಂ.]

ರೂಪೂಮಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧಭೂಮಿ : ರೂಪೂಮಿ : ಪಾರ್ಥನ ಕಲೆಯ ನಾಕ್ಷಾತ್ ತಮಯ ಸುಂದರಸಂ ಮೇವವದ ರೂಪೂಮಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೪-೩೦) ; ಈತನು . . . ರೂಪೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿಹಾವೆಯನ್ನು ಅರಾಧಿಸಿದನು . . . ತಿಳಿದುಬರತಕ್ಕದ (ಕೋಶ. ೨೪).

[ಸಂ.]

ರೂಪೇತಾಳ (ನಾ). = ರೂಪೂತ : ಮೈ ನಿಮ್ಮಂತವ ರೂಪೇತಾಳಗಳಿಗೆ ಮಾರಲು . . . ನಮ್ಮ ಗಂಡಸರು ಇನ್ನೂ ನಪುಂಸಕರಾಗಿಲ್ಲ ಗೊತ್ತಾಯ್ತು ? (ಕೋಶ. ೨೦).

[ರೂಪ + ಭೇತಾಳ (< ಬೇತಾಳ)]

ರೂಪೇರಿ (ನಾ). ೧. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ ನಗಾರಿ. - ಭೇರಿ : ಉತ್ತಮ ರೂಪೇರಿಗಳು ಮೊಳಗಿದವಸುರಸೇನೆಯರಿ (ಕೋಶ. ೩-೩೩-೧೩) ;

೨. ಕದಿವ ಮಂದಿರವ ರೂಪೇರಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕುಶಾ. ೪೩).

೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕಾಡುಕುಂಜೇಗಿಡ, ರೂಪೇರಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೦-೪೪೦).

[ಸಂ.]

ರೂಪೈರವ (ನಾ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಭೈರವನಂತೆ ಇರುವವನು : ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮಿ : ಏವರ ಒಂದಿಂದು ಬಳಿ ರೂಪೈರವರಾಭೂತಿವತಿಗೆ (ಕೋಶ. ೩-೧೩-೩೦).

[ಸಂ.]

ರೂಪುಂಡಲ, ರೂಪುಂಡಲ (ನಾ). ೧. ಕಾಳಗಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ : ಯುದ್ಧರಂಗ : ರೂಪುಂಡಲಕ ನಡತಂದಳಾ ಕಾಂತೆ (ಕೋಶ. ೩-೨೦-೨೩) ; ಮಿಹಾಪ ದಿಕ್ಕಿಂದಿಹಾಪ ಕಲಿತನಕಿ ರೂಪುಂಡಲಂ ಸುಕೋಪಮನೆ ಬಂದ . . . ನಿಂದಾರುಗದಾ ಸೇನೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨-೪). ರೂಪುಂಡಲ : ೨. ರೂಪುಂಡಲದವರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಸ್ಥಳ : ಅರಮನೆಗಿಂಬು ವೆತ್ತ ರೂಪುಂಡಲಮಾ ರೂಪುಂಡಲಕ್ಕೆ ಬತ್ತರಿಸಿದ ಬೀದಿ (ಕಂಠ. ೧೦-೧೩).

[ಸಂ.]

ರೂಪುಂಡಲ 'ರೂಪುಂಡಲ' ನೋ.

ರೂಪುನ್ವಯ (ನಾ). (?) : ಸುಂಕ ಸಾಕ್ಷಿವೀ ರೂಪುನ್ವಯ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯ ಪರಿಹಾರ (ಕಾ. ೨೪, ೨೪-೪೪; ೨೪೩). [ರೂಪ + ಮನ್ವಯ]

ರಣಮರಣ (ನಾ). ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಾಯುವುದು ; ವೀರೋಚಿತವಾದ ಸಾವು ; ಕಲ[ಬರಿದಾಗ] ಸಂದಿಹವ ತಮ್ಮಜೀವಿ ಪೂಜ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಗಿ ಕಲಬರ ತಮ್ಮ ರಣಮರಣಮುಂಟಾದುದು ವೀರಸಂನ್ಯಾಸ ಕೊಡರ್ಚಿ ನೀಯುಂ (ಪರ್ವತ. ೪-೨೪ ಪ). [ಸಂ.]

ರಣಮರಣಿ 'ರಣಮರಣಿ' ನೋ.

ರಣಮುಖ (ನಾ). ಮುಂಚೂಣಿ ; ಸೇನಾಮುಖ ; ರಥಪತಿಯ ಕೈಯಲಿ ರಣಮುಖದಲಿಪತಿಸಿ ನಿಗದಿ ಬರಲಿ (ಕೂರಣ. ೧-೨-೨೦).

ರಣಮುಖದಟ್ಟು = ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಕನಾದವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು ; ರಣಮುಖದಟ್ಟುನಾ ಮಗನ್ ಕರಪುರನ್ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟದಾ ತುಮಿ ಗೊಳಿ (೨೪. ೩. ಪರ್ವತ. ೪೩-೪ ; ಸಂ. 7807).

ರಣಮೂಢ (ನಾ). ಯುದ್ಧಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನು ; ಒಲವಿಲ್ಲದ ಮೂಢತೆಯುಳ್ಳವನಾದ ಹರಿವರನು ರಣಮೂಢ ಸಿಲುಕಿದರಾ (ಕೂರಣ. ೧೨-೨೦). [ಸಂ.]

ರಣಮೂರ್ಖ (ನಾ). ಒಂದು ರಾಜವಂಶದ ಹೆಸರು ; ರಣಮೂರ್ಖ ನೃಪಾವಸ್ಥೆಯದೊಳಾಯದ ಮೆಯ್ಯಲಿ ಬಾಯಿಕನೆಯ ನೆಗಟ್ಟಿಯಂ ಪುರಟಿಸಿದನು (೨೪. 11. ೧೨೪-೨ ; ಸಂ. 950) ; ರಿಪುಬಲಕೃತ್ಯಾಸ್ತಂ ರಣಮೂರ್ಖ ಮಶೋದ್ರವಂ ಸಿಂಗನ ಒಂಟಂ ಶ್ರೀಮದಾಯ್ಯವಮ್ಮ ರಸಂ (ಸೌಖ್ಯ. 21-1, ೨೨-2 ; 1024).

ರಣಮೂರ್ಖಶಿಖರ = ರಣಮೂರ್ಖವಂಶದವರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು ; ಶ್ರೀಶಾಸ್ತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಂ . . . ರಣಮೂರ್ಖ ಕೇಸರಿ ಕವನಾದಿತ್ಯಂ (ಸೌಖ್ಯ. 21-1, ೨೨-೨ ; 897). ರಣಮೂರ್ಖ ಧರಣಿ = ರಣಮೂರ್ಖ ವಂಶದವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು ; ಶ್ರೀಶಾಸ್ತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಂ ರಣಮೂರ್ಖ ಧರಣಿ (ಸೌಖ್ಯ. 21-1, ೨೨-೨ ; 897). [ಸಂ.]

ರಣಮೌವರಿ, ರಣಮವರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಣವಾದ್ಯ ; ಕೊಂಬು ರಣಮೌವರಿ ಮೃದಂಗವು ಭೇರಿ ಕಹಕಾರದ ಧರದಲಿ ಬಿರಿಯಬುಜವಾದ (ಕೂರಣ. ೬-೨೬-೨೬). ರಣಮವರಿ : ದಿಗ್ವಿವಿಧಿಯ ಕರ್ಣಮಂ ಕಿವುಡದೊಳಿರುವ ರಣಮವರಿ (ಕೂರಣ. ೬-೨೬).

[ರಣ + ಮೌವರಿ (< ಮೌವರಿ)]

ರಣರಂಗ (ನಾ). ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ ; ಯುದ್ಧಭೂಮಿ ; ಕಳ : ಕದಿದಾಡಲಿ ರಣರಂಗದೊಳಿ . . . ಪದವಿಪಲ್ಲವ ಬವರ್ಗದ (ಕೂರಣ. ೨೬) ; ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅವನನ್ನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು (ಕೂರಣ. ೧೦೬).

ರಣರಂಗೀರ = ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವೀರನಾದವನು ; ಹಾ ಮಗನ ರಣರಂಗೀರನ ಹಾ ಮದಿಯ ಕುಮಾರ ವೀರನ ದಾ ಮಗನ (ಕೂರಣ. ೧ ೨೩೨೩). ರಣರಂಗೀರ. ರಣರಂಗೀರ = ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ಶೋಭಿ ತರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು ; ರಣರಂಗೀರ ಪುನರ ಬಾಯಂ ಸುಡುವ ಪಿಪ್ಪಾಣರ ನೆಲ್ವ (೨೪. ೪11. ೨೪೦, ೨-೨೬ ; 1081) ; ಸರ್ವಸ್ವಸೂಚಿಕಾಣಿ ರಣರಂಗೀರ ದಾಯುಗ ಬೇಡಿಕಾಣಿ (೨೪. ೪1, ೪೩೨೦. ೨೬-೪೪ ; 1336). ರಣರಂಗೀರ = ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರನಾಗಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು ; ಚಲದಕರಣಮ ರಣರಂಗೀರ ಕದನಪ್ರಚಂಡ (೨೪. 11. ೩೬೦-೨೪ ; 1181). ರಣರಂಗೀರ = ಕಾಳಿಗದಲ್ಲಿ ಭೈರವನಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು ; ರಣರಂಗೀರವನುಭಯಬಹುಭಟಕೃತ್ಯಪ್ರತಾಪಂ (ಸೌಖ್ಯ. 21. ೯೬-೯೭ ; 1078). ರಣರಂಗೀರ = ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದಂತೆ ಇರುವವನು ; ಮಹಾಶೂರ : ರಣರಂಗೀರವಿಯಾ (೨೪. 11.

೨೪೦-೧೨ ; 1೦೭೦ ೩೬). ರಣರಂಗೀರ = ರಣರಂಗೀರ : ಅತಿವಿಶಾಲ ರಣರಂಗಮನುಮನುಡ ರಣರಂಗೀರನಿಂ (ಗಣಪ. ೨-೬ ಪ) [ಸಂ.]

ರಣರಂಜ, ರಣರಂಜ : ರಣರಂಜ (ನಾ). ದೊಡ್ಡಗಲಾಟ ; ಗದ್ದಲ ; ಕೋಲಾಹಲ : ಅವಳಿ ಸುಯಾಗಿ ನಡೆಸುವನೋ, ತಲೆ ಬೋಳಿಸುವನೋ ; ಇಲ್ಲವೋ ರಣರಂಜವಾಗುತ್ತ (ಕೂರಣ. ೪೪) ; ಎನಪ್ಪಾ ಇದೆಲ್ಲಾ ರಣರಂಜ (ಕೂರಣ. ೧೨೨). ರಣರಂಜ : ಇವುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಕಾಳಿತ್ಯ ಈ ರಣರಂಜ ? (ಕೂರಣ. ೧೨೪). ರಣರಂಜ : ಹಣ ಕೊಡೊದಿಲ್ಲಂತ ನೀನು ರಣರಂಜ ಮೂಡಿದಿ (ಕೂರಣ. ೧೦).

[ರಣ + ರಂಜ]

ರಣರಣ (ಅ). ಅತಿಯಾದ ತಾಪ ಅಥವಾ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ ; ಹೊರಗೆ ಬಿಡಲು ರಣರಣ ಉರಿಯು ತಿತ್ತು (ಕೂರಣ. ೪೬).

ರಣರಣ (ನಾ). ಅತಿಯಾದ ಕಾತರ ; ಉತ್ಕಂಠೆ : "ಉತ್ಕಂಠ ರಣ ರಣವಾದುದ್ದಕ್ಕೂ ವಿರಹಮಾತ್ಮಕಂ . . . ಎನರಾತುಂ" (ಕೂರಣ. ೧೨೨-೨೪) ; ತರಳಾಕ್ಷಿಯನು ಕಂದಂಬಿಯಂ ರಣರಣವೆಲಹದ್ದುಮದಿ ನೋರುತಿರೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಮಿದರ್ (ಕೂರಣ. ೧೨೬). [ಸಂ.]

ರಣರಣಿ (ನಾ). = ರಣರಣ : ನಿನ್ನ ಜಗಜಟಿತನವನ್ನು ಎಕ್ಕತುಳ ದಿಂದ ಸವಿಸಿಕ್ಕಿಬೇಕೆಂಬ ರಣರಣಿಯು ನನ್ನನ್ನೇ ವೀರಶಾಸ್ತ್ರ ವದಿದಾಡಿ ಸುತ್ತಿದೆ (ಕೂರಣ. ೬೬-೧೬). [< ರಣರಣ]

ರಣರಘ (ನಾ). ೧. ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ; 'ರಣರಘ' ಪರಾ. ೨. ಯುದ್ಧದ ಬಿರುದು, - ಜೋರು : ರಣರಘಸೂತ್ಯುಂ ಧರ ವೆಂದು ಮಗುಟ್ಟಂತೆ (ಕೂರಣ. ೧೦-೬೪) ; ಕಲಹ ದುಪ್ಪರದ ರಣರಘ ಹುಟ್ಟಿಸಿಕಾಂಡದ ಹಾಗೆ ಬೇನೆಯನು (ಕೂರಣ. ೬-೧೬-೨೬). [ಸಂ.]

ರಣರಘಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಆವೇಶವುಳ್ಳವನು ; ಅಬ್ಬರಿಸುವ ರಣರಘಿಯುಲ್ಲವುಳ್ಳ ಶತಕೋಟಿಸಂಖ್ಯೆಯಾಬ್ಬರಿತ ರಣರಘಿರ ಮುಖವನ್ನಿವೇಶದಲಿ (ಕೂರಣ. ೬-೧೪-೧೪). [ರಣರಘ + ಇಗ]

ರಣರಘ (ನಾ). ೧. ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹ : ರಣರಘಿಯುಳ್ಳದತ್ತು ಕದಲಂ ರಣರಘ ಸೂಡುತ್ತಾ ವೀಕ್ಷಣದಿನರ್ ರಣರಘಿಫದಿಂ ದವಂದೊಗತರ್ ಘರ್ಮವಾಃಕಾತಕಿ (ಕೂರಣ. ೧೬-೬೨). ೨. ಯುದ್ಧದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ; ಕುರುಡಲಿ ರಣರಘ ಬಿತ್ತರಿಸುವನು (ಕೂರಣ. ೬-೧೪). [ಸಂ.]

ರಣರಘಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವುಳ್ಳವನು ; ವಿಘೋಷಂ ರಣರಘಿನಾಗಿ ಪುಷ್ಪದಂ (ಕೂರಣ. ೧೬-೧೪ ಪ) ; ರಣರಘಿಬಿಟ್ಟು ದರು ನೆಲೆ ಮೆಚ್ಚಲು ಸುರವಾತ (ಕೂರಣ. ೬-೨೬-೧೪). [ಸಂ.]

ರಣರಘ (ನಾ). ಯುದ್ಧದ ಒಳಗುಟ್ಟು ; ಮರ್ಘ : ರಣರಘ, ಹಾ ನಿಗಲೆ ಮಿಗೆ ಮಗವರಿದಿಯವಶೆ (ಕೂರಣ. ೬-೧೦) ; ನಿಜವರರು . . . ರಣರಘದ ರೂಕತನದ್ದುಗವ ವಿದ್ಯಾವೃಥಿಯಿ . . . ಹೊಯ್ಯದಿದರು (ಕೂರಣ. ೬-೨೦-೨೦). [ಸಂ.]

ರಣರಾಗ (ನಾ). ಕಾದಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ; ರಣರಘಿಯುಳ್ಳದತ್ತು ಕದಲಂ ರಣರಾಗ ಸೂಡುತ್ತಾ ವೀಕ್ಷಣದಿಂ (ಕೂರಣ. ೧೬-೬೨). [ಸಂ.]

ರಣರಾಮ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ; ಯುದ್ಧಾಸಕ್ತ : ಅತಿಪ್ರಬಲರಣರಾಮನುಮನುಡ ರಣರಂಗೀರನಿಂ (ಗಣಪ. ೨-೬ ಪ). [ಸಂ.]

ರಣರಾಜ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ; ಅಧುನೋ ರಣರಾಜನೋ ಜನಾರ್ದನಂ (ಕೂರಣ. ೧೦-೬೨) ; ಕಣಲಂಪಿನು ನಡೆವ ತೀರ ಸೂರಿಯಲಿ (ಕೂರಣ. ೨೩-೬). [ಸಂ.]

ರಣವರೆ 'ರಣವಣಿ' ನೋ.

ರಣವಸುಧೆ (ನಾ). = ರಣಭೂಮಿ : ಕಾಕಪಕ್ಷವಿಸರದ ತನ್ನಿಂದಸುರಗಣ
ಮಿರ್ಕುಮಾ ರಣವಸುಧೆಯೊಳಿಂದವರರೋಪಗವಣಿ ಪಾಡೆಪಿನಂ (ಕೂ.
೩-೬೬). [ಸಂ. ರಣವಸುಧೆ]

ರಣವಣಿ. ರಣವರೆ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಾನಿಸುವ ಹರೆ.-ತಮ್ಮಟೆ :
ನಿಡುಗರುಳುಗಳ ತೋರಣಗಟ್ಟಿ ರಣವಣಿಗಳ ನಿವಾಸದರಿ . . . ದೀಯಗರು
ತಮ್ಮಳಗಾಗಿ ಕೊಡಗೂಸುಗಳ ಮಮಮಯ ಮೂರುತಿರ್ವರದೊಂದು
ಪಾಣದರಿ (ಕೂಕೂ. ೩-೬೬-೬೭). ರಣವರೆ : ಅಲಿಸಿದನು . . . ಅರ್ಜ
ವಾದ್ಯದಿ ಭೀಳಿದುವ ರಥವಗಳ ರಣವರೆ ಭೂಮಿ ಶಂಖಗಳ (ಕೂಕೂ. ೨೦-೩).
[ರಣ್ಯ + ವಣಿ]

ರಣವಾಜಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧದ ಕುದುರೆ: ಯುದ್ಧಾಶ್ವ : ಎತ್ತಮವ್ಯಾಳ
ಸುಪಡಾರಿಗಳತ್ತಲಾಸೆಯ ಭಟ್ಟು ಕಾಣಲೊತ್ತರವ ರಣವಾಜಿ (ಕೂಕೂ.
೩-೦೦) ; ಅಪನ ದೇಶದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ನಾವಿಕರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವನು
ಕೊಂದು, ಅವರ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ತನ್ನ ರಣವಾಜಿಗಳಿಗೆ ಕೊಪತ್ತಿದ್ದನು
(ಕೂಕೂ. ೭೬). [ಸಂ. ರಣವಾಜಿ]

ರಣವಾಕು (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಉಭಯಪಕ್ಷದವರೂ ಪರಸ್ಪರ
ಮೂದಲಿಸುತ್ತ ಆಡುವ ಮಾತು : ಕಟಕಿ : ಮನದಲಂಕರವಾಗಿ
ರಡಗನ್ನೆನರಿ ಪಲ್ಲವವಾಗಿ ರಣವಾಕಿನಿರಿ ಹೊಕ್ಕುಡು ಕರ್ಗ ಪಾರ್ಥರ
ರೋಪವಯ ಚೂತ (ಕೂಕೂ. ೨೩-೦೦). [ರಣ್ಯ + ವಾಕು]

ರಣವಾದುದ್ದಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಬೇಕಾದ ಜಯ : ಎದುಗಿ
ನ್ನೆನು ಗತಿ ರಣವಾದುದ್ದಿಯಮೆತು ಜಯಸಂಪಾದಕರು ಸಮಗಾರು
(ಕೂಕೂ. ೨-೩೩). [ಸಂ.]

ರಣವಾದ್ಯ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಾಜಿಸುವ ವಾದ್ಯ : ಸಮರವಾದ್ಯ :
ಸಂಸಂಪಾದದ ನೆತ್ತಿ ಬಿಂದುಲು ಮೊಳಗಿದವು ರಣವಾದ್ಯತತಿ (ಕೂಕೂ.
೩-೦೩-೦೩). [ಸಂ.]

ರಣವಿಜಯ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಅತೀರಯವಾದ ಗೆಲುವು :
ಹರಣ ಕುಣಿಗಳನ್ನೆಡೆ ಗೋಪಿಸದೇ ರಣವಿಜಯನಿಧಿ ಪರಹರ ಎನುತ
ಕರಗಿದನು ಕಡುಕರಗದರಿ ಬಲರಾಮ (ಕೂಕೂ. ೭-೩). [ಸಂ.]

ರಣವಿಶಾರದ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದವನು : ರಣವಿಶಾರದ
ರಹಿರೇ ನಿವಾಸವೇತಕಿ ರಾಜಗುರುಗಳು ಸಿಗುವರೆ (ಕೂಕೂ. ೩-೯).
[ಸಂ.]

ರಣವೀರ (ನಾ). ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಶೂರನಾದವನು : ರಣ
ವೀರಂ ಶುಂಭನಿಂ ಜಂಭನೆ (ಕೂಕೂ. ೦೩-೯೨). [ಸಂ.]

ರಣವೀರ್ಯ (ನಾ). ಹೋರಾಡುವವರಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ : ಯುದ್ಧ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯ : ನಿನ್ನ ರಣವೀರ್ಯವನ್ನೂ ಬಾಸೆಯರ್ಯವನ್ನೂ ಹಾನು
ಬಡ್ಡಿ (ಕೂಕೂ. ೩೦). [ಸಂ.]

ರಣವೀಳಯ (ನಾ). ಯುದ್ಧಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಯೋಧರಿಗೆ
ಕೊಡುವ ತಾಂಬೂಲ : ಇಯ.ಪಾಪನಾಗಿ ರಣವೀಳಯವನ್ನು ಕೊಡು
ತ್ತಾನೆ (ಕೂಕೂ. ೦೦೯). [ರಣ್ಯ + ವೀಳಯ (< ವೀಳಯ)]

ರಣವೈದ್ಯ (ನಾ). ಉಗ್ರವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವವನು : ಆ ರಣವೈದ್ಯನ
ಹತ್ತಿರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ರೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು (ಕೂಕೂ.).
[ಸಂ.]

ರಣವ್ಯಸನ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ ಇರುವವನು : ಅಸುರ
ಮದಯನಿಲತನೂಜಂ ಸಮಾಪ್ಯಮಚ್ಚು ರಣವ್ಯಸನ ಶಿಶಾಪದಗಿ
ಬಾಣಸುಗಯ್ಯಂ (ಕೂಕೂ. ೦೩-೦೩೦). [ಸಂ. ರಣವ್ಯಸನ]

ರಣವ್ಯಸಿತ (ನಾ). ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು :

ಅಂತು ಮಾಡಿ ಒಬ್ಬಯಂ ದುಸ್ಸಹರಣವ್ರಣಿತಮಾದ ಸೇನೆಯಂ ಸನ್ಮಾನ
ಮಾಹನಪ್ರದಂ ದೀಡಿಂಗೆ ಕೆಲವುತಿರ್ಪನ್ನೆಗಂ (ಕೂಕೂ. ೦೦-೦೦೩ ಪ).
[ಸಂ.]

ರಣಶಾಕೀಣಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವ ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆ :
ರಣಶಾಕೀಣಿಯರವಟ್ಟುಗಯ ರಕ್ತದಿ ಪಗನು ಹರಸುತಿರೆ (ಕೂಕೂ. ೩೨-೨೩).
[< ಸಂ. ರಣಶಾಕೀಣಿ]

ರಣಶೂರ (ನಾ). = ರಣವೀರ : ರಣಶೂರರಲ್ಲಿಯ ವಿಭೂತಿಗಳಲ್ಲಿಯೆ
ಬಾಗಿವ್ಯಂದವಲ್ಲಿಯೆ ಎನ ಸಾರಮಂಜನಗಮಾ ಮಹಿ ಪೋಲ್ವುಡು ಭೋಗ
ಭೂಮಿಯಂ (ಕೂಕೂ. ೯-೦೬). [ಸಂ.]

ರಣಸನ್ನಿ (ನಾ). ತೀವ್ರವಾಗಿರುವ ಸನ್ನಿರೋಗ : ಗೋಪಾಲನಿಗೆ
ರಣಸನ್ನಿಯಾಗಿ ನಾಲಿಗೆ ಒಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು (ಕೂಕೂ. ೦೦೯).
[ರಣ್ಯ + ಸನ್ನಿ]

ರಣಸಾಗರ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ರಣಸಾಗರನಾ
ಶಂ(ಸಂ)ಕಟದಂಳ (ಕೂಕೂ. ೩೩-೦೩-೦೩; ಕೂಕೂ. ೪೪). [?]

ರಣಸುಮ್ಮಾನ (ನಾ). ಯುದ್ಧದ ಉತ್ಸಾಹ. - ಸಂಭ್ರಮ : ಏನ
ಹೇಳುವೆನವರ ರಣಸುಮ್ಮಾನವನು (ಕೂಕೂ. ೦೩-೩೨) ; ಬೋಳಮೊದನು
ಸಕಲಸಮರಭಟಗಳ . . . ರಣಸುಮ್ಮಾನ [ಕೂಕೂ. ಸನ್ಮಾನ, ಸನ್ಮಾಹ
ದಾಖ್ತಿನಿರಿ (ಕೂಕೂ. ೩-೨೦-೨೩). [ರಣ್ಯ + ಸುಮ್ಮಾನ]

ರಣಸ್ಥಾನ (ನಾ). = ರಣರಂಗ : ರಾಷ್ಟ್ರಾನದೋನ್ನೆರಬ್ಬುಡಿನೇ
(ಕೂಕೂ. ೦೩-೦೦). [ಸಂ.]

ರಣಹಂಬಲು (ನಾ). ಯುದ್ಧಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸಕ್ತಿ : ಮರಳಂತೆ
ದುರಾಸ ಮಂಗಳಂಡು ರಣಹಂಬಲು ಮರದು . . . ರಣಾಂಗಣದೊಳು
(ಕೂಕೂ. ೩೨-೨೨). [ರಣ್ಯ + ಹಂಬಲು (< ಹಂಬಲು)]

ರಣಹಕ್ಕಲು (ನಾ). ೧. ರಣಭೂಮಿ : ಯುದ್ಧರಂಗ : ನಾವೆ ರಣಹಕ್ಕ
ಲೋಳೆ ನಿನ್ನ ಜಯಿರ್ವರದೊಡವರೆಮಗಕ್ಕು ಗಜಪರದ ಸಿರಿ (ಕೂಕೂ.
೩೩-೨೦). ೨. ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಳಿದುದು :
ತನ್ನಕ್ಕಲಂ ಸಲಿಸಾಲೊಂಡು ಬಿರ್ವ ರಣಹಕ್ಕಲಂ ನೋಡಿ ಕಂಬನಿ
ಮೂಡಿ (ಕೂಕೂ. ೩೦-೨೦). [ರಣ್ಯ + ಹಕ್ಕಲು (< ಹಕ್ಕಲ)]

ರಣಹದ್ದು 'ರಣಪದ್ಮ' ನೋ.

ರಣಹೋಗಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಭಲವುಳ್ಳವನು : ರಣ
ಹೋಗಿರು ನಿರಿ ಭೇಮ ಪಾರ್ಥರ ಕಾಣಬಹುದೋ ಕರೆಯನುತ ಗರ್ಜಾ
ದವಾಚಾರ್ಯ (ಕೂಕೂ. ೩೩-೨೨).
[ರಣ್ಯ + ಹೋಗಿ (< ಪೋಗಿ)]

ರಣಹೇಡಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೆದರುವವನು : ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಅಂಜಿ ಓಡಿ
ಹೋಗುವವನು : ದುರ್ವಿಶ್ವದೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಾಕ್ರಮವಿರುವುದು.
ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅಮೂ ಇಲ್ಲ ; ನೀನು ರಣಹೇಡಿ (ಕೂಕೂ. ೯೯) ; ರಣಹೇಡಿ ಮನ
ಹೇಡಿಗಳ ಕುಲದಿ ಜನಿಸಿದನು ರಣಪಾತ ಪರಿಯಲೆಂದು ! (ಕೂಕೂ. ೩-೦೦).
[ರಣ್ಯ + ಹೇಡಿ (< ಪೇಡಿ)]

ರಣಹೇಡಿಗ (ನಾ). = ರಣಹೇಡಿ : ಬಂದ ಬದುಕುಮು ಸುಡಲಿ ರಣಹೇಡಿಗನು
ನೀನು (ಕೂಕೂ. ೩೩-೦೦). [ರಣ್ಯ + ಹೇಡಿಗ]

ರಣಹೊಡೆ (ಕ್ರಿ). ದವ್ವ, ಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದುವು ಮೆಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳು :
ಗರಬಡಿ : ಹಗಲು ಹೊತ್ತೇ ರಣಹೊಡೆದು ಮಣ್ಣುಮುಕ್ಕಬೇಕಾದೀತು
(ಕೂಕೂ. ೯೯) ; ಮೊಟ್ಟೆಚಿತ್ತಿನ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಆ ಹಗ್ಗದ್ದೀಗೆ ರಣಹೊಡೆತು !
(ಕೂಕೂ. ೯೦). [ರಣ್ಯ + ಹೊಡೆ (< ಪೊಡೆ)]

ರಣಾಂಗಣ (ನಾ). ಯುದ್ಧಭೂಮಿ : ಸಮರಾಂಗಣ : ನಾಳೆಯ
ರಣಾಂಗಣದೊಳ ನಡೆ ನೋಡುವಿರ್ ಮರುಳ್ಳಡೆಬೊಡಗೂಡೆ ತಾಂಡವನು

ನಾಡುವ ರಾವಣನಕ್ಷತ್ರಮಾಟಮಂ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೨೩).

ರಣಾಗಂಗಾಧುರೀಣ = ಯುದ್ಧ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಧೀರನಾದವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಶಸ್ತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಸತ್ಕೃತವಪುಷ್ಪಿಣ ರಣಾಗಂಗಾಧುರೀಣ . . . ಅನೂನದಾನರವಿನಂದನ (೨೦೨೩. ೫-೧೧, ೦೦೯-೧೬; ೫- ೨೪೩).

[ರಣ್ಯ + ಅಂಗಣ]

ರಣಾಗಮಹೀನ (ನಾ). ಯುದ್ಧ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು : ಏನಿಲ್ಲವೂ ರಾವಣ ರಣಾಗಮಹೀನನೇ ನಾಡು (ಕೂಟಾ. ೬-೯೪-೬). [ಸಂ.]

ರಣಾಗ್ರ (ನಾ). ಯುದ್ಧ ರಂಗದ ಮುಂಚೂಣಿ. — ಮುಂಭಾಗ : ಸಾಮಿತ್ರಿಯ ರಾವಣನ ವಿರಥಮಾರ್ಗ ರಣಾಗ್ರದೊಳೆ ಓಡಿದು ತಂದಾಂ ಕೊಟ್ಟು ಮೆ ಸೀತೆಯಂ (ಕೂಟಾ. ೦೨-೦೦೯) : ಸಿಂಧುಲೆಗಳು ಮಟ್ಟದವಿ ಪವಡಿಸಿದ ತಿಲನಾಮದು ರಣಾಗ್ರದಲಿ (ಕುಟಾ. ೨೬-೧೯). [ಸಂ.]

ರಣಾಜರ (ನಾ). = ರಣರಂಗ : ರಾತ್ರೀ ರಣಾಜರದೊಳೆ ಮೂಡ ವೊರವಂತೆ ಬಿಸುಂ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೯). [ಸಂ.]

ರಣಾಜರಂಗ (ನಾ). = ರಣಾಗಂಗ : ಆ ಸೈನ್ಯ ಮದ್ದಾನೆದಂತೆ ಮಹಾ ಗಣಾತಿಶೋಭಿತಮುಂ ರಣಾಜರಂಗದಂತೆ ಮನೋಗಮನವಾಜರಂಜಿತಮುಂ . . . ಎನಿಸಿ (ಕೂಟಾ. ೬-೦೬ ಕ). [ಸಂ.]

ರಣಾನಳ (ನಾ). = ರಣವಣಿ : ಅಕಾಲ ಘನಗರ್ಜನೆಯಂತೆ ಸಮಸ್ತದಿಕ್ಕಿಟು ಓಡುಗುವಿನಂ ರಣಾನಳರವಂಗಳಸುಂಗೊಳೆ ಪರ್ವ (ಕೂಟಾ. ೦೩-೩೩) : ಭೀರಿ ಪಟಕ ಮೃದಂಗ ತುಂಬುವಿ ರಣಾನಳಮುಖ್ಯನಾನಾವಿರವಣಿಗಳ ರಭಸದಲಿ ರಂಜಿಸಿದುದಾ ದುರ್ಗ (ಕೂಟಾ. ೬-೬-೦೫). [ಸಂ.]

ರಣಾನುರಾಗ (ನಾ). = ರಣಹಂಬಲು : ವಿದ್ಯಾಧರು ಮುಂದೆ ನಡೆವ ನಳ ಪಡೆಗೆ ರಣಾನುರಾಗದಿನ್ನಡೆಂಬಂದು ನಿಲ್ಲದುದುಂ (ಕೂಟಾ. ೦೨-೩೬ ಕ) : ಆ ನಿರಂತರರಳ ಸಾರವ ಸೋನೆ ಸವೆದುದು ಧರ್ಮಸುತನ ರಣಾನುರಾಗವ ತೊಳೆದುದು (ಕುಟಾ. ೬-೯೩). [ಸಂ.]

ರಣಾರಂಪ ' ರಣರಂಪ ' ನೋ.

ರಣಾರಣ (ಗು). ಅತಿಭಯಂಕರವಾದ : ರಣಾರಣ ಯುದ್ಧವಾಡುತ್ತಾನೆ (೦೦೦೯. ೩೯೬). ' ಹಸಾಹಸ ' ಹೋ. [< ರಣ್ಯ]

ರಣಾವನಿ (ನಾ). = ರಣಭೂಮಿ : ರತ್ನವಾರಿ ಬಿಡಗೊಡಿಸೆ ಸೂರಿತೆ ವರ್ವಣಂ ರಣಾವನಿತಲಮಿದುರ್ಗದಂಕರಿತಮಾದವೊಳ್ (ಕೂಟಾ. ೦೩-೯೯) : ಪಾಶಂ ದಾತ್ತಮಸುಪಸ್ತುಕಿತಂಕರಿತದ್ವಂದಿಂ ಫಲಗುಣಂ ಮದಿದಿಹ ರಣಾವನಿ ಸಂಭ್ರಮದೊಳು (ಕೂಟಾ. ೨೨-೯೦). [ಸಂ.]

ರಣೆಗ (ನಾ). ಯುದ್ಧವಾಡುವವನು : ಎತ್ತಿ ಬಂದರಿಯ ಬಲವನೋರ್ವನೆ ಪೊಕ್ಕ ಕತ್ತರಿಸುವನು ಬಿರಗಳ ಇತ್ತ ಪಾರಿಸು ಹಾಲಿಯನೆಂದು ರಣೆಗರ ಮುತ್ತ ನಂಜನು ಬಿನ್ನವಿಸೆ (ಕೂಟಾ. ೦೩-೯). [ರಣ್ಯ + - ಇಗ]

ರಣೆತ (ಗು). ೧. ಶಬ್ದಮಾಡುವ : ಧ್ವನಿಮಾಡುವ : ಮೃದುವಂ ಗಳೊಳೆ ಕಳವರಣಿತಮಾಡೆನೊಪ್ಪರಂಗಳಂ ತಂದಿಸಿ (೦೦೦೬. ೬-೦೦೬ ಕ).

(ನಾ). ೨. ಧ್ವನಿ : ಶಬ್ದ : ನೊಪ್ಪರಣೆತಕ್ಕಿಗಸಿ ಬರ್ವಂಚಿವಿಂಧಿನೆಚರ ದೊಳಂ (ಕೂಟಾ. ೩೬) : ಪಾಡ್ಯದ ರಣೆತವದ್ರಿಯನೊಡೆದುದು (ಕುಟಾ. ೧-೬). [ಸಂ.]

ರಣೋರ್ವಿ (ನಾ). ರಣಭೂಮಿ : ಕಳ : ಅಮಾರತೂರ್ವಮಂ ಪೊಯಿಸಿ ಪಡೆಗಳರಡುಂ ರಣೋರ್ವಿಯೆಂದಂ ತಂತಮ್ಮ ಪರಕ್ಕೆ ಪೋದುವೆ (ಕೂಟಾ. ೧೩-೧೦೦). [ಸಂ. ರಣೋರ್ವಿ]

ರಣ (ಗು). ೧. ಆಸಕ್ತ : ಮಗ್ನ : ದ್ವಿಬ್ಬರಧ್ವಂಸರತಕ್ಕೋಧಂ . . . ರಕ್ಷಿಸುಗೆ ಮುಘಯಂ ಯುದ್ಧ ರಂಗತ್ತಿಣೀತ್ರಂ (ಕೂಟಾ. ೧-೬) ೨. ಸಂತೋಷ ಗೊಂಡ : ತೃಪ್ತಿಗೊಂಡ. ೩. ಪ್ರೀತಿಸಿದ : ಪ್ರೇಮಿಸಿದ. (ನಾ). ೪. ತತ್ಪರತೆ : ಧ್ಯಾನ : ಸತತ ಈತನ ಮುಖ್ಯಗುರುವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವನ

ರತದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಮಜ್ಜಮಯರ ಚರಣ (೦೦೦೬. ೩೬-೩). ೫. ಹರ್ಷ : ಸಂತೋಷ. ೬. ಸುರತ : ಕೂಟ : "ರತಂ ಮೈಥುನಂ ಯಾಥಮನ ಕೊಟವುದು" (ಕೂಟಾ. ೯೩-೦೩) : ನೆನೆದು ಮೊದಲಾದ ರತಧನುವನೊಡ ರೋಳ್ ಪುಳವನೆ ತಾಳ್ವ ತನ್ನಂಕದಚಲಸುತಯ ಮನವನಲೆದಬ್ಬಿ (ಕೂಟಾ. ೯-೩೬). [ಸಂ.]

ರತಕೂಡತ (ನಾ). ಸುರತಧ್ವನಿ : ಸೀತಾರ. [ಸಂ.]

ರತಕೇಳಿ (ನಾ). ಸಂಭೋಗ : ರತಿಕ್ರೀಡೆ : ರತಕೇಳಿರಾಗವನಂ ಸ್ತ್ರೀಪಂ ವ್ರಸಕ್ತಿಯಂ (ಕೂಟಾ. ೨-೩). [ಸಂ.]

ರತಕ್ರೀಡೆ (ನಾ). = ರತಕೇಳಿ : ತದಮುತ್ಯಂರತೆ . . . ಮೆಯ್ಯಾರದೊ ಲೈದಿವಂ ದಿವಿಂ ಶ್ರೀಪ್ರಭಿತ್ತನಾಕೆ ದಿವಿಜಂಗಿತ್ತಳ್ ರತಿಕ್ರೀಡೆ ದೊಳೆ (ಕೂಟಾ. ೬-೩೬). [ಸಂ. ರತಕ್ರೀಡೆ]

ರತವಿನ್ನ (ಗು). ಸುರತದಿಂದ ಬಳಲಿದ : ಸಂಭೋಗದಿಂದ ಆಯಾಸ ಗೊಂಡ : ರತವಿನ್ನ ಕಿನ್ನರಿಸನ್ನತೆಯು ತನ್ನ ರೆಡು ಕಳೆದು ಸುಯ್ಯಂ ಸುರಭೇಶ್ವತಮಾಗುತ್ತಂ ಪ್ರತ್ಯುಪಕೃತಿದವೆವುದು ತದುಪವನದ ಪಾವನ ಪವನಂ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೯೨). [ಸಂ.]

ರತಜಲ (ನಾ). ಸಂಭೋಗದ್ರವ : ಕಾಮಜಲ : ರತಿಸಮುದೊಳೆ . . . ಶಂಖರವದ ಮಿಶವೆನಿಲಂಬುರತಜಲದ ಕೆಂಪುಜುವತಿಚಿದರಿ ನವಳಿ ಶಂಖರ (ಕೂಟಾ. ೨-೦೩). [ಸಂ.]

ರತದೀಪಿಣಿ (ನಾ). ರತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಸಿಟ್ಟ ಸಣ್ಣ ದೀಪ : ನಾಣ್ಯ ತರಿದುಂ ತೆಗೆವಂತಿರಿ ಜಾತ್ರಮಾಡ್ದದೊಳ್ ತೆಗೆದುಡುಗಿದುರ್ವೊಳ್ಳಿಧಿಗಳಂ ರತದೀಪಿಣಿಗಳೆ ನಿರಂತರದೊಳ್ (ಕೂಟಾ. ೩-೦೯). [ಸಂ. ರತದೀಪಿಣಿ]

ರತನಿ (ನಾ). ಮೊಳೆಳೆಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಿದ ಅಂಗೈವರಿಗಿನ ಒಂದು ಅಳತೆ : ಒಳೋ ಎಂಟೋ ರತನಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಲಗವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದು (ಕೂಟಾ. ೬೯). [< ಸಂ. ರತ್ನ]

ರತಲು ' ರಾತಲು ' ನೋ.

ರತಾಂತ (ನಾ). ಸುರತದ ಅಂತ್ಯ : ಸಂಭೋಗದ ಕೊನೆ : ಮನ ದಜವಂ ಕುಲ್ಲುವ ರತಾಂತ ಸುಖೋಪವಂದಿಂದೆ ನಿದ್ರೆಯಂ ನೆನೆಯದೆ ಪೋದುವಂತರ್ವೆ ಚಿತ್ರವ ಕೇಳಿಗಿಂದ ಪೊಟ್ಟುಗಳೆ (ಕೂಟಾ. ೬-೩೩) : ಸಲಿಲಕೇಳಿಯುಂ ನಮಿಲಬದಿಲ್ಲೆಯು ತಳೆದಳಿಸಾರಿಣಿಕರಮೊಟ್ಟಿದು ದಾತ್ತರತಾಂತರೀಲದೊಳ್ (ಕೂಟಾ. ೯-೩೯). [ಸಂ.]

ರತಾಂಬು (ನಾ). = ರತಜಲ : ನೆರೆಯಲ್ಪೆ ಜಪ್ಪಿಯೊಳ್ ಕೊಡನೊಡೆದಂತೆ ಗುಣಗುಣಂ ಸತಿಯರ್ಗ ರತಾಂಬು ಮರ್ಪದೊಳ್ (ಕೂಟಾ. ೬-೦೬). [ಸಂ.]

ರತಾರ್ಥ (ನಾ). ರತಿಕ್ರೀಡೆಯ ಬಯಕೆಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಎಳಲತವನ ಟುಗಿನಿತುಂ . . . ಕೃತಕಾರ್ಥಮೆನಿತುಂ ರತಾರ್ಥರಳಿಸಿ ರಯ್ಯಂ (ಕೂಟಾ. ೨-೯೦). [ಸಂ.]

ರತಾರ್ಥಿನಿ (ನಾ). ಸಂಭೋಗದ ಬಯಕೆಯುಳ್ಳವಳು : "ವೃಷ್ಣಸಂತೀ, ರತಾರ್ಥಿನಿ — ಈ ೨ ಸುರತವಚನವರ್ವೆ" (ಕೂಟಾ. ೦೦-೩೩೦). [ಸಂ. ರತಾರ್ಥಿನಿ]

ರತ್ನ (ನಾ). ೧. ಸಂತೋಷ : ಆನಂದ : ಹರ್ಷ. ೨. ಪ್ರೀತಿ : ಒಲವು : ಆಸಕ್ತಿ : ಸಲ್ಲಿತರತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಯ ಮೆಲ್ಲದಿಗಂ ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪೂರ್ಣತೆಯೊಡನೆ ಪರಿವಾಲಿಸಿದ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೨೨). ೩. ಹಂಬಲು : ವ್ಯಾಧೋಹ : ನಿಮ್ಮ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಮನದಲ್ಲಿ ರತಿ ಹುಟ್ಟಿ ನಿಮ್ಮರೂಪವನ್ನೆ ಕಳೆಗಳು (ಕೂಟಾ. ೯೦) : ಕೃತರಾವಾಸ್ತವನಾ ಓಮಾರು ಗುರುಂ ಗೋತ್ರಾರಿಯುಳ್ಳಾಂಗವಾರಿಯುಂ ಕೀಚಕಂ ಒಕಾರಿ ಮುಜೆದಂ (ಕೂಟಾ. ೩೯). ೪. ಬಯಕೆ : ಆಸೆ : ಇಚ್ಛೆ : ಅನಂದಂ ಬಪ್ಪ

ತೆಜವಿಂ ಪುಷ್ಪದ ರತಿಯುರಾ ಸಿದ್ಧಕುಲಕನೆಯೊಂದು (ಕಥಾಂ. ೧-೬೪).
 ೫. ಕೂಟ : ಸುರತ : ಸಂಭೋಗ : "ಸಂವೇಶನಂ . . . ರತಿ : ಸುರತಂ. ಮೋಹನಂ — ಈ ೭ ಸುರತಂ" (ಕಥಾಂ. ೧೭-೧೦೩) : ಇಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಮೋಹನದಲ್ಲಿ ಸುರನಾಗಿರುವ ರತಿ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧-೨೦) : ಸುರಗಾಳಿ ನೀ ತೆರ ನಲುವಂತ ರತಿಯಾಟಿ ನೀ ನಿದುದೊಡನೆ ಮೈಯಾಟಿ (ಕಥಾ. ೧೦-೧೨). ೬. ಮನ್ಮಥನ ಹೆಂಡತಿ : "ಇಷ್ಟಗಾರ್ತಿಯೆಂದು ರತಿ" (ಕಥಾ. ೧೦-೧೨) : ಸ್ಮರಣ ಪೋಷೆಯಿಂದ ಪುನಿದಿವ ರತಿಯುಪ್ಪೇಲ್ಯಾಂತೆ ಕರಮ ಕಣ್ಣೆ ಸದಿವರ್ಣ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೩). ೭. ಚಂದ್ರನ ಹದಿನಾರು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಆರನೆಯದು : "ಅಮೃತಾ . . . ರತಿ . . . ಕಾಮದಾಯಿನಿಯೆಂಬ ಮೋಹರಣಭರಿತನಾಗಿ (ಕಥಾ. ೨೦೩). ೮. [ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೩] ಸ್ವಾಯಿಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ರತಿಯೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿರತಕ್ಕ ಪ್ರೀತಿ" (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೪) : "ರತಿ : ಪಾಪ . . . ಶಮ : — ಈ ೯ ಸ್ವಾಯಿಭಾವಗಳ" (ಕಥಾ. ೧೫-೧೦). ರತಿ ಪಾಪ . . . ರತಿಯೆಂಬ ಕ್ರಮದಿಂದ ಶೃಂಗಾರಾದಿ ನವರಸಕ್ಕೆ ಬೀಜ ಭೂತಾಂಶಗಳಾದ ಸ್ವಾಯಿಭಾವಗಳೇ ದಕ್ಷಿಣಾದಿವಾಯುಕೃತ್ಯದೊಡನೆ ಸ್ವಾಯಿಯಾಗಿದಂ (ಕಥಾ. ೨೦೬) : ಮುಗಿಲ ಮೂಗಿ ರಾಗರತಿಯ ನೆಜ ಮಿಶ್ರ (ಕಥಾ. ೨೦೭-೦೮). ೯. [ಭಂವ] ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬ್ರಹ್ಮಗಣ : ಜಯಕೀರ್ತಿಯು 'ಬ್ರಹ್ಮ' 'ವಿಷ್ಣು' 'ರುದ್ರ' ಗಣಗಳ ಬದಲಾಗಿ 'ರತಿ' 'ಮದನ' 'ಶರ' ಗಣಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೦೮). [ಸಂ.]

ರತಿ (ನಾ). ೧. ರತ್ನಗಳನ್ನು ತೂಗಲು ಬಳಸುವ ಗುಲಗಂಡ ಮತ್ತು ಅದರ ತೂಕ : ಹವಳಕ್ಕೆ ಕೂಟ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಚವು ಪಟ್ಟಿಗೆ ರತಿ ವಜ್ರಕ್ಕೆ ಮಂಜಾದಿ . . . ಯವು ತೂಗಿ ನೂರನೆಯ ವಿವರಗಳು (ಕಾಪ್ಯಾ. ೨೦೯-೧). ೨. ಹೊಳಪು : ಕಾಂತಿ : ಪ್ರಕಾಶ : ರತ್ನದ ತಿಳಿಯೊಡನೆ ಪುಡಿ ಯಾದಲ್ಲಿ ರತಿಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂವಹುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿರಿಯು ಪ್ರಾಣಿರಿಯ ಸ್ಥಲ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೧೩-೧೧೪) : ರತಿಯಿಂದ ರತ್ನ ಗತಿಯಿಂದ ವಾದ್ಯ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೧೫-೧೧೬) : ರತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಿ ಫಲಮೆಯಿಂದ ಕಲ್ಪಾ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೧೭-೧೧೮). ೩. (ಅಲಂ) ಸ್ವಲ್ಪ : ಕೊಂಚ : ನನಗೆ ರತಿ ಮಾತ್ರವೂ ದುಃಖವಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೧೯). [೧-೧೦. ರತಿ. / ಮಹಾ. ರತಿ. ರತಿ. / ಸಂ. ರತಿ. ಕಾ]

ರತಿಕಲೆ. ರತಿಕಲೆ (ನಾ). ಕಾಮಕಲೆ : ಶೃಂಗಾರಕಲೆ : ರತಿಕಲಾ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲವ ಸತಿಗೆ ರೂಪದ್ವೇಷ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೨೦-೧೨೧). ರತಿಕಲೆ : ನಲ್ಲರೊಡನೊಂದಿ ಮಹಿಮೆ ರತಿಕಲಾಕೇಳಿಯೆಂದಂ . . . ಅಲರಿಯರು ಕಣ್ಣೆ ಸದರು (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೨೨). [ಸಂ. ರತಿಕಲಾ]

ರತಿಕಲೆ 'ರತಿಕಲೆ' ನೋ.

ರತಿಶಾಂತ (ನಾ). ರತಿಯ ಗಂಡ : ಮನ್ಮಥ : ರತಿಶಾಂತನೆಯ ನೂಗೊಗರತಿಶಾಂತದ್ವೇಷಿಯನಂತು ಚಿತ್ತಿಮೋಹಿತಂ ಲತೆಯ ಮೊದಲಿನ ರತರೋಲತೆಯನಿಹಗೀವವಳ ತೋಳ ಮೊದಲಿಗೆ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೨೩-೧೨೪). [ಸಂ.]

ರತಿಶಾಂತಿ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಯನ್ನಂಟುಮಾಡುವವಳು : ಆ ರತಿಶಾಂತಿಯವಳ ಲೋಚನವೆಂಬಾಜಿವವಳುಗಳೊಂದು ನೀವನ ನಿಜವದನೆಯುಜ ದೊಳು ಕಾಲೂಟ ನಿಂದುವೆ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೨೫). [ರತಿ. + - ಶಾಂತಿ]

ರತಿಕೇಳಿ (ನಾ). = ರತಿಕೇಳಿ : ತೋಳ ಮೊದಲು ಪುಕ್ಕಳ ಮೊದಲು ಸ್ಥೂಲವುನಿವು ಪೇಳುವುದೆನ್ ರತಿಕೇಳಿಯೊಳಗೆ ಚುಂಬವ ತಾಣಂ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೨೬). [ಸಂ. ರತಿಕೇಳಿ]

ರತಿಶ್ರೀ (ನಾ). = ರತಿಕೇಳಿ : ತದ್ವದಮಾಲೆ ರತಿಶ್ರೀಡೆಗೆ ಮನೋಹ

ಮನುಕೂಲಮುಚಿತಂ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೨೭) : ರತಿಶ್ರೀಡೆ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. ಪಾಪ್ಯರತಿ ಅಭ್ಯಂತರ ರತಿ ಎಂದಂ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೨೨೦). [ಸಂ. ರತಿಶ್ರೀಡಾ]

ರತಿಗಲೆ (ನಾ). ರತಿಶ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ನವಿಕ್ಷತ ಮುಂತಾದ ಗುರುತು : ತನ್ನ ಮೈಯೊಳವ ರತಿಗಲೆಯ ಐದವುಗಳೂ ತೋಟ ಸ್ವಪ್ನ ದಿರವಂ ಪೇಳಿ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೨೮-೧೨೯). [ರತಿ. + ಕಲೆ]

ರತಿಗಾರ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಸುವವನು : ಪ್ರಿಯ : ನಲ್ಲ : ನನ್ನ ಗಂಧವ ರತಿಗಾರ ರುಮ್ಬಾಲ್ಪ ಪರಿಮಳ, ರಾಧಾ ಯಾವಾಗ ಬರುತ್ತೀರಿ ? (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೨೯). [ರತಿ. + - ಗಾರ (< - ಕಾಲ)]

ರತಿಗೃಹ (ನಾ). ೧. ವಿರಾಸಗೃಹ. ೨. ಸೂಳೆಯ ಮನೆ. ೩. ಯೋನಿ. [ಸಂ.]

ರತಿಗಡು (ಶ್ರೀ). ಅಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು : ನಿಷ್ಠೆಯಿಲ್ಲವಾಗು : ವ್ರತವ ಮೂಡಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ರತಿಗಡದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಲಲ್ಲಿ ಬೀದದಿ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೩೦-೧೩೧) : ಧೃತಿಹಿತದ ರತಿಗಡದ ಭಕ್ತಿಶ್ರೀತಿಯ ಮಹಿಯದಿ . . . ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವ ಸದಾಪ್ರತಿಯ ಸಮತೆಗೆ ಪುರವನಂ ಮೈಯದಿವನು ತಿರುಳು (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೩೨-೧೩೩). [ರತಿ. + ಕಡು]

ರತಿಗೇಯ. ರತಿಗೈ (ಶ್ರೀ). ಸಂಭೋಗಿಸು : ರತಿಶ್ರೀಡೆಯಾದು : ಸೊಗಸಾದ ರತಿಗೈಯು ಸೊಕ್ಕಿದವಗಲದೊಳಪುಕ್ಕು (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೩೪-೧೩೫) : ಶ್ವಥ ಘನಂ ರತಿಗೈಯುಲಕ್ಕು ರತದನಿಸುಪುಮ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೩೬-೧೩೭). ರತಿಗೈ : ಓರಂತ ವಿಜನೊಳು ಮಗ್ಗುಲ ರತಿಗೈವ ಪಾರಾಂಗಳನೆಯರೊಪ್ಪಿದರು (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೩೮-೧೩೯). [ರತಿ. + ಕೈಯ]

ರತಿಗೇವ (ನಾ). ೧. ವಿರಾಸಗೃಹ. ೨. ಸೂಳೆಯ ಮನೆ : ಮೇಶ್ಯಾ ಗೃಹ : ರತಿಗೇವಂ ಪಾಸುಮಂಚಂ . . . ಮುಖ್ಯಂ ವಿಜಗದ್ಭವಮಂ ಕಾಮಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಂ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೪೦-೧೪೧) : ಮಿಂಚುವ ರತ್ನಗನ್ನಡಿ ವಿಲೇವನ ಚಂದನವಾಗಿ ಗಿಂಡಿ ಲಾಮಂಚದ ವಿಜನಂ ಪಲಸರಂ ಪದಿಗು ರತಿ ಗೇವಮೊಪ್ಪೆಗುಂ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೪೧-೧೪೨). ೩. ಯೋನಿ. [ಸಂ.]

ರತಿಗೈ 'ರತಿಗೈ' ನೋ.

ರತಿಗೊಡು (ಶ್ರೀ). = ರತಿಗೈಯ : ಓದಿದರಮಕ್ಕಿಯೊಳಾ ತೊಡೆಯರಡ ನೊತ್ತಿ ರತಿಗೊಡಲದೇ ವೇಶ್ಯತಕರಣಂ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೪೩-೧೪೪). [ರತಿ. + ಕೊಡು]

ರತಿತಂತ್ರ (ನಾ). = ರತಿತಲೆ : ಚುಚುಪೇತ್ರ, ಚತುರ ರತಿತಂತ್ರಕುಶಲಿ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೪೪-೧೪೫) : ಮೆಗಿನಾದ ಹೆಣ್ಣು (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೪೬-೧೪೭). [ಸಂ.]

ರತಿಪ (ನಾ). ರತಿಯ ಗಂಡ : ಮನ್ಮಥ : ಓರಂತ ರತಿನೆಸುವ ನಿಶಾತ ಮಾರ್ಗನಾಚಿಗೆ ಗುಣಯಾದನು (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೪೮-೧೪೯). [ಸಂ.]

ರತಿಪತಿ (ನಾ). = ರತಿಪ : ರತಿಪತಿಗೆ ಮೂಲೋಕವಾಪಿಸುವ ರೊಪ್ಪ . . . ಕೊಟ್ಟಿ ಗುರುಮೂರ್ತಿ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೫೦-೧೫೧). [ಸಂ.]

ರತಿಬಂಧ (ನಾ). ೧. = ರತಿತಲೆ : ಕ್ರೀಡಾಬಂಧ ರತಿಬಂಧಾದಿಗಳಂ ಸಂಗೀತಸಾಹಿತ್ಯಾದಿ ವಿಧ್ಯಾಗೋಚ್ಯಗಳರ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ ಲೀಲಾಯುದ್ಧಾದಿ ವಿವಾರಗಳಂ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೫೨). ೨. ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಉಪ ಲಗ್ನದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧ : ಚಿತ್ರರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ. [ಸಂ.]

ರತಿಯೆಣೆಯ (ನಾ). = ರತಿಪ : ಆ ರತಿಯೆಣೆಯು ಪೂಜಿತ ಕಿಂಗಲ್ಪ ರುವಿನ ತೆಜನಿನ ಯುದತಿ ಕಲಾಪತಿ ಸುಯಿಂದಾ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಸವತಿ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೫೩-೧೫೪). [ರತಿ. + ಎಣೆಯ]

ರತಿರಮಣ (ನಾ). = ರತಿಪ : ಅತಿನಿಧಿಗಳೆ . . . ರತಿರಮಣಕುಂಭ ಕುಂಭಾಕೃತಿಗಳೆ ಕಳತೋಪಮಂಗಳವಳ ಕುಚಂಗಳೆ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೫೫-೧೫೬) : ರತಿರಮಣನಿವೋದದಿಂದಮೈವೆಂದಗಲದಿ (ಕಾಪ್ಯಾ. ೧೫೭-೧೫೮). [ಸಂ.]

ರತೀರಸ (ನಾ). ಕಾಮಾಸಕ್ತಿ : ನರಪಮುಖವಿಧುಬಾಬಿ ಸತಿಯ ಮನು ; ಕುಮುದಮನುರು ರತೀರಸಮಂ ಬಿಡದಲಚ್ಚುತ್ತು ನಿತಾಂತೆ (ಶಾಂ. ೬-೧೨); ರತೀರಸದಿಂ ಸೂರ್ಯ ನಿಮಿಷಕರೋಚನಪ್ರವೃತ್ತಿ ತೊಡರ್ ನೂದಿಯಂ ಸೂರ್ಯತಪ್ತವರ್ಷಾಬುಗಂ ಮೂರ್ಛತೆಯಂ ತಾಳೊಪ್ಪು ತಿರ್ದರಾ ದಂಪತಿ (ಪ್ರತಿ. ೬-೧೨೭). [ಸಂ.]

ರತೀರಸ್ಯ (ನಾ). ಕಾಮದ ಗುಟ್ಟು ; ಶೃಂಗಾರ ರಹಸ್ಯ : ಸ್ವರ ರಾಗೋದ್ರೇಕಂ ವೀತರಾಗನಿರ್ದೇಶೋಳೇ ಪುಟ್ಟುಗುಮನೆ ತತ್ಪರತೆಯ ನಂತರ್ವತ್ಯೋಳರಸನವೇಕ್ಷಿಸೆ ರತೀರಸ್ಯೋತ್ಪವಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦೦೩). [ಸಂ.]

ರತಿರಾಗ (ನಾ). = ರತೀರಸ : ಮಾಗಿಯ ದಿವಸಂ ಪುನರತಿರಾಗವನುತ್ಪದದಿ ಮಾದಗೆ (ಪ್ರತಿ. ೯-೧); ರತಿರಾಗಾಮೃತವಾರ್ಧಿಯೊಳತನುಕ್ರೀಡಾನಿಮಗ್ನಿಯಾದಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೦೦೯). [ಸಂ.]

ರತಿರಾಗವೆತ್ತು (ಕ್ರಿ). ಕಾಮಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಕಾಮಾಕುರ ದಿಂದ ಕೂಡಿರು : ರತಿರಾಗಂಚಿತ್ತು ಕಾಂತಂ ತೆಗೆದು ಬಿಗು ತಳ್ಳಿಸೆ (ಶಾಂ. ೯-೧೧). [ರತಿರಾಗ + ಪೆತ್ತು]

ರತಿರಾಗಿ (ನಾ). ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ; ಸುರತಾಸಕ್ತಿಯಿರುವವನು : ಉಪ್ಪುಲಯತಂ ರತಿರಾಗಿ ಕಳಾವಿಭೂಷಣಂ... ಶುಚಿಯೆಂದಿನಿಪದಂ ನಾಗರೀಕನಂ (ಪ್ರತಿ. ೧೦-೨). [ಸಂ. ರತಿರಾಗಿನ್]

ರತಿವೆರು (ಕ್ರಿ). ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೊಂದು : ಅನಂದಪಡು : ಸರ್ತನದ ಸತಿಯರೇಳೆಂದಾ... ಕಾಳಮಾರ್ಗಳಿಯುಪಾಂಗಂ ವೀಣೆಯು ಮುಖ್ಯಂಗಳನು ನುಡಿಸುತೇ ಜತೆಗೂಡಿ ಗಾನಸಂಗೀತವಯದಿಂದೊಲಿದು ರತಿವತ್ತು ಭೂಪಾಲಯಂ ಪಾಡೆ (ಪ್ರತಿ. ೧೦-೨೦). [ರತಿ + ವೆರು (< ಪೆತ್ತು)]

ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ : ಲೀಲೆಯಂ ರತಿಶಾಸ್ತ್ರಮೂಲವಜ್ಞಾ (ಪ್ರತಿ. ೯-೨೨). [ಸಂ.]

ರತಿಶಾಂತಿ (ನಾ). ಸಂಭೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆನಂದ, - ದ್ವಂದ್ವ : ರತಿಶಾಂತಿನಿರ್ಯುಕ್ತವನಾಸ್ತಾಸಪ್ಪಪ್ರಸರದಗುರುಸೌರಭಸಂದೋಹಭಾರಾ ಕೃತಂ... ಗಂಧವಾಹಂ (ಶಾಂ. ೯-೧೩). [ಸಂ.]

ರತಿಸು, (ಕ್ರಿ). ೧. ಗಮನಿಸು : ಲಕ್ಷ್ಯವಿಡು : ನಿರ್ಮಳಮತಿಮನೋಗಲಿ, ಲಕ್ಷ್ಯವ ರತಿಸುತಿಮದಾವಾಗಲು (ಪ್ರತಿ. ೨-೩). ೨. ಕೂಡು : ಭೋಗಿಸು : ಗೋತ್ರದೊಳ್ಳುಟ್ಟಿದ ಸತಿಗಳ ನೇತ್ರದಿ ನೋಡ್ವೆವರ ರತಿಸುವ ಮನುಜವತ್ತನು ಮೂತ್ರರೋಗದಿ ಬಲಿ ಸಾಯುವನು (ಶಾಂ. ೨೦) ; ಇಂದೀವರಂಬಕ ನಿಂದಿಸದಮ್ಮನು ಮಂದಹಾಸದಿ ನೀನು ಹೊಂದಿ ರತಿಸಂದಂ (ಪ್ರತಿ. ೨೧). [ರತ + ಇಸ್ಸು]

ರತಿಸು, (ಕ್ರಿ). ಮಾಡು ; ರತಿಸು : ಮತ್ತೆ ಬಂದೊಮ್ಮೆ ಪೂಜೆಯ ರತಿಸು ಸಾಕಂದಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೨೨). [ರತಿಸು]

ರತಿಸುಖ (ನಾ). ಸಂಭೋಗದ ಆನಂದ : ಕೂಟದ ಸುಖ : ವಧುವಂ ತಾನುಂ ರತಿಸುಖ ಮಧುಸೇವಾಮತ್ತರತ್ನ ಮೆಯ್ಯುಡಿದರ್ವರ್ (ಶಾಂ. ೧೩-೧೬) ; ತನ್ನಾಶ್ರಯದ ರತಿಸುಖವನು ತಾನುಂಬ ಉಟವನು ಬೇಡೆ ಮಕ್ಕೊಟ್ಟು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸುಹಂದೆ (ಪ್ರತಿ. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ರತಿಸುಖವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಸಂಭೋಗಸುಖವನ್ನು ಪಡೆ : ಸುರತದ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದು : ಒಂದಿನ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಕನಕನೋ ಸಂದಿಸಿ ರತಿಸುಖವಡೆದು ಅಂದಿನಿಂದವಳ ಕಾಡದೆ ವಿಧವನಾಂತು ಕಂದಿದೆ (ಪ್ರತಿ. ೨೦-೦೬). [ರತಿಸುಖ + ಪಡೆ]

ರತಿಸೌಖ್ಯ (ನಾ). = ರತಿಸುಖ : ಚುಂಬು ತೋಳ ಮೊದಲೊಳುಗುರ್ಗಲ ನೆಲೆಯ ಪುದುವಪ್ಪ ರತಿಸೌಖ್ಯಮಂ ಪಡೆವರು (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೨೧). [ಸಂ.]

ರತಿಸುತೆ (ನಾ). = ರತಬಲ : ಇದನು ಬೆರಳ್ಳಳ ಕಂಡು ಗೋಕುಲಗುಡಿಸೆ ದ್ರವಿಪು ಮದನವ್ವಾರದ ಕಳೆಯು ಪದಮದ ತೆಡನು ರತಿಸುತೆಯೆಂಬ ವಸದಕ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೬). [ಸಂ. ರತಿಸುತೆ]

ರತಿಹೀನ (ನಾ). ರತಿಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು ; ನಪುಂಸಕ : ರತಿಹೀನಂ ಪೆಟವಂ ಕುಬ್ಜಂ ಮತಿವಂತಂ... ಸತಿಯಂ ಕಾಯಬ್ರಹ್ಮವಂ (ಪ್ರತಿ. ೯-೨೧). [ಸಂ.]

ರತೀಧವ (ನಾ). = ರತಿಪ : ಆಧಾರಗಿಯು ಕುಂಠರಗೊಟ್ಟು ಕೇಳೆ ರತೀಧವ ಬಂದ ಸುದ್ದಿಯನು (ಪ್ರತಿ. ೯-೧೧). [ಸಂ.]

ರತೀಶ (ನಾ). = ರತಿಪ : ಪುನವಿವಾಹವುಂದ್ರರ ತಪೋವಿಷನಂ ಬಯಲಿಪ್ಪನಂ ರತೀಶನ ಚತುರಂಗನೇನ ನಡವತ್ತು ಧೌತೃಗೆ ಚಿತ್ರಮಾಪ್ತನಂ (ಗೀತ. ೯-೬) ; ರತೀಶನ ತಂದೆಯಂ ಬಿಡಿ ರವಿ ಶಿಖಿಗಳಂ ಭಜಿಸಿ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ತಂದೆ ನಿನ್ನೊಡಲಂ (ಪ್ರತಿ. ೬-೨೦). [ಸಂ.]

ರತನ, ರತ್ನ (ನಾ). ೧. ವಜ್ರ, ಮಾಣಿಕ್ಯ ಮುಂತಾದ ಬಹುಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಹರಳು. - ಮಣಿ : ಪಂಚರತನವೊಳೆ ನೆಟಿದ ಪುರದಿಂ ತೋರಣಂಗಳೊಳ್ ತೊಡರ್ ತನರದಿಂ (ಶಾಂ. ೬-೨೨ ರಗ). ; ಕನಕಶಿಲೆ ಎನಿಸುವ ಪಾಪಾಣದಲ್ಲಿ ರತನ ಪುಟ್ಟಲು (ಪ್ರತಿ. ೧೦-೧೧) ; ಜಲಧಿ ತಲದ ರತನದಂತೆ... ಹೊಳೆಹೊಳೆವುದು ಚಿತ್ರವು (ಪ್ರತಿ. ೧೩-೧೬). ೨. ರತ್ನ : ೧. ಚುಂಬು ಪುಟ್ಟವಳೆ ರತ್ನದ ಕನ್ನಡಿ (ಪ್ರತಿ. ೯-೨೩) ; ಸಾಕೆಯ ಮೇಲೆ ರತ್ನಗಳಿಟ್ಟು ಮನದೊಪ್ಪುಗಾಣಿಸಿ ಕುದುರ ತೇಟಗಂ (ಪ್ರತಿ. ೬-೨೩). ೨. ಕೆಂಪುಹರಳು : ಮಾಣಿಕ್ಯ : "ಕೆಂಬರಲು ರತ್ನ ಕುಂಗಲ್ಲೆವಿವು ರತ್ನಾಭಿಧಾನಂ" (ಕಾಂ. ೧೩). ೩. ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾದುದು : 'ರತ್ನ' ಪರಾ. ೪. 'ಗದಾಯುದ್ಧ' ಮತ್ತು 'ಅಜಿತನಾಥಪುರಾಣ' ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕನ್ನಡದ ಒಬ್ಬ ಪುಸ್ತಕಕವಿಯ ಹೆಸರು : ಕವಿಕೃತವೆಸರೇಂ ರತ್ನಂಗೆ ಮೆಯ್ಯುತ್ತದೋ (ಪ್ರತಿ. ೧೦-೧೬) ; ಪಾಪವಿಯ ಭಾರಾತ್ಮಮುಮಂ ರತ್ನನ ಕೃತಿರತ್ನಮುಮಂ ಪೇಟರ್ ಮೋಕ್ಷವೆಂಟಿದೋ (ಗೀತ. ೧೦-೧೧). [<ಸಂ. ರತ್ನ]

ರತನದಾಲಿ, ರತ್ನದಾಳಿ (ನಾ). ರತ್ನವನ್ನು ಕುಂಪನಿಸಿದ ತಾಳಿ : ನೇವಳದ ನಾಯಕಿಗೆ ರತನದಾಲಿ (ಶಾಂ. ರತ್ನದಾಳಿ, ರತ್ನದಾಳಿಯ ರಾಜಕಂಸಗೆ ಮಾಗಾಯ್ತು ಮಂಗಿಗೆ... ನಿಯಾಮಿಸಿ (ಗೀತ. ೬-೧೦ ೮). ರತ್ನದಾಳಿ : ನೇಸಲ ಬಿಂಬಂ... ವಿರುತ್ತಂಬಾ ಸತಿಯ ರತ್ನದಾಳಿಯ ಮೈಸಿಯನೆ ಪೋಲ್ತು ಮಾಗಿಯೊಳ ತೋಳಿಸುಗುಂ (ಪ್ರತಿ. ೯-೨೩) ; ನುಣ್ಣಲಲ್ಲಿ ರತ್ನದಾಳಿಯನಾಳಿಸುಯಂ... ಪದವನೊಳಸರ್ (ಪ್ರತಿ. ೯-೧೩ ೮). [ರತನ + ತಾಲಿ]

ರತೆ (ನಾ). ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವಳು : "ರತೆಯನಲು ಸುರತೆಯಕ್ಕುಂ" (ಶಾಂ. ೧೦-೨). [ಸಂ. ರತಾ]

ರತೋತ್ಕಂಠೆ (ನಾ). ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕಂಠೆಯುಳ್ಳವಳು : ಕಾಮಾತುರೆ : ಕೋಮಲಿಯಂ ಕೋಟಿಪೂಕ್ತಿಯಿಂದೊಸೆಯುತ್ತಿದಂ ರತೋತ್ಕಂಠೆಯಂ (ಪ್ರತಿ. ೯-೨೩). [ಸಂ. ರತೋತ್ಕಂಠಾ]

ರತೋತ್ಸವೆ (ನಾ). ಸಂಭೋಗದ ಸಂಭ್ರಮ : ಮಿಕ್ಕಮಂಡನಂ ಯುಪಕಿವೆಕ್ಕದೊಡೊ ರತೋತ್ಸವಚ್ಚಮೆ ದಿವ್ಯಮಂಡನಂ (ಶಾಂ. ೧೧-೧೦೦) ; ಅನವರತಂ ರತೋತ್ಸವದೊಳ್ಳುಣ್ಣುವ ಪುರ್ವಾಜಲಂಗಳಿಂದೆ ವಾಪ್ಪನಮಸತಿಪ್ರಯಾಧರಸುಧಾರಸೋವನಯಿಂದಮೂಟಮಂ... ನೆನೆಯದೆ ಪೋದುವಂತವರ್ಗೆ ಚಿತ್ರದೀಪಗಳಿಂದ ಪೊಟ್ಟುಗರ್ (ಪ್ರತಿ. ೬-೧೩)[ಸಂ.]

ರತ್ನ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀರತ್ನ (೧೮ 11, ೧೦೯. ೧೦). [?]

ರತ್ನಾಡಿ (ನಾ). ಹಪ್ಪಳ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಲಟ್ಟಿಸುವ ಸಾಧನ : ಲಟ್ಟಿಗೆ : ಹಪ್ಪಳ ಲಟ್ಟಿಸುತು. ರತ್ನಾಡಿ ಎಲ್ಲಿ ? (ಪ್ರತಿ. [?])

ರತ್ನ (ನಾ). ೧. ವಜ್ರ, ಮಾನಕ, ಮರಕತ ಮುಂತಾದ ಬಹು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಮಣಿ ; ಅನರ್ಥವಾದ ಹರಳು ; ವಾರಿಧಿ ಮೃದಗದ ರತ್ನಗಳು ಕಾಣಬಹುದು (೨೫೩. ೬೦); ಕೆಲವು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹರಳು ಕಲ್ಲುಗಳು ಕಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ರತ್ನಗಳು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಕಾಣಿಕಾ. ೪-೨೬೪). ೨. ಕೆಂಪುಹರಳು ; ಮಾನಕ : ಕೆಂಬರಲು ರತ್ನ ಸಂಗಲ್ಲಿಂದಿವು ರತ್ನಾಭಿಧಾನಂ " (೪೫೦. ೩೩). ೩. ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದು ; ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ; ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದು : "ಮಣಿಯು ರತ್ನತ್ರಯಂ ಭಾಸುರತರಮಿವ ರತ್ನಾಪ್ಯಯಂ " (ಕಾಣಿಕಾ. ೨೫೩). ೪. ಸಮಾಸಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಪ್ರಮುಖ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಒಂದು ಪದ ; ಉದಾ : ನಾಯಕರತ್ನ, ಸ್ವೀರತ್ನ, ೫. ಕನ್ನಡದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಕವಿ; ರತ್ನ : ಶ್ರೀ ಕವಿರತ್ನ (೨೪. ೫. ೧೦; ೫-೧೦೪); ವಾಗ್ವಿವಿಯ ಭಂಡಾರದ ಮುದ್ರೆಯೊಡನೆ ಸಾರಸ್ವತಮಂಜರಿ ಕವಿತೆಯೊಳ ಕವಿರತ್ನಂ (ಗಣಪತಿ. ೧-೩೪) ; ವೆನುಡಿ ಪಂಪನೊಪ್ಪಲು ನಿರ್ಮಲದ ವೊನ್ನಂ ಪ್ರೀತಿಯು ಮೆಲ್ಲ ಭಕ್ತಿಯನಾ ರತ್ನಕವೀಶ್ವರಂ ಸಮದ ತತ್ವಾನ್ವಯಕ್ಕಂ ಜಗತ್ತಯಮುಂ ಮುಂ ಬೆಲೆಯಾಗಿ ಪೊಯ್ಯ (ಕಂಠ. ೧-೬೪). ೬. [ಗಣಿತ]ಒಂಬತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ರಸ ನುಟ್ಟುಂಗಂ ಗ್ರಮಣಾ ಪುನಕೂ ನಿಧಿ ರತ್ನ ನಮದು ಮೊಂಭತ್ತನಿಕಂ (ಶ್ವಕವಿ. ೪-೪). [ಸಂ.]

ರತ್ನಕಂಕಣ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಬಳಿ.-ಕಡಗ. ದೇವಿಯ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಭಕ್ತರೊಬ್ಬರು ರತ್ನಕಂಕಣವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ (೩೩೨. ೨). [ಸಾಮಾನ್ಯ] ಹಸ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರೇಖೆಯ ಹೆಸರು : ಮಗುಂಭದಲ್ಲಿ ರೇಖೆಯು ರುರತ್ನಕಂಕಣವೆಂದು ನಾರದಾದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಹೇಳುವರು(ಜಾತಕ. ೬೩-೨). [ಸಂ.]

ರತ್ನಕಂಬಲ, ರತ್ನಕಂಬಳ (ನಾ). ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಕಂಬಳ : ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕಂಬಳ : ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬೆಳಗುಗದ ರತ್ನಕಂಬಲಮನಾ ಧರ್ಮೀ ವಲ್ಲಭಂ ಮುಹುರ್ಮುಹುರೋಜನಕೃತಕೂಹಳಚಿತ್ತವಾಗಿ ಎನ್ನಯಂ ಒಟ್ಟು . . . ನುಡಿದಂ (ಮಹಾಕವಿ. ೧೦೦೦೫ ೩). ರತ್ನಕಂಬಳ : ಎನ್ನ ರತ್ನಕಂಬಳಮಂ ಪೊದಿದು ಮನೆಗೆ ಮಂದಿಡ (ಕಾಣಿಕಾ. ೩೯-೩); ಬಿಳಿದಾದ ರತ್ನಕಂಬಳದಿಂದೆಂದು . . . ಪರಿಶೋಧಿತವಾಗಿ (ಕಾಣಿಕಾ. ೩೭-೩೩). [ಸಂ.]

ರತ್ನಕಂಬಳ 'ರತ್ನಕಂಬಲ' ನೋ.

ರತ್ನಕಂಬಳಿ 'ರತ್ನಗಂಬಳಿ' ನೋ.

ರತ್ನಕನ್ನಡಿ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಕನ್ನಡಿ : ಒಂದುನಿಂಟ ರತ್ನಕನ್ನಡಿ ಯೊಳ ಮೊಗಮಂ ಕೋಡುವಾಗಲಾ (ಕಾಣಿಕಾ. ೪೯). [ರತ್ನ + ಕನ್ನಡಿ]

ರತ್ನಕರ್ಮ (ನಾ). ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕುಂದಿಸುವ ಕೆಲಸ : ಕಿಲಾಕುರ್ ರತ್ನಕರ್ಮ ಕಾಪುಕರ್ಮ ಚಿತ್ರಕರ್ಮ ಪತ್ರಕರ್ಮ ಪ್ರತಿಮಾಶಿಲ್ಪ ಸಮಸ್ತಪ್ರಕೃತಿಶಿಲ್ಪಯುಕ್ತ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನಿರ್ವಹಂ (೨೪. ೧೪(೩). ೪೩೩೦. ೬೬-೧೦; ೧೧೬). [ಸಂ. ರತ್ನಕರ್ಮಣ]

ರತ್ನಕುಂಡಲ (ನಾ). ರತ್ನದ ಕರ್ಣಾಭರಣ ; ಮಣಿಕುಂಡಲ : ಇವ ರತ್ನಕುಂಡಲಂ ಜಿತರವಮಂಡಳಮಿವ ತುಡಲ್ಪ ಯೋಗ್ಯಮೆ ನಿಗಿ (೧೦೫. ೧೨-೧೦೬). [ಸಂ.]

ರತ್ನಗಂಧಿ (ನಾ). ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಲಕ್ಷ್ಮಿ . . . ರತ್ನಗಂಧಿಜದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹೂಯ್ಯಾ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ! (ಕಾಣಿಕಾ. ೪೯೯); ಭಕ್ತಿಯ ಹಾಗೆ ಪರಶಕೊಂಡಿರುವ ಭಕ್ತಿಮರದ ಕಂಪುಬಿಡದ ಹೂ. ಮೆಚ್ಚುಣಿಗಳಲ್ಲಿ

ರತ್ನಗಂಧಿಯೂ ಎನ್ನುವುದು ಇದನ್ನೇ (ಕಾಣಿಕಾ. ೪೯).

[ಸಂ. ರತ್ನಗಂಧಿ]

ರತ್ನಗಂಬಳಿ. ರತ್ನಕಂಬಳಿ-(ನಾ). =ರತ್ನಕಂಬಲ : ಒರ್ವಂ ಝಂಝುವೇಗ ನಮೂಲಮಪ್ಪ ರತ್ನಗಂಬಳಿಯು ಕೊಂಡು ಬಂದು (ಮಹಾಕವಿ. ೧೦-೧೦೪ ೩); ಚನ್ನದ ಕಾಲ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಾಲ ಮಂಚ ಸುವರ್ಣದೊಡನೆ ಸುವೃತ್ತಿಗೆ ರತ್ನವಿಟ್ಟಿರ ರತ್ನಗಂಬಳಿ ತಲೆಗಿಂಬ ಹೊನ್ನಾಯಿರನಿತ್ತ ಮಗಗೆ (ಕಾಣಿಕಾ. ೩೩-೩೬); ರತ್ನಗಂಬಳಿಗುಣ - ನಾನಾವರ್ಣದಿಂದ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿಯೂ, ಶಿಶುಪರವಾಗಿಯೂ ಕಂಬಳ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು (೪೪೩. ೬೬). ರತ್ನಕಂಬಳಿ : ರತ್ನಕಂಬಳಿಯು ಪುಚ್ಚಾರಯರ ಕಯ್ಯಲಟ್ಟಿದಾಗಲಾ (ಮಹಾಕವಿ. ೧೦-೧೦೪ ೩); ರತ್ನಕಂಬಳಿಗಳನ್ನು ಹಾಸುವ ಹಾಗೆ ಭಕ್ತರಿಗಾಪ್ಪಾಟಿ (ಕಾಣಿಕಾ. ೧೦೬). [ರತ್ನ + ಕಂಬಳಿ]

ರತ್ನಗರ್ಭ (ನಾ). ೧. ರತ್ನಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಒಳಿನ್ನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವುದು ; ಧರ ರತ್ನಗರ್ಭವಾದುದು ಸುರರಲ್ಲಿ ಹರ್ಷಗರ್ಭರಾದಂ (೧೦೫. ೬-೩೬). ೨. ತನ್ನ ಒಡಲಲ್ಲಿ ರತ್ನಗಳನ್ನುಳ್ಳುದು ; ಸಮುದ್ರ : ದಡದಲ್ಲಿ ಕೂತು ಮಿನಮೇಷಮೆಸುವವನಿಗೆ ರತ್ನಗರ್ಭದ ಮಹತ್ವ ತಿಳಿಯಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ (ಕಾಣಿಕಾ. ೬). ೩. ಕುಬೇರ. [ಸಂ.]

ರತ್ನಗರ್ಭಿ (ನಾ). ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವಳು; ಭೂಮಿ : ವಸಂಧರೆ : "ಭೂ . . . ರತ್ನಗರ್ಭಿ, ವಸಂಧರಾ, ಧರಾ, ಅಧಾರಾ - ಈ ೩೭ ಭೂಮಿಯ ಪೆರಂ" (ಕಾಣಿಕಾ. ೨೬-೧); ಈ ರತ್ನಗರ್ಭಿಯೊಳ ಸೀತಾರತ್ನಂ ಜನಿಸಿದ ಒಗೆಯಂತೆಂದುಮುರ್ವಿಂ (೧೦೫. ೬-೨೦). [ಸಂ. ರತ್ನಗರ್ಭಿ]

ರತ್ನತ್ರಯ (ನಾ). ೧. [ಜೈನ] ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧನವಾದ ಸಮ್ಯಕ್ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಮ್ಯಕ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಎಂಬ ಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳು : ನಾಗಶ್ರೀಯುಂ ಭಕ್ತಪ್ರಶಾಸ್ತಾನ್ವಿಧಿಯು ರತ್ನತ್ರಯಮಂ ಸಾಧಿಸಿ ದೇವನಾಗಿ ಪುಟ್ಟಿದೊಳ (ಕಾಣಿಕಾ. ೨೦-೨೦) ; ಸಮ್ಯಕ್ ಕರ್ಮ, ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್ ಕಾರ್ಮಿಕೆಂಬ ರತ್ನತ್ರಯವು ಮೋಕ್ಷ ಮಾರ್ಗವು (ಕಾಣಿಕಾ. ೩೭). ೨. [ಬೌದ್ಧ] ಬುದ್ಧ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಘ ಎಂಬ ಮೂರು ಅಂಗಗಳು : ಅವರ್ಣ ರತ್ನತ್ರಯಗಳಿಗೆ ಕರಾಳ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವನಿಗೆ ಒವಗಜೇಗದ್ದ ಎಂಬೊನರಕ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ತಟ್ಟಿತು (ಕಲ್ಪಮ. ೪೦). ೩. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ರನ್ನರೆಂಬ ಮೂರು ಜನ ಜೈನ ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠರು : ಕವಿ ಜನರೊಳ ರತ್ನತ್ರಯ ಪವಿತ್ರಮನೆ ನೆಟ್ಟ ಪಂಪನುಂ ಪೊನ್ನಿಗನುಂ ಕವಿರತ್ನನುಮಿ ಮೂವಂ ಕವಿಗಳ ಜನಸಮುದಾಯವೆಂಬಂ (೧೦೫. ೧೨ ೩೯) ; ರತ್ನತ್ರಯರಲ್ಲಿ ಪೊನ್ನನು ವಿರಚನೆಯವನು (ಕಾಣಿಕಾ. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಗತ್ನದರ್ಪಣ (ನಾ). = ರತ್ನಕನ್ನಡಿ : ಆ ಕವಿಗಳ ಕಾಂತಿಯು ರತ್ನ ದರ್ಪಣಕಾಂತಿಯನ್ನು ಎಳೆಸುವುದಲ್ಲ! (ಕಾಣಿಕಾ. ೨೬). [ಸಂ.]

ರತ್ನಧೇನುದಾನ (ನಾ). ಮೋಡತಮಹಾದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಹೊಂದಿನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ದಾನಮಾಡುವುದು : (೧) ಕುಲಾಭಿಷೇಕವಾದ . . . (೧೫) ರತ್ನಧೇನುದಾನ. (೧೬) ಮಹಾಭೂತ ಘಟದಾನ ; ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮೋಡತಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು . . . ಮಾಡಿ (ಮಹಾಕವಿ. ೧. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ರತ್ನಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ೧. ಅಧಿಕಾರಸೂಚಕವಾಗಿ ಹಣೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಚಿನ್ನದ ಪಟ್ಟಿ; ಪರಧರ್ಮ ಕುಮಾರಕನ ಕರಿಯು ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕವಾಗಿಯೂ ಜಗದ್ಗುರು ಕಟ್ಟಿ ರತ್ನಪಟ್ಟಿಯನ್ನಿರವಿತ್ತಂ ತನ್ನ ಸರಳ ರಾಜ್ಯಾಶ್ರೀಯುಂ (ಕಾಣಿಕಾ. ೧೬-೪೯). ೨. [ಶಿಲ್ಪಿ]ರಾಜರೂ ದೇವತೆ

ಗಳೂ ಧರಿಸುವ ಶಿರೋವೇಷ್ಠನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ ; ಈ ಶಿರೋವೇಷ್ಠನಗಳಲ್ಲಿ ಜಟಾ, ಮೌಳಿ ಮುಂತಾದ ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಪಟ್ಟಿ' ಎಂಬುದು ಕೊನೆಯದು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿಮೆಂಬುದು ಪತ್ರಪಟ್ಟಿ, ರತ್ನಪಟ್ಟಿ, ಪುಷ್ಪಪಟ್ಟಿ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ (ಕುಶಾ. ೧). [ಸಂ.]

ರತ್ನಪದಿ (ನಾ). ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕುಂದಿಸಿದುದು : 'ರತ್ನಪದಿನಗ' ಪರಾ. ೨. ರತ್ನಗಳನ್ನು ತೂಕ ಮಾಡಿ ಬೆಲೆಕಟ್ಟುವುದು. ೩. ರತ್ನಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿರುವ ಒಡವೆ ಮುಂತಾದುವು : ಏಂಜಮರು ತಮಗೆ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಒಡವೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ರತ್ನಮೊ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು . . . ಹೋಗಿ (ಕೃಷಾ. ೫೭) ; ರತ್ನಪದಿಯ ಅಭರಣಗಳೂ . . . ದೊರೆತವೆ (ಕುಶಾ. ೭೬). [ರತ್ನ + ಪದಿ ?]

ರತ್ನಪದಿನಗ (ನಾ). ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕುಂದಿಸಿರುವ ಒಡವೆ : ದೊಡ್ಡ ಮುತ್ತಿನ ಮೊಗುತಿ ಮುಂತಾದ ರತ್ನಪದಿನಗಳನ್ನು ಅಲಮೇಲಮ್ಮ ನಮರು ಕೊಟ್ಟು (ಕೃಷಾ. ೧೦೩) : ದೇವರ ಉತ್ಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲಮೇಲಮ್ಮ ನಮರು ತಮ್ಮ ರತ್ನಪದಿನಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು (೭೮. ೨೯).

[ರತ್ನಪದಿ + ನಗ]

ರತ್ನಪದಿವರ್ತಕ (ನಾ). ರತ್ನಾಭರಣಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಿ : ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದ್ರಾವಣೆಂಬ ರತ್ನಪದಿವರ್ತಕನಿದ್ದಾನೆ (ಕೃಷಾ. ೯೯).

[ರತ್ನಪದಿ + ವರ್ತಕ]

ರತ್ನಪದಿವ್ಯಾಪಾರ (ನಾ). ರತ್ನದ ಅಭರಣಗಳನ್ನು ಮಾರುವುದು : ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಒಡವೆಗಳ ಮಾರಾಟ : ಅದರ ವಂಶವರಂ ತಲತಲಾಂತರದಿಂದ ರತ್ನಪದಿವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಮುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕೃಷಾ. ೨೩).

[ರತ್ನಪದಿ + ವ್ಯಾಪಾರ]

ರತ್ನಪದಿವ್ಯಾಪಾರಿ (ನಾ). = ರತ್ನಪದಿವರ್ತಕ : ಮುತ್ತಿನ ಗಲ್ಲಿ ರತ್ನ ಪದಿವ್ಯಾಪಾರಿ ಪರದಪ್ಪನಾಯಕನಿಗೆ ಅಪರೂಪಕ್ಕೊಂದು ಪುತ್ರರತ್ನ ಜನಿಸಿದೆ (ಕೃಷಾ. ೭) : ರಾಜರ ಮೇಲೆ ರಾಜರು ರತ್ನಪದಿವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಾದ ವೈಶ್ಯರಂತೆ ಬಗೆಯುವ ರತ್ನಗಳನ್ನು ತಂದು ತಂದು ಕಾಣಿಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು (ಕೃಷಾ. ೩೭). [ರತ್ನಪದಿ + ವ್ಯಾಪಾರಿ]

ರತ್ನಪದಿಸಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರತ್ನದ ಅಭರಣ (?) : ಜಾಮರಗಳು ಅಂದಿಗಗಳು ರತ್ನಪದಿಸಿ ಮೊದಲಾದ ಭೂಷಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತವಾದ ವೈಷಯವಾಗಿ (ಕೃಷಾ. ೨೦೩-೦೪). [< ರತ್ನಪದಿ]

ರತ್ನಪರೀಕ್ಷಕ (ನಾ). ರತ್ನಗಳ ಗುಣಮೋಷ್ಠಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವವನು : "ಬೆಲೆಯ ಮೋಷಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ರತ್ನಪರೀಕ್ಷಕನಿ" (ಕೃಷಾ. ೭೯) : ರತ್ನಪರೀಕ್ಷಕ ತಾನು ಕೃತಿರತ್ನಪರೀಕ್ಷಕನೆಂದು ಘಟಪತಿಯ ಘಟಾರತ್ನಮುಖಂ ರತ್ನನ ಕೃತಿರತ್ನಮುಖಂ ಪೇಟರ್ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿ ಟಿರ್ಪೆಯೇ (ಕೃಷಾ. ೦-೯೯). [ಸಂ.]

ರತ್ನಪರೀಕ್ಷೆ (ನಾ). ಪರೀಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು : ರತ್ನಗಳ ಗುಣವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ವಿಧ್ಯೆ : ಬಾಹ್ಯರಾಗಿ ಕಾಮತಂತ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯಿಕಾಯಾರ್ವೇದ ಧರ್ಮದಿಂದ ಹಸ್ತಶ್ರುತಂತ್ರ ರತ್ನಪರೀಕ್ಷೆಗಳೆಂದು . . . ಉಪದೇಶಗಿಯ್ದಂ (ಕೃಷಾ. ೭-೩೦ ಪ) : ರತ್ನಪರೀಕ್ಷೆ, ಅತ್ಯಪರೀಕ್ಷೆ . . . ವೈದ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅರವತ್ತಾನ್ಯಾಲ್ಯಾಕರಗಳಿಗೂ ಆಗಮಾನ್ಯವು ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ (ಕೃಷಾ. ೭೦). [ಸಂ. ರತ್ನಪರೀಕ್ಷಾ]

ರತ್ನಪ್ರಭೆ (ನಾ). ೧. ಮಣಿಯ ಕಾಂತಿ, — ಪ್ರಕಾಶ. ೨. ಭೂಮಿ. ೩. [ಪ್ರೆ] ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ನೀಂ ನಿಜಾಯಂರವಸಾನದೊಳ್ ರತ್ನಪ್ರಭೆಯೆಂಬ ಮೊದಲ ನರಕದ ಪದಿಮೂಜುಮಿಂದ್ರಕಂಗಳೊಳಗೆ . . . ಪುಟ್ಟಿದ್ದೆ (ಕೃಷಾ. ೭-೬೩ ಪ) : ಅಭೋರೋಕದಲ್ಲಿ (೧) ರತ್ನಪ್ರಭೆ . . .

(೭) ಮಹಾಕವಿಪ್ರಭೆ ಎಂದು ಏಳು ನರಕಗಳು ಇರುತ್ತವೆ (ಕೃಷಾ. ೯೯೨).

[ಸಂ. ರತ್ನಪ್ರಭಾ]

ರತ್ನಮತ್ತರಿಕೆ (ನಾ). ರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ನಿಲ್ಲನುಕ ಸಳ ವಾಕ್ಯವಿದಿವನುಲ್ಲಸಿತತಕ್ಕೊಡರತ್ನಮತ್ತರಿಕಾಗ್ರಹಣೈಕತ್ವರನಾಗಿ ಬೇರಾದದ (ಕೃಷಾ. ೧೦-೨೯-೩೦). [ಸಂ. ರತ್ನಮತ್ತರಿಕಾ]

ರತ್ನಮಾಲೆ (ನಾ). ರತ್ನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸರ : ಮಣಿಮಾಲೆ. [ಸಂ. ರತ್ನಮಾಲಾ]

ರತ್ನಮುದ್ರಿಕೆ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಉಂಗುರ : ತನ್ನ ಬೆರಲೊಳ ದೇವರ್ಥಮಪ್ಪ ರತ್ನಮುದ್ರಿಕೆಯಂ ಒದಗಿದಿವೆಂದು ಕೊಟ್ಟು (ಕೃಷಾ. ೩-೩ ಪ) : ಸರಳವಾದ ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನಮುದ್ರಿಕೆಯು ಕೆಂಗೊಳಸುತ್ತದೆ (ಕುಶಾ. ೨೦). [ಸಂ. ರತ್ನಮುದ್ರಿಕಾ]

ರತ್ನವಾವುಡ (ನಾ). ರತ್ನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ ಬಟ್ಟೆ : ಸಿಂಗಾಡಿಗಳ ಸರಳ ಹೊದಿಸು ಮೊಗರಾಯುಗಳ ಪೊಂಗಿಡ್ಡೆಗಳ ರತ್ನವಾವುಡ . . . ರಾಜತರ್ ಪರಗೊಂಡರು (ಕೃಷಾ. ೯೦-೯೦). [ರತ್ನ + ವಾವುಡ]

ರತ್ನಶಿಲೆ (ನಾ). ರತ್ನದ (ದೊಡ್ಡ) ಹರಳು : "ರತ್ನಶಿಲೆಯನಲ್ ಮಣಿಶಿಲೆಯು" (ಕೃಷಾ. ೩೦-೭) : ಚಿಮ್ಮಿದುದು ಜಿಂಕೆಮಾರಿಯೊಂದೆ . . . ತಿರಿಕವಣಿಯಂ ಪಳೆಯುವ ರತ್ನಶಿಲೆಯಂತೆ (ಕೃಷಾ. ೩-೭೯).

[ಸಂ. ರತ್ನಶಿಲಾ]

ರತ್ನಸಂಬಳಿಗೆ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಕರಂಡಕ : ಧವಳಸರೋಜಾಕ್ಷಿ ತಾಪಲ್ಲವನ್ನರೊಳ್ ಜಪಳಾಗವಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಳವ ಕುಡುವಂತೆ ರತ್ನ ಸಂಬಳಿಗಾಕ್ಷಿವಳರ್ಪಕತಮ್ಮುದ್ದಿ (ಕೃಷಾ. ೯-೭).

[ರತ್ನ + ಸಂಬಳಿಗೆ]

ರತ್ನಸಾನು (ನಾ). ಮೇರುಪರ್ವತ : "ಮೇರುಃ . . . ರತ್ನಸಾನು, ಸುರಾಲಯಃ . . . ೫ ಮೇರುಪರ್ವತದ ಹೆಸರುಗಳು" (ಕೃಷಾ. ೨೨). [ಸಂ.]

ರತ್ನಾಂಗುಲೀಯ (ನಾ). = ರತ್ನಮುದ್ರಿಕೆ : ಸುಬಳಮಹೀನಾಥನ ಕಯ್ಯ ಬೆರಲ ರತ್ನಾಂಗುಲೀಯಮಂ ಮಹಿಮೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬಿಸುಟ್ಟು (ಕೃಷಾ. ೩-೦೨). [ಸಂ. ರತ್ನಾಂಗುಲೀಯ]

ರತ್ನಾಯಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ತುಂಬುವಷ್ಟು ರತ್ನ : ನೆತ್ತರ ಮೆದು ಪರದ ಮುತ್ತುಗಳು ತನ್ನ ಬರದಿಂಗೆ ಪನದೇವತೆಯಿಟ್ಟು ರತ್ನಾಂ ಜಂಗಳಿಕಂತಿರೆ ಕಂಡು ಕಂಡು ಪಾರ್ಸುಮುತ್ತಂ (ಕೃಷಾ. ೧೯-೨೩). [ಸಂ. ರತ್ನಾಯಾಳಿ]

ರತ್ನಾಕರ (ನಾ). ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದುದು : ಸಮುದ್ರ : "ರತ್ನಾಕರಃ . . . ಸಮುದ್ರಃ — ಈ ೧೨ ಸಮುದ್ರಂ" (ಕೃಷಾ. ೧೦೭-೩೦) : ಈ ರತ್ನಾಕರದೊಳ್ ಪುತ್ರಿಕೆಯನೆ ಬಟ್ಟಿಂಕು ಬಾಬುದಿ ಬೋದ್ದಂ (ಕೃಷಾ. ೨-೩೩) : ಜಗದೀಶ್ವರಯದಮಾಲಿಸ್ತಾಭಾಗ್ಯರತ್ನಾಕರಂ ಪರ್ಜಿನಂ ಮೇರವಿಯು (ಕೃಷಾ. ೦-೦). [ಸಂ.]

ರತ್ನಾತಪ (ನಾ). ೧. ರತ್ನದ ಕಾಂತಿ : ರತ್ನಪ್ರಭೆ. ೨. ರತ್ನಕಾಂತಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುವುದು : ಮಣಿಪ್ರಭಾಪ್ರೇಂಜಿತ ರತ್ನಾಮಂಡ ವಮಂ ಕಂಡಂ ಶ್ರೀಮಂಜುಷಮಂ ವಿಚಿತ್ರರತ್ನಾತಪಮಂ (ಕೃಷಾ. ೧೦೦೨). [ಸಂ.]

ರತ್ನಾರತಿ (ನಾ). ತಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಮಾಡುವ ಆರತಿ : ತುಂಕುವೆ ರತ್ನಾರತಿಯ ಬೆರಳುಗಳು (ಕೃಷಾ. ೩೦೨. ೫೦. ೨೬) : ಪುನರ್ಗೂಳ ಪರಿವಾಣಗಳೊಳಗೆ ತುಂಬಿ ರಂಜಿಸುವ ರತ್ನಾರತಿವೆಳಗೆ ಗಮನ ಪಟ್ಟಾವಳ ಚಿತ್ರವಸ್ತ್ರವ ನವಳಿಸಿದರಪ್ಪತನಂಭುಗಳಲಿ (ಕೃಷಾ. ೯೨-೨೬). [ರತ್ನ + ಆರತಿ]

ರತ್ನಾವಳಿ (ನಾ). ೧. ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ. ೨. ಶ್ರೀ ಪರ್ವತವಿಯು ರಚಿಸಿದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತನಾಟಕ. ೩. [ಜೈನ] ಮೊವತ್ತು ಉಪವಾಸಗಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಪಾರಣೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ವ್ರತ : ಪದ್ಮಾವತಿ ಎಂಬ ಕಂಠಿದುರ ಬಾಯಿಲಿ ರತ್ನಾವಳಿಯು ಪ್ರತವಂ ಮಾಡಿ ಆಯುರಂತ್ಯದೊಳ್ ತನುವಂ ತೃಪ್ತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೭೦).

[ಸಂ. ರತ್ನಾವಳಿ]

ರತ್ನಾವಳಿತಪ (ನಾ). = ರತ್ನಾವಳಿ ೨ : ಪ್ರಭಾವತಿಯು ಪದ್ಮವತ್ಸರ್ಯಕಾ ಪಾದಮೂಲದೊಳ್ ಪಾಲಿಸಿದ ರತ್ನಾವಳಿತಪದೊಳುಳ್ ಕಲ್ಪದೊಳ್ ಪ್ರತೀಂದ್ರಪದವಿಯು ಪಚ್ಚದಲ್ (೦೦೩. ೬-೩೯ ೪) : ಪ್ರಭಾವತಿಯು . . . ರತ್ನಾವಳಿತಪದೊಳ್ ಗಟ್ಟಿ ಅಚ್ಚುತಲ್ಪದೊಳು ಪ್ರತೀಂದ್ರನಾದೊಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦). [\leq ಸಂ. ರತ್ನಾವಳಿತಪ]

ರತ್ನಿ (ನಾ). ಉದ್ಭವವನ್ನು ಆಳಿಯುವ ಒಂದು ಮಾನ : ಮೊಳಕೆಯ ತುದಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ಅಂಗೈವರೆಗಿನ ಅಳತೆ : "ಹಿಡಿಯಿದ ಮೊಲನಂ ರತ್ನಿಯೆಂಬುದು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೪-೭೩); ದ್ವಾವಿರಶೂಗರೋಪ ಮಾಯಾಷ್ಠನಂ ತ್ರಿರತ್ನಪ್ರಮಾಣೋತ್ಪೇಧನಂ . . . ಆಗಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭೩); ಅಶ್ವಯ ದಿವಸರಲ್ಲಿ ಪಂಚರತ್ನಪ್ರಮಾಣಂ . . . ಅಪ್ಪರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೭೩ ೪). 'ಅರತ್ನಿ' ಹೋ [ಸಂ.]

ರತ್ನಂಗ (ನಾ). ಜನನೇಂದ್ರಿಯ : ಗುಹ್ಯಾಂಗ. [ಸಂ.]

ರತ್ನಕ್ಷಿತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರದ ಹಸರು; ರತ್ನಕ್ಷಿತಿ : ರತ್ನಕ್ಷಿತಿಯಮ್ಮ ಪರಿಪಾ ಪ್ರವರ್ತನೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೫೫, ೦೩-೪; ೦೦೪).

[೫ ಇದು 'ರತ್ನಕ್ಷಿತಿ' ಎಂಬುದರ ಅವಶೇಷ]

ರಥ (ನಾ). ೧. ಬಂಡಿ : ವಾಹನ : "ಅನಾ, ಶಜಾಂಗಿ, ರಥಃ . . . ಕೂಬರೀ - ಈ ರಥಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭೩-೨೦). ೨. ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲೇ ದೇವತಾವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುವ ಬಂಡಿ : ತೇರು : ರಥ ಎಳೆದು ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಏಳುವುದು ಬೀಳುವುದನ್ನು ಕೂಡ ಲಕ್ಷಿಸಿದ . . . ರಥದ ಕೆಳಗೆ ಧಾವಿಸಿದರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦೬) : ಈ ತೊಟ್ಟಿಲಿನ ಭಾರ ತಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಕೋಟೇಶ್ವರನ ರಥದ ಮಿಗಯೇ ಬೇಕು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦). 'ರಥೋತ್ಪನ್ನ' ಪರಾ.

೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯುದ್ಧ ಸಾಧನ : ಚತುರಂಗಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪೂರ್ವಸಂಯಂಬಗಳ ದೇವತೆಗಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮೆಯ್ಯೆ ಮಾಯೆ ಪಾಯುವ ರಥಗಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦-೭೩) : ರಥಮಲ್ಲದೆಯುಂ ಪಂಥಾರಥದಿಂದ . . . ಪೃಥಿವೀಪತಿ ತಾನೆ ಕಾವಲುಬಿಡುವುದು (ಗಣಪಾ. ೭-೩೬) : ರಥ ಮೂಲದವೈನೂತು ತತ್ಪರಥಗಳಿಂದಾದು ನೂತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೦೩).

೪. ಒಡಲು : ದೇಹ. ೫. ದೇಹದ ಒಂದು ಅಂಗ. - ಭಾಗ. ೬. ಅನಂದ : ಸಂತೋಷ. ೭. [ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ] ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ರಥದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಗೆಯುವ ಒಂದು ಪದ್ಯ ಬಂಧ : ಶರಣಲಿಪಿಪಾಠ್ಯಾಸೂಪಮಿಥ ರಥ ತುರಂಗಪದಗತಪಾಠಂ ಮಾರಣಂ ಗೋಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೃಷ್ಠರಮಾರ್ಥಭೂಮಿ ಸರ್ವತೋಭವ್ಯಂಗಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩೯). ೮. [ವಾಸ್ತು] ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ರಥದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಕಟ್ಟಡ : ಒಂದೇ ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೂರಿದ ದೇವಾಲಯಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು 'ರಥ' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೯೦).

೯. [ಗಣಿತ] ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಬತ್ತು ಅಂಕಗಳಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆ : ಎಕ್ಕಂ, ದಾಹಂ . . . ರಥ. ಮಹಾರಥ . . . ಪರಿಮಿತ, ಮಹಾಪರಿಮಿತ ಈ ೪೦ ಸ್ಥಾನದ ಉಗ್ಮದಕ್ಕೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೩೬). [ಸಂ.]

ರಥಂತರ (ನಾ). ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗ : ಚತುರ್ಮುಖಿಯ ರುದ್ರಸೂಕ್ತ ರಥಂತರಾದಿ

ಮಂತ್ರವನ್ನೊದುವುದು ಭವನಿ. . . ಮಂತ್ರಾಳ್ವ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೭೯ ೫) : ಅತನು ನಸುನಕ್ಕು, ರಥಂತರಸಾಮವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾನೆ (ಪರಾ. ೧೧, ೦೪೩೦). [ಸಂ.]

ರಥಕಟ್ಟಿ (ನಾ). ರಥಗಳ ಸಮೂಹ : "ರಥ[ಸಮುದಾಯಂ] ರಥಾ ರಥಕಟ್ಟಾಭಿವ್ಯಮೆಂದು ತಲಾಸ್ಥಾಪಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೩೯. ೪೭-೪೦). [ಸಂ. ರಥಕಟ್ಟಾ]

ರಥಕಡ್ಡೆ (ನಾ). = ರಥಕಟ್ಟಿ : "ರಥಾ ರಥಕಡ್ಡಾ ೨ ರಥವೃಜಿ. ರಥಮೂ ಪಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಗಳು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩೬) : ವಾಚವರ್ಗವೆ ಪರ್ವಂ ರಥಕಡ್ಡೆದೊ ಡ್ಡೆಗೂರೊಳ್ಳಾಳೊಳಿಯು . . . ಸೇನಾಚಕ್ರಮೇನೊಪ್ಪಿತೋ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೪-೪೩) : ಬಂದನು . . . ನೃಪನು ಮಂದಿ ಕುದುರೆ ಗಜ ರಥಕಡ್ಡೆಗಳ ಸಂದರೆಯೊಳು ನೊಬಗಿಂದ (ಗಣಪಾ. ೦೦-೦೩). [ಸಂ. ರಥಕಟ್ಟಾ]

ರಥಕಲ್ಪ (ನಾ). ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ : ರಥಕಲ್ಪಮೆಂಬುದು ಶಲ್ಯಂಗೊಪ್ಪಟ್ಟಿದುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೦೦೩ ೫). [ಸಂ.]

ರಥಕಾರ (ನಾ). ೧. ರಥವನ್ನು ಮಾಡುವವನು : ಬಡಗಿ : "ಕೃಷ್ಣಾ . . . ರಥಕಾರಃ ಪರ್ವತಃ - ಈ ಗೆ ಬಡಗಿ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೬-೪೭). ೨. ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುವವನು : ಸಾರಥಿ : ನಡೆಸುವ ರಥಕಾರ ಪೋಗಲಾ ರಥವಾಯಿದೆಯೊಳು ನಿಲುವಂತೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೦೨). [ಸಂ.]

ರಥಗುಪ್ತಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ರಥದ ಸುತ್ತಲೂ ರಚಿಸುವ ಲೋಹ ಅಥವಾ ಮರದ ಕಟ್ಟಡ : "ರಥಗುಪ್ತಿ ಮೂಢ ಎಂದು ಭೂಕುಮಾರಿ, ಕಂಬುಗೆ ಎಂದೂ ಎಂಬರು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪) . [ಸಂ.]

ರಥಗೋಪ (ನಾ). - ರಥಗುಪ್ತಿ : "ಕಟ್ಟು ವಂಜರಂ ರಥಗೋಪಮಕ್ಕು" (ಮಂಗಳ. ೪೯ ೨೩). [ಸಂ.]

ರಥಗೋಪನ (ನಾ). - ರಥಗುಪ್ತಿ : "ವರೂಢಃ ರಥಗೋಪನಂ-ಈ ೨ ರಥವು ಕಟ್ಟು ವಂಜರಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭೪-೨೪). [ಸಂ.]

ರಥಚಕ್ರ (ನಾ). ೧. ರಥದ ಚಕ್ರ : ಬುಡಿಯ ಗಾಲಿ : ಧನಾದಿ ಸಂಪತ್ತುಗಳು ರಥಚಕ್ರವಂತೆ ಒಂದೆಡೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲದ ಒಪ್ಪಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦೬). ೨. [ನಾಟ್ಯ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಾಮೇಜಾರಿ : ೩. "ಚತುರಸ್ರಸ್ಥಾನಕದಿಂದ . . . ನಿಂತುಕೊಂಡು ವಜ್ರದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಚಲಿಸುವುದು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭೨೦ ಗಣಪಾ. ೦೦) : ಮೇವ ರಥಚಕ್ರವೊಳ್ಳಿಂ ಮಿಸುವ ಪೂವೈತ್ತಲಮಯಂ ನೂಪುರಮುಂ ಸುಮುಖ ತಿರ್ಯುಗ್ಜಾಪಮಂ ಪಸವಿಸುವ ಮರಾಕವೊಂ ಕರಿಸ್ತಾಪ್ಪಿಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೪). [ಸಂ.]

ರಥಚರಣ (ನಾ). ೧. ರಥದ ಗಾಲಿ. ೨. ಚಕ್ರಾಯುಧ : "ರಥ ಚರಣವಾನ್" ಪರಾ. ೩. ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿ : ರಥಾಂಗ : ಸುರಪತಿಯ ಚಿಕ್ಕಿಯು ರಥಚರಣ . . . ಪುರ ಮಿಗುಳಂ ಕರಮೊಗುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩೦). [ಸಂ.]

ರಥಚರಣವಾಣಿ (ನಾ) ಚಕ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವನು : ವಿಷ್ಣು : ರಥಚರಣವಾಣಿ ಬಲಮುಂ ಮಥಿಯನೆ ಜಂಭಾಂಗಾಯ್ತು ಗೀರ್ವಾಣಾಪತಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩-೪೦) [ಸಂ.]

ರಥಚೋದಕ (ನಾ). ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುವವನು : ಸಾರಥಿ : "ರಥ ಚೋದಕನಕ್ಕುಂ ಸಾರಥಿ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೬-೪೦) : ರಥಗಳೊಂದೆನೆಯೊಳು ರುಳ್ಳು ಕೆಡದುವು ನೋಡಾ ರಥಚೋದಕರೊಂದೆನೆಯೊಳ್ ಪೃಥಾಸುತ ಪ್ರಥಿತಪೃಥುಗದಾಪ್ರಹರಣಿಯಂ (ಗಣಪಾ. ೩-೩). [ಸಂ.]

ರಥಮೃ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಹುಲಿಗಲು : ಹೊಂಗೆ : "ಕಿಂಕಿ, ಸ್ಥಂವನ, ಸೇಮಿ, ರಥಮೃ . . . ಚಿತ್ರಕೃತ್-೭ ಹುಲಿಗು ಮರದ ಮೆರುಗಳು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೦೬). [ಸಂ.]

ರಥಮೃದು (ನಾ). = ರಥಮೃದು : "ನಿಂತು ನೇಮಿ ತಾಂ ರಥಮೃದು ವಶ್ಯಂ". (ಶ್ಲೋಕ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ರಥನೇಮಿ (ನಾ). ರಥದ ಚಕ್ರದ ಹೊರಸುತ್ತ : ಉಲಿಯುವ ರಥನೇಮಿಗಳು (ಶ್ಲೋಕ. ೧೦೨-೧೦೩). [ಸಂ.]

ರಥನೇದಿ (ನಾ). ದೇವರ ವಿಗ್ರಹವಿರುವ ರಥವನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆ ; ತೇರುಬೀದಿ : ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆಯೇ ರಥನೇದಿ (ಶ್ಲೋಕ. ೪೯). [ಸಂ.]

ರಥಯುದ್ಧ (ನಾ). ಉಭಯಪಕ್ಷದವರೂ ರಥದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಮಾಡುವ ಕಾಳಗ : ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ನನ್ನೊಡನೆ ನೆಲೆದೆ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಗದಾಯುದ್ಧ ಮಾಡಲಿ . . . ರಥಯುದ್ಧಗಳು ಹಿಂದೆ ಎಷ್ಟೋ ಆದುವಲ್ಲ ! (ಶ್ಲೋಕ. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ರಥರೇಣು (ನಾ). ಕ್ಷೇತ್ರಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಳತೆ : ಎಂಟು ತುಲಸಿ ರೇಣುಗಳಿಂದ ಒಂದು ತ್ರಸರೇಣು, ಎಂಟು ತ್ರಸರೇಣುಗಳಿಂದ ಒಂದು ರಥರೇಣು (ಶ್ಲೋಕ. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ರಥವೆಂಗಡೆ (ನಾ). ರಥಗಳ ಸಮೂಹ : ಬಿಡದೆ ನೊಟುಂಟುತ್ತ 'ಪಯಿಂತಡು ಸಾರಥಸಹಿತ ರಥವೆಂಗಡೆ ವೀಗೊಡುವನು ಸಂಗರರಂಗ ಮಧ್ಯದಲಿ (ಶ್ಲೋಕ. ೨-೩-೪೬). [ರಥ + ಎಂಗಡೆ]

ರಥವಕ್ಕಿ (ನಾ). ಚಕ್ರವಾಹವಕ್ಕಿ : ಬಿಸುತ ರಥವಕ್ಕಿ ತನ್ನರ ಜಾರಿಗೆ ಬಿಸುವುದು ಶತಿಕರಣ (ಶ್ಲೋಕ. ೧೯-೨೦). [ರಥ + ವಕ್ಕಿ]

ರಥವಾಜಿ (ನಾ). ರಥಕ್ಕೆ ಹೊರುವ ಕುದುರೆ : ತೇರಿನ ಅತ್ತ : ರಥವಾಜಿಗಳೊಂದಿನಿಯೋ ರಥಗಳೊಂದಿನಿಯೊಳು ಕೆಡೆವುವು (ಗಣಪ. ೬-೬) ; ಆನೆಗಳಿಗಿಂತ ಕೆಡೆವುವು ಮುಗ್ಧವು ರಥವಾಜಿಗಳು (ಶ್ಲೋಕ. ೧೩-೧೪). [ಸಂ. ರಥವಾಜಿ]

ರಥವಾಹಕ (ನಾ). ರಥವನ್ನು ಎಳೆಯುವಂಥವು : ಕುದುರೆ : "ರಥ ದೊಳೆ" ಪೂಜದ ಹಯವದು ರಥವಾಹಕ ರಥ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯಂ" (ಶ್ಲೋಕ. ೧೩-೧೪). [ಸಂ.]

ರಥಶಾಲಿ (ನಾ). ರಥವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಶಾಲೆ : ತೇರುಮನೆ. [ಸಂ. ರಥಶಾಲಿ]

ರಥಸಪ್ತಮಿ (ನಾ). ಮಾರ್ತಶುದ್ಧಸಪ್ತಮಿ ಮತ್ತು ಆ ದಿನದಂದು ಮಾಡುವ ಸೂರ್ಯಪೂಜೆ : ರಥಸಪ್ತಮಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಭರ್ಮರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಯಿದೆ (ಶ್ಲೋಕ. ೨೦೦). [ಸಂ. ರಥಸಪ್ತಮಿ]

ರಥಹಯ (ನಾ). = ರಥವಾಜಿ : "ವಾಹನಂ ಧೋರಣಂ ರಥಹಯಂ" (ಪುರಾಣ. ೧೨-೧೩) ; ರಥಹಯಮಂ ನಾಲ್ಕುಬಿಂ ರಥಮಂ ಮೂವತ್ತು ದಿಂದಲ್ಪನೆಯೂ ಸಾರಥಿಯಂ ಕೆಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಂ. (ಶ್ಲೋಕ. ೬-೧೦). [ಸಂ.]

ರಥಾಂಗ (ನಾ). ೧. ರಥದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಭಾಗ. ೨. ರಥದ ಚಕ್ರ ; ಬಂಡಿಯ ಗಾಲಿ : "ಚಕ್ರಂ, ರಥಾಂಗಂ - ಈ ೨ ಗಾಲಿ" (ಪುರಾಣ. ೬೩-೨೯೬) ; ೩. ಚಕ್ರಾಯುಧ : ಸದಾ ಹರಿಕಥಾಸುರಮಾಗಿ ಚಕ್ರಮನಿದ ಸುರರುಳುಗೊ ಪ್ರಸನ್ನಮಕ್ಕಿ (ಶ್ಲೋಕ. ೧-೨-೧೦) ; ರಥಾಂಗ ಪ್ರಭಾವದಿ ಯಾಯುಗಿರುವಂ ಕೊಡೆರ್ ತೋರ್ದೊದ್ದಿಂ (ಶ್ಲೋಕ. ೧೯-೨೬) ; 'ರಥಾಂಗಧರ' ಪರಾ. ೪. ಚಕ್ರವಾಹ : ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿ : "ಕೋತಿ. ಚಕ್ರ. ಚಕ್ರವಾಹ. ರಥಾಂಗ - ಈ ೪ ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿ" (ಪುರಾಣ. ೧೦-೧೦) ; ಒಡೆ ತಮೋಬಳಂ . . . ರಥಾಂಗಯುಗಂಗಳ ಕೊಡೆ ಬಗೆ ಕೊಡೆ ವೇಸುರ್ ಮೂಡಿದುದು (ಶ್ಲೋಕ. ೬-೨೬). ೫. ಕುಂಬಾರನ ತಿಗುರಿ. [ಸಂ.]

ರಥಾಂಗಧರ (ನಾ). ೧. ಚಕ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನು ; ಚಕ್ರವಾಹ : ವಿಷ್ಣು : ನಿಜರಥಮಂ ರಥಾಂಗಧರನಂ ಮುನ್ನಮೇಜಲ್ಪಿಲ್ಲ ಮೂಜು

ಸೂರ್ಯ ಬಲವಂದು ಪೊಡಮಟ್ಟು ರಥಮನೇಜು (ಶ್ಲೋಕ. ೧೦-೧೩ ೪).

೨. [ಜೈನ] ವಾಸುದೇವ : ಅಜಿತಕೇನ ರಥಾಂಗಧರಂ ಸಮಸ್ತಭೂಜನದ ಮುಕ್ತಿ ತನ್ನೊಳನುರಾಗಮಾಡುಗಮುಂಟುಮಾಡುವಂ (ಶ್ಲೋಕ. ೬-೨೬). [ಸಂ.]

ರಥಾಂಗಪಾಣಿ (ನಾ). ೧. = ರಥಾಂಗಧರ ೧ : "ವಿಷ್ಣು . . . ರಥಾಂಗಪಾಣಿ . . . ಗದಾಧರ : - ಈ ೪೫ ನಾರಾಯಣನ ವೇಸು" (ಪುರಾಣ. ೨-೨೬). ೨. = ರಥಾಂಗಧರ ೨ : ಪಂಚಮರಥಾಂಗ ಪಾಣಿಗೆ ವಂಚಮಕ್ಕಲ್ಪ ಪ್ರಭಾನರವ್ಯಪಾಯತಮಾದಿಂಚರದಿಂ ಬಿನ್ನವಿಸಿದರ್ (ಪಾಂಡಿ. ೧೦-೯೬). [ಸಂ.]

ರಥಾರೋಹ (ನಾ). ರಥವನ್ನು ಏರಿವವನು : ಚಂಡನುದ್ಧಂಡಶೋಧಂಡಮೂ ದೇವೋದೇಗಿಯ್ದು . . . ಕಯ್ಯಾಸಿ ರಥಾರೋಹನಾಗಿ . . . ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿರಾಗಳೆ (ಶ್ಲೋಕ. ೨-೨೩ ೪) ; ಬಾದಂ ರಥಾರೋಹನಾಗಿ . . . ರಥಾನಂದವಂ (ಶ್ಲೋಕ. ೨೦-೨೬). [ಸಂ.]

ರಥಾರೋಹಣ (ನಾ). ೧. ರಥವನ್ನು ಹತ್ತುವಿಕೆ : ರಥಾರೋಹಣ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜನಗಳಿಗೆ ಮಹಾಮಂಗಳಕರವಾಗಿ . . . ಏತ್ತಕಾರಣವಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ಯನ್ನಂಟುಮಾಡಿ ದೇವಧರ್ಮಗಳಿಗೂ, ಅಸ್ತಿಗಳಿಗೂ ಭುಜುವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವುದು (ಶ್ಲೋಕ. ೫೦). ೨. ಚಾವಿತ್ತುಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ರಥಕಲ್ಪ : ಶುನಹಾ ನಂ ರಥಾರೋಹಣಂ ಸ್ವರಮಂತ್ರಂ . . . ಎಂಬಿನಿಕಲಿಕಂ ಬಲ್ಲರ್ದುರಂ ಮಿಚ್ಚಿ ಪಡೆವನಾಗಿಲಮಂ (ಶ್ಲೋಕ. ೪-೨೯). [ಸಂ.]

ರಥಾರೋಹಣಾಗ್ನಿ (ಕ್ರಿ). ರಥವನ್ನು ಹತ್ತುವವರು : ತಾಮ್ರಧ್ವಜಂ ಕವ್ವವನಿಯಂ ಸೇರಿ ಬಾಹುತ್ರಯದೊಳಾತನಂ ಘಾತಿಸಿ ರಥಾರೋಹಣಂ ಗೈದನು (ಶ್ಲೋಕ. ೨೨-೨೯). [ರಥಾರೋಹಣ + ಅಗ್ನಿ (< ಕಯ್ಯೆ)]

ರಥಾವರ್ತ (ನಾ). [ಜೈನ] ವಿದ್ಯಾಧರರು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆನಪೂಜೆ : ವಿದ್ಯಾಧರಮಾಲ್ಯ ರಥಾವರ್ತಮಂಟು ಪೂಜೆಯುಂ ಮಹಾ ಮಂಡಳೀಶ್ವರಮಾಲ್ಯವೈದ್ಯಕೀತಮಂಟು ಪೂಜೆಯುಂ (ಪುರಾಣ. ೬-೨೩ ೪). [ಸಂ.]

ರಥಿ (ನಾ). ೧. ರಥವನ್ನು ಹತ್ತುವವನು : "ರಥೀ, ಸ್ತಂಧನಾರೋಹ : - ಈ ೨ ರಥವನೇಜುಪಾತಂ" (ಪುರಾಣ. ೬೩-೨೬). ೨. ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಯುದ್ಧಮಾಡುವವನು : ರಥಿಗಳನ್ನಗ್ನಿಸುತಸಾರಥಿಗಳನಿಸಿ ಸೀರವಾಣಿ ಸರೆ ರಥದ ಮನೋರಥದೊಡನೆ ಮುಡಿದರ್ . . . ಅರ್ಧ ರಥರ್ಥ (ಪಾಂಡಿ. ೨-೧೩) ; ಬಸರವಲ್ಲಿ ? ಎಕೆ ತಡವು ? ರಥಿಯದಾರು ಅಂಪುದು ! (ಶ್ಲೋಕ. ೧೬-೧೦). ೩. ರಥವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು. [ಸಂ. ರಥಿ]

ರಥಿಕ (ನಾ). ೧. = ರಥಿ ೨ : "ಕಾಳಗದ ಬಂಡಿಯಂ ಹತ್ತಿ ಹೋತಂ ರಥಿಕಂ" (ಪುರಾಣ. ೬೩-೨೬) ; ಗಜಾರೋಹಕರ ರಥಿಗಳೆಯುಲವರವ ರಂಗದಲಿ ಸಂಪಂಗೆಯೊಪ್ಪಿದವು (ಪುರಾಣ. ೧೦-೧೬). ೨. = ರಥಿ ೩. [ಸಂ.]

ರಥಿನಿ (ನಾ). ರಥಗಳ ಸಮೂಹ : ರಥಯಾನಪಾತ್ರದಿಂ ಪರರಥ [ಪುರಾಣ. ೪]ನೀಜಳನಿಧಿಯ ಪಾರಮಂ ಸಲ್ಲ . . . ಅತಿರಥಮಥನಂ ಕರ್ಣಧಾರನಲ್ಲನ ಕರ್ಣಂ (ಶ್ಲೋಕ. ೧೨-೨೦) ; ಬಂದುದು ರಥಮಾತ್ಮ ರಥಿನೀನೈವತ್ಯಕೋಭಾವನಂ (ಶ್ಲೋಕ. ೧೦-೨೦). [ಸಂ. ರಥಿನಿ]

ರಥಿನೀನಾಥ (ನಾ). ರಥಸ್ಥನ್ನದೆ ಒಡೆಯ : ಎಲ್ಲರೂ ದಿಗಧರ ತಂತಮ್ಮ ಕುಳಿಕ್ಕುಳಿ ಮೊಲ್ವಿಯುತ್ತಿರ್ ಕುಮಾರಲ್ಪು ರಥಿನೀನಾಥಂಗೆ ಶ್ರೀತಿಯಂ (ಪುರಾಣ. ೨೦೦ ; ೨೨೦ ; ೨೪. ೪, ಕೇರಳ. ೧೦೨-೩ ; ೨೨೦ ನೋಡಿ). [ಸಂ.]

ರಥೋತ್ಸವ (ನಾ). ರಥದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಮಾಡುವ ಉತ್ಸವ.-೫ಮಾರಂಭ : ನಿತ್ಯೋತ್ಸವ ಮೊದಲಾಗಿ. ರಥೋತ್ಸವ

ಪರ್ಯಂತವಾದ ವಿಶೇಷೋತ್ತಮಾಚರಣೆಗಳಿಂದ ಪಂಡಿತರಿಗೂ-ಮಾಮರಿಗೂ . . . ಬೋಧಕವಾಗಿಯೂ ಇದೆ (ಶಾಕ. ೩೨); ರೈತ . . . ಜಾತ್ಯ ತೇರು ರಥೋತ್ಸವ ಬಂದಿಹತ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮದ ಹಸಿವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಾನೆ (ಕೇಶವಾಚ. ೨೭).

[ಸಂ.]

ರಥೋದ್ಭವ (ನಾ). [ಭಂದ] ಪ್ರತಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಹನ್ನೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ಪ ಭಂದಸ್ತನ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತ : ಮಾರುತೇಪ್ಪ ದಿವಿಗಾರಿಯಂ ಲಗಂ ಸುರಕೆಯಾಗಿ ರಸದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಂ ದೂರಮಲ್ಲದಿರೆ ಕೇಳಿರೋದ್ದ ತೋದಾರನಾಮಮೆಸಗುಂ (ಕುರೋಪಾ. ೨-೦೦೭); ರಂನರಂಬಗ ಮಿರರ್ ರಥೋದ್ಭವಂ (೪೩೩. ೩೦). [ಸಂ. ರಥೋದ್ಭವತಾ]

ರಥ್ಯ (ನಾ). ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡುವ ಕುದುರೆ : "ರಥ್ಯೋ ರ್ ಪೂಡುವ ಪಯ ಮದು ರಥವಾಹ ರಥ್ಯ ನಾಮಧೇಯಂ" (ಕೃಷ್ಣಶಾ. ೩೭-೨೭). [ಸಂ.]

ರಥ್ಯ (ನಾ). ೧. ರಥಗಳು ಓಡಾಡುವ ದೊಡ್ಡ ಬೀದಿ : ರಾಜಮಾರ್ಗ : "ಪ್ರತೋಕ್ತೇ, ವಿಶಿಖಾ: ರಥ್ಯಾ-ಈ ೩ ಬೀದಿ" (ಕಲಾಯು. ೧೪-೦೭೪); ಗಿರಿಬರಂಗಳೊಳ ರಥ್ಯ ಸೌಧಗೃಹಗಳೊಳೊಂದಿ. ರಥ್ಯೊಳೊಂದಿ . . . ಪರ್ವದೊಂದುಮರೀಚಿಮಾಲೆಗರ್ (ಕಾಂಠಾ. ೪೦೦). ೨. ರಥ ಗಳ ಸಮೂಹ. [ಸಂ. ರಥ್ಯಾ]

ರಥ (ನಾ). ೧. ಹರಿಯುವಿಕೆ; ಸೀಳುವಿಕೆ. ೨. ಹಲ್ಲು; ದಂತ: "ದರನ, ದ್ವಿಜ, ದಂತ, ರದ, ರದನ-ಈ ೫ ಪರ್" (ಹಲ್ಲು)" (ಕಲಾಯು. ೩೩-೩೭); ಕಳಧಾತೃವಿ ಕಂದಕುಟ್ಟಲರದಂ ಜಾಲಪ್ರವಾಳೋಷಂ . . . ತಳೆದಂ ಸಾತ್ವರ್ಯಸೌಂದರ್ಯಮಂ (ಕೃಷ್ಣಶಾ. ೪-೭). ೩. ಅನೆಯ ದಂತ,-ಕೋರೆ. [ಸಂ.]

ರಥಕ್ಷತ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ಪ್ರಣಯಪರವಶರಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ರತಿಕ್ರೀಡೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರರ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಹಲ್ಲಿನ ಕಚ್ಚು; ದಂತಕ್ಷತ : ತರದ ಬೆನ್ನೊಳು ಪಯೋಧರದೊಳ ರಥಕ್ಷತಂ ನೆರದಿರೆ ವರಾಹಚರ್ವಿತಂ (ಕೇಶ. ೬-೩೩); ಉರೋಜಮಂಡಲದ ಸುಖ ಕ್ಷತಕೃಧರದೊಳ ರೋಷ ರಥಕ್ಷತಕ್ಕುರಸ್ಥಲದ ರಸಾರ್ಥಕುಂಕುಮಮ ಫಂಸಿ ಹಾಡ್ಗೆಗೆ ಪಾಣಿಯೆಯ್ದಿರ್ಪ (ಕಾಂಠಾ. ೦೨-೭). [ಸಂ.]

ರಥಗಜ (ನಾ). ಕೋರೆಹಲ್ಲಿರುವ ಆನೆ : ಬೇಟೆಗಳುಳ್ಳವನೂರೊಳಗೆ ನೆಜ್ ಮಣ್ಣು ಮೆಮ್ಮದ ರಥಗಜಂಗಳ ಚಣ್ಣಿಗೆಯ ಚಿತ್ರವನು . . . ಕಂಡೆನು (ಕಾಂಠಾ. ೦೦-೩೨-೨೩). [ಸಂ.]

ರಥಚ್ಚದ (ನಾ). ತುಟಿ : ಅಧರ : ನಿರ್ಗಲಿತಸರಂಗಧಾವಮೆನಿಸುತ್ತ ರಥಚ್ಚದವಿಗಂಥೆಂದುಮಂಡಳಲರಿತಾಸ್ಯ (ಕೃಷ್ಣಶಾ. ೪-೭೩); ವಡವದಿಸುತ್ತ ನೂಗೊಡ ರಥಚ್ಚದವಿರ್ವಡುಗಿತ್ತು . . . ಮೃಗಾಯತಾಕ್ಷಿಯಾ (ಕಾಂಠಾ. ೭-೭೨). [ಸಂ.]

ರಥನ (ನಾ). ೧. ಹಲ್ಲು : ದಂತ : "ದರನ, ದ್ವಿಜ, ದಂತ, ರದ, ರದನ-ಈ ೫ ಪರ್" (ಹಲ್ಲು)" (ಕಲಾಯು. ೩೩-೩೭); ಸುರಕೆಗೆ ಮೊಗಂ ಮೂವತ್ತರಡಾದನೆ ಬೇಟೆಮೇಟೆ ಮೊಗದೊಳಗೊಟುಟು ರಥನ ಮೊಪ್ಪುಗುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೨೦); ಪರಿವಡದ ರತ್ನದರ್ಪಣದಂತೆ ಪರಿವಡನ ವಜ್ರಮಾಣಿಯಂತೆ ರಥನ (ಕಾಂಠಾ. ೪-೩). ೨. ಅನೆಯ ಕೋರೆ : ಗಜ ದಂತ : "ವಿಜಾಣ, (ದರನ) ರಥನ-ಈ ೨ ಕೊಂಬು" (ಕಲಾಯು. ೩೪-೩೪); ಕೆಳಳೆಯ ಮೂಲದೊಳೊಡು ಗಜಮದವಂ . . . ಅದಲ ಪುಂ ರಥನಿರದನದಾಕೃತಿಯಕ್ಕುಂ (ಕಾಂಠಾ. ೭-೨೪). [ಸಂ.]

ರಥನಚ್ಚದ (ನಾ). = ರಥಚ್ಚದ : "ಒಪ್ಪವುಧರ ರಥನಚ್ಚದಂ ಪೇಟೆ ತುಟಿಯಕ್ಕು" (ಕುಂಠಾ. ೧೪-೪); ನಾಸಾಗ್ರದ ಮುತ್ತಿನ ಮಣೆ ರಥನಚ್ಚದ ದೀಧಿ ಪವಿಯ ಕಂಪಾಕ್ ಪೊವೆಸಗುಂ (ಕಾಂಠಾ. ೦೨-೭೪). [ಸಂ.]

ರಥನಿ (ನಾ). ಕೋರೆಗಳನ್ನುಳ್ಳುದು ; ಆನೆ : ದಂತಿ : "ದ್ವಿರದಂ . . . ಅನೇಕಶಂ ರಥನಿ . . . ಸಿಂಧುರಾ" (ಕೃಷ್ಣಶಾ. ೩೭-೩೦); ಮದನಮದ ರಥನಿಯಂತಿರೆ . . . ಬಂದುದು (ಕುಂಠಾ. ೪-೦೦೭); ರಥನಿಗಳ ರೌದ್ರಾಹ ವಕೆ ಕೋವಿದನಲೇ ಕೊಳ್ಳೆನುತ ಕರಿಗಳ ಕೆವಜಾದನು (ಕಾಂಠಾ. ೧-೭೦).

[ಸಂ. ರಥನಿ]

ರಥನಿರವಿ (ನಾ). ಅನೆಯ ಶತ್ರು ; ಸಿಂಹ : ಕರ್ಕ ಪ್ಪವ್ಯಂ ರಥನಿರವಿರಂ ಕನ್ನಕಾರಾಶಿವಾರ್ಪಣಂ (ಕಾಂಠಾ. ೩-೩). [ಸಂ.]

ರಥ್ಯದಲಿ (ನಾ). ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ : ಮದುವೆಯ ಮಾತಿಗೆ ಪುಟ ಸಿಗುವ ದರೋಳಗಾಗಿಯೇ ಸೀಮಣ್ಣಿನ 'ರಥ್ಯದಲಿ'ಯಿಂದ ಮದ್ದಿರಲ್ಕಾಲೇಜ್ ಸೇರಲು ಅರ್ಜಿಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿ (ಕೇಶ. ೧೦).

[← ಮರಾ. ರಮದಲ್, ರದ್ಯದಲಿ]

ರದಿ (ನಾ). = ರಥನಿ : "ಮಾತುಗೇ . . . ರದೀ ಸಾಮೋದ್ಯಮ, ಸಿಂಧುರಾ - ಈ ೧೪ ಅನೆಯ ಪರ್" (ಕಲಾಯು. ೩೩-೩೦). [ಸಂ. ರದಿನೆ]

ರದ್ಧತಿ, ರದ್ಧಿಯಾತಿ (ನಾ). ವಜಾಮಾಡುವುದು : ರದ್ಧಿಗೊಳಿಸು ವುದು : "ರದ್ಧಿವಡುವುದು ; ರದ್ಧು ; ರದ್ಧತಿ" (Abolition-ಶ್ಲೋ. ೧). ರದ್ಧಿಯಾತಿ : ಇನಾಂ ರದ್ಧಿಯಾತಿ ಕಾನೂನಿನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಆತನ ಬಹುಭಾಗದ ಭೂಮಿ ರೈತರಿಗೆ ಹೋಗಿಬೀಳುತ್ತಾ (ಕೇಶ. ೦೪೦); ಹಿಡುವಳ ರದ್ಧಿಯಾತಿಯ ೧೯೪೯ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಅಧಿನಿಯಮ (ಕಾಂಠಾ. ೩೦೭). [← ರದ್ಧು]

ರದ್ಧಿ (ಗು). ೧. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ; ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾದ : ಅಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ರದ್ಧಿ ಸಾಮಾನುಗಳ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಕೊಡಗಳ ನೆನಪು ವಿಶಾ ವಿ ಒರುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩) ; ರದ್ಧಿಶಾಗದ ಕೊಳ್ಳುವವ ನಿಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ ಗಳನ್ನು ಕೊಂಡ (ಕಾಂಠಾ. ೦೦೩). (ನಾ). ೨. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ವಸ್ತು : ಅವನ ಕೊಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬೀರೆ ರದ್ಧಿ ತುಂಬಿದೆ (ಕೇಶ. ೩). ನಿರುಪಯುಕ್ತ ವಾದ ಶಾಗದ : ರದ್ಧಿ ಆಯುವ ಹುಡುಗರಿಗಾಗಿ ಒದುಕಲು ಉಪಯೋಗಿ ಮಗುವಂಥ ತರಬೇತಿಪಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ (ಕೇಶ. ೩೦೭).

[← ಹಿಂ. ಮರಾ. ರದ್ಧೀ]

ರದ್ಧಿಯಾತಿ 'ರದ್ಧತಿ' ನೋ.

ರದ್ಧಿ (ನಾ). ಆಫಣಿ : ಗದ್ದಲ ; ಕೋರಾಹಲ : ರದ್ಧಿಲಿ ನಾದದ ಘರ್ಜನೆ ಮೊರೆಯ (ಕಾಂಠಾ. ೦೩೪-೦೩೭); ಒದ್ದವುರವರ್ಪ ಪೊತ್ತು ರೋದಿಸುತ ಬಹುರದ್ಧಿನಿ ಪೋಗುತಿರೆ (ಕಾಂಠಾ. ೩-೪೦).

[← ತೆಲು. ರದ್ಧು, ರದ್ಧಿ]

ರದ್ಧಿ (ನಾ). ತೆಗೆದುಹಾಕುವಿಕೆ ; ವಜಾಮಾಡುವಿಕೆ : ಇದ್ದರೂ ವಿವಾಹ ರದ್ಧಿ ನೋಟುನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಹೊಟ್ಟಿಲರಿ (ಕೇ. ೭೦).

ರದ್ಧಾಗು = ತೆಗೆದುಹಾಕುವಂತೆ ಮಾಡು ; ವಜಾಮಾಡು : ಆತನು ಕೊಡಲೆ ಅವನ್ನು ರದ್ಧಾಗಿಸಿ . . . ಎಚ್ಚರಿಸಿದನು (ಗೋಪಾ. ೧೦೭ ೩೩೩). ರದ್ಧಾಗು = ಇಲ್ಲವಾಗು ; ವಜಾ ಆಗು : ಭಗವದ್ವಿ ಯದ್ವರೆ ಶಿಕ್ಷೆ ರದ್ಧಾಗುತ್ತದೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩). ರದ್ಧಿ ಮಾಡು = ತೆಗೆದು ಹಾಕು ; ವಜಾಮಾಡು : ಆ ಮಂಜರಾದನ್ನು ರದ್ಧಿಮಾಡಿ ಆ ಮೇಷ್ವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಸಾಕು (ಕಾಂಠಾ. ೦೦೩) ; ಅವರ ಇಪ್ಪ ದಂತಮೇ ಅಂದಿನ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ರದ್ಧಿಮಾಡಲಾಯಿತು (ಕಾಂಠಾ. ೨೩).

[← ಅರ. ಹಿಂ. ರದ್ಧಾ ; ಮರಾ. ರದ್, ರದ್ಧಿ]

ರದ್ಧಿಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ತೆಗೆದುಹಾಕು ; ವಜಾಮಾಡು : ಭೋಜನ ಕೊಟವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩); ದಂಡವೆಯ ಅಜ್ಜಿಯನ್ನು ರದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡರು (ಕಾಂಠಾ. ೩೩).

[ರದ್ಧು + ಕೋಳ್ + ಅನು.]

ರದ್ಧ ಪದಿಸು (ಕ್ರಿ). = ರದ್ಧ ಗೊಳಿಸು : ಕೋಟಗನವರು ದಿಸ್‌ಮಿಸ್ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ರದ್ಧ ಪದಿಸಿ ಹುಕುಂ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು (ಗ್ರಾ.ಕಾ. ೨೬) : ಬಾಸಗಿ ಒಪ್ಪಿತನನ್ನು ಪೂರ್ವಿಯಾಗಿ ರದ್ಧ ಪದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದುದಿಲ್ಲ (ಪೂರ್ವ. ೦೯೩). [ರದ್ಧ + ಪದಿಸು]

ರನ್ನ 'ರತುನ' ನೋ.

ರನ್ನ ಕನ್ನಡಿ 'ರನ್ನ ಗನ್ನಡಿ' ನೋ.

ರನ್ನ ಕುಂಡಲ 'ರನ್ನ ಗುಂಡಲ' ನೋ.

ರನ್ನ ಗುಂಬಳಿ (ನಾ). = ರತ್ನ ಕುಂಬಳ : ರತ್ನ ಕುಂಬಳ - ರನ್ನ ಗುಂಬಳಿ (ಪೂರ್ವ. ೨೯೩ ಕ್ರ.ಕಾ. ೧) : ಜಡಮುದಿಯನಳಮದಿಸಿ ತೋಟುವ ಮೃದನ ಸಜ್ಜೆ ಸಿತಾಂಬರದ ಚಿಲುಪ್ಪಿಹಿಗೆ ಹೊದಿದಿವ ರನ್ನ [ಪಾಶಾ. ರತ್ನ] ಗುಂಬಳಿ ತಾಮ್ರ ಕುಂಡಲವು (ಪೂರ್ವ. ೨-೩೩) : ಸಂಬಳಗಿಯು ಸಂಜೆ ಮೊಗವಾಡುವ ರನ್ನ ಗುಂಬಳಿ ಹೊನ್ನ ಪಾಪುಗಿಯು (ಪೂರ್ವ. ೨೯-೩). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಕುಂಬಳಿ]

ರನ್ನ ಗಟ್ಟಿ (ನಾ). ರತ್ನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಾತಿ, - ಮಡಿ : ವನದೊಳಿಸವ ಮೃದ್ವಕ್ಷಮೂಲಗಳೊಳು ಫನತರ ರನ್ನ ಗಟ್ಟಿಗಳು (ಪೂರ್ವ. ೨-೩೩). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಗಟ್ಟಿ]

ರನ್ನ ಗಡಗ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಬಳಿ : ಇಂತಪ್ಪ ಸಲ್ಲತೆಯಂ ಬಿತ್ತರಿಸಿ ದೊಡೆ ಅರಮನೆಯೊಳ ರನ್ನ ಗಡಗಮಾ ಪೊನ್ನ ಕಂಠಿಕೆಯಂ ಮೆಚ್ಚಿನಿಮ್ (ಪೂರ್ವ. ೩-೦೩). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಗಡಗ]

ರನ್ನ ಗಣಿ (ನಾ). ರತ್ನಗಳು ದೊನೆಯುವ ಸ್ಥಳ : ರತ್ನದ ಗಣಿ : ಬಿಟ್ಟು ರನ್ನ ಗಣಿಯಂ ಕಂಡಾನೆಯಂ ಕಂಡು. . . ಒಪ್ಪೆ (ಮಾತೃ. ೨-೦೩) : ರೋಕನಾಥನ ಪುತ್ರ ಪುರತತ ರತ್ನರಣಾಕುಮಾರ ರನ್ನ ಗಣಿಯೊಳು ಈ ಕುವಾರ ರತ್ನಗಳು ಜನಿಸಿದ (ಪೂರ್ವ. ೩-೨೩). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಗಣಿ (< ಗಣಿ)]

ರನ್ನ ಗನ್ನಡಿ, ರನ್ನ ಕನ್ನಡಿ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಕನ್ನಡಿ : ರಂಜಿತ ರನ್ನ ಗನ್ನಡಿ ರನ್ನ ವಸದ ಕಾಳಾಂಜಿ ಕರ್ಪೂರಕರಂಡ ಮುಜುಗಗಂಧೋದಕ ವಿಧವರ್ಗಳು ಕಂಜಾಕ್ಷಿಯರೊಡನೆಯ್ದಿದರು (ಪೂರ್ವ. ೨೯-೦೦) : ರನ್ನ ಗನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪದಿನೆಳಲೊಗೆಯ (ಪೂರ್ವ. ೦೯-೦೦೩). ರನ್ನ ಕನ್ನಡಿ : ಶಶಿ ರವಿಗಳಂ ರನ್ನ ಕನ್ನಡಿಗಳೆಂದು ನಿಟ್ಟಿಸುವ . . . ವಿಷಮಪ್ರಮಥಗಳೊಮ್ಮೆದುತಿದೊಡು (ಪೂರ್ವ. ೧೦-೦೯).

[ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಕನ್ನಡಿ]

ರನ್ನ ಗರು (ನಾ). ರತ್ನದ ಗೊಂಬೆ : ರನ್ನ ಗರು ವಿನಂತಸದಲಾ ತರಣಿ (ಪೂರ್ವ. ೯-೦೨) : ಉನ್ನತವಹ ಸುರಂದಂಪತಿಗಳ ಬಲರನ್ನ ಗರುಗಳೆಂದೆನಿ ದುದು [ಪಾಶಾ. ರನ್ನಿಯರಿಂದತಿ ಮಿಗಲು] (ಪೂರ್ವ. ೯-೩).

[ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಕರು]

ರನ್ನ ಗುಂಡಲ, ರನ್ನ ಕುಂಡಲ (ನಾ). ರತ್ನದ ಕರ್ಣಾಭರಣ : ಜಯಸಿರಿಗೆ ಇಕ್ಕುವ ರನ್ನ ಗುಂಡಲವಂತೆ ಸಿಂಗಾಡಿದುಕ್ಕುಳೊಳೆಸಿದುದೊಡೆ (ಪೂರ್ವ. ೨೨-೦೦). ರನ್ನ ಕುಂಡಲ : ಕಿವುಡತನ ತಪ್ಪಿತೇ ರನ್ನ ಕುಂಡಲ ದಿಂದ ? (ಪೂರ್ವ. ೩೩೨). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಕುಂಡಲ]

ರನ್ನ ಗೊಂಡೆಯ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಕುಟ್ಟು : ಕಂಡ ಕಡೆಗೆ ರನ್ನ ಗೊಂಡೆಯ ಮಾಡಿಕೊಡೆಯಗಳ ಕೆದಕುವರು (ಪೂರ್ವ. ೩೩-೦೦೯). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಗೊಂಡೆಯ]

ರನ್ನ ಜಗಲಿ (ನಾ). = ರನ್ನ ಗಟ್ಟಿ : ಪುಕಟತರ ತರುಲತೆಗಳಂ ರನ್ನ ಜಗಲಿ ರಮ ಕಸರಸಿಕ್ಕತಾದ್ರಿಗಳ ತರತರದೊಳಿರಲು ಕಳಂಕೇಕೀರವನಂ ಮೊಡೆದುದು (ಪೂರ್ವ. ೩-೩೦). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಜಗಲಿ]

ರನ್ನ ದಂಬಗಿ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಚಿಂಬು : ನೆಲೆ ರನ್ನ ದಂಬಗಿ ಯೊಳು ದಿವ್ಯ ಜಲವನು ತರಣಕೊಡವಳು ಸೂಸಲು (ಪೂರ್ವ. ೨೨-೩೩).

[ರನ್ನ (< ರತುನ) + ತಂಬಗಿ (< ತಂಬಗಿ)]

ರನ್ನ ವಚ್ಚಲು (ನಾ). ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪರ್ವತ : ಮೇರು : "ಮೊಂಬಟ್ಟು ರನ್ನ ವಚ್ಚಲು ಸುರಗಿರಿ" (ಪೂರ್ವ. ೦೦).

[ರನ್ನ (< ರತುನ) + ತಪ್ಪಲು (< ತಪ್ಪಲು)]

ರನ್ನ ದಲೆಗ (ನಾ). ರತ್ನವನ್ನು ಹೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳುದು : ಸರ್ವ. ರನ್ನ ದಲೆಗದ ಹಚ್ಚವಿಟ್ಟು, = ಸರ್ವವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು : ನಾಗಧೂದಣ : ಶಿವ : ದೈನ್ಯವಾನುತ ಸ್ತೋತ್ರಮಂ ಮಾಡಿ ರನ್ನ ದಲೆಗರ ಹಚ್ಚವಿಟ್ಟು ನಗುತ ಬೊಧಿಸುತಲಿಂತೆಂದನು (ಕೃತೃ. ೯-೩೯). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ತಲೆ + - ಗು]

ರನ್ನ ದಾಳಿ 'ರತುನದಾಲಿ' ನೋ.

ರನ್ನ ದುಟಿ (ನಾ). ಮಾಣಿಕ್ಯದ ಬಣ್ಣದ ತುಟಿ : ಕೆಂದುಟಿ : ಆಲಮಣ್ಣು ಬಯ ಚೆಂಬುಟಿಯ ಪೊಸವಳವುಟಿಯೊಳು ರನ್ನ ದುಟಿ ರಂಗುದುಟ್ಟಗಳವರು . . . ಬರುತಿವರು (ಪೂರ್ವ. ೩೩-೨೩).

[ರನ್ನ (< ರತುನ) + ತುಟಿ]

ರನ್ನ ದನೆ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಕೋಟಿಯು ಮೇಲುಭಾಗ : ಮಣಿ ಖಚಿತವಾದ ಬುರುಡು : ಗಗನಗತಿತ್ರಮಮಂ ನಟ್ಟಿಗೆ ಕಳೆಮ್ ವಿಜರ ರವಜ ರನ್ನ ದನೆಗಳೊಳಿಗೊಳೊಳ್ (ಪೂರ್ವ. ೨-೩೩) : ಹೊಂಗೋಟಿ ಮೇಗಣ ರನ್ನ ದನೆಯ ಕಾಂತಿಯೆಳೆವೊಲಾಗಿದ್ದು ದೈದಿರವರು (ಪೂರ್ವ. ೦೯-೦೦೩). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ತನೆ]

ರನ್ನ ದೊಟ್ಟಿಲ್, ರನ್ನ ದೊಟ್ಟಲು (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ತೊಟ್ಟಲು : ಮಣಿಮಯವಾದ ತೊಟ್ಟಲು : ಗಿರಿಸುತಮನತೆಸ್ಸುಟಿವನಗಣಪುಠಾ ಸುಪ್ಪುಮನಿಸುವ ರನ್ನ ದೊಟ್ಟಲೊಳಗಿರುತ್ತಾಂ (ಗಿಣಿ. ೩-೩೩). ರನ್ನ ದೊಟ್ಟಲು : ತರಗನ ರನ್ನ ದೊಟ್ಟಲೊಳಿಟ್ಟು ಪರಪದಿ ತರಳ ಯರುಗಳು ಪಾಡಿವರು (ಪೂರ್ವ. ೨-೩೦).

[ರನ್ನ (< ರತುನ) + ತೊಟ್ಟಲು]

ರನ್ನ ದೊಟ್ಟಲು 'ರನ್ನ ದೊಟ್ಟಲ್' ನೋ.

ರನ್ನ ದೊಡವು (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಒಡವೆ, - ಅಭರಣ : ಪರಿಮಯ ರನ್ನ ದೊಡವಿನ ಬೆರಕೆಯ ಬೆಳಗಡೆ (ಪೂರ್ವ. ೦೩೯) : ರನ್ನ ದೊಡವನ್ನ ರಮಣಿಯ ಕನ್ನಳಗುನ್ನತವಾಯ್ತು ಬೀದಿಯಲಿ (ಪೂರ್ವ. ೦೯-೩೩). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ತೊಡವು]

ರನ್ನ ದೋರಣ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ತೋರಣ : ಮಣಿಮಯವಾದ ತೋರಣ : ವರಕಿರಿ ತರತರದಲಿ ಬಿಡಗಿಂದ ಕರುಮಾಡ ರನ್ನ ದೋರಣವ ಸುಕಲದಿ ಪರಮವಿಭವ ಪಾರ್ಥಿಹುದು (ಪೂರ್ವ. ೯-೩೦) : ಹೊನ್ನ ಬಾಗಿಲುಗಳ ರನ್ನ ದೋರಣಗಳ ಪನ್ನೀರುಸಾದಿನಿದೆಸವಾ ಕನ್ನಡಿನಲ ದರಮನೆಯೊಳು ಹೊಕ್ಕು (ಪೂರ್ವ. ೩-೩೩).

[ರನ್ನ (< ರತುನ) + ತೋರಣ]

ರನ್ನ ಪುಕ್ಕಳಿ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಗೊಂಬೆ, - ವಿಗ್ರಹ : ರನ್ನ ಪುಕ್ಕಳಿಗಳು ಬೀವವಡೆದಾ ರತಿಬಿನ್ನಗಮೊಳು ಕೂಡುವಂತೆ ಚೆನ್ನೆಚೆನ್ನರು ನೆರೆದರು (ಪೂರ್ವ. ೧೦-೩೦). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ಪುಕ್ಕಳಿ]

ರನ್ನ ವಚ್ಚ (ನಾ). ರತ್ನದ ಅಭರಣ : ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಒಡವೆ : ಮುಖಬಾಲಕಾಗ್ರಣಿ ರನ್ನ ವಚ್ಚ ಮನಾಂತು . . . ವಿವಾಹಮಂದಿರಕ್ಕೊಸ ಲ್ಲೀಲೆ ಪರ್ವ ತೆರಳ್ಳು (ಪೂರ್ವ. ೯-೩೨) : ಪಪ್ಪಳಿಸುವ ರನ್ನ ವಚ್ಚಂ . . . ತನಗೊಪ್ಪರೆ ಬಂದಳೊಡಂ ರೀಲೆಯಂ (ಪೂರ್ವ. ೦೨-೩) : ಆ ಕಾಂತೆಯರ್ . . . ನಿಟ್ಟದಲ್ಲದ ರನ್ನ ವಚ್ಚಮಂ ತೆಗದಿಟ್ಟು . . . ಜುಕ್ಕೇಳಿಗೆ ಮೇಳವಿದರ್ (ಪೂರ್ವ. ೦೩-೦೦). [ರನ್ನ (< ರತುನ) + ವಚ್ಚ]

ರನ್ನವಜ್ಜೆ (ನಾ). ಮೂಗಕ್ಕರುತೆ ಕೆಂಪಾದ ಪಾದ : ಪಾವರವಜ್ಜೆಗಳ ತಳತಳಸುವ ರನ್ನವಜ್ಜೆಗಳ ಪಳನೇತ್ರೆಯರೊಡನೆಳ್ಳಿರಲವಳಂದು ನೆಲವಾದ ದೆಗೆದಿದಳು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨೦-೨೩). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಜ್ಜೆ]

ರನ್ನವಜ್ಜಿಗೆ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಡಾಬು. - ಸೊಂಟವಜ್ಜಿ : ಸುರಹೊನ್ನೆಯ ರನ್ನವಜ್ಜಿಗೆಯಂ ರತ್ನಾಶೋಕರಾಜಿತ ರತ್ನಕಟಕದಿಂ . . . ಅಲಂಕರಿಸಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೭೪೯) : ಕುಮುದಂಗಿರಿ ಮೆಗೆದ ಪಂಞಾಕಾಂಡದಿಂ ರನ್ನವಜ್ಜಿಗೆಯಂ . . . ಒಗೆಯಂ ಬಲ್ಪಿಣಿಗೆಯ್ ಪುತ್ರರಿಗಂ (೨೪. ೩೧. ೧೪೫. ೨೫-೩೬ : ೩೩೩). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಜ್ಜಿಗೆ]

ರನ್ನವಜ್ಜಿ (ನಾ). = ರನ್ನವಜ್ಜಿಗೆ : ವೀರಭಂಜಿಯ ಹೊನ್ನ ಗೊಬ್ಬಿಯ ರನ್ನವಜ್ಜಿಯ ಬೆನ್ನ ಚಮ್ಮಟಗಿಯ ಬಳಿಯ ಚವರದ . . . ಬಿರದಿನ ಹರಿಗಾಣರ ಪರಿವಿಧಿಯೊಳಂ (ಗಾಥ. ೬-೩೩ ಪ) : ವೀರಸಿದ್ಧಿಯತ್ತದ ತೋಳು ತ್ತನಿವ ರನ್ನವಜ್ಜಿಯ ರುಕ್ಕುಂಜದ ಮಂಜರಿಪೊರ್ ರಂಜಿಸಿದುದು ಪೊನ್ನದುದುಗದ ಪೊನ್ನ ಬಜ್ಜರಿ ಕಟಿಯೊರ್ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೬-೩೦).

[ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಜ್ಜಿ]

ರನ್ನವಜ್ಜಿಗಿ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಹರಿವಾಣ : ಆ ಪಾಪವನು ಅಂದು ಪೂಜಿಸಿ ರನ್ನವಜ್ಜಿಗಿಯೊಳಗಿಟ್ಟು ಬಂದನು ಚಕ್ರಿಯದ್ದಡಿಗೆ (ಶೃಂಗಾರ. ೧೬-೧೨೪).

[ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಜ್ಜಿಗಿ (< ವಜ್ಜಿಗಿ)]

ರನ್ನವಣಿ (ನಾ). ರತ್ನದ ಹರಳು : "ರನ್ನವಣಿ - ರತ್ನಮಣಿ - ರತ್ನದ ಹರಳು" (ಕಲ್ಯಾಣ. ೩೬) : ರತ್ನಮಣಿ - ರತ್ನವಣಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨೯೨ ಕ್ರಮೇ). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ಮಣಿ]

ರನ್ನವರದ (ನಾ). ರತ್ನದ ವ್ಯಾಪಾರಿ : ರತ್ನಪದಿವರ್ತಕ : ಬಿಲವಣಿ ಗಾಗರವೆನೆ ತೋರ್ಪ ರನ್ನವರದರಂಗದಿಯಂ . . . ಪುರಂ ಕಣ್ಣಂವಾದುದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೧೩-೪). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ವರದ]

ರನ್ನವರಲ್ (ನಾ). ಕೆಂಪುಹರಳು : ಮೂಗಕ್ಕ : "ಕೆಂಬರಲೆಂದು ರನ್ನವರ ರೆಂದೆನಲ್ ಕೆಂಪುಗಲ್ಲು" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೬೪). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ವರಲ್]

ರನ್ನವಲ್ಲಕ್ಕಿ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ : ಮುತ್ತಿನ ಸತ್ತಿಗೆ ಮುತ್ತಿನ ಹೆಗ್ಗಾಲಿ ಮುತ್ತಿ ಕೆತ್ತಿಸಿದುತ್ತಮರನ್ನವಲ್ಲಕ್ಕಿಯನಿತ್ತನವಳ ಗುರುಂಜಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೪೦-೪೧).

[ರನ್ನ (< ರತನ) + ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ (< ಪಲ್ಲಗಿ)]

ರನ್ನವಲ್ಲಣ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಜೀನು : ಸುರಧನು ರನ್ನವಲ್ಲಣದ ಮಾಳ್ವೆಯೊಳೊಪ್ಪಿರೆ ಬಳ್ಳಿಮಿಂಚು ವಿಸ್ತುರಿತ ಖನಿನದಂತಿರ ಘಪ್ಪನಿ ಮೆಚಿತವನಾಗಿ . . . ತೋಟಿ ನೆಲತುರಗಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨-೩೬).

[ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಲ್ಲಣ]

ರನ್ನವಸರ (ನಾ). ರತ್ನವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಅಂಗಡಿಸಾಲು : ರತ್ನವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಬೀದಿ : ಪಂಜಿನಂದರನೆಯಬ್ಬ ರನ್ನವಸರಂ ಗಿಲೆವೆಂದುದು ರೋಪ ಣದ್ರಿಯಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೧೨೨) : ಬಾಳಿಂಬದ ಮರಗಳ್ ರನ್ನವಸರಂಕೆನೆ ದಿರ್ಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦೪) : ಸ್ವರಮುನಿಗಾಣ ಮಾಣುವ ರನ್ನವಸರಂಕುಪ್ಪಿ ಮೆಚಿದಿಹರಂಗೆನೆಯರು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೬-೪೪). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಸರ]

ರನ್ನವಸಿಣ್ಣ (ನಾ). ರಿ. ರತ್ನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಗೆರ್ಪ. ೨. ರತ್ನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಬಿಸಿರುಳ್ಳುದು : ಭೂಮಿ : ರನ್ನ ವಸಿರ್ಪಲವೊಗವೇಳ್ವಾಲಿಗೆಯೊಲ್ಲದೆ ನಡೆವ ನೆರಲರಿವುಮುನ್ನೀಗಿಂದಂ ಬಿಸುಗದಿರನೊಡಲ್ಪಿದವನಂಬೆಂಬು ನಿನ್ನಯ ಪರಿವಾತು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೩೨).

ರನ್ನವಸಿಣ್ಣ = ರತ್ನವನ್ನು ಬಿಸಿರಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವವಳು : ಭೂಮಿ : ರತ್ನಗರ್ಭ : "ಎಳೆ . . . ರನ್ನವಸಿಣ್ಣ ಭೂಮಿ" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೩-೨೦೦). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಸಿಣ್ಣ]

ರನ್ನವಾಟಿ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಗೃಹ. - ಭವನ : ಎಚ್ಚರದಿನ್ನು ಘೋಷವ ವಿಬುಧ ಭೂಪುರ ರನ್ನವಾಟಿಗಳೆಸದವು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨೨-೨೪).

[ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಾಟಿ]

ರನ್ನವಾವುಗೆ (ನಾ). ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಪಾದುಕೆ : "ರನ್ನವಾವುಗೆ ಯೆಂದಂವಾದುದು ರತ್ನಪಾದುಕೆ" (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೨೨) : ಮುರಾಂತಕಂ ಮುಂಬರಿದು ಕೆಯ್ಯಡೆ ವ್ಯವಹೇಂದ್ರನಿಂದವತರಿಸಿ ಕುಬೇರಂ ಸಾರ್ಜದ ರನ್ನವಾವುಗೆಯಂ ಮೆಟ್ಟಿ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩೬ ಪ) : ಮುತ್ತಿನ ಸರವನ್ನ ರನ್ನವಾವುಗೆಗಳ ಸುತ್ತ ಲಂಚೂಮಾದುದಿಂದು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧-೪೨).

[ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಾವುಗೆ]

ರನ್ನವಾಸಣಿ (ನಾ). ರತ್ನದ. ಹಾಸುಗಿಲ್ಲು : ಕಂಡರವರು . . . ರನ್ನವಾಸಣಿ ಗೆಂದೆ ಪಾಕಾಂತಕಿರಗಳ ಕಂದ್ರಂಗಳಿಂದಕಿಮನೋಹರವಾದ ಗಿರಿ ದೊಂದಪು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೧೩). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಾಸಣಿ]

ರನ್ನವಿಟ್ಟಿರ (ನಾ). ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಆಸನ : ಮಣಿಖೀಲ : ಚೆನ್ನದ ಕಾಲ ದೊಯ್ಯ ಕಾಲ ಮಂಜೆ ಸುರಾರದಡ್ಡಣಿ ಸುಪ್ಪತಿಗೆ ರನ್ನವಿಟ್ಟಿರ ರತ್ನಗಂಬಿಲಿ . . . ಇತ್ತ ಮಗಿಗೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೩-೧೬).

[ರನ್ನ (< ರತನ) + ವಿಟ್ಟಿರ]

ರನ್ನವೆಸ (ನಾ). ರತ್ನವನ್ನು ಕುಂದರಸುವಿಕೆ : ತನ್ನೊಲವಿಂ ತಕ್ಕುತ್ತ ಕಳತ್ರಕಿ ರನ್ನವೆಸದ ಬಹುವಿಧ ಭೂಪೂಮಂ ಮನ್ನಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ದೇವನಮರ ರೋಕ್ಕೆಯ್ಯಿರಂ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೬-೩೨) : ರನ್ನವೆಸದ ಕಾಳಾಂಜ ಕರ್ಪೂರಕರಂಡ ಮಂಜುಂಗಳಂಧೋದಕದಿವವರ್ಗಳ್ಳು ಕಂಜಿತ್ತಿಯರೊಡೆಯ್ದಿದರು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೨೪-೨೦). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ವೆಸ]

ರನ್ನವೆಳಗು (ನಾ). ರತ್ನದ ಹೊಳಪು. - ಕಾಂತಿ : ಹೊನ್ನ ಹಾವುಗೆಯ ರನ್ನವೆಳಗಂ ಕೇಳ್ಯಾ ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲೆಯಂತೆ ನುಣ್ಣಿಳಗಿನಿಂಬ ಪದನಖಪುಟ್ಟಿ ಪುನಲಿಗೆವಳಿ (ಗಾಥ. ೩-೩೩ ಪ) : ಒಳಗಣ ರನ್ನವೆಳಗಲ್ಲದಿವು ತೊಡರ್ಪು ಕಂಜಿವಳಮುಟ್ಟಿವು ಪಯೋನಿಧಿಯ ಕಿನೆಯೊಪ್ಪ ಮಲ್ಲದ ನೀರೋಳಿಯಲಿವ ಮೇಘಗಳಲ್ಲೆನಿಸಿದುವು ಕದಲೊಳು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೬-೬).

[ರನ್ನ (< ರತನ) + ವೆಳಗು]

ರನ್ನಸರ (ನಾ). ರತ್ನದ ಹಾರ : ಮಣಿಮಾಲೆ : ಪೊಸಲತೆಯಕ್ಕುಮಲ್ಲ ಲತೆಗತ್ತಣದಿ : ಸವಿವಾತು ನೀಟ್ಟ ರನ್ನಸರಮದಕ್ಕುಮಲ್ಲ ಸರಕತ್ತಣದಿ ಸವಪುರಮದಿಂದುಗಳ್ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೬-೪೦). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ಸರ]

ರನ್ನ (ನಾ). ಕ್ರಿ.ಕೆ. ದಾಂಡುಗಾರರು ಗುರಿಗೋಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪರಸ್ಪರ ಓಡಿ ಮಾಡುವ) ಗೆಲ್ಲಂಕದ ಓಟ : ಒಂದು ಗಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದುನೂರುಬವತ್ತಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ರನ್ನಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದರು (ಪಾಣಿ. ೧೧೦). [← ಇಂ. ೩೩೩]

ರನ್ನ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದವಳು : ಆ ಹೆಣ್ಣು ರನ್ನಗೆ ಪಲ್ಲವಕವ್ಯೂಹದರ್ಪ ಯನಿಳ್ಳುಳಗೊಂಡೆ ರಾಜಿಸವು ತಿವಳಿಗಳು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩-೩೩) : ಕಲಕೀರ ವಾಣಿಯರ್ಕಾಳಾಂಜವೇಣಿಯರ್ . . . ಕಳೆದುಳದ ರನ್ನಯರ್ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೩೦-೩). [ರನ್ನ (< ರತನ) + ನ]

ರವಣ. ರವಣ (ನಾ). ರಿ. ಆಸ್ತಿ : ಐಶ್ವರ್ಯ : ಮಾಗಣಿದೊಡೆ ಮಾಗದೆ ರ[ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧] ಪಣಮಂ ತೋಪುಯ : ಮೊತ್ತೆಯನುಗುಡ್ಡಿಯುಮಾಡಿಮೆನೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೬-೩ ಪ) : ಕೆಲೆಯಂ ಕಂಡು ಉಪಯಂ ಬಿತ್ತುವಂತೆ ರವಣಮಂ ಕಂಡು ಕವನಂ ಕಂಡುವಂತೆ (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೪-೧೩೦). ೨. ಹಣ : ಧನ : ವಚನಮಾತ್ರದ ರವಣವರಿ ರಚಿಸಿದನು ಗೋಧನಭೂಮಿದಾನವನು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೪-೨೪) : ಗುಚಿತದಿಂ ರವಣವಿತ್ತಿದೆಂದು ಬೈದಂದು ಪೆರ್ಗಪಳಿ ಭೋರ್ಗರವು (ಕಾಶ್ಯಾಪ. ೧೦-೧೨) : ಸಾಲ ತಿರಿಸಲು ಅವನ ಬಳಿ ರವಣವೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಆಸ್ತಿವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಮಾರಿ ಸಾಲ

ಶಿರಸ್ಸುಳ್ಳವನು ಸಾಲಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಮಾಡಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). ೨. ರಕ್ಷಿಸುವ ಸಾಧನ; ಸಹಾಯಸಾಮಗ್ರಿ : ರಕ್ಷಣವೇಳೆ ಹೊತ ಭೂರಿಗೆ ವಿವಳ ಸಂಗ್ರಾಮದಲಿ ಭಜವೇ ರಕ್ಷಣವಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೧-೨೨) : ರಕ್ಷಣಾಳಿ ಕರೊ ಹೊತ ಭಜರವಾಣ ಭೂಗಾಳಿಗೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೧). ರಕ್ಷಣ : ೨. ರಕ್ಷಣವಾದ ಜೂದುಗಾಳಿವಂತೆ ಮುಗುಟ್ಟು ಮುಗುಟ್ಟು ಮುಗುಟ್ಟು ಪದವಿನಿಯತ ಕೂಟಮನೆ ಬಯಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪ ೩). ೪. ಜೂವಿನಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡುವ ಹಣ : ಪಣ : ನೋಡುವರೊಡ್ಡು ಧಾರದೊಳಿ ಹಾಸಗಮಾಯ ಮನಂ ವಿಜಗ ಹೋದುವು ರವಣಂ ಗುಣಶ್ವರ ಜವ್ವನನತ್ತದೊಳಾರೊ ನೋರದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪೩) : ಮುಜುಗಾಳಿ ಕೂಡವೇಬ್ಬದಾಂ ರವಣಮಂ ಬೇಬ್ಬಂತುಟಂ ತಂದೆನೆಂದೊಪ್ಪಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೨) : ನಿವೆಗೆ ಹರಿಬದೊಳೊಂದು ಮುಟ್ಟಿಗೆ ರವಣವುಣ್ಣಿ ಹಾಯ್ತಿ ನಿಮ್ಮಟವನು ಮೋಡುವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೧-೨೩). [೨ ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ರೈ' ಮತ್ತು 'ಪಣ' ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರಿ ಆದ ಕೂಡುನುಡಿ ಇರಬಹುದು] ರಚರವನೆ 'ಜವಜವನೆ' ನೋ.

ರವಾಟ, ರವಾಟಿ, ರವಾಟಿ (ನಾ). (ಉಕ) ವೇಗವಾದ ಓಟ : ದೊಡ್ಡ : ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ಹೆರು ಕಾಣದಾಗಿತ್ತು. ಕೂಡಲೇ ಮೋರೆ ಒಗುಗಿ ಕೋಡು ಸ್ವಕಲ್ಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನೇ 'ರವಾಟ' ಹೊಡೆದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). ರವಾಟಿ : ಮೂವರೂ ರವಾಟಿ ಓಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨) : ಒಂದು ಕಲ್ಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಗಿ. ತಾನೇ ರವಾಟಿ ಓಡುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೪). ರವಾಟಿ : ಇಂದು ಬೇಟೆ. ನಾಳೆ ಕುದುರೆಯ ರವಾಟಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). [← ಹಿಂ. ರವಾಟ. ರವಾಟು; ಮರಾ. ರವಾಟಾ]

ರವಾಟಿ 'ರವಾಟಿ' ನೋ.

ರವಾಟಿ 'ರವಾಟಿ' ನೋ.

ರವ್ವು (ಕ್ರಿ). (?) : ಜ್ಞಪ್ತಿಯುಂ ಬಾಗಾತಿರೇಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ರವ್ವುಸುವ ಸ್ವಾಂತವೇದಾಂತಮಂ ಜಹದು ಗುಪ್ತಕೋಟಿವಿಶೇಷಮಂತ್ರ ವೀಣಾಶ್ವರನು ಬುಪ್ತನಯದಂ ತನ್ನವಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೪) [? + - ಇಬ್ಬು]

ರವ್ವನೆ (ಅ). 'ರವ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದದೊಡನೆ : ಭಾರತರು ಭರಿ ಮೂಲ ಕಳೆದುರಲ್ಪಂತೆ ರವ್ವನೆ ಬೀಳಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೧-೧೨).

[ರವ್ + - ಅನ್ನೆ]

ರವ್ವ (ನಾ). ಹರಿದು ತೂಕುಬಿದ್ದಿರುವ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ದಾರದಿಂದ ಹೆಣೆದು ಜೋಡಿಸುವುದು : ಹಳತಾಗಿ ಬದಿಯಾಗುವೆಂಬ ಬಟ್ಟೆಯನು ರವ್ವನಲಿ ತೇವೆಯಲಿ ಸರಬಾಡರವೆಂದೊಪ್ಪಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೩).

ರವ್ವಮಾಡು = "(ಉಕ್ತ. ಮೊ. ದ) ಹೆಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಕಂಡಿಯನ್ನು ಸೂಜಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಎಳೆಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚು : ರವ್ವಮಾಡು : ಎಳೆತುಂಬು" (Datta ೨೩೪). ರವ್ವಮಾಡು = ರವ್ವಮಾಡು : ಹೋಗುವಾಗ ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಬಟ್ಟೆ ಬದಲಾಯಿಸಿ, ದಿನದ ರವ್ವಮಾಡಿದ ಮೂರುಮೊಳದ ಶಿರೆಯ ಕುಂಡವನ್ನು ಉಚ್ಚು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೩೩).

[← ಅದ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರವ್ವಾ; ಕಾಳ. ರವ್]

ರವ್ವೆ 'ಜಾವ್ವೆ' ನೋ.

ರವ್ವ (ನಾ). ೧. ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕನ್ನು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವುದು : ನಿಯಮತ : ಹತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಜಪಾನ್ . . . ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರವ್ವಾಗುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧). ೨. ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ. ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವ ಸರಕು.

ರವ್ವಮಾಡು = ಸರಕನ್ನು ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸು : ನಿಯಮತ ಮಾಡು : ಈ ನೀರಿಯನ್ನು . . . ನಮ್ಮ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರವ್ವಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೧, ೩೪). [← ಅದ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರವ್ವ]

ರವ್ವವ್ಯಾಪಾರ (ನಾ). ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಮಾಡುವ ವ್ಯಾಪಾರ : ನಿಯಮತವ್ಯಾಪಾರ : ರವ್ವವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ದೇಶ ದೊಳಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ನವ್ಯಳೆಡಾ ಬರುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೩).

[ರವ್ವ + ವ್ಯಾಪಾರ]

ರವ್ವಸುಂಕ (ನಾ). ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಸುಂಕ : "ರವ್ವಸುಂಕ : (ಸು)ನಿಯಮತಶುಲ್ಕ" (Export duty. ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). [ರವ್ವ + ಸುಂಕ]

ರಬಟಿ (ನಾ). (ಉಕ) ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ ಆಯಾಸ; ವ್ಯರ್ಥವಾದ ದಣವು : ಈಗ ಮಲಗಿ ಹೋಗು. ಒಂದು ಹುಸು. ಇಬ್ಬರು ರಬಟಿ ತೊಗೊಂಡು ನೀನೇನು ಮಾಡೀ ! (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩) : ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುಬಿ. ಈ ಅಡಿಗೆ ನನ್ನದು ಅಲ್ಲ. ಅಂತ. ನನ್ನ ರಬಟಿ ನಾಲ್ಕುಮಾತು ನನಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). [← ಹಿಂ. ರಬಡ್ ; ಮರಾ. ರಾಬಡ್]

ರಬಟಿ (ನಾ). ಅಂಟುಬಾಟುವಂತೆ ಅರಿದುಮಾಡಿದ ಲೇಪನದ್ರವ್ಯ : ಕಲ್ಪ : ಶುಣೀರಬಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಡು ಕೋಣಿಗೆ ನಡೆಸು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩).

[← ಹಿಂ. ಮರಾ. ರಬಡಿ. ರಾಬಡಿ = ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದ ಹಾಲು]

ರವಾಟು, ರವಾಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಂತೀವಾದ್ಯ : ವೇಣು ರವಾಟು ಸಾರಂಗಿ ಹಾಣರು ನುಡಿಸುವ ತಂಬುರ ಸ್ವರೋಳಿತಾನಂದದಿ ಬಂದರೊಸೆದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪೩) ರವಾಟು : ರವಾಟು ಹಿನ್ನರಿ . . . ಕಾಲಕೇಯುಬ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ತಂತೀವಾದ್ಯಂಗಳ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩).

[← ಅದ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರವಾಟ]

ರಬ್ಬರು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಮೊದಲು ರಬ್ಬರಿನ ಬೆಳೆಯುವಿಕೆಯು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಎಮೆಜಾನ್ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨, ೩೩). ೨. ರಬ್ಬರು ಮರದಿಂದ ಸುರಿಯುವ ರಸ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ವಸ್ತು : ಈ ಮರಗಳಿಂದ ರಬ್ಬರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರಾಯಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨. ೧೪೩) : ರಬ್ಬರಿನ ಚಿಂಡಗಳು . . . ಇನ್ನೂ ಎನೇನೂ ಸಾಮಾನುಗಳಿದ್ದವು (Kfir ೧೪).

[← ಇಂ. Rubber]

ರಬ್ಬಳಿ 'ರಬ್ಬಳಿ' ನೋ.

ರಬ್ಬಳಿ. ರಬ್ಬಳಿ (ನಾ). ಜೋಳದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗಂಜಿ.-ಅಂಬಲಿ : ಎಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಪೂಜೆಯು ಮಾಡಿದ ರಬ್ಬಳಿಯನುಣರಬೇಳ್ಕುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೩೩). ರಬ್ಬಳಿ : "ರಬ್ಬಳಿ = ದಸಾಳಗಂಜಿ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೩೩). [?]

ರಬ್ಬಳಿ (ನಾ). ಕೊಚ್ಚಿ : ರಾಡಿ : ರಬ್ಬಳಿಯ ನೀರುಮಂ ಶುಭ್ರವೆಳಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೩). [← ಮರಾ. ರಬಳಾ]

ರಬ್ಬು 'ಜೊಬ್ಬು' ನೋ.

ರಬ್ಬುದೋರು (ಕ್ರಿ). ಆಡಂಬರವನ್ನು ತೋರಿಸು; ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆ : ಹಬ್ಬತು ಗಗನ ಕಿಂಧೂಳು ಮುಸುಕಿ ಬಹು ಹಬ್ಬಿಸುಳು ಪರಂಗಿ ಗಳೂ ರಬ್ಬುದೋರುತ ಅರಬ್ಬಿಗಳು ಭೂತಗಳಂತೆ ಗರ್ಭವಿಭೋದ ನೋಡುವರೆ (Kfir ೨-೩೩).

[ರಬ್ಬು (< ಜೊಬ್ಬು) + ತೋರು (< ತೋಟ)]

ರಬ್ಬವ (ನಾ). ೧. ವೇಗ; ಜೋರು : ಕಲ್ಪಾಂತರದಿಯ ರಬ್ಬವಲ್ಲಿಯ ಕೀಳಲಾದುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩. ೨-೩೩) : ಹೊಡೆದ ರಬ್ಬವಲದ್ದಿಹೋಯಿತು ವಾದ್ಯನಿರ್ಭೋಷ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೩೩) : ಗಂಗಾನದಿ . . . ಭೂಮಿಗೆ ರಬ್ಬವಿಂದ ಇಳಿದು (ಕೃಷ್ಣ. ೩). ೨. ಅರ್ಥಟ : ಬೊಟ್ಟು : ಜೀವಿದನು ಗಿರಿಗಳ ಬೆಳುಗಿ ಬಡೆ ನಡುವಿರುಳು ಕೋಳಾಪಳಿತಾ ರಬ್ಬ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩);

ಕರತರದ ಕೀರಿಗಳ ಭೂರಿಗಳ ಭೇರಿಗಳ ರಘುಮಂದಿ ಪುರಮೆಸುದು
(ಕಂಠ. ೩-೩). ೩. ಕೋವ; ಆಕ್ರೋಶ; ಅವನು ರಘುಮಂದಿ
ಮಾತನಾದಿದನು (೩೩೩). [ಸಂ.]

ರಮೆ (ನಾ). ೧. ಸಂತೋಷ; ಅನಂದ. ೨. ಹಿತಕರವಾದುದು ;
ಸಂತೋಷದಾಯಕವಾದುದು : "ರಮಂ ರಮಣ್ಯಂ ರಮ್ಯರೂಪಂ
ಪ್ರವೇಶಮನೇ ಸೌಮ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಮಮತ್ಯಂ" (ಪುಂಗಣ. ೧೨-೨). ೩. ಹಿತ
ಮನ್ನಂಟುಮಾಡುವವನು ; ಇನಿಯ; ನಲ್ಲ : ಆಜಾಂಜಮಂ ಪುದಿದು
ಬಹು ದಶಾಸ್ಕನ ವಹಿವಾಣಮಂ ಜಮರಮಣೀರಮಂ ತಮಿವಂ ಹರಿ
ಮುರುಗದಿವ್ಯಭಾಗದಿಂ (ಸಂಘಾ. ೧೧-೧೩೦). ೪. ಗಂಡ; ಪತಿ.
೫. ಕಾಮ; ಮನ್ಮಥ. [ಸಂ.]

ರಮಜಾನ್ 'ರಮಜಾನು' ನೋ.
ರಮಜಾನು, ರಂಜಾನ್, ರಮಜಾನ್, ರಮಜಾನು (ನಾ). ಅರಬ್ಬೀ
ವರ್ಷದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ತಿಂಗಳು ಮತ್ತು ಆ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ
ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆಚರಿಸುವ ಉಪವಾಸದ ಹಬ್ಬ : ಸಂದನಸೂತ್ರದ
ರಮಜಾನು ತಿಥಿಗಳು (೧೪. ೧೫. ೧೫೪. ೨-೩ : 1857 ?). ರಂಜಾನ್ :
ರಂಜಾನ್ತಿಂಗಳನ್ನು ಉಪವಾಸ ಪೂಜೆಮಾಡು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (೩೩೩).
ರಮಜಾನ್ : ರಮಜಾನ್ತಿಂಗಳು ಪೂರಾ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಉಪವಾಸ
ಪ್ರತಿದ ಸಮಯ (೩೩೩. ೧೫೪). ರಮಜಾನು : ರಮಜಾನು ತಿಂಗಳು
(೧೫೪. ೨೩). [4-ಅರ. ರಮಜಾನ್. ರಮಜಾನ್; ಕಾರ. ೬೦.
ಮಠಾ. ರಮಜಾನ್]

ರಮೋಲು ರಂಧೋಲು, ರಂಧೋಲು (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ದೊಡ್ಡ ಚರ್ಮವಾದ್ದು (೩) ರಂಧೋಲು : ೧. (೧೫೫. ೨೪೫.
೨). ೨. (೬೮೦) ದೊಡ್ಡದು ; ದಪ್ಪವಾದುದು : ಕರದ ಕದ
ಕೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಎನ್ನ ಹರಿದು ಹೀರಬಂದಿರುವ ಕ್ರೂರಿಯನು-
ಮೊಟ್ಟೆಯದು ರಂಧೋಲು, ಮೂಗು ತಿಂಗಿನಕಾಯಿ (೩೩೩. ೩);
ರಂಧೋಲು ೧. ಬಾಣ ಬಿರುಸು ರಂಧೋಲು ವಾದ್ದು (೩೩೩. ೧೦).
[4-ಮಠಾ. ರಮಧೋಲ]

ರಮಣಿ (ನಾ). ೧. ಹಿತವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತಹುದು ; ಅನಂದ
ದಾಯಕವಾದುದು : "ರಮಣಾರ್ಥಂ ರಮಣೀಯಂ ರಾಮಣೀಯಂ"
(೩೩೩. ೧೩೩) ; ಸುಮತಿಗಳು ಪರಮೇಶನಂದಜೆ ರಮಣದಿಂ ಪರಮಾತ್ಮ
ನಿಂದಜೆ ವಿಮಲತ ಪರಮಾತ್ಮವೆಂದಜೆ ಹರನ ನಾಮವಿವೆ (೧೫೩. ೩೩-೩೪).
೨. ವಿರಾಸ ; ರೀತಿ ; ಕ್ರೀಡೆ : ಪರಿಧಾನವನ್ನೆತ್ತಿಚಿಕ್ಕವನು ರಮಣ
ಸಂಹಿತಕಲ್ಪೋಪಮಾಳಾಸ್ತು ರಮದ್ವಿಶೇಷವನ್ನೆತ್ತಿ ಗಿತ್ತಗನದಿಗ್ಗಂಡುಕಂ . .
'ತೋಫು ಕುಂ . . . ರೌದ್ರಂ ಸಮುದ್ರಂ (೧೪. ೧೫. ೧೫೩. ೧೩-೧೪ ;
11೩4) ; ರಮಣ ನಿಟ್ಟು ಮುಗ್ಧ ದಾರನುತ ಕುಸ್ತರಿಕ ರಮಣಮಂ ತೀರ್ಥ
ಮಿತ್ರಂ ಪುದು ಸಂತ್ಯು ರಮಣಾರ್ವಚನಿ ಕಳುಹಿದ (೩೦೪೩. ೩-೨-೨೩).
೩. ನಲ್ಲ ; ಪ್ರಿಯ : ಪುಮಮವನಮಾದ್ಯದ್ಯವನೋದ್ಯಾನಮಂ
ರಮಣರೇತ[ಗೋಷ್ಠೀಬಂಧನಧಿಪ್ರಾಬಂಧಂ (೩೩೩. ೩-೨೩). ೪.
ಗಂಡ ; ಪತಿ : "ಕಂಠಃ . . . ರಮಣಃ, ಪ್ರಾಸಾದಿನಾಥಃ ಅನಂತಃ-
ಈ ೧೪ ಗಂಧಂ" (೩೩೩. ೧೩-೩೪) ; ರಮಣವಿ ಕಾಣ್ಯನೋಶ್ವತಿ
ರಮಯುಗದವಳು ವ್ಯಥಾನುವಾದದ ಭವಮೇಂ ಕಮಳಂ ದಿವಪತಿಗ್ಗದ
ಸಮಸ್ತ ದೋಷಾಕರಗೆ ಮೊಗಮಿತ್ರವಳಿ (೩೩೩. ೧೩-೩೪). ೫. ಕಾಮ;
ಮನ್ಮಥ. ೬. ಕಪ್ಪ. [ಸಂ.]

ರಮಣಿ (ನಾ). ೧. ಸುಂದರಳಾದ ತರುಣಿ : ರಮಣಿಯ ಮುಖಕ್ಕೆ
ಮದಮಂಕರಮನೋಪ್ಪರಿ ಕೋರ್ವ ದಿವಿವಳು ಸಮುಖಮೂ ಹಿಮ
ಕರಣಗಂ ರಮಣಿ ಸಮನಿವ ವಿದ್ಯಮಮ ಸುಖವೇಣ ಭೋಲ್ಯಾ (೩೩೩. ೩)

೧೩-೩೪). ೨. ಹೆಂಡತಿ ; ಪತ್ನಿ. ೩. ಹೆಂಗಸು ; ಸ್ತ್ರೀ :
"ರಾಮಾ . . . ರಮಣೀ . . . ಯುವತಿ. ಈ ೨೨ ಸ್ತ್ರೀಯರ್"
(೩೩೩. ೩೪-೩೫); ಆರ ಸಿಹೇಂದುಗಳೆಂಬಳರಾಗಿ ಸಮದೊಳರ ರಮಣಿ
ಪುಟ್ಟುಗುಂ (೩೩೩. ೩-೩೩); ೪. ನಲ್ಲ ; ಪ್ರಿಯ : "ವಲ್ಲಭನು
ತನ್ನಲ್ಲಿ ರಮಣಲಿಡ್ಡಿಯುಳ್ಳವಳು ರಮಣಿಯನುಗು" (೩೩೩. ೧೩);
ರಂಧೋಲುಗೆ ರಮಣಿಯಂದವ ಕಿಡಿಬಂತಾಯ್ತು (೧೪೩೩ ೩೪-೩೫).

[ಸಂ. ರಮಣಿ]

ರಮಣೀಯ (ಗು). ೧. ಅನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ; ಅಪ್ಪಾದಕರ
ವಾದ ; ಬಾಸಣಿಸುತಿಪ್ಪಳದು ಸಾರ್ಥಕಯಂ ನಿಜಾಪ್ರಯೋಗ್ ಫಲಿಸಿ
ಸುಗಂಧಿಮಂಡಳವಿಳಾರಮಣೀರಮಣೀಯನುಂಡಲಂ (ಕಂಠ. ೩-೩೩);
ರಮಣೀಯತರದೋಶ್ವಂಧಗಳನಗಲ್ಪುತ ತಿವಿರವಿಜ್ಯಂಧಗನು ಮುಖಮೂ
ರಘುದರದರ್ಶನಂಬುವ (೩೩೩. ೩-೩೩-೩೪) ೨. ಚೆಲುವಾದ ;
ಮನೋಹರವಾದ ಚಿತ್ರದರಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾ ಉಪರಮಣೀಯ
ರಮಣಿಯಂ ಹೋಲಿದವಳಿ (೩೩೩. ೩-೩೩). (ವಾ). ೩. ಅನಂದ
ದಾಯಕವಾದುದು. ೪. ಮನೋಹರವಾದುದು : ಆ ಚಲಿಪಾತದ
ದೃಶ್ಯ ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ (೩೩೩). [ಸಂ.]

ರಮಣೀಯತೆ (ನಾ). ೧. ಅಂದ ; ಮನೋಹರತೆ ; ಅಂತರಿಮಣೀ
ಯತಮನೋಕೋಂಡುಕವನಮನೋರಂಜನವಾದ ವೀದಿಗೋಳ (೩೩೩.
೨-೨೪ ೪). ೨. ಅನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತಹುದು : ಸುಖ ಕೋಡತಕ್ಕ
ಅಂಶವು ಒಂದು ಇದೆ. ಇದನ್ನು ರಮಣೀಯತೆ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು
(೩೩೩. ೧೩೪). [ಸಂ. ರಮಣೀಯತಾ]

ರಮಣ್ಯ (ಗು). ೧. ಸುಂದರವಾದ ; ರಮಣೀಯವಾದ. (ನಾ). ೨.
= ರಮ ೧ : "ರಮಂ ರಮಣ್ಯಂ ರಮ್ಯ ರುಚಿರಂ ಪ್ರವೇಶಮನೇ ಸೌಮ್ಯಕ್ಕೆ
ನಾಮಮತ್ಯಂ" (ಪುಂಗಣ. ೧೨-೨). [ಸಂ.]

ರಮಲು (ನಾ). ಕವಡೆ ಹಾಕಿ ಶುಭಾಶುಭಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಫಲ ;
ಜ್ಯೋತಿಷ ; ಕನಸು, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ಕಲಂ, ಮುಹೂರ್ತ, ರಮಲು,
ದೈವಭಕ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಒಂದೇ ಮೂಲಭೂತವಿವಿಧವಾಗಿವೆ ಮಗಳಿಗಳು
(೩೩೩. ೨೩). [4-ಅರ. ೬೦. ಮಠಾ. ರಮಲ]

ರಮಲಜ್ಜ (ನಾ). ರಮಲಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ; ರಮಲಜ್ಜ ನ ಕಡೆ
ವಿಚಾರಕೆ ಆಯ್ತು (೩೩೩. ೩೩). [ರಮಲ + ಜ್ಜ]

ರಮಾಧವ (ನಾ). ೧. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ; ವಿಷ್ಣು ; ಶಿವನಂತೆ ಗಂಗಾಹಿಮ
ಕರಾವಣಂ ರಮಾಧವನಂತೆ ಗೋಶ್ವೇತಪಾಲಕಂ (೩೩೩. ೩-೩). ೨.
[ಜೈನ] ವಾಸುದೇವ : ಅಗಲ್ಯ ಪೋದನಧರಾಜನೂತಿಳಕಂ ರಮಾಧವಂ
(೩೩೩. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ರಮಾರಮಣಿ (ನಾ). = ರಮಾಧವ ೧ : ಮಾರಮಣ ಭೂರಮಣ
ಪುರಂದರವಿಟ್ಟು ಸಾರ್ವಭೌಮ ರಮಾರಮಣ (ಪುರಂದ. ೩. ೨-೨೩-೩) ;
ರಮಾರಮಣನಾಗಿ ಪ್ರೇತದ ರಮಣಂತಿಗಳಂ ಪಾರಿಸುವ ಸುಕುಮಾರ
ಮೂರ್ತಿಯಂ . . . ಎನೆಗೆ ತೋಪಾದುದಿಲ್ಲ (೩೩೩. ೩-೩೪). [ಸಂ.]

ರಮಾರಮಿ (ಗು). ೧. ಎಮ್ಮ ಕಾಣುವ ; ದಿಶಾವಾದ, ರಮಾರಮಿರಂಗಿನ.
ಹೊಸದಾಗಿ ಬಣ್ಣಬಿಳಿದ (Barnet. ೨೦೪೩). (ನಾ). ೨. ಜಮೆ ಮತ್ತು
ಖರ್ಚು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದು ; ನಷ್ಟವಾಗದಿರುವುದು. ೩. ಎಲ್ಲಾ
ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದು ; ಸಮತೆ
[4-ಮಠಾ. ರಮಾರಮ, ರಮಾರಮಿ]

ರಮಾವಲ್ಲಭ (ನಾ). = ರಮಾಧವ ೧ : ಆ ವಿಮಲಚಿಟ್ಟು ಸುಟ್ಟ
ರಮಾವಲ್ಲಭಂ ವಧುವರಸೆವೆವೆಸು ಸದ್ಯಾವದ ಪೂಜಿಸಿ (೩೩೩. ೩. ೨-೩;
11೩7). [ಸಂ.]

ರಮಿತ (ಗು). ಆನಂದಗೋಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ; ಹರ್ಷವನ್ನು ತಂದ : ಎಲ್ಲರೂಂ
ಕಾಂಕ್ಷಾರಮಿತಭೋಗಸಂಪದಕುಪರಿಸರವನಿಳಿಯಲು (೨೩೫. ೨-೦೦).

[ಸಂ.]

ರಮಿಯುಸು 'ರಮಿಸು' ನೋ.

ರಮಿಸು, ರಂಬಿಸು, ರಮಿಯುಸು, ರಮಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಆನಂದಪಡು ;
ಸುಖಿಸು : ಮೆರೆದುರು ವಿಷಯಮಧ್ಯೆ ರಾಜಧಾನಿ ಆದೋಧ್ಯೆ, ರಮಿಸು
ವಿಂಧ್ರಿಯುಸುವಿದ ನಡುವಣಾತ್ಮಾನಂದದಂತೆ (ಕ್ರಿ. ೧೩೩. ೬-೦೩೯) ;
ಮೇರಿಯು ಪ್ರೇಮಸರೋವರದಲ್ಲಿ ರಮಿಸುವ ನಾರಾಯಣಮಾಸ್ತರಾಗಿ
ಪೂರಪ್ರಪಂಚದ ಅರಿವಿದೆಯೇ ? (೨೩೫. ೬) ; ಇವನಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗಳು
(ಆನಂದಿಸುವರು) ರಮಿಸುವರಾದುದರಿಂದ 'ರಾಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು
ಬಂದಿದೆ (೨೩೫. ೯೯). ೨. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಮಾಧಾನಮಾಡು ;
ಸಂತೈಸು : ಒಡಲರಿಗೆ ಮೊರೆಯಡುವ ಕಡಲನು ಕಡುಪಿನೊಳು
ಮುದ್ದಾಡಿ ರಮಿಸುವೆ (ಗಾ. ೩-೦೯) ; ಅವಕೋಪದಿರಲು ಗಂಡು ಅನೇಕ
ರೀತಿಯಿಂದ ರಮಿಸಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತದೆ (೨೩೫. ೦೦೬) ; ಅವನನ್ನು
ರಮಿಸಬೇಕಾದರೆ ನರಹರಿಗೆ ಸಾಕುಬೇಕಾಯಿತು (೨೩೫. ೦೯೯) ; ಮಗನನ್ನು
ಮುದ್ದಿಸಿ, ರಮಿಸಿ ಪಪ್ಪರೊಮ್ಮೆಂಟು ತಂದೆಕೊಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ . . .
ಹೊರಟ (೨೩೫. ೦೬೦). ೩. ಸಂಭೋದಿಸು ; ಕ್ರೀಡಿಸು "ರಮಿಸು-
ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ" (೨೩೫) ; ಮಿಕ್ಕ ಹೊಲತಿಯರು ನೀವನೆ ನಿಮ್ಮ
ಜವ್ವನದ ಸೊಕ್ಕು ರೂಪಿನ ಗಾಡಿ ಜಾಣತನದೊಪ್ಪವೇತಕ್ಕಿ ಯೋಗ್ಯಂ
ರಮಿಸದವರುಂಟಿ ತಿವಿವ (೨೩೫. ೬-೦೬) ; ಪುರುಷನೊಬ್ಬನಿರಲೆ
ಕಾಮಾಶಂಕದಿ ನಿನ್ನಂ ರಮಿಸುವುದು ನೀತಿಯಲ್ಲೆನಗೆ (೨೩೫. ೯೨-೯೩).
೪. ಆಸೆಪಡು ; ಕಾಮಿಸು : ಉದಿದರ್ಗದ ಬಾವನ್ನವುಡಿಯು ಸೊಗ
ಸೊವದೆ ರಮಿಸಿದಾ ನವಸಾಗರಧಕ ಪದದಲಿಗುವ ಪೊಸಪವನಗಳ ಪುಳ
ಯಂಚರಬೊಟ್ಟಿದುವೆ (೨೩೫. ೯-೯). ೫. ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡು ;
ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸು : ಬಿಲ್ವೋರಾಂತು ನೀಡುರು ಬೆಡವೊಳು ಕಣ್ಗೆ
ರಮಿಸಿ (ಕೋಷ. ೦೯-೯೦). ರಂಬಿಸು : ೨. ನಮ್ಮ ರುಗ ಅಡಿದ
ನೋಕುಳಿಯ ರಂಬಿಸಿ ಕರದು ಬುಂಜಿ ಒಗಿದನು ರಂಭೇರಿ
ಗೋಳುಕಿಯು (೨೩೫. ೩-೦೯ ಕುತೂಹಲ) ; ವನದೇವಿ ಮೆಲ್ಲದಿಯಡುತ
ತಾ ಬಂದು ಗಲ್ಲವ ಪಿಡಿದು ತೊಡೆಯೊಟ್ಟು ರಂಬಿಸಿ ಬಲ್ಲಿದನಾಗೆಂದು
ಹರಸಿ (೨೩೫. ೦-೩೯) ; ನಂಬಿಸಿ ರಂಬಿಸಿ ಬುಂಜಿ ಎದೆಗೊಂದಿ ಬುಂಜಿ
ಎದೆಯೊಳಗೆ ಅಂಧಾಂಗ (೨೩೫. ೦೦-೩) ; ಬಗ್ಗಿಯಾಗಿ ರಂಬಿಸಿ. ತಿಂಡಿ
ಕೊಡುತನಂದಂ ಆತ ಹಚ್ಚಿದ (೨೩೫. ೦೯). ೪. ಸಂಭೋತುಕರ ಎಂದು
ರಂಬಿಸಿ ಕರೆದೆ (೨೩೫. ೯೨೨). ರಮಿಯುಸು : ೧. ಸಮಾಧಿತನುಸು
ಲೋಕಂ ರಮಿಯುಸುವ ವನಾಂತಮಂತದಾದ್ಯಾನವನಂ (೨೩೫. ೨೨-೦೩).
೨. ಅಲ್ಲಿಯ ತೊಡರ್ಪಲ್ಲಿಯ ನಿಂದಲ್ಲಿಯ ರಮಿಯುಸಿದಳಾಕಿ ಪುರು[ದಾ]
ಶ್ವಪನೀರ್ (೨೩೫. ೩-೦೯) ; ಕನಕಮೂಲಮಂ ಕೊಂಡು ಕಟ್ಟ
ಕಟಯೋ ಪುರುಷಂ ರಮಿಯುಸಿದುದಾಕಿ ಗರ್ಭವಾಗದು (ಕೋ. ೨೩೫. ೯
೦೦೦). ರಮಿಸು : ೧. ರಮೆಯರೊಡಗೂಡಿ ರಮಿಸುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ
(೨೩೫. ೨೩೫. ೩೦). ೨. ನಿಮ್ಮ ಹಾಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಗದ್ದೆ ತುಟಿ ಹಿಡಿದು
ರಮಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೨೩೫. ೦೩೫). [ರಮ + ಇಯು]

ರಮೆ (ನಾ). ೧. ಪತ್ನಿ ; ಹೆಂಡತಿ. ೨. ಲಕ್ಷ್ಮಿ : "ಇಂಗಳಬಗುಗಿ ರಮೆ
ಯನಕ್ಕುಂ" (೨೩೫. ೦೦೩) ; ಇದನು ಕೇಳುವ ಸವನುಗಳ ಸದನದಲಿ
ರಮೆ ನೆಲಸುವಳು (೨೩೫. ೨-೬೯). ೩. ಸಿರಿ ; ಸಂಪತ್ತು. ೪.
ಶೋಭೆ ; ತೇಜಸ್ಸು. ೫. ಸಂಭೋಗ ; ಕೂಟ : "ಕೂಡ ಭೋಗಿಪಲ್ಲಿ
ರಮಾಧಿಧಾನಮಕ್ಕುಂ" (೨೩೫. ೦೩೫-೬೯). ೬. ಹೆಣ್ಣು ; ಸ್ತ್ರೀ :
"ಸ್ತ್ರೀಮಂ ಸಂಭೋಗಮಂ ಗೋಮಿನಿಯನಿತು ರಮಾವಾಚಂ"

(೨೩೫. ೦೦೩). [ಸಂ. ರಮಾ]

ರಮ್ಯ (ಗು). ೧. ಚೆಲುವಾದ ; ಸುಂದರವಾದ. (ನಾ). ೨. ಅಂದ
ವಾದುದು ; ಮನೋಹರವಾದುದು : 'ರಮ್ಯಡು' ಪರಾ.

[<ಪ್ರಾ. ರಮ್ಯ./ಸಂ. ರಮ್ಯ]

ರಮ್ಯಜಾನು 'ರಮಜಾನು' ನೋ.

ರಮ್ಯ (ನಾ). ಇಸ್ಕೇಟು ಅಟದಲ್ಲಿ ಒಂದಂ ಬಗೆ : ಕಲಹೊತ್ತು ರಮ್ಯ
ಯಾದರೂ ಆಡೋಣ (೨೩೫. ೦೩೫). [೨-೨೦. Karmay]

ರಮ್ಯಡು (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವಾಗು ; ಶೋಭಿಸು : ಹಮ್ಮಿನಿ ರಮ್ಯಡುವ
ಮಕ್ಕುವ ಚಮ್ಮಿದವು ಮುಮ್ಮುವಿ ಕವಚವ ನಮ್ಮಿದವು ದುಮ್ಮಕ್ಕಿ
ದುಮ್ಮಾಸುರನ ಶರಣಲಿ (೦೦೦. ೨೩-೨೩). [ರಮ್ಯ + ಇಡು]

ರಮ್ಯಿಸು 'ರಮಿಸು' ನೋ.

ರಮ್ಯ (ನಾ). ೧. = ರಮೆ ೨ : ಒಮ್ಮಾನದಿಂದ ನೋಡನೆಂಬ ಭರದಿಂದ
ರಮ್ಯ ಮುಖವ ತಗ್ಗಿಸಿ ನಾಡವಳು (೨೩೫. ೦೩೫-೬). ೨. ಸುಂದರ
ಳಾದ ಸ್ತ್ರೀ-ತರಳೆ : ರಮ್ಯಯರೊಡಗೂಡಿ ರಮ್ಯಿಸುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ
(೨೩೫. ೦೩೫. ೩೦).

ರಮ್ಯಯರಸ = ಲಕ್ಷ್ಮೀವತಿ ; ವಿಷ್ಣು ; ತಿಮ್ಮಯ್ಯ ನಿನ್ನ
ಪಾದವ ವಮ್ಮಿಸಿದನೊ ನಾನು ಸುಮ್ಮನಿರಿದೊ ರಮ್ಯಯರಸಾ
(೨೩೫. ೦೩೫) ; ಪರಮಪುರುಷ ಪುರುಷೇಶ್ವರ ರಮ್ಯಯರಸ ರಾಗಾದಿ
ದೂರಾ (ಕೋ. ೨೩೫. ೨೩-೨). [< ರಮ]

ರಮ್ಯ (ಗು). ೧. ಚೆಲುವಾದ ; ಸುಂದರವಾದ ; ಅಕ್ಷಯಕೀರ್ತಿ . . .
ರಮ್ಯಸುರಲೋಕನುಕೃಪಾಗಿ (೨೩. ೨೦-೨ ; ೩೦. ೨೦೦) ; ವಸಂತನವೊರ್
ಕರಮಸಂದಂ ರಮ್ಯಗುತನಾ ಮುನಿಪುತ್ರಂ (೨೩೫. ೨೩).
೨. ಸಂತೋಷದಾಯಕವಾದ. (ನಾ). ೩. ಚೆಲುವಾದುದು ;
ಸುಂದರವಾದುದು : "ರಮಂ ರಮ್ಯಂ ರಮ್ಯ ರುಚಿರಂ ಪ್ರವೇಶಮನೆ
ಸೌಮ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಮಮಕ್ಕುಂ" (೨೩೫. ೦೩೫-೨). [ಸಂ.]

ರಮ್ಯಂಬಡೆ. ರಮ್ಯವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವಾಗು ; ಸುಂದರವಾಗು ;
ಒಂದಂತ್ರವುಟವ ಸುರುಳ್ಳಿಯುತ ಮುಖವಸ್ತ್ರವನು ಕಳೆಯಲ್
ಕುವರನ ಚಿತ್ತಂ ಚಿತ್ರದ ನಳಿನವಿರೋಚನೆ ನೋಡುವೆನೆನುತಂ ಗಲನಿ
ಮುಸುಳಂ ತೆಗದಂದನಿರಮ್ಯಂಬಡೆಯುತ್ತು (೨೩೫. ೩-೬) ;
ರಮ್ಯವಡೆ : ಸವಗರದೊಳು ಬಂದು ಕಂಡನು ಒಳು ರಮ್ಯವಡಿದರ್
ಭಾಗೀರಥಿಯು (ಕೋ. ೨೩೫. ೬-೨೦). [ರಮ್ಯ + ವಡೆ]

ರಮ್ಯತೆ (ನಾ). ಚೆಲುವು ; ಸುಂದರ್ಯ : ಹಳ್ಳಿಯ ಜೀವನದ ರಮ್ಯತೆ-
ವಿಷಮತೆಗಳು . . . ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ (೨೩೫. ೨ ೨೩೫). [ಸಂ. ರಮ್ಯತಾ]

ರಮ್ಯತೆವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವಾಗು ; ಶೋಭಿಸು : ಎಡಬಲದಲಿ
ಸತ್ಯಭಾಮೆ ರುಕ್ಕಿಣಿಯ ಹೊಂದೊಡವಿನ ರತ್ನದೀಪ್ತಗಳ ಪಡೆದ
ತಾಯೆಂಬಂತೆ ಕೌಸ್ತುಭ ರಮ್ಯತೆವಡೆದುರು ಹರಿಯುರಸ್ಥಳದಿ (ಕೋ. ೨೩೫.
೦೩-೦೩). [ರಮ್ಯತೆ + ವಡೆ]

ರಮ್ಯತ್ವ (ನಾ). = ರಮ್ಯತೆ : "ರಾಮಗೋಯಕಂ ರಮ್ಯತ್ವಂ"
(೨೩೫. ೦೦೩-೦೩). [ಸಂ.]

ರಮ್ಯವಡೆ 'ರಮ್ಯಂಬಡೆ' ನೋ.

ರಯ್ಯ (ನಾ). ವೇಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ :
'ರಯ್ಯನೆ' ಪರಾ.

ರಯ್ಯ (ನಾ). ಸಂಪತ್ತು : ಸಮೃದ್ಧಿ : ರಯ್ಯಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯ,
ಓ ಅಗ್ನಿ ! (೨೩೫. ೨೩೫-೦). [<ಸಂ ರೈ]

ರಯ್ಯ (ನಾ). ೧. ವೇಗ ; ರಭಸ : "ರಯಂ ಜಯಂ . . . ವಾಜ
ಮನೋಟಮಕ್ಕು" (೨೩೫. ೦೩-೦೩) ; ಜಲಪ್ರವಾಹವೆ ನೀರೋಕ

ವೀಚೀರಯಪ್ರದಾಶಿತಕಾಳಾಚರೋದಧಿಪರೀತವಾಗಿರ್ತಾಂ ಜಂಬೂದ್ವೀಪದೊಳೆ (ಕುಶಾ. ೧-೫೩ ಪ). ೨. ವೀರಿನ ಹರಿವು; ಪ್ರವಾಹ: "ಓಫಿ. ಪ್ರವಾಹ: . . . ರಯ: - ಈ ಓ ತೋಚೆಯ ಹರಿಹಂ" (ಕುಶಾ. ೧೦೦-೧೭); ಹರನಂತೆ ಧನದಸುಖಿ ನವರತ್ನದಂತೆ ಗುಣವಿರಪಿತ . . . ಸದ್ವ್ಯಸುಷ್ಕುತು ನಿಮ್ಮಗಾರಯದಂತೆ ರಹಿತಾನುಕೂಲಿ (ಕುಶಾ. ೧೦-೫೬). [ಸಂ.]

ರಯಗ (ನಾ). ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು; ಗಾಳಿ; ಮಾರುತ. ರಯಗಸುಖೀಕೃತ = ವಾಯುವಿನ ಮಿತ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವವನು; ಶಿವ: ರಯಗಸುಖೀಕೃತನ ಪರಿಚರ ದಿಂದೆಲ್ಲ ಮಯಾಗಾರಾವನ ಗುಪ್ರತೀಕವೇ ದಿಗ್ಗಜ (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ೨-೧೦೭). [ಸಂ.]

ರಯಗಮನೆ (ನಾ). ಚೆರುಕಾದ ಪಡೆಗೆಯುಳ್ಳವಳು; ಸುತಳು ಭಯಭಕ್ತಿಗೆ ರಯಗಮನೆ (ಕುಶಾ. ೭೦). [ಸಂ. ರಯಗಮನಾ]

ರಯಪತಿ (ನಾ). ಗಾಳಿಯ ಅಧಿದೇವತೆ; ಮಾರುತ: ರಯಪತಿಯುಂ ಧನಪತಿಯುಂ ಪಶುಪತಿಯುಂ ವೈದ್ಯಪತಿಯುಂ . . . ಇವರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೦). 'ರಯಗ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಯಿ (ನಾ). ಸಂಪತ್ತು; ಐಶ್ವರ್ಯ: "ರಯಿ (ರಯ್ಯ) - ರೈ = ಸಂಪತ್ತು" (ಕೃಷ್ಣ. ೭೬). [ಸಂ.]

ರಯಿಸು. ರೈಸು (ಶ್ರೀ). ಶೋಭಿಸು; ರಂಜಿಸು; ಮತಂಗನೊಲಿಂದ ಬಾಜಿಸುವ ಫಲಮೃದುತರ ವ್ಯದಂಗತಿ ರಯಿಸು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೧೦). ರೈಸು: ನಾಗ ಇಲ್ಲದೆ ಮನೆ ರೈಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೧೦); ಮಕ್ಕಳು ವಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಿ ಓಡಾಡದೆ ಹೋದರೆ ಏನೂ ರೈಸುವುದಿಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೧೦೭). [< ರಯ್ಯ + ಇಸ್ತು]

ರಯಿ (ನಾ). = ರಯ್ಯ ರಿ: ಕರಿಯುಂ ಪರಿಯು ಕುದುರೆಯುಂ ತೇರಿಸಿಯುಂ ಪದೇಶರಯಿಯುಂ ಕೊಡ . . . ಗಣಪರಿಯರನಾಂ ಪುತಿಯೆ (ಉತ್ಕರ. ೧-೧೦). [ಸಂ. ರಯಿ]

ರಯ್ಯ (ಗು). ರಿ. ಚೆಲುವಾದ; ಸುಂದರವಾದ: ಉರಿದ ಕಾಲುಂಗುರವನಾ ರಯ್ಯನಿಗೆ ಮಂಟರಿ ಕಿಟಾಟ ಒಡ್ಡಿಕಳಾ ರಮಾಡೆಗೊಲ್ಲಲಂಕೂರಿ (ಕುಶಾ. ೭೫೧). (ನಾ). ೨. ಅಂದವಾದುದು; ಮನೋಹರವಾದುದು: ಇವರೆಯಂ ಬಿಸುವಂ . . . ಇವರೊಳೆ ನಾಟಕವಾಲೆ ರಯ್ಯಂ (ಕುಶಾ. ೭-೭); ಜನಪದವು ಶ್ರೀರಂಗಮ್ಹಣ ಭಾಗ್ಯದಸಕದೊಳಿರಯ್ಯವಾಗಿ (ಕುಶಾ. ೩-೨). 'ರಯ್ಯಂಬಡೆ' ಪರಾ. [< ಸಂ. ರಯ್ಯ]

ರಯ್ಯಂಬಡೆ. ರಯ್ಯಂಬಡೆ (ಶ್ರೀ). ಚೆಲುವಾಗು; ಸೊಗಸಾಗು; ನವರತ್ನ ರಂಜಿತವಾಗಿ ರಮಯಂಡಲಮುಂ ಮುಂದಾಡುವ ಸುವರ್ಣಕಳರ ದರ್ಪಣಗಳಂ ರಯ್ಯಂಬಡೆದು (ಕುಶಾ. ೧೦-೧೭ ಪ). ರಯ್ಯಂಬಡೆ: ಕಪಟವಾಗಿ ಬಿಡಿದ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ ಹುಳಿಯನು ತೊಡೆದೊಪ್ಪುತ್ತಿರುವದರಿ . . . ರಯ್ಯಂಬಡೆದೊಳೆ.ನ ಬಗ್ಗಿಸುವೆ (ಕುಶಾ. ೧೭-೨೦). [ರಯ್ಯ + ಪಟ]

ರಯ್ಯನೆ (ಅ). ವೇಗವಾಗಿ; ಜೋರಾಗಿ: ಪಸುನಾ ದಶನಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಕೂಡಲಾ ಮೆರೆ ಧವಳಾಪವೋರಾಮ್ಹು ರಯ್ಯನಾ ವೀಳಯಕೆ ನಿಡಿದವಂ ರಯ್ಯ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೫೩); ಕಾನನಕೆಯಂತೆ ಒಂದುದೊರೆಯ್ಯನೆ ರಯ್ಯನೆ ಮಾರಿದೇರಿಯ (ಕರಣ. ೩-೪೩); ರಯ್ಯನೆ ಬರ್ಪ ವಗೆಯ ಪೂರ್ಣಗೇರಂ ಬಂದೊ (ಕುಶಾ. ೭೭-೭೮). [ರಯ್ಯ + ಅನ್ಯ]

ರಯ್ಯಪ (ನಾ). ಒಮ್ಮಾತನ ಹೆಸರು: ಇದಕ್ಕೆ ಸಕ್ಕ ಮಂದಿರ ಬೂವಯ್ಯ ಬಿಲ್ವನ ಕಳುಹಿ ಬಾರದರಣಿಯಮ್ಮ ಕಿರಣಿಯ ರಯ್ಯಪ (ಅ. ೧೪. ೩೫೩. ೧೨-೧೩; ೪೨೦). [ರಯ್ಯ + ಅಪ (< ಅಪ್ಪ)]

ರಯ್ಯರಲ್ (ನಾ). ಸುಂದರವಾದ ಹೊವು; ಸೊಗಸಾದ ಪುಷ್ಪ: ಕೆಯ್ಯದ ಮುಗಿದರೆ ಪೂಜಿಸಿ ರಯ್ಯರಲಂ ಕೊಟ್ಟುಪೂಜನಂಬಾರಮಾಣಂ (ಕುಶಾ. ೨-೧೪). [ರಯ್ಯ + ಅರಲ್ (< ಅಲರ್)]

ರಯ್ಯವಡೆ 'ರಯ್ಯಂಬಡೆ' ನೋ.

ರಲ್ಲಕ (ನಾ). ರಿ. ಉಣ್ಣೆಯಿಂದ ತಯಾರಾದುದು; ಕಂಬಳ: "ಅವಿತಿ, ದೀರಭ್ರಾ. ರಲ್ಲಕ, ಉಣ್ಣೆಯುಂ, ಕಂಬಳ- ಈ ೫ ಕಂಬಳ" (ಕುಶಾ. ೧೦-೭೭). ೨. ರೆಪ್ಪೆಯ ಕೂದಲು; ಎಮ್ಮೆಗೊದಲು. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆ. [ಸಂ.]

ರವ (ನಾ). ಧ್ವನಿ; ಶಬ್ದ: "ಫೋಪಮಾ ಶಬ್ದವಾ ರವಂ" (ಕುಶಾ. ೧-೭೦); ಚಾರುತರಯಜ್ಞ ವಿದ್ಯಾಪಾರಗರ ರವಂಗಂ . . . ನಗಟ್ಟು ದಾಹಾತಿಧೂಮಂ (ಕುಶಾ. ೭-೭೪); ವಿಮೋಹವ್ಯಗಮಂ ಮಿಥ್ಯಾಕಂದರದೊಳೆ ಬೆದಲಟ್ಟುವ ದುಂದುಧರವದಂತಿರೋಯೆ ಗಂಧೀರರವಂ (ಕುಶಾ. ೧-೨೨). [ಸಂ.]

ರವಂಗಡು (ಶ್ರೀ). ಧ್ವನಿಮಾಡು; ಶಬ್ದಮಾಡು: ಕಲರುತಿಹಿಂಗೆ ಕಲಿತಕಾಂಟಿ ರವಂಗಡೆ . . . ನೀವೆ ಬಿಡದೇಳ್ವಾಳೆಯ್ಯನೆ 'ರಮ್ಯ ಪರ್ಮಮಂ (ಕುಶಾ. ೭-೭೭). [ರವ + ಕಂಡು (< ಕೂಡು)]

ರವಕುಳ, ರೌಕುಳ (ನಾ). ರಿ. ಹಾಹಾಕಾರ: ಅಕ್ರಂದನ; ಬೊಬ್ಬೆ: ರವಕುಳನ ನಾನೇನ ಹೇಳುವೆನವನಿಪತಿಯಾ ಕರ್ಣ ಮೊಪರಾದವರ ರಾಣೀವಾಸ ಒಪ್ಪಾಕ್ರಂದನಧ್ವನಿಯ (ಕುಶಾ. ೧-೭). ರೌಕುಳ: ೨. ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಬೆಲ್ಲಾ ಪಿಲ್ಲಿ: ಬಲುಸಿರಿಯ ನಾರಾಚೆಹಾಳದ ಮಳೆದು ನೆತ್ತರ ಹೊಲುಗಳ ರೌಕುಳದ ಮಳೆಗಾಳದರಿ ಹೆಚ್ಚಿತು ಭುಲರ ಲಾಯಕಿಬಿ (ಕುಶಾ. ೧೧-೨೪); ದಿಂಡುಗಡೆದು ನೆಲಕೆ ರಕ್ತಸದಿಂದೆಯನ ರೌಕುಳದ ರಕ್ತಸದ ಮುಂಡ (ಕುಶಾ. ೧೦-೧೦-೧೧). ೩. ಅತಿಶಯ: ಅಧಿಕ: ಜೋಲ್ಮೆ ಮಿಡಗಳ ಮುಂಡಗಳ ಮುರಿಮೂಳಿವೆಡುಗಳ ಪುಸುಗಿಮ ಮೊಂಡುಗಳ ರೌಕುಳಂ ಕಂಗಡೆದು (ಕುಶಾ. ೨೭-೧೪). [← ರವಾ. ರವಳ]

ರವಣಿ 'ಅವಿತಿ' ನೋ.

ರವಣ್ಣ 'ರವಣ' ನೋ.

ರವಣ್ಣ (ಗು). ರಿ. ಅಳುವ: ರೋದಿಸುವ. ೨. ಹಾಸ್ಯಕರವಾದ; ವಿಮೋಹಕರವಾದ. ೩. ಜಂಜಲವಾದ; ಅಸ್ಥಿರವಾದೆ. ೪. ಸುಡುವ: ಜುರುಕುವ. (ನಾ). ೫. ಕೋಗಿಲೆ. ೬. ಒಂಟಿ: "ದಾಸೀರಣೆ . . . ಮಯಾ: ರವಣ, ಕರಪಾ, ಶೃಂಛಳ-ಈ ೭ ಒಟ್ಟಿ" (ಕುಶಾ. ೧೭-೧೨೫). [ಸಂ.]

ರವಣೆ 'ರವಳ' ನೋ.

ರವಣೆ (ನಾ). ಧ್ವನಿ: ನಾದ: ವಿವಿಧವೇಗವಾದ್ಯಕೋಮಲರವದ ಮಧುರಮೃದಂಗತತಿಗರ ರವಣಗಳ . . . ಮೇಳವು ಮುಕ್ತಿ ಮುಸುಕಿತು (ಕುಶಾ. ೧೨-೧೪); ಮೇಲುವಾದ್ಯದ ರವಣೆ ನಿಂದೆತ್ತು (ಕುಶಾ. ೨-೪-೧೭). [ಸಂ. ರವಣ]

ರವದಿ 'ರವದೆ' ನೋ.

ರವದೆ. ರವದಿ (ನಾ). (ಉಳೆ) ಜೋಳ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಒಣಗಿದ ಗರಿ; ಸೊಪ್ಪೆ: ಐರುಗಾಳಿಗೆ ಸಕ್ಕದ ರವದೆಯು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರುವಂತೆ (ಶ್ರೀಕುಶಾ. ೭೦); ಗಾಳಿಗೆ ಹೊಲದಲ್ಲೆಯ ರವದೆ ಸವಳ ಮಾಡಿತು (ಕುಶಾ. ೭೭). ರವದಿ: ಅವನಿಯಳು ಭಕ್ಷಕಂ ರವದಿಗಿ ಬಲು ಹಗುರು (ಕುಶಾ. ೧-೭); ರವದಿಯನ್ನೆತ್ತಿ ತುಟಿಪಟ್ಟು ತೊದಿದನು ನಾ (ಕುಶಾ. ೧೭-೧೮); ಮಧುರವಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಕ್ಕ ದವಿಯಂತೆ ಹಾರಾಡುವುದು ಜಯಂತನ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿದೆ (ಕುಶಾ. ೨೫). [?]

ರವಿವರಣೆ (ಕ್ರಿ). ದ್ವನಿ ಮಾತು : ಹೇಳು : ದಿವ್ಯಾನ್ವಿತವಾದ
ರಾಜನೆಯಿಂದನವಧಾನ ಸ್ಥಾನವು ಪಡೆದು . . . ಎಂದು ರವಿವರಣೆ
ವಿಶ್ವಧರರು (೧೯೩೩. ೨೨-೨೩). [ರವ + ರವಣಿ]

ರವನಿಮ (ಕ್ರಿ). (ಜರಣಿಯಂತೆ) ತೂತಾಗು : ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ತುಂಬು :
ದಿವ್ಯರೂಪಗಳ ಬಾಣವೃಕ್ಷಗಳ ದಿವ್ಯನಿಕರವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ರವನಿಮ
ರವಿವರಣೆ (೧೯೩೩. ೨-೨೩-೨೪).

[ರವನಿ (೨-೩) ಮೂ. ರವನಿ] + - ಇದ್ದು]

ರವರವ (ಗು). ಭವಂತರವಾದ : ಫೋರವಾದ : ಈ ಧರ್ಮವ
ತೊಡವ ರವರವರವದ ಕರಣೀಯ ಕೊಡವ (೨೪. ೪೩. ೩೩೩೩.
೪೪-೪೫; ೩೩೩). [**ಕಾ.** ರವರವ. / ಸಂ. ರವರವ]

ರವನ (ನಾ). ಅರ್ಥ : ರವನ : ಹೊಯ್ದ ಫಿರಂಗಿ ಸಾದ ಸಾಗುತ್ತಿ
ಅದವರು ಬಲ್ಲರು ನೇಡಿ ರವನ (೧೯೩೩. ೨೩-೨೪). ಧರ್ಮವ
ರವನವನ ರವನವನ ದ್ವಿಪ್ರಮುಖವನು ದ್ವಿಪ್ರಮುಖವನು
ಪೂಜನದ ರವನವನ ಯುಕ್ತಿಯು ಗರೂಡ ಸಮಾನವನು ಸಂಧಾನವನು
ಹೋದುದರವರವನ ರವನ ಪರಿವರವನು ಪಾಂಡವನ (೧೯೩೩. ೨೩-೨೪).

[< ಸಂ. ರವನ]

ರವನಗಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ಸಂಗೀತವಾದ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಂತರಸ್ವರ
... ರವನಗಿ ... ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿಯೂ
(೧೯೩೩. ೨೩). [ಸಂ.]

ರವನಿ. ರವನಿ (ನಾ). ರಿ. (ವಾದ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ) ದ್ವನಿ : ಫೋನ
ಶಬ್ದ : ಫೋನ ಶಬ್ದವು ದ್ವನಿಯು ಉದ್ಭವ ಹೊಂದಿ ರವನಿಯು
ಬಾವಿ ಜೀವರಮುಂ ರವನಿಯು ನರವ (೧೯೩೩. ೨-೨೩ ೩) : ಅ ಪ್ರಕೃತನು
... ಎಳೆಗದಿ ರವನಿಯು ಪ್ರಭಂಜನವು ಸುಖವು ಮಹಾಪ್ರಭಂಜನ
ಬಳಗಲಿ ದಿವ್ಯರವನ ರವನಿಯ (೧೯೩೩. ೨-೨೩-೨೪) : ಕೋಟಿ
ಖರವು ರವನಿಯು ಕೇಳಿದ (೧೯೩೩. ೨-೨೩). ೨. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ರವನಾದ್ಯ : ನರವು ಬಹುಬಲವು ಶಕ್ತಿಯು ರವನದ
ರವನಿಯ ಮಿಗಿಯುವುದು ಹಯ ಸೇವಕರು ತ್ರಿಪದವನು
(೧೯೩೩. ೨-೨೩) : ಯುದ್ಧದಿವ್ಯರವನ ರವನಿಯು ವಾದ್ಯವನ್ನು
ಫೋನವು (೧೯೩೩. ೨೪). ರವನಿ : ರಿ. ಭೋರವನಿ ನಿಷ್ಕರ
ರವನಿಯು (೧೯೩೩. ೨೪-೨೫). ೩. ಅಲ್ಪರ : ರೀತಿ : ಪ್ರತಿರಂಗಳ
ಮಿಗಿ ರವನಿಯು ರಾಮನೊಂದಿಗಿನವರು (೧೯೩೩. ೨೪-೨೫).

ರವನಿವರಣೆ = ರವನಿ ಎಂಬ ರವನಾದ್ಯವನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿ
ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಡು : ಅಗಲರವನಿ ದಿವ್ಯರವನಿಯು
ಭೋರವನಿಯು ರವನಿವರಣೆ ಕೋಟಿವರಣೆ (೧೯೩೩. ೨೪-೨೫ ೩) :
ಸುಖವಾದವನು ರವನಿವರಣೆ ದಿವ್ಯರವನಿಯು ದಿವ್ಯರವನಿಯು
ಕೇಳಿದ (೧೯೩೩. ೨೪-೨೫ ೩) : ದ್ವಿಪ್ರಮುಖವು ವೀರರವನಿಯು
ಮಹಾಪ್ರಭಂಜನ ನಿಷ್ಕರವು ರವನಿವರಣೆ ಭೀರವನಿಯು ರವನಿ
(೧೯೩೩. ೨೪-೨೫). [**ಕಾ.** ರವನಿ/ ತಲು. ರವನಿ. ರವನಿ. ರವನಿ]

ರವನಿ (ನಾ). ದಿವ್ಯರವನಿ ಮಾತಿದ ಬುಟ್ಟಿ : "ದಿವಲ... ರವನಿ"
(೧೯೩೩. ೨೪). [ಸಂ. ರವನಿ, ರವನಿ, ರವನಿ]

ರವನಿಮ (ಕ್ರಿ). (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರಸನ್ನು) ಸಾಗಿಸು : ಕಳಿಸು :
ಮಿಕ್ಕದ ಸರಸಗಳನ್ನು ನಾವು ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ರವನಿಮತ್ತಿವೆ
(೧೯೩೩. ೨೪) : ಫಾರಮಗಳು ತಯಾರಾದ ರವನಿಮತ್ತಿವೆ
(೧೯೩೩. ೨) : ಈತ ತನ್ನ ದಿವ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು. ತಾನು ಕೊಟ್ಟದ
ವನ್ನು ಉರಿ ರವನಿಮ (೧೯೩೩. ೨೪). [ರವನಿ + - ಇದ್ದು]

ರವನಿ (ನಾ). ರಿ. (ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವನ್ನು) ಕಳುಹಿಸುವಿಕೆ :
ಸಾಗಿಸು : ಮುಂದೆ ರವನಿ ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡುವರು (೧೯೩೩.
೨೪೨. ೨೪-೨೫ : ೩೨೩ ೪) : ಕೆಲವೇ ಹೋಗಿ ದಿವ್ಯರವನಿ ಸ್ವಾಧೀನ
ಬರೋದಿವ್ಯವೆಂದು ತೋರು ಮಾಡಿ ಅ ಕ್ಷಣವೇ ರವನಿ ಮಾಡಿದರು
(೧೯೩೩. ೨೪-೨೫) : ಪಾಠಗಳ ರವನಿಗಾಗಿಯೇ . . . ಬೇರೊಂದು
ಬರೆಯನ್ನು ಲಗತ್ತಿಸಬೇಕು (೧೯೩೩. ೨೪೩). ೨. ಅಪ್ಪಣೆಬೇಟೆ :
ರವನಿ : (೨).

ರವನಿ ಆಗು. ರವನಿಯಾಗು = (ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವನ್ನು) ಕಳು
ಹಿಸಲ್ಪಡು : ಸಾಗಿಸುವಾಗು : ದಿವ್ಯ ಮನುಷ್ಯರಿಗಾಗಲಿ ಅಲ್ಪ ಹಾಕಿದ
ಲಗತ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ರವನಿ ಅದುವು (೧೯೩೩. ೨೪. ೨೪೩) :
ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳೂ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಸಂಪಾದನೆ ವಸ್ತುಗಳು
ರವನಿಯಾಗುತ್ತವೆ (೧೯೩೩. ೨೪. ೨೪).

[+ ಸಾರ. ರವನಿಮ : ಹಿಂ. ಮೂ. ರವನಿ]

ರವನಿದಾರ (ನಾ). ಸರಸಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವವನು : ಸಾಗಿಸಿದಾರ :
ಸರಸ ರವನಿಮವನು : ರವನಿದಾರ (consignor. ೨೪೩).

[ರವನಿ + - ದಾರ]

ರವನಿ 'ರವನಿ' ನೋ.

ರವನಿವರಣೆ (ನಾ). ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗಿ (?) : ವರಿಗಿ ಮತ್ತರುಂ ರಿ ರವನಿ
ವರ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತರುಂ ರಿ ಒಂದು ರವನಿವರಣೆ (೧೯. ೨೪. ೨೪-೨೫ :
೨೪೩) [? / ಮೂ. ರವನಿ = ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗಿನ ಒಂದು ಉಪಕರಣ]

ರವಿ (ನಾ). ರಿ. ನೇಸರು : ಸೂರ್ಯ : "ಅದಿಕ್ಕ... ರವಿ,
ಮಿಕ್ಕ... ತ್ರಯಾತನು-ಈ ೪೭ ಅದಿಕ್ಕನ ಪರಾ" (೧೯೩೩.
೨-೨೩) : ರವಿರವನಿಗಳ ದ್ವಿಪ್ರಮುಖವು ತಿಂಗಳಿಂದಮುಖವಾದ
ರವನಿವರಣೆ ನೇದ ಪಾಂಡುಗಳ ದಿವ್ಯವು ಫೋನವನ ರವನಿಯು
ಮಂದಿರವಾದ ಪೆಟಿನ ತಿಕ್ಕನಾತ ಕೇರವನಿಯು ಮೇರೆ ಪರಾ
(೧೯೩೩. ೨೪-೨೫) : ರವಿಯಾತಕ ಭೂವನ ರವನಿಗಾ ಚಂದ್ರಂ
ಮಹಾಭೂವನ (೧೯೩೩. ೨) : ರವಿ ಕಾಗಿದ್ದು ಕೆವಿ ಕಂಡ (೧೯೩).
೨. ವರ್ವತ : ಬಿಟ್ಟು : "ಗಿರಿಯೇರ್ವನೂ ಫೋನ ರವಿ"
(೧೯೩೩. ೨೪-೨೫). ೩. ಎಕ್ಕದ ಗಡ : 'ರವಿದುಗ್ಗ' ಪರಾ.
೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಿವ್ಯ... ಉಗ್ರಪರೀಕ್ಷೆ (?) : ಕೊಪ ರವಿ
ತಪ್ಪಲವು ತಪ್ಪಮಾಡು ಜಲವಿವರಣೆಯು ಮುಂ ವರ್ವತುಗುಂ
(೨೪೩. ೨೪-೨೫ : ೨೪೩. ೨೪ : ೨೪೩) : 'ಕೊಪ' (ಮಹಾ : 'ಕೊಪ' ಎರವೇಕು).
ರವಿ, ತಂಡುಲ, ಅಗ್ನಿ, ತಪ್ಪಮಾಡ, ಜಲ, ವಿಷ-ಇವೇ ಆ ಸಪ್ತದಿವ್ಯಗಳು
(೧೯೩೩. ೨೪). 'ದಿವ್ಯ' ಪರಾ. ೩. [ಗಣಿತ] ಹನ್ನೆರಡು ಎಂಬ
ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ರವಿಯೆಂಬ ಹನ್ನೆರಡು" (೧೯೩೩. ೨೪-೨೫) :
ಪರನಯನ ರವಿ ರಂಧ್ರಯಗವ ಗೆರಿದಾ ಪೆಟಿನ (೧೯೩೩. ೨೪-೨೫).
೬. [ಧಂದ್ವ] ಎರಡು ಲಘುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಗುರುವು ಇರುವ
ಒಂದು ಗಣದ ಹೆಸರು : ಜಗಣ (೨ - ೨) : "ಗುರು ಮಧ್ಯದೊಳ್
ತೋರಿ ರವಿಯು" (೧೯೩೩. ೨೪-೨೫) : ಧರಣಿ ಜಗಣ್ಣಿ ಮರು
ದೊಡ್ಡ ರವಿ ಶರಣೇಂದ್ರನಿಲಯವು ಗಣದ ಪರಾ (೧೯೩೩. ೨೪-೨೫).
೭. ಸಂಪತ್ತು : ಐಶ್ವರ್ಯ (?) : ಕೊರ್ತು ಭೂವನಿಗನ
ಕುಲದ ನೈವನಿಗಾಗುತ್ತದೆ ದಿವ್ಯನಿಧಿವನದೊಡನೆ ಸವ ರವಿಯಾಗುವಂತೆ
... ವಿಚಾರಿಸಿ ಬೆಳಗಮದೊ ಕೆಟ್ಟ ಮುಖವನು ತೇಜವಗ್ಗದ
ಮೇರು (೧೯೩೩. ೨-೨೪). [ಸಂ.]

ರವಿವರಣೆ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣದನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠದಾದ
ರವಿವರಣೆ ನೋಡಲಾಗಿ ಯುಕ್ತವು (ವರ್ವತ) ಮಹಾಪದ ಕಾಲಂ

ಕಬ್ಬಿ (೩೪. ೫೧. ೨೦೯-೨೦; ೫೬). [೨] ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ರವಿಕಾರ್ಯ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದು]

ರವಿಕರದಾಣ ? (ನಾ). (?) : ಪುಷ್ಪ ಮೊದಲಾದ ನಂದನವನ ತೋಟಕ ಸಮೂಹದ ಹೊಲ ಗಡೆ ತೋಟ ರವಿಕರದಾಣ ಕಲ್ಪಸ್ಥಳ (೨೪. ೧೫ (೩), ಕೆಂಪು. ೩೦-೩; ೧೩೩೭). [?]

ರವಿಕಳಂಬ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನು ಅಭಿಮಾನದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಣ. - ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರ : ಫಲಗುಣಂ ತಿಮಿರಸಾಯಕವನು ಸೇವು ಮರಾಳಧ್ವಜನ ಸುತಂ ತೇಗಮಪ್ಪಲರವಿಕಳಂಬಮಂ (ಶ್ರೀಮಾ. ೦೩-೦೩). [ಸಂ. ರವಿಕಳಂಬ]

ರವಿಕಾಂತ (ನಾ). ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಕಡಿ ಸೂಸುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಿಲೆ ; ಸೂರ್ಯಕಾಂತ : "ಬಿಸುಗಲೆನೆ ರವಿಕಾಂತಂ" (ಕಪಾ. ೦೦೦); ಇಂತಿಂತು ಮೆಚೆಯುವಿರ್ಪು ವಸಂತಂ ಫನತೇವದಿಂದೆ . . . ರವಿ ಕಾಂತಮಯಸ್ಸಾಂತಮಿದುಕಾಂತಂ ನಗದೊಳ್ (ಗಂ. ೦-೩೩); ಪರತೇಜಂ ತಗುಲೊಡೆ ಸರೆ ತೋರ್ಪರದಂ ಕಾಂ ಸ್ವರ್ಣಸುಕೂಲ ರವಿಕಾಂತಂಜೊಳ್ (ಕಾಕಾಂತ. ೨೩-೨೨). [ಸಂ.]

ರವಿಕಾಂತೋಪಲ (ನಾ). = ರವಿಕಾಂತ : ರವಿರಶ್ಮಿಗಳಂ ಪುಟ್ಟಿ ರವಿಕಾಂತೋಪಲಕ್ಕನುಮಂ ಕೋಲ್ಪುಗವಂ ದಿವಸವಸಾನವಸಮಯ ದೊಳವನಂಜುಸುಪೊಂದುಪಾಯಮಂ ಪ್ರವಗಿತ್ತಂ (ಕೂಲಾ. ೦-೩೩). [ಸಂ.]

ರವಿಕಾಳಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ಮಾಡಿದೊಂ ರವಿಕಾಳಿ ಬೆಸಸ ಮಡನಾಗಂ (೩೩. ೫೫, ೦೪೯-೩; ೩೩೦). [?]

ರವಿಕೆ 'ಅವಿಕೆ' ನೋ.

ರವಿಕಂಡ್ರಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ರವಿಕಂಡ್ರಯ್ಯನಲ್ಲವಳ್ಳಿ ಯೊಳ್ಳಸದಿತ್ಯರ್ಕ್ಕಳಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಿಯ್ದಂ (೨೪. ೪೫೫. ೩೭-೪; ೫೫). [ರವಿ + ಕಂಡ್ರ + ಅಯ್ಯ]

ರವಿಜ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಕರ್ಣ : "ರವಿನನ ಕರ್ಣಂ" (ಕೂಲಾ. ೩೪-೨) ; ರವಿಜ ಗುರುಸುತ ತಲ್ಲ ಕಲಕೋದ್ವರರು . . . ಅವನಿಜಾಲನ ಕಂಡರು (ಕಾಪಾ. ೦-೨). ೩. ಸುಗ್ರೀವ: ಶ್ರದ್ಧಾಶಾಲಿತು ರವಿನಧನು ಮೊಗಲತಾಳುದುಬಲ (ಕೂಲಾ. ೩೩-೨೯). ೪. ಶನಿ : ರವಿನನಾಶ್ರಮದೆ ಗುಣತೇಜವಾರದಿಂ . . . ಸುವನುಗುಂ ಸಂದ ಗು(ಕು)ಳಕನಂದೆಯಂ ನಿರುತಂ (ಕೂಲಾ. ೦-೨೪) ; ರವಿಜಂ [೩೩೦. ಇನದಂ] ವೃತ್ತಕಂಪನಾಗಿ ಜ್ವರಾಂಗಂ ನಿರ್ದಯಂ (ಕೂಲಾ. ೦೩-೩೩). ೫. ವಾಲಿ. ೬. ಯಮ. [ಸಂ.]

ರವಿದುಗ್ಗ (ನಾ). ಎಕ್ಕದ ಗಿಡದ ಹಾಲು : ರವಿದುಗ್ಗಂ ಪಾರವದಿತ್ಯ ವುಂದರದ ಮಿಕ್ಕ ತಗರ ಕೋಡಿನ ಮಜಿಯೆಂಬಿನೊರೊ ಕಾಸಿ ನೀರೂಡುವುದುಲಾಯಂ ತೈಲಕರ್ದೊಳ್ ಪವಿಯಕ್ಕುಂ (ಕೂಲಾ. ೩-೨೦). [ಸಂ.]

ರವಿನಂದನ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಯಮ : ಧನಪತಿಯ ಸಿ . . . ರವಿನಂದನ ನಡವಳಿ ಧರಮ ಸೈರಣಿಯನಿತು ದಶರಥ ಸಾರ್ವಭೌಮಂಗಳ್ವಿಧಿ (ಕೂಲಾ. ೦-೩೩). ೩. ಸುಗ್ರೀವ: ೪. ಕರ್ಣ: ರವಿನಂದನನು ಗೆಲಿದನು ಭರ್ಮನಂದನನ (ಕಾಪಾ. ೦೦ ಸೂತ). [ಸಂ.]

ರವಿಪತ್ರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಎಕ್ಕದ ಗಿಡ: "ರುದ್ರಾ-ರುದ್ರಪದ. ರವಿಪತ್ರ, ಕಾಡೆ ಪಾಗಲ" (೩೪೦. ೦೩೯). [ಸಂ.]

ರವಿಪ್ರಭೆ (ನಾ). [ಭಂದ] ಒಂದು ಅರ್ಧಸಮವೃತ್ತದ ಹೆಸರು: ಅಮರಸೂರಪ್ರಮಿತ್ರಗಣಂ ಪರಸುಪ್ರಯ ಮುಂದೆ ಲ ಗಂ ಸೋಮ ಗಣಂಗಳೆ ಸಾರ್ವಭೌಮಂ ಬರೆ . . . ನಾಮಮಿವಕ್ಕ ರವಿಪ್ರಭೆ (ಕೂಲಾ. ೩-೩೩೪). [ಸಂ. ರವಿಪ್ರಭಾ]

ರವಿಬಿಂಬ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನ ಬಿಂಬ ; ಇನವೆಂಡಲ : ರವಿಬಿಂಬದ್ವಿತಿ. ಮೂರ್ತಿವತ್ವ ತೆಜದಿಂ ತೇಜೋಮಯಂ . . . ಯುವರಾಜಂ (ಕೂಲಾ. ೨೩೦). [ಸಂ.]

ರವಿಭಕ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಪ್ಪಧಿ:ಸಸ್ಯ : ಇಂಗುಪಟಲಂ ರವಿ ಭಕ್ತನಪ್ಪೂರ್ವಚಿತ್ರಕಂ ಜೀರಣಿಯುಪ್ಪ ಬೋಜಿತರಮಿಂಗುಳಮಾಗುಳವ (ಬಿ)ಗಳಂ ಯವಕ್ಷಾರಸಮೇತಮಿಕ್ಕುವುದು ವಾಜಿಗೆ ಸರ್ವರುಜಾವ ಹಾರಕಂ (೦೪೫. ೩-೩೦). [?]

ರವಿಮಂಡಲ. ರವಿಮಂಡಳ (ನಾ). = ರವಿಬಿಂಬ : ರವಿಮಂಡಲಂ ಪ್ರತಿಚೇಯವತೀಕರ್ಣಾವತಂಸರಕ್ಶೋತ್ಪಲದಂತಪೂರಿ (ಕಾಪಾ. ೩೦೦) ; ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷನ ಉತ್ತಮಾಂಗದರಿ ರವಿಮಂಡಲಗಳ ಪ್ರಭಯ ಮಸೂಪತಿ ಮುಕೂಟ (ಕೂಲಾ. ೩೦-೨೦-೨). ರವಿಮಂಡಳ : ರವಿ ಮಂಡಳಮವನಿತಳಕವತರಿಸಿತ್ತೆಂಬ ತೆಜದಿಂಜರದಿಂದ ನವರತ್ನವಿಚಿತ ಮಂದಿಸುವ ದಿವ್ಯವಿಮಾನವಿರದ ಒಂದುದು (ಶ್ರೀಕೂ. ೩-೦೦೩). [ಸಂ.]

ರವಿಮಂಡಳ 'ರವಿಮಂಡಲ' ನೋ.

ರವಿಮಾಗಣ (ನಾ). = ರವಿಕಳಂಬ : ಸೆಳೆದು ಮೂಡಿಗೆಯಿಂದ ರವಿಕುಲ ತಿಲಕ ಹೂಡಿದನುಪ್ಪುತಿರಣಾಕಲಿತರವಿಮಾಗಣವ (ಕೂಲಾ. ೩-೩೦-೨೦). [ಸಂ.]

ರವಿವಾರ (ನಾ). ಅದಿತ್ಯವಾರ; ಭಾನುವಾರ: ರವಿವಾರಮಾದಿಯ್ಯ ವಿರಾಯಪ್ರಮಾದಿಪಾರಗಳ ನಾಲ್ಕುಂ ಸಂಘಮಿಡೂಡುತ್ತಾತಂ ಮೃತ್ಯು ವಧೆಯುಪಮೃತಾಪ್ಪಿಮೆಂಬಿವಕ್ಕುಂ ಯೋಗಂ (ಕೂಲಾ. ೩೦-೦೩). [ಸಂ.]

ರವಿಸಿದ್ಧಾಂತ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿಷ] ಸೌರಗಣನೆಯ ಮೂಲಕ ಗುಣಿಸಿ ಹೇಳುವ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ; ಸೂರ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತ : ರವಿಸಿದ್ಧಾಂತಪಾಠಕ ರತ್ನಭಾಷಾಕವಿಗವತಿಗಳು ತಾರ್ಕಿಕರು ವಿವಿಧವಿತ್ಯಾಭಿ ನಡೆಗುವುದು (ಕೂಲಾ. ೩-೪೦). [ಸಂ.]

ರವಿಸು (ಶ್ರೀ). ಧ್ವನಿಮಾಡು : ದನಗಿವ ಪಾರಿವತ್ಯತಿರ ರವಿಸುವರ್ಕಂಥ ದೊಳ್ (ಶ್ರೀಮಾ. ೦೫-೪೩). [ರವ + ಇಸು]

ರವಿಸುತ (ನಾ). ೧. ಸೂರ್ಯನ ಮಗ. ೨. ಕರ್ಣ : ಮುಳದಿರ್ಪಯೊ ಮೇಣ್ ಮುಟುವಾತುಗುಡದೆ ರವಿಸುತ ಮುಟುಂದಿರ್ಪಯೊ (ಗೂಲಾ. ೩-೩೩) ; ರವಿಸುತನೊಂದು ನನ್ನ ಪವಮಾನತನೂಜನದೊಂದು ಬಲ್ಲು (೨೪. ೧೪. ಪಾಗುಂ. ೪೩-೩೩ ; ೧೧೦೦) ; ನೀಲಧ್ವಜನನಂಜಿ ಘಾತಿಸಿ ರವಿಸುತನ ಸೂನುವಂ ಪರಿಭವಿಸಿ (ಶ್ರೀಮಾ. ೦೪-೩). ೩. ಸುಗ್ರೀವ : ರವಿಸುತಂ ಪಮ್ಮೆರಪುನಪ್ಪದನ್ ರವಿಸುತದ ನಿಮ್ಮ ಕೆಳೆಯಂ ಒಯಸಿ ಬೇಡಿ! (ಶ್ರೀಮಾ. ೨೦೯-೦೦೯). ೪. ಶನಿ. ೫. ಯಮ. [ಸಂ.]

ರವಿಸುತೆ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನ ಮಗಳು ; ಯಮುನೆ : ವರದಾಸಿಂಧು ಸರಸ್ವತೀರವಿಸುತಾಗೋಡುವರೇ . . . ಗಂಗಾಸಲಿಲಂಗಳಂ ಹಿಮಕರ ಸ್ವಚ್ಛಂಗಳಂ ತಂದರ್ (ಕೂಲಾ. ೨೨೩-೦೩). [ಸಂ. ರವಿಸುತಾ]

ರವೆ (ನಾ). ೧. ಗೋಧಿ. ಅಕ್ಕಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಸಣ್ಣ ನುಚ್ಚು-ತರಿ ; ಸೋಜಿ : ತುಪ್ಪದೊಳು ಹುಡುಗು ಪಲತಿನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡ ದಣ್ಣಿಂದೆಕೆ ಒಡೆಯ ರವೆಸಕ್ಕರೆಯುಪ್ಪುವುದು (ಕೂಲಾ. ೩-೦೩) ; ಸೇವ ಗೆಯ ಪಾಯಕ್ಕೆ ಬೆಲ್ಲ ಮೂಡೆ ಒಕ್ಕಿ ರವೆ ಸ ಸಿ ಗೆ (ಪ್ರಾ. ೦೪೯. ೦೩-೩; ೧೩೩೭). ೨. ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವಿನ ಸಣ್ಣ ಭಾಗ ; ಪುಡಿ ; ಜೂರು : ಕಣ : ಪುಡಿಗತ್ತರಿಯ ರವೆ ರವೆ (ಕೂಲಾ. ೩-೩೩). ೩. ಒಂದುಕೊಗೆ ಹಾಕುವ ಚರ : ಒಂದು ರವೆಯೊ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತೆ ? ರವೆ ಇರುವ ತೋಟಿಯನ್ನು ಕೊಡಲೆ ? (ಕೂಲಾ. ೩೦) ; ರವೆ ಗುಂಡು ಹಾಕೊಡು ಒಂದು ಅವರನ್ನು ಮೀನಿ ಮಾಡಾಕೆ ನಂಗೇನು ಹುಚ್ಚೇ ? (ಮರಮ. ೩೩೩).

ರವೆಯಷ್ಟು = ಕೊಂಚ : ತೀರ ಅಲ್ಪ : ಎನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ರವೆಯಷ್ಟಾದರೂ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ (೧೦೩. ೦೪) ; ತಮ್ಮದೆ: ಆಶ್ಚರ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸುವಿಕೆ ಎಂಬ ಅಶಾಂತ ಪ್ರಭುಗಳವರಿಗೆ ರವೆಯಷ್ಟಾದರೂ ಇಲ್ಲ (೨೩೦. ೨೪). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಇರವೈ ; ತುಳು. ರವೆ : ತೆಲು. ರವ. ರವ್ವ. / ಹಿಂ. ಮರಾ. ರವಾ. / ಪ್ರಾ. ರವು. / ಸಂ. ರವಸ್]

ರವೆಗಾಲು (ನಾ). ಕುದುರೆಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಡೆಗೆ : ಮಡದ ಸ್ವೆಗೆ ಕುಣಿದು ರವೆಗಾಲಡುಕ [೨೩೦. ತಿರುಗತತಿವೇಗದಲ್ಲಿ] ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ಹಯವದಿಗಿಗಿ ಚಿಮ್ಮಿತು ವಾಯುವೇಗದೊಳು (೨೪೩. ೬-೭) ; ಉತ್ತಮ ವಾಜಿಯನು ತೊಲಗು ವೇಧೆಯ ರವೆಗಾಲು ಬಂದೊಯೊಳ್ಳದೇಹ ಮೆಲೆಯುತತಿಯಲಿ (೪೩೩. ೨೨-೨೪).

[← ತೆಲು. ರವಗಾಲು. ರವಾಲು]

ರವೆಯ (ನಾ). ನೆವರತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ವಜ್ರ : ಆ ನೆವರತ್ತದ ರವೆಯದ ಬಂದಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಗಿರಿಜೆಯ ತೋರೋ (೧೦೪. ೨-೩೩) ; ರವೆಯದ ತೋಳ ಬಂದಿಯ ಕೊರಳ ತ್ರಿಸರದ ಬಿರಳ ಮುದ್ರಿಕೆಯ . . . ಸಖಜನ ಸಂದಗುತಲ್ಲಿ (ಕುಷ್ಠಾ ೨೦೩-೨೩) ; ರಸುಮಿಪ ರವೆಯದ ಕೆಂಕಣ ವಂಗವಸರಂ . . . ತಳದು ವಿರಾಜಿಸುವ ಸುಕವನು ಸುರೋಚನಿಗೆ (೧೦೫. ೩-೨೩). [← ರವೆ]

ರವೆಯಿಡ್ಡಿ (ನಾ). ರವೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಇಡ್ಡಿ : ಬೆಣ್ಣೆ ತಿಂದಿ ರವೆಯಿಡ್ಡಿ ಮಾಡಿದ್ದ (೩೩೩). [ರವೆ + ಇಡ್ಡಿ (← ಇಡ್ಡಿ)]

ರವೆವುಂಡೆ (ನಾ). ರವೆ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಉಂಡೆ : ಏನು ಕೊಡಲಿ ಸಾರ್ . . . ಬೇಸಲ್ವಾಡು, ರವೆವುಂಡೆ (೩:೩೦. ೪೩). [ರವೆ + ಉಂಡೆ]

ರಶನ (ನಾ). ೧. ನಡುವಿಗೆ ಧರಿಸುವ ಪಟ್ಟಿ : ಡಾಟು : ದಿವಿಜ್ಜೀ ಏಳುಸುಧಾಮರಶನಂ ದೇವಾಲಯವಾಂಗಕ್ಕೆ ರವತ:ಪ್ರಂ (ಸುಪ್ರಾಂ. ೯-೩೩) ; ಕಟವಲಯದ್ವಂದನು ರಶನದಿಂದೆವಂತಿ, ರವಾಣಿಯ ರತ್ನಮಯ ಕಾಂಚನದ ಕಾಂಚಿಯಂ ತೊಟ್ಟು (ಕುಷ್ಠಾಂಗ. ೧೯-೩೩). ೨. ಲಗಾಮು : ಕಡಿವಾಣ. [ಸಂ. ರಶನಾ]

ರಶೀತಿ. ರಶೀದಿ. ರಸೀತಿ. ರಸೀದಿ (ನಾ) (ಹಣ ಮೊದಲಾದುವು) ತಲು ಓದುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡುವ ಬೀಟಿ : ಪಾವತಿಪತ್ರ; ಸಲ್ಲಿಕೆಬೀಟಿ : ಹಣ ತಲುಪುವದಕ್ಕೆ ಎತ್ತಾರದ ಒಡತಿಯಿಂದ ರಶೀತಿ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ (೩೧೩. ೩೩) ; ರುಜುಹಾಕುವುದಕ್ಕೂ ಕೊಟ್ಟ ಕಂದಾಯದ ರಶೀತಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಬಂದರೆ ಸಾಕು (ಕುಷ್ಠಾ. ೬) ; ರಶೀದಿ : ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಶೀದಿಕೊಡುವ ಹಾಗು (ಪ್ರಾಂ. ೧೯೩೯. ೨೨-೧೦೩ ; ೧೯೩೬) ; ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಶೀದಿ ಕೊಟ್ಟು (ಕಾಂಚಿ. ೩೩). ರಸೀತಿ : ಒಂದು ಕುಂಡು ಜೀಟಿಯನ್ನು ರಸೀತಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರೂ ಸಾಕು (ಕುಷ್ಠಾ. ೨೯) ; ನೀವು ರೈತರಿಂದ ಕಂದಾಯ ತಕೊಂಡೊ ನೂ ರಸೀತಿ ಕೊಡದೆ . . . ಡಬ್ಬಲ್ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಮಾಡಿಲ್ಲವಾ ? (ಕುಷ್ಠಾ. ೧೩). ರಸೀದಿ : ಪಾವತಿಯಾದ ಕೊಡಲಿ ಗ್ರಾಮ ಕೋಟೀಸವರೂ ಅದಕ್ಕೆ ರಸೀದಿಯನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು (ಗ್ರಾಂ. ೨೯) ; ಮನೆಯ ಕರಣನು ರಸೀದಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೧೦೦. ೩೩).

[← ಪಾಶ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರಸೀದ್. / ಇಂ. Receipts]

ರಶೀದಿ 'ರಶೀತಿ' ನೋ.

ರಶ್ಮಿ (ನಾ). ೧. ಕದಿರು; ಕಿರಣ : " ರೋಚಿ . . . ರಶ್ಮಿ : . . . ಗೌ- ಈ ೩೨ ರಶ್ಮಿಗಳ ಮರ" (ಕಾಂಚಿ. ೩-೨೪). ೨. ಕಾಂತಿ : ಪ್ರಭೆ : ಘನಂದ್ರಾಳಮಂದಮುರ್ಚಿದ ಘನಾಮರಮುರ್ಚಿಯೋ (ಕುಷ್ಠಾ. ೧-೨೩). ೩. ಕಡಿವಾಣ; ಲಗಾಮು : "ವರ್ಮಾ. ರಶ್ಮಿ : ಕುಶಾ- ಈ ೩ ಮಿಗೆ" (ಕಾಂಚಿ. ೩೩-೨೪). ೪. ಹಗ್ಗ : ಮಿಶ್ರ : ಕಣ್ಣಿ :

" ಯೋಕ್ತಂ. ರಶ್ಮಿ : ಅಬಂಧ : ಈ ೩ ಹಗ್ಗಂ " (ಕಾಂಚಿ. ೨೩-೨೪). ೫. ರಶ್ಮಿಯ ಕೂದಲು : ಎವೆಗೊದಲು. ೬. ಶಿವಿಗೋಲು ; ಅಂಕುಶ. ೭. ಬುಕ ; ಜಾಟಿ. [ಸಂ.]

ರಶ್ಮಿಕಲಾಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾರ : ಐವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಎಳೆ ಗಳುಳ್ಳ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ : ವಿಷಯತ್ಯಂದಹಾರದೇವತ್ಯಂದಾರ್ಥಹಾರ ರಶ್ಮಿಕಲಾಪಗುಚ್ಛನಕ್ಷತ್ರಮಾರ್ಗಗುಚ್ಛ . . . ಎಂಬ ಪನ್ನೋಂದು ನಾನಾರತ್ನಸುಮಾರ್ಗಪದಕವಿರಚನಾದಿಭೇದದಿಂ (೧೦೩. ೩-೨೪ ೩). [ಸಂ.]

ರಶ್ಮಿಶಿಕ್ಷ (ನಾ). ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಇರುವಾಗ ಮಾಡುವ (ಬಿಡ್ಡ ಮುಂತಾದ ಯಾವುದಾದರೂ) ಸಾಧನೆಯ ಮುಕ್ತಾಯಕಾಲದ ಶಿಕ್ಷಣ. ಅಭ್ಯಾಸ : ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರುಘಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥಾ ಕಾಲವು ಸಾಧನಗೋಸ್ಕರ ನಿರ್ಮಾಣವ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸಾಧನೆಯ ಬಿಡುವ ಕಾಲವು ಸೂರ್ಯಕಿರಣ ಉಳ್ಳಂಥಾದು ರಶ್ಮಿಶಿಕ್ಷ ಯೆಂಬುದು (೨೩೩. ೩-೨೪). [ಸಂ. ರಶ್ಮಿಶಿಕ್ಷಾ]

ರಸ (ನಾ). ೧. ಗಿಡ. ಮರ. ಕಬ್ಬಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ದ್ರವ : ಕದಿನ ರಸವು ಹಾಗೆ ಮೊರೆ (ಕುಷ್ಠಾ. ೨-೨೪) ; ರಸವಿಶಿ ದಂಟು ಗಳ ಹಸು ಮೇಯಲೊಡ್ಡದು (ಕುಷ್ಠಾ. ೧೯೩೯). ೨. ಹೂವು. ಕಾಯಿ. ಹಣ್ಣು ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ : ದಳ ಹಂಪಿಪತ್ಯವಲರಸ ಲುಳಿತವಮುಕರಂದಮಧುರೋರ್ವರಸವಶದರಿ . . . ಎಸದುದು ಗಜ ಪುರೋದ್ಧಾನ (ಕುಷ್ಠಾ. ೩೩) ; ದಾವಿನ ತವಣ್ಣ ರಸದಂತೆ . . . ಮಂಗರಸೋಪ್ಪವ ಮತ್ಯಗುಂಫನಂ ಭಾವಿಸಿದೊಡೆ (ಕುಷ್ಠಾ. ೩-೧೦). ೩. ದ್ರವರೂಪವಾದ ಪದಾರ್ಥ : ಪಾಪ ತಿನ್ನುವ ಅನ್ನದ ರಸದಿಂದ ಪಾಂಶ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ (ಕುಷ್ಠಾ. ೯-೩೩). ೪. ನೀರು : ಜಲ : ರಸರಸದ ಬಾವಿ ಮನೆಮನೆಗೆ ಬೇಕು (ಕುಷ್ಠಾ. ೯-೧೦ ೩೪) ; ಪೊಸಲರಮಾ ಯತಿಯ ಕರದಲಿರಲದ ಕೊಂಡು ರಸಭರಣಿಗೆದು ಒದ್ದಿದ್ದಿದಂ (ಕುಷ್ಠಾ. ೨-೩೩-೩೦). ೫. ಗಾಯದಿಂದ ಸುರಿಯುವ ಕೀವು : ರಸಿಕೆ : (ಉಗುರು ಸುತ್ತಿಗೆ) ಮಲಿನ ಪದಿರೋಳಗೆಮೆಯ ತಿಳವಾಲಂ ಕಲಸಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಬಿರಳಂ ಚೂದ ರಸದಿಬುಗ್ಗುಳ ನಿರಸದಿರದು (ಕೋಶಿಕಾ. ೯-೩೩). ೬. ಹಾಲು. ತುಪ್ಪ. ಎಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವಪದಾರ್ಥ : 'ರಸಧಾನ್ಯ' ಪರಾ. ೭. ಅಮೃತ : ಸುಧೆ : ಕೊಡಲ ಸುಗು ಕರಗರು ರಸದ ಪಾರುಧಿಗಳು ಎಂತಿರರನೆಯ್ಯಾ (ಕುಷ್ಠಾ. ೩೦). ೮. ದೇಹದಲ್ಲಿ ರುವ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ವೀರ್ಯ : ರೇತಸ್ಸು. ೯. ವಿಷ : ನಂಜು : "ಬ್ರಹ್ಮವುತ : . . . ರಸ : . . . ವಿಷಂ - ಈ ೯ ವಿಷಂ" (ಕಾಂಚಿ. ೧೦೩-೨೪). 'ರಸದಾನ' ಪರಾ. ೧೦. ಪಾದರಸ ; ಪಾರದ : "ಪಾದರಂ ಚಪಲವೇನ ರಸಮನಿಕ್ಕು" (ಕುಷ್ಠಾ. ೧೩-೧೩) ; ಸಂಸ್ಕೃತನಿಗುರಂಟು ದೊಳಗೊರ್ವರಮಂ ಕಿಜಾವಿಲೀಯದೆ ರಸಮಂ ಕೊಲ್ಲಂತೆತಾನಂ ಕೊಡು (ಕುಷ್ಠಾ. ೧೨-೧೦ ೩) ; ಉರಿಗೆ ರಸ ನಿಂದಾಗುವ ರಸದ್ವಿ ಎಂಬ (ಕುಷ್ಠಾ. ೧೯-೩೩) ; ರಸಮಂ ನೀರೆ ಗೆತ್ತು ಮೊಳೆಯಲೆನ್ನ ಕರಮುಗೇಗಲ್ ಕೊಪ್ಪಿತದು ಬೀಲರಿದುಪ್ಪ (ಕುಷ್ಠಾ. ೯-೧೦ ೩). ೧೧. ರಾಳ ; ಹಗ್ಗನು. ೧೨. ಚಿನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹ. ೧೩. ರುಚಿ : ಸವಿ : ಸ್ವಾದು : ಕಯ್ಯೆಯುಗ್ಗುರಂ ರಸಮೆ ಬಾರಿಕುಂ (ಕಾಂಚಿ. ೩-೩೩) ; ರಸಮಂ ಪಾಲಗೆ ಕಿವಾರಸಮಂ ಕವಿ . . . ಅಜವನು (ಕುಷ್ಠಾ. ೧-೨೪). ೧೪. ಆನಂದ ; ಸಂತೋಷ ; ಹರ್ಷ : ರಸದ ತೊಪ್ಪ ಪರಿದುಮರ್ದನ ಪೊಪ್ಪೋನೆಯ ಸುರಿದುಬಿನ್ನಂ ಮೋರ್ವರ್ ಮಿಸುವೆಯ ಪಾದಿರಲ್ (ಕುಷ್ಠಾ. ೧೦-೨೩) ; ರಸದ ಮಲಿ ಕಜಾದವುದು ಸುತಸದಿಂ ಮೂದ ರಸಯನದ ಕೊಪ್ಪೋಳೆಂಬೆಕದಿನ್ನದಳಮಿಸುವುದು ರಸಗೀತಂ (ಕುಷ್ಠಾ. ೯-೧೦೩). ೧೫. ಸಿಹಿ. ಹುಳಿ. ತೋಗರು.

ಕೊ ಮೊದಲಾದ ರೂಪ : ರಸ—ತತ್ವಜ್ಞಾನವಾದವು ಮಧುರವು ಧಾನರಸವೆಂಬುದು (ಕಲ್ಯ. ೨೫). 'ಪದ್ಮಸ' ಪರಾ. ೧೬. [ದ್ವೈತ] ನಲವತ್ತುವಿಧವಾದ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ರೂಪ. ರಸ. ಗಂಧ. ಸ್ಪರ್ಶ . . . ಸೌಭಾಗ್ಯದೊಡನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಲವತ್ತು ವಿಧ ಗುಣಗಳು (೬೦೦೩. ೨೩). ೧೬. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಭಾವ. ವಿಭಾವ. ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಆಗುವ ಅನಂದಾತ್ಮಕವಾದ ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿ : ಶೃಂಗಾರ. ಹಾಸ್ಯ. ಕರೂಣೆ. ರೌದ್ರ. ವೀರ. ಭಯಾನಕ. ಬೀಭತ್ಸ. ಅದ್ಭುತ ಮತ್ತು ಶಾಂತ ಎಂಬ ಒಂಬತ್ತು ರಸಗಳು : ನವವಿಧರಸಗಳೂ ಮನಕೆ ಪರ ನಿರೋಚನವೆ ಪಡೆನರಚನೆ ರಸಜುದ್ಧವಿಧಾಂ ಕಾರಂ ಕುಚಾತು ವಿಶ್ಲಿಸಿ ಕೋರ್ವಂ (೧೦೩. ೨-೦೫೪) : ರಸಮಿಶ್ರದ ಕಾವ್ಯಂ ನೀರಸಂ (ಕಲ್ಯ. ೦-೯) : ವಿಸ್ಮಯವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮಿಕ್ಕ ಚಿತ್ರ ವೃತ್ತಿಗಳು ಅಪ್ರಧಾನವಾದಾಗ ಅದೇ ರಸವೆಂಬುದು (ಕಾಲಿ. ೧೦೩). ೧೮. [ಗ್ರಂಥ] ಒಂಬತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ರಸ ನಾಟ್ಯಂಗಂ ಗ್ರಹಣಂ ಪೂಜತು ನಿಧಿ ರತ್ನ ನವಮವೊಂಭತ್ತನಿಹಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೯). ೧೯. ಆರು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ಋತುರಸಖದಮು ಮುಖಾ" (ಕುಂಜ. ೦೦೩-೯) : ಖರ . . . ರಸ . . . ೬ ಕೈ ಪೆಸರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦೦). [ಸಂ.]

ರಸಜುದ್ಧ (ನಾ). [ಜೈನ] ತಪಸ್ಸಿನ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ದೊರಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿದ್ಧಿ : ಅಸ್ಥಿವಿಷ್ಣುಂ ದೃಷ್ಟಿವಿಷ್ಣುಂ ಕ್ಷೀರಾಸ್ಥವತ್ಸಂ ಮಧ್ಯಾಸ್ಥವತ್ಸಂ ಸರ್ವಾಸ್ಥವತ್ಸಮಮೃತಾಸ್ಥವತ್ಸಮಂದನೇಕಪ್ರಕಾರಮ್ನಿ ಕಾರಮಾದ ರಸಜುದ್ಧಿಯೊಳಂ . . . ನಡೆದು (ಕಂಪ. ೦೯-೨೦ ಕೆ). [ಸಂ.]

ರಸಜುತಿ (ನಾ). ರಸಾನಂದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಜುತಿ : ಕವಿ : ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ನೀಡುವ ದ್ರವ್ಯಾರ : ಪೋಷಕ . . . ತನ್ನ ಪಾಲನೆ ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚದೆ ಮಾಡದೆ ಅದಿ ಮಾಡಿ ಬೋಧಿ ಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ರಸಜುತಿಯಾಗಿದ್ದರು (ಕಾಲಿ. ೨೨ ಕಾಲಾತ್ಮಕತು). : ರಸಜುತಿರಗುವೆವರನ್ನನು ಕರೂಣಾಜಿತವೆನ್ನ ಸೈವ(೧೦೩೪. ೧-೩). [ಸಂ.]

ರಸಂಗೀತ್ (ಶ್ರೀ). ದ್ರವವನ್ನು ಪಡೆ : ಪುಂಡ್ರೇಕ್ಷುದಂಡಂಗಳಂ ಕಡಿ ಕಡಿದು ಯಂತ್ರತೀಡನೆಯಂ ರಸಂಗೀತ್ ತೆಜನುಮನಜಾಯ ಪೆಟ್ಟು (೧೦೩. ೨-೩೩ ಕೆ). [ರಸ + ಕೀರ್ತಿ]

ರಸಂದೆ (ಶ್ರೀ). ನೀರು ಇಂಗಿ ಹೋಗು : ಒಣಗು : ಸುಳವಾಗುಗಳಿಗ ರಸಂದೆದ ಚಿಹ್ನೆಯ ಬಿರ್ಮವುಗಳಿಂದಾದ ವದನ . . . ಬಿಗಿದ ಬಿಜಿನ ಚಿಂತೆಗಾಗರಂ ತಾನಾಗಿ (ಕಂಪ. ೬-೨೯). [ರಸ + ತೆಗೆ]

ರಸಂಬಡೆ (ಶ್ರೀ). ನವರಸಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸು. - ಚಿತ್ರಿಸು : ಸುಗತಿಗಳಂ ಸೂಸುವ ಮುದ್ದಳಿಗಿಂ ರೂಪುರೇವ ರಸಂಬಡೆ ನರ್ತನನಾಯಕಿಯಿಂ (೧೦೪. ೨-೦೦೩ ಕೆ). [ರಸ + ಪಡೆ]

ರಸಂಬೋಗು (ಶ್ರೀ). ರಸವಿಲ್ಲದಂತಾಗು : ಒಣಗು : ರಸಬೋದ ಕಟ್ಟು ಸಂತ ಪೇಡಿಯಪ್ಪರನೆ ಮುತಿನಂತ (ಕರ್ಣಾಟ. ೯-೩೩). [ರಸ + ಬೋಗು (< ಬೋಗು)]

ರಸಕವಳ (ನಾ). ರುಚಿಕರವಾದ ಭೋಜನ : ಸವಿಯಾದ ಊಟ : ಗುರುಗಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹೊತ್ತು ರಸಕವಳ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು (೧೦೧೩. ೩೩) : ಪೋಟು ಮಾಡಿದರೆ ರಸಕವಳ ತಪ್ಪದು ನಮಗೆ (೧೩೩೦. ೩-೨). [ಸಂ. ರಸಕವಳ]

ರಸಕಸಿ, ರಸಕಸೆ, ರಸಖಸಿ, ರಸಗು (ನಾ). ೧. ತಿಕ್ಕಾಟ : ಮನ ಸ್ತಾಪ : ಕಾರಾಯಣ ನಿನ್ನ ನಾಮದ ಸ್ಮರಣೆಯ ಸಾರಾಮೃತವನ್ನೆ ನಾಲಿಗೆ ಬರಲಿ . . . ರಸಗು ಇರಲಿ ಹರುಷಿರಲಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೦-೩೩-೨) :

ಅಸಮವೃದ್ಧಿ, ರಸಕಯು ಬೆಡ. ಹೂಸ ರಸಕವೃತ್ತಿ ಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩-೦೩) : ಮಾತುಮಾತಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು, ಸೆಡವು, ರಂದಿ, ರಸಗು (ಕೂಟ. ೦೩). ರಸಕಸೆ : ೨. ಜುಗಲ : ಕಲಹ : ರಸಕಸೆಯನ್ನು ಮಾಡ ಬೆಡ ಸೋನಾ (ಕರ್ಣಾ. ೦೩೩). ರಸಖಸಿ : ೨. ದೂಕೆ ಹುಡುಗಿ. ಅತ್ತಿ ಬೋಡಿ ರಸಗು ಮಾಡತೀಯಂತಲ್ಲಾ (ಕಂಪ. ೦೩೪). ರಸಗು : ೨. ಹೀಂಗ ಮಾಡುವಾತಿಗೆ ರಸಗು ಮಾಡೋದೊಂದು ಕಟ್ಟಬಾಳೆನ ಅದ ಅರೇಗೆ (ಕಂಪ. ೩). [4- ಮರಾ, ರಸಕಸೆ, ರಸಖಸಿ]

ರಸಕಸೆ 'ರಸಕಸಿ' ನೋ.

ರಸಕಾವ್ಯ (ನಾ). ನವರಸಭರಿತವಾದ ಕಾವ್ಯ : ಭರತಂ ಮಹಾತ್ಮನೆದನು . . . ರಸಕಾವ್ಯ ಸತ್ಯರಾಘವಸದಭ್ಯಾತ್ಮದಲಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩-೩೯೩). [ಸಂ.]

ರಸಕೂಪ (ನಾ). ಪಾದರಸದ ಬಾವಿ : ಇದು ಚಿತ್ರಂ ರಸಕೂಪದೊಳ್ ಇದೆಬಿಂಬಿದಾಂ ಬಂದಾ ಪೊಕ್ಕಿಪ್ಪೆದತ್ತ . . . ಪಿರಿದೊಂದಾವತ್ತು ಮೆತ್ತಿಪ್ಪೆದತ್ತ (ಕುಂಜ. ೯-೯೦). [ಸಂ.]

ರಸಖಸಿ 'ರಸಕಸಿ' ನೋ.

ರಸಗಂದಾಯ (ನಾ). ರುಚಿಕರವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೂಲಕ ಕೊಡುವ ಕಂದಾಯ : ತೆರಿಗೆ : ದಾಳಿಂಬವಲಸಿಮ್ಮವರನೇಜಾಲ್ ಮೊದಲಾದ ಪುಳ ಕುಸುಗಳಂ ಸೊಬಗುವಡೆದ ಸುರಮಂ ಕೈಯ್ಯ ಕಾಮಧೇನು ಕಲ್ಲು ವೃಕ್ಷಗಳಿತ್ತ ಪಾಲ್ಪುಪ್ಪ ಸಕ್ಕರೆಗಳ ಮೊದಲಾದ ರಸಗಂದಾಯಂಗಳಂ . . . ಉದ್ವಾಹ ಮಂದಿರಂ ಮೊಹಿದುದು (ಕಾಲಾ. ೦-೩-೩೩ ಕೆ). [ರಸ + ಕಂದಾಯ]

ರಸಗತ್ತರ (ನಾ). ದೇಹದ ದ್ರವರೂಪವಾದ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಜ್ವರ : ಒಳಕ ವಾತ ಕ್ಷೇಷ ಉಂಟಾಗಿ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಭಾರ ಕಾಣಿಸಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉಂಡೋರಿ. ದೈನ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳಂಟಾಗಿ ಆಕಂಸುತ್ಯ. ಭಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅರೋಚಕ ವೃತ್ತಿ. ಮಂತ್ರಿಯಾಗುತ್ತ. ದಾಹ ವುಂಟಾಗಿರುವುದೇ ರಸಗತ್ತರವೆನಿಸಿಕೊಂಬುದು (ಕರ್ಣಾ. ೯೯). [ಸಂ.]

ರಸಗತ್ತಲೆ 'ರಸಗತ್ತಲೆ' ನೋ.

ರಸಗಟ್ಟು (ನಾ). = ರಸಕಾವ್ಯ : ಇಂಚರದಿ ಸಂಗೀತರಸದಲಿ ಮಿಂಚು ಕವಿಗಳ ಪಲವು ರಸಗಟ್ಟುವನು ಗಮಕದಲಿ ಉಂಟದಲಿ ಮೊಹಿದೊರಿ (ಕಾಲಾ. ೨೨-೨೯) : 'ಕಾಲೂರ ಚಿಲುಪೆ' . . . ಪೋಲಿಸರು ಲಂಚಗುಳ ತನದಿಂದ ಮಾಡುವ ಅನ್ಯಾಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರವ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ರಸಗಟ್ಟು (ಕಾಲಾ. ೦೦ ಕರ್ಣಾ). [ರಸ + ಕಟ್ಟು]

ರಸಗರ್ಭ (ನಾ). ೧. ಕಾಡಿಗೆ : ರಸಾಂಜನ : "ದಾರ್ವಿಕಾ ಕ್ಷಾಘೋ ದೈವಂ ತುತ್ಥಂ. ರಸಾಂಜನಂ. ರಸಗರ್ಭಂ. ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯಶೈಲಂ - ೬ ರಸಾಂಜನದ ಹೆಸರುಗಳು" (ಕುಂಜ. ೨೦೩). ೨. ಕೇಸರಿಬಣ್ಣದ ವುಡಿ : ಸಿಂಧೂರ. [ಸಂ.]

ರಸಗವಳ (ನಾ). = ರಸಕವಳ : ಶೃಂಗಾರ ಕರೂಣ ವೀರರಸಗಳ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ರಸಕಗಿ ರಸಗವಳವಾಗಿದೆ (ಕಾಲಾ. ೦೦ ಕರ್ಣಾ). [4- ರಸಕವಳ]

ರಸಗು 'ರಸಕಸಿ' ನೋ.

ರಸಗೀತ (ನಾ). ರಸಭರಿತವಾದ ಹಾಡು : ಇವಾದ ಗೀತ : ರಸಗೀತಕ್ಕೆಡೆಗೊಟ್ಟು ತಿಳಲಯದೊಳ್ ನೇರ್ಪಟ್ಟು . . . ಬಾಜಿಸುತ್ತಂ (ಕುಂಜ. ೦೩-೩೩). [ಸಂ.]

ರಸಗುಂಡು (ನಾ). ಪಾದರಸವನ್ನು ಬಳಿದು ಹೊಲೆಯುವ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಗೋಳಾಕಾರದ ಗಾಜಿನ ಗುಂಡು : ಗುಳಾವು : ಮದುವೆಯ ಚಿಪ್ಪರಕ್ಕೆ ರಸಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು (೧೩೩). [ರಸ + ಗುಂಡು]

ರಸಗುಲ್ಲ 'ರಸಗುಲ್ಲಾ' ನೋ.

ರಸಗುಲ್ಮ, ರಸಗುಲ್ಮ (ನಾ). ಹಾಲನ್ನು ಒಡೆಸಿ ಅದರ ಗರಣೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿತಿಂಡಿ : ಕಲಿಕತ್ತೆಯಿಂದ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾತ್ಯವ ರಸಗುಲ್ಮ ತಂದಿದ್ದ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೩೩); ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ವಿಶಾಖೆಯಿಂದಲೇ 'ರಸಗುಲ್ಮ'. ಅದನ್ನು ಮೊದಲು ತಯಾರಿಸಿದವಳು ಒಬ್ಬ ಸೂಳಿಯಾಕೆ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೦). ರಸಗುಲ್ಮ : ರಸಗುಲ್ಮ, ಮಸಾಲೆದೋಸೆ ಮಾಡಿದ್ದೀನಿ (೩೩೩).

[೨- ೬೦. ರಸಗುಲ್ಮ; ಪಾಠ. ರಸಗುಲ್ಮ, ರಸಗೋಲ್ಮ]

ರಸಗೋ (ಕ್ರಿ). ಸಾರವಿಲ್ಲದಾಗು; ನಿಷ್ಪ್ರತ್ಯವಾಗು : ರಸಗೋ ಹೋದ ಪನಿತೆಯ ಹೋತಾತ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ (ಸರ್ಗ. ೦೬೯).

[ರಸ + ಗೋ]

ರಸಗೋಯ್, ರಸಗೋ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ದ್ರವವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು; ಕರಗಿಸು : ಕುಂದಗವನು ರಸಗೋಯ್ತಾಕ್ಷಣ ಉಂವಿದಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಪುತ್ರನು ತಂದಡರ್ಪಿದರು (೩೩೩೩. ೫-೫೫). ರಸಗೋ : ೨. ಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು : ಬಗೆಬಗೆಯಾಟಿಕಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ಮಿಸುವರು ಕಸವನ್ನು ರಸಗೋವವರು (೩೩೩೩. ೫೦-೫೧).

[ರಸ + ಗೋಯ್]

ರಸಗೋಯ (ನಾ). = ರಸಗೋತ : ರಸಗೋಯಂ ಪವರ್ತಕದೇಕಿ ವಿಕಾ ಕೋದ್ಯಸ್ತನಂ ಸೂಸದೇಕಿ (ಪುರಾಣ. ೯-೯); ರಸಗೋಯಂ ಭಾವನಾತ್ಮಂ ಪಡೆಯ (೩೩೩೩. ೩-೩೦೦). [ಸಂ.]

ರಸಗೋ 'ರಸಗೋಯ್' ನೋ.

ರಸಗೋಲ್ (ನಾ). ಸಿಹಿಯಾದ ದ್ರವವನ್ನುಳ್ಳದ್ದು; ಕೆಬ್ಬು : ಕುಸು ಪೂಸುನೊಂದು ಕಬ್ಬಿನ ಬದ್ಧಿನಿ ಲೋಕವಿವರಮಂ ಕೊಂಡು ಕೊಡುತರಹನು . . . ರಸಗೋಲ್ಗಳನ್ನು ವೆಗ್ಗಳಮೆರಲು ಮಾರ ಗರ್ವಿಸಯಿತು ಮಾರ್ಚಿನೊ (ಪುರಾಣ. ೯-೨೯). [ರಸ + ಗೋಲ್]

ರಸಗೋಹಣ (ನಾ). ಕಾವ್ಯ, ನೃತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಿಕೆ : ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ರಸಗೋಹಣ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಗಂಭೀರವನಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಸರ್ಗ. ೯೩). [ಸಂ.]

ರಸಘೋಗಿ (ನಾ). ಅತ್ಯಂತ ಅನಂದದ ಕಾಲ : ಸಂತೋಷದ ಗಂಗೆ : ಮಕ್ಕಳ ಹಿಂದೆ ಮುದುಕರೂ ಹೊರಹಾಕು ರಸಘೋಗಿ ಅದು (೩೩೩೩. ೧. ೬೦೬). [ರಸ + ಘೋಗಿ (< ಗೋಗಿ)]

ರಸಘೋಟಿ (ನಾ). ಪಾದರಸದಿಂದ ಮುದ್ದಿಸಿ ಗುರಿಗೆ, — ಮಾತ್ರ : ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರ ಯಂತ್ರ ಬೇಕುವ ತಿಲಕ ತಿಗುರು ರಸಘೋಟಿ . . . ಮೊನೆಕಟ್ಟಿಂಬ ಕುವಿದ್ಯದಿಂ ಗೆಲುವೆನು (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೧. ೬೬೬).

[ಸಂ. ರಸಘೋಟಿ]

ರಸಚಿತ್ರ (ನಾ). ರಿ. ದ್ರವರೂಪವಾದ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಬರೆದ ಚಿತ್ರ : ಚಿತ್ರಚಿತ್ರಾರ್ಥಚಿತ್ರಾರ್ಥಸಮಂ ಮೂಲಾಂ ಪ್ರಕಾರಮುಮಂ ರಸಚಿತ್ರ ಭೂಳೀಚಿತ್ರದೋಜೆಯುಮಂ . . . ಪರಿಭಾವಿಸಿ ನೋಡಿ (ಪುರಾಣ. ೩-೨೨) : ನಡೆವಂತೆ ನುಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ವಿಚಾರವಾದ ರಸಚಿತ್ರವೆನಿಸಿ ವೆಣ್ಣಂ ದೊಳ್ಳಂ ಪಡೆದರ್. (ಪುರಾಣ. ೩-೨೨); ರಸಚಿತ್ರಂ ರತ್ನಭೂಷಣವೇ ಮೃದು ವಾಸವೇನು ಮುಕ್ತಾತವತ್ರಪ್ರಸರಂ (೩೩೩೩. ೯-೯೦). ೨. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನಂದವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ ಸನ್ನಿವೇಶ : ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ ಪ್ರಸಂಗ. [ಸಂ.]

ರಸಜ (ನಾ). ರಿ. ಸಕ್ಕರೆ. ೨. ಕಾಕಂಬಿ. ೩. ರಕ್ತ. [ಸಂ.]

ರಸಜೀವನ (ನಾ). ಸಾರವತ್ತಾದ ಬಾಳು : ಸೋಗಸಾದ ಜೀವನ : ರಸಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲೇ ತಪಮುಹುದೇ? (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೩೨-೦೩೬). [ಸಂ.]

ರಸಜ್ಞ (ನಾ). ರಿ. ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ಭೋಗಿಗಳೇ . . . ಮನೋರಾಗಮನೋರೂಪವು ಹೃದೋಗಮನೋದವನೇ ರಸಜ್ಞ ನನುಭವಿಸುಗುವೆನು (೩೩೩೩. ೩-೬೦); ಶ್ರೀಮದಾಮಾಮಧುರಾಧರಸೋನು ಕರಾರಸವನ್ನು ರಸನಂ (೩೩೩೩. ೯-೦). ೨. ಶೃಂಗಾರ. ಹಾಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಕಾವ್ಯರಸಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ಒದವಿದರ್ ಚಿತ್ರದಿಂ ತೋರ್ಪುದು ಭಾವಂ ಭಾವದಿಂದ ರಸಮುದಯಸುಗುಂ ಪದಮುದಂ ಪ್ರಕಟವಾದಾ ಪದನದೇ ರಸುಂತಿದೆಂದು ತಿಳಗಿ ರಸಜ್ಞರೇ (೩೩೩. ೦-೩). ೩. ರಸವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ರಸವಾದಿ. [ಸಂ.]

ರಸಜ್ಞತೆ (ನಾ). ರಿ. ರಸಾನುಭವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಶಕ್ತಿ : ಅನಂದವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಚೈತನ್ಯ. ೨. ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ. ೩. ರಸವಾದಜ್ಞಾನ. ೪. ರುಚಿಭೇದಜ್ಞಾನ. ೫. ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನ. [ಸಂ. ರಸಜ್ಞತೆ]

ರಸಜ್ಞಾನಿ (ನಾ). ರಸವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ರಸವಾದಿ : 'ನನುಕ್ತ ರಾಯಣದೊಳನಂದಿನಂ ರಸಜ್ಞಾನಿ ನೀರನೊಸೆವಂತೋಸದಂ (೩೩೩೩. ೦೦-೩೩). [ಸಂ. ರಸಜ್ಞಾನಿ]

ರಸಜ್ಞಿ (ನಾ). ರಿ. ರಸಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವ ಇಂದ್ರಿಯ : ನಾಲಗೆ : 'ರಸಜ್ಞ, ರಸನಾ, ಜಿಹ್ವಾ-ಈ ೩ ನಾಲಗೆ' (ಪುರಾಣ. ೩೩-೩೩೬). ೨. ರಸವನ್ನು ಬಲ್ಲವಳು : ರಸಿಕಳು. [ಸಂ. ರಸಜ್ಞ]

ರಸತಂತ್ರ (ನಾ). ಕೀಳುಲೋಹಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನವಾಗಿಸುವ ಕಲೆ; ರಸವಿದ್ಯೆ : ಮಾಟುಂತ್ರವಿದ್ಯೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ರಸತಂತ್ರ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೧. ೬೩೯). [ಸಂ.]

ರಸತಪಸ್ವಿ (ನಾ). ರಸಾನುಭವಕ್ಕಾಗಿ ಮುದ್ದಿಸಿಟ್ಟಿ ತಪಸ್ಸು : ಮೃದಿಯಾಗಿರಲಿ ಬಾತ್ಮ, ಜಯಿಸುಗಿ ರಸತಪಸ್ವಿ ; ದೂರಕೋಳಿಗೆ ಬಿರಲಾಂತಿ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೩-೦೩೯) [ಸಂ. ರಸತಪಸ್ವಿ]

ರಸತವರ (ನಾ). ಪಾದರಸ : (ದರ್ಪಣದ ಗಾಜಿಗೆ) ರಸತವರವನ್ನು ಲೇಪಿಸು (Quicksilver, ೨೦೩). [ರಸ + ತವರ]

ರಸತ್ತಾರುಗ ? (ನಾ). (?) : ತೊಕ್ಕಟದಂತಾದ ಮದ್ದೆಭಂಗಳೆವಂ ಮದ್ದೆಭಂಗಳನಾದರ್ ಬಿಟ್ಟಿಕ್ಕುವ ನಿಜಾದಿಗಲಿಲ್ಲವು ಪೊರಜೆವಿದಿದು ಕೊರಲಿ ಬಳಿಗೊಳೆ ಪುಲ್ಲೋದು ಪರಿಯಸುವ ರಸತ್ತಾರುಗರುಮಂ (೩೩೩೩. ಪರಿಯಸುವವರತ್ತಾರು ಗುರುಮಂ, ಪರಿಣಾಸುನಾರಸತ್ತಾರು ಗುರುಮಂ) ಆ ರಸತ್ತಾರುಗುಮೆಂದಿಟ್ಟು ಕಿಡಿಕಾಡಿದು ಕೋಳಿಮರದೊಳಿಂ ಪಾಯ್ದು ಕೆದರಂ (೩೩೩೩. ೦೩-೦೩ ಕ) : "ರಸತ್ತಾರುಗುಮಂ — ಅನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಯಾವುದುಮಾಡುವವರನ್ನು (?)". (೩೩೩೩. ೧೩೩). [?]

ರಸತ್ವ (ನಾ). ರಸಾನುಭವವುಂಟಾಗುವ ಅವಸ್ಥೆ : ಭಾವ ರಸತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣಮಯ ಮನೋಮಯಾತ್ಮೋರೋಧವು ಎಂದು ಅರ್ಥ (೩೩೩೩. ೦೯). [ಸಂ.]

ರಸದಂಟುಲ (ನಾ). ರಸಭರಿತವಾದ ತಾಂಟುಲ : ಪೊಳೆವ ಕೆಂಬಲ್ಲಿಗೆ ರಸದಂಟುಲವ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಸಾರ್ಪ (೩೩೩೩. ೦೬-೩೯); ಇಂದ್ರಾಧರ ಸವಿಯ ತೋಪಾ ನೆಜೆ ರಸದಂಟುಲಗುಟುಕಿತ್ತು ಕೊಡೊ (೩೩೩೩. ೯-೦೩೯). [ರಸ + ತಂಟುಲ]

ರಸದರ್ಶನ (ನಾ). ರಸವನ್ನು ಕಾಣುವುದು, — ಅರಿಯುವುದು : ನವನೋದ್ಯೋಗಂ ನಿತ್ಯಚರನೊತನಂ ರಸದರ್ಶನಾಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇ ಸಹಜವಿ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೩೩-೦೦೦). [ಸಂ.]

ರಸದಾದಿಮ (ನಾ). ಸಾರವತ್ತಾದ ದಾಳಿಂಬೆ : ರಸದಾದಿಮದ ಐತ್ಯಮಂ ಶ್ವೇದಮುಕ್ತಮಂ ಮುಕ್ತೋದಿತವ್ಯ ವಿಬುಧವನವನೇಕರೂಪಂ ದಂತಪಂಕ್ತಿಗಳಮೃತಕರಣ ಕಾಂತಿಗಳಿಂಗಳುವಂತಾದುವು (೩೩೩೩. ೨-೩೯ ಕ). [ಸಂ.]

ರಸದಾನ (ನಾ). ರಿ. ದ್ರವವನ್ನು ಕೊಡುವಿಕೆ: (೧). ೨. ವಿಷಹಾಕು
ವುದು; ವಿಷಪ್ರಯೋಗ: ಪುರುಷಮಂ ಸಮಕಟ್ಟುವಮಪ್ಪುಡೆ ಪೊಳ್ಳಿ
ಯಲಗ್ನುಪರಿಶ್ಚ ರಸದಾನಾದಿಗಳಿಳ್ ಧನ್ಯನುವಮಪ್ಪುಡೆದರಾಪ್ಪನಂತರಂ
ಬುದ್ಧಿಪಂತರವಾಗಿ ನೆಗಟ್ಟರ್ (ಪಂಪಾ. ೬-೬೬ ಪ). ೩. ಆನಂದವನ್ನು
ನೀಡುವುದು: ರಸಾನುಭವವನ್ನು ಕೊಡುವುದು: ಕವ್ಯುಚ್ಚಿದು ಈ
ಸ್ಥಾನ. ಈ ಪಾಠ 'ಪಕ್ಷಿಕಾರಿ'ಯ ರಸದಾನವಾಗಿದೆ (ಪಂಪಾ. ೦೦೦).

[x0.]

ರಸದಾಳಿ, ರಸದಾಳಿ, ರಸ್ತಾಳಿ (ನಂ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾತಿಯ ಕಬ್ಬು : ರಸವತ್ತಾದ ಕಬ್ಬು : ರಸದಾಳಿ ದಾಳಿಬಿಗಳಂತೆ ಬಾಲದಿಂದಲಿ ಕಿತ್ತೂರು ಕುದಿಯದಿ ವೂದಿನು ಹನುಮ (೧೫೦೦. ೦೦-೨೦) : ರಸದಾಳಿಯಂತೆ ರವಣಿಯರ ಚಂದಂಬಲದಂತೆ . . . ಅತಿರೂಪವು ಪಡೆದುದುರಸನನಿಷ್ಠನು ದುರ್ಗರಸನೂಪ್ಪವ ವಾಕ್ಯಗುಂಫನೂ ಭಾಮಿನಿ ದೊಡ (ಸಪ್ತೃ. ೧-೦೦) : ಕಬ್ಬಿನ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ - ರಸದಾಳಿ, ದಾಮಕಬ್ಬು, ಕರಿಗಬ್ಬು . . . ಎದು ಅನೇಕವುಂಟು (ಪು:ಪುಟ. ೩-೨೦೦). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾತಿಯ ಬಾಳಿ : ಸಂಜನಗೂದಿನಲ್ಲಿ ರಸದಾಳಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ (೩೩). ರಸದಾಳಿ : ೧. 'ರಸದಾಳಿಕಬ್ಬು' ಪರಾ. ರಸ್ತಾಳಿ : ೧. ಮೇಲೆ ರಸ್ತಾಳಿ ದಾಳಿಯು ಮೊದಲಾದ ಫಲಿತರಾಗಂ . . . ಬೇಗವು ಧರ್ಮಗೋಟಂ (೨೫೫. ೩೯).

[ದೇ.ಶಿ ತೆಲು. ವಸದಾಳ, ರಸದಾದಿ]

ರಸದಾಳಿಂಬ (ನಾ). = ರಸದಾಡಿದು: ರಸದಾಳಿಂಬದ ಪುಷ್ಪವು ಕರ್ಮ
ಕಲಾ ಸಾರಂ ಕರಂ ಸೃಷ್ಟಿದೇವಿ ಚಾಮರಾಜ್ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೪-೨೩); ಪೂಜಾರದ
ರಸದಾಳಿಂಬ ಬಿಜುರಾರಾಪ್ರ, . . . ಮಧುರಕವರಾಪುರುಷರೂಪದ
ಸುರನಂದನ (ಕೂರಣ. ೨-೨-೨೦). [ರಸ + ದಾಳಿಂಬ]

ರಸದಾಳಿಕಟ್ಟು 'ರಸದಾಳಿಗವು' ನೋ.

ರಸದಾಳಿಗಟ್ಟು 'ರಸದಾಳಿಗರ್ವ' ನೋ.

ರಸದಾ ಗರ್ವ್ಯ. ರಸದಾಳಿಕಟ್ಟು. ರಸದಾಳಿಕಟ್ಟು. ರಸದಾಳಿಕಟ್ಟು
(ನಾ). = ರಸದಾಳಿ ದಿ : ಇಕ್ಕಲದೊಳು ಕೊರ್ವ ನೆನವನಿ ಮೊಕ್ಕುಣಿ
ಬೆದ ರಸದಾಳಿಗರ್ವ್ಯಗಳ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩). ರಸದಾಳಿಕಟ್ಟು : ರಸದಾಳಿ
ಕಟ್ಟಿನೊಳು ಹಿಂದುಮುಂದನೆ ತೆಗದು ಮಿಸುವ ಮರಗಟ್ಟು ಕರಿಯು
ಮರಗಟ್ಟಿನೊಳಿಡುವ ರಸಮಂ ಒಳದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೦) : ರಸದಾಳಿ
[ಕೃಷ್ಣ. ೪] ಕಟ್ಟು ಮೆಲೆಂದಿರು ಹೋದರೆ ವಿಷವಾಗಿ ತೋಟುಂದಿ
ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩-೩). ರಸದಾಳಿಕಟ್ಟು : ಬೆಂದಗಿನ
ಗಾಳೊಡೆದು ರೋಷಿನೊಳಿಡುವ ಪೊನಲು ಕಡುವೆರೆದ ರಸದಾಳಿಕಟ್ಟುಗಳು
(ಕೃಷ್ಣ. ೦-೩೦) : ರಸದಾಳಿಗಟ್ಟಿನ ರಸದೊಳು ನೃಪತಿ ವಿಷಯಿಸುವೆಂದ
ಮೊಳೆದುದು ಜನನಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೩). ರಸದಾಳಿಕಟ್ಟು : ಅರಿದ ಮೊಳು
ಎಲಚಿ ಬೆಗೊರು . . . ರಸದಾಳಿಕಟ್ಟು, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಇವುಗಳ ಕವಾಯದಿ,
ಸಕ್ಕರಗೂಡಿ ಸೇವಿಸಿ ದಾಹವೃದ್ಧರ ಗೋಮಕ್ಕುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩).

[ଉତ୍କଳ + ଶବ୍ଦ,]

ರಸದಾಳಿವಿಲ್ಲ (ನಾ). ರಸದಾಳಿಯು ಕಷ್ಟವು ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವನು ;
ಮನ್ಮಥಃ : ಪಲ್ಲ ಕೊ ನಾಗರೀಕನ ಕೊಕ್ಕೊ ರಸದಾಳಿವಿಲ್ಲನ ರಸ
ಕೊಳ್ಳಲವ್ವೇ (ಚಾತಕ- ೧೬-೯೩). [ರಸದಾಳಿವಿಲ್ಲಾ + -ಅ.]

ರಸದಾಳಿವಿಲ್ಲ (ನಾ). ಮನ್ಮಥನ ಕಬ್ಬಿನ ಬಿಟ್ಟು: ಕಿವಿವರು ತೋರು
ಸಮೋದಮೋದ ರಸದಾಳಿವಿಲ್ಲ ಎಲ್ಲಾ ಗಳಿರಬೇಕೆಂದಿಹುದು
(ಪ್ರಾ. ೩-೬೩) [ರಸದಾಳಿ + ಬಿಟ್ಟು (<ಬಿಲ್,)]

ರಸದಾಳೆ ' ರಸದಾಳಿ ' ನೋ.

ರಸದಾಳಿಕೆ: 'ರಸದಾಳಿಗವು' ನೋ.

రహదారి, రహస్య (నా). స్వేచ్ఛ, నరసింహాచార్యులను అభ్యర్థించి,
 దురము తొలగి ఇరవై రహదారి తీర్చివేసింది. మొదట బంధు రహస్య
 సామాను 'సాగించింది' (అక్షరాలు: ౨౩). రహస్య : రాజాక్షి
 దొంగల రహస్య మునుముక్తి (౧౯. ౩౩. ౩౩౩౩. ౩౩-౩౩ : 19౩5) ;
 ౭౭౭౭ రహస్య మునుముక్తి దొంగల రహస్య మునుముక్తి
 (౧౯౩౩. ౩-౩౩). [←కార. బి. మరా. రహదారి]

ರಸಮಂಜು (ಕ್ರಿ). ರಸಭರಿತವಾಗಿರು: ಅವಳ ರಸಮಂಜಿದ ಚಂದ್ರುಗಳಿಗೆ
 ನನ್ನ ಒರಟುಕುಗಳನ್ನು ತಗಲಿಸಿದೆ (ಹಾಳುಕು: ೦೦೩). [ರಸ + ತುಂಟು.]
 ರಸದ್ವಷ್ಟಿ (ನಾ). ಕವಿಯು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ರೀತಿ, ದ್ವಷ್ಟಿ: ಕೆಲ
 ಛಾಂದಸ್ಸಿನ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ರಸದ್ವಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂಚಿಸುವ ವೈವಿಧ್ಯ (ಪ್ರಕೃ. ೧೦೩).
 [ಸಂ.]

ಪದದೋಷ (ನಾ). ೧. ಹೊಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಪದವಳಿದು ಮುನ್ನ ಪೇಪುಂಕವ ಪುಡಮನಿಕ್ಕಿ ಗರ್ವಗನಿಕ್ಕಿಗೆ ಬಬಬದಂ ತ್ರಿದಿನಂ ತಾಂ ರೇಪಂಗಿಯ್ಯದೊಡುಬಾಯದೆ ಕೆಡುಗುಮನಿಕ್ಕಿಲೊ ರುದೋಪಂ (೪೩. ೧೬-೨೪). ೨. [ಕಾವ್ಯನಿರಾ] ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ರಸದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ದೋಷ : 'ದೋಷ' ಗಳನ್ನು (೧) ಪದದೋಷ, (೨) ಅರ್ಥದೋಷ, (೩) ರಸದೋಷ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡುವುದು (೪೩. ೨೫). [ಸಂ.]

ರಸದ್ರವ್ಯ (ನಾ). ರುಚಿಕರವಾದ ಪದಾರ್ಥ : ಸಹಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ . . .
ರಸದ್ರವ್ಯವು ಎಣಿಸಿದಂಥ ಇಕ್ಕೆದನೆ (ಕುಶ. 1: ೧೦-೨೦) ; ಮರ ಸುಮ್ಮನಿ
ವಾಗಿದ್ದ ರಸದ್ರವ್ಯವುಂ ಎರತನಾಂ ನಿತ್ಯ ಭುಂಜತೆ (ಕುಶನಾ. ೬-೭೨).

[40.]

ರಸಧರ್ಮ (ನಾ). ರಸಾನುಭವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಗುಣ :
 ಇದನ್ನು ಮುದ್ದುಟ ಮಂತ್ರಾದಿ ಸಹೋಪಾಲಂಕಾರಿಕರು ಗ್ರಹಿಸಿ ಗುಣಗಳು
 'ರಸಧರ್ಮ' ಗಳೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಕೃ.ಶಾ. ೧೭೩). [ಸಂ.]

ರಸಧಾತು (ನಾ). ೧. ಪಾದರಸ ; ಪಾರಸ. ೨. ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತ
ಧಾತುಗಳಲ್ಲೊಂದು ; ಧಾತುಗಳು ರಸಧಾತು, ರಕ್ತಧಾತು, ಮಾಂಸ
ಧಾತು . . . ಮೊದಲಿವಳ; ತರನಾಗಿವೆ (ಸೂತ್ರ. ೪೬). [ಸಂ.]

ರಸಧಾನ್ಯ (ನಾ). ದ್ರವಾಂಶವಿರುವ ಎಕ್ಕು. ಕಡಲೆಕಾಯಿಯಿರುವ ಮುಂತಾದುವು : ಬಿದಿರಾಗದ ಮೂಗಲದ ಹೊಲದಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಂಪ್ಪ ರಸಧಾನ್ಯ ಜೋಳ ನೆಲೆ ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯ (ಸಾಂಖ್ಯ. IX-ii, ೨೪೦-೪೧; 1೬52). [ಸಂ.]

[No.]

ರಸಧಾರೆ (ನಾ). (ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ) ದ್ರವವು ಧಾರೆ : ತನವಲ್ಲಂ . . .
 ಚುಚ್ಚುವುದಿಂದು ಮೆಚ್ಚುವು ಸೀಳ್ಕು ಸೀಯನೆ ಸೋವಾ ರಸಧಾರೆಮಂ
 ಸಮದು (ಕೂ. ೨-೨೪). [ಸಂ. ರಸಧಾರಾ]

[ಸಂ. ರಸಧಾರಾ]

ರಸಧಿ (ವಾ)- ಕಡಲು : ಜಲಧಿ : ಸುಖದಾ:ಖನಿಷ್ಠ ವ್ಯತ್ಯಗಲ್ಲೆಮೊರಾಗಿ
ಮುಳುಗಿದುಂಪೊಂದನಂತಾನಂದರಸಧಿಯಲಿ (ಚಕ್ರಾಂ. ೧೦-೦೦೨). [ಪಂ.]

ರಸಧ್ವನಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಐದು ವಿಧವಾದ ಧ್ವನಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
 ರಸಾನುಭೂತಿಯನ್ನಂಟು ಮಾಡುವ ಧ್ವನಿ : ರಸಗಂಗಾಧರಕಾರನು :
 “ಹೀಗೆ ಐದು ವಿಧವಾದ ‘ಧ್ವನಿ’ಯಲ್ಲಿ ‘ರಸಧ್ವನಿ’ಗೆ ಪರಮ
 ದಾಸೋಯತೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (ಕೃತಿ. ೩೬); ವಸ್ತುಧ್ವನಿ ಅಲಂಕಾರ
 ಧ್ವನಿಗಳೆರಡೂ ಪರಮಂತದಲ್ಲಿ ರಸಧ್ವನಿಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿವೆ ಎಂದು (ಅರಣ್ಯ.
 ೩೩). [ಸಂ.]

[x0.]

ರಷನ್ (ನಾ): ೧. ರುಬೆ ನೋಡುವಿಕೆ; ಆಸ್ವಾದನೆ. ೨. ರುಚಿಯನ್ನು
ನೋಡುವ ಅಂಗ; ನಾಲಗೆ; ಸ್ವರೂಪ ರಷನ್ ಫ್ರಾಂಚೈಟಿ ಕ್ರೋಕ್ರೋನಿ
ಮಂಗಲ್ (ಕುಕುನ. ೩-೬ ಪ); ರಷನ್ ಕೋಶ ಕಾಂಚಿ ಅಡ್ಡ ಅಕ್ಷಾಂಶ

ಸುವ ಆಸ್ವಾದಿಸುವ (೪೬೦೮. ೧೫-೧೦೦-೨). ೩. ಕೂಗುವಿಕೆ: ಅಬ್ಬರ.
[ಸಂ.]

ರಸನಗೆ (ನಾ). ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ನಗು : ರಸನಗುಳನೆಯೆಂಬವೆಂತಿಹು
ವೆಂದು ನುಸುಳುತವಳು ಪಾಡಿದಳು (೪೬೬. ೦೦-೨೦). [ರಸ + ನಗ]

ರಸನತ್ವ (ನಾ). ರುಚಿಯನ್ನು ಕಂಡುಬಿಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿ : ಅವರ
ಹೊಟ್ಟೆಪುನಿವ ತೀವ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲಗೆಯ ರಸನತ್ವ ಮೆಂಕುಬಿಡುವು
ಹೋಗಿದ್ದಿರಬೇಕು (೪೬೫೩. ೩೩೪). [ಸಂ.]

ರಸನಾಂಚಲ (ನಾ). ನಾಲಗೆಯ ತುದಿ : ಜಿಹ್ವಾಗ್ರ : ತೋಗುವ ರಸ
ದೊಟ್ಟಿರೋ ಪಟ್ಟಿರಿಸುತ್ತ ಕುಮಾರನು ಮುದಂದಳೆದವಳು ಕೊಲ್ಲು
ರಸನಾಂಚಲದೊಳ್ಳಿದೋಡು . . . ಜೋಡುನುತೊಟ್ಟಿ ತೋಗದರ್
(೧೩೫೬. ೪-೬೦). [ಸಂ.]

ರಸನಾಗ್ರ (ನಾ). = ರಸನಾಂಚಲ : ದ್ವಿಪಾಲಗುಣುವ ರಸನಾಗ್ರವುಂ
ಪುಲಿಗೆ ಕೈಯೆರಡಂ ನಿಮಿರ್ದತ್ತಿ ಪಂಥಿಗೊಪ್ಪುವ ಮೊಳಕೈಯು ತೋರ್ಪರ
ರಬರ್ ಬಿರುದರ್ ಸರೆ ಸುಪೇಂಟಿಮೋ (೧೩೫೬. ೨-೩೩). [ಸಂ.]

ರಸನಾಮಕರ್ಮ (ನಾ). [ಜೈನ] ತೊಂಬತ್ತಮೂರು ಬಗೆಯ
ನಾಮಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸಿಹಿ, ಕಹಿ, ಕಾರ, ಒಗೆರು ಮತ್ತು
ಹುಳಿ ಎಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು : ರಸನಾಮಕರ್ಮ ದಂಜವಿಧಮಕ್ಕೊಂ ಶಿಕ್ಷೆ
ಕಟಂಕ ಕಪಾಯಾಬ್ರವಂಧುರನಾಮಕರ್ಮ (೧೩೫೬. ೨-೦೦). [ಸಂ.]

ರಸನಾಲಂಪಟ (ನಾ). ಜಿಹ್ವಾಚಾಪಲ್ಯವೈಶ್ಯವನು : ರಸನಾಲಂಪಟ
ನಾಡ್ಯವಾಂಛಿತನಂತುತ್ಪಂ ಸದಾಸರ್ವಭಕ್ಷ ಸಮಸ್ತಾಟವಿಭುಂಜತೋಗ್ರ
ನೆನಿಜೀ ದಾವಾಗ್ನಿಯಂ ಕಾಲ್ಗಿಳು ಪೊಸೆದಂ (೩೦೬೩. ೦೦-೦೬೩). [ಸಂ.]

ರಸನಿಮಿಷ (ನಾ). ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷದ ಕಾಲ : ರಸವತ್ತಾದ ಗಳಿಗೆ
ತನ್ನ ಜೀವನದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರಸನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ದಾಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ
ಅವನಿಗೆ ಅನುಭವವಾಯಿತು (೪೬೫೩. ೨೯೬). [ಸಂ.]

ರಸನಿರೂಪಣೆ (ನಾ). ರಸದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ : ರಸನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ
ಶ್ಲೋಕ ಅದ್ಭುತವಾದುದು (೧೩೫೬. ೪೨). [ಸಂ. ರಸನಿರೂಪಣೆ]

ರಸನಿರೂಪಿ (ನಾ). = ರಸನಿರೂಪಣೆ : ರಸನಿರೂಪಿಯಲ್ಲಿ ಕವಯಿತ್ರಿಯು
ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭೇದಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ (೧೩೫೬. ೩೩೪).
[ಸಂ.]

ರಸನಿಷ್ಪತ್ತಿ (ನಾ). ರಸಾನುಭವವು ಉಂಟಾಗುವಿಕೆ : ಕಾವ್ಯವೆಂದದ
ಉತ್ಪತ್ತಿ : ವಿಭಾವಗಳು, ಅನುಭಾವಗಳು, ಸಂಚಾರಿ(ಭಾವ)ಗಳು ಇವುಗಳ
ಸಂಯೋಗದಿಂದ ರಸನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು (೧೩೫೬. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ರಸನೆ (ನಾ). ೧. ನಾಲಗೆ : ಜಿಹ್ವೆ : "ರಸಜ್ಞಾ ರಸನಾ ಜಿಹ್ವಾ - ೪೩ ೨
ನಾಲಗೆ" (೧೩೫೬. ೩೬-೩೬೬) : ರಸನಾಶಂಪಾರತಂ ಸಂಚರಿಸೆ ಪುದಿಯೆ
ಪೂತಾರಮಾರಾತಮಂ ದ್ರೌಪಿ ವಹ್ನಿಪಾಲಿ (೧೩೫೬. ೨-೬೪).
೨. ಉಡನೊಲು : ಮೇಖಿಲೆ : "ರಸನೆ ಮೇಖಿಲೆ ಕಾಂಚಿ ಸಪ್ತತಿ
ಕಳಾಪ ಸಾರಸಮನುಡಿಧಾರಮಕ್ಕು" (೧೩೫೬. ೦೦೦-೨೦) : ದಿವಲಕ್ಷ್ಮೀ
ರಸನೈಕಮಧ್ಯಮೇಯಾದಂ ಫಾಸ್ಯರು (೧೩೫೬. ೬೪). [ಸಂ. ರಸನಾ]

ರಸನೇಂದ್ರಿಯ (ನಾ). ರುಚಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಅಂಗ : ನಾಲಗೆ :
ರಸನೇಂದ್ರಿಯವೆಂದಂ ಸ್ವರಸರಾಜದ ಗಾಳದರೆಗೆ ಪಾಯ್ದುಬಾಳುವ ಮಿಷ
ಸುಾಯಮೆಂದೊಡಕ್ಕಟ ವಸುಮತಿಯೋ ಜಿಹ್ವೆ ಕಿಡಿಸದಾರಂ ಪದಬಿಂ
(೧೩೫೬. ೨-೨೩) : ರಸನೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯದಿಂದ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೆಡುವುದು
ಪಾಲಗಾಜನ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ (೧೩೫೬. ೬-೪). [ಸಂ.]

ರಸಪಂಚಕ (ನಾ). ೧. ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ, ಜೇನು, ತೈಲ ಮತ್ತು ಮೆದ್ದ ಎಂಬ
ಐದು ಬಗೆಯ ರಸಗಳು : ನವರಸದೊಳ್ ಫುತಾದಿ ರಸಪಂಚಕದೊಳ್
. . . ರಸಾಖ್ಯ ಸಂತತಂ (೧೩೫೬. ೪೨). ೨. [ಜೈನ] ಮಧುರ.

ಅಮ್ಲ, ಕಟು, ಕಷಾಯ ಮತ್ತು ತಿಕ್ತ ಎಂಬ ಐದು ರಸನಾದು
ಪ್ರಕೃತಿ : ಪೂರ್ವರೋರಂಭಸಂಘಾತವೂರಸಪಂಚಕಸಂಸ್ಥಾನಸಂಪನ್ನ
ಪಂಚಜಿಹ್ವಾಂಗೋಪಾಂಗದ್ವಿಕು (೧೩೫೬. ೦೬-೪೯ ೩). 'ಪಂಚರಸ'
ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಸಪರವಶತೆ (ನಾ). ಅನಂದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವಿಕೆ. - ತಲ್ಲೀನಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ:
ಮಾಯಾಮುರಳಿಯಿಂದ ಪೊರಮೊಮ್ಮತ್ತಿದ್ದ ನಾಡಪೂರ್ಣಯ್ಯವು
. . . ಮನಮೋಹಕವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅದರ ರಸಪರವಶತೆಯು ದೈವಿಕ
ವಾಗಿತ್ತು (೩೦೬೩. ೩೬) : ಮೂಲಸೌಂದರ್ಯವೇನಿದ್ದರೂ . . .
ರಸಪರವಶತೆಗೆ ಸಾಧ ಚಿತ್ಕೈ ವೇದ್ಯವಾಗುವ ಒಂದು ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ
ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಸತ್ಯ (೧೩೫೬. ೩೬). [ಸಂ. ರಸಪರವಶತಾ]

ರಸಪರಿತ್ಯಾಗ (ನಾ). [ಜೈನ] ಆರು ಪ್ರಕಾರದ ಬಾಹ್ಯತಪಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ತುಪ್ಪ, ಹಾಲು, ಎಣ್ಣೆ, ಬೆಲ್ಲ, ಸಕ್ಕರೆ, ಉಪ್ಪು
ಮೊದಲಾದ ರಸಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸದೆ ಇರುವ ವ್ರತ :
ಕ್ಷೀರ ದಧಿ ಫುತ ಲದನಾ ತೈಲಾದಿ ರಸಂಗಳಂ ಪರಿತ್ಯಾಗಂಗಿಯು
ರಸಪರಿತ್ಯಾಗಂ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಪದೊಳಂ . . . ನೆಲೆದು (೧೩೫೬. ೬-೨೦ ೪) : ಕರಮೆ ಮುನಿ ದುಗ್ಧ ದಧ್ಯಾದಿ ರಸಂಗಳನೆಯ್ನೆ ತೊಲಿದು
. . . ನಾಲ್ಕನೆಯ ರಸಪರಿತ್ಯಾಗದೊಂ ತಪಮಂ ತಳೆದಂ (೧೩೫೬. ೦೦-೦೦).
[ಸಂ.]

ರಸಪಾಕ (ನಾ). ರುಚಿಯಾದ ಅಡುಗೆ : ಸವಿಯಾದ ಪಾಕ : ಕೂಗರಿ
ಬದನೆ ಮೊದಲಾದ ಕಾಯ್ಗಳ ರಸಂಗಳ ತೆಗೆದು . . . ಪರಿಮಳಗೋ
ಸಲದು ಪಾರ್ವತೀಮತದ ರಸಪಾಕ (೩೩೫೬. ೨-೪೦) : ನಗಿವೊಂದು
ರಸಪಾಕವುಪೊಂದು ರಸಪಾಕ . . . ಬಗೆದರದನುಂ ಭುಜಿಸು (೧೩೫೬. ೪೨೪).
[ಸಂ.]

ರಸಪೂರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾವು : ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ
ರಸಪೂ. ಮಾವು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಹಾತಿಗಳಿಂದ (೩೩೫೬. 'ತೋತಾ
ಪೂರಿ' ಪರಾ. [ರಸ + ಪೂರಿ]

ರಸಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ನಾ). = ರಸನಿಷ್ಪತ್ತಿ : ಇವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಸಪ್ರಕ್ರಿಯೆ
ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ (೩೩೫೬. ೦೬೬). [ಸಂ. ರಸಪ್ರಕ್ರಿಯಾ]

ರಸಫಲ (ನಾ). ೧. ರಸ ತುಂಬಿರುವ ಹಣ್ಣು : ಸಾರವತ್ತಾದ ಫಲ :
ರಸಫಲ ಪಾಕಾದಿಗಳೂ ಸರ್ವದ್ರವ್ಯಗಳೂ ಪಡುರುಚಿ ಕ್ಷುರಾಚಿ
ಮೂವತ್ತಾಜನವಾದ ಜಿಹ್ವೆಯ ಕೈಯಲೂ ಲಿಂಗಜಪ್ಪಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು
ರಸಪ್ರಸಾದ (೧೩೫೬. ೪. ೦೦೬-೦೬೬). ೨. ತೆಂಗು. [ಸಂ.]

ರಸಬಾಳಿ 'ರಸವಾಲಿ' ನೋ.

ರಸವೀಜ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ತಪ್ಪಿ, ಕಾರಾದ್ರಿ, ರಸವೀಜ
(೩೩೫೬. ೩೪-೩೬೬). [ಸಂ.]

ರಸಬುರುಡೆ (ನಾ). = ರಸಗುಂಡು : ನೆಲಕ್ಕಿಲ್ಲಾ ಅಮೃತಕಲೆಯುಂ
ಹಾಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಮೇಲುಗಡೆ ಕಂಡಿಲುಗಳು ರಸಬುರುಡೆಗಳೂ . . .
ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (೩೩೫೬. ೦೬೬). [ರಸ + ಬುರುಡೆ]

ರಸಭಂಗ (ನಾ). ರಸಾನುಭವಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಡ್ಡಿ : ರಸಭಂಗ
ಭವದಿನಿಂದಂ ಪೊಸತೊಂದಾ ದೊರೆಯು ಪಾತ್ರಮಂ ತಂದನುಸಂಧಿಸು
ವುದುಂ (೧೩೫೬. ೯-೪೨) : ಆ ಮೈಯಲ್ಲಿ ವಾರೀಕಾರನೊಬ್ಬನು ಒಂದು
. . . ರಸಭಂಗ ಮಾಡಿದನು (೧೩೫೬. ೬೬). [ಸಂ.]

ರಸಭರಿತ (ಗು). ರುಚಿಕಟ್ಟಾದ : ಸಾರವತ್ತಾದ : ರಸಭರಿತ ಖರ್ಜೂರ
ಫಲ ಪಂಪಸರಧತ್ರವೆನಿಸಿಯುಪವನವೆನುದ್ದು (೩೩೫೬. ೬-೨೪) :
ರಸಭರಿತ ಖರ್ಜೂರ ಕುಚ ಮೆಲ್ಲುಬಿಡು (೩೩೫೬. ೨-೪೨-೦).
(ನಾ). ೨. ಸಾರವತ್ತಾದುದು. ೩. ಶೃಂಗಾರಾದಿ ನವರಸಗಳಿಂದ

ತುಂಬಿದುದು. ೨. ೩: ರಸಭೂತಮಾಗಿ ಸತ್ಯವಿಶಾಲ್ಯಬಂಧದಂತೆ ಸಮಸ್ತಫಲಪೂರ್ಣಮಾಗಿ ಸುಕೃತಾತ್ಮನಂತೆ ಪರದನಂತೊಪ್ಪುಗುಂ ಶಾಲಿಯ ವನಂ (ಚಕ್ರಾ. ೯-೧೩). [ಸಂ.]

ರಸಭಾಷ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಪಧೀಭಾಷ್ಯ; ಪಾದರಸದ ಬೂದಿ: ರಸವಂ ತೊಳೆದು ತುದಿಯಂ ಮಾಡಿ ಗಂಧದ ಜೋಡದಲ್ಲಿ ಜಳಕಮಾಡಿ, ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಸಂಪೂಜನ ಮಾಡಿ, ಕುಳಿ ತೋಡಿ, ವಾಲುಕಾ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆರಗಯ ಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ೪ ಜಾವ ಪುಟವಿಟ್ಟಿ ರಸಭಾಷ್ಯವಹುದು (ಅಕ್ಷಿ. ೧-೧೩). [ಸಂ.]

ರಸಭಾವ (ನಾ). ೧. ನೀರು ಇರುವಿಕೆ; ದ್ರವದ ಅಸ್ತಿತ್ವ. ೨. ರಸಾನುಭವವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿ: ಮೃದುಪದ ಗತಿಯಂ ರಸಭಾವದ ಪೆಚ್ಚಂ ಪೂರ್ವನೆಯೊಳ್ ಕೃತಿಪಾಂಧರ್ಯದ ಜಾತುರ್ಯದ ಕಣೆಯನೆ ವಿದಗ್ಧಬಂಧನದ ಮನವನರಿಯಲವೇಡಾ (ಚಕ್ರಾ. ೧-೧೩). ೧, ೨: ಜಗದೇಕಜೀವವಸ್ತುತಿಯನ್ನತಿಪ್ರಸಾದಗುಣಾದಿಂ ರಸಭಾವವಿಶಾಸದಂ . . . ಸರಸ್ವತಿ ದಯೆಗಿಣ್ಣು (ಇರಾಣ. ೨). [ಸಂ.]

ರಸಭೋಜ್ಯ (ನಾ). ದ್ರವರೂಪದ ಆಹಾರ (?) : ರಸಭೋಜ್ಯರೂಪಂ ಮರಣಮುಮಂ ಸಂಪಾದಿಸುಗುಂ ಪಾಚಿಗ್ಗೆ ಪಡ್ವಿಂಕೆಯೊಳ್ (ಚಕ್ರಾ. ೩-೩೨). [ಸಂ.]

ರಸಮಗ್ನ (ನಾ). ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಲೀನನಾದವನು: ಚತುರಕವಿ ಪೇಟೆ ರಸವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಂ ರಸಮಗ್ನನಾಗಿ ದೌರ್ಜನನಮದಂ ಸ್ತುತಿಯುಸಮೇಟುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧-೨೪). [ಸಂ.]

ರಸಮಗ್ನತೆ (ನಾ). ಆನಂದದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನವಾಗುವಿಕೆ: ಫಾನಗಮು ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೀತಕೀಧವಳಕಟಾಕ್ಷಿ ಕಂಡು ರಸಮಗ್ನತೆಯು ಪುಳಕಂಕುರಂಗಳಕೃದಿರಳ ಮಾಗೆ ಕೊಟ್ಟಳಚರಪ್ರಭೆಯೆಂಬ ಸುರ್ವಾಗಮಾಲಯಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೯೩). [ಸಂ. ರಸಮಗ್ನತಾ]

ರಸಮಟ್ಟ (ನಾ). ವಸ್ತುಗಳ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪಾದರಸವನ್ನು ತುಂಬಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಸಾಧನ: ವಸ್ತುಗಳು ಸಮತಲವಾಗಿವೆಯೆ ಇಲ್ಲವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಸಲಕರಣೆ; ಮಟ್ಟಕೋಲು; ಮೂಲಮಟ್ಟ; (ರಸ)ಮಟ್ಟ (Level: ೩೦೩). [ರಸ + ಮಟ್ಟ]

ರಸಮಾರ್ಗ (ನಾ). ಶೃಂಗಾರಾದಿ ನವರಸಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕ್ರಮಂ- ರೀತಿ: ನೀರಾದ್ಯತರಂಗಾಶೃಂಗಾರಭಯನಕ ಸರೋದ್ರ ಬೀಭತ್ಸಮಹಾಸಾರತರಹಾಸ್ಯಶಾಂತಾಧಾರನವವಿವಿಕ್ಲಮಾ ರಸಮಾರ್ಗಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೧೦೬). [ಸಂ.]

ರಸಮೂಲಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: "ರೋಮಕಂಡು - ರೋಮಕಂಡರ: ರಸಮೂಲಿಕೆ" (ಚಕ್ರಾ. ೧೦೦). [ಸಂ. ರಸಮೂಲಿಕಾ]

ರಸಮೆಟ್ಟು (ಕ್ರ). ರಸವು ತುಂಬಿರು: ಸಾರದಿಂದ ಕೂಡಿರು: ಪಸನಾದ ಹೆಣ್ಣೇ ಮೊಸಳೆಕೋಟಿ ಬಾರಿ ರಸಮೆಟ್ಟಿದರೆಯ ಕೊಯಿಸೇನು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩). [ರಸ + ಮೆಟ್ಟು]

ರಸಯುಗು (ಕ್ರ). (?) : ರಸಯುಗು ತುರಂಗಮುಮಂ ನೀರೂಡದ ಹರ್ಷಕಮುಂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುಗೆ ತಪ್ಪದೆ ಜಾವದೊಳಪ್ರತ್ಯಯಾ ಹರಿಜತೆಯಾಗಿ ಸಂಧಿಸಿ (ರೋಮಕಂಡ. ೯-೨೩೩). "ವಾಯುಕೋಳಿ" (ರೋಮಕಂಡ. ೩೪೦). [?]]

ರಸಯೋನಿ (ನಾ). ಬಿಳುಗಾರ: ಬಿಳುಕಣ. [ಸಂ.]

ರಸರಸಾಯನ (ನಾ). ಅತಿರುಚಿಯಾದ ರಸಾಯನ: ನಾಗನೈಯರಂ ತಾನುಂ ಮನಂಬುಗಿಸುವಂತೆ ಮಜ್ಜ ನಂಬುಗಿಸಿ ರಸರಸಾಯನಂಗಳನೊಡು

ವಂತೆ ದಿವ್ಯಾಹಾರಂಗಳನೊಡಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೧೩ ೩): ದಿನದಿನದೊತ್ತಲು ರಸರಸಾಯನಮಂ ಬಸವನರವಂನೆಯೊಳನುಭವಿಸಿ(ಚಕ್ರಾ. ೩೦-೩); ತನಿಮಣ್ಣಳ ರಸರಸಾಯನ . . . ಪಾಲ್ಯೂರ್ನಗಳವು ಬಳಗೊಳಿಸಿ(ಚಕ್ರಾ. ೩-೧೯). [ಸಂ.]

ರಸರ್ಥ (ನಾ). = ರಸನುಬ್ದಿ: ಆಸ್ಯವಿಷಯಂ ದೃಷ್ಟಿವಿಷಯಂ ಕ್ಷೀರಸ್ರಾವಿ ಗಳುಂ ಮಧುಸ್ರಾವಿಗಳುಂ ಸರ್ಪಿಸ್ರಾವಿಗಳುಂ ಅಮೃತಸ್ರಾವಿಗಳುಂ ಎಂದು ರಸರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತಾಚಾರ್ಯರ್ ಆಜುತಿಯ (ಚಕ್ರಾ. ೩-೧೯). [ಸಂ. ರಸರ್ಥ]

ರಸವಂತಿ (ನಾ). ೧. ರಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು: ಸಾರವತ್ತಾ ದುದು: ಯಾರ ಪುಣ್ಯ ಬೆಳೆಯಲೆಂದು . . . ಸತತ ಶ್ರಮಿಸಿದನೊ ಆ ರಸವಂತಿ ಈಗ ಬತ್ತಿ ಹೋಯಿತೆ! (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩೯). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಪಧಿಮೂಲಿಕೆ: ೩೯೩. ರಸವಂತಿ ೩೯೩. ರಸನಿಂಧೂರ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩೩). [ಸಂ. ಮೂ. ರಸವಂತಿ]

ರಸವಂತಿಕೆ (ನಾ). ರಸಕತನ: ಮನೋಹರವಾಗಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗು ಮಂಹ ವಿಶೇಷತರದ ರಸವಂತಿಕೆಯೊ ಇಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩); ನನ್ನೀ ರೂಪ . . . ಐಶ್ವರ್ಯ ರಸವಂತಿಕೆ ಎರಳ ಮಹಾಯೋಗಿಯ ದೃಢವೈಯನ್ನೊ ಹುದುಗಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟುದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩). [ರಸ + ವಂತಿ + ಕೆ]

ರಸವೆಚ್ಚ (ನಾ). ಚೆನ್ನದ ಆಭರಣ: ರಸವೆಚ್ಚಂಗಳ ಬನ್ನಗಿವಳಗಿನಿಂದ ಇಂದ್ರಧನುವಂ ಸಿರಿರಾಜಯ ಪೋಷಕಮೆಯ್ಯಂ ಮಿಂಚುವಳ್ಳಯನೊಳ ಕೊಂಡೆವಮದಂಥಂ ಕರ್ಮುಗಿಲಂತೆಯುಂ ತೋರ್ಕಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨೩-೧೩). [ರಸ + ವೆಚ್ಚ]

ರಸವಣ್ (ನಾ). ರಸಭರಿತವಾದ ಹಣ್ಣು: ಸಾರವತ್ತಾದ ಫಲ: ಸೋರ್ವ ರಸವಣ್ಣಂ ತಾಲ್ಮ ಚೂತಂ ತುದಿಗೆ ಪರ್ವದಳವಳ್ಳಯಿಂದೆಸವ ಪುಗಂ . . . ನಾಡೆ ಸಾರವಣಾಲು ಕುಂದವು (ಚಕ್ರಾ. ೧೦-೨೨). [ರಸ + ವಣ್]

ರಸವಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮದ್ಯ: ರಸವಣೆಯನುಂಡ ಗೊರವಿ ಪುಷ್ಪಾಶೀರ್ವಾದವಳ್ಳದೊಂದೆದಾಗಳ್ ಬುಗ್ಗೆಂಗೆ ಮುಂಜಿರ ಪೂದ ಸುರಕವಡೆ ಕವಡೆ ಪರಿವೇ ಎಂದಳ್ (?) (ಚಕ್ರಾ. ೧೩-೨೦). [ರಸ + ವಣೆ]

ರಸವಣೆಗ (ನಾ). ಮದ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿಯುವವನು: ಇಜ್ಜಾದುದಕದಂತೆ ಹಾಲಿನ ಪೂಸೋನೆಯುಂ ಬುಣ್ಣದಲ್ಲಳ ಸೊಬೆಯಂ ತುಜುಕಿನ ಜೋಲುವ ತಿಳಿಗಳನಿಜಗದಾ ಜಪಮಹಳರೆ ಹೊಸರಸವಣೆಗರ್ (?) (ಚಕ್ರಾ. ೧೩-೧೯). [ರಸವಣೆ + ಗ]

ರಸವತಿ (ನಾ). ಅಡುಗೆಮನೆ: ಪಾಕಶಾಲೆ: "ಪಾಕಸ್ಥಾನಂ. ರಸವತೀ, ಮಹಾನಸಂ - ಈ ೩ ಬಾಣಿಸ್ತ ಮನೆ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯೯-೧೦೦). [ಸಂ. ರಸವತೀ]

ರಸವತ್ತು (ನಾ). ರಸವಳ್ಳುದು: ರಸಭರಿತವಾದುದು: ಇದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆ ರಸವತ್ತಾದ ಪರಾವ್ ಆಗುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩); ಗುರುನೂರ್ತಿ . . . ರಸವತ್ತಾದ ಸಾಮಗ್ರಿ ತುಂಬಿದ ತಾಟ ಮುಂದೆ ಸರಿಸಿದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦೩). [ಸಂ. ರಸವತ್ತು]

ರಸವದ್ಲೆಯ (ನಾ). ಸಾರವತ್ತಾದ ಹಾಡು: ಲಲಿತಾಲಂಕರಣಪ್ರಸನ್ನ ರಸವದ್ಲೆಯಂಗಳೊಳ್ ಪೂಡುತುಂ ಮುಬುಗುತ್ತಂ (ಚಕ್ರಾ. ೧-೨೯). [ಸಂ.]

ರಸವರ್ಗ (ನಾ). ೧. ಆಹಾರಕ್ಕೆ ರುಚಿಕೊಡುವ ಮೆಣಸು, ಉಪ್ಪು ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥ. ೨. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿದ ಗಾರೆ: ವಜ್ರಗಾರೆ. [ಸಂ.]

ರಸವತ (ನಾ). ರಸಾನುಭವದಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯನಾದವನು: ಕನ್ನಡವನೆ ಆದಿ ಕನ್ನಡವನೆ ಹಾಡಿ ರಸತನಾದೆನೋರುತೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೯-೩೩); ದೇವರು

ರುಜುಮಾಡಿದನು : ರಸವಸ್ತುವಾಗುತ ಕೆಲಿ ಅದ ನೋಡಿದನು (ತೃಣ. ೨೭-೩೦). [ಸಂ.]

ರಸವಸ್ತು (ನಾ). ಸತ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವ ದ್ರವಪದಾರ್ಥ ; ಎಣ್ಣೆ : ರಸ ವಸ್ತುವನೊಂದು ಜ್ಯೋತಿ ತಾ ಪೋಹಾಗ ಪಣತಿಗೆ ಪೇಳದೆ ಹೋಯಿತು (ತೃಣ. ೨೭. ೩-೦೨೪-೪). [ಸಂ.]

ರಸವಾದ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲೋಹವಿದ್ದು ; ಕಬ್ಬಿಣ ಮುಂತಾದ ಕೀಳುಲೋಹಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ವಿದ್ಯೆ : ಬಲಭದ್ರನೆಂಬ ಸಿದ್ಧನು . . . ಸಕಲಸಾಧನವಂ ಕೂಡಿ ರಸವಾದದಿಂದ ಸುವರ್ಣವಂ ಮಾಡಲು (ತೃಣ. ೧. ೨೩); ರಸವಾದದ (Alchemy) ಮಾತು ಮೊದಲು ಬಂದಿರುವುದು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೧೩೩ರಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ (ತೃಣ. ೪೪). [ಸಂ.]

ರಸವಾದಕ (ನಾ). ಲೋಹವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ; ಕಬ್ಬಿಣ ಮುಂತಾದ ಕೀಳುಲೋಹಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವವನು: ಒಬ್ಬ ರಸವಾದಕ ನೆಂಬ ಬಿಟ್ಟು ವನೀ ಬಾವಿಯೊಳಗಿರುವ ನಾನೀ ರಸವಂ ಮೊಗದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ದದರ್ಶಿಗಳ ಮೂಡದ ಪುನುಂ ನಿಗಮನಗಂ ಸಮಾಧಾನಮಕ್ಕು ಮೊದೊಡೆ (ತೃಣ. ೦೪೭-೦೫). [ಸಂ.]

ರಸವಾದಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ರಸವಾದದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನು : ಶಿವನು ರಸವಾದಸಿದ್ಧನೆಂಬ ಜಂಗಮವಾಗಿ ಬಂದು . . . ಪರಮವ ಗಟ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಚಿನ್ನವ ಮಾಡಿ ಜಂಗಮಾರ್ಥನೆಯ ಮಾಡು ಎವಲು (ತೃಣ. ೧. ೩೪). [ಸಂ.]

ರಸವಾದಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ರಸವಾದದ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಸಾಧನೆ ; ರಸಸಿದ್ಧಿ : ಎನ್ನ ರಸವಾದಸಿದ್ಧಿಯಂ ನೋಡಿಗಳ್ ಎನ್ನ ಮನೆಯೊಳದ ಬೆಳ್ಳಿ ತಾಪ್ರ ಸೂಚಿಗಳ್ ಮೊದಲಾದವಂ ತಂದು ಮುಂದ ಮದಂಗೊಂದು ನುಡಿಯಲ್ (ತೃಣ. ೨-೪-೦ ಪ). [ಸಂ.]

ರಸವಾದಿ (ನಾ). = ರಸವಾದಕ : ಎಂದೂ ಬಹುಪಂಗಮೋಡಂ ಬದ್ಧರಸನು ಸಿದ್ಧರಸವೆವನವನಾದ ರಸವಾದಿಯಂತೆ ಪ್ರಳನವಟಿ ರಾಗಿಸಿ (ತೃಣ. ೩-೩೩ ಪ); ಸೋಗಸ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಸುರಿದ ರಸವಾದಿಗಳವರ ವಿಡಾಯಗಳ ನಂಬುಗೆಯ ಕೀವಣ ಪಾಡುಕಾಣರ ಕರ್ತ ನೋಡು (ಕುಪ್ಯಾ. ೦೩-೨೩). [ಸಂ. ರಸವಾದಿಂ]

ರಸವಾಳಿ 'ರಸವಾಳಿ' ನೋ. ರಸವಾಳಿ, ರಸವಾಳಿ, ರಸವಾಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾದ ಬಾಳಿ : " ನೇವಾಳೇಕ್ಷು ರಸವಾಳಿ " (ತೃಣ. ೩೩). ರಸವಾಳಿ : ರಸವಾಳಿ ಚಿರುಮಾಳಿ ಹಸಿವಾಳಿ ಕೆದಿವಾಳಿ ಹೊಂಪಾಳಿ ಕರ್ಪೂರ ಬಾಳಿ . . . ಮೊದಲಾದ ರಸ ಸುಖಾರ್ಥ ಸಾರ್ವತ್ಯಮಾದ ಘಟ (ತೃಣ. ೨೦); ಬಾಳಿಯ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಗುಣವಾಧಿ, ರಸವಾಳಿ . . . ಮೊದಲಿ ಎಂದೂ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹಲವು ವಿಧ (ತೃಣ. ೦೩); ನಂದನಗೊಡಿನ ರಸವಾಳಿ ಅತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ (ತೃಣ. ೨೩). ರಸವಾಳಿ : ರಸವಾಳಿ ಪುಟವಾಳಿ ರಾಜವಾಳಿ ಸಕ್ಕರೆಯಸೆವಾ ದೇವಾಳಿ . . . ಮಜ್ಜೆಮದರ್ತಮಾಲಿ (ತೃಣ. ೩-೩೩) : ರಸವಾಳಿಹಗ್ಗು ಬಿಡದು ಮೆಲುಮಂತಾಯ್ತು (ತೃಣ. ೦೪-೦೫). [ರಸ + ಬಾಳಿ]

ರಸವಿಕಾರದೋಷ (ನಾ). ಜೀರ್ಣರಸದಲ್ಲಿ ದೋಷವುಂಟಾಗುವ ಒಂದು ಒಗೆಯ ರೋಗ : ನೋವೆರಸಾ ಲದ್ಧಿ ಪೂಜಮಡಿ ಕುರಗಂ ದವದೂಡಿ ನಡೆಯಲಾಜರ ಕಾಲ್ಗಿಟ್ಟರೆ ರಸವಿಕಾರದೋಷಂ ಕುರಗ ಮುಖಕ್ಕಕ್ಕುಂ (ತೃಣ. ೦೩-೨೩). [ಸಂ.]

ರಸವಿಜ್ಞಾನಿ (ನಾ). ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ರಸ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ : ರಸವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಾಕಾಘೋಡಲ್ ತನಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಜೂರನ್ನು

ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು (ದೋಷ. ೭೦). [ಸಂ. ರಸವಿಜ್ಞಾನಿನ್]

ರಸವೈತ್ತಿ (ನಾ). ನವರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು; ರಸಮಯವಾದುದು : ರಸವೈತ್ತಿ ಸ್ವಭಗ ಮೋವನರಸವೈತ್ತಿಯನೀಯ ವಿಭ್ರಮಂ ವಿಭ್ರಮಮಂ ಭಸನಿ ವಿರಾಸವತಿ ವರ್ತಿಸದಳ್ ಕಂದರ್ಪಸಾಯಿಕಂ ನರ್ತಿಪಘೋರ್ (ಮುಕ್ತಿ. ೧-೪೪) : ವೆಜ್ಜೆದಂಬುಮಾರ್ಚನೆಗಂ ರಸವೈತ್ತಿಯ ನೈತ್ತಮಂ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿ (ತೃಣ. ೪-೩೪). [ಸಂ.]

ರಸವೈಯ್ಯ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಿಾ] ರಸಾನುಭವಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ವೈಯ್ಯ : ವಸ್ತು ರಸ ಅಲಂಕಾರಗಳು ವೈಯ್ಯಗಳಾಗುವುವೆಂದೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಸವೈಯ್ಯವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಸಿದ ಮೇಲೆ . . . ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ (ತೃಣ. ೦೩). [ಸಂ.]

ರಸಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ೧. = ರಸವಾದ. ೨. [ಕಾವ್ಯಮಿಾ] ನವರಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ : ವಿಶ್ವಲಂಛ ವಿಟ ಪ್ರಸ್ತುತ ವೈಶಾಖಾ ರಸಶಾಸ್ತ್ರೋ ದ್ವೈತಸ್ಮಾರ್ಗ ವೈತಿ ವಿಶ್ವಲಂಛಮಂ ಮನೋರೂಪದಂ ಶೃಂಗಾರ ರಹಾಕರಂ (ತೃಣ. ೦-೦೩). ೩. [ವಿಜ್ಞಾನ] ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ : 'ರಸಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಸಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ನಾ). ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ರಸವಿಜ್ಞಾನಿ : ತಾವು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ "ಆರ್ಗನ್" ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ಅನುಲವು ಇದ್ದೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ತೇರಿದಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಸಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು (Chemists) ತಮ್ಮನ್ನು ಧಕ್ಕರಿಸಿ ಅವಶೇಷನ ಮಾಡಿದರು (ತೃಣ. ೪೩). [ಸಂ.]

ರಸಶುದ್ಧಿ (ನಾ). ಪಾದರಸವನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವಿಕೆ. [ಸಂ.] ರಸಶೇಷ (ನಾ). ವಿಷೂಚಿ ಎಂಬ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಆ ವಿಷೂಚಿ ವಿಷೂಚಿಕೆಯೆಂದು, ಅಲ್ಪಸವೆಂದು, ಅಜೀರ್ಣವೆಂದು, ಎಳೆವಟಿ ಯೆಂದು, ರಸಶೇಷವೆಂದು ಐದು ತೆಣನಾಗುವದು (ತೃಣ. ೧. ೨೪); ಜೀರ್ಣಜೀರ್ಣವೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರ್ ವಿಷೂಚಿಯು ರಸಶೇಷವೆನಿಸಿ ಕೊಯುವದು (ತೃಣ. ೩೩). [ಸಂ.]

ರಸಸಿಂಧೂರ (ನಾ). ಪಾದರಸ ಮತ್ತು ಗಂಧಕಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು : ರಸಸಿಂಧೂರ ವಸ್ತು ಅವರು ಧರಿಸುವುದು (ತೃಣ. ೦೩); ರಸವಂತಿ. . . ರಸಸಿಂಧೂರ (ಮುಖಾ. ೦೩). [ಸಂ.]

ರಸಸಿದ್ಧ (ನಾ). = ರಸವಾದಸಿದ್ಧ : ರಸಸಿದ್ಧನಿಟ್ಟು ಗುಣಿಯನನ್ನ ರೋಯ್ತು ನೊಸಲಿ ವೆದರಂ ಪರಂಪರೆಯೊಂದು ಮಾಡಿ (ತೃಣ. ೩-೩೦); ಶಿವನು ರಸಸಿದ್ಧನೆಂಬಾಚಾರ್ಯನಾಗಿ ಒಂದು ರಸವಾದಸಿದ್ಧಿಯ ಕಲಿಸಿಹನೆ ನೆಲು (ತೃಣ. ೧. ೩೩); ಮುಟ್ಟಿದುದದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಮಾಡಿದ ರಸಸಿದ್ಧ ರವರು (ತೃಣ. ೩೦). [ಸಂ.]

ರಸಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ೧. ರಸವಾದದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಸಾಧನೆ : ರಸವಾದಸಿದ್ಧಿ : ಕಾನಿಗೆ ರಸ ನಿಂದಾಗುವ ರಸಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿ ಶರೀರ ನಿಂದವೆಯ ಕಾಯ ಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ (ತೃಣ. ೦೪-೩೩) : ಜಂಗವದ ಪಾದೋದಕವೆಂಬ ರಸಸಿದ್ಧಿ ನವಾಗುಂಟು (ತೃಣ. ೧. ೩೩) ೨. ಕಾವ್ಯಾನಂದವನ್ನು ದೊರೆತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು : ರಸಜೀವನಕೆ ಮಿಗಿಲ್ ತವುಮಾಡು ? ರಸದಿಗಿಂ ಮಿಗಿಲೆ ಸಿದ್ಧಿ ? (ತೃಣ. ೩-೦೪). [ಸಂ.]

ರಸಸೂತ್ರ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಿಾ] ರಸಾನುಭವದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸೂತ್ರರೂಪದ ನಿರೂಪಣೆ : ಭರತಾಚಾರ್ಯನು . . . ಉಸುಂದ ರಸಸೂತ್ರವೇ ಇತ್ತೀಚಿನ ವೇಗಗಳೂ ಲಕ್ಷಣಕಾರಿಗಳೂ ಅಮೃತಾನ್ನ

ವಾಗಿದ (೩೩೦. ೩) : ಭರತಮಂನಿಯ ರಸೂತ್ರದ ವಿಚಾರವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಗಲಿಂದ ಆ ವಿಚಾರ ಚರ್ಚಿತವಾಗಿದೆ (೩೦೮. ೦೫೯). [ಸಂ.]

ರಸಸ್ಥಾನ (ನಾ). ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಇರುವ
ಸ್ಥಳ. - ನೆಲೆ : ಪುರುಷೇವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿಲುಮಾದ ರಸ
ಸ್ಥಾನಗಳಿರುತ್ತವೆ (೪೫೩. ೯೦). [ಸಂ.]

ರಸಸ್ಥಿತಿ (ನಾ). ರಸಾನುಭವವಾಗುತ್ತಿರುವ ಅನಂದದ ಇರುವು :
ಕವಿಯು ರಸಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಮೀರಿ ಸಮರಸಸ್ಥಿತಿಯು ಅನುಭವಿಯಾದ
(೨೫೫. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ರಸಸ್ಥಿತಿ (ನಾ). ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ; ರಸಾನುಭವ
ಕರವಾದುದು : ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಯಭಯಗಳ ಕೊರತೆ ಕಂಡು
ಬಂದರೂ ಒಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ರಸಸ್ಥಿತಿಯಾದ . . . ನಿಮಗಾಗುವ (೪೫೩. ೦೩೩).
[ಸಂ. ರಸಸ್ಥಿತಿ]

ರಸಹಾರಿ (ನಾ). (ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು) ಅರೆಯುವ ಕೆಲಸ :
ಅಮ್ಮಿಕಲ್ಪ : "ರಸಹಾರಿಯೆನಲುಮಿಕ್ಕಿ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ" (೪೦೫. ೩೦-೦೯).
[ಸಂ. ರಸಹಾರಿ = ದ್ರವವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವಿಕೆ]

ರಸಹೀನ (ನಾ). ರಸವಿಲ್ಲದುದು : ಶುಷ್ಕವಾದುದು ; ರಸವೇನು
ಕಯ್ಯೋಕಂ ರಸಮಯವೆಂಬುದು ವಿಚಿತ್ರವೇನು ಕಾಣುವೆಡಂ . . .
ಮಾನಂದ್ರಚಂದ್ರನ ಮುಖಮು (೪೫೩. ೯-೦೦೦). [ಸಂ.]

ರಸಾಂಜನ (ನಾ). ೧. ಔಷಧವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಒಂದು ಧಾತು
ವಿಶೇಷ : ಮೈಲುತುತ್ತು : ವನದಂತಿಯ ವಂದಿಯ ಕೋಗನ ಬಸದೊಳ
ಮೊರೆಯನೊರೊ ಕಬಾವರಸ ರಸಾಂಜನವೊ ನಸ್ಯಂಗಿಯೊಡೆ ವನಪಾತ್ರಿಯ
ಮೊರಗೊಡವಿ ಪಡುಮ ಮುಳುಗುಂ (೨೫೯೩. ೯-೦೩೦) : ಧಾಮಂಜ,
ರಸಾಂಜನ, ಮುಡಿಮಾರ . . . ಸರ್ವರೆ ಸಹ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹಾಕಿ ಸೇವಿಸಿ ವಾಂತಿ
ನಿಲ್ಲುಂ (೫೩೩. ೨೩೩). ೨. ಕಣ್ಣಿತ್ತು : ಕಾಡಿಗೆ : "ದಾರ್ವಿಣ,
ಶ್ವಾಭೂಷಣವಂ, ತುತ್ಕಂ, ರಸಾಂಜನಂ, ರಸಾರ್ಥಂ, ತುತ್ಕೃತ್ಯಂ - ೩
ರಸಾಂಜನದ ಹೆಸರುಗಳು" (೩೫೦೩. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಗ್ರ (ನಾ). ಹಾಲು, ಮೊಸರು ಮುಂತಾದ ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳ
ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವ ಕೆನೆ; ಮಂಡ : "ರಸಾಗ್ರಮಂತಮ ಮಂಡಂ"
(೩೫೩. ೩-೨). [ಸಂ.]

ರಸಾತಲ, ರಸಾತಲ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಕೆಳಗಿರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ
ಅತಳ, ಮಿತಳ, ಸುತಳ, ರಸಾತಲ, ತಳಾತಲ, ಮಹಾತಲ ಮತ್ತು
ಪಾತಳವೆಂಬ ಏಳುರೋಳುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ರಸಾತಲಮೆನಲು
ಧೋಳುವನಮಂದನಲು ಪಾತಳರೋಳು ನಾಮಂ" (೪೦೫. ೩೦೩-೦೩).
ಬರಿಯಂ ಕಟ್ಟಿದನಾವನೊ ಭರತೆಯಂ ವಿಶ್ರಾಂತದಿಂದಂ ರಸಾತಲದಿಂದಿತ್ತಿದ
ನಾಮಂ (೩೦೩. ೩-೦೩). ರಸಾತಲ : ಆ ಮಹಾರ್ಥವಂ . . . ರಸಾತಲ
ದಂತೆ ವಿಷಧರವೊಮ್ಮಮಂ (೩೫೩. ೦-೪೪ ೩) : ಶರಧಿಯ ಮುಖಿಸಲು
ಮಂದರಗಿರಿಯ ತಂದಿರೊ ರಸಾತಲಕೆಯೊ ಭರದಿಂದ ಕಮಲ ನೀನಾಗಿ
ದನ್ನೊಳು ಪೊತ್ತ ಸಿರಿಯಾಗ್ನಿ (೪೫೯. ೨೩೩). [ಸಂ.]

ರಸಾತಲ ರಸಾತಲ ನೋ.

ರಸಾತ್ಮಕ (ನಾ). ಸಾರವತ್ತಾದುದು : ರಸಾತ್ಮಕವಾದ ವಾಕ್ಯವು ಕಾವ್ಯ
(೩೫೩. ೦೩ ೩೫೩) : ರಸಾತ್ಮಕವಾದ ವಾಕ್ಯವೇ ಕಾವ್ಯ (೩೫೩. ೪೪೯).
[ಸಂ.]

ರಸಾತ್ಮಿಕ (ನಾ). ರಸಿಕಳಾದ ಹೆಂಗಸು, ಸ್ತ್ರೀ : ಭಾವಜೀವಿಯೊ
ರಸಾತ್ಮಿಕೆಯೊ ಆದ ಮಹಾರಾಣಿ ಪಾತಳಾದಿದಿ . . . ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದ
ಶಿಲಾಪುತರಿದೆಂದು ನನ್ನ ಹೃದಯ ಹೇಳಿತು (೩೦೩. ೩೩ ೦೦೩).
[ಸಂ. ರಸಾತ್ಮಿಕ]

ರಸಾಧಿಭೂತ (ನಾ). ಅನಂದಕ್ಕೆ ನೆಲೆಯಾದವಳು; ಸಂತೋಷದಾಯಕಿ:
ಸುರತ್ಕತಾಮರವೃತ್ತ ರಸಾಧಿಭೂತ ರಮಣೀಯರವನಾಕಮುಖ್ಯಶಕ್ತಿವಿಖ್ಯಾತ
. . . ಪಾಲಿವುದನ್ನ (೩೫೩. ೩-೦೩೪). [ಸಂ. ರಸಾಧಿಭೂತ]

ರಸಾನಂದ (ನಾ). ರಸಾನುಭವದಿಂದ ಆಗುವ ಅನಂದ : ದೃಶ್ಯದರಿ
. . . ಒಂದಾಗುವುದೆ ಪರಮರಸಿಕೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಹ ರಸಾನಂದ ಮತ್ತು
ದೇಶೊಂದಿಲ್ಲ! (೩೫೩. ೪೦-೪೯); ಅದು, ಕೇವಲ ಭೋಗಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ
ರಸಾನಂದವಲ್ಲ; ಅದು ರಚನೆ ನೋಡಬೇಕೆನ್ನುವ ರುಚಿರಾನಂದ (೩೫೩. ೪೦೩).
[ಸಂ.]

ರಸಾನುಭವ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ನವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ
ರಸವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುವಿಕೆ : ರಸಾಸ್ವಾದ : ಇವನಿಗೆ ರಸಾನುಭವ
ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದು (೩೫೩. ೩೩೩) : ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲಾಗಿ
ಅಮೇರಾಗಲಿ ನಟನು ರಸಾನುಭವ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನು ಆಗ ಸಾಮಾಜಿಕ
ನಾಗುವನು (೪೫೩. ೦೪೯); ರಸಾನುಭವವು ರಸವಲಂಕಾರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿ
ನಿಂದ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದಿತ್ತು (೩೫೩. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ರಸಾನುಭೂತಿ (ನಾ). = ರಸಾನುಭವ : ರಸಾನುಭೂತಿಯ ರಸವಭವದ
ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಗತಿಯಲ್ಲ! (೪೫೩. ೨೦-೩). [ಸಂ.]

ರಸಾನ್ವ (ನಾ). ರುಚಿಯಾದ ಅನ್ನ; ಸವಿಯಾದ ಆಹಾರ : ಕಾಗೆಗೆ
ರಸಾನ್ವ ಮಾಂದಿರಕ್ಕೆ ಪರಿವೇಶಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಪ್ತವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಅದು ಸವಿ
ಸಾರವ ಬಲ್ಲದೆ (೩೫೩. ೩೩); ಮಂಚಪಕ್ಷಿ ರಸಾನ್ವಯತನ್ನೆ ವೇದ್ಯಮಂ
ಸೇವಿಸುತ್ತಿರತ್ತಿತ್ತು (೩೫೩. ೪೩-೨೦). [ಸಂ.]

ರಸಾಭಾಷ (ನಾ). ೧. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ
ನವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಕವಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಾಗ
ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ತಲೆದೋರುವ
ಅನೌಚಿತ್ಯಸನ್ನಿವೇಶ : ಇದುವೇ ಮೇಕಪ್ರಾಸಾರಾಗದೊ ರಸಾಭಾಸವುಳ್ಳದು
(೪೫೩. ೪-೨೩೯); ಸಾಮಾಜಿಕರಿಗೆ ಇದು ಅನುಚಿತ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು
ಉಂಟಾದರೆ ಆಗ ನಿಜವಾದ ರಸವು ಪುಟ್ಟದೆ ರಸದಂತೆ ತೋರುವ
'ರಸಾಭಾಷ'ವು ಉಂಟಾಗುವುದು (೪೫೩. ೨೦೪); ರಸವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರಸದಂತೆ
ತೋರತಕ್ಕದ್ದು. ರಸದ್ವೈತವಾದದ್ದು ರಸಾಭಾಷ (೩೫೩. ೪೩೯).
೨. (ಆಲಂ) ಅನೌಚಿತವಾದುದು; ಔಚಿತ್ಯವಿರದುದು; ರಸಭಂಗ :
ನಡಿ ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಇವಳು ಇನ್ನೂ ರಸಾಭಾಷ ಮಾಡಿದಿಡುತ್ತಾಳೆ
(೩೫೩. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಭಿನಯ (ನಾ). ಅನಂದವನ್ನೂ ಕೊಡುವ ಅಭಿನಯ : ರಸಿಕಳ
ಕೊಪ್ಪವನ್ನೂ ರಸಾಭಿನಯಕೌಶಲಂಗಳೊಳ್ಳಿದುವೆನುತಾನುಸಿರಿ (೩೫೩. ೦-೨).
[ಸಂ.]

ರಸಾಭಿವ್ಯಂಜಕ (ಗು). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ನವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ
ಭಾವವನ್ನೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವ, ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ : ರಸಾಭಿವ್ಯಂಜಕ
ಶ್ವಾರ್ಥಗಳು ಕೊಡ ಬಾಗಿ "ಮಧುರ", "ಮಧುರತರ", "ಮಧುರತಮ"
ವಾಗಿರುತ್ತವೆ (೪೫೩. ೩೦). [ಸಂ.]

ರಸಾಭಿವ್ಯಂಜನ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ನವರಸಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ :
ಸಂಜ್ಞಿತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ರಸಾಭಿವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನೂ
ಹೇಳಿದೆ (೩೫೩. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ (ನಾ). = ರಸಾಭಿವ್ಯಂಜನ : ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ರಸಾಭಿ
ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಗುರು ಎಂದೂ ಸಾರಿದುವು (೩೫೩. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಯ (ನಾ). ಸಿಹಿ ನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದುದು : ಮನೆಯಲ್ಲದ ಕರ
ಜೋತಿಸ್ತುಗಿಮುಖದ ಪೂರ ರಸಾಯವುಳ್ಳದ ಮದು . . . ಇಲ್ಲ
ತತ್ತ್ವದೊಳೊಳೆ (೩೫೩. ೦೦-೪೩). [ಸಂ. ರಸಾಯ = ರುಚಿಯಾದ]

ರಸಾಯನ (ನಾ). ೧. ಹಿಡುವಾದುದು ; ಇನಿದಾದುದು ; ಅಪ್ಪಾಯನ
ಮಾನವಾದುದು : ' ರಸಾಯನಾಯನ ' ಪರಾ. ೨. ಮಧುರ
ವಾದ ಪೇಯ : ರುಚಿಕರವಾದ ಪಾನಾಯನ : ಚೋಳನ
ರಸಾಯನವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಅಂಜನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ
ಕೀರರಲ್ಲ ! (ಚೋಳ. ೨೭ ಕೃಷ್ಣ. ೫). ೩. ಸಿಹಿ, ಮಿಠು, ಹುಳಿ
ಮೊದಲಾದ ಆರು ರಸಗಳ ಮಿಶ್ರಣ : " ಇವಂತು ಪಾನರಸಮಾಂಶ
ಮಿಶ್ರ ತತ್ತ್ವೋಂದೋಯ ದೇಹಿ ತೋಜಲ್ ಸ್ವಾಮಿ ರುಚಿ ರಸಾಯನ
ಮಂಜಿಂ " (ಮಂಜಿ. ೩೩-೩) ; ಉಳಿಗವನ ಮೂಳೆ ಪೋಷಕವೆ
... ಶುಷ್ಕವನು ರಸಾಯನವನು ಪೋಷನು ತರಂಗೋಲೈ ಸಾಮಾನ್ಯತೆ
(ಚೋ. ೪-೦೫). ೪. ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಬೆಲ್ಲ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ
ದಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿಮಾದ್ದು : ಸೋದಲು
ಚಿಕ್ಕೋರವರು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಬಿಡು ಬಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ರಸಾಯನಕ್ಕೆ
ಶ್ರೀ ಪೂಜಿಸಿದರು (ಚೋ. ೦೫). ೫. ರಸವಾದ : ರಸವಿದ್ಯೆ.
೬. ಮಜ್ಜೆಗೆ. ೭. ವಿಷ. ೮. ಬಾಲಮೇಣುಸು ; ಹಿಪ್ಪಲಿ.
೯. ಗರುಡನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೧೦. [ವೈದ್ಯಶಾ]
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾಕ : ರಸಾಯನ . . . ಸಿದ್ಧಲೇಪಾದಿ ವಸ್ತು
ಗಳನ್ನೇಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಿದ್ಧಕೃತಿಗೆ ಸೂಕ್ತವುರೂಪದಿಂದಾನಂತರ
ಗಣಿಸಲ್ಪಡು (ಚೋ. ೨೦೦) ; ಅನ್ತಗಂಧಿರಸಾಯನ . . . ನಿತ್ಯವೂ
ಸೇವನೆಯಂ ಮಾಡಲು ಶ್ವಯಂರೋಗ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತವ್ಯಾದಿ ಪರಾಕಾರ
ವಹುದು (ಚೋ. ೨೦೧) ; ಚಿಪರ. ರಸಾಯನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಆ
ಕಾಲದ ತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದರು (ಚೋ. ೨೦೨). ೧೧. ಶಕ್ತಿ, ಉತ್ಪಾದಕಗಳನ್ನು
ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿಪರದ ಮಿಶ್ರಣ : ಅಂದಿನ
ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮೈಯಲ್ಲಿ ರಸಾಯನವಾಗಿ ತಿಂಗಳುಗಳವರೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿ
ಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕವುಳ್ಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿತು (ಚೋ. ೨೦೩).
೧೨. ಕ್ರಿಮಿರೋಚಕ ಚಿಪರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಮೂಲಿಕೆ ; ವಿಚಂಗ. ೧೩. [ವಿಜ್ಞಾನ] ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣ
ಮತ್ತು ಭರ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಿಧ್ಯೆ. - ಶಾಸ್ತ್ರ : ' ರಸಾಯನ
ಶಾಸ್ತ್ರ ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ಇತ್ತೀಚೆಗೆ
ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರರು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೃತಕವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ
(ಚೋ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ (ನಾ). ' ಮೂಲಧಾತುಗಳು, ಅವು ಸಂಯೋಗ
ಮಾಡುವ ನಿಯಮಗಳು, ಮತ್ತು ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ
ತೋರಿರುವ ಜೀರ್ಣಗಳು, ಮೊ. ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವ
ಶಾಸ್ತ್ರ ' (Chemistry- ೧೯೦೩) : ' ಪುಸ್ತಕಗಳು ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ,
ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ . . . ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ (ಚೋ.
೧೯. ಕುಪ್ಪ. ೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನಿ (ನಾ). = ರಸಾಯನಜ್ಞ : ' ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನಿ
ಚಿಪರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರಿ ' (Chemist- ೧೯೦೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ : ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ
(Physics), ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ (Chemistry) . . . ವಿಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ
(Astronomy) ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದವು
(ಚೋ. ೦೩) ; ಮೊದಮೊದಲು ಜನರು ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ ಒಂದಿದ್ದರೆ
ಸಾಕೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು (ಚೋ. ೦೦೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಯನ (ನಾ). ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು ; ಮರ ಗಿಡ
ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯ : ಮತ್ತೊಂದು ಸುಮಮಿಶ್ರರಸಾಲರಸಾಯನವು

ಕೀಳಿ . . . ತದ್ವಿಶೇಷವುಗಳನ್ನು ಧರಿಯು ತೋಡುಗುಂ (ಚೋ.
೦೦-೨೯ ೪). [ಸಂ.]

ರಸಾಲ, ರಸಾಳ (ಗು). ೧. ಸವಿಯಾದ : ಮಧುರವಾದ. (ನಾ). ೨.
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು ; ಮೂವು : ಇದು
ಹಿಡುಂಡಮಂಡಿತಗಳಲ್ಲಿ ಸೋತರಸಾಲರಸಾಲ (ಚೋ. ೨೦೩) ; ಗಣಪಂ
... ಹಿಡುಂಡ ಬಳಸಿ ಬಂಡು ಪಟ್ಟಿವುದನೆ ಹರಿಸಿದಂ ಮಜ್ಜೆ ಗಣಪದಮಂ
ಗಿಯಾ ರಸಾಲದ ಪಣ್ಣಿನತ್ತನಭವಂ (ಚೋ. ೨೦-೨೦) ; ಉರಿವ ಕಡು
ವೇಸಿಗೆಯ ಬಿಸಿಲಿಂದ ಬಳವಳದ ಕೋಮಲರಸಾಲದಂತೆ (ಚೋ. ೦೨೦).
೩. ಕಬ್ಬು. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಬ್ಬು ; ಪುಂಚ್ಚಕ. ೫. ದ್ವೀಪದ
ಪಲಸಿನ ಮರ. ೬. ಧೂಪದ ಮರ ; ಲೋಬಾನ. - ೭. ಗೋದಿ.
೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಇಲಿ ರಸಾಳ : ೧. ಪೂರ್ವಾರೋಗಕರವಾದ
ಹೇಳುತ್ತಾ ನನ್ನ ರಸಾಳವಾದೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುತ್ತಾ
ತೋಗು (ಚೋ. ೦೨೪). ೨. ರಸಾಳದ್ವೀಪದ್ವೀಪ . . . ಸೋಗಯ
ಸರಗುಂ ತತ್ಪರೋದ್ಯಾನವೆಂದುಂ (ಚೋ. ೨-೦೩) ; ಸಾಳ ರಸಾಳ . . .
ಹಿಂಪಾಳ ಮುಖ್ಯತರಸಾಳತೆಯಿಂದ ವೆಣ್ಣಿಂದಮೊಪ್ಪುಗುಂ (ಚೋ. ೦-೨೩).
೯. ರಸಿಕನಾದವನು ; ರಸಗ್ರಾಹಿ ; ರಸಜ್ಞ : ಓದಿದ
ರಸಾಳನಿಳುವ ಪೂರ್ವಕಂ . . . ಮೇಲುದ್ವೀಪದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೩-೦೩).
[ಸಂ.]

ರಸಾಲಂಕಾರ (ನಾ). [ಶಾಸ್ತ್ರವಿ.] ರಸಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ ಅಲಂಕಾರ :
' ರಸವತ್, ಪ್ರೇಮ . . . ಭಾವನಬಳಿ ಎಂದು ರಸಾಲಂಕಾರಗಳೆಂಬಂ
(ಚೋ. ೦೨೦) ; ರಸಾಲಂಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕೃತಿಯೆಂದೆಂದೇನು ಫಲ (ಚೋ.
೨-೦೩-೦೩) ; ಮನೀಶ ಪೂಜದಲ್ಲಿ ರಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು : ಬಂದಿರುವುದ
ದಿಂದ ' ರಸಾಲಂಕಾರದರ್ಶನ ' ಉಪಮಾದಿ ಉಚಿತವೈಯ್ಯಗಳ ಕೊಡೆಗೆ ಸೇರ
ತಕ್ಕವುಗಳಲ್ಲಿ (ಚೋ. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ರಸಾಲೆ (ನಾ). ಪದ ಮೂಡಿ. ಒಗ್ಗೊಲಿದ ಮಜ್ಜೆಗೆ : ' ರಸಾಲಾ,
ಮಜ್ಜೆಕಾ - ೨ ಮೊಸರು ಕೈಗೊಂಡು ಮೊದಿದ ಮಜ್ಜೆಗೆ . . . ವಗ್ಗೊಲಿದ
ಸಂಬಾರದ ಮಜ್ಜೆಗೆ ' (ಚೋ. ೦೩-೦೩). [ಸಂ. ರಸಾಲಾ]

ರಸಾವೇಶ (ನಾ). ನವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ರಸದ ಅವಿಭಾಜ :
ರಸಾವೇಶವು : ಇವುಗಳೆಂಬ ಮೂರುಮಾತು ರಸಾವೇಶ ಮೂಲಾಂಶವೆಂದೆ
ಗೊಳಿಸಿ ತಜ್ಞರಲ್ಲಿಂದ ಕಾವ್ಯಕತೆಗೆ ತಪ್ಪುವೆ (ಚೋ. ೦೦೩) ; ಕವಿಯ
ರಸಾವೇಶವೆಂಬುದು ಪಾನಾಗಿ ಅಪರ ಉತ್ತಮ - ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬರಲು
ಸಾಧ್ಯವಿರುವೆಂದು ಇಲ್ಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿವೆ (ಚೋ. ೦೨೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಶ್ರಯ (ನಾ). ೧. ನೀರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದುದು. ೨. ಕಾವ್ಯರಸಕ್ಕೆ
ಆಶ್ರಯವಾದುದು : ರಸಜ್ಞ. ೧. ೨ : ಕ್ಷಿತಿತದಂತೆ ರಸಾಶ್ರಯನ
ತತ್ತ್ವಸುತವೀಂದ್ರವ್ಯವದಂತೆ ವಿಶೇಷಾನ್ವಿತನಂಬರದಂತೆ ಸದಾಪ್ರತ
ನುಬುಧಿಯಂತೆ ಪರಮಗಂಧೀರಗುಂ (ಚೋ. ೦-೨೩). [ಸಂ.]

ರಸಾಶ್ರದ (ನಾ). ರಸಾನುಭವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ; ರಸವನ್ನು
ಅನುಭವಿಸುವುದು ; ಕೇಳಿಯುಂ ಬಗೆಗೊಡ ರಸವು ಕುಸುಮವೋದಂ
ರಸಾಶ್ರದಮಗ್ನ ಕವಿಪ್ರಾಣಿರಾಗಂ ತತ್ತ್ವಯ್ಯ ಮಂಜೇಂದ್ರಿಯಂಗೊಳಿ
... ತನದಂ ಸುಖಮಾನಂದಿಯೊಳ್ (ಚೋ. ೨-೦೩) ; ಮುಂದಿಮಂಡಲಂ
ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಗೀತಾಮೃತರಸಾಶ್ರದ[ಚೋ. ರಸಾಶ್ರದಕ್ಕೆ ತೀವಿರ್ವ ರತ್ನ
ಖಚಿತಮಾನಕ್ಕೆ ಕರಂದಗಿಯಂತಿರ್ದವುದು (ಚೋ. ೦-೨೩) ; ಅತ್ಯುತ್ತಮ
ಕಲಾವಿದ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ . . . ರಸಾಶ್ರದದಲ್ಲಿ ತರ್ಲಿನವಾಗುವಂತಹ
ಮನ್ಮಥಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ (ಚೋ. ೨೩).
[ಸಂ.]

ರಸಾಳ ' ' ರಸಾಲ ' ನೋ.

ರಸಿಕ (ಗು). ೧. ಸವಿಯಾದ ; ಮಧುರವಾದ ; ಕತಗಾರ್ತಿಯರು
'ಹಸ್ತನ ಬಾಳನ' ಕನ್ನಡರನ್ನು ರಸಿಕದಾಂವತ್ವದ ಮಧುರವಾಸವನ್ನೂ
. . . ಚಿತ್ರಿಸಬಲ್ಲರು (ಅಂಕ iii, ಪುಟ ೨) ; ಶಾರೀರಕ ಗುಣಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ
ಸ್ಥುತಿಗೊಂಡು ರಸಿಕವೇವನವು ಅರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ (೩೫೮, ೦೦೩). ೨. ಹಾಸ್ಯ
ಮನೋಭಾವದ ; ವಿನೋದಸ್ವಭಾವದ ; ಗಾಢವನ್ನು ರೂಢಿಸಿ
ದವರು ಒಬ್ಬ ಕೋಮಲವಾದ ರಸಿಕ ಮಂತ್ರಯ್ಯಯೆ ಅಗಿರಬೇಕು
(೩೫೮, ೦೦೪). (ನಾ). ೩. ರಸಾನುಭವ ಮಾಡಬಲ್ಲವನು ;
ರಸಜ್ಞ ; ರಸಿಕರ್ ಬಣ್ಣ ಸ ಭಾವಕರ್ ಪೋಗಿಬಿ . . . ನಾಟ್ಯಮಂ
(೩೫೮, ೦೦೫) ; ರಸಿಕರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿಧುಂ ಬೋಗ್ಯಮಾಗಿಯಾ ಬೋನ
ವಸ್ತುಂ ತಳಿದು (೩೫೮, ೦೦೬) ; ವಸುಧೇಶಂ ಮನುರಾಜಂ ರಸಿಕಂ
ರಾಜೇಂದ್ರನಮಕಮಿತ್ರಾ ರಸೇವ ಸದ್ವತ್ಸರನಾಮಂಗಳಿ ಮರಿಸುಗುಂ
(೩೫೮, ೦೦೭) ; ರಸಿಕನಾದಿದ ಮಾಡು ತುಯಂದಿ ಬಂದಂತೆ ರಸಿಕನಲ್ಲ
ದವ ಬಲಾಮಾತು ತಿವಿಗೆ ಕೂರ್ತಿಯು ಬಂದಂತೆ (೩೫೮, ೦೦೮) ;
ಕಾವ್ಯದ ಸವಿಯನ್ನು ಅರಿಯುವವನು ರಸಿಕ (೩೫೮, ೦೦೯). ೪.
ಶೃಂಗಾರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ; ವಿರಾಸಿ ; ಬಿಂಬಾದವನು
ದೊಂಕು ಚಿಂಬವಾದು ಚೋಕ ರಸಿಕಾ ಪೇಳೊ (೩೫೮, ೦೧೦) ; ರಸಿಕ
ನೆಂದರೆ ಭೋಗಿಯೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲರು (೩೫೮, ೦೧೧). ೫. ಮರ್ಮ ;
ರಹಸ್ಯ ; ಕವಾಲದ ಒಡಿದಾತನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗುಡುಗೊಳಗಾದರು ಆತ್ಮನ
ರಸಿಕವನವಾದ (೩೫೮, ೦೧೨). [ಸಂ.]

ರಸಿಕತನ (ನಾ). ೧. ರಸಿಕನಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಪಾನಾದಿಗಳನ್ನೀಚಿತ
ರಸಿಕತನದೊ ಚಿತ್ರಿಸಿದ ದನೋಚು (೩೫೮, ೦೧೩). ೨. ವಿಷಯ
ಲಿಂಪಟತ್ವ ; ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ ರಸಿಕತನವು ಇತ್ತ ಮಾಮಯ್ಯನಿಗೆ
(೩೫೮, ೦೧೪). [ರಸಿಕ + ತನ]

ರಸಿಕತೆ (ನಾ). = ರಸಿಕತನ ೧ ; ಪೊಸಬಿಗೆ ಬಗೆ ರಂಜಿತ ರಸಿಕತೆ ರಸಿಕತೆ
ಕುಸಿತ ವಸರಿಸುವ ರೀತಿ ರೀತಿಯನೆ ಮೆಚ್ಚಿದರಾರ್ (೩೫೮, ೦೧೫) ;
ಇನ್ನೆನಗೆ ನವಯೌವನಂ ಬಂದು ರಸಿಕತೆಯ ಬುಗ್ಗೆಯುಕ್ಕು ಮೊದಂದು
ಅಚ್ಚರಿಯೆ ? (೩೫೮, ೦೧೬) ; ರಸಿಕತೆ ಬರಿಯ ವಿರಾಜವಲ್ಲ.
ಅದು ಹಿತವೂ ಮಿತವೂ ಅಗಿದ್ದರೆ ಜೀವನಪಥವನ್ನು ಸುಗಮವಾಗಿ
ಮಾಡುತ್ತದೆ (೩೫೮, ೦೧೭). [ಸಂ. ರಸಿಕತಾ]

ರಸಿಕತ್ವ (ನಾ). = ರಸಿಕತನ ೧ ; ನಿನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತದಮೈತಂದುದೀ
ರಸಿಕತ್ವಂ ? (೩೫೮, ೦೧೮). [ಸಂ.]

ರಸಿಕೆ 'ಲಸಿಕೆ' ನೋ.

ರಸಿಗೆ 'ಲಸಿಕೆ' ನೋ.

ರಸಿಕ (ಗು). ೧. ರುಚಿ ನೋಡಿದ ; ಸವಿದ. ೨. ಗಿರೀಟು
ಮಾಡಿದ. ೩. ಧ್ವನಿ ಮಾಡಿದ ; ಕೂಗಿದ. (ನಾ). ೪. ಧ್ವನಿ ;
ಕೂಗು ; ಅನೇಕಾಕಾರವಿತ್ಯತಮರಕುಮಾರರವಿವರವನುಬಿಟ್ಟಮುದು ಕೂಜಿತ
ರಸಿಕದರಹಿತ . . . ನಾನಾವಿನೋದಂಗಳೊಳಂ (೩೫೮, ೦೧೯) ;
ನೂಪುರಂಗಳ ದನಿಯಂ ಕುಸುಮೋಪಪಾರದಳಗಳ ರಸಿಕಂ ದ್ವಿಗುಣಿತು
ನೃಪಗೃಹಪ್ರಾಂಗಣದೊಳ್ (೩೫೮, ೦೨೦). [ಸಂ.]

ರಸೀತಿ 'ರಶೀತಿ' ನೋ.

ರಸೀದಿ 'ರಶೀತಿ' ನೋ.

ರಸುಗಿ 'ಲಸಿಕೆ' ನೋ.

ರಸುಮಿ. ರಸುಮೆ. ರಸ್ಮಿ (ನಾ). ಕಾಂತಿ ; ಪ್ರಭೆ ; ರಸುಮಿ ತೋರಿತು
ಮೂಡುವುದು ಮೇಲೆ (೩೫೮, ೦೨೧). 'ರಸುಮಿಸು' ಪರಾ.
ರಸುಮೆ : "ರಸುಮೆ - ರಶ್ಮಿ = ಕಿರಣೀಪತಿ" (೩೫೮, ೦೨೨) ;
ನಸುನಗೆಯ ಬೋಜಯಲಿ ವದನದ ರಸುಮಿ ರಸುಮಿ (೩೫೮, ೦೨೩) ;

ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೊಡಲಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುಬಿಳುವಿನ ರಸುಮಿ (೩೫೮, ೦೦೩) ;
ಸೂರ್ಯನ ರಸುಮೆಗಳು ಮಾದವ (೩೫೮, ೦೦೪). ರಸ್ಮಿ ; ಚಂದ್ರನ
ವಂಜನು ಹಿಡಿದು . . . ಚಂದ್ರನ ಕಿರಣ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವೆಂದದಿ ರಸ್ಮಿಯಿಂದ
ವರ್ಷಿದುದಾಸ್ತಾನ (೩೫೮, ೦೦೫). [< ಸಂ. ರಶ್ಮಿ]

ರಸುಮಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬೆಳಗು ; ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗು ; ವಜ್ರಸ್ತಂಭಗಳ
ಕಂಡರಣೆಗಳೊಬ್ಬರ ರಸುಮಿಪ ವಜ್ರಧಾರಗಳ . . . ವೈವಾಹಮಂಟಪ
ವಸಿದುದು (೩೫೮, ೦೨೪) ; ಕಡೆಗಣ್ಣು ನೋಟವೆಳನಗೆಯ ಮಿಸುಗುಂ
ರಸುಮಿಸುವ ಬಟ್ಟಿದೊಡೆ (೩೫೮, ೦೨೫) ; ರಸುಮಿಪ ರವೆಯದ
ಕೇಕೇವಂಜವಸ್ತುಂ ಕಂಠಿಕ ರಶಿವಸ್ತುಂ . . . ತಳಿದು (೩೫೮, ೦೨೬).

[ರಸುಮಿ + ಇಸು]

ರಸುಮೆ 'ರಸುಮಿ' ನೋ.

ರಸೆ (ನಾ). ೧. ನೆಲ ; ಭೂಮಿ ; ಧರೆ ; "ಭೂ . . . ರಸಾ,
ಕ್ಷಿತಿ : . . . ಅಧಾರಾ - ಈ ೩೭ ಭೂಮಿಯ ವೆಸರ್" (ಕೂಯು.
೨೫-೦) ; ರಸೆಯಂ ತಾಂ ತಾಂಕ ಕಲ್ಪಾಂತದ ಬಲಿಪಿಲ್ಲಯ್ಯಂದ
ಪೊಯ್ಯರ್ (೩೫೮, ೦೨೭). ೨. ಅಭೋಲೋಕ ; ಪಾತಾಳ ;
ಎಳೆ ರಸದೋಬ್ಬದಂ ಭುಜಬರಿದಂ ಮುನ್ನೆತ್ತಿದಂತೆ ವಿಷಯಾಂ
ಬುಧಿಯೊಳ್ . ಮುಜುಗರ್ವಯ್ಯರುಪುಂ ಬಳಿದರ ಒಡಿದತ್ತಲೆಂದು
ಬಂದೆ ಬರವಂ (೩೫೮, ೦೨೮) ; ರಸೆಯಂ ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರಂ ಪೊಪುಡುವ
ಪೊಲ್ (೩೫೮, ೦೨೯). ೩. ತದುಕಿನ ಗಿಡ ; ಅನೇಕೆಲ ; "ಗಜಭಕ್ಷಾ,
ಸ-ಮಯಾ ಸುರಭಾ. ರಸಾ . . . ಹೃದಿನೀ - ರ ತದುಕಿನ ಗಿಡದ ಹುಸುಂ
ಅನೇಕೆಲ" (೩೫೮, ೦೩೦). ೪. [ಗಜಕ] ಒಂದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ
ಸಂಕೇತ ; ರಸ ಧರ ಇಳಿ ರೂಪವೈಕರೋದಟ ನಾಮಂ (೩೫೮, ೦೩೧).

ರಸೆಯರಸ = ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ ; ರಾಜ ; ರಸೆಯರಸನೊಯ್ಯಂ
ಪಾರಿಸುಪೊಡಾಂ ಚೀರವನಂ ಜಟಾಧಾರಿಯನಿ ಪನಮಂ ಪೊಗುವೆ
(೩೫೮, ೦೩೨). [ಸಂ. ರಸಾ]

ರಸಗಲ್ಲಲೆ. ರಸಗತ್ತಲೆ (ನಾ). ದಟ್ಟವಾದ ಕತ್ತಲೆ ; ಕಗ್ಗತ್ತಲೆ ;
ಪೊದಕ್ಕೆ ಪೊಗತ್ತಲೆ ನಾಡಿಸಿಗತ್ತಲೆ ಪೊಗತ್ತಲೆಯನಿ ಕೂಡ ಕೀವಿತು
ತಿಮಿರಂ (೩೫೮, ೦೩೩). ರಸಗತ್ತಲೆ : ಸಾಕೇತಸ್ತಲಕ್ಕೆ ಬರಲೊರ್ವ ಜ್ವರ
ರಸಗತ್ತಲೆಯೊಳವಳನೆರ್ದಾನೀಳ್ಕುಳೊಗಲ್ ರಸಿಕಜಾಲಂ ಬರುತಿರಲ್ಕೆ
(೩೫೮, ೦೩೪). 'ಭೂಮಿಯ' ಹೋ.

[ರಸ + ಕಲ್ಲಲೆ (< ಕಲ್ಲಲೆ)]

ರಸೇಕ್ಷು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಬ್ಬು ; ರಸದಾಳಿ ; ಇಕ್ಷು ಫವೇಕ್ಷು
ಪುಡೋಕ್ಷು ರಸೇಕ್ಷು (೩೫೮, ೦೩೫). [ಸಂ.]

ರಸೇಶ್ವರ (ನಾ). ೧. ಪಾದರಸ ; ಪಾರದ. ೨. ಪದ್ಮಶೃಂಗಗಳಿಗೆ
ಹೊರತಾದ ಒಂದು ದರ್ಶನ : 'ರಸೇಶ್ವರಶ್ಯವ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಸೇಶ್ವರಶ್ಯವ (ನಾ). ಶ್ರವಣ ಶೈವಮತದ ಎಂಟು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ; ಶೈವಮತದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಎಂಟು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.
೧) ದ್ವೈತಪಾತಾಪತ . . . ೨) ನಂದಿಕೇಶ್ವರಶ್ಯವ. ೩) ರಸೇಶ್ವರಶ್ಯವ,
೪) ಕಾಶೀಶ್ವರಶ್ಯವ (೩೫೮, ೦೩೬). [ಸಂ.]

ರಸೋಕ್ತಿ (ನಾ). ೧. ರಸಭರಿತವಾದ ನುಡಿ ; ಸಾರವತ್ತಾದ ಮಾತು.
೨. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ರಸಾಲಂಕಾರ : ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ರಸೋಕ್ತಿ
ಪಾಕಲಾಲೆ . . . ಮೊತನಮಾಗೆ (೩೫೮, ೦೩೭). [ಸಂ.]

ರಸೋತ್ಪತ್ತಿ (ನಾ). ನವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಭಾವದ
ಉತ್ಪತ್ತಿ, - ಆವಿರ್ಭಾವ : ಒದವಿದ ನಾಟಕದೊಳ್ ಕಾವ್ಯದೊಳಿಕ್ಷಿಸ
ಪೇಜದಾದ ಭಾವಾದಿಯನೊಕ್ಕೊ ದನೀಕ್ಷಿಸ ಕೀಳ್ ಸಭಾಪರ್ವ
ರಸೋತ್ಪತ್ತಿಯೆಂದು ಪೇಲ್ವರ್ ಪಿಯರ್ (೩೫೮, ೦೩೮). [ಸಂ.]

ರಸೋದ್ಧೇಶನ (ನಾ). ಅನಂದವಾಗುವಿಕೆ ; ಸಂತೋಷವುಂಟಾಗುವಿಕೆ :
'ರಸೋದ್ಧೇಶನಂಗೋ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಸೋದ್ಧೇಶನಂಗೋ (ಕ್ರಿ). ಅನಂದವನ್ನು ಹೊಂದು ; ರಸಾನುಭವ
ವನ್ನು ಪಡೆ : ಈ ಉದ್ಯಾನ ಶೋಭೆ ರಸೋದ್ಧೇಶನಂಗೊಂಡು ಮೈಮರೆಯು
ದಿರು (ಕಂಠ್ಯ. ೩೦-೯). [ರಸೋದ್ಧೇಶನ + ಕೋಳ್]

ರಸೋದ್ದೇಶ (ನಾ). ಅನಂದದ ಹೆಚ್ಚಳ ; ರಸದ ಉದ್ದೇಶ :
(Catharsis. ಪಾಠ. ೨೨). [ಸಂ.]

ರಸೋನಕ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ : "ಲಹನಂ ಗೃಂಜನಸಂಜ್ಞಂ ರಸೋನಕಂ"
(ಪ್ರಕೃ. ೩೬. ೩೬-೩೭). [ಸಂ.]

ರಸೋಪಾಸಕ (ನಾ). ಕಾವ್ಯರಸಾನುಭವದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು :
ರಸಜ್ಞ ; ಹುಟ್ಟು ರಸೋಪಾಸಕನಾದ ಅತನು ತನ್ನ ದರ್ಶನವನ್ನು . . .
ರಸವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ (೨೪೫. ೨೦). [ಸಂ.]

ರಸ್ಯಾಳಿ 'ರಸದಾಳಿ' ನೋ.

ರಸ್ಯು 'ರಸದು' ನೋ.

ರಸ್ಯುಬಿಡು (ಕ್ರಿ). ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡು ;
ಸೇನೆಗೆ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಕೊಡು : ಅವರ ದಂಡಿಗೆ ರಸ್ಯುಬಿಡದಂತೆ ಅಟಕಾವು
ಮಾಡಿ (ಪಾಣಿನಿ. ೧. ೪೩). [ರಸ್ಯು (<ರಸದು) + ಬಿಡು]

ರಸ್ಯುಮುಸ್ತೈದೆ (ನಾ). ಆಹಾರಸಾಮಗ್ರಿ : ಜಹೀರಿ ರಸ್ಯುಮುಸ್ತೈದೆ
ಗೌರವಭಾಗದಂತು ಕಂಡಿ ಕಣವೆ ಪಥಗಳಂ ಕಟ್ಟಿ ಜೀರುಮುಸ್ತೈದಿಯಂ
ರಚಲು (೪೪೩. ೨-೪೪ ೩) ; ರಸ್ಯುಮುಸ್ತೈದಿಯು ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಬಹಳ ಜನ
ಮೃತವಾಗಿ ಹೋದರು (೧೩೧೦೨. ೨೨).

[ರಸ್ಯು (<ರಸದು) + ಮುಸ್ತೈದೆ]

ರಸ್ಯೆ (ನಾ). ದಾರಿ ; ಮಾರ್ಗ ; ಬೀದಿ : ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ಅಶ್ವಮದ
ಪರಿಗರುವ ರಸ್ಯೆಯು ಬಹಳ ದೂರ (ಪಾಣಿನಿ. ೦೫೯) ; ಅಲ್ಲಿಗೆ ರಸ್ಯೆ ಇಲ್ಲ
(೦೫೯. ೨೨೩).

[← ಪಾಠ. ರಾಸ್ಯಹ್ ; ಹಿಂ. ರಸ್ಯಾ. ರಾಸ್ಯಾ ; ಮರಾ. ರಸ್ಯಾ]

ರಸ್ಯೆಸಾರಿಗೆ (ನಾ). (ರಸ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ) ಸಾಗಣೆಯ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ
ವಿರ್ವಾಡಾಗಿರುವ ವಾಹನವ್ಯವಸ್ಥೆ ; ರಸ್ಯೆಸಾರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಯ
ಕೆಲಸಗಾರರು ಸಂಪು ಹೂಡಿದಾರಿ (೦೫೯). [ರಸ್ಯೆ + ಸಾರಿಗೆ]

ರಸ್ಯೆ 'ರಸುಮಿ' ನೋ.

ರಸ್ಯೆ (ಗು). ೧. ರಸಭರಿತವಾದ ; ರಸವುಳ್ಳ ; ರಸ್ಯಗುಣವೊಂದನ್ನು
ಹೊರತು ವಿಯು ದರ್ಶನಕ್ಕೂ ತಾತ್ಪರ್ಯಕರ ವಿಶೇಷಾಸ್ಪಷ್ಟ ರ ದರ್ಶನಗಳಿಗೂ
ಇರುವ ಅಂತರವು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ (೦೫೯. ೪೬). (ನಾ). ೨. ನೆತ್ತರು ;
ರಕ್ತ. [ಸಂ.]

ರಹ್ಯ (ನಾ). ೧. ಏಕಾಂತಸ್ಥಳ ; ನಿರ್ಜನಪ್ರದೇಶ. ೨. ಏಕಾಂತತೆ.
೩. ಗುಟ್ಟು ; ರಹಸ್ಯ : "ಗುಹ್ಯ ರಹಮಂಪ್ಪುರಮದು ರಹಸ್ಯಂ"
(ಪಾಣಿನಿ. ೦೨೯-೦೦) ; ಬಹುತವವ ಕೈಕೊಂಡವೆಂಬೊಲು ರಹಕೆ ಸೇರದ
ಮುಳುಗಿದುವು ಎನುಗಳು ಕೊಳನೊಳಗೆ (ಕೋಣ. ೪-೩೩). ೪. ಗುಪ್ತಾ
ಲೋಚನೆ ; ಮಂತ್ರಿಯ ಗೃಹಕೆ ಕಳುಹಿಸು ತಂದ ಮಕ್ಕಳು ರಹಮ
ಮಾಡಿದರು (ಕೋಣ. ೩-೩೩). ೫. ಅಶ್ವರ್ಯ ; ಸೋಜಿಗ :
"ರಹಮನಲತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಂ" (ಪಾಣಿನಿ. ೩೬) ; ಏನು ನನ್ನಂಥವನೇ ನೀನಾರಾ
ಪರೋದ್ರರ ಸಹಾಯ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸಬೇಡು ರಹಮನಂದನು (ಕುಣ್ಯ. ೨-೩೨). [ಸಂ. ರಹಮ್]

ರಹ್ಯ. ರಹ್ಯ (ನಾ). ೧. ತಂತ್ರ ; ಉಪಾಯ. ೨. ದಾರಿ ; ಮಾರ್ಗ ;
ಹಾದಿ : ನಾಟ್ಯದ ಗೃಹಕೆ ಸೂಚನೆಗೊಟ್ಟು ನಿಮಿಷಕೆ ರಹಮ ಮಾಡಿದರವರು
(ಕುಣ್ಯ. ೪-೩) ; ಹೊಗಳಲದೇಕೆ ನಿಂದಿಸಲೇಕೆ ನಿಮಗೆ ನಾ ಜಗಳವಿಕ್ಕಿ

ಬಂದವನೆ ಮಗಳನು ಕೊಡಿದನಿಗೆ ರಹವಜಾಯದೆ ದೈಗುಯಾಗಬೊಳು
ಕಿಡಿಯೇಕೆ (ಕೋಣ. ೩೩-೨೫) ; ಜನಗಳ ನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಭಗವನ್ನಂಟು
ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಕ್ಕೆ ರಹ ಇಲ್ಲದಂತೆ . . . ತಿಳಿಸುವುದು (ಗ್ರಾಂಥ. ೩೦). ರಹ್ಯ : ೨. 'ರಹಿಗೆದು' ಪರಾ.

[← ಅರ. ಪಾಠ. ಹಿಂ. ರಾಹ್ ; ಮರಾ. ರಹಾ]

ರಹಟಿ 'ಜುಟ್ಟು' ನೋ.

ರಹಟಿಘಟಿಕಾನ್ಯಾಯ (ನಾ). [ತರ್ಕಶಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ನ್ಯಾಯ ;
ರಾಟೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಗಡಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನ್ಯಾಯ ; ಕ್ರಮವಾಗಿ
ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ನ್ಯಾಯ ; ಅನುಸಂಧಾ
ನಂಗಿಡದ್ದೆನೆಯದು ದುಷ್ಟಮುಖನಿಷ್ಠ ಕಾಲಂ ಬಟಿಕಾಟನೆಯದತಿ
ದುಷಮಂ ವರ್ತನವಿಂತೀ ತಿಜನೆ ರಹಟಿಘಟಿಕಾನ್ಯಾಯಂ (ಕೋಣ. ೦-೩೩).

[ರಹಟಿ (< ಜುಟ್ಟು) + (ಸಂ. ಘಟಿಕಾ) + ನ್ಯಾಯ]

ರಹಟಿಘಟಿಯಂತ್ರ (ನಾ). ಬಾವಿಯಿಂದ ನೀರೆತ್ತುವ ಸಾಧನ ;
ರಾಟೆ : ರಹಟಿಘಟಿಯಂತ್ರಂಗಳ್ ಬಹುವಿಧವು ಮದಿನೆವೆವುಪಶಲ್ಕ
ರೋಳ್ (ಕುಣ್ಯ. ೨-೩೦). [ರಹಟಿ (< ಜುಟ್ಟು) + ಘಟಿಯಂತ್ರ]

ರಹಣ (ನಾ). ಓಡಿಹೋಗುವುದು ; ಪರಾಯಣ : ರಕ್ತಸರಾಯ
ಬೈರವನಾದನಹದಾ ಕೈಯ ಮುಚ್ಚಿದನೇನೆ ಹೇಳುವ ರಹಣವಾಯ್ತಂದು
(೪೫೯. ೨೨-೩೦).

ರಹಣದಾಳಾರ - ಭದ್ರವೇಷ ; ಮೂರುವೇಷ : ಆ ಮಹಾಸಭೆಯು
ರಹಣದಾಳಾರಂಗಳಲಿ ವಿಗ್ರಹಪರಾಯಣನಾಟಕವ ನಿರ್ವಹಿಸಿದುದಾಗಿರು
(೪೫೯. ೯-೨೩). [ಸಂ.]

ರಹಣೆ (ನಾ). ೧. ಸಾಲು ; ಸರಣಿ : "ರಹಣೆಯನಲ್ ಸರಣಿ" (ಪಾಣಿನಿ. ೨೦) ; ಗಹಗಹು ನಗೆ ನಗುವ ನೆಗಳ ರಹಣೆಗಳಿಗೊಳಗಾದನಲ್ವಾ (೦೩೩. ೨೩-೨೦) ; ಲಹರಿ ಮಸಗಿದುದತ್ತ ಕಾಂತಾಬಹಳಪಾರಂಪಾರ . . .
ಗಹಗಹು ಮಿಗೆ ಅಟ್ಟಹಾಸದ ರಹಣೆಗಳ (ಪಾಣಿನಿ. ೦೩-೦೯) ; ಅಪುದಲೇ
ವಾರ್ತಿಕೆ ಕವಿತೆಯ ರ[ಹಣೆ. ಪ್ರಪಣೆ] ಲೇಸೈ (ಕೋಣ. ೦-೨-೦೩).
೨. ನಟನೆ ; ಅಭಿನಯ ; ಹಯಮಂ ತಡದ ರಹಣೆ ರಾಯರ ಮುಂದೆ
ಹೋಗಿಂದು ದುಷ್ಟಿಯ ಕುಪಕದಿಂ ಬೈದು (ಕುಣ್ಯ. ೦೩-೩೩).
೩. ಉಪಾಯ ; ತಂತ್ರ ; ಕಾಮನ ಮುಖಮೆಯಿಂದ ಪರವಧುವಿನ
ಪ್ರವೃತ್ತಿರಹಣೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಬಗೆಗೆ ಒಹವೊಲಿಸುವಳು ಸಮರ್ಥದೂತಿ
(೩೩೩. ೦೩-೩). [← ಮರಾ. ರಹಣೆ. ರಹಣೇ]

ರಹಣೆಕಾಟ (ನಾ). ನಟನೆ ಮಾಡುವವನು ; ನಟ : ಗರ್ವಭಗಳಂತೊದ
ದಾಡಿ ರಹಣೆಕಾಟರವೊಲು ಕೆಲದು ಮಹಿಮನಂದದಿ ನೋಡಿ ಕುದುರೆವೊ
ಲೊಡ್ಡುವ ಮಹಿಯ ರೊಟ್ಟಿಗರ ವರ್ತನವೆ (ಪಾಣಿನಿ. ೩೦-೦೦೨).

[ರಹಣೆ + ಕಾಟ]

ರಹದಾರಿ (ನಾ). ೧. ಅನುಜ್ಞಾಪತ್ರ ; ಪರವಾನಿ ; ಮಡಕೆಯನು ಬಡಿದು
ಹೊನ್ ಕೊಡುವ ಕೋರುವ ಸುವಿನ ಪಡೆದಿಹೆಯ ರಹದಾರಿಯನು ಹೊನ್ನ
ಗಣೆ ? (ಪಂಕಜ. ೩೩೯) ; ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ರಹದಾರಿ
(Pass-Port)ಗಳನ್ನು 'ಉಂಡಿಗೆ'ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (೪೫೯. ೩೩೯).

೨. ರಸ್ತೆ ; ಮಾರ್ಗ : ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆ ರಹದಾರಿ
ಮಾಡಿ (ಪಾಣಿನಿ. ೦೨೩) ; ಎಡಬಿಡದು ದೊಡ್ಡ ಬಯಲನ್ನು ದಾಟಿ ರಹದಾರಿ
ಗಳಿಂದ ದೂರವೋಗಿ ಸ್ವಾಧೀನವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡೆವು
(ಮುಕ್ತ. ೨೩). [← ಪಾಠ. ಹಿಂ. ರಾಹದಾರೀ ; ಮರಾ. ರಹದಾರೀ]

ರಹದಾರಿಚೀಟಿ 'ರಹದಾರಿಚೀಟಿ' ನೋ.

ರಹದಾರಿಚೀಟಿ. ರಹದಾರಿಚೀಟಿ (ನಾ). (ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಹೊರ
ಹೋಗಲು ಅಥವಾ ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಒಳಗೆ ಬರಲು ಪಡೆಯು

ಬೇಕಾದ) ಅಪ್ಪಣೆಬೀಟಿ : ಅನುಮತಿವತ್ಸ : ಮೂಡುಬೇಟೆ ಹೋಗಿ
ಮಂಥಾ ಜನರಿಗೆ ರಹದಾರಿಬೀಟಿ ಕೊಡಬೇಕು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೭೦)
ರಹದಾರಿಬೀಟಿ : ನಗರದಿಂದ ಯಾರೂ ಮಂದ್ರ, ಒತ್ತಿದ ರಹದಾರಿಬೀಟಿ
ಯಲ್ಲದೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರು (ಪ್ರಾ. ೨೩೬. ೧೩೬).

[ರಹದಾರಿ + ಬೀಟು]

ರಹವಾಸಿ ' ರಹಿವಾಸಿ ' ನೋ.

ರಹಸಿಯ (ನಾ). ಗುಟ್ಟು ; ರಹಸ್ಯ : ರಹಸಿಯಾದ ಬುಗ್ಗೆಯದು
ಚಮತ್ಕಾರವುಳ್ಳದ್ದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦೩). [< ಸಂ. ರಹಸ್ಯ]

ರಹಸ್ಯ (ನಾ). ಗುಟ್ಟು ; ಗೋಪ್ಯ ; ಮರ್ಯಾದೆ : "ಗುಪ್ತರಹಮುಪತ್ಯ
ರಮದು ರಹಸ್ಯಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨೪-೧೦) ; ನಿರ್ಮಲದ ಧರ್ಮಾಸ್ತಿತಿ
ರಹಸ್ಯವೆ ತಿಳುಪಿದವರಾರ್ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೭-೩೨) ; ಇವನ ರಹಸ್ಯವನ್ನೆತ್ತು
ಮರಿಯಲ್ಪ . . . ಇಂತೆಂದನು ನಾನವನು ಕುರಿತು (ಸಚ್ಚ. ೯-೨೨೩).

[ಸಂ.]

ರಹಾಟಿ ' ಟಾಟು ' ನೋ.

ರಹಿ (ನಾ). ರಿ. ರೀತಿ ; ಪ್ರಕಾರ ; ಬಗೆ : "ರಹಿಯಂದೊಡಿದೀ
ಪ್ರಕಾರ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩) ; ತಾರಾಗಣದ ಮಧ್ಯದ ಚಂದ್ರಮನ ಹೊಯ್ದು
ರೋಡಿನ ರಾಹುವಿನ ರಹಿಯಾಯ್ತು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩-೨೪) ;
ಮಂದಿಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಳ್ಳದ್ದು ಸೂಸುವ ಪುಷ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ದೇ ಮುಘ
ಮುಖವು ಪರಮೋತ್ಕವದ ರಹಿಗಳಿರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೭-೭೩) ; ೨. ಸಡಗರ ;
ಸಂಭ್ರಮ ; ಉತ್ಸಾಹ : ರಾಹಿಯರ ರಹಿಯಿಂದ ರಂಜಿಸಿ ಜಾನಿಸಿರಿ
ಬಹವರನು ನಿಮ್ಮ ದಿಯಾಳೆಯಂದೊಡಬುದಿರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೭-೨೩) ;
ಮೊಳಗಿದವು ಫನಗಂಭೀರಭೀರಿಗಳಲ್ಲದಿರಿ ನಾರಿಯರ ಪೆಕ್ಕದ ಪರಮೋ
ತ್ಕವದ ರಹಿ ಮಿಗಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯-೧೦-೩೩). [< ಕಾಶ್ಯಾ. ರಹ]

ರಹಿ ' ರಹ್ಯ ' ನೋ.

ರಹಿಗಡು (ಕ್ರಿ). ದಾರಿ ಕಾಣದಾಗು ; ದಿಕ್ಕು ತೋರದಂತಾಗು ;
ಮುಖ್ಯೋಕ್ತಿ ಭೂಸುರವೇಷದಿಂದ ಕಲಿಯಲ್ ಕರ್ಣಂ ಧನವೇದಮಂ
ರಹಿಗಟ್ಟು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೩). [ರಹಿ (< ರಹ್ಯ) + ಗಡು]

ರಹಿತ (ಗು). ರಿ. ಇಲ್ಲದ. (ನಾ). ೨. ಬಿಡುವಿಕೆ ; ತ್ಯಜಿಸುವಿಕೆ ;
' ನಿಯಮರಹಿತ ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಹಿತಾಘ (ನಾ). ಪಾವದಿಲ್ಲದವನು ; ನಿಷ್ಕಳಂಕ : ಸುಹಿತಾಚಾರನು
ದೂರರಾಳ ಮಲಧಾರಿಪ್ರಾತನಾಮಾಂಕಿತಂ ರಹಿತಾಘ ವರಪದ್ಯಸೀನ
ಮುನಿವಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨, ೨೦೩-೨೩ ; ೨೩೬೭). [ಸಂ.]

ರಹಿತಾನುಕೂಲಿ (ನಾ). ರಿ. ಅನುಕೂಲಿಯಲ್ಲದವಳು. ೨. ದಂಡ
ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹರಿಯುವ ನದಿ. ರಿ. ೨ : ಹರನಂತೆ ಧನದಸುಖ
ನವರತ್ನದಂತೆ ಗುಣವಿರಹಿತ ಸುರಾಚಾರ್ಯನಂತೆ ಗತಸಾಮ್ಯ ಸದ್ವಿರೂಪ
ಮತು ನಿಮ್ಮಗಾರಯದಂತೆ ರಹಿತಾನುಕೂಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೦-೨೩).

[ಸಂ. ರಹಿತಾನುಕೂಲಿ]

ರಹಿತು (ನಾ). ರದ್ದು ; ವಜಾ : ಏನು ಸರಹರಿ ! ಈ ವರ್ಷ ಕಾಲೇಜಿಗೆ
ಹೋಗುವುದನ್ನು ನೀನು ರಹಿತು ಮಾಡಿದಿಯಾ ? (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೩೬).

[< ರಹಿತ]

ರಹಿವಾಸಿ, ರಹವಾಸಿ (ನಾ). ವಾಸಿಸುವವನು ; ನಿವಾಸಿ : ಅಂಣಾ
ರಾಯರಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಮೂಲ ರಹಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೯) ;
ಇಲ್ಲಿಯ ರಹಿವಾಸಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಮಾತೃಭಾಷೆಯವರು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೯).

ರಹವಾಸಿ : ನಾವು ಪುಣೆಯ ರಹವಾಸಿಗಳಾಗುತ್ತೇವೆ ! (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩೬).

[< ಮರಾ. ರಹಿವಾಸಿ]

ರಹಿಸು (ಕ್ರಿ). ಇರು ; ವರ್ತಿಸು ; ಉಂಟಾಗು ; ಸೂಳೆಯರೇಕವುರಾಹ

ರಲ್ಲಿ ಎಹುಸುವರೇ ಲೋಕಧರ್ಮದ ರಹಸಿ ರಹಿಸುವುದೈಸರೇ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨-೨೩) ; ಪಾರದನ ತುಂಬುರನ ಸಂಗೀತ ರಹಿಸಿ ರಂಧಾ ರಮ್ಯನರ್ತನ
ಕನ್ನಡಿಯ ನೀಲಕಂಠರನ್ನಲ್ಲಿ ಮೈದೋಪಾದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೭-೭೩).

[ರಹ್ಯ + ಇಸು]

ರಹೋಭ್ಯಾಪ್ತಾನ (ನಾ). [ಜ್ಯೋ] ಸತ್ಯಾಣುವ್ರತದ ಐದು ಅತಿಚಾರ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರ ವಿಶಾಂತದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು
ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸುವುದು : ಪಾನಾ ಮಿತ್ಯೋಪದೇಶಂ ಪುದಿದೊದವಿದ
ಸಾಕಾರಮಂತ್ರಂ ರಹೋವ್ಯಾಭ್ಯಾಪ್ತಾನಂ ನ್ಯಾಸಾಪಕಾರಕ್ರಮಮನು
ಗತಿಯು ಕೂಟೋಪಕ್ರಿಯಾವಿಷ್ಣು ಸಂ ಸತ್ಯವ್ರತಕ್ಕಿಂತವು ಪರಿವಿಡಿಯುಂ
ದಮು ತಿಚಾರಮಕ್ಕುಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೨೯). [ಸಂ.]

ರಳ ' ಬಿಲು ' ನೋ.

ರಾಳುತ ' ರಾವುತ ' ನೋ.

ರಾಳುತ್ವ ' ರಾವುತ್ವ ' ನೋ.

ರಾಂಕವ (ಗು). ರಿ. ರಂಕು ಎಂಬ ಜಿಂಕೆಯ ಕೂದಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ;
ಸುಕುಮಾರವಿಷ್ಣುರಾಂಕವಾಸ್ತರಣಂಗಳಿಂದಿಯುಂ . . . ಕೋಭಸುವ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೩೩-೩೪). (ನಾ). ೨. ರಂಕು ಎಂಬ ಜಿಂಕೆಯ ಕೂದಲಿ
ನಿಂದ ಮಾಡಿದ ವಸ್ತ್ರ. ಕುಂಟೆ. ಶಾಲು ಮುಂತಾದುವು : "ರಾಂಕವಂ.
ಮೃಗರೋಮುಜಂ-ಮೃಗರೋಮುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶಾಲು . . .
ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ಪೆರುಗಳು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ರಾಂಡಬಾಜ (ನಾ). ವೃಥಾಬಾರ ; ಸೂಳೆಗಾರಿಕೆ : ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಹವಾಸಕ್ಕೆ
' ರಾಂಡಬಾಜ ' ವೆಂದೂ ಆಗದವರು ಕರಿಯುವ ವಾದಿಕೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೧೨೨).

[< ಹಿಂ. ರಂಡಿಬಾಜಿ ; ಮರಾ. ರಾಂಡಬಾಜ]

ರಾಂಡಬಾಜತನ (ನಾ). = ರಾಂಡಬಾಜ : ನುಸುಪ್ಪ ಕಳವುವಾದಿ
ಬದಾಕುತ್ತಾನೆ ; ರಾಂಡಬಾಜತನ ಮಾಡಿಯೂ ಮೆರೆಯುತ್ತಾನೆ (ಕಾಶ್ಯಾ.
೨೨, ೨೩೦). [ರಾಂಡಬಾಜ + ತನ]

ರಾಕಟಿ ' ರಾಕಡಿ ' ನೋ.

ರಾಕಡಿ. ರಾಕಟಿ, ರಾಕುಟಿ, ರಾಕುಡಿ, ರಾಗುಟಿ, ರಾಗುಟಿ, ರೇಗಟಿ,
ರೇಗಟಿ, ರಾಕಟಿ, ರಾಕಟಿ, ರಾಕಡೆ, ರಾಗುಟಿ (ನಾ). ತಲೆಯಲ್ಲಿ
ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ ; ಜಡಬಿಲ್ಲ : "ರಾಕಡಿ . . .
ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ತಲೆಯ ಅಭರಣ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦). ರಾಕಟಿ : ಶೃಂಗಾರ
ವಾದ ಜಡಭಂಗಾರ ಹೊಂಟುದಿಗೆ ಮುದಿದ ಭಂಗಾರದ ಹರಣ ರಾಕಟಿ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ಗುಟಿ) (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೧೦-೩). ರಾಕುಟಿ : ಮುತ್ತಿನ ಮೂಗುತಿ
ಕಿತ್ತದ ಮಲೆಯು ಇತ್ತರಾ ಬುಗುಡಿ ನೆತ್ತಿರಳಲಿ ಚನ್ನದ ರಾಕುಟಿ
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೦-೩೩-೩೬). ರಾಕುಡಿ : ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರದವರು ರಾಕುಡಿ,
ಚಂದ್ರವಂತಿ, ಜಡೆ. ಅಡ್ಡ ಬಾಸೆ ಮುಂತಾದ ಹಳೇಅಭರಣಗಳನ್ನು
ತೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦). ರಾಗುಟಿ : ಬಿಟ್ಟೋಲಿ ರಾಗುಟಿಗಡದ
ಭೋರೆಯೆಂಬ ನಿಡುನರವಿಗಳನ್ನೆತ್ತಿದ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೩೩). ರಾಗುಟಿ :
ಅದ್ಯೋದಿಸ್ಸಯ . . . ಬುಗುಡಿ ರಾಗುಟಿಯು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩-೩) ; ಹೆರಳು
ರಾಗುಟಿ ಜಿರಿ ಗಿಣಿಗಳೆಂಬಲಕ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೯). ರೇಗಟಿ : ರೇಗಟಿ,
ಕೇಡ್ಗ . . . ಮೊದಲಾದ ಅಭರಣಗಳು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೦). ರೇಗಟಿ :
ಕುರುಳು ರೇಗಟಿ ಕರ್ಣಪತ್ರವು ಮೆರವ ಕಾಂಚನ ಪುಷ್ಪ ಬಿರೋಳುಗಟ್ಟು
ಮುದ್ರಿಕೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೯-೩). ರಾಕಟಿ : ಕುಮರಿಯಳಯುತಿ ಮುದಿದಲಿಗೆ
ರಾಕಟಿಯನಮರ್ಚಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೯-೨೯). ರಾಕಟಿ : ಮೇಲಿ ರಾಕಟಿ
ಜಿರಿ ಮುದಿದ ಕುಸುಮವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೯-೩) ; ರಾಕಟಿ ಜಿರಿ ಶಹಜಾದೆ
ಭಂಗಾರವು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩೬). ರಾಕಡೆ : ಹಿಲು ಹಾಕಿದ ಚಿರಿ
ರಾಕಡೆಯು ಗೊಂಡೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦-೦೩). ರಾಗುಟಿ : ಪದ್ಮರಾಗ

ಮಗಿಯು ರಾಗಗಟೆಯ ಬಿಲ್ಲೆಯಂ ಬಿಗಿದು (ಪ್ರಾಂ. ೨೦೦-೦೯) ; ಕಾಳಮ್ಮಾಳ
ವೇಳೆ ಮ್ಮಾಲೆ ರಾಗಗಟೆಯ ಸಂದೂ ಕೀಲಿಸಿದ (ಪ್ರಾಂ. ೧೩-೨೯).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ರಾಕಟಿ, ರಾಕಿಟಿ, ರಾಕುಟಿ; ತೆಲು. ರಾಕಡಿ, ರಾಗಡಿ./
ಮರಾ. ರಾಖಡಿ]

ರಾಕರಿ (ನಾ). ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆ : ಈ ಒಂದೆ ಹೊವು ಜರ್ಜರಾ ಮರದ
ಬುಡದ ರಾಕರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಕಂಪುತ್ಯದ್ವಿ ನಾಚುತರುವ ನಿರ್ಜರಾ
ಬಿಂಬಾಧರದಪ್ಪರಾ! (ಪ್ರಾಂ. ೦೯-೦೩); ತುಂಬುಜಾತಿ ರಾಕರಿಗಳಲ್ಲಿ
ಬೆಳಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ (ಪ್ರಾಂ. ೧, ೩೯). [೧-೧೦. Ruckery]

ರಾಕಾಚಂದ್ರ (ನಾ). ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ : ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಚಂದ್ರ :
ತಾರಗಳ ಸಮೂಹದೊಂದಿಗೆ ಒರುವ ರಾಕಾಚಂದ್ರನಂತೆ ತರುಣರನ್ನೆಯರ
ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ನಾಟಕದೊಗೆ ಬಂದನು (ಪ್ರಾಂ. ೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಕಾಸ 'ರಕ್ಕಸ' ನೋ.

ರಾಕಾಸಿ 'ರಕ್ಕಸಿ' ನೋ.

ರಾಕುಟಿ 'ರಾಕಡಿ' ನೋ.

ರಾಕುಡಿ 'ರಾಕಡಿ' ನೋ.

ರಾಕಿ (ನಾ). ೧. ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಿರುವ ದಿನ : ಹುಣ್ಣಿಮೆ : 'ಚಂದ್ರಂ
ನೈವನ ನಟಕದ ಬಿಂಬದಿ ಪೂರ್ಣನಾಗಿ ರಾಕಾಚ್ಯ ಪೂರ್ಣಮಾಯದಕ್ಕಂ'
(ಪ್ರಾಂ. ೦೩-೯). ೨. ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿ ಕುತುಮುತಿಯಾದ
ವಳು : ಮೈನೇರದ ಹುಡುಗಿ : "ಕನ್ನತಿಯಾಗಿ ಮುಟ್ಟುವೆಗೊಂಡವಳ
ರಾಕಾಯಂಬುದು" (ಪ್ರಾಂ. ೧೦-೩೯). [ಸಂ. ರಾಕಾ]

ರಾಕಿಟ್ 'ರಾಕಿಟ್ಟು' ನೋ.

ರಾಕಿಟ್ಟು, ರಾಕಿಟ್ (ನಾ). ೧. ಒಳಗಿನ ಮದ್ದನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸುವುದ
ರಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಬಲ್ಲ ಲೋಹದ ಅಥವಾ ಕಾಗದದ ಉರುಳಿ
ಯಾಕಾರದ ಕೋಶ : ಪಟಾಕಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಅಕಾಶದಾಣ.
ರಾಕಿಟ್ಟು (Rockets- ಶಕ್ತಿ. ೩೦). ರಾಕಿಟ್ : ೨. ಕ್ಷಿಪಣಿ : ಅದು
ರಿಕ್ಕನ್ನರು ತಮ್ಮ ಮರಿಚಂದ್ರನನ್ನು ಹಾರಿಸಲು ಜೂಟುರ್ ಎಂಬ ರಾಕಿಟ್
ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು (ಪ್ರಾಂ. ೧೩). [೧-೧೦. Rocket]

ರಾಕೇಂದು (ನಾ). = ರಾಕಾಚಂದ್ರ : ಒಪ್ಪುವ ಸುಳುಮಾರಂಗೆ . . .
ರಾಕೇಂದುವವನ ಶ್ರೀಕಾರಕರ್ಣದ . . . ಗೌರೀದೀವಿಯೆಂಬ ತರಂಗಿಯಂ
ಮದುವೆಯಂ ಮಾಡಿ (ಪ್ರಾಂ. ೨-೩೨ ತ). [ಸಂ.]

ರಾಕ್ಷಸ (ಗು.) ೧. ರಕ್ಕಸರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಚಯಂಕರವಾದ ;
ಅಮಾನುಷವಾದ : 'ರಾಕ್ಷಸಮೌನ' ಪರಾ. (ನಾ). ೨ ದೇವತೆ
ಗಳ ಶತ್ರು : ದೈತ್ಯ : ದನುಷ : ಶ್ರಿಯ ಇಲ್ಲದ ಭಕ್ತ ಮನುಷ
ಶ್ರಿಯ ಇಲ್ಲದ ಜಂಗಮ ರಾಕ್ಷಸ (ಪ್ರಾಂ. ೧೩-೩೩) ; ತತ್ಕೋಯೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ
ದೈತ್ಯ, ರಾಕ್ಷಸ. ಪಿತಾಚಿ ಮನುಷ್ಯಾದ್ಯಮಂದಾ ಪಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳು
(ಪ್ರಾಂ. ೨೩). ೪. ನೈಋತ್ಯದಿಕ್ಕಿನ ಅಧಿಪತಿ : ನೈಋತಿ :
"ದಾತುಂ ಯಾತುಮಾನು ಕ್ರವ್ಯಾತ್. ರಾಕ್ಷಸಃ . . . ಕೈರೇಯಃ -
ಈ ೯ ನೈಋತಿಯ ಪೆಸರ" (ಪ್ರಾಂ. ೦೩-೩೩). ೩. ಎಂಟು
ಬಗೆಯ ವಿವಾಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕನ್ಯೆಯ ಬಂಧುಗಳನ್ನು
ಸೋಲಿಸಿ, ಬರಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳುವ ವಿವಾಹ. ೬. ಅರುವತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಐವತ್ತನೆ
ಯದು : ಪ್ರಭವ . . . ರಾಕ್ಷಸ . . . ಅಕ್ಷಯವೆಂದಪವತ್ತು ತೆಜನಾಗಿ
ಹಂದು (ಪ್ರಾಂ. ೨೩). ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕತ್ತಾಳೆ : ಹಂದಿಗಳಿಗೆ
ರುಚಿಯಾದ ಆಹಾರ ರಾಕ್ಷಸ (ಕತ್ತಾಳೆ) ಗಡ್ಡೆ (ಪ್ರಾಂ. ೩೯). [ಸಂ.]

ರಾಕ್ಷಸಗಣ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಮೂರುಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ರಾಕ್ಷಸವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗುಂಪು :

೯ ಕೃತ್ತಿಕೆ, ಅಶ್ಲೇಷ, ಮಘ, ಚಿತ್ತ, ವಿಶಾಖ, ಜ್ಯೇಷ್ಠ, ಮೂಲ.
ಧನಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಶತಭಿಷಿ ಇವು ಒಂಬತ್ತು ಸೇರಿ ರಾಕ್ಷಸಗಣ : ದೇವ
ಗಣ ರಾಕ್ಷಸಗಣಗಳ ಕೂಡಿದೊಡೆ ಅಧಮಂ (ಪ್ರಾಂ. ೩೩-೩೩ ೩೯).
'ದೇವಗಣ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಕ್ಷಸಬಾಳೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾಳೆ : ರಕ್ಕಸಬಾಳೆ : ದೆವ್ವ
ಬಾಳೆ : ರಾಕ್ಷಸಬಾಳೆಯ ಹೂವಿನ ದಳದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಯಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ
(ಪ್ರಾಂ. ೧-೩೩ ೩೯). [ರಾಕ್ಷಸ + ಬಾಳೆ (< ಬಾಳಿ)]

ರಾಕ್ಷಸಭೇದಿ (ನಾ). ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದವನು ; ವಿಷ್ಣು :
ರಾಕ್ಷಸಭೇದಿಯಂಗುಷ್ಠಸಂಭವ . . . ಪರಮಾಪವನು ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯು
ಮನ್ಯಧನು (ಪ್ರಾಂ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ. ರಾಕ್ಷಸಭೇದಿನ್]

ರಾಕ್ಷಸಮೌನ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದ ನಿಶ್ಯಬ್ದತೆ : ರಣಮೌನ :
ಹಿಪ್ಪಿಸ್ಸಸ್ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೊರಡುವವರಿಗೆ ರಾಕ್ಷಸಮೌನ
ವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ . . . ನಿಂತಿರಬೇಕು (ಪ್ರಾಂ. XLVI. ೩೯). [ಸಂ.]

ರಾಕ್ಷಸಶತ್ರು (ನಾ.) [ಕಾಮಶ್ರಿ] ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ
ಸ್ವಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ರಾಕ್ಷಸರ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಕ್ರೂರವಾಗಿರುವ
ಮನಸ್ಸು : ದೇವಶತ್ರು . . . ರಾಕ್ಷಸಶತ್ರು ಕನ್ನರಶತ್ರು ಖರಶತ್ರುವೆಂಬ
ದ್ವಾದಶಶತ್ರು ಸತಿಯರಿಂ (ಪ್ರಾಂ. ೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಕ್ಷಸಾಂಶಕಿ (ನಾ). ೧. ರಾಕ್ಷಸೀ ಅಂಶವನ್ನು ಪಡೆದವಳು. ೨. ಕ್ರೂರ
ಕಾದ ಹೆಂಗಸು : ಕರಂ ಕೋಪಮಂ ಪೂಯಂ ವಿಡಂಬದ ಪಾಣಿ
ಗಮ್ಭಿರಮಾಗ್ರವಿದ್ರೂಪಮಂ x x x ಕೃಷಿ ರಾಕ್ಷಸಾಂಶಕಿಯೆಂದು
ನೀನು ಧೂರ್ತಿಯಂ (ಪ್ರಾಂ. ೩-೯). [<ಸಂ. ರಾಕ್ಷಸಾಂಶಕಾ]

ರಾಕ್ಷಸಿ (ನಾ). ೧. ರಾಕ್ಷಸರ ಹೆಣ್ಣು : ರಕ್ಕಸಿ : ರಾಕ್ಷಸಿಯ ತಿಂಬೆ
ನೀನೀಡು (ಪ್ರಾಂ. ೧೦-೩೦-೨೯) ; ಪರಿಚಯಂ ಮೊದಲನೆಯವಳು
ವಾದುದಾ ಸ್ವೀರರಾಕ್ಷಸಿಗೆ (ಪ್ರಾಂ. ೨೦೯-೨೦೩) ; ಅವಳಿಗೆ ಅಯುಧ
ಧಾರಿಯರಾದ ವಿಶ್ವರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಹೆಗಲೂ ಇರುಳೂ ಕಾವರಾಗಿದ್ದರು
(ಪ್ರಾಂ. ೧೦೩). ೨. (ಅಲಂ) ಕ್ರೂರಕಾದ ಹೆಂಗಸು : ದುಷ್ಟಿ :
ಅ ಮೊಮ್ಮಗನನ್ನು ಹಡೆದ ಮೇನಕಿ ಅವರು ಕ್ಷಮಿಸಲಾರದ ರಾಕ್ಷಸಿ
(ಪ್ರಾಂ. ೧೦೦). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕರಿಯ ಕಚೋರೆ :
"ರಾಕ್ಷಸೀ ಚಂಡಾ . . . ಗಣಹಾಸಕಿ - ೬ ಕೋಕಚೋರೆ. ಬಲರಾಕ್ಷಸೀ
ಗಡ್ಡೆ" (ಪ್ರಾಂ. ೦೧೦). ೪. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು :
ನೀಲೋತ್ಪಲಿ . . . ರಾಕ್ಷಸಿ [ಪ್ರಾಂ. ರಕ್ಕಸಿ] . . . ಇಪ್ಪತ್ತರಡು
ಕ್ರಿಯಾಂಗದಿಂದಾದ ರಾಗಂಗಳು (ಪ್ರಾಂ. ೧೦೩). [ಸಂ. ರಾಕ್ಷಸೀ]

ರಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಅರಗು : ರಾಕ್ಷಿ : "ರಾಕ್ಷಿ ರಾಕ್ಷಾ . . . ದ್ವಿಮಾಮಯಃ - ೬
ಅರಗಿನ ಮೇರುಗಳು. ಕೆಂಪರಗು". (ಪ್ರಾಂ. ೨೦೩). [ಸಂ. ರಾಕ್ಷಾ]

ರಾಖಿ (ನಾ). ಶ್ರಾವಣಶುದ್ಧಪೂರ್ಣಿಮೆಯಂದು, ಸೋದರತ್ವದ
ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟುವ ರೇಷ್ಮೆಯ ದಾರ; ರಕ್ಷಾಬಂಧ : ಅವರು
ಯಾವನೊಬ್ಬ ಬರಾತ್ಕಾರವಾದ ಕಡೆಗೆ "ರಾಖಿ" ಯನ್ನು ಕಳಿಸಿ. ಆತನ
ಸಹಾಯವನ್ನು ಯಾವನು ಕ್ಷಿಪ್ರರಂತೆ (ಪ್ರಾಂ. ೦೩) ; ಆಕೆಯು ರಾಜಪುತ್ರರ
"ರಾಖಿ" ಎಂಬ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಹುವಾಯಾನನ ಸಹೋದರತ್ವವನ್ನು
ಪಡೆದಿದ್ದಳು (ಪ್ರಾಂ. ೦೧೦). [೧-೩೦. ಮರಾ. ರಾಖಿ./ಸಂ. ರಕ್ಷಾ]

ರಾಗ (ನಾ). ೧. ಬಣ್ಣ : ರಂಗು : ಮೃತ್ತಿಕೆ ಉಂಡ ಜಲಕ್ಕೆ ರಾಗ
ಉಂಟೇ ಅಯ್ಯಾ (ಪ್ರಾಂ. ೧೦೩-೧೯). ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ : ತನ್ನ
ರಾಗಮಂ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕೆಂಪು ಪತ್ತುವಿಟ್ಟಾಗ
(ಪ್ರಾಂ. ೧-೩೦ ೨) ; ಅಧಿಕತರ ರಾಗದಿಕ್ಕಿನಿಧಾನಮವಲಸುವ ಚಕ್ರಚರಣಂ
ಬುಜವಾ ಮಧುಕ್ರೀಡಮವಮದಸರುಧಿರಾರುಣಚಕ್ರಚರಣಮಂ ನಿನಯಂ

ಸುಗಂ (೧೫೩೫. ೨೬); ಎಸವಲತಗಿಯಂ ಪೊರೆದ ವೆಲ್ಲದಿಯ ನಡೆದು ಬೆಡಂಗಿನೊಂದು ಭಾವದಿಂ ನೆರೆವಟ್ಟಿಯ ಕಲ್ಲಲ್ಲಿ. ರಾಗಮಾನೋರ್ಜಿಯಂ (೧೫೩೫. ೨೭-೪). ೩. ಒಲುಮೆ; ಅನುರಾಗ; ಅಸಕ್ತಿ; ಬಾಳರವಿ ತನ್ನಯ ಸೋಗಿಲ ಮೇಗೆ ರಾಗದಿಂ ಪೊದವುಡಂ. . . ಸತಿ ಕಂಡೊಸದಲ್ ವಿಶಾಂತದೊಳ್ (ಕಂಠಾ. ೧-೧೪೦); ರಾಗವೇ ಮೂಡಲು ಯೋಗವ್ ಬಡಗಲು ರೋಗವದು ತುದ್ಧ ಪಡುವಲು ತೆಂಕಲು ಭೋಗದ ಬೀಡು (೧೫೩೫. ೧೦೬). ೪. ಹಿಗ್ಗು; ಸಂತೋಷ; ಅಹದಹವಟ್ಟು ರಾಗದ ತವಮ್ಬನೆ (೧೪. ೧೪, ಕೂಡ. ೧೩-೪೩; ೧೧೩); ರೋಗಪಿತನೊಲ್ಲು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ರಾಗಮಂ (೧೧೩. ೧-೨). ೫. ಚೆಲುವು; ಸೊಬಗು. ೬. ವೀರ್ಯ; ರೇತಸ್ಸು; ರಾಗಮಂಜುರು ರೇತಸ್ಸಿಗೆ ಪುರು (೧೫೩೫. ೨೨). ೭. [ಸಂಗೀತ] ಇಂಪಾಗುವಂತೆ ಹೊಂದಿಸಿದ ಸ್ವರಗಳ ಮೇಲ್ಮೆ; ಶ್ಲೋಕವಿನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ರಂಜನೆಯಂಪಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳು ಮೇಲ್ಮೆಗೊಡೆ ರಾಗವಾಗುತ್ತದೆ. ರಂಜನೆಯನ್ನಂಟು ಮಾಡುವುದು ರಾಗದ ಗುಣ (ಕಂಠಾ. ೨೨); ಭೈರವಿ ಪೂರ್ವಯಾದುದ ರಾಗ. ಸೂರ್ಯ ಮೂಡುವ ಮೊದಲು . . . ಹಾದಿದರೆ ಆ ರಾಗ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ (ಕಂಠಾ. ೧೪೦). ೮. [ಶೈವ] ಶೈವಾಗಮದ ಮೂವತ್ತಾರು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ತಿವ. ಶಕ್ತಿ . . . ವಿಶ್ವಾ. ರಾಗ, ನಿಯತಿ . . . ಭೂಮಯ (ಇವು ಶೈವಾಗಮದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ತ್ವ ಸಂದೇಶಗಳೆ) (ಕಂಠಾ. ೩೩ ೧೦೬).

ರಾಗತೆಗೆ = ೧. (ಅಲಂ) ಅಳು; ರೋದಿಸು; ಆ ಮಗು ರಾಗತೆಗೆ ಯೆಂದು ಅಂದರೆ ಅದು ನಿಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ (೧೫೩). ೨. ಅಪಸ್ವರ ನುಡಿ; ಅಪತಕನ ಹೇಳು; ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕೆ ನೀನು ರಾಗತೆಗೆಯಬೇಡ. ಸುಮ್ಮನಿರು (೧೫೩). ೩. ನೆವ ತೆಗೆ; ತಕರಾರು ಮಾಡು; ಗಂಡಿನವರು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡದೆ ರಾಗತೆಗೆರು (೧೫೩). [ಸಂ.]

ರಾಗಂಗಡು. ರಾಗಗಡು (ಕ್ರ). ೧. ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲವಾಗು; ಅಸಕ್ತಿ ಯಿಲ್ಲವಾಗು; ಮನದೊಳ್ ರಾಗಂಗಟ್ಟು ಕೆಲವು ಮೋಗಂ ಮುಟ್ಟಿದರ್ (ಕಂಠಾ. ೧-೧೩೩). ರಾಗಗಡು; ೨. ಸಂತೋಷವಿಲ್ಲ ವಾಗು; ಬಳಕೆ ಮರಳದು ರಾಗಗಟ್ಟು ಲಲನೆಯರು ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಪು ಬನವುಲಿಯಲಾ ನಿತ್ಯಾತ್ಮರಾಮರು ನಡೆದುರರವಗೊ (ಕಂಠಾ. ೧೦-೧೪-೧೦). [ರಾಗ + ಗಡು]

ರಾಗಬೆಣು (ಕ್ರ). ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು; ಒಲುಮೆಯನ್ನು ತಾಳು; ಮುಸ್ಸು ಮತ್ಸ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂದುಮಳೆಯ ಬೀನದಿಂದವ ಬಂದ ನಂದೀಶನು ಹೃದಯದೊಳಮಂದರಾಗಂಬೆತ್ತು ಪಾನಮುಪ್ಪ ಬರವಿಂಗೆ (ಕಂಠಾ. ೨-೩೩). [ರಾಗ + ಬೆಣು]

ರಾಗಂಬೊರೆ (ಕ್ರ). ಬಣ್ಣದಿಂದ ಲೇಪಿತವಾಗು; ಮರ್ಣಮಯ ವಾಗು; ರಾಜಕಂ ಬೀಗಮೆಣಿಗೆ ತನ್ನೆಣುಕುಟುಪ್ಪು ರಣಗಣಂ ಧರ ರಾಗಂ ಬೊರೆದಂತೆನಿತ್ತು ರಾಜಭವನಾಗೊದೊಳ್ (ಕಂಠಾ. ೩-೧೦೩). [ರಾಗ + ಬೊರೆ]

ರಾಗಗಡು 'ರಾಗಂಗಡು' ನೋ. ರಾಗತಿ 'ರಾಕಡಿ' ನೋ.

ರಾಗಧರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ; ಟಿಟ್ಟು ಭ ಕುಟು ತುಣುಮಣ್ಣಂ ಪಂಪೆ ರಾಗಧರನೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಗಳ ದಣಿಯಂ ಕರೆಯಲು (ಕಂಠಾ. ೩-೨೨). [?]

ರಾಗಮಾಲಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಾದ್ಯ; 'ಮೌತ್ ಆರ್ಗನ್' ಎಂಬ ವಾದ್ಯ. ೨. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆಯ ಹಲವು ಚರಣ ಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ರಾಗಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಹಾಡುವ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ; ಒಂದು ಪಲ್ಲವಿಯನ್ನು ರಾಗಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವುದು ಸಾಧ್ಯ

(ಕಂಠಾ. ೩೪); ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗವೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಲ್ಪಡಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ರಾಗಮಾಲಿಕೆಯೇ ಆಯಿತು (ಕಂಠಾ. ೩೬). [ಸಂ. ರಾಗಮಾಲಿಕೆ]

ರಾಗಮಾಲಿನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಂತೀವಾದ್ಯ; ವಿವರಣೆ . . . ರಾಗಮಾಲಿನಿ . . . ಮೂವತ್ತುಮೂಟು ತಂತೀವಾದ್ಯಗಳು (ಕಂಠಾ. ೨೩). [ಸಂ. ರಾಗಮಾಲಿನಿ]

ರಾಗರಸ (ನಾ). ಪ್ರೇಮಾನುರಾಗ; ಪ್ರಣಯಾಭಿಲಾಷೆ; ಪ್ರೀತಿ ಕುಳಸದವೆನೆ ತೋಪ ಮಳೆಭವನದೊಳ್ ರಾಗರಸಮೊದವೆ ಸರಸಿದುಹ ಸಮವದಪದೊಳ್ (ಕಂಠಾ. ೭-೩೬ ೫೪). [ಸಂ.]

ರಾಗರಸಿಕೆ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದವನು; ರಸಜ್ಞ; ಅನ್ನದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ ರಾಗರಸಿಕನಾಗಬಲ್ಲ (ಕಂಠಾ. ೩೦೬). [ಸಂ.]

ರಾಗವಿಡಿ (ಕ್ರ). ಬಣ್ಣವೇರು; ಕಾಂತಿಗೂಡು; ಸೋಗೊಡುಬಿನ ಶೃಂಗಾರದಾಧರಣದ ರಾಗವಿಡಿದ ತನುಲತೆಯ ಪುಗಣೆಯನ ಮಧುವಲಿಗಿ ಪಂತೆನಳು (ಕಂಠಾ. ೨೦-೩೪). [ರಾಗ + ವಿಡಿ]

ರಾಗಾಂಧತೆ (ನಾ). ಮೋಹದಿಂದ ಮುಂದನ್ನು ಕಾಣದಿರುವಿಕೆ; ವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ವಿವೇಕದಹಿತವಾಗಿರುವಿಕೆ; ಸಾಂಸಾರಿಕವಿವೇಕಂ . . . ಶಾಶ್ವತಮುಂದೆ ಬಗೆದು ರಾಗಾಂಧತೆಯಂ ಗತಿಸಿದುದರೇಂ ವಿಚಿತ್ರಮೊ ಕರ್ಮಂ (ಕಂಠಾ. ೪-೩೨). [ಸಂ. ರಾಗಾಂಧತೆ]

ರಾಗಾಧರೆ (ನಾ). ಕೆಂಪಾದ ತುಟಿಯುಳ್ಳವಳು; ಬಿಂಬಾಧರೆ; ಪಾಡುವ ರಾಗಾಧರೆಯರ ರಾಗರಸಪೂರಂ ಮೇರಿದಪ್ಪಿ ಮೇಲ್ಕರಿಯ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೨೩ ೪). [ಸಂ. ರಾಗಾಧರಾ]

ರಾಗಾಲಾಪನ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ನಿರ್ದಿಷ್ಟರಾಗವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಲ್ಲದೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹಾಡುವುದು; ರಾಗಾಲಾಪನಾಲಸಂ ನವ ನವೋತ್ಪಲ್ಲಾನನಾಭೋರುಹಂ (ಕಂಠಾ. ೧-೧೩೦); ರಾಗಾಲಾಪನಪದ್ಧತಿ ಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕ್ರಮ—೧. ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ರಮ. ೨. ರಾಗವರ್ಧನ ಕ್ರಮ (ಕಂಠಾ. ೨೪) [ಸಂ.]

ರಾಗಾಲಾಪನೆ (ನಾ). = ರಾಗಾಲಾಪನ; ಮಹಾವೈದ್ಯನಾಥಅಯ್ಯರ್ ಅವರು ತಮ್ಮ ವಿಳನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಾಗಾಲಾಪನ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವಿ ಯನು ಹಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು (ಕಂಠಾ. ೩). [ಸಂ. ರಾಗಾಲಾಪನ]

ರಾಗಾವಲಂಬ (ನಾ). ರಾಗದ್ವೇಷಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದವನು; ವಿಷಯಾಸಕ್ತ; ನೀವು ಸುಷ್ಯವಯರಿಂದು ದುರ್ಜನರಾವೆ ನೀವೀರಾಗಿಗಳು ರಾಗಾವಲಂಬರು ನಾವರೇ (ಕಂಠಾ. ೧೩-೩೬). [ಸಂ.]

ರಾಗಾವಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆ; ಪೊಪ್ಪಳಯ್ಯ ತಿಗುಳಿ ರಾಗಾವಳಿಯ ರತ್ನಾವಳಿಧಾವಳಿ ದಿವ್ಯತಾರಾವಳಿಯ ಗಗನ ಮಾಲಾವಳಿಯ ಮಿರುಪ ಪೇತ್ರಾವಳಿಯ ಮುಖ್ಯನಾನಾವಿಧದ ಸೀರೆಗಳ . . . ಬೇತನಕ ತಗದು (ಕಂಠಾ. ೧೬-೩೦).

[<ರಾಗ + ಪಳಿ (<ಮೃತ್)]

ರಾಗಾವಿಲ, ರಾಗಾವಳಿ (ಗು). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ. ೨. ಮೋಹದಿಂದ ಮಲಿನವಾದ; ಅತಿಯಾದ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ; ಯೋಗ ಮೂಡುವವನೆ ರಾಗಾವಿಲಚಿತ್ರರಾಗಿ ಕುತ್ತದೆ ಬೇರಂ ನೀಗಲ್ಕರಿ ಯದರಂ ನಿಜರೋಗಕ್ಕೆ ಪಧಮನೀಶನದೊಳ್ ಪಡೆವರ್ (ಪು. ೩೦). (ನಾ). ೩. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದವನು. ೪. ಮೋಹದಿಂದ ಮಲಿನವಾದುದು; ಅತಿಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದುದು; ರಾಗದ್ವೇಷ ನಿಬಂಧಮುಪ್ಪ ಕೃತಿಯಂ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂ ಬಂಧಮಿಂಬಾರ್ಥಂ ಪೊಪ್ಪಳಾ ಪೇಟ್ಟುಖಲಮಂ ರಾಗಾವಿಲಂ (ಪಂ. ೪೦) ಮಾಲ್ವ ಎದ್ದಾಗರ್ವಗ್ರಹ

ಒಗಟರ್ (ಕಂಠಾಂ. ೦-೨೪). ೫. ಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಮೋಹದಲ್ಲಿ ತೊಡಕೊಂಡವನು : ರಾಗಾವಿಲ[ಪಾಂ. ೪]ರಾವದ್ಗತ ರಾಗದಾರೊಂದು 'ದಶ ಮಂಗಳಾ ಶ್ಲೋಕ' ಆಗುವದವರಸುಧಾ ರಾಗಾವಿಲ[ಪಾಂ. ೪]ನರ್ಪನಪರವಾರಿಧಿಗ್ರಾಹಂ (ಕಂಠಾಂ. ೪-೦೫೬). ರಾಗಾವಿಳ : ೩, ೫ : ಸತತಂ ರಾಗಾವಿಳಂ ಪೀಡಿತಕುಮಲಯನುನ್ಯಾರ್ಗ ಸಂಸ್ಕೃತನುನ್ಯಾರ್ಥಪ್ರತ್ಯಯ ಸಮರ್ಪಣನರಾಜಿ ಪರದಂಡಪ್ರಿಯಂ ತಾನನಿಪ್ಪಾ ಕ್ಷಿತಿವಂಗೆ (ಕಂಠಾಂ. ೨-೪೫). [ಸಂ.]

ರಾಗಾವಿಳ 'ರಾಗಾವಿಲ' ನೋ.

ರಾಗಿ, ರಾಘಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಏಕದಳಧಾನ್ಯ : "ಧಾನ್ಯಕಂ ರಾಗಿಯೆಂದು" (ಕುಂಠಾಂ. ೦೦೦-೪) : ವರಕೋಡ್ಲರಾಮಶಂಕರದೊಂದಿಗಿರಲು ಪಾಶೋಳವು ಮತ್ತಂ ಪರಿಹರಿಸಿದುದಾಕ್ಷಣ ತಾಂ ಧರಿಯೋ ರಾಗಿಯ ವಿಷಯ (ಕಂಠಾಂ. ೨-೦೫೬) : ರಾಗಿ ತಂದಿಯರ್ ಭಕ್ಷಕ ರಾಗಿ ತಂದಿಯರ್ (ಪುರಂ. ೦-೭೯ ಕ್ಕೂ) : ರಾಗಿಯನು ಉಂಟುವ ನಿರೋಗಿ ಎಂದನಿಸುವನು ರಾಗಿಯು ಭೋಗಿಗಳಲ್ಲ ಬಡವರಿಗಾಗಿ ವೇದಿಹುದು (ಕಂಠಾಂ. ೨೦೨). ರಾಘಿ : ವ್ಯವಸಾಯವ ಮಾಡಿ ರಾಘಿಯ ಬಿತ್ತುವ ಹೊಲ (ಕಂಠಾಂ. ೦೯೯೪, ಕುಂಠಾಂ. ೦೫೬-೦೦ : ೨೬೦).

ರಾಗಿದೇಶು = ೧. ರಾಗಿಯನ್ನು ಬೀಸಿ ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡು : ರಾಗಿ ಬೀಸುವಾಗ. ಗದ್ದೆ ನಾಟಮಾಡುವಾಗ . . . ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳೆಲ್ಲ ಅವಳು ಕಲಿತವುಗಳೇ (ಕಂಠಾಂ. ೨೫) : ರಾಮರಾವ್ಯವಾದರೂ ರಾಗಿ ಬೀಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ (ಕಂಠಾಂ. ೨). (ಆಲಂ) ಅನುಭವ ಪಡೆ : ಪಕ್ಷಿ ಗೊಳ್ಳು : ನೀನನ್ನೂ ಒಪ್ಪ ರಾಗಿದೇಶು (ಕಂಠಾಂ. ೨೫೦). ರಾಗಿಮಾ = ರಾಗಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಮುಖ್ಯ - ಶಾಯಿ : ರಾಗಿಯನ್ನು ಹುರಿದು ಸೀಯಿಸಿ ಭೂಮಾಡಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಗೋಂದವನ್ನೂ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನೂ ಅಂಟಗಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಬರವಣಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಗಿಮಾ ಎಂದು ಹೆಸರು (ಕಂಠಾಂ. ೪೪). ರಾಗಿ ಮುದ್ದೆ = ರಾಗಿಯ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಮಾಡುವ ಮುದ್ದೆ : ಹಿಟ್ಟು : ರಾಗಿಮುದ್ದೆ ಮೈಗೆ ತುಂಬ ಪುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಆಹಾರ (ಕಂಠಾಂ. ೨೫೦). ರಾಗಿಯ ಪದ = ರಾಗಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ರಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬೀಸುವಾಗ ಮಾಡುವ ಹಾಡು : ಮಂಗಳೋಳಿ ಕೂಗಿ ತಂದರೆ ನನ್ನೊಲಿ ಎಲ್ಲ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಗಿಕ್ಕಲ್ಲ ನ ಶ್ರಾತಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿ ಕೇಳಬರುವ ರಾಗಿಯ ಪದಗಳು (ಕಂಠಾಂ. ೨೦). ರಾಗಿರೊಟ್ಟಿ = ರಾಗಿಯ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ರೊಟ್ಟಿ : ರಾಗಿಹಿಟ್ಟು, ರಾಗಿ ರೊಟ್ಟಿ, ರಾಗಿದೋಸೆ ಇತ್ಯಾದಿ . . . ಊಟ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಕ್ಕಲ್ಲಿಯಂ ದೊರಕುತ್ತದೆ (ಗೃಹಾಂ. ೨೦) : ಹೆಂಗಡರು ರಾಗಿರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಟ್ಟಿ ಚಪ್ಪಲಿ ಅರೆದಾಹಾರಿ ಬುತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವರು (ಕಂಠಾಂ. ೦೯೪). ರಾಗಿ ಹಿಟ್ಟು = ೧. ರಾಗಿಯನ್ನು ಬೀಸಿದಾಗ ಬರುವ ಪುಡಿ, - ಹಿಟ್ಟು : ಪನೆಯಲ್ಲ ರಾಗಿಹಿಟ್ಟು ಮುಗಿದಿದೆ (ಕಂಠಾಂ. ೨). ೨. ರಾಗಿಮುದ್ದೆ : ರಾಗಿಹಿಟ್ಟು, ರಾಗಿರೊಟ್ಟಿ, ರಾಗಿದೋಸೆ ಇತ್ಯಾದಿ . . . ಊಟಮಾಡುವುದರಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಕ್ಕಲ್ಲಿಯಂ ದೊರಕುತ್ತದೆ (ಗೃಹಾಂ. ೨೦).

[ದೇ. ೫ ತಮ. ಇರಾಕಿ : ಮಲ. ರಾಗಿ. ಜಾಯ : ತುಳು. ತಲು. ೫೦ : ಕೊಡ. ೦೦ / ಸಂ. ರಾಗಾ, ರಾಗೀ]

ರಾಗಿ (ನಾ). ೧. ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದು : ರಾಗಯುಕ್ತವಾದುದು. ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ. ೩. ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವಿಕೆ : ಚಿತ್ರಬಿಡಿಸುವಿಕೆ. ೪. ರಾಗೋದ್ರೇಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಿಕೆ. ೫. ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹುದು. ೬. ಅತಿಯಾಗಿ ಮೋಹಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ. - ಇಷ್ಟನುವಿಕೆ. ೭. ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವವನು : ಚಿತ್ರಗಾರ. ೮. ಪ್ರೇಮಿ : ಅನುರಕ್ತ.

ಆಗಲ್ ತನ್ನ ರಾಗಮಂ ರಾಗಿಗಲ್ಲಂ ವಚ್ಚುಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕೆಂಪು ಪತ್ತು ಬಿಟ್ಟುಗಳ್ (ಕಂಠಾಂ. ೪-೩೦ ೫) : ಬಂದವೆಂತೆಕ್ಕೆ ಆಗಲರಾದ ರಾಗಿ ಸಂಗಮನ ಕರುಣವೇ ತನ್ನಗೆ ಬಿಂಬಲವಾಗಿ (ಕಂಠಾಂ. ೨-೪೪). ೯. ವಿಷಯ ಲಂಪುಟ : ವಿಷಯಾಸಕ್ತ : ಒಮ್ಮೆನು ಭಜಿಸಲಿಟ್ಟಾದ ರಾ[ಕಂಠಾಂ. ೨೫೦]ಗಿಗಳ ಮೂತನು (ಕಂಠಾಂ. ೦೭) [ಸಂ. ರಾಗಿನ್]

ರಾಗಿಕ್ಕಲ್ಲ (ನಾ). (ರಾಗಿ ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು) ಬೀಸಿ ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡುವ ಕಲ್ಲು : ಬಿದರಿ ಬಿಟ್ಟು ಪೇಲಿ ಚಿದುರ ರಾಗಿಕ್ಕಲ್ಲ ಮದನಾರಿ ನೆಂದೊ ಓದಿಗೊಟಿ ಮುಂಕೊಂಡು ತಿವನ ಪಾಡ್ಯಾಳಿ ಸಿರಿಗಿರಿ (ಪಾಂ. ೬೨) : ಮಂಗಳೋಳಿ ಕೂಗಿತಂದರೆ ನನ್ನೊಲಿ ಎಲ್ಲ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಗಿಕ್ಕಲ್ಲನ ಪ್ರತಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿ ಕೇಳಬರುವ ರಾಗಿಯ ಪದಗಳು (ಕಂಠಾಂ. ೨೦).

ರಾಗಿಕ್ಕಲ್ಲ ಪದ = ರಾಗಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ರಾಗಿಕ್ಕಲ್ಲನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೀಸುವಾಗ ಹಾಡುವ ಹಾಡು : ರಾಗಿಕ್ಕಲ್ಲಪದ - ಶರಣೆಬಿ ತಿವನಗೆ ಶರಣೆಬಿ ಗುರುಪಿಗೆ ಶರಣೆಬಿ ತಿವನ ಮದದೀ(ಗೆ) (ಕಂಠಾಂ. ೨).

[ರಾಗಿ + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್)]

ರಾಗಿಣಿ (ನಾ). ೧. ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವಳು : ಅನುರಕ್ತ. ೨. [ಸಂಗೀತ] ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ವೀರಾಗ : ಋತುಗಳ ಹಸರು ಹೊಂದಿರುವ ಆರು ರಾಗಗಳು. ಅವಕ್ಕೆ ಆರು ರಾಗಿಣಿಯರು ಕರಾದಿದನ ಪ್ರತಿಭಾಕಲ್ಪನೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಉನ್ನತವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ (ಕಂಠಾಂ. ೫೦) : ಅನೇಕ ರಾಗಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ 'ರಾಗಿಣಿ'ಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಂತಿವೆ (ಕಂಠಾಂ. ೦೫೨). [ಸಂ. ರಾಗಿಣೀ]

ರಾಗಿಣಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಕೆಂಬಣ್ಣವೇರು : ಕೆಂಪಾಗು : ಸೌಕುಮಾರ್ಯ ವೇಷ ಮೆಲ್ಲದಿಗಳು ಮೆಲ್ಲನೆ ರಾಗಿಣಿ ಕೊಡೆ ಪ್ರಿವಳಗಳಂ ಬೀಳ್ಕೊಡ (ಕಂಠಾಂ. ೦೦-೭೭). ೨. ಕೆಂಪಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು : ರಂಗೇರಿಸು : ಕಂಡಾಕ್ಷಣವ ತಕ್ಕೈ ಮುಂಡಾಡಲಿವರ ಪರಿಶೋಷ ಪೂರ್ವದಿಬ್ಬಂಡಲ ವನು ರಾಗಿಣಿತು (ಕಂಠಾಂ. ೨೪-೫೫). ೩. ವಿಶ್ವಾಸವಿಡು : ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದು : ಗುರುಗಳ ಪೊಗಟ್ಟಿಗೆ ರಾಗಿಣಿ ಸಂತೋಸಂಬಟ್ಟು (ಕಂಠಾಂ. ೫೨-೫೩). ೪. ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರು : ಪ್ರೀತಿಸು : ಬಡವಂ ಮೂಕತಮಂ ಕಂಡ ರಾಗಿಣಿವಂತೆ (ಕಂಠಾಂ. ೨-೩೦) : ಬಡ ರಾಗಿಣಿ ದೆಸಗೀ ಗಳಗಳೊಲಿದಪ್ಪದು ಕೋಗಿರೆ (ಕಂಠಾಂ. ೪೭೬) : ತಾಗದ ಬಿಂಬನಂ . . . ವಿಳ ರಾಗಿಣವ ಮನಂ ಮನೋಹರಂ ಜಾರಿಯರೋಳ್ (ಕಂಠಾಂ. ೪-೫೭). ೫. ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡು : ಕಂಪಿತುತೆ ಕನಕರಂಜಿದಾಳುತ್ತಂ ರಾಗಿಣಿತೆ ರಂಜಿತುತೆ ಸೊಪಾಗಿರ್ದವು ಕಣ್ಣೆ ಗಂಧಶಾಲಿವನುಗಳ್ (ಕಂಠಾಂ. ೨-೦೦). ೬. ಬಯಸು : ಆಪೇಕ್ಷಿಸು : ರಾಗಿಣಿ ರಾಸಧನಿರತೆ ವೇಗದಿನಾ ವರಿಯ ಒಂದುಬಿಡನೆ ಬಿಡಂ (ಕಂಠಾಂ. ೨೫೨-೪೦೫).

[ರಾಗಿ + ಇಣ್]

ರಾಗಿಣಿ 'ರಾಕಿ' ನೋ.

ರಾಗೋಪಗೂಢಕ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚುಂಬನ : ಒಳಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪುಟ್ಟ ಕೊಳಂಕಲಮ ಮನೋಳಿಪ ರಾಗೋಪಗೂಢಕ [ಕಂಠಾಂ. ೨]ವೆಂಬುದು (ಕಂಠಾಂ. ೭-೨೯). [ಸಂ.]

ರಾಘಿ 'ರಾಗಿ' ನೋ.

ರಾಘಿ (ನಾ). ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಲು, ಅದರ ಮುಳ್ಳುಲಲ್ಲಿ ನೇತು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಬಳಿ : ರಿಹಾಪು : ಅಂಕವಣಿ : ಅಶ್ವಮಂ ಬೇಗದಿರ ಬೆಂಗೆ ವಾಯು ರಾಘಿಯೊಳಂತೆ ಪಾಘಿಯೊಳ್ ನೆರಸಿ (ಕಂಠಾಂ. ೨-೦೦೫ ೫) : ಗರುವ ಹಾತ್ಯಗೊಂದೇ ರಾಯರಾವುತನ ರಾಘಿ ವಾಘಯ ಸಾಲದೇ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೦೭-೭೦). [← ತಲು. ರಾಗಿ]

ರಾಘೋಲು 'ರಾಯಗೋಲು' ನೋ.

ರಾಜಮಲ್ಲ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು ; ಪ ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗೆವಂಶದ ಕೆಲವು ಅರಸರ ಹೆಸರು : ನೊಂಬಿನದಾಗಿ ರಾಜಮಲ್ಲ[ಂ] ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ ಗುಂಡಿಗನು[ಳ್ಳ] ಎನೆಮರು ಸಮಸ್ತಪುಲಂಜಿಪಿ ಬಿಟ್ಟು (೨೫. ೩೩೪. ೦೯೦-೬; ೫೩). [ರಾಜ್ಯ (ಪ ← ಸಂ. ರಾಜನ) + ಮಲ್ಲ]

ರಾಜಮಲ್ಲಗಾಮಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ರಾಜಮಲ್ಲಗಾಮು ೫ ಇನು ಸಿಜನುಂ ಗಂಗಗಾಮು ಇನು . . . ಸಾಕ್ಷಿ (೨೪. ೩೩೬. ೫೨. ೬೦-೯೭; ೫೩). [ರಾಜಮಲ್ಲ + ಗಾಮಂಡ]

ರಾಜಮ್ಲ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ವೆವಸ್ವಾಡಿಯ ಮನೆ ಗತಿ ನೀಲಜ್ವಯ ಮಗಂ ರಾಜಮ್ಲನ ಧರ್ಮ (೨೪. ೩೩೬. ೦೫೦-೨; ೫೩). [ರಾಜ್ಯ (ಪ ← ಸಂ. ರಾಜನ) + ಅಮ್ಲ]

ರಾಜು (ಕ್ರ). ೧. (ರಾಜದಿಂದ) ಚೆಲ್ಲು ; ಎಸೆ ; ಎರಚು : ಅನಲ ಹೊಟ್ಟನು ತಲಮಪ್ಪರಿಯೊಳು ರಾಜುಪ್ಪಮಾಯೆನ್ನಗೊಲುಮೆಯುಪಚರ ೧೫ ನಾರಿಯರು ಅಹುದಂದಳೆಂದುಮುಖ (೩೩೫. ೨೯-೩). ೨. ವೇಗವಾಗಿ ಹೊಡೆ. - ಬಡಿ ; ಅಪ್ಪಳಿಸು : ಅವರ ಮಾತು ಕೇಳಿ ನನಗೆ ಮುಖಕ್ಕೆ ರಾಜಿದೆಯಾಯಿತು (೩೦೫. ೬೦) ; ನಾಗವೇಣಿ ನಾಗನೆಯಂತೆ ಸಿಡಿದು ರಪ್ಪನೆ ರಾಜಿದಂತೆ. ಚಿತಾಮಣಿಯನ್ನೂ ಪುಣ್ಯವಂತೆ ನೋಡಿ ಹೊರಟು ಹೋದಳು (೩೩೫. ೩). ೩. ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಬೀಳು. - ಕೆಡೆ : ಕೊಚೆಯಾದುದು ಕೂಡೆ ಸಾಸಿರೋಪ್ಪನ ಕಟ್ಟಕವಲಿ ಗುಂಡಿಗಳು ರಾಜಿ ಕೆಡದವು (೨೫೫. ೯೬-೧೦). ೪. ವ್ಯಾಪಿಸು : ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಅವನ ಕ್ರೋಧವಾರಿ ಯಾಗಿ ರಾಜುತ್ತರಿದರೆ, ಅದರ ಪದೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಪಾಕುಸುಮವು ಬಾಡಿ ಹೋಗಿದೆ (೩೩೫. ೯೬). ೫. (ಅರುಂ) ಅಹಿತವಾಗು ; ಅಸುಖಿತರ ವಾಗು : ನದಾಹರನ ಬಿಲು ಮುಖಕ್ಕೆ ರಾಜುತ್ತಿದ (೩೩೫) ; ಆ ಸೀರೆಯ ಮುಕ್ಕಿನವುಳ್ಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ರಾಜುತ್ತಿದ (೩೩೫).

[< ಎರಚು (< ಎಜಚು). / ತಲು. ರಾಜು = ತಿಕ್ಕು, ತೀಡು].

ರಾಜಿಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಪುಳಯಣ್ಣನ ಮಗಂ ರಾಜಿಯು (೨೪. ೩೩. ೩೩೫. ೬೦-೦೨; ೫೩).

[ರಾಜ್ಯ (ಪ ← ಸಂ. ರಾಜನ) + < ಅಯ್ಯ (< ಅಯ್ಯ)]

ರಾಜಿಯಂಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀಮತ್ ವೆವಸ್ವಾನದಿಗಳ ಪಟ್ಟಂಗಟ್ಟಿದ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆ ವರಪ x x x ರಿಕ್ಕಗರ ಕೋಟೆಯೊಳ ನೊಂಬಮ್ಮನೊಳ ಕಾದಿ ರಾಜಿಯಗಟ್ಟ ಸಕ್ಕೊಡೆ (೨೪. ೩೩೬. ೦೫೦-೬; ೫೩ ೧). [ರಾಜಿಯ + ಗಂಗ]

ರಾಜ (ನಾ). ೧. ದೊರೆ : ಅರಸು ; "ನೃಪತಿ ರಾಜ" ರಾಜಂ . . . ಪ್ರಜಾಧಿಪತ್ಯವುಳ್ಳ (೩೦೫. ೬೯-೦); ಕೆಳಗಿರಾಜನ ನೂರಿಕದ ಕರಿಪಾಟಿಯನುಡಿಯಿ ಬಡಿದಿಡೆತ್ತಂ ತಿಂಕೊಲೆ ಮೂಬ್ಬದುಮುಜವುಳ್ಳಂ ೩೩೫೦ ನಿತಶರದಿನರಡುಂ ಕರವಂ (೩೦೫. ೦೦-೦೨); ದೊನ್ನೆವಕ್ಕಿ ಗಳಿಂ ಬಿ ಬಿರುಧಳೆಂ ತಣ್ಣಿವನಾಡೆ ಜಿರುಧರ್ಗಮಂ ಪೊಪ್ಪ ರಾಜ ನೆನದೊಂದು ಪಡುಗಡಲ ಸಾರ್ವಂ (೩೦೫. ೬-೩೩) ; ಸಾಕೇತಪುರಜರ್ ೩೩೫೦ . . . ಕೊಂಡಾಡಿದರ್ ರಾಜನಂ (ಪ್ರೀತಾಪ. ೦೬-೯೭೬). ೨. ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ; ಕ್ಷತ್ರಿಯ : "ರಾಜ - ಚಂದ್ರ. ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ಪರಪತಿ" (೩೦೫. ೦೦). ೩. ಒಡೆದು : ಪ್ರಭು : ರಾಜರಾಜಸುಮಿತ್ರ . . . ಮರುಳ್ಳ ರಾಜ ಪರಮಪದ್ಮ ಜಯಜಯ ಶರಣವನಿತ್ತ (೩೦೫. ೦೨-೦೩). ೪. ಚಂದ್ರ : "ಇಂದು . . . ದ್ವಿಜರಾಜನ ಸುಧಾರಣವೊಳ್ಳ" (೩೦೫. ೦೦-೦೨) ; ರಾಜರಾಜಸುಮಿತ್ರ ಭಾಸ್ಕರ ರಾಜಪಾವನೇತ್ರ . . . ಜಯಜಯ ಶರಣವನಿತ್ತ (೩೦೫. ೦೨-೦೩). ೫. ೧, ೪ : ಪರರಾಜಾಕೇತವೇಚ್ಚುತಿ ಕೆಡೆ ಕಮಳಾವೋದಮುಗಿ ಧಾತ್ರೀವರಿತೋಪಂ ಪುಡಿ (೩೩೫. ೬-೬೩).

೫. ಇಂದ್ರ. ೬. ಯತಿ ; ಸಂನ್ಯಾಸಿ : ಕೇಳಿ ಮರುಳೆ ಶೂನ್ಯವು ದೊಳಗೊಂದಿರಲು ಸ್ವಯ ರಾಜನಿವನಲು (೩೦೫. ೦೦-೦೨). ೭. ಸಮಾಸದ ಮೊದಲು ಅಥವಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ 'ದೊಡ್ಡ, ಮುಖ್ಯ, ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಉತ್ತಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ : 'ಕವಿ ರಾಜ', 'ಗಜರಾಜ', 'ರಾಜಕೀರ' ಪರಾ.

ರಾಜನ ಸೇನೆ = ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ (?) : ಸೇನೆ - ರಾಜನ ಸೇನೆ. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸೇನೆ ಎಂದು ಜಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ರಾಜ ಅಥವಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ವಾದಮಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜನರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆಯೆಂಬುದು ? (೩೩೫. ೦೦೬). ರಾಜಮಾರ್ತಂಡರೂಪ = ೧. ರಾಜರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಇರುವವನು. ೨. ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದವನು. ೧, ೨ : ಶ್ರೀಕಾಂತಾನೇತ್ರ ನೀಲೋತ್ಪಲವದನಗೋಪಾತಸಸ್ವೇರರೇರಾಣೀಕಂ . . . ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಭೂಪಂ ಬೆಳಗುಗೆ ಜಗಮಂ ರಾಜಮಾರ್ತಂಡರೂಪಂ (೩೪. ೩೪. ೩೦೫. ೬-೬ ; ೩೩೫). ರಾಜಾಸಾಹೇಬ = ಸ್ಥಳೀಯರಾಜರ ಒಂದು ಬಿರುದು : (೪). [ಸಂ. ರಾಜನ]

ರಾಜಮುಷಿ (ನಾ). (ಪುರೂರವ, ಜನಕ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವ ರಂತೆ) ರಾಜನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ಗುಹಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ಮೈ ಗೊಡಿಸಿಕೊಂಡವನು ; ಉತ್ತಾನಪಾದನಿನುಕ ರಾಜಮುಷಿ ಮೊದಲು ವತ್ಸ ಭರತನಿಗೆ ಒಂದುಮತದಿತ್ತನು ಭರತನಿತ್ತ ಕತದಿಂದ ಭಾರತವರಾಘವನಿತ್ತು (೩೩೫. ೨-೬) ; ಮಹಾಪುಷಾವಪುಷವನ್ನದ ರಾಜಮುಷಿಯು (೩೩೫. ೦೦-೦೨). 'ರಾಜಮುಷಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜಮುಷಿತನ (ನಾ). ರಾಜಮುಷಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ : ನಿಯಮವೆಮಗಿದು ವನನಿವಾಸಾರ್ಥಿಯದ ತುದಿಪರಿಯಂತ ಮೈಗುಹಿಸೆಯಲಿ ಮೂದವು ಮನದ ಮತದಿರು ರಾಜಮುಷಿತನದ (೩೩೫. ೬-೬-೬). [ರಾಜಮುಷಿ + ತನ]

ರಾಜಮುಷಿತ್ವ (ನಾ). = ರಾಜಮುಷಿತನ : ಶರಣಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಅವರ ರಾಜಮುಷಿತ್ವವು ಸಾರ್ವತ್ಯವದೆಯಲಿ (೩೩೫. ೦೨-೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಕ (ನಾ). ೧. ರಾಜರ ಸಮೂಹ : ಅರಸರ ಗುಂಪು : ನೆರದ ಸಮಸ್ತರಾಜಕಮನಾದರದಿಂದಿರ್ಗೊಂಡು (೩೦೫. ೬-೦೦) ; ಯುಗುತಿ ನಮಗಿನ್ನೇನುಭಯ ರಾಜಕನ ಸಂತ್ಸುಪ್ಪದು (೩೦೫. ೬-೦೩). ೨. ಸಣ್ಣದೊರೆ : ಚಿಕ್ಕಅರಸು. ೩. ರಾಜನಿಂದ ಆಗುವ ಅಕ್ರಮಣ. - ಮುತ್ತಿಗೆ : ಕೊಳ್ಳೆಯೋ, ದಂಗೆಯೋ, ಸುಲಿಯೋ. ಧಾರೆಯೋ, ರಾಜಕವೋ, ಏನೋ ಬರುತ್ತಿದೆ ! (೩೦೫. ೦೨-೦೩) ; ರಾಜಕ ಬಂದರೂ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ, ದೈವಿಕ ಬಂದರೂ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ (೩೩೫). 'ರಾಜಕ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜಕದಲಿ. ರಾಜಕದಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾತಿಯ ಬಾಳೆ ; ರಾಜಬಾಳೆ : (೪). ರಾಜಕದಳಿ : ಬಳ್ಳಿ ಪಲಸು ರಾಜಕದಳಿ ಯಳೆಗಳಾದಿ ಚಿಕ್ಕಪುಲವನಾಂತು (೩೦೫. ೦೦-೦೩) ; ಪಣ್ಣ ಬಿಣ್ಣಿನ ಯುದಜಿಗಿ ನಂದ ರಾಜಕದಳಿಗಳು (೩೩೫. ೨-೦೨ ೫). [ಸಂ. ರಾಜಕದಲಿ]

ರಾಜಕದಳೆ (ನಾ). ರಾಜಕದಲಿ : ರಾಜಕದಳಾವುಜಂಬೀರೆ ಫಲ ಗುಟ್ಟಿದಂ . . . ಪೂಜೆ (೩೩೫. ೬-೦೦೦ ಕಣ). [ಸಂ. ರಾಜಕದಲ]

ರಾಜಕದಳಿ 'ರಾಜಕದಲಿ' ನೋ.

ರಾಜಕದ್ವಾದತ (ನಾ). ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಮಹಾರಾಜರ ಗುಂಪು : ಗೆಲ್ಲನೆ ನಯಶಾರ್ವದ್ವಯದಿಂ ಪೂಜವಗಯ ರಾಜಕದ್ವಾದತಮಂ (೩೩೫. ೬-೬). [ಸಂ.]

ರಾಜಕಪೋತ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾತಿಯ ಪಾರಿವಾಳ : ಮೇಘಫಲಧರಾ ಫೀತ್ವದ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಬಿಟ್ಟು ರಾಜಕಪೋತ (೩೦೫. ೬-೦೦ ೫) [ಸಂ.]

ರಾಜಕರ (ನಾ). ರಾಜನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರುವ ಕಂದಾಯ. ೨. ಚಂದ್ರನ ಕಿರಣ. ರಿ. ೨: ರಾಜಕರಪಾತಫುತಿ ಸರೋಜದೊಳ . . . ಸಮನಿಕಮಾ ಜನಪದಜನದೊಳಿಂತುಮೇಳ ಸಮನಿಕಮೇ (ಕುರುತ. ೧೦-೪೬). [ಸಂ.]

ರಾಜಕರ್ಮ (ನಾ). ರಾಜನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯ. ಕರ್ತವ್ಯ: ರಾಜದ್ರೋಹಿ ಇವನ ನೀ ಕೊಲಿಸಿದ ರಾಜಕರ್ಮವ ಸಮಂತನಗಿದಮೆ ? (ಗೋರೂಪ. ೪೩-೧೩೬). [ಸಂ. ರಾಜಕರ್ಮನ]

ರಾಜಕಲೆ, ರಾಜಕಲೆ (ನಾ). ರಿ. ದೊರೆಗಳು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಆಯುಧಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ಯೆ: ರಾಜಕಲೆಗಳೊಳ ಕವಿರಾಜನೊಪ್ಪಿಯೊಳ ವನಿತಾಜನೊಪ್ಪವ್ಯುತ್ಪಿಯೊಳ ಸಂತತ ರಾಜಸುವ ಸದ್ಗುಣಸಮಾಜನು ಭೂಕಲ್ಪಭೂಜನಂ ಭೂಜನಂ ಮಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುವಂ (ಕೂ. ೧-೪). ರಾಜಕಲೆ: ೨. ರಾಜತೇಜಸ್ವಿ: ರಾಜತ್ವದ ಕಲೆ: ರಾಜಮುಖ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ರಾಜಕಲೆಮಾಡುಮೆ! (ಗು. ೩೩-೩). [ಸಂ. ರಾಜಕಲೆ]

ರಾಜಕಲೆರು (ನಾ). ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ಬೀರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೆಡ್ಡೆ: ಕೊಡನಾರಿಗಡ್ಡೆ. [ಸಂ.]

ರಾಜಕಲಾಪ (ನಾ). ಚಂದ್ರನನ್ನು ಅಲಂಕರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವನು: ಶಿವ: ಹೋದೋ ರಾಜಕಲಾಪ ಭಕ್ತಜನಜಿತಾರತ್ನ (ಕೂ. ೪. ೨-೨೩). [ಸಂ. ರಾಜಕಲಾಪ]

ರಾಜಕಲೆ 'ರಾಜಕಲೆ' ನೋ.

ರಾಜಕಾರಣ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯವಹಾರ: ರಾಜಕೀಯ: ಸುತ್ತಲಿನ ಜನ ಏಕುತರವಾಗಿ ಸ್ವೀಯ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ . . . ನಿರತರಾದರು (ಸ್ವ. ೩೩. ೪೪): ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಮೋಹನನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಕಡಮೆ ಮಾಡಬಹುದು? (ಕೂ. ೩೦. ೪೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಕಾರಣಪಟು (ನಾ). ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದವನು: ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷನಾದವನು: ಆ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಎಂಥ ರಾಜಕಾರಣಪಟುವಿಗೂ ಜುದ್ದಿ ಜುರುಕಾದಿತು (ಕೂ. ೩೩. ೩೩): ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರಾಜಕಾರಣಪಟುಗಳೂ ದೇಶವಿವೇಶ ಕಂಡವರೂ . . . ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಪರಿಜ್ಞಾನವನ್ನು . . . ಪ್ರಸಾರಮಾಡಬೇಕು (ರಾಮ. ೪೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಕಾರಣಿ (ನಾ). ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ: ರೋಕ ಮಾನ್ಯರು ನಿಜಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜಕಾರಣಿ (ಕೂ. ೩೩. ೧೨೪). [ಸಂ. ರಾಜಕಾರಣಿ]

ರಾಜಕಾರಿಯ (ನಾ). ರಾಜನಿಗೆ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಮುಂತಾದುವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲಸ: ಕೊಡಗಿದ್ದ ರಾಜಕಾರಿಯ ಕಡುವುದೆಂದೇ ನಿನ್ನನುಕುಟದ (ಕು. ೩೪. ೯-೩೬): ಮಾನ ಮುಂದೆ ಸಿದ ರಾಜಕಾರಿಯವ (ಕೂ. ೩೩. ೧೦-೩೩). [ಸಂ. ರಾಜಕಾರಿಯ]

ರಾಜಕಾರ್ಯ (ನಾ). ರಿ. = ರಾಜಕಾರಿಯ: ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾ ಪ್ರಭು ಶಂಖರದ್ರವಜವರು ತುಳುಕುಕೊಂಡ ಹಾಡುವಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ರಾಜಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹುಕದರಿ ಪಾಳೆಯ ವಿದಲಾಗಿ (ಕು. ೧. ೪೦-೪: ೩೩೬): ದ್ರಾವಿಡವೃಕ್ಷಗಳಿಗೆಸೇನೆಯ ನೆರವು ಬಂದುದು ರಾಜಕಾರ್ಯದ ಒಳಕ್ಕೆ ಲೇಸೆಂದ (ಕು. ೩೩. ೬-೨೦): ಕೆಡಿಸಿ ಕಳೆದ ರಾಜಕಾರ್ಯವ ತತ್ತ ಸಮಯದಲಿ (ಕು. ೩೩. ೩೩-೩೬). ೨. (ಅಲಂ) ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲಸ: ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯ: ಕೂಗಿಗೆ ಹೋಗಿ ಎಣ ರಾಜಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸಿ ಬಂದೆ ? (ಕೂ. ೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಕೀಯ (ಗು). ರಿ. ರಾಜನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ: ಅರಸನಿಗೆ ಸೇರಿದ.

೨. ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೩. ರಾಜನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. - ಸೇರಿದುದು: ರತ್ನಮಯವಾಗಿ ಹೆಸರನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವ ರಾಜಕೀಯವಾದ ಈ ಉಂಗುರವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕೆಡೆ ? (ಕೂ. ೩೩. ೪). ೪. = ರಾಜಕಾರಣ: ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿರಲೇ ವಿವಿಧ ರಾಜಕೀಯಂ ಗಳೇನೊಂದರಿಯದತುಳುಕೊಡದಿಂದ (ಕೂ. ೩೩. ೨-೧೦-೩೩): ಮತಕ್ಕೂ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ ? (ಕೂ. ೩೩. ೧೪೦). ೫. (ಅಲಂ) ಅಂತಃಕಲಹ: ಒಳಜಗಳ: ಈಗಿನ ಅನೇಕ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ (ಕೂ. ೩೩. ೬). ಪಿತೂರಿ: ಒಳಸಂಜು: ಆ ವೈದ್ಯ ರನ್ನು ಮರ್ಧಾಯಿಸಲು ದೊಡ್ಡ ರಾಜಕೀಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ (ಕೂ. ೩೩).

ರಾಜಕೀಯಕ್ಷೇತ್ರ = ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಲಯ. - ಕ್ಷೇತ್ರ: ಪಾಸಕ ಮತ್ತು ರಾಮದಾಸರು ರಾಜಕೀಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು (ಕೂ. ೩೩. ೧೩೦). ರಾಜಕೀಯ ಪೈದಿ = ರಾಜದ್ರೋಹ ಅಥವಾ ದೇಶದ್ರೋಹಕ್ಕಾಗಿ, ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಸೆರೆಯಾಳಾದವನು. - ಬಂದಿಯಾದವನು: ಸಾವಿರಾರು ರಾಜಕೀಯಪೈದಿಗಳಿಗೆ ಮಘ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಕನಿಕರಗಳಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರಕೂಸೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂತೆ (ಕೂ. ೩೩. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಕೀರ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಗಿಳಿ: ಅರಗಿಳಿ: ವಿರಹಿಗಳ ಸುಯ್ಯ ಬೆಂಕಿಯೊಳ . . . ಕರಿಮುರಿಕನಾದುವು ನೆರವುಕಪ್ಪಿರಣರಾಜಕೀರ ಕುಲಿಗಳ (ಕೂ. ೩೩. ೩-೪೦): ಸ್ವಲ್ಪತವ ರಾಜಕೀರನ ನುದಿಗಳಿ ವಲ್ಲಭ ಬಾಲೆಂದಳೆಮಕು (ಕೂ. ೩೩. ೪-೨೦೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಕೀರಕ (ನಾ). = ರಾಜಕೀರ: ರಾಜಕೀರವಾಕ್ಯಾಟವನುಬಿಟ್ಟು ಪಟಕುಂ ವಾಕ್ಯಾಟವಂ ಸುತ್ತಲಿಂ (ಕೂ. ೩೩. ೩-೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಕೀರ 'ರಾಜಗೀರ' ನೋ.

ರಾಜಕುಂಬರ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅನೆ: ಗಜರಾಜ: ಅನುಕೂಲಾನಿ ರಾಜೋರಾಯವನರಾಜಕುಂಬರವನುಕದಲಿರಾಕರಗಿತ ಗಗನಾಂಗಣನುಂ . . . ಆಗಿ ನಡೆಯ (ಕೂ. ೩೩. ೧೩-೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಕುಮಾರ (ನಾ). ದೊರೆಯ ಮಗ: ಅರಸುಪುತ್ರ: ಪಲಂಬರ್ ರಾಜಕುಮಾರರ ನಡುವೆ . . . ಕಷ್ಟಕಾರ್ಥರನ್ನಾಗಿ ತನ್ನಮಂ ಗೆರೆವಂಪ ಸಾಮಂತತೊಡಾಮಗಳೆದು ಶರಪರಿಗತಿಯನಾರಯಲು (ಕೂ. ೩೩. ೨-೩೪ ೩): ರಾಜಕುಮಾರರೊಳ ಸುರರಾಜಕುಮಾರರೊಳ . . . ದೊರೆಯಪ್ಪರೊಳ ಪೇಟೆ ಜಿತಕಂತಕೆ (ಕೂ. ೩೩. ೩-೧೩೪). [ಸಂ.]

ರಾಜಕುಮಾರಕ (ನಾ). = ರಾಜಕುಮಾರ: ರಾಜಕುಮಾರರೊಳ ನಿಜವೆನೋದಿಗಳ . . . ಜೂಜುಗಳಂ ಸಮಗ್ರಮೆನಲಾಡುತಿರಲ ಪದವಲ್ಲಿಗಿದ್ದು ದೆಂ (ಕೂ. ೩೩. ೩-೩೩): ಸಾರಿತೇಯಕುಟ ರಾಜಕುಮಾರ ಕರಿಗಾಪತ್ತು (ಕೂ. ೩೩. ೩-೨೪-೪೪). [ಸಂ.]

ರಾಜಕುಮಾರಿ (ನಾ). ದೊರೆಯ ಮಗಳು: ಅರಸುಪುತ್ರಿ: ರಾಜ ಕುಮಾರಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದವನು ಕೈಗೆ ತಂದ ಕೊಟ್ಟಳು (ಪ್ರೀತಿಯು. ೩೩೦). [ಸಂ. ರಾಜಕುಮಾರಿ]

ರಾಜಕುಲ (ನಾ). ರಿ. ಅರಸುವಂಶ: ಕ್ಷತ್ರಿಯಕುಲ: ಆಳೋಳಿಯೊಳಿರ್ ರಾಜಕುಲಮೊಂದುತ್ತಾಹತಮಯಸ್ಸನೊ ದೆಸೆಯಂ ತೀವೆ (ಕೂ. ೩೩. ೧೩-೧೧): ರಾಜಕುಲಾಧಿಕರನು ಭಜಿಸಿವೆ (ಕೂ. ೩೩. ೧೦-೩೩-೧೦). ೨. ರಾಜ ಮನೆತನ: ನಾನು ಶುದ್ಧ ಮುಸಲ್ಮಾನನೋ ಹೌದು . . . ಯಾವ ರಾಜಕುಲದಲ್ಲಿಯೂ ಹುಟ್ಟುವವಲ್ಲ (೧೦೦೪. ೩೩೦). ೩. ಅರಸರ ಗುಂಪು: ಅರಸರ ಸಮೂಹ. ೪. ಅರಮನೆ. ೫. ವಿಲಾಸಿನಿಯರ ಸಮೂಹ: "ವಾರಾಣಸಿ ರಾಜಕುಲವೆನೆ ವಿಲಾಸಿನಿಯರಕ್ಕೆ" (ಕೂ. ೩೩. ೧೦-೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಕುಮರ 'ರಾಜಗುಮರ' ನೋ.

ರಾಜಕುಲಪ್ರತಿಬದ್ಧ (ನಾ). ವಿರಾಸಿನಿ : ಎಂಗಾರದವಳು : "ರಾಜ ಕುಲಪ್ರತಿಬದ್ಧಾ, ವಾರಪ್ಪೀ, ವಾರಮುಖ್ಯಾ — ಈ ೩ ವಿರಾಸಿನಿಯರ" (ಕರಾವಳಿ. ೪೦-೪೩). [ಸಂ. ರಾಜಕುಲಪ್ರತಿಬದ್ಧ]

ರಾಜಕೀತನ (ನಾ). ಅರಸನು ಇರುವ ನಿವಾಸ : ಅರಮನೆ : ರಾಜ ಗೃಹ : ಅತನಂ . . . ನಿಜಸಾಧಾರಣರವರನ್ನು ರಾಜಕೀತನವೆಷ್ಟು ನೋಡೋಲಿಗಾಗೊಟ್ಟಿದ ಗಗನಪರೀಕ್ಷೆಯೆಂಬ . . . ಕಂಡು (ಕಾಂತ್ಯ. ೩-೩೬ ೪). [ಸಂ.]

ರಾಜಕೃಷ್ಣ (ನಾ). ತೀವ್ರತರವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕ್ಷಯರೋಗ : ಪುಷ್ಕರಮೂಲ, ಖಚೋರ . . . ನೆಗ್ಗಿಲು ಸಹ ಸಮಾನಗೊಂಡರೆಂದು ತುಪ್ಪದಿಂದ ಸೇವಿಸಿ ರಾಜಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೋಗು ಪರಿಹರಂ (ಸತ್ಯ. ೨೪೬). 'ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜಖರ್ಜೂರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉತ್ತಮಜಾತಿಯ ಖರ್ಜೂರ : "ಮಾನಿಖರ್ಜೂರ — ರಾಜಖರ್ಜೂರ" (೬೩೦. ೦೩೬). [<ಸಂ. ರಾಜಖರ್ಜೂರ]

ರಾಜಗಾಂಭೀರ್ಯ (ನಾ). ರಾಜೋಚಿತವಾದ ಶೀವಿ, — ಗತ್ತು : ಅವರು . . . ರಾಜಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ದೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ದೃಷ್ಟಿಹರಿಸಿದರು (ಕುಣು. ೨೩೬). [ಸಂ.]

ರಾಜಗಾಮಿ (ನಾ). ಹಕ್ಕುದಾರರಿಲ್ಲದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು : ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಯಾವ ಸ್ಥಳ . . . ರಾಜಗಾಮಿಯಾಗುವುದರಿಂದ . . . ಅಂಥ ರಾಜ್ಯದ ವಶದಲ್ಲಿ ಸೇರಿತಕ್ಕದ್ದು (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೬೦). [ಸಂ. ರಾಜಗಾಮಿ]

ರಾಜಗಾಮಿತ (ನಾ). = ರಾಜಗಾಮಿ : 'ರಾಜಗಾಮಿತಂಗಿಯ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜಗಾಮಿತಂಗಿಯ (ಕೃ). ಹಕ್ಕುದಾರರಿಲ್ಲದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು : ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು : ಗುಣಮಯ್ಯಂ ದೋಣಿ ಎಡೆಯಾಯ್ತು ತನದಿಂದ ರಾಜಗಾಮಿತಂಗಿಯು ಮೊತ್ತೆಯತನದ ಲೂರನನ್ನೆದ್ದು . . . ಇಷ್ಟರಂತೆ ಕಣ್ಣು (ಸಾಂತ್ಯ. ೧೫-೧, ೦೩೬ ೦೬; ೧೦೬). [ರಾಜಗಾಮಿತ + ತಂಗಿಯ]

ರಾಜಗಿರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೊಪ್ಪು : "ರಾಜಗ್ರಾ-ರಾಜಗಿರಿ" (೬೩೦. ೦೩೬); ದಿನಾಲು ರಾಜಗಿರಿಯ ಕಾಕುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನು ಬೋಕೆ ಮಾಡಿದರರಿಂದ ಆ ಚಿಗರೆ ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಳಿ ಕಾರಾಗಿತ್ತು (ಮುಂತು. ೩-೩೦೦); ಒಂದು ದಿನ 'ರಾಜಗಿರಿ'ಯ ಪಲ್ಲೆಯ ಎಲೆ ಹಸಿರು ಮುರಿಯು ತ್ರಿದ್ವಿಧ (ಸಾಂತ್ಯ. ೪೪೦); ಸೋಮವಾರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಬರೇ ರಾಜ ಗಿರಿಪಲ್ಲೆ . . . ತಿನ್ನತಕ್ಕದ್ದು (ಕರಾವಳಿ. ೩೬). 'ರಾಜಗೀರೆ' ಪರಾ. [ಸಂ. / ಪರಾ. ರಾಜಗಿರಿ]

ರಾಜಗಿಳಿ (ನಾ). = ರಾಜಕೀರ : "ಪ್ರಾಜ್ಞಃ - ರಾಜಗಿಳಿ" (೬೩೦. ೦೩). [ರಾಜ + ಗಿಳಿ]

ರಾಜಗೀರೆ, ರಾಜಕೀರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೀರೆಸೊಪ್ಪು : "ಶತಪತ್ರಃ-ರಾಜಗೀರೆ" (೬೩೦. ೦೩೦). ರಾಜಕೀರೆ : "ರಾಜಕಾಕೀರ-ರಾಜಕೀರೆ" (೬೩೦. ೦೩೬). 'ರಾಜಗಿರಿ' ಪರಾ. [ರಾಜ + ಕೀರೆ]

ರಾಜಗುಮರ, ರಾಜಕುಮರ (ನಾ). = ರಾಜಕುಮಾರ : ನಿವೇದಾದರೂ ಈ ಮಾದರಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಾಜಗುಮರ ಕುಶಲವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದುದು ? (ಸತ್ಯ. ೨೩೬). ರಾಜಕುಮರ : ನರನೊಳಿನ್ನಲುಪ್ಪನು . . . ರಾಜಕುಮರನ ಮರಣಪಾತಕಿಯ (ಕಾಂತ್ಯ. ೪-೩); ರಂಗನ ನೋಡಿದ ರಾಜಕುಮರ

ನರನೊಳಿರುವ ನಮ್ಮ ದೇವತಾತನ (ಕುಣು. ೪-೪೬ ಕೃಷಿ).

[ರಾಜ + ಕುಮರ]

ರಾಜಗೃಹ (ನಾ). ೧. ಅರಸನ ನಿವಾಸ ; ಅರಮನೆ : ಲತಾಗೃಹಮೆಂಬ ರಾಜಗೃಹಕ್ಕೆ ಮೆದು (ಕಾಂತ್ಯ. ೪-೪೦ ೪); ರಾಜಗೃಹಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕ ಗೃಹದಂತೆ ಚುಮಂಗಳಮಂ . . . ದಿದಿರಕ್ಕಿಯುಮಂ ತಜುಂಬಿ ನಿರ್ವಾಹದಿನೆಯ್ತಿ (ಕಾಂತ್ಯ. ೦-೩೬). ೨. ಪ್ರಾಚೀನ ಮೃಗಧರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯ ಹೆಸರು. ೧. ೨ : ಅಂತು ಮೃಗಧವಿಷಯದಂತೆ ರಾಜಗೃಹಸಾಧಮಂ . . . ಯಾವುದಿರಿಯಂತೆ ಧರ್ಮಪ್ರಭಾವವಿಭಾವಿಕಮುಮೆಂಬ ಮಹ ನೀಯ ಮುಪಮೆಯಂತೆ ತಳೆದು (ಕುಣು. ೪-೩೦ ೪). [ಸಂ.]

ರಾಜಗೀತ (ನಾ). = ರಾಜಗೃಹ ೧ : ಪರಿಣಾಮಕರಣವೆಷ್ಟೋತ್ಕರಂ ಗಳಂ . . . ಧರಣೀರಂ ಕೆದಕುತುಂ ಸುತರಂ ರಾಜಗೀತದೊಳಗಂ ಪುಣಿಗಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೩-೩); ರಾಜಗೀತದ ಮುತಿನ ಬಾಗಿಲಿರೋಳು . . . ನವಿಲು ಯ್ಯಾಲಿಯುತ್ತವು ಕಣ್ಣಿ ಕೌತುಕ (ಕುಣು. ೩-೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಗೀಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೋಣಿಸೊಪ್ಪು : ರಾಗೀಯ ಒಣೊಟ್ಟ ರಾಜಗೀಳಿಯು ಪಲ್ಲೆ ರಾಜಕ ತವರು ಬಡವರ ಮನಿಯಾಗ ನಾಕುಂದವಿದ್ದು ಒರುಪೇನ (ಕುಣು. ೪). 'ರಾಜಗೀರೆ' ಪರಾ. [ರಾಜ + ಗೋಳಿ]

ರಾಜಚಿಹ್ನೆ (ನಾ). ಅರಸುತನದ ಅಧಿಕಾರ, ಘನತೆ ಮುಂತಾದುವು ಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಗುರುತು : ರಾಜರಾಂಭನ ; ಮುಕುಟವಿ ಸಂಕಾಶಪಾಂಡುಧರ್ಮವುರಂಗವಂ ಪಟವುಂ ರಾಜಚಿಹ್ನೆಗಳುಮೆಸೆಯ (ಕಾಂತ್ಯ. ೦೦-೩೬ ೪); ನಿಜನಿಜರಾಜಚಿಹ್ನನಿವಹಂ ಪರಿರಂಜಿಸೆ (ಕುಣು. ೦-೪೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಚಿಹ್ನೆ (ನಾ). = ರಾಜಚಿಹ್ನೆ : ರಾಜನು ಮಂತ್ರಿಗೆ ಬೆಳ್ಳೊಡೆ, ಚಾಮರ . . . ಮುಂತಾದ ರಾಜಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಕುಣು. ೩೬); ಅರಸನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಆ ಅಲ್ಪಪರಿವಾರವನ್ನೂ ರಾಜಚಿಹ್ನೆ ಗಳನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಲಾರದವರಾಗಿ . . . ನಿರೀರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು (ಕುಣು. ೩೩). [ಸಂ. ರಾಜಚಿಹ್ನೆ]

ರಾಜವಿಘಾತ (ನಾ). ಅರಸನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಬಯಸುವವನು : ಜನರ ಮಾಮಲೆಸುವಿ ಪರಿಯ ರಾಜವಿಘಾತನುಗಿವು ಬಡ ಧರ್ಮ ದಂಡವೆ ಸಾಕೆ ? (ಕುಣು. ೪೦-೦೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಶೀವಿ (ನಾ). = ರಾಜಗಾಂಭೀರ್ಯ : ಅತನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಾಜಶೀವಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು (ಕುಣು. ೦೪೪). [ರಾಜ + ಶೀವಿ]

ರಾಜಣಿ 'ರಾಜನ' ನೋ.

ರಾಜತ (ಗು). ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ ಆದ ; ಬೆಳ್ಳಿಯು : ಆ ರಾಜತಶೈಲೆಂದ್ರ ದೊಳೆ ಮುಖದಿನೆಂದ್ರಂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಂ ಬರೆಯಿಸಿದಂ (ಕಾಂತ್ಯ. ೪-೩೬); ಮರಳಿ ಸುತನು ಪಡೆದು ರಾಜತಗಿರಿಯನಾಗಳೆ ಸೂಚಿಸಿಗೊಂಡನು (ಕುಣು. ೩೩-೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜತಂತ್ರ (ನಾ). ರಾಜಕೀಯಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಚಾತುರ್ಯ ; ಅದಳಿತತಂತ್ರ : ಹಿಂಗಲೊಟ್ಟಿದ ಹೋಯ್ತು ರಾಮನ ವಿಚಿತ್ರರುಡೆ . . . ದಿನದಿನಕೆ ರಾಮನ ರಾಜತಂತ್ರದ ಒಯಕೆ ಕೈಗೊಂಡಿತ್ತೆಂಬಿನಂ ಮುರುಟಿದುದು ಮನದ ಕೆಚ್ಚು (ಕುಣು. ೩೩-೩೦೪). [ಸಂ.]

ರಾಜತರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ; ಕೆಕ್ಕಿಮರ : "ಆರಗೃಧಂ ಸ್ವರ್ಣವೃಷ್ಟಿ ಕೃತಮೂಲಮನ್ವರಾ ರಾಜತರಮನ್ವರ" ಕಣ್ಣಿ" (ಕುಣು. ೩೩-೦೩); ಕಣಕಚಂಪಕ, ರಾಜತರು (ಕುಣು. ೩೩-೦೩೦). [ಸಂ.]

ರಾಜತ್ಯ (ನಾ). ದೊರೆತನ ; ಪ್ರಭುತ್ವ : ನನ್ನ ರಾಜತ್ಯಗೊಂಡ ಸತ್ಯವನತರ ಸಾಕ್ಷಿ! (ಕುಣು. ೦೦೦-೦೩೦); ಸ್ವಾಮ್ಯದೊಲಿನಾಗಿ . . .

ಪೂಜ್ಯೋಪನಿಷದಿಗಳಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುನುಗಲನ್ನು ರಾಜ್ಯ ರಾಜತೆಗಳನ್ನು ಸೋಲುತ್ತ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೩-೩). [ಸಂ. ರಾಜತ್ವ]

ರಾಜತ್ವ (ನಾ). ಪ್ರಕಾಶ : ಹೊಳಪು ; ಕಾಂತಿ : ಐಕ್ಯನಾದಲ್ಲಿ ಸುಗಂಧದ ಸುಳುಹಿನಂತೆ ಪಳುಕಿನ ರಾಜತೆಯಂತೆ ಶುಕ್ತಿಯ ಅಷ್ಟ ವಿಧತೆ (ಸೌಖ. ೪. ೧೧. ೫೨-೪). [ಸಂ. ರಾಜತ್ವ]

ರಾಜತೇಜ (ನಾ). ೧. ಅರಸನಲ್ಲಿರುವ ತೇಜಸ್ಸು. -ಕಾಂತಿ : ರೋಷಿಸುವ ಸಿರಿಮೊಗದ ನೋಟದ ಸೊಂಪದಗಿದಾರಿಗಳ ದೈರ್ಯದ ಗುಂಪಳಿದ ನಿಜರಾಜತೇಜದ ವಿಪುಲವೇದನೆಯ . . . ವಿಭಾತಿಯ ರೋಷಿನಿ ಹುದುಗಿದ ಮಹಿಮೆ ಕಂಡವನು ಪಾರ್ಥ (ಕೃಷ್ಣ. ೪. ೨-೩). ೨. ಘನತೆ ; ಹಿರಿಮೆ : ಸ್ವಾಮ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವರನು ಪಾಂಡು ರೋಷವಿರೋಧಿ ಪರಣಸಾರಿಗಂಜುವನಲ್ಲ ಕೂಡಲಸಂಗಮಾದೇವರ ರಾಜ ತೇಜದೃಷ್ಟನಾಗಿ (ಸೌಖ. ೩೩೩). [ಸಂ. ರಾಜತೇಜಸ್]

ರಾಜತ್ವ (ನಾ). = ರಾಜತ್ವ : ಮೃಗರಾಜಂ ರಾಜತ್ವದ ಪುಗಿಪಾಂತ್ರಿ ಜೀವಿ ನವದಿಂ (ಸೌಖ್ಯ. ೭-೩) ; ಮನಸ್ಸು ರಾಜತ್ವ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದು ತನ್ನ ಸುಖವನ್ನು ತಾನೇ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು (ಸೌಖ್ಯ. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ರಾಜದಂಡ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಭುತ್ವದ ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿ ಅರಸನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಚಿನ್ನದ ದಂಡ : ರಾಜದಂಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಾಲನ ಕೈಯು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಶಾಲಿ ; ಏನನ್ನೂ ಎಸಗಬಲ್ಲದು (ಸೌಖ್ಯ. ೪). ೨. ರಾಜಾಧಿಕಾರ : ಪ್ರಭುತ್ವ. ೩. ಅರಸನು ವಿಧಿಸುವ ಶಿಕ್ಷೆ. - ದಂಡನೆ : ಅವನು ಘಾತಕ. ಅವನಿಗೆ ಶತ್ರು ರಾಜದಂಡವಾಗುವುದು (ಸೌಖ್ಯ. ೭೨). ೪. ಅರಸನಿಗೆ ತೆರಬೇಕಾದ ದಂಡ. - ಜುಲ್ಮಾನೆ. [ಸಂ.]

ರಾಜದಂಡನೆ (ನಾ). = ರಾಜದಂಡ ೩ : ದ್ವೀಪಾಂತರವಾಸ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂಬ ರಾಜದಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಯಾದವರು ಇರುತ್ತದ್ದಾಗ ಈ ದ್ವೀಪಗಳ್ಗೆ ಸ್ಥಳವು ಏರ್ಪಟಗಿದ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩). [ಸಂ. ರಾಜದಂಡನೆ]

ರಾಜದರಬಾರು (ನಾ). ಅರಸನ ಆಸ್ಥಾನ : ರಾಜನ ದರ್ಬಾರು : ರಾಜದರಬಾರನ್ನೆ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದಲೂ ಅವನು . . . ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೪). [ರಾಜ + ದರಬಾರು (< ದರ್ಬಾರು)]

ರಾಜದಾರಕ (ನಾ). = ರಾಜಕುಮಾರ : ಸ್ವಪ್ರಾಣಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರೀತಾರಸೋದಾರರಾಜದಾರಕಪರಿವೃತ್ತನಾಗಿ (ಸೌಖ್ಯ. ೪-೪೦ ೩). [ಸಂ.]

ರಾಜದೂತ (ನಾ). (ಅರಸನಿಂದ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ) ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುವ ಪ್ರತಿನಿಧಿ : ರಾಯಭಾರಿ : ರಾಯಲಹಸ್ತಂ ವಿಧ್ಯಾಧರರಾಜದೂತನ ಮೊಗಮಂ ನೋಡಿ (ಸೌಖ್ಯ. ೨-೦೪ ೩). [ಸಂ.]

ರಾಜದ್ರವ್ಯ (ನಾ). ಅರಸನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಹಣ. -ಧನ : ಬಾಲ್ಯದ ಯೂರೋಪಿಯಂ ಪಶುಪತಿಭಟ್ಟಿನ್ ವಾಲ್ಮೀಯ ಸಂಪದದ ರಾಜದ್ರವ್ಯ ಮಾಡುದ್ದೇವಂ ಬಿಟ್ಟಿರ್ (ಸೌಖ್ಯ. ೨೩-೧. ೩೩-೦೨ : ೦೩೦). [ಸಂ.]

ರಾಜದ್ರೋಹ (ನಾ). ಅರಸನಿಗೆ ಅಥವಾ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಕೇಡು ಬಗೆಯುವಿಕೆ. - ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡುವಿಕೆ : ಆ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವುದೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಾಮ್ಯದ್ರೋಹ. ರಾಜದ್ರೋಹಗಳೆಂದು ನನ್ನ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ (ಪ್ರಣಾಮ. ೩೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜದ್ರೋಹಿ (ನಾ). ಅರಸನಿಗೆ ಅಥವಾ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಕೇಡೇನಿಸುವವನು. ರಾಜದ್ರೋಹವನ್ನು ಬಗೆಯುವವನು. ರಾಜದ್ರೋಹಿಯಾದ ಹೈದರನು ರಾಜ್ಯಭುಷಣದ (೭೪೪. ೫೬) ; ರಾಜಾಧಿಪಾಜಾದ ಮೈಸೂರಿನ ಸುಲ್ತಾನ

ರಿಗೂ ರಾಜದ್ರೋಹಿಯಾದ ಈ ದಂಗೆಕೋರನಿಗೂ ಮೈತ್ರ್ಯವೆಂದರೇನು ? (ಸೌಖ್ಯ. ೩೩). [ಸಂ. ರಾಜದ್ರೋಹಿನ್]

ರಾಜದ್ವಾರ (ನಾ). (ಅರಮನೆಯ) ಮುಖ್ಯದ್ವಾರ : ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು : ರಾಜದ್ವಾರದೊಳಗಿಕ್ಕಂಡಮವಲಂಪಿ ಮಡಿ ತಂದಿಕ್ಕಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦-೦೦೩) ; ತೆಂಕು ಬಾಗಿಲೇ ಅರಮನೆಯವರು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ರಾಜದ್ವಾರ (ಸೌಖ್ಯ. ೪೫). [ಸಂ.]

ರಾಜದ್ವೇಷ (ನಾ). ೧. ಅರಸನ ಮೇಲಿನ ದ್ವೇಷ. -ಸೇಡು. ೨. ಚಂದ್ರನ ಮೇಲಿನ ದ್ವೇಷ. -ವೈರ. ೧. ೨ : ರಾಜದ್ವೇಷ ಮಧುಪದಮಾಪ್ತಿಯ ತನ್ನ ಸುಗದ ಗುಣ ನೀರೇಕಕ್ಕೊಳವನಿಸಿದ ಅಕ್ಷಿಪಾದವಿಗೆ ಕೂರ್ತವಳಿಗೆ ಮತಿ ಸಮಾನವು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨-೪೨). [ಸಂ.]

ರಾಜಧರ (ನಾ). ಚಂದ್ರನನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು ; ಚಂದ್ರಶೇಖರ ; ಶಿವ : ರಾಜಧರನಂತೂ ಪ್ರಮಥಗುರಾಜಸೂರಪ್ಪ ದೊಳಮಂರ್ ಎರಾಜಸುತ್ತಿರ (ಸೌಖ್ಯ. ೪-೨೬) ; ನೀರೇ ಜಾಲಕೆನೊಲ್ಲ ರಾಜಧರನಿಂದ ಸೂನುಮಂ. . . ಪಡೆದು (ಸೌಖ್ಯ. ೨-೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಧರ್ಮ (ನಾ). ಅರಸನು ವಾಲಿಸಬೇಕಾದ ಧರ್ಮ. -ಕರ್ತವ್ಯ : ಮಂಥಯನೆ-ಕಾಯತಪನಸನಜ್ಞಾನಿ ನಜ್ಞದು ರಾಜಧರ್ಮದಿನಭರಣಿ ವೇದ್ಯ ಕಾಲಂ (ಸೌಖ್ಯ. ೩-೩೬) ; ಹೇಳು ಹೇಳನ್ನೊಪ್ಪ ಧರ್ಮದ ಕೇರವಳೆಯುವೆ ನಿಮ್ಮ ಕಮಲಿ ಕೇಳಲಾಗದ ರಾಜಧರ್ಮ ಪುರಾಣಗಾತಿಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೩-೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಧಾನಿ (ನಾ). ದೇಶದ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. - ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ : " ಸ್ವಂಧಾಪಾರ. ರಾಜಧಾನಿ-ಈ ೨ ರಾಜಧಾನಿ " (ಕೃಷ್ಣ. ೪೬-೧೩೦) ; ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಪ್ರದೇಶಗಳ ರಾಜಧಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದ . . . ಪುಲ್ಲವನೊಳಗೊಂಡು (ಸೌಖ್ಯ. ೦-೩೨ ೩). [ಸಂ. ರಾಜಧಾನಿ]

ರಾಜಣಿ, ರಾಜಣಿ. ರಾಜಾಣಿ, ರಾಜಾನಿ, ರಾಜುಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾತಿಯು ಬಿತ್ತ ಮತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಕಿ ; ರಾಜಾಣಿ : ಕನ್ನಡ ಬೊಮ್ಮದೇವಯ್ಯಗಳು ದಮಕುರಸುಗಳು ರಾಜನದ ಬೊಮ್ಮ ದೇವಯ್ಯಗಳು (ಸೌಖ್ಯ. ೩೬-೩) ; ಕಲ್ಲಪ್ಪ ತಾಯಿ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ರಾಜನವ ಪಲ್ಲವರಾನೆ ಉದಂದಪ್ಪ ನಾ ನಿನ್ನ ಬೆಲ್ಲದಾರತಿಯ ಬೆಳಗಿನು (ಸೌಖ್ಯ. ೨). ರಾಜಣಿ : ಉತ್ತಮೋದದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಣಿ ಕಾಳ್ವ ಪಟ್ಟರಾಜನದ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಏನಕುಳ್ಳವು ಚಿತ್ರಕಾಲಲ್ಲಿ ಬರತಾಳೆ (ಸೌಖ್ಯ. ೪೦) ; ರಾಜಾಣಿ (ನೇ) ಗಣಿ ಒಗಿ ನಿಂದಿರುತ್ತಾಳೆ ರಾಜ ಮದನನ ಕಿರುದಂಗಿ ಕಡುಚೆಲುವ ರಾಜಾ ತತ್ತಾರ ಹೆಸರು (ಸೌಖ್ಯ. ೦೩). ರಾಜಾಣಿ : ರಾಗಿಯು ಮುಗಿದಾಡು ರಾಜಾಣಿ ಹೆಚ್ಚು ನಾಣಿ ದ ಕೆಲಸ ವದಗ್ಯಾಡು ರಾಗಣಿಲ್ಲ ನಾ ತೂಗಿ ಬಿಡುವೆನು ಬಲದೊಳ (ಸೌಖ್ಯ. ೩). ರಾಜಾನಿ : ರಾಗಿ ಬೀಜ ಕಲ್ಲ ರಾಜಾನಿ ಒಡಗಲ್ಲ ರಾಯ ಅಣ್ಣಯ್ಯ ಅರಮನೆ ರಾಗಣಿಲ್ಲ ರಾಜಾಣಿ ದೊಡ್ಡೋರೆ (ಸೌಖ್ಯ. ೩೬). ರಾಜಾಣಿ : ಗಂಧಾದ ಮರದಡಿ ಕನ್ನಡ ಕೆತ್ತನೋರ್ ಅಡ ರಾಜಾಣವ ತೊಳಸೋಳಿ ಗೋವಮ್ಮ ಸಂದಾಗೋವಿಂದನ ಕರಕೊಳ್ಳಿ (ಸೌಖ್ಯ. ೩೬).

[< ಸಂ. ರಾಜಾಣಿ]
ರಾಜನೀತಿ (ನಾ). ೧. ಅರಸನಿಗೆ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೀತಿ : ಆಡಳಿತವ್ಯವಹಾರ : ರಾಜಕಾರಣ : ಸಾಧು ಮಂತ್ರರು ರಾಜನಿಗೆ ತಾ ಮನೋಹರ ರೊಪು ಬದುಕುವ ಭೂಮಿ ಪಾಲನಕವಿಭವೆ ಬೀಜಮಂತ್ರವು (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೩) ; ಈ ಗಣಿಯು . . . ರಾಜನೀತಿಯಂತೆ ಸಮೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾಡುವಬಲ್ಲದು (ಕೃಷ್ಣ. ೦) ; ರಾಜದ್ರೋಹಿ . . . ಇನ್ನವನ ಜೀವದಿಂದಿರಲಿವೆ ಕರುಣೆ ಏತರ ರಾಜನೀತಿ ? (ಗುಣ್ಯ. ೩-೦೩೦). ೨. [ಗಣಿತ] ಒಂದು

ಬಗೆಯ ಲೆಕ್ಕ (?) : ಕರ್ಣಾಟಕದ ವಾರ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಾದಿತಗಣಿತಂ ಗಳುಂಟು ಅವಾವುದೊಡೆ ಮಗ್ಗಿ ಗಣಿತ . . . ಕ್ಷೇತ್ರಗಣಿತ ಮಂಗಳ ಅಳತೆ ರಾಜನೀತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡರ ಪದ್ಧತಿಯ . . . ಮುಕ್ತಿನ ಚಿರ್ದಿನ ಗಣಿತವೂ ಅಪ್ಪಾದಿತಗಣಿತಗಳು (೨೨೪. ೨-೩). [ಸಂ.]

ರಾಜನೀತಿ (ನಾ). ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ಬಿಲ್ಲವನು; ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ತಿಳಿದವನು; ಅಂಗೈರಾಜನೀತಿಯ ನಿರೂಪಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವಿನ್ಯಾಸ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಪುಟ್ಟ ಕೊಟ್ಟಿತು (ಬ್ರಾಹ್ಮ. ೦೦೪ ೩೫೪). [ಸಂ.]

ರಾಜನೆಲ್ಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉತ್ತಮಜಾತಿಯ ಒತ್ತ; ರಾಜಾನ್ವ : (೧). [ರಾಜ + ನೆಲ್ಲ (< ನೆಲೆ)]

ರಾಜನ್ಯ (ನಾ). ೧. ದೊರೆ : ಅರಸು : "ರಾಜಾ. ರಾಜನ್ಯ. . . ರೋಕವಾಲಿ-ಈ ೧೨ ಅರಸು" (ಪಾಣಿನಿ. ೩೯-೩೬). ೨. ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು : ಕ್ಷತ್ರಿಯ : "ಮೂರ್ಧಾಧಿಪತ್ಯ, ರಾಜನ್ಯ, ಬಾಹುಜಃ, ಕ್ಷತ್ರಿಯಃ, ವಿರಾಟ್-೫ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದ ಪುಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೂ ಅವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರಿಗೂ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪಾಣಿನಿ. ೨೩೪); ರಾಜನ್ಯಗೊಂಡು ಸಭೆ ಪುರದ ಪುರಂಧ್ರಿಯಗೊಂಡು ಸಭೆ ದೋನವರತೆಯೊಳಾಯ್ತು (ಪಾಣಿನಿ. ೦೩೩-೦); ಉದಯವಾಗಲಿ ನಮ್ಮ ಚಿಲುವ ಕನ್ನಡನಾಡು . . . ರಾಜನ್ಯರವು ಪರಶರಾಮನಮ್ಮನ ನಾಡು (ಕನ್ನ. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ರಾಜನ್ಯ (ನಾ). ಅರಸರ ಸಮೂಹ : ದೊರೆಗಳ ಗುಂಪು : "ರಾಜಕಂ. ರಾಜನ್ಯಕಂ-ಅರಸುಗಳ ಗುಂಪು ರಾಜನ್ಯಕವೆಂದು ಹೆಸರು" (ಪಾಣಿನಿ. ೨೩೪); ಅನೇಕ ರಾಜನ್ಯಕಮಂಟಪಂಘಟೋಚ್ಚಲನ್ನನಮರೀಚಾರ್ ವಿಲಯನಲ ವಿಸ್ತುರಿಂಗಂಗಳಂತೆ ದಸದೇಶಿ ಕೆದಕಿ" (ಪಾಣಿನಿ. ೦೪-೦೨ ೩); ರಾಜಶೇಖರ ಸುಕುಮಾರನ ಬಗೆಗೆ ಸಭಾಸದವುದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜನ್ಯಕಂ ಬಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮನೆ ಮಕುಟಮಂಟೊಲಿದು ತೂಗಿ (ಪಾಣಿನಿ. ೦೪-೦೨ ೩). [ಸಂ.]

ರಾಜನ್ಯತಿ (ನಾ). ಒಳ್ಳೆಯ ರಾಜನನ್ನು ಉಳ್ಳ ದೇಶ : ಸದ್ಗುಣಿಯಾದ ಅರಸನಿರುವ ನಾಡು : ರಾಜನ್ಯತಿ ಮಾಡು ಧರಣಿಯಂ ಧರಣಿಮತಿ (ಪಾಣಿನಿ. ೦೪-೦೨); ರಾಜನ್ಯತಿನಾಮವಂ ಮಸುಧಾವಲ್ಲಳಿ ತಾಳಿ (ಪಾಣಿನಿ. ೪-೪). [ಸಂ. ರಾಜನ್ಯತಿ:]

ರಾಜಪುಟ್ಟ (ನಾ). ೧. (ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ) ಅರಸನ ಹಣೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದ ಪಟ್ಟಿ-ಲರಾಟಪಟ್ಟಿ : (೧). ೨. ದೊರೆಯ ಅಧಿಕಾರ : ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ : ರಾಜಪುಟ್ಟವ ದೊರಕುವ ಮೊದಲು ಒಡನುಸರ ಗಳೆಯರೆ ಸುಖಮುಖಿಗಳು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವವು (ಗುಣ. ೨). [ಸಂ.]

ರಾಜಪಂಡ (ನಾ). ಅರಸುಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು : ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು : ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಮುಖಿ ಸೋದರ ಕೂಡಲೆ ಅವನು ರಾಜ ಪಂಡ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು (ಪಾಣಿನಿ. ೦೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಪಂಡೆ (ನಾ). = ರಾಜಪಂಡ : ಪಾಪಗಳೂ ರಾಜಪಂಡೆಯವರೂ ದಿವ್ಯಾಸನಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಪಾಣಿನಿ. ೨೩). [< ರಾಜಪಂಡ]

ರಾಜಪುತ್ರ (ನಾ). ೧. ಅರಸುಮಗ : ರಾಜಕುಮಾರ : ಬಾಹುಬಲ ಮಿಲ್ಲದ ರಾಜಪುತ್ರನೆತೆ ತಕ್ಕುಗಿಟ್ಟು (ಪಾಣಿನಿ. ೪-೨೦ ೩); ತಗರ. . . ಜಗದವ ಕಾದಿಪಾತಿ ರಾಜಪುತ್ರರು ಸೊಗಸಿದರಾ ಬದಿಯೊಳಗೆ (ಪಾಣಿನಿ. ೭೦೦). ೨. ಒಂದು ಕ್ಷತ್ರಿಯವಂಶದ ಹೆಸರು : ರಾಜಪುತ್ರ : ಬಾಹುಬಲಂಪುಟ್ಟನ ರಾಜಪುತ್ರ ಅರಸನೊಬ್ಬನು ಅವನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದನು (ಪಾಣಿನಿ. ೩೩, ೦೨೩೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಪುತ್ರ (ನಾ). ದೊರೆಯ ಮಗಳು : ಅರಸನ ಪುತ್ರಿ : ರಾಜಪುತ್ರಿಯು ನಾನು, ರಾಜೀವಕುಲದ ಕುಲದ್ವಿತದ ಜಾಗೆ ಬಿಳಿದು . . . ರಾಜೀವಕುಲ

(ಪಾಣಿನಿ. ೪-೨೦೩); ರಾಜಪುತ್ರಿಯು ಎತ್ತತ್ತರೆ ತನ್ನನ್ನು ಕೇಳದೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಪರೀತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಂಡಳು (ಪಾಣಿನಿ. ೩೩).

[ಸಂ. ರಾಜಪುತ್ರ:]

ರಾಜಪುರುಷ (ನಾ). ೧. ದೊರೆಯ ಸೇವಕ : ಅರಸನ ಆಳು. ೨. ಅರಸನ ಕೈಕಳಗಿನ ವ್ಯಕ್ತಿ. - ಅಧಿಕಾರಿ : ಮಂತ್ರಿ ಪೂರ್ಣಾಯುಷವರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಜಾನುಬಾಹುವಾದ ರಾಜಪುರುಷನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ದರಿಯಾವಲಿತ್ತಿನ ಮೆಪ್ಪಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದರು (ಪಾಣಿನಿ. ೨೩). ೩. ಮಂತ್ರಿ : ಸಚಿವ. [ಸಂ.]

ರಾಜಪುರೋಹಿತ (ನಾ). ಅರಮನೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರತಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವನು. - ಪುರೋಹಿತ : ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು . . . ರಾಜ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಕರೆದನು. ಶಾಂತಿಸ್ಥಾಪನಾಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೂಡಿಸಿದನು (ಪಾಣಿನಿ. ೩೬); ರಾಜಪುರೋಹಿತರು ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣರು . . . ಜಾತಕ ದೊರೆ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಭಿಷೇಕಮೂಡಿದರು (ಪಾಣಿನಿ. ೦೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಪೂಜಿತ (ನಾ). ಅರಸರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು. - ಗೌರವಿ ಸಲ್ಲಟ್ಟವನು : ಕಾಲಗಣಿತಧರ್ಮವು ರಾಜಪೂಜಿತಂ ಸ್ಮರವವನಂ (ಪಾಣಿನಿ. ೩೩, ೩೦-೦೨; ೧೦೩೬). [ಸಂ.]

ರಾಜಪೂಜ್ಯ (ನಾ). ಅರಸರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವವನು. - ಗೌರವಿ ಸಲ್ಲಟ್ಟುವವನು : ನಾಗನಾಯಕಜಿಂತಿವಂಚಲಿವಾ ರಾಜಪೂಜ್ಯಮಮಲ ತ್ರಿಯೂಮುದಮಾ ಕಾಮದಮಾ ಹತಮದಮಾ ನಮಾಮಾಹಮಾ (ಪಾಣಿನಿ. ೩೩, ೩೪-೩; ೩೦, ೧೦೦); ನುಡಿದದೆ ಕರ್ಣಾಟಾಹವದೊಳಿನ್ನ ಸುತಂ . . . ಬಾರುದತ್ತನೆನ್ನಡಿ ಸಲಿ [ಮೆಚ್ಚು] ಬಗ್ಗಸುವರಾಗ್ಗಳ ರಾಜಕ ರಾಜಪೂಜ್ಯನಂ (ಪಾಣಿನಿ. ೩೩, ೩೦-೦೩; ೧೦೩೬); ರೂಪೋತ್ತರನು ಧನಿಕನು ರಾಜಪೂಜ್ಯನು ಕೀರ್ತಿವಲ್ಲವನು (ಪಾಣಿನಿ. ೩-೦೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಪೆಂಡಿ (ನಾ). = ರಾಜಪಂಡ : "ರಾಜಪೆಂಡಿ : ರಾಜಮಂತ್ರ, - ೨ ರಾಜಮಂಶಧಿ ಹುಟ್ಟಿದವನ ಹೆಸರುಗಳು. ರಾಜಪೆಂಡಿ. ಅರಸಪೆಂಡಿ" (ಪಾಣಿನಿ. ೨೩). "ಅರಸುಪೆಂಡಿ" ಪರಾ. [ರಾಜ + ಪೆಂಡಿ]

ರಾಜಪ್ರಕೃತಿ (ನಾ). ಅರಸನು ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಿಕೆ : "ಮಂತ್ರಂ ಕ್ಷಾತ್ರವಟ್ಟಿ ರಾಜ ಪ್ರಕೃತಿಯಕ್ಕು" (ಪಾಣಿನಿ. ೭೪-೭೨). [ಸಂ.]

ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿ (ನಾ). ಅರಸನ ಪರವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿ : ಇನ್ನು ಕೇವಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಕಲೆಯುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು (ಪಾಣಿನಿ. ೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಪ್ರಮುಖ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಧಾನವ್ಯಕ್ತಿ : ೨ ಈಗಿನ 'ರಾಜ್ಯ ಪಾಲ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪದ : ಎಲ್ಲರಿಗೆ "ರಾಜ್ಯಪಾಲರು" ಎಂಬ ಪದವು ಬರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆ ಪದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ "ರಾಜಪ್ರಮುಖರು" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು (ಪಾಣಿನಿ. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಪ್ರಶಂಸೆ (ನಾ). ಅರಸನನ್ನು ಹೊಗಳುವುದು. - ಶ್ಲಾಘಿಸುವುದು : ರಾಜಪ್ರಶಂಸೆ. ಪಂಪನಾಯಕ. ಪಂಪಶ್ಲಾಘಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಕೃದು ವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಶಾಸನ (ಪಾಣಿನಿ. ೩೭). [ಸಂ. ರಾಜಪ್ರಶಂಸಾ]

ರಾಜಭೇಷ (ನಾ). ಹಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು : ನಾಗರಾಜ : ರಾಜಸರ್ಪ : "ಭೇಷಗ್ರಾಹಭೇಷಯಸ್ಮರವಾಧ" (ಪಾಣಿನಿ. ೦೦೩-೩). [ಸಂ. ರಾಜಭೇಷ]

ರಾಜಬಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಸಾರಣಿ : "ಸಾರಣಿ . . . ರಾಜಬಲಿ. ಭವ್ಯವಾ - ೫ ಕಿರಿಯ ಹಸಾರಣಿಗಿಡ. ಸಾರಣಿಗಿಡ" (ಪಾಣಿನಿ. ೦೦೩). [ಸಂ. ರಾಜಬಲಿ]

ರಾಜವಾಳೆ ' ರಾಜವಾಳೆ ' ನೋ.

ರಾಜವಿತ್ತರಿ (ನಾ). ಅರಸನ ವಿಶಾಖೆ : ಮುತ್ತಿಕೊಂಡಾ ರಾಜವಿತ್ತರಿ ಯರು . . . ತೋರಲಾ ರಾಜವೋಲಿಯರ್ ಭೀರರಾಗಿ ವರದರಗಿಯಾಂ ಕುರಿತು ವಹಿದಿಂದ ಸರಸುಸುಮಾರ ಶುಕರಾಜ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಯಾರು ನೀಂ ಒಂದ ಕಾರ್ಯವನ್ನರುಹು ಜೀಯ್ಯಾ (೨೫೧೦. ೩೨-೩).

[ರಾಜ + ವಿತ್ತರಿ]

ರಾಜವೀಜಿ (ನಾ). = ರಾಜವೀಜಿ : " ರಾಜವೀಜಿ, ರಾಜವಂಶ್ಯ : ೨ ರಾಜವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರ ಹೆಸರುಗಳು, ರಾಜವಂಶ, ಅರಸುವೆಂದಿ " (೧೫೫೩. ೨೦೨). [ಸಂ. ರಾಜವೀಜಿ]

ರಾಜವೀದಿ (ನಾ). ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ : ಹೆದ್ದಾರಿ : ಮುಂದೆ ಕಂದಿಯ ಕುಚುಕಿಯರೊಲಿವಿಂದ ವಿಪ್ರರ ಮಂತ್ರಘೋಷಾಯಿಂದ ಬಂದರು ರಾಜ ಪುತ್ರರು ರಾಜವೀದಿಯಲ್ಲಿ (೨೫೧೦. ೧-೨೬-೨೭) ; ದ್ವಾರಕಾಭಿಷಿಕ್ತನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಹರಿಯನ್ನ ಕರಕೊಂಡು ರಾಜವೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗು ತಿದ್ದನು (ಪುರಾಣ. ೧-೧೦೬). [ರಾಜ + ವೀದಿ]

ರಾಜಬುರಿಹಣ್ಣು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣು : ಗೋಮುಳ್ಳು. ರಾಜಬುರಿಹಣ್ಣು (ಪು. ೩೧. ೬೬-೭೬೦).

[ರಾಜಬುರಿ (R. ← ೫೦. Raspberry) + ಹಣ್ಣು (< ಪರ್ಷ.)]

ರಾಜಬೋಯಿ. ರಾಜಬೋವ (ನಾ). ಅರಸನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊರು ವವನು : ಅಂದಗವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವವರು . . . ರಾಜಬೋಯಿಗಳು (೨೫೧೩. ೫೬). ರಾಜಬೋವ : ರಾಜಬೋವಂ ಚಂದವಂಶಮಂ ಶನಗಂಬ ಪಾಟಿದಂ ಮನಮನೆಗೆ ಬೀಡ ಕಲ್ಯಾಣೋಗಾ ಜನಂ ಕುಡ ದಿರಲು (೧೫೧೦. ೨೨-೨೬). [ರಾಜ + ಬೋಯಿ (< ಬೋಯಿ)]

ರಾಜಬೋವ ' ರಾಜಬೋಯಿ ' ನೋ.

ರಾಜಬ್ರೂವ (ನಾ). ಅರಸನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವವನು : ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯಾದವನು : ಸವನದ ಗರ್ವದರಿ ರಾಜಬ್ರೂವನು ಕಳುಹಿದನಿಂದು ಕರಾಣಾರ್ಗವನೆ ನಿಮ್ಮದಿಯೆಂಬುದಾಗಿ (೧೫೧೩. ೧೦-೨೫-೨೭). [ಸಂ.]

ರಾಜಭಕ್ತಿ (ನಾ). ಅರಸನ ಮೇಲಿರುವ ಭಕ್ತಿ : ರಾಜನಿಷ್ಠೆ : ಅವರು ರಾಜಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ನಗರದ ದಿವಾನಗಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು (೧೫೧೩. ೬೭). [ಸಂ.]

ರಾಜಭಕ್ತ (ನಾ). = ರಾಜಭಕ್ತ : ನಿಲಕ್ಕಿ. ರಾಜಭಕ್ತರಳು ಇವನ್ನು ಸ್ಮರೆಯೊಡನೆ ತಿನ್ನಲು ದಾಹವಹುವುದು (೨೫೧೩. ೫೦, ೫೬).

[ರಾಜ + ಭಕ್ತಿ (< ಬಕ್ತಿ)]

ರಾಜಭವನ (ನಾ). ಅರಸನ ನಿವಾಸ : ಅರಮನೆ : ಮಹಾಮಹಾಬಲ ಬದ್ಧವಿವೃತಂ ರಾಜಭವನಮಂ ಪೂಜಮುಟ್ಟು (೧೫೧೩. ೧೦-೧೪ ೨) ; ರಾಜಭವನವ ರಾಜಾಗೃಹವಂ ಪೊಕ್ಕು (೨೫೧೩. ೧-೨೬ ೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಭಾಷೆ (ನಾ). ಒಂದು ದೇಶದ ಅಧಿಕೃತವಾದ ಆಡಳಿತಭಾಷೆ : ಆಗ ರಾಜಭಾಷೆಯೊಂದು ಓಮೂಲವುದಿಂದ ರಾಮೇಶ್ವರದವರೆಗೂ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಓಡಾಡುವುದು (೧೫೨೩. ೨) ; ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆ ಬಹು ಕಾಲ ದೆಹಲಿಅರಸರ ರಾಜಭಾಷೆಯಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದಿತು (೧೫೧೩. ೧೦೪). ' ರಾಜಭಾಷೆ ' ಪರಾ. [ಸಂ. ರಾಜಭಾಷಾ]

ರಾಜಭೋಗ (ನಾ). ೧. ಅರಸನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಆಹಾರ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆಹಾರ : ಇದರಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಸಾರು ಇದೆ. ಅದೇ ನಮಗೆ ರಾಜಭೋಗ (೧೫೧೩. ೧೨). ೨. ಅರಸರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸುಖ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸುಖ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಕ್ಕಿ : ರಾಜಭೋಗ ಕುಟಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ (೧೫೧೩. ೫೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಮಂಟಪ. ರಾಜಮಂಡಲ (ನಾ). ೧. ದೊರೆಗಳ ಸಮೂಹ : ಅರಸರ ಗುಂಪು : ಭಾರತೀಯರಾಜರಾದ ತಾವೇ ನಿಯೋಜಿಸಿದ ಯಾವದೇ ಸಂಯುಕ್ತರಾಜಮಂಡಲದ ಕೈಯಲ್ಲಿ . . . ಸಮರ್ಪಿಸಿ (೧೫೧೩. ೩೬). ೨. ಚಂದ್ರಮಂಡಲ. ರಾಜಮಂಡಲ : ೧. ೨ : ರಿಪುರಾಜಮಂಡಲಂ ಕುಂದಿ ಪದ್ಮತೇಜದಿನದೊರ್ಮೆಯೊಂ ಪರ್ವದ ಭಾವಿ ಪೊಡೆಯಿ ಮಿತ್ರಮಂಡಲಮಂಪಜಮಂ ತಾಳ್ಕುಡುಕದಂತೆ ಚಿತ್ರಂ (೧೫೧೩. ೧-೨). [ಸಂ.]

ರಾಜಮಂಡಲ ' ರಾಜಮಂಡಲ ' ನೋ.

ರಾಜಮಂತ್ರ (ನಾ). ಅರಸನು ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಮಾಡುವ ಆಲೋಚನೆ : ದೊರೆಯ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ : ರಾಯನಾಜರು ದುರುಳರುಚಿತಾನುಚಿತಗೋಡಗಿರಲು ದೊರೆಗಳು . . . ಹರಿಯ ಬಲು ಹುಂಟಾದದೆಯು ಧಿಕ್ಕರಿಸಬಾರದು ರಾಜಮಂತ್ರವನು (೧೫೧೩. ೬-೧೭). [ಸಂ.]

ರಾಜಮಂದಿರ (ನಾ). = ರಾಜಭವನ : ಭರತೇಶ್ವರಪುರ್ವಕ ನಿಜಸ್ಥಪತಿ ರತ್ನವಿರಚಿತಮಗಮಯರಾಜಮಂದಿರಮಂ ಪುಗುವುದುಂ (೧೫೧೩. ೧೨-೧೪) ; ಜಯರವದ ರಘುನಾಥಾರ ಮಹಿಯಲು ಬೀಳುಕೊಂಡನು ರಾಜ ಮಂದಿರವ (೧೫೧೩. ೧-೨೨). [ಸಂ.]

ರಾಜಮುಖಿ (ನಾ). ರಾಜಸೂಯ ಯಾಗ : ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯಿ ರಾಜಮುಖಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದರೆ ಬೊಪ್ಪನಿಂದುನ ಮನ್ನಣೆಯು ಮೈಸೂಂಕೆನೋಲಗ ಸುಲಭ ವಹುದು (೧೫೧೩. ೬-೧೭). ' ರಾಜಸೂಯ ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜಮುಖತನ (ನಾ). = ರಾಜಕುಲ ೧ : ರಾಜಮುಖತನದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮದೆತ್ತಿ ದರೂ . . . ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆದನು (೧೫೧೩. ೧೭). [ರಾಜ + ಮುಖತನ]

ರಾಜಮನ್ನಣೆ (ನಾ). ೧. ದೊರೆಯಿಂದ ಬರುವ ಮಾನ್ಯತೆ : ಅರಸನು ತೋರುವ ಗೌರವ : ಹಿಂದೆ ವೀಣೆ ಶೇಷಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ಕೊನೆಗಾಲದ ವರೆಗೂ ಮೈಸೂರಿನ ಆಸ್ಥಾನನಿಧಿಯೊಳಗಾಗಿ ರಾಜಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರ ರಾಗಿದ್ದರು (೧೫೧೩. ೨). ಅತಿಶಯವಾದ ಮನ್ನಣೆ : ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮರ್ಯಾದೆ : ರಾಜಮನ್ನಣೆಯುಂಟು ಭೀಮಾವಿಗಿ! (೧೫೧೩. ೧೩). [ರಾಜ + ಮನ್ನಣೆ]

ರಾಜಮಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ರಾಜಮಯ್ಯನ ಮಗ ಭೀಮಯ್ಯ (೧೫೧೩. ೨೭-೨೮ ; ೧೫೧೩. ೧೪-೧೫ ; ೧೫೧೩. ೧೬). [ರಾಜ + ಆಮ (< ಆಮ್) + ಆಯ್ಯ]

ರಾಜಮರಾಲ. ರಾಜಮರಾಳ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹಂಸ : ಅರ ಸಂಚಿ : " ಕಾಶ್ಮೀರಂ ಕಿಂಪುಡೋಜಿ ರಾಜಮರಾಲಂ [ಪಾಣಿ. ೪೦] " (೧೫೧೩. ೩೦-೩೧) ರಾಜಮರಾಳ : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗದ ಪಾಠಾಂತರ ವನ್ನು ನೋಡಿ. [ಸಂ.]

ರಾಜಮರಾಳ ' ರಾಜಮರಾಲ ' ನೋ.

ರಾಜಮರ್ಯಾದೆ (ನಾ). ೧. = ರಾಜಮನ್ನಣೆ ೧ : ಕರವಯ್ಯನಿಗೆ . . . ಅದ್ವನಿಗೆ ಮತ್ತು ಗದ್ದಿಗೆಗಳೆಂಬ ರಾಜಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಪರಿನಾದ ಕೊಳತೂರನ್ನು ವೈಶ್ಯದತ್ತಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು (೧೫೧೩. ೧೪ ೦). ೨. = ರಾಜಮನ್ನಣೆ ೨ : ಆ ಸದ್ವನನ್ನು ಕಾಣಲು ಹೋದಾಗ ನಮ್ಮನ್ನು ರಾಜಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಂಡರು (೧೫೧೩. ೧೪). [ಸಂ. ರಾಜಮರ್ಯಾದಾ]

ರಾಜಮಲ್ಲ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ೧ ಗಂಗಮಂಶದ ಒಬ್ಬ ಅರಸನ ಹೆಸರು : ರಾಜಮಲ್ಲವಮ್ಮನದಿಗಲ್ ಪುಳುವೀರಾಚ್ಯಾಂಗಿಯ (೧೫೧೩. ೧೫. ೧೫೧೩. ೬೩-೬೪ ; ೧೫೧೩. ೧೭). ' ರಾಜಮಲ್ಲ ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜಮಹಿಷಿ (ನಾ). ಅರಸನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿ ; ಮಹಾರಾಣಿ ; ವಿಜಯ ರಾಜಮಹಿಷಿಮಾಯಾರಾಜಪತ್ನಿ ಶಾಂತವಚನಕುಳಂಕಿತಂ . . .

ಶಿವದ ಸಿದ್ಧಿಯೋಳ್ (ಪಂಕ್ತ. ೨೯-೨೦ ೩); ಮಂದ್ರತಾರೀತಿಯ ಪವನೊವ್ವ ರಾಜಮಹಿಷಿಸಭೆಯೋಳ್ ಕರುಣಾಳಿಯು ಪ್ರವೀಣಿಯುಮನೆ ವಿಗಳೆಯಂ ಮಿದಿರೋ (ಪಂಕ್ತ. ೯-೦೩೭). [ಸಂ. ರಾಜಮಹಿಷಿ]

ರಾಜಮಾತೆ (ನಾ). ಅರಸನ ತಾಯಿ ; ರಾಮನು ಮೈತ್ರಿ ಬಂದರೆ . . . ಕೌಸಲ್ಯ ರಾಜಮಾತೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆ (ಕಾಲ. ೧೩); ರಾಜಮಾತೆಯವರ ಸಂತೋಷವಂತೂ ಹೇಳಲಿರದವಾಗಿತ್ತು (ಕಾಲ. ೧೯).

[ಸಂ. ರಾಜಮಾತಾ]

ರಾಜಮಾನ (ನಾ). ರಾಜನಿಂದ ಅಥವಾ ಸರಕಾರದಿಂದ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲಾದ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಳತೆ ; ಮಹಾಜನ ಪ್ರಜೆಯ ಸನ್ಮತದ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ರಾಜಮಾನ ಅಷ್ಟಕ್ಕೂ ಮತ್ತರ್ (ಕೌಶ. ೩೫-೩. ೧೯-೩; ೧೦೦: ೩೫) ; ಸರ್ವ ಸಮಸ್ಯಮಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಕರಿಯ ಕೈ ರಾಜಮಾನ ದೊಳಾಣು ಮತ್ತರ್ (ಕೌಶ. ೩೪: ೩೪: ೧೯-೨೩; ೩೦೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಮಾನ್ಯ (ನಾ). ೧. ದೊರೆಯಿಂದ ಗೌರವಗಳಿಲ್ಲದವನು. ೨. ಗೌರವಾಸ್ಥದರನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುವಾಗ ಅಥವಾ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಮರ್ಯಾದೆಯ ಮಾತು ; ರಾಜಮಾನ್ಯರಾಜತ್ವ ; . . . ಹೊಸ ಹಿಂದೆ ಕೋಡಿಸಿ ಬರೆಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೊಂದು (ಮುಂ. ೧೦೦. ೯-೧೯). 'ರಾಜಶ್ರೀ' ಹೋ. [ಸಂ.]

ರಾಜಮಾರ್ಗ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆ ; ಮುಖ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಗ ; ಹೆದ್ದಾರಿ ; "ಛೇಟಾವಳು, ಸುಸರಣಂ—ಈ ೨ ರಾಜಮಾರ್ಗದ ಜೀರು. ೧೦೦೦ ಮೂಲಕೆಯು ಮಾರ್ಗವೆಂಬುದು" (ಕಾಲ. ೧೦೦); ಸುಸಂಭವಂ . . . ಚಂಚಲವೆಂಬ ರಸ್ತೆ ರಾಜಮಾರ್ಗವೆಂಬುದು ಬರ್ವಾಗಲ್ (ಪಂಕ್ತ. ೧೦-೧೯ ೩) ; ಲಲಿತಲಲಿತ ರಾಜಮಾರ್ಗದೊಳು ವಿವಿಧವಾದ ಭಕ್ತ ಗಣಂಕುಳದ ಸದುವೆ . . . ಕುವನೇಕ್ಷಿಸಿ (ಪಂಕ್ತ. ೨೨-೨೩). ೨. ದೇಶದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆ ; ಬಾಟಾಮಾರ್ಗ ; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ. ೩. (ಅಲಂ) ಒಳ್ಳೆಯ ದಾರಿ ; ಹಕ್ಕ ಉಪಾಯ ; ಜನ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರಾಜಮಾರ್ಗ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦); ಶಿವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅದುಮಿ ಹಿಡಿಯುವುದು ಶಿವಗದ್ಯಪ್ರಿಯೆಂದೆ ಅರ್ಥ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಅದರ ಬದಲು ಪ್ರಜಾಶಕ್ತಿ ಅದರ್ಥ ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇ ರಾಜಮಾರ್ಗ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ರಾಜಮಾವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಮಾವು ; "ಮಹಾರಾಜಮಾವು ; ಮಹಾರಾಜಮಾವು ;—ಈ ಯರವಂ ರಾಜಮಾವು" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೨೨). [ರಾಜ + ಮಾವು]

ರಾಜಮಾಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿಧರ್ಮಾನ್ಯ ; ಉತ್ತಮಜಾತಿಯ ಅಲಸಂದ ; "ಅಲಸಂದ ರಾಜಮಾಪಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯-೧೯); ಮುಸೂರಿಕಾ ಕುಲಕ್ಕೆ ಮುದ್ದೆ ಮಾಪರಾಜಮಾಪವಾಡೋಣ್ಣು ವಚನಕುಳಂಕಿತವಾರ್ವಾಡೋಣ್ಣು ವಚನಕುಳಂಕಿತವಾಡೋಣ್ಣು ಭೇದಗಳಂ (ಪಂಕ್ತ. ೬-೨೩ ೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಮುಡಿ (ನಾ). ದೊರೆಯು ಮಾಡಿಸಿದ ಕಿರೀಟ ; ೧೧೨೩೭೨-೧೬೧೨ ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರನ್ನು ಆಳಿದ ರಾಜರಾಜೇಂದ್ರ ಮೇಲೂಕೋಟೆಯ ಚಲುವರಾಯಸ್ವಾಮಿ ದೇವರಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಚಿನ್ನದ ಕಿರೀಟ ; ಮೇಲೂಕೋಟೆ ಚಲುವರಾಯಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನಗಳಿಂದ ನೂತನವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ವಯರಮಂಡಿಯಂತಿರುವ ರಾಜ ಮುಡಿ ಎಂಬ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ... ವಿಶೇಷೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಮುಡಿ ಮತ್ತೆ ಹೋಗಿ ಬರುವಂತೆಯೂ, ನಿಬಂಧನೆ ಮಾಡಿ . . . ಒಪ್ಪಿಸಿದರು

(ಮುಖ್ಯ. ೧. ೨೦) ; ಮೈರಾಮುಡೀ ಚಲುವ ಒಳಗಿನ ಮೂಡಿಯೂ ರಾಜಮುಡಿಯೂ ಬೆಳಕಲ್ಲಿ ಚಲುವಯ್ಯ ವಾಲಿಗೆ ಪಡ್ವಾರ ಬಿಗಿಸ್ಸಾನೆ (ಪಂಕ್ತ. ೧೯). 'ಮೈರಮುಡಿ' ಪರಾ. [ರಾಜ + ಮುಡ್ಡಿ]

ರಾಜಮುದ್ರೆ (ನಾ). ಅರಸನ ಲಾಂಛನ. - ಮೊಹರು ; ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಗುರುತು ; ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಯನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತ ಚಂದದಿಂದಿಡುವುದನುಕ ರಾಜಮುದ್ರೆಯನಿತ್ತು ಬೀಳ್ಕೊಡುತ (ಪಂಕ್ತ. ೨೯-೨೨).

[ಸಂ. ರಾಜಮುದ್ರಾ]

ರಾಜಮೋಡಿ (ನಾ). ಅರಸನ ಪ್ರಭಾವ. - ವರ್ಚಸ್ವ ; ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆ ; ಜನ ಭರತಕ್ಕೋಶನ ಸೊಮ್ಮಲ್ಲವೇ ರಾಜಮೋಡಿ (ಕಾಲ. ೧-೨೦) ; ರಾಜ ಮೋಡಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಅಪ್ಪಾ ಪಿಳುವ ಸುಗಂಧರಾಯನ ಗಂಭೀರವ್ಯನಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬-೧೨) ; ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪರೋಪಿತನಂ ಬಂದು ಅಲಂಕಾರಯುಕ್ತ ನಾವ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮುಂಗಡೆಯೋಳ್ ನಿಂತು ಸೌಂದರ್ಯಾದಿ ರಾಜಮೋಡಿ ಗಳಂ ನೋಡಿದನು (ಕಾಲ. ೧೯೯). [ರಾಜ + ಮೋಡಿ]

ರಾಜಮೋಡಿಗ (ನಾ). ಅರಸನ ವರ್ಚಸ್ಸುಳ್ಳವನು ; ಅರಾಜಮಾತೆಯೂ ಮಧ್ಯಮೇಷಿ ಅಲ್ಲವಿದು ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕೆ ಕೂಡಿದ ಕೊಟ್ಟದಂತೆ ಕರಗೊಬಾಗಿದ ಹೇಳೆಂದನಾಳಾಯ ಪರಿಯೊಳು ರಾಜಮೋಡಿಗನು (ಕಾಲ. ೩೫ ೧೦).

[ರಾಜಮೋಡಿ + ಗ]

ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮ (ನಾ). ತೀವ್ರತರವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕ್ಷಯರೋಗ ; "ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮಾ, ಕ್ಷಯಃ, ಶೋಫಃ — ಈ ೩ ಕ್ಷಯವ್ಯಾಧಿ" (ಕಾಲ. ೧೯-೧೯೯) ; ಅಯಂ ಪುಗಾ ಪೇಷ ಮಗಲ ಚಿವಲ ವೃತ್ತಂ ಕರಂ ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮಕಾಳನೈಶ್ಚ ತ್ವಯೇದುಂ ನಿರ್ಜರಂ ಕವರಾರ್ (ಕಾಲ. ೧-೧೦೨).

[ಸಂ.]

ರಾಜಯೋಗ (ನಾ). ೧. [ಯೋಗ] ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಹಠಯೋಗದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ, ಸಂಲಭವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯೋಗ ; ಅಂತರ್ಜಾಹ್ನದ ದೃಷ್ಟಿ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಹೊಣೆಹೊದ್ದುಳ್ಳಿರುವ . . . ವಾದಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಕ್ಷೋಪಾರಂ ಕುತುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ರಾಜಯೋಗ (ಕರಣ. ೬-೨೬) ; ಮಂತ್ರಯೋಗ ಲಯಯೋಗ ಹಠಯೋಗ ರಾಜಯೋಗವೆಂದು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವಿದ್ವಾಂಸರ ಮೊದಲು ಮಂತ್ರಯೋಗದ ಭೇದವೆಂದೊಡೆ (ಪಂಕ್ತ. ೨೦-೨೨). ೨. [ದೋಷಿ] ಜನ್ಮ ಕುಂದಲಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಗ್ರಹಗಳ ಕೂಟ ; ಅಂದಯುದಾಲಯಕ್ಕೂ ಮಹಿಮೆಯಾದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಸಮ್ಯೂಹದಿಂದೊಡೆತನಗೊಂ . . . ಇದು ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದು ರಾಜಯೋಗದೊಳ್ (ಕಾಲ. ೧೨-೨೬). ೩. [ವೈದ್ಯಶಾ] ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ರಾಜಯೋಗ ಪಠ್ಯ - (ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಂತೆ ಉಪಯೋಗ ವಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೇಲೋಗರ ; ಕೊತ್ತಮೆಧಿ, ಓಮ, ಸಾಹಿ, ಸ್ತಂಭವಲಸಾ, ದಾಳಿಂಬ ಕಾಯಿ, ನೈಫಲ್ಯ, ಶಂಕಿ, ಬೆಡುಲವೇ ಇತ್ಯನ್ಮೂ ಸಮಭಾಗ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಹುರಿವ ಮಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಪರದ್ವ ಕಾಸಿ ಉಚಿತಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲು ಪರದ್ವನಂ ಮಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಗ್ಗಲು ಸಪ್ತಧಾತುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಂಥಾ ವಾಯು ಕಡುಗು . . . ಇದು ರಾಜ ಯೋಗಪಠ್ಯ. ಸಮಸ್ತ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬).

[ಸಂ.]

ರಾಜಯೋಗಿ (ನಾ). ರಾಜಯೋಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವನು ; ಆ ಕಾರಣಬ್ರಹ್ಮ ಪವಿತ್ರಾಸ್ಥಾನವಾಸನ ರಾಜಯೋಗಿ ನೋಡಾ (ಕಾಲ. ೨೨೨-೨೩) ; ಇಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗಿಗಳೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ರಾಜಯೋಗಿಗಳೆಂದೋ

ಅಥವಾ ಇನ್ಯಾಯೋಗ್ಯಗಳೆಂದೋ ಅರ್ಥ (ಅಪ್ಪ. ೧-೨ ೩:೪).

[ಸಂ. ರಾಜಯೋಗ್ಯ]

ರಾಜಯೋಗ್ಯ (ನಾ). ದೊರೆಗೆ ಉಚಿತವಾದುದು; ಅರಸನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದು; -ತಕ್ಕದ್ದು; ಅರೆಯಾಗಿ ಕಾದ ಹಾಲಂ ಮಾಡಲದ ಹದ್ದಿನೆರಡಾಗಿ ಕೊಯಿದು ಕುಸುರೆಯ ತೆಗೆದವಕ್ಕೆ ತುಂಬಿ . . . ಮೆಣಸಿನ ಬಿಳಿಯ ಬೀಳೆಯಂ ಹಾಕಿದೋಗರ ರಾಜಯೋಗ್ಯ ಸಂಗಂಧಿಕಾಸುತ ರುಚಿರೋಗರ ವೆನಿಸಿಕೊಂಬುದು (ಸೂತಂ. ೬-೨೨); ಪಾಂಡುವಿಗೂ ಮಾದ್ರಿಗೂ ರಾಜಯೋಗ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಡೆದುವು (ಚತು. ೧೫).

[ಸಂ.]

ರಾಜಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬ್ರೂರಾಜಯ್ಯಂ ಬರೆದಂ (ಅಪ್ಪ. ೧೧, ೧೨೩. ೦೦೯-೦೯ ; ೦೨೨). [ರಾಜ + ಅಯ್ಯ]

ರಾಜರಸ್ತೆ (ನಾ). = ರಾಜಮಾರ್ಗ : ಅವನ ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ರಾಜರಸ್ತೆಯು ಹೊತ್ತಾರೆಯ ತಂಗಾಳಿಯ ಶುಭಿನಿಂದ ಮರವಟ್ಟು ಹೋಗಿತ್ತು (ಪ್ರಕ. ೧); ವಾಹನಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲು, ಬರಲು, ಹಾಗೇ ಜನರಿಗೆ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಪಾರಿಗಳಿರುವ ಭವ್ಯವಾದ ರಾಜರಸ್ತೆ (ಅಪ್ಪ. ೧೯).

[ರಾಜ + ರಸ್ತೆ]

ರಾಜರಹಸ್ಯ (ನಾ). ಅರಸನಿಗೆ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರಹಸ್ಯ; ಅರಸೂತ್ತಿಗೆಯ ಗುಟ್ಟು; ತನ್ನ ರಾಜರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯ ಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗವೂ ಅತನಿಗೆ ಬರೆದ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ (ಅಪ್ಪ. ೧೧೧, ೨೩೯).

[ಸಂ.]

ರಾಜರಾಜ (ನಾ). ೧. ಅರಸರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು; ಸಾಮ್ರಾಟ; ಚಕ್ರವರ್ತಿ; ಆ ಮುನಾರಾಜಂ ಕರ್ಮಗಳಂ ಗಾಳಿದಂ ಈ ರಾಜ ರಾಜಂ ಪಟ್ಟಂಜಮಂಡಲಮಂ ಬಾಯ್ಯೇಳಿಸಿದಂ (ಅಪ್ಪ. ೬-೨೯ ೪); ರಾಜ ರಾಜಂ ನದೀತನೂಜನಂ ಮಾಗುತಿ . . . ನಿಜಾಗಮನವೃತ್ತಾಂತಮಂ ಸಮರಪರಿಶ್ಕೇದಮುಮನಜುಡಿದೊಡೆ (ಗಣಪ. ೩-೯೯ ೪).

೨. ಕುಬೇರ : "ಜಳಬಿಳಿ . . . ರಾಜರಾಜ್ಯ ಭೂಮಿ ಪುಣ್ಯಜನೇಶ್ವರು-ಈ ೧೭ ಕುಬೇರನ ಪೆಸರ್" (ಕಣಪ. ೧೯-೭೯); ರಾಜರಾಜಸುಮಿತ್ರ ಭಾಸ್ಕರರಾಜ ಪಾವನೇಶ್ವ ಸುಮನಸರಾಜಸುಮಿತೃತವಾದ (ಅಪ್ಪ. ೧೬-೯೫).

೧, ೨ : ಅರಿಯುಗಿರಿವೃದ್ಧದಂಡನಭವನಕಾಲಸರಣಿ . . . ರಾಜರಾಜಂ ಮದೀಶಂ (ಪ್ರಾಪ್ತಂ. ೬-೭೫). ೩. ಚಂದ್ರ. ೧, ೨, ೩ : ಅರಿಕಾಮಧ್ಯಂ ನಾಗವೃಜಮಯಉಚಿತಂ ರಾಜರಾಜಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಿರತಂ . . . ರಕ್ಷಿಸುಗೆ ವಸುಧೆಯಂ ಯುದ್ಧರಂಗತ್ರೀಕ್ಷಂ (ಕಣ. ೧-೩). [ಸಂ.]

ರಾಜರ್ಷಿ (ನಾ). = ರಾಜಮುನಿ : ಬ್ರಹ್ಮಕುಷಿಯಾದಡೊಳಗೆ ನಿರ್ಮಳ ವಪ್ಪಿದಯ್ಯ ನೀಂ ರಾಜರ್ಷಿ ಕೋಟಸದೆ ಧಟ್ಟಸದೆ ಕೆಡನುಡಿಯದೆ ನಿಲಲೆಂತು ಬಲ್ಲೆ (ಚತು. ೨-೨೨); ರಾಜರ್ಷಿಯಾ ದೀರ್ಘದರ್ಶಿಯಾ ಸಮರ್ಪಕ ತಾಂ . . . ಸಮಾಬುದಿ ಯಂ ದರ್ಪದಂ ಪಾಲಿಸಿದನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಮಂ (ಪ್ರ. ೧೨೩- ೬-೨೬೯). [ಸಂ.]

ರಾಜಲೀಲೆ (ನಾ). ೧. ಅರಸನ ವಿರಾಸ : ಅಂತು ನಿಜರಾಜಲೀಲೆಯಂತೆ ಜಲಕ್ರೀಡಾದ ರಾಜಲೀಲೆಯಂ ಸವಯೋವಯಸ್ಸ ರಾಜಲೋಕಪರಿದೃಶಂ . . . ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತುಮಿಹರ್ಷಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬-೨೯ ೪). ೨. ಚಂದ್ರನ ವಿರಾಸ : ಬೆಳುದಿಂಗಳು. ೧, ೨ : ಸಮುಚ್ಚಿತಾನೇಕಮೇಘವೆಂಬರ ಚಾರುತಾವಳಂಜಯಗಿಯಾಂ ಪ್ರಕಟೇಕೃತರಾಜಲೀಲೋದಯುಮಲ್ಲು (ಅಪ್ಪ. ೧-೯೨ ೪). [ಸಂ. ರಾಜಲೀಲಾ]

ರಾಜವಂಶ (ನಾ). ೧. ಅರಸುವಂಶತನ; ಅರಸುಕುಲ : ಅಂಥ ಭೃತವೆಂಬ ರಾಜವಂಶವೊಂದು ಇತ್ತು (ಪ್ರಾಪ್ತ. ೧೨೩). ೨. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬಿದಿರು : ಒಳ್ಳೆಯ ಬಿದಿರು. ೧, ೨ : ಜತಧಾತ್ರೀಶ್ವರಚಾರ್ಧನ

ನೈವರಬಲ್ಲಾಳ ಕೇಳೆ ನಿನ್ನೊಳಾಂತದ್ವತವೀರಾರಾತಿಯೊಳಂ ವಿಗತವಿಭವಮಾರ್ಗದೊಂ ರಾಕ್ಷಾಕುಂ ವಿಶ್ರುತನಾನಾವಾಹಿನೀಕುಲಪರಿಗತ ಶೋಧಾನುಕೂಲ್ಯಂ ಸದಾಸೇವಿತರಾಜದ್ವಾಜವಂಶಂ ಸಕಲಕವಿನಿಶಾಯಸ್ಸನಾ ತೀರ್ಥಕಾರ್ಣಂ (ಅಪ್ಪ. ೧೧೩. ೩೧೦-೦೯೦-೯ : ೧೦೦). ಅತ್ಯುದ್ಧತದಾಜವಂಶ ವನಮಂ ನಿರ್ಮೂಲಿಸರ್ ಪೋಪಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩). [ಸಂ.]

ರಾಜವಂಶೀಯ (ನಾ). ಅರಸುವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಅರಸುವಂಶ ತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು : ಪಲ್ಲವರು ಎಲ್ಲಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ರಾಜವಂಶೀಯರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಕಾಣದು (ಪ್ರಾಪ್ತ. ೧೨೩).

[ಸಂ.]

ರಾಜವಂಶ್ಯ (ನಾ). = ರಾಜವಂಶೀಯ : "ರಾಜಬೀಜೇ ರಾಜವಂಶ್ಯಃ - ೨ ರಾಜವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನ ಹೆಸರುಗಳು, ರಾಜವಂಶ, ಅರಸು ಮಂಡಿ." (ಪ್ರಾಪ್ತ. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ರಾಜವಟಿ : ರಾಜವಟ್ಟಿ : ನೋ.

ರಾಜವಟ್ಟಿ, ರಾಜವಟಿ (ನಾ). ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒದಾದ ಸಂಧಾನ ಕಾರ್ಯ : ರಾಯಭಾರ : ಕಟ್ಟಾಸಮಾಪ್ತ ಸೇರಿಪ್ಪಲು ದೇಸಿಯ ರಾಜ ಮಟ್ಟದ ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಪ್ನೀಶ್ವರಗೆ ಬಿನ್ನೈಸುತ (ಪ್ರಾಪ್ತ. ೬-೩೭); ಆತನ ಸಮಿಪಕ್ಕೆ ಕುಲೀನನಾಗಿಯೂ . . . ಪರಿಶುದ್ಧ ನಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಒಬ್ಬನನ್ನು ರಾಜವಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು ನುಡಿಯಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೭). **ರಾಜವಟಿ** : ಕಣ್ಣಾರ ಬಿದಿ ಕಡೆ ನಾಲಕ್ಕುಸಾವಿರ ಮಾಬಳ್ಳಿರು ಸಹ . . . ರಾಜವಟಿ ನಡೆಸಿದಲ್ಲಿ (ಅಪ್ಪ. ೧೨೩. ೩೩). [**ಸಂ. ರಾಜವಟ್ಟಿ**]

ರಾಜವತಿ (ನಾ). ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಾಜನನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಭೂಮಿ : ರಾಜವತಿಯಕ್ಕುಮಲ್ಲದೆ ರಾಜವತ್ತಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ಧರ ಮತ್ತೊರ್ವರ ಶೇಷ್ಯ ಪೂರ್ವೋದದಲಿಂ ರಾಜವತ್ತಿ ಮಾಡು ಧರೆಯಂ ಧರಣಾಪತಿ (ಅಪ್ಪ. ೧೯-೨೦); ರಾಜವತಿಯಾಯ್ತು ರಿಹುವಟಿ ರಾಜವತ್ತಿಯಾಯ್ತು ತನ್ನ ಧರೀ (ಅಪ್ಪ. ೧೦-೦೦೨). 'ರಾಜವತ್ತಿ' ಪರಾ [ಸಂ. ರಾಜವತಿ]

ರಾಜವತ್ಯ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವತೀಕರಣವಿದ್ಯೆ; (ಮಂತ್ರ ದಿಂದ) ಅರಸನನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ; ಅರಸನನ್ನು ಅಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ; (೨). ೩. (ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ) ಬೊಲೆಯು ವಶವಾಗುವಿಕೆ; ಅರಸನು ಅಧೀನವಾಗುವಿಕೆ : ಈ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರಾಣಿಯ ಕಡ್ಡಿಯ ೨೧ ಸೂರಿ ಮಂತ್ರಿಸಿ ದಂತಧಾವನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿ ರಾಜವತ್ಯ (ಅಪ್ಪ. ೨೦೦); ಕುಂಕುಮ ತ್ರೀಗಂಧ. ಕರ್ಣಾರ ಇವಂ ಹಸುದಿನ ಪಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೇದು ತಿಲಕವಿದೆ ರಾಜವತ್ಯ (ಅಪ್ಪ. ೨-೨೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜವಮು (ನಾ). ಚಂದ್ರನ ಬೆಳಕು. -ಕಾಂತಿ : ನಿಜಕರದಿಂದ ರಾಜವಮು ವಲ್ಲಮನೊಯ್ಯನೆ ಕಳ್ಳು ನೀಲನೀರಜನಿಯ ಬಾಯ ಮುದ್ದಿಸಿ ಒಸುಣ್ಣೆಡೆದ ಪ್ಪಳಿಮುತ್ತ (ಅಪ್ಪ. ೧೦-೨೦). [ಸಂ.]

ರಾಜವಾಡೆ (ನಾ). ಅರಸರು. ಶ್ರೀಮಂತರು ವಾಸಿಸುವ ಭವ್ಯವಾದ ಗೃಹ : ಅರಮನೆ : ಪ್ರಾಸಾದ : ೨ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮರಾರಿಯ ವೇಶ್ಯ ಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭವನಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ : ರಾಜವಾಡೆಯವರು ಮಾತ್ರ ಉಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಬೇನಾಂಬರವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಮೇಲಕ್ಕಿತ್ತಿದಾಗ. ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಓಲೆ ಕಂಡಿತು (ಅಪ್ಪ. ೧೦-೨೬); ಒಳಭಾಗವು ರಾಜವಾಡೆಯಂತೆ ಒಳ್ಳೆ ಭವ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು (ಅಪ್ಪ. ೨೬).

ರಾಜ + ವಾಡೆ (<ವಾಡೆ)

ರಾಜವಾಹನ (ನಾ). ಅರಸನ ಕುದುರೆ : ಪಟ್ಟದ ಕುದುರೆ : "ಸಂಜ ಪಲ್ಲವದ ವಾಹನಿ ರಾಜವಾಹನಂ" (ಪ್ರಾಪ್ತ. ೯೨). [ಸಂ.]

ರಾಜವಾಹ್ಯ (ನಾ). ಅರಸನ ಆನೆ : ಪಟ್ಟದ ಆನೆ : "ದಿಪವಾಹ್ಯಃ ರಾಜ ವಾಹ್ಯಃ - ಈ ೨ ಅರಸರೇಖಾವ ಆನೆ" (ಕಣಪ. ೩೯-೭೦). [ಸಂ.]

ರಾಜವಾಣಿ, ರಾಜವಾಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉತ್ತಮಜಾತಿಯ ಬಾಣಿ : ರಸವಾಳ ಪುಟವಾಳ ರಾಜವಾಣಿ ಸಕ್ಕರೆಯೆಸುವಾ ದೇವಾಣಿ . . . ಮೆಲೆದುವರ್ತಿಯಲಿ (ಕಂಪು. ೨-೩೭). ರಾಜವಾಣಿ : ಬಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ರಸವಾಣಿ, ಚಂದ್ರಬಾಣಿ, ರಾಜವಾಣಿ (ಕೃಷಿ. ೩೭).

[ರಾಜ+ವಾಣಿ (<ಬಾಣಿ)]

ರಾಜವಿದ್ಯಾರ (ನಾ). ಅರಸನಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಉಪದ್ರವ. -ಹಿಂಸೆ : (+). [ರಾಜ + ವಿದ್ಯಾರ]

ರಾಜವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ಅರಸನಿಗೆ ಉಚಿತವಾದ ವಿದ್ಯೆ : ನಿಜಾದಿರಾಜನೈ ನಿಜವಾ ನಾಲ್ಕು ರಾಜವಿದ್ಯೆ ಪುಟ್ಟಿದುವು (ಕಂಪು. ೦೯-೦೦); ಅಮಲ್ಪದಾಪ ನೋಳೆ ನಿತ್ಯದುಹತ್ತನೊಳತುಳರಾಜವಿದ್ಯೆ [ಕಂಪು. ದೃ.]ಗಳನಿತ್ತುಂ ಕ್ರಮದ ಸಮನಿದುವಾತನೊಳಮಳಸತಾರಾಳಿ ಗಗನಮೋರ್ ನೆಲಸುವಪೊರ್ (ಕಂಪು. ೯-೩). [ಸಂ. ರಾಜವಿದ್ಯೆ]

ರಾಜವೀಧಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆ; ರಾಜಮಾರ್ಗ : ವಿಶಾಲವೂ ಸುಂದರವೂ ಆದ ರಾಜವೀಧಿಗಳಲ್ಲಿ . . . ಆ ಬಂಡಿ ಮೇರಿಯುಟ್ಟಿಳ ಗೃಹಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿತ್ತು (ಕೃಷಿ. ೩೩೬). [ಸಂ.]

ರಾಜವೀಧಿ (ನಾ). = ರಾಜವೀಧಿ : ಅನೇಕವಿದ್ಯಾರಾಜರಾಜವೀಧಿ : ವಿಸ್ತೀರ್ಣಮುಮಾಗಿ (ಕಂಪು. ೦-೩೦ ೪). [ರಾಜ + ವೀಧಿ]

ರಾಜವೃಕ್ಷ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕಕ್ಕೆಯ ಗಿಡ : "ಅರಗ್ಗರ . . . ರಾಜವೃಕ್ಷ . . . ಕೃತಮಾಲೆ, ಸುವರ್ಣಕೂರ ಕಕ್ಕೇಗಿಡದ ಹೆಸರು" (ಕಂಪು. ೦೦೭); ರಾಜವೃಕ್ಷದ ಸಮೀಪದೊಳಗರಲಿಗಾರಂ ತುಳಿದ ನೆಲದ ಶಾಪು ಇದೆ (ಕಂಪು. ೩-೦೦). [ಸಂ.]

ರಾಜವೃತ್ತ (ನಾ). ೧. ಅರಸನ ನಡವಳಿಕೆ. - ವ್ಯವಹಾರ : ನ್ಯಾಯಾರ್ಜಿತ ವಿತ್ತಂ ಧರ್ಮಾಯುಕ್ತವೆನುವ ರಾಜವೃತ್ತಂ ತನೇಕಾಯುಕ್ತಮಾಗಿ ಧರೆಯಂ ಜೀಯನಿಧನಂತದಾತ್ತಚರಿತರನೊಳಿ (ಕಂಪು. ೨-೩೦). ೨. ಚಂದ್ರಬಿಂಬದ (ವೃದ್ಧಿ, ಕ್ಷಯಗಳ) ಸ್ವಭಾವ. ೧. ೨ : ಮರುವಂ ಸರ್ವಾರ್ಥದೊಳಾಳಿಸುವಂ ಪರ್ಧಿಸುವವೆಯ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸದೊಳಂ ನಮಂ ವಿಬುಧರ್ಗದಂ ಭಾವಿಸಿ ಚಿತ್ರಂ ರಾಜವೃತ್ತಮಾಯ್ನೊನಂ (ಕಂಪು. ೩-೯). [ಸಂ.]

ರಾಜವೃಷಭ (ನಾ). ಅರಸರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ಉತ್ತಮನಾದ ದೊರೆ : ಮುನಿಪುಷ್ಪಂ ಕೇವಲಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯಾದುದಿ ರಾಜ ವೃಷಭಂ ಸರ್ವಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸುಪತ್ತಿಯಾದುದು (ಕಂಪು. ೬-೨೯ ೩). [ಸಂ.]

ರಾಜವೈದ್ಯ (ನಾ). ೧. ಅರಸನಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡುವವನು. ಅರಮನೆಯ ವೈದ್ಯ : ರಾಜವೈದ್ಯನು ತಲೆಗಗ್ಗಿಸಿ ನಿಂತಿದ್ದನು (ಕಂಪು. ೦೦). ೨. ಆತ್ಮತ್ವಮದಾದ ವೈದ್ಯವೃತ್ತಿ : (+). [ಸಂ.]

ರಾಜವೋಲರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮಾಗುಪಾಡ ರಾಜವೋಲ ಬೀಡಿನೊಳ ಸುಖಸಂಕಪ್ಪವನೊಳವದೊಳ ಪ್ರಭುಃರಾಜ್ಯಂ ಗೆಯ್ಯುತ್ತಮಿರೆ (ಕಂ. ೧೯, ೧೧೧೦-೩೦-೩; ೦೭). [ರಾಜ + ವೋಲರ್]

ರಾಜಶಾಸನ (ನಾ). ೧. ಅರಸನ ಆಜ್ಞೆ. - ಆಜ್ಞೆ : ಏವಾಂವರಿಸರು ನಗರಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ರಾಜಶಾಸನವು ಒಬ್ಬ ಮುಸ್ಲಿಮ್‌ಸರದಾರನ ಪಥವೆಂಬುದು ದೊಡ್ಡ ಅಪಹಾಸ (ಕಂಪು. ೭೬). ೨. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ. - ವ್ಯವಹಾರ : 'ರಾಜಶಾಸನಪಟು' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜಶಾಸನಪಟು (ನಾ). ರಾಜ ವ ಆಡಳಿತ ಅಥವಾ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನು ; ರಾಜನೀತಿಜ್ಞ : ಆಕೆ ಅನೇಕಾನೇಕ ನಾಮಾಂಕರಾಜನೀತಿಜ್ಞರನ್ನೂ ಮೊಟ್ಟದ್ದಿಗಳನ್ನೂ ರಾಜಶಾಸನಪಟುಗಳನ್ನೂ ಹೆತ್ತಿದ್ದಾಳೆ (ಕಂಪು. ೦೬೯) [ಸಂ.]

ರಾಜಶುಕ (ನಾ). ಅರಗಿಳಿ : ರಾಜಕೀರ : ಮಿಡಿಯಂ ಕರ್ಮಾಂಕಿ ನಂದಿದಾದ ರಾಜಶುಕಂ . . . ಇಲ್ಲದುದಿಲ್ಲ ನಂದನಂ (ಕಂಪು. ೨-೦೦); ವರ ಕಂಠೀರವಮಧ್ಯ . . . ಸುಕೀಶಿ ರಾಜಶುಕಸರ್ವಾಪಂಗತ್ಯಂಗಾರಿ (ಕಂಪು. ೨-೩೨). [ಸಂ.]

ರಾಜಶೂನ್ಯ (ನಾ). ೧. (ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ) ಅರಸನಿಲ್ಲದಿರುವುದು; ಅರಾಜಕತೆ. ೨. (ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ) ಚಂದ್ರನಿಲ್ಲದಿರುವುದು ; ಕಗ್ಗತ್ತಲು. ೧. ೨ : ಅದು ಸರ್ ರಾಜಶೂನ್ಯಮುರುರಾಜವಿಭಾಸಿಯ ನಾಂ ದ್ವಿಜಪ್ಪ ಸಂಪದಮುದು ಸಜ್ಜನಕ್ಕೆ ಶರಣಂ . . . ಎನೆ ಭೋಗವತೀಪುರಮೆನ್ನನೆಂತು ಪೋಲ್ವುದು ಚರಮಂದಃಕರಮಂತಿದ ಮೇಲನಿರ್ವುದಾ ಪುರಂ . (ಕಂಪು. ೯-೩೨). [ಸಂ.]

ರಾಜಶೂರ (ನಾ). [ಅಶ್ವಶಾ] ಕುದುರೆಗೆ ಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೀವ್ರತರವಾದ ರೋಗ : ತೋರಿದುವಾಗಿರೆ ನಡುಗಳ ನೇರಿದು ವಶ್ಪರಡು ರೇಪಿಗಳ ತಾಂ ಮೊದಲಾಕಾರದೊಳೆ ಸವವರಂಪಪ್ರಾರಂಭದ ವಾಜಿ ರಾಜಶೂರಗೆ ಬೀಡುಂ (ಕಂಪು. ೩-೦೨). [ಸಂ. ರಾಜಶೂರ]

ರಾಜಶೇಖರ (ನಾ). ೧. ಅರಸರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು, ಮುಖ್ಯ ನಾದವನು : ನಿಯೋಗಿಸುಮಸ್ತರನು ಮೀಳ್ಕೊಟ್ಟು ವಿನಿಯೋಗಸ್ತ ರೋಲಗದಲ್ಲಿ ಎಸೆದನು ರಾಜಶೇಖರನು (ಕಂಪು. ೩೦-೩೩). ೨. (ಮುಡಿ ಯಲ್ಲಿ) ಚಂದ್ರನನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು ; ಸೋಮಶೇಖರ ; ಶಿವ : ರಾಜಶೇಖರ ದಿವಿಪಂದಿತವಾದ . . . ಭೋಗಿರಾಜಭೂಷಣ . . . ಸುಲಮೆಂದು ಹರಿ ಪೊಗಳ್ಳನು (ಕಂಪು. ೦೩-೦೦) ; ಆ ಸುಮಯದೊಳಾ ರಾಜಶೇಖರಂ ರಾಜಶೇಖರಪೂಜೆಯ್ಲಿ ಯಥೋಚಿತಪ್ರಾತರಾಭಾರಮಂ ನಿರ್ವರ್ತಿಸಿ (ಕಂಪು. ೬-೩೦ ೪). [ಸಂ.]

ರಾಜಶಾಸಿತ (ನಾ). ಅರಸನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದುದು ; ದೊರೆಯ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದುದು : ಅಮೋಘವರ್ಷದೇವರೋ ರಾಜಶಾಸಿತಂ ಮಾಡಿ ತದನು ಮತದಿಂದಿರ್ಪೊರಂ (ಕಂ. ೧೧, ೦೦೯-೨೯ : ೩೩); ರಾಜಶಾಸಿತಂಗಳ ವೈ ಜಾವಿಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷಪೂರ್ಣಮೆ ದಿನ (ಕಂಪು. ೨೧-೩, ೦೩-೯ : ೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಶ್ರೀ (ನಾ). ೧. ಅರಸನ ಪುತ್ರಾರ್ಯ. ೨. = ರಾಜಮಾನ ೨ : ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ . . . ರಾಜಮಾನ, ರಾಜಶ್ರೀ . . . ಹೆಸರಿನ ಹಿಂದೆ ಜೋಡಿಸಿ ಬರೆಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೊಂಟು (ಕಂಪು. ೯-೩೯). [ಸಂ.]

ರಾಜಶ್ರೀಷ್ಠಿ (ನಾ). ಪ್ರಧಾನನಾದ ಸೆಟ್ಟಿ : ವರ್ತಕಶ್ರೇಣಿಯ ಮುಖಂಡ : ಆ ಪುಲಕೋ ರಾಜಶ್ರೀಷ್ಠಿ ಸಾಗರಸೇನಂಗಮೃತ ಮತಿಗಂ ಪುಟ್ಟಿದ ವತ್ತನುಂ ನಂದಿವೇಣಿಯ ಎಂಬಡ್ . . . ಬರ್ಪಡ ಯೋಳ್ (ಕಂಪು. ೯-೯೦ ೪) ; ಸೆಟ್ಟಿಮಟ್ಟಮಂ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿಯ ರಾಜಶ್ರೀಷ್ಠಿಯಾಗಿ ಸುಖದೊಳರ್ಪನ್ನೆಗಂ (ಕಂಪು. ೩೯-೦೦). [ಸಂ. ರಾಜಶ್ರೀಷ್ಠಿ]

ರಾಜಸ (ಗು). ೧. ರವೋಗುಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಕಾಮಕೋಧ ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಅರಸ ಕೇಳಿ ರಾಜಸಾಂತ್ಯಕರಣಮು ಕಾಮ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಿಪುರಗೋಸುಗ ತವಲೇ ರಾಜಾಭಿರಾಜೆಯಲಿ (ಕಂಪು. ೩-೯) ; ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಯಾವುದು ಉಪವಾಸನೀರೋ ಅದು ಸಾತ್ವಿಕಾ ಹೇಕಾರವೆಂದೊ . . . ಈ ಯೆರಡಕ್ಕೂ ಯಾವುದು ಅನುಗುಹವೋ ಅದು ರಾಜಸಾಹೇಕಾರವೆಂದೊ ತಿಳಿಯಬಹುದು (ಕಂಪು. ೩). (ನಾ). ೨. ಕಾಮಕೋಧಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗುಣ : ರವೋಗುಣ : ರಾಜಸ ಸಾತ್ವಿಕಮಂಟಿ ರಾಜಗುಣಂ ವಿಷವಿಷಾಪಹಾರಂಗಳವೋ ರಾಜಸ ವಿಷಮೋರಗನಂತೀ ಜಗತೀತಳಮಾಣಾಂಕನವನೇಕಾಂತಂ (ಕಂಪು. ೩-೩) ; ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಾಜಸಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವರು ಈ ಮೂಲಕ ನಿನ್ನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ

ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ (ಕೂಟ. ೨೯೯). ೨. ರಜೋಗುಣವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಜೀವರಾಶಿಗಳ ದೇವಮನುಷ್ಯಾದಿ ಭೇದಗಳಿಂದ ಸಂತ್ರಿಕರಾ. ರಾಜಸರಾ. ತಾಮಸರಾಂಬ ಮೂರು ವಿಧರಾಗಿ ಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರು (ಕೂಟ. ೧-೨ ೦೫೩೯). [ಸಂ.]

ರಾಜಸದನ (ನಾ). ಅರಸನ ನಿವಾಸ : ಅರಮನೆ : "ಸೌಧಃ. ರಾಜ ಸದನಂ - ೨ ರಾಜಗೃಹದ ಹೆಸರು. ಅರಮನೆ. ರಾಜಯೋಗ್ಯವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆ" (ಸಿದ್ಧ. ೦೩. ೦೦೦); ರಾಜಸದನಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿಯೂ ಶೂನ್ಯಾರಾ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಂತೆಯೂ . . . ಅರ್ಚನೆಗೆ (ಕೂಟ. ೨-೩೦ ೪) ; ರಾಜ ಸದನಕ್ಕೆ ಜೋಗುವೆನು (ಕೂಟ. ೭೬-೭೭). [ಸಂ.]

ರಾಜಸಬ್ದಿ (ನಾ). ೧. ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬುದ್ಧಿ. ೨. ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು : ಎವುಗೆ ಜಯವೆತಕಮದು ರಾಜ್ಯಪ್ರವಯ ರಾಜಸಬ್ದಿಗಳು ವಿಶ್ರಮದಿಹಿಸರು ನಾವು (ಕೂಟ. ೭-೨೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಸಭೆ (ನಾ). ದೊರೆಯ ಒಡ್ಡೋಲು : ಅರಸನ ಆಸ್ಥಾನ : "ಅಸ್ಥಾನವೆಂಬುದು ರಾಜಸಭೆ" (ಕೂಟ. ೦೨೫-೨೬) ; ಅಂದು ಕೌರವ ನಾಯಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ತೋಟದನುಸ್ಸಿಯ ಬಳಕೆಂದು ಕೀಚಕ ಕುನ್ನಿಯೊಡನೆ ರಾಜಸಭೆಯೊಳಗೆ (ಕೂಟ. ೨-೯೭). [ಸಂ. ರಾಜಸಭಾ]

ರಾಜಸರ್ಪ (ನಾ). = ರಾಜಪುತ್ರ : "ರಾಜಸರ್ಪಃ. ಸರ್ಪಭೂತ - ಈ ಎರಡು ಅರವಾ(ಹಾ)ವು" (ಕೂಟ. ೦೦೬-೨೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಸರ್ಪ (ನಾ). ಕರಿಯ ಸಾಸುವೆ : "ಅಸುರೀ. ರಾಜಸರ್ಪ. ರಾಜ ಸರ್ಪಃ - ಈ ಮೂವು ರಾಯಸಾಸುವೆ" (ಕೂಟ. ೯೩-೯೭). [ಸಂ.]

ರಾಜಸಿಕ (ಗು). ೧. ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ : ನಮಗೆ ಚಿರ ಪರಿಚಿತವಾದ ಪ್ರಿಯವಾದ ಈ ರಾಜಸಿಕತಮುಲಗಳ ನಡುವೆ ನಾವು ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನಂತಾಗುತ್ತೇವೆ (ಕೂಟ. ೨). (ನಾ). ೨. ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು : ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ ಈ ತ್ರಿಗುಣತ್ರಯಗಳೇ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸಾತ್ವಿಕ. ಮತ್ತೆ ಹಲವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ರಾಜಸಿಕ ಅಥವಾ ತಾಮಸಿಕ (ಕೂಟ. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಸುತ (ನಾ). = ರಾಜಕುಮಾರ : ರಾಜಸುತಂ ಪಿಸಿದಂ ನೀರಡಿಸಿದ ನೆನಗಿವಲ್ಲವಲ್ಲವನ್ನಂ ಪಾರೈಸು ಪಲವಂ (ಕೂಟ. ೩-೯೬) ; ಇದ್ದಿರೊಂದು ಶ್ಲಾಘಿಸತಾ ಭೂಪ ತನ್ನ ಪುರಕೆ ತಂದನಾ ಪುನೀಜ್ವಲರಾಜಸುತರ (ಕೂಟ. ೩೩-೪೪). [ಸಂ.]

ರಾಜಸುತೆ (ನಾ). = ರಾಜಕುಮಾರಿ : ರಾಜಾಂತರದಿಂದ ರಾಜಸುತೆಯಂ ನಯದಿಂದವಳಯ್ (ಕೂಟ. ೨-೩೭). [ಸಂ. ರಾಜಸುತಾ]

ರಾಜಸೂಯ (ನಾ). ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯಾಗ : ೧ ವಾಜಪೇಯಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲದ ರಾಜನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವುಂಟು. ಈ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವ ರಾಜನು ಸಾಮ್ರಾಟನಾಗುತ್ತಾನೆ : ಗಾಳುಗೊರವಂ ತಗುಳ್ಳ ಪಳಾಳವುನೇನೊಂದನಷ್ಟೊಡಂ ಗಲಿಬೊಡವಾ ಬೇಳು ನುಡಿಗಳ್ಳು ಕೆಮ್ಮನೆ ಬೇಳಲ್ ನಿಮಗಂತು ರಾಜಸೂಯಂ ಮೊಗ್ಗೇ (ಕೂಟ. ೬-೨೪) ; ಸ್ವರ್ಗಪವ್ಯಕ್ತಿಕಾರಾವಪ್ಪಗ್ಗದ ರಾಜಸೂಯ ಮನೊಡರ್ಚಿಂ (ಕೂಟ. ೧೬-೧೦) ; ವಿರಿಂಚಿಪ್ರಭವನನುಮತದಿಂದ ಧರಣಿವಿಭು ಮಹಾಶಕ್ತು ರಾಜಸೂಯವನೊಲಿದು ಕೈಕೊಂಡ (ಕೂಟ. ೧ ೩೩೩). 'ಅಶ್ವಮೇಧ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜಸೇವೆ (ನಾ). ಅರಸನ ಸೇವೆ. ಉದಿಳಿ : ಸೋಸಿನಿ ಸಮದರ್ಶಿಗಳು ಧಾರುಣ್ಯ ಪತಿಗಳು ರಾಜಸೇವಾಪ್ರಣಮಮೀಮಾಸಾದಿ ಮೂಢರು ನಮ್ಮ ಭಟರಿಂದ (ಕೂಟ. ೭-೦೦). [ಸಂ. ರಾಜಸೇವಾ]

ರಾಜಸ್ವ (ನಾ). ೧. ಅರಸನ ಅಸ್ತಿ. ೨. ರಾಜ್ಯದ ಹುಟ್ಟುವಳಿ. - ಅದಾಯ : ಸಂಘಕ್ಕೂ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ರಾಜಸ್ವಗಳ ಹಂಚಿಕೆ (ಕೂಟ. ೦೩೨). [ಸಂ.]

ರಾಜಸ್ವರ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ವರ : ಬೇವಸ್ವರ : ಒಂದು ರಾಗದ ಸ್ವರವ ಪತ್ತೆಕೆತ್ತೆ ಎತ್ತಿ ತೋರಲು ಯಾವ ಸ್ವರ ಪದೇಪದೇ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದೋ ಆ ಸ್ವರ, ವಾದಿಸ್ವರ . . . ವಾದಿಸ್ವರಗಳನ್ನು ರಾಜಸ್ವರಗಳೆಂದೂ ಸಂವಾದಿಸ್ವರಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಿ ಸ್ವರಗಳೆಂದೂ . . . ಕರೆಯುವ ವಾದಿಕೆ (ಕೂಟ. ೨೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಹಂಸ (ನಾ). ೧. = ರಾಜವಂಶ : "ರಾಜಹಂಸಃ . . . ಕೆಂಪದ ಕಾಲಗಳೂ ಮೂಗೂ ಉಳ್ಳ ಬೀಳುವೆ, ಆರಸಂಚೆ" (ಸಿದ್ಧ. ೦೩. ೧೬೦) ; ಕುರುಕುಳಸರೋರಾಜಹಂಸಸ್ತು ರಾಜಹಂಸಿಗಳುಮಂ . . . ಅತಿ ಕುತೂಹಲಂವೆರಸು ನೋಡಿ (ಗೂಟ. ೬-೦೬ ೪) ; ಮಹೋದ್ಧರರಾಜ ಹಂಸತೇಜದಿನೆದತ್ತು ರಾಜ್ಯವಿಭವಂ ಜಳದಂಗಳಮಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ (ಕೂಟ. ೯-೭೩). ೨. ಅರಸರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ನೃಪೋತ್ತಮ : ಒಬ್ಬಯನೆ ಬರೆ ಹಂಸೀಕಾಳಮುಬುದು ಸರೋವರದಂನದವ ಪುಲೋಹ ನಲಮ ಸುಬಯಲ್ಯ ತರ್ವ ಹಂಸನಿಬಿಡವನಾ ರಾಜಹಂಸನುಬಳಿ ಯಂತಂ (ಕೂಟ. ೭-೦೭). ೩. ಸೂರ್ಯ. ೪. ಚಂದ್ರ. ೫. ೬. ೭. ೮ : ನಾವೆದನ ಕೆಡದೆ ಸರಿದು ತಾರಾವಧಂತೆ ರಾಜಹಂಸಾನ್ನಿತದಿಂ ಕ್ಷೀರಾದ್ಧಿ ಶಯನಗುರವವೊರಾರಮೆಯುಂ ತುಂಬುಗೆ ಪೊಜಪೊಲಾ ಸಾ(ಸೂ)ಗಯ. ಸುಗುಂ (ಕೂಟ. ೨೩. ೨೪. ೨೫-೨೬ ; ೨೬೨). ೧. ೨. ೩. ೪ : ಜನನಾತರಾಜಹಂಸನಯನಂ ಕವಳಾವರ್ತಂ ಕಳಾನಿಕಿತನನಿಸಿದ್ . . . ಲೋಕಪ್ರಸನ್ನೊಲ್ಲು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ರಾಗಮಂ (ಕೂಟ. ೦-೨). ೨. ೩. ೪ : ಉರ್ವಿಯಂತೆ ನಭದಂತವಲಂವಿರಾಜಹಂಸವಾವ್ಯವಳಿಯಂತೆ ಕಾಡಿನ ನದಂತೆ ಸಮುತ್ಥಳಿಕಾಕಂಠಂ ಕೊಳಂ (ಕೂಟ. ೨-೩೬). [ಸಂ.]

ರಾಜಹಂಸಿ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹೆಣ್ಣು ಹಂಸಪಕ್ಷಿ : ಹೆಣ್ಣಾಂಚೆ : ಪರಮಜ್ಞಾನನಿಗೊರ್ವಳ್ ಸುರವಧು ಕೊಡವಿದುದು ನಳಿಯೊಡವೆರೆದು ರಂಜೊರೆದು ಕೊಡೆಯೆರೆಯ ಕೊಗಿರ್ ರಾಜಹಂಸಿಯ ವಿಳಾಸಂ ನೆನಯಿದರ್ (ಕೂಟ. ೯-೭೬) ; ಕುರುಕುಳಸರೋರಾಜಹಂಸವಲ್ಲಿಯ ರಾಜಹಂಸಿಗಳುಮಂ . . . ಅತಿ ಕುತೂಹಲಂವೆರಸು ನೋಡಿ (ಗೂಟ. ೬-೦೬ ೪). [ಸಂ. ರಾಜಹಂಸೀ]

ರಾಜಹಂಸಿ (ನಾ). = ರಾಜಹಂಸಿ : ಲೀಲಾಸಗವನಮಂ ಗಜಗಮನ ಯರ್ಗವೇಕೆಗೆಯ್ದು ದೀವದ ರಾಜಹಂಸಿಗಳುಮಂ . . . ಕೊಟ್ಟು (ಕೂಟ. ೯-೭೭ ೪). [ಸಂ. ರಾಜಹಂಸಾ]

ರಾಜಹಂಸಿ (ನಾ). ದೊರೆಯ ನಿವಾಸ : ಅರಮನೆ : ಈ ವಂತಾ ವರಗವಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಸುಳಿದು ಬಂದರೆ ಸಾಕು . . . ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರಾಜಹಂಸಿರಲ್ಲಿ - ಮಹಾದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ - ಸುಳಿದುಬಂದ ಭಾಸ ವಾಗುತ್ತದೆ (ಕೂಟ. ೧೧. ೯೬). [ಸಂ.]

ರಾಜಹಂಸಿ (ನಾ). ಸರ್ಕಾರದ ಬಿಜನೆಯಿಂದ ಬರುವ ಹಣದ ಆದೇಶ ಪತ್ರ. - ಹಂಸಿ : ಧಾರತರ್ಕರಾದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾದ ಎಲ್ಲ ರಾಜಸ್ವ ಗಳೂ ರಾಜಹಂಸಿಗಳನ್ನು ಸಾಲಗಳನ್ನು . . . ಸಂಚಿತವಾದ ಒಂದು ನಿಧಿಯಾಗಿ ವರ್ಷದೊಮ್ಮೆ (ಕೂಟ. ೦೩೦). [ರಾಜ + ಹಂಸಿ]

ರಾಜಹಂಸಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಯಂಕರವಾದ ಹುಣ್ಣು : ಬೆನ್ನುಘಣಿ : "ಕಿಟ್ಟುಕುರು : ಬೆನ್ನುಘಣಿ : ರಾಜಹಂಸಿ, ನೆರದಿರೋಗ" (Caruncle. ೨೦೩) ; ನವಾವಿಹೈವರವಿವಾನೆರು ಬೆನ್ನುಘಣಿ ರಾಜ ಹುಣ್ಣು ಎದ್ದು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೃತರಾದರು (ಕೂಟ. ೨೬). [ರಾಜ + ಹಂಸಿ (<ಘಣಿ)]

ರಾಜಾಂಗಣ (ನಾ). ರಿ. ಅರಮನೆಯ ಅಂಗಳ : ವಿವಿಧಫಲಪ್ರಸೂನ ಪಲ್ಲವತತಿಯಿಂದ ಕೀವಿದ ರಾಜಾಂಗಣಮನಿಲಾವಂದ್ಯರ್ ಮೆಟ್ಟಲೊಲ್ಲದಲ್ಲಿಯೆ ನಂದರ್ (ಕಂಠ. ೧೩-೪). ೨. (ವಿಶಾಲವಾದ) ಅಂಗಳ: ಒಂಗಲಿ ಪೂದಗೆ ಪೂಜು ಬಕಂ ಗಿಡಿಗಂ ಗೂಗೇಯಾದಿಯಾದ ಖಗಂ ರಾಜಾಂಗಣ ದೂರ್ ಚರಿಸುಪೊಡೆ ಸರಂಗೈಯ್ಯಡೆ ತಡೆಯದಾ ಗೈಹಂ ಪಾಲಕ್ಕುಂ (ರೂ.೪೩.೩. ೪-೬).

ರಾಜಾಂಗಣದ ಉಟಿ = ಉಡುಪಿಯು ವಶದ ವಿಶಾಲವಾದ
ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮಾಡುವ ಭೂರಿಭೋಜನ. - ಭರ್ತೃಉಟಿ :
ಬಿಮ್ಮಗೆ ಉಂಡು ತೇಗಬೇಕಾದರೆ ಮಧ್ಯನಮಉಟಿಕೊಳ್ಳಿ,
ರಾಜಾಂಗಣದ ಉಟಿಕೊಳ್ಳಿ ಉಡುಪಿಗೆವೆ ಹೋಗಬೇಕು (ಪುರಷ. ೯೯).

[ପାଠ + ପଞ୍ଜୀକରଣ]

ರಾಜಾಂಗನ (ನಾ). ರಾಜವಂಶದ ಸ್ತ್ರೀ : ಅರಸುವಂಶದ ಹೆಣ್ಣು : ಸುದತಿಯರು ಹೊಸಿವಂಬರೊಗ್ಗಿನ ಮೃದುವು ಮೃದಂಗದ ಕಹಳೆಗಳು ಸಂವದದ ಸೊಂಪಿನಲೆಸೆಯ ರಾಜಾಂಗನೆಯರಸುವಾಯ್ತು. (ಕುಣ, ೧. ೯-೧೦).

[ಸಂ. ರಜಾಂಗನಾ]

ರಾಜಾಂಗವಸ್ತು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬಟ್ಟೆ : ಗಾಢ
ನೋಬಕ್ಕಿ ಲೇಸು ಮೋಜು ಇರುವುದರಿಂದ ಲೇಸು ರಾಜಾಂಗವಸ್ತು ಉಡ ಲೇಸು
ಉಡುಗೆ, ರಾಜಾನ್ ಲೇಸು (ಸೂಕ್ತ : ೧೦೩೫). [ಸಂ.]

ರಾಜಾಜ್ಞೆ (ನಾ). ದೊರೆಯ ಆದೇಶ ; ಅರಸನ ಆಪ್ಪಣೆ : ತಳೆದೇನಿ
 ದರೋ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ತಲೆಬೋಳ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಂ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡನಂ
 ಬಂತಿರೆ ಭೂಪತಿಪುಕರ ನಾನಾಮೃತಮಾಣಿಕ್ಯಪಂಕಜದೋಳ ಮಾರ್ಗೋಳಿ
 ವೃತ್ತಮೊಯ್ಯನೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಳೊ ಪ್ರತೀಹಾರಿ (ಗಾಂಧೀ. ೨೪) ; ಲಂಬ
 ವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ರಾಜಾಜ್ಞೆಯು ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದಿತು (ಕಾಶ.
 ೬೪೩). [ಸಂ. ರಾಜಾಜ್ಞಾ]

రాజాని 'రాజున' నో.

ರಾಜಾತಿಥ್ಯ (ನಾ). ೧. ಅರಸನು ಮಾಡುವ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರ. ೨. ರಾಜ
ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅತಿಥ್ಯ : ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅತಿಥ್ಯ : ಐದಾರುದಿನಗಳ
ತನಕ ಒಗ್ಗೂರಿ ಮತ್ತು ಭಟ್ಟರು ಮುದುಕನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಾತಿಥ್ಯವನ್ನು
ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು (ಕಂಠಪು. ೨೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಾದನ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಾದಾಮಿಮರ : ಮೊರಟೆ
ಮರ : ಪ್ರಿಯಾಲ : " ರಾಜಾದನಂ, ಪ್ರಿಯಾಲಃ, ಸ್ವೂಷದ್ರುಃ
ಧನುಃಪಟಃ - ೪ ಮೊರಟಿಗಿಡ, ಮೊರಟಿಗಿಡ " (ಸಿಂಧು. ೧೦೯).
೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಪ್ಪ ಹಣ್ಣು ಬಿಡುವ ಮರ. ೩. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಹಾಶಿ : " ರಾಜಾದನಂ, ಫಲಾಧ್ಯಕ್ಷಂ, ಕ್ಷೀರಿಣಾ -
೩ ಹಾರಿಗಿಡ, ಹಾಲುಬಳ್ಳಿ ವೆಸರು " (ಸಿಂಧು. ೧೦೯). [ಸಂ.]

ರಾಜಾದಾಯ (ನಾ). ಅರಸನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಬೇಕಾದ ಆದಾಯ. ಕಂದಾಯ.
 ತೆರಿಗೆ ಮುಂತಾದುವು : ಮತ್ತಿಮೀರಿದ ರಾಜಾದಾಯವನ್ನು ಅನ್ಯಾಯ
 ವಾಗಿ ಕೀತಮಲ್ಲನ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿ ಅವನ ಹಣದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಅವಹರ
 ಸಿದ್ದನು (ಶಾಂತಾ. ೦೦೬) ; ರಾಜರೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಇಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ
 ರಾಜಾದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸಿದರು.
 (೭೩೪. ೪೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಾದೇಶ (ನಾ). = ರಾಜಾಜ್ಞೆ : ದೂತನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದುದು.
 ರಾಜಾದೇಶಮಾಪನವಧಾರಿಸಿ ಬಂದ ದೂತನಂ . . . ಪೋಗಲ್ವೆಲ್ಲಾ
 (ಅಂಕಿ. ೧೪-೨೦ ಪ). [ಪಂ.]

ಮಂಗಳಂ ಜಯ ಮಂಗಳಂ . . . ರಾಜಿತ ಪುರಂದರವಿಜಯ
ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಸರ್ವೇಶ್ವರಿಗೆ (ಪುರಂದರ-೫-೦೩೩-೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಾಧ್ಯಕ್ಷ (ನಾ). ಅರಸನ ಆಸ್ಥಾನದ ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ
 ರಾಜಾಧ್ಯಕ್ಷ × ಕಟ್ಟಿಪ್ರಯತ್ನ × × × ಲಿಖಿತ (೨೪- VII
 ೩೦೦-೩೨ ; 1057) ; ಶ್ರೀಮನ್ ಮಹಾಪ್ರಧಾನಂ ರಾಜಾಧ್ಯ
 ವೆಗ್ಗಿಣಿ ಕನ್ನಡಸಂಧಿಗ್ರಹಿ ದಂಡನಾಯಕಂ ಕಾಳಿಮರಸರ್ (ಕಾಣ
 1೦೨೭). [ಸಂ.]

ರಾಜಾಧ್ಯಕ್ಷ (ನಾ). = ರಾಜಸೂಯ : ಪರಮಜೈಮಿನಿಕಣ್ಣ
 ಗಣ್ಯಾಧ್ಯಾಧಿ ರಾಜಾಧ್ಯಕ್ಷನಿಯೋಗಿಗಳಾಯ್ತು ಮೇದವ್ಯಾಸನ
 (ಕಾವ್ಯ. ೨-೨೩). [ಸಂ.]

రాజున ' రాజున ' న్నో.

ರಾಜಾನ್ನ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾತಿಯ ಬತ್ತ
ಅದರ ಅಕ್ಕಿ : "ಒತ್ತಾಲಿ ಕೆಂಗುಬವ ಕಂಬತ್ತಿ ರಾಜಾನ್ನಂ"
(೧೦೦-೪) ; ಮುಂದೆ ಮಂದ್ಯ ಸಿ ತಲೆಮುದ್ದೆ ಮಾಗಿ ತುಟಾಗಿ
ರಾಜಿಸುವ ರಾಜಾನ್ನದ ಕುಸುಂಕುಪ್ಪಿಕ್ಕಿಗೆ . . . ನೆಗೆವ ಸುಟ್ಟು
(೧೦೧-೩-೨೨ ಪ) ; ಬೀಗಿ ಬೆಳೆದು ನಭಕಡೆಯೊಡೆ ದೇವಕರ್ಣ
ಸವಿಗಾಣರ್ ಪೋಗಿ ಮೂಡುವುದೇನೆನುತ ಲಿಪ್ಪಿಸಿ ತಲೆಮಾಗಿದ
ರಾಜಾನ್ನ (ಮೋಕಕ. ೨-೧೦).

ರಾಜಾನ್ನದಕ್ಕಿ = ರಾಜಾನ್ನವೆಂಬ ಬತ್ತದ ಅಕ್ಕಿ :
 ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕಿ ರಾಜಾನ್ನದಕ್ಕಿ ಕೊಳಕು ಒಂದು (ಕಪ. ೭೯-೧೩-೪೦
 ಉತ್ತಮದ ರಾಜಾನ್ನದಕ್ಕಿಯು ಬೋನವಂ ಮಾಡಿ ಇತ್ತು
 ೨೭-೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಾನ್ವಯ (ನಂ). = ರಾಜಕುಲ : ಕಟ್ಟಿದಿಂದುಪಸ್ಥ
 ರುಟ್ಟು ಹೋದರು ನಾರ ಸೀರೆಯ ವಟ್ಟಡವ ಮನೆಯಾಯ್ತು.
 ನ್ಯಯದ ರಾಜರಿಗೆ (ಕುವೆ. ಪ. ೧-೦೪). [ಸಂ.]

ರಾಜಾಪುರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಕ್ಕರೆ : ಪುಷ್ಕರಯ
ರಾಜಾಪುರಿ, ಎಳಗಂಡೀ, ಹುರಿಸಕ್ಕರೆ. ಮಗುದಮ್ಮಾ ಎಂದ
ತರವುಂಟು (ಮಾಂಸಾ. ೨-೪೫). 'ರಾಯಪುರಿಸಕ್ಕರೆ' ಪರ

ರಾಜಾಭರಣ (ನಾ). ಚಂದ್ರನನ್ನೇ ಆಭರಣವನ್ನಾಗಿ ಭರಿಸಿ
ಚಂದ್ರಶೇಖರ : ಶಿವ : ರಾಜಾಭರಣನೆ ಕೇಳಯ್ಯ
ವಿರೂಪಾಕ್ಷರ (ಸೇರ. ದೇ. ೫೬-೭). [ಸಂ.]

ರಾಜಾಯತ್ತ (ನಾ). ಪ್ರಭುಸಿದ್ಧಿಯ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ
ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಸನು ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರ; ನಿರಂಕುಶ
ಪ್ರಭುಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ರಾಜಾಯತ್ತ, ಸಚಿ
ಉಭಯಾಯತ್ತ ಎದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ
೪೭). 'ಸಚಿವಾಯತ್ತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜಾರೂಪಾಯಿ (ನಾ). ೧. ಹಿಂದಿನ ಮೈಸೂರುಅರಸ
 ದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾಣ್ಯ : (೧). ೨. ಪದನೆಯ
 ಮುಖದ ಮುದ್ರೆಯಿದ್ದ ಒಂದು ಮೈಸೂರು ನಾಣ್ಯ : ಪಸ
 ಲಯದಲ್ಲಿ ಇಂದೂ ರಾಜಾರೂಪಾಯಿಯು : ಇರಬಹುದು (೧೦೦)

[< ರಜ್ಜು + ರೂಪಾಯಿ]

ರಾಜಾರೋಷ (ನಾ). ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತಿರುವುದು :
ಮರೆಯಲದಿರುವುದು : ಬಹಿರಂಗವಾಗಿರುವುದು.

ರಾಜಾರೋಷವಾಗಿ = ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದುವಂತೆ ; ಬಹಿರ

ವಾಗಿಯೇ ಕೋಶಮುಖ್ಯ ಪುಸ್ತಕ ಹೊಲಿಸಿರುತ್ತದೆ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು (೧೯೪೬. ೭). [←ಮರಾ. ರಾಜಾರ್ಹ, ರಾಜಾರ್ಹ, ರಾಜಾರ್ಹ, ರಾಜಾರ್ಹ, ರಾಜಾರ್ಹ]

ರಾಜಾರ್ಹ (ಗು). ೧. ಅರಸನಿಗೆ ಉಚಿತವಾದ : ರಾಜಯೋಗ್ಯವಾದ. (ನಾ). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ ಮರ ; ಧೂಪದ ಮರ ; ಆಗಿರು : "ವಂಶಂ, ಆಗು, ರಾಜಾರ್ಹಂ, ರೋಹಂ, ಕ್ರಿಮಿಜಂ, ಜೋಂಗಳ್-೭ ಆಗರುಗಂಧ. ಶ್ರೀತಾಗರು" (ಸಿಂಧು. ೨೦೭). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾತಿಯ ಬತ್ತ ; ರಾಜಾನ್ಯ. ೪. ಕತ್ತಾಳೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ. [ಸಂ.]

ರಾಜಾಲಯ (ನಾ). ದೊರೆಯ ನಿವಾಸ ; ಅರಮನೆ : ಜನನಿಯುಮಂ ಜನ್ಮಧೂಮಿಯುಮಂ ಕುಂದಾನಿವಿರಿದು ರಾಗೋದಯಮದೇವಿರಿದುಕುಂ ಬಂದು ರಾಜಾಲಯಮಂ ತೋಪ್ (ಸಂ. ೨೦೭. ೨-೦೦ ೩) ; ಹೊಂಗಲದರಿ ರಾಜಾಲಯವನನುಕರಿಸಿದರು ಕುಂತಿಕೇಶವರರಿಗೆ (ಕುಂದಾ. ೧೦-೧೯). [ಸಂ.]

ರಾಜಾವರ್ತ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಹೊಳಪಿನ ಎಳೆಗುಳ್ಳು (ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹರಳು : "ರಾಜಾವರ್ತವೇಯ ನೀಲಕ್ಕೆ ಮರ" (ಕೃಷ್ಣ. ೫) ; ದ್ರುಪದಂ ಪಟ್ಟಿಯ ನೆಲಗಟ್ಟನೊಳಂ ರಾಜಾವರ್ತದ ಕಂಬದೊಳಂ . . . ವಿವಾಹೋಹಮಂ ಸಮೆಯಿಸಿ (ಕಂಠ. ೨-೭೪ ೩) ; ವ್ಯವಂಗ, ರಾಜಾವರ್ತ, ಅಡುಸೋನೆ ಹೂವು . . . ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲಿಗೆ ಗಂಡೂಪವನ್ನು ಮಾಡಲು ಏತ್ತಜ್ಜರ . . . ಗುಣವಾಗುವವು (ಸಂ. ೫). [ಸಂ.]

ರಾಜಾವರ್ತಿ (ನಾ). = ರಾಜಾವರ್ತ : ನನ್ನ ರಾಜಾವರ್ತಿ ಕಲ್ಲಿನ ಪದಕ ಕಳೆದುಹೋಗಿದೆ (೧೯೫೬). [←ಸಂ. ರಾಜಾವರ್ತ]

ರಾಜಾವಳಿ (ನಾ). ೧. ಅರಸರ ಸಮೂಹ. ೨. ಅರಸನ ವಂಶ ವಳಯ ನಿರೂಪಣೆ : ಜಾಳುಚಟುವರ್ತಿಗಳ ವಂಶದ ರಾಜ್ಯಂ ಗಿಯ್ದರಸುಗಳ ರಾಜಾವಳಿ ಮಂಗಳ (೧೯೫೬. ೨೭೩-೦೦೭ ; ೨೦೭). [ಸಂ. ರಾಜಾವಳಿ]

ರಾಜಾಶ್ರಯ (ನಾ). ದೊರೆಯ ಆಸರೆ ; ಅರಸನ ಆಶ್ರಯ : ಘಟಾ ದರ್ವಗ ಬೀಳ್ವದನಾ ಜನ್ಮದೋವ ದಯ್ಯಮುಳ್ಳಡೆ ಬಳಿಯಂ ರಾಜಾ ಶ್ರಯಮೇವುದೊ (ಸಂ. ೬-೯೦) ; ರಾಜಾಶ್ರಯವು ತಿಳಿದವು ಅನುಕೂಲವಾದುದಲ್ಲ (೧೯೫೬. ೨೭೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಾಸ್ಥಾನ (ನಾ). ೧. ರಾಜಸ್ಥಾನ : ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಸ್ಥಾನವೇ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು (೧೯೫೬. ೨೭). ೨. ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳ ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ಚಿತ್ರವು ಎಲ್ಲೆಯೂ ದೊರೆಯದಿರುವುದು ದುರದೃಷ್ಟ (೧೯೫೬. ೨೭೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯ (ನಾ). ೧. ಸಾಲು ; ಓಳ ; ಪಂಕ್ತಿ : "ಆಳೇ (೧) . . . ಎಣ್ಣೆ. ರಾಜೀ (೨) — ಈ ೭ ಪಂಕ್ತಿ" (ಕುಂದಾ. ೧೦೯-೭೭). ೨. ಗೊಂಪು ; ಸಮೂಹ ; ರಾಜಿ : ಜಲರುಹೋಜರಾಜಿಗಳನಾಪ ಪರ್ಣ ಕುಟೀರಕಂಗಳಂ ನಿಲಿಸುವ . . . ಅಶ್ವಮೇಯಂ ಸಮೇವ ವ್ಯವಸಾಯ ಮೆತ್ತಲಂ (೧೯೫೬. ೨೭೩) ; ಕೊಡಲಿ ಕುಜನಮಹೀರಾಜಿಗೆ ಕೊಡಲಿ . . . ಕೊಡಲಿ ಎರವನನುಕರಾತನ ಕೊಡಲಿಯಂ ಕೊಂದಾಡಿದರು (೧೯೫೬. ೯-೦೯) ; ಸೋನ್ನತಡೆಹ . . . ಭುಜವರಗೆ ತೂರಿ ಹರಿದು ಬಂದಿರುವ ಕೆರರಾಜಿ (೧೯೫೬. ೧೦೭). ೩. ಕರಿಯ ಸಾಸುವೆ. ೪. ಕಿರುನಾಲಿಗೆ. ೫. ಬಯಲು ; ಮೈದಾನ. ೬. ಮೈಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಿಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾವು : ದರ್ವೀಕರ ಮಂಡಲ ರಾಜಿಗಳೆಂಬ ಮೂರು ತೆರನಾದ ಸರ್ಪವಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಳಯ ಸುಟ್ಟುಗದ ದೇರ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರಿದು ಕುಡಿಯಲು ಎಪಹರ (೧೯೫೬. ೧೦-೯). ೭. [ಅಶ್ವಶಾ] ಕುದುರೆಯ ಮೈಮೇಲೆ

ಇರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೇಖೆ : ಮೂವತ್ತರಡುರೇಖೆಗಳ ನಡುವೆ ಕಾಣುವ ಇವುಳ್ಳದು ಅಡ್ಡರೇಖೆಗಳಿಗೆ ರಾಜಿಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು (೧೯೫೬. ೧೦-೧೨). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯ 'ರಾಜೀ' ನೋ.

ರಾಜಿಕ (ಗು). ೧. ಅರಸನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : (೧). (ನಾ). ೨. ಮುತ್ತಿಗೆ ; ಆಕ್ರಮಣ : ರಾಜ್ಯದ ಸ್ವಸ್ವವೂ ಅರ್ಪ ರಾಜಿಕವರ ಕೆಯ್ಯ ಬಿದ್ದು ಸೂರಿಯಾಗಲು . . . ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ (೧೯೫೬. ೯೯-೨೯) ; ೧೭೮೪ನೇ ಚಿತ್ರಧಾನ ಸಂ ೧೧ ದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ರಾಜಿಕ-ಸಂಭವಿಸಿತು (೧೯೫೬. ೭೫). ೩. ಕರಿಯ ಸಾಸುವೆ : "ಸರ್ಪವಮಾ ರಾಜಿಕಂ ಸಾಸುವೆಯನಿಕ್ಕು" (ಕುಂದಾ. ೯೦-೭೫).

[←ಮರಾ. ರಾಜೀಕ./ಸಂ. ರಾಜಿಕಾ]

ರಾಜಿಕಿ (ನಾ). ೧. ಸಾಲು ; ಪಂಕ್ತಿ ; ಶ್ರೇಣಿ. ೨. ಬಯಲು ; ಮೈದಾನ. ೩. ಕರಿಯ ಸಾಸುವೆ : "ಸಾಸಿವೆ ರಾಜಿಕಿ ಸರ್ಪವ ವಾಸುರಿ" (ಸಂ. ೧೯೫೬. ೯೨-೦೯). [ಸಂ. ರಾಜಿಕಾ]

ರಾಜಿಗೈ (ಕ್ರಿ). ಒಪ್ಪಂದವೂಡಿಸು ; ಒಡಂಬಡಿಸು : ಸಮರವ್ಯಾಪ ವಮೂಳಗೀಕಿ ರಾಜಿಗೈವದಕಿ ನಿಜವನನಟ್ಟಿ (೧೯೫೬. ೨).

[ರಾಜ್ಯ (<ರಾಜೀ) + ಕೈ (<ಕೆಯ್ಯ)]

ರಾಜಿತ (ಗು). ಶೋಧಿಸುವ ; ರಂಜಿಸುವ : ಸಭಾಸಮದಂತ ವೇತ್ಯಾಸಾಧಿಪ್ತಿಕರಾಜರಾಜಿತಮುಂ (೧೯೫೬. ೨-೨೨ ೩) ; ಮಾರಣಪ್ರಭಾ ರಾಜಿತಾಂಘ್ರಿಯುಗ . . . ಪಾಲಿಪ್ರದನಗೆ ಪಾರಮತಿಯಂ (೧೯೫೬. ೦) ; ಭಾಜಿತ ದಿನಾಧಿಸು ರಾಜಿತ ಜನಾಧಿಪಂ . . . ಪೂಜಿಸಿದನೊಲೈಯಂ (೧೯೫೬. ೦೨-೨೦ ೫೯). [ಸಂ.]

ರಾಜಿನಾಮೆ 'ರಾಜೀನಾಮೆ' ನೋ.

ರಾಜಿಲ, ರಾಜಿಳ (ಗು). ೧. ಪಟ್ಟಿಗಳುಳ್ಳ ; ಗೆರೆಗಳಿರುವ. (ನಾ). ೨. (ಮೈಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಿಗಳಿರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಿರ್ಮಿತ ವಾದ ಹಾವು ; ಒಳ್ಳೆ ; ನೀರುಹಾವು : ರಾಜಿಲಸರ್ಪದಿಂದಾ ವುಂಟಾದ ಮೊದಲ ಮೇಗ ಮೈಮೇಲೆ ನರಗಳಯೇಳಿಸುವುದು (೧೯೫೬. ೧೦-೨). ೩. ಎರಡುತಲೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾವು : "ರಾಜಿಲ. ಡಂಡುಭು - ೨. ಎರಡುತಲೆಗಳುಳ್ಳ ಶಿಖಂಡಿಯೆಂಬ ಸರ್ಪಭೇದದ ಹೊರಗಲಾ, ಎರಡು ತಲೆ ಉರಿತಾಗಿ" (೧೯೫೬. ೭೨). ೪. ಆನೆ ; ಗಜ. ರಾಜಿಳ : ೨. "ರಾಜಿಳ. ಡಂಡುಭು - ೩. ೨ ಒಳ್ಳೆ" (ಕುಂದಾ. ೧೦೭-೨೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಿಸು (ಕ್ರಿ). ಶೋಧಿಸು ; ಕಂಗೊಳಿಸು : "ರಾಜಿಸು-ಶೋಧಿಸು" (ಕುಂದಾ) ; ರಾಜಭವನದೊಳಿವ ಮಣತೋರಣಂಗಳಿಂ ರಾಜಿಸುವವತ್ತಿ ದಾತವವಾರಣಂಗಳಿಂ . . . ಕಣ್ಣಿಸಿದುದು ಸರೋದ್ರಭವನಂಗಳಿಂ (೧೯೫೬. ೯-೭ ೫೯) ; ಕಂಡೊಡರೊ ಕಡೆರೋ ಎನೆ ಗಿರಿರಾಜತನೊಳೆ ಪೂಜ ಯೊಳ್ ರಾಜಿಸುವಳ್ (೧೯೫೬. ೨-೦೦೨) ; ಒಪ್ಪುವ ಕಾಡುಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬಳ್ಳಿವಾಡಮುಂ ರಾಜಿಸ (೧೯೫೬. ೨೦-೦೯).

ರಾಜಾಜಿಸು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ). ದಾಸನಯಾಳಿಕಾರಿ ರಾರಾಜಿಸಿದಳವಳ ವಿಧ್ಯಾಶ್ರಮದೊಳಿವನಿನ್ನಿನಯಾಳಿಕಾರಿ ದೇವಿ (೧೯೫೬. ೨೭೩-೨೦ ; ೨೦೭) ; ದಂತದ್ಯುತಿ ರಾರಾಜಿಸಿ ಮುಖದಿನೊಳ್ಳ ನುಡಿದಂ ಕೃಷ್ಣಂ (೧೯೫೬. ೧೦-೦೯) ; ರಂಗಧಾಮನ ರಾಜಿಗೆ ರಾರಾಜಿತ ರಂಗನಾಯಕಿಗಿರುವನು (೧೯೫೬. ೨-೨).

[ರಾಜ್ಯ (೧೯-ಸಂ. ರಾಜಿ = ಪ್ರಕಾಶಿಸು) + -ಯ್ಯ]

ರಾಜಿಳ 'ರಾಜಿಲ' ನೋ.

ರಾಜೀ, ರಾಜ್ಯ (ನಾ). ೧. ಒಪ್ಪಂದ ; ಒಡಂಬಡಿಕೆ : ನಮ್ಮ ಭುವಯಲ್ಲಿ ತೀರ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋದ . . . ಶಬ್ದಗಳೆಂದರೆ . . .

ರಾಜೇ (ರಾಝಾ), ತಾರೀಖು (ತಾರೀಖ್. ೦೬೬); ಇವನು ಹೋಗಿ ತಪ್ಪಾಯಿತೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡೊಡವೆಯೇ ಏನು ರಾಜೇ (ರಾಜಾ. ೦೬). ರಾಜ್ಯ: ೧. ಕಕ್ಷಿಗಾರರೇ ರಾಜಗೆ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಬಹುದು ಎಂದಿದ್ದ (ಕೂಟ. ೦೫೪). ೨. ಒಪ್ಪಿಗೆ; ಸಮ್ಮತಿ: ಕಬೂಲು: ಅದಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ರಾಜಿ ಇದೆಯೇ? ನಿಮಗೆ ರಾಜಿ ಇರಲಿ, ಇಲ್ಲದಿರಲಿ ನಾನಂತೂ ರಾಜಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ (ಕೂಟ. ೦೬೬). ೩. ಸ್ವಂತ ಇಚ್ಛೆ: ಸ್ವಯಂಸಮ್ಮತಿ: ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಹಿರಿಯೆಂದು ನಮ್ಮ ರಾಜಿಯಿಂದ ಒಡಂಬಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟ ಭರ್ವಸಾಧನ (೦೪. ೫೧೪, ಕ್ರೀ. ೧೧-೨೫-೭೭; ೧೪೧೦); ಜೂಜವಾದಿಯು ಸಕಲರಾಜ್ಯವನು ಪುಷ್ಕರಗೆ ರಾಜಿಯಿಂದಲಿ ಸೋತು (ಕೂಟ. ೪೪). ೪. ರಾಜೇನಾಮೆ: ಈಗಿನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ, ರಾಜಿಯತ್ತರೆ ಮುಂದೆ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೦೬).

ರಾಜಕಬೂಲಿ = ಒಪ್ಪಂದ; ಒಡಂಬಡಿಕೆ: ಜನರು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ-ನಾವು ಕೇಡಿತನದೊಡನೆ ರಾಜಕಬೂಲಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಮಾತಲ್ಲ ಭೋಷೆಯೆಂದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರು (ರಾಜಾ. ೫೪). ರಾಜೇ ಆಗು, ರಾಜಿಯಾಗು = ೧. ಹಿಂದಿನ ವಿರೋಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು; ಒಡಂಬಡು: ರೈತರು ರಾಜೇಆಗಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಭೂಮಿ ಪಾಗುವಳಿ: ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟ. ೧೧-೬೬). ೨. ಒಪ್ಪಂದವಾಗು: ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಗು: ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಕೈಕಟ್ಟಿದವನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕೂತರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ರಾಜಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ? (ರಾಜಾ. ೫೦೨). ೩. ಒಪ್ಪು: ಸಮ್ಮತಿಸು: ಅದಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ರಾಜಿ ಇದೆಯೇ... ನಾನಂತೂ ರಾಜಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ (ಕೂಟ. ೦೬೬). ರಾಜೇಮಾಡಿಸು = ಪರಸ್ಪರ ಒಪ್ಪಿಸು: ಒಂದಕ್ಕೊಡಿಸು: ಒಡಂಬಡಿಸು: ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಗಂಡನಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿ ರಾಜೇಮಾಡಿಸಿದರಂತೆ (ಕೂಟ. ೬).

[೪-ಆ. ರಾಜೇ, ರಾಝಾ: ಹಿಂ. ಮರಾ. ರಾಜೇ]

ರಾಜೇನಾಮೆ, ರಾಜೇನಾಮೆ (ನಾ). ೧. ಪರಸ್ಪರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದ ಬರೆದುಕೊಡುವ ಪತ್ರ; ಒಪ್ಪಿಗೆಪತ್ರ; ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಪತ್ರ: (೪). ೨. ಉದ್ಯೋಗ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿ ತಾನೇ ಒಪ್ಪಿ ಬರೆದುಕೊಡುವ ಪತ್ರ: ಮಂಡಳಿಯ ಸಭಾಸದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಾನು ಈಗ ರಾಜೇನಾಮೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ (ಕೂಟ. ೦೬೬); ತನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೇನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟ (ಕೂಟ. ೦೬೬). ರಾಜೇನಾಮೆ: ೨. ತನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೇನಾಮೆ ಯಿತ್ತು... ಭೂಡ್ಡ ಚರವಳವನ್ನು ಹೂಡಿದನು (ಕೂಟ. ೫೦); ನಾನು ಸೇನಾಪತಿಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೇನಾಮೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ (ಕೂಟ. ೦೫೪).

[೪-ಪಾ. ರಾಜೇನಾಮಹ್, ರಾಝಾನಾಮಾ: ಹಿಂ. ಮರಾ. ರಾಜೇನಾಮಾ]

ರಾಜೇವ (ನಾ). ೧. ಕಮಲ; ತಾವರೆ: "ಸಹಸ್ರಪತ್ರಂ... ರಾಜೇವಂ... ಪಂಕಜಂ - ಈ ೧೭ ತಾವರೆ" (ಕೂಟ. ೦೦೨-೩೬); ಬೆಳಗಲ್ಲು ಪೋಗಿ ವಿಯತ್ಕರೋಃ ಬೆಳಗೊಪ್ಪ ಪರಂಭಾತ್ಪರಲಪರಾಚಲಿಖರದತ್ತ ರಿಯ್ಯನೆ ತರ್ವರ್ ರಾಜೇವಜೀವಿತೇಶ್ವರನಾಗಳ್ (ಕೂಟ. ೦೬೬); ಮೂದಲರಿ ರಾಜೇವಗಂಧಸಮೀರಣನ ಸಂಭಾವನೆಗೆ ಸೊಗಿಸುವಳು ಸತಿ (ಕೂಟ. ೦೦-೦೫); ಪಾದರಿ ಸುರಗಿ ಸೇವಂತಿ ರಾಜೇವ ನಿರ್ಜರಸುಮಮಾಲೆ ಕಣ್ಣೆ ವಿರಾಜಿಸುವು (ಕೂಟ. ೦೬-೦೬). ೨. ನೈದಿಲೆ: ಕನ್ನೈದಿಲೆ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು: "ತಾಲ:... ರಾಜೇವ, ರೋಹಿತ, ಪಲ್ಲವಕ: - ಈ ೬ ಮತ್ಸ್ಯದ ಭೇದಂಗಳ್" (ಕೂಟ. ೦೦೯-೭೬); ಮರ್ಚಮಂದಿಧಿಕರಸತ್ತದಿ ಸತ್ತದಿಮರ್ಚ ಮೆಯ್ಯರವ ರಾಜೇವಮಾ

ಜೀವಮಂ ಕರ್ಚಿ ಪಾಯ್ಡಂಡಂಗುವ ತರಂಗದಿಂ ರಂಗದಿಂದಿಟ್ಟ ವೆರ್ಮಾನಿನಿಂದ... ಆ ಸಮುದ್ರಂ (ಕ್ರೀ. ೧೧-೨೫). ೪. (ಮೈಮೇಲೆ ಪಟ್ಟೆಗಳಿರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಂಕಿ. ೫. ಆನೆ; ಗಜ. ೬. ಸಮೂಹ: ಗುಂಪು. ೭. ತಲೆಯ ಕೂದಲು: ಕೇಶರಾಶಿ. ೮. ನೀರು: ಜಲ: "ಕೂದಲು ತಾವರೆಯುದಕ ಸಮೂಹ ಪಾಲ್ಕು ರಾಜೇವಾಖ್ಯಂ" (ಕೂಟ. ೫೦). [ಸಂ.]

ರಾಜೇವಪೀಠ (ನಾ). ೧. ಕಮಲದ ಪೀಠ; ತಾವರೆಯ ಆಸನ. ೨. ಕಮಲವನ್ನು ಪೀಠವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು: ಬ್ರಹ್ಮ: ಶ್ರೀವನಿತೆಯರಸನೆ ವಿಮಲರಾಜೇವಪೀಠನ ಪಿತನೆ... ಕಾಪದಾನತಜನವ ಗದಗಿನ ವೀರನಾರಯಣ (ಕೂಟ. ೦-೦). [ಸಂ.]

ರಾಜಾಣಿ 'ರಾಜನ' ನೋ.

ರಾಜಾಲ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಪ್ಪ ಈರುಳ್ಳಿ: "ರೋಚಕ: - ಹೊಂಗೆ, ರಾಜಾಲ್ಯ" (ಕೂಟ. ೦೪೦). 'ರಾಜಾಲ್ಯ' ಪರಾ.

[ರಾಜ + ಉಳ್ಳಿ]

ರಾಜೇಂದ್ರ (ನಾ). ಚಕ್ರವರ್ತಿ: ಮಹಾರಾಜ: ರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ತಸ್ವಂದ ನಸುರೇಂದ್ರ (ಕೂಟ. ೬-೭-೭೨); ಶೈಖ್ಯದ ತಕ್ರಿದೂತನೆ, ರಾಜೇಂದ್ರ (ಕ್ರೀ. ೧೧-೦೬-೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜೋಚಿತ (ಗು). ಅರಸನಿಗೆ ಉಚಿತವಾದ: ರಾಜಯೋಗ್ಯವಾದ: ಮಕ್ಕಳು ರಾಜೋಚಿತ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುದ್ದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಟ. ೫೦). [ಸಂ.]

ರಾಜೋಪಚಾರ (ನಾ). ೧. ಅರಸನಿಗೆ ಮಾಡುವ ಸೇವೆ... ಉಪಚಾರ: ಸುದತಿ ನೀ ಕೇಳು ಯಂಕಥಿಕನಗರದ ಮಧ್ಯ... ಕುಧರಪಾರ್ಥಾಂಗ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಭವನಮಿದ ರಾಜೋಪಚಾರಮೊಡನೆ (ಕೂಟ. ೨-೩೨). ೨. ರಾಜೋಚಿತವಾದ ಉಪಚಾರ: ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೇವೆ: ರಾಜೋಪಚಾರವನ್ನಿರ್ವಾಹದೊಳನಗದಾವನೋ ಶುಭಗು (ಕೂಟ. ೩೦-೨೦): ಹೆಚ್ಚಿನವರು ವರನ ಕಡೆಯವರಿಗೆ ರಾಜೋಪಚಾರ ಮಾಡಿದರು (ಕೂಟ. ೫೦). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಞಿ (ನಾ). ೧. ಅರಸು: ರಾಣಿ: ರಾಜ್ಯೇರ್ಗರೋಧರಂ ಪ್ರಜ್ಞಾನ ಸಮೇತನೆಂದು ವೇಬ್ಬಡ್ಡೆ ದಲಭಜ್ಜಾ ರೇಖೆಗಳನು ಮನೋಜ್ಞತೆಯಂ ಶ್ರಿವಳರೇಖೆ ತಳೆದಸಿದುಕುಂ (ಕೂಟ. ೦೫-೨೫); ರಾಜ್ಞಿ, ಕುಸುಮ ಸುಖಮೊದಗಿತಿ ಮಮರಕೆ (ಕ್ರೀ. ೧೧-೦೭-೩೩). ೨. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು: ನೀರೋತ್ತರಣಿ... ಗೀತಿ ರಾಜ್ಞಿ [ಕೂಟ. ೫೦] ತರಂಗಿಣಿ... ಮಸಕುಂಗಾರವೆಂಬಪ್ರತ್ಯರದಂ ಕ್ರಿಯಾಂಗದಿಂದಾದ ರಾಗಂಗಳು (ಕೂಟ. ೦೫೫). [ಸಂ. ರಾಜ್ಞಿ]

ರಾಜ್ಞಿನಿವಾಸ (ನಾ). ರಾಣಿಯ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನ: ಅಂತಃಪುರ: "ಅಂತಃಪುರಮನಿಕುಂ ಶುದ್ಧಾಂತಂ ರಾಜ್ಞಿನಿವಾಸಂ" (ಕೂಟ. ೪೫-೦೫); ರಾಜ್ಞಿನಿವಾಸದಂತೆ ಜರತ್ಯುಚುಕಿತೋದಂತಮುಂ... ಆಗಿಯುಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೨ ಪ). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯ (ನಾ). ೧. ಅರಸನ ಸಪ್ತಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ದೊರೆಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭೂಮಿ: ದೇಶ: "ನೆಲನೆಂದನೆ ರಾಜ್ಯಂ" (ಕೂಟ. ೫೫); ತಾಮಿಲ್ಲದ ರಾಜ್ಯಮಂ ಪರಿಪಾಲಿಸುವೊರಾರುಮಿಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೦೬೦-೫೫); ರಾಜ್ಯಕ್ಕಂ ಶ್ರಿಭುವನಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕಂ ಬಗೆಯ ಹಸ್ತ ಮತಕಾಂತರಮೆಂದಿಹ್ನುಪುರಸ್ಕರಂ ಪ್ರವ್ರಜ್ಯಮನವಯವದೆ ಹಲಧರಂ ಧರಿಯುವುಂ (ಕೂಟ. ೩-೩೨); ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಕೆಲವು ಮೂಲನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಗೊಡಿಕೊಂಡು ಬದುಕಲು ಒಡಂಬಟ್ಟಿರುವ ಜನರ ಸಂಘ ಅಥವಾ ಸಮಾಜ (ಕೂಟ. ೪೫). ೨. (ಭಾಷಾನುಗುಣವಾಗಿ) ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೇಶದ ಭಾಗ: ಪ್ರಾಂತ:

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ರಾಜ್ಯಪಾಲರು ಇರುತ್ತಾರೆ (೩೩೩).

೨. ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ; ದೊರೆತನ. ೪. ಆಡಳಿತ ; ಆಳ್ವಿಕೆ : 'ರಾಜ್ಯಂಗಿಯಾ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಂಗಿಯಾ, ರಾಜ್ಯಂಗ್ಯ (ಕ್ರಿ). ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳು ; ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡು ; ಆಡಳಿತ ನಡೆಸು : ಶ್ರೀಪುರುಷ ರಾಜ್ಯಾಂಗ್ಯಯುಕ್ತಿ (೧೪. ೩೪೩, ೩೪೪-೩೪೫-೪; ೭೩೩) ; ಸಮಸ್ತಂ ಪರಿವಾರಮೇವ ಗುಣ ಸಂಪಾತಂಗಳಂ ತಾಳ್ವಿ ಪೆಂಪುಕಂದೆತ್ತಿರೆ ಸಂತಮಂತತುಳಂ ರಾಜ್ಯಂಗಿಯು : ಶ್ರೀಪುರುಷ (೩೩೩. ೧-೭೩) ; ಶ್ರೀಮತಿಭವನಮಲ್ಲದೇವರು ಜಯಂತೀಪುರದ ನೆರವೊಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು ಸುಖಸಂಕಲ್ಪಾವಿರೋಧದಿಂದ ರಾಜ್ಯಂಗಿಯುಕ್ತಮಿರೆ (೪೪೪. ೪೪-೪೫; ೩೩೩). ರಾಜ್ಯಂಗ್ಯ : ರಾಜರಾಜಾಧಿಕಾರ ರಘುಕುಲ ರಾಜಪರಮೇಶ್ವರನು ನಿಮಿಕ್ಕುಲರಾಜನಂದನೆ ಸಹಿತ ರಾಜ್ಯಂಗ್ಯದನೊಲವಿನಲಿ (೩೩೩. ೩-೩೩ ಸೂತ್ರ). [ರಾಜ್ಯ + ಕಿಯಾ]

ರಾಜ್ಯಂಗ್ಯ 'ರಾಜ್ಯಂಗಿಯಾ' ನೋ.

ರಾಜ್ಯಕ (ನಾ). ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವವನು ; ಆಡಳಿತಗಾರ : ಪಾರಿಜಾತವ ಕಂಡು ನಿಡುಸುಯ್ಯ, ಪದಗಳಂ ಶೌರಿಕಥೆಯನು ಹೊಂದು ತೃಪ್ತನಹನು ಕವಿ ಊರಿನುದಾಸನದ ಶರಿಸಿ ಬೆಳಸುವ ಕಾರ್ಯಾಧೀನನ ರಾಜ್ಯಕನು (ಕುಂಕು. ೪೭೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಕಾರಿಯ (ನಾ). ಆಡಳಿತದ ವ್ಯವಹಾರ, — ಕೆಲಸ : ಅತೀದೇಗದಲಿ ರಾಜ್ಯಕಾರಿಯಾದಿರವ ಬಿನ್ನೈ ಕಳುಹಿದ (೩೩೩. ೧೦-೧೦೩).

[< ಸಂ. ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯ]

ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯ (ನಾ). = ರಾಜ್ಯಕಾರಿಯ : ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನಾ ಕುರಿತ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ರಾಜಮಾರ್ಗವಾವುದೂ ಇಲ್ಲ (೩೩೩. ೧೧. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಕಾಲ (ನಾ). ರಾಜ್ಯವಾಳುವ ಕಾಲ ; ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅವಧಿ : ಸಾರ ಮುಗಿಗೊಳಿ ನಿರ್ಸರ್ಗದಿಂದ ತಾಂ ನಿರಾದರನಾಗಿ ಶುಭಭವನೆಯೊಳ ರಾಜ್ಯಕಾಲಮಂ ಸರಿಸುತ್ತಮಿರೆ (೩೩೩. ೩-೧೦೩ ಕ) ; ದಶಲಕ್ಷಪೂರ್ವ ಕುಮಾರಕಾಲಂ ಪೋಗಿ ರಾಜ್ಯಕಾಲದೊಳ ನಿಂದೇಕೋನಶ್ರಿಂಶ್ಚಕ್ಷುಷಾರ್ವ ಮುಂ ಪನ್ನೆರಡು ಪೂರ್ವಾಂಗಮುಂ ರಾಜ್ಯಕಾಲಂ ಪೋಗಿ (೩೩೩. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ ; ಆಡಳಿತದ ಸೀಮೆ : (೧) ಭಾರತವು ರಾಜ್ಯಗಳ ಒಂದು ಸಂಘವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. (೨) ಅದರ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ರಾಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಮೊದಲನೆಯ ಅನುಸೂಚಿಯು . . . ರಾಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಅನಿರತಕ್ಕದ್ದು. (೩೩೩. ೧). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಚಿಹ್ನೆ (ನಾ). ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಗುರುತು ; ರಾಜಚಿಹ್ನೆ : ಬೆಳ್ಳೊಡ ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ ರಾಜ್ಯಚಿಹ್ನೆಗಳ್ ಮುಂದೆ ಪರಿಯ (೩೩೩. ೧೦-೧೦೩) ; ಕೆಂದಂಗಿ ರಾಜ್ಯಚಿಹ್ನಮನೊಂದರಡುಮನುಬಿಟ್ಟ ಮಂದಿಗರ ದರ್ಭಮನಾ ಮಂದಾರಂ ಕಯ್ಯಂದವೊಲೆಂದಿತ್ತಸುಗವನೊ ನೃಪತಿ ಜನನೋತ್ಸವಮಂ (೩೩೩. ೩-೪೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಚಿಹ್ನೆ (ನಾ). = ರಾಜ್ಯಚಿಹ್ನೆ : ಗುಡಿ, ಚಾಮರ, ಮೇಘಾಡಂಬರಾದಿ ಗಳು ರಾಜ್ಯಚಿಹ್ನೆಗಳೆಂದು ಒಂದು ಶಾಸನವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ (೪೪೪. ೩೩೩).

[ಸಂ. ರಾಜ್ಯಚಿಹ್ನೆ]

ರಾಜ್ಯದಾಹ (ನಾ). ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆತ್ಮಾಸೆ ; ರಾಜ್ಯ ಲಾಲಸೆ : ಈ ಆಶ್ರಮಾದಿಂದ, ದಿಲ್ಲಿಸುಲಾನರ ರಾಜ್ಯದಾಹ ಹಚ್ಚಿತು (೩೩೩. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯನೀತಿ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೀತಿ. — ವ್ಯವಹಾರ : ರಾಜ್ಯಪಟ್ಟಿಂಗಟ್ಟಿ ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ರಾಜ್ಯನೀತಿಯನಿಂತೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದಂ (೩೩೩. ೧೪೪-೧೪೫). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯನೀತಿಜ್ಞ (ನಾ). ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ; ರಾಜನೀತಿಜ್ಞ : ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ದೊಡ್ಡದೊ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯನೀತಿಜ್ಞರು ಒಪ್ಪುವಾಗಿ ಬರ್ಚಗಿದ್ದಾರೆ (೩೩೩. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ರಾಜಪದವಿ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಹಣೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಚಿನ್ನದ ಪಟ್ಟಿ. — ಲಲಾಟಪಟ್ಟಿ : ಅಭಿಷೇಕಪುರಸ್ಕಾರಂ ಸ್ವರಂ ನುಡಿವಿದರ್ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದನಂಕದ ರಾಜ್ಯಪಟ್ಟಿಮಂ (೩೩೩. ೩-೧೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಪತ್ರ (ನಾ). ಸರ್ಕಾರವು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಪತ್ರ ; ಗೆಜೆಟ್ಟು : ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕಾಗದವನ್ನು . . . ಸನ್ನದು. ರಾಜ್ಯಪತ್ರಗಳು. ಮೌಲ್ಯಚಲಾ ವಸ್ತುಗಳು. . . ಮುದ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು (೩೩೩. ೩೦). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಪದ (ನಾ). ಅರಸನ ಪದವಿ ; ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ : ಸೀತೆಯ ತಂದವನ ತೋಟದರೆ ನಮಗದು ರಾಜ್ಯಪದವೆಂದ (೩೩೩. ೩-೧೦-೪೪) ; ಆತನ ಕುಮಾರಂಗಿ ಪಟ್ಟಿಂಗಟ್ಟಿ ರಾಜ್ಯಪದವೊಟ್ಟು ಕಾಣ್ಯಗೊಂಡು . . . ತರಲ್ದಂ (೩೩೩. ೩-೧೦). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಪರಿಷತ್ತು (ನಾ). ಸಂಸತ್ತಿನ ಒಂದು ಅಂಗ ; ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ಒಂದು ಸಭೆ ; ರಾಜ್ಯಸಭೆ : ಸ್ವತಂತ್ರಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರ ದಲ್ಲಿ 'ರಾಜ್ಯಪರಿಷತ್ತು' ಮತ್ತು 'ಲೋಕಸಭೆ' ಎಂದು ಎರಡು ಸಭೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ 'Upper-House' ಮತ್ತು 'Lower-House' ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದುವು : ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನ, ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರೂ ರಾಜ್ಯಪರಿಷತ್ತಿನ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಸದಸ್ಯರೂ ಲೋಕಸಭೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಸದಸ್ಯರೂ ಸೇರಿರುವ ಒಂದು ಸಂಸತ್ತು ಇರತಕ್ಕದ್ದು (೩೩೩. ೩೪). [ಸಂ. ರಾಜ್ಯಪರಿಷತ್]

ರಾಜ್ಯಪಾಲ (ನಾ). ಸ್ವತಂತ್ರಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನೇಮಕ ಗೊಂಡ ಪ್ರತಿರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ : ಶ್ರೀಜಯಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರವರು . . . ಅಖಂಡಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿ . . . ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (೩೩೩. ೧೦). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಭರ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ. — ಆಳ್ವಿಕೆ : ಮಹಿಮಾಶಾಲಿರಾಜ್ಯ ಭರದೊಳ್ ನಿಲವೇಬ್ಬಿದು ನೀಂ (೩೩೩. ೧೦-೧೦೩) ; ಸಂಹಭೂತತಿ ಗ್ರಿಘಾ ಸಾಮಂತರುಂ ಮೂರ್ತೀಶ್ವರರುಂ ತವ್ವಿ ಕಳೆಲ್ಲ [ರಾಜ್ಯಭರಮಂ ಕೈಕೊಂಡು] (೪೪೪. ೩-೩-೭೪; ೩೩೩). ಆ ರಾಯಂ ಪೊಸುವವನದ ಮುದ್ದುಗುವರನೊಳ್ ರಾಜ್ಯಭರಮನೊಪ್ಪಿಸಿ ತಾಂ ತಪಸ್ಸುಮ್ರಾಜ್ಯಮಂ ಸೂಜಿಗೊಂಡಾಳುತುಮಿದರ್ (೩೩೩. ೧೦೩-೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಭಾರ (ನಾ). ೧. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಹೊಣೆ. — ಜವಾಬ್ದಾರಿ. ೨. = ರಾಜ್ಯಭರ : ಅಂತು ಮೇಘನಾದುಂ ತನ್ನ ಮಗಂ ಸಿಂಹ ನಾದಂಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರಮನಿತ್ತು ತಪೋಭಾರದೊಳ್ ತಾಂ ನಿಂದು (೩೩೩. ೩-೧೦೩); ಆತನ ಕಾಯ . . . ಇವನೊಳಂಬನ ರಾಜ್ಯಭಾರ ವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ ಕು (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಭಾಷೆ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕೃತಭಾಷೆ : ಒಡಂಬಟ್ಟಿರುವ ಜನಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ "ಪ್ರಜೆ" ಎಂದು ಹೆಸರು (೩೩೩. ೧೦). [ಸಂ.]

[ಸಂ. ರಾಜ್ಯಭಾಷಾ]

ರಾಜ್ಯಭ್ರಂಶ (ನಾ). ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ; ರಾಜ್ಯಚ್ಯುತಿ : ಶ್ರೀದಾದಿವಳಿ ಪನಪ್ರವಾಸದ ಮೇಲೆ . . . ಹೋದ ರಾಜ್ಯಭ್ರಂಶ ಬಹಳವಿವಾದ ಬೀತುದು ನಿಮ್ಮ ಕಾರುಣ್ಯದೊಡೆಯವಯಮಗಾಯ್ತಲಾ (೩೩೩. ೧೦-೧೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟವನು ; ರಾಜ್ಯ ಚ್ಯುತ : ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಿಗೆ ತ್ಯಾಗಭೋಗವಿಂತೆ (೪೪೪. ೩೩೩. ೧೦೦-೧೦೧) ;

ಮುಳಿದು ವಾಸಿವ್ಯಮುನಿ ಕೊಟ್ಟ ಶಾಪದೊಳು ಕುಲವಳಿದು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಜಾಂಡಾಲತ್ನವಳವಟ್ಟು (೩೩೫. ೯-೧೪); ಹೈದರನು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದನೆಂಬ ಸವನಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳುಹಿ . . . ಮರಾಠಿಯವರ ದಳವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು (೭೨೪. ೯೯). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಲೋಭ (ನಾ). = ರಾಜ್ಯದಾಹ: ಮನೆಯದೆ ರಾಜ್ಯಲೋಭವರದಿಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಮನೊಕ್ಕು ಮಾರ್ಗಮಾಗ್ರಣಗಳನೇಕರುಂ ಜವನದಾಡೆಯೊಳ್ಳಾರಂ (೩೩೫. ೧೧-೧೪). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯವಿಚ್ಛೇದ (ನಾ). = ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟ: ರಾಜ್ಯವಿಚ್ಛೇದನಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂಬ ಕ್ಷೇತ್ರದೇವತೆಯನ್ನು ಸೇವಮಾಡಿದುದರಿಂದ ನಡೆ ಕಂದೆಯು ಬಹುಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು (೩೩೫. ೧೬). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯವಿಘ್ನಂಕ (ನಾ). = ರಾಜ್ಯಭ್ರಂಶ: ಚಂಡನವನದ ಕಲ್ಪಿತ ಕರ್ಮಪಾಕಪ್ರವರ ದುರಿಯೋಧನನ ಸವನದೇವತಾತ್ರಾದರಿ ಎವಗೆ ರಚಿತು ರಾಜ್ಯವಿಘ್ನಂಕವನು (೩೩೫. ೧೦-೧೪). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯವ್ಯಸನ. (ನಾ). ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ರಾಜ್ಯದ ಚಿಂತೆ: ತನುವ್ಯಸನ ಮನೋವ್ಯಸನ ಧನವ್ಯಸನ ರಾಜ್ಯವ್ಯಸನ . . . ಸೇವಕವ್ಯಸನವೆಂಬ ಸಪ್ತವ್ಯಸನದೊ ಹಸಂಗಟ್ಟು (೩೩೫. ೧೧೭); ರಾಜ್ಯವ್ಯಸನವೆತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಾಹನ ವಸ್ತುಭರಣ ಅನುಲೇವನ ಪಾಂಬಲಂಗಳಂ ಬಯಸುತ್ತವನು (೩೩೫. ೩೩. ೧೨೪). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಶಾಸನ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತವಕ್ಷವು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕಟ್ಟಳೆ. - ಅಕ್ಷೆ: ರಾಜ್ಯಶಾಸನಕ್ಕೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು (೩೩೫. ೧೧. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ; ರಾಜನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ: ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಷಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ತಂಬೂರಿಯ ತಂತಿಗಳಂತೆ ಸಮಾನತರವುಳ್ಳ ಎರಡು ವಿಚಾರಸೂಚಕಗಳು ನಾದಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ (೩೩೫. ೧೦೭). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಶ್ರೀಕ (ನಾ). ರಾಜ್ಯಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನು: ಅತುಲತಪಸ್ವೀಕರನನು ನೃತರಾಜ್ಯಶ್ರೀಕನವಧಿವರ್ತನನಂ . . . ನೃಪತಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂ ಮಂದಿಸದಂ (೩೩೫. ೧-೧೦). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಸಭೆ (ನಾ). = ರಾಜ್ಯಪರಿಷತ್ತು: ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಸವಸರ ಸಭೆ: ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಮೇಲ್ಮನೆ (Council of State. ೩೩೫. ೨೬). [ಸಂ. ರಾಜ್ಯಸಭಾ]

ರಾಜ್ಯಸಿಂ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಸಂಪತ್ತು: ಪೂಕುರೇ ಕೂವೆಯಿಂದಮುಯ್ಯ ಧಾತು ಕಲಿ ಮೂದಲಿಸಿ ಕರೆದರೆ ರಾಜ್ಯಸಿಂಯೇಕೆ (೩೩೫. ೧೧-೨೩). [
[ಸಂ. ರಾಜ್ಯಶ್ರೀ]

ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರ (ನಾ). ಆಡಳಿತದ ಅಧಿಕಾರ: ಮೈಗೇಶವರ್ಮರವಿ ವರ್ಮರ ಆಳಿಕೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿರಬೇಕು (೩೩೫. ೧೪); ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯನು ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿಜಾನೆಯನ್ನೂ ಬರೆದು ಮಾಡಿದನು (೩೩೫. ೨). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾಂಗ (ನಾ). ೧. ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವ ರಾಜ. ಪ್ರಧಾನಿ, ಸ್ನೇಹಿತ, ಬೊಕ್ಕಸ, ನಾಡು, ಕೋಟಿ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಯ ಎಂಬ ವಿಳು ಅಂಗಗಳು: ೨ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪೌರ ಮತ್ತು ಪುರೋಹಿತ ಎಂಬೆರಡನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಿಟಲ್ ಅವರು ರಾಜ್ಯಾಂಗಗಳೆಂದು ಒಂಬತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ: ಗಣಿಗಳು ಸುರಿದುಪ್ಪೆ ಕೃಷಿ ಪಲಸೆಪ್ಪದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಂಗಗಳೆ ಕುಳುಕುಮಗಿದುಂವ ತತ್ವಗುರಿದುವು ಭವನದೀರ್ಘ ಕಾಪ್ಪಜಲಂಗಳ (೩೩೫. ೧-೧೦೬). ೨. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ:

ರಾಜ್ಯ . . . ಅನೇಕ ನಾಯಕವೈಭುತ್ಯ -ಹೀಗೆ ರಾಜ್ಯಾಂಗವು ನಾಲ್ಕಾರು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಬೆಳೆದಿದೆ (೩೩೫. ೧೦೬). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾಂಗಭ್ರಷ್ಟ (ನಾ). = ರಾಜ್ಯಾಂಗ ೧: ಆಳುವ ನೆರವತಿಗಳ ಸ್ವಾಮ್ಯಮಾತ್ಮ ಬಂಧು ಕೋಶ ರಾಷ್ಟ್ರ ದುರ್ಗ ಬಲಂಗಳೆಂಬ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಸಪ್ತಕದಿಂ (೩೩೫. ೨೪೪). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾದಾಯ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ಪತ್ತಿ. - ಹುಟ್ಟುವಳಿ: ರಾಜ್ಯಾದಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ವಿಧಗಳೂ ಶಾಸನದೇ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (೩೩೫. ೬೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾಧೀನ (ಗು). ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಕೈಕಳಗಿರುವ: ಸರ್ಕಾರದ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿರುವ: ಕೀವಲ ಧರ್ಮ, ಮೂಲವಶ. . . ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರವೇ, ಯಾವನೊಬ್ಬ ನಾಗರಿಕನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಧೀನ ನೌಕರಿಯ ಅಥವಾ ಹುದ್ದೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವಾತ್ಮತೆಯುಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ (೩೩೫. ೯). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾಧ್ಯರ (ನಾ). ರಾಜಸೂಯೆಯಾಗ: ಸಿರಿಯ ಪಲ್ಲಭನೊಂದು ರಾಮಾಧ್ಯರವನಾನಲು ಕಾಲಧಾಗ್ಯದ ಭರವ ಬಣ್ಣವನಾವ (೩೩೫. ೪೨-೪೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾನುಷ್ಠಾನ (ನಾ). ಆಡಳಿತದ ಕೆಲಸವನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ನಡೆಸುವುದು: ರಾಜಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ: ನೀನೆಮ್ಮಂ ಮೀಡದ ರಾಜ್ಯಾನುಷ್ಠಾನಮನೊಡಂಬಡು (೩೩೫. ೯-೧೦); ಅಂತು ವಿಷಾದವಿಮುಖನುಂ ರಾಜ್ಯಾನುಷ್ಠಾನಾಧಿಮುಖನುಮಾಗಿ (೩೩೫. ೨-೩೦). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾಜ್ಞಾಪರ (ನಾ). ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೆತ್ತುಕೊಳ್ಳುವುದು: ಏನ ನೆನೆದ್ದ ಮಗನೆ ಕುಂಕೀಸೊನುಗಳ ರಾಜ್ಯಾಪಹಾರದೊಳೇನು ಬುದ್ಧಿವಿಳಾಸ (೩೩೫. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾಭಿಲಾಷೆ (ನಾ). ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ. - ಅಪೇಕ್ಷೆ: ನಿನ್ನ ಸುತರು ದೃಢಕಸಕರು ನೂದಿದ ಕಾಲವ ನೊಕಿದರು ರಾಜ್ಯಾಭಿಲಾಷೆಗೆ ನೆರವಿದರು ಬಲವ (೩೩೫. ೯-೨೩). [ಸಂ. ರಾಜ್ಯಾಭಿಲಾಷಾ]

ರಾಜ್ಯಾಭಿಷವಣ (ನಾ). ರಾಜನಾಗುವವನಿಗೆ ಮಾಡುವ ಅಭಿಷೇಕ: ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ: ರಾಜ್ಯಾಭಿಷವಣಭವನದಂತೆ ಪೂರ್ಣಕುಂಭೋಪಕೋಭಿತಮಂ . . . ಭದ್ರಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತಮುಮಪ್ಪ ಪುಷ್ಪವರ್ಧನಮನೇಷಾ (೩೩೫. ೨-೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ (ನಾ). = ರಾಜ್ಯಾಭಿಷವಣ: ಅಂತು ಭುವನತ್ರಯ ಜೂಡಾಮನೆಯ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕದೊಳೆಯಂ ನಾಭಿರಾಜಾರಿರಾಜಸಭೆಗಲ್ಪಿ (೩೩೫. ೧-೩೩. ೩). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾಭ್ಯುದಯ (ನಾ). ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ: ರಾಜ್ಯಭಾರ: ಶ್ರೀಮಾಘಾಳಿಕವರ್ಮಾನೂದೇವರು ತತ್ಪ್ರತಿ ಶ್ರೀಮದಾದೇವಿಯರ ರಾಜ್ಯಾಭ್ಯುದಯದಂದು (೧೯. ೧೪. ೩೩೩. ೩೦-೩೧; ೧೦೭). [ಸಂ.]

ರಾಜ್ಯಾರ್ಹ (ನಾ). ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾದವನು: ಅರಸು ತನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾದವನು: ಅರಸಂಗಮರಸಿಯಂಗಂ . . . ಶರೀರ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಧಿಯಂ ವಿಧಿವಾರ್ತಕಂ ನಿರ್ವರ್ತಿಸಿ ರಾಜ್ಯಾರ್ಹವಪ್ಪಂದ್ರನ ಮಗಂ ಚಂದ್ರನು ಧರಾಧಾರಧಾರಂಧರಂ ಮಾಡಿದಂ (೩೩೫. ೧-೩೩. ೩). [ಸಂ.]

ರಾಜಿ (ನಾ). ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದದ ಒಂದು ಪಕ್ಷ: ಉರ್ದನೋಟಗುವ ಸೂರ್ಯನು ನಿಗ್ಗವಕ್ಕೆ ಎರಡೊಬ್ಬ ಸೋಲಕದ ಮುನ್ನಮೆ ಒರ್ಮೆಯೊಳೊಲಿದು ತಪ್ಪಿಸಿ ಎರಡೊಬ್ಬವಂತೆ ಕಿಡಕಿ ಬೆನ್ನೇಟಿಯು [ಯುಂ] ರಾಜಿದೊಳ್ಳಿದು ತನ್ನ ಸಾದಕದ ಚಳಕಮಂ ಮೆಜೆಯಲ್ಕೆ (೩೩೫. ೧೩೩-೩೪). [ಸಂ. ೩ ತಿಲು. ರಾಜಿ, ರಾಜಿಪ]

ರಾಟಾಣಿ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟಾಣಿಪು (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು (?): ರಾಟಾಣಿಪು ಎನ್ನಪ್ಪತ್ತಯ್ಯಣ್ಣುಗನ ವತ್ಸ ತೆಲುಪುಡು (೨೯. ೫೪. ೨೫೩-೬; ೫೦. ೫೦). [?]

ರಾಟಾಣಿ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟಾವಣಿ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟವಾಳ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟವಾಳ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟಕ (ನಾ). (ಕರಾ) ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಯಿ; ಅಂಟುವಾಳದ ಕಾಯಿ: ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬೆಳ್ಳಗೆ ಮಾಡಲು "ರಾಟಕ"ದ ಕಾಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವೆ (ಕಾಂಪ. ೫೯. ೦೯೦). [?]

ರಾಟಾಣಿ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟಾಲ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟಾಳ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟಾಳತೇರು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಥ; ತಿರುಗಣಿ ತೇರು: ಎಡದಲಯ್ಯನ ತೇರು ಬಲದಲಯ್ಯನ ತೇರು ರಾಟಾಳತೇರು ಕೈತೇರು ಗೊಂದಲತೇರು ಹರಿದೂ ನಂಜಯ್ಯ ಎಡಬಿಕ್ಕಿ (ಕಾಂಪ. ೫೬).

[ರಾಟಾಳ (<ಜಾಟಾಣಿ) + ತೇರು (<ತೇರ್ಕು)]

ರಾಟಿ (ನಾ). ತೊಂದರೆ: ಉಪದ್ರವ; ಹಿಂಗೆ: ಬೇಟೆಯೊಳು ರತನಾಕುಮಾರನ ರಾಟಿಗೆ ಮೈಗೆ ನಿಲ್ಲದ್ದಿ (ಕಾಂಪ. ೬.೯೫); ಬಹಳದಿವ್ಯ ಪ್ರವಾಳಭಕ್ತ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲು ಈ ರಾಟಿಯು ತಪ್ಪುವದು (ಕಾಂಪ. ೭೦). 'ರಾವಡಿ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತಲು. ರಾಟು]

ರಾಟಿ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಟಿವಾಳ 'ಜಾಟಾಣಿ' ನೋ.

ರಾಡಿ (ನಾ). ೧. ಕೆಸರು: ಬಗ್ಗಡ: ನಾಡೊಳು ಪರಿವ ನಿರ್ಮಲಜಲದೊಳು ಬಲುರಾಡಿ ಕೂಡಿ ಸಾಗಿ ಪೇಗುಮತೆ (ಕಾಂಪ. ೫೬-೬); ರಾಡಿಯು ನೀರಿನೊಳಗೆ ಘಟಕದ ಪುಡಿ ಬಿದ್ದಿದರೆ, ರಾಡಿಯು ತಳಕ್ಕೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ (ಕಾಂಪ. ೩-೫೦); ೨. ಮಂದವಾದ ದ್ರವ:- ರಸ: ದ್ವಾಜಿ ಜೋಡಿ ಪಾರದ ರಾಡಿ ತುಸಾ ಉಳಿದ. ಹಸನ್ ಮಾಡಿ ಮಿಸು: ಮಾತ್ರ ಒರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬರಬೇಕು (ಕಾಂಪ. ೫೫); ಬಳ್ಳಿಯು ತೊಪ್ಪಲನ್ನು ಹರಿದು ಅದನ್ನು ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಗುಂಡಿನಿಂದ ಅರೆದು ರಾಡಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ (ಕಾಂಪ. ೯೬). ೩. ಹೊಲಸು: ಕೊಳಕು: ದೇಹದ ರಾಡಿಯು ತೊಳಕೋಳಿ . . . ಹೊಸ ನಿನ ಮಾಡಿ ತೊಳಕೋಳಿ (ಕಾಂಪ. ೫೯). ೪. (ಅಲು) ರಂಪ; ಗೊಂದಲ: ರಾದ್ವಾಂತ: ಇದಲ್ಲಾ ರಾಡಿ ಆ ಕೃಷ್ಣಾಜೀದೇ. ಮೊದಲಿನಲೂ ಅಮೆ ನನ್ನ ಕೊಡರಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕಾಂಪ. ೯೬); ನಮ್ಮ ಮನೆಯಾಗಿನ ರಾಡಿ - ಹೊಲಗೇರಿ ಹೊರಗೆ ಹೋಗೂದು ಬಾಡಾ (ಕಾಂಪ. ೫೬). ೫. ದುರುದ್ದೇಶ: ಕೆಟ್ಟ ಭಾವನೆ: ನನ್ನ ಮಿದುಳನ್ನಯ್ಯ ರಾಡಿಯನ್ನು ತೊಳೆದು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವುದೇ ನನ್ನ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶ (ಕಾಂಪ. ೯೨).

ರಾಡಿಯಾಗು = ಕೆಸರಾಗು: ಬಗ್ಗಡವಾಗು: ಅದೇ ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯಿಂದ ರಾಡಿಯಾದ . . . ನೀರನ್ನೂ ಕೂಡಿಯಬಾರದು (ಕಾಂಪ. ೯೬); ಅವನ ಮುಖ ತಲೆ, ಮೈಯಲ್ಲ ರಾಡಿಯಾಯಿತು (ಕಾಂಪ. ೭೦). ರಾಡಿಯಾಗು = ಕೆಸರನ್ನು ಎರಟಿ ಅಡುವುದು: ಎಪಮಸಂಸಾರಸ್ಥಾಗರ ದಲ್ಲಿ 'ರಾಡಿಯಾಗ'ವನಾಡುತ್ತ . . . ಬದಿದಾಡಿ (ಕಾಂಪ. ೫೯)

ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ. [+ ಮರಾ. ರಾಡ್, ರಾಡಿ, ರಾಹಡಿ/ತುಳು. ರಾಡಿ]

ರಾಡು (ನಾ). ೧. ಮುಖ್ಯದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟಡ, -ರಚನೆ: ಮೂಡಲು, ಬಾಗಿಲ ರಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಬಡಗ ಚಾರಿ ವೆಂಕಟಾಚಲನ ಕೊತ್ತಲದಲ್ಲಿ ೧ . . . ಮೈಸೂರುಬಾಗಿಲ ರಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜಯವಿಜಯ ಕೊತ್ತಲಗಳಲ್ಲಿ ೨ . . . ಭರಂಗಿಗನ್ನೂರಿ (ಕಾಂಪ. ೧, ೦೫). ೨. ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಾಕುವ ಪಟ್ಟಿ: ಅಗಲ: ಪಾರು ವತ್ತಿಗಾರನು ಬಾಗಿಲನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ರಾಡು ಹಾಕಿದನು (ಕಾಂಪ. ೫೫).

[?/ತೆಲು. ರಾಡು = ಸ್ತಂಭ/ಇಂ. ರಾಡ = ಕೆಂಡಿ, ಪಟ್ಟಿ]

ರಾಡುಬಾಗಿಲು (ನಾ). ಅಗಲವಾದ ಬಾಗಿಲು (?): ಕಣದ ರಾಡು ಬಾಗಿಲ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಸುಹುಕಾರ ಭದ್ರವಸ್ತನವರ ಕಾಲಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು (ಕಾಂಪ. ೯). [ರಾಡು + ಬಾಗಿಲು (< ಬಾಗಿಲ್)]

ರಾಣಿ (ನಾ). ರಾಜ: ದೊರೆ: ಕೆಂಪೆಯಬಾರದ ನನ್ನವಯ್ಯರಾಣನ ತನ(ನೆಯುಂ) ವಿವೇಕನಿಧಿ ಕತ್ತಮಹಿಮಾಜನೇಬಿ ಪಮ್ಮರ್ಗಂ (೫೬. ೫೬, ೯-೯೦; ೯೭೨). [< ಪ್ರಾ. ರಾಣಿ/ಸಂ. ರಾಜನ್]

ರಾಣಿದೇವಿ (ನಾ). ರಾಜನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ತುಂಗಿ: ಪಂಚಕಾರುಕ ರಾಣಿದೇವಿಯು ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಗುರುರೋಕಾಭರಣಗುರುದೇವರ್ಗ . . . ಬಿಟ್ಟ ಭರ್ತು (೫೯. ೫೬-೬, ೫೭-೭; ೫೮೭). [ರಾಣಿ + ದೇವಿ]

ರಾಣವೆ 'ರಾಣುವೆ' ನೋ.

ರಾಣಾರಂಪು 'ರಣಾರಂಪ' ನೋ.

ರಾಣಿ (ನಾ). ರಾಜನ ಹೆಂಡತಿ: ಅರಸು: ಭಾಗ್ಯವೈರಾಣಿಗೆ ಸುತ್ x x x (೫೬. ೫೫. ೫೬-೫೭; ೫೮೭); ಭೂಮಿಗೆ ಕಡುಚಾಣಿ ರಾಣಿ ರಮಾಣಿಯತೆಯು ಪಡೆದಿದ್ದಳಾಕ್ಷಣಿ (ಕಾಂಪ. ೬-೫೦); ರಾಣಿಯರ ನವರತ್ನದ ತೊಟ್ಟಿಗಳಹುಮ್ಮಳಿಯಲಿ (ಕಾಂಪ. ೬-೫೨).

ರಾಣಿಯ ವಾಸ=ಅರಸಿಯು ವಾಸಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ: ಅಂತಃಪುರ: ಈ ಬರ್ಪದೇರಿ ರಾಣಿಯ ವಾಸಂ ನೋಡಿಮೆಂಟುತೆನೆದುರು ಪಲವುಂ ತಂದೆರಿಂ ತೆಂಡವಾಸಂ (ಕಾಂಪ. ೫೦-೫೨); ಚಿತ್ರಮಂ ತಳಿದು ವಿರಾಜಮಂ ಮೆಲೆವ ರಾಣಿಯ ವಾಸದ ಬಳ್ಳಮಾಡದ್ದುಜ್ಜಮುಗಿತ್ತಿ ಚಿಲ್ವನೋಳ ಕೊಂಡು (ಕಾಂಪ. ೫೦-೫೨). [< ಪ್ರಾ. ರಾಣಿ/ಸಂ. ರಾಜ್ಣಿ]

ರಾಣಿಕ (ನಾ). ಹೊಂದಾಣಿಕೆ: ಸಾಮಂಜಸ್ಯ: ರಾಜಸೂಯದ ಹೊಣಿಗೆ ನಿನ್ನದು ರಾಣಿಕವ ನಾನಾಳೆಯನೆಮ್ಮ ಭಾಳಭವಾನಪ್ರಾಣಾಡಿಯನರೆ (ಕಾಂಪ. ೫-೫೦); ಭೀಷ್ಮನ ಮೇಲೆ ವಿವರ. ನಿನ್ನ ವಿದುರನು ರಾಣಿಕವ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಬಿಡು (ಕಾಂಪ. ೫೦-೫೨). [?]

ರಾಣಿವಲ್ಲ (ನಾ). ಬದ್ಧಾತನ ಹೆಸರು: ರಾಣಿವಲ್ಲಂ ಪಲರಂ ತಳ್ಳಿಡಿದು ಸತ್ತ ಸುಗತಿ ಸನ್ನಂ (೫೯. ೫೫. ೫೬-೫೭; ೫೮೭). [?]

ರಾಣಿದ್ದಲು (ನಾ). ಗೆದ್ದಲುಹುಳುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯಂತೆ ಇರುವ ಹುಳು: ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ಹುಳು: ತಾಯಿಜಾಲು: ರಾಣಿದ್ದಲು (ತಾಯಿಜಾಲು) ಪ್ರತಿನಿವಿಪ ಅರವತ್ತರಂತೆ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮೊಟ್ಟಿಗಳಿಡು ತದೆ (ಕಾಂಪ. ೫೬). [ರಾಣಿ + ಗೆದ್ದಲು (< ಗೆದರ್)]

ರಾಣಿಜೇನು (ನಾ). ಜೇನುಹುಳುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯಂತೆ ಇರುವ ಹುಳು.- ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ಹುಳು: ರಾಣಿಜೇನು ಮತ್ತು ಇರುವೆಗಳು ಬಾಯಿಯು 'ಫೋಮೋನ್'ಗಳನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ (ಕಾಂಪ. ೯೬).

[ರಾಣಿ + ಜೇನು (< ಜೇನ್)]

ರಾಣಿವಾಸ, ರಾಣಿವಾಸ (ನಾ). ೧. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯರೂ ಹೆಂಗಸರೂ ವಾಸಿಸುವ ಭಾಗ: ಜನಾನಾ: ಅಂತಃಪುರ: "ರಾಣಿ ವಾಸವೆ ಪೆಂಡವಾಸ" (ಕಾಂಪ. ೬೨); ದಾಣಾಸ ಮಜ್ಜನದ ರಾಣಿವಾಸದ ಮನೆಗಳುಂ (ಕಾಂಪ. ೫-೯೭ ೬); ರಾಣಿಯಿಜ್ಜ ವನ ರಾಣಿವಾಸದ ಕಾಪುಂ

... ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಮಯ ಪುಟ್ಟಸುಗಂಧ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೭-೧೦) ; ಕೇಚಕನು ... ರಾಣವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದನು (ಕರ್ತೃತ್ವ. 1X. ೨). ೨. ಅಂತಃ ಪುರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಅರಸಿಯರು ಮುಂತಾದವರು : ಎಲೆ ದೇವ ನಿಮ್ಮ ತೊತ್ತಿರು ನೂರ್ವರಂಟಿ ... ಎಂದು ತನ್ನಯ ರಾಣವಾಸಮಂ ಕರಿಸುತ್ತ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨೩-೨೪) ; ಓವೊ ತಪೋವನವಧುಗಳ ರಾವಣ್ಯಂ ರಾಣವಾಸಕರಿದನೆ ಪಡೆಯಲ್ವೇವೇಳೆ ಪನು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೩-೦೭). ರಾಣವಾಸ : ೧. ಮೂಡಿಕೊಂಡಾಸನದೊಳು ಕೃಷ್ಣ ಕುಳಿತು ... ರಾಣವಾಸಕ್ಕೆ ಪನವನೊಪ್ಪಿಸಿದ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೩-೨೭) ; ರಾವಣನ ರಾಣವಾಸವು ಬಲು ದೊಡ್ಡದು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨೩-೨೪).

ರಾಣವಾಸಮಾಣು = ಅಂತಃಪುರದವಳಾಗು ; ಅರಸಿಯಾಗು ; ರಾಣಿಯಾಗು : ಜನಕಮಹೀಶಮತ. ನಿನಗಂದು ಭವಬಾಣಾಸನದ ಭಾರವಯ ಬಿಗುಟನೆ ಜಗುಳುದಲೆಯಿಂದ ರಾಜರಥಗಾ ರಮಣಿ ರಾಣಿ ವಾಸವಾದಳು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೩-೨೭-೨೮). [ರಾಣಿ + ವಾಸ]

ರಾಣವೆ 'ರಾಣುವೆ' ನೋ. ರಾಣಸಾಲು (ನಾ). 'ರಾಣಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಯಾರೋ ಪರಸ್ಥಳದ ಜನ ; 'ರಾಣಸಾಲು' ಅಡುವದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದವರು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨೩). [ರಾಣಿ + ಸಾಲು (< ಸರ್ವ)]

ರಾಣವಾಸ 'ರಾಣವಾಸ' ನೋ.

ರಾಣುವೆ, ರಾಣವೆ, ರಾಣವೆ, ರಾಣಿ (ನಾ). ೧. ಪಡೆ : ಸೈನ್ಯ ; ದಳ : "ರಾಣುವೆಯನೆ ಸೇನೆ" (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨೦) ; ಏಕಧೃತರಾಜನು ಹಲವು ಭಕ್ತರ ಕೊಟ್ಟು ರಾಣುವೆಗೆ ಹೂಬಿಗರ ಮಾಡಿದಂತೆ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨೩) ; ರಾಮಚಂದ್ರದೇವಾಯುಕ್ತರು ಸಮಸ್ತರಾಣುವೆ ಪಾರುಪತ್ಯವನ್ನು ಚಕ್ರಯುತಿ (೨೨೩೦. 1X-11, ೧೬೦-೨ : 1485) ; ಪಿರಾತನು ಯೇಸುವಿಗೆ ವರೋಚ್ಚಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಅವನನ್ನು ರಾಣುವೆಯರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು (ಗೋರಾ. ೧. 111, ಕುಟು. ೬). ೨. ಪರಿವಾರ : ತನ್ನಂದ್ರಜಾಲದ ಮಹಿಮೆಗಿಹಿಯಂ ನೋಡುವಂ ನಿನ್ನ ರಾಣುವೆಯೊಳುಳ್ಳಿಲ್ಲ ಬೃಹದ್ವರ್ಗಂ ನಿರಲಜನನಿಜಯಮಂ ಒಂದು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೧-೨೫). ರಾಣವೆ : ೧. ಸಕಲ ರಾವುತರಾಗವಯಂ ಕಳುಹಿಸಿ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೦೭). ರಾಣವೆ : ೧. ಸಕಲ ರಾಣವೆ ಸಹಾ ಯದುರುಗೊಂಡು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೦೭೪). ರಾಣಿ : ೧. ಭರದಿ ಮಾಡಲು ರಾಣಿ ಕೈಕೊಂಡು ಪೊಗಳುವಕ್ಕರಿಗರ ಸಂದರ್ಶಯೊಳಗೆ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೧೦-೨೫) ; ರಾಣಿವೆಂದರೆ ಸೇನೆ ಎಂದು ಒಂದು ಕಡೆ ಪೋಲೀಸ್ ಅಥವಾ ಕಂದಾಚಾರದ ಸ್ವಲ್ಪದಿ ಎಂದು ಒಂದು ಕಡೆ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾಕಿಯೂ ಎಂಗಡಿಸಲ್ಪಡದೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರ ಬಹುದು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೧೬).

ರಾಣಿರು = ಸೈನ್ಯವದರು ; ಪದವಳರು : ಒಂದರು ರೈತರು ರಾಣಿರು ಗುರಿಕಾರರು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨೭೬).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ರಾಣುವ, ರಾಣು ; ಮಲ. ಕೆಲು. ರಾಣುವ ; ತುಳು. ರಾಣುವೆ, ರಾಣು.]

ರಾಣಿಯ (ನಾ). ದೊರೆ ; ರಾಜ : ಸರ್ವಜನರು ಬಲಗಿದವರಾಣಿಯನು ನಾಗರಖಂಡನಾಡುಮಂ ಸುಖಸಂಕಥಾವಿನೋದದೊ ರಾಜ್ಯಂಗಿಯುತವಿಃ (೧೪. VII (8), ೨೬೦-೨೦ : 1:75) ; ಶ್ರೀಮಂಡಳಿಕವಹಾದೇವರಾಣಿ . ಯರು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೨೦-೨೩ ; 1278). [<ಪ್ರಾ. ರಾಣಿಯ]

ರಾಣಿ 'ರಾಣುವೆ' ನೋ.

ರಾತಲು, ರತಲು, ರಾತ್ನ (ನಾ). ವಲುವತ್ತು ತೊಲಗಳ ಒಂದು ತೂಕ : ಇಂಗ್ಲೀಷ ರಾತಲು ಎರಡಕ್ಕೆ ಪಾಲ್ಕೇರು ಒಂದು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೦೨೪) ; ಒಬ್ಬ ಪ್ರಾಯಸ್ಕನ ಸಮತೂಕಅಹಾರವೆಂದರೆ ... ೧೨ ಲಿನ್

ನಿಂದ ಒಂದು ರಾತಲಿನವರೆಗೆ ಕರ್ಕರಬಿಟ್ಟುಗಳು ಇರಬೇಕು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೬೦). ರತಲು : ಒಂದು ರತಲು ನಾಲ್ಕುತುರೂಪಾಯಿ ತೂಕವುಳ್ಳದ್ದು (ಕುಂಜಯ್ಯ. ೬೦) ; ರಾತ್ನ : ಒಂದು ಖಂಡಿತೂಕದ ಗೋಧಿಕಾಳನ್ನು ಬೆಣ್ಣೆಯು ಸಾಧಾರಣ ೧೨ ರಾತ್ನ ಸಾರಜನಕವು ... ೧೨ ರಾತ್ನ ಪೂಜಿಸಿಯಂ ಕ್ಷಾರವು ಬೇಕಾಗುವುದು (ಕರ್ತೃತ್ವ. 11. ೬೯೩) ; ಒಂದು ರಾತ್ನ ಭಾರದ ಸಾಮಾನು ಹೊರಲಿಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೫೦ ರೂಪಾಯಿ ತಗಲು ತ್ತದೆ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೦೪೯). [←ಅರ. ರತ್ನ್ ; ಹಿಂ. ರಾತಲ್ ; ಮರಾ. ರತಲ್, ರತ್ನಲ್./ಫೋರ್ಬ್. Arratol]

ರಾತಾರಾತ್ರಿ 'ರಾತೋರಾತು' ನೋ.

ರಾತೀಪು 'ರಾತೀಬು' ನೋ.

ರಾತೀಬು, ರಾತೀಪು (ನಾ). ೧. ಪುಟ್ಟಕರವಾದ ಆಹಾರ ; ಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳ ಆಹಾರ : (೬). ೨. (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ) ದಿನನಿತ್ಯದ ಆಹಾರ : ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾತೀಬಿಗೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲ. ರತ್ನಪದಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ (೧೩೬). ರಾತೀಪು : ೧. ಆಡು, ಕುರಿ ಮುಂತಾದ ರಾತೀಪಿನ ಸಾಮಾನು ಪೇರಳವಾಗಿ ತರಿಸಿ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೭೯). ೨. ಹುಟ್ಟಿದ ದೇವರು ... ನನಗೂ ರಾತೀಪು ಕೊಟ್ಟಿ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೭೩) ; ಮೂರಂದಿನಗೊಂದ ರಾತೀಪು ತಿನ್ನದೇ ಹಸಿದಿರುವೆ (ಶ್ರೀರಾಮ. ೦೯).

[←ಅರ. ಹಿಂ. ರಾತೀಬ್ ; ಮರಾ. ರತೀಬ್]

ರಾತು (ನಾ). ಹುಲುಸು ; ಸೊಂಪು : ರಾತಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಮೆಣಸೀಯ ಮೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಸಮಾಡಿರುವ ಗೆಳಕಾತಿ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೬೦). [?]

ರಾತೋರಾತ್ 'ರಾತೋರಾತು' ನೋ.

ರಾತೋರಾತು, ರಾತಾರಾತ್ರಿ, ರಾತೋರಾತ್, ರಾತೋರಾತ್ರಿ, ರಾತ್ರಾರಾತ್ರಿ, ರಾತ್ರೋರಾತ್ರಿ (ಅ). ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೆ : ರಾತ್ರಿ ಮುಗಿಯುವುದರೊಳಗಾಗಿ : ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ರಾತೋರಾತು ನಾಗತಿಯವರೊಡನೆ ... ದುರ್ಗದ ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಬಂದನು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೬). ರಾತಾರಾತ್ರಿ : ಮುತ್ಯಣ್ಣನು ಸಂಗಡಬಿದ್ದ ಕೊಡೆಗಡನ ಯಾವತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಾತ್ರಾರಾತ್ರಿಯೇ ಕಣ್ಣಾರಿಗೆ ಹೊಡೆದುಹೋಗುವಲ್ಲಿ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೦೨). ರಾತೋರಾತ್ : 'ರಾತೋರಾತ್' ಹೀಗೆ ಪಾತಕ ಹಿಡಿದು ಹೋಗುವ ಅವಸರ (ಕುಟುಂಬ. ೨೨೦). ರಾತೋರಾತ್ರಿ : ತೆಂಗಿನ ಮಡಲಿನ ಸೂಚಿಯೊಂದನ್ನು ಉರಿಸಿಕೊಂಡು ರಾತೋರಾತ್ರಿ ಹೊರಟಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೬೦) ; ದ್ಯಾವಮ್ಮ ಇವತ್ತು ಬರೋದಿಲ್ಲ ... ಅಂತ ಅವಳಿ ತನಿಯ ಬಂದು ರಾತೋರಾತ್ರಿ ಹೇಳಿದ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೪೪). ರಾತ್ರಾರಾತ್ರಿ : ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ರಾತ್ರಾರಾತ್ರಿ ಕುದುರೆಹಿಂಡನ್ನು ಮೇಯಿ ಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು (ಕುಟುಂಬ. ೨೯೩) ; ರಾತ್ರಾರಾತ್ರಿಯೇ ಆತ ಕನ್ನಾನೊಗೆ ಹೋಗಿ ... ಫೋರ್ಬ್‌ಗಲ್ಲಿಗೆ ತನ್ನ ಮರುಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು (ಕರ್ತೃತ್ವ. 11. ೨೨೬). ರಾತ್ರೋ ರಾತ್ರಿ : ರಾತ್ರೋರಾತ್ರಿ ಯುದ್ಧಿಸಿದ್ದುತೆಗೆಸು ನಡೆದವು (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೬೦೦).

[←ಮರಾ. ರಾತೋರಾತ್, ರಾತೋರಾತೀ]

ರಾತೋರಾತ್ರಿ 'ರಾತೋರಾತು' ನೋ.

ರಾತ್ಯತೆ (ನಾ). [ಕಮಶಾ] ರತೀಕೇಡಯ ಒಂದು ಧ್ವನಿ : ಸೀತ್ಯತಂ ಹೂಕ್ಕತಂ ... ರತತ ಮೃದುರತಮಾಹತಂ ದೂತ್ಯತಂ ತ್ತಸಿತ ಮುರುರಾತ್ಯತಂ [ಕರ್ತೃತ್ವ. ದಾತ್ಯತಂ, ಶಾಕ್ಯತಿ] ಎನಿಸಿ ಜಮತ್ಯತಿ ಯನಪಾದು ರಮಿಸುವನೆ ಜಮರಂ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೬-೨೦). [೪೦.]

ರಾತ್ರಾರಾತ್ರಿ 'ರಾತೋರಾತು' ನೋ.

ರಾತ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಇರುಳು ; ನಿಶೆ : ರಜನಿ : ತಮಿಷ ... ಶ್ಯಾಮಾ, ರಾತ್ರಿ - ಈ ರೀತಿ ಇರುಳಿನ ವಿಸರ್ಗ (ಕರ್ತೃತ್ವ. ೦೬-೦೭) ; ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ

ದುರಿ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನಮಾದು . . . ರಾತ್ರಿಯಾಕಾರದಲಿ ಕಾಣ್ಪೊಂದು
ತಾರಾಗರ್ಭದಂತೆ (ಶ್ರೀರಾ. ೦೦-೨೬೪). ೨. ಇರುಳಿನ ಕತ್ತಲೆ.-
ಅಂಧಕಾರ. ೩. ಅರಿಸಿನ. [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಂಚರ (ನಾ). ರಿ. ರಾಕ್ಷಸ : ನಡಮಾಡದೊಳಗಿರ್ದ ರಾತ್ರಿಂಚರಂ
. . . ಎರಗಿ ಕಂಗಡಿಸಲ್ಯೆ (ಕೇಶವ. ೦೪-೩೪). 'ರಾತ್ರಿಂಚರವತಿ' ಪರಾ.
೨. ಕಳ್ಳ. ೩. ಪಿಶಾಚಿ ; ದೆವ್ವ. ೪. ಕಾವಲುಗಾರ.

ರಾತ್ರಿಂಚರಪತಿ (ನಾ). ರಾಕ್ಷಸರ ಮುಖಂಡ : ನೈಋತಿ : ರಾತ್ರಿಂಚರಪತಿ
ಸಿತವಂಜ್ಞಾಂಕುರು ಪಾಶಿಹಾರೋರುಮಯೂಷಿಂ . . . ಬಳಿದು ಬಳಸಿ
ದಂಶಾಯ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳೆತ್ತಂ (ರಾಶೀ. ೦೩-೪೨). [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಚರ (ನಾ). ರಿ. ಇರುಳಿನಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವವನು ; ಕಳ್ಳ. ೨.
ಪಿಶಾಚಿ ; ದೆವ್ವ. ೩. ನಿಶಾಚರ ; ರಾಕ್ಷಸ : ಖಚರಸೂರೋರಗಚರ
ರಾತ್ರಿಚರಮೂವಂದ್ (ಕೇಶವ. ೩-೩). ೪. ಕಾವಲುಗಾರ ; ಪಹರಿ.
[ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಜ (ನಾ). ಇರುಳಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುವುದು ; ನಕ್ಷತ್ರ ; ತಾರೆ. [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಜಲ (ನಾ). ಮಂಡು ; ಕಾವಳ. [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಜಾಗರ (ನಾ). ರಿ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುವಿಕೆ.
೨. ಇರುಳಿನಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ ; ನಾಯಿ : "ಕಾಳೀಯುಳಂ
ರಾತ್ರಿಜಾಗರಂ ಗ್ರಾಮಶೂರೂಲಂ . . . ನಾಯಿ" (ಪುಂಜ. ೩೩-೪).
[ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಜ್ವರ (ನಾ). ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜ್ವರ :
ವಿಷ್ಣು ಕ್ರಾಂತಿ. ತುಂಠಿ . . . ಸಮಭಾಗ ಕವಾಯಮಿಷ್ಟ ಕೊಡಲು ರಾತ್ರಿ
ಜ್ವರಂ ಮಣ್ಣಂ (ಕೇಶವ. ೦೩). [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿನಾಡಿ (ನಾ). ಶರೀರದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿ : ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ
ನಾಡಿಗಳಿಗೆ. ದಿವಾನಾಡಿಗಳಂತಲೂ ರಾತ್ರಿನಾಡಿಗಳಂತಲೂ ವ್ಯವಹಾರ
ಉಂಟು (ಕೇಶವ. ೪-೩ ಕಾಶ್ಯಪ). [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಭುಕ್ತವ್ರತಿಕ (ನಾ). [ಜೈನ] ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉಟಮಾಡದಿರುವ
ವ್ರತವನಾದುವವನು : ದಿವದೋಳ ಸುರಕವ್ಯಾಪಾರವಿಹೋದಮನಸ್ಸು
ಪಾನಮಂ ರಾತ್ರಿಯೊಳಾಸೆವುದುಪುದುಮನುಬಾಡುಗಳ ವಿನೇಕಿಯಾಟನೆಯ
ರಾತ್ರಿಭುಕ್ತವ್ರತಿಕಂ (ಸುಕುಮ. ೩-೩೦). [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಮಣಿ (ನಾ). ರಿ. ಇರುಳಿನಲ್ಲಿ ರತ್ನದಂತಿರುವವನು : ಚಂದ್ರ.
೨. ಕರ್ಪೂರ. [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಯುದ್ಧ (ನಾ). ಇರುಳಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಾಳಗ ; ಪ್ರಾಚೀನ
ಕರ್ಣಾಟದಲ್ಲಿ . . . ರಾತ್ರಿಯುದ್ಧವು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.
ಅದರೂ ಒಂದೇ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರಾತ್ರಿಯುದ್ಧಗಳು ('ಇರುಳು
ಬವರ') ಬಹು ವಿರಳವಾಗಿಯಾದರೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುಮೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂಚನ
ಯಿದೆ (ಕೇಶವ. ೨೭೦). [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿರಾಣಿ (ನಾ). ಇರುಳಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರಳಿ, ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು
ಬೀರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂವು ಮತ್ತು ಅದರ ಗಿಡ : ಸೂರ್ಯ
ಜವ್ವನದ ರಾತ್ರಿರಾಣಿ ಮುಸುಗುಡಿಸಿ ಆಯ್ತು ಹಗಲು (ಸೂರ್ಯ. ೩೪-೦೪) ;
ಬೇರಿದಂಗಳರಳಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿರಾಣಿಯ ಹೂವು ನಾಲ್ಕುಸುಗು ಆಶ್ವ
ಸೌಧದ ಬೀರಿ (ಕೇಶವ. ೦೩-೩೦೩). [ರಾತ್ರಿ + ರಾಣಿ]

ರಾತ್ರಿವಿರಾಮ (ನಾ). ಇರುಳು ಮುಗಿಯುವ ಕಾಲ : ಮುಂಜಾವ :
"ರಾತ್ರಿವಿರಾಮಂ ವ್ಯವೃಂ" (ಕೇಶವ. ೦೩-೩). [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಚರ (ನಾ). ನಿರರುತಿ : ನಿರರುತಿ : ದಿನಮಾಣಿಯ ಪುತ್ರನೇ ಪಾಪ
ಪುಣ್ಯವಿಹಾರಣೆ ನೆಗಳ್ಳ ರಾತ್ರಿಚರನೆ ಪಾಪಸಾಧಾರನನೆ ಶಿವಂ ವೈಧವ
ದೊಳಿರುತಿರ್ದನು (ಕೇಶವ. ೨೪-೩೪). [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಲತ (ನಾ). ರಾತ್ರಿಯ ಒಡೆಯ ; ಚಂದ್ರ : ದಿವಸೀಶ ರಾತ್ರಿಲತಾ
ಧಿಗೃಹತಾರಕಾವಯಧೀಶ ಸಕಲವಜ್ರಶಯಂ . . . ನೆರವು (ಕೇಶವ.
೨೪-೪೭) ; ಫೋರಾಂಧಾರರತ್ನನ ಪರ್ವತಯ ಮೇಲೊರಂತೆ ದಂಡೆತ್ತಿ
ಬಹುನೋ ರಾತ್ರಿಲತನೆ (ಪುಂಜ. ೨೩-೩೪). [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿ (ನಾ). ರಾತ್ರಿ ; ಇರುಳು : ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು
ಫಣ್ಣು ಕಳುಹಿಸಿ (ಕೇಶವ. ೪). 'ಸಡುರಾತ್ರಿ' ಪರಾ. [$<$ ಸಂ. ರಾತ್ರಿ]

ರಾತ್ರಿರಾಣಿ (ನಾ). = ರಾತ್ರಿರಾಣಿ : ಮನೆಯ ಮುಂದೆಯೇ ಸರ್ಪಗಳಿಗೆ
ಪ್ರಿಯವಾದ ದೇವರ ಮುಡಿಗಿ ಅರ್ಪವಾದ ತಾಮಸಪುಷ್ಪ - ರಾತ್ರಿರಾಣಿ
(ಸಂಜ್ಞ. ೪. ೦೩). [ರಾತ್ರಿ + ರಾಣಿ]

ರಾತ್ರಿರಾತ್ರಿ 'ರಾತ್ರಿರಾತ್ರಿ' ನೋ.

ರಾತ್ರಿಂಧ (ನಾ). ರಿ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಣಿಸದವನು ; ಇರುಳು
ಗಣ್ಣು : ಕೌಶಿಕಂಗಳ್ಳಂ ನಮಗ್ನು ದುರ್ಧರಮಪ್ಪ ಜೈರಮಂಟಪಿಯಾಂ
ಪಾಪ್ಪಿರುಳ ರಾತ್ರಿಂಧರಮವರಲ್ಲಿರುಂ ದಿವಾಂಧರುಮಪ್ಪದಿಣಿಂ
ಸಂಧಾನಮೇತುಮಾಗಲಿಯದು (ಕೇಶವ. ೨೩-೨೦). ೨. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ
ಕಣ್ಣು ಕಾಣಿಸದಿರುವ ಕಾಗೆ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿ. 'ದಿವಸಾಂಧ' ಪರಾ.
[ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿ 'ರಾತ್ರಿ' ನೋ.

ರಾತ್ರಿ (ಗು). ರಿ. ಒಲಿಸಿಕೊಂಡ. ೨. ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡ : ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು
ಪಡೆದ. ೩. ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡ ; ಪಡೆದ. [ಸಂ.]

ರಾತ್ರಿಂತ್ (ನಾ). ರಿ. [ತರ್ಕಶಾ] ವಾದವಿವಾದಗಳ ನಿರ್ಣಯ :
ಸಿದ್ಧಾಂತ : "ಕೃತಾಂತಃ ರಾತ್ರಿಂತ್ಃ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ ಸಮಯಃ -
ಈ ಇ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪೆಸರು" (ಕೇಶವ. ೩-೦೦) ; ತತ್ತ್ವಭಾವನೆಯುಂ
ಧ್ಯಾನಮುಮುಂದುಮೊಂದುವವರಾ ರಾತ್ರಿಂತ್ತಮುಂ ತತ್ತ್ವಪೋರ್ಜನಮುಂ
ತಪ್ಪದ ಕಾದ ಪಾಲಪಾಲದೊ ಸಂಧಿಸುಯೋಗಮೋ (ಕೇಶವ. ೪-೦೪) ;
ಸುಕೇಶವದಯಾಪರ ಜೈನಮಾರ್ಗರಾತ್ರಿಂತ್ತಯೋಧಿಗಳ. (ಕೇಶವ. ೧೧-
೦೩-೦೩ : ೧೧೨). ೨. (ಆಲಂ) ರಂಪ ; ಗೊಂದಲ ; ಕೋಲಾ
ಹಲ ; ನಾಳೆ ನಿನ್ನಣ್ಣ ಬಂದಾಗ ರಾತ್ರಿಂತ್ ಆಗದಾರದು (ಕೇಶವ. ೩-೦೪) ;
ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತಿಂದ ರಾತ್ರಿಂತ್ತಮಾಗುತ್ತದೆ (ಕುಕ್ಕಿ. ೩. ೩).

ರಾತ್ರಿಂತ್ತಾಧಿಪ = ವಾದವಿವಾದ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ
ನಾದವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : 'ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸದ್ಗುರುವಾದಂ ನಯ
ಕೀರ್ತಿಗೇವಮುನಿಪಂ ರಾತ್ರಿಂತ್ತಾಧಿಪಂ (ಕೇಶವ. ೧೧. ೩-೪ : ೧೧೨).
ರಾತ್ರಿಂತ್ತಾಧಿಪ = ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮವುಳ್ಳವನು ; ರಾತ್ರಿಂತ್
ಪಾರಗೂ ಗುಣವೃದ್ಧಂ ಮಾರ್ಗಪ್ರಭಾವನಾರ್ಥದಿನರ್ಥಂ (ಕೇಶವ. ೪-೨೦).
ರಾತ್ರಿಂತ್ತವಿದ = ರಾತ್ರಿಂತ್ತವಾರ್ತ : ತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯ ರಾತ್ರಿಂತ್
ವಿದಂ (ಕೇಶವ. ೧೧. ೩-೪ : ೪). 'ರಾತ್ರಿಂತ್ತ' = ರಾತ್ರಿಂತ್
ಚಕ್ರಾಧಿಪ : ತತ್ತ್ವೋಧಿ ಮುನಿಚಂದ್ರಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯರಾತ್ರಿಂತ್ತೇಶಂ
(ಕೇಶವ. ೧೧. ೩-೪ : ೧೧೨). [ಸಂ.]

ರಾಧೆ (ನಾ). ರಿ. ಅನುಗ್ರಹ ; ದಯೆ. ೨. ವೈಶಾಖಮಾಸ :
"ವೈಶಾಖ, ಮಾಘಮ, ರಾಧೆ - ೩ ವೈಶಾಖಮಾಸದ ಹೆಸರುಗಳು"
(ಕೇಶವ. ೪೦). ೩. ವಿಳಿಗೆ ; ಅಭ್ಯುದಯ. [ಸಂ.]

ರಾಧನ (ನಾ). ರಿ. ಪ್ರಾಪ್ತಿ ; ಲಾಭ. ೨. ತಣಿಪು ; ಕೃಪೆ.
೩. ನೆರವೇರಿಕೆ. ೪. ಅನುಗ್ರಹ ಸಂಪಾದನೆ. ೫. ಸಾಧನೆ. [ಸಂ.]

ರಾಧಾತನೂಜ (ನಾ). ರಾಧೆಯ ಮಗ ; ಕರ್ಣ : ಗಂಗಾಕುಮಾರನ
ಕಳಶಜನ ರಾಧಾತನೂಜನ ರಂಗಭೂಮಿಯದು (ಕೇಶವ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಧೆ (ನಾ). ರಿ. ವಿಳಿಗೆ ; ಅಭ್ಯುದಯ. ೨. ಮಿಂಚು. ೩. ನೆಲ್ಲಿಗಡ.
೪. ವೈಶಾಖಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ. ೫. ಕರ್ಣನ ಸಾಕುತಾಯಿ :

ಬಾಳನಂ . . . ಎತ್ತಿ ಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ತಂದು ರಾಧೆಯನ್ನು ತನ್ನ ನಲ್ಲರ ಸೋಂಕಿರೋ ಕೊನೆಗೊಂಡಿದೆ (ಕಂಠಾ. ೧-೧೩ ೪). ೭. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ನೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೇಯಸಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀ : ನೋಡುತ್ತಿರಲು ಒಳಗಡ್ಡೆವಿರು ನೋ ಹೇಗೋ ರಾಧೆಯಾದೆ (ಕೃಷ್ಣ ಭಾ. ೨೩-೨೪).

೭. ಇವ್ವತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರನೆಯದು: ವಿಶಾಖನಕ್ಷತ್ರ: "ರಾಧೆಯ ವಿಶಾಖೆ" (ಕುಂಜಾ. ೧೨-೬); ಜಾಸಿಯಂತೆ ನಟ ಕೊಟ್ಟಿ ನ ದೊಬ್ಬತು ರಾಧೆಯಂತೆ ಸಂದಿಸಿ ಮೂಡಿ ಮೇಲೆ ಕೊಂಕಿದುದು (ಕುಂಜಾ. ೨-೬೪).

[ಸಂ. ರಾಧಾ]

ರಾಧೇಯ (ನಾ). = ರಾಧಾತನೂಜ : ಕೊಕ್ಕೊಂದಿರದಿಡಾದನಿದ್ದಂಗೆ ಕವಚಮಂ ರಾಧೇಯಂ (ಕಂಠಾ. ೧-೧೧೧); ಮಹಾದವೈದಂ ತೊದಳ ಮುಡಿವೆಯನವ್ವದವೊ ಸತ್ಯರಾಧೆಯನುಂ . . . ಎನು (ಪ್ರಶ್ನ. ೧-೨೨ ೪).

[ಸಂ.]

ರಾಜೈ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿನ ರಸವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುದಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಪಾಕ : ಆ ರಸವನ್ನು ತುಸು ಕುದಿಸಿದರೆ ಕಾಕವಿಯಾಗುವುದು, ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕುದಿಸಿದರೆ ರಾಶವಾಗುವುದು (ಕುಂಜಾ. ೬-೪೩).

[೧-೬೦. ಮರಾ. ಭಾಷಾ].

ರಾಜೈ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಬಂಜಿಯಾಗಿ ಧರ್ಮಮುಕ್ತನು ಕುನ್ನಟ್ಟಿಯುಂ ರಾಶನುಮಿಟ್ಟು (ಅಂ. VII. ೨೦೬-೦೦; ೨೭೬). [?]

ರಾಜೋ (ನಾ). (?) : ಆ ಪುರದ ಕರದ ಮಿತ್ರದ ಮಿತ್ರೋತ್ತರದ ಶ್ರೀಪುರದ ರಾಜಾದ ಸಿಂಗರದ ಮಂಗಳದ ಗೋಪುರದ ಮತ್ತವರಾದ ತೋರಾದ ಉಣ್ ಮೊಣ್ ವೃಷಭದ ಜಗಳು (ಗುಣ. ೧-೩೬). [?]

ರಾಜಮ್ಮ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ತದಸೂರಾ ಸಿಟ್ಟವಡ್ಡಾಗಿ ರಾಜಮ್ಮನ ಸಿಡಿವಾಳ್ ಮಾಡಿದಾನ್ (ಕೃಷ್ಣ. IX. ೬-೬; ೩೦. ೨೩೩ ೪೩).

[ರಾಜ್ಯ + ಅಮ್ಮ]

ರಾಪಾಟ (ನಾ). ಆರ್ಭಟ; ಅಬ್ಬರ : ಅವರ ರಾಪಾಟ ಹೇಳಿಕೊಂಡು (ಅಂ. ೬೦). [ರಾಪ + ಆಟ]

ರಾಪಾಡು (ಕ್ರಿ). ಆರ್ಭಟಿಸು : ಕೊಗಾಡು : ಅವನನುಂ ಖಂಡಿಸಲದ ಹಾಯ್ದು ರಾಪಾಡಿ ತಿರುವನು ಕುಟ್ಟಿ ಮೇಣ್ ತೋರಣೆ ಗಟ್ಟಿದಂ ದಿಟ್ಟ ತನದಂ (ಅಂ. ೬೪-೬೬). [ರಾಪ + ಆಡು]

ರಾಪಿಸು (ಕ್ರಿ). ಕಂಗೊಳಿಸು : ಶೋಭಿಸು : ಅಂಗನೆಯ ರೂಪ ರಾಪಿಸುತಾ ಕಂಗೊಳಿದರೊ ಕುಡಿವಳಂತೆ ಮಲಗಲರಗದಿ ಬಂದು ನಿಂದಿಹಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೨೯). [ರಾಪ + ಇಸು]

ರಾಪು (ನಾ). ೧. ದಿಗಿಲು : ಅಂಜಿಕೆ : ಭಯ : "ರಾಪುಗೊಳ್" ಪರಾ.

೨. ಆರ್ಭಟ : ಜೋರು : ಮಳೆಯ ರಾಪಿಗೆ ಮನುಷ್ಯರು ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ (ಅಂ. ೯೦) : ನಿಷ್ಪತ್ತನ ಜಾಯ ರಾಪಿಗೆ ಯಾರು ಹವರುತ್ತಾರೆ ? (ಕುಂಜಾ. ೯೬) : ಅದರ ಬಾಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೆಣ್ಗೆಗೆ ಮೊಳೆ ಹೊಡೆದು 'ರಾಪು ನಿಟ್ಟುಪತ್ತೇನೆ' ಎಂದ ಇವರ ಹಮ್ಮು ಅಡಗಿತು ! (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬). 'ರಾಪಾಡು' ಪರಾ. ೩. ಕಾಂಕಿ : ಶೋಭಿ : 'ರಾಪಿಸು', 'ರಾಪುದೋರು' ಪರಾ. ೪. ಸೊಕ್ಕು : ಗರ್ವ : ಜಂಭ : ಈ ಮೊಗರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರಾಪು ಹೆಚ್ಚಿಯೇ ಈ ವರ್ಷ ಕಡಲಿಗೆ ಬೈಗಿಮಾನು ಬಾರದ ಇವುದು (ಮರಾ. ೩೩೬).

ರಾಪಾಗು = ಭಯಪಡು : ಗಾಬರಿಯಿಳು : 'ರಾಪಾಗಾರರು' ದಿಟ್ಟು ಪೋದರು ಅವರೊ ರಾಪಾಗಿ ಮನ ಬದ ಕಣೆ (ಕುಂ. ೨೯೬-೯).

ರಾಪಿ ಮಾಡು = ೧. ಗಾಬರಿಯನ್ನಂಟುಮಾಡು : ಹೆದರಿಸು : ರಾಪುಮಾಡದ ಬಿಡನು ಯಮನು (ಕಂಠಾ. ೬೪). ೨. ಬೇರ್ಗೋ ದ್ವಾರಮಾಡು : ಸರಿಪಡಿಸು : ಆ ಗ್ರಾಮಲು ಖಲವಾಗಿಯರರಾಗಿ

ಆ ಗ್ರಾಮವನೂ ರಾಪುಮಾಡಿ ಆ ಗ್ರಾಮದ ಕುಂಟೆಯನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿ (ಕೃಷ್ಣ. IX-11. ೪೭೪-೦೦; 1೬೦೭). [ದೇ. ೩ ತುಳು. ತಲಾ. ರಾಪು]

ರಾಪುಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಗಾಬರಿಯಾಗು : ಹೆದರು : ಬಜಾಯ ಬಿಟ್ಟುಗೆ ರಮಣನ ತಾಗಿತಂಬೆಂಡು ನಟಿ ಮೋಹದಂ ಪೊಳವು ಕೆಲವು ರಾಪು ಗೊಂಡೊಂದಿನಿಯನನಗಲ್ಲು ಮಹುಗಿ ಮದನಾಸ್ತ್ರದಿಂದಿರದೆ ಬಿದ್ದವು ಕೆಲವು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೩೦). [ರಾಪು + ಕೊಳ್ಳು]

ರಾಪುದೋರು (ಕ್ರಿ). ಶೋಭಿಸು : ಕಂಗೊಳಿಸು : ಈ ಪರಿಯಲಿ ರಾಪುದೋರುತ ಸಿಂಹಜೀವಿ ಕುಳಿತು ಸಂತಸದಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩); ರಾಪುದೋರುವ ಕಣನೊಪ್ಪರಂದಂಗಿಗಳ . . . ಇತ್ತು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯).

[ರಾಪು + ತೋರು (< ತೋರು)]

ರಾಭಸಿಕೆ (ಗು). ದುಡುಕಿನ : ಆತುರದ : ಕಾರೋಚಿತಸಂಧಿವಿಗ್ರಹ ದೊಳೊಂದಂ ಕಾರ್ಯಮಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮಪ್ಪದನಾಪ್ಪೋಕ್ಷಮನುಂತೆ ರಾಭಸಿಕೆ ವಾಕ್ಯಾತ್ಮಕ ಮೆಯ್ಯರ್ಪದೇ (ಅಂ. ೬೬. ೬-೬೬). [ಸಂ.]

ರಾಭಸಿಕವೃತ್ತಿ (ನಾ). ದುಡುಕುತನ : ಆತುರದ ಸ್ವಭಾವ : ಆ ಭವದೊಳ್ ತಾಯಗಿಡುಮಿ ಭವದೊಳ್ ತಂದೆಯಾಗಿಯುಂ ನಾನೆಮ್ಮಿ ರಾಭಸಿಕವೃತ್ತಿಯಂ ವಾಗ್ವೈಭವದಿಂ ಕಳೆದು ಪೊರದೆಯವು ಮುಂದಾ (ಅಂ. ೬೬. ೬-೬೦). [ಸಂ.]

ರಾಭೆಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಮಜಾಂತರನೇಕರಂ ತದಿಸಿ ಮಕ್ಕಳಂ ಮದವಾರಣಂಗಳಂ ಕಾನೈಯರಂ ತುರಂಗಳಿಯುಂ ಕುಡಿದಿ ತೊಡೆ ಮೆಚ್ಚಿ ರಾಭೆಯಂ ದ್ವಯಾನಿತ್ಯನಂತದುವೆ ಪೇಳಿದ ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಿನ್ನ ಗಿಲ್ಲುಮಂ (ಕೃಷ್ಣ. IX. ೦೪-೦೪; ೧೧೬). [?]

ರಾಮ (ಗು). ೧. ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವ : ಆನಂದಕರವಾದ.

೨. ಮನೋಹರವಾದ : ಸುಂದರವಾದ. ೩. ಕಪ್ಪಾದ : ಕಪ್ಪನೆಯ : 'ರಾಮಧಾನ್ಯ' ಪರಾ. ೪. ಬಿಳಿಯ : ಬಿಳಿದಾದ : 'ರಾಮಗುಳ್ಳಿ', 'ರಾಮತುಳಸಿ' ಪರಾ. (ನಾ). ೫. ಮನೋಹರ ವಾದುದು : ಸುಂದರವಾದುದು : ದೇಶಾಬ್ಜಪ್ರಸರಂ ಸರಂ ಕುಸುಮ ಮೂಲಾರಾಮಮೂಲಾಮಂ (ಅಂ. ೨-೨). ೬. ಕತ್ತಲೆಯ ಒಣ್ಣು : ಕಪ್ಪು. ೭. ಬಿಳಿಯ ಒಣ್ಣು : ಶ್ವೇತ ವರ್ಣ : "ಬಿಳಿಯಲ್ಲಿಯುಂ ಶುಚಿ ಯೆಂಬುದು, ರಾಮಮುಂಬುಂದು" (ಕಂಠಾ. ೧೬೯-೨೨). ೮. ಹಸುರು : ಹರಿದ್ವರ್ಣ : "ಶ್ಯಾಮಂ. ಶ್ಯಾಮಳಂ. ರಾಮಂ, ಪಾರಾಶಂ, ಹರಿತಂ, ಹರಿತ್-ಈ ೬ ಪ(ಹ)ಸುರ್" (ಕಂಠಾ. ೧೨೦-೪೯). ೯. ಶುಚಿಯಾದುದು : ನಿರ್ಮಲವಾದುದು. ೧೦. ಸಂತೋಷ : ಆನಂದ. ೧೧. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಆರನೆಯ ಅವತಾರ : ಜಮದಗ್ನಿಯ ಮಗ : ಪರಶುರಾಮ : ಕೂರಿ[ಸಿ] ಗುರುತುಕ್ರೂಪಯೋಳಾ ರಾಮನನ್ನಗ್ರಹತುಪಾಟಿತ ರಿಪುವತಾ ರಾಮನನಿಷಂವಿದ್ಯಾಪಾರಗನನಿವುದು ಬಲ್ವೆ ವೈಕರ್ತನನಾ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೦೪) : ಸಾಗರವ ಕಾಸರ ಸೋಸುವಂತಾಯ್ದಿಟ್ಟುಬಹುದಿನ್ನಿನಂತ ಕೊಡಲಿಯ ರ್ಪಾಡಿದನಾ ರಾಮ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೦). ೧೨. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಳನೆಯ ಅವತಾರ : ದಶರಥನ ಮಗ : ರಾಘವ : ರಾಮನಕೃಷ್ಣಾ ಹುಳಿ ಭಾರ್ಗವರಾಮನಗ್ಗದ ಜವನ ಜೂಜು (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೨) : ರಾಮನೊಡಗೂಡಿ ಬಳೆದು ಮೂವರನುಬರಂ (ಕ್ರಿ. ೧೦೩೦-೦೯-೪೪) : ರಾಮನಂತಹ ರಾಜನಿಲ್ಲ ಕಾಮನಂತಹ ಪುರುಷನಿಲ್ಲ (ಗಂ. ೧೩). ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಂಟನೆಯ ಅವತಾರವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಅಣ್ಣ : ಬಲರಾಮ : ವಸುದೇವನ ಮಗ : "ಬಲದೇವ . . . ರಾಮಃ. ಕಾಮಪಾಲ . . . ಹರಾಯುಧಃ-ಈ ೧೮ ಬಲದೇವನ ಪರ್ಸ" (ಕಂಠಾ. ೬-೨೦) : ಒಲಿಕ್ಷಿಸಿದಂ ನಿಜಾಗ್ರಭವನಂ ದೈತ್ಯಾಂ . . . ವಿಜಯ-ವಿಜಯಗಾಮನಂ ರಾಮನಂ (ಅಂ. ೯-೩೯). ೧೪. ವರೂಣ :

ಹರಿದ್ವರ್ಣ : "ಶ್ಯಾಮಂ. ಶ್ಯಾಮಳಂ. ರಾಮಂ, ಪಾರಾಶಂ, ಹರಿತಂ, ಹರಿತ್-ಈ ೬ ಪ(ಹ)ಸುರ್" (ಕಂಠಾ. ೧೨೦-೪೯). ೯. ಶುಚಿಯಾದುದು : ನಿರ್ಮಲವಾದುದು. ೧೦. ಸಂತೋಷ : ಆನಂದ. ೧೧. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಆರನೆಯ ಅವತಾರ : ಜಮದಗ್ನಿಯ ಮಗ : ಪರಶುರಾಮ : ಕೂರಿ[ಸಿ] ಗುರುತುಕ್ರೂಪಯೋಳಾ ರಾಮನನ್ನಗ್ರಹತುಪಾಟಿತ ರಿಪುವತಾ ರಾಮನನಿಷಂವಿದ್ಯಾಪಾರಗನನಿವುದು ಬಲ್ವೆ ವೈಕರ್ತನನಾ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೦೪) : ಸಾಗರವ ಕಾಸರ ಸೋಸುವಂತಾಯ್ದಿಟ್ಟುಬಹುದಿನ್ನಿನಂತ ಕೊಡಲಿಯ ರ್ಪಾಡಿದನಾ ರಾಮ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೦). ೧೨. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಳನೆಯ ಅವತಾರ : ದಶರಥನ ಮಗ : ರಾಘವ : ರಾಮನಕೃಷ್ಣಾ ಹುಳಿ ಭಾರ್ಗವರಾಮನಗ್ಗದ ಜವನ ಜೂಜು (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೨) : ರಾಮನೊಡಗೂಡಿ ಬಳೆದು ಮೂವರನುಬರಂ (ಕ್ರಿ. ೧೦೩೦-೦೯-೪೪) : ರಾಮನಂತಹ ರಾಜನಿಲ್ಲ ಕಾಮನಂತಹ ಪುರುಷನಿಲ್ಲ (ಗಂ. ೧೩). ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಂಟನೆಯ ಅವತಾರವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಅಣ್ಣ : ಬಲರಾಮ : ವಸುದೇವನ ಮಗ : "ಬಲದೇವ . . . ರಾಮಃ. ಕಾಮಪಾಲ . . . ಹರಾಯುಧಃ-ಈ ೧೮ ಬಲದೇವನ ಪರ್ಸ" (ಕಂಠಾ. ೬-೨೦) : ಒಲಿಕ್ಷಿಸಿದಂ ನಿಜಾಗ್ರಭವನಂ ದೈತ್ಯಾಂ . . . ವಿಜಯ-ವಿಜಯಗಾಮನಂ ರಾಮನಂ (ಅಂ. ೯-೩೯). ೧೪. ವರೂಣ :

ಹರಿದ್ವರ್ಣ : "ಶ್ಯಾಮಂ. ಶ್ಯಾಮಳಂ. ರಾಮಂ, ಪಾರಾಶಂ, ಹರಿತಂ, ಹರಿತ್-ಈ ೬ ಪ(ಹ)ಸುರ್" (ಕಂಠಾ. ೧೨೦-೪೯). ೯. ಶುಚಿಯಾದುದು : ನಿರ್ಮಲವಾದುದು. ೧೦. ಸಂತೋಷ : ಆನಂದ. ೧೧. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಆರನೆಯ ಅವತಾರ : ಜಮದಗ್ನಿಯ ಮಗ : ಪರಶುರಾಮ : ಕೂರಿ[ಸಿ] ಗುರುತುಕ್ರೂಪಯೋಳಾ ರಾಮನನ್ನಗ್ರಹತುಪಾಟಿತ ರಿಪುವತಾ ರಾಮನನಿಷಂವಿದ್ಯಾಪಾರಗನನಿವುದು ಬಲ್ವೆ ವೈಕರ್ತನನಾ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೦೪) : ಸಾಗರವ ಕಾಸರ ಸೋಸುವಂತಾಯ್ದಿಟ್ಟುಬಹುದಿನ್ನಿನಂತ ಕೊಡಲಿಯ ರ್ಪಾಡಿದನಾ ರಾಮ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೦). ೧೨. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಳನೆಯ ಅವತಾರ : ದಶರಥನ ಮಗ : ರಾಘವ : ರಾಮನಕೃಷ್ಣಾ ಹುಳಿ ಭಾರ್ಗವರಾಮನಗ್ಗದ ಜವನ ಜೂಜು (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೨) : ರಾಮನೊಡಗೂಡಿ ಬಳೆದು ಮೂವರನುಬರಂ (ಕ್ರಿ. ೧೦೩೦-೦೯-೪೪) : ರಾಮನಂತಹ ರಾಜನಿಲ್ಲ ಕಾಮನಂತಹ ಪುರುಷನಿಲ್ಲ (ಗಂ. ೧೩). ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಂಟನೆಯ ಅವತಾರವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಅಣ್ಣ : ಬಲರಾಮ : ವಸುದೇವನ ಮಗ : "ಬಲದೇವ . . . ರಾಮಃ. ಕಾಮಪಾಲ . . . ಹರಾಯುಧಃ-ಈ ೧೮ ಬಲದೇವನ ಪರ್ಸ" (ಕಂಠಾ. ೬-೨೦) : ಒಲಿಕ್ಷಿಸಿದಂ ನಿಜಾಗ್ರಭವನಂ ದೈತ್ಯಾಂ . . . ವಿಜಯ-ವಿಜಯಗಾಮನಂ ರಾಮನಂ (ಅಂ. ೯-೩೯). ೧೪. ವರೂಣ :

ಹರಿದ್ವರ್ಣ : "ಶ್ಯಾಮಂ. ಶ್ಯಾಮಳಂ. ರಾಮಂ, ಪಾರಾಶಂ, ಹರಿತಂ, ಹರಿತ್-ಈ ೬ ಪ(ಹ)ಸುರ್" (ಕಂಠಾ. ೧೨೦-೪೯). ೯. ಶುಚಿಯಾದುದು : ನಿರ್ಮಲವಾದುದು. ೧೦. ಸಂತೋಷ : ಆನಂದ. ೧೧. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಆರನೆಯ ಅವತಾರ : ಜಮದಗ್ನಿಯ ಮಗ : ಪರಶುರಾಮ : ಕೂರಿ[ಸಿ] ಗುರುತುಕ್ರೂಪಯೋಳಾ ರಾಮನನ್ನಗ್ರಹತುಪಾಟಿತ ರಿಪುವತಾ ರಾಮನನಿಷಂವಿದ್ಯಾಪಾರಗನನಿವುದು ಬಲ್ವೆ ವೈಕರ್ತನನಾ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೦೪) : ಸಾಗರವ ಕಾಸರ ಸೋಸುವಂತಾಯ್ದಿಟ್ಟುಬಹುದಿನ್ನಿನಂತ ಕೊಡಲಿಯ ರ್ಪಾಡಿದನಾ ರಾಮ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೦). ೧೨. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಳನೆಯ ಅವತಾರ : ದಶರಥನ ಮಗ : ರಾಘವ : ರಾಮನಕೃಷ್ಣಾ ಹುಳಿ ಭಾರ್ಗವರಾಮನಗ್ಗದ ಜವನ ಜೂಜು (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೨) : ರಾಮನೊಡಗೂಡಿ ಬಳೆದು ಮೂವರನುಬರಂ (ಕ್ರಿ. ೧೦೩೦-೦೯-೪೪) : ರಾಮನಂತಹ ರಾಜನಿಲ್ಲ ಕಾಮನಂತಹ ಪುರುಷನಿಲ್ಲ (ಗಂ. ೧೩). ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಂಟನೆಯ ಅವತಾರವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಅಣ್ಣ : ಬಲರಾಮ : ವಸುದೇವನ ಮಗ : "ಬಲದೇವ . . . ರಾಮಃ. ಕಾಮಪಾಲ . . . ಹರಾಯುಧಃ-ಈ ೧೮ ಬಲದೇವನ ಪರ್ಸ" (ಕಂಠಾ. ೬-೨೦) : ಒಲಿಕ್ಷಿಸಿದಂ ನಿಜಾಗ್ರಭವನಂ ದೈತ್ಯಾಂ . . . ವಿಜಯ-ವಿಜಯಗಾಮನಂ ರಾಮನಂ (ಅಂ. ೯-೩೯). ೧೪. ವರೂಣ :

ಹರಿದ್ವರ್ಣ : "ಶ್ಯಾಮಂ. ಶ್ಯಾಮಳಂ. ರಾಮಂ, ಪಾರಾಶಂ, ಹರಿತಂ, ಹರಿತ್-ಈ ೬ ಪ(ಹ)ಸುರ್" (ಕಂಠಾ. ೧೨೦-೪೯). ೯. ಶುಚಿಯಾದುದು : ನಿರ್ಮಲವಾದುದು. ೧೦. ಸಂತೋಷ : ಆನಂದ. ೧೧. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಆರನೆಯ ಅವತಾರ : ಜಮದಗ್ನಿಯ ಮಗ : ಪರಶುರಾಮ : ಕೂರಿ[ಸಿ] ಗುರುತುಕ್ರೂಪಯೋಳಾ ರಾಮನನ್ನಗ್ರಹತುಪಾಟಿತ ರಿಪುವತಾ ರಾಮನನಿಷಂವಿದ್ಯಾಪಾರಗನನಿವುದು ಬಲ್ವೆ ವೈಕರ್ತನನಾ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೦೪) : ಸಾಗರವ ಕಾಸರ ಸೋಸುವಂತಾಯ್ದಿಟ್ಟುಬಹುದಿನ್ನಿನಂತ ಕೊಡಲಿಯ ರ್ಪಾಡಿದನಾ ರಾಮ (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೦). ೧೨. ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಳನೆಯ ಅವತಾರ : ದಶರಥನ ಮಗ : ರಾಘವ : ರಾಮನಕೃಷ್ಣಾ ಹುಳಿ ಭಾರ್ಗವರಾಮನಗ್ಗದ ಜವನ ಜೂಜು (ಕಂಠಾ. ೧-೦೬-೦೨) : ರಾಮನೊಡಗೂಡಿ ಬಳೆದು ಮೂವರನುಬರಂ (ಕ್ರಿ. ೧೦೩೦-೦೯-೪೪) : ರಾಮನಂತಹ ರಾಜನಿಲ್ಲ ಕಾಮನಂತಹ ಪುರುಷನಿಲ್ಲ (ಗಂ. ೧೩). ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಎಂಟನೆಯ ಅವತಾರವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಅಣ್ಣ : ಬಲರಾಮ : ವಸುದೇವನ ಮಗ : "ಬಲದೇವ . . . ರಾಮಃ. ಕಾಮಪಾಲ . . . ಹರಾಯುಧಃ-ಈ ೧೮ ಬಲದೇವನ ಪರ್ಸ" (ಕಂಠಾ. ೬-೨೦) : ಒಲಿಕ್ಷಿಸಿದಂ ನಿಜಾಗ್ರಭವನಂ ದೈತ್ಯಾಂ . . . ವಿಜಯ-ವಿಜಯಗಾಮನಂ ರಾಮನಂ (ಅಂ. ೯-೩೯). ೧೪. ವರೂಣ :

ರಾಮೋತ್ಕಂಠೆ ಪರಾ. ರಿತಿ. ಕುಂದುರೆ : ಅಶ್ವ. ೧೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಂಕೆ. ೧೭. ಪ್ರಿಯಾ : ಇನಿಯಾ : ಅಭಿವರ್ಣವೆಂ ರಾ ಯಶ್ವೀರಾಮನಂ ಭೀಮನಂ (ಗಣಪ. ೧-೨೨). ರಿತಿ. [ವೀಶ್ವ] ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಏಕೋರಾಮು : ರೇಣುಕ ರಾಮ ಪಂಡಿತ ಮಹಾಮರುಕಾರ್ಯರ . . . ಮೂಡೆ ಬಣ್ಣ ಸುತ್ತಣಿ ಮೇಡ್ವಡವಂ ಪರಮಾರ್ಥಗೊದಿಯಂ (ಪಾಣ. ೧-೧೩). [ಸಂ.]

ರಾಮಕಲಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಪೂರ್ವಿರಾಗವು ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡವನ್ನೂ ತಿಲಂಗ್, ಬಿರಾವಲ್, ಮುಲ್ತಾನಿ, ರಾಮಕಲಿ ರಾಗ ಗಳು ಕ್ಷಯರೋಗವನ್ನೂ . . . ಗುಣಪಡಿಸುವವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ (ಪಾಣ. ೨೨೨). [ಸಂ. ರಾಮಕಲಿ:]

ರಾಮಕ್ರಿಯೆ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಬಳಕ ಸಮಸ್ತರಾಗಗಳೊಳಗೆ ರಾಮಕ್ರಿಯೆ [ಪಾಣ. ರಾಮಕ್ರಿಯೆ] . . . ಮಧ್ಯ ಮಾತಿಯೆಂಬ ಮೂವತ್ತಾಽಽರಾಗಗಳು (ಪಾಣ. ೨೩೨). [ಸಂ. ರಾಮಕ್ರಿಯಾ]

ರಾಮಕ್ರೀ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಲರಿಕಾ ಹರಿ ನಾಟ ರಾಮಕ್ರೀರಾಗ ತೋಡಿ ಮಕರಂದಿ ವಸಂತರಾಗಂ ಇವಾದಿಯಾದ ರಾಗಗಳಂ ಪಾಡುತ್ತಿರೆ (ಪಾಣ. ೨-೨೦). [ಸಂ.]

ರಾಮಗುಬ್ಬ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಳಿಯ ಕಬ್ಬ : ಕದ್ದಿನ ಜಾತಿ ಗಳು—ರಸವಾಳಿ, ರಾಮಗುಬ್ಬ, ಕರಿಗುಬ್ಬ, ಬತ್ತಗುಬ್ಬ . . . ಎಂದು ಅನೇಕವುಂಟು (ಪಾಣ. ೩-೨೦೦). [ರಾಮ + ಗುಬ್ಬ (<ಕರ್ವ)]

ರಾಮಗುಳ್ಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಳಿಯ ಬದನೆ : ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಕರಿಗುಳ್ಳ (ಪ್ರಾ. ೬೦-೦೨೫೦) : ಅತುಸೋಗಿಯಲೆಯ ಕಡ್ಡಿ . . . ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಶುಂಠಿ, ಕಟುಕರೋಹಣಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿಕೊಡಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರರವು ಗುಣವಾಗುವುದು (ಪಾಣ. ೨೦). [ರಾಮ + ಗುಳ್ಳ]

ರಾಮಗೋಟು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಒಂದಿಳಾಯಿ ರಾಮ ಗೋಟು (ಪ್ರಾ. ೩೩-೦೦೦೯). [?]

ರಾಮಚ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ : ಪರ್ವಾಳಕ, ರಾಮಚದ ಚೂರ್ಣ . . . ಸಕ್ಕರೆ ಸಹ ಕೊಡಲು, ಸಕಲಕ್ಷಯವ್ಯಾಧಿ . . . ಹರ (ಪ್ರಾ. ೨೩). [?]

ರಾಮಚಂಗಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಫಿರಂಗಿ— ಶೋಷ : ಹಿರಿಯ ಶೋಷಗಳು ಸುಟ್ಟ ಶೋಷಗಳು. ರಾಮಚಂಗಿಗಳು, ರಾಮಬಾಣಗಳು. ಮತ್ತಾವುಗಳು. . . ರೇಣುಕಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಹಿಸಿದುದಾಯಿತು (ಪ್ರಾ. ೨೩). [೪- ಹಿಂ. ರಾಮಚಂಗೀ]

ರಾಮಚರಿತ (ನಾ). ರಾಮನ ಕಥೆ : ರಾಮಚರಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಮನಿಗೆ ಸರಿಯಹನು ಜಗದೊಳು ರಾಮನಾಮದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣ ಸುವದರಿದು (ಕಾಣ. ೩-೨೨-೩೦ ೨೨೨೨). [ಸಂ.]

ರಾಮಚಿಂತಿ, ರಾಮಚಿಂತಿ (ನಾ). ರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಚಿತ್ರವಿರುವ ಒಂದು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ : 'ಶ್ರೀರಾಮಚಿಂತೀವರಹ' ಪರಾ. ರಾಮಚಿಂತಿ : ರಾಮಚಿಂತಿ ನಾಣ್ಯವು ಕಟಾಕಟ ನಾಲ್ಕು ತೊಲಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು (ಪಾಣ. ೨೦೦). [ರಾಮ + ಚಿಂತಿ]

ರಾಮಚಿಂತಿ 'ರಾಮಚಿಂತಿ ನೋ.

ರಾಮಕ (ನಾ). ಇಂಗು : ಹಿಂಗು : "ಹಿಂಗು, ರಾಮಕಂ—ಈ ೨ ಹಿಂಗು" (ಪಾಣ. ೦೦೦-೨೩೩) : ಎರಡು ಹಿಂಗು ನಿಂಬದ ತಿರುಳಾದಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ಬೇವಿನೆಣ್ಣೆಯಂ ಬಿತ್ತರದಿಂ ನೆಯ್ ನೀ ಕುದಿಯುಸುಗೆ ರಾಮಕಟ್ಟಿ ಮಿಂತಿದುಂ ಸಮನ್ವಯಂ (ಪಾಣ. ೩-೩೨). [ಸಂ.]

ರಾಮಗೋಯಕ (ಗು). ರಿ. ಸುಂದರವಾದ : ರಮಣೀಯವಾದ : ಚೆಲುವಾದ : ಸುಧಿ ಮುಗಿದುದು ರಾಮಗೋಯಕ ರಾಮಕಥೆಯೊಳಗೆ (೨೨೨೨. ೦೩-೨೨) : ರಾಮಗೋಯಕ ರಾಶಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮರಂಗಧಾವನಿಗಾನೇಟು : ಮನು (ಪಾಣ. ೦-೦). (ನಾ). ೨. ರಮಣೀಯವಾದುದು : ಚೆಲುವಾದುದು : ವನ ರಾಮಗೋಯಕಂ, ಜಲ ರಾಮಗೋಯಕಂ (ಪ್ರಾಣ. ೦೩-೨೨). [ಸಂ.]

ರಾಮಗೋಯಕೆ (ನಾ). = ರಾಮಗೋಯಕ ೨ : 'ರಾಮಗೋಯಕೆವೆಟು ಪರಾ. [ಸಂ. ರಾಮಗೋಯಕಾ]

ರಾಮಗೋಯಕೆವೆಟು (ಶ್ರ). ಸುಂದರವಾಗು : ಚೆಲುವಾಗು : ರಾಮಗೋ ಯಕೆವೆತ್ತ ಚಂದಳಿರ್ ಮಿಡಿಯದೆ ಮಾಮರ ಪುನಗೊಳಿದುವು (ಪಾಣ. ೨೨-೨೨). [ರಾಮಗೋಯಕ + ವೆಟು]

ರಾಮತುಳಸಿ (ನಾ). ತುಳಸಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಬಿಳಿತುಳಸಿ : (ಪ್ರಾ. ೩೩-೦೦೦೯). 'ಕರಿತುಳಸಿ' ಪರಾ. [ಸಂ. ರಾಮತುಲಸೀ]

ರಾಮದೂತ (ನಾ). ರಿ. ರಾಮನ ಸೇವಕ : ರಾಮದೂತನೆ ? ಎಲ್ಲಿ ? ಎಲ್ಲಿ ತೋರ್ ! (ಪ್ರಾಣ. ೩೩-೦೩). ೨. ಹನುಮಂತ. ೩. ಕಪಿ : ಕೋತಿ : ಈತನು ರಾಮದೂತನೆಂದು ಗೋಸುಗಳೆಂದು ಪರಿಭಾಷಿ ಪೂಜ ಮಡಿಸಿ ಕಳಿಯಂ (ಪಾಣ. ೦೦-೦೨೦ ೩). [ಸಂ.]

ರಾಮಧಾನ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಪ್ಪನೆಯ ಧಾನ್ಯ : ರಾಗಿ : ರಾಮಧಾನ್ಯದ ಕೃತಿಯನು . . . ಪೇಳುವನು (ಪಾಣ. ೩-೩). [ಸಂ.]

ರಾಮನಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ : ರಾಮನಡಿ, ರಾಮವತ್ರಿ (ಪ್ರಾ. ೩೩-೦೦೦೩). [?]

ರಾಮನವಮಿ (ನಾ). ಶ್ರೀರಾಮನು ಹುಟ್ಟಿದ ಚೈತ್ರಶುದ್ಧನವಮಿಯ ದಿನ ಮತ್ತು ಅಂದು ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬ : ರಾಮನವಮಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮ ಭಕ್ತರು ಉಪವಾಸ ಮಾಡುವರು (ಪಾಣ. ೨). [ಸಂ. ರಾಮನವಮಿ]

ರಾಮನಾಥ (ನಾ). ಶಿವ : ಈಶ್ವರ : ರಾಮನಾಥನು ಸರ್ವಗತನೀ ರಾಮನಾಥನ ಭಕ್ತರನವರು ರಾಮನಾಥನನರ್ಚಿಸುವರು ಪರಮಪಾವನರು (ಪಾಣ. ೩೦-೩೦). [ಸಂ.]

ರಾಮಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಟ : ತಿಳ್ಳಿಯಾಟ : ಸ್ಥೂಲನ ಸುತ್ತ ಓಡುವದೋ, ಅಲ್ಲಿನ ಹುಣಿಸೆಮರದ ಕೆಳಗೆ ರಾಮಪಟ್ಟಿ ಅಡುವದೋ ಅವನ ವಾಡಿಕೆ (ಪ್ರಾ. ೩೩-೨). [?]

ರಾಮಪ್ರಿಯ (ನಾ). ರಿ. ರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದವನು : ಯದಾಗಿರಿ ಯೋ ನೆಲವ ರಾಮಪ್ರಿಯಂಗೆ ಪ್ರಿಯತಮರಿಸಿದ ರಾಮನಾಜರ ಸನ್ಮತಿಸುವರ್ (ಗಣ. ೨೩-೩ ೩). ೨. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ರಾಮಪ್ರಿಯ . . . ಕರುಣಾರಸಪ್ರಧಾನರಾಗ, ರಕ್ತರಾಗ (ಪಾಣ. ೦೩). [ಸಂ.]

ರಾಮಫಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು : (ಪ್ರಾ. ೩೩-೩). 'ಸೀತಾಫಲ' ಪರಾ. [ಸಂ./ತೆಲು. ರಾಮಫಲ, ರಾಮಾಫಲ]

ರಾಮಬಾಣ (ನಾ). ರಿ. ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಬಿಡುವ ಬಾಣ : ೨ ರಾಮನು ಬಾಣವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅದು ತನ್ನ ಗುರಿ ಯನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಭೇದಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಬತ್ತಳಿಗೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ಬಾಣ : ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಎರಡುಮಾಡಿದನೇನುಸೂರ್ಯರಮಾವಂ ರಾಮಬಾಣಕ್ಕೆ ಎತ್ತರಿಸಂ (ಪಾಣ. ೦೦-೩೦) : ತರಿಹರಿಸದಾರಿದ್ರಕ ರಾಮಬಾಣಂಗೆಟ್ಟಿದುವು ಕಾರಾಗ್ನಿ ಯಂತೆ (ಪ್ರಾಣ. ೨೦-೩೩) : ರಾಮಬಾಣಕ್ಕೆ ಹುಸಿಯಲ್ಲ, ಮಾರಿಯ ಮೈಗೆ ಕರೆಯಲ್ಲ (ಪಾಣ. ೨). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯುದ್ಧೋಪಕರಣ :

ರಾಮಚರಿತೆಗಳು, ರಾಮಬಾಣಗಳು, ಮತಾಪುರಾಣಗಳು . . . ರಣಗೋಷ್ಠಿಗಳು
ಮೊದಲಾದ ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವೀಕ್ಷಿಸಿದುದಾಯಿತು (೨೬೫. ೦೩).
೩. (ಆಲಂ) ನಿಶ್ಚಿತಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹುದು : ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ
ದುದು : ಶ್ರೀ ಶಂಕರರ ಕವಾಟದಲ್ಲಿನ ಔಷಧಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ರಾಮಬಾಣ
ದಂತಹುದು (೩೩೩೪. ೩೦೦); ನೆಗಡಿಗಿ ರಾಮಬಾಣ ಯುಧ್ಧೋಷ್ಠಿ
(೩೦೪೫. ೩೭). [೫೦.]

ರಾಮರಕ್ಷೆ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಒಂದು
ಸ್ತೋತ್ರ. ೨. (ಆಲಂ) ಏನೂ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಯಾರ ಮನ
ಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರೂ 'ರಾಮರಕ್ಷೆ' (ಉಪಾ. ೦೦೩); ಈಗಿಲ್ಲ
ರಾಮರಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಕೂತದ ವಃಸ್ವಾಗ (೩೫೫. ೪೨). [೫೦. ರಾಮರಕ್ಷಾ]

ರಾಮರಗದು (ನಾ). ಹೆಚ್ಚಾದುದು : ಪುಷ್ಕಳವಾದುದು : ಈ ಪಶುವತಿ
ಸಾಂಬಾಂತ್ರಿಗಳ ಮನೆ ಊಟದ ಹಾಗೆ ರಾಮರಗಡಾದ ಊಟ . . .
ಸಿಕ್ಕಿದರೆ (೩೩೩೫. ೩೯) [← ಮರಾಠ ರಾಮರಗಡಾ, ರಾಮರಗಡಾ]

ರಾಮರಸ (ನಾ). ಭಂಗಿಸಿಹಿಡಿದು ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಮಾದಕಪಾನೀಯ : ಬಣ್ಣ ಒಳವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ನೆನ್ನ
ಕೈಯಿಂದಲೇ ಅರ್ಧಸೇರು ರಾಮರಸ ಅರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಡಿದರು
(೩೩೩೫. ೪೦); ಮಾರ್ಪಾಡು ಭಂಗಿ, ರಾಮರಸಗಳನ್ನು ಕುಡಿದು ನಿದ್ರೆ
ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು (೩೦೪೫. ೩೩). [೫೦.]

ರಾಮರಸದಾರ್ಥ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಳಿಯ ಕಬ್ಬು : ರಾಮರಸ
ದಾರ್ಥವನ್ನು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬತ್ತದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಚ್ಚುವರು
(೪೪೫. ೩೩). [ರಾಮ + ರಸದಾರ್ಥ]

ರಾಮರಾಜ್ಯ (ನಾ). ೧. ರಾಮನ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ :
ಸುಯಮಲ್ಲಭನೊಂದಿಗೂ ರಾಜ್ಯಾಧ್ಯವನಾವಲು . . ಹರಸುಕಿರ್ದರಾದ
ರಾಮರಾಜ್ಯದೊಳಿಬೀಜನನಿಹ (೪೪೫. ೪೯-೫೩); ರಾಮರಾಜ್ಯದೊಳ
ಕಾಲದ ಮರಣಮಿಲ್ಲವೆಂಬವಿಗಳ್ಳಿ (೩೩೩೫. ೦೦-೦೩). ೨. (ಆಲಂ)
ಯಾರಿಗೂ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬಾಳುವ
ರಾಜ್ಯ : ಸುಖೀರಾಜ್ಯ : ಗಾಂಧೀಯುಗದಲ್ಲಿ 'ರಾಮರಾಜ್ಯ'ವೆಂಬುದಕ್ಕೆ
'ಸ್ವರಾಜ್ಯ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ದೇಶದ ದೊಡ್ಡವರು ಸಂಪಾದಿಸಿ
ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಉಪಾ. ೪ ಪುಟ ೩). [೫೦.]

ರಾಮರಾಯ (ನಾ). (ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ
ರಾಮರಾಯನು ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿನ್ನದ
ನಾಣ್ಯ : ಮರ್ಗವು ಕೈವಶವಾದ ಮೇಲೆ ಈ ದೊರೆಯು ದೊಡ್ಡಪದವಿ
ಹಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ನಾಣ್ಯಗಳ ವಿವರ . . . ೧ ದೇವರಾಯ ೧ ಕಲ್ಲಾ
ಕುಂಟಿ ೧ ರಾಮರಾಯ (೩೩೩೫. ೦೦೪). 'ಕಂಠೀರಾಯಿ', 'ದೇವರಾಯಿ'
ಫರಾ. [ರಾಮರಾಯ + - ಇ]

ರಾಮವಚನ (ನಾ). ೧. ರಾಮನ ಮಾತು, -ನುಡಿ : ಹನುಮನು . .
ರಾಮವಚನನುಗ್ರಹವು ವಿಶ್ರಾಮಿಸಲು ಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪದವತಾಮರಸಭ
ನಮಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಂಡನು ಸರಾಗದಲ್ಲಿ (೩೩೩೫. ೩-೪೭-೪೭). ೨. (ಆಲಂ)
ತಪ್ಪದೆ ಪಾಲಿಸುವ ಮಾತು, -ಭಾಷೆ : ಇವತ್ತು ಏನು ಮಾಡಿದರೂ
ಸಾವಿರಾರು ಹೊನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಬರಲಾರೆ, ನಾಳೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ
ನೆಂದು ರಾಮವಚನವಿತ್ತಳು (೩೩೩೫. ೦೯). [೫೦.]

ರಾಮವೇವಕ (ನಾ). = ರಾಮವೊತ ೧. ರಾಮವೇವಕನಾಗಿ ರಾಮನ
ಪುರವ ನಿರ್ಧಾರವಾದ ಮಾಡಿದ (೩೩೩೫. ೦೩-೦೦-೦). [೫೦.]

ರಾಮಾಂಗಿ (ನಾ). ಸುಂದರವಾದ ದೇಹವನ್ನುಳ್ಳವಳು : ಚೆಲುವೆ ;
ಸುಂದರಿ : ವಿಚೇಂದೀವರಕ್ಕೆ ಸ್ವರಕತತ್ವಿಯಾಗಿ ರಾಮಾಂಗಿ
(ಸುಕು. ೦-೬). [೫೦. ರಾಮಾಂಗಾ]

ರಾಮಾನುಜ (ನಾ). ೧. ಶ್ರೀರಾಮನ ತಮ್ಮ : ಅಜನು ಬಳ . .
ಅತ್ಯಜನು ಜನಿಸಿದನು ದಶಸ್ಕಂದನಮಹೀಪಾಲ . . . ಬಳಿಕ ರಾಮ
ರಾಮಾನುಜರು ಮಕ್ಕಳು ನಾಲ್ಕರೀತಂಗಿ (೩೩೩೫. ೦-೦೩-೦೪).

೨. ಲಕ್ಷ್ಮಣ : ಬಳವದಿ ಕ್ರಾಂತದೊಳ್ . . . ಭೀಮಸೇನಂ . . .
ಬಳವದ್ರಾಮಾನುಜಂ ಬಾಡವಕಿಷ್ಕನುಮಂ ವೈನತೇಯಂ ಸಮಂ
ತನ್ನೊಳಿಪ್ಪಂ (೨೪. VIII. ೩೩೩೫. ೦೩೯-೦೪; ೧೧೩); ಬೆರಗಾಗಿ
ನೋಡುತ್ತಿರ ರಾಮಾನುಜಂ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತನಾ ಯೋಗಿಸಿದ್ದಂ ಪೇಳ್ವನಾತಂ
ಗಾಂಜನೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನಿ (ಶ್ರೀರಾ. ೩೨೯-೩೩೯). ೩. ಭರತ :
ಪುಮಾನಜಂ . . . ಭರತಂಗಿ ತೋಟಾಸ್ಥಲ್ಯ . . . ರಾಮಾನುಜಂ ಕುಶನ
ಸಮ್ಪುಖಿಕ್ಕಿದ ನಂದಿಸಿದಂ (೩೩೩೫. ೨೦-೦೩). ೪. ಶತ್ರುಘ್ನ. ೫.
ಶ್ರೀಮತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿ
ಸಿದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯತಿ : ಶ್ರೀಮತೇ ರಾಮಾನುಜಾಯ
ನಮಃ (೨೪. VIII (B). ೩೩೩೫. ೩೯-೦; ೫. ೧೦೩೫ ೩೯); ವಿಶಿಷ್ಟಾ
ದ್ವೈತೀಶ್ವರೀತವೆಂಬುದು ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ
ಬಂದಿರುವುದು (೩೩೩೫. ೨೩೦). ೬. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ
ಅನುಯಾಯಿ.

ರಾಮಾನುಜಕೂಟ = ರಾಮಾನುಜರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಸಾಮೂಹಿಕ
ವಾಗಿ ಭೋಜನಮಾಡುವ ಛತ್ರ : ನಾಳು ಕಟ್ಟಿಸ್ತು / ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜ
ಕೂಟದಲೂ . . . ಶ್ರೀಮಯುಷ್ಯವರಗಳಿಗೆ ಯಿಕ್ಕುವ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಳೆಯ
ಮಾಡಿದವಾಗಿ . . . ರಾಮಾನುಜಕೂಟಕ್ಕೆ ನಡುಬಹುದು (೩೩೩೫. IX-II,
೪೩೨-೪; ೧೦೩೫).

[೫೦.]
ರಾಮಾಭಿರಾಮೆ (ನಾ). ಅತಿಚೆಲುವೆಯಾದವಳು : ಅತ್ಯಂತ
ಸುಂದರಿ : ಎಲೆಗೆ ರಾಮಾಭಿರಾಮೆ ! ಸುಗ್ರೀವ ! ನೀಲಕಂಠ !
ಕಮಂದನುನಿ ! (ಉಪಾ. ೦೪೯-೩). [೫೦. ರಾಮಾಭಿರಾಮಾ]

ರಾಮಾಯಣ (ನಾ). ೧. (ಶ್ರೀರಾಮ ಮತ್ತೂ ಸೀತೆಯರ ಚರಿತ್ರೆ,
ರಾಮ-ರಾವಣರ ಯುದ್ಧ ಮುಂತಾದ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ)
ಅದಿಕವಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ
ಮಹಾಕಾವ್ಯ : ತಿರುಕದನು ಫಣಿರಾಯ ರಾಮಾಯಣದ ಕವಿಗಳ ಭಾರದಲಿ
(ಕಾವ್ಯ. ೦-೦೩); ವಾಲ್ಮೀಕಿ . . . ರಾಮಾಯಣವನ್ನೆಲ್ಲವುಂ ಕಂಡಂತೆ
ಹಾಡಿದನೊ (ಶ್ರೀರಾ. ೩-೪೪); ರಾಮಾಯಣ ಶಬ್ದವು ರಾಮ ಮತ್ತೂ
ಅಯನ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಸವಾಗಿದೆ (ಉಪ. ೪೯); ಬೆಳತನಕ
ರಾಮಾಯಣ ಕೀಳಿ ರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆಯೇನಾಗಬೇಕೆಂದ (ಗಾ. ೨).
(ಆಲಂ) ದೀರ್ಘವಾದ, ಬೇಸರ ತರುವ ಮಾತು; ಕಗ್ಗ : ನನ್ನ
ರಾಮಾಯಣ ತೆಗೆದುಬಿಡ (೩೩೩೫. ೩). ಜಗಳ : ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ರಾಮಾಯಣ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ (೩೩೩೫). [೫೦.]

ರಾಮಾರಕ್ತ (ನಾ). ಶುಂಭ ರಕ್ತದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು : ಒಂದು ಆಗ್ನೇಯ
ರಾಮಾರಕ್ತವಾದ ಕಳೆಬರವನ್ನು ಅಮರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ (೩೩೩೫. ೪೦).

[← ಕಳು. ರಾಮಾರಕ್ತ = ಅತಿಯಾದ ರಕ್ತಸ್ರಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ]

ರಾಮಾವತಾರ (ನಾ). ೧. ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಭವನೆಯ ಅವತಾರ:
ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಅವತಾರ : ವಿನಂತ ರಾಮಾವತಾರದ ಪುಣ್ಯಶಕ್ತಿ
ಯಿಂದ . . . ಶೀಡಿದ ಮಹಾಕವನು . . . ಫಲಗುಣವಿಜ್ಞಾನ (೩೩೩೫
೦೩-೪೩). ೨. ರಾಮನ ಅವತಾರವನ್ನು ಎತ್ತಿರುವವನು. - ಅವತಾರ
ಪುರುಷ : ಪುಜಿಸನೆ ರಾಮಾವತಾರನು ಸೇತುವಿನೊಳಾ ರಾಮನಾಥನನು
(೩೩೩೫. ೩೪-೩೨). [೫೦.]

ರಾಮಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ರಾಮಬಾಣ ೧. ಔಕುವುದು ಬಲವೈದ್ಯವೆಂದು
ಸುರಲೋಕವನು ರಾಮಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ (೩೩೩೫. ೩-೩೫-೩೬). [೫೦.]

ರಾಮಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ರಾಮಿ (ರಾಮಿಟಿ) - ಸಣ್ಣ ಗಡ್ಡ. ತೂಪುಲವನ್ನು ನೀರೋಳಿಗೆ ಚೆಲ್ಲಿದರೆ ಮಿನುಗಲು ನಿಶ್ಚೇತನವಾಗುತ್ತವೆ (ಕೃಷಿ. ೧೭). [ಸಂ. ರಾಮಿ]

ರಾಮಿ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಂಗಸು; ಸ್ತ್ರೀ : "ರಾಮಾ, ವಾಮಾ . . . ಮಾ, ಯಾವತಿ - ಈ ೨ರ ಸ್ತ್ರೀಯರ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭೯-೭೭). ೨. ಹೆಂಡತಿ : ರಾಮಂ ಕಲಿಸಿದ ತಡದಿಂ ರಾಮೆಗೆ ಪುಸಿ ನುಡಿದು ರಥಮನೇಲಾಸಿಗೊಂಡಾ ಭೀಮಾಟವಿಯಂ . . . ಎದ್ದುಂ (ಕಂಠಾ. ೧೫-೭೩). ೩. ನೆಲೆ; ಪ್ರಿಯೆ ; ಕಾದಲೆ : ಅರಸ ಸತಿಯಡೆಗೆಯ್ದು ರಾಮೆ ಹೇರಡವಿಯೊಳು ಶಿವನ ಭವನಕೆ ಹೋಗಿ ನೀ ಮಾಡಿದಾಚರಣೆಯನು . . . ಎನೆ (ಗುಣಾ. ೩-೦೯). ೪. ಲಕ್ಷ್ಮಿ : "ಶರಧಿಪುತೆ ರಾಮೆ ಗೋಮಿನಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ . . . ಮನ್ಮಥಮಾತೆಯನಲು ಸಿರಿಗಟ್ಟು ನಾಮಂ" (ಕುಣಿ. ೭-೦೯). ೫. ಶಾಕಿನಿ. ದಾಕಿನಿ ಮುಂತಾದ ಪಿಶಾಚಸ್ತ್ರೀ : ಪಟಾದ ಶಿರಂಗಂ ಕೆದಕಾ ಬರ್ವ ಗಜಂಗಳನಾಡುವಟ್ಟಿಯಂ ಸುಬಾದರಾಣಿಯುಂ ನಲಿದ ರಾಮೆಯರಿಂ ಪೊದತ್ತ ಸಾರ್ವ ಪೆಂಪಜಿಯರಿಂ . . . ಸಮರಮಾಸುರ ಮಾದುದು (೨೪. VII. ೫೫. ೦೦೯-೨೯. ೧೦೭೨). [ಸಂ. ರಾಮಾ]

ರಾಮೇಶ್ವರ (ನಾ). ರಿ. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ : ರಾಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಶನೇಶ್ವರ ಬಿಡದು (ಗಾ). ೨. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಲಿಂಗದ ಹೆಸರು: ರಾಮಯ್ಯಂ ಗಂಡು ರಾಮೇಶ್ವರನು ಕದವಂ ತೊಡನತಿರುವು (೦೯೪. ೧೭-೧೮). [ಸಂ.]

ರಾಮೋಜ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : x x x ರಾಮೋಜನ ಮಣ್ಣು ಕದಬರಸು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ (೨೪. V. ಕುಂಠಾ. ೨೪-೦೭; ಕು. ೧೦೦೦ ?).

[ರಾಮಾ + ಒಜ್ಜಿ (< ಒಜ್ಜರಾ)]

ರಾಮೋತ್ಸಂಥೆ (ನಾ). ರಿ. ರಾಮನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನಕತೆಯುಳ್ಳವಳು. ೨. ಜಲಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯಾದ ವರಹನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನಕತೆಯುಳ್ಳವಳು. ರಿ. ೨ : ಕುಲಭೂಷ್ಯದ್ವೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಭಿನುತ ರಾಮೋತ್ಸಂಥೆ ವೈದೇಹಿ ಮಂಜುಲಪೇಣೇ ರಮಣೀಯಾ . . . ಕೇಕೋಳಕಂ ಪಾಹಿನಿ ಸೀತ ಪೋಲ್ವು ಭುವನಪ್ರಖ್ಯಾತೆಯಂ ಸೀತೆಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೪). [ಸಂ. ರಾಮೋತ್ಸಂಥಾ]

ರಾಯ, ರಾವ್ (ನಾ). ರಿ. ಅರಸ ; ರಾಜ ; ದೊರೆ : ರಾಯಂಜೀ ಪೆಸಲ್ಲ ದಂತು . . . ಭಾರ್ಗವಂ ಕೊಂದಂ (ಕಂಠಾ. ೦೨-೭೪); ಉಪಾದ ರಾಯರ ಕೊಡೆಗಳ ಆಗಂಬೆಯ ಕೊಡವೋರ್ ಬೆರೊಡಗಲಾದುವು (ಕೃಷಿ. ೨೦); ಆ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೊಳ ನಾನೆ: ರಾಯನಾಗಲು (ಕುಣಿ. ೧೨-೧೩). ೨. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು ; ಚಾವುಂಡರಾಯ : ಗಂಡರ ಮೂಕುತಿ ಯೆನಿಸಿದ ಮಂಡಳಕರ ಮುತ್ರಿ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ ರಾಯಂ ಕೊಂಡಾಡಿ ಪೊರದು (ಕಂಠಾ. ೧-೨೪) ; ಗಂಗರಾಜನಾ ಮುನ್ನಿನ ಗಂಗರ ರಾಯಂಗಂ ಸೂರ್ಮಡಿ ಧನ್ಯನಲ್ಲೇ (೦೯. II. ೭೭-೭೮; ೧೧೩). ೩. ಗಂಡಸರ ಹೆಸರಿನ . ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ರಾಜ' ಎಂಬಂತೆ ಸೇರುವ ಶಬ್ದ : ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಪುಸಿದ್ದ ಕಾಪಂಬರಿ ಕಾರರು (ಕೃಷಿ). ೪. ಯಜಮಾನ ; ಒಡೆಯ : ಬರಮುತ್ತ ರಾಯರ ಕುಮರಿ ಕತ್ತೆಯಾಯಿತು (ಗಾ). ರಾಯರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ (ಕಾ). ೫. ಸಮಾಸಪದಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಿಗಿಲಾದ', 'ಅತಿಶಯವಾದ', 'ದೊಡ್ಡ' ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಪದ : 'ರಾಯಂಜಿ' 'ರಾಯಗಿಡಿಗ' ಪರಾ. ರಾವ್ : ೩. ದಿವಾನ್ ಮಾರ್ಧವರಾವ್ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಿದೆ (ಕೃಷಿ).

ರಾಯಗಂಡರ್ = ರಾಜರಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಾಯಕನ್ನರ್ಪ ಹೃದಯಪರಿಷೋತ್ತರಿಕೆ ರಾಯದಾಮೋದ

ರಾಮಾರಾಗಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ x x ಯಾವನವನವನಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಿ (ಕೃಷಿ. XX. ೧೭-೦೨; ೧೦೭೨). ರಾಯಕೋಲಾಹಲ, ರಾಯಕೋಳಾಹಲ = ರಾಜರಲ್ಲಿ ಕಲಕಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಾಯ ಕೋಲಾಹಲಂ, ಜವಾದಿಕೋಲಾಹಲಂ (ಕುಣಿ. ೨೯೩ ಕೃಷಿ); ರಾಯ ದಲ್ಲಣ ರಾಯಕೋಳಾಹಲ . . . ಸ್ತೀರಂಜೀವಯೆಂದು ಕೀರ್ತಿಸಿ (ಕೃಷಿ. ೭-೩); ದಲಮಾಬಾಡಿತಂ ರಾಯಕೋಳಾಹಲಂ (ಕುಣಿ. ೦೭೪ ಕೃಷಿ); ರಾಯಗಂಡರದಾವಣೆ = ಶೂರರಾದ ರಾಜರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಹುಸಿವರ ಶೂಲ ನಿಗಳಂಕಮಲ್ಲ ಚಲದಂಕರಾಮ ರಾಯಗಂಡರ ದಾವಣೆ (೨೪. XXVII. ೦೭೦-೦೮; ೧೨೦೬). ರಾಯಗಡ ಕೇಸು = ರಾಜರೆಂಬ ಆನೆಗಳಿಗೆ ಸಿಂಹದಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಾರ್ಪಡಿದವಂ ರಾಯಗಡಕೇಸರಿ ಗಂಡರೊಳ ಗಂಡ(ಡಂ) (೨೪. V. ೦೩-೪; ೧೦೧೨); ಮಹಾವೃತ್ತಜ್ಞಾತವನಪತಿ ಕರೆ ತರುಣ ನಾವೆಡೆ ರಾಯಗಡಕೇಸರಿಯದಾವೆಡೆ ಕಂದ ಬಾಯೆನುತಪ್ಪಿದನು ಬಯಲ (ಕೃಷಿ. ೭೭. ೭-೮). ರಾಯಗಡಸಿಂಹ = ರಾಯಗಡಕೇಸರಿ : ರಾಯಮುರಾರಿ ರಾಯಗಜಸಿಂಹಂ ಸೋಮಭೂಪಾಳಕಂ (ಕುಣಿ. ೦೯-೦೧; ೧೧೭೬). ರಾಯಫಲಟ್ಟಿ = (ಪರ)ರಾಜರನ್ನು ನೂರಮಾಡುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಈ ರೇಮದಾಂಧನ ತೊಟ್ಟುಳಿಯನು ಕೀಳ್ವ ರಾಯಫಲಟ್ಟುಣ್ಣಾ ಎನುತ ತನಿ ಮಸಗಿತು ಭುಜಸ್ತೋಮ (ಕುಣಿ. ೪. ೨೦-೨). ರಾಯಪಗದ್ಡುಂಟಿ = (ಪರ)ರಾಜರನ್ನು ಗೆದ್ದವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಚಿವಣ ಸಹಸ್ರಬಾಹು ರಾಯಜಗದ್ಗುಂಟಿ ಕೀರ್ತಿದ್ವಾದಧರಂ (ಕುಣಿ. V. ೧೩-೪ ; ೧೦೧೨). ರಾಯರಾಳಪ್ಪ, ರಾಯಜಳಪ್ಪ = (ಉದ್ಭಟರಾದ) ರಾಜರ ಮೇಲೆರಗಿ ಸೋಲಿಸುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲನೇ ಯೋಳ್ ಸೋಮೇಶ್ವರನಪುಷ್ಪದಳರಾಯರಾಳಪ್ಪಂ (ಕೃಷಿ. XX. ೨೩-೭; ೧೦೭೨) ; ಸೌಭಾಗ್ಯವನೆ ರಾಯಜಳಪ್ಪ ಕಳ್ಳವನೇಜ ಸಮಾಲಿಂದಗಿತ) ಜಂಗಮಲತೆ (೨೪. XXVIII. ೭೨-೭೪; ಕು. ೧೦೭೨). ರಾಯದಲ್ಲಣ = ರಾಜರನ್ನು ತಲ್ಲಣಗೊಳಿಸುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಾಯದಲ್ಲಣ ರಾಯಕೋಳಾಹಲ (ಕೃಷಿ. ೭-೩); ರಾಜಗೃಹಕೆ ಎಡಾಯದಲಿ ಕತಿಮಯಲವು ಸಹ ರಾಯದಲ್ಲಣೆಯ್ನು ಚಿತ್ರಯ ಕಂಡು ಪಸಂದೇವ (ಕೃಷಿ. ೦೯-೨೨). ರಾಯದಳದಳಕಾಣಿ, ರಾಯದಳದಳಕಾಣಿ = (ಶತ್ರು)ರಾಜರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಾಯದಳದಳಕಾಣಿ ಕೌರವರಾಯಸೇನಾಸೂಚಿಕಾಣನಜೆಯನೋ ಕಲಿಭೀಮ ಗೆರಿದನು ಭಾನುವಂದನನ (ಕುಣಿ. ೪. ೨೨ ಸೂಚಿಕಾಣಿ); ರಾಯರಾಳಪ್ಪ ರಾಯದಳದಳಕಾಣಿ . . . ಸ್ತೀರಂಜೀವಯೆಂದು ಕೀರ್ತಿಸಿ (ಕೃಷಿ. ೭-೩). ರಾಯದಾಮೋದರ = ರಾಯಮುರಾರಿ : ರಾಯದಾಮೋದರಾನುರಾಗಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ (ಕೃಷಿ. XX. ೧೭-೦೭; ೧೦೭೨). ರಾಯಮುನ್ನೀರಬದವಾಣಕ = ರಾಜ ರೇಖ ಸಮದ್ರಕ್ಕೆ ಬಡಬಾನಳದಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಶಾರ್ಫನಾರಾಯಣಂ ರಾಯಮುನ್ನೀರ ಬಡವಾನಳಂ ಚಿವಣ ಸಹಸ್ರ ಬಾಹು (ಕುಣಿ. V. ೦೩-೪ ; ೧೦೧೨). ರಾಯಮುರಾರಿ = ರಾಜರಿಗೆ ಮುರಾರಿ ಯಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಪ್ರತಾಪ ಲಿಂಗೇಶ್ವರ ರಿಪ್ರಮದನ ಮಹೇಶ್ವರ ರಾಯಮುರಾರಿ ಭುಜಬಳಮಲ್ಲ (ಕೃಷಿ. ೭೯-೦೨-೦೪; ೧೧೭೬). ರಾಯಸಿರಸು = (ಶತ್ರು)ರಾಜರಿಗೆ ಶೂಲದಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಗರಿಮರ್ಗಮಲ್ಲ ರಾಯಸಿರಸುಂ ಚಲದಂಕರಾಮಂ (೨೪. VI. ೫೦೯-೫೩-೫೦; ೧೧೭೬). [೨ ಸಂಸ್ಕೃತಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು 'ರಾಜನ್' ಶಬ್ದದ ತಪ್ಪುರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ./ಪ್ರಾ. ರಾಯ]

ರಾಯಂಚೆ (ನಾ). ಹೆಸಗಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ; ರಾಜಪಂಸ ; ಅರಸಂಚೆ : "ರಾಯಂಚೆಯನಲ್ ರಾಜಪಂಸಂ" (ಕಾಶಂ. ೩೪); ಜಾರು ಬತ್ತನು ವನಜಪಂಡದ ಬಂಜುವಿನನೆ ಕೂಡೆ ರಾಯಂಚೆ ದನದಂದಿದೆ ಯಾಡುಕಿಹೆ ಜೆಲುವನು. . . ಕಂಡು ಮೆಚ್ಚಿದನು (ಕಾಶಂ. ೦೩-೦೨); ಪಾಂಡಿತ್ಯಮನೀಯ ಕಯ್ಯ ಗಿಗೊಲ್ಪೆತಂದ ರಾಯಂಚೆಗೊಲ್ಪೆಯಂ ಮೆಲ್ಲದಿ ಬೀಜೆ ಬಂದು (ಕಾಶಂ. ೩-೦೨). [ರಾಯ + ಅಂಚೆ]

ರಾಯಕಟಕ (ನಾ). ರಾಜನ ಸೈನ್ಯ; ಅರಸನ ಪಡೆ : ತಪ್ಪದೀ ಯುವ ರಾಜನಾದಿದ ಕಪ್ಪದೋಪವ ಮೂತು ಹನುಮಂಗುವರದ ಭಟರುಂಚೆ ನಮ್ಮ ರಾಯಕಟಕದರಿ (ಕಾಶಂ. ೪-೦೨-೦೨).

ರಾಯಕಟಕತಾಮಾಹ = ರಾಜನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾನಂತಿರುವ ವನು ; ಭೀಷ್ಮ : ರಾಯಕಟಕತಾಮಾಹನ ತಟುವಾಯಲಭವೇಕವನು ಕೌರವರಾಯ ಮೂಡಿಸಿ ಪತಿಕರಿಸಿದನು ಕುಂಭಸಂಭವನ (ಕಾಶಂ. ೧೩೩೩). ರಾಯಕಟಕತಾಮಾಹ = ರಾಜಸೈನ್ಯದ ಆತಾಯ್ ; ಸೇನಾಪತಿ; ದ್ರೋಣ : ರಾಯಕಟಕತಾಮಾಹನಾ ಜಾಪಾಯುಧಾಗ್ರನಿ ಮೋಹಿದನು ಪದ್ಮಾಯತವ್ಯಾಹವನು (ಕಾಶಂ. ೧೩೩೩).

[ರಾಯ + ಕಟಕ]

ರಾಯಕಲ್ಲು (ನಾ). ಅರೆಯುವ ಕಲ್ಲು : ಅರವ ಗುಂಡ ದೇವರ ಜಗರಿ ಯೊಕ್ಕು ಪರಿಗಳ ತಂದು ರಾಯಕಲ್ಲು ಮೇಲಿಟ್ಟಿ ಮಹಾದೋಷಗಿದ್ದ ಮಕ್ಕಳ ಬದಿದಿಟ್ಟಿ ಅಜಾಯದಂತೆ ಬೊಬ್ಬಿದುವ. . . ಮಾಧವನ ಮಹಿಮೆ ಅಳವಡವಾರಿಗೊ (ಕಾಶಂ. ೩-೩೩-೩). [ರಾಯ + ಕಲ್ಲು (<ಕಲ್ಪ)]

ರಾಯಕುಮಾರ (ನಾ). ರಾಜಕುಮಾರ; ಅರಸಕುವರ.

ರಾಯಕುಮಾರಮಾಹಾರ = ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೆ ತನ್ನ ಶೌರ್ಯದ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುವವನು; ಒಂದು ಬಿರುದು: ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮೂವದರ್ಶನಂ ರಾಯಕುಮಾರಕುಮಾರಂ (ಕಾಶಂ. ೩೩. ೧೦-೦೨; ೧೦೩೩).

[ರಾಯ + ಕುಮಾರ]

ರಾಯಕುವರ (ನಾ). = ರಾಯಕುಮಾರ : ಎರೆ ರಾಯಕುವರ ನೀನಾರ ಲಸಿಕೆಯಂ ನೋಡವೆನ್ನಿಸುವನೋವಿದೆ (ಕಾಶಂ. ೩-೩); ರಾಯಕುವರನ ಮರಣವಾಹನಿಯನಾ ಸುಭದ್ರಾದೇವಿ ಕೇಳಿದಳು (ಕಾಶಂ. ೩-೦೦).

ರಾಯಕುವರವಿಧಾಡ = ರಾಜಕುಮಾರರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವನು; ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಾಯಕುವರವಿಧಾಡ ಬಂದನು ರಾಯಕುಮಾರನಾರ್ಯ ಬಂದನು (ಕಾಶಂ. ೩-೦೩. ೧-೨೨ ೩೩೩). [ರಾಯ + ಕುವರ]

ರಾಯಗಟ್ಟ (ನಾ). ರಾಜಕಾರ್ಯ : ಈ ರಾಯಗಟ್ಟದೊಳಂ ಪಡೆವಳ ನವೊ ಎಣಗಟ್ಟನೆ ಎಳೆಯಮಂ ಜಯಗಿಯ್ದುದು (ಕಾಶಂ. ೦೩-೨೦).

[ರಾಯ + ಗಟ್ಟ]

ರಾಯಗಿರೀಚೀರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೀರೆ : ಪಂಕಜಮುಖವು ಮಿಣಾಂಕ ಪುರಿವ ನೋಟ ಶುಖಗೊಳು ಗೀಮಾತು ಶಂಕಿಸಿ ರಾಯ ಗಿರೀಚೀರೆಯನುಟ್ಟು ನಿಶ್ಯಂಕನೋಲಗಿದು ನಿಂದಕಳು (ಕಾಶಂ. ೩-೦೦).

[? + ಸೀರೆ]

ರಾಯಗಿಡಿಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡವಾದ್ದು : ಗಜಜಾವಗ್ಗದ ಬೊಗ್ಗುಗಳ ದಿಗ್ಗಜವ ನುಡಿಸುವ ರಾಯಗಿಡಿಗನ ವಿಜಯಬಲ ತೊಡ ರಿಕ್ಕಿತ್ತೆ ಕಲ್ಪಾಂತನಾಗರಿ (ಕಾಶಂ. ೩-೩); ತೊಳುವಣಿಗಳ ರಾಯ ಗಿಡಿಗನ ಫೋಳಫೋರದ ಫೋಷವವೆಳೆಯು ಸೀಳಿ ನಡೆದುದು ಸೇನೆ (ಕಾಶಂ. ೩-೨). [ರಾಯ + ಗಿಡಿಗ (೨- ತಲು. ಗಿಡಿಯ)]

ರಾಯಗಿಡಿಬಿಡಿ (ನಾ). = ರಾಯಗಿಡಿಗ : ಬೊಬ್ಬಿಡುವ ನಿಶ್ಚಾಳದ ಮುಖಾರವ ರಾಯಗಿಡಿಬಿಡಿ [ಕಾಶಂ. ಗಿಡಿಬಿಡಿ]ಯಾ ಘಡುಘಡುಸ್ಸರವೆನೆಯ ಲಂಬರವುಡದದೋಯಂಬಂತೆ ನಗರವನೊಡನೆ ಹೊಜವಂಬರು ನೈಪಾಲನ

ಮುಖಸಂದೋಹ (ಕಾಶಂ. ೩-೦೩. ೧-೦೩); ಜೊಡೆ ರಾಯಗಿಡಿಬಿಡಿ ಕಹಳ ಕಂಬು ಭೇರಿ ಮೃದಂಗ ಬೊಂಬುಕರದಂಗಳಂದಂಬುಜಭವಾಂಡವಂದಿರೆ (ಕಾಶಂ. ೩೪-೨೪). [ರಾಯ + ಗಿಡಿಬಿಡಿ]

ರಾಯಗಿಳಿ (ನಾ). ಅರಗಿಳಿ ; ರಾಜಜಿಹೆ : ಮಣವಂಜರದೊಳು ರಾಯ ಗಿಳಿಯ ಹಸುಳೆ ತಿರಿದುಂ ರಾಜಸುವಂದದಿಂ . . . ತೊಟ್ಟಿಲೊಳರಸುವಾಗಂ ಬಳಿದಂ (ಕಾಶಂ. ೩-೨೨). [ರಾಯ + ಗಿಳಿ]

ರಾಯಗುರಿಪ್ಪ (ನಾ). ರಾಜಜಿಹೆ ; ಅರಸನ ಲಾಂಛನ : ಐಹಿಳವಾದ ತಂತ್ರವು ಎಲ್ಲಾ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ದಿರುದಾವಳಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತಿನ ರಾಯ ಗುರಿಪ್ಪಗಳನ್ನೂ ನಿರಿಸಿ (ಕಾಶಂ. ೩೨-೪).

[ರಾಯ + ಕುರಿಪ್ಪ (೨ ಕುಜಾಪ್ಪ)]

ರಾಯಗುರು (ನಾ). ರಾಜನ ಗುರು : ನಾಗಲಾಂಬಿಕೆ ಗಡ ವಿರಕ್ತಿ ಗಡ ರಾಯಗುರುವ ಬಲು ದಣಾಯಕ ಬಸವನಕ್ಕ ಗಡ ಗರ್ಭಮಂ ತಳದಳ್ಳಡೊಂ ಚಿತ್ರಂ (ಕಾಶಂ. ೪-೦೩). [ರಾಯ + ಗುರು]

ರಾಯಗೊಂಪ್ಪ (ನಾ). ಗಾಢವಾದ ಕೆಂಪು ; ಅತಿಯಾದ ರಕ್ತವರ್ಣ : (ಅದಳದ ರಾಯಗೊಂಪ್ಪ ಮಕಮದ್ದಿನ ಬೊಲ್ಕು ಸುಕನ್ನೆತ್ತಿ ಸರಿಯುವಳು) (ಕಾಶಂ. ೩-೦೦). [ರಾಯ + ಕೆಂಪು]

ರಾಯಗಿಲಸ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ ; ಮಹಾಕಾರ್ಯ : ನಮ್ಮ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಗುಡಿಯನ್ನೇರಿಸುವ ರಾಯಗಿಲಸಕ್ಕೆ ಕೈನೀಡುತ್ತೀರೊ ? (ಕಾಶಂ. ೩. ೧೩೩). [ರಾಯ + ಕೆಲಸ]

ರಾಯಗೋಪುರ (ನಾ). ದೊಡ್ಡ ಗೋಪುರ : ರಾಯಗೋಪುರವನ್ನು ಹದ್ದು ಕೊಂಡುಹೋಯಿತೋ ? (ಕಾಶಂ. ೩). [ರಾಯ + ಗೋಪುರ]

ರಾಯಗೋಲು. ರಾಘೋಲು (ನಾ). ಒಕ್ಕುವಾಗ ಕೂದಲ್ಲಿ ತನ, ಹುಲ್ಲು ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಸಾಧನ ; ಮೆರೆಕೋಲು : ರಾಯಗೋಲಿನಿಂದ ಕೂದಲ್ಲಿ ತನ ಎಳೆದುಕೊ (ಕಾಶಂ. ೩). ರಾಘೋಲು : ಸೆಳೆದು ಜಂತ್ಯಾಂಟ. ರಾಘೋಲು ಮೊದಲಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು (ಕಾಶಂ. ೧೩೩).

[ರಾಯ + ಕೋಲು (< ಕೋಲ್)]

ರಾಯಗೋವಳ (ನಾ). ದನ ಕಾಯುವವರ ಮುಖಂಡ : ರಾಯ ಗೋವಳಗೆ ದನ್ನವಿವರ್ (ಕಾಶಂ. ೧೩-೩೩).

[ರಾಯ + ಗೋವಳ (< ಗೋವಾಳ)]

ರಾಯಗೋಳಾಯ್ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕುದುರೆಸವಾರ : ಉಪ್ಪು ತ್ತಾರಿ ಶ್ರೀವೀರ ಶ್ರೀಮಲ್ಲರಾಜುಡಿಯ ರಾಯಗೋಳಾಯ್ ನ ಕುಡುತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ (ಕಾಶಂ. ೩೪-೦೨).

[ರಾಯ + ಗೋಳಾಯ್ (< ಗೋಜಾಯ್)]

ರಾಯಜಗಟ್ಟಿ (ನಾ). ರಾಜನ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಜಟ್ಟಿ ; ಅರಸನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾದ ಮಲ್ಲ : ರಾಯಜಗಟ್ಟಿಗಳು ರಿಪುಕುರುರಾಯ ಭಟ್ಟನೊಳಿಬರಿಗೆ ನಿನ್ನಾಯತದಿ ನಿಲುವಂಘವಣಗಾವೆನೆ ಹೇಳುವೆವು (ಕಾಶಂ. ೨೩-೦೦).

[ರಾಯ + ಜಗಟ್ಟಿ]

ರಾಯಜಗದಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾಣ್ಯ : ಶ್ರೀಕೇಶವದೇವರಿಗಂ ಪ್ರಾಜ್ಞನರಿಗಂ ಕ್ರಿಯದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡ ರಾಯಜಗದಳಂ ಗದ್ಯಾಣ ಅಯನೊಪಪತ್ತು ಮತ್ತಂ. (ಕಾಶಂ. ೧೩-೦೩-೦೦; ೧೩೨೨).

[ರಾಯ + ಜಗದಳ]

ರಾಯಜೊಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯುದ್ಧಸಾಧನ : ದೊಡ್ಡ ಜೊಣೆ : ತೋಜಾದೆಗೆ ಸಿಡಿವ ಜೊಣೆ ರಾಯಜೊಣೆಗಳ ಸುಲು ದಿಡ ದೊಟ್ಟಿರವು ದುರ್ಗದೊಳು (ಕಾಶಂ. ೧೩-೩೪); ಗಗನದೊಳಿಟ್ಟುಬಿಡುವ ರಾಯಜೊಣೆ ಕವಣಗಲ್ಲುಗಳು (ಕಾಶಂ. ೩-೦೩). [ರಾಯ + ಜೊಣೆ]

ರಾಯತನ (ನಾ). ದೊರೆತನ ; ರಾಜತ್ವ : ರಾಯತನವೆಂದಿದ್ದು ದೊರೆತ ರಾಯದರಿ ದಿಟ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೧೩-೨೩) ; ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಅವರ ರಾಯತನದ ಹಾವುಗಳ ಮಂಗಳಕ್ಕೆ ಸೀಳುವುದಾಗಿಯೂ ಕೂಗಿ ಕಳಕಳ ಮಾಡಿದರು (ಕಾಶ್ಯ. ೧೯-೨೦). [ರಾಯ + ತನ]

ರಾಯತವಸಿ 'ರಾಯದವಸಿ' ನೋ.

ರಾಯಭಟ್ಟ (ನಾ). = ರಾಯಕಟ : ರಾಯಕಟಕಾರ್ಯನೊಡ್ಡಿದ ರಾಯಭಟ್ಟನೊಳರಳು ಕೊಂದನು ವಾಯುತನಯನ ತಮಜನಗ ದ ದೈತ್ಯಕೋಟಿಗಳ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೨-೨೩). [ರಾಯ + ಭಟ್ಟ]

ರಾಯದವಸಿ, **ರಾಯತವಸಿ** (ನಾ). ರಾಜಮತ : ರಾಜಮತ : ಅಗ್ರಜಂಗಾಂ ಬಲಯನಿರ್ವಹಣಂ ರಾಯದವಯ ಕುವರಿಯಂ : . . ಸೀತಯಸ್ತುನಾತಿಯಂ ಕಾಡೋಳ ಭುವದಲ್ಯ ಬದ್ಧನಾದಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೩-೨೪). **ರಾಯತವಸಿ** : ಆ ರಾಯತವಸಿ ತನ್ನೊಳ್ಳಿದ ದೈತ ಭಕ್ತಿಯಂ ಕಾಣತ ಸಂತಸದಾರ್ಪ . . ಜನಾರ್ದನಂ ತಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೪-೨೫). [ರಾಯ + ತವಸಿ]

ರಾಯದಳ (ನಾ). = ರಾಯಕಟ : ಗಜದ ಬಳಿಯಲಿ ಸಂದವೆಂದು ರಾಯದಳ ಪುಂಡ್ರಭಾಯದರಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೫-೨೬) ; ರಾಯ ರಘುಕುಲ ಸುರ್ವಭಾವಂ . . . ಅನುಪಮರಾಯದಳವನು ಕೋಣ ಮನ್ನಿಸಿ ಕೊಂಡನಾ ರವಿಜ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೬-೨೭). [ರಾಯ + ದಳ (= ದಲ)]

ರಾಯನಿಂಬೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ನಿಂಬೆ : ಭರವಾಹಗ್ಗಡೆ . . . ರಾಯನಿಂಬೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೮). 'ಗಜನಿಂಬೆ' ಪರಾ. [ರಾಯ + ನಿಂಬೆ]

ರಾಯನೆಲ್ಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ನೆಲ್ಲಿ : ಅರ ನೆಲ್ಲಿ : ಈ ಕೆತ್ತಳ ಹಲಸು ಬಳ್ಳಿವಲಸಿನ ಸಾಲನೆಲ್ಲಿಯ ರಾಯನೆಲ್ಲಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೯-೩೦) ; ಅನೆಯ ಮರಿಗಳು ಮುಂದ ರಾಯನೆಲ್ಲಿಮರದ ತೊಗಟೆಯ ವಾಸನ ಬರುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೦-೩೧). [ರಾಯ + ನೆಲ್ಲಿ]

ರಾಯನೇರಿಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ನೇರಿಳೆ : ಅರನೇರಿಲು : ನೇರಿಲಾಂ ರಾಯನೇರಿಲು ಜಂಬುನೇರಿಲು ಕೋರುತನ ಹಿಪ್ಪರಿಯ ನೇರಿಲಾಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೧-೩೨). [ರಾಯ + ನೇರಿಲು (< ನೇರಿಲ)]

ರಾಯಪುಡಿಶಕ್ಕರೆ (ನಾ). = ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ : ಹಸುವಿನ ಹಾಲಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಸಿ ರಾಯಪುಡಿಶಕ್ಕರೆ ಜೀವತುಪ್ಪವೆಸಗಿ ಸೇವಿಸಿ ಹೆನ್ನತ್ತರಂ ನಿಲುವುದು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩). [< ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ]

ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ, **ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ** (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಕ್ಕರೆ : ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಬೆಳ್ಳು . . . ಜೀರಿಗೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ಕಷಾಯವಿಕ್ಕಿ ಕೋದಿಸಿಕೊಂಡು, ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತೂ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾಕವಾಗಿ ಕೊಡಲು ವಿಷಮುಪ್ಪರ ಗುಣವಾಗುವುದು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೪). **ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ** : 'ಶಕ್ಕರಾ, ಸಿತಾ-೨ ತವರಾಜಮಂಜ ಸಕ್ಕರೆ, ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ' (ಸಾಹಿ. ೩೫). [< ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ]

ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ (ನಾ). ರಾಯಪುಡಿ ಎಂಬ ಊರಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಸಕ್ಕರೆ : ಇಷ್ಟು ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಕ್ಕಿಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಯ ಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಲು ಗರ್ಭಕಟ್ಟುವುದು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೬). [ರಾಯಪುಡಿ + ಸಕ್ಕರೆ]

ರಾಯಪುಡಿ = ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ : ವಿಷ್ಣುಕಾಂಕ್ಷಿಮಾರ್ಗವೂ . . . ಒಂದು ಪಾವು ರಾಯಪುಡಿಯ ಸಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಕಲ್ಪಮಾಡಿ ಕೂಡಿ ಮೂಡುವ ಕೊಳ್ಳಲು ದ್ವಂದ್ವಮೋಹ ನಾಶ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೭). 'ರಾಯ ಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ' ಪರಾ. [< ರಾ. ರಾಯಪುಡಿ : ಸಾಖರ್]

ರಾಯಪಾಜು (ನಾ). = ರಾಯಕಟ : ವಿಜಯಪಾದ್ಯಗಳ್ಳುರ ರಾಯಪಾಜರಿ ಶ್ರೀಗಟ್ಟಿ ಭಯವ ಬೀಡುವುದು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೮-೩೯).

[ರಾಯ + ಪಾಜು (< ಪಾಜು)]

ರಾಯಬಿತ್ತರಿಗೆ (ನಾ). ರಾಜಪೀಠ : ಸಿಂಹಾಸನ : ಅವಳು ಮುಂದ ರಾಯಬಿತ್ತರಿಯನ್ನೇರಿದ ವಿಜಯನಾರಸಿಂಹನನ್ನು ಪಡೆದದ್ದರಿಂದ ಮಂತ್ರ ವೃಕ್ಷವನ್ನದರಿದ ಅವನ ಜಿತಯಲ್ಲಿ ಇವಳೂ ಪ್ರಧಾನಳಾಗಿ ಕಂಡಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೪೦, ಕೃಷ್ಣ. ೪೧). [ರಾಯ + ಬಿತ್ತರಿಗೆ]

ರಾಯಬೀದಿ (ನಾ). ಮುಖ್ಯವಾದ ದಾರಿ : ರಾಜಮಾರ್ಗ : "ರಾಯಬೀದಿಯೆಂದೂ, ರಾಜಬೀದಿ" (ಕಾಶ್ಯ. ೪೨-೪೩) ; ಕಟ್ಟಂಬಾದುದು ರಾಯ[ಕಾಶ್ಯ. ೪೩] ಬೀದಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೪೩) ; ರಾಯಚಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಗಳೆದೆಯಾದ ರಾಯಬೀದಿಯೂ ತುಂಬಿಗಳ ರಾಯಮೊ ಹೇಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೪೪-೪೫). [ರಾಯ + ಬೀದಿ]

ರಾಯಬೋಗರಿ (ನಾ). ಜೂಜಿನಂತೆ ಅದುವ ಒಂದುಬಗೆಯ ಬುಗುರಿಯ ಅಟ : ರತ್ನ ಪಗಡೆ, ರಾಯಬೋಗರಿ . . . ಮೊದಲಾದ ಜೂಜಿವಾಟ ಗಳನ್ನಾಡಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೪೬). [ರಾಯ + ಬೋಗರಿ (< ಬಮಿ)]

ರಾಯಬೋರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಬೋರೆ : ಎಲೆ : "ರಾಜಕೋಲ : ರಾಯಬೋರೆ, ಹೇರಿಯಲು" (ಕಾಶ್ಯ. ೪೭) ; ಬೋರೆಯರೋರೆ ಪುಳೋರೆ ಸೀಬೋರೆಯು ರಾಯಬೋರೆಯು (ಕಾಶ್ಯ. ೪೮-೪೯). [ರಾಯ + ಬೋರೆ]

ರಾಯಭಾರ (ನಾ). ೧. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು : ರಾಜ್ಯಭಾರ : ರಾಜೇಂದ್ರನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಯಭಾರಕಾರ್ಯಭಾರಂ ಭರತ್ಯದೋ ದೀಕ್ಷಾಬದ್ಧನಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೫೦-೫೧). ೨. ದೂತಕಾರ್ಯ : ದೂತ : ಶರಣವೇಹಿಕದೇವನೇಂದ್ರ ಬಿರುದ ಮೆಳೆಯಲು ರಾಯಭಾರವ ಧರಿಸಿ ಕೌರವನರವನಿಗೆ ವರದಂದನಸುರಾರಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೫೨-೫೩) ; ಈತನ ರಾಯಭಾರವು ಸ್ಥೂಲವಾಯಿತು (ಕಾಶ್ಯ. ೫೪).

[< ಸಂ. ರಾಜ್ಯಭಾರ, / ಕೆಲಾ, ರಾಯಭಾರ, ರಾಯಭಾರ]

ರಾಯಭಾರಿ (ನಾ). ೧. ಪ್ರತಿನಿಧಿ : ನಿಯೋಗಿ : ಜಯವಮರ್ಗ ಅದರದಿಂದಟ್ಟಿದ ರಾಯಭಾರಿ ದಮನಂ ಬಂದಿದರ್ಪಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೫೫-೫೬). ೨. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸ ಲಟ್ಟಿ ನಿಯೋಗಿ, — ರಾಜದೂತ : ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಮಂತ್ರಿಪದವಿಗೆ ರಾಜನಾಮಯನ್ನು . . . ಪರದೇಶದ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡದೆ ಕೊಡಬೀದಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೫೬) ; ಐರೋಪ್ಯನಾಡುಗಳ ಗಿಡಮರಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ರಾಯಭಾರಿಗಳಂತೆ ಒಂದು ನೆಲಸಿದವು (ಕಾಶ್ಯ. ೫೭, ಕಾಶ್ಯ. ೫೮).

[ರಾಯಭಾರ + ಇ. / ತುಳು. ರಾಯಭಾರಿ ; ತೆಲು. ರಾಯಭಾರಿ, ರಾಯಭಾರಿ]

ರಾಯಭಾರತನ (ನಾ). = ರಾಯಭಾರ ೨ : ಧನದನಗಂ ತನಗಟ್ಟಿದೊಡ ರಾಯಭಾರತನು ಬಂದಂತಿರ್ಪದಿವಣ ಕುಂಮೋಪಾಂತ, ಭಗವಳು ಬೀಗಿ ಕುಳಿತಂತೆಗಳ (ಕಾಶ್ಯ. ೫೯-೬೦) ; ಆಯ ಪರವಾಗಿ ರಾಯಭಾರತನ ಮಹಿ ಬಂದಿರುವುದು ನಾನೇ (ಕಾಶ್ಯ. ೬೦). [ರಾಯಭಾರಿ + ತನ]

ರಾಯಭೇರಿ (ನಾ). ದೊಡ್ಡದಾದ ಭೇರಿ : ಭಾರಿಯಾದ ನಗಾರಿ : ಧ್ವನಿಗಟ್ಟುವಂತಿರ್ಪದಿ ರಾಯಭೇರಿಗಳನುವಾದ ಚೆನ್ನಾಗಳೆಗಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೬೧-೬೨). [ರಾಯ + ಭೇರಿ]

ರಾಯಭೇರಿಗೆ (ನಾ). = ರಾಯಭೇರಿ : ಹಾಯು ಹರಿಯೋಲಾದ ರಾಯಭೇರಿಗುವದ ರಾಯರಾ ಕಾಲಿಗೆ ಮುಳುಗುತ್ತದಾದ (ಕಾಶ್ಯ. ೬೩-೬೪). [ರಾಯ + ಭೇರಿಗೆ (೫ + ತಮಿ. ಪೇರಿಗೆ)]

ರಾಯಮನೆ (ನಾ). ರಾಜನ ನಿವಾಸ ; ಅರಮನೆ : ಘನಕರಭದ್ರ
ಮಂಟಪಗಳಿಂದಾ ರಾಯಮನೆ ರಾಜಾಜ್ಞಾಪಿತವಾದುದು (ಕುಶಾಂಶು. ೩-೩).

[ರಾಯ + ಮನೆ]

ರಾಯಮನೆತನ (ನಾ). ರಾಜಮನೆತನ ; ಅರಸುಕುಲ : ಆ 'ಮೊಸಗಾರ'
ಎಂಬ ಬಿರುದೂ ಮಹಿಷಾಸೂರ ರಾಯಮನೆತನಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯವಾಗಿ
ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು (ಕುಶಾಂಶು. ೪೦-೧). [ರಾಯ + ಮನೆತನ]

ರಾಯಮನ್ನಣೆ (ನಾ). ಅರಸನಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಗೌರವ ; ರಾಜ
ಮನ್ನಣೆ : ಅಧೀನ ಪ್ರಜೆಗಳಾದರೂ ಮಿಗೆ ಮಾಡಿದ ರಾಯಮನ್ನಣೆಯಂ
ಕೆಯ್ಯೊಂದು (ಕುಶಾಂಶು. ೬-೪೪ ರ). [ರಾಯ + ಮನ್ನಣೆ]

ರಾಯಮುಟಿಗೆ (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ಥಳ. - ಸ್ಥಾನ (?) : ಮೆಟ್ಟಿನ
ಜಂಬೂದ್ವಿಪಕ್ಕೆಟ್ಟಳ ಹಗರಟಗಿನಾದು ನೊಸಲಾ ನೊಸಲಿಗಿಟ್ಟಿಸವ
ತಿರುಕದಂತಿರ ಮಜ್ಜನವಿಂದು ರಾಯಮುಟಿಗೆ ಕಲಿಕೆಟಿಯನಗೊಂ
(ಕುಶಾಂಶು. ೩೩. ೨೦೨-೪೦ : ೨೩೩). [ರಾಯ + ಮುಟಿಗೆ]

ರಾಯಮಾನ (ನಾ). ರಾಜನಿಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಆದಾಯ ; ರಾಜಾದಾಯ :
ರಾಜ್ಯಾದಾಯವು ಪಡ್ಕುಗವೆಂದು ಗೊತ್ತಾದ ನೆಲಗಂದಾಯದಿಂದಲೂ
ಮೊಗದಿ, ನಿಕ್ಷೇಪ, ಶುಲ್ಕ, ದಂಡ ಮತ್ತ ಗಣಿಗಳ ರಾಯಮಾನಗಳಿಂದಲೂ
ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕುಶಾಂಶು. ೬೩). [ರಾಯ + ಮಾನ]

ರಾಯಮೂದಲೆ (ನಾ). ಅಧಿಕವಾದ ತಿರಸ್ಕಾರ. - ಅವಹೇಳನ :
ಆತನ ಪೆಣ್ಣುವಾಸಕ್ಕೆ ಖ್ಯಾತರ ರಾಯಮೂದಲೆಯನ್ನೊಡ್ಡಿ ವಿಡಂಬಿಸಿ
ಕೊಡಿ . . . ಮಹಾಪರಾಧವನ್ನು ನಿಜವು ನಡೆಯಿಸಿದವನಾದೆ (ಕುಶಾಂಶು.
೩೩-೭). [ರಾಯ + ಮೂದಲೆ]

ರಾಯಮೋಹರ (ನಾ). = ರಾಯಕಟಕ : ಬಲವಲ್ಲದ ಭಯಗೊಳ
ದೋಗಿ ಹೊಕ್ಕನು ರಾಯಮೋಹರಕ್ಕೆ (ಕುಶಾಂಶು. ೨-೩೪) ; ಹೊಂಕರಾಜಾ
ಗಳಾಗ ರಾಯಮೋಹರದಲಿ ಪುಂಡರೀಕವೆಂದರೂಬ್ಬನಲಿ (ಕುಶಾಂಶು. ೩೩-೨೦).
[ರಾಯ + ಮೋಹರ]

ರಾಯರಾವುತ, ರಾಯರಾವುತ್ತು, ರಾಯರಾವು (ನಾ). ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ
ಕುಂದುರಸವಾರ : ಹಿರಿಯ ಮಲಭಾರಿಗಳು ಒಬ್ಬನ ಮುಂದೆ ಎರರ
ಮಕ್ಕಳಿರುವವರ ರಾಯರಾವುತ(ಕುಶಾಂಶು. ೩೩)ತರ . . . ನಡುವೆ . . .
ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯನಿರ್ದೇಶ (ಕುಶಾಂಶು. ೪-೩೩) ; ಮಿರ ಕುಣಿದಾಡೆ ಹೊಕ್ಕರು
ರಾಯರಾವುತರು (ಕುಶಾಂಶು. ೧೬-೨). ರಾಯರಾವುತ್ತು : ಗಲ್ಲೊಡೆದ
ರಡಚನಂ ರಾಯರಾವುತ್ತುರಾಗಳ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೭೯). ರಾಯರಾವು :
ವಾಣಿಯಾಜದ ಸಾಲನೆಡುವೊಡೆಗಿದ ರಾಯರಾವುತರ ಮನೆಮಕ್ಕಳು ಮರ
ಗೊಡನೊಲೈಸ (ಕುಶಾಂಶು. ೧೬-೯). [ರಾಯ + ರಾವುತ]

ರಾಯರಾವುತ್ತು, 'ರಾಯರಾವುತ' ನೋ.

ರಾಯರಾವು, 'ರಾಯರಾವುತ' ನೋ.

ರಾಯರಿಸಿ (ನಾ). ರಾಜಮುಷಿ ; ರಾಜರ್ಷಿ : ಈತನಂತರಿಗಿದ್ದೊಳ
ಕರಗಳನ್ನಿ ರಾಯರಿಸಿಯೆಂದರೆ ಕೀರ್ತಿಪರವ್ರ ಜಾರಾಂ (ಕುಶಾಂಶು.
೨೬-೪೯). [ರಾಯ + ರಿಸಿ (೭ ರುಡಿ)]

ರಾಯರೂವಾರಿ (ನಾ). ಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ಕಲ್ಯಾಣದ
ರಾಯರೂವಾರಿ ಬಲ್ಲೋಡ ಕಂಡರಿಸಿದ ಸೂಸನ (ಕುಶಾಂಶು. ೩೩. ೨೦೨-೨೦೦ ;
೨೩೩). [ರಾಯ + ರೂವಾರಿ]

ರಾಯರೇಖೆ (ನಾ). ರಾಜನು ಮಾಡಿದ ಆಜ್ಞೆ ; ರಾಜಾಜ್ಞೆ : ರಾಯರೇಖೆಯ
ಭವ್ಯರಾಲಿಸಿ ರಾಯರೇಖೆ ಒಪವಗುಲಿವವೆಯಾ ತಂತ್ರಾಲ್ಪೋದವಾದುದ
ಭಾರ್ಯೆಯಾಗುವ (ಕುಶಾಂಶು. ೬೩-೦). [ರಾಯ + ರೇಖೆ]

ರಾಯಲ್ (ನಾ). ಮುದ್ರಣಕಾಗದದ ಒಂದು ಅಳತೆ ; ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು
ಅಂಗುಲ ಉದ್ದವೂ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಅಂಗುಲ ಅಗಲವೂ ಇರುವ

ಮುದ್ರಣದ ಕಾಗದ : ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಎಂಗಡಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಈ
ಮುಂದಿನ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಲೇಖ . . . ರಾಯಲ್,
ಡಬ್ಲ್ಯು. ಕ್ರೌನ್ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೭). [೪೦. Royal]

ರಾಯಲ್ (ನಾ). ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಲೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ ಒಂದು
ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ ; ದುರ್ಗವು ಕೈವಶವಾದ ಮೇಲೆ ಈ ದೊರೆಯ ಬೊಕ್ಕಸ
ದಲ್ಲಿದ್ದು ಹಗೆಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ನಾಣ್ಯಗಳ ವಿವರ . . . ೧೦೦,೦೦೦
ರಾಯಲ್ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೦೩). [?]

ರಾಯವಜೀರ (ನಾ). ರಾಜನ ಮಂತ್ರಿ. - ಸಚಿವ : ರಾಯವಜೀರರೊಳ
ರಾಣಾ ಜಗದೇವರಾಯರನಗ್ಗ ಕಂ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೨-೦೯).
[ರಾಯ + ವಜೀರ]

ರಾಯವತ್ತಲೆ (ನಾ). ರಾಜನ ನಿರೂಪ ; ಅರಸನ ಅಪ್ಪಣೆ :
ಶ್ರೀ ಮೆಟ್ಟದ ಜಮರಾಜರಾಯರ ಬಳಿಗೆ ಈ ನಿರ್ದಯವನ್ನು ರಾಯವತ್ತಲೆ
ಯಟ್ಟಿ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೦೩-೩). [ರಾಯ + ವತ್ತಲೆ]

ರಾಯದಾಡ (ನಾ). ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತ ಸ್ತುತಿ. - ಹೊಗಳಿಕೆ :
ಓದುವ ರಾಯದಾಡದುಗ್ಗಿಡುವ ಮೂಗಲಕಡ ಚಪ್ಪರಿಸುವ ಪದಿಯಕರ
. . . ಕೈವಾರಿಗಳಾದಲರಮಳುಂಬುವಾಗಿ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೦-೩೩ ರ).
[ರಾಯ + ದಾಡ (೨ - ಪಾ. ಪಾಠ = ಅಧ್ಯಯನ, ಶಾಸ್ತ್ರ)]

ರಾಯವಾವುಡ (ನಾ). ರಾಜನ ವಸ್ತ್ರ ; ಅರಸನು ಉಡುವ ಒಟ್ಟಿ :
ಇದು ರಾಯವಾವುಡಂ ನೆಲೆಯದನೇಕೋ ತಂದನಿಂದು ಸ್ವಪನಾಂ
(ಕುಶಾಂಶು. ೬-೨೩). [ರಾಯ + ವಾವುಡ]

ರಾಯಶಿಲ್ಪಿ (ನಾ). = ರಾಯರೂವಾರಿ : ರಾಯಶಿಲ್ಪಿ "ಅಪ್ಪಣೆ ಆದರೆ
ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ ಪ್ರಭು" ಎಂದನು (ಕುಶಾಂಶು. ೨೩). [ರಾಯ + ಶಿಲ್ಪಿ]

ರಾಯಸ (ನಾ). ರಿ. (ತಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗುರು, ರಾಜ
ಮುಂತಾದ) ಹಿರಿಯರು ಬರೆಸುವ ಪತ್ರ ; ನಿರೂಪ : ಬಲಾಂಗಿ
ಧಿವೆಹಾರಿ ರಾಯಸಂ ಬರೆಯುವಂ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೬-೪) ; ರಾಯನಾಯುಪ್ಪಾದ
ಸೂಸದ ರಾಯಸವ ಬರೆಸಿದರು (ಕುಶಾಂಶು. ೨-೬-೧) ; ಆಡಳಿತವನ್ನು
ನಡೆಸಲು . . . ಯಾವ ಭಾವಮಾಧಿ ರಾಯಸಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು ?
(ಕುಶಾಂಶು. ೨೬). ೨. (ರಾಜನ) ಅಜ್ಞೆ ; ಅಪ್ಪಣೆ ; ಕಟ್ಟಳೆ :
ಉರೂಗಿ ಬೇಲೆಬೇಲಿಲಿದು ರಾಯಸವಿತ್ತು ಹಾರಿಸುತರಸಾಗಳೆಲ್ಲಗಿ
ದೊಡ್ಡ (ಕುಶಾಂಶು. ೩-೪) ; ಯಾ ರಾಯಸದ ಮಯ್ಯಾದಯ ಆ ಚಂದ್ರ
ಗಿರಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲೂ ಸೂಂವಂತ . . . ಮಾಡಿಸಿ
ಕೊಂಬುದು (ಕುಶಾಂಶು. ೩೩-೩೩, ೨೨೪-೨೦ : ೨೩೩) ; ರಾಯಸವೆಂಬುದು ರಾಯ
ಗಲ್ಲದ ಮಿಕ್ಕ ನಾಯಕಮಕ್ಕಳಿಗುಂಟಿ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೦-೨೨). ೩. ಆಜ್ಞಾ
ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಹಾಗೂ ಓದಿ ಹೇಳುವ ವೃತ್ತಿ :
ಈ ಲಿಖಿತವಜ್ಜರಿ . . . ವಾಟುವನೆಂದೆನುತ ರಾಯಸದ ಕಡುವಿನವರು
ನಿಲ್ಲದವರೂ ನೋಡಿ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೦-೨೩) ; ಕರಿಸಿ ರಾಯಸದ ಮಂತ್ರಿಗಳ . . .
ದೊರೆಗಳಿಗೋಲೆಯ ಬರಿಸಿದ ಲಿಂಗರಾಜೇಂದ್ರ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೦-೩೩) ; ರಾಯಸದ
ಶಟದಾಸನು ಅಮಾತ್ಯರಾಕ್ಷಸನ ಪ್ರೇರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ . . . ತಂತ್ರಗಳನ್ನು
ನಿತ್ಯವೂ ಹೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ (ಕುಶಾಂಶು. ೨೩).

ರಾಯಸದ = ರಾಯಸವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಹಾಗೂ ಓದಿ
ಹೇಳುವ ಕೆಲಸದವನು : ರಾಯಸದರ ರಾಯಸದವರ ಕೆರಣಿಕರ
ಜೋಯಸರ . . . ನಡುವೆವೊಡ್ಡೊಲಗಂಗೊಟ್ಟು ರಂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು
(ಕುಶಾಂಶು. ೨-೩) ; ಅಂತಸ್ತು ಗೌರವಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಒಕ್ಕಣಿಸಿದ ಲಗ್ನದ
ಒಲೆಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯರಾದ ರಾಯಸದವರೂ, ಭಟರು ಒಯ್ಯರು (ಕುಶಾಂಶು.
೨೩). [ರಿ. ೩ ತಮಿ. ಇರಾಯಚಮ್, ರಾಯಚಮ್ ; ತುಳು. ರಾಯಸ ;
ತೆಲು. ರಾಯಸ, ವಾಯಸ]

ರಾಯಸನ್ನಿ (ನಾ). ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ಞರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ ; ತೀವ್ರವಾದ ಸನ್ನಿ ; ಕವಚಸನ್ನಿಯೆಂದರೆ ಸನ್ನಿಗಳೊಳ್ಳೆ ರಾಯಸನ್ನಿಯಂತೆ (ಕೌಶಾ. ೧. ೪೩೬). [ರಾಯ + ಸನ್ನಿ]

ರಾಯಸಭಾರಿ (ನಾ). = ರಾಯಭಾರಿ ೨: ಪಾಂಡವರ್ಗ ಪಾಂಡುಗಳಂ ಸಮಕಟ್ಟಿ ಸ್ವತೀಯ ರಾಯಸಭಾ[ಕಾಣಾ. ಬಾ]ರಿಗಳಂ ಕಪ್ಪುವುದಂ (ಕುಶಾಹ. ೧-೨೩ ೪). [< ರಾಯಭಾರಿ]

ರಾಯಸವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ರಾಯಸವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಕಲೆ: ಚಿತ್ರಾವಿದ್ಯೆ, ಸಿಪ್ಪರಿಗವಿದ್ಯೆ, ವ್ಯಸ್ತಕದ ಲೇಖನವಿದ್ಯೆ, ರಾಯಸವಿದ್ಯೆ . . . ನಾನಾಭಾಷೆ ನಾನಾಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಅರಿತು (ಕೌಶಾ. ೬). [ರಾಯಸ + ವಿದ್ಯೆ]

ರಾಯಸಾಹಸೆ (ನಾ). = ರಾಯರಾವುತ: ವಜ್ರದೇವನ ಡಿಂಗಿರಿಗೆ ರಾಯಸಾಹಸೆ ಸೋಡಪಂ (ಕಾ. ೦೪೨೨, ಕಂಕಣ. ೨-೩: ೪). [ರಾಯ + ಸಾಹಸೆ]

ರಾಯಸಿಗೆ (ನಾ). ರಾಯಸವನ್ನು ಬರೆಯುವವನು: ರಾಯಸಿಗನಂ ಕರೆಯಿಸಿ ಪಲವುಂ ಗಡ್ಡಗೋಂಟಿಗಳ ಬಲಮಂ ಪಯಗಾಸ್ಸನ್ನದಂಗೆಯ್ಯು ದೆಂದು ರಾಯಸುಂಗಳಂ ಕಳುಹಿ (ಕೌಶಾ. ೩-೭೩ ೪); ಅರಸನ ಕ್ಷೇತ್ರೆಯಂ ರಾಯಸಿಗನವಂ ಕೊಂಡು (ಕೌಶಾ. ೦೩-೦೩). [ರಾಯಸ + ಇಗ]

ರಾಯಸೂಯ (ನಾ). ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಮಾಡುವ ಯಾಗ: "ರಾಯ ಸೂಯಮಂ ಮಾಡಿದಾತನಂ ಸಾಮ್ರಾಟ್ಯಂಬುದು" (ಕೌಶಾ. ೭೦-೨೩೪). [< ರಾಯಸೂಯ]

ರಾಯಸೆಜ್ಜೆ (ನಾ). ರಾಜನ ಹಾಸುಗೆ; ಅರಸನ ತಯ್ಯೆ; ಮಹಾರಾಜ:- (ರಾಯಸೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗುವನು) (ಕೌಶಾ. ೦೪-೦೪); ಶಾಂತಲಾದೇವಿ ರಾಯಸೆಜ್ಜೆಯು ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಳು (ಕೌಶಾ. ೪೩). [ರಾಯ + ಸೆಜ್ಜೆ]

ರಾಯಸೊಮ್ಮು (ನಾ). ರಾಜನ ಸಂಪತ್ತು; ಅರಸನ ಐಶ್ವರ್ಯ: [ಸ್ಥಾನ:-ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ. ಅರಮನೆಯ ವಲವಾಳಿಗೆ. ರಾಯಸೊಮ್ಮಿನ ಒಳಭಂಡಾರ] (ಕೌಶಾ. ೦೦-೦೨). [ರಾಯ + ಸೊಮ್ಮು]

ರಾಯಿತ (ನಾ). ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಮೊಸರು ಬೆರಸಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯಂಜನಪದಾರ್ಥ: ಬೆಂಜೀಕಾಯಿ ರಾಯಿತವು ಅರಾಚಿ ಯಾಯಿತು (ಕೌಶಾ. ೦೦೦೪). [←-ಕುಂ. ರಾಯತಾ; ಮರಾ. ರಾಯತೀ]

ರಾಯಿಪುಡಿಗಳೆರೆ 'ರಾಯಪುಡಿಸೆರೆ' ನೋ.

ರಾಯುಳ್ಳಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಪ್ಪ ಈರುಳ್ಳಿ: "ರಾಯುಳ್ಳಿ - ರಾಯುಳ್ಳಿ" (ಕೌಶಾ. ೦೩೬); ರೊಟ್ಟಿ ಸ್ವರೆ ತುಪ್ಪ ಬೆಣ್ಣೆ ಗೋಧುವ ತಾಪ್ಪಟ್ಟಿ ರಾಯುಳ್ಳಿಯೊಡನೆ ಒಟ್ಟಿಲು ಕೆವಳ ಕೊಡದ ಮೂಡು ರಾಯುಳ್ಳಿಗೊಡಮಗಡಿಯೊಳು (ಕೌಶಾ. ೪೨-೭೦). 'ರಾಯುಳ್ಳಿ' ಪರಾ. [ರಾಯ + ಉಳ್ಳಿ]

ರಾಯ್ಯಂಗಿಯ್, ರಾಯ್ಯಂಗಿಯ್ (ಕ್ರಿ). ರಾಜ್ಯಭಾರಮಾಡು: ಆಡಳಿತ ವನ್ನು ನಡೆಸು; ಆಳು: ಬಸವಾಚಾರ್ಯಶಾಸಿರಿಗೆ ಚಿಟ್ಟು ರಾಯ್ಯಂ ಗಿಯುತ್ತಿರೆ (೨೪. viii. ೩೨೨. ೪೦೩-೩; ೩೩೬). ರಾಯ್ಯಂಗಿಯ್: ಚಂದ್ರಾರ್ಕತಾರಂಬರಿ ರಾಯ್ಯಂಗಿಯುತ್ತಿರಲು (೨೪. ೪. ೩೩೨. ೦೬೦-೪; ೩೩೩). [< ರಾಜ್ಯಂಗಿಯ್]

ರಾಯ್ಯಂಗಿಯ್ 'ರಾಯ್ಯಂಗಿಯ್' ನೋ.

ರಾರಾಜಸು 'ರಾಜಸು' ಪರಾ.

ರಾಲ. ರಾಳ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ಅರಾಲ: ಸಜ್ಜರಸ: "ಸಜ್ಜಂ - ರಾಲ, ಸಸಿ" (ಕೌಶಾ. ೦೩೪). ರಾಳ: ೧. "ಸೌರಮನರಾ ರಾಳಮನೆ ಸ್ವರಸಮಂತ್ಯ" (ಕೌಶಾ. ೪೩-೪೨); ಕರೀಡಮಾರ, ರಾಳ (ಮೃ. ೧೧. ೭೦-೦೪೨೭). ೨. ರಾಲಮರದಿಂದ ದೊರಕುವ ಅಂಟು:

ಇನ್ನು ಕೆಲವೊಂದು ಮಿಶ್ರವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಅಂಟು, ರಾಳ, ಶಿಗೇಕಾಯಿ . . . ಕಾಯ ಮೊದಲಾದ ಉಪಯುಕ್ತವಸ್ತುಗಳು ದೊರೆಯುವವು (೪೩೪. ೩-೦೪); ಲೋಲನಾಗರಮೋತಿ ಚಂದನ-ಕಚೂರ ರಾಳ ಗುಗ್ಗುಳದ ದಶಾಂಗ (ಸಿದ್ಧಾ. ೦೪-೩). [ಸಂ.]

ರಾವ್ 'ರಾಯ' ನೋ.

ರಾವ (ನಾ). ೧. (ಪ್ರಾಣಿಗಳ) ಕೊಗು; ಅರಬಾಟ: ಸರಲ್ಪ ರಾವದಂತೆಂ ಬಗೆಗೊಂಡುದೋ ಗುಡುಗು ಸೂತಿಮರುತ್ಯುತತೋವ ದೇಣಿಯು (ಕೌಶಾ. ೩-೦೦೩); ವಾಲಿ ದೆಸಗಳು ಬಿರಿಯ ರಾವದಲನು ಜನನು ತಿವಿದನು ಸರೋಪದಲಿ (ಕೌಶಾ. ೪-೨-೩೦); ಹೆಬ್ಬಲಿಯ . . . ಭಯಂಕರರಾವದ ಇದಿರು ನಾಯಿಯು ಬೊಗುಳು ನಗ್ಗುವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು (ಕೌಶಾ. ೨೩೦). ೨. ಶಬ್ದ; ಧ್ವನಿ; ಸದ್ದು: ದಿಗ್ವಿಕ್ರವಿಧಿ ಪರ್ತ ಕದನಾನೇಕಂಪಮಗುರ್ವಿನುರ್ವೆ ಪರ್ವತ್ತಿರೆ (ಕೌಶಾ. ೪-೨); ಅಂಬುಧಿಯ ನಿರ್ಘೋಷಮಂ ಪಳಂತೆ ದಮರುಗದ ರಾವದೆಯು (ಕೌಶಾ. ೪-೪). [ಸಂ.]

ರಾವಟಿಗೆ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳೆ ದೇರೆ: ಗುಡಾರ: ಸವಾಬರು . . . ತಲೆ ದಿಂಬಿಗೆ ಶಾಲನ್ನ ಸಕಲಾತಿಯನ್ನೂ ಕಾವು ಮಲಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಹೊದಿಸಿ, ಆ ರಾವಟಿಯನ್ನು ಕೊಯಿದು ಮತ್ತೊಂದು ಗುಡಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ (ಕೌಶಾ. ೧-೨೩೩). [← ಮರಾ. ರಾವಟೀ]

ರಾವಡಿ (ನಾ). ಉಪದ್ರವ; ತೊಂದರೆ: ನೋ ರಾವ ಹೊಕ್ಕು ಕೋಣತವ ಭುಜವುವಾಗ ಕೋಸರದ ಭಟರೊಳೊ ನೋದ ರಾವ(ಕೌಶಾ. ೩೩೪)ದಿಂಜಿ ಹೇಳದೆ ಹೋದರು (ಕೌಶಾ. ೩೦-೩); ಬಡತನದ ರಾವಡಿಯೊಡನೆ ಕಡಗಿ ಭೂಮಿಯು ತೊಳಲಿ ಬರುತವೆ (ಕೌಶಾ. ೦೦-೦೪). [← ತೆಲು. ರಾವಡಿ]

ರಾವಣ (ನಾ). ೧. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕೊಗು; ಗರ್ಜನೆ. ೨. ಗಟ್ಟಿ ಯಾಗಿ ಕೊಗುವವನು; ಗರ್ಜಿಸುವವನು. ೩. ರಾಮನಿಂದ ಹತನಾದ ಲಂಕಾದ್ವೀಪದ ಒಟ್ಟು ರಾಕ್ಷಸರಾಜ: ಸೀತೆಯ ದೂಸುಂ ದಬ್ಬದ ರಾವಣನೆಂತಿರೆ ನೀನುಂ ಅಲ್ಪಾಯಲಾಟಾದ್ಲೆ (ಕೌಶಾ. ೪-೪೪); ರಾವಣನಂ ಜಗತ್ತಿತಯ ರಾವಣನಂ . . . ರಘುಪ್ರಭವರೂಪದ ಮರಿಸಿದ್ಲೆ ಜನಾರ್ದನಾ (ಕೌಶಾ. ೦-೩೦); ರಾವಣನ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಅರಿಸಾಸ ಮಜ್ಜಿಗೆ (ಕೌಶಾ. ೪). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೀಣೆ: ವಿವಂಚಿ . . . ರಾವಣ . . . ಕಾಲಕೀಯಂಬಿ ಮೂವತ್ತುಮೂಟು ತಂತ್ರೀವಾದ್ಯಂಗಳಲ್ಲಿ (೦೩೪. ೨೩೩). [ಸಂ.]

ರಾವಣಾಕರ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಇಪ್ಪತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ: ೪೦ ದಿನದ ರಾವ ರಾವಣಾಕರ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾಕ್ಷರಂ ಪೂವಲ್ಪಸೆಯ (ಕೌಶಾ. ೦೦-೨೩). [ಸಂ.]

ರಾವಣಾವೀಣೆ (ನಾ). = ರಾವಣ ೪: ರಾವಣಾವೀಣೆಯ ರಂಜಕಂ . . . ಒಪ್ಪದತ್ತಾ ಮಹಾರಿಂಗದಾಸ್ತಾನಂ (ಕೌಶಾ. ೩-೪೦ ೪); ತಂತ್ರೀವಾದ್ಯ ಕಳಾಮುಕ್ತನಾದ ಮಾರಸ ರಾವಣಾವೀಣೆ . . . ಏನಾಕವೀಣೆ ಮೊದಲಾದ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವೀಣೆಗಳನ್ನೂ . . . ಶ್ರುತಿಗೊಳಿಸಿ (೪೪೩. ೨೩೩). [ಸಂ. ರಾವಣಾವೀಣಾ]

ರಾವಣಶಾಖಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ: ಅಡುಸೋಗಿ: ಬಡಗಿ ಮಾಚಲದೇವಿಯ ಕುಲತೆಯ ಮಾಡಿಜನೆಯ ಹೊನ್ನ ಕಲ್ಲೆಯ ರಾವಣ ಶಾಖಿದುಜ್ಜಿಪ್ಪದ ಹಾಲಿನಿಂದ ಕೋಮುಂಬವರನೇನಂದೆ (ಕೌಶಾ. ೩೩೪). [?]

ರಾವಣಾಹತ್ಯೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೀಣೆ: ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ವಸು ಗೋಪೂಪವೆನ್ನವನಾಕಮಾಲೆಯಾ ಪಲತೆಹದಿಂ ರೂಪದೆಯ ರಾವಣ

ಹೃದಿನಂದು ರಾವಣಾ ಅಂತು ನಿರ್ಭರಭಕ್ತಿಯುಂ ಬಾಡೆವಾಗಳ್ (ಕಂಠಪೂ. ೦೦-೦೭೬) : ಪಾಚನಗ್ರಂಥಗಳು, ಕನ್ನಡಿ . . . ರಾವಣಾಹೃ ಮುಂತಾಗಿ ನಾನಾರೀತಿಯ ವೀಣೆಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸುತ್ತವೆ (ಪೂರ್ವಕಂ. ೧೦೦).

[ಸಂ. ರಾವಣಾಹೃ]

ರಾವಣಾರಿ (ನಾ). ರಾವಣನ ಶತ್ರು ; ರಾಮು : ರಾವಣಾರಿಯ ಕಾಡೆಗೆ ಬಲುಬೀದಿಯನು ತೋಟದನು ಸಾರುವ ಭಟ್ಟರೀತಿಯಲಿ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೬-೪೬) ; ರಾವಣಾರಿಯ ನಾಮ ಇದ್ದರಿಗೆ ಸುಖಿಯುಂಡೆ (ಪೂರ್ವ. ೧೦. ೬-೩೭-೩).

[ಸಂ.]

ರಾವಣಾಸುರ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ ; ರಾವಣ : 'ರಾವಣಾಸುರ ವಃಫನ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಾವಣಾಸುರಮಥನ (ನಾ). ರಾವಣನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದವನು ; ರಾಮು : ರಾವಣಾಸುರಮಥನ . . . ಕಾವ್ಯದಾಸತಜನವ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦-೦).

[ಸಂ.]

ರಾವಣ (ನಾ). ೧. ರಾವಣನ ಮಗ. ೨. ಇಂದ್ರಜಿತು : ರಾವಣಯ ಸಮರಂಗ ಕೆಂಗಡುತ್ತ ಕಟ್ಟಿಬಲವ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೦-೪೬) ; ಎತ್ತಿ ಬಾಹಾ ದಂಡಮನು ನಭಕೊತ್ತಿ ಹಲಗುಣನಾಡಿನಲಿ ಲಯಮಿತ್ತಮೊಗನೆಜಿಗಿದನು ಮದದುಬ್ಬಿನಲಿ ರಾವಣಯ (ಕೊರಂ. ೩-೬-೨೦). [ಸಂ.]

ರಾವಣಿ (ನಾ). ಕುದುರೆಯ ಹೃದಯದ ಜಾಗ : ವಕ್ಷದ ಹೃದಯದದಾಗಿ ರಾವಣಿಯಂಬ ಪೇಡಕ್ಕುಂ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೦-೦೪). [?]

ರಾವಣಹದ್ದೂರ್ (ನಾ). ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸಮಾಜಸೇವಕರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಿರುದು: ರಾವಣಹದ್ದೂರ್ ತೋರಿದವನವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ದಾನಿಗಳು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೦-೦೪). [ಸಂ.]

ರಾವಣ (ನಾ). ರಜಪೂತರಾಜರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಿರುದು : ಚಹರಿಮಹಾರಾಜರವರಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ "ರಾವಣ" ಎಂಬ ಬಿರುದು ಅನೂಜಾನವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವುದು (ಸುಕು. ೧೦).

[ಸಂ. ರಾವಣ. / ಕಾಲ. ರಾವಣಾ]

ರಾವಣಾಬ್ 'ರಾವಣಾಹೇಬ' ನೋ.

ರಾವಣಾಹೇಬ, ರಾವಣಾಬ್ (ನಾ). ಹಿರಿಯರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಮಾತು: ಕೆಲವು ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಪೇಡ ತಾನಾಗಿ ನುಡಿದ "ರಾವಣಾಹೇಬ" (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೦). ರಾವಣಾಬ್ : ಯಾವ ಕೆಲಸವಿದ್ದರೂ ಬಿಟ್ಟುಬರಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ರಾವಣಾಬ್ ! (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೦). [ಸಂ. ರಾವಣಾಹೇಬ]

ರಾವಣಸು (ಕ್ರಿ). ಅಬ್ಬರಿಸು ; ಅರ್ಥಟಿಸು : ಎಂಟುದಿಕ್ಕುಂ ಮುತ್ತಿ ರಾವಣಸು ಮುಳಿದು ಗುಟಲಂ ಕೊಡಿಯಬೇಡ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧-೩೭-೪೪). [ಸಂ. ರಾವಣಸು / ಕೆಲ. ರಾವಣಸು]

ರಾವಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ; ಅರಳಿ: "ಮೋಧಿದ್ರಮೇ . . . ಅಶ್ವತ್ಥ - ೩ ಅರಳಿಮರದ ಹುರುಗುಗಳು, ಅಶ್ವತ್ಥ, ರಾವಿಚಿಟ್ಟು" (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೦೬); ರಾವಿ - . . . (ಅಶ್ವತ್ಥ) (ಕಾಡ್ಯಾ. ೪). [ಸಂ. ರಾವಿ]

ರಾವಿನಾಡು (ನಾ). ಒಂದು ನಾಡಿನ ಹೆಸರು : ಬಯ್ಯಕೊರ ರಾವಿನಾಡ ಮಾಯ್ಯಮ್ಮ ಮಮ್ಮ ಗಣವ ರಾಮ ತುಳುವಾಕ್ಕಿಸಿ ಅಲ್ಪ ಸತ್ತನ್ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨೦-೨-೨೦೬). [ರಾವಿ + ನಾಡು]

ರಾವಣಿ (ಕ್ರಿ). ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳು ; ಹತ್ತಿಕೊಂಡಂತಿರು : ಅತನು . . . ನಲಕ್ಕೆ ರಾವಿ ಗಗನಕ್ಕೆ ನೆಗಿದು ಹಗಲು ಹೊಡೆತವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಖದ್ದದಿಂದ ಪುರಿಸಿ ಧಾಲನ್ನೊಡ್ಡಿ ತಿದು ರಿಪುತರವನ್ನು ಇಳುಹಿದನು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧೦೬); ಸುಭಗೆ ಅಧಿಗೆಯ ಮನೆಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಣೀಂಜು ಕುಳಿತಿದ್ದಳು

(ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೨೬) : ಅವನು ಮನೆಯೊಳಗೆ ರಾವಣೀಂಜು ಕುಳಿತಿದ್ದ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧೧). [?]

ರಾವಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಕೊಂಡಾಟದ ಮಾತು: ಹರುಕೆ ಹರುಕೇ ರಾವಣಿ ರಾವಣಿಯೆಂದು ಖಳರುಲಿಯ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧೨-೨೦); ರಾವಣಿ ಫಲಗುಣಯನುತ ಪಾರ್ಥನ ಭಾವ ಕುಡಿಚಮ್ಮ ಬಗೆಯಲಿ ತುರಗಾವಳಿಯನದುಹಿದನು ಸುಳಿಸಿದ ಸಾಹವಕಿ ರಥವ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧-೩೭).

ರಾವಣಿ (ನಾ). ೧. ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಗ್ರಹ ; ರಾಹು : "ರಾವಣಿ (ರಾವಣಿ)-ರಾಹು=ಗ್ರಹವಿತ್ಯೇ" (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧೪) ; ನೆಹಿ ಮೊಗವೆಂಬ ಚಂದಿರ ರಾವಣೀಳು ಸೇರಿ ಹಜ್ಜಾವದನುತ ಬುಲುವೆವಾ ಮಹಿಮಾಕ್ಕೆ ಕಣು ಮೆಳೆಯನು ಸೋಲಿಸುತಂದು ಮಹಾದಾದವಳ ನೋಡಿಸಲು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೨-೩೩). ೨. ದೆವ್ವ; ಭೂತ : ಅವರ ಹಿರಿಯರು ನಂದಿದ ರಾವಣಿ ಮತ್ತು ಕೀಳುವವರು ಅವಳ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨೬). ೩. ಅಬ್ಬರಿಸು; ಅಟೀತವು: ಉಗ್ರತೆ : ಪೇಗಿನಮ್ಮನ ರಾವಣಿ ಮುಂದಾರು ನಿಲುವೋರು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧೦). ೪. ಭಯಾನಕವಾದುದು : ಭೀಕರವಾದುದು : ಹೇವನ್ನು ಹೆಗದರು: ಮೈ ಉಬ್ಬಿ ರಾವಣಿದ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧೪) ; ತಂದೆಯವರ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ರಾವಣದ ಮೋರೆ . . . ಪುನಶ್ಚನ್ನ ಕಲಕದವು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧೬). ೫. ಕೋಪ: ಸಿಟ್ಟು : ಜಮಾದಾರರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ರಾವಣಿ ಕಳೆಯರಲ್ಲಿ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೩೩) ; ವಾಲೀಕಾರ ಮಲವ್ವ ದಾದಾನ ರಾವಣಿ ನೋಡಿ . . . ಎಂದು ಕೇಳಿದ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩೬). ೬. (ಕರಾ) ಅತಿಯಾಸ; ಹೇಬಲ; ಬಯಕೆ. [ಸಂ. ರಾಹು]

ರಾವಣಕನಡಿ 'ರಾವಣಗನ್ನಡಿ' ನೋ.

ರಾವಣಗನ್ನಡಿ (ನಾ). ೧. ಭಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಕಣ್ಣು : ರಾವಣ ವಾದ ಕಣ್ಣು : ಗೌಡರ ಮನೆಗೆ ಬೇಗದಿ ಬೇಗ ಹಾಕಿ ರಾವಣಗನ್ನಡ ತುರು ಕರ ಕಾಣಲಿಟ್ಟು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೨೦). ೨. ಕೆಟ್ಟ ನೋಟ : ಕ್ರೂರದೃಷ್ಟಿ : ಅವಳ ರಾವಣಗನ್ನಡಿ ಬೀಳಬೇಡ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೧೩೩). [ರಾವಣ + ಕಣ್ಣು (< ಕಣ್ಣು)] ರಾವಣಗನ್ನಡಿ, ರಾವಣಕನಡಿ (ನಾ). ಸಣ್ಣ ವಸ್ತುವನ್ನು ದೊಡ್ಡದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವ ಕನ್ನಡಿ ; ಭೂತಕನ್ನಡಿ : ಕೆಲಕೆಲವು ರೀತಿ ಬರದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ರಾವಣಗನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು ನೋಡಬೇಕು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೩೬); ಉಬ್ಬಿದ ಭೂತಕನ್ನಡಿ . . . ಬದಲಾಗಿ ಹಕ್ಕವಾಗಿರುವ ರಾವಣಗನ್ನಡಿ (Concave mirror)ಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದನು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೪೪). ರಾವಣಕನಡಿ: ಅರಸು ರಾವಣಕನಡಿಯ ಕಂಡು ದೆಹಲಿಯ ಬಿರುದು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೨-೪೩). [ರಾವಣ + ಕನ್ನಡಿ]

ರಾವಣಗಣು (ಕ್ರಿ). ಅತಿಭಯಾನಕವಾಗು : ನಾಯಕನ ಅನ್ಯಮೃತ ಚಿತ್ರದಿಂದ ಅಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಗಲಭೆಯು ಅತನ ಮರೆಯಿಂದ ರಾವಣ ಗಂಡಿತು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೩೭). [ರಾವಣ + ಗಣು (< ಕಾಣು)]

ರಾವಣಗಿಣ್ಣು (ನಾ). ಉಗ್ರವಾದ ಕೆಂಬಣ್ಣು ; ಅತಿರಕ್ತವರ್ಣ : ದಾಸ ವಾಳ, ಕೆಂಜಲ್ ಮೊದಲಾದ ರಾವಣಗಿಣ್ಣು ಹೂಗಳನ್ನು ಒಯ್ದು ಅವಳ ಮುಂದೆ ಚಿತ್ತರಿ (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೨೬). [ರಾವಣ + ಕೆಂಪು]

ರಾವಣಗೈ (ನಾ). ಬರಿಷ್ಠವಾದ ಕೈ : ಮರಕಾಲ ರಾವಣಗೈಯಿಂದ ಆ ಹುಚ್ಚುಹೊಳೆಯನ್ನು, ತೋಯಿಂದ ಮರ್ದಿಸತೊಡಗಿದನು (ಕಾಡ್ಯಾ. ೦೩೩). [ರಾವಣ + ಗೈ (< ಕೈಯ)]

ರಾವಣಗೋಲು (ನಾ). ಕಮ್ಮಾರನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉದ್ದವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕೆ : "ಲೋಹದ ಪಟ್ಟಿಯು ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಶಾಖದ ಹದ ವನ್ನು ಪರಿಣಾಮವ ಸಲಾಕೆ" (ಅಕಾಂ). [ರಾವಣ + ಗೋಲು (< ಕೋರ)]

ರಾವುತ, ರಾಳುತ, ರಾಳುತ್ತು, ರಾವುತ್ತು, ರಾವ್ತು, ರಾಹುತ, ರಾಹುತ್ತು
(ನಾ). ಕುದುರೆ ಸವಾರ; ಅಶ್ವಾರೋಹಿ : "ಫೋಯಾಯ್ನನೆ ರಾವುತಂ"
(೨೪೦. ೩೯); ರಾವುತನ ತಲೆ ಕುದುರೆಯ ಕಾಲು ಬಲ್ಲಿಹದ ಮೊನೆ ಆಸ್ತಿಯ
ಅಡಗಿತ್ತು (೨೪೩. ೪. ೫. ೬೩-೬೪); ತೆವ್ವವ ತೆಗೆವಂತೆ ತೆಗೆದೊಡ್ಡ ರಾವುತ
ರೊಪ್ಪದಿ ಬಂದರೊಲೈಸಿ (೪೪೩. ೨೩-೨೪); ಉಭಯಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿಯೂ
ರಾವುತರ ವಹರೆ (ಕ್ರಿಶ್ಣಾಯ. ೪೩). ರಾಳುತ : ಸಿದ್ಧಿಯಂಗರಾಳುತರಿಗೆ ಖ
೩ ಪೊಗುಗೊಡಗೆ (೨೪. ೫. ೨೪೦. ೨೩-೨೪; ೫. ೧೪೬೦). ರಾಳುತ್ತು.
ರಾವುತ್ತು : ರಾವುತ್ತುರಂ ತಲ್ಲುಡು (೨೪. ೪. ೫. ೨೩-೨೪; ೨೩-೨೪;
೧೧೩೨ ?); ರಥಿಕರಿಗೆ ಮಾವಂತರಿಗೆ ಕಾಲಾಳಿಗೆ ರಾವುತ್ತುರಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿದನವರ
ವರಿಗವರಿಗದಾಯುಧವ (ಕುಶ್ಯಾಪ್ಪ. ೦೩-೨೦); ಪಡವಳ್ಳಿ ರಾವುತ್ತುರ್
ಸಾಧಿಗರ್ . . . ದಂಡತ್ತಿ ಪೋದರ್ (ರಾಹುತ. ೪೩-೨೪). ರಾವ್ತು :
ಭಯದಿ ತೇಜಯನಿಳಿದು ರಾವ್ತರು ಕರವ ಮುಗಿದರು ಕೊರಳ ಸಲಹೆನುತ
(ಕುಶ್ಯಾಪ್ಪ. ೩-೦೪); ಮೊಹವ ಬೊಪ್ಪಿಗೆ ರಾವ್ತರು ಬಿಡುಟು ವಾಜಿಗರ್
ಪರಿದಾಡಿದುವು (ಕುಶ್ಯಾಪ್ಪ. ೨೪-೨೪). ರಾಹುತ : "ಫೋಯಾಯ್ನನೆ ಸಲು
ರಾಹುತ" (೪೦೪. ೦೩೩); ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾವದ್ವೈವಹಾರಿ ಕುಲ್ಲ
ಹಣ ರಾಹುತರುಂ (೨೪. ೪. ೫. ೦೪-೦೪; ೧೧೩ ?); ಮದಕರಿಯು
ಮಾಹುತನ ಕುದುರೆ ತಾ ರಾಹುತನ ಹದಳವನುಡು ಸದವಂತೆ ಸೂಳೆ
ತನೊದಗುವರನುಟು (೨೪೩. ೦೪೦೩). ರಾಹುತ್ತು : ಹೊಸ ಬಿರುದರ
ಗಂಡೋರಾಯ ರಾಹುತ್ತುದಿಂಡು (೨೪. ೪. ೫. ೦೩-೦೩; ೧೧೩?).

ರಾವುತರಾಯ, ರಾಳುತರಾಯ, ರಾಳುತ್ತುರಾಯ, ರಾವುತ್ತುರಾಯ.

ರಾಹುತರಾಯ = ಅಶ್ವಾರೋಹಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ;
ಒಂದು ಬಿರುದು : ಶ್ರೀಮನುಮಹಾಪ್ರಧಾನಿಯಮ್ಮದಿರಾವುತರಾಯ
ರಾಯಕುಮಾರ (೨೪. ೪. ೫. ೦೩-೦೩; ೧೧೩); ಅರಸುಗಳವರ
ಕಾಯ್ಕೆ ಕರ್ತರಾದ ರಾಳುತರಾಯರು . . . ಕೊಟಿ ಗ್ರಾಮ (೨೪. ೫. ೧
೦೩, ೦೪-೦೪; ೧೧೩ ?); ರಾಳುತ್ತುರಾಯರುಂ ಜವನಿ ನಾರಾಯಣರುಂ
ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣಪದವದ್ವೈರಾಧಕರಮಪ್ಪ ಶ್ರೀಮನುಮಹಾಪ್ರಧಾನಂ
ಪೆರುಮಾಳದೇವ (೨೪. ೫. ೧೨. ೦೩-೦೩; ೧೧೩); ಸ್ವಸ್ತಿಪುರ
ವರಾಧೀಶ್ವರ ಇಂದುರಾಳುತ್ತುರಾಯ ಶ್ರೀಪೆರುಮಾಳದೇವಾಯಕರ
ಸುವುತ್ತುಂ (೨೪. ೫. ೧೦. ೦೩-೦೩; ೧೧೩); ರಾವುತ್ತುರಾಯಂ
(೨೪. ೫. ೦೪. ೦೩); ಶ್ರೀಸೋಮ ಶಿವಾಚಾರ್ಯ ರಾಹುತರಾಯ ಮಹಾ
ವಾಕ್ಯ ಅರಸುಗಳ ಕಾಯ್ಕೆ (೨೪. ೫. ೧೦. ೦೩-೦೩; ೧೧೩).

[←ಮರಾ. ರಾಳುತ್, ರಾಳುತ್, ರಾವುತ್, ತಮಿ. ರಾವುತ್ತು,
ಇರಾವುತ್ತು; ತುಳು. ರಾವುತೆ, ರಾಹುತೆ; ತೆಲು. ರಾವುತು, ರಾವುತು,
ರಾವುತ್ತು, ರಾಹುತು, ರಾಹುತ್ತು]

ರಾವುತಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ದೆವ್ವ ಭೂತ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಬಾಧೆ ತಟ್ಟು ;
ಗದ ಬಿಡಿದಂತಾಗು : ಅವನ ಮುಖ ರಾವುತಟ್ಟಿದಂತಿತ್ತು (೩೩೦).

[ರಾವು, + ತಟ್ಟು]

ರಾವುತಪಡೆ (ನಾ). ಕುದುರೆಗಳ ಪಡೆ ; ಅಶ್ವಬಲ ; ಅಶ್ವಾರೋಹಿಗಳ
ತಂಡ : ಕಡಮೊದಲಿಲ್ಲದೆ ಖಳರಾಯರಾವುತಪಡೆ ಬಿದ್ದದಿತ್ತು ಮೋತ್ತ
(೩೩೩. ೪೦-೪೩). [ರಾವುತ + ಪಡೆ]

ರಾವುತಪಾಯಿಕೆ (ನಾ). ಕುದುರೆಸವಾರಿ ; ಅಶ್ವಾರೋಹ : ಕಾಟಗನ್ನ
ರಾವುತಪಾಯಿಕೆಯ ಸಫಾಟಿಕೆಯನು ಕಂಡು ಮೆಟ್ಟಿ ಹೋಟಿಕೊಲಿದು
ಕೊಂಡಾದರು (ಕುಶ್ಯಾಪ್ಪ. ೦೩-೦೪). [ರಾವುತ + ಪಾಯಿಕೆ]

ರಾವುತಿಕೆ (ನಾ). = ರಾವುತಪಾಯಿಕೆ : ಅದರಿಂದ ರಾವುತಿಕೆಯಾದುದು
ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಮಾರ್ಪ ಹಯವನು ಸಾಧನೆಯ ಧನವತಿಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗದಿಂ
(೩೩೩. ೩-೩); ಕುದುರೆಯ ಹಿಡಿಯ ಹೇಳಿದರೆ ರಾವುತಿಕೆಯ ಮೂದಿದರೆ

ಒಪ್ಪುವರೇ (೩೩೩. ೩-೩); ನಿಡುಮಾಳಕೆ ತೇಜಯ ತೆಗೆದು
ರೀಲೆಯೊಳೊಂದರಳ್ಳಿದಿಯನೇಡು ನೈವಾಳ ರಾವುತಿಕೆಯೊಡ್ಡದನು (೩೩೩.
೨೪-೨೪). [ರಾವುತ + ಕೆ]

ರಾವುತು (ನಾ). ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ಒಂದು ಮಾತು ; ಕೊಂಡಾಟದ ಒಂದು
ನುಡಿ : ಪೂತುರಾವುತನೆ (೨೪. ೪. ೫. ೦೪-೦೪; ೧೧೩); ಅರರೆ ರಾವುತು
ಜಾಗು ಸ್ವಾಮಿಯ ಹರಿಬಳಿಕೆಸುಗೆ ಹೇಯ ಹೊಯ್ದರಿ (ಕುಶ್ಯಾಪ್ಪ. ೩-೪).

ರಾವುತೆಗೆ (ಕ್ರಿ). ದೆವ್ವ, ಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಪೀಡೆಯನ್ನು ಮೈ
ಮೇಲಿನಿಂದ ಬಿಡಿಸು, - ಓಡಿಸು : ಬಲಕೊಟ್ಟು ರಾವುತೆಗೆಯದೇಕು
(೩೩೩). [ರಾವು, + ತೆಗೆ]

ರಾವುತ್ತು 'ರಾವುತ' ನೋ.

ರಾವುಬಿಡಿ (ಕ್ರಿ). = ರಾವುತಟ್ಟು : ಅವನು ರಾವುಬಿಡದವನಂತೆ ಸುಮ್ಮನೆ
ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ (೩೩೩. ೦೪); ಅವರ ಮುಖಗಳು ರಾವುಬಿಡದಂತೆ
ವಿಶಾರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು (೩೩೩. ೩೦೦). [ರಾವು, + ಬಿಡಿ]

ರಾವುಮುಖ (ನಾ). ಗರಬಿಡಿದಂತಿರುವ ಮುಖ ; ಭಯದಿಂದ ವಿಶಾರ
ವಾದ ಮುಖ : ಪ್ರೇತಕಳೆಯ ನಿನ್ನ ರಾವುಮುಖ ನೋಡಿ ಸಾವೆ ಸತ್ತಿತೊ
ಬಿನೊ (೩೩೩. ೪೦-೪೩). [ರಾವು, + ಮುಖ]

ರಾವುಮೊಗ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದ ಮುಖ ; ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನುಂಟು
ಮಾಡುವಂಥ ಮುಖ : ಜಡಗಟ್ಟಿದ ಮೊದಲುಗುರುಳು - ಕೊಡಾಯಿ-
ದೊಡ್ಡಹೊಟ್ಟೆ - ರಾವುಮೊಗಗಳಿಂದ ಅವನು ಯುವದೊತನಂತೆ ಭೀಷಣ
ನಾಗಿದ್ದನು (ಕ್ರಿಶ್ಣಾಯ. ೩೪). [ರಾವು, + ಮೊಗ]

ರಾವುರೆ (ನಾ). ಕೊಂಡಾಟದ ಒಂದು ನುಡಿ : ರಾವುರೆ ಅಮರೋತಿ
ಪೂತುರೆ ಅವರನೇಡಿ (೩೩೩. ೩೩. ೦೦೪-೩); ಎಲುವ ಗದಯಲಿ ಹಿಟ್ಟು
ಗಟ್ಟೋ ಹಳುರೆ ಹಳುರೆ ರಾವು ರಾವುರೆಯೆಂದು ಖಳರಾಲಿಯ (೪೩೩.
೩೩-೩೩).

ರಾವುಹಿಡಿ (ಕ್ರಿ). = ರಾವುತಟ್ಟು : ರಾವುಹಿಡಿದುಹೋಗಿದ್ದ ಮುಖದಿಂದ
ಸುಂದರವು ಗೋಳಾಡುತ್ತ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಳು (೩೩೩. ೨೩); ಅವನು
ಅಬ್ಬರಿಸಿದರೆ ಯಾರಾದರೂ ತಂದಿದ ಬಸುರಿ ಇದ್ದರೆ ರಾವುಹಿಡಿದು
ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು (೩೩೩. ೩೦೩). [ರಾವು, + ಹಿಡಿ (<ಬಿಡಿ)]

ರಾವುಹೊಡೆ (ಕ್ರಿ). = ರಾವುತಟ್ಟು : ಅವನ ಮೋರೆ ರಾವುಹೊಡೆದಿತ್ತು
(೩೩೩. ೩೩೦); ಅವರ ಕೂಗಾಟಕ್ಕೆ ಓಣಿ ಓಣಿಯೇ ರಾವುಹೊಡೆದಂತಾ
ಗಿತ್ತು (ಗಂಪಾಪ. ೨೩೩). [ರಾವು, + ಹೊಡೆ (<ಪೂಡೆ)]

ರಾವುಳ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಐನೂರ್ಪರಾಹು ಮಲ್ಲೇಶ್ವ
ರಗೆ ಪೂಜೆಗೆ ಲೋಕಾಭರಣಮುನಿಗೊಲ್ಲು ಹೆಜ್ಜುಂಗೆ ರಾವುಳದ ಪಾಣಿಮತ್ತು
ರಾಜಂದ್ರಾರ್ಕ (೩೩೩. ೧೫-೧೫, ೩೪೦-೪; ೧೧೩). [?]

ರಾವ್ತು 'ರಾವುತ' ನೋ.

ರಾಶಿ (ನಾ). ರಿ. (ಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳ) ಗುವೈ ; ಒಟ್ಟಿಲು :
"ಪುಂಜಿ, ರಾಶಿ, ಉತ್ಕರ, ಕೂಟಂ - ೪ ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳ ರಾಶಿ"
(೩೩೩. ೦೩೩); ಕಾಳನು ತೂರುತ ರಾಶಿಯ ಹೇರುತ ಕುಡವರು ರೈತರು
ಉರಲ್ಲಿ (೪೪೩. ೩-೩೩). ೨. ಗುಂಪು ; ಸಮೂಹ : "ನಿಕರ. . . ರಾಶಿ
. . . ಸೋಮಂ. . . ೩೪ ಸಮೂಹಂ" (ಕುಶ್ಯಾಪ್ಪ. ೦೪-೦೪; ಮುದ್ರಿಸಿತು
ಮಂಡೆಯಂ ಕನ್ನ ವಿರ ರಾಶಿ (ಕ್ರಿಶ್ಣಾಯ. ೦೩-೦೩). ೩. ಹೆಜ್ಜು ; ಬಹಳ :
ರಾಶಿ ಅನ್ನ ಹಾಕಬೇಡ, ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟು ಹಾಕು (೩೩೩).
೪. ಮಧ್ಯಮತರಗತಿಯದು : 'ರಾಶಿಚಿಕ್ಕಣಿ' ಪರಾ. ೩: [ಶ್ರವ]
ಕಾಳಾಮುಖಿ ಮತ್ತು ಪಾಶುಪತಪಂಥದವರ ಹೆಸರಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ
ಸೇರುವ ಒಂದು ಪದ : ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಾಶಿಪಂಡಿತ ದೇವರನ್ನು ಶಾಸನವೊಂದು
ಸ್ತುತಿಸುತ್ತದೆ (೪೩೩. ೦೩). ೬. [ಜೋತಿ] ಜೋತಿಶ್ಚಕ್ರದಲ್ಲಿರುವ

ಮೇಷ, ವೃಷಭ, ಮಿಥುನ, ಕರ್ಕಟಕ, ಸಿಂಹ, ಕನ್ಯಾ, ತುಲಾ, ವೃಶ್ಚಿಕ, ಧನು, ಮಕರ, ಕುಂಭ ಮತ್ತು ಮೀನ ಎಂಬ ಹನ್ನೆರಡು ವಿಭಾಗಗಳು : ಧನು ರ್ಭುಷಂ ಸುಂದರಿ ಮಿಥುನಂ ದ್ವಿಸ್ವಭಾವರಾಶಿಗಳೆನಿಸುಂ (ಶಾಕಿ. ೧-೨೩); ಸೂರ್ಯ . . . ಮರ್ವದ ಹನ್ನೆರಡುತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ (೮೧೩. ೩೩). ೭. [ಗಣಿತ] ಕೊಡುವುದು, ಗುಣಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ಗಣಿತಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಗುಂಪು: ಸಂಖ್ಯಾನವ (ಗಣಿತವು) ಹತ್ತು ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ : ಪಂಚಮ್, ವ್ಯವಹಾರ, ರಜ್ಜು, ರಾಶಿ, ಲಘುಮರ್ಗ, ಯಾವತಾಪಕರ್, . . . ವರ್ಗವರ್ಗ ಮತ್ತು ವಿಕಲ್ಪ (ಗಣಿತ. ೨೦೦). 'ತ್ಯುರಾಶಿ', 'ಭನ್ನರಾಶಿ' ವರಾ. [ಸಂ.]

ರಾಶಿಕುಂದರಿ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ನಿಶ್ಚಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳ ಗತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಹನ್ನೆರಡುಮನೆಗಳ ರೇಖಾಕೃತಿ : ಆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲ ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗು ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ ಅವರ ರಾಶಿಕುಂದರಿ ಯನ್ನು ಬರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ (೩೩೦). [ಸಂ. ರಾಶಿಕುಂದರಿ]

ರಾಶಿಚಕ್ರ (ನಾ). ೧. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳು ಸಂಚರಿಸುವ ಮಂಡಲಾಕಾರವಾದ ಮಾರ್ಗ.-ಪಥ : ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಾವು. ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಹಗಳ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವಾಗ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರಾಜಮಾರ್ಗವಿರಬೇಕು ಎಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ . . . ಈ ರಾಜಮಾರ್ಗವನ್ನು ರಾಶಿಚಕ್ರ ಎಂದು ಕರೆದರು (೧೧೩. ೩೩). ೨. = ರಾಶಿಕುಂದರಿ. [ಸಂ.]

ರಾಶಿಚಕ್ರಣಿ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಯದ ಹಾಗೂ ಅತಿ ಎಳೆಯದೂ ಅಲ್ಲದ ಅಡಕೆ : ಮಧ್ಯಮದರ್ಜೆಯ ಅಡಕೆ : ಅಡಕೆಗಳು . . . ಮಧ್ಯ ಎಳಾದರೆ ರಾಶಿಚಕ್ರಣಿಯಾಗುವವು (೪೩೪. ೧೩). [ರಾಶಿ + ಚಕ್ರಣಿ]

ರಾಶಿಭವಿಷ್ಯ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜನ್ಮರಾಶಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೇಳುವ ಭವಿಷ್ಯ : ಚಕ್ರಬಂಧದ ಒಗಟ, ರಾಶಿಭವಿಷ್ಯ, ಲೂಟಿ, ರಾಶಿರಿ (ಸೂರ್ಯಾ. ೩೦.೭). [ಸಂ.]

ರಾಶಿವಾಳ (ನಾ). (?): ಚಾರಾಸಿಕ್ಷಣೀವರಾಶಿಗಳೇ. ರಾಶಿವಾಳ [೧೧೧. ರಾಸಿವಾಳ, ರಾಶಿವಾಳಕ, ರಾಶಿವಾಳಕ]ತಾನಾಗಿ (೪೩೩. ೩-೪). [?]

ರಾಶೀಶ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ರಾಶಿಯ ಒಡೆಯ.- ಅಧಿಪತಿ : ಕ್ರಮದಿಂದ ವ್ಯಾಪರಭಾಗವೊಂದು ಗ್ರಹಕ್ಕುಂ . . . ಪ್ರಥಮಕ್ಕೆ ತತ್ಪಥಮ ರಾಶೀಶಂ (೨೩೩. ೧-೨೭). [ಸಂ.]

ರಾಶ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರ, ರಾಸ್ತ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವನಸ್ಪತಿ: "ನಾಕುಲಿ-ಈಶ್ವರಿ, ಸರ್ವಾಕ್ಷಿ, ರಾಶ್ಯ, ಕಾಡುವಿಟ್ಟಿ, ಒಪ್ಪಲಿ, ತುಳಸಿ" (೭೩೦. ೩೩). ರಾಶ್ಯ : ಬಿಲ್ವಪತ್ರಿಯ ಬೇರು ಆ ಹಣ್ಣಿನ ತಿರುಳು ಕಳ್ಳಂಗಳದಲಿ ಜೊಳ್ಳಂಗಳದಲಿ ಆಕಲರ ರಾಶ್ಯ ಸುಂಟಿ ಗಂಟುಪರಂಗಿಯವ ಕಷಾಯವನಿಟ್ಟು (೧೧೧೩. ೧೧-೭). ರಾಶ್ಯ : "ವಿರಾಪರ್ಣೀ, ಸುಮಾ, ರಾಸ್ತ್ಯ, ಯುಕ್ತರಸಾ-ಈ ರಾಶ್ಯ" (೧೩೩೩. ೧೦೦); ರಾಶ್ಯ, ಅವರವರಲ್ಲಿ . . . ಕಷಾಯವ ಕಾಸಿ . . . ಕೊಡಿಸಲು ಸಂಧಿಸನ್ನ ಪಾತ ಹರವಹುದು (೪೪೩. ೧. ೩೩). [<ಸಂ. ರಾಸ್ತ್ಯ]

ರಾಷ್ಟ್ರ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಅಡಳಿತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ, ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಮುದಾಯ : ದೇಶ : ನಾಡು : "ವಸುಮತೀಶರಿಗೆ ತಮಗೊತ್ತು ಮಹಿಯಂಟದಲಿ ಪೆಸರು ರಾಷ್ಟ್ರಂ" (ಮಂಗಳ. ೩೩-೨); ರಾಜನಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರವು ವಿನಾಯೊಂದುವುದು (ರಾಜ್ಯಾ. ೧೩. ೩). ೨. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ : ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ. ೩. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನತೆ.- ಪ್ರಜಾವರ್ಗ. [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರಕ (ನಾ). ದೇಶದಲ್ಲಿರುವವನು : ಪ್ರಜೆ : ಪ್ರಜೆಯೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯಸಮರ್ಥನಾದ ಪ್ರಜೆಯೆಂದು ಭಾವ. ಅಂಥ ಪ್ರಜಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರಕ (ಸಿಟಿಸನ್) (ರಾಜ್ಯಾ. ೧೧. ೧೩೦). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ (ನಾ). ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಒಂದು ರಾಜವಂಶದ ಹೆಸರು: ಕನ್ನಡ ದೇಶಮಂ ಸಮರಧಾರಿಣಿಯಲ್ಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟಭೂಕಾನ್ತರನ್ನೆಲ್ಲರಂ ನಿಜಭಾಷಾಬಳೆದಂದೆ ಕಾದಿ ಗೆಲ್ಲು (೩೩೦೩. ೧-೭; ೨೩೪೭); ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದವರ ಭಾಷೆಯು ಕನ್ನಡವೇ ಆಗಿತ್ತು (೪೧೩. ೧೦). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ (ನಾ). ದೇಶದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಹಾಡು : ತಾಳೂರರು . . . ಜನಗಣಮನ ಗೀತೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತಂತ್ರಭಾರತದ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆಯೆಂದು ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿದೆ (೪೩೦೩. ೩೩); ನಾಲ್ಕು ನಿಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ (೧೧೩. ೪೩). [ಸಂ. ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತಾ]

ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ (ನಾ). ದೇಶದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ರಚಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಾವುಟ: ಶ್ರೀಮಾರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವೇ ಭಾರತವಾತಯ ಪವಿತ್ರಪ್ರತೀಕ (೧೧೩. ೧೩೨). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ (ನಾ). ದೇಶದ ವಿಶಿಷ್ಟಸಂಕೇತವೆಂದು ಆಯ್ಕೆಯಾಗುವ ಪಕ್ಷಿ : ನವಿಲು ಈಗ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ (೪೩೦೩. ೨. ೧೦೦). [ಸಂ. ರಾಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿನ್]

ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ (ನಾ). ೧. ಚಕ್ರವರ್ತಿ; ಸಾಮ್ರಾಟ. ೨. ದೇಶದ ಒಡೆಯ: ನಾಡಿನ ಅಧಿಪತಿ : ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಎಷುವಾಕಿ ಗ್ರಾಮಕೂಟಕಾಯಾಕ್ರಕ ನಿಯುಕ್ತಾಧಿಕಾರಿಕ ಮಹತ್ತರಾದಿ ಸಮೇತದಿಂ (೧೩. XII. ೨೩೩-೨೦೦; 1077); ನಮಗೆ ಅದಿನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ (೧೩೦೦. ೧೩). ೩. ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದಂತೆ ಚುನಾಯಿತನಾದ ದೇಶದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ : ದೇಶದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ಅಧಿಕಾರಿ : ಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬರು ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರು ಇರತಕ್ಕುದು (೧೧೩. ೩೩); "ಪ್ರಸಿಡೆಂಟ್" ಪದಕ್ಕೆ "ಪತಿ"-ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಸಮಾನಪದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿ ದ್ದಾರೆ (ರಾಜ್ಯಾ. ೧೧. ೧೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಜ್ಞೆ (ನಾ). 'ಇದು ನನ್ನ ದೇಶ' ಎಂಬ ಭಾವನೆ; ದೇಶಾಭಿಮಾನ : ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಜ್ಞೆ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕದೃಷ್ಟಿ . . . ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತ ವಾಗಿದ್ದರೆ, ನಮ್ಮ ದೇಶ ಭಾರತವಾಗಿ ಬಹುದಿನ ಉಳಿಯುವುದೂ ಕಷ್ಟ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ (ಪಾಠ್ಯ. ೨ ಪುಟ ೩೩). [ಸಂ. ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಜ್ಞಾ]

ರಾಷ್ಟ್ರಸ್ವಾಮ್ಯ (ನಾ). ದೇಶದ ಒಡೆತನ.-ಯಾಜಮಾನ್ಯ: ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರವೇ ಭೂಸ್ವಾಮಿಯಾಗುವುದು. ಆಗ ಉಭಯಪಕ್ಷದವರಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಸ್ವಾಮ್ಯವೇ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗುವುದು (೧೧೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷ (ನಾ). ದೇಶದ ಒಡೆಯ : ಅಮೇರಿಕದೊಲಿ-ಅಥವಾ ರಾಜ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷ (ರಾಜ್ಯಾ. ೧೩). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ (ನಾ). ದೇಶದ ಮೇಲಿನ ಮಮತೆ; ದೇಶಭಕ್ತಿ: ಇತಿ, ಜರ್ಮನ್ . . . ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳು ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ ವನ್ನು . . . ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡವು ಎಂದು ಅರಿತು, ಉದ್ದೇಗಗೊಂಡರು (೧೧೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರಕ (ಗಾ). ೧. ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ದೇಶದ : ಕವಿಗಳು ಪಾರ ಮಾರ್ಗಕವಿಷಯಗಳಿಗಿಂತ ರಾಷ್ಟ್ರಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮುಂತಾದ ಾಕಿಕಪ್ರಮೇಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಕೊಡುವರು (೪೩೩. ೧೩೩). (ನಾ). ೨. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವನು : ಪೌರ : ಪ್ರಜೆ. ೩. = ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ : ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕರು ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು

ಎಂಬವರೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು (೧೯೩೩. ೦೯). ೪. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸುವವನು : ರಾಜ್ಯಪಾಲ : ರಾಷ್ಟ್ರಿಕೆ ಅಥವಾ ಭೂಜೀವಿ ಇವು ಮೂಲತಃ ಆಡಳಿತದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕಶಬ್ದಗಳು (೧೯೩೩. ೦೬). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಂಚುಬದನೆಕಾಯಿ ; ಹೆಣ್ಣುಳ್ಳ : "ನಿದ್ರಾಕಾಂಕ್ಷಾಶೀಲ, ವ್ಯಾಭೀಷ, ಬೃಹತ್ . . . ರಾಷ್ಟ್ರಿಕಾಂಕ ಹೆಸರುಗಳು" (೧೯೩೩. ೦೬). [ಸಂ. ರಾಷ್ಟ್ರಿಕಾ]

ರಾಷ್ಟ್ರಿಯ (ಗು). ೧. ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ರಾಜನ ಭಾವಮೈದುನ. - ಶಾಲಕ : "ರಾಷ್ಟ್ರಿಯ, ರಾಜ್ಯ, ಸ್ಥಾನ : ಅರಸನ ಹೆಂಡತಿಯ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನ ಹೆಸರು" (೧೯೩೩. ೦೬). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ (ನಾ). (ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು) ದೇಶದ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು ; ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು : ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣವಾದ ಮೇಲೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಲ್ಲ (೧೯೩೩. ೦೯). [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ (ಗು). ೧. = ರಾಷ್ಟ್ರಿಯ ೧ : ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಕ್ಷಣಾಬಲದವರು . . . ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಿಯಿರುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿರುವರು (೧೯೩೩. ೦೬). (ನಾ). ೨. = ರಾಷ್ಟ್ರಿಯ ೨ : ಆರ್ಯನ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯನಾದ ಮಿತ್ರವನ್ನು ಮಹಾರಾಜನ ಸ್ನಾಧಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಾದುವು (೧೯೩೩. ೦೬-೭). ೩. ರಾಜ ; ದೊರೆ. [ಸಂ.]

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನರು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊಂದಿರುವ ಅಭಿಮಾನ ; ಒಟ್ಟು ದೇಶದ ಐಕ್ಯದ ಪರಿಭಾವನೆ : ಮೂಲಕ ಪ್ರಭುತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಉದಯವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು (೧೯೩೩. ೦೬). ೨. "ಜನಾಂಗ ಲಕ್ಷಣ : ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ . . . ಜನಾಂಗವಾಗಿರುವುದು ; ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ರಾಜಕೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಕುಲ" (Nationality. ೧೯೩೩). [ಸಂ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತಾ]

ರಾಷ್ಟ್ರ 'ರಾಶ್ಟ್ರ' ನೋ. [ಸಂ.]

ರಾಸ (ನಾ). ೧. ಶಬ್ದ : ಸದ್ದು. ೨. ಕೃಷ್ಣನು. ಗೋಪಿಯರು ಮತ್ತು ಗೋಪಾಲಕರ ಸಂಗಡ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯ : ಮೋಹನನೃತ್ಯ ಮೋಹಿ ರಾಸಕ್ಕೆ ಕರೆದಂತೆ (೧೯೩೩. ೦೬-೦೭). 'ರಾಸ ಕ್ರೀಡೆ' ಪರಾ. ೩. ನಾಟ್ಯ ; ಕುಣಿತ : ಸಂಜೆಯು ಬಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರರುಪಚ್ಚಿಗಳ ಸಾಮೂಹಿಕರಾಸವು ಭಂದೋಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆದಿತ್ತು (೧೯೩೩. ೦೯). [ಸಂ.]

ರಾಸಕೆ (ನಾ). [ರಾಷ್ಟ್ರಮಾ] ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯ ಉಪರೂಪಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ೨ ಒಂದು ಅಂಕದಿಂದೂಡಗೂಡಿದ ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಪಾತ್ರಗಳಿದ್ದು, ನಾಯಕಿಯ ಪಾತ್ರವು ಮೇಲುಗೈಯಾಗಿದ್ದು ನಾಯಕನು ಮೂರ್ಖನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಸೂತ್ರಧಾರನಿರುವುದಿಲ್ಲ : ೧. ನಾಟಕ . . . ೯. ಪ್ರೇಮಿನಾ. ೧೦. ರಾಸಕೆ . . . ಎಂದು ಉಪರೂಪಕಗಳು ಹದಿನೆಂಟು ವಿಧ (೧೯೩೩. ೦೬). [ಸಂ.]

ರಾಸಕೇಳಿ (ನಾ). ಕೃಷ್ಣನು ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಜೊತೆ ಆದಿಧ ಪಂಡಲಾಕಾರದ ನೃತ್ಯ : ಮೊಗಮೊಗದಲಿ ದೀಪಾವಳಿ ! ರಾಸಕೇಳಿ ! ರಾಸಕೇಳಿ ! (೧೯೩೩. ೦೬-೦೭). [ಸಂ. ರಾಸಕೇಳಿ]

ರಾಸಕ್ರೀಡೆ (ನಾ). = ರಾಸ. ೨ : ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವುದರೂಪದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭನು ತೊಡಗಿದನು (೧೯೩೩. ೦೬-೦೭-೦೮). [ಸಂ. 'ರಾಸಕ್ರೀಡಾ']

ರಾಸಗೋಷ್ಠಿ (ನಾ). = ರಾಸಕೇಳಿ : ಎಳೆನಗೆಯ ಸುಪ್ರೇಮವೀಕ್ಷಣದಲಿಸ ಗಮನದ ವಿಭ್ರಮದ ಹರಿ ಸರಿಸಿದವು ಮನವನು ಸರಾಗದ ರಾಸಗೋಷ್ಠಿ ಯಲಿ (೧೯೩೩. ೦೬-೦೭-೦೮). [ಸಂ. ರಾಸಗೋಷ್ಠಿ]

ರಾಸನ (ನಾ). ೧. ಧ್ವನಿಮಾಡುವಿಕೆ. ೨. ಕೆತ್ತೆಯ ಕೂಗು : "ರಾಸಿ. ರಾಸನ. ರಾಸನಂ. ರಾಸನೀಯಂ. ರಾಸನಾ. ಈ ೫ ಕೆತ್ತೆಗೂಗು" (೧೯೩೩. ೦೬). [ಸಂ.]

ರಾಸಭ (ನಾ). ಕೆತ್ತೆ ; ಗಾರ್ದಭ : "ರಾಸಭಾಖ್ಯಾತಿ ಗಾರ್ದಭಂ" (೧೯೩೩. ೦೬-೦೭) ; ರಾಗಿನ ರಾಸಭಾರದತಿವೇಗದಿನಾ ನರಿಯ ಒಂದುಪ್ರದನೆ ಒಂದು (೧೯೩೩. ೦೬-೦೭) ; ಮಹಾಹಾರದನವಂ ಭೇನುಕನಂಬ ರಾಸಭರಾಕ್ಷಸಂ ಕಾದಿವಂ (೧೯೩೩. ೦೭-೦೮). [ಸಂ.]

ರಾಸಭಿ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣು ಕೆತ್ತೆ : ಎನ್ನಿವ ಕಾದಿನೊಳರಿಸೆ ನಿತ್ಯಂತರಾಗಿದ ರಾಸಭಿವಿರಾಸಿನಿಯರ್ ತಮಗೊವ ಪುರುಷಂ ತರವೆಚ್ಚುಮೆಂದೆನ್ನಂ ತುತಿಮಿತ್ತಿವೆವರ್ (೧೯೩೩. ೦೬-೦೭). [ಸಂ. ರಾಸಭಿ]

ರಾಸಮಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಪುರಿನಾಡು ರಾಸಮಯ್ಯ ಹಲಿಯೂರರಸರಂ ದಣ್ಣವೇಬೊಡೆ (೧೯೩೩. ೦೬-೦೭ ; ಸಂ. ೧೦೦). [ರಾಸ್ಯ + ಅಮ (< ಅಮ್ಯ) + ಅಯ್ಯ]

ರಾಸಲೀಲೆ (ನಾ). = ರಾಸಕೇಳಿ : ಕೃಷ್ಣ ಗೋಪಿಯರ ರಾಸಲೀಲೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಪಿಯರು (ಜೀವಾತ್ಮ) ಕೃಷ್ಣ (ಪರಮಾತ್ಮ)ನನ್ನು ಸೇರಲು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾರೆ (೧೯೩೩. ೦೯) ; ಕೋಲು ಕೋಲಿನ ಆಟ. ಕೂಡಿ ಕೊಳಲಿನ ಆಟ. ರಾಸಲೀಲೆಯ ಕೋಲ (೧೯೩೩. ೦೬-೦೭). [ಸಂ. ರಾಸಲೀಲಾ]

ರಾಸಾಯನಿಕ (ಗು). ೧. [ವಿಜ್ಞಾನ] ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. - ಸೇರಿದ. ೨. ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ : ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳನ್ನೂ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತಯಾರು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ . . . ನಡೆದಿದೆ (೧೯೩೩. ೦೬). [ಸಂ.]

ರಾಸಾಯನಿಕವಿದ್ಯೆ (ನಾ). [ವಿಜ್ಞಾನ] ಮೂಲಧಾತುಗಳು. ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಗ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ ; ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ : ದೇವಾ. ವನ್ನನ್ನೇಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ ? ಹುಟ್ಟಿಸಿದರೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನಾದರೂ ಏಕೆ ಹಾಕಿದೆ ? (೧೯೩೩. ೦೬). [ಸಂ. ರಾಸಾಯನಿಕವಿದ್ಯಾ]

ರಾಸಿ 'ರಾಸಂ' ನೋ.

ರಾಸಿ (ನಾ). ೧. = ರಾಶಿ ೧ : ಕುಬೇರನಕ್ಕೆ ತಂದೊಟ್ಟಿದ ಪುಣ್ಯ ರಾಸಿಗಳನ್ನಿತ್ತು ಭರಾಮರಗಿ (೧೯೩೩. ೦೭-೦೮) ; ಮಿಸುನಿಯ ಪೊಗಳಂ . . . ಒಸವನ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಸುರಿದು ರಾಸಿಯಾಗಿ (೧೯೩೩. ೦೭-೦೮) ; ಅಂಗಡಿಯೊಳು ಗೋಧಿ ಕಡಲೆ ನಾನವಭಾನ್ಯಂಗಳ ರಾಸಿ ರಂಜಿಸಿತು (೧೯೩೩. ೦೭-೦೮) ; ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗದಂತೆ ರಾರಾಜಿಸುವುದು ಆ ಜೋಳದ ರಾಸಿ (೧೯೩೩. ೦೭). ೨. = ರಾಶಿ ೨ : ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯರಂ . . . ಬಿಸ ಗೋಳಲು ಅವರಾಭಿಧಾನನಕ್ಷತ್ರರಾಸಿಯ ಗ್ರಹಕರಣಕೂಟಾದಿಗಳನ್ನು . . . ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು (೧೯೩೩. ೦೭-೦೮). [< ಸಂ. ರಾಶಿ.]

ರಾಸಿಕೆ (ನಾ). ರಸಿಕತನ : ಕಾಶ್ಮೀರದ ವಿಮಂಶ್ರಪ್ರಕೃತಿಪ್ರಾಂದರ್ಯದ ನಿಂತಾತರಮಣೀಯತೆ. ನೂರಳೆ ಅನುರಕ್ತ ರಾಸಿಕೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿದ್ದವು (೧೯೩೩. ೦೭) ; ಬಲ್ಲಾಳಕವಿ . . . ಭೋಜನ ರಾಸಿಕೆ. ದಾನಕೂರತ್ವಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದು ಅಸತ್ಯವಲ್ಲ (೧೯೩೩. ೦೭). [ಸಂ.]

ರಾಸಿಗೋಳು (ನಾ). ೧. ಗುಡ್ಡೆ ಹೊರೆಯುವ ಅನ್ನ : ಸುತ್ತಳಪೆಯ ಜನರು ಪರಂಪರಾಗತ ದೂರಿ ಬಿಡುಗೊಳ ಸುರಿಯಲು, ತಪಸ್ಯೆಯಾಗಿ ರಾಸಿಗೋಳ ತಿಂದು . . . ಆ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಶಾಂತಿಯು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿವೆನು (೧೯೩೩. ೦೭. ೨೦೦) ೨. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಆಹಾರ : ರಾಸಿಗೋಳು

ದಿವ್ಯಾಹಾರವದು ಶಕ್ತಿ ಸೂಸುವುದರಲ್ಲಿ ಎಂದು ತುತ್ತ ಪೂರ್ವ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ
(೨೦೬. ೨೦-೦೦). [ರಾಸ್ಯ + ಕೂಳು (< ಕೂಲಾ)]

ರಾಸಗೀಯ, ರಾಸಗೀ (ಕ್ರ). ಗುಡ್ಡೆ ಮಾಡು; ರಾಶಿಹಾಕು : ಕಾಂಚೀರ
ಮುಖೀರುಹದ ಪನ್ನೆಳಂ . . . ತಿಳಿದು ತಂದೆ ಭಸ್ತಂತರಿ ವಿಶ್ವಾನು
ಲೋದರ ಮುಂದೆ ರಾಸಗೀಯದಂ (೨೦೬೪೫. ೨-೦೦೩). ರಾಸಗೀ :
ನಿರ್ಮಲನಕ್ಷತ್ರಸಮಾನಮಂ ನೆಗಟ್ಟಲಿಂ ರಾಸಗೀದಂತ ಕಣ್ಣಳವಟ್ಟಂ
ತುರುಕಾಂತಿಯಂ ಪರವುತಂ ಪೋತ್ತಂಗಳಕಾರಾಚಂ . . . ಕಣ್ಣೆ ಸದಮು
(೨೦೬೪೬. ೦೩-೦೦೯). [ರಾಸ್ಯ + ಕೀಯ]

ರಾಸಗೀ 'ರಾಸಗೀಯ' ನೋ.

ರಾಸಗೀ (ಕ್ರ). ರಾಶಿಯಾಗು; ಒಟ್ಟಾಗು; ಕೂಡು : ಮಕರಂದ
ಸಂದೋಹಮೊಂದೆಯೋ ರಾಸಗೀಂದೆ ಪಾಸಾಂತೆ ಮನೋಹರ
ಮೂದ್ ವೃದ್ಧತತ್ಸಂಪುಟದೊಳಾ ಪುಣ್ಯಜೀವಂ ಬಂದು ನೆಲೆ
(೨೦೬೪೭. ೦೨-೦೨೩). [ರಾಸ್ಯ + ಕೀಯ]

ರಾಸಹು (ನಾ). ಸುಗ್ಗಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಣದಲ್ಲಿಯ ರಾಶಿಯನ್ನು
ಪೂಜೆಮಾಡುವ ಹಬ್ಬ : ನೀನಾದರೂ ಬಂದೆಯಲ್ಲ ರಾಸಹುಕ್ಕಿ
ಸುಯಾಗಿ (೨೦೬೪೮. ೨೩). [ರಾಸ್ಯ + ಹಬ್ಬ (< ಪರ್ವ)]

ರಾಸು, ರಾಸಿ (ನಾ). ದನ : ಜಾನುವಾರು : ರಾಸುಗಳ ಅತಿಕ್ರಮ
ಪ್ರವೇಶದ ಆಶ್ರಯ ತಿದ್ದು ಪಡಿ ಮಾಡಿದ ಕಾಸೂನು (೨೦೬೪೯. ೦೩);
ವಿವತ್ತು ರಾಸು ಇರುತ್ತಾ ಇದ್ದವು (೨೦೬೫೦. ೩೦). ರಾಸಿ :
'ಗಿಡ್ಡರಾಸಿ' ಪರಾ. [?]

ರಾಸು, (ನಾ). ಅಸಲು ಮತ್ತು ಬಡ್ಡಿ ಕೂಡಿದ ಮೊತ್ತ : ಯಾವುದೂ
ಅಸಲಿನ ಯಾವುದೂ ಬಡ್ಡಿದರದ ರಾಸುಗಳನ್ನು ಹಿಂಜಿ ತೆಗೆದು . . .
ಅನೇಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದೇನೆ (೨೦೬೫೧. ೦೩). [← ಮರಾ. ರಾಸ್]

ರಾಸಿ (ನಾ). = ರಾಸ ೨ : ರಾಸಿಯನ್ನರ್ಥಕ ತಡೆದವಳು ಜಾಡನು ಪಾಡಂ
ಗೈದವಳು (೨೦೬೫೨. ೨೩-೨೩). [ಸಂ. ರಾಸ]

ರಾಸ್ತ (ಗು). ರಿ. ಸರಿಯಾದ : ಯೋಗ್ಯವಾದ : ನ್ಯಾಯವಾದ :
ಆಚಾರಪ್ಪ ರಾಸ್ತ ಮಾತ ಅಡಿದಿರಿ (೨೦೬೫೩. ೦೩) : ನೀ ಏನ ಹೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲ ಈ
ಮಾತೂ ಇದಾ ನೋಡಿದು ರಾಸ್ತ ಮಾತು (೨೦೬೫೪. ೦೯). (ನಾ). ೨.
ಸಮರ್ಪಕವಾದುದು : ಯೋಗ್ಯವಾದುದು : ನಾ ಹೇಳೂದು ರಾಸ್ತ
ಒತ್ತಿರೋ (೨೦೬೫೫. ೨೩). [← ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರಾಸ್ತ]

ರಾಸ್ತಿ (ಗು). ರಿ. ಸರಿಯಾದ : 'ರಾಸ್ತಿತೂಕ' ಪರಾ. (ನಾ).
೨. ನಿಜ : ಸತ್ಯ : ಶಾಸ್ತ್ರ ಶ್ರವಣಗಳಾದ ಶೌತಸ್ತುತಗಳಾದ ರಾಸ್ತಿ
ಚಿದಾನಂದ ಅವಧೂತನಾದ (೨೦೬೫೬. ೦೦೦-೩). [← ಹಿಂ. ಮರಾ. ರಾಸ್ತಿ]

ರಾಸ್ತಿತೂಕ (ನಾ). ಸರಿಯಾದ ತೂಕ : ಕಾವು ಮಾಮಿಲತ್ತು ತಿಳಿಯು
ವಂಥಾದ್ದು ರಾಸ್ತಿತೂಕ ಮಾಡುವಂಥಾದ್ದು (೨೦೬೫೭. ೨೩).
[ರಾಸ್ತಿ + ತೂಕ]

ರಾಸ್ತಿ (ನಾ). = ರಾಸ್ತಿ : "ವಿರಾಪರ್ಣಿ. ಸುಮಾ. ರಾಸ್ತಿ. ಯುಕ್ತರಣಾ-
ಈ ೪ ರಾಸ್ತಿ" (೨೦೬೫೮. ೦೦೦) : ಸರಳಂ ಕೋಷಂ ಮಂಜುಷ್ಠಿ ರಾಸ್ತಿ
ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಸೈಂಧವಂ ತಗರವಿಮಂ ಕಿರಿಯಾವಿನ ನೊರೆವಾರೋ ಬೆರಾ
ಬುಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಪೊಯ್ದು (೨೦೬೫೯. ೦೩-೩೩). [ಸಂ. ರಾಸ್ತಿ]

ರಾಸ್ತಿ 'ರಾಸ್ತಿ' ನೋ.

ರಾಹ (ನಾ). ಮೇಗ : ರಭಸ : ಆರ್ಭಟ : ನಿಗುಣಿಗಳಿರಿಯ ರಾಹದಿಂ
ಲಗದ್ದಳಂ ತಗಡೆಣ್ಣಳೆಂಬಂತ ಬೆಗೊಡದೆ (೨೦೬೬೦. ೩೦-೯) : ಬರಸೆಳೆದು
ರಾಹದಿಂ ಶಿರಗಳಂ ಕೊರೆದು ಕೊರೆದೊಡಾಡಿ (೨೦೬೬೧. ೩೩-೦೯).

[೪ 'ರಾಹ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಪಣತವಿರಬಹುದು]

ರಾಹು (ನಾ). ರಿ. ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ಎಂಬ ರಾಶಿಯ ಮಗ : ೪ ಇವನೇ

ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ. ಚಂದ್ರರನ್ನು ಗ್ರಹಣ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನುಂಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ : "ಧಾನುರವು ಸಿಂಹಾ
ಪ್ರಿಯಸೂನು . . . ವಿಧುಂತದನಂತದು ತಾನಕ್ಕುಂ" (೨೦೬೬೨. ೦೩-೩೩);
ಸುರವತಿ ಶಿವಿ ಯಮು ನೈರುತಿ . . . ರಾಹು ಮಂದೇಂದು ಚಂದ್ರನಂದನೆ
ಗುರುಗಳ (೨೦೬೬೩. ೨-೦) : ಶಶಿವಂಶದ ನಿಲವನು ರಾಹು ಗೆದ್ದದ
ಕಂಡು ಹಿರಿಯರು ಹೊಲಬುಗಟ್ಟರು (೨೦೬೬೪. ೪-೦೯೯-೩೦೯) : ರವಿ ಚಂದ್ರ.
ಬುಧ ನೀನೆ ರಾಹುಕೇತುವು ನೀನೆ (೨೦೬೬೫. ೨-೩೩-೦). ೨. ಗ್ರಹಣ,
ಉಲ್ಕಾಪಾತ, ಭೂಕಂಪ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ಪಾತ. ೩. ಆಗ್ನಿ :
ಬೆಂಕಿ : "ಅನಲೋತ್ಪಾತಂ ಕರಾಳಂ ಗ್ರಹವಿವರಮಿವಂ ರಾಹುವಕ್ಕುಂ"
(೨೦೬೬೬. ೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಹುಕಾಲ (ನಾ). ರಾಹುವು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ಕಾಲ :
ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಲ್ಲವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿರುವ. ಪ್ರತಿ
ದಿನದ ಮೂರು ಮುಳ್ಳಾಲು ಗಳಿಗೆ : ಅಶುಭಕಾಲ : ನಾವು ಇಲ್ಲಿಗೆ
ರಾಹುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದೆವೆಯೆಂದು (೨೦೬೬೭. ೩೩) : ರಾಹುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುಭ
ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು (೨೦೬೬೮. ೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಹುಗ್ರಸ್ತ (ನಾ). ರಾಹುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟುದು, - ನುಂಗಲ್ಪ
ಟ್ಟುದು : ಕೆಡದನಕುಟುಕು ಮದಮಂದಿತ ರಾಹುಗ್ರಸ್ತವಾದ ತರಣೇಂದು
ಮುಬಂ ನೆಲಕೆ ಬಿಳ್ಳೆಂದದೆ (೨೦೬೬೯. ೦೨-೯) : ರಾಹುಗ್ರಸ್ತವಾದಂದದರಿ
ಚಂದಗಭ್ಯಮಂಡಲವಿಳೆಗೆ ಕಾಣಿಸದಾಯ್ತು (೨೦೬೭೦. ೩-೨೯-೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಹುಗ್ರಹಣ (ನಾ). ಚಂದ್ರ. ಸೂರ್ಯರನ್ನು ರಾಹುವು ಹಿಡಿಯು
ವಿಕೆ : ಉಪರಾಗ : ರವಿ ರಾಹರಾ . . . ರಾಹುಗ್ರಹಣಗಾಢಹಿಡಿತ
ರಾದರ (೨೦೬೭೧. ೨-೩೩). [ಸಂ.]

ರಾಹುಟಿ (ನಾ). ಸಣ್ಣ ಗುಡಾರ; ಡೇರೆ; ತಂಬೂ : ದುರಿಗುಂಟ ಬೆಳ್ಳುಚ್ಚಕ್ಕ
ರಾಹುಟಿಗಳಿದ್ದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ೨-೩ ಜನ ಶಿವಾಯಿಗಳು ಇರುತ್ತಿ
ದ್ದರು (೨೦೬೭೨. ೦೦೩) : ಪ್ರಯಾಣೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಡೇರೆ. ರಾಹುಟಿ
ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಯ್ದು ಹೊರುವರು (೨೦೬೭೩. ೦೩೩).
[← ಹಿಂ. ರಾಮಟಿ; ಮರಾ. ರಾಮಟಿ, ರಾಮ್ ಟಿ, ರಾಹುಟಿ, ರಾಹೋಟಿ]

ರಾಹುತ 'ರಾವುತ' ನೋ.

ರಾಹುತ್ 'ರಾವುತ' ನೋ.

ರಾಹುಸಂಸ್ಕರ್ತ (ನಾ). = ರಾಹುಗ್ರಹಣ : ಉಪರಾಗ, ಉಪಪವಃ
(ರಾಹುಸಂಸ್ಕರ್ತ ಉಚಿತೇ)-ಈ ೨ ಗ್ರಹಗಳ ಮೇರು (೨೦೬೭೪. ೩-೯೦).
[ಸಂ.]

ರಾಳ 'ರಾಲ' ನೋ.

ರಾಳಕರ್ಪೂರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕರ್ಪೂರ : ಸಜ್ಜರಸದ ಕರ್ಪೂರ :
ಜರ್ವಿಸಿ ವೀಳ್ಯೆಯೇಲವ ರಾಳಕರ್ಪೂರವಾ (೨೦೬೭೫. ೩೯೩-೩೯೩).
[ರಾಳ (=ರಾಲ) + ಕರ್ಪೂರ (< ಕರ್ಪೂರ)]

ರಾಳಧೂಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರದ ರಸದಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ
ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ : ಲೋಬಾನ : ರಾಳಧೂಪ(ರಾಳ)- ಸುಂದರವಾದ
ವೈಕ್ಷಣ್ಯ. ಇದರ ಅಂಟಿಗೆ ರಾಳವನ್ನುವರು. ಅದು ಬೆಪ್ಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ
(೨೦೬೭೬. ೯೩). [ಸಂ. ರಾಳಧೂಪ]

ರಾಳು (ನಾ). (ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲ) ಸಾಲವೃಕ್ಷದ
ಅಂಟು : ಸಜ್ಜರಸ : ಕ್ಷಣಕೂತ್ತ್ತು ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ನೋಡುವುದೊಂದೇ
ತಡೆ, ರಾಳವಂತೆ ಮದ್ದಿನ ಸ್ತೋಟದಂತೆ ಒಮ್ಮೇಲೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾ
ಜ್ವಾಲೆಯೇ ಏಳುವದು (೨೦೬೭೭. ೯೯). [← ರಾಲ]

ರಾ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು : ಋಷಭ :
"ಸಪ್ತಸ್ವರಂಗಳ . . . ಸುಗಮವಧನೆಯೆಂಬವು" (೨೦೬೭೮. ೨೩-೩) :

ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ, ರಿ, ಗ, ಮ, ಪ, ಧ, ನಿ ಎಂಬ ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ (ಕಣೀಶಂ. ೦೩). [ಸಂ.]

ರಿಂಕಸು (ಕ್ರಿ). ಒತ್ತಿ ಹಿಡಿ : ಅದುಮಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳು : ನಲ್ಲನೆ: ಕೊಪದೊಳು ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಪಕ್ಷಿ ನೀಂ . . . ಕಾಲಲ್ಲಿ ರಿಂಕಸಿ ಮೊಗನೊಣ ನೆಲವಂ ಮುಟ್ಟಿಯಲ್ಲೊಂದ ತರುವುದು (ಪ್ರಾಣ. ೩-೨೪). [ರಿಂಕು + ಇಮ್]

ರಿಂಕು (ಕ್ರಿ). ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟು : ಒತ್ತಿ ಕಟ್ಟು : ಕುಂಕುಮಜಲವ ಹೊನ್ನೆಡೆಗಳೊಳು ತುಂಬಿ ಮುಂಕೊಂಡು ಹೊಯ್ದುಡಲವಳ ರಿಂಕಿದ ಕುಚಯುಗ ಬಾಹುಮೂಲಂಗಳ ಕುಂಕುಮ ಜಗವ ಮೋಹಿಸುತು (ಕೋಶ. ೦೯-೩೦) : ಕೊಂಕುಗುರುಳುಗಳು ಕುಣಿದಾಡೆಯಲ್ಲಾಡೆ ಮಿಗೆ ರಿಂಕಿದ ಬಟ್ಟವೊಲೆ ನಕ್ಕಣಿಸುತಿರ್ಪ ಮುಡಿಯಂ ಕುಸುಮ ಸೂಸೆ . . . ಬಳಲೆ ಗಳೆದಳೊಂದೆಸೊಳೊವ ನೀಜೆ (ಕಾಶ. ೭-೧೦). [ಕಂಜಾಂಕು]

ರಿಂವಿ (ನಾ). ೧. ತೆವಳುವಿಕೆ : ಸರಿಯುವಿಕೆ. ೨. ಕುಣಿಯುವಿಕೆ. ೩. ಕುದುರೆಯ ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೪. ಕುದುರೆಯ ಗೊರಸು. ೫. ಮೋಸಗೊಳಿಸುವುದು. [ಸಂ.]

ರಿಂವಿಣ (ನಾ). ೧. (ಮಕ್ಕಳು) ತೆವಳುವಿಕೆ : ದೇಕುವಿಕೆ. ೨. ಮಜು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಡೆಯುವುದು : ದುರ್ವ್ಯವಹಾರ : "ರಿಂವಿಣಂ ಸ್ಥಲನಂ - ೨ ಹಾರುವದಕ್ಕಾದರೂ ತಪ್ಪುವದಕ್ಕಾದರೂ ಪಾಯವಿಂಧ ದಿಂದ ಹಾರಿಹೋಗುವದಕ್ಕಾದರೂ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪ್ರಾಣ. ೩-೨೪) : ರಿಂವಿಣದ ತಂಕುರಾಯರ ಬಿಂಕದ ಮುಜುಂ ರಣಾಂಕದ ದಿರುದ್ಧಕು ಶ್ರೀಮದ್ವಜವ ರಾಜದೇವರುಂ ಕಲ್ಯಾಣವುರವರೊಳ್ಳುತ್ತಿರೆ (ಕಾಶ. ೯-೪೩) ೩. ಸುತ್ತ : ಬಳಸು : "ರಿಂವಿಣಾಗೊಳಿಸು" ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರಿಂವಿಣಾಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಸುತ್ತ : ಬಳಸುವಂತೆ ಮಾಡು : ವಾಲನಂ ತಿರುದರಿ ರಿಂವಿಣಾಗೊಳಿಸಿ ಕಣಗಾಳಿತ್ತಿ ನಿಮಿರ್ . . . ಲಿಂಭಿಸಿದಂ (ಕಾಶ. ೧೦). [ರಿಂವಿಣ + ಕೊಳ್ಳ + ಇಮ್]

ರಿಂಗಣ (ನಾ). ೧. (ಸುತ್ತುತ್ತಾ ಮಾಡುವ) ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಬಗೆಯ ಕುಣಿತ - ನೃತ್ಯ : "ರಿಂಗಣಮೆಂದು ಕುಣಿತಂ" (ಕಾಶ. ೬-೩೦) : ಮಂಗಳದ ರಿಂಗಣ ಝಡಿಸಿತು ವೈವಾಹಮಂಟಪವ (ಕಾಶ. ೧೨-೦೩) : ಮನದ ರಿಂಗಣದ ರಂಗಭೂಮಿಯನು ಆಗಿದು ಬಗಿದು (ಕಾಶ. ೧೦-೦೨). ೨. ಚಟುವಟಿಕೆ : ಚಲನೆ : ಅಣುವಿನಲಿ ಲಘುವಿನಲಿ . . . ವಶಿತ್ತದಲಿ ವೆಂಟಿಸಿ ರೇಚಕ ಪೂರಕದ ರಿಂಗಣವನೊಪ್ಪುವ ಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವನು (ಕಾಶ. ೧೧-೪೯) : ಆ ಕಟಿಗಳುಬ್ಬಟಿಮ ಕೊರೆಯ ಸಮಾಕರಂಗಳ ರಿಂಗಣದ ರೋಕ್ಕಿಕ್ಕವೀರರ ಮುಂಡ ಕುಣಿದವು ಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ (ಕಾಶ. ೬-೪೨-೦೪) : ನಮ್ಮ ರಿಂಗಣ ನಡದೇ ಇತ್ತು ಅದರಿಂದ ಅವಳ ಬಯ್ಯುವಿಕೆಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹುರುಪು ಬಂದಿತು (ಕಾಶ. ೧೩). ೩. = ರಿಂವಿಣ ೧. [ಸಂ.]

ರಿಂಗಣಗುಣೆ, ರಿಂಗಣಗುಣೆ, ರಿಂಗಣಗುಣೆ (ಕ್ರಿ). ೧. (ಸುತ್ತುತ್ತಾ) ನೃತ್ಯಮಾಡು : ರಾಸ್ಯಮಾಡು : ಮೇಣ್ಣ ನೂಕಿ ತೆಗೆದಿತ್ತು ಪಾಟಾ ಸೋರ್ ಪೂಗೊಳಂಗಳೊಳ್ಳದೆ ರಿಂಗಣಗುಣಿಸಿದೊರ್ (ಕಾಶ. ೧೦-೦೩) : ಅಂತರಿಕ್ಷದೊಳ್ ನಾರದಂ ಜಡೆದೊಡ ರಿಂಗಣಗುಣಿಸುವೆತೆರು (ಪ್ರಾಣ. ೧೨-೧೩) : ಕೆಲರು ಮನಬಂದಂತೆ ರಿಂಗಣಗುಣಿಸುವೆತೆರು (ಪ್ರಾಣ. ೧೨-೧೩). ರಿಂಗಣಗುಣೆ : ೨. ಸುತ್ತ : ತಿರುಗು : ಅಳವಿ ಮಿಗೆ ಕಾರವಚಕುರ್ಪುಲ ದೊಳಗೆ ರಿಂಗಣಗುಣಿಸ ಪಾತಿಯ ನಲ್ಲಿ . . . ಹೊಯಿದನು (ಕಾಶ. ೧೦-೩೩). ರಿಂಗಣಗುಣೆ : ೧. "ನಾರದ ರಿಂಗಣಗುಣಿಸಿದನು ನಲಿಯ ಮರುಳ್ಳ" (ಕಾಶ. ೧೨-೦೪) : ರಿಂಗಣಗುಣಿಸಿದಾರ್ ಸಾರ್ವ ನಲಮರ್ಪ . . . ಸಂಭ್ರಮಮಾಡೆಂ ಬಗೆಗೊಡುದೊ ಪಾಂಡುವುತ್ರನಾ (ಕಾಶ. ೩-೨೬) : ಅಂಗನಮರು ಆರತಿಯತ್ತಿದರು : ಯುವರು ರಿಂಗಣ

ಗುಣಿಸರು (ಕಾಶ. ೬-೬೬). ೨. ಚಕ್ಕಿಯ ಬಾಲ್ಯವು . . . ೬ವಳ ಮನೆ ದಂಗಣದಲ್ಲಿ ರಿಂಗಣಗುಣಿಸುತೊಡಗಿತು (ಕಾಶ. ೧೨-೧೩).

[ರಿಂಗಣ + ಕುಣಿ]

ರಿಂಗಣಗುಣೆ 'ರಿಂಗಣಗುಣೆ' ನೋ.

ರಿಂಗಣಗುಣೆ 'ರಿಂಗಣಗುಣೆ' ನೋ.

ರಿಂಗಣಗುಣಿತ (ನಾ). (ಸುತ್ತುತ್ತಾ) ಕುಣಿಯುವಿಕೆ : ನಾಟ್ಯಮಾಡುವಿಕೆ : ಕ್ರಾಂತಿಯ ದುರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಡೆದಿರುವ ರಿಂಗಣಗುಣಿತವನ್ನು ನಾವು ಕೊಡಿಕೊಳ್ಳುವವು (ಕಾಶ. ೧೦).

ರಿಂಗಣಗುಣಿತ ಹಾಕು = ಸುತ್ತ : ತಿರುಗು : ನೂರಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದುಃಖವು-ರಿಂಗಣಗುಣಿತ ಹಾಕುತ್ತಲಿತ್ತು (ಕಾಶ. ೧೩).

[ರಿಂಗಣ + ಕುಣಿತ]

ರಿಂಗಣ (ನಾ). ತಿರುಗುವಿಕೆ : ಸುತ್ತುವಿಕೆ : "ರಿಂಗಣಗುಣಿಸು" ಪರಾ. [ಕಂಜಾಂಕು]

ರಿಂಗಣಗುಣಿಸು (ಕ್ರಿ). ಸುತ್ತಿಸು : ತಿರುಗಿಸು : ರೂಪಿ ಕುಬಿಜಿದಂಪ್ಪ ರಿಂಗಣಗುಣಿಸುತ್ತಯೋಳಾಗ ಶರಭನು ತನಗೆ ಮಾರಾಂತವುಳಿಸುರು ಬಾತುರಂಗವನು . . . ಸಮರಿ (ಕಾಶ. ೧೩-೧೦). [ರಿಂಗಣ + ಕುಣಿಸು]

ರಿಫ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಲಗ್ನದಿಂದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ : ಕುದಯಕ್ಕಿಂಟಿಕ್ಕೊಂದು ಕೂಡೆ ಸರುಜ . . . ರಿಫಮೊಳಸಕ್ಕಂ ವಾಮ ನೇತ್ರಾಂಧಕಂ (ಕಾಶ. ೧೦-೬). [ಸಂ.]

ರಿಕಾಪು 'ರಿಕಾಪು' ನೋ.

ರಿಕಾಪು, ರಕಾಪು, ರಿಕಾಪು (ನಾ). ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತುವಾಗ ಕಾಲನ್ನಿಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಜೀನಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಬಳೆ : ಅಂಕವಣೆ : ಅಶ್ವರತ್ನದ ಆಭರಣದ ಲೆಕ್ಕ . . . ೨ ರಿಕಾಪು (೧೯-೨೪. ಕಾಶ. ೨೩-೧೨; ೩. ೧೩೪) : ಕುದುರೆಯ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ರಿಕಾಪು- ಲಾಗಮು ಇಲ್ಲದೆ ಬತ್ತಲೆಕುದುರೆ ವಿರಿ ಒಂದು ಮೈಲಿನ ಕರ್ಯಾತ್ಮನ್ನು ಗೆದ್ದಿದ್ದ (ಕಾಶ. ೧-೦೩). ರಿಕಾಪು : ನೀಲನು ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮುಂದೆ ನೂಕಿ ರಿಕಾದಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಎದ್ದುನಿಂತು ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಚೂರಿಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಬೀಸಿ ಒಗೆದನು (ಕಾಶ. ೬). ರಿಕಾಪು : ಕುದುರೆಯ ರಿಕಾಪು ಜಾಗತಿಯ ಬಳ್ಳಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ತೊಡಕೊಂಡಿತು (ಕಾಶ. ೬) : ಎರಡೆ ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಜನುಹುಕಿ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ದಿಗದ. ರಿಕಾಪು ಸರಿಮಾಡಿಕೊಂಡ (ಕಾಶ. ೧೦). [ಕಂಜಾಂಕು. ರಿಕಾಪು : ಪಾಡ. ೬೦. ರಿಕಾಪು. ರಕಾಪು : ಮರಾ. ರಿಕಪು. ರಿಕಪು. ರಿಕಾಪು]

ರಿಕಾಮಿ (ಗು). ಪಾಲಿಯಾದ : ಬರಿಯ : ಸಕುವಿನಾ ರಿಕಾಮಿ ಧ್ವು ಗಳು (ಪ್ರಾಣ. ೧೯೯). [ಕಂಜಾಂಕು. ರಿಕಾಮಿ]

ರಿಕಾಮಿ (ಅ). ನಿರರ್ಥಕವಾಗಿ : ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ : ಸುಮ್ಮನೆ : ಬಂಟನ್ನು ನಾ ಬಲ್ಲಿ. ರಿಕಾಮಿ ತೋಟತೋಟದ ಸುತ್ತ ತಿರಗಾಣನು (ಕಾಶ. ೧೩). [ಕಂಜಾಂಕು]

ರಿಕ್ಕ (ನಾ). ಒತ್ತಾಗಿರುವುದು : ಇರುಕು : ಜನರಲ್ಲಿ ರಿಕ್ಕಾಗಿ ಕೂತಿದ್ದಾರೆ (ಕಾಶ. ೧೦೩) : ರಿಕ್ಕಾಗಿ ದಿಗಿಯಾದ ಬಂಧನಗಳು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಬಾಳವು (ಪ್ರಾಣ. ೧೦೩೪). [ಕಂಜಾಂಕು]

ರಿಕ್ಕ 'ರಿಕ್ಕ' ನೋ.

ರಿಕ್ಕ (ಗು). ೧. ಬರಿದಾದ : ಪಾಲಿಯಾದ : ರಿಕ್ಕಕುಂಭಂ ವಿರಾಜಿತ ಭಾಗ್ಯಂ ಕುಕ್ಕಿಯಂ . . . ಧೂಮಮಂ ನಿಪುಣ್ ಕಂಡರೆ ಪೋಗಲ್ (ಕಾಶ. ೬-೬). ೨. ತಿರುಳ್ಳಿದ : ಬೆರೆಯಲ್ಲದ. (ನಾ). ೩. ಶೂನ್ಯ : ಬರಿದು : ತದಂತಗತರೋಮಂಗಳಂ ಪ್ರತಿಷಮಯಮೊಡೊಂದಂ ಆತ ಕರ್ಷಣಂ ಮಾಡಿದೊಂದಿಗೆ ರಿಕ್ಕಮಕ್ಕುಂ (ಪ್ರಾಣ. ೧೦೩). ೪. ಹೀನ

ವಾದುದು ; ತುಚ್ಛವಾದುದು : " ರಿಕ್ತಂ, ತುಚ್ಛಂ, ಅಸಾರಂ, ಫಲ್ಗು, ವೈಷ್ಣವಂ - ಈ ೫ ತುಚ್ಛಂ " (ಜಾಯಾ. ೦೩-೯೨) ; ಮೃಗಗಳ ಭಾಷೆ ಮನುಷ್ಯನ ಭಾಷೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಹೇಗೆ ರಿಕ್ತವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಮಾನವರ ಇಂದಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ರಿಕ್ತವೆಂದೆನಿಸುವ ಒಂದು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಊಹಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ (ಹು.ಪು. ೨). ೫. ಬಡವ ; ದರಿದ್ರ.

ರಿಕ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಕಾಡುಮಿಡಿ, ರಿಕ್ತಾ, ರಕ್ತಮದ
(ಮೆರಿಗ. ೪೮-೪೯). [?]

ರಿಕ್ಷಕ (ನಾ). ಏನೂ ಇಲ್ಲದುದು ; ಬರಿದು : "ಶೂನ್ಯಂ . . .
ರಿಕ್ಷಕಂ—ಳಿ ಬರಿದಾದ ಮನೆ, ಮರಳಿ, ಮುಂಚಾದ್ದು" (ಒಕ್ಕಾಂ. ೩೩೮).
[ಸಂ.]

ರಿಕ್ತಗೋಳು (ಶ್ರೀ). ಪಾಲಿ ಮಾಡು ; ತೆರಪ್ಪಗೋಳು : ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ
ಯವರು ಸಂಪತ್ತಿನ ಉಭಯಸದನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದರಲ್ಲಿಗಲಿ ನಿರ್ವಾ
ಚಕರಾದರೆ . . . ಸದನದ ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ರಿಕ್ತಗೋಳದಂತೆ
ಭಾವಿಸತಕ್ಕದ್ದು (ಘರಾಸ. ೨೯). [ರಿಕ್ತ. + ಗೋಳ. + ಇವು.]

ರಿಕ್ತತೆ (ನಾ). ರಿ. ಬರಿದಾಗಿರುವಿಕೆ; ಶೂನ್ಯತೆ: ಸುತ್ತಣ ಈ ವಿಶ್ವಲರಿಕ್ತತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಚಿತ್ರ ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ. ಒಂದಾಗಿ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಸಾಂ. II. ೫೬). ೨. ದಾರಿದ್ರ್ಯ: ಬಡತನ. [ಸಂ. ರಿಕ್ತತಾ]

ರಿಕ್ತಪೂರ್ಣ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಉದರ
 ಭೇದಗಳಿಲ್ಲ ಒಂದು : ೧ "ಶ್ವಾಸರೋಗದಿಂದ [ಉಬ್ಬಿಸ] ಪೀಡಿತ
 ನಾದವನಿಗಿರುವಂತೆ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಳಕ್ಕೂ ಹೊರಕ್ಕೂ ಚಲಿಸು
 ವುದು" (ಶಾಸ್ತ್ರಂ. ೨೩ ಗಣ್ಯಪಾಠ) : ಕ್ರೋಮ, ವಿಲ್ವ, ಪೂರ್ಣ, ರಿಕ್ತ
 ಪೂರ್ಣ—ಈ ನಾಲ್ಕು ಉದರಭೇದಗಳ (ಶಾಸ್ತ್ರಂ. ೨-೦೩೩ ೪) [ಸಂ.]

ರಿಕ್ತಹಸ್ತ (ನಾ). ರಿ. ಬರಿಗೈ. ವಿ. ಬರಿಯ ಸೊಂಡಿಲು : ಕಾಣಮಾ
 ಕಾಡಾನೆ . . . ಜಾಯ್ತಿ, ಪೈಸುಕಿಡಿ ರಿಕ್ತಹಸ್ತವನುಸಿರ ವಜ್ರಾಂಗಿ ವಾಯು !
 (ಪ್ರ. ೧೩೩೩. ೨೦೨-೨೦೬). [ಸಂ.]

೦೩ (ನಾ). ೧. ಬಡವಿ ; ಅತಿವಿವಿಧವಾದವಳು. ೨. ಶುಭ
ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಲ್ಲದ. ಶುಕ್ಲ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣವಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ
ಬರುವ ಚತುರ್ಥಿ, ನವಮಿ, ಚತುರ್ದಶಿ ಹೀಗಿರುತ್ತಾ. [ಪಂ. ೦೩.]

೦೪ (ನಾ). ೧. ಪಿತ್ತಾರ್ಜಕವಾಗಿ ಬಂದ ಆಸ್ತಿ : ಸ್ವತ್ತು. ೨. ಧನ : ಹಣ. "ವ್ಯವಹರಂ . . . ಲಕ್ಷಂ . . . ವಿಧವಃ - ೧೩ ಧನದ ಮೊಳುಗಳು" (ಬ್ರಾಹ್ಮಿ. ೩೦೨). ೩. ಬಂಗಾರ : ಚಿನ್ನ. "೦೪ [ಬಾಹ್ಯಂ. ತ್ವಮಾ ಕನಕಂ ಪಿರಾಪುಮರ್ಥಂ" (ಪುಂಗಾ. ೧೩-೧೩). [ಸಂ.]

ರಿಕ್ತ - ರಿಕ್ತ - ನೋ.

೧೨೩ (ಸಾ). ೧. ಪುನುಷ್ಕನಿಂದ ನಡೆಸಲ್ಪಡುವ, ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳುಳ್ಳ ವಾಹನ : ಅನಂತ . . . ರಿಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಕೂತನು . . . ರಿಕ್ಷೆವಾಲನು ಕುಲಿಂಗಡಿ ತುಳುವಹತ್ತಿದನು (ಜನಾ. ೩೫).
೨. ದುಂತಪ್ರಾಣಿತ ಸಾವ, ಮೂರುಚಕ್ರಗಳುಳ್ಳ ವಾಹನ : ಒಬ್ಬ ರಿಕ್ಷಾ ಹತ್ತಿ ಓಡತಾರ (ಕಥಾ, ೨೫೦-೦೩); ರಿಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪುನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಮೊದಲೆ (ದೂತ). [← ೧೨೦. Ricksha.]

రిక్తే, రిక్త (నా). సర్వత; తాటి: గర్భాంగుడు (బ్దు) గండిన రిక్తయిండా
(అర్థము. ౬-౬). రిక్త: " రిక్తమున. ౧. ౨ చ గి సర్వత, " (పర్వత, ౧, ౧౪-౬౬).
[< పరి. ౫]

ರಿಗ್ಗವಣಿ. ರಿಗ್ಗವಣಿ (ಸಾ). ೧. ಮತ್ತಳಿ ಮೊದಲಾದ ಚರ್ಮ
ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುವವರಲ್ಲಿಯು ಒಂದು ಕ್ರಮ. ಗತಿ :

ನಿನದತ್ಯಂಧಾನಕಂ ರಿಗ್ಗವ್ಯಯ ಪಟಃ ಪೂರ್ವಾಚಲಂ ತುಂಗರಂಗಂ
ತನಗಾದತ್ಯಂಬಿನು ನೀಲಯ ಜವನಕಪೋಲ್ ಪಿಂಗ (ಸಂಧ್ಯ. ೩-೩೦);
ಡಂಗುರಗಲೆಂಬ ರಿಗ್ಗವ್ಯಯ ಮಣಿಗಗ್ಗಲಿಪುವ ನಗರನಕತಿಯರ
ಚಿತ್ರದಂತಿರತ್ತವ ತೋರಾದ (ಸಂಧ್ಯ. ೩-೩೩ ಪ); ಮಲವು ರಿಗ್ಗವ್ಯ
ಒಡ್ಡಾಸರ ಮೊಸೂ ಚಮತ್ಕಾರ . . . ಬೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ
ತನ್ನ ಸೇತುಮಯನಾರ್ಯವೃತ್ತ . . . ಬಾಜಿಸುತ್ತಿರಂ (ಸಂಧ್ಯ. ೩೦ ಪ).
೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮವಾದ್ಯ : ಮೃದಂಗ : "ರಿಗ್ಗವ್ಯಯನೆ
ಮೃದಂಗಂ" (ಸಂಧ್ಯ. ೩೦೦). ರಿಗ್ಗವ್ಯ : ರಿ. ಮದ್ದಲಿಗಂ ಮದ್ದಲಿಯಂ
. . . ಚಮತ್ಕಾರ ತುಡುಕು ರಿಗ್ಗವ್ಯ ಮರಣಗಳೆಂಬ ನಾನಾಶಬ್ದಗಳಂ
ಬಾಜಿಸಿ (ಸಂಧ್ಯ. ೨-೨೩ ಪ). [
ಸಂ. ರಿಗ್ಗವ್ಯ

ರಿಗ್ಗುವಣಿ ' ರಿಗ್ಗುವಣಿ ' ನೋ.

ರಿಚ್, ರಿಕ್ಯು, ರುಕ್ಯು (ನಾ). ರಿ. ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಂತ್ರ; ಮಂದದೇವಿವರ್ಷ
ಬದ್ಧವೂಮದ್ಧವೂ ರಿಚ್ [ಸಾಂ. ರಿಚ್, ರಿವ್, ರುಚ್] ಪುಟಪುಟವೆತ್ತದ
ಗುಡಿ ತೋರಣ (ಕರಸೇ. ೨-೨೯). 'ರಿಚ್‌ವೇಲ್' ಪರಾ. ರಿಕ್ಯು :
೨. ವೇದಮಂತ್ರ; ಋಕ್ಯು : "ರುಕ್ಯು (ರಿಕ್ಯು) - ಋಚ್ (ಚ್) =
ಕರಣ, ವೇದಮಂತ್ರ" (ಕರಣೀ. ೨೬). ರುಕ್ಯು : ೨. ವೇದರುಕ್ಯು
ವೇಲ್ಯು ಕ್ಷತಮುನೀವೇದಂ (ರಚಾಪು. ೦-೧). [\leftarrow ಸಂ. ಭೂಚ್]

ರಿಚ್‌ಮೆನ್ಸ್ (ಕ್ರಿ). ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳು : ಮೇದಫೋಷ
ಮಾದು : ಅಂತು ಮೊಹ್ಯಾ ನೈವೇಗಿ ರಿಶಾಂ. ರು)ಚ್‌ವೈಶ್ವಕ್ಷಣಗಣ
ಕೊಟ್ಟು (ಕೂಲಿ ೧೦-೨೦ ಕ). [ರಿಚ್ + ಮೈಯ]

ರಜವಿಷಾದಾರ (ನಾ). ಸೈನ್ಯದ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿ; ತುಕಡಿದಾರ:
ಬಾಬುರಾಜ್ಜಾಲ ರಜವಿಷಾದಾರ (ಎಫ್. XIV, ಕುಂ. ೧೮೬೬: ೨; 1881).
[ರಜವಿಷ್ಯ (೨ ← ೪೦. Regiment) + - ದಾರ]

ರಿಜಿಸ್ಟರು ' ರೆಜಿಸ್ಟರು ' ನೋ.

ರಜು • ರಙ್ಗಜು, ನೋಡಿ.

ರೀಣ 'ರುಣ' ನೋ.

ರಿಗಗೂಳು (ನಾ). ಹಂಗಿನ ಅನ್ನ : ಎಷ್ಟು ದಿನ ರಿಗಗೂಳನ್ನೊಡು
ಕೊಂಡು ಇರುವುದು (೭೪. ೦೦); ಪರಿಕ್ಷಾ ನಾವಾಸಾದಿ. ಮನ್ನಾಗ ಕೂತು
ರಿಗಗೂಳು ತಿಂತಿ(ದಿ (ಅ. ಕಂ. ೧೪೬).

[ರೀಣ (< ರೋಣ) + ಕೂಳು, (< ಕೂಲಿ + ಫ,)]

ರಿಂಗೇಡಿ (ನಾ). ಸಾಲವನ್ನು ತಿರಿಸದೆ ಇರುವವನು ; ಋಣದಲ್ಲಿರುವವನು : ಪ್ರಣ ನೋಡಿ ಬುದ್ಧರ ಮೇಲ್ಮುಕ್ತ ನೋಡಾಂತ ರಿಂಗೇಡಿ. ಜೀವನಿನ್ನೇ ಪಮತೆಯ ಚಿಂತೆ ? (ಸೂರ್ಯನಾ. ೬೦-೭೨).

$$[\text{O}_2] (< \text{O}_2) + \text{H}_2\text{O}_2$$

ರೀಪ್ತ (ನಾ). ಪುನಾವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು; ಹಂಗಿಗ: ನೀನು
 ರೀಗದ ರೀಪ್ತನು. ನಾನು ನಿನ್ನ ರೀಪ್ತನಾದೆನು (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. I, ೧೦೦).
 [ರೀಗ (< ರೂಗಾ) + -ಪ್ತ]

ರಿತುಗಾನ (ನಾ). ಆಯಾ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಗಾನ ; ಋತುಗಾನ :
ನವನವ ರಿತುಗಾನವನವತರಿಸುವೆ (೧೯೩೦. ೫-೦).

[ರಿತು (< ರುತು) + ಗಾನ]

ರಿದ್ಧಿ, ರುದ್ಧಿ (ನಾ). ರಿ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : " ರಿದ್ಧಿ-ಮುದ್ಧಿ = ಅಭಿವೃದ್ಧಿ " (ಕಲ್ಪತನು. ೩೪); ಮುದ್ಧಿ-ರಿದ್ಧಿ (ಕಲ್ಪತನು. ೦೫ ಕೃಷ್ಣ). ೨. ಜನನ ದಿಂದಾಗುವ ಸೂತಕ : ಪುರುಷು ; ವೃದ್ಧಿ : ನಮಗ್ಯಾಗೂ ಹುಟ್ಟಿದ ರಿದ್ಧಿನೂ ಇಲ್ಲ ; ಸತ್ತ ಸೂತಕನೂ ಇಲ್ಲ (ಮೊಹನ. ೭೩). ರುದ್ಧಿ : ರಿ. ಶ್ರುತಕೇವಲವಾದುದನ್ನಿ ಪಲವು ರುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದನು (ಮನ್ವತಾ. ೭೪ ಅಮ). [< ಪ್ರಾ. ರಿದ್ಧಿ./ಸೂ. ವೃದ್ಧ]

೦೬ (ನಾ). ೧. ಕಾಟ : ಹಿಂಸೆ ; ಕಿರಿಕಿರಿ : 'ರಿಪಿಗೇಡಿ' ಪರಾ. ೨. ಕಾಟ ಕೊಡುವವನು ; ಉಪದ್ರವಕಾರಿ : ಏನಿನ ದಿನ ನಾನೇ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಆ ರಿಪಿಯು ನನ್ನ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ನಡುಗಿದನು (೧೯೧೦. ೩೩).

೦೭೦೬ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಸುಮ್ಮನೆ ಆತ ತೋರಿಸಿ ರಿಪಿ೦೬ ಹಚ್ಚಿರುತ್ತಾನೆ ! (೨೦೧೩. ೩೩). [← ಮರಾ. ರಿಪರಿಪ]

೦೭೧೬ (ನಾ). ಕಾಟ ಕೊಡುವವನು ; ಉಪದ್ರವಕಾರಿ : ಮನೆಯಾಗ ರಿಪಿಗೇಡಿ ಆಡ ಹ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಕಿರಿಗೇಡಿ ಬಾಳನ ಹ್ಯಾಂಗ ಸಂಬಳ ಹಡೆದಮ್ಮ (೧೯೦೬. ೯೦) ; ರಿಪಿಗೇಡಿ ! ಸಾಕುಮಾಡು ನಿನ್ನ ಮುದುಬುಡುಕಿನ (೨೩೪. ೯೩). [ರಿಪಿ + ಕೇಡಿ]

೦೭೨೬ (ನಾ). ಬಿಪ್ಪಣತನ : ಜಿಗುಟುಸ್ವಭಾವ : ಅಂಥ ಜಿಗುಟು ರಿಪಿಪಡ್ಡು ಹುಡುಗರಿಗೆ ಕೂಡ . . . ಅವರ ಕೈಯಿಂದ ಒಂದು ಕವರ್ವಕ ವನ್ನೂ ಉಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ (೨೩೪. ೨೯೯). [ರಿಪಿ+ಪಡ್ಡು]

೦೭೩೬ (ನಾ). ಮರದ ಪಟ್ಟಿ. - ತುಂಡು : ಮನೆಯ ರಿಪಿಘಾಗಿಗೆ ಬೀಳಿ ತಗುಲಿತು (೨೩೪). 'ರೀಪ್ಪ' ಪರಾ.

[← ೧೦. Keeper/ಮರಾ. ರೀಪ]

೦೭೪೬ (ನಾ). ೧. ಹಗೆ ; ಶತ್ರು : "ಅಭಯಾತಿ, ಅರಾತಿ, ಅಮಿತ್ರಂ, ರಿಪು . . . ದ್ವಿಪತ್ - ಈ ೨೪ ಪತ್" (೧೯೧೩. ೭೩-೭೦೦) ; ಆ ಮಹೋಗ್ರರಿಪ್ಪಭೂತವಶ್ಯವೂ ಭೈರವಾಚಾರಂ . . . ಆದುದಾ ರವಿ ಶನೋಭವಹ್ಯಾರಂ (೨೦೧೩. ೦೩-೦೩೩) ; ಮದದೀ ನೀಂ ಪಡೆವಾ ಸಂತಂ ರಿಪ್ಪುಮೂಸಂಪಾರಂ ಪಾರಂ ಪೊವೆರಲ್ ಮಾಯ್ಯಂ (೧೯೧೩. ೨-೧೩). ೨. [ಜ್ಯೋತಿ] ಲಗ್ನದಿಂದ ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನ : ಶತ್ರುಸ್ಥಾನ : ತನಯಸ್ಥಾನದೊಳಿತ್ಯಮಂತ್ರಿ ರಿಪ್ಪುರ್ವಾ ನಿಶ್ಯತ್ರು (೧೯೧೩. ೦೩-೦೦).

ರಿಪ್ಪುಕುಳಿರವ = ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಭೈರವನಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಭಟರ ತೆಗೆತೆಗೆ ಪಾರ್ಥನೋ ರಿಪ್ಪುಕುಳಿರವನೋ (೧೯೧೩. ೯-೦೯). ರಿಪ್ಪುಕವಿಲ್ಲಣ = ಶತ್ರುಕವಿಗಳನ್ನು ತಲ್ಲಾಗೋಳಿಸುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಲ್ಲಿನಾಥನ ಚ್ಯುತ್ಯ ರಿಪ್ಪುಕವಿಲ್ಲಣಾಗ್ರಾಫುರೈ ಪಂಡಿತಮುಳ್ಳೀರ್ವಾಸ (೧೯೧೩. ೦-೦೯). ರಿಪ್ಪುಗೋಳುಕುಳಾರಿಪ್ಪು = ಶತ್ರುವೆಂಬ ಗೋಳುವಿಗೆ ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮುಖವರಾಂತ ಮಗದರ ಪುಟ್ಟಂ ಪಾಟುಸದೆ ಮಾಣಿ ನೀ ವೈದಿರಾಪುಟ್ಟಂ ರಿಪ್ಪುಗೋಳೂಮ ಪುರೈಂ ಮಂದೀವರದಿರುಪ್ಪರಪುಟ್ಟಂ (೧೯೧೩. ೦೩-೦೩ ; ೧೯೧೩). ರಿಪ್ಪುಕುಳಾರಿ = ಶತ್ರುವೆಂಬ ಆನೆಗೆ ಸಿಂಹದಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಾಗನ್ನದ ಪುರಂದರಂ ರಿಪ್ಪುಕುಳಾರಿ (೧೯೧೩. ೬-೬-೨೩ ; ೧೯೧೩). ರಿಪ್ಪುಪತಿನಿಕ್ಷತ್ರ = ನಿಲ್ಲಲು ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಶತ್ರುರಾಜರನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಪರಿವಾರಪಿನ್ನಾಯಿ ಸುಜನಪಿನ್ನಾಯಿ ರಿಪ್ಪುಪತಿನಿಕ್ಷತ್ರಂ ಗೋತ್ರವತಿತ್ರಂ (೨೪. VII. ೧೯೧೦. ೨೦-೦೯ ; ೧೯೧೩).

ರಿಪ್ಪುಪುಂಡಿಣ = ಶತ್ರುರಾಜರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಇನಂದನನು . . . ರಿಪ್ಪುಪುಂಡಿಣಾಪಧಾರು ಧಿರಾಪುಂಡೆಂ ಕಳಕಳ ಗಜಟು ಮಿಗೆ ಕುರುಭೂಮಿಗೈತಂದ (೧೯೧೩. ೨-೦೯). ರಿಪ್ಪುಲರಿಣಾಪು = ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿ ಮಾಡುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಗೆದ್ದನುಕುರಿಣಾಪು ರಿಪ್ಪುಲರಿಣಾಪು ಭಿಪ್ಪುನು (೧೯೧೩. ೩-೨೪). ರಿಪ್ಪುಕುಳರ = ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಭೀತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀನಿವಾಸನಿ ಘಟ್ಟು ನುಡಿವಿಪ್ಪುಕುಳರನಿಪ್ಪ ಪುಪುಳು . . .

ಮಾಡುವವನು (೧೯೧೩. XI-11. ೦೦೯-೦೬ ; ೩೨. ೦೩೦). ರಿಪ್ಪುಮಂಡಳಿ ಕೈರವ = ಶತ್ರುಮಾಂಡಲಿಕರಿಗೆ ಭೀಕರನಾದವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಸುರ್ವಾಗರುಡಪ್ಪಜಂ ಮುಡುಕುಡಪ್ಪಕೆಂ ಆಯ್ಯನ ಸಿಂಗಿ ರಿಪ್ಪುಮಂಡಳಿಕ್ಕಿರವಂ . . . ಶ್ರೀಮದ್ವಿಜಯಾದಿತ್ಯದೇವರಸರು (೧೯೧೩. ೨೯-೩ ; ೧). ರಿಪ್ಪುಮದನಮಹೇಶ್ವರ = ಶತ್ರುವೆಂಬ ಕಾಮನಿಗೆ ಈಶ್ವರನಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಪ್ರಕಾಪ ಲಂಕೇಶ್ವರ ರಿಪ್ಪುಮದನಮಹೇಶ್ವರ . ರಾಯಮುರಾರಿ ಭುಜಬಳವುಲ್ಲ (೧೯೧೩. ೩೪-೦೩-೦೯ ; ೧೧೭೦). ರಿಪ್ಪುರಾಯಕುಳಿಸೂಳಾರ = ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಸಹಜ ಮನ್ನೋಜರಿಪ್ಪುರಾಯಕುಳಿಸೂಳಾರ (೧೯೧೩. XX. ೩೩-೦೩ ; ೧೦೩೨). ರಿಪ್ಪು ಸಂವರ್ತ = ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಂತೆ ನಾಶಪಡಿಸುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಎಲೆ ರಿಪ್ಪುಸಂವರ್ತನೊಳು ಕೊಳುಗುಳಕೆ ವರ್ತಿಸಲಿ ದೆನುತ ತಲ್ಲೂಕಿ ತತ್ತಮ ಮನವನವನೇಪಾಲಸಂದೋಹ (೧೯೧೩. ೦೩-೦೦). ರಿಪ್ಪುಸರ್ವಗುಂಡ = ಶತ್ರುವೆಂಬ ಹಾವಿಗೆ ಗೆರಂಡನಂತಿರು ವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಮಹಾಪ್ರಚಂಡದಂಡನಾಯಕವಿಭೂತಿಯ ನವ್ಯಕ್ಷಿಯಾ ರಿಪ್ಪುಸರ್ವಗುಂಡನನಿ ನಿಗಟ್ಟು ಗೋವಿಂದನ ಮಗನುಳ ಕಳಾದಿದಂ (೧೯೧೩. ೩-೦೩ ; ೧೦೭೦). ರಿಪ್ಪುಪದಯಶಲ್ಯ = ಶತ್ರುಗಳ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಈಟಿಯಂತಿರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ನಿರ್ಘಲ ಕೀರ್ತಿ ದೋಷನನನಾದವ ಸಮಿತದೇವಾ ಮೂಗಲ್ಯ ರಿಪ್ಪುಪದಯಶಲ್ಯ ಲೋಕಪಾತ . . . ಶಾಂತಪಂಚೋಶ್ವರಾ (೧೯೧೩. ೬-೦೪-೨). [ಸಂ.]

ರಿಪ್ಪುಕುಲ, ರಿಪ್ಪುಕುಳ (ನಾ). ಹಗೆಗಳ ಸಮೂಹ : 'ರಿಪ್ಪುಕುಲಾಂತಕ' ಪರಾ. ರಿಪ್ಪುಕುಳ : ಉಭಯದೇಸೀಮನೋರೂಪಂ ರಿಪ್ಪುಕುಳುಧರ ಪ್ರಭಂಜನ ನಾದಾದಿ ಸಮಸ್ತಪ್ರಶಸ್ತಿಸುತಂ (೧೯೧೩. ೦೦೩-೩-೦೯ ; ೧೦೭೦). ರಿಪ್ಪುಕುಲಮೃತು = ಶತ್ರುಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಯಮನಂತೆ ಇರುವವನು ; ಒಂದು ಬಿರುದು : ಸಿಂಧದ ಸತ್ತಿಗೆಯ ಸಾಲಿನಿ ರಿಪ್ಪುಕುಲಮೃತ್ಯುವಾತನು ವಿರಗಂಗಾಸುತನು ನೋಡು (೧೯೧೩. ೬-೩೯). [ಸಂ.]

ರಿಪ್ಪುಕುಲಾಂತಕ (ನಾ). ಶತ್ರುವಂಶಕ್ಕೆ ಯಮಸದೃಶನಾದವನು ; ಕೆಂದ ಬಾರೋ . . . ರಿಪ್ಪುಕುಲಾಂತಕನಿಪ್ಪಣ ಮುಖದೋಟೊ (೧೯೧೩. ೬-೨೦). [ಸಂ.]

ರಿಪ್ಪುಕುಳ 'ರಿಪ್ಪುಕುಲ' ನೋ. ರಿಪ್ಪುಕುಲ, ರಿಪ್ಪುಕುಳ (ನಾ). ಹಗೆಗಳ ಪಡೆ : ಶತ್ರುಸೈನ್ಯ ; ರಿಪ್ಪುಕುಲ ಮುರ್ಛಾದನದುತಿವಿಪುಲಂ ಕ್ರೀಡೋಪಯೋಗ್ಯಮಂಜಿತಯುಪಾಂಗೀಪು ದೊಂದು ಪೋಲುಮಂ ನಡೆಯಾಪುಡಿಗಳೆ ಪದ್ಮ ಲಿಟಿಕವಂ (೧೯೧೩. ೯-೨೩). ಏನಿದದ್ವೈತವಂದಿನಾಹವದಾನಿಕೆಯ ರಿಪ್ಪುಕುಲದ ಸಂಭ್ರಮ (೧೯೧೩. ೬-೨೦-೩೩). ರಿಪ್ಪುಕುಳ : ರಿಪ್ಪುಕುಳಮೇಳಾರಮಂ ನೃಪದ್ವೈತಂ ಮಿಕ್ಕು ಪುಕ್ಕು ಕೀಳ್ತತ್ತಿತ್ತಿ (೧೯೧೩. ೩-೯). [ಸಂ.]

ರಿಪ್ಪುಕುಳ 'ರಿಪ್ಪುಕುಲ' ನೋ. ರಿಪ್ಪುಕುಳ (ನಾ). ಶತ್ರುಗಳ ಸಮೂಹ : ರಿಪ್ಪುಕುಳ ಮಂಡಳಮಯ್ಯ ಸಾಕ್ಷಿ ಸಾಪನಿಕೆ (೧೯೧೩. XX. ೯೬-೩೦ ; ೧೦೭೨). [← ರಿಪ್ಪುಕುಳ]

ರಿಪ್ಪುಕುಳ (ನಾ). ಶತ್ರುಪಕ್ಷದ ವೀರ ; ಅರಿಫಟ : ವಿರಂಜಿತನೊಂದಂತೆ ನಲಿ ರಿಪ್ಪುಕುಳನ ಸಾರಥಿಯ ಮಂಜಿಸಮಂ (೧೯೧೩. ೬-೨೦-೩೦). [ಸಂ.]

ರಿಪ್ಪುಮಧನ (ನಾ). ಹಗೆಯ ನಾಶ ; ಶತ್ರುಸಂಹಾರ ; ಕಥೆಯನಿದನಾ ಕೇಳಿದನು ಕುರುತಿಪುಲವಾವು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ರಿಪ್ಪುಮಧನವುಟೀ ಹೇಳು (೧೯೧೩. ೬-೩೯-೨೩). [ಸಂ.]

ರಿಪ್ಪುರಾಮಗಮುಂಡ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು ; ಸಂಗಮದ ಪ್ರಭುವೀ ಗುಮಾಸ್ತರು ರಿಪ್ಪುರಾಮಗಮುಂಡನು ಎನ್ನಬರುಂ ನೆರಸುತ್ತಿಯಾಗಿ

ಪಡೆದಾವರ್ (೨೪. VI (B) ಕ್ರೀಡಾಂ. ೩೩-೨೨; ಪು. ೨೦೦).

[ರಿಪ್ಪ + ರಾಮ + ಗಾಮುಂಡ]

ರಿಪ್ಪರಾಯ (ನಾ). ಶತ್ರುರಾಜ : ಯಾದವಕುಲಕಮಳಕಳಾಪಿಕಾಸ
ರಿಪ್ಪರಾಯ ಗಳಗಾಳಪಾಸ ವನಕವಮದಮಲ್ಲಂ (ಕೂಶಾಂ. ೨೪-೪; 1235);
ಮುಜುದಾದ್ವಿ ರಿಪ್ಪರಾಯದಳ ಹಗೆ ಹಜಾದಾದ್ವಿ ಕುರುಪತಿಗೆ (ಕೂಶಾಂ. ೪೦-೩). [ರಿಪ್ಪ + ರಾಯ]

ರಿಪ್ಪವಂಗಡಿಗ (ನಾ). ಶತ್ರುಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು; ಹಗೆಯ
ವಕ್ತದವನು; ಹೋಗಿದಿರು ತಲೆಗೊಡುಪುದಿರಾಗಿನಂತ ರಿಪ್ಪವಂಗಡಿಗನೊ
ಮೊದಲೊ (ಕೂಶಾಂ. ೩೦೩. ೩-೪೦). [ರಿಪ್ಪ + ವಂಗಡ + - ಇಗೆ]

ರಿಪ್ಪವಜ್ಜ (ನಾ). ಶತ್ರುಗಳ ಸಮೂಹ : ಅನ್ನೋದಕಂ ಕಿಜಾದಾದ್ವಿ
ರಿಪ್ಪವಜ್ಜಗಳೆದೊಳ್ . . . ಇದೊಡೆ ಹಾನಿಯೈ (ಕೂಶಾಂ. ೩೩).
[ಸಂ.]

ರಿಪ್ಪೇರಿ (ನಾ). ಶಿಥಿಲವಾದ ಕಟ್ಟಡ. ಕೆಟ್ಟುಹೋದ ಯಂತ್ರ
ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವಿಕೆ; ದುರಸ್ತಿ : ಕೆರೆ ಕೂಟು ವಗೈರೆ
ರಿಪ್ಪೇರಿ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು (ಗ್ರಾಹಾಂ. ೦); ಆ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ರಿಪ್ಪೇರಿ ಆಗಿ ಎಷ್ಟೋ
ಮರ್ಗಗಳಾಗಿವೆ (ಕೂಶಾಂ. ೦೦೦). [← ಇಂ. Repair]

ರಿಪ್ಪೇಟು (ನಾ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಂಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿದ
ವರದಿ.-ವಿವರ : ಪ್ರತಿದಿನವೂ ನಡೆದ ವಿಧಮಾನಗಳನ್ನು ರಿಪ್ಪೇಟು
ಮಾಡುವುದು (ಕೂಶಾಂ. 11. ೩೪); ಲಿಖಿತಮೂಲಕವಾದ ರಿಪ್ಪೇಟುಗಳನ್ನು
. . . ಪಯಾವರ್ಷಲು ಬದ್ಧರಾಗಿರಬೇಕು (ಗ್ರಾಹಾಂ. ೩).
[← ಇಂ. Report]

ರಿಬ್ಬು, ರಿಭು (ನಾ). ದೇವತೆ; ಅಮರ; ಆ ರಿಬ್ಬುಗಳ ಮೊತ್ತದಿಂದ
. . . ಸೊಗಯಿಸೆ (ಕೂಶಾಂ. ೦-೨-೪೦ ೫೪). ರಿಭು : 'ರಿಭುವಿಮಾನ'
ಪರಾ. [← ಸಂ. ಭುಭು]

ರಿಬ್ಬುನ ಹುಲ್ಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : (ಪು. ೩೩. ೩೦-೦೨೨೦).
[ರಿಬ್ಬುನ + ಹುಲ್ಲು (← ಪೂರ್)]

ರಿಭು 'ರಿಬ್ಬು' ನೋ.

ರಿಭುವಿಮಾನ (ನಾ). ದೇವವಿಮಾನ : ನಲ್ಲವತ್ತಿಯ ಜನಭವನಂ ರಿಭು
ವಿಮಾನಮಂ ಪೋಲಿಕ್ಕುಂ (೨೪. VII. ೩೩೩. ೦೦-೪೦; 1085 7).
[ರಿಭು (← ರಿಬ್ಬು) + ವಿಮಾನ]

ರಿಯಾಯತಿ, ರಿಯಾಯತಿ, ರಿಯಾಯ್ತಿ (ನಾ). ರಿ. ತೆರಿಗೆ,
ವ್ಯಾಪಾರದ ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ನೀಡುವ ಸೋಡಿ.-
ವಟ್ಟಿ : ಸರ್ಕಾರವು ಆಪ್ತೊಂದು ರಿಯಾಯತಿಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.
ತೆರಿಗೆಯ ದರವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ (ಕೂಶಾಂ. ೩೩). ೨. ದಯೆ ;
ಕರುಣೆ : ಶರಣಾಗತನಾದ ಆಪರಾಧಿಗಿ ಎತೇಷವಾಗಿ ರಿಯಾಯತಿಯೂ
ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಶಾಂ. ೦೪). ರಿಯಾಯತಿ : ರಿ. ಇಂದಿಯಾದಿಂದ ತಂದ
ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ತರುವ ಸಾಮಾನುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೇವಲ ಐದರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ
ಸುಂಕ ಕೊಡಬಹುದೆಂಬ ರಿಯಾಯತಿಯೂ ದೊರೆಯಿತು (ಪ್ರಜಾ. ೩. 11, ೨೨೪);
ಅನುಭವಶಾಲೆಯ ಶುಲ್ಕ ದುಡಾರಿಯಾದಲ್ಲಿ ರಿಯಾಯತಿಯಿಲ್ಲ (ಕೂಶಾಂ.
೦೦೪-೨೪). ೨. ನಾನು ಬಹಳ ರಿಯಾಯತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದೇನೆ (ಕೂಶಾಂ.
೦೩೪). ರಿಯಾಯ್ತಿ : ೨. ಯಾರಿಗೂ ಯಾವ ರಿಯಾಯ್ತಿಯೂ
ಇರುವುದಿಲ್ಲ (ಕೂಶಾಂ. ೦೩೩); ಅದೇನೋ ರಿಯಾಯ್ತಿಯಿಂದ ಮೂಕು
ಮರ್ಗಗಳ ತಕ್ಷೆ ಅರೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ (ಕೂಶಾಂ. ೩೩).
[← ಅರ. ರಿಲಯತ್ ; ಹಿಂ. ರಿಲಯತ್, ರಿಯಾಯತ್]

ರಿಯಾಯತಿ 'ರಿಯಾಯತಿ' ನೋ.

ರಿಯಾಯ್ತಿ 'ರಿಯಾಯತಿ' ನೋ.

ರಿಯಾಸತ 'ರಿಯಾಸತ್ತು' ನೋ.

ರಿಯಾಸತ್ತು. ರಿಯಾಸತ (ನಾ). ಸಂಸ್ಥಾನ ; ರಾಜ್ಯ : ರಿಯಾಸತ್ತು
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗುವುದು ? (ಕೂಶಾಂ. ೩೩).
ರಿಯಾಸತ : ದಾಖಲ ರಿಯಾಸತ ಮೈಸೂರು (ಕೂಶಾಂ. ೦೪೨೪.
೪೪-೩; 1818). [← ಅರ. ಹಿಂ. ರಿಯಾಸತ್ ; ಮರಾ. ರಿಯಾಸತ್.
ರಿಯಾಸತ್]

ರಿರಂಸೆ (ನಾ). ರಮಿಸುವ ಆಸೆ ; ಕಾಮತ್ಯವ್ವೆ : ರಾಜಸುತೆಯನ್ನು ತ
ರಿರಂಸೆಯು ಭ್ರಮೆಗೊಂಡು ಕೈವಿಡಿದು ಕಡೆಯೊಳಗಿಹಿಸಿಗೊಳಗಾದ
(ಕೂಶಾಂ. ೨-೩-೪೩). [ಸಂ. ರಿರಂಸಾ]

ರಿವಾಜು (ನಾ). ಪಟ್ಟತಿ ; ರೊಥಿ ; ರೀತಿ : ಮನೆಯ ರಿವಾಜಂತೆ
ಅವಳು ಘೋಷಾ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು (ಗ್ರಾಹಾಂ. ೩೪); ಯುಗಾದಿಯ
ಸಮಯ ಮಳೆ ಬರುವ ರಿವಾಜೇ ಇದೆ (ಕೂಶಾಂ. ೩೩).
[← ಅರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರಿವಾಜ್]

ರಿವುಳ, ರಿಸಬ (ನಾ). ಬಸವ ; ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಪಾತರಾ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯದ
ರೊಳಗೆ ಪುರಾಣಕತರಬೆಯರ್ಗ ವಿಸಾಪವು ಜಯಂತಂ ರಿ[ವಾಜಾಂ. ಪು.ವ್ಯ]
ಪುರೋತು ಸಂಭವಿಸಿದರ್ (ಕೂಶಾಂ. ೦೪-೪). ರಿಸಬ : ಜುಪುಳ - ರಿಸಬ
(ಕೂಶಾಂ. ೦೩೪ ಕ್ರಿಯಾಂ). [← ಸಂ. ಜುಪುಳ]

ರಿಷಿ 'ರುಷಿ' ನೋ.

ರಿಷಿಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು (?) : ಕುಂದಿಗನ್ನೆವು ಚಾವಣ್ಣರಾಯ
ಮುನ್ನತಶೆಯ್ಯಂ ವಿಧು ಮಾಡಿಗಂ ರಿಷಿಗನನ್ನಾ ನ್ನುಮಮ್ಗಂ ಗುಣ
ಸ್ತುತಿಗಯ್ತು (ಕೂಶಾಂ. 11. ೩೦-೦೩; 1044). [?]

ರಿಷಿವಳ್ಳಿ 'ರುಷಿವಳ್ಳಿ' ನೋ.

ರಿಷ್ವ (ನಾ). ರಿ. ಅಪಾಯ ; ಕೇಡು. ೨. ಆಶುಭ ; ಅಮಂಗಳ ;
ತರಿ ರಿಷ್ವಹರಂ (ಕೂಶಾಂ. ೩-೪). ೩. ಪಾಪ ; ಕಳಂಕ : "ಪಾಪದಲ್ಲಿಯೂ
ರಿಷ್ವಮೆಂಬುದು" (ಕೂಶಾಂ. ೦೩೪-೦೩). ೪. ಅದೃಷ್ಟ ; ಸುದೈವ :
"ರಿಷ್ವಂ-ರಿ. ಕ್ಷೇಮ. ಆಶುಭ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವಿಕೆ" (ಕೂಶಾಂ. ೩೪೦). [ಸಂ.]
ರಿಷ್ವಿ (ನಾ). ರಿ. ಕತ್ತಿ ; ಖಡ್ಗ : "ಖಡ್ಗ. ನಿಷ್ಕಂಶ. ಚಂದ್ರಹಾಸ.
ಅಸ್ತಿ. ರಿಷ್ವಿ. . . ಕೃಪಾಪಣ - ೪ ಖಡ್ಗದ ಹೆಸರು" (ಕೂಶಾಂ. ೨೩೩).
೨. ಕೇಡು ; ಹಾನಿ. ೩. ದುರದೃಷ್ಟಿ. [ಸಂ.]

ರಿಸಬ 'ರಿವುಳ' ನೋ.

ರಿಸಾಲು, ರಿಸಾಲೆ (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೂರು ಕುದುರೆಗಳ ಪಡೆ :
'ರಿಸಾಲುದಾರ' ಪರಾ. ರಿಸಾಲೆ : ಒಟ್ಟು ೫೦-೦೦೦ ಕುದುರೆಗಳು
ಸೇರಿ ಒಂದೊಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕೊಂದೊಂದು ರಿಸಾಲೆಯಂತೆ ವಿಭಾಗವಾಗಿ
(ಕೂಶಾಂ. 11. ೦೩); ಯಾವಾಗ ರಿಸಾಲೆಗಾಗಲಿ (ಅಶ್ವಸೇನೆ) ಅಥವಾ
ಪದಾತಿಸೈನ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ ಆದೇಶ ದೊರಕುವುದೋ ಆಗ ಅವು ಸೂಚಿಸಿದ
ಕಡೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು (ಕೂಶಾಂ. ೪೩೪).
[← ಅರ. ರಿಸಾಲ್ ; ಪಾರ. ರಿಸಾಲತ್ ; ಹಿಂ. ಮರಾ. ರಿಸಾಲಾ]

ರಿಸಾಲುದಾರ 'ರಿಸಾಲ್ದಾರ್' ನೋ.

ರಿಸಾಲೆ 'ರಿಸಾಲು' ನೋ.

ರಿಸಾಲ್ದಾರ್, ರಿಸಾಲುದಾರ, ರಿಸಾಲ್ದಾರ (ನಾ). ಅಶ್ವದಳದ ಅಧಿಪತಿ :
(ಕೂಶಾಂ. 11. ೩೩೦). ರಿಸಾಲುದಾರ : (೪). ರಿಸಾಲ್ದಾರ : ಈ ಸೇನೆಯ
ಟೋರಗಳು ರಿಸಾಲ್ದಾರರ ಕೈಕೆಳಗಿದ್ದವು (ಕೂಶಾಂ. 11. ೪೩).
[← ಅರ. ಪಾರ. ಹಿಂ. ರಿಸಾಲೆದಾರ್, ರಿಸಾಲೇದಾರ್ ; ಮರಾ.
ರಿಸಾಲ್ದಾರ್]

ರಿಸಾಲ್ದಾರ 'ರಿಸಾಲ್ದಾರ್' ನೋ.

ರಿಸಿ 'ರುಷಿ' ನೋ.

ರಿಸಿಕುವರಿ (ನಾ). ಋಷಿಯ ಮಗಳು : ಚಟುಲಕಾಮೋದ್ವಿಗ್ನನಿಂದ ಕಡುಧೂರ್ತಮುಗಲು ರಿಸಿಕುವರಿಯರ ಚಟುಲಕಾಮೋದ್ವಿಗ್ನನಿಂದ ಕೇಳಿ ನಿಲರಾಕ್ಷ ತವವರ್ತ ಬನದಿ (ಪೂಜಾ. ೭-೦೫).

[ರಿಸಿ (< ರುಷಿ) + ಕುವರಿ]

ರಿಸಿವೇಳೆ (ನಾ). ಋಷಿಯ ಹೆಂಡತಿ : ಮುನಿಪತ್ನಿ : ತಾನೆ ಸೀತೆ ಮೋಹದದಿನದವಿಯ ರಿಸಿವೇಳೆ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟು ಬಯಸಿದಳೆ (ಪೂಜಾ. ೨೫-೨೨).

[ರಿಸಿ (< ರುಷಿ) + ವೇಳೆ]

ರೀತಾ (ನಾ). ಕರಂಜಮರದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ : "ಮಂಗಳ - ರೀತಾ. ಶಿಂಜ, ಅರಳಿ, ಇವು" (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫). [ಸಂ.]

ರೀಡರ್ (ನಾ). ರಿ. ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ : ಪ್ರವಾಚಕ : ಅವರು ಕನ್ನಡ ರೀಡರ್ ಆಗಿದ್ದಾರೆ (ಪೂಜಾ. ೨). ಪಾಠದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಪಠ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಐದನೆಯ ರೀಡರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಳನ ಕಥೆಯಿದೆ (ಪೂಜಾ. [← ಇಂ. Reader]

ರೀಥೆ (ನಾ). ಅವಮಾನ : ಅವಜ್ಞೆ : ತಿರಸ್ಕಾರ : "ಅವಗಣನಮವಜ್ಞಾನ ಮದವಹೇಳಿ ರೀಥೆ" (ಪೂಜಾ. ೦೫-೭). [ಸಂ. ರೀಥಾ]

ರೀಣಿ (ಗು). ಸ್ತರಿಮವ : ಸೋರುವ. [ಸಂ.]

ರೀತಿ (ನಾ). ರಿ. ಗಮನ : ಗತಿ. ೨. ನದಿಯ ಹರಿವು. — ಪ್ರವಾಹ. ೩. ಮಾರ್ಗ : ಪದ್ಧತಿ : ನಾನಾಜಾತಿನೀತಿಯ ರೀತಿಗಳ ವಿಸ್ತರಿಸಿ (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦). ೪. ಬಗೆ : ವಿಧ : ಶ್ರಮ : ಹೋಲು ಹೊಸರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಗೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವರು (ಪೂಜಾ. ೦-೭-೦೦) ; ರೀತಿ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಮಾತು ಬಲ್ಲ (ಗೂ). ೫. ಆಚಾರ : ರೂಢಿ : ಸಂಪ್ರದಾಯ : "ಚರಿತಂ ರೀತಿಃ" (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫) ; ಆಚಾರಕ್ಕೂ ನಾಮಂ" (ಪೂಜಾ. ೭೪-೭) ; ಪರೀಯಾರ ರೀತಿ ಅನುಕರಣೆಯಲ್ಲ (ಪೂಜಾ. ೭). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೀತಿ : ಹಿತ್ತಾಳೆ : "ಅರಕೂಟ, ರೀತಿ-ಈ ೨ ಶಬ್ದ" (ಪೂಜಾ. ೨೭-೦೫). ೭. ಮೇರೆ : ಗಡಿ : ಎಲ್ಲೆ. ೮. ಕಬ್ಬಿಣ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳ ಜುಗು. - ಕಬ್ಬಿ. ೯. ಸ್ವಭಾವ : ಗುಣ : ಅವು ರೀತಿಯೇ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ (ಪೂಜಾ. ೧೦). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಮಾಧುರ್ಯಾದಿ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪದಗಳ ಜೋಡಣೆ : ರೀತಿವಿನೂತಮಸ್ತು ಕೃತಿಗೊಪ್ಪುವ ಮೆಯ್ . . . ರೀತಿಯೊಳಿಂದ ಮೆಟ್ಟುತು ರಸಂ ಬಿಡೆ ಬಂಧುಕಾವ್ಯಬಂಧಮಂ (ಪೂಜಾ. ೭೪) ; ಪೊಸ ರೀತಿ ನೋಡಿದು (ಪೂಜಾ. ೦-೨೫) ; ರೀತಿ ಅಥವಾ ಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ 'ಪವನವಿನ್ಯಾಸಕಮ' (ಪೂಜಾ. ೨೨). [ಸಂ.]

ರೀತಿಗೆ (ನಾ). ಹಿತ್ತಾಳೆ : "ರೀತಿಗೆ (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫)ಯೆನಲು ಹಿತ್ತಾಳೆ" (ಪೂಜಾ. ೭೦-೭) ; ಅಯ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಂಜಮವಣದುವರೆ (ಪೂಜಾ. ೦೫-೨೪). [ಸಂ. ರೀತಿಗಾ]

ರೀತಿಗೆದು "ರೀತಿಗೆದು" ನೋ.

ರೀತಿಗೆದು (ಕ್ರ). ಹೊಳೆಮಾಡು : ದೂರಿತಪ್ಪಿಸು : ನಂಬಿಸಿಡಿ . . . ಪ್ರೀತಿಪಡಿಸಿ ಹಣವ ಸೇರು ರೀತಿಗೆದು ಕಡೆಯಲವನ ಕೋತಿಯಂತೆ ಮಾಡಿದುವ ಜಾತಿಗಾಣ ಹಂಗಳ (ಪೂಜಾ. ೨-೦೫-೨) ; ಬೆಳೆಯುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಮುದ್ದಿಸಿ, ರೀತಿಗೆಡಿಸದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿದ ಬೆಳೆಸುವುದು ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳ ಮಹಾರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ (ಗೂಜಾ. ೦೫-೨). [ರೀತಿಗೆದು + ಇವು]

ರೀತಿಗೆದು. ರೀತಿಗೆದು (ಕ್ರ). ಹಾಳಾಗು : ದೂರಿತಪ್ಪಿಸು : ರೀತಿಗೆಡಿಸು : ಪರಾ. ರೀತಿಗೆದು : ನಿತಿಗೆಟ್ಟು ರೀತಿಗೆಟ್ಟು ನಾಯ (ಪೂಜಾ. ೦೫). [ರೀತಿ + ಕೆಡು]

ರೀತಿಗಳ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ರೀತಿಗಳ :- ೨೨ನೇ ಮೇಳಕರ್ತ ವಿರಹಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜಕ್ಕ. ಉಪಗಾರಾಗ. ಭವರಾಗ

ಗೇರೊಂದು (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫).

[ಸಂ. ರೀತಿಗಿಲು]

ರೀತಿತಪ್ಪ (ಕ್ರ). = ರೀತಿಗೆದು : ಇವು ರೀತಿತಪ್ಪಿದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಕಾಣದಂತೆ ಅಸತ್ಯ ಅಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ಇರಬಾರದು (ಗೂಜಾ. ೦೫-೦೫). [ರೀತಿ + ತಪ್ಪು]

ರೀತಿವೃಷ್ಟಿ (ನಾ). ಹಿತ್ತಾಳೆಭಸ್ಮದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಣ್ಣಿನ ಅಂಜನ : ಕುಸುಮಾಂಜನ : "ರೀತಿವೃಷ್ಟಿ, ವೃಷ್ಟಿಕೇತು. ಕುಸುಮಾಂಜನಂ - ೩ ಕುಸುಮಾಂಜನದ ಹೆಸರು" (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫). [ಸಂ.]

ರೀತಿವಿಫಲ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯ ಪದಮೋಹ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಸದರ್ಭಂ . . . ವಿಶ್ಲೇಷನವ್ಯಸಮಾಸಂ ನಯನಾರೀತಿ ವಿಫಲಂ ದುರ್ಲಕ್ಷಣಂ . . . ಇವಿಂಶತಿ ಮೋಹಗಳಿಲ್ಲದವು (ರೂಪಾಂಜನಂ. ೦-೫-೪೭೭). [ಸಂ.]

ರೀವು (ನಾ). = ರಿವೀಸು : ಸಮುದ್ರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ : ಬದಿರನ ರೀವು ಹೊಡೆದರೆ ಸೂತು (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫) ; ಚಕ್ರವರ್ತನ ಹನ್ನೆರಡು ಕೋಲು ಹಲಗೆ. ಇವು ತ್ತು ಕೋಲು ರೀವು. ಎರಡು ಸೇರು ಆಣೆ . . . ತರಿಸಿದ (ಪೂಜಾ. ೭). [← ಮೂ. ರೀವ]

ರೀಮು (ನಾ). ಐನೂರು ಹಾಳೆಗಳಿರುವ ಕಾಗದದ ಕಟ್ಟು : ಇವು ತ್ತು ದಸ್ತು : ಬರೆಯುವ ಕಾಗದಗಳಾದರೆ . . . ೨೦ ಕ್ಕೆಯಿರುವವು ಒಂದು ರೀಮನ್ನಾಗಿ ಕಟ್ಟುವರು (ಪೂಜಾ. ೨೫-೦೫). [← ಇಂ. Ream]

ರೀಲ್ 'ರೀಲು' ನೋ.

ರೀಲು, ರೀಲ್ (ನಾ). ದಾರ : ತಂತಿ. ಚಲನೆತಿತ್ರವು ಮೊದಲಾದವು ವುಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವ ಸಲಕರಣೆ : ಕಂಡಿಕೆ : ಇದ್ದರೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಾಲು : ಹೊಸಯುಗದ ರೀಲು (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫). ರೀಲ್ : ಇದು ಮುಗಿಯುವ ಜೊತ್ತಿಗೆ ಎರಡು ರೀಲ್‌ಗಳು. ಮುಗಿದಿರಬಹುದು (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫).

ರೀಲ್‌ವಿಡೆ = (ಅಲು) ಸುಳ್ಳು ಹೇಳು : ಬುರುಡೆ ಹೊಡೆ : ನನ್ನ ಮುಂದೆನೇ ಇಷ್ಟು ರೀಲ್ ಬಿಡು, ಇದ್ದೀಯಲ್ಲ (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫).

[← ಇಂ. Reel]

ರುಂಡ (ನಾ). ರಿ. ತಲೆಯಲ್ಲದ ದೇಹ : ಮುಂಡ. ೨. ತಲೆಬುರುಡೆ : ಶಿರಸ್ತು : "ರುಂಡಮೆಂದು ಶಿರಂ" (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫) ; ಧರಣಿ ಕೆಟ್ಟು ಎಳೆನ ರುಂಡವು ಹೊರಗೆ ಬಂದುದು ಹರಿಯ ಚರಣೆ (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫) ; ಕಡಿವೆದ ರುಂಡಗಳ ಮೊನೆಗಳಿರುತ್ತಿರುವ ಮುಂಡಗಳ . . . ಕೆಡು (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫) ; ರಣಕಾರ ರುಂಡ ಮುಂಡಗಳ ಚಿಡಾಟವಾದಿಲ್ಲ (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫). ೩. ಹೇಸರಗತ್ತೆ. [ಸಂ.]

ರುಂಡಮಾಲೆ. ರುಂಡಮಾಲೆ (ನಾ). ತಲೆಬುರುಡೆಗಳ ಹಾರ : ಕರೋಟಿ ಮಾಲೆ : ದೇಹ ರುಂಡಮಾಲೆಯ ಸ್ಥಾನ ಕಣ್ ನಾಗೇಂದ್ರನ ಸ್ಥಾನ (ಪೂಜಾ. ೦೫) ; ಕರುಳುದುಡೆಯ ರುಂಡಮಾಲೆಯ ಮರಳುಗಳು ಕುಣಿದು (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫) ; ಚಂಡಸಾರಥನ ಶಿರವನು . . . ತರಿಸಿದನು ರುಂಡಮಾಲೆಯ ತೊಡವಿಗೆ (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫). ರುಂಡಮಾಲೆ : ಅರಣ್ಯಸುಖ ಮಾಲೆ ಪಳನಿ, ತರಿಯಕವೋದೊಳ್ಳು ದುಳ್ಳರಾದ ನೆತ್ತರಂ ಸುಖಾದು ಕತ್ತಿಗೆಯಂ ಜಡಿಯುತ್ತೆ . . . ನತ್ತಿಸುವ ಭೈರವನೇ ರುಂಡಗಭರವ (ಪೂಜಾ. ೨೫, ೭೭-೭೭ ?). [ಸಂ. ರುಂಡಮಾಲೆ]

ರುಂಡಮಾಲೆ 'ರುಂಡಮಾಲೆ' ನೋ.

ರುಂಡಾಭರಣ (ನಾ). ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಅಭರಣವಾಗಿ ಧರಿಸಿದವನು : ರುಂಡಾಭರಣರು ಘನವೆಂಬೆನೆ ರುಂಡಾಭರಣರು ಘನವು (ಪೂಜಾ. ೦೫-೦೫). [ಸಂ.]

ರುಂಡಿಕೆ (ನಾ). ರಿ. ಯುದ್ಧರಂಗ. ೨. ದೂತಿ ಅಥವಾ ಕುಂಟೆಗಿತ್ತಿ. ೩. ಹೊಸ್ಮಲು. ೪. ಅತಿಮಾಸುವ ಶಕ್ತಿ. [ಸಂ. ರುಂಡಿಕಾ]

ರಂಡಿಮಾರಮ್ಮ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ವಲ್ಲಭಗಾಮಾಣ್ಯನುಂ
ರನ್ನಿವಳ್ಳರು ರುಣ್ಣಿಮಾರಮ್ಮನುಂ ಕಾದಳೂರ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಗಾಮಾಣ್ಯರುಂ
(೨೪. II. ೩೩-೬ : ಸು. ೩೦೦). [ರಂಡಿಮಾರ್ಕ + ಅಮ್ಮ]

ರಂಡಿ (ನಾ). ಅಡ್ಡಕೆ ; ಅಗಲ : ರಾಂಬಿಯ ಪಕ್ಕದ ಮೂಲೆಗಳ ವಿಶಾಖ
ಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತೆಂಕು ಹತ್ತಿ ಯಾವ ಅಳತೆ ಬರುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನು
ರಂಡಿಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು (ಕೂಟಾ. ೨೨).

[< ಪ್ರಾ. ರಂಡಿ./ಮರಾ. ರಂಡಿ]

ರಂಡಿವಳ್ಳ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ವಲ್ಲಭಗಾಮಾಣ್ಯರುಂ ರನ್ನಿ
ವಳ್ಳರು ರುಣ್ಣಿಮಾರಮ್ಮನುಂ (೨೪. II. ೩೩-೬ : ಸು. ೩೦೦). [?]

ರಂದ್ರ (ಗು). ರಿ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ : ವಿಶಾಲವಾದ : "ಬೃಹದುರು
ರಂದ್ರಂ ಪೃಥು ಗುರು ಮಹದ್ವಿಶಾಲಂ ವಿಶಂಕುಟಂ ಮೈರ್ಣಂ"
(ಆಶ್ವ. ೨೦. ೦೦೬-೩೩) ; ವ್ಯಾಸಮುನೀಂದ್ರರುಂದ್ರವಚನಾವ್ಯತಪಾರ್ಥಿಯ
ನೀಸುವೆ (ಕುತೂ. ೧-೦೬) ; ಇದು . . . ಶ್ರೀವಾದನುಚಿಂಧ್ರಸಾಂದ್ರ
ರುಚಿದಂದ್ರಚಿದ್ರಿಶಾಚಿಚಿಕ್ಷುಕೋರಾಯಮಾಸ (ರಾಶಿ. ೨-೦೪೩ ೩) ;
ಪುಲಕಿಸು ನಿಶ್ಚುರುಂದ್ರದಂಡಕವನಂ ಕೂಡ ಪುಲಕಿಸುವಂತೆ (ಪ್ರೀತಾ. ೦೬೯-೯೩). ೨. ವ್ಯಾಪಕವಾದ : ನಿಬಿಡವಾದ : ವಿವಿಚ್ಛರಧರಣಿಶರತ್
ಮುಖಪ್ರಭಯಂ ದಶದಿಷ್ಟಮಿಗಳಂ ಭರಿತಮನಿಶ್ಚಿನಂ ನೆರದುದಾ
ದ್ಧನಿಗಿಂಧ್ರನ ರಂಧ್ರಸೈನಿಕಂ (ಕುತೂ. ೦೩-೦೪೯). [ಸಂ.]

ರಂಬಾಲ ' ರುಮಾಲು ' ನೋ.

ರಂಹರಿ (ನಾ). ಭೂಮಿ ; ಇಳಿ : ಭೂವರಯೋ ತ್ರಿಜಗದಂವನ ಯಮವ
ಸುಭಿವೃಜವೊ ಹೊಗಳುವನೇನ ರಂಹರಿ ರುಚಿ ಸಂದಳು ಧರಿಸರಾಜದ
ವೈರಿಮಾಹಿಯು (ಕೂಟಾ. ೬-೦೬-೦೨) ; ಹರಿಯಕ್ಷಮಾಹಿನಿ ಹಂಸುರೂವೆ
ರಂಹರಿಯ ಭಾರವನು ಭೇದಿಸು (ರಾಶಿ. ೨೪). [?]

ರಂಸತು (ನಾ). ಪರಪಾನಿಗೆ ; ನಿರೂಪ : ಮಾವಿನಸಾಹೇಬರು . . .
ಕೊಡಗಿನ ಮಹಾರಾಜರವರ ಸಂಗಡ ರಂಸತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಲುಪಿರಿಗೆ
ಹೋದರು (ಕೂಟಾ. ೦೦೦).

[< ಅರ. ರುಖತ್ ; ಹಿಂ. ಮರಾ. ರುಖತ್]

ರುಕುಮತೋರಣ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ತೋರಣ : ಸುವರ್ಣತೋರಣ :
ಆ ರುಕುಮತೋರಣದ ಕಾಂತಿಗಳಿಂದ ರಂಜಿಸುವ ದ್ವಾರಕಾಪುರವರವ
ಪೂಕುನುದಾರವೇಂಕಟನಾಥ ಕೃಷ್ಣನು (ಕೂಟಾ. ೨-೦೬೨).

[< ಸಂ. ರುಕ್ತೋರಣ]

ರುಕ್ಕು ' ರಿಚಿ ' ನೋ.

ರುಕ್ಕು (ನಾ). ರಿ. ಕಾಂತಿ ; ಪ್ರಭೆ : ಆ ನತಭೂಮಿವಾಳಸುಕುಳ
ಮನಮೋಳಿರುಕ್ಕುಪ್ರಸರಪೂಜಿತಪಾದಪಯೋಜಯಾಗ್ನಿ (ಕೂಟಾ. ೦೩ : ಸು.
೧೨೭೦). ೨. ಕದಿರು ; ಕಿರಣ : " ರೋಚಿ . . . ರುಕ್ . . . ಗೌ . . .
— ಈ ೩೨ ರುಕ್ಕುಗಳ ಪೂರ್ " (ಕೂಟಾ. ೬-೩೨). [< ಸಂ. ರುಚ್]

ರುಕ್ಕು (ನಾ). ರೋಗ ; ಜಡ್ಡು : " ರೋಗಃ ರುಕ್ . . . ರುಜಾ
— ಈ ರಿ೨ ವ್ಯಾಧಿ " (ಕೂಟಾ. ೯೩-೯೯೬). [< ಸಂ. ರುಚ್]

ರುಕ್ಕು (ನಾ). ಕಿರಣಗಳ ಸಮೂಹ : ಈತನ ಶಕ್ತಿನೆಲರ್ ಖಂಗದಂಗದ
ವಜ್ರದ ರುಕ್ಕುಕಂ ದೇವಿಯ ದ್ಯೌಸಿ ಚಕ್ರಮಾತ್ರಮಿಜುರಾದ ತಟಾ
ಸಂದರ್ಶಂ (ಕೂಟಾ. ೦೨-೦೩೦). [ಸಂ.]

ರುಕ್ಕ (ಗು). ರಿ. ಹೊಳೆಯುವ ; ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. (ನಾ). ೨. ಚಿನ್ನ ;
ಬಂಗಾರ : " ರೈ ರುಕ್ಕಮುಷ್ಣಾವಂ . . . ಸ್ವರ್ಣಮನೆ ಹೊನ್ನಿಗೆ
ನಾಮವುಕ್ಕುರ " (ಕೂಟಾ. ೨೦-೯) ; ರುಕ್ಕುರಾಜನೆಯಂ ದೇಹದ ಕಾಂತಿ
ಯೂ ನಿಲಿಸಿದರ್ (೨೪. VIII. ೨೦೦೦. ೦೯೬-೦೬ : ೧೩೩).
೩. ಕಬ್ಬಿಣ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡಿಗೆ. [ಸಂ.]

ರುಕ್ಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಕ್ಷಿ : ಆ ವನಂಗೊಳು ಶುಕ . . .
ರುಕ್ಕ . . . ವಾಸ ವೊಡಲಾದ ಚಿತ್ರರೂಪಶಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳ ಪಕ್ಷಿಕುಲಂ
ಗಳಂ (ಕೂಟಾ. ೨೦೨). [ಸಂ.]

ರುಕ್ಕದಾನ (ನಾ). ಚಿನ್ನವನ್ನು ದಾನಮಾಡುವುದು ; ಸುವರ್ಣದಾನ :
ರುಕ್ಕಭೂಷಿತಗಾತ್ರನಾಶ್ವಿರುಕ್ಕದಾನವಿನೋದಿಯಂತಾ ರುಕ್ಕವರ್ಣಂ
ಬರನ ವಂಶವದಾಮು ಮ್ಯಾತ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೦೬-೩೬). [ಸಂ.]

ರುಕ್ಕಾಂಗದ (ನಾ). ರಿ. ಚಿನ್ನದ ತೋಳುಬಂದಿ : ಈತಂಗೆ . . .
ಸೊಬಗುಸಿರಿಯ ನಳದೊಳ್ಳಿ ರುಕ್ಕಾಂಗದನುನೆ ಸಲ್ಲ ರುಕ್ಕಾಂಗದನೆಂಬ
ಸೀಮಂತಪುತ್ರನುಂಟು (ಕೂಟಾ. ೦೨೨-೨೦). ೨. ಒಬ್ಬ ರಾಜನ
ಹೆಸರು. ರಿ. ೨ ; ಈತಂಗೆ ರುಕ್ಕಾಂಗದನೆಂತಂತು ಪರಿಭಕ್ತಿಗಿಂಬಾಗಿ
. . . ಸಲ್ಲ ರುಕ್ಕಾಂಗದನೆಂಬ ಸೀಮಂತಪುತ್ರನುಂಟು (ಕೂಟಾ. ೦೨೨-೨೦). [ಸಂ.]

ರುಕ್ಕ (ನಾ). ರಿ. ಕರಡಿ : ರು[ಕಾಣಂ. ಪು]ಕ್ಷ ದಂತಿ ತರಕ್ಷು ಫಣಿ ಪರಿ
ಯಕ್ಷ . . . ರಾಕ್ಷಸೂಪುತಿಗಳು ಆ ಕ್ಷಣದಾದು (ಕೂಟಾ. ೦೦-೦೬) ;
ವಕ್ಷಗಳ ಸುಗಂಧಿ ಸೀದಾರದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸುಗಂಧಿಸಿದ ರಾಕ್ಷರೋಮತತಿ
ಬೆಂದುದು ಬೇಸಗಿದುಗ್ರಮೆಂತುಬೋ (ಕೂಟಾ. ೧-೦೬). ೨. ವಕ್ಷತ್ರ ;
ತಾರೆ : ಪುನರ್ವಸುರಾಕ್ಷಂ (ಕೂಟಾ. ೦೬-೦೬) ; ಮರುನ್ಮಾರ್ಗದಂತಿ
ಚಂಚಕ್ಷುಗಿರಾಜರಾಕ್ಷಯುತಂ . . . ಗಹನಂ (ಕೂಟಾ. ೧-೩೬).
[< ಸಂ. ಪುಕ್ಷ]

ರುಕ್ಕ (ಗು). ರಿ. ಒರಟಾದ ; ಕಠಿಣವಾದ. ೨. ತೀಕ್ಷ್ಣರುಚಿಯ.
(ನಾ). ೩. ಕಾರಿಣ್ಣ ; ಒರಟು ; ಮುಂದೆನು ಬೇಕು ?
ಶ್ರೀಕಾಂತ ರುಕ್ಷವಾಗಿ ನುಡಿದ (ಕೂಟಾ. ೦೨೨). ೪. ನಯವಿಲ್ಲದುದು ;
ಮೊರಗು : ಶರೀರವೆಲ್ಲ ಪರಿ ಬಂದಂತೆ ರುಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಕಾಂತಿ
ಹೀನವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವುದು (ಪ್ರೀತಾ. ೨೬). [ಸಂ.]

ರುಖೋತ, ರುಖೋತ (ನಾ). (ಉಕ) ಮದುವೆಯ ಹಿಂದಿನ ದಿನ
ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಡೆಯವರು ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವರಿಗೆ ವಿವರಿಸುವ ಔತಣ
ಮತ್ತು ಆ ಸಮಾರಂಭ : ಮೊವಲು ಎದುರಾಗೊಳ್ಳುವುದು, ಅಮೇರಿ
ರುಖೋತವನ್ನು ಹಾಕುವುದೆಂದು ಬಹಳ ಚರ್ಚೆಯಾಗಿ ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು
(ಕೂಟಾ. ೪). ರುಖೋತ : ರಾತ್ರಿ ಸುಳ್ಯತಣ ಮುಗಿದು ರುಖೋತ
ಆಗೂ ತನಕಾ ಅಂದರ ಎರಡು ಘಂಟೆ ಆತು (ಕೂಟಾ. ೯) ; ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿ,
ಬೀಗರು ಒಂದು ಎದುರಾಗೊಂಡು ಸುಳ್ಯತಣ ರುಖೋತ ಮುಗಿಯುವ
ದಕ್ಕೆ ರಾತ್ರಿ ಮೊದಲ ಹೊಡೆದುಹೋಗುತ್ತಾ (ಕೂಟಾ. ೪೯).

[< ಮರಾ. ರುಖತ್, ರುಖವತ್]

ರುಖೋತ ' ರುಖೋತ ' ನೋ.

ರುಗ್ಗ (ಗು). ರಿ. ಮುರಿದ ; ಒಡೆದ. ೨. ಖಾಯಿಲೆಯಿಂದ
ಕೊಡಿದ ; ರೋಗದ : ಅದನು ನನ್ನ ರುಗ್ಗ ಹಾಯಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ
ಬಹಳ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ (ಕೂಟಾ. ೩೬). (ನಾ). ೩. ಕೆಟ್ಟುದು ; ಹಾಳಾ
ದುಂದು : " ಭಗ್ಗಮನೆ ರುಗ್ಗಮನೆ . . . ಭವ್ವಮನೆ ಕೆಟ್ಟದು " (ಕೂಟಾ. ೦೬೨-೩೬). ೪. ಮುರಿದುಹೋದುದು : " ರುಗ್ಗಂ. ಭಗ್ಗಂ—೨
ಮುರಿದು ಹೋದದ್ದು " (ಕೂಟಾ. ೩೯೬). ೫. ರೋಗಿ. [ಸಂ.]

ರುಗ್ಗಗೃಹ (ನಾ). ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವ ಮನೆ ; ಚಿಕಿತ್ಸಾ
ಲಯ ; ಆಸ್ಪತ್ರೆ : ರುಗ್ಗಗೃಹದ ಅವರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ . . . ಅನಂದ
ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ತುಂಬ ತಡೆಯುಂಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಟಾ. ೩೯೨). [ಸಂ.]

ರುಗ್ಗತೆ (ನಾ). ರೋಗ ; ಜಡ್ಡು ; ಖಾಯಿಲೆ : ಸಾಮಾಜಿಕ ರುಗ್ಗತೆ
ಯನ್ನು ಕಳೆಯುವ ಇವರ ಹಾಸ್ಯ . . . ಬೆಳಗುವಂತಿರಲಿ (ಕೂಟಾ. ೬ ಕೂಟಾ. ೩). [ಸಂ. ರುಗ್ಗತಾ]

ರುಗ್ಗಶಯ್ಯೆ (ನಾ). ರೋಗದಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ : ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ರುಗ್ಗಶಯ್ಯೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಮಾನವಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪೂರ್ವ ಪುಣ್ಯ (ಶಾಂಕಾ. ೦೪೦). [ಸಂ. ರುಗ್ಗಶಯ್ಯೆ]

ರುಗ್ಗಾಲಯ (ನಾ). = ರುಗ್ಗಶಯ್ಯೆ : ರೋಗಿಗಳ ರುಗ್ಗಾಲಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿ ಬರುವ ಶಾಂತತೆ ಅಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿತ್ತು (ಶಾಂಕಾ. ೪೪). ಅವಳು ರುಗ್ಗಾಲಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ದಾದಿಯ ಆಜ್ಞೆ ಕಾದಿತ್ತು (ಶುಭಾ. ೩೨೩). [ಸಂ.]

ರುಗ್ಗಾವಸ್ಥೆ (ನಾ). ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ : ರಾಸರೇ ಮುದ್ದಾಗಿ ಹೋಗಿ ರುಗ್ಗಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಲ್ಲಿಗಮ್ಮನನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಒಂದ ಸುದ್ದಿಯು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡದೇ ಹೋಗಿಲ್ಲ (ಪ್ರೀತಿಯ. ೦೦೩); ಮತ್ತರಾಗಿ ಆ ರುಗ್ಗಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶೋನಿಯಾದತೊಡಗಿತ್ತು (ಪಾಲಕ. ೩೪೬). [ಸಂ. ರುಗ್ಗಾವಸ್ಥೆ]

ರುಗ್ಗಾಹ (ನಾ). ಹದಿಮೂರು ಬಗೆಯ ಸನ್ನಿವಾತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಎಡೆಬಿಡದೆ ಬಾಯಾರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸನ್ನಿವಾತ : ಶ್ರಯೋದಕ ಸನ್ನಿವಾತಮಾಪ್ತದೊಡೆ : - ಸಂಧಿಗ. ಅಂತಕ. ರುಗ್ಗಾಹ (ಪಾಶಾ. ಗ್ರಾ)ಹ. ಚತ್ವರಿಪ್ರಮ . . . ಪ್ರಕಾಶಗೊಂಡು ಪದಿಮೂರು ತರಳು (ಸತ್ಯ. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ರುಗ್ಗೇದ (ನಾ). ಚತುರ್ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಋಗ್ವೇದ : 'ರುಗ್ವೇದದ ದೇ' ಪರಾ. [< ಸಂ. ಋಗ್ವೇದ]

ರುಗ್ಗೇದದೇರಿ (ನಾ). ಋಗ್ವೇದದ ಬೋಧನೆಗೊಂದು ವಿಶ್ವತ್ರಿವೃತ್ತಿ ತೆರಿಗೆ ; ಭಟ್ಟವೃತ್ತಿ : ವೇದಾಂತದೇರಿ ಮತ್ತು ೧೫ ಹರಳುತ್ತರು ೧೦ x x ರುಗ್ಗೇದದೇರಿ ಮತ್ತು ೧೫ (ಸಾಂಕ. XX, ೩೦೦-೦೩ ; 125ನು ೪೪) [ರುಗ್ವೇದ+ತತ್ತ್ವ (<ತೆಲೆ)]

ರುಚಿ (ನಾ). ೧. ಹೊಳಪು ; ಪ್ರಕಾಶ. ೨. ಕಿರಣ ; ರಶ್ಮಿ : "ರುಚಿ ದ್ಯುತಿ ಪ್ರಗ್ಗುಹಂ ದೀಪ್ತಿ ಫುಟ್ಟಿ ರಶ್ಮಿ ರುಚಿಂ ಕಿರಣಂ" (ಮಂಗಾ. ೧೦-೩). [ಸಂ. ರುಚಿ. ರುಚಿ]

ರುಚಿಕ. (ಗು). ೧. ಹಿತವಾದ ; ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಗ್ಗುವ . ೨. ಜೀರ್ಣ ಕಾರಿಯಾದ ; ಜಲರೋತ್ತೇಜಕವಾದ. ೩. ತೀಕ್ಷ್ಣರುಚಿಯುಳ್ಳ ; ಕಟುರುಚಿಯು. ೪. ಮಂಗಳಕರವಾದ. (ನಾ). ೫. ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯ. ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಪ್ಪು ; ಸೌವರ್ಚಲ : "ಸೌವರ್ಚಲ. ರುಚಿಕೆ -ಈ ೨ ಸೌವರ್ಚಲಂ" (ಕರಾಪು. ೦೦೦-೧೩). ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿನ್ನದ ಕಂಠಾಭರಣ. ೮. ಮೂಲೆ ; ಹಾರ . ೯. ಹಲ್ಲು ; ದಂತ . ೧೦. ಕುಡುರೆಯ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ; ಅಯುಲು. ೧೧. ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಮಾತ್ರ ಮುಚ್ಚಿ, ಉಳಿದ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಆವರಣಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಟ್ಟಡ. ೧೨. ಅಮೃತ ; ಸುಧೆ. ೧೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮರ ; ಮಾದಲ : ಮಾತು ಲುಂಗ. ೧೪. ಔಷಧದ ಪುರ. ೧೫. ನಿರ್ದಿಷ್ಟನಕ್ಷತ್ರರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಐದುಗುಣ್ಯಪುರುಷವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪರಾಜಿವಿಹಿರಣು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಶೋರದ ಆಕೆ ಆಕಾರದ ಮೇಲೆ, ಐದು ಹಾತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಂಸ, ಶಕ, ರುಚಿಕ, ಭದ್ರ, ಮಾಲವ್ಯ ಎಂಬುವೇ ಈ ಐದು ಹಾತಿಗಳು (ಶಾಂಕ. ೩೦೩). ೧೬. ಕೊರಳು ; ಕತ್ತು : "ಭೂಧರದತನಾಮೃತಂ ಲವಣಭದ್ರ ಶಿರೋಧರ ಮಾತುಳಿಗವಾಧರಾ ಗಳಿಂಬವೈದ ರುಚಿ[ಶಾಂಕ. ಬಿ]ಕಾಪ್ಪಯಂ" (ಶಾಂಕ. ೪೨). ೧೭. [ಜೈನ] ಸಾಮೇರುಪರ್ವತದ ಬಳಿ ಇರುವ ಒಂದು ಪರ್ವತ : ಪ್ರಾಗ್ಗಿರೀಶದ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ರುಂದ್ರವಿಮಳರೂಪ . . . ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠ ಮೆಂಬ ಕೂಟಾಪ್ಪಕಂಗಳೋಳಿ (ಕಂಪ. ೭-೩೫) ; ಶ್ರೀಕೂಟ . . . ಪತಂಗ ರುಚಿಕ . . . ನಿಷಫವೆಂಬ ಗಿರಿಗಳ (ಕಂಪ. ೨೦೪). ೧೮. ಅರುಪತ್ತುಮೂರು

ಇಂದ್ರಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧. ಪುತು . . . ೧೫ ರುಚಕಂ . . . ೭೩ ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬುವು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ ಅಜ್ಞವತ್ತುಮೂಟು ಇಂದ್ರಕಂಗಳ ಪರ್ವಳಿ (ಕಂಪ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ರುಚಿಕಾಯೋಗ (ನಾ). [ಜ್ಯೋತಿ] ಶುಭವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ ಒಂದು ಯೋಗ. - ದೇಸ : ಕುಜನ ಚತುರ್ವೇದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭಗ್ರಹರೇಖಾ ರುಚಿಕಾಯೋಗಂ ಯದಂದಂ ಅಷ್ಟಾದಶವಿಧ. ಧಾನ್ಯಲಾಭಮುಕ್ತು (ಮಂಜ. ೨೩-೦೦). [ಸಂ.]

ರುಚಿ (ನಾ). ೧. ಕಾಂತಿ ; ಪ್ರಕಾಶ : ತೇಜಸ್ಸು : ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯಾತ್ಮ ರಕ್ತರುಚಿ ಒಂಗೆ ಬಲುಕ್ಕುದಯಾದ್ರಿಯೋರ್ ಪದಂಗಾಸಿದ ಪೊನ ಪಂಜಮಂಪೊದ್ರಿದು ಕಣ್ಗೆ ಹಿಮಾಂಕುಮಂಡಲಂ (ಕಂಪ. ೩-೪೦) ; ಸುಧಾಂಕುರುಚಿಯಂತೆ . . . ಶಂಕರಂ . . . ಮೆಣ್ಣಿವುತಿರ್ವನಂ ದಿವ್ಯತೇಜ ದರಿ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨-೦೩). 'ರುಚಿವೀಣು' ಪರಾ. ೨. ಕಿರಣ ; ರಶ್ಮಿ : "ರೋಚಿ . . . ಕಿರಣ, ರುಚಿ . . . ಗೌ - ಈ ೩೨ ರಶ್ಮಿಗಳ ಪೆಸರ" (ಪಾಶಾ. ೭-೩೪). ೩. ಅಪೇಕ್ಷೆ ; ಬಯಕೆ : "ಇಷ್ಟ . . . ರುಚಿ ಕಾಮ ವಾಂಛೆ ತುಚ್ಛತವೆನಲು ಬಯಕೆ" (ಮಂಗಾ. ೦೨೪-೦೦) ; ಸನ್ಮಾರ್ಗರುಚಿಪ್ರಸ್ತೂತಿ ಜಿಲ್ಲಾಗರಿ ಕರಮಾದಯಂಗೊಂಬ ಬಾಲಾರ್ಕನಂ ಮದ್ದುರಚಿತವದ್ವಿಮಿಗಳ ಬಯಸದವರು (ಶಾಂಕ. ೩-೬೩) ; ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ರುಚಿ ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ (ಕಂಪ. ೩೩). ೪. ಸವಿ ; ಸ್ವಾದ : ತೆಂಗಿನ ತಿರುಳು ಏವ್ವಲಿಯ ನೀರೊಳರಿದವನೊಬಾಗಿರೆ ಓಟುಂದು ಕಳೆಯ ದುಗ್ಗಸ್ವರೂಪವಂ ತಳೆದು ವಿಮಳರುಚಿಯಾಗಿರ್ಕಂ (ರೋಗೋಪ. ೪-೧೬) ; ವಾಸಂತಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸೊಗಸಿಲ್ಲ ; ಊಟದಲ್ಲಿ ರುಚಿಯಿಲ್ಲ (ಕೇಶೋಪ. ೦೦೦) ; ತಾಯಿಗಿಂತ ಬಂಧುವಿಲ್ಲ. ಉಪ್ಪಿಗಿಂತ ರುಚಿಯಿಲ್ಲ (ಗಾ). ೫. (ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ) ಉಪ್ಪು : ಸಾರಿಗೆ ರುಚಿ ಸಾಲದ (ಕೂ). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು : "ಕೆಳಹುಲ್ಲು ರುಚಿಯುಳ್ಳ" (ಮಂಗಾ. ೩೩-೪). ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಸೊಂಡ ರುಚಿ ಚಿತ್ತರಶಿ ಸಿಂಹಕಾವ್ಯಂ" (ಮಂಗಾ. ೩೪-೨೪).

ರುಚಿಯಾಗು = ೧. ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ : ರಂಗಾಗು : ಸುರಧನು ಪಾಟರರುಚಿಯಾಗಿರೆ ಸಮರಂ ಒತವರ್ಗಮಾಗಿರೆ ವೈಶ್ವಾಸರ ಫಯಂ (ರೋಗೋಪ. ೪-೨೩). ೨. ಸ್ವಾದುವಾಗು ; ಹಿತವಾಗು : ಕರಿದ ಆಹಾರ ರುಚಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಮಂಗಾ. ೪೪). [ಸಂ.]

ರುಚಿಕಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ರುಚಿಯಾಗು ; ಸವಿಯಾಗು : ಸಾರಿಗೆ ಇಂಗಿನ ಒಗ್ಗರಣ ಹಾಕಿದರೆ ಅದಿಗೆ ರುಚಿಕಟ್ಟುತ್ತದೆ (ಕೂ). [ರುಚಿ+ಕಟ್ಟು]

ರುಚಿಕಟ್ಟು (ನಾ). ರುಚಿಯಾದುದು ; ಸವಿಯಾದುದು : ಬಾಳೆಯ ಹೂ ಹಾಗೂ ದಿಂಡಿನ ಪಲ್ಲೆ ರುಚಿಕಟ್ಟು (ಸಂಕ. ೩೦) ; ಬಹಳ ಒಹಾಳ ರುಚಿಕಟ್ಟು ! ಅಮೃತದ ಕೆನೆ ಇರ್ಚದಂತಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತದ ಮುಂದೆ ಸಕ್ಕಟ್ಟು ಸಪ್ತ ! (ಕಂಪ. ೨೦೪). [< ರುಚಿಕಟ್ಟು]

ರುಚಿಕತ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಆರದ್ರ. ದೊಡ್ಡನಾತದ ಗಿಡ. ಇದನ್ನ ರುಚಿಕತ್ತಿ (ಕಂಪ. ೦೩-೨೩). [?]

ರುಚಿಕರ (ಗು). ೧. ಸ್ವಾದುವಾಗಿರುವ ; ರುಚಿಕಟ್ಟಾದ. (ನಾ). ೨. ರುಚಿಕಟ್ಟಾದುದು ; ಸ್ವಾದುವಾದುದು : ತಿಳಲು ಬಲು ರುಚಿಕರವು (ಮಂಗಾ. ೪-೩೦) ; ಅಷ್ಟ ಆಹಾರ ರುಚಿಕರವಾಗಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜೀರ್ಣಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದೆ (ಮಂಗಾ. ೪೪). [ಸಂ.]

ರುಚಿಕಾರ (ನಾ). ರುಚಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ವಸ್ತು. - ಪದಾರ್ಥ : ಅನ್ನಾದಿ ರುಚಿಕಾರದೊಳು ಸಾಧನಾವ್ಯಂ (ಮಂಗಾ. ೦೬-೩೬). [ಸಂ.]

ರುಚಿಕೆಡು 'ರುಚಿಕೆಡು' ನೋ. ರುಚಿಕೋಡು 'ರುಚಿಕೋಡು' ನೋ.

ರೂಚಿಗೆಡು, ರುಚಿಗೆಡು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಸವಿಯಿಲ್ಲದಂತಾಗು; ಅರುಚಿಯಾಗು:
ರುಚಿಗೆಡಮು . . . ಅವಳ ಸುಭಾಷಿತರವನು (ಅನಾಹ. ೨೨೨-೧೦೦).

೨. ಕಾಂತಿಗುಂದು ; ತೇಜೋಹೀನವಾಗು ; ಭವದಾಸನಕ್ಕೆ ಸೋದಾತ್ಮ
ವಿರಾಸಮನುಬಾದ ತಲದಿ ರುಚಿಗಟ್ಟು ದಿಗ್ಗಜಲಿಲದಿಂದಿಂಬುರಸು
ವೈರದಿಂದಾಡುವನುಡುತವಾದಂತಾದಂ (೨೦೦೪-೩-೪೬). ರುಚಿಕೆಂದು ;
೧. ಈ ರೋಗದಿಂದಾಗಿ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವುದು ;
ರುಚಿಕಡುವುದು (೪೫೫. ೩೩). [ರುಚಿ + ಕೆಡು.]

ರೂಪಾಯಿ (ರೂ). ಸವಿನೋಡು : ಅಸ್ವಾದಿಸು : ಉಚಿತವಾದು
ಮಿಂಡಿವಾಗ್ಗುಳು ನವರತ್ನ ವಿಜಯವಿಜಯವಾಗುತ್ತದೆ ರೂಪಿತ್ತು ಬದಿಸಲ್ಪೆ
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾಯನು ರೂಪಿಯು ಮೊಗಮೊಗ್ಗಿನ (ಮೋಡ. ೧೪-೧೫)

[ದಂಚಿ + ಕೆಡವಣಿ]

ರುಚಿಕೊಡು, ರುಚಿಕೊಡು (ಕೆ). ೧. ಸವಿಯಾಗು; ರುಚಿಯಾಗು :
ಎಲ್ಲಿ ಕಡಲಿನ ಉಪ್ಪು ಎಲ್ಲಿ ಕಾಡಿನ ನೆಲ್ಲಿ ಸವಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಬಂದಲ್ಲಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ
ರುಚಿಕೊಡುವಿ ಕೆಂದ ಬಂದಿಲ್ಲಿ (ಗಾ- ೦೦೯-೦೨). - ರುಚಿಕೊಡು : ೨.
ರುಚಿಯೊಂದಿಗನು : ಲೂಟಿಕ್ಕೆ ಉಕ್ಕು ನೆಣಾಯಿ ರುಚಿಕೊಡುತ್ತದೆ (ಕೂಕ).

[ರಾಜ + ಕೊಡು,]

ರುಚಿಗೊಳಿಸು (ಶಿ). ಸವಿಯಾಗಿಸು ; ರುಚಿಯಾಗಿಸು : ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ದುವೈ ಸಾಗರದವರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ವಂಶ ತಕ್ಕದ. ಅಂಥ ಉಕ್ಕಿನದೆ ಜೀವ ರುಚಿಗೊಳಿಸಿ ಸತ್ವತನವ ಕರಿದ (ಸೂತ್ರ:೧೫- ೦೩-೦೨).

[ರೂಪ + ಕೂರ್, + -ಇಸಂ.]

ರುಚಿಕೋರು 'ರುಚಿದೋರು' ನೋ.

ರುಚಿಕ್ಕ (ನಾ). ರಿ. ರುಚಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ; ಸವಿ. ೨. ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದಿರುವುದು; ದ್ವಿಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ, ಕೃಷ್ಣರಚಿಕ್ಕಂ ಮೊದಲೆ ಪರೋಪಕಾರಿ ಪ್ರಾಹ್ಮಣಾನುಮದವನ್ನಪ್ಪವಳಿಗೆ ಪರವುಳ್ಳಂ (ಕಂಠ್ಯ. ೭-೩೩). [ಸಂ.]

ರಚನೋಜ್ಞಾ, ರುಚಿತೋರು (ಶ್ರೀ). ೧. ಹೊಳವನ್ನು ತೋರು ;
ಕಾಂತಿ ಬೀರು ; ಕುವಲಯನೇಶ್ರಿ ದಾಳಂಬದ ದತ್ತಿನಂತನವ ಕೆಂಬಲ್ಲಿ
ರಚನೋಜ್ಞಾ ಬಿನ್ನಮಿದ್ವರಾ ಪೀತಾಂಬರಧರಗೆ (ದೋಹ : ೧೩-೨೯).

ರೂಪತೋರು : ೨. ಸವಿದ್ಯಾಸುತು : ರೂಪತೋರು : ರೂಪತೋರು
 ಲೂಪ ಉಂದರಪ್ಪು ಬಿಟ್ಟರಪ್ಪು ? (ಕೂಲಿ) [ರೂಪ + ತೋರು]

ರಾಜನೋಡು (ಶ್ರೀ): ಪದಾಧಿಕಾರದ ಸಮಯದ ಸಂಯೋಗದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ತಿಂದು ನೋಡು : ಉತ್ತರವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮಗೋಷ್ಠರ ರಾಜನೋಡು ಅಂಜಿದ್ದಾನೆ (20300: 25, 30). [ರಾಜ + ನೋಡು]

ರುಚಿರ, (ನಾ). [ಛಂದ] ಒಂದು ವೃತ್ತದ ಹೆಸರು: ಅತಿಜಾತಿ
ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರಕ್ಷರವಾದವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು: ದಿನೇಶ ಚಂದ್ರ ವನನ ಭಾಸು ರುದ್ರರೂಪದಿಲ್ಲದಂ . . .

ರೂಪರವುದಾಗಮೋಕ್ತಿಯಂ (ಕೃಷ್ಣೋಪನಿಷತ್ ೨-೨೩೯). [ಸಂ. ರುಚಿರಾ]
 ರುಚಿರ (ಗು). ೧. ಹೊಳೆಯುವ : ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ : ಯತಿಶಕ್ತಿ
 ಚ್ಚುರ್ವಿರೂಪಮಗಮೋಕ್ತಿಃ . . . ಮೋಕ್ಷಮಗಮೋಕ್ತಿಯಂ (ಇತಿ.

೦-೩). ೨. ಸುಂದರವಾದ ; ಚೆಲುವಾದ : ಅ ರುಚಿರವನ್ನಧೀನ
ಯಂತ . . . ಒಪ್ಪುವುದು ಚಾರುತರರಾದೇಶಂ (ಕರ್ಣ. ೦-೩೨).
೩. ರುಚಿಯಾದ ; ಸವಿಯಾದ : ಪ್ರಿಯಕೃತಶಲ್ಯವರ್ಗೋಚಿತ

ನಮವಿನಯೋದಾರರಂಚರವಚನಪ್ರಾಯಂ ಪ್ರಿಯತರಮೆಂಬುದು (ಕಂಠ. ೩-೨೦), ೪. ಜೀರ್ಣಕಾರಿಯಾದ; ದಲರೋತ್ತೇಜಕವಾದ. (ವಾ). ೫. ಸೌಂದರ್ಯ; ಚೆಲುವು: "ಪ್ರಾಗ್ಯಂ . . . ಮನೋಹರಂ.

ರೂಪಿಣಿ . . . ಮೇಶವಂಶ - ಈ ಶ್ರೀ ಒಕ್ಕವು (ಪ್ರಕಾಶಂ. ೧೦೪-೪).

೬. ಕೇಸರಿಬಣ್ಣ. ೭. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆ : ಅತ್ತಿಹಣ್ಣಿನ
ವರ್ಣ ಬುಳ್ಳ ಕುದುರೆಯು ರುಟರವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು (ಶಾಸಂ.
೩೦೦-೩೩). [ದೂ.]

[No.]

ರುಚಿರತೆ (ನಾ). ಸೌಂದರ್ಯ; ಚೆಲುವು : ಯಾವ ವಸ್ತು ಸುಂದರವಾಗಿದೆಯೋ ಅದರ ಮೊದಲ ಗುಣ ರುಚಿರತೆ (ಶ್ಲೋಕ. ೪೬).

[ಸಂ. ರುಚಿರತಾ]

ಕುಚಿರಾಮ (ನಾ). ರಿ. ಪಾದರಸ : ಪಾರಸ : (೨)- ೨. ಕಣ್ಣು :
ನಯನ : (೨)- ೩. ಬೀದು : ಶೈತ : " ಬೀದುವುಪ್ಪುದು ನೂದಿವಲ್ಲಿ
[ಪಾಶಾ.ಕುಚಿರಾಮಮಂದಿರಬುದು " (ಮಂಗಳಾ. ೦೯೦-೦೯) : " ಸಿಕ್ಕಂ
ದೈಕ್ಕೂತಂ.ಕುಚಿರಾಮಮಕ್ಕುಂ" (ಪಾಪಾಕ. ೦೩೨). [ಮಂ.]

ರುಚಿರ (ನಾ). ನಲ್ಲೆ : ಕಾದಲೆ : ಪ್ರಿಯತಮೆ : " ಪ್ರಿಯತಮೆ
ಸುಧಾ . . . ರುಚಿರ ವಲ್ಲಭ ತಾಂ" (ಕವ್ಯಾ ಕೋಶ - ೧೨-೩) . [ಪೂ. ರುಚಿರಾ]

ರೂಚವದಿಸು (ಕ್ರಿ). ರೂಚಗೊಳಿಸು ; ಸವಿಗೊಳಿಸು : ನಿನ್ನ ಕರ್ಗ
ಕರುರೂಚವದಿಸುವ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ತಯಾ (ಕೂಟಕ, ೧೪-೨).

[రెట్టి + పడిన]

ರುಚಿವಾಣಿ (ಕ್ರಿ)- ರುಚಿಯಾಗು : ಸವಿಯಾಗು : ಉಚ್ಚಿಲ್ಲದೆ
ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳ ತಪ್ಪದೆ ನೋಡು ಸ್ವನೇಮಿಸಿದುದುಂಟುನೋ ಸ್ವಾದವ್ವದೆ ಸಹಜಂ
ತನಗಿನ್ನಿಷ್ಟಾದಿವಿಲ್ಲದನ ಕವಿತೆ ರುಚಿವಾಣಿದವುದೇ (ದಶವಾಣು, ೧-೫೦)

[ଉତ୍ତର + ଉତ୍ତର]

ರುಚಿವೀಣು (ಶ್ರೀ), ಕಾಂಡಿಯನ್ನು ಬೀರು ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ಪದ್ಯರುಗಲ್ಲಾ
ಬೆಳೆದ ರುಚಿವೀಣುವ ಗವಾಕ್ಷದ ತೊರೆವ ಒಪ್ಪುರಕ್ಕಂಗಳ (ಅರ್.ಶಾ. ೪-೩೦).

[ರೂಪ + ಪೀಠ,]

ರುಚಿವೆಣು (ಕ್ರಿ). ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಹೊಳವನ್ನು ಪಡೆ :
ತರುಣಮೃಗಾಲಗರ್ಭರುಚಿವತ್ತ ರಘೂರಹದೇವರೀಡ್ರಿಮಂಜರಯನುಪಾ
ಶ್ರಯಯುಧವು (ತಂಗಳೂ. ೩೩-೩೩); ಉಚಿತವಾದುದು ಮಿಂಡಿವನ್ನೂಳು
ನವರತ್ತಮಿತತೂಪೂಪಾದ್ರಿ ರುಚಿವತ್ತು ಬದಿಸ್ತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾಯನು
ರುಚಿಯು ವೊಗವನ್ನೂಳಿದ (ಕೋಶಕ ೩೩-೩೩). [ರುಚಿ + ವೆಣು :

ರೂಚಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ರುಚಿಯಾಗು ; ಸ್ವಾದುವಾಗು : ಶ್ರೋತ್ರಂಗಣೇಶ
ಅರಿಸದೇನು ಎಂದದ್ದ ಮಹಾವಾಕ್ಯ ಜಹೆ ಯೆಕೆ ರುಚಿಸದೇನು ಎಂದದ್ದ ಮಹಾವಾಕ್ಯ

(೧೯೫೦. ೨೦-೪೫). ೨. ಆಸ್ಪಾದಿನು : ಶಿನ್ನು : ಜಿಹ್ವೆಯೊಳಗೆ ಜಿಹ್ವೆಯಿಂದಲೂ ರುಚಿಸಲೇಕಣಾಯರಯ್ಯಾ (೧೯೫೧. ೧೦೫). ೩. ಹೊಳೆ ; ಪ್ರಕಾಶಿಸು : ರಕುಂಸ್ರವತಿ ರುಚಿಸಿದನು ಕೊಂಪಿಂರನುಚಿಸಿದನುಚಿಸಿದನು

ತಾನಾಗಿ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೧೯೬೨-೬೩). ೪. ಇಷ್ಟವದು : ಅಶಿವನು ;
ಬಯಸು : ಪರಿಪೂರ್ಣವ್ಯಕ್ತಿರಾಗಬಯಸು ರೂಪವು ಚಕ್ರೋರ ಸೇರಿ
ಮುಖ್ಯಗಳೆನಿಸುವುದು (೧೫೬. ೦೦-೦೧). ೫. ಮೇಲೆ ಗೆಳೆಯನಾಗಿ : ಮುನ್ನ ;

ಬರು... ಹಿಡಿಸು: ಉಚಿತವಾದ ಸಾಂಪನ್ಮಯ ವಾರ್ಧಕರೇತನವನ್ನು
ನಂದಿಯ ನಿನಗವು ರಚನವೇ ಮಗಲಿ (1999, 0-99): ಹುಡುಗರಿಗೆ
ಈ ಸೂಚನೆ ಒಬ್ಬ ಕವಾಯತು: ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ರಚನಗಾಯತು:

(ಪುಟ. ೨೨). [ಛಂ: ೪ - ಅಂಕ: ೨]

ರೂಪ್ಯ (ಗು). ೧. ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ; ಹೊಳಪುಳ್ಳ. ೨. ಚೆಲ್ಲ
ವಾದ ; ಸುಂದರವಾದ ; ಮನೋಹರವಾದ. ೩. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ

ಗೊಳಿಸುವ ; ಆಹ್ವಾನಗೊಳಿಸುವ. ೪. ಹಸಿವನ್ನು ಉದ್ದೀಪನ
ಗೊಳಿಸುವ. (ಸಾ). ೫. ಹೊಳಪು ; ಕಾಂತಿ : " ರಂಜ . . .
ರಂಜ್ಯಂ, ರಂಜಂ, ಕು ಓ ಪೂರ್ಣ" (ಗಣ. ೫೦). ೬. ಸುಂದರ

ವಾದುದು : ಮನೋಹರವಾದುದು : ಪ್ರಕಟವ್ಯವಹಾರವಾದುದು : ಪ್ರಕರಣಗಳ . . . ಬಿಳಿಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವವು (ಅಕ್ಷರ)

೯-೦೩). ೭. ಗಂಡ : ಪತಿ : "ಕಾಂತ : . . . ರುಚ್ಯ : . . . ಅನುಕ : . . . ಈ ೧೪ ಗಂಡಂ" (ಕಾಂಡು. ೩೨-೩೯). [ಸಂ.]

ರೂಪ (ನಾ). ನಿರುತ : ದಿಟ : ಸತ್ಯ (?) : ಇಜ್ಜವ ಅಸಿ ನೋವ ಬಲ್ಲದೆ ಬೇಡುವಾತ ರೂಪವ ಬಲ್ಲನೇ (ಕೋಶ. ೦೬-೩೯) ; ಸ್ಕಂದ ಕೇಳ ರೂಪದಿಂ ಶಿವಪ್ರಸಾದದೊಳು ನೀಂ ಅಮ್ಮ ಪಾಗಲೆಯೊಳುದಿಯು (ಶ್ರೀಕೃ. ೬-೩೦). [< < ಋಜು,]

ರೂಪಾಂಗ (ನಾ). ಪಾಯಿಲೆಯವನು ; ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತ ; ರೋಗಿ : ಘನರೂಪಾಂಗನ ಬಡುದಲೆಯ ರೋಧಿನಯನುಪ್ಪವಡಿಸುವ ಸಮಯ ದೊಳಿಬಿರನು ಕಾಣ್ವುದು ಮಹೀಶರಿಗಂಗವಲ್ಲ (ಕಾಂಡು. ೩-೦೦೬). [ಸಂ.]

ರೂಪಾವ (ನಾ). ತಳುವಾದ ಆರಳೆಯ ಗಾದಿ : ಗಾದಿ ರೂಪಾಮಗಳ ಮೇಲೆ ಶಯನವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಹುಲ್ಲುಡಾವೆಯ ಮೇಲೆ ದೇಹವನ್ನು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಚಲ್ಲುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನ ಮಾಡಿದನು (ಕೋಶ. ೩೦). 'ರೂಪಾಯಿ' ಪರಾ.

[< ಪಾರ, ಪರಾ, ರೂಪಾವಾ]

ರೂಪಾರ್ಥ (ನಾ). ರೋಗೀಗೀಡಿತನಾದವನು : ಖರಳಾಜ್ಞಂದನನೊಂದಿಗೂ ದುಡಯದೊಳ ರೋಗಾಜ್ಞಾತಂ ಬಾಲ್ಯಕಾಲರೂಪಾರ್ಥಂ . . . ಅಕ್ಕಂ (ಕಾಂಡು. ೦೬-೦೯). [ಸಂ.]

ರೂಪಜನ (ನಾ). ಪಾಯಿಲೆ ; ವ್ಯಾಧಿ ; ರೋಗ : ಅತಿವೈದ್ಯದಿಂದ ಹೊಸರೂಪಜನಕೆಯಾದೀತೋ (ಪುಣ್ಯ. ೩೩). 'ರೋಗರುಜಿನ' ಪರಾ. [< < ಸಂ. ವೈಜನ = ಆಪತ್ತು, ಗಂಡಾಂತರ]

ರೂಪು, ರಿಜು (ಗು). ೧. ವಕ್ರವಲ್ಲದ ; ನೇರವಾದ : "ರೂಪು (ರಿಜು) — ಋಜು = ನೇರ" (ಕಥಾ. ೨೬). (ನಾ). ೨. ನ್ಯಾಯವಾದುದು ; ಸರಿಯಾದುದು : ನಿಜಜಾತನಲ್ಲದೊಡೆ . . . ಪ್ರಜ್ಞಳಂ ಪಡೆದು ಸದ್ಗತಿಗೈದಿವೆಳ್ಳುದಿಂದು ರೂಪುವಲ್ಲ (ಶ್ರೀಮಾ. ೨೩-೦೯) ; ಸಹಜವಾಗಿ ಸುಳವ ನಿಜಜಂಗಮವಾಚರಣೆ ರೂಪುವೆಂದ ಗುರುವೆ ಕೃಪೆಯಾಗು (ಪ್ರಾಣ. ೩೦-೨೩೩) ; ನೇರಾದ ರೀತಿ ರೂಪು ಆವನ ನೀತಿ (ಶ್ರೀಮಾ. ೯-೨). ೩. ಸರಳಸ್ವಭಾವದವನು ; ಕಪಟವನ್ನರಿಯದವನು : ಎಂತೋ ಕಾಂತೆಯ ಮರಣಮಂತ್ರಂ ಕಳೆಗೊಂಡುರೀಕಲದ ಕುಟರಾಂತ : ಕುಂತ್ಯಮಂ ಸ್ಥಿಗ್ಮವೈದ್ಯದತ್ತಂ ತೋಜಲ್ ಪೇಜ್ಗೆ ರೂಪುಗಳೇನಂ ಬಲ್ಲರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩). ರಿಜು : ೨. ಋಜು — ರಿಜು (ಕುಟ. ೨೩೬ ಕೃಷ್ಣ). ರೂಪವಾಗು = ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗು ; ಋಜುವಾಗು : ನೀವು ಈ ವಕ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರೂಪವಾಗಿ ಇದ್ದರೆ ಸರಿ (ಕಥಾ. ೦೦೯-೦೯) ; ಶ್ರೀಜಗದತಿಚ್ಛತ್ರಮಖಿಲಮದಿಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು ರೂಪವಾದುದನೆ ದೇವಶ್ರೀಗಳ ಕರ್ಪವಂ ಭಜಿಸಿ ಮೆರೆದತ್ತು . . . ವೈವಾಹದುತ್ತವಂ (ಕುಟ. ೨೩-೩೬). [< < ಸಂ. ಋಜು]

ರೂಪು (ನಾ). ೧. ಸಹಿ ; ದಸ್ತತ್ತು ; ಒಪ್ಪಿತ : ರೂಪು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ (ಪುಣ್ಯ. ೦೯೯೨, ೩೩-೩೬ : 1818) ; ಧಾವಂತಗಿರೋಸಾವಿ ರೂಪವೂ (೦೪. IX, ಕುಟ. ೩-೨೩ : 1855) ; ಕರುಣಿಕರುಗಳು ನಾಡಿಗರುಗಳೆಂದಲೂ ರೂಪವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ನಂತರ . . . ರವಾನಿಸದೇಕು (ಗ್ರಾಮಾ. ೪). ೨. ಆಧಾರ ; ಸಾಕ್ಷಿ : ಪುರಾವೆ : (ಕೃಷ್ಣ. 11, ೩೩೦). ರೂಪಮಾಡು = ೧. ಸ್ವಹಸ್ತುಕ್ಷರ ಹಾಕು ; ಸಹಿಮಾಡು : ನಿಮಗೆ ಅವಳ ವಿಚಾರವೆಲ್ಲಾ ಗೊತ್ತಿರುವಂತಿದೆ ; ಅದನ್ನು ಒರೆದು ರೂಪ ಮಾಡಿಕೊಡುವಿರಾ ? (ಕುಟ. ೦೩೦). ೨. ರೂಪವಾತು ಮಾಡು ; ಖ್ಯಾತಪಡಿಸು : ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಹಡಗವು ಭೂಮಿ ಗುಂಡಾಗಿಯಿರುವುದನ್ನು ರೂಪಮಾಡುತ್ತದೆ (ಕುಟ. ೯೦).

ರೂಪವಾಗು = ೧. ಸಹಿ ಹಾಕಲ್ಪಡು ; ದಸ್ತತ್ತು ಮಾಡಲ್ಪಡು : ಸಹಜವಾದ ರೂಪವಾಗಿದೆ (ಕುಟ. ೯). ೨. ರೂಪವಾತಾಗು ; ಸಾಬೀತಾಗು : ದೊಡ್ಡಯು ಮುನಿಯನದಂದು ರೂಪು ವಾಯಿತು (ಪುಣ್ಯ. ೨೦೨). ರೂಪಾಹಾಕು = ಸಹಿಮಾಡು : ರೂಪು ಮಾಡು : ಸಂಧಿಗೆ ರೂಪಾಹಾಕೇಂದೂ ಗಾಮಾನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. 11, ೨೩೯) ; 'ವಕಾಲತ್ತು ಫಾರಂ'ಗೆ ರೂಪಾಹಾಕಿ ಬಂದರು, ಕಂಯವ್ವ, ಶಿವ್ವಾರ್ದಿ (ಕೋಶ. ೦೯೯). [< < ಆರ, ರೂಪಾಲ ; ಪರಾ, ರೂಪಾ]

ರೂಪಪಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು ; ರೂಪವಾತು ಮಾಡು : ಅವರು . . . ಜವ್ವನಿಕೆ ಹರೆಯದಲ್ಲಿದ್ದ ; ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಎಂಬ ಹುಡುಗನ್ನು ರೂಪಪಡಿಸಿದರು (ಕುಟ. ೯) ; ಅದನ್ನು ರೂಪಪಡಿಸುತ್ತೀರಾ ? (ಕಾಂಡು. ೦೨೩). [ರೂಪು + ಪಡಿಸು]

ರೂಪಭಾವ (ನಾ). ನೇರವಾದ ಸ್ವಭಾವ ; ಸರಳತೆ : ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖಂ ಪ್ರಸನ್ನಮುಖಂ ಪದ್ಮಾಸನಮನಪವ್ಯಂಭಿಸಿ ರೂಪಭಾವದಿಂ ಕುಳ್ಳಿದುರ್ (ಕಾಂಡು. ೦೩-೨೩ ಹ). [< < ಸಂ. ಋಜುಭಾವ]

ರೂಪರೋಹಿತ (ನಾ). ಕೆಂಪಗೆ ನೇರವಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರನ ಬಿಲ್ಲು : ಹರಿಯ ಹಳಚಿ ಗದಾಯುಧವನೀಶ್ವರನ ಜೊತೆಜಗರಂದ್ರವ ಪರಿಭವಿಸಿ ರೂಪರೋಹಿತವನುತಕನ ಸದುಡಿದು ಪರಿಭವನು . . . ಧರಿಸಿದತಿಲ ರಿರ್ದುದು (ಕೋಶ. ೩-೦೦೯). [< < ಸಂ. ಋಜುರೋಹಿತ]

ರೂಪವತ್ತು, 'ರೂಪವಾತು' ನೋ. ರೂಪವಾತು, ರೂಪವತ್ತು (ನಾ). ಸಾಕ್ಷ್ಯ ; ಆಧಾರ : ಅವ ನಿಮ್ಮೊಳಿಗೆ ಹೋದದ್ದಕ್ಕೆ ರೂಪವಾತು ಇದೆ (ಕುಟ. ೦೯೯) ; ಅದನ್ನು ರೂಪವಾತು ಪಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ (ಕುಟ. ೨೯) ; ರೂಪವಾತಿಗಾಗಿ ಮರದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತರಕಳಗು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದಳು (ಗ್ರಾಮಾ. ೩೯). ರೂಪವತ್ತು : ಈಗಿರುವ ರೂಪವತ್ತೇ ಸಾಕು (ಕುಟ. ೦೩೬). [< < ಆರ, ರೂಪವತ್ ; ಪರಾ, ರೂಪವಾತ್]

ರೂಪವೆರು (ಕ್ರಿ). ಸರಳಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದು ; ಋಜುಭಾವ ದಿಂದಿರು : ಸಕಲದೇಶಮಾಳ್ವ ನೈವರೈ ರೂಪವೆತ್ತು ಕಪ್ಪಮಂ ತೆತ್ತು ಬಾಳುವರು (ಕುಟ. ೩-೨೩). [ರೂಪು + ವೆರು (< ಪೆಜ್ಜು)]

ರೂಜೆ (ನಾ). ೧. ಒಡೆದುದು ; ಮುರಿದುದು ; ಭಂಗವಾದುದು. ೨. ಪಾಯಿಲೆ ; ರೋಗ : " ರೋಗ : . . . ರೂಪಾ - ಈ ೧೨ ವ್ಯಾಧಿ " (ಕಾಂಡು. ೩೯-೪೯) ; ಇದು ದುಃಖವೊ ರೂಜೆಯೊ ಕಳವಳವೊ ಪೇಜು (ಕಾಂಡು. ೩೩) ; ರೂಜೆಯಡನೆ ಕೆಡದಿಹ ಹೊತ್ತು ರಂಭೆ ದೊರಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಫಲವೇನು (ಕುಟ. ೩-೯). ೩. ನೋವು ; ಬಾಧೆ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಸಿರಿಕಂಡಂ ರೂಜೆ ಮಾಂಸಿ . . . ಎಂಬಿನಿತುಮಂ ಶೀತಾಂಜುಲಂ ಪೂನೆ (ಕೋಶ. ೩-೦೩೬). [ಸಂ. ರೂಜಾ]

ರುಡ್ಡುಗೋಲು (ನಾ). (?) : ಶಿವನು ಹಣಕೊಡ್ತು, ಕೆಡಲುಮಿಸ, ದೊಡ್ಡಕಟ್ಟ . . . ಕೈಯಲ್ಲಿ ರುಡ್ಡುಗೋಲು, ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕಂಬಳಿ, ನೋರವಾಯಿರಿದ ಗಾವುಡಿಯಾಗಿ, ನಡುಪಟ್ಟಿನದೊಳು ಒರುತ (ಕೃಷ್ಣ. 1, ೨೦೩). [ರುಡ್ಡು ? + ಕೋಲು (< ಕೋಲ್)]

ರುಣ, ರಿಣ (ನಾ). ೧. ಸಾಲ ; ಕಡ : ಗೋಣಮಾಣಾಗೋಲಗದ ಹೂಣುಣವ ನೀಗಿದರು (ಕಾಂಡು. ೩-೦೩) ; ಜೂಜುಟಿಕೆ ಸೂಳುಟಿಕೆ ರುಣದ ಸಂವಾಜ ವರ್ಗುಡಿಗಳ ಚರ್ಚೆ . . . ಮಾಜುಂ ನಿತ್ಯಕೃತ್ಯದಲಿ (ಕೋಶ. ೨೦-೨೩). ೨. (ಆಲಂ) ಹಂಗು : ಎಲ್ಲರ ಮುಂದೆ ಮೊಗ ಗೆದ್ದವ ರುಣದೊಳಗೆ ಸುಡುತಿರುವ ಚಿಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೯-೨). ರಿಣ :

೨. ಅಖಿಲದಳಭಾರ ಬಿದ್ದುದು ಸಾತ್ಯಕಿಯ ಸುರನಾರಿಯರ ತೋಳಿನಲಿ
ಕಾಲುಮೆ ನೆಲನ ರೀತಿ ಹೊಡೆದು (ಛಾಂ. ೨-೨೩); ಎಣ್ಣೆ ಬೆಣ್ಣೆಯ
ರಿಣವು ಅನ್ನವಸ್ತುವ ರಿಣವು ಹೊನ್ನು ಹೆಣ್ಣಿನ ರಿಣ-ತೀರಿದಾಕ್ಷಣದ ಮಣ್ಣು
ಮಾಲು (ಸರ್ವ. ೪೩). ೩. ಉಪಕಾರ : ಯಾವ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ರಿಣವ
ತೀರಿಸಲಿ (ಸೂರ್ಯ. ೭೬-೭೭). [\leq ಸಂ. ಪುಣ]

ರೂಪಾಂತರ (ನಾ). ಸಾಲ ತೀರಿಸದಿರುವುದರಿಂದಾದ ಪಾಪ; ಪುಣ್ಯದ
ಪಾಪ : ಅಣು ಹೋಗಿ ಪರ್ವತವಾದರೂ ರೂಪಾಂತರ ಬೆನ್ನು ಬಡದು
(ಗಾ. ೧೩). [\leq ಸಂ. ಪುಣಾಂತರ]

ರುಣಿ (ನಾ). ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸದೆ ಇರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : 'ರುಣಿತನ್'
ಪರಾ. [\leq ಸಂ. ಪುಣಿನ್]

ರುಣಿತನ (ನಾ). ಸಾಲಗಾರಿ : ಸಂಸಾರವಿಚಾರವನ್ನೂ ಧನಕನ ರೂಣಿತನದ
ಗತಿಗಳನ್ನೂ (ಶತ. ೧-೧). [ರುಣಿ + ತನ]

ರುತ (ಗು). ರಿ. ತಬ್ಬಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ; ಧ್ವನಿಮಾಡಿದ. ೨. ಪುಡಿ
ಮಾಡಿದ; ಮುರಿದ; ಚೂರುಚೂರಾದ. (ನಾ). ೩. (ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ
ಮೊದಲಾದುವುಗಳ) ಧ್ವನಿ; ಕೂಗು : ತಬ್ಬಿವುಳ್ಳ ಹದೊಳ್ ಪೂರವಾರಂ
ಎರಿಹವಾತಂ ಬಿಗುರ್ವಂತೊಡನೆೊಡನೆ ರುತಂ ಪರ್ವಸುತ್ತಿದುರ್ವತ್ತಂ
(ಕಾಂ. ೩೩); ಎನ್ನಿರುವನುಳ್ಳವನೊಂದು ಭನ್ನಸ್ವರದಿಂ ಸರಂಗಿಯ್ಯದು
ಮುಳುಕುಂಗಳ್ ಕೇಳು ಕಾಕರುತಮುಳ್ಳುದೆಂದರಿಮರ್ದನಂಗಳಿವುಳ್ಳವಂ
(ಕುತ. ೨೩-೨೪). [ಸಂ.]

ರುತಿ (ನಾ). ರಿ. ಧ್ವನಿ : ಪಾಪಜ್ಞಿ ಸಂಪತ್ತಿಗಳವುಗಳಿಗಾಗಿ ಮಂಗಳಗೀತಿ
(ಕಂ. ೭-೨೪); ಮಂಜೀರಕಂಠಗೀತೆಗೀರುತಿ ಪುಣ್ಯ (ಪಾ. ೩-೩೩); ಈ
ಶಾಶ್ವತರುತಿಗೊಂದಿದ ಅಂದದಿನ ಸ್ಮೃತಿಯೋರ್ (ಗಣ. ೨೭-೨೮). ೨.
ಮಾತು : ಸೊಗದಂತೆ ಸೆಳೆದೊಯ್ಯುದು ಅದೊ ನೇಹದ ರುತಿಯು
ಇನಿವೇಷದ ಸೊಧಗಡೆದು ಸದಿವಾರುವ ಸೈಗರೆದು (ಕಾಂ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ರುತು, ರಿತು (ನಾ). ರಿ. ವಸಂತ, ಗ್ರೀಷ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಆರು
ಮತಗಳು : "ಎರಡೆರಡು ಮಾಸಂ ಕೂಡಿದೊಡೆ ಮಂತ್ರ ಗ್ರೀಷ್ಮ,
ಪ್ರಾಪ್ಯ(ತಾ)ಡ್, ಶರ(ದ್)ಡ್, ಹೇಮಂತಃ, ಶಿಶಿರಃ - ಎಂದಾಲು
ರುತುಗಳಕ್ಕುಂ" (ಕಾಂ. ೧೪-೧೫); ಈ ಪುಟ್ಟಿಂಗೀ ರುತುವಿಂಗೀ
ಪಸದನಂ (ಕಂ. ೩-೪೩); ಪಸದನಮಾವುದಾದ ರುತುವಿಂಗಮದೊಪ್ಪು
ಗುಮಾವ ಪೊಲ್ಲದಾಮಕದೊಳೊಂದುಗುಂ (ಗಾಂ. ೧೦-೧೧ ಕೂಡ).
೨. ಮಂಟ್ರ; ರಜಸ್ಸು : 'ರುತುಕಾಲ' ಪರಾ. ೩. [ಗಣಿತ] ಆರು
ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ದ್ರವ್ಯ, ಪುತು . . . ರುತು . . .
ಇಂತಿನಂತಂ ಒಕ್ಕಿ ಪೆಸರು. (ಪ್ರಕಾ. ೧೦). 'ರುತುವದನ' ಪರಾ.
ರಿತು : ರಿ. ತಮ್ಮತಮ್ಮಂದಿನಂದಮನಾಲುಂ ರಿತು ಪತ್ತುವಿಟ್ಟು (ಪಾಂ. ೩೩
೪-೫೩); ಉಪೇಂದ್ರನ ವನಕೇಳಿಯ ಪದನಂ ಸೂರ್ಯೋಲಗಕ್ಕೆ ರಿತುಗಳ್
ಬಂದಿರ್ಪದನುಳ್ಳುಗುಂ . . . ಸುಮನೋಲತೆಗಳ್ (ಪ್ರಕಾ. ೩-೩೩);
ಸಕಲರಿತುಪೂರು ಪೂವ ಪಣ್ಣ ಮರವೇನು ? (ಗಣ. ೨೪-೨೫).

[\leq ಸಂ. ಪುತು]

ರುತು (ನಾ). = ರುತ ೩ : ಅಮರವಿರೋಧಿ ಬಹು ರುತುಗಾನ
ನಭಂಗಳು ಗೀತವಾಚಕಂ" (ಪಾಂ. ೩೩). [\leq ಸಂ. ರುತ]

ರುತುಕಾಲ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಾಗುವ ಕಾಲ : ರಜೋದರ್ಶನದ ಸಮಯ :
ರು[ಪಾಂ. ೩೩]. ಪು[ತು]ಕಾಲವೆಂಬುದೇಕೆಯೆಲ್ಲ ಸತಿಯಳ (ಪಾಂ. ೨-೩೪).
[\leq ಸಂ. ಪುತುಕಾಲ]

ರುತುಕಾಲವದೆ (ಕ್ರಿ). ಮುಟ್ಟಾಗು : ರಜಸ್ವಲೆಯಾಗು : ಮೊದಲೆಯ
ಮೊಳೆಯನೊತ್ತುತ . . . ರುತುಕಾಲವದೆ ಪುಟ್ಟಿದೆಯೊಕ್ಕಿದರು
(ಪ್ರಕಾ. ೧೪-೧೫). [ರುತುಕಾಲ + ವದೆ]

ರುತುವದನ (ನಾ). ಆರುಮುಖಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು; ಪಣ್ಣುಖ :
ರುತುವದನವೆಚ್ಚ ಬಾಣಗಳ ಕತ್ತರಿಸಿ ಮನ್ಮಥ ನುಡಿದ (ಪ್ರಕಾ. ೩೦-೪೪).

[\leq ಸಂ. ಪುತುವದನ]

ರುದಂತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಶ್ರೀಗಂಧಂ ರುದಂತಿ
ಜಟಾಮಾಂಸಿ . . . ಇವೆಲ್ಲಮಾನುಡೆದಲ್ಲರದು ಪೂರ್ವ ಕಂಚುಕೆ . . .
ಗಾಯದ ಪುಣ್ಯ ಇವೆಲ್ಲಂ ಮಾಣ್ಯವು (ಕೋಶ. ೪-೧೭೩ ಬೀಳು);
ನಲಿದು ಮಾಣ್ಯಕದ ಪ್ರಪಲಿ ರುದಂತಿಗಳನೊಡಗಲಿಸಿ ಮಧುವಿಂದರೆದು
(ಪ್ರಕಾ. ೧೩-೧೪). [ಸಂ. ರುದಂತೀ]

ರುದಮಿತ್ರ (ನಾ). ದುಃಖಕ್ಕೆ ಶತ್ರುವಾದವನು : ದುಃಖನಿವಾರಕ :
ಭಾಸ್ವತ್ರಯಾ ಸ್ತೋತ್ರವರಪಾತ್ರ ರುದ[ಪಾಂ. ೩೦-೩೧]ಮಿತ್ರ ತರ್ವ ತ್ರಾಸಿ
(ಉದ್. ೩-೩೭). [ಸಂ.]

ರುದಾಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೃಕ್ಷ : ರುದ್ರಾಕ್ಷಮರ : ರುದಾಕ
(ರುದ್ರಾಕ್ಷ)-ಒಹು ದೊಡ್ಡವರ, ಇದರ ಬೀಜಗಳೇ ರುದ್ರಾಕ್ಷಮಾನಗಳು
(ಕಾಂ. ೪೩). [\leq ರುದ್ರಾಕ್ಷ]

ರುದಿತ (ಗು). ರಿ. ರೋದಿಸಿದ; ಗೋಳಾಡಿದ; ಅತ್ತ. (ನಾ).
೨. ಅಳುವುದು : ರೋದಿಸುವುದು : ರೋದನ : "ಕ್ರಂದಿತಂ,
ರುದಿತಂ, ವಿರಾಜಃ, ಪರಿಧೇವನಂ - ಈ ೪ ಆಲೃತ್" (ಕಾಂ. ೧೦೩-೧೦೪);
ಅರಣ್ಯರುದಿತಂ ವಲವೆನ್ನೊಲವಿಂದುವತ್ತಿಯಾ (ಕಂ. ೪-೪೪); ಕದನ
ದೊಳ್ಳದೆದ ವೃತ್ತಾಂತಮಂ ಪೇಳಲ್ ರುದಿತದಿಂ ಕೈವರಲ್ಗಳೊಕ್ಕಿ
ಕೊಳುತೆ (ಕೈ. ೨೦-೨೪). [ಸಂ.]

ರುದ್ಧ (ಕ್ರಿ). ಕುಟ್ಟು : ಕಡಗಿ ಜವದಿ ರುದ್ಧಿ[ದ್ವಿ] ನಸುವಿಯಿಂದ
ಬಿಡಿಸಿ ಫುತವನ್ನೀಡೆ ಲಡ್ಡಾಗಿಯನರ್ಪಿಸುವುದು (ಕಾಂ. ೩-೪೩).
[\leq ತಲು. ರುದ್ಧ, ರುಕ್ಕು]

ರುದ್ಧ (ಗು). ರಿ. ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ; ಪ್ರತಿಬಂಧಿತ : ಶುದ್ಧತತ್ವಾಧಿಪತಿ
ಶಿವನನಗೆ ಕರ್ತು ತದ್ರುದ್ಧಮಾರ್ಗದೊಳಾನು ಬಂಟಂ (ಪ್ರಕಾ. ೪-೧೦-
೧೨). ೨. ಆವರಿಸಿದ : ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ : "ವೇದಿತಂ, ವಲಯಿತಂ,
ಸಂವಿತಂ, ರುದ್ಧಂ, ಅವೃತಂ - ೩ ಕಾಣಿನಮಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿರುವಂತೆ
ಸುತಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು" (ಪಾಂ. ೩-೪೪). ೩. ಮುಚ್ಚಿದ; ಹಾಕಿದ :
ಸತ್ಯವಾದ ಪ್ರೇಮ ಭಾರತವಾಸಿಗಳ ಒಹುದಿನಗಳ ರುದ್ಧಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಯಾವ
ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತಿತೂ ಆ ಕ್ಷಣ ಅದು ತೆರದುಕೊಂಡಿತು
(ಕಾಂ. ೧, ೩೦೭). (ನಾ). ೪. ತಡೆ; ಅಡ್ಡಿ : ಪ್ರತಿಬಂಧ : ಆಂ
ಮಾಡುವ ರುದ್ಧದೊಳ್ಳುಡೆದು ನಾಚುಗುಮೋ ವಧು (ಕಾಂ. ೪೪);
ಸೃಭಾವತಃ ಆತನ ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಿದ್ದುದರಿಂದ ಆತನ ತ್ವಾಸಗತಿಯು
ರುದ್ಧವಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಸ್ವಾಧಿಯು ಹತ್ತಿತು (ಕಾಂ. ೩೪). [ಸಂ.]

ರುದ್ಧನೇತ್ರ (ನಾ). ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣು : ತೆರೆಯದ ಕಣ್ಣು : ನನ್ನ
ರುದ್ಧನೇತ್ರಗಳ ಮುಂದಿದ್ದ ಅಸಿಮಂಧಕಾರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು
ಎಕಾಂತಿಯಾಗಿ ನಿಂತು . . . ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದನು (ಪ್ರಕಾ. ೨೦೩). [ಸಂ.]

ರುದ್ಧಿ 'ರಿದ್ಧಿ' ನೋ.

ರುದ್ರ (ಗು). ರಿ. ಭಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ : ಭಯಂಕರವಾದ :
ಭೀಕರವಾದ : ನೋತು ಬರುತ್ತಲಿರುವುದೋ ರುದ್ರ ಭದ್ರಕಾಳಿಯು
(ಕಾಂ. ೧೦-೧೪). (ನಾ). ೨. ಭಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವವನು :
ಭೀಕರನಾದವನು. ೩. ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಶಿವ :
"ಈಶಾನಃ . . . ರುದ್ರ . . . ನೀಲರೋಹಿತಃ - ಈ ೪೫ ಮಹಾ
ದೇವರ ಪೆಸರ್" (ಕಾಂ. ೩-೨೨); ಕಾಳಾಗ್ನಿರುದ್ರನ ಮೋಹಪವನ
ಜಾಯದವರು ಕಾಳಾದೇವನುತಿಪ್ಪರಯ್ಯಾ (ಪ್ರಕಾ. ೨೨೭); ಆ ರುದ್ರನ್.
ಉರಿಗಣ್ಣನ್, ಆರ ನಡೆಲ್ಲದನ್ . . . ಎನ್ನನ್, ಮರುಳ್ಳೊಳಿಸಿ

(೪೩೩. ೦೬-೧೨). ೪. ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕಿನ ಪಾಲಕ : "ಇಂದ್ರಃ . . . ಧನಃ, ರುದ್ರಃ - ಈ ರ ಮೂರ್ತರ್ ಮೂದಲಾದಂಟುದೇಗಂ ಕ್ರಮದಿಂದೊಡೆಯರ್" (ಕೂಯು. ೧೭೦೦೦). ೫. (ಸ್ವಪ್ನಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರೆನ್ನಲಾದ) ಹನ್ನೊಂದು ಜನ ಗಣದೇವತೆಗಳು : ಏಕಾದಶರುದ್ರರು : ಸುರ ಮಹೀಷನರಾಜ ರುದ್ರರ ಚರಿತೆಗಳಿಗೆ ಮೃದಿಯನಿಸಿ ಸತ್ಪುರುಷನಾಗಿ ಸಲಹ ಬಂದನು ಬಸವವಿಭುವನುತ (೧೨೩. ೩-೧೪); ೪೯ ಮರುತ್ಯುಗಳು ೧೧ ರುದ್ರರು (ಕೂಯ. ೩-೧೦ ಕಾಶ್ಯಪ). ೬. 'ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಹೆಸರು : ವಾಣಿ ಬಂದು ಸಮಂತಿಕೆ ಸವಿಸಸೌರಭದ್ರವೋರ್ ಚಿಪ್ಪಾಗ್ರಮೂರ್ ರುದ್ರನಾ. (ಕೂಯ. ೦-೧). ೭. ಯಜುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶತರುದ್ರೀಯವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಹನ್ನೊಂದು ಅನುವಾಕಗಳಿಗೂ ವೇದಭಾಗ : (೪). ೮. [ಗಣತ] ಹನ್ನೊಂದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ದಿಶಿ ಹತ್ತು ನಭ ಸೊನ್ನ ರುದ್ರರನ ಹನ್ನೊಂದು" (ಕೂಯ. ೦೦೪-೬). ೯. [ಧಂದ] ಅಂಶಗಣದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳ ಗಣ : ಎರಡು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಗುರುವಿ ಪ್ರಸ್ತರಿಸರ್ . . . ಸರಸಜಫವ ಎಷ್ಟು ರುದ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೊಂ. (ಕೂಯ. ೩-೨೦); ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ರುದ್ರ ಎಂಬ ಅಥವಾ ಎರಡು, ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳ ಗಣಗಳು ಹೋಗಿ . . . ಮೂರು ಗಣಗಳು ಉಳಿದುವು (೪೩೩. ೦೦೪). ೧೦. ಗುರುವಿನ ಸಂಕೇತ : ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರದ ಸಂಕೇತ. [ಸಂ.] ರುದ್ರಕಾಂಡ (ನಾ). [ವಾಸ್ತು] ಕೆಂಬದ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ, ವಿಷ್ಣುಕಾಂಡ, ರುದ್ರಕಾಂಡ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತಂಭಪ್ರಭೇದಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ (ಕೂಯ. ೩೭). [ಸಂ.] ರುದ್ರಕಾವ್ಯ (ನಾ). ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ಕಾವ್ಯ : ದುರಂತ ಕಾವ್ಯ : ಒಂದು ರುದ್ರಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಸಹ ನಾವು ಅನಂದವಡು ಶ್ರೀವ (೪೩೩. ೩೭). [ಸಂ.] ರುದ್ರಗಂಟ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು : ರುದ್ರಗಂಟ ಹಾಜಿ . . . ಅಂಟುಗಳನ್ನ ಮಾಡಿ ಹಚ್ಚಬೇಕು (೪೩೩. ೨೦೦); ರುದ್ರಗಂಟ ಮೂಲ ವಿಷ್ಣುಗಂಟ ಹಾಜಿ (ಗಂ. ೪೭-೧). ೨. ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಚಿತ್ರದ ಅಂಚಿರುವ ಸೀರೆ ಅಥವಾ ಪಂಚಿ : ಆಕೆಯು ಉಟ್ಟಿರುವುದು ರುದ್ರಗಂಟ ಸೀರೆ (೪೩೩). 'ವಿಷ್ಣುಗಂಟಿ' ಪರಾ. [ರುದ್ರ + ಗಂಟಿ] ರುದ್ರಗಂಟಿ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಶಿವದಾರದ ಎರಡು ತುದಿಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಹಾಕುವ ಗಂಟು : ಶಿವದಾರಕ್ಕೆ ರುದ್ರಗಂಟು ಹಾಕು (೪೩೩). 'ಬ್ರಹ್ಮಗಂಟು' ಪರಾ. [ರುದ್ರ + ಗಂಟು] ರುದ್ರಗಣ (ನಾ). ೧. ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೇವತೆಗಣ : ಆ ಕೈರಾಸವೇ ಕರ್ಯಾಣವಾಗಲಾ ಕರ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಗಣಗಳ ರುದ್ರಗಣಗಳ ಅರುರಗಣಗಳ . . . ತಂದು ನೆರೆಯದಾತ ನನ್ನು ಬಸವಯ್ಯನು (೩೦೩೩. ೩-೧); ರುದ್ರರೋಕದ ರುದ್ರಗಣಗಳೆಲ್ಲರು ರುದ್ರಪದವೆಂಬ ಸಂಸಾರಕ್ಕೊಳಗಾದರು (೪೩೩. ೨೧೨-೦೦೩). ೨. [ಧಂದ] ಅಂಶಗಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳಿರುವ ಗಣ : ರುದ್ರ ಗಣಮಂತೆಂದೂ ಗಂಗಾಧೀಶಂ (ಕೂಯ. ೩-೨೦೪); ಬ್ರಹ್ಮಗಣ, ವಿಷ್ಣುಗಣ, ರುದ್ರಗಣ (೪೩೩. ೦೦೩). [ಸಂ.] ರುದ್ರಜಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : "ಶಿವಾ-ರುದ್ರಜಟಿ ಮೂದಿವಾಳ ನಾಳಲು" (೩೩೦. ೧೨೪); ಪುಷ್ಪನಕ್ಷತ್ರದಲಿ ತಂದು ರುದ್ರ ಜಟಿಯುಲರನಣಲಿದಗಿದ್ದು ತಿವಿಯಲಿದ ಲಲನೆಯೊಳ್ (೪೩೩. ೦೧-೧೨); ರುದಂತಿ ರುದ್ರಜಟಿ ಸಹಜವಿ ಮಯೂರಚಿಹೆಯವಂ ಸರಿಗೂಡಿ ತನ್ನೊಂದ

ರದು ಮೈಗೆ ಪೂಸಿಕೊಳ್ಳಿ ಸಕಲಕಾರ್ಯವು ಸಿದ್ಧಿಯಹುದು (ಕೂಯ. ೨೭೭). [ಸಂ. ರುದ್ರಜಟಿ] ರುದ್ರಜಡೆ (ನಾ). = ರುದ್ರಜಟಿ : "ರುದ್ರಾ-ರುದ್ರಜಡೆ" (೩೩೦-೧೨೪). ರುದ್ರಜಡೆ : ತುಣುಕು, ನೀರಿ. ರುದ್ರಜಡೆ ಇವು ಸಮಾನಂ ಗೊಂಡು ಸಹಜವಿರಸದಲ್ಲಿ ಲೇಪನಂ ಮಾಡಿದುದು ಜ್ವರಹರ (೩೩೩. ೦೧೨). [ಸಂ. ರುದ್ರಜಟಿ] ರುದ್ರಜಡೆ 'ರುದ್ರಜಡೆ' ನೋ. ರುದ್ರನಾಟಕ (ನಾ). ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ನಾಟಕ : ದುರಂತ ನಾಟಕ : ರುದ್ರನಾಟಕವು ಗಂಭೀರವಾದ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶಾಲವಾದ, ಸ್ವಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾರ್ಯವೊಂದರ ಅನುಕರಣ (೦೦೪. ೨೪ ೩೦೪); ರುದ್ರನಾಟಕದಂತ ಹರಿದ ಜೀವನ. ನರನ ಈ ನಾಟಕಕಾರ (೪೩೩. ೦೦೪-೨೩). [ಸಂ.] ರುದ್ರನಾಟಕ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದ ನೃತ್ಯ : ಉಗ್ರಮೂರುತನು ಮಾರಕವಾಗವನ್ನು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿ . . . ಅಬ್ಬರದಿಂದ ರುದ್ರನಾಟದಲ್ಲಿ ಹಾನಿ ತಾನಾಗಿ ಮೈಮರಕಿದ್ವನು (೩೩೩. ೦೧೪). [ಸಂ.] ರುದ್ರನಾಡಿ (ನಾ). ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಕಾಲು ಹರಿದಿನ ಕೆಳಗಿರುವ ನಾಡಿ : ರೋಗಿಗಳಿಗೆ . . . ಕಾಲು ಹರಿದಿನ ಕೆಳಗೆ ರುದ್ರನಾಡಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದರೆ ಆತನಿಗೆ ಆ ದಿನವೇ ಮರಣವೆಂದರಿ ವುದು (೪೩೩. ೦೧). [ಸಂ. ರುದ್ರನಾಡಿ] ರುದ್ರನಾಯಕ (ನಾ). ರುದ್ರನಾಟಕದ ನಾಯಕ : ದುರಂತನಾಯಕ : ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ದೋಷಿಯಾದ ಪರಮಸದ್ಗುಣಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ರುದ್ರನಾಯಕನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ (೦೦೪. ೦೧೪); ಇದು ನನ್ನ ಜೀವನದ ರುದ್ರನಾಟಕದ ಕೊನೆಯ ದೃಶ್ಯ. ನಾನೇ ಅದರ ರುದ್ರನಾಯಕ (೦೧೪. ೦೧೦). [ಸಂ.] ರುದ್ರವೃಕ್ಷ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು : ದಾಸವಾಳ : "ರುದ್ರವೃಕ್ಷಂ, ಜಪಾ-ಈ ೨ ದಾಸವಾಳಂ" (ಕೂಯ. ೩೩-೨೪). [ಸಂ.] ರುದ್ರಬಾಣ (ನಾ). ರುದ್ರಮಂತ್ರವನ್ನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿ ಬಿಡುವ ಬಾಣ : ರವಿಕುಲಾಸ್ತ್ರಯ ರುದ್ರಬಾಣವ ಬಿಡಿ ಓಣಾಕಿಗಳು ಕವಿದುದುಗಳಂತೆ ನಂದಿ ವಾಹನ ರವಿಯ ತೇಜದ ಭಾಳನೆಶ್ವರು. (೪೩೩. ೦೦-೨೪). [ಸಂ.] ರುದ್ರಭೂಮಿ (ನಾ). ರುದ್ರನು ವಾಸಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ : ಶೃಶಾನ : ಆ ದೇಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಮೃತರಾದರು ಅವರ ಸುಟ್ಟ ರುದ್ರಭೂಮಿ ಯಲ್ಲಿ ನಾ ನಮ್ಮ ನಜನಾವೆ (೦೦೪. ೩೩-೨೩೭); ಆ ದಿಗಂಬರಂ ಮದುವೊಡೆ ರುದ್ರಭೂಮಿ ನಿಮಗಲ್ಲದೊಡೆ . . . ಎಮಗೇನಂದವರ್ (ಕೂಯ. ೨೦); ಬೊಕ್ಕಣ ರುದ್ರಭೂಮಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಚಿತಿ ಪ್ರದ್ವಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಯ. ೦೦೦). [ಸಂ.] ರುದ್ರರೂಪಕ (ನಾ). = ರುದ್ರನಾಟಕ : ಒಂದು ರುದ್ರರೂಪಕವನ್ನು ಓದುವಾಗ ಭೀತಿಯಾದನ ಶಾಂತಿಯೂ ಬೆರಕುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ (೪೩೩. ೨೪); ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು . . . ರವನ್ನ ನದಾಯುದ್ಧವನ್ನು ರುದ್ರರೂಪಕವಾಗಿ ಪಂಡಿತಿಸಿದರು (೩೩೩. ೦೦೭). [ಸಂ.] ರುದ್ರವಾಸ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯ ಕೊಳಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಮುಖರಂಧ್ರದಿಂದ ಧ್ವನಿರಂಧ್ರದವರೆಗೆ ಹನ್ನೊಂದು ಅಂಗುಲ ಅಂತರವಿರುವ ಕೊಳಲು : ಜಾತಿವಾಸ . . . ರುದ್ರವಾಸ . . . ಭುವನಾಧಿಪತಿವಾಸವೆಂಬ ಹದಿನೆಂಟು ತೆಜದ ವಾಸಗಳ ಲಕ್ಷಣವ ನ್ನನದಾ ಜಾತಿ ಮಾವಿದ ಕಳೆಯ ಮಯಣಮಂ ಸೈಕುಮಾಡಿ (೩೩೩. ೦೦೦). [ರುದ್ರ+ವಾಸ]

ರುದ್ರವೀಣೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೀಣೆ : ವೀಣೆ ರುದ್ರವೀಣೆ ತುಂಬುರ ವೀಣೆ ಕಿನ್ನರವೀಣೆ ಕೈರಾಸವೀಣೆ ಮೊದಲಾದ ತಂತಿ ಕಟ್ಟಿ ನುಡಿಸುವ ವಾದ್ಯ ವನಜಾವಾದ್ಯ (ಕಥಾ. ೬-೦೨) ; ವಿಪಂಚಿಕೆ . . . ರುದ್ರವೀಣೆಯೆಂಬ ಇವು ತೈರಡು ತೆಜದ ತಂತ್ರೀವಾದ್ಯಕ್ರಮವೆಂಬುದು (ಕಥಾ. ೨೬೬) ; ಯಾಕೋ ಕಾಣೆ ರುದ್ರವೀಣೆ ಮಿಡಿಯುತ್ತಿರುವುದು (ಗಾ. ೦೦೩-೨).

[ಸಂ. ರುದ್ರವೀಣಾ]

ರುದ್ರವೀರ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಶಿವನ ರೇತಸ್ಸು : (೧). ೨. ಪಾದರಸ ; ಪಾರಜ : (೧). ೩. ಗಂಧಕ : (೧). [ಸಂ.]

ರುದ್ರಸಾವರ್ಣಿಕ (ನಾ). ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯವನು : ಸ್ವಾಯಂಭುವ . . . ರುದ್ರಸಾವರ್ಣಿಕ . . . ಇಂದ್ರಸಾವರ್ಣಿಕರೆಂಬ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಳೊಳಗೆ (ಕಥಾ. ೨೦೪). [ಸಂ.]

ರುದ್ರಸೂಕ್ತ (ನಾ). ರುದ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು ಪಠಿಸುವ ಋಗ್ವೇದದ ಮಂತ್ರ : ಚತುರ್ಮುಖಿಯ ರುದ್ರಸೂಕ್ತರಥಂತರಾದಿಮಂತ್ರಮನೋಮಾ ಪಬ್ಬಭವಂ . . . ಮೆವನಾಕೃ (ಕಥಾ. ೦-೬೯ ೨). [ಸಂ.]

ರುದ್ರಸೋಮ (ನಾ). ರುದ್ರದೇವತೆಯ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞ : ಮುರುಗಪಟ್ಟಿಯ ಮಗಂ ಬಸವಯ್ಯಂ ರುದ್ರಹೋಮಂಗೆಯ್ಯಾ (ಕಥಾ. IV, ಪು. ೩. ೦೬-೬ : 1021). [ಸಂ.]

ರುದ್ರಾಕ್ಷ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು (ಜಪಮಾಲೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ಅದರ ಕಾಯಿ ; ಇದು ರುದ್ರನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ : ನಂದನಾದ್ಯಾರಾಮಂಗಳೊಳು ರುದ್ರಾಕ್ಷ . . . ಪಿಂಚ (ಕಥಾ. ೨೦೦). ೨. [ವೀಶ್ಯ] ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ರುದ್ರಾಕ್ಷಮರದ ಬೀಜ ; ಇ ಶೈವರು ಹಾಗೂ ವೀರಶೈವರು ಇದನ್ನು ಪವಿತ್ರವೆಂದು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ : ಮೇಣು : ಕಾಳು ದೊಡ್ಡದಿರಬೇಕು, ಮೇಲಿನ ಹುರುಳುರುಕುತನ ಧನ್ಯಗಿದ್ದು ರುದ್ರಾಕ್ಷದಂತೆ ಸ್ವಪ್ನಾಗರಬೇಕು (ಪುರಾಣ. ೩೦). [ಸಂ.]

ರುದ್ರಾಕ್ಷಹಲಸು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಲಸು : ರುದ್ರಾಕ್ಷಹಲಸು ನೆಲಹಲಸು ಬಟ್ಟೆಹಲಸು (ಕಥಾ. ೨೦೦).

[ರುದ್ರಾಕ್ಷ + ಹಲಸು (< ಹಲಸು)]

ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ರಿ. = ರುದ್ರಾಕ್ಷ ರಿ : ಇರಲು. ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳ ಬೀಜವ ಹರಸ ಉರಿಗೊಡನು ಧರಿಸಲು ದುರಿತನಿರ್ದಹ (ಕಥಾ. ೨೩-೬೯) : ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಅವರದವಲ್ಯ . . . ಕಪಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಕುಡಿಯ ದಾಹಜ್ವರ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು (ಕಥಾ. ೬೬). ೨. = ರುದ್ರಾಕ್ಷ ೨ : ವಿಭೂತಿಯನೆ ಪೂಜಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯನೆ ಕಟ್ಟಿ ಶಿವ ನಿಮ್ಮೊಲಿವಿಲ್ಲದಂತೆ ಅಗಿರ್ಧನಯ್ಯಾ (ಕಥಾ. ೨೬೯) ; ಆ ಯಜ್ಞಂಗಳ ಫಲವು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಧರಿಸಿದಾಕ್ಷಾದಲ್ಲಿಯೇ ದೊರಕೊಂಬುದು ನೋಡು (ಕಥಾ. ೨೯೨). [< ಸಂ. ರುದ್ರಾಕ್ಷ]

ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ರಿ. = ರುದ್ರಾಕ್ಷ ರಿ : "ಶಿವಾಕ್ಷಂ - ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ" (ಕಥಾ. ೨೬೯). ೨. = ರುದ್ರಾಕ್ಷ ೨ : ವಿಭೂತಿಯುಮನುಷ್ಯಂಗಳನು ಮಾಡಿ ಹರುಷದಿಂ ಮಾಡುತು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ (ಪುರಾಣ. ೩)ಯಂ ಸೂಡಿ (ಕಥಾ. ೨೯. ೪-೦೦). [ಸಂ. ರುದ್ರಾಕ್ಷ]

ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಹಾಸ (ನಾ). ರಿ. ಶಿವನ ನಗು : ಎಲೆ ತಾರಾಗಂ ಹರಂ ಕಣ್ಣೆಡೆ ರಗಿದದಂತಲ್ತು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಹಾಸಂ ಜಲಮೊದತ್ತಲ್ತು . . . ಎಸರ್ ಚಲ್ಲದಾಯ್ತು ಪಂಡಂ (ಕಥಾ. ೬೯೨). ೨. ಭಯಂಕರವಾದ ನಗು : ಭೀಕರವಾದ ಅಟ್ಟಿಹಾಸ : ಮೊರೆದುರುಳು, ರತ್ನಧಯೆ, ಉಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಹಾಸದಿಂ (ಕಥಾ. ೬೬-೦೬೭೯).

[ರುದ್ರ + ಅಟ್ಟಿಹಾಸ]

ರುದ್ರಾಣಿ (ನಾ). ಪರಮೇಶ್ವರನ ಹೆಂಡತಿ ; ಪಾರ್ವತಿ : "ರುದ್ರಾಣೀ

. . . ಗಿರಿಜಾ. ಮೇನಕಾತ್ಮಜಾ - ಈ ೨೦ ಗೋರೀದೇವಿಯ ಪುರ್ಣ" (ಕಥಾ. ೬-೦೩) ; ರಾಜಯ ವಾಸದ ಪೂಜೆ ನೇರಾಣಿಯ ಮಾಡಂಗಳೊಳಗೆ ಕಯ್ಯೆಯಿರೆ - ರುದ್ರಾಣಿ ವರಾಣಾಸಿ ನೆಗಟ್ಟಿಂದ್ರಾಣಿಯೆನಲ್ತಕ್ಕಾಮಿಕ್ಕ ಮಹಿಷೀಬೃಂದಂ (ಕಾಂಕಿ. ೦೦-೭೦). [ಸಂ. ರುದ್ರಾಣಿ]

ರುದ್ರಾಭಿಷೇಕ (ನಾ). ರುದ್ರಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾ ಶಿವ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಅಭಿಷೇಕ : ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರುದ್ರಾಭಿಷೇಕ . . . ನೂರಂಟು ಆರತಿಯ ರಂಗಪೂಜೆ (ಕಥಾ. ೯). [ಸಂ.]

ರುದ್ರಾವತಾರ (ನಾ). ರಿ. ಶಿವನ ಅವತಾರ : ಭಾವಿಸುವದಿಕ್ಕಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಭೂವಳಯದೊಳಗಡೆಯೊಡೆ ರುದ್ರಾವತಾರದ ದಿವ್ಯಮಹಿಮೆಯದಂತೆ ಮರ್ಧವುದು (ಕಥಾ. ೩೬-೬). ೨. ರುದ್ರನ ಅಂಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ; ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಮೊದಲಾದವರು : ಕವಲಕುಲೋದ್ಭವ ಮಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಮೂರ್ತಿ. ರುದ್ರಾವತಾರನೊಪಬಿಡಂಗಂ (ಗಣಪಾ. ೦-೦೯) ; ರುದ್ರಾವತಾರನು ವೀರಶೃಂಗಾರ (ಕಥಾ. ೬೦-೦) ; ಬಾರ, ಬೀರರ ಬೀರ, ದೈವಮನ್ ಲೆಕ್ಕಿಸದ ರುದ್ರಾವತಾರ ! (ಕಥಾ. ೯-೬೦). ೩. ಭಯಂಕರ ವಾದ ರೂಪ : ರೂಪಲಗಿ ಸದ್ವಿಠಲಿ ಜಿದ್ದು ಕಟ್ಟಿದ್ದಿರುವ ಜಡಮಳೆಯ ರುದ್ರಾವತಾರ ! (ಕಥಾ. ೦೯-೬) ; ಅವಳ ಚಿತ್ರಪಟಲದ ಮೇಲೆ ಅವಳ ಹಿಂದಿನ ಜೀವನವೆಲ್ಲ ಜೀವ ತಾಳ ರುದ್ರಾವತಾರದಿಂದ ಕೇಳಿಯೆಕೊಡಗಿತು (ಕಥಾ. ೬೬).

ರುದ್ರಾವತಾರನಕ = ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ ತಂದೆ ; ದ್ರೋಣ ; ಕೈಲಾಶ್ವ ಧನುರ್ಧರನುಂ ರುದ್ರಾವತಾರನಕನುಂ . . . ಎನಿಸಿದ ಬಿಲ್ಲ ಹಾಣಂ ದ್ರೋಣನುಂನೊಳಂ (ಗಣಪಾ. ೨-೦೦ ೩). [ಸಂ.]

ರುಧಿರ (ಗು). ರಿ. ಕೆಂಪಾದ : ರಕ್ತವರ್ಣದ. (ನಾ). ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ : ರಕ್ತವರ್ಣ : ಬಾಳುಡಿ ಪಾಣಿ ದೀಪಿ ಪಗಲುಳ್ಳದವೂ ರುಧಿರಂ ದಿಗಂತಮಂ ಮೇಳಿಸಿ ಕೊರ್ಪಿ ಕಲ್ಲದವನಾದ ಸಂಜೆಮುಗಿಲ್ಲ ಕಂದಮಂ ಮೂಲೆ (ಕಥಾ. ೦೬-೬೬). ೩. ನೆತ್ತರು ; ರಕ್ತ : " ಕ್ಷತಂ . . . ರುಧಿರಂ . . . ರಕ್ತಂ - ಈ ೭ ನೆತ್ತರು" (ಕಥಾ. ೦೦೯-೦೦) ; ಅಧಿಕ ರಿಪುಜೈವಿಜಯವರೂಧಿರಜಃಸ್ವ ರಿತಕೌದ್ರಮಾ ಗದೆ ಮರಂ ರುಧಿರಮುಖಿಯಂಬುದು (ಕಥಾ. ೬-೩) ; ರುಧಿರಂ ಬಯಿ [ಪುರಾಣ. ಕರುಮುಳೊಂದಿ] ಹೊಯ್ದು (ಕಥಾ. ೬-೨೬) ; ರಾಮಾದಿಗಳೆವರಸುತ್ತ ಒಂದು ಕಂಡರು . . . ರುಧಿರೋದ್ಧಾರಿಗನಂ. ಕ್ಲಾಂಶ ಸುಗ್ರೀವನಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೦೦೬-೦೬೦). ೪. [ದ್ರೋಣಿ] ಕುಜಗ್ರಹ ; ಅಂಗಾರಕ : ಹತ್ತನೆಯೊಳ್ ರುಧಿರಂ ನುಲ್ಪನೆಯೊಳ್ ರವಿ ನಿಧನಂ ಮನುಜಂಗೆ ಲಗುಡಪಾತದಿಸಕ್ಕಂ (ಕಾಂಕಿ. ೨೭-೦೦). [ಸಂ.]

ರುಧಿರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ಮದರಂಗಿ : " ರುಧಿರಯೆನೆ ಮಧುರಂಗಿ" (ಪುರಾಣ. ೩೩-೦೩). [ಸಂ. ರುಧಿರ]

ರುಧಿರೋದ್ಧಾರಿ (ಗು). ರಿ. ರಕ್ತವನ್ನು ಕಾರುವ. (ನಾ). ೨. ಅರಾವತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೇಳನೆಯದು : ೯ನೆಯ ರುಧಿರೋದ್ಧಾರಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಪುಷ್ಯಸುದ್ದಿ ರಿತಿ (ಕಾಂಕಿ. ೯-೯ : 1023) ; ಮತ್ತಮಾ ವರ್ಷವೇ ಪ್ರಭವ . . . ರುಧಿರೋದ್ಧಾರಿ . . . ಅಕ್ಷಯಮಂಜುವತ್ತು ತೆಜನಾಗಿಹುದು (ಕಥಾ. ೨೬೬). [ಸಂ. ರುಧಿರೋದ್ಧಾರಿನ್]

ರುಪಾಯಿ ' ರೂಪಾಯಿ ' ನೋ.

ರುಬ್ಬು (ಕ್ರಿ). ತಿರುವು ; ನುಣ್ಣುಸು : ಆ ಶರಣ ಬೀದಿಲೀ ಬರುತ್ತಲಿರ್ದೂ ಜೋಳ ರುಬ್ಬುತಲಿಂದುವಂದನೆ ಓರ್ವರಲಾ ರುಬ್ಬುಕಲ್ಲೂ ಕಂಡು (ಕಾಂಕಿ. ೦೦೦-೯) ; ಅಲದ ಮೊಗ್ಗು . . . ಅಕ್ಕಿ ಇವನ್ನು ರುಬ್ಬಿ ಅಂಬಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ತುಪ್ಪ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಡಿಯಲು ಮೂತ್ರ ಬಿಡುವುದು (ಕಥಾ. ೨೦. ೪೯೪). [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ರುವು ; ತಿಲು. ರುಬ್ಬು]

ರುಬ್ಬುಕಲ್ಲು 'ರುಬ್ಬುಗಲ್ಲು' ನೋ.

ರುಬ್ಬುಗಲ್ಲು. ರುಬ್ಬುಕಲ್ಲು (ನಾ). ಒರಳಿನಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಹಾಕಿ ತಿರುವಲು ಬಳಸುವ ಗುಂಡಾದ ಕಲ್ಲು; ಗುಂಡುಕಲ್ಲು : ಅವನ ಕೈ ರುಬ್ಬುಗಲ್ಲನ್ನು ಉರುಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು (ಕುಳುಕು. ೩೩). ರುಬ್ಬುಕಲ್ಲು : ಆ ಕರಣ ಬೀದಿಲೀ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದೆ . . . ಆ ರುಬ್ಬುಕಲ್ಲೂ ಕಂಡು (ಕೂಳುಕು. ೦೧೦-೧). [ರುಬ್ಬು + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್ಪ)]

ರುಬ್ಬುಗುಂಡು (ನಾ). = ರುಬ್ಬುಗಲ್ಲು : ನಿಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಬೇಕೋ ಹಾಗೆ ಹೊರಕಳುಬ್ಬು ರುಬ್ಬುಗುಂಡಾಗಬೇಕು (ಆತ್ಮ. ೬೨); ಹೃದಯವೋ ರುಬ್ಬುಗುಂಡೋ (ಕೂಳುಕು. ೨೬-೩). [ರುಬ್ಬು + ಗುಂಡು] ರುಮಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ; ಔದಂಬರವೃಕ್ಷ; ಅತ್ತಿಮರ : ಅತ್ತಿ (ಉಂಬರ, ರುಮಡಿ) : ಪ್ರಸಿದ್ಧ - ಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಾರಣ ತರದ್ದು (ಕೂಳುಕು. ೩೩). [← ಮರಾ. ರುಮಡ, ರುಂಬಡ]

ರುಮಾಲಿ (ನಾ). ಕಳೆತನಕ್ಕಾಗಿ, ದೇಹವು ಒಳಗೆ ತೂರುವಂತೆ, ಮನೆಯ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರ ಕೊರೆದು ಇಳಿಯುವಿಕೆ : ಬಾಗಿಲಿನ ಹತ್ತಿರ ಗೋಡೆ ಕೊರೆದು ಒಳಸೇರುವುದಕ್ಕೆ, "ಬಗಲಿ" ಪದ್ಧತಿಯೆಂದೂ, ಭಾವನೆಯಿಂದಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ, "ರುಮಾಲಿ" ಪದ್ಧತಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವ ರೂಢಿಯಿದೆ (ಕೂಳುಕು. ೦೧೦). [← ಮರಾ. ರುಮಾಲಿ]

ರುಮಾಲು, ರುಂಬಾಲ, ರುಮಾಲೆ, ರುಮ್ಮಾಲು, ರೂಮಾಲು, ರೂಮಾಲೆ (ನಾ). ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದವಾದ ಒಪ್ಪೆ : ಮೇಟೆ : ಮುಂಡಾಸು : ಚ್ಚನ್ನದ ಸರಿಗೆರುಮಾಲು ಸುತ್ತಿ ಮಲ್ಲಿಗೆಯಂ ಮುಡಿದು (ಕುಳುಕು. ೩೦); ರುಮಾಲುಗಳಂ ಕೈಗಳಂ ಸುಮಾನದಿಂದ ತಿಡಿದು (ಕೂಳುಕು. ೨೦೩-೨೦); ಹೊರಗೆ ಹೊರಟಾಗ ತಲೆಗೊಂದು ರುಮಾಲು (ಕುಳುಕು. ೩). ರುಕೆಬಾಲ : ನೀ ರುಂಬಾಲ ಸುತ್ತ (ಕೂಳುಕು. ೦೬); ನಾಲ್ಕು ಬೆರಳು ಅಂಚಿನ ಜುದರ ರುಂಬಾಲ (ಕುಳುಕು. ೨೩). ರುಮಾಲೆ : ಗಂಡಸರು ತಲೆಗೊಂದು ರುಮಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಗಿಯುವರು (ಕೂಳುಕು. ೧. ೩೯೦). ರುಮ್ಮಾಲು : ಮಿಸುನಿಯ ಜರಹಾರ ರುಮ್ಮಾಲು ಪೈರಣೆ ಪುನಪಾದ ದುವುಟದಿಂದ . . . ರಂಜಿಸಿದನು (ಕೂಳುಕು. ೨೩-೩೦); ಭಾರಿಜರದ ವಾರಿ ರುಮ್ಮಾಲಾ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಾವಾ (ಕೂಳುಕು. ೨೩-೩). ರೂಮಾಲು : ಜಿರೀಪೇಟ ರೂಮಾಲನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಜಾಡುತ್ತಿರಲು (ಕೂಳುಕು. ೨೪. ೦೦). ರೂಮಾಲೆ : ಪೂಮಾಲೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರೂಮಾಲೆ ಬೇಡವೋ ? (ಕೂಳುಕು. ೩). [← ಕಾರ. ಹಿಂ. ರುಮಾಲೆ, ರೂಮಾಲೆ; ಮರಾ. ರುಮಾಲೆ/ಕಮಿ. ರುಮಾಲ್ಕೆ, ಉರ: ಮಲ್ಕೆ; ಕುಳು. ರುಮಾರ್; ತಲು. ರುಮಾಲು]

ರುಮಾಲು (ನಾ). ಒಂದು ಘನತಡಿ : ಒಂದು ಘನಪುಟು : ಬಾವಿಯ ಆಳವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದು ರುಮಾಲಿನಳಕೆಯಷ್ಟು ಅಗದು ತೆಗೆದರೆ ಹತ್ತು ಆಳ ಯೆಂದವರು, ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಒಂದು ರುಮಾಲೆಂದರೆ ಒಂದು ಘನಪುಟು ಎಂದು ರೆಕ್ಕೆವಿತ್ತು (ಕುಳುಕು. ೩೩-೩೩೯). [?]

ರುಮಾಲೆ 'ರುಮಾಲು' ನೋ.

ರುಮುಜುಮು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಪದ : ಜುಮ್‌ಜುಮು ಗುಮುಜುಮು ಗುಂಗುಣು ದುಮುಜುಮುನಾದದ ನದಿಯೊಂದು ನಡೆಧಾಂ (ಕೂಳುಕು. ೩೩-೦೩).

ರುಮುರುಮು (ಅ). ವೇಗವಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ರುಮುರುಮು, ಹಜ್ಜೆ ಇದ್ದು ಶಿನ್ನನ ಮನೆಯತ್ತ ನಡೆಯಹತ್ತಿದ (ಕೂಳುಕು. ೦೦); ಗಾಳಿ ರುಮುರುಮು ಬೀಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ (ಕುಳುಕು. ೩೦).

ರುಮೆ (ನಾ). ಉಪ್ಪಿನ ಗಣ : ಉಪ್ಪಿನ ಮೋಳೆ : "ಉಪ್ಪಿನ ಕಟ್ಟರು

ಮನೆ (ರುಮಾ)ಯೆಂಬುದು" (ಕೂಳುಕು. ೨೯-೦೩); ಪುಷ್ಪಾದಿ ರುಮೆಯ ನೈರದಂ ಲಿವಣವೆನಂತೆ (ಕೂಳುಕು. ೩-೯-೩). [ಸಂ. ರುಮಾ]

ರುಮಾಲು 'ರುಮಾಲು' ನೋ.

ರುಮ್ಮು (ಕ್ರಿ). ಸುತ್ತಾಡಿಸು; ಶ್ರಮವಡಿಸು (?) : ಗಾಣ ಹಾಕಿ ರುಮ್ಮಿದರ ಇದರ ಡುಬ್ಬ ಕಡಿಯಾಕೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಹೆಸರಗೊಂಡ ಕರಿ ಬ್ಯಾಡಿರಿ. (ಕೂಳುಕು. ೦೩). [← ರುಬ್ಬು]

ರುಮ್ಮು (ನಾ). (ಉಕ) ಕುಂಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಅನುಕೂಲಿಸು ವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಹಿಡಿ, -ಹಿಡಿಕೆ : ರುಮ್ಮಿನ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಿ ರಂಟೆ ಹೊಡೆಯಲಿ (ಕೂಳುಕು. ೩). [? / ಮರಾ. ರುಮಣೇ]

ರುರು (ನಾ). ೧. ಮೈಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಂಕಿ : "ಸಾರಂಗಿ . . . ರುರು - ಈ ಫಿ ಸಾರಂಗಂ" (ಕೂಳುಕು. ೩೯-೩೩); ರುರುಗಣಮಿತ್ತಲಿತ್ತ ವಿಜರನ್ನ ಸಂಕುಳಮಿತ್ತಲಿತ್ತ (ಕೂಳುಕು. ೦೩೩); ಕರಿ ರುರು ಹರಣ ಶಕ ಸಾರಂಗಮೆ ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಗಳೊಡನೆ ಬದ್ದವೈರಮಂ ವತ್ತುವಿಟ್ಟು (ಕೂಳುಕು. ೦೦೯-೨೦). ೨. ನಾಯ : "ರುರುಪರಿಚಿತ" ಪರಾ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕ್ರೂರ ಮೃಗ. [ಸಂ.]

ರುರುಪರಿಚಿತ (ಗು). ೧. ಬೆಂಕಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ. ೨. ನಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ. ೧. ೨ : ಆ ಮಹಾವನಂ . . . ಭೈರವಾವಳಿಯಂತೆ ರುರುಪರಿಚಿತಮುಂ ಪಿಪಾಮುಪಾನವಂತೆ ಸಾಮಜಪದಾರ್ಥಾಮಮುಂ (ಕೂಳುಕು. ೩-೩೨೩). [ಸಂ.]

ರುರುಮಂತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ತೊಬರೆಗಿಡ : "ತುಂಬಿ ರುರುಮಂತಿ ತಿಂದುಕಂ" (ಕೂಳುಕು. ೩೩-೦೩). [?]

ರುರುವತ್ತ (ನಾ). ೧. ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಮುಖವುಳ್ಳವನು. ೨. ಶಿವ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಪಯಶ್ಚರವತ್ಯಂ ರುರುವತ್ತನೆಂಬದರ್ಪಶ್ಚೇಶ್ವರಾ ಸ್ಥಾನದೊಳ (ಕೂಳುಕು. ೦೩-೦೩೯). [ಸಂ.]

ರುವತ್ತೀರ (ನಾ). ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗಿಳಿ : ಅಗಲ್ಲು ಪೋಗವ ರುವತ್ತೀರಾಳಿ ಕೇದಾರದಿಂದ (ಕೂಳುಕು. ೨-೩). [ಸಂ.]

ರುವರಿ 'ರೂವಾರಿ' ನೋ.

ರುವಾರಿ 'ರೂವಾರಿ' ನೋ.

ರುವಿ 'ರುವಿ' ನೋ.

ರುವ್ವಿ, ರುವಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸಣ್ಣ ನಾಣ್ಯ : ದಮ್ಮಡಿ : ಕೊಂಡಾಡಿ ಬೇಡಿದರು ಕೊಡರೊಂದು ರುವ್ವಿಯನು [ಕೂಳುಕು. ವೈಷಮನು] (ಕುಳುಕು. ೦-೨೯-೩); ಟಿಂಕೆ ರಿಕ್ಕೆ ಫಿ ದುಡ್ಡು ೧೬ ಸುಗಾಣೆ ಫಿ ಪೈಸಾ ರ ಭಾರ್ತೆ ಗಾಣೆ ೧೨ ಭಾರಾಗಾಣೆ ೧ಕ್ಕೆ ದುಗ್ಗಾಣೆ ೨ ಮುಡ್ಡಿಗೆ ೩ ರುವ್ವಿ (ಕೂಳುಕು. ೩೩-೨); ರುವ್ವಿ ಕೊಡದವ ರುಮಾಲು ಕೊಟ್ಟಾನೆ ? (ಕೂಳುಕು. ೩೩). ರುವಿ : ಒಂದು ದುಡ್ಡಿಗೆ ಮೂರು ರುವಿ (ಕೂಳುಕು. ೨೯೦); ರುವಿ ದುಗ್ಗಾಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಗಿರಾಕಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ ಬೇಕಾಯ್ತು ಅಚ್ಚಿಯಾಗಿ (ಕೂಳುಕು. ೩೩).

[ದೇ. ೩ ಕುಳು. ರುವಿ. ರುಯಿ; ತಲು. ರುವ್ವಿ]

ರುಪವತ್ತು 'ರುಪುವತ್ತು' ನೋ.

ರುಪಿ, ರಿಪಿ, ರಿಸಿ, ರುಪಿ (ನಾ). ತವಸ್ಸು ಮಾಡುವವನು; ಮುನಿ : ಶ್ರಾವಕರಿಂ ರುಪಿಯರಿಂ ಕೈತಾರ್ಥರುಮೊಳರೇ (ಕೂಳುಕು. ೦-೨೦೩); ಒಡವಂದಿನ ರುಪಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮೆಸಲರಿ ಬಡದೆ ತೀರ್ಥವ ಕಲ್ಪಿಸಲು (ಕೂಳುಕು. ೩-೩೩). ರಿಪಿ : ಶ್ರೀಮಾಣೇನಪ್ರೇರಮಪ್ರಧಾನರಿಪಿಯರ್ (ಕೂಳುಕು. ೨೩-೦; ಸು. ೭೦೦); ಅಲ್ಲಿಯ ರಿಪಿಯರಾನ್ ಚಿರಚ್ಚೀದಂಗಿಯ್ತು ಪಾತಕವಕ್ಕೆ (ಕೂಳುಕು. ೩ (೩). ೨೯. ೦. ೩೩-೨೯; ೩೩೦). ರಿಸಿ : ನಾಡೊಳಗದ ರಿಸಿಯ

ಕೆಳಗೆಲ್ಲಂ ಬಿಟ್ಟುಯಿಟ್ಟು (ಕರ್ತೃ. ೧೧-೧); ರಿಸಿಗೇರ್ ಆರಬರ್ ಒಂದೆಡೆ
ಯೋರ್ ಪಟವಾತಂ ನುಡಿಯಂತೆ ಜನ್ನದಾರಮಂ ಪುನೆಯಂತಿರ್ವರ್
(ಕರ್ತೃ. ೧-೧). ರುಸಿ : 'ರುಸಿವಳ್ಳಿ' ಪರಾ. [\leq ಸಂ. ಪುಟ]

ರುಪಿತ (ಗು). ಕೋಪಗೊಂಡ : ರೋಷಗೊಂಡ : ಸಿಂಜನಿಯ
ಜಾಪಟಂಕ್ರಿ. ಕಲಿಯ ಪುರುಷರು ರುಪಿತರಾದಂ . . . ಕೀಲಿಸಿತು ಕಿವಿಗತಿ
ಕಳೋದಂ ! (ಕರ್ತೃ. ೧೨-೨೨೨೨). [ಸಂ.]

ರುಪವತ್ತು, ರುಪವತ್ತು (ನಾ). ನ್ಯಾಯವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪಡೆಯುವ
ಅಥವಾ ಕೊಡುವ ಹಣ : ಲಂಚ : ಕಕ್ಷಿಗಾರಿಂದ ರುಪವತ್ತಿಗೆ
ಯತ್ನಪಟ್ಟರೆ ನಾನು ಮ್ಯಾಜ್ಜೆಯಾಗಿ ಗಮನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (ಕರ್ತೃ. ೨೨೨).
ನಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಯಾರೂ ಲಂಚ ರುಪವತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಕೂಡದು
(ಕರ್ತೃ. ೧೨, ೧೩). ರುಪವತ್ತು : ಲಂಚ, 'ರುಪವತ್ತು' (Bribe,
೨೦೧೩). [\leq ಅರ. ಪಾಠ. ಹಿಂ. ರಿಶ್ವತ್ ; ಮರಾ. ರುಶವತ್,
ರುಶ್ವತ್, ರುಪ್ಪತ್, ರಿಶ್ವತ್]

ರುಪಿ (ನಾ). ಕೋಪ : ಸಿಟ್ಟು : ನೀಂ . . . ರುಪೆಯಂತಿರೋಕ್ಕಿ
ನಯಸಂತಿರವೆ (ಕರ್ತೃ. ೧೩). [ಸಂ. ರುಪಾ]

ರುಪ್ಪ (ಗು). ೧. ಕೋಪಗೊಂಡ : ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ. (ನಾ).
೨. ಕೋಪ : ಸಿಟ್ಟು. ೩. ಕೋಪಗೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಸಿಟ್ಟಾದ
ವ್ಯಕ್ತಿ : ಪದಗರ್ಭವನ್ನು ಕೀಳಿದ ಪಂಡಿತರು ಒಡನೇ ರುಪ್ಪರಾದರು
(ಕರ್ತೃ. ೨೨೨). ಅರರ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಧಿಯಾದ ಸೋಪಿಯಾಳು
ರುಪ್ಪರಾದಳು (ಕರ್ತೃ. ೧೩). [ಸಂ.]

ರುಪ್ಪ (ನಾ). ಮೈಮೇಲೆ ಬೀಳುಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಬೀಳಬಲ್ಲದ
ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಜಿಕ್ಕಿ : "ಆ ರುಪ್ಪಮದು . . . ಸಾರಂಗಮಕ್ಕು"
(ಕರ್ತೃ. ೧೩-೧೩). [\leq ಸಂ. ಪುಟ]

ರುಸಿ 'ರುಪಿ' ನೋ.
ರುಸಿವಳ್ಳಿ 'ರುಸಿವಳ್ಳಿ' ನೋ.
ರುಸಿವಳ್ಳಿ, ರಿಪಿಹಳ್ಳಿ, ರುಸಿವಳ್ಳಿ (ನಾ). ಮುಷ್ಕಿಗಳು ವಾಸಿಸುವ
ಸ್ಥಳ : ಅಶ್ವಮ : ಈ ರುಸಿವಳ್ಳಿಯೊಳಾನವಿಹಾರದ ಪುಷ್ಕುತನನೊರ್ವ
ನಂ ಕೊಂಡೊಡೆ (ಕರ್ತೃ. ೨೨೨-೨೨೨). ರಿಪಿಹಳ್ಳಿ : ಬದಿಯ ಮದಲಿ
ಪಲವ ಮನೆಗಳ ಮಾದಿರಿ ರಿಪಿಹಳ್ಳಿಯೆಂದು ಪೆಸರನಿಟ್ಟು (ಕರ್ತೃ. ೧೨೨, ೨೩-೨೩ ; ೧೩೦). ರುಸಿವಳ್ಳಿ : ಸಿಂಧುತೀರದ ರುಸಿ(ಕರ್ತೃ. ೨೨೨)
, ಪರ್ಯಾಯ್ ಮೃಗಾಯಗನಂಬ ಮುನಿಗಂ ವಿಶಾಖೆಯಂಬ ಗೊರತೆಗಂ
ಗೌತಮನಂಬ ಮಗನಾಗಿ ಪುಟ್ಟ (ಕರ್ತೃ. ೧-೧೩೩ ಪ).
[ರುಸಿ (\leq ರುಪಿ) + ಪರ್ಯಾಯ]

ರುಸುಂ, ರುಸುಮು (ನಾ). ನಿಯಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕೊಡುವ ಶುಲ್ಕ,
ತೆರಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ಹಣ : ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ವಾಯನವರಿಗೆ . . .
ನಿವ್ವಳಣದಲ್ಲೆ ಶೇಕಡ ಅರ್ಧರೂಪಾಯಿಯಂತೆ ರುಸುಂ ಸಹ ಪಾವತಿ
ಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಕರ್ತೃ. ೧೨, ೨೩) : ಆದರಿಗೆ ಕೊಡುವ ರುಸುಂ
ಕ್ರಮಪದ್ಧತಿಯಾದ್ದು (ಕರ್ತೃ. ೧೨). ರುಸುಮು : ಫಣಲು ಕೊಡುವ
ಕೊಡಲೆ ಫಣವು ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬಾರಾಬಲೂತಿಯ ರುಸುಮು
ಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (ಕರ್ತೃ. ೨೨೨) : ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಸಮಾ
ರಂಭಕ್ಕೆ ಐವತ್ತರೂಪಾಯಿಗಳ ರುಸುಮು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಒಬ್ಬ ಪುರೋಹಿತ
(ಕರ್ತೃ. ೨೨೦). [\leq ಅರ. ರಸೂಮ್ ; ಹಿಂ. ರುಸೂಮ್, ರಸೂಮ್ ;
ಮರಾ. ರುಸುಮ್, ರುಸೂಮ್]

ರುಸುಮು 'ರುಸುಂ' ನೋ.
ರುಸುಂ (ಗು). ೧. ಸಮರ್ಥನಾದ : ಗಟ್ಟಿಗನಾದ : ಕ್ಷಬ್ಧವ ರುಸುಂ
ಆಗಾರರು (ಕರ್ತೃ. ೨೨೨). (ನಾ). ೨. ಸಮರ್ಥ : ಗಟ್ಟಿಗ : ಒಹರ ರುಸುಂ

ಕಾಣೋ, ನೀನು (ಕರ್ತೃ. ೧೨, ೨೨೨).
[\leq ಅರ. ಹಿಂ. ರುಸುಮ್ ; ಪಾಠ. ಮರಾ. ರುಸುಮ್, ರುಸೂಮ್,
ರುಸುಮ್]

ರುಪಿ (ನಾ). ಗರಿಕೆ : ದೂವೆ : "ದೂವೆ . . . ರುಪಾ. ಅನಂತಾ—
೭ ಗರಿಹುಲ್ಲಿನ ಮೆರುಗಳು" (ಕರ್ತೃ. ೧೨೨). [ಸಂ. ರುಪಾ]

ರುಳಿ 'ಲುಳ್ಳಿ' ನೋ.
ರುಳಿ (ನಾ). (ಪಾಠ. ಮಗ್ಗಿ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು) ಕಂಠಪಾಠಮಾಡು
ವುದು : ಉರು : (೧).
ರೂಪಾಳು = ಗಟ್ಟಿಮಾಡು : ಉರುಪಾಳು : ಸಂಜೆ ಮುಂಜಾನೆ
ಎಷ್ಟು ರೂಪಾಳಿದ್ದೂ ನವಗನಕಾ ಒಂದ ಕವಿತಾಯೇನ್ಪಾಠ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ
ಅಗತಿದ್ದಿಲ್ಲ (ಕರ್ತೃ. ೧೨) : ಮಸ್ತರರು . . . ಮಾತನ್ನು 'ರೂ'
ಪಾಳುತ್ತಿದ್ದರು (ಕರ್ತೃ. ೨೩). [\leq ತಿಲು. ರೂಪು, ರುಪ್ಪು]

ರುಳಿ (ನಾ). 'ರೂಪಾಯಿ' ಎಂಬುದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ : ಆ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ
ಎರಡು ರೂ. ಹತ್ತು ಪೈಸೆ (ಕರ್ತೃ. ೨೩). [\leq ರೂಪಾಯಿ]

ರುಕ್ಷ (ಗು). ೧. ಬಿರುಸಾದ : ಒರಟಾದ : ಸುಣುಪಾಗಿರದ :
ರೂಕ್ಷಕೇಶದ ಕಲಿಪುರಾಣ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ (ಕರ್ತೃ. ೧-೧೨) : ಸಿಂಹಾಸನಿಯ
ಮಹಾರೂಕ್ಷಶ್ವರೋಪಮಂ ಭೀಮಕಾಯಂ ಕಂಠಗಂಭೀರನಾ ಯೋಗಿ
(ಕರ್ತೃ. ೧೨೨-೨೩). ೨. ಕಠಿಣವಾದ : ಕ್ರೂರವಾದ. ೩. ತೀಕ್ಷ್ಣ
ವಾದ : 'ರೂಕ್ಷದಾಹ' ಪರಾ. (ನಾ). ೪. ಕಾಠಿಣ್ಯ : ಗಡುಸು
ತನ : "ರೂಕ್ಷಮಾ ಮಸು ತೀಕ್ಷ್ಣಂ" (ಕರ್ತೃ. ೧೨-೨). ೫. ಕಠಿಣವಾದ
ಮಾತು : ಒರಟುನುಡಿ : ರೂಕ್ಷವನು ನುಡಿಯಂತೆ ಮಿತಿಮೀರಿ
(ಕರ್ತೃ. ೨೩). ೬. ಕ್ರೂರನಾದವನು : ನಿರ್ದಯ : ಆ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಂ
ದಿವಿಪಾಧೀಶ್ವರರೂಕ್ಷನಂ . . . ಕೊಂದು (ಕರ್ತೃ. ೧-೨೩) : ರೂಕ್ಷನಿಗೆ
ಕೊಲ್ಲದೆಯೆ ಬೇರೆ ಗುರಿ ಸ್ವಭಾವ (ಕರ್ತೃ. ೧೨೨-೨೩). ೭. ಸಿಡ್ಡುಕು :
ಕೋಪ : ಕತ್ತರೆಯು ಭೀತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ರೂಕ್ಷವನ್ನೂ ಎಚ್ಚರವನ್ನೂ
ನಾಶಮಾಡುವುದು (ಕರ್ತೃ. ೨೩). [ಸಂ.]

ರುಕ್ಷಣಿ (ಗು). ಕಠಿಣವಾದ : ಪುರುಷದ ರೂಕ್ಷಣವನು ವಿಧ್ಯೆಯಲ್ಲದೆಯೆ
ಲಲನಾಸಹಜರೀರಾಭಾಸವಿಹಾರದ ಆ ಚೈತ್ರವಾಹಿನಿ ಕೀಟಿಯದೈಗ್ಯ
ದಿದರ್ (ಕರ್ತೃ. ೨೨-೨೨೨). [\leq ರೂಕ್ಷ]

ರುಕ್ಷತನ (ನಾ). ಒರಟುತನ : ರೂಕ್ಷತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೂ ಮೌಲಿಕ
ತರತಮಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ್ದೂ ಆದ ಉಚ್ಚೈಖಲತೆಯು ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಪದಿಲ್ಲ
(ಕರ್ತೃ. ೧೨ ಹಕ್ಕು). [ರುಕ್ಷ + ತನ]

ರುಕ್ಷತೆ (ನಾ). = ರೂಕ್ಷತನ : ರೂಕ್ಷತಾವಿಶ್ವತಿಯಂ ಗಂಜುಮೆಯ್ಯಂ
ಕುರೂಪಂಚಿತ್ತ ಪ್ರೀಗಂಧಾಪ್ಪವಕ್ರತೆಗ್ಗಿಲ್ಲದಿಂ, ಕೇರ್, ರೂಪ
ಶೂನ್ಯತೆಯೊಡಗಲೆಂ ? (ಕರ್ತೃ. ೧೨೨-೨೩) : ಒಂದು ಬಾಳಿನ ಬೆಳಸು
ಸಂಯಮದ ರೂಕ್ಷತೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕವಸ್ತುವನು ರೂಕ್ಷದ ನಿವೃಂಥ
ಬದುಕು ಇನ್ನೆಂದು ಬಂದೀತು ಬುವಿಗೆ ? (ಕರ್ತೃ. ೨೦-೨೨).
[ಸಂ. ರೂಕ್ಷತಾ]

ರುಕ್ಷದಾಹ (ನಾ). ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ : ಉರಿ : ಅತಿಯಾದ ಉರಿ : ರೂಕ್ಷ
ದಾಹಗಳು ಶಮನವಾಗಿ ಸುಖವಾಗದಂತೆ ವರ್ಣ ಉಂಟಾದ ದೇಹವುಟಾಗಿ
ಪುಟ್ಟಿಯುಂಟು ರವನ್ನು . . . ಪರಿಹರಿಸುವುದು (ಕರ್ತೃ. ೨೩). [ಸಂ.]

ರುಕ್ಷಾನಿಲ (ನಾ). ಬಿರುಸಾದ ಗಾಳಿ : ಬಿರುಗಾಳಿ : ರೂಕ್ಷಾನಿಲಪಾತದಿಂ
ತಪನತಾಪದಿನಂಬಿಕ್ಕಿಗಳು ಪರಿಮಾ ನತೆಯಕ್ಕುಂ (ಕರ್ತೃ. ೧೦-೧೨೩).
[ಸಂ.]

ರುಕ್ಷಾವರ್ತ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ತೊಡೆಯಂ
ಮೊಗಮುಂ ಕಾಲಂ ಬಿಡದಾದುವುಕಳುಬದಶ್ಚಲೆ ನೋಟುಂ

ನಿಡುಸುಯ್ಯಂ ಧಾತುಗಳುಂ ಕಡುಗುಮತಿಪ್ರಬಲಮಾಗಿ ರೂಢಾವರ್ತಂ
(೪೩೫. ೦೦-೦೩). [ಸಂ.]

ರೂಢಿಗಳ (ನಾ). ಬರಬಾದ ಮುಂಗೊದಲು : ಅತಿರಕ್ತಾಶೋಕದ
ಸುತ್ರಿನೋರ್ವ ರೂಢಿಗಳೆಂಗಳೋಸರಿಸುತ್ತಂ ಮಲ್ಲನೆ ಮೇಳಿಸಿ
ಕನ್ನೆಯಂ (೦೦೪. ೨-೨೦). [ಸಂ. ರೂಢಿಗಳ]

ರೂಡಿ (ನಾ). ರಿ. ಬಳಕೆ : ಬಾಲ್ಯ : "ರೂಡಿ-ರೂಡಿ-ವಾಡಿಕೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ"
(೪೩೫. ೨೬) : ಹಾಗೆ ಇದ್ದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಮೃದ್ಧಿ ಹೊಸ ಪಡೆಗಳು
ಎಂದಿಗೂ ರೂಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ (ಸುಖಾ. ೩. ೧-೦೫೬). ೨. ಹೆಸರು
ಮಾಡಿ : ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ : ಬಸಂತನೊಲೊಡ್ಡಿ ಕಾಡುವ ರೂಡಿಯ ಬರ್ಬರ
ಮಂದಿರಂ ನೀ ಸಜೆಗೆಯ್ಯಂ (೪೩೫. ೩೬). [$<$ ಸಂ. ರೂಡಿ]

ರೂಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಿಚಿತವಾಗು. - ವಿವಿಧವಾಗು :
ಕ್ರೂರಿಸುವನಾ ಪುರದ ರೂಡಿಸದ ಬಿದಿಯೊಕ್ಕೊಡಲೆಡೆಯೊಳಂ ಪೂಳಿ
ಪರಪುಟ್ಟನಾಗಿ (೪೩೫. ೨೩-೨೪). ೨. ವಿಳಿಗೆಯಾಗು : ಅಭಿವೃದ್ಧಿ
ಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಪಾಡಿದವರೊಡನೆ ಪೂಜಿಸುವೆನೆಂಬ ರೂಡಿಸಿ
ದಿನದಿನದಪ್ಪದೆ ಕಲೆಯೊಳ್ ಕೂಡಿ ಬಳೆದು (೪೩೫. ೨-೩೩).
೩. ಕಲ್ಪಿಸು : ವಿವರಿಸು : ಮೊಡಿಯೊಡನೆ ದ್ವೇಷದೊಳಗೆ
ಮನಗಳ ರೂಡಿಸಿದನು ವಿಶ್ವಕರ್ಮ (೪೩೫. ೨೨-೩೩). - ೪. (ಅಸ್ತಿ
ಮುಂತಾದುವನ್ನು) ಗಳಿಸು : ಸಂಪಾದಿಸು : ಆತ ಮನವಾಗಿಲು
ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ (೩೩೩). [ರೂಡಿ + -ಇಯ]

ರೂಢ (ಗು). ರಿ. ಹತ್ತಿದ : ಏರಿದ. ೨. ಹುಟ್ಟಿದ : ತಲೆದೋರಿದ.
೩. ಬೆಳೆದ : ವೃದ್ಧಿಯಾದ. ೪. ದೊಡ್ಡ : ಬೃಹತ್ತಾದ. ೫.
ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ. - ವಿವಿಧವಾದ. ೬. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ : ಪ್ರಾತವಾದ.
೭. ಪದ್ಧತಿಯ : ಬಳಕೆಯ. (ನಾ). ರಿ. [ವ್ಯಾಕ.] ಪದಗಳಿಗೆ
ಇರುವ ವಾಚಾರ್ಥವಲ್ಲದ ಅರ್ಥ. - ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥ ಅಯು
ವಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಯ್ಯಾ . . . ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದರ್ಥವೇ ರೂಢವೆ (೩೩೩. ೧-೦೬).
ಪದಗಳ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಯೋಗ, ರೂಢ, ಯೋಗರೂಢ ಮೊದಲಾದ
ಭೇದಗಳಿಂದ ವಿಭಾಗಮಾಡುವರು (೩೩೩. ೦೭೬). [ಸಂ.]

ರೂಢಿಗಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬಳಕೆಗೆ ತರು : ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮಾಡು :
ಮೊದಲಿನ ಕನ್ನಡವಿಗಳೆಲ್ಲ ಜೈನರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಚಂಪೂರೂಪವನ್ನು
ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅವರೇ ರೂಢಿಗಳಿಸಿದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ
(೩೩೩. ೧೦). [ರೂಢ + ಕೊಳ್ಳ + -ಇಯ]

ರೂಢನಾಮ (ನಾ). ರಿ. ರೂಢಿಯಿಂದ ಬರುವ ಹೆಸರು : ಪ್ರಾತನಾಮ :
ಈ ನಾಡ ಪ್ರಭುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂಬುದು ರೂಢನಾಮವಾಗಿತ್ತು
(೩೩೩. ೨೩). ೨. [ವ್ಯಾಕ.] ನಾಮಪದದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ :
ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡದೆ, ರೂಢಿಯಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದುವ
ಪದ : ಬಳಕೆಯಿಂದ ಅರ್ಥಪಡೆಯುವ ಪದ : ರೂಢನಾಮವೆಂದಂ,
ಅನ್ವರ್ಥನಾಮವೆಂದಂ, ಅಂತನಾಮವೆಂದಂ, ನಾಮಂ ಮೂಡಿಸಿನಾ
ಗಿರ್ವದ (೩೩೩. ೭೩ ಪುಟ) : ಗಂಡನು, ಹೆಣ್ಣು, ನೆಲ . . . ಇವು
ಅಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಹೆಸರನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ನಾಮವಾಚಕಗಳಿಗೆ ರೂಢನಾಮಗಳೆಂದು ಹೆಸರು
(೩೩೩. ೨೩). [ಸಂ. ರೂಢನಾಮನ್]

ರೂಢಬುದ್ಧಿ (ನಾ). ವ್ಯಾಪಕಾರಿಕ ಬುದ್ಧಿ : ಸಹಜವಾದ ಅರಿವು :
ಯಾವ ಮಾತು - ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಸ್ಥಿರತೆಯು ಧ್ವನಿಯು
ಹುಟ್ಟುಬಹುದೋ ಅಂಥ ಮಾತು . . . ಅವೆಂದು (೩೩೩. ೦೦೦). [ಸಂ.]

ರೂಢಮೂಲ (ಗು). ಬಹಳಕಾಲದಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ : ಅನೂಪಾನ
ವಾದ : ತರಗತಿಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸರ್ವಸ್ವವೆಂದು ರೂಢ

ಮೂಲವಾಗಿರುವ ಭುವನೆ ಹೋಗಬೇಕು (೩೩೩. ೦೩೬). [ಸಂ.]

ರೂಡಿ (ನಾ). ರಿ. ಭೂಮಿ : ಧರೆ : ರೂಢಿಗೆ ರೂಢಿವೆತ್ತಿಸಿದ ಬೆಳ್ಳಲ
ದೇಶಮನಾಲ್ಕು ಗಂಗೆವನ್ನೂ ನಡೆಗೊಂದಂ (೩೩. ೩೪. ೨೪೦-೦೬ : ೩೦೧) ;
ಅವಿವೆನ್ನದೆ ರೂಢಿಯ ತಾಣಮಲ್ಲಮಂ ತೀರ್ಥಕರರ ಕೇವಲಗಳ ಮುನ್ನ
ವಿಹಾರಿಸಿದೊಡಲೆವೆಲ್ಲವೆಂದು ಪಂಬುವುದು (ಸುಖಾ. ೨-೩೩). ೨.
ಲೋಕದ ಜನ : ಜನತೆ : ಪರಶಿಶುವ ನೆರಿದಾಡಿಸುವ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿಂದು
ನಿಜೆ ಮೊಂದು ಮುಣುಗುವಳು (೪೩೫. ೨೬-೦೬). ೩. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ :
ಕೀರ್ತಿ : ಅಗ್ಗಲಿಸಿದ ರೂಢಿ ತನ್ನೊಳಮದ್ದೊಕ್ಕಿರೆ (೩೪. ೪,
೩೦೩೬. ೦೭-೩೪ : ೩೩೩) ; ರೂಢಿಯೋಲೆಯಕಾಡಿನರ್ಜುನನಾಡಿ ಪತಿಕರಿಸು
ವನು ನೀನದ ನೋಡಿ ಸಂತಸಬಡು (ಸುಖಾ. ೪-೦೩). ೪. ಪಾಡಿಕೆ :
ಬಳಕೆ : ಅಭ್ಯಾಸ : ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕಾರ್ಥಕಾತ್ಮ . . . ಕಳುಹಾಡಿ
ಪ್ರೌಢಿಯೊಳ್ ರೂಢಿಯಾಯ್ತು ಕುಮಾರಂಗೆ (೪೩೫. ೦೨-೩೪) : ಇದು
ರೂಢಿಯ ಮಾತು (೩೩೩. ೦೬೦) : ರೂಢಿ ಇಲ್ಲದ ಪದ ಹಾಡಿದರೆ
ತಿಳಿದಾನೆ ? (೩೩೩). ೫. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಶಬ್ದಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವುದು : ಶ್ಲೇಷ ಲಾಲಿತ್ಯ . . . ರೂಢಿ-
ಯೆನ್ನೋ - ಇವು ಬಳಕೆ "ಶಬ್ದಗುಣ"ಗಳು (೪೩೩. ೦೨೩ ೦೩೩). [ಸಂ.]

ರೂಢಿತ (ಗು). ಏರಿದ : ಹತ್ತಿದ : ಉಪಾಸಾಂತೆಯು ಮಹೇಶ್ವರನು
ಮನುಷ್ಯೋನ್ನತ ದಿವ್ಯರತ್ನವನರೂಢಿತಯಾನರಾಗಿ ಸುಮಾನದಿಂ ಗಮನ
ಸುತ (೩೩೩. ೩೦-೨). [ಸಂ.]

ರೂಢಿಪ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ : ರಾಜ : ರೂಢಿಪ ದಾನಾಂತಾ
ಮಾಣಿ ಜಯತೆಂದು ಪಾಡಿದರು (೪೩೩. ೬-೦೦). [ಸಂ.]

ರೂಢಿಪತಿ (ನಾ). - ರೂಢಿಪ : ಅರಸಂ ಕೊಲ್ಲೆನೊಡಾಯಾರ್ಥವ
ಭರದಲಿಗಿದು ರೂಢಿಪತಿಯಂ ಪೊಯ್ಯೆನೆಂದು ಬರೆ (ಸುಖಾ. ೩೪-೨೩) ;
ನಾಡಂಬ ದೇಶಕ್ಕೆ ರೂಢಿಪತಿಯೇ ಪಾಠಣ (೩೩೩. ೨೦). [ಸಂ.]

ರೂಢಿಮಾತು (ನಾ). ಜನಬಳಕೆಯ ಮಾತು. - ನುಡಿ : ಗಾಡಿಕಾಣ
ಕೃಷ್ಣ ನಿನ್ನ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ ಬಾರೋ ರೂಢಿಮಾತನಾಡಿ ಸರ್ವರೂಢಿಗೊಡೆಯ
ಬಾರೋ (೪೩೩. ೩೦-೦೦-೨). [ರೂಢಿ + ಮಾತು]

ರೂಢಿಲಕ್ಷಣ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧ :
ರೂಢಿಯಿಂದ ಬಂದ ವಾಚಾರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು
ಹೇಳುವುದು : ಪ್ರಯೋಜನವಿರಹಿತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಇಂಥ ವ್ಯಾಪಾರ
ವನ್ನು "ರೂಢಿಲಕ್ಷಣ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಭಾಷಾಪದದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ
ರೂಢಿಲಕ್ಷಣಯ ನಿರ್ದೇಶಗಳು ಕೊಡುವ (೩೩೩. ೨೩೪).
[ಸಂ. ರೂಢಿಲಕ್ಷಣ]

ರೂಢಿವಡೆ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆ : ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗು :
ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕೊಪವೆ ಜೈನನ ಕಾಡಿ ಸತ್ತು ಮೈಲಾರನನ್ನೆ
ರೂಢಿವಡೆಂದ (ಸುಖಾ. ೨-೩೦) ; ರೂಢಿವಡೆದ ಸ್ವಮಾಲಕರ ನೆರವಾದ
. . . ಚಲುವಿಕೆಯನೀವೆವೆ ನೋಡುವರೆ ಕಂಗಳಿಗೆ (ಸುಖಾ. ೨-೩). ೨.
ಅತಿಶಯವಾಗು : ರೀತಿ ನೂತನವಾಗಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯಕಾವ್ಯಕೃತಿಪ್ರೌಢಿ
ರೂಢಿವಡೆಯ ಮೊದಲರ್ಥ ಸರಸವಿಗಳ ಸಂದೇಶಯೋಳು (೩೩೩. ೨-೦೦೩ ಪ).
[ರೂಢಿ + ಪಡೆ]

ರೂಢಿವಿಡಿ (ಕ್ರಿ). - ರೂಢಿವಡೆ ೨ : ನೋಡಲು ನರಜನ್ಮದೊಳ
ಗಿಂತು ಸೊಬಗಿನ ರೂಢಿವಿಡಿದ ನೀಲರುಂಟಿ (೪೩೩. ೪-೦೦೩).
[ರೂಢಿ + ವಿಡಿ]

ರೂಢಿವೆಳು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದು : ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆ :
ಭಾಸುರಮನೊರ್ವ ದೇವನೀಯಂಗಳನೇಳಿಸಿ ರೂಢಿವೆತ್ತನುಂ ಪರವಧುಗಾಸೆ
ಗೆಯ್ಯ ಕಡುಗುಂ (ಸುಖಾ. ೩-೩೪) : ಕೆಲವು ಸ್ವಲ್ಪದ ಮೂಲಾಂಗಮುಂ

ರೂಪವೆತ್ತ ಕರ್ಣಾಟಕದೊಳ್ ನಿರೆ (ಕುಸ. ೧೩೩); ಆ ರೂಪವೆತ್ತ ಮಹಾ ಭಾರತದೊಳ್ . . . ಕಥೆಯೊಂದುಂಟು (ಕಂ. ೨-೨೯).

[ರೂಪ + ಪಟ್ಟಾ]

ರೂಪಿಣಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಹೆಚ್ಚಾಗು; ಅಧಿಕವನ್ನು ಹೊಂದು; ತಿರುಗುವ ಮೃಗಂಗಳ್ ದುಷ್ಕಮೃಗಮಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಮೇ ಬೆಂದ ಕೊಣೆನು ರೂಪಿಣುವ ರೂಪಮಾಲವ ಬಿಜುಗಾಳ ಬಿಜುದಿನಂ ಕಾಡುತಿಹ ಯಮದೂತರ್ (ಕಂ. ೩೦-೨೩).

೨. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗು; ಪ್ರಾಪ್ತಿಹೊಂದು; ರೂಪದ ಸಮ್ಮೇಳನಸ್ಥದ ಪಾಡಣ್ಣದು ಕರಿಪಾರ್ಥಗಿತ್ತನು (ಕಂ. ೨೩-೨೬).

೩. ನೆಲಸು; ಇರು; ಸುಡುಗಾಡ ಬೂದಿಯನೊಂದು ಶುನಿ ಮೆಟ್ಟಿ ಯೋಡುತುಂ ಬೇಡವೇಯೊಳ್ ಬೂದಿ ಪೊರೆದ ಕಾಲೂಣಲಾ ಬೂದಿ ಬೇಡನ ವೇಯೊಳು ರೂಪಿಸಿರೆ (ಕಂ. ೧೩-೧೦೫).

ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು = ಬಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು; ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು; ನಾನು ರೇಖಿಸ ಬರೆಯಲು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು (ಪ್ರ. ೨೩); ಕಾಲಕ್ಕೊಪ್ಪುವ ತತ್ವದ್ವಿಷಯವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹುತ್ವ . . . ಕಂಡುಬಂದಿದೆ (ಪ್ರ. ೧. ೩೩೩).

[ರೂಪ + ಇಯ]

ರೂಪ (ನಾ). ರಿ. ಆಕಾರ; ಆಕೃತಿ; ಪರಿಜು; ವಿವರಣಾ ಸ್ಥೂಲವೆನಿ ಸುವ ದ್ರವ್ಯವೇ ರೂಪವುಎರತಂ ಪ್ರದಿವಿಶ್ವವೆನಿವುದೇ ರುಚಿ (ಕಂ. ೩೩-೩೩); ರೂಪವಾಗಬಲ್ಲ ಆರೂಪವಾಗಬಲ್ಲ ರೂಪ ಅರೂಪವೆರಡೊಂ ವಾಗುಬಲ್ಲ (ಕಂ. ೧೦. ೧-೧೦೦-೦); ಜಗತ್ತೊಂದು ಅಸ್ತಿ (ಇವೆ). ಭಾತಿ (ಕೋರುತ್ತದೆ). ಪ್ರಿಯ (ಬೇಕೆನಿಸುವುದು). ನಾಮ (ಹೆಸರು). ರೂಪ (ಆಕಾರ) ಈ ಐದಂಶಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ (ಕಂ. ೩-೦೩ ೦೩೦) ೨. ಚೆಲುವು; ಸೌಂದರ್ಯ; ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅನುಕೂಲ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದು ಮಾತ್ರ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಇದನ್ನು ರೂಪವೆಂದು ಕರೆಯ ಬಹುದು (ಪ್ರ. ೧೩. ೩೩). ೩. ಬಣ್ಣ; ವರ್ಣ. ೪. ವಸ್ತು; ಜನನ ವಾರು; "ಮೃಗಸಮೂಹಂ ವರ್ಣ ರೂಪಾಂಕಿತಂ" (ಕಂ. ೧೦).

೫. ಐಶ್ವರ್ಯ; ಸಂಪತ್ತು; 'ರೂಪ' ವೆಂದರೆ ಐಶ್ವರ್ಯವೆಂದೂ ಅರ್ಥ ವಾಗುತ್ತದೆ (ಕಂ. ೧೩. ೧೩೩). ೬. ಪರಮಾತ್ಮನ ದಿವ್ಯರೂಪವಾದ ದೇಹ; ರೂಪವೆಂದರೆ . . . ಪರಮಾತ್ಮನ ಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವದ್ರವ್ಯಮಯ ವಾದ ದೇಹ (ಕಂ. ೧೩. ೧೩೩). ೭. ಸ್ವಭಾವ; ಸಹಜಗುಣ.

೮. ರೀತಿ; ವಿಧ. ೯. ಪ್ರತಿಭೆ; ಪಡೆಯುಚ್ಚ. ರಿ. [ಗಣಿತ] ಒಂದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ; ರಸ ಧರ ಇಳಿ ರೂಪವೈವೊಂದಣ ನಾಮಂ (ಪ್ರ. ೧೩. ೧). ರಿ. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ದೃಶ್ಯಶ್ರವ್ಯ; ರೂಪಕ. ರಿ. [ವ್ಯಾಕೃತಿ] ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿ ಆಗುವ ಸ್ವರೂಪ; ಬೇ, ಪೊಸ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಧು ತುಗಳು ಸೇರಿ ಬಿಳಿದು ಪೊಸತು ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳು ಬಂದಿವೆ (ಪ್ರ. ೧೩. ೧೧).

೧೩. [ತರ್ಕಶಾ] ವೈಶೇಷಿಕದ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. [ಸಂ.]

ರೂಪವೆಂದಳಿ (ಕ್ರಿ). ರೂಪವನ್ನು ತಾಳು; ಆಕಾರವನ್ನು ಧರಿಸು; ಮಂಡೊದ್ದಿಯವೃತ್ತಿಗಳ ಬೇಟೆಬೇಟೆ ರೂಪವೆಂದಳಿದುಮನಗುಣಗಳಂ ಮನಗೊಣಸುವ ಕರಕಮಲಂಗಳಂ ಬೆಂದ್ರಾಡಿದಂ ನೀಡೆ (ಕಂ. ೧೩. ೧೩).

[ರೂಪ + ತಳಿ]

ರೂಪವೆಂಬಿ (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವನ್ನು ಪಡೆ; ಸುಂದರವಾಗು; ಗಿರಿಜೆಗುತ್ತ ರೂಪರೂಪವೆಂಬಿತ್ತ ಘನಯೌವನಂ ಸಾರುತ್ತಿದ್ದವುದು (ಕಂ. ೧-೩೯).

[ರೂಪ + ಪಟ್ಟಾ]

ರೂಪಕ (ನಾ). ರಿ. ಆಕಾರ; ಪರಿಜು. ೨. ಚೆಲುವು; ಸೌಂದರ್ಯ. ೩. ಹೋಲಿಕೆ; ಸಾದೃಶ್ಯ; ನರನಾರೀಪರಿಜುಂಧಿರೂಪಕಬುದೇನಿಂಬಾಯ್ತು

ಬಂಧೂಕಬಂಧುರವೃಷ್ಟಾಧರದಿಂದಮಟ್ಟ ಮಧುಗಳ್ . . . ವಿಡಂಬನೆ (ಕಂ. ೧೩-೧೩). ೪. ರೀತಿ; ವಿಧ; ಆಯಕರು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಚರಣೆಯ ಪವಿತ್ರಪ್ರತೀಕವಾದ ಯಜ್ಞದ ರೂಪಕದಿಂದಲೇ ಪುರುಷನನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಅಶ್ವರ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ (ಕಂ. ೨೩).

೫. ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಯ ನಾಣ್ಯ. ೬. [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅಭಿನಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ನಾಟಕ ಮುಂತಾದುವು; ದೃಶ್ಯಶ್ರವ್ಯ; ಅಭಿನಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಡಬಹುದಾದ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ದೃಶ್ಯ (ಎಂದರೆ ನೋಡಬಹುದಾದ) ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದೂ ರೂಪಕ ಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು (ಪ್ರ. ೧೩. ೧೦೫); ಪ್ರಾಚೀನ ಹಿಂದೂ ನಾಟಕವು ಅಂಗ ವಿನಾಸ, ಭಂಗಿ, ವೇಷಭೂಷಣ, ನೃತ್ಯಗೀತಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ, ಅದಕ್ಕೆ ರೂಪಕ ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಬಂತು (ಕಂ. ೧೩. ೧೦೫).

೭. ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ಉಪಮಾನ, ಉಪಮೇಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದರಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸದೆ ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಎಂದೇ ವರ್ಣಿಸುವುದು; ರೂಪಕಮೆಂಬುದು ಪರಿವರ ರೂಪಾದಿಗುಣಗಳಾನಭೇದೋಕ್ತಿಗಳಂ ರೂಪಿಸುವುದಿಂತು ಬಾಹುಲತಾಪಾದಾಂಬುಜಮುಖೇಂದ್ರನಯನಾಳಗಳಂ (ಕಂ. ೩-೧೩); ಪ್ರತಿವಸ್ತುವೆಂಬ ಸಾಮ್ಯಪ್ರತೀತಿಯಿಂದ ಸಮಾನವಸ್ತುವ್ಯಸನಂ ಪ್ರತಿವಾದಿ ಸುವುದಭೇದಾತ್ಮತೆಯಿಂದವಮಯನದಲಿ ರೂಪಕಮಕ್ಕಂ (ಕಂ. ೧೩. ೧೦೫).

೮. ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಾಟುವಂತೆ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯದ ಮೂಲಕ ಹೇಳುವ ಕಥನ; ಈ ಹೊಸ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ರೂಪಕ' ಎಂಬುದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ 'ಎಲಿಗಿ' (Allegory) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವರ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ (ಪ್ರ. ೧೩. ೧೦೫). ೯. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಾಳ; ಧ್ರುವ ಮತ್ತ ರೂಪಕ . . . ಎಂಬ ಸತ್ಯತಾಳಭೇದಂ ಗಳ (ಕಂ. ೧೩. ೧೦೫); ಏಕತಾಳ ತ್ರಿವಿಧ ರೂಪಕ ಹೀಗೆ ಆರಂಭ ತಾಳ ಗಳನ್ನು . . . ಅನುಕರಿಸಬಹುದು (ಕಂ. ೧೩. ೧೦೫). "ಆತ್ಮಲಂಕಾರ ದೊಳು ನಾಟ್ಯದೊಳು ಧೂರ್ತನೊಳು ಕಂಪದೊಳು ತಾಳವಾನದೊಳು ರೂಪಕಮೆಂಬ ನಾವುಮಕ್ಕಂ" (ಕಂ. ೧೩. ೧೦೫).

[ಸಂ.] ರೂಪಕತಾಲ, ರೂಪಕತಾಳ (ನಾ). = ರೂಪಕ ೯. ರೂಪಕತಾಳ; ಧ್ರುವತಾಳ, ಮತ್ತತಾಳ, ರೂಪಕತಾಳ . . . ಏಕತಾಳ ಇವೆ ಸೊಳಾದಿ ಸಪ್ತತಾಳಗಳು (ಕಂ. ೧೩. ೧೦೫); ಅಲ್ಲಿ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗಣಗಳು ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯವಾದರೆ ರೂಪಕತಾಳವಾಗುವುದು (ಕಂ. ೧೩. ೧೦೫). [ಸಂ.]

ರೂಪಕತಾಳ 'ರೂಪಕತಾಲ' ನೋ. ರೂಪಕರೂಪಕ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ಒಂದು ರೂಪಕವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪಕವನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಅತಿಶಯತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು; ರೂಪಕರೂಪಕ; ತರುಣಿಯ ಮುಖೇಂದ್ರ ಕಮರಾಕರದೊಳ್ ದೃಗ್ಗೋಳಕಾಂತಿ ನೀಳಾಬ್ಜ ಮಳಂಕರಿಸಿ ಮಿರಾಹು ಧೃಂಗಂ ಬರೆ ಪೀರ್ದತ್ತಧರಚಂದ್ರಿಕಾಪರಿಮಳಮಂ (ಕಂ. ೧೩. ೧೦೫).

[ಸಂ.] ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ಉಪಮಾನೋಪಮೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಗಮ್ಯವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೂ ಉಪಮಾನಕ್ಕೂ ಅಭೇದವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು 'ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ' (ಪ್ರ. ೧೩. ೧೦೫). [ಸಂ.]

ರೂಪಕಾಪಹ್ಯುತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ವದನಮಿಡಲ್ಪಂಬುಜಂ ಮದರೋಲವಿಲೋಚನಂಗಳ್ಳುಮಿಳಗಳ್ ಮುದಮಲ್ಲಿದು ವಿಶಸನಮೆಂದಿನಂ [ಪ್ರ] ನ ಬಗೆಗೆ ರೂಪಕಾಪಹ್ಯುತಿಯಂ (ಕಂ. ೩-೨೯).

[ಸಂ.] ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ಉಪಮಾನೋಪಮೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಗಮ್ಯವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೂ ಉಪಮಾನಕ್ಕೂ ಅಭೇದವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು 'ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ' (ಪ್ರ. ೧೩. ೧೦೫). [ಸಂ.]

ರೂಪಕಾಪಹ್ಯುತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ವದನಮಿಡಲ್ಪಂಬುಜಂ ಮದರೋಲವಿಲೋಚನಂಗಳ್ಳುಮಿಳಗಳ್ ಮುದಮಲ್ಲಿದು ವಿಶಸನಮೆಂದಿನಂ [ಪ್ರ] ನ ಬಗೆಗೆ ರೂಪಕಾಪಹ್ಯುತಿಯಂ (ಕಂ. ೩-೨೯).

[ಸಂ.] ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ಉಪಮಾನೋಪಮೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಗಮ್ಯವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೂ ಉಪಮಾನಕ್ಕೂ ಅಭೇದವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು 'ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ' (ಪ್ರ. ೧೩. ೧೦೫). [ಸಂ.]

ರೂಪಕಾಪಹ್ಯುತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ವದನಮಿಡಲ್ಪಂಬುಜಂ ಮದರೋಲವಿಲೋಚನಂಗಳ್ಳುಮಿಳಗಳ್ ಮುದಮಲ್ಲಿದು ವಿಶಸನಮೆಂದಿನಂ [ಪ್ರ] ನ ಬಗೆಗೆ ರೂಪಕಾಪಹ್ಯುತಿಯಂ (ಕಂ. ೩-೨೯).

[ಸಂ.] ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ಉಪಮಾನೋಪಮೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಗಮ್ಯವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೂ ಉಪಮಾನಕ್ಕೂ ಅಭೇದವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು 'ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ' (ಪ್ರ. ೧೩. ೧೦೫). [ಸಂ.]

ರೂಪಕಾಪಹ್ಯುತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ವದನಮಿಡಲ್ಪಂಬುಜಂ ಮದರೋಲವಿಲೋಚನಂಗಳ್ಳುಮಿಳಗಳ್ ಮುದಮಲ್ಲಿದು ವಿಶಸನಮೆಂದಿನಂ [ಪ್ರ] ನ ಬಗೆಗೆ ರೂಪಕಾಪಹ್ಯುತಿಯಂ (ಕಂ. ೩-೨೯).

[ಸಂ.] ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ; ಉಪಮಾನೋಪಮೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಗಮ್ಯವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೂ ಉಪಮಾನಕ್ಕೂ ಅಭೇದವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು 'ರೂಪಕಾತಿಶಯೋಕ್ತಿ' (ಪ್ರ. ೧೩. ೧೦೫). [ಸಂ.]

ರೂಪಕಾಲಂಕಾರ (ನಾ). = ರೂಪಕ ೭: ಉಪಮಾನ ಉಪಮೇಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು 'ಒಂದರಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಇದೆ' ಎಂದು ಅವುಗಳ ಹೋಲಿಕೆ ಕಾಣುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸದೆ 'ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದೆಯೇ' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ಅದು ರೂಪಕಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ (೪೭೩. ೨೩). [ಸಂ.]

ರೂಪಗೋಳು (ಕ್ರಿ). ರೂಪಿಸು; ರಚಿಸು: ದೇಶಾಂಗೀಕೃತವನ್ನು ರೂಪಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಂತ್ರಿಸಂಪುಟ (೩೨೫. ೩೩).

[ರೂಪ + ಕೋಳ್ + ಇಸ್ಯ]

ರೂಪಗೋಳು (ಕ್ರಿ). ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳು; ರಚನೆಯಾಗು: ಈ ಸ್ವಭಾವ ಗುಣ ನಮ್ಮ ಜನದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಿತ್ತು (೩೨೫. ೩೩); ಗಡದ ಆರೈಕೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಾಯಿಗಳ ಗಾತ್ರ ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತೆ (೩೩೩. ೫).

[ರೂಪ + ಕೋಳ್ + < ಕೋಳ್, ೨]

ರೂಪಚಿತ್ರ (ನಾ). [ಚಿತ್ರಶಾ] (ಮೂಲವಸ್ತುವಿನ) ಆಕಾರದ ಪ್ರತಿರೂಪ: ಈಶನಕ ಯೋಜಿಸಿದ ಚಿತ್ರಕಾರರು ರೂಪಚಿತ್ರದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದರು (೩೦೬. ೧೧, ೧೨). [ಸಂ.]

ರೂಪಜೀವನ (ನಾ). ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಜನರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವವಳು; ಸೂಳೆ; ವೇಶ್ಯ: "ರೂಪಜೀ. ರೂಪಜೀವನಾ. ಈ ೨ ಸೂಳೆ" (೩೩೪. ೨೯೦). [ಸಂ. ರೂಪಜೀವನಾ]

ರೂಪಜೀವಿ. ರೂಪಜೀವಿ (ನಾ). = ರೂಪಜೀವನ: "ರೂಪಜೀವಾ. ವೇಶ್ಯಾ. ಗಣಿಕಾ. ವ್ಯಾಂಗವಾ. ಕ್ಷುದ್ರಾ. - ಈ ೫ ಸೂ(ಲಿ)ಕೆ" (೩೩೪. ೨೯೦-೩೩೫): ಸೂಬಗಾಂತಿಕ್ಷುಣಾಪನಾಡುಂಬೊಲದಂತೆ ಸದಿಹ ವಲ್ಲಿ ರೂಪ[೩೩೫. ಪು]ಜೀವಯರ ಕೀರಿಗಳು (೩೩೫. ೩-೩೩). ರೂಪಜೀವಿ: ದೂತಿಯರು ನೆಲೆ ಕಾಣತಾ ರೂಪಜೀವನದ ತೋಟ ಬೋದ್ಯಬಟ್ಟು (೩೨೫. ೯-೧೯). [

ರೂಪಣ (ನಾ). ೧. ಆಕಾರವನ್ನು ಕೊಡುವಿಕೆ; ರೂಪಿಸುವಿಕೆ. ೨. ಚಿತ್ರಣ; ಚಿತ್ರಿಸುವಿಕೆ: ಈ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ರೂಪಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪದ ಅಮೃತಸಂಸ್ಕರಣವನ್ನು ಸ್ವಾಮಿದಾಸರು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದರು (೩೩೫. ೧೦೬). ೩. ಹೇಳುವುದು; ತಿಳಿಸುವಿಕೆ. [ಸಂ.]

ರೂಪದ್ವಿತ್ವ (ನಾ). ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳುವುದು: ದ್ವಿರುಕ್ತಿ: ಚಾಪಲ ವೀಷ್ಣುಧೀಕ್ಷಣ ಸಮೀಪಾನುಕ್ರಮಿ ಕ್ರಿಯಾಸಮುಪಿ ಹಾರಾದಿ ಪಾವನದೊಳಿ ಪದಕಕ್ಕೂ ರೂಪದ್ವಿತ್ವಂ ಯಥಾ ಪ್ರಯೋಗಾನುಗತಂ (೩೩೫. ೨೩). [ಸಂ.]

ರೂಪಧಾರಿ (ನಾ). ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು; ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳಿರುವವನು: ರಾವುಕ ಸಿಂಹ ಕೀಕಿ ವಾಸರ ಮೃಗರೂಪಧಾರಿ ಸುರಕೋಟಿ ವಿನೋದದ ತೋಟಿಯೊಳ್ ಚಾಚರಗುರುವಿಗೆ ಪುಟ್ಟು ಗಳಿಯುತ್ತಿರೆ (೩೩೫. ೧೦-೧೦). [ಸಂ. ರೂಪಧಾರಿನ್]

ರೂಪನಿದಾನ (ನಾ). ಚೆಲುವಿನ ಕಣೆಯಂತಿರುವವನು; ಸುಂದರ: ನೀರೋಳಿಗಲ್ಲದ ನವದಿಂದಾ ರೂಪನಿದಾನನಂ ಮೃಗಾಕ್ಷಿಯರಪ್ಪರ್ ಸಾರ ಬಿಡುತಂದು ಕೊಡರ್ (೩೩೫. ೯-೯೭). [ರೂಪ + ನಿದಾನ]

ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಆಕಾರವು ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ; ರೂಪವು ಕಾಣಿಸುವಿಕೆ: ಸಾಮಾನ್ಯನಯನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಒರಿ ಬೆಳಕಲ್ಲ - ಕತ್ತಲು ಬೆಳಕಿನ ಸರಿದರಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ (೩೩೫. ೩೩). ೨. ಆಕಾರವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವಿಕೆ; ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುವಿಕೆ: ಅವನ ಕರ್ಮಕೌಶಲ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿತ್ತು (೩೩೫. ೩೦). ೩. [ವ್ಯಾಕ್] ಶಬ್ದಗಳು ಈಗಿನ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆದುವು ಎಂದು ಗುರುತಿಸುವುದು. - ನಿರೂಪಿಸುವುದು: ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪದಗಳ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗದ ಸಾಮಾನ್ಯಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲ

ವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ (೪೭೩. ೩೩): ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು. ಕೇಸರಿ. . . ಇವುಗಳ ರೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಕರಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (ಪುಟ. ೧೧೩). [ಸಂ.]

ರೂಪಪರಾವರ್ತನ (ನಾ). ರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು; ರೂಪಾಂತರ: ಅಷ್ಟಾತವಾಕ್ಯ ಚಿಂತಿಪೊದಿಸನ್ನವ ತಾಣವಿಲ್ಲದಹ ಮಂಕಾರ್ಗವೈದಂ ಮಿಕ್ಕ ರೂಪಪರಾವರ್ತನದಿಂದ ವಿರಾಟಪುರವಂ ಪೊಕ್ಕ ದೊಡಂ ನೀಗಿವೇ (೩೩೫. ೯-೩೦). [ಸಂ.]

ರೂಪಪರಾವರ್ತನವಿದ್ಯೆ (ನಾ). ಶರೀರಾಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾರ್ಪಾಟು ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯೆ: ರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯೆ: ರೂಪಪರಾವರ್ತನವಿದ್ಯೆಯ ತುರಗರೂಪಾದಂ ಚರಂ ಪೇಚರಂ (೩೦೩೩. ೯-೧೦೩): ತನಗೆ ವಶವಾಗಿದ್ದ ರೂಪಪರಾವರ್ತನವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ನಾನಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದಲ್ಲದ . . . ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಡುಗಿಸುತ್ತಾನೆ (೩೦೩೩. ೧೦೦). [ಸಂ. ರೂಪಪರಾವರ್ತನವಿದ್ಯಾ]

ರೂಪಪರಾವರ್ತನೆ (ನಾ). ಮಾರ್ಪಾಟು; ಬದಲಾವಣೆ; ರೂಪಾಂತರ: ಉದಾತ್ತಗುಣಸನ್ನಿ ಕರ್ಷದಿಂದ ಪ್ರಮೀತ್ಯಾಸ ಪಾತ್ರದ ರೂಪಪರಾವರ್ತನೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ (೩೨೬. ೧೧, ೧೨). [ಸಂ. ರೂಪಪರಾವರ್ತನ]

ರೂಪಪಲ್ಲಟ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ್] ಪದದ ಒಂದು ರೂಪಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವು ಬರುವುದು: ರೂಪಪಲ್ಲಟ - (i) ಕ್ರಿಯಾ ಪದದ ಒಂದು ರೂಪಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಬರುವುದು (೪೭೩. ೨೯). [ಸಂ.]

ರೂಪಪ್ರವೀಚಾರ (ನಾ). [ಜೈನ್] ದೇವವನಿತೆಯರ ಅವಲೋಕನ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರಿಯಜನಿತ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಬ್ರಹ್ಮ. ಕ್ರಿಷ್ಣೋತ್ತರ, ಲಾಂತವ, ಕಾಪಿವ್ಯಕ್ತೃಗಳ ದೇವತಾವರ್ಗ: ಅಲ್ಲಿಯ ದಿವ್ಯರಲ್ಲಂ . . . ರೂಪಪ್ರವೀಚಾರಪ್ಪರ್ (೩೩೫. ೧೦-೩೩ ೩). [

ರೂಪಮದ (ನಾ). ಮಿಟು ಬಗೆಯ ಮದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ತನ್ನ ರೂಪವೇ ಮಿಗಿಲಾದುದು ಎನ್ನುವ ಅಹಂಕಾರ: ಕುಲಮದವೊಂದು ರೂಪಮದವೊಂದು . . . ಅಲ್ಲದ ಬೇರೆ ರಾಗಮಗ್ನರಿಸಿದ ದೋಷದೃಷ್ಟಿ ವಿಷಯಾತುರರೇಂ ಗಡ ಮುಂದುಗಾಣುರೇ (೩೦೩೩. ೩-೧೯): ಅನ್ನಮದ ಅರ್ಥಮದ ಅಖಿವ್ಯಭವದ ಮದ ಮುನ್ನ ಪ್ರಾಯದ ಮದವು ರೂಪಮದವು (೩೦೩. ೧೦. ೩-೧೯-೧೦). 'ಅಪ್ಪಮದ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರೂಪರೇಖೆ (ನಾ). (ಕಾರ್ಯ, ಯೋಜನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ) ಸ್ಥೂಲ ಆಕಾರ: ಬಾಹ್ಯರೇಖೆ: ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ, ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಯ ರೂಪರೇಖೆಗಳ ವಿವರಗಳು ಕತ್ತರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿರುವುದು (೩೩೫. ೩೦): ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರೂಪರೇಖೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣ ದಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ನೋಡಿದ್ದಾಗಿದೆ (೩೩೫. ೧೩). [ಸಂ. ರೂಪರೇಖಾ]

ರೂಪರೇಷೆ (ನಾ). = ರೂಪರೇಖೆ: ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳ ರೂಪರೇಷೆಯು ನಿಶ್ಚಯಸಲ್ಲುಟ್ಟಿತು (ಪುಟ. ೩ ಪುಟ. ೩): ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡನು (೩೦೩೩. ೨೯).

[ಸಂ. ರೂಪರೇಷಾ]

ರೂಪವಂತ (ನಾ). ಚೆಲುವು; ಸುಂದರ: ಅರಿದಮನು ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ರೂಪವಂತನೆಂದೂ . . . ಮನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನಾಡಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ . . . ಪರೀಕ್ಷಿಸಾರಂಭಿಸಿದನು (೩೩೫. ೩೦): ಪುನ್ನಥನಂತಹ ರೂಪವಂತನೂ ಅಭಿಮಾನವಂತನೂ ವೀರನೂ ಗುಣವಂತನೂ ಉದಾ ರಿಯೂ ಆದವನು ತನ್ನ ಕೈಹಿಡಿದನು (೩೩೫. ೨೩).

[< ಸಂ. ರೂಪವತ್]

ರೂಪವತಿ (ನಾ). ಚೆಲುವೆ : ಸುಂದರಿ : "ಸುಂದರಿ ಸುತನು ರೂಪವತಿ" (ಕುಶಲ. ೩೩-೩) ; ರೂಪವತಿ ತಾನೇ ತತ್ಪು ಗಂಡಾಗಿ ಮೇಣ್ ಮೌದಿಗಾ ಯವ್ವನೆ ತತ್ಪು ವೈ (ಕೋಶ. ೩೭) ; ವರವಚನ ಭಾವ ಸಂಗರಕಾರ್ತಿ ರೂಪ [ಕಾಶ. ಪು]ವತಿ ಸುರತಪ್ರವೀಣ . . . ಕನ್ನಡಿತಿ (ಕಾಶ. ೩-೯) ; ರೂಪವತಿಯಾದ ಒಂದು ಹುಡುಗಿ ಕೇರಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಅಪಾಯ (ಕಾಶ. ೩೭). [ಸಂ. ರೂಪವತಿ]

ರೂಪವಿಕ್ರಯ (ನಾ). = ರೂಪಜೀವನ : ಜಯಂತ, ನಿನ್ನ ರೂಪಾ ರೂಪವಿಕ್ರಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುವಂತೆ (ಕಾಶ. ೨೦೯). [ಸಂ. ರೂಪವಿಕ್ರಯ]

ರೂಪವಿದ್ಯಾಧರ (ನಾ). ಚೆಲುವಿನಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯಂತೆ ಇರುವವನು ; ಬಹಳ ಸುಂದರನಾದವನು : ಒರ್ವಳ್ ವಿಮುಕ್ತ ರೂಪವಿದ್ಯಾಧರನ ರೂಪಾತಿಶಯವಿಶೋಕನವಾತ್ರದಿಂ . . . ಕಂಡು ವಿಸ್ಮಯಾಪನ್ನಮಾನನ ಯಾಗಿ (ಕುಶಲ. ೧೦-೦೬ ೩). [ಸಂ.]

ರೂಪವಿದ್ಯಾಧರಿ (ನಾ). ಚೆಲುವಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರರ್ಮಿಯಂತೆ ಇರುವವಳು ; ಬಹಳ ಸುಂದರಿ : ವಿಶ್ವದನಶಾಪಧನು ಅಶ್ವಿತಜನ ಕಲ್ಪಲತ ರೂಪವಿದ್ಯಾಧರಿ ಕಲಿಕಾಲಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಕಾಶ. XX. ೨೩-೩; 10೩೦) ; ಪದನಖಿಕೇಶಾಗ್ರಂಬರಮೊದವಿದ ಮೂವಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣಮಂ [ತಾ] [ಪ್ರ]ದ ಚಿತುರಾಸ್ಯಂಗೆ ಬಾರದು ಬರಯಲ್ ರೂಪ ರೂಪವಿದ್ಯಾಧರಿಯ (ಕಾಶ. XX. ೪೯-೩; 1೦7೩ ೪). [ಸಂ. ರೂಪವಿದ್ಯಾಧರಿ]

ರೂಪವಿಹೀನ (ನಾ). ರೂಪವಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಕುರೂಪಿ : ರೂಪವಿಹೀನರಂ ಕುಟಿಲಬುದ್ಧಿಗಳಂ . . . ನಿರ್ಮಿತುತ್ಕಟಜಿತಿಯಿಂದ ತತ್ಪಾವನುಡಂಗೆ ಲೆಂದು ಪಡೆದಂ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಸಂಭವಂ (ಕಾಶ. ೪೦). [ಸಂ.]

ರೂಪವಿಹೀನಿ (ನಾ). ರೂಪವಿಲ್ಲದವಳು ; ಕುರೂಪಿ : ರೂಪವಿಹೀನ ರೂಪವಿಹೀನರೂ ತನಗಿಲ್ಲದಾ ಚಿಲ್ವಿನಿ ಲೋಲಾದಿವಳ್ (ಪ್ರೀತಾ. ೨೩-೧೦೪). [ಸಂ. ರೂಪವಿಹೀನಾ]

ರೂಪಸಾಧಾರಣ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ನರ್ತಕಿ ಕರುಣ ಪದ್ಮಕೌಶಿಕ ಭ್ರಮಾಳ ಪಂಚುಭ್ರಮಾಳ ಪಂಚಮಗುಣಧಾರ ರೂಪಸಾಧಾರಣವೆಂಬಳು ರಾಗಂಗಳ್ (ಕಾಶ. ೧೦೭). [ಸಂ.]

ರೂಪಸಿ (ನಾ). ಚೆಲುವೆ : ರೂಪವತಿ : ರೂಪವಿಹೀನ ರೂಪಸಿ ಯೋಧರ್ ತನಗಿಲ್ಲದಾ ಚಿಲ್ವಿನಿ ಲೋಲಾದಿವಳ್ (ಪ್ರೀತಾ. ೨೩-೧೦೪) ; ಆ ಸದಗಡ್ಡೆಯ ಅಧಿರಾಸಿಯರಬೇಕು ಆ ಅರ್ಪಾವಿಚಿತ್ರರೂಪಸಿ (ಕಾಶ. ೩೬). [ಸಂ.]

[< ಸಂ. ರೂಪಸಿ ನೀ / ತೆಲು. ರೂಪಸಿ / ಹಿಂ. ರೂಪಸೀ]

ರೂಪಸ್ಯಂಧ (ನಾ). [ಬೌದ್ಧ] "ರೂಪಸ್ಯಂಧವೆಂದರೆ — ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮೂಗು ನಾಲಗೆ ದೇಹ ಎಂಬ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು" (ಕುಶಲ. ೨೯) ; ವಿಷಯದ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿವಿಜ್ಞಾಪಕವೂ ತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಸಹಿತಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ರೂಪಸ್ಯಂಧವೆಂದು ಹೆಸರು (ಕಾಶ. ೨೦೭). [ಸಂ.]

ರೂಪಸ್ತವ (ನಾ). ಸೌಂದರ್ಯದ ಹೊಗಳಿಕೆ : ರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತ ಸ್ತುತಿ : ಘಟಪ್ರಭುಗಮೆತ್ತಮಸ್ತವಗಳಮಲ್ಲಿ ರೂಪಸ್ತವಂ ಗುಣಸ್ತವ ಮುದಾತ್ಮತ್ವತ್ವಭವದೀಯವಸ್ತುಸ್ತವಂ (ಕಾಶ. ೧೩-೯೦) ; ಶರೀರತೆಯಂ . . . ಬಂದನೇಕವಸ್ತುಸ್ತವರೂಪಸ್ತವಗುಣಸ್ತವಂಗಳಂ ಸ್ತುತಿಯಿಸಿ (ಕಾಶ. ೧೪-೯೯ ೩). 'ಗುಣಸ್ತವ' 'ವಸ್ತುಸ್ತವ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರೂಪಲ್ ರೂಪಲ್ ನೋ.

ರೂಪಲ್, ರೂಪಳಿ, ರೂಪಳಿ, ರೂಪಲ್ (ಶ್ರೀ). ರಿ. ರೂಪವು ಸಾತವಾಗು ; ವಿರೂಪಗೊಳ್ಳು : ಇನರಭಜತಿಯಂ ನೆಗದ ಗಗನ

ಧಾತುಸ್ಥಳಿರಣಂಗಳಂ ರೂಪವಾದತ್ತನೆ ಸಂಜೆ ಕೆಂಪನುಬಾದಿರೆ (ಕಾಶ. ೧೩-೯೩) ; ಮಣ್ಣು — ರೂಪವಾದ ಸಾವು (ಕುಶಲ. ೩೦. ೦). ೨. ರೂಪವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸು ; ವಿರೂಪಗೊಳಿಸು : ಸಗ್ಗ ಮಧು ಕಲಾಒರ್ಪ ರೂಪವು ಪೀಡೆಯಲ್ . . . ಬಣ್ಣಿಸಿದ ನೀನಯ್, ನೀನಾರ್ಗ ವೇಲಯ್ ? (ಕಾಶ. ೩೦-೩೨). ರೂಪಳಿ : ರಿ. ತೊನ್ನುವಿಡಿ ದಾವರಿಸಿ ರೂಪಳಿದಿಂತಿರುತ್ತಿರಲ್ (ಕಾಶ. ೩೭-೩೮) ; ಉಣ್ ರೂಪಳಿದಂ ರತಿರಾಜಂ (ಕಾಶ. ೩-೩೦). ರೂಪಳಿ : ರಿ. ಇರಳ ಹಾವಸೆಯಂತೆ ರೂಪಳಿದು ತೇಲುತಿವೆ . . . ಹೊಂಗೆ ಹಿಪ್ಪೆ (ಕಾಶ. ೨೯-೩). ರೂಪಲ್ : ರಿ. ರೂಪಲಾಯ . . . ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಾಂಪರಾಯಕ್ಷವಂ ಭಾವತರವಾರಿಯಿಂದಪ್ಪಾವಿಂತಿ ಮೋಹಪಮಾನುನ್ನೂಳಿದಂ (ಕಾಶ. ೯-೧೦೩). [ರೂಪ + ಅಲ್]

ರೂಪಾಂತರ (ನಾ). ಬೇರೆಯ ಆಕಾರ. — ಸ್ವರೂಪ : ರೂಪಾಂತರ ಕ್ಷೊಯ್ತು ಭಾಸುರಿದಂ ತತ್ಪುರೂಪವೆಂದು ಒರಿದೊಂದುತ್ಪಾಹವಂ ಮಾಡಿದಂ (ಕಾಶ. ೧೩-೩೨) ; ಕೋಲ್ಕಿ (ಕೋಡಿಗಿ), ನಾಲ್ಕಿ (ನಾಡಿಗಿ), ಇವುಗಳು ಸಮಾಸವಿದಿಯಿಂದ ದಕಾರಕ್ಕೆ ಬಕಾರವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರವಾಗಿವೆ (ಕುಶಲ. ೭೩). [ಸಂ.]

ರೂಪಾಂತರಿಸು (ಶ್ರೀ). ರೂಪವನ್ನು ಬದಲು ಮಾಡು ; ಬೇರೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಡು : ಅನ್ಯಕವಿಗಳ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಯಥಾರೀತಿ ತನ್ನ ಪದ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರಿಸಿದಾಗ ಅದು ಅನುವಾದವೆನಿಸುವುದು (ಕೋಶ. ೧೩೭). [ರೂಪಾಂತರ + ಇಸ್ತು]

ರೂಪಾಜೀವಿ (ನಾ). ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಜೀವಿಸುವವಳು ; ವೇಶ್ಯೆ : ಕುಂದ ಚಿತ್ರಮಾಲತಿಯ ಪುಷ್ಪಂಗಳಂ ಹರುಪದಿಂ ಸೂತ್ರದಿಂ ಕೊಯ್ತು ರೂಪಾಜೀವಿಗಳ ಮುಡಿಗಿ ಮುಡಿಸುವಂ ಮೋಹದಿಂದಂ (ಪ್ರಕೃ. ೩-೩೩) ; ನಾನು ರೂಪಾಜೀವಿ, ಸೂಳಿ, ಬೆಲವೊಗ್ಗ, ವಾರ ವಿಲಾಸಿ (ಕುಶಲ. ೩೩-೨೦). [ಸಂ. ರೂಪಾಜೀವಿ]

ರೂಪಾಧಿಕ (ನಾ). ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರನಾದವನು ; ಮಿಗಿಲಾದ ಚೆಲುವೆ : ರೂಪಸುವಲ್ಲಿ ರೂಪಾಧಿಕ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ನೋಟ ಘನ (ಕಾಶ. ೯೦೩) ; ಉನ್ನತನ ರೂಪಾಧಿಕನ ಸಂಪೂರ್ಣದಕ್ಷವನ್ನರಿಸ್ತೆ ವರನ್ನ ದನ . . . ಪದಿಪಾಟಕನ ಮೊಡುವುದು (ಕಾಶ. ೩-೯೯). [ಸಂ.]

ರೂಪಾನು (ಶ್ರೀ). ರೂಪವನ್ನು ತಾಳು ; ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆ : ನೀ ಪಾಲಿಪೇಕು ನನಗೊರ್ವ ಕೆಂದರ್ಪರೂಪಾಂತ ವರಕೆಮಾರಕನ (ಕೋಶ. ೯-೨೦) ; ಎರಡು ರೂಪಾಂತೈರಾವತವೆಂದೆನೆ ಮೊಟ್ಟುವು ಬಾಗಿಲಾನೆಗಳು (ಕಾಶ. ೩-೯೯). [ರೂಪ + ಅನ್ಯ (< ಅನ್ಯ)]

ರೂಪಾನುಪಾತ (ನಾ). [ಜೈನ] ದೇಶವ್ಯತಾತಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ತೋರಿಸುವುದು : ಕಪಟದೋಳಂ ಪ್ರೇಷಣಪ್ಪು ಪುಧ್ಲಲಕ್ಷೀಪಸಮುದಿಷಾನಯಂ ತಾಪಪಚಾರಂಗಳ್ ರೂಪಾನು ಪಾತಮುಂ ಪ್ರವಿಂತದೇಶನಯಮಪ್ರತದೋಳ್ (ಕುಶಲ. ೩-೧೦೯). [ಸಂ.]

ರೂಪಾಯಿ, ರುಪಾಯಿ (ನಾ). (ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹದಿನಾರಾಣೆಯ ಹಾಗೂ ಈಗಿನ ನೂರಾಪೈಸೆಯ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳಿ) ಒಂದು ನಾಣ್ಯ ಅಥವಾ ನೋಟು : ಖರ್ಚು ಲಿಂ ರೂಪಾಯಿ (ಕಾಶ. IX. ೩೩೩-೩೩೪; 1700) ; ಸನ್ ೧೮೪೦ರ ವರೆಗೆ ಹದಿನಾರುಪ್ರಕಾರದ ರೂಪಾಯಿಗಳು ನಡಿಯುತ್ತಿದ್ದವು (ಕಾಶ. ೩೩೦) ; ರೈತರು ಅಜ್ಜ ಮುತ್ತಜ್ಜರು ಹೂತಿಟ್ಟಿದ್ದ ರೂಪಾಯಿ ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು (ಕಾಶ. ೩). ರುಪಾಯಿ; ಸುಬಾಬಾಂ ಮಡಿದ ರುಪಾಯಿ ಮಡವ ಪಂಚರಾಯ ಸಳಾಕಿ (ಕುಶಲ. ೧೯೩೩. ೩೨-೦; 17೨೦). [< ಹಿಂ-ರುಪಯಾ; ಮರಾ. ರುಪಯಾ, ರುಪಾಯಾ. ಸಂ. ರೂಪ್ಯ]

ರೂಪಾರ, ರೂವಾರ, ರೂಹಾರ (ನಾ). ೧. ಶಿಲ್ಪಿ : ಚಿತ್ರಾಕಾರ-ಚಿತ್ರಾರ; ರೂಪಾಕಾರ-ರೂಪಾರ (ಕುರು. ೨೯೩ ಕ್ರೂ. ೧) : ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯತತ್ತ್ವಮವತರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವನೊಲ್ವಾರ್ವ ರೂಪಾರಂ ಮಯ್ಯರಿ ಬಣ್ಣವರಂ ಬಾಳ್ವಗಣನೊಪ್ಪಿಸಯದಂ ಕಾಣ್ವ ಮೂಳ್ಕುಂ (ಕೂ. ೩೦-೬೯). ರೂಪಾರ : ೧. "ರೂಪಾರ(ರೂಪಾರ) ರೂಪಾಕಾರ, ರೂಪಕಾರುಶಿಲ್ಪಿ" (ಕೃ. ೧೩೬. ೩೬). ೨. ವಿಗ್ರಹ : ಮೂರ್ತಿ : ತಳದಿಂ ಕಳಶಂಬರಮೊಂದಳವಿಯ ರೂವಾರ ಮೆನ್ನಿ ಬಹುರೂಪನೆಯೊಳ್ . . . ಒಪ್ಪುವವು ನಡೆಯುಂ ಕರಮಾಡಂ (ಕೃ. ೨-೨೦); ಕಾರ ಮಿಂಚಿನ ಬೊಂಬೆಯೊ ಅಮರ್ದಿನ ರೂವಾರಮೊ . . . ಎನರಾ ನಾರಿ ಪಳಚ್ಚನೊಪ್ಪಿದಳು (ಪ್ರೀ. ೨೦. ೨-೨೨). ರೂಹಾರ : ೨. ಲತಾವಳಿಯ ವಿಳಸದ ಸರ್ವರೂಪಾರವ ಚಂದ್ರಿಕಾಮಂಟಪ (ಕೀ. ೧೦-೦೦-೨೨); ಪಚ್ಚಪವಳಿಗಳ ಸ್ತಂಭಗಳ ಶಶಿಕಾಂತಶಿಲೆಯ ತೊಲೆಯ ಕಡಿದ ರೂಹಾರಗಳೊಡ್ಡನಲು (ಕೋ. ೨೦. ೨-೨೦).

[<ಪ್ರಾ. ರೂಪರ./ಸಂ. ರೂಪಕಾರ]

ರೂಪಿ (ಗು). ೧. ರೂಪಪುಳ್ಳ : ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ. ೨. ಸುಂದರವಾದ ಆಕಾರವುಳ್ಳ. ೩. ಹೊಲಿಕೆಯುಳ್ಳ : ಸಾಮ್ಯವಿರುವ. (ನಾ). ೪. ರೂಪಪುಳ್ಳವಳು : ಚೆಲುವೆ : ನೋಡುವುದೆ ಕಣ್ಣು . . . ಮುರುಕಿ ಕುಬ್ಜಿಯ ದೊಂಕಿ ತಿದ್ದಿ ರೂಪಿಯ ಮಾಡಿ ಸೆಜಗ ಒಡಿಸಿಕೊಂಬನ (ಕೃ. ೧೦. ೧-೧೦-೩). [ಸಂ. ರೂಪಿನ್]

ರೂಪಿದು, ರೂಪಿದು, ರೂಪಿದು (ಕ್ರಿ). ೧. ತನ್ನ ರೂಪದಂತೆಯೇ ಕಾಣು : ಹೋಲು : ಕಾಮಿನಿ . . . ಏಕರೀತಿಯಾಗಲಿ ರೂಪಿದ ತನ್ನ ರೂಪಾಲಿದು ಪಾದದಳಚ್ಚು ತನಕಮೂಲೆಯಂ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦೦೯). ೨. ತನ್ನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಪಾಪಿ ಗಂಡನೆಯನ್ನ ಅಪತ್ರಿಗೊಡೆಯನೊಪ್ಪಾಕ್ಷೆಯರಿ ಬಂದು ನಿನಗೆ ರೂಪಿಪ್ಪಿ ದುಃಖವೋ ಪರಿ ಮೂರ್ಛರ (ಕೃ. ೧೦. ೧-೧೬). ೩. ಕೋಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸು : ರೇಗು : ಕೆರಳು : "ರೂಪಿದು-ಕ್ರೋಧನಿದೇಶ" (ಕು. ೧೦) : ಚಪ್ಪರಿಸು ರೂಪಿದು ಕೂಪಿದು ಕೋಪದೋಷ ಪಾಪಿಯದೆ ಕೊರ್ಮ ಮಿಕ್ಕು ತೆಗೆ ತೊಂಗಲಿಂಬಿನ ನೂಕು ಯುದ್ಧಮಂ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬). ಸೇನಾನಿಯಮ ದಂತೆಯೇ ತಮ್ಮ ಹೆಗ್ಗಡೆಗೆ ವಿರಮನವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ರೂಪಿಪ್ಪು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೨). ರೂಪಿದು : ೪. ಆಕಾರವನ್ನು ಕೊಡು : ನೀಡು : ರೂಪಾರಿ ರೂಪಿಪ್ಪು ಕಲ್ಲು, ಮೂರ್ತಿಯಾದು ಎಂತೆಂದರಂತಾಗಬಲ್ಲ ಬಯಲಲ್ಲ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). ರೂಪಿದು : ೧. ಚೆನ್ನೆ ನೀನಲ್ಲದೆ ಬಳಿಕಾರಿನ್ನ ದಿಟವಿದಿಟ್ಟು ತೋಪಾಸುಲನ್ನರೂಪಿದ ರೂಪಿ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). ೨. ಸರಸಜ್ಞವ ಚದುರಿನೊಳಂ ಅರಿಕಾಂ ತಟ್ಟಿಲ್ಲದ ತ್ರಾಸಿನೊಳು ತೂಗಿ ಪರಿಶಿಸಿ ರೂಪಿಪ್ಪುನಿವರ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). ೩. ಅಂದವಾಗಿ ಕಾಣು : ಕಂಗೊಳಿಸು : ರೂಪಿಪ್ಪು ಮನ್ನಭನಂತ ಬೆಳಗಿದನಖರಗಿಂತುಟವ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). [ರೂಪಿ + ಇತ್ಯು]

ರೂಪಿನೆ (ನಾ). ೧. ಚೆಲುವೆ : ರೂಪವತಿ : ರೂಪದೆಯರನುದಿನ . . . ಮುನಿತಲಕನ್ನೆತಪ್ಪ ಪಥಮಂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತಿರಿ (ಕೃ. ೧೦. ೧-೧೬). ೨. ಸೂಳೆ : ವೇಶ್ಯೆ : "ರೂಪಿನೆ, ರೂಪಜೀವನಂ. ೨೧ ೨ ಸೂಳೆ" (ಕೃ. ೧೦. ೧೬). [ಸಂ. ರೂಪಿನೆ]

ರೂಪಿತ (ಗು). ೧. ಕಲ್ಪಿಸಿದ : ಯೋಜಿಸಿದ. ೨. ಧರಿಸಿದ : ತೊಡಿಸಿದ : ಶಿವಮಂತ್ರಾಭಿಮಂತ್ರಿತಭೂತಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿವಿ ರೂಪಿತ(ಕೃ. ೧೦. ೧೬)ಕ ಜಾತನಿರ್ಮಳಪಂಚಮಾದ್ಯಾಧಾರಂ ಮಾಡಿ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). (ನಾ). ೩. ರೂಪುಗೊಂಡುದು : ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕಶಿಕ್ಷಣಯೋಜನೆಯು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮೌಢಾವಿಯವರಾದ ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿಯವರಿಂದ ರೂಪಿತವಾಯಿತು

(ಕೃ. ೧೦. ೧೬); ಮಹಾಭಾರತವು ಇಂದು ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾದದ್ದು ಬಹುಶಃ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಐದನೆಯ ಮತ್ತು ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತರದಲ್ಲಿರಬಹುದು (ಕೃ. ೧೦. ೧೬). [ಸಂ.] ರೂಪಿಮಾ (ನಾ). [ಭಾಷಾಶಾ] ಭಾಷೆಯ ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ಚಿಕ್ಕಪುಟಕ : ಮೂಲರೂಪಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಮಾ, ರೂಪಮಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದು (ಕೃ. ೧೦. ೧೬). 'ಧ್ವನಿಮಾ', 'ಸ್ವನಿಮಾ' ಪರಾ. [ಸಂ.] ರೂಪಿಲಿ, ರೂಪಿಲಿ (ನಾ). ರೂಪವಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಕುರೂಪಿ : ಸೊಬಗಂ ವುಟ್ಟಿನೆಯುಂ ಅದಂ ರೂಪಿಲಿ ನಾಡೆ ಅಪ್ಪರಸ್ತೀಚಿತುಯಾನಂ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬). ರೂಪಿಲಿ : ನಮ್ಮ ತಾಯ್ನಿ . . . ತಾನಮಂಗಳ ಯನಿ ಹಿರಿಮೆಯ ನೀಗಿ ಹೊರನಳವ ರೂಪಿಲಿಯಾಗಿ ಬನ್ನ ಪಡುತಿರಲು (ಕೃ. ೧೦. ೧೬). [ರೂಪಿ + ಇತ್ಯು]

ರೂಪಿಸು, ರೂಪಿಸು, ರೂಪಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಂತೆ) ಆಕಾರವನ್ನು ಕೊಡು : ರೂಪಕೊಡು : ಅವ ದೇವರುಮಾಗಿ ಬಯಲ ರೂಪಿಸುಬಿರೇ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೧); ನನ್ನೊನ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವರೋಪಿಸಿ . . . ಚಿತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೧). ೨. ಕಲ್ಪಿಸು : ಯೋಜಿಸು : ನಾನು ನನ್ನ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ರೂಪಿಸುವೆ ನಂಬುದನ್ನು ನೋಡುವಿರಂತೆ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬); ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಓದಿಕೊಂಡು, ನಾನು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತೇನೆಯೇ ? (ಕೃ. ೧೦. ೧೬). ೩. ಹೇಳು : ನಿರೂಪಿಸು : ರೂಪಕಮಾಡು ಮೊದಲ ರೂಪಾದಿಗುಣಂ ಗಳಾನಭೇದೋಕ್ತಿಗಳಂ ರೂಪಿಸುವುದು (ಕೃ. ೧೦. ೧೬); ರೂಪಿಸುವ ತನ್ನೀಶನಿಂದಾಲಾವಮಂ ಕೇಳಿದೆ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦); ಮುನಿ ರೂಪಿಸಿದ ಮಾತುಗಳೆನೆಗೆ ಸಾಮ್ಯವದಾಯ್ತು (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). ೪. ತಿಳಿ : ಭಾವಿಸು : ಸತಿಯೋಪ ಶಿವನಂ ತನಯನಂದೇ ರೂಪಿಸುತ್ತಾ ಪಲಾರಿಸುತ ಕೊಡಾಡುತಿರಲು (ಕೃ. ೧೦. ೧೬); ಭಾನಿಸುತ ಭಾವಿಸುತ ರೂಪಿಸುತ ಕಾಮಿಸಿದನಾ ಭೂಮಿಪಂ ತದ್ರೂಪಗುಣದಯರಂ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). ೫. ಸ್ಥಿರಪಡಿಸು : ನಾನಾಪುರಾಣಗಮನಿಗಮಸರ್ವಪ್ರಮಾಣದಲಿ ರೂಪಿಸಲು ಸಂಸಿದ್ಧಿ ರೇಖಾರಾಪಮಂ ಕೇಳಿದ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). ೬. ಪ್ರದರ್ಶಿಸು : ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡು : ಎಲ್ಲ ವಿಕ್ರಿಯೆ ತಳದ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯನು ರೂಪಿಸುಳೊಲು (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). ೭. ಉಂಟು ಮಾಡು : ಕಾರವ ಪಾಂಡವರ ವೈರಜೀವನ ಹಲವು ವಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿತು (ಕೃ. ೧೦. ೧೬). ೮. ಸಿಟ್ಟಾಗು : ಕೋಪ ಗೊಳ್ಳು : ಕೆರಳು : ರೂಪಿಸುತ ಬಂದೇಶರೊಡನೆ ನಿರೂಪನಾಗಳೆ ಮಾರ್ಪ ತರುಗಳ ರೂಪಿಸುತ ಬಂದೇಶರೊಡನೆ ನಿರೂಪನಾದೆಯಂ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬). ರೂಪಿಸು : ೯. ಆಕಾರವನ್ನು ತಳಿ : ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದು : ಭೂರವಮಂ ಭಟಂ ನಿಮಿರ್ದು ಕುತ್ಸಿದೊಡುರ್ಚಿದ ಚಂಡ ಶಾಸನಂ ಚಿರರೂಪಾಯಂ ನುಸುಳ್ಳು ಮುಜ್ಜುಟದೊಳ್ಳುಗುಚ್ಚಿಕ್ಕಿಮ್ಚು ಸ್ವಪುರೇ ಕಂಡ ಭೂರವ ರೂಪಿಸಿದಂ ಪೊಯ್ತು ಕಾಳವಟ್ಟದಿಂ ಪೋರಗ ದಿಂದ ಪೊಯ್ತು ನೆರಡಂ ಸುಪೋದವು ಲಾಗುಬೇಗಬೋಳ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦). ರೂಪಿಸು : ೧೦. ಕರ್ತೃಕ ಸಂಯೋಗ ನಿಪತ್ತಿಯಾದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ರೂಪಿ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬) ಹಿಡಿಯಲುಂಟೆ ಅಯ್ಯಾ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೧). ೧೧. ನಿಜ ಲಿಂಗೈಕ್ಯನ ಉಪಮಿಸಲಿಲ್ಲ ಉಪಮಿಸಲಿಲ್ಲ ರೂಪಿಸಲಿಲ್ಲ ಭಾವಿಸಲಿಲ್ಲ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೦); ಅತ್ಯಂತ ಮಲವು ಹುದುಗಿದ ಭೇದವ ತಿಳಿದು ರೂಪಿಸಿ ಹೇಳುಬಿಟ್ಟೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಿ ಎಂದೆ (ಕೃ. ೧೦. ೧೬-೧). ೧೨. ರವದ ಪೂರ್ವಕ ಗಂಟೆಯ ಮೋಟುಸುವ ಮೊಗವದ ರೂಪಿಸುವ

[ರೂಪು + ಕೀರ್ತಿ,]

ರೂಪಗೊಳ್ಳು 'ರೂಪಗೊಳ್' ನೋ.

ರೂಪಜೀವೆ 'ರೂಪಜೀವೆ' ನೋ.

ರೂಪದಳೆ, ರೂಪುದಳೆ (ಕ್ರಿ). = ರೂಪಗೊಳ್ : ಅಂ ಭರದಿಂದ
ವಿನ್ಯಯ ಭುಜಬಲದಲ್ಪರವಂ ಪರೀಕ್ಷಿಸರ್ ಚಂಭದಿನೊಂದು ರೂಪ
[ಶಾಣಂ. ಹು]ದಳೆದಿನ್ನೆವರಂ ಪೂರ್ಣಾರ್ಕವಟ್ಟು ಕಂಡಂ (ಶಾಣಂ. ೩-೩೨).
ರೂಪುದಳೆ : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಯೋಗದ ಪಾಠಾಂತರವನ್ನು ನೋಡಿ.

[ರೂಪ + ತಳೆ]

ರೂಪದೋಟು (ಕ್ರಿ). ಆಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸು; ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗು :
ಎಡವಿಡದ ರೂಪದೋಟುವವ ಸಂಕಲ್ಪಮಯವಪ್ಪ ಯುಮರಾಜನೆ
ಮದೀಯ ವಿರಹಮರಣಭಯಹರಣವಪ್ಪದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಂ (ಶಾಣಂ. ೩-೩೨).
ಪರಪುರಂ ಪರಂ ರೂಪದೋಟು ಸರಿವರಲ್ಲದೊಂದುತಾವಿನೊಳಿರಂ
(ಶಾಣಂ. ೩-೩೨). [ರೂಪದೋಟು + ಇಸು]

ರೂಪದೋಟು, ರೂಪುದೋಟು (ಕ್ರಿ). = ರೂಪದೋಟು :
ರೂಪದೋಟು ಬಂಧು ಸುಭಟನ ಚಾಪವನು ಬಿಡಿಸುವುದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೨೯).
ಇಭಚಮಾಂ ಬರಮಗಯರವಮಾರ್ಗಯ ರೂಪದೋಟದ
ನಾಗಳ್ (ಕೃಷ್ಣಂ. ೦೯-೦೩ ಪ). ರೂಪುದೋಟು : ಚತುರ್ಮುಖವಟ್ಟು
ನೇತ್ರವೆಂದೊದವಿದತ್ತಕ್ಕೇಂಬವರ್ಗ ಸುಂಟಪೆಬಾರದು ರೂಪುದೋಟ
ಬಾರದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೨೯). ಕಲಿಭೀಮ ಸಾತ್ವಿಕ ರೂಪುದೋಟಾದರು
(ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೨೯). [ರೂಪ + ತೋಟು]

ರೂಪರೇಖೆ (ನಾ). ಸ್ವರೂಪ; ಆಕಾರ : ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಉಚಿತವೆನಿಸುವ
ನೂತನ ತತ್ವದೃಷ್ಟಿಯ ರೂಪರೇಖೆಗಳು (ಕೃಷ್ಣಂ. ೦೩-೦೩); ಬಿಲ್ವಿಯ ರೂಪ
ರೇಖೆಗಳುಳ್ಳ ಒಟ್ಟು ಯವನು ಗೌಡದೇವನನ್ನು ಜಯಿಸುವವನಾಗಿದ್ದನು
(೦೩-೦೩). [ರೂಪ + ರೇಖೆ]

ರೂಪವಡೆ, ರೂಪುವಡೆ (ಕ್ರಿ). = ರೂಪಗೊಳ್ : ಏಳಾದನಾಸದ್ಭಕ್ತ
ರೂಪವಡೆದತ್ತನಲಿಂದಾಯುಧವನೊಂದು ಚಂದ್ರಾಪೀಠಂ (ಶಾಣಂ. ೩-೩೨).
ಕೇಳೇನಂದನ ಪವಪ್ರಪ್ತಪಾಪನ ಬಂಡಾರದಂತೆ ರೂಪವಡೆದು
ಮುಚ್ಚಿದುದು (ಶಾಣಂ. ೩-೦೦೦). ರೂಪುವಡೆ : ಮಂದರಾಗವೆ ರೂಪು
ವಡೆದುದನೆ ಸಂಪ್ರೀತಿಯಿಂದೊಂದಿ ಚರಿಸಿದರು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೯).

[ರೂಪ + ಪಡೆ]

ರೂಪವಿಡಿ, ರೂಪುವಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಚೆಲುವನ್ನು ಹೊಂದು; ಅಂದ
ವಾಗು : ರೂಪವಿಡಿದ ಚೆನ್ನ ಪುತ್ರಗಳ ಕಾಂತಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದುವು
ಚಂದನೆಯ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). ರೂಪುವಿಡಿ : ೨. ಆಕಾರವನ್ನು
ತಾಳು; ರೂಪುದೋರು : ಮನಸಿನ ಭ್ರಮೆ ರೂಪುವಿಡಿದರವುದು
ಬಂದು ಕನಸಿನೊಳು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). [ರೂಪ + ವಿಡಿ]

ರೂಪವೆರು 'ರೂಪವೆರು' ನೋ.

ರೂಪವೆರು, ರೂಪುವೆರು (ಕ್ರಿ). = ರೂಪಗೊಳ್ : ಉರಿಗಣ್ಣೆನೊಗದ
ದೀರಂಬರಸೊದವಿದ ನಂಜು ರೂಪವೆತ್ತಪೊಲೆನಚ್ಚರಿಯಂ ಪುಟ್ಟಿಸಿದರೊ
... ದೀರಗಣ್ಣೆನರ್ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). ರೂಪುವೆರು : ಶಾಂತಿಯೇ
ಮನೆಯ ರೂಪವೆತ್ತಿದೆಯೇ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). [ರೂಪ + ವೆರು]

ರೂಪೇತರ (ನಾ). ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಿಗಿಲಾದವನು; ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ
ನಾದವನು; ಕಡುಸುಖ ಭೋಗಿ ರೂಪೇತರನು ಧನವು ರಾಜವೊಕ್ಕನು
(ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦೦೩). [ನಂ.]

ರೂಪೆ (ಗು). ರಿ. ಚೆಲುವಾದ : ಸುಂದರವಾದ. ೨. ಮುದ್ರೆ
ಯೊತ್ತಿದ : ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹಾಕಿದ. (ನಾ). ೩. ಬೆಳ್ಳಿ; ರಜತ : 'ರಜತಂ.
ಕರ್ಧಾತಂ, ರೂಪಂ, ತಾರಂ—ಈ ೪ ಬೆಳ್ಳಿ' (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦೦೩).
ಜಗತ್ಕಾರ್ಯಮೃತ್ಯುರ್ಯಮಮೃತಂ ರೂಪಮಹಿಧರೇಂದ್ರಂ (ಕುಪ್ಯಾ.

೩-೦೦೩); ರೂಪದ ಕುಟ್ಟಿಗಳೊಳಂ ... ಶೀವಿದಿವಿತಾನಂ ತೆಜದ
ಬಂಧುರ ಸುಗಂಧವಸ್ತುಸಂದೋಹಮಂ ಪಿಡಿದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦೦೩).
೪. ಮುದ್ರಿಸಿದ ಬೆಳ್ಳಿ, ಚೆನ್ನ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳ ನಾಣ್ಯ;
ರೂಪಾಯಿ : 'ರೂಪಂ, ಅತಕಂ, ತದ್ವಯಂ—ಅರಸಿನ ಮುದ್ರೆ ಹೊಡಿ
ಯಲ್ಪಟ್ಟ ಬೆಳ್ಳಿ ಭಂಗಾರದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಪೆಸರು' (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೦೦೩). [ನಂ.]

ರೂಬ್‌ರೂಬ್ 'ರೂಬುರೂಬು' ನೋ.

ರೂಬರು (ಅ). ಸಮ್ಯಖದಲ್ಲಿ; ಎದುರಿನಲ್ಲಿ : ದಂಡನ್ನು ಕೊಡುಮಾಡಿ
ಅವರ ರೂಬರು ಇಳಿದು ಲಡಾಯಿ ಕೊಡಬೇಕು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨).
[← ಪಾಠ. ರೂಬಾರೂ; ಕೂ. ರೂಬರೂ; ಮರಾ. ರೂಬರೂ, ರುಬರು]

ರೂಬುರೂಬು, ರೂಬ್‌ರೂಬ್ (ಅ). ಎದುರಿಗೆ; ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ :
ಈಗ ರೂಬುರೂಬು ಬಂದು ಇರುವಂಥಾ ಕಷ್ಟ ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇವೇ
ವಲ್ಲೇದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). ರೂಬ್‌ರೂಬ್ : ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ತಾವೇ
ರೂಬ್‌ರೂಬ್ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಹೋಗಲಾರದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ...
ನಮೂದಿಸಬೇಕು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). [← ಮರಾ. ರುಬೇರೂಬ್].

ರೂಮಾಲು 'ರುಮಾಲು' ನೋ.

ರೂಮಾಲೆ 'ರುಮಾಲು' ನೋ.

ರೂಯಿ (ನಾ). ಬೀಜ ತೆಗೆದ ಹತ್ತಿ; ಅರಳಿ; ಕಾಳುಕಡಿ ರೂಯಿ ಅಂದರೆ
ಅರಳಿ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಕಿರಾಣೀಜಿನಸುಗಳ ಪ್ಯಾಟಿಧಾರಣೆಯ ಪತ್ರದೊಳ
ಗಿದೆ ... ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨).

[← ಕೂ. ರುಮಾ; ಮರಾ. ರೂಯ್, ರುಳಿ]

ರೂಲು (ನಾ). ರಿ. ನಿಯಮ; ಶಾಸನ : ಕಟ್ಟಳೆ; ಕಂದಾಯವನ್ನು
ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ರೂಲಿದೆ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). ಗೆರೆ; ಸಾಲು : ರೇಖೆ : ಆ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಪತಿಯಾದ ಪುಟ್ಟಿಗಳ ರೂಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನು ಬರೆಯ
ತಕ್ಕದ್ದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). 'ರೂಲುರೂಲ್' ಪರಾ. [← ಕೂ. Ruler]

ರೂಲುರೂಲ್ (ನಾ). ಗೆರೆ ಹಾಕಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ದುಂಡನೆಯ
ಕೋಲು : ಗೆರೆ (ಹಾಕುವ) ಕಡ್ಡಿ, ಉರುಳಿ; ರೂಲುರೂಲ್ (Ruler.
೩-೩೨). [ರೂಲು + ರೂಲ್]

ರೂವ್ 'ರೂಪು' ನೋ.

ರೂವ್ (ನಾ). ಕಂಡರಿಸುವವನು : ಶಿಲ್ಪಿ (?) : ಗುತ್ತಂ ರೂವಂಗಿ
ಮಾಘಮಾಡುಳ್ ಕೊಡುವದು (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨);
ಹಾಗೆಯೆಬ್ಬಿಯ ಮಗ ಮಾರಯ್ಯ ಕೊಟ್ಟೂರ ಪುಟ್ಟಿಗಳೊಳ್ಳಕ್ಕೆ ಸತ್ತ
ಹೊನ್ನ ರೂವ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨, ೩-೩೨; ೩-೩೨). [← ರೂಪಾರಿ]

ರೂವರಿ 'ರೂವಾರಿ' ನೋ.

ರೂವಳಿ 'ರೂಪಳಿ' ನೋ.

ರೂವಲ್ 'ರೂಪಲ್' ನೋ.

ರೂವಾರ 'ರೂಪಾರ' ನೋ.

ರೂವಾರಿ, ರುವರಿ, ರುವಾರಿ, ರೂವರಿ, ರೂಹರಿ (ನಾ). ವಿಗ್ರಹ,
ಶಾಸನ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುವವನು : ಖಣ್ಣು ಸ್ತುತಿ ಮೊದ
ಲಾಗಲಿ ಬೆಸುವಂ ನಡೆಯುವ ರೂವಾರಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಾಗಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ
ನೈರೂ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨, ೩-೩೨; ೩-೩೨); ಮಹಾಯಾನೆಯ ಸಿಕ್ಕಿ ಚಿಕ್ಕ
ರೂವಾರಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨, ೩-೩೨; ೩-೩೨); ದುಸೋಜ ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲ
ಕುಂಬ ಹುರಾದ ರೂವಾರಿ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). ರುವರಿ : ಯಿ ರೂಪ ಮಾಡಿದ
ರುವರಿ ಬೋಗೋಜ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨, ೩-೩೨; ೩-೩೨). ರುವಾರಿ :
ರುವಾರಿಯ ಉಳಿಯು ಬೆಳಗುಳ್ಳವನು ... ಚಮತ್ಕೃತಿ ರಾಲಿಕ್ಕಗಳಿಂದ
ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆಲಸ (ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨). ರೂವರಿ : ರೂವರಿ ಮಲ್ಲಿಕವ್ವ
(ಕುಪ್ಯಾ. ೩-೩೨, ೩-೩೨; ೩-೩೨); ರೂವರಿ ಚಿಕ್ಕವರ್ತಿ ಪಾರೋಜ

(ಮುಂಚೂ. ೧೯೦೫. ೩೩೩-೩; ೧). ರೂಪಿಕ : ರೂಪಿಕ ಬಹುಮಾನ ಪುಗ ಸುರಿಯಾಚಾರಿ ಬರಹ. (೫೯. ೩೩೩, ೩೪೩-೪-೪೪; 1187).

[< ಸಂ. ರೂಪಿಕಾರಿನ್]

ರೂಪಿಕ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಯಾವದ್ರೂಪಿಕಗ್ರಾಮ (೩೪. ೪೩೩, ೪೩೩-೩; ಸು. 10೫೦ ೫೫). [?]

ರೂಪಿಕು 'ರೂಪಿಕು' ನೋ.

ರೂಪಿಲಿ 'ರೂಪಿಲಿ' ನೋ.

ರೂಪಿಲ್ಲ (ನಾ). ಆಕಾರವಿಲ್ಲದವನು; ಮನ್ವಥ : "ಅನಂಗವಲ್ಲ ರೂಪಿಲ್ಲ" (೪೫೩-೪೪). [ರೂಪಿ (< ರೂಪು) + ಇಂ + - ಅ]

ರೂಪಿಸು 'ರೂಪಿಸು' ನೋ.

ರೂಪು 'ರೂಪು' ನೋ.

ರೂಪುಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಹೆರಳು; ಬೀಡಲ. [ಸಂ.]

ರೂಪುಗಡು 'ರೂಪುಗಡು' ನೋ.

ರೂಪಿತ (ಗು). ೧. ಶೃಂಗರಿಸಿದ; ಅಲಂಕರಿಸಿದ. ೨. ಒರಟು ಮಾಡಿದ; ತರಕಲು ಮಾಡಿದ. ೩. ಪುಡಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ೪. ಲೇಪಿಸಿದ; ಬಳಿದ. ೫. ಆವರಿಸಿದ; ಪಾತ್ರವಾದ. (ನಾ). ೬. ಮುಸುಕಿದುದು; ಆವೃತವಾದುದು: "ರೂಪಿತಂ, ಕುಂಠಿತಂ - ೪. ೨ ಮುಸುಕಿದುದು" (೪೫೩-೪೩). [ಸಂ.]

ರೂಪ 'ರೂಪು' ನೋ.

ರೂಪಾರಿ 'ರೂಪಾರಿ' ನೋ.

ರೂಪಾರ 'ರೂಪಾರ' ನೋ.

ರೂಪಿಡು 'ರೂಪಿಡು' ನೋ.

ರೂಪಿಸು 'ರೂಪಿಸು' ನೋ.

ರೂಪು 'ರೂಪು' ನೋ.

ರೂಪುಗರೆ 'ರೂಪುಗರೆ' ನೋ.

ರೂಪುಗಳೆ (ಕ್ರಿ). ರೂಪವು ಕೆಡು : ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಳ್ಳು : ರೂಪುಗಳೆ ಮುಟ್ಟುವವಳ ಕಾಳಿಕೆಯ ಮೋಟೆಯ ಹಾಕಿದೊಡಲಗಳ . . . ತರಳ ಹೃದಯದ ದೇವರೊಡನೆನಟಿಸಿ ಕಂಡರು (೪೫೪. ೩-೪). [ರೂಪು (< ರೂಪು) + ಕಳ]

ರೂಪುಗಾಣೆಸು 'ರೂಪುಗಾಣೆಸು' ನೋ.

ರೂಪುಗಡಿಸು (ಕ್ರಿ). ಆಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲವಾಗಿಸು; ನೀಗು : ಜನನ ಮರಣಗಳೂ ರೂಪುಗಡಿಸಿದ್ದ ಗುರುವೆ (೫೫೪. ೩. ೨೪೪-೨೫); ಸ್ತ್ರೀ ಜನ್ಮವ ರೂಪುಗಡಿಸಿ ಮುಂದೆ ನೀನು ಹೋತ ಮುತ್ತಿಗೆ ನಾನು ಬರಬೇಕು (೫೫. ೩೪-೩೫). [ರೂಪುಗಡು (< ರೂಪುಗಡು) + ಇಂ]

ರೂಪುಗಡು 'ರೂಪುಗಡು' ನೋ.

ರೂಪುಗೇಡು 'ರೂಪುಗೇಡು' ನೋ.

ರೂಪುಗೋಳ 'ರೂಪುಗೋಳ' ನೋ.

ರೂಪುಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ರೂಪಿಸು; ರಚಿಸು : ಕನ್ನಡಂ . . . ಬಿಂಕಂ ಬಡಮೆ ಮಹಚಾರೆಯಮಂ ಮಾಡಿ ರೂಪಿವಡೆದ ಮಧ್ಯಮಾದಿಯಂಬಾದಿ ರಾಗಮಂ ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದಂ (೫೫೪. ೩-೩೩ ಪ). [ರೂಪು (< ರೂಪು) + ಕೊಂ + ಇಂ]

ರೂಪುದಳಿ 'ರೂಪುದಳಿ' ನೋ.

ರೂಪುದೋಡು 'ರೂಪುದೋಡು' ನೋ.

ರೂಪುವಡೆ 'ರೂಪುವಡೆ' ನೋ.

ರೂಪುವಿಡಿ 'ರೂಪುವಿಡಿ' ನೋ.

ರಂಕಿ 'ಎಂಕಿ' ನೋ.

ರಂಕಿ 'ಜಿಂಜಿ' ನೋ.

ರಂಜಿ 'ರಂಜ' ನೋ.

ರಂಜಿ. ರಂಜಿ (ನಾ). ಹೊಲವನ್ನು ಉಳಲು ಬಳಸುವ ನೇಗಿರಿನಂಥ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ : ರಂ[ಜಾಂ. ರಂ]ಜಿಹೊಡೆದು ಬೆಳೆಸುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಗೇಣುಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ (೪೫. ೩೩-೪); ಅಂದು . . . ಭಂಡಿ, ರಂಜಿ, ಕುಂಟಿ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ತೊಳೆದು ಪೊಣೆಮಾಡು ಕ್ಕರೆ (೪೫. ೩೩-೩೪). ರಂಜಿ : ಉಗಿಯ ರಂಜಿ, ಕಬ್ಬಿನ ರಂಜಿಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬರಹತ್ತಿವೆ (ಮುಂಚೂ. ೩೩); ಒಡೆಯರೇ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದ ಅನೇಕ ರಂಜಿಗಳ ಬೇಸಾಯ ಅಲ್ಲಿತ್ತು (ಕ್ರ. ೫೩೪. ೪೪). [?]

ರಂಜಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂವು : ಅವಿರಳವುಪ್ಪ ವಃಲ್ಗಿಯ ಮೊಗ್ಗಯ ರಂಜಿತ ರಂಜಿಯಂ ಸುಧಾಂಕುಪ ಪೊಳೆವಂ ಪಗಲ ಪೂರಿ ಪಂಕುಕದುಟ್ಟು ತೊಟ್ಟು ಕಂಚುಕಂ ವಿವಿಧಲತಾಂತಸಂತತಿಯಲಂಕರಣಂ ಸಿರಿಗಂಪಿನವು ತನ್ನ ಮಯವತೋಭಯಿಂದ ಕಡುಶೋಭೆಯನಾಂತಿರಿಯ್ಯ ವರ್ವನಂ. (ಮುಂಚೂ. ೩೩-೩೪). [?]

ರಂಜಿ (ನಾ). ಮರದ ಕೊಂಬೆ; ಶಾಖೆ; ಬಿಸಿಲು : ಕಳೆದು ಶಾಂ ಪಲಬೆಯ ಬಲುಗೊಂಬೆ ರಂಜಿಗಳನ್ನು (೪೫. ೩೩-೩೪); ಹಿಗ್ಗಿದನು ಮನದೊಳಗೆ ರಂಜಿಯು ನೆಗ್ಗಿತನೆ ಕಂಠದಾದಂತ (೫೫೩. ೩-೩೩); ಮಾಧವ ಮರದ ರಂಜಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದನು (೫೫. ೩೪). [← ತಲು. ರಂಜಿ, ರಂಜಿ, ರಂಜಿ]

ರಂಜಿ 'ಎಂಕಿ' ನೋ.

ರಂಜಿಗುವೆ (ನಾ). ರಂಜಿಗಳಿರುವ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಇರುವೆ : (೪). [ರಂಜಿ (< ಎಂಕಿ) + ಇಂ + ಇಂ]

ರಂಜಿಹುಳು (ನಾ). ರಂಜಿಗಳಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು; ಈಜೆಲು ಹುಳು : ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಜೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ರಂಜಿಹುಳುಗಳು ಬಂದು ಬಿಡುತ್ತವೆ (೫೫). [ರಂಜಿ (< ಎಂಕಿ) + ಹುಳು (< ಇಂ)]

ರಂಜಿಸು, ರಂಜಿಸು (ನಾ). ನಿಗದಿಮಾಡಿದ ವಿವರಗಳನ್ನು ನಮೂ ದಿಸುವ ಪುಸ್ತಕ; ದಾಖಲೆಪುಸ್ತಕ : ಕೌಟಂಬಿನಲ್ಲಿ ರಂಜಿಸಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧವು ವಿವರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ . . . ಪುಸ್ತಕವಿದ್ದು (೫೫. ೩೩). ರಂಜಿಸು : ಅವಳು ರಂಜಿಸಿನಲ್ಲಿ ಸಹಿ ಹಾಕಿದಳು (೫೫). [← ಇಂ. Register]

ರಂಜಿ 'ಜಿಂಜಿ' ನೋ.

ರಂಜಿಯೂರು (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಉದಕಪೂರ್ವದತ್ತ ಅಪ್ಪ ತುಳಾಕಪ್ಪ ರಂಜಿಯೂರು ನಾಗ್ರಾಮಸ್ಥ ಕೇದಾರೇಷು (೫೫. ೩೩. ೩೩-೩೪; ೩೩). [?]

ರಂಜಿ, ರಂಜಿ (ನಾ). ೧. ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಅಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ, ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಮುಖ್ಯಕಸುಬಾಗಿದ್ದು, ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಒಂದು ಜನಾಂಗ : (೪). ರಂಜಿ : ೧. ಕಾಮ ಹರಭಕ್ತನೋರ್ವಂ ರಂಜಿ ಕುಲಭವಂ . . . ಹೇಮರಂಜಿಯನಿಪ್ಪವಂ . . . ಸೂಸಾರಮಂ ಮಾಹಾಶಿಲಂ (೫೫. ೩-೪); "ರಂಜಿ"ಯೆಂಬ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು ಹೇಮನ ವಂಶದವರಿಗೆ ಬತ್ತು (೫೫. ೩೩). ೨. ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಪಟೇಲ : ಪಟೇಲನಿಗೆ . . . ರಂಜಿ, ಹೆಗ್ಗಡೆ ಎಂತಲೂ ಹೆಸರುಂಟು (೫೫. ೩); ಗೌಡ. ನಾಯಕ, ರಂಜಿ (ಬೇಸಾಯ) ಎಂಬುವು ಬೇರೇರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಸರುಗಳು (೫೫. ೩೩).

[ದೇ. ೩ ಕಮ. ಇರಟ್ಟಿ, ರಂಜಿ, ತಲು. ರಂಜಿ, ರಂಜಿ]

ರಂಜಿ 'ಜಿಂಜಿ' ನೋ.

ರೇಖೆ ' ಲೇಖೆ ' ನೋ.

ರೇಖೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ರೇಖೆ, ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲ (ಪ್ರಾಂ. ೦೬-೦೦೩). [? / ತುಂಬ, ರೇಖೆ]

ರೇಖೆಬಡಿ (ಕ್ರಿ). ಎವೆಯನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸು ; ರೇಖೆಹೊಡೆ : ನವ ಕುಮಾರನನ್ನು ರೇಖೆಬಡಿಯದೆ . . . ನೋಡುತ್ತ ರಾಜಮೋಹಿನಿಯಾಗಿ ನಿಂತಳು (ಕಾಂ. ೧೦). [ರೇಖೆ (< ಲೇಖೆ) + ಬಡಿ]

ರೇಖೆಹೊಡೆ (ಕ್ರಿ). ೧. = ರೇಖೆಬಡಿ : ಅವನು, ಅವಳನ್ನು ರೇಖೆ ಹೊಡೆಯದ ಹಾಗೆ ನೋಡಿದ (ಕಾಂ). ೨. ಸೂಚಿಸು ; ಸನ್ನಿವಾಡು : ಅವಳು ಆ ಸೂಚಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲರ ಮುಂದೂ ಹೇಳಬೇಡವೆಂದು ರೇಖೆ ಹೊಡೆದು ಸೂಚಿಸಿದಳು (ಕಾಂ).

[ರೇಖೆ (< ಲೇಖೆ) + ಹೊಡೆ (< ಘೊಡೆ)]

ರೇವಡಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಶಿರೇಮುದ್ದರ ಮನ್ಮಾನ್ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಆಶೀರ್ವಾದ್ಯಾರ್ ಬಟ್ಟರ ರೇವಡಿಮಹರ್ ತೆಂಗಡಿಕೆ ಮಾಡಿದಾರ್ (ಕಾಂ. ೨, ೦೭೦-೪ ; ಕಡತ ೫೫). [?]

ರೇವಡಿಬದ್ಧ (ನಾ). ಒಬ್ಬತನ ಹೆಸರು : ಮೊದಲೂ ಮಗನ್ ರೇವಡಿ ಬದ್ಧರಾಜದಾಳೆ ಕೊಮರಸಿಟ್ಟನೆ ದೇಗುಲವ ಜದಿತ್ತಬಟ್ಟರಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದು (ಕಾಂ. ೧೧, ೨೬೬-೨ ; ೭೩೭). [?]

ರೇವೆನ್ನೂ, ರೇವೆನ್ನೂ (ನಾ). ತೆರಿಗೆ, ಸುಂಕ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಬರುವ ಹುಟ್ಟುವಳಿ ; ರಾಜ್ಯಾದಾಯ : ಗ್ರಾಮಾದಿಪತಿಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ರೇವೆನ್ನೂದಾದಿನಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಕಂದಾಯದ ಹಣದ ವಸೂಲಿಯು ಅತಿಮಾಖ್ಯ ಮಾಡುವುದು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು (ಗ್ರಾಂ. ೬೬). ರೇವೆನ್ನೂ : ರೇವೆನ್ನೂ . . . ಹುಟ್ಟುವಳಿ, ಆದಾಯ, ಆಯ, ಉತ್ಪತ್ತಿ (Revenue: ೧೫೫). [← ೧೦. Revenue]

ರೇವೆನ್ನೂ ' ರೇವೆನ್ನೂ ' ನೋ.

ರೇವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೊಂಡು. - ಗಲಗು : "ರೇವು - ಗಲಗು" (ಕಾಂ. ೧೦). [← ತುಂಬ, ರೇವು ಲೇಖು]

ರೇವುಗುರುವು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೊಂಡು : "ಹುಟ್ಟುಮೆದ. . . ಸಣ್ಣಹುಟ್ಟು - ಈ ೪ ಜಂಬುಹುಟ್ಟು ಹೆಸರಂದು ಕೆಲವರನ್ನುವರು. ಅಂಥ ದಲ್ಲಿ ರೇವುಗುರುವು" (ಪ್ರಾಂ. ೦೫೦). [ರೇವು + ಗುರುವು]

ರೇವರು (ನಾ). ಅರಣ್ಯಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವನು : ಇಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರೇವರುರಾಗಿದ್ದೀರಿ (ಪ್ರಾಂ. ೫೪).

[← ೧೦. Rāvaḥ]

ರೇವರುಗಿರಿ (ನಾ). ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ, - ಪದವಿ : ಮಂತ್ರಿತ್ವ ಮಾಡಲು ಹುಟ್ಟಿದವನು . . . "ರೇವರುಗಿರಿ" ಯಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತನಾಗಬೇಕಾಯಿತು (ಕಾಂ. ೫೦). [ರೇವರು + ಗಿರಿ]

ರೇಕೆ (ನಾ). ೧. ಸಂದೇಹ ; ಸಂಶಯ. ೨. ಕೀಳುಜಾತಿಯವನು. ೩. ಕಪ್ಪೆ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿನಾಸು. ೫. ಭೇದಿ ; ವಿರೇಚನ. [ಸಂ.]

ರೇಕೆವಿಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಯುಧ : ಮಹದದ್ದು ರೇಕೆವಿಡರ ಗೋವಿ ತುವಾತಿ ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧಯಂತ್ರಜಾಲಗಳು (ಕಾಂ. ೬೬). [?]

ರೇಕು (ನಾ). ೧. ಚಿನ್ನ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳ ತೆಳುವಾದ ತಗಡು ; ವರ್ತಿ : ದಪ್ಪಮಿನಾಸು, ಸಣ್ಣ ಮಿನಾಸು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಜೊರುಗಳಂತೆ. ಚಿನ್ನದ ರೇಕುಗಳಂತೆ . . . ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು (ಪ್ರಾಂ. ೭) ; ಚಂದ್ರನ ಬೆಳ್ಳಿ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ರೇಕುಗಳನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು (ಕಾಂ. ೦೫೦). ೨. ಹೂವಿನ ಎಸಳು ; ಪರಳೆ ; ಹೂವಿನ ರೇಕುಗಳಂ

ಕರ್ಪೂರದ ಪುಡಿಯಂ ಕಡಗಿನಂ ಸವರಿ (ಕಾಂ. ೦೭೬-೦೦) ; ಆ ಪುಷ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಮುಂದೆ ರೇಕನ . . . ಬಾಡಿದ ಪುಷ್ಪಗಳರಲ್ಲಿ (ಕಾಂ. ೦೦೦). ೩. ಚಿನ್ನ ; ಬಂಗಾರ : ರಂಗನ್ನ ನೋಡೋಕೆ ರೇಕು ಮನಕವೇಕೆ (ಕಾಂ. ೦೭).

[ದೇ. ೫ ತಮಿ. ಇರೇಕು ; ತುಂಬ, ರೇಕು, ಲೇಕು]

ರೇಕೆ, ರೇಖು (ನಾ). ೧. ಗೆರೆ ; ಎಳೆ ; ರೇಖೆ : " ರೇಕೆ-ರೇಖಾ = ಗೆರೆ, ಗುರುತು " (ಪ್ರಾಂ. ೬೬). ೨. ಒಂದು ಆಳತೆ : ಹೊಲಗದೆ ೧ ರೇಕೆ ಒಂದುವೆ ಎಲೆ ರೇಕೆ (ಕಾಂ. ೧೨, ೦೨-೩ ; ೭೦೭). ೩. ಹಸನುಮಾಡುವುದು ; ಶುದ್ಧಮಾಡುವುದು. ರೇಖು : ೪. ಕಂದಾಯ ; ತೆರಿಗೆ (?) : ರೇಖು ಪ್ರಮಾಣ ಗ ೨೪. (ಕಾಂ. ೧೧, ೩೩೫-೬-೦೭ ; ೭೭೭).

ರೇಕೆಮಾಡು, ರೇಖೆಮಾಡು = ಶುದ್ಧಮಾಡು ; ಹಸನು ಗೊಳಿಸು : ರೇಕೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ತೋಕೊಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯದೇ ? (ಕಾಂ) ; ಪೈರನ್ನು ಕುಯಿದು ಒಟ್ಟಿ . . . ರೇಖುಮಾಡಿ ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಪ್ರಾಂ. ೭೩). ರೇಕೆಯಾಗು = ಒಕ್ಕಣೆಯಾಗು ; ಹಸನಾಗು : ರಾಗಿ ರೇಕೆಯಾಗಿದೆ (ಕಾಂ).

[< ಸಂ. ರೇಖಾ]

ರೇಖಾಂಕ (ನಾ). [ಭೂಗೋಳ] ಭೂಮಂಡಲದ ಉತ್ತರಧ್ರುವದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಧ್ರುವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಂಶಕ್ಕೆ ಒಂದರಂತೆ ಮುನ್ನೂರು ಅರುವತ್ತುರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದಂತೆ ಭಾವಿಸಿರುವ ಉದ್ದ ರೇಖೆ ; ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರೇಖೆ : ರೇಖಾಂಕ (Longitude) ಅಂದರೆ ಯಾವದಾದರೂ ಒಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವಕಡೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ . . . ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಿಮಕಡೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಇರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಾಹ್ನರೇಖೆಗೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದೂರವು (ಪ್ರಾಂ. ೬೬) ; ಅಕ್ಷವೃತ್ತಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮಯಾಮ್ಯೋಕ್ಷರದಿಂದ ಎಳೆದ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ರೇಖಾಂಕಗಳೆಂತಲೂ ಅನ್ನುವರು (ಪ್ರಾಂ. ೬-೬೬). 'ಅಕ್ಷಾಂಶ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರೇಖಾಕೃತಿ (ನಾ). ಗೆರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು : ರೇಖಾಕಾರವಾದುದು : ಬಾಹ್ಯಲಿಪಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟಿಗೂ ರೇಖಾಕೃತಿಯದು (ಪ್ರಾಂ. ೪). [ಸಂ.]

ರೇಖಾಗಣಿತ (ನಾ). [ಗಣಿತ] ಗೆರೆಗಳು, ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಘನಾಕೃತಿಗಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಪ್ರಮಾಣಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಹಾಮಿಟ್ರಿ : ಭೂಮಿಯ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಬೇಕಾದ ರೇಖಾಗಣಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಾವವು ? (ಪ್ರಾಂ. ೪೬) ; ಈ ಒರವಿಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ರೇಖಾಗಣಿತದ ಜ್ಞಾನವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿರಬೇಕು (ಗಣ. ೩). 'ಅಂಕಗಣಿತ', 'ಬೀಜಗಣಿತ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ರೇಖಾಚಿತ್ರ (ನಾ). ಗೆರೆಗಳಿಂದ ಬರೆದ ಚಿತ್ರ : ಮಧ್ಯಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ವಿಧ್ಯಾಚಲದ ತೈಮುರಂಬಿಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಿವೆ (ಕಾಂ. ೧೬). [ಸಂ.]

ರೇಖಾಮಾತ್ರ (ಅ). ಒಂದು ಗೆರೆಯಷ್ಟು ; ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರ : ಇದುವ ರೇಖಾಮಾತ್ರ ಸರ್ವಾಂಗದರಿ ನಿನ್ನನು ಮಹಿಯದಿರು (ಕಾಂ. ೦೫-೬೬). [< ಸಂ. ರೇಖಾಮಾತ್ರಂ]

ರೇಖಾಯಿಲ (ನಾ). ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಬರೆಯುವವನು (?) : ಆಯುಲಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ - ಗಾಢಾಯಿಲಂ, ರೇಖಾಯಿಲಂ (ಕಾಂ. ೨೦೬ ತ್ರಯಾ). [< ರೇಖೆ + ಆಯುಲ]

ರೇಖಾರೂಪ (ನಾ). ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಬರೆದ ನಕ್ಷೆ : ಮೂಲಭಾಷೆಯಿಂದ ಮೊದಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದುದು ತೆಲುಗುಭಾಷೆಯಿಂದೂ ಅಮೇರಿ

ತಮಿಳು ಕನ್ನಡಗಳು ಕವರೊಡೆಯುವುದೂ . . . ಹೇಳಬಹುದು. ಇದನ್ನೇ

ರೇಖಾಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಹೀಗೆ ತೋರಿಸಬಹುದು (೪೩೩. ೨೦೪). [ಸಂ.]

ರೇಖಾಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ರೇಖಾಗಣಿತ: ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ
ಯಶಸ್ಸು, ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಲವೆ. ರೇಖಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯವನರು ಪ್ರವೀಣರು
(೩೦೨. ೬೨). [ಸಂ.]

ರೇಖಿಕೆ (ನಾ). ಗೆರೆ: ಗೀಟು: ಮಳೆಯಜೀರಣಾಂಶಾಲಪರಿಪಾಕಾರ
ಮೂಯ್ಯ ಕುಚದ್ದಯಂ ವಿಶ್ವಕೃತರೇಖಿಕಾರಚನಮಾದುಮೆ ಲೋಚನ
ಯುಗ್ಗಂ (೩೦೪. ೪-೬೬). [ಸಂ. ರೇಖಿಕೆ]

ರೇಖಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಗೆರೆಯನ್ನು ಎಳೆ: ಗೀಟುಹಾಕು: ಕತ್ತರಿ
ಯಿಂದನುಮಾಡಿದ ನೆಲದೊಳೆ ವೃತ್ತಪಯೋಧರೆಯೊರ್ವಳ್ ಸಂತಸವೆತ್ತು
ಮಸೆದ ಕೂರುಗುರಿಂ ರೇಖಿಸಿ (೩೦೫. ೪-೦೩). ೨. ಚಿತ್ರಿಸು:
ಶುಕರನು 'ನಿಲ-ಮುಗಿರಿ'ನ ಮುಖವುಟವನ್ನು ಸುಟಿಯಾಗಿ ರೇಖಿಸಿ
ಕೊಟ್ಟನು (೩೦೬. ೫. ೩೪೪೦ ಕೂ). ೩. ಕಲ್ಪಿಸು: ಯೋಚಿಸು:
ಇವರು ತಮ್ಮ ಪಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ರೇಖಿಸುವ ರಂಗನಮೂರ್ತಿಗಳು . . .
ಮೂಯಾಂಶಾಲವನ್ನು ಬಿಡುತುವೆ (೩೦೬. ೩೪): ಜಗದಾವ ಮೃದ್ವಾ
ಇದಾಗಿ ರೇಖಿಸಿದು (೩೦೬. ೩೪-೬). [ರೇಖೆ + ಇಸು]

ರೇಖು 'ರೇಕೆ' ನೋ.

ರೇಖೆ (ನಾ). ೧. ಗೆರೆ: ಗೀಟು: 'ಗಿಣ್ಣು ರೇಖೆಯುಕ್ಕು' (ಕುಂಗಾಂ.
೬೦೪): ಬಿಡುಗಯ್ಯ ಕೂರುಗುರಿಂದ ಮೈಯೊಳು ತಾಗುರಿಪಾದು ರೇಖೆಗಳ
ಮಾಡಿದನು (೩೦೫. ೪-೦೩): ಸ್ವಯಂಶಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ
ಎಳೆದಿರುವ ರೇಖೆಯು (ವೃತ್ತದ ವ್ಯಾಸವು) ಕುಯಾಗಿ ೧೮೦ ಡಿಗ್ರಿಗಳು
(೪೪೪. ೦೬). ೨. ಗಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು, ಭೂಮಿಯನ್ನು
ಅಳತೆಮಾಡಿ ಹಾಕಿರುವ ಗೆರೆ. ೩. ಹಸನುಮಾಡುವಿಕೆ: ಶುದ್ಧ
ಗೊಳಿಸುವಿಕೆ: ಸಾಲಗಾರನು ಅಡಕೆ ಭತ್ತಗಳನ್ನು ರೇಖೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ
ವನ್ನು . . . ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರು. ಸಂಪೂರ್ಣ ರೇಖೆಯೊಡನೆ
ಕೋಟಗಲ್ಲಿ ಅಮಲ್ಪಾರಿ ವಾಖಲ್ಪಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೩೦೬. ೫).
೪. ನಿರ್ದೇಶನ: ಸೂಚನೆ: ಘಟುಘಟವ ಬೀತ್ತಾರ ಕೋಳಾಕಳದ
ಸೂಚನ ರೇಖೆಯಲಿ ಭುಜುಲಲಲಾಮನ ತೇರು ಬಂದುದು ತೀವಿದವರಲಿ
(೪೪೪. ೪-೩೦). ೫. ಅಂದ: ಸೊಗಸು: ಬರಿಸುವುದು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುವುದು ಮೇಲೆವು ವ್ಯಕ್ತಪಾತಿಯ ತುರಗ ಕಣ್ಣಿಗೆ ರೇಖೆಯಲ್ಲದ
ಸತ್ಯಮೃತ್ಯುನಿಶುಮಗುಳಲಾರವು (೩೦೫. ೪೬-೪೭). 'ರೇಖೆಗೊಳ' ಪರಾ.
೬. ಲಾವಣ್ಯ: ವಿಶಾಸ: ರೇಖೆ ಸ್ವತ್ತರಿದವಂ ನೆವುಳಿದಿರೆ ದೇಸಿಯಂ
ಶ್ರಮಂ ಬೆರಸುವನೀ ಕುಮಾರನೊಸಿದಿಂದಿನ ನಂದನ ಕಂದನಂದಿಂ (೩೦೬.
೪-೦೩). ೭. [ಅಶ್ವಶಾ] ಕುದುರೆಯ ಆರು ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು (?) : ಭಂಜಿ ಮುರಳಿ ರ್ವಾಕಂಪಿ ಮಾಣಿ ರೂಪ ರೇಖಪ
ರೇಖೆಯೆಂಬೆಂಬ ಮಂಜುಳವಾದ ಪಡಂಗಳೂಳಾ ತಯ ರಂಜನಿವಡೆದುದು
(೪೪೪. ೪-೦೩). ೮. ಕಂದಾಯ: ತೆರಿಗೆ (?): ಶ್ರಿಭವನಮಹಾ
ದೇವಿ ಪುಟನ ಮೊಸುಕೊಳತ್ತೂರ ಗ್ರಾಮ ೧೮೦ ರೇಖೆ ಗ ೧೭೨ (೩೦೫.
೫-೧೩. ೪೬೬-೪: ೫. ೧೭೫): ನಂದಿಗೋಗ್ರಾಮ ೧೮೪ ರೇಖೆ ಗ ೮೦
(೩೦೪. ೪೫. ೩೬೬. ೨-೩೬: ೧೭೫).

ರೇಖೆಮಾಡು = ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಹಸನುಮಾಡಿಸು: ದೂರಗಳವರು
ಒಂದು ಮರ್ಫ ಅದ ಫಲವನ್ನು ರೇಖೆಮಾಡು . . . ಸಮವಾರು ಕೊಡು
ವಂತೆಯೂ ನಿಬಂಧನಮಾಡಿದರು (೩೦೫. ೫. ೦೦೪). ರೇಖೆಮಾಡು =
೧. ಬರೆ: ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ರೇಖೆಮಾಡಿದೆ (೩೦೫. ೫.
೦೩೬). ೨. ಹಸನುಮಾಡು: ಲಾಗಿರು ರೇಖೆಮಾಡು (೩೦೫. ೫.
೦೦-೦೦): ಸಾಲಗಾರನು ಅಡಕೆ ಭತ್ತಗಳನ್ನು ರೇಖೆಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು

ಗೊಡರು . . . ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರು (ಕುಂಗಾಂ. ೪೬). ರೇಖೆಯ ಕಾಲ =
ಒಕ್ಕಣೆ ಮಾಡುವ ಕಾಲ: ರೇಖೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯವನ್ನು
ಅಳಿಸಿ ರಾಡಾದಾಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದಬೇಕು (೪೮೦. ೩೪೪).

[ಸಂ. ರೇಖಾ]

ರೇಖೆಗೊಳ (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವಾಗು: ಸುಂದರವಾಗು: ಬಳ್ಳಿಳಚೆರಿದಳ
ಗೊಂಗಿನಂತೆ ಲೋಕದ ಚಿಲ್ವಿಲ್ಲವುನೊಳಕೊಂಡು ರೇಖೆಗೊಂಡ ಲಾಟು:
ಲಲಾಮನ ಪರಿಣವೃಕಂಧರಂ (ಕುಂಗಾಂ. ೨-೩೪೪). [ರೇಖೆ + ಕೊಳೆ]

ರೇಖೆಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). ಗೆರೆಯನ್ನು ಬರೆ: ಗೀಟು ಎಳೆ: ತುಡುಗಿವೆ
ಗವ್ವ ಕವಲ್ಪು ಕುಡಿಗೊಂಡುದೆನಿಸಿ ನಿದುಗಣ್ಣಂಜನಮನೆಚ್ಚ ಸೋಗಿಯಂ
ರೇಖೆಗೊಳಿಸಿಯಂ (೪೩೩. ೩-೦೩೪). [ರೇಖೆ + ಕೊಳೆ + ಇಸು]

ರೇಖೆದೇಗೆ (ಕ್ರಿ). ಗೆರೆಯೆಳೆ: ಗುರುತುಮಾಡು: ಮೊಲೆಯನುಗುರೊ
ಳಂತೆ ತೊಡೆಯನಲೆದು ರೇಖೆವೆದೊ ತುಟಿಯನೊಲಿದು ಸ್ರವಿವೃತೊತ್ತಿ
ತೋಲೊಳಪ್ಪು ಚುಂಡು (೩೦೬. ೩-೦೩). [ರೇಖೆ + ತೆಗೆ]

ರೇಖೆದೋಟು (ಕ್ರಿ). ೧. ಗೆರೆಯು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳು: ಪರಣರಾ
ಯಣನ ರಾಣಮರ ಪಾದದ ಹೊನ್ನ ಸರಪಳಿಯುಳ್ಳು ಬರಲು ವರ
ನೀಲದ ನೆಲಗಟ್ಟಲ್ಲಿ ಪೊಂಬಳ್ಳವೆರಿದಂತೆ ರೇಖೆದೋಟುಮವು (ಕುಂಗಾಂ.
೪೦-೩೬). ೨. ಚೆಲುವಾಗು: ಸುಂದರವಾಗು: ತವರು ಗುಣಯಿಲ್ಲ
ದೊವ್ವು ರೇಖೆದೋಟು ಪೊಂಬಳ ಪೊಳ್ಳಿಗಳದಾತಂ ತಾಳುತ್ತ ಪವಣ್ಣ
ನವ ಚಿತ್ತಸಂಭವಕೇತನಾಗ್ರಮುಳ್ಳವನಿಳಾತಳವನಾಳಂ (೩೦೬. ೦೦-೨೨).

[ರೇಖೆ + ತೋಟು]

ರೇಗಟ 'ರಾಕಡಿ' ನೋ.

ರೇಗಟಿ 'ರಾಕಡಿ' ನೋ.

ರೇಗಡ 'ರೇಗಡ' ನೋ.

ರೇಗಡಿ 'ರೇಗಡ' ನೋ.

ರೇಗಡೆ, ರೇಗಡ. ರೇಗಡಿ (ನಾ). ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮವಾದ
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭೂಮಿ: ಎರೆಭೂಮಿ: ರೇಗಡೆ ಪಾಳುಭೂಮಿಗೆ
ತಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದ . . . ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ದರಬಾಸ್ತು
ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾದರೆ (ಕುಂಗಾಂ. ೫. ೬೨): ನೆಲದಲ್ಲಿ
ಜಾತಿಗಳು: ರೇಗಡೆ. ಎರೆ. ಕರಲು (ಕುಂಗಾಂ. ೨೪೬). ರೇಗಡೆ: (೪೪೫.
೫. ೩೦). ರೇಗಡೆ: "ರೇಗಡಿನಲಿ-ಕಲಾಭೂಮಿ" (ಕುಂಗಾಂ. ೪೦).

[ರೇ. ೩ ತಮ. ರೇಟ: ತಮ. ರೇಗಡ, ರೇಗಡಿ, ರೇಗಡೆ, ರೇಗಡಿ]

ರೇಗಾಟ (ನಾ). ಕೋಪದಿಂದ ಕೂಗಾಡುವಿಕೆ: ನಿಮ್ಮ ರೇಗಾಟಕ್ಕೆ
ಯಾರೂ ಹೆದರುವುದಿಲ್ಲ (೩೦೬). [ರೇಗಾ + ಆಟ]

ರೇಗಾಡು (ಕ್ರಿ). ಕೋಪದಿಂದ ಕೂಗಾಡು: ಕೆರಳು: ನಾನೊಂದು
ಹಕ್ಕುನಿಮಿಷವಿಲ್ಲ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ರೇಗಾಡು
ತ್ತಾರೆ (೩೦೪. ೫೦): ಅವನು ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತವೇಚನೆಯನ್ನು
ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಂಡಕಂಡವರ ಮೇಲ್ಪು ರೇಗಾಡತೊಡಗಿದನು (೩೦೫.
೩೨). [ರೇಗಾ + ಆಡು]

ರೇಗಿಷು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸಿಟ್ಟಿಗೊಳಿಸು: ಕೆರಳಿಸು: ಕೇಸರಿಗಳನ್ನು ರೇಗಿಷು
ತ್ತಿರುವ ಸರಪತಿ (೪೪೫. ೩೪ ೫೦೪). ೨. ಹೆಚ್ಚುವಾದು:
ಉತ್ತೇಜಗೊಳಿಸು: ಆ ಸುದ್ದಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸರ್ಯಾಗಿ
ಯನ್ನು ರೇಗಿಷು. ಅವನ ಹೃದಯವನ್ನು ಹಿಂಡಿದರೂ . . . ಆಶಾಭಾವನೆ
ತಾಳಿದನು (೪೩೩. ೦೪): ಆಹಾರವೃತ್ತಾಸಗಿಂದ ಈ ಇಸುಬು ಬರುವು
ದೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಔಪಧಿಯ ಮೇಲೆ ಔಪಧಿ ಹಾಕಿ ರೇಗಿಷು ಮಗು
ವನ್ನು ಕುಟಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಆದು ಸ್ವಲ್ಪ ಶಮನವಾಗುತ್ತದೆ
(೪೩೩. ೦೪೪). [ರೇಗಾ + ಇಸು]

ರೇಗು (ಕ್ರಿ). ಕೋಪಗೊಳ್ಳು; ಕೆರಳು : ಮಕ್ಕಳು ಅತ್ತರೆ ತಾಯಂದಿರು ಆಗಾಗ ರೇಗುವುದುಂಟು (ಕೀಡು. ೧೭೦) ; ನೀನು ರೇಗಿದಾಗ ನಾನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅಂದರೇನು ? (ಬಿಜ್ಜ. ೪೭).

[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ರೇಜ್ಜು ; ತುಳು. ರೇಗು ; ತೆಲು. ರೇಗು, ರೇವು-ಮರಾ. ರೇಂಕೇ, ರೇಕೇ.]

ರೇಗು (ನಾ). ಕೋಪ : ಸಿಟ್ಟು ; ಅಕ್ರೋಶ : ನನಗೆ ಬೆರಗೂ ಹುಟ್ಟಿತು, ರೇಗೂ ಇಟ್ಟಿತು (ಪುಂಜಿ. ೩೩) ; ನನಗರಿವಿಲ್ಲದೆಯೇ ನಾನು ರೇಗಿನಿಂದ ಆದಿದ (ಕೀಡು. ೧೭೩). [**<ರೇಗು.**]

ರೇಗು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು ; ಎಲೆಚಿ : "ಈವಲಂ . . . ಕೋಲಂ-ಇ ಯಳಚಿಹಣ್ಣು ದೋರೆ ಹಣ್ಣು ರೇಗುಮಂಡು" (ಬಿಜ್ಜ. ೧೩. ೧೨೦).

[ದೇ. ೩ ತೆಲು. ರೇಗು ; ಕೋಲಾ. ರೇಂಗ ; ಪರ್ಜಿ. ರೇಗ ; ಗೊಂಡಿ. ರೇಂಗಾ, ರೇಂಗ]

ರೇಗುಪ್ಪಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ರಾಗ ರೇಗುಪ್ಪಿ. ಧಂಪುಕಾರ (ಹುಮ. ೩೪) ; ಪಾಡುಗಳಾಗಿ ಕಾಂಬೋಧಿ, ಕಲ್ಯಾಣಿ-ರೇಗುಪ್ಪಿ . . . ಆನಂದಭೈರವಿರಾಗಗಳೂ, ಆದಿ ಅಲಹಾರಗಳೂ ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ (ದುಕ್ಕಾ. ೩೪). [**ಸಂ.**]

ರೇಚ (ನಾ). ೧. ಉಸಿರನ್ನು ಹೊರಬಿಡುವುದು ; ನಿಶ್ವಾಸ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : (೪). [**ಸಂ.**]

ರೇಚ (ನಾ). ೧. ಉಸಿರು ಬಿಡುವುದು ; ನಿಶ್ವಾಸ : 'ರೇಚವಾತ' ಪರಾ. ೨. ಭೇದಿಯಾಗಲು. ಕೊಡುವ ಬಿಕ್ಕಿಡ ಮುಂತಾದುವು ; ವಿರೇಚಕ : ಪಾಳೆಹಣ್ಣು ರೇಚವೆಂಬುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಭೇನೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ (ಕೀಡು. ೩೩). ೩. ಒಳಗಿನ ವಾಯುವನ್ನು ಹೊರಹಾಕುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಲಕರಣೆ ; ನಿಶ್ವಾಸನಾಳ : ಯಂತ್ರದ ರೇಚಕದಲ್ಲಿ (ಎಗ್ಗಾಸ್ಸು) ವೈರ್ಥವಾಗ ಬಹುದಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು . . . ಅತಿಪುರಕಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾತ (ಕೀಡು. ೨. ೨೪೬). ೪. ಕಳಂಕ ; ದೋಷ : ಪೇಚಿರತ್ತದ ನಿಲವ ಭೂಚರರೆವರೆ ವಾಚಾಳಗಳ ಮಾತು ಹೊಲ್ಲದು ಮನದೊಳು ರೇಚಕವಳುದು ಹೇಳಯದು (ಕೀಡು. ೩೭-೨೭). ೫. [ಯೋಗ] ಮೂರು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಮೂಗಿನ ಒಂದು ಹೊರಳೆಯಿಂದ ಉಸಿರನ್ನು ಹೊರ ಹಾಕುವುದು : "ನಾಸಿಕದಿ ಬಿಡುವಾನಿಲಂ ರೇಚಕಮನಿಕ್ತು" (ಪುಂಜಿ. ೧೬-೧೪) ; ವನರೂಪವಿಷ್ಣು ರಂಜಿರೇಚಕವುರಕುಂಭಕಪ್ರಿಯಾಮನಮಿರೆ (ಗಣಪ. ೧೬-೧೫) ; ರೇಚಕಪುರಕದ ರಿಂಗಣವನವುರವು ಯೋಗಸಿದ್ಧಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವನು (ಕುಬ್ಜ. ೪-೪) ; ನಾಸಿಕಾಪುಟದಿಂದ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು . . . ಹೊರಗೆ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ರೇಚಕ ಎಂಟು ಹೆಸರು (ಕೀಡು. ೩೭೭). ಪುರಕ' ಪರಾ. ೬. [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯದ ಒಂದು ಚಲನೆ : ಕರಣ ರೇಚಕಮಂಗಾರಮಿನಿತೋದಾತ್ತಮಿರ್ವೋದದತ್ತಿರಲ್ (ಕೀಡು. ೬-೧೨೦) ; ಒಂದು ಅಂಗದ ವರ್ತುಲಾಕಾರಚಲನೆಗೆ 'ರೇಚಕ' ವೆಂದು ಹೆಸರು (ಕೀಡು. ೩೩). [**ಸಂ.**]

ರೇಚಕಯಂತ್ರ (ನಾ). ಒಳಗಿರುವ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಡಿಸುವ ಸಾಧನ ; ಪಂಪು : "ರೇಚಕಯಂತ್ರ ; ಪುರಕಯಂತ್ರ" (Pump- ೩೦೪೦). [**ಸಂ.**]

ರೇಚಕವಾತ (ನಾ). ಉಸಿರಿನ ಗಾಳಿ : ಧಾತ್ರಿ ರೇಚಕವ ರೇಚಕವಾತ ದಿನಭುದೊಡ್ಡು ಗರ್ ರ್ಭಾಳಸ (ಪುಣಾ. ೯-೧೦). [**ಸಂ.**]

ರೇಚಕಾನಿರಹತಿ (ನಾ). ಉಸಿರಿನ ಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತ : ಮಿಳಿವರ್

ವತಾಕೀಳಿತ್ತಿದ ಶಿರಮನೆ ಜನಶಿಶುವ ರೇಚಕಾನಿರಹತಿಯಂ ತಳದರ್ಫ ನೆಭೋಬ್ಬಿಯ ನೌಸಂಕುಳದಂತೋಡುದು ಸುರವಮಾನವಿತಾಸಂ (ಕೀಡು. ೧೨-೧೭೬). [**ಸಂ. ರೇಚಕಾನಿರಹತಿ**]

ರೇಚನ (ನಾ). ದೋಷವನ್ನು ಹೊರಹಾಕುವಿಕೆ : ನಾಚಿಕೆಯನಾಗಿವುವು ನೆಮ್ಮ ಸುವಿದಾತುರದ ಯೋಚನೆಗಳವನು ಮರುವಗಲು ಪರಿಕಸಲು ಬಾಚಿದ್ದು ರಸನೆ ತಾನೊಳಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು ರೇಚನವದಾತ್ಮಕ್ಕೆ (ಪುಂಜಿ. ೨೩೩). [**ಸಂ.**]

ರೇಚನ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ಲಾಲ್‌ತಿಗಿಡೆ : "ಸರ್ವಾನು ಭೂತಿಃ . . . ರೇಚನೇ-೭ ಕಿಚ್ಚನೇ ತಿಗಡೆಯ ಹೆಸರುಗಳು" (ಕೀಡು. ೧೭೩). [**ಸಂ. ರೇಚನೇ**]

ರೇಚಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಪೃಥುವೀಪರಮೇಶ್ವರಮಹಾ ನಾಯ್ಕರ ರೇಚಯ್ಯನ ಮಗನ್ (೩೪. ೩೪. ಕೂಳಕ. ೬೪-೫ ; ಸು. ೪೩೦). [**ರೇಚ? + ಅಯ್ಯ**]

ರೇಚತ (ಗು). ೧. ಬರಿದು ಮಾಡಿದ. (ನಾ). ೨. ಕುದುರೆಯ ಐದು ಬಗೆಯ ನಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನೆಟ್ಟಿಗೆ ನಿಲ್ಲದೆ ಓಡುವುದು ರೇಚತವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು (ಕೀಡು. ೨೫-೨) ; ದಾರಶಿಕ ಸ್ಪಂಧಿತ ಪ್ಲತ ವಲ್ಲಿತ ಚಾರು ರೇಚತಗಳು (ಕೀಡು. ೯-೩೩). ೩. [ನಾಟ್ಯ] ಹಸ್ತ ಚಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ ; p' ವತಾಕಹಸ್ತಗಳೆರಡನ್ನು ಅಂಗೈ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮಾಡಿ ನೀಡುವುದು ಅಥವಾ ಹಂಸಪಕ್ಷಹಸ್ತಗಳೆರಡರ ಮುಂಗೈಗಳನ್ನು ಜಾಗ್ರತೆ ತಿರುಗಿಸುವುದು [ಚಲಿಸುವುದು] (ಕೀಡು. ೨೪ ಗಣಪ. ಪಾಡ) : ಅಂಗೈ ಮೇಗಾಗಿ ವತಾಕಂಗರ್ ಮೇರ್ ಹಂಸಪಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಬೇಗಂ ಒಂದೆ ಮುಂಗೈ ತಿರುಗಲ್ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ರೇಚತಾವಿಹ್ವಮನಿಕ್ತಂ (ಕೀಡು. ೨-೩೩). ೪. ಕೊರಕನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ : ಸಮ, ನಿವೃತ್ತ, ವಲಿತ, ರೇಚತ, ಕುಡಿತ, ಅಂಚಿತ, ತ್ರ್ಯಸ್ತ, ನತ, ಉನ್ನತ — ಈ ಒಂಬತ್ತೂ ಕೊರಲ ಭೇದಗಳ್ (ಕೀಡು. ೨-೧೦೪). ೫. ಮೂವತ್ತೆರಡು ಬಗೆಯ ಅಂಗ ಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸ್ಥಿರಹಸ್ತ . . . ರೇಚತ . . . ಸ್ಪಸ್ತಿಕರೇಚತ — ಈ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಅಂಗಪಾರಂಗಳ ಹೆಸರು (ಕೀಡು. ೫-೬೪). [**ಸಂ.**]

ರೇಚಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಉಸಿರನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಿಡು ; ನಿಶ್ವಾಸಿಸು : ಧಾತ್ರಿ ರೇಚಿಸುವ ರೇಚಕವಾತದಿನಭುದೊಡ್ಡು ಗರ್ ರ್ಭಾಳಸ (ಪುಣಾ. ೯-೧೦) ; ಶರಣ ರೇಚಿಸುವಲ್ಲಿಯೇ ಪಂಚಾಕ್ಷರಂಗಳು ಎಡೆಯಾಡುತ್ತಿವೆ (ಕೀಡು. ೬೭-೩೨). ೨. [ಯೋಗ] ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದಿಂದ ನಿರೋಧಿಸಿದ್ದ ವಾಯುವನ್ನು ಮೂಗಿನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಿಡು ; ಪದ್ಮಾಸೀನ ನಾಗಿ . . . ಪ್ರಾಣವಾಯುವಂ ಪುರಿಸುತ ಸ್ಥಿರಲೆಯಿಂದವಂ ರೇಚಿಸುತ (ಕೀಡು. ೨-೪೫). ೩. [ನಾಟ್ಯ] ಹಸ್ತಾಭಿನಯ ಮಾಡು : ಆರಾಣ ಸರೋರುಹದಲರೂ ಮುರಿಮುಂದಿರಾಡುವಂತೆ ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಲ್ ಕರಮಂದಿನ ಕರಮಿವು ಸುಸಿರಮೆನೆ ರೇಚ [ಕೀಡು. ರಚಯ್ಯ]ದವಾಕೆಯೆಡಕಂ ಬಲಕಂ (ಕೀಡು. ೯-೧೦೪). [**ರೇಚ + ಇಸು**]

ರೇಜಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಹೊಲಸು ; ಕೊಳಕು ; ರೇಜಿಗೆ ರೇಚನದಿಂದ ಆದದ್ದು. ಆರಂಭದ ಅರ್ಥ ವಾಂತಿ. ಈಗ ಯಾವುದೇ ಹೊಲಸು (ಕೀಡು. ೧೭೭). ೨. (ಆಲಂ) ರಂಪ ; ರಾದ್ವಾಂತ ; ರೆಗಿಳಿ : ಸುಮ್ಮನೆ ನಾವು ಇದನ್ನು ರೇಜಿಗೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಕೆತ್ತಿದರೆ ಇನ್ನೂ ಚಿಗುರೇ ಆಗುತ್ತೆ (ಕೀಡು. ೧೭೭) ; ಈಗ ನೋಡಿ ಮನೇಲ್ಲೆ ಜಗಳ. ಮೂರುಹೊತ್ತೂ ರೇಜಿಗೆ (ಕೀಡು. ೧೭೦). ೩. ಅಸಹ್ಯ ; ಜುಗುಪ್ಸೆ ; ನನಗೆ ಅವರ ಮೇಲೂ ಅವರ ಮಾತು, ಕತೆ, ಆಚಾರಗಳ ಮೇಲೂ . . . ರೇಜಿಗೆಯಾಯ್ತು (ಕೀಡು. ೧೦೪). [**?**]

ರೇಪಿಡು (ಕ್ರಿ). ಸಾಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲು ; ಸಾಲಾಗಟ್ಟು : ಜನ ರೇಪಿಡ್ವಿತಿ
ನೋಡು ನಾಯಕರ ಮನೆಗೆ (೨೨೫. ೪೬) : ಅವರ ಮನಿ ಮಂದಲ್ಲ
ರೇಪಿಡ್ವಿತಿ ಕೂಡಾತಿ (೨೨೫. ೦೬). [ರೇಪು + ಇಡು]

ರೇಪು (ನಾ). (ಉಕ) ಸಾಲು; ಓಳ: 'ರೇಪಿಡು'. 'ರೇಪುಗಟ್ಟು' ಪರಾ.
[← ಪರಾ. ರೇಫ. / ಸಂ. ರೇಪು]

ರೇಪುಗಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). = ರೇಪಿಡು : ಶೀಘ್ರವಾದಿಂದ ಆಕಾಶವಾಹನ
ಪಟ್ಟಣದವರೂ ಜನಮೂಲವು ರೇಪುಗಟ್ಟುತು (೨೦೫೫. ೦೦೦) ;
ಜನುತುಪ್ಪು ಅರುವತನಕ ಆ ಹರಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವೆಯ ಸಾಲು ಒಂದೇ
ಸಮಾನ ರೇಪುಗಟ್ಟುತು (೨೦೫೫. ೨-೩). [ರೇಪು + ಗಟ್ಟು]

ರೇಡಿಯೋ (ನಾ). ರಿ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಳಿಸುವ ನಿಶ್ಚಿತಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು
ಒಡೆಯುವ ಸಲಕರಣೆ : ರೇಡಿಯೋ ವಾಲ್ವಿನ ಒಳಗಡೆ ಏನಿದೆಯೆಂಬ
ತೋರಿಸುವ ಚಿತ್ರ (೨೦೫೫. 111, ೦೫೫). ೨. ಆಕಾಶವಾಹಿ : ಬಾನುಲಿ :
ಇಂದು ರೇಪಿಡ್ವಿತಿ ಅವರ ರೇಡಿಯೋ ಭಾಷಣವಿದೆ (೨೫೫). [← ಇಂ. ೨೫೫]

ರೇಣು (ನಾ). ರಿ. ಹುಡಿ ; ಧೂಳು ; ಕಣ : "ಹಾಸು, ಕ್ಷೀರದಾ,
ರೇಣು : . . . ರಣ - ಈ ಓ ಧೂಳಿ" (೨೫೫. ೭೫-೭೬) ; ಎಲ್ಲರಲಿವ
ದಿಂದೂ ಕುಡು ಪರದವ ಕುಡುಮರೇಣುಗಳೊಳಗೆ (೨೫೫. ೪೭) ;
ಅಣುರೇಣುಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಣಧರಿತ ನೀನಂದು ಮಣವುತಿಪ್ಪನಯ್ಯ
(೨೫೫. ೨-೩) ; ಕೆಂಪೂಳಿ ಸೋಲದ ಸಿರಿಮುಡಿಯ ಕುಡುಮರೇಣುಲಿ
ಕೆಂಪದರ್ ರೇಣುಗಳ . . . ದೇವನ ಬದ ಕುಡುನು (೨೫೫. ೫-೬).
೨. ಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುಡಿ : ಪರಾ. ೩. ಒಂದು ಅಳತೆಯ
ಪ್ರಮಾಣ : ಅಣುವೆಳು ರೇಣುವು (೨೫೫. ೭೫-೭೬). [ಸಂ.]

ರೇಣುಕ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧವು ; ಭಸ್ಮಗಂಧಿ :
"ದ್ವಿಜಾ, ಹರಣು . . . ಭಸ್ಮಗಂಧಿನ ಈ ಓ ರೇಣುಕವೆಂಬ ಗಂಧವು"
(೨೫೫. ೦೦೦) ; ನವಪ್ರಕಾರದ ಕೊಡುಗೆ ಸ್ವಂಧವ ರೇಣುಕ
ಚಿತ್ರಮೂಲ ವಾಣಿಜ್ಯಮಂದಿನಿಟ್ಟು ಒಡಮು ಮಾಡುವುದು (೨೫೫.
೦೦ ೦೦) ; ಜಟಾವಾಹಿ, ರೇಣುಕ, ಗಡುಭಾರಿ, ಅರಣಿ (೨೫೫.
11, ೨೫). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ ; ಬಟ್ಟಗಡಲೆ :
ರೇಣುಕ (೨೫೫. ೦೫೫). 'ರೇಣುಕವೀಜ' ಪರಾ.
[ಸಂ. ರೇಣುಕಾ]

ರೇಣುಕ (ನಾ). ರಿ. ಒಬ್ಬ ಯಕ್ಷನ ಹೆಸರು. ೨. ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ :
ವೀರವೀರಕನಂದಿ ರೇಣುಕದಾರುಕರಾವಮುನ್ನುಭಂಗಿಯು ವೀರಭದ್ರಾದಿ
ಪ್ರಮುಖರೊಲೈವ ಸಮಾಯೋಳು (೨೫೫. ೦-೨). ೩. [ವೀಶೈ]
ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಪಂಚವೀಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ
ರೇಣುಕವೀಶ ವೀರಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನು : ರೇಣುಕ
ರಾಮಪಂಡಿತ ಮಹಾಮರುಠಾರ್ಯರ . . . ಬಣ್ಣಸುತ್ತಿಣಿ ಮೇಣುಡವೆ
ಪರಮಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯಂ (೨೫೫. ೦-೦೭). 'ದಾರುಕ' ಪರಾ. ೪. ಒಂದು
ಸರ್ಪದ ಹೆಸರು : ಮಿತ್ರಾರಿ ರೇಣುಕನು . . . ದಂಡಿಹಾದಾದ್ಯುತಕರದ
ಕೃಷ್ಣಪದ ಭಣಿಗಳು ಲಕ್ಷಸಂಖ್ಯೆಯವು (೨೫೫. ೨೫-೨೬). ೫. ಒಂದು
ಅನೆಯ ಹೆಸರು [ಸಂ.]

ರೇಣುಕವೀಶ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಪಂಚವೀಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬಾಳ
ಹೊನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿ ರೇಣುಕವೀಶವಿದೆ (೨೫೫). [ಸಂ.]

ರೇಣುಕವೀಜ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧವು ; ಭಸ್ಮಗಂಧಿ :
"ಕಪಿಲ - ರೇಣುಕವೀಜ" (೨೫೫. ೭೦) ; ಸ್ವಂಧಮೂಲ, ರೇಣುಕ
ವೀಜ, ಇವು ಸ್ಥಾನಾಗಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಆ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಕೊಳ್ಳಲು
ಬಾಣಂತಿಯರ ಸಕಲರೋಗಗಳೂ ಮಾಣುವುವು (೨೫೫. ೦೫೫).
[ರೇಣುಕ, ವೀಜ]

ರೇಣುಕಾನಂದನ (ನಾ). ರೇಣುಕೆಯ ಮಗ ; ಪರಶುರಾಮ : ನಿಜಭೂಜ
ಶಕ್ತಿಯಂ ಪ್ರಕಟಂ ಮಾಡಲೆಂದೆ ರೇಣುಕಾನಂದನನಲ್ಲಿಗೆ ಪೋಗಿ (೨೫೫.
೦-೦೦೫ ಸ). [ಸಂ.]

ರೇಣುಕ (ನಾ). ರಿ. = ರೇಣುಕವೀಜ : ಸಬ್ಬಸಿಗೆ, ರೇಣುಕ ಇವುಗಳ
ಕಷಾಯವನ್ನಿಟ್ಟು ತಗದುಕೊಳ್ಳಲು ವಾತವ್ಯರಂ ಮಾಣ್ಣಂ (೨೫೫. ೫೫).
೨. ಜಮದಗ್ನಿಯ ಹೆಂಡತಿ ; ಪರಶುರಾಮನ ತಾಯಿ : "ರೇಣುಕಾ =
ಜಮದಗ್ನಿಯ ಹೆಂಡತಿ" (೨೫೫. ೫೫) ; ಒಲುವೆಯವಳಂತಿದ್ದು ಗಂಡನ
ಕಲೆಯ ರೇಣುಕ ತಪಾಸಳಿ (೨೫೫. ೫೫-೫೬). [ಸಂ. ರೇಣುಕಾ]

ರೇಣುಕೇಶ (ನಾ). = ರೇಣುಕ, ೩. ಶಿವಪಕ್ಷೀಭಸ್ಮ ರೇಣುಪ್ರಭವನ್ನೊ
ಮುಂ ರೇಣುಕೇಶಾಚಾರ್ಯಂ ತಾಳು (೨೫೫. ೦-೫೫). [ಸಂ.]

ರೇಣುಕೇಶ್ವರ (ನಾ). = ರೇಣುಕ, ೩. ರೇಣುಕೇಶ್ವರಮಹಾಗುರು ಮಾಳ್ವೆ
ಮಗ್ನಿಸಿದ್ಧಿಯು (೨೫೫. ೦-೦೦). [ಸಂ.]

ರೇತ (ನಾ). ವೀರ್ಯ ; ಶುಕ್ಲ : "ಇಂದ್ರಿಯಮಂತ ಧಾತು ರೇತಂ ಶುಕ್ಲಂ"
(೨೫೫. ೭೫-೭೬) ; ರೇತ ರಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜನಿತ ಅದಿವ್ಯಾಧಿಯ ತವರುಮನೆ
. . . ತನು (೨೫೫. ೨೫-೨೬). [ಸಂ. ರೇತನ]

ರೇತಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀ ಮೈಸೂರು ರೇತಯ್ಯನ ವೇದ
ಸಂಕಯ್ಯ (೨೫. 11, ೨೫೫ ; ೨- 1೦೦೦). [ರೇತ ? + ಅಯ್ಯ]

ರೇತಪ್ಪ (ನಾ). ರಿ. = ರೇತ : ಮಲಮೂತ್ರನಿರೋಧದಿಂದಲೂ . . .
ರೇತಪ್ಪ ಕ್ಷೀಣವಾಗುವುದು (೨೫೫. ೨೫೫) ; ರಾಗಮಂಟು, ರೇತಪ್ಪಿಗೆ
ಮರ : (೨೫೫. ೨೫೫). ೨. ಪಾದರಸ ; ಪಾರಜ. ೩. ನೀರು.
[ಸಂ. ರೇತನ]

ರೇಪಿಡು (ಕ್ರಿ). (ಉಕ) ಎಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಜಡ್ಡುಪದಾರ್ಥ
ಗಳನ್ನು ಸವರು-ಬಳಿ : ಅವಳ ಸರ್ವಾಂಗಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ಅಗ್ನಿರಸವನ್ನು
ರೇಪಿಡುತಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಕೊನುಗಳು ಉರಿಯ ಹತ್ತಿದ್ದವು (೨೫೫. ೫೦೦).
[ರೇಪಿಡು (ಪ ← ಪರಾ. ರೇಪುಕ) + ಇಡು]

ರೇಫ (ನಾ). ರಿ. 'ರ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ : ಪಲ್ಲಟ ದಕಾರದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ
ಬಕಾರಂ ಆಕಾರದೊಳ ರೇಫಂ ತಾನೆಲ್ಲಿಯುಮಕ್ಕುಂ ಪದವಿದೆಯಲ್ಲಿ ಪರಂ
ವ್ಯಂಜನಾದಿಯಾಗಿ ಬಹುಳಂ (೨೫೫. ೨೫೫) ; ರೇಫ ಆಕಾರಗಳ
ಮೊಗ್ಗುಪ್ಪಿಗೆ (೨೫೫. ೦೫ ಕ್ಷೃಷ್ಣ) ; ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರೇಫಯ್ಯಕ್ಕ
ವಾಗಿದ್ದ ಒತ್ತಕ್ಷರಗಳು ಈಗ ಸಹಾಕೀಯ ಸಂಯುಕ್ತವ್ಯಂಜನಗಳಾಗಿವೆ
(೨೫೫. ೭). 'ಶಕಟರೇಫ' ಪರಾ. ೨. 'ರ' ಕಾರದ ಧ್ವನಿ. -ಶಬ್ದ.
೩. ಅಸಕ್ತಿ ; ಒಲವು. ೪. ನೀಚ ; ಅಧಮ : "ರೇಫ . . . ನಿತ್ಯವ್ಯನನ
ಕಪ್ಪನೆಂಬವನ ನಾಮಂ" (೨೫೫. ೭೫-೭೬). ೫. [ಧಂದ] ಅಕ್ಷರ
ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ರಗಣ (-೨-). [ಸಂ.]

ರೇಫ (ನಾ). = ರೇಫ ರಿ : ರೇಫ ಪುಟ್ಟುವ ತಾಣಮಂ ಜಟ್ಟಿತ್ತಾಗುಚ್ಚರಿಸ
ಜಾರಂ ಪುಟ್ಟುಗುಂ (೨೫೫. ೦೫ ಕ್ಷೃಷ್ಣ). [ಸಂ. ರೇಫ]

ರೇಫಣ (ನಾ). ಆಕಳನ ಧ್ವನಿ ; ಹಸುವಿನ ಕೂಗು. [ಸಂ.]

ರೇಯ (ನಾ). ಒಡೆಯ ; ಪ್ರಭು : ಆದಿಮೂರುತಿ ಸಿರಿಹಯವದನ ರೇಯಾ
(೨೫೫. ೫೫-೫೬) ; ಬಲವೈರಿನಾತ ನಮ್ಮ ವಿದಯವಿತ್ತಲೇಯ . . .
ನಮ್ಮ ಭಾರ ವಹಿಸುವ (೨೫೫. ೦೫-೫೬). [← ರಾಯ]

ರೇಯೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ರೇಯೂರುನಾಮ
ಗಾಮ [೨] (೨೫. VII, ೦೫೫-೦೫ ; ೦೫೫). [? + ಊರ್]

ರೇರಿಹಾಣ (ನಾ). ರಿ. ಶಿವ ; ಈಶ್ವರ. ೨. ಕಳ್ಳ ; ಕೃಷ್ಣ. ೩. ಒಬ್ಬ
ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು. [ಸಂ.]

ರೇಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಶಮೂಕ : (೨)
[← ತಲು. ರೇಲ]

ರೇಲಿ (ನಾ). ರೇಣುಕೆಯ ಮಗ ; ಪರಶುರಾಮ : ನಿಜಭೂಜ
ಶಕ್ತಿಯಂ ಪ್ರಕಟಂ ಮಾಡಲೆಂದೆ ರೇಣುಕಾನಂದನಲ್ಲಿಗೆ ಪೋಗಿ (೨೫೫.
೦-೦೦೫ ಸ). [ಸಂ.]

ರೇಣುಕ (ನಾ). ರಿ. = ರೇಣುಕವೀಜ : ಸಬ್ಬಸಿಗೆ, ರೇಣುಕ ಇವುಗಳ
ಕಷಾಯವನ್ನಿಟ್ಟು ತಗದುಕೊಳ್ಳಲು ವಾತವ್ಯರಂ ಮಾಣ್ಣಂ (೨೫೫. ೫೫).
೨. ಜಮದಗ್ನಿಯ ಹೆಂಡತಿ ; ಪರಶುರಾಮನ ತಾಯಿ : "ರೇಣುಕಾ =
ಜಮದಗ್ನಿಯ ಹೆಂಡತಿ" (೨೫೫. ೫೫) ; ಒಲುವೆಯವಳಂತಿದ್ದು ಗಂಡನ
ಕಲೆಯ ರೇಣುಕ ತಪಾಸಳಿ (೨೫೫. ೫೫-೫೬). [ಸಂ. ರೇಣುಕಾ]

ರೇಣುಕೇಶ (ನಾ). = ರೇಣುಕ, ೩. ಶಿವಪಕ್ಷೀಭಸ್ಮ ರೇಣುಪ್ರಭವನ್ನೊ
ಮುಂ ರೇಣುಕೇಶಾಚಾರ್ಯಂ ತಾಳು (೨೫೫. ೦-೫೫). [ಸಂ.]

ರೇಣುಕೇಶ್ವರ (ನಾ). = ರೇಣುಕ, ೩. ರೇಣುಕೇಶ್ವರಮಹಾಗುರು ಮಾಳ್ವೆ
ಮಗ್ನಿಸಿದ್ಧಿಯು (೨೫೫. ೦-೦೦). [ಸಂ.]

ರೇತ (ನಾ). ವೀರ್ಯ ; ಶುಕ್ಲ : "ಇಂದ್ರಿಯಮಂತ ಧಾತು ರೇತಂ ಶುಕ್ಲಂ"
(೨೫೫. ೭೫-೭೬) ; ರೇತ ರಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜನಿತ ಅದಿವ್ಯಾಧಿಯ ತವರುಮನೆ
. . . ತನು (೨೫೫. ೨೫-೨೬). [ಸಂ. ರೇತನ]

ರೇತಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ತನ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀ ಮೈಸೂರು ರೇತಯ್ಯನ ವೇದ
ಸಂಕಯ್ಯ (೨೫. 11, ೨೫೫ ; ೨- 1೦೦೦). [ರೇತ ? + ಅಯ್ಯ]

ರೇತಪ್ಪ (ನಾ). ರಿ. = ರೇತ : ಮಲಮೂತ್ರನಿರೋಧದಿಂದಲೂ . . .
ರೇತಪ್ಪ ಕ್ಷೀಣವಾಗುವುದು (೨೫೫. ೨೫೫) ; ರಾಗಮಂಟು, ರೇತಪ್ಪಿಗೆ
ಮರ : (೨೫೫. ೨೫೫). ೨. ಪಾದರಸ ; ಪಾರಜ. ೩. ನೀರು.
[ಸಂ. ರೇತನ]

ರೇಪಿಡು (ಕ್ರಿ). (ಉಕ) ಎಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಜಡ್ಡುಪದಾರ್ಥ
ಗಳನ್ನು ಸವರು-ಬಳಿ : ಅವಳ ಸರ್ವಾಂಗಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ಅಗ್ನಿರಸವನ್ನು
ರೇಪಿಡುತಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಕೊನುಗಳು ಉರಿಯ ಹತ್ತಿದ್ದವು (೨೫೫. ೫೦೦).
[ರೇಪಿಡು (ಪ ← ಪರಾ. ರೇಪುಕ) + ಇಡು]

ರೇಫ (ನಾ). ರಿ. 'ರ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ : ಪಲ್ಲಟ ದಕಾರದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ
ಬಕಾರಂ ಆಕಾರದೊಳ ರೇಫಂ ತಾನೆಲ್ಲಿಯುಮಕ್ಕುಂ ಪದವಿದೆಯಲ್ಲಿ ಪರಂ
ವ್ಯಂಜನಾದಿಯಾಗಿ ಬಹುಳಂ (೨೫೫. ೨೫೫) ; ರೇಫ ಆಕಾರಗಳ
ಮೊಗ್ಗುಪ್ಪಿಗೆ (೨೫೫. ೦೫ ಕ್ಷೃಷ್ಣ) ; ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರೇಫಯ್ಯಕ್ಕ
ವಾಗಿದ್ದ ಒತ್ತಕ್ಷರಗಳು ಈಗ ಸಹಾಕೀಯ ಸಂಯುಕ್ತವ್ಯಂಜನಗಳಾಗಿವೆ
(೨೫೫. ೭). 'ಶಕಟರೇಫ' ಪರಾ. ೨. 'ರ' ಕಾರದ ಧ್ವನಿ. -ಶಬ್ದ.
೩. ಅಸಕ್ತಿ ; ಒಲವು. ೪. ನೀಚ ; ಅಧಮ : "ರೇಫ . . . ನಿತ್ಯವ್ಯನನ
ಕಪ್ಪನೆಂಬವನ ನಾಮಂ" (೨೫೫. ೭೫-೭೬). ೫. [ಧಂದ] ಅಕ್ಷರ
ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ರಗಣ (-೨-). [ಸಂ.]

ರೇಫ (ನಾ). = ರೇಫ ರಿ : ರೇಫ ಪುಟ್ಟುವ ತಾಣಮಂ ಜಟ್ಟಿತ್ತಾಗುಚ್ಚರಿಸ
ಜಾರಂ ಪುಟ್ಟುಗುಂ (೨೫೫. ೦೫ ಕ್ಷೃಷ್ಣ). [ಸಂ. ರೇಫ]

ರೇಫಣ (ನಾ). ಆಕಳನ ಧ್ವನಿ ; ಹಸುವಿನ ಕೂಗು. [ಸಂ.]

ರೇಯ (ನಾ). ಒಡೆಯ ; ಪ್ರಭು : ಆದಿಮೂರುತಿ ಸಿರಿಹಯವದನ ರೇಯಾ
(೨೫೫. ೫೫-೫೬) ; ಬಲವೈರಿನಾತ ನಮ್ಮ ವಿದಯವಿತ್ತಲೇಯ . . .
ನಮ್ಮ ಭಾರ ವಹಿಸುವ (೨೫೫. ೦೫-೫೬). [← ರಾಯ]

ರೇಯೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ರೇಯೂರುನಾಮ
ಗಾಮ [೨] (೨೫. VII, ೦೫೫-೦೫ ; ೦೫೫). [? + ಊರ್]

ರೇರಿಹಾಣ (ನಾ). ರಿ. ಶಿವ ; ಈಶ್ವರ. ೨. ಕಳ್ಳ ; ಕೃಷ್ಣ. ೩. ಒಬ್ಬ
ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು. [ಸಂ.]

ರೇಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಶಮೂಕ : (೨)
[← ತಲು. ರೇಲ]

ರೇಲು ' ರೈಲು ' ನೋ.

ರೇಲುಪ ' ರೈಲ್ವೆ ' ನೋ.

ರೇವ (ನಾ). ರಿ. ರೈವಂತನ ತಂದೆ. ೨. ನರ್ಮದಾ ನದಿ. ೩. ನೀರಿಗಡ.

[ಸಂ.]

ರೇವಂತ (ನಾ). ರಿ. ಸದ್ಯದ ಕಲ್ಪದ ಐದನೆಯ ಮನುವಿನ ಹೆಸರು.

೨. ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ರೇವಂತನಡೆಗೌಡ ಸುರಿತಂಜಿ ಪಿಯ ತಮ್ಮ ಗೌಡರು (೨೪. ೪೩೩, ೩೩೩೦-೦೪೪-೦೫ : ೨೬೦ ?) : ವೈರಿಪುರೈ ವಿತಮು ಹಯಾರೂಡವ್ವಾಡ ರೇವಂತ ಪರಬಳಕ್ಕತ್ತಾಂತ (೪೩೩. ೦೩-೪-೪೪ : ೧೦೦೩).

೩. ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು : ಕಡುಗಲಿಗಳೇಟಾದಲಿ ಎರಿ ರ್ಪಾಡಿ ವಮಾಡ ದೈಧಾಯಿತಿಗಿಗದು ಪದಿಯ ನಳ ರೇವಂತರಂದಮ ರಾವುತಿಗಿಗಳಲಿ (೪೩೩. ೬-೨). [ಸಂ.]

ರೇವಡಿ. ರೇವಡ್ಡಿ (ನಾ). (ಉಕ) ಸಕ್ಕರೆ ಅಥವಾ ಬೆಲ್ಲದ ಪಾಕಕ್ಕೆ ಎಳ್ಳು ಹಾಕಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿತಿಂಡಿ : ಅವುಗು ಲಡ್ಡಿ ಗೆ ಬೆಲ್ಲ ಸಡಿ ಮೂಡುತಂದು ರೇವಡಿಯು ಸವಿನಡ ತಣಗು ಭಾವಿಸುವಂತೆ ಚಿಕ್ಕಲಿ (೪೩೩. ೩-೦೦೨) : ಅವಲಕ್ಕೆ ರೇವಡಿ ಬೆಂಡು ಬೆತ್ತಸ ಪುಟಾಣ ಮಕ್ಕಳ ಕಸಕೊಂಡು ಮುಕ್ಕಿತು ಮಂಗ (೪೩೩. ೩೦). ರೇವಡ್ಡಿ : ರೇವಡಿ ರುಚಿ ಹಾವಾಡಿಗ ಬಲ್ಲನೇ ? (ಗಾ). [ಸಂ. ರೇವಾ]

[← ಹಂ. ಮರಾ. ರೇವಡಿ. / ತುಳು. ರೇವಡಿ]

ರೇವಡಿಗಾರ (ನಾ). ರೇವಡಿಯೆಂಬ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ಮಾರುವವನು : ಒಬ್ಬ ಬಕ್ಕಲಿಗ. ಬಳಿ ಒಬ್ಬ ರೇವಡಿಗಾರ ಬಂದರು (೪೩೩. ೪೪).

[ರೇವಡಿ + ಗಾರ (< - ಕಾಳ)]

ರೇವಡಿಗಡ (ನಾ). ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : (೪). [ರೇವಡಿ (ಪ← ತಲು. ರೇವಡಿ) + ಗಡ (< ಗಡು)]

ರೇವಣಾತ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಆತನ ಸೂನು ದಾನಿ ಹಾಂ [? ರೇವಣಾತನ (೨೪. ೩೩, ೩೩೩೦-೬೪-೪ : ೩೩೩). [?]

ರೇವತಿ (ನಾ). ರಿ. ಹಸು. ೨. ಬಲರಾಮನ ಹೆಂಡತಿ : "ರೇವತಿ . . . ಕೃಷ್ಣನೊ ಸ ಲಮನ ಪೆಂಡತಿಯುಂ" (೪೩೪. ೦೦೩) : ರೈವತಕಂ ತಂದು ತನ್ನ ಮಗಳಂ ಕುಡಲ್ ಆ ರೇವತಿಯೊ ಓಲದೇವಂ ವೈವಾಹೋತ್ಸವದಿ ನೆರೆದು ಸುಖದಿಂದಿರ್ಪಂ (೪೩೩. ೦೨-೨). ೩. [ಬೋತಿ] ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು ಮತ್ತು ಆ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಳೆ : ರೇವತಿ ಪುಷ್ಯಮಾಸಿನಿ ಧಾವೈ . . . ತಾರಾವಳಿಯುತ್ತಮಂ . . . ಬಾಲಕರ್ಮದೊಳ್ (ರೇವತೀತ, ೨-೬೦) : ಅಶ್ವಿನಿ . . . ರೇವತಿ ಗಳೆಂಬಿಪ್ಪತ್ತೇಳು ತಾರಿಗಳ (೨೬೪. ೨೩೪) : ಸೂರ್ಯನು ರೇವತೀತಾರಿಯನ್ನು ಸೇರಿದ ಕ್ಷಣವೇ ಮೇಷಂಕ್ರಮಣ (೪೪೪. ೪೪). [ಸಂ. ರೇವತೀ]

ರೇವದಾಸ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ರೇವದಾಸ ವೀರೋತ್ತರ ದೀಕ್ಷಿತರತಿಪದ್ಮರತಿಮಾಗ್ಗಾಸ್ಕರ್ (೨೩. XIII, ೩೩೦-೩೩ : ೩೩೦). [ಸಂ.]

ರೇವಮಗಾವಿಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಇದಕ್ಕೆ ಸಕ್ಕಿ ರೇವಮಗಾವಿಗನು (೨೪. VIII, ೩೩೦, ೩೩೦-೩೦ : ೩೩೩). [?]

ರೇವಮ್ಮ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಪಕ್ಕತರ ಸಿಂಹ ಶ್ರೀರೇವಮ್ಮನ ಅಣ್ಣನ್ x ಕೈಗನ್ (೨೪. XVI, ೩೩೩೦-೪೨-೦೪ : ೩೩. ೩೩೦).

[ರೇವ + ಅಮ್ಮ]

ರೇವಲ್ಪಿನ್ನಿ ' ರೇವಾಚಿನ್ನಿ ' ನೋ.

ರೇವಾಚಿನ್ನಿ. ರೇವಲ್ಪಿನ್ನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ : "ಚೀನಾ ಮತ್ತು ಚಿಪ್ಪುಗಳ ಒಂದು ಸಸ್ಯದ ಬೇರು : ಇದರಿಂದ ಮಾಡಿದ ಭೇದಿಯೆಪ್ಪ, ವಿರೇಚ : ರೇವಲ್ಪಿನ್ನಿ, ರೇವಾಚಿನ್ನಿ" (Rhubarb. ೪೩೩). ' ದಾಲಚಿನ್ನಿ ' ಪರಾ. ರೇವಲ್ಪಿನ್ನಿ : ರೇವಲ್ಪಿನ್ನಿ, ಮಡ್ಡಿ

ಪೂರ್ವ. ಗಂಧದ ಮರ. ಎಲಕ್ಕಿ . . . ಇವು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಸಾಮಾನುಗಳು (ಶ್ರೀಮತಿ. I, ೩೪೪). [← ಮರಾ. ರೇವಾಚಿನ್ನಿ, ರೇವಚಿನ್ನಿ]

ರೇವು (ನಾ). ಸಮುದ್ರದ ದಡದಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳು ನಿಲ್ಲುವ ಸ್ಥಳ : ಬಂದರು : ದೇಶದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹಡಗುಗಳು ಲಂಗರೂಪಾಕವ ಸ್ಥಳವು "ರೇವು" ಅಥವಾ "ಅಳವೆ" ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಕೂಗೋ. ೦೦) : ಅವನು ರೇವಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೌಕೆಯೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ (ಶಾಹುತ್ಯ. ೪೩). [ರೇ. ತಮಿ. ತುಳು. ತಲು. ರೇವು]

ರೇವುಕುಂಟೆ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ತಂಜಾವುರ ವಸಿ ಗುಡ್ಡಗಳ್ಳು ತಮ್ಮಕ್ಕಾಳ್ಳಿ ಪಾಮ್ಪುಳಕ್ಕಾಳ್ಳಿ (೨೪. XVI, ೩೩೦-೩೪-೩೩ : ೩೩೩). [ರೇವು ? + ಕುಂಟೆ]

ರೇವುಪಟ್ಟಣ (ನಾ). ಹಡಗುಗಳ ನಿರ್ವಾಣವಿರುವ ಪಟ್ಟಣ : ಬಂದರಿರುವ ನಗರ : ಭಾರತದೇಶದ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಾರ ಬೋಟಾಯ, ಕಲ್ಕತ್ತ, ಕರಾಚಿ, ರಂಗೂನ್, ಮದರಾಸ್ - ಈ ಐದು ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ (ಕೂಗೋ. ೩೩೩). [ರೇವು + ಪಟ್ಟಣ]

ರೇವೈ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ನದಿಯ ಹೆಸರು : ನರ್ಮದೆ : "ಮೇಖಳೇನ್ಯಾ, ನರ್ಮದಾ. ರೇವಾ - ಈ ೩ ನರ್ಮದೆ" (ಕೂಗೋ. ೦೦೦-೩೩). ೨. ನೀರಿಗಡ. ೩. ರತಿ. [ಸಂ. ರೇವಾ]

ರೇವೈ (ನಾ). ರಿ. ಸಣ್ಣ ಕಣ : ಪುಡಿ : ಪೀಪಿನ ತಳಕ್ಕೆ ಉಳಿಯುವ ರೇವೆಯೇ ನೀರಿಯು . . . ಆ ರೇವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು . . . ಬಿಸಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕೂಗೋ. ೪-೩೩). ೨. ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿ ಕೊಂಡ ಬರುವ ಮರಳು : ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು : ಸಿಂಧು ಮತ್ತು ಗಂಗಾನದಿಗಳು ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ತಂದ ರೇವೆಯಿಂದ ಬೈಲಾಸಮಯಾಯಿತಂದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ (ಕೂಗೋ. ೨).

ರೇವೆಯ ಭೂಮಿ = ಮರಳುಮಿಶ್ರವಾದ ಭೂಮಿ : ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಜಮೀನು : ರೇವೆಯ ಭೂಮಿ . . . ಸಾಗುಮಾಡಲಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿರುವುದು (ಕೂಗೋ. ೦೩೩). [← ಮರಾ. ರೇವ]

ರೇಶಿಮೆ ' ರೇಶ್ಮೆ ' ನೋ.

ರೇಶ್ಮೆ. ರೇಶಿಮೆ. ರೇಷ್ಮೆ. ರೇಸಿಮೆ, ರೇಸ್ಮೆ (ನಾ). ರಿ. ಕೋಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಎಳೆ : 'ರೇಶ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ' ಪರಾ. ೨. ರೇಶ್ಮೆಯ ಎಳೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಬಟ್ಟೆ : ಪಚ್ಚೆವಸ್ತ್ರ : ಶ್ರೀಮನ್ಮುರಾರಯಣನು ರೇಶ್ಮೆಯುಟ್ಟುಕೊಂಡು . . . ಮಲಗಿದ್ದಾನೆ (ರೇಶ್ಮೆ. ೩೦). ರೇಶಿಮೆ : ೨. ರೇಶಿಮೆ, ಮಣ್ಣುಪಾತ್ರ ಮುಂತಾದ ಜೀನಸುಗಳು ಚೀನದೇಶದಿಂದ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ (ಕೂಗೋ. ೪-೦೩೩) : ನೀರೊಡದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಉಟ್ಟು ರೇಶಿಮೆಯ ಮುಗ್ಗುಟದಿಂದ ಒರಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು (ಕೂಗೋ. ೨) : ತನ್ನ ರೇಶಿಮೆಯ ಸರಗನ ತುದಿಯಿಂದ ನನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಳು (ಕೂಗೋ. ೨).

ರೇಷ್ಮೆ : ರಿ. ರೇಷ್ಮೆಯ ನಾರು ರೇಷ್ಮೆಯ ಹುಳುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ರೇಷ್ಮೆಹುಳು ಕಟ್ಟಿದ ಗೂಡಿನಿಂದ ತೆಗೆದ ದಾರವೇ ರೇಷ್ಮೆ ನಾರು (ಗೃಹ. ೩೩). ೨. ರೇಷ್ಮೆಕಮ್ಮಿ ಲಗಾಮು ಸಹ (೨೪. XVI, ೩೩೩-೩೪೩-೪೪ : ೩೩೩ : ೩೩೩) : ಮುಸ್ಲಿಮರವರಹಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ . . . ಅಪೂರ್ವವಾದ ರೇಷ್ಮೆದುಪ್ಪಟ್ಟ, ಅದನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ (ಕೂಗೋ. ೩).

ರೇಸಿಮೆ : ರಿ. ಉಪ್ಪುನೇರಳೆಮೊಪ್ಪ ಕೂಡ ತಕ್ಕನೆ ಬೆಳ್ಳನೆ ರೇಸಿಮೆನೂರಾಗಿ ಮಾರಾಟಗೊಳ್ಳುವುದು ನೋಡ (ಕೂಗೋ. ೦೩೩-೪೩). ರೇಸ್ಮೆ : ೨. ದಿವಸದಿಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ರೇಸ್ಮೆನಿಡುವುದುಗುಲಮಂ ತೋಯಿಸುತೆ ರುಧಿರದೊಳ್ ನಿಂದಿರ್ಪಂ (ಕೂಗೋ. ೩೦-೩೩). [← ಪಾರ. ಹಂ. ರೇಶಮ್ ; ಮರಾ. ರೇಶಿಮ್. / ಚೀನಿ. ರೇಶಮ್]

ರೇಶ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ (ನಾ). ರೇಶ್ಮೆ ನೂಲಿನಿಂದ ತಯಾರಾದುದಾದ ಬಟ್ಟೆ; ಪಟ್ಟೆವಸ್ತ್ರ : ಹಳೆರೇಶ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಯ ತುಂಡು . . . ಫರ್ನಿಚರನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಪಾಲಿಷ್ ಮಾಡಲು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಗೃಹ. ೧೬೦). ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ : ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಮೈಯನ್ನು ಶಾಖವಾಗಿಸುವುವು. ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಬಹಳ ನುಣುಪಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಬೇಗ ಕೊಳೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಗೃಹ. ೬೬). [ರೇಶ್ಮೆ + ಬಟ್ಟೆ]

ರೇಷಾ (ನಾ). ೧. ಅರಚುವುದು; ಅರ್ಪಣೆಸುವುದು. ೨. ಗೋಣು ವುದು: "ರೇಷಾ: ರೇಷಣಂ. ರೇಷಣಯಂ. ಈ ೩. ಗೋಣು" (ಶಾಶ್ವ. ೧೦). ೩. ತೋರಿಸುವುದು; ಉಣು. ೪. ಗಾಯ. [ಷಂ.]

ರೇಷಮ್ (ನಾ). ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಿಗದಿಯಾಗಿ ಕೊಡುವ ಅಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಮಾಣ : ಪಡಿತರ : ರೇಷಮ್ ನಕ್ಕೆಯ ಬೀಲ ಬಂದಿತು ಕೈಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೬೩-೬೬). [← ಇಂ. Ration]

ರೇಷಮಾನಿ (ನಾ). = ರೇಶ್ಮೆ ೨: ಒಬ್ಬ ಸಂಗೀತಗಾರನು . . . ಕುತ್ತಿನಿ ಪಾಯಿಹಾಮಾ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ರೇಷಮಾನಿ ಕೈವಸ್ತ್ರ ಸಹ ಬಹಳ ಡಬ್ಬಾಳೆಯಿಂದಹಾಡುತ್ತಿರು (ಕಥಾಪಂ. ೪೩, ೪). [← ರೇಶ್ಮೆ]

ರೇಷಿ (ನಾ). ಗೆರೆ; ರೇಖೆ: ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಗತಿಯು ಎಷ್ಟು ಸಮಾನಾಂತರರೇಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ (ಕಥಾಪಂ. ೬೩); ಒಬ್ಬ ನೂಲಿನಿಂದ ನೇಯುವಂತೆ ಬೇಡ ಜೀರಾ ತನ್ನ ದೈವರೇಷ ಬರೆಯುವಂತೆ ತಾನೆ ಧಾರಾ (ಪಂಚ. ೪೨-೪೩). [ಷಂ. ರೇಷಾ]

ರೇಷ್ಮೆ 'ರೇಶ್ಮೆ' ನೋ.

ರೇಷ್ಮೆ ಕಾಯಿಲೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : ಅವರು ರೇಷ್ಮೆ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಮೃತರಾಗಿದ್ದರು (ಕಥಾಪಂ. ೬೩). [ರೇಷ್ಮೆ + ಕಾಯಿಲೆ]

ರೇಷ್ಮೆ ಜ್ವರ (ನಾ). = ರೇಷ್ಮೆ ಕಾಯಿಲೆ : ನಾಳಸಂಕೋಲೆ. ಧಂಜರ, ರೇಷ್ಮೆ ಜ್ವರ, ಗಂಟಲಬೀಜಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧಗೊಂಡ ಮೂಲಿಕೆಗಳು ಸಿದ್ಧಪಥ ವಾಗಿದ್ದವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೨). [ರೇಷ್ಮೆ + ಜ್ವರ]

ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ 'ರೇಶ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ' ನೋ.

ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆ (ನಾ). ರೇಶ್ಮೆ ದಾರದಿಂದ ನೇಯ್ದ ಸೀರೆ : ಪಟ್ಟಿಸೀರೆ : ತರೋದೆ ಉಟಂತೆ. ಒಂದು ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆ ತರೋದು ಬೇಡವೆ! (ಕಥಾಪಂ. ೨೨). [ರೇಷ್ಮೆ (< ರೇಶ್ಮೆ) + ಸೀರೆ]

ರೇಷ್ಮೆ ಹಿಪ್ಪಲಿಗಡ (ನಾ). ರೇಶ್ಮೆ ಹುಳುಗಳು ತಿನ್ನುವ ಸೊಪ್ಪಿನ ಗಡ; ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ: ಕಂಬಳಿಗಡ, ರೇಷ್ಮೆ ಹಿಪ್ಪಲಿಗಡ (ಪ್ರಕೃ. ೩೩-೦೦೦೦). [ರೇಷ್ಮೆ (< ರೇಶ್ಮೆ) + ಹಿಪ್ಪಲಿ + ಗಡ (< ಗಡು)]

ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳು (ನಾ). ರೇಶ್ಮೆಯನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು: "ಕೌಶೇಯಂ . . . ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳು" (ಸಂಪ. ೨೦೨); ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟೆಮೊದಲು ಬೇಕಾದೇಶದಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಗಾಗಿ ಸಾಕಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು (ಗೃಹ. ೬೩). [ರೇಷ್ಮೆ (< ರೇಶ್ಮೆ) + ಹುಳು (< ಪುಟ)]

ರೇಸಿಮೆ ರೇಶ್ಮೆ 'ನೋ.

ರೇಸು (ನಾ). ಕುದುರೆಗಳೂ, ಕ್ರೀಡಾಪಟುಗಳೂ ಓಡುವ ಪಂದ್ಯದ ಓಟ : ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕುದುರೆರೇಸು ನಡೆಯುತ್ತದೆ (೩೩೦). [← ಇಂ. Race]

ರೇಶ್ಮೆ 'ರೇಶ್ಮೆ' ನೋ.

ರೈ (ನಾ). ೧. ದ್ರವ್ಯ : ಸಂಪತ್ತು; ಐಶ್ವರ್ಯ : "ಧನಸಹವಾಚಕಂ ರೈ ಶಬ್ದಂ" (ಕಪು. ೧೨೩-೨೨); ಐಶ್ವರಕ್ಕೆ-ರೈಯೆಂದಂ : ರೈಯೊಪವಿತ್ತು (ಕಪು. ೩೩ ಶ್ಲೋಕ); ಸೌಕರ್ಯದಿಂದಂಕಮಂ ರೈಯಂ ಕೈಯಿಗೆ ಸಾರ್ಥ ಸಂತಪಿಸಿದಾ ಗೋವಿಂದನಂ ಮದಿಮಂ (ಪ್ರಕೃ. ೧-೦). ೨. ಚಿನ್ನ : ಸುವರ್ಣ : "ಗೈರಿಕಂ . . . ಕಾಂಚನಂ ರೈ ರುಕ್ಮಮಾಪ್ನವದಂ . . . ಸ್ವರ್ಣ"

ಮನ ಹೊನ್ನಿಗೆ ನಾಮಮಕ್ಕುಂ" (ಕುಂಗು. ೩೦-೪); ಸರ್ವಾರ್ಥವ್ಯಾತ ಚೇತೋಮಂದಮನಮನಮಲರೈಧಾರಯಂ . . . ಮಾಡಿ (ಕಂಪು. ೪-೪೪). [ಷಂ.]

ರೈಟರು (ನಾ). ಕರಣಿಕ : ಗುಮಾಸ್ತ; ನಮ್ಮ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ರೈಟರು ಗಳಿದ್ದಾರೆ (೩೩೦). [← ಇಂ. Writer]

ರೈತ, ರೈಹಿತ್ತು (ನಾ). ಆರಂಬಮಾಡುವವನು : ಒಕ್ಕಲಿಗ : ವ್ಯವಸಾಯಗಾರ : ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ರುಜಾ ಇಟ್ಟವ ರೈತನಾಗಬಾರದು ಅದಂತೆಂದೊಡೆ ಇಷ್ಟು ಧಾನ್ಯವೇ ಪಾಟ್ಕಾರೈತ (ಕಪು. ೬೦); ರೈತರು ಯಲ್ಲಾ ಬಿತ್ತಿ ಬೇದಾ ಧಾನ್ಯ (ಕಪು. ೧೦); ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಬರಗಾಲವು ಬಂದು ರೈತರು ದೇವಿದ್ದಾರೆ (ಪ್ರಕೃ. ೧೦೪). ರೈಹಿತ್ತು : ಕಿಗಟ್ಟುಹತ್ತುನಾಡಂರೈಹಿತರು ತಂದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ . . . ರಾಮೇಶ್ವರರೇವರ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಮಾಡಿಸಿಯಿದ್ದಾರೆ (೧೪. ೧. ೧೦೬-೨; ೧೩೩೦). [← ಆರ. ರಕಾಯತ್ : ಹಿಂ. ರಯ್ಯತ್, ರೈಯತ್; ಮರಾ. ರಯತ್, ರಯ್ಯತ್, ರೈಯತ್ / ಇಂ. Rytal]

ರೈತಾಪಿ (ನಾ). ೧. ಆರಂಬ : ಬೇಸಾಯ : ಆದವಾನೀವು ರೈತರ ಹಿಡಿತಂದು ಕೊಡಗಿನ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ರೈತಾಪಿ ಇಟ್ಟು (ಕಪು. ೧೦೬-೧೭); ೨. ವ್ಯವಸಾಯಗಾರ : ಹೆಚ್ಚು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಬಾರವನ್ನು ರೈತಾಪಿ ಜನರು ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ (ಕಪು. ೬೬); ರೈತಾಪಿ ಜನರು . . . ಬಾಧಪಡುವುದನ್ನೂ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಸಹಕಾರಸಂಘ ಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು (ಗೃಹ. ೧೦೪). [← ರೈತ್]

ರೈದ (ನಾ). ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನು : ಕುಬೇರ : ಜಯ ಜಯವಿಶ್ವಕೂರಿತ್ರ ರೈದನ ಮಿತ್ರ ಜಯಜಯ . . . ಗುರುಸಂಗಮೇಶಾ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೦೦೦). [ಷಂ.]

ರೈಲು, ರೇಲು (ನಾ). ೧. ಕಂಬ : ಹಳ : 'ರೈಲುಮಾರ್ಗ' ಪರಾ. ೨. ಅವಿ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುವ ಗಾಡಿ : ಟ್ರೈನು : ರೈಲಿನ ಉಪಯೋಗ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ? ನಮ್ಮ ಸ್ಪೀಷನ್ ಸಿಕ್ಕುವವರೆಗೆ (ಕಪು. ೨೬೦). ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಪಯಾನು ರೈಲಿಗೆ (ಕಪು. ೨೩-೨೬). ರೇಲು : ೧. ನೀವು ನಿಲ್ಲಿಸ ಮುಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ರೇಲು ಹೋಯಿತೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು (ಕಪು. ೧೦); ಅದಷ್ಟು ಮಾಪರರು . . . ಬೆಳಗಿನ ರೇಲಿಗೆ ಇದ್ದು . . . ಊರಿನ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರು (ಕಪು. ೨೯೬).

ರೈಲು ಐಡು = (ಆಲಂ) ಸುಳ್ಳುಹೇಳು : ಬುರುಡೆ ಹೊಡೆ : ಡಾರ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ರೈಲುಬಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ರೈಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬಾರ ದೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿತು ನನ್ನೊಂನ ಮಹನೀಯರ ಮಂಡಳಿ (ಕಪು. ೨೯). ರೈಲು ಹಕ್ಕುಸು = (ಆಲಂ) ಪೂಸಿಮಾಡುತ್ತ ಪುರಾಯಿಸು : ಈಗ ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ, ಅದಕ್ಕೇ ಅವನನ್ನು ರೈಲು ಹಕ್ಕುಸುತ್ವಾ ಇದ್ದಾರೆ (೩೩೦). [← ಇಂ. Rail]

ರೈಲುಚೊಂಬು, ರೈಲುಚೊಂಬು (ನಾ). (ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ) ನೀರು ತುಳುಕದಂತೆ ತಿರುಪಿನ ಮಂಜ್ಯಳವಿರುವ ಚೊಂಬು : ಅವಳು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ರೈಲುಚೊಂಬು ಹಿಡಿದಿದ್ದಳು (ಕಪು. ೧೨೦). ರೈಲುಚೊಂಬು : ಎರಡು ಟ್ರಾಂಕ್. ಬೆಡ್ಡಿಂಗ್. ರೈಲುಚೊಂಬು ಇಷ್ಟನ್ನೇ ಸಾಗಿಸಿಬಿಟ್ಟು (ಕಪು. ೨). [ರೈಲು + ಚೊಂಬು]

ರೈಲುಮಾರ್ಗ (ನಾ). ರೈಲುಗಾಡಿಯು ಚಲಿಸಲು ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ರಸ್ತೆ : ಷುಲ್ಕರು : ಬೆಂಗಳೂರು - ಪೂನ ರೈಲು

ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರನೆಯ ನಿರ್ಧಾರ (೩೬೫೫. ೨).

[ರೈಲು + ಮಾರ್ಗ]

ರೈಲ್ವೆ, ರೇಲುವೆ (ನಾ). ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಇಲಾಖೆ : ರೈಲ್ವೆ ಕಂಪನಿಯ ಯಾ ಸ್ವಯಂಸಾಧಕಾರಿಯ ನೌಕರನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಸಂಬಳ (ಗ್ರಾಮ್. ೩೩).
ರೇಲುವೆ : ಎಣ್ಣೆಯು ಸೋರಹತ್ತಲು ರೇಲುವೆಕಂಪನಿಯವರು ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ (ಪುಂಜಿ. ೩೯ ಕ್ರ.೨೨೩). [← ಇಂ. Railway]

ರೈವತ (ನಾ). ೧. ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ : ಭನಿಕ. ೨. ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಲಲ್ಲಿ ಐದನೆಯವನು : ಸ್ವಾಯಂಭಾವ ರೈವತ . . . ಇಂದ್ರ ಸಾವರ್ಣಿಕರಂಬ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಲು (೨೨೯೯. ೨೦೯). ೩. ರೇವತೀ ನದಿಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟದ ಹೆಸರು : ಶ್ರೀವತ್ಸವನ ಸನಹಮುಮಾವಿಷ್ಣುತಕಸುಮವಿಸರಮೇನಿ ಶಿಖರಿವನಂ ತೀವಿರಿ ಶಿಖಂಡ ಮಗಕಿರಣಾವಳಯಂ ಕಾಲರಾಯ್ತು ರೈವತರೈಲಂ (೫೩. ೦೬-೦).
೪. ಮೋಡ. ೫. ಶಿವ. ೬. ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು. [ಸಂ.]

ರೈವ್ಯಪ್ಪಿ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಮಳೆ : ಸುವರ್ಣವ್ಯಪ್ಪಿ : ಭನದಂ ಕಾಂಚನ ಪಂಚರತ್ನಮಯಮಂ ರೈವ್ಯಪ್ಪಿಯಂ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ (ಕಂಪು. ೬-೨೯) ; ಹೇಮಗರ್ಭಂ ವಸುಧಾಂತರ್ಭಾಗಮಾಗಿರ್ಗಮನುದಿನಂ ಕೂಡ ರೈವ್ಯಪ್ಪಿಯಂ ನಿರ್ಮಿಸಿದಂ (ಪೂಜಾ. ೦೦-೩೯). [ಸಂ.]

ರೈಸು ' ರಯಿಸು ' ನೋ.

ರೈಸ್ತಂಭ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ಕಂಬ ; ಸುವರ್ಣಸ್ತಂಭ : ತ್ರಿಭುವನಮಂಗಲ ತೋರಣವಿಭವಂ ಪ್ರವಚನಮನೆಯ್ತು ರೈಸ್ತಂಭಮುಪ್ರಭರಂತರ್ನಿಭ್ಯತೋ ನೃತವಿಭವಂ ಭೂತಬಲಿ ವ್ಯವೃದ್ಧಾಚಾರ್ಯಾರ್ (ಪಂಪ. ೨-೦೩). [ಸಂ.]

ರೈಹತ್ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಹಿತನಾದವನು ; ನಾರಾಯಣ : ಭೀಮ ರೈಹತ ರೌದ್ರಸ್ತುತ ರಂಗ ಸಿರಿಧಾಮ ರಕ್ಷಿಸು (ಪೂಜಾ. ೬೬-೯೩). [ಸಂ.]

ರೈಹತ್ ' ರೈತ ' ನೋ.

ರೋಂಕಣಿ (ನಾ). ಲೇಪನ ; ಗಿರೀಟು ; ಒಪ್ಪ (?) : ಮಿಟುಗುವ ಮಿಂಚಿಗಿಂದಾಳೆಯಂ ಮಿಗೆ ರೋಂಕಣಿಯೆಕ್ಕುವಂತಿರಬ್ಬಜನವಟ್ಟಿವ ನಾಡ ಕಡುನೋಟಿಯರಂ ನಡೆನೋಡಿ ಸೋಲದಿಂ ಮೆಲೆವುದು ರಂಭಯೂರ್ವಶಿ ಶಿರೋತ್ತಮ ಮೇನಕಿ ಮಂಜುಭೋಜಯಂಬಾಳೆಯ ದೇವಸೋದರಿಯರಂ ಚಿರಿಯಪ್ಪ ನಳಿಂಪುಂಕಳಂ (ಪೂಜಾ. ೯-೧೩೬). [? / ಸಂ. ರೋಕ = ಬೆಳಕು, ಕಾಂತಿ]

[? / ಸಂ. ರೋಕ = ಬೆಳಕು, ಕಾಂತಿ]

ರೋಂಕಿ ' ಜಿರೇಕಂ ' ನೋ.

ರೋಂಡಿ (ನಾ). ಸೊಂಟದ ಕೆಳಗಿನ ಹಿಂಬದಿಯ ಭಾಗ ; ಕುಂಡೆ : ಪಿರೈ : " ಕಟ - ರೋಂಡಿಯಲ್ಲಿ " (ಪಾಪಟ. ೨-೦-೬೬ ಪ) ; ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಡುವಿನ ಕೆಳಗೆ ಎರಡುಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಿಬ್ಬೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗ : ಪೊಂಡ ; ರೋಂಡಿ : ಚಪ್ಪ ; ಕಟ (ಸಿ. ೨೦೯೩). [ದೇ. ೩ ತಲು. ರೋಂಡಿ]

[ದೇ. ೩ ತಲು. ರೋಂಡಿ]

ರೋಂಡೆ (ನಾ). ಕೆಸರು ; ರಾಡಿ : " ರೋಂಡೆ = ಕೆಸರು " (ಪಾಪಟ. ೧೦) ; ಜಾಜಲಂಟದ ಕಾಲ ರೋಂಡೆ [ಪಾಪಟ. ಜೊಂಡೆ, ಜೊಂವೆ] ಯನೊಬ್ಬ ಬುದ್ಧಂಯ್ಯ ಕೆಸರಿಂ ಶೋಣಿತಂ (ಪಂಪ. ೦೦-೯). ' ಜೊಂವೆ ' ವರಾ. [?]

ರೋಂದಿಗ್ಗ (ನಾ). ನಾಡಾಡಿ ಜನ ; ಅಲ್ಲಜನ (?) : ಸಂದಿಯ ರೋಂದಿ ಬಗ್ಗರೆ ಸುಖದೊಳದ್ದುರಿದದ್ದು ಭಾರ್ಜನಂ ನಂದಿಸುತಿರ್ಪನುತ್ತಮರ ಕಾವ್ಯಮನಂತುಟು ದಲೆ ನಿರಂತರಂ ಹಂದಿಗೆ ಮಿಂದ ಕೆಸರೋಗ್ಗಿ ವೃದ್ಧದ ತಣ್ಣನೀವ ಸುಖಂದನದೊಡೊಗ್ಗಿ ವೃದ್ಧ (ಪೂಜಾ. ೬). [?]

ರೋಂಯ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಗಾಳಿಪಟಿ ರೋಂಯ್ ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ (ಪೂಜಾ)

ರೋಕ ' ರೋಕ್ಕ್ ' ನೋ.

ರೋಕ್ಕ್. ರೋಕ, ರೋಖಿ, ರೋಖ್ವಿ, ರೋಕ್ಕ್, ರೋಖಿ, ರೋಖಿ (ನಾ). (ಉಕ್ತ) ಬಳಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಹಣ ; ನಗದು ; ದುಡ್ಡು : ಮೆಟ್ಟಿಡಿಯ ಕೊಂಡ ರೋಕ್ಕ್ವ ಕೊಡಿ (ಪೂಜಾ. ೧೧, ೧೩-೩೨) ; ಅಕ್ಕಿಯರುಗಳೆಯಂಬ ಹಣವಿಗೆ ರೋಕ್ಕ್ವವನು ತೆಗೆಯಂಬ ಹರದನು (೧೧೫೦. ೦೦-೨೯) ; ರೋಕ್ಕ್ ಎರಡಕ್ಕು ದುಖಿ ಕಾಣಕ್ಕ (ಪೂಜಾ. ೨-೯೯ ಕೃಷಿ) ; ರೋಕ್ಕ್ವಿಲ್ಲದ ಬಾಕ್ಕ್ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಮನೆಯು ಅಕ್ಕಿವಿರದ ತವರೂರು ಇವು ಮೂರು ದುಕ್ಕ ಕಾಣಯ್ಯ (ಪೂಜಾ. ೦೬೯೨). ರೋಕ : ಗದೆಯ ಮೇಲೆ ರೋಕ ಭತವನೂ (ಪೂಜಾ. ೦೯೩೯, ಪುಂಗಕೂರು. ೦೩೬-೦೯ ; ೧೬೯೨) ; ಬಂದ ಬದಿಯ ರೋಕವನು ಆಗಮಾಡಿ (೦೯. ೨೩೯, ಪೂಜಾ. ೦೦೦-೦೯ ; ೧೦೦೬). ರೋಖಿ : ರೋಖಿ ಹಣವು ಮುಂಗಡವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿ (ಪೂಜಾ. ೨೫೯). ರೋಖ್ವಿ : ರೋಖ್ವಿವು ಗಳಿಸುವದ ದುಖಿ ಮಗುಳಾ ಭನವ ರಕ್ಷಿಸುವದತುಳಿದುಖಿ . . . ರೋಖ್ವಿ ಕೊ ನೈವೆ ಬೋರ ಬಾಧಗಳು ದಿನದಿನಂ ಮಿಕ್ಕುದು (ಪೂಜಾ. ೯-೬). ರೋಕ್ಕ್ : ರೋಕರಕಮಿನಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿದರೆ . . . ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲಾದೀತು (ಪೂಜಾ. ೦೦ ಕ್ರ.೨೨೩). ರೋಖಿ : ಇವತ್ತು ರೋಖಿ ನಾಳೆ ಉದ್ದರಿ (ಪೂಜಾ. ೨೨).

ರೋಖಿ : ಹಂದ ಗಳಿಸಿದ ರೋಖಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಡ್ಡಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದ್ದರು (೨೫೯. ೨೯೯) ; ಎಂಪತ್ತೈದು ರೋಖಿ ಎಣಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಿ (ಪೂಜಾ. ೦೨).
ರೋಕ್ಕ್ ಮಾದು = ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸು ; ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸು : ತಂಬುಲಿಗರ್ ಹುಟ್ಟಿದ ಧಾರಣಿಯಂ ರೋಕ್ಕ್ಮಾಡಿ ಕುಡುಮರ್ (ಪೂಜಾ. ೨೩೯. ೦೩-೯೯ ; ೧೨೨೨) ; ಈ ವಿಶ್ವನಾಥ ರೋಕ್ಕ್ಮಾಡಿದ ರೀತಿ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ ? (ಪೂಜಾ. ೬೦). [← ಹಿಂ. ರೋಕ್ ; ಪಂಡ. ರೋಖ್ / ತಮಿ. ಪುಲ. ತುಳು. ತೆಲು. ರೋಕ್ಕ್]
ರೋಕ್ಕ್ಮಾಕ್ಕ್ (ನಾ). ಹಣವನ್ನು ಕಲಿಸುವವನು ; ಗಂಟುಗಳ್ಳು : ಪ್ರತಿಭೆಯ ಪಲವನ್ನು ನಾನು ಅನುಭವಿಸುವ ಮುಂಚೆಯೇ "ರೋಕ್ಕ್ಮಾಕ್ಕ್" ಗಳು ಯಾರಾದರೂ ಅನುಭವಿಸಿಯೊಂದು ಹೆದರಿಕೆ (ಪೂಜಾ. ೦೯).

[ರೋಕ್ಕ್ + ಮುಕ್ಕ್]
ರೋಕ್ಕ್ಸ್ತ (ನಾ). ಹಣವುಳ್ಳವನು ; ಸಾಹುಕಾರ : "ರೋಕ್ಕ್ಸ್ತ = ಸಿರಿ ಮಂತ. ಸಾಹುಕಾರ" (ಪೂಜಾ. ೧೦). ' ದುಡ್ಡುಸ್ತ ' ವರಾ.
[ರೋಕ್ಕ್ + ಸ್ತ]
ರೋಕ್ಕ್ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ಲಕ್ಕಿಗಿಡ : "ಸಿಂಧುಕೆ, ಸಿಂಧು ವಾರಿ, ಇಂದ್ರಸುರಸಿ, ನಿಗುಂಡಿ, ಇಂದ್ರಾಣಿ - ಈ ೫ ರೋಕ್ಕ್" (ಪೂಜಾ. ೦೦೦). [< ರೋಕ್ಕ್]
ರೋಖಿ ' ರೋಕ್ಕ್ ' ನೋ.
ರೋಖ್ವಿ 'ರೋಕ್ಕ್' ನೋ.
ರೋಚ್ಚು ' ಜಿಟ್ಟಿ ' ನೋ.

ರೋಚ್ಚುಗುಂಡಿ, ರೋಚ್ಚಿಗುಂಡಿ (ನಾ). ಕೊಳಕು ನೀರು ನಿಲ್ಲುವ ಸ್ಥಳ : "ಜಿಟ್ಟಲು, ಚರಂಡಿ, ಪಾಯಪಾನೆ, ಮೊ. ಗಳಿಂದ ಬಂದ ರೋಚ್ಚಿನ ನೀರಿ ನ್ನಡೆಯ ಭಾವದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಡೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ತೊಟ್ಟಿ : ರೋಚ್ಚುಗುಂಡಿ" (ಪೂಜಾ. ೧೦೦೩). ರೋಚ್ಚಿಗುಂಡಿ : ರೋಚ್ಚಿಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಂತು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ (ಪೂಜಾ).

[ರೋಚ್ಚು (< ಜಿಟ್ಟಿ) + ಗುಂಡಿ]
ರೋಚ್ಚುಗೊಳ್ಳು (ಶ್ರೀ). ಕೋಪಗೊಳ್ಳು : ಸಿಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳು : ರೇಗು : ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ

ರೋಚ್ಚುಗೊಳ್ಳು (ಶ್ರೀ). ಕೋಪಗೊಳ್ಳು : ಸಿಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳು : ರೇಗು : ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ

ರೋಚ್ಚುಗೊಳ್ಳು (ಶ್ರೀ). ಕೋಪಗೊಳ್ಳು : ಸಿಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳು : ರೇಗು : ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ

ರೋಚ್ಚುಗೊಳ್ಳು (ಶ್ರೀ). ಕೋಪಗೊಳ್ಳು : ಸಿಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳು : ರೇಗು : ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ

ರೋಚ್ಚುಗೊಳ್ಳು (ಶ್ರೀ). ಕೋಪಗೊಳ್ಳು : ಸಿಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳು : ರೇಗು : ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ

ರೋಚ್ಚಿಗೊಳ್ಳುವ . . . ಜನರು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ತುಂಬಿದ್ದು (ಹುಣ್ಣಿ. ೦೬).

[ರೋಚ್ಚಿ (<ಚ್ಚಿ) + ಕೊಳ್ಳು (<ಕೊಳ್ಳೆ)]

ರೋಚ್ಚಿ 'ಚ್ಚಿ' ನೋ.

ರೋಚ್ಚಿಗುಂಡಿ 'ರೋಚ್ಚಿಗುಂಡಿ' ನೋ.

ರೋಚ್ಚಿಬ್ಬಸು (ಕ್ರಿ). ಸಿಟ್ಟಿಗೆಳಸು; ರೇಗಿಸು : ಜಗದವ ತೆಗೆದು

ರೋಚ್ಚಿಬ್ಬಸುವಿನವಳನ್ನು ನಾರಿಯೊ ಮಾರಿಯೊ (ಕೊಡು. ೦೬-೭೨).

[ರೋಚ್ಚಿ (<ಚ್ಚಿ) + ಎಚ್ಚು (<ಎಚ್ಚುಸು)]

ರೋಚ್ಚಿಳು (ಕ್ರಿ). ಸಿಟ್ಟಿಗೆಳು; ರೇಗು : ಹೆಂಡತಿ ಬರುತ್ತಲೇ. ಹೆತ್ತ

ಸಾಕಿ ಸಲಹಿದ ತಾಯಿ ಇವನಿಗೆ ದೂರವಾದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅವಳ ಮನಸ್ಸು

ರೋಚ್ಚಿದಿತ್ತು (ಕೊಡು. ೨೦); ಹುಟ್ಟುಹುಟ್ಟು ಕಟ್ಟ ಕಡಮವೆನು ಕುಣಿತ

ದೊಳು ಬಿಡನಿಗೆ ರೋಚ್ಚಿದ್ವು ಸಿಂಹ ಜಗಿದಂತೆ (ಕೊಡು. ೨೦೦).

[ರೋಚ್ಚಿ (<ಚ್ಚಿ) + ಎಳ್ಳು (<ಎಳ್ಳುಸು)]

ರೋಚ್ಚು 'ಚ್ಚಿ' ನೋ.

ರೋಚ್ಚಿ, ರೋಚ್ಚಿ (ನಾ). ರಿ. ರಾಗಿ, ಅಕ್ಕಿ, ಜೋಳ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ

ಹಿಟ್ಟು, ಉಪ್ಪು, ಕಾರ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ, ತಟ್ಟೆ,

ಹಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಬೇಯಿಸಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿಂಡಿ :

ರೋಚ್ಚಿಯಂ ಮೆಲ್ಲವನೊರ್ವನಂಬುತೆಯಂ ಬಿಡದೊಂಬುವನೊರ್ವನುಂಬ

(ಕೊಡು. ೦೧-೦೨); ದೋಸೆ ಕಡ್ಡಾಯ ರೋಚ್ಚಿ ಹೊಯ್ದುಬಿಡುತರಂಗಲ್

(ಕೊಡು. ೧೭-೧೮); ಶಿವ . . . ರಾಗಿಯ ರೋಚ್ಚಿಯನ್ನು ತಿಂದುಕೊಂಡು

ಒಂದುಮಾರ ಇರಬಲ್ಲ (ಕೊಡು. ೦೦೩); ರೋಚ್ಚಿ ತೊಳೆದು ನೀರು ಕುಡಿದ

ಮಾಗೆ (ಕೊಡು. ೨). "ಅಕ್ಕಿಹಿಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಬೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತುಪ್ಪವನ್ನೂ

ಹಾಕಿ ಮಾಡಿದ ರೋಚ್ಚಿ, ಕಡ್ಡಾಯ" (ಗಣಪ. ೬). ೩. ಬ್ರೆಡ್ಡು :

ಬೇಕೆಯಿಂದ ರೋಚ್ಚಿ ತಂದರು (ಕೊಡು. ರೋಚ್ಚಿ : ೩. ಮೂವ್ವರೂ

ಕೂಡಿ ಚಹಾ ಮತ್ತು ರೋಚ್ಚಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆವು (ಕೊಡು. ೦೨); ಆ ಜಾಗಿದ

ವಾರ ಎಳೋದರಾಗ ರೋಚ್ಚಿ ತರಿಸಿ ಇಡಬೇಕೆಂತೆ (ಕೊಡು. ೧೦).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ, ಮಲ, ತುಳು, ಕೊಡು.ರೋಚ್ಚಿ : ತುಳು, ರೋಚ್ಚಿ,

ರೋಚ್ಚಿಯ./ಹೊ. ರೋಚ್ಚಿ, ರೋಚ್ಚಿ; ಮರಾ. ಗುಜ ರೋಚ್ಚಿ,

ರೋಚ್ಚಿ/ಪ್ರಾ. ರುಚ್ಚಿಯಾ. ರೋಚ್ಚಿ./ಪಾ. ರೋಚ್ಚಿ, ರೋಚ್ಚಿ;]

ರೋಚ್ಚಿಹಲಸು (ನಾ). ಹಿಟ್ಟಿನಂತೆ ಮೃದುವಾದ ತಿರುಳುಳ್ಳ ಒಂದು

ಬಗೆಯ ಹಲಸು : ದ್ವೀಪದ ಹಲಸು : ಸೀಮೆಹಲಸು, ದೀಪಹಲಸು,

ರೋಚ್ಚಿಹಲಸು (ಕೊಡು. ೧-೦೨). [ರೋಚ್ಚಿ + ಹಲಸು (< ಹಲಸು)]

ರೋಚ್ಚಿ, ರೋಚ್ಚಿ (ನಾ). ರಿ. ಎಡಗಡೆ : ವಾಮಭಾಗ : 'ರೋಚ್ಚಿ ಕೆಯ್'

ಪರಾ. ೨. ಎಡಗೈಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು :

ಎಡಬೆ : "ರೋಚ್ಚಿ-ಎಡಬ" (ಕೊಡು. ೧೦). ರೋಚ್ಚಿ : ೨. ಅಪನೇಯ

ರೋಚ್ಚಿ (ಕೊಡು. ೧೦). [← ತುಳು, ರೋಚ್ಚಿ, ಅಕ್ಕಿಚ್ಚಿ]

ರೋಚ್ಚಿ ಕೆಯ್, ರೋಚ್ಚಿ ಗೈ (ನಾ). ಎಡಗೈ : ವಾಮಹಸ್ತ : (೬).

ರೋಚ್ಚಿ ಗೈ : ಎಡಗೈಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ : ಎಡಬು;

ರೋಚ್ಚಿ ಗೈಯ (Left handed- ೧೦೦೩). [ರೋಚ್ಚಿ + ಕೆಯ್]

ರೋಚ್ಚಿ ಗೈ 'ರೋಚ್ಚಿ ಕೆಯ್' ನೋ.

ರೋಚ್ಚಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಡುಧೀನಸು; ಕಾಕೋಲಿ : ರೋಚ್ಚಿ,

ಹಾಲುರೋಚ್ಚಿ, ಮಂಜಪ್ಪ . . . ಜೋರ್ವೆಸಿ (ಕೊಡು. ೨-೧೦೩); ಸಿಂ

ಹಾಲೆ, ರೋಚ್ಚಿ, ಹಾಲರೋಚ್ಚಿ . . . ಕಾಯಿಸಿ ಪಾಕದಲ್ಲೊಳಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ

ರೇಖಿಸಿ ಪಿತ್ತವಿಧ, ಉಷ್ಣವಿದ, ಮೂರ್ಛೆ ಸಹ ಮೂಗುವೆವು (ಕೊಡು. ೦೩)

[← ಮರಾ. ರೋಚ್ಚಿ]

ರೋಣಮೊಡೆಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಎಚ್ಚುಸಾಳಿದು

ಬಿಟ್ಟಾರ್ ಕನ್ನರಸರಬು ಇದರ್ ಬೆವಾಣಕಳಿ ಪಾಳ್ಳು ಕೊಟ್ಟಿದು

ರೋಣಮೊಡೆಯೊಗೆ ಕೊಟ್ಟಾರ್ (ಕೊ. XVI. ಕುಟುಂಬ. ೭೩-೭: 7೬೦). [?]

ರೋಣ (ನಾ). ಒರಟಾದ ಮೈಗೊದಲು : ರೋಮ : ಕೊಬ್ಬು ಕರಗ

ಒಗಗ ಹತ್ತಿದ ಕಪ್ಪುರೋಣ ತುಂಬಿದ ಕೈರಟ್ಟಿಗಳು (ಕೊಡು. ೦೭೯);

ಮೋರಗೆ ಇಮ್ಮದ್ ಕಪ್ಪು ಪುತ್ತು-ಮಾಣಿಗಳು; ಕಪ್ಪು ಎದೆಯ ಮೇಲೆ

ಕಪ್ಪು ರೋಣ (ಕೊಡು. ೦೭೦). [?]

ರೋಪ್ಪ 'ಚ್ಚಿ' ನೋ.

ರೋಯ್ (ನಾ). ರಿ. ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : 'ರೋಯ್ನೆ' ಪರಾ.

೨. ಎಮ್ಮೆಯ ಕೂಗು : (೬).

ರೋಯಿಲಿ (ನಾ). "ಶತ್ರುಗಳ ಹಡಗನ್ನು ಹಿಡಿದೊಡುಕೊಳ್ಳುವುದ

ಕ್ಕಾಗಿ ಹಗ್ಗ ಕಟ್ಟಿ ಎಸೆಯುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊಂಡಿಗಳುಳ್ಳ ಸಲಕರಣೆ,

ಅನೇಕ ಕೊಂಡಿಗಳುಳ್ಳ ಸಣ್ಣ ಲಂಗರು, ಪಾತಾಳಗರಡಿ" (ಕೊಡು. ೦೩೦).

[← ಮರಾ. ರೋಯಿಲಿ, ರೋಯಿಲಿ]

ರೋಯ್ನೆ (ಅ). ಒಂದು ಅನುಕರಣಾಶಬ್ದ : ಗಾಳಿ ರೋಯ್ನೆ ಬೀಸು

ತ್ತಿದೆ (ಕೊಡು. ೦೩೦). [ರೋಯ್ + -ನೆ]

ರೋಪ್ಪು (ನಾ). ರಿ. ಕಾಟ : ಹಿಂಸೆ : ಆದರೂ ಹಸುವ ಕಟ್ಟುವುದೆ ಸರಿ ;

ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಹೇಳಿದರು ಎಮ್ಮೆಯೇ ರೋಪ್ಪು (ಕೊಡು. ೩೩-೪); ಅರಮನೆಗೆ

ಬಿಟ್ಟಮಡಕೆಗಳು ಬೇಕೆಂದು ತಗಾದಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಹಳವಾಗಿ ರೋಪ್ಪುಮಾಡಿ

ತೊಂದರೆಪಡಿಸಿದನು (ಕೊಡು. ೨೪. ೩೦). ೨. "ಕೊಳೆ" (ಕೊಡು. ೦೩೦).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ, ರೋಪ್ಪು; ತುಳು, ರೋಪ್ಪು, ರೋಪ್ಪು]

ರೋಲ್ಯ (ನಾ). (ಉಕ) ನೆಪ; ಕಾದಣ; ಸೋಗು : ಭಟ್ಟರು ರೋಲ್ಯ

ತೆಗೆದು (ಕೊಡು. ೭೭); ಎ ರಂಗ್ಯಾ, ನೀ ಎನಾರ ರೋಲ್ಯ ತಗೇವ್ಯಾಡ

(ಕೊಡು. ೧೪). [? / ತುಳು. ರೋಲ್ಯಾ = ಪ್ರದಾಖಿಸು]

ರೋಂಕಿಸು (ಕ್ರಿ). ಗರ್ಜನೆ ಮಾಡು; ಆರ್ಭಟಿಸು : ಭಾಸುಸುತ

ಬಿಟ್ಟೊಂಡು ಸಮರಕ್ಕಿನ್ನಾರಿಸುತ ಪರಿವಾಡಿ ರೋಂಕಿಸುತ ಭಗಮಂ

ಬರಿಸಿದನು ರಿಪ್ಪಬಲದೊಳು (ಕೊಡು. ೩೩-೦).

[ರೋಂಕು (< ಅಸಂಕು) + - ಇಸು]

ರೋಂಕು 'ಚ್ಚಿ' ನೋ

ರೋಕ್ಕ (ನಾ). ರಿ. ತೂತು : ರಂಧ್ರ : "ನಿಮ್ಮಂ . . . ರಂಧ್ರಂ,

ರೋಕ್ಕ. ಕುಹರಂ, ದರ : ಈ ರಿಕ್ಕ ಕುಟ್ಟು" (ಕೊಡು. ೦೦೩-೨);

ಕುಹರಂವೆಯನಿಡುತಿ ಭ್ರಮಂ ಮುಚ್ಚಲಕ್ಕಿಳಸಾ ರೋಕ್ಕಮನ್ನಂ

ಪರ್ಚಿ (ಕೊಡು. ೩೭-೦೩). ೨. ಜಹಮ : ಹಡಗು. ೩. ಕಾಂತಿ :

ಪ್ರಕಾರ. [೧೦.]

ರೋಕ್ಕ 'ರೋಕ್ಕ' ನೋ.

ರೋಕ್ಕಡ, ರೋಕ್ಕಡಿ, ರೋಕ್ಕಡಿ (ನಾ). ನಗದು ಹಣ : ರೋಕ್ಕ :

ರೈಲುಹಾಡಿ ಕಟ್ಟುವ ಮಜೂರರಿಗೆ ರೋಕ್ಕಡ ಸಂಬಳ ದೊರೆಯಲು ಬಹಳ

ಕಾಲ ಹಿಡಿಯಿತು (ಕೊಡು. ೨೦). ರೋಕ್ಕಡಿ : ರೋಕ್ಕಡಿಯ ಕೆಲಸ ಅಂದರೆ

ಹಣ ಕೊಡುವುದು, ತಕ್ಕೊಂಬುವುದು (ಕೊಡು. ೨೭೯). ರೋಕ್ಕಡಿ :

ರೋಕ್ಕಡಿ ಮತ್ತು ಕರನ್ನಿನೋಟಗಳೊ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದ ಚಿನ್ನು

ಗಳೆಲ್ಲ ಇಷ್ಟಂತೆಯೇ ಇದ್ದವೆ (ಕೊಡು. ೩-೦೩೦).

[← ಹಿಂ. ಮರಾ. ರೋಕ್ಕಡ]

ರೋಕ್ಕಡಿ 'ರೋಕ್ಕಡ' ನೋ.

ರೋಕ್ಕು (ನಾ). ರೋಕ್ಕ : ಕೋಠ : ಭೂವರನ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ರೋಕ್ಕಿನಿಂ

ಮಿತಿ ಮನಗಿ ಜೀವಾಳಮಾಟ್ಟಿಪ್ಪರೋಕ್ಕೊಂಡು (ಕೊಡು. ೨೩-೨೦);

ಆಕಾಶಕ್ಕೇರಲು . . . ರೋಕ್ಕಿನಿಂದಾ ನಿಜಾಟನ ಕೊಲ್ಲಲಾಗಿಲ್ಲ ಭೀಕರದಿ

ತಂದನಹುದು (ಕೊಡು. ೩-೦೩-೦೩).

[← ಹಿಂ. ಮರಾ. ರೋಕ್ಕ/ಸಂ. ರೋಕ್ಕ]

ರೋಷಿ 'ರೋಕ್' ನೋ.

ರೋಷಿ 'ರೋಕಡ' ನೋ.

ರೋಷಿ 'ರೋಕ್' ನೋ.

ರೋಗಿ (ನಾ). ಅರೋಗ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; ಖಾಯಿಲೆ ; ವ್ಯಾಧಿ :
"ರೋಗಃ . . . ರುಹಾ - ಈ ರಿತಿ ವ್ಯಾಧಿ" (ತಲಾಹು- ೯೦-೯೬) ;
ದೇಹವನರದುದ್ದಿ; ರೋಗದ ಕೇಶಿ ರೋಗದಿಂದ ಪತ್ತೆಂಟು ದೇಹವನುಪ್ಪಂಪು
ಯಾಗಿ (೨೫೩. ೩-೦೯೯) ; ರಾಗವೇ ಮೂಡಲು ಯೋಗವೇ ಬಡಗಲು
ರೋಗವವು ಶುದ್ಧ ಪದ್ಧವಲು ತಂಕಲು ಭೋಗದ ದೀಡು (ಸರ್ವ. ೦೬೦೩) ;
ಉಗುಳ ಉಗುಳ ರೋಗ, ಬೋಗ ಬೋಗ ರಾಗ (ಗಾಂ. ೫೦.)
[ಸಂ.]

ರೋಗಂದ, ರೋಗಂಧ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಟುವ್ರವ್ಯ ;
ಧೂಪದ ಮರ - ಬಹು ಸುಂದರವಾದ ಉನ್ನತವೃಕ್ಷವು . . . ಅಂಟಿನಿಂದ
ರೋಗಂದವಾಗುತ್ತದೆ (೪೫೩. ೪೩) ; ಕಪ್ಪುರವು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ
ಔಷಧಿಯಿದೆ, ಅದರಿಂದ ಒಂದು ತರದ ಮೇಲಾದ ರೋಗಂದವೂ
ಆಗುತ್ತದೆ (ಮುಂಞಾ. ೯-೭೨). ರೋಗಂಧ : ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಹುಳ ಹತ್ತಿ
ಕಡದ ಹಾಗೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಎಣ್ಣೆರಾಳೆ ಹುರಮಾಡುವುದು ಕುದಿಸಿ ಹುಟ್ಟುಬೀಳು
ಅಥವಾ ಡಾಂಬರವನ್ನಾಗಲಿ ರೋಗಂಧವನ್ನಾಗಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಬರುತ್ತದೆ
(೪೫೩. ೦೦೨). [- ಹಾಠಿ ರೋಗ, ರೋಘ, ೫೦. ರೋಗನ್.
ರೋಗನ್; ಮರಾ. ರೋಗನ್]

ರೋಗಂಧ 'ರೋಗಂದ' ನೋ.

ರೋಗಗ್ರಾಹಿ (ನಾ). ರೋಗಗ್ರಸ್ತನಾದವನು ; ವ್ಯಾಧಿಪೀಡಿತ :
ರೋಗಗ್ರಾಹಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಇಂಪಕ್ಷಿನ್ಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು
(೪೦೩. ೨೬). [ಸಂ. ರೋಗಗ್ರಾಹಿನ್]

ರೋಗಜೀವ (ನಾ). ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತ ; ರೋಗಿ ; ವೈದ್ಯ ಒಂದೆ ನೋಡಿ
. . . ಧರ್ಮವೈದ್ಯನಿವ ಜಗತ್ತಿಲ್ಲ ಒಬ್ಬನೆ ಮರ್ಮ ಬಲ್ಲ ರೋಗಜೀವನಗಳ
(೪೨೦. ೧೩. ೩-೦೯೨-೯). [ಸಂ.]

ರೋಗಜ್ವರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜ್ವರ : ಕಲ್ಮಾಣಭೃತ . . .
ಸಂಚಾರಿಯತೋರ ಒಂದು ಮಂಡಲ ಕೊಳ್ಳಲು ರೋಗಜ್ವರ, ಕಾಸರೋಗ
. . . ಪರಿಹರವಹುದು (೫೩೩. ೦೩೯). [ಸಂ.]

ರೋಗತಂಡುಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; "ವಾಯುವಿಳಂಗೆ"
(೪೨೦. ೧೩). [ಸಂ.]

ರೋಗನಿವಾಸ (ನಾ). ವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ರೋಗವು ಇಂತಹುದೇ
ಎಂದು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವುದು ; ವಿವರಾಜನು . . . ರೋಗನಿವಾಸ
ದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಇರುವ ಧನ್ಯಾಧಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು
ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ (೫೩೩. ೧೩. ೫೩೩. ೫೩೩) ; ರೋಗಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ರೋಗ
ನಿವಾಸ ಹುಡುಕಬೇಕು (೫೩೩. ೫೩೩). [ಸಂ.]

ರೋಗರಾಜ (ನಾ). ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ರೋಗ ; ಕ್ಷಯ ;
ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮ. [ಸಂ.]

ರೋಗರುಜಿವ (ನಾ). ರೋಗ ಮತ್ತು ಖಾಯಿಲೆ ; ಖಾಯಿಲೆಕಸಾಲೆ :
ಎಲ್ಲ ಜಗದ ನುಂಗಿ ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡವಗೆ ಸಲ್ಲದು ರೋಗರುಜಿವವು
(೫೩೩. ೫೩೩) ; ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೋಗರುಜಿವಗಳನ್ನು ಗುಣಮಾಡಲು
ಅಸ್ತತ್ವಯನ್ನು ತರೆಯಲಾಗಿದ್ದಿತು (೫೩೩. ೫೩೩). [ರೋಗ + ರುಜಿವ]

ರೋಗಹಾರಿ (ಗು). ೧. ರೋಗವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ; ಕಾಯಿಲೆಯನ್ನು
ವಾಸಿಮಾಡುವ. (ನಾ). ೨. ರೋಗವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವವನು ;
ವೈದ್ಯ ; ಡಾಕ್ಟರು : "ರೋಗಹಾರಿ . . . ವೈದ್ಯ, ಚಿಕಿತ್ಸಕ- ೫
ವೈದ್ಯನ ಹೆಸರುಗಳು" (೫೩೩. ೫೩೩). [ಸಂ. ರೋಗಹಾರಿನ್]

ರೋಗಾಣು (ನಾ). ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿ :
ಮಾನವನಿಗೆ ಬರುಹುದಾದ ಕಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಯಿಲೆಗಳು
ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತವೆ (೪೦೩. ೫೩, ೫೩೩) ; ಆಮಂತ್ರಿ, ಕ್ಷಯ
ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಹಾರ ಮತ್ತು
ನೀರಿನ ಮೂಲಕ ಹರಡುವ ಸಂಭವವಿದೆ (೪೫೩. ೫೩). [ಸಂ.]

ರೋಗಿ (ನಾ). ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವವನು ; ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತ ;
ಸಲೆ ಸಮ ರೋಗಿ ಬೇಗಂ ತಲೆಯತ್ತಲ್ಪಾಡಿ ನಮವನನ್ನರ ಮತದೊಳ್
(೫೩೩. ೩-೫೩) ; ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದ ರೋಗಿಯಿಂದ ಬೆಜ್ಜಂ (೫೩೩. ೫೩೩)
ಹಾಲು ಅನ್ನ (ಗಾಂ. ೫೦. ರೋಗಿನ್)

ರೋಗಿತ (ಗು). ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ; ಕಾಯಿಲೆಯ.
೨. (ನಾಯಿಯಂತೆ) ಹುಟ್ಟಿದ. [ಸಂ.]

ರೋಗಿಷ್ಠ (ನಾ). = ರೋಗಜೀವ ; ರೋಗಿಷ್ಠನೂ ದಯಾಮಯನೂ
ಅದ ಅವರ ವದ್ವಿನ ಇನ್ಸಕ್ಶರನ ಸ್ಥಿತಿ ಅವಿಲ್ಲಕ್ಕಂತ ಭಯಾನಕ
ವಾಗಿತ್ತು (೫೩೩. ೫೩೩).

ರೋಗಿಷ್ಠವಾಗು = ರೋಗಗ್ರಸ್ತವಾಗು : ಈ ಶಾಪವು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ
ತಪ್ಪಿನಂತೆ ಫಲದಾಯಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲು ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯವು
ರೋಗಿಷ್ಠವಾಗುವುದು (೫೩೩. ೫೩೩). [ಸಂ.]

ರೋಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). 'ರೋ' ಎಂದು ಧ್ವನಿಮಾಡು ನಿನ್ನನ್ನು
ಎನ್ನಿಷ್ಟು ಸೇವಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೆ . . . ಎಂದಾ ರೋಗುಟ್ಟು
ಆಕತ್ತಿದನು (೫೩೩. ೫೩೩) [ರೋ ? + ಕುಟ್ಟು]

ರೋಚಕ (ಗು). ೧. ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ ; ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ.
೨. ಹಸಿವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ. ೩. ಹಿತಕರವಾದ ; ಸುಖಕರವಾದ :
ರೋಚಕ ಅರೋಚಕವೆಂಬನ್ನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾದಿಸಲ್ಪಡುವ (೫೩೩. ೫೩೩-೫೩೩).
೪. ಜೀರ್ಣಕಾರಿಯಾದ ; ಪಚನಕಾರಿಯಾದ. ೫. ಪ್ರಿಯಕರವಾದ :
ಮೇಚರರ ವರ್ತನಾಚಾರದೊಳ್ಳ ತೀಸುವ ಶೌಚವಿಧದ್ವರನಿವ ರೋಚಕ
ಸಾಧುಜವರಂಟು (೫೩೩. ೫೩೩-೫೩೩) (ನಾ). ೬. ಹಸಿವು ; ಕುಳಿದನು
. . . ನಿಖೇಂದ್ರಿಯದ ರೋಚಕ ಬಗೆಯ ಬೇಸಜನ ಬಸುಗುದಿಯ
ಸುಯ್ಯನಲಿ (೫೩೩. ೫೩೩). [ಸಂ.]

ರೋಚಕದ್ರವ್ಯ (ನಾ). ರುಚಿಕರವಾದ ಪದಾರ್ಥ ; ಸವಿಯಾದ
ವಸ್ತು : ಅಜ್ಜಿಯ ಸ್ವಹಸ್ತರಚಿತವಾದ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ. ಅವು
ಸತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ರೋಚಕದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಶೈಲೇಂದ್ರನು
. . . ಕದ್ದು ತಿಂದು ತಿರಿಯೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ (೫೩೩. ೫೩೩). [ಸಂ.]

ರೋಚಕಿ (ನಾ). ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ; ಇಷ್ಟವಿರುವವನು ;
ಅರೋಚಕಿಯ ಬಾಳನ್ನಿ ? ರೋಚಕಿಯರಲಾವ ಪುಣ್ಯ ? (೫೩೩. ೫೩೩-೫೩೩).
[ಸಂ. ರೋಚಕಿನ್]

ರೋಚನ (ಗು). ೧. ಹೊಳೆಯುವ ; ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ೨. ಸುಂದರವಾದ ;
ಚೆಲುವಾದ. ೩. ಹಸಿವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ; ಜೀರ್ಣಕಾರಿಯಾದ.
(ನಾ). ೪. ಜೀರ್ಣಕಾರಿಯಾದ ವಸ್ತು ; ಪದಾರ್ಥ. ೫. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮರ ; ಕೆಂಪು ಬೂರುಗ ; ಶಾಲ್ಮಲಿ : "ರೋಚನ, ಕೂಟ
ಶಾಲ್ಮಲಿ - ೨ ಕೆಚ್ಚನೆ ಎಲವದ ಪೆಸರು, ಬೆಟ್ಟಬೂರುಗ, ಕೆಂಪುಬೂರುಗ"
(೫೩೩. ೫೩೩). ೬. ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧ
ದ್ರವ್ಯ ; ಗೋರೋಚನ : ಅಂಟುರೋಚನಾಚಿತತೀಕಮಧು ನಮನಲ
ಕಣ್ಣೊಲಿಸಿದರೆ (೫೩೩. ೫೩೩) ; ಸರೋರುಹಂತು ರೋಚನ . . .
ಪೂರ್ಣಕುಂಭವೆಸದತ್ತು ವಿವಾಹಗೃಹಾಂತರಾರ್ಥದೊಳ್ (೫೩೩. ೫೩೩).
[ಸಂ.]

ರೋಚನ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧ : " ಕಾಂಬಲ್ಯಾ... ರೋಚನ - ೫ ಕಂಬಲ್ಯದ ಹೆಸರು. ರೋಚನೀಯಂಬುವ ಒಪ್ಪಣಿ " (ಶ್ಲೋಕ. ೧೭-೧೮). [ಸಂ. ರೋಚನೀ]

ರೋಚನವನ (ನಾ). ಕುದುರೆಯ ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸುಳಿ : " ಉದಿಂದ ಮೇಲಿಪ್ಪ ಸುಳಿ ರೋಚನವನ ನಡುಗೊರಲು ಸುಳಿ ದೇವಮನೆ " (ಕಾಂಚನ. ೭೩-೨೦); ಕೊರಲೋಳ್ ಕಣ್ಣೆನದೊವೈ ದೇವಮನೆ ಮೇರ್ ರೋಚನವನಂ ಪೊದಲ್ವುರೆ ಪೂರ್ವಂಗದ ದೋಪಮಂ... ಹಿಂಗುಗುಂ (ರೋಚನ. ೧೦-೧೧). [ಸಂ.]

ರೋಚಿ (ನಾ). ೧. ಬೆಳಕು ; ಕಾಂತಿ. ೨. ಕಿರಣ ; ರಶ್ಮಿ : " ರೋಚಿ... ವಿರೋಚಿ ; ಗೌ - ಈ ೨೨ ರಶ್ಮಿಗಳ ಹೆಸರು " (ಕಾಂಚನ. ೭-೩೪); ಚಿಚ್ಚಿಪ್ಪಂ ದ್ರೋಚಿಪ್ಪಂ ಮೂತಿತ್ತು ತನ್ನಂವರಮುಧರಮುಧರಧಾರಾವಪ್ರಮಾಹಂ ೧೭೫. ೧-೨೨; ಕಾಲಾಪರಾಕ್ಷಿ ಸ್ಮರದ್ರೋಚಿಪಾಲಂ ಪೂತ್ಯ (ಕಾಂಚನ. ೭-೩೪). [ಸಂ. ರೋಚಿ]

ರೋಚಿಮಂಡಲ (ನಾ). ಕಾಂತಿಯ ಅವರಣ ; ತೇಜೋವಲಯ : ಮೂಡಾದ್ರಿಯ ಕೋಡುಗಲ್ಲಿನಡೆ ರಂಜರವಿರೋಚಿಮಂಡಲವನಕೆ ಬರೆ (ಕಾಂಚನ. ೨೦-೦೩೭). [ಸಂ.]

ರೋಚಿಪ್ಪು (ಗು). ೧. ಕಾಂತಿಯುತವಾದ ; ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ. ೨. ಅಲಂಕಾರಗೊಂಡ ; ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದ : " ಪಿಪ್ಪುವಂ ಸಾರ ಭಗದೇವನಾದನುರ ರೋಚಿಪ್ಪು ಭೂತಾಪರಂ ಸಾರಲವರಂದರಂದಾ ಮುಖಲಕ್ಷ್ಮಿಯು (ಕಾಂಚನ. ೧೭-೩). (ನಾ). ೩. ಕಾಂತಿ ; ಪ್ರಕಾಶ. ಕಾಂಚನರೋಚಿಪ್ಪುಗಳೆ ಮಿಕ್ಕ ಕುಲಧರರಲ್ಲಿಂ (ಕಾಂಚನ. ೧-೩೭). ೪. ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು : " ವಿಭಾಪ್ತ, ಭಾಷಪ್ಪು, ರೋಚಿಪ್ಪು ೩ ಭಾಷಪ್ಪಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವವನ ಹೆಸರುಗಳು " (ಕಾಂಚನ. ೧೦). [ಸಂ.]

ರೋಚಿಪು (ಕೆ). ೧. ಬೆಳಕು ; ಶೋಭಿಸು ; ರೋಚಿಸು. ನಾನಾಧಾತೋಚಿತ ಕರಣಾಂಗಪಾರಂಧದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸೂಚಿಸು ನಾಟ್ಯಮನಾದಿವರ್ (ಕಾಂಚನ. ೧೦-೧೩). ೨. ಇಷ್ಟಪಡು ; ಆಶಿಸು : ಯೋಚಿಸು ನೀನದಕಾರಣ ವನುದಿನ ರೋಚಿಪದರು ಮರಣಕ್ಕೆ (ಕಾಂಚನ. ೭-೨೩); ನಿಮ್ಮಡಿಯ ಮೇಲೆ ರೋಚಿಪು ಮನ (ಕಾಂಚನ. ೧-೨೩-೪). [ರೋಚನ + ಇಪ್ಪು]

ರೋಚ್ಚಿ 'ರೋಚ್ಚಾ' ನೋ.

ರೋಚ್ಚಾ, ರೋಚ್ಚಾ (ನಾ). ೧. (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಗಂಪುಬಣ್ಣದ) ಸುವಾಸನೆಯ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಅವರ ಹೂವು : ಗುಲಾಬಿ : ಮೇಷನ ಮೇಲೊಂದು ರೋಚ್ಚದ ಹೂವು. ಹಿಂದೆಂದು ಕಾಣದ ಸೊಗಸಿನ ಹೂವು (ಕಾಂಚನ. ೧೨-೦). ರೋಚ್ಚಾ : ೨. ಗುಲಾಬಿ ಹೂವಿನಂತಹ ತಿಳಿಗಂಪುಬಣ್ಣ : ಚರಣವಿ... ರೋಚ್ಚಾ ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಯ ಪಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹೊದಿದಿರುವವನು (ಕಥಾ. I. ೨೨೪). [← ಇಂ. Rose]

ರೋಚ್ಚನಾಮಾ 'ರೋಚ್ಚನಾಮ' ನೋ.

ರೋಚ್ಚಮಾರಿ (ನಾ). ಸುವಾಸನೆಯ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : (ಮೃತ್ಯು ೨-೨೩).

[← ಇಂ. Rosemary / ಮರಾ. ರೋಚ್‌ಮಾರೀ]

ರೋಚ್ಚಮೇಳ (ನಾ). ಆಯಾದಿನದ ಆಯವ್ಯಯ : ದಿನದ ಲೆಕ್ಕ : ಪಕ್ಕಾ ರೋಚ್ಚಮೇಳ ಬರಿಯುವದು (ಕಾಂಚನ. ೨೭೯).

[← ಮರಾ ರೋಚ್‌ಮೇಳ]

ರೋಚ್ಚಾ, ರೋಚ್ಚಿ (ನಾ). ೧. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ರಂಜಾನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಉಪವಾಸವ್ರತ. ೨. (?) : ಮರೀದಿಯು ರೋಚ್ಚಾ

ಎಂಬುದರ ಪತ್ತಿಮಾಕಿರುತ್ತದೆ (ಕಾಂಚನ. ೭-೧೦೪). ರೋಚ್ಚಿ : (೧).

[← ಪಾರ. ರೋಚಾ, ರೋಚ್ಚಾ ; ಹಿಂ. ಮರಾ. ರೋಚಾ] ರೋಚ್ಚಾ 'ರೋಚ್ಚ' ನೋ.

ರೋಚಾಂಬರಿ (ನಾ). ರೋಚಾಹೂವಿನ ಬಣ್ಣದ ಸ್ವಟಿಕದ ಹೂವು : ಜಾಜಮಲ್ಲಿಗೆ ಪುಷ್ಪ ಸೂಜಮಲ್ಲಿಗೆ ದವನ ರೋಚಾಂಬರಿ ನಿತ್ಯಮಲ್ಲಿಗೆ (ಶ್ಲೋಕ. ೧೭-೧೮). 'ನೀಲಾಂಬರ' ಪರಾ. [← ರೋಚ್ಚಾ]

ರೋಚಾಹೂವು (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಗಂಪುಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಸುವಾಸನೆಯುಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೂವು : ಗುಲಾಬಿಯ ಹೂವು : ಫೋಟೋ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ರೋಚಾಹೂವು ಎರಡು ದಿನವಾದರೂ ವಾಡ್ಲಿ (ಕಾಂಚನ. ೧೩೩).

[ರೋಚ್ಚಾ (← ರೋಚ್ಚ) + ಹೂವು (← ಪೂ)]

ರೋಚಿ (ನಾ). ೧. ದಿನಭಕ್ತ ; ಪಡಿ : (೧). ೨. ಕೆಲಸ ; ಕಸಬು : ವೃತ್ತಿ : (೧). [← ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರೋಚ್ಚಿ]

ರೋಚಿನ (ಅ). ಪ್ರತಿದಿನ ; ದಿನವೂ : ಯಜಮಾನರು ರೋಚಿನ ಇಪ್ಪೊತ್ತಿಗೆ ಬತ್ತಿದು, (ಕಾಂಚನ. ೧೩).

[← ಪಾರ. ರೋಚ್ಚಿನಹ್ ; ಹಿಂ. ರೋಚಾನಾ]

ರೋಚು (ನಾ). ೧. ದಿನ ; ನಿತ್ಯ : (೧). ೨. ಕೆಲಸ ; ಉದ್ಯೋಗ : (೧). ೩. ಕೂಲಿ : ಸಂಬಳ : (ಕಾಂಚನ. ೧೦).

[← ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರೋಚ್ಚ್]

ರೋಚುಗಾರ (ನಾ). ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ; ಕೆಲಸಗಾರ : (೧).

[← ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರೋಚ್‌ಗಾರಿ]

ರೋಚುಗಾರಿ (ನಾ). ೧. ಕೂಲಿ ; ಮಜೂರಿ : (೧). ೨. ದಂಧೆ ; ಕೆಲಸ ; ಉದ್ಯೋಗ : (೧). [← ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ರೋಚ್‌ಗಾರ್]

ರೋಚುಗಾರಿಕೆ (ನಾ). ಕೆಲಸ ; ದಂಧೆ : (೧). [ರೋಚುಗಾರ + ಇಕೆ]

ರೋಚುನಾಮ, ರೋಚನಾಮ, ರೋಚುನಾಮೆ (ನಾ). ೧. ಪ್ರತಿ ದಿನದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪುಸ್ತಕ ; ದಿನಚರಿ : (೧).

೨. ಆಯಾದಿನದ ಖರ್ಚನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪುಸ್ತಕ ; ಕರ್ದಿ : (೧).

ರೋಚನಾಮಾ : ೧. ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಿಯರ ಅದು. ಅದೇನು ರೋಚನಾಮಾ ರಿಚನ ? (ಕಾಂಚನ. ೩೩). ರೋಚುನಾಮೆ :

(ಕಾಂಚನ). [← ಪಾರ. ರೋಚ್‌ನಾಮಹ್ ; ಹಿಂ. ರೋಚ್‌ನಾಮಾ]

ರೋಚುನಾಮೆ 'ರೋಚುನಾಮ' ನೋ.

ರೋಚಿರಿ(ನಾ). ಸುರುಳಿಕಾಗದಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಬಹುದಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮುದ್ರಣಯಂತ್ರ : 'ರೋಚಿರಿಯಂತ್ರ' ಪರಾ. ೨.

"ಮಾನವ ಸೇವೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕ ಸಂಘ" (Notary. ೧೦೪). 'ರೋಚಿರಿಕ್ಲಬ್ಬು' ಪರಾ.

[← ಇಂ. Rotary]

ರೋಚಿಕ್ಲಬ್ಬು (ನಾ). = ರೋಚಿರಿ ೨ : ರೋಚಿರಿಕ್ಲಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಇಂದು ಅವರ ಭಾಷಾವಿತ್ತು (ಕಾಂಚನ. ೧೩೩). [ರೋಚಿರಿ + ಕ್ಲಬ್ಬು]

ರೋಚಿರಿಮುದ್ರಣ (ನಾ). ರೋಚಿರಿಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಮುದ್ರಣ : ಬಾಗಿದ ಸ್ಪೀರಿಯೋ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೇ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುದರಿಂದ ರೋಚಿರಿಮುದ್ರಣವು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು (ಕಾಂಚನ. ೧೩೩).

[ರೋಚಿರಿ + ಮುದ್ರಣ]

ರೋಚಿರಿಯಂತ್ರ (ನಾ). = ರೋಚಿರಿ ೧ : ಬಿಡಿಪಾಠಗಳನ್ನು ಉಡಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸುವ ರೋಚಿರಿಯಂತ್ರಗಳೂ ಇವೆ (ಕಾಂಚನ. ೧೩೩).

[ರೋಚಿರಿ + ಯಂತ್ರ]

ರೋಟಿ (ನಾ). ರಿ. ಸೆಳೆಯುವುದು; ಎಳೆಯುವುದು : "ರೋಟಿ:- ಸೆಳೆ" (ಕಾಶ್ಯ. ೦೭೦). ೨. ಗಡ. ಮರಗಳಿಂದ ಎಲೆ. ಕಾಯಿ, ಸೊಪ್ಪು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಕೀಳಲು ಬಳಸುವ, ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕೋಲು : ದೋಟಿ : ಅಡಿಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಸೆಳೆಯಲು ರೋಟಿ ಬೇಕು (೦೭೦). "ರೋಟಿಗಳೆ" ಪರಾ. [?]

ರೋಟಿಗಳೆ (ನಾ). = ರೋಟಿ ೨ : ಫಲಹರದ ಸೂತ್ರಗಳೊತ್ತಿಗೆ ತಲೆವಳಿ ರೋಟಿಗಳೆ ವೇಟಿನ ಸೆಳೆವಲಗಯಗ್ಗ ರಣೆ ತಿರುಣೆಯ ಮುರುಜಿ ಹೊರವಳಿ (೦೦೭೫. ೨೪-೭). [ರೋಟಿ + ಗಳೆ (< ಗಟ)]

ರೋಟು 'ರೊಟ್ಟಿ' ನೋ.

ರೋಟು 'ರೋಡು' ನೋ.

ರೋಡಾಡಿಸು 'ಹೋಡಾಡಿಸು' ನೋ.

ರೋಡಾಡು 'ಹೋಡಾಡು' ನೋ.

ರೋಡಿಗೆ 'ಹೋಡಿಗೆ' ನೋ.

ರೋಡಿಸು 'ಹೋಡಿಸು' ನೋ.

ರೋಡು. ರೋಟು (ನಾ). ರಸ್ತೆ : ದಾರಿ: ಮಾರ್ಗ : ಅವರು ಮಾಗದಿರೋಡಿನಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ (೦೭೦). ರೋಟು : ನಡುವೆ ಅಗಲವಾದ ಗಾಡರೋಟು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ (೨೭೫. ೦೭೬).

[← ೪೦. Road]

ರೋಡೆಗೆ 'ಹೋಡೆಗೆ' ನೋ.

ರೋಣ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ೫ ಈಗಿನ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರೋಣ : ರೋಣದ ಮಹಾಜನಿಕೆ . . . ಕೊಟ್ಟು (೦೭. ೨೫. ೦೪೫-೭; ೦೭೬) : ರೋಣ[ದ] ಹನ್ನೆರಡು ಗದ್ಯಾಣ (೪೦. ೨೫. ೨೭೭-೦೮ : ೦೭೭). [?]

ರೋಣುಗಲ್ಲು (ನಾ). ತೆನೆಯಿಂದ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲೂ ಗಾರೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಪೈದಿಮಾಡಲೂ ಬಳಸುವ ದುಂಡನೆಯ ಕಲ್ಲನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ ತಿರುಗುಯಂತ್ರ : ಒಂದು ಪಾಲು ಸುಣ್ಣಕ್ಕೆ ಮೂರು ಪಾಲು ಮರಳನ್ನು ಜಿರಿಸಿ ಸುಣ್ಣದ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಣುಗಲ್ಲಿಗೆ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದೆ ಆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (೨೦೭೫. ೨೪೦) : ರೋಣು ಗಲ್ಲು ಹತ್ತುತ್ತಾನೆ. ಕಣಮಾಡುವಾಗ, ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಣೆ ಹೆಣೆ ಕಟ್ಟಿ . . . ಒಗ್ಗುತ್ತಾನೆ (ಕುಟು. ೦೭೬). [ರೋಣು + ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್)]

ರೋಣುಹೊಡೆ (ಕ್ರಿ). ರೋಣುಗಲ್ಲನ್ನು ತಿರುಗಿಸು : ಅನು . . . ಕದಿಂದ ಹುಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ರೋಣುಹೊಡೆಯುವನು (ಕುಟು. ೦೪೦).

[ರೋಣು + ಹೊಡೆ (< ಪೊಡೆ)]

ರೋಣೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಮಜ್ಜೆ x x ಅರಸರ್ ರೋಣೂರಾಳೆ x x ಸಗರ ಮಿಕ್ಕಾಡ (೨೪. ೨. ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೭೭-೭ : ಸು. ೭೦೬). [ರೋಣು + ಊರ್]

ರೋತಿ 'ರೋತೆ' ನೋ.

ರೋತೆ, ರೋತಿ (ನಾ). ರಿ. ಕೊಳಕು : ಹೊಲಸು : ಹೇಸಿಗೆ : ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಗುಡನ ರೋತೆಯನ್ನು ನೆನೆದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಮಲಗಿದ್ದಳು (ಕುಟು. ೨೭೬). ೨. ಅಸಹ್ಯ : ಜುಗುಪ್ಸೆ : ಇದೋ! ಶರಣಾದೆನು! ನಾ ಸೋತೆ! ಮಲಗಿದ್ದೆನು! ತಪ್ಪಿ ರೋತೆ! (ಪಾಂ. ೨೪-೨೦). ೩. ಅಸಹ್ಯಕರನಾದವನು : ಗೌತಮನ ಸತಿಯಾಗಿ ಗಜವಾದ ನನು ಮೆಚ್ಚಿ ರೋತೆಯಾಗನೆ ಮುನ್ನ ಪುಷಿಯ ಶಾಪದಲಿ (ಪಾಂ. ೨೭) ರೋತಿ : ರಿ. ಉಸುರು ಕೂರಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ತಿರುಗದೆ ಉಪ್ಪುಸ ಬರೆ ಮರುವಾಗಿ ಕರ್ನ ಕಂಗಳ ರೋತಿಯ ಸೋರೆ (೦೭೫. ೨೦-೭).

[ರೋ. ೨. ಪು. ರೋತೆ : ತಲು. ರೋತ]

ರೋದನ (ನಾ). ರಿ. ಅಳುವಿಕೆ : ಪ್ರಲಾಪ : "ಅಟ್ಟಿಯನೆ ರೋದನಂ" (ಪಾಂ. ೭) : ರೋದನದಿಂ ಸುತನ ತಿರಸ್ಕೇದನದಬಲಾಟದಾಟಗುಂ ರಿಪುರುಧರಾಸ್ವಾದನದಿಂ (ಪಾಂ. ೨೭. ೪-೭೭) : ಆ ರೋದನಕ್ಕುರೆ ಬರ್ಚ . . . ತಾನಾದುದೆಗೆ ಬರೆ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೦೪-೨೦೦). ೨. ಕಣ್ಣೀರು : ಕಂಬಿನಿ : "ಅಪ್ಪು, ಬಾ(ಪುಂ)ಪುಂ. ರೋದನಂ. ನಯನಜಳಂ. ಅಪ್ಪು-ಈ ೫ ಕಣ್ಣ ನೀರ್" (ಪಾಂ. ೦೭-೭೭೭). [ಸಂ.]

ರೋದನಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ವನಸ್ಪತಿ : ಬಳ್ಳಿದುರುಚಿ : "ಯಾಸು . . . ರೋದನೀ. ಕಚ್ಚುರಾ . . . ದುರಾಲಭಾ-ಗಿರಿ ತೀಟಕ ಸಂಧಿ ಹೆಸರುಗಳು" (ಪಾಂ. ೦೭. ೦೭೭). [ಸಂ. ರೋದನೀ]

ರೋದನಿಸು (ಕ್ರಿ). ಅಳು : ಪ್ರಲಾಪಿಸು : ರಮಣನಗಲಿದನಂದು ರೋದನಿಸಿ ಮುಖ ಬಳಲಿ ಕಮಲ ನಟಿ ನೊಂದು ಹೇದಿಸಲಾಟದಂತಿಹುವು (ಕಾಶ್ಯ. ೨. ೭೦೦ ಪಾಂ. ೨೭೭೭). [ರೋದನ + ಇಸ್ಸು]

ರೋದನೆ (ನಾ). ರೋದನ ರಿ : 'ರೋದನೆಗೆಯ್' ಪರಾ. [ಸಂ. ರೋದನ]

ರೋದನೆಗೆಯ್ (ಕ್ರಿ). ರೋದನಿಸು : ರೋದನೆಗೆಯ್ಯಲೇತಕ್ಕೆ ಕೇಳು ಕೇಳು ತರೋದರಿ (ಪಾಂ. ೦೭. ೦೭-೭೭). [ರೋದನ + ಕೇಯ್]

ರೋದಸಿ (ನಾ). ಆಕಾಶ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ : "ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿ. ರೋದಸ್ಯೋ ರೋದಮೀ, ರೋಪಮೀ - ಈ ೪ ನೆಲನುಂ ಆಕಾಶದ ಬೆಸರ್" (ಪಾಂ. ೨೦-೦೨೦) : ಪೂರಿತ ತಂಪಿಂಗಳ ಘನಭೂಷಣದ ಪರ್ಯಗ ಬಳಿದಾಟ ತೀವಿತ್ತು ರೋಧದ್ವ್ಯೋಮಂಡಲಮಂ (ಕ್ರಿ.ಶಾ. ೦೭-೭೦). [ಸಂ. ರೋದಸೀ]

ರೋದಸ್ತಳ (ನಾ). ಸ್ವರ್ಗ : ಚರಾಚರಧಾತ್ರಿಯನೆಯ್ನು ಸುತ್ತಿ ರೋದ ಸ್ತಳಮಂ ಪಳಂಜಲವ ಭಂಗುರತುಂಗತರಂಗಸಂಗತ (೨೦೭೫. ೨೨-೦ : ೧೨೦). [< ಸಂ. ರೋದಸ್ತಳ]

ರೋದಿಸು (ಕ್ರಿ). = ರೋದನಿಸು : ಸಿತಕುಜದಳನೇತ್ರಿಯ ಪೊಡೆಯೊಳಗಿದ್ದ ಸುತ ಪೊಟಮಟ್ಟಿ ರೋದಿಸುತ (ಪಾಂ. ೦೭-೦೭) : ಮಗನ ಮರಣವಾತ್ಸಯನ್ನು ಅರಿತ ರಾಣಿ ರೋದಿಸಿದಳು (ಪಾಂ. ೨೦). [ರೋದನ + ಇಸ್ಸು]

ರೋದೋಂಗಣ (ನಾ). ಆಕಾಶಪ್ರದೇಶ : ಗಗನಸ್ಥಳ : ಪಾಟುವ ತೀರಮಾರೆ ರೋದೋಂಗಣಮೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದೊಳೊಪ್ಪುವ ಬೆಳ್ಳಗಿಲೆಂಬ ಬಳ್ಳಿಮಾಡಂಗಳ ಪೊನ್ನ ಮೂಣಿಕದ ಮಜ್ಜೆಯ ತೋರಣವಂತೆ ರಂಜಕಂ (೨೦೭. ೪-೭೭). [< ಸಂ. ರೋದೋಂಗಣ]

ರೋದೋವಾಳ (ನಾ). ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತಿರುವ ಗಾಳಿ : ರೋದೋವಾತಮಂ ಕೇತುತತಿ ಶ್ವಿಯ (ಪಾಂ. ೦೦-೭೦). [ಸಂ.]

ರೋದೋವಿವರ(ನಾ). ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಆಕಾಶಗಳ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ : ಗಗನಾಂತರ : ಕ್ಷಿತಿಪ : ಪ್ರಚಂಡಪ್ರಳಯಘನಭಾರಾವದಿಂದಾದುರ್ವಾಣಾವರಿಯಿಂದ ಪೂಟಿ ರೋದೋವಿವರಮನೊದವಿತ್ತೊಂದು ಘೋರಾಂಧಕಾರಂ (ಪಾಂ. ೦೦-೦೪೬). [ಸಂ.]

ರೋಧ (ನಾ). ರಿ. ತಡೆಯುವುದು : ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು : ಒಂದು ತಂತಿಯ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವು ಹರಿಯುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಗುಣವು ಆ ತಂತಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಣಕ್ಕೆ ರೋಧವೆಂದು (Resistance) ಹೆಸರು (೨೪೭. ೨೭). ೨. ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು : ಬಂಧಿಸುವುದು. ೩. ತಡೆ : ಅಡ್ಡಿ. ೪. ನದಿಯ ತೀರ, -ದಡೆ : "ತೀರಂ ರೋಧಂ ತಟಂ ಪ್ರಪಾತಂ ಕೂಲಂ" (ಪಾಂ. ೨೪-೦೭) : ರೋಧಮುಳ್ಳೆದಿ ನೀಳ್ವರಮಂ ಪುದಿದೊಪ್ಪುವ ನಂದನಾಳಯಗ್ಗಾಧರಪಕ್ಷ್ಮವಂ (ಪಾಂ. ೦೭-೦೭). [ಸಂ.]

ರೋಧಕ (ಗು). ೧. ತಡೆಯುವ ; ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುವ. (ನಾ). ೨. ತಡೆಯುವಂಥದು ; ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುವಂಥದು : ಕಾಜು - ರೇತಮಗಳು ಎದ್ದುಲ್ಲತೆಯ ರೋಧಕಗಳುಂಟು (ಕುಣಿಯಾ. ೨-೨೦೩). [ಸಂ.]

ರೋಧನ (ನಾ). ೧. ತಡೆಯುವುದು ; ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುವುದು. ೨. [ಜ್ಯೋತಿ] ಬುಧಗ್ರಹ. [ಸಂ.]

ರೋಧಸಿ (ನಾ). ದಡಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ; ಹೊಳೆ ; ನದಿ : "ನದಿ ತರಂಗಣ . . . ರೋಧಸಿ ಸರಿತ್ತು . . . ಕೊಳಿಗೆ ನಾಮಂ" (ಕುಣಿಯಾ. ೦೨೨-೦೦). [ಸಂ. ರೋಧಸಿ]

ರೋಧಸ್ತಿನಿ (ನಾ). ನದಿ ; ಹೊಳೆ : ದುರಿತವ್ರಾತಲತಾಕೃಪಾಣ ವಿಸ್ತರದ್ವಿರೋಧರೋಧಸ್ತಿನೀತರಣದ್ಯೋನಿ . . . ವಾಣಿ (ಕಂಠಕ. ೦-೦೨). [ಸಂ. ರೋಧಸ್ತಿನಿ]

ರೋಧಿ (ನಾ). ತಡೆಯುವವನು ; ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವವನು. [ಸಂ. ರೋಧಿ]

ರೋಧಿನಿ (ನಾ). ತಡೆಯುವವಳು ; ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವವಳು : ಅಂಗ ಹೀನನ ಪಂಗುಳಾಂಧನ ಫನರಂಜಾಂಗನ ಬಿಡುಡಲೆಯ ರೋಧಿನಿಯನುಪ್ಪ ಪಡಿಸುವ ಸಮಯದೊಳಿನ್ನಿರನು ಕಾಣ್ವುದು ಮಹೀಶರಿಗಂಗವಲ್ಲ (ಕುಣಿಯಾ. ೩-೦೦೭). [ಸಂ. ರೋಧಿನಿ]

ರೋಧೋವಕ್ತೃ (ನಾ). = ರೋಧಸಿ : "ಸಿಂಧುಃ . . . ರೋಧೋ ವಕ್ತೃ - ಈ ೨೧ ತೋಟ" (ಕುಣಿಯಾ. ೦೦೦-೦೪). [ಸಂ. ರೋಧೋವಕ್ತೃ]

ರೋಧ್ರ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ; ರೋಧ್ರ : "ರೋಧ್ರಂ ತಿಲ್ಲಂ" (ಕುಣಿಯಾ. ೩೪-೩). ೨. ಪಾಪ. [ಸಂ.]

ರೋಪ (ನಾ). ೧. ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎರಿಸುವುದು. ೨. ನಾಟಿಹಾಕುವುದು ; ನಡುವುದು. ೩. ಬಾಣ ; ಸರಳು : "ಕಂಕಪತ್ರ, ಕರ . . . ರೋಪಃ - ಈ ೧೬ ಅಂಬು" (ಕುಣಿಯಾ. ೭೭-೦೨). [ಸಂ. ರೋಪ]

ರೋಪನ (ನಾ). ಬಾಣ ; ಸರಳು : ಕೊಳದಿಂ ಕೊಪ ಪರಿಕಾಲಿಂದ ಪಲ್ಲವರೋಪನ ಲೀಲಾಸ್ವದಂ ವಿಜಯನಿ ರಾಜಪುರು (ಕುಣಿಯಾ. ೨-೨೩). [ಸಂ.]

ರೋಪಣಾಸನ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲು ; ಶರಾಸನ : ಅರ್ಜುನಶಿರೋಚ್ಚಯ ಸುರೋಪಣಾಸನಶ್ಚತಂ ದುರ್ಜನಕ್ಷಣದಾಚರಾದ್ರಿ ಕುಲಕುಲಿತ . . . ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ರಚಿಸನ್ನ ಸತತಂ (ಕುಣಿಯಾ. ೭-೦). [ಸಂ.]

ರೋಪಿತ (ಗು). ೧. ಬೆಳೆಸಲ್ಪಟ್ಟ. ೨. ನೆಟ್ಟ. [ಸಂ.]

ರೋಪು, ರೋಪು, ರೋಪು (ನಾ). ಜೋರು ; ಜಬರ್ದಸ್ತು : ನಿನ್ನ ರೋಪು ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ತೋರಿಸಬೇಡ (ಕುಣಿಯಾ. ೩೩೦). ರೋಪು : "ನಿನ್ನ ತೀರಬಿಡಿಸಿ" ಅಂತ ಗುಮಾಸ್ತನಿ 'ಪಾಲಿ ರೋಪು' ಹಾಕಿದ್ದ. (ಕುಣಿಯಾ. ೨೦೦). ರೋಪು : ನಿಮ್ಮ ಬೆಂಗಳೂರಿನ 'ರೋಪು' ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯೋದಿಲ್ಲ (ಕುಣಿಯಾ. ೨೨೦). [ಸಂ. ರೋಪು]

ರೋಪು (ನಾ). ೧. ಮೈವೇಲೆ ಬೆಳೆಯುವ ಕೊಡಲು ; ತನೂರುಹ : "ರೋಮನ್. ತನೂರುಹಂ - ಈ ೨ ಮೆಯ್ಯ ಕೊಡಲ್" (ಕುಣಿಯಾ. ೩೩-೩೭). ಮೆಯ್ಯಾಳ್ ಸಮುದ್ರ ತರೋಮಂ . . . ಎಸೆಯುತ್ತಿಪ್ಪನ್ನ ಮಿಂತೆಂದರೆ (ಕುಣಿಯಾ. ೩-೩). ೨. ಹಕ್ಕಿಯ ಗರಿ. [ಸಂ. ರೋಮನ್]

ರೋಮಂಥ (ನಾ). ೧. (ಹಸು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು) ತಿಂದ

ಆಹಾರವನ್ನು ಮೆಲುಕು ಹಾಕುವಿಕೆ : ಮೃಗಸಂದೋಹರೋಮಂಥ ಘನೋದ್ಗತಬಿದ್ಯಾಸ್ಥಂ ತೀರ್ಥಿತ್ಯಸಗಿ ಸುರಭಿ ವೈಭೂತಿಕಂ ಮಾತರಿತ್ಯಂ (ಕುಣಿಯಾ. ೦೪೭). ಸರಳಲತಾಲಾಸ್ಯನಟಂ ಹರಿಣೀರೋಮಂಥಮಂಧರಂ ಲವಲೀಮರ್ಮಮುಖರಂ ಕರಿಕರಶೀಕರಶೀತಳಮಸಗದತ್ತ ರಣ್ಯಸಮೀರಂ (ಕುಣಿಯಾ. ೦೦-೩೨). ೨. ಪುನರುಕ್ತಿ ; ಪುನರಾವೃತ್ತಿ. [ಸಂ.]

ರೋಮಂಥಿಸು (ಕ್ರಿ). ಮೆಲುಕು ಹಾಕು : ರೋಮಂಥಿಸು ರತಿರೋಮ ಹರ್ಷಣದಿ ಧಾವಜಪ್ರಾಣಪತು (ಕ್ರಿ.ರಾಜಾ. ೨೦೩-೦೪೫). [ಸಂ. ರೋಮಂಥ + ಇಸ್ಯ]

ರೋಮಂಥೋರೆ (ಕ್ರಿ). ಕೊಡಲನ್ನು ಹೊಂದು : ಆ ಚಂಡಾಲಕನ್ನಿಕೆ ರೋಮಂಥೋರೆದ ಪಂದೂವಲ ಪಂಜರದೊಳಕ್ಕೆ (ಕುಣಿಯಾ. ೭೫೦). [ಸಂ. ರೋಮಂಥ + ಥೋರೆ]

ರೋಮಂಕಂದ (ನಾ). ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ವಾರಾಹಿ : "ರೋಮಂಕಂದ - ರೋಮಂಕಂದರ, ರಸಮೂಲಿಕೆ" (ಕುಣಿಯಾ. ೦೪೦). [ಸಂ.]

ರೋಮಂಕಂದರ (ನಾ). = ರೋಮಂಕಂದ : "ಪರ್ವಮೂಲಾ - ರೋಮಂ ಕಂದರ, ಪೇನ" (ಕುಣಿಯಾ. ೪೩). [ಸಂ. ರೋಮಂಕಂದ]

ರೋಮಂಕರ್ಣಕ (ನಾ). ೧. ಕೊಡಲು ತುಂಬಿದ ಕಿವಿಯುಳ್ಳುದು. ೨. ಮೊಲ. [ಸಂ.]

ರೋಮಂಕಲವಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಪ್ಪು : "ಉತ್ಕಂ- ರೋಮಂಕಲವಣಿ" (ಕುಣಿಯಾ. ೦೩). [ಸಂ.]

ರೋಮಂಕೂಪ (ನಾ). ಕೊಡಲು ಬೆಳೆಯುವ ರಂಧ್ರ : ಅನಂತಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳು ನಿಮ್ಮ ರೋಮಂಕೂಪದೊಳಗಡಗಿಪ್ಪವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ರುದ್ರರವರಲ್ಲ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಣ ಬಾಲಕರು (ಕುಣಿಯಾ. ೨-೪). ಬಿದರ ರಕುತದ ರೋಮಂಕೂಪದ ತೋಗಲ ಕೋಟಿಯ ನಂಬಿ (ಕುಣಿಯಾ. ೪೫). [ಸಂ.]

ರೋಮಂನಾಳ (ನಾ). ಕೊಡಲು ಬೆಳೆಯುವ ನಾಳ : ಸುವಾನಾಸಿಬಿಂ . . . ಅನ್ನರಸಮಂ ಲೀಸಾಗಿ ಬಹು ರೋಮಂನಾಳಕ್ಕೆ ಹಂಚಿಟ್ಟಿ ಸಾಸದಿಂ ದಿಹುದು (ಕುಣಿಯಾ. ೨-೨೦-೨೩). [ಸಂ. ರೋಮಂನಾಳ]

ರೋಮಂಪುಳಕ (ನಾ). ಸಂತೋಷ, ಭಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ವೈಗೊಡಲು ನಿಮಿರುವಿಕೆ : ಕದಡಿತಿ ಬಲ ರೋಮಂಪುಳಕವ ಹೊದ ಧುಡಾ ಬಲ . . . ನರನ ರಥ ಸುಳಿಯ (ಕುಣಿಯಾ. ೩-೪೭). [ಸಂ. ರೋಮಂಪುಳಕ]

ರೋಮಂರಂಧ್ರ (ನಾ). = ರೋಮಂಕೂಪ : ಶೀರರಲ್ಲಿ ೭೦ ಲಕ್ಷ ರೋಮಂರಂಧ್ರಗಳುಂಟೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ (ಕುಣಿಯಾ. ೩-೦೩೪). ರೋಮಂರಂಧ್ರಗಳರಳಿ ಶತಕೋಟಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ಆ ಮಹಾರೂಪ ಕಂಡಾ ಕಣೆಯನುಸಿರುವೆನು (ಕುಣಿಯಾ. ೦೦-೦೭). [ಸಂ.]

ರೋಮಲತೆ (ನಾ). (ಹೊಕ್ಕುಳಿನಿಂದ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ) ಕೊಡಲಿನ ಸಾಲು : ಬಾಸ ಮೊಲೆ ಪೋರ್ವಟ್ಟು ರೋಮಲತೆ ಬಟ್ಟಿ ನಿತಂಬವಿಜುಂಬು ನಾಥಿ ಕುತ್ತುಜುಗುಟ್ಟ ಮಿಂಚುಪೊಕ್ಕೊಡ . . . ಆಗ ಮದನಾಜಿವಿಯಂತೆಪೊಕ್ಕೊಟ್ಟಿ ತೋಪಾದಳ (ಕುಣಿಯಾ. ೩೦೨ ಕುಡುಳಿ). [ಸಂ. ರೋಮಲತೆ]

ರೋಮತ (ನಾ). ೧. ಮೈತುಂಬ ಕೊಡಲುಳ್ಳುದು. ೨. ಕುರಿ. ೩. ಕಾಡುಹಂದಿ. ೪. ಒಬ್ಬ ಮುಷಿಯ ಹೆಸರು : ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ರೋಮತಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರರವರ (ಕುಣಿಯಾ. ೩೩-೩೦). ೫. ಗುಹ್ಯಾಂಗ. [ಸಂ.]

ರೋಮಸ್ಥನ (ನಾ). ಕುದುರೆಯ ಬಾಲದ ಬುಡ ; ವೇಚಕ (?) : ಬಾಲದ ಕೆಳಗೆ ತಗರಿಯೆಂಬ ಮೆರಕ್ಕುಂ ಅದಟ ಕೆಲಂಗಳೆ ವೃತ್ತಿಯೆಂಬ

ಮಸರಕ್ಕುಂ ವೃತ್ತಿಯಂ ಕುಲಗೆ ರೋಮಸ್ವ(ಸ್ವ)ಮಂಬ ಮಸರಕ್ಕುಂ
(೪೩೫. ೪೯-೦೦). [?]

ರೋಮಹರುಷಿ (ನಾ). ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪುಳಕಗೊಂಡವಳು :
ಹಾ ಮಹಾಜೀವೆಂದು ಪುಳಕಿತ ರೋಮಹರುಷಿತಯಾಗಿ. . . ಬಿನ್ನೈಸಿದಳು
ಗಿರಿಜಾತೆ (ಕೂರಣ. ೦-೨-೦೦). [< ಸಂ. ರೋಮಹರ್ಷಿತಾ]

ರೋಮಹರ್ಷ (ನಾ). = ರೋಮಪುಳಕ : "ರೋಮಾಂ(ಕ)ಚಃ ಪುಳಕಃ
. . . ರೋಮಹರ್ಷಃ - ಈ ೧೦ ರೋಮಾಂಚು" (ಕೂರಣ. ೦೦೬-೨೯);
ವಿಸ್ಮಯಂಬಡನೆ ಮಯೂ ಚರಲ್ಪಿದಿಯನೇ ಸುರವರ್ಧಕಿ ರೋಮಹರ್ಷ
ದೊಳ ತೊಡರನೆ ಚರಲ್ಪಟ್ಟ (ಕಂಪು. ೦-೦೪೪); ನಯನಸ್ಥಲದ
ರೋಮಹರ್ಷದ ಸತ್ಯಭಾವದ ಭೂಮಿಪತಿ ಮೈಯಿಕ್ಕಿದನು ಮುನಿವರನ
ಚರಣದಲಿ (ಕೂರಣ. ೪-೪). [ಸಂ.]

ರೋಮಹರ್ಷಣ (ಗು). ೧. ರೋಮಾಂಚನಗೊಳಿಸುವ. (ನಾ).
೨. = ರೋಮಪುಳಕ : ಮುಧಯುಧಿತು ಮೇರುತ್ತಲಮಲ್ಲಾಡಿದುದು
ಬಸವಳದನು . . . ಅಹಮ ಫೋರಮಾಡುದು ರೋಮಹರ್ಷಣದೊಳು
(ಕೂರಣ. ೨೫-೨೫). [ಸಂ.]

ರೋಮಹರ್ಷಿತ (ನಾ). ಪುಳಕಿತನಾದವನು ; ರೋಮಾಂಚನಗೊಂಡ
ವನು. [ಸಂ.]

ರೋಮಾಂಗಿ (ನಾ). ಮೈಮೇಲೆ ತುಂಬ ಕೂದಲುಳ್ಳವಳು : ವಾಮನೆ
ವಿಳೆ ರೋಮಾಂಗಿ ಮಾರ್ಕಾಲಾಕ್ಷಿ ಕಲ್ಪಿಕಳೆ ಶುನಕಯಾನೆ. . . ಎನಿವಂಗನೆ
ಯಿಂದ ಗತಾಯು ಪುರುಷಂಗೆ (ಕೂರಣ. ೦೬-೪೦).

[ಸಂ. ರೋಮಾಂಗಿ : (ರೋಮ + ಅಂಗ + -)]

ರೋಮಾಂಚ (ನಾ). ೧. ಮೈಗೂದಲು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಲ್ಲುವಿಕೆ ; ಪುಳಕ ;
ನವಿರು : " ರೋಮಾಂ(ಕ)ಚಃ . . . ರೋಮಹರ್ಷಃ - ಈ ೧೦
ರೋಮಾಂಚು" (ಕೂರಣ. ೦೦೬-೨೯) ; ಶರೀರದೊಳಿತ್ತಂ ರೋಮಾಂಚ
ಕಂಚುಂ(ಕೂರಣ. ೪೦) ಮದಿರಾಪಾದವಾಗೆ ತೆಗಲ್ಪನುಕೆಯ ನುಡಿಯೊಳ
(ಕೂರಣ. ೩-೯) ; ರೋಮಾಂಚಮನುನಂದಾಶ್ರುಮಂ ಪಾಲ್ದಿದನುಮಲಯಶಂ
ಭಾರತಿರ್ಕರ್ಣಪೂರಂ (ಕೂರಣ. ೨-೬೬). ೨. [ಕಾವ್ಯಮಿತ್ರಾಸ್ತಿಕೃಪಾವ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸ್ತಂಭ ಸ್ತಂಭ ರೋಮಾಂಚ . . . ಸಾತ್ವಿಕಭಾವಂಗಳ
(೦೨೪-೨೨೬) ; ಮರಚ್ಚಿರುವುದು, ರೋಮಾಂಚ ಮುಂತಾದ ಸಾತ್ವಿಕ
ಭಾವಗಳು . . . ಚಿತ್ರನವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತವೆ (ಕೂರಣ. ೬೯ ೦೦೪).
[ಸಂ.]

ರೋಮಾಂಚಕಾರಕ (ಗು). ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವ ; ಪುಳಕವನ್ನಂಟು
ಮಾಡುವ ; ಅದೊಂದು ರೋಮಾಂಚಕಾರಕ ದೃಶ್ಯ (ಕೂರಣ. ೦೩೨).

[ಸಂ.]

ರೋಮಾಂಚಕಾರಿ (ನಾ). ರೋಮಾಂಚವನ್ನಂಟುಮಾಡುವುದು ;
ಪುಳಕ : ಕೂನೆಯ ಮಕ್ಕದ ವಿಸ್ಮಯವಂತೂ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗಿದೆ
(ಕೂರಣ. ೦೩೯). [ಸಂ. ರೋಮಾಂಚಕಾರಿನ್]

ರೋಮಾಂಚಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಮೈಗೂದಲು ನಿಮಿರಿ ನಿಲ್ಲು ;
ರೋಮಾಂಚವಾಗು ; ಪುಳಕವೊಂದು : ಈ ಮಾತನ್ನ ಕೇಳಿ
ದಾರಾಜನು ಹರ್ಷದಿಂದ ರೋಮಾಂಚಗೊಂಡು "ಕೊಟ್ಟ" ಎಂದನು
(ಕೂರಣ. ೪). [ರೋಮಾಂಚ + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳಿ).]

ರೋಮಾಂಚಿತ (ನಾ). = ರೋಮಾಂಚ ೧ : ಅಲರ್ದು ಕಡವಿನ
ಮರಗಳ ಪರಿಗತರೋಮಾಂಚಿತೆಯಂ ಬೊರಮಾಡಿದುದೆನ್ನ ತನುವುಮಂ
ನಿಜ ತನ್ನೊಳ (ಕಂಪು. ೨-೯೯). [ಸಂ. ರೋಮಾಂಚಿತಾ]

ರೋಮಾಂಚನ (ನಾ). = ರೋಮಾಂಚ ೧ : ಹೂಗೊಂಡಲ ರೋಮಾಂಚನ
ಪಡೆ (ಕೂರಣ. ೨೬-೫). [ಸಂ.]

ರೋಮಾಂಚನಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). = ರೋಮಾಂಚಗೊಳ್ಳು : ಮೈ ಕೂಡಾ
ರೋಮಾಂಚನಗೊಂಡಿತು. ಶರೀರವೇ ಒಮ್ಮೆ ನಡುಗಿತು (ಕೂರಣ. ೦೩೩).

[ರೋಮಾಂಚನ + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳಿ).]

ರೋಮಾಂಚನವೆಸಗು (ಕ್ರಿ). = ರೋಮಾಂಚಗೊಳ್ಳು : ನಿಟ್ಟಿಸುವಳು
ಜುಂಬುವಳು ಮೈ ಜುಮ್ಮದಟ್ಟ ರೋಮಾಂಚನವೆಸಗಿ ಉಟ್ಟುದು
ಸರಿದು ಮದನಜಲ ನಿಜ ಪೊಟುಮಟ್ಟುದು ನಾಣಿದೆಯಿಂದ (ಕೂರಣ. ೪-೦೯೩).

[ರೋಮಾಂಚನ + ಎಸಗು.]

ರೋಮಾಂಚನಿಸು (ಕ್ರಿ). = ರೋಮಾಂಚಗೊಳ್ಳು : ಮಿಂಚಿ ರೋಮಾಂಚ
ನಿಸಿತುಮೋರ್ ಮೊಗಕೆ ತುಳ್ಳುದುದು ತೈಜಸಂ (ಕ್ರಿ.ಕೂರಣ. ೩೯೯-೪೯೩).

[ರೋಮಾಂಚನ + -ಇಸು.]

ರೋಮಾಂಚವೇಳು (ಕ್ರಿ). = ರೋಮಾಂಚಗೊಳ್ಳು : ಶಂಖಧ್ವನಿಯು
ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನ ಕೇಳಿದಾಗ ನನ್ನ
ಮೈ ರೋಮಾಂಚವೇಳುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂರಣ. ೪೯).

[ರೋಮಾಂಚ + ಬೀಳು (< ಬೀಳಿ).]

ರೋಮಾಂಚಿತ (ಗು). ೧. ಕೂದಲು ನೆಟ್ಟಗಾದ, - ನಿಮಿರಿದ. (ನಾ). ೨.
= ರೋಮಾಂಚ ೧ : ಬರ್ಕನ ವಕ್ರತೆಯನ್ನು (speeches) ಓದಿದರೆ
ಶರೀರವೆಲ್ಲಾ ರೋಮಾಂಚಿತವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಉನ್ಮತ್ತವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ
(ಕೂರಣ. ೩೦). [ಸಂ.]

ರೋಮಾಂಚಿ (ನಾ). ೧. = ರೋಮಲತೆ ; ಕರ್ಪೂರವಿದ ರೋಮಾಂಚಿ
ರಂಜಕುಂಡೆವೆಯಾ (ಕೂರಣ. ೨-೯೦). ೨. = ರೋಮಾಂಚಿ ೧ : ಹೂಗೊಂಡು
ಹರುಷದಲಿ ರೋಮಾಂಚಿ ಗುಡಿಯಲಿ ತನ್ನ ನಿಳಯಕ್ಕೆ ಮುಗುಡೆ ಬಂದಳು
(ಕೂರಣ. ೩-೦೩೩). ೩. ಹೆಣೆದ ಕೂದಲು ; ಜಡೆ : ಕವಿಲತಪಾರಿಜಾತ
ಸನ್ನದಗಾಮಿನಿ ಸಿಂಹೀಯರೋಮಾಂಚಿಸದೈತೆ (ಕೂರಣ. ೦೦-೪೩). ೪.
ಮೈನೆರಿದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ ; ಯೌವನದ ಆರಂಭಕಾಲ. [ಸಂ. ರೋಮಾಂಚಿ]

ರೋಮಿ (ಗು). ೧. ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ; ರೋಮದಿಂದ
ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆ ; ಚಮರೀಮೈಗೆ :
" ರೋಮಿ ಗೋರ್ಕರ್ಮನಲು ಚಮರಿಯ ಮೈಗಂ " (ಕೂರಣ. ೪೯-೦೦).

[ಸಂ. ರೋಮಿನ್]

ರೋಮೋದ್ಗಮ (ನಾ). = ರೋಮಾಂಚ ೧ : ಅನಂದಾಶ್ರುಬಿಂದು
ಪ್ರತತಿ ಸುರಿಯ ರೋಮೋದ್ಗಮಂ ಕೂತ ಪೊಣ್ಣುತ್ತಿರೆ (ಕೂರಣ. ೪೯೦);
ಪೇಳದಳು ಚಿತ್ರ ಪಾಠ್ಯಂಗೆ ರೋಮೋದ್ಗಮಂ ಸುಧವಿಸುವಂತೆ (ಕೂರಣ. ೪೬-೦೩೩).

[ಸಂ.]

ರೋಮವ (ನಾ). ರುರು ಎಂಬ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಜಿಂಕೆ : ಈ ಕಾಂಡಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ನಾಯುವು ಗೋವಿನದ್ದೆ, ಮಹಿಷದ್ದೆ.
ರೋಮವದ್ದೆ, ಅಥವಾ ಕೋತಿಯದ್ದೆ ? (ಕೂರಣ. ೪೦). [< ಸಂ. ರುರು]

ರೋಲಲು (ನಾ). ದುಂಬಿ ; ಭೈರವರ : " ಮಧುವ್ರತಃ . . .
ರೋಲಂಬಃ, ಬಂಭಃ - ೧೫ ತುಂಬಿಯ ಹೆಸರುಗಳು " (ಕೂರಣ. ೦೩೨);
ಫಾಲಾಕ್ಷವಪದ್ಧ ಮಕರಂದರಸಪಾನರೋಲಂಬಸಮರೂಪ (ಕೂರಣ. ೩೩-೩೨).

[ಸಂ.]

ರೋಲಿಲುಂಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ರೋಲಿಲುಂಕಿ
ದಾಳುತ್ತಿರತಃ . . . ಉದಕವ್ಯವ್ಯಕ್ತಂ ದತ್ತಃ (ಕೂರಣ. ೪೧-೩೩-೦೩; ೩೩೩).

[?]

ರೋವ (ನಾ). = ರೋಮ ೧ : " ರೋವ - ರೋಮ(ನ್) =
ಕೂದಲು, ತುಪ್ಪಳ " (ಕೂರಣ. ೩೩), ಮಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾರಂ - ಅಮರೀ -
ಅಮರಿ . . . ರೋಮ - ರೋವ (ಕೂರಣ. ೩೩ ಕ್ರಿಯಾ).
[< ಸಂ. ರೋಮನ್]

ರೋಷ (ನಾ). ಸಿಟ್ಟು; ಕೋಪ: "ಕೋಪಃ ಕ್ರೋಧಃ ಅಮರ್ಷಃ, ರೋಷಃ, ಪ್ರತಿಘ್ನಃ - ಈ ಋ ಮುನಿಮ್" (ತಾಪು. ೨೯-೨೦೬); ಅಶ್ವಿನ್ಯದಿವ್ಯದೇ ತಪ ರೋಷವಲ್ಲದಿವ್ಯದೇ ಜಪ (೧೦೬. ೪. ೦೯೯-೨೬೩); ದುರುಳಿಬ್ಬರಿಗಿತ್ತರತಿನಿಷ್ಕರದ ಶಾಪವನುರವಂಶೋತ್ಪರದೊಳಗೆ ಸಂಭವಿಸಿ ನೀವೆಂದಿರೋಷದಲಿ (ಕೀರ್ತಿ. ೦-೩-೦೦); ರೋಷ ಮೊದಲ ಮನಗೆ ರೋಷ ಬಹಳ (ಗಾಂ). [ಸಂ.]

ರೋಷಂದಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಕೋಪವುಂಟಾಗು; ಸಿಟ್ಟುಬರು; ಕ್ರೋಧಗೊಳ್ಳು; ಮಡದಿಯರ ಮನದಿ ರೋಷಂದಟ್ಟದೊಡ ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುವರೆ (ತಪೋ. ೯-೩೬). [ರೋಷ + ತಟ್ಟು]

ರೋಷಂಬಡೆ (ಕ್ರಿ). ಕೋಪಗೊಳ್ಳು; ರೇಗು; ಉಗ್ರರೋಷಂಬಡೆ ಹೊಯ್ದನು ತೋರಣದ ಕಂಬದಲಿ ರಕ್ತಸಹ (ಕೀರ್ತಿ. ೨-೩-೨೯). [ರೋಷ + ಬಡೆ]

ರೋಷಬ್ಬುತ (ನಾ). ಕೋಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವನು; ಶಾಂತಚಿತ್ತ; ಯತಿಗಳಾದಿ ನೀವು ರೋಷಬ್ಬುತರಲೇ ಬಳಕೆಸು ಧರ್ಮಜ್ಞತೆಯ ನೆಲೆಗಳನೊಡ ಮನವೆಣಿಸುವುದ ಕಾಳಗತ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೬-೨೦). [ಸಂ.]

ರೋಷಣ (ಗು). ೧. ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು; ಕೋಪಗೊಂಡ. (ನಾ). ೨. ಸಿಟ್ಟು; ಕೋಪ: "ರೋಷಣಂ ರೋಷಣೀಯಂ, ಈ ೨ ರೋಷಂ" (ತಾಪು. ೨೬೯). ೩. ಕೋಪಗೊಳ್ಳುವವನು; ಕೋಪಜ್ಞ: "ಕೋಪವಃ, ಕ್ರೋಧವಃ ಕ್ರೋಧೀ, ರೋಷವಃ, ಅಮರ್ಷವಃ - ಈ ಋ ಮುನಿಮ್" (ತಾಪು. ೨೯-೨೦೬). [ಸಂ.]

ರೋಷಣಿ (ನಾ). ಕೋಪ; ಸಿಟ್ಟು; ಚಿಂತೆ ರೋಷಣಿ ಮಾತ್ರ ಸಮಗುಣ ಮಾತಂದಲ್ಲಾ ಧಾತು ಒಲಗಲ ವೆಂತನಾಗಲಿಯಾತ್ ರಕ್ಷಿತ ದೇವನವರತಾ (ತಾಪು. ೩೩೨-೯೩). [ಸಂ. ರೋಷಣ]

ರೋಷಭೀಷಣ (ನಾ). ಕೋಪದಿಂದ ಭಯಂಕರನಾದವನು; ರೋಷ ಭೀಷಣನಾಗಿ ಕಾರ್ಡನ್ ಕಠೋರಮಂ (ಪ್ರೀತಾಪು. ೬೨-೯೯೯). [ಸಂ.]

ರೋಷಸಿ (ನಾ) ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಆಕಾಶ: "ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿ, ರೋದಸ್ಯಾ, ರೋದ್ಯೋ, ರೋಷೋ - ಈ ೪ ನೆಲನುಂ ಆಕಾಶದ ಪೇಶ್" (ತಾಪು. ೨೦-೨೦೦). [ಸಂ. ರೋಷಸಿ]

ರೋಷಿ (ಗು). ಕೆರಳಿದ; ಕುಟುಕಗೊಂಡ; ಸೋದರನ ಧನಗುಣಾಮಂ ಛೇದಿಸಿದಂ ರೋಷಿರಾವಾಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೪-೦೩). [ಸಂ. ರೋಷಿ]

ರೋಷ (ನಾ). = ರೋಷ: ಚಕ್ರಬಾದ ಮೊಲಗಳಂ ಕ್ರೋಧೋಂಕುರ ದುಗಿಯುಮಲೆಯು ಸೆಳೆಗೊಂಟು ಮೊಸರೊಳ್ಳಕಮುಮಿನಿಯನ ರೋಸಕ್ಕೊಡಯ್ಯುವೆ ತರುತ ಕುರವತರಮಂ (ಕೀರ್ತಿ. ೦೩-೯೨); ಪಕಾರಕ್ಕೆ . . . ರೋಷ - ರೋಷ (ತಾಪು. ೨೩೩ ಕ್ರೋಷ).

[< ಸಂ. ರೋಷ]

ರೋಷಿಕೆ, ರೋಷಿಗೆ (ನಾ). ಜುಗುಪ್ಸೆ; ಅಸಹ್ಯ; ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಚಿಂತಿಸಿ ನಮ್ಮವರು ಬೇಸತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ರೋಷಿಕೆಯುಂಟಾಗಿದೆ (ತಪೋ. ೯೦). ರೋಷಿಗೆ; ಪಡುರಥರೊಂದಾಗಿ ಕೊಂಡೊಟ್ಟ ಹಸುಳೆಯ ಹೊಡೆದರು ರೋಷಿಗೊಳದ (ಕೀರ್ತಿ. ೦೬). [ರೋಷು + - ಇಕೆ]

ರೋಷಿಗೆ 'ರೋಷಿಕೆ' ನೋ.

ರೋಷು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬೇಸರಗೊಳ್ಳು; ಜುಗುಪ್ಸೆಹೊಂದು; ಮನಸ್ಸು ರೋಷಿ ನುಡಿಯಿತು (ಕೀರ್ತಿ. ೩). ೨. ಕೋಪಗೊಳ್ಳು; ಸಿಟ್ಟಾಗು; ಸೋಸಿ ದೈತ್ಯರನ್ನೆಲ್ಲ ರೋಷಿ ಪ್ರಾಣವ ಕೊಂಡ ರೋಷಕನವ ಮಾನು ಹೇಳಲಿ (ತಪೋ. ೧೩. ೨-೦೦೩-೩); ಸುನಿರಗಾವುದಕ್ಕೊ ತನ್ನಿಷ್ಟಾರ್ಥ ಕೈಸಾರವ ಸಮಯದೊಳು ರೋಷಿ ಬಿಡುತು ಮರಳುವ ತಪದೊಳು

(ತಾಪು. ೦೦-೦೩); ರೋಷದವರ ಮೇಲೆ ರೋಷುವೆ (ಕೀರ್ತಿ. ೩೯).

ರೋಷಿಕೊಳ್ಳು = ಹೇಸು; ಬೇಸರಪಡು; ನಾನು ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ರೋಷಿಕೊಂಡು ಆಕೆಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೦೬). ರೋಷಿಬಿಡು = ಕೋಪಗೊಳ್ಳು; ಸಿಟ್ಟಾಗು; ಈ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕಂಡು ಅದ್ವೈ ರೋಷ ಬಂತು. ರೋಷಿ ಬಿಟ್ಟು ಆ ಮಾತು ಆಡಿದೆ (ಸುತೋ. ೨೯). ರೋಷಿಹೋಗು = ರೋಷಿಕೊಳ್ಳು; ನನಗೂ ಜೀವ ರೋಷಿಹೋಗಿದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨೯); ಶುಂಕಾಳ ಮನಸ್ಸು ರೋಷಿ ಹೋಯಿತು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೩೦). [ರೋ. ಕೆಲವು ರೋಷು]

ರೋಷು (ನಾ). ಕೋಳಕು; ಹೇಸಿಗೆ: "ರೋಷು - ಹೊಲಸು" (ತಾಪೋ. ೯೦). [< ರೋಷು]

ರೋಷಣ (ನಾ). ೧. ಹತ್ತುವುದು; ಏರುವುದು. ೨. ಬೆಳೆಯುವುದು; ಏಳಿಗೆ: "ರುಚ್, ರುಹಂ, ರೋಷಣಂ, ರೋಷಣೀಯಂ-ಈ ೪ ಮೊಳಕೆ" (ತಾಪು. ೦೩೦). ೩. ಬಾಣ; ಅಂಬು. ೪. (ಸಿಂಹಳದಲ್ಲಿರುವ) ಒಂದು ಪರ್ವತ: ತಾರಾಚಲಮೊಡನೆ ರೋಷಣಂ ಪೋರ್ವದನಲ್ ಮಾರಣ ದೊಡನೆ ಖಗಪ್ರಭುವಾ ರಣದೀರ್ಘ ಪೋರ್ವ (ಕೀರ್ತಿ. ೦೩-೦೦೦); ಉರ್ವಿಧೂಂ ರೋಷಣಮು ಗಡಾರ್ವರ್ಗಸಲಹವರಣ್ಣ ತಜ್ಜ ನವದಮಂ (ಕೀರ್ತಿ. ೩-೦೦೦). [ಸಂ.]

ರೋಷಣದ್ರುಮ (ನಾ). ಗಂಧದ ಮರ; ಚಂದನವೃಕ್ಷ. [ಸಂ.]

ರೋಹಿ (ನಾ). ೧. ಸವಾರಿಮಾಡುವವನು; ಸವಾರ: ರೋಹಿ ಜಾಗ್ರತ ದವೈ ಯಾತ್ರ ಸುಖ ಸಾಗಿತ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೯೬). ೨. ಬೆಳೆಯುವುದು; ವೃದ್ಧಿ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ: "ರೋಹಿ . . . ದಾಡಿಮುವುಕ್ಕುಕೆ-ನಾಲ್ಕು ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಕ್ಕದ ಹಸರುಗಳು" (ಕೀರ್ತಿ. ೦೩೬). [ಸಂ.]

ರೋಹಿಣಿ (ಗು). ೧. ರೋಹಿಣಿನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. (ನಾ). ೨. ವಿಷ್ಣು. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಕ್ಕ. [ಸಂ.]

ರೋಹಿಣಿ (ನಾ). ೧. ಹತ್ತುವುದು; ಸವಾರಿ ಮಾಡುವುದು. ೨. ಶ್ರೀಗಂಧ; ಚಂದನ: "ರೋಹಿಣಿ ಮಲಯಜಂ ಚಂದನಂ ಗಂಧಮಂದಿ ನಕ್ಶಂ" (ಮಂತ್ರಾ. ೯೯-೨೦). ೩. ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಹಸು: "ರೋಹಿಣಿಯನ್ನದ್ವಿ ಯಜುಃನಿ ವೈವ ಗೋ ದ್ವೈವಭ ವಾಹಿನಿಯೇನ ಹಸು" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೩೩-೩). ೪. ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನ ಮಗಳು; ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ: "ರೋಹಿಣೀ= ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ" (ತಾಪು. ೦೩೦); ಕ್ಷಿತಿಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ರೋಹಿಣಿಗೆ ಭಾರತಿಗೆ . . . ನೂಟುಮಾಡಿ . . . ಗಂಗಾಯಿ (ಕೀರ್ತಿ. ೯-೦೦). ೫. ವಸುದೇವನ ಹೆಂಡತಿ; ಬಲರಾಮನ ತಾಯಿ: ಮಾಯಾದೇವಿ . . . ದೇವಿಯ ಗರ್ಭದರ್ಭಕನತ್ತಲ್ ಗೋಕುಲಕ್ಕೊಯ್ಯು . . . ಯೋಜಿಸಿದಳಂತಾ ರೋಹಿಣಿಗರ್ಭದೊಳ್ (ತಾಪು. ೨-೩೦). ೬. ಮೈನೆರೆದ ಹುಡುಗಿ. ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ: "ಕಟು. ಕಟುಂಭಾ. ಅಶೋಕಾ. ರೋಹಿಣಿ . . . ಶಕುರಾದನೀ-೯ ಕಟುಕರೋಹಿಣೀ ಹಸರು ಗಳು" (ಕೀರ್ತಿ. ೦೩೦). ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಲರೋಹಿ: ಪಿಶ್ತಾಧಿಕ ದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿ ಕೊರಳ ನರಗಳು ಬಿಗಿದು ಬಾಯಾಚಾಕಿ ತಾಪ, ಬಲಕೆಗಳ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ರೋಹಿಣಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಬ ಕಂಠರೋಗವೆಂದಜುವುದು (ಕೀರ್ತಿ. ೧೧. ೦೦೬). ೯. [ಜ್ಯೋತಿ] ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಮತ್ತು ಆ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಳೆ: ಅಶ್ವಿನಿ ರೋಹಿಣಿಯದಿತ್ತಿನ್ನಿತ್ತಿ ನಿಕುಂ ನಕ್ಷತ್ರ ಮುತ್ತಮಂ ಪೊಸಕನದಲ್ (ರೋಷಾಶ. ೦-೦೨); ತಾವರಮರದ ಬದಗಿಯುಂ ರೋಹಿಣಿನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ತಂದು ಮುಂಗೈಗೆ ಕಟ್ಟುವುದು (ಕೀರ್ತಿ. ೦೨೦); ರೋಹಿಣಿ ಮೃಗಶಿರ . . . ಆಶ್ವೇಷ ಈ ಆರು ಮಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರಿಯನ್ನು ಬಿತ್ತುವುದು (ಕೀರ್ತಿ. ೩೩);

ರೋಹಿಣಿ ಬಿತ್ತನೆ ರೋಗವಿಲ್ಲದ ತನೆ (೧೩೮).

ರೋಹಿಣ್ಯಾದಿಶಲ್ಯ = ಕುಟುಕರೋಹಿಣಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಷಧದ್ರವ್ಯ; ರೋಹಿಣ್ಯಾದಿಶಲ್ಯ-ಕುಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ಕೊತ್ತಾಯಿರಿ . . . ಗೋರೋಹನ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ, ಕಲ್ಮ ಮಾಡಿ ಸಹದೇವಿರಸವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ವರವು ಬಿಡುವುದು (೨೪೩. ೦೦೪). ರೋಹಿಣ್ಯಾದಿಶಲ್ಯತ = ಕುಟುಕರೋಹಿಣಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಿಷಧದ್ರವ್ಯ; ರೋಹಿಣ್ಯಾದಿಶಲ್ಯತ . . . ಕುಟುಕರೋಹಿಣಿ ೫ ತೂಕಮಂ ಚೂರ್ಣವ ಮಾಡಿ ಹಾಕಿ ತೊಳಸಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ನಿತ್ಯವೂ ಸೇವಿಸಲು ಹರಿಯ ಜ್ವರ ಗುಣಮಕ್ಕುಂ (೨೪೩. ೦೦೪). [ಸಂ. ರೋಹಿಣಿ:]

ರೋಹಿಣಿಸಂಧಿ (ನಾ). ಕುದುರೆಯ ಒಂದು ಅಂಗ : ತ್ರಿಕದರದಂ ಕೆಲಕ್ಕುಂ ರೋಹಿಣಿಸಂಧಿಯಂಬ ಪದಕ್ಕುಂ (೨೪೩. ೪೯-೫). [ರೋಹಿಣಿ + ಸಂಧಿ]

ರೋಹಿಣೀಪರಿಗತ (ನಾ). ೧ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಅಕಳನಿಂದ ಕೂಡಿದುದು ೨. ರೋಹಿಣೀನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು ೧. ೨ : ನೀಹಾರರುಕ್ಷಿತ್ಯ ದ್ವೃತ್ತದರ್ಶಿನ್ ರಾಜತರೋಹಿಣೀಪರಿಗತಂ . . . ಏಂ ಚಿಲ್ವಾಯ್ನಾ ಗವಾಶ್ರಯಂ (೨೪೩. ೫-೧೦). [ಸಂ.]

ರೋಹಿಣೀವಲ್ಲಭ (ನಾ). ಚಂದ್ರ : "ಇಂದು . . . ರೋಹಿಣೀವಲ್ಲಭಃ . . . ದಾಕ್ಷಾಯಣೀರಮಣಃ-ಈ ೧೨ ಚಂದ್ರನ ಪದರ್" (೨೪೩. ೫-೧೨). [ಸಂ.]

ರೋಹಿಣಿ (ಗು). ೧. ಕೆಂಪಾದ : ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ : ರಕ್ತವರ್ಣ : "ರೋಹಿಣಿಃ ರೋಹಿತಃ, ರಕ್ತಃ-೨ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಹಸರುಗಳು" (೨೪೩. ೪೯). ೩. ನಕ್ಷತ್ರರು : ರಕ್ತ : ಕಾಳಿಮೈಯ ಕಪಿಯಲಾಗಿ ಹಾಲು ರೋಹಿತವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿತ್ತು (೨೪೩. ೪೯-೫೦); ಏಶ್ವರಾತಿರ್ಧವು ದಿವ್ಯ ನಿತ್ಯ ಮೇಲಮುಡಿಯು ಸುರಿವ ರೋಹಿತದಿಂ (೨೪೩. ೫-೧೦೪). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಂಕಿ : ಚಮರೀ ಮೃಗ : "ರೋಹಿತಃ, ಚಮರಃ-ಚರೀಬಾಲದ ಮೃಗ" (೨೪೩. ೫-೧೦೫). ೫. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ. ೬. ಮನುಷ್ಯನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂದೂ ನೆಟ್ಟಿಗಿರುವುದೆಂದೂ ನಂಬಲಾದ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲು : "ಇಂದ್ರನ ಬಿಲ್ಲು ಗುಹಾ(ವಾಮದಂ) ರೋಹಿತಮೆಂಬುದು" (೨೪೩. ೧೦-೧೧). ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಮಿನು : "ರೋಹಿತಃ, ಮದ್ಗುರಃ-ಯಾವಾಗಲೂ ಮುಳುಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಿನು, ಕೆಂಪುಮಿನು" (೨೪೩. ೧೨); ಆಳದ ಮಡುವಿನೊಳಗಡತಲಿದ್ದರು ತಾನು ನಿಗರ್ವಿ ರೋಹಿತನು ಉಂಟುಮಾತ್ರದ ನೀರಿಸೊಳಿದ್ದರು ಶಫರಿ ತಾ ಪುಷ್ಕರಾಯತನು (೨೪೩. ೧೨-೧೪). [ಸಂ.]

ರೋಹಿತಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತುಗ : "ರೋಹಿಃ, ರೋಹಿತಕಃ, ಪ್ಲೇಹಶತ್ರುಃ, ದಾಡಿಮುಪುಷ್ಕಕಃ - ೪ ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಗದ ಹಸರುಗಳು" (೨೪೩. ೧೨೫). [ಸಂ.]

ರೋಹಿತಾಶ್ವ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಕುದುರೆಗಳನ್ನುಳ್ಳವನು : ಅಗ್ನಿ : "ಅಗ್ನಿಃ . . . ಅನಲಃ, ರೋಹಿತಾಶ್ವಃ . . . ಅಬ್ರಹ್ಮಂ-೨೪ ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರನ ಹಸರುಗಳು" (೨೪೩. ೧೨೫). ೨. ಪರಿಶ್ವಂದ್ರನ ಮಗ : ರೋಹಿತಾಶ್ವಃ ರೋಹಿತಾಶ್ವನು ಮರಣಹೊಂದಿದಾಗ ಅವನ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳು ಹೇಡಿತನದಿಂದ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು (೨೪೩. ೨೪-೨೫). [ಸಂ.]

ರೋಹಿಷ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯ ಹುಲ್ಲು : ಲಾಮಂಚ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿನು. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಂಕಿ. [ಸಂ.]

ರೋಹಿಷು (ಶ್ರಿ). ಮೇಲೆಬೀಳು : ಆಶ್ರಮಿಸು : ಆ ಕಾಕರಾಸರುಮೆಟ್ಟು ವರ್ಗುಳ್ಳಾಯ ಕೋಟಿಯಾನ್ ರೋಹಿಷಿ (೨೪. VIII, ೨೫೨. ೧೦-೪; ೨೫. ೨೫೦). [ರೋಹಿಷ + ಇಷ್ಠ]

ರೋಹಿತಲ್ಲ (ನಾ). ಒಂದು ಉದಿನ ಹೆಸರು : ತಸ್ಯ ಭವ್ಯತಃ ರೋಹಿಃ ತಲ್ಲಗ್ರಾಮಃ (೨೪. XII, ೨೬೬-೨೭; ೨೭೩). [?]

ರೌಕುಳ 'ರವಕುಳ' ನೋ.

ರೌಕುಳಿ (ನಾ). ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿ : ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತತಃ ಆ ರೌಕುಳಯ ರೂದೊಳಿತ್ಯ ತ್ತಲುಂ ಪಂದವಾರರೋಹಿತತನದಿಂ (೨೪೩. ೦೬-೦೭). [< ರವಕುಳ]

ರೌಚನಿಕ (ಗು). ೧. ಹಳದಿಬಣ್ಣದ. (ನಾ). ೨. ಹಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿನ ಕೊಳೆ. [ಸಂ.]

ರೌಚ್ಯ (ನಾ). ೧. ಕಾಂತಿ : ಹೊಳಪು : "ರೌಚ್ಯ . . . ರುಚ್ಯಂ, ರೌಚ್ಯಂ, ಈ ೭ ಪೂರ್ಣ" (೨೪೩. ೦೬೦). ೨. ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ರುದ್ರಸಾವರ್ಣಿಕ ರೌಚ್ಯ ಇಂದ್ರಸಾವರ್ಣಿಕರೆಂಬ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಳ (೨೪೩. ೨೫೪). [ಸಂ.]

ರೌಡಿ (ನಾ). ತುಂಟು ಪುಂಡ : ಆ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ರೌಡಿದಂಗೆಯ್ಗೆ ನೆಂದೇ ಹಸುವಾಯಾಗಿದ್ದಾನೆ (೨೪೩). [< ಇಂ. Rowdy]

ರೌಡು (ನಾ). ಅರ್ಭಟ : ಜೋರು (?) : ಈ ಸಾರಿ ಹಾಕೀ ರೌಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಟ್ಟು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ (೨೪೩. ೪೫) ; ಲಗೂ ಹೋಗು ಎಂದು ರೌಡು ಮಾಡಿದನು (ಗುಹಾ. ೧೫೦).

ರೌಡೀಳು = ಉದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳು ; ಅಬ್ಬರಮಾಡು : ಅವರು ತುಸು ರೌಡಿದ್ದೇ ಮಾತಾಡಿದರು (ಗುಹಾ. ೪೫). [?]

ರೌದ್ರ (ಗು). ೧. ರುದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. ೨. ಭಯಂಕರವಾದ ; ಭೀಕರವಾದ : ಮಹಾಬೀಭತ್ಯಕೃತ್ಕೋತ್ಕೃತ್ಕಸ್ಯಾನುಗೃಹೀತೃತ್ಯ ಕೃತ್ಯನಿಲಕರ್ಷಣತರೇಹ್ಯಾನುಂಧಾರವೃಷಿಣಾಪರಿಗತರಂ (೨೪೩. ೦೬-೧೦ ೫) ; ಹರುಷದಿಂ ಶಾಂತಿ ಸತ್ಯಂ ಭೂತದಯೆಗಳಂ ದೊರಕಿಯು ಕ್ರೋಧಾರ್ಥರೌದ್ರಮಿಥ್ಯಂಗಳಂ ಪರಿಹರಿಸಿ (೨೪೩. ೧-೦೬). (ನಾ). ೩. ಭಯಂಕರತೆ : ಬೀಭತ್ಸ. ೪. ಕೋಪ : ಕ್ರೋಧ. ೫. ಬಿಲು : "ಆತಮಃ, ರೌದ್ರಃ (ಕಥ್ಯತಃ) - ಈ ೨ ಬಿಲು" (೨೪೩. ೧-೧೦). ೬. ಒಂದು ಕ್ರೂರರೇವತೆ. ೭. ಆರುವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಐವತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯದು ; ರೌದ್ರಿ. ೮. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ನೆವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಕ್ರೋಧವೆಂಬ ಸ್ಥಾಯಿ ಭಾವದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ರಸ : "ಶೃಂಗಾರಃ, ಹಾಸ್ಯಃ, ಕರುಣಾ, ರೌದ್ರಃ . . . ಶಾಂತಃ - ಈ ೯ ರಸಂಗಳ" (೨೪೩. ೦೬-೧೨) ; ಶೃಂಗಾರ ಹಾಸ್ಯ ಕರುಣ ರೌದ್ರ . . . ನವರಸಾವಸ್ಥೆ (೨೪೩. ೨೨೬) ; ರೌದ್ರ-ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವೇಣೀಸುಹಾರದಲ್ಲಿ ದುರ್ಯೋಧನ ಧೀಮರ ಅಟೋವ ಬರುವ ಕಡೆಗಳು (೨೪೩. ೧೯೦). ೯. [ಜೈನ] ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಧ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಕರೌದ್ರಧ್ಯಾನಶುಕ್ಲಾಧಿ ಧಾನಧ್ಯಾನಚತುಷ್ಪಯಮುಮಂ (ಗುಹಾ. ೬-೭೯ ೫). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರತೆ (ನಾ). ಉಗ್ರತೆ : ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ : ಕುಶನ ಕೇಳಲ್ಪಡಿಯ ಕಪಿಧವು ರಸವಿರಡಕ್ಕಿಗಳು ಲಕ್ಷಣ ದಶಮುಖರ ಮೇಲಿಂದುಸೂರ್ಯ ಶಾಂತ ರೌದ್ರಕದ (೨೪೩. ೬-೨೫-೦). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರಕಾಲ (ನಾ). ರಾತ್ರಿ : ಇರುಳು : ಈ ರೌದ್ರಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಬಲ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ (೨೪೩. ೪೯). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರತೆ (ನಾ). ಭಯಂಕರತೆ : ಭೀಷಣತ್ವ : ನಂದೀಶ್ವರನ ಸರ್ವಜ್ಞತೆಯ ಭೃಂಗೀಶ್ವರನ ಶಿವ ಲಿಂಗೈಕಭಾವನ ವೀರಗಣವನ ಪರಮ ರೌದ್ರತೆ (೨೪೩. ೨೬-೨). [ಸಂ. ರೌದ್ರತಾ]

ರೌದ್ರಕವಚ (೨). ಭಯಂಕರವಾಗು : ಭೀಷಣತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದು : ಪುಟ್ಟ ಸಮಸ್ತಧಾತುಗಳಿಗೆ ಭಯಂ ನಿಜರಾಕ್ಷ ಚತುರ್ಭುಜಾನ್ವಿತಂ ಪುಟ್ಟದ ಗುರ್ವು ರಾಮಾನ ರೌದ್ರಕವಚವಕಾರವೀತನೊಂದೊಟ್ಟಿದೆ (೩೩೩. ೭-೪೩).

[ರೌದ್ರಕ + ಪಟ್ಟು]

ರೌದ್ರದೃಷ್ಟಿ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಉಗ್ರತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ನೋಟ : "ಮುಬ್ಬನ್ನು ಗಂಟಿಕ್ಕಿ, ಕಣ್ಣನ್ನು ಕೆಂಪಗೆ ಮಾಡಿ ರವೈಬಡಿಯದೆ ನಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆತುರದಿಂದ ನೋಡುವುದು" (೩೩೩. ೨೭. ಗಣ್ಯಪಾಠ : ಎವೈಯ್ಯದ ಕರುಗಂಪಂ ಸವನು ನಟ್ಟುಲಿಗೊಂಡು ಪುರ್ವಂ ಗಂಟಿಕ್ಕುವ ಭವದಿಂದ ನೋಡುವ ತವಕಂ ಮಿಗೆ ರೌದ್ರದೃಷ್ಟಿ ಯೆನಿಕಂ (೩೩೩. ೨೭-೨೮). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರಧ್ಯಾನ (ನಾ) = ರೌದ್ರ, ೯ : ಬಹ್ವಾರಂಭಸುರಾಭರೌದ್ರಧ್ಯಾನ ಪರಿಣತಂ (೩೩೩. ೨-೩೩) : ಬಹ್ವಾರಂಭರೌದ್ರಧ್ಯಾನದಿವ್ಯಪಾರ್ವತ ಸರಣಾಯುಷ್ಯನಾಸ್ಮಮೃತ್ಯುವಾಗಿ (೩೩೩. ೪೪). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರರತಿ (ನಾ). ಉಗ್ರವಾದ ಸುರತ : ಅವಳು ಕೋಪದಿಂದ ಕೆಂಗಣ್ಣಾಗಿ ಎವೆ ಇಕ್ಕಿದ ನೋಡುವಳು. ಅವನತ್ತಂ ಭಾವಿಸುವಳು . . . ನಮಿಸ್ತಂ ಗೃಹಂ ಪೀಡಿಸಿ ಅವನ ಕೆಂಗಣ್ಣಿ ಮೇಲೆ ಉಪರಿಸುರತಂ ಗೃಹವಳು. ಇದು ರೌದ್ರರತಿ (೩೩೩. ೨೭೪). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರರವ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದ ಶಬ್ದ. -ಅಬ್ಬರ : ರೌದ್ರರವಳು ಭಜತಸ್ತನದ ಇದಿದ ಧೂಳಿಯ ಧೂಮಂಠಿಯ ಪದ . . . ದಾವಾಗ್ನಿಯಂತಿರ ತೋಪಿತಂ (೩೩೩. ೨-೨). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರರಸ (ನಾ). = ರೌದ್ರ, ೮ : ಸ್ವತಂತುಗದೇವ ಮಾರ್ಗೋತ್ಸವ ಮಾರ್ಜಿತೋಕ್ತಿಗಳನ್ನೆರೌದ್ರರಸಂ ರಸಾಪಹಂ (೩೩೩. ೨-೩೩) : ಕ್ರೋಧಾತ್ಮಕವಾದ ರೌದ್ರರಸದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಸಂವಾದವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ತಂಮಸ್ವರೂಪಿಯವರಿಗೆ ಸುಪ್ರಜ್ಞೆ (೩೩೩. ೪೪). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರಾವತಾರ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದ ಅವತಾರ : ಉಗ್ರವಾದ ರೂಪ : ನನ್ನನ್ನೂ ಸೀಳಿ ನಾಲ್ಕುಭಾಗ ಮಾಡಿ ಪಾಲ್ಕುಭಾಗಿಯುಗಳಿಗೆ ಮೋತುಪಾಕುತ್ಸೇನೆ ನೋಡು ಈಗ ಎಂದು ರೌದ್ರಾವತಾರ ತಾಳಿ . . . ಒಳಗೆ ಮೋದಳು (೩೩೩. ೧೦೪) : ಜಪ್ತು ಅವನ ರೌದ್ರಾವತಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ಪಕ್ಕುಂಟರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು (೩೩೩. ೨೭). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರಾವಹ (ನಾ). ಭಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು : ಭೀಕರತೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದು : ದೇವ ಮದೇಧದಾಕೃತಿಯುನಾಂತು ಕೃತಾಂತನೆ ಬಂದನಂಬ ರೌದ್ರಾವಹವುಪ್ಪದೊಂದು ಗಜಮೆತ್ತನೆನ್ನೆ ಪುರಕ್ಕೆ ಒಂದು (೩೩೩. ೯ ೩೩). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರಾವಹ (ನಾ). ಭಯಂಕರವಾದ ಕಾಳಗ : ಭೀಕರವಾದ ಯುದ್ಧ : ಗದಾಯುದ್ಧಂ ಪರಿಚ್ಛನ್ನಮಿಂತು ದಿನಂಗಳ ಪದಿನೆಂಟುಂ ಸಮುದದಾ ರೌದ್ರಾವಹಂ ಭಾರತಂ (೩೩೩. ೯-೩೩). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಭಯಂಕರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವಳು : ದುರ್ಗಿ : ಪಾರ್ವತಿ : ಕ್ರೂರಮಾತೆಯರ, ರೌದ್ರಿಯರ, ಕಟ್ಟುಗ್ರಮಣಿಂ, ಪೀರಿಂ ನಿಮ್ಮ ಕೋಪಂಗಳನ್ (೩೩೩. ೩೯-೩೩೭) : ಶಕ್ತಿಯು . . . ಪಾಮಾ, ಜ್ಯೋಷ್ಠಾ, ರೌದ್ರೀ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಗಳಿಂದಲೂ ಇರುತ್ತಾಳೆ (೩೩೩. ೨೨೨). ೨. ಅರುವತ್ತುಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಐವತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯದು : ಪ್ರಭವ . . . ರೌದ್ರ . . . ಅಕ್ಷಮಂಜುಷವತ್ಸ ತಜನಾಗುಮದು (೩೩೩. ೨೨೦). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : "ರೌದ್ರಿಯನೆ ಕೀಡೆ" (ಮಂಥಾ. ೪೯-೪೯). [ಸಂ. ರೌದ್ರಿ]

ರೌದ್ರಿಕ (ನಾ). ಭಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವವನು : ಮೃತ್ಯುಧ್ಯಾನವೆ ಮಾಡುತಿರುವ ರೌದ್ರಿಕರ ನಡುವೆ ನಡೆದೆ (ಸೂರ್ಯಾ. ೧೭-೨). [ಸಂ.]

ರೌದ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಭಯಂಕರವಾಗಿರುವವಳು : ಕಡುವೇದನೆಯ ಕಳಕಳದ ಹಾಹಾರವದ ರೌದ್ರಿ ಸುಭದ್ರಿ ನಡೆತಂದು (೩೩೩. ೨-೩೩). ೨. ದುರ್ಗಿ : ಜಯ ರೌದ್ರಿ ಭೈರವಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಾಸಿನಿ (೩೩೩. ೪೦).

[ಸಂ. ರೌದ್ರಾ]

ರೌನಾಡು (ನಾ). ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು : ಅಯ್ಯಪ್ಪ ರೌನಾಡ ಪಕ್ಕದ ಭಾಗದ ತೋಟಮಾಡು ಮೂಡಣ ಬಸದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರ್ (ಮಿ. ೧೯೦೯, III. ೩-೩ : ೩೩೩). [? + ನಾಡು]

ರೌಪ್ಯ (ಗು). ೧. ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ : ರಜತದ. (ನಾ). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲೋಹ : ಬೆಳ್ಳಿ : ರಜತ : "ರೌಪ್ಯಮೆನೆ ಕಾರಮೆನೆ . . . ಬೆಳ್ಳಿಗಳಿಧಾನಮಕ್ಕುಂ" (ಮಂಥಾ. ೩೯-೩) : ಪೇಚರ ಕಾಂತಿಯ ಹಸ್ತದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಡ ನವರೌಪ್ಯಕುಂಭಮೆ . . . ಕಾಣರಾದವು ದನಲ್ . . . ಪೂಜೆಯುತಿರ್ಪುದು ಚಂದಮರೀಚಿಮಂಡಲಂ (೩೩೩. ೯-೩೦) : ಬಿಳಿಮಂಜು ತಾಂ ರೌಪ್ಯಧೂಳಿಯ ಸಾಂದ್ರಧೌತಧವಳವರಚಿ ಮುಟ್ಟಿ ಮೃಗುಸುತಿದುದು ಗಿರಿನಭುವನಮಂ (ಪ್ರೀತಾ. ೧೯೯-೧೯೯). [ಸಂ.]

ರೌಪ್ಯಾದ್ರಿ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆಟ್ಟ : ರಜತಗಿರಿ : ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರೋದಾತ್ತಂ ದಂಪೋಪಪ್ರಸನ್ನಿ ರೌಪ್ಯಾದ್ರಿ ಚರ್ಮದಾದಾಗಲ್ (೩೩೩. ೧೦-೩೦) : ನಗಂ ತೊಟ್ಟನೆ ಚುಚ್ಚುಂದ್ರರೋಚರ್ಪವಳವನಿ ರೌಪ್ಯಾದ್ರಿಯಂ ತಿರ್ಪುದು (೩೩೩. ೯-೩೩). [ಸಂ.]

ರೌಮಕ (ಗು). ೧. ರೋಮದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ. - ಸೇರಿದ. (ನಾ). ೨. ಅಜ್ಜೀರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಪ್ಪು : "ರೌಮಕಂ ಬಸ್ತುಂ" ೨ ಸೌಧಾದೇಶದಲ್ಲಿ (ರೌಮ) ಎಂಬ ಗಣಿಯೊಳಗೆ ಹುಟ್ಟುವ ಉಪ್ಪು. ಚೌಳುಬ್ಬಿಗೆ ಹಸರುಗಳು" (ಸಾಂ. ೨೩೩). [ಸಂ.]

ರೌರವ (ಗು). ೧. ರುರು ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡಿದ. ೨. ಭಯಂಕರವಾದ : ಭೀಕರವಾದ. ೩. ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಮೋಸದ. (ನಾ). ೪. (ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ) ಭಯಂಕರವಾದ ನರಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ತವನ . . . ರೌರವ . . . ಕಾಲಸೂತ್ರಂ . . . ಆ ನರಕಭೇದಂಗಳ ಹಸರುಗಳು" (ಸಾಂ. ೩೨) : ಭರತದ ಕಥನಪ್ರಸಂಗವು . . . ಘೋರರೌರವವನ್ನು ಕೆಡಿಸುಗು ಕೇಳೆ ಸಜ್ಜನರ (೩೩೩. ೧-೨೨) : ರೌರವ . . . ಕಾಲಸೂತ್ರಗಳೆಂಬವೇ ಯೆಂಟು ನರಕಗಳು (೩೩೩. ೧೯೯). ೫. ಇಪ್ಪತ್ತೆಯು ಶಿವಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಕಾಮಿಕ . . . ವಿರ, ರೌರವ, ಮುಳು . . . ವಾತುಲಗಳೆಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೆಯು ಶಿವಾಗಮಗಳು (೩೩೩. ೩೨). ೬. [ಜೈನ] ಪದವೊಂದು ಇಂದ್ರಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ರೌರವ ಭಾಂತ್ . . . ವಿಶ್ರಾಂತವು ತ್ರಯೋದಕೇಂದ್ರಕ . . . ಬಿಲಂಗಳ (೩೩೩. ೨೨೦). [ಸಂ.]

ರೌಸು (ನಾ). ಅರ್ಭಟ : ಅಬ್ಬರ : ರೌಸಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯಾಯೋಗ್ಯದ ವಿವೇಕವು ಅಳಿದು ಆವೇಶದ ಕೊಗು ಕೇಳಬರುತ್ತದೆ (ಸಾಂ. ೧೩೩) : ರೌಸಿನಿಂದ ಎದ್ದು ಕುಳಿತಳು (೩೩೩. ೪೪). [← ಮೂ. ರವಸ್]

ರೌಹಿಣಿ (ಗು). ೧. ರೋಹಿಣೀನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. (ನಾ). ೨. ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರ : ಚಂದನವೃಕ್ಷ. ೩. ಅಗ್ನಿಯ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. [ಸಂ.]

ರೌಹಿಣೀಯ (ನಾ). ೧. ರೋಹಿಣಿಯ ಮಗ : ಬುಧ : "ರೌಹಿಣೀಯಃ ಬುಧಃ ಸೌಮ್ಯಃ ಚಂದ್ರಮಸಾಯನಃ" ಈ ೪

ಬಂಧನ ವೆಸರ್ " (ಕೂಟಾ- ೯-೨೬) : ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಬಂಧ, ರೌಹಿಣೀಯ (Rohineya) ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದರು (೪೫೨-೦೩). ೨. ವಸುದೇವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರೋಹಿಣಿಯ ವಾಗ್ : ಬಲರಾಮ : "ಬಲದೇವ : . . . ರೌಹಿಣೀಯ : . . . ಹಲಾಯುಧ : ಈ ರೀತಿ ಬಲದೇವನ ವೆಸರ್ " (ಕೂಟಾ- ೩-೩೦) ; ೩. ರೌಹಿಣೀಯ ಮೂರ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಗೋಪವತ್ಸ ಪ್ರಕಂಬನೊಡನೆ ಮಿಕ್ಕ ಗೋಪಾಲರೆಲ್ಲರ ಗೋಪಾಲರೊಡನೆ ಗೆಡೆಯಾಗಿ (ಪ್ರಾ. ೯-೩೨ ಪ). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ರತ್ನ : ಪಚ್ಚಿ : ಮರಕತ. ೪. ಕರು.

[ಸಂ.]

ರೌಹಿಣಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬೆಂಕಿ : " ಸಾರಗ, ರೌಹಿಣಿ, ಬೆಟ್ಟಕುರಿ . . . ಪೃಷ್ಠತಃ, ಚುಕ್ಕಿದುಬ್ಬಿ " (ಸಿದ್ಧಾಂತ- ೦೩೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲು ; ಕಾಚಿಹುಲ್ಲು : "ಕತ್ಯುಣಂ . . . ರೌಹಿಣಿ-೬ ಕಾಚಿಹುಲ್ಲು " (ಸಿದ್ಧಾಂತ- ೦೩೦). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿನು : (೪). [ಸಂ.]

ರಾಕ್ಕಟಿ ' ರಾಕಡಿ ' ನೋ.

ರಾಕ್ಕಟಿ ' ರಾಕಡಿ ' ನೋ.

ರಾಕ್ಕಡೆ ' ರಾಕಡಿ ' ನೋ.

ರಾಕ್ಕಡಿ ' ರಾಕಡಿ ' ನೋ.

*

೮

೮ (ನಾ). ೧. ಕನ್ನಡ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ನಲವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಕ್ಷರ : ಅವರ್ಗೀಯದ ಮೂರನೆಯ ವರ್ಣ ; ಲಕಾರ. ೨. [ಗಣತ] ಮೂರು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : "ಗ ಙ ಬ ಲಂ ಮೂಣಕ್ಕು" (ಪೂರ್ಣಾ- ೦೦೪-೦೦). ೩. [ಭಂದ] ಲಘು ಎಂಬುದರ ಸಂಕೇತ : "ಮಯರಸತಜಫನಲಗವನಿಪ್ಪತ್ತರಂ ಗ ನಾ ಕ್ಷ ರ ಗ ಳ ಕ್ಯಂ" (ಪೂರ್ಣಾ- ೦೦೭-೦೯); ಮಯರಸತಜಫನಲಗವನಿಚಯವೆಂಬವು ನಿಯಮದಿಂದ ಗಣಾಕ್ಷರಮಕ್ಕುಂ (ಕೂಟಾ- ೦-೩೩).

ಲಂಕೆ (ನಾ). ಬಡಗಿ : ಲಂಕರೂಪ್ಯಲಕ್ಷಿ ಅಪುರಿತಗಲ್ಲಿ ಮೂವಿಂಗೆ ಮರದ ಯಂಬಿವೊನ್ನಕ್ಕುಂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮಂಚವೊನ್ನಕ್ಕುಂ (೩೩. XIX, ೩೩-೨೩; 113೩) ; " ಬಡಗಿ, ಮರದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು" (೨೩. XIX, ಪು. ೩೩ ಕಾಣಿಕೆ).

ಲಂಕೆ (ನಾ). ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವನು ; ಲಂಕೆಯ ಪ್ರಜೆ : ಲಂಕೆಗರ್ ಸುವಿದುರ್ದಿ ? ಲಂಕೆಗರ್ ಶುಭವುರ್ದಿ ? ಲಂಕೆಗರ್ ವವಗಿ ನಮ್ಮದಿಯರ್ದಿ ? (ಪ್ರಾಣಾ- ೪೩೩-೪೩೦). [ಲಂಕೆ + ಇಗ]

ಲಂಕೆ (ನಾ). ೧. ಲಂಕೆಯ ಕಾವಲಿನ ರಾಕ್ಷಸ : ಹಂಪದವಾ . . . ಮಹಾದ್ವೈತಭೋರರಕ್ಕಸಯುವತಿ ಲಂಕೆಯಯುವಳು ರಕ್ಕಸಿಯೊಡಗೂಡಿ (ಕೂಟಾ- ೩-೨-೭) ; ಲಂಕೆಯನ್ನು ಕೊಂದು ಶಂಕೆಯಿಲ್ಲದ ನಾನು ಬಿಡುವೆಂದಿ ಬಂದ (ಪ್ರಾಣ. ೪-೭೪-೨). ೨. (ಆಲಂ) ದುಷ್ಟ, ಹೆಂಗಸು ; ಗಯ್ಯಾಳಿ : ಆ ಲಂಕೆಯ ಕಾಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಿತಿ ನನಗೆ ಬಂತು (ಪೂರ್ಣಾ- ೪೦). ' ತಾಟಕಿ ' ಪರಾ. [< ಸಂ. ಲಂಕಾ]

ಲಂಕೆವಿದ್ಯೆ (ನಾ). (ಆಲಂ) ಘಟಿತನ : ಕುಯುಕ್ತಿ : ಅವಳೇನು ಬಂದಿದ ರೋಗ ! ಲಂಕೆವಿದ್ಯೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ (ಪೂರ್ಣಾ- ೦೭೪).

[ಲಂಕೆ + ವಿದ್ಯೆ]

ಲಂಕೆ (ನಾ). ೧. ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪ : ಸಿಂಹಳ ; ಈಗಿನ ಸಿರೋನು. ಇದರ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಲಂಕಾನಗರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು : ಲಂಕೆಯ ಚಿಲ್ವಂ ನೋಡುತ್ತಾ . . . ಅರಮನೆಯಂ ಪೊಕ್ಕಂ

(ಕೂಟಾ- ೦೪-೩೩) ; ರಾಮಕುಮರ ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯ ವತಾರಂ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೇಶ್ವರದೇವರಂ ತಾ ನಿರಿಸಿ ಭಜಿಸನೆ (ಪ್ರಾ. ೩೨-೩೨) ; ಅಂಕೆಯಿಲ್ಲದ ಕೋತಿ ಲಂಕೆ ಸುಟ್ಟಿತು (೧೩೪). ೨. ಒಂದು ದ್ವೀಪಸಮುದಾಯದ ಹೆಸರು : ಗೋದಾವರೀನದಿಯು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಕಡೆ . . . ಲಂಕೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳು . . . ಇವೆ (ಕೂಟಾ- ೪. ೩೦). [ಸಂ. ಲಂಕಾ]

ಲಂಕೋಯಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಸ್ಪೃಕ್ಕಿಯೆಂಬ ಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ ; ಸಂಕೇತೇರು : "ಮರುನ್ನಾರಾ . . . ಲಘು, ಸಮುದ್ರಾಂತಾ, ವಧೋ, ಕೋಟವರ್ಷ, ಲಂಕೋಯಿಕಾ-೧೦ ಸ್ಪೃಕ್ಕಿ ಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ್ರವ್ಯ, ಸಂಕೇತೇರು" (ಸಿದ್ಧಾಂತ- ೦೪೩).

[ಸಂ. ಲಂಕೋಯಿಕಾ]

ಲಂಗ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಒಂದು ಉಡುಗೆ : ಪಾವಡೆ : ಚಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳು ಇಂಗ್ಲೀಷಿವರಂತೆ ಪರಾಯಿ ಲಂಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು (ಪ್ರಾಣ. ೩) ; ನಿನ್ನ ಲಂಗ ಯಾರು ಹೊಲಿದದ್ದು ? (ಪ್ರಾಣ. ೦೦೦).

[← ಹಿಂ. ಮರಾ. ಲಹಂಗಾ]

ಲಂಗಟಿ ' ಲಂಗೋಟಿ ' ನೋ.

ಲಂಗಡೆ-ಲಂಗಡೆ (ನಾ). ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಊನವುಳ್ಳವನು ; ಕುಂಟಿ : ಟೀವುಸುಲ್ತಾನರ ಕಡೆಯಿಂದ ಲಂಗಡಾ ಪಾಡಿಸುವಾಯಿಮಾಮಯಂಬ ಶಿವಾದಾರನು (ಪ್ರಾಣ. ೪೭). ಲಂಗಡೆ : ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಪಾಪ ಕೊಂಡ ಕುಂಟು. ತೀರ ಲಂಗಡೆ ಅಲ್ಲ (ಪೂರ್ಣಾ- ೦೩) ; ಕಾಲಿಗಲು ಮುಂದಿರು ಕೊಂಡು ಲಂಗಡೆ ಆಗಿರಿ (ಪೂರ್ಣಾ- ೪೨). [← ಹಿಂ. ಮರಾ. ಲಂಗಡಾ] ಲಂಗಡೆ ' ಲಂಗಡೆ ' ನೋ.

ಲಂಗರಖಾನೆ (ನಾ). ಬಡಬಗ್ಗರಿಗಾಗಿ ಇರುವ ತೆಂಗುಮನೆ.- ಅನ್ನ ಭತ್ತ : ಅರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಕದಿಯು ತಯಾರಾಯಿತು. ಲಂಗರಖಾನೆಯ ಕಟ್ಟಡವೂ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು (ಪ್ರಾಣ. ೨೫೦).

[← ಪಾಕ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಲಂಗರಖಾನಾ]

ಲಂಗರು. ನಂಗರು. ನಂಗಲ್ಲು (ನಾ). ಹಡಗನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಬಿಡುವ ಭಾರವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಕರಣೆ, ಗುಂಡು ಮತ್ತು ಸರಪಳಿ : 'ಲಂಗರು' ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಭಾರವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ತೂಲೆ . . . ಹಡಗು ಗಾಳಿಗೆ ಏದಲದ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸರ ವೆಯಿಂದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು, ಅದು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವರು (ಗುಣಾ. ೭೩); ಅದು ಲಂಗರಲ್ಲದ ನೌಕೆ (ಕುಣಾ. ೪೯). ನಂಗರು : (ಕುಣಾ. ೦೩೩). ನಂಗಲ್ಲು : "ನಂಗಲ್ಲು ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕುಂ" (ಕುಣಾ. ೦೩೦-೪); ನಂಗಲ್ಲಿನಿಳುವ ಹಡಗು ನಿಲ್ಲಂತೆ ರಥಾಂಗ ನಿಂದುದು ತೊಟ್ಟನ್ನಲ್ಲಿ (ಕುಣಾ. ೨೪-೩೦); ನಂಗಲ್ಲಿನಿಕ್ಕದ ಹಡಗಿನಂತಾ ರಥ ಕಂಗೊಳಿಸುತ ನಿಂದಿರಲು (ಗೋಮತೀ. ೦೦-೭೬).

ನಂಗರುಎತ್ತು = ಲಂಗರನ್ನು ಎತ್ತು. -ತೂಗು : (ಕುಣಾ. ೦೩೩). ನಂಗರುಬಿಡು = ಲಂಗರುಹಾಕು : (ಕುಣಾ. ೦೩೩). ನಂಗರುಬಾರೆ = ಹಡಗನ್ನು ಲಂಗರು ಹಾಕಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸ್ಥಳ : (ಕುಣಾ. ೦೩೩). ಲಂಗರುಹಾಕು, ನಂಗರುಹಾಕು = ಹಡಗನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಲಂಗರನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಬಿಡು; ಹಡಗನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸು : ಹಂಕುಲಿಕ್ಕು . . . ಕಬ್ಬಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಆ ಪುರದ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಲಂಗರುಹಾಕಿದನು (ಕುಣಾ. ೭೬); ಹಡಗುಗಳು ಲಂಗರುಹಾಕುವ ಸ್ಥಳವು 'ರೇವು' ಅಥವಾ 'ಅಳವೆ' ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಕುಣಾ. ೦೦). [← ಪಾರ. ಓಕಿ. ಲಂಗರ; ಪುರಾ. ಲಂಗರ. ನಾಂಗರ. ೧೯. Anchor]

ಲಂಗರುಸುಂಕ (ನಾ). ಲಂಗರು ಹಾಕಿದ ಹಡಗುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆರಿಗೆ : (Anchorage. ೩೪೩). [ಲಂಗರು + ಸುಂಕ] ಲಂಗಿಗ (ನಾ). ಬಿದಿರಿನ ಗಳೆಯ ಮೇಲೆ ಕಸರತ್ತು ಮಾಡುವವನು; ದೊಂಬ : ಮೀಳದು ಬಿದಿರ ಮೇಗೀಟಾಯಾಣಾರದೊಳೊಡುವ ವಿಧ್ಯಾರ ಲಂಗಿಗರ ಮನೆಯೊಳ್ ಪೆಣ್ಣು ತ್ರಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟಿ (ಕುಣಾ. ೬-೨೬).

[← ಪಾ. ಲಂಖಿ. / ಸಂ. ಲಂಘಿತ]

ಲಂಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ನೆಗೆ; ಹಾರು; ಕುಪ್ಪರಿಸು; ಜಿಗಿ : ತುಂಗಗಿರಿಖರ ದಿಂದ ಲಂಗಿಸಿ ತೂದ್ರಕನ ಪೂವ ಸುರಿಗಿಯ ಮೊನೆಯೊಳ್ . . . ಪಾಯ್ಲು ಬರ್ದುದು ಸಿಂಗಂ (ಕುಣಾ. ೦೦೦೪ ತೂದ್ರಕ); ಪೊಗೆ ಪೊಗೆ ಕ್ಕುಂ ಸಿಂಗಂಗಳಕುರಿ ಗರ್ಜಿಸಿ ಲಂಗಿಸಿ ಪುಡಪುಡನೆ ಪುಟ್ಟಿ ಸತ್ತುವು ಪಲಪಂ (ಕುಣಾ. ೩-೯೨); ಸಿಂಗಾಡಿಗಳ ತುಂಡು ನೇಜಿಯಗಳ ಲಂಗಿಸಿ ಸೆಳೆಸೆಳೆ ದಿಡುತ (ಕುಣಾ. ೦೩-೯೬). [← ಲಂಘಿಸು]

ಲಂಗು (ನಾ). ಕಡಿವಾಣದ ಒಂದು ಭಾಗ; ಕಡೆವಣೆ.

ಲಂಗುಲಗಾಮು = ರಿ. ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತೋಟಿ ಯಲ್ಲಿಡಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನಗಳು; ಕಡೆವಾಣ ಮತ್ತು ಕಡಿವಾಣ: ಸೊಗಸಾದ ಜೀನುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಲಂಗುಲಗಾಮುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದ ಎರಡು ಒಂಟೆಗಳನ್ನೂ . . . ಅರ್ಜುನ (ಕುಣಾ. ೧೨-೪೪); ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಹಿಂದೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಲಂಗುಲಗಾಮಿಲ್ಲದ ಕುದುರೆಯಂತೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು (ಪಾಶಾ. ೦೦೬). ೨. (ಅಲಂ) ಕಟ್ಟು; ತಡೆ; ನಿರ್ಬಂಧ; ಹಿಡಿತ; ನಿನ್ನ ಬಾಯಿಗೆ ಲಂಗುಲಗಾಮು ಏನೂ ಇಲ್ಲ (ಕುಣಾ. ೦೦೬); ಅವರ ಕೋಪಕ್ಕೆನು ಲಂಗುಲಗಾಮೇ ಬೇಡವೆ ? (ಸುಪ್ರಸಂಗ. ೩೬). [← ಸಂ. ಲಂಘಿಸು]

ಲಂಗೋಟಿ 'ಲಂಗೋಟಿ' ನೋ

ಲಂಗೋಟಿ, ಲಂಗಟಿ, ಲಂಗೂಟಿ (ನಾ). (ಗಂಡಪು.) ಗುಹ್ಯಾಂಗ ವನ್ನು, ಮಾತ್ರ ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಧರಿಸುವ ಬಟ್ಟೆ; ಕೊಪೀನ; ಪುಟಗೋಸಿ : ಲಂಗೋಟಿ ಬಲುವೊಳ್ಳಿದ್ದಾ ಒಪ್ಪಿಹಂಗಳಿಲ್ಲದೆ ಮಡಗಿ

ಒದಗುವುದಿಲ್ಲ ಬದವರಿಗಾರಾರವಲ್ಲ ಈ ಲಂಗೋಟಿ ಬೈರಾಗಿಗಳ ಭಾಗ್ಯ ವಣ್ಣ (ಕುಣಾ. ೪-೪೪ ಕುಣಾ); 'ಲಂಗೋಟಿ ಹಾಕದಿ ಕೆಂಗೆಟ್ಟು ಶೋಕದಿ (ಕುಣಾ. ೭೩ ಕುಣಾ. ೪೦೩೪); 'ಲಂಗೋಟಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ರೇವಿಮೆದು ಮಡಿ ಉಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ (ಕುಣಾ. ೦೩೬). ಲಂಗಟಿ: ಲಂಗೀ ಆರ ಪುತ್ತರಿ ಲಂಗಟಾ ಆರ ಲವಾಡಿಸಿರಿ (ಕುಣಾ. ೨೯೩); ಒಂದೊಬ್ಬರಿ ಗೇಡು ಲಂಗಟಾ ಸಿಗಿಸಿಕೊಂಡು . . . ಹೊರಟ್ಟು (ಕುಣಾ. ೦೪). ಲಂಗೋಟಿ : ಲಂಗೂಟಿ ಹಾಕಿ ಬತ್ತಲೆಯಾಗಿ ಗುರ್ಜೆಯನ್ನು ಘೊಡುವ ಹುಡುಗರು ಕೋವಣ ಧರಿಸುವ ವಿರಕ್ತಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದಿರವು. (ಕುಣಾ. ೦೩೯).

ಲಂಗೋಟಿಗಳೆಯ = ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ಸ್ನೇಹಿತ : ಬಾಲ್ಯಮಿತ್ರ : ಲಂಗೋಟಿ ಗೆಳೆಯರೊಂದಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು (ಕುಣಾ. ೩೩೬). ಲಂಗೋಟಿಮಿತ್ರ = ಲಂಗೋಟಿಗಳೆಯ : ಅಪರಿಚಿತರನ್ನು ಸಹ ಲಂಗೋಟಿಮಿತ್ರರಂತೆ ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ (ಕುಣಾ. ೪೦). ಲಂಗೋಟಿ ಸ್ನೇಹಿತ = ಲಂಗೋಟಿಗಳೆಯ : ಅಪರಿಚಿತರೂ, ಲಂಗೋಟಿಸ್ನೇಹಿತರು (ಕುಣಾ). [← ಪಾರ. ಲಂಗೋಟಿ; ಹಿಂ. ಲಂಗೋಟಿ, ಲಂಗೋಟಾ, ಲಂಗೋಟೀ; ಮಲಾ. ಲಂಗುಟಾ, ಲಂಗುಟೀ, ಲಂಗೋಟಿ, ಲಂಗೋಟಾ, ಲಂಗೋಟೀ]

ಲಂಘಿತ (ನಾ). = ಲಂಗಿಗ : ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಬಯಸುವ ಲಂಘನು ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆಯಿಸಿ, ಕಲ್ಲುಬ್ಬರಗಳನ್ನು ತಗೆಯಿಸಿ, ನೆಲವನ್ನು ಸಮಗೊಳಿಸಿ. ಮೃದುವಾದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವನು (ಸುಪ್ರ. ೩. ೩೦೦೦. ೪೩). [ಸಂ. / ಪಾರಿ. ಲಂಘಿತ]

ಲಂಘನ (ನಾ). ರಿ. ಹಾರುವಿಕೆ; ನೆಗೆತ; ಜಿಗಿತ: 'ಲಂಘನು' ಪರಾ. ೨. ಕುದುರೆಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಓಟ; ನೆಗೆದು ನೆಗೆದು ಓಡುವುದು; ಪುತ್ರ: ನೆಗೆನೆಗೆಯಿಸಿ ಓಡಿಸುವುದು ಲಂಘನವನುಕೊಂಬುವುದು (ಕುಣಾ. ೨೩-೦೦). ೩. ಮಿತಿವೆಯನ್ನು ಮೀರುವುದು; ಹದ್ದು ಮೀರಿದ ವರ್ತನೆ. ೪. ಹತ್ತು ವುದು; ಎರುವುದು. ೫. ಶುಭವಾಸ; ನಿರಾಹಾರ : ಲಂಘನವು ದೀಪನ ಪಾಚೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು (ಕುಣಾ. ೦೦೦); ಲಂಘನವು ಕೋಧನ, ಕಮನ ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ (ಕುಣಾ. ೦೧೩). ೬. ಫಕ್ತ ದ್ವೇಷಂ ಜಡಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮಾಚರಿತಲಂಘನಂ . . . ಕುಂದದ ಮುಕ್ತಜ್ಞ ರನಂದ ದಿಂದಮರಸರೊಳೊಂದುಂ (ಕುಣಾ. ೦೦-೦೦೬).

ಲಂಘನಮಾಡು = ಲಂಘನಹಾಕು : ಅರ್ಜುನವಾದಾಗ ಲಂಘನ ಮಾಡಿದರ ಒಳ್ಳೆಯದು (ಕುಣಾ). ಲಂಘನಹಾಕು = ಉಪವಾಸವಿರು; ನಿರಾಹಾರಿಯಾಗಿರು : ಎರಡು ದಿವಸ ಲಂಘನಹಾಕಿವರ ಸರಿಹೋಗುತ್ತೆ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದೆ (ಕುಣಾ. ೦೦-೭೬). [ಸಂ.]

ಲಂಘನಂಗಿಯಾ (ಕ್ರಿ). ಉಪವಾಸವಿರು; ನಿರಾಹಾರಿಯಾಗಿರು : ಗಜಮಸ್ತಕಮಸ್ತಿದಿನಜೀರ್ಣಮಾಯೈಂದು ಲಂಘನಂಗಿಯಾ ಪೋಂ ಗಜರಿವು ಲಂಘಿಸಿದುದೊ (ಕುಣಾ. ೯-೭೬). [ಲಂಘನ + ಕಿಯಾ]

ಲಂಘನೀಯ (ನಾ). ಮೀರಬೇಕಾದುದು; ತಿರಸ್ಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯ ವಾದುದು : ಮುದುಗಿಲ್ಲ ಕುಚಿತಮಂ ನುಡಿವುದು . . . ಉಚಿತಮಂ ಬಗೆಯು ನುಡಿದೊಡಮೆವಗೆ ಲಂಘನೀಯಮಜ್ಜೆಯಂ (ಕುಣಾ. ೦೦-೦೩೦). [ಸಂ.]

ಲಂಘನೆ (ನಾ). = ಲಂಘನ ರಿ : ಅದೊಡವರ್ ನಿದುಜಜಯ ನರುಬಳಿಯಸುಗೋಸಿ ಜಡಿವಪೋಲೆಯನೊಡಂಟುಡಿಸುವೊಡನೆ ಲಂಘನೆ ರಾಗು ದಿಡುತಗಳ ಬಿರುಬಿನು (ಕುಣಾ. ೦೩). [ಸಂ. ಲಂಘನ]

ಲಂಘಿತ (ಗು). ರಿ. ದಾಟಿದ; ಜಿಗಿದ. ೨. ಮೀರಿದ; ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದ. ೩. ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ; ಅಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ; ಅವಮಾನಿತ. (ನಾ). ೪.

[ನಾಟ್ಯ] ಮೂವತ್ತೈದು ದೇಶೀಯಭಾವಚಾರಿಗಳಲ್ಲೊಂದು; ೯ "ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಖಂಡಿಸೂಚಿಸ್ತಾನೆಂದಲ್ಲಿ [ಸ್ಥಾನಕ ೨೯] ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಜಾಗೃತ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲಿಂದ ದಾಟುವುದು" (ಅಪ್ಪರಂ. ೨೨೨ ಗಣ್ಯಸೂತ್ರ); ಉರು ಖಂಡಿಸೂಚಿಸ್ತಾನೆಂದು ಖಂಡಿಸೂಚಿಸುವುದು ಬೇಗಂ ಬೇಗಂ ಒಂದು ತೆಗೆವುತೆ ತದಿಂತ ಚರಣದ ದಾಟಲೆ ಲಂಘಿತಾವ್ಯ ಮನಿಸ್ತುಂ (ಅಪ್ಪರಂ. ೭-೬೯). ೫. [ಸಂಗೀತ] ಹಾಡುವಾಗ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸದೆ ಮಧ್ಯದ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ಹೇಳುವುದು : ಮಂದ್ರ ಮಧ್ಯಮ ತಾರಮಂತ್ರ ತ್ರಿವಿಧವೆಂದಲು ಚಾರಮಂತ್ರ ಲಯ ಲಂಘಿತಂಗಳು ನಿಮಿರ್ದಮದಿರಲು . . . ದೇಶೀಮಾರ್ಗವೆಸೆಯಲು (ಅಪ್ಪರಂ. ೧೯-೧೦); ಲಂಘಿತ ಗಾಢ ಮಿತಾಯಿ ಲಂಘಿತ ಕಾಕುಜಾಯನುಡಾಯಿ . . . ಬೆಂಗಳಮರೆ ಬಾಡಿಸುತೆ ಚಾರಮೀಡೆಯಂ (ಕೃಷ್ಣಂ. ೧೦-೯).

[ಸಂ.]

ಲಂಘಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹಾರು : ಬೆಗ : ನೆಗ : ಸಂಧುರಾರಾತಿಯನು ಜ್ಞಾತಕನುವನುಪದದತ್ತ ಲಂಘಿಸುಂ (ಅಪ್ಪರಂ. ೯೦) ಲಂಘಿಸುಂ ದೂರವನು ಕಂಡಂ (ಅಪ್ಪರಂ. ೧೭-೨೫); ಕೊಂದಿನ ಮೇಲಣ ಮರ್ಕಟನಂತೆ ಲಂಘಿಸು ವುದನ್ನ ಮನವು (ಅಪ್ಪರಂ. ೨೨); ಹೊಯ್ದನು ಭೀಮ ಲಂಘಿಸಿ ಗಜದ ಮೃಗಕವ (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೭-೨೩). ೨. ಧಾಟು : ಕ್ರಮಿಸು : ನಿನ್ನಾಡ್ವಯಂತ ಗಗನಮನುಸ್ತತಿಯಂ ದಾಟಿ ಪರ್ವತ ಲಂಘಿಸಲಿದೆಂಬನ್ನೆಗ ಮೊಟ್ಟಿದುರ್ದದು (ಅಪ್ಪರಂ. ೧೦-೩೬); ಜಲದಿಯ ಲಂಘಿಸಿದವಗೆ ಜಯ ಮಂಗಳ (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧-೨೯ ಕೃಷ್ಣಂ). ೩. ಮೇಲೇರು : ಹತ್ತು ; ವಿರಿಯೋಗು : ತೊಲಗೊಳಗೆ ದುಗಲ ಪಟ್ಟಿ ಲಂಘಿಸ ಬಲುಮಹಾಜರ ಮೇಲೆ ನೂತ . . . ತೊಲಗಿದರು ಜೀವಗಳನು (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೯-೨೦). ೪. ಮಿರು : ಮಿರಿ ನಡೆ ; ಅತಿಕ್ರಮಿಸು : ಲಂಘಿಸಿದಂ ಎಮ್ಮಯ ಮಾತನೊರ್ವಗಮಿದಾಚ್ಛಾ ಲಂಘಿಸಂ ದೋಷಂ (ಗಣ್ಯಸೂ. ೬-೩).

[ಲಂಘನ + - ಇಸ್ಸು]

ಲಂಘ (ಗು). ೧. ಹಾರಬೇಕಾದ ; ಜಿಗಿಯಬೇಕಾದ. ೨. ಮಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾದ ; ಅತಿಕ್ರಮಿಸಬಹುದಾದ. ೩. ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ; ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಬಹುದಾದ. [ಸಂ.]

ಲಂಚ (ನಾ). ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಅಥವಾ ಕೊಡುವ ಹಣ, ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದುವು ; ರುಪುವತ್ತು : "ಲಂಚ : ಉತ್ಕೋಚ : ಉಪಾಧಾನಂ. ಉಪಚಾರ : ಅಮಿಷಂ - ಈ ಶಿ ಲಂಚಂ" (ಕಣ್ಯಪ್ರಾ. ೬-೨೫೦); ಲಂಚಂ ಬೇರ್ಪು ಫಲದೇ ತಾಯ್ಗೆ ತೆಗೆಗವಳಿದವಂ ಲೆಕ್ಕವಿರುವಂ ಮೂದಿಗಂ (ಗಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೫-೧, ೧೦೬-೨೬; ೧೦೬೦); ತನವಣ್ಣಂ ಲಂಚಮೀವಂ ಪುರುಳಿ ನಿನಗೆ (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೨೦೬); ಹವಣನಾರಯ್ಣಂ ಲಂಚಮಂ ಮೊದಲೆ ಕೊಂಡು ಕಸವರ ಮನರಮನೆಯ ಭಂಡಾರಕೊದಗಿಸುವ . . . ರಾಜಮಂತ್ರಿಗಳ್ (ಕೃಷ್ಣಂ. ೬-೬).

ಲಂಚತಿಸ್ತು = ಲಂಚವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು : ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ಸಂಭರ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರು ಲಂಚತಿಸ್ತುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ಕಾಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೦೦). ಲಂಚರಾವಣೆ = ಲಂಚ ಮತ್ತು ಆ ಬಗೆಯ ಇತರ ಹಣ : ಸಾಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವರಿಗೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷೆಮಾಡಿ, ಜವಳಿಗೆ ಲಂಚರಾವಣೆಗೆ ಅಪ್ಪದವಿಲ್ಲದಂತೆಯೂ . . . ಬಂದೋಬಸ್ತ ಮಾಡಿ ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಸಿದರು (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧, ೧೦೬); ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಮರಮೋಸ ಲಂಚರಾವಣೆಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನೂ . . . ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು (ಕೃಷ್ಣಂ. ೧೨-೨೬). ಲಂಚಗಾಣಿ = ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡು : ಮಹಮ್ಮದ್‌ನುಸುನು ಮುರಾರಿಯಾರಿಗೆ ಲಂಚಗಾಣಿ ಆತನ ಮುಖಾಂತರ ಅರಸನವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕವಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ವಿವರ (ಕೃಷ್ಣಂ. ೬೯).

ಲಂಚಗಾಣಿ = ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು : ಲಂಚಗಾಣಿಯವರಲ್ಲಿ ಪಡಾಯಿತನಾಗಿಬಿಟ್ಟು (ಕಾಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೦೩).

[ಸಂ. ಲಂಚಂ/ಚಾ. ಲಂಚಾ]

ಲಂಚಂಗುಳಿ, ಲಂಚಗುಳಿ (ನಾ). ಲಂಚವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಕೈಯಾಸೆ ಮಾಡುವ, ವ್ಯಕ್ತಿ : ಗುಳಿ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ-ಅಟಂಗುಳಿ, ಸಾಲಂಗುಳಿ, ಲಂಚಂಗುಳಿ (ಕಣ್ಯಪ್ರಾ. ೨೦೨ ಕೃಷ್ಣಂ); ಲಂಚಮಂ ಕೊಳ್ಳಂ, ಲಂಚಂಗುಳಿ (ಕಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೦೯ ಕೃಷ್ಣಂ). ಲಂಚಗುಳಿ : ಲಂಚಯ ಲಂಚಗುಳಿಯ ನೋಟದ ತವಕಾರ್ತಿಯ . . . ಮನಮಂ ತನ್ನತ್ತ ಸೇರು (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೯-೨೬); ಇಂಚವೋಯಿತ್ತು ನಮ್ಮಯ ತೇಜವಿನ್ನೇನು ಲಂಚಗುಳಿಯಾದ ಶಿವ (ಕೃಷ್ಣಂ. ೯-೨೦); ಫಾತಿಸುವರೇ ಲಂಚಗುಳಿಯಂ (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೭-೨೦). [ಲಂಚ + - ಗುಳ್ಳಿ (< -ಗುಳ್ಳಿ)]

ಲಂಚಂಗೊಡು, ಲಂಚಗೊಡು (ಕ್ರಿ). ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಣ, ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೊಡು ; ಕೈಯಾಸೆ ತೋರು : ಒಂದು ಕಂಕಣಮನಾಕೆಗೆ ಲಂಚಂಗೊಟ್ಟು ಬಿಡು (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೨-೬ ಪ). ಲಂಚಗೊಡು : ಆತ ಲಂಚ ಕೊಡುವಾಗ ಮೇಲಿನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ (ಕೃಷ್ಣಂ). [ಲಂಚ + ಕೊಡು]

ಲಂಚಂಗೊಳ್ (ಕ್ರಿ). ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಣ, ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು ; ಕೈಯಾಸೆ ಮಾಡು : ಅವನ ಕೈಯೊಳು ಲಂಚಂಗೊಂಡ ನಕ್ಕುಮೆಂದು ಕಳುಗಂ ತಳುಗಂ ಕಳುಗಂ ಕಳುಗಂ ಕಳುಗಂ ಕಳುಗಂ ಕಳುಗಂ (ಕಾಣ್ಯಪ್ರಾ. ೬೯); ರತಿರೂಪಂ ಲಂಚಂಗೊಂಡ ವಿಲಾಸದಿನೆಂದತ್ತಾ ರಾಜೀವಾಸ (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೨-೨). [ಲಂಚ + ಕೊಳ್ಳು]

ಲಂಚಗೊಡು 'ಲಂಚಂಗೊಡು' ನೋ.

ಲಂಚಗೋರ, ಲಂಚಬೋರ (ನಾ). ಲಂಚವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವನು : ಬೇಕನ್ನನು ಲಂಚಗೋರನೆಂದೂ . . . ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದನೆಂದೂ, ಅರ್ಜುನ ಪುಗಿನಿಗೆ ಸೋತನೆಂದೂ ಹೇಳಿದ (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೦೯); ನೀನೆ ನನ್ನ ಲಂಚಗೋರನಾಗೊತೆ ಹೇಳಬಹುದೇ ? (ಕಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೦). ಲಂಚಬೋರ : ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಂತೆ ನನ್ನನ್ನೂ ಲಂಚಬೋರನೆಂದು ಎಣಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಕೃಷ್ಣಂ. ೧೦೩).

[ಲಂಚ + - ಕೋರ/ಮರಾ. ಲಂಚಬೋರ]

ಲಂಚಗೊರಿ (ನಾ). ಲಂಚವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವಳು : ಕೈಯಾಸೆ ಮಾಡುವವಳು : ಬಡವ ಅವಳು. ಆದರೇನು ? ಸತ್ಯವಂತೆ. ಲಂಚ ಕೋರಿಯಲ್ಲ (ಕಾಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೯). [ಲಂಚಗೋರ + - ಇ]

ಲಂಚಬೋರ 'ಲಂಚಗೋರ' ನೋ.

ಲಂಚಗಿ (ನಾ). ಕೈಯಾಸೆಯಿಂದ ಬೀವಿಸುವವನು : ಲಂಚದಂ ಬೀವಿಸುವಂ ಲಂಚಗಂ, ಲಂಚವೇಗಂ (ಕಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧೦೨ ಕೃಷ್ಣಂ); ಲಂಚದಿಂದ ಬದುಕುವವನು ಲಂಚವೇಗನು, ಲಂಚಗನು (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೩೬).

[ಲಂಚ + - ಗಿ]

ಲಂಚಗಾರ 'ಲಂಚಗಾಣಿ' ನೋ.

ಲಂಚಗಾರಿಕೆ (ನಾ). ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಣ, ವಸ್ತು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ; ಕೈಯಾಸೆಗೊಳಗಾಗುವುದು : ಲಂಚಗುಳಿತನ : ಅವನು ತನ್ನ ಲಂಚಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಇದ್ದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ (ಕೃಷ್ಣಂ). [ಲಂಚಗಾರ (< ಲಂಚಗಾಣಿ) + - ಇ]

ಲಂಚಗಾಣಿ, ಲಂಚಗಾರ (ನಾ). ಲಂಚವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವನು ; ಲಂಚಗೋರ : ಲಂಚಗಾಣಂತೆ ಮಡಗಿದವ [ವಿಕಚಿತ್ತದಂ] ಕೀಳುರವೊಡ ಪೇಟುವೆ (ಕುಣ್ಯಪ್ರಾ. ೧-೧೦೬). ಲಂಚಗಾರ : 'ಲಂಚಗಾರಿಕೆ' ಪರಾ.

[ಲಂಚ + - ಗಾಣ]

ಲಂಚಗಿ (ನಾ). ಲಂಚದಿಂದ ಜೀವಿಸುವವಳು : ಬೂತುಗಿ, ಬೂತುಗಿತಿ;

ಲಂಚಗಿ, ಲಂಚಗಿತಿ (ಕಣ್ವ. ೨೯೭ ಶ್ಲೋಕ). [ಲಂಚಗಿ + -೩]

ಲಂಚಗಿತಿ (ನಾ). = ಲಂಚಗಿ : ಲಂಚಗಿ, ಲಂಚಗಿತಿ (ಕಣ್ವ. ೨೯೭ ಶ್ಲೋಕ).
[ಲಂಚಗಿ + - ೩ತಿ (< - ೩ತಿ)]

ಲಂಚಗುಂಡಿ (ನಾ). = ಲಂಚಗುಳಿ : ಬೆವಕೊಳ್ಳ ಲಂಚಗುಂಡಿ ಹಾಕರು
ಬಹಳ ಜನಯುಧಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೫೦). [ಲಂಚಗುಳಿ]

ಲಂಚಗುಳಿ 'ಲಂಚಗುಳಿ' ನೋ.

ಲಂಚಗುಳಿತನ (ನಾ). ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಣ ವಸ್ತು ಮುಂತಾದುವನ್ನು
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವ : ಪೊಲೀಸರು ಲಂಚಗುಳಿತನದಿಂದ ಮೂವು
ಅನ್ಯಾಯ (೨೦೫೮. ೧೦ ಪುಟ); ಸರಕಾರನೌಕರರಲ್ಲಿ ಲಂಚಗುಳಿತನ ಮಿತಿ
ಮೀರಿ ನೆಲೆಯೊಂದಿಗಿಂದ ನಮ್ಮ ದುರಿ ಸುಗಮವಾಯಿತು (ಕುಮಾರ.
೧೫೦). [ಲಂಚಗುಳಿ (< ಲಂಚಗುಳಿ) + - ತನ]

ಲಂಚನಿರೋಧ (ನಾ). ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಣ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು
ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವಿಕೆ : " ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರನಿರೋಧ.
ಲಂಚನಿರೋಧ " (Anticorruption- ಪುಟ. ೩).
[ಲಂಚ + ನಿರೋಧ]

ಲಂಚನಿರೂಪಣ (ನಾ). ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವ,
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕುವುದು ; ಭ್ರಷ್ಟಾ
ಚಾರನಿವಾರಣೆ : ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಲಂಚಕ್ಕಾಗಿ ದಾಯ ತೆರೆದು
ಕೊಂಡಿರುವಾಗ ನನ್ನೊಬ್ಬನಿಂದ ಲಂಚನಿರೂಪಣ ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಸಾಧ್ಯ ?
(ಕುಮಾರ. ೫೭೭). [ಲಂಚ + ನಿರೂಪಣ]

ಲಂಚಬಡಕ (ನಾ). = ಲಂಚಕೋರ : ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ
ಅತ ಲಂಚಬಡಕ ಗೌಡನೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದ (ಕುಮಾರ. ೫೦).
[ಲಂಚ + - ಬಡಕ (< - ಬಡಕ)]

ಲಂಚಬಡಕತನ (ನಾ). = ಲಂಚಗುಳಿತನ : ಲಂಚಬಡಕತನವು ವೇಶ
ದಿಂದ ನಿರ್ವಾಮವಾಗಬೇಕೆಂದು ನ್ಯಾಯದೇವತೆಯು ಅವೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾಳೆ
(ಕುಮಾರ. ೫೭೭). [ಲಂಚಬಡಕ + - ತನ]

ಲಂಚವಣಿಗ (ನಾ). = ಲಂಚಕೋರ : ವಣಿಗ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ . . .
ಲಂಚವಣಿಗಂ, ಸಾಲವಣಿಗಂ (ಕಣ್ವ. ೨೦೭ ಶ್ಲೋಕ); ಲಂಚದಿಂದ
ಜೀವಿಸುವಂ ಲಂಚಗಂ, ಲಂಚವಣಿಗಂ (ಕಣ್ವ. ೨೦೭ ಶ್ಲೋಕ); ಒಳ್ಳೆ
ನೋಲ್ಲಿನಿ ಲಂಚವಣಿಗಂ (ಕಣ್ವ. ೨೦೭-೨೦). [ಲಂಚ + - ವಣಿಗ]

ಲಂಚವೈಗು (ಶಿ). ಲಂಚಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗು : ಲಂಚವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು :
ಬಳ್ಳಿದಂ ಕೈಕೊಂಡ ಸತಿಯಂತೆ ಲಂಚವೈಗು ಪ್ರಧಾನಂತ . . . ಚಿತ್ರ
ದೊಳಾನಂದಂ ಬೆರಸಿರ್ಪದು (ಕರ್ಣಾಟ. ೯೭೭). [ಲಂಚ + ವೈಗು]

ಲಂಚಿಕೆ (ನಾ). ಸೂಳೆ : ಬೆಲೆವಣ್ಣು ; ವೇಶ್ಯೆ : ಅದೇಂ ಲಂಚಿಕೆಯರ
ಗುಣಜನ್ಯವುಂಜೀರಕಮಂಜುಸಿಂಜತಂ ರಂಜಿಸಿತೊ (ಅಶ್ವ. ೩-೨೨);
ರಂಜಿಸಿದುದು ಕಡುಸೊಬಗಿಂ ಲಂಚಿಕೆಯರ ಬೀದಿ ಬೀಡುತುಂ ಪರಿಮಳವಂ
(ಕರ್ಣಾಟ. ೧೭೭).

ಲಂಚಕಾಮದಹಾಸ್ಯ = ಬೆಲೆವಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಾಮನ ಬಾಣದಂತಿರು
ವವನು : ಸುಂದರಾಂಗ : ಒಂದು ಬಿರುದು : ರಿಪುಪ್ಪಾ ಕಾ
ವನೇಕೀಕುಳ್ಳಾರಂ ಲಾಂಚಕಾಮದಹಾಸ್ಯಂ ಚಲದಂಕರಾಮ ನೈಪಲಕ್ಷ್ಮೀ
ಲಕ್ಷ್ಮನಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ (ಎಫ್. VII. ೨೫೦- ೧೭೭-೨೯ : 1೦೫೫).
[ಸಂ. ಲಂಚಕಾ]

ಲಂಚಗೇಸರ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ : ಎಷ್ಟು (?) : ಲಂಚಗೇಸರಂ
ದೇವರ್ಷ ಪೂಜಿಸುವ ಮಾಲ(ರಾ)ಕಾರ್ಗ್ಗ (ಇ. X. ೭೦-೨ : ೫೭).
[ಲಂಚಗ್ಗ (p) ಸಂ. ಲಂಚಾ = ಲಕ್ಷ್ಮೀ) + ತಸರ]

ಲಂಚಿ (ನಾ). = ಲಂಚಿಕೆ : ಕಾಂಚಿದು ಪಟ್ಟಣದಲಿ ಕೇಯ ಕೇಳಿರೊ
ಅಲ್ಲಿ ಲಂಚಿ[ಚಿ]ಯರು ಕೆಡಿಸ್ಸಾರು ಕಡೆಯ ಕೇಳಿರೊ (ಎಫ್. ೧೨೨-೨೦).
[ಸಂ. ಲಂಚಾ]

ಲಂಚಿವಾಣಿ 'ಲಂಚಾನಾ' ನೋ.

ಲಂಚಾನ 'ಲಂಚಾನಾ' ನೋ.

ಲಂಚಾನಾ, ಲಂಚಿವಾಣಿ, ಲಂಚಾನ, ಲಂಚಾನ, ಲಂಚಾನ (ನಾ).
ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪೊದೆಪೊದೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ.
ಸಣ್ಣ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಲಂಚಾನಾ
ಹೂಗೊಡಲು ನುಡಿಯಿತು (ಸುಮ. ೨೭-೧೭). ಲಂಚಿವಾಣಿ :
ಲಂಚಿವಾಣಿಗಿಡ, ಹೇಸಿಗಿಡ ಕಾಡುಗೋಳ (ಕೃಷಿ. ೨೦೭೭೭).
ಲಂಚಾನ : ಪಾಳೆದೇಗಲದಲ್ಲಿ ಲಂಚಾನಪೊದೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿರಲು
(ಕೋಶ. ೨೩-೧೨) ; ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಲಂಚಾನ
ಬೆಳೆ ಹಾಗೆ ಹಬ್ಬಿದ (ಕಾಣ. ೩೭). ಲಂಚಾನ : ಲಂಚಾನದಂತಹ
ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪೊದೆ ಪೊದರುಗಳೂ ಮುಳ್ಳುಗಿಡಗಳೂ ಬೆಳೆದಿವೆ (ಕಾಣ. ೯೭);
ಸುತ್ತಲೂ ಲಂಚಾನ ಪೊದೆ ಬೆಳೆದಿತ್ತು (ಕುಮಾರ. ೧೭). ಲಂಚಾನಾ : ಮಲೆ
ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಲಂಚಾನಾ ಇದ್ದಹಾಗೆ (ಕುಮಾರ. ೨೭). [ಲಂಚಾನ. ೨೭-೨೦. ೨೭-೨೦. ೨೭-೨೦]

ಲಂಡ, ಲಂಡಿ, ಲಂಡು, ಲೆಂಡ, ಲೆಂಡು (ಗು). ೧. ದುಷ್ಪ್ರತನದಿಂದ
ಕೂಡಿದ : ಕೆಟ್ಟತನದ : 'ಲಂಡವಣಿ' ಪರಾ. ೨. ಮೋಟಾದ ;
ಮೊಂಡಾದ ; ಗಿಡ್ಡವಾದ : ಲಂಡತೋಳನ ಬುಹೋಟಾ ಅವನ
ಮೊದಲನ ನೆಹರುಜುನ್ನು ಒಡಿಸುತ್ತ (ಕಾಣ. ೧೦೯). (ನಾ).
೩. ನೀತಿ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದವನು ; ದುಷ್ಪ್ರ ; ನೀಚ : " ಲಂಡ =
ಲಂಡ (ಪು) = ಧೂರ್ತ, ಅಸಭ್ಯ " (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೭) ; ಪಾರ ಚೋರ
ಸುರೇಗಿ ಲಂಡ ಭಂಡ ಭಾರ್ವಾ . . . ಇಂತಿವರಲ್ಲಿ . . . ನುಡಿದಡೆ ಆ
ಭಕ್ತರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ (ಕೋಶ. ೨೭-೧೦೦) ; ಕಂಡ ನಾರಿಗಿಟ್ಟುಸುವ ಲಂಡಗೆ
ಪರಾಣವೇಕೆ (ಕುಮಾರ. ೧೭-೧೦-೩) ; ಪಂಡಿತನು ಭಂಡರೊಡನಾಡಿ ಅವ
ತುಡ್ಡ ಲಂಡ ತಾನಕ್ಕ (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೭-೧೦). ೪. ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದವನು ;
ಪಾಪುಂಡಿ : ಧರ್ಮದ ಸೋಗಿನಿಂದ ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯದಂತೆ
ನಡೆಯುವ ಲಂಡರ ಆಚರಣೆಯೆತ್ತು ? (ಕೋಶ. ೯) ; ಪಿಂಡ ಹಾಕಿದರೂ
ಲಂಡ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳೋದು ತಪ್ಪಿಲ್ಲ (ಗಾ). 'ಧರ್ಮಲಂಡ' ಪರಾ.
೫. ಒರಟು ; ಉದ್ದತ : ಲಂಡರಹ ದಾನವರ ಕೊಲುವವಳಿಂದ
ವಿಶ್ರಮವಿರ ನರಹರಿ (ಕೋಶ. ೨೭-೨೨). ೬. ತುಂಡಾದುದು ;
ಮೋಟಾದುದು ; ಮೊಟಕಾದುದು : ಕೂದಲನ್ನು ಲಂಡವಾಗಿ
ಕತ್ತರಿಸಿದುದಿಂದ . . . ಆವು ಹಗಲ ಮೇಲೆ ಲೋಲಾಡುತ್ತಿದ್ದವು (ಕುಮಾರ.
೧೯೯). ಲಂಡಿ : ೨. ಕದನಮುಖವ ಕೈಕೊಂಡುಕವಿಲ್ಲ ನಿನಗಾತ
ನೊಳು ವೈರವೇ ಲಂಡಿ ಹೋಗಿಂದು ನೆರೆ ಜರೆಯ ಕೋಪಾಟೋಪದಿಂದ
ಖಿಡ್ಗಮಂ ಜಡಿದನು (ಕರ್ಣಾಟ. ೨೭-೨೦-೨೭) ; ತರಳರೆಂದು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀಹರಿ
ಮರಳ ಪೇಳಿದ ಲಂಡಿಗಳು ನೀವು ಬಂದ ಪೊಗಳೆಮಾಡೆಯನು (ಕೋಶ.
೯). ಲಂಡು : ೧. ಅನಾರ್ಥತವ ಮಾಡಿ ಕಡಿಸುವಂಥಾ ಲಂಡು
ಪುಂಡುಯಿದ್ದರೆ ನೀರಮಾಪ್ತರರು ಪೊಡೆಯರು ಭಕ್ತರು ವಿಚಾರಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಅಂಥಾ ಲಂಡು ಪುಂಡರ ತೆಗೆದು ಸತ್ತಿರುಪರ ಯಿರಿಸುವುದು
(ಎಫ್. XVI. ೨೫೦. ೧-೨೭ : 1೦೭೨). ೭. ನೀಚತನ : ದುಷ್ಪ್ರತನ ;
ತೊಂಡುತೋಳನಿಕ್ಕಿ ಮಂಜಿನ ಕುಹಕ ಜೂಧು ಕುತ್ತಿತ ಲಂಡು ಬಂಡು
ದುರ್ವಸಮಂಜವೆಲ್ಲ ದುಷ್ಪ್ರಭಾವಂ ನೀವಿಕ್ಕೇನ ಮಾಡಿರಿ (ಕುಮಾರ.
೧-೭೭). ಲೆಂಡ : ೧. ದಂಡಾಧೀಶ್ವರ ಬಂದ ಲೆಂಡಗಣವನೇಡ
(ಕೋಶ. ೨-೯). ೨. ದಿಗುಮಿದು ಭಂಡರಾದ ಲೆಂಡಿಗೋ
ಲಿಂಗದ ಸುದ್ದಿ (ಕೋಶ. ೧೦೯-೭೭೭) ; ಕಂಡು ಹೇಳುವ ಸಮಯಕ್ಕೆ

ದೂರ ಎನ್ನ ಇರವನುಯರು ಲಂಡನೆಯರು ಸುಮ್ಮನೆದ್ದೇನೆ ಇವರೆನ್ನ
ಅರೈದು ಕಂಡುಡ ಸುಡಿವರು (೨೪೫೦. ೯-೨೪). ೩. ಲೆಂ [ಪಾಣಾಂ-
ಲಂ]ಡ ಪುಂಡರ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯವ ನೀವಂಡಲೆವುದನಮ್ಮ ರಾಯ
ಕಂಡು ಸೈರಿಸುವನೆ (೨೫೫೦. ೦೦-೦೬) ; ದಂಡವಗೊಳದಿರು ಧರ್ಮವ
ಬಿಡದಿರು ಲೆಂಡ ಪುಂಡರ ಸೇರಿಸದಿರು (೨೫೫೦. ೦೨-೦೦) ಲೆಂಡು : ೭.
ಪ್ರಭುಲನಿಂದೆಯಗೊಂದೊಪ್ಪುವ ಲೆಂಡು ದುರ್ಮಾರ್ಗದುರ್ಗವ ಬಸವ
ರಾಜೇಂದ್ರ ಕೊಂಡು (೨೫೫೦. ೨೫-೨೦).

ಲಂಡಾಗು = ಗಿಡ್ಡವಾಗು : ನಾವೇ ಅವರೊಬ್ಬನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಭೋತರ
ಅವರಿಗೆ ಲಂಡಾಗುತ್ತದೆ (೨೫೫. ೪೬). ಲಂಡೋಬಂಡೋ ಆಟ =
ಲಂಡತನದಿಂದ ಆಡುವ ಆಟ ; ಭಂಡಾಟ : ಲಂಡೋಬಂಡೋ ಆಟ
ಆಡಿ ಮೂರಾಬಟ್ಟಿ ಮನಿ ಆತಂಕ (೨೫೫೦. ೨೯-೦೬). [**ಸಂ. ಲಂಡ್**]

ಲಂಡ್ (ನಾ). ಆನೆ. ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮಲ : ಲಂಡ್ ;
ಸಗಣೆ : "ಲಂಡಿಯನೆ. ಲಂಡಮಕ್ಕುಂ" (೨೫೫೦. ೪೭-೬) ; ಲಂಡ
ದೊಡವಿಂದೂ ತನ್ನದೀಕೊಲಮಂ ಕದಡುತ್ತಿದುದು . . . ಕಂಡೋತ್ತರಂ
(೨೫೫೦. ೦೦-೬೬) ; ಇಕ್ಕಿದ ಲಂಡದ ಬೆಂಕಿಯಂ ಕವಿವ ಕಟ್ಟಿದದೊಳೊನ್ನ
ಲೊಳ್ . . . ಸಂಯೋಜದ ವರ್ಣೆಯಂ . . . ಅಜಾದಂ ಕಾಡಾನೆ
ಗಲಾಗಡೆ ಪೋದಂದಂ (೨೫೫೦. ೬೨-೬೩) ; ಪೊಡಯೊತ್ತ ಬಾಲಂ ನಿಮಿರ
ಲಂಡಮನುಬುರ್ಗವಾಳಂ (೨೫೫೦. ೪೭-೨೨). [**ಸಂ.**]

ಲಂಡಂಗಿ (ನಾ). ಅರ್ಧತೋಳಿನ ಅಂಗಿ : ಗಿಡ್ಡತೋಳಿನ ಪರಟು :
ಬಯಲೊಂದು ಲಂಡಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟು (೨೪೪. ೨೨).
[ಲಂಡ್ + ಅಂಗಿ]

ಲಂಡಗಟ್ಟಿ (ನಾ). ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟಿ : ರಾಯರು ಲಂಡಗಟ್ಟಿ
ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತೋಟದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು (೨೫೫).
[ಲಂಡ್ + ಕಟ್ಟಿ]

ಲಂಡಚಣ್ಣ (ನಾ). ಗಿಡ್ಡವಾದ ಚಲ್ಲಣ : ಚಡ್ಡಿ : ನಿಕರು : ಅವನು
ಲಂಡಚಣ್ಣ ಹಾಕಿರಬೇಕು (೨೫೫. ೪) ; ಕಚ್ಚಿರಿಗೆ ಖಾಕೀ ಲಂಡಚಣ್ಣದ
ಮೇಲೆ ಕಳಸದ ಆಕೆ ಈಗ ಬದಲಾಗುತ್ತಾರೆಯೇ ? (ಗೂಡಾಡು. ೦೨೬).
[ಲಂಡ್ + ಚಣ್ಣ (<ಚಲ್ಲಣ)]

ಲಂಡತನ, ಲೆಂಡತನ (ನಾ). ಡಿಡ್ಡತ್ತ : ಉದ್ದಟತನ : ಲಂಡತನದಲಿ ನಡೆವ
ಭಂಡ ಹೊರೆಯ (೨೪೫೦. ೨-೦೬೬-೨) ; ಲಂಡತನದಿ ಕಾಳಗಕೊಡ್ಡಿದೊಡ್ಡನು
ದ್ವಂದಿಸಿ ಪುರಕಿ ಪೋವವನ ಕಂಡು ಭುಜರು ಪೋಗಬೇಡ ಬೇಡನೆ
(೨೪೫೦. ೪-೬೪) ; ಕೆಂಡು ಸತಿಯಳ ಭ್ರಾಂತುಗೊಂಡು ಕಳವರೊತ್ತ
ಚಂಡಭುಜಬಲನಿಂದ ಲಂಡತನದಿಂದ (೨೫೫೦. ೪). ಲೆಂಡತನ : ಅಪ್ಪ
ಮದಂಗಳ. ವರ್ತನೆಯ ಲೆಂಡತನವ ನಡೆವ ಮಾಡಿ (೨೫೪೫೦.
೦೪೭-೦೨೬ ೨೪೪). [ಲಂಡ್ + ತನ]

ಲಂಡಪಂಚಿ, ಲಂಡಪಂಚಿ (ನಾ). ಮೋಟಾದ (ನೀರು)ಪಂಚಿ : ಗಿಡ್ಡವಾದ
ಭೋತ್ರ : ಲಂಡಪಂಚಿ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು . . . ಸ್ನೇಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಆಮೇಲೆ ಗೋಮಹಚ್ಚಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳು ಆಗತಕ್ಕವು
(ಪಾಣಾಂ. ೪೫). ಲಂಡಪಂಚಿ : ಅನಂತರ ನಮ್ಮ ಮದಿಯ ಲಂಡಪಂಚಿ
ಯನ್ನು ಇಳಿಸಿ . . . ಹಳೆಯ ಹುಡುಗ ಹಚ್ಚಿದ ಅಂಗಿಚಣ್ಣದ ಚಿಲವಿತ್ತು
ಎರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (೨೪೫೦. ೧೨. ೨). [ಲಂಡ್ + ಪಂಚಿ]

ಲಂಡಪಂಚಿ 'ಲಂಡಪಂಚಿ' ನೋ.

ಲಂಡಪಾತಿ (ನಾ). [ಅಶ್ವಶಾ] ಲಂಡಿಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ
ರೋಗ : ಮಾರ್ಕಾಲದ ಕಣ್ಣಂ ಪೋಲ್ತ ಕಣ್ಣುಳುನ್ನೀ(ಣ್ಣು)ಲಿತನೇತ್ರದ
ಲಂಡಪಾ[ಪಾಣಾಂ- ನಾ]ತಿಯಪ್ಪ ಕುದಿರೆಯದು ಗತಾಯುವಕ್ಕುಮೇಯ್ಬ
ದೊಳಂ (೨೪೫೦. ೬-೪). [**ಸಂ. ಲಂಡಪಾತೆನ್**]

ಲಂಡವೆಣ್ 'ಲಂಡವೆಣ್' ನೋ.

ಲಂಡವೆಣ್, ಲಂಡವೆಣ್, ಲಂಡಹೆಣ್ಣು (ನಾ). ದುಪ್ಪಹೆಂಗಸು ; ನೀಡೆ
ಪ್ರೀ : ತೊಡುಮೊಳ ನೇಹದೊಡಕಿಗೆ ಸಿಲಾಕಡೆ ಲಂಡವೆಣ್ ಕಾಲಿಸದೆ
. . . ನಲ್ವೆಂಡಿರೊಡನೆ ಬರಸುವುದು (೨೫೫. ೪-೪೬). ಲಂಡವೆಣ್ :
ಇಂತೆಂದು ಲಂಡವೆಣ್ಳು ನುಡಿಯಲು. (೨೫೪. ೪೭-೪). ಲಂಡಹೆಣ್ಣು :
ಸುಡ್ಡೆಯಿಂದಾಳಬೇಕಣ್ಣ ಗಂಡನಾಡ್ಡೆಯ ಮಿಣಿ ನಡೆವ ಲಂಡಹೆಣ್ಣು
(೨೪೫೦. ೨೦೪ ಕೂಕಣ್ಣ). [ಲಂಡ್ + ವೆಣ್]

ಲಂಡಹೆಣ್ಣು 'ಲಂಡವೆಣ್' ನೋ.

ಲಂಡ್, 'ಲಂಡ್' ನೋ.

ಲಂಡ್ (ನಾ). ದುಪ್ಪ : ನೀಚಪ್ರೀ : ಲಂಡಿಯರು ನಿಲಗಜ್ಜರಾ
ಜಗಪಂಡೆಯರು . . . ಪಾತಕದ ರೂಪಿನ ಕೋಟಿಗಳು (೨೪೫೦. ೬-೦೫).
[ಲಂಡ್ + -ಯ್]

ಲಂಡು 'ಲಂಡ್' ನೋ.

ಲಂಡೆ, ಲೆಂಡೆ (ನಾ). = ಲಂಡ್ : ಉಂಡಳೊಬ್ಬಳ ಮಗನ ಪಡೆಗಳು ಲಂಡೆ
ನಾವೆನುಳಿದರಲ್ಲರು ಹೆಂಡಿರಲ್ಲಾ (೨೫೫೦. ೬-೦೬-೨೪) ; ದುರಿತಗಣಾಂಪದಿಹ
ಲಂಡೆಯರ್ದಿಂದೆಯರ್ನರ ಹೃದಯವ ಕೊಯ್ವ ಕತ್ತಿಗಳ ತಿತ್ತಿಗಳ್
(೨೫೫. ೨-೫೬) ; ಆ ಲಂಡೆಯರು ತಮ್ಮ ದುರ್ನಡತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ
(೨೫೫೦. ೧೨, ೫೦೦). ಲೆಂಡೆ : ಗಂಡು ತನ್ನದು ಎಂದು ಲೆಂ[ಪಾಣಾಂ. ಲಂ]ಡೆ
ಸುತನೆಂಬುವಳು ಖಂಡಪರಶುವಿನ ವರಪುತ್ರ ಆನು ನೆಲೆ ಕಂಡುದನೆ
ನುಡಿದೆ (೨೪೪೦. ೦೬). [ಲಂಡ್ + -ಯ್]

ಲಂಡಾನ 'ಲಂಡಾನ' ನೋ.

ಲಂಡಣ 'ರಂದಣ' ನೋ.

ಲಂಡಣಗಿತ್ತಿ 'ರಂದಣಗಿತ್ತಿ' ನೋ.

ಲಂಡಣಗೆ 'ರಂದಣಗೆ' ನೋ.

ಲಾವಂಚಿಜು (ಶ್ರೀ). ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ಪಡೆ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದು :
ಸುಪ್ಪದ ಮಾರ್ಕಾಳಕಾಮಾಂಬುರಾಹ ವನಜವಿತ್ತಂ ಧರ್ಮೀಸುಪ್ಪಂ
ಲಾವಂಚಿತ್ತದೆ ಕಣ್ಣೊಪ್ಪಿದುದು . . . ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಂ (೨೪೫೦. ೬-೨೪).
[< ಲಂಪೆ + ಚಿಜು]

ಲಂಪಟ (ನಾ). ಗಿ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಚುಟವುಳ್ಳವನು, -ಗೀಳುಹಿಡಿ
ದವನು : "ಲೋಲುಪಂ ಲಾಲಸು ಲೋಲುಪಂ ಲಂಪಟಂ ಲೋಲ
ನೆನಲಳವುವವನಕ್ಕು" (ಪಾಣಾಂ. ೬೯-೦೦) ; ಕರ್ಣನುಮಂದೀರ್ಣವೀರ
ರಸಾಸ್ವಾದನಲಂಪಟನಾಗಿ . . . ಬಂದು ತಾಗಿದಾಗಳ್ (ಕಂಠಾಂ.
೦೨-೦೦೬ ೫) ; ಅಧರಪ್ರಿಯೊಪಲಂಪಟಜ್ಞನೇತ್ರತುಯನೆ(ಪ್ರಾಣಾಂ. ೨-೪೨).
೨. ಕಾಮಾಸಕ್ತ : ಕಾಮುಕ : ಅಟಮಟಗಂ ಗಾಳುವಿವಂ ಕುಟಲಂ
ಲಂಪಟನೆನಿಪ್ಪವಂ ಮಾನಸನೇ (ಪಾಣಾಂ. ೬೬) ; ಕಾಮಾಂಧವನಾಗಿ ಲಂಪಟ
ನೊರ್ವ ಮತ್ತಿಗೆಟ್ಟ ಮುಪ್ಪದೊರೆ ಹೆಂಗುಸೊರ್ವಳ ಪಿಡಕಿ ದಾಸನಾ
ಗುರುಳಿದರೆ, ಪೂಜ್ಞನೀ ರಾಮಚಂದ್ರಂ ರಾಜ್ಯಮಂ ತ್ಯಜಿಸಿ ವಿಶ್ವನಾಂಕರದ
ವಾಸಮಂ ಕೈಕೊಳ್ಳದೇ? (ಪ್ರಾಣಾಂ. ೪೦-೬೬). ೩. ಗೀಳು ; ಬೆಟ ;
ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ : ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಲಂಪಟದಿಂದ ಸುರನರನೊಯ್ಯದೊಂದಾ
ಶ್ಚರಿಯೇ (೨೫೫. ೬೨-೨) ; ಹೀನಮಾನವರು ತಾವು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು
ಜಿಹ್ವೆ ಗುಹ್ಯೆ ಲಂಪಟದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ್ದುದ ನೋಡಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದನು ನಮ್ಮ
ಗುಹ್ಯಶ್ಚರಲಿಂಗವು (ಪ್ರಾಣಾಂ. ೨೪). [**ಸಂ.**]

ಲಂಪಟತನ (ನಾ). ಅತಿಯಾದ ಆಸಕ್ತಿ. - ವ್ಯಾಮೋಹ : ಲೋಲುಪ್ತಿ :
ಜಗಮೆವೇ ಲಿಂಗವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಎನು ಗುಣ ಮನದ ಲಂಪಟತನ ಹಿಂಗದಾಗಿ
ಚಿತ್ತೆಯರ ಬರವಿಗೆ ಕುಣ್ಣಿ ಬಾಲ ಬಡಿದರೆ ವಜ್ರವೇನು ಹತ್ತುವುದು
(೨೪೫೦. ೨೦೭). [ಲಂಪಟ + ತನ]

ಲಂಪಟ (ನಾ). ವಿಷಯಲೋಲುಪತೆ ; ಕಾಮುಕತೆ ; ದಿಟದಿಂದೊಲ್ಲ ಪಡೆ ಲಂಪಟನುಮದ್ದಕ್ಕ ನೆರೆವ ನೆರೆವನಿತು ಸುಖಂ ಘಟಿಯಸದು ತನ್ನೊಳ್ (ಕೌಶ್ಯ. ೪-೭೩). [ಸಂ. ಲಂಪಟಾ]

ಲಂಪಟ (ನಾ). ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ ; ಅತಿಯಾಸ : ಇವರುಕುಶಾಂಭ್ರ ದರ್ಶನಲಂಪಟದಿಂದ . . . ಬಂದರ್ (ಕೌಶ್ಯ. ೪-೭೩). [ಸಂ.]

ಲಂಪಟ (ನಾ). ಕಾಮಾಸಕ್ತರಾದವಳು ; ವಿಷಯಲೋಲುಪಳಾದ ಸ್ತ್ರೀ : ವಿಚಿತ್ರೋಪ್ಯಯೋಗ್ಯಮಂ ಬಯಸಿ ಕಾಮಲಂಪಟಿಯಾಗಿ ಮೇಣಾರ್ಥಮಂ ಗಳಿಸಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). [ಸಂ. ಲಂಪಟಾ]

ಲಂಪಣ 'ಲಂಪಳ' ನೋ.

ಲಂಪಳ. ಲಂಪಣ. ಲಂಬಳ್ಳಿ (ನಾ). ೧. ವಿಷಯಾಸಕ್ತ ; ಸುಖ ಲೋಲುಪ ; ಕಾಮುಕ : ಒಂದೊಂದೆ ರಸದ ಸೋಲಮದೊಂದೊಂದನೆ ಕೊಲ್ಲ ಮೋಳೋ ಲಂಪಳ (ಕಾಶ್ಯ. ೪) ರವೈವ್ಯಂದಿಗಂ ಬಗ್ಗದದೆ ಕೊಂದಿತ್ತವೆ ಸಕಳವಿಷಯವಿಷಯವಿಷಯ (ಕೌಶ್ಯ. ೪-೭೩). ಲಂಪಣ : ೧. ಲಂಪಣವೋಲಾನಾಮಲಂಪಿನ ಪೊನೆಯು ನೆವದಿ ನೆಯ್ದಲ ಪೂವಿಂದ ಪೂಯ ಮೂರ್ಧವೋದರ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೫-೭೩). ಲಂಬಳ್ಳಿ. ೧. "ಲಂಬಳ (ಲಂಪಳ) - ಲಂಪಟ = ಲೋಲುಪ" (ಕೌಶ್ಯ. ೪-೭೩). ೨. ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ; ವಿಷಯಲೋಲುಪತೆ ; ಕಾಮುಕತೆ : ಲಂಪಟ ಶ್ವಲ್ಪದ ಲಂಬಳಮಂಬುಮಂ ಜಟಿ ಸಂದೇಹಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೫ ಪ್ರಯೋ) ; ಪಳದಂ ಚಿತ್ತಿಕೆಗಿತ್ತಿ ಪೂಜ್ಯವಾಸಕೊಂದಂ ಮಾಡಿ ಸುಲ್ಕುರ್ದ ಲಂಪಳದಿಂದ ತನ್ನಯಮಪ್ಪವೋಲ್ ಕೊಳಿಸು (ಸಂಪ. ೫-೦೦೦). [< ಸಂ. ಲಂಪಟ]

ಲಂಪಳಿಕೆ (ನಾ). ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ; ಮೋಹ ; ಲಂಪಟತನ : "ಲಂಪಳಿಕೆ (೪) - ಲಂಪಟ = ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ" (ಕೌಶ್ಯ. ೪-೭೩) ; ದುಡೆಂ ಮುನ್ನಿನ ತನ್ನ ಲಂಪಳಿಕೆಯಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ; ಅತ್ಯಗ್ರೀವನುಂ ರಾವಣನುಂ ಕೀಚಕನುಂ ದುಶ್ಯಾಸನುಂ ಕಮತನುಮಂದಿವರೈರೂಂ ಪರವನಾಲಂಪಳಿಕೆಯಂ ಕಟ್ಟರ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೫-೭೩). [ಲಂಪಳ + - ಇಕೆ]

ಲಂಪು (ನಾ). ವೈಭವ ; ಆಡಂಬರ : "ಲಂಪನಲು ವಿಭವಂ" (ಕೌಶ್ಯ. ೪-೭೩) ; ನಗುರ್ ಪೂವಾಲೆಗಳ ಲಂಪಿಂದಲಂಪಿಂದ ಮಂಟಪಂ ಚಿತ್ತಾದುದು (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). 'ಲಂಪಂಬೆಡು' ಪರಾ. [< ಲಂಪು]

ಲಂಬ (ಗು). ೧. ಜೋಲುಪ ; ನೇತಾಡುವ ; ತೊಗುತ್ತಿರುವ : ಉತ್ಕಂಠನಿನಜಾಂಸಾರ್ಥಕ ಲಂಬಾತರನವನಾ ವಾಂಛಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ; ಲಂಬೋಪರಂ ಲಂಬೋರ್ಪರಾಪಂ ಸಿತಕಂಚುಕಂ ತ್ವರಿತದಿಂದ ಬಂದಂ ಪ್ರತೀಹಾರಕಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). ೨. ದೊಡ್ಡದಾದ ; ದಪ್ಪವಾದ : ತಂದಿಕುಳುಕಾದಿವದ್ದಯ್ಯನ ಲಂಬಾತರವಿದನತ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). ೩. ಉದ್ದವಾದ ; ಎತ್ತರವಾದ : ದನಗಾಹಿಯು ಕರಿಯ ಕೆಂಬಳಿಯನ್ನು ತಲೆಯಿಂದ ಮೊಳೆತು ತನಕ ಹೊತ್ತಿದ್ದನು . . . ಒಂದು ಲಂಬಕ್ಕುಗಿಯ ಮೇಲೆ ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). (ನಾ) ೪. ಉದ್ದಳತೆ : "ಹೈಪೋಥೀಸ್" ಇದು ದೂಯು ತಳ ಅಥವಾ ಮುಂಬಾಯಿಯ ನಾಲಗೆಯಂತಹ ಲಂಬ (prolongation) (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). ೫. ಬಾಗಿಲಿನ ಚೌಕಟ್ಟು ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಉದ್ದವಾದ ಪಟ್ಟಿ : "ಬಾಗಿಲ ಚೌಕಟ್ಟು ಗೋಡೆಯ ಹಲಗೆಯಂತೆ ಮೊ.ಗಳಲ್ಲಿ ನಿಲು. ಲಂಬ. - ಪಟ್ಟಿ. ಮರ" (ಶಿಲಿ. ೫-೭೩). ೬. [ರೇಖಾಗ] ಸಮತಲ ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮಕೋನವಾಗುವಂತೆ ಎಳೆದ ಗೆರೆ : ಒಂದು ರೇಖೆಯು ಮತ್ತೊಂದು ರೇಖೆಯ ಬಳಿ ಬಂದು ಸೇರುವುದರಿಂದ ಎರಡು ಕೋನವಾಗುತ್ತ . . . ಹಾಗೆ ಸೇರುವಂತಾ ರೇಖೆಗೆ ಲಂಬಮಂಟ ಹೆಸರಾಗಿ ವುದು (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). ೭. ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರು : ವೀರ

ನಾಯಕ ಬಲಮೇವರಸು ಲಂಬದ ಕೋಟೆಯಮ್ ಕೆಡಿಸಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). [ಸಂ.]

ಲಂಬಕ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಒಗೆಯ ಅಭರಣ : ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗೆ . . . ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಭರಣಗಳು ಸ್ವರ್ಣ, ಕಂಠಲ, ಕಿರೀಟ, ಜಟಾಮುಕುಟ, ಲಂಬಕ, ಮೇಖರಾ. ಕಟಕ ಮುಂತಾದುವು (ಕಾಶ್ಯ. ೫-೭೩). 'ಲಂಬಣ' ಪರಾ. ೨. ಗ್ರಂಥದ ಅಧ್ಯಾಯ. - ಪ್ರಕರಣ. [ಸಂ.]

ಲಂಬಣ, ಲಂಬಳ್ಳಿ (ನಾ). ೧. ಉದ್ದವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸರ : ನೆತ್ತಮನಾದಿ ಭಾನುಮತಿ ಸೋಲೊಡೆ ಸೋಲಮನುವುದೆಂದು ಕಾಡುತ್ತಿರ ಲಂಬಣಂ ಪಟಾಯ ಮುತ್ತಿನ ಕೇಡನೆ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಬಳ್ಳುತ್ತಿರ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ; ಲುಂಗದ ಲಂಬಣಗಳಂ ಚಂದನದ ಪಂದನಮಾಲೆ ಗಳಂ . . . ತನ್ನಿನ ತಾಣಮುಮೆನುರ್ಪ ಲತಾಮಂಟವಮಂ ಪೊಕ್ಕು (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩ ೫) ; ಮುತ್ತಿನ ಸರವನ್ನು ರನ್ನವಾವುಗಳ ಸುತ್ತ ಲಂಬಣಮಾಡಿದುದು (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). ೨. ಕೆಚ್ಚು ; ಗೊಂಡೆ : ಒಪ್ಪಿದುವು ಶಾಡ್ವಲರತ್ನವಿತನದೊಳ್ಳನಗೋಸುವ ಪದ್ಧರಾಗಮನ ಕೇಲಿಕೆ ಲಂಬಣಾಲಮಂಟನಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ; ಪಟ್ಟಿಯ ಚಿಂಟವದ ಲಂಬಣದಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸಿ . . . ನಟ್ಟಿ ಕಾವನ ಗಲ್ಲಗಂಬುನೆ . . . ಕಟ್ಟಿ ಮಾಗಿರ್ಗಂ ಕೊಂಗುರೋಂಬ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ಲಂಬಳ್ಳಿ : ೧. ಬರ ಗೆಲೆಯುಂ ಕೊಪ್ಪುಂ ನೊಪ್ಪರಮುಂ ಲಂಬಳ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ಮುದ್ದು ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮುಗುಳ್ ಒರಿಮುಗುಳೆಂದಿವು ತನಗಾಗಿರೆ ದೇಸೆಯ ಮಾಸರಿಕೆಯಂ ಪೊಸಯ್ಯಿದರ್ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ; ಮುತ್ತಿನ ಲಂಬಳದ ಲೋವೆಗಳೇಕೆಯ ಲಳಯ ಲಹರಿಯೊಳೆದ್ದನಮರಾರಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ; ಕನಕದ ಸಡು ಮನೆಲಂಬಳದ ಹಯ ಮಿಗೆ ಗುಡಿಯಾಡುದು ಮೊಗವೆತ್ತಿ ನ್ನೂಕುತುರನಿರಿಸಲಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩-೭೩). ೨. ಕೋಮಳಹರಿಸ್ಥಳ ಛಿತ್ತಿಗಳನೊಪ್ಪಿದ ಮುತ್ತಿನ ಲಂಬಳಗಳಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). [< ಸಂ. ಲಂಬನ]

ಲಂಬಣಮಾಲೆ (ನಾ). ಉದ್ದವಾದ ಸರ ; ಜೋಮಾಲೆ : ರಂಧಾಸ್ತಂಭಂ ಕೇತಕಿ . . . ವಿಚಿತ್ರ ಲಂಬಣಮಾಲೆಗಳು (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ; ಮೈಯ ಕುಟ್ಟಮಸ್ತಕಂ ಸುತ್ತಿದಿದರ್ ಮೂಕದ ಲಂಬಣಮಾಲೆ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). [< ಸಂ. ಲಂಬನ ಮಾಲಾ]

ಲಂಬಣಗೆ. ಲಂಬಳಿಗೆ (ನಾ). = ಲಂಬಣಮಾಲೆ : "ಲಂಬನಂ. ಲಲಂತಿಕಾ - ಈ ೨ ಮುತ್ತಿನ ಲಂಬಣಗೆ" (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ; ಮನೆ ಮಂಟಂ ಶಿಖರಂ ಲಂಬಣಗೆಯ ಪೊಸಮುಕ್ಕು ನಿರ್ವಾರಂ . . . ಆಗೆ ತದ್ಗಿರಿಗೆಯಾದಂ ತನ್ನ ಪೆಸರೊಳಂ ವಿಷಯಾಧಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). ಲಂಬಳಿಗೆ : ಮುತ್ತಿನ ಲಂಬಳಿಯಂ ಬೆವಂಗುಡದೆಯ ಕಟ್ಟಿದ ಕಾಂಚಿಯಂ ಕಾಂಚಿವದೊಳಂಗೊಣ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಪಟ್ಟಮಂ ಕಟ್ಟಿಯಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩ ೫). [< ಸಂ. ಲಂಬಣಗೆ]

ಲಂಬನ (ನಾ). ೧. ಜೋರಾದುವುದು ; ನೇತಾಡುವುದು : "ಲಂಬನ. ಲಂಬನಂ, ಲಂಬನಿಯಂ. ಈ ೨ ಸೇಲ್" (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). ೨. ಉದ್ದ ವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸರ. - ಹಾರ : "ಲಂಬನಂ, ಲಲಂತಿಕಾ - ಈ ೨ ಮುತ್ತಿನ ಲಂಬಣಗೆ" (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). ೩. [ವಿಗೋಳ] ವೀಕ್ಷಣೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡುವುದರಿಂದ ವೀಕ್ಷಿತ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ಥಾನವು ಬದಲಾವಣೆಯಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದು ; ವಸ್ತುಸ್ಥಾನಾಭಾಸ : 'ಲಂಬನ' ಎಂದರೆ ಭಿನ್ನದೃಷ್ಟಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩) ; ದಕ್ಷಿಣಾ ವಿಧಾನ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲಾದ ಲಂಬನ (parallel) ವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಮೊದಲನೆಯ ಆರ್ಯಭಟನ ಮಾರ್ಗವು ಮುಖ್ಯ ವಾಗಿ ಭಾರತೀಯವಿಧಾನ (ಕೌಶ್ಯ. ೫-೭೩). [ಸಂ.]

ಲಂಬಹಸ್ತ (ನಾ). ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಕೈ : ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ (ಅಭಯ, ಶಂಖ, ಸ್ವರ್ಗಹಸ್ತ, ಚಕ್ರ, ಲಂಬಹಸ್ತ, ದಾನ) (ಕೂಯ. ೨೦-೦೩). [ಸಂ.]

ಲಂಬಕ್ಕೆ 'ಲಂಬಳ' ನೋ.

ಲಂಬಕ್ಕೆ 'ಲಂಬಣ' ನೋ.

ಲಂಬಳಿಗೆ 'ಲಂಬಣಿಗೆ' ನೋ.

ಲಂಬಾಡಿ, ಲಂಬಾಣಿ, ಲಮಾಣಿ, ಲಮಾಣಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಆ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : "ಲಂಬಾಡಿ (ಲಮ್ಬಾಢಿ) — ಒಂದು ಕಾಡುಜನಾಂಗ" (ಕಾಶೀ. ೯೨). ಲಂಬಾಣಿ : 'ಕಾಂಡ', ಯಿಂದಲಿ ಬರುವ ಲಂಬಾಣಿ ಹೆಂಗಸರ ಉದಾಹರಣೆ ತೋರಿಸಲು (ಕಾಶೀ. ೨-೦). ಲಮಾಣಿ : ಹಾದಿ ಯೊಳಗೆ ಲಮಾಣಿ ಕಾಂಡ ಇತ್ತು (ಕಾಶೀ. ೨೯) : ನಮ್ಮ ಊರ ಲಮಾಣಿಯರು ಇದ್ದಾರೆ (ಗಂಧಾರ. ೦೦೪). ಲಮಾಣಿ : ಲಮಾಣಿಯರು, ಇಲ್ಲಿವೆ ಲಂಬಾಡಿಗಳು :- ಇವರು ವಾದಿಕೆಯಾಗಿ ಅದಮಿಯ ಹತ್ತರ ಇಲ್ಲಿವೆ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತಾರೆ (ಕಾಶೀ. ೦೦೩).

[ದೇ. ೩ ಕವಿ. ಲಮ್ಬಾಢಿ; ತುಳು. ಲಂಬಾಡಿ, ಲಂಬಾಣಿ; ತೆಲು.

ಲಂಬಾಡಿ. / ಮೆಠಾ, ಲಂಬಾಣಿ, ಲಮಾಣಿ]

ಲಂಬಾಡಿಗ, ಲಂಬಾಣಿಗ (ನಾ). = ಲಂಬಾಡಿ : ಲಮಾಣಿಯರು, ಇವರು ಲಂಬಾಡಿಗಳು. - ಇವರು ವಾದಿಕೆಯಾಗಿ ಅದಮಿಯ ಹತ್ತರ ಇಲ್ಲಿವೆ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತಾರೆ (ಕಾಶೀ. ೦೦೩). ಲಂಬಾಣಿಗ : ಎತ್ತರಗಳನ್ನು ಅದರ ಸಂಗಡ ಇದ್ದ ಲಂಬಾಣಿಗರನ್ನು ಸಹ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬರುವಾಗ (ಕಾಶೀ. ೯೩). [ಲಂಬಾಡಿ + - ಇಗ]

ಲಂಬಾಣಿ 'ಲಂಬಾಡಿ' ನೋ.

ಲಂಬಾಣಿಗ 'ಲಂಬಾಡಿಗ' ನೋ.

ಲಂಬಾಳಕ (ನಾ). ಜೋಲುವ ಮುಂಗುರುಳುಳ್ಳವನು : ಪ್ರಸಾರಿತ ಕಷ್ಟಲಂ ತಿಳಕವಿಕಸ್ಯಾಳಂ . . . ತಳದಂ ಜಿಲ್ಲಂ ಲಂಬಾಳಕಂ ನೃಪ ಬಾಲಕಂ (ಕುಶಲ. ೧-೦೦೦). [ಸಂ. ಲಂಬಾಳಕ]

ಲಂಬಿಕಾಯೋಗ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ಕುಳರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವುದು : ಒಹುಪ್ರಯಾಸಮಾದ ಲಂಬಿಕಾಯೋಗವೆನಿಸುವ ಬುಹ್ಯವೇಚಯನವಲಂಬಿಕ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಧೀನಿತವ ಮಾಡಾರದಲಿ ತತ್ತರಾಗಿ ಕವಾಲಕುಹರಾಂತ ಗೌತಮಾದ ಶ್ವೇಷ್ಠ ರಸಾಸ್ತಾದನಮಂಮಾಳ್ವ ಹಣೆಯೋಗಿಗಳಿಂ (ಕುಶಲ. ೨-೩೩) : ಶಿವನು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿದರಲು, ಲಂಬಿಕಾಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಲಗೆಯ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಕ್ಕೆ ನೀಡಿ . . . ಒಂದು ಕಾಲಲ್ಲಿ ನಿಂದು ಹತ್ತು ಸಾವಿರವರೂಪ ತಪವ ಮಾಡುವಾಗ (ಕುಶಲ. ೧, ೯೦) : ಲಂಬಿಕಾಯೋಗದ ದಂಭದಿ ನಂದಿವೇಡ ತಂಬಿ ತುಳಕದೇಕು ಸರ್ವಾಂಗ (ಕುಶಲ. ೩೩-೩೪). [ಸಂ.]

ಲಂಬಿಕಾಯೋಗಿ (ನಾ). ಲಂಬಿಕಾಯೋಗವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿರುವವನು : ಮುಢಿ ಮಸ್ತಕಮಧ್ಯಭಾಗ್ನಿ ತದ ಬಂದ್ರಾಮೃತವ ಸೇವಿಸಿ ಸತತ ಸೂಕ್ತಿದ ಲಂಬಿಕಾಯೋಗಿಗಳ ಪರಿಯಂತೆ (ಗಂಧಾರ. ೦೩-೩೩).

[ಸಂ. ಲಂಬಿಕಾಯೋಗಿನ]

ಲಂಬಿಕೆ (ನಾ). ೧. ನೇತಾಡುವುದು; ತೂಗಾಡುವುದು. ೨. ಕೆರುನಾಲಗೆ : ಮಿಡಿಸಿದ ಕೆರಗಳಿಂ ಬಿಲ್ಲ ಹಿಡಿಯಬೇಕು ವದನದಿಂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲದ ನೃಪ ನೋಡಬೇಕು ಲಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಬಿಲ್ಲಮಂ ಮೆಲಲು ಬೇಕು (೦೦೩. ೨೨-೦೩). ೩. ಕಿವಿಯ ಹಾಲೆ : "ಹಾಲೆ ಪತ್ರಾಶ್ರಯಂ ಲಂಬಿಕಾಪ್ಯಂ" (ಕುಂಞ. ೯೪-೯೫). ೪. = ಲಂಬಿಕಾಯೋಗ : ಹರಿಯೋಗ ಲಂಬಿಕೆಯೆಂದು . . . ಇದು ಪೂರ್ವನವನಾಭ್ಯುದ್ಧರ ಮತೋಕ್ತವೆಂದು. ಕಾಪಾಲಿಕಾಚರಣೆ

ಯನಾಚರಿಸುವರಲ್ಲ ಶರಣರು (ಕುಂಞ. ೦೩೯-೭೨೯); ಲಂಬಿಕೆಯಂ ಸುಷುಮ್ನೆಯೊಳು ಜೋತಿಯಂ ನಡಸಿ (ಕುಶಲ. ೯-೩೩). [ಸಂ. ಲಂಬಿಕಾ]

ಲಂಬಿಕೆ (ಗು). ಜೋಲಾಡುವ : ತೂಗಾಡುವ : ಇಳಿಬಿದ್ದಿರುವ : ಧೃತದಂಡಂ ಬಾರುಜಂಪಕಚ್ಚಾಯಂ ಲಂಬಿಕತರ್ಜಣಂ (ಕುಶಲ. ೦೯-೩೩); ಲಲಣೆ ಶಯನಿಸುವಮಳವೃಷ್ಟ ಕರ್ನಿಯಲಂಬಿಕತತ್ತ್ವ ಮೂಲಾಕಲಿತಮಣಿಗಾ ದೀಪವಿಭ್ರಮಕಾಂತಿಯಗ್ಗಣಿಸಿ (ಕುಶಲ. ೦೨-೦೯). [ಸಂ.]

ಲಂಬಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ತೂಗಾಡು : ಜೋಲಾಡು : ಸೋಮಾರಿ ಲಂಬಿಸಿ ಕರ್ಣಪೂರಿತೋತ್ತಲಮೊಲೆದಾಡಿ ಗಟ್ಟಿಗಳನಂದೂ ಮಗುಳ್ಳದರಿಂದವಕ್ತ್ರಿ ಯರ್ (ಗಂಧ. ೨-೯೦); ಲಂಬಿಸುವ ಫಲಭರದ ರಸದಾಳಿಂಬ ಖರ್ಜೂರಾಪ್ಯುಕ್ತದಳಕದಂಬ (ಕುಶಲ. ೦-೩-೯೦); ಲಂಬಿಸುವಲಮುಗಿಡಗಳ ಶಿರಂಗಳಿಂ ಬಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗೆ ವಂದಿಸಿದರು (ಕುಶಲ. ೩-೦೩). ೨. ಹೆಚ್ಚು : ವೃದ್ಧಿಯಾಗು : ಲಂಬಿಸಿತು ಭಯತಮಿರ ತೋಕಾಡಂಬರದ ಡಾವರ ವಿವೇಕವ ಜುಂಬಿಸಿತು (ಕುಶಲ. ೯-೦೯); ಬೆಗುರಿದುದು ದುವಾರ್ತಲತೆ ನಿಜನಗರದಲಿ ಲಂಬಿಸಿತು ಕರ್ಣದೊಳಾ ಕಕಾತ್ಸುಜನ (ಕುಶಲ. ೨-೩-೩); ರಂಭೆ ಮುಖವು ಬೀದಾಗಿ ಸುಜತರವು ಲಂಬಿಸಿ (ಕುಶಲ. ೨-೯೦). ೩. ದೊಡ್ಡದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು : ಬೆಳೆಸು : ಹೆಚ್ಚಿಸು : ಕ್ಷಯದ ವೇಗವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಿ ಜೀವಮಾನವನ್ನು ಲಂಬಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವು (ಕುಶಲ. ೦೦೦); ಯಾವುದೊಂದು ವಿಷಯವಾಗಲಿ ಅತಿಯಾಗಿ ಲಂಬಿಸಿದ ಬಾರದು (ಕುಶಲ. ೩೩). ೪. ಮೈಬಾಚು : ಒರಗು : ಮೆಲಗು : ತುದಿಮಿರವನೊಣ ನಮಾಯ ಎಗಲರನೊಳಿದಾರಿಯ ಮಿಡುಕದವಿಲಾಸ ರಾಯದಲಿ ಲಂಬಿಸಿದವೊಲು ಪಾನಾಯಜದ ಸಾಲಿಸಿದುದು (ಕುಶಲ. ೦೩-೯). [ಲಂಬಿಸ + - ಇಸು]

ಲಂಬು (ಗು). ೧. ಉದ್ದನೆಯು; ಉದ್ದವಾದ. (ನಾ). ೨. ಉದ್ದಳತೆ : "ಲಂಬು (ರಾಂಬು) ೭ ಲಂಬ" (ಕುಶಲ. ೩೯). ೩. ಉದ್ದವಾಗಿರುವವನು : ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಅವನೇನು ಅರೂವರೆ ಅಡಿ ಉದ್ದದ ಲಂಬುವಂತೆ (ಕುಶಲ. ೦೦೦). [೪-೬೦. ಲಂಬು. / ಸಂ. ಲಂಬ]

ಲಂಬೂಪ (ನಾ). ವಿಳು ಎಳೆಗಳ ಸರ. - ಕಂಠಹಾರ : ತಾರಾತರಲಮುಕ್ತಾ ಫಲಲಂಬಲಂಬೂಪಧೂಪಮುಮಲಂಬಿತ ಸುರಭಿಕ್ಷುಮದಾಮಾಣೀರ್ ಮುಂ . . . ಅಪ್ಪ ಶ್ರೀಮಂಟಪಮಂ ವಿರಚಿಸಿ (ಕುಶಲ. ೩-೩೩ ೩); ಪಾಂಡುಕಶಿಲಾತರೋಪರಿಮಂಡಪಲಂಬೂಪ ಲಂಬವದನಮೂರಾಮಂಡನ ಲತಾಂತಪರಿಮಳಮಂಡಳಿತ ಮದಾಳಿಗಿತ ಮಂದಸಮಾರಂ (ಕುಶಲ. ೨-೯೦).

[< ಸಂ. ಲಂಬೂಪಾ]

ಲಂಬೋದರಿ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯವನು : ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯವನು : ಧವಲೋತ್ತರೀಯವಸನಂ ಲಂಬೋದರಿಂ ಲಂಬಕರ್ಣ ಕರಾವಂ . . . ಬಂದಂ ಪ್ರತಿಹಾರಕಂ (ಕುಶಲ. ೨-೨); ಅಶ್ವಮ ಬಾಹುಗಳುಳ್ಳ ಲಂಬೋದರಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಭವ್ಯತರೂಣನೊಬ್ಬನು ನಿಂತು ಕೊಂಡಿದ್ದನು (ಕುಶಲ. ೩೨). ೨. ಹೊಟ್ಟೆಬಾಳ : ತಿಂಡಿವೇಶ : (೩). ೩. ಗಣೇಶ : ಬೆನಕ : ವಿನಾಯಕ : "ಹೇರಂಬ, ಲಂಬೋದರ : . . . ವಿಷ್ಣುರಾಜ : ಈ ೯ ಬೆನಕನ ಪೆಸರ್" (ಕುಶಲ. ೯-೦೯); ಕರ್ಣಿಕರ ತನ್ನ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಲಂಬೋದರನ ತ್ವರಿತ ಪುಟ್ಟಿ (ಕುಶಲ. ೦-೦೦); ಲಂಬೋದರಗೇತಕೆ ತರೋದರ ಕಂಠಶಿರಂಗೇತಕೆ ಬಿಂದಾಧರ (ಗಂಧ. ೩-೦೦೦). [ಸಂ.]

ಲಂಬೋದರಿ (ನಾ). ೧. ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯುಳ್ಳವಳು. ೨. ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸಿಯ ಹೆಸರು : ರೋಪದಿಂದೊಡವರ್ ಮತ್ತೊರ್ವಳು ಲಂಬೋದರಿ ನಿಶಾಚರಿ ಮಹಾಭಯಂಕರಿ (ಕುಶಲ. ೦೩-೩೩). [ಸಂ. ಲಂಬೋದರಿ]

ಲಂಛ (ನಾ). ೧. ಪಡೆಯುವುದು ; ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ೨. ಪುಟ್ಟ ; ಸಿದ್ಧಿ : ವಿವಿಧವಿಧವಶೋಧಾರಂಭಲಂಛಪ್ರಲಂಛೋದ್ಯಮ ವಿಹಿತವಿವಾಹೋತ್ಸಾಹಸಾಕಲ್ಪಂ . . . ಸಮುದಿತಸೇವಾರಾತಿವೃತ್ತಾಂತ ವೃತ್ತಂ (ಕೂ. ೭-೨೨). ೩. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೀತ ಪುಬಂಧ : ಐರಾ. ಚೇಂಕೇ, ರೊಂಬಡ, ಲಂಛ, ರಾಸಕ . . . ಲೋಲೀ, ಡೊಲ್ಲೀ, ದಂತೀ — ಈ ಇಪ್ಪತ್ತರಡು ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ ತಾರಾವರ್ಗಿ ಪಾತಿಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ (ಚುಕ್ಕ. ೬೩). [ಸಂ.]

ಲಂಛನ (ನಾ). = ಲಂಛ ೧ : ಭಾವೇಂದ್ರಿಯಂ ದ್ವಿವಿಧಂ ಜ್ಞಾನವರಣಾ ಸ್ವಯೋಪಶಮವಿಶೇಷಮಪ್ಪ ಲಂಛನಂ ಲಙ್ಕ (ಚುಕ್ಕ. ೭೩). [ಸಂ.]

ಲಕಚ 'ಲಕ್ಕಚಾ' ನೋ.

ಲಕಪರಾಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಅನ್ನ, ಒನ್ನು ಬೆಳೆ ಕೆಳೆಯ ಪಡುವಣಗಳೆಯಂ ಅನ್ನ ಒನ್ನು ಲಕಪರಾಲಿಯ ಮೂಡಣ ದೀರಿಯಂ (ಅಕ. III, ಕಂಕ. ೦೩೯-೦೪ ; ೨15 ?). [?]

ಲಕಮಕ 'ಲಕುಮುಕ' ನೋ.

ಲಕಲಕ (ನಾ). ಹೊಳೆಯುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಪದ : ಪಾತ್ರ ಪರದಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹುಣಿಸೇಹೊನ್ನಿನಿಂದ ತಿಕ್ಕಿ ಲಕಲಕ ಮಾಡಿದಳು (ಚುಕ್ಕ. ೩೩) ; ಎರೆಯ ಮೇಲ್ಮೆಯು ಲಕಲಕ ಹೊಳೆಯುವ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ್ದಿರುತ್ತದೆ (ಕುಂಜ. ೪-೭೦).

ಲಕಲಕನೆ (ಅ). ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣಾವ್ಯಯ : ಹಲವರು ಬಂದಿಗೆ ಕೊಡಗಳನ್ನು ಲಕಲಕನೆ ತಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (ಕೂ. ೪).

[ಲಕಲಕ + - ಅನ್ನ]

ಲಕಲಕು (ಕ್ರಿ). ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗು ; ಫಳಫಳಿಸು ; ಮಿಂಚು : ಕವ್ಯದ್ರಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಸರಹಿಡಿದಿಟ್ಟಂತೆ ಲಕಲಕಿಸುವ ಕಣ್ಣುಗಳು (ಕೂ. ೩೩) ; ಬೆಳೆಯ ಭಾಂಡಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಲಕಲಕಿಸುತ್ತವೆ (ಚುಕ್ಕ. ೪೩). [ಲಕಲಕ + - ಇಬ್ಬ]

ಲಕಲಿ 'ಲೋಕ್ಟಿ' ನೋ.

ಲಕಾರ (ನಾ). 'ಲ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ : ಎಕಲ್ಪಂ ಕ್ಷಣದ್ವಿಧಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ದೋಲಾ ಲಕಾರಕ್ಕೆ ವೇದ್ಯನಿದರ್ಶಂ ಕ್ಷಣಂ (ಕೂ. ೨). [ಸಂ.]

ಲಕುಚ (ನಾ). ೧. ಗಜನಿಂಬೆ : "ಲಕುಚಃ, ಲಿಕುಚಃ, ಡಕುಃ — ೩ ಗಜನಿಂಬೆ ಹೆಸರುಗಳು" (ಸಿದ್ಧ. ೦೨೩). ೨. ಬೇಲ : ಕಪಿತ್ತ : "ಲಿಕುಚಂ [ಲಕುಚಂ] ಕಪಿತ್ತಮಾಣಿ ದಧಿತ್ವಂ" (ಕಪಿ. ೩೩, ೩೩-೩). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡುಹಲಸು. [ಸಂ.]

ಲಕುಟ (ನಾ). ಬಡಿಗೆ ; ದೋಣಿ ; ಕೋಲು : "ವೈಣವಃ, ಲಕುಟಃ . . . ಯಕ್ಷಿ — ಈ ೩ ಕೋಲ್" (ಕೂ. ೦೨೦-೪೦) ; ಲಕುಟ ಯಷ್ಟಾದಿಧಿಯನುಪದೇಶೇನ್ಯೂತಂ ಕ್ಷೇಮಂಧರನೆಂಬ ಪುಸ್ತಕಂ ಪಡೆದಂ (ಕೂ. ೩-೩೩ ೩) ; ಅದಕ್ಕೂ ಮೂಲವು ಲಕುಟ ತಾಟ(ಡ)ನಪೂರ್ವಕಮಾ ತುನೇನಂ ಕಳೆದಂ (ಕೂ. ೪೩೩) ; ಗಣಿತಾಶ್ರು ಎಷ್ಟು ನೋಡಿದನಂತಿ ರಕ್ತಮೃತಸುಮಂ ಲಕುಟಾಜನವಾಶಕಸ್ತಂ (ದೋ. ೦೦-೩). [ಸಂ.]

ಲಕುಮಿ. ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಷುಮಿ, ಲಚ್ಚಿ, ಲಚ್ಚಿ (ನಾ). ೧. ಏಶ್ವರ್ಯ : ಸಂಪತ್ತು. ೨. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಂಡತಿ : ಲಕ್ಷ್ಮಿ : "ಲಕುಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನಿಕ್ಕಂ" (ಕೂ. ೨೩) ; ನಂದಿಮರ್ಘಂಗನ ಭೂನಾರಿಗೆ ರತಿಗರುನ್ತ ತಿರೇವಿಗೆ ಲಕುಮಿನಾರಿಗೆ ಪದಿಯನೆ ಭೂನುತ ತಾ ಚಾಕಣಾಪ್ತಿ ಕಾಂತಾರತ್ನ (ಸಾ. ೨೨, ೨೨, ೦೦೩-೨೭ ; 114೪) ; ಲಕ್ಷ್ಮೀ — ಲಕುಮಿ, ಶಬ್ದ — ಸಬುದ (ಕೂ. ೨೩೦ ಕ್ರೋ). ೧, ೨ : ದೇಹಕಾಂತಿಗೆ ಮೂಲದ ತರಹುತಿಯು ಒಂದು ಕಾಪುಟ್ಟಿನಂತೆ ಲಕುಮಿಯನೊಳಗೆ ತುಂಬಿ

ರಾಜಂಗಿ ಕೈಸೆಕೆಯ ತೋಡುವೆನೆನುತ್ತ . . . ಇನನುದಯಗಿರಿಯನಡರ್ಗಂ (ಕೂ. ೩-೩೪). ೩. ಶೋಭೆ ; ಕಾಂತಿ : ನಿನಗೆ ತಾನೆಲೆ ದೇವ ವಲ್ಲಭೆಯನಿಸುವದೆ ಕೀಳೇ ದ್ರುಮವ ನಡೆ ಮನಕೆ ಬಾರದಡ್ಡೆದಳವಗತವದನ ಲಕುಮಿಯಲಿ (ಸಾ. ೦೦-೭೦-೭೪). ಲಕ್ಷ್ಮಿ : ೨. "ಲಕುಮಿ (ಲಚ್ಚಿ, ಲಕ್ಕಿ) ಲಕ್ಷ್ಮೀ-ಶ್ರೀದೇವಿ" . (ಕದ್ವ. ೩೪). ಲಕ್ಷುಮಿ : ಒಕ್ಕಿ, ಶಕುನಫಲವೆಲ್ಲ ನಮಗೆ ಲಕ್ಷುಮಿವಲ್ಲಭನ ಸೇವೆ ದೊರಕೊಂಬುದೇ ರಮಣ (ಕೂ. ೩-೩೦ ಕ್ರೋ). ಲಚ್ಚಿ : ೨. "ಲಕ್ಷ್ಮೀ-ಲಚ್ಚಿ" (ಕೂ. ೦೩೦ ಕ್ರೋ). ೪. ಒಬ್ಬಾಕೆಯ ಹೆಸರು : ಬಂಜರಸಂಗಂ ಲಚ್ಚಿಯಬರಸಿಗಂ ಪುಟ್ಟದ (ಅಕ. VIII, ಕಾ. ೦೩-೦೩ ; 111೩). ಲಚ್ಚಿ : ೩. [ಜೈನ] ಊರ್ಧ್ವಲೋಕದ ಒಂಬತ್ತು ಅನುದ್ವಿತ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನವಗ್ರಾಮೇಯಕಂಗಳೊಳವರ್ಧಂ ಮೇಗಣ ಲಚ್ಚಿ ಮಹಾಲಚ್ಚಿ ಮೂವನಿ ಮೈರೆ ಮೈರೋಚನೆ ಸೋಮ ಸೋಮರೂಪ ಅಂಕ ಪಳಕಿ ಅಯ್ಯಿಯಂಬ ನವಾನುದ್ವಿತಗಲೊಳಂ (ಕೂ. ೩೩-೩೦).

[< ಸಂ. ಲಕ್ಷ್ಮೀ/ಪ್ರಾ. ಲಚ್ಚಿ]

ಲಕುಮುಕಿ. ಲಕಮಕ (ನಾ). ೧. ಜಾಲಗಾರನ ಹಕ್ಕಿ ; ವಿನಾಚುಳ್ಳಿ ; (೪). ೨. ಟಿಟ್ಟಿಭ ಪಕ್ಷಿ : "ಟಿಟ್ಟಿಭಕಿ, ಲಕುಮುಕಿ ಹಕ್ಕಿ" (ಸಿದ್ಧ. ೦೩೩). ಲಕಮಕ : (೪). [4-ಕಲು. ಲಕುಮುಕಿ]

ಲಕುಲೀತ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಶೈವಪಂಥದ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಪುರುಷ : ಅಮಂಜ ವರ್ಣವೃತ್ತಯ್ಯಮಂ ವರ್ಧಿಪ್ಪದಂ ರಾಯಂಬ ವರ್ಣ ಲಕುಲೀತಗೊಪದಮಕ್ಕು . . . ನಂದಿಯಿಲ್ಲದಪ್ರಭುವೆಂಬ ಮಂತ್ರಾ ಮೃತವ ಸೇವಿಸಿ (ಕೂ. ೪-೩೨). 'ಲಕುಲೀತಪಾಶುಪತ' ಪರಾ. ೨. ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ಲಕುಲೀತನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿ ಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪಂಥ : ಕಾಕಾಮುಖಿ, ಲಕುಲೀತ, ಮಾಹೇಶ್ವರ . . . ಇವರ ಮೊದಲಾದವು ಶಿವಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳು (ಕೂ. ೩೦೩). [ಸಂ.]

ಲಕುಲೀತಪಾಶುಪತ. ಲಕುಲೀತಪಾಶುಪತ (ನಾ). ಶೈವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಥ : ಲಾಕುಳಶೈವಪಂಥ : ಕ್ರಿ.ಶ. ಏಳನೇ ಶತಮಾನ ದಿಂದಲಾದರೂ ಲಕುಲೀತಪಾಶುಪತವೆಂಬ ಶೈವಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು (ಕೂ. ೪, ೪-೩೨). ಲಕುಲೀತಪಾಶುಪತ : ಈ ಲಕುಲೀತಪಾಶುಪತ ಶೈವಪಂಥವು ಪ್ರವರ್ತಕವಾದುದು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೨ನೇ ಶತಕದಲ್ಲಿಯೆಂದು . . . ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವರು (ಸಾ. ೨ ೩೦೪). [ಸಂ.]

ಲಕುಳ (ನಾ). ಮುಂಗುಸಿ ; ನಕುಲ : ನರಿ ನವಿಲು ಲ[ಕೂ. ನ]ಕುಳ ವಾಯುಸಂಗಿ ತಿರ್ದ ಶುಭಕುಸಂಗಿಗಳು (ಕೂ. ೦೨೩). [< ಸಂ. ನಕುಲ] ಲಕುಲೀತಪಾಶುಪತ 'ಲಕುಲೀತಪಾಶುಪತ' ನೋ.

ಲಕೋಟಿ 'ಲಗಾಟಿ' ನೋ.

ಲಕೋಟಿ, ಲಕ್ಕೋಟಿ (ನಾ). ೧. ಪತ್ರವನ್ನು ಇಟ್ಟು (ಅಂಟಿಸಿ) ಕಳುಹಿಸುವ ಕಾಗದದ ಸಣ್ಣ ಬೇಲ ; ಪಾಕೀಟು ; ಸಣ್ಣ ಕವರು : ಅವಳು ಲಕೋಟಿಯೊಳಗಿನ ಕಾಗದವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯುತ್ತ ನೂದಿಳು (ಕೂ. ೩೩೦) ; ಫೋಟೋವನ್ನು ಲಕೋಟಿಯಿಂದ ತುಸು ಹೊರಗಿಳಿದು ತೀವ್ರಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕೂ. ೩೩೩). ೨. ಅಂಟಿಸಿದ ಅಥವಾ ಅಂಟಿಸದೆ ಮುಚ್ಚಿರುವ ಅಂಚೆಯ ಪತ್ರ : ಅಂಚೆಯವನು ಒಂದು ಲಕೋಟಿಯನ್ನಿತ್ತು ತೆರಳಿದನು (ಕೂ. ೩೩) ; ಲಕೋಟಿ ಯೊಂದನ್ನು ಹಕ್ಕಿ ಎತ್ತಿದ ಒಂದುದೊಂದು ಮುದ್ರೆ ನೋಡಿದ (ಮುಂಜ. ೦೩). ಲಕ್ಕೋಟಿ : ೧. ಲಕ್ಕೋಟಿಯನ್ನು ಒಡೆದು ನೋಡಿದ (ಕೂ. ೪೪) ; ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಲಕ್ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತರಬೇಟಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ (ಸಾ. ೩೩೩, ೦೪೦). [4-ಕೂ. ಲಕ್ಕೋಟಿ ; ಮೂ. ಲಕ್ಕೋಟಿ, ಲಾಕ್ಕೋಟಿ]

ಲಕ್ಕೋಟಿ : ಲಕ್ಕೋಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣು (೧).

ಲಕ್ಕೋಟಿ : (ಮೃಗ. ೩೪-೩೭). [?]

ಲಕ್ಕೋಟಿಹೋಳಿ (ನಾ). ಲಕ್ಕೋಟಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಡಿಸಿ ಮಾರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೋಳಿ : (೧).

[ಲಕ್ಕೋಟಿ + ಹೋಳಿ (< ಪೋಳಿ)]

ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ; ನೂರುಸಾವಿರ ; ಲಕ್ಕ : "ಲಕ್ಷದೊಳೆ ಲಕ್ಕಿ" (ಕರ್ಣ. ೩೫) ; ಚತುರತ್ತಂ ಮೂಞಂಯೋಜನರವಿಯ ಸ್ಥಾಮಂಟಮನೊಂದುಲಕ್ಕಿ ರಕ್ಕಮಡೆಯಂ ಪೊತ್ತು ತರಿಸಿ (ಕಂಠ. ೭-೨ ೬) ; ನೂಟು ಕಿರುಳೆ ಲಕ್ಕಿ ಪಾಯದಳ (ಕರ್ಣ. ೨-೫) ; ಲಕ್ಕಧನಮಿರು ಕೆಡುಗುಂ ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ವಿದ್ಯಾ ಪೊರಗು (ಕರ್ಣ. ೩-೧೪೭). ಲಕ್ಕಿ : ಮೂಟುಲಕ್ಕಿ ದೇವಿಯುರವು ರಸ ಯರ್ಕಳುಂ (ಕರ್ಣ. ೩-೧೪೭) ; ಒಂದೊತ್ತಂ ನಡೆಯುವುದು ದೊಂದೊಂದಿ ಲಯಕೆ ಲಕ್ಕಿತನಾಡುವುದೇನೆಂದಂ ಬಿಟ್ಟುಸುವುದೊ ಸುರಸುಂದರಿಯ ವಿರಾಸವಿಪುಮುಕ್ತಲಯಂ (ಕಂಠ. ೪-೩೭) ; ಮಾರ್ಪಡೆ ಸರಲೊಂದೊಳೆ ಕಡೆಯ ಲಕ್ಕಿಯ ಲಕ್ಕಿದಿನಚ್ಚಿನರ್ಪನಂ (ಕೆಟಕ. ೧೦-೧೪೯).

ಲಕ್ಕಿ : ಕರ್ಣಾದ ನೆಲವೊಡನೊಳು ಸಮುದ್ರಲಕ್ಕಿಭೂಮಿಯಂ ದುಪ್ಪ ನಿಗುಂ ಶಿವಪ್ರಸಾದಲವಂಗೆಯ್ದು . . . ರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ದಿತ್ತಿರೆ (೧೪. ೪೧, ೪೩೦. ೩೭-೩ : 11೫ ೧). ಲಕ್ಕಿ : ವಡ್ಡರಾವಳದ ಸಂಕ ಲಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಿ ಮುಪ್ಪಾಗದೊಳೆ ಶ್ರೀಸ್ವಯಂಭುಕೆರಿದೇವಸ್ವಾಮಿವರ ಗ್ರಾಸನದ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ಪಾಗವೊಂದು (೨೩೩. 1೩-೧, ೨೦೦-೨೦ : 11೫).

ಲಕ್ಕಿ : ತೈಲೋಕ್ಕಮಲ್ಲ ವಿಶ್ರಮಾದಿತ್ತದೇವರು ಸಮುದ್ರಲಕ್ಕಿ ಪ್ರಥಿಯನಾಚಂದ್ರಾರ್ಕಕಾರಂಬರು . . . ರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ದಿತ್ತಿರೆ (೧೪. ೪೧, ೪೩೦. ೩೭-೪ : 117೩). ಲಕ್ಕಿ : ವೊನ್ನೊಡೆಯಂ ಲಕ್ಕಿದ ವೊನ್ನೊಡೆಯಂ ಗಡ ಶತಲಕ್ಷದ ವೊನ್ನೊಟ್ಟಲ ನಾನಿವಂ (ಕಂಠ. ೨-೨೩). ಲಕ್ಕಿ : ಸಂಭಾ ವಿತರು ಲಕ್ಕಿ ಮಂದ್ಯಾಗ ಒಟ್ಟಾವ ಇದರ ಇರಬೇಕು (ಗ್ರಾಹಾ. ೦೨೩).

ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಲಕ್ಕಿಲಕ್ಕಿ ನೆರದಧನಭಕ್ತರ ನಡುವೆ (ಕಂಠ. ೦೦-೦೦೭) ; ಲಕ್ಕಿಲಕ್ಕಿದರಿ ಕಿಕ್ಕಿರಿದಿರೆ ಜೀಂಟುಳು ಮೇಣ್ಣ ದುಂಬಿ (ಕಂಠ. ೩೩-೨೦) ; ಲಕ್ಕಿಲಕ್ಕಿ ಕುದುರೆಯಂ ಗಜರಥವ ಪೊಸ್ತಾಗಿ ಜೋಡಿಸರೋವಿಸುತ ಕೈದುಗಳ ಮಸ್ತಾಗಿ ಪೊಸದಾದುದಂ ತರಿಸಿ (ಕಂಠ. ೩೩-೨೨). ಲಕ್ಕಿಮಾಕ್ಕಿ = ಲಕ್ಷಾಂತರ ಹಣವನ್ನುಳ್ಳ ಮೂರ್ಖ ; ಸಿರಿವಂತನಾಗಿರುವ ದಡ್ಡ ; ಅಕ್ಕಿ ಬರುವ, ಸೊಕ್ಕಿ ಮೆರೆವ ಲಕ್ಕಿಮಾಕ್ಕಿ, ಏನೆ ಇರಲಿ ; ಅಂತು ಕಣ್ಣ, ಹರಿವರಣ್ಣ - ಬೆಪ್ಪ, ಬಿಡಬಾ, ಏನೆ ಇರಲಿ (ಕಂಠ. ೩೩-೦೫).

[< ಪ್ರಾ. ಲಕ್ಕ / ಸಂ. ಲಕ್ಷ]

ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ (ನಾ). ೧. ಗಮನ : ಲಕ್ಕಿ : 'ಲಕ್ಕಿ' ಪರಾ. ೨. ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಅಥವಾ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟುದು ; ಲಕ್ಕಣಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾದುದು ; ದೃಷ್ಟಾಂತ : ಸಕ್ಕದಿಂದ ಲಕ್ಕಣಮಂ ಲಕ್ಕಮನೊಳ್ಳನ್ನಡಂಗಳಂ ವಿವರಿಸಿದಂ (ಕಂಠ. ೦-೦೪). ಲಕ್ಕಿ : ೧. ಗ್ಯಾಲಿಯೋನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಲಕ್ಕಿ ಬಹಳ (ಕಂಠ. ೨-೨೨) ; ಆದರೆ ಈಗ ನನ್ನ ಲಕ್ಕಿಲ್ಲ ಹೊರೆಯೇ ಇದೆ (ಕಂಠ. ೨) ; ಕುವೆಂಬೆಯ ಮೇಲೆ ಅವನ ಲಕ್ಕಂತ (ಕಂಠ. ೩೩). ಲಕ್ಕಿ : ೨. ಗುರುತು ; ಚಿಹ್ನೆ : ಇದು ನಿಜಂ ತನ್ನ ಲಕ್ಕಂ ಮುಚ್ಚಿರುವೆನೋ ಮಂಥಿಯಂ ಚಂದ್ರಮಂ ಸೂಸಿದಮಂ ಪಿ:ಯೂಪಮಂ (ಕಂಠ. 111. ೨೦೯, ೫೩೫೫೫ ಸಕ್ಕತಿತ್ತೂರ). ಲಕ್ಕಿ : ೧. ಅವನಿಗೆ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಲಕ್ಕಿವೇ ಇಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೩೩). 'ಲಕ್ಕಿ', 'ಲಕ್ಕಿ' ಪರಾ.

[< ಪ್ರಾ. ಲಕ್ಕ / ಸಂ. ಲಕ್ಷ]

ಲಕ್ಕಿ (ನಾ). ಅರಗು ; ಲಕ್ಕ : ಲಕ್ಕ ತಂದಗ್ಗಿನುಮದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಂತೆ

ಉಕ್ಕುವ ಹೊಳೆಯೊಳು ಪೊಕ್ಕು ಮುಣಗಿದಂತೆ (ಕಂಠ. ೪೦-೪).

[< ಪ್ರಾ. ಲಕ್ಕ / ಸಂ. ಲಕ್ಷ]

ಲಕ್ಕಿ, ಲಕ್ಕಿ (ಗು). ೧. (ಉಕ್ಕ) ಸುಂದರವಾದ ; ಚೆನ್ನಾದ ; ಶೋಭೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ; ಏನು ರಾಯರೇ, ಲಕ್ಕಿ ಬೆಳದಿಂಗಳು ನೋಡಿ ಗೊಂದಲು ಹಾಗಿ ಮಲಗಬಿಟ್ಟಿದ್ದೀನು (ಕಂಠ. ೭). (ನಾ). ೨. ಸುಂದರವಾದುದು ; ಒಳ್ಳೆಯದು : ನಾ ಮಾಡಿದ್ದೆಲ್ಲ . . . ಪಾಡ, ನಾ ಮಾಡಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ಲಕ್ಕಿ . . . ಎಂದು ತುಳಜಾ ಅವನನ್ನಾಳಿಸು ತ್ತಾರೆ (ಕಂಠ. ೩೩). ಲಕ್ಕಿ : ೨. ಲಕ್ಕಿದ ಈ ನಿವಾಂತ ಜಾಗಾ ನನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ (ಕಂಠ. ೪೫).

ಲಕ್ಕಿಗು = ಚೆನ್ನಾಗು ; ಒಳ್ಳೆಯದಾಗು ; ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿ ಬಹಳ ಲಕ್ಕಾಗಿದ್ದು ಗುರುತು ಸಹ ಹತ್ತುವಂತಿಲ್ಲ (ಕಂಠ. ೪೨).

[< ಪ್ರಾ. ಲಕ್ಕ / ಸಂ. ಲಕ್ಷ]

ಲಕ್ಕಿಬಡೆ (ಕ್ರಿ). ಲಕ್ಷ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಲಕ್ಷ ಹೊನ್ನಿನ ಬೆಲೆ ಬಾಳು ; ತೊಡವೆಗಳಷ್ಟು ಲಕ್ಕಿಬಡೆವು ಪಲಪೊಳವು ನಂಬೆಯಷ್ಟು ನೋಡಿಗಡೆ (ಕಂಠ. ೨-೨೨೦). [ಲಕ್ಕಿ + ಪಡೆ]

ಲಕ್ಕಿಗಯ್ (ಕ್ರಿ). ಲಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ನೂಡು ; ಲಕ್ಷಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಏರಿಸು ; ಏರಿಕೆಯಾಗಿಯೆ ಬಿಡು ; ಕಾಸಟಮೆಂದೊಂದು ಲಕ್ಕಿಗಯ್ಯದಿರತಂ ಮೂಸರ ಮುಂಡಲದಿರತವಿವಾಸದಿನಾಡಲಕ್ಕಿ ನೆಲೆಯ ಬಿಂಬಂ ಮೆಚ್ಚಿದಂ (ಕಂಠ. ೩-೪೪). [ಲಕ್ಕಿ + ಕಯ್]

ಲಕ್ಕಿಚಣ, ಲಕ್ಕಿಚ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ. - ಸಣ್ಣ ಆಯುಧ ; ಬಾಣ : "ಲಕ್ಕಿಚ ಲಕ್ಕಿಚಮೆಂದಿನಕ್ಕಂ" (ಕಂಠ. ೦೦೩-೩) ; ಸುಲಕ್ಷಣ ಮೆಚ್ಚಿ ಪರಲಲನೆಯರ್ಗೊಂದಿಕ್ಕುಬಾಂದ ಕೆಟ್ಟರ್ ಪಲ್ಲಂ ಸಲ ಕಣ್ಣಂ ಕೆತ್ತುವೆಯೆಂದು ಲಕ್ಕಿಚಣದಿಂದೆ ಮಿಂಟ ಕಳೆವರ್ ಕಣ್ಣಂ (ಕಂಠ. ೩-೪೦). ಲಕ್ಕಿಚ : ಮೇಲಿನ 'ಮಂಗರಾ' ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ. [ಲಕ್ಕಿ + < ಚಣ]

ಲಕ್ಕಿಡಿ (ನಾ). ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ : 'ಲಕ್ಕಿಡಿಕೋಟಿ' ಪರಾ. [< ಹಂ. ಲಕ್ಕಿಡಿ / ಸಂ. ಲಕ್ಕಿಡಿ / ಪ್ರಾ. ಲಕ್ಕಿಡಿ]

ಲಕ್ಕಿಡಿಕೋಟಿ (ನಾ). ಭಾರವಾದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟಿ. - ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಂದಾದ ದರ್ಜ : ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಲಕ್ಕಿಡಿಕೋಟಿಗಳ ಹಾಕಿ ಕಾಣ್ಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು . . . ಬರುತ್ತಾರೆ (ಕಂಠ. ೩೦). [ಲಕ್ಕಿಡಿ + ಕೋಟಿ (< ಕೋಟಿ)]

ಲಕ್ಕಣ, ಲಕ್ಕಣ, ಲಕ್ಕಣ (ನಾ). ೧. ಗುರುತು. - ಚಿಹ್ನೆ : "ಲಕ್ಕಣಮನೆ ಲಕ್ಕಣ" (ಕಂಠ. ೦೦೫) ; ಬೂದಿ ಬೆಡೆ ಲಕ್ಕಣ ತವಣದವರೊಡನೆ ಶರಾಸನಂ ಕವಚಮಿಂತಾಡುವೊ (ಕಂಠ. ೩-೪೨). ೨. ಒಂದು ವಸ್ತು ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಗತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾದ ಗುಣದ ನಿರೂಪಣೆ ; ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ; ಸೂತ್ರ ; ಏಳೆಯ ಲಕ್ಕಣ [ಕಂಠ. ಲಕ್ಕಣಮಂ ಪೇಟ್ಟಂ (ಕಂಠ. ೩-೨೩೦) ; ಸಕ್ಕದದ ತಕ್ಕಮಂ ಗಳ ಲಕ್ಕಣಮಂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಿ ಪೇಟ್ಟಂ (ಕಂಠ. ೨೩೩) ; ಸಕ್ಕದದ ಲಕ್ಕಣಮಂ ಲಕ್ಕಮನೊಳ್ಳನ್ನಡಂಗಳಂ ವಿವರಿಸಿದಂ (ಕಂಠ. ೦-೦೪). ೩. ದುರ್ಯೋಧನನ ಮಗ ; ಲಕ್ಷಣಕುಮಾರ : ಲಕ್ಕಣ ಮೊದಲಾಗಿ ನೂರ್ವರೆ ಮಕ್ಕಳುಂ ಸುತ್ತಿಪ್ಪಿದು ಬಳಸಿ ಬರೆ (ಕಂಠ. ೦೦-೨೭ ೫). ೪. [ಕಂಠ. ಮಿ] ಕಾವ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಗುಣ. - ಲಕ್ಕಣ : ಪುರುಳುಂ ಲಕ್ಕಣಮಂ ಮೆಯ್ಯಿರಿಯಂ ತಕ್ಕಸೆಯ ಪೇಟ್ಟ ಕಟ್ಟಂ (ಕಂಠ. ೩) ; ರಸಮೂಸರೆ, ಲಕ್ಕಣ ಮಿಕ್ಕಿರೆ, ಎಡೆಯಡೊರ್ಕ ಸಕ್ಕದದ ನಲ್ಲಾಡಿ ಮೆಚ್ಚಿಯ, ತಿರುಳ್ಳನ್ನಡದೊಳೆ ಕತೆಯನುರ್ವಂ (ಕಂಠ. ೩-೩೩). ಲಕ್ಕಣ : ೧. "ಲಕ್ಕಣಮೆಂದು ಲಕ್ಕಣದೊಳೆ"

ಲಕ್ಕಣ (ನಾ). ಅರಗು ; ಲಕ್ಕ : ಲಕ್ಕ ತಂದಗ್ಗಿನುಮದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಂತೆ

(ಕರ್ಣ. ೧೩-೩೩); "ಲಕ್ಷ್ಯಗತ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯಗಮನವ್ಯವು" (ಕರ್ಣ. ೧೩೯).
 ೩. [ನಾಟ್ಯ]ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು: ತಾಂಡವ
 ನಾಟ್ಯ ನೃತ್ಯ ಲಾಸ್ಯ ಗುಂಡಿಲ ಪಕ್ಕಣ ಲಕ್ಷ್ಯಣ. . . ದಶವಿಧಪಾತ್ರಾಂಗಂ
 ತೋಜು ರಂಜಿಸುವ ನರ್ತನ ನರ್ತಕಿಯರಿಂದ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩). ಲಕ್ಷ್ಯಣ: ೩.
 ತಾಂಡವ ನಾಟ್ಯ ನೃತ್ಯ ಲಾಸ್ಯ ಗುಂಡಿಲ ಪಕ್ಕಣ ಲಕ್ಷ್ಯಣ ಅಪರಿಪಾತ್ರ
 ಸುಪಾತ್ರ ಸರ್ವತೋಭದ್ರವೆಂಬ ದಶವಿಧಪಾತ್ರಾಂಗಂ (ಕರ್ಣ. ೧೩೯).

[< ಸಂ. ಲಕ್ಷ್ಯ]

ಲಕ್ಷ್ಯನಿಕೆ 'ಲಕ್ಷ್ಯನಿಕೆ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯರಿ 'ಲಕ್ಷ್ಯರು' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯಲಿ 'ಲೋಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ (ನಾ). ಪಾರಿವಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾತಿ: ಲಕ್ಷ್ಯ ಎಂಬ ಪಾರಿ
 ವಾಳಗಳು (ಪುಣ್ಯ. ೩-೧೦೦) [< ಅರ. ಪಾರ. ಹಿಂ. ಲಕ್ಷ್ಯ]

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲೋಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲಕ್ಷ್ಯಮಿ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯಗಿಡ, ಲಕ್ಷ್ಯಲಿಗಿಡ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ: ಲೋಕ್ಷ್ಯ: ೩
 "ಸಿಂಧುಕ: . . . ಇಂದ್ರಾಣಿ: ಮಂದಿರಗಿಡದ ಹೆಸರುಗಳು: ಲಕ್ಷ್ಯ:
 ಗಿಡ" (ಸಿಂಧು. ೧೩); ಎಕ್ಕಿ ಎಲಚಿಯು ಲಕ್ಷ್ಯಗಿಡಗಳು ಸೂಕ್ತಿ ಮೆರೆವಾ
 ಸೀಗಮರಗಳು (ಗೋಪಾ. ೨೩) ಲಕ್ಷ್ಯಲಿಗಿಡ: "ಲಕ್ಷ್ಯಲಿಗಿಡ ನೆಕ್ಕಿ. . .
 ಮಾಮಿ. ಭೂತವೇಡಿ" (ಸಿಂಧು. ೧೩); ಲಕ್ಷ್ಯಲಿಗಿಡ, ಸಕ್ಕಿ (ಪುಣ್ಯ. ೩-೧೦೦).

[ಲಕ್ಷ್ಯ (< ಲೋಕ್ಷ್ಯ) + ಗಿಡ (< ಗಿಡು)]

ಲಕ್ಷ್ಯಮುಷ್ಟಿ (ನಾ). (ಉಕ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೂಜಾಟ: "ರೋಕ್ಷ್ಯ
 ದಾಟಿ" (ಕರ್ಣ. ೧೦): ಲಕ್ಷ್ಯಮುಷ್ಟಿ ಅಡಿ ಅಸ್ತಿ ಕಳಕೊಂಡ (ಕೂ).
 [ಲಕ್ಷ್ಯ (< ಲಕ್ಷ್ಯಮಿ) + ಮುಷ್ಟಿ]

ಲಕ್ಷ್ಯಲಿ 'ಲೋಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯಲಿಗಿಡ 'ಲಕ್ಷ್ಯಗಿಡ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯಸು, ಲಕ್ಷ್ಯಸು, (ಕ್ರ): ಗಮನ ಕೊಡು: ಲಕ್ಷ್ಯಸು: ಹೂಳಿದನು ಮೂರ
 ಮೈರಿ ಸಾಸಿರೋಲುಗಳ ಬಾಯೊಳಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಸದಾಳವಾದುದು ದನುಜನೆಂದನು
 ಮಂದಹಾಸದಲಿ (ಕೋಟ. ೨೩-೩೦). ಲಕ್ಷ್ಯಸು: ಅನೇಕ ಶೀಲಗುಣ
 ದೊಟ್ಟಿದೊರಿಂತು ಲಕ್ಷ್ಯಸದಾಮ್ ನೆನೆಸೊರು ಮುನಿಯಂದ್ರಪುಷ್ಪಲಿ
 ಮೊನ್ನು ಶಾಮ್ ಹಮಗೆ ಮೃತ್ಯುವರವಾನಜಾದಂ (೧೪-೧೧: ೧೦೩-೦; ೩೦-೩೦);
 ಮನೆಸೆಳಲಂ ನೆನೆಯದೆ ಅರ್ಥಮಂ ಲಕ್ಷ್ಯಸದೆ ವೃತ್ತಿಯಂ
 ವಿಚಾರಿಸದೆ . . . ಬಾಗೆವಾಡಿಯಂ ಪೊಣಮಟ್ಟು (ಕರ್ಣ. ೨-೨೩); ಯಾವುತ
 ಪಾಯಕರ ಲಕ್ಷ್ಯಸದಕ್ಕಲ ಖನ್ನೋಡುಗಳು ರಕ್ಕಸನಿರಿಸೊಕ್ಕುಡರು
 (ಕೋಟ. ೧೩-೨೨). [ಲಕ್ಷ್ಯ + - ಇಸು]

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲೋಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ (ನಾ). ಗುರಿ: ಉದ್ದೇಶ (?): ವನಧಿಯು ನೀಳ್ ಪರ್ವರಗಳೇ ನೆಲವಂ
 ಕವಿದಪ್ಪು ವೀಗಳೆನಿವಮತಿವೇಗದಿಂ ಪರಿವ ಪಾಟುವ ಲಕ್ಷ್ಯಯನೊಡ್ಡು
 ಪೊಳ್ಳು ತನ್ನ ನೆಡೆ ನೋಡಿಸುತ್ತಮಿರೆ ಜಾಯಿಲವೊಂದೆರಡೆಂದು ತೋರಿಸಿ
 ನಟ್ಟಿನ ಪದಿನೆಂಟುಕೋಟವರೆಗಂ ತರ್ವತ್ತಾ ತುರಂಗಸಾಧನಂ (ಕೂ. ೩೦-೩೦).

[< ಲಕ್ಷ್ಯ ?]

ಲಕ್ಷ್ಯೋಟ್ಟಿ 'ಲೋಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯೋಟ್ಟಿ 'ಲೋಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ (ನಾ). ಗುರಿ: ಉದ್ದೇಶ (?): ವನಧಿಯು ನೀಳ್ ಪರ್ವರಗಳೇ ನೆಲವಂ
 ಕವಿದಪ್ಪು ವೀಗಳೆನಿವಮತಿವೇಗದಿಂ ಪರಿವ ಪಾಟುವ ಲಕ್ಷ್ಯಯನೊಡ್ಡು
 ಪೊಳ್ಳು ತನ್ನ ನೆಡೆ ನೋಡಿಸುತ್ತಮಿರೆ ಜಾಯಿಲವೊಂದೆರಡೆಂದು ತೋರಿಸಿ
 ನಟ್ಟಿನ ಪದಿನೆಂಟುಕೋಟವರೆಗಂ ತರ್ವತ್ತಾ ತುರಂಗಸಾಧನಂ (ಕೂ. ೩೦-೩೦).

[< ಲಕ್ಷ್ಯ ?]

ಲಕ್ಷ್ಯೋಟ್ಟಿ 'ಲೋಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯೋಟ್ಟಿ 'ಲೋಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯಗುರಿ, ಲಕ್ಷ್ಯಗುರಿ (ನಾ). ದೇವರಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಗುರಿಗಳ ನೀರಿನಿಂದ

ಮಾಡುವ ಲಭಿವೇಶ: ಲಕ್ಷ್ಯಕುಂಭಾಭಿವೇಶ: ಶ್ರೀಮತು ಕಲಿದೇವರ್ಗ್ಗ
 ಪ್ರತಿವರ್ಷಂ ಲಕ್ಷ್ಯಮಿಗಡುಗಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯಲ್ಲಿಯುಗ್ಗವಾಣಿಯಂ ಹಜರು
 ನಾಲ್ವರು (ಕರ್ಣ. ೧೩-೩೩). ೨೩೩-೨೩: ೧೩೩). ಲಕ್ಷ್ಯಗುರಿ: ಸಹಸ್ರ
 ಸಿವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗುರಿ ಸುದಾದೀವಿಗಂ ಸುಂಕವನ್ನಾಯ ಸರ್ವ
 ಬಾಧಪರಿಹಾರವಾಗಿ . . . ಧಾರಾವೃದ್ಧಿಗಂ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟು ದತ್ತಿ
 (೧೪. ೪೧. ೪೩೩: ೧೩೩-೩: ೧೩೩).

[ಲಕ್ಷ್ಯ (< ಲಕ್ಷ್ಯ) + ಗುರಿ (< ಗುರಿ)]

ಲಕ್ಷ್ಯ (ನಾ). ಶರೀರದ ಒಂದು ಭಾಗವು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾಗುವ ಒಂದು
 ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಅರ್ಧಾಂಗವಾಯು: ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು:
 ಮೃದುತಾಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ (Paralysis) ಹೊಡೆದಾಗ ಸುಂಗಿದ ಆಹಾರ
 ಮೂಗಿನ ಮೂಲಕ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ (ಕೋಟ. ೧೩); ವಿಧಿ ಅವರಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ
 ಹೊಡಿಸಿ ಪ್ರಾಣಾನ ಕತ್ತರಿಸಿಡುಹೋಯಿತು (ಕೋಟ. ೧೩).

ಲಕ್ಷ್ಯಬಿಡಿ = ಅರ್ಧಾಂಗವಾಯುವುಂಟಾಗು: ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು
 ಬರು: ಅವನ ಶ್ರಿಯಾಮುಕ್ತಕ್ಕಿ ಲಕ್ಷ್ಯಬಿಡಿದ ಹಾಗಾಯಿತು (ಕೋಟ. ೧೩೩).
 ಲಕ್ಷ್ಯಬಿಡಿ = ಲಕ್ಷ್ಯಬಿಡಿ: ಅವರಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹೊಡೆದು ಆಸ್ತು ಸೇರಿದ್ಧಾರೆ
 (ಕೂ). [< ಅರ. ಹಿಂ. ಲಕ್ಷ್ಯ: ಮೂ. ಲಕ್ಷ್ಯ: ಲಭಿವಾ]

ಲಕ್ಷ್ಯ, ಲಕ್ಷ್ಯ (ನಾ). ಗಮನ: ಧ್ಯಾನ: ಲಕ್ಷ್ಯ: ಸಮಾಧ್ಯತಳದಲ್ಲಿ
 ನಡೆಯುವ ಕೆಲವು ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳು ನಿಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕಿ ಬರದೆ ಇರಲಾರವು
 (ಪುಣ್ಯ. ೩-೧೦೦); ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದು ಅವಶ್ಯಕವದೆ
 (ಪುಣ್ಯ. ೩. ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷ): ನಿರ್ಜನವಾದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಬಹುಶಃ
 ಯಾರ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೂ ಬರಲಿಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೨೦). 'ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡ್ಡು' ಪರಾ.
 ಲಕ್ಷ್ಯ: ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರೊಡನೆ ಕಟ್ಟಿಮಾಡಿ ತರಗನೆ
 ಯರವಾಣಿಸದೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಯಯಾತಿ ಸುಗಡ ಶತ್ರು ಮರಳಿದನು ನಿಜ
 ನಿಲಯಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯ[ಕೂಟ. ೩]ಯನ್ನವರ ಮೇಲಿಟ್ಟು (ಕೂಟ. ೩-೩೦).
 'ಲಕ್ಷ್ಯ' ಪರಾ. [< ಸಂ. ಲಕ್ಷ್ಯ]

ಲಕ್ಷ್ಯ (ನಾ). ಗಿ. ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ: ನೂರುಸಾವಿರ: ಚತುರಶ್ಚಲಕ್ಷ
 ಪೂರ್ವಾನವಮರ್ತ್ಯಾಯುಷ್ಯನುಮಪ್ರತಿಪತ್ತಿಶಾಸನಮಮಾಗಿ(ಕೂಟ. ೧೩-೩೩);
 ಕೆಲಗಿಡಿತ ಸಹಸ್ರೋತ್ತರಲಕ್ಷಯೋಜನಬಾಹು,ಮನೂತು ರತ್ನಪ್ರಭಿ
 ಯಂಬ ವೈಶ್ಣವಕುರ್ಬಂ (ಕೂಟ. ೧೦-೧೦ ೩); ಲಕ್ಷ್ಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹಿರಣ್ಯವ
 ತಂದು (ಕೂಟ. ೧೦೩); ಏಳು ಲಕ್ಷವ ಲಕ್ಷ . . . ಮಹನಗಳ
 ಹೇಳಿದನು ಕೇಳೊ (ಕೂಟ. ೨೨); ತುಂಬಿತ್ತೊಡನೆ ವನದೇಶಮಂ ಲಕ್ಷ್ಯ
 ಪಕ್ಷಿಯಲಿ (ಪ್ರೀತ. ೩೦-೧೦೩); ಲಕ್ಷ್ಯವಾದರೂ ಭಕ್ತಿ ಬೇಡಬಾರದು
 (ಕೂಟ. ೨). ಗುರುತು: ಚಿಹ್ನೆ: ಉತ್ತಮಲಕ್ಷ್ಯ ವಿಚಿತ್ರಾಕ್ಷ ಮದದಕ್ಷ ಮಖ
 ಶಿಕ್ಷ . . . ಜಯಸಿದ್ಧನಂಜ (ಕೂಟ. ೩-೩). ೩. ತೋರಿಕೆ: ನಟನೆ.
 ೪. ಕವಟ: ಮೋಸ. ೩. ಗುರಿ: ಧೈಯ: "ಲಕ್ಷ್ಯಂ,
 ಲಕ್ಷ್ಯಂ, ತರವ್ಯಂ - ೩ ಗುರಿಯ ಹೆಸರು; ಗುರಿಯ ಗುರ್ತು"
 (ಸಿಂಧು. ೧೩). ೩. ಮುತ್ತು: ಮೃತ್ಯು.

ಲಕ್ಷ್ಯಗಟ್ಟಲಿ, ಲಕ್ಷ್ಯಗಟ್ಟಲಿ = ಲಕ್ಷ್ಯಾಂತರ: ಬಹಳ: ರಾಮಾಯಣ
 ದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಗಟ್ಟಲೆಯ ರಾಕ್ಷಸರ ಆಕಾರಗಳು ಒಪ್ಪುಪೋರವಾಗಿಯೂ,
 ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ (ಕೂಟ. ೧೩); ಅಲ್ಲಿ
 ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗಟ್ಟಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ಸೇರುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟ). ಲಕ್ಷ್ಯ
 ದೀಪಾರಾಧನೆ = ದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯದೀಪಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಟ್ಟು
 ಮೃಡುವ ಪೂಜೆ, - ಉತ್ಸವ: ಲಕ್ಷ್ಯದೀಪಾರಾಧನೆಯ ಹಬ್ಬವೆಂದು
 ಲಕ್ಷ್ಯಾಧಿಪತಿ ಮಹಾಶ್ವರ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷ್ಯಾಂತರದ ಹರಸುವೆವು
 ದೇಡಿ (ಕೂಟ. ೧೩-೧೩). ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಲಕ್ಷ್ಯ = ಅನೇಕ ಲಕ್ಷ್ಯ; ಲಕ್ಷ್ಯಗಟ್ಟಲೆ:
 ಒಂದು ಧಾರೀ ದೂರದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಲಕ್ಷ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು

ನೋಡಬಹುದು (ಕಾಣ. ೩). ಲಕ್ಷಾವಧಿ=ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ : ಅನ್ವಪತ್ರಿಕೆಗಳು
ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಒಂದುಗರ ಕೈಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ (ಕಾಣ. ೪). ಲಕ್ಷೋಪಲಕ್ಷ
=ಲಕ್ಷಾನುಲಕ್ಷ : ಕತ್ತಿಯ ಎಚ್ಚಿಗೆ ಸತ್ಯವರನು ಲಕ್ಷೋಪಲಕ್ಷ
ಮೆನ್ನುವರು (ಕಾಣ. ೨೪೬-೪೦). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಕ (ಗು). ೧. ಗುರುತಿಸುವ : ಸೂಚಿಸುವ. (ನಾ). ೨.
[ಕಾವ್ಯಮಾ] ಲಕ್ಷಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಬ್ದ : ಅರ್ಥವು ಮಾಖ್ವ
ವಾಗಿ ವಾಚ್ಯ. ಲಕ್ಷ್ಯ, ವ್ಯಂಗ್ಯವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧ : ಈ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು
ಕೊಡುವ ಶಬ್ದಗಳು (ಕ್ರಮವಾಗಿ) ವಾಚಕ, ಲಕ್ಷಕ, ವ್ಯಂಜಕಗಳೆಂದೂ
. . . ಹೆಸರು (ಕಾಣ. ೧೬೭) : ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ತಟ್ಟಿದಾಗ ಮಾತ್ರ
ಲಕ್ಷಣವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಂಟಾಗಿ ಲಕ್ಷಾರ್ಥವು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. 10
ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಲಕ್ಷಣಕ' ಅಥವಾ 'ಲಕ್ಷಕ' ಎಂದು ಹೆಸರು
(ಕಾಣ. ೨೬೩). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಕೊಡು 'ಲಕ್ಷಗೊಡು' ನೋ.

ಲಕ್ಷಗೊಡು. ಲಕ್ಷಕೊಡು (ಕ್ರಿ). ಗಮನ ಕೊಡು : ಲಕ್ಷಿಸು : ಆಕಾಶ
ವನ್ನು ನೋಡಿ ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಸಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಕೋಪಗಳೇನಾದರೂ
ತೋರುವವೋ ಎಂದು ಲಕ್ಷಗೊಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಕಾಣ. ೩೩). 15
ಲಕ್ಷಕೊಡು : ಹಿರಿಯರ ಮಾತಿಗೆ ಲಕ್ಷಕೊಡದೆ ಹುಡುಗ ಹಾಳಾದ
(೩೩). [ಲಕ್ಷ್ಯ + ಕೊಡು]

ಲಕ್ಷಣ (ನಾ). ೧. ಗುರುತು : ಚಿಹ್ನೆ : ಕುರುಹು : "ಚಿಹ್ನೆ ಲಾಂಛನಂ
ಕುರುಹಂ ಲಕ್ಷಣಂ ಲಕ್ಷ್ಯಮಂಶಮದು" (ಕಾಣ. ೧೧-೨) : ಜಂಗಮ
ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವಾವುದೆಂದರೆ ಹೇಳಿಕೆ ಕೇಳಿರಣ್ಣ (ಕಾಣ. ೧೧೪-೧೬೦) :
ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಆಯಾ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಧಾರಣವಲ್ಲದ
ಧರ್ಮಗಳು. ಗುರುತುಗಳು (ಕಾಣ. ೨೨೦) : ನೀನಂತೂ ಇಲ್ಲಿಂದ
ಬೀಗ, ಅಲ್ಲಾದುವ ಲಕ್ಷಣ ಕಾಣಿಲ್ಲ (ಕಾಣ. ೨೦೩). ೨. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ
ಗುಣ. ೩. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ಕಪ್ಪು. — ಕಳಂಕ : "ಮೃಗ
. . . ಲಕ್ಷ್ಯ, ಲಕ್ಷಣ, ಕಳಂಕ : . . . ಈ ರಿ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದ ನಡುವಣ
ಕರ್ಪ" (ಕಾಣ. ೬-೨೩). ೪. (ಮೈಮೇಲಿನ) ಒಳ್ಳೆಯ ಗುರುತು. —
ಶುಭಚಿಹ್ನೆ : "ಹಿನ್ನವ ಕಟ್ಟಿದ ಬಳಿ ಲಕ್ಷಣವನುಜುವರಿ
(ಕಾಣ. ೧೩೬) : ನಮ್ಮ ಮಗನಿಗೆ ಯೋಗವಿರುವವನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ
(ಕಾಣ. ೪). ೫. (ರೋಗದ) ಸೂಚನೆ : (ಕಾಯಲೆಯ) ಚಿಹ್ನೆ :
ಲಕ್ಷಣವೆಂಬುದು ಹುಟ್ಟಿದ ರೋಗದ ವ್ಯಕ್ತಿಲಕ್ಷಣ (ಕಾಣ. ೨೦) :
ಅಬಾಧಿತತ್ವ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ರೋಗ ತಗುಲಿದರೆ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು
ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ (ಕಾಣ. ೨). ೬. ಬೆಲುವು : ಅಂದ : ಸೌಂದರ್ಯ :
ಲಕ್ಷಣವುನುರೂಪವಾದ ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಹಾವಳನುರೂಪವಾದ ವೆಣ್ಣಾ
ವಕ್ಯಂ . . . ಬೆಕ್ಕಸಂಟು (ಕಾಣ. ೨-೩೩ ೩) : ಕಣ್ಣು ಮೂಗಿನಿಂದ
ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದರಾದರೂ ಮೈಬಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಪ್ಪು (ಪಾಣ. ೧೪೪).
೭. ಒಂದು ವಸ್ತು ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಗತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣಗಳ ಸೂತ್ರ
ಬದ್ಧವಾದ ನಿರೂಪಣೆ : ವ್ಯಾಖ್ಯೆ : ನೆಲದ ಕಾವೂ ಕಾವಕ್ಕೆ
ಲಕ್ಷಣ ಸತತವೆಂದೆ ಮಗುಜ್ವಲಮಂ ಪುಲಗಿದ್ದೂ ನುಡಿಮರಗುವ
ಬಲ್ಲೋನಾ (ಕಾಣ. ೧-೪೬) : ಕಂದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವೆಂ ಪೆಟ್ಟಿಂ (ಕಾಣ. ೧೦-
೯-೨೦) : ತಮ್ಮಾಯತವ ತಮ್ಮರುಭಿಯನು ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣಭೇದಭಂಗಿ
ಗಳ ಸಾರತರಕೋದಂಧಪಂಡಿತರಾರಯಾಕೆಯಲಿ-ತಜ್ಞರು ನಂದರು (ಕಾಣ. ೪-
೨೦-೨೬) : ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೂ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಭಿನ್ನಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದೀ
ಯಿದೆ (ಕಾಣ. ೩೬೭). ೮. ನೋಟ : ದರ್ಶನ : "ನಿಭಾಳನಂ . . .
ಲಕ್ಷಣಂ, ದರ್ಶನಂ, ದೃಷ್ಟಿ, ದೋಷನಂ —ಈ ರಿ ನೋಟಂ" (ಕಾಣ. ೧೦-
೧೦೨) : "ಲಕ್ಷಣಂ ದರ್ಶನಂ ಭಾಷಮವರೋಕನಂ ನೋಟಮುಕ್ತಂ"

(ಕಾಣ. ೧೦-೨). ೯. ಗುರಿ : ಉದ್ದೇಶ : ಆಶಯ : ಧ್ಯೇಯ.
೧೦. ದುರ್ಯೋಧನನ ಮಗ ಕಾಡೇಶ್ವರಂ. . . ತನ್ನ ಮಗನಪ್ಪ
ಲಕ್ಷಣಕಮಾರನಂ ನೆನೆದು ಮನಸ್ಸೊಡ್ಗತಂಠನಾಗಿ ತದಾಪ್ತಪ್ರದೇಶ
ದೊಳೆ ತನ್ನ ಕುಮಾರನಂ ಕಂಡು (ಕಾಣ. ೪-೩೯ ೩) : ನಿನ್ನಯ ಬುಜ
ಸೀಳಿಯ ಶುಭವೆಮ್ಮಯ ಸುನಿನೆನುತು ಲಕ್ಷಣದಿಗಳು ತಗದಸುತ ಮೇಲಿ
ಕ್ಕಿದರು (ಕಾಣ. ೩೩೬. ೩-೬೩). ೧೧. = ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ : ಅಭಿಧಾ.
ಲಕ್ಷಣ, ವ್ಯಂಜನವೇ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಕಾಲದ ಯಾವ
ಕವಿಯೂ ಕಟ್ಟಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ (ಕಾಣ. ೪೬೩). ೧೨. [ಜೈನ]
ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಸೂತ್ರವದಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ಲಕ್ಷಣಮೆಂಬುದು ಪರಮಲಕ್ಷಣಧರಣಪ್ಪ ಜನಪತಿಷ್ಠನಾಶ್ರಯಿಸಿ
ತನ್ನ ದೇಹಲಕ್ಷಣಮನವಮಾನಂಗಿಯು ತವದೊಳೆ ನೆಗಲೊಡೆ ದಿವ್ಯ
ಲಕ್ಷಣ ವಿಜಯಲಕ್ಷಣ ಪರಮಲಕ್ಷಣಗಳು ಪದಯಲಿಕ್ಕುಂ (ಕಾಣ. ೨೨೯).
೧೩. ಅಪ್ಪಾಂಗನಿಮಿತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ನೆಹಮಾಹದನೇತರಿಕ್ಷ್ವರ
ಭೌಮವ್ಯಂಜನಾಂಗಧನ್ಯಸ್ತು ಪೋದ್ಧುರಲಕ್ಷಣಮಂದೇ ಬತ್ತರಿಷ್ಠಾಂಗದ
ನಿಮಿತ್ತಕಾಸ್ಯಾವೇಯಂ(ಕಾಣ. ೩-೨೯). 'ನಿಮಿತ್ತ', 'ಲಕ್ಷಣನಿಮಿತ್ತ'
ಪರಾ. ೧೪. [ಯೋಗ] ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಚಿತ್ತ
ವರಿಣಾಮು : ನಿರೋಧ, ಸಮಾಧಿ, ವಿಕಾಗ್ರತಾ ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಧವಾದ
ಚಿತ್ತಸ್ಥಿತಿಗಳು ಧರ್ಮ, ಲಕ್ಷಣ, ಅವಸ್ಥಾ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಥಲರೂಪವಾದ
ಚಿತ್ತವರಿಣಾಮಗಳನ್ನಲ್ಲದುವು . . . ಭೂತ ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯತ್
ಎಂಬ ಕಾಲಭೇದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಪರಿಣಾಮವು ಲಕ್ಷಣಪರಿಣಾಮ
(ಕಾಣ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಣ (ನಾ). (ಉಕ) ಉಗುರು ತೆಗೆಯುವ ಸಾಧನ : ಲಕ್ಷಣವನ್ನು
ಉಪಯೋಗಿಸುವವನಿಗೆ ಒಹಕ ಹಾಣ್ಣೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಕಾಣ. ೧೭). [?]

ಲಕ್ಷಣಬಿಡಿ (ಕ್ರಿ). ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಅನುಸರಿಸು : ಸೂತ್ರಬಿಡುವಾಗು :
ದಕ್ಷಿಣದೊಳಗಿರುವದಿ ಲಕ್ಷಣಬಿಡಿದು ಚತುರ್ಮುಖಿಂ . . . ಮಂತ್ರ
ಮನೋದುಬ್ಬ ಭವನಂ (ಕಾಣ. ೧-೬೯ ೩). [ಲಕ್ಷಣ + ಬಿಡಿ]

ಲಕ್ಷಣಗೀಡಿ (ನಾ). ಶುಭಚಿಹ್ನೆಗಳಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಲಕ್ಷಣಗೀಡಿ ಹತ್ತಳೇ
ಲಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಮಕ್ಕಳ (ಕಾಣ. ೧೬೩). [ಲಕ್ಷಣ + ಗೀಡಿ]

ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥ (ನಾ). (ಭಾಷೆ. ಕಾವ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ) ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು
ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥ : ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ, ವ್ಯಾಕರಣ ಇತ್ಯಾದಿ :
ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು . . . ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಲಕ್ಷಣ
ಗ್ರಂಥ (ಕಾಣ. ೧-೩೯೬) : ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಚಾರ್ಯರು ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥ
ಗಳನ್ನು ಅನೇಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿದರು (ಕಾಣ. ೪೬೩). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಣದೋಷ (ನಾ). [ತರ್ಕಶಾ] ಒಂದು ವಸ್ತು ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಗತಿಯ
ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕೋರತೆ. ನ್ಯೂನತೆ :
೨ ಇದರಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಅಸಂಭವ, ಆತ್ಮಾಶ್ರಯ
ಮತ್ತು ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯಗಳೆಂಬ ಐದು ವಿಧಗಳಿವೆ. 'ದೋಷ'
ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಣನಿಮಿತ್ತ (ನಾ). = ಲಕ್ಷಣ, ೧೩ : ಅಂತರಿಕ್ಷನಿಮಿತ್ತ ಭೌಮ
ನಿಮಿತ್ತ . . . ಲಕ್ಷಣನಿಮಿತ್ತ ಭಿನ್ನನಿಮಿತ್ತ ಸ್ಪಷ್ಟನಿಮಿತ್ತ ವಂದಿವಷ್ಟಾಂಗ
ನಿಮಿತ್ತಮೆಂಬುದು . . . ಶಿರೀರದ ಹಲ ಕುಶಿತ . . . ಶಿರೀವತ್ಸ ಚಕ್ರ
ಆನು ಕಂಠ ಎಂಬ ದ್ವಾಶ್ರಿತತ್ ಶುಭಲಕ್ಷಣಗಳಂ ನೋಡಿ ಶುಭಾ
ಶುಭಗಳಂ ಪೆಟ್ಟುದು ಲಕ್ಷಣನಿಮಿತ್ತಮೆಂಬುದು (ಕಾಣ. ೩೬೬). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಣವಂತ (ನಾ). ೧. ಶುಭಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನು : ಅದ್ವೈತ
ವಂತ. ೨. ಬೆಲುವು : ಸುಂದರ : ಹುಡುಗನು ಲಕ್ಷಣವಂತನೆಂದು
ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಯಿತು (ಕಾಣ. ೧೦೨). [ಸಂ. ಲಕ್ಷಣವಂತ]

ಲಕ್ಷಣವಂತ (ನಾ). ಚೆಲುವೆ : ಸುಂದರಿ : ಆ ಹುಡುಗಿ ತುಂಬ ಲಕ್ಷಣವಂತ (೩೩೩). [ಲಕ್ಷಣವಂತ + - ಎ.]

ಲಕ್ಷಣವಿಧಿ (ನಾ). ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ನಿಯಮ : ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕ್ರಮ : ಕೊಪ್ಪಾಂಡದ ಪತ್ನಕ್ಕಂ ಬಿದುಗಮದಬಾಸುಗುಂ ಲೋಪ ವೃತ್ತಿ ಲಕ್ಷಣವಿಧಿಯಂ (ಕುಪ. ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ದೈಹಿಕಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಹೇಳುವ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಲಕ್ಷರ ಲಕ್ಷ ಗಂಧರ್ವ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ . . . ಸಾಮುದ್ರಿಕಶಾಸ್ತ್ರ ಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ ಅಶ್ವಪರೀಕ್ಷೆ ಗಜಪಕ್ಷಿ . . . ಇವೆಲ್ಲವ ಕಲಿತದೇನೋ (ಮಾತು. ೪೩-೬೦). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮಾ] "ಶಬ್ದದ ವಾಚಾರ್ಥವು ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಂದದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಅರ್ಥ ಕೊಡುವ ಮತ್ತೊಂದು ವೃತ್ತಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ : ಇದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯೆಂದೂ, ಇದರಿಂದ ಬರುವ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಾರ್ಥವೆಂದೂ ಹೆಸರು" (ಕಾತು. ೪೬) : ಅರ್ಥವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಚ್ಯ, ಲಕ್ಷ್ಯ, ವ್ಯಂಗ್ಯವೆಂದು ಮೂರುವಿಧ : ಈ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ (ಕ್ರಮವಾಗಿ) ವಾಚಕ, ಲಕ್ಷಕ, ವ್ಯಂಜಕಗಳೆಂದೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ (ಅಥವಾ ವೃತ್ತಿಗೆ - ಕ್ರಮವಾಗಿ) ಅಭಿಧಾವೃತ್ತಿ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ, ವ್ಯಂಜನಾವೃತ್ತಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರು (೪೩೩. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಣಾವ್ಯಾಪಾರ (ನಾ). = ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ : ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು (= ಅಭಿಧಾವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು) ಬಿಟ್ಟು ಗುಣವೃತ್ತಿಯಿಂದ (= ಲಕ್ಷಣಾವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ) ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ (೪೩೩. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಣ (ನಾ). = ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ : ವಾಚ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯದ ತಿಳಿಸುವುದಾದ ಲಕ್ಷಣ ಯಾಲಕ್ಕೆ ಮತಹವು (ಕಾತು. ೩-೪) : ಅರ್ಥಪ್ರಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಾರ್ಥದ ಹೇಳಿಕೊಡದೆ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಅದು ಲಕ್ಷಣ (ಕಾತು. ೧೩೦) : ಈ ಉಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವು ಮುಖ್ಯವಾದ (೪೩೩. ೩). [ಸಂ. ಲಕ್ಷಣ]

ಲಕ್ಷಣರಾಶಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಏಳು ಬಗೆಯ ಮಿಶ್ರರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶೋಕವರಾಳಿ ವಸಂತವರಾಳಿ ಜೋಗಿವರಾಳಿ . . . ಲಕ್ಷಣರಾಳಿ ನಾಗವರಾಳಿಯೆಂಬ ವರಾಳಿಸಪ್ತಕವೇ ಶುದ್ಧವರಾಳಿಗೆ ಮಿಶ್ರಂಗಳ (ಕಾತು. ೨೩೪). [ಲಕ್ಷ್ಯ + ವರಾಳಿ]

ಲಕ್ಷಾಂತರ (ನಾ). ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ : ಬಹಳ : ಯಾದೃಕ್ಕೆ ಹೋದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಸೈನಿಕರ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಗೈರುವರೆ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಕಾತು. ೨೩೪). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿ (ನಾ). ಲಕ್ಷಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ಒಡೆಯ : ಲಕ್ಷಾಧೀಶ್ವರ : ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ಲಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದವನು ದುರದ್ರನಾದನು (ಕಾತು. ೨೩೪). [ಸಂ. ಲಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿ]

ಲಕ್ಷಾಧಿಪತಿ (ನಾ). = ಲಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿ : ಲಕ್ಷಾಧಿಪತಿ ಮಹಾತ್ಮರ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಲಕ್ಷಲಕ್ಷಾಂತರದ ಹರಸುವವು ಬೇಡಿ (ಕಾತು. ೨೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಾಧೀಶ್ವರ (ನಾ). = ಲಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿ : ಅವನೊಬ್ಬ ಲಕ್ಷಾಧೀಶ್ವರ (ಕಾತು. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಿತ (ಗು). ೧. ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಕುರುಹುಗಳನ್ನುಳ್ಳ. ೨. ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದ : ಗಮನಿಸಿದ : ಗ್ರಹಿಸಲಾದ. ೩. ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ. (ನಾ). ೪. ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು : ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು : ಪೂರ್ವಪರಿವಿಷಯವಿಶ್ವಾರ್ಥವ್ಯಂಜನ

ಯೋಗಸಂಕ್ರಮಣಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತಮವು [ಕಾತು. ಲಕ್ಷಣಮವು] . . . ಶುಕ್ಲ ಧ್ಯಾನದೋಳ್ (ಕಾತು. ೩-೨೪ ಪ) : ಅಕ್ಷೋಣಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತಂಗಳವು ವೃತ್ತನಂಗ ಪ್ರತ್ಯಂಗಂಗಳಂ ನೀಡುಂ ಭಾವಿಸಿ ನೋಡಿ (ಕಾತು. ೩-೨೪ ಪ) : ತಾವತ್ರಯದ ಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತವನೊಡು . . . ಪದವಂಗದಿನಿಸುವುದಾವುದು (ಕುಪಾ. ೪-೨೦). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಗುರಿಯಿಡು : ವನಗಡೆಯಂ ತೊಟ್ಟು . . . ಕೇಣಮನಿಂಬಿಟ್ಟು ಕಲಹಮನೊಡಂಬಿಟ್ಟು ಭಾರಾಕ್ಷನಂ ಲಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿ (ಕಾತು. ೩-೨೩ ಪ). ೨. ಹೊಂದಿಸು : ಅಳವಡಿಸು : ಸಕ್ಕದದ ತದ್ವಂಗಳ ಲಕ್ಷಣಮಂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಿಸಿ ಪೇಟ್ಟಂ (ಕಾತು. ೨೩೩). ೩. ಗಮನಿಸು : ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು : ಪರಿಗಣಿಸು : ತದಾಸ್ಕದ ಗಂಧಮಂತ ತದ್ಗಂಧಮೆಂದು ಲಕ್ಷಿಸುಗಳವಳಂ (ಕಾತು. ೨೦-೨೪) : ರಚಿತವಾಯಿ ವಿವಾಹಯ ಮನಯಾಚಿತ ಮನಯಾಧಾರ . . . ಲಕ್ಷಿಸಿ ಕರುಣಿಸುವುದು (ಕುಪಾ. ೬೦೦ ೩-೪೦) : ಸೇನರೂ ಸಹ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಅಷ್ಟೇ ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿರುತ್ತಾರೊಬ್ಬದನ್ನಾದರೂ ನೀವು ಲಕ್ಷಿಸಿ ರುವಿರೋ ? (ಕಾತು. ೩೪೯). [<ಲಕ್ಷ್ಯ + - ಇಸು.]

ಲಕ್ಷ್ಯಮಿ 'ಲಕ್ಷುಮಿ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ (ನಾ). ೧. ಗುರುತು : ಚಿಹ್ನೆ : ಕುರುಹು : "ಅಭಿಜ್ಞಾನಚಿಹ್ನ ಲಾಂಛನ ಲಕ್ಷ್ಯಾಂವಿಂ" (ಕಾತು. ೨೨-೨೪). ೨. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ಕಳಂಕ : ಕರೆ : "ಮೃಗ . . . ಲಕ್ಷ್ಯಂ ಲಕ್ಷಣಂ ಕಳಂಕಃ . . . ಈ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದ ನಡುವಣ ಕರ್ಪ" (ಕಾತು. ೯-೧೩) : ನಗಿಯೆಂಬೀ ನೆವದೆ ಬೆಳಗೀ ಮೊಗಮುಂದೀ ನೆವದೆ ತಿಂಗಳೊಳಗೆಸಿದಾದಂ ಸೊಗಯಿಸಿ ತೋರ್ಪಂ ಲೋಚನಯುಗಮುಂದೀ ನೆವದೆ ಲಕ್ಷ್ಯಮನೆ ತದ್ವ್ಯಾಜಂ (ಕಾತು. ೩-೨೩) : ತಕ್ಕಂ ತಾಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರೋಪಕಮಮಳಶರತ್ಕೂರ್ಣಶುಭ್ರಂ ಶಿವಂ ಸಂತಸದಿಂದತಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿರಲವಳಾ ಲಸಲ್ಲಕ್ಷ್ಯಮಂ ಪೋಲ್ವಾ (ಕಾತು. ೩-೩೩) : ಚಂದ್ರಮೃದುವಿವಶತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವೆನ್ನಿಸರ್ಪನೆ ಲಕ್ಷ್ಯ [ಕಾತು. ೩೩೩] ಮೊವುಗುಂ (ಕಾತು. ೨೦-೨೨). ೩. ಮುಖ್ಯವಾದುದು : ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. [ಸಂ. ಲಕ್ಷ್ಯನಾ]

ಲಕ್ಷ್ಯಣ (ನಾ). ೧. ಗುರುತುಳ್ಳುದು : ಚಿಹ್ನೆಯುಳ್ಳುದು. ೨. ಶುಭ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದವನು : ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿ : ಸುದೈವಿ. ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಸಾರಸ. ೪. ದಶರಥನ ಮಗ : ರಾಮನ ತಮ್ಮ : ಸೌಮಿತ್ರಿ : ವಿದ್ಯದಂಗಂ . . . ರಾಮಂಗಂ ಲಕ್ಷ್ಯಣಂಗಮಾತನಾದಂ (ಕಾತು. ೩-೩೩) : ಧರಣಜಿಯ ಬಿಜುನುಡಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಣ ತೆರದನಭಿಸಂಧಿಯಲಿ ಸೀತಾಶರಣಯನು ಕಡ್ಡಿಯ ನಡವಿಯಲಾ ದಶಗ್ರೀವ (ಕಾತು. ೩-೪ ಕಾತು. ೩೩೩) : ಹಿಂದೆ ಶೂರ್ಪಣಖಿ ಲಕ್ಷ್ಯಣನಂದರೆಂದು ಪಡೆದಂದವುಂ ನೆನೆದು (ಕಾತು. ೨೩-೨೪). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಯಣಕಂದ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಡ್ಡೆ : "ಮಂಜಿಷ್ಠಾ-ಮಂಜಿಷ್ಠ ಲಕ್ಷ್ಯಣಕಂದ" (ಕಾತು. ೨೦೩). [<ಸಂ. ಲಕ್ಷ್ಯಣಾಕ್ಷಂದ]

ಲಕ್ಷ್ಯಣೆ (ನಾ). ಹೆಣ್ಣು ಸಾರಸಪಕ್ಷಿ : "ಸಾರಸಾ, ಲಕ್ಷ್ಯಣಾ-ಈ ೨ ಸಾರಸ" (ಕಾತು. ೨೦-೨೦) : "ಲಕ್ಷ್ಯಣಾ, ಸಾರಸಸ್ಯ ಯೋಷಿತ್-ಹೆಣ್ಣುಜಲಪಕ್ಷಿ" (ಕಾತು. ೨೦೩). [ಸಂ. ಲಕ್ಷ್ಯಣಾ]

ಲಕ್ಷ್ಮಿ (ನಾ). ೧. ಸಂಪತ್ತು : ವಿಶ್ವರ್ಯ : ಭಾಗ್ಯ. ೨. ಸುದೈವ : ಅದ್ಭುತ. ೩. ವಿಳಿಗೆ : ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ಯಶಸ್ಸು. ೪. ಚೆಲುವು : ಶೋಭೆ : ಸೌಂದರ್ಯ : "ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಶ್ರೀ, ಕಾಂತಿ, ವಿಭ್ರಮ ಮೊದಿವು ತೋರ್ಪುಳ್ಳಿಯುಂ ವರ್ತಿಸುಗುಂ" (ಕಾತು. ೨೩೩-೨೩೬) : ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳೂ ಸೌಂದರ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ

ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ (ಕಾಂಡ. ೪೪). ೫. ಐಶ್ವರ್ಯ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಗಳ ಅಧಿದೇವತೆ; ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಂಡತಿ: "ಶರಧಿನಾತ ರಾಮ ಗೋವಿನಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ವದ್ಯವಾಂದರಿ . . . ಮನ್ಮಥಮಾತೆಯನಲು ನಿಗಿಕ್ಕು ನಾವಂ" (ಮಂಗಳ. ೩-೧೬); ತತ್ವದರ್ಶಿಗಳ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮನ್ನವರಿತು ಮಿಷ್ಣು ಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಿನ್ನ ದೂಷಣನಲ್ಲೇ (ಗದಾಯು. ೪-೪); ಅದಿಕ್ಕಿಯ ಮಗ ವಿಷ್ಣು ಅವನ ಅರ್ಧಾಂಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ (ಜಾಡ. ೩೩); ಭಾಗ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬಾರವಳ್ಳಿ ಸಮ್ಮಮ್ಮನೀ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ; ಬಾರವಳ್ಳಿ (ಕೂಡ- ೧-೨೦೦ ಕ್ಕೂ). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಕರಿಯ ಉಗುಡಿ: ಕ್ರಿಯ ದುಡ್ಡಾದು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂ ಪೇಣ್, ಮದೂರಿಕವೆಮಂ ಪರೋನ್ನಿತಂ ಕುಡಿ ಗಾಜ್ಯಪ್ರಯಾತಂ ಮೇಗುಂಟನೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಬೇರೆಂ ಸಸ್ಯಮೇಜಿಗೆ ಗರ್ಗನೆ ಯಕ್ಕುಂ (ರೋಗೋಕ್ತ. ೪-೧೭); ತಿಗಡೆ ಪರಾವಶೋಕ್ತಿ ಕಿಲಾದುಂ(ದೇ)ಗು

೧. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆಂಬ ಗಿಡು ಪಲ್ಲದ ತಣ್ಣಗುನೀಡು ತಾಗಿ ನೀಂ ಬಗೆಯ
ವಟುಂಡಿ ತೆಂಕೆವಡು ಕಿಡ್ಕುಲಪ್ಪಗುಟ್ಟುಂಡು ಧೂರ ಬೇಗೊಗೊ (ಪ್ರಕಾಶ-
೧೧-೩೩). ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಂಧವ್ಯವ್ಯ : "ಯೋಗ್ಯ, ವೃದ್ಧಿ-
ಸಿದ್ಧಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ - ವೃದ್ಧಿಯೆಂಬ ಗಂಧವ್ಯವ್ಯಂ" (ವಾಣ. ೨). ೪. ಅರಿಸಿನ. ೯. ಒಬ್ಬಾಕೆಯು ಹೆಸರು : ವಿಷ್ಣುವುಹೀಡು ಗರೆ ತಾನೆ
ವಿಷ್ಣುವೆವಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀವಧೂವಲ್ಲಂ (೨೯. ೪. ೨೩೩. ೮-೧೭ ; 1117).
೧೦. [ಸಂಗೀತ] ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಆರ್ಯಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ವೇದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಆರ್ಯಭೇದಗಳನ್ನು (ಸಂಗೀತ)ರತ್ನಾಕರವಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದ (ಕುತು. ೦೦೩).

ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಸು = ಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಚಿತ್ರವಿರುವ ಕಾಸು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಸು
ಗಣನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ ಸರವನ್ನು ಅಭರಣವಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ (೧೫೦).

ಲಕ್ಷ್ಮೀಚಳು = ಜಲಿ ; ಸಾವಿರಕಾಲು ಬೇಳು : ಲಕ್ಷ್ಮೀಚಳು ಕಂಡರ
ಕುಂಬಿ ಅದೃಷ್ಟವೆಂದು ಅನೇಕರ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ (೩೩೩). [ಪೂ. ಲಕ್ಷ್ಮೀ]

ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಕೃಪೆ : ಸೌಭಾಗ್ಯ : ಶ್ರೇಷ್ಠತಮರ
ಮನ್ಮಥಯೋಗಿಸುವವರಿಂದ . . . ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷಕೃ. ಆಮಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿ
. . . ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಬಿಳುವು ಉಂಟಾಗುವುದು (ಸೂಕ್ತ. ೩೩).

[No.]

ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ವೆತ್ತಿ ; ವಿಷ್ಣು : ಇಂತು ರಮೆಯು
ಮನೋರಥಗಳ ಸಂತಸವನಿತ್ತು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತವೆನಿದಿ (೪೨೩. ೪೨-೪೩).
ಮುಂದೆ ಸುರಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತನಾಹಿತೆಂದಿವರ ಪರಿಚಯವನೂ ಇನ್ನ
ಶರಣಾಗತರನ್ನೊಂದುಪಾಯದೊಳುಳುಹಿದಿರನೆಂದೂ ಭೈರ್ಯಮಂ ತಾಳ್ದ
ರಿದ್ರಾದಿ ಸುರರ: (೩೩೩೩. ೪-೩೪). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಮೀಧವ (ನಾ). = ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ : ಲಕ್ಷ್ಮೀಧವನ ಕಳುಹಿದವನು
ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನು ಸುದೋಧನನ (ಬಾ.ಆ. ೦೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಮೀನೀಡ (ನಾ). ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವಾಸಸ್ಥಳ : ಸಂಖಿಸಂಪತ್ತುಗಳ
ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನ : ಆ ನಾಡಂಬ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತೃತವಿರುವುದರಿಂದ
ಲಕ್ಷ್ಮೀನೀಡಂ ಭುವನೋನ್ನತಂ . . . ಕಾರ್ತವೀರವರಂ (ಕೃತಕ.
೧-೦೯). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ (ನಾ). ೦ = ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ : ನಿಜ್ಯುನಿತವನ್ನೇ ಬಿಡಿದು
 ದೇವಪುರ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಮೈದುನಂ ಮಂದದೊಳು (೩೩೩. ೩-೪೪).

೨. ಸಿರಿವಡ; ಧನಿಕ : ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುತ್ರರೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀವತಿಗಿಲ್ಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಿರುವಿಡೆಕು (ಉಮಾ. ೧೭). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುತ್ರ (ನಾ). ೦. ಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಮಗ; ಕಾಮ; ಮನ್ಮಥ.
 ೨. ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ; ಧೂಕ; ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುತ್ರರು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗಳೂ
 ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಿರುಮ್ಮೇಳಿಸಿ (ಕಾಡು. ೫) ;

ಉದರ ಹೊರಗೆ, ಉದರಿಗೆ ತಾಗಬಿಡದು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುತ್ರನವ ಬರ್ಬಾ
ಮನೆತನದವರು ಕಟ್ಟಿಸಿದೆಯ್ಯು ದೇವಾಲಯವಿದೆ (ಕೂಟ, ೪೩). [ಪೂ.]

ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣ (ನಾ). = ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ : ಒಬ್ಬನೊಬ್ಬನು ಮಾಡಿದುದಿನ
ಕವಚವು ದ ಕಾರ್ತಿಕನಂತದ್ದು ಬಂದುದುತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣನೊಬ್ಬನು
(೧೫೫ ೩೬-೪) : ಎಳನಗರಂ ಬೆಳ್ಳಿಂನಳಂ ಪರಿಯುವ ದೇವಪುರ
ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣನುಕ್ಕಚಂದ್ರನಾನಂದಮಾಂ ಪಮಗೀಯಲಿ (೫೦೫. ೦೦).

[No.]

ಲಕ್ಷ್ಮೀಲೋಲ (ನು). = ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಂಠ . ಲಕ್ಷ್ಮೀಲೋಲನಾಕ್ಷಯಲಿಪದು
 ಲದಿರರು ತಮ್ಮ ಮೋಹರವ (ಕಾಣ್ಯಾ. ೩-೦) : ಜೀವು ಚಕ್ರಿಯ
 ಮೇತವಾಸ ಲಕ್ಷ್ಮೀಲೋಲ . . . ಲಿಪಿಸು ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಿದೆಯೆನ್ನುವು (ಶ್ರೀ. ೩೩-
 ೦೩-೨೩). [ಸಂ.]

[x0.]

ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭ (ನಾ). = ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ : ಅಪ್ಪಾಪ್ಪನಂ . . . ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭಂ
ಗೃಹದಾ ಗಗನಸ್ತುತವ ಪೇವನಂದವನಿಗಾರ್ ಸಾಲ್ಪಕ್ತು ಹೇಮಾಚಲಂ
(ಇನಿ. ೦-೨೫). [೫೦]

[xe]

ಲಕ್ಷ್ಮೀಣ (ನಾ). ೧. ಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಒಡೆಯ : ವಿಷ್ಣು : ಮಂಗಳಂ ಜಯ
ಮಂಗಳಂ . . . ಕ್ಷೀರಸಾಗರಮಾಘಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಗೆ (ತುಂ. ೩-೦೦೨-೨);
ವರಚಿದಂ . . . ಹೃದ್ವನುಜೋಕ್ತವಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಪದದ್ವಯ
ಮನಾವಗಂ ಧ್ಯಾನಿಸುವರಡಿಗಳಂ ಸದ್ವಿನಯದಿಂ ಭಜವ ಬಲ್ಲಿಂದ
(ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೦). ೨. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜೈಮಿನಿಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿದ
ಕವಿ : ವರಚಿದಂ . . . ಅಲ್ಲಾವಮಂಕನ ಸುತಂ ಸದ್ವಿನುತಲಗಾಢ್ಯಕವಿಚೂತ
ಮಜ್ಜಿತೃ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನೊಬೊರ್ವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೦೦). ೩. [ಸಂಗೀತ]
ಒಂದು ತಾಳದ ಹೆಸರು : ಮರಾಠಿರಾಗದ ಇವರ ಮಣಿವೂ. ೧೦೮
ತಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶತಾಳದ ಶಿಲ್ಪನವೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಗಳೂ
(ತುಂ. ೩-೩೨). [ಸಂ.]

[ସଂ.]

ಲಕ್ಷ್ಯ (ಗು). ೦. ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವ. ೨. ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ : ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ. ೩. ಗುರಿಯಿಡಬೇಕಾದ : ಬುದ್ಧೇಶಿಸ ತಕ್ಕ. ೪. ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ : ಗಣನೀಯ. ೫. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ. ೬. ಪ್ರವರಿಸಬೇಕಾದ. ೭. ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವ.

ಸೂಚಿಸುವ. (ನಾ). ರ. ಗುರುತು : ಚಿತ್ತ. ಕೆ. ಗುರಿ ; ಧ್ಯೇಯ.
ಉದ್ದೇಶ : "ಕರಣ್ಯ [ವಿಮುಕ್ತ] ವೇಧಮಂತ್ರದೊ ಲಕ್ಷ್ಮಿ" (ಪ್ರತಿ. ೨೦.
೩-೪) ; ನೆರೆನಿವಾರದೊ ಲಕ್ಷ್ಮಿವಾನಿರವಳು ಸರದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು
ಮಿಲ್ಲಾ (೨೫೩. ೨-೩) ; ಸ್ವಂತರಸಂಧಾನಕ್ಕೊಂದುಹೋಗುತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮಿಮನೆಗೆ
(ಪ್ರತಿ. ೨-೩) ; ತಮ್ಮ ದೇವತೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಲು ಹೋಗುವಾಗ

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣ ಭೇದಗಳಿಗಾಗಿ
ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣ ಭೇದಗಳಿಗಾಗಿ
ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣ ಭೇದಗಳಿಗಾಗಿ

ವಿಭಾಗ (೨೦೦೨-೨೦೦೩); ತಾಂತ್ರಿಕ ಲಕ್ಷ್ಯವಿವರಣೆಗೆ ದೇವಮನುಜ ಸಂಘಟನೆ ಬೆಟ್ಟರ ದಿವ್ಯನಾಯಕರ ನೆರವಿನಲ್ಲಿ (ಮಾ. ೦೨-೦೩);

ಸುಮಾರು ೧೦೦೦ ರಿಂದ ೧೨೦೦ ರಷ್ಟು ಜನರು ಈ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ೫೦೦ ರಷ್ಟು ಜನರು ಈ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ೫೦೦ ರಷ್ಟು ಜನರು ಈ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ.

ఒకప్పుడు కేంద్రమునకు వచ్చినప్పుడు ముందుగానే ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లోని పరిస్థితులను గూర్చి వివరాలు తెలుసుకోవాలి. అలాగే ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లోని పరిస్థితులను గూర్చి వివరాలు తెలుసుకోవాలి.

ಅಲ್ಪದೀಪಿರಾಧಿನಯ ಹಬ್ಬವೆಂದು ಅಕ್ಷಾಧಿಪತಿವಂಶಾಕ್ಷರ ಮುಂದೆ ಬಂದು
ಅಕ್ಷಲಕ್ಷಾಂಕರವಿ ಹರಡುವವು ಬೇಡಿ. ಅಲ್ಪವೇನು ಬೇಡ ; ಮನವೊಲಿದು

ನೀಡಿ (೨೦೫. ೦೩-೩). ೧೩. ಪಾತ. ಲಕ್ಷ್ಯ. ಶೀಘ್ರ. ಘಾತ ಮತ್ಸ್ಯ
ಬಹುವೇಗವೆಯ ಬದು ಬಗೆಯ ಬಾಣಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ಪಾತಂ ಲಕ್ಷ್ಯಂ ಶೀಘ್ರಂ ಘಾತಂ ಬಹುವೇಗಮಂದಯ್ಯಸಿನೋಕೋತನ
ದೊರೆಯಲ್ಪಡುವುದಾದಂತೆ ಬಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುರಂಸಂಬರತಲದೊಳ್ (ಕಂಠಾ.
೫-೦೫). ೧೪. ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ : ನೂರುಸಾವಿರ : ಲಕ್ಷ್ಯ. ೧೫.
[ಕಾವ್ಯಮೀ] ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗುವ ಅರ್ಥ :
ಅರ್ಥವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಚ್ಯ. ಲಕ್ಷ್ಯ. ವ್ಯಂಗ್ಯವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧ
(೪೫೦. ೦೬೭) ; ಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತೋರುವರ್ಥವು ಲಕ್ಷ್ಯವು
(ಜೊಪಾ. ೦೬೦).

ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತರು = ಗಮನಕ್ಕೆ ತರು : ಆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ
ತಂದರು (೩೩೩). ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬರು = ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರು : ಮನಸ್ಸಿಗೆ
ಬರು : ಹಿರಿಮರ ಬುದ್ಧಿವಂತನು ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ (೩೩೩). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಯಕೊಡು 'ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡು' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡು. ಲಕ್ಷ್ಯಕೊಡು (ಕ್ರ). ಗಮನ ಕೊಡು : ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದು
ಕೊಳ್ಳು : ಕರಿದಂತೆ ಕರಿದುಳ್ಳವನು ಎರಕಹೊಟ್ಟಿರಿ ನನ್ನನೆ ತೋರು
ಹೋದರೆ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷ್ಯದಿ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಟ್ಟಿರಿ ಸುಮ್ಮನೆ (ಕಂಠಾ. ೩೩-೦೩) ; ಅತ್ತ
ಕಡೆಗೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡದವನಂತೆ . . . ನೋಡುವವರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲಿನನಾಗಿ
ದ್ದನು (೨೦೦೪. ೨೩). ಲಕ್ಷ್ಯಕೊಡು : ಅವನ ಎಲೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ
ಕೊಟ್ಟರೂ ತನ್ನ ಆಟವನ್ನು ಸಹ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಆಡುತ್ತಿದ್ದನು
(೨೦೦೪. ೩೩). [ಲಕ್ಷ್ಯ + ಕೊಡು]

ಲಕ್ಷ್ಯಚ್ಯುತ (ನಾ). ಗುರಿ ತಪ್ಪಿದವನು : "ಲಕ್ಷ್ಯಚ್ಯುತಂ ತಪ್ಪಲಿಚ್ಛನಕ್ಕು"
(ಬಂಗಾ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಯಭಾವ (ನಾ). ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಗುರಿ : ಮುಟ್ಟು ಬಯಸಿದ ಸ್ಥಳ :
ಬಹಳ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಚನ್ನ ಬಹಳ ಉಳುವಿಗೆ ಪ್ರಭು ಕಡೆಗೆ ಮಿಕ್ಕದ
ವ್ಯಮಥರಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯಭಾವಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತಿಯನೆಯ್ದಿತರು
(ಕಂಠಾ. ೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷತ (ನಾ). ಗುರಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಡೆಯುವವನು : ಗುರಿಯನ್ನು
ಭೇದಿಸುವವನು : "ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷತನಲು ತಾಗಲಿಸುವವನು" (ಬಂಗಾ.
೩೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಯವಿದು (ಕ್ರ). ಗಮನ ಕೊಡು : ಎಚ್ಚರವಹಿಸು : ಗುರುತುಬಾಗಲೂ
ಮೂಲಗಳ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮರೆಯಬಾರದು (ಕಂಠಾ.
೩೩). [ಲಕ್ಷ್ಯ + ವಿದು]

ಲಕ್ಷ್ಯಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ೧. ಗುರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು : ಉದ್ದೇಶ
ಸಾಧನೆ : ಗುರು ಲಕ್ಷ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿನೆ ಪರಿವಯನ ಪಡೆದು ಒಡೆದು
ಬೇಗಂ ತರ್ಪಂತಿ . . . ಮರುತ್ಪತ್ತಿ ಪರಿಧಂ (ಗಂಠಾ. ೩-೨೪) ;
ನಿಯಮಿಸುವರ್ ತ್ರಿವಿಧಧನುಃಪ್ರಯೋಗದೊಳ್ ದೃಷ್ಟಿಮುಕ್ತಿ
ಶರಣುಧಾನಕ್ಕಿಂತ ಲಕ್ಷ್ಯಸಿದ್ಧಿ ನಿಜಶಿಕ್ಷೆಯನನುಮಮಮಾಗಿ ಚತುರಬಾಪಾ
ಜಾರ್ಯಾ (ಕಂಠಾ. ೩-೨೪). ೨. ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗು
ವಿಕೆ : ನಿರ್ದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ತೋರಿಸುವಿಕೆ : ಧಾತುಗಳ
ನಾನಾರ್ಥೋಪಪತ್ತಿಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯಸಿದ್ಧಿವಿದುವನಲಿದು . . . ಪೂರಿಸುಗೆ
(ಕಂಠಾ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] "ಓಂದೊಂದು ಕಡೆ ಶಬ್ದದ
ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವು ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಂದದಿದ್ದಲ್ಲಿ. ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗು
ವಂತೆ ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಅರ್ಥಕೊಡುವ ಮತ್ತೊಂದು ವೃತ್ತಿ
ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ : ಇದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯೆಂದೂ ಇದರಿಂದ
ಬರುವ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವೆಂದೂ ಹೆಸರು" (ಕಂಠಾ. ೩೩) ; ಬೇರೆ

ಅರ್ಥಗಳು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಗಳಿಂದ 'ಸೂಚ್ಯ'ವಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವಾಗುವವು
(೪೫೦. ೦೬೭). [ಸಂ.]

ಲಕ್ಷ್ಯ (ನಾ). ಗುರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವ ಸಾಧನ : ಗುರಿಯಾಗಿ :
ಪೋಗಿ ಒಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಗುರಿಯನ್ನು (Targos) ಹೊಡೆದು,
ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವುದೆಂದು ಊಹಿಸುವ . . . ಗುಂಡು ಹೊಡೆದಲ್ಲಿ
ಲಕ್ಷ್ಯವು ಬಿಡುಬಿಡಾಗುತ್ತದೆ (೪೫೦. ೦೭). [ಸಂ. ಲಕ್ಷ್ಯ]

ಲಕ್ಷ್ಯಗಡುಗೆ 'ಲಕ್ಷ್ಯಗಡುಗೆ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಕ್ಷ್ಯದ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೈನ್ಯ (?) : ಕುರಗದಳ ಪದಾತಿಗಳು
ಬಿಜ್ಜನ ಲಕ್ಷ್ಯದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಬಹುವದೆಯೆಂಬ ವಿಳಗವತ್ತಿಯ ಕೋಟೆಯ
ಮುತ್ತಿ ಪತ್ತಿ ಧರದೊಳು ಬರಿಗೊಡನ ಗುತ್ತಿ . . . ತನ್ನಜವರು
(೪೫೦. ೦೭೩. ೩-೩ : ೩೩೩). [ಲಕ್ಷ್ಯ + ಅಂತ್ಯ]

ಲಕ್ಷ್ಯ 'ಲಕ್ಷ್ಯ' ನೋ.

ಲಗತ್ತಿಯ (ನಾ). [ಭಂದ] ಪಟ್ಟಿತ್ತಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಒಂದು
ಭಂದಸ್ಥನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವೃತ್ತವು ವಿಷ್ಣು
ಯದು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ವಿಧಾನ : ಒಕ್ಕದ್ದಾದಿ
ಲಗತ್ತಿಯುಂಟಕ್ಕು . . . ಈ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಯಾವುದಾಗರೊಂದು
ಭಂದಸ್ಥನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಘುವಿರುವ ವೃತ್ತವಷ್ಟು ? ಎರಡು ಲಘು
ವಿರುವ ವೃತ್ತವಷ್ಟು ? ಎಂಬ ಒಂದು ಎರಡು ಮೊದಲಾದ ಲಘುಗಳಿರುವ
ವೃತ್ತಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೨).
'ಪಟ್ಟಿತ್ತಯ' ಪಠಾ. [ಸಂ. ಲಗತ್ತಿಯ]

ಲಗಡ್ಡ 'ಲಗಡು' ನೋ.

ಲಗಡ್ಡ, ಲಗಡಿ, ಲಗುಡಿ (ನಾ). ೧. ಹೊಡೆತ : ಪೆಟ್ಟು : 'ಲಗಡಿಸು'
ಪಠಾ. ೨. ಮೆಲ್ಲಯಾದ್ದದ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟು : ಮುಟ್ಟು ಕಮ್ಪದ
ಮುಷುಡಂ ಜವತ್ತವಡಿ ಪಾಸಗೆ ಕತ್ತವಮುಹಗ್ಗಮಂತರಲಗಡಂ . . .
ಪಟ್ಟ ಕತ್ತರೇಗಿನವು ಜಟ್ಟಗರ ದಿನ್ನೂಮೊಪ್ಪ ಕಡಂಗಿ ಕಾದಿದು" (ಕ್ರ. ೩೩.
೨೩-೦೩). ಲಗಡಿ : ೨. ತಲಕತ್ತದಲಿ ತವಕಿಸುವ ಲಗಡಿಯಲಿ
ಲಗಡಿಸುವಂತರಲಗಡಿಯಲಿ ಲಾಲಿಸುವ . . . ದಿನ್ನೂದಲಿ ಪಣಗಿದರು
(ಕಂಠಾ. ೩-೨೩) ; ಸಿಕ್ಕದು ತಿಕ್ಕನೆ ತಿಕ್ಕಲಿ ಲಗಡಿಯ ಲಗಡಿಯ
ಮುಷುಡಿನಲಿ ನೆಲಕಪ್ಪನೊಡೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೨೩). ಲಗುಡಿ :
೩. ಕೋಲು : ದೊಣ್ಣೆ : 'ಲಗುಡಿಗ' ಪಠಾ ೪. ಕೋಲುಕಾರ :
ವೇತ್ರಧರ : ಪೊಟ್ ಲಗುಡಿ ಭಾಯುವಯ್ಯ ಲಗುಡಿಗರ ಭವ್ಯವಿವಾಗಿ
ತಮ್ಮ ತಲೆಯಂ ಬಿಟ್ಟು ನರಸಿಂಹಯ್ಯನ ಮಗ ಸೋಮನಾಥಯ್ಯನು
(ಕಂಠಾ. ೩೩-೩. ೦೩-೦೪ : ೩೩೩). [
ಸಂ. ಲಗುಡಿ]

ಲಗಡಿ 'ಲಗಡ್ಡ' ನೋ.

ಲಗಡಿಸು (ಕ್ರ). ೧. ಹೊಡೆ : ಬಾರಿಸು : ಲಗಾಯಿಸು : (೩).
೨. ಮೆಲ್ಲಯಾದ್ದದಲ್ಲೆ ಲಗಡವೆಂಬ ಪಟ್ಟನ್ನು ಹಾಕು : ಬಿಗ
ದಿಡುವು ಬಿಡಿದಾಕ್ಷಣ ತೆಗೆವ . . . ಬಿಗವ ಬಳಸುವ ಬಂಧತಿಯಲಿ
ಲಗಡಿಸುವ ಲೋಕ್ಕೇವೀರರು ಹೊಕ್ಕು ಪಣಗಿದರು (ಕಂಠಾ. ೩-೨೩) ;
ಹೊಗುವ ಹೊಳುವ ಬಿಗವ ಬಾಗುವ ಲಗಡಿಸುವ ಲಾಗುಗಳ
(ಕಂಠಾ. ೦೩-೨೩). [ಲಗಡ್ಡ + ಇಂತ್ಯ]

ಲಗಡು, ರಗಡ. ಲಗಡ್ಡ, ಲಗಡಿ, ಲಗುಡಿ (ನಾ). ಒಂದು ಮಾಂಸ
ಭಕ್ಷಕ ಪಕ್ಷಿ : ಗಿಡುಗೆ : ಡೇಗೆ : ಒಬ್ಬರ ಕಂಡೊಬ್ಬರ ಮಾನದೊಳು
ಕೋಳ ಪಟ್ಟು ಕೂಡಿ ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಕ್ಷುಕ್ತ ಗಿಳಿಯೆಂದು ಲಗಡು ಸಾರುವ
ನಾನು ತಕ್ಕಿಕೊಂಬರ ಒರುವಂತೆ (ಕಂಠಾ. ೩-೦೩) ; ಲಗಡಂತೆಲಾಗಿ

ಲಗಿಸುವ ಹೋರಾಟದ ವಿಗಡಮಲ್ಲರಾಗಲಿಕ್ಕಾದರು (೪೦೨೩. ೨೦-೨೭); ಪಕ್ಷಿಗಳ ಗೂಡು ಗುಂಪುಗಳ ಗುರ್ತುಗೂಡುವ ಗಿಡುಗ ಲಗಡು ಬಿಟ್ಟುಗಳಂ (೨೫೧೦. ೨೦-೭). ರಗಡ : ರಗಡನೆತ್ತಲು ರಾಯಗುಲಗಿಜಗವಿಗಾವರ ಯತ್ತ ಸಿಂಹದ ನೆಗತಮೆತ್ತಲು ಹರಿದಾಪ್ತತಮದತ್ತ ಪರಿಕಸಲು (೨೦೦೧. ೧೦-೨೦). ಲಗಡ್ಡ : ಕುಕ್ಕುಳ ಲಗಡ ಸರೆ ಕೂಕುಟಗ . . . ಕಟ್ಟಿ ಕೈ ಪಟ್ಟಿ ಕೈಗಳ ನೋಡಿದವು (ಪೂರ್ವ. ೩-೪); ಎರಗುವ ಲಗಡ ನಂದದೊಳಮರಸುಭಟರ ತಗಾರಿ ಮೊಗದೊಂದಿವು ಬಿನ್ನಿಂ ಬೋಳ ಯಂಬುಗಳಂ (೨೦೦೧. ೦೭-೪). ಲಗಡೆ : ಲಗಡೆ ರೂಹದ್ದು ಸುಳವ ಕಾಳಿಗ ಹಂಪ ಚೆಕ್ಕೋರನ ಬಳಗವೊಪ್ಪಿತು ವನದೊಳಂ (ಗೂಣಾಡು. ೩-೦೨). ಲಗುಡ್ಡ : ಗಿಡುಗ ಲಗುಡ [ಗೂಣ. ಗಡು]ಗಳೆಸೆಯಲಲ್ಲಿ ವನಚರಂದ ವನಮೆಸದುದು (೪೦೨೩. ೩೩-೨೨).

[ದೇ. ೩ ತೆಲು. ಲಗುಡು./ಹಿಂ. ಮರಾ. ಲಗಡ್]

ಲಗಡ 'ಲಗಡು' ನೋ.

ಲಗತ (ನಾ). ಲಯಬದ್ಧವಾದ ಕುಣಿತ, -ನೃತ್ಯ : ಪುನೀಸಂಜಯೋ ಸುಲುವ ಪಾರಿವಮಂ ಸಬಿ ಗೂಡಿನೋ ಮಯೂರಿಗ ಲಗತಂಗಳು ಕರಿಸು (೦೭೦೩. ೦೯-೦೦೯). [\leftarrow ಹಿಂ. ಲಯಗತ ?]

ಲಗತಿಡು (ಕ್ರ). ಜೋಡಿಸು : ಸೇರಿಸು : ಹೊಂದಿಸು : ಈ ಎಲ್ಲ ಖಲಮಂಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಪೂರವಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಲಗತಿಟ್ಟು ಕೂಡ (೩೩೩. ೩೩). [ಲಗತು (\leftarrow ಲಗತ್ತು) + ಇಡು]

ಲಗತು 'ಲಗತ್ತು' ನೋ.

ಲಗತ್ತಿಸು (ಕ್ರ). = ಲಗತಿಡು : ಒಂದು ಭಾಯಾಗ್ರಾಹಕಯಂತ್ರವನ್ನು ದೂರದರ್ಶಕಕ್ಕೆ ಲಗತ್ತಿಸಿ ಭಾಯಾಚಿತ್ರ ಹಿಡಿದರೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ನಕ್ಷತ್ರ ಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು (೦೧೫. ೩೩); ನಿರೂಪಣೆ ನಕರೊಂದನ್ನು ಈ ಕಾಗದದೊಡನೆ ಲಗತ್ತಿಸಿದ್ದೇನೆ (೪೩೦. ೩೩೪).

[ಲಗತ್ತು + - ಇಟ್ಟು]

ಲಗತ್ತು. ಲಗತು (ನಾ). ೧. ಜೋಡಣೆ : ಹೊಂದಿಕೆ : ಸೇರಿಕೆ : ಅವು ನಮ್ಮ ಅಳಿಯನಿಗೂ ನಮಗೂ ಲಗತ್ತು. ಇನ್ನು ಕಾಣುವೆಂದೂ ಕರೀವೆಂದೂ ಯಾವುದೂ ಸುಬಂಧ ಇಲ್ಲ (೧೫೦೩. ೦೦೯). ಲಗತು : ೨. ಹತ್ತಿರ : ಸಮೀಪ : ಇಲ್ಲಿ ಲಗತ್ತಿನಾಗ ಇರತಾರು (೩೩೩. ೧೧).

ಲಗತ್ತಾಗು = ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗು : ಜೋಡಣೆಯಾಗು : ಸೇರಿಕೆಯಾಗು : ಆ ನೌಕರಿಗೆ ಮರವಿನಲ್ಲಿ ಲಗತ್ತಾಗಿದ್ದ ಕೆಲಸಗಳು ಈಗ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರ (ಗ್ರಾಮ. ೧೧). [\leftarrow ಮರಾ. ಲಗತ್]

ಲಗರಗೋಲು (ನಾ). ನಂದಿಗೋಲು (?) : ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕಕ್ಕೆ ಲಗರಗೋಲಿನತ್ತ ನಿವೃತ್ತ ಪಶುಪತಿಯ ಮುಂದೂ ಎಸೆವ ಅನಾದಿಗಳೆಂದು ಶಿಲವ ಬಸವಣ್ಣ ನಿಟ್ಟು ಬಿಡಿದ (೦೦೨೩. ೯-೦೦).

[? + ಕೋಲು (\leftarrow ಕೋಲ್)]

ಲಗಲಿ 'ಲಗಲಿ' ನೋ.

ಲಗಲಿಣ್ಣ (ನಾ). ಸಡಿಲವಾದ ಚಿಲ್ಲಣ, - ಪಾಯಿಜಾಮಾ : (೧). [ಲಗಲಿ + ಣ್ಣ (\leftarrow ಚಿಲ್ಲಣ)]

ಲಗಲಿ, ಲಗಲಿ (ನಾ). ನೀರು ಮೊದಲಾದ ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತುಂಬುವ ದೊಡ್ಡ ಚರ್ಮದ ಬೀಲ : ಪಕಾಲಿ : ಹೊಳೆಯ ಕುಡಿದಲೆಯನಗಿವೆ ದಾಖ್ ಸಿಂದಿಯ ಲಗಲಿಯಂತಿಹುದು (೪೦೨೩. ೦೦೦೩); ಶಿಶುನಾಳಧೀನ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನದ ಲಗಲಿ ಹೊತ್ತು ತಿರುಗುವ ಕಾಯಕವು ತನ್ನದು (೪೦೨೩. ೬೪ ಕಂಠಾಕ್ಷರಂಥ). 'ಸಗ್ಗಲಿ' ಪರಾ. ಲಗಲಿ : ಎರಡರದು ಮೂರರದು ಮೈಲಿನ ಮೇಲಿಂದ ಲಗಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಧೃಡಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂದು ತಡುಕುತ್ತಿರುವಾರೆ (೪೦೨೩. ೨೩೩). [?]

ಲಗಾಟ, ಲಗೋಟಿ, ಲಗಾಟಿ, ಲಘಾಟಿ (ನಾ). ೧. ತಲೆ ಕೆಳಗು ಮಾಡಿ, ಕಾಲು ಮೇಲು ಮಾಡಿ ನೆಗೆದು ಮತ್ತೆ ನಿಲ್ಲುವುದು : ಲಾಗ : ಪಲ್ಲಿ : ಲಿಖಿತಲರಾಟದೊಳದಿರಲೆಗೈವೆ ಎಷ್ಟು ಲಗಾಟವ ಹೊಡೆವೆ (೪೦೨೩. ೦೭೦-೧೦). ೨. (ಆಲಂ) ಅನುತ್ತೀರ್ಣ : ನವಾಸು : ಘೇಲು : ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಲಗಾಟವಾದ ಮೇಲೆ . . . ತಾನಾದರೂ ಶಾಲೆಯ ಲಾಯಿಫ್ ಮೇಟರ್ ಎಂಬಂತೆ ವಸಂತ ವರ್ತಿಸಿಕೊಡಗಿದನು (ಗೂಣಾಡು. ೩೦). ಲಗೋಟಿ : ೧. ರಣಸೂರಬಾಬುಸಾಹೇಬ ಹೊಡೆದ ಲಗೋಟಿ ಆದ ಸುಮಾರು (೪೦೨೩. ೩೩). ಲಗಾಟಿ. ಲಘಾಟಿ : ೧. ಲಗು ದೀರಣ್ಣ ಲಗುದೀರಾ ಜಿಲ್ ಲಘಾಟಿ ಕೊರವರು ಬರುತ್ತಾರೆ (ಪೂರ್ವ. ೧೩).

ಲಗಾಟಹಾಕು, ಲಗಾಟಹಾಕು = ೧. ಲಾಗಹಾಕು : ಪಲ್ಲಿಹೊಡೆ. ೨. (ಆಲಂ) ಸಾಯು : ಮರಣಹೊಂದು : ಅವಳಾದರೂ ತುಂಬು ಮಾದುಕಿ, ಯಾವಾಗ ಲಗಾಟಹಾಕುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅಸಾಧ್ಯ (೩೦೨೩. ೨). ೩. ಅಯಶಸ್ವಿಯಾಗು : ಅನುತ್ತೀರ್ಣವಾಗು : ನವಾಸಾಗು : ಕನ್ನಡ ನಾಲ್ಕನೆ ಇಯತ್ಯಯಲ್ಲೇ ಮೂರುಸರತಿ ಲಗಾಟ ಹಾಕಿ ಸಾಲಿ ಬಟ್ಟು ಈಗ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ (ಪೂರ್ವ. ೨೩೪). ಲಗಾಟಹೊಡೆ, ಲಗಾಟಹೊಡೆ = ಲಗಾಟಹಾಕು ೧ : ಗಿಮಿ ಗಿಮಿ ಹಸಿರು ಹುಲ್ಲು ಮೇಲೆ ಲಗಾಟಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂದೆನಿಸಿತು (ಪೂರ್ವ. ೧೩) : ಮಂದಿ ಕುಂದಿ ಮೂಲ ವಿಟ ದಿನಾ ಲಗಾಟಹೊಡೆಯೋದು ? (೪೦೨೩. ೧೧). [\leftarrow ಲಾಗು + ಆಟ]

ಲಗಾಟಿ 'ಲಗಾಟಿ' ನೋ.

ಲಗಾಟಿ (ನಾ). ಜಗಳಗಂಟಿ ಹಾಗೂ ದಂಪ್ಪಳಾದ ಹೆಂಗಸು : (೧) ? ಲಗಾಡಿ (ನಾ). ಕೇಡು : ನಾಶ : ನಷ್ಟ : 'ಲಗಾಡಿತೆಗೆ' ಪರಾ.

[\leftarrow ತುಳು. ಲಗಾಡ್, ಲಗಾಡಿ]

ಲಗಾಡಿತೆಗೆ (ಕ್ರ). ಹಾಳುಮಾಡು : ನಾಶಮಾಡು : ಕಳೆ : ಅಸ್ತಿ ಪೂರ್ಣವನ್ನು ಲಗಾಡಿತೆಯಲು ವಿನೇನು ಬೇಕೋ ಅವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಬರವಣಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಪೂರ್ವ. ೦೭); ನಮ್ಮ ಮಾಧವನು ಇದ್ದುದನ್ನು ಲಗಾಡಿತೆಗೆದ ಮೇಲೆ . . . ಎಲ್ಲವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟಿ (ಪೂರ್ವ. ೦೭೩); ಒಂದಿಕ್ಕಟ್ಟಿದವರು ಸುಟ್ಟು ಲಗಾಡಿತೆಗೆದ (ಪೂರ್ವ. ೧೧). [ಲಗಾಡಿ + ತೆಗೆ]

ಲಗಾಮು (ನಾ). ೧. ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು. 'ಅದರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ತುಂಡು ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುವ ಚರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿ : ಪಾಫಿ : ತಡಿ ಸುಪಾಸನ ಸುಗತಿ ಪೂಯಾವುಡೆ ಜನಾಬಿ ಲಗಾಮು . . . ಮಗುಲಿಂಕದ ಹಯ ಮಿಗ ಗುಡಿಯಿಜ್ಜಿದು ಮೊಗವೆತ್ತಿ ನರ್ತಿಸಿತಸುರನಿಂಜಿರಿ (ಕೊರಾ. ೩-೨೯-೦೨); ರಥದ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ . . . ೪ ಚೆಕ್ಕಮಂರಾವಿನ ಲಗಾಮು ಸಾರಥಿ ಕುದುರೆಗೆ (೧೮. XIV. ೨೩೩೩. ೨೯೨-೪೪೦.೧೯೨ : 1947); ಅದರ ಲಗಾಮಿಗೆ ಕೈಹಾಕಲು ಅದು ಗರ್ರನೆ ತಿರುಗಿ ಹಿಂಗಲು ಜಾಡಿಸಿ ಕೊನವಿಕೊಂಡು ಓಡಿ ಹೋಯಿತು (ಪೂರ್ವ. ೧-೩೪). ತುಂಬುಕುದುರೆಗೆ ಗಂಟಲಗಾಮು (೧೩೩). ೨. (ಆಲಂ) ಲಾಗಿ : ಹತ್ತೋಟಿ : ಹಿಡಿತ : ನಿರ್ಬಂಧ : ಈಗವನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಲಗಾಮು ಇಲ್ಲದಾಗಿದೆ (ಪೂರ್ವ. ೩೦); "ನಿನ್ನ ನಾಲಗೆಗೆ ಲಗಾಮು ಏತಾ ?" "ನಿವು ಅತ್ತೀರಾ, ಲಗಾಮು ?" (ಕೊರಾ. ೦೮೪).

[\leftarrow ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಲಗಾಮು]

ಲಗಾಯಸು (ಕ್ರ). ೧. ಕೊಡಿಸು : ಜೋಡಿಸು : ಸೇರಿಸು : (೧). ೨. (ಆಲಂ) ಹೊಡೆ : ಬಾರಿಸು : ಮೆಟ್ಟುಕೊಡು : ಹೆಮ್ಮೆ ಮಾಡನಾದಿರ ಒಂದು ಲಗಾಯಸುತ್ತೇನೆ ನೋಡು (೪೦೩). ೩. ತಿನ್ನು : ನುಂಗು : ಸಿಬಿಯ ಹಣ್ಣು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಲಗಾಯಸು (ಪೂರ್ವ. 14೩೩). ೪. ಒತ್ತಿ ಹೇಳು : ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸು : ಹರೂ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ 'ಲ'ವತ್ತು

ಲಗುಯಿ ಕೂಗಿದ್ದು ಜೊಡೆದಾಡುವಂಥ ಅಕ್ಕಿಬಿಡುತಾಯ್ತು (ಕೂಗು. ೪೯).

[ಲಗು (೨ - ೬೨, ಲಗುನಾ) + -೨ಸ್ಯ./ತುಳು. ಲಗುನಾ]

ಲಗುವು (ನಾ). ಸೇರುವಿಕೆ : ಹೊಂದಿಕೆ : ಲಗುತ್ತು : ಗ್ರಾಮನೊಳಗೆ ಅಥವಾ ನೌಕರಿಗಾಗಿ ಲಗುವಾಗಬೇಕಾದುದ್ದವೆಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ಗೆಜೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ . . . ಸರ್ಕಾರದವರು ವಿನ್ಯಾಸಿಸುವುದು (ಗ್ರಾ.ಸಂ. ೬೩).

ಲಗುವಾಗು = ಸರಿಹೊಂದು : ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗು : ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಅದೇ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತರ ಲಗುವಾಗದಿದ್ದೀರೇ ? (ಕೂಗು. ೫೦).

[೨-೬೦, ಮರಾ. ಲಗುವಾ]

ಲಗಿಮ (ನಾ). ರಿ. ಅಲ್ಪತಃ : ಲಘುತ್ವ. ೨. ಅಲ್ಪನಾದವನು : ಹೀನ : ಸುಗುಣ ಗುಣಗಳನ್ನೆಡೆಸಿ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವಂತೆ ಲಗಿಮಸರಿವನೆ (ಕೂಗು. ೫-೧೦-೬). [\leq ಸಂ. ಲಘುಮಾನ]

ಲಗಿಸು (ಕ್ರಿ). ಯೋಚಿಸು : ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು (?) : ಕಾಲಗಾಢಗನ್ನಿನ ತಮ್ಮ ಲೋಕರಾಯನಂ ಕರೆದು ಒಪ್ಪುವದ್ದೆಗ ಹೊಪ್ಪುರದೇವಂ ಮಂಗಳೂರುಮಾಡ ಕಾಲಗತಿ ಲಗಿಸಿ ಬೆಂಜೆಳೆ ಲೋಕರಾಯಂ ಮಾಡಿದ ವರಾಕ್ರಮೋನ್ನತಿಯದಂತೆಂದದೆ (ಸಂ. ೪. ಕೂಗು. ೨೦೨-೬ : ೨೨೨).

[೨ ಇದೂ 'ಲಗಿಸು' ಎಂಬುದರ ಅಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವುದು]

ಲಗು. ಲಗೂ (ನಾ). ರಿ. ಹುರಿದು : ಭಾವಿಲ್ಲದುದು : "ಲಗು-ಲಘು = ಶೀಘ್ರ. ಹಗುರ" (ಕೂಗು. ೫೦). 'ಲಗುಗಿಯ' ಪರಾ. ೨. ಸರಳವಾದುದು : ಸುಲಭವಾದುದು : ಲಗುಮಿ ಪಾಡಲುಮಾಡು ಸಾಳುದಿಗೇ ಲಾರಿತ್ವವು . . . ಅಗಿಸುವನೊರ್ವಂ ಕೆದ್ದಿಗಂ (ಕೂಗು. ೫೦-೪). ೩. ಅವಸರ : ತ್ವರೆ. ೪. ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ಆರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸುವಿಕೆ (೫). ಲಗೂ. ೩. 'ಲಗುನ' ಪರಾ. ಲಗುನಿ = ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ಬಿಗುಮನ. -ಕಾರಿಣ : ಮೊದಲನೆಯ ಪತ್ರವು ನಮ್ಮ ಲಗುನಿಯನ್ನು ನೋಡುವ ಪತ್ರ (ಕ್ರಿ.ಸಂ. ೧೦೪೬). ಲಗುನಿಗು = ಲಗುನಿಗಿ : ಮೊದಲು ಲಗುನಿಗು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು (ಕೂಗು. ಲಗುನಾಡು = ಅವಸರ ಪಡು : ತ್ವರೆಮಾಡು : ಒಳ್ಳೆ ನಾ ಭಾವಣ್ಣ, ಸಣ್ಣವನಿದ್ದು ನೀ ಲಗುಮಾಡಿದ (ಕೂಗು. ೨೨-೨೨). [\leq ಸಂ. ಲಘು]

ಲಗು. ಲಗೂ (ಅ). ಬೇಗನೆ : ಶೀಘ್ರವಾಗಿ : ಅದನ್ನು ಲಗು ಬಳಸಿದ್ದರೆ ಹಳು, ಹದಗಟ್ಟು. ಹಾಣಿ ಹೂಗುಳುಮದು (ಕೂಗು. ೧೦೬) : ಒಂದಿನಿಗು ಲಗು ನಡಿ (ಕೂಗು. ೨೨). ಲಗೂ. ೩. ಏನು ಗೆದ್ದು. ಎಷ್ಟು ಲಗೂ ಬಂದಿ (ಕೂಗು. ೧೨) : ಅದನ್ನು ಲಗೂ ತಿರಿಸೋದು ನಿನಗೂ ಹಿತ (ಕೂಗು. ೨೦).

ಲಗುಲಗು, ಲಗುಲಗೂ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ನೂರಾಂಟು ಸಾರೆ . . . ಎದೆನ್ನಬೇಕು. ಬಹಳ ಲಗುಲಗು (ಕೂಗು. ೨೬) : ಹೋಗಿ . . . ಲಗುಲಗೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಿ (ಕೂಗು. ೨೬). [\leq ಲಗು]

ಲಗುಗಿಯ (ಕ್ರಿ). (ಅಲಂ) ಹುರಿದುಮಾಗಿ ಭಾವಿಸು : ಕಡೆಗಣಿಸು : ಉಪೇಕ್ಷಿಸು : ಲಗುಗಿಯಾದನ್ನ ಬಿನ್ನವವ ಲಾರಿವುದೆಂದು ಸುಗುಣಂ ಬಿನ್ನಯಿದಳು (ಕೂಗು. ೫-೨೬). [ಲಗು + ಕಿಯ]

ಲಗುಡ, 'ಲಗದು' ನೋ.

ಲಗುಡ (ನಾ). ದೋಣೆ : ಬಡಿಗೆ : "ಲಗುಡ - ಲಗುಟ = ದೋಣೆ" (ಕೂಗು. ೫೦) : ನೇವಾದಿ ಮೃದ್ಧಾಂಶುಲಗುಡದ ಪಿಡಿಯರಿ ಮಾನವರಬ್ಬರಿಕೆ (ಲಿ.ಸಂ. ೨೨೦) : ಬೇವವೇದಲು ಮೊನಪಾದ ಲಗುಡ (ಕೋಲು)ದಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳ ಕುತ್ರಿ ಕಾಲನ್ನು ಬತ್ತಲಾಯಿತು (ಕೂಗು. ೧ ಮುಖ್ಯ). [ಸಂ.]

ಲಗುಡಾಡನೆ (ನಾ). ದೋಣೆಯ ಪಟ್ಟು : ಕೋಲಿನ ಹೊಡೆತ. -

ಎಟ್ಟು ಬೋಳದ ಒಟ್ಟು ನಿರಬಲಿಯಂ ಪ್ರತಿದಿನಂ ಕೆಂಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆಯಾಗಿ ಲಗುಡತಾಡನೆಯಂ ಪಾಳ್ವನೆಂದು ನಿಯಮಿಸಿ (ಕೂಗು. ೬೨).

[ಸಂ. ಲಗುಡತಾಡನೆ]

ಲಗುಡತಾಡ (ನಾ). = ಲಗುಡತಾಡನೆ : ಪಾಲ್ವನೆಯಲ್ ರವಿ ನಿಧನಂ ಮನುಷ್ಯಂ ಲಗುಡತಾಡನೆಕ್ಕುಂ (ಕೂಗು. ೨೬-೧೦). [ಸಂ.]

ಲಗುಡಿ 'ಲಗಡ್ಡ' ನೋ.

ಲಗುಡಿಗ (ನಾ). ಕೋಲುಕಾರ : ವೇತ್ರಧರ : ಒಮ್ಮೆ ಪೊಜೆ ಲಗುಡಿ ಛಾಯಪಯ್ಯ ಲಗುಡಿಗರ ಧರ್ಮ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಪ್ಪಿಯಂ ಬಿಟ್ಟು ಸರ ಸಿಂಧುಪುನ ವೆಗ ಮೋಮನಾಥಯ್ಯನು (ಕೂಗು. ೨೨-೬. ೧೦೬-೧೪ : ೧೦೬೦).

[ಲಗುಡಿ (< ಲಗಡ್ಡ) + -ಗಿ]

ಲಗುಡೆ (ನಾ). ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದದ ಒಂದು ಪಟ್ಟು : ಪಾಯಕರ ದಂಡೆಯಲಿ ಲಗುಡೆದು ಲಾಯಿಯೋಗಿ ನವಾಯಿ ಬಿನ್ನಾಗದಲಿ . . . ಆಯತವನ ಅದಿವನೆ ಮಲ್ಲನಳ (ಕೂಗು. ೨೨. ೧-೬೬). 'ಲಗಡ್ಡ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಲಗುಡ]

ಲಗುನ, ಲಗ್ನ (ನಾ). ರಿ. ಮದುವೆ : "ಲಗುನಮನೆ ಲಗ್ನಮಕ್ಕುಂ" (ಕೂಗು. ೪೪) : ಮದುವೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒರೆ ಕಂಪ ಕೊಟ್ಟರೆ ಲಗುನವಿಗುನವ ಬರಿಯತ್ತು ನೋಡು (ಕೂಗು. ೪-೬೬) : ಲಗ್ನ - ಲಗುನ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ - ಲಕ್ಷ್ಮಣ (ಕೂಗು. ೨೨ ಕೂಗು). ೨. ಶುಭಮುಹೂರ್ತ : ದಶರಥ ಜನಪಲ್ಲಿ ಪಯಾ ಲಗುನದೊಳನುವಿಧಂ ಪೊರಮಟ್ಟನುರ ಸಾಕೇತಪುರಿಗಾಗಿ (ಕೂಗು. ೧-೬-೦) ಲಗ್ನ : ರಿ. ಕೊಂಡುದಿಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟುದಿಲ್ಲ ಲಗ್ನವಿಲ್ಲ ವಿಲಗ್ನವಿಲ್ಲ (ಕೂಗು. ೪. ೧೦೪). ೩. ಸಂಬಂಧ : ಸಂಪರ್ಕ : ಯಿ ಹೊಂಸು ಭತ್ತವಲ್ಲದ ಮಾತ್ರವ ಸೀಮೆ ಸದ್ವಾಯದ ಹೊಂಸು ಭತ್ತವ ಲಗ್ನವಿಲ್ಲ (ಕೂಗು. ೨೨-೬. ೧೦೦-೨೨ : ೧೦೦೦) : ಮಾಯೆಯ ಲಗ್ನವನು ಪರಿಹರಿಸಿದನು ಸುಖಿಯಾದೆ ನಾನು (ಕೂಗು. ೧೦-೨೬-೬೬) : ಶರಣರ ದ್ವಿತಯಾಕ್ಷರವ ಲಗ್ನವನಾಂತ ಚರಣಾನ್ವಿತ ಕೈವ್ವ ಜಯತು (ಕೂಗು. ೧೦-೬೬). [\leq ಸಂ. ಲಗ್ನ]

ಲಗುನಿ (ನಾ). ಅನುರಕ್ತಿ : ಜಗವಂದ್ಯಗೆ ಬೇಟವ ಮಾಡಿದ . . . ಗಗನ ಗಿರಿಯ ಮೇಲಿರ್ದಾಸನೊಡೆ ಲಗುನಿಯಾಗಿ ನಾನಪಸುತ ಬಂದನು ಅಥಹರ ಕರಾಣು ನಿಮಗಾನೊಲಿದನು (ಕೂಗು. ೨. ೪೬-೨೬).

[ಲಗುನ + -ಗಿ]

ಲಗುಬಗಿ (ನಾ). ಅವಸರ : ಆತುರ : ತ್ವರೆ : ಎಂಥ ಲಗುಬಗಿಯಿಂದ ಕೈರೆ ಸಂದಯೋ (ಕೂಗು. ೪೪-೨) : ಲಗುಬಗಿಯಿಂದ ಉಟ ತೀರಿ ಕೊಂಡು ಕೋಟು ಬೊಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೊರಟೆ (ಕೂಗು. ೪೬).

[ಲಗು + ಬಗಿ/ತುಳು. ಲಗುಬಗಿ/ಮರಾ. ಲಗ್‌ಬಗ್]

ಲಗುಬದರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಮಧುರಾ - ಬಿಳಿಯರ. ಲಗುಬದರಿ. ಕೆಂಗಟ್ಟು" (೨೨೦. ೧೦೪). [\leq ಸಂ. ಲಘುಬದರಿ]

ಲಗ್ನಾ 'ಲಗ್ನ' ನೋ.

ಲಗ್ನಾ 'ಲಗ್ನ' ನೋ.

ಲಗ್ನಾನೆ (ಅ). ಬೇಗನೆ : ಶೀಘ್ರವಾಗಿ : ತಟ್ಟನೆ : ಒಪ್ಪು ಬೇಗ ಸ್ಥಿತು. ಹಾಗಾಗಿ ಲಗ್ನಾನೆ ಬರುವುದಕ್ಕಾಯ್ತು (ಕೂಗು. ೨೫೪) : ಬಿಡವರ ಮದುವೆ ಲಗ್ನಾನೆ ಹ್ಯಂಗಿ ಅದೀತು ಹೇಳು ? (ಕೂಗು. ೨೦).

[ಲಗ್ನಾ (< ಲಗ್ನಾ) + -ನೆ]

ಲಗ್ನೋರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲಗ್ನ ಬೆಂಡಾಟ : ಒಳೆಯ ಹುಡುಗರು ಆಡದ ಒಡುಲಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದರು. ಲಗ್ನೋರಿಆಟ ಅಡಲು. ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು (ಕೂಗು. ೪-೨೬). 'ಲಗ್ನ' ಪರಾ.

[< ಮರಾ. ಲಗ್ನೋರಿ]

ಲಗ್ನ : 'ಲಗುನ' ನೋ.

ಲಗ್ನ : 'ಲಗ್ನ' ನೋ.

ಲಗ್ನಕ, ಲಗ್ನಗ (ನಾ). ಲಗ್ನವನ್ನು ಹೇಳುವವನು ; ಜ್ಯೋತಿಷಿ ;
ನೈಮಿತ್ತಿಕ : "ಲಗ್ನಕಃ ಲಗ್ನಕರ್ತಾ" (ಚಾಣ. ೪೭) ; ನತ್ಯಕ್ಕೆ
ಗತ್ಯಂ-ಲಗ್ನ-ಅಗ್ನ ; ಲಗ್ನಕ-ಲಗ್ನಕ, ಲಗ್ನಗ (ಚುಚ. ೨೬ ಕ್ರಿಯಾ).
ಲಗ್ನಗ : ಅರಯುತ ಲಗ್ನಗರಸಿವಲು ಕೇಳುತ್ತವೆಗಲಾಗಿ (ಚತು. ೨-೬೦) ; ಲಗ್ನಕ-ಲಗ್ನಗ (ಚಾ. ೨-೬೦ ಕ್ರಿಯಾ). [$<$ ಸಂ. ಲಗ್ನಕ]

ಲಗ್ನಗ 'ಲಗ್ನಕ' ನೋ.

ಲಗ್ನಸು (ಕ್ರಿ). ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹಾಕು ; ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡು ; ಸುರಕ್ಷಿಸು
... ನಡೆತಂದು ಪಂದ. ನೆರದು ಮುಂಗುಡಿದದ್ದು ಸಂಗರಮೂವಿ
ಯೊಡ್ಡಿ ನಿಂದದ್ದುಮಾಗಿ ಲಗ್ನಸು ಮೊಗ್ಗರಿಸುತ್ತಾಗ್ನಿಗದದೆ
ನಡೆಗೊಂಡೆಯಂತೆ ನೆರವರ್ತಿ ನಿಂದು (ಗಂ. ೧-೨೨ ೪).

[ಲಗ್ನ + - ಇದ್ವ.]

ಲಗ್ನ. ಲಗ್ನ, ಲಗ್ನ (ನಾ). ರಿ. ಮುಕ್ತಿಗೆ ; ದಾಳಿ ; ಆಕ್ರಮಣ ;
"ಲಗ್ನಯ ದಾಳಯನಿಕ್ಕಂ" (ಚಾಣ. ೧೬) ; ಮುಕ್ತಿ ಲಗ್ನಯಂ
ಮುಖ್ಯಾಳ್ಳಂ ದುರ್ಗದವರ್ಗಃ ಸುರ್ಗಮಾಡೆ ನಾಡೆಯಂ ಸಿಗ್ಗಾಗಿ
ಲಗ್ನಯಂ ತೆಗ್ಗಿ (ಚಾಣ. ೨-೧೦೦ ೪) ; ಮೊದಲ ಲಗ್ನಗೆ ಮೂವು
ಸಾವಿರತೇರು ನೆಗ್ಗಿದವೊಂದುನಿಮಿವದಲಿ (ಚಾಣ. ೪-೪೭) ; ತುಡುಕ
ಲಗ್ನಯನೇಜೊಂದು ಪಜೀರರ್ಗ ಕಡಂಗರಿ ಪಾವ ಬೊದ (ಚಾಣ. ೧೬-೪೭).

೨. ಕೋಲಾಪಲ ; ಗದ್ದಲ ; ಗಲಭೆ : ಲಗ್ನಯ ರವವ ನಿರಿದನುಳ
ಘನಗಂಧಾರನಾದದಲಿ (ಚಾಣ. ೧೬-೨) ; ಲಗ್ನ ಮುಖಿತು ಕೂಡೆ ರಕ್ತಸ
ಮೊಗ್ಗರದ ಮುಂದಿನಲಿ (ಚಾಣ. ೬-೨೦-೨೦).

೩. ಆರ್ಭಟ ; ನೊರೆ
ಬುದ್ಬುದವನೊಡಗಲಸಿ ಕದಡಿ ಕಂಗವಮ್ಮ ಲಹುಗಳ ಲಗ್ನಯದೇವ
ನದಿಯೊಪ್ಪವನದೊಳಗೊನು (ಚಾಣ. ೧೦-೨೯). ೪. (ಆಕ್ರಮಣದ
ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ) ಹಲವು ವಾದ್ಯಗಳ ಮೇಳ : "ಮೊಟಗಿ
ಬಹುಮಾದ್ಯಮದು ಲಗ್ನಯಕ್ಕಂ" (ಮಂಗ. ೧೬-೨೬) ; ತಂಬುಲವ
ಸೊಕನ ಲಗ್ನಯಡವಿದದೆ ಚೀಲವು (ಚಾಣ. ೬-೧೯) ; ಉರಿವ ಕೈವಾರಿ
ಗಳ ಲಗ್ನಯ ಬರಿವ ತಂಬುಲಕೊಟಿಗಳ . . . ಅಬ್ಬರನೆ ಮಿಗೆ ಕೈಕೊಂಡ
ರತಿಪಳರು (ಚಾಣ. ೧-೨೦) ; ತಿತ್ತಿಯ ತಂಬುಲದ ಲಗ್ನಯ . . .

ಭಾರಿಯ ಫೋರಫೋಪದಲಿ (ಚಾಣ. ೬-೬-೬) ; ಹೆಗ್ಗಡಲ ತೆರೆಯಂತೆ
ಮೊಗಗುವ ಲಗ್ನಗಳೊಡರಂತೆ ಸುಳುಕ . . . ಸಿಂಹನಾದದಲಿ (ಚಾಣ. ೧೦-೨-೪೭).

೫. ಮೆಲ್ಲಯುವುದು ಓಂದು ಪಟ್ಟಿ, -ವರಸೆ ;
ಉಬ್ಬಸಮಾದ ತೋರಹತ್ತಕ್ಕೆ ತಗುಳ್ಳು ಪತ್ತಿಸುವ ಮಾನೋಳವನಿಪ್ಪ
ದೊಕ್ಕರಕ್ಕಿತ್ತಿದ ಮುರ್ದೇಸಮನೆ ಪತ್ತುವ ಲಗ್ನಗೆ ಮಾರಿಯೊಳ್
ಮೊಗಂಬೊಕ್ಕವೊಲಾಗಿ ಬಿರ್ಚದನವಂ ಕುವರಂಗನೊಡ ನಿಯುದ್ದದೊಳ್
(ಚಾಣ. ೬-೪೦).

೬. ಚೆಂಡಾಟದಲ್ಲಿ ಚೆಂಡನ್ನು ಎಸೆಯಲು ಇಟ್ಟಿರುವ
ಗುರಿಹಲಗೆ : ಎರಡನೆಯದೊಳಗೆ ಲಗ್ನಯನಿಡುವ ಮುಖವನ ಕರದ
ಮುಕ್ತಿಗದ ಸೆಂಡೋ (ಚಾಣ. ೧-೬೯) ; ವರಪೂಜೆಯನಾತು ಮೊದಲ
ಮುಕ್ತಿನ ಚೆಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ಲಗ್ನಯೆಚೆ (ಚಾಣ. ೧೦-೨) ;
ಗುಂಡಾದ ಮುಕ್ತಿನ ಚೆಂಡು ಉಪಯುಗಿಯಯ ಲಗ್ನಯಂ ತಾಗಿ ಪುಟ
ಹಾರಿಯುದುರೇರಿ ಒಪ್ಪುವೊಯಂಬಂತೆ (ಚಾಣ. ೧೦೬-೧೬).

೭. ಮೇರಿಸಿ
ಇಟ್ಟುದು ; ರಾಶಿ ; ಸ್ವಾಸೇವೆಯ ಮದ . . . ದೋಸೆಯ ಲಗ್ನ
ಬಿಲ್ಲಗಾರಿಯು ಬಾಡ (ಚಾಣ. ೬-೨೨). ೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಚೆಂಡಾಟ ; ಲಗ್ನೋರಿ : ಬೊಗರಿ ಗದಗು ಸಡುಗಾಡು ಲಗ್ನ ಓಡಿಗವಡೆ
ಮೊದಲಾದ ಆಟವಾಟಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು (ಚಾಣ. ೧೬೨).

೯. ಗುಂಪು ; ಸಮೂಹ : ಮುಜದಿನ ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಯ ಮುಂದುಮಾಡಲರ
ಗುಂಪು (ಚಾಣ. ೧೬-೨೨).

೧೦. ಲಗ್ನಸುಗ್ನ = ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹಾಕು ; ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡು ; ಮಾಗಿಯ
ಮಾಡು ಲಂಕೆಯಂ ಸುತ್ತಿದುದು ಮುಕ್ತಿದಾದು, ಲಗ್ನಸುಗ್ನೋಪಮಾಂ
ಮುಗಿದುದವೆಲ್ಲದ್ದುಮಯಂ (ಕ್ರಿಯಾ. ೪೭-೧೨). ಲಗ್ನದೇವ :
ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಲಗ್ನದವು ಕೊಟೆಯ ಒಳಗಿನ ಜನರಿಗೂ - ಹೊರಗಿನ
ವರನ್ನು ತೊಂದರೆಗೊಳುಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ತರದ ಸಾಧನವುಲರಣ
ಗರವುವು (ಚಾಣ. ೨). ಲಗ್ನಮಾಡು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಲಗ್ನಮಾಡಿದ
ವರಂಗನ ಸುತತಗಲೊಳೊಗೊಡೆಯದೆ ತಮತಮಗೆ ಉಗ್ರದೊಳಸು
ತೊದವರಲು ವಿಭಿಷಾ ಭರ್ಗವನಂತಿದಿರಾಗಿ (ಚಾಣ. ೬-೧೬೨).

ಲಗ್ನಯಾಟ = ಲಗ್ನ ಚೆಂಡಿನ ಆಟ : ಕುಮಾರರಾಮನೂ ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರೂ
ಲಗ್ನಯಾಟವನ್ನು ಆಡುತ್ತಿರುವುದು ತಿಳಿಸುವ (ಚಾಣ. ೧೦೧).
ಲಗ್ನಯಕ್ಕು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಕೋಟಿಗೆ ಲಗ್ನಯಕ್ಕಿದರು (ಚಾಣ. ೧೦೨).
ಲಗ್ನಯೇತು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಲಗ್ನಯೇರಿ
ಬರುಕಲಿರುವ ಆ ಶತ್ರುಪಡೆಗಳು ಅಡಿಯಡದಂತೆ . . . ಮುಂದಿರು
(ಚಾಣ. ೨, ೬೯) ; ಆತನ ಪಡೆ ಲಗ್ನಯೇರಲು ತೊಡಗಿತ್ತು
(ಚಾಣ. ೬೬). ಲಗ್ನಹತ್ತು, ಲಗ್ನಹತ್ತು = ರಿ. ಲಗ್ನಸುಗ್ನ :
ರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಲಗ್ನಹತ್ತುತಿದಾರಂಬ ವರ್ತಮಾನ ತಿಳಿಯತು
(ಚಾಣ. ೧) ; ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿದರೂ ಶತ್ರುಗಳು ಲಗ್ನ
ಹತ್ತುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗದೆ ಹೋಯಿತು (೬೬೨, ೨೨). ೨. ಜಗಳ
ವುಂಟಾಗು ; ವಿರೋಧವುಂಟಾಗು : ರೂಪಜಿಂದನಿಗೂ
ದಯಾವತಿಗೂ ಲಗ್ನಹತ್ತಿರುವುದು ಗಡೇಂಪುಸಿಂಹನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು
(ಚಾಣ. ೧೬೨). ಲಗ್ನಹಾಕು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ತರೀಕೆರೆ ದಂಡು
ಮದು ರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಲಗ್ನಹಾಕಿದ್ದು (ಚಾಣ. ೧೧೬, ೧೧೭೦ ೦). ಲಗ್ನ
ಹೊಡು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಇವನು ಪಡಸಾರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಾಗ ಸ್ತ್ರೀಸ್ತ್ರೀವು
ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಲಗ್ನಹೊಡು . . . ಸನ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಗಂ. ೧೦೬೨).

[$<$ ಸಂ. ಲಂಘನ]

೧೧. ಲಗ್ನಗೆಯ (ಕ್ರಿ). ಮುಕ್ತಿ ; ದಾಳಿಮಾಡು ; ಲಗ್ನಯಕ್ಕು ;
ತುರಗಾಧಿರೋಧ . . . ಉತ್ಪಾತಾಚ್ಚುರಿತಭುಜವಿಫಲೋದೊವರ್
ಸಗೂ ಲಗ್ನಗೆಯ್ದು ಪಾಯಸಿ ಜಮದಿ (ಚಾಣ. ೧-೧೨) ; ಅಬಿಯೊಡ
ಲೆಂಬ ಮಣ್ಣು ಮುಜಗೊಟಿಯೊಳಿಂದ್ರಿಯದು, ಪರಿಗ್ರಹಂಗನೊಳ್
ಕೊಂಡು ಜೀವನಿಲರಾರ್ತವ ಪಾಳೆಯ ಲಗ್ನಗೆಯ್ದು ತೊತ್ತಬದ್ಧಾದಿಪ್ಪ ಸು
ದ್ದವರಿಯಂ ಜಮಂ (ಚಾಣ. ೧೧೬-೧೬). [ಲಗ್ನ + ಕೇಯ್.]

ಲಗ್ನಚೆಂಡು 'ಲಗ್ನಸೆಂಡು' ನೋ.
ಲಗ್ನಚೆಂಡು 'ಲಗ್ನಸೆಂಡು' ನೋ.
ಲಗ್ನದಂಟು (ನಾ). ಆಕ್ರಮಣದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ ತವುಟಿ
ಗಳ ಸಮೂಹ : ಇಕ್ಕಲದ ರಾವುತರ ತೇರಿನ ತೆಕ್ಕಗಳ ಗಜಪಟಮ
ಕಾಲಾಳಕ್ಕಿಡದ ನಿಪ್ಪಾಳದೊಳನ ಲಗ್ನದಂಟುವ (ಚಾಣ. ೪-೨೨). ಸಂತಪಿಸಿತಾ
ಸೇನೆ ಕುರುಬಲು ಕುತಂಹರನೊಡೊಳನಾಗಿ ನಿರಂತರದ ನಿಪ್ಪಾಳದೊಳನ

ಲಗ್ನದಂಟು ಒಂದು ಮೊಗಲಿಗೆ ಮೇಚರಮಂತ್ರಿಯಾದೊಡ್ಡ ಲಗ್ನಯೊಳು
ಕೊಟ್ಟ (ಚಾಣ. ೧೬-೧೨). 'ಲಗ್ನ' ಪರಾ. ಲಗ್ನ : ೫.
ಕಳಂಬೊಕ್ಕು . . . ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಸ್ವ ನದೊಳಂ ಮೂವುಂ ಲಗ್ನದೊಳು ಪದಂ
ದೊಕ್ಕರದೊಳು ಎಗ್ಗುತ್ತನಾಲ್ಕು ದಿನ ದೊಳಂ ಪಲತಪದ ಪಾತಾಗೊಳಂ
ನೆರೆದು (ಚಾಣ. ೬-೬೬ ೪). ಲಗ್ನ : ರಿ. ತೊಡಗಿದರೊಂದು ಲಗ್ನಗೆ
ವಿಶೇಷವಿರೋಧ ವಿರೋಧಾಧಿಂದಿ (ಚಾಣ. ೬-೪೬) ; ಗಿರಿದುರ್ಗದಿಂದ
ಲಗ್ನಯೊಳವರ್ಗವನೊಪ್ಪದೊಳು ದಿವ್ಯಮೆನಿಪ್ಪಾ ಗಿರಿದುರ್ಗವನೇಜೊದಂ
ನರಪತಿಯಪ್ರತಿಮವಿರಚಿದೇವೇಂದ್ರಂ (ಚಾಣ. ೧೧-೬೨). ರಿ. ಜಗಳ :
ಕದನ.

ಲಗ್ನಸುಗ್ನ = ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹಾಕು ; ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡು ; ಮಾಗಿಯ
ಮಾಡು ಲಂಕೆಯಂ ಸುತ್ತಿದುದು ಮುಕ್ತಿದಾದು, ಲಗ್ನಸುಗ್ನೋಪಮಾಂ
ಮುಗಿದುದವೆಲ್ಲದ್ದುಮಯಂ (ಕ್ರಿಯಾ. ೪೭-೧೨). ಲಗ್ನದೇವ :
ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಲಗ್ನದವು ಕೊಟೆಯ ಒಳಗಿನ ಜನರಿಗೂ - ಹೊರಗಿನ
ವರನ್ನು ತೊಂದರೆಗೊಳುಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ತರದ ಸಾಧನವುಲರಣ
ಗರವುವು (ಚಾಣ. ೨). ಲಗ್ನಮಾಡು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಲಗ್ನಮಾಡಿದ
ವರಂಗನ ಸುತತಗಲೊಳೊಗೊಡೆಯದೆ ತಮತಮಗೆ ಉಗ್ರದೊಳಸು
ತೊದವರಲು ವಿಭಿಷಾ ಭರ್ಗವನಂತಿದಿರಾಗಿ (ಚಾಣ. ೬-೧೬೨).

ಲಗ್ನಯಾಟ = ಲಗ್ನ ಚೆಂಡಿನ ಆಟ : ಕುಮಾರರಾಮನೂ ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರೂ
ಲಗ್ನಯಾಟವನ್ನು ಆಡುತ್ತಿರುವುದು ತಿಳಿಸುವ (ಚಾಣ. ೧೦೧).

ಲಗ್ನಯಕ್ಕು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಕೋಟಿಗೆ ಲಗ್ನಯಕ್ಕಿದರು (ಚಾಣ. ೧೦೨).

ಲಗ್ನಯೇತು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಲಗ್ನಯೇರಿ
ಬರುಕಲಿರುವ ಆ ಶತ್ರುಪಡೆಗಳು ಅಡಿಯಡದಂತೆ . . . ಮುಂದಿರು
(ಚಾಣ. ೨, ೬೯) ; ಆತನ ಪಡೆ ಲಗ್ನಯೇರಲು ತೊಡಗಿತ್ತು
(ಚಾಣ. ೬೬). ಲಗ್ನಹತ್ತು, ಲಗ್ನಹತ್ತು = ರಿ. ಲಗ್ನಸುಗ್ನ :
ರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಲಗ್ನಹತ್ತುತಿದಾರಂಬ ವರ್ತಮಾನ ತಿಳಿಯತು
(ಚಾಣ. ೧) ; ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿದರೂ ಶತ್ರುಗಳು ಲಗ್ನ
ಹತ್ತುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗದೆ ಹೋಯಿತು (೬೬೨, ೨೨). ೨. ಜಗಳ
ವುಂಟಾಗು ; ವಿರೋಧವುಂಟಾಗು : ರೂಪಜಿಂದನಿಗೂ
ದಯಾವತಿಗೂ ಲಗ್ನಹತ್ತಿರುವುದು ಗಡೇಂಪುಸಿಂಹನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು
(ಚಾಣ. ೧೬೨).

ಲಗ್ನಹಾಕು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ತರೀಕೆರೆ ದಂಡು
ಮದು ರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಲಗ್ನಹಾಕಿದ್ದು (ಚಾಣ. ೧೧೬, ೧೧೭೦ ೦). ಲಗ್ನ
ಹೊಡು = ಲಗ್ನಸುಗ್ನ : ಇವನು ಪಡಸಾರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಾಗ ಸ್ತ್ರೀಸ್ತ್ರೀವು
ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಲಗ್ನಹೊಡು . . . ಸನ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಗಂ. ೧೦೬೨).

[$<$ ಸಂ. ಲಂಘನ]

ಲಗ್ನದಂಬುಜ (ಕುಶಾ. ೪. ೨೦-೨೫) - 'ಲಗ್ನವಟಿ' ಪರಾ.

[ಲಗ್ನ + ತಂಬುಜ]

ಲಗ್ನದೋಷ (ಶ್ರೀ). ಗದ್ದಲ ಹೆಚ್ಚು; ಗಲಭೆಯಾಗು; ಅತ್ಯಂತ ಕೊಂಡು ಕವಯಂ ತೂಗಿಯುನಿತ್ತೆಂದು; ಕೈಚಳಂ ಮಿಗೆ ಬೆಂದಮೆನಲ್

ಲಗ್ನದೋಷರಾಡುತ್ತಿದ್ದರ್ (ಕುಶಾ. ೪-೨೫). [ಲಗ್ನ + ತೋಷ]

ಲಗ್ನಮಣಿ (ನಾ). ೧. ಚೆಂಡನ್ನು ಎಸೆಯುವ ಗುರಿಹಲಗೆ : ಲಗ್ನಮಣಿ ಚೆಂಡು ತರಲು ಹೊರಟದವನು . . . ಮನೆಯೊಳಗೆ ಓದಿಸು (ಪುರಾಣ. ೨೦). ೨. ಗುರಿಹಲಗೆಗೆ ಚೆಂಡನ್ನು ಎಸೆಯುವ ಆಟ : ಬನ್ನೋ ಲಗ್ನಮಣಿ ಆಡುವ (ಕುಶಾ. ೨೦). [ಲಗ್ನ + ಮಣಿ]

ಲಗ್ನಪರಿಗೆ (ನಾ). (ದಾಳಿಗೆ ನುಗ್ಗುವಾಗ) ಅತ್ಯರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ಗುರಾಣಿ.-ಛಾಲು : ತಕ್ಕವರಿಗೆ ಲಗ್ನವಾಗಿಯುಂಟೆಂದಕ್ಕಿಲ್ಲವುಂ ಎಂಬುದು ಹೊಕ್ಕು ಹೊಯ್ದಾಡಿ (ಕುಶಾ. ೨೨-೨೩).

[ಲಗ್ನ + ಪರಿಗೆ]

ಲಗ್ನವಲ್ಲಿ (ನಾ). = ಲಗ್ನಮಣಿ ೧ : ಬಳಸುವ ಚೆಂಡು ಲಗ್ನವಲ್ಲಿಗಳ ತಂದಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗದ ದೋಷಕರು (ಕುಶಾ. ೨೦-೨೩).

[ಲಗ್ನ + ವಲ್ಲಿ]

ಲಗ್ನವಟಿ (ನಾ). = ಲಗ್ನದಂಬುಜ : ಅನೇಕದುರ್ಗಸಾಧನಪರಿಕರಂ ಗಳೆರಸು ನಡೆದು ಭೋಗದ ಲಗ್ನವಟಿಗಳ ಮೊಬಗೆ ಸುತ್ತಿ ಮುತ್ತಿ (ಕುಶಾ. ೨-೨೩ ಪ); ಲಗ್ನವಟಿಗಳೆಂದು ಮನದ ಸುಗ್ಗಿಯಾಯಿತು (ಕುಶಾ. ೨೨-೨೩). ಲಗ್ನವಟಿ ಮೊಳಗದವು ನಿಜವಲ್ಲದೋ (ಕುಶಾ. ೨೩-೨೪). [ಲಗ್ನ + ವಟಿ]

ಲಗ್ನವಿಡಿ (ಶ್ರೀ). ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕು; ಅಕ್ರಮಣ ಮಾಡು : ಗೊಂಡ ಹುಗಳಿಗೆ ಚಿಕ್ಕರಿದು ಮುತ್ತಿ ಪೊದಳು ಲಗ್ನವಿದಾಡ್ತಾನೆಂದು ಮಾಡಿ (ಪುರಾಣ. ೨-೨೪). [ಲಗ್ನ + ವಿಡಿ]

ಲಗ್ನಸೂಳು (ನಾ). ಅನೇಕ ವಾದ್ಯಗಳ ಜೋರಾದ ಧ್ವನಿ : ನಡುಗಿತ ವನಿಯಾಡುವವರವೊಡೆಯಲವನಿಯ ಲಗ್ನಸೂಳಿನ ಹೊಡೆಗುಳಿನೊಳ್ಬಿ ರಿಸದವು ನಿರ್ವಾಳೋಟಗಳು (ಕುಶಾ. ೨೦-೨೪).

[ಲಗ್ನ + ಸೂಳು (< ಸೂಳು)]

ಲಗ್ನಸೆಂಡು, ಲಗ್ನಚೆಂಡು, ಲಗ್ನಚೆಂಡು (ನಾ). ೧. ಗುರಿಹಲಗೆಗೆ ಚೆಂಡನ್ನು ಎಸೆದು ಆಡುವ ಆಟ : ಬಡಬಿಡದೋಟಿಗಳಂ ಪಡೆದುಪೊದೆ ತಾಳು ಲಗ್ನಸೆಂಡುವಿನೆಂ ನಿಜಗಟ್ಟು ಗಾಡಿಕಾರಿಯ ಮದುವೆ ವೃತ್ತತೆಯನೊಪ್ಪಿ ಕಣ್ಣೊಳಿಸೆಂ (ಕುಶಾ. ೪-೪). ಲಗ್ನಚೆಂಡು : ೧. ಲಗ್ನಚೆಂಡು ಬುಗುರಿ ಗುಡುಗಾಲಂತಿ ಫಣ ಜೋರಾಗಿರಾಡೆ (ಕುಶಾ. ೪); ಜತೆಜನರ ಕರ್ತವ್ಯ ಲಗ್ನಗಣನ . . . ಚೋರ್ಗ್ಯಯದಲ್ಲದೆ ಬಡಮೆಂಬ ಮೊಳೆಯಂ ಲಗ್ನಚೆಂಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಪಂಥಿ (ಕುಶಾ. ೨೩-೨೪). ಲಗ್ನಚೆಂಡು : ೨. ಗುರಿಹಲಗೆಗೆ ಎಸೆದು ಆಡುವ ಚೆಂಡು : ನಿವೇಶನ ಕಾಣ್ಕೆ ಹೋಗೋನಾ ಲಗ್ನಚೆಂಡು, ಮಣಿ ಹುಡುಕಿ ತರ್ತಾನೆ (ಪುರಾಣ. ೨೦). [ಲಗ್ನ + ಸೆಂಡು]

ಲಗ್ನ (ಗು). ೧. ಸೇರಿದ; ಕೂಡಿದ : ತತ್ಸಮಾನವೆಂಬಂತೆ ಲಗ್ನವಾದ ನಾಡವೊಲುದುಗುತ್ತುಮಾತ್ಮಕರಮಾ ರಂ ಪೂರ್ವದನಶ್ಚಕ್ರಲಮಂ (ಕುಶಾ. ೨-೨೩). ೨. ಅಂಟಿದ : ನಾಟದ. ೩. ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಮೊಂದಿಕೊಂಡ. ೪. ನಾಟಗೊಂಡ. ೫. ಬಳಸಿದ; ಉಪಯೋಗಿಸಿದ. ೬. ಮಂಗಳಕರವಾದ; ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ. ೭. ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ; ತತ್ಪರವಾದ. (ನಾ). ೮. ಮುಪೂರ್ಣ; ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಕಾಲ : ಸಾವ ಲಗ್ನವು ನಿಯಮ ಒಂದುದು (ಕುಶಾ. ೨೩-೨೪). ೯. ಶುಭಕೆಲಸ ವನ್ನು ಮಾಡಲು ಮಂಗಳಕರವೆಂದು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ಗಳಿಗೆ;

ಶುಭಮುಹೂರ್ತ : ಸೈಮುಕ್ತಿಕನಂ ಬರಿಸಿ ತದಾತನಮುಮತ್ಯಂತ ನೂತನಮುಮವ್ಯದೊಂದು ಲಗ್ನಮಂ ಪೇಟಾಮೆಂಬುದಂ (ಕುಶಾ. ೨-೨೩); ಲಗ್ನವಲ್ಲಿಯದೊ ವಿಧವಲ್ಲಿಯದೊ ಸಂಗಯ್ಯ (ಕುಶಾ. ೨೦).

೧೦. ಮದುವೆ; ವಿವಾಹ : ಸುರರ ಸೇನಾಧಿಪ ಕಾನುದರು ಗುಹನಿಗೆ ಲಗ್ನವಾಗಿದ್ದವಾಹ | (ಕುಶಾ. ೨೦-೨೪); ನಿಮ್ಮ ಲಗ್ನ ಲಗ್ನೇದೇನು (ಕುಶಾ. ೨೪). ೧೧. ಮದಿಸಿದ ಆನೆ : ಮದಗಜ : "ಲಗ್ನ ೨, ಪ್ರಭುತ್ವ, ಮಕ್ಕ : ಈ ೨ ಮದದಾನೆ" (ಕುಶಾ. ೨೩-೨೪); "ಲಗ್ನಂ ಪ್ರಧನ್ಮಂ ಮತ್ತಮನ ಮದಗಜಂ" (ಕುಶಾ. ೨೩-೨೪).

೧೨. ರಾಜನನ್ನು ನಿರ್ದಯಿಂದಬಿಡುವ ಸ್ತೋತ್ರಪಾಠಕ.- ಸ್ತುತಿಪಾಠಕ. ೧೩. [ಜೋತಿ] ಒಂದು ದಿನದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ೧೪. ಸೂರ್ಯ ಅಥವಾ ಗ್ರಹಗಳ ಉದಯ. ೧೫. ಸೂರ್ಯನು ಯಾವುದೇ ರಾಶಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಕಾಲ.- ಸಮಯ : ಮೇಷವೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಶಿಯ ಉದಯ : "ಮಂದಿರದ ಮೇಷಾದಿಗಳು ಲಗ್ನಮನಿಸುಂ" (ಕುಶಾ. ೨೦-೨೪); "ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರಾಶಿ ಉದಿಸುತ್ತೋ ಆಗ ಅದು ಲಗ್ನವಹುದು" (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೨೨). ಕನಕನಿರ ಲಗ್ನದೋಳ ಕ್ಷತನು (ಕುಶಾ. ೨೨-೨೪). ೧೬. ಹನ್ನೆರಡು ರಾಶಿಗಳ ಅಕ್ಷಿತಿ.-ಅಕಾರ.

ಲಗ್ನವಾಣಿ-ಮದುವೆಯಾಗು : ವಿವಾಹವಾಗು : ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅಂಗ್ಲಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಬಿಡಿ ಲಗ್ನವಾಗುತ್ತಾರೆ ? (ಕುಶಾ. ೨೦).

[ನಂ].

ಲಗ್ನಂಬಡಿ (ಶ್ರೀ). ಮಗ್ಗುವಾಗು; ಅಸಕ್ತವಾಗು : ರಾರಾಜವ ಲೋಚನಕ್ಕಿರದ ದೊಳು ಕೊಡುಗುಗೋದೆಯೆಸೊಳು ನೃಪತಿಯ ಚಾರುನಯನಮತಿಲ್ಲಂ ಬಡದವು ಬಿಡುಗಡೆಯಂತೆ (ಕುಶಾ. ೨-೨೪). [ಲಗ್ನ + ಅಂಬಡಿ]

ಲಗ್ನಕ (ನಾ). ಹೊಣೆಗಾರ; ಜಾಮೀನಾದವನು : "ಪ್ರತಿಭೂತಿ, ಲಗ್ನಕ :- ಈ ೨ ಹೊಣೆಗಾರರು" (ಕುಶಾ. ೨೨-೨೪); "ಲಗ್ನಕ, ಪ್ರತಿಭೂತಿ :- ೨ ಹೊಣೆಗಾರ. ಜಾಮೀನಾದಾರ" (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೨೦-೨೪). [ನಂ.]

ಲಗ್ನಕಾಲ (ನಾ). ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದ ಸಮಯ : ಶುಭಮುಹೂರ್ತ : ಲಗ್ನಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಧಿ ಮಾಡುವಾರು (ಕುಶಾ. ೨೦).

[ನಂ].

ಲಗ್ನಪತ್ರಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಮದುವೆ, ಮುಂಜಿ ಮುಂತಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯ ಗಳಿಗೆ ಅಮಂತ್ರಿಸುವ ಪತ್ರ.-ಅಹ್ವಾನಪತ್ರಿಕೆ.- ಕರೆಯೋಲೆ : ನಟರಂಗ ಲಗ್ನಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುಟುಂಬಿ (ಕುಶಾ. ೨೪); ಕವರು ಬಿಟ್ಟ ಮೊಡದ : ಲಗ್ನಪತ್ರಿಕೆ (ಕುಶಾ. ೨೪). ೨. ಮದುವೆಯ ದಿನ, ಮುಹೂರ್ತಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಕರೆಯೋಲೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಸಮಾರಂಭ; ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥ : ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಾತ್ಮ ಲಗ್ನಪತ್ರಿಕೆ (ಕುಶಾ. ೨೪).

[ನಂ. ಲಗ್ನಪತ್ರಿಕಾ]

ಲಗ್ನಾಧಿಪತಿ (ನಾ). ೧. [ಜೋತಿ] ಆಯಾ ರಾಶಿಗೆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಹ; ೨ ಉದಾಹರಣೆಗೆ-ಕನ್ಯಾರಾಶಿಗೆ ಬುಧ, ಧನುರಾಶಿಗೆ ಗುರು ಲಗ್ನಾಧಿಪತಿಗಳು. ೨. ಎಲ್ಲರ ಮದುವೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿ; ಬ್ರಹ್ಮ : ಈ ಮೊದಲು ಲಗ್ನಾಧಿಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂದೂ ನನ್ನ ಅರಾಜಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುಳಿರದಿದ್ದರೂ ಒಮ್ಮೆ ನನ್ನ ಮಾನಸವದ್ದಲ್ಲಿ ಕುಳಿರದನು (ಸಿದ್ಧಾಂತ. ೨೪-೨೫). [ನಂ].

ಲಗ್ನಾಶ (ನಾ). ಮದುವೆ, ಮುಂಜಿ ಮುಂತಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದ ದಿನ.-ದಿವಸ : ಉದಾಹರಣೆಗೆ-ಮುಂಜಿ ಭೋಜನ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾದಂತೆ ತಡೆದಿರಲೇಯಿಲ್ಲ (ಕುಶಾ. ೨-೨೪).

[ನಂ].

ಲಗ್ನಿಗ (ನಾ). ಮದುವೆ, ಮುಂಜಿ ಮೊದಲಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮುಹೂರ್ತವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಹೇಳುವವನು ; ಜ್ಯೋತಿಷಿ ; ಸಮಯದ ವಿವರವನ್ನಾಡಿ ಲಗ್ನಿಗರು ಪವನಾಂಶನುಭವಿಸಿದ ಘಟಕಾಪಾತ್ರ ವನೊಂದರೊಲವಿಂದ (ಶ್ರೀಮತಃ ೦೦-೫೨). [ಲಗ್ನಿ + - ಇಗ]

ಲಗ್ನಿಸು (ಶ್ರೀ). ಸಂಬಂಧಿಸು ; ಸೇರು ; ಬೆರೆ ; ಲೀನವಾಗು ; ಭಗ್ನದಾತೃಗೆ ಸುಪ್ರಭೆ ಸುಪ್ಪಾನ ಲಗ್ನಿಸರರಡೊಂದೆ ರೂಪ (ಕಚ- ೬೩-೬೪).

[ಲಗ್ನಿ + - ಇಘ್ಯ]

ಲಘುಟ 'ಲಗುಟ' ನೋ.

ಲಘುಮ (ನಾ). ೧. ಹಗುರವಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಲಘುವಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಧಾರ ವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ೨. ಸ್ಥೂತನ ; ಅಲ್ಪತೆ. ೩. ಕೀಳುತನ ; ಕ್ಷುದ್ರತೆ. ೪. ವಿಚಾರಹೀನತೆ ; ಗಾಂಭೀರ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ೫. ವಿಚಾರಶೂನ್ಯನಾದವನು ; ಅವಿವೇಕಿ ; ಕಾಮಿನೀವಶನಾದ ನಾವನಾಗಲಿ ಮನೋಭ್ರಮಕೃತ್ವದಿ ತೊಲರಿ ಲಘುಮನಪ್ಪಂತೆ (ಕುಣಿ- ೨-೬೫). ೬. [ಯೋಗ] ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಇಚ್ಛಿಸಿದಾಗ ದೇಹವನ್ನು ಆತ್ಮಂತ ಹಗುರವಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ ; ಅಣಿಮವೆಂಬುದು ತಾನೊಂದು . . . ಮತ್ತೆ ಅದಿ ಲಘುಮವೆಂಬುದು ನಾಲಕು (ಶಾಸ್ತ್ರ- ೨೦-೨೨) ; ಇಂಥಾ ದೃಢಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆನಮ, ಮಹಿಮ, ಲಘುಮ, ಗರಿಮ, ಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಪ್ರಾಕಾಶ್ಯ, ಕೌತುಕ್ಯ, ವಶಿಷ್ಠಗಳೆಂಬ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದರು (ಪುಣ- ೦೬೨). [ಸಂ. ಲಘುಮನ್]

ಲಘುಮ (ನಾ). ೧. = ಲಘುಮ ೧. ೨. ಸ್ಥೂದಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಚಿಕ್ಕ ದಾಗಿರುವಿಕೆ. ೩. ಕೀಳುತನ ; ಅಲ್ಪತೆ. ೪. ವಿಚಾರಹೀನತೆ. ೫. = ಲಘುಮ ೬. " ಅನಮ ಲಘುಮಗಳೆನುಪ್ಪಸಿದ್ಧಿಗಳೆ" (ಕುಣಿ- ೦೬೨-೬೩) ; ಅನಮ ಗರಿಮ ಮಹಿಮ ಲಘುಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪ್ರಾಕಾಶ್ಯ ಕೌತುಕ್ಯ ವಶಿಷ್ಠಮುಪ್ಪಗುಣ ಮನೋಭೂಷಿತನುಮಾಗಿ (ಪುಣ- ೦೦೯) ; ಮಹಾಭೀರುರ್ಮತಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಶರೀರಮುಳ್ಳತನಂ ಮೇಲಕ್ಕೆ ನಗಹುವ ಕೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾನುಷ್ಠಾನ ಸದ್ಭಾವವು ಲಘುಮ (ಪುಣ- ೨೦೦). [ಸಂ. ಲಘುಮನ್]

ಲಘುಷ್ಠ (ಗು). ೧. ಬಹಳ ಹಗುರವಾದ. ೨. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಸಣ್ಣದಾದ ; ಕನಿಷ್ಠಗಾತ್ರದ. ೩. ಅತ್ಯಂತ ವೇಗವುಳ್ಳ ; ಚುರುಕಾದ. [ಸಂ.]

ಲಘು (ಗು). ೧. ಹಗುರವಾದ ; ಭಾರವಿಲ್ಲದ ; ತೂಕವಿಲ್ಲದ. ೨. ಸುಲಭವಾದ ; ಸರಳವಾದ. ೩. ಸಣ್ಣದಾಗಿರುವ ; ಚಿಕ್ಕ ದಾದ. ೪. ದೀರ್ಘವಲ್ಲದ ; ಹ್ರಸ್ವವಾದ. ೫. ಅಲ್ಪವಾದ ; ತುಚ್ಛವಾದ ; ಅತಿವಜ್ರಭಂಗಶೀಲವುಂ ಕೈಕೊಂಡು ಪುಟ್ಟ ಮತ್ತೊಂದು ಯೆಡೆಯೊಳ್ ಪಲವೆಂ ಸೂಟು ಲಘುಜನ್ಮಮಾಹದಿಂ ಪುಟ್ಟ ಸತ್ತು (ಕುಣಿ- ೬-೭). ೬. ದುರ್ಬಲವಾದ ; ಬಲಹೀನವಾದ. ೭. ಸತ್ತ್ವ ರಹಿತವಾದ ; ನಿಸ್ಸಾರವಾದ. ೮. ಮನೋಹರವಾದ ; ಸುಂದರ ವಾದ. ೯. ಮೃದುವಾದ ; ನಯವಾದ. ೧೦. ವೇಗವಾದ ; ಶೀಘ್ರವಾದ ; ಲಘುಲಕ್ಷಣವೊಂದಾಗಿ ಭೇಕ್ಕು ಭೇಡದಿಲ್ಲದೊಂದು ಸಂಗ್ರಾಮಮುಖದೊಳು ಬಗೆಯೊಂದಿರುವನು ಶತ್ರುಗಳ ಭೈರವರಾಜ ನಿಗದಾವನಾಂವ (ಶ್ರೀಮತಃ ೨-೦೦). (ನಾ). ೧೧. ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ ದುದು ; ಕ್ಷಿಣಿಕವಾದುದು ; ತುಚ್ಛವಾದುದು ; ಅಧಿಕಸತ್ತ್ವಗುಣ ಕಾಗ್ರಣೀಯವೆಂಬ ಮನೋದೋ ತ್ಯವಲ್ಲಭವಾದುದಾದವನು ಸ್ವೈಯವಿಂ (ಕುಣಿ- ೦೯) ; ಗುರುವ ಲಘುವನು ಉತ್ತಮಾಧಮವೆರಡ ಸಂಗಾಂಬ ವರ ಮಧ್ಯದಿ ಒರೆಯನೇಗುವ ಹೇಮ ಗುಂಜಿಗೆ ಸರಿಯನಿಪ್ಪಂತೆ (ಕುಣಿ- ೨೬-೦೦) ; ಲಘುವೆನು ಗುರುವಾಯ್ದರಾ (ಶ್ರೀಮತಃ ೨೯೯-೩೦೦).

೧೨. ದೀರ್ಘವಲ್ಲದುದು ; ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದುದು ; ಹ್ರಸ್ವವಾದುದು ; ಮತುಗಳೂ ಯಾವತಕ್ಕ ಶೀರ ಲಘುವಾಗಿ ಇರಲಿ (ಕುಣಿ- ೨೨). ೧೩. ವೇಗ ; ಶೀಘ್ರತೆ ; " ಲಘು ಶೀಘ್ರಂ " (ಕುಣಿ- ೦೦೬-೦೦೭). ೧೪. ಗಾಳಿಯ ನಡೆ ; ವಾಯುವಿನ ವೇಗ. ೧೫. ನಿಸ್ಸಾರವಾದುದು. ೧೬. ದೀನತೆ ; ದೈನ್ಯ. ೧೭. ಸುಂದರವಾದುದು. ೧೮. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ ; ಅಗುರು : " ಕರ ಶೀಘ್ರವಲಿ ಮನೋಜ್ಞ ನಿಶ್ಚಾರವಲಿ ಮರುತಗತಿಯಲಿ ಅಗರಿನಲಿ ಲಘುವೆನು " (ಕುಣಿ- ೦೦೯-೦೧೦) ; " ವಾಯುಚಾರಂ ದೈನ್ಯಂ ನಿಸ್ಸಾರಮಂ ಶೀಘ್ರಮುಮಗುರು ಮನೋಜ್ಞಂ ಲಘುವಾಕ್ಯಮುಕ್ಯಂ " (ಕುಣಿ- ೦೧೬). ೧೯. ಕೈಚಳಕೆ ; ಲಾಘವ : ' ಲಘುದೋರು ' ಪರಾ. ೨೦. ಗದಾಯುದ್ಧದ ಒಂದು ವರಸೆ. - ಪಟ್ಟು : ಬದು ಮತ್ಯೋದ್ಗತಿ ವಿಲಂಘನ . . . ಮವಿದ್ರವ್ಯ ಲಘುವಿನ ಸ್ವವೇದಿ ವಿಪರದಲಿ ಕಾದಿದರು ಕೌತುಕವೆನಲು ಸುರನರ (ಕುಣಿ- ೬-೨೨). ೨೧. ಆರೋಗ್ಯ ; ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ; ಬಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಲಘುವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೂರು ಸಾಲ್ಕುದಿನ ಹೋಗದೆ ಇದ್ದು (ಕುಣಿ- ೦೨೨). ೨೨. ಲಾಮಂಚ ; " ಕರೇಬಾಳದ ಬೇರು " (ಕುಣಿ- ೨೬). ೨೩. [ಧಂದ] ಒಂದು ಮಾತ್ರೆಯ ಅವಧಿ ಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಅಕ್ಷರ ; ಹ್ರಸ್ವಾಕ್ಷರ ; ಬರವಯ್ಯಾ ಲಕ್ಷಮಾಪಾರದಿಂ ಗುರುಲಘುವಿಭೇದಮಂ ಭಾವಿಸಿ ನೀಂ ಗುರು ಮುಂತೆ ಕೊಂಕೆ ತೋಟವ ಬರೆ ಕುಂತು ಸೈತನಪ್ಪ ಬರೆ ಲಘು ಕೆಳದಿ (ಕುಣಿ- ೨೨-೨೩) ; ಮೊದಲು ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಘುಘ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುರುಘ ಇದ್ದರೆ ಜಗಣವೆಂದು ಸಮಾಪಿಸಿದ (ಕುಣಿ- ೬೩). ೨೪. [ಸಂಗೀತ] ತಾಳದ ಆರು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಪಂಚಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲಘುವಿದೊಮ್ಮೆ . . . ಪಂಪನಾಟಕಭೇದದ ವಾಚಸುಕ್ತ (ಕುಣಿ- ೨-೦೯೯-೩) ; ರೋಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ವರದರೂ ಅಕ್ಷರ(ಕಾಲ)ಗಳ ಎರಡು ದ್ರುತಗಳೂ ಪಂತರ ನಾಲ್ಕರವುಮಾಡ ಒಂದು ಲಘುಘ ಇದೆಯೆಂಬ ತಿಳಿಯಬೇಕು (ಕುಣಿ- ೨೪). ' ಪದಂಗ ' ಪರಾ. ೨೫. [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯದ ಒಳಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ವಿಷಮ, ವಿಕಟ, ಲಘುವೆಂಬ ಮೂರು ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ೧ " ಅಂಚಿತ ಮೊದಲಾದ ಅಲ್ಪ ಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಲಘುನೃತ್ಯವು " (ಕುಣಿ- ೨೦೯ ಗಣ್ಯಾ ಪಾಠ) ; ಒವವಿದ ನೃತ್ಯಂ ತ್ರಿವಿಧಾಪ್ತದ ರಂಜಪದಯ್ಯ ನಿಷಮ ವಿಕಟಂ ಲಘುವೆಂದುದಯಹುದು . . . ಅಂಚಿತ ಮೊದಲಾಗಿರುವೆಲ್ಲಕರಣಮಂ ಕೀಳೆ ವಿರಚಿಸುವುದು ಲಘುವೆನಪ್ಪ ಪರಂ ಪಡಗುಂ (ಕುಣಿ- ೦-೬೬). ೨೬. [ಜೈನ] ಎಂಬು ಬಗೆಯ ಸ್ವರ್ತನಾಮಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಸ್ವರ್ತನಾಮಕರ್ಮವುಪ್ಪವಿಧಮುಕ್ಯಂ ಕರ್ತವ್ಯವುಗುರುಲಘುರೂಕ್ಷ ಸ್ಥಿಗ್ಧ ಶೀತೋಷ್ಣ ಸ್ವರ್ತನಾಮಕರ್ಮಮಂದಿಂಕು (ಗಣ್ಯಾಪಾ. ೨-೦೦). ' ನಾಮಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿ ' ಪರಾ.

ಲಘುವಾಗು = ಗೌರವವನ್ನು ಕೆಳದುಕೊಳ್ಳು ; ಅಲ್ಪವಾಗು ; ಎನ್ನವರಂ ಲಘುವಾಗದಿರ್ಪೆನೋ ಅನ್ನಗಮಿಗಳೇಯೆಡೆಯನಾಂ ತೊಲಗಿ ಘಡು ಕಜ್ಜಂ (ಕುಣಿ- ೬೨). [ಸಂ.]

ಲಘುಕರಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಒಂದು ವಿದ್ಯೆಯ ಹೆಸರು ; ಪ್ರಜ್ಞಾ . . . ಪೂರ್ವಲಘು ಲಘುಕರಿ . . . ಆಭೋಗಿನಿಯೆಂಬವು ಮೊದಲಾಗಿ ಕುಲವಿದ್ದಿ ಪಾವಿವಿದ್ದಿ ಸಾಧಿತವಿದ್ದಿಗಳೊಳ್ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿದು (ಕುಣಿ- ೦೧೬). [ಸಂ.]

ಲಘುಕಾವ್ಯ (ನಾ). ಸಣ್ಣಕಾವ್ಯ ; ಮಂದಕಾವ್ಯ ; ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ್ಯವೆನೊ ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯವಲ್ಲ. ಅಮೊಂದು ಲಘುಕಾವ್ಯ (ಕುಣಿ- ೦೦೬). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಕೃತಿ (ನಾ). ಸಣ್ಣಗ್ರಂಥ : ಕವಿಗಳು . . . ದೀರ್ಘಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಬರಲಾಗಿ ಲಭ್ಯಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವರೊಡನೆ . . . ಸೂಚಿಸಿದ್ದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಈ ಪದ್ಯಪ್ರಕಾರವು ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿದೆ (ಕೌಶ್ಯ. ೨೦೦೪). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಗೀತ (ನಾ). ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ರಾಗ. ತಾಳಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಹಾಡು : ಸಮೀಪವಾದವು ಲಭ್ಯಗೀತೆಗಳಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ (ಪ್ರಶ್ನ. ೨೪). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾಟಪ್ರಸಂಗ (ನಾ). ಚಿಕ್ಕವಿವರಣೆ : ಸಣ್ಣ ಟೀಕೆ : ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಲಭ್ಯಾಟಪ್ರಸಂಗ ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಪ್ಪ ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೯೩). [ಸಂ. ಲಭ್ಯಾಟಪ್ರಸಂಗ]

ಲಭ್ಯಾತೆ (ನಾ). ೧. ಭಾರವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ಹಗುರವಾಗಿರುವಿಕೆ : "ಲಾಘವಮಾದು ಲಭ್ಯಾತೆ" (ಸಮೀಕ್ಷಾ. ೦೦೩-೨೪). ೨. ಚಿಕ್ಕವಿವರಣೆ : ಪಟುತ್ವ : ಕೃಷ್ಣ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರೇಮಿಯಲ್ಲ : ಒಪ್ಪಾಪ್ರೇಮಿ. ಮೇವನದ ಲಭ್ಯಾತೆ ಅವನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಜಿಲ್ಲೆವಿಟ್ಟಿದೆ (ಕೌಶ್ಯ. ೨೭). ೩. ದೀರ್ಘವಲ್ಲದುದು : ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದುದು. [ಸಂ. ಲಭ್ಯಾತೆ]

ಲಭ್ಯಾತ್ಮ (ನಾ). ೧. ಹಗುರವಾಗಿರುವಿಕೆ : ಭಾರವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ : ರೂಪ . . . ದ್ರವತ್ವ. ಲಭ್ಯಾತ್ಮ. ಮೃದುವತ್ವ. ಕೂನತ್ವ . . . ಸೌಭಾಗ್ಯಮೆದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮತತ್ವವಿಧ ಗಣಗಳು (ಕೌಶ್ಯ. ೨೭). ೨. ಸಣ್ಣದಾಗಿರುವಿಕೆ. ೩. ಕೀಳುತನ : ಕುದ್ರತನ. ೪. ಹುಡುಗಾಟ : ಗಂಭೀರರೂಪತ್ವ. ೫. ವೇಗ : ಶೀಘ್ರತೆ. ೬. ಅಗೌರವ : ಅವಮರ್ಯಾದೆ. ೭. ಅನುಕೂಲ : ಸೌಲಭ್ಯ. [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾದೋರು (ಕ್ರಿ). ಕೈಚಳಕವನ್ನು ತೋರು : ಲಾಘವವನ್ನು ತೋರು : ಸಣ್ಣ ಮುಂಬರುವ ಲಭ್ಯಾದೋರು ತಪ್ಪಿಸುತ (ಕೌಶ್ಯ. ೨೪-೨೫). [ಲಭ್ಯ + ತೋರು (< ತೋರು)]

ಲಭ್ಯಾದೋಷ (ನಾ). [ಧಂದ] ಗುರುವಿರಬೇಕಾದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯ ವನ್ನಿಡುವುದರಿಂದಾಗುವ ದೋಷ : ಕವಿರಾರ್ಪಣತು ಹಿಂಗೆಸುಗ ಕಾವ್ಯದಿನ್ಮ ಲಭ್ಯಾದೋಷಮು (ಕೌಶ್ಯ. ೦-೦೨೪). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾನ್ಯತ್ವ (ನಾ). = ಲಭ್ಯಾ ೨೫ : ಅಂಚಿತ ಮೊದಲಾದ ಅಲ್ಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಲಭ್ಯಾನ್ಯತ್ವವು (ಕೌಶ್ಯ. ೨೦೪ ಗಣ್ಯವಾದುದು) [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾಪಾರಿ (ನಾ). ವೇಗದ ಕ್ರಮ : ಶೀಘ್ರವಿಧಾನ : ಕಠಿಣತೆ ನಿಮ್ಮ ಪೂರ್ವಸ್ಯವಾಲರರು ಸರಪತ್ಯಸಾಂಗೋಪಾಂಗವಿದ್ಯೆಗಳ ಸ್ಥೂಲದರಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರಿ ಏಕಕವಿತಾಲವರಿ ಸಂಕೋಚದರಿ ಲಭ್ಯಾಪಾರಿಯರಿ ಪಾದದರಿ ವಿವಿಧಾನಪ್ರಯೋಗದರಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೭೦). [ಲಭ್ಯ + ಪಾರಿ (< ಪಾಲ್ಯಾ)]

ಲಭ್ಯಾಪುಟ (ನಾ). ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರ ಬೇಯಿಸುವುದು : ಹೆಮ್ಮರದ ತೋಟನ್ನು . . . ಇದಿದು ಮುಂದೆಯ ಮಾಡಿ . . . ಲಭ್ಯಾಪುಟವಿಟ್ಟು ಬೆರಸಿ ತೆಗೆದು (ಕೌಶ್ಯ. ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾಪ್ರಹಸನ (ನಾ). ದೀರ್ಘವಲ್ಲದ ನಗಿನಾಟಿಕ : ಸಣ್ಣ ಪ್ರಹಸನ : ಪೂರ್ವನಾಟಕಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯಾಪ್ರಹಸನಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದು . . . ಪುತ್ರಾತ್ಮಕ ನಿಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೌಶ್ಯ. ೭೦). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾಬದರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಸಣ್ಣ ಬೋರೆ : ಎಲಚಿ : "ಬಜುಕಂಟು - ಲಭ್ಯಾಬದರಿ" (ಕೌಶ್ಯ. ೦೦೩). [ಸಂ. ಲಭ್ಯಾಬದರಿ]

ಲಭ್ಯಾಲಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಮಾಸನೆಯ ಬೇರು : ಲಾಮಂಚ : ಮುಡಿವಾಳ : "ಉಶೀರಂ . . . ಲಭ್ಯಾಲಯಂ . . . ಲಾಮಂಚದ ಹಸರುಗಳು" (ಕೌಶ್ಯ. ೦೦೩). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾಶಂಕೆ (ನಾ). ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ. [ಸಂ. ಲಭ್ಯಾಶಂಕಾ]

ಲಭ್ಯಾಶರೀರಿ (ನಾ). ಚಿಕ್ಕವಿವರಣೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವನು : ಪ್ರಾಯದ ಬಂಕಿಗಳಂತೆ ಲಭ್ಯಾಶರೀರಿಗಳಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಎದ್ದು . . . ಪರ್ವತದ ಸಾನುಪ್ರದೇಶದ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದರು (ಕೌಶ್ಯ. ೭೩). [ಸಂ. ಲಭ್ಯಾಶರೀರಿನ್]

ಲಭ್ಯಾಸಂಗೀತ (ನಾ). ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಸಂಗೀತಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ : ಅಧುನಿಕ ಕವನ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮನೋರಂಜಕವಾದ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ : ಈಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಸಂಗೀತಕ್ಕಿಂತ ಲಭ್ಯಾಸಂಗೀತದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನರ ಒಲವು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ (ಕೌಶ್ಯ. ೭೩). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾಹಸ್ತ (ನಾ). ೧. ಕೈಚಳಕವುಳ್ಳವನು : ಕರಕೌಶಲವುಳ್ಳವನು. ೨. ಮೇಗವಾಗಿ ಮಾರುಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಲ್ಲವನು : ನುರಿತ ಬಿಲ್ಲುಗಾರ : "ಲಭ್ಯಾಹಸ್ತಃ, ಶೀಘ್ರವೇಧಃ - ಈ ೨ ಶೀಘ್ರವಿಸುವಾತಂ" (ಕೌಶ್ಯ. ೭೭-೭೮). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾಕರಣ (ನಾ). ಹಗುರ ಮಾಡುವುದು : ಕಡಮೆಯಾಗಿಸುವುದು : ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ದಂಡವನ್ನಾದರೂ ಕ್ಷಮಾಮಾಡುವ . . . ಪರಿಹಾರಮಾಡುವ ಅಥವಾ ಲಭ್ಯಾಕರಣ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ರಾಜ್ಯಪತಿ ಯವರಿಗಿರುತ್ತದೆ (ಕೌಶ್ಯ. ೭೩). [ಸಂ.]

ಲಭ್ಯಾಪಥೆ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕ್] ಯಾವುದಾದರೂ ಶಬ್ದದ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರವು ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದ - ಪದ : ಗದವನ ಕಾರುಮಿಡಿಲರ ಪದಮಧ್ಯಂ ವಿಷಮಮಗಣೇಶಾಕ್ಷರದೋಃ ಪದಿಯ ಲಭ್ಯಾಪಥ ಕೆಲಕಲವೇದವರ್ಣಂ ರಾಂತಕಾಂತಮವು ಶಿಥಿಲತಯಂ (ಕೌಶ್ಯ. ೪೨). [ಸಂ. ಲಭ್ಯಾಪಥಾ]

ಲಭ್ಯಾಪಾಗಮ (ನಾ). = ಲಭ್ಯಾದೋಷ : ಬೇಗವಾಗಿ ಲಭ್ಯಗಳಲ್ಲದ ಹಾಗಾದ್ದರಿಂದ ಲಭ್ಯಾಪಾಗಮಕ್ರಮದ ನಂಬುಗೆ ಲಾಘವದೋಷವು (ಕೌಶ್ಯ. ೦-೦೨೭). [ಸಂ.]

ಲಚಂಡ, ಲಚಂಡ (ನಾ). ೧. (ಉಕ್ತ) ಗೋಜು : ಸಿಕ್ಕು : ತೊಡಕು : ಏನೂ 'ಲಚಂಡ'ವಿಲ್ಲದ ವಿರಕ್ತಿ ಸುಂದರಕ್ಕೆ. ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿ ಪಾಪಾಪುರವೇ! (ಕೌಶ್ಯ. ೭೨೪) : ನಿನಗೆ ಯಾರು ಪೇಳಿದ್ದು ಎರಡನೆಯವರ ಲಚಂಡ ಸಂಭಾಷಿಸುವದು! (ಕೌಶ್ಯ. ೧೦೪). ಲಚಂಡ : ೨. ಗೋಳು : ಸಂಕಟ : ಇಲ್ಲಿಯ ಲಚಂಡ ಯಾರು ನೋಡಬೇಕು ? (ಕೌಶ್ಯ. ೨ : ೨೦೨). [-ಮರಾ. ಲಚಂಡ್, ಲಚಂಡಾ]

ಲಚಂಡ, 'ಲಚಂಡ' ನೋ.

ಲಚ್ಚಿ, 'ಲಚ್ಚಿ' ನೋ.

ಲಚ್ಚಿ, 'ಲಚ್ಚಿ' ನೋ.

ಲಚ್ಚಿ, 'ಲಚ್ಚಿ' ನೋ.

ಲಚ್ಚಿಣ್ಣ, ಲಚ್ಚಿಣ್ಣ (ನಾ). ೧. ಗುರುತು : ಚಿಹ್ನೆ : ಲಕ್ಷಣ : "ಲಚ್ಚಿಣ್ಣವೆನೆ ಲಾಂಛನಮದು" (ಕೌಶ್ಯ. ೨೪) : ಅಲ್ಲಿ ವಲ್ಲಭಮೊಳೆರವಿಲ್ಲದ ನೆರಮವನೇ ಲಚ್ಚಿಣ್ಣವು ಹೇಬ್ಬುವಿಲ್ಲಿ ಸಂವೇಗವಿರುವುದು (ಕೌಶ್ಯ. ೦೦-೯೭ ೪) : ಬುಂದೋಪಚ್ಚಿ . . . ಲಾಂಛನ-ಲಚ್ಚಿಣ್ಣ (ಕೌಶ್ಯ. ೨೦೩ ಕೃಷ್ಣಾ) : ಒರಿಯ ಲಚ್ಚಿಣ್ಣದ ಮೆಯ್ಯಕ್ಕಿಟ್ಟು (ಕೌಶ್ಯ. ೧-೨೨). ೨. ಕಾಳನ್ನು ರಾಶಿಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ರಾಶಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಕುವ ಗರೆ. - ರೇಖೆ : ನಿಮ್ಮ ಶರಣಾ ಲಚ್ಚಿಣ್ಣವಳುವೆ ರಾಶಿಯನಳವನು (ಕೌಶ್ಯ. ೦೦೩-೦೦೩) : ರಾಶಿಗಿಟ್ಟ ಲಚ್ಚಿಣ್ಣ ರಾಶಿಯ ಕೊಳಬಿಟ್ಟುಬೇನೋ ಮೂಢ ರಾಶಿಯ ಒಡಮನ್ನಣೆ ಆ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗವು ಹಿಂಗೆಮದ ಮುದ್ರೆ ಎಂದು ತಿಳಿ (ಕೌಶ್ಯ. ೦೦-೯). ಲಚ್ಚಿಣ್ಣ : ೨. ಸುರರಣಿಸಿ ಗಜನೇಬ ಪಾಮರಂ ಪೇಟೆದುರುತ್ತರದ ರಾಜಾಜ್ಞರಾಶಿಯ ಲಚ್ಚಿಣ್ಣವೊ . . . ಎನರಾ ಮೆಚ್ಚಿದುದು ಪರಿವೇಷಮೃತದೊಬ್ಬಳಿಯ ಕೋ (ಕೌಶ್ಯ. ೭-೭೭). 'ಲಚ್ಚಿಣ್ಣ' ಪರಾ. [-ಸಂ. ಲಾಂಛನ]

ಲಚ್ಚುಗಾಂಟ (ನಾ). ಸಂಕೇತವಾಗಿ ನೆಟ್ಟ ಕಂಬ ; ಗುರುತಿನ ಕಂಬ : ಎಂಟುವಾನೆಗಳೂ ತಟತಟಪ್ಪಿನಂ ಜಯದೆ ಲಚ್ಚುಗಾಂಟದೊಳಾರ್ದಿ ಕೊಳುವುವಾವಣವೆ ವಿಷ್ಣುವಿಕ್ರಮದುವಕ್ರಮವಂ (೨೪. ೪. ೧೦೦೦). ೧೦-೧೬ : 1100). [ಲಚ್ಚುಗಾಂಟ + ಕಂಬ (<ಕಂಭ)]

ಲಚ್ಚುಗಾಂಟ (ಕ್ರಿ). ಗುರುತಿಸು ; ಗುರುತುಮಾಡು : ಕೀಳುತವ ಕಂಬನಿ ಗಳೊಳುವವಾರಿಗಳೊಳೆರಂತೆ . . . ಬೀಳುತರಲಾ ಮುಂದೆ ಒಹಳ ವಿಶಾಲಭೂಗಸ್ತು ನವೆಂಬುದವಾರಿಸುತ ಲಚ್ಚುಗಾಂಟ ತೋಟಸುವಂತೆ ಬಿಂದುಗಳು (೧೫೫. ೧೦-೨೩-೨೩). ೨. (ಕಾವ್ಯದ). ಲಚ್ಚುಗಾಂಟ ಹೊಂದಿಸು : ಹಲಗೆ ಒಳಹದಿಂದ ಚರಿಸದಂದಿ ಪಾಸ ನೆಲಮಾಡಿ ೩೦ ಲಚ್ಚುಗಾಂಟ ಬಲಿದು ಪದನ ಮಾಡಿ ವೇಶ್ವನಾವದೆ (೨೩೫. ೧-೧೩).

[ಲಚ್ಚುಗಾ (<ಲಕ್ಶ್ಯ) + — ಇಸು]

ಲಚ್ಚುಗಾ (ನಾ). ಸಾರಣ ಪಕ್ಷಿ : ಪಾಡುವ ಸಾಳಗಿ ಲಯಲಾಡುವ ಲಚ್ಚುಗಾಂಟ (೧೫೬. ೧೦). [<ಸಂ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಗಾ]

ಲಚ್ಚುಗಾ 'ಲಚ್ಚುಗಾ' ನೋ.

ಲಚ್ಚು 'ಲಕುಮಿ' ನೋ.

ಲಚ್ಚುಗಾ (ಕ್ರಿ). ಗುರುತುಮಾಡು : ಗುರುತಿಸು : ಸರಗಲ್ ಪರ್ವರ ಪುಣ್ಯಯಂ ಕೆರಕುಂ ದುಷ್ಟಗುಣಗಳೂ ಕಂದದಂದಿರ ತನುಗಳ ಪುನರ ಪುನರ ರಾಶಿಗಳ ಲಚ್ಚುಗಾರ್ ತೊಂದಿರಾರ್ (೨೪೫. ೧೦-೧೬).

[ಲಚ್ಚು (<ಲಕ್ಶ್ಯ) + — ಇಸು]

ಲಚ್ಚುಗಾ 'ಲಕ್ಶ್ಯ' ನೋ.

ಲಚ್ಚು 'ಲಕುಮಿ' ನೋ.

ಲಚ್ಚುರಿ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳುವ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ : ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ : ಮೊ (ಪೂ)ರೆಯ ಬೂದಿಯಂ ಗರುಗದಾ ರಹುಂಪ್ಪವನೊ (ನೆಟ್ಟುಗಲ್ಲ ಲಚ್ಚುರಿಕ ಸರೋಜನಂ) . . . ತಿಲಕಲದೊಳಿಟ್ಟು ಪೂಸುಗೆ (೧೫೫. ೧೦. ೧-೧೦೬) : ವಿವಿಧಸ್ವರ ಪೂಯದೊಳೆ . . . ಹೊನ್ನಗನ್ನೆಯನಕ್ಕೆ ಸಂಭವೆ ಲಚ್ಚುರಿ (೧೫೫. ೧) ಕಾಪುಮುಂ . . . ಇವಲೊಳಾವುದದೊಡೊಂ ತೊಡೆಗೆ (೧೫೫. ೨-೨೦೩). 'ಲಚ್ಚುರಿ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಲಚ್ಚುರಿಕಾ]

ಲಚ್ಚುಲು, ಲಚ್ಚುಳು (ಗು). ೧. ನಾಚಿಕೆಯ ಸ್ವಭಾವದ ; ಸಂಕೋಚ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ. (ನಾ). ೨. ನಾಚಿಕೆಯ ಸ್ವಭಾವದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಸಂಕೋಚ ಸ್ವಭಾವದವನು : "ಲಚ್ಚುಲಿಲಂ ಲಚ್ಚುಲು" (೧೫೫. ೧೦. ೧-೧೬). ೩. = ಲಚ್ಚುರಿಕ. ಲಚ್ಚುಳು : ೨. ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಲಚ್ಚುಳುವಾದ ಮನುಷ್ಯ (೧೫೫. ೧೦). [ಸಂ.]

ಲಚ್ಚುಮತಿ (ನಾ). ೧. ನಾಚಿಕೆಯ ಸ್ವಭಾವದವಳು. ೨. = ಲಚ್ಚುರಿಕ : ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ. ಮುಡುಗುಡುವರೆ. ನಾಚಿಕೆಗಡ. ಲಚ್ಚುಮತಿ (೧೫೫. ೧೦-೧೦೬) : ನನ್ನ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಲಚ್ಚುಮತಿ ಬಳ್ಳಿ (೧೫೫. ೧೬). [ಸಂ. ಲಚ್ಚುಮತಿ]

ಲಚ್ಚುಮೀನ (ನಾ). ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು ; ನಾಚಿಕೆಗೇಡಿ ; ನಿರ್ಲಜ್ಜ : "ನಾಚಿಕೆಯನಲ್ಲ ಲಚ್ಚುಮೀನ" (೧೫೫. ೧೦). [ಸಂ.]

ಲಚ್ಚುಮೀನತ್ವ (ನಾ). ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; ಭಂಡತನ : "ಲಚ್ಚುಮೀನತ್ವದೊಳ ಬಂಧು" (೧೫೫. ೧೦). [ಸಂ.]

ಲಚ್ಚುಲಿಲ (ನಾ). ೧. ನಾಚಿಕೆಯ ಸ್ವಭಾವ ; ಸಂಕೋಚಪ್ರವೃತ್ತಿ. ೨. ನಾಚಿಕೆಯ ಸ್ವಭಾವದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಸಂಕೋಚಸ್ವಭಾವದವನು : "ಲಚ್ಚುಲಿಲಂ ಲಚ್ಚುಲು" (೧೫೫. ೧೦. ೧-೧೬). [ಸಂ.]

ಲಚ್ಚುಲೀನ (ನಾ). ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಭಂಡ : ನಾನು . . . ಲಚ್ಚುಲೀನರಾದ ನಾನಿನಸುಂದರಿಯಮ್ಮ ಕುರಿತು ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ [ಸಂ.]

ಲಚ್ಚುಳು 'ಲಚ್ಚುಲು' ನೋ.

ಲಚ್ಚುಕೆ (ನಾ). ನಾಚಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂಥದು ; ಲಚ್ಚುಸ್ವರ ಮೆದುರು : ನನ್ನ ಪ್ರಣಯವನ್ನು ಜನ್ಮವನ್ನು ಪರಿಸ್ಥಿತವನ್ನೂ ಸಾರ್ಥಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಲಚ್ಚುಕೆಯ ಅನ್ಯಾಯದ ಅಕ್ರಮದ ದೋಷದ ಅಕಾರ್ಯವೆ ? (೧೫೫. ೨೩-೨). [ಲಚ್ಚು + — ಇಕೆ]

ಲಚ್ಚುತ (ಗು). ೧. ನಾಚಿಕೆಪಟ್ಟುಕೊಂಡ ; ಲಚ್ಚುಗೊಳಗಾದ. ೨. ಅವಮಾನಗೊಂಡ ; ಅವಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ. (ನಾ). ೩. ನಾಚಿಕೆಗೊಂಡವನು : ಸಂಕೋಚ ಹೊಂದಿದವನು : ಪ್ರಜೀಶ್ವರನು ಮಿತ್ರನಾಗಿ ಲಚ್ಚುತನಾಗಿ . . . ಸ್ವಲ್ಪ ಭಯಪಟ್ಟವನೂ ಆದನು (೧೫೫. ೧೦). ೪. ಅವಮಾನಗೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಅವಮಾನ ಹೊಂದಿದವನು : ಲಚ್ಚುತನಾಗಿ ತಿರುಗಿದನುಪರದಲಿ ಕರ್ಣನು (೧೫೫. ೧-೧೬). ೫. [ನಾಚ್ಚು] ಇವತ್ತು ಸಂಚಾರಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಲಚ್ಚುಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ನೋಟ : "ರವೈಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೂ ಕೆಳಕ್ಕೂ ಚರಿಸುತ್ತಾ ಕೆಳಗೆ ನೋಡುವುದು" (೧೫೫. ೨೪೫. ೧೦೦೦). "ಲಚ್ಚುತ — ನೆಲನಂ ನೋಡುತ ಕಣ್ಣೆಮೆಯಲಸದೆ ಮೇಲೋಡಿ ಪಾಗಿ ಲಚ್ಚುಯನಿಕ್ಕುಂ (೧೫೫. ೧-೨೪). [ಸಂ.]

ಲಚ್ಚುತೆ (ನಾ). ನಾಚಿಕೊಂಡವಳು ; ಸಂಕೋಚಗೊಂಡವಳು : ಅಗುತ ಬೆಳಗಾಗುತ ಸಂವರಿಸಿಕೊಳುತೆ ವಲ್ಲವಸಾಭೋಗಮನತಿಲಚ್ಚುತ ತಲೆ ವಾಗಿದಳನುರಾಗವೇಳ ಪುಳಕಸುತಿದರ್ಶ (೧೦೪. ೧೦-೨). [ಸಂ. ಲಚ್ಚುತಾ]

ಲಚ್ಚುಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ನಾಚಿಕೊಳ್ಳು ; ಸಂಕೋಚಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು ; ನಿಜರೂಪಸ್ತುತಿಗೆ ಲಚ್ಚುಸು ಕೇಳದಂತೆ ಪೋಗಿ (೧೫೫. ೧೦. ೧-೧೬) : ಪಾನೇ ಧರಣಿವತಿ ನಳನಲು ಲಚ್ಚುಸು ತಿರುವ ನಳುಬಾಗಿರಳು (೧೫೫. ೧-೧೬). ೨. ನಾಚಿಕೆಪಡಿಸು : ನಾಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು : ಸಜ್ಜನ ಸ್ತುತಿಗೆಯುಲಾತ್ಮಸ್ತುತಿಮಕ್ಕು ಮಜ್ಜೆಮವರಾಗಿ ಕುಜನರ ಲಚ್ಚುಸು ನಿಂದಿಪೊಡವು ಪುಣ್ಯಕಥೆ (೧೫೫. ೧-೧೬). [ಲಚ್ಚು + — ಇಸು]

ಲಚ್ಚು (ನಾ). ೧. ನಾಚಿಕೆ ; ಸಂಕೋಚ : "ಪ್ರೀತಿ ಲಚ್ಚುಯನ ಮಂದಾಕ್ಷಂ" (೧೫೫. ೧೦೦-೧೦೪) : ಕಾಮಿಗುಂಟೆ ಲಚ್ಚು ನಾಚಿಕೆ (೧೫೫. ೧೦೬) : ಒಂದಾ ಸೋಲಮಂ ಮಜ್ಜೆದು ಲಚ್ಚುಯನೊಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಬಂದನೇ ಪಂದೆ ಗಳೋಜಂ (೧೫೫. ೨-೨೩). ೨. ಅವಮಾನ ; ಅವಮಾನ : ಲಚ್ಚುಯಂ ತಲೆವಾಗಿ ತೋರ್ಪ ತದೀಯ ದೇಶಿಕನಂದಮಂ . . . ನಿಟ್ಟು (೧೫೫. ೧-೧೦೪) : ನಾರೀವೃಂದ . . . ಗೊಳ್ಳೊಂದು ನಳುದು ನೊಂದು ತಲೆವಾಗಿದನು ಲಚ್ಚುಯಲಿ (೧೫೫. ೧೦. ೧-೧೬). ೩. [ಕಾವ್ಯಮಿ] ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ಮತಿನಿರ್ವೇದಾವ ಹಿತಶ್ರಮ . . . ಅವಸ್ಥಾರ ಲಚ್ಚು ವಿಷಾದ್ಯತಿ ಚಿತ್ರಪ್ರಚ ಮೋಹಾ ಮಯಕೃತಿಗವಂತಿವ್ವ ಸಂಚಾರಿಭಾವಂ (೧೫೫. ೧೦. ೧೦೪) ; ಮತಿ ಲಚ್ಚು ಅವೇಗ ಶಂಕೆ . . . ಅವಸ್ಥಾರಂಜ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಸಂಚಾರಿಭಾವಂ ಗಣಂ ಪರಿಪರ್ಯ (೧೫೫. ೧೦೦). [ಸಂ. ಲಚ್ಚು]

ಲಚ್ಚುಕಾತಿ (ನಾ). ನಾಚಿಕೆಯ ಸ್ವಭಾವದವಳು ; ಲಚ್ಚುಲೀಲೆ : ಮನ ಭೂಷಣ ಲಚ್ಚುಕಾತಿ ಸೌಜನ್ಯನಿಧಾನ ಗಂಧೀರಿ ಸುಲೀಲೆ (೧೫೫. ೧೦-೧೦). [ಲಚ್ಚು + — ಕಾತಿ]

ಲಚ್ಚುಗಾ (ಕ್ರಿ). ನಾಚಿಕೆಯಿಂದಿರು : ಸಂಕೋಚವನ್ನು ಉಂಟುಕೊಳ್ಳು ; ಸುತ್ತಲುಂ ಸಮೀಪನುರಿಯುಂ ವಿಚಾರಿಸನೆ ದಾಖಿಡೊಳಕ್ಕನಿರಲ್ಕೆ ಲಚ್ಚು ಗಾಯನೆ ಗುರುಗಳೆ ಬೆಳ್ಳುನೆ ಚೀಟಿಯರ್ಪದರಿದರೊಂಬಿದಂ ನೆನೆಯನೆ ಕೆಟ್ಟೆನನನಿರದಂತುಂ ವಿಶ್ವಮಂದಿದೊಡಚೆದಂ (೧೫೫. ೧೦. ೧೬).

[ಲಚ್ಚು + ಕಾತಿ]

ಲಜ್ಜೆಗೇಡು (ಕ್ರಿ). ನಾಚಿಕೆ ಇಲ್ಲವಾಗು ; ನಿರ್ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸು : ತೊಟ್ಟಿನ ಲಜ್ಜೆಗಟ್ಟುಪುಟ್ಟುನ್ನಂತೆ ಕಣ್ಣೆಟ್ಟು ವೇಟಲಿಲವಿಂದಂತೆಗಟ್ಟು ರಾರ್ (ಕಾಂ. ೨೦. ೭೦); ಲಜ್ಜೆಗಟ್ಟು ಪೊಕ್ಕಂತೆ ಮೇಲ್ದಾಯ್ತು ಮುರ್ತು ವಿಂದಿ (ದರ್ಶನ. ೨-೩೩); ಲಜ್ಜೆಗಟ್ಟಾದರೂ ಲಿಂಗವನೊಲಿಸುವೆ (ಚತ. ೪೯೬). [ಲಜ್ಜೆ + ಗೇಡು]

ಲಜ್ಜೆಗೇಡಿ (ನಾ). ನಾಚಿಕೆಗೇಡಿ ; ನಿರ್ಲಜ್ಜ : 'ಲಜ್ಜೆಗೇಡಿತನ' ವರಾ. [ಲಜ್ಜೆ + ಗೇಡಿ]

ಲಜ್ಜೆಗೇಡಿತನ (ನಾ). ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ; ನಿರ್ಲಜ್ಜತೆ : ನನ್ನ ಲಜ್ಜೆಗೇಡಿತನವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಬೇಕು (ಚತ. ೨೯). [ಲಜ್ಜೆಗೇಡಿ + ತನ]

ಲಜ್ಜೆಗೇಡು (ನಾ). ೧. ನಾಚಿಕೆಗೇಡು : ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು. ೨. ಅವಮಾನಾಸ್ಪದವಾದುದು : ಅವಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದು : ಅಜ್ಜೆಯಿಲ್ಲದ ಮನೆಯು ಮಜ್ಜೆಗಿಲ್ಲದ ಕುಟು ಕೊಜ್ಜೆಯಿಲ್ಲದರ ಮನೆಯು ಇವು ಮೂಟು ಲಜ್ಜೆಗೇಡು (ಚತ. ೭೮೦). [ಲಜ್ಜೆ + ಗೇಡು]

ಲಜ್ಜೆಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ನಾಚಿಕೊಳ್ಳು ; ಸಂಕೋಚಪಡು ; ಕೃತ್ತಿಶಾಪುಂಜಪು ಲಜ್ಜೆಗೊಂಡಂತೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವುದು (ಚಾ. ೨೦೯. ೨೯). [ಲಜ್ಜೆ + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳೆ)]

ಲಜ್ಜೆಪಡು (ಕ್ರಿ). = ಲಜ್ಜೆಗೊಳ್ಳು; ಎದೆ ಮಗಲೆ. ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತ ಲಜ್ಜೆಪಡಿದರು (ಕಾಂ. ೨. ೩೩); ತನ್ನ ವೃತ್ತಿ ಕೀಳಾದುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಲಜ್ಜೆಪಡುಪಡು ಕಲ್ಪನೆ ಸುಖಸಾಧಾರಣವಾದುದು (ಚತ. ೧೯೬). [ಲಜ್ಜೆ + ಪಡು]

ಲಜ್ಜೆಯೇಟು (ಕ್ರಿ). ನಾಚಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ; ಸಂಕೋಚವನ್ನು ತಾಳು : ಗಣಕರು ಲೆಕ್ಕಸಾಕುವ ಬೆಟಗಾಗಿ ಪರಮಪುರುಷ ಮೊಗಂ ಬೆಲ್ಲೇಟ್ ಬಿಜ್ಜಳನ ಮೊಗಂ ಲಜ್ಜೆಯೇಟ್ ಶರಣರ ಮೊಗಂಗಳು ಹರುಷ ವೇಟ್ (ಚತ. ೧-೨೨೯). [ಲಜ್ಜೆ + ಎಟು (< ಎಟೆ)]

ಲಜ್ಜೆವೆಡು (ಕ್ರಿ). ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡು ; ಸಂಕೋಚಗೊಳ್ಳು : ಕುವರನಂ ಭಟ್ಟನ ಮರಾಳದೃಶಂ ಕೇಳೊಡದಿಗಟ್ಟಿ ದಿಟ್ಟಿಯಿಂದಮು ತೊಯ್ಯನೆ ಲಜ್ಜೆವೆಡು ಬಿನ್ನೈವನವಂ ಪಿತಂಗಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೯); ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಿಯರ ಸ್ವಾಧೀನಕರ ಲಜ್ಜೆವೆಡು ರಂಜಪುಮ (ಕಂ. ೨-೨೯). [ಲಜ್ಜೆ + ವೆಡು (< ವೆಡಿಯು)]

ಲಜ್ಜೆ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಕೈಮುಳ್ಳೆಯ ಪೆನ್ನನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ಕೈಯು ಮೊಟ್ಟು ಲಜ್ಜೆನುಸೊಂಡರು (ಕಾಂ. ೬ ೬೩೩).

ಲಜ್ಜಟ (ನಾ). ಬಳಲಿಕೆ; ಆಯಾಸ : "ಲ[ಜ್ಜಟಂ.೦]ಲಜ್ಜಟಮೆಂದೊಡೆ ಬಳಲಿಕೆ" (ಕಾಂ. ೨೦). 'ಲಜ್ಜಟಿಸು' ವರಾ.

ಲಜ್ಜಟಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಬಳಲು : ಆಯಾಸಗೊಳ್ಳು : ಗುಡಿಯಾದನು ಮನಸುತನಕ್ಕೊಸು ಮಿಡುಕದು ಬಾಲ ಕೂಡ್ಡೆಗೊತ್ತನುಲಹಿಯಲಡಿ ಗಡಿಗಿ ಲಜ್ಜಟಿಸಿದನು ಭೀಮ (ಕಾಂ. ೧೦-೧೯); ಮಿಡೆಯವನುರ ರ್ಪಾಡಿದು ಕಿಟ ಲಜ್ಜಟಿಸಿ ಘಾತಿಸಲು (ಕಾಂ. ೧-೨-೨೯). ೨. ಆತುರ ಪಡು ; ತವಕಿಸು ; ಹಾತೊರೆ : ತದ್ವಾದಿಗುತ್ಕರಗಂಜಲೆಂದು ಲಜ್ಜಟಿಸ ಸಮಯದಲ್ಲಿ (ಚತ. ೧೦-೨); ಫಲ ದೀಳಲವೆದ್ದ ಬಳಗಿ ಬಂದವೆ ನೆಂದು ಲಜ್ಜಟಿಸಿದನು ಕುವರ (ಚಾಚ. ೨೦-೨೩); ದಮಜಾರ್ಥಟಿಸಿದ್ ಜಯಕೆ ಲಜ್ಜಟಿಸಿದ್ (ಚಾಚ. ೧೩-೧೬); ಲಜ್ಜಟಿಸ ಸಮರಲಂಜುರ ಭಜಗಲ ಹೊಯ್ಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೧೯). ೩. ಉದ್ದೇಶಗೊಳ್ಳು : ಉದ್ದೇಶನಗೊಳ್ಳು : ಉಕ್ಕಿದಾ ಕಿವಿವಟ ಕಣ್ಣೆಟ್ಟು ಕಂದದ್ದು ಕಂಗ ಕೇಳಿಯ ಮುಕ್ಕಳಿಸಿ ಮೈಸೋಂಕಿನಲಿ ಲಜ್ಜಟಿಸಿದುದು ಹೃದಯ (ಕಾಂ. ೧೨-೨೯); ಏಟಲವೇತ್ತನ ಕೋಪವಿ ಲಜ್ಜಟಿಸುವಂತಿರ ಸ್ವತಃಲಿ

ಹೆಚ್ಚಿದತಿ ಬಲದಟವಿಯನು ಸವಟಾದುದು ಪಾರ್ಥಮಾರಲಕರಣಾಲ (ಕಾಂ. ೨೦೯. ೨-೧೦). ೪. ಅಬ್ಬರಿಸು ; ಅರ್ಭಟಿಸುವುದು : ಸಂತ್ಸು ಕೊಂಡುಮಟ್ಟು ಗದೆಯಲಿ ಹೊಯ್ಯು ... ಹೆಚ್ಚಿದನೊಕಿ ಬೊಬ್ಬಿಡುತ ಪುಟದ ಕಂತಕ ದಂತ ಘಟ ಲಜ್ಜಟಿಸಲಾಕಿತು ಗಡಗನಲೆಯ ಪುಟದ ಗಿಳಿಯಂದದಲಿ ಗಿಜಾ ಗಿಜಾಗುಟ್ಟಿದನು ಭೀಮ (ಕಾಂ. ೧೨-೨೯); ಪಟಹಡಿದಿಮುವಾದ್ಯ ಮುರಿತಾಪ ಭೀರಿತಂಜಟದಮಾ ಮಿಗಲಾದಿಯಲಿ ಲಜ್ಜಟಿಸುವ ನಾನಾವಾದ್ಯ ಸಕಲದಿಕ್ಕಟಿ ಬಿರಿವಂತೆ ಗರ್ಜಿಸಿತು (ಚಾಚ. ೨೩-೨೪). ೫. ಹೀಗಲೆ ; ಕೀಳುಮಾಡು : ಮುಪ್ಪುವನತಿಗಲೆಮ ಬಿಂವ ಲಜ್ಜಟಿಸು . . . ಕುಟು ಕುಂತಳಯಧವತಿಪಡುಂದಿರೊಬ್ಬಿದುದು (ಕಾಂ. ೧೨-೨೩). ೬. ತಗ್ಗು ; ಕಡಮೆಯಾಗು : ಕ್ಷೇಪದ ಲಜ್ಜಟಿಸ ಮಾರ್ಗಸ್ಥಿತಿ ಪೆದ್ದಕ್ಷೇಪದಿಂಮಗಲೊಳಸಯಿ ರೋಮಾಳಿ ಚಾಳಿ . . . ಭಾವನುತ ಭಾಳಿದಿದನು ಭೀಮ (ಕಾಂ. ೧೦-೨೯). [ಲಜ್ಜಟ + - ಇಟ್ಟು]

ಲಜ್ಜಕರಿಸು (ಕ್ರಿ). ಲಜ್ಜಲಜ್ಜೆವೆಂದು ಸದ್ಭಾವಮಾಡು : ಲಜ್ಜಲಜ್ಜಾ ಲಜ್ಜಲಜ್ಜಾ ಲಜ್ಜಕರಿಸಿ ವನಜಪಾಂಡ . . . ಬಿಚ್ಚುತಿರಲು (ಚಾಚ. ೨೩-೨೪). [ಲಜ್ಜಕರಾ + - ಇಟ್ಟು]

ಲಜ್ಜಾಯಿಸು (ಕ್ರಿ). ತಗ್ಗುಹಾಕು ; ನೇತುಹಾಕು : ಮಾಧವನ . . . ಚಿತ್ರ ಅವನ ಬಲಪುರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗಿದು ಘಗಿ ಲಜ್ಜಾಯಿಸುತ್ತ (ಚಾಚ. ೨. ೧೨೬). [ಲಜ್ಜಾ (೨ < ೩೦. ಲಜ್ಜನಾ, ಲಜ್ಜಾನಾ; ವರಾ. ಲಜ್ಜಕಾ) + - ಇಟ್ಟು]

ಲಜ್ಜೆ 'ನೆಟ್ಟಿಕೆ' ನೋ. ಲಜ್ಜೆಮುರಿ 'ನೆಟ್ಟಿಗಮುರಿ' ನೋ. ಲಜ್ಜಾ 'ನೆಟ್ಟಿಕೆ' ನೋ. ಲಜ್ಜೆಮುರಿ 'ನೆಟ್ಟಿಗಮುರಿ' ನೋ. ಲಜ್ಜಾ 'ನೆಟ್ಟಿಕೆ' ನೋ. ಲಜ್ಜೆಮು (ನಾ) ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಕೈಕಾಲ ಸತ್ತ ಹೋಗಿ ಲಜ್ಜಮು ನಡುಗುತ್ತವೆ (ಮೂಲಕಾ. ೯-೧೦); ಜಾತಿಕುದುರೆಗಳು ಮೆಲ್ಲನ ಘಾಂಕರಿಸುತ್ತ ಓಟ ಕೆತ್ತವು ; ಅವುಗಳ ಗೊರಸು ಕಣ್ಣಿಗೆ ತಗಲಿ ಲಜ್ಜಮು ಧ್ವನಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿತ್ತು (ಚತ. ೨೩೯).

ಲಜ್ಜಪಟ (ಲ). ಓವ್ವಿಂದೊಮ್ಮಲೆ; ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ : ಏತಟ ಕಟಪಟ ಒಂದಿನ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಲಜ್ಜಪಟ (ಕೇ. ೨-೨೨ ಕೃಷ್ಣ). ಲಜ್ಜಪಟಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಓತು ಲಜ್ಜಪಟಿ ಶಬ್ದಗಳ ಬಲ್ಲೆನೆಂದಮತಿ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಕೆಲ ಶಬ್ದಗಳ ಗಟ್ಟಿ (ಕಾಂ. ೧-೨೦). ಲಜ್ಜಲಜ್ಜಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಲಜ್ಜಲಜ್ಜಾ ಲಜ್ಜಲಜ್ಜಾ ಲಜ್ಜಕರಿಸಿ ವನಜಪಾಂಡ . . . ಬಿಚ್ಚುತಿರಲು (ಚಾಚ. ೨೩-೨೪); ನೆಲದ ಲಜ್ಜಲಜ್ಜ ಮುರಿಯು ಮೆಲ್ಲದ ಪೆಡಂಭೂತಗಳಲ್ಲಿದೆ ? (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯-೨೯). 'ಲಜ್ಜಲಜ್ಜೆ', 'ಲಜ್ಜಲಜ್ಜೆ' ವರಾ.

ಲಜ್ಜಲಜ್ಜೆ (ಲ). ಲಜ್ಜಲಜ್ಜ ಎಂದೂ ಸದ್ಭಾವಗುವಂತೆ : ಕಟ್ಟಿದ ಲಿಂಗವ ದಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟದ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೊಟ್ಟದಿವನಾಗಿ ದೀಳುವ ಲೊಟ್ಟಮೂಳನ ಕಂಡಡ ಮೆಲ್ಲದ ಎದವಾದರಕ್ಷೆಯ ತಗೊಂಡು ಲಜ್ಜಲಜ್ಜೆ ಹೊಡಿ (ಚಾಚ. ೨. ೨೨೯-೨೩); ಲಜ್ಜಲಜ್ಜೆ ಲಜ್ಜಲಜ್ಜೆಯುಕರಹವು ಮೊಗ್ಗಿಗಳ (ಕಾಂ. ೨೨-೨೩). [ಲಜ್ಜಲಜ್ಜೆ + - ಲಜ್ಜೆ] ಲಜ್ಜಲಜ್ಜಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ತವಕಿಸು ; ಆತುರಪಡು : ನೆಲನೆತ್ತಿ ಬೈವ ಪುರುಡಿವ ಜಾಳುವಿನ ಪಿರಲಜ್ಜೆ ಕೂಡ ಲಜ್ಜಲಜ್ಜಿಸುವ ಮೆಲ್ಲರಿಯದೆ ಸೋಂಕುವ ಕೊರದೊಡಹಗುವ ವಿಟನೆಗ್ಗನಲ್ಲ (ಚಾಚ. ೧೦-೨೯); ಮೆಟ್ಟಿ ನೋಡುವ ದೃಷ್ಟಿಮವಯಕ್ಕೆ ಲಜ್ಜಲಜ್ಜಿಸಿತಿರ ಚಿತ್ರ (ಚಾಚ. ೨-೨೩); ಕುಟದೊಳದ್ವಾನೆಕಾದುರೆ ಬೆಡ್ಡಾ ಲಜ್ಜಲಜ್ಜಿಸುತ್ತಿತ್ತೊಡಿದುವು

(೪೫೬. ೨೭-೩೩). ೨. ಹಿಂಸೆವಡು : ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾಗು :
ಹುಪ್ಪು ನೀರಡಿಕೆಯಂ ಲಟಲಟುಕಿತ ಬಾಧೆ (೪೬೩೩ ೪-೨೫-೩).
೩. ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗು : ವೃತ್ತಿಬಂಧನಂತೆ ಲಂಘಿಸುತಾಗೋ
ಹೊಕ್ಕು ಮುರುವಾದ ಶೌರ್ಯದೀಳ್ಳಿಯಲಿ ಲಟಲಟುಕ ಕಂಠಾಳ ಮಿಡಿಸು
ತುತ್ಕಟದಲಿ ಕಲಿಯೇಣಿ ಮೆಲೆದ (೪೬೩೩. ೦೨-೦೩). ೪. ಬೊರೆಯ
ಬೊರಾಗು; ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗು : ಪಟಿಸಿ ಮೇಗಿತ್ತಿ ಕುಕ್ಕುಟುಸಿ ನೆಲಸು
ಟೊಣೆದು ಹಲಗೆಯೊತ್ತಿನೊಳಗಿಡುನು ಲಟಲ[೫೫೦. ೪]ಟಿಪ್ಪಣಿ
ವಾಮಾಂಗಿ ಕುಸಿಯಲಾ (೩೫೫೩. ೨-೦೩). [ಲಟಲಟ + - ಇಸ್ಯ.]
ಲಟಕ (ನಾ). ಸೊಗಸು : ಸೌಂದರ್ಯ : ಪಟಿಯಂ ಪುಯ್ಯಯೊಸೆದು
ರಾಗಿಸಿ ತ್ರಿದಂಡಮನಿತ್ತಿ ಸೊರ್ಗದ ಪ್ರಜೆವಸು ಲಟಹದಿಂದಾದೊಂ
(೫೫೫೩. ೦೨-೦೩); ಲಟಪ[೫೫೦. ನ]ಯುತಂಗರ್ ಮಗ್ಗುಟ್ಟೋಪ್ಪ
ಲಂಗರ್ ತದಮರಣಮರರುಹಂಗರ್ (೫೫೩. ೭-೨೦); ಆ ತರಣವಂಗೆ
ವಿರಾಸಮಾ ಲಟಕಮಾ ಲಾವಣ್ಯಮಾ ಪೂಜಮಾ ದರಹಾಸಾಮೃತಮೇ
ಮನಗೊಳಿಸತೋ (ಗಣಪು. ೨-೨೦). [ಸಂ.]
ಲಟಾಪಟ (ನಾ). ಹೊಡೆದಾಟ : ಗುದ್ದಾಟ : ನನಗೂ ಅವನಿಗೂ
ಒಮ್ಮೆ ಆಗಿತ್ತು ಲಟಾಪಟ (೫೫೫೩. ೪); ಗುಡ್ಡಹಂಡತಿ, ಮಾವ-
ಅಳಿಯ ಇವರಿಗೆ ಲಟಾಪಟ ಮಗಳಣದದ್ದುಟು (೫೫೫೩. ೨೪);
ದೊಳ್ಳಿಗಳ ಲಟಾಪಟ ಶಬ್ದ ಮುಂತಾಗಿ ಬಹಳ ಗದ್ದಲವು ಹತ್ತಿತು
(೫೫೫೩. ೦೩೪). [+ ಹಿಂ. ಮರಾ. ಲಟಾಪಟ]
ಲಟ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯ : ಭಾಗ್ಯಪುರದ ಜಿನ್ನಿಗರೆಯಾಗಿ
ಮಾಡಿದ ಸೇವೆ . . . ತಾಪ್ತದ ಲಟ ಬಿಲ್ಲದ ಕರ್ಮಯ ೧೦ ಕಾಂಬೂಲಕಿ
ಅಡಕಯ ಹೋಳು ೧೦ (೨೪. ೫. ೫೫೪೬. ೦೦೩-೦೪; ೫೫೪೬). [?]
ಲಟಕಿ 'ನೆಟ್ಟಕಿ' ನೋ.
ಲಟಕಿಹೊಡೆ. ಲಟಕಿಹೊಡೆ (ಕ್ರಿ). ಚಿಟಕಿಹಾಕು : ನಾಸು . . .
ಹೇಳಿದರೆ ನಿನ್ನ ಬಾಯಿ ಶಾಸನ ಮುಚ್ಚುವುದು (ಲಟಕಿಹೊಡೆಯುವಳು)
(೪೫೫೩. ೩೩); (೪೫೫೩ ಲಟಕಿಹೊಡೆದು) ಕಾಲಾಯತಸ್ತುನಮಃ |
(೫೫೫೩. ೪೦). ಲಟಕಿಹೊಡೆ : ಲಟಕಿಹೊಡೆದು ಮೇಮ ಗುದ್ದಿ
. . . ಒಮ್ಮೆರೆ ನನ್ನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿದ (೫೫೪೬. ೨೦); ಲಟಲಟಿನ
ಲಟಕಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಲಿಹವು ಮೊಗ್ಗಗಳು (೪೫೫೩. ೪೩-೦೩).
[ಲಟಕಿ (< ನೆಟ್ಟಕಿ) + ಹೊಡೆ (< ಪೊಡೆ)]
ಲಟಕಿ 'ನೆಟ್ಟಕಿ' ನೋ.
ಲಟಕಿಮುರಿ 'ನೆಟ್ಟಕಿಮುರಿ' ನೋ.
ಲಟಕಿ 'ನೆಟ್ಟಕಿ' ನೋ.
ಲಟಕಿಮುರಿ 'ನೆಟ್ಟಕಿಮುರಿ' ನೋ.
ಲಟಕಿಹೊಡೆ 'ಲಟಕಿಹೊಡೆ' ನೋ.
ಲಟಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಚಕ್ಕುಹಕ್ಕಿಯಾದ ಲಟಕಿಕಿ
ಕೊಡ ತನ್ನ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಬೇಣಾದುದನ್ನು ಹೇಳುಬಿಲ್ಲುದು (೫೫೪೬. ೪೦).
[< ಸಂ. ಲಟಾಕು ?]
ಲಟಕು (ನಾ). ಸೊಗಸು : ಸೌಂದರ್ಯ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಥ
ಲಟಕು ಅವರ ಸ್ವಂತವಾಗುವುದು (೫೫೪೬. ೩೩). [< ಸಂ. ಲಟಪ]
ಲಟ್ಟ (ನಾ). ದುಪ್ಪ : ನೀಚ : ಧೂರ್ತ : "ಲಾಡ - ಲಡ್ಡ (ಟ್ಟ)
= ಧೂರ್ತ. ಅಸಭ್ಯ" (೫೫೪೬. ೩೪). [ಸಂ.]
ಲಟ್ಟ 'ಲಡ್ಡ' ನೋ.
ಲಟ್ಟಣಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಚಪಾತಿ. ಹಪ್ಪಳ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಲಟ್ಟಿಸುವ
(ಮರದ) ಉರುಳಿಯಂಥ ಸಾಧನ : ರತ್ತೋಡಿ : ಲತ್ತೋಡಿ :
ಲತ್ತಗಿಣಿ : ಹಿಟ್ಟು ಸೊಟ್ಟು ಭಟ್ಟರು ರೊಟ್ಟಿಯ ಥಟ್ಟನೆ ಸಾಟು

ಕೊಟ್ಟಾರು ಹಿಟ್ಟಿನದ್ದರೆ ಕುಟ್ಟಿ ಲಟ್ಟಣಿಯ ಥಟ್ಟನೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಾರು
(೫೫೪೬. ೦೩-೩೩); ಲಟ್ಟಣಿಗೆ : ೧೦" ಉದ್ದವಿರಬೇಕು (೫೫೪೬.
೩೪). ೨. ಮುದ್ರಣಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿದ ಲಟ್ಟಿನ ಮೊಳೆ
ಗಳಿಗೆ ಮಸಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚುವ ಉರುಳುಕಂಡಿ : ಉರುಳೆ : ಅಕ್ಷರ
ಗಳಲ್ಲ ಆ ಕಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ . . . ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಸಿ
ಹಚ್ಚಿದ ಲಟ್ಟಣಿಯನ್ನು ಆದಿಸಿ ಮೇಲೆ ಬೀಳಿ ಕಾಗದವನ್ನು ಹಾಕಿ
ಒತ್ತಿದ ಕೊಡಲೆ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಆ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ
(ಮಂಜು. ೪-೨೦೩). [?./ಮರಾ. ಲಾಟಣಿ, ಲಾಟಣೀ]
ಲಟ್ಟನೆ (ಲ). ಕೂಡಲೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನು
ಕರಣಾವ್ಯಯ : ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರವನ್ನು ಲಟ್ಟನೆ ಗೋಡೆಗೆ
ನೆತುಹಾಕಿದ ಪಾಟು ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚಿದವ (ಮಂಜು. ೩೩); ಅದರ ವಾಸವೆ
ನಿನ್ನೆ ಲಟ್ಟನೇ ಬದೀತದ (೫೫೪೬. ೫. ೩೩). [ಲಟ್ಟ + - ಅನಿ]
ಲಟ್ಟಲೂರ್. ಲತ್ತಲೂರ್ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : p ಈಗಿನ
ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಲಾತೂರ್ : ಲಟ್ಟಲೂರ ಪುರಪರಮೇಶ್ವರಂ
ಶ್ರೀಶೈಲಪ್ರಾಂತ್ಯನಾಮಾಂಕಿತ ಲಟ್ಟೀವಲ್ಲಭೇಂದ್ರಂ (೫೫. ೫. ೨೦೪-೦೩; ೫೫೪).
ಲತ್ತಲೂರ್ : ಲತ್ತಲೂರ್ ಪುರವರೇಶ್ವರಂ (೫೫. ೫. ೨೦೪ ೩. ೨೦೪)
[? + ಲೂರ್]
ಲಟ್ಟವಾಡ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ಬಧಮಾಳದ್ವಾರಪಾಸ್ತ, ಲಟ್ಟವಾಡೂ(ದೋ)ಸಾಮಗ್ರಾಮ : ತ್ರಿ(ತ್ಯ)ತೀಯ : (೫೫. ೫. ೨೦೪-೦೪ ;
೫೫. ೨೦೪ ೩. ೨೦೪). [ಲಟ್ಟ + ವಾಡ (< ವಾಡ)]
ಲಟ್ಟಸು (ಕ್ರಿ). (ಚಪಾತಿ, ಹಪ್ಪಳ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮಾಡಲು)
ಹಿಟ್ಟಿನ ಉಂಡೆಯನ್ನು ಲಟ್ಟಣಿಗೆಯಿಂದ ಒತ್ತಿ ತೆಳ್ಳಗೆ ಮಾಡು :
ಮೊನ್ನೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಲಟ್ಟದ ಹಪ್ಪಳ, ಇಟ್ಟ ಸಂಧಿಗೆ, ಕುಂಡಿಟ್ಟ
ಉಟ್ಟಿನಕಾಯಿಭರಣಿ ಎಲ್ಲ ತರಿದಿತು (೫೫೫೩. ೦೩-೩); ಭವಾನಿಯಾ
ಹಪ್ಪಳವನ್ನು ಲಟ್ಟಿಸುತ್ತಾ ಮೂನಿಯೊಡನೆ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು
(೫೫೫೩. ೨೪). [ಲಟ್ಟ (p - ಮರಾ. ಲಾಟಣಿ) + - ಇಸ್ಯ]
ಲಟ್ಟಿ (ನಾ). ೧. ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಶಬ್ದ. - ಧ್ವನಿ :
ಚಪ್ಪರಣೆ : ಲೊಟ್ಟಿ : ಅನೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಟು . . . ಹಯಾತನು
ಲಟ್ಟಿ ಹಾಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ (೫೫೪೬. ೨೪೩). ೨. ವೈರ್ಥವಾದುದು :
ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು : 'ಲಟ್ಟಿಕಾರ' ಪರಾ.
ಲಟ್ಟಿಕಾರ = ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಮಾಡು : ಚಪ್ಪರಿಸು : ಹಯಾ
ತನು ಕಪ್ಪಳಾಟೆ ನಿಂತು ಲಟ್ಟಿಹಾಕಿದನು (೫೫೪೬. ೨೪೩).
ಲಟ್ಟಿ (ನಾ). ಎಳೆಯ ಬಿದಿರು : ಕಳಲೆ : ಎಳೆಮಾವಿನ ಮಿಡಿ ಮಾಗುಳಿ
ಮೇಲಿನ ಕರ ಚಿತ್ರ ಲಟ್ಟಿಯಾಳೆಯ ಗೋರೆಯೊಡಲೆವಟ್ಟಿರ ಲಾಮಾಕಂಗಳ
ನಿಕ್ಕಿದರಾಗಲಿಲ್ಲಯಿಂದಂಗವೆಯರ್ (ಸುಕುಮ. ೦೦-೩೦). 'ಚಿತ್ರರಟ್ಟಿ'
ಮೋ.
ಲಟ್ಟಿ (ನಾ). ಕಟ್ಟಿ ಹೆಗಸು : ದುಪ್ಪ : ದಿಟ್ಟಿಯರು ಕುಟಿಲಿಯರು
ಕುಹಕದ ಫಟ್ಟಿಯರು ಲಟ್ಟಿ[೫೫೦. ಮಟ್ಟಿ]ಮರು (೫೫೪೬. ೪೦-೩೩).
[ಸಂ. 'ಲಟ್ಟಾ']
ಲಟ್ಟಿಕಾರ (ನಾ). ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ವ್ಯಕ್ತಿ : ಲಾಪ್ತಗುಣದಿಂದ ತೊಟ್ಟು
ಮಾಡುವುದುಗುವರು . . . ಲಟ್ಟಿಕಾರರನೇರಿ ಫಲ ಫಲ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಥಟ್ಟನೆ
ವಜಗುವರು (೫೫೪೬. ೭-೪೦-೦೩). [ಲಟ್ಟಿ + -ಕಾರ (< -ಕಾಣ)]
ಲಟ್ಟಿಕಾರಿಕೆ (ನಾ). ವೈರ್ಥವಾದುದು : ತಿರುಳ್ಳಿಲ್ಲದುದು : ಸತ್ತ್ವ
ವಿಲ್ಲದುದು : ಮೊಟ್ಟೆಯ ಹೊರುವರು ಲಟ್ಟಿಕಾರಿಕೆಯ ಮಾತಾಡಿ
ಜಗದೊಳು ಸಿಟ್ಟಿಲಿ ಮೆದುವರು ಪ್ರಜ್ಞಾನಿ (೫೫೪೬. ೩-೪೩-೦೦).
[ಲಟ್ಟಿಕಾರ + - ಇಕಿ]

ಲಫ, ಲಫ್ತಿ (ಗು). ರಿ. ದಪ್ಪವಾದ : ಸ್ಥೂಲವಾದ : ಈಗ
ಯಜಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಲಫ್ತಿ ಹೊಟ್ಟೆಯವ (೩೦೩. ೧೨). (ನಾ).
೨. ದಪ್ಪ : ಸ್ಥೂಲ : ಅಬ್ಬಾ ಎಮ್ಮ ಲಫ್ತಿ-ಅಸೆಯಂತಿದ್ದಾಳ್ವ
(೨೦೩. ೨); ಎರಡು ದಿನದಾಗ. ಎಷ್ಟ ಲಫ್ತಿ ಅಗಿನ ನೋಡಿ (೨೨೩. ೦೨).
೩. ಲಾಠಿ; ದೋಣ್ಣ : ಲಫ್ತಿ ಹಿಡಿದ ಫೋರಿಸಿನವನು ಗಪ್ಪು ತಿರುಗು
ತ್ತಿದ್ದನು (೩೦೩). ಲಫ್ತಿ : ೩. ಅವರುಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಣವುಟ್ಟಿದ
ಲಫ್ತಿಗಳಿದ್ದವು (೩೦೩. ೦೩). [← ಹಿಂ. ಲಫ್ತಿ : ಮಠಾ. ಲಫ್ತಿ]
ಲಫತ್ತು (ನಾ). ಕುಸ್ತಿ; ಜಟ್ಟಿಕಾಳೆ; ಮಲ್ಲಿಯುದ್ದ : ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ
ಅವರನ್ನು ಲಫತ್ತು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೩೦೩. ೦೨).
[← ಹಿಂ. ಲಫತ್ತು]

ಲಫಾಯ 'ಲಫಾಯಿ' ನೋ.

ಲಫಾಯಿ, ಲಫಾಯ, ಲಫಾಯಿ (ನಾ). ಯುದ್ಧ : ಕಾಳೆ : ಆಯತದ
ರಾರಾಜಕವ ನೋಡ್ತು ಭೀಷನ ಲಫಾಯಿಯವರಿದು ಗುರು ವಹಿಲದಂ
ಬರುಕಲು (೩೦೩. ೩೩-೩೪); ಚಕ್ರಗಲ್ಲಿ ಪಾಳೆಗಾರನು ಶೀರ್ಷದವರ
ಮೇಲೆ ಲಫಾಯಿಗೆ ಬಂದಲ್ಲಿ (೨೨೩. ೦೨); ಲಫಾಯಿ ಬಲ್ಲವನು ಲಫಾಯಿ
ಬಲ್ಲನೆ ? (೩೦೩). ಲಫಾಯಿ : ಹೇರಳ ಲಫಾಯವಾಗಿ ಅವರ ಕಡೆ
ಸುಮಾರು ೧೨೦೦ ಜನ ಪರಿಯಂತ್ರ ಮೃತವಾಗಿ (೩೦೩. ೨೨);
ಇಬ್ಬರಿಗೂ ವದ್ತಿಯಂತೆ ಜೈನುಳದ ಒಂದು ಲಫಾಯವೇ ನಡೆದಾಹೋಯ್ತು
(೩೦೩. ೦೩). ಲಫಾಯಿ : ಉಗಿವವನೊಡನೆ ಬಿಕ್ಕ ಲಫಾಯಿ ? (೩೦೩-
೦೩-೦೩). [← ಹಿಂ. ಲಫಾಯಿ : ಮಠಾ. ಲಫಾಯಿ. ಲಫಾಯಿ]

ಲಫಿ (ನಾ). ದಾರ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ನೀಳವಾದ ಮತ್ತು ಸಡಿಲವಾದ
ಸುರುಳಿ. -ಸರ : ಎದ್ದೆಗಿಟ್ಟು ದಾರದ ಲಫಿಗಳನ್ನು ಅಳಿದರು . . .
ದಾರ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಲಫಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಿರಾಕರಿಸಿಕೊಂಡು. ದಾರದ
ಫಾಯಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು (೩೦೩. ೨); ಗೊಡುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ
ಹದಿಯೆಲ್ಲ ಇವನ್ನು ಜೀಯಿಸಿ ತಂದಾಗದ ಸ್ವಾನಾರನ್ನು ಲಫಿಗಳನ್ನಾಗಿ
ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ (೨೨೩. ೩೩). [← ಹಿಂ. ಮಠಾ. ಲಫಿ. ಲಫಿ]

ಲಫ್ತಿ (ನಾ). ದುಪ್ಪ : ನೀಚ : ಧೂರ್ತ : "ಲಫ್ತಿಲಫ್ತಿ (ಫ್ತಿ) =
ಧೂರ್ತ. ಅಗ್ಧ." (೨೨೩. ೦೩). [ಸಂ.]

ಲಫ್ತಿ 'ಲೊಡ್ಡು' ನೋ.

ಲಫ್ತಿ 'ಲಡ್ಡು' ನೋ.

ಲಫ್ತಿ 'ಲಡ್ಡು' ನೋ.

ಲಫ್ತಿ 'ಲೊಡ್ಡು' ನೋ.

ಲಫ್ತಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿನಿರು : ಲಾಡು : ಮನಕರ್ತರ
ತೋರುವ ಬುಡೆಗಳು ಕರಡ್ಡಿದ ಜಿಲ್ಲೆ ಲಫ್ತಿಗಳು (೩೦೩. ೦೩);
ಲಫ್ತಿ ತಿನ್ನುತ್ತೀಯಾ ? (೩೦೩. ೦೩). 'ಲಾಡು' ಪರಾ.
[ಸಂ./ಹಿಂ. ಲಫ್ತಿ : ಮಠಾ. ಲಫ್ತಿ]

ಲಫ್ತಿ (ನಾ). = ಲಫ್ತಿ : ಲಫ್ತಿ ಫಣ ಗಾಣಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಪಲವು
ಫಣಿಗಳ . . . ನೈವೇದ್ಯವೆತ್ತಿದನು (೩೦೩. ೦೩-೦೩). [ಸಂ.]

ಲಫ್ತಿ 'ಲಡ್ಡು' ನೋ.

ಲಫ್ತಿ, ಲಫ್ತಿ, ಲಫ್ತಿ, ಲಫ್ತಿ (ನಾ). = ಲಫ್ತಿ : ಪಲವು
ತುಂಬ ಲಫ್ತಿಗಳ ಮಂಡಗಿಗಳು ಮೊದಲಾಗಿಸಿದೆಯ ಪಲವು ಭಕ್ಷ್ಯ
ರೂಪಗಳೆಂದು ಕೊಂಡು (೩೦೩. ೦೩-೦೩); ಮೊದಲ ಲಫ್ತಿಗಿಂದು
ನಿಷ್ಕಯಂ . . . ಗೆಲಲಾದ (೩೦೩. ೨-೩ ೩); ಹೂಗಿಯು
ಲಫ್ತಿಗಿಯ ಜಿಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ (೩೦೩. ೩-೦೩); ಮಂಗಲ ಬೆನಣೆ ಲಫ್ತಿಗೆ
ಗಲಾದವು ಸಮಸ್ತಗ್ರಹಮುತಾರೆಗಳು (೩೦೩. ೦೨-೦೩). ಲಫ್ತಿ :
ಪುಕ್ಕನಿಂತ ನೆಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಲಫ್ತಿಗಿಂತ ಕಣ್ಣು:ಎಷ್ಟಿ (೩೦೩). ಲಫ್ತಿ :

ಎಷ್ಟ ಲಫ್ತಿಗೆ ಮುದ್ದಿತು ಕೂಸು (೨೦೩. ೦-೦೨-೨); ಲಫ್ತಿ [೩೦೩. ೩೩].
ಗೆಯ ಬಿಡ್ಡುರಿಗಳಂ ಬಿಡ್ಡುಸಿದಂಗಳನೆಯರು (ಸುರೇ. ೦೩-೨೨); ತರಗು
ಲಫ್ತಿಗೆ ಡೊಳ್ಳು ಗಣವತಿಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ (೩೦೩). ಲಫ್ತಿ : ಪರದ
ಪಾಶಾಕುಶಲ ಲಫ್ತಿಗಿಂದ ಕರವನ . . . ಗಣನಾಥ ಕರಾಸು
ಮುತಿಗೆ ಮಂಗಳವ (೨೨೩. ೦-೩). [← ಸಂ. ಲಫ್ತಿ]

ಲಫ್ತಿ ಮೆರೆ 'ಲೊಡ್ಡು ಮೆರೆ' ನೋ.

ಲಫಾಯಿ 'ಲಫಾಯಿ' ನೋ.

ಲಫಾಯಿ (ನಾ). ರಿ. ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಬಳುಕುವ ಕೋಮಲವಾದ
ಶರೀರ : ಕುಡಿಮುಟ್ಟು ಸಂಗಾಡಿದೋರ್ ಹೊಳೆವ ಹೂಬಿಟ್ಟು
ಲಫಾಯಿ (೨೨೩. ೩-೩೩); ಮೂಲಗಾರ್ತಿಯರ . . . ಲಫಾಯಿ
ತಾಗಿ. ಬೇಗ. ದಕ್ಷಿಣಾಪಲನಾಕಿರ ಪದ್ಮಮಾಲಿಂ ಮೈದೋಣಲೊಡಂ
(೩೦೩. ೨-೨೩). ೨. [ಜೈನ] ದೀರ್ಘವಾದ ಕಾಲದ -ಒಂದು
ಅವಧಿ.—ಮಾನ : ಎಂಬತ್ತನಾಲ್ಕುಲಕ್ಷ ಗುಣಕೃಮದಿಂದ . . .
ಲಫಾಯಿ ಮತ್ತು ಲಫಾಯಿ ಮಹಾಲಫಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಹಾಲಫಾಯಿ ಎಂಬವು
ಕೃಮದಿಂದ ಆಗುತ್ತವೆ (೨೨೩. ೦೩). [ಸಂ.]

ಲಫಾಯಿ, ಲಫಾಯಿ (ನಾ). ರಿ. ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಕೋಮಲವಾದ ಶರೀರ
ವುಳ್ಳವರು : ಸುರದರ ಪ್ತೀ : ನೀಳನೀಳವನಂಗಳ ಚಿಟ್ಟುಗಳೆಂಬವಾ
ಲಫಾಯಿಯ ಕಡೆಗಣ್ಣು ಚಿಟ್ಟುಗಳ ಸಿಲ್ಪಿದ ಸಿಲ್ಪಿನ ಸಿಲ್ಪಿಲ್ಲವೇ (೩೦೩.
೦-೩೦); ತಕ್ಷಣಾಗಿಯ ನಾಮವಲ್ಲ ಲಫಾಯಿ (೨೨೩. ೦೩-೦); ಬಂದಿತ್ತಿ
ದರು ರಾಘವಪ್ರಾಣಿಯಂ . . . ಲಫಾಯಿಲಫಾಯಿಯರ್ (೨೨೩. ೩-೩).
೨. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು : ಅವರು
ಕಾಡಿದ ಲಫಾಯಿರಾಗದ ಕೀರ್ತನೆ ತುಂಬ ಸೊಗಸಾಗಿತ್ತು (೨೨೩).
ಲಫಾಯಿ : ರಿ. ಪಕ್ಕ ಸೋವ ಲಫಾಯಿಗಿರುವುದೊಂದು ಮೆಲ್ಲಲಿಪ್ಪಿಯಂ
ಕೇಳ್ತು (೨೨೩. ೩-೩). [ಸಂ. ಲಫಾಯಿ (ಲಫಾಯಿ+ಲಫಾಯಿ)]

ಲಫಾಯಿ (ನಾ). ಹೂವು : ಪುಷ್ಪ : ವಿಶ್ವಲೋಕಮುಂದೆ ಪುಲ
ದೇಬ್ಬಿಯಂ ನೆಣೆಯ ಪೆಟ್ಟುಫೋರ್ (೨೨೩. ೦೩); ವಿಕ್ರಯಪರ್
ಸತಿಯರ್ ಲಫಾಯಿಮಂ (೩೦೩. ೩-೩); ಲಫಾಯಿಗೆ ಪುದುಗಿರ್
ಪರಿಮಳದೋವು ಲಫಾಯಿಮಂ (೨೨೩. ೦೩-೦೩).
[ಸಂ.]

ಲಫಾಯಿ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಮೂವತ್ತು ವಿಧವಾದ ನೃತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ; ೨ "ಪತಾಕ ಲಫಾಯಿ ಪ್ರಪತಾಕಪ್ರಕಾರಗಳೆರಡನ್ನು ಜೋತು
ಬಿಟ್ಟು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನೀಡುವುದು" (೨೨೩. ೨೩೦ ಗಣಪತಿ);
ಚತುರಸ್ರು. ಅಡ್ಡಲಾಗಿ . . . ಕೇಡುಂಧ. ಲಫಾಯಿ. ಕರಿಹಸ್ತ . . .
ವರಿಹ. ಲಫಾಯಿ ಮೂವತ್ತು ನೃತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳ (೨೨೩. ೨-೨೨ ೩).
[ಸಂ.]

ಲಫಾಯಿ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಮೂವತ್ತೈದು ಬಗೆಯ ದೇಶೀಯ
ಭಾವಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ೨ "ಕಾಲನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕಿರಿಸಿ ಪುನಃ
ಮುಂದಕ್ಕೆ ನೀಡಿ ನೆಲವನ್ನು ಕುಟ್ಟುವುದು" (೨೨೩. ೩೨೩ ಗಣಪತಿ).
ಫುರಿಕಂ ವಿಸ್ತರಿತ ನೆಟ್ಟುಂ ಲಫಾಯಿಪಾಪಂ (೨೨೩. ೩-೩೨).
[ಸಂ.]

ಲಫಾಯಿ (ನಾ). ಬಳ್ಳಿಮಾಡ : ಲಫಾಯಿಮಂಟಪ : ಲಫಾಯಿಮಂಟಪ
ಮುಕ್ತಕಾಕುಸುಮದ ಬೆಳ್ಳು . . . ತವರಾದ ಸುಷ್ಕ ಸುತ್ತುಲಂ
(೩೦೩. ೦-೦೩); ವಸಲಫಾಯಿಮಂಗಳೋರ್ ವಿಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿ (೨೨೩.
೦-೦೩ ೩). [ಸಂ.]

ಲಫಾಯಿ (ನಾ). ಹಿಂಸೆ : ಕಾಟ : ತೊಂದರೆ : ಇಬ್ಬರೂ ನನ್ನದು ತನ್ನದು
ಪಂದು ಮಗುವನ್ನು ಎಳೆದಾಡಿದರು. ಈ ಹಸುಳಿಯು ಈ ಲಫಾಯಿವನ್ನು

ಸಹಿಸಲಾರದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅತ್ತಿತು (೨೬೩೦. ೫. ೦೯).

[೪- ೩೦. ಲತಾಬಂಧ]

ಲತಾಬಂಧ (ನಾ). ಜಟ್ಟಿಕಾಳಗದ ಒಂದು ವರಸೆ : ಮಲ್ಲಿಯುವುದು ಒಂದು ಮೆಟ್ಟು : ಉರೋಬಂಧಂ ಲತಾಬಂಧಮಾಜ್ಞಾಳಶಾಖಾಚರಬಂಧಂ ಚಮತ್ಕರಿಸಿ ನಾನಾಕೌಶಲದೋಪಾರ್ಥ (೨೩೩೦. ೪-೬೩). [ಸಂ.]

ಲತಾಲೀಡ (ನಾ). ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿದುದು : ಲತಾಮುಟುಪ : ಪುರಮೆಲ್ಲಂ ಮಾಡದಿಂದಲಿಮ ಪುರವನಮೆಲ್ಲಂ ಲತಾಲೀಡದಿಂ ಗೋಪುರ ಮೆಲ್ಲಂ ಜೈತ್ಯಗೇಹಂಗಳು . . . ರಂಜಿಸಿ (ಸುಶ್ರು. ೨-೬). [ಸಂ.]

ಲತಾವೃತ್ತಿಕ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ನೂರೇಟು ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಬೇಳಿನ ಬಾಲದಂತೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆತ್ತಿ ಎಡಗೈಯನ್ನು ಲತಾ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವುದು. ಎ-ಆಕಾರದಿಂದ ಬೇಳುವುದನ್ನು ಆಧಿನಯಿಸುವಾಗ" (೨೩೩೦. ೨೯೬ ಗಣ್ಯಾಭಾಷೆ) : ಪೃಶ್ನಿಕರಣಿಕ ಲತಾವೃತ್ತಿಕ . . . ಗಂಗಾವತರಣ — ಈ ನೂರೇಟು ಕರಣಗಳ (೨೩೩೦. ೪-೨೨ ೫). [ಸಂ.]

ಲತಾವೇಷ್ಪನ (ನಾ). [ಕಾಮಶಾ] ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ ಆಲಿಂಗನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಪುಷ್ಪರ ವಿವಿಧ . . . ಲತಾವೇಷ್ಪನ . . . ಎಳು ದ್ವಾದಶ ವಿಧಾಲಿಂಗನಗಳಿಂ (೨೩೯೪. ೨೨೪) : ಇಂದಿರ್ ಪುರುಷನಂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮರನನು ಬಳ್ಳಿ ಹಾಗೆ ಹತ್ತುವುದೋ ಹಾಗೆ . . . ಪುರುಷನಂ ದಾಗಿಸು ವಳು. ಇದು ಲತಾವೇಷ್ಪನವೆಂಬ ಆಲಿಂಗನ (ಗಾಢಾ. ೨೨೨). [ಸಂ.]

ಲತಾಗೃಹ (ನಾ). = ಲತಾಗೃಹ : ಓರೋಮ್ ಸುರಭಿಯಮೂಲಿ ದ್ವಾರಿಸ್ತೀರಕುಸುಮಮಂಜರಿನಿಕರಭರವಿನತಲತಿಕಾಂಗ್ ಹಂಗಳೊಳ್ ಭ್ರಮರ ಮಿಥುನದಂತೆ ಪುಷ್ಪಪಚಯದಿಂ ಭ್ರಮಿಸಿಯುಂ (೨೦೮೩. ೬-೨೯ ೫). [ಸಂ.]

ಲತಿಕೆ (ನಾ). ಸಣ್ಣ ಬಳ್ಳಿ ; ಹಂಬು : ಲತಿಕಾಲಾಸ್ತೋಪದೇಶವ್ಯಸನ . . . ಚಂಚಲ್ಯಂಚರೀಕಂ (೨೦೬೩. ೦೯೬) : ಚಲುವ ಕಣ್ಣವನಂಬಕಂಗಳ ತರ್ಪ ಲತಿಕೆಗಳೋ (೨೩೩೦. ೦೬೯೪). [ಸಂ. ಲತಿಕಾ]

ಲತೆ. ಛತೆ (ನಾ). ೧. ಹಬ್ಬುವ ಸಸ್ಯ ; ಬಳ್ಳಿ ; ಹಂಬು : "ಲತಾ, ಪ್ರತಾನಿಃ ವಲ್ಲಿ, ಪ್ರತತೀ, ಪ್ರತತೀ—ಈ ೩ ಬಳ್ಳಿ" (ಕಾಂಡು. ೬೦-೨೬) : ಮಡಲ್ಪು ಪೂತ ಲತೆಗಳ ಕೆಯ್ಯೆಯ್ತು[ಪೂ]ನೀಡಲ್ಪುಪ್ಪಮನೀವಂತೆಪೂರಾ ದುದು (ಕಾಂಡು. ೬-೬೬) : ಲತೆಗಳ ಜಸ್ತುಭೂಮಿ ಪುನಂಗಳ ವರ್ಗಣಿ . . . ಸಾಲ ತಣ್ಣಿಲು ತಾಯ್ನೆ ತಾನೆನೀದರ್ದಾ ವನಂ (ಕುಸುಮ. ೦೦-೦೬೯) : ಕುಸುಮಕನಲಯಲತಾತೋಛಿತದ ರಮಣೀಯಗಂಧಬಂಧುರವೇವಕಾನನ (ಶ್ರೀಗಾ. ೦೦-೨೬೯). ೨ ಸುಕುಮಾರವಾದುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮರಗಳ ಫಸರುಗಳ ಕೊನೆಗೂ ಈ ಶಬ್ದ ಸೇರಿ ಬರುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—"ಕಲ್ಪಲತೆ", "ಚೂತಲತೆ", ೨. ಕೊಂಬೆ : ರೆಂಬೆ : "ಶಾಖಾ, ಲತಾ . . . ೨ ಕೊಂಬೆಗಳ ಹಸರುಗಳು, ರೆಂಬೆಗಳು" (೨೩೩೦. ೧೦೨). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ಪ್ರಿಯಂಗು : "ಶ್ಯಾಮಾ, ಮಹಿಲಾಹೃಯಾ, ಲತಾ . . . ಪ್ರಿಯಕ : ೧೨ ಪ್ರೇಂಕಣ ಗಿಡದ ಹಸರು : ಪ್ರಿಯಂಗು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು" (೨೩೩೦. ೦೨೪). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಂಧದ್ರವ್ಯ ; ಸ್ಪೃಶ್ಯ : "ಮರುನ್ಮಾಲಾ, ಒತುನಾ, ಸ್ಪೃಶ್ಯಾ, ದೇವೀ, ಲತಾ . . . ಲಂಕೋಯಾಶಾ—೧೦ ಸ್ಪೃಶ್ಯ ಯಂಬ ಗ್ರಂಥದ್ರವ್ಯ ; ಸಂಕೇಚೀರು" (೨೩೩೦. ೦೯೬). ೫. ಕಂಗೊಂಗೆ ಗಿಡ ; ಮಿಂಚುಬಳ್ಳಿಗಿಡ : "ಮರಾಪತಾಂಪ್ರೀಃ ಕಟುಫಿಃ, ಮಣ್ಯಾ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ವತೀ, ಲತಾ — ೩ ಕಂಗೊಂಗೆಗಿಡ, ಕಂಗೊಂದಿಗಿಡ, ಮಿಂಚು ಬಳ್ಳಿಗಿಡ" (೨೩೩೦. ೦೯೬). ೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ ; ತೊಟ್ಟು : "ಗೃಹಭೇದ ಲತಯೋಃ ತೊಟ್ಟು" (ಕಾಂಡು. ೯೦). ೭. [ಜೈನ] ಒಂದು

ಕಾಲಗಣನೆ : ಎಂಬತ್ತನಾಲ್ಕುಲಕ್ಷ ಗುಣಿತಕ್ರಮದಿಂದ . . . ಲತಾಂಗ ಮತ್ತು ಲತಾ . . . ಎಂಬತ್ತು ಕ್ರಮದಿಂದ ಆಗುತ್ತವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦೬). ೮. [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯಹಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಈ ಕೆಳಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಹಸ್ತಗಳು ನೃತ್ಯಹಸ್ತಗಳು — ಚತುರಸ್ತ, ಉದ್ಯುತ . . . ಕೇಶುಬಂಧ, ಲತಾ, ಕರಿಹಸ್ತ (ಕಾಣ. ೪೯). ಛತೆ : ೧. ಕೆಂದಳಗೊಂ ಚಲ ಜಿಲ್ಲಣ ಪ್ರವಾಳಕತಯ ಬಾಲಗಟ್ಟಿ (೦೦೨೩. ೦೦-೬೩). 'ಛತಾಂಗಿ' ಮರಾ. [ಸಂ. ಲತಾ]

ಲತೆಯಿಣಿ (ಕ್ರಿ). (ಎಲೆಯಂತೆ) ತಳ್ಳಿಗೆ ಒತ್ತು. — ಲಟ್ಟಿಸು : ಒತ್ತಿಯ ಒಟ್ಟಿನೊತ್ತಿ ಲತೆಯಿಣಿದರಡು ಬಟ್ಟಲ ನಡುವೆಯೊಸಿ ಯೆರಡ ಣಿಜುಗಳ ಮೂರಿದು (ಕಾಂಡು. ೦-೧೦) ; ಗೋದುವೆಯ ಹದವಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಎಣ್ಣೆಯೊಳು ಕಲಿಸಿ ಹಪ್ಪಳದಂತೆ ಲತೆಯಿಣಿದು(ಕಾಂಡು. ೦-೨೩). [ಲತೆ + ಇಣಿ]

ಲತವನೆ (ನಾ). = ಲತಾಗೃಹ : ಲತವನೆಯೊಳಗಣ ತಣ್ಣಿಲಿನ ಪಾಣ ದೊಳ್ ಕುಸುಮದವನ ಪಸೆಯಂ ಸೀತಾಪತಿಗೆ ಸಮದಂ ಸುದುತ್ತಾಸುತಂ (ಕಾಂಡು. ೦-೬) ; ಕಾಂತೆಯನೆಯ್ತು ಪಸದನಂಗೊಳಿಸಿ ಲತವನೆಯೊಳೊಸಿ (ಗಾಣ. ೨೬-೨). [ಲತೆ + ವನೆ]

ಲತ್ತ 'ನತ್ತ' ನೋ. ಲತ್ತಲೂರ್ 'ಲಟ್ಟಿಲೂರ್' ನೋ.

ಲತ್ತಾಪ್ರಹಾರ (ನಾ). ಕಾರಿನಿಂದ ಒದೆಯುವಿಕೆ ; ಒದತ : ಅವನ ರಥವನ್ನು ಮುದಿದು ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ಅವನ ಎದೆಗೆ ಲತ್ತಾಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದನು (ಕಾಣ. ೬೦೦) : ಈ ಅತ್ತಿಮರದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕದವು ನನ್ನ ಲತ್ತಾಪ್ರಹಾರಕ್ಕೆ ಮುರಿಯುವದೆ? (೦೦೯. ೦೬೪). [< ಲತ್ತೆ + ಪ್ರಹಾರ]

ಲತ್ತೆ, ಲಾತ, ಲಾತು (ನಾ). ೧. = ಲತ್ತಾಪ್ರಹಾರ : ನಿನಗೂ ಲತ್ತೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ (ಕಾಂಡು. ೬-೬೬) ; ಅಂದು ಅವನಿಗೆ ಮನೆಯಲರಡು ಲತ್ತೆ ಗಳು ಬಿದ್ದವು (ಕಾಂಡು. ೦೦) ; ಕುದುರೆಗೆ ಇಪಾರ, ಕತ್ತಿಗೆ ಲತ್ತೆ (ಗಾಣ. ೨೬). ಲಾತ : ೨. ಎಟು ; ಹೊಡೆತ ; ಮೆಟ್ಟು : ಒಂದು ದಿನ ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಂಡರೆ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಆರಾರು ಲಾತಗಳು (ಗಾಣ. ೧೯೬) ; ಯಾವಾಗಲೂ ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಲಾತ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ (ಕಾಂಡು. ೯೬೬) ; ನಾಲ್ಕು ಲಾತ ಬಿಗಿದು ಇವನಿಗೆ ಬುದ್ದಿ ಕಲಿಸೋದು (ಕಾಣ. ೦೦೩). ಲಾತು : ೨. ಮಗು ಅದರ ಎರಡು ಲಾತು ಬಿಗಿದು ಬುದ್ದಿ ಕಲಿಸುಹುದು (ಕಾಣ. ೦೦೬). ೩. (ಆಲಂ) ಮೋಸ ; ದಗಾ : ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮನೆಗೆ ಲಾತು ಕೊಟ್ಟು ಬಂದವಳೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ (ಕಾಂಡು. ೬೪).

ಲತ್ತೆತನು = ಒದೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಲತ್ತೆ ತಿಂದ ತಿಂವನ ಸತ್ತಿಯಿಂದ ರಕ್ತ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೂ . . . ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದನು (ಕಾಂಡು. ೬೦). ಲತ್ತೆಹೊಡೆ = ೧. ತ್ಯಜಿಸು ; ಬಿಡು ; ತನ್ನ ನಾಳರಿಗೆ ಲತ್ತೆಹೊಡೆದು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಿಹೋಗಿ ಎಂದಿನಸುತ್ತಿತ್ತು (ಕಾಂಡು. ೦೦೬). ೨. (ಆಲಂ) ಕೆಡುಕಾಗು ; ದುರದೃಷ್ಟ ಒದಗು ; ಗೃಹಪಾರ ಬಿಡಿ ; ಅವನಿಗೆ ಲತ್ತೆ ಹೊಡೆಯಿತು (ಕಾಂಡು. ೬೩).

[< ಪ್ರಾ. ಲತ್ತಾ ; ಲತ್ತಿ. ೨/೩೦. ಲತ್ತೀ, ಲಾತೆ ; ಮರಾ. ಲತ್ತಾ, ಲಾತ್, ಲಾಥೆ]

ಲತ್ತೆಗುಣಿ (ನಾ). ಲಟ್ಟಿಸಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನ ; ಲಟ್ಟಿಣಿಗೆ : "ಲಟ್ಟಿಸುವ ಉಳಕೆ" (ಕಾಂಡು. ೯೨). [?]

ಲತ್ತೆ (ನಾ). = ಲತಾರ : ದ ವಮಂಗಳ ಪರಮಾಗಿ . . . ಕೊಲ್ ಸರ್ಗಳ ಲತ್ತಕ್ಕಂ ನಕಾರಾದೇಶಂ (ಕಾಂಡು. ೨೬ ೨೩೩) ; ಶ್ಲೋಕದ ಲತ್ತಕ್ಕೆ ದುರ್ಜನ ರಮರೊಳು ಲೋದವೆ ಸಂಭವಿಸುವುದು(ಕಾಂಡು. ೨೦೩-೬೬). [ಸಂ.]

ಲದ್ಡಿ (ನಾ). ಅಣ್ಣ, ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆ, ಒಂಟೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಮಲ :

"ಲದ್ವಿಯೆನೆ ಲಂಡಮಕ್ಕುಂ" (ಪಂ. ೧೭-೬); ಕರಮಮದೊಳೊಂದಿ
ಲದ್ವಿ ಪೊಪ್ಪೊದಮದಾ ಕೂಲಿಯೆಂದಳಾದು ವಾಜಿಗೆ ಖಪ್ಪಲಿ ಕುಂಠಿ
ಸೈಂಧವಂ ಗಿಡಿವುದು ಮೂಗೂರ್ (೧೭-೨೨); ಇದ್ದು ಉಗಾ
ದಿಪ್ಪ ದಾಯೋಗಿ ಕತ್ತಯ ಲದ್ವಿ [ದ್ವಿ]ಯೇ ಬೀಳ್ಕು (೨೨-೩೫);
ವೃದ್ಧಿ ದುಡಿಪುಯ ಹಾಗೆ ಕುದ್ವಿ ಮಿಹವ ಹಾಗೆ ಲದ್ವಿ ಆಹಾರದ ಹಾಗೆ
(೨೩-೩೭). [**ಪ್ರಾ.** ಲದ್ವಿ]

ಲದ್ವಿಗುತ್ವ (ನಾ). ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ :
ಲದ್ವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರೋಗ : ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ವಾಜಿಗೆ ಜನಿಯಾ
ಬಲವೆಂದಾಯ ಲದ್ವಿಗುತ್ವಂ ಒಂದಿಪ್ಪನಮಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಿಗಟ್ಟುವುನುಷಯದಿಂ
ಕಡುಗಣ್ಣಿಯಂ ನವರಸಮಂ (೨೩-೩೭). [ಲದ್ವಿ + ಕುತ್ವ]
ಲದ್ವಿಬೇನೆ (ನಾ). = ಲದ್ವಿಗುತ್ವ : ಕುದುರೆಗಳಿಗೂ ದವಳಗಳಿಗೂ ಬರುವ
ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕರೋಗವಾದ 'ಪಿಂತ್ರಾಕ್ಸ್' (ಲದ್ವಿಬೇನೆ, ಗಂಟು ಕಟ್ಟು)
ಎಂಬುದು ಲಂಡನ್ನಲ್ಲಿ . . . ಅಂಟಿಕೊಂಡ ವಿಷಯವು ಬಹಳ ವಿಚಿತ್ರ
ವಾಗಿರುವುದು (೧೭-೩೭). [ಲದ್ವಿ + ಬೇನೆ]

ಲದ್ವಿ, ಲದ್ವಿ (ನಾ). ಹೊರೆ ; ಹೇರು ; ಭಾರ : ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ರಾಶಿಗೆ
೧ ರೂಪಾಯಿ ; ಒಂದು ಎತ್ತಿನ ಲದ್ವಿಗೆ ಒಂದಾನೆ, ಗಂಡಸು ಕಲೆಹೊರೆಗೆ
೧ ದುಡ್ಡು (೨೩-೩೭). **ಲದ್ವಿ** : ಈತನೇ ಒಕ್ಕಲಿಗೆ ಮುದ್ದಯ್ಯ
ನಂಬಾತನಿಗನೇ ಲದ್ವಿಯಾ ಸೋಮಯ್ಯನಂಬಾತನು (೨೩-೩೭) ;
ಚನ್ನಯ್ಯಗಳು ಲದ್ವಿಯ ಹುಟ್ಟು ಸೋಮಯ್ಯಗಳ ಬಡತನದಲ್ಲೆ ಶಿವನೊಳು
ದರಸಲಿಲ್ಲವೆ (ಸು. ೨೩-೩೭).

[← ಹೊ. ಲಾದಿ, ಲದಾವ್ ; ಪುರಾ. ಲಾದಾ]

ಲದ್ವಿ 'ಲದ್ವಿ' ನೋ.

ಲಪಟಾಯು (ಶ್ರೀ). ಪರರ ಪಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು :-
ಎತ್ತಿ ಹಾಳು : ವಿಷ್ಣು, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಕೃಷ್ಣ ಮುಂತಾದ ಅನರ್ಥಕರತ್ವ
ಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಾನೇ ಲಪಟಾಯಿಸಿ, ವಿನೂ ತಿಳಿಯದೆ ಕಡ್ಡರನಿಗೆ ವಿಷವನ್ನು
ಕೊಡಿಸಿಟ್ಟನು (೨೩-೩೭) ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು
ಲಪಟಾಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ (೨೩-೩೭).

[? + - ಇಸ್ತು. / ತಲು. ಲಪಟಾಯು, ಲಪಟಾಯು]

ಲಪಣ (ನಾ). ೧. ಮಾತನಾಡುವುದು ; ನುಡಿಯುವುದು. ೨. ಮುಖ ;
ವದನ : "ವದನವನನವನಾಸ್ತಂ . . . ಲಪಣಂ ವಕ್ತಂ ಮೊಗಕ್ಕೆ
ನಾಮಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೭-೩೭) ; ಲಪಣಂ ಕಾರ್ಯಮಂ ಕನ್ನಡಿ
(೨೩-೩೭) ; ಮತ್ತೊಂದು ದೆಸೆಗೆ ಲಪವವೈದೆ ತಿರುಪರಾ ಕಾವಿಯ್ಯ
(೨೩-೩೭). [ಸಂ.]

ಲಪಾಡು (ಶ್ರೀ). ಸುತ್ತ ; ಕಟ್ಟು : ರೃಗುಗಾ ಆರ ಹಾಕಿರಿ ! ಲುಂಗೀ ಆರ
ಸುತ್ತಿರಿ ; ಲಂಟಾ ಆರ ಲಪಾಡಿರಿ (ಪಂ. ೨೩-೩೭).

[ಲಪಾಡು. (ಪ್ರಾ. ← ಹೊ. ಲಪಟಿನಾ) + - ಇಸ್ತು]

ಲಪಟ (ನಾ). ೧. ಮಾತನಾಡಿದುದು ; ಹೇಳಿದುದು : "ಉಕ್ತಂ ಭಾಷಿತಂ
ಉದಿತಂ, ಜಲಿತಂ, ಆದ್ಯಾತಂ, ಅಭಿತಂ, ಲಪಿತಂ-೨ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು
ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು" (೨೩-೩೭). ೨. ಮಾತು ; ನುಡಿ. [ಸಂ.]

ಲಪಿಸು (ಶ್ರೀ). ಹೇಳು ; ನುಡಿ : ಜಿವೆಯನ್ನಲಾಗಿ ಮೂಳೆ ಜವವ
ರಸನಾಧಿಕಂ ಮೌನದಿಂ ಚಿತ್ತದೊಳೆ ಲಪಿಸುವುದೆ ಮಾನಸಿಕಂ (ಪಂ. ೨೩-೩೭).
[ಲಪನೆ + - ಇಸ್ತು]

ಲಪೇಟ, ಲಪ್ಪಟ್ಟಿ, ಲಪ್ಪಾಟಿ (ನಾ). (ತಲೆಗೆ ಅಥವಾ ಸೊಂಟಕ್ಕೆ)
ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಟ್ಟೆ : ಸಣ್ಣ ಪೇಚಿಯೊಂದನ್ನು ಲಪೇಟೆಯಂತೆ ಅದ್ವ
ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದ (ಪು. ೨೩-೩೭). **ಲಪ್ಪಟ್ಟಿ** : ತಲೆಗೆ ಒಂದು ಲಪ್ಪಟ್ಟಿ
ಕಟ್ಟಿ ಹೊರಟೇ ಬಿಟ್ಟರು (೨೩-೩೭). **ಲಪ್ಪಾಟಿ** : ಕೇವಲರಾಯನು

ತಲೆಗೆ ಲಪ್ಪಾಟಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಿ . . . ಎದುರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ದಾಸಪ್ಪನನ್ನು
ಕಂಡನು (೨೩-೩೭). [← ಹೊ. ಪುರಾ. ಲಪೇಟಾ]

ಲಪ್ಪಟ್ಟಿ 'ಲಪೇಟಿ' ನೋ.

ಲಪ್ಪಾಟಿ 'ಲಪೇಟಿ' ನೋ.

ಲಫಂಗ (ನಾ). ಪುಂಡ ; ದುರಾಚಾರಿ : ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಚರಿತ್ರ
ಹೀನತೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಲಫಂಗ (ಪು. ೨೩-೩೭) ; ಲೂರಾಗಿನ
ಲಫಂಗರದು ಬೆಂಬಲ ಆದ (೨೩-೩೭). [← ಪುರಾ. ಲಫಂಗ್. ಹೊ. ಪುರಾ. ಲಫಂಗಾ]

ಲಫಂಗಗಿರಿ (ನಾ). ಪುಂಡತನ ; ದುರಾಚಾರಿ : ಅವರ ಲಫಂಗಗಿರಿಯು
ವಿಷಮ ಮೂತ್ರ ಸುಳ್ಳೆನೂ ಆಗಲಾರದು ! (೨೩-೩೭).
[ಲಫಂಗ + - ಗಿರಿ]

ಲಬ್ (ನಾ). 'ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಅವನು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಚೂರನ್ನು
ಲಬ್ ಎಂದು ಬಾಯಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟನು (೨೩-೩೭).

ಲಬಲಬ (ನಾ). ಬಾಯಿ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ
ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಲಬಲಬ ಬಾಯಿ ಬಡಿದುಕೊಂಡರು
(೨೩-೩೭). 'ಲಬಲಬಿಸು' ಪರಾ.

ಲಬಲಬನೆ (ಅ). ಬಾಯಿ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ
ಒಂದು ಅನುಕರಣವ್ಯಯ : ಲಬಲಬನೆ ಬಾಯಿ ಬಡಿದುಕೊಂಡೂ
ಎದೆ ಗುದ್ದಿಕೊಂಡೂ ಕೇರಿಯಲ್ಲಾ ನೆರೆಯುವಂತೆ ಗೋಳು ಹೊಯ್ದು
ಕೊಂಡಿದ್ದಳು (ಪು. ೨೩-೩೭). [ಲಬಲಬ + - ಅನೆ]

ಲಬಲಬಿಸು (ಶ್ರೀ). ಲಬಲಬ ಎಂದು ಬಾಯಿಬಡಿದುಕೊಳ್ಳು : ಅವನ
ಅಪ್ಪ . . . ಯಾರಾದರೂ ಸತ್ತರೆ ಬಾಯಿ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಲಬಲಬಿ
ಸಿದ್ದರು (ಪು. ೨೩-೩೭). [ಲಬಲಬ + - ಇಸ್ತು]

ಲಬಾಡ (ನಾ). ಸುಳ್ಳುಗಾರ ; ಅಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವವನು : ವಿನೋ
ಲಬಾಡಾ ನಾನು ತಿಂದದ್ದು ಯಾವಾಗ ? (೨೩-೩೭).
[← ಹೊ. ಲಬಾಡಾ, ಲಬಾಡಾ, ಪುರಾ. ಲಬಾಡಾ]

ಲಬಾಡಿ 'ಲಬಾಡು' ನೋ.

ಲಬಾಡು, ಲಬಾಡಿ (ನಾ). '೧. ಮೋಸ ; ಕಪಟ ; ವಂಚನೆ :
ಇನ್ನು ಮುಂದೂ ಲಬಾಡು ಲಬಾಡು ಮಾಡದೆ. ಅಪ್ಪನ ಪುಕಾರ ನಡೆ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (೨೩-೩೭). **ಲಬಾಡಿ** : ೧. ಜೀನುಗಳು ಲಬಾಡಿ
ಯಿಂದ ಅಂದರೆ ಮೊಟ್ಟೆತನದಿಂದ ತಂದಿದ್ದಾದರೆ ಆವಾಗರೆ ತಿಳಿದು ಬರು
ವುದು (ಪು. ೨೩-೩೭). ೨. ಸುಳ್ಳು ; ಸಚಿ ; ಅಸತ್ಯ : ಲಬಾಡಿ
ಬಿರ್ಕುರ್ ಕೇಳಿದ (೨೩-೩೭).
[← ಹೊ. ಪುರಾ. ಲಬಾಡ್, ಲಬಾಡಿ]

ಲಬಾಧ (ಗು). ದೊರಕಿದ ; ಈಡಗೂರ ದೇವೀಲಬಾಧವರಪ್ರಸಾದವಿಗ
ಮದಾಮೋದಯರ್ (೨೩-೩೭). ೧೧೭-೨೦ ; ೧೧೭-೨೦ ; ೧೧೭-೨೦ ; ಜಯಸ್ತೀ
ಮದು (ಧು)ಕೇಶ್ವರದೇವರ (ವ)ಲಬಾಧವರಪ್ರಸಾದಂ ಸಹಜವೈಗಮದಾ
ಮೋದಂ (೨೩-೩೭). [← ಹೊ. ಲಬ್ಬ]

ಲಬೋಲಬೋ (ನಾ). = ಲಬಲಬ : ಬೀದೀಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಲಬೋ
ಲಬೋ ಆತ . . . ಕೂಗೋದ್ದು (ಪು. ೨೩-೩೭).

ಲಬ್ಬ (ಗು). ೧. ದೊರಕಿದ ; ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ : ಸ್ವಪಕ್ಷ ಸ್ವಾಪಕ್ಷಯ್ಯ
ಸನ್ಮಾರ್ಗ ಪ್ರಕಾಶ್ಯದಿಂ ಮಾರ್ಗಪ್ರಭಾವನೆಯಂ ಮಾಡಿ ಸುಖಸದರಿಂ
ಲಬ್ಬಪ್ರಶಂಸಾಾಗಿ (೨೩-೩೭). (ನಾ). ೨. ವಡೆದುದು ; ಪ್ರಾಪ್ತಿ ;
ಫಲ : ಅಲಬ್ಬಲಾಭಂ ಲಬ್ಬಪರಿಕ್ಷಣಂ ರಕ್ಷಿತವಿವರ್ಧನಂ (೨೩-೩೭).
೨೦-೩೭ ; ಪ್ರೀತಿಯಂ ನೆರವುತೊಯ್ಯನೆ ಮಾಡುಗುಂಟನೆಯ ತಿಂಗಳಿಂ
ದಿಂ ಮೂವನರ್ ನಿರುತಂ ಲಬ್ಬಮನ್ನಿಸೆಂದಾದೆ ನಯಂ. ಶ್ರೀ ೧೧೭

ಕಂದರ್ಪನಾ (೧೩೩೩. ೩-೩೨). . ೩. ಸಂಭಾವಿತ ; ಯೋಗ್ಯ : "ಲಘಿ
ಜಾತಂ ತಾಂ ಲಘು ನಮಧಿವಿನುತಪೂಕಪ್ರಸೂತನಂ" (ಝ. ೩೨೨. ೨೨-೩೩).

೧. [ಗ್ರಂಥ] ಶಿಷ್ಯಾಚಾರದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಬರುವ ಉತ್ತರ, — ಮೊತ್ತ : ಅರ್ಧಸವಾಕಂಗಳಿನಾಯುವನ್ನೆಹುದು ಭಾಗಂ ಗೊಂಡು ನೂಕಂಟುಹಾಂದೆ, . . ಮಾ ಲಬ್ಧಮಂ ನೋಡೆ (ಶಾಕು. ೩-೬) ; ಗುಣಿಸಿ ಬಂದ ಲಬ್ಧ (ಶಾಕು. ೩-೬). [ಸಂ.]

ಅಲ್ಪಮರ್ಗ (ನಾ)- ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಲಿತವನು; ಪಂಡಿತ; ವಿದ್ವಾಂಸ :
 "ಧೀರಃ, ಧೀಮಾನ್, ಅಲ್ಪಮರ್ಗಃ . . . ಮಹಿಮಾನ್—ಈ ೨೮
 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ" (ಶಾಕುನ, ೫೫-೦೬೬). [ಸಂ.]

ಲಬ್ಧಿ (ನಾ). ೧. ದೊರಕಿದುದು ; ಪುಟ್ಟ, ೨. ಗಂಗೆ ; ಸಂಪಾದನೆ.
 ೨. ಲಾಭ ; ಫಾಯ್ದೆ ; ಫಲ ; ಮೊದಲಾಗಿಟ್ಟು ಹರಿದ
 ಕಾಪನೆ ಲಬ್ಧಿಯನ್ನು ಮುಖಿತ ಹೋಗಿದೆ (ತುಲಸಿ. ೩-೩-೩೬). ೪. =
 ಲಬ್ಧಿ ೪. ೫. [ಜೈನ] "ಮೋಕ್ಷ ಪೂರ್ವಜ್ಞಾನ" (ತುಲಸಿ. ೪-೧೫
 ೧೫೫೫); ಎನ್ನು ಕಂಡ ದೊಡ್ಡಂ ಕರ್ಮಪಂಥಂ ಶಿಥಿಲವಾದುದೆಂದದಲ
 ಮನೋವಿಪ್ರಾದಮಂ ಕಳೆದದರ್ಕಿ ಲಬ್ಧಿ ದೊರಕೊಂಡುದು (ತುಲಸಿ.
 ೪-೧೫ ೪); ಲಬ್ಧಿವರದಿಂದ ಸಂಸಾರಾಶ್ರಯ ನಾನಿಃಸರಿದು ಬಿಡು
 (ತುಲಸಿ. ೪-೬೩). ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಪರೂಪನೆ ಸಂಬಂಧ
 ವಿರುವ ಯಾವುದೊಂದು ವಿಷಯದ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ನಿರ್ದೋಶಿಸುವರು
 ಲಬ್ಧಿಯನಿಸುವರು (ಶ್ಲೋಕ. ೪೧೧, ೪೧೨, ೪೧೩). 'ಪಂಜಲಬ್ಧಿ' ಪರಾ.
 [ಸಂ.]

ಅಬ್ಬಿಗೃಹಣ (ನಾ). [ಬೈನ] ಅಬ್ಬಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಿಕೆ : ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ
ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆ : ಜನದೀಕ್ಷಾಗೃಹಣಂ, ಪುನಃ ಅಬ್ಬಿಗೃಹಣಾದಿ
ನೊಳ್ಳುವಡವುದೊಂದಜ್ಞರಿಯಾ (ಕುಣಿಪು. ೫-೨೫). [ಸಂ.]

ಲಬ್ಧಿ ಚತುಷ್ಪಯ (ನಾ). [ದೈನು] ಕ್ಷಯೋಪಶಮಂ. ವಿಶುದ್ಧಿ. ದೇಶನಾ
ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಲಬ್ಧಿಗಳು : ಅವು
ಲಬ್ಧಿ ಚತುಷ್ಪಯಮೆಂಬ ನೆನಪ್ಪುದೆ ದುರಿತವರದೆ ಒಪ್ಪುವುದುಪಾರ್ಥವ
ದೊಳಗಲ್ಪರೆ (ಕತಾಂ. ೩೦೦). [ಸಂ.]

ಲಬ್ಧಿಕ್ರಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ಕಾಲ, ಕರಣ ಮತ್ತು ಉಪಶಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಲಬ್ಧಿಗಳು : ಅಂತು ತನಗೆ ಕಾಲಲಬ್ಧಿಯಂ ಕರಣಲಬ್ಧಿಯಂ ಮೂಪಶಮಲಬ್ಧಿಯಮೆಂಬ ಲಬ್ಧಿಕ್ರಯಂ ಪ್ರಕರಣೇ (೧೫೬. ೩-೦ ಪ). [ತಂ.]

ಲಬ್ಧಿಬಧಿರಸಮ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹುಟ್ಟುಕವಚದಂತೆ ವಾತ್ಸೇನನ್ನೂ
ಕೇಳದೆ ಜಿನೋಪದಿಷ್ಯತತ್ಸಮ್ನು ಮಾತ್ರ ಏಕಚಿತ್ತದಿಂದ ಗೃಹಣ
ಮಾಡುವವನು : ಲಬ್ಧಿಬಧಿರಸಮನೊಡನೆ ಸುಜಾಗಿ ಕವಚದಂತೆ ತೋಟ
ಗಯ್ಯದೆ ತನ್ನ ಮನೋಫಲಹಿತಮಪ್ಪರ್ವಮಂ ಕೇಳ್ವು ಕೈಕೊಳ್ಳು
(ಕಾಶ್ಯಪ. ೩). [ಸಂ.]

ಲಬ್ಧಿಮುದ್ರ (ನಾ). [ಜೈನ] ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತನಾದವನು; ಸಮ್ಯಕ್‌ಜ್ಞಾನಿ:
ಅನುಕೂಲಕರನಾದವನು; ಸ್ವನಿವೃತ್ತವೇನಿರುವವನು ಲಬ್ಧಿಮುದ್ರ ಸದ್ವಿಶ್ವನು
(ಶಾಖೆ. ೧೦-೩ ಪ). [ಸಂ.]

ಲಬ್ಧ್ಯೋಪದೇಶ (ನಾ). ಉಪದೇಶ ಹೊಂದಿದವನು : ಎಕ ಪೋಗಿ
ಕಾರ್ತಿಹಗಲೊಡಂ ಕೇವಲಜ್ಞಾ ನವ್ಯವ್ಯಮೇವಂ ಬೆಳ್ಳೊಡೊ ಲಬ್ಧ್ಯೋಪ
ದೇಶ. ೫ . . . ಮಂದಹಗಿ (ಕಾಠ. ೦೪-೦೫ ಪ). [ಸರ್.]

అప్పుడు మళ్ళీ పాఠం.

ಅಜ್ಜಿ, ಲಬ್ಬಿ (ನಾ). ಮೂಲತಃ ಅರಬ್ಬಿನಾಗಿದ್ದು ತಮಿಳು ಮಾತನಾಡುವ ಮಹದಾದಿಃ ವ್ಯಕ್ತಿ; "ಮಾಸಲ್ಮಾನರ ಒಂದು ಪಂಗಡ; ತೊಗಲಿ ಪದಮಾಡುವವರು" (ಪಾಠ್ಯ. ೪೨); "ಅಜ್ಜಿರು

ಮೂವಳ್ಳಿ ಲಬ್ಬಿ ಬ್ಯಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಮಲೆಯವಳಿಗಳು ಉದುವಂತಿ . . .
 ಅದ್ವಪಂಜಿ ಸುತ್ತಿ, ಉದ್ವದ್ವ ಬನ್ನಿನು ಹೂವೆಂದೆರು (ಮಠಾ. ೪೮).
 ಲಬ್ಬಿ : ಕ್ರಿ.ಶ. ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಹಬ್ಬ
 ಸಂಪ್ರದಾಯಿ ಮಲಬಾರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂದು ಮಾಪ್ಪಾಗಲಲ್ಲಿ ಲಬ್ಬಿಗಳಲ್ಲೂ
 ವಿಶದ್ವದಿವ (ಕಾಕ. ೨೫). [? / ತಮಿ. ಲಬ್ಬಿ ; ತುಳು. ಲಬ್ಬಿ ;
 ತೆಲು. ಲಬ್ಬಿ]

ಲಕ್ಷ್ಯ (ನಾ)-ಕೂಗು : ಬೊಬ್ಬೆ : ಈ ಭವ್ಯಕರವ್ಯತ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ
ಹೆದಾರಿ ಒಂದೇ ಸಮನೇ ಲಕ್ಷ್ಯ ಇವಳೊಡಗುವನು (ಕಥಾ. ೩೩). 'ಬಡಲಿಲಿ'
ಪರಾ. [?]

ಲಭಿಸು (ಶ್ರೀ). ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗು; ಉಂಟಾಗು : ಕಾಲಕಾಲವಲ್ಲದೆ ನೆನಪಕಾರ್ಯ
ಲಭಿಸುವವರೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರೋಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಿರರ್ಶನ. ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ
(ಪ್ರಾಂ. ೨೫೦-೩) : ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲಭಿಸಿತೆಂದರ್ಥವೆನಿಸಿದದ್ದು, ಕಾಲಗಂ
ಗೊಡೆ ಮನವನಾದಿ (ಪ್ರಾಂ. ೩೪-೫೦೫). [ಲಭಿಸು + ಂ + ಇಸು.]

ಲಭ್ಯ (ಗು). ೧. ಹೊಂದಬಹುದಾದ; ಪಡೆಯಬಹುದಾದ. ೨. ಉಚಿತವಾದ; ತಕ್ಕದಾದ. ೩. ಹಿರಿಯರಾಗುವ; ಗೃಹಿಸಲಾಗುವ. (ವಾ). ೪. ದೊರೆತುದು : ಪ್ರಾಪ್ತಿ : ಯಾವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೇನು ಸೊನ್ನೆಯಿಂ ಗುಣಿಸಿದರೆ ಲಭ್ಯ ಸೊನ್ನೆ (ಸಾಂಖ್ಯ. ೨೨-೪). ೫. ದೊರೆತು ವಂಚುವವನು : 'ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಅಜ್ಞೇಶ್ವರಿಯಿಂದ ದುಷ್ಟ ವಸಾದಿರೆ ಎಂತಹ ಕೆಲವು ಜೀವಕ್ಕೂ, ದೀವನು ಲಭ್ಯನಂಬಿದನನ್ನು ನಾವು ಮನಗಾಣಬೇಕು (ರೋಷಾ. ೧೩). ೬. ಅದೃಷ್ಟ : ಸಂತೋಷಪಡುವುದಕ್ಕೆ, ಅಮಗ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ (ಕೂಂ). [ಸಂ.]

ಅಮಾಣಿ • ಲಂಜಾಡಿ • ನೋ.

ಲಯ (ನಾ). ೧. ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು; ಅನುಸರಿಸುವುದು. ೨. ಅಡಗುವಿಕೆ; ಗುಪ್ತವಾಗುವಿಕೆ. ೩. ಹಾಳು; ಕೇಡು; ನಾಶ; ಯುದ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಕೊಲ್ಲು ನನ್ನಯ ಬಲದೊಳ್ ತನಗೆ ಲಯವಿಲ್ಲದವನಾದುದು ಮೇಗಿಲ್ಲದ ಗೊಡ್ಡ ಬ್ರಹ್ಮನಾದಲ್ ಬಗೆದು (ಕುಕೂ. ೩-೪); ಈ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಲಯವಿಲ್ಲ (ಕುಕೂ. ೧೩-೨). ೪. ಪ್ರಳಯ; ರಾಗ ರಂಜನೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯ ನಿರ್ಗುಂದಾದುವು (ಋಷ. ೪೯೬); ಪರಿಹರ ನಳಿನಭವರಾರಾಜ್ಞಿಯಂ ಲಯ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗೈಯುವರು (ಗಗನ. ೧೨-೨೪); ಲಯ ವಾದ ಮೇಲೆ ಭಯವೇನು? (ಗಾಠ). ೩. ತನ್ಮಯತೆ; ಲೀನವಾಗುವಿಕೆ; ತಾದಾತ್ಮ್ಯ; ತ:ಗಮ್ಯ ಲಯ ಮೇಳು ಶಿವನ ನೆನಪಲ್ಲಿ (ಶ್ವಶ್ವ. ೧-೩೩); ನಾವು ಮಡುವ ಕೆಲಸ ಕಲೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಧರ್ಮವಿರಬೇಕು. ಅದನ್ನು ನಾವು ಲಯವೆಂದು ಕರೆಯ ಬಹುದು (ಸಾಹ. ೪). ೬. ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಸ್ಥಳ; ತಂಗುದಾಣ. ೭. ಒರಗುವಿಕೆ; ನಿರ್ದಿಸುವಿಕೆ; ಅಯವೇದರ ನಿಶ್ಚಯಾಹಣ (ಶ್ವಶ್ವ. ೨೨-೧). ೮. ಗತಿ; ಗಮನ; ಲಯದಿಂದ ಮೆಲ್ಲಂ ಪೆತಂಗಂ ಪಡೆವ ತುರಗದಿಂದ (ಶ್ವಶ್ವ. ೧೦-೪೩). ೯. [ಸಂಗೀತ] ತಾಳ. ತಾಳಗಳ ನಡುವೆ ಬರುವ ಸಮಾನವಾದ ಕಾಲಪ್ರಮಾಣ; ೧ ದ್ರುತ. ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ವಿಲಂಬಿತ ಎಂದೂ ಇವು ಪೂರೂ ಬಗೆ: "ಹೂಕ್ಕು, ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಮಾಣ ತಾಳಮೆನಿಕು ಸಮವೆತ್ತಲ್ಲಿ ಲಯಮೆನಿಕ್ಕು" (ಪೂರೂ. ೨೧-೩); ಒಂದೊತ್ತಂ ನೆಡೆಯಿಸುವುದೆಂದೊಂದೊಂದಟ ಲಯಕ್ಕೆ ಕೆಲಸಾಡುವುದೆನೆಂದೊಂ ಬಂಜೆ ಸುವುದೊ ಸುರಸೌಂದರಿಯ ವಿಲಾಸ ವಿಧುಮಧೂಲಿತೆಯಂ (ಶ್ವಶ್ವ. ೬-೩೩); ಸಂಗೀತದ ಆಧಾರವಂಭಗು ನಾವು ಮತ್ತು ಲಯ (ಶ್ವಶ್ವ. ೩೩). ೧೦. [ಭಂದ] ಭಂದೋಬದ್ಧವಾದ ಗಣಗಳ ನಡುವೆ ಬರುವ ಸಮಾನವಾದ ಕಾಲಪ್ರಮಾಣದ ನಡೆ; ಭಂದ್ಯನ ಜೀವಾಳ ಲಯ; ಲಯವನ್ನು ರೂಪಿತಕರ್ತವು

ಗಣಗಳು (ಸೂರೋ. ೦೫೭). ೧೦. - ಲಯಯೋಗ : ಮಂತ್ರ ಲಯ ಹಠ ರಾಜಮೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಯೋಗವೇದಗಳು (೨೨೪. ೨೨೪); 'ಯೋಗ ಮಾರ್ಗದ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಹಠ, ಮಂತ್ರ, ಲಯ, ರಾಜ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ (೨೨೪. ೦೫೭). [ಸಂ.]

ಲಯಂಗಿಡು (ಕ್ರಿ). [ಸಂಗೀತ] ಕಾಲಪ್ರಮಾಣವು ಕೆಡು : ಲಯಂಗದ ದೊಡ್ಡನುಡಿವು ಚಿರು ಕೊರಲು ನಾಲಗೆಮುರಿಗಳ್ (೧೨೫. ೨೨೫ ೨೨೫). [ಲಯ + ಕಿಡು (< ಕಿಡು)]

ಲಯಕರ್ತೃ (ನಾ). ನಾಡವನ್ನಂಟುಮಾಡುವವನು : ಪ್ರಳಯಕಾರಿ : ಲಯಕರ್ತೃ ಹರಸೆಂಥು ನಡುವ ವಾದಿಗಳನುನಮದೆ ಬಂಧಿಸಿತ (೨೨೫. ೦.೦-೨೨೫); ಈಶ್ವರನು ಲಯಕರ್ತೃವಾದುದರಿಂದ ಈ ರುದ್ರದೇವ ರಿಂದೂಗಿಧ ಈ ಶ್ವರವು ಕಾಲಮೃತ್ಯುರೂಪವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ (೨೨೫. ೦೦). [ಸಂ.]

ಲಯಕರ್ಮಿ (ನಾ). ಹಾಳುಮಾಡುವವನು : ನಾಡಗೊಳಿಸುವವನು : ಕಾಣ್, ಗಿರಿಜೆ . . . ಕುಂಭಕರ್ತೃಮೇಷೋಗ್ರಸಾಗ್ರಮಮಂ. ಪ್ರಿಯಂ ಲಯಮೂರ್ತಿಗನಗಿವಂ ಲಯಕರ್ಮಿ (೨೨೫. ೨೨೫-೨೨೫). [ಸಂ. ಲಯಕರ್ಮಿನ್]

ಲಯಕಾಲ (ನಾ). ಪ್ರಳಯಕಾಲ : ನಿನ್ನಂ ಹಿಂಜಿರಾಂತಕಂ ಲಯ ಕಾಲಾಂತಕನಂತ ಕೊಲ್ಲಿದಂ (೧೨೫. ೨-೨೫); ಮೂಢವನ ಸೂತ್ರದ ಯಂತ್ರವಿದು ಲಯಕಾಲ ನಮಗಿಂದ (೨೨೫. ೨೨೫-೨೨೫). [ಸಂ.]

ಲಯಕೃತಾಂತ (ನಾ). ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಯಮ : ಕುಂಭಕರ್ತೃ ಸ್ತೋಮವನಲದ ಲಯಕೃತಾಂತನ ಕೊರವುವಾರ (೨೨೫. ೨-೨೫). [ಸಂ.]

ಲಯಗತಿ (ನಾ). ೧. ಒಳ್ಳೆಯ ನಡೆಗೆ-ಗಮನ : ತರದೊಳೆಡುಗಿಡ್ ಬಾಲಂ ಕೊರಲಾನ್ನತವ್ವನವ ಲಯಗತಿ ತುಭದು (೨೨೫. ೨-೨೫). ೨. ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯ ಲಯ : ಕ್ರೀಡಾಸರಿಯೊಳಗಳ್ ವಾಡುವ ಲಯಗತಿಗೆ ಕೃತಗನಿಯೊಳ್ ಸವಿರಲ್ಪಡುವುದು ಪಥಿಕರ್ ನಡೆ ನೋಡುವರ್ (೨೨೫. ೨-೨೫). [ಸಂ.]

ಲಯಗ್ರಾಹಿ (ನಾ). [ಭಂವ] ಒಂದು ಅಕ್ಷರವೃತ್ತದ ಹೆಸರು : 'ಭಜನನಿಭಜನಭಂವ' ಎಂಬ ಗಾಯನಾಸವಿದ್ದು ೧೦. ೧೨ ಮತ್ತು ೨೨ನೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರವಾಗುವ ವ್ಯಂಜನವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ : ಘೋಮಂ ಸಫೋಕಾಶಮಾಶವ್ಯದುಂಗಳ್ ಪಾಮೊಂದಿರಲ್ಪಾ. ಕಂಭೋಜನೇತ್ಯಃ ನಾಮಂ ಲಯಗ್ರಾಹಿಯಂದಾಯ್ (೨೨೫. ೨-೨೫). [ಸಂ. ಲಯಗ್ರಾಹಿನ್]

ಲಯತ್ರಯ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಸಂಗೀತ, ನಾಟ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಬರುವ ದ್ರುತ, ವಿಲಂಬಿತ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮವೆಂಬ ಮೂರು ಲಯಗಳು : ಪೃಥ್ವವಾದ್ಯವಿಶೇಷಗಳೊಳ್ . . . ದ್ರುತವಿಲಂಬಿತಮಧ್ಯಮವೆಂಬ ಲಯತ್ರಯದೊಳಂ . . . ನೆಲೆದು (೨೨೫. ೨-೨೫). [ಸಂ.]

ಲಯದೂರ (ನಾ). ನಾಡವಿಲ್ಲದವನು : ಪ್ರಳಯಕ್ಕೆ ದೂರವಾದವನು : ಲಯದೂರಗೆ ಲಯಾನ್ವಿತರ್ ಸತತ . . . ತೋಗಿದು ಪೇಳ್ (೨೨೫. ೨೨೫-೨೨೫). [ಸಂ.]

ಲಯನ (ನಾ). ೧. ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು : ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ೨. ಒರಗಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ : ವಿಶ್ರಾಂತಿ. ೩. ವಿಶ್ರಮಿಸುವ ಸ್ಥಳ : ತಂಜುಡಾಗ. [ಸಂ.]

ಲಯಬದ್ಧ (ಗು). ೧. ಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ : ಲಯ ಬದ್ಧ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಅಥವಾ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ (೨೨೫. ೦೦). (ನಾ). ೨.

ಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದು : ಸಂಗೀತರಚನೆಗಳು ಒಂದು ರಾಗದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ (ಸಂಗೀತ. ೨). [ಸಂ.]

ಲಯಮಿತ್ತು (ನಾ). ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಮೃತ್ಯು : ಲಯಮಿತ್ತು ಮೊಗ ನೆಗಡದೊ ಮಡದುದ್ದಿನಿ (೨೨೫. ೨-೨೫). [ಲಯ + ಮಿತ್ತು (< ಮಿತ್ತು)]

ಲಯಮೂರ್ತಿ (ನಾ). ಪ್ರಳಯವನ್ನಂಟುಮಾಡುವವನು : ಶಿವ : ಕಾಣ್, ಗಿರಿಜೆ . . . ಕುಂಭಕರ್ತೃಮೇಷೋಗ್ರಸಾಗ್ರಮಮಂ. ಪ್ರಿಯಂ ಲಯಮೂರ್ತಿಗನಗಿವಂ ಲಯಕರ್ಮಿ (೨೨೫. ೨೨೫-೨೨೫). [ಸಂ.]

ಲಯಯೋಗ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಮಂತ್ರಯೋಗ, ಹಠಯೋಗ, ರಾಜಯೋಗ ಮತ್ತು ಲಯಯೋಗಗಳು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾದ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಯೋಗಸಾಧನೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಲಯಗೊಳಿಸುವಿಕೆ : ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣ ವಾಯುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಲೀನವಾಗುವುದು : ಮಂತ್ರಯೋಗ ಹಠಯೋಗ ಲಯಯೋಗ ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಇವು ಪೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಯೋಗ ವನಜೆದು (೨೨೫. ೦೦೦-೨); ಈಡಾ ತಿಂಗಳೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಸೂಸುವ ಹೂರೂಪವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರಾಣವಾಯುವನು ಸೋಪಂಥಾವದಿದೆ . . . ಮನೋಮೂರುತಂಗಳೊಳಗೊಡಿ ಲಯಸುಪ್ತದೆ ಲಯಯೋಗಿ (೨೨೫. ೨೦೦-೨೦೦). [ಸಂ.]

ಲಯಯೋಗಿ (ನಾ). ಲಯಯೋಗವನ್ನು ಆಚರಿಸುವವನು : ಲಯ ಯೋಗಿಗಳ ರೀತಿ ಬೇರೆ. ಇವರು ಅಲ್ಪಕೃಷ್ಣರಲ್ಲಿ (೨೨೫. ೦೦). [ಸಂ. ಲಯಯೋಗಿನ್]

ಲಯವದಿಸು (ಕ್ರಿ). ಪ್ರಳಯವನ್ನಂಟುಮಾಡು : ನಯನಯುಗದಿಂ ಜಗದ್ ಪೊರದು, ನಿಟಾಕ್ಷಿಯಂ ಲಯವದಿಸುವುದೆನು ಶಿವಯೋಗಲೀಲೆ? (ಮಂತ್ರ. ೨೦೦). [ಲಯವದು + ಇಸ್ತು]

ಲಯವದು (ಕ್ರಿ). ನಾಶವಾಗು : ಪ್ರಳಯವಾಗು : ಲಯವದಿಸು ಪರಾ. [ಲಯ + ವದು]

ಲಯವಾದ್ಯ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಲಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ವಾದ್ಯ : "ಭೂಮಿದುಂಧು" ಎಂಬ ಲಯವಾದ್ಯವನ್ನು ಅವರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡ ರಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ (ಸಂಗೀತ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಲಯವಿನ್ಯಾಸ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಲಯದ ಕ್ರಮ, -ಗತಿ : ಈ ತೊಡಕಾದ ಹೇರದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿಯನ್ನು ಹಾಡುವ ಯಾವ ಗಾಯಕನಿಗೆ ಆಗಲಿ ಲಯವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಪ್ರತಿಭೆಯಿರಲೇ ಬೇಕು (ಸಂಗೀತ. ೨). [ಸಂ.]

ಲಯವಿಮೀನ (ನಾ). ನಾಡವಿಲ್ಲದವನು : ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲದವನು : ಜಯ ಜಗತ್ರಯನಾಥ . . . ಲಯವಿಮೀನ ಮಹೇಶ (೨೨೫. ೨-೨೫). [ಸಂ.]

ಲಯಸಮಯ (ನಾ). ಪ್ರಳಯಕಾಲ : "ಲಯಸಮಯಂ . . . ಮಹಾ ಪ್ರಳಯಮೆಂಬುದದು ಸಂತರ್ಕಂ" (ಪ್ರಾಕೃತ. ೨೨-೨೨); ಲಯಸಮಯಂ ಜಗತ್ಯೆ ಪುಣ್ಯವದೊ ರಾವಣಜಗ್ರೋವಮ್ನಯ ವಿಲಯಾನಿಲಂ ಮೂಕನೆ ಕಲ್ಪವಿರಾಮಂ (ಸಂಗೀತ. ೦೦-೦೦) : ಲಯಸಮಯಕಾಂಡವಪ್ರಳಯ ನಾಟ್ಯಶಂಕಿಗಳ್ ಕುದಿದು ಫೀಂಕರಿಸಿ ಗದಗದಿಸುವು ಪತ್ತ ದಿಗುಂದಂತಿ ! (ಪ್ರಾಕೃತ. ೨೨೨-೨೨೨). [ಸಂ.]

ಲಯಾಂತಕ (ಗು). ೧. ಪ್ರಳಯಕಾಲದ : ಲಯಾಂತಕಘೋಷಘೋಷಾಂ ಪುರದೊಳಗಿದ್ದತ್ತ ಭಯವಿಹ್ವಲಪೌರಣ್ಯತಂ ಮಹಾರುತಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೨). (ನಾ). ೨. ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಯಮ : ಭೂವಟ್ಟಿ ಲಯಾಂತಕ ತ್ರಿಕೂಲೋಪಮ ಭೀಷಣಭುಕುಟ ಮಂತ್ರಮ ರೌದ್ರಗದಾ ಯುಧಂಪರಂ ಭೀಷ ಭುಜಾಂಗುಳಂ ರಿವುಗಳ ಗ್ರಹ ಮಡುದು

ಭೀಮಗೇನವಾ (ಕಂಕಣ. ೭-೬). [ಸಂ.]

ಲಯಗ್ನಿ (ನಾ). ಪ್ರಳಯಗ್ನಿ : ಕಾಣದುದುಗಳ್ಳಿ ಮಹಾದವಾಗ್ನಿ ಜಲ
ದರ್ಗಕ್ಕುರ್ವಿದವಾಗ್ನಿ ಭಾಸ್ವನದರ್ಗಕ್ಕು ಬೃಹದ್ವಯಾಗ್ನಿಯನೇ. . .
ಸ್ವಪಸುತಂ ವಿಶ್ರಾಂತಮಂ ಕೋಟಾದಂ (ತೃತೀ. ೩-೫೦); ಮಗ್ನನಾದನ
ಕೋಂದ್ರಂ ಮಹಾಸಂಕಲಮಾಗ್ನಿಯೋರ್ ? (ಪ್ರಗಾಢ. ೬೯೦-೭೪).

[ಸಂ.]

ಲಯಸು (ಕ್ರಿ.). ರಿ. ನಾರಮಾಡು : ಮಹಾಲಿಖಲ ಮುನ್ನೂಟುಪದ್ಧವ
. . . ಲಯಿಸಿದನಂದು ರಘುರಾಮ (ಕಾಣ. ೭೬ ೩೫೩); ಇನ್ನಿಲ್ಲದಂತೆ
ಲಯಿಸುವ ತೇಜನನು . . . ಒರವನಾಲಿಸು (ತರತೀ. ೩-೦೪-೦).
೨. ಲೀನವಾಗು : ಮಗ್ನವಾಗು ; ತಲ್ಲಿನವಾಗು : ಅಪ್ಪಾ ನವಬಿ
ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಲಯಿಸುತ್ತದೆ (ಕಾಣ. ೨೩೬) : ಈ ಚಿತ್ರವೈತ್ತಿಕಗಳು
ಅಥವಾ ಭಾವಗಳು ಆತನ ಆತ್ಮ ಅಥವಾ ಹೃದಯಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿದ್ದು
ಅಲ್ಲಿ ಲಯಿಸಿ ಹೋಗುವ ತರಂಗಗಳು (ಕಾಣ. ೪೦).

[ಲಯ + ಇಯ]

ಲಯೋತ್ತರ (ನಾ). [ಛಂದ] ಮಾತ್ರಾ - ಪರ್ವ ಮಿಶ್ರವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ; ೨ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ. ಉತ್ಪನ್ನವೃತ್ತ
ಮತ್ತು ರವಣವೃತ್ತದ ಪಾದಗಳನ್ನು ಬೆರಸಿ ಇದರ ಪ್ರಭೇದ
ಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಯೋತಿಷಯ ಲಯೋತ್ತರವೃತ್ತದ
ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನದ ಒಂದು ಪಾದ + ರಮಾದ
ಒಂದು ಪಾದ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ - ೨ ಗಲ/ನಗಣ.
ಗ + ಜಗಣ. ೨ ಗಲ/ನಗಣ. ಗ. [ಸಂ.]

ಲಲಿಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ತಿಂದರು ತವಗಳ ಲಲಿಲಿ
ಕೆದು (ಕಾಣ. ೬೦-೬).

ಲಲಂತಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸರ : ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಕಂಠಹಾರ:
"ಒಳವೇ ಸರಿ ಸುಪರ್ಣಕಳಕಂ ಲಂಜನಂ ಲಲಂತಿಕೆ ಮುಕ್ತಾನೀಕಂ. . .
ನಕ್ಷತ್ರಮೂಲಯನಿಕಂ ಪೂರಿಂ" (ಕುಕ್ಕ. ೬೩-೪). [ಸಂ. ಲಲಂತಿಕಾ]

ಲಲನೆ (ನಾ). ರಿ. ಆಟವಾಡುವುದು; ವಿನೋದಪಾಡುವುದು ; ಕ್ರೀಡೆ.
೨. ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಬಾಜಿವುದು. - ಜೋಲುಬಿಡುವುದು.
೩. ಗಂಡ ; ಪತಿ : ಎನ್ನ ಲಲನನಂ ಪಶ್ಚಿಮಮುಕ್ತಕ್ಕೊಳಿಬಿಡಿ
ನಿವನುತ ದಿನಸತಿ ಸಲೆ ಕರಂ ಮುಗಿದಪಳಿಬಿಡಿ ಕರಂ ಮುಗಿದವನ್ನಾಳಿ
(ಕಾಣ. ೦೦-೪೩) ; ಲಲನನಂ ತೊಡೆದು ಒಪ್ಪುಬುದ್ಧಿಯಿಂದಿರ್ಪಳುಪ್ಪಲ
ಕಂಠದೊಳು ಸೂರೆ (ಕಾಣ. ೪-೨೦-೨೨). [ಸಂ.]

ಲಲನೆ, ಲಳನೆ (ನಾ). ರಿ. ಹೆಗ್ಗು ; ಸ್ತ್ರೀ : "ಪ್ರಮುಖ
ನಿಂತಂದಿನಿ . . . ಮನೋರಮ ಲಲನೆ ಕಾಂತೆ ಎಂದಿಂತು ಮತ್ತಮುಖಾ
ವಿಶೇಷ [ಮುಖ ಕಾಮ]ಕ್ಕುಂ" (ಮುಕ್ಕ. ೬೨-೨) ; ಲಲನಾಮುಖೋಂದು
ಲಾವಣ್ಯಲೀಲೆಯಂ ಪಡೆದ ಬಗ್ಗಿದಂ ಕಂಠಂದಾನಲಿದಾದೊ ಪೈತಿಕದೊರೆ
ಕುಸುಮಾಕ್ಷಿಯಮಂ ಕಾಪಿಲರಂ (ಕಾಣ. ೦೦-೦೨೪) ; ಲಲನೆಯ ಬಾಜಿಯ
ಕರ್ಪಣ ಗೆಲೆವೆಂದುದೊ ವಿಷ್ಣು ಗರ್ಭದೊಳ್ಳೆಲಿಸಿದೊಡಂ (ಕಾಣ. ೦೨-೭೪);
ಈ ಲಲನೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಸೋಲಿಸಿದುದು ಗಡೆ ಮದೀಯ ಮನವಂ
(ಕಾಣ. ೭-೬೦). ೨. ಹೆಂಡತಿ ; ಪತಿ : ಪುರುಷನ ಒಲವಿಲ್ಲದ
ಲಲನೆಯಂತೆ ಆಗಿದ್ದನಯ್ಯಾ (ಕಾಣ. ೨೬೯); ಮಲಿಹಾಂ ಕಾಮವಾಣದಿ
ನೊಂದು . . . ಲಲನೆಯು ಕಾಣದಲ್ಲದ ಉಳಿಯನೆಂದವಳ ಗೃಹಕೆ
ಬರುತ್ತಿರಲು (ಕಾಣ. ೪-೨೯). ೩. ನಾಲಗೆ. ಲಳನೆ : ರಿ. ಲಳನ
ಭೂಷಣವೀಕೆ ಭೂಷಣಕೆ ಭೂಷಾಲಕ್ಷಿಯಂ ಮಾಲ್ಪಿದು (ಕಾಣ. ೦೦-೦೦೬);
ಲಳ[ಕಾಣ. ೮]ನೆ ಮನೋಭವಾಂಬುದದ ಮಾಲ್ಪಿಯೋಲ್ಪದನಿತ್ತು
... ರಕಾಂತಮಂಕಲಭುತರೋಚಕಾಂತ ಭನೂಲದ ರೀಲಿಯ

ನಂತುರಾವಗಂ (ಕಾಣ. ೦೦-೭೪) ; ಲಳನಾಧಮ್ಮಿಲ್ಲಮಾಲಾಕುಸುಮಂ
ಪರಿಮಳಮೋದಿ . . . ಸಮೀರಂ (ತೃತೀ. ೬-೦೦೬). [ಸಂ. ಲಲನಾ]

ಲಲಾಟ (ನಾ). ರಿ. ಹಣೆ : ನೋಸಲು : "ನಿಟಕಂ ಭಾಳಮಳಕಮಣಿಗೆ
ಲಲಾಟಂ" (ಕುಕ್ಕ. ೬೦-೦೬) ; ಸಹಜಮನೋಜನ ಲಲಾಟಂ ಪಟ್ಟಂ
ಗಟ್ಟಿದ ನೊಸಲ್ಗೆ ಲಕ್ಷಣಮನಟಸಲ್ವೇಡಂಒಂತಾದುದು (ಕಾಣ. ೨-೬೯೩);
ಲಲಾಟದಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿತಿಯ ಬರೆಯಲಿಕೆ ಪಾಪ ಪಲ್ಲವವಾಗದೆ (ಕಾಣ. ೭೬) ;
ಲಿಖತ ಲಲಾಟದೊಳರದಿರಲ್ಗೆವೆ ಎಷ್ಟು ಲಗಾಟವ ಹೊಡೆವೆ (ಕಾಣ. ೦೭೦-೪೦). ೨. [ಕಾಮತ್ರಾ] ಆಲಿಂಗನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಸ್ತ್ರೀಯ
ಮುಖದಿಂ ತನ್ನ ಮುಖಮಂ ಕೆಂಗಣೆ ಕೆಂಗಣೆ ಹಣೆಗೆ ಹಣೆ
ಯೆಂದೊತ್ತರಿಸುತ್ತ ಆಲಿಂಗನಗಯ್ಯುದು ಇದು ಲಲಾಟಮೆಂಬಾಲಿಂಗನ
(ಕಾಣ. ೨೨೪). [ಸಂ.]

ಲಲಾಟಕ (ನಾ). ರಿ. ಹಣೆ : ನೋಸಲು. ೨. [ಕಾಮತ್ರಾ]ಆಲಿಂಗನಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು ಬಗೆ : ಮುಸುಡು ಮುಸುಡುಳು ನೊಸಲು ನೊಸಲೊಳೆದೆ
ಯೆಂದೊಳಗೆ ಉಸುರಿಸೊಲೊಂದಿ ಬೀಜಿಲ್ಲದಂತೆ ಸುನೆ ತಕ್ಕಮರ್ಪಟ್ಟ
ದೊಡುಳಿಯನ ದೊಡುಳಿಸವುದು ಲಲಾಟಕಮಿದವು ದುಲಿ (ಕಾಣ. ೭-೦೪) ;
ಪುಷ್ಕರ . . . ಲಲಾಟಕವೆಂಬ ದ್ವಾದಶವಿಧಾಲಿಂಗನಗಳಂ (ಕಾಣ. ೨೨೪).

[ಸಂ.]

ಲಲಾಟನೇತ್ರ (ನಾ). ರಿ. ಹಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಣ್ಣು ; ಹಣೆಗಣ್ಣು :
ಮುಳಸು ಲಲಾಟನೇತ್ರ ಶಿವಿ ಮೆಚ್ಚಿ ವಿನೋದಸಪ್ತಸಾದಂ (ಕಾಣ. ೦-೨) ;
ಸ್ವರಂಪುಲಾಟನೇತ್ರಸ್ವರಮಃಕುಪಿತವನನಯ್ದೆ ಬೇವೈತರ್ದಾ ಸ್ವರನ
ಪೂಯಿಂದ ಪದಿದಿರ್ದ ರಾಯಪೂರ್ ಕಾಂತೆ ಕರಮೆ ಕಣ್ಣೆಸದಿರ್ದಳ್
(ಕಾಣ. ೪೬). ೨. ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು ; ಹಣೆಗಣ್ಣು ; ಶಿವ :
ಲಲಾಟನೇತ್ರ ನಾಗಸೂತ್ರ ವಿಶ್ವಕೃತ್ . . . ಶಾಹಿಮಾಂ ಮಹೇಶ್ವರಾ
(ಕಾಣ. ೨-೬-೨೬). [ಸಂ.]

ಲಲಾಟಪಟ್ಟಿ (ನಾ). ರಿ. ಹಣೆ : ನಿಜಾನುಷ್ಠಾನಕಮಿದಿರ್ಪಂದು ಧರಾತಲ
ವಿಷ್ಣು ಲಲಾಟಪಟ್ಟಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗವೆಣಗಿ ಪೊಡಮಟ್ಟು ತದೀಯಾಶೀರ್ವಾದ
ಮನಾಕು (ಕಾಣ. ೭-೬೯ ೪) ; ಮಹೀತಕಾಕ್ಷಿಪ್ಪಲಲಾಟಪಟ್ಟಿನೊಗಿ
ಪೊಡಮಟ್ಟು (ಕಾಣ. ೩-೬೦ ೪). ೨. ಹಣೆಪಟ್ಟಿ : ಈಗಲಾದರೆ 'boust' ಎಂಬ
ಲಲಾಟಪಟ್ಟಿವನ್ನು ಧರ್ಮ ಪ್ರೇಕ್ಷಕಮುದಾಯವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು
ಅನೇಕ ಬಸ್ಸುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ (ಕಾಣ. ೦೦೩). ೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಆಭರಣ ; ಹಣೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಆಲಂಕಾರದ ಪಟ್ಟಿ : ಸುಜನೈಕಮಿತ್ರ
ಅಭಿಮಾನಮನ್ನರ ವಿಭವಪುರಂದರ ಸರಸ್ವತೀಗಣಲಲಾಟಪಟ್ಟಿ ಕನ್ನಕ್ಕಿರ
ದಿಶಾಪಟ್ಟಿ ಪಾಪಕುಳಾಂಬರದ ಮಣಿ (ಕಾಣ. ೨೫. ೬೯-೭೯ ; ೧೧೭).

[ಸಂ.]

ಲಲಾಟರೇಖೆ (ನಾ). ರಿ. ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಣೆಯ
ಮೇಲಿನ ರೇಖೆ. ೨. ಹಣೆಯ ಬರಹ ; ಅದೃಷ್ಟ : ದೊರೆಗಳು
ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಲಾಟರೇಖೆಯು ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ
ದೆಯೋ (ಕಾಮಣ. ೭೨). [ಸಂ. ಲಲಾಟರೇಖಾ]

ಲಲಾಟಲಿಖಿತ (ನಾ). = ಲಲಾಟರೇಖೆ ೨; ಲಲಾಟಲಿಖಿತ ಬರೆದ
ಬಳಕೆ ಪಲ್ಲಟದ ಮಾಡುಬರೆದು (ಕಾಣ. ೬೬) ; ಲಲಾಟಲಿಖಿತವಾದ ವಿಧಿಯುಳ್ಳ
ಯಂತ ನಡೆಯುವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ (ಕಾಣ. ೨೯೯). [ಸಂ.]

ಲಲಾಟರೋಚನ (ನಾ). ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು ; ಹಣೆಗಣ್ಣು ; ಶಿವ :
ಜಯಂತೀಮಃಭಾಕೇಶ್ವರದೇವಲಬ್ಧ ದರಪ್ರಸಾದಂ ಪ್ರಿಗಮದಾಮೋದೊ
ತ್ರಿಯಕ್ಷಕ್ಷುಮಾಕ್ಷುಸುಧವ ಚತುರಂಗಾತಿನಗರಾಧಿಷ್ಠಿತ ಲಲಾಟರೋಚನ
(ಕಾಣ. ೨೫. ೬೬-೬ ; ೧೧೬) ; ಲಲಾಟರೋಚನನ ಮುಖಮೆಯ ಪೇಳು
ತಿರಲೆಂದು (ಕಾಣ. ೪-೨-೦೦). [ಸಂ.]

ಲಲಾಟಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಧರ್ಮದ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಧರಿಸದೆ ಇರುವವನು; ಹಾಳುಹಣೆಯುಳ್ಳವನು : (೧). [ಸಂ.]
ಲಲಾಟಾಕ್ಷ (ನಾ). = ಲಲಾಟಲೋಚನ : ಪಾಲಿಕಾರಿಬಸುಮನಸೇ ವಿಧವನೊಲಿ . . . ಲಲಾಟಾಕ್ಷ ಪ್ರತಿಮೆ ಬಸುಮಾಯತೇ ಜಯತು (೧೨೩. ೬೦-೬೯). [ಸಂ.]

ಲಲಾಟಕೆ (ನಾ). ೧. ಮುಂದಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ : ಬೈತಲಮಣಿ. ೨. ಮುಂದಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಹೊವಿನ ಕುಚ್ಚು : "ಮಾಲೆಯಂ ಚಂಡಿಕೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಪುಪ್ಪವಕಂ ಮುಂದಲೆಯ ಲಲವನ ಲಲಾಟಕಾಂ" (ಕುಣಿತ. ೯೨-೨೦). ೩. ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಚಂದನ ಮೊದಲಾದ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಇಡುವ ಗುರುತು : ತಿಲಕ; ಬೊಟ್ಟು : "ತಿಲಕಂ ತಮಾಳವತ್ರಂ . . . ಲಲಾಟಕಾ - ಈ ಓ ದೊಟ್ಟು" (ಕೂಡು. ೯೯-೧೦೭); ಅನಂಗರಚಿತಚಂದನಲಲಾಟಕಾ ಶ್ರೀಪುಂಜನಂ (ಕೂಡು. ೧೦೦). [ಸಂ. ಲಲಾಟಕಾ]

ಲಲಾಟೇಕ್ಷಣ (ನಾ). = ಲಲಾಟಲೋಚನ : ತಿವರಿಂಗಾಂತಸ್ತನಾದಂ ವಿರುತ್ತಿವುರಾರಣ್ಯದವಾಗ್ನಿ ಹಂಜಯ ವಿರುಪಾಕ್ಷ ಲಲಾಟೇಕ್ಷಣ (ಕೂಡು. ೧೨೩೩). [ಸಂ.]

ಲಲಾಮ (ನಾ). ೧. ಮುಂದಲೆಯ ಆಭರಣ : ಬೈತಲಮಣಿ : ಆ ವತ್ಸವಿವಯಂ . . . ಭೂಲಲನವದನಲಲಾಮಮಂಜನಂ ಸೋಗಯ ಸುಗುಂ" (ಕುಣಿತ. ೧-೭೦); ಈ ಭೂಶಾಂತಿಗೆ ಲಲಾಮಮಂಜಂತ . . . ಒಪ್ಪುವದೊಪ್ಪುತ್ತವರಂ (ಕೂಡು. ೧೨-೧೨). ೨. = ಲಲಾಟಕೆ ೩ : ಶಿಖರ ಕಾಂಚಿಯಿಂದ . . . ನಿಜಲಂ ಲಲಾಮದಿಂದ ನಿಜಲದಿನಾ ಲಲಾಮಮಂಜಂ ಲಂಕಾರಿದುಳವನುತ್ಪ ನೋದಿದರ್ (ಕುಣಿತ. ೧-೭೭). ೩. ಗುರುತು; ಚಿಹ್ನೆ. ೪. ಬಾವುಟ : ಪತಾಕೆ. ೫. ಬಾಲ. ೬. ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ; ಹಿರಿಮೆ. ೭. ಕೊಂಬು : ಕೋಡು ; ಶೃಂಗ. ೮. ಕುದುರೆ. ೯. ಮಂಗಳಕರವಾದ ಗುರುತು; ಶುಭಲಕ್ಷಣ. ೧೦. ತಿಲಕ ಪ್ರಾಯವಾದುದು; ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ; ೧೧ ಸಮಾಸದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ : ಸಕಲಕ್ಷತ್ರಕುಲಪಾಧ್ಯ ನಮುಳಚುತಂ ಪೋದ್ದಾ ಮನೋಮವಂತಲಲಾಮಂ (ಕೂಡು. ೧-೭೦); ಗುರುಕುಲ ಲಲಾಮನಂ ಕಂಡನು (ಕೂಡು. ೨-೨೩). ೧೧. ಒಡೆಯ; ಸ್ವಾಮಿ : ಅಪರ್ವಗಸುಪ್ಪಿಳಾಸಿನಲಲಾಮನುಂ (ಕುಣಿತ. ೧೦-೨೪). ೧೨. ಚೆಲುವು; ಸೌಂದರ್ಯ. ೧೩. ಸರಸ್ವತಿ. ೧೪. ಲಕ್ಷ್ಮಿ. ೧೫. ಬಸವ; ವೃಷಭ. ೧೬. ಸೂರ್ಯ. ೧೭. ಚಂದ್ರ. ೧೮. ತುದಿ; ಆಗ್ರ. ೧೯. ಕಿರಣ; ರಶ್ಮಿ. ೨೦. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ. ೨೧. ಆರಗು; ಅಲತಗೆ. ೨೨. ಬಿಳಿದು; ಶ್ರೇತರ್ವಾ. ೨೩. ಆಟ; ಕ್ರೀಡೆ. ೨೪. ನಾದ; ಸ್ವರ. ೨೫. ಮುಖ್ಯ ನಾದವನು; ಪ್ರಧಾನವ್ಯಕ್ತಿ : "ತಿಲಕದಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಯಲಿ ಕೋಡಿನಲಿ ಮುಖ್ಯನಲಿ ಅಲತೆಯೊಳಾಭರಣದಲಿ ಪತಾಕೆಯಲಿ ನೀಕ್ಷರವ ಜಾಲದಲಿ ವಾಣಗಳಲಿ ಲಲಾಮವಂದೆಂಬ ನಿಜನಾಮಮಕ್ಕುಂ" (ಕುಣಿತ. ೧೦೯-೧೧೯); "ಧಾರಿಕೆ ಗೋವಿನ ವೃಷಭ ತಂಗೆ ತುರಂಗ ಪತಂಗೆ ಶೃಂಗ ಶೃಂಗಾರ ವಿಭೂಷಣಾಂಶು ಧವಳಾಗ್ರ ಸಲಕ್ಷಣ ವಾಳ ಕೀಳಿ ಚಂದ್ರಾರಣ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾದ ತಿಲಕ ದ್ವಜಮಂತು ಲಲಾಮಶಬ್ದಂ" (ಕೂಡು. ೨೬). [ಸಂ.]

ಲಲಾಮಕ (ನಾ). ಮುಂದಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಹೊವಿನ ಕುಚ್ಚು : "ಮುಂದಲೆಯ ಹೊ ಲಲಾಮಕಮಂಜುಮ" (ಕೂಡು. ೧೦-೧೯೯). [ಸಂ.]

ಲಲಾಮೆ (ನಾ). ೧. ತಿಲಕಪ್ರಾಯವಾದವಳು; ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವಳು : ಆಗಲಾತನಂತಃಪುರಸೀಮಂತಿನೀ ಲಲಾಮೆಯಪ್ಪನಂಗವುಪ್ಪ . . . ಸುಗ್ರೀವನ ಸಂತೋಷದೊಳಾದ ಮನೋರಾಗಮುಮನವ್ವಕೆಯು (ಕೂಡು. ೧೦-೧೨೩). ೨. (?) : ಮಹಿಷಾಸುರಂಶಿತ ಸೂರದೊಳ್ ನೊಂದಿ ನರಕ್ಕ

ಕಳ್ಳರಿಂ ದೊಂತಿಯಂತೆ ದಕ್ಕಿನೊಳರ್ ಪಂದಲೆಗಂ ಬಂದಿಣಾಟನಂತೆ ತೆಣವುವಾರ್ ಓದಿವ ಲೀನಿಯರಿಂ ಮೈಗಯಪತಿಯಂತೆ ಕೀಲಾಲಜ್ಜು ದೊಲೋಲಾಡುವ ಲಲಾಮೆಯರಿಂ (?) ಸೋಂಬನಂ ಮೆಚ್ಚಿ ಬೇಟಾರ್ಗ ಪೋದ ಸೂಳೆಯಂತೆಯ್ಯಲಾಡುವ ರೂದ್ಧವತೆಯರಿಂದತಿಭಯಂಕರಾ ಕಾರಮಪ್ಪಿದು (ಕುಣಿತ. ೨೯ ೩೩೪೪). [<ಸಂ. ಲಲಾಮಾ]

ಲಲಿತ. ಲಲಿತ (ಗು). ೧. ವಿನೋದದ : ಲೀಲೆಯ. ೨. ಚೆಲುವಾದ : ಸುಂದರವಾದ : ಮನೋಹರವಾದ : ಲಲಿತಮುಖಸೂಕ್ಷಂ . . . ನಿಶ್ಚಳತನ ನಡೆ ನೋಡೆ ಭರತರಾಜಂ ಸೋಲ್ರಂ (ಕೂಡು. ೧೯-೧೦೫) ; ಲಲಿತಾನನಾಮುಜಮಲರ್ಧಸದುಮ ಪಂದಪಾಸದಿಂ ಮುರಹರನಾ (ಕೂಡು. ೪-೨೨); ಜಲಸಾನಲಮರವುಗ್ಗನರವಿನೋಮಾತ್ಮ ಲಲಿತಕಾಯಂ (ಕುಣಿತ. ೨-೦). ೩. ಕೋಮಲವಾದ; ಮೃದುವಾದ : ಲಲಿತಕಸುಲಯಮೆ ಬಾಸಂ ಮಲರಕ್ಷತಮಾಳುತಿ ಶ್ರುತಿ ಸ್ವರಮಾಗಲ್ ಸಲ ಕಂತವಿನ ಪುರೋಹಿತಕುಲ ಮನಿಸಿತು ಬಸದ ಬಾಲಚೂತವಾತಂ (ಕುಣಿತ. ೨-೬೬) ; ಲಲಿತಮೃಗಾ ಲದಿ ತಣಿದು ತಣ್ಣುಕನಸ್ಸಳದೊಡೊಟ್ಟಿಯಂ ನಲವ ಮರಾಳದೊಳ್ಳಡ ಯನು . . . ಕಲೆಂದೆ ಬರ್ಪದು ತದಿಯ ಬಸಕ್ಕಬಲಾಕದಂಜಕಂ (ಕೂಡು. ೧೪-೧೯೯). (ನಾ). ೪. ಚೇಷ್ಟೆ; ಆಟ : ಕ್ರೀಡೆ. ೫. ಸ್ತ್ರೀಯ ಶೃಂಗಾರಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಹೇಳಾ ವಿಶಾಸ ವಿಭ್ರಮ ಳೇಳಾ ಬಿಚ್ಚೋಲ ಲಲಿತ ಹಾವಾಂಗಳ್ . . . ಶೃಂಗಾರಭಾವಸಂಭೂತಂ ಗರ್" (ಕೂಡು. ೧೨-೨೩) : "ಹೇಳಾ ವಿಶಾಸ . . . ಲಲಿತಂ, ವಿಭ್ರಮಃ ಇವ ಮೊದಲಾದುವೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಭಾವಂಗಳ್" (ಕೂಡು. ೧೨-೯೯). ೬. ಮನೋಹರವಾದುದು : ಅಕರ್ಷಕವಾದುದು : ದೀಪವ ಧವಳ ಚಾಮರಂಗಳ್ . . . ಎಸದುಧತಿಲಿತಂಗಳ್ (ಕುಣಿತ. ೨-೧೭). ೭. ಚೆಲುವು : ಸೌಂದರ್ಯ. ೮. ಮೃದುತನ : ನಯ : ಮಾರ್ದವತೆ. ೯. ಸರಳತೆ : ಮುಗ್ಧತೆ. ೧೦. ಲಲಿತಾಗಮದ ನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲಲಿತ ಲಲಿತೋತ್ತರ ಕೌಮಾರತಂತ್ರ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರಾಗಮವೆಂದು ಲಲಿತಾಗಮದ ನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳು (ಕೂಡು. ೬೦). ೧೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಹಸ್ಯಗಲೆ ಲಲಿತವಕ್ಕು" (ಕುಣಿತ. ೪೭-೧೯). ೧೨. [ನಾಟ್ಯ] ಮೂವತ್ತು ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯ ಹಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಅಲಿ ಪಲ್ಲವ ಹಸ್ಯಗಳಿರಡನ್ನು ತಲೆಯ ಹತ್ತಿರ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿಯುವುದು" (ಕೂಡು. ೧೧೨ ಸುತಾಪ. ೨೩೩) : ಲಲಿತಮೆನ್ನು ಹಸ್ಯ ನಲಗೊಳ್ಳಂ ಭುತದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೆಂದುಂ (ಕೂಡು. ೨-೯೯). ೧೩. ನೃತ್ಯದ ಮೂವತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಸಂಚಾರೀಭಾವದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : "ಮುಗುಳ್ಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಅನುರಾಗ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಹುಬ್ಬು ಹಾರಿ ಸುತ್ತಾ ಕಡೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ನೋಡುವುದು ; ಎ - ಹೆಂಗಸರ ವಿರಾಸವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವಾಗ" (ಕೂಡು. ೨೦ ಸುತಾಪಾಠ) : ನೆಲನಂ ನೋಡುವವಾಂಗಂ ಜಲಿಸುವ ಭಕ್ತ ಮಂತ್ರಹಾಸಮಂಗಜನುಬರ್ಗ ಗಲೆ ಮಾಳ್ಪ ನೋಟಮೊಪ್ಪಲ್ ಜಲಹಾಕ್ಷೀ ಲಲಿತಮೆಂಬ ಪುರು ಪಡಗುಂ (ಕೂಡು. ೪-೨೯). ೧೪. [ಧಂದ] ಒಂದು ಅಕ್ಷರವೃತ್ತದ ಹೆಸರು : ೧೫ ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. 'ಸನ್ಮಾನಜನನಯ' ಎಂಬ ವಿನ್ಯಾಸದ್ದು ಒಂದು. 'ಭಜನನ ಭಜನನಭಯ' ಎಂಬ ವಿನ್ಯಾಸದ್ದು. ೧೦. ೧೮ನೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳು ಪ್ರಸಾಕ್ಷರದ ಆವೃತ್ತಿಯಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತೊಂದು : ಲಲಿತಾಕ್ಷರ ಪದರಚಗಲೆಂದೂ ಪರಮದು ಲಲಿತಂ (ಕೂಡು. ೨-೧೦೦). ೩. ೧೪ : ಹರಿಣ ಮತ್ಸ್ಯಭ ಎಕ್ರೀಡಿತ ಲಲಿತ ಮಯೂರಾನ್ವಿತಂ . . . ಸಭಮಂ ಪೋಲ್ವ ಚಿರಾಯುರಗುಂ (ಕೂಡು. ೩-೬೬). ೧೫. ರಗಳೆ ಧಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಪಾದಪೂಂದಕ್ಕೆ ಏದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣವು ನಾಲ್ಕಿರು ಲಲಿತರಗಳೆ ಯಾಗುವುದು (ಕೂಡು. ೯೯).

೧೬. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ ಹೆಸರು: ನಾಡರಾಮತ್ರಯಾ . . . ಗೌಲ. ಲಲಿತ, ಗುಡಗ: ಗುಂಡತ್ರಯಾ. ಮಲಹರಿಯಂಬುದು.

ಅರ್ಧದೇಶಿಕಾರಾಗ (ಕುಸು. ೨೨೪). ಲಲಿತ :

೧. ಲಲಿತ ಲತಾಂಗಭಂಗಿಯ ಬಿಡುಗಡೆಯಿರುವ ಜಾಮಗುಳ ಸಂಚರನದ ಚಿತ್ರಕಾಂತಿ ನಿಮಿರುತ್ತಿರಲೆ (ಕಾಂಕೀ. ೨೩-೨೪) ೬

೨. ಲಲಿತನಿಜರೂಪವಿಭ್ರಮವಿಶಾಸುಮರ್ದನಯ ಬಂದರ್ (ಜವ್ವನೆಯರ್ (೫೩. ೪-೨೨೦); ಲಲಿತತರಂಗಂ ಒಳ್ಳೆ ಲಲಿತಪ್ರಸಂಗ ಸತ್ಯಪ್ರಕಟಂ . . . ಎನಪ್ಪ ವಿಯತ್ತರಂಗೇಲಲನೆ (೨೫೩. ೭-೨೦೬).

೩. ಲಲಿತತಮಾಲತಾಕೋಮಲೆ (ಕಾಂಕೀ. ೨-೭೪); ಲಲಿತ ವಿಶಾಸ ವಿಭ್ರಮ ಕಲಾಪತಿಯರ್ (ಪ್ರಕೃ. ೬-೭೬). ೧೭. [ನಾಟ್ಯ] ಒಂದು ಒಗ್ಗುಯೆ 10

ನೃತ್ಯ; ಅಲಿನದದ ಮದಕೋಕಳಕನದದ ಜತಿಯೊಳನಯಂ ನೆಗಟ್ಟುನೆಗಂ ಲಲಿತಮನೇನಾಡಿದನೊ ಮೇಜನಾನ್ವರ್ತಕಂ ಲತಾ ನರ್ತಕಿಯಂ (೨೦೬. ೦೦-೦೦). [ಸಂ.]

ಲಲಿತಕಲೆ (ನಾ). ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕಾವ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳು: ಲಲಿತಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ 16

ತತ್ವದ ಅನುಪ್ರಾಸವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ (ಕಾಂಕೀ. ೨೦೪); ವೈವಿಧ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿರುವರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ . . .

ಲಲಿತಕಲೆ . . . ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು (೨೦೬. ೦೦೬); [ಸಂ. ಲಲಿತಕಲೆ]

ಲಲಿತಕೆ. ಲಲಿತತ (ನಾ). ಲಾವಣ್ಯ; ಸೊಬಗು: 'ಲಲಿತತವೆಜು' ಪರಾ. ಲಲಿತತೆ : ಶ್ರೀಯಂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾಥಂ ಕುಮಗ . . . ಗೋಪಾಯನಾಯನಾ 17

ನಾಪಂಗಾಕಲತಲತಾಪೂರ್ಣವದ್ಯಮುಛಾಗಂ (೨೫. ೩೩. ೦೨-೩; 12೦೦). [ಸಂ. ಲಲಿತಕಾ]

ಲಲಿತತವೆಜು (ಕ್ರಿ). ಸೊಬಗನ್ನು ಪಡೆ : ಲಾವಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದು: ಲಲಿತತವೆತ್ತು ಕೊಂಕಿ ಪರಿದೂವುದೊಂದಿರ ಪುರ್ವ ಜಾವಮಾ . . . 18

ಫೂಲ್ವಿರೆ (ಕಾಂಕೀ. ೭-೦೦೬). [ಲಲಿತತವೆಜು]

ಲಲಿತಪದ (ನಾ). ೧. ಮೃದುವಾದ ತಬ್ಬ; ಕೋಮಲವಾದ ಪದ: ಲಲಿತ ಪದಂ ಪ್ರಸ್ತುತವಿಶಾಗುಣಮಿಲ್ಲದೆ ಮಗ್ನಾ ಪೇಲ್ವ ಬೆಳ್ಳ ಕೃತಿಬಂಧುಮಾಂ 19

ಬರೆ[ಪ]ಕಾಣರ ಕೈಗಳ ಕೇಡು ನುಗ್ಗುಪ್ರಕರದ ಕೇಡು (ಕುಕು. ೭-೦೦೬).

೨. [ಭಂಡ] ಒಂದು ಅಕ್ಷರವೃತ್ತದ ಹೆಸರು: ಪಾದವೊಂದಕ್ಕೆ ಹನ್ನೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ, ಜಗತಿಭಂಡಸ್ಥನ ಒಂದು ವೃತ್ತ: 20

ಕೂಲಿಧಾರ್ತಕಯುಗಗಳ ಮುಂದಾ ಜಲಗಣಮೊಟ್ಟಿರೆ ಒಂದು ವಿರಾಮಂ ಕುಲಗಿಯೊಳ್ಳಲೆ ನಾಕಿಗೊಂದು ಲಲಿತಪದಂ ಪೊರಂ ಲಲಿತಾಂಗೀ (ಕುಕು. ೭-೦೦೬). [ಸಂ.]

ಲಲಿತಭೂತ (ನಾ). ಮನೋಹರವಾದ ಹುಟ್ಟುಗಳುಳ್ಳವನು; ಸುಂದರ ವಾದ ಭ್ರೂವಿನ್ಯಾಸವುಳ್ಳವನು : ಶ್ರೀ ಕರ್ಮರೋಚನಂ . . . 21

ಲಲಿತಭೂಕಂ . . . ಉದ್ಭವದೊಂ ಕೊಳಲಂ (೫೩. ೩-೦). [ಸಂ.]

ಲಲಿತಸ್ವರಣ (ನಾ). ಮೃದುವಾದ ತಬ್ಬ. —ಹಾಸಿಗೆ : "ಚಿತ್ರಾವರಮಾ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟನಲಿ ಲಲಿತಸ್ವರಣಮಧ್ಯದಲಿ ಹೊಳೆದೊಳೆವ ನವರತ್ನಭೂಷಣ 22

ಕಳಕಾಯನ ಕಂಡು ರೋಷಪ್ರಯಭೃದಪರೂಪನೊಡೆದನು ಪಾಮಪಾದ ದಲಿ (ಕುಕು. ೪-೨೩). [ಸಂ.]

ಲಲಿತಾಂಗ. ಲಲಿತಾಂಗ (ನಾ). ೧. ಸುಂದರವಾದ ದೇಹ; ಚೆಲುವಾದ ಶರೀರ : ಲಲಿತಾಂಗ ಕನಕಾವದಾತಮಲಗಣ್ ಪೋಷಣ್ಣಲಾಘಯಿ (೨೦೬. ೩-೨೬); ಲಲಿತಾಂಗಂ ಲತೆ ಕೆಂದಂ ತಳರಲರ್ ಕಣ್ ಕೆ ಕುರುಳ್ 23

ಭೃಗುಗುಳಲಂ . . . ಎನಲ್ವೆ ನಿಂದು . . . ಕಣ್ಣಿಟ್ಟಿದರ್ ಕಾಂತಯರ್ (ಕಾಂಕೀ. ೪-೦೨); ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮಣದ ಚೆಲ್ವಿದ ಲಲಿತಾಂಗದಿಂ ಕುಶಲವರ್ಣ 24

ಶುಭರ್ಥನಾಗಿ ರಂಜಿದರು (ಕುಕು. ೦೧-೨೦). ೨. ಕೋಮಲವಾದ

ಶರೀರ : ಲಲಿತಾಂಗದ ದಿವ್ಯವರ್ಣಗಳೆಂದಾಹವ ಕೀರಕುಳಿಜಿಹೆಯ ಕಡುದಣ್ಣಿಲಗಿಳಿಸಿ ಪಕ್ಕಿ ಸ್ತೋಯದೆ ಕೆಲವರ್ ಪಾಮರಿಯರವರ ಬರವನೆ 25

ಪಾವರ್ (ಕುಕು. ೨-೦೪). ೩. ರೂಪವಂತ; ಚೆಲುವ : ಲಲಿತಾಂಗ [ನಂಗ]ವಿಷಯಾಧೀಶಂ ಸುರಸ್ತೀಜನೋದಾತ್ತಪ್ರಾರ್ಥಿತಯೋವನಂ (ಕಾಂಕೀ. ೩-೦೨೬). ಲಲಿತಾಂಗ : ೧. ಲಲಿತಾಂಗದ್ಯೋತಿಯು ಭೂವಲಯವನ್ನೊಳ 26

ಕೊಂಡಿದ್ದರ್ (೨೦೩. ೩೩. ೪೯-೨೯ ; 107೬). [ಸಂ.]

ಲಲಿತಾಂಗಿ (ನಾ). ಸುಂದರವಾದ ದೇವವುಳ್ಳವಳು; ಚೆಲುವೆ : ಲಲಿತಾಂಗಿ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ನಳಕೋಳಂ ಬೀಜೆ ಮಿಸುಗುವಸಿಯುಗುರ್ಗಳ 27

ಮಣ್ಣೆಳಗು ನಿಮಿರ್ದಸಿದುವೆ (ಕಾಂಕೀ. ೩೦೬); ಲಲಿತಾಂಗಿಯರ ಕರಕಳದ ವಿಮಲಕಲಶದವನೊಂದಿರಂಟುಕಿದರ್ಲಡು ಮನ ತನಯದು (ಕುಕು. ೩-೦೦). [ಸಂ. ಲಲಿತಾಂಗೀ]

ಲಲಿತಾಕಾರ. ಲಲಿತಾಕಾರ (ನಾ) ಸುಂದರವಾದ ಆಕಾರ; ಮನೋಹರ ವಾದ ರೂಪ : ಲಲಿತಾಕಾರಮದಿದು ನಾಡೆ ನಯನಶ್ಯಂಸಂದಮಂ (ಕಾಂಕೀ. ೩-೦೨೬); ಲಲಿತಾಕಾರದ ರಾಜಪುತ್ರತೆಯಿಂದ . . . 28

ಒಪ್ಪಿದುರ್ದೊಡ್ಡೊಲಗಂ (ಕಾಂಕೀ. ೩-೦೬). ಲಲಿತಾಕಾರ : ಲಲಿತಾಕಾರಂ ವಿಫಲಂ ಬೆಳಗುವ ರಾವಣ್ಯಮೆಸೆಯ ಬಂದರ್ . . . ಕೋಮಲೆಯರ್ (ಕಾಂಕೀ. ೪-೦೨೯). [ಸಂ.]

ಲಲಿತೆ, ಲಲಿತ (ನಾ). ೧. ಹೆಂಗಸು; ಸ್ತ್ರೀ. ೨. ಸ್ತೋತ್ರಾಚಾರಿಯಾದ ಹೆಂಗಸು; ಸ್ತ್ರೀಯೆ. ೩. ವಿಲಾಸಿನಿ; ಸುಂದರಿ : ಲಲಿತಮು 29

ಮುಖೇಮುಬಂಜದ ಬೆಳಗೊಳರದಗದು ಪೆಜೆಗೆದು ತವೋಬಳವಿದುರ್ ದೊಡವಂ ಕಣ್ಣೊಳಗುಮಾಕಮಾ ವಿಲೇಕವಿಲಾಸಂ (ಕಾಂಕೀ. ೪-೦೩).

೪. ದುರ್ಗೆಯ ಒಂದು ಹೆಸರು. ೫. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಒಂದು ಅನುವಾಸದ ಹೆಸರು: ಸೌಪ್ತವಗಾಣಮಾನ್ವತಂ ಲಲಿತವೃತ್ತಿಯಂ 30

ಲಲಿತಯಂಬ ವೃತ್ತಿಯದಕ್ಕಂ (ಕಾಂಕೀ. ೩೬೪). ೬. ಒಂದು ಜಲಂಕಾರದ ಹೆಸರು: ಪ್ರಸ್ತುತ ಮೇಸದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ 31

ರೂಪದ ಪ್ರಸ್ತುತವು ವರ್ಣಿ ಲಲಿತಮು (ಕುಕು. ೦೨೯). ೭. = ಲಲಿತ ೧೫ : ಇವತ್ತು ಮತ್ತೆ ಲಲಿತಗೆ ಬಪ್ಪದು ಪದನಾಟು ಮತ್ತೆ ಮಂದಾ 32

ಉಲಂ ತವುದುಪ್ಪಾಪಕ್ಕುಜಿಯೊಪ್ಪು ವೈದಿಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಮತ್ತೆ ಗಳುಲೇ (ಕಾಂಕೀ. ೩-೨೨೨ ಕಾಂಕೀ). ೮. [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ರಾಗದ 33

ಹೆಸರು: ಕೌಶಿಕ ವೇಣುವರ್ . . . ಲಲಿತ . . . ಕಯನೋದರಿಯಂಬ ಮೂವತ್ತುನಾಲ್ಕುರಾಗಂಗಳೇ ಭಾಷಣದಿಂದ ಪುಟ್ಟಿದವು (ಪೀ. ೨೩೬). 34

ಲಲಿತೆ : ೮. ಚಾರುವೀಣೆಯ ಚಾಚಿಸುತ್ತ ಲಲಿತಯ ವಾಡೆ (ಕುಕು. ೩-೨೦). [ಸಂ. ಲಲಿತಾ]

ಲಲಿತೋಚ್ಚ್ರಿತ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಶ್ರುತಿಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸ್ವರಂ . . . ಲಲಿತೋಚ್ಚ್ರಿತ [ಕಾಂಕೀ. ೩೬೬] . . . 35

ಕೋಮಲವೆಂಬ ಉಪತ್ತರಡು ಶ್ರುತಿಗಮಗಳು (ಕಾಂಕೀ. ೦೦೬). [ಸಂ.]

ಲಲಿತೋತ್ತರ (ನಾ). ಲಲಿತಾಗಮದ ನಾಲ್ಕುಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲಲಿತ ಲಲಿತೋತ್ತರ ಕೌಮಾರತಂತ್ರ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಾಗಮವೆಂದು ಲಲಿತಾ 36

ಗಮದ ನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳು (ಕಾಂಕೀ. ೩೬). [ಸಂ.]

ಲಲ್ಲಯಸು, ಲಲ್ಲೆಸು (ಕ್ರಿ). ಮುದ್ದಿಸು; ರಮಿಸು; ಪ್ರೀತಿಸು : ಎರವ ಮರಲ್ವೆ ಲಲ್ಲಯವೆ ಕಾರ್ತಿದಿವೆಂಬುದುಯುಳಿಯುಳಂಕರಣ 37

ವಿಶಾಸಮಂ ಮಹಿವ ಮೇಳುಪದಿನ ರೂಪ ಶಾಸನಂಬರಿದುದು (ಕುಕು. ೩-೨೬); ನುಡಿದು ಕಾತರಾದ ಕೂಡೆ ಲಲ್ಲಯಸು . . . 38

ಬದ್ಧೆಯನೊಲಿಸನಾಮಂ (ಕುಕು. ೩-೦೬); ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೇಳು ಮುರ್ವ 39

ಲಲ್ಲಯಸುವ ಪೆಜರನಟ್ಟ ದೊಡುವ . . . ಮುನಿಯಲ್ಲಿ ಜನೋಕ್ತಿಯನೆ

ಕೇಳಿದಾಗಲೂ ಚತುರಂ (ಕರ್ತೃ. ೭-೨೨). ಲಲಿಪ್ತುಃ ಕುಂದಿರ್
ಪುರಿಗಣಯನನಿತು ಲಲಿಪ್ತುಃ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೭೬); ಕರುಮಂಥದ
ನಲ್ಲನಂ ಕಾಲ್ಪಿದಿಮಂ ಲಲಿಪ್ತುಃ . . . ತೀರ್ಥ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬); ಮಲ್ಲಿದ
ರಾಗದ ಹರಿಯು ನಿಂದು ಲಲಿಪ್ತುಃ ಪರಣಿಯನಿಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೨).

[ಲಲಿ + - ಇತ್ಯು]

ಲಲಿ (ನಾ). ೧. ಮುದ್ದು : ಪ್ರೀತಿ : "ಲಲಿಯೆಂದಕ್ಕು ಮುದ್ದಿಗೆ
ಪೆರಾ" (ಕೃಷ್ಣ. ೭೬); ರಾಶಿ ಕೃಷ್ಣರ ಕಿವಿಗೋವಳೊಡಿದ ಲಲಿಯೆನ
ಅನುರಾಗದಿ ಲಲಿಸುವೆನು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೩); ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಲಲಿ[ಕೃಷ್ಣ. ೧-೨೩].
೨. ದುನದ್ದಿ ಭಾತಕತನವುರವನ ಕನಿಷ್ಠನುಬರು (ಕೃಷ್ಣ. ೪೪-೨೩).
೩. ವಿನೋದ : ಸರಸ : ಲಲಿತಾಂಗನಂ ದುನಗೊಳಿಸುವರಿಚ್ಚಿ ಕಾರ್ತವದ
ಲಲಿದು ಸ್ವದ ದೇವಕಾರ್ತಯರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬೦); ತಮ್ಮ ಲಲಿ
ಕುಣಿತಗಳಲ್ಲಿ, ಪುಷ್ಪಪದ್ಮದಲ್ಲ, ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ, ಯಾರನ್ನು ಲಲಿಸದೆ
. . . ಸುಗ್ಗತ್ತರ (ಕೃಷ್ಣ. ೪೨).

ಲಲಿಯಡು = ಮುದ್ದಾಡು : ಬಾಲಸೂರ್ಯನ ಬಗಾರ
ಕರಣಗಳು ಸುಗಳಿ ಜಾಯ . . . ಗುಣವಿ ಲಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಲಲಿಯಾಮತ್
ಲಿಡುವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೨). ಲಲಿ ಹಾಕು = ವಿನೋದವಡು :
ಸಂತೋಷವಡು : ಕಂಡವರ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಭಾವಿಗೆ ತಳ್ಳಿ ಅವು ತೇರಿ
ಮುಳುಗುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಲಲಿ ಹಾಕುವ ಗುಣವಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦).
ಲಲಿಹೊಡೆ = ಸರಸವಾಗಿ ಮಾತನಾಡು : ಚಕ್ಕಂದವಾಡು :
ಅವಳೂ ಅವನೊಡನೆ ಲಲಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪);
ಓಸಯಲ್ಲಿಯೋ ಪಡುಲೆಯಲ್ಲಿಯೋ . . . ನಿಂತು ಅವರು ಲಲಿ
ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೬).

[ದೇ. ೩ ತುಳು. ಲಲಿ. ಲಲಿ: ತಲಾ. ಲಲಿ]

ಲಲಿಗಣ್ಣ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸೂಸುವ ಕಣ್ಣು : ನಿಧಿಗಣ್ಣ
ಪುಲಿಗಣ್ಣವರಸಣ್ಣ ಲಲಿಗಣ್ಣವರ್ ನಗನೋಟದ ತೋರ ಧಮ್ಮಿಲ್ಲ
ಯರೆಯುತ್ತೊಗ್ಗಿನಲಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೪-೧೨).

[ಲಲಿ + ಕಣ್ಣ (< ಕಣ)]

ಲಲಿಗರೆ 'ಲಲಿಗಣಿ' ನೋ.

ಲಲಿಗಣಿ. ಲಲಿಗರೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ಪ್ರೀತಿಯ ಮಾತನ್ನು ಆಡು :
ರಮಿಸು : ಮುದ್ದಿಸು : ಪಲ್ಲಭಾಧ್ಯಾನೆಂದು ಲಲಿಗಣಿಯ ಬೇಡ
(ಕೃಷ್ಣ. ೪. ೧೦೨-೭); ರುಗುಮಿಣಿ ಮನೆಯ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷನಾಯಕ
ಚರಣದಲ್ಲಿ ನೊಸಲಂ ಬಾಚಿ ಲಲಿಗಣಿಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೧೦); ರನ್ನಗಲ್ಲಿ
ಡಯ ಪಲ್ಲ ನರಾಸಿಮೋ ಚೆಲ್ಲನಿಂ ನಲ್ಲೆರಸು ನಿಲ್ಲದೆ ಕೂರ್ದು ಮೆಲ್ಲ
ಮೆಲ್ಲನೆ ಲಲಿಗಣಿವ. (ಕೃಷ್ಣ. ೭೬-೨). ಲಲಿಗರೆ : ೧. "ವಾನೇ
ಚನ್ನಮಲಿ" ಎಂದು ಪ್ರದಿ ಬಸೂರ್ವಕನಿ ಲಲಿಗರಿದಮ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೬೦).
೨. ಸರಸವಾಡು : ಚಕ್ಕಂದವಾಡು : ಕೊಂಟ ಸುಗು ಕೊಟ್ಟಿಯೋ
ಲಲಿಗರೆಯೋಕೆ ಬರುತ್ತವೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೦). [ಲಲಿ + ಕಣಿ]

ಲಲಿಗಾಂಕಿ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು : ಪ್ರಣಯ :
ಮೆಚಿಕಿ - ಲಲಿಗಾಂಕಿಯನಾದಿವನಂಬುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦).

[ಲಲಿ + - ಕಾರ್ತ (< - ಕಾಣ) + - ಇತ್ಯು]

ಲಲಿಗಾರ್ತಿ (ನಾ). ಸರಸವಾಡುವಳು ; ಚೆಲ್ಲಾಟದ ಹೆಣ್ಣು ; ಬೆಳಕಿ
ಗಣ್ಣ ದೊಗಿ ರೋರಾಪಾಂಗದ ಲಲಿಗಾರ್ತಿ ಕುಡುವವಳು ಕುಶಲ
(ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩). [ಲಲಿ + - ಕಾಣ + - ತಿ (< - ಇತ್ಯು)]

ಲಲಿಗೇಯ್. ಲಲಿಗೈ (ಕ್ರಿ). = ಲಲಿಗಣಿ : ಲಲಿಗೈಯು ಲಲಿಗ
ಮಾಡಿದೊಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೪-೧೦೬); ಪಕ್ಕಮಂ ಬಿಚ್ಚಿ ಲಲಿಗೈಯು
[ಕೃಷ್ಣ. ಗಣಿ]ತ್ತು ಪಾರಿವಂ ಪಾರಿದೊಳ್ (ಗೃಹ. ೨-೨೨)

ಲಲಿಗೈಯುತ್ಯೆ ದೈನ್ಯದೋಣ (ಕೃಷ್ಣ. ೭-೭೦). 'ಲಲಿಗೈ : ಗಲ್ಲ
ಮನೊಲೊಲಿದತ್ತಿ ಮುದ್ದಿ ಪರ್ ಮೂವೆ ಲಲಿಗೈವರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧೩);
ಲಲಿಗೈದೊಲವನಾಣ್ಗೆ ಕಾಣಿಸಿದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೨); ಬೀಸು
ವಿಜ್ಞಾನ ಸೂಸುವ ನೋನೆಯಂ ಸ್ವನಿಸದೆ ಪಕ್ಕೆಯೊಳೆ ಮೆಟ್ಟು. ಕಣಸಂ
ಲಲಿಗೈದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೭). [ಲಲಿ + ಕೇಯ್]

ಲಲಿಗೈ 'ಲಲಿಗೈಯ್' ನೋ.

ಲಲಿನುಡಿ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಯ ಮಾತು ; ಮುದ್ದುಮಾತು ; ಸರಸ
ಸಲ್ಲಾಪ : ಗದ್ದದತ್ತಂ ಪಡೆದಿರ್ವ ಲಲಿನುಡಿ ಲೀಯನೀಯ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧೦೬); ಎಸೆವಂಗೆಮುವಂಗಳ ನಾಟಕದಿನೀಟ . . . ಕರ್ಣಿಗಳೊಳು
ಲಲಿನುಡಿಯನಿದುಗೇಳಿ . . . ಸಾರಕವನಸುಗಲು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೩೦); ಸವಿ
ಲಲಿನುಡಿಗಿ ಲವಲವಿವ ನಾಲಗೆ ಕೊಟಕ ಕಾತರೊ ಮಿಡುವಿದುಕಲೊರ್ವ
ನಾಡೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೪-೨೨). [ಲಲಿ + ನುಡಿ]

ಲಲಿಮಾತು 'ಲಲಿವಾತು' ನೋ.

ಲಲಿವಾತು. ಲಲಿಮಾತು (ನಾ). = ಲಲಿನುಡಿ : ಲಲಿವಾತಿಂ ಗಲ್ಲವ
ಪಿಡಿದು ಪುಪ್ಪಪರಿಮಳದಂತೆ ನಾ ನೀಸುಭಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ಕೂಡೆನ್ನ ಪುಣೇ
ತನೇ (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬); ಪಲವು ಪರಿಯಲಿ ಲಲಿವಾತಿನಲವದು ರಾವನ
ಕೋಮಲಾಂಭ್ರಿಯೊಳುಹಿದಳು ಮೂರ್ಧಿಯನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೬-೨೩);
ಜತಗೊಂಡು ಸಾರ್ದು ಇನಿಪೊಟ್ಟುಂ ಲಲಿವಾತಿನ ಸೊನ್ನ ಸೊಗದೊಳರ್ದು
(ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೨೬). ಲಲಿಮಾತು : ಲೇಸು ಪಾಸು ನೋಟಬಾಧರಣ
ಅರಿಂಗನ ವಸ್ತ್ರ ಜುಂಬನವಾರೋಗಣೆ ಲಲಿಮಾತು ತಾಂಬೂಲ ಲವ
ಲವಿಕೆಯೆ ಅನುಲೇಪನಮೆಗೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೪. ೧೦೬-೨೬). [ಲಲಿ + ಮಾತು]

ಲಲಿಸು 'ಲಲಿಯಿಸು' ನೋ.

ಲವ (ನಾ). ೧. ಕೇಳುವುದು. ೨. ಕಟಾವು. ೩. ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು;
ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವುದು. ೪. ಅಲ್ಪ : ಸ್ವಲ್ಪ; ಲೇಶ : "ಅಣು ಗೊಟ್ಟುಂ
ಲೇಶಂ ತುಟಿ ಕಣು ಲವಂ . . . ಅಣು ಕಿಣಿವವುದು ತಾಂ"
(ಕೃಷ್ಣ. ೧೦೬-೨೬); ಬೆದಿದ ಬೆದ ಜೀವಕ್ಕಂಪಾನುಂ ಕ್ಷಯೋವಶಮು
ನಿಮಿತ್ತದಿಂ ಸದ್ವರ್ಮಾಮೃತ ಲವಂ ದೊರಕೊಡುದವೈದ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೩೩);
ಕನ್ನಡಿ. ರಾಜನಂ ತಾಮಸು ಸಾತ್ವಿಕಗುಣಂ ಲವದಿಲ್ಲದಂತೆ
ಲಯವವು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೨-೬). ೫. ನೀರಿನ ತುಂತುರು. - ಹನಿ :
ನಗಿಂದ್ರೋಪಕಂಠಗಳೊಳ್ ನಿರ್ಜ್ವರಮಂ ಮಾಡುತ್ತುಮುದ್ದಿಲ್ಲವ
ನಿಹವದೆ ದೇವೇಂದ್ರಯೋಕ್ಕಮತ್ತಾದರಮಂ ಮಾಡುತ್ತುಮೇನಾಟು
ದುಡೊ ದಿವಿವಾತಮಂ ಗಂಧಕೋಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೬-೧೦೬).

'ಲವೇದ್ದಮ' ಪರಾ. ೭. ಸಣ್ಣ ತುಣುಕು, - ಭಾಗ, - ತುಂಡು.
೭. ಉಣ್ಣೆ; ತುಪ್ಪಳು. ೮. ಆಟ; ಕೇಳಿ. ೯. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಅವಧಿ;
ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲ : ಕಾಲಮದಾ . . . ತೃಟಿ ಲವಮುಖಿಕಾಲಂಗಳಿಂದ ತಾನ
ಖಲಮಾಗೆಸದಿರ್ವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨೭); ಒಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣೆಮನಿಸ್ಕುವನಿಂತರ
ನಾಲಾ ಭಾಗಿಯೊಳಗೊಂದು ಭಾಗವೇ ತೃಟಿಯನಿಸುಗುಮದೇ ಎರಡಾಗ
ಲೊಂದು ಲವನಿಸುಗು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬೦). ೧೦. ಶ್ರೀರಾಮನ ಅವಳಿ
ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ : ಲವನ ಬಲಕ್ಕೆ ರಾಘವಬಲಂ ಪೆಟಿಂಗಿ ಕಡಂಗಿ ರಾಘವಂ
ಲವನೊಂದಿರ್ . . . ಅವನಾಹವದೊಳಿರ್ಚಿ ಜೀವಿಸುವಂ ಲವನಂ
ಒವನಂ ಮಹೀಳುಜಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೬-೧೦); ಕಂಡನರ್ಚಿತ ಸುವಾಚಿಯಂ
ವೀರಲವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೬). ೧೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ; ಲಾವಕ್ಕೆ;
ಪುರಲಹಕ್ಕೆ. ೧೨. ಲವಂಗ. ೧೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯ
ಬೀಜ; ಜಾಯಿಕಾಯಿ. ೧೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂಲಿಕೆ; ಲಾಮಂಚದ
ಬೇರು. ೧೫. [ಕಾವ್ಯಮಿತ್ರ] ಒಂದು ಕುಮ್ಮಾಲಂಕಾರ; ಲವ
ರೂಪ ವಿಕೃತಮಂ ಪುಟ್ಟುವುದು ಲವಂ ರಾಜಸುತಯನಿಟ್ಟು ಮೆಯ್ಯೋ

ಜುವ ಪುಳಕಮನಜುವಗಿಂತು ವಿಟಂ ವನದತುಳ ಶೀತವನನೊಂದು
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೪).

ಲವಲವ್ಯ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಮೃತ್ಯು ತಾಂ ಬುದು . . . ನಿತ್ಯ ನಿಷ್ಕಸುವ
ಲವಲವ ಪೀರುತಲಿ ದೀರ್ಘಹತ್ಯೆಯಲಿ ಹರುಷವೊ (ಪುನಃ. ೦೫).
ಲವಲೇಶ = ಸ್ವಲ್ಪ : ತೀರ ಅಲ್ಪ : ಕೊಂಚ : ಲವಕುಶಾಕ
ಲಂಕಾಧೀಶನಾಹಾರ ಲವಲೇಶಮೋಷವಿದೂರ (ಚಕ್ರಾಂ. ೭೦-೭೦) :
ಲವಲೇಶವಾದರೂ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕಟ್ಟಿನ ಕಡಿ ಕಾರದಂಥ ಶೀತಲರು
(ಚಕ್ರಾಂ. ೨೨-೪೪). [ಸಂ.]

ಲವಂ (ಅ). ಸ್ವಲ್ಪವೂ : ಅದರ್ಥ ಲವಂ ಲವಂ ಬಿಡಿದೆ . . .
ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಧನುಮ ಮುಜಾದಂ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೫-೦೬). [ಸಂ.]

ಲವಂಗ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿಡುವ
ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಸಂಬಾರವದಾರ್ಥ : ದೇವಕುಸುಮ :
ಲವಂಗಂ ನಾಗೋರ್ವೀರುಹಕುಸುಮಮಲ್ಲಂ ಮೆಚ್ಚು ಸ್ತಂಧವೆಚ್ಚು . . .
ಕೂಡಿ (ಕೂಟಾಂ. ೭-೭೪) : ಲವಂಗ ಲವಂಗ[ಪ್ರಾಣಂ. ವಿಕಂಗ]ಗಳ
ಸೊಂಪೊವ ಸಕಲ ಸುರದ್ರಮಾಯನು (ಕೂಟಾಂ. ೨-೨-೭) : ಕುರಿ,
ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೊಗಸು . . . ಬೆಕ್ಕುಳ್ಳ, ಲವಂಗ, ಅರಿಸ . . . ಇವೆಷ್ಟನ್ನೂ
ಸಮಾಭಾಗವಾಗಿ ಬಿಸಿನೀರಿಂದರೂ ಕೂಡಲು ಶೀತಜ್ವರ ಪರಿಹಾರಮಕ್ಕುಂ
(ಚಕ್ರಾಂ. ೭೭). ೨. ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ : 'ಲವಂಗಚೆಕ್ಕಿ', 'ಲವಂಗಪಟ್ಟಿ'
ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲವಂಗಚೂರು (ನಾ). ಲವಂಗದ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಿ, ಬೇಯಿಸಿ
ಒಣಗಿಸಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಡಕೆ : ಚತುರ್ಭಾಗ. ಕೊರಪ್ಪ,
ಲವಂಗಚೂರು, ಮೊಡಿ, ಅಕ್ಕಾವಾರ, ದೇವಾವಾರ ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ
ರಾಶಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೫). [ಲವಂಗ + ಚೂರು]

ಲವಂಗಚೆಕ್ಕಿ (ನಾ). ಸಂಬಾರವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸುವ, ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ
ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರದ ತೊಗಟೆ : ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ : ಲವಂಗ
ಚೆಕ್ಕಿ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಕರ್ನಕುಟ್ಟು (ಪು. ಶಿ. ೨೦-೭೪೨).

[ಲವಂಗ + ಚೆಕ್ಕಿ (< ಸಕ್ಕಿ)]

ಲವಂಗತಿಗುಡು (ನಾ). = ಲವಂಗಚೆಕ್ಕಿ : "ವಸು . . . ಲವಂಗ
ತಿಗುಡು" (ಕೂಟಾಂ. ೦೪೪). [ಲವಂಗ + ತಿಗುಡು]

ಲವಂಗತೊಕ್ಕು (ನಾ). = ಲವಂಗಚೆಕ್ಕಿ : "ತೃಚಂ-ಲವಂಗತೊಕ್ಕು"
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨-೦೫) : ಮಗ್ಗಾರಸೂಪ್ತ ಪಾಯಿಕಾಯ ಯಾಲಕ್ಕಿ
ಲವಂಗತೊಕ್ಕು ಲವಂಗಪತ್ರ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೪). [ಲವಂಗ + ತೊಕ್ಕು]

ಲವಂಗಪಟ್ಟಿ (ನಾ). = ಲವಂಗಚೆಕ್ಕಿ : ಕಾಫಿ, ಅಕ್ಕಿ . . . ಲವಂಗಪಟ್ಟಿ
ಸಂಕೋನಾ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಾಗುತ್ತವೆ (ಕೂಟಾಂ. ೭೭) : ಕ್ರಿ. ಪೂ.
೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಲವಂಗ
ಪಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ಮಲಿಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ವಸ್ತುವನ್ನೇ
ಪ್ರಾಯಶಃ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭೨). [ಲವಂಗ + ಪಟ್ಟಿ]

ಲವಂಗಪತ್ರ (ನಾ). ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ಜಾತಿಗೆ
ಸೇರಿದ ಒಂದು ಗಿಡದ ಎಲೆ : "ತೇಜಪತ್ರ" (ಕೂಟಾಂ. ೨೦) : ಎಲಕ್ಕಿ,
ಲವಂಗಚೆಕ್ಕಿ, ಲವಂಗಪತ್ರ . . . ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ . . . ಪೈತ್ಯಜ್ವರಂ
ಮಾಣ್ಣಂ (ಚಕ್ರಾಂ. ೭೭). [ಸಂ. ಲವಂಗಪತ್ರ]

ಲವಕುಟಿ (ನಾ). ಬಹಳ ಚೆಕ್ಕಿದಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆ : ಮಣ್ಣಿನ
ಕುರುಳಿ : "ಕಿರಗಲಂಶಿಯನಲು ಕೈಗಡಿಗೆ ಲವಕುಟಿಂ ಕುರುಳಿಯಕ್ಕು"
(ಪುನಃ. ೭೨-೨೪). 'ಕುರುಳಿ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲವಡ 'ಲವುಡ' ನೋ.

ಲವಡಿ 'ಲೌಡಿ' ನೋ.

ಲವಣ (ನಾ). ೧. ಉಪ್ಪು : ಕ್ಷಾರ : "ಲವಣಂ ಸಮುದ್ರಜಂ
ಕಲ್ಪಾವೈನಿಕ್ಕು" (ಪುನಃ. ೪೭-೪೦) : ನರದಿಯಿಂದಜ್ಜಿದನೊಡದೊರನು
ವುಳು ಪುಳಿಯೊಳಂ ಲವಣದೊಳಂ (ಕೂಟಾಂ. ೭-೨೦೪). ೨. ಪೆಡ್ರೆಸ
ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಉಪ್ಪಿನ ರುಚಿ : "ತುವರಂ ತಿಕ್ಕಂ ಮಧುರಂ
ಲವಣಂ ಕಟುಕಾರಮಂದು ರಸಮಾಜು ತಟಂ" (ಕಾಶ್ಯಾ. ೪೪-೦೫).
೩. ರಾಸಾಯನಿಕ ಲವಣ : ಸ್ಪೃಂಧವ : "ಲವಣಂ ಸ್ಪೃಂಧವಮುಂ"
(ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೭೪-೪೪). ೪. ಮನೋಹರವಾದುದು : ಸುಂದರ
ವಾದುದು : ಚೆಲುವಾದುದು : 'ಲವಣಿಕೆ' ಪರಾ. ೫. ಶತ್ರುಘ್ನ
ನಿಂದ ಹತನಾದ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು : 'ಲವಣಾಸುರ' ಪರಾ.
೬. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಉಪ್ಪಿನ ತೆರಿಗೆ : ಮಗ್ಗುಲ
ಹೊಗದಿಡೆ ಲವಣ ಪುಟ್ಟಾರಾಕ (೦೪-೨೫ ಕೃಷ್ಣ. ೭೭-೦೪ : ೨೦೫).
[ಸಂ.]

ಲವಣಜಲಧಿ (ನಾ). ಉಪ್ಪಿನೀರಿನ ಸಮುದ್ರ, ಕಡಲು :
ನಿಜವಿಜಯವರೂಢವೊಂದಕ್ಕೊಳೆ ನುಗುಟ್ಟು ಲವಣಜಲಧಿಯಂ ಪೊಕ್ಕು
(೦೫. ೦೪-೭೭ ಕೃಷ್ಣ). [ಸಂ.]

ಲವಣಕೆ (ನಾ). ಉಪ್ಪಿನ ಅಂಶ : ಕ್ಷಾರತ್ವ : ನದೀಮುಖಗಳ
ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಬೀಳುವ, ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳು
ಬೀಳಿದ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ . . . ಲವಣಕೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ (ಕೂಟಾಂ. ೭೭).
[ಸಂ. ಲವಣಕಾ]

ಲವಣಾಸುರ (ನಾ). = ಲವಣ ೫ : ಲವಣಾಸುರಂ ಕಾಳಗದೋತನಿಂದಕೆ
ದನಾ ಬಾಲಕರ ತೋಳ ಬತ್ತಿಂತೋ (ಕೃಷ್ಣಾಂ. ೨೦-೭೫). [ಸಂ.]

ಲವಣ್ಯ, ನವಣ್ಯ, ಲಹಣ್ಯ (ನಾ). ೧. ಕಾಂತಿ : ತೋಭೆ : ಮೆರುಗು :
ಕವಿವರಣಾಂಶುಗಳ ಲಹರಿಯ ಲವಣ ಶಾವಣೆಯಲಿ ನೀಲಚ್ಚವಿಯು
ದೀಧಿತಿ ಝಳಪುಟು : ದಿವ್ಯದೇವಿಯ ಭಕ್ತಿಗಳ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೭-೨೭) :
ಪೊಳವ ಮಿಂಚಿನ ಲವಣ[ಪ್ರಾಣಂ. ಅಂವಿಯನು ಮೈಗಳಲಿ . . .
ತೋಟಾದರು ಭರದಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨೨-೭೪). ನವಣ್ಯ : ೨.
ಮನೋಹರತೆ : ಅಂದ : ಸೊಗಸು : ಕೋಮಲಕ್ಕೆ ಕೊಂಕುವಡೆಯು
ಕೊಂಕು ಬಿಂಕೆಬಡೆಯ ಬಿಂಕೆ ಲಾವಣಡೆಯ ಲಾಳಿ ನವಣ
ವಡೆಯ ನವಣ ಬಹುವಿಧವಡೆಯ ಬಹುವಿಧದ ವಡೆಯ ಮಾರಚಿತ್ರದ
ಗತಿಗಳೊಳ ಮೊಡೆದು (ಕಾಶ್ಯಾ. ೨-೨೪ ಕೃಷ್ಣ). ಲಹಣ್ಯ : ೧. ನಡೆವ
ಪರಿಮಳದ ನಾವೆಯಂತೆ ಮಿದುರ್ ನಾಸಿಕಮಂ ದಾಂಟಿಲಾಟದಾಭಯಪಟ್ಟದಿಂ
ಸುತ್ತಿ ಬಪ್ಪಾಸೆಯೊಳು ಬಟ್ಟಿಗೊಡುವುದೆಂದು ಕರ್ಣಾವತಂಸದಳಗೇ
ಲಹಣ್ಯಿಗೇ ಮೌಕ್ತಿಕಾವತಂಸಕಿರಣಜ್ವಲದಿ ಚಾಮರವನಿಕ್ಕುವಂತೆ ಗಂಡ
ಮಂಡಲದೊಳು ಮಾರ್ಪೊಳವ ಕರ್ಣಪಾಲಿಕಗಳ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೨-೨೪).

[< ಸಂ. ಲವಣಾ]

ಲವಣ್ಯ, ನವಣ್ಯ, ಲವಣ, ಲಹಣ್ಯ, ಲಾವಣ್ಯ (ನಾ). ೧. ಯುದ್ಧದ
ಒಂದು ವರಸೆ. - ಚಳಕ : ಸುಯೋಧನ ಕವಿದು ನಾಭಿಗೆ ತೋಟ ಬಂಭಿಗೆ
ಹೂಡಿ ಝಳಪದಲಿ ಲವಣಯಲಿ ಲಳಿಯದ್ದು ಹೊಯ್ದುನು ಪವನಜನ
ಧುಜತಿರವ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೭-೭೭) : ಕೀಳ್ಳಿ ಲವನ ಲವಣಯ ರಾಗು
ಬೇಟವರ (ಕೂಟಾಂ. ೭-೨೫-೦೪) : ಮಜದ ಬಂಧುರದ ಗದಿಗಳಲಿ ಲವಣಯ
ಬಂಧುರ ಬಿಡದೊಡನೆ ಬಡಿದಾಡಿದರು ಜಡಿತಯಲಿ (ಕಾಶ್ಯಾ. ೦೫-೦೨).
೨. [ಸಂಗೀತ] ಹಾಡುವಿಕೆಯ ಒಂದು ಸೊಗಸು : ೩ ಜಟಿಲವಲ್ಲದ
ಗೀಯಸೊಂದರ್ಯವು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿ ಸರಳರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟ
ಗೊಳ್ಳುವಂಥ ಒಂದು ಶಾಯಿ. - ರಾಗದ ಅವಯವ. ಕೆಲವರು
ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ನಮನ'ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇದು ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ : ಸ್ವಾಯುನಾರೋಹಿಯನವರೋಹಿಯನೋಯರಮಂ

ಸಂಚಾರಿ ಬಹುಮತ ಉಯಿ ಲವಣಿ ಮಹಾಕವಿ ದಾಳಿಗಳಕಾರವರಂಪರೆಯು
... ಚತುರ್ವಿಧ ದುಡಿಯು ಗುಯಿ ರಸಿಕಮನೋದಾಯಕಿ ಪಾದಿದಳತಿ
ಚದುರಿಂದ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೪-೪೩). ೩. [ನಾಟ್ಯ] ದೇಶೀಸ್ವತ್ವದ
ಒಂದು ರೀತಿ : ನಟನ ಶಾಂಡವ ನಾಟ್ಯ ಪಟುಸ್ವತ್ವ ಲಾಸ್ಯದುತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ವೇರು
ತಿರುಪ್ಪರುಲವಣಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩೪೪) ; ಪದತಳದೊಳ್ ತಾಳಮಂ ದೀಪರಂ
ಬೋಗಲೇಯದೆ ಸಹಿಸಿದಿದು ರೂಪು ನೇರು ಲಾಗು ಲವಣಿಯಡವು ತಿರುಪ್ಪ
ಕೈಮಹಿ ಕಳಾಪ ಕೂಟಮನಂಗಳಂ ಸಂಗಳಸಿ . . . ತೋರ್ವ ನರ್ತಕಿ
ಯರಿಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೦೪ ೪). ನವಣ್ಣ : ೧. ವಹಲಿಕನಂ ಪದಗತಿಯಂ
ಒಹುವಿಕೆ ಕೈ ಮೂಟ್ಟಿ ನವಣಿಯಂ . . . ಆಹಮಹಮಿಕೆ ಮಿಕ್ಕು ಮೊಹಿದು
ವಿವರ್ ಮೆಯ್ಯೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೦-೩೪). ಲವಣಿ : ೧. ಚಲಿದಿದಲೋ
ರೋರ್ವರಚ್ಚಾಡಿದವೊಯ್ಯ ಲವಣಿ ಮಿಗೆ ಚಮತ್ಕೃತಿಯೊಳು (ಕೋಶಾ. ೩-೩). ಲವಣ್ಣ : ೨. ಇಂವಂ ಕಟುವ ಸುಧಾರಸಗಾನಂ ನಾನಾರಸದ
ಲಹಣಿಯ ರೂಪವಡೆಯ ಪಾಡುವ ಗುಯಕರೂಳಂ (ಗಾಳ. ೨-೦೦೩ ೪).
ಲಾವಣ್ಣ : ೨. ಗಳೆಯೋಸರಿಸಲು ಮುಂದಳದೊಳು ಧಮ್ಮನೆ ಉಳಿಯ
ಲೊದಗಿ ಮೊವೋಣ ಕಳಿದು ರಾವಣೆಯೊಳಾಗಳಿ ಹೊಕ್ಕನೆದ ದೋಟು
ಗಳವಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೧೩).

[? / ಸಂ. ಲವಣಿ / ಮರಾ. ಲವಣಿ = ಬಾಗಿರುವಿಕೆ]

ಲವಣಿಕೆ (ನಾ). ರವ್ಯತೆ ; ಮನೋಹರತೆ : ಕಾಲ್ಕಳುಗಿಯ ಲವಣಿಕೆ
ಕೋಟಿಕೆಯ ಶುದ್ಧ ಬಾಲದವರು ಮನದೊಳ ಮೆಲು ಹುರದಿಂದವ
ಹಮವಾ ಭೂಪಾಲನ ಮನವ ಮೆಚ್ಚಿಸಿತು (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೦೦).

[ಲವಣಿ + ಇಕೆ]

ಲವಣಿಸಾರ (ನಾ). ೧. ಯುದ್ಧದ ಒಂದು ಭಾಗಚಕ್ರತೆ : ಲವಣಿ
ಸಾರದೊಳ್ ಮಣ್ಣುವ ಮಲ್ಲನೊಳಿ ಓದಿದು ಸುತ್ತಿ (ಗಾಳ. ೨-೦೦೩ ೪).
೨. ಯುದ್ಧದ ವರಸೆಗಳ ಬಾಕಿಚಕ್ರತೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ; ಯುದ್ಧ
ನಿಪುಣ : ಬರಿದ ದಂಡೆಯ ಮನೆಯ ಬಯಸಿಕೆ ಲಾಳಿಯ ಮೈಗಳ
ಲವಣಿಸಾರರು ಕೊಳುಗಿದಿಯ ಖಂಡೆಯದ ಖಣಿಕಲಿಸೆಂದು ಕಾದಿದರು
(ಕಾಶ್ಯ. ೦೪-೩).

[ಲವಣಿ + ಸಾರ್ಕೆ]

ಲವಣಿಸು (ಕ್ರಿ). ಉಪ್ಪುಹಾಕು ; ಉಪ್ಪನ್ನು ಸೇರಿಸು : ನೀಳಮಾಕು
ಶ್ರರಿಸಿ ಲವಣಿಸುತ ಪಚಿಸುತ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೪-೩೩). [ಲವಣಿ + ಇಪ್ಪು]

ಲವಣಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬೆಳಕು ಸೂಸು ; ಕಾಂತಿಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮು :
ಆಗ್ನೇಯವಳು ಹೊದಿದಳು . . . ಕಾಯು ಪಡುಲವಾಗೆ ಕಿಡಿಗಳ
ಬಾಯಧಾರೆಯ ಹೊದಣ ಕಚೊಗ ಲಾಯದಲಿ ಲವಣಿಸುವ ದಕ್ಕುರಿದಿರುಳ
[ಕಾಶ್ಯ. ರಾಯದಳದಲಿ ಮೋಹಿಸಿತು ದಕ್ಕುರಿಯು] ಚೋಣಿಯಲಿ
(ಕಾಶ್ಯ. ೨೩-೩೦). [ಲವಣಿ + ಇಪ್ಪು]

ಲವಣಿಸು (ಕ್ರಿ). ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತ ತಿರುಗಿ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ
ಹೋರಾಡು : ಬರಿದಿನಂಕದ ಭೂರು ಭೋರಂದು ಮೊಟ್ಟಗೈದು
ಲಾಗು ಲವಣಿಸಿ ವಂಚಿಸು . . . ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಮೊಗದಿರುಗಿ ಮುತ್ತಿ
ಕಾದುವಲ್ಲಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೦೪೩ ೪). [ಲವಣಿ + ಇಪ್ಪು]

ಲವಣಿ 'ಲವಣಿ' ನೋ.

ಲವಣೋತ್ತಮ (ನಾ). ೧. ನದಿ ಅಥವಾ ಗಣಿಯ ಉಪ್ಪು : ಸೈಂಧವ :
"ಸಿಂಧೂತ್ಮಂ . . . ಲವಣೋತ್ತಮಂ-ಈ ಫ ಸೈಂಧವಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೦೦-೪೩೦) ;
"ಲವಣೋತ್ತಮಂ ಮೂಣಮಂತಂ ಸೈಂಧವಂ" (ಕಾಶ್ಯ. ೩೦-೩). ೨. ಮೆಟ್ಟುಪ್ಪು : (ಕ). [ಸಂ.]

ಲವಣೋದ (ನಾ). ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಕಡಲು : "ಲವಣೋದ . . .
ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಕಡಲು" (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩). [ಸಂ.]

ಲವಣೋದಕ (ನಾ). ೧. ಉಪ್ಪುನೀರು. ೨. ಸಮುದ್ರ. [ಸಂ.]

ಲವಣೋದಧಿ (ನಾ). = ಲವಣೋದ : ದ್ವಾದಶರಾಜಕಮೆಂಬುದ
ನೋದುಗಳೊಳ್ ಕೇಳಲಾದುದಲ್ಲದ ಕಾಣಲ್ಪಡುವ ಲವಣೋದಧಿವೃತ್ತ
ಮೇದಿಯೊಳ್ ದೇವ ನಿನ್ನ ವೇಸರವೇದಿಯೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೪-೦೪). [ಸಂ.]
ಲವಣ (ನಾ). ೧. ಕೊಯ್ಯುವಿಕೆ : "ಲವಣ, ಅಭಿಲಾಷ, ಲವಣಂ-೩
ಹೊಲಗದ್ದೆ ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕುಯ್ಯುವಿಕೆ, ಛೇದಿಸುವಿಕೆ"
(ಕಾಶ್ಯ. ೩೩). ೨. ಕೊಯ್ಯುವ ಸಾಧನ ; ಕುಡುಗೋಲು. [ಸಂ.]
ಲವಲವ, 'ಲವ' ಪರಾ.

ಲವಲವ್ವ (ನಾ). ೧. ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ ; ಆತುರ ; ತವಕ : 'ಲವಲವಿಕೆ' ಪರಾ.
೨. ಆಸೆ ; ಹಂಬಲ : 'ಲವಲವಿಕೆ', 'ಲವಲವಿಸು' ಪರಾ.

[← ಮರಾ. ಲವಲವ]

ಲವಲವಿ (ನಾ). ಉತ್ಸಾಹ : ಲವಕುಶಕಾತ . . . ಲವಣಾಸುರಾಂತರಪ್ರಿಯ
ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ನಿನ್ನೊಲವ ಲವಲವಿಯನಿಸುವುದು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩-೩೦).

[← ಲವಲವ್ವ]

ಲವಲವಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಉತ್ಸಾಹ ; ಹುರುಪು : ಒಲವಿಲ್ಲದ ಭಕ್ತಿ,
ಲವಲವಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಪುಣಿ . . . ಹುಲುಸರಮಿಯಿಂದ ಕರಕಪ್ಪ (ಕಾಶ್ಯ. ೨೦-೩೩) ;
ಲವಲವಿಕೆಯಲಿ ಕಾದಬೇಕಿಮ್ಮವನಿಯನು ಕೈಕೊಳಲುಬೇಕು
(ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೪) ; ಬೇಸಗೆಯ ದಿನಗಳ ಲವಲವಿಕೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು
(ಕಾಶ್ಯ. ೪೩). ೨. ಹಂಬಲ ; ಆಸಕ್ತಿ : ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣ
ಆರಿಯಬೇಕೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರೀತಿ ಕೇಳಿದಳು (ಕಾಶ್ಯ. ೨೦).

[ಲವಲವ್ವ + ಇಕೆ]

ಲವಲವಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಉತ್ಕೃಷ್ಟಮಾಗು ; ತವಕಪಡು ; ಆತುರ
ಗೊಳ್ಳು : ಕೈ ಶಿವಪೂಜೆಗೆ ಲವಲವಿಸುತ್ತಿರೆ ತನ್ನಂ ಮೆಚ್ಚುವತೆ ಪರವಕ
ನಾಗಲೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೩ ೪೪೩-೩೩) ; ತವರೂರ ವಿಧವಕೆ ಕಿವಿಗೊಟ್ಟಿ ಹೆಂಗಳ
ಲವಲವಿಸುವರಲ್ಲಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೪-೦೪) ; ಹರೆಯದಲಿ ಲವಲವಿಸಿ ನಾ ಕಲಿಯ
ಲೆಂದ ಬಲ್ಲವರ ಸಂತರಬ್ಬರ ಬಳಿಗೆ ಸಂದೆ (ಗಾಳ. ೦೦೪-೦೦).
೨. ಹಂಬಲಿಸು ; ಬಯಸು : ಲವಲವಿಸುವ ನೋಟಂ ಕಿತ್ತುವ
ತೋರ್ ಕಂಡುಪವ ಹಸ್ತಂ (ಗಾಳ. ೩-೨೩) ; ತರುಣಿಯರಭವಪಾಸುಬಾಗಿ
ಲವಲವಿದುದು ಜಿಹ್ವೆ (ಕಾಶ್ಯ. ೪-೩) ; ಅಂತು ಕುಳ್ಳಿದೊಳ್ ಲವಲವಿಸಿ
ನೋಡಿ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೨೩ ೪). ೩. (ಆಲಂ) ಒದ್ದಾಡು ; ಹೊರಳಾಡು :
ನಾ ತಿವಿದ ಖಿನ್ನಕೆ ನರನ ಮೈ ಲವಲವಿಸಲಡಿ ಮೇಲಾಗಿ ಹೊರಳರೆ ಧ್ವಜ
ತಾನಂದ (ಕಾಶ್ಯ. ೪-೧೦). [ಲವಲವ್ವ + ಇಪ್ಪು]

ಲವರಿ. ಲವಳಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ : ಕುಳಿಬಾಕೋಳ
ಕದಂಬ ಲುಂಗ ಲವಲೀಭೂಷಾಪಾನೋಕಪ್ರಕರಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೩೦) ;
ಚಂಪಕ ಲವಲೀ ನಾಗಂ ವಕುಳ ಪಾಟಕಾಶ್ವತ್ಥದ್ವಾತಂ (ಕುಳುಕಾ. ೦೦-೩೩
೩೩) ; ಮುಚುಕುಂದ ಕುಂದ ಲವಲೀ ಹರಿಹರದ (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩. ೨೩-೦೩ ; ೧೧೩) ;
ಮತ್ತಕೋಕಿಲೆಗಳು ಲವಲಿಯ ವಿಷತಪಲ್ಲವದೊಳಗೆ
ಮುಳುಗಿ ಮಕರಂದವನ್ನು ಹೀರುತ್ತಿದ್ದವು (ಕಾಶ್ಯ. ೩೪). ೨. "ಕಾಚು
ಮರ" (ಕಾಶ್ಯ. ೩೩೩) ; ತೀರಸ್ಥ ಲವಂಗ ಚೂತ ಲವಲೀಪುಷ್ಪಾಸ
ವಾಸ್ತಾದಿತಾರಿಯುತೋನ್ಮಾದೆಯ (ಕಾಶ್ಯ. ೦-೩೪). ೩. "ಆರನಲ್ಲಿ"
(ಕಾಶ್ಯ. ೩೩೩) : ವಿರಾಲವಂಗಲವಲೀಮೇಲಾವನಭೂಮಿಯೊಳ್ (ಕಾಶ್ಯ. ೦೩-೨) ;
ಸರಳ ಲತಾರಾಸ್ಯನು ಹರಿದೇರೋಮಂಥಬಂಧುರಂ ಲವಲೀ
ಮಮರಮುಖರಂ ಕರಕರಕೀಕರತೀಳಮುಸಗದತ್ತರಕ್ಕುಂ ಸಮೀರಂ
(ಕಾಶ್ಯ. ೩-೦೦೩). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ; ಅದ್ದಿಗಂಟಿ :
"ಲವಲಿ, ಲವಲಿ-ಈ ೨ ಅದ್ದಿಗಂಟಿ" (ಕಾಶ್ಯ. ೨೪೩). ಲವಳಿ :
೨. ಸಾಳ ತಾಟ ಲವಳಿ ಹಿಂತಾಳ ನಾಳ : . . . ಕೋಳ ನಿಜುಕಾಕ್ಷೋಣಂ
ಗಣದೊಪ್ಪುಗುಂ (ಕಾಶ್ಯ. ೩-೪೩). [ಸಂ. ಲವಲೀ]

ಲವಲವೆ (ನಾ). = ಲವಲವೆ : ಪುರಿ ನೀರುಣುತೆರೆ ಪಾಯ್ಕೆಲವಂದಿ ತರಿಯ ವಿಪುಲಗಲ ವರ್ಗದ್ವಗ್ಗಲದಿಂ ಬಗರೆಗೆ ತೀವಿದೊಡೆ ಲವಲವೆಯು ನೂಡಿ ಪೋದುದು (ಕಾಣಾ. ೭-೨೩).

[೨ ಇದು ಭಂದಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡೆ ರೂಪವಿರಬಹುದು]

ಲವಲ 'ಲವಲಿ' ನೋ.

ಲವಲಿ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗ; ನಾರಿ; ಬಳಕಾ ರವಿಸುತನು ಬಲವಂದು ಬಿಲ್ಲಿನ ಲವಲಿಯು ನೇವಮಿ ರವಿಮಂಡಲಕೆ ಕೈಮುಗಿದ (ಸೂತ. ೨೯-೨೨). [?]

ಲವಾಜಮೆ. ಲವಾಜಮ್ (ನಾ). ೧. ಪುಕರ : ಸಾಧನಸಾಮಗ್ರಿ. ಅವಶ್ಯಕವಸ್ತು : ಶಯನಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಲವಾಜಮೆಸುತವಾಗಿ ಚಪ್ಪರಗಾಲು ಮಂಚವನ್ನು ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ (ಪಾಕು. ೨೯೯) ಇದನ್ನು ಕೆಲವು ತಿನ್ನುವವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಲವಾಜಮೆ ಬೇಡವೆ? (ಕುಸು. ೦೦೦). ೨. ಪರಿವಾರ : ಪರಿಜನ : ಅರಮನೆಯಿಂದ ಪುರೋಹಿತರ ವಾನಿಗೆ ಸ್ಥಲವಾಗಿದ್ದು ಗೃಹ ಲವಾಜಮೆ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು (ಪ್ರಾಣಾ. ೭೦). ಲವಾಜಮ್ : ೨. ಅವರ ಸಂಗಾತಿ ಅವರ ಲವಾಜಮ್ ಬಂದಿತ್ತು (ಪಾಕು. ೯).

[೪-ಅರ. ಲವಾಜಮೆ : ೬೦. ಲವಾಜಮಾ, ಲವಾಜಮಾ : ೬೦. ಲವಾಜಮಾ]

ಲವಾಜಮ್ 'ಲವಾಜಮೆ' ನೋ.

ಲವಿತ್ರ. (ನಾ). ಕೊಯ್ಯುವ ಸಾಧನ : ಕುಡುಗೋಲು : "ಲವಿತ್ರಂ ದಾತ್ರಂ-ಈ ೨ ಕುಡುಗೋಲು" (ಕಾಣಾ. ೯೯-೨೩) : ಲವರ ಮಿತ್ರತ್ವ ವೆಂಬುದು ಜನ್ಮತರುಲವಿತ್ರವೆ ಆಗಿದಾರದು (ಪ್ರಕೃ. ೬೬-೬೭) : ಉತ್ತಮ ಕೈಪಾಪಾತ್ರನಿರಿಸಿಹಾ ನವೇತ್ರನವರ್ದೀಲವಿತ್ರನಿವ . . . ಮಯಿದೇವ (ಪ್ರಕೃ. ೨-೨) : ಕೆಡು ಲವಿತ್ರದೊಳೊಡು ಸ್ಥಳದೊಳಿ ಬದವು ಸಮಗವನು (ಕಾಣಾ. ೭-೯೯). [ಸಂ.]

ಲವಡ. ಲವಡ (ನಾ). ಪುರುಷನ ಜನನೇಂದ್ರಿಯ : ಶಿಶ್ನ : (೬) ಲವಡ : (೬). [೪-ಮಾ. ಲವಡ : ೬೦. ಲವಡ]

ಲವಡಿ. ಲಾಡಿ. ಲಾಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಬ್ಬಿಗದ ಆಯುಧ-ದೊಣ್ಣೆಯಂಥ ಸಾಧನ : ತಡೆಯದ ಲವಡಿಯು ಚಾವಡಿಯು ಚಾವಡಿಯ ಬಲ್ಲಾಳಗಳ ಮುಂದತ್ತಿದ ಪರಿಪರಿಯ ಪರಾಕಾಸವೆಯ (ಗಾ. ೬-೨೨೮) : ಭಾಣಾಂಕ ಲವಡಿಯ ಗವಿಯ ಗರವರು ನೂಕಿದರು ತೇಜಗಲನೋಡೆಯಲಿ (ಕಾಣಾ. ೯-೨೦) : ಸುರಗಿಯಲಿ ಲವಡಿಯಲಿ ಮುಸವಲಾ ಕೈಪಾಣದಲಿ ಪುತು ಮರುಕರೆನುತರಮೆಸರಬಾಡಿದರು (ಕಾಣಾ. ೨೦-೨೨).

ಲಾಡಿ : ಹೂಡೆವ ಲಾಡಿಗೊತ್ತಿ ನೆತ್ತಿಯ ಬಿಡುಮಿದುಳ ಕಿಡುಗದವು (ಕಾಣಾ. ೯-೨೯) : ಪೊಡವನು ಲಾಡಿಯಂ ತಲೆಯ ಮಿದುಳ ಮಂಡ ಕಡೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಲು ರಾವುತರನು (ಕಾಣಾ. ೯೦-೨೯). ಲಾಡೆ : ಬೇಡರನು ಮೋಯ ನೆತ್ತಿಯ ಬೀಡ ಬಿಡುಬಿಡು ಬಿದ್ದ ಲಾಡಿಗೊಡಲಾದಮಾಚಾರಂಗದ ಚಪಳ ಬೂನೆಯಲಿ (ಕಾಣಾ. ೨೦-೨೦). [೪-ಪ್ರಾ. ಲಾಡ. / ಸಂ. ಲಾಡ]

ಲವಡಿ 'ಲಾಡಿ' ನೋ.

ಲವಡಿಮಗ 'ಲಾಡಿಮಗ' ನೋ.

ಲವೋದ್ಧಮ (ನಾ). ಸಿಡಿದ ಸಣ್ಣ ಹನಿ-ತುಂತುರು : ತನೆಯೊಡೆ ದೇವಲೋಕ ಸುಖಸುಗರಮಂ ತವೆ ಹೀರೂಮಿಗಳೇಂ ತನೆಯೊ ಮನುಷ್ಯ ಕೀಟಕುಮಾಂಬಲವೋದ್ಧಮದೊಳ್ ವಿಚಾರಿಸದ ಗಣದವಿದೊಂದು ಮಿಲ್ಲ (ಕಾಣಾ. ೬-೭೦). [ಸಂ.]

ಲತಾನ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ : "ಲತಾನಂ ಗೃಹವನ" (ಪಾಕು. ೬೭-೨೬) : ಲತಾನಂ ನಿಲಾಭಕಂ ಹಗು ಪುಂಡಿ (ಕಾಣಾ. ೭-೭೦) : ಕಸ್ತೂರಿಯೊಡೆ ನಿಟ್ಟು ಕುಟ್ಟಿ ತೆಗದಿರು ಲತಾನಕೆ ಸೌರಭ ಬರದು (ಕಾಣಾ. ೨೨೦-೯೯). [ಸಂ.]

ಲವ್ವರ್ 'ಲವ್ವರು' ನೋ.

ಲವ್ವರಿ 'ಲವ್ವರು' ನೋ.

ಲವ್ವರು. ಲಕ್ಕರಿ. ಲವ್ವರ್. ಲವ್ವರಿ. ಲಸಿಕರಿ. ಲಸುಕರಿ (ನಾ). ೧. ಸೈನ್ಯ : ದಳ : ನಾಳೆ ಒರುವ ಬಳ್ಳಾರಿ ಲವ್ವರ ಸರಬರಾಯಿಯಂ ತನ ಪುಕಾರಿವಂತನು ಪೇಳು (ಕಾಣಾ. ೨೦-೨೯). ೨. ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟಿರುವ ಸ್ಥಳ : ದಂಡುಪ್ರದೇಶ : ಕಂಟೋನೇಂಟು : ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯು ಲವ್ವರಿಂದ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಮೈಲಿ ದೂರವಿ ದ್ದಿತು (ಪಾಕು. ೯೭೬) : ಈ ಮ್ಯಾಗಿಲ್ಲಾ ಬಂದೋಬಸ್ತು ಮಾಡಿದರು ವಿವಾಯಿ ಲವ್ವರು ಕುತು ಮಾಡಿ ರತ್ನಗೀರಿಯಿಂದಾ ಯೆರಡು ಮಜಲ್ಮಿ ಮಾಡಿ (ಪಾಕು. ೭೯-೯೯). ಲಕ್ಕರಿ : ೧. ಅಂಬರಪಾನನ ಬಳಿಯ ಲಕ್ಕರಿಗಳ ತುಂಬುಳ್ಳಕ್ಕೆ ಸಂವಾಗ ಒಂಪತ್ತುಸಾವಿರ ಮಾಡಿದುದು ರಂಗದಲ್ಲಿ (ಕಾಣಾ. ೦೭-೭೯). ಲವ್ವರ್ : ೧. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಲವ್ವರ್ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ . . . ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟರು (ಪಾಕು. ೧೬. ೯೯). ೨. "ಸೇನೆಯ ದಳಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿರುವ ವಾಸ್ತಾನ : ಸೈನ್ಯವಾಸ. (ಇಂದಿಯಾದಲ್ಲಿ) ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟಿರುವ ಪಟ್ಟಣ ಲಥವಾ ಒಪ್ಪಿದ ಭಾಗ : 'ಲವ್ವರ್' : ದಂಡು" (Cantonment. ೨೯೭). ಲವ್ವರಿ : ೧. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸುಖಸುಖದೊಡೆ ಸುಖ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಕೊನೆಗೆ ಲವ್ವರಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ (ಪಾಕು. ೦೬೬) : ಸುರೀಲ ರಾಯನು ಲವ್ವರಿ ಸುಭೇದಾರನಿರುತ್ತಾನೆ (ಕಾಣಾ. ೭೦) ಲಸಿಕರಿ : ೧. ಹುರು ನಿಪಾಣಿ ಜಮನಕಾಲ ನಗಾರಿ ಲಸಿಕರಿಗಳು ಸುತ್ತ ಬಳು (ಕಾಣಾ. ೬-೭೯). ಲಸುಕರಿ : ೧. 'ಲಸುಕರಿತನ' ಪದಾ.

[೪-ಕಾರ. ಮನಾ. ಲವ್ವರ್ : ೬೦. ಲವ್ವರ್. ಲವ್ವರಿ]

ಲಸಿಕರಿ 'ಲವ್ವರು' ನೋ.

ಲಸಿಕೆ. ರಸಿಕೆ. ರಸಿಗೆ. ರಸುಗೆ (ನಾ). ೧. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕರೋಗಗಳ ತಡೆಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ಔಷಧಿವಸ್ತು : ಸಿಡುಬು ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ತುಲ್ಲು ಲಸಿಕೆಗಳ ಪ್ರಯೋಗ. ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದಾಗ ಅತಿ ಬೇಗ ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ತಕ್ಕ ಔಷಧಿ ಕೊಡುವುದೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಗಳು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳ ಗತಿಯನ್ನೇ ಬದಲಿಸುವ (ಕಾಣಾ. ೯೭. ೨೨. ೨೨೮). ರಸಿಕೆ : ೧. ರಸಿಕೆ (serum) ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ೧೨೫ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಬದುಕಿಸುವಂತೆ (ಪ್ರಾಕೃ. ೬೭). ೨. ಗಾಯ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಸೋರುವ ನೀರು; ಕೀವು : ಕುಷ್ಕ ಬರಿಕರೆ . . . ರಸಿಕೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿ ಹುದು (ಪ್ರಕೃ. ೭. ೨೭) : ಅಳಳ ಕಬ್ಬಿರಿನ ಮೇಲಿನ ಹುಣ್ಣಿನ ರಸಿಕೆಯು ಕೈಗೆ ಹತ್ತಿ ಮೈಲಿ ಎದ್ದು ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ (ಪಾಕು. ೯-೨೦೬). ರಸಿಗೆ : ೨. ಕೀವಿ ಕೊಬ್ಬಿಯು ಮಹಾರಸಿಗಿಯು ಪೊಗಿರ್ದ ಪೂ (ಕಾಣಾ. ೯-೭೯) : ಬಿಡವುವು ಮೆಮ್ಮ ಕೀವು ರಸಿಗಿಯು (ಪಾಕು. ೬-೭೦). ೩. ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲಿನ ಮೊಕ; ಕಾಕಂಬಿ : "ರಸಿ-ರಸಿಕಾ=ಕಬ್ಬಿನ ದಸ. ಕೀವು" (ಪ್ರಕೃ. ೭೯. ೨೯). ರಸುಗೆ : ೨. ಪುಣ್ಯ ಕಾಯಂ ಪಡುಕನಾರ್ ರಸುಗೆಗೊಳುಕುಂ (ಪ್ರಕೃ. ೨೦-೯). [೪-ಸಂ. ಲಸಿಕಾ = ದ್ರವ, ರಸ]

ಲಸಿತ (ಗು). ೧. ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ : ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ. ೨. ಹೊಳೆಯುವ : ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ : ಲಸಿತಭೂತೋಜ್ವಲಗಾತ್ರಂಸ್ಥಾಣು ನೂಸಲಕೋಜ್ವಲಾದ ಪೋರ್ (ಕಾಣಾ. ೨-೦೦೯) : ಬೆಳ್ಳುಗಿಲಾಗುವಂತೆ ಭಸಿತೋಜ್ವಲಕ ಲಸಿತ ಲವಾಟಂ ಕಣ್ಣಿಳಿಸಿ (ಪಾಕು. ೯೦-೦೯). [ಸಂ.]

ಲಸುಕರಿ 'ಲವ್ವರು' ನೋ.

ಲಸುಕರಿತನ (ನಾ). ಸೈನ್ಯಾಧಿಪತ್ಯ : ಒಂದು ಸಂತೋಷದ ವಾತ್ಸಲ್ಯವು ಬಾನ್ಸಿ ಪರಿ ಲಸುಕರಿತನವು . . . ಹೋಗಿಂದ (ಕಾಣಾ. ೦೦-೯). [ಲಸುಕರಿ (<ಲವ್ವರು) + -ತನ]

ಲಸುನ, ಲಸೋನ (ನಾ). ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ : ಲಸುನಂ ತುಂಬರ್ವ ಪಾತ್ರಂ
(ಶಾಸ್ತ್ರ. ೧೦). ಲಸೋನ : "ಉಳ್ಳಿ ಗೃಹವಂ ಲಸುನಂ ಲಸೋನಂ
ಪರಾಂಕುವಕ್ಕಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೧-೧೩). [\leq ಪ್ರಾ. ಲಸುನಂ/ಸಂ. ಲಸುನ]

ಲಸೋನ 'ಲಸುನ' ನೋ.

ಲಸ್ಯಕ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗ; ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವ
ಸ್ಥಳ : "ಲಸ್ಯಕಃ ಧನುರ್ಮಧ್ಯಂ-ಬಿಲ್ಲಿನ ನಡುವಿಗೆ ಹಸ್ತಮಃ ಕೋದಂಡದ
ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ; ಬಿಲ್ಲಿನ ಕೈಹಿಡಿಯ ಸ್ಥಳ" (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೧-೩). [ಸಂ.]

ಲಸ್ಯಕ (ನಾ). ಬಿಲ್ಲು. [ಸಂ. ಲಸ್ಯಕನ]

ಲಹಣ್ಣ 'ಲವಣ್ಣ' ನೋ.

ಲಹಣ್ಣ 'ಲವಣ್ಣ' ನೋ.

ಲಹಣ್ಣಗೊಡು (ಕ್ರಿ). [ಸಂಗೀತ] ಸೊಗಸನ್ನುಂಟುಮಾಡು : ಗತಿಗೊಡುವ
ಮದ್ದಳೆಯು, ಲಹಣ್ಣಗೊಡುವ ಅವುಜೆ ದಕ್ಕಳಗೊಡುವ ಕರಡೆಯು
(ಪುಣ್ಯ. ೧೦೩೦). [ಲಹಣ್ಣ (< ಲವಣ್ಣ) + ಗೊಡು]

ಲಹರಿ (ನಾ). ೧. ಅಲೆ; ತರೆ; ತರಂಗ : ಮಂದಮಂದಂ ತೀರಿತಾ
ರೋಲಗಂಗಾಲಿಲಿತಲಹರಿ ಕೌಸಾರಸಾರಂ ಸಮೀರಂ (೧೦೫. ೭-೨೫);
ಅನುಕಾರಸದ ಲಹರಿಯೊಳು ವಗೈವನೊಬ್ಬನಜ್ಜಾಯದವನಿಗಿದಾಗಿ
ನಿಟ್ಟು ನಿಂದಿಡಳು (೧೦೧. ೭-೧೦); ಕಾವ್ಯಕರಾಕಾರಸದ ಲಹರಿಯು . . .
ಲಸದ್ರೂಪಂ ಮರೆಯದಿಡುವೆ? (ಕ್ರಿ.ಶಾಸ್ತ್ರ. ೧೦೩-೧೩). ೨. ದೊಡ್ಡ ಅಲೆ.-
ತರೆ : "ಉರ್ಮಿ . . . ಕರೋಳು, ಲಹರಿ: — ಈ ಪದಾರ್ಥ"
(ಪುಣ್ಯ. ೧೦೧-೧೦). ೩. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಉಂಟಾಗುವ
ಇಚ್ಛೆ.-ಒಲವು : ಯಾರಿಗೆ ಯಾವಾಗ ಲಹರಿಯೋ ಆಗ ಬರುತ್ತಾರೆ
ಹೋಗುತ್ತಾರೆ (೧೦೫. ೧೦೩); ಆತನ ಲಹರಿಯು ಯಾವ
ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತ ಕಡೆ ಹೊರಳಿತೆಂಬುದರ ಭರವಸೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ
(ಪುಣ್ಯ. ೧). ಯಾರಿಗೂ ಪಾಪಪ್ರವಚನದ ಲಹರಿ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ
(ಪುಣ್ಯ. ೧೦). ೪. ಉಲ್ಲಾಸ : ಸಂತೋಷ : ಕೀವಲ ಲಹರಿ
ಗಾಗಿ ರೇ . . . ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು (೧೦೫. ೧). ೫
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೊದಕಪದಾರ್ಥ : ಹುಂದ ಹೊಸ ಭಾಗಿ
ಹದೆಯ್ತು ಒನೀಕೊಬೊಳು ಬಿರೆದಮಲೆ ಜಾಯಿಕಾಯೆ ಪತ್ರೆ
ಕಸಕಸೆಯಂಬ ತರತರದೊಳೆಸೆವ ಲಹರಿಗಳೆಂಬೊ ಪಕ್ಷಿಮೃಗಕುಲದ
ಮೂಸಂಗಳು (೧೦೫. ೧೭-೧೩). ೬. ಅಮಲು : ಗುಂಗು : ಒಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ
ದೋಪ ಬಂಗಿನುಗೈಯಲ್ಲಿ ಲಹರಿ ಉಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗುಣ (೧೦೫. ೧೭);
ಮಣ್ಣೆಂಬ ಫುಟದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನೆಂಬ ಸುರ ಹುಟ್ಟುತ್ತ ಹೆಣ್ಣೆಂಬ
ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಅಂತು ಕುಟಲಾಗಿ ಲಹರಿ ತಲೆಗೇಟುತ್ತ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೩-೧೩).
[ಸಂ. ಲಹರಿ. /ಸಂ. ಮರಾ. ಲಹರಿ]

ಲಹರಿಕೆ (ನಾ). ಅಲೆ; ತರೆ; ತರಂಗ : "ಭಂಗಂ ಲಹರಿಕೆ ವೀಚಿ ತರಂಗಂ
ಲಹಿಯಂಬಿಪೂರ್ವಪೂರ್ವಯಂಗಲ್" (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೩-೧೩); ನಾನಾಪಲಿತರ
ನಿಕರಾಸ್ತುಕನಪೋಷ್ಣಲಕ್ಷ್ಮಿಪ್ರದಪ್ರಪ್ತಪ್ರಪ್ತಪ್ರಪ್ತಪ್ರಪ್ತಲಹರಿಕಾ ಸ್ವಾರ
ರೌದ್ರಂ ಸಮುದ್ರಂ (೧೦೫. ೧೭ ಕೂರಕ) : ಸೊಗಯಿಸುವ. . .
ಲರಿತಗಂಗಾನದಿಲಹರಿಕಾತಲ್ಪದೊಳೆ" (೧೦೫. ೭-೧೩). [ಸಂ. ಲಹರಿಕಾ]

ಲಳಿಗೆ 'ನಳಿಗೆ' ನೋ.

ಲಳನೆ 'ಲಲನೆ' ನೋ.

ಲಳಿ (ನಾ). ೧. ರಭಸ; ತೀವ್ರತೆ; ಆವೇಗ : ಭಾರಿಯ ಭಾರಿ ಕೋಪಾ
ನಳನ ಲಳಿಯು ತಗ್ಗಿಸುವೆನುತ (೧೦೫. ೧೦-೧೨); ಒಂದೊಂದರ ಜು
ಜಂತುಜಾಲ್ಮದ ಲಳಿಯು ಲಳಿಯು ಲಹರಿಗಳ ವಿಸ್ತರದ ವರಗಂಗಿಯಂ
ಕಂಡಳು (ಪುಣ್ಯ. ೧-೨೩). ೨. ಚಾಕಚಕ್ಯತೆ; ಚುರುಕು : ತರಸಂಧಾನ
ಸತ್ಯ ಸಾಹಸ ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಳಿ ಲಾವಣ್ಯಗಂಧಿ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೩-೧೩).

೩. ಕೌಶಲ್ಯ : ನೈಪುಣ್ಯ : ಚಮತ್ಕಾರ : ಸುಸ್ವರಂ ಲಳಿ ಲಳಿ . . .
ಸಂಗಣೆ ಸುಕಂಠೆ ವಾಡಿ ಪುದಿದಳ್ ಮಂದಮಂ ನರನಾಥಚಿತ್ತದೊಳೆ
(೧೦೫. ೧-೨೩); ಕಂಗಲಟ್ಟಿಯನೊಳು ರಕ್ತಕದ ಹೊನಲ ಮುಂಡದ
ಲಳಿಯು ನಾಟ್ಯದಲೆಸದುದ್ದೆ ಬೀಭತ್ಯ ರೌದ್ರದಲಿ (೧೦೫. ೧೧-೨೩). ೪.
ಕಾಂತಿ; ಪ್ರಭೆ : "ತೊಳಗು ಬಳಗಿನ ಕಾಂತಿ ಲಳಿ" (ಪುಣ್ಯ. ೧೧);
ಸತತ ಸೂಸಕದ ಲಂಬಕದ ಲಳಿಗಳ ಲಹರಿಯಲಿ ರಂಜಿಸಿದುದು (ಪುಣ್ಯ.
೧-೨-೧೦). ೫. ಅಲೆ; ತರೆ : "ಭಂಗಂ ಲಹರಿಕೆ ವೀಚಿ ತರಂಗಂ ಲಹಿಯಂಬಿ
ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಯಂಗಲ್" (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೩-೧೩). [?]

ಲಳಿಗೆ 'ನಳಿಗೆ' ನೋ.

ಲಳತೆ 'ಲರಿತೆ' ನೋ.

ಲಳತೆ 'ಲರಿತೆ' ನೋ.

ಲಳತಾಂಗ 'ಲರಿತಾಂಗ' ನೋ.

ಲಳತಾಕಾರ 'ಲರಿತಾಕಾರ' ನೋ.

ಲಳತೆ 'ಲರಿತೆ' ನೋ.

ಲಳಮುಗು (ಕ್ರಿ). ೧. (ಅಲೆಗಳು) ಉಕ್ಕು.-ಉಕ್ಕೇರು : ಒಸಿದುದು
ಕೊಳಂಕರಿ ಭವಳಿಸಿದುದಂಬರವಂಬುನಿಧಿ ಲಳಿ ಮಸಗಿದುದು (ಪುಣ್ಯ.
೭-೨-೧). ೨. ರಭಸಗೊಳ್ಳು : ಉದ್ದೇಗಗೊಳ್ಳು : ಎಸೆದುದಾ
ಮಣಿಪುಟಕರಣಪ್ರಸರಮುದ್ರಿಕೆ ಪೂತ್ಕರಿ ಲಳಮಸಗಿದೊಪನ ವೆದವಣಿಯು
ಪೂರು (ಪುಣ್ಯ. ೧-೧೦೩). [ಲಳ+ಮುಗು]

ಲಳಯೇಳು (ಕ್ರಿ). ರಭಸಗೊಳ್ಳು : ಉದ್ದೇಗ ಹೊಂದು : ಲಾಗುತ
ಲಳಯೆದ್ದು ಭೀಮನೆ ತಾಗಿದನವೇಳು (೧೦೫. ೭-೨೦); ವಿಗಡ
ಬಸವ ಮಸಗಿ ಲಳಯೆದ್ದು ತತ್ಕ್ಷಣಂ ಚಿಗುಯಿಲ್ ತೊಡರ್ವ ದಾಮಂ
ಗಲ್ಲಂ ಪಡೆದವು (೧೦೫. ೧೧-೧೩); ಕಡುಪಾತ ಕಾರಾಳ್ಕೊಡಲಳಿಯು
ಲಳಯೆದ್ದು ಪಡೆಯನುಜೆ ಕೊಂದವು (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೧೦).
[ಲಳ+ಯೇಳು (< ಲಯೇ)]

ಲಾಂಗಲ (ನಾ). ೧. ನೇಗಿಲು; ಹಲ : "ಹಲಂ. ಲಾಂಗಲಂ. ಸೀರೆ:-
ಈ ೩ ನೇಗಿಲ್" (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೧೦); ಪಿಂಗಾಕ್ಷನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳಮಂ ಪನ್ನ
ಗದಾಲಾಂಗಲದಿಂಬಿಗಿಯಾಗಿ ಪೋಟ್ಟು (ಪುಣ್ಯ. ೭-೧೩); ಶರಧಿ
ತರೆಯಿಂದ ನೊಂಕಲ್ : . . ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಪೂಳಿರದ ಲಾಂಗಲಕೆ
ಸಿಕ್ಕಿತು (ಪುಣ್ಯ. ೧-೧೦೩). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಯುಧ : ಬರಿಯು
ನೆಂದು ಲಾಂಗಲ ಶರಂಗಗಳ ಒಡಿದು ಪವನಂದನನಿಧಂ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೧೦);
ತಡವುವೆ ಮುಸುಮನೀ ಲಾಂಗಲಮಂ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೧೦).
೩. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ತಾಳೆ. ೪. [ಜೈನ] ಆರಾಮಕ್ಕೆ
ಮೂರು ಇಂದ್ರಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧. ಜುತು . . . ೩. ಲಾಂಗಲಂ
. . . ೬. ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ-ಎಂಬುವು ಅನುಕ್ರಮದಿ ಅಜಾವತ್ತಮೂಜು
ಇಂದ್ರಕಗಳ ವರ್ಷಗಳ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೩). 'ಲಾಂತವ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲಾಂಗಲಗತಿ (ನಾ). [ಜೈನ] ಸಂಸಾರಿಜೀವದ ಇಷುಗತಿ, ಪೂಜಮುಕ್ತ
ಗತಿ, ಲಾಂಗಲಗತಿ, ಗೋಮೂತ್ರಗತಿಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದು : ನೇಗಿಲಿನಿಂದ ಉತ್ತಾಗ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮೂಡುವ
ಎರಡು ರೇಖೆಯಂಥ ಗತಿ.-ಗವನ : ಸಂಸಾರಿಜೀವಕ್ಕೆ . . .
ಹಲದ ಪೂರ್ ಎರಡು ವಕ್ರಮನುಳ್ಳ ಲಾಂಗಲಗತಿಯು . . .
ಗೋಮೂತ್ರಗತಿಯು, ಎಂದು ಗತಿ ನಾಲ್ಕುತೆರಿ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೦).
[ಸಂ.]

ಲಾಂಗಲದಂಡ (ನಾ). ನೇಗಿಲಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವ ಉದ್ದವಾದ ಮರ;
ಈಸು : "ಈಸು, ಲಾಂಗಲದಂಡ : ೨ ಈಸಿನ ಹೆಸರು; ಈಸುಕೋಲು"
(ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಲಾಂಗಲಹಸ್ತ (ನಾ). ೧. ನೇಗಿಲನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವವನು, ಹಲಾಯುಧಧಾರಿ. ೨. [ಜೈನ] ಲಾಂಗಲವೆಂಬ ಆಯುಧವನ್ನು ಉಳ್ಳವನು; ಬಲದೇವ : ಭದ್ರಾಸನದೊಳ ಕುಳಿರೆ ಲಾಂಗಲಹಸ್ತಂ ವಿಶ್ವಾಧರ ರಾಜದೊತನ ಮೊಗಮಂ ಮೋಡಿ (೨೦೦೩೩, ೨-೦೩೩). [ಸಂ.]

ಲಾಂಗಲಿ, ಲಾಂಗಲಿ (ನಾ). ೧. ನೇಗಿಲನ್ನು ಆಯುಧವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದವನು; ಬಲರಾಮ : ಅರುಣಾಧರಪಾಂಡುರದತ್ತನುಚಿಗಾ ನನದಿನೊಗಯ ಲಾಂಗಲಿ ನುಡಿದು (೨೦೦೩೩-೨೦). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಸಸ್ಯ; ಕೋಳಿಕುಟುಮನೆ ಗಿಡ : "ಲಾಂಗಲೀ, ಲಾಂಗಲಿಕೇ, ಅಗ್ನಿಶಿಖಾ - ಕೊಲುಕುಟುಗನ ಗಿಡದ ಹೆಸರುಗಳು" (೨೦೦೩೩, ೦೩೯); ಒಳಗಯಾದಿದಿರ್ದೋಡ ಲಾಂಗಲಿಯಂ ತಂದು . . . ಪುಣ್ಯ ಬಾಯೊಳ ವಿಳೇಪನೆಯೊಡಾ ಸರಲೆ ಪೊಜಮಾಡುಗುಂ (೦೩೯೦೩, ೨-೦೩೯). ೩. ತೆಂಗಿನ ಮರ : "ನಾಳೇಕೇರ, ಲಾಂಗಲೀ- ತೆಂಗಿನ ಮರದ ಹೆಸರುಗಳು" (೨೦೦೩೩, ೦೩೨). ೪. ಹಾವು : ಸರ್ಪ. ಲಾಂಗಲಿ : ೨. ತಿಳಿಪ್ರದೋ . . . ಲಾಂಗಲಿಯೆಂಬವನೊಂದಿರ . . . ಪುಣ್ಯಳ ಕಿರುಗುಂ (೦೩೯೦೩, ೨-೦೩೯). [ಸಂ. ಲಾಂಗಲಿಕೇ]

ಲಾಂಗಲಿ (ನಾ). ನೀರುಹಿವ್ವಲಿ : "ಲಾಂಗಲೀ, ಶಾರದೀ, ಕೋಯಿ ಒಪ್ಪಲೀ, ಕಾಕರಾದನೀ - ನೀರುಹಿವ್ವಲೀ ಹೆಸರುಗಳು" (೨೦೦೩೩, ೦೩೩). [ಸಂ. ಲಾಂಗಲೀ]

ಲಾಂಗಲಿಕ (ಗು). ೧. ನೇಗಿಲಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷ; ಸ್ವಾವಿಷ. [ಸಂ.]

ಲಾಂಗಲಿಕ (ನಾ). = ಲಾಂಗಲಿ, ೨ : "ಲಾಂಗಲೀ, ಲಾಂಗಲಿಕೇ, ಅಗ್ನಿಶಿಖಾ - ಕೊಲುಕುಟುಗನ ಗಿಡದ ಹೆಸರುಗಳು" (೨೦೦೩೩, ೦೩೯). [ಸಂ. ಲಾಂಗಲಿಕೇ]

ಲಾಂಗಲಿ 'ಲಾಂಗಲಿ' ನೋ.

ಲಾಂಗಲಿಕ (ನಾ). ಲಾಂಗಲಿವನ್ನುಳ್ಳವನು; ಬಾಲವನ್ನು ಹೊಂದಿ ದವನು : ಅಲ್ಲಿ . . . ವಿಶ್ವಾದಯಂ ಲಾಂಗಲಿಕರುಂ ವಿಪೋಷಿಗುಂ ಅಭಾಷಕರುಂ ಅಪುರ್ (೦೩೯೦೩, ೦೩೯). [< ಸಂ. ಲಾಂಗಲಿಕ]

ಲಾಂಗಲಿ (ನಾ). ಬಾಲ : ಪುಟ್ಟ : "ರೋಮಪುಟ್ಟಂ, ಲಾಂಗಲಿಂ, ವಾಲಹಸ್ತ, ವಾಳಡಿ - ಈ ೪ ಬಾಲಂ" (೨೦೦೩೩, ೨-೦೩೩); ಚಮರೀ ರೋಲಲಾಂಗಲಿವಮಲಾವಿವೀವಂಗಳಂ (೨೦೦೩೩, ೨-೦೩೩); ತಂಗಶೃಂಗ ಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮುಟ್ಟುವ ಲಾಂಗಲಿಂ ಕೊರ್ಪಿ ಬೆಳೆದು ಸಿಂಗರ ವಸದ ಒಗಲಿನಿಂದವ ವ್ಯವಹರಗವವೆಂದುದು (೦೩೯೦೩, ೨-೦೩೩).

ಲಾಂಗಲಿಬಾಲನ = ೧. ಬಾಲವನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವುದು ; ಬಾಲ ಬಡಿಯುವಿಕೆ. ೨. (ಆಲಂ) ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಹೂಗುಟ್ಟುವಿಕೆ ; ಬಾಲಬಡಿತನ : ಲಾಂಗಲಿಬಾಲನದ ಅಧೀಪನ ಕೈಯುವ . . . ಅಟವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆ ? (೦೩೯೦೩, ೦೩೩); ಭಾಸ್ಕರನ ಲಾಂಗಲಿಬಾಲನ ವೃತ್ತಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮೋಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೦೩೯೦೩, ೦೩೯). [ಸಂ.]

ಲಾಂಗಲಿಕರ್ತನ (ನಾ). ಒಂದು ನರಕದ ಹೆಸರು : ಲಾಂಗಲಿಕರ್ತನ ತಾಳವತ್ರಪಾಟನ . . . ಮೋಹುಪ್ರಂಶವೆಂಬುದು ಮಂತ್ರಿನರಕಗಳಂ (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಲಾಂಫನ (ನಾ). ೧. ಗುರುತು ; ಚಿಹ್ನೆ ; ಮುದ್ರೆ : "ಚಿಹ್ನಂ ಲಾಂಫನಂ ಕಳಂಕಂ" (೦೩೯೦೩, ೦೩೦); ಕುಲಮಲಾಚಾರ್ಯವಸ್ತ್ರಗವಲಾಂಫನಮಪ್ಪ ದಕವಿಧಿನಸದು (೦೩೯೦೩, ೨-೦೩೦); ಲಾಂಫನ ಕೆಡು ನಂಬುವ ಅವರಂತ ರಂಗವ ನೀಮೇ ಬೃದಿ (೦೩೯೦೩, ೦೩೦); ಹೇಯ ಮೇಲಿನ ಲಾಂಫನದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). ೨. ಜಾತಿ.

ಮತ, ಪಂಥ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಗುರುತನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹೇಯ ಮೇಲೆ ಇಡುವ ಗುರುತು ಮುಂತಾದುದು. ೩. (ಚಂದ್ರಬಿಂಬದ ಮೇಲಿರುವ) ಕಲೆ ; ಮಚ್ಚೆ ; ಕಪ್ಪೆ : "ಮೃಗಃ . . . ಲಾಂಫನಂ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಲಕ್ಷಣಂ, ಕಳಂಕಃ - ಈ ೪ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದ ನಡುವಣ ಕರ್ಪು" (೦೩೯೦೩, ೨-೦೩೩). ೪. ಕಳಂಕ ; ಅಪಮಾನಕರವಾದುದು : ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಳವಾಗುವುದು ಜನಕ ಲಾಂಫನದ ಮಾತು (೦೩೯೦೩, ೨-೦೩೦); ಅದಂತಹ ದುಷ್ಕಲಾಂಫನವು ನನ್ನನ್ನು ಅಂಟಿ ಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿತು ! (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಲಾಂಫನಾಸ್ತದ (ನಾ). ಅಪಮಾನಕರವಾದುದು; ಲಜ್ಜಾಸ್ತದವಾದುದು; ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಲಗ್ನವಾಗುವುದು ಅದನ್ನೇ ಲಾಂಫನಾಸ್ತದವೆನಿಸಿತು (೦೩೯೦೩, ೦೩೦); ಇದು ನನಗೂ, ತಮಗೂ ಕೂಡಿಯೇ ಲಾಂಫನಾಸ್ತದವು (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಲಾಂಫತ (ಗು). ಗುರುತುಳ್ಳ ; ಚಿಹ್ನೆಯುಳ್ಳ ; ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ; ಕನಕಪತ್ರ ಲತಾಲಾಂಫತಗದಾದಂವಂ ಕೊಂಡು . . . ನಡೆಗೊಂಡು (೦೩೯೦೩, ೦೩೦-೦೩೦). [ಸಂ.]

ಲಾಂಟಾನಾ 'ಲಂಟಾನಾ' ನೋ.

ಲಾಂತ್ (ನಾ). 'ಲ' ಎಂಬ ವರ್ಣದಿಂದ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ಪದ : "ಲಾಂತ್ಯ-ಅಂಡಲೆ, ಅಷ್ಟಪೀಡನೇ (ಕೊಂಡರೆ ಪಡಿಸು)" (೦೩೯೦೩). [ಸಂ.]

ಲಾಂತ್ವ (ನಾ). ೧. [ಜೈನ] ಹದಿನಾರು ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲಾಂತ್ವ ಕಾಶ್ವಪದೋದಂತಿರೆ ಪದಿನಾಲ್ಕು, ಮತ್ತೆ ಮುಷಾರ್ದವರೋಳ ಭ್ರಾಂಶೇನರದಧಿಕಂ (೦೩೯೦೩, ೨-೦೩೩); ಲಾಂತ್ವ ಕಾಶ್ವಂಗಳೊಳಿಂಕೊಳ ವಯ್ಯುಕ್ತುಸ್ಸಾಸಿರೆಂ ಜಿನ್ಮೇಹಂ (೦೩೯೦೩, ೦೩೦-೦೩೦). ೨. ಅರುಮತ್ತು ಮೂರು ಇಂದ್ರಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ೧. ಮತು . . . ೪೪. ಲಾಂತ್ವಂ . . . ೩೩. ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ-ಎಂಬವು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ ಅಜುವತ್ಸುಮೂಟು ಇಂದ್ರಕಗಳ ಮಾರ್ಗಳ್ (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಲಾಂದರ, ಲಾಂದ್ರ, ಲಾಟನ, ಲಾಟಾನು, ಲಾಟೀನು (ನಾ). ಗಾಳಿ ತಾಗದಂತೆ ಗಾಜಿನ ಆವರಣವುಳ್ಳ, ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಒಯ್ಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹಿಡಿಕೆಯುಳ್ಳ ದೀಪ : ಕಂದೀಲು ; ನುಸುಳಿ ಬರುವ ಬೆಳಂದಿಂಗಳ ಮಂಜಲ್ಲಿ ಮಂಕಾದ ಬೆಳೆನ ಲಾಂದರದಲ್ಲಿ (೦೩೯೦೩, ೦೩೦-೦೩೦); ಒಂದು ಲಾಂದರವನ್ನು ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟು . . . ಹೋಟಲದ ಮೂಲಕ ಜಾರಿವನು (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). ಲಾಂದ್ರ : ಲಾಂದ್ರ ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿತು (೦೩೯೦೩, ೦); ಲಾಂದ್ರದಲ್ಲಿ ದೀಪವು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಕಂಡಂತೆ ದೋಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಕಾಣುವದೇ ? (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). ಲಾಟನ : ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಒಳಗೊಂಡ ಲಾಟನವೊಂದನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ತಂದಳು (೦೩೯೦೩, ೦೩೦); ಕೈದೋಳಗ ಲಾಟನ ಒಯ್ಯತೀರಿ (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). ಲಾಟಾನು : ಕೊಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಲಾಟಾನಿನಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯಿರಲಿಲ್ಲ (೦೩೯೦೩, ೦೩೦); ಲಾಟಾನು ಮಂದಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ . . . ಮಾವಿಗಳು ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿ ದ್ದವು (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). ಲಾಟೀನು : ಲಾಟೀನು ಬೆಳೆನಲ್ಲಿ ಒದೋಗಾದರೆ ಒಂದು (೦೩೯೦೩, ೦೩೦); ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಲಾಟೀನನ್ನು ಬಿಡಾಡಿ ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ದಿ ಹೇಳಿದೆ (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). [4-ಪೀಚರ್. Lantern- / ೧೦. Lantern- / ತಮಿ. ಲಾನ್ದರ್, ತುಳು. ಲಾಟನ್, ಲಾಂದರ್]

ಲಾಂದ್ರ 'ಲಾಂದರ' ನೋ.

ಲಾಂಚುಟ್ಟಿ (ನಾ). ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ ; ಗೀಳು ; ಲಂಪೆಚಿತನ : ಸಂಪಿಗೆಯ ಮೆವಮರ್ದ ಹೊಪದಲಂಟಿನಿನ ಲಾಂಚುಟ್ಟಿಂ ತಾಂ ಒರಿದು ತನಯುಂಡು ರೋಗಂಟಿ ಜಿಲ್ಲುಲರ್ಪಕ್ಕೆಮೊಳಗನತ್ತಿ ತೆಗೆದು (೦೩೯೦೩, ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಲಾಂಚಿ (ನಾ). ರಿ. ಉದ್ದ : ಉದ್ದಳತೆ ; ವೀಳ : ಈ ಒಂದೊಂದು ಕೊಂಡಿಯೂ ೨ ಅಡಿ ಲಾಂಚಿ ಇರುವುದು (ಕೂಟ. ೪). ೨ (ಪ್ರಮಾಣ ಅಥವಾ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ) ಆಧಾರರೇಖೆ : ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಳತೆಯ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸರಳರೇಖೆಯನ್ನಾಗಿ ಯಾವುದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಸರಳರೇಖೆಯನ್ನು ಆಧಾರರೇಖೆ ಅಥವಾ ಲಾಂಚಿಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು (ಕೂಟ. ೪). ೩. ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಮರದ ತುಂಡು ; ದಿಮ್ಮಿ. [← ಮರಾ. ಲಂಚಿ, ಲಾಂಚಿ ; ಹಿಂ. ಲಂಚಾಕ]

ಲಾಕ. ಲಾಕು (ನಾ). ದೊಣ್ಣೆ ; ಬಡಿಗೆ : "ಲಾಕಮೆಂದು ಲಾಕುಳಂ" (ಕೂಟ. ೭೦-೭೧). ಲಾಕು : "ಲಾಕೆಂದೆನ ಲಾಕುಳಕ್ಕೆ ಹೆಸರು" (ಕೂಟ. ೨೭). [← ಲಾಕುಲ]

ಲಾಕಪ್ಪ (ನಾ). ಸೆರೆಮನೆ ; ಜೈಲು : ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಕೋಳ ಹಾಕಿ ತೀರ್ಥ ಹಳ್ಳಿ ಲಾಕಪ್ಪಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು (ಮಹಿ. ೧೦೩). [← ಇಂ. Lock-up]

ಲಾಕು 'ಲಾಕ' ನೋ.

ಲಾಕುಲ. ಲಾಕುಳ. ಲಾಗುಳ (ನಾ). ರಿ. ಲಕಲೀಶನೆಂಬುವನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಶೈವಮತದ ಒಂದು ಪಂಗಡ ಮತ್ತು ಆ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಶೈವಾಗಮಗಳು ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಶೈವಮತವನ್ನು . . . ಸೋಮಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಲಾಕುಲ ಎಂದೂ . . . ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತವೆ (ಕೂಟ. ೧೩೩). ಲಾಕುಳ : ರಿ. ಗಾಂಧರ ಲಾಕುಳರ ಚಿವಾಲರ (ಸಿದ್ಧ. ೧೩-೧೪). ೨. ದೊಣ್ಣೆ ; ಬಡಿಗೆ : ಪಲ್ಲಳ ಧ್ವಜಮೆಂಬ ಲಾಕುಳದ ಕೋಲ ತುದಿಯಲ್ಲಿ (ಕೂಟ. ೧೦-೧೩). ೩. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ದಂಡ : 'ಯೋಗದಂಡ : ಅಳತೆವೇ ವಿಚಾರ ಅಪ್ರಮಾಣವೇ ಲಾಕುಳ (ಕೂಟ. ೧೩-೧೪) ; ಯೋಗಚಕ್ರ ಮೃಗದ ಸರಜಿನು ವಲ್ಲಲಂ ಲಾಕುಳಂ ಮಂಜುಳಮಂದ ಸ್ವೇದಪ್ರಕ್ರಂ ಮಿಸುಗೆ ಜರಿಯುಪರ್ ತಪ್ಪಲೋರ್ ತಾಪನೇಂದ್ರರ್ (ಕೂಟ. ೧೦-೧೩). ಲಾಗುಳ : ೨. "ಲಾಗುಳ (ಲಾಕುಳ) — ಲಕುಟ (ಲಗುಡ) = ಬಡಿಗೆ. ಯೋಗದಂಡ" (ಕೂಟ. ೧೪). ೩. ವಿದ್ಯಾ ಜಡೆಯಂ ತೊವಲಂ ಪಾವಿನ ತೊಡವುಂ ಲಾಗುಳಮಾಮದ್ಯಮೇಂ ಬಂದವುಡೆ (ಕೂಟ. ೨೭). [← ಸಂ. ಲಕುಟ]

ಲಾಕುಲಾಗಮ. ಲಾಕುಳಾಗಮ (ನಾ). ಲಕಲೀಶನೆಂಬುವನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಆಗಮ : ಲಕಲೀಶನಲ್ಲಿ . . . ಮತ್ತು ಅವನ ದೋಷಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುದಾದ ಲಾಕುಲಾಗಮದಲ್ಲಿ ಪರಮಭಕ್ತಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. (ಕೂಟ. ೧). ಲಾಕುಳಾಗಮ : ಅನೇಕ ದಾನ ವಿನೋದರೂ ಲಾಕುಳಾಗಮಾಧರಾರೂ ಸಮಸ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರಾಗಮವಿಚಾರಾಕಾರು ಚತುರರುಂ (೨೪. ೪೫, ೨೫೦. ೧೨೩-೨೪; ೨೫೦). [ಲಾಕುಲ + ಆಗಮ]

ಲಾಕುಳ 'ಲಾಕುಲ' ನೋ.

ಲಾಕುಳಾಗಮ 'ಲಾಕುಲಾಗಮ' ನೋ.

ಲಾಕ್ಷ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಪುದ್ರವ್ಯ ; ಅರಗು ; ಅಲತಗಿ : "ಲಾಕ್ಷವರಗು" (ಕೂಟ. ೪೩-೪೪) ; "ಲಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಧಾತಿಧರಣ್ಯಗಳೊಂದಿವು ಕೀಲಾಪ್ತಿಯಂ" (ಕೂಟ. ೧೦೨). [ಸಂ. ಲಾಕ್ಷಾ]

ಲಾಕ್ಷಣಿಕ (ಗು). ರಿ. ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ; ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವಿರುವ : ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಕವಿಮಾರ್ಗದೊಳೆ ಸುಂದು (ಕೂಟ. ೭೪). ೨. ಸಾಂಕೇತಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ; ಅಲಂಕಾರಿಕವಾದ : ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಕೀವಲ 'ಕಾವಚಾರ' (ಅಥವಾ ಗೌಣ ಮತ್ತು ಲಾಕ್ಷಣಿಕಪದಪ್ರಯೋಗ) (ಕೂಟ. ೭೪. ೪೨) ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೇಖೆಗಳನ್ನು . . . ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬರೆಯು

ತ್ತಿದ್ದರೂ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ (Feature) ಬರಹಗಳು ಮಿಸರಾದೆಂದು ಜಯಂತಿ ಯಲ್ಲಿಯ (ಪ್ರೀತ. ೧೩೦). (ನಾ). ೩. ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ; ಕಾವ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ : ಧೈನಿ ಎಂಬುವನು ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ಮೊದಲಿಂದ ಅರಿತಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವನು ಅನಂದವರ್ಧನ (ಕೂಟ. ೪೩. ೪೩, ಕುಟು. ೩) ; ಇದರಲ್ಲಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದಂಡಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ (ಕೂಟ. ೩೩). ೪. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಬ್ದ : ವೈಖೀರೋಪ ಶಬ್ದಸಮೂಹವೇ ವಾಚಕವೆಂದು ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಮೊಂದು ವ್ಯಂಜಕವೆಂದು ತ್ರಿವಿಧವಾಗಿಹುದು . . . ಅನ್ಯಾರ್ಥವಂ ಲಕ್ಷಿತ ಶಬ್ದಾದಿವೇ ಲಾಕ್ಷಣಿಕಶಬ್ದವೆನಿಸುವುದು (ಕೂಟ. ೧೪೩) ; ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ಹಬ್ಬಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷಣಾವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಂಟಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ ; ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ "ಲಾಕ್ಷಣಿಕ" ಅಥವಾ "ಲಕ್ಷಕ" ಎಂದು ಹೆಸರು (ಕೂಟ. ೨೭೩). [ಸಂ.]

ಲಾಕ್ಷಣ್ಯ (ನಾ). ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು ; ಚಿಹ್ನೆ ಅಥವಾ ಗುರುತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. [ಸಂ.]

ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹ (ನಾ). ಅರಗಿನ ಮನೆ : ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹೋಗ್ರಾಸ್ತಿ[ಯಾ]ನನ ದೋರ್ ಮಲ್ಲದರ್ (ಕೂಟ. ೩-೩). [ಸಂ.]

ಲಾಕ್ಷಾದ್ರವ (ನಾ). ಅರಗಿನ ರಸ : "ಅಲತಗಿ ಜತು ಲಾಕ್ಷಾದ್ರವಮಲಕ್ಷಕಂ ಯಾವಮಿವು ಸಮಾಣಾರ್ಥಂ" (ಕೂಟ. ೭೩-೭೪) ; ಲಾಕ್ಷಾದ್ರವಾದಿಕಾರಿಕ ಮಾಯಾರೂಪಜಲಪಂಪುರ್ಗಾವಾಚಿಯಂ ಸಮಯಿಸಿದೊಡೆ (ಕೂಟ. ೨-೧೪) ; ರಕ್ತಮಂ ಪೋಲ್ವ ಲಾಕ್ಷಾದ್ರವದೊಳು ಬೊಡ್ಡಗದಾವಿಯಂ ತೀವಿದೊಡೆ (ಕೂಟ. ೧೪). [ಸಂ.]

ಲಾಕ್ಷಾಪ್ರದೀಪ (ನಾ). ಒಂದು ನೆರಕದ ಹೆಸರು : ಲಾಕ್ಷಾಪ್ರದೀಪ . . . ಶ್ರೀಮಿಕುಲಗಳೆಂಬವೇ ಯೆಟು ರಾಜನರಕಂಗಳು (ಕೂಟ. ೧೭೪). [ಸಂ.]

ಲಾಕ್ಷಾಪ್ರಸಾದನ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ; ಕೆಂಪು ಅರಗಿನ ಮರ : "ಶ್ರಮಾಕೇ. ಹಬ್ಬಿಕಾಪ್ಪಿಂ, ಹಬ್ಬಿ. ಲಾಕ್ಷಾಪ್ರಸಾದನೇ-೪ ಕೆಂಪುಅರಗಿನ ಗಿಡ. ಕೆಂಪುಜಲಾರೀಗಿಡ. ಪದಕದ ಮರವೆಂದು ಕೆಲವರನ್ನು ವರು" (ಕೂಟ. ೧೦೨). [ಸಂ.]

ಲಾಕ್ಷಾಮುದ್ರೆ (ನಾ). ಅರಗಿನ ಮುದ್ರೆ : ನವಲಾಕ್ಷಾಮುದ್ರೆಯನೊಡೆದ ಪಧಿವುಡುಂ (ಕೂಟ. ೧೦-೧೧). [ಸಂ. ಲಾಕ್ಷಾಮುದ್ರಾ]

ಲಾಕ್ಷಾರಣ (ನಾ). = ಲಾಕ್ಷಾದ್ರವ : ಪಿಪ್ಪಲಾಯದಂತು ಕರುಂಟು ಲಾಕ್ಷಾರಸಾದಿಗಳಂ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳು ಪಡೆದು ವರ್ಣಕ್ರಮಂಗಳಿಯ (ಕೂಟ. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಲಾಕ್ಷಿ (ನಾ). = ಲಾಕ್ಷ : "ಜತು. ಯಾವಕ್ಕಿ. ಲಾಕ್ಷ-ಈ ೩ ಅರಗು" (ಕೂಟ. ೧೦-೧೧) ; ಕೃಷ್ಣಾಗರು ಪ್ರೀಗಂಧ ಲಾಕ್ಷಾ . . . ಕರ್ಪೂರ ಮೆಬ ದಿಪಾಂಗಳಂ (ಕೂಟ. ೧೦೨) ; ಮತ್ತಮದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಮಿರ ದಿಕ್ಕರು ಕಾನದಿಯೊಡೆ ಲಾಕ್ಷಿಯಂ (ಕೂಟ. ೧೦-೧೩). [ಸಂ. ಲಾಕ್ಷಾ]

ಲಾಖಿ 'ಲಕ್ಷ್ಮಿ' ನೋ.

ಲಾಖಿ (ನಾ). ಕಡೆಗೊಪ್ಪುಬಣ್ಣ ; ಅರಗಿನ ಬಣ್ಣ : (೪). [← ಹಿಂ. ಲಾಖೀ]

ಲಾಗ್ನಿ 'ಲಾಗ್ನಿ' ನೋ.

ಲಾಗರು (ನಾ). ನಿಶ್ಚಕ್ರವಾದುದು ; ದುರ್ಬಲವಾದುದು : ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥಾ ಸಾಮಾನು ಹೇರುವ ಎತ್ತು. ಗಾಡಿಯತ್ತು ಸಹ. ಬಹಳ ಲಾಗರಾಗಿ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲಸ ಸುಗುವದಿಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೧೪೩). [← ಪಾಠ. ಹಿಂ. ಲಾಗರಾ]

ಲಾಗವಡು, ಲಾಗವಾಡು, ಲಾಗುವಡು, ಲಾಗುವಾಡು, ಲಾಗೋಡು (ನಾ). ೧. (ವ್ಯವಸಾಯದ) ಖರ್ಚು; ವೆಚ್ಚ : *ನೂರನೆಯ ಸಾವಿರದ ಪ್ರಕಾರ ಲಾಗವಡು ಮುಟ್ಟಿಸಿ (ಕುಶಾಹ. ೧೧. ೭೬); ದನಕರುಗಳಿಗೆ ನೀರು, ಮೇವು ಕೊಡುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಗಲುವ ಲಾಗವಡನ್ನು ಆಯಾಯ ಕೆಲಸಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ . . . ನಿರ್ಧರಿಸುವರು (ಗ್ರಾಹ. ೦೦೪). ಲಾಗವಾಡು : ೧. "ಲಾಗವಾಡು = ವರ್ಷದ ಖರ್ಚು" (ಕುಶಾಹ. ೪೨). ಲಾಗುವಡು : ೧. ಯನ್ನೊಂದುವತ್ತು ವರಹದ ಪರಿಗು ಲಾಗುವಡು (೨೪. ೭೧, ಹೂಡು. ೬೬-೦೦ : ೨೩೩೫). ಲಾಗುವಾಡು : ೧. ಪ್ರಯಾಸದ ವೆಚ್ಚ, ಉಪಚಿ, ತಿಂಡಿಗಳ ವೆಚ್ಚ-ಬೇರೆ ಲಾಗುವಾಡು ಖರ್ಚುಗಳು. ಎಲ್ಲ ನನ್ನ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ! (ಕುಶಾಹ. ೨೨). ಲಾಗೋಡು : ೧. (ನೂರು) ೧೦೦ ರೂಪಾಯಿ ಲಾಗೋಡಾಗುತ್ತೆ (೪೦೬. ೬೫೦); ಇಂತಹ ಗೊಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ಲಾಗೋಡು ಕಡಮೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಕುಶ. ೪). ೨. ಗೊಬ್ಬರ : ಈ ಸಲದ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಮೊದಲೇ ಹೂಡಕ್ಕೆ ಲಾಗೋಡು ಹೊಡೆಯಬೇಕು (ಕುಶ. ೪). [← ಮಹಾ. ಲಾಗವಡ./ತೆಲು. ಲಾಗುವಡಿ]

ಲಾಗವಾಡು 'ಲಾಗವಡು' ನೋ.

ಲಾಗಾಯತ್ತು, ಲಾಗಾಯತ್ತು, ಲಾಗಾಯಿತ್ತು, ಲಾಗಾಯ್ತ್ತು (ನಾ). ಮೊದಲು : ಪ್ರಾರಂಭ : ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಲಾಗಾಯತಿನಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಭೆಯೊಂದು . . . ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಅಂಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು (ಕುಶಾಹ. ೬೪೪). ಲಾಗಾಯತ್ತು : ಲಾಗಾಯತ್ತಿನಿಂದ ಹಂಗೇನೇ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ (ಕುಶಾಹ. ೪೬೬). ಲಾಗಾಯಿತ್ತು : ಲಾಗಾಯತಿನಿಂದಲೂ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಳ್ಳೆಗರಿಗೆ ಗುತ್ತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (೪೦೬. ೦೩೩). ಲಾಗಾಯ್ತ್ತು : ಲಾಗಾಯತ್ತಿನಿಂದ ಇಮ್ಮನೆ ಬೀದಿಲೆ ಇದ್ದೇನೆ, ಸಾರ್ (ಮಹಾ. ೬೬). ; ಪುಲ್ಲಯ್ಯನೂ ನಮಗೂ ಲಾಗಾಯತ್ತಿನಿಂದ ವ್ಯಾಜ್ಯ (ಕುಶಾಹ. ೪೦). [← ಲಾಗಾಯತ್ತು]

ಲಾಗಾಯತ್ತು, ಲಾಗಾಯಿತ್ತು, ಲಾಗಾಯ್ತ್ತು (ಅ). ೧. ಮೊದಲಿನಿಂದ; ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ : ಈ ಲಾಗಾಯತ್ತು ೧೮೩೮ನೇ ಇಸವಿಯವರಿಗೂ ಮಹಾರಾಜರವರೇ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು (ಕುಶಾಹ. ೬೬೬); ಹೋದ ಜುಲಾಯಿತಿಗಳಿಗೆ ಲಾಗಾಯತ್ತು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತಯಾರು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಕುಶಾಹ. ೦೩೭). ಲಾಗಾಯಿತ್ತು : ೧. ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ ಲಾಗಾಯತ್ತು ಹಂಪಿ ಪಾಂಗುಮಾಡುವ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ ಪರಗ (ಗ್ರಾಹ. ೬೬). ೨. ಹೊತ್ತಿನಿಂದ : ಸಮಯದಿಂದ : ೧೮೮೫ರ ಲಾಗಾಯತ್ತು ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟುದರಿಂದ (ಕುಶಾಹ. ೪೦); ಮುಂಜಾನೆ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದ ಲಾಗಾಯತ್ತು ಒಹಳ ಕಾತರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಕುಶಾಹ. ೨೩೬). ಲಾಗಾಯ್ತ್ತು : ೨. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋದ ಲಾಗಾಯತ್ತು ಅವಳ (ನಿರ್ವಹಣೆಯ) ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟಿದ್ದ (ಕುಶಾಹ. ೨೬೪); ಮರುಷವರೂಪಗಳ ಲಾಗಾಯತ್ತು ನಾನು ಬೇವ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡಿರುವುದು ಅವರ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಮಗೂ (ಕುಶಾಹ. ೦೦೨).

[← ಅರ. ಹಿಂ. ಲಾಗಾಯತ್]

ಲಾಗಾಯತ್ತು 'ಲಾಗಾಯತ್ತು' ನೋ.

ಲಾಗಾಯತ್ತು 'ಲಾಗಾಯತ್ತು' ನೋ.

ಲಾಗಾಯತ್ತು 'ಲಾಗಾಯತ್ತು' ನೋ.

ಲಾಗಾಯತ್ತು 'ಲಾಗಾಯತ್ತು' ನೋ.

ಲಾಗಾಯತ್ತು 'ಲಾಗಾಯತ್ತು' ನೋ.

ಲಾಗು, ಲಾಗು, ಲಾಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಹಾರು : ನೆಗೆ : ಜಿಗಿ : ಭಯವದಿಗಿರಾಯನಲ್ಲಿಗೆ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನುಪಾಯಗತಿ ಪಲ್ಲವಿಸುಪ್ಪರವಾಯದಲಿ

ಲಾಗುವ ಪ್ರಾರ್ಥನ ಕಂಡುಬರುವ (ಕುಶಾಹ. ೦೭-೨); ಲಾಗು ನೆಚ್ಚುಪ್ಪರಿಸುವ ಬಂದಿರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಭೂತದಂತೆ (ಕುಶಾಹ. ೦೦-೬೪); ಕುವಳಿಯ ಕುಟ್ಟುವಳಿಯ ಪರ್ಗಲೆಯಂ ನೆಗೆದೇಡೆ ಲಾಗಿಸುತ್ತೆ (ಕುಶಾಹ. ೨-೬೨). ೨. ನೆಗೆಯಿಸು : ಹಾರಿಸು : ಬಿಮ್ಮಿಸು : ಸೀಗುರಿಸುವುದಿವವದ ರೋಳಿಯ ಲಾಗಿಸುವ ಸಾಲಿಗೆಯ . . . ಹಾವ್ ತುಡುಕಿದವು ಫುಟ್ಟಿನಲಿ (ಕುಶಾಹ. ೨೬-೬೪); ಮನೆಮನೆ ತೋಟದ ಅಡಿಮೇಲಾಗಿಸಿ ತೆಂಗನು ಲಾಗಿಸಿ ಅಡಕೆಯ ಬಾಗಿಸಿ (ಕುಶಾಹ. ೨೫-೦೦). ೩. ಎಳೆ : ಜಗ್ಗು : ಕೀಚಕನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ತುರುಬನ್ನು ಹಿಡಿದು ಲಾಗಿಸಲು ಆ ರಾಜವುಕ್ತಿಯು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಳು (ಕುಶಾಹ. ೨೪). ಲಾಗು : ೧. ಕೊಡು : ಕೊಡು : ನಾಲಿಗೆಯ ಗಿರಿತರನವಹಗಳ ಅಭಿಮತ ಕಂಠೀರವರವದೊಳ್ಳೆತಂದರು (ಕುಶಾಹ. ೩-೩-೩). [ಲಾಗು + - ಇತ್ತು]

ಲಾಗು (ಕ್ರಿ). ೧. ಯೋಜಿಸು : ಎಸೆಗೆ ಹಾಕು : ವೇಗದಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಾಪದಲಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನು ಬರುತ್ತ ಮನದಲಿ ಲಾಗಿಸುತ್ತ ತಾನೊಂದ ನೆನದನು (ಕುಶಾಹ. ೦೦-೨೩). ೨. ಒಡಗು : ಉಂಟಾಗು : ಸಮುದ್ದಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಲಾಗಿಸುವುದಿರತೀರಲೆ ಪರಿ ಚಿತ್ರತುದ್ದಿಯಲಿ (ಕುಶಾಹ. ೦೬-೪೬). ೩. ಒಡಗಿಸು : ಲಾಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಸುಹಾ ನಸುವಿಗಳು ಯೋಗದ ಸಿಯನು (ಕುಶಾಹ. ೪-೬). ೪. ಹೊಡೆ : ಬಿಡಿ : ತಾಟಿಸು : ದೂರಕ ಸಿಡಿದ ಗಡಮನು ತುಡುಕಿ ನೃಪತಿಯ ತೊಡೆಗೆ ಲಾಗಿಸಿದ (ಕುಶಾಹ. ೭-೪೪); ಲಗಡಿನಂತೆಗೆ ಲಾಗಿಸುವ ಹೋರಾಟದ ವಿಗಡಮಲ್ಲರು ಗೊಟ್ಟಿದರು (ಕುಶಾಹ. ೨೦-೪೬). 'ಲಾಗಾಯಿಸು' ಪರಾ.

[ಲಾಗು + - ಇತ್ತು]

ಲಾಗು, ಲಾಗು (ನಾ). ೧. ನೆಗೆಯುವಿಕೆ : ಲಂಘನ : "ವೆಗ್ಗಳ ಲಂಘನಗಳೊಳು ಲಾಗು" (ಕುಶಾಹ. ೩೬); ತೋಟನ ಕಬರನಂತೆ ಲಾಗಿನ ಮ್ಯಾಳದಂತೆ ಆಡುವ ವಿಧಾನದಂತೆ ಇರತೀ ವೇಷ ಸಹಜ (ಕುಶಾಹ. ೬೪-೦೦೦); ಗಜಗಮನ ಅಹಿಯ ಸರಸಂಧಾನ ಮಯೂರನ ಶಯನ ಮಾರ್ಗಲನ ಧ್ಯಾನ ಕಂಠೀರವನ ಲಾಗು . . . ಇಂತೀ ನಾನಾ ಗುಣಗಳ ಲಗ್ನಾ ಲಗ್ನತವಂ ತಿಳಿದು (ಕುಶಾಹ. ೦೬೪-೬೬೬). ೨. ಪಲ್ಟಿ : ಕುರುಡುಹೊಂಬಿನ ಲಾಗುಗಳಂತೆ ಕಡೆಯೊಳು ನರಕಗತಿಗೆ ಕೆಡುಹುದು (ಕುಶಾಹ. ೬-೪೪). ೩. ಮುಲ್ಲಯ್ಯದ್ದದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟು-ವರಣೆ : ಒಂದರಡು ಲಾಗಿನಲಿ ಇಮ್ಮನೆ ಹಿಂದುಮುಂದನು ಮಾಡುವವನೆ ಎಂದು ದಾನವ ಗಡಮು ತಿರುಹುತ ಮುಂದೆ ಹರಿತಂದ (ಕುಶಾಹ. ೨೫-೪೦). ಭಾಷೆಗಳನು ಹೊಯ್ದು ಫುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿರಾಗಿ . . . ಅವರು ಲವಣ ಲಾಗು ಮುರಿ ಮೊದಲ ಬಗೆಯಿಂದ ಹೊಗುತ್ತಿರಲೆ (ಕುಶಾಹ. ೨-೦೨-೦೦). ೪. [ನಾಟ್ಯ] ನೃತ್ಯದ ಒಂದು ಭಂಗಿ : ನಿಲವಿನ ರೇಖೆ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಶರೀರವ ಲಾಗು ಲಾಗಿಸೋಕ್ ನೆಲಸಿದ ರೂಪ . . . ಭಾವವಕ್ಕುಪ್ಪರಿ ನರ್ತಕಿ ನಾಡೆ ನರ್ತಕಿ (ಕುಶಾಹ. ೨-೨೪); ಪದಕಳದೊಳ್ ಪಾಳಮಂ ಬೀಸುವದೋಗಲೆಯದೆ ಸೆಪ್ಪಿವಿಡಿದು ರೂಪು ನೇರು ಲಾಗು ಲವಣಯದವು . . . ಕೂಟಮಾನಂಗಳಂ ಸಂಗಳಿಸಿ ರಸಭಾವಂದವದ . . . ಚತುರ್ವಿಧ ನರ್ತನಮಂ ಚತುರಜನ ಮಜ್ಜಿವಂತೆ ತೋರ್ಪ ನರ್ತಕಿಯರಿಂ (ಕುಶಾಹ. ೩-೦೪ ಕ). ೫. [ಸಂಗೀತ] ಹಾಡುವಿಕೆಯ ಒಂದು ಸೊಗಸು : ವಳ ಲಾಗು ನೋಗು ಪಕ್ಕರಂ ಪರಿ ಪಾಂಗು ಬಿಡಂಗು ಭಂಗಿ ಸಂಗಳಿಸಿ ಸುಕಂಠಿ ಪಾಡಿ ಪುದಿದರ್ ಮುದಮಂ ನರನಾಥಚಿತ್ರದೊಳ್ (ಕುಶಾಹ. ೦-೬೬). 'ಲವಣ್ಯ' ಪರಾ. ಲಾಗು : ೧. ಧರಣಿ ಕಾಲಿಡುಹೊಂದು ಲಾಗ ಲಾಗುತ್ತಿರಲೆಡಾಡುಯೋಜನವಾಯ್ತು (ಕುಶಾಹ. ೨೪-೪೬). ೨. ಹುಲಿ ಕರಡಿಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಡಿ ಮೂರು ಲಾಗವೆನೇಕು (ಕುಶಾಹ. ೦೦೪-೪೪); ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಲಾಗಗಳ

ಹಾಕುವುದನ್ನು ನಾನು ಅದೇಕೆ ಸಾರಿ ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ (೧೯೬೨-೬೩). ೪. ಅಂಶಾವರಣ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಛಾಪವೇರತೆ ತಿರುಪ್ಪ ಲಾಗಗಳ ಸಂಪುಟವೊಂದೆ ಸ್ತ್ರೀಯ ನರ್ತನದ ಕೀಳಿಕೆಯ ನಿತ್ಯ ಕೀಳಿಸುವಾತನು (ಗುಣಿ. ೭-೭೦). 'ಲಗ್ನಿ' ವರಾ.

ಲಾಗಹಾಕು = ೧. ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡಿ ನೆಗೆ; ಪರ್ಮಾಡು : ಬೇಗ ತಿರುನೆ ತಿರುಗಿ. ಸರನೆ ಲಾಗ ಹಾಕಿದ ದೋಷನು (ಕೌಶ. ೪೯-೬); ಪಾರಿವಾಳ ಹಾರುವಾಗ ಲಾಗ ಹಾಕುವುದು (ಕೇಶವ. ೨. ೬೦೦); ಲಾಗ ಹಾಕೋಣ ಎಂದು ಅಪೆಯಾಯಿತು (ಶರಣ. ೦೨೦). ೨. (ಆಲಂ) ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡು : ಕಷ್ಟಮಾಡು : ವರ್ಷವಿಲ್ಲ ಲಾಗಹಾಕಿ ಶರ ಕೆಡಿಸಿ ಕೊಂದು ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿ ಓದಿ ಓದಿ (ಪಾಣಿ. ೦೦೨). ೩. ಅನುತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾ ನಾಗು : ಸೋಲು : ಸಪ್ತಮಾಗು : ಪುಟ್ಟಮಾಡು ಲಾಗಹಾಕಿದ್ದು ವಿವಿಧ (ಪಾಣಿ. ೦೯೦); ಬಿ.ಎ. ಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಷ ಲಾಗ ಹಾಕಿ ಮೂರನೆಯ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಿದ್ದ (ಕೇಶವ. ೯೮); ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಎಸ್. ಎಸ್. ಎಲ್. ಸಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಲಾಗ ಹಾಕಿ ಬಂದವರು (ಕೋಶ. ೯೮). ಲಾಗಹಾಕು = ೧. ನೆಗೆ; ಬೆಗಿ : ಹಾರು : ದೋಳೆ ಮಾರಿಯು ಹಸುಮು . . . ಲಕಾಕ ಲಾಗೆ ಬೊಡೆ ದಾನೊ (ಕೌಶ. ೦೦). ೨. ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡು : ಕಾಡುಗಾ ಎಂಥ ಲಾಗಹಾಕಿದರೂ ಸುಖ ಜನರು ಗೌಡನ ಕಡೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರಲಿಲ್ಲ (ಪಾಣಿ. ೧೦). ೩. ಸಾಯು : ಮರಗು ಹೊಂದು : ಅವಳಾದರೂ ವಯಸ್ಸು ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಯಾವಾಗ ಲಾಗಹಾಕಿದೆಯು ವೋ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ (ಪಾಣಿ. ೦೦).

[ದೇ. ೩ ತೆಲು. ಲಾಗು./ಸಂ. ಲಾಘವ]

ಲಾಗು. ಲಾಗು. ಲಾಘ (ನಾ). ೧. ರಘುಸ; ತೀವ್ರತೆ : ಕುಸುಮಗಳಂ ಲಾಗಿನಂ ತಿರಿವ ಪಸುಗೂಸುಗಳ್ . . . ದಾರಿಯುಂ ತೋಪಲ್ಪ (ಪಾಣಿ. ೧-೧೦); ತನಿಗಿಯು ದಳಾಯಿ ನಾಲಿಗೆ . . . ಕಡುಲಾಗಿನಲಿ ಲಂಘಿಸಿ ಚುಂಬಿಸಿದುದುಂ ಲಲಿತನಂದನವ (ಕೌಶ. ೨೦-೨೬); ಸರಳ ಹಿಡಿದು ದಿಡುವ ಲಾಗುವ ಸುರರಿಗುಪಮಿಸುರಿದು (ಕೌಶ. ೨೨-೨೬). ೨. ಚಳಕ; ಕೌಶಲ; ಬಾಹುರ್ಯ : ಲಾಗಿಂದ ಕಲ್ಪಾಕೋಶಯು ತಾ ಕೋಶತಾ (ಕೌಶ. ೧೦); ನಮ್ಮ ಲಾಗಿನ ಭುದು ತಾಯಿ ದಿಟ್ಟನಯೋ ಪಾರ್ಥ (ಕೌಶ. ೧೨-೧೬); ಮಗನೆ ಕೈಗೆ ಲಗನ ಲಗನು ಲಾಗು ಬೀಜವರ (ಕೌಶ. ೨೨-೦೮). ೩. ಅಧಿಕ; ಅತಿಶಯತೆ : ಹೆಚ್ಚಳ : ಬೇಗದಲ್ಲಿ ವರದಿಯ ಲಾಗಿನಲಿ ಶುಭವನು ಮೆಚ್ಚುವತ (ಕೌಶ. ೧೨); ಇವನ . . . ಕವಚವೊಳಿಟ್ಟ ಬೊಮ್ಮನ ವರದ ಲಾಗಿನಲಿ (ಕೌಶ. ೨೬-೦೯). ೪. ಹಗುರ; ಸರಳ; ಸುಲಭ : ಈ ಪ್ರತನುಮ ನಗಲಿ ಲಾಗಲ್ಪಾಯಿದು (ಕೌಶ. ೬೬); ಬೆಲೆಯ ಹೇಳಿನಗೆ ಲಾಗಾಗಿ ಹೊಂಗೊಡವನೇಳೆಂಬಿದನಂದನು (ಕೌಶ. ೦೦-೬); ಲಾಗಿನಿಂದಲಿ ಗುರುಗುಹೇಶ್ವರನಾಗಳನ್ನನು ಸುಡಿದೊಡೆ ನುಡಿದಾಗುಮಾಡಿದು ಮೇಲ್ಮನು (ಕೌಶ. ೦-೯). ೫. ಗುರಿ : ಲಕ್ಯ; ಧೈಯ : ಲಾಪ್ಸೇಶ : ಅಡುವ ಅಟಿ ಕಟ್ಟಿ . . . ಮತ್ತೆ ಅ ಲಾಗು ಬಂದಿತ್ತೂ ದಿಮ್ಮು ಮನುಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೇಳುವುದುಂಟೆ (ಪಾಣಿ. ೦೦-೧೦೦); ಭವಭವಗಳಿ ತೋರು ಒಳ ಲುವ ಜೀವಭಾವದೊಳಿಕ್ಕುವುದಾದು ಲಾಗು ಮೂಢರ ಒಳಗನವನುವು (ಕೌಶ. ೧೨-೦೦). ಲಾಗು : ೬. ತ್ವರೆ; ಶೀಘ್ರತೆ : ಮಾಯವಾದುದು ಲಾಗದಲ್ಲಿ ಕಳದಾಚಿ . . . ಸನ್ನೆ ಮಾಡತ ಕೈಗಳಿಂದಾ ಹುಡುಗಿ (ಕೌಶ. ೧೦-೨೫). ೭. ಮೋಸ : ಕಪಟ : ಮಂಜೆ (?) : ಎತ್ತ ಒಡಲು ಹೊರದನೆಂದು ಹೊರದ ಲಾವಿನಲ್ಲಿ ಒಗರವಾಕ್ಕುವ ಲಾಗಿನ ಶಿಲವಂತರ ಮನದ ಭಾವದ ನೀವೆ ಒಡ್ಡು (ಕೌಶ. ೦೦). ಲಾಘ : ೨. ದೋಷ

ಗಣನೆಯೇರುತಾನೆ ಅವನು ಕಂಬ ಮುಂದೆ ಲಾಘ ತಟ್ಟಿ (ಕೌಶ. ೧). ಲಾಗುವೇಗ. ಲಾಗುವೇಗ = ಅತಿಶಯವಾದ ಕೈಚಳಕ.

ಕೌಶಲ : ಕೋನ ಲಾಗುವೇಗವನೇನಂದನು ಚಾವತಂತ್ರದಲ್ಲಿ (ಕೌಶ. ೨೬-೪೯); ಅನಲಾಂಬಕ ಪರಿಸರಲಿ ಘನ ಲಾಗುವೇಗದಿ ಜೋಡಿಸಿ ನಂದಿಮಾಪನವಾಚನವಾತವಕೆ (ಪಾಣಿ. ೨೬-೪೬); ಘೆಯ ಕಾಳವಟ್ಟಿದಿ ಘೋರಗಿಂದಿ ಘೆಯು ನೆರವುಂ ಸಂಘೋದವು ಲಾಗುವೇಗದೊಳ (ಕೌಶ. ೧೦-೦೦). [< > ಸಂ. ಲಾಘವ]

ಲಾಗು (ನಾ). ೧. ಹೊಂದಿಕೆ; ಸೇರುವಿಕೆ; ಲಗತ್ತು : ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರುವ ನೆಮಗಲು ಕಾಗೆ ಜನರಿಗೆ ಲಾಗು ಇರುತ್ತವೆ ಮತ್ತೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಲಾಗು ಇರುವುದಿಲ್ಲ (ಕೌಶ. ೨೯ ಕೌಶ. ೨೯); ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಾಯದ ಲಾಗೂ ಅಗಾಣಲ್ಪ (ಕೌಶ. ೦೦). ೨. (ಆಲಂ) ಹೊಡೆತ; ತಾಡನೆ : ಹಗಲಿರುಳನ್ನಡ ಹೊಡೆಯುವ ಜಡಿಮಳೆ ಬಡಿಕೋರ್ದಿಂಚಿನ ಲಾಗುಗಳು (ಕೌಶ. ೨೦-೬). [< > ಲಗಾಡು/ಕಾಡಾ. ಲಾಗೂ]

ಲಾಗುಕಾಣಿ (ನಾ). ಚತುರ : ಭೇದದ ಗುರು ಜೋಡದ ಶಿಷ್ಯ ಇಂತೀ ಲಾಗುಕಾಣನೊಲ್ಲ ಅಕಾರವೈರಿ ವನರೇಶ್ವರಾ (ಕೌಶ. ೧. ೧೨೦-೦೨೦೯); ಶೆಗದನ್ನು ಗರವಿಯು ಲಾಗುಕಾಣನ ರಘವ ಮುಜಾದನು (ಕೌಶ. ೨೦. ೨೦೦). [ಲಾಗು + - ಕಾಣ]

ಲಾಗುವದು 'ಲಾಗವದು' ನೋ.

ಲಾಗುವದು 'ಲಾಗವದು' ನೋ.

ಲಾಗುಳ 'ಲಾಗುಳ' ನೋ.

ಲಾಗುಗಟ್ಟಿ (ಕ್ರಿ). ಕಾರ್ಯೋನ್ನುಖಗೋಳನು : ತೊಡಗಿಸು : ನಿಯೋಜಿಸು : ಅಡಿಯನಾರ್ಯದನ್ನು ಹಕ್ಕಿಯಕ್ಕೆಯನಹುವ ಗಿಡುಗನಂ ಲಾಗುಗಟ್ಟಿ ಸಲಗಿಯಂಟು ಸಿಲುಕಿ . . . ತೋಪುದರು ಬೇಯಿಂ (ಕೌಶ. ೨೬-೦೬). [ಲಾಗು + ಒಟ್ಟು]

ಲಾಗುಗಡು 'ಲಾಗವದು' ನೋ.

ಲಾಘ 'ಲಾಗು' ನೋ.

ಲಾಘವ (ನಾ). ೧. ಚಕ್ಕದಾಗಿರುವುದು : ಪುಟ್ಟದಾಗಿರುವುದು. ೨. ಹಗುರವಾಗಿರುವಿಕೆ; ಲಘುತ್ವ : "ಲಾಘವಮದು ಲಘುತೆ" (ಕೌಶ. ೦೦೨-೨೯); ಓದಿನ ಕಾವ್ಯಗೌರವಗಳಿಗೆ ಲೋಪಗಳುಂಟಾಗಿ ಎಲ್ಲವರಲ್ಲಿಯೂ ಲಾಘವ ಹದಯತ್ತಿದೆ (ಕೇಶವ. ೨೭, ಮುಖ್ಯ). ೩. ಕೀಳುತನ : ಕ್ಷುದ್ರತೆ : ಸಣ್ಣ ತನ : ಲಾಘವದಿಂದಿರುವುದು ರಣಧೀರನಿಗೆ ಸುಖವಾಗದೆ ಅವನು ಅವರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಕೊಡಿದ (ಕೌಶ. ೦೦೬). ೪. ಕೀಳಾದುದು; ಕ್ಷುಲ್ಲಕವಾದುದು; ಹೀನವಾದುದು : ಕೈಕ ಬೇಡೆ ಧರಯು ತೃಣದಿಂ ಲಾಘವವನ ಬಗೆದಿಗುಂ ಲಾಘವನಾದಾರ್ಯತಾಂಗೆ ನಾಯದುಮಂಟೆ (ಕೌಶ. ೨೬-೦೦೯); ಕಾಮಧೇನುವನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಲಾಪ್ಸೇಶವಾಶ್ವವನ್ನ ಲಾಘವದೊಳಿಡಿಸಿ ದೇವಗಜವನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯೊಳು ಬರಿಸಿಕೊಂಡು (ಕೌಶ. ೦೨). ೫. ಸೌಲಭ್ಯ; ಅನುಕೂಲ. ೬. ವೇಗ; ತ್ವರಿತತೆ; ಶೀಘ್ರತೆ. ೭. ಕೌಶಲ; ಚಳಕ; ಪಟುತ್ವ : ಚದುರ್ವಾಣಿ ಲಾಘವ ಪಂಥಪಾಡುಗಳನಪಾದು ಬಿನ್ನಗದಿಂ ಗಾಯ ಗಾಳಿಯರು (ಕೌಶ. ೨೨-೬); ಲಾಘವದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಟುತರದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಛೇದುನ ಸರಿ ದಾರು ಇಲ್ಲ (ಕೌಶ. ೦೬-೬); ಕಟ್ಟಿ ಗುರಾಣಿ ಗಳನ್ನು ತೆದುಕೊಂಡು ಲಾಘವ ಸೌಜ್ವಲ್ಯ ಸೊಗಸು ಸ್ವರ್ಯು. ಹಿಡಿತ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು (ಕೌಶ. ೨೬). [ಸಂ.]

ಲಾಘವದೋಷ (ನಾ). [ಭಂದ] ಲಘುವಲ್ಲದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಘುವನ್ನು ಬಳಸುವ ಒಂದು ದೋಷ : ಅಗಳು ಗುರುಗಳಲ್ಲದ ತಾಣದೊಳು ಗುರೂಮೋಗದಿಂ ಬಗೆ ಗೌರವದೋಷವಿದಂಬುದು ಬೇಗವೂ

ಲಘುಗಳೆಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದ ಲಘುವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಲಾಘವದೋಷವುಂ (೪೦೩. ೦-೦೩). [ಸಂ.]

ಲಾಘುಸ್ತು 'ಲಾಗಿಸ್ತು' ನೋ.

ಲಾಘುಸ್ತು (೪೧). ಕೀಳುವುದು : ಕಡೆಗಣಿಸು : ಏರ್ಪಡಿಸುವ ದಳವ ಲಾಘುವ ಸುಂದರವಾದ . . . ಸೊಬಗಿ (ಗುಣ. ೦೩-೪೦).

[< ಲಾಘವ + - ಇಸ್ತು]

ಲಾಚಾರ್ 'ಲಾಚಾರು' ನೋ.

ಲಾಚಾರಿ 'ಲಾಚಾರು' ನೋ.

ಲಾಚಾರು. ನಾಚಾರು. ಲಾಚಾರ್. ಲಾಚಾರಿ (ಗು). ೧. ಸತ್ಯಹೀನ ವಾದ; ಧುರ್ಬಲವಾದ : ಈ ಲಾಚಾರು ಪೈರನಿಂದ ಏನು ಬೆಳೆ ಸ್ಥಿತೀಶ್ವರ (೩೩೩). (ನಾ). ೨. ಅಸಹಾಯಕವಾದುದು : ಬಲಹೀನ ವಾದುದು : ಕನ್ನ ಜೋರು ಇರಬಹುದು ಯೇನೂ ನಡೆಯದೆ ಲಾಚಾರಾಗಿ . . . ತಿರುಗುತ್ತ ಇದ್ದಲ್ಲಿ (ಇತಿಹಾಸ. ೨೫); ಕುಳಿತುಗುರು ಬಗ್ಗಿದ್ದ ಕನ್ನ ನಾಯಕ ದೇವಿಯಿಂದ . . . ಹುಲಿಯು ಲಾಚಾರಾಗಿದ್ದರೂ . . . ದೇವಿಯಾದ (ಪಂಜ. ೩೭). ಲಾಚಾರಿ : ೩. ನಿಶ್ಚಕ್ರ : ಬಲ ಹೀನನಾದವನು : ಈಗ ತಿನ್ನುವುದು ಕುಡಿಯುವುದು ಎಲ್ಲಾ ಲಾಚಾರಿ ವಾಚಾರಾಗಿದ್ದಾರೆ (೩೩೩. ೩೩). ಲಾಚಾರ್ : ೩. ಹುಡುಗ ಯಾಕೋ ಲಾಚಾರ್ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ಕಾಣಿಸಿ (೩೩೩. ೦೩). ಲಾಚಾರಿ : ೧. ಕುಂದಾ ಲಾಚಾರಿ ಮನುಷ್ಯ. (೩೩೩. ೦೩). ೪. ಅಸಹಾಯಕತೆ : ದುರ್ಬಲತೆ : ಈ ಕೋರಗಾರದ ಲಾಚಾರಿಯಿಂದ . . . ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಬಾರದೆ . . . ರೈತರ ಮನೆಮಾರು ಲಾಟಿ ಮಾಡಿ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕುತ್ತ ಇದ್ದನು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೪).

[< ಲಂ. ಪೂ. ಲಾಚಾರ್. ಲಾಚಾರೀ]

ಲಾಜ್ಜ (ನಾ). ೧. ನೆನಸಿದ ಅಕ್ಕಿ. ೨. ಅಕ್ಷತ : 'ಲಾಜ್ಜಾರೋಪ' ಪರಾ. ೩. ಹುರಿದು ಅರಳಿಸಿದ ಕಾಳು; ಬತ್ತದ ಅರಳು; ಅವಲು : "ಅರಳು ಲಾಜ್ಜಾಯಕ್ಕು" (ಪಂಜ. ೦೦೦-೩); ತಪ್ಪಾಯಿತು ಪಾಪಕರ ಲಾಜ್ಜವೊಂದೆ . . . ಸಿರಿಲು (೩೩೩. ೦೦-೩೩); ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಲಾಜ್ಜಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸುವಾಗ (ಪಂಜ. ೩೩-೩೩). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಲಾಜ್ಜವೃಕ್ಷ-ಲಾಜ್ಜ, ಕೋಶ ಮೂವು" (೩೩೦. ೦೪೩).

ಲಾಜ್ಜಾವರುಷ = ಅರಳನ್ನು ಸೂಸುವಿಕೆ : ಅರಳಿನ ಮಳೆ : ಎರ ಧುಬಿ ಸುಂದರ ಲಾಜ್ಜಾವರುಷದಂತೆ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದವು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೪-೪೪). ಲಾಜ್ಜಾರ್ಷ = ಲಾಜ್ಜಾವರುಷ : ಪೊರವನು ಸೂಸುವ ಲಾಜ್ಜಾವರುಷ ಮುಮಂ ಕುಸುಮವರ್ಷಮುಮನಾಂತುಕೋಕುತ್ (೩೦೩. ೪-೨೩ ಖ).

[ಸಂ.]

ಲಾಜ್ಜ (ನಾ). ತಕ್ಷಣ; ಬೇಗ; ಒಂದು ಕ್ಷಣ : ಒಂದೇ ಒಂದು ಲಾಜ್ಜ ದಾರಿ ತಪ್ಪಿ ಹೋಗಿದ್ದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಹೇಳಲು ಮದ್ದಿಳು (೩೩೩. ೨೩); ಎಲ್ಲಿ ಲಾಜ್ಜದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು (೩೩೩. ೦೩). [?]

ಲಾಜ್ಜಿಕೆ (ನಾ). = ಲಾಜ್ಜ ೨; ತಲೆ ಲಾಜ್ಜಮೆತ್ತುವ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆ ನೀಡುವ ನವಮಾತುಳುಂಗಭಲಮೆಂದವನು ತಮಿಲು ಹಾಡಿದಂ (೩೩೩. ೩-೩).

[ಸಂ.]

ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿ. ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿ (ನಾ). ೧. ಬತ್ತದ ಅರಳಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಬೊಗಸೆ. ೨. = ಲಾಜ್ಜ ೨ : ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿಗಳ ಸುಮಮ ಮಿಶ್ರಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿಗಳ (೩೩೩. ೨೩); ಬಲಯಂ ಪುರೋಹಿತಾದೇಶದ ಹೋಮಾಗ್ನಿಯಂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಗೈದು ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಒಂದೊಂದ ಪಸೋಳ್ ಕುಳ್ಳಿದಂ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೩-೩೩ ಖ). ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿ : ೧. ದಿವ್ಯನೈವರ ಸೂಸುವ ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿ (೩೩೩. ೦೪) ನಿಜಯಮನುಷುವ

ಮದೇಶಕರಶೀಲಮುಮಂ (೩೦೩. ೦೩-೨೩) : ಸೂಸುವ ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿಗಳ ಸೇವೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದೊಂದಿಗಿನ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೩-೨೩). [ಸಂ.]

ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿ 'ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿ' ನೋ.

ಲಾಜ್ಜಾಕ್ಷತೆ (ನಾ). = ಲಾಜ್ಜ ೨ : ಬಟ್ಟಲು ನೀಳ್, ವಿಶ್ವ ಲಾಜ್ಜಾಕ್ಷತೆ ಪುಟ್ಟ ಕದಳಿ ಬೆಲ್ಲ ಕತ್ತರಿದಿಗಿಂದ ಕೈವಲ್ಯರಾಯನ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಸಮರ್ಪಿಸಿ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೪-೨೩-೪). [ಸಂ. ಲಾಜ್ಜಾಕ್ಷತಾ]

ಲಾಜ್ಜಾರೋಪ (ನಾ). ಅಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಎರಚುವುದು. = ಸೂಸುವುದು : ಸಫಯ್ದಿದ್ದವರಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಲಾಜ್ಜಾರೋಪ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಸಂತೋಷವನ್ನೂ ಶುಭಾಶಯವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೪). [ಸಂ.]

ಲಾಜ್ಜಾಹುತಿ (ನಾ). ಅರಳಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ಹೋಮ : ಅಗ್ನಿಗೆ ಅರಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು : ಪುರೋಹಿತರು ವರುಗಳಿಗೆ ಈ ಅರ್ಘ್ಯ ಬರುವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಸಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಲಾಜ್ಜಾಹುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ವರ್ಷ ಮಾಡಿಸಿದರು (೩೩೩. ೦೦). 'ಲಾಜ್ಜಾಹೋಮ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲಾಜ್ಜಾಹೋಮ (ನಾ). ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ವಿಧಿ : ವಧೂವರರು ಇಬ್ಬರೂ ಬೊಗಸೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಅರಳುಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಗೆ ಹೋಮ ಮಾಡುವುದು : ಲಾಜ್ಜಾಹೋಮಂ ಲಾಜ್ಜಾಹೋಮ ಜಲ ರುಹಪತ್ರನೇಶ್ವ . . . ಉದ್ಯುತರಾಜನ ಬಲದಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಳು ದಿಂದ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೩-೩೩); ಹಾರುವುದು ಬಿಟ್ಟು ಅವಳ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಅವಳು ವಧುವನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದ. ಲಾಜ್ಜಾಹೋಮವಾಯಿತು (೩೩೩. ೩೩). [ಸಂ.]

ಲಾಜ್ಜ (ನಾ). = ಲಾಜ್ಜ ೨ : ಲಾಜ್ಜಾಂಜಲಿಗಳ ಸೇವೆ ಜನಾರಾಜನಿಗೆ ಜನೇಂದ್ರವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲ (೩೩೩. ೩-೩೩). [< ಸಂ. ಲಾಜ್ಜ]

ಲಾಜ್ಜಿ (ನಾ). = ಲಾಜ್ಜ ೩ : "ಅರಳಾಗಿ ಪೂರಿದ ಧಾನೋತ್ಕರಮಂತ್ರವೆ ಲಾಜ್ಜಿ" (ಕಾಶ್ಮೀ. ೩೩-೩೩); ಒಡೆಯರ್ ಲಾಜ್ಜಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಡದೋ ಸುಂದರು (೩೩೩. ೩-೩೩); ಅರಳು ಸರಂಗಂ ಸುವ ಲಾಜ್ಜಿಯನ್ನೇ ಲಾಜ್ಜಿಯೊಳಾಯ್ತು . . . ನೀಲಿಯರದೇನಿಬ್ಬರೊಡನೆ ಮಂಟಪಾಗ್ರದೊಳ (೩೩೩. ೩-೩). [ಸಂ. ಲಾಜ್ಜಾ]

ಲಾಟಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ನಾಡು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಹೆಸರು; ೨ ಈಗಿನ ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯ : ಇದು ಲಾಟಿಬಲಂ (೩೦೩. ೦೩-೨೩) : ಲಾಟಿ ಭೂಮಿಕ ಗೌಳ ಪರ್ವ . . . ಸಕಲದೇಶಾಧೀಶಮುಂದಯಸ್ಕೇತ ಸೇತುಮಹಾಂಧುಪ್ರವಾಹ ಪರಾಕು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೩-೩೩); ನೈವೇದ್ಯ ದಂತಕ್ಷತಂಗಳಿಂದ ಬಹು ದ್ರವ್ಯವಳು . . . ಎವಳು ಲಾಟಿದೇಶದ ಸ್ತ್ರೀ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೦೪). ೨. ಲಾಟಿದೇಶದ ಭಾಷೆ : "ಲಾಟಿ ಲಾಟಿದೇಶದ ನಾಡಿ ಲಾಟಿಯು" (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೦). ೩. (ಬಟ್ಟೆ, ಅಭರಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು) ಹಳೆಯದಾದುದು : ಹರಿದು ಹೋದುದು : ಹಾಳಾದುದು. ೪. ಮಲ್ಲಯುದ್ಧದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ : ಕೊಂಕಮಾರವ ಲಾಟಿ ದೊಕ್ಕರೆ . . . ತುಲಿ ಎಂದಾಗಲಿ ಹರಿ ಕಾದಿ ಬಳಸಿದ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಲಾಟಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಲಾಟಿದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ೨. = ಲಾಟಿ ೪ : ಕೊಂಕಮಾರಿಯು ಲಾಟಿಕಾ ಕೋದಂತೆ ಉತ್ತರ ದೊಕ್ಕರೆವೆ ನೆಹ ಕೊಂಕ ಮಾರವ ಲಾಟಿ ದೊಕ್ಕರೆ . . . ತುಲಿ ಎಂದಾಗಲಿ ಹರಿ ಕಾದಿ ಬಳಸಿದ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಲಾಟಿನ 'ಲಾಂಡರ' ನೋ.

ಲಾಟಿ (ನಾ). 'ಹಣ' ಕೊಟ್ಟು ಪಡೆದ 'ಬೆಟ್ಟು' ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೂಲಕ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಕೀವಲ ಅದೃಷ್ಟದಿಂದ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆಯುವಂತೆ

ವರ್ಷದಿಂದ ಅದ್ವೈತದ ಆಯ್ಕೆ" (Lottery, ೧೯೦೧) : ಮೂವನೋದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಟರಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಿದ್ದು . . . ನಾನೂ ಒಂದೊಂದು ಹಾಕಿದೆ ಎರಡು ಪೆನ್ಸರ್‌ಮೆಂಟು ಬಂತು (೧೯೦೧. ೪) ; ಮದುವೆಯಾದುದು ಒಂದು ಲಾಟರಿ ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ (೧೯೦೧. ೪೯).

[← ೧೦. Lottery]

ಲಾಟರಿಹೋದ್ದೆ (ಕ್ರಿ). ಅದ್ವೈತಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಜಯ ದೊರಕು; ಲಾಟರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮಾನವು ಬರು : ಅವನಿಗೆ ಲಾಟರಿಹೋದ್ದೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಲಾಭವಾಯಿತೆಂದು (೧೯೦೧). [ಲಾಟರಿ + ಹೋದ್ದೆ (< ಪೋದ್ದೆ)]

ಲಾಟರಿಹೋದ್ದೆ (ಕ್ರಿ). ೧. (ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ) ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಅಲೆ-ತಿರುಗು : ಎರಡು ವರ್ಷಕಾಲ ಉದ್ಯೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಲಾಟರಿಹೋದ್ದೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೆವು, ಆತ ಧುಮುಕಿದನಿಂದ . . . ಅವನನ್ನು ಒಡ್ಡಿ (೧೯೦೧. ೧೪). ೨. ಕೊಳಲಾಡು : ಬವಣೆವಡು : ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಅವಳು ಉಬ್ಬಿಟ್ಟದ್ದೆ ಲಾಟರಿಹೋದ್ದೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ (೧೯೦೧. ೩೩). [ಲಾಟರಿ (← ೧೦. Lottery) + ಹೋದ್ದೆ (< ಪೋದ್ದೆ)]

ಲಾಟನು 'ಲಾಂಡರ' ನೋ.

ಲಾಟ (ನಾ). [ಕಾಪ್‌ಮಿ] ವೈದರ್ಭ. ಗಾಡಿ. ಪಾಂಡಾಲಿ ಹಾಗೂ ಲಾಟ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ 'ಲಾಟ'ಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ರೀತಿಗಳು ವಾರ್ತೆಯೂ . . . ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೧೯೦೧. ೨೨೦). [ಸಂ. ಲಾಟೀ]

ಲಾಟನು 'ಲಾಂಡರ' ನೋ.

ಲಾಟು (ನಾ). ಜನ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಗಳ ತಂಡ. - ಬೊಟ್ಟು : ಮಿಾನು ಹಾಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿ ? ಲಾಟಿ (Lot) ಗೆ ಹೇಗೆ? (೧೯೦೧. ೩೦).

ಲಾಟುಲಾಟು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಮಾರ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪರಕಾರಿ ಲಾಟುಲಾಟು ಬಂದು ಬಿದ್ದಿದೆ (೧೯೦೧). [← ೧೦. Lot]

ಲಾಡಿ, ಲಾಡಿ (ನಾ). ಬಡಿಗೆ; ದೊಣ್ಣೆ; ದಂಡ : ನಿನಗೆ ಲಾಡಿ ತಿರುಪಲು ಬರುತ್ತದೆಯೇ? (೧೯೦೧. ೩೩); ಕೋದಿ ಲಾಡಿಗಳನ್ನು ಧೂವ ಪೇರಿಸ್ ದಡೆ ಪೇರಿಸಿ ಬಂತು (೧೯೦೧. ೨೨೦) : ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಲಾಡಿ (೧೯೦೧. ೪). **ಲಾಡಿ** : ದ್ವಿರುಕ್ತರ ಲಾಡಿಪ್ರಹಾರಗಳು ಅವರನ್ನು ವಂಚಿಸಿದಾಯಿತು (೧೯೦೧. ೩೩. ೧೦೩).

ಲಾಡಿಬಾರ್ಡ = ಲಾಡಿವಲ್ಲ : ಮುಖಂಡರ ಬಿಡು . . .

ಲಾಡಿಬಾರ್ಡ ಗೋಳೇಬಾರ್ಡ . . . ಫಾಸೀ . . . ಫೋರ ಫೋರ ಶಿಕ್ಷೆಗಳು (೧೯೦೧. ೪). [← ಪ್ರಾ. ಲಬ್ಬ / ಹಂ. ಮರಾ. ಲಾಡಿ]

ಲಾಡಿವಲ್ಲ (ನಾ). ದೊಣ್ಣೆ ಬೀಸಿ ಗುರುವನ್ನು ಚಮರಿಸುವುದು : ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮೇಲೆಯೂ ಲಾಡಿವಲ್ಲಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದು (೧೯೦೧. ೩೩).

[ಲಾಡಿ + ಹಲ್ಲೆ (< ಹಲ್ಲು)]

ಲಾಡ್ 'ಲಾಡ್' ನೋ.

ಲಾಡ್ 'ನಾಲ್ಕು' ನೋ.

ಲಾಡಿ 'ಲಾಡ್' ನೋ.

ಲಾಡಿ (ನಾ). ಲಾಟರೀಕರವನು : ಆಮಿಷಶ್ರಯದಿಂದೊಪ್ಪಿದ ಗುಣರಾಶಿಯರು ಕಾಯತರು ಗೋಸಾಯಿಯರು ಲಾಡಿಯರು (೧೯೦೧. ೩೩-೦). [← ಲಾಡ್]

ಲಾಡಿ (ನಾ). ೧. ನೀಳವಟ್ಟು : ಕೆಸೆ; ದಾರ : "ಲಾಡಿ-ಚಲ್ಲಾದ ಕೆಸೆ" (೧೯೦೧. ೨೨೪) : ಈ ಪರಾಯಗಳಿಗೆ ಕಣಜಾವ ತೆರವುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ . . . ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಡಿದಾಗಲೂ ಲಾಡಿಯಿಂದ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ (ಕ್ರಾಂತಿ. ೧. ೩೩೯). ೨. ಹಗ್ಗ : ಹುರಿ : ಲಾಡಿಯ ಲಗಾಮನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಅವರ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರದ ಉಗುರುಗಳು ಹೊಳೆ

ದುತ್ತಿದ್ದವು (೧೯೦೧. ೦) : ಅವನ್ನು ಕೊಡಲೆ ಲಾಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮೊಲರನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು (೧೯೦೧. ೧. ೧೦೩). ೩. ತೆಳುವಾಗಿ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಲಾಡಿಯಾಕಾರದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳು; ಕರುಳಿನ ಹುಳು : "ಲಾಡಿಯಂತಿರುವ (ಕರೂನೆಯ ಜಂತು) : ಲಾಡಿಯಂತಿ" (consid. ೨೯೩) : ಲಾಡಿಯುಳುಗಳ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇಹವು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಲಾಡಿಯಂತೆ ಉಬ್ಬುವುದಿಲ್ಲ (ಕ್ರಾಂತಿ. ೧೩೧).

[← ಹಂ. ನಾಡಾ; ಮರಾ. ನಾಡಾ; ನಾಡಿ. / ಪ್ರಾ. ನಾಡಿ. / ಸಂ. ನಾಡಿ]

ಲಾಡು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿಭಕ್ಷ್ಯ; ಲಡ್ಡು : ವಡೆ ಅತಿರಸ ಲಾಡು ಸೇವಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮ (ಕ್ರಾಂತಿ. ೩) : ಶಿವ . . . ಲಾಡು ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲ (೧೯೦೧. ೦೦೩); ಚರೋಟಿ, ಲಾಡು, ಮತ್ತೊಂದು ಸಿಹಿ ದ್ರವ್ಯವು (೧೯೦೧. ೩೪). [← ಹಂ. ಲಾಡೂ; ಲಡ್ಡು : ಮರಾ. ಲಾಡು / ತಮಿ. ಲಾಡು. / ಸಂ. ಲಡ್ಡು]

ಲಾತ 'ಲತ್ತ' ನೋ.

ಲಾತಕೋಲು (ನಾ). ಏಳು ಕೊಡುವ ಕೋಲು : ಬಡಿಗೆನೋಲು : ಮೇಲೆ ಮಿಕ್ಕುವಿನ ದಾಡೆಯಂತೆ ಕೀಳುತಂ ಲಾತಕೋಲಂತೆ ತಿರುಪುವ ಮಹಾಮೇರುಮಂದರ ಸುಕಲಕಂಗಳ ಕಂಠಾಕಕ್ಷೀಡಯಾದುವ . . . ಓರ್ವಂ (೧೯೦೧. ೪-೩-೨೩) : ಓರಿಯ ಮಿಕ್ಕುವಿನ ದಾಡೆಗಳನುಗುಳಿ ಕಲ್ಪ ಭರದಿಂದ ಲಾತಕೋಲಂತೆ ತಿರುಗುವನೊರ್ವನುರು ಮುರು ಮಂದ ರಾದ್ರಿಗಳ ಪೊಡಬೆಂದಾಡುವಂ ಸಂತತಂ ಮುದದೊಳು (೧೯೦೧. ೩-೧೩-೪).

[ಲಾತ (< ಲತ್ತ) + ಕೋಲು (< ಕೋಲ್)]

ಲಾತಿ 'ಲಾಡಿ' ನೋ.

ಲಾತು 'ಲತ್ತ' ನೋ.

ಲಾಪ (ನಾ). ಸಂಭಾವಣೆ; ಅಲಾಪ : ಒಡೆದೊಳ್ ಕೇಳಿರಿಸಿ ಲಾಪವಂ ಪರಮಯೋಗಿಂದ್ರನೊಡನಾರಂಭಿಸುತ್ತಂದ ಶಕ್ರ ನಗುತ (೧೯೦೧. ೩). [ಸಂ.]

ಲಾಪಿಸು (ಕ್ರಿ). ಹೇಳು; ತಿಳಿಸು : ಒಪ್ಪಿದಕುಡಾಯವನು ಲಾಪಿಸುವನು (೧೯೦೧. ೨-೨೪). [ಲಾಪ + ಇಪ್ಪು]

ಲಾಭ (ನಾ). ೧. ದೊರಕಿದುದು : ಪ್ರಾಪ್ತಿ; "ಲಭ", ಲಬ್ಧಿ : . . . ಲಭ. ಲಾಭ. ಈ ೯ ಹಡತಂ" (೧೯೦೧. ೦೩೦); ಲೋಭವೇಕೋ ಭಕ್ತಿಯ ಲಾಭವ ಮಯಸುವಾಗ (೧೯೦೧. ೦೦೬). ೨. (ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ) ಖರ್ಚು ಕಳೆದು ಬರುವ ಫಾಯಿದೆ. - ನಫೆ : "ಉಳಿದಾದ - ಲಬ್ಧಿದು . . . ಲಾಭವಾದುದು" (ತಮಿ. ೩೦-೦) : ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಖರ್ಚಿಲ್ಲಾಳೆಂದು ಬಳಿ ಉಳಿಯುವ ಹಣವೇ ಲಾಭ (೧೯೦೧. ೦೪೪); ಲಾಭವಿಲ್ಲದೆ ಸೆಟ್ಟ ಪಳಿಗೆ ಹೋಗಿ (೧೯೦೧). ೩. ಪ್ರಯೋಜನ : ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿನಯದಿಂದ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಲಾಭ ವಾಗುವುದು (ಮುಂತಾ. ೪-೩೩). [ಸಂ.]

ಲಾಭಂಟಿ (ಕ್ರಿ). (ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ) ಖರ್ಚುಮಾಡಿದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹಣವನ್ನು ಪಡೆ; ಆದಾಯವನ್ನು ಪಡೆ : ಮಂವರದಂತೆ ಧೈರ್ಯಂ ಬೆರಸು ಲಾಭಂಟಿ ಪರದನಂತುತ್ಪಾಹಂವೆರಸು . . . ದೃಢವಿತ್ತ ದಿಂದಿರ್ದ (೧೯೦೧. ೦-೩೩). [ಲಾಭ + ಟಿ]

ಲಾಭಕ (ನಾ). ೧. ನಫೆ; ಫಾಯಿದೆ. ೨. ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆದವನು; "ಲಭಕ; ಲಾಭಕ; ಲಭಮಾನ, ಈ ೨ ಹಡತಂ" (೧೯೦೧. ೦೩೦). [ಸಂ.]

ಲಾಭಕರ (ಗು). ೧. ಲಾಭವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ; ಲಾಭದಾಯಕವಾದ. (ನಾ). ೨. ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾದುದು : ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿಯೂ ತನಗೂ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಮಗಳಿಗೂ ಲಾಭಕರವಾಗಿರುವಾಗ. ಎರ ನುಗಿ

ಗಾಳಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮಿನನನ್ನು ದಡಕ್ಕೇರಿಸದೆ ಬಿಡುವವನ್ನು ಎಗ್ಗನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಅವನು (ಕುಟುಂಬ. ೭೭೦). [ಸಂ.]

ಲಾಭಗವಳಿ (ನಾ). (ವೀಳಿಯದಲೆಯ ಕಟ್ಟುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ವೇಳಾಂಗಿ ಲಾಭಗವಳಿ ಯೆನ್ನುವೊಬ್ಬರ ಯುಮಂ ತಲವೇಳಿಗೆ ಲಾಭಗವಳಿಯು ನಾಲ್ಕು ಅಲೆಯುಮಂ . . . ಸಂವತ್ಸರಾದ್ಯಾರ್ (೧೨. XVIII. ೦೯೨-೯೪ : 1184).

[ಲಾಭ + ಗವಳಿ]

ಲಾಭದಾಯಕ (ಗು). ೧. ಲಾಭವನ್ನು ಲಭಿಸುವುದು. (ನಾ). ೨. ಲಾಭಕರವಾದುದು : ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಮೊದಲಾದ ಅತ್ಯಂತವು ಮೂತ್ರವಲ್ಲದೆ ಲಾಭದಾಯಕವೂ ಆಗಿದೆ (ಕುಟುಂಬ. ೧೨೬) : ಬಂದ ಹೂ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. (ಕುಟುಂಬ. ೦೯೯). [ಸಂ.]

ಲಾಭಬದುಕ. ಲಾಭಬದುಕ (ನಾ). ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವವನು : ಲಾಭಬದುಕರಿಗೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸುವರ್ಣಸಂಧಿ ಬಂದೊಬ್ಬರಿತು (ಕುಟುಂಬ. ೦೯೨). ಲಾಭಬದುಕ : ಕೆಲವರು ಲಾಭಬದುಕ ಕೆಲವರು ಕೆಲವರು ಕೆಲವರು ದರೋಗರಾದರೂ . . . ಹೇರಳವಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ (ಕುಟುಂಬ. ೦೯೨).

[ಲಾಭ + ಬದುಕ (< - ಬದುಕ)]

ಲಾಭಬದುಕ 'ಲಾಭಬದುಕ' ನೋ.

ಲಾಭಸರಿ (ನಾ). (?) : ಗಣನೀಯವಾದ ಗಣನೀಯವನ್ನು ಕೊಡುವವರ ಜೊತೆಗೆ ತರಕಾರಿ, ತರಕಾರಿ, ತರಕಾರಿ, ಮೇಲ್ಕೊಳ್ಳು. ಲಾಭಸರಿ ಮುಂತಾದ ಮುರ್ಬಾದಿಗಳನ್ನೂ ಭೂಮಾಲೀಕರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು (ಕುಟುಂಬ. ೦೯).

[ಲಾಭ + ಸರಿ]

ಲಾಭಾಂತರಾಯ (ನಾ). [ಜೈನ] ಅಂತರಾಯವಂಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲಾಭವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೂ ಅದು ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಪುಣ್ಯ : ಲಾಭಾಂತರಾಯ : ಲಾಭವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಬಯಕೆ ಇದ್ದರೂ ಸಿಗದಿರುವುದು (ಕುಟುಂಬ. ೬೬೬). 'ಅಂತರಾಯವಂಚಿಕೆ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲಾಮ 'ಲಾಮಾ' ನೋ.

ಲಾಮಂಚ, ಲಾಮಂಚ, ಲಾಮಂಚ, ಲಾಮಂಚ, ಲಾಮಂಚ, ಲಾಮಂಚ, ಲಾಮಂಚ, ಲಾಮಂಚ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂವಾಸನೆಯ ಬೀರುಳ್ಳ ಹುಲ್ಲು ; ಬಾಳದ ಬೇರು : "ವಾಳಮಾ ಬೀರೇವೆನಲು ಲಾಮಂಚಮಕ್ಕು" (ಕುಟುಂಬ. ೬೬-೬೯) : ಭೂಸ ಲಾಮಂಚದ ತೇಳ್ಕೈಗಳಲಯಂ ಸುವರ್ಣವೊಡಿಕೆಗಳ ಕಪೂಷಂಒಂ (ಕುಟುಂಬ. ೬-೦೯) : ಕುಂಚ ಸತ್ಯನಕ ದಂಡಿಗೆ ಜವರಗಳೂ ಲಾಮಂಚ ದಿವ್ಯ ಧಾಲುಮೆಳ್ಳು ಕಾಂಚನ ಸೌಮ್ಯ ಸಗ್ಗಲ ಗಿಂಡಿವೆಳ್ಳುಳು ಚುಚ್ಚಲಾಕ್ಷಿಯೊಳ್ಳಿದಿದರು (ಕುಟುಂಬ. ೨೯-೯). ಲಾಮಂಚ : "ಜತ್ಯಕ್ಕೆ ಚತ್ಯಂ - ಲಾಮಂಚ - ಲಾಮಂಚ" (ಕುಟುಂಬ. ೨೯ ಕ್ಷಯ) : ಲಾಮಂಚದ ನೆರೆಗೆ ಗಣಪಾವಳಿಗಳ ಹೊದಿಕೆ ಪಟ್ಟಿಗವ್ಯರವಾಳಿಗಳ ಕುಂಪಮಾರ್ವ ಮುಡಿವಾರ ಗಟ್ಟು (ಕುಟುಂಬ. ೯-೯) : ಲಾಮಂಚದ ಮುಡಿವಾರ ಪಶ್ಚಯ ಜಾಮರು ಗಳು (ಕುಟುಂಬ. ೦೯-೨೨). ಲಾಮಂಚ : "ಲಾಮಂಚ [ಕುಟುಂಬ. ಮಂಚ] ದಿರವ ಕೊಳವೇರಿಸಕ್ಕಂ" (ಕುಟುಂಬ. ೨೦). ಲಾಮಂಚ : "ಕೇಶಿಂ - ಲಾಮಂಚ, ಒ(ವೊ)ಗರು (ಪು)ಪಮಾ" (೬೭೦. ೨೯). ಲಾಮಂಚ : "ಶ್ವೇತವಾಲಿಕಂ - ಲಾಮಂಚ" (೬೭೦. ೦೬೦). ಲಾಮಂಚ : "ಇಷ್ಟಕಂ ಪಥಂ - ಲಾಮಂಚ" (೬೭೦. ೦೯). ಲಾಮಂಚ : ಕಂಡಿನ ಮೊದಲ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಪದ್ಮ ಲಾಮಂಚ ತಂದನಂತಿರಲಿಲ್ಲ (ಕುಟುಂಬ. ೧೭-೨೨) : ಯಾವ ಲಾಮಂಚದ ಬೀರನಿಗೆ . . . ತಂದಿದಿದು ? (ಕುಟುಂಬ. 11. ೦೦೬೦).

ಲಾಮಂಚ : ಕಟ್ಟು - ನೋ. ಲಾಮಂಚ. ಕಾಶಿ (ಕುಟುಂಬ. ೨೬೯).

[< ಪಾ. ಲಾಮಂಚಮ. ಲಾಮಂಚ. / ಸಂ. ಲಾಮಂಚಕ]

ಲಾಮಂಚ 'ಲಾಮಂಚ' ನೋ.

ಲಾಮಂಚ 'ಲಾಮಂಚ' ನೋ.

ಲಾಮಂಚ 'ಲಾಮಂಚ' ನೋ.

ಲಾಮಂಚ 'ಲಾಮಂಚ' ನೋ.

ಲಾಮಂಚ (ನಾ). = ಲಾಮಂಚ : "ಉಶೀರಂ, ಅಭಯಂ . . . ಲಾಮಂಚಂ. ಲಭಂ, ಲಯಂ. ಅಪದಾಹಂ, ಇಷ್ಟಕಂಪಥಂ-೧೦ . . . ಲಾಮಂಚದ ಹೆಜ್ಜೆ" (೨೨೦೬. ೦೨೦). [ಸಂ.]

ಲಾಮಂಚ 'ಲಾಮಂಚ' ನೋ.

ಲಾಮಾ, ಲಾಮ (ನಾ). [ಬೌದ್ಧ] ಧರ್ಮಗುರು : ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಮುದ್ದಿಆಚಾರ್ಯನಾದ ಲಾಮಾ ಎಂಬವನು ಇರುತ್ತಾನೆ (ಕುಟುಂಬ. ೯-೨೯). ಲಾಮ : ನುತಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಗುರುಗಳು 'ಲಾಮ' ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾಲಾಮನು ಬುದ್ಧನ ಅವತಾರವೆಂದು . . . ಭಾವಿಸೋಣವಾಗಿದೆ (ಕುಟುಂಬ. ೦೨೦).

[< ಸೀತಾಳ. ಲಾಮಾ : ಬೆಚ್ಚಿಮಂ. ಬ್ಲಾನ್]

ಲಾಮಾಪಂಥ (ನಾ). ಬೌದ್ಧರ ಒಂದು ಪಂಥ, -ಪಂಗಡ : ಪದ್ಮ ಸುಧವ ಶಾಂತ್ರಿಕಬುದ್ಧಮತದ ಆಚಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದು . . . ಲಾಮಾ ಪಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ (ಕುಟುಂಬ. ೬೬೬). [ಲಾಮಾ + ಪಂಥ]

ಲಾಯ (ನಾ). ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ; ಅಶ್ವಶಾಲೆ : ತಬೇಲಿ : "ಲಾಯ-ಕುದುರೆಯ ಮನೆ" (ಕುಟುಂಬ. ೬೬೬) : ಲಾಯದ ಅಶ್ವ ನೀರನೊಡಗೊಂಡಿತ್ತು (ಕುಟುಂಬ. ೬೬) : ಲಾಯದೊಳಗಿತ್ತವನು ಕೇಮುನಾಯ್ಕ ಹೊದಿದ ರಥ (ಕುಟುಂಬ. ೯-೨೯) : ಒಬ್ಬನು ಕುದುರೆ ಗಳನ್ನು ಲಾಯದಲ್ಲಿ ತಂದು ಕಟ್ಟಿದನು (ಕುಟುಂಬ. ೦೯) : ಅರಸನ ಕುದುರೆ ಲಾಯದಲ್ಲೇ ಮುಪ್ಪಾಯಿತು (೧೧೬).

[? / ತಮಿ. ಮಲ. ಕುಳು, ಕೆಲಂ. ಲಾಯ]

ಲಾಯಾಪ 'ಲಾಯಕ್ಕು' ನೋ.

ಲಾಯಕ್ಕು 'ಲಾಯಕ್ಕು' ನೋ.

ಲಾಯಕ್ಕು, ಲಾಯಾಪ, ಲಾಯಕ್ಕು, ಲಾಯಮಿ, ಲಾಯಮಿಟ್ಟಿ (ನಾ). ೧. ಯೋಗ್ಯವಾದುದು : ಅರ್ಹವಾದುದು : ಒಂದು ದೀಪಿಯಿಂದ ಸುದ್ದಿಗಳು ಹಬ್ಬುವುದು ಲಾಯಕ್ಕು (ಕುಟುಂಬ. ೨). ೨. ಯೋಗ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ : ಅರ್ಹನಾದವನು : ಶ್ರೀಧರನು . . . ಆ ಹುಡುಗಿಗೆ ಸುತರಾಂ ಲಾಯಕ್ಕಲ್ಲ (ಕುಟುಂಬ. ೦೦೯) : ಹೆಣ್ಣು ಹೊರೋಳಿ ನೀನು ಲಾಯಕ್ಕು (ಕುಟುಂಬ. ೬೬) : ಸೇವೆ ಲಾಯಕ್ಕು ಆಗಿದ್ದೀ (೦೦೯. ೨೯೨).

ಲಾಯಾಪ : ೧. ಮಲಕತ್ತಿ 'ಲಾಯಾಪಾಗಲ್ಲ. ಕುಂಟುತ್ತದ (ಕುಟುಂಬ. ೬೦). ಲಾಯಕ್ಕು : ೧. ಎತ್ತಗಲು ಗಿಡವೊಂದು ಆಗಿ ಗಾಡಿ ಎಳೆಯುವ ಲಾಯಕ್ಕು ಅಲ್ಲ (ಕುಟುಂಬ. ೬೯). ಲಾಯಮಿ : ೧. ಸಾಗುವಳಿ ಲಾಯಮಿ ಧೂಮಿ (ಕುಟುಂಬ. ೬೯) : ತಮಿಳು, ಕೆಲಂಗೆ ಸಿನೇಮಾನೇ ಆವರಿಗೆ ಲಾಯಮಿ (ಕುಟುಂಬ. ೬೬). ೨. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕವನ ಮೊತ್ತಮೆಗಳನ್ನು ಓದಿದ ಮಹಾವಿಜಯ ಲಾಯಮಾಗುತ್ತಾನೆ (ಕುಟುಂಬ. ೬೦). ಲಾಯಮಿಟ್ಟಿ : ೧. ಕೇವಲ ಗುಮಾಸ್ತರ ವರ್ಗವನ್ನು ಉತ್ತಮ ವಾಚನವು ಲಾಯಮಿಟ್ಟಿ ಲಿಪಿ (ಕುಟುಂಬ. ೦೬೬) : ಇದು ಅದ್ಭುತ ವರ್ಣದಾಗಿದೆ. ಲಾಯಮಿಟ್ಟಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ. ಎಂದು ಬಿಗಿಗಳಿ ಕೊಟ್ಟರು (ಕುಟುಂಬ. ೬೬೬).

[< ಪ. ಲಾಯಾ : ಹಿಂ. ಲಾಯಾ : ಮಲಾ. ಲಾಯಾ, ಲಾಯಾ]

ಲಾಯಮಿ 'ಲಾಯಕ್ಕು' ನೋ.

ಲಾಯಮಿಟ್ಟಿ 'ಲಾಯಕ್ಕು' ನೋ.

ಲಾಯಗುದುರೆ (ನಾ). ಲಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆ : ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮದ
ವೇಳೆ ಕೆಂಧು ಕೆತ್ತದುದುಪ್ರಿಯೆ ಮುಜಾದಾ ಲಾಯಗುದುರೇಳಾ
ಕುಟ್ಟಿದುದು (೧೯೫೦. ೨೨-೨೩). [ಲಾಯ + ಕುದುರೆ]

ಲಾಯರ್ 'ಲಾಯರು' ನೋ.

ಲಾಯರಿ (ನಾ). ವಕೀಲವೃತ್ತಿ; ವಕಾಲತ್ತು : ಈ ಸಲದ ಲಾಯರಿ
ಪೋಲಿಗೆ ಅವನು ಕುಳಿತಿದ್ದ (೧೯೫೦). [**<** ಲಾಯರು]

ಲಾಯರಿಕೆ (ನಾ). ವಕೀಲನಾಗಿರುವಿಕೆ; ವಕೀಲವೃತ್ತಿ : ನೀತಾ
ರಾಮು ನೋಡಲು ಗಡುಸಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಭಾವ ಮೂತ್ರ ಬಹಳ ಮೃದು
. . . ಅದರಿಂದಲೇ ಇರಬೇಕು ಲಾಯರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಾಗಿ ಹಸರು ಬರಲಿಲ್ಲ
(೧೯೫೦. ೩೩). [ಲಾಯರು + ಕೆ]

ಲಾಯರು, **ಲಾಯರ್** (ನಾ). ನ್ಯಾಯವಾದಿ; ವಕೀಲ :
ಮೃದುಸ್ವಭಾವದ ಜನರು ಲಾಯರುಗಳಾದರೆ ಕಕ್ಷಿಗಾರರಿಗೆ ಕೈಲಾಸಮೇ
ಗತಿ! (೧೯೫೦. ೩೩). **ಲಾಯರ್** : ಈಗ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದು
ಲಾಯರ್ ಆಗಿರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ (೧೯೫೦. ೩೩). [**<** ಇ. Lawyer]

ಲಾಯವಳ್ಳ (ನಾ). ಲಾಯದ ಸೇವಕ : ಈ ಲಾಯದಿಂ ಮಿಣಿ
ಬಂದತ್ತರೇ ಕೋರಡಗಂ ಭೋಯನುಕೆ ವೇಗಿ ಸಾರ್ತುನಂ ಲಾಯ
ವಳ್ಳರ್ (೧೯೫೦. ೨೦-೨೧). [ಲಾಯ + ವಳ್ಳ. (**<** - ವಳ್ಳ)]

ಲಾಯ (ನಾ). ವರಸೆ (?) : ಫಾಯದಲಿ ಸಲಿ ಚೋಯದಲು ಪಾಯ
ಕೆರ ದೊಡೆಯಲಿ ಲಗುಡೆಯ ಲಾಯಯೇಳೆ ನವಾಯಿ ದಿನ್ನಾಗದಲಿ
ಬೇಸಹದ ಸಾಯಯಲಿ ಸಂಚಯಲಿಯದಳಾಯಯಲಿ ಬಂಧದ ವಿನೋದ
ದರಾಯತನವನುಕೆದಿಹನೆ ಮುನ್ನನು ಲಾಯ ಕೇಳಂದ (೧೯೫೦.
೩೩. ೧-೩). [?]

ಲಾಡಕಾ (ನಾ). (?) : ಮೂಗದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಲಾಡಕಾಮಾಡಿ
ಭರತವ್ವ ಕುದುರೆ ಪೈಕಿ ಕೆಲವು ಕಮ್ಮ ಕಡೆ ಲಾರಣಾ ಬರೆಕೊಂಡು
. . . ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿಯಿದ್ದ ಫವವನಲ್ಲಾ ಕೆಗದಾ ಕಡತನಾಕು ಕೆಗಾಕು
ದೋರೆ ಮೇಲೆ ಯಳಿದರು (೧೯೫೦. ೨೧). [?]

ಲಾರಿ (ನಾ). ಸಾಮಾನು, ಸರಂಜಾಮುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಮೋಟಾರು ವಾಹನ : ಲಾರಿಯಲಿ ಇದನು ಸಾಗಿಸಿ ಇಳಿಸಿ
ಬಾಗಿಲಲಿ ತಗ ಸಂದಿತೆಂದು ತಿಳಿದನು ಸಂತುಪ್ಪಿಯಲಿ (೧೯೫೦. ೩೦-೩೧);
ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಲಾರಿ ಬಂದು ನಿಂತಿತು (೧೯೫೦. ೨೧); ಫಾಯು
ದಾರಿಯ ಲಾರಿಯ ನಡುಮದಾ (೧೯೫೦. ೨೦-೨೧). [**<** ಇ. Lorry]

ಲಾಲ್ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ; ಕೆಂಬಣ್ಣ. ೨. ಕಂದುಬಣ್ಣದ
ಮೈ ಹಾಗೂ ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಎದೆ ಇರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ :
ಚ್ಚ ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಗುಟ್ಟಿಗಳ ಸಾಂಗಿ ಸೇರುವ "ಲಾಲ್" ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅತಿ
ಪ್ರಿಯವಾದ ಹಕ್ಕಿ (೧೯೫೦. III. ೧೯೩೩).

ಲಾಲ್‌ಕರಾಂ = ಮೂಂಸ : ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾದುದು
ಲಾಲ್‌ಕರಾಂ (೧೯೫೦. ೨೨). [**<** ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮಹಾ.ಲಾಲ್]

ಲಾಲ್‌ತಿಗಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಿಗಡೆ : ಕೆಂಪು ತಿಗಡೆ : "ಸರಳಾ,
ಕ್ರಿವಣ . . . ಭೇದಿಯಾಗುವ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡೆ" (೧೯೫೦. ೧೩).

[ಲಾಲ್ + ತಿಗಡೆ]

ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್, **ಲಾಲಬಾಗು** (ನಾ). ಉದ್ಯಾನವನ : ತೋಟ :
"ಅಕ್ಕಿಡೆ, ಉದ್ಯಾನ . . . ಅರಸುಗಳಿಂದ ಹಾಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಊರು
ಹೊರಗಣ ತೋಟ, ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್" (೧೯೫೦. ೧೦೦); ಲಾಲ್‌ಬಾಗಿಂದ
ದವಲತ್ತುಬಾಗು . . . ಪಾರಂಭಮಾಡಿದರು (೧೯೫೦. ೧೨-೧೩).
ಲಾಲಬಾಗು : ಸರ್ವಮಾನವನಂ ಪಡೆದು ಒಂದು ಕಿಟಿಯ ಕೆಳಗೆ
ಲಾಲಬಾಗಿನ ಹೊರದಲ್ಲಿ ದುಟ್ಟಿದ ತೋಟ (೧೯೫೦. IX-೧. ೨೬-೨೭ ;

11೩೦) ; 'ಚ್ಚಲಾಲ್‌ಬಾಗ್' ಎಂದು ಯಾರು ಹೆಸರಿಟ್ಟರೋ, ಏನಿ
ಇಟ್ಟರೋ ತಿಳಿಯದು. ಬೆಂಗಳೂರಿಗಲ್ಲಿ ಹಮ್ಮೆಯ ಉದ್ಯಾನವಾದ ಲಾಲ
ಬಾಗಿಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಒಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಹೋಲಿಕೆಯಿಲ್ಲ (೧೯೫೦.
೨೦). [ಲಾಲ್ + ಬಾಗ್]

ಲಾಲ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಳಿ : "ಸಜ್ಜಡ - ಲಾಲ"
(೧೯೫೦. ೧೭೨). [ಸಂ. ಲಾಲಾ]

ಲಾಲಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಟ (?) : ಒಂದುದಿಮೂಂ
ದ್ರಾಹ್ವನ ವೃತ್ತರೋಳಿಗೆ ಬಸವಂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಲಾಲಕೆಯಾದಲು
ಪೂರ್ವ ಭಾಂಕನುಂ ಮುಕ್ತಾರ್ವನಂ ಬಾವಿಯೊಳು ನೂಂಕಿಯಂತು
ಕೆದಪ್ಪವರೆ ಬಸವರಸದೊ ಎಂದಪ್ಪಮಂದಿವನ ಮೇಲಿಕ್ಕಲು (ಕ್ರಿಶ್ಣ.
೩-೭೭). [?]

ಲಾಲಗಿ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ತಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ : ರಾಗಾ
ಲಾಪನೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ : ಗಮಕು ಗಾರಮಬಡೆಯ ಗಹಗಹಿ
ಗೊಂಡಂ-ಗೊಂಡಿ ಚಡಂ ಬಾಹಲಂ ಲಾಲಗಿ ತನ್ನವನೆ ನಪ್ಪರಡೆ ರಂಗರಕ್ತಿ
ಬೇಗವಡತು . . . ಕಮ್ಮಣಿ ಮೆಸಂ ಬೆಡಂಗುವಡೆಯ ಪಾಡುತ್ತಿರೆಯಂ
(೧೯೫೦. ೧೩-೧೬ ಪ). [?]

ಲಾಲನೆ (ನಾ). (?) : ನೂಕಿದರೊಳ್ಳಾಗಿ ಪಾಲ ಮೆಗಯೋ ಪರಿಸಾ
ಮೇಲುಂ ವಿಷಮಗಳಿದ್ದೆ ಮೊಲದೊಳುಂ ದ್ವಿಗುಣಾಣ್ ಅದನಂ
ಮತ್ತು ಪಾಲೆ ಮೊಣ್ಣು ಕೂಡಿಸು ಲಾಲನೆಯೊಳ್ಳಗಿನೆ ಬೆವಮನೆ
ಯೊಳ್ಳರಿಸಾ (೧೯೫೦. ೩೩-೩). [?]

ಲಾಲನೆ (ನಾ). ೧. ಅಕ್ಕರೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು; ಮುದ್ದಾಡುವುದು;
ಮುದ್ದಾಟ : ಬಾಲಕನ ಲೀಲೆಯಂ ಕಂಡು ಹಿಗ್ಗುವಳೊಮ್ಮೆ
ಲಾಲನೆಗಳಲ್ಲೆಂದಳಲ್ಲ ಮಹಿಗುವಳೊಮ್ಮೆ (೧೯೫೦. ೨೧-೨೨); ಪಾಲನೆ
ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಲಾಲನೆಗೆ ಕಡಿಮೆಯೇ ? (ಗಾ). ೨. (ರಕ್ತಗ್ರಸೆಯಲ್ಲಿರುವ
ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳ) ಗುಂಪು (?) : ಕಂಡ ಮೃಗ ಮೈದೊಡೆಯದಿಕ್ಕೆಯ ಹಿಂದು
ಹೊಳಪಿನ ಹುಲಿಯ ಮೇಕೆಯ ಮಿಂಡವಂದಿಯ ಲಾವಣಿಯ ಲಾಲಾಯ
ಲಾಲನೆಯ ತೊಡುವೊಲನ ತೊಡಂಕು ನವಿಲಿನ ಮಿಂಡೆಯದ ಮೊಳನೆಡದ
ಖಡ್ಗದ ಹಿಂದುಗಳ ತೋಟುಸುವೆನು (೧೯೫೦. ೧೩-೧೬). [ಸಂ. ಲಾಲನ]

ಲಾಲಬಂದಿ 'ನಾಲಬಂದಿ' ನೋ.

ಲಾಲಬಾಗು 'ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್' ನೋ.

ಲಾಲಸ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾದ ಆಸೆ-ಒಯಕೆ : "ಲಾಲಸಾ, ಮಜಾನ್ನಿ
—ಹುಪ್ಪಾದ ಆಪೇಕ್ಷೆಗೆ ಹೆಸರು" (೧೯೫೦. ೩೩); ಮಾತುಗಳ ಮದ್ದನ
ರಾಗೋನ್ಮಾದವಂ ಬೇಟ್ ಬಾಹುಗಳಾರಿಂಗನಲಾಲಸಂಗಳನೆ ಧೈರ್ಯಂ
ಗಿಟ್ಟು ಮೇಲ್ದಾಯ್ ಬೇಷ್ಗೆ ಪಾಲಿಸ್ಸನುಮೊಕ್ಕುಗೊಟ್ಟಿನಲಾಲಾಂ
ದರ್ವಕಂ ದಂದಿಸಂ (೧೯೫೦. ೧-೨೨). ೨. ಅತಿಯಾದ ಆಪೇಕ್ಷೆ
ಯುಳ್ಳವನು : "ಲೋಲುಪಂ, ಲೋಲುಪಂ, ಲೋಲಂ, ಲಾಲಸಂ,
ಲಂಪಟಂ-ಈ ೫ ಅಳಿಪವಂ" (೧೯೫೦. ೨೨-೨೩); ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ
ದರ್ಶನಲಾಲಸಂ . . . ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ (೧೯೫೦. ೧೩-೧೪); ಅತ್ಯಲ್ಪ
ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನ ಅತಿಭಣಕಾಗಿ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಲಸರಾಗಿರುವುದು
ಅನ್ಯಾಯ (೧೯೫೦. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ಲಾಲಸೆ (ನಾ). = ಲಾಲಸ ೨ : "ಲೋಲುಪನಭಿರಾಮಕುಟಲಾಲಸಂ
ಗೃಧ್ನ ಲಂಪಟಂ ಲುಬ್ಧನವಂ" (೧೯೫೦. ೧೧-೧೨). [ಸಂ.]

ಲಾಲಸೆ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾಸೆ; ಉತ್ಕಟವಾದ ಇಚ್ಛೆ; ಔತ್ಸುಕ್ಯ :
ಎಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ ಲಾಲಸೆಯು ಸುತ್ತವರಿದಿರುತ್ತದೆ
(೧೯೫೦. ೧೧೩); ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವು ಶುದ್ಧ . . . ಅದರಲ್ಲಿ ಲಾಲಸೆ ಇಲ್ಲ
(ಕ್ರಿಶ್ಣ. ೧೧೦). ೨. ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಆಸೆ-ಒಯಕೆ : "ದೋಹಕಂ,

ದೊಡ್ಡದಂ ಶ್ರದ್ಧಾ. ಲಾಲಸಾ-ಈ ೪ ಬರುಕೆ" (ಕೂಟಾ. ೪೨-೪೪).
[ಸಂ.]

ಲಾಲಾಂಬು (ನಾ). ಜೊಲ್ಲು : ಕಿಕ್ಕಿರಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ತುರಿಗಲಾಲಾಂಬು ಸೇಕದಿಂದ ಬಾಡುಬಾಡಿದ ರಜಂ ಸರೋವರವಾಚಾರವು ಮರದ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿದು ಕೆರಳು ತೊಳ್ಳುತ್ತಾ (ಕೂಟಾ. ೪೦-೪೪). [ಸಂ.]

ಲಾಲಾಗ್ರಂಥಿ (ನಾ). ಜೊಲ್ಲು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಗ್ರಂಥಿ-ಕೋಶ : ಪಚನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಲಾಲಾಗ್ರಂಥಿಗಳು . . . ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ (ಕೂಟಾ. ೨೯). [ಸಂ.]

ಲಾಲಾಜಲ, ಲಾಲಾಜಳ, ಲಾಲಾಜಳ (ನಾ). = ಲಾಲಾಂಬು : ಖರೀದಿ ಸ್ಥಳವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಲಾಲಾಜಲವು ಹುಟ್ಟಿತು ತುರಿಗರತ್ನ ಮೆಸೆರತ್ತಾಗಳು (ಕೂಟಾ. ೨೨); ಮೋಹದಿಂದ ಪಪಟಿ ಪರ್ವದಿಂದ ಸುತರ ಲಾಲಾಜಲದಿಂದ (ಕೂಟಾ. ೪-೨೪); ಗಜಗಳ ಮದ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಮತ್ತೆ ಕುಡುರೆಗಳ ಲಾಲಾಜಲದ ಪ್ರವಾಹವು . . . ಅನವರತವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಟಾ. ೯೩). ಲಾಲಾಜಳ : ಗಜಮದ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಪಯುರ್ಗಲ ಲಾಲಾಜಳದ ಪೊಸದ (೨೯. ೧೩. ೨೨೦. ೦೦೦-೦೩. ೨೨೦). ಲಾಲಾಜಳ : ಫುಟ್ಟಿದ ಕೀಟ ಫುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಪುಟ್ಟಗೊಡದ ಹಾಳುಗಳ ರುಧಿರಜಲದೊಳ್ ಬೆರೆಸಿ ಪದಗಂಪನಾಕ್ಕೆ ಹಾಕುತ್ತದ ಲಾಲಾಜಳದೊಳಂ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೭೦ ೨); ಹಯಲಾಲಾಜಳಮುಂ ಮದೇಳಮದಮೂತ್ರಾ ಸಾರಮುಂ . . . ಮೊಟ್ಟೆ (ಕೂಟಾ. ೨-೨೨). [ಸಂ.]

ಲಾಲಾಜಳ 'ಲಾಲಾಜಲ' ನೋ.

ಲಾಲಾಟ (ಗು). ೧. ಹಣೆಯಲ್ಲಿರುವ : ಫವಲಾಲಾಟವಿರೋಚನಾಗಿ ಶಿಖೆಯಿಂದ ಬಂದ (ಕೂಟಾ. ೭-೨೪). (ನಾ). ೨. ಹಣೆ ನೋಸಲು. [ಸಂ.]

ಲಾಲಾಟಕಿ (ನಾ). ೧. ಒಡೆಯನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವವನು. ೨. ಕೊಟ್ಟ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥನಾದವನು : "ಲಾಲಾಟಕಿ ಪ್ರಭೋಭಾವ ದರ್ಶಿ-ಅರಸನ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನು. ಕಾರ್ಯಾಕ್ಷಮತೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರದ ಅಸಮರ್ಥನು - ೨ ಕೊ ಹೆಸರು" (ಕೂಟಾ. ೩೩). [ಸಂ. ಲಾಲಾಟಕಿ]

ಲಾಲಾರಸ (ನಾ). = ಲಾಲಾಂಬು : "ಜೊಲ್ಲು ಲಾಲಾ(ರಸ) ಉಗುಳು ಬಾಯಿನೀರು" (ಉಲಿವಾ. ೨೦೪೩). [ಸಂ.]

ಲಾಲಿ (ನಾ). ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಲಗಿಸುವಾಗ ಹಾಡುವ ಹಾಡು; ಜೋಗುಳ : ಲಾಲಿ ಲಾಲಿ ರಂಗಯ್ಯಗೆ ಲಾಲಿ ಲಾಲಿ (ಕೂಟಾ. ೨-೨೦೪ ೨೪೩); ಲಾಲಿ ಮಿಸುಸುಮ ಜೊಂಬೆರನ್ನವೆ ಲಾಲಿ ಲಾಲಿಯೆಂದು ತೂಗಿದರಾಳೆನ್ನೆಯರು (ಕೂಟಾ. ೨೨-೨೦); ಜಗದಂಬೆ ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಾಲಿ ಕೀಳುತ್ತ ಸೊಗಸಿದ್ದೆಗೊಂಡವನು ಬರುವನೇ ಇತ್ಯ ? (ಕೂಟಾ. ೨೩-೨೩). 'ಲಾಲಿಪದ' ಪರಾ. [ದೇ. ೩ ತಮಿ. ತೆಲು. ಲಾಲಿ]

ಲಾಲಿ 'ಲಾಲಿ' ನೋ.

ಲಾಲಿತ. ಲಾಲಿತ (ಗು). ೧. ಮಮತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ; ಪ್ರೀತಿಯ : ಲಾಲಿತಾಸ್ವವೆ ಮಮತೆ ತೋಗುವ ಲೋಲಲೋಚನವು ಹುಣುಕುಣುಕು ಸುಮೇಳವಾಗಿ ಗಿಡವೆ ಮೆಜೆದಳು ಕೊರಂಕದಲಿ (ಕೂಟಾ. ೨-೦೦). ೨. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪೋಷಿಸಿದ, ರಕ್ಷಿಸಿದ, - ಸಾಕಿದ : ಲಾಲಿತೋತ್ತಮ ವಾಜಿಗಳು ತೊಂಬತ್ತಸಾವಿರವು (ಕೂಟಾ. ೨-೦೪). (ನಾ). ೩. ಬಲವು; ಪ್ರೀತಿ; ಅನುರಾಗ. ೪. ಅನಂದ; ಸಂತೋಷ : 'ಲಾಲಿಸು' ಹೋ. ಲಾಲಿತ : ೩. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಕಿದುದು, - ಪೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟುದು : ಲಾಲಿತವಾಗಿ ತನ್ನ ನಡೆಯಿಂದ ಕಡೆಗೊಡದವಳು ಕೇಳಹಂಸಾಯು ಬೆನ್ನೊಳೆದ ನಡೆಯಲ್ ಬಮುಲ್ಲದ ನಿಂದ (ಕೂಟಾ. ೨-೯೩). [ಸಂ.]

ಲಾಲಿತ್ಯ (ನಾ). ೧. ಚೆಲುವು; ಸೌಂದರ್ಯ. ೨. ಮೂರ್ಧನಾರ್ಥ : ಇಂಪು : ಸರಸವದನವಾದ್ದು ಧವ್ಯಾಕರಣಯುತ ಲಾಲಿತ್ಯನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಸುಕ್ಷಣವಾವಮಾಗಿ ರಚಿಸುವ ಕೃತಿಯ (ಕೂಟಾ. ೦-೦೪); ಸಂಗೀತವು . . . ಕೇವಲ ಲಾಲಿತ್ಯದೇಗೆ ವಾದಿಸುವ (ಕೂಟಾ. ೨೯೩). ೩. [ಕಾವ್ಯಮಾ] ಶಬ್ದಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಶೇಷ, ಲಾಲಿತ್ಯ . . . ಯೌಗಿಕ ಇವು ಎರಡು 'ತುಟ್ಟಗುಣಗಳು' (ಕೂಟಾ. ೨೩ ೦೩೩). [ಸಂ.]

ಲಾಲಿಪದ (ನಾ). = ಲಾಲಿ : ಕಾಯಿಯ ಇಂಪಾದ ಲಾಲಿಪದವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ ಮಗು ಮಲಗಿತು (ಕೂಟಾ. [ಲಾಲಿ+ಪದ])

ಲಾಲಿಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಅಕ್ಕರೆಯನ್ನು ತೋರಿಸು; ಮುದ್ದಾಡು : ಪರುಗಳ ಕೈರನ್ನು ಮಗು . . . ಪುಷ್ಪಗಳು ತಾವೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮಯನ ಶಿಶುವಂ ಲಾಲಿಸುವರೇ (ಕೂಟಾ. ೯೪); ಪುಷ್ಪಗಳು ಕೇಳಿಸುತ ಬೀಳುತ್ತವೆ ಲಾಲಿಸುತ್ತಾರಂತೆ (ಕೂಟಾ. ೨-೦); ಯಾವಾಗಲೂ ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾ ಲಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು (ಕೂಟಾ. ೦೨೨). ೨. ಪೋಷಿಸಲ್ಪಡು; ಆರೈಕೆ ಹೋದು : ಅಂದಳವನೇರಿಕೊಂಡು ತಿರುಗಾಡುವುದರಿಂದ ಅಯ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚು . . . ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಲಾಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಹುದ್ದರವಾಗಿರುವುದು (ಕೂಟಾ. ೩). (ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು) ಕೇಳು : ಆಲಿಸು : ಆಲಿಸನ್ನೆ ಬನ್ನವೆ ಆಲಿಸನ್ನೆ ಬನ್ನವೆ (ಕೂಟಾ. ೨-೩೭-೪೦); ಬರೆಯ ಲಾಲಿಸಬೋದುಕರಾದು ಕರಡೆನಂದೋಹ (ಕೂಟಾ. ೯೨-೩೦); ದಯವಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಲಾಲಿಸು (ಕೂಟಾ. ೪೯). ೪. ಸಂತೋಷಿಸು : ಮದ್ದಳೆಯ ಗಣಿ ಜಫನಗಿದ್ದೊಡಲು ನಗುತ ಕಂಡು ಲಾಲಿಸರ ಬಂದ ಪದ ಪದ ಕಾವ್ಯದರ್ಶನ ದೊಡ್ಡಗರಂ ಬಲ್ಲರ (ಕೂಟಾ. ೩೩). [ಲಾಲಿಸು+ಇಸು]

ಲಾಲಿಹಾಡು (ನಾ). = ಲಾಲಿ : ತೆಲುಗರ ಜನಪದಸಾಹಿತ್ಯ ತುಂಬಿದ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಲಾಲಿಹಾಡುಗಳು . . . ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಾಡುಗಳು ಆಹಾರವಾಗಿವೆ (ಕೂಟಾ. ೨೦೩). [ಲಾಲಿ+ಹಾಡು (< ಪಾಡು)]

ಲಾಲೆ, ಲಾಲೆ (ನಾ). = ಲಾಲಾಂಬು : "ಸ್ವನಕಂ ಸ್ವಂದನೀ ಲಾಲಾ ೩ ಬಾಯಿಬೊಟ್ಟು" (ಕೂಟಾ. ೦೦೪); "ಲಾಲಾ=ಬೊಟ್ಟು" (ಕೂಟಾ. ೨೩೦). ಲಾಲೆ : ಕೊರಪ್ಪನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಬಿಡುವುಳ್ಳವ ಲಾಲೆಯ ಲೋಳೆಗಳ ಪೊಸಬಿಡುವು (ಕೂಟಾ. ೨-೦೦೦); ಸಿಂಬುಳ್ ಸಿಂಬುಳ್ ಲೋಳೆ ಲಾಲೆ ಸರಸತ್ವವಂ (ಕೂಟಾ. ೦೩-೨೨). [ಸಂ. ಲಾಲಾ]

ಲಾಲಿ (ನಾ). ಅಕ್ಕರೆ; ಪ್ರೀತಿ : ಕುಲುವಾದ್ದರ ಲಾಲಿವನವರ ತಾಲ್ ಪಕ್ಷದವನೊಬ್ಬವನೊಬ್ಬ ಮಹ ಕೈವಲ್ಯವೀ ನಿರ್ಮಾಲಿವನರೆನ್ನಿದು (ಕೂಟಾ. ೨೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಲಾವ (ಗು). ೧. ಕತ್ತರಿಸುವ : ತುಂಡುಮಾಡುವ. (ನಾ). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಲಾವುಗೆ ; ಪುರಲಿ : "ಲಾವು. ಲಾವಿಗೆ ಹಕ್ಕಿ . . . ಸಿವಿವಿವಿವಿವಿ-ಈ ೧೩ ತುಟ್ಟಗಳೂ ಪಕ್ಷಿಭೇದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳು" (ಕೂಟಾ. ೦೩); ಮರಾಳೆ ಲಾವ ಜಾತಕ ಬಹು ಮಿಂಚನ ದ್ರೂಪದ ಭೂಟ ನಿಶಾಟನ ಪತ್ರಿಕಂಕ ವರ್ತಕ ಕುರೋಪ್ಪವಪ್ರಕರದಿಂದ ವಿರಾಡಕುಮುಸ್ವತಂ ವನಂ (ಕೂಟಾ. ೨-೩೨); ಪಿಳಿಬಿಳಿ ಒಳಿಲೆಂದು ಲಾವುಗಳೆಂಬುದು (ಕೂಟಾ. ೨-೨೩). [ಸಂ.]

ಲಾವಂಜಿ 'ಲಾಮಂಜಿ' ನೋ.

ಲಾವಂಜಿ 'ಲಾಮಂಜಿ' ನೋ.

ಲಾವಣ (ನಾ). ೧. ಕತ್ತರಿಸುವವನು; ಕಡಿಯುವವನು. ೨. ಬಾಡಿ ಹೇಳುವವನು; ಪಿರಿಯಾ; ಲಾವಣರ ನುಡಿಗೆಳೆ ನಡೆದರ ಭೂವಳಯ ದೇಶಾಧಿಪತ್ಯದ ತಾವು ಕಡುವುದು (ಕೂಟಾ. ೩೩-೦-೨೨); ಹೆಸರು ಭಕ್ತರ ಮಹಾತ್ಮಯನೊಬ್ಬರೇ ಲಾವಣರ ಮಾತನೇ ತಗ್ಗಿದ ಭೂಮಿಭೂವ

ದುರವನೆಯ ನೋಡಲು (ಸಂಪು. ೨೨-೨೪) : ಲಾವಣರು ಬಿಜ್ಜಳನೊಳಿಂ
ತೆಂದು ಬೇರೆಯರು (ಪ್ರಕಾಶ. ೪-೨೩). ೩. ಕೆಡುಕೆ : ದುಷ್ಟ : ಅರಸಿಗುವ
ಹತಿಯನೊಡವಿದ ಲಾವಣರು ಕುಲಕೋಟಿಸೂತ ಮಹಾವಲಯದೊ
ಲಯವನೆಯೊ ಬೇವಿಸುತ್ತಿವನು (ಪ್ರಕಾಶ. ೪-೨೩) : ಕೃಷ್ಣ . . . ಲಾವಣರ
ತೊಲಗಿಸೋ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೨-೨೪) : ಗಾವಿಲಿಗೆ ಭಾಗ್ಯವಾದೊಡೆ ಲಾವಣರಿಗೆ
ರುಷ್ಯದುಷ್ಯದುಜಗವಗಲ್ಲದೆ ಭಾವಕರಂಗೊರಿದಿವನಿ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೩-೨೪).
೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಲಾವಣಿ : "ಕಾರುಡವ ಲಾವಣ ಜೀವಂಜೀವಕ
ಶಾಂಕಾದಿಗಳ್ ವಿಹಗಜಾತಿಯಕ್ಕುಂ" (ಪ್ರಕಾಶ. ೪೩-೪೪) : ಕಾರುಡ
ಗವುಜ ಲಾವಣ ಗುಟ್ಟು ಸಾಕುವ (ಪ್ರಕಾಶ. ೪-೨೩). ೫. ಹಾವನ್ನು ಹಿಡಿದು
ಅಡಿಸುವವನು : ಹಾವಾಡಿಗ : "ಪಾವಡಿಗೆ" (ಪ್ರಕಾಶ. ೪. ೧, ೨೦). [ಸಂ.]
ಲಾವಣ ? (ನಾ). (?) : ಸುತವಿಹರಿಸಿಕೊಂಡ ಸಹಕಾರವೆಂದನು : ಮ
ವಿಯುಧುಹಾಸಿ ಲತಾಸತ್ಯಕೇತನತ್ಯವನೊಡಲಾವಣಕುಂ ಕುಣಾಗಿಲ
[ಕೋಟಾಭಿವೇದಾವಪಾಪಕಂ . . . ರಾಹಾದಿತ್ಯರೂ" (ಪ್ರಕಾಶ.
೨೦-೨೩; ೧೦೩). [?]

ಲಾವಣ್ಯ (ನಾ). = ಲಾವಣ ೪ : ಗಡಗವನ್ನು ನೋಡಿ ಲಾವಣ್ಯಗಳ ಒಂದೆ
ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ (ಪ್ರಕಾಶ. ೪೦) : ಕವಚಗವುಜಯ ಹಾತಿಯು ಒಟ್ಟಿಯು
ಅಹಾರವೆಂದೊಳುವ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರವಾಸಪಕ್ಷಿ : ಲಾವಣ್ಯ : ಪುರಕಪಕ್ಷಿ
(Pall. ೧೦೪). [ಲಾವ + ಹೃ (< ಪಕ್ಷಿ). / ಕುಳು. ಲಾವಣ್ಯ]
ಲಾವಣ 'ಲಾವಣಿ' ನೋ.

ಲಾವಣಿ, ಲಾವಣ, ಲಾವಿಗ, ಲಾವಿಗಿ, ಲಾವುಕ, ಲಾವುಗೆ (ನಾ). ೧.
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಪುರಕ : ಮಂದಪಾಲನೆಯ ಮುನಿಗವೊಂದು
ಲಾವಣಿಗಂ ಪುಟ್ಟದ ನಾಲ್ಕುಂ ಲಾವಣಿಗಿಗ್ಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಗೇನೋದುತ್ತಮದಿರ
ದಿದಿರಂ ಬರೆ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨-೨೦೦ ೩) : ತಗರು ಕೋಟಾಗಳಂ ಲಾವಣಿಗಳನೊಡೆ
ಮೈವೊರಿಯಂ ಪಾಪಿಪರ ಮಿಗ ಬಸನಂದಿ ಪೋರಪರ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨-೨೦೩).
ಅರಗಿ ಪಾರಿವು ಕುರರಿ ಲಾವಣಿಯವ್ಯಭೃತಂ (ಗೌ. ೧-೨೪).
ಲಾವಣಿ : ೧. 'ಕರಿಲಾವಣಿ', 'ಕೆಂಪುಲಾವಣಿ' ಪರಾ. ೨. ಹಾವಾಡಿಗ :
"ಲಾವಣ - ಲಾವಣ = ಹಾವಾಡಿಗ" (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೩). ಲಾವಿಗ :
೧. ಲಾವಿಗನ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ . . . ಅವನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಹಿರಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಅವನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದ್ದವು (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೩). ಲಾವಿಗಿ :
೧. ಗಿಳಿಗಳಾ ಕುಳುವ ಲಾವಿಗಿ ಪುರಕಿಯಲಾವಿಗಿ . . . ಹೊಡೆಗಳೆಂಬ
ಪಕ್ಷಿಗಳು (ಪ್ರಕಾಶ. ೨-೨೦) : ಅರಿಯಾಲ್ವಲಾವಿಗಿಗೊಡ್ಡಿದ ಬಲೆಯನೆ
(ಪ್ರಕಾಶ. ೧-೨೩) : ಹದ್ದು ಬಿಗಿವಿಡಿದ ಲಾವಿಗಿಯಂತೆ (ಗೊಡ್ಡು. ೧೦-೨೪).
ಲಾವುಕ : ೧. ಇದೆ ಬೇಕಲಾವುಕವನಂ . . . ಇದೆ
ಕೊಂಪಲಿನದಂ (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦೩) : ಕುಕ . . . ಲಾವುಕ . . .
ಪಕ್ಷಿಕುಲಂಗಳಂ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೦೩). ೨. ಬೆಂಡಿ ಹೇಳುವವನು : ಪಿಸುಣ :
ದೊಡ್ಡಿಯೊಂದಿಬಾಯಿ ಮಿಗ ಲಾವುಕನಂ (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦೦-೧೦೩) : ಲಾವುಕರ
ಪುಡಿಗೇ ಕೊಡಿದ ಕಾವುದೊಕ್ಕುತು (ಪ್ರಕಾಶ. ೨-೨೪). ಲಾವುಗೆ : ೧.
"ಲಾವುಗೆ ಕೊಂಪಲಮೊಕ್ಕು" (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೩-೨೪) : ಕೋಗಿಲೆ ಹಾವಿಗೆ
ಪೋಡಿಗೆ . . . ಬಲಾಕೆ ಲಾವುಗೆ ಸೇನು (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦೪ ೨೦೪ ೨೦೪ ೨೦೪).
ಲಾವುಗೆಯಾಂಕೆ ಕೊರಸುಂ ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ ಪಕ್ಷಿಹಾತಿಗಳಂ ಬಲೆಯ
ನೊಡ್ಡಿ ಹಿಡಿದು (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦೦-೧೦೩) : ಲಾವುಗೆಯ ಕೊಂಪುರದವೊಡೆ
ಮಾಡಿ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨-೨೪). [< ಸಂ. ಲಾವಣ. / ಪ್ರಾ. ಲಾವಣ]

ಲಾವಣ್ಯ (ನಾ). ಸೈನಿಕರ ಪಟ್ಟಿ : ಸಿಪಾಯಿಗಳ ಯಾದಿ : ಜಡನೆಯ
ನುಡಿ ಶರಣಿಯೊಳಿಂಟು ಭಂಗವೆಂದೊಡೆ ಕೆರೆಯೊಳಗಾದಂತಹುದೂ ವಡನೆ
ಕೊಣವೊಡಿದ ಲಾವಣದೊಳುನಿಯಲ್ಲದವ್ಯತವಿಲ್ಲ (ಪ್ರಕಾಶ. ೧-೨೪).
ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ನೂರಾರು ನೂರುಕುದುರೆ

ಲಾವಣ್ಯ, ಕೀರದೆ ಇರುವ ದಿವಸ ಒಂದಾದರೂ ಇಲ್ಲ (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೭, ೨೪).
[ದೇ. ೩ ತಮಿ. ಇಲಾವಣ : ಮಲ. ತಲಾ. ಲಾವಣ]
ಲಾವಣ್ಯ (ಗು). ೧. ಉಪ್ಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೨. ಉಪ್ಪು. [ಸಂ.]
ಲಾವಣ್ಯ, ಲಾವಳಿ (ನಾ). ಜನಪದಪಾಡುಗಳ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ :
'ಲಾವಣಿಯೆಂಬುದು ಗರಡಿಯವರು ಹಾಡುವ ಹಾಡು' ಎಂದು ಜನ
ಸಾಮಾನ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೦) : ಹೆಂಗಳರ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಛಂದಸ್ಸಿನ ತಳದಿಯನ್ನೂ ರೂಪಾಂತರಗಳನ್ನೂ
ಗುರುತಿಸಬಹುದು (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦೩) : ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದರು (ಪ್ರಕಾಶ.
೨೩). ಲಾವಳಿ : ಲಘುಗಳ ಮಿಶ್ರಿತವ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳ
ಹೂಡಿ ಅರ್ಪದ ಸಾರವ ನೋಡಿ . . . ಲಾವಳಿ ಕೃತಿಗಳ ಪಾಡಿ
(ಪ್ರಕಾಶ. ೨-೧೩). [< ಹಂ. ಲಾವಣಿ, ಲಾವಣಿ : ಮಲ. ಲಾವಣಿ.
/ ತಮಿ. ಲಾವಣಿ : ತುಳು. ಲಾವಣಿ, ಲಾವಳಿ]
ಲಾವಣ್ಯ 'ಲಾವಣ್ಯ' ನೋ.

ಲಾವಣ್ಯ (ನಾ). ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯನಿಗೆ ರೈತರು ಸಾಗುವಳಿಗಾಗಿ
ಕೊಡುವ ಹಣ : ಗುತ್ತಿಗೆಹಣ : ಗೇಣಿ : ಹೊಲಗಳನ್ನೂ ಲಾವಣಿ
ರೈತರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು (ಗಂಪಾ. ೪) : ಒಮ್ಮೆ ಲಾವಣಿಯ ವಸೂಲಿಗೆ
ನರಹಿಯು ಗೇಣಿಯೊಲಗೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತು (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦೩) :
ವಸೂಲಾದ ಹಣವ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಒಂದೆರಡು ರೂಪಾಯಿಯೂ
ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಲಾಣ (ಲಾವಣಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦೩).
'ಲಾವಣಿವದ್ವತಿ' ಪರಾ. [< ಮಲ. ಲಾವಣಿ = ಜಮೀನನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು
ಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. / ತಲಾ. ಲಾವಣಿ = ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಲ್ಲಿ
ಪಶುಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡುವ ಮುಂಗಡ ಹಣ]

ಲಾವಣ್ಯ (ನಾ). ೧. ಗುಂಪು : ಸಮೂಹ : ಸಂದಣಿ : "ಬಂಬಲಾ"
. . . ಲಾವಣ . . . ಗೊಂದಲ (ಉಂದಲಾ) - ಈ ೪೦ ಸಮೂಹಂ"
(ಪ್ರಕಾಶ. ೨೩-೨೪) : ತರ್ಗಗಳ ಲಾವಣಿಯೊಳವಳ್ಳುಳಗವೊ[ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦].
ಲಾವಣಿಯೊ ಎಳೆವಳ್ಳಿಯ ಬಳಗವೊ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨-೨೪). ೨. ಹೊಂದಿ
ಸುವಿಕೆ : ಅಳವಡಿಸುವಿಕೆ : 'ಲಾವಣಿಸು' ಪರಾ. [?]

ಲಾವಣ್ಯ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿ : ಸಸ್ಯ : "ಲಾಹಾ (ಜಲಾ) -
ಹಿಪ್ಪಲಿ. ಲಾವಣಿ. ಎಸಗ" (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦೩). [?]
ಲಾವಣಿಕ (ಗು). ೧. ಸುಂದರವಾದ (ನಾ). ೨. ಉಪ್ಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿ
ದುದು : "ಲವಣದಿಂ ಲಾವಣಿಕಂ" (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦-೧೩). ೩. ಉಪ್ಪಿನ
ಕಾಯಿ : ಎಳವಡಿನ ಮಿಡಿ ಮಾಗುಳಿ ಮೆಲುವ ಕರ ಬೆತ್ತಲಟ್ಟಿಯೊಳೆಯ
ಗೊರೆಯೊಡಳವಟ್ಟಿರ ಲಾವಣ್ಯ[ಸ] ಕಂಗಳನ್ನಿಡರಾಗಳುಬ್ಬಿಯೊಂದಂಗೆ
ಯರ್ (ಪ್ರಕಾಶ. ೧೦-೧೩). [ಸಂ.]

ಲಾವಣಿಕಾರ 'ಲಾವಣಿಗಾರ' ನೋ.
ಲಾವಣಿಗಾರ, ಲಾವಣಿಕಾರ (ನಾ). ಲಾವಣಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವವನು :
'ಮರುಮಾ' (ಲಾವಣಿಗಾರರ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳೂ ಸೇರಿ
ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸಭೆ) (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೪). ಲಾವಣಿಕಾರ :
ಹಾವಜ್ಜಿ - ಲಾವಣಿಕಾರನು ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡಂತೆಲ್ಲ ಅಥವಾ ಹೊಸಹೊಸ
ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಳುಕವೆ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೩). ೨ ಈ ಜನಪದಪಾಡುಗಾರಿ
ಕೆಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯೋ ಜನರು ಅಲೆಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸು
ವವರೂ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದರು. [ಲಾವಣ್ಯ + - ಕಾರ್ಯ (< - ಕಾಣ)]
ಲಾವಣ್ಯ (ನಾ). ಉಪ್ಪಿನ ಕಾಯಿ : ಸೋವಿಗೆ ಲಾವಣಿಗೆ ಫೃತಪೂರಂ
. . . ಲವುಗೆ ಮಂಡಗೆ ಮೊದಲಾಗೊಡೆಯ ಪದಿನೆಯೊಂ ತಿಡದ
ಭಕ್ಷ್ಯರೂಪಂಗಳುಮಂ . . . ಬಡ್ಡಿಸಿ (ಪ್ರಕಾಶ. ೨೩-೨೪).
[< ಸಂ. ಲಾವಣಿ]

ಲಾವಣ್ಯ. ಲಾವಣಿ (ನಾ). ೧. ಗುಂಪು ; ಸಮೂಹ ; ಸಂದರ್ಶ :
 “ಲಾವಣಿಪೋಯ ಸಮೂಹ” (೪೨೪. ೭೦); ಭೂವಾಳಗಳ ರತ್ನಪ್ರಧೆಯು
 ಲಹರಿಯ ಲಾವಣಿ ಮಿಗಿಲು (ಕುಖ್ಯ. ೭-೨೬); ಚಿಕ್ಕಿಂಗಳ ಹಕ್ಕಿಯು
 ಹಸುಗಳ ಲಾವಣಿಯು ಮುಸುಕಿದವೋ . . . ಕುವರನ ಲಾವಣ್ಯಂಗೆ
 ಮನಡದುವು ಪುರಕಿಯರ ಕ್ಕೂಳ ಬೆಳಗು (ಸುಖ. ೧೦-೩೩).
 ೨. ಆಕ್ರಮಣ; ಮುತ್ತಿಗೆ ; ದಾಳಿ : ಪುರವರದಪ್ಪದಿಕ್ಕಿನೊಳೆಡವಿದ
 ಇಟ್ಟರು ಲಾವಣಿಯನಾದಿಶ್ವರ ಬಿಟ್ಟುಕ ರಣಭೂಮಿಯೊಳು (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೬. ೦೬-೨೦); ಲಾವಣಿಯನೊಡೆಹಾಯಿಸಿದನಿರಾರದ ರಾವುತರನು ಕಿಡದನು
 (೪೨೫. ೨೩-೩೦); ಅವರ ವಿವಾಹಿಯ ಲಾವಣಿಗೆ ಅದ್ವಿಗಳು
 ಬಿರುದುವು (೧೨೩. ೨೪). ೩. ಸಂಬಂಧ : ಗೋಷು : ನಾಪೆ
 ವೃದ್ಧರು ಬಿರುದುಗಿರಿದನ ಲಾವಣಿಗೆ ನಮಗೇಕೆ (ಕುಖ್ಯ. ೧೭-೪೦).
 ೪. ಹಿಡಿತ ; ವಶ ; ಅಧೀನ : ಆಕೆಯಾಕ್ಷಣ ಹಿರವರದ ಪಯಕಿರಿದು
 ಕುಳ್ಳಿರ ನ್ನು ತಾನಾಗಿ ನಿರುತ ಲಾವಣಿಯಲಿ ಹೊಕ್ಕಿರ ಸುರವತಿಯು
 ಹಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ನೆರದನ್ನ ತನ್ನತತ್ವಸತಿಯಳ ಯಜ್ಞಕಾಲದಲಿ
 (ಸಂಕ. ೩-೨೩) ; ಅವನಜಾವನು ಶರಣಂಜಾವನನೆ ತಮಗಿಂತು ಕೆಂಗಲ
 ಲಾವಣಿಗೊಳಗಾದುದೆಂದನು (ಸುಖ. ೪-೩೪); ಅವಂ ಲಾವಣಿಗೊಳ
 ತಪ್ಪದಿವ ಕೈಜೀತದೊಳಂ (೪೪೩. ೦೪-೦೬). ೫. ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ತೆರಿಗೆ : ತರವುಣಿಗೆ ೩೦೦ ಲಾವಣಿಗೆ ಪುಣ್ಯಲೆಟ್ (೨೭. ೨೪೬. ೩೪-೪೦;
 ೧೧೭); ಅರಸುಮೇಲಿಗೆ ಮುನ್ನನ್ನದವ ಪಾಗಮಲ್ಲದ ಮತ್ತೊಂದು
 ಪಾಗಮುಂ ಲಾವಣಿಯ ಪಾಮುಂ . . . ಬಿಟ್ಟು” (೪೨೩. ೧೩-೧೪;
 ೦೪-೨೪ ; ೧೧೭). ೬. (?) : ರಣಭಂಡವೈವ . . . ದಶದಿಕ್ಕಿನ ಕಾಲಡೆ
 ಯಜುವತ್ತಾಹುಕೋಟಿ ಪೊಸಲಾವಣಿಗೆ ತಿರುತ ಸುಂಕ ಸುಪದ
 (ಸಂಕ. ೦೪-೪೭). ಲಾವಣಿ : ೧. ಲಾವಣ ಪುರದೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕು
 ಕೋದ್ರರುರವಣಿ ಸಾವ ಸಲಿದರೊಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿ ಸುರಾವಳಿಗೆ ಸಂತೋಷ
 ದೊಟ್ಟಲು ಲಾವಣಿ(ಸುಖ. ೧೩)ಗದೋಣದರು ದೂಡಿದರನಾಚಿತದ
 ಫಲದ (ಸುಖ. ೪-೦೦-೩೦). [ಲಾವಣ್ಯ + - ಗೆ]

ಲಾವಣಿಗೊಳು ‘ಲಾವಣಿಗೊಳ್ಳು’ ನೋ.

ಲಾವಣಿಗೊಳ್ಳು. ಲಾವಣಿಗೊಳು (ಕ್ರಿ). ೧. ಒಬ್ಬಾಗು ; ಒಂದು
 ಗೊಡು ; ಸೇರು : ಭೂಪ ನನ್ನಯ ಶಕುನಭಾವನೋರ್ವಂ ಕರಿತುರಗ
 ಪಂಕ್ತಿಗಳಿವ ಲಾವಣಿಗೊಂಡು ವಿಗಡಿಸಿದಂ ವನೂರಂಗಜಾವೈಜಂದಾ
 ಸಾವಿರ ಪಯ (ಕುಖ್ಯ. ೩-೪). ೨. ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡು ; ಮುತ್ತು :
 ಕಮಲವನವನು ಲೋಚನಲಿ ಲಾವಣಿಗೊಂಡನು ಭೀಮ ನಿಮಿಷದಲಿ
 (ಕುಖ್ಯ. ೦೦-೩೩). ೩. ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳು ; ವಶ
 ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು : ಅತಿರಥರ ಲಾವಣಿಗೊಂಡನು ಕರ್ಣ (ಕುಖ್ಯ. ೪. ೦-೨೬); ಹುಡುಗಲ ಮಿಗೆ ಲಾವಣಿಗೊಂಡುದು ಲೋಕಜನಮನವ (ಸುಖ. ೦೦-೨೩-೩). ಲಾವಣಿಗೊಳು : ೪. ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕು ; ವಶಮಾಗು :
 ಲಾವಣಿಗೊಳಲೂ ಯಮನನು ಜೀವಿಗಳು ಜಡರಾಯ್ತು (ಕುಖ್ಯ. ೦೪-೨೦). [ಲಾವಣ್ಯ + ಕೊಳ್ಳು (< ಕೊಳ್ಳೆ)]

ಲಾವಣಿಪದ್ಧತಿ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗೇಣಿಗೆ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ;
 ಗುತ್ತಿಗೆ ಪದ್ಧತಿ : ಪಾಲಾವ ಒಂದು ಪಾರದೊಳಗಾಗಿಯೇ ಜ್ಞಾನ
 ಶಂಕರರು . . . ಲಾವಣಿಪದ್ಧತಿ ಕಿತ್ತಿಹಾಕುವ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು
 (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೬. ೪೪). [ಲಾವಣ್ಯ + ಪದ್ಧತಿ]

ಲಾವಣಿಸು (ಕ್ರಿ). ಸೇರಿಸು ; ಹೊಂದಿಸು ; ಅಳವಡಿಸು : ಮಂದರನಗ
 ನಿಭಾಂಗನ ವಜ್ರಮಯಪಕ್ಕಗಳ ಪಡಿಮುಖದೊಳಗೆ ಲಾವಣಿಸಿದನು
 ವಿಂಡೆಯವ (ಕುಖ್ಯ. ೩-೦೦-೦೪); ಆಯುಧಮುಖದ ಶಿಖಿ ತಮ್ಮದಯ
 ದಾಮಿಹವನಿಗೆ ಹದಿಕ್ಕುವದ ನೋಡನುತ ಹೊದಲುಗೈಗಳಲಿತ್ತಿ

ಲಾವಣಿಸಿದನು (ಕುಖ್ಯ. ೩-೪೪-೩೩). [ಲಾವಣ್ಯ + - ಇನು]
 ಲಾವಣ್ಯ (ನಾ). ೧. ಉಪ್ಪಾಗಿರುವುದು ; ಉಪ್ಪಿನ ರುಚಿಯುಳ್ಳುದು
 ಲಾವಣ್ಯ = ‘ಉಪ್ಪಿನ ರುಚಿಯಿಂದ ಕೊಡಿರುವಿಕೆ’ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ;
 ‘ಪುಣ್ಯತ್ವ’ ರೂಢಿಮೂಲವಾದ ಲಕ್ಷಾರ್ಥ (ಕುಖ್ಯ. ೦೩. ೪೫). ೨.
 ಚೆಲುವು ; ಸೌಂದರ್ಯ : ಲಾವಣ್ಯಂ ಲಯವನಯ್ಯ (ಸಂಕ. ೪-೩೨).
 ೧, ೨ : ಶ್ರೀಮತಾಪ್ರಸಾದಿನಾ ಲಾವಣ್ಯದಿನತಿಗಭೀರಭಾವದ ನೀನಂತಾ
 ವಾರಿಧಿಯು ಪೋಲ್ವೆ (ಕುಖ್ಯ. ೩-೪೦); ಕಮಲಸಂಭವನಂತೆವೋರ್
 ಸರಸ್ವತಿಯುರಸವೆಂಬ ವೆಸರಂ ಪಡೆದು ಲೋಕಮುಖಾಯ . . . ಲಾವಣ್ಯ
 ಲೀಲೆಯಿಂದೆದಬ್ಬ ಭವನಲ್ಲ ಸಕಲಭಾವನಾಶ್ರಯಂ ತಾನನಿಸುತರ್ಣವಂ
 ಕಣ್ಣೊಳವುದು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೩-೩೩). ೩. ಸೊಬಗು ; ಒನವು ; ಒಯ್ಯಾರು :
 ಲಜ್ಜೆ ಬಿಂಬಿಸಿ ಲಾವಣ್ಯದೊಳೊಯ್ಯನೆ ಪಜ್ಜೆಯಡುವುದು ಭಾವಯರು
 (ಸಂಕ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಲಾವಣ್ಯದಳ (ಕ್ರಿ). ಚೆಲುವನ್ನು ವಡೆ ; ಅಂದವಾಗು ; ನೈವರಸೂನು
 ಹಿಂಗದೆ ಲಾವಣ್ಯದಳದಿಡುತ್ತುಂಗಪೋಧರಯುಗಳೆಯ ಬುಟ್ಟೊಳು
 . . . ಬಳಿದು (ಸುಖ. ೨-೩೦). [ಲಾವಣ್ಯ + ತಳೆ]

ಲಾವಣ್ಯವತಿ (ನಾ). ಚೆಲುವೆ ; ಸುಂದರಿ ; ಅಂದಗಾತಿ : ಲಾವಣ್ಯ
 ವತಿಯುರುಂ ನಾನಾವಾಹವದಿಂದಮಿಡು ಮೋಹವಿದ್ಯಾದೇವತೆಯರಂತೆ
 (ಕುಖ್ಯ. ೩-೨೨); ಪ್ರವಹಿಸಿ ಕಪೋಲದಲಿ ಲವಣಾಶ್ರಯಿಂದಂತೆ ನದಿ
 ಹರಿಯುವಂತೆ ಕಡಲಿಗೆ ಲಾವಣ್ಯವತಿ ನದರ್ಲ ಲವಣ್ಯಂಧುತಟಿಕೆ
 (ಸುಖ. ೩-೦೦-೦೦). [ಸಂ. ಲಾವಣ್ಯವತಿ]

ಲಾವನ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆತ್ತರಿಸುವ ಆಯುಧ ; ಕುದು
 ಗೋಲು ; ಮುಚ್ಚು ಗತ್ತಿ ; ಬಿಲ್ಲು ತೀರು . . . ಲಾವನ . . . ಪೊಟ
 ಮುಂಹದ . . . ಸ್ವಾಧನವಿಕೇಷಗಳಂ (ಸಂಕ. ೩೩).
 [< ಸಂ. ಲವನ]

ಲಾವಳಿ ‘ಲಾವಣ್ಯ’ ನೋ.

ಲಾವಳಿಗೆ ‘ಲಾವಣ್ಯ’ ನೋ.

ಲಾವಾ (ನಾ). ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುವ ರಸ ; ಶಿಲಾ
 ರಸ : ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಲಾವಾ ಹವುಗಟ್ಟಿ ಉಂಟಾದ
 ಬಂಡಗಳೇ ಅಧಿಕ (ಸಂಕ. ೩೩); ಅತ್ಯಪ್ರಬಯಕೆಯ ಲಾವಾರಸ
 ಬುಗ್ಗೆಯಾಗಿ ಕಾರುತ್ತದೆ (ಸಂಕ. ೦೦೩); ಅವನ ಲೇಖನ. ಲಾವಾರಸದಲ್ಲಿ
 ಅದ್ದಿದಂತೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು (ಸಂಕ. ೦೬). [← ಇಂ. Lavā]

ಲಾವಿಗೆ ‘ಲಾವಗೆ’ ನೋ.

ಲಾವಿಗೆ ‘ಲಾವಗೆ’ ನೋ.

ಲಾವುಕ ‘ಲಾವಗೆ’ ನೋ.

ಲಾವುಕೋವು (ನಾ). ಕಪಟ ; ಮಂಚೆ : ಆ ವೈಶ್ಯನಲ್ಲಭ ಸಮುದ್ರ
 ದತ್ತನೊಳು ತನಗಾವಗಂ ಸ್ವೇತಮಾದುದೇಹಾಂಧ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಭಾವಯುತನವ
 ಗೊಂದು ಲಾವುಕೋವಂ ಪೂಡಲಿಸಿದಂತೆನುತುಸಿದನು (ಸಂಕ. ೦೦-೩).
 [?]

ಲಾವುಗೆ ‘ಲಾವಗೆ’ ನೋ.

ಲಾಸ (ನಾ). ಕುಣಿತ ; ನೃತ್ಯ : ಹಂಸನಲ್ಲದ ಸರಸಿ ಬಲುವಿದ್ಯಾಂಸರಲ್ಲದ
 ಸುಭ . . . ಪರಭೃತವಿಲ್ಲದುದ್ಯಾನ ಲಾಸವಿಲ್ಲದ ಗಾನ . . . ನೆರೆಯದು
 (ಸಂಕ. ೦-೨೦). [ಸಂ.]

ಲಾಸಕ (ನಾ). ೧. ನೆಗೆಯುವವನು ; ಜಿಗಿಯುವವನು. ೨. ಕುಣಿ
 ಯುವವನು ; ನರ್ತಕ. [ಸಂ.]

ಲಾಸಕಿ (ನಾ). ಕುಣಿಯುವವಳು ; ನೃತ್ಯಗಾತಿ : “ನರ್ತಕೀ ಲಾಸಕೀ—
 ೨ ಕುಣಿಯುವ ನಾಟ್ಯಗಾತಿಯ ಹೆಸರುಗಳು” (ಸಂಕ. ೩೪) ; ಸತಿ . . .

ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ. ಟೆಕ್ನಾಕ್ರಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಲಗು.-

ಕರಣಕರಂ ಕರೂ (೧೫೫ - ೧-೩೩). [ಲಾಕೃತಿ]

ಲಾಳವಟ್ಟಿ (ನಾ). ಲಾಳದ ಕಡ್ಡಿಯ ಸೀಳು.-ವಟ್ಟಿ : ಪುರವರದೊಳಗೆ ವಿಶ್ವಲಿಂಗವಾಯ್ತುಕೊಂಡವನುಗಣಿಯನಿಟ್ಟು ಮತ್ತಾಯಗಣಿಸಿ ಪುರಜ್ಞಂಗಳೆದೆಯಂ ಲಾಳವಟ್ಟಿಯಪ್ಪಂತಿರಿಸುವಾ ಕಾಯಜನ ಕೋಳಾಹವ ವನು ಕಂಡು (ಕುಟು. ೩-೩೦); ಲಾಳವಟ್ಟಿಯ ಮೂದಿದುವಾನೆಯೊಡಲನು . . . ಆ ಕೇಳೆಗಳು (ಕೋಟ. ೨೯-೩೩೯); ಬಿಜುವರಟ್ಟಿ ಶರಗಳಿಂದಿಟ್ಟನುತರಯ್ಯಂದು ತಟ್ಟುರ್ಚಿ ರಿವುಗಳ ಪೇರುರಗಳ ಲಾಳವಟ್ಟಿಯ ಮೂದಿದವಾಗ (ಕುಟು. ೬-೩೩). [ಲಾಳ + ವಟ್ಟಿ]

ಲಾಳವಾಟಿ (ನಾ). = ಲಾಳವಟ್ಟಿ : ಲಾಳವಾಟಿಗಳಾದವಾನೆಯ ಹಾಳು ವಡಲುಗಳು (ಕುಟ. ೭೯-೯೬). [**< ಲಾಳವಟ್ಟಿ**]

ಲಾಳವಿಂಡಿಗೆ, ಲಾಳಗುಂಡಿಗೆ, ಲಾಳಗುಂಡಿಗೆ, ಲಾಳಮುಂಡಿಗೆ, ಲಾಳವಂಡಿಗೆ, ಲಾಳವುಂಡಿಗೆ (ನಾ). ೧. ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಭವ್ಯ ಪಡಿಸಲು, ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಾಕುವ (ಮರದ) ಪಟ್ಟಿ; ಆಗುಳಿ : ತಾಳು : "ಪರಿಪಾಃ ಪರಿಪಾಃ- ೨ ಲಾಳವಿಂಡಿಗೆ" (ಕೋಟ. ೭೯-೩೦); ದಿಶಾಧಿಪತಿ ದಿಗಭಸುಹತಿಯಂ ಮನಮೊಲ್ಲ ಪಾರಿಸಿಕ್ಕಿದ ಲಾಳವಿಂಡಿಯ [ವಜ್ರ]ಯೊಳರ್ಥದಾ ವಿಂಧ್ಯಮಹತಂ (ಪೂಜಾ. ೧೬-೩); ತಂದನು ಮನದ ವೇಗದಿ ಬಾಗಿಲುಟ್ಟಿನ ಲಾಳವಿಂಡಿಯ (ಕೋಟ. ೩೩-೩೬); ಜವನಮನೆಯ ಮುಂಬಾಗಿಲಿಗೆ ಲಾಳವಿಂಡಿಯು ಸವೆವೆನು (ಕುಟು. ೬೩-೩). ೨. (ಬಾಗೆಡೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಯುವ) ದಂಡ, ಕೋಲು : ಒಂದೆಡೆ ಹಾಕಿಯನ್ನು ವೇಕುಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಬಾರಿಸುವ ಕಿರಿಯ ಲಾಳವಿಂಡಿಯೊ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದೆ (ಕುಟು. ೧೦೯-೯೭).

ಲಾಳಗುಂಡಿಗೆ : ೧. ಮಗದಿಗೆ ಲಾಳಗುಂಡಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಮಂಚಿಕರ ಗಂಡ (೧೯-೨೩, ೩೩೩. ೭೯-೧೩; ೩೩೩). **ಲಾಳಗುಂಡಿಗೆ :** ೧. ಶಂಕುಗತ ವಜ್ರಪಂಜರೆಯಂ ಗಡಿಗೆ ಲಾಳಗುಂಡಿಗೆ ಬಂಧುಜನಮಾಧವರಂ (೧೯. ೩೩, ೩೩೯. ೧೦೩-೩; ೩೩೩ ೨). **ಲಾಳಮುಂಡಿಗೆ :** ೧. ಹರಿಹರದಿಂದಲೆಸುವ ಲಾಳಮುಂಡಿಗೆ ವರಕುರಿತದ ಬಲುಮೊಳೆಯಂ ಒಂದು ರಂಜಿತ ದ್ವಾರವಟ್ಟಿದ ಮಹಿಮೆಯನೊರೆವದಿನ್ನಾರಣಮಹದ್ದು (ಕುಟು. ೩-೩೨); ತುಲಿಮುಖದಂಕ ವಜ್ರದ ಕಂಬದಾಳೇರಿ ಬಲು ಲಾಳಮುಂಡಿಗೆ (ಕೋಟ. ೩-೩೨). **ಲಾಳವಂಡಿಗೆ :** ೧. ಮಾರುತಿ ಕಡುಹಿನಿರಿ ಭುಗುಭುಗಿವ ಭಾರಿಯ ಕಿರೀಟಾ ನೋಡಿದನು ಬಾಗಿಲ ಲಾಳವಂ [ಕುಟು. ವಿಂ]ದಿಗೆಯ (ಕುಟು. ೩. ೧೩-೩೬); ಲಾಳವಂ [ಕುಟು. ವಿಂ]ದಿಗೆಗಳಲಿ ಬಂದಿಯ ಗಾಲಿಗಳ ಗಾಡೆಗಳಲಿ . . . ರಕ್ತಸುಖಿರಿಗೈಜವಾದುದಾ ದುರ್ಗ (ಕೋಟ. ೩-೩-೩೩) **ಲಾಳವುಂಡಿಗೆ :** ೧. ರಿವುಬಲವನೊಬ್ಬರಿಂದವಿಧ ಒರಿಕ್ಕಿಯ ಬಾರಿಯ ಲಾಳವುಂಡಿಗೆಯ ಸರಿಸುಗುಂಡಿನೊಳೊಂದನೊಂದಿಟ್ಟಿರಿಸಿದವು (ಕುಟು. ೧೬. ೯-೩೦); ಪುನ ಬೀಗ ಬಾಗಿಲು ಲಾಳವಂ [ಕುಟು. ಮುಂ]ದಿಗೆ ಕಣ್ಣಿನವು ಕುಮ್ಮ ಬದಲಾಗಿ (ಕುಟು. ೩೩-೩೩). [ಲಾಳ + ವಿಂಡಿಗೆ]

ಲಾಳವುಂಡಿಗೆ 'ಲಾಳವಿಂಡಿಗೆ' ನೋ.

ಲಾಳವೈವಹಾರಿ (ನಾ). ಲಾಳದೇಶದ ವ್ಯಾಪಾರಿ : ವರಕುಲಾಮ ನಾಯಕ ಪುಮ್ಮನನಾಯಕ ಅವ್ಯಾಗಿ ನಾಯಕ ಪ್ರಮುಖರವ್ರ ಸಮಸ್ತಲಾಳವೈವಹಾರಿಗಳುಂ (೧೯. ೩೩, ೨೦-೨೯; ೩೩೩).

[ಲಾಳ + ವೈವಹಾರಿ]

ಲಾಳಾಜಳ 'ಲಾಳಾಜಲ' ನೋ.

ಲಾಳ, ಲಾಡಿ, ಲಾಲ್ಯ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಲಗು.-ಚಿತ್ತ : "ವೀರಾಂ. ವೀರತರಂ- ೨ ಮರಕಟ್ಟಿನ ವೈರಗಳೂ. ಕೆಲವರು ಲಾಳಾಜಲ ಯನ್ನುಮರು" (ಕುಟು. ೧೦೦). ೨. ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ನೇಯಲು ನೇಯ್ಗೆಯವನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದು ಸಾಧನ; ಪಾಳಿ : ಸೀರೆಯ ನಯ್ಯುವಾತನ ಕೈಯ ಲಾಳ ಸುಂಗಿತ್ತ ಕಂಡ (ಕೋಟ. ೧೦೬-೯೩೬);

ಹರುಗುಣ ಗಟ್ಟಿ ಕವನೋಲಾ ಲಾಳಿಯು . . . ನಾಲಿಗೆಗಟ್ಟುವನಿ ದೊಂದುಳಿಯದೆ ಕಟ್ಟಿದನು (ಕುಟು. ೩-೩); ತರದೆ ಕೊಂದಿನ ಲಾಳಿಯ ಮುಟ್ಟಿಸದೆ ರುಚಿರತರವಾದ ಪೊದೆಯಂ ನಯ್ತುಕೊಟ್ಟು (ಕೋಟ. ೨-೩೦). ೩. ಇಕ್ಕುಳ; ತಂಡಸ : "ಇಕ್ಕುಳಂ ಲಾಳ ತಂಡಸ ಗಾರಿಪಾಪ್ಪಂ" (ಕುಟು. ೧೦೩-೯). ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಯುಧ ಭೋಜನ ವಿವಿಧ ಲಾಳಿಯ ಬಿಲ್ಲು ಮೆಲ್ಲಳ ಸಂಕುಲವಿದುರಾದ (ಕೋಟ. ೨೦-೯); ಜೇಡರ 'ಲಾಳ'ಯನ್ನು ಅನೇಕರ ನೋಡಿರಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೆ ಸಿದ್ಧಾದವು ಒಂದು ಇಬ್ಬದಿಮೊನೆಯ ಜಡವಾದ ಚಿಕ್ಕ ಅಯುಧವಿದು (ಕೋಟ. ೩೩). **ಲಾಡಿ :** ೨. ಎಂಥೆಂಥ ಎಂಜಿನ್ ಮಾಡಿ ಇರಿಸಿದಾನೆ . . . ಬೇಲು ಬಿಟ್ಟವರಕ್ಕೊಂದ ಹದಿನೆನ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವುಕ್ಕೊಂದು. ಲಾಡಿ ತಯಾರಿಸುವದಕ್ಕೊಂದು ನೂಲುವುದಕ್ಕಿನಲವತ್ತಂಟು (ಕೋಟ. ೩೩). **ಲಾಲ್ಯ :** ೨. ಈ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮರದ ಲಾಲಿ (ಬಿಟ್ಟಿಟ್ಟ)ಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಲ್ಪಡುವವು (ಕೋಟ. ೨. ೯೩).

ಲಾಳ ಅಡಿಸು = ೧. ನೇಯು : ಅದನ್ನು ವಾತ್ಸರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಭುಜಗಳನ್ನೂ ಎರಡುಕಡೆಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯೆ ಲಾಳಅಡಿಸಿದಂತೆ ಅಡಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಹಾಸ ಹೊಕ್ಕಾಗಿ ನಯ್ದಿದ್ದಾನೆ (ಕೋಟ. ೧೦೬). ೨. (ಅಲಂ) ಅಲಿಂದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಓಡಾಡಿಸು : ಅಲಿಸು : ನನ್ನನ್ನು ಲಾಳಅಡಿಸಬೇಡ (ಕೋಟ. ೩೩).

[**< ಸಂ. ನಾಲಿ**]

ಲಾಳ, (ನಾ). ಲಾಳದೇಶದವಳು : "ಲಾಳ-ಲಾಳ [ಕುಟು. ೬೩] (ಕುಟು. ೩೩). [ಲಾಳ + - ಇ]

ಲಾಳೆ (ನಾ). ಬಾಯಿ ಕಿರಿದಾದ ವಾತ್ಸರ್ಯ ದ್ರವವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಬಳಸುವ. ಆಗಲ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವ ಕೊಳವೆ; ಬುದ್ಧಿ ವಂತ ವನ್ನಾಲಿ : ಗಾಜಿನ ವಾತ್ಸರ್ಯದ್ದಿರುವ ನೀರಿಗೂ ಲಾಳೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿರುವ ದ್ರಾ ಗಕ್ಕೂ ಒಂದು ತಳುವಾದ ಪೂರೆಯಿದೆ (ಕುಟು. ೩೩); ಲಾಳೆಯಂ (ಪುಸ್ತಕ) ಆಗಲ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವ ಕೊಳ್ಳೆ (ಕೋಟ. ೨. ೩೩); ಕೆಳಗೆ ಮೂಡಿ ಮಲಗಿ ಮೂಡಿನರೊಂದು ಲಾಳೆ ಇಟ್ಟು (ಕುಟು. ೨೯). [**< ಸಂ. ನಾಲಿ**]

ಲಾಳೋಲು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಯುಧ : ತುರುಕುಂಗಾ ಮೇಡು ಲಾಳೋಲು ಎಮ್ಮರವಾಳದೊಳ್ಳೊಕ್ಕೊ ನೊಳು ಚುರುಚುರನೆಯ ಕೈಮುಗಿದು (ಕೋಟ. ೨೩-೩೩). [ಲಾಳ + ಕೋಲು (< ಕೋಲಾ)]

ಲಾಳತ 'ಲಾಲಿತ' ನೋ.

ಲಾಳತಿ (ನಾ). ಸಂತೋಷ : ಲಾಳತಿಯ ರಮಣೀಯರಸಗಳ ಸೂಳು ನುಡಿಗಿ . . . ಕಥೆಗಳನೊಲಿದು ಬಣ್ಣಿಸುವೆ (ಕೋಟ. ೧-೩). [**< ಸಂ. ಲಾಲಿತ**]

ಲಾಳೆ 'ಲಾಲೆ' ನೋ.

ಲಾಳಿ 'ಲಾಳ' ನೋ.

ಲಾಲಿಬಾಸಿಗೆ (ನಾ). ಲಾಳದೇಶ ಭಾವೆಯನ್ನು ಅಡುವವನು : ಲಾಟಂ = ಲಾಟು; ಲಾಲಿಬಾಸಿಗೆ = ಲಾಲಿಬಾಸಿಗೆ (ಕುಟು. ೨೦ ಕುಟು. ೩೩).

[ಲಾಲಿ (< ಲಾಳ) + ಬಾಸಿಗೆ + - ಗೆ]

ಲಿಂಗ (ನಾ). ೧. ಚಿಹ್ನೆ : ಗುರುತು; ತಿರಸ್ಕಂಟ ಸ್ವಾನಾಪ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾ ವಾಯುಸಂಬಂಧವಾಗಲಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟುವ ಅರ್ಣ ವರ್ಣ ದೀಪ ಲಿಂಗ ಮಾತ್ಸರ್ಯ ಶುದ್ಧಗಯಂಬ ವರ್ಷಯ ಸಂಜ್ಞೆ (ಕೋಟ. ೩೩೦); ಶ್ರುತಿ ಎಂದ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದವು ; ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಅದಂದು ತಿಳಿಸುವ ವಿಶೇಷ ರೂಪವಾದ ಗುರುತು (ಕುಟು. ೨೦೩ ೩೩೦); ಭಾರತೀಯಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಹೆಗ್ಗುರುತು; ಅದರಲ್ಲಿನ ಚಿಹ್ನೆ, ಲಿಂಗ ಅಥವಾ ಸಂಜ್ಞೆ (symbolic) (ಕೋಟ. ೩೦೬). ೨. ಗಂಡಸಿನ ಜನನೇಂದ್ರಿಯ : "ಶಿಲ್ಪ : ಶಿಲ್ಪ, ಮೇಲ್ಮೆ, ಲಿಂಗಂ. ಮೇಹನಂ. ಶೇಷಾಂ-ಈ ೩ ಶೇಷಂ" (ಕುಟು. ೧೩-೩೩೦).

ಲಿಂಗಂ ಚಿನ್ ಜಂಭಾಯುಗಲಂಗಳಮಂದೇ ಪ್ರದೇಶಮಿವ ನಾಲ್ಕುಂ
ಪ್ರಸ್ತಂಗಳನೆ . . . ನಿಧಿಪುರುಷಂ (ಕೂಲಕ. ೧೦-೧೭). ೩. ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗವಾ
ಪುರುಷಚಿಹ್ನೆ : ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಲಿಂಗಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು
(ಕೂ). ೪. ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವ ಶಿವನ ಪ್ರತೀಕ
ವಾದ ಮೂರ್ತಿ ; ಸ್ಥಾವರಲಿಂಗ ; ವಚನಂ ಲಿಂಗ ಶರಣಾಗು (ಕೂ.
೬-೭); ಸಮ್ಯಕ್ರ ಪೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈ ದಿನ ಲಿಂಗದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಇದೆ
(ಕೂ). ೫. [ವೀಶ್ಯ] ಮೈಮೇಲೆ ಧರಿಸುವ ಶಿವನ ಒಂದು ಪ್ರತೀಕ;
ಇಷ್ಟಲಿಂಗ: ಹೂತಾಪ್ತಿ ಎದ್ದು ಅಗ್ರವಕ್ರ ಪತ್ರಯ ತಂದು ಹೂತು
ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ಪೂಜಿಸು ಲಿಂಗವ (ಕೂ. ೧೭); ಲಿಂಗನಿಜಸದ್ಭಾವ
ದೊಳು ಮನಂ ಮುಳುಗಿ (ಕೂ. ೧-೩); ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಿಲ್ಲ
ದೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದೊಳು ಜಗದ್ವಿಧಗಿಹುದು ಲಿಂಗವನು ಹಿಂಗಿದವ
ರುಂಟೆ (ಕೂ. ೧೦೭). ೬. [ತರ್ಕಶಾ] ಪ್ರಮಾಣ; ಪುರಾವೆ: 'ಅನು
ಮಾನ'ದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕವಾದ 'ಲಿಂಗ'ಕ್ಕಿರುವ ವರ್ತನೆಯನ್ನೇ ವ್ಯಂಜಕತ್ವ
ದಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡಬಹುದು (ಕೂ. ೧೦೭). ೭. [ವ್ಯಾಕ] ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀ. ನಪುಂಸಕಗಳ ಸೂಚನೆ: ನಿಜವು ಕರ್ತೃಗಳಿಂದಲೇ
ಒಲಿಸಂ ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂ ನಪುಂಸಕೋಭಯ ಪುಂ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ತ್ರೀನಪುಂಸು
ವಾಚ್ಯಾನ್ಯೂನಾವ್ಯಯಮೆಂದು ಲಿಂಗವೊಂಬತ್ತು ತಿಂಟೆ (ಕೂ. ೧೭);
ಲಿಂಗವೆಷ್ಟು ವಿಧವು ? ಪುಲ್ಲಿಂಗವೆಂತಲೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವೆಂತಲೂ ನಪುಂಸಕ
ಲಿಂಗವೆಂತಲೂ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿರುವದು (ಕೂ. ೧೭). ೮.
ಯಾವುದೇ ಪ್ರತ್ಯಯ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಸೇರದೆ ಇರುವ ಶಬ್ದದ
ಮೂಲರೂಪ; ಪ್ರಾತಿಪದಿಕೆ; ಕ್ರಿಯೆಯಂ ನುಡಿಯದುದು ವಿಭಕ್ತಿ
ಯಿಲ್ಲದುದವರ್ತಮಾಳ್ವದಂತದಂ ಲಿಂಗಂ (ಕೂ. ೭೨); ಧಾತು ಪ್ರತ್ಯ
ಯಾಂತಗಳಿಲ್ಲದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ
(ಕೂ. ೧೭). "ಅನುಮಾನದೊಳು ಮುಷ್ಯದೊಳು ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳು
ಶೈವಮೂರ್ತಿಯೊಳು ಲಿಂಗಮಾಳ್ಕುಂ" (ಕೂ. ೧೦೦-೧೦೧).

ಲಿಂಗದ ಕಲ್ಪು = ಲಿಂಗವೆಂದ್ರಿಯಿರುವ ಕಲ್ಪು : ನಾಲ್ಕುಂ ದೇಶಯೊಳು
[೯] ನಟ್ಟ ಲಿಂಗದ ಕಲ್ಪುಗಳ[೯] (ಕೂ. ೧೦೭-೧೧; 11೦೦). ಲಿಂಗದ
ಕಾಯು = ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನಿಡುವ ಕರಡಿಗೆ; ಚಿಹ್ನೆ; ಅವರು ಲಿಂಗದ
ಕಾಯನ್ನು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಾರೆ (ಕೂ). ಲಿಂಗದ ಬೀಜ, ಲಿಂಗದ
ವೀರ = ವೀರಭವನನ ಖಡ್ಗ ಹೇಳುವ ಕಾಯಕದವನು; ಪುರವಂತ :
ಲಿಂಗದ ಬೀಜರು ಖಡ್ಗ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಕೂ); ಲಿಂಗದ ವೀರರ ಕುಣಿತ.
ಗದ್ದುರಕುಣಿತ . . . ಗಮನಾರ್ಹ ನೃತ್ಯಗಳು (ಕೂ. 1. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಶಬ್ದ (ನಾ). ಲಿಂಗದ ಮುದ್ರೆಯುಳ್ಳ ಗಡಿಕಲ್ಪು : ಬಡಗಲು
ಬಟ್ಟೆಯ ನಟ್ಟ ಲಿಂಗಶಬ್ದ (ಕೂ. XIII, ೧೭-೧೦; 1೦೬೬).

[ಲಿಂಗ + ಕಲ್ಪು (< ಕಲ್ಪ)]

ಲಿಂಗಕಾಣಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಯಾವಿಗಿ ಜೀವಕಾಣಿಕೆ
ಯಿಲ್ಲ ಮರಿಕಾಣಿಕೆಯಿಲ್ಲ ಕೂಲಿಕಾಣಿಕೆಯಿಲ್ಲ ಲಿಂಗಕಾಣಿಕೆಯಿಲ್ಲ
(ಕೂ. XVI, ಗುಣ. ೭೪-೭೫; ೯). [ಲಿಂಗ + ಕಾಣಿಕೆ (< ಕಾಣಿಕೆ)]

ಲಿಂಗಗ್ರಾಹಕ (ನಾ). ಶಿವತತ್ವವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡವನು, -
ತಿಳಿದವನು : ಶಿವಲಿಂಗಾರ್ಚನಾಶಿಕ್ಷಣದೊಳು ಕುಳಿದೂರ ಲಿಂಗ
ಗ್ರಾಹಕಂ ಬಸವಗ್ಗಾನಿಕ ಸದ್ಭಾವಮಂ ನೋಡಿ (ಕೂ. ೭೫-೭೬). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಜ (ನಾ). ೧. ಇಂದ್ರಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಬಂದ ಜ್ಞಾನ : ಶ್ರುತ
ಭೇದಂ ತದ್ವೇದದ್ವಿತಯಂ ಲಿಂಗಜಮುಮಾವಗಂ ಶಬ್ದಮುಂ ಅಲ್ಲಿ
ಲಿಂಗಜಮನೇಕಭೇದಮನೇಗಕರಿಸಿರ್ತುಮಾವಗಂ (ಕೂ. ೧೦-೧೩).
೨. ಲಿಂಗಾಯತ : ತೋರದಂತಿನ್ನನ್ನರಬ್ಬಲೋಸರಿಸಿದ ಲಿಂಗಜರನೇ
ವಿಸ್ತಾರಗೈವ ಪ್ರಧಾನಿಬವನು ಕೀಳ ಸದ್ಭಾವು (ಕೂ. ೧-೨೨). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗತತ್ವ (ನಾ). ಶಿವಲಿಂಗದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ತತ್ವ; ಶಿವತತ್ವ;
ಹೀಗೆ ೨೫ ತತ್ವಗಳು ಲಿಂಗೈಕ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಆ ಲಿಂಗತತ್ವಗಳು ಹನ್ನೊಂದು
ತಾವು ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವವು (ಕೂ. ೨೬). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗತನು (ನಾ). ೧. [ವೀಶ್ಯ] ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರ : ಲಿಂಗತನುಚ್ಚಾಯ
ಯೊಳು ತಾ ಸಂಗಿ (ಕೂ. ೩-೧೭). ೨. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು
ಧರಿಸಿರುವವನು : ಲಿಂಗಧಾರಿ : ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಎಡಗುಡದ ಲಿಂಗತನು
ವಾಗಿರಬೇಕು (ಕೂ. ೧೦೦). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗತೊಂಡೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೊಂಡೆಯ ಗಿಡ : ಲಿಂಗತೊಂಡೆ,
ಶಿವಲಿಂಗಿ (ಪ್ರ. ೧೧. ೧೦-೨೫). [ಲಿಂಗ + ತೊಂಡೆ./ತೆಲು. ಲಿಂಗದೊಂಡೆ]

ಲಿಂಗತ್ರಯ (ನಾ). ೧. [ವೀಶ್ಯ] ಇಷ್ಟ, ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಭಾವ
ಎಂಬ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳು : ಇಷ್ಟಪ್ರಾಣ ಭಾವಗಳು ಲಿಂಗ
ತ್ರಯಗಳನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ (ಕೂ. ೧-೦); ಇಷ್ಟ ಪ್ರಾಣ ಭಾವವೆಂಬ
ಲಿಂಗತ್ರಯಂಗಳಂ ಕಳೆದು (ಕೂ. ೭೦-೭೧). ೨. [ವ್ಯಾಕ] ಪುಲ್ಲಿಂಗ,
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಮತ್ತು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಲಿಂಗ
ಗಳು : ಅವ್ಯಯಲಿಂಗಂ ಸಪ್ತವಿಭಕ್ತಿಗಂ ಲಿಂಗತ್ರಯಕ್ಕಂ ವಚನತ್ರಯಕ್ಕಂ
ಸುಯೋಗದ ತೆಜದಿನರ್ಥಮಂ ಕುಡುಗುಂ (ಕೂ. ೧೦-೧೨). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗದಾಹ (ನಾ). ಉರಿಮೂತ್ರರೋಗ : ಅಯುರೇಯಾದಿ ಚೂರ್ಣ
. . . ಆ ಚೂರ್ಣವಂ ಸಕ್ಕರೆಗೂಡಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲು . . .
ಕಾಮೂರೆ, ಶಿರೋದಾಹ, ಲಿಂಗದಾಹ ಪರಿಹರಮಾಳ್ಕುಂ
(ಕೂ. ೧೦೭). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗದೀಕ್ಷೆ (ನಾ). ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಧರಿಸುವ ದೀಕ್ಷೆ : ಕಾಳಾಮುಖರು
ಈ ಹೂಪ ವೀರಶೈವಮಠದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದೀಕ್ಷೆ. ಶಿಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಗುರುಗಳಾಗಿ
ತೆಂಗಮರೆಂದು ಕರೆಯೊಂಡರು (ಕೂ. ೧೦೭). [ಸಂ. ಲಿಂಗದೀಕ್ಷಾ]

ಲಿಂಗದೊರೆ (ನಾ). ಲಿಂಗತನುವಿಲ್ಲದವನು : ತನ್ನ ಅನುವ ಶಾನವಾಯದೆ
ಬಂದುಂಟ ಜಂಗಮದಲ್ಲಿ ಅಂಗವನೊಳುವ ಲಿಂಗದೊರರಿಗೇಕೆ ಜಂಗಮಭಕ್ತಿ
(ಕೂ. ೧೦೭. ೨೭-೧೦೮). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗದೊರೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೆರಿಗೆ : ಕುಣಿಯೊಡನಹ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ
ಲಿಂಗ [ಧಾ] ರಿಗಳು ಕೊಡುವಂಥ ಲಿಂಗದೊರೆಯನು ಸಮರ್ಪಣವಾದಿ
(ಕೂ. 1X-II, ೭೭-೭೮; 1೩೩೦). [ಲಿಂಗ + ತೆರಿಗೆ (< ತೆರಿಗೆ)]

ಲಿಂಗದೊರೆ (ನಾ). ಲಿಂಗದೊರೆ : ಕೊಬ್ಬರೋಮೆಯೊಳಗಣ ಬಾಗುಳಿಯ
ಸಾಯುವದಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆ ಕಡಾಯ ಬಟ್ಟ ಕೊಟ್ಟು ಬಹು ಲಿಂಗದೊರೆ
ವನಾಯಿರು (ಕೂ. 1X-II, ೭೨-೭೪; 1೩೩೦). [ಲಿಂಗ + ತೆರಿಗೆ]

ಲಿಂಗದೀಹ (ನಾ). ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರ : ಲಿಂಗದೀಹವ ಹೊದಿದಂತಹ
ಸೂಕ್ಷ್ಮವದಲೊಳಗಿಲ್ಲ (ಕೂ. ೩-೧೦); ಒಟ್ಟಿಲ್ಲ ಜೀವನೋದೇಹ
ವರಣಗಳಿಂಟು ಅವಾಪವೆಂದರೆ ಮೊದಲು ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪದೀಹ.
ಎರಡನೆಯದು ಲಿಂಗದೀಹ (ಕೂ. ೭-೭ ಚೂರ್ಣ). 'ಲಿಂಗಶರೀರ'
ವರಾ. [ಸಂ.]

ಲಿಂಗದೀಹ (ನಾ). ಲಿಂಗದೀಹವನ್ನಾಳ್ವವನು : ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರ :
ದೇಹಗುಣಗಳೆಂದು ಲಿಂಗದೀಹವಾದ ಶರಣನು ಬಾಹಿರಂಗದ ಬಳಿ
ಮಾಯಾಮೋಹವನ್ನು ಬಿಡುವನು (ಕೂ. ೨೦-೧೦೭).
[ಸಂ. ಲಿಂಗದೀಹನ]

ಲಿಂಗಧರ (ನಾ). ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು : ಲಿಂಗವಂತ;
ವೀರಶೈವ : ಅನೇಕದಿಯ ಕಾಡವೀರನೆಂಬ ಲಿಂಗಧರ[ನೂ] . . .
ಕೊಡುವಂಥ ಲಿಂಗದೊರೆ (ಕೂ. 1X-II, ೭೭-೭೮; 1೩೩೦); ಲಿಂಗಧರಾ
ಧರಪ್ರತತಿ ಲಿಂಗಮುಖರೂಪವೆತ್ತ ಲಿಂಗದೀರ್ಘಂಗಳ ರಾಜಿ . . .
ಕಣ್ಣೆಸದಿದು (ಕೂ. ೧೦-೨೩). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಧಾರಕ (ನಾ). = ಲಿಂಗಧರ : ನಿರತಿಶಯಶೋಭಾಸಂಧಾವರಣ ಶರಣರು ಕಕ್ಷಕರತಳಾರುಚಿರೋದ್ಭವಕಲಿತಶಿವಲಿಂಗಧಾರಕರು (೨೫೩. ೫೬-೫೭); ಗುರುಕಾರುಣ್ಯ ಹೊಂದಿದವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಲಿಂಗಧಾರಕ ನಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು (ದೀಪಿಕಾ. ೧೩-೨೦ ೨೫೩). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಧಾರಣ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ದೀಕ್ಷಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು. — ಧರಿಸುವುದು : ಭಕ್ತನು ಲಿಂಗಧಾರಣಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ತನ್ನನ್ನು ನಾನಾದಿಕ್ಕಿಗೆ ಒಯ್ಯುವ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು (ದೀಪಿಕಾ ೧೩-೨೦ ೨೫೩); ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ಲಿಂಗಧಾರಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೪೯). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಧಾರಣೆ (ನಾ). = ಲಿಂಗಧಾರಣ : ಲಿಂಗಧಾರಣೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಲಿಂಗದೇ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಗುರುಸ್ವರೂಪವು (ದೀಪಿಕಾ. ೧೩-೨೦ ೨೫೩). [ಸಂ. ಲಿಂಗಧಾರಣ]

ಲಿಂಗಧಾರಿ (ನಾ).ರಿ. = ಲಿಂಗಧರ : ಅವಿವರವಯಸ್ಕನಿಲ್ಲದೊಡನೆ ಲಿಂಗ ಧಾರಿಗಳೇಕೆಂಬುದರಿ (೨೫೩. ೫೭-೨೭); ಲಿಂಗವನ್ನು ತನ್ನ ಹಸ್ತ ವಲ್ಲರಿಸಿ . . . ಧ್ಯಾನಮುಕ್ತನಾಗಿರುವುದು : ಲಿಂಗಧಾರಿಯ ಕರ್ತವ್ಯ (ದೀಪಿಕಾ. ೧೩-೨೦ ೨೫೩); ಪಾಶ್ವತಪಂಚೋಗಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳವನೇ ಲಿಂಗ ಧಾರಿಯೂ. ಇವರೇ ಲಿಂಗಗಳು ಎಂದು . . . ಕಾಳಾದುಂಬರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೧೫೯). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : (ಶೋಣಿತ ಕೊಂಬುಮರ. ಲಿಂಗಧಾರಿ, ಅಂಬಾರಿಯೊಡ (ಪ್ರಾಶ. ೩೩-೧೫೯). [ಸಂ. ಲಿಂಗಧಾರಿನ್]

ಲಿಂಗಪತ್ರಿಕೆ (ನಾ). (?) : ಮೊದಲು ಪದನಪುರಸ್ಕೃತ ಬಾರದ ಉತ್ತರ ಪದಂ ತದ್ವಿವರವಾದ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ . . . ಪಾದಶ್ಲೋಕಿ — ಪಾದಸಂಕಲಿತ. ಲಿಂಗಪತ್ರಿಕೆ—ಲಿಂಗಪತ್ರಿಗೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೩. ೨೦೯ ಶ್ಲೋಕ). [?]]

ಲಿಂಗಪಥ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಲಿಂಗೈಕ್ಯಸಾಧನೆಯ ದಾರಿ; ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗ : ಎನಗೆ ಗುರುವಪಥ ತೋಪಾದವರಾರು ಲಿಂಗಪಥ ತೋಪಾದವರಾರು (೨೫೩. ೫೩); ಲಿಂಗಪಥದಲ್ಲಿ ಪಡೆದು ಮಹಾಲಿಂಗಪಥದಲ್ಲಿ ನಿಲುವಾತ ಜಂಗಮ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೧೦೦ ಶ್ಲೋಕ). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಪ್ರತಿಷ್ಠೆ (ನಾ). (ಪೂಜೆಗಾಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮೊದಲಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ) ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಿಕೆ : ಕೆಲ್ಲ ಮನೆಯ ಮೂಡಿ ಕೆಲ್ಲ ದೇವರ ಮೂಡಿ ಆ ಕೆಲ್ಲ ಕೆಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಕಡೆದರೆ ದೇವರತ್ತ ಹೋದರೋ ಲಿಂಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ನಾಮಕನಕರ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೫೦-೨೦೨). [ಸಂ. ಲಿಂಗಪ್ರತಿಷ್ಠಾ]

ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದ (ನಾ). ಈಶ್ವರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ನೈವೇದ್ಯ : ಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದವನೊಡನೆ ಅನ್ನದೈವಗಳ ಕೊಂಡಾಡುವವರ ನಮ್ಮ ಕೊಡಲು ಸಂಗಮದೇವನು ಆ ಭಂಡರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಹುಳುಗೊಂಡವನು (೨೫೩. ೧೦೬); ಅಸಮಭಕ್ತಪ್ರಾಣಿ ಕರಮೊಡೆದು ಕೈಕೈಯಿಂದವಾರೋಗಿಸುತ್ತಿರಲೆ ತ್ರಿಸಂಧಿಯಲಿ ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದವನು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೬-೦೨). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದಿ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಪಡೆದವನು : ಅಧಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದಿಯೆಂಬೆ ವ್ಯಾಧಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜಂಗಮ ಪ್ರಸಾದಿಯೆಂಬೆ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೬೪-೦೩೩); ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದಿಗಳೆಲ್ಲವರ ಸಂಗ ಭಂಗವೆಂದಾದು ಗುರುವಾಸನ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೬೪೦). [ಸಂ. ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದಿನ್]

ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಲಿಂಗವೇ ಪ್ರಾಣವಾದವನು : ಪೂರ್ವ ಬೀಜವಾಯುಪ್ರಾಣಮೆಲ್ಲ ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿಯೂ ಶರಣನು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೬೩೩); ಎನ್ನ ದೇಹೋದ್ರಿಯ ಮನಃಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಲಿಂಗದ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿ ಲಿಂಗ ಕೈಂದ ಬಯಸಿ ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಕಾರಣ ಲಿಂಗಕ್ಕಿಂತ ಕೈಕೊಂಡನು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೨೦-೫೬). [ಸಂ. ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿನ್]

ಲಿಂಗಮುಖ (ನಾ). [ವೀಶೈ] "ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಗಳೂ ಲಿಂಗಸ್ವರೂಪಗಳೂ

ಅದ ನಾಸಿಕ. ಬೆಚ್ಚೆ. ನೇತ್ರ. ತ್ವಕ್ಕು. ಶ್ರೋತ್ರವೆಂಬ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ಗುರು. ಗುಹ್ಯ. ಪಾದ. ಪಾಣಿ. ವಾಕ್ಯಗಳೆಂಬ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಲಿಂಗಮುಖಗಳೂ ಆಗಿರುವುವು" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯೯); ನರಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಲಿಂಗಮುಖವನಾಯ್ದೆ ಉದವದ ಸೊಕ್ಕು ತಲೆಗೇಟುತ್ತ ಅದ್ವೈಯ (೧೫೩. ೫೫). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಮುದ್ರೆ (ನಾ). ("ಇದು ದೇವರಿಗೆ ಸೇರಿದುದು" ಎಂದು ತೋರಿಸಲು ಎತ್ತು. ಕೆಲ್ಲು ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತುವ ಅಥವಾ ಮುದ್ರಿಸುವ) ಲಿಂಗದ ಗುರುತು. — ಚಿಹ್ನೆ : ಬಿದಿಯ ಬಸವನಿಗೆ ದೇಗುಲದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಣುಹೋರಿಗಳು. ಬಸವಗೃಹಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯನೊತ್ತದನ್ನೆತ್ತರ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯೯೨-೯೯೩); ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯ ಸೀಮೆಯ ಮೃತ್ತಿಕೆ ಮರ ಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಮತ್ತಾವ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲಿಂಗಧಾರಣದ ಸೀಮೆಯಾಗಿ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೬೯); ಸ್ವತಃ ಇಳಕಲ್ಲು ಮಹಾಂತ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರೇ . . . ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯೯೩)

ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಕಲ್ಲು. ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯ ಕಲ್ಲು = ಲಿಂಗದ ಚಿಹ್ನೆಯುಳ್ಳ (ಗಡಿ)ಕಲ್ಲು : ಹೊಲ ಮೊದಿಬಿಟ್ಟು ಹಾಲುಮೂಲೆಗೂ ನಾಲ್ಕು ಲಿಂಗ ಮುದ್ರೆಕಲ್ಲು ನಡಿಸಿ ಕಾವುಕಟ್ಟು ಮಾಡಿಸಿದರು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯೯); ಆ ಶಾಸನಗರು ಆ ದೇವಗೃಹದೊಳಗೆ ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯ ಕಲ್ಲು ನಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರ (೨೩. ೫೫. ೨೫-೨೬; ೧೩೬); ಬಾಣೇಶ್ವರದೇವರ ಲಿಂಗಭೋಗರಂಗ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಬಯಸಾಡೊಳಗಣ ಬಾಣೂರನು ಹುಲಿಕಲ್ಲನು ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯ ಕಲ್ಲು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟಿಲು (೨೯. ೫೫ (೩). ಕಾಶ್ಯಪ. ೧೯೬-೧೯೭; ೧೯೭). ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯಾದೆ = ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿರುವ ಬಸವ : (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯೯೬). ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಗಳೆಂಬ = ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯ ಕಲ್ಲು ಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಿರುವ ಗಡಿಯ ಪ್ರದೇಶ : ಆ ಪುರದ ಚತುರ್ವಿಮುಖ ಲಿಂಗಮುದ್ರೆಗಳೆಂಬ ಶಾಶನವ ಹಾಕಿಸಿ (೨೯. ೫೫. ೨೯-೧೬; ೧೩೭). [ಸಂ. ಲಿಂಗಮುದ್ರಾ]

ಲಿಂಗಮೇಣು (ನಾ). ಮೇಣಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಲಿಂಗಮೇಣು, ಗುರುಗು (ಪ್ರಾಶ. ೨೦-೬೩). [ಲಿಂಗ + ಮೇಣು (< ಮೇಣು)]

ಲಿಂಗರೋಗ (ನಾ). ಮೇಹರೋಗ : ಪರಂಗಿರೋಗ : ಕ್ರಮಾಕ ಮನಕ್ಕೆ ಪುತ್ರಯಾದ ಮುಖ್ಯನಕ್ಕನಿಲಯಂ ರಸಾಂಜನಮುಮನಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯಕವಾಲಮನಕ್ಕೆ ಮೊಕ್ಕಳಂ ಪೂಸೆ ಲಿಂಗರೋಗಂ ಕಡುಗುಂ (ದೀಪಿಕಾ. ೯-೧೫೯). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗವಂತ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನು : ಲಿಂಗ ವಂತನ ಸ್ಪೃಧಿಯಿಂದ ಹಿಂದಣ ದುಷ್ಟಂಗೆ ಕಡುವುದು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೧೦೦); ಅರಳಲೆಯರಸಂ ಮಗಾನ್ಯುಳ ಮಲ್ಲಳಿಗಾಣಂ ಹೊಂದಿದವರ ಲಿಂಗವಂತಂ (೧೫೩. ೧೦-೧೦೫); ಲಿಂಗಧಾರವರು ಲಿಂಗಜೀವರು ಲಿಂಗವಂತರು ಲಿಂಗ ಶಾಂತರು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯-೯೯). [ಸಂ. ಲಿಂಗವತ್]

ಲಿಂಗವತ್ತಿಗೆ (ನಾ). (?) : "ಪಾಳಿ(ರಾಳಿ) = ಲಿಂಗವತ್ತಿಗೆ" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೫೦. ೨); "ರಾಳಿಯೆಂಬ ಲಿಂಗವತ್ತಿಗೆ" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೬೪); "ಲಿಂಗವತ್ತಿಗೆ ರಾಳಿಂಬುದು" (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯೦). [< ಲಿಂಗವತ್ತಿಗೆ]

ಲಿಂಗವರ್ಜಿತ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದವನು : ಸರ್ವ ಸಂಸಾರ ಕಾರಣಭಕ್ತಿಗಮ್ಯನಂ ನಿರ್ವಿಕಾರನ ಲಿಂಗವರ್ಜಿತನಾದಾರಸಂ ಸರ್ವಾಂಗ ಪೊಂದಿ ವಂದಿಸುವೆನು ಲಿಂಗಮೂಲೆಗಿರ್ವನಂ ಕುಟಾಂತದನು (ಕಾಶ್ಯಪ. ೬-೦ ೩೩). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗವಿಕಾರಿ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಲಿಂಗಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವನು : ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾಭಿಮಾನಿ : ಲಿಂಗವಿಕಾರಿಗೆ ಅಂಗವಿಕಾರವೆಂಬುದಿಲ್ಲ ಜಂಗಮ ವಿಕಾರಿಗೆ ಧನವಿಕಾರವೆಂಬುದಿಲ್ಲ (ಕಾಶ್ಯಪ. ೯೯೩). [ಸಂ. ಲಿಂಗವಿಕಾರಿನ್]

ಲಿಂಗವಿವರಣೆ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕೃ] ಲಿಂಗದ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು : ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಅಥವಾ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವೇ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು : ಅರ್ಥಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಲಿಂಗವಿವರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಭಾಷೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ (೨೫೩೨, ೨೬೪) : ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ನಿರ್ಧಾರಣೆ ಕಾಣಿಸಿದರೂ ಅದು ಲಿಂಗವಿವರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಚಾರ (೧೮೩೦, ೨೬೪). [ಸಂ. ಲಿಂಗವಿವರಣೆ]

ಲಿಂಗವೀರ (ನಾ). ವೀರಭದ್ರನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಾಯಕ ದವನು : ಲಿಂಗದ ವೀರ : ಮರಣ ನಂದೀಕ್ಷಿಸುವ ಕರದಿಯ ಮೊದಲ ನೋಟದ ಲಿಂಗವೀರರ ನಂದೀಕ್ಷಿಸುವುದು ವಿಶ್ವವ ಜನಗಣತ ವುರಿದೆ (೨೨೩೩, ೨೩-೩). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗವ್ಯಕ್ತಿ (ನಾ). ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು : ತಪಸ್ವಿಯ ವೇಷ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆಯುವವನು : ಅಪಾರ್ಥಭೂತಿ : "ಧರ್ಮವ್ಯಕ್ತಿ, ಲಿಂಗವ್ಯಕ್ತಿ ಈ ೨ ಪದವಿವೇಷಗೊಂಡವು" (೨೫೩೨, ೬೬-೨೩೦). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗವ್ಯಭಾಸ (ನಾ). ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಅಥವಾ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಹೇಳುವುದು : ಲಿಂಗವ್ಯಭಾಸಾಧಾರಣ : ವ್ಯಭಾಸವ್ಯಕ್ತಿಯು ತನ್ನ ನುಗ್ಗಾಪರಮಂ ಕಯ್ಯೊಳ್ಳುದು ತನ್ನ ಸಮಂ ವ್ಯವಸ್ಥಾರಣಾಪರಮಂವು ಲಿಂಗವ್ಯಭಾಸ (೨೫೩೩, ೬೬). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗವ್ಯವಸ್ಥೆ (ನಾ). [ವ್ಯಾಕೃ] ಪುಂ, ಸ್ತ್ರೀ, ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ನಿಯಮ. - ಕಟ್ಟುಪಾಡು : ಭಾಷೆಗೆ ಲಿಂಗವ್ಯವಸ್ಥೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅನುರೂಪತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ (೨೫೩೩, ೨೬೬). [ಸಂ. ಲಿಂಗವ್ಯವಸ್ಥೆ]

ಲಿಂಗವ್ಯಸೂ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಲಿಂಗವನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುವವನು : ಶಿವ ಧ್ಯಾನಿ : ಮರ್ಯಾದಾ ದುರಾಚಾರಿಯೆಂದೆನಿಸಿದರನ್ನಾ ಎನ್ನ ಲಿಂಗವ್ಯಸೂ ಜಂಗಮಪ್ರೀತಿಯಿಂದೆನಿಸಿದನು (೨೫೩೩, ೨೬೬) : ಎಲ್ಲವನು ಹಿಂಗಿಸಿ ತಾ ಲಿಂಗವ್ಯಸೂಯಾಗಬಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ಮಹಾಮಂಗಳದ ಬೆಳಗು ಕಾಣುವುದು (೨೫೩೩, ೨-೪). [ಸಂ. ಲಿಂಗವ್ಯಸೂ]

ಲಿಂಗವ್ಯಾಧಿ (ನಾ). = ಲಿಂಗರೋಗ : ರೋಗದೇವತಾಪೂಜ್ಯಗ್ರಹಮುಕ್ತ ನಾಗಿ ನಿಲಿ ಲಿಂಗವ್ಯಾಧಿಯು ಬರ್ವಗುಣ (೨೫೩೩, ೨೦-೨೦). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಶರಣ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಶರಣಾದವನು : ಶಿವಭಕ್ತ : ಲಿಂಗಶರಣ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಂ ಲಿಂಗಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತು ಮನ ಸಹಿತ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳವಿಸುವಂಗಳ ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತವೆಂಬ ಚಿಂತೆಯು (೨೫೩೩, ೨೬-೨೦). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಶರೀರ (ನಾ). = ಲಿಂಗದೇಹ : ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವು ಬುದ್ಧಿ ಚಿತ್ತಂಗಳೆರಡು ಇಂತೆಂಟು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಪದನೀಳ್ವತ್ಯಂಗಳ ಕೂಡಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ ಮಾಡುವುದು ಅದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಶರೀರವೆಂದು ಪೆ-ರಂಟು (೨೫೩೩, ೨-೨೦) : ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾಗಿ ತನ್ಮಾತ್ರಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಪದನೀಳ್ವ ತತ್ತ್ವಗಳು ಪ್ರತಿ ಪ್ರಾಣಿಗೂ ಲಿಂಗಶರೀರವಾಗಬೇಕಾಗಿರುವುದು (೨೫೩೩, ೨೬). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಶರೀರಿ (ನಾ). = ಲಿಂಗಧರ : ನೃಪಪತ್ನೀಕ್ಷಣವ ಒಲಗಾರಿಗೆ ಸಲುವರೆ ಲಿಂಗಶರೀರಿಗಳು (೨೫೩೩, ೨೦-೨೦೬-೦). [ಸಂ. ಲಿಂಗಶರೀರಿಣ]

ಲಿಂಗಶುದ್ಧಿ (ನಾ). ಐದು ಬಗೆಯ ಶುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲಿಂಗ ಪೀಠವನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆಯುವುದು : ಅತ್ಯಶುದ್ಧ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವು ಲಿಂಗಶುದ್ಧಿ ಲಿಂಗಶುದ್ಧಿ ಮಂತ್ರಶುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಪಂಚಶುದ್ಧಿಗಳಂ ವಿಸ್ತರಿಸುವದಲ್ಲ : ಲಿಂಗಪೀಠಮಂ ಮಾರಿಯಂ ಪ್ರಕಾಶನಂಗೈವದೇ ಲಿಂಗಶುದ್ಧಿಯೆನಿಸುವುದು (೨೫೩೩, ೨೬). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಸಲಾಬಿ (ನಾ). ಲಿಂಗದ ಗುರುತುಳ್ಳ ಸಲಾಕೆ, ಸರಳು (?) : x x x ಗ

ಮಹಾದೇವಿಯು ಸ್ವಗ್ಗಣಾಮಿಗಳಾದಂ . . . ಶ್ರೀಮತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪಾಪಗಳಿಗಯ x x x ಇಚ್ಛೆಳ್ಳ ಸಲಕ್ಷಣವು ಲಿಂಗಸಲಾಬಿಗಳು ತರಿಸಿ (೨೫, ೪೬, ೨೫೩೩, ೨೬೬-೨೬೬, ೨೬೬). [ಲಿಂಗ+ಸಲಾಬಿ (<ಸಲಾಬಿ)]

ಲಿಂಗಸಾರಾಯ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಲಿಂಗತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತವನು : ಶರಣ : ಅಸಂಖ್ಯ ಸಂಬಂಧವಾಯಿತ್ತು ಲಿಂಗಸಾರಾಯರ ಸನ್ಮತದಿಂದ (೨೫೩೩, ೨೬೬). [ಲಿಂಗ + ಸಾರಾಯ]

ಲಿಂಗಸ್ಥಲ, ಲಿಂಗಸ್ಥಳ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ನೋಡೊಂದು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ವಿಭಾಗ : ಶಿವತತ್ತ್ವವು ಸ್ವಶಕ್ತಿಯ ಸ್ವರಣೆಯಿಂದ ತಾಳಿದ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಸಹಸ್ರಮೂಲಮಂತ್ರಮಂ ಜಪಿಸುತ್ತಾ ಲಿಂಗಸ್ಥಲಕ್ಕೆ . . . ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಂ ಮಾಡಿ (೨೫೩೩, ೨೦೦) : ಸ್ಥಲ ತತ್ತ್ವವು ತನ್ನ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕತೆಯ ಕ್ಷೋಭೆಯಿಂದ (ಚಲನದಿಂದ) ಲಿಂಗಸ್ಥಲ ಮಂದೂ ಅಂಗಸ್ಥಲವೆಂದೂ ಎರಡುವಿದ (೨೫೩೩, ೨೦-೨೦) : ಲಿಂಗಸ್ಥಲವು ಭಾವಲಿಂಗ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ, ಇಚ್ಛಲಿಂಗ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಯಿತು (೨೫೩೩, ೨೬೬). ಲಿಂಗಸ್ಥಳ : ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವದೇವತೆಯವರಿಗೆ ವೇದ್ಯ ವಾಗದು ಶಿವಜ್ಞಾನ ಶಿವಭಕ್ತಿ ಲಿಂಗಸ್ಥಳವೆಂಬುದು (೨೫೩೩, ೨೬೬). ಲಿಂಗಸ್ಥಲ ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಸ್ಥಳ, ಲಿಂಗಸ್ಥಲ ನೋ.

ಲಿಂಗಸ್ಥಾಯತ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಲಿಂಗವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು : ಲಿಂಗಭಾವದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ : ಬ್ರಹ್ಮ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸ್ಥಾಯತ ಭೂಮಧದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮಸ್ಥಾಯತ (೨೫೩೩, ೨೬-೨೦೦) : ಆ ಗುರುತಿತ್ತ ಲಿಂಗವನೇ ಶಿವನು ಸಾಧನಾದಿಂದಿತ್ತುಮಾಡಿದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಧರಿಸುವುದು : ಲಿಂಗಸ್ಥಾಯತವೆನಿಸುವುದು (೨೫೩೩, ೨೦೦). 'ಜಂಗಮಸ್ಥಾಯತ' ಪರಾ. [ಲಿಂಗ + ಸ್ಥಾಯತ]

ಲಿಂಗಾಚಾರ (ನಾ). [ವೀಶ್ಯ] ಪಂಚಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಗುರುವು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ ಲಿಂಗಕ್ಕಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಲಿಂಗ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸದಿರು ವುದು : ಲಿಂಗಾಚಾರ ಸದಾಚಾರ ಭಕ್ತಾಚಾರ ಶಿವಾಚಾರ ಗಣಾಚಾರಮಂಟ ಪಂಚಾಚಾರವೆನ್ನವಾಗಿ . . . ಇಚ್ಛಾತನೇ ವೀರಶೈವಪಂಥ (೨೫೩೩, ೨೬) : ಸದಾಚಾರ ಲಿಂಗಾಚಾರ . . . ಭಕ್ತಾಚಾರವೆಂಬ ಪಂಚಾಚಾರಗಳೆಂಬವು (೨೫೩೩, ೨೬-೨೦). 'ಪಂಚಾಚಾರ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಾಣು (ನಾ). ಲಿಂಗದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಅಣು : ವೀರ್ಯ : ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಹಿಂಗಳ ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಹೀವದಿಂದಿದ್ದ ಒಂದು ಸು ಲಿಂಗಾಣುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿ . . . ಆಳಿಯುವಂಥದ್ದು (೨೫೩೩, ೨೦೦). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ (ನಾ). ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವವನು, - ಲೀನ ವಾಗಿರುವವನು : ಲಿಂಗಮಯ ನಿರ್ಲಿಂಗ ತೇಜೋಲಿಂಗ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಸ್ವಾಶಿವಲಿಂಗ ನಿರ್ಮಲಲಿಂಗ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಮಹಾಲಿಂಗ. . . ಶರಣಸುವುದು (೨೫೩೩, ೨-೨೬). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗಾಯತ, ಲಿಂಗಾಯತ, ಲಿಂಗಾಯ್ತ (ನಾ). ರಿ. [ವೀಶ್ಯ] ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು, ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಪೂಜಿಸಿ ತೋರಿಸುವುದು : ಮಾನವಗ್ರೀಯ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಲಿಂಗಾಯತ ಸ್ವಾಯತವಾಗಿ ಒಳ ಹೊಣೆಗಿದ್ದ ವೇದಿಕೋಳಲು ಮಿಜಾದ ಕ್ರೀಯೆಂದೆನಿಸುತ್ತಾ (೨೫೩೩, ೨೦೦-೨೦೦) : ಅಪಾರ್ಥಮಂ ತಾನು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗವನರ್ಪಿಸಿ ಶಿಷ್ಯನು ನೋಡಿಸುವುದೇ ಲಿಂಗಾಯತವೆನಿಸುವುದು (೨೫೩೩, ೨೦೦) : ಅಪಾರ್ಥಮಂ ತಾನು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಶಿಷ್ಯನಿಂದ ನೋಡಿಸುವುದೇ ಲಿಂಗಾಯತವೆನಿಸುವುದು (೨೫೩೩, ೦). ೨. ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು : ಲಿಂಗವಂತ : ವೀರಶೈವ : ಲಿಂಗಾಯತಂಗ

ಶಕ್ತವರಂತಲೂ. ಹೆಸರುಂಟು (೪೫೧. ೧೦). ಲಿಂಗಾಯತ : ೨. ೪೫೧. ೫೫೫). ಲಿಂಗಾಯ್ತು : (೪). [ಲಿಂಗ + ಆಯ್ತು]

ಯಿತ 'ಲಿಂಗಾಯತ' ನೋ.

ಯ್ತು 'ಲಿಂಗಾಯತ' ನೋ.

ರಾಧನೆ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು : ೫ ರಾಧನೆಯ ಮಾಡುವೆ ಜಂಗಮಾರಾಧನೆಯ ಮಾಡುವೆ (೨೫೪. ೭೦೬). [ಸಂ. ಲಿಂಗಾರಾಧನೆ]

ರ್ಚನೆ (ನಾ). = ಲಿಂಗಾರಾಧನೆ : ನಾನು ಬೆವಹಾರವ ಮಾಡುವೆ ಣ್ಣು ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಗಂದು (೨೫೪ ೭೦೬) : ನಿತ್ಯಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಗೆ ನಡತಂದು ತಸಂಬಡುತೆ ಹರನಾಲಯಕ್ಕಯ್ಯಂದು (೨೫೪. ೬೬. ೪-೭) ; ಲಿಂಗಾ ನೆಯಿಂದ ಜಂಗಮಾರ್ಚನೆಯಧಿಕ (೨೫೦೬. ೭೦-೪೨). [ಸಂ. ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ]

ರ್ಪಿತ (ಗು) ರಿ. ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ. - ನೀಡಿದ : ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತ ಪದೋಳಿಪದಂಗಳರ್ಪಿತವಾಗದವನೆ ಬೆರಸಿದಮೊ ಮಹಾಲಿಂಗ ವಿಧೋದಕಮಂ ಪಿಂಗದೆ ನೀನೊಂದಾಗೆಯ್ಯೋ ಮಂಜುಂಡಂ (೨೫೦. -೦೬). (ನಾ) ೨. ಆಹಾರಪದಾರ್ಥ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದು. - ನೀಡುವುದು : ಆವ ಪದಾರ್ಥವಾದರೇನು ನಿನ್ನೆಡೆಗೆ ಬಂದುದ ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತವ ಮಾಡಿ ಭೋಗಿಸುವುದೆ ಆಹಾರ ಪ. ೭೬೪). [ಸಂ.]

ವತಾರ (ನಾ). ರಿ. [ವೀಶೈ] ಶಿವನು ಲಿಂಗದ ಅವತಾರವನ್ನು ಲಿಸುವುದು; ಶಿವನು ಲಿಂಗರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವುದು. ೨. ಶರಣ; ಪಕ್ಕ; ಮಂಗಳದ ಲಿಂಗಾವತಾರರ ಸಂಗದಿಂ ಮಾಡಿವಳನು ಭಕ್ತಿ ಲಿಂಗಮಾಡುವೆಯನೊಳೆಯಲಾಡದೆ ಪಲವರೂಪಗಳ ಭರಿಸಿ (೨೫೬. -೫೦). [ಸಂ.]

ವಾ. (ನಾ). ರಿ. ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿ : ಯೋಗಿನಿ : ವಿರಕ್ತಿ : ವ್ಯಾಧಿಮುತ ಳೊಳೆ ಅಲನೆ ಪುರುಳೊಂಡೊಳೊಳೆ ಲಿಂಗಿಯೊಳೆ . . . ನೆರದೊಡ ಲಿಂಗಮಮಯಂ ಶ್ರೀಯಂ (ಕುಟ. ೪-೪) ; ಸೂಳೆ ರಂಡ ಕೊಡಗೂಸು ಳತ್ತ ಲಿಂಗಿ ದೇವತೆ ತಿರ್ಮಗ್ನಾತಿ ಕೀಳ್ವ ರೆಯಂಬವಮೋದರಾಗೊಡೆಯ ಯೋರೊಳೊ (೨೫೪. ೭-೬ ಕ), ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗಿಡ ; ಲಿಂಗಿಯನಶ್ವರನೆ" (ಪಂಚ. ೪೪-೪೨). [< ಸಂ. ಲಿಂಗಿನೀ]

ವಾ. (ನಾ). ರಿ. ಯತಿ ; ಮುನಿ ; ಮುಖಿ : ಚುಕ್ಕೂರಂ ಲಿಂಗಿಗಳಂ ಪ್ಪಾ ದಿನಗಳೊಳೆವರ್ಗಳಪ್ಪ ರಿಂತಿದನಳೆದರ್ (೨೫. ೫೪೧. ೭೯-೯೦. ೦೭) ; ಜೈನ ಭೈರವ ಬುದ್ಧ ಲಿಂಗಿಗಳು ವಿವಿಧವರ್ಣಾಶ್ರಮಸಂಧರ್ಮ ವಹರಣಿಸ್ವರು . . . ಒಂದಿಗದರಸಂಖ್ಯಾತ (ಕುಟಾ. ೦೨-೨೨) ; ಲಿಂಗಿಯಪ್ಪ ದಂ ಹಲ್ಲುಹೋವುದಂ . . . ಇಂತಪ್ಪ ದುಸ್ತಪ್ಪಂಗಳಂ ದೊಡೆ ಸಾವರು (೨೫೪. ೦೫೯). ೨. [ವೀಶೈ] ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಲಿಸುವವನು ; ಲಿಂಗಧಾರಿ : ಶಿವಜ್ಞಾನ ಸಂಪನ್ನನಾದ; ಜ್ಯೋತಿ ರ್ವಾದುಲಿಂಗಿಗೆ ಅಂಗವುಂಟೆ" (೨೫೪-೭೦). [ಸಂ. ಲಿಂಗಿನ]

ವಾ. (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು ; ಲಿಂಗಧಾರಿ : ಲಿಂಗವಂತ : ಸರ್ವಾಂಗಲಿಂಗಿನೆಂದು ಮಂಗಳಾತ್ಮಕ ಲಿಂಗ ಸಂದಿದ (೨೫೦೬-೨-೪೬). [ಲಿಂಗ + ಅಂಗ]

ವಾ. (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿ : ಯೋಗಿನಿ : ಬಹುವ್ರಸನ ಲಿಂಗಿನ . . . ಬಲವೇ ಪಾಮಗುಂಟಿನ ದೈವಕಾರ್ತ ನಾಟಕ ಕಥವೇಬ್ಬ

ಲಿಂಗೈಕನಿಷ್ಠ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಏಕನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳವನು : ಲಿಂಗೈಕನಿಷ್ಠ ನೆನಿಸುವ ಭೃಂಗೀಶಂ ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತಮೆನಿಸೀಶನ ವಾಮಾಂಗ ಮನೆ ಪಿಂಗುತೂ ಬಲದಂಗೆ ಬಲಗೆಯೊಳಾಗಿ ಭಜಿಸದಶ್ವೀ (೨೫೦. ೭೭-೭೨). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗೈಕ್ಯ (ನಾ). ರಿ. ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯನಾಗುವುದು. ೨. [ವೀಶೈ] ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ; ಶಿಷ್ಯೈಕ್ಯ : ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯನಾದವನು : ಕೂಡಲಸಂಗನ ಶರಣರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಲಿಂಗೈಕ್ಯಂಗೆ ತೊತ್ತಾಗಿಹುದಯ್ಯಾ (೨೫೪. ೦೭೬) ; ನಿರುಪಮನಿರಾಳನು ನೋಡಾ ಲಿಂಗೈಕ್ಯನು (೨೫೦೬. ೭೦೬-೫). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗೋದಕ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಇಷ್ಟಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿದ ನೀರು : ಲಿಂಗೋದಕ ಮುಟ್ಟು ಮಜ್ಜನೆಕ್ಕಿವ ಕೈಯಲು ವಿಪ್ರನ ಕಾಲ ತೊಳೆವರೆ ಲಿಂಗೋದಕ ಪ್ಪದಂದದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರನ ಕಾಲ ತೊಳೆದ ನೀರು ಮಂಡೆಯ ಮೇಲೆ (೨೫೪. ೫೪೪) ; ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪಾದೋದಕ ಆ ಪಾದಕೀರ್ತವನ್ನು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಜ್ಜನೆಕ್ಕಿರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಹುಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗೋದಕ ಮಜ್ಜನೆ ಕೈರದಲ್ಲಿ ಮಜ್ಜನೆೋದಕ (೪೫೪. ೦೭೭). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗೋದ್ಭವ (ನಾ). ರಿ. ಲಿಂಗದ ಉದ್ಭವ. - ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ : ಪರಮ ಸುಜ್ಞಾನನಿಧಿಸಂದೀಶ್ವರಂಗಮಲಕರಕಮಲಮಂ ಮುಗಿದು ಕೊಂಡಾಡಿ ಚಿತ್ರಸುಸ್ಥಿರನಾಗಿ ಲಿಂಗೋದ್ಭವದ ನಿರೂಪಣವನು ಸನತ್ತುಮಾರಂ ಕೀಳಲು (೦೫೦. ೪-೧). ೨. "ಅಯೋನಿಜ, ಶಿವಕೃಪೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿ ದವನು" (೨೫೦. ೨೪-೭). [ಸಂ.]

ಲಿಂಗೋಪಾಸನೆ (ನಾ). [ವೀಶೈ] ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು ; ಲಿಂಗಪೂಜೆ : ಪಟಾಸ್ಥಲಮಾರ್ಗವು ವೀರಶೈವರ ಲಿಂಗೋಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಸಾಧನಮಾರ್ಗವು (೨೫೦೬. ೨೪. ಶ್ಲೋಕ). [ಸಂ. ಲಿಂಗೋಪಾಸನೆ]

ಲಿಂಬೆ 'ನಿಂಬೆ' ನೋ.

ಲಿಂಬೆ 'ನಿಂಬೆ' ನೋ.

ಲಿಂತ (ನಾ). ಬರಹ ; ಬರವಣಿಗೆ : ಪಲ್ಲವಾಚಾರಿ ಲಿಂತಂ (೨೪. ೧೧. ೨೦-೫ ; ಸಂ. ೭೦೦) ; ದಿನಕರಯ್ಯಶೆಟ್ಟಿಯ ಲಿಂತಂ (೨೪. ೧೪. ೦೪೦೭೦. ೨೫-೦೫ ; ಸಂ. ೦೭೫ ?). [< ಸಂ. ಲಿಖತ]

ಲಿಂತಿಲಿ (ನಾ). ರಿ. (ಉಪಕರಣಗಳ ಕೀಲು ಮುಂತಾದುವು ಹಳೆಯ ದಾಗುವುದರಿಂದಾಗುವ) ಸಡಿಲ ; ಅಳ್ಳಕೆ : ಸಾವನ್ನಾಡ್ಯಕೋಟಿಯ ಭದ್ರಕೀಲುಗಳು ಲಿಂತಿಲಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು (೪೪೪. ೦೨೨) ; ಮೊಗಲ ರಾಜ್ಯದ ಕೀಲುಗಳು ಸಡಿಲಹೋಗಿ, ರಾಜ್ಯವು ಲಿಂತಿಲಿಯಾಯಿತು (೦೫೦೦೦. ೦೬) ; ಮೋಟಾರು ೪ ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಶಬ್ದವಾಗುವಷ್ಟು ಅವು ಲಿಂತಿಲಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಮೋಟಾರಿಗೆ ಹಾರನ್ ಇದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ (೫೦೫. ೭೭). ೨. ಶಿಥಿಲ ; ಜರ್ಜರಿತ : ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವನ್ನು ಸಮೂಲ ಕಿತ್ತು ಬೀದಂತೆ ಅರಸನ ಸರ್ವಾಂಗಗಳು ಲಿಂತಿಲಿಯಾದವು (೪೫೫. ೦೦೬) ; ಅವನ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಲಿಂತಿಲಿಯಾಗಿತ್ತು (೨೪೫. ೯೭) ; ಅದರ ಮೇಿಂದ ಬಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಮೈಯೆಲ್ಲವು ಲಿಂತಿಲಿಯಾಗಿವೆ (೨೪೫. ೦೯). [← ಮರಾ. ಲಿಂತಿಲಿ ;]

ಲಿಂಚ (ನಾ). ರಿ. ಈಳಿಬಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು ; ಗಜ್ಜುಲಿ : "ಲಿಂಚು ; ಲಿಂಚು ; ಡಹು ; ಗಜ್ಜುಲಿ ಹೆಸರುಗಳು" (೫೦೫. ೦೨೫) ; ವಕಳ ಪಾಟೀಶ್ವತ್ಥಪ್ರಾತಂ ಲಿಂಚ ನಾಳಿಕೇರದ್ರಮಾಡಾತಂ (೫೦೫. ೦೦-೫೬ ೫೪) ; ಬಲ್ಲಾವಿ

ಭಾಷಾಕ್ಷರವರ್ಣಮಾಲಾ (೧೮೮೬. ೬-೭೦). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು; ಬೇಲ; ಬೆಲ್ಲವತ್ತ; "ಲಿಪುಚಂ (ಲಿಪುಚಂ) ಕಪಿತ್ತ ಮಂಜರಿ ದಧಿಕ್ಕಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩-೩೪); ಒರ್ವಳ್ ಲಿಪುಚಂಚರ ನಮೋರ್ವ ಕಣಿಮಿರ . . . ಕುಪ್ಪಸಮಂ ಸದಿವಿರಳ್ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೦೨೩-೦೨೪). [೫೦.]
 ಲಿಪಿ (ನಾ). ೧. ಹೇನಿನ ಮೊಟ್ಟೆ; ಸೀರು : ಮತ್ಸ್ಯಾದಂಶಮಾಕ ಲಿಪ್ಯಾಂಶಃ ಪೀಠಾದೇಹಿಕಂ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೧೩). ೨. ದೂರವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಒಂದು ಮಾನ; ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ವಾಣಿಜ್ಯ ವಸಿಗುಂ ಅ ವಾಣಿಜ್ಯವೆಣಿಕಾರೋದು ಲಿಪಿಯನಿಗುಂ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೨೩೯). [೫೦. ಲಿಪಿ]

ಲಿಪಿನ (ನಾ). ೧. ಬರೆಯುವಿಕೆ: "ಲಿಪಿಸು" ಪರಾ. ೨. ಬರೆಯುವ: ಬರವಣಿಗೆ; ಬರಹ. ೩. ಬರೆದ ಆಧಾರ ಪತ್ರ; ದಾಖಲೆ. [೫೦.]
 ಲಿಪಾವಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಬರವಣಿಗೆ. ೨. ಲಿಪಿತ ದಾಖಲೆ.—ಪತ್ರ : ಈ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇದುವರೆಗೆ ಲಿಪಾವಟ್ಟು ಎಂಬ ಪದವು ಈಗ ಲಿಪಿನವರೊಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೯); ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಲಾಸನಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಲಿಪಾವಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ . . . ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣವಾಗಿವೆ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [—೫೦. ಮರಾ. ಲಿಪಾವಟ್ಟು]

ಲಿಪಾವಟ್ಟುದಾರ (ನಾ). ಬರವಣಿಗೆಗಾರ; ಲಿಪಿಗಾರ : ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಲಿಪಾವಟ್ಟುದಾರರನ್ನು ಪಟ್ಟಲರವರ್ಗದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [ಲಿಪಾವಟ್ಟು + — ದಾರ]

ಲಿಪಿಚ್ಛು 'ಲಿಪಿಸು' ನೋ.
 ಲಿಪಿತ (ಗು). ೧. ಬರೆದ: ಪರಮಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದು ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದಾಗಿ ಲಿಪಿತವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩); ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಲಿಪಿತದಾಖಲೆಗಳು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೧ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನವಾಗಿವೆ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ೨. ಕೊರೆದ; ಕಂಡುಬಂದ. (ನಾ). ೩. ಬರೆದುದು : ಬರೆದ: ತಿರಿದ ಲಿಪಿತವೆಂದು ಮರುಕುತವಾಗಿ ಓದಿ ನೋಡಲು (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೯); ನಿಮ್ಮ ಲಿಪಿತವೆಂದು ಕಾಣಿಸಿದರೆ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ೪. ಬರೆದ ದಾಖಲೆ: ಕಡತ : ನಾಲ್ಕನೆಯ ಲಿಪಿತದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಸರ ಪೂರ್ವದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ೫. ಸ್ವತಂತ್ರವನ್ನು ಬರೆದ ಒಬ್ಬ ಶುಷ್ಕಿಯ ಹೆಸರು : ಆಜ್ಞಾಪನ ದ್ವಾರದವರು ತಾನಾದೇ ದೋಹಣೆಂದು ಲಿಪಿತ ನುಡಿದನು (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [೫೦.]

ಲಿಪಿಸು, ಲಿಪಿಚ್ಛು (ಕ್ರಿ). ಬರೆ : ಲೇಖಿಸು: ಬರೆದು = (ವ್ಯಕ್ತಿಯು) ಲಿಪಿಸಿದ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ಪರಿಚ್ಛೇದವುನಕ್ಷರವಾಗಿ ಲಿಪಿತವು (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩) : ಮುಖಮುದ್ರೆವತ್ತನಾಲ್ಕನೇ ಸೂತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಪಿದರ್ಶನ ಪ್ರತಿಮೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದ ಮುಗ್ಧಸುಭಾವವು ಕಂಡು (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ಲಿಪಿಚ್ಛು : ಶ್ರೀಮತ್ಸು ಮರ್ವವು ಚಕ್ರಧಾರಾಧಾರವು ಲಿಪಿದೇವನ ದಿವ್ಯಭಾಷಾಕಲನ್ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩, ೩೩೩, ೩೩೩, ೩೩೩). [ಲಿಪಿನ + — ಇಚ್ಛು]

ಲಿಗಾಡ. ಲಿಗಾಡಿ. ಲಿಗಾಡು (ನಾ). (ಉಕ) ೧. ಒತ್ತಾಯ: ನಿರ್ಬಂಧ: ಈ ಶಬ್ದವು ಇನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಲಿಗಾಡ ಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದೇ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ೨. ಗೋಡು: ಉಪಾಬರಿ: ಗೋಡೆ: ನಡೆ ದಾದರೂ ಮೋಗುವುದು. ಇನ್ನು 'ಲಿಗಾಡಿ' ಬೇಡ (ಪ್ರಾ. ೩೩೩) ಲಿಗಾಡು: ೨. ಈ ಪ್ರಾಣಿ ಸಮಾಧಾನವೆಂಬುದು: ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದಿಲ್ಲ ಒಂದು ಲಿಗಾಡು ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ೩. ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಹುಡುಕಾರ : (೩). [— ಮರಾ. ಲಿಗಾಡ್]

ಲಿಗಾಡಿ 'ಲಿಗಾಡ' ನೋ.
 ಲಿಗಾಡು 'ಲಿಗಾಡ' ನೋ.

ಲಿಪಿ (ನಾ). ೧. ಮೆತ್ತುವಿಕೆ : ಬಳಿಯುವಿಕೆ. ೨. ಬರೆಯುವಿಕೆ : ಲೇಖಿಸುವಿಕೆ. ೩. ಆಕ್ಷರ : "ಲಿಪಿಯೆಂಬುದು ಚಿತ್ರದ ಬರವಣಿಗೆ, ಆಕ್ಷರದ ಬರವಣಿಗೆ" (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩); ಕಲಾಗಲಿಪಿ ನಾಗರದ ಲಿಪಿ ಗ್ರಂಥಲಿಪಿ ಹಳಗನ್ನಡದ ಲಿಪಿ ದ್ರಾವಿಡಲಿಪಿಯು ಪಾರಸಿಲಿಪಿಯು ಲಾಠಲಿಪಿ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಲಿಪಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಕರನಿಕರಂ ಕರನಿ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩); ಆಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಗೋಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಲು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಅಥವಾ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಲಿಪಿಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ೪. ಬರವಣಿಗೆ : ಕೈಬರಹ : ಹಸ್ತಾಕ್ಷರ : ಪಂಕ್ತಿ, ಛೇದ ಲಿಪಿಗಳಿಗಾಗಿ . . . ಅಕ್ಷರಮಾಡಿದ ಜನಪದದ ಜನಗಣಿಯಲ್ಲಿ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ೫. ಹಳೆಬರಹ : ವಿಧಿಲಿಪಿ : 'ಲಿಪಿಕರ್ತ' ಪರಾ. ೬. [ತರ್ಕಶಾ] ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಲಿಪಿತಪ್ರಮಾಣ. — ಸಾಧನ : ಪ್ರಮಾಣವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಮಾನ, ಉಪಮಾನ. ಕಬ್ಬಿ, ಆರ್ಥಪತ್ರಿಕೆ, ಅನುಪಲಿಪಿ, ಸಂಭವ, ಐತಿಹ್ಯ, ಲಿಪಿ-ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಚಿಹ್ನೆ, ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂದು ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [೫೦.]

ಲಿಪಿಕ (ನಾ). ಬರೆಯುವವನು : ಲೇಖಕ : "ಲಿಪಿಕನು ಗ್ರಂಥ ಲೇಖಕ" (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [೫೦.]

ಲಿಪಿಕರ (ನಾ). ೧. ಸಣ್ಣ, ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುವವನು. ೨. ಬರೆಯುವವನು : ಲೇಖಕ : "ಲೇಖಕ, ಲಿಪಿಕರ : ಈ ೨ ಲೇಖಕ" (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). ೩. ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನು : ಶಿಲ್ಪಿ. [೫೦.]

ಲಿಪಿಕರ್ತ (ನಾ). ಹಳೆಬರಹವನ್ನು ಬರೆಯುವವನು; ಬ್ರಹ್ಮ : ಲಿಪಿ ಕರ್ತವಿನ್ಮ ವಸನವುತ್ತು ಮತ್ಸ್ಯಮವಿಷಯಕಾರ ನೀ ಬಂದ ಗುಚಿತವೇಳು (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [ಲಿಪಿ+ಕರ್ತ (< ಕರ್ತರ)]

ಲಿಪಿಕಾರ (ನಾ). = ಲಿಪಿಕರ ೨ : "ಲಿಪಿಕಾರ ಲೇಖಕ" (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩); ವೀರನಾರಾಯಣನ ಕವಿ ಲಿಪಿಕಾರ ಕುವರವಾಸ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩); ಲಿಪಿಕಾರ ಎಂಬುದು 'ಲೇಖಕ'ಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನ ಕಾಲದ ಶಬ್ದವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [೫೦.]

ಲಿಪಿಗಲ್ಲು (ನಾ). ಲಿಪಿಯನ್ನು ಕೊರೆದ ಕಲ್ಲು : ಶಿಲಾಶಾಸನ : ಶ್ರೀ ಲೋಕಪಾಲೇಶ್ವರ ಕುವಾರಿ ೩೪ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩) ಎರಡನೇನು ಗುಡಿಯ ಪ್ರಾಕಾರವನ್ನಿಟ್ಟ ಲಿಪಿಗಲ್ಲು ಕ್ರಿ. ಶ. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [ಲಿಪಿ+ಕಲ್ಲು (< ಕಲ್ಯ)]

ಲಿಪಿಗಾರ (ನಾ). = ಲಿಪಿಕರ ೨ : ಈಕ್ಷಿಸಿದ ಫಲಪ್ರಭೆಯ ಎರಡನೆಯು ಕ್ರತಃಪುರದೊಡೆಯನುಧೋಕ್ಷಿಸಿದ ನೀ ಎತ್ತಕವಿಗವಗಿತು ಲಿಪಿಗಾರ ? (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩); ಅಕ್ಷಿಮವು ನೂರಾರು ಜನ ಲಿಪಿಗಾರರನ್ನು ಕರೆದವರು (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [< ೫೦. ಲಿಪಿಗಾರ]

ಲಿಪಿಜ್ಞ (ನಾ). ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು : ತಿಳಿದವನು ಮತಿವಿದನು ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಕ್ಷರನ . . . ಸುಧಿವಿಗ್ರಹರನಿಷೇಧ (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [೫೦.]

ಲಿಪಿವಿಜ್ಞಾನ (ನಾ). ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಜ್ಞಾನ-ಶಾಸ್ತ್ರ : ಅಕ್ಷರಶಾಸ್ತ್ರ : ಇಂದಿನ ಮುಂದೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನ (epigraphy) ಮತ್ತು ಲಿಪಿವಿಜ್ಞಾನ (paleography)ಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿರುವವು (ಪ್ರಾ. ೧೩. ೩೩೩). [೫೦.]

ಲಿಖಿವಿಧಾನ (ನಾ). ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಕ್ರಮ : ಸೇವಾ
ಧರ್ಮಾಚಿತಮನಿಸುವವನಿರಬೇಕು ಮನುಷ್ಯನೇ ಲಿಖಿವಿಧಾನಧೀನವಾದ
ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರ . . . ಪದವಿ (೧೯೩೩. ೪-೨೪ ಪ). [೫೦.]

ಲಿಖಿಶಾಲೆ (ನಾ). ಬರಹವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವ ಶಾಲೆ; ಲಿಖಿಯನ್ನು
ಕಲಿಸುವ ಶಾಲೆ : ಮಹಾವಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ
ಬಂದನು ಲಿಖಿಶಾಲೆಯನ್ನು ಸುವರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಲಿಖಿಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗು
ತ್ತಿದ್ದ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧೦೦). [೫೦. ಲಿಖಿಶಾಲೆ]

ಲಿಖಿಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). = ಲಿಖಿವಿಜ್ಞಾನ : ಲಿಖಿವಿಜ್ಞಾನವು . . . ಪ್ರತಿಗಢಾ
ಧೂರತಾಗ ಲಿಖಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಚಿನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ
(೪೫೫. ೪೫). [೫೦.]

ಲಿಖಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ನಾ). ಲಿಖಿವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ
ಮಾಡಿದವನು : ಕನ್ನಡಲಿಖಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಹಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಲಿಖಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ
(ಸೀತಾ. ೪೦). [೫೦.]

ಲಿಖಿಸಂಖ್ಯಾನುಸಂಗ್ರಹ (ನಾ). [ಜೈನ] ಜವತ್ತಮೂರು ಗರ್ಭಾನ್ವಯ
ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅನ್ನಪಾನಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಶಾಖಾಪರಿಚಯಾನುಸ
ಸಂಗ್ರಹೋಪನಯನವು ತರ್ಜಯಾವುತ . . . ಎಂಬುದು ತ್ವಮೂರು
ಗರ್ಭಾದಿ ನಿರ್ವಾಣಪರ್ಯಂತಂಗಳನ್ನು ಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಗಳೆಂದು (೧೯೩೩-
೦೫-೦೬ ಪ) : ಲಿಖಿಸಂಖ್ಯಾನುಸಂಗ್ರಹಮುಂ ಉಪನಿಷತ್ತಿಯುಂ . . . ಅಪ್ಪ
ಯ್ಯತ್ತಮೂರು ಗರ್ಭಾನ್ವಯಕ್ರಿಯೆಯೋ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೦೨). [೫೦.]

ಲಿಖಿಸಾದ್ಯತ್ಯ (ನಾ). ಅಕ್ಷರಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುವಿಕೆ : ಅಕ್ಷರ
ಸಾದ್ಯತ್ಯ : 'ಚಿಹ್ನೆ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಯಾವನೋ ಪ್ರತಿಕಾರ
ಅದನ್ನು 'ಚಿಹ್ನೆ' ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸಬೇಕು, ಲಿಖಿಸಾದ್ಯತ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿ
(೪೫೫. ೦೪೪). [೫೦.]

ಲಿಖಿಸು (ಕ್ರಿ). ಬರೆ : ಲೇಖನ : ಇದಕ್ಕೆ ತಪ್ಪದಂತೆ ಪರ್ಯಾಯ
ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಲಿಖಿಸುವ ಪಾತ್ರ . . . ತೋರುತ್ತಾ ಇದ್ದೀತು (೫೫೫. ೬).
[ಲಿಖಿ + - ಇಯ]

ಲಿಖಿಸುಧಾರಣೆ (ನಾ). ಲಿಖಿಸು ಸಂಸ್ಕರಣೆ; ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿ
ಸಿದ ಬೆಳವಣಿಗೆ. - ಮಾರ್ಪಾಟು : ಕನ್ನಡದ ಈಗಿನ ಲಿಖಿಯನ್ನು ಲಿಖಿ
ಯಂತ್ರಕ್ಕೂ . . . ಹೊಂದಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲಿಖಿಸುಧಾರಣೆಯ
ಬಗೆಗೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ (ಸೀತಾ. ೪೫).
[೫೦. ಲಿಖಿಸುಧಾರಣೆ]

ಲಿಪ್ಪ (ಗು). ೧. ಬರೆದ : ಸವರಿದ : ಹಚ್ಚಿದ : ಸದಸದ್ದೇವೋದಯ
ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಮಧುಲಿಪ್ಪವಿತ್ತ ಧಾರೆಯೋಡ್ ಸುಖಿಸುವಿದಯತತ್ವಂ
ಸ್ವಭಾವಂ (೪೫೫. ೨೦). ೨. ಮಲಿನವಾದ : ಮಾಸಿದ. ೩. ವಿಷ
ವನ್ನು ಬೆರೆಸಿದ. ೪. ತಿಂದ : ಕುಳಿಸಿದ. (ನಾ). ೫. ಬರೆದುದು :
"ದಿಗ್ಗಂ. ಲಿಪ್ಪಂ - ೨ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದು" (ಸೀತಾ. ೨೪೬). ೬. ವಿಷವನ್ನು
ಲೇಪಿಸಿದ ಬಾಣ : "ದಿಗ್ಗಂ. ಲಿಪ್ಪಂ - ೨ ವಿಷಾಕ್ತಿ - ನೆಪು ಪೂವ
ಕೋಲಾ. ವಿಷ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸರಳು, ವಿಷವಾಣ" (ಸೀತಾ. ೨೪೬).
೭. ತಿಂದುದು : "ಭಕ್ಷಿತಂ. ಪರ್ವಿತಂ. ಲಿಪ್ಪಂ . . . ಭುಕ್ತಂ - ೧೪
ಭುಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು" (ಸೀತಾ. ೨೫೨). [೫೦.]

ಲಿಪ್ಯಂತರ (ನಾ). ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯ ಅಕ್ಷರ; ಬೇರೆಯ ಲಿಪಿ : 'ಲಿಪ್ಯಂತರ
ಗೊಳ್ಳು' ಪರಾ. [೫೦.]

ಲಿಪ್ಯಂತರಗೊಳಿಸು (ಕ್ರಿ). 'ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆ : ಅನ್ಯ
ಗಣವು ಅನುವಾದಿಸುವ ಅಥವಾ ಲಿಪ್ಯಂತರಗೊಳಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ
(೪೫೫. ೨೪). [ಲಿಪ್ಯಂತರ + ಕೊಳು (<ಕೊಳ್ಳು) + - ಇಯ]

ಲಿಪ್ಯಂತರಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ). ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಡು :
ಇವು ಬೆಂಬಿನ್ ಭಾಷೆಗೋ ಅಥವಾ ಚೈನೀ ಭಾಷೆಗೋ ಅನುವಾದಿತವಾಗಿವೆ
ಇಲ್ಲವೆ ಲಿಪ್ಯಂತರಗೊಂಡಿವೆ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೪).
[ಲಿಪ್ಯಂತರ + ಕೊಳ್ಳು (<ಕೊಳ್ಳು)]

ಲಿಪ್ಪ (ಗು). ೧. ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಲ್ಲ. (ನಾ). ೨. ಅಸೆ
ಪಡುವವನು : "ತೃಪ್ತಃ. ಗರ್ಭನಃ. ಗೃಹ್ಣಃ. ಲಿಪ್ಪಃ. ಲುಪ್ತಃ, ಅಭಿರಾ
ಪಃ - ಈ ೬ ಕಾಂಕ್ಷಿತಂ" (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧೦-೨೦೬). [೫೦.]

ಲಿಪ್ಪ (ನಾ). ಅಸೆ : ಕಾಂಕ್ಷೆ : "ತೃಪ್ತಃ. ಅಭಿರಾಪಃ. ಲಿಪ್ಪಃ. ಅಶಾ.
ಧರಾಪಃ. ಗರ್ಭನಾ - ಈ ೬ ಕಾಂಕ್ಷೆ" (ಕಾಶ್ಮೀ. ೧೦-೨೦೬). [೫೦. ಲಿಪ್ಪ]

ಲಿಫಾಪೆ 'ಲಿಫಾಪೆ' ನೋ.

ಲಿಫಾಪೆ. ಲಿಫಾಪೆ (ನಾ). ಲಿಫೋಟಿ : ಹುಡುಗರು ಬಿಡುಗಡೆಯಿಂದ ಬಂದ
ಸಂಕಟ . . . ಈ ದರ್ಶನಹುಡುಗರು ಲಿಫಾಪೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು
(೧೯೩೩. ೪). ಲಿಫಾಪೆ : (ಸೀತಾ. ೧೦೦).

[- ಅರ. ಹಿ. ಲಿಫಾಪಾ; ಮರಾ. ಲಿಫಾಪಾ. ಲಿಫಾಪಾ]

ಲಿಬಿ (ನಾ). ಅಕ್ಷರ; ಬರಹ : ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಬಿ, ಲಿಬಿ, ದಿಬಿ
ಎಂಬ ಸಮಾನಾರ್ಥಕಲ್ಪಗಳಿವೆಯೆಂದೂ, ದಿಬಿ ಎಂಬುದು ಪುರಾತನ ಪಾಠಃ
ಭಾಷೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದೂ . . . ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ (೪೫೫. ೪೬). [೫೦.]

ಲಿಬಿಕಾರ (ನಾ). ಬರೆಯುವವನು : ಲಿಬಿಕಾರ : ಲಿ. ಪಾ. ನಾಲ್ಕನೆಯ
ಶತಮಾನಕ್ಕಾಗಲೇ ಲೇಖಕವೃತ್ತಿಯವನನ್ನು ಲಿಬಿಕಾರ ಅಥವಾ ಲಿಬಿಕಾರ
ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ (ಕಾಶ್ಮೀ. ೦೪೬). [೫೦.]

ಲಿಬಿಲಿಬಿ (ನಾ). ಸಂಕಟ; ತಳಮಳ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ
ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ರಂಗನಾಥ ಸಾಯಿಬಾಗ ಹೇವನ್ನೂ
ದುಶ್ಚಟಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲಾರದೆ ಲಿಬಿಲಿಬಿ ಒದ್ದಾಡಿ. ಸಾಯಲಾರದೆ
ಸಾಯುತ್ತಾನೆ (ಸೀತಾ. ೨೦೬). 'ವಿಲಿವಿಲಿ' ಹೋ.

ಲಿಲಾವಿ (ನಾ). (ಉಕ್ತ) ಹರಾಜು : ಏಲಂ : ಬೇಗಾದರೆ ಹಣ ಕಟ್ಟ
ಬೇಕು ಇಲ್ಲದ ಹೊಲಮನೆಗಳ ಲಿಲಾವಿಗೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೨೫೫);
ಸರ್ಕಾರದವರು ಜೀನ ತುಪ್ಪ ಇಮೆಮಾದುವ ಹಕ್ಕು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಲಿಲಾವಿ
ನಿಂದ ಮಾರುವರು. (ಸೀತಾ. ೨೫೫). [- ಮರಾ. ಲಿಲಾವಿ, ನಿಲಾವಿ]

ಲಿಲಾವಿವಾರ (ನಾ). ಹರಾಜು ಹಾಕುವವನು : ವರ್ಷದ ಹಾಗೂ ಲಿಲಾವಿ
ದಾರ ಇವರಲ್ಲಿ ಅಂತರವಿರುವುದೇ ಕೃತಿಕ (ಕೃತಾಕಾ. ೪೫).
[ಲಿಲಾವಿ + - ದಾರ]

ಲಿವಿ (ನಾ). = ಲಿಬಿ : "ಲಿಖಿಯು ಲಿಖಿವಿ ಲಿಖಿತಾಕ್ಷರಾಳಿನ್ಯಾಸು"
(ಸೀತಾ. ೧೦-೨೪). [೫೦.]

ಲಿವಿ (ನಾ). ಹೆಗುರ : ಲಿಫು : ಈ ದಿವಸ ನನ್ನ ದೇಹವು ಬಹು
ಲಿವಿಯಾಗಿದೆ . . . ಹೊರಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿರುಗಾಡಿ ಅಂಗಗಳು ಲಿವಿಯಾಗಿ
ಆಡುವಂತೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಹೊರತು ನಾವು ತಿಂದ ಅನ್ನ ಜೀರ್ಣಕ್ಕೆ
ಬರುವುದಿಲ್ಲ (ಸೀತಾ. ೧. ೨೪).
[- ಕಲಾ. ಲಿವ. / ಮರಾ. ಲಿವಾ = ಬಗ್ಗು ವ. ಮಳೆಯುವ]

ಲಿವಿವಿಧಾನ (ನಾ). ದೇಹವನ್ನು ಹೆಗುರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗಳಿಯ
ಮೇಲೆ ಲಾಗ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಹಾಕುವುದು : ದೊಂಬರಾಜಿ :
ಎರಡನೆಯದಾದ "ಅಸ್ಥಿವಿದ್ಯೆ"ಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತನಕಾಲದ ಲಿವಿವಿಧಾನ
(Acrobatics)ಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು (ಕಾಶ್ಮೀ. ೪೪); ದೊಂಬರಾಜಿ :
ಲಿವಿವಿಧಾನ (Acrobatics. ೨೦೪೬). [ಲಿವಿ + ವಿಧಾನ]

ಲಿವಿ (ನಾ). ಆಯಾಸ ಅಥವಾ ದುಃಖದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ
ಉದ್ಗಾರ : ಎಲಂಬುಗಳ ಸಂತತವರ್ಷದ್ವಯೂ ಲಿವಿವಿದ, ಬೊಗಿ
ಕೈದಾರಿ (ಸೀತಾ. ೨೫೫) : ಗೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗಾಯಗಳಾದರೇ

ಕಣ್ಣಿರಿದು ನೋಡಲಾರವವರು. 'ಲಿಪಿ' ಎನ್ನಲಾರದವರು ಈ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಗಾಯಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿಯಾರ ? (೨೩೩-೨೪).

ಲಿಪಿಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). (ಉಕ) 'ಲಿಪಿ' ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡು : ಇಳಿಯ ಲಿಪಿಗುಟ್ಟು ಎದ್ದಾಗ . . . ಅವ್ವ ಲಿಪಿಗುಟ್ಟಿದಳು (೨೩. ೨೪) ; ಗೌಡರು ಧೋತರದ ಶರಗಿನಿಂದ ತುಟಿ ಬಾಯಿ ಒರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಲಿಪಿಗುಟ್ಟುತ್ತ ಬರುತ್ತಾರೆ (೨೩೩. ೨. ೨೬೪). [\leftarrow ಲಿಪಿ + ಕುಟ್ಟು]

ಲಿಪ್ಪು (ನಾ). ಹೆಸರು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪಟ್ಟಿ : ಯಾದಿ : ಪ್ರತಿತಿಂಗಳೂ ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತರುವ ಮೊದಲು ಲಿಪ್ಪು ತಯಾರಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭ್ಯಾಸ (೨೩೩).

[\leftarrow ಇಂ. list]

ಲಿಟರು (ನಾ). ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಳಿಯುವ ಒಂದು ಅಳತೆ : ಒಂದು ಲಿಟರು ಎಳ್ಳಕ್ಕಾಗಿ ನಲವತ್ತೈದುರೂಪಾಯಿಗಳಾಗಿವೆ (೨೩೩)

[\leftarrow ಇಂ. litre]

ಲೀಥ (ಗು). ತಿಂದ : ರುಚಿನೋಡಿದ. [ಸಂ.]

ಲೀಥಿ (ನಾ). ಕಡಗಣಿಸುವುದು : ತಿರಸ್ಕಾರ; ಅಪಹೇಷನ : "ಹೇಳಾ. ಅಪಹೇಳಾ, ಲೀಥಿ. ಅಪಹಾ. ಅವಲೀಥಾ - ಈ ೩ ಅವತ್ತು" (ಕಾಣು. ೦೦೪-೨೦). [ಸಂ. ಲೀಥಾ]

ಲೀನ (ಗು). ೧. ಅಂಟಿಕೊಂಡ ; ಹತ್ತಿಕೊಂಡ. ೨. ಕರಗಿದ. ೩. ಆಸಕ್ತನಾದ ; ಮಗ್ನನಾದ. ೪. ಅಡಗಿದ. ೫. ಕಣ್ಣಿರಿಯಾದ ; ಅಗಲಿದ. (ನಾ). ೬. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದವನು. - ಮುಳುಗಿದವನು : ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಪದೇಪದೇ ಲೀನನಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು (೨೩೩. ೨) ; ವಾಲ್ಮೀಕಿ ವ್ಯಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ . . . ಲೀನರಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ (೨೩೩. ೨). ೭. ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವಿಕೆ ; ತಲ್ಲಿನವಾಗುವಿಕೆ : ವಿಷ್ಣುನಿಗಳು ತಂದೋವತಂಡವಾಗಿ ಭೌತಪುಟಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿದ್ದಾರೆ (೨೩೩. ೦೦೬). ೮. [ಸಂಗೀತ] ಗಮಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಕಂಟಕ . . . ಲೀನ . . . ಅಹತಮೇಳೆಳು ದೇಶಿಗಮಕಗಳು (೨೩೪. ೨೩) ; ಶಾಸ್ತ್ರದೇವನ ಪಂಚದಶಧಿ ಗಮಕಗಳು ಹೀಗಿವೆ . . . ಲೀನ - ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರವೊಂದು ಮುಂದಿನ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ನಿಧಾನವಾಗಿಯೂ ಏಕವಾಗುವುದು (೨೩೩. ೨೩). ೯. [ನಾಟ್ಯ] ನೋರಂಟು ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನೂ ಧ್ವಜಮಂಡಲದೊಳಗೆ ಬಿತ್ತು ತದ್ವಕ್ಷದೊಳಗೆ ಕರೆಯುಗ್ಗುಂಗಳನುಜಲೀಕೃತಿಯನೊಲ್ಲುಂ [ಮಾಡಿ] ನೀಹಂಚಿತೋತ್ಸರಮೇವೊಂದು ತಿರಸ್ಕನೊಳೆ ಮುಡುಪೊಳೆ ಸೈತಿಟ್ಟು ಕೊಂಕಲೆ ಕೊರಲೆ ಕರಣಂ ಲೀನಮೆನಿಸ್ತು ಚಿತ್ತ ಮೆಸಂ ತಾಳುತ್ತ (೨೩೩. ೪-೪೪). [ಸಂ.]

ಲೀನತೆ (ನಾ). ೧. ಆಸಕ್ತವಾಗಿರುವಿಕೆ : ಮಗ್ನತೆ. ೨. ಕರಗುವಿಕೆ : ಏಕತೆ. [ಸಂ. ಲೀನತಾ]

ಲೀಯ (ಗು). ೧. ಕೂಡಿಕೊಂಡ ; ಬೆರೆತ ; ಒಂದಾದ. (ನಾ). ೨. ಬೆರೆಯುವಿಕೆ ; ಏಕತೆ : ಮನ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಲೀಯವಂತೆ ಮಾಡು (೨೩೩. ೪೨೩) ; ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಲೀಯವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊದಾಡುವ ನದಿ . . . ಬೇರೆ ಗತಿಯುಂಟೆ ? (೨೩೪. ೨೩. ೨೩೩. ೨೩).

[\leftarrow ಸಂ. ಲೀನ]

ಲೀಲಾಂಜೋಳ (ನಾ). ವಿನೋದವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಉದ್ಯಾನ : ಲೀಲಾವನದೊಳೆ ವಿಹಾರ ಲೀಲಾಸರದೊಳೆಗೆ ಮೂಡಿ ಮುಟ್ಟುವ ಲೀಲಾಂಜೋಳವನೊಡುವ ಲೀಲಾಂಜೋಳಗೆ ವಿಲಾಸೋಳಗಳ ನೈವಾರಿಯಾ (೨೩೩. ೬-೯) [ಸಂ. ಲೀಲಾಂಜೋಳ]

ಲೀಲಾಜಲಾಶಯ (ನಾ). ಜಲಪ್ರೀಡೆಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೊಳ. - ತಟಾಕ : ನಾನಾಭವನವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಲೀಲಾಜಲಾಶಯಗಳುಂ . . . ಮಾಡಿ (೨೩೩. ೬-೬೬. ೫). [ಸಂ.]

ಲೀಲಾದೀರ್ಘ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಶ್ರುತಿಗಮಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಸ್ವರಿತ . . . ಲೀಲಾದೀರ್ಘ [ಸಂಗೀತ. ಲೀಲಾದೀರ್ಘ] . . . ಕೋಮಲವೆಂಬವಿಪ್ಪತ್ತೆರಡೇ ಶ್ರುತಿಗಮಕಗಳು (೨೩೪. ೦೦೬). [ಸಂ.]

ಲೀಲಾಭಾವಿ (ನಾ). ಅಟವಾಡುವ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು : ಕ್ರೀಡಾ ಮನಸ್ಸು : ಲೀಲಾಭಾವಿಯಾಗಿ ಏಕೆ ಬಂದನೊಬ್ಬದವನು ಸಾಕಾರದ ನೀತಿಯ ನಿರ್ಭಯದ ಕೆಂಡು ಏಕಪಾದ ತಿಂಪು ಇನ್ನೇತಹಿಂದೆ ಉಳವು ಈ ಉಳವು ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲವು ಹಾಗವನುಂಟೆ ? (೨೩೪. ೨೩-೨೦೬). [ಸಂ. ಲೀಲಾಭಾವಿ]

ಲೀಲಾಯಿತ (ನಾ). ಆಟ ; ವಿನೋದ ; ಕ್ರೀಡೆ : ಆದಿವ್ಯರೂಪ . . . ತುಣುಗಾಡು ಲೀಲಾಯಿತಂ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭುಗುಚಿತಂ (೨೩೩. ೬-೬೯). [ಸಂ.]

ಲೀಲಾಯುದ್ಧ (ನಾ). ವಿನೋದದ ಯುದ್ಧ ; ಹುಸಿಲಾಳಗ : ಮಲ್ಲ ಯುದ್ಧ ಲೀಲಾಯುದ್ಧದಿ ವಿಹಾರಗಳಂ (೨೩೪. ೨೦೬). [ಸಂ.]

ಲೀಲಾರಥ (ನಾ). ವಿಲಾಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತೇರು : ತನ್ನ ಲೀಲಾರಥದೊಳೆ ಲವಣಾಂಭೋಧಿಯಂ ದಾಟಿ (೨೩೩. ೨೨-೨೨೪). [ಸಂ.]

ಲೀಲಾವತಿ. ಲೀಲಾವತಿ (ನಾ). ೧. ವಿನೋದಾಸಕ್ತಳಾದ ಹೆಂಗಸು : ಹಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾದವಳು. ೨. ಚಲುವೆ ; ಸುಂದರಿ. ೩. ನೇಮಿ ಚಂದ್ರನೆಂಬ ಕವಿಯು ಬರೆದ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಥಾನಾಯಕಿಯ ಹೆಸರು : ಅತಿಚತುರಸ್ತ್ರೀಯರು ಮತಿಚತುರಕವಿಗಳು ಕೇಳಿಲ್ಲದಿಂಬ ಬಾಯು ಬಿಡುತ್ತಿರ ಕರ್ಣರಾಯನ ಮನೆ ಪೆಟ್ಟಿನೆಯ ಲೀಲಾವತಿಯಂ (೨೩೩. ೦-೨೪) ; ಲೀಲಾವತಿ ಪತಿಯಾದ್ದೋಲಕೆಯೊಡೊಸದು ದೇವಿಯಂ ಪೂಜಿದಳೆ (೨೩೩. ೦೦-೨). ೪. ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯನೆಂಬುವನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥ. ಲೀಲಾವತಿ : ೩. ಲೀಲಾವತಿ ಲೀಲಾವತಿ ಬಾರಿಯ ಬಂಧುಪ್ರಿಯ : ನಿಜಪ್ರಿಯಸುಯುಕ್ತ ಕೇಳ ಕಳವದೊಳೆಬ್ಬದವರ್ (೨೩೩. ೦೦-೬೬). [ಸಂ. ಲೀಲಾವತಿ]

ಲೀಲಾಳಕೆ (ನಾ). ಅಲುಗಾಡುವ ಮುಂಗುರುಳು : ಮುನಿಚರಣಕಮಲದೊಳೆ ನಿಜವಿನತರಿಸದವನುತ ಲೀಲಾಳಕೆಯಗನಿಯಾವೊಗಿ ತುಣುಗಿರೆ (೨೩೩. ೬-೬೬). [ಸಂ. ಲೀಲಾಳಕೆ]

ಲೀಲೆ, ಲೀಲೆ (ನಾ). ೧. ಆನಂದ : ಲೀಲೆಯೆಂದೂಡು ದಿವ್ಯವ್ಯಮಂ . . . ಪೂಮಾಲೆಯಂ ಮುಡಿಯಿಸುತ್ತಮರ್ಕಿಯಂ (೨೩೩. ೬-೯) ; ಲೀಲೆಯೆಂದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥವಾಗಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಲಿ ಬೇರೊಂದು ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸದೆ ತಾನೇ ಪ್ರಯೋಜನರೂಪವಾದ ಸಂತೋಷವ್ಯಾಪಾರ (೨೩೩. ೬೬). ೨. ಆಟ ; ಕ್ರೀಡೆ ; ವಿನೋದ : ಲೀಲೆಯೊಳೆ ಮಳಲ ಜಗಲಿಯ ಮೇಲೆ ಸೋಜಿಪಾಕವಾಗಿ ಮಿಗಿಲಿನವನ ಸ್ವೀರಿಯ ತೇಜೋಧಿಕನಂ ಬಾಲಕನಂ ನಲಿಯುತಿರ್ಪನಂ ಕಂಡು (೨೩೩. ೦೦-೦೨೩) ; ಪಾಲುಗಡಲರಿ ಘನೆಯ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಪವಡಿ ಪರಮನೊಡ ಲೀಲೆಯೆತ್ತಲು ಮನುಷ್ಯಭಾವದ ನಟನೆ ತಾನೆತ್ತ (೨೩೩. ೪೨-೪೩) ; ಚಿವ್ವಿ ನೆಗಲುವ ತೊರೆಯ ಲೀಲೆಯ ಮನೋಹರತೆ (೨೩೩. ೨೯-೩೦). ೩. ಸ್ತ್ರೀಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶೃಂಗಾರಭಾವ ; ವಿಲಾಸ ; ಬೆಡಗು : "ಹೇಳಾ. ವಿಲಾಸ. ಬಿಡೋಕೆ. ಲೀಲಾ. ಲಲಿತಂ. ವಿಶ್ವಪು. - ಇವು ಮೊದಲಾದವು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಭಾವಗಳೆ"

(ಕೂಟಾ. ೦೩-೪೯) ೪. ಚೆಲುವು : ಸೌಂದರ್ಯ : ಕೆಲಸಯಲೀಲೆಯ ಪೋಲ್ವುದು ಅಧರವು ಬಹುಸುಖ ನಿನ್ನ ಸಮಾಖವು (ಕಾಣಾ. ೯೩-೩೩). ೫. ಸಲಾಗ : ಸುಲಭ : ಹಗುರ : ವಿರಾಟರಾಜನಗರಂ ವಲ್ಲೂರಿವೆಲ್ಲಂ ಭುಜಾಬಲದಿಂ ಲೀಲೆಯ ಸಾಧ್ಯವಾದುದೇಕೆಯರ್ವಿಷ್ಟು ಕ್ಷಮಾವಾಳನೊಳ್ (ಅ. ೯, ೪೭೫. ೦-೦೦ ; ೨೧೬). ಲೀಲೆ : ೧. ಲೀಲೆಯನವೈಕೆಯ್ದು ನಯನೋತ್ಪತ್ತವಂ ದಯೆಯ್ದು ಗಾಡಿಯಂದೇಳಿಸಿ ಕಾಮಕಲ್ಪ ಲತೆಯಂ ಪರಿಪೂರ್ಣಕಳಾವಿಕಾದಿಂದೇಳಿಸಿ ಚಾರುಚಂದ್ರಕಲೆಯಂ ನೆರೆ ವರ್ಚಿಸಿದರ್ (ಕಾಣಾ. ೯-೩೩). ೨. ಲೀಲೆಯಲಿ ಕಾಮ ನಡೆದದ ಕೀಳವನಲತೆಗಳಂ ನೀಕ್ಷಿಸಿ ಸುಯ್ಯ ವಾಳವಳಯಂಗಳಂ ಭ್ರಮರಾಳಕೆಯರ್ ಬಾಷ್ಪವಾರಿಯಂ ಪೂರಿಸಿದರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೪೯).

ಲೀಲಾಪಾಲವಾಗಿ = ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ; ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ : ಚಿತ್ರ ಗಳನ್ನು ಲೀಲಾಪಾಲವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಕಲ್ಪಕರಾವಿದನೊಬ್ಬ (ಕೂಟಾ. ೪೯); ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಬಾಯಿಬಿಡದ ನಾನು ನಿನ್ನ ಬಳಿ ಲೀಲಾಪಾಲವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದ್ದೇನೆ (ಕೂಟಾ. ೩೩). [ಸಂ. ಲೀಲಾ]

ಲೀಲಗಾತಿ (ನಾ). ವಿರಾಸವತಿ : ಬೆಡಗಿ : ಲೀಲಗಾತಿಯರೆ ಮಸ್ತಕದಲಿ ಮೆಳೆವ ಪೂಮಾಲೆ (ಕೂಟಾ. ೨೦-೩); ತೈಲಪದ್ಮದ ಬಟ್ಟುವಾವುಗಳನು ಪೂಂಪಾಳೆಯ ನಿಡುಪವರೆಗಳಾ ಲೀಲಗಾತಿಯರೊಯ್ಯತಿರೆ ದಕ್ಷಿಣಾಂಶ ನಿಂದಾರೋಷಿಸುತ್ತಿರ್ನನಿಸು (ಕೂಟಾ. ೪೩-೪೩). [ಲೀಲೆ + ಗಾತಿ]

ಲೀಲಗಾರ್ತಿ (ನಾ) = ಲೀಲಗಾತಿ : ಲೀಲಗಾರ್ತಿಯರನ್ನು ಕನಾಡ್ಕೆಯಿಂದ ಪರ್ಗಾಲ ಹೊಂದೊಂಬನು ನೆಗಡೆ ಕೆಲಗಾರ್ತಿಯ ಸುವರ್ಣವೇತಂದೆ ಕುಂದಾಲದೆ ಸುರಿದುದು ಸಲಿಲ (ಕೂಟಾ. ೦೪-೩೩).

[ಲೀಲಗಾತಿ + ತಿ (< -ತಿ)]

ಲೀಲಗಾಣ (ನಾ). ವಿಲಾಸ : ರಸಿಕ : ಬಾಲೆಯರುಗಳು ದೊಬ್ಬಿಡಲು ಗೋಪುರದ್ವಾರೆಯ ರೋದವೇಳಿ ಲೀಲಗಾಣನೆ ಕೊಲ್ಲದಿಲ್ಲೆಂದು ದುಃಖದ ಕೀಲೆಗೆ ಮಾತನಾಡಿದನು (ಕೂಟಾ. ೩೩-೩೩).

[ಲೀಲೆ + ಗಾಣ]

ಲೀಲೆಗು (ಕ್ರಿ). ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ಅನಂದವಿಲ್ಲ ದಾಗು : ಪಾರ್ಥನು ಲೀಲೆಗಿಟ್ಟು ದ್ವಾರವತಿಯನು ಪುಕ್ಕು . . . ಅಹುತಿದನು ಸರ್ವರಿಗೆ (ಹುಟ್ಟು. ೩-೦). [ಲೀಲೆ + ಕುಡು]

ಲೀಲೆದೋಣು (ಕ್ರಿ). ವಿನೋದವನ್ನು ಸೂಸು; - ತೋರಿಸು : ಆ ಸಲನಿಗಲತತ್ತವೆ ತನ್ನ ಶತ್ರುಮುರುಘನಾಭಾಷೆಯಿಂದ ಲೀಲೆದೋಣ ರಾಗಿ ಹಾಣೆ ಗುರುವಾದ (ಕೂಟಾ. ೩೩-೩೩). [ಲೀಲೆ + ತೋಣು]

ಲೀಲೆವಡೆ (ಕ್ರಿ). ಸೂಗಿಸಾಗು; ಚೆಲುವನ್ನು ಹೊಂದು; ಸುಂದರಿವಾಗಿ ಕಾಣು : ಸಿವಿಗೆ ಕಲೆದುಕುಗಲೊಡನಿಕ್ಕುವ ಕುಂಚಂ ಲೀಲೆವಡೆಯ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೩೯) ; ವಿಚಲಿಲಮುಕುಲಮಾಲೆಯಂತೆ ಕುಚಕಟದೊಳ್ ಕಂಠಮಾಲೆ ಲೀಲೆವಡೆಯ (ಕೂಟಾ. ೩-೦೯ ೩). [ಲೀಲೆ + ವಡೆ]

ಲೀಲಾವತಿ 'ಲೀಲಾವತಿ' ನೋ.

ಲೀಲೆ 'ಲೀಲೆ' ನೋ.

ಲಾಂಗ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ. ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣ್ಣು ; ಮಾದಲ ; ಮಾತುಲಾಂಗ : ಕಕುಭಾಶೋಕಧಂಬಲಾಂಗಲವಲೀ ಭೂಪಾಜ್ಞಾನೋಪಪ್ರಕರಂ (ಕೂಟಾ. ೩-೩೦) ; ತುಲಸಿಯ ಲಾಂಗ ಕಷ್ಟಾಯದ ಜಲದೊಳ್ ಗೋವನಧಿಕಬೂದಿಯ ಜಲದೊಳ್ ಕಲವೆಯ ಸಮನಿಸು ಕಾಂ ಮೊಸರೊಳಿ ಮೇಣ್ ಕಲಿದೊಡೆ ಪಲವು ದವಸಂ ನೆಲ್ಯುಂ (ಕೂಟಾ. ೩-೩); ಮೆಚುಟು ಲವಂಗ ಲಾಂಗ ಮಾತುಲಾಂಗ . . . ಬಿಲ್ವಾಶ್ವತ್ಥಾದಿ ವೃಕ್ಷಂಗಳು ಸುಮನಸಭರಿತವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು (ಕೂಟಾ. ೯೩). [ಸಂ.]

ಲಾಂಗಿ (ನಾ). ಗಂಡಸರು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ನಾಲ್ಕು ಮೊಳದ ವಸ್ತ್ರ; ಲಪಾಟಿ : ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಲಾಂಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟಾ. ೨೦) ; ಮಚ್ಚಿಗೆ ಮುಖಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ಬಣ್ಣ ಬರೆದು ಒಂದು ಲಾಂಗಿಯನ್ನು ಉಡಿಸಿ (ಕೂಟಾ. ೦೦೦). [← ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಲಾಂಗೀ]

ಲಾಂಚೆನ (ನಾ). ಕೀಳುವುದು ; ಕಿತ್ತು ತೆಗೆಯುವುದು : ಕೇಶಲಾಂಚೆ ನಾನಶನಾತಮ್ನಾನಾದಿ ಶರೀರಬೀಡಾಕರಮಪ್ಪ ತಪೋನುಷ್ಠಾನದೊಳಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦). [ಸಂ.]

ಲಾಂಚೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : "ಹೆಂಡ ಇಳಸುವ ಮರ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦) ; ಕರಿಯ ಸೀಗೆಯ ತಾಳ ಲಾಂಚೆಯೊಂಚಲ ಸಕಲತರು ಧಾನ್ಯದಿಂದಾದ ಮದ್ಯಮಂ ಕುಡಿಕುಡಿದು ಮರುತಹತಿಯಿಂದ ಚಾಂಡಾಳ ಸುವ ಚಿತ್ತಯನರನ ನೋಡುತ ಬಂದನು (ಕೂಟಾ. ೩೦. ೨೦೦). [?]

ಲಾಂಟಾಕ (ನಾ). ೧. ಕದಿಯುವುದು ; ಅಪಹರಣ : "ಲಾಂಟಾಕಮೆನಲಲ್ಲಿ ನೆಗವುವುದಕ್ಕುಂ" (ಕೂಟಾ. ೩೩). ೨. ಕದಿಯುವವನು ; ಕಳ್ಳ ; ತಸ್ತುರ : ಗೆಲಬರಾಟುತ ಸೋರಿ ಬಿದಿರಗದಲಿ ರಕ್ತ ಟೆಟುಟುತ ಪೋಗಿ ಪೊಗಲು ಎಂಟಂಗವೆಲ್ಲ ಕತ್ತರಿಸಿ ಬೀಳಲು ಬೀಳ್ಕ ಲಾಂಟಾಕ ವೈತರಣ್ಯೊಳಂ (ಕೂಟಾ. ೩-೪೦). ೩. ಕಾಗೆ. [ಸಂ.]

ಲಾಂಟಾಕ (ನಾ). ಎರಡು ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ : "ಲಾಂಟಾಕ = ಗುಡ್ಡದ ಭೂಮಿ" (ಕೂಟಾ. ೦೦೩) ; "ಲಾಂಟಾಕಮೆನಲರಡು ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮಧ್ಯಕೆ ಮರ" (ಕೂಟಾ. ೪೦). [?]

ಲಾಂಟಾಕಿನಿ (ನಾ). ನಿವಾರಿಸುವವಳು ; ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವಳು : ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಶಿನಿ ಪಾಪಲಾಂಟಾಕಿನಿ ಸುರಭದವಲೋಕಿನಿ ಪೂರ್ವಮಂದಾ ಕ್ಷಿಯನುತಿರ್ವರು (ಕೂಟಾ. ೩-೩೩-೩೪). [ಸಂ. ಲಾಂಟಾಕಿನಿ]

ಲಾಂಠನ (ನಾ). ದರೋಡೆ ; ಲೂಟಿ : ಮಹಮ್ಮದನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹುಚ್ಚುಗಿ ಲಾಂಠನಪ್ರಿಯರು ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡರು (ಕೂಟಾ. ೩೦೩).

[ಸಂ.]

ಲಾಂಠನಕಾರಿ (ನಾ). ಸಂಲಿಗೆಮಾಡುವವನು ; ದರೋಡೆಗಾರ ; ಕಳ್ಳ : ಅವನು ಅಕ್ಕಿಪ್ಪು ದಂಡನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಲಾಂಠನಕಾರಿಯಾಗಿ . . . ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದನು (ಕೂಟಾ. ೩೩, ೩೩) ; ಕೃಷ್ಣಜೀವಿಗಳೂ ತಿಲ್ವೋಪಜೀವಿಗಳೂ ವರ್ತಕರೂ ದುರ್ವ್ಯಕ್ತರಾದ ಲಾಂಠನಕಾರಿಗಳ ಕೃಪಾಧೀನರಾದರು (ಕೂಟಾ. ೦೪೦). [ಸಂ. ಲಾಂಠನಕಾರಿ]

ಲಾಂಠಾಕ (ನಾ). ೧. = ಲಾಂಠನಕಾರಿ. ೨. ನಾಶಮಾಡುವವನು : ನನ್ನಶಾಂತದಪತಾರಮೂರ್ತಿಯೂ ಲೋಕಲಾಂಠಾಕರನಾವ ಪದದೊಳ್ ಮಡಿಯುಳ್ಳೋಡಿರವರವರಸಂತುತೆ ಮಡಿಯುವುದು (ಕೂಟಾ. ೩-೩೩ ೩). [ಸಂ.]

ಲಾಂಠಸು (ಕ್ರಿ). ೧. ಸೂರೆಮಾಡು ; ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆ : ವಿರಭದ್ರದುರ್ಗದ ನೆರವಿಂ ಗೆಂಟೆನು ಡೆಂಕಣಿಕೋಟಿಯನಂಟಸಿಯಾ ರಾಯಗೋಟಿಯಂ ಲಾಂಠಿಸಿದಂ (ಕೂಟಾ. ೨-೦೨೯). ೨. ನಾಶಮಾಡು : ರವಣಿಯನ್ನು ವನ ಕಂಠವ ಲಾಂಠಿಸಿದ ಕಂಠೀರವಮೂರ್ತಿಗಾನೆರಗುವನು (ಕೂಟಾ. ೩೦-೩೯).

[ಲಾಂಠನ + ಸು]

ಲಾಂಠು (ಕ್ರಿ). ೧. ಮಲಗು : ಇರುಳ್ ಕಳ್ಳರ್ ವಂದಾಳಿಯ ಲಾಂಠಿದಿ (ಕೂಟಾ. ನಿವೃತ್ತಿಯು) ಮನೆಯೊಳ್ ಕನ್ನ ಮಿಕ್ಕಿದೊಡೆ (ಕೂಟಾ. ೦೪-೩) ; ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದ ಪುಣ್ಯಮಿಯಂದು ಸುಖದಿಂದ ಲಾಂಠಿದಂ (ಕೂಟಾ. ಉಂದಿಕ್ಕಂ. ಮಚ್ಚಿದಂ. ಪಟ್ಟಿದೊಂ) (ಕೂಟಾ. ೨೪-೩). ೨. ಸಂಭೋಗಿಸು : ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ಮೇವೈಸಿಯುಂ ಓರಿದುಂ ಲಾಂಠುವ ಬೇಟದೊಂದು ಸುಸಿಲಂ ನೋಯಕ್ಕುಮಾಚುಕ್ಕುಮಗ್ಗಲಿಕ್ಕುಂ (ಕೂಟಾ. ೦೨-೨೯). 'ಮಜಲಾಂಠು' ಪರಾ.

ಲಂಡ್ನುಪೋವರಿಗೆ=ಮಲಗುವ ಕೋಣೆ; ಶಯ್ಯಾಗೃಹ; ಸರ್ವರುಪಾಪ
ಹಾರಮಂಟ ಹಾರಂ ಸಂತತಿಯಾಂ ವಾಮರಥಂಗೆ ಬಂದುದಂ ವಾಮರಥಂ
ಕರುಮಾಡದೇಬನೆಯ ನೆರೆಯೊಳ್ ತನ್ನ ಲಂಡ್ನುಪೋವರಿಗೆಯ [ಪಾಣಂ.
ಪದಪೋವರಿಯಂ] ಪಡಿಕೆಯೊಳಿಟ್ಟು (ಪಾಣಂ. ೦೨೩-೪).

ಲಂಡ್ನು (ನಾ).೧. ಮಲಗುವಿಕೆ. ೨. ಸಂಭೋಗ: ಬಳಸುವ ಬೆಟದೊಳ್
ಮೊಳೆಪ ಗೊಟ್ಟಿಯೊಳೇರಲಪೋದ ಲಂಡ್ನೊಳ್ ಬಳೆದ ವಿಯೋಗದೊಳ್
. . . ಗೊಲಗೊಂಡ ಬೆಟ: (ಪಾಣಂ. ೦೨-೨೦); ಆಮದಿನ ಧಾರೆಯಂತೆ
ನುಡಿಯಿಂಪಮರ್ಥಂ ತಳದಂತೆ ಸೋಂಕಿನಿಂಪಮರ್ಥನ ಪೂರದಂತೆ ಪದದಿಂ
ಪಮರ್ಥಂ ಕುಡಿದಂತೆ ಲಂಡ್ನಿನಿಂಪಮರ್ಥದಮೇಸಗಲ್ಯ ಮುಳಸೆಂಬಿರಪುಂ
ಗಡ ಕಾಳಕೂಟಮಾಗಮರ್ಥನ ಕಾಳಕೂಟದೊಡಪುಟ್ಟದಳೆದವೆನ್ನ ನಲ್ಲಳಂ
(ಪಾಣಂ. ೦೨-೨೩). [\leftarrow ಲಂಡ್ನು]

ಲಂಡ್ನುಕಾರಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಿರುದು (?): ಸಕಳಸಾಮನ್ಯ
ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತಲಂಬಲಂಡ್ನುಕಾರಿನಿಲಾಂ ಬೀರಬದ್ಧಿಕಾಚಂದನತಿಳಕ (೨೪.
೪೬. ಕೂಟ. ೩೩-೪೬ : 11೨೦). [?]

ಲುಕಸಾನ 'ಲುಕ್ಸಾನು' ನೋ.

ಲುಕಸಾನು 'ಲುಕ್ಸಾನು' ನೋ.

ಲುಕಸಾನೆ 'ಲುಕ್ಸಾನು' ನೋ.

ಲುಕಸಾನು 'ಲುಕ್ಸಾನು' ನೋ.

ಲುಕ್ಸಾನ 'ಲುಕ್ಸಾನು' ನೋ.

ಲುಕ್ಸಾನು, ನುಕಸಾನಿ, ನುಕಸಾನು, ನುಕ್ಸಾನು, ಲುಕಸಾನ.
ಲುಕಸಾನು, ಲುಕಸಾನೆ, ಲುಕಸಾನು, ಲುಕ್ಸಾನ (ನಾ). ನವೈ;
ಹಾನಿ: ತಮಗೆ ಬಹಳ ಲುಕ್ಸಾನು ಆಯಿತು (ಪಾಣಂ. ೩೩). ನುಕಸಾನಿ:
ಹೀಗೆ ಮಾಡೋಣದಿಂದ ಸುಮ್ಮನೆ ನುಕಸಾನಿ ಆಗುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ
(ಮುಂಪಾಣಂ. ೩೩). ನುಕಸಾನು: ಸರಕಾರೀಕಂದಾಯದಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ
ಮೂವತ್ತರಂತೆ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ನುಕಸಾನು ಬಂತು (ಪಾಣಂ. ೩೩೩). ನುಕ್ಸಾನು:
ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನುಕ್ಸಾನು ಆಯಿತು (೩೩೩). ಲುಕಸಾನ: ಇದರ
ದೇಯಿಂದ ವರ್ತಕರಿಗೆ ಲುಕಸಾನವಾಗಿ ಬಹಳೇ ಖೇದವಾಗುತ್ತದೆ
(ಮುಂಪಾಣಂ. ೩ ಕ್ರ.ಪಾ. ೩೩). ಲುಕಸಾನು: ಬಂದಾ ಸಾಗುವಳಿ ಆಗತರ
ಲುಕಸಾನು (ಪು.ಪಾ. ೦೪೬೪, ೨೦-೪; 1೨17): ಇದರ ಲುಕಸಾನು ಸರ್ವನಾಶ
(ಪಾಣಂ. 1. ೪೪೭). ಲುಕಸಾನ: ಶರಣಿಂದ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನಿಗೆ
ಲುಕಸಾನಿಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಆ ಲುಕಸಾನ ಹೊಂದಿದವನು . . . ಫಿರ್ಯಾದಿ
ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು (ಪಾಣಂ. ೩೩). ಲುಕಸಾನು: "ಲುಕಸಾನು -
ನುಕಸಾನು, ಹಾನಿ" (ಪಾಣಂ. ೪೬). ಲುಕ್ಸಾನ: ವಿಸ್ಮಯದ
ರಾಘ ಲುಕ್ಸಾನವನೆ ಬಿಚ್ಚನು (ಪಾಣಂ. ೦೩೩-೩).

[\leftarrow ಅರ. ನುಕ್ಸಾನ; ಹಿಂ. ಮರಾ. ಲುಕ್ಸಾನ, ನುಕ್ಸಾನ]

ಲುಚ್ಚು 'ಲುಚ್ಚು' ನೋ.

ಲುಚ್ಚುತನ 'ಲುಚ್ಚುತನ' ನೋ.

ಲುಚ್ಚು, ಲುಚ್ಚು, ಲುಚ್ಚು (ಗು). ೧. ಕೀಳಾದ: ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ;
ಅಲ್ಪ; ಹೀನ: ಈ ಲುಚ್ಚು ಸೂಳೆಮಗನ ಮಾತು ನಂಬಿಕೊಂಡಲ್ಲೇ
ಈಗಲ್ಲ ರಾಮರತ್ನಿಯಾಗಿ ಕೂತೇಡ (ಪಾಣಂ. ೪೦); ಲುಚ್ಚುಜನರ ಸಹವಾಸ
ಮಾಡಿ ಆತ ಹಾಳಾದ (೪೩೪). (ನಾ). ೨. ದುರಾಚಾರಿ: ದುಷ್ಟ;
ದುವ್ಯಾಸನಿ: ಘನೀಮಹಮ್ಮದನೂ ಔರಂಗಜೇಬನೂ ಲುಚ್ಚುಗಳು
ದುಷ್ಟರು ಅಂತ ಬೈತಾನೆ (ಪಾಣಂ. ೩೩೩). ಲುಚ್ಚು: ೧. ಅವಳು
ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದಾಗ ತನ್ನ ಪಕ್ಷದವರು ಲುಚ್ಚುಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ
ಚಪ್ಪರಿಸಿದಾಗ ತಾನು ಗದರಿಸಿಲ್ಲವೆ? (ಪಾಣಂ. ೪). ೨. ಇಷ್ಟಾಳಾತಿ
ತಾಯಮ್ಮ ಇದ್ದಾಗ ಲುಚ್ಚುಪರ ಸಂಗ ನಮಗೇನು (ಪಾಣಂ. ೩೩); ಮೈಗಳ್ಳು.

ಕಳ್ಳು, ಲುಚ್ಚುನೆಂಬ ಪದವಿಗಳೇ ಅವನಿಗೆ ದೊರೆತವು (ಕಪಾಂ. ೩೩).
ಲುಚ್ಚು: ೧. ಗಂಧರ್ವಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಡದ 'ಲುಚ್ಚು' ಮಾತುಗಳಲ್ಲ
(ಪಾಣಂ. ೨೩); ಲುಚ್ಚು ಜನೆ ನೀವು (ಪಾಣಂ. ೪೪೪).

[\leftarrow ಪಾರ. ಹಿಂ. ಮರಾ. ಲುಚ್ಚು]

ಲುಚ್ಚುಗಿರಿ (ನಾ). ಅಲ್ಪತನ; ಕೀಳುತನ: ಈ ಸಣ್ಣ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ
ಲುಚ್ಚುಗಿರಿ ತೋರಿಸಬೇಡ (೪೩೩). [ಲುಚ್ಚು + -ಗಿರಿ]

ಲುಚ್ಚುತನ, ಲುಚ್ಚುತನ (ನಾ). ೧. ಕೀಳುತನ; ಹೀನಬುದ್ಧಿ:
ಅವನ ಲುಚ್ಚುತನದಿಂದಾಗಿ ಅವನ ನೆಂಟರಿಪ್ಪರಲ್ಲ ದೂರವಾದರು (೪೩೩).
೨. ಪೋಕರಿತನ: ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರ: (೪). ಲುಚ್ಚುತನ: ೧. ವಿನೋ
ವಿನೋದ ಮಾಡಿದರೆ . . . ವಿನೋದ! ವಿಶ್ವತಕಾಮ! ಲುಚ್ಚುತನ!
(ಪಾಣಂ. ೦೩೩). [ಲುಚ್ಚು + -ತನ]

ಲುಚ್ಚು 'ಲುಚ್ಚು' ನೋ.

ಲುಟಾಯಿಸು (ಕ್ರಿ). ಲೂಟಿ ಮಾಡು: ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆ: ದೋಚು:
ನಿಮ್ಮ ಸೀಮೆ ಯಾವತ್ತೂ ಲುಟಾಯಿಸಿ, ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ (ಪಾಣಂ. ೩೩-
೪೩); ವರ್ತಕರಿಂದ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತುತ್ತಲೂ . . . ಅವರ ಭಂಡಸಾರಿ
ಗಳನ್ನು ಲುಟಾಯಿಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದರು (೪೪೪. ೦೪).

[ಲುಟಾ (p \leftarrow ಹಿಂ. ಲುಟಾ = ಲುಟಿಯಾಗು) + -ಯಿಸು]

ಲುಟುಲುಟು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ: ಅಡವಿಯಿಂದ ಮನೆಗೆ
ಹೋಗುವಾಗ ಲುಟುಲುಟು ಹೆಜ್ಜೆಹಾಕುವ ಆಕಳ ಕರುವಿನಂತೆ ನೀನು
ಹೀಗೇ ಓಡತೊಡಗಿದ್ದೀಯ (ಪಾಣಂ. ೦೪೩). ಲುಟುಲುಟು ಹೆಜ್ಜೆ
ಹಾಕುತ್ತ ಸಮೀಪದ ಪುಷ್ಕರ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು: . . . ಪತ್ರ ಬರೆದು
ಬೀದಿಯ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿರುವ ಟಪಾಲಾಪಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಗೆದುಬಿಟ್ಟು (ಪಾಣಂ. ೩೩೩).
ಲುಟನ (ನಾ). ೧. ಹೊರಳುವಿಕೆ; ತಿರುಗುವಿಕೆ. ೨. ತಿರುಗು
ಮುರುಗು: ತಲೆಕೆಳಗು. [ಸಂ.]

ಲುತಿತ (ಗು). ೧. ಹೊರಳದ: ತಿರುಗಿದ. (ನಾ). ೨. ಹೊರಳಾಡುವ
ಕುದುರೆ: "ಉಪಾವೃತ್ತಿ, ಲುತಿತ:—೨ . . . ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ
ಬಿದ್ದು ಹೊರಳಾಡಿದ ಕುದುರೆಯ ಹೆಸರು" (ಪಾಣಂ. ೨೩೦). [ಸಂ.]

ಲುಪ್ಪ (ಗು). ೧. ಬಿಟ್ಟು: ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ. ೨. ಕರಗಿದ. ೩. ಕಾಣದೆ
ಹೋದ: ಮರೆಯಾದ: ಗುಣಲುಪ್ಪಮಾಮಚಿತ್ತಂ ಪ್ರಳಯದೂರಂ
. . . ವಿಲಿತಿತು (ಪಾಣಂ. ೩-೩). ೪. ಕಳವು ಮಾಡಿದ: ದೋಚಿದ.
೫. ಇಲ್ಲವಾದ: ಲೋಪವಾದ: 'ಲುಪ್ಪೋಪಮೆ' ಪರಾ.
(ನಾ). ೬. ಕೊರೆತ: ಕುಂದು: ಊನ: ಕೃಷ್ಣಮೆನಿಸುವ ರಾಜಭೋಜ್ಯ
ದೊಳಗಾವುದಂ ಲುಪ್ಪಮಾಗದವರಾರೋಗಿಯನ್ನೆದ ಲೋಲುಪ್ಪಿಯಂ
ಮಾಡುತಿದರ್ಥಂ (ಪಾಣಂ. ೩-೪೩). ೭. ಮರೆಯಾಗುವಿಕೆ: ಕಾಣದಾಗು
ವಿಕೆ: ಅದೃಶ್ಯ: ನಾನಾಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಲುಪ್ಪವಾಗಿವೆ (ಪಾಣಂ. ೩೦೦ ೩೪೪); ಲುಪ್ಪವಾದ ಭಾರತೀಯರಾತ್ರೀಜವನ್ನು ಮರಳಿ ಪುಖರ
ಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಬೇಕು (ಪಾಣಂ. ೪೪೪). ೮. ಕಳವುಮಾಲು;
ಕದ್ದ ವಸ್ತು: "ಅಪಹೃತಂ ಲುಪ್ಪಂ—ಈ ೨ ಕಳ್ಳೊಡಮೆ" (ಪಾಣಂ. ೩೩-೦೦೪). [ಸಂ.]

ಲುಪ್ಪುಂಡ (ನಾ). ಒಂಡಪ್ರದಾನಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದಿರುವವನು.—
ವಾರಸುದಾರನಿಲ್ಲದವನು: ನೀನು ಲುಪ್ಪುಂಡ ಆಗಿ ಸಾಯಿ (ಪಾಣಂ. ೦೦೩).
[ಸಂ.]

ಲುಪ್ಪಿ (ನಾ). ಇಲ್ಲದಾಗುವಿಕೆ: ಕಾಣದಾಗುವಿಕೆ: ವ್ಯಕ್ತಿ ಲುಪ್ಪಿಗಳು
ಮಾನವಪ್ರಕೃತಿಯ ಯಾವ ನಿಗೂಢವಾದ ವಿಶೇಷತೆಯೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ
ವಾದವು ಎಂಬುದನ್ನು . . . ನಿರ್ಣಯಮಾಡಲಾಗಿಲ್ಲ (ಪಾಣಂ. 11, ೨೦).
[\leftarrow ಲುಪ್ಪ]

ಉಪ್ಪೋಪಮೆ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯವಿನ್ಯಾ] ಉಪಮೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ ;
೧ " ಉಪಮಾನ ಉಪಮೇಯ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮ ವಾಚಕ ಶಬ್ದ
ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಕೆಲವಾದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗಿ
ದಿರುವ ಸಾದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪೋಪಮೆಯೆಂದು ಹೆಸರು "
(ಕೃತಿ. ೨೩೭) : ಉಪಮೇಯಂ ಉಪಮಾನಂ ಸಮಾನಧರ್ಮಂ
ಉಪಮಾವಾಚಕವದಂ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕುಪದಗಳ ಒಂದನಾದೊಡಮರಣ
ನಾದೊಡಂ ಮೂವನಾದೊಡಂ ಪೇಂದರೆ ಉಪ್ಪೋಪಮೆಯೆನುವುದು
(ಕೃತಿ. ೨೪೧). [ಸಂ. ಉಪ್ಪೋಪಮಾ]

ಉಬ್ಬ (ಗು). ೧. ಅತಿಯಾಸೆಯುಳ್ಳ ; ಬಹುಕೆಯುಳ್ಳ. ೨. ಅತಿಯಾಸೆಯು ;
ಲೋಭತನದ ; ದಾನಂ ದುರ್ಬಲಉಬ್ಬಪ್ರಸ್ತುತಂ (ಕಾಂಡ. ೨-೪೭ ಪ).
(ನಾ). ೩. ಅತಿಯಾಸೆಯುಳ್ಳವನು ; ಲೋಭಿ ; ಜಿಪ್ಪಣಿ ;
"ತೃಷಣಃ ಗರ್ಧನಃ ಗೃಧ್ರಃ ಲಿಪ್ತಃ ಲುಬ್ಧಃ ಅಧಾಪುಕಃ -
ಈ ೭ ಶಾಂಕ್ಷಿಕಂ" (ಕಾಂಡ. ೨೦-೨೦೪) ; ಚನ್ನಮದೊಡಂ ಗುಣಮಿಲ್ಲ
ದಾತಂಗೆ ಉಬ್ಬನ ಧನದಂತೆ ವಿಫಲಮಕ್ಕು (ಕುಪ್ಪ. ೧೦-೨೪) ; ಬಿಂಗಿರಾತ
ಬಲಗುಪ್ಪರು ಅತಿಉಬ್ಬರು (ಕೃತಿ. ೨೫). ೪. ಬೇಟೆಗಾರ ; ಬೇಡ.
[ಸಂ.]

ಉಬ್ಬಕ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾಸೆಯುಳ್ಳವನು ; ಲೋಭಿ ; ಜಿಪ್ಪಣಿ.
೨. ಬೇಟೆಗಾರ ; ಬೇಡ ; "ಮೃಗಯಃ ಉಬ್ಬಕಃ
ವ್ಯಾಧಃ ವಾಗುರಿಕಃ - ಈ ೪ ಮಾವುಲಿಗು" (ಕಾಂಡ. ೪೦-೪೨) ;
ಉಬ್ಬಕಾರಣ್ಯಚರವುರಿಂದಶೂರಾದಿಪರಶಕ್ತಿಕಾಂತರಾಲದೇಶಂಗಳುಂ
(ಕಾಂಡ. ೪-೬ ಪ) ; ಏನಮರ್ದಿರ್ನೋ . . . ಕಬ್ಬಲೆಯ ಮೊತ್ತಮದಂ
ಬಿನಮೊರ್ವ ಉಬ್ಬಕಂ (ಕೃತಿ. ೨-೪೧). ೩. [ಜ್ಯೋತಿ] ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು
ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆರನೆಯದು ; ಆದ್ರ್ವಾ : "ಆದ್ರ್ವಾ ಉಬ್ಬಕಃ
- ಈ ೨ ಆದ್ರ್ವಾ (ನಕ್ಷತ್ರದ ಪೆಸರ)" (ಕಾಂಡ. ೪-೪೪) ; "ಕೃಷ್ಣಂ
ಶಾಬರಾದ್ರ್ವಾ ಉಬ್ಬಕಮನಿಶ್ಯಂ" (ಕಾಂಡ. ೪೪). [ಸಂ.]

ಉಬ್ಬತ್ವ (ನಾ). ಅತಿಯಾಸೆ ; ಜಿಪ್ಪಣತನ. [ಸಂ.]

ಉಲಾಯ (ನಾ). ಕೋಣ : "ಮಹಿಷಃ ಸ್ವರಿಭಃ ರಕ್ತಾಕ್ಷಃ ಕಾಸರಃ
ಉಲಾಯಃ - ಈ ೫ ಕೋಣಂ" (ಕಾಂಡ. ೨೪-೨೪) ; ಭೀಕರತರಮಾಯುಧಂ
ಎಲಯಕಾಲಕರಾಳಉಲಾಯಸ್ಸುಧಂ (ಕೃತಿ. ೧೦-೪೭) ; ಪೃಥುಕಂಧರ
ಮೃಗಉಲಾಯ ರಿತಮಹಿಷೇಗ ಸಮವಿದ್ಯಾದು (ಕಾಂಡ. ೨-೨೪). [ಸಂ.]

ಉಲಾಯಚ್ಛವಿಕ (ನಾ). ಕೋಣದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದು ; ಅತಿಹಪ್ಪು ;
ದಹನುಹರಧೂಮಂ ದುಮೋಚ್ಛಿಲ್ಪುಲಾಯಚ್ಛವಿಕಂ ಕ್ರವ್ಯವ
ಕಾಯದ್ಭೂತಿ . . . ಪರ್ವತಶ್ಚೇ ದೇವಸಯಂ ಮುನ್ಯಾ ಪರ್ವತಗುರ್ವಂ
(ಕಾಂಡ. ೧೦-೨೬). [ಸಂ.]

ಉಲಿತ, ಲಾಳಿತ (ಗು). ೧. ಅಲುಗಾಡಿದ ; ಅಲ್ಲಾಡಿದ ; ಕಂಪಿಸಿದ.
೨. ಕೆದರಿದ ; ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡ. ೩. ಚಿಮುಕಿಸಿದ ; ಸಿಂಪಡಿಸಿದ.
೪. ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕಿದ ; ಹನ್ನಿಸಿದ ; ಮನ್ಯಗದ್ಗದಕಂಠೆಯುಮುಕ್ತುಜಲ
ಲಾಲಿತಲೋಚನೆಯಮಾದ ಜಾನಕಿಗೆ ಹನುಮಂತಂವಂ (ಕಾಂಡ. ೧೦-೧೦೦ ಪ) ;
ಲಾಲಿತಜಲಲಲಾಲಿತನವಜಲರುಹವಳವಿಷರಲಸತಮಂ
ಮರಾಲಾವಲಿಕಿತ . . . ಪಂದಮಾರುತಮಹಿತಂ (ಕಾಂಡ. ೧೦-೬೬).
೫. ಚಿಲುಪಾದ ; ಅಂದವಾದ ; ಲಲಿತಮಾಗಿಸಿದ ಭಾವಳಯ
ಪಾತ್ರಂ ಮಾಡಿ ಲಾಲಿತಪಮವದಾರ್ಥನಕರಮಂ ಬೈತದಕೋಳಲವಿನಿಂ
ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಾ ಪ್ರಸಾದಪಾನಂವು (ಕಾಂಡ. ೧-೬೦೦೦).
ಲಾಳಿತ : ೧. ನಂದನಾವಳಿಗಳಂ ಒಳಿಸಿದ ಮದಾಳಸಂಕುಲಂಗಳೆ
ವಿಷಯಾಂಗನಾಲಾಳಿತಕುಂತಲದಂತೆಪೊಟ್ಟಿ ತೋಟಗುಂ (ಕಾಂಡ. ೧-೬೬) ;
ಸುವರ್ಣಕುಂಭಯಮಳಮಂ ತರಳತರತರಂಗಲಾಳಿತ

ಲಾಲಿತಪನ್ನಿಂದವಂ (ಕಾಂಡ. ೧೦-೨೪ ಕೃತಿ). ೨. ಚಿತ್ರರಥನಂದನೆ
ತುರಗಮುರಲಾಲಿತ . ಧೂಳಿಧೂಸರಮಪ್ಪ ಭವದ್ಗಮನಮಾರ್ಗಮಂ
ನೋಡುತ್ತಮಿರ್ದಾ (ಕಾಂಡ. ೨೦೦). ೩. ಮಲಯಜರಸಲಾಲಿತ
ನಳಿದಳವಾಪಕಂಠತಮಾದ ಮಲ್ಲಿದ್ದೋಳಮೋರೂಮ್ ಕಳವಳಿಸಿ
(ಕಾಂಡ. ೪೩೭). ೪. ಅನಂದಬಾಪ್ಪಜಲಾಲಿತನೇತ್ರನಾಗಿ (ಕಾಂಡ. ೬-೨೬೬) ;
ಪ್ರಮೋದಬಾಪ್ಪಜಲಾಲಿತನಯಸ್ಸಪಾಲಿನನುಮಾಗಿ (ಕಾಂಡ. ೨-೧೦೬). (ನಾ). ೬. ಅಲ್ಲಾಡುವುದು ; ಅಲುಗಾಟ ; ಕಂಪನ ;
"ಪ್ರೇಮೋಲಿತಂ. ತರಳತಂ. ಪ್ರೇಮತಂ. ಲಾಳಿತಂ - ಈ ೪
ಅಲ್ಲಾಡುವುದು" (ಕಾಂಡ. ೧೨೬-೨೭). [ಸಂ.]

ಉಲಿತಕುಂತಲ (ನಾ). ಅಲುಗಾಡುವ ಮುಂಗುರುಳುಳ್ಳವಳು ;
ಸ್ವಲಿತಗತಿ ಲಾಲಿತಕುಂತಲ ಪದವಿಜ್ಯೋವ ಮಗುಟ್ಟು ನೋಡಿದ
ಲೋರ್ವ (ಕಾಂಡ. ೪-೬೪). [ಸಂ. ಲಾಲಿತಕುಂತಲಾ]

ಉಲಿತಾಲಕ, ಲಾಲಿತಾಲಕ (ನಾ). = ಲಾಲಿತಕುಂತಲ : ಅವಳೊಬ್ಬ
ದೇವಿಯಾದಿನಿನಿತಂ ಪಯೋಲಿಯದಂಕೀವುದು ಮನಮಂ ಕಾಣ್ತುದು
ವಿಟಂ ಸ್ಥಿರನಾಗಿ ಲಾಲಿತಾಲಕ (ಕಾಂಡ. ೧೦-೬೬). ಲಾಲಿತಾಲಕ ;
ಅಳವಿಗದನ್ನು ಮನಮುಳ್ಳದಿಂದ ಪರಿಣತನಿಪ್ಪ ನೈಮಿತ್ತಿಕನಂ
ಲಾಲಿತಾಲಕ ಬೆಸಗೊಳ (ಕಾಂಡ. ೪-೨೬) ; ಪೂತವನಮಂ ಲಾಲಿತಾಲಕ
ಎಂದು ನೋಡಿದಳ (ಕಾಂಡ. ೨-೨೬೪). [< ಸಂ. ಲಾಲಿತಾಲಕಾ]

ಉಲ್ಲಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣಮಳು ; ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಉಲ್ಲಿ
ಯಂತೆ ಮೃದುವರೀರವುಳ್ಳದ್ದೊಂದು ಜುತುವಿರುತ್ತದೆ (ಕಾಂಡ. ೨-೨೪).
[?]

ಲಾಳಿ (ನಾ). ೧. ರಭಸ ; ವೇಗ ; ಮುಂಚೆಯುವ ಕೀಳುಂ ಘೀರಿನ
[ದ್ರ]ಲಗುವ ದಮರವನ್ನೂ ಕೊಡಮವ . . . ಕಂಠಕ ನೆರದುವು ಬಲ
ದೊಳಗೆ (ಕಾಂಡ. ೨-೨೪) ; ಲಾಳಿಯ ಬಿಬಿವಿದ್ಯಾಚಮತ್ಕೃತಿಯಳವು
ಗರುಡಿಯೊಳ್ದಿದೀ ರಿಪ್ಪಬಲಕಿ ತೋಟಾಪುಪುಡೆ (ಕಾಂಡ. ೨-೨) ;
ಉರಕೇಶುಧನಂ ವಿಜಯಕ ಬಂಧನ ಕರದ ಲಾಳಿ ಕಾಮನಾಟಕಕೆ ಲಳಿ
ಲಾಳಿ (ಕಾಂಡ. ೬-೧೦೬). ೨. ಕಾಂತಿ ; ಹೊಳಪು ; ಬರಿದಿಂಗಲೀಕ
ಕುರ್ವಾರೇವೆಗಳ ಲಾಳಿಯ ಪಂಗನ ಗಜಾಯ ಬಿಗುಹಿನ ಹಿಳುಕುಗಳ
ಹೊಗರಂಬು ಕವಿದವು (ಕಾಂಡ. ೨-೧೦೬) ; ಸುಳವ ಹಸ್ತದ ಜಾತಿ
ಭಾವದ ಬಳಿಯಲಾಡುವ ನೋಟ ನೋಟದ ಲಾಳಿಯವೊಲು ತೆಗೆದತ್ವ
ತಿರುಗುವ ಕೊರಳು (ಕೃತಿ. ೪-೨೬). ೩. ಚುರುಕುತನ ; ಲವಲವಿಕೆ ;
ಈ ಬಲ್ಯಯಾ ಲಾಳಿಯಾ ಬಿನ್ನಣ . . . ಶ್ರೇಷ್ಠದೇವನೋರ್
ಮಹಿಗುಂ (ಕಾಂಡ. ೪-೧೦೪).

ಲಾಳಿ, ರುಳಿ (ನಾ). ಕಾಲಿಗೆ ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ ;
ಕಡಗ ಪೆಂಡೆಯ ಕಾಲುಲಾಳಿಯ ಮೃದತರಗಿಂಗಿಯವದ ಇತ್ಯಾ
ರುದ್ರಾಣಿ (ಕಾಂಡ. ೬-೨೪) ; ಪದಕದ ಲಾಳಿಯ ರವೆಯದ ಕಂಕಣದ
. . . ಮೃಗಕ ತಂದವಳೊಡುರಾತಿವಿದಿದು (ಕಾಂಡ. ೧೦-೬೬) ;
ಘೂರಿಕುಮಾರರಾಂಚಮಗೆ ಪದಕದಂತೆ ಹಾರದಂದದಿ ಲಾಳಿಯಂತೆ
(ಕಾಂಡ. ೬-೨೦). ರುಳಿ : ಕನ್ಯಾಶಿರೋಮಣಿಯ ಚರಣಗಳಿಯೆಂದುಗೆ
ಗಿಡ್ಡೆ ರುಳಿದೊಡರನಿಟ್ಟಿರೊಲಿದು (ಕಾಂಡ. ೨೬-೨೭) ; ಕಾಲ ಸರ್ವಳ
ರುಳಿ . . . ಜೋಮಾಲಿಗಳು ಇಂಥ ಮೇಲಾಭರಣನಿಟ್ಟಿ ಲೋಡ್ವಾಡುತಲಿ
ಮೈಬಾಲೆಯರು ಬರುವ ವಿಶಾಲವೇನೇನೊ (ಕಾಂಡ. ೪೪).

[← ಪುರಾ. ರುಳಿ]

ಲಾಳಿತ 'ಲಾಲಿತ' ನೋ.

ಉಲಿತಾಲಕ, ಲಾಲಿತಾಲಕ (ನಾ). ಅಲುಗಾಡುವ ಮುಂಗುರುಳು ;
ಪದದಿಂದ ಲಾಲಿತಾಲಕಂಬರಗ[ಮಂ]ಗೋಪಾಂಗಮಂ ಪಂಚರತ್ನದಂ

ಗೋಚಿತಮಾಗಿ ನಿರ್ಮೂಲ (ಕೃಷ್ಣ. ೧೦-೧೩-೨೩; 1117). ಲಲಿತಾಂಶ : ಲಲಿತಾಂಶಕರ್ತೃವೆಂದ ಕೊಡಂಕಿಗೆ ತೆಗೆದೀಡೆ ನೂಂಕಿ . . . ಒಪ್ಪಿದರೆಂದು ಕಾಂಕೆಯರ್ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭೦) ; ಸುರಸುಂದರಿಯನ್ನೆಡತಂದರೆಂದು ಸುಯ್ಯಗದಕವರೆ ತಮ್ಮ ಲಲಿತಾಂಶಕರೊಳ್ಳಿದವಾದುದೆಂಬಿನಂ (ಪ್ರಾಶ್ನ. ೧೧-೨೭೭). [ಸಂ. ಲಲಿತಾಂಶ]

ಲಲಿತಾಂಶ 'ಲಲಿತಾಂಶ' ನೋ.

ಲಲಿತಾಂಶ 'ಲಲಿತಾಂಶ' ನೋ.

ಲಲಿತಾಂಶ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭರಣ : ಲಲಿತಾಂಶ ಮುಂಗೈಯ ಮುರಿ ಪೆಂಡೆಯ ಕೋಳಿ ಬಳೆ. . . ಮುಲೆಯ ಬಂಟರ ನೋಡಿ ಕಳುಹಿದ ನೆಂದಂ ಕೊಳ್ಳಲಿಗೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭೬-೭೭) ; ಲಲಿತಾಂಶ ಕಂಠಕ್ಕೆ ಖಡೆಯ ಪೊಂಗಲು ಹೊನ್ನ ಬಳೆಯುತ್ತಲಿಗೆ ಚಿನ್ನಸರವ ಕಳುವು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨-೨೯).

[ಲಲಿತಾಂಶ + ದಾಸ]

ಲಲಿತಮನ (ನಾ). ೧. ಚುರುಕಾದ ಮನಸ್ಸು. ೨. ಅಸಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸು ; ಹಲವು ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದಿಷ್ಟರಂಗವಂ ಲಲಿತಮನದಿ ಪೂಜಿಸಲು ಮೆಚ್ಚಿದಂ ಗೋರ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೭-೧೮) ; ನಳಿನಿವೃತ್ತವಾಲಿಯಿರಿದೊಳ್ ಕೋಟಿ ಕಾಣುತಂ ಲಲಿತಮನದಿ ಮೆಯ್ಯಕ್ಕಿ ಭಕ್ತಿಯೊಂ ಕುತಿಸುತಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೯-೩೭). [ಲಲಿತಾಂಶ + ಮನ]

ಲಲಿತಯಂಬು (ನಾ). ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಬಾಣ : ಅರಸ ಚಿತ್ತವಿಸು . . . ಲಲಿತಯಂಬು ಕಣಗಲ ಸರಳಗೂಡಿಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರವೆರಡುಸಾವಿರ ವೊಡದಿ ನಾರಾಚರದಲಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩-೨೦) [ಲಲಿತಾಂಶ + ಯಂಬು]

ಲಲಿತಯಾಣ (ನಾ). ರತ್ನದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೋಷ (?) : ಆ ಮೂರ್ತಿಯೊಳ್ ಬೇಡೆ ಬೇಡೆ ಅಕ್ಕಿಂ ಧರಿಸಿದವರಿಗೆ ಪುಲವ ಪೇಳುವಂ ಕರ್ತೃಕೆ ಭನ್ನವೆಂದೊಡದು ಹುಟ್ಟಿದುದೆಂದು ಅಕ್ಕಿಜದ ಮೊರೆಯ ಲಲಿತಯಾಣ ಸುನಗಲೆಂದು ಪುಟದೋಷಮಂದಿರ್ಪದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯-೩). [?]

ಲಲಿತವಡು (ಕ್ರಿ). ವೇಗಗೊಳಿಸು : ಕಮಲವನೇಜದನು ರಥವ . . . ತುರಗಪ್ರಸಾದಮು ಬೋಳಿಸಿ ರಥವನು ದೆಸೆಯಿಗಿ ಹೋಳಿಸಿದನು ಲಲಿತವಡು ಸಿದ ; ಮಹಾರಥವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೧೯). [ಲಲಿತಾಂಶ + ವಡು]

ಲಲಿತವಡೆ (ಕ್ರಿ). ೧. ವೇಗಗೊಳಿಸು : ರಥಸಗೊಳಿಸು : ತುರಗವನು ಬೋಳಿಯಿಸಿ ಪಾಘಿಯ ತಿರುಕು . . . ಕೃಷ್ಣ ಪಾರ್ಥವನ ರಥವ ಲಲಿತವಡೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೭-೨೭) ; ಬಳಿಕ ಶೌರ್ಯ ಮಹಾಧನುಷಸ್ವರೀತ ಮೌರ್ವಿಯು ನೀವಿ ಬೆರಳಲಿ ಲಲಿತವಡೆ ಬರಸಳೆದು ಹೂಡಿದನಾ ಮಹಾರಥವ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೧೦-೧೭). ೨. ಚುರುಕುತನವನ್ನು ಹೊಂದು : ಕೊಂಕು ಬಿಂಕುಬಡೆಯ ಬಿಂಕು ಲಲಿತವಡೆಯ ಲಲಿತ ನವನವಡೆಯ ಮೆಚ್ಚಿದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨-೨೪). [ಲಲಿತಾಂಶ + ವಡೆ]

ಲಲಿತವಡು (ಕ್ರಿ). ವೇಗಗೊಳಿಸು : ಪಾಘಿಯ ಕೊಂಡು ತುರಗವ ತಿರುಕು ಲಲಿತವಡುತ್ತ ಪಾರ್ಥಗೆ ಮಾಯೆಯನು ಬಿಸಿ . . . ಎಂಪನು ನಗುತ ಮುರವೊರಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೭-೨೭). [ಲಲಿತಾಂಶ + ವಡು]

ಲಲಿತವೆರು 'ಲಲಿತವೆರು' ನೋ.

ಲಲಿತವೆರು, ಲಲಿತವೆರು (ಕ್ರಿ). ೧. ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆ ; ಹೊಳಪಾಗು : ನಳನಪ್ರಾಯತೀಕ್ಷ್ಣನೆಯಂಗದೇಶದೊಳ್ ಪುರ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೪) ಸಿದ ಲಾವಣ್ಯ ವನ್ನದಿ ಲಲಿತವೆತ್ತು ರತಿಲಾಮ ದೇವರಾಡುವ ಕಾಣುಗಾಯನ ಹೊಕ್ಕು ಕೊಟ್ಟದುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೭-೧೯). ಲಲಿತವೆರು : ೨. ವೇಗವನ್ನು ಹೊಂದು : ಸಡಗರಿಸಿ ಮೆಯ್ಯಕ್ಕಿಹೊಂದು ಲಲಿತವೆತ್ತು ನೆದರ್ದಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೩-೨೪). [ಲಲಿತಾಂಶ + ವೆರು]

ಲಲಿಟ (ನಾ). ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯುವುದು : ಸುಲಿಗೆ ; ದರೋಡೆ : ಕದನದ ಮುಹೂರ್ತ, ಖಳಾಯನ ಶತ್ರುಸದನ ಹೊಕ್ಕು ಲಲಿಟಯಲಿ ಹದ

ವಿಲ್ಲು ಕೋಲ್ಕಳ ಕೈಕೊಂಡು ಬತ್ತೀಸಾಯಾಧನಾಗಿ ಪೊಣವಟ್ಟು ಬಂದ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೨-೧೦) ; ಈ ಪುರದೊಳು ಪ್ರಜೆ ಕಾಳುವಿಲ್ಲ ಲಲಿಟಯ ಬಲಹ ವೇನಂಬೆ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೭-೧೦) ; ಇವರ ಲಲಿಟ. ದರೋಡೆಗಳ ಜನತೆಯ ಭೀತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೩).

ಲಲಿಟ ಮಾಡಿಸು = ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯಿಸು : ಸೂರೆ ಮಾಡಿಸು . ನಮ್ಮ ತಂಗಿಯರು ತಮ್ಮಂದಿರು . . . ಬೇಕಾದಾಗ ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರಿ. ಮನೆಯಲ್ಲ ಲಲಿಟ ಮಾಡಿಸುತ್ತೀರಿ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೯). ಲಲಿಟ ಮಾಡು = ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆ ; ಸೂರೆ ಮಾಡು : ಸುಲಿ : ತೋಟಿಯಿಂದೊಳಪುಕ್ಕು ಪುರಗಳೊಳಗೆ ಬಲು ಬೀಟಿಯ ನಾಯ ಓಡಿವರು ಲಲಿಟ ಮಾಡುವರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦-೭) ; ಪತ್ತುಗಳು ದೇಶದ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿ ದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುಟ್ಟು ಲಲಿಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨). ಲಲಿಟಯಾಗು = ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಗು ; ಸೂರೆಯಾಗು : ಸುಲಿಗೆಯಾಗು : ಪಕ್ಕದ ಹಳ್ಳಿ ಲಲಿಟಯಾಗುತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೭). ಲಲಿಟಯಾಡು = ಲಲಿಟ ಮಾಡು : ಕೀರಿಕೀರಿಯೊಳು ಪರಿದು ಲಲಿಟಯಾಡಿದರೊರು [ಕೃಷ್ಣಾ. ಮಾಡುತಲೂರು] ಕಿಚ್ಚಿನ ಬೀಡಾಯ್ತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦-೧೭) ; ನೀನಾರ ಗಂಡನಂ ಲಲಿಟಯಾಡ್ಪಂದೆ ಎಂದು ಬೇರಾಗುವಂ ಓಡಿದೆಯೆಲು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೨೭). [← ಹಿಂ. ಲಲಿಟ, ಲಲಿಟ; ಮರಾ. ಲಲಿಟ]

ಲಲಿಟಿಸು (ಕ್ರಿ). ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆ ; ದೋಚು ; ಲಲಿಟಮಾಡು : ಮೇಣಾ ವಧೂಟಿಯರು ಲಲಿಟಿದರಬಿಲವಿಟ್ಟಪ್ರಧನವಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. 11. ೧೯೯ ಚುಟು) ; ಬಾರಲೆ ವಿಶಾಖಾಕ್ಷಿ ವಿನಗುತಪತ್ತಿಯಾಗುವಂ ಲಲಿಟಿಸು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭-೨೩) ; ಹೈದರಲಿ ಪಾನರು ನಾಟರಾಜಂಗರ ವಿಜಾನೆ ದ್ರವ್ಯವೆಲ್ಲ ದಿಕ್ಕು ಪಾಲಿಗೆ ಲಲಿಟಿಸಿ ಕೊಂಡ ಹೋಗುವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಹೊಡೆದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೨೭). [ಲಲಿಟ + ಇಟ]

ಲಲಿತಿ, ನೂತಿ, (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗುಹ್ಯರೋಗ ; ಗುಹ್ಯ ವ್ರಣ ; ಭಗಂದರ : "ಲಲಿತಿ [ಕೃಷ್ಣಾ. ಲಲಿತಿ, ಪೂರಿ]ಯೆನರಾಸನದ ಪುಣ್ಯಕ್ಕು" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೯-೭) ; ಸರ್ವ ವಿಗೀರಂಜಕಂಕಾರೀಶನೈಯ್ಯ ಲಲಿತಿಯ ಹುಣ್ಣುನುಣ್ಣುತನು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೨೩-೨೦) ; ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೀತಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಲಲಿತಿಯಿಂದ ಗಟ್ಟಿ ಹುಟ್ಟುವುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ನೂತಿ; ೧. ಬಾಳಿ ಹೂವು ಹುರುಳಿ ಗೇರ ಹರಳು ಇವೆಲ್ಲುಟ್ಟು ಇಳುಹಿ ಗೇರ ಹರಳು ಮೆಲಲು ನೂತಿ ಮಾಣ್ಣಂ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೭೭) ; ಪಾಡೀಪುಗಾವೇ ನೂತಿ ಎಣ್ಣಿ ಕೊಂಬುದು (ಕೃಷ್ಣಾ. 11. ೧೨೩) ; ಎಳೆ ನೀರಿ. . . ನೂತಿ ಬಾಯಿಹುಣ್ಣು ಗುಟಲುಹುಣ್ಣು. ಕಾವುಗುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಇದು ಸಂಜೀವನ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೯). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ : 'ಕಣ್ಣು ನೂತಿ' ಪರಾ.

[← ಸಂ. ಲಲಿತಾ = ಚರ್ಮರೋಗ / ತುಳು. ಲಲಿತಿ = ಚರ್ಮರೋಗ]

ಲಲಿತೆ (ನಾ). ೧. ಜೇಡರ ಹುಳು : "ಲಲಿತಾಹ್ವಯಮೂರ್ಣನಾಭಂ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦-೯) ; ಭದ್ರಾಂಗನೆಂಬುವವನ ಮೇಲೊಂದು ಲಲಿತೆಯು ಡರಲ್ಯ ಮುನಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾರೋಕಿಸುತ್ತ ಕೌಶಲ್ಯನೇದಂಬಾತನದನಳೆದು ಕಡೆಗೆ ಹಾಯ್ತು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦-೧೯). ೨. ಇರುವೆ. ೩. ಜೇಡರ ಹುಳುವಿನ ಎಂಜಲಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮರೋಗ : (೪). [ಸಂ. ಲಲಿತಾ]

ಲಲಿನ (ಗು). ೧. ಕತ್ತರಿಸಿದ ; ಕಡಿದ : ಏರಾವತಕರಲಲಿನಪಲ್ಲಕೀಶಬಳ ಮುಮವ್ವದೆಯಗಿಂಯಂ ಸೋಗಯಿಸುವ ಮೂಡಾದೆಸಗೆ ವಂದು (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧-೧೯ ೩) ; ಏನ ಹೇಳುವೆನುಭಯಬಲದಲಿ ಲಲಿನಿವಹದ ಹಯವ ನಡೆಗಡೆವಾನೆಗಳ ಹೊದಡಲ್ದೊ ಮುಗ್ಗಿದ ರಥವ ವಾಜಿಗಳ (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೭-೭) (ನಾ). ೨. ಕತ್ತರಿಸಿದುದು ; ತುಂಡುಮಾಡಿದುದು : "ದಾಕಂ ಲಲಿನಂ ದಿತಮಯಾಗಿ" (ಕೃಷ್ಣಾ. ೧೦೭-೧೯). ೩. ಕೊಯ್ದುದು ;

ಕಟಾವಾದುದು : "ಲೂನಂ ಕೋಯ್ತು [ಕೂಣಂ. ಕೋಯಲಂ] (ಕೂಣಂ. ೦೦೯-೨). ೪. ಬಾಲ. [೨೦.]

ಲೂನವಕ್ಷ (ನಾ). ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡುದರಿಂದಂಟಾದ ಗುರುತನ್ನು ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವವನು; ೩ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಳ ವಾಳಿಗಳು, ಗರುಡರು ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ ಒಡೆಯರ ಸೇವೆಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಾದರ ಸೂಚನೆಯಾಗಿ ಹರಿತವಾದ ಆಯುಧದಿಂದ ತಮ್ಮ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗುರುತನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು : ನೃಪಾಲರ ಮಗನೊ ಮೊಮ್ಮನೊ ನಿನವರ ಬಾಂಧವನೊ ಭೃತ್ಯನೊ ನೊ[ಲ್ಲಾನವಕ್ಷ [ಕೂಣಂ. ಪಕ್ಷ]ನೊ ಬೆರಳ ಬಡಗನೊ (ಕೂಣಂ. ೨-೨೨). [೨೦. ಲೂನವಕ್ಷ]

ಲೆಂಕ (ನಾ). ೧. ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಾಪರ್ಗೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ನಿಷ್ಠಾವಂತನಾದ ಆಳು ; ಆಪ್ತ ಸೇವಕ : ಕರ್ಣನ ಲೆಂಕ ಪ್ರಾಣಿಮಯಬನುಮಂ . . . ಮೆಚ್ಚಿದ್ದ (ಕೂಣಂ. ೭-೯ ೩) ; ತತ್ಪಾದವದ್ವೇಷವಿ ಲೆಂಕ ಬೇಡುಮ್ (ಕೂಣಂ. ೨೧-೩. ೧೦-೧೩; 1005); ಓಡುವಾತ ಲೆಂಕನಲ್ಲ ಬೇಡುವಾತ ಭಕ್ತನಲ್ಲ (ಕೂಣಂ. ೧೧೦). ಸ್ವಾಮಿ ನಿಮ್ಮ ದಿಯ ಲೆಂಕರ ಪದಮ ಲೆಂಕನನ್ನೇ ಮಾತದೇಕೆ (ಕೂಣಂ. ೨-೨೨). ೨. ಕೆಂಕರ ; ಭಕ್ತ . ಲೆಂಕನಾಗಲಿ ಕೆಂಕರನಾಗಲಿ ತರಣವಾಗಲಿ ಸಕಲೇಶ್ವರದೇವರಾರ ಮನದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆಂದೆಜ್ಜಾಯುವಾರದು (ಕೂಣಂ. ೧೦-೧೩) ; ಲೆಂಕರ ಬಗ್ಗಿದಾರೆಯೊಳ್ ಬೆಂಕೆ ನೊಸರ್ಪ ದೇವಂ (ಕೂಣಂ. 11. ೩) ; ಇಂಥ ಲೆಂಕನ್ನ ದೇವರು ಕೈ ಬಿಡೋದಿಲ್ಲ (ಕೂಣಂ. ೧೦೯). [ದೇ.೩ ಕುಳು. ಲೆಂಕ ; ತಲು. ಲೆಂಕ. ಲೆಂಕ]

ಲೆಂಕತನ (ನಾ). ಕೂಸತ್ತ ; ಸೇವಕತನ ; ನಿಮ್ಮ ಅಂಗೆಗೆ ಲೂಂಕಿಗೆ ತಂಟಿದನಾದರೆ ಎನ್ನಲೆಂಕತನಕ್ಕೆ ಹಾನಿ (ಕೂಣಂ. ೭೨೬). [ಲೆಂಕ + ತನ]

ಲೆಂಕದಂಡ (ನಾ). ಲೆಂಕರ ವರ್ಗದ ಜನರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವನು ; ಸೇವಕರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ (?) ; ಪ್ರಧಾನರಂ ಪರಿಚಾರಕರಂ ವರ್ಗದಿಗಳಂ ಲೆಂಕದಂಡರಂ ಸಾಮಂತರಂ . . . ಪಿಚ್ಚ ಮೇಗುಮೆಯ್ಯಾಡಾಯದಂತೆ ರಾಗಿಸಿ ತಮ್ಮೊಂಕೆಂದರ್ (ಕೂಣಂ. ೩-೨೦೬). [ಲೆಂಕ + ದಂಡ]

ಲೆಂಕವಳಿ, ಲೆಂಕವಾರಿ (ನಾ). = ಲೆಂಕತನ : ಲೆಂಕವಳಿಯಳು ಎರತನಂ ತನಗನಿಸಿ ಬೀ[ರ] ಡೋಗಿನ ಬಜವಂ ಕೊಟ್ಟು ಪಡದ[ಂ] ಸಗ್ಗದೆ ಸುಖವನು (ಕೂಣಂ. ೦೯೯೩. ೩೩-೩ ; 1217). ಲೆಂಕವಾರಿ : ಕನ್ನಯನಾಯಕಂ ಭಯಂಕರ ಗರುಡಂಗೆ ಮಾಮಲರೆಯ ಹೊಯ್ಯುವರ್ವಟ್ಟು ನಿಮಿಚ್ಚಿ ಕೋಟಾದ ಬಿರುದರ ಗೋಮನವ್ವರ್ಗನಿ ಸೋಮನವ್ವಾರಳನ ; ಲೆಂಕ ಮಳೆಯಂ (ಕೂಣಂ. ೨೪. ೨೪. ಕೃಷ್ಣಂ. ೯-೨೨ ; 1267). [ಲೆಂಕ + ವಳಿ]

ಲೆಂಕವಾಳಿ (ನಾ). = ಲೆಂಕ ೧ : ಲೆಂಗೋವಜ್ಜವಿಗಳಂ ಮಾಸವಾರುಂ ಲೆಂಕವಾರುಂ . . . ಕಾಯಮರ್ಪಣೆಯೊಳಾಚಾರ್ಯಕ್ಕರ್ಪಿಸಿದ ನಿರವಪ್ಪಚಿಂತರಪ್ಪ ಪಂಚಮಾತಿಯುಂ ಕಥಂ ಬಿದ್ದಾನೆಗೊಡಲು ಯೋಗ್ಯರಕ್ಕಂ (ಕೂಣಂ. ೩೨೦). [ಲೆಂಕ + ವಾಳಿ (<-ವಳ)]

ಲೆಂಕವಾರಿ 'ಲೆಂಕವಳಿ' ನೋ.

ಲೆಂಕಿ, ಲೆಂಗಿ (ನಾ). ೧. ಸೇವಕ ; ದಾಸ ; ಲೆಂಕದಂಡರಂ ಸಾಮಂತರಂ ಪೊರರುಂ ಲೆಂಕಿಯರುಂ . . . ರಾಗಿಸಿ ತಮ್ಮೊಂಕೆಂದರ್ (ಕೂಣಂ. ೩-೨೦೬). ೨. (ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನಾದ) ಸೇವಕನ ಹೆಂಡತಿ : ಲೆಂಕರೊಡನೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಲು ಲೆಂಕಿಯರು ಗುರುರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಣಂ. ೩೦೦). ಲೆಂಗಿ : ೧. ಒಕ್ಕದ ಮಕ್ಕಾದನುಂಟು ಕವಿವಿದಿದಾದುವೆ ಶರಣರ ಮನೆಯ ಲೆಂಗಿಯ ದಿಂಗೆಗೆ ನಾನು (ಕೂಣಂ. ೯೩೦). [ಲೆಂಕ + ಇ]

ಲೆಂಕಿ, ಲೇಕಿ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧಾನ್ಯ : ಚಿಟಗಿ. ಲೆಂಕಿ ಬಟ್ಟಗಲಿ ಕರಿ ಹಪರು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ರಕ್ತ[ಿ]ಕು

(ಕೃಷ್ಣಂ. ೧೦). ಲೇಕಿ : ೨. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಕಾಳು. - ಧಾನ್ಯ : 'ಲೇಕಿಗ' ಪರಾ- [೭. ತಲು. ಲೇಕಿ]

ಲೆಂಕಿತಿ (ನಾ). ೧. ಸೇವಕ ; ದಾಸ : "ಅಕ್ಕಿ ಎಂಬುದು ಲೆಂಕಿತಿ" (ಕೂಣಂ. ೧೦-೩೩). ೨. = ಲೆಂಕಿ ೨ : ಲಬೆಯ ನಾಯಕಂ ತಂನ ಹೆಂಡತಿ ಗಂಗಾವೇವಿಯುಂ ಅಯ್ಯರು ಲೆಂಕರು ಮೂವರು ಲೆಂಕಿಯರುಮರು ದಾಸೆಯು ಪೂರೈಯ್ದನು (ಕೂಣಂ. ೯೯. ೨೯. ಕೃಷ್ಣಂ. ೧೦-೩೩ ; 12೦1).

[ಲೆಂಕ + ಇಕ್ಕಿ (<-ಇಕ್ಕಿ)]

ಲೆಂಕಿ (ನಾ). ಸೇವಕ ; ದಾಸ ; ಲೆಂಕಿಯನೊಕ್ಕಲಕ್ಕವವೊಲಬ್ಬಾ ಲೆಂಕಿಯನೊಕ್ಕಲಕ್ಕ ಕೀಬ್ಬಿಂ ಕಡುಪಂ ತ್ರಿಕೂಟಗಿರಿಯಂ (ಕೂಣಂ. ೧೦-೩೩). [ಲೆಂಕ + ಎಕ್ಕಿ]

ಲೆಂಗನೆ (ನಾ). ಜಿಗಿತ ; ಹಾರುವಿಕೆ : ಮೃಗದ ಲೆಂಗನೆ ಸೋಗೆಯಾಟದ ಸೋಗುಗಳನ್ನು ನೋಡುತ (ಕೂಣಂ. ೨೦-೧೦). [< ಲಂಘನೆ]

ಲೆಂಗಿ 'ಲೆಂಕಿ' ನೋ.

ಲೆಂಡ 'ಲಂಡ್' ನೋ.

ಲೆಂಡತನ 'ಲಂಡತನ' ನೋ.

ಲೆಂಡು 'ಲಂಡ್' ನೋ.

ಲೆಂಡೆ 'ಲಂಡೆ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕಿ 'ಲಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕಿ, ಲೆಬ್ಬಿ (ನಾ). ೧. ಎಣಿಸುವುದು ; ಗಣನೆ : ನುದಿಯಲಕ್ಕಮ ಪುಗಳ ಲೆಕ್ಕಮಂ (ಕೂಣಂ. ೧೦-೧೦೩) ; ಕ್ಷಿತಿಯಂ ಕೋಧಿಪಲಕ್ಕ ಮೀಚಿಗಳ ಲೆಕ್ಕಂ ಮಾಡಲಕ್ಕ . . . ಸತಿಯಾ ಚಿತ್ತವರ್ಧವೈ (ಕೂಣಂ. ೧೦) ; ಕರ್ಣ ದ್ರೋಣರ ತಪುವಾಯ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸಂದನ್ನೆ (ಕೂಣಂ. ೨-೩೩) ; ಸರ ಚಿತ್ರಗುಪ್ತರ ಲೆಕ್ಕವ ಚಿಕ್ಕರಿಗೆದರು ಲೆಕ್ಕದ ಕೂರರನಿವ ಲುಳಿಯಲಿ ವಾಚಿಸುತಿಕ ಕರಣಕುಲತಿಲಕರ ಗೃಹಮಿರುತಿಹುವೆ (ಕೂಣಂ. ೭-೯೯). ೨. ಸಂಖ್ಯೆ ; ಅಂಕಿ : "ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆಯೆನೆ ಲೆಕ್ಕಮಕ್ಕು" (ಕೂಣಂ. ೧೦೯-೧೦) ; ಗುಣಾರ್ಣವನಂಬು ಲಕ್ಕ ಲೆಕ್ಕದ ಕೊಳೆ (ಕೂಣಂ. ೧-೨೦) ; ಬರೆದೆಯ್ಯಲ ಲೆಕ್ಕಮನಾದರಿದಂ ಗುರುಲಿಘುವಿಭೇದಮಂ ಭಾವಿಸು ನೀಂ (ಕೂಣಂ. ೧೦-೩೩) ; ಪಟ್ಟಾದ ಧರ್ಮೇತಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ಮತ್ತರು ಪನ್ನರದು ಲೆಕ್ಕದೊಳಂ ೧೨ (ಕೂಣಂ. 1೨-1. ೧೩೦-೦೯ ; 1೨೦೧). ಕುದುರೆಯ ಗಜ ರಥವ ಭೂಪಾಲರಧರದವರ ಲೆಕ್ಕಮಕ್ಕದ ವಿಷಯ (ಕೂಣಂ. ೧-೧೩).

೩. ಅಂಕಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಗಣಿತ ; ಅಂಕಗಣಿತ : ತರ್ಕವ್ಯಾಕರಣ ಗಮ ಕಾವ್ಯ ಛಂದಸ್ಸು ಲೆಕ್ಕವಾದಿಯ ಎದ್ದೆ (ಕೂಣಂ. ೧-೩೩) ; ಒಪ್ಪಿ ಹುಡುಗ ವೈಶ್ಯಕದ್ದನೆ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಾಯಪಾಪ ಮಾಡಿದ್ದನು (ಕೂಣಂ. ೨). ೪. ಆಯವ್ಯಯ ; ಜಮಾಖರ್ಚು : ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿರುವ ತರಣನನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಾಯ ಮಾಡುವಂತೆ ನಿಯೋಜಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವು (ಕೃಷ್ಣಂ. ೯೩). ೫. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಕೊಳುಕೊಡೆಯ ಗಣನೆ. - ಆಯವ್ಯಯದ ಗಣನೆ : ಎಲ್ಲಾ ಕರಣಗಳಂ ಕರೆಯು ಭಂಡಾರದ ಲೆಕ್ಕಮಂ ನೋಡಿ (ಕೂಣಂ. ೧-೯೯) ೬. ಪರಿಗಣನೆ : ಪೊಟ್ಟಲಿ ನೆಗಬ್ಬಿಗಾಟಿಸುವ ದುಷ್ಕರಿಯುಂ ಕವಿಯಂಬ ಲೆಕ್ಕಮೇ (ಕೂಣಂ. ೧-೧೨) ; ಹಾಮ ತಮ್ಮ ಮನದೊಳ್ ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದರ್ಪ ಕಬ್ಬಿಗರುಂ ಕಬ್ಬಿಗರಂಬ ಲೆಕ್ಕದೊಳಗೇಂ ಭೂಭೃತ್ಯಭಾಭೂಷಣಂ (ಕೂಣಂ. ೧-೩೩) ; ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನೀ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಒಮ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಮೆಗ್ಗಲವಾಗಿ ಕೊಡುವರುಂಟೆ (ಕೂಣಂ. ೧-೧೯-೩).

೭. ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ; ವ್ಯವಹಾರ : ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಲೇಖನವಾದ ಮಂಗಳಿ ಲಹಾತನ ಸುದ್ದಿ (ಕೂಣಂ. ೧೨-೯೯). ೮. (ಅಲಂ) ಅಭಿಪ್ರಾಯ ; ಅನಿಸಿಕೆ : ಬೆಳಗೊಳ್ ಗುಣಾರ್ಣವ ಲೆಕ್ಕ [ಕೂಣಂ. ಮಂಕಿ]ಮಂ

೯. ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ; ವ್ಯವಹಾರ : ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಲೇಖನವಾದ ಮಂಗಳಿ ಲಹಾತನ ಸುದ್ದಿ (ಕೂಣಂ. ೧೨-೯೯). ೮. (ಅಲಂ) ಅಭಿಪ್ರಾಯ ; ಅನಿಸಿಕೆ : ಬೆಳಗೊಳ್ ಗುಣಾರ್ಣವ ಲೆಕ್ಕ [ಕೂಣಂ. ಮಂಕಿ]ಮಂ

ಪೂರ್ವಮುಖ (ಕೂಟ. ೨-೩೩) : ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಬುಲಿಪು ಕುಳಿತು ಲೆಕ್ಕ ಲೇಖನಿಯು (ಕುಟಾಶ್ವ. ೨-೩೩). ಲೆಖ್ವಿ : ರಿ-ಕ್ಷೋಣಿಯೊಳ್ಳುಗೊಳ್ಳು ಲೆಖ್ವಿಗಳೆಲ್ಲಮುಪ್ಪುಳಿಪೊಂದಿಹೊಳ್ ಮೇಲಾಡಂಗದ ಪೊಲ್ (ಕೂಟ. ೩-೧೦೪). ೪. ಲೆಖ್ವದ ಪಟ್ಟಿಗಳು ತೀವ್ರ ಕಲಿಬುಡದಿಕ್ಕಿ ಕಲವು ಅಡುಪೆಗಳಿರುತ್ತವೆ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೨೪ ಕೃಷ್ಣಾ. ೩೩). ೮. ಆ ಲೆಖ್ವ ದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕೆಟ್ಟು ಹಾಳಾಯಿತು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೧೭).

ಲೆಕ್ಕಕೊಡು, ಲೆಕ್ಕಾಕೊಡು = ಮಾಡಿದ ಖರ್ಚಿಗೆ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡು. - ಕೊಡು : ದೇವರಿಗೆ ಅದರ ಲೆಕ್ಕ ಕೊಡಬೇಕಾದೀತು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩-೧೦೪); ಯಾರು ಅದಿ ಅಳವಡು ಮಾಡಿ ನಡೆಸಿದ ಸುಂಕವ ಲೆಕ್ಕಾಕೊಟ್ಟು (ಎಳ. ೨೪೩. ೨೪೩. ೪೦-೨೭; ೨೦೦೭). ಲೆಕ್ಕದಾಳು = ಎಣಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಆಳು ; ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವನು : ತುಂ ರಾಳ್ಳಕ್ಕಲ್ಲದ ರಾಮನ ಮೆಯ್ಯಾ ವಲೊಕ್ಕಿಲ್ಲ ಲೆಕ್ಕದಾಳುಗಳು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೪-೧೦). ಲೆಕ್ಕಪಕ್ಕ, ಲೆಕ್ಕಪೊಕ್ಕ = ಗಣಿತ, ವ್ಯವಹಾರ ಮುಂತಾದುವು : ಲೆಕ್ಕಪಕ್ಕವನು ಲೋಕದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಿಗಿಲಾಗಬೇಕು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೭-೧೪); ಲೆಕ್ಕಪಕ್ಕಂಗಿಡಲ್ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಪೊಯ್ಯಾಡಿದಲ್ (ಕ್ರಿಶ್ಣಾಶ್ವ. ೭೭೦-೭೭೩); ಸರಕಾರದಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವಂಥಾ ಶೀಮ ಲೆಕ್ಕಪೊಕ್ಕವನ್ನು ಬರಿಸಿ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೧೨೨). ಲೆಕ್ಕಬಿಡು = ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸು : ಸನ್ನಾಸಿಯು . . . ವಿಶಾಗ್ರಮನಸ್ಸನಾಗಿ ಲೆಕ್ಕಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೭೭೦). ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡು = ಗಣನೆ ಮಾಡು : ಎಣಿಸು : ರಾಜ್ಯಾ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಸಿ ಮೇಲೆ ಬಂದ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೪) : ಸ್ವತಂತ್ರ ವಾಗಿ ಲೆಕ್ಕಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿರುವೆಂಬುದನ್ನು . . . ಗಮನ ಕೊಟ್ಟು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೩). ಲೆಕ್ಕಹಾಕು = ರಿ. ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಮಾಡು : ಎಣಿಕೆಹಾಕು : ಒಂದುದಿನಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟಾಗುವುದೆಂದು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನೀವು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಆಹಾರಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೧೨೩) ; ಅಲ್ಲಿ ಕೂತು ಶಾಂತವಾಗಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯ ನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೧೦೭). ೨. ಯೋಚಿಸು : ಊಹಿಸು : ಶಂಕರವು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿದವನಂತೆ ಹೇಳಿದ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩) ; ದೇವರಾಜನೊಡೆಯರನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಕದಲಿಸುವ ಸಮಯ ಸಮೀಪಿಸಿತುಂದು ಪಂಡಿತನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ್ದ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೨೩೩).

[<ಸಂ. ಲೇಖ್ವಿ. / ಪಾ. ಲೇಕ್ಕ. / ತುಳು. ಲೆಖ್ವಿ ; ತೆಲು. ಲೆಕ್ಕ]

ಲೆಕ್ಕಗೊಳ, ಲೆಕ್ಕಗೊಳ (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡು ; ಎಣಿಕೆ ಮಾಡು : ಶಾರ್ದೂಲಾಭಿಲವನಂಗೊಳಂ ತಿರಿಹಿದೀಯುಕೊಂದೆ ಲೆಕ್ಕಗೊಳಲ್ ಕಾಲಂ ಸಾಲವೆ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೪-೨೨) ; ಲೆಕ್ಕಗೊಳೆ ಕೊಂಗಬಲಂ ಲಕ್ಕಂಬರ ಮೀರ್ವಮಂಬರ್ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೭-೩೩) ; ಸುಂದಾ ಮುನ್ನರ ದೇಗುಲಗಳಿಗನಿಹೋ ಲೆಕ್ಕಗೊಳಲ್ಪರ್ಕಮೇ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩-೧೦೦). ಲೆಕ್ಕಗೊಳು : ೨. (ಆಲಂ) ಭಾವಿಸು ; ವಿಚಾರಿಸು : ಸಿಕ್ಕಿದರು ತಮಗಿಂದ ಮನದೊಳು ಲೆಕ್ಕಗೊಳಲಿಲ್ಲ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೧೦-೭೩). [ಲೆಕ್ಕ + ಕೊಳ್ಳೆ]

ಲೆಕ್ಕಗೊಳು 'ಲೆಕ್ಕಗೊಳ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕಣೆ, ಲೇಖಣೆ (ನಾ). ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿಕೊಂಡು ಬರೆಯುವ ಚೂಪಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಸಾಧನ ; ಲೇಖಿನಿ ; ಟಾಕು (ಉಕ) : "ಲೆಕ್ಕಣೆ(ಲೇಖಣೆ)-ಲೇಖಿನಿ" (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೨೪) : ಕೆಂಗದಿಗುಂದಿಗಿಯು ನೆಲರ ಹೀಗುರಿಯೆಂದು ಮರೆತದಂ ಬರೆಯ ಲೆಕ್ಕಣೆ ಎಸಗುವನ್ನ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೨೪-೩೨) ; ಅವರು ಯಾವ ಶಿಕ್ಷಕನ ಒಗ್ಗಿಯೂ ಲೆಕ್ಕಣೆ ಎತ್ತಿದವರಲ್ಲ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೦). ಲೇಖಣೆ : ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇಂದಿನ ಧ್ವಜದಂತೆ ಇದ್ದು ದನ್ನು ಲೇಖಣೆಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೨೪) ; ಬರೆಯುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಲೇಖಣೆ ನಿಲ್ಲಲಾರದು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೨). [ಸಂ. ಲೇಖಿನಿ]

ಲೆಕ್ಕಣೆ, ಲಕ್ಕಣೆ (ನಾ). ರಿ. = ಲೆಕ್ಕಣೆ : ತರಲಾಪಾಂಗವಿರಾಸಪ್ಪುರಿತಮೆ ಲೆಕ್ಕಣೆಯಾಗಿ ನಲ್ಲಳ್ ಮುನ್ನಂ ಬರೆದಕನುಚರಿತವನುಗಳ್ ಬರೆದಂತಿದರ್ ಪುದು ಮುನ್ನವೆಪ್ಪಕ್ಕದೊಳ್ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೪-೧೪) ; ಧರೆ ಹಲಗೆ ವೃದ್ಧಿ ಯಾದುದು ಧರಣಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಮರನೆ ಲೆಕ್ಕಣೆ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೧-೩೦ ೩೦೪) ; ಶರಮೊಂದಂ ತೆಗೆದು ನಡೆದೊಂದರಿದಂ ಲೆಕ್ಕಣೆ ಮಾಡಿ ಗಜಮದ ಮನೆಯಂ ತರಿಸಿ ಪತಾಕಾಪಟದೊಳ್ ಬರೆದಟ್ಟದನಂಧನಪತಿಗಾ ಸಿಂಧುಸುತಂ (ಗಣಪು. ೩-೨) ; ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲೆಕ್ಕಣೆ ಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೪೪). ೨. ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವ ಸಾಧನ ; ಕುಂಪ : "ಈಚಿಹಾ, ತೂರಿಹಾ-೨ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವ ಲೆಕ್ಕಣೆ" (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೦೩). ಲೆಕ್ಕಣೆ : ೨. ಲೆಕ್ಕಣೆಯು ಓದಿದೊಂದು ಚಿತ್ರ ಗ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟಿ ಬರೆದ ಗಂಡುರೊಪ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೩-೩೪) ; ಬಟ್ಟತರ ಮನೆಯ ಗುಳ್ಳೆದು ಲೆಕ್ಕಣೆ ಬರೆಯ ಪತ್ರಗಳನು ಓದಿದು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೩-೧೪).

[<ಸಂ. ಲೇಖಿನಿ]

ಲೆಕ್ಕತಪಾಸಿಗೆ (ನಾ). ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವವನು ; ಲೆಕ್ಕಪರೀಕ್ಷಕ : ಪ್ರತಿಪರಾಪವೂ ಲೆಕ್ಕತಪಾಸಿಗೆಂದ ಎಲ್ಲ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳ ಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೩) ; ಲೆಕ್ಕತಪಾಸಿಗೆರೊಂದು ವರ್ಗವೆ ನಿರ್ಮಾಣ ವಾಗಹತ್ತಿದ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೩). [ಲೆಕ್ಕ + ತಪಾಸು + -ಗ]

ಲೆಕ್ಕಪತ್ರ (ನಾ). = ಲೆಕ್ಕ : ಒಡೆಯರು ಆ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರದ ಆಯವ್ಯಯ ಪತ್ರಕದ ಇಲ್ಲವ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಬೇಕಾದ ಭಾಗವನ್ನು ನೋಡ ಬಯಸಿದರೂ . . . ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವಂತಿರಬೇಕು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೨) ; ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳ ಗೊಡಲದಿಂದ ಪಾರಾದ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸು ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೨೪). [ಲೆಕ್ಕ + ಪತ್ರ]

ಲೆಕ್ಕಪರೀಕ್ಷಕ (ನಾ). = ಲೆಕ್ಕತಪಾಸಿಗೆ : "ಕರಣಿಕ. ಲೆಕ್ಕ. . . ಲೆಕ್ಕಪರೀಕ್ಷಕ" (Accountant. ೨೦೩). [ಲೆಕ್ಕ + ಪರೀಕ್ಷಕ]

ಲೆಕ್ಕಮಿಡು, ಲೆಕ್ಕವಿಡು (ಕ್ರಿ). ರಿ. ಗಣನೆ ಮಾಡು : ಎಣಿಕೆಹಾಕು : ಅನಿಶಿತವೆಂದು ಲೆಕ್ಕಮಿ[ಷಣಾ.ವಿ]ದಲಾನವಾಯಿಂ ಬನಮಂ ಲತಾನಿಹಿತನ ಕೃತಕಾದ್ರಿಯಂ ಪೂನಮಂ ಕೊಳನಂ (ಪಾಣ್ಣ. ೨-೨೪) ; ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾರಮವ್ವ ಬೆಳಸಂ . . . ಲೆಕ್ಕಮಿಡಲ್ಕುಮಾಟರಂತಂ ಮತ್ತೆಲ್ಲಮನೆಯ್ಲ ಲೆಕ್ಕಸಿಡೊಡಂ ಮನೆಗೆಯ್ಲ ಸಲಾಟರಂತಂ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೪-೧೦). ಲೆಕ್ಕಮಿಡು : ೨. ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಬರೆ : ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವನ್ನು ಲಿಖಿತದ ಮೂಲಕ ಇರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳು : ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದೇನೋ ಸುಲಭ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೧೨೩).

[ಲೆಕ್ಕ + ಇಡು]

ಲೆಕ್ಕವಣಿಗೆ (ನಾ). ಲೆಕ್ಕದ ವಿವರ ; ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ : ತಂದೊಡಮೆಯೊ ದಿದಿರೊಳ್ ಓದಿದಂಗಳಂಗೆ ಲೆಕ್ಕವಣಿಗೆದೋಟುವಂತೆಸದು ತೋಟಿದು ವಂದಿನ ಬಂದ ಮಾವುಗಳ್ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩-೨೪). [ಲೆಕ್ಕ + -ವಣಿಗೆ]

ಲೆಕ್ಕವಲಗೆ (ನಾ). ಲೆಕ್ಕ ಬರೆಯುವ ಹಲಗೆ. - ಫಲಕ : ಅದೊಂದೊ ಳಗೆ ಪೂರ್ವಪರದಿಗಾಗದ. ಸಮಾಭೂತಕಪ್ರದೇಶದೊಳಪೂರ್ವಶಿಲ್ಪಕೃತ ಮವ್ವ ಲೆಕ್ಕವಲಗೆಯಂ ಕಾಡಿಗೆಯೊಳ್ ಪಟ್ಟಿಸಿ ಪೊಟ್ಟಿಗವಡಿಶಿಯೊಳೊರಿಸಿ ದಂತೆ ವಿಂಚಿ . . . ವಾಹಗಳ್ ಮನೋಹರಂ (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೪-೧೦೩ ೪).

[ಲೆಕ್ಕ + ವಲಗೆ]

ಲೆಕ್ಕವಿಡು 'ಲೆಕ್ಕಮಿಡು' ನೋ. ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ, ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ, ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ (ನಾ). ರಿ. ಎಣಿಸುವುದು : ಲೆಕ್ಕಮಾಡುವುದು : ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಜಮ - ಖರ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಸರಿದೂಗುತ್ತದೆ ! (ಕೂಟಾಶ್ವ. ೩೩) : "ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ೧೦.೦೦೦. ರಿಪೇರಿಕಲಸಕ್ಕೆ ೧೦.೦೦೦" ಎಂದು ಎಚ್ಚರ ಹೇಳಿದಾಗ

೮ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಸಂಯೋಗೀ ಕಂಡಿತು (ಕೋಡ. ೨೫). ೨. ನಿಶ್ಚಿತ ವಾದದಂ; ನಿಖರವಾದುದು : ಕಾರೋಚಿತನ್ಯಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ (ಕೋಡ. ೨೫); ಅದನ್ನು ಅಡುವ ಮೂಲಕ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಮಾತು (ಕೋಡ. ೨೫). ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ : ೨. ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದ ಹೂ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಡಿಯಂತೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ (೨೫, VIII, ೨೫೩. ೧೬-೧೭; ೧೬೬೫ ೧). ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ : ೧. ಅವನು ತನ್ನ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದಿಂದ ಶ್ರೀ. ಪೂ. ೫೫೫೫ ನಡೆದ ಗ್ರಹಣ ಒಂದನ್ನು ಕುರಿತು ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿದಿದ್ದನಂತೆ (ಕೋಡ. ೧). [ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಮಾತು, ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಮಾತು = ೧. ಎನಿಸು : ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಮಾತು : ಅಯನವಲನ(Angle of Position)ವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಮಾತು ಅವನು ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ (ಕೋಡ. ೧೭೬). ೨. ಪೂರ್ವಪರವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸು : ಆಲೋಚಿಸು : ಮಗನು ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರೆ ತಮಗೆ ಹತ್ತಿರವೆ ನೆಚ್ಚಿನ ಗಂಜಿ ಉಳಿಯುವುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವನ್ನೂ ಅವನೇ ಜೋಯಿಸರಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಬಲ ಕೇಳುವರು (ಕೋಡ. ೧೦). ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವಾಳು = ಆಲೋಚಿಸು : ಯೋಚಿಸು : "ಎಂದಾಕೋಡಳು ತನ್ನಲ್ಲಿ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೇನೋ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ (ಕೋಡ. ೧೬). [ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ + ಆಚಾರ]

ಲೆಕ್ಕ 'ಲೆಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕ (ನಾ). ೧. ಲೆಕ್ಕ ಬರೆಯುವವನು ; ಕರಣಿಕ : ಲೆಕ್ಕಗಂ ನಡೆ ಸದರು ಕರಣಸಾಲಿಗೆ ಬಂದು ಕುಳಿದು (ಕೋಡ. ೩-೧೦); ಜೋಯಿಸಿಗಂ, ಲೆಕ್ಕಗಂ (ಕೋಡ. ೧೦೭ ಕ್ರಮ); ಆ ಕಿರಾತನು ತನ್ನ ಕೆಳದಿಗೋಡೆಯ ಲಾಗವರ ಎಳೆದೊಯ್ದಿರಿಸಲಾಗುವುದು ಮುಗಿಸುವುದು ತಳು ಮಾಡದಾಗ ಲೆಕ್ಕಗರು (ಕೋಡ. ೧೦-೧೦); ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಲೆಕ್ಕಗರು ಈ ಎರಡೂ ವರುಷಗಳ ಅಂಕಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಕೋಡ. ೧೦). ೨. ಜೋಯಿಸ : ಜೋಯಿಸಿ : "ಕಲಿಕೆ=ಜೀವಿಗಳ ಆಯುಷ್ಯಮಂ ಎಣಿಸುವಂ . . . ಲೆಕ್ಕಗಂ" (ಕೋಡ. ೧೦೭). [ಲೆಕ್ಕ + -ಗಂ]

ಲೆಕ್ಕಗರ ಪಿರಿಯ = ಕರಣಿಕರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ಲೆಕ್ಕಗರ ಪಿರಿಯನೆನಪಾದದ್ದುಂ (ಕೋಡ. ೧). ಲೆಕ್ಕಗರನು=ಲೆಕ್ಕಗರ ಪಿರಿಯ : ಒಪ್ಪುವ ಲೆಕ್ಕಗರನವನಿಗೆ ದನದವಾದದ್ದುಂ (ಕೋಡ. ೧೦) ; ಲೆಕ್ಕಗರನ ನಂತೆ ಇವನು ! ಕರಣಿಕಾಗ್ರಹಮಂಕೆ ! (ಕೋಡ. ೧೦). [ಲೆಕ್ಕ + -ಗಂ]

ಲೆಕ್ಕಿಸು 'ಲಕ್ಕಿಸು' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕಿಸು (ಶ್ರೀ). ಎಣಿಕೆ ಮಾಡು : ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕು : "ಎಣಿಸಿ ಲೆಕ್ಕಿಸು" (ಕೋಡ. ೧) ; ಮೇಣಾಲದ ಲೆಕ್ಕಿಸುತುಂ ಸೆಳ್ಳಲೆಯಂ ಮಾರ್ಗೊಡು ಪುಣ್ಯದೊಡುವು ಕಿಡುಗಂ (ಕೋಡ. ೧೦೭-೧೦೮) ; ಗಣಕರು ಲೆಕ್ಕಿಸಲಾಡಿದ ಬಣಗಾಗಿ (ಕೋಡ. ೧-೧೦೭) ; ಲೆಕ್ಕಿಸಲಾರು ಕಲ್ಲರ ಗಳ (ಕೋಡ. ೧೦೭-೧೦೮). [ಲೆಕ್ಕ + -ಗು]

ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ 'ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕಿ 'ಲೆಕ್ಕ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕಿತನಿ (ನಾ). ಲೆಕ್ಕದ ಪರಿಶೀಲನೆ, -ತಪಾಸಣೆ : ಭಾರತದ ಹಣ ಕಾಸಿನ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರ - (Controller) ಮತ್ತು ಲೆಕ್ಕಿತನಿ ಅಧಿಕಾರಿ . . . ಇವರ ಅಧಿಕಾರ . . . ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ (ಕೋಡ. ೧೦೭). [ಲೆಕ್ಕ (< ಲೆಕ್ಕ) + ತನಿ]

ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ 'ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕಿ 'ಲಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕಿ 'ನಟ್ಟಿಕೆ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕರ್ (ನಾ). ೧. ವ್ಯಾಪಾರ. ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಲೇವಾದೇವಿಯ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪುಸ್ತಕ ; ಮುಖ್ಯಲೆಕ್ಕದ ಪುಸ್ತಕ ; ವರ್ಗ ; ಹಣಕಾಸಿನ ದಾಖಲೆ : ಲೆಕ್ಕರ್ ಬರೆಯುವ ಅವಾಂತರದಲ್ಲಿ ಕಾಗದವನ್ನು ಒಡೆದು ಓದಿಕೊಂಡ (ಕೋಡ. ೧೬). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಳತೆಯ ಕಾಗದ : ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ 'ಸೈಡ್' ಅನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಬಾಂಡ್, ಲೆಕ್ಕರ್, ಇಂಡೆಕ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ಕಾಗದ ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು (ಕೋಡ. ೧೦). [← ಇಂ. Ledger]

ಲೆಕ್ಕ 'ನಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಲೆಕ್ಕ (ನಾ). ೧. ಬಳಿಯುವಿಕೆ : ಲೇಪನ : "ಲೆಕ್ಕ ಮೊದಲಾಗುಳ್ಳ ಕೆಲಸಮಂ (ಹ)ಪ್ಪಕ್ಕರ್ಮಂ ಎಂಬುದು" (ಕೋಡ. ೧೭-೧೭೬) ; ಲೆಕ್ಕದ ಬೊಂದೆಮನರಕೆಬೊಯ್ಯಪ್ಪಂಎನಿಸಿದ ಪಕ್ಕಲೆಯಂ ಬೇಟಾಗಿ ತೋಟಗುಮಲ್ಪಿ (ಕೋಡ. ೧೦-೧೦). ೨. ಬಳಿಯುವ ದ್ರವ : ಲೇಪನ ಸಾಮಗ್ರಿ : "ಲೆಕ್ಕಮನ ಲೆಕ್ಕಂ" (ಕೋಡ. ೧೦) ; ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರದ ಲೆಕ್ಕದ ಕಾಪ್ಪಕರ್ಮದ ರೂಪಗಳೊಳಿಲ್ಲಂ (ಕೋಡ. ೧೬-೧೬) ; ಇರುಳ ಲೆಕ್ಕವ ತೊಡೆದ ಕಾಳೋರಗನ ಮನೆಯೊ (ಕೋಡ. ೧-೧೬) ; ಒಪ್ಪಗಟ್ಟಾಟದರುಳನದ ಗತಿ ಎಂತಿದೆಯೊ ಲೆಕ್ಕದಲಿ ಸಮೆದ ಬಹುಧಾಟಿಯು (ಕೋಡ. ೧೦-೧೦೭). ೩. ವಿಗ್ರಹಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಎರಕ : ರುಕ್ಕಿಣಿ ರವನ ಲೆಕ್ಕದ ಕಲ್ಲ ಮೆಣ್ಣು ರೂಪನೆ ಮರಮಟ್ಟಿ (ಕೋಡ. ೧೦-೧೬) ; ಒಪ್ಪಿದಳ ಲೆಕ್ಕದ ಕರಂವಿನಪೋಲ್ (ಕೋಡ. ೧-೧೦). ೪. ಮಣ್ಣು, ಮೇಣ, ಎರಕ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೊಂಬೆ. ಪ್ರತೀಮೆ : ಸಹಜಮಪ್ಪ ಕಾಂತಿಯೊಳೊಪ್ಪಣ್ಣದೊ ಲೆಕ್ಕದಂತರ್ಮ ಮಗನಂ ಗೆಂಟಿನೊಳಿ ಕೆಂಡು (ಕೋಡ. ೧೬) ; ಇದು ಭೂವನ ರೂಪಿವೊ ಲೆಕ್ಕದ ರೂಪನಂತುಮಾಟಿಯಲಿರು (ಕೋಡ. ೧-೧೬) ; ಲೆಕ್ಕದುರಗನ ಒಡಿದವೇತಕಿ ಗುಡವಂತ್ರವೆ (ಕೋಡ. ೧-೧೦) ; ಸುರಗಿಯಂದಾ ಲೆಕ್ಕದಮನ ಉರವಣಿವೊಡೆದಳು ಮಿಗೆ ನೆತ್ತರನು (ಕೋಡ. ೧೦-೧೦). ೫. (ಆಲಂ) ಸಂಬಂಧ : ಇಂತೀ ಜೀವದ ದೃಷ್ಟವ ಕೊಡು ಎಣಗಿದತ್ತಳ ಸರ್ವಜೀವದಯ ಈ ಲೆಕ್ಕದ ಲೆಕ್ಕವ ದಿದಿನಾ ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣು ಮರನಂತೆ (ಕೋಡ. ೧೦-೧೦). [← ಹ್ಯಾ. ಲೇಪ್ಪ. / ಸಂ. ಲೇಪ್ಪ]

ಲೆಕ್ಕಗಾಣ (ನಾ). ಲೇಪಿಸುವವನು ; ಬಳಿಯುವವನು : "ಲೇಪಣಿ ಪಳಗಂಟು—ಈ ೨ ಲೆಕ್ಕಗಾಣಂ" (ಕೋಡ. ೧೭-೧೭೬). [ಲೆಕ್ಕ + -ಗಾಣ]

ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ (ನಾ). [ಲೆಕ್ಕ] ಲೆಕ್ಕನಾಗುವುದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕರ್ಮಾಚಾರ, ನೋಕರ್ಮಾಚಾರ, ಕಬಳಾಚಾರ, ಲೇಪ್ಯಾಚಾರ, ಓಡಾಚಾರ ಮತ್ತು ಮಾನಸಾಚಾರ ಎಂಬ ಆರಂಭಿಕಯ ಆಚಾರದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಮಕ್ಕಂ (ಕೋಡ. ೧೦-೧೦) ; ಈ ಗಾಢಾ ಸೂತ್ರನಿರೂಪಿತಕ್ರಮದಿಂ ನೋಕರ್ಮಾಚಾರಮಂ ಕರ್ಮಾಚಾರಮಂ ಕಬಳಾಚಾರಮಂ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಮಂ ಓಡಾಚಾರಮಂ ಮಾನಸಾಚಾರಮಂ ಮಂದಕ್ಕಂ . . . ಏಕೇಂದ್ರಿಯನಿಶಾಯಕ್ಕೆ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಮಕ್ಕಂ (ಕೋಡ. ೧೦೦). [← ಸಂ. ಲೇಪ್ಯಾಚಾರ]

ಲೇ (ಲ). ಸಂಬೋಧನಾರ್ಥಕ ಅವ್ಯಯ : ಇನ್ನೇನು ಮಾಡಲಿ, ಲೇ (ಕೋಡ. ೧೦೦). [← ಎಲೆ]

ಲೇಕಿ 'ಲೆಕ್ಕಿ' ನೋ.

ಲೇಕಿಗ (ನಾ). (ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವ) ಕಾಳನ್ನು ಅರಿಸಿಕೊಂಡು ತಿನ್ನುವವನು ; (ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವ) ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಅರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವವನು : ನಿನ್ನ ಪಾಳಾರೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಕಾಳರಾಶಿ ತಿಂಬ ಲೇಕಿಗನು (ಕೋಡ. ೧೦-೧೦) [ಲೇಕಿ (< ಲೆಕ್ಕಿ) + -ಗ]

ಲೇಖಿ (ನಾ). ೧. ಬರಹದ ದಾಖಲೆ : ಬರಹ : ಅನರ ಕೃಷಿಗಳು ಕೊಟ್ಟು ಲೇಖಾರ್ಥವನವಾದು ನೀವನಿಬರಂ ಹೇಳುವವನಲು (೧೫೩. ೩-೩೪); ಮರ ಸುಲಭವಾಗಿ ಒತದು ಹೋಗುವುದರಿಂದಲೂ ಗೆದ್ದಲು ಮುಂತಾದ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಇರಬೇಕಾದ ಯಾವ ಲೇಖಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕೂ ಭಾರತೀಯರು ಉಪಯೋಗಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ (೪೩೫. ೩೬). ೨. ಕ್ರಮವರಿತು ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಬರಹವೆಗೆ : ಲೇಖಿ : ಒಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಅವೊಂದು ಲೇಖಿ ಬರೆದಳು (೩೩೪. ೨೩೦); ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಷಯದ ಲೇಖಿಗಳಿಗೆ ಮೂಲಸ್ಥಾನವೆಂದರೆ 'ಪ್ರಬಂಧಕರ್ಣಾಟಕ' (ಸುಖಾರ್. ೨೦೬) ೩. ಬರಹವೆಗೆ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರಲೇಖನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹಲಗೆ.-ಲೇಖನ ವಸ್ತು : "ಲೇಖಮೆನ್ನಲಳಮದಕ್ಕುಂ" (೧೦೫. ೦೦೨). ೪. ದೇವತೆ : "ಅದಿಕ್ಕು . . . ಲೇಖಿ, ಸುಪರ್ವ . . . ದೈವತಂ - ಈ ೨೧ ದೇವತೆಗಳೆ ಪೂಜೆ" (ಪೂಜಾ. ೨-೪). ಲೇಖಿವಲ್ಲಭ ' ಪರಾ. [ಸಂ. ೧]

ಲೇಖಿಕೆ (ನಾ). ೧. ಬರೆಯುವವನು; ಲಿಖಕಾರ : "ಲೇಖಿಕೆ, ಲಿಖಕರ - ಈ ೨ ಲೇಖಿಕೆ" (ಪೂಜಾ. ೧೬-೧೭); ಚರಣಂಗಲ್ಲಾಘೋಷಂ ಪರಿಕಸೆ ಕರ್ತಂತ ಕವಿಗೆ ಲೇಖಿಕನಪ್ಪಂಗಿರದಕ್ಕುದುಪಾಯಂಗಳ್ ಚರಣಾಂತ್ಯ ದೂಳೊಡುವೆಗೆ ದುಷ್ಕರಮಕ್ಕುಂ (ದಂಭೋನಾ. ೦-೪೪ ೧೦೩೩ ೦೬); ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಚಾಯತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಣಕ, ಲೇಖಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯವಾಲ ಎಂಬ ಮೂವರನ್ನು ನೇಮಿಸಿರುತ್ತಿದ್ದರು (೩೩೩. ೩೬). ೨. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯಾವುದಾದರೂ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಬರೆಯುವವನು; ಬರಹಗಾರ; ಗ್ರಂಥಕರ್ತ : ಇಷ್ಟು ಅನುಕೂಲವಾದ ರಾಜಮೊಗ್ಗ ದೊರೆತ ಮೇರೆ ಲೇಖಿಕರು ಉಳಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರು (೪೪೦. ೨೨, ೦೩೪). ಓದುಗನಿಗೆ ಲೇಖಿಕನ ಅನುಭವದ ಅನಂದವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ (೩೩೩. ೪).

ಲೇಖಿಕನವಕ್ರ = ಲಿಖಕಾರರಿಂಬ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ವಜ್ರಾಯುಧ ದಂಕಿರುವವನು : ಒಂದು ಬಿರುದು : ಬಿರುದ ಲೇಖಿಕನಿವಕ್ರಂ ನಾಗದೇವನ ಲಿಖಿಕಂ (೪೪೦. ೭೦-೨-೦೦೩ : ೧೦೩೪). [ಸಂ. ೧]

ಲೇಖಿಕೆ (ನಾ). ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯಾವುದಾದರೂ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಬರೆಯುವವಳು.-ರಚಿಸುವವಳು : ರಚನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲೇಖಿಕೆಯ ಉದ್ಯಮ ಹೊಗಳತಕ್ಕಂತಹವೇ ಸರಿ (೩೩೪. ೨೨೨). [ಲೇಖಿಕೆ + - ಇ]

ಲೇಖಿಕೆ 'ಲಿಕ್ಕಣೆ' ನೋ.

ಲೇಖಿಕ (ನಾ). ೧. ಬರಹ : ಬರಹವೆಗೆ : "ಅಕ್ಷರಂ ಲಿಖಿ ಲೇಖನ ಬರಹಂ" (ಪೂಜಾ. ೦೦೬-೦೬). ೨. = ಲೇಖಿ ೨ : ಅನೇಕ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು (೩೩೪. ೪೦); ಶೃಂಗತಲೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವೊಂದ ಕೆಲವಂಶಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದೇ ಈ ಲೇಖನದ ಉದ್ದೇಶ (ಪೂಜಾ. ೩೬). ೩. ತಾಳಗಿರಿ. [ಸಂ.]

ಲೇಖನಕಲೆ (ನಾ). ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಬರೆಯುವಿಕೆ : ಲಿಖಾಸ್ತ್ರ : ಲೇಖನಕಲೆಯನ್ನು (Calligraphy) ಕಲಿಸುವ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು (೪೩೫. ೨೦). [ಸಂ. ಲೇಖನಕಲೆ]

ಲೇಖನಪದ್ಧತಿ (ನಾ). (ಯೋಚಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು) ಬರಹದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ : ಪಠನಪದ್ಧತಿ (Oral transmission)ಯಿಂದ ಲೇಖನಪದ್ಧತಿಗೆ (Written transmission) ಅದ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮಣ ನಡೆದಿರಬೇಕು (೪೦೩. ೨೨). [ಸಂ.]

ಲೇಖನಶಾಲೆ (ನಾ). ಬರಹವೆಗೆಯ ಕೋಣೆ : ಸುಸ್ಥಾನ ಲಿಖಕಾರರು

ತಮ್ಮ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಲಾಂಛನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ . . . ಇವರಿಗೆ ಮಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕೊಠಡಿಯೊಂದಿತ್ತು; ಅದನ್ನು ಲೇಖನಶಾಲೆ (scriptorium) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು (೪೩೫. ೨೦). [ಸಂ. ಲೇಖನಶಾಲೆ]

ಲೇಖನಸಾಮಗ್ರಿ (ನಾ). ಬರೆಯಲು ಬೇಕಾಗುವ ಲೇಖನಿ, ಮಸಿ, ಕಾಗದ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು : ಎಲೆ ಸಬಿಯರೆ, ಒಂದು ಗೀತೆಯನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿರುವೆನು : ಲೇಖನಸಾಮಗ್ರಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? (ಸುಖಾರ್. ೩೪-೩). [ಸಂ. ಲೇಖನಸಾಮಗ್ರಿ]

ಲೇಖಿನಿ (ನಾ). = ಲಿಕ್ಕಣೆ : ಬಿಳಿಯ ಕಾಗದ ಹೃದಯ ಬಾಯಿ ಕಲಮ ದಾನಿ ನಾಲಿಗೆ ಎಂಬೊಂದು ಲೇಖಿನಿಯು (ಪೂಜಾ. ೨-೦೩-೨) ; ಹರನೊರೆದ ತೆಪದಿ ಭಕ್ತರ ಚರಿತಗಳನ್ನುಸುರೂಪಿತರೋಮ ಮಾರ್ಜನವೆನ ಕೋಪದಿಂದ ಮೆರೆದೊಪಾಕ್ಷನಂ ಲೇಖಿನಿಯೊಳಿಟ್ಟು ಬಿಡ ಮತ್ತೆ ಜೇಷ್ಠಂತುಸುರಲು (ಸುಖಾರ್. ೦೩-೨೩) ; ರಾಯನ ಕತ್ತಿಯೆಡ್ಡೆಲ್ಲದ ಬಿಸಿಯು ವದ್ದನ್ನನ ಲೇಖಿನಿಯಲ್ಲಿ ಆವೇಶಗೊಂಡಿದೆ (ಪೂಜಾ. ೪೦). [ಸಂ. ಲೇಖಿನಿ]

ಲೇಖಿರಿ (ನಾ). = ಲೇಖಿಕೆ ೧ : ತಟ್ಟರೆ ತಿದ್ದಲಿಲ್ಲಂ ಒಪ್ಪುವ ವಳಿಗವಿ ಗಳುಂರ್ಪ ಕನ್ನ(ಡ)ಗಟ್ಟದಿ ತಿಪ್ಪಣಾಪ್ಪಿ ಲೇಖಿರಿಯಪ್ಪಂ ಸೇನಾನಿ ದೇವರಾಯನಿಟದೊರ್ (ಪೂಜಾ. ೨೨. ೩೩ ಕ್ರೋಧಕಳೆ). [—ಕೆಲಾ. ಲೇಕರಿ]

ಲೇಖಿಲಿಖಿ (ನಾ). ಒಂದು ಒಗೆಯ ಲಿಖಿ : ಚಕ್ರಲಿಖಿ ಲೇಖಿಲಿಖಿ ದರ್ಶಣ ಲಿಖಿ . . . ಯಾ ಅಗಡೆಲಿಖಿಗಳನ್ನೊದಲಪಾಯದ . . . ಕಳಕಳಗೊಳು ತಿದ್ದರು ವಿಜ್ಞಾನರುಗಳಲ್ಲ (ಪೂಜಾ. ೩೩-೩). [ಸಂ.]

ಲೇಖಿವಲ್ಲಭ (ನಾ). ದೇವತೆಗಳ ಒಡೆಯ ; ಇಂದ್ರ : ಕೂರಿ ಸೂದಿದ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಯುಂ ಪುರ್ವಾಸರೋಲಮಾನಿ ಕುಡೆ ಸಿತವಾಲ್ಕುಂಭ ಕೃಷ್ಣೊಡಾ ಲೇಖಿವಲ್ಲಭಸೂಲಭಾಗ್ಯಂ ಪೋದ ಕಾಲದೊಳು (ಪೂಜಾ. ೩-೦೪). [ಸಂ.]

ಲೇಖಿವಾರ್ತೆ (ನಾ). ಬರಹದಲ್ಲಿರುವ ಸುದ್ದಿ ; ಪತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ : ಬಾಹುಬಲಿಕೆ:ಮೂರಜ್ಞಗಮಾ ಸ್ಥಿತಿಯೊಳು:ಲೆಯು:ಮಂ ದೂತರಾಮನಟ್ಟ ದೊಡೆ ಲೇಖಿವಾರ್ತೆಕಾಣಿಸದೊಳತಿಳುತನುಂ ಸುರಸನ್ನವನುಮಾಗಿ (ಪೂಜಾ. ೪೪) ; ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ದೂತರನಟ್ಟುವೆಂಬ ಲೇಖಿವಾರ್ತೆಯಂ ಕೇಳು (ಪೂಜಾ. ೩೩). [ಸಂ. ಲೇಖಿವಾರ್ತೆ]

ಲೇಖಿವಾಹ (ನಾ). ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವವನು ; ಪತ್ರವಾಹಕ ; ಓಲೆಕಾರ : "ಲೇಖಿವಾಹಂ ದೂತಂ" (ಪೂಜಾ. ೩೦-೩೪) ; ಅಂದಿರೊಳೆ ಲೇಖಿವಾಹನಿವಹಂ ಬರೆ ಕುಡನಿಳಾದಿನಾಯಕಂ (ಪೂಜಾ. ೩೩) ; ಉಡದೋಲಂ ವಳೆಕಟ್ಟುಂ ಮಡಮೇಜ್ಜು ಮೆಟ್ಟಿದಕ್ಕವದಮುಂ ಕೆಯ್ಯೋ ಓವಿದಿರ್ಪ ಕುಂಚಮಂ ತನ್ನೊಡಂಬದಂಬಿಯ ಲೇಖಿವಾಹಾಕೃತಿಯೋ (ಪೂಜಾ. ೨-೪೩). [ಸಂ.]

ಲೇಖಿವಾಹಕ (ನಾ). = ಲೇಖಿವಾಹ : ಲೇಖಿವಾಹಕರ್ ತ್ವರಿತಗತಿ ಸುತಂ ರಾಜಾಧಿರಾಜಂಗೆ ಕೃತಪ್ರಣಾಮರಾಗಿ (ಪೂಜಾ. ೩೪) ; ಜನಂ ದರದರದಲ್ಲಿಗೆ ಲೇಖಿವಾಹಕರನ್ನಟ್ಟಿ (ಪೂಜಾ. ೪-೪೩ ೩) ; ಲೇಖಿವಾಹಕರಂ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಮಂ (ಪೂಜಾ. ೦೩-೩೩ ೩). [ಸಂ.]

ಲೇಖಿವಾಹನ (ನಾ). = ಲೇಖಿವಾಹ : ಲೇಖಿವಾಹನಂ ಚಂದ್ರವಾಹನಂ ಗಂತ್ಯಾದಿಂದ ಮಾರ್ತೆಯಂ ಪೇಟ್ಟುದುಂ (ಸುಖಾರ್. ೩-೩ ೩). [ಸಂ.]

ಲೇಖಾಧುನಿ (ನಾ). ಸುರನದಿ : ದೇವಗಂಗೆ (?) ; ನರನಾಥ ನೋಡಿ ಲೇಖಾಧುನಿಯು ಸಂತಸಂಜೆರಿದು ಸೌಮಿತ್ರಿಯು ಕರಮೊದನಿರುಳಿರುವದರೆ ಈ ಕಾಮಂತಿರಮೃತರವಾಗಿದೊ ನೋಡು ತೀರದ ಒಳವನು (ಪೂಜಾ. ೨-೦೩-೦). [—ಲೇಖಿ+ಧುನಿ]

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). = ಲೇಖಕಿ : ಅವಳು ಲೇಖಕಿ. ಕವಯಿತ್ರಿ. ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ
-ಹೀಗಿಲ್ಲ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಆ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಯತ್ನಿಸು
ತ್ತಿದ್ದರು (ಸಿ. ೨೫. ೨೫). [ಸಂ. ಲೇಖಕಿ]

ಲೇಖಕಿ (ಗು). ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ; ಬರೆದ. [ಸಂ.]

ಲೇಖಕಿ (ಕ್ರಿ). ೧. ಬರೆ : ಲೇಖನ ಮಾಡು. ೨. ಬರೆಯಿಸು :
ಹರನಿಂದಧಿಕ ಹರಿಯ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನೆಂದಾಗ ಮಂದಮತಿ ವ್ಯಾಸಪತ್ನಿಯ
ಲೇಖಕಿ ಪೋಲ ಬಾಗಿಲೊಳಗಿಟ್ಟಿದ್ದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨-೨-೨೪). ೩. ಚಿತ್ರಿಸು :
ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದು ಕರ್ಣಪುರದೊಳಗಿರುವ ಕತ್ತರಿರಸವ
ನನಮೊದಲುಂದ ಲೇಖಕಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೦). [ಲೇಖಕಿ + ಇತ್ಯಾದಿ]

ಲೇಖಕಿ (ಗು). ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ : ಮಹಾಲಯ ಲೇಖಕಿ ಪರವಾನ
ಯನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಯಾರೂ ಕಡಿಯಲಾಗದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦. ೦೪).

[←ಮಾ. ಲೇಖಕಿ]

ಲೇಖಕಿದಾಖಲೆ (ನಾ) ಲೇಖಕಿ ದಾಖಲೆ : ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಯೊಂದು
ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಲೇಖಕಿದಾಖಲೆ ಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). [ಲೇಖಕಿ + ದಾಖಲೆ]

ಲೇಖಕಿಹೋಗಿ (ನಾ). ಲೇಖಕಿ ಮೂಲಕ ಕೊಡುವ ಜಾಮೀನು : ಚಿತ್ರಿಸ
ರಮು ವಸೂಲಿಮಾಡುವ ಬ್ಯಾಂಕಿನವರು ಅದರ ಲೇಖಕಿಹೋಗಿಯನ್ನು
ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಚಿತ್ರಿಸ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲವು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦).

[ಲೇಖಕಿ + ಹೋಗಿ (<ಪ್ರೇಕ್ಷಕಿ)]

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ೧. ಬರೆಯುವುದು ; ಬರವಣಿಗೆ. ೨. ಪತ್ರ ; ಕಾಗದ :
ಜಟಿಲನಾಯಕರರು . . . ನಂಬಿಯೂರೂರ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ
ಪುಠಲೇಖಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬). ೩. ಗೆರೆ ; ಸಾಲು ;
ಪಂಕ್ತಿ : ಕಡಗರಿದವು ಲೇಖಕಿಯರು ಕಾಣಿಕೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೦) ;
ಬಹುಧೂಮಲೆ. ಬೆ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಮಿಹುರಾಧ್ಯಕ್ಷರೊಂಜನೆಯೊಡನೆ
ಲಂಕಾದಹನಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೨) ; ಹೊಕ್ಕು ಲೇಖಕಿಗಿಲ್ಲ ಬೆಲುವಿಲ್ಲಾಗಿ
ಸಂದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). 'ಧೂಮಲೇಖ' ಪರಾ. ೪. ಚಂದ್ರಬಿಂಬದ ಲೇಖಕಿ.

[ಸಂ. ಲೇಖಕಿ]

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ಬರೆಯುವುದು ; ಪತ್ರ ; ಕಾಗದ : "ಓಲೆ ಪತ್ರಮದು
ಲೇಖಕಿಮಕ್ಕು" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೨) ; ವ್ಯಮೂರಣಾಂಧದಲ್ಲಿ . . .
ಸಾಕ್ಷಿ. ಲೇಖಕಿ ದಿವ್ಯ . . . ಪ್ರಕೀರ್ಣ ಎಂಬ ೨೫ ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಲೇಖಕಿದೋಷ (ನಾ). ಬರವಣಿಗೆಯ ತಪ್ಪು - ದೋಷ : ಅಶಾಂತಿ.
ವ್ಯಾಧಾತ (←ಆರ್ಥವಿರೋಧ). ಪುನರುಕ್ತ. ಅವಶ್ಯ. ಸಂಪದ
(← ಕೆಟ್ಟದೋಷ) - ಇವು ಲೇಖಕಿದೋಷಗಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೨). [ಸಂ.]

ಲೇಖಕಿಯ 'ನೇಪಾಯ' ನೋ.

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ತಡ : ನಿಧಾನ ; ವಿಳಂಬ : ಗಾಢ ಎಷ್ಟು ದಿನ ಲೇಖಕಿ ?
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). [←ಇಂ. ಲೇಖಕಿ]

ಲೇಖಕಿದೇನೆ 'ಲೇನೇನೇ' ನೋ.

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ಸಾಲ ; ಕಡ : ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿ ಸಮಾಜದ
ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಸ್ವತ್ತೂ, ಅಸ್ತಿಯ ರೂಪದ ಲೇಖಕಿರೂ . . .
ರಾಜ್ಯದ ವಶದಲ್ಲಿ ನೆಲಸತಕ್ಕದು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬). 'ದೇನೆ', 'ಲೇನೇನೇ'
ಪರಾ. [← ೬೦. ಲೇಖಕಿ]

ಲೇಖಕಿದೇನೆ 'ಲೇನೇನೇ' ನೋ.

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ಓಣಿ ; ಗಲ್ಲಿ ; ಸಂದಿ : ಆ ರೋಡಿನ ಒಂದು ಲೇಖಕಿರಾಗಿ
ತಿರುಗಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬). [← ಇಂ. ಲೇಖಕಿ]

ಲೇಖಕಿದೇನೆ, ಲೇಖಕಿದೇನೆ, ಲೇಖಕಿದೇನೆ (ನಾ). (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ
ಹಣವನ್ನು) ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಕೊಡುವ ವ್ಯವಹಾರ .

ಲೇಖಕಿದೇನೆ : "ಲೇನೇನೇ" ವ್ಯಮೂರದ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜೀವಣ
ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹಿಡಿದು ತರುತ್ತಿದ್ದ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). ಲೇಖಕಿದೇನೆ : ಅಯಾ ದಿನ
ಲೇಖಕಿದೇನೆ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಸರ್ ಮಾಡಿದಿದ್ದುತ್ಸೇನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). ಲೇಖಕಿದೇನೆ :
ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಲೇಖಕಿದೇನೆ ಪಡೆದವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ (ಕೃಷ್ಣ.
೨೦) ; ತಮ್ಮ ಸ್ವರ ಚರಪ್ರತಿಭೆಯೊಂದಿಗೆ ಲೇಖಕಿದೇನೆಗಳ ವಿವರವಿತ್ತು
(ಕೃಷ್ಣ. ೨). 'ದೇನೇನೇ' ಪರಾ.

[← ೬೦. ಲೇನೇನೇ ; ಮಾ. ಲೇಖಕಿದೇನೆ]

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ೧. ಹೆಚ್ಚುವಿಕೆ ; ಸವರುವಿಕೆ : ನೇಪಾಳದ ಜೀವಮಂ
ಗಿರೀಶ್ವರಿಯ ರಸದಿಂದ ಮರ್ದಿಸಿ ನಾಭಿಗೆ ಲೇಖಕಿ ಮಾಡಿ ಶಿಲ್ಪವಿರೇಕವನ್ನು
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). ೨. ಮುರಾಮು ; ಗಿರೀಶ್ವರ. ಸುಖ್ಯ ಮುಂತಾದ
ಲೇಖಕಿ ವಸ್ತು : ಕಂದಬಗ್ಗಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದ ಲೇಖಕಿಯೊಂಕೆ ರಂಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೦) ; ಹುಣ್ಣಿ ಬೀನೆಗೆ ಲೇಖಕಿ ಹುಟ್ಟಿದರೋ ? ಉಟ್ಟಿದರೋ ?
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). ೩. ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ವಸ್ತು : ವಿವರಣೆ
ಪ್ರೇಷಕ : ಜಾಪದೇನದು ಕೆಳಗೆ ವಿವರಣೆ ಮೈಯ ಮಲ ಪೋಷಣೆ
ಪಾಪ ಲೇಖಕಿಗಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). ೪. ಕೊಳೆ ; ಕೊಳಕು :
ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಲೇಖಕಿವಾದವಿರುವ ತುಪ್ಪದ ನಂದಿನಿ ಒತ್ತಿಯಂತೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦).
೫. ಉಟ ; ಆಹಾರ : "ಲೇಖಕಿ . . . ನಾಡು -
ಭೋಜನದ ಹಸುಗಳು" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). ೬. (ಅಲಂ) ಸಂಬಂಧ :
ಗೊಡವೆ : ಅಪರೂಪವಿರುವ . . . ಜಗದ್ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ
ಅಸ್ತಿತ್ವವಾಗಿ. ಲೇಖಕಿವಾಗಿ ಇದೆಯೆಂದು ವೀಕ್ಷಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೧).

ಲೇಖಕಿಮಾಡು = ಬಳಿ ; ಹೆಚ್ಚು ; ಲೇಖಕಿ : ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು
ನುಗ್ಗಿ ಬೀರನ್ನು ಮಜ್ಜೆಗೆಯಿದರೂ ಲೇಖಕಿಮಾಡು ಶಿಲ್ಪಕರರು ಮಾನ್ಯಂ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). ಲೇಖಕಿಮಾಡು = ೧. ಮುರಾಮು ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು
ಬಳಿ. - ಸವರು ; ತಲೆ ಒಡೆದವನೂ ಸಮ ಲೇಖಕಿಮಾಡವನೂ ಸಮ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೦). (ಅಲಂ) ಸಂತ್ಯಸು ; ಸಮಾಧಾನಮಾಡು : ತಂದೆ ಅವನ
ನೊಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಲೇಖಕಿಮಾಡು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬). [ಸಂ.]

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ೧. ಬರೆಯುವವನು ; ಲೇಖಕಿಸುವವನು : "ಲೇಖಕಿ,
ಪಳಗಂಡ - ಈ ೨ ಲೇಖಕಿ" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೨೬). ೨. ಅಚ್ಚು
ತಯಾರಿಸುವವನು ; ಮಾದರಿಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು. [ಸಂ.]

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ೧. = ಲೇಖಕಿ : "ಲೇಖಕಿಮಾಡು" ಪೂಜ್ಯವಾದವನ್ನು
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೦-೨೨) ; ಉಪಕರಣಲೇಖಕಿಗಳೆಂಬವನು . . . ಆಗಿ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೬) ; ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಗಿರೀಶ್ವರಕ್ಕೆ ಲೇಖಕಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ
(ಕೃಷ್ಣ. ೨೬). ೨. = ಲೇಖಕಿ. [ಸಂ.]

ಲೇಖಕಿ 'ನೇಪಾಲ' ನೋ.

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ದೇಶದ ಹೆಸರು ; ನೇಪಾಳ : 'ಲೇಖಕಿ'
ಪರಾ. [← ಸಂ. ನೇಪಾಲ]

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ನೇಪಾಳದೇಶದವನು : 'ಲೇಖಕಿ' ಪರಾ.
[ಲೇಖಕಿ + ಇಂ]

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ನೇಪಾಳ ದೇಶದವನು : ಇತಿಗೆ . . . ಕನ್ನಡಿಗಿ,
ಲೇಖಕಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬) (ಕೃಷ್ಣ. ೨೦ ಕೃಷ್ಣ).
[ಲೇಖಕಿ + ಇಂ (< ಇತಿ)]

ಲೇಖಕಿ (ನಾ). ಲೇಖಕಿರೊಂದು ; ಬರೆಯುಕೊಂಡು ; ಅವನೇ
ಕೆಳಗೆ ಘಟಕ ಪೂರೆಯ ಕೈ ಪಡೆದು ಸವಿಯನೊಂದು ರಸಜಂ
ಲೇಖಕಿಯಿಂದಿರುವವನು (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೨೬).
[ಸಂ. ಲೇಖಕಿ]

ಲೇಖಕ (ಗು). ೧. ಬಳಿದ : ಸವರಿದ : ಆಗ ಇವನು ಸೋತು ಧೂಳು ರಕ್ತ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಲೇಖಕನಾಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ (ಪೂಜಾ. ೦೪) (ನಾ).

೨. (ಅಲಂ) ಅಪಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ; ಅಪಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು (?) : ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಲೇಖಕವಾದವರಿಗೇ ಅಪಾತನ ಸುದ್ದಿ (ಪೂಜಾ. ೦೨-೪೪). [ಸಂ.]

ಲೇಖಕ (ಕ್ರಿ). ೧. ಬಳಿಯಲ್ಪಡು : ಲೇಪನ ಹೊಂದು : ಅಗಲಮೆಲ್ಲಂ ಸುಧೆಯಿಂದ ಲೇಖಿಸಿದುದು . . . ದೆಸೆಯಲ್ಲಂ ಬಂದನಾಸಾರದಿಂ ಮುಸು ಕಿತ್ತೆಂಬಿನಮೊಂದು ಬೆಳ್ಳಿಲಗು ಪರ್ವತ್ತಯ್ಯ ರೋದೋಂತಮಂ (ಇದಂ. ೦೦೩). ೨. ಬಳಿ : ಸವರು : ನಾನು ಪರಿಮಳವ ಲೇಖಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೇ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳ ಲೇಖಿಸುವೆ (ಪೂಜಾ. ೪. ೭೩-೦೪೩) ; ಉಬ್ಬಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅರಿವಣಬೇರನ್ನು ತೇದು ಲೇಖಿಸಿದಳು (ಪೂಜಾ. ೦೪). ೩. ಅಂಟು : ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳು : ಲೋಪವಾದರು ಸುಯ ಕರ್ಮಜ ವಾಪವ್ಯೂಗಗಳೆರಡು ನಿನ್ನನು ಲೇಖಿಸುವೆ (ಪೂಜಾ. ೨೯-೦೦). [ಲೇಪನ + - ಇಕ್ಕು]

ಲೇಖ (ನಾ). ಅರಳೆ ತುಂಬಿ ಮಾಡಿದ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಗಾಡಿ : ಬಲದೇವ ಮಂತ್ರಿ ತನ್ನ ಬಾಲೆಯಾಗಿತ್ತ ಬಹುತೇಕ ಹೇಮದ ಪುಂಡ ಲೇಖ ಮುಟ್ಟಿದ (ಪೂಜಾ. ೦೪೩-೪) ; ಮಲಗಿದೋಣ ಮತ್ತನೆ ಲೇಖನ ಮೇಲೆ (ಪೂಜಾ. ೨೭) ; ಹಂಪಕೂಲಿಕಾತ್ಮ ಎಂದರೆ . . . ಹತ್ತಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ತುಂಬಿ ಹೊರಿದ ಲೇಖ (ಪೂಜಾ. ೩೩). [+ ಮರಾ. ಲೇಪ. / ತಲು. ಲೇಖ]

ಲೇಖ್ಯ (ಗು). ೧. ಬಳಿದ : ಲೇಖಿಸಿದ. (ನಾ). ೨. ಬಳಿಯುವ ವಸ್ತು ; ಲೇಪ : "ಲೇಪಕ್ಕೆ ಲೇಪ್ಯ" (ಪೂಜಾ. ೩೪). [ಸಂ.]

ಲೇಲಿಹಾಸ (ನಾ). ೧. ಹಾಸ್ಯ : ಸರ್ವ : ಈ ಕರ್ಮದೊಳಿನ್ನೊಳ್ ಕಾಳಿಯಮಹಾಸರ್ಪನಿರ್ವಂ . . . ಈ ಸಮುದ್ರಾ ಮಧೂಮದೋಮಮಾ ಲೇಲಿಹಾಸನಾಭಿಲಾಷಾಪೋದ್ವಾ ಮಧೂಮದೋಮಂ (ಪೂಜಾ. ೩-೦೦೪). ೨. ಶಿವ. [ಸಂ.]

ಲೇಲಿ (ನಾ). (ಕರಾ) ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಬೇ "ಲೇ ಲೇಲಿ" ಎಂದು ಹಾಡಿಕೊಡಿದಳು (ಪೂಜಾ. ೪). ಲೇಲಿಹಾಸ = (ಕುಣಿತದ ತಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ) 'ಲೇ ಲೇ' ಎಂದು ಹೇಳು : ನಾವು ಹೊರೆಯರು ನಾಲ್ಕು ಲೇಲಿಹಾಸ ಇವತ್ತಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಣಿಯುತ್ತೇವೆ (ಪೂಜಾ. ೦೩).

[+ ತುಳು. ಲೇಲಿ = ಹೊರೆಯರ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುಣಿತ] ಲೇವಡಿ (ನಾ). ಗೇಲಿ : ಅಣಕ : ಕುಚೋದ್ಯ : ಈ ರುಪ ಲೇವಡಿ ನೋಡ್ತು (ಪೂಜಾ. ೦೦೦) ; ಲೇವಡಿ ಬೇರೆ ಮಾಡ್ತೀ ? (ಪೂಜಾ. ೦೦) ಲೇವಡಿಮಾಡು = ಗೇಲಿಮಾಡು : ಅಣಕಿಸು : ಹೊಸಮೇಷ್ವರು ಅವನನ್ನು ಲೇವಡಿಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರಾಣ ಅಗಿಹೋಗುವುದರಲ್ಲಿ ಇತ್ತಂತೆ (ಪೂಜಾ. ೪). ಲೇವಡಿಯಿಬ್ಬರು. ಲೇವಡಿವಿಬ್ಬರು = ಲೇವಡಿಮಾಡು : ಧರಣಿಯುನ ಗೆಳೆಯರು ಅವನನ್ನು . . . ಲೇವಡಿ ಯಿಬ್ಬರಾದ್ದರು (ಪೂಜಾ. ೨೩) ; ನಿನ್ನ ಉಲಿತವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕಾರಿ ಲೇವಡಿವಿಬ್ಬರಿದ (ಪೂಜಾ. II, ೦೦೪೦).

[+ ತುಳು. ಲೇವಡಿ = ವಾರಿಡ್ಡು, ಕಪ್ಪು. / ಮರಾ. ರೇವಡಿ = ಫಜೀತಿ] ಲೇವಡಿ 'ಲೇವಡಿ' ನೋ. ಲೇವಣ 'ಲೇವಳ' ನೋ. ಲೇವಳ 'ಲೇವಳ' ನೋ. ಲೇವಾಡೇವಿ (ನಾ). ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಹಾರ : ಹಣದ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳೆಯ ವ್ಯವಹಾರ : ಕ್ಷಿಗಾರರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ

ಲೇವಾಡೇವಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ . . . ಮೂರು ವರ್ಷಗಳು (ಗ್ರಾ.ಪಾ. ೦೩೩) ; ಸಾಲಿಗರು ಲೇವಾಡೇವಿಯ ಫೈಸಲಾತಿ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಅವನನ್ನೇ ನೇಮಿಸಿದರು (ಪೂಜಾ. ೪೦).

ಲೇವಾಡೇವಿ ಪತ್ರ = ಹಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಕೊಡುವ ವ್ಯವಹಾರದ ಪತ್ರ : ಲೋಹವನ್ನೂ ನಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಬೆಲೆಯನ್ನೂ ಕೊಂಡು ತರುವ ಸಾಲಪತ್ರ. ಲೇವಾಡೇವಿಪತ್ರಗಳೂ ಇರುವುವು (ಪೂಜಾ. ೨೪). [+ ಹಿಂ. ಲೇವಾಡೇಳ]

ಲೇವಿ (ನಾ). (ಕುದುರೆಯ ತಲೆಗೆ ಅಲಂಕರಿಸುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರ ಸಾಧನ ; ತುರಾಯಿ : ಪಸುವಟ್ಟಿಯವ ಪೊಸಲೇವಿಯಾ ನುಯ್ಯಣ್ಣ ಕಸುಗಲ್ಲ ಕೀಲಕೆಯ ಮೊಗಮುಟ್ಟಿ . . . ತದ್ವಾಜಯಾಶಾಹ ದೊಳ್ಳುಸುಮಬಾಣನ ರಥದ ಗಿಳಿಯಂತೆ ವಿಜಯಾರ್ಥಗಿರಿಯ ಬಸ್ಸಿಗೆ ಪಾಠಾತು (ಪೂಜಾ. ೦೦-೩೨) ; ಕುದುರೆಗಳ ಜೀನ ಹಲ್ಲಣ ಲೇವಿ (ಪೂಜಾ. ೨೭) ; ಕಂದದ ಹಕ್ಕರಿಗೆ ಜಬುಕು ಮೊಗರಂಬ ವಾಘಿಗರ್ (ಪೂಜಾ. ೪೩-೪೪) ; " ಹೊಲಿವು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ ಆಸನ " (ಪೂಜಾ. ೪೩೪). [ದೇ. ತುಳು. ಲೇವಿ ; ತಿಲು. ಲೇವ]

ಲೇಶ (ನಾ). ೧. ತುಂಡು : ಚೂರು. ೨. ತೀರ ಸ್ವಲ್ಪ ; ಅಲ್ಪ : ಕೊಂಚ : " ಅಣು ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಲೇಶಂ ತ್ವರಿ ಕಣಂ ಲಪಂ " (ಪೂಜಾ. ೦೦೩-೩೩) ; ಉದರವೈರಾಗ್ಯವಿದು ನಮ್ಮ ಪದಮನಾಭನಲ್ಲಿ ಲೇಶಭೂತಿಯಲ್ಲ (ಪೂಜಾ. ೩-೨೩ ಕೃಷ್ಣ) ; ಸುಖಲೇಶಮುಂ ಸುಳಿಯದಕಿಂತೆನ್ನಕ್ಕೆ ರಾಜಪ್ರತಿ. ಲತಾಂಗಿ. ನಿನ್ನನೆಂತಾಯ್ತು ಪೇರ್ ಪೇರ್ ? (ಕ್ರಿ.ಪೂಜಾ. ೪೯-೩೦೩). ೩. ಕಿರುದು : ಚಿಕ್ಕದು : "ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಲೇಶಂ ಲಪಃ . . . ತ್ವರಿ - ಈ ಗಿಣ ಕಿರುದು" (ಪೂಜಾ. ೦೦೪-೩). ೪. [ಪಾಪ್ಯವಿ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರ ; ಗುಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಗುಣವನ್ನೂ ದೋಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗುಣಾಂಶವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು : ಗುಣದೊಳಮಣ ಪವಿಡಿಪಮಗುಣಮಂ ದೋಷದೊಳಮಿಂಸು ಗುಣಮಂ ತಂದೊಡಗಿಸು ವುದು ಲೇಶಮೆಂಬುದು (ಪೂಜಾ. ೩-೦೩೦) ; ಗುಣಮನೆ ತರ್ಪದ ದೋಷದ ಗುಣನೆ ದೋಷಮುಮಂಸು ಗುಣಗಣನೆ ತಂದೊಣವೆಂದು ಲೇಶು (ಪೂಜಾ. ೩೪). [ಸಂ.]

ಲೇಶಾಲಂಕಾರ (ನಾ). = ಲೇಶ ಳಿ : ಮರಳಿ ಗುಣದಲ್ಲಿ ದೋಷ ದೋಷದಲ್ಲಿ ಗುಣ ತೋರಿ ಹರುಹದಿ ಲೇಶಾಲಂಕಾರ (ಪೂಜಾ. ೦೩೪). [ಸಂ.]

ಲೇಶ್ಯ (ನಾ). ೧. = ಲೇಶ್ಯ ೨ : ಪರಮಾಯುಷಿದವದಿಯಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂ ಲೇಶ್ಯದಿಂ (ಪೂಜಾ. ೨೨೦೦) . . . ಅಮರತ್ವಂ ಹೇಯ ಮೊದೆಯಮೇ (ಪೂಜಾ. ೦೩-೦೨೨) ; ಅಂತರಾತ್ಮನ ಸಹಜಜಾ ನ ಸ್ವಾರ್ಥಿಯು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೊಳಪನ್ನು ಉಳ್ಳದಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಿಚಾರವಾದ ಲೇಶ್ಯಗಳಿಂದ ಎಳೆಯಲ್ಪ ಟ್ತಂತಾಗಿಯೂ ಆಂದೋಲನಗೊಳ್ಳುವುದು (ಪೂಜಾ. ೦೩೪). ೨. [ಗಣಿತ] ಆರು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ಅಂಶದ್ವಿಗಾರ್ಯ ಲೇಶ್ಯ ಜೀವಂ ದ್ರವ್ಯಂ . . . ಅಪಾ ನಾಮಂ (ಪೂಜಾ. ೪-೩). [ಸಂ.]

ಲೇಶ್ಯಾವಿಶುದ್ಧಿ (ನಾ). [ಜೈನ] "ಲೇಶ್ಯಯು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಮಂದವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ಅದು ಇಲ್ಲವಾಯಿತೆಂದರೆ ಅದು ಲೇಶ್ಯಾವಿಶುದ್ಧಿ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲೇಶ್ಯಯು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಲೇಶ್ಯಾವಿಶುದ್ಧಿ" (ಪೂಜಾ. ೪೪ ಪಾಂಚಜಿನ್ಯ ಪೂಜಾ. ೪೪) : ಜ್ಞಾನಾದಿ ಪರಿಣಾಮಂಗಣೋ ನಿರತಿತಯ ಲೇಶ್ಯಾವಿಶುದ್ಧಿಯಂ ತಾಲ್ಮಿ (ಪೂಜಾ. ೦೦-೦೪ ಪ). [ಸಂ.]

ಲೇಶ್ಯಾಶುದ್ಧಿ (ನಾ). = ಲೇಶ್ಯಾವಿಶುದ್ಧಿ : ಅಂದು ಪೂಜಾಗಣೋಗಣ ರದು ಲೇಶ್ಯಾಶುದ್ಧಿಯಂ ತಾಲ್ಮಿ (ಪೂಜಾ. ೪-೩೩ ಪ). [ಸಂ.]

ಲೇಖ್ಯ (ನಾ). ೧. ಬೆಳಕು: ಕಾಂತಿ. ೨. [ಜೈನ] "ಆತ್ಮವು ಯಾವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಪುಣ್ಯ, ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಲೇಖ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳುವರು" (ಕೃಷ್ಣ. ೨೯೬). ಗತಿ ಮಯ್ಯತ್ತ ಕಷಾಯಲಿಂಗತತಿ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನಜ್ಞಾನವಪ್ರತಿಮಾಸಂಯತೆ ತಾನುಮತ್ತೆ ನಿಶಾಂತಂ ಲೇಖ್ಯಯಿಂದಿರ್ವತ್ಕೂಂಡುತಚ್ಚ (ಕುಶುಮ. ೯೦-೬); ಲೇಖ್ಯಾನು ವಾದದಿಂ ಆಚಾರ್ಯವರ್ಗಂ ಮುಣಿಸುಮ್ಯಕ್ತಮುಮಕ್ಕುಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೨).
[ಸಂ. ಲೇಖ್ಯ]

ಲೇಖ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು: ನೆಗಬ್ಬ ಗುಣಾಂಕ ಮಾರ್ಪುಲ ಧೀರಂ. ಶ್ರೀಮತಾರೇಸಯ್ಯ (೧೯. ೪. ೩೩೦. ೨೬-೦೨; ೫೨).

[ಲೇಖ್ಯ + ಅಯ್ಯ]

ಲೇಖಿಗ (ನಾ). ಹಿತವಾದುದನ್ನು ಬಯಸುವವನು; ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಹಾರೈಸುವವನು: ವಕು ಸಾವತ್ತ್ವ ತನ್ನ ಶಿಶುವಿಗೆ ಏನ ಗಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು... ಆರು ಸತ್ತರೂ ಲೇಖಿಗಲ್ಲ ತಮ್ಮತಮ್ಮಪ್ಪಕ್ಕೆ ಲೇಖಿಗ ರಲ್ಲರೂ (ಕೃಷ್ಣ. ೦೬-೬).
[ಲೇಖ್ಯ + - ಇಗ]

ಲೇಖ್ಯ (ನಾ). ೧. ಒಳ್ಳೆಯದು; ಹಿತವಾದುದು: ನಿಮ್ಮಡಿ ಕೂಲಿ ಸಾವುದು ಲೇಖ್ಯ (ಕುಶುಮ. ೧೦-೨೦); ಲೇಖ್ಯ ಕಂಡು ಮನ ಬಯಸಿ ಬಯಸಿ ಆಸೆ ಮಾಡಿದೊಡ್ಡಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೨೬); ಕರ್ಣಾಗಿ ಸಾವಿನ ಸುಖಗಳೇ ಲೇಖ್ಯ. ತ ಕೈಕೊಂಡೆನ್ನಾ ಭೀಮ (ಕುಶುಮ. ೧೬-೨೬). ೨. ಮಂಗಳಕರವಾದುದು; ಶುಭಕರವಾದುದು; ಶ್ರೇಯಸ್ಸು: ಕಡದ ವಿಧಾನಮನುಳ್ಳ ಇವು ಲೇಖ್ಯಗಳೆ ಬಟ್ಟಿಯನಿಸುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. ೬೩-೨); ದೇವರ್ಗಲಂ ತುಂಬಿಯಂ ತಿಳಿಯಲ್ ಸ್ವಪ್ನದಿ ಲೇಖ್ಯ (ಕುಶುಮ. ೬೯). ೩. ದೃಢವಾದುದು: ಇರೆ ಶುಭಗ್ರಹಮಾ ಮರಂ ಲೇಖ್ಯಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೯-೦೬). ೪. ಶುಭ ಕಾರ್ಯ: ಮಂಗಳಕಾರ್ಯ: ಮದುವೆ ಮುಂಜಿ ಮೊದಲಾದ ಲೇಖ್ಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಷವ ವಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ವೈಭವದ ಸ್ಥಾನವು ಇತ್ತು (ಕುಶುಮ. ೦೦೨). ೫. ಉತ್ತಮವಾದುದು; ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು: "ನಿಗರ, ನಟ್ಟಿ... ಲೇಖ್ಯ ಒಳ್ಳು ಕನ್ನೆಂದುದು. ಪರಿವರಿದುದು - ಈ ೧೪ ಮನೋಹರಂ" (ಕೃಷ್ಣ. ೩೩-೨೦೦); ಎನ್ನಾಳ್ವ ಮಂಡರ್ಗಲೋರ್ ಪಟ್ಟಿದ ಲೇಖ್ಯಾಣಂ ದೊಕ್ಕಿತು ವಸ್ತುವರ್ಗಕ್ಕುಂ (ಕುಶುಮ. ೦೦೩-೨೯). ೬. (ಸಂಭೋಗದ) ಸುಖ - ಸಂತೋಷ: ಛಾಪಿಗೆ ತಟ್ಟಿದ ಬಂಟಿ ಲೇಖಿಗೆ ಪುನಗದ ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತದ ದೇವನಪ್ಪಯದ ಆಚಾರ... ಘಾಸಿಯುಂಕಾಯುವೆ (೧೯-೪. ೦೬); ಬೇಟದೊಳ್ ಬರಿದು ಕೂಟದೊಳ್ಳಲ್ವ ಲೇಖಿನೋರ್ ವಾಸನವೆದರು (ಕುಶುಮ. ೨-೨೦ ೩); ಲೇಖುದಟ್ಟಿದ ಮನ ಹೊಸವೋಹ ಮತ್ತವರಾ ಸೆಜ್ಜಿವನೆಯೊಳು ಮಾಳ್ ಲೇಖನವರೆ ಬಲ್ಲರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೯೨-೦೩೨). ೭. ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ; ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯ: ಹಿಂದಿನ ಜನಮುದರಿ ಎಂದೋ ಲೇಖನು ಮಾಡಿ ಇಂದು ನಿಮ್ಮಡಿಗಿ ಎಣಗಿದನು (ಕೃಷ್ಣ. ೦೦೬).

ಲೇಖುಲೇಖು (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ): ಲೇಖುಲೇಖು ತಮ್ಮನಾದಿದ ಛಾಪಿ ಬಾಹಿರವಾಗಬೇಡ (ಕುಶುಮ. ೦೬-೦೦); ಲೇಖು ಲೇಖು! ನೀರಿಬೆಯದ ಗಂಟಲೊಳ್ ಕಡುಬು ತುಣುಕಿದಂತಾಯ್ತು (ಕುಶುಮ. ೬-೯). ಲೇಖುನಾಡು = ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಹೇಳು: ಲೇಖನಾದಿದ ಕರ್ಣ ನಿನ್ನಿ ನ್ನೈಸಲೇ ಸಾರಧಿಯ ಕೊಡತ (ಕುಶುಮ. ೬-೯). ಲೇಖ್ವರ್ = ಅಹಿತರು: ಶತ್ರುಗಳು: ಲೇಖ್ವರ್ಗದೇ ಮಂತಣಂ (ಕುಶುಮ. ೦೦೯). ಲೇಖಾನು = ೧. ಒಳ್ಳೆಯದಾಗು; ಸರಿಯಾಗು; ಹಿತವಾಗು; ನುಡಿದಿನ ಪುಣ್ಯ ಲೇಖಾನಿ ನುಡಿಯಲ್ ಬಲ್ಲುದಿ: ಗಿಳಿ (ಕುಶುಮ. ೬೩೦); ಸಭೆ ಮೆಟ್ಟಿ ಲೇಖಾಯ್ತನುತ್ಸವಿಲೆ (ಕುಶುಮ. ೬೬. ೨೦-೨೨); ಕೊರ್ತು ವಿನವ ಗೊಂದಲದ ಲೇಖಾಯ್ತು (ಕುಶುಮ. ೨೬-೨೯). ೨. ಬೆನ್ನಾಗು;

ಸೊಗಸಾಗು: ಲೇಖಾನಿ ತುಲಸಿಯ ಮಾಲೆಯ ಧರಿಸಿದ ವಾಸುದೇವನು ಬಂದ ಕಾಣಿರೇನೆ (ಕೃಷ್ಣ. ೦-೨೪೦-೨); ಈಶ ನಿಮಗತ್ತಧಿಕಸುಖವ ಕೊಡಲೆಂದು ಲೇಖಾನಿ ಹರಿದವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು (ಕುಶುಮ. ೦೩-೦).

[ಲೇ. ೩ ತುಳು. ಲೇಖು. ಲೇಖ್: ತಲು. ಲೇಖ್]

ಲೇಖ್ಯ (ನಾ). "ಬಟ್ಟು ಮೊಗಳ ಎದುರುಬದುರಿನ ಅಂಚು ಗಳನ್ನು, ಗುಂಡುರಂಧ್ರಗಳ ಅಥವಾ ಕೊಳ್ಳಗಳ ಮೂಲಕ, ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಗಿಯುವ ಕುರಿ. ಅಥವಾ ತೊಗಲಿನ ದಾರ. ಒಟ್ಟಿ, ಅಂಗಿ, ಮೊಗಳ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹೆಣ್ಣಿಗೆಯ ಪಟ್ಟಿ (ಸಾ. ಜರತಾರಿಯದು); ಕಲಾಬತು; ನಾರು, ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ, ಲೇಪ್ಪ, ಲೋಹ-ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ದಾರದಿಂದ ಚಿತ್ರರಚನೆಯಾಗಿ ಹೆಣೆದು ಮಾಡಿದ ಸೂಕ್ಷ್ಮರಚನೆಯ ಅಲಂಕಾರದ ಪಟ್ಟಿ" (Lacoo- ೫೦೯೩); ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಮುನ್ನ ನನ್ನ ಮಗಳೊಬ್ಬಳು ಲೇಖಿಗೂ... ಮಗನೊಬ್ಬನು ಪೆನ್ನಿಲಿಗೂ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (ಸಾಣಿ. ೦೬೯); ನಾನು ಶೈತವೆಗನಿಂದ ಲೇಖು ಕೊಂಡೊಡ್ಡೀನಿ (ಕುಶುಮ. ೨೯೬).
[← ಇಂ. Lacoo]

ಲೇಖುಗಾತಿ (ನಾ). ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುವವಳು: ನಾಲಗೆಯೊಳಿಲ್ಲ ನಿನ್ನದೊಳಗೆ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿಯಾದ್ದು ನೀನೆನ್ನ ಚಾಳಿಸುತ್ತಿದೆಯ ತಕ್ಕರ ದೇವ ಯೆಂದಾ ಲೇಖುಗಾತಿಯೊತ್ತಿದಳು (ಕೃಷ್ಣ. ೬೬-೯೦). [ಲೇಖ್ಯ + ಗಾತಿ]

ಲೇಖುಗಾಣ (ನಾ). ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುವವನು: ಅಲನಯರಯ್ಯಂದಿ ರೆಲ್ಲರನ್ನೇಳಿಸಿ ಕಳುಹಿದನಾ ಲೇಖುಗಾಣ (ಕೃಷ್ಣ. ೬೨-೯೯); ಕಾಳಗವುಂಟು ಏತ್ಸದ ಯುದ್ಧ ಬೇಡ ಕೇಳಿಲಾದ ಮೃದುಲಯದ್ದವನು ತೋಳ ಬಲ್ಲಿ ಯೊಳಿ ನೀವಿಬ್ಬರು ಮೂಳ್ವದಂದಾ ಲೇಖುಗಾಣಾತಿದರು (ಕೃಷ್ಣ. ೩೦-೦೬).
[ಲೇಖ್ಯ + - ಗಾಣ]

ಲೇಖುಗೆಯ್ (ಕ್ರಿ). ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡು; ಹಿತವಾದುದನ್ನು ಆಚರಿಸು: ಕಡು ಗಿಟುಕೊಳಿ ಪೊಸವಟ್ಟು ಮೆಲ್ಲನೆ ನೀಡ ಲೇಖುಗೆಯ್ತು ಯೆಂದೆನ್ನಂ ಕರತಲದೊಳ್ ತಳೆದು (ಕುಶುಮ. ೬೯೬); ಆ ಸುರೋತ್ತಮಂ ಸಂತಸದಿಂದ ಛಾಪಿವರಸಾಗಳಿ ಪೂಜಿಸಿ ಲೇಖುಗೆಯ್ತುನಿನ್ನಂತುಟಿ ತನ್ನನೀಂದ್ರ ಕೃತಮಂ ಮಣಿದೆಂದು ಕೃತಘ್ನನಾಗೆ (ಕುಶುಮ. ೯-೬೦).

[ಲೇಖ್ಯ + ಕೆಯ್]

ಲೇಖುದಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಸುಖವ ಬಯಕೆಯಾಗು: ಲೇಖುದಟ್ಟಿದ ಮನ ಹೊಸವೋಹ ಮತ್ತವರಾ ಸೆಜ್ಜಿವನೆಯೊಳು ಮಾಳ್ ಲೇಖನವರೆ ಬಲ್ಲರ್ (ಕೃಷ್ಣ. ೯೨-೦೩೨). [ಲೇಖ್ಯ + ತಟ್ಟು]

ಲೇಹ (ನಾ). ೧. ನೆಕ್ಕುವುದು: 'ಲೇಹಂಗೈ' ಪರಾ. ೨. [ವೈದ್ಯಶಾ] ಕೆಲವು ಔಷಧಿ:ಯಗುಣವುಳ್ಳ ಪಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ನೀರಾಗಿ ಆಗವಂತೆ ಪಾಕಮಾಡಿದ, ನೆಕ್ಕಿ ತಿನ್ನ ಬಹುದಾದ ಔಷಧವಸ್ತು: ಜೋರ್, ಫುತ, ತೈಲ, ಆಸವ, ಲೇಹ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಚಂದನವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ... ಉಪಯೋಗಿಸ ಬೇಕು (ಕೃಷ್ಣ. XII. ಪು. ೩೬); ಎಲೆ ಬೇರು ಮತ್ತು ಹೂಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಕೊಯಾದ ಲೇಹ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜಂತುಹುಳುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದು (ಕೃಷ್ಣ. I. ೭೨೯). [ಸಂ.]

ಲೇಹಂಗೈ (ಕ್ರಿ). ನಾಲಗೆಯಿಂದ ನೆಕ್ಕು: ಪುಲ್ಲಿಗಳೆಂದು... ಬಾಲಕಸಂಘ್ರಪಲ್ಲವದ ರಂಧ್ರವಂ ಕುಡಿನಾಲಿಗೆಗಳಿಂದ ಸೊಗಸೆ ಲೇಹಂ [ಕುಶುಮ. ಪಂಗೈದುವು(ಕೃಷ್ಣ. ೨೬-೬೬). [ಲೇಹ + ಗೈ (<ಕೆಯ್)]]

ಲೇಹಕ (ನಾ). ಬರಹಗಾರ: ಲೇಖಕ: ಲೇಖಕಿ ಎಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಹಳೆಯ ಶಬ್ದ. ಲೇಹಕ ಎಂಬುದು ಅದರ ತದ್ಭವ (ಕೃಷ್ಣ. ೯೬). [
[< ಸಂ. ಲೇಖಕ]

ಲೋಕಿನಿ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ನಾಲಿಗೆಯ ಆರು ಬಗೆಯ ಚಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೫ " ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ತುಳಿ ಮತ್ತು ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸೋಂಕಿಸಿ ರುಚಿ ನೋಡುವುದು " (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೨೫೦ ಗದ್ಯಾಭಾಷಾ) : ಎಗೆ ಪುಷ್ಪಂ . . . ಲೋಕಿನಿಯೆಂದು ನಗಮೊಗವಳಿ ಜಹ್ನುಯಾಜುಭೇದ ದಿನೆಗುಂ (ಶಾಸ್ತ್ರ. ೩-೪೪). [ಸಂ. ಲೋಕಿನಿ]

ಲೋಕಿಸು (ಕ್ರ). ನೆಕ್ಕು : ನಿಜನಾಸಾಗ್ರದ ಮಧುಮಿದುವಿಗಿರದಂತೆ ಮೊಲೆ ಲೋಕಿಸುವವನಂತೆ ವ್ಯಥಾ ಯಮಗಾಹುತಿಯಹೆ (ಯೋಗಾಂಶ. ೪-೩೬). [ಲೇಹ + - ಇತ್ಯು]

ಲೇಹ್ಯ (ಗು). ೧. ನೆಕ್ಕಬೇಕಾದ. (ನಾ). ೨. ನೆಕ್ಕಿ ತಿನ್ನಬೇಕಾದುದು : ಭೋಜ್ಯ ಭಕ್ಷಂ ಪೇಯ ಲಲಿತ ಲೇಹ್ಯಂ ಚೋಷ್ಯ ಪಿಚ್ಚಿ ಪದ್ರವ್ಯಗಳಂ ವಿಶವಸ್ತುಗುಣಾದ ರುಚಿಯಂ ಮೇಲೆಯುಚ್ಚವರ ಚರಣಾಂಬುಜಕೆ ಶರಣು (೧೧೫೩. ೩೯-೪೦) : ಲೇಹ್ಯವೆಂದರೆ ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಚಪ್ಪಟಿಸಿ ನುಂಗುವುದು (ಕರ್ಣ. ೪-೨ ಕರ್ಣ. ೪). ೩. = ಲೇಹ ೨: ಪಿಶ್ತಾದಿಲೇಹ್ಯ . . . ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಸ್ತ ಪೈತ್ಯವ್ಯಾಧಿ. ಅಂತರ್ಗತ ಪ್ಪರ. ಕ್ಷಯರೋಗ. ಪಾಂಡುಕಾಮಾಲೆ ಮುಂತಾದುವೆಲ್ಲವು ಪರಿಹರಮಾಕುಂ (ಸತ್ಯ. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಲೇಹ್ಯದ್ರವ್ಯ (ನಾ). ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಸಾಮಗ್ರಿ : ಲೇಹ್ಯ ದ್ರವ್ಯವ್ಯವಸ್ಥಾಪನಾ ಹೇತುರದಿಪ್ತರೆ ಭೋಗಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕುರಷ್ಟು ತೂಕ ಸಕ್ಕರೆ ಯನ್ನು . . . ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ಇಳಿಸಬೇಕು (ಸತ್ಯ. ೨೩೩. ಕೃತ್ಯಾಂಶ) [ಸಂ.]

ಲೇಹ್ಯವಾಕ (ನಾ). ಲೇಹ್ಯದ ಹದ :- ಪಕ್ವತೆ : ಲಾಮಂಚ . . . ಕಂಜಿರಿಗೆ - ಇವು ಪುತ್ಯೇಕ ಗದ್ಯಾಂಶ ತೂಕವಂ ಚೋಗವ ಮಾಡಿ ವಾಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೇಹ್ಯವಾಕವಾಗಿ ಅಟ್ಟು . . . ಭಕ್ಷಿಸಿದರೆ . . . ಶೈತ್ಯರೋಗ ಸಹ ಗುಣಮಾಕುಂ (ಸತ್ಯ. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಲೈಂಗ (ಗು). ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. - ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : 'ಲೈಂಗವುರಾಣ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೈಂಗವುರಾಣ (ನಾ). ಹದಿನೆಂಟು ಮಹಾವುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬ್ರಹ್ಮವುರಾಣ . . . ಲೈಂಗ[ಶಾಣ]. ಗ್ನಿವುರಾಣ . . . ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ವುರಾಣವೆಂಬವೇ . . . ಹದಿನೆಂಟು ಮೂಲವುರಾಣಗಳ (ಸೋ. ೬). [ಸಂ.]

ಲೈಂಗಿ (ನಾ). ಲಿಂಗದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವನು : ಲಿಂಗವಂತ : ಲಿಂಗ ಮೆಂದು ಅರ್ಚಿಸಿ ಸಂಗವೆನಿಸುವುದ ಲೈಂಗಿಗಳಿಗಿಲ್ಲದೋ ಶಿವಲಿಂಗವೂಡ (ಕೋಶ. ೩೨-೩೩) : ಈತನುಚ್ಚಿಪ್ಪವನೆ ಕೊಂಡಿ ಭೂತನಾಥಂ ವಿಧಿ ನಿಷ್ಕೇಧಾತೀತನಾಥಂ ಲಿಂಗನೀತನ ಲೈಂಗಿ[ಶಾಣ]. ಲಿಂಗಿ] ಶಾನಾಗಿ(ಸತ್ಯ. ೧೩-೧೪). [ಲೈಂಗಿ + - ಇತ್ಯು]

ಲೈಂಗಿಕ (ನಾ). ಸ್ತ್ರೀ; ಪುರುಷ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು : ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಲೈಂಗಿಕ (೨:೩೬. ೪೪). [ಸಂ.]

ಲೈಸನ್ನು (ನಾ). ಅನುಮತಿ : ರಹದಾರಿ : ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಲೈಸನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು (೪೩೫೨. ೪). [ಲೈಸ. Licence]

ಲೋಂಚು (ನಾ). ಕೀಳುವಿಕೆ (?) : ಮುಳ್ಳುಡು ಲೋಂಚುಗೊಳ್ಳಕ್ಕೆ ಚುಂಚು ತಾವರಿಸಿದ ಕಂಕಿ ಭೋಂಕನೆ ನೆಳಲ್ಪಗಿಡುಟ್ಟುವಂತೆ (೨೩- XVI. ೩೩೬-೪೦ ; ೧೦೪೬). [ಲೋಂಚು ?]

ಲೋಕಶಿಡಿ, ಲೋಕಶಿರಿ (ನಾ). ಆನೆಗೆ ತೊಡಿಸುವ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು (?) : ಆನೆಗೆ ಹಳದಿಬಣಾತಿನ ಬದ್ದೀ ಜೂಲು ಲೋಕಶಿಡಲರು ಸಹ ೧ ಬದಸೂರು ಲೋಕಶಿಡಿ ೧ ಕತ್ತಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಪಟ್ಟಬದಸೂರು ೧ ಸಹಾ (೨೪. XIV. ೨೫೩. ೨೪೨-೨೪೩ ೨೪೩ ; ೧೩೬೭). ಲೋಕಶಿರಿ :

ಆನೆಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವ ಜೂಲು ೧ ಲೋಕಶಿರಿ ೧ (೨೪. XIV. ೨೫೩. ೨೪೨-೨೪೩ ೨೪೩ ; ೧೩೬೭). [?]

ಲೋಕಶಿರಿ 'ಲೋಕಶಿಡಿ' ನೋ.

ಲೋಕೈ, ನೆಕ್ಕು, ಲಕ್ಕಲಿ, ಲಕ್ಕಲಿ, ಲಕ್ಕಲಿ, ಲಕ್ಕಲಿ, ಲಕ್ಕಲಿ (ನಾ). (ಕಟ್ಟುವಾಚ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ, ಪೊದೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಿವ್ಯಧೀಸಸ್ಯ : ಸಿಂಧುವಾರ : "ನಿರ್ಗುಂಡೀ, ಸಿಂಧುವಾರ...ಈ ಲೋಕೈ" (ಕಣಾಂಶ. ೩೩-೪೬) : ಉರಗುವಾಸಂ ಲೋಕೈಯ ಪೊರೆಯೊಳ್ ಸಮನಿಸಿ ದೊಡದಣ ತೆಂಕಣ ದಸೆಯೊಳ್ ಪುರುಹದ್ದಿ ತಯದೊಳಕ್ಕುಂ ಕರತ್ರಯಾಂ ತರದ್ವಿಗುಣು ಸುಸ್ತುದುಜಳಂ (ಕೋಶಾಂಶ. ೩-೩೩) : ಪೊಂಬುಚ್ಚಿದ ಲೋಕೈಯ ಮರದಲ್ಲೆಲಸಿ ಲೋಕೈಯುಚ್ಚೆಯೆಂಬೆರಡನೆಯ ಪೆಸರಂ ತಾಳ್ವಿ (೨೪. VIII. ೩೫. ೩೩-೩೪ ; ೧೩೭೭) : ಮಿಗೆ ಸೊಕ್ಕುಗಂಪನೇಳವ ಉಸುರನ್ನು ನಗಮೊಗದೊಳು ತೀವಿ ಸೊಗಸಲೂಡಿ ಮಗುಕೇಳಿಸಿದರು ಲೋಕೈಯ ನಿಮ್ಮ ಜಾತಿಯ ಬಗೆಗೆ ತಹುದು ಪ್ರಿಯ ಕೊರ್ತರ (ಸೋಶಾ. ೩-೩೦). "ಕರಿಲೋಕೈ" ಪರಾ. ನೆಕ್ಕು : "ಲಕ್ಕಲಿಗಿಡ, ನೆಕ್ಕು . . . ವಾಮಿ, ಭೂತವೇಷ" (ಸತ್ಯ. ೧೦೫) : ಮರೆ ನೆಕ್ಕು ನಿಡಿಲು ಹಾಡಿ ಹಕ್ಕಲು (ಸೋ. ೧೯೩೨, ೩೦೪-೪೨ ೧೩೩೬) : ತಾ ಕೊಂಡು ಬಾಳು ನೀರು ತೋಟ ಮನೆ ಮಕ್ಕ ಮ[ರ] ನೆಕ್ಕು ನಿಡಿಲು . . . ನೀರನೆಜದು ಬಿಟ್ಟನು (ಸೋ. IX-X. ೪೦೬-೩೦ ; ೧೩೩೬). ಲಕ್ಕಲಿ : ಕಾಶಿಕುಂಬಿ ಲಕ್ಕಲಿ . . . ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿಪುಷ್ಪಗಳಂ (ಸತ್ಯ. ೧೦೪-೨೨). ಲಕ್ಕಲಿ : (ಸತ್ಯ. II. ೪). ಲಕ್ಕಲಿ : "ನಿರ್ಗುಂಡಿಯನೆ ಸಿಂಧುವಾರ ವನನಿಂಧ್ರಾಣಿಯನೆ ಲಕ್ಕಲಿ [ಶಾಣ]. ಲೋಕೈಯಕ್ಕು" (ಕೋಶಾ. ೩೪-೩೫) : ಹುರಿಗು ಬೇರ್ತವಸದ ತಿಗುಡು ಲಕ್ಕಲಿ ಕಡಸಿಗೆಯ ಬೇರ್ ಮರುಂಗಳಿಯೊಳಗೊಸರೆ (ಕೋಶಾ. ೪-೨೨) : ಲಕ್ಕಲಿ : ಈ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹರಳ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ ಮಹೋದರ ಮಾಣ್ಣುಂ (ಸತ್ಯ. ೩) : ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೀಗೆ, ಲಕ್ಕಲಿ, ಕೆಂಪಿಗೆ . . . ಕರ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೊದೆಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದುವು (ಕೋಶಾ. ೩೩೨). "ಕರ್ಣಕ್ಕೆ" ಪರಾ. ಲಕ್ಕಲಿ : "ಶೇಫಾಲಿಕಾ . . . ಕರಿಹಂಪುಗಳಕ್ಕೆ ಲಕ್ಕಲಿ, ಕರೀಲಕ್ಕಲಿ" (ಸತ್ಯ. ೧೦೪೬). ಲಕ್ಕಲಿ : (ಕೋಶ. ೧೯೩೬). [ದೇ. ೩ ಕಮ. ಮಲ.ನೊಚ್ಚಿ : ತುಳು, ನೆಕ್ಕು, ಲಕ್ಕಲಿ, ತಿಲು, ಲೋಕೈ, ನೊಪ್ಪಲಿ]

ಲೋಕೈ (ನಾ). ಒಂದು ಊರಿನ ಹೆಸರು : ೫ ಈಗಿನ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಕ್ಕಂಡಿ : ಲೋಕೈ ಪೊಗದ್ವಾಣವರ್ಪತ್ತಾ ಅಂಕದೊಳು (ಸೋ. XV. ೩-೨೦ ; ೧೩೩೨). 'ಲೋಕೈಗುಂಡಿ' ಪರಾ.

ಲೋಕೈಯ ಗದ್ಯಾಣ - ಲೋಕೈಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿದ ಗದ್ಯಾಣ : ಬಡ್ಡಿಯಿಂದಕ್ಷಯಮಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಲೋಕೈಯ ಗದ್ಯಾಣ (೨೪. VII. ೩೩೩. ೪೨-೩೪ ; ೧೩೩೨). ಲೋಕೈಯಚ್ಚು = ಲೋಕೈಗುಂಡಿಯ ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿವೆ ಅಚ್ಚು : ದೇವರ್ಗ್ಗ ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ಲೋಕೈಯಚ್ಚಿನ ಗದ್ಯಾಣ ಹತ್ತು (ಸೋ. XV. ೨೨-೩೪ ; ೧೩೩೨). ಲೋಕೈಯ ಪೊನ್, ಲೋಕೈಯ ಹೊನ್ = ಲೋಕೈಯ ಗದ್ಯಾಣ : ಶ್ರೀಸ್ವಾಮಿದೇವರ ಸವಿ ಲಚ್ಚಿನ ಪೊನ್ ಲೋಕೈಯ ಪೊನ್ಯಾಣಿಯು(೦)ಮಾ ಪೊನ್ನ ತೂಕಮುಮಾಗಿ ಪೊಯ್ತು ಸರಿಸುವರು (ಸೋ. IX-X. ೧೦೪-೨೩ ; ೧೩೩೨) : ಸೋಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ಟರ್ಗ್ಗ ಮಾಡಪುಜೆಯುತ್ತುಗದ್ಯಾಣ ಲೋಕೈಯ ಪೊನ್ನ ಕೊಟ್ಟು . . . ಸ್ವರ್ಗದಾಧಾರವಿಹಾರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಗಲಟ್ಟು (ಸೋ. XX. ೧೦೦-೪೩ ; ೧೩೩೨) : ಲಕ್ಕಲಿಪ್ರತ್ಯರಸಂ ಲೋಕೈಯ ಹೊನ್ನಿಗೆ ಸಾವಿರಕ್ಕುಂ ಬೆರೆ (ಕೋಶಾ. ೧೦೩೩೩೩). [೫ ಇದು 'ಲೋಕೈಗುಂಡಿ' ಎನ್ನುವುದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ]

ಲೋಕೈಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿ : ಲೋ[ಕಾಣೀ.ಲೋ]ಕೈಕನು ಹುಡುಕಿಲಾ ಹಾಲ್ಪಕ್ಕಿ ಕೋಗಿಲೆ ಕೋಟಿವನನ ಕುಕ್ಕುಮಾಯು ಕಂಡವಕ್ಕಿಗಳವಕ್ಕೋಳೊಬ್ಬದಾದು (೨೪೫೫. ೩-೨೨). [?]

ಲೋಕೈಕದ್ವಾಣಿ (ನಾ). ಲೋಕೈಕಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಟಂಕಿಸಿದ ಗದ್ದಾಣಿ : ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಪದವ್ಯದಿಯ ಲೆಕ್ಕದೆ ಕೊಟ್ಟ ಲೋಕೈಕದ್ವಾಣಿ ನೂಪುರ್ವತ್ತ (೨೨. ೩೩. ೪೯-೫೩; ೩೩೩). [ಲೋಕೈಕ+ಗದ್ದಾಣಿ]

ಲೋಕೈಕಗುಂಡಿ (ನಾ). = ಲೋಕೈಕ : ಎಸೆದವನದಳು ಲೋಕೈಕಗುಂಡಿ ಪುರೋಬ್ಬೀಪತಿ ಚಂಚದ್ರತ್ಯಕೋಟಿಸ್ವರಿತಮುಕುಟಸಂಭಾಷ್ಯನಾಧಿಪಾನಂ (೨೪೫೫. ೩೩-೩೪. ೩೩-೪೪ : ೩೦೦). [ಲೋಕೈಕ+ಗುಂಡಿ]

ಲೋಕೈಕಯೆ 'ಲೋಕೈಕಯೆ' ನೋ.

ಲೋಕೈಕಯೆ. ಲೋಕೈಕಯೆ (ನಾ). [ಜೈನ] ಪದ್ಧಾವತಿ ಎಂಬ ಯಕ್ಷಿಯ ಹೆಸರು : ಪದ್ಧಾವತೀದೇವಿ . . . ಲೋಕೈಕಯ ಮರದಲ್ಲೊಲ ಲೋಕೈಕಯೆಂಬದರನೆಯ ಜನರಂ ತಾಳ್ತಿ (೨೪. ೪೩೩. ೩೫೩. ೩೫-೩೬ : ೩೦೭) ; ಪದ್ಧಾವತಿಯು ಲೋಕೈ ಎಂಬ ಮರದಲ್ಲಿದ್ದುದುಂದ ಅವಳಿಗೆ ಲೋಕೈಕಯೆ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯನಾಮವೂ ಇತ್ತು (೪೩೩. ೦೦೦). 15

ಲೋಕೈಕಯೆ : ಲೋಕೈಕಯೆದೊಂ ಜಿನಗೇಹಮಾ ಮಾಡಿದಂ ಧರ್ಮೊಲ್ಲಂ ಪೊಗವ್ವನ್ನೆಗಂ. . . ಅವನಿಪಾಳಂ (೨೪. ೪೩೩. ೩೫೩. ೦೦೭-೦೦ : ೦೦೦ ?).

[ಲೋಕೈಕ + ಆದೈ]

ಲೋಕ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : 'ಲೋಕಗರೆ', 'ಲೋಕಗುಟ್ಟು' ಪರಾ.

ಲೋಕಲೋಕ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ನಾಯಿಗಳು ಬಿಕ್ಕುಗಳ ಹಾಗೆ ತುದಿನಾಲಗಿಯಿಂದ ಲೋಕಲೋಕ ನೀರು ಕುಡಿಯುತ್ತವೆ (ಮುಂ. ೩-೪೦).

ಲೋಕಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ. 'ಲೋಕಲು' ಪರಾ.

ಲೋಕಲು (ಕ್ರಿ). = ಲೋಕಗುಟ್ಟು : ಗವರುತಿವ ಹುಲಿಯಂತೆ ಲೋಕಲುತಿವ ಹಲ್ಲಿ (೨೪೫೫. ೦೦೦-೦೦). [< ಲೋಕಲ್]

ಲೋಕಗರೆ (ಕ್ರಿ). 'ಲೋಕ' ಎಂದು ಶಬ್ದಮಾಡು : ನಮ್ಮ ವೃತ್ತಾಂತ ವನ್ನಲ್ಲಾ ಹೇಳಿದ. ಅವರಲ್ಲರೂ ಲೋಕಗರರು (ಕುಂ. ೦೦೩).

[ಲೋಕ + ಗರೆ]

ಲೋಕಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). ಬಾಯಿಂದ 'ಲೋಕ' ಎಂದು ಶಬ್ದಮಾಡು : ಕೊಕ್ಕರೆಯಂತೆ ತಲೆಯಾಡಿಸಿ ಅವಳದೇ ಆದ ಎಲೆ ಪೂತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕ ಗುಟ್ಟಿದಳು (ಕುಂ. ೩೪). ; ಹಲ್ಲಿ ಲೋಕಗುಟ್ಟು (ಕುಂ. ೦೦೦-೦೦). 20

[ಲೋಕ + ಗುಟ್ಟು]

ಲೋಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : 'ಲೋಟ್ಟುಗರೆ' ಪರಾ.

ಲೋಟ್ಟುಗರೆ (ಕ್ರಿ). = ಲೋಕಗುಟ್ಟು : ಬಾಯಿಂದ ಲೋಟ್ಟುಗರೆಯಂತೆ (೨೪೫೫. ೦೦೦-೦೦). [ಲೋಟ್ಟು + ಗರೆ]

ಲೋಟ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : 'ಲೋಟಗುಟ್ಟು' ಪರಾ.

ಲೋಟಲೋಟ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ) : ಲೋಟಲೋಟ ಶಬ್ದ ಮಾಡುವೆಡ (ಕುಂ. ೦೦೦).

ಲೋಟಲ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಲೋಟಲ್ ಎಂದು ಆ ಮರದ ಕೊಂಬೆ ಮುರಿಯಿತು (ಕುಂ. ೦೦೦).

ಲೋಟಕಲು (ನಾ). 'ಲೋಟಲೋಟ' ಎಂದು ಮಾತನಾಡುವಿಕೆ : ಪಟಗುಟ್ಟುವಿಕೆ : ಆ ಮುದುಕಿಯ ಲೋಟಕಲು ಕೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಕುಂ. ೦೦೦).

[ಲೋಟಕು + - ಅಲು (< - ಆಲ್)]

ಲೋಟಕು, ಲೋಟಗು (ಕ್ರಿ). ಪಟಗುಟ್ಟು : ಗೋಗು : ಸೋರುವ ಮನೆಯೂ ಲೋಟಕುವ ಗಂಡನೂ ಸರಿ (ಕುಂ. ೦೦೦). ಲೋಟಗು : ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮಮ್ಮ ಲೋಟಗುತ್ತಿದ್ದರು (ಕುಂ. ೦೦೦. ೩೪).

[< ಲೋಟ]

ಲೋಟಕಿ (ನಾ). ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದ : ಉಪ್ಪಿನಕಾಯನ್ನು ಲೋಟಕಿ ಹಾಕುತ್ತ ತಿಂದಳು (ಕುಂ. ೦೦೦).

ಲೋಟಗು 'ಲೋಟಕು' ನೋ.

ಲೋಟಗುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ). = ಲೋಟಕು : ಹಳಬರೆ ಹೀಗೆ ಬನಾದರೂ ಲೋಟ ಗುಟ್ಟುತಲೇ ಇರೋದು (ಕುಂ. ೦೦೦). [ಲೋಟ + ಗುಟ್ಟು]

ಲೋಟಗಿ (ನಾ). ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದ : "ನಂದರೆ ಈ ಮಾವನನ್ನು ಸವಿಯಬೇಕು" ಎಂದು ಬೊಡ್ಡದಾಗಿ ಲೋಟಗಿ ಹಾಕಿದ (ಕುಂ. ೦೦೦).

ಲೋಟನ್ನಾರಿವಾಳ, ನೋಟನ್ನಾರಿವಾಳ (ನಾ). (ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾರಿವಾಳ : "ಪಾರಾವತೇಷು ಎಲಾಣ್ = ಲೋಟನ್ನಾರಿವಾಳ" (ಕುಂ. ೦೦೦. ೩೩ ೪೪). ನೋಟನ್ನ ಪಾರಿವಾಳ : ನೋಟನ್ನ ನೋಟನ್ನಾರಿವಾಳ, ಜುಟ್ಟುನು ಧರಿಸುವ (ಕುಂ. ೩೩. ೩೩೦). 'ಲೋಟನ್' ಪರಾ.

[ಲೋಟನ್ (p < ಸಂ. ಲಾಣ್) + ಪಾರಿವಾಳ]

ಲೋಟಪಟ (ನಾ). ಪಾಲಿಯಾದುದು, ನಿರರ್ಥಕವಾದುದು ಎಂಬರ್ಥ ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : (ಕುಂ. ೦೦೦).

ಲೋಟಪಾಟ (ನಾ). = ಲೋಟಪಟ : ಲೋಟಪಾಟ ಸಂಸಾರದೊಳಗೆ ಸಿಲುಕಿ ನಾ ವಿಲ ನಿನ ಧ್ಯಾನವ ಮಹಾತನಯ್ಯ (ಕುಂ. ೩-೦೩ ಕುಂ. ೦೦೦).

ಲೋಟಲೋಟನೆ (ಲ). 'ಲೋಟಲೋಟ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣಶಬ್ದಯ : ಆ ಮರದ ಕೊಂಬೆ ಲೋಟ ಲೋಟನೆ ಮುರಿದು ಬಿತ್ತು (ಕುಂ. ೦೦೦). [< ಲೋಟ + - ಆನೆ]

ಲೋಟವಿಟ (ನಾ). = ಲೋಟವಟ : ಲೋಟವಿಟ ಸಂಸಾರ ಹೇಯವೆನ್ನ (ಕುಂ. ೦೦೦. ೪೪-೩).

ಲೋಟ್ಟುಲೋಟ್ಟು (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಬಿಟ್ಟು ಸೂಟಯಲರಿ ನೈವಾಲರ ಮುಟ್ಟು ಮೂದಲಿಗುತ್ತ ಮೋಹದ ಥಟ್ಟುನೊಡಹಾಯ್ದುಹಿತ ಬಲದೊಳಗನವರಿದು ಎಟ್ಟುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಹಗನ ಲೋಟ್ಟುಲೋಟ್ಟು [ಕುಂ. ೦೦೦. ನೋಟ್ಟುಲೋಟ್ಟು, ಮಟ್ಟುಲೋಟ್ಟು] ಮನಗಲು ಕಳಸ ಬೆಳೆದಲಿಟ್ಟುಯಾದೊಡ ಬಲ್ಲದವ ರಾವುತನು (ಕುಂ. ೩-೦೦೦) ; ಮೆಟ್ಟು ಸೀಳಿದು ಪಾಯ್ಕ ದಾಡೆಯ ಕೊಟ್ಟು ಮೋಹಿಯನೊಲರು ಹರಿದರಯಟ್ಟು ಹಿಡಿದವ್ವೊಳಿ ಜೋದರನೊಟ್ಟುಯಾದರರು ಇಟ್ಟು ಕೆಡಹು ಹಗನ ಲೋಟ್ಟುಲೋಟ್ಟು [ಕುಂ. ೦೦೦. ಲಟ್ಟುಲೋಟ್ಟು, ಮೊಟ್ಟುಲೋಟ್ಟು] ಮನಗಲು ತುಂಗನರರಥ ಮೆಟ್ಟುಗನೆ ಸವಣುವವು ದಂತಿವಾಕವುಮದೊಳು (ಕುಂ. ೦೦೦. ೪-೩೩). 25

[?]

ಲೋಟ್ಟು (ನಾ). ೧. ಹೆಂಡ : ಮದ್ಯ : 'ಲೋಟ್ಟುಗ', 'ಲೋಟ್ಟುಗುಡಿ' ಪರಾ. ೨. ಮರದಿಂದ ಹೆಂಡವನ್ನು ಇಳಿಸಲು ಬಳಸುವ ಮಣ್ಣಿನ ಸಣ್ಣ ಮಡಕೆ. [ದೇ. ೩ ತಮ. ಕಲಾ. ಲೋಟ್ಟು]

ಲೋಟ್ಟುಗ (ನಾ). ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಮದ್ಯಪಾನಮಾಡುವವನು : (ಕುಂ. ೩೪೩. ೪). [ಲೋಟ್ಟು + - ಗು]

ಲೋಟ್ಟುಗುಡಿ (ನಾ). = ಲೋಟ್ಟುಗ (?) : ಒಟ್ಟಿದ್ದ ಮಣ್ಣಿಗೂ ನೆಟ್ಟಿದ್ದ ಕಲ್ಲಿಗೂ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಲಿಂಗವದೆಯಾಗಿ ಬೀಳುವ ಲೋಟ್ಟುಗುಡಿ ಗಳನೇನೇವೆಯ್ಯಾ ಕಲಿದೇವರ ದೇವಾ (ಕುಂ. ೩೪-೩೪).

[ಲೋಟ್ಟು + ಗುಡಿ]

ಲೋಟ್ಟುಮೂಳ (ನಾ). = ಲೋಟ್ಟುಗ (?) : ಕಟ್ಟಿದ ಲಿಂಗವ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟದ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹೊಟ್ಟುಡಿಯಾಗಿ ಬೀಳುವ ಲೋಟ್ಟುಮೂಳನ ಕಡಡೆ ಮೆಟ್ಟಿದ್ದ ಎಡಪಾದರಕ್ಷೆಯ ತಗೊಂಡು ಲಿಟಲಿನೆ ಹೊಡಿ (ಕುಂ. ೩. ೩೪೩). [ಲೋಟ್ಟು + ಮೂಳ (< ಮೂಟ)]

ಲೊಟ್ಟಿ (ನಾ). ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದ :
ಲೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿನಾದರೂ ಕೊಟ್ಟಿ ಎನಹಾ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ (೧೦೮)

ಲೊಟ್ಟಿಹಾಕು = ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಶಬ್ದ ಮಾಡು : ಅವರು ಲೊಟ್ಟಿ
ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿದರು (೩೩೩). ಲೊಟ್ಟಿಹೊಡೆ =
ಲೊಟ್ಟಿಹಾಕು : ಗಾಡಿ ಹೊಡೆಯುವವನ ಲೊಟ್ಟಿಹೊಡೆಯುವಂತೆ
ಆಯ್ತು (ಕುಟಾಶಾ. ೯೮) : ದುಬಾರಿ ಬಡ್ತಿಗಾರನ ಕೆಡ ಕಟ್ಟುವಿಟ್ಟು
ಲೊಟ್ಟಿ ಹೊಡೆದನು (ಕಗಣ. ೧೨೨).

ಲೊಟ್ಟಿ (ನಾ). ೧. ಹುರುಳುದುಡು : ವ್ಯರ್ಥವಾದುದು : ಹೀಗೆ
ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದು ಅಶ್ರೇಯಸ್ಕರ. ಪೂರ್ವಾಚಾರಕ್ಕೆ
ಎರಡು. ದ್ರಾಕ್ಷಣಮತಕ್ಕೆ ಸಂಯಾದ್ದಿಲ್ಲ - ಹೀಗೆಯ ವಿನೇನೋ ಲೊಟ್ಟಿ.
ಲಸ್ಯ ಇದೆಯಲ್ಲ (೩೦೮. ೯೩). ೨. ಸುಳ್ಳು : ಸಟೆ : ಹಾಗೆ ಹೀಗೆ
ಎಂದು ಕುಡಾಪಟ್ಟಿ ಲೊಟ್ಟಿಹೊಡೆದರು (ಗಣಾ. ೩೬೭).

ಲೊಟ್ಟಿಲೊಸಳು, ಲೊಟ್ಟಿಲೊಸಳು = ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದುದು
ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಬಳಸುವ ಮಾತು : ಲೊಟ್ಟಿಲೊಸಳು ಅಂತ
ಸೂರಿಯ ಹೇಳಿದರು (ಕುಟಾ. ೧೦೯) : ಬಾಬು ನಿಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನ್ನಿ
ಯವರಿಗೆ ವಿನಾಗಳೇಕು ? ಲೊಟ್ಟಿಲೊಸಳು (ಕುಟಾ. ೨೧೦).

[ಕೆ.ಕೆ. ಕವಿ. ಲೊಟ್ಟಿ ; ಕುಲ. ಲೊಟ್ಟಿ ; ಕುಳು. ಲೊಟ್ಟಿ]

ಲೊಟ್ಟಿ (ನಾ). (?) : ದೇಗುಲ. ಲೊಟ್ಟಿ. ಕೆಟ್ಟೋಗರ (ಕತ್ತ. ೧೨೮) :
ಕಟ್ಟಿನ ಕೆಳಗೆ ಲೊಟ್ಟಿಯ ಶ್ರೀಧರಶ್ರೀವ್ವರು (೨೦. ೧೯೯೬. ಕಾತಕ. ೨೯೪-
೨೯ : ?).

[?]

ಲೊಡಕ (ನಾ). ೧. ವ್ಯರ್ಥವಾದುದು : ಲೊಡಕ ಲೊಡಕ ಜಿಹ್ವರ
ಉಪಸಂಸಾರವು ನೋಡಮ್ಮಮ್ಮ (ಕುಟಾ. ೩-೧೦೦ ಕಟ್ಟಾ). (ಗು).
೨. ವ್ಯರ್ಥವಾದ : ಲೊಡಕಸಂಸಾರವು ಮ್ಮಲ್ಲರ ಗತಿರಹಿತ ಮಾಡುವ
ಲೊಡಲೊಟ್ಟಿಮ್ಮ (ಕುಟಾ. ೩-೧೦೦ ಕುಟ್ಟಾ). [?]

ಲೊಡಕಜಿಹ್ವ (ನಾ). ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುವ ನಾಲಗೆಯವನು :
ಲೊಡಕ ಲೊಡಕಜಿಹ್ವರ ಕೆಟ್ಟಸಂಸಾರವು ನೋಡಮ್ಮಮ್ಮ (ಕುಟಾ.
೩-೧೦೦ ಕಟ್ಟಾ). [ಲೊಡಕ+ಜಿಹ್ವ]

ಲೊಡಲೊಟ್ಟಿ 'ಲೊಳಲೊಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಲೊಡಲೊಡ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಲೊಡಲೊಡ
ಎಂದು ಮಾತನಾಡುವ (೩೩೩).

ಲೊಡ್ಡ 'ಲೊಡ್ಡ' ನೋ.

ಲೊಡ್ಡ. ಲಡ್ಡಿ. ಲಡ್ಡು (ನಾ). ೧. ನಿಷ್ಕಾರವಾದುದು : ಪೊಳ್ಳು :
ಜಳ್ಳು : 'ಲೊಡ್ಡುಮರ' ಪರಾ. ಲಡ್ಡಿ : ೧. ಹಾಯ
ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳು ನೀರೊಳಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಲಡ್ಡಿ ಹಾಯದೆ ಕಟ್ಟಿನಂತೆ ಆಗಿ
ಇರುವುದು (ಕುಟಾ. ೧೦೩). ಲಡ್ಡು : ೨. ನಿಷ್ಕಾರವಾದ ಜೊಂಡು
ಹುಲ್ಲು : ಗಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಲಡ್ಡು ಮತ್ತು ಪಡಕೆ ದಳದಾಕೊಂಡಿತ್ತು
(ಕುಟಾ. ೨೩೦). ೩. (ಅಲಂ) ಪೊಳ್ಳುತನ : ದೌರ್ಬಲ್ಯ : ಈ
ದುದ್ದಿದ್ವಪರ ಲಡ್ಡು ಹಿರಿಯೋ ದಿನಾ ಇನ್ನೇನೂ ದೂರಲ್ಲ (ಕುಟಾ.
೧೦೩). (ಗು). ೪. ಪೊಳ್ಳಾದ : ಜಳ್ಳಾದ : ಅದೊಂದು ಹಳೆಯ
ಲಡ್ಡುಪಟ್ಟಿಗೆ (ಕುಟಾ. ೯೨) : ಹೀಗೆ ನಡೆಯುವ ಲಡ್ಡು ಯಂತ್ರ
ಯಾವಾಗ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ (ಕುಟಾ. ೨೯೩).
೫. ನಿಷ್ಕೃತ್ಯನಾದ : ದುರ್ಬಲನಾದ : ನಿಮ್ಮ ತಂದಿನೂ ಲಡ್ಡು
ಮನುಷ್ಯ ಲ್ಲ (ಕುಟಾ. ೨೩೦).

ಲೊಡ್ಡಾಗು. ಲಡ್ಡಾಗು = ಪೊಳ್ಳಾಗು : ನಿಷ್ಕಾರವಾಗು :
ಮರದಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ವಿನಾಶಕರವಾದ ವಿಕಾಣಾಜೀವಿಗಳಿಗೂ
ಅನಾಜಿಗಳಿಗೂ ಅಪಾರವಾಗಿ ಮರವು ಲೊಡ್ಡಾಗುತ್ತದೆ (೨೦೩. ೨೯೦) :

ಕೋಟದ ಸಾರ ದಾಟುವಾಗ ಅಡಿಕೆಮರಗಳು ತುಂಬ ಲಡ್ಡಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ
ಬಳಸಿದವು (ಕುಟಾ. ೨೨೩). ಲೊಡ್ಡು ಮಾಡು = ಪೊಳ್ಳು ಮಾಡು :
ಟೊಳ್ಳುಮಾಡು : ಅಂಥ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು . . . ಬಳಸಿದ ಕುಟ್ಟಿ
ಕಿಂಡು ಲೊಡ್ಡು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ (ಕುಟಾ. ೨೨೩). ಲೊಡ್ಡು ಹಿಡಿ
= ಪೊಳ್ಳಾಗು : ಟೊಳ್ಳಾಗು : ಸಾಮಾನುಗಳು ಮೂಲೆ ಮೂಲೆ
ಯಲ್ಲಿಯೂ ಭೂಕು ತುಂಬಿ ಲೊಡ್ಡುಹಿಡಿದು ಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ . ಅದಕ್ಕೆ ಏನೂ
ಅರ್ಥವಿರಲಿಲ್ಲ (ಕುಟಾ. II. ೦).

ಲೊಡ್ಡುಗಿನಮರ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಬಲೊಡ್ಡು. ಬುಡಗಾನೆ.
ಲೊಡ್ಡುಗಿನಮರ (ಕುಟಾ. ೩-೯೯೦). [? + ಮರ]

ಲೊಡ್ಡುಮರ. ಲಡ್ಡುಮರ (ನಾ). ಪೊಳ್ಳಾದ ಮರ : ಜಳ್ಳು ಮರ :
ಹಳೇಹಲದ ಲೊಡ್ಡುಮರ ಅದು (ಕುಟಾ. ೧೩೩). ಲಡ್ಡುಮರ : ಈ
ಸಲ ಒಂದ ಬರುಗಾಳಿಗೆ ಲಡ್ಡುಮರಗಳೆಲ್ಲ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದವು (ಕುಟಾ.
[ಲೊಡ್ಡು + ಮರ])

ಲೊಡ್ಡಿ 'ಲೊಡಳಿ' ನೋ.

ಲೊಡಳಿ. ಲೊಡಡಿ (ನಾ). ೧. ಜೊಲ್ಲು : ಲಾಲಾರಸ : ಸುರಿವ ಬೆಮರಿಸ
ಬಾಯಿಲೊಡಳಿ(ಕುಟಾ. ಬಾಯಿ ಲೊಡಳಿ)ಯ . . . ಕುದುರೆ ಬಿಡಾತು
ಭಯವನಹಿತರಿಗೆ (ಕುಟಾ. ೩-೩೦-೩೩). ೨. ಜಗುಲಾದ ಮುದ್ದೆ :
ತುಡೂಕ್ ತಕ್ಕೊಂಡ ಮುದ್ದೆದುಳ ಲೊಡಳಿಯಂ ಮೆಟ್ಟಿ
(ಕುಟಾ. ೯-೧೦೯ ಕ). ಲೊಡಡಿ : ೨. ರಾಯಣಾಹೇಬರು ವೇದನೆಯಿಂದ
ನರಳಿದರು. ಕಮ್ಮ ಬಂತು. ಬಾಯಿಂದ ನೆತ್ತರ ಲೊಡಡಿ ಬಿದ್ದಿತು
(ಕುಟಾ. ೨೦೦). ೩. ಕಫ : ಶ್ಲೇಷ್ಮ : ಮುದುಕನು ಕೆಮ್ಮು ಹಾಳಿ
ಕೊಂಡು ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಲೊಡಡಿಯನ್ನುಗುಳ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು
ಕೇಳಿದನು (ಕುಟಾ. ೧೦). 'ಲೋಳಿ' ಪರಾ.

ಲೊಲೊಟ್ಟಿ 'ಲೊಳಲೊಟ್ಟಿ' ನೋ.

ಲೊಳ್ (ನಾ). ಒಂದು ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ : ಲೊಳ್ ಎಂದು ನಾಯಿ
ಬಗುಳಿತು (ಕುಟಾ).

ಲೊಳ (ನಾ). ಬರಿದಾಗಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಒಂದು ಅನುಕರಣ
ಶಬ್ದ : 'ಲೊಳಲೊಟ್ಟಿ' ಪರಾ.

ಲೊಳಲೊಟ್ಟಿ. ಲೊಡಲೊಟ್ಟಿ. ಲೊಲೊಟ್ಟಿ (ನಾ). ಪ್ರಯೋಜನ
ವಿಲ್ಲದುದು : ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು : ವ್ಯರ್ಥ : ಲೊಳಲೊಟ್ಟಿ
ಎಲ್ಲಾ ಲೊಳಲೊಟ್ಟಿ (ಕುಟಾ. ೧-೧೦೦ ಕಟ್ಟಾ). ಲೊಡಲೊಟ್ಟಿ : ಲೊಡಕ
ಸಂಸಾರವು ಮ್ಮಲ್ಲರ ಗತಿರಹಿತ ಮಾಡುವ ಲೊಡಲೊಟ್ಟಿಮ್ಮ (ಕುಟಾ.
೩-೧೦೦ ಕುಟ್ಟಾ). ಲೊಲೊಟ್ಟಿ : ಇವಳಿಗೆ ಸಾಯ ಲೊಲೊಟ್ಟಿಯೆಂದು
ಬೇರೆ ಕೆಲವರು (ಕುಟಾ. ೨೯೦) : ಉರಿಗೆ ಹಬ್ಬುವಾದರೆ ನಾಯಿಗೆ
ಲೊಲೊಟ್ಟಿ (೧೦೩). [ಲೊಳ+ಲೊಟ್ಟಿ/ಕವಿ. ಲೊಳಲೊಟ್ಟಿ]

ಲೋಕ (ನಾ). ೧. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಭೂಮಿ. ಆಕಾಶ, ಸಮುದ್ರ
ಗಳ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳು ಸೇರಿದ ಭಾಗ : ವಿಶ್ವ : ಪ್ರಪಂಚ :
ಜಗತ್ತು : "ಭುವನಂ. ವಿಷ್ವಪಂ. ಲೋಕಃ, ಜಗತ್" - ಈ ೪ ಜಗದ
ಮಂ" (ಕುಟಾ. ೨೨-೨೩) : ಹುಟ್ಟಿದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಇಳಿಯ
ಬಿಡ್ತಿದೆ ನಿಮ್ಮ ನಗುಪರಯ್ಯಾ (ಕುಟಾ. ೩೩) : ಲೋಕವಿವನ ಮನೆ.
ಲೋಕದುದ್ಧಾರಣವೆ ಮನೆಮಾರ್ತ (ಕುಟಾ. ೨-೨೨). ೨. ಭೂಮಿ :
ಮರ್ತ್ಯಲೋಕ : ಲೋಕದೊಳಾಂ ಕಾಣದರಲ್ಲಿ ಕುತ್ಸಂ ಪೂರ್ವ
ನಮೆವ ಮೂವರಂ ಕೇಳಿ . . . ಕಂಡಜಯಂ (ಕುಟಾ. ೯-೯೦) :
ನಂಬಲಜಾಯೋ ಲೋಕದ ಮನುಜರು (ಕುಟಾ. ೧೦೩) : ಲೋಕದೊಳಗಿಲ್ಲ
ಕಂಡುದನು ನುಡಿದು ತಾನೇಕವಾಗಿಹನು (ಕುಟಾ. ೧೩). ೩. (ಸಾಮಾನ್ಯ)
ಜನ : ಪ್ರಜೆ : ಜನತೆ : ಜನ, ಲೋಕ, ಪ್ರಜಾ - ಈ ೩ ಪ್ರಜೆ "

(ಕೂಡು. ೧೭-೨೨). ೪. ಮನುಷ್ಯಸಮುದಾಯ : ಮಾನವಕುಲ : ಲೋಕೈದರ್ಭಾಪ್ತದ ಲೋಕನಿವಾಸ ತನ್ನ ನುಡಿ ವನಂಗೋಶ (ಕೂಡು. ೧-೨೨) : ಲೋಕದ ಲೋಕ ನೀವೇ ತಿದ್ದುವಿರಿ (೨೫೨-೦೨) : ತಂದೆಯನು ಜಜ್ಜಿದ ಮಗ ಹೂಳ್ವ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂಧನವೆ ಹೂಳ್ವ (೨೫೨. ೧೯೨). ೫. ಲೋಕದ ವ್ಯವಹಾರ :- ನಡವಳಿಕೆ : ಲೋಕ ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ (ಬುಟ್ಟು. ೧೭). ೬. ನೋಡು ವುದು : ನೋಟ. ೭. ಭೂಮಿಯು ಸೇರಿದಂತೆ ಮೇಲೆ ವಿಳು ಮತ್ತೂ ಕೆಳಗೆ ವಿಳು ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಜಗತ್ತು : ಆಕಾಶಮಾವ ವೆಲ್ಲವೂ ಸಹ್ಯಾದಿ ಲೋಕಗಳು (ಅಮೃತ. ೨-೨೫) : ಲೋಕಗಳು ೧೪ ಇವೆ. ಅಕಲ, ವಿತಲ, ಸುತಲ, ತಲಾತಲ, ಮಹಾತಲ, ರಸಾತಲ, ದಿವ್ಯತಲ ಈ ವಿಳು. ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕಗಳು, ಭೂಲೋಕ, ಭುವಲೋಕ, ಸುವಲೋಕ, ಮಹಾಲೋಕ, ಜನೋಲೋಕ, ತಪೋಲೋಕ, ಸತ್ಯಲೋಕ ಈ ವಿಳು ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳು (ಅಮೃತ. ೨-೨೫ ೨೫). 'ಚತುರ್ದಶಲೋಕ' ಪರಾ. ೮. [ಗ್ರೀಕರು] ಮೂರು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ಹರನೆಯನ ವಟ್ಟು... ಲೋಕಮಲಕ್ರಿತಯಂ... ಮೂವು ನಾಮಂ (ಶ್ವನಾ. ೧). ೯. ವಿಳು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ. ೧೦. ಹದಿನಾಲ್ಕು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ.

ಲೋಕ = (ಸಾಮಾನ್ಯ) ಜನ : ಲೋಕರಂತ ನೀ ಮೃತ್ತಿಕೆ ಮದ್ದು ತಾ ಕೋಟಿ ಜನನಿಯು (ಕೂಡು. ೦-೧೭-೧) : ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಸ್ಥಳ (ಶ್ವನಾ. ೧-೨೫). ಲೋಕಜನಮಣಿ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾದವನು, ಒಂದು ಬಿರುದು : ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣವಿಠಲನವರೇಶ್ವರ ಲೋಕ ಶಿಖಾಮಣಿ ವಿಯಚ್ಚಿರಾನೈಯತೀತಂ (ಕೂಡು. ೨೫; ೨೦-೨೭; ೨೫). [ಸಂ.]

ಲೋಕಕಂಟಕ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೇಡು ಮಾಡುವವನು : ತಾಮಸರ್ ಲೋಕಕಂಟಕರಾಗಿ ರಕ್ತಸರನಿ ಪುಜಾಮಯೋಲೋಕಿದು... ತಿಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯಮಾರ್ಗ (ಅಮೃತ. ೦೨೯-೨೯). [ಸಂ.]

ಲೋಕಕರ್ತ (ನಾ). ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು : ಲೋಕಕರ್ತಂ ನಾನೇ ಈತಂ ಲೋಕವಾವನಮೂರ್ತಿ ಕಾರಣ ಲೋಕಕರ್ತ ನಾನೇ ಈತನು ಲೋಕ ರಕ್ಷಕನು (ಅಮೃತ. ೨೦-೨೦). [ಸಂ. ಲೋಕಕರ್ತ]

ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣ (ನಾ). ಜಗದ ಕ್ಷೇಮ : ಜಗತ್ತಿನ ಕಲ್ಯಾಣ : ಆತ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣದಂತೆಯೇ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವೂ ಈತನ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಧ್ಯಾನವಾಗಿರ ಬೇಕು (ಬುಟ್ಟು. ೧೦ ೨೫೨). [ಸಂ.]

ಲೋಕಗತಿ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನ ನಡೆ : ವಿಶ್ವದ ವ್ಯವಹಾರ : ಲೋಕಗತಿ ವಾಯವ್ಯವಿರಾಜ ವಿವೇಕಿಗಳಿಗಿದು ಬಯಲ ಭುಗುಗು ಸಾಕು ಗರ್ವವ ಬೀರುಕೊಡು (ಬುಟ್ಟು. ೧-೨೯). [ಸಂ.]

ಲೋಕಗಾಳ್ವ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಲೋಕಗಾಳ್ವರ್ಥವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವ ಕೊಟ್ಟು (ಶ್ವನಾ. ೦೯೨. ೦೦-೨; ೫. ೧೭೦ ೪೪). [?]

ಲೋಕಗುರು (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಗುರುವೆನಿಸಿರುವವನು : ಪರಮಾತ್ಮ : ಲೋಕಗುರು ಶಂಖಚಕ್ರಗದಾಕಲಶಪುಷ್ಪಕರ್ಪೂರಂ (ಕೂಡು. ೧-೨೦). ೨. ವಿಶ್ವದ ಗುರು : ಮಹಾತ್ಮ : ಮನ್ಮನೋವಂದಿತ ಒ ಲೋಕಗುರುಗಳಿಲ್ಲ ಬನ್ನಿ (ಅಮೃತ. ೧-೨). [ಸಂ.]

ಲೋಕಚಕ್ಷು (ನಾ). ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಣ್ಣಾದವನು : ನೇಸರು : ಸೂರ್ಯ. [ಸಂ. ಲೋಕಚಕ್ಷುಸ್]

ಲೋಕಜಲದಾಮಣಿ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು : ಸುವಿ ಸಾದ್ಯತನಂ ಲೋಕಜಲದಾಮಣಿಯಂ... ಪರಮಾತ್ಮಸ್ಮರಣ ಸಂದಂ (ಅಮೃತ. ೦೭-೨೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕಜನ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನ ತಾಯಿ : ಲೋಕಮಾತೆ : ಲಕ್ಷ್ಮಿ :

"ಇಂದಿರಾ... ಲೋಕಜನಾ. ಕ್ಷೀರಸಾಗರಸ್ಮತಾ-೮ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಹೆಸರುಗಳು" (ಅಮೃತ. ೦೨). [ಸಂ. ಲೋಕಜನಾ]

ಲೋಕಜಿತ್ತು (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತನ್ನು ಗೆದ್ದವನು : ವಿಶ್ವವನ್ನು ಜಯಿಸಿ ದವನು. ೨. ಋಷಿ : ಸಂನ್ಯಾಸಿ. ೩. ಬುದ್ಧ : "ಬುದ್ಧಂ... ಲೋಕಜಿತ್ತಂ ಸಮಾಂತಭದ್ರವೆವಲ್ಯ ಬೌದ್ಧಂ" (ಕೂಡು. ೭-೨೭).

[ಸಂ. ಲೋಕಜಿತ್]

ಲೋಕಜ್ಞ (ನಾ). ಭೂಲೋಕದ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಅರಿತವನು : ತಮ್ಮ ಮೂವನೆಯ ಭವದ ಜನ್ಮಜನಕಮೋಕ್ಷಂ ಕಾರಣವಾಗಿ ನಿಮ್ಮದಿಯಂ ಕಾಣರ್ ಒಂದು ಲೋಕಜ್ಞರುಂ ಸೇವಾವಿಚಕ್ರಗುರುಮಪ್ಪದಜಾಂಧಂ... ಅವಶ್ಯಕರಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಮಿದರ್ (ಅಮೃತ. ೧-೨೫ ೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಟಿಗ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಆತನ ಮೇಲೆ ಬಡ್ಡಿಯಾದ ಲೋಕ ಟಿಗನರಸಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತನಿಮಿತ್ತಂ ಕಾರಣಮಾಗಿ ಹಯ್ಯಗ್ಗೂದಬ್ಬಿಗೆ ತಲೆಯಂ ಪಡು (ಅ. ೧೫. ೨೫೦. ೧೭೯-೨; ೧೫೧). [?]

ಲೋಕಟಿ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಪರಿಪಾ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿ ಲೋಕಟಿ ಬಸವಣ್ಣಪ್ರಿಯಾದ್ರೂರಮಾಡುನಾಳೆ (ಕೂಡು. ೨೫. ೦೨-೨; ೧೫೧). [?]

ಲೋಕತಂತ್ರ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯವಹಾರ : ವಿಶ್ವದ ನಡವಳಿಕೆ : ನಾವು ವಸವೂರಿಗಾದರೂ ಲೋಕತಂತ್ರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆವು (ಅಮೃತ. ೨೫-೨). ೨. ಪ್ರಜೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುವ ರಾಜ್ಯಭಾರ : ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ : "ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ. ಜನತಂತ್ರ. ಲೋಕತಂತ್ರ" (ಅಮೃತ. ೨೫-೨; ೨೫೧). [ಸಂ.]

ಲೋಕದೂರ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ದೂರವಾದುದು : ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡುದು : ರಸಾನುಭವ ಲೋಕಾಂತಿಯ, ಲೋಕೋತ್ತರ ಎಂದರೆ ಲೋಕದೂರವಾಗಲೀ ಲೋಕ ಭಾವಾಗಲೀ ಲಲ್ಲ (ಅಮೃತ. ೨೫). [ಸಂ.]

ಲೋಕಧರ್ಮ (ನಾ). ಜನನೆಯ ನಡೆ : ಲೋಕಾಚಾರ : ಜನರೂಢಿ : ಲೋಕಧರ್ಮದ ರಹಸ್ಯ ರಹಸ್ಯವೆದ್ದರೇ ಸಮಗಿಜುದು ಮಹವಲ್ಲೋಡ ಮೂಲಮಿತ್ತ ಮಾರಿದ್ವ (ಅಮೃತ. ೨೫-೨೯) : ಲೋಕದ ನಡವಳಿಕೆ ಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಗೆದ್ದದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವುದು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಡೆದಾಡುವುದು ಇವೆಲ್ಲಾ "ಲೋಕಧರ್ಮ" (೧೫೦. ೨೦ ೫೫೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಧರ್ಮಿ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಎರಡು ಬಗೆಯ ನಾಟ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲೋಕಧರ್ಮಿ ನಾಟ್ಯಧರ್ಮಿಯೆಂಬೆರಡುಂ ಭರ್ಮಯಮಾ... ನೆಹಿಯ ತೋಡು (ಅಮೃತ. ೨-೨೦ ೪). 'ಧರ್ಮಿ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಲೋಕಧರ್ಮಿನ್]

ಲೋಕನಯನ (ನಾ). ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣಿನಂತಿರುವವನು : ಸೂರ್ಯ : ಶ್ರೀಕಂಠ ತತ್ಪರೋಪರಮಾಶ್ರೀ [ನಾಟ್ಯ] ಕ್ಷಿತಿ ರತಿ ಲೋಕನಯನದ ತಾಪವಡು... ಸುಯ್ಯನದೊಡನೆ (ಕೂಡು. ೧-೨೫). [ಸಂ.]

ಲೋಕನಾಥ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತಿನ ಒಡೆಯ : ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಭು : ಸಭಮೂರ್ತೆ ಬೇವನಿಯುಮೊಪ್ಪತ್ತಿರೆ ಒಂದಂ ಲೋಕನಾಥಂ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಭೇದೋತ್ತರಂ (ಅಮೃತ. ೦-೨೦). ೨. ಬ್ರಹ್ಮ. ೩. ವಿಷ್ಣು : ಲೋಕನಾಥನ ವೆನೆಯೋ ಮನುಷ್ಯ (ಕೂಡು. ೨೫-೨-೦೨ ೦೨೫೫೫). ೪. ಶಿವ : ಆ ಕುಲಂಗಳ ಮಾತಮೇತಕೆ ಲೋಕನಾಥೋಕ್ತವಾದ ಪ್ರಾಣದ ಜಾತಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಆಪ್ತಾದಶಂಗಳು (ಅಮೃತ. ೨೫-೨೦). ೫. ಬುದ್ಧ. ೬. ರಾಜ : ದೊರೆ. [ಸಂ.]

ಲೋಕನಾಥರಸ (ನಾ). [ವೈದ್ಯಶಾ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೈಷಧೀತ್ಯಲ : ಪಾಪಚೋದ, ದಿಂಗಳೆಳೆದೀಡ... ಮರ್ದಿಗ ಕೊನೋರಿಯಲ್ಲಿ

ತುಂಬಿ ಬಿಲದ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ ತೈಲ ಬರುವುದು . . . ಈ ತೈಲದ ಹೆಸರು
ಲೋಕನಾಥರಸ (ಸೃಷ್ಟಿ. ೩೩.೨೭೦ ೧). [ಸಂ.]

ಲೋಕನಾಯಕ (ನಾ). ರಿ. = ಲೋಕನಾಥ ರಿ : ಲೋಕನಾಯಕ
ಸಿರಿಪುರಂದರವಿಠಲನ ಸಾಕಾರವಾದಂಥ ಪರಮಭಾಗವತರು (ಪೂಜಿ-
೧. ೬-೧೩-೬). ೨. = ಲೋಕನಾಥ ಛ : ನಾಟ್ಯ ಬಾಗಿಲ ನಡುವೆ ವಿಶಾಕಿ
ನಿಹಿಹನು ತೂಕುಳ್ಳ ಕೈರಾಸಮಂದಿರದಿ ನಿಮಿತ್ತ ಲೋಕನಾಯಕನ
ರೀಲೆಯಲಿ (ಸೃಷ್ಟಿ. ೬-೬೭). [ಸಂ.]

ಲೋಕನಿಷ್ಠ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುದು; ಲೋಕವಾದುದು :
ಈ ಸತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಅದು . . . ಲೋಕನಿಷ್ಠ
ಅಥವಾ ಲೋಕಾತೀತವೇ—ಈ ಬಗೆಯ ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ವಿಳುಕ್ಕುವ
(ಸೌರ. ೪೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕನೇತ್ರ (ನಾ). ರಿ. = ಲೋಕನೇಯನ: ಲೋಕನೇತ್ರನ ಕುಲೋದ್ಯ
ಕುಮಾರರ್ದಳಂ . . . ಆಲೋಕವರು (ಸಾಹಿ. ೪-೧೩); ನಿಜನೇತ್ರಂ
ಲೋಕನೇತ್ರಂ . . . ನಿಜರಮಣಿ ಜಗನ್ನಂಡೇವಮಾತೆ ನಿಜಂ . . .
ನಿಜಮಾದಂ ಸುಪ್ರಮೋದಂ ಕುಡುಗಮಗತುಳಶ್ರೀಯಮಂ ಶೈಲದೇಶಂ
(ಸಾಹಿ. ೦-೨). ೨. ಚಂದ್ರ : (೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪತಿ (ನಾ): ಜನ : ತೀರ್ಥಂಕರ : ಲೋಕಪತಿಗಿಟ್ಟುನುಸ್ಮೃತ
ಮಾತ್ರಪಾವಿಷ್ಟೇದನಮಂ ಜಗತ್ಪ್ರಭವಮಂಗಳಮಂ ಪರಿ ಶಾಂತಿನಾಮ್ಯ
ಮಂ (ಸಾಹಿ. ೧೦-೬೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪಾಲ (ನಾ). ರಿ. ಜಗತ್ತನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು; ವಿಶ್ವವನ್ನು
ಕಾಪಾಡುವವನು: 'ಲೋಕಪಾಲತ್ವ' ಪರಾ. ೨. ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕಾಯು
ವವನು; ದಿಕ್ಪಾಲ : ನಾಲ್ವರ್ ಲೋಕಪಾಲರುಂ . . . ಅಜಾವತ್ತು
ಮೂವರ್ ವಲ್ಲಭಯರಂ ತನಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಗಿ (ಸಾಹಿ. ೪-೧೦೦ ೫);
ಹರಿಯಿಲ್ಲದ ಪವನಾದ್ದಂ ಹರಿಯಿಲ್ಲದ ಲೋಕಪಾಲಪರಿಪ್ಪಲಯಂ
ಹರಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾಂತಾರಂ ಹರಿ ನೀನಿಲ್ಲದ ಮದ್ರಿಯೋಗುಲಮಪುಲಂ
(ಸಾಹಿ. ೬-೪೫). ೩. ಆರಸ : ರಾಜ : " ರಾಜಾ . . . ಲೋಕಪಾಲ:—ಈ
ರಿತಿ ಆರಸ " (ಸಾಹಿ. ೬೪-೫೬); ಹರುಷಸಂಕಲಿತಮಹಾದೀ ಲೋಕ
ಪಾಲರಂ ಪದಮರ್ದೋಗಂಗಳಂ ಚುಂಬಿಸಿ . . . ಸತಪೋರಾಜ್ಯಪಾಲನೆಗೆ
ಗಮಿಸುವುದೆ ಸದ್ವರ್ತವು (ಸಾಹಿ. ೩-೧೦೦-೧೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪಾಲಕ (ನಾ). = ಲೋಕಪಾಲ ೨ : ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ . . . ಚಂದ್ರ
ಈ ಪದಂಬರು ಲೋಕಪಾಲಕರಿಂದಂ (ಸೃಷ್ಟಿ. ೬-೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪಾಲತ್ವ (ನಾ). ಜಗತ್ತನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಿಕೆ; ವಿಶ್ವದ ಅಧಿಕಾರ :
ಅವನಿಗೆ ಅಮರತ್ವ, ಧನನತಿತ್ವ, ಲೋಕಪಾಲತ್ವ . . . ಇವುಗಳನ್ನು
ಕೊಟ್ಟನು (ಸೃಷ್ಟಿ. ೪೦೬). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪಾವನ (ನಾ). ಜಗತ್ತನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವಂಥದು:
ಲೋಕಪಾವನವೆನಿಸಿ ಹರಿವ ಕಾವೇರಿಯಿಂ (ಕುಟ. ೩. ೨-೬). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪಿತ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನ ತಂದೆ; ಪ್ರಜಾವತಿ: ಬ್ರಹ್ಮ: ಲೋಕಪಿತ
ನೊಲ್ಲು ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ರಾಗಮಂ (ಸಾಹಿ. ೦-೨). [<ಸಂ. ಲೋಕಪಿತ]

ಲೋಕಪೂರಣ (ನಾ). [ಜೈನ] "ಕೇವಲಿಗಳ ಆತ್ಮವು ಭೂಮಂಡಲದ
ಪಾಯುತ್ರಯದೊಡನೆ ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು" (ಸೃಷ್ಟಿ. ೨೦-
೨೦). ' ಲೋಕಪೂರಣಕ್ರಿಯೆ ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೋಕಪೂರಣಕ್ರಿಯೆ (ನಾ). = ಲೋಕಪೂರಣ: ತದನಂತರಕ್ಷಣದೊಳ
ವ್ಯಾಪ್ರಸಪ್ತಪನರಜ್ಜು ಪ್ರಮಾಣಾಶೇಷಜಗತ್ಪ್ರದೇಶಲೋಕಪೂರಣಕ್ರಿಯಾ
ಪರಮಾಪ್ತಿಯಂ ಮಾಡಿ (ಸಾಹಿ. ೧೬-೪೪೬); ದಂಡಕವಾಟಪ್ರತರ
ಲೋಕಪೂರಣಕ್ರಿಯೆಗಳಂ ಪ್ರತಿಷಮಯಂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ (ಸಾಹಿ. ೧೬-೬೪ ೫).
[ಸಂ. ಲೋಕಪೂರಣಕ್ರಿಯಾ]

ಲೋಕಪ್ರತೀತ (ಗು). ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ : ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತವಾದ :
ಲೋಕಪ್ರತೀತ ಸುಭಗವಿವೇಕಾಕಾಶಂ ಪ್ರಸನ್ನಮದೇವಿಂತಕಂ (ಸಾಹಿ.
೨-೭೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪ್ರತೀತಿ (ನಾ). ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು : ನಯವಿದುದಿತ ಯುಕ್ತಿ
ವ್ಯತಿಲೋಕಪ್ರತೀತ್ಯಾಶ್ರಯಸಕಳಕಾಲೀರಾಕರಾಲೋಪಜಲ್ಪಂ (ಸಾಹಿ.
೬-೨೦೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧ (ನಾ). = ಲೋಕಪ್ರತೀತಿ : ಶ್ರವಣದೇಗೋಳ ಲೋಕ
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು (ಸಾಹಿ. ೬-೨೦೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ (ನಾ). ರಿ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ : ವಿಶ್ವ
ದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಯಶಸ್ಸು : ಲೋಕರೂಢಿ = ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ (ಸಾಹಿ.
೨. ೨೨ ೫೪೦); ಆದರಂತಹುದೆಷ್ಟೋ ಅಗಲೇಬೇಕೆಲ್ಲ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ
ಜಯದಲಿ ಎಂದ (ಸಾಹಿ. ೬೬-೨೪). ೨. ಜನಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು :
ಲೋಕಾಚಾರ : ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು (ಸೃಷ್ಟಿ. ೨೨೬). ೩.
[ತರ್ಕಶಾ] ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು :
ಪ್ರಮಾಣವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ . . . ರಿಹಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಚೇಷ್ಟೆ, ಪ್ರಾತಿಭ
ಎಂದು ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಸಾಹಿ. ೧೬೬).
[ಸಂ.]

ಲೋಕಬಾಂಧವ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬಂಧುವಾದವನು ; ಸೂರ್ಯ :
ಮಹಾಲಯದ ವಿಷವನ್ನಿಕ್ಕಿದರಂ ಸಲಹಿದ ಮತ್ತಾ ಲೋಕಬಾಂಧವನ
ಪಲ್ಲಂ (ಸೃಷ್ಟಿ. ೧೬-೨೨); ಲೋಕಬಾಂಧವನುನಯವಾಗಲುಪ್ಪವರಿಸು
ತರಾ ಕುಮಾರರು ನಿತ್ಯಕೃತ್ಯಂಗಳಂ ರಚಿಸಿ (ಸಾಹಿ. ೬-೧೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಬಿಂದುಪೂರ್ವ (ನಾ). [ಜೈನ] ಆಗಮಗಳ ಹದಿನಾಲ್ಕು
ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ: ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕ್ರಿಯೆ
ಗಳ ವರ್ಣನಾಶಾಸ್ತ್ರ : ಜಗತ್ತಿನ ತೀವಳಿಕೆ; ಪೂರ್ವಗಳು ಜೈನ
ಶಾಸ್ತ್ರವಿಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. (೧) ಉತ್ಸಾದನಾಪೂರ್ವ . . . (೧೪) ಲೋಕ
ಬಿಂದುಪೂರ್ವ (ಲೋಕದ ತೀವಳಿಕೆ) (ಸೃಷ್ಟಿ. ೪೪೬). ' ಚತುರ್ದಶ
ಪೂರ್ವ ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೋಕಬೆಟ್ಟ (ನಾ). (?) : ಪಾಂಡನಾಡ ಬಂಗಮಂಜುವ ಮೊದ
ಲಾದ ಹಿರಿಯರು ಲೋಕಬೆಟ್ಟಿಂಬ ಬಾಳಿಕೆಯನು ಬಾಳಿ ಬಂದಲ್ಲಿ (ಸೃಷ್ಟಿ.
IX- II. ೪೬೦-೦೨: 1465). [?]

ಲೋಕಬೈ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : ತಮ್ಮ ಲೋಕಬೈಯನ್ನು x
ದಗಟ್ಟಿ ಕನ್ನಿ ಬಾಚನಯ್ (ಸೃಷ್ಟಿ. ೪೪೬. ೬೨-೬: 1). [?]

ಲೋಕಭಿನ್ನ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಬೇರೆಯಾದುದು : ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರ
ದುದು : ರಸಾನುಭವ ಲೋಕಾತಿಶಯ, ಲೋಕೋತ್ತರ ಎಂದರೆ ಲೋಕ
ದೂರವಾಗಲೀ ಲೋಕಭಿನ್ನವಾಗಲಿ: ಅಲ್ಲ (ಸೌರ. ೨೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕಮತ (ನಾ). ಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. —ಮತ : " ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ
ರೂಢಿಯಾಗಿರುವ ಮಂ. ನೈತಿಕವಿಷಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ :
ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯ; ಲೋಕಮತ " (Opiation. ೨೦೪೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಮರ್ಯಾದೆ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನ ನಡತೆಯ ಇತಿ ಮಿತಿ : ಲೋಕಾ
ಚಾರ : ಲೋಕರೂಢಿ. —ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಯಾರೂ ಲೋಕಮರ್ಯಾದೆ
ಯನ್ನು ಮಾರಬಾರದು (ಸಾಹಿ. ೬-೨೦೩). [ಸಂ. ಲೋಕಮರ್ಯಾದಾ]

ಲೋಕಮಾತೆ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನ ತಾಯಿ : ಜಗಜ್ಜನಿನಿ : ಲಕ್ಷ್ಮಿ :
" ಲೋಕಮಾತೆ ಮನ್ಮಥಮಾತೆಯೆನಲು ಸಿರಿಗಕ್ಕ ನಾಮಂ " (ಸಾಹಿ. ೬-
೧೦೬); ಒಬ್ಬಳು ದಳ್ಳಾರಿಯ ಕಿಚ್ಚಿಂಜಗಬಲ್ಲಾವೆ ದನುಜ ಕಂಗಳ
ತಲೆದು ನೋಡಲು ಬಹುದೆ ಸೀತೆಯ ಲೋಕಮಾತೆಯನು (ಸೃಷ್ಟಿ.
೪೬-೨೦). [ಸಂ. ಲೋಕಮಾತಾ]

ಲೋಕಮಾನ್ಯ (ನಾ). ಜನರಿಂದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದವನು ; ಜನರಿಗೆ ಪೂಜ್ಯನಾದವನು : ಲೋಕಮಾನ್ಯನು ಕರ್ಣ (ಕುಶಾ. ೪. ೩೨-೩೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಮಿತ್ರ (ನಾ). = ಲೋಕಬಾಂಧವ : ಏಕವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಕೋಟಲೆ ಗೊಂಬೆವಂ ಪುನಃದಾರಂದೊಡೆ ಲೋಕಮಿತ್ರಾಸ್ಥಮಯದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಶ್ರೀಶಾಸ್ತ್ರೀಶ್ವರಯವನೇಯದಾತಂ (ಶಾ. ೪. ೨-೩-೩೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕಮೂಢ (ನಾ). [ಜೈನ] ಲೋಕಮೂಢ. ದೇವತಾಮೂಢ, ಪಾಪಾಂಡಿಮೂಢವೆಂಬ ಮೂಢತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ; ೨ "ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಸಮಾನವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆತು ಗಂಗಳಾಸ್ನಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಪಾಪಪರಿಹಾರವಾಗುವುದೆಂಬ, ಮರಳು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ರಾಶಿ ಮಾಡುವುದು. ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದು ಮುಂತಾದ ಮಿಥ್ಯಾ ನಂಬಿಕೆ" (ಶ್ವೇತ. ೨೩೦) ; ಲೋಕಮೂಢಮುಂ ದೇವತಾಮೂಢಮುಂ ಪಾಪಾಂಡಿಮೂಢಮುಂ ಎಂದು ಮೂರು ತ್ರಿವಿಧವು (ಶಾ. ೪. ೪೫). [ಸಂ.]

ಲೋಕಮೂಢತ್ವ (ನಾ). = ಲೋಕಮೂಢ : ಮತ್ತಂ ಲೋಕ ಪಾರಮರ್ಥಿಕ ಜೀವನವಾದೇಯ ತತ್ವವಿಜ್ಞಾನರಹಿತರನ್ನೇಕಮೂರ್ಛಿ ಲೋಕಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಧರ್ಮಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಮಂ ಮುಟ್ಟುರ್ದದುವೆಂ ಲೋಕಮೂಢತ್ವವೆಂಬುದು (ಶಾ. ೪. ೪೬). [ಸಂ.]

ಲೋಕಯಾತ್ರಿ (ನಾ). ೧. ಪ್ರವಂಚದ ಜೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಮಾಡುವುದು ; ಜಗತ್ತನ್ನು ಸುತ್ತುವುದು ; ಗುರಿಯೊಂದೇ ರಥಕೆ ಜೋಡಾಗಿ ಪೂರುಷೋ ಸಾಲದೇಕೆ ಹಮಂ ಸತುಪ್ಪಾಡೆ ಸಾರಥಿಗೆ ಕಾರಿಲ್ಲ ಲೋಕಯಾತ್ರೆಯನೊಲ್ಲನೆಂದೊಡಾಗದೆ ತನಗೆ ತಿರುಗಲೇಕೆ (ಶ್ವೇತ. ೨೩-೨೪). ೨. ಲೋಕಾಚಾರ : ಲೋಕರೂಢಿ : ಸಮಕೋಡ ಪುಣ್ಯಮುಂ ಪಾಪಮುಮಿಲ್ಲದೊಡಾಳ್ವನಾಳ್ ಸರೋಗನರೋಗಂ ಶ್ರಮ ರಹಿತಂ ಕ್ಷೀಣತತ್ವಮನಂದಿ ಲೋಕಯಾತ್ರಿ ಕಡದೆ ಮಹಾತ್ಮಾ (ಶಾ. ೪. ೬೫). ೩. ಪ್ರವಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಳು ; ಇಹದ ಬದುಕು ; ಈ ಜೀವನಶ್ರಮವು . . . ಲೋಕಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದಿತು (ಶಾ. ೪. ೪೬). [ಸಂ. ಲೋಕಯಾತ್ರಿ]

ಲೋಕಯ್ಯ (ನಾ). ಒಬ್ಬಾತನ ಹೆಸರು : [ಪಾಂಗವಪುರ್ವ ಸಿ]ಯು ನೂರನಾಳಾತ್ರಿ(ಯು) ಲೋಕಯ್ಯಂ ತು x x x ಗ್ನಿಗಾಮುಣ್ಣಿ ಅಧ್ಯಮ(೦)ಮಿಟ್ಟಿ (ಶಾ. ೪. ೪೬, ೪೭-೪ : ೪೮) ; ಕೊವರಸೆಯ ಬಿಂಪಯ್ಯನಂ ಲೋಕಯ್ಯನಂ ಕೊಟ್ಟಾರದ ಮೂರವರಿಯಂ (ಶ. ೪. ೪೯, ೫೦ ; ೫೩). [ಲೋಕ+ಯ್ಯ]

ಲೋಕರಕ್ಷಕ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು : ಲೋಕರಕ್ಷಕಂ ನಾನೆ ಈತಂ ಲೋಕಪಾವನಮೂರ್ತಿ ಕಾರಣ ಲೋಕರಕ್ಷಕ ಪಾನೆ ಈತನು ಲೋಕರಕ್ಷಕನು (ಶಾ. ೪. ೫೦-೫೧). ೨. ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಂತೆ ಹುದು : "ಅಧ್ಯಾತ್ಮತಃಕೋಟಲಂ ಬಲಂ" ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿ . . . ಲೋಕಪಾಪವಲ್ಲದೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಲೋಕರಕ್ಷಕ ಎಂದು ಇಂದಿನ ಯುಗ ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸತ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಗಾಂಧಿ ಭರತಖಂಡದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತೀಕ (ಸುಶ. ೪. ೫೦ ೫೦೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕರೂಢಿ (ನಾ). ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪದ್ಧತಿ.- ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಈಗಿನ ಶಿಕ್ಷಣೋತ್ತರ ಲಕ್ಷಣಮಂ ಲೋಕರೂಢಿ ಕಡೆದಫುಲಪವರ್ ಲಕ್ಷವುದು ನೂರಿಗಳೊ ಒಳುಳಾಶ್ವೇತಗಮಿಲ್ಲದಿರೆಯಮಹಾಯದ ಕೆಲವಂ (ಶಾ. ೪. ೫೨) ; ಐವಳ ಎಂದು ಅವನ ಮಹತಾಮಹನ ಹೆಸರಿದ್ದುದು ಲೋಕರೂಢಿಗೆ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ (ಶಾ. ೪. ೫೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಲಾಂಟಾಕ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವವನು :

ಲೋಕಲಾಂಟಾ[ಶಾ. ೪. ೫೩]ಕರಸಂಪ್ರಾಪ್ತಂ ಕಿರಾತರ್ ನೆರೆದು ನಿಖಲ ಭೂತಶ್ರಮಂ ಸೂಚಿಸೊಂಡರ್ (ಶಾ. ೪. ೫೩) ; ರಣಮೇರು ಲೋಕ ಲಾಂಟಾಕನಿದ್ದಾ ಪೂತಾಪಹರಮರ್ಗಮೇಘನಂದಾತ್ರಾಫಮಂ (ಶಾ. ೪. ೫೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕವಟ್ಟ (ನಾ). ವಿಶ್ವದ ಸ್ವಾಮಿತ್ವ.- ಅಧಿಕಾರ (?) : ಎಣಿದ ಜನಕ್ಕೆ ಪೊಂಮುಗಿಲೆಣಿದವೊಲು ಲೋಕವಟ್ಟಮನೆ ಪೊಂಮಳೆಯಂ ಏಕವನುಜದಲಗದೊತೆಗಣಿದ ಬಟಲಿರೆವಪ್ಪನಲೆಯಂಗನ್ನಪಂ (ಶ. ೪. ೪೯. ೪೯೫. ೫೦೪-೫೦೫ ; ೫೦೬). [ಲೋಕ+ವಟ್ಟ]

ಲೋಕವಶ್ಯ (ಗು). ೧. ಜಗತ್ತನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ. (ನಾ). ೨. ಪ್ರವಂಚದ ಜನರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.- ಜನರ ವಶೀಕರಣ : ಲೋಕವಶ್ಯದ ತಿಳಿವಳಿ ಜಗದೀಶರತ್ವವು . . . ಚಿತ್ರ ಮಾಯಾವಶಿಸು ಬರವು (ಕುಶಾ. ೪. ೫) ; ಆ ದೇವಂ . . . ಮಂತ್ರಿಸಿ ಮುಖಮಂ ಪೂಜೆ ಲೋಕವಶ್ಯ (ಶ್ವೇತ. ೨). ಲೋಕವಶ್ಯಕೆ ಮದ್ದು ಮೂಕಿ ಹೋಬೀರು . . . ಮಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಕಾಕುಮದ್ದೆಂದ (ಶಾ. ೪. ೫೦೬). ೩. ಇತರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ.-ವಿದ್ಯೆ. [ಸಂ.]

ಲೋಕವಾದ (ನಾ). ಜನರಾದುವ ಮಾತು ; ಜನಶ್ರುತಿ : "ಕುವದಂಕೀ, ಜನಶ್ರುತಿ, ಕೋನಂ, ಲೋಕವಾದ - ಈ ೪ ಜನಮರ್ತ" (ಶಾ. ೪. ೫೦೭-೫೦೮) ; ಓದಾಗಲಿಸುವರೊಲಿದು ಪುಗಲೊಡಾಳೊಡಾಗಲಿ ವರೋದುಗಳು ಮೇದಿನಿಯೊಳು ಮೇಲಿನವೆಂಬುದು ಲೋಕವಾದವೈಸರಿ (ಶಾ. ೪. ೫೦೯). [ಸಂ.]

ಲೋಕವಾರ್ತ (ನಾ). = ಲೋಕವಾದ : ಪರಮದಯಾಕುಣಂ ನಯನದೊಳ್ . . . ಭೃತಮಾನತೆ ಲೋಕವಾರ್ತಯೊಳ್ ದೊರವಡ ದೊವೈ ಸಂದರಮಗೀಗಲಾದಂ ಸಲೆ ಸರ್ವಸಾಧುಗಳ್ (ಶಾ. ೪. ೫೦೯-೫೧೦) ; ಜಾತದಿಂದಿರದವರು ವೈಷಯಾತಿಮಲಿ ಕರದವರು ಸರ್ವಜನಾತನನು ಬಸವಣ್ಣನೆಂಬರು ಲೋಕವಾರ್ತಯಲಿ (ಶಾ. ೪. ೫೧೧-೫೧೨). [ಸಂ. ಲೋಕವಾರ್ತ]

ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತ (ನಾ). ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲವಾದುದು : ದುಷ್ಕರ ಬೌಷ್ಟವ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತವ ತಿಳುವುದು ಸುಲಭ ದುಷ್ಕರನು (ಶಾ. ೪. ೫೧೩-೫೧೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕವಿಮೂಢ (ನಾ). = ಲೋಕಮೂಢ : ನದಿ ವಾರ್ಧಿಗಳಂ ವಿವಾದಮದಿದದೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಗಿರಿಗಳಂ ಜಾಯ್ಜುದುಮಂತಿದು ಲೋಕ ವಿಮೂಢಂ ಮುದದಿಂದಂ ರಾಶಿಮಾಲ್ಪುದಂ ಕಲು ಮಣಲಂ (ಶಾ. ೪. ೫೧೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕವಿರುದ್ಧ (ನಾ). ೧. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪದ್ಧತಿಗೆ ವಿರೋಧ ವಾದುದು ; ಲೋಕರೂಢಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು : ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಲೋಕವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯಬಾರದು (ಶಾ. ೪. ೫೧೫). ೨. [ಕಾವ್ಯಮಿತ್ರ] ಒಂದಂ ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯದೋಷ ; ೨ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ವಾದುದು : ಲೋಕಮಂದೂರ್ಭ್ಯಾಧೋಮಧ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷತಃಕೇರೂಪದಿಂದ ಮೂಟಕ್ಕಂ ಲೋಕವಿರುದ್ಧಂ (ಶಾ. ೪. ೫೧೬-೫೧೭) ; ಕಾಲ ಸ್ವಭಾವ ದೇಶ ಸಮಾಲೋಚಿತವಸ್ತುರೂಪವಿರೋಧವಂದಂತಾ ಲೋ[ಶಾ. ೪. ೫೧೭]ಕವಿರುದ್ಧಂ (ಶಾ. ೪. ೫೧೮). [ಸಂ.]

ಲೋಕವಿರೋಧಿ (ನಾ). ಜನರ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವನು : ನ್ಯಾಯನಿಷ್ಠರಿ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಪರನು ಪಾಸಲ್ಲ ಲೋಕವಿರೋಧಿ ಶರಣನಾರಿ ಗಂಡುವನಲ್ಲ (ಶಾ. ೪. ೫೧೯) ; ಖಂಡಿತವಾದಿ ಲೋಕವಿರೋಧಿ (ಶಾ. ೪. ೫೨೦). [ಸಂ. ಲೋಕವಿರೋಧಿ]

ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ (ನಾ). ಪ್ರಪಂಚದ ಸದತೆ, - ಅಚಾರ, - ನಡವಳಿಕೆ; ಅಲಂಕೃತನಾಗಿರುವ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನವು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೆಂದೇ ಹೆಸರು. (ಶಾಂತಿ. ೧೦-೨೬ ಪ); ಕವಿಮೂರ್ತಿಯು ಸಮಾನವಾದವನು ಒಬ್ಬನಾದವನು ಪೇಟೆಯ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಿಂದ (ಶಾಂತಿ. ೧೯೬); ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವ ನೀವು . . . ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನು ನಾವು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು ? (ಶಾಂತಿ. ೬೬-೭೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕಸಂಗ್ರಹ (ನಾ). ಜನರನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರ ತರುವುದರ ಮೂಲಕ, ಜನತೆಗೆ ಮಾಡುವ ಸಹಾಯ : ವಿಶ್ವಕಲ್ಯಾಣ : ಭಾರತೀಯ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಂತಿಮಗುರಿ . . . ಲೋಕಸಂಗ್ರಹ (ಶಾಂತಿ. ೬೬೬); ಭಕ್ತರು ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ನೆರವು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ (ಶಾಂತಿ. ೧೨೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕಸಂರಕ್ಷಕ (ನಾ). ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು : ಪರಮಾತ್ಮ : ಲೋಕಸಂರಕ್ಷಕ ಅಪಾರಸಂಹಾರಕ ಲೋಕೇಶ ಪುರುಷರೂಪ (ಪುರಾಣ. ೬-೬೬-೬). [ಸಂ.]

ಲೋಕಸಂರಕ್ಷಣ (ನಾ). ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು : ವಿಶ್ವದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ : ಲೋಕಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರವು ವಿಶ್ವಾಂತಿಯಲ್ಲದುದು (ಶಾಂತಿ. ೬೦-೧೯). [ಸಂ.]

ಲೋಕಸಭೆ (ನಾ). ಕೇಂದ್ರಸಂಸ್ಥೆಯ ಉಭಯಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೧ ಜನರಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾದ ಸದಸ್ಯರ ಸಭೆ : ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜ್ಯಪಾಲರೂಪದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರ ಸಭೆಯ ಒಂದು ಸದನವೂ ಲೋಕಸಭೆಯ ಒಂದು ಸದನವೂ ಒಂದು ಸದನವೂ ಸೇರಿರುವ ಒಂದು ಸಂಸತ್ತು ಆಗತಕ್ಕದು (ಶಾಂತಿ. ೬೯). [ಸಂ. ಲೋಕಸಭಾ]

ಲೋಕಸಾಕ್ಷಿ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತಾಕ್ಷಿ : ವಿಶ್ವಸಾಕ್ಷಿ. ೨. ಬ್ರಹ್ಮ. ೩. ಅಗ್ನಿ. [ಸಂ. ಲೋಕಸಾಕ್ಷಿ]

ಲೋಕಸೇವಾಅಲೋಕ (ನಾ). ಸಾರ್ವಜನಿಕಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಸರ್ಕಾರವು ನೇಮಿಸಿರುವ, ಕೆಲವು ಸದಸ್ಯರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಸಮಿತಿ, - ಮಂಡಳಿ : ರಾಜ್ಯದ ಲೋಕಸೇವಾಅಲೋಕದೊಡನೆ . . . ವಿಧಾಯಕ ಮಾಡಬಹುದು (ಶಾಂತಿ. ೧೨೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಸೇವೆ (ನಾ). ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದು; ಜನಸೇವೆ: "ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆ; ಸರ್ಕಾರಿ ಸೇವೆ; (ಪಾಠ) ಲೋಕಸೇವೆ" (Public service. ೬೬೬. ೬೬); ರಾಜ್ಯದ ಲೋಕಸೇವಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಏನು ಪಾಲಿಸಬೇಕು . . . ಜರೂರಿತಕ್ಕಾದ (ಶಾಂತಿ. ೨೩). [ಸಂ. ಲೋಕಸೇವಾ]

ಲೋಕಸ್ತುತೆ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಹೊಗಳಿಕೊಂಡವಳು : ವಿಶ್ವ ಮಾನ್ಯೆಯಾದವಳು: ಲೋಕಸ್ತುತೆ ಮಹಾನಕವಿಕೆಯುನರ್ಜನವೆನೆಯ ನಿನ್ನೆ ನಿಲಯಪ್ರಾಕಾರವು (ಶಾಂತಿ. ೬-೨೨). [ಸಂ. ಲೋಕಸ್ತುತಾ]

ಲೋಕಹಿತ (ನಾ). ೧. ಜನಹಿತ : ವಿಶ್ವಕಲ್ಯಾಣ : ಲೋಕಹಿತವೆಂದೇ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಯಶಸ್ವಿ ದಾನವೆಂದೆಂದೇ: ಕೆನೆ ಮಾಡುವ ಒಬ್ಬ ಸಾಧಾರಣ ರಾಜು ಒಬ್ಬನಾದವನುಕೊಂ (ಶಾಂತಿ. ೧೨-೧೩); ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೇ ಅದು ತಾಯಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿ ಇದ್ದರಾಯಿತು (ಶಾಂತಿ. ೧೩). ೨. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವವನು : ಮಹಿಮೆ ರಕ್ಷಿಸಿ ಭರ್ತೃಸಂತತಿನಿಮಿತ್ತಂ ರಾಜ್ಯಮಂ ತಾಳ್ವ ನಿಷ್ಕೃಹನಾರ್ಪಣಾರ್ಥದೇವನಿವರಣಮಾರ್ಗ ದೋಹ ಮಾರ್ಗಹಿತ ನಿಗ್ರಹ ನಿಷ್ಕೃಹನಾದ ಲೋಕಹಿತರಾಜ್ಯವೆಂದಿಂ ಒಂ ಬರಂ (ಪುರಾಣ. ೧೬-೬೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಂತ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತಿನ ಕೊನೆ; ವಿಶ್ವದ ತುದಿ. ೨. ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಇರಬಹುದಾದ ಸ್ಥಳ : ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜಾಗ : ಏಕಾಂತದ ಸಂವಿಧಾನ ಲೋಕಾಂತವೆಂದೇ (ಶಾಂತಿ. ೧೦೯-೧೬); 'ಲೋಕಾಂತ'ಕ್ಕೆ ಏಕಾಂತ ಅಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು (ಶಾಂತಿ. ೧೬-೧೬). ೩. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ : ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಿರಾದುದು : ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾದುದು : ಏಕಾಂತರಾಮನಂತೆ: ಜೋಮುಮೆಯದು ಲೋಕಾಂತ ವಾಯಿತ್ತಿ: ಚತುರ್ದಶಭುವನಮಧ್ಯದಿ (ಶಾಂತಿ. ೨೨-೨೩); ಒಬ್ಬನಾದರೆ ಸ್ವಾಂತ ಇಬ್ಬರಲಿ ಏಕಾಂತ ಇಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬನಾದ ಬೇಜ್ಞಾನಿಯ ಹೆಜ್ಜೆ ಲೋಕಾಂತ (ಶಾಂತಿ. ೧೩೬); ಇಬ್ಬರಿದ್ದರೆ ಏಕಾಂತ, ಮೂವರಿದ್ದರೆ ಲೋಕಾಂತ (ಶಾಂತಿ. ೧೩೬). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಂತರ (ನಾ). ಬೇರೊಂದು ಲೋಕ : ಪರಲೋಕ : ಇನ್ನೊಂದು ಜಗತ್ತು : " ಪರಲೋಕಮಾಚೆ ಲೋಕಾಂತರಮಾಚೆ" (ಪುರಾಣ. ೧೯-೧೬); ಇಳಿಯ ಭೋಗದ ದೃಷ್ಟಿ ತೀರಿದ ಬಳಿಕ ಲೋಕಾಂತರವೆನೆಯುವರು (ಶಾಂತಿ. ೧-೧೯); ದೇವಾತ್ಮಗಳೆಂದೂ . . . ಅವರವರ ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾಗಿ ಲೋಕಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ (ಶಾಂತಿ. ೨೩೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಂತರಿಕ (ನಾ). ಬೇರೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದವನು; ನಿಧನ ಹೊಂದಿದವನು; ಮರಣ ಹೊಂದಿದವನು : ಪ್ರೇಮಮತಿ . . . ಇನಿತನ್ಯಾಯಮನಾನೆ ಮಾಡಿದನೆನ್ನ ಮಗನ ಮೇಲೆ ದೋಷಮಾಡುವುದು ಎಲ್ಲೆಂದು ಲೋಕಾಂತರಿಕನಾದಂ (ಶಾಂತಿ. ೧೬೬-೬); ಸೋಮಶರ್ಮಂ ಲೋಕಾಂತರಿಕನಾದನೊಬ್ಬನೊಬ್ಬನುಮಾಹಾರಂ ಕೇಳು . . . ತಿರುಂ ತುಕ್ಕದರು (ಶಾಂತಿ. ೨-೧೦೬). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಂತಿಕ (ನಾ). [ಜೈನ] ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ಪಂಗಡ: ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕನೆಯರನ್ನು ಲೋಕಾಂತಿಕರುಂ ದಕ್ಷಿಣೇಂದ್ರರುಂ . . . ಮುಕ್ತವಧೂವಿವಾಹಮಾಡದೆ ವಧೂವಿವಾಹ ಮನ್ನೊಲ್ಲಂ (ಶಾಂತಿ. ೧೨-೧೬). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಂತಿಕದೇವ (ನಾ). = ಲೋಕಾಂತಿಕ : ಎಲ್ಲರಿಂದ ಲೋಕಾಂತಿಕ ದೇವರ ಒಂದು (ಶಾಂತಿ. ೬-೧೦೬); ಲೋಕಾಂತಿಕದೇವರ ಪರಲೋಕ ಪ್ರಯತ್ನದಂದು ಮುಂ ಬಾರದರೊಲೈಕೆ ಜನಂ ಪರಹಿತಮಂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದುನೆ ನುಡಿದು ದೃಢಮನಿಸಿದವರ (ಶಾಂತಿ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಕಾಶ (ನಾ). [ಜೈನ] ಲೋಕದ ಆಕಾಶ, - ರೂಪ: ಲೋಕಾಕಾಶಮನಃಪ್ರಾಕಾರಂ ನೆಗಟೆ ನಿಂದು ವೈಶಾಖ್ಯಾ ನಾಕಾರದೊಳ್ . . . ಜಿತ್ತಂ ಪಡೆದಂ (ಶಾಂತಿ. ೬-೧೦೬). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಕಾಶಕಥನ (ನಾ). [ಜೈನ] ಅಧೋಲೋಕ, ಮಧ್ಯಲೋಕ ಮತ್ತು ಉರ್ಧ್ವಲೋಕಗಳ ವರ್ಣನೆ: ಲೋಕಾಕಾಶಕಥನಮುಂ ದೇಶವೇಶೋಪದೇಶಮುಂ . . . ಅವಮವಂಗಲೆಂಬಕ್ಕಂ (ಶಾಂತಿ. ೧-೧೨ ಪ). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಕಾಶ (ನಾ). ೧. ಆಕಾಶ. ೨. [ಜೈನ] ಲೋಕಾಕಾಶ ಮತ್ತು ಅಲೋಕಾಕಾಶ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಆಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬೇವ, ಪುದ್ಗಲಕಾಯ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಲೋಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಆಕಾಶಪ್ರದೇಶ: ಲೋಕಾಕಾಶಪ್ರದೇಶಪ್ರಮಾಣಪರಿಮಾಣಮುಂ ದಾಧ್ಯಾನಮೇಯಮುಂ ಸರ್ವಜ್ಞ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೋಚರಮುಂ ಪುಂ ಪುಂ (ಶಾಂತಿ. ೬-೧೦); ಈ ದ್ರವ್ಯಗಳಿರುವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಲೋಕಾಕಾಶವೆಂದೂ, ಬರಿಯ ಆಕಾಶವನ್ನು ಎರಡು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅಲೋಕಾಕಾಶವೆಂದೂ ಹೆಸರು (ಶಾಂತಿ. ೧೬). ' ಅಲೋಕಾಕಾಶ ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಖ್ಯಾನ (ನಾ). [ಜೈನ] ಲೋಕದ ಆಕಾರ ವರ್ಣನೆ : ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಲೋಕಾಖ್ಯಾನಮುಂದೆ ದೇತಾಖ್ಯಾನಮುಂದೆ . . . ಪುರಾಖ್ಯಾನ ಮುಂದೆ ದತ್ತವಿಧವರ್ಣನಮುಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಲೋಕಾಖ್ಯಾನಮುಂದುವರಿದು ನಂತರವೂ ಕಾಶಬಹುಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದೊಳಗಿರುವಾತ್ಮಪ್ರದೇಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ . . . ಕುಳಾಚಕ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ವಿಮಾನಾದಿಗಳಾಧಾರಭೂತಮಪ್ಪದಂ ಮೇಲ್ಬುದ್ಧಿ (ಅತ್ಯಂತ. ೦೨). 'ದೇಶಾಖ್ಯಾನ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಚಾರ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನ ರೂಢಿ, -ಸಂಪ್ರದಾಯ : ವೀರಶೈವನ ಬಗೆಯಂತೆನಲು ಲೋಕಾಚಾರವರ್ಜಿತಂ ಭಾವಿಸಲುಬಾರ ಲೋಕಾಲೋಕಪರಿಹರಂ ತಿಥಿಬ್ಧ ನಕ್ಷತ್ರಯೋಗಕರಣಂ (ಅತ್ಯಂತ. ೭-೭-೭). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾನುಗ್ರಹ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರುಣೆ ತೋರಿಸುವುದು : ಲೋಕಾನುಗ್ರಹಶಾಸ್ತ್ರಾನುಕರಣಮುರುಪ್ಪಾದಿಗಳಂ ಶ್ರುತಿಕರಿಯಂ ನೀಕರೂ ಶೈವಜನಮನೋಕಾಂಗದಿ ನಿರ್ದಿಸುತ್ತಮಿವರ್ ಸರ್ವಗಂ (ಪ್ರಕೃ. ೭೨-೦೦); ಪೂಜ್ಯರಾದ ಕೃಷ್ಣರು ಲೋಕಾನುಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ಕ್ಷೇಮದಿಂದಿರುವರೆ ? (ಕಾಶಂಕ. ೭೨-೭೨). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ (ನಾ). [ಜೈನ] ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯ ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಲೋಕತ್ರಯದ ಶುಕ್ತಕವಿಯೊಳು, ಸಿದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರಮುಳ್ಳುಂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲಕರ್ಮಗಳಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದೆ ಪೋಗಲ್ಪಾರದಂದು ಕರ್ಮನಿರ್ಮಾಲ್ಯಕ್ಷ್ಯಂ ನಿರ್ಮಲತರ್ಮಾತ್ಮಾತ್ಮತತ್ವದಂ ಭಾವಿಸುವುದು ಲೋಕಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ (ಪ್ರಕೃ. ೦೧೭-೧) ; ಲೋಕಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ-ಲೋಕವೆಂಬುದು ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಗಳು ಯಾವ ಯಾವವು ? ಇದು ಸುಂದಿಯೋ ಅನಂದಿಯೋ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಭಾವಿಸುವುದು (ಪ್ರಕೃ. ೭೨). 'ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ' ಪರಾ. [ಸಂ. ಲೋಕಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ]

ಲೋಕಾನುಭವ (ನಾ). ಪ್ರಪಂಚದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಜ್ಞಾನ : ಲೋಕದ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಂದ ಬರುವ ತಿಳಿವಳಿಕೆ : ಲೋಕಾನುಭವ ವಿನೋದ ಸಾಲದು (ಪೂಜ್ಯ. ೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಪವಾದ (ನಾ). ಜನರಿಂದ ಬರುವ ದೂರು, - ಅಪವಾದ : ಜನರು ಮಾಡುವ ನಿಂದೆ - ಹೀಯಾಳಿಕೆ : ಲೋಕಾಪವಾದಕ ಪರಾಧಿಯಲ್ಲದೆ ತನ್ನನು ತರಣಕುಲಸಂಭವಂ ಬಿಟ್ಟನೆಂದೀ ವನದೊಳಿಂ ಪೋದಂ ಸುದಿಂತ್ರಾತ್ಮಜಂ (ಪೂಜ್ಯ. ೦೭-೦೦) ; ಲೋಕಾಪವಾದಕ್ಕೆ ಹೆದರಬೇಕು (ಅಂತರ. XI, ೨೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಭಿರಾಮ (ಗು). ೧. ಜನರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ; ಜನರ ಮನಃಪೊಲಿಸುವುದು ; ಜನರಂಜಕವಾದ. (ನಾ). ೨. ಯಾವ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇಲ್ಲದುದು ; ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದು ; ಸಹಜವಾದುದು : ಈ ಬಗೆಯ ಮಾತುಗಳು ಎಷ್ಟೂ ಸಲ. ಕೇವಲ ಲೋಕಾಭಿರಾಮದ, ಅನಿಸಿಕೆಯ ಮಾತುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ (ಅರ್ಪಣ. ೭೦) ; ಮದುವೆ ಯಾಕಕ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಲೋಕಾಭಿರಾಮವಾಗಿ ಕೇಳಲು (ಕಾಶಂಕ. IV, ೦೫). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಯತ (ಗು). ೧. ನಾಸ್ತಿಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ. (ನಾ). ೨. ನಾಸ್ತಿಕತೆ ; ನಿರೀಶ್ವರ ವಾದ ; ಚಾರ್ವಾಕ ಮತ : ಲೋಕಾಯತವೆಂದಾದ ಚಾರ್ವಾಕೋಕ್ತಿಯೆಂಬಂತೆಯಂ ಭೇದಿಸುವಂ . . . ಜನಜಂಪ್ರಭೂಭುಜಂ (ಕಾಶಂಕ. ೭-೦೭೭) ; ವೈದಿಕಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ಲೋಕಾಯತವೆಂಬ ಚಾರ್ವಾಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ (ಅಂತರ. ೦೫). ೩. ನಾಸ್ತಿಕ ; ನಿರೀಶ್ವರ ವಾದಿ : ಚಾರ್ವಾಕ : ತಗೆಯಲ್ ಜೈಮಿನಿ . . . ಬಿಡಲ್ಪುಗೆ ಲೋಕಾಯತನೆಯ್ ಸಾಂಖ್ಯನಿಷಸ್ತುಮ್ವ ಮೈತ್ಸರ್ಯವೀಧಿಗಳೊಳ್ ತೂಳುತ್ತ ಗೋವ ಸಂದಿದಿಗಿಭವೋದ್ವಾಸಿಗಂಧದಿಪಂ (ಅಂತರ. V, ೨೨೫-೦೫೭-೭೦ ; ೭೦೭) ;

ಇಂತವು ನರ್ಘಮಂ ಭಕ್ತಿಗ್ಗೆ ಕೆಯ್ಯರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ . . . ಲೋಕಾಯತಗ್ಗೆ ಸಾರುತಲಿದರ್ಪವುಳ್ಳು (ಅಂತರ. ೭-೦೪೪) ; ನಿರೀಶ್ವರವಾದಿಗಳಾದ ಲೋಕಾಯತರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೇ ಆತ್ಮವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಅಪ್ಪಣ. ೭-೪೭ ಕೀಳು). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಯತದರ್ಶನ (ನಾ). = ಲೋಕಾಯತ ೨ : ಸ್ಫೂರ್ತ ಚೇತಸ್ಸಿನ . . . ಗುರಿ ಲೋಕಾಯತದರ್ಶನವೂ ಅಲ್ಲ. ಸ್ಫೂರ್ತಪ್ರಾಣದ್ವಿ ದರ್ಶನವೂ ಅಲ್ಲ ಅಥವಾ ದೂರಸ್ಥವೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೂ ಆದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಯೂ ಅಲ್ಲ (ಅಪ್ಪಣ. ೦೦೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಯತಮತ (ನಾ). 'ನಾಸ್ತಿಕತೆ ; ಚಾರ್ವಾಕಮತ : ಚಾರ್ವಾಕ ದರ್ಶನವು . . . ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಲೋಕಾಯತ ಮತ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಅಂತರ. ೦೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಯತವಾದಿ (ನಾ). = ಲೋಕಾಯತ ೩ : ಲೋಕಾಯತ ವಾದಿಯಂತೆ ಆಸಾಧಿತಗುರುಮತನಂ (ಅಪ್ಪಣ. ೪-೪೨ ದ). [ಸಂ. ಲೋಕಾಯತವಾದಿನ್]

ಲೋಕಾಯತಿಕ (ನಾ). ೧. ನಾಸ್ತಿಕತೆ ; ನಿರೀಶ್ವರವಾದ ; ಚಾರ್ವಾಕ ಮತ ; ೨. ಇದು ಚಾರ್ವಾಕಮತದ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ದೇಹವೇ ಆತ್ಮವೆಂದೂ, ಪರಲೋಕವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಪಾಪ ಪೋಗಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಇಂದ್ರಿಯಇಚ್ಛೆಯನ್ನೇ ತೃಪ್ತಪಡಿಸುವುದು ಸುಖವೆಂದೂ ಬಗೆಯುವ ವಿಚಾರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ವಹಸ್ತಿಕ ಮತವೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಇದೆ" (ಅಂತರ. ೨೨೫೦೦೦೪ ಕೀಳು) ; ಮಹಾಮತಿ ಸಂಭಿನ್ನಮತಿ ತತಮತಿಗಳ ಲೋಕಾಯತಿಕ ಯೋಗಾಚಾರ ಮಧ್ಯಮಿಕ ಮತವಿಶ್ವಾಧಿಧಿಯಾಗ್ಗೆ ಜೀವಾಭಿವಮನ ಪಿಡಿಯಚ್ಚುಪಿಡಿದು (ಅಂತರ. ೨-೭ ೫). ೨. ಚಾರ್ವಾಕಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ : ನಾಸ್ತಿಕ ; ನಿರೀಶ್ವರ ವಾದಿ : ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ದೇಹವೇ ಆತ್ಮನು ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯಜನರೂ ಲೋಕಾಯತಿಕರೂ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವರು (ಅಪ್ಪಣ. ೨೭). [ಸಂ.]

ಲೋಕಾಯ್ತವೊಬ್ಬ (ನಾ). ಒಂದು ಕೂಡಿದ ಹೆಸರು ; ಕೂರವಾದಿ ಮೂಢನಾದ ಬಳಿಯ ಲೋಕಾಯ್ತವೊಬ್ಬರು ಗುಣೋಪಗೊಳ್ ಇಷ್ಟತ್ವ ನಲ್ಲು ಮತ್ತರಕ್ಕೊಂದು ಕೆಯ್ಯಂ . . . ಕೊಟ್ಟರ (ಅಂತರ. XI, ೨೦೪೪. ೨೭-೦೫ ; ೦೫೦). [ಲೋಕಾಯ್ತ + ವೊಬ್ಬ]

ಲೋಕಾರೂಢಿ (ನಾ). = ಲೋಕರೂಢಿ : ಲೋಕಾರೂಢಿಯಾಗಿ ತಗಿನ ಕಾಲದ ಮದುವೆ ಮುಂಜಿ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರು (ಅಂತರ. ೨) ; ಅದು . . . ಲೋಕಾರೂಢಿಯು ಮಾತಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು (ಅಪ್ಪಣ. ೪೫). ೨ ಇದು ಲೋಕಾರೂಪವಾದರೂ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿದೆ. [ಲೋಕರೂಢಿ]

ಲೋಕಾಲೋಕ (ನಾ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗೋಡೆಯಂತೆ ಸುತ್ತಿಗಟ್ಟಿ ಅವ್ಯಕ್ತಲೋಕದ ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸ ಲಾದ ಪೌರಾಣಿಕಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ; ಚಕ್ರವಾಳ : ಪರಮಾಗಮ ಮೂರ್ತಿ ಚರಚರಲೋಕಾಲೋಕಸಂಪ್ರದಾಯನಿ ಮಿರುಧೋತ್ಕರ ಮಾಮಾಸ್ತುವಾಸಿನಿ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿ ವರದೆಯಕ್ಕಮಗಂದು (ಕಾಶಂಕ. ೨ ೦೭೪) ; ತರಣ ಲೋಕಾಲೋಕಪರ್ವತಾಗ್ರಮುಂತು ತಿರುಗುವಂ (ಅಂತರ. ೭-೦೦). 'ಚಕ್ರವಾಡಿಕೆ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೋಕಿಗ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವವನು ; ಮಾನವ ; ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯ : ಮದ್ದಚನಮನತಿಕ್ರಮಿಸಿ ನಡೆಯದಿರಲೇ ಲೋಕಿಗರು ವಾಕಿಗರ್ ಭಯದೊಳು (ಅಂತರ. ೪೦ ೦೭) ; ಲೋಕಿಗರ ಮನದ ಕಟ್ಟಲೆಯ

ನೋಡಿಸಲೆಂದು ಒಕ್ಕನದಿ ನೀ ಓದಿದ ಪಂಜು (೪೫೨. ೩೩).

[ಲೋಕ + - ಇಗ]

ಲೋಕೇಶ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತಿನ ಒಡೆಯ. ೨. ಬ್ರಹ್ಮ. ೩. ವಿಷ್ಣು : ಲೋಕಸಂರಕ್ಷಕ ಅಸುರಸಂಹಾರಕ ಲೋಕೇಶ ಪುರಂದರ ವಿಶ್ವಲ (ಕೃಷಿ. ೧೦. ೩-೩೭-೩). ೪. ಶಿವ. ೫. ಜಿನ; ಶೀರ್ಥಂಕರ : ಸುರ ವಿಜ್ಞಾನೋಪಯೋಗಂ ಸುರಪತಿಗುವವಿಷ್ಣುಸಾಂಪದಿಂದಂ ಬರೆ ಕಂದೈರಾ ಮಹಾದೇವಿಯರಂದರೊಳಂ ಬರ್ಪ ಲೋಕೇಶನಂ (ಕಾಂಕ. ೯-೧೩೨).

[ಸಂ.]

ಲೋಕೈಕಚಕ್ಷು (ನಾ). ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಕಣ್ಣಿನಂತಿರುವವನು : ಸೂರ್ಯ : ಲೋಕೈಕಚಕ್ಷು ನವಕಮಲಾಕರಬಾಂಧವನನೇಕದಿಶಾತ ಸುರಾರಾ[ನೀ]ಕಭಯಂಕರನೆರಡು ವ್ಯಾಕಂಗಳನದರೆ ನೋಡುವಂತುಮಾಸಿದಂ (ಕಾಂಕ. ೧೦-೧೦). [ಸಂ. ಲೋಕೈಕಚಕ್ಷುಸ್]

ಲೋಕೈಕವೀರ (ನಾ). ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬನೇ ವೀರ : ಮಹಾಶೂರ : ಸೂಕ ಕವಿದಾದು ಮಂದಿ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ ಮಲ್ಲನೆ ಬರುತಲಾ ಲೋಕೈಕ ವೀರನ ಕಂಡಳಾ ಬಾಣಸಿನ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ (ಕಾಂಕ. ೩-೧೦೯) : ಕುರುಮಂಶ ಕರಧಯಾ ಸುಧಾಸೂತಿ ಲೋಕೈಕವೀರನಾಮವನು ಕೇಳ್ಮೆಯಯಾ ? (ಕಾಂಕ. ೩೩-೧೦೦೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕೋತ್ತಿ (ನಾ). ೧. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾತು : ಗಾಡೆ : ನಾಣ್ಣುಡಿ : ಮುಕ್ತಿಯೊಳಂದ ನಂಬುಗೆ ಮನಂಬುಗದ್ದು ಸುಖಾಶೀಲ ಲೋಕೋತ್ತಿಯಂ (ಕಾಂಕ. ೧-೩೩) : "ಮಾಣವನು ತನ್ನ ನಡತೆಯಿಂದ ತಾನೆ ಹಾಳಾದ" ಎಂಬುದು ಒಂದು ಲೋಕೋತ್ತಿ (ಕಾಂಕ. ೨೨೩) : "ಮಿಷ್ಣುನ್ನಮಿತರೆ : ಜನಾ" ಎಂಬುದು ಲೋಕೋತ್ತಿ (ಕಾಂಕ. ೧೧, ೨೩೯). ೨. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮಾತು, -ನುಡಿ. [ಸಂ.]

ಲೋಕೋತ್ತರ (ಗಂ). ೧. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಿಗಿಲಾದ : ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ : ಓರಿದಂ ಸಮಾಸಮಾಗಿರ ವಿರಚಿಸುವುದು ಪಾನದೋಜ ಮಕ್ಕುಂ ಲೋಕೋತ್ತರವರ್ಣನಂ ವಿಶೇಷಣ ಪರಪ್ರಕರೋತ್ತಿಯುಕ್ತ ಮವ್ವುದುದಾರಂ (ಕಾಂಕ. ೩೦೩). (ನಾ). ೨. ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದು; ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದು : ಮೊಗಕ್ಕೆ ಮೆಯ್ಯತ್ತ ಚಮರ್ ಮನಂಗೊಳಿಸ ಭೂಪತಿಯಂ ಬೆಸವೇಟ್ಟುಗುರ್ವೆ ಲೋಕೋತ್ತರವನಗೆ ಮೀರಭಟನೇಂ ಪೂಜಿಸೋ (ಕಾಂಕ. ೩-೩೯) : ಮೂಟ್ಟುದಾತ್ಮಹಿತಂ ತಾನಿದು ದುರ್ಗ ಸಿಂಹನ ಮತಂ ಲೋಕೋತ್ತರಂ ಧಾತ್ರಿಯೊಳ್ (ಕಾಂಕ. ೧೯೯-೧೯೯) : ರಮಣೀಯವೆಂದರೆ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಅನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡ ತಕ್ಕುದ್ದು (ಕಾಂಕ. ೩೯೦). ೩. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು, - ಮಿಗಿಲಾದವನು : ಅತುಲತಪಃಶೀಲಮಂ ಮಾಡಿ ಲೋಕೋತ್ತರ ರಂಜಾರ್ಯರಮ್ಯಂ ನಿಯಮಿಸುಗೆ ನಿಜಾನುಗ್ರಹವೈಧಿಯಿಂದಂ (ಕೃಷ್ಣ. ೧-೩) : ನನಗೆ ಲೋಕೋತ್ತರನಾದ ಒಬ್ಬ ಮಗನಾಗಬೇಕು (ಕಾಂಕ. ೧೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕೋದ್ಧಾರ (ನಾ). ಜಗತ್ತನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತುವುದು : ವಿಶ್ವ ವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು : ಲೋಕೋದ್ಧಾರದ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲದೆ, ತಾವು ಅವರರಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಮೃತಮಂಥನ ಮಾಡಿದರು (ಕಾಂಕ. ೧೩೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕೋಪಕಾರ (ನಾ). ೧. ಜನಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು : ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು : ಅತಿ ಕುಶಲಜ ಲೋಪಕಾರ ಲೋಕೋಪಕಾರೋದಿತ ಪರಮಗುಣೈಕೋದಾರ ಧೀರಾಧಿಕಾರಂ (ಕಾಂಕ. ೩-೨೦೯) : ಯಾವನ ಕೂಡ ಲೋಕೋಪಕಾರಕ್ಕೆ ವಲ್ಲವತುಮು (ಕಾಂಕ. ೩-೩೩) : ಸುತನೆ ತಿಳಿ ಲೋಕೋಪಕಾರಕ್ಕೆ ಹಿತದಿ ಜನಿಸಿದವು

(ಕಾಂಕ. ೩-೨೦೯). ೨. ಚಾವುಂಡರಾಯನೇಂಬ ಕವಿಯು ಬರೆದ ಒಂದು ಸ್ತೋತ್ರವೇನ ಕನ್ನಡಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರು. ೩. ೨ : ಮೇದಿನಿಯಾಪಕಾರಂ ಕರ್ಮೋಪಗಮತೋಲ್ಪ ಸೇವಿಸರ್ವ ಬಾಧೋಪಾಯಮಾದ ದ್ವಾಸ್ತಾ ನಾದುದೂ ಲೋಕೋಪಕಾರಮೇನತ್ಪರ್ಥಂ (ಲೋಕೋ. ೧-೨೩ ೨೩೪).

[ಸಂ.]

ಲೋಕೋಪಕಾರಕ (ಗಂ). ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವ : ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ. [ಸಂ.]

ಲೋಕೋಪಚಾರ (ನಾ). ಲೋಕನು ಮಾಡುವ ಉಪಚಾರ :- ಸೇವೆ : ಲೋಕೋಪಚಾರಕ್ಕೆ ಮಜ್ಜನಕ್ಕೆ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮನದ ತಾಮಸ ಬಿಡದು ಮನದ ಕವಟ ಬಿಡದವನು (ಕಾಂಕ. ೨೩೦). [ಸಂ.]

ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ (ಗಂ). ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಕರವಾದ, - ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವ : 'ಲೋಕೋಪಯೋಗಿಗಳಾಯಿ' ಪರಾ.

[ಸಂ. ಲೋಕೋಪಯೋಗಿನ್]

ಲೋಕೋಪಯೋಗಿಗಳಾಯಿ (ನಾ). ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಇಲಾಖೆ : ಮರಾಮತ್ತು ಇಲಾಖೆ : ಇಂದು ವಿಧಾನಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿಗಳಾಯಿಯ ಬೇಡಿಕೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ (ಕಾಂಕ. ೩೩೩). [ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ + ಇಲಾಖೆ]

ಲೋಗ (ನಾ). ೧. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಜನ. ೨. ಬೇರೆಯವನು : ಅನ್ಯ : ಪರಕೀಯ : ನರಪಂಗಂತೆಂದೊಡಂ ಲೋಗನೆ ಗಡ ಜನನಿಭಾಶ್ಚ (ಕೃಷ್ಣ. ೩-೪) : ನೀ ಬೇಡನೆಗೆ ಲೋಗನೆ ಕಂದ (ಕಾಂಕ. ೨೨೩. ೧-೨೩) : ಇವಂ ತನ್ನವನು ಲೋಗನನ್ನದಿ ನಯಂಬಿದಿದು . . . ಅರಸುಗೆಯ್ಯ ತುಮಿಕುರ್ತಂ (ಕಾಂಕ. ೧೦-೨೨). ೩. ಖನಾಮಾನ್ಯಮನುಷ್ಯ : ನಾಡಾಡಿ : ಎಗ್ಗ : ಲೋಗ-ಲೋಕ=ಜನ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ (ಕೃಷ್ಣ. ೩೯) : ಲೋಗನಾದನು ನಿನ್ನ ಜನಾಕಿ ಬೇಗಮನು ಬರಿಸಿದನು (ಕಾಂಕ. ೧-೧೩-೨೦).

ಲೋಗರಾ, ಲೋಗರು (ಬಹುವ). ರಾಗಿ ಸುರಿಯ ನೊಳವುಗಳ ಮುಸುಕೋಡು ತಿನ ಸೇಸಿದನಾಗಿ ಲೋಗರ ಮನೆಗಳೊಳ್ ಭೈಕ್ಷಮಂ ಬೇಡಿ (ಕಾಂಕ. ೧೨೨-೨೨) : ಲೋಗರ ಮನುಷ್ಯಂ ಕೊಳರಾಗದು (ಕಾಂಕ. ೩೯-೧೯) : ಲೋಗರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಕಾಯ್ದು ಕೊಂಡಿವು ಕೆಲವು ದೈವಂಗಳು (ಕಾಂಕ. ೩೩೩) : ಮೊಡಗಿನೊಳೆ ಲೋಗರಾಚಿತಮನಲೊಯ್ಯನೊಯ್ಯನೆಯಮ ವಾಗಿ ನುಡಿದುದು (ಕಾಂಕ. ೯-೧೦). [**ಸಂ. ಲೋಗ**]

ಲೋಗು (ಕ್ರಿ). ಹಿಂಬರಿ : ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು : ರಾಮನ ಬರಹೇಳು ರಣಸಂಭಾ ವನೆಗೆ ಲೋಗದಡಿ ಸೀತಾದೇವಿಯಂ ತಂದಿತ್ತು ಒದುಕೆಂದೆನುತಲರಾಹಂದ (ಕಾಂಕ. ೩-೯-೧೩) : ಮೈದಿಗೆಯ ಮರಣ ಸನ್ನಿಹಿತ ರಣೋದಗದರೆ ಕೈದು ಗಳಗಜನಮತಿರೂರಪಂಥಾನಗರಗೆ ದಲೊಂದಿದೆಯ ಮುಂಗಡೆಯ ಶತ್ರು ಗಳಿಗೆ ಲೋಗದಪರ್ತಿಯಹುದು (ಕಾಂಕ. ೩-೩೩-೩೩).

[**ಸಂ. ಲೋಗು**]

ಲೋಗೇಶ್ವರ (ನಾ). "ಲೋಯಿಸರ (?) " (ಕಾಂಕ. ೩೩೩) : ಶರಸಂಧಾನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದರಡುಂದೆಸಗಿತುಮಂತ ಪರಿಯಿಸಿ ಲೋಗೇಶ್ವರದೊಳಗೆ ಒಂಡಿವರವಂತಿರ ಚಕ್ರವ್ಯಾಹರದೊಳಗೆ ಪರಿದತ್ತು ರಥಾ (ಕಾಂಕ. ೧೨-೧೨).

[**ಸಂ. ಲೋಯಿಸರ?**]

ಲೋಚಕ (ನಾ). ೧. ದಡ್ಡಮನುಷ್ಯ : ಮೂರ್ಖ. ೨. ಕಣ್ಣಿನ ಪಾವಿ, - ಹಾಹೆ. ೩. ದೀಪದ ಮುಸಿ : ಕಾಡಿಗೆ. ೪. ಮಾಂಸದ ಗರಕೆ. ೫. ಹಾವಿನ ಪೊರೆ. ೬. ಹೆಂಗಸರು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಅಭರಣ : ಹಣೆಯೊಟ್ಟು. ೭. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಿವಿಯ ಅಭರಣ. ೮. ಬಾಳೆಗಡ. ೯. ಕವು ಅಥವಾ ನೀಲವರ್ಣದ ಉಡುಪು. ೧೦. ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗ : ಹೆವೆ. ೧೧. ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿದ ಚರ್ಮ. [ಸಂ.]

ಲೋಚನ (ಗು). ೧. ಹೊಳೆಯುವ; ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ೨. ಕಾಣಿಸುವ; ಗೋಚರಿಸುವ. (ನಾ). ೩. ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಅಂಗ; ಕಣ್ಣು; ನಯನ : "ದೃಕ್, ದೃಷ್ಟಿ, ನೇತ್ರಂ, ಲೋಚನಂ . . . ಅಕ್ಷಿ-ಈ ಕಣ್" (ಪಾಣಿ. ೪.೩-೩೩); ಕಳಕಂಠಲೋಚನಚ್ಚವಿವಾಸಮಂ ತಳದ ನೀಲ ಪಾಟಲ ಜಂಜಿರವಲಾಳಯಂ (ಕಾಡೂ. ೩೬); ಬಗೆ ಮೀಸಲೋಚನದೊಳಿಗವ ಸುಖಜಲ (ಪ್ರಾ. ೩-೬೦); ಕಾಚು ವೀಳಯಕಿಂಜು ಲೋಚನಾಂಜನಕಿಂಜು (ಪ್ರಾ. ೨-೨೩). ೪. ದೃಶ್ಯ; ನೋಟ. ೫. [ಗಣತ] ಎರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಕೇತ : ಯಮಳ. ಲೋಚನ, ದಂಪತಿ ಇಂತಿನಿತುಂ ಶಿಕ್ಷೆ ವೆಸರು (ಪ್ರಾ. ೧೦). [ಸಂ.] ಲೋಚನಜಲ, ಲೋಚನಜಳ (ನಾ). ಕಣ್ಣೀರು; ಕಂಪನಿ; ಅಶ್ರು. ಲೋಚನಜಳ : ಲೋಚನಜಳವತನಭಯಸಾಚಿಃಕೃತವದನೆ ವಿಮುಖಿ ಎಧಿಯಂ ತೋರ್ವಂತೆ (ಪಾಣಿ. ೩-೯೦). [ಸಂ.] ಲೋಚನಜಳ 'ಲೋಚನಜಲ' ನೋ. ಲೋಚನವಾರಿ (ನಾ). = ಲೋಚನಜಲ : ಬಸವಯ್ಯಂ ಪ್ರಳಾಪನ ತೊಂದನೊಂದಂ ಕನ್ನರನ ಗುಣವ್ಯಂದಮಂ ನೆನೆನೆದು ಲೋಚನವಾರಿಯಲಿ ನೆನೆದು (ಪ್ರಾ. ೩೩-೬); ಹೃದಯಶಿಖಿಯುಳ್ಳ ತಳತು ಲೋಚನವಾರಿ ತುಳುಕಿತು (ಕಾಡೂ. ೩-೬). [ಸಂ.] ಲೋಚನಶ್ರುತಿಪ (ನಾ). ಸರ್ವಗಳ ಅಧಿಪತಿ; ಅಧಿಪತಿ : ಶ್ರುತಾಭಿಪರ ಸುಡಲು ಗರಳವನುಗುಳ್ಳ ಲೋಚನಶ್ರುತಿಪ (ಪಾಣಿ. ಲೋಚನದ ಶ್ರುತಿಪ) ನಂತರಾವೃತತ್ವದಿಂ . . . ಒಪ್ಪಿತು ಸಮುದ್ರಂ (ಪ್ರಾ. ೧-೨೩). [ಸಂ.] ಲೋಚನಾಂಜು (ನಾ). = ಲೋಚನಜಲ : ಲೋಚನಾಂಜುಗಾತ್ಯದವ ಕಳವಳದವು ಕರಗೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳು (ಕಾಡೂ. ೨೦-೩೩). [ಸಂ.] ಲೋಚನಾಂಜು (ನಾ). ಕಣ್ಣಿನ ಕಾಂತಿ : ನಡು ನಡುತ್ತು ತನ್ನನೆ ಮೆಯ್ ಬಡವಾದುದು ಲೋಚನಾಂಜುಗಳ್ ದಿಡ್ಡ ತೊಡದಂತೆ ಗಂಡ ಯುಗಳಂ ದಿಡ್ಡಾದುದು (ಪ್ರಾ. ೩-೨೨); ಲೋಚನಾಂಜು ಸೇವಿಂಚು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೩೬). [ಸಂ.] ಲೋಚಮಸ್ತಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾಳು; ಓಮ : "ಖರಾಶ್ಚ, ಕಾರವೀ . . . ಲೋಚಮಸ್ತಕ-೩ ಓಮದ ಪುರುಗಳು" (ಪ್ರಾ. ೧೩-೩೩); "ಕರ್ಣಿಕೂ . . . ಮಯೂರಶಿಖಿ, ಲೋಚಮಸ್ತಕ, ಹೊರೆಯುಸು" (ಪ್ರಾ. ೩೦). [ಸಂ.] ಲೋಚು (ನಾ). ೧. [ಪ್ರೆನ್] ಮುನಿಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು; ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮತ್ತು ಮುಖದ ಕೂದಲನ್ನೂ ತಾನೇ ಕಿತ್ತು ತೆಗೆಯುವುದು ಅಥವಾ ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಕೀಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು; ಲುಂಚನಕ್ರಿಯೆ; ಲೋಚುಗಾಜದ ತಪಮಂ ಕೊಳಲಜ ಮಲ್ಲನಲ್ಲಿ ಜಗುಟ್ಟುಪೋಗಿ ತಲೆಯಂ ಬೋಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿವೇಷಮಂ ಕೈಕೊಂಡು (ಪ್ರಾ. ೩-೩೩); ಮುನಿಕವರರು ಜಿಲ್ಲೆ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ ಲೋಚನ ಕೇಶಗಳನ್ನೊಯ್ದು ಸುರರು ವನಧಿಯೊಳಿಂಬಿಲ್ಲರು (ಪ್ರಾ. ೩೦-೧೦೯). ೨. ಲುಂಚನಕ್ರಿಯೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಸಮಾರಂಭ-ಉತ್ಸವ : ಜನಗುಮತಿಗಳ ಸಿದ್ಧ ಸುಧಿಕೆ ಮುನಿಗಳಂಬವರೊಳಗನು ನಾ ಮುನಿದು ಕಟ್ಟು ಕಂತೆ ಬತ್ತರೆ ಬೋಳು ಜಡೆ ಲೋಚು ಅವನವ್ರತ ಹಾರುಬೇರೆಯಂತಲರಿ ದಂಡಿಸುವೆ ನಾ (ಪ್ರಾ. ೩-೩೩); ತನುವೆರಮೆಂಬುದ ದೃಢಮಾಳ್ವದಕೆ ಲೋಚು (ಪ್ರಾ. ೩೦-೧೦೯); ಲೋಚು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಜನಗಂಧೋದಕ ವನ್ನು ಮುನಿಯು ತಲೆಗಿಲ್ಲ ಸವರರು (ಪ್ರಾ. ೧-೧). ೩. ತಲೆಯ ಕೂದಲು, ಕೇಶ(?) : ಲೋಚು ಗುರು ಅಪಾರವೆ ಬಿವ್ವ ಹ್ಲಾನವೇ ಲಿಂಗ ಪರಿಣಾಮವೇ ತಪ ಸಮತಿ ಎಂಬುದೇ ಯೋಗ ನೋಡಾ ಲೋಚವನೆಯದೆ ಲೋಚು ಬೋಳಾದರೇನು ಮಹಾಲಿಂಗ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರದೇವರು ನಗುವರು

(ಪ್ರಾ. ೧೦೬-೩೩); ಲೋಚು ಬೋಳಾಗಿ ಜಡೆಗಟ್ಟಿ ದೇವರುಗಳು ತಿರುಗಿ ಭಿಕ್ಷಾಂದೇಹಿಯಾದ ಸಂದೇಹಿಗಳ ಶಿವನೊಬ್ಬನು (ಪ್ರಾ. ೩೩-೨೬೦). [ಸಂ. ಲುಂಚು] ಲೋಚುಗೆಯ್ (ಕ್ರಿ). ಜನದೀಕ್ಷೆ ಕೈಕೊಂಡವರ ಕೂದಲನ್ನು ಕೀಳು; ಲೋಚುಮಾಡು : ದೇವತೆಗಳ್ ಮಾಡಿದಾಹಾರಮಂ ರಿಸಿಯರ್ಗಿ ಚರಿಗಮೂಡಲಾಗದೊಂದು ಬಾರಿಸಿಯವರ್ಗಿ ಲೋಚುಗೆಯ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಂಗಳ ನೇಪಾಸಿ (ಪ್ರಾ. ೧೦-೨೨); ಲೋಚುಗೆಯ್ದುಕಣಾಜಿಂಗೆ . . . ಮಂಚ ಮಹಾವ್ರತ್ಯಗಳವೇಷಾಸಿ (ಪ್ರಾ. ೧೦-೨೨ ಪ); ಬೆಳುವಲ್ಲ ಪಾಲಿನ ದೇಹದ ಲೋಚುಗೆಯ್ದು ಬೋಳ್ತಲೆಯ . . . ಜನಗುರುಗಳು (ಪ್ರಾ. ೧೨-೩೬). [ಲೋಚು+ಕೆಯ್] ಲೋಚಿ 'ಲೋಚ್ಛ' ನೋ. ಲೋಚಿಕ (ನಾ). ತುಳಿಯುವವನು; ಮೆಟ್ಟುವವನು : "ಲೋಚಿಕ, ಲೋಚಿಮಾನ್, ಈ ೨ ತುಳವಂ" (ಪ್ರಾ. ೧೦೦). [ಸಂ.] ಲೋಚಿನ (ನಾ). ೧. ಉರುಳುವಿಕೆ; ಬೀಳುವಿಕೆ : 'ಲೋಚಿಸು' ಪರಾ. ೨. ತುಳಿಯುವಿಕೆ; ತುಳಿತ : "ಲುಚ್ಛ . . . ಲೋಚ್ಛ, ಲೋಚಿನಂ, ಲೋಚಿನೀಯಂ, ಈ ೩ ತುಳ" (ಪ್ರಾ. ೧೦೦). [ಸಂ.] ಲೋಚ್ಛ, ಲೋಚಿ, ಲೋಚಿ (ನಾ). ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಲೋಚದ ಸಣ್ಣ ಕುಡಿಯುವ ಪಾತ್ರೆ; ಅವನ ಭರಾರವೆಂದರೆ ಲೋಚಾ ನೀರು (ಪ್ರಾ. ೧-೦೯); ನಮ್ಮ ಲೋಚಾಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸು ಕಾಚಿಯನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿದರು (ಪ್ರಾ. ೩೩, ೧೩೬). ಲೋಚಿ : ಪಕ್ಕದ ಸ್ಥೂಲನ ಮೇಲೆ ಹೊರಬನ ಕಂಚನ ಕೂಡ, ಲೋಚಿ (ಪ್ರಾ. ೩೦); ಅವನ ಹಾಸಿಗೆಯ ವಕ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಂಜು, ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲೋಚಿದಿತ್ತು (ಪ್ರಾ. ೩). ಲೋಚಿ : ಒಂದು ಲೋಚಿ ಬಾಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಾನೇ ತಂದು ಕೊಟ್ಟನು (ಪ್ರಾ. ೩೦, ೩೯). [ಅರ. ಹಿ. ಮರಾ. ಲೋಚಾ] ಲೋಚ್ಛ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಾರಿವಾಳ : ಲೋಚಾ ಎಂಬ ಪಾರಿವಾಳಗಳು ನೆರದ ಮೇಲೆ ಉರುಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ (ಪ್ರಾ. ೩೦-೧೦೦). [?] ಲೋಚಿಸು (ಕ್ರಿ). ಉರುಳಿಸು; ಕೆಡವು; ಬೀಳಿಸು : ಅಗಡಿಯಲಿ ಲೋಚಿಸಿ ನಿರಂತರ ಲಗಡಿಯಲಿ ಲಾಗಿ . . . ಹೋಗಿದರು (ಕಾಡೂ. ೩-೯೯); ಎಗಡದ ಲಿಕ್ಕಿಸಿದ ಲೋಚಿಸಿ ಮಗುಚಿದರು (ಕಾಡೂ. ೧೨-೩೬). [ಲೋಚಿಸು+ ಇಯ್] ಲೋಚು (ನಾ). (?) : ಜಯಗೋಪಸ್ಯಕಾಣಾಮಕಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಭೇದೋಚಿ ನೊಳು ಶ್ರಿವಕುಕ್ಷಿ ಜಯವನಧಿದಕ್ಷಾ (ಪ್ರಾ. ೧೦). [?] ಲೋಚಿ 'ಲೋಚ್ಛ' ನೋ. ಲೋಚನ (ನಾ). ೧. ಕಡಡುವಿಕೆ; ಕಲಕುವಿಕೆ; ಮಥನ. ೨. ಪ್ರಚೋದನೆ. [ಸಂ.] ಲೋಚಿಗೆ (ನಾ). ಒರಗಿಕೊಂಡು ಕೊತುಕೊಳ್ಳಲು, ಅರಳಿ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತುಂಬಿ ಮಾಡಿದ ಮೃದುವಾದ ಧಿಂಬು : ಬಯಲು ಚೀರಿಯ ಹೊಜೆಯ ಚಿತ್ರಾವನಧಾನದ ಪಾಸುಗಳ ಹೊಂಬಳೆಯ ತರೋರೆಗಳ ಧತ್ರ ವ್ಯಜನ ಸೀಗುರಿಯ ಹೊಳವ ಪಟ್ಟಿಯ ಲೋಚಿಗೆಯ . . . ಸುವರ್ಣವಳಯ ದಿಂಡುಗಳೊಟ್ಟಿದವು (ಕಾಡೂ. ೧-೧೨). [< ಲೋಚ್ಛ] ಲೋಚ್ಛ (ನಾ). = ಲೋಚಿಗೆ : ಒರಗಿಕೊಂಡುಕೆ ಲೋಚಾಗಲು ಮತ್ತೊಂದು ಮಿಟುಗುವ ಗದ್ದುಗೆಯಾಗಿ (ಪ್ರಾ. ೩೩-೯೯); ಪಾಸಿನೋರ್ ನೀಳಮಾಡೊಂದು ಲೋಚಂ ಮೆಲಿಗಿ . . . ಪೊದೆಯು (ಪ್ರಾ. ೧-೧೨); ಕನ್ನಡಿಮಹಲಿನಲ್ಲಿ ಕುತನಿಯ ಗಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಲೋಚಿಗೆ ಆತುಕೊಂಡು

ಕುಳಿತರು (ಕೂಟ. ೧೦).

[ದೀ. ೩ ಕುಳಿತ. ಕುಳಿತ. ಲೋಕ. / ಮರಾ. ಲೋಕ. ಲೋಕ]

ಲೋಕ (ನಾ). ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವನಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ತಿರುಗಿಸುವ ಮರದ ಭಾರವಾದ ಸಾಧನ : ಗರದಿನವನುಂ ಪೊಕ್ಕು . . . ತಿರುಗುತ್ತ ಲೋಕ ನಿಡುನಾಣಿಗಳ (ಕೂಟ. ೨-೧೦) : ಕೈಗಳಿಂದ ತಿರುಗುತ್ತಿಟ್ಟಂಥಾ ತಿರುಗಿಸುವ ಸುತ್ತಲು ತಿರುಗಿಸುವದಿಂದ ವಸ್ತು ವಂಥಾ. ಕೋರನಾಗಿಯಾದ್ದಂಥಾ ಅದಕ್ಕೆ ಲೋಕವೆಂಬ ಹೆಸರು (ಕೂಟ. ೨-೧೦) : ಗರದಿನವನಿಗೆ ಗಂಧಕ ಹೋಗುವ ಗಂಧದ ಲೋಕ ತಿರುಗುವ ದೂರವಾಗನಿಗೆ ಮಗ ಕೊಡಬೇಕು (ಕೂಟ. ೧೩).

[ದೀ. ೩ ಕುಳಿತ. ಲೋಕ. ಲೋಕ]

ಲೋಕ (ನಾ). ಹೊರೆ; ಹೇರು : 'ಫೈಲ್' 'ವ್ಯಾಗನ್' 'ಲೋಕ' ಬರೆದುಕೊಂಡರು (ಕೂಟ. ೨೦); ಗಾಡಿಗೆ ಲೋಕ ಹಾಕುವಾಗಿದೆ (ಕೂಟ. ೨೦). [< ಇಂ. Load]

ಲೋಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಪ್ಪು : 'ಲವಣೋತ್ಕಂ. ಲವಣಾರಂ-ತುರದ ಲೋಕ. ಲವಣ' (ಕೂಟ. ೨೨).

[< ಪ್ರಾ. ಲೋಕ. / ಸಂ. ಲವಣ]

ಲೋಕಾರ (ನಾ). ಉಪ್ಪು ಮಾಡುವವನು; ಉಪ್ಪಾರ : ಲೋಕಾರರು : ಇವರ ಜನ್ಮಭಾಷೆ ಕನ್ನಡ . . . ಕೋರುಪ್ಪು ಮಾಡಿ ಮಾಡುವರು (ಕೂಟ. ೨೨). [< ಮರಾ. ಲೋಕಾರ. / ಸಂ. ಲವಣಾರ]

ಲೋಕಿ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ; ಪುಳುಂಪುಂಡೆ : "ಲೋಕಿ ಕುಳ್ಳಿಗಾಡ್ತಿ ಪುಳುಂಪುಂಡೆ" (ಕೂಟ. ೨೨-೨೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : "ಗಾಲವಾ. ಕಾಂಬರಿ. ಲೋಕ. . . ಮಾವನಾ : ಈ ಲೋಕದ ಮರ" (ಕೂಟ. ೨೪); ಜಾತಾಪನೀ ಜಾತ ಲೋಕಲವಂಗಪುಕರವಾಚರಾದಿಮ . . . ಕೊಳ್ಳಿಸುಗುಂ (ಕೂಟ. ೨೪) : ಜಾತ ಬಕುಳಂ ತುಂದೆ ಲೋಕವೆಗಳಗುಳ್ಳ ಕುಳ್ಳಿಲುಮಾಕೋಕಿಯುಳ್ಳ (ಕೂಟ. ೨-೧೦-೧೩) : ಹಿಪ್ಪಲಿ ಲೋಕ. ಭದ್ರಮುಕ್ತಿ. . . ಕೊಡಲು ಪ್ರಕಯಾಗಿ ಸಮಾನವಾದ ಉಪ್ಪುಪ್ರಕರವಾ ಕಾಪ್ಪುಕರ ಕಡುಪ್ರಕರಗಳೂ ಸಹ ಮಾಡುವವು (ಕೂಟ. ೨೪).

[ಸಂ.]

ಲೋಕಪುಷ್ಪ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರ : ಇಪ್ಪೆ; ಮಧೂಕ : "ಇಪ್ಪೆ ಮಧುಕಂ ಲೋಕಪುಷ್ಪ ಗುಡಪುಷ್ಪಮುಕ್ತಿ" (ಕೂಟ. ೨೪-೨೪).

[ಸಂ.]

ಲೋಕ (ನಾ). ೧. ಚೂರುಮಾಡುವವನು; ಒಡೆಯುವವನು. ೨. ಹಾಳುಮಾಡುವಿಕೆ; ನಾಶ. ೩. ಸುಲಿಗೆಮಾಡುವವನು; ಕೊಳ್ಳಿ. ೪. ಇಲ್ಲದಾಗುವುದು : ಸ್ವರವಿರ ಕರದೊಳ್ ಪೂರ್ವಸ್ವರಲೋಕಂ (ಕೂಟ. ೨೪) : ದಶಾರದರಿಗೆ ಒರವಂ ಲೋಕಂ (ಕೂಟ. ೨೪); ಇಲ್ಲಿಯೂ ರೇಫ ಲೋಕವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸುವರು (ಕೂಟ. ೨೪). ೫. ಕೊರತೆ; ಉಣ : ಜಾಪದೇವ ಹೊಂದಿ ತನಿ ಇರೆ ಪಾವ ಚಂದ್ರನ ರಕ್ಷಣೆಯು ಹಾ ಲೋಕವಿಲ್ಲದೆ ತಾಳರಲು ಹನ್ನೊಂದು ವರುಷ (ಕೂಟ. ೨-೧೦); ಲೋಕವೇನೂ ಇಲ್ಲ ದೀಪಕ ಮಾತ್ರ ಬಗೆಯಲ್ಲ (ಕೂಟ. ೨). [ಪ್ರಾ.] ಕನ್ನಡದ ಲೋಕ. ಆಗಮ ಮತ್ತು ಆದೇಶಗಳೆಂಬ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು : ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ ಬಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದು : ಸ್ವರವಿರದೊಳಗೆ ವಿಫಲ ಸ್ವರಂ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವರವುಳ್ಳಂ ಲೋಕಂ (ಕೂಟ. ೨೪) 'ಲೋಕವೆಂದಿ' ಮರಾ.

ಲೋಕದೋಷ - ಕುಂದು ವಂತ್ತು ಕೊರತೆ ; ಅಂಕುಡೊಂಕು : ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಲೋಕದೋಷಗಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಸಾಮರಸ್ಯವು ಮೇಲು (ಕೂಟ. ೧೦೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕವೆಂದೊರ್ (ಕ್ರಿ). ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದು ; ಇಲ್ಲದಂತಾಗು : ಇದೊಡನೆಯಾದೆ ನಯದಿಂ ಪೊರ್ವವಾಗಮಮದೆಯ್ತು ಪೋಪುವ ಲೋಕವೆಂದೊರ್ ವಿಫಲಿಯ ಬಲವಿದಿದು (ಕೂಟ. ೧೦೩).

[ಲೋಕ + ಪೊರ್ವ]

ಲೋಕಗೈಸು (ಕ್ರಿ). ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡು ; ಅಳಿಸು : ದೀಪ ದಿವದಲಿ ಕಂಡರಾದೆ ಲೋಕಗೈಸುವರಾಕ್ಷಣ (ಕೂಟ. ೧೩-೨೩).

[ಲೋಕ + ಗೈಸು (< ಕೈಯು)]

ಲೋಕವೃತ್ತಿ (ನಾ). ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವಿಕೆ ; ಇಲ್ಲವಾಗುವಿಕೆ : ವಿಧಿಂ ದಾದಿಮ ಕೊಪ್ಪಾಂಡದ ಮತ್ತೆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬತ್ತಂ ಕೊಪ್ಪಾಂಡದ ಪತ್ತಕ್ಕಂ ಬಿಂದುಗಮುದಯಸುಗುಂ ಲೋಕವೃತ್ತಿ ಲಕ್ಷಣವಿದಿಯುಂ (ಕೂಟ. ೨೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಸಂಧಿ (ನಾ). = ಲೋಕ ೬ : ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವು ಬಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರವು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವರ್ಗವು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಲೋಕವೆಂದೂ ಈ ಸಂಧಿಗೆ ಲೋಕಸಂಧಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು (ಕೂಟ. ೨೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕು (ಕ್ರಿ). ಬಿಡು ; ಕಳೆ ; ತೆಗೆದುಹಾಕು : ಪವನಪ್ರಕಾಶಮಂ ಲೋಕವ ನಾಲ್ಕುಶ್ರೇಣಿಗಳೊಳಿ ಮುಯಾಗಿಯಾಗುಂ (ಕೂಟ. ೨-೧೦); ಎಲ್ಲಿಯೂಮಾಡುಂತ್ರಗೊಡೊ ಬಲ್ಲಾರ ಪ್ರಭುಮೈಕವಚಮಂ ಲೋಕು ವರಾ (ಕೂಟ. ೨೪); ಪಾವನಾಸನೆಯನು ಪೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಲೋಕು ತನ್ನೊಳು ಬಿಂದು (ಕೂಟ. ೧೩-೨೩). [ಲೋಕ + ಇಂ.]

ಲೋಪ್ಪ (ನಾ). ಕಡ್ಡೆ ವಸ್ತು ; ಕಳವಿನ ಮಾಲು : "ಲೋಪ್ಪಮನೆ ಕಳವಿನವನೆ" (ಕೂಟ. ೨೪-೨೪). [ಸಂ.]

ಲೋಬ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾಸೆ ; ಕೃಪಣತೆ : ಲೋಬ - ಲೋಬ (ಕೂಟ. ೨೪ ಕ್ರಿಯಾ). ೨. ಅತಿಯಾಸೆಯುಳ್ಳವನು ; ಕೃಪಣ : ಲೋಬಿ : ಹುಳುವಿನ ಮಾತುಗುಟ್ಟಿದರು ಲೋಬನ ಮಾತನದಂಗಿಪಾಣಿ ಯೊಳ್ಳುವಿನ ಮಾತುಗಳೆಂದರು (ಕೂಟ. ೨. ೨೩-೨೪ ; ೨೩೦).

[< ಸಂ. ಲೋಬ]

ಲೋಬಾಣ, ಲೋಬಾಣ (ನಾ). ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯದಂತೆ ಬಳಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮರದ ಅಂಟು ; ತುರುಪ್ಪು : ಲೋಬಾಣ ಬಿಂಪನ ಗಾಡಿನೊಳಿಂದಿ ಮತ್ತೇಳಂಗಳರೆ ಕಂಡವರು (ಕೂಟ. ೨೪-೨೪) : ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಲೋಬಾಣ ಎಂತಲೂ ಹಾಲುಮದ್ದಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಕೂಟ. ೨. ೨೪ ಕೂಟ) : ಕಾಯ ಒಡೆದು ಲೋಬಾಣ ಹಾಕಿದ್ದು (ಕೂಟ. ೨೪). ಲೋಬಾಣ : ಲೋಬಾಣ [ಧೂಪದಿಂ] [ದೊತ್ತರಿಸಿ] (ಕೂಟ. ೨-೧೩) : ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಬಾಣವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸುಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ರಿಂದ ಅದರ ಮಾನೆಯು ಕೋಣೆಯು ತುಂಬ ಇದಿಗಿತ್ತು (ಕೂಟ. ೨೪) : ಲೋಬಾಣದ ಹೊಳೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ (ಕೂಟ. ೨೪).

[< ಅರ. ಹಿಂ. ಲೋಬಾಣ ; ಮರಾ. ಲೋಬಾಣ, ಲೋಬಾಣ]

ಲೋಭ (ನಾ). ೧. ಅತಿಯಾಸೆ ; ದುರಾಸೆ : ಅನ್ಯತಂ ಲೋಭಂ ಭಯಮೆಂದಿಹಿತಂ ನೀವಿರ್ ದಾಡೊಳೊಳುಮ ರವಿಂಪನ (ಕೂಟ. ೨-೧೩) : ಕಾಮ ಕ್ರೋಧ. ಲೋಭ. ಮೋಹ. ಮದ. ಮಾತ್ಸರ್ಯ ಎಂಬ ಆರು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು (ಕೂಟ. ೨-೨೨ ಕೂಟ) : ಲೋಭ ನಡೆ ನಡೆ ಭೋಗ ಕೊಡಿಕೊಂಡ (ಕೂಟ. ೨. ಬಿಪುಣತನ ; ಕೃಪಣತನ : ಕೋಡಿಯನೀಯನೆ ಲೋಭವೇ ಕರನ (ಕೂಟ. ೨-೧೩). ೨. ಬಿಪುಣ : ಕೃಪಣ :

'ಕಡುಲೋಭ' ಪರಾ. ೪. (ಉಕ) ಪ್ರೀತಿ : ಪಾತ್ಸಲ್ಯ : ಅಕ್ಕರೆ : ಅಣ್ಣಾ ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ: ಲೋಭವಿರಲಿ (ಪುಣ್ಯ. ೪-೧೬) : ತಂಗಿ 'ನ್ನು ನಾನು ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆವಾ: ಲೋಭವಿರಲಿ (ಪುಣ್ಯ. ೪೬). ೩. [ಜೈನ] ಐದು ಬಗೆಯ ಅಂತರಾಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಂತರಾಯಕರ್ಮಂ ಪಂಚವಿಧಮಕ್ಕುಂ ದಾನ ಲೋಭ ಭೋಗೋಪವೀರ್ಯಾಂ ತರಾಯಕರ್ಮಮಂದು (ಗೊಪ್ಪ. ೪-೯). 'ಅಂತರಾಯಪಂಚಕ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೋಭಕ (ಗು). ಲೋಭದಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಕೃಪಣತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಮಮ್ಮಲಮಣುಗುತ್ತವಿವಾ ಪ ಕಡುಲೋಭಕದಾನಗುಣಂಗಳಂ ಪಳಂಚಿ (ಪುಣ್ಯ. ೧೨-೧೬). [ಸಂ.]

ಲೋಭಾನ 'ಲೋಭಾನ' ನೋ.

ಲೋಭಿ (ನಾ). ಕೃಪಣ : ಜಿಪುಣ : "ಕದರ್ಯಃ . . . ಮಿತಂಪಚಃ-ಈ ಪ ಲೋಭಿ" (ಪುಣ್ಯ. ೩೬-೧೪೨) : ರವಿ ಚಾಪಕ್ಷೇತ್ರದೊಳ ನಂದೊಡೆ ಧನವತಿ . . . ಮತರದೊಳೆರ ಮೂವಿಂ ಖರಂ ಲೋಭಿ (ಪುಣ್ಯ. ೧೬-೧೬) : ಭೋಗಿ ಲೋಭಿ ಯೋಗಂ ತ್ಯಾಗಂ ಹಿತಮಾಗದಾ (ಪುಣ್ಯ. ೨-೩) : ಪಾಟಿ ಪರಮಾಯು, ಲೋಭಕ ಚರಾಯು (ಗಾಥೆ). [ಸಂ.]

ಲೋಭಿಗಲಿ (ನಾ). ಜಿಪುಣನಾದ ಬಂಟ : ಮಾರ್ಗವಿಯಾದ ಬಿದಿರಿನ ಲೋಭಿಗಲಿಗಳಮಂ ನೊಂದು ಪಲ್ಲಿರಿದೊಡುವ ಪುಣ್ಯಲಿಗಳಮಂ . . . ನೋಡಿ (ಪುಣ್ಯ. ೪-೨೪ ೪). [ಲೋಭಿ + ಕಲಿ]

ಲೋಭಿತನ (ನಾ). ಜಿಪುಣತನ : ಕೃಪಣತ್ವ : (೧). [ಲೋಭಿ + ತನ] ಲೋಭಿಸು (ಕ್ರಿ). ಅತಿಯಾಸವದು : ನಿತ್ಯತ್ವಂಜಿತ್ವ ಪಾಂಗಿ ಪಳವ ಮಾಳವ ಕಾಮಿಪ್ಪ ಕೋಪಿಪ್ಪ ಲೋಭಿಪ್ಪತ್ವಂಶಂ ಗರ್ವಿಪ್ಪೋ ಮನಕೆ ಪರಮವೈರಾಗ್ಯಮಂ ಕೊಟ್ಟು . . . ರಕ್ಷಿಪ್ಪದನ್ನಂ (ಪುಣ್ಯ. ೧೬). [ಲೋಭಿ + ಇಪ್ಪ]

ಲೋಮ (ನಾ). ೧. ಮನುಷ್ಯ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಣಿಯ ಮೈಗೂದಲು : ಲೋಮ : "ಲೋಮಮನ ಮಯ್ಯ ಕೂದಲಕ್ಕುಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೪೨-೨) : "ತನ್ನಕೂದಲಂ, ಲೋಮ, ಲೋಮ, ೩ ಮೈಯೋಗೆ, ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂದಲು ಹಸರುಗಳು. ಮೈಗೂದಲು" (ಪುಣ್ಯ. ೧೬). ೨. ಕೂದಲಿನಂತಿರುವ ಸಣ್ಣ ಬೇರು : ಏಕವಾದ ಬೇರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಲೋಮಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ . . . ತನ್ನ ಅಹಾರದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಹಾನೀ ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೦). ೩. ಬಾಲ : ಪುಚ್ಚ. ೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : "ಲೋಮ ಕರ್ಕಶಕಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೨೪). [ಸಂ.]

ಲೋಮಕ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ತೊರೆಗಣಿಲು : "ತೊರೆಗಣಿ ಗಿರಾ ಲೋಮಕಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೨೪-೧೦). [ಸಂ.]

ಲೋಮನಾಳ (ನಾ). ಕೂದಲಿನಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ (ರಕ್ತ)ನಾಳ : ಲೋಗಾಣುಗಳು ಲೋಮನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ರಕ್ತಚಲನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಈ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (ಪುಣ್ಯ. ೧೬) : ಸಿಲ್ಕುಲೋಸನ್ನು ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ದ್ರವವನ್ನು ಲೋಮನಾಳ (capillaries)ಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿ ಜೊರೆ ಹೊರಟ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಅರಿಸಿ ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥವೇ ರೆಡ್‌ವಾನ್ ಎಳೆಗಳು (ಪುಣ್ಯ. ೬೦). [ಸಂ. ಲೋಮನಾಳ]

ಲೋಮತ (ಗು). ೧. ಕೂದಲಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ : ಲೋಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ. (ನಾ). ೨. ಕೂದಲಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ : ಲೋಮತ ಎಂದರೆ ತುಂಬ ಕೂದಲು ಇಳಿದ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ (ಪುಣ್ಯ. ೪೨). ೩. ಒಬ್ಬ ಮುಖಿಯ ಹೆಸರು : ಲೋಮತ :

ಕಳುಹಿದನು ಲೋಮತನವನ್ನೇತಳೆ ಸುರವತಿ (ಪುಣ್ಯ. ೪-೨). [ಸಂ.] ಲೋಮತೆ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧೀಮೂಲಿಕೆ : ಸುಗಂಧ ಮದಸ್ಸು : ಜಟಾವಾಂಸಿ : "ಜಟಲೆ. ಜಟಿಮಾಂಸಿ, ಸುಗಂಧಮುಸ್ಸೆ" (ಪುಣ್ಯ. ೪೩). ೨. ನರಿ. ೩. ಕೋತಿ. [ಸಂ. ಲೋಮತಾ]

ಲೋಮಹರ್ಷ (ನಾ). ಅತಿಯಾದ ಸಂತೋಷ, ಭಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಮೈಗೂದಲು ನೆಟ್ಟಗಾಗುವುದು. —ಮೈನವಿರೇಳುವುದು. 'ಲೋಮಹರ್ಷ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೋಮಹರ್ಷಣ (ನಾ). ೧. = ಲೋಮಹರ್ಷ. ೨. ಅತಿಯಾದ ಸಂತೋಷ, ಭಯ ಮುಂತಾದುವು ಮೈಗೂದಲನ್ನು ನೆಟ್ಟಗಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು : ಲೋಮಾಂಚಗೊಳಿಸುವುದು. 'ಲೋಮಹರ್ಷಣ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೋಮಿ (ನಾ). ಕುದುರೆಯ ಗೊರಸಿಗೆ ಹಾಕುವ (ಚಿನ್ನ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯ) ಬಳಿ : "ವಳಯಂ ಲೋಮಿವಸರಕ್ಕು" (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೧೬). [?]

ಲೋಮಿಕೆ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ : ಬೆಂಡೆ : "ಲೋಮಿಕೆಯನಲ್ ಬೆಂಡೆ" (ಪುಣ್ಯ. ೪೩-೪೬). [?]

ಲೋಯಸರ 'ಲೋಳಸರ' ನೋ.

ಲೋಲ, ಲೋಳ (ಗು). ೧. ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲುಗಾಡುವ, — ಚಲಿಸುವ : ಚಂಚಲವಾದ : ಚದುರಿಲೋಲಲಾಂಗೂಲಮಾಡುವರಿದಿಕ್ಷೇಪಂಗಳಂ ತಪ್ಪಮರರುತ ಮಹಾಶೋಭ ಕೈಗಳ್ಳೆ (ಪುಣ್ಯ. ೪-೧೪) : ಮಹಿಭುವನ ಮಯ್ಯುರಿಯಂ ಸೊಳೆಯ, ತಪ್ಪರೋಪಾಸನ ತನ್ನ ಲೋಲನಯನೋತ್ಕಲ ಮಾಲೆ ನ್ನವಂಗೆ ಮಾರಿಯಂ ಕಾವೊಸಿದಿಕ್ಕಿದಳೆ (ಪುಣ್ಯ. ೬-೪೪). ೨. ಅಸ್ಥಿರವೈಶಾಖದ : ಮೀಣುಕುವ : ಲೋಲತಾರಗಳಸಮೀಪನ ಮೊಗವನು ರಾಗದಿಂದೆಯ ಚಂದ್ರಮನು (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೦-೧೦). (ನಾ). ೩. ಅಲ್ಲಾಡುವುದು : ಚಲಿಸುವುದು : ಅಲುಗಾಟ : "ಲೋಲಂ ಚವಳಂ . . . ಸಂಚಳಂ-ಈ ೧೦ ಸಂಚಳಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೧೦೬-೧೦). ೪. ಪ್ರೀತಿ : ಅಕ್ಕರೆ : ಬಾಲನ ಹಿಗ್ಗವ ಕಂಡು ಲೋಲದಿ ಎತಿಕೊಂಡು ತಲೆ ಮೇಲೆ ಕೈಯ ತಿರಳುತ' ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಬಾಲಸಿದ್ಧನಿಗೆ ಮುದ್ದಿಟ್ಟನು (ಪುಣ್ಯ. ೬-೬೦). ೫. ಅಟವಾಡುವವನು : ಕ್ರೀಡಾಸಕ್ತ : ಬಾಲನಾ ಲೀಲೆಯನು ಹೇಳಲಿನ್ನೇನು ನಾ ? ಲೋಲ ಹಿಡಿದಿಡೆವ ಮುಂಗುರುಳಿ (ಪುಣ್ಯ. ೪-೨). ೬. ವಿಷಯಲಂಘಟಿ : ಕಾಮುಕ : ಲೋಲಂಗೀ ವಿಷಗಂಗೀ ಬಾಲೆಯೋ ಮುಗ್ಧಿಯಂ ವಿಚಾರಸದಯಂ . . . ತವುಡೆ (ಪುಣ್ಯ. ೬೪). ೭. ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನು : ಲೋಲ ಪುರದರವಿಠಲ (ಪುಣ್ಯ. ೧೬-೧೦೯-೬). 'ಸಿರಿಲೋಲ' ಪರಾ. ಲೋಳ : ೧. ಲೋಳ ಕಿರುಕ್ಷ ತೀಕ್ಷ್ಣಕರದಿಂ ತೆಗಿಟ್ಟಿಗೆ ಸಲ್ವ ಮೇಳದಿಂ ಮೇಳು ಕೀಳಿಯಂ (ಪುಣ್ಯ. ೧೦-೬೩) : ಲೋಳಕರಂಗರಾಜವಿಯತ್ತಟಿಪುಟಿಪಾಡು ಕಲ್ಪಭೂಷಾಳಯ ದೀಪದಿಂದನೆ (ಪುಣ್ಯ. ೨-೪೪). ೩. "ಲೋಳಂ ಚಲಮಂ" (ಪುಣ್ಯ. ೧೬-೬೩). [ಸಂ.]

ಲೋಲಂಗಿತ (ನಾ). [ಸಂಗೀತ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗತಿ (?) : ಕಮ್ಮವಳಿ ಲೋಲಂಗಿತ ಸುತಪದ್ಧಸಾಳಂಗೆ ಸಂಕೀರ್ಣಮಂ ಯಥೋಚಿತಪರ ಮಧುರ ಮಂದ್ರಂಗಳಂ ಹಾಡಿ (ಪುಣ್ಯ. ೬-೬). [ಸಂ.]

ಲೋಲಂಬ, ಲೋಳಂಬ (ನಾ). ತುಂಬಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ದೊಡ್ಡ ದುಂಬಿ : ಲೋಲಂಬ ಕಟ್ಟ (ಪುಣ್ಯ. ೬೬-೧೦). ಲೋಳಂಬ : ಅಂಬುರುತ್ತಿ ಲೋಳಂಬ [ಪುಣ್ಯ. - ಲೋಲಂಬ] ಮತ್ಸ್ಯಕೃತ್ವ ಪಾರಿಪಂಚುಕೀಳರ ಅಶ್ವಮಾಕೃತಬಾಲಕಾದಂಬಂಗುಧೀರ ಸೈಕತ ಮೃಣಾಲಂಗಳವು ತುಮಯಂ ಪಂಗಳಾಗಿ (ಪುಣ್ಯ. ೪-೨೪). [ಸಂ.]

ಲೋಲಂಬ, ಲೋಳಂಬ (ನಾ). ತುಂಬಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ದೊಡ್ಡ ದುಂಬಿ : ಲೋಲಂಬ ಕಟ್ಟ (ಪುಣ್ಯ. ೬೬-೧೦). ಲೋಳಂಬ : ಅಂಬುರುತ್ತಿ ಲೋಳಂಬ [ಪುಣ್ಯ. - ಲೋಲಂಬ] ಮತ್ಸ್ಯಕೃತ್ವ ಪಾರಿಪಂಚುಕೀಳರ ಅಶ್ವಮಾಕೃತಬಾಲಕಾದಂಬಂಗುಧೀರ ಸೈಕತ ಮೃಣಾಲಂಗಳವು ತುಮಯಂ ಪಂಗಳಾಗಿ (ಪುಣ್ಯ. ೪-೨೪). [ಸಂ.]

ಲೋಲಂಬಕದಂಬ (ನಾ). ೧. ದುಂಬಿಗಳ ಗುಂಪು : ಭ್ರಮರಗಳ ಸಮೂಹ. ೨. ದುಂಬಿಗಳಿಂದ ಅವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು : ವಿಶ್ವಯಾತ್ರಿ ಕರ್ಮಮಾಂವೇದಾತ್ಮ್ಯವನಕುಸುಮಾರೋಲೋಲಂಬಕದಂಬನು . . . ಬರ್ವಾಗಳ (೨೦೨೩. ೭-೪೪ ೫). [ಸಂ.]

ಲೋಲಕ 'ಲೋಲಾಕು' ನೋ.

ಲೋಲಕ (ನಾ). ಅತ್ತಿತ್ತ ತೂಗಾಡುವ ವಸ್ತು : ಆ ಬಳ್ಳಿಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕೋನಾಕೃತಿಯಾದ ಲೋಲಕಗಳು ಜೋತಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ (ಕುಂಭ. ೭-೪೭); ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಡಿಯಾರಗಳಿಗೆ ಪೆಂಡುಲಮ್ (Pendulum) ಅಥವಾ ಲೋಲಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೪೪೭. ೨೬). [ಸಂ.]

ಲೋಲಕ್ಕು 'ಲೋಲಾಕು' ನೋ.

ಲೋಲಬಿಂಬಕ (ನಾ). [ನಾಟ್ಯ] ಎಂಬ ಬಗೆಯ ಚಿಬುಕುಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೫ "ಅಗಿಯುವಾಗ ಮಾಡುವಂತೆ ಗಡ್ಡವನ್ನು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು" (೨೨೩೦. ೨೦೦ ಗಣ್ಯಕುಚನ) : ನೆಗ್ಗಲಿಗನ ಸುಯಮೋ ಪಟ್ಟಿಗೆಯಂ ಚಲಿಸ್ತು ಲೋಲಬಿಂಬಕವಿಹೃಂ (೨೨೩೦. ೨-೦೦೨). [ಸಂ.]

ಲೋಲಜ್ಞಾನ (ನಾ). ಹತ್ತು ಸಾತ್ವಿಕಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಅಸ್ಥಿರ ಜ್ಞಾನ : ಚಂಚಲತೆ : ಹೇಳಿ ಕೇಳುತ್ತಿರುವವನು ಬಾಲುಬುದ್ಧಿಯು ಒಂದು ಸ್ವಹ ಸಂಧೇಶಾತೃತೆಹುದು ಸತ್ಯವೆಯೆಂಬದೂ ಮೂರು ಲೋಲಜ್ಞಾನವು ನಾಲ್ಕು (೨೨೩೦. ೨೬-೪). [ಸಂ.]

ಲೋಲತೆ, ಲೋಲತೆ (ನಾ). ೧. ಅಲುಗಾಟ : ಚಂಚಲತೆ. ೨. ಆಸೆ : ಬಯಕೆ : ಲೋಲತೆಯಂದಿತ್ತವ ಗಣಕಾಲಿಯವಾಗ ತ್ರಿವರ್ಣರೂಪಿಗಳ ನೀಳ್ವೆಂ ರೀತಿಯವಾಂತಮಾ ಮುಕ್ತಿನ ನೀಲದ ಮಾಣಿಕದ ತೋರಣಗಳ ತಡದಿಂ (೨೨೩೩. ೦೦-೪) : ಲೋಲತೆಯಂ ಸುರಾಗದ ಸುರಾಗದ ಪೂವನುಡಿರ್ಪುಂ ಲತಾಪಾಳಕಪಾಳಕಂಗಳನೊಬ್ಬ ತವಳ್ಳಿಪದಪ್ರವೃತ್ತಂ ಬಾಳಿಸುತುರ (೨೨೩೩. ೦೦-೪೭). ಲೋಲತೆ : ೨. ಲೋಲತೆಯಿಂದ ಪುಷ್ಪವತಿಯಂ ಮಧುಧಾಪನೆಯಂ . . . ಸಲ ಸೋಂಕುತಿರ್ಪಂ (೪೨೩೩. ೦೦-೦೭೦). [ಸಂ. ಲೋಲತಾ]

ಲೋಲಲೋಚನೆ (ನಾ). ಚಂಚಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳವಳು : ಚೆಲುವೆ : ಪಾಲು ಸಕ್ಕರೆ ಅಮೃತಾನ್ನವ ನೀನುಂದು ಲೋಲಲೋಚನೆಯರೊಳದ ಮೇರಾದ ಸಿರಿ (೨೦೨೩. ೪-೭೬) : ನಿನ್ನ ಚೆಂದುಟಿಗಳಂ ಕೇಳಲಾಪಿನದು ಲೋಲಲೋಚನೆ (೨೦೨೩. ೭೭-೦೦೦೭). [ಸಂ. ಲೋಲಲೋಚನಾ (ಲೋಲ + ಲೋಚನ +)]

ಲೋಲಾಕು, ಲೋಲಕ್, ಲೋಲಕ್ಕು (ನಾ). (ಲೋಲಕದಂತೆ ಅಲುಗಾಡುತ್ತಿರುವ) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಿವಿಯ ಆಭರಣ : ತೂಗುಬಿಟ್ಟ ಎರಡು ಬಲ್ಲಿನಾಕಾರದ ಲೋಲಾಕಗಳು (೨೦೨೩. ೪) : ಕಿವಿಯಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಲೋಲಾಕು ನೇತಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ (೨೨೩೩. ೨೨. ೨೭೦). ಲೋಲಕ್ : ಸೊಟ್ಟಿ ಬಿತ್ತರೆಯ ಲೋಲಕ್ ಫಳಕಿನ ಬಳಕನಡುವಿನ ಪಾರ್ಶ್ವಾಂಗೀಯ ಬಿಡಿನ ಚೆಲುವೆ (೨೦೨೩. ೨೨). ಲೋಲಕ್ಕು : ಬಳಕಳು, ಲೋಲಕ್ಕುಗಳು, ಜುಮಾಕಿ . . . ಇತ್ಯಾದಿ (೨೦೨೩. ೨. ೪೨೦). [<ಸಂ. ಲೋಲಕ್]

ಲೋಲಾಕ್ಷಿ (ನಾ). = ಲೋಲಲೋಚನೆ : ಲೋಲಾಕ್ಷಿಯೆಂದುತ್ತಿರ ಸಾಲ್ಪಿವರಳಕಂಠಕೊಪನ್ನತರಂತಂ ಲೋಲಂಬಮಾಲೆ ಮೇಲದು ನೀಲದ ನೆಹೋರೊಂದೊಲೊಪ್ಪಿದುದೋ (೨೦೨೩. ೨-೦೦೪). [ಸಂ. ಲೋಲಾಕ್ಷಿ]

ಲೋಲಾಡಿಸು (ಕ್ರ). (ನೀರಿನಲ್ಲಿ) ಮುಳುಗಾಡಿಸು : ಓಲಾಡಿಸು : ಪರಿಪರಿಯಲಾಡಿಸು ಸುಖಾಗರದಿ ಲೋಲಾಡಿಸುವ ಮಂಗಳಪಿತ ಚನ್ನಯಗಾತ್ರ (೨೦೨೩. ೨-೦೦೨) : ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವಕಾಲಕ್ಕೂ

ಸಂತೋಷದ ಪಾಗರದಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ (ಕುಂಭ. ೭೦).

[ಲೋಲಾಡು + ಇಸ್ಯ]

ಲೋಲಾಡು (ಕ್ರ). ೧. ಅಲುಗಾಡು : ಅಲ್ಲಾಡು : ಚಲಿಸು : ಕೂದಲನ್ನು ಲಂಡವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಗೊಂಡುಗೊಂಡಾಗಿ ಅವು ಹಗಲು ಮೇಲೆ ಲೋಲಾಡುತ್ತಿದ್ದವೆ (ಕುಂಭ. ೦೪೪). ೨. ಮುಳುಗಾಡು : ಓಲಾಡು : ಎಲೆ ಶಿರವೆ ನೀನಧೋಕ್ಷಜನ ಶ್ರೀಚರಣದ ಜಲರೂಪ ದೋಳಗಳಂತೆ ಲೋಲಾಡು (ಕುಂಭ. ೦೨. ೭-೭೦-೭) : ಪರಮಾನಂದ ಪಯೋನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಓಲಾಡಿ ತೇಲಾಡಿ ಲೋಲಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅವರು . . . ಶಂಭುರಿಗನ ಬಿಟ್ಟವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ (೨೪೩. ೨೪೦) : ಅವರು ಅನಂದಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೨೨೦೦. ೦೨೦). ೩. ಸುಖಿಸು : ಚಕ್ರಂದವಾಡು : ಮಿಂಡನ್ನ ಕೂಡಿ ಲೋಲಾಡುತಿಕಳು (ಕುಂಭ. ೦-೦೪೪-೭) : ಪಾಲಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಲೋಲಾಡುವ ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು 'ಸೋಗಯ್ಯಲ್' ನಾರಿಯರ ಬಳಗ ಬೇರೆ ಬೇರೆ (೨೪೩. ೭೭). [ಲೋಲ + ಆಡು]

ಲೋಲಾಪಾಂಗ (ನಾ). ಚಂಚಲವಾದ ಕಡೆಗಣ್ಣು : ಲೋಲಾಪಾಂಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರೂರವಾದದರ ಕಟಾಕ್ಷವು ಮೇಘಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೊಳಸುವ ಎದ್ದುದ್ದಾಮಪೂ ಎಂಬಂತಿರುವುದು (೨೨೩೦. ೪೨). [ಸಂ.]

ಲೋಲಾಪಾಂಗಿ (ನಾ). ಚಂಚಲವಾದ ಕಡೆಗಣ್ಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳವಳು : ಸುಂದರಿ : ಯಜ್ಞ ನೆಯ್ದದಮತ್ತಂಗಳತರಂಗಿಯಂ ಶ್ವರಲೋಲಾಪಾಂಗಿಯಂ ಗಂಗೆಯಾ (೨೦೨೩. ೨೨೩-೦೬). [ಸಂ. ಲೋಲಾಪಾಂಗಾ]

ಲೋಲಾಪ್ತಿ 'ಲೋಲುಪ್ತಿ' ನೋ.

ಲೋಲಾಸನ (ನಾ). [ಯೋಗ] ಆಸನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಆಸನಗಳು . . . ೧೦ ಲೋಲಾಸನ (೨೦೨೩. ೦೭೭). [ಸಂ.]

ಲೋಲಿತ, ಲೋಲಿತ (ಗು). ೧. ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲುಗಾಡುವ- ಚಲಿಸುವ- ಅಲ್ಲಾಡುವ. (ನಾ). ೨. ಚಂಚಲಮೆನ್ನಿಸುವನು : ಜೀವ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಂಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಲಿತನಾಗದೆ (ಲೋಲಿತ. ೦೨೪-೪೪೪). ೩. [ನಾಟ್ಯ] ಶಿಲೋಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ೫ "ಹದಿಂದಂತೆ ಮೆಚ್ಚು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ತಲೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಅಡಿಸುವುದು" (೨೨೩೦. ೨೨೨ ಗಣ್ಯಕುಚನ) : ಬೆದಲಾದವೊಲೊಬಿಡಿದಿಗೊಡಗದೆ ಚಲಿಸಲ್ಪೆ ಶಿರಮದೇ ಲೋಲಿತಂ (೨೨೩೩. ೦-೪೭). ಲೋಲಿತ : ೩. ಕರಮೊಂದು ರೇಚಕದ ಏತ್ತರಿಸ್ತಂಪನ್ನಹಸ್ತಮಲಪಲ್ಲವದಿಂಗಳೆ ವಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಂ ಶಿರಮದು ಲೋಲಿತದ ತಲಮೊಳೆರವಂ ಕೆಲದೋ (೨೨೩೩. ೪-೦೭೨). [ಸಂ.]

ಲೋಲಾ (ನಾ). ೧. ಕಾಮುಕತನ : ಲಂಪಟತ್ವ. ೨. ಮೋಜು : ಮಜ : ಅವನ ಲೋಲಾ ಹೇಳತೀರದು (೨೨೩). ೩. ತೂಗಾಟ : ಎಳೆತ : ಸೆಳೆತ : ಅಮಲಿತ ಲೋಲಿನಲ್ಲಿ ಗಾಢದ್ರಿ ಹೋದರು (೨೦೨೩. ೨೨೪). ೪. ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ತೂಗಾಡುವಂತೆ ಕಟ್ಟುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಭರಣ : ಬೈತಲೆಮಣಿ : ಲತೆಗಳನುವ ನಾರಿಯರ ಪಣೆಯೊಳಿರುವ ಮುಕ್ತಿನ ಬಟ್ಟಿನ ಕೆಂಪುರತ್ತದ ಲೋಲಾಗಳೊ ಯೆಂಬಂತೆ (೨೦೨೩. ೪೭-೨೦). [<ಸಂ. ಲೋಲ]

ಲೋಲಾಪ (ಗು). ೧. ಅತಿಯಾಸೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ : ಅತಿಯಾಸೆಯ : ಜೀವನೋಪಾದಮುಮಂ ಪಾಲಿಪ್ಪದೆ ಬೆಸಸಮದಲಾ ಲೋಲಾಪ ಮನದಲಿ x x x (೨೦೨೩. ೨೨. ೭೦-೭೦ : ೨೨. ೨೨೩). (ನಾ). ೨. ಅತಿಯಾಸೆಯುಳ್ಳವನು : ಲಂಪಟ : "ಲೋಲಾಪಂ, ಲೋಲಾಪಂ . . . ಲಂಪಟಂ — ಈ ೩ ಅಳವುವಂ" (ಕುಂಭ. ೨೦-೦೪೪). ೩. ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು : ಆಸಕ್ತಿ : ನೈವೇದ್ಯಂ ಕುರಗ

ಪ್ರಿಯಂ. ವಿಷಮಾಪಾರೋಹಿತಾತ್ಮಂತ್ರಲೋಲಾಪನೋಪ್ದೇಶದ ಮಾರ್ಗ
ನೇಪಾದೊಡೆ ಸಾಲ್ಕುಂ (ಕೂಟಾ. ೪-೦೦೩). [ಸಂ.]

ಲೋಲಾಪತಿ (ನಾ). ಅತಿಯಾಸೆ; ಮೋಹ: ಲೋಲಾಪತಿಯವನೆಯ
ಲಹರೆ ಬರಹೇಳು ಯಮನಂದನನು (ಕೂಟಾ. ೪-೨೦). ಅವಳು
ಅಧಿಕಾರಲೋಲಾಪತಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ (ಕೂಟಾ. ೨).
[ಸಂ. ಲೋಲಾಪತಿ]

ಲೋಲಾಪತ್ಯ (ನಾ). = ಲೋಲಾಪತಿ. [ಸಂ.]

ಲೋಲಾಪ್ತ (ನಾ). ೧. ವಿಷಯಾಸಕ್ತ; ಲಂಪಟ: ಜಾಲ್ಮ ಯಾವನು
ದೊಳಗೆ ಲೋಲಾಪ್ತನಾಗಿ ನೀನೇಳುತಲೆ ಮಾಡಿಸುತೀರಬೇಡ ಅನಂದಿನಿ
ಕೂಡಿಯನು ನೆನೆಯೊ (ಕೂಟಾ. ೨೯೬). ೨. ಅಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು:
ಇಷ್ಟಲಿಂಗಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಪ್ತನಾಗಿರಬೇಕು (ಕೂಟಾ. ೦೬೪). [ಸಂ.]

ಲೋಲಾಪ್ತಿ, ಲೋಲಾಪ್ತಿ (ನಾ). ೧. = ಲೋಲಾಪತಿ: ಪರಪ್ರಸುರನ
ಲೋಲಾಪ್ತಿಯುಂ ಮನಮೆ ತನುಮಾದುದನಪ್ಪವಂತೆ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೪೩ ಕೃ)
ಸ್ವಪ್ರಸುಂ ತಪ್ಪದೆಂದಾ ನೈವಂ ತೀರು ಗುಪ್ತದಿಂ ತನ್ನ ಸತಿಯನುತೆಯಂ
ಕೂಡಿ ಲೋಲಾಪ್ತಿಯುಂ ಬಂದಿವಂಗಿಯಾದೇಣಾಗಿಯಂ ಶಿವಿಯಹುದೆ
ನೋಡನಲ್ಪ (ಕೂಟಾ. ೪-೯). ೨. ಸುಖ; ಸಂತೋಷ: ಕೈವಲ್ಯ ಸುಂದರಿ
ವದನಾರವಿಂದಮಕರಂದಪಾನಲೋಲಾಪ್ತಿಗಿದು ಪೊಲ್ಲಲ್ಪ (ಕೂಟಾ.
೦೨-೦೫). ಲೋಲಾಪ್ತಿ: ೨. ಗೋರಾದಲುಂ ಬೇಡ ಲೋಲಾಪ್ತಿಯುಂ
ಬೇಡ (ಕೂಟಾ. ೨೬೪). ೩. ಸರಸ; ಚಕ್ರಂದ: ಅವರ ಲೋಲಾಪ್ತಿ
ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು (ಕೂಟಾ. ೨೦೩). [
ಲೋಲಾಪತಿ]

ಲೋಲಾಭ (ನಾ). = ಲೋಲಾಪ: ೨. "ಲೋಲಾಭಂ. ಲೋಲಾಪಂ,
ಲೋಲಂ. ರಾಲಸಂ, ಲಂಪಟಂ- ಈ ೫ ಅಳಿವುವಮ" (ಕೂಟಾ. ೩೫-೦೪೬).
[ಸಂ.]

ಲೋಲಾವಿ (ನಾ). = ಲೋಲಾಪತಿ: ರೀತಿಯ ಕುಚಿತ ಅಡುವರೆಲ್ಲರು
ಕಾಲಸಂಹರನ ಬಂಧುಗಳು ರೀಲಾಂಗನಾಸುಖದ ಕುಚಿತ ಅಡುವರೆಲ್ಲರು
ಲೋಲಾವಿಯ ಬಂಧುಗಳು (ಕೂಟಾ. ೦೨-೪೬). [
ಲೋಲಾಪತಿ ?]

ಲೋಲೆ (ನಾ). ೧. ಲಕ್ಷ್ಮಿ. ೨. ಮಿಂಚು. ೩. ನಾಲಗೆ. ೪. ಹೆಚ್ಚಿಟ್ಟ
ನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನಾಡಿಯ ಹೆಸರು: ಭಮನಿ, ಗಮನಿ, ಲೋಲೆ.
ಭೃತಿ, ಸರ್ವಗಾ ಎಂಬುದು ನಾಮವನಳ್ಳ ನಾಡಿಯು . . . ಹೆಚ್ಚಿಟ್ಟ
ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ನರದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪನಾಗಿ ಕಾಣುರುವುದು (ಕೂಟಾ. ೦೦).
[ಸಂ. ಲೋಲಾ]

ಲೋಲೇಕ್ಷಣ (ನಾ). ಚಂಚಲವಾದ ಕಣ್ಣು: ಚರಮಿನಂ ಪದ್ಮಪಂಚಂ
ತರಳಮಧುಕರಾಲಂಕೃತಂ ಪದ್ಮನಾಳಂ ವೀಶ್ಯಂಗೋದ್ಯಾಸಿ ಚಂದ್ರಂ
ಸೂರ್ಯಾಸಿತನೆ ಲೋಲೇಕ್ಷಣಂ ಸಂಚಲತತ್ವಂತರಮಾದ್ಯೋವಿಪ್ರಮಂ
ಕೋಧಿನಿ (ಕೂಟಾ. ೨-೪೦). [ಸಂ.]

ಲೋಲಿಸರ ಲೋಲಿಸರ ನೋ.

ಲೋಲೆ (ನಾ). ೧. ಗೋಡೆಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಜಾಚಿದ ಸೂರಿನ
ಭಾಗ: ಮುಂಜೂರು: "ಮಾಪೇಜಿಸಿದ ಹೊದಿಕೆ ವಳ್ಳುಪ್ಪದೆಯನಿಕ್ಕು
ಲೋಲೆ ಗೋಪಾನೋಪಮಾಪ್ತಂ" (ಕೂಟಾ. ೩೯-೦೬); ಮಗವನಾದ
ಮುಂದಣ ಪಕ್ಷಿಯ ಮೊಗಸಾಲೆಯ ಲೋಲೆಯೊಳ್ ಪೂಜರತ್ತದಿಂ
ದಿಕ್ಕಿದ ರಂಗವಲ್ಲಿಯ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೪೨ ಕೃ): ಪಟ್ಟಿಗಳ ಕಂಬಗಳಿಂ ಪವ
ವಲಿಗೆಗಳ ಮುಟ್ಟಿಳ್ಳಂ ನೀಲವಣಿಯ ಲೋಲೆಗಳಿಂ . . . ಪಟ್ಟಿದುಪ್ಪ
ಗೃಹಗೃಹದ್ವಾರಂಗಳೊಳ್ ಮಹಾಮೇರುಮೆಗಳು (ಕೂಟಾ. ೩-೬): ತೋವೆ
ಯಿಲ್ಲದ ಊಟ ಲೋಲೆಯಿಲ್ಲದ ಮನೆಯು ನೋವನಪಾಯದವಳ
ಮನವಾತೆ ಸಿಹಿಯುಜಿಸಿ ಬೇವು ತಿಂದಂತೆ (ಕೂಟಾ. ೦೦೦೯). ೨. ಬಾವಣಿಯ
ಬೊಕ್ಕಟ್ಟು: (೪).

ಲೋಲವಟ್ಟ (ನಾ). ಹೊರಕ್ಕೆ ಲೋಲೆಯಂತೆ ಬಾಗಿಹೊಂದಿರುವ
ಪಟ್ಟಿ: ಬಾಗುಪಟ್ಟಿ: ಮೇಲೊಳಕ್ಕೆ ಲೋಲವಟ್ಟ. (ಕೂಟಾ. ೨೪. ೨೧೪. ಕೂಟಾ.
೨೯೯-೪೬ ೦೬೪. ೧೩೪೭). [ಲೋಲೆ + ಪಟ್ಟಿ]

ಲೋಪ್ತ (ನಾ). ಮುಟ್ಟಿನ ಮುದ್ದೆ: ಹೆಣ್ಣು: "ಲೋಪ್ತಕೆ, ಲೋಪ್ತಂ-ಈ
೨ ಹೆಚ್ಚಿ" (ಕೂಟಾ. ೪೯-೦೨೨). [ಸಂ.]

ಲೋಪ್ತಕ (ನಾ). = ಲೋಪ್ತ: "ಲೋಪ್ತಕೆ, ಲೋಪ್ತಂ-ಈ ೨ ಹೆಚ್ಚಿ"
(ಕೂಟಾ. ೪೯-೦೨೨). [ಸಂ.]

ಲೋಪ್ತಭೇದ (ನಾ). ಮಣ್ಣು ಹೆಣ್ಣಿಯನ್ನು ಒಡೆಯುವ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಸಾಧನ: ಹಲಬೇ: "ಲೋಪ್ತಭೇದಂ ಕೂಟದಂ" (ಕೂಟಾ.
೦೦೯-೦). [ಸಂ.]

ಲೋಪ್ತಭೇದನ (ನಾ). = ಲೋಪ್ತಭೇದ: "ಕೂಟ(ಲಿ)ಕಂ,
ಲೋಪ್ತಭೇದನಂ-ಈ ೨ ಹರಿಕೆ" (ಕೂಟಾ. ೪೯-೦೨೨). [ಸಂ.]

ಲೋಪ್ತ (ನಾ). = ಲೋಪ್ತ: ಪರಸತಿಯ ವಿಜೃಂಭನ ಪರಧನವಿರದ
ಲೋಪ್ತವು . . . ಎನತ ಛಾವಿಸುವ (ಕೂಟಾ. ೨-೨೬): ಪರವಿತ್ತಮಂ
ಲೋಪ್ತದಂತರಿದು (ಕೂಟಾ. ೩೬-೦೯). [
ಸಂ. ಲೋಪ್ತ]

ಲೋಸು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಸಸ್ಯ: "ಅಂಪು-ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳು
. . . ಲೋಸು (ಬೇವು?), ಕರಿಯರಿದಳ" (ಕೂಟಾ. ೬). [?]

ಲೋಹ (ಗು). ೧. ಕೆಂಪಾದ: ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ: ತಾಮ್ರವರ್ಣದ.
(ನಾ). ೨. ಯಾವುದಾದರೂ ಖನಿಜ:- ಧಾತು: ಅಗ್ನಿಯಿಂದ
ತಪ್ಪುವಾದ ಲೋಹದ ಪುತ್ಥಳಿಯಂತೆ (ಕೂಟಾ. ೦೦೫-೦೦): ಕಾರಣ
ದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಲೋಹವಿಲ್ಲ (ಕೂಟಾ. ೪-೦೪೫).
೩. ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದ ಲೋಹ: ಕಬ್ಬಿಣ: "ಗಿರಿಪಾರಂ, ಅಶ್ವಪಾರಂ,
ಲೋಹಂ, ಕಾಳಾಯಸ್ಕಂ-ಈ ೪ ಕರ್ಮನಂ" (ಕೂಟಾ. ೨೬-೦೬):
ಮಧುಮತಂ ಪುತಕರ್ಮಣಿ ಶಿಲ್ಪನಾಗಲೋಹರಜಮನಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ
ಕಳೆದಿಕ್ಕುಗುಮಾವಗಮಟ್ಟಿವೃದ್ಧಿಯು (ಕೂಟಾ. ೪-೦೪೫): ಗಗನಾಗ್ರ
ದೊಳೆ ಮುಪ್ಪುರಂಗಂ ಜೂಡುವೆವು ಸೊಗಸಾಗಿ ಕನಕ ಕಲ್ಪಧಾತ
ಲೋಹಂಗಳಂ (ಕೂಟಾ. ೪೦-೦೪). ೪. ಶುದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣ:
ಉಕ್ಕು. ೫. ಚಿನ್ನ: ಸುವರ್ಣ. ೬. ತಾಮ್ರ. ೭. ಕೆಂಪು:
"ಕೆಂಪು - ಲೋಹಂ" (ಕೂಟಾ. ೯೬). ೮. ಕಡಿಮಾಣ: ಖಲಿನ:
ಲೋಹಕ್ಕೆ ನಿರಾಳಮಾಗಿ ಮೊಗಮಿತ್ತುದ್ವಾರಮಂ ಜಾಣುಕಲ್ಪರಿವಂಶಾನಯ
ವೈಷರಂ ಮೇಷವ ಚ್ಚಲಂ ದೇವ ನೀವೇಷೆ ನೋಡಿರೆ ಚಿತ್ತಂಒಡೆದವ್ವು
ವೆಂದು ಮೇಷದೊ ಮಹಂಗಳಂ ಮಹಕರ್ (ಕೂಟಾ. ೨-೩೦).
೯. ರಕ್ತ: ನೆತ್ತರು. ೧೦. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಯುಧ: ೧೧.
ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ ಮರ: ಕೃಷ್ಣಾಗರು: "ಮಂಶಂ,
ಅಗರು, ರಾಜಾಹಂ, ಲೋಹಂ, ಕ್ರಿಮಿಂ, ಬೋಣಗಂ-೬ ಅಗರು
ಗಂಪ, ಶ್ವೇತಾಗರು" (ಕೂಟಾ. ೨೦೬). ೧೨. ಮಿನಿನ ಗಾಳಿ. [ಸಂ.]

ಲೋಹಕರ್ಮ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಲಸ: ಕರ್ಮಾರವೃತ್ತಿ: ಹೇಮ
ಕರ್ಮ ಲೋಹಕರ್ಮ ಲೋಹಕರ್ಮ . . . ಹಸ್ತಕರಕತೆಯುಳ್ಳ ವಿಸ್ತ
ಕರ್ಮನಿರ್ಮಿತಮಪ್ಪ ಗವಣಾಪಾರ್ಥ (ಕೂಟಾ. ೨೪. ೪೬೫. ೬೯-೦೦; ೧೧೬).
[ಸಂ. ಲೋಹಕರ್ಮ]

ಲೋಹಕವಚ (ನಾ). ಲೋಹದಿಂದ ಮಾಡಿದ ರಕ್ಷಾಕವಚ: ಲೋಹದ
ರಕ್ಷಾಸಾಧನ: ಅನೆಗಳು ಲೋಹಕವಚಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟುಗಳಂತೆ
ಕಾದಲಾಗಿದ್ದವು (ಕೂಟಾ. ೨೬೬). [ಸಂ.]

ಲೋಹಕಾರ (ನಾ). ೧. ಲೋಹದ ಕೆಲಸಮಾಡುವವನು. ೨. ಕಬ್ಬಿಣದ
ಕೆಲಸಮಾಡುವವನು: ಕರ್ಮಾರ. ೩. ತಾಮ್ರದ ಕೆಲಸಮಾಡುವ
ವನು: ಬೋಗಾರ: "ಪೂಜಾರಿ, ಲೋಹಕಾರ-ಈ ೨ ಲೋಗಾಣು"

(ಕೂಟಾ- ೯೬-೯೭೯) ; ಹಿಂಜ್ಜಿಸ್ : ದೇವತೆಗಳ ಲೋಹತಂತ್ರಜ್ಞ : ಸ್ವತಃ ಲೋಹಕಾರದೇವತೆ (ಇದ್ದಿ. ೫೬೫, ೫೬೬ ಸೂಕ್ತ). ೪. ಕಂಚಿನ ಕೆಲಸಮಾಡುವವನು ; ಕಂಚುಗಾರ : "ಲೋಹಕಾರನೇನೋ ಕಂಚು ಗಾಣಿ" (ಮೂಗಾ. ೦೦೦ ೬). [ಸಂ.]

ಲೋಹಕಟ್ಟು (ನಾ). ಕಬ್ಬಿಣದ ಮೇಲೆ ಹತ್ತುವ ಜಂಗು ; ತುಕ್ಕು. [ಸಂ.]

ಲೋಹಖುರವಾಹ (ನಾ). ಲಾಳ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕುದುರೆ : ಎರಡು ವಕ್ರದ ವಕ್ರದೊಡವೆಯು ಕೈಯನ್ನು ಬಂದೇವು ಚಾಮರವು ಚನ್ನೆಯಾಗಿ ಲೋಹಖುರವಾಹಂ ಸುತ್ತು ಕಾಲ್ಕು ಪಿಸೂಳ ಬರೆ ಬಂದಂ . . . ವಜ್ರ ಬಾಹುಮಹಿಷಂ ವಜ್ರಾಯುಧಂ ಬರ್ವವೂರ್ (ಕೂಟಾ. ೨-೦೦). [ಸಂ.]

ಲೋಹಚುಂಬಕ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಗಣವುಳ್ಳದು : ಸೂಜಿಗಲ್ಲು ; ಆಯಸ್ಕಾಂತ : ಲೋಹಚುಂಬಕಧರ್ಮವು ಒಂದು ಹಾತಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ ; ಆ ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕೆ ಲೋಹಚುಂಬಕವನ್ನುವರು (ಮೂಗಾ. ೩-೨೫) ; ಲೋಹಚುಂಬಕವನು ಕಂಡ ಲೋಹದಂತೆ ನುಗ್ಗಿದ (ಗೂಗಾ. ೦೩-೭). [ಸಂ.]

ಲೋಹಚುಂಬಕತ್ವ (ನಾ). ಕಾಂತಶಕ್ತಿ : ಆಯಸ್ಕಾಂತ ಗುಣ : ಉಷ್ಣತೆ, ಪ್ರಕಾಶ, ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಲೋಹಚುಂಬಕತ್ವ ಈ ನಾಲ್ಕು ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂಥದು (ಮೂಗಾ. ೩-೩೬). [ಸಂ.]

ಲೋಹಜ (ಗು). ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಆದ : 'ಲೋಹಜಬಂಧ' ಪರಾ. [ಸಂ.]

ಲೋಹಜಬಂಧ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸರಪಳಿ : ತ್ರಿಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಣಂ ಮುಜಾಯ ಪಯ್ಯಲಾನಮಂ ತ್ವಗಜಲೋಹಜಬಂಧಂಗಳ ಸಲ್ಲಮಂ ಪಪಾವನಂ . . . ಬಂದು (ಕೂಟಾ. ೦೩-೩೦). [ಸಂ.]

ಲೋಹಜಿತ್ತು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ರತ್ನ ; ವಜ್ರ. [ಸಂ. ಲೋಹಜಿತ್]

ಲೋಹಜುಕ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿಣದ ಸುತ್ತಿಗೆ : "ಸುತ್ತಿಗೆ ಲೋಹಜುಕಂ" (ಮೂಗಾ. ೦೦೭೩). [ಸಂ.]

ಲೋಹಕೈಲ (ನಾ). ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಎಣ್ಣೆ ; ಖನಿಜಕೈಲ : ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ನದಿ ತನ್ನ ಭಾರವನ್ನು ಇಳಿಸಿದಾಗ ತಳದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಸಸ್ಯಗಳ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಲೋಹಕೈಲ (Mineral oil)ಗಳಾಗುತ್ತದೆ (ಕೂಟಾ. ೦೩೬). [ಸಂ.]

ಲೋಹವ್ರವ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿಣದ ದ್ರವ ; ಕರಗಿದ ಕಬ್ಬಿಣ : ಸಮಾಕುರಿತರ್ ಮೋಹು ಮುಚ್ಚಿವೋಗೆ ಪರಿತಂದುತ್ತಪ್ರಲೋಹದ್ರವಂ ಜಲಮಂದಲ್ಲಿಯ ನಾರಕರ್ ತಳವುಡಂ (ಕೂಟಾ. ೭-೪೯). [ಸಂ.]

ಲೋಹನಿಧಿ (ನಾ). ಚಿನ್ನದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ನಿಧಿ : ತೆಗೆದಿಟ್ಟಿರುವ ಚಿನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹ : ಹಣದ ಬೆಂಗಾವಲಾದ ತನ್ನ ಲೋಹ ನಿಧಿಯ ಗಾತ್ರವನ್ನೂ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬೇಕು ? (ಕೂಟಾ. ೦೬೦). [ಸಂ.]

ಲೋಹಪರೀಕ್ಷೆ (ನಾ). "ಒಂದು ಖನಿಜದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಲೋಹಮಿಶ್ರಣ ದಲ್ಲಾಗಲಿ ಇರುವ ಒಂದು ಲೋಹದ ಮೊತ್ತವನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವುದು ; ಲೋಹಪರೀಕ್ಷೆ" (Assay, ೨೦೪೩). [ಸಂ. ಲೋಹಪರೀಕ್ಷಾ]

ಲೋಹವೃಷ್ಣ (ಗು). ೧. ಲೋಹದಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ. ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ : ಕ್ರೌಂಚಪಕ್ಷಿ : ಹರಡೆಹಕ್ಕಿ : "ಲೋಹವೃಷ್ಣ ಕಂಕ ಶಬ್ದಗಳು ಹರಡೆಹಕ್ಕಿಯ ಹೆಸರುಗಳು. ಇದು ಹದ್ದುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದ. ಕಬ್ಬಾಕೆದ್ದಂಬರು . . . ಫಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಪಿರೈಗಳುಳ್ಳದು" (ಗೂಗಾ. ೦೪೯). [ಸಂ.]

ಲೋಹಪ್ರತಿಮೆ (ನಾ). ೧. ಲೋಹದಿಂದ ಮಾಡಿದ ವಿಗ್ರಹ. — ಬೊಂಬೆ. ೨. ಕಮ್ಮಾರನ ಅಡಿಗಲ್ಲು. [ಸಂ. ಲೋಹಪ್ರತಿಮಾ]

ಲೋಹಫಲಕ (ನಾ). ಲೋಹದ ಹಲಗೆ : ಖರೀದಿಪ್ಪಿಲಿ ಭೂರ್ಜವತ್ಸ,

ಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಲೋಹಫಲಕದ ಮೇಲೂ . . . ಬೂರಿತಿದೆ (ಮೂ. ೬೦). [ಸಂ.]

ಲೋಹಭಸ್ಮ (ನಾ). ೧. ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಿಟ್ಟು. — ಜಂಗು. ೨. (ಚಿಪ್ಪಿ ಗಾಗಿ) ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಿಟ್ಟಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಸ್ಮ : ಲೋಹಭಸ್ಮ : ಇವನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ — ಅರಹುಡಿಯನ್ನು ಅಂಬಲ ದಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಅತ್ತಿಯ ತಿಗಡಿಸಿ ರಸವಲ್ಲಿ ಆ ಹುಡಿ ಮುಳುಗುವ ಹಾಗೆ ಹಾಕಿ ಸೂರ್ಯವುಜವಲ್ಲಿರಿಸಿದರೆ ಆ ಅರಹುಡಿ ಭಸ್ಮವಹುದು (ಕೂಟಾ. ೯೬); ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಿಟ್ಟು ತಂದು, ವುಟಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಲೋಹಭಸ್ಮ ಮಾಡುವರು (ಮೂಗಾ. ೨-೦೪೩). [ಸಂ. ಲೋಹಭಸ್ಮನ್]

ಲೋಹಮಂಡೂರ (ನಾ). = ಲೋಹಭಸ್ಮ ೧ : ಜೇನುತುಪ್ಪವ ಹನು ಲೋಹಮಂಡೂರ ಹಲವಂ ಹಾಕಿ . . . ಸೇವಿಸಿ ಕ್ಷಯರೋಗ ಪಾಡುರೋಗ . . . ಸಹ ಗುಣಮುಕ್ತು (ಸೂಕ್ತ. ೨೫೯). [ಸಂ.]

ಲೋಹಮಾರ್ಗ (ನಾ). ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಂಬಿಯ ಮಾರ್ಗ : ರೈಲುರಸ್ತೆ : ರೈಲ್ವೆ ಎಂಬ ಲೋಹಮಾರ್ಗವು ಈ ಊರ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು . . . ಕೂಡುತ್ತದೆ (ಮೂಗಾ. ೪-೦೪೩). [ಸಂ.]

ಲೋಹಯುಗ (ನಾ). ಮಾನವರು ಲೋಹವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ ಕಾಲ : ಶೈವಸಂಸ್ಕೃತಿಯು . . . ಲೋಹಯುಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ದೇವಲೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಕೂಟಾ. ೨೫೬). [ಸಂ.]

ಲೋಹಲ (ಗು). ೧. ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮಾಡಿದ. ೨. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ. (ನಾ). ೩. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವನು : "ಲೋಹಲನಾಭಿವ್ಯಕ್ತವ್ಯಾಹಾರಂ" (ಕೂಟಾ. ೦೦೦-೦೭). [ಸಂ.]

ಲೋಹವಕ್ಕರಿಕೆ (ನಾ). (ಅನಿ. ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುವ) ಉಕ್ಕಿನ ಕವಚ : ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದೊಳೆ ವಜ್ರಪ್ರಹರಣದಿನ ಐವರಸು ಕೆಡದ ಪರ್ವತಗಳಂತೆ ಲೋಹವಕ್ಕರಿಕೆಗಳೆರಸು . . . ಕೆಡದ ಮದಾಂಧಗಂಧಸಿಂಧುರಂಗಗಳ (ಗೂಗಾ. ೭-೨೪ ೫) ; ರಾಜಪ ಲೋಹವಕ್ಕರಿಕೆಯ ತೇಜಗಳ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ತಂದೊಪ್ಪಿಸಿ (ಜಗಾ. ೦೬-೬೫). [ಲೋಹ+ವಕ್ಕರಿಕೆ]

ಲೋಹವಕ್ಕರೆ (ನಾ). = ಲೋಹವಕ್ಕರಿಕೆ : ವಿಜೃಂಭಿಸಿದ ಬಿಜುಗಳೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಲೋಹವಕ್ಕರೆಗಳೂಮುರ್ಚಿದ ಮೊಗವಡಂಗಳೂಂ (ಕೂಟಾ. ೦೦-೫೫ ೫) ; ಪದಿನೆಂಟು ಸಿರ ಲೋಹವಕ್ಕರೆಯ ಜಾತ್ಯಶ್ವಂಗಳ್ (ಕೂಟಾ. ೬೪ ತ್ರಯೋ) ; ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಲೋಹವಕ್ಕರೆ ಉಕ್ಕಿನ ಮೊಗಲಂಬಗಳನ್ನೂ ಧಯುಸಿ (ಮೂಗಾ. ೪೬-೦೬). [ಲೋಹ+ವಕ್ಕರೆ]

ಲೋಹವರ (ನಾ). ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ; ಚಿನ್ನ ; ಬಂಗಾರ. [ಸಂ.]

ಲೋಹಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ). ಲೋಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿದ್ಯೆ : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಲೋಹಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಾಧನೆಯು ಎಲ್ಲರ ಗೌರವಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ (ಕೂಟಾ. ೯೬). [ಸಂ.]

ಲೋಹಶ್ರವಣ (ನಾ). ಲೋಹದ ಕರ್ಣಾಭರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವಳು : ವಿವಾಹಭರಣಾಥ ವಿಚಿತ್ರವಸ್ತುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಲಾವಿದ ಲೋಹಶ್ರವಣ ಕಮಲಾಕ್ಷಿ. ಧೂಮ್ರಾಭವರ್ ಮೃಗನಿಲಯಮಧ್ಯಮದ್ರೋಣ್ಯಾಣಂ (ಕೂಟಾ. ೨೯-೨೯). [ಸಂ. ಲೋಹಶ್ರವಣಾ (ಲೋಹ+ಶ್ರವಣ+)]

ಲೋಹಸಿಂಧೂರ (ನಾ). ಚಿಪ್ಪಿಗಾಗಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಹುಡಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಪುಡಿ : ಲೋಹಸಿಂಧೂರ — ಲೋಹದ ಅರಹುಡಿಯನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಿಂದ ಐದಾದಿನ ನೆನೆಯಿಕ್ಕಿ . . . ಖಲ್ವದೊಳಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚರ್ಚಾ ಮಾಡಲಾ, ಶುದ್ಧಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು (ಸೂಕ್ತ. ೯೬). [ಲೋಹ+ಸಿಂಧೂರ]

ಲೋಹಾಗ (ನಾ). ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಒಂದು ವೆಂಕಡ : ಲೋಹಾಗರು
... ಕೆಟ್ಟ ದೇಶದಿಂದ ಕಾನಡಾಜಲಿಗೆ ಬಂದವರು (ಕಾಣ. ೦೦೩). [?]

ಲೋಹಾಭಿಸಾರ (ನಾ). ೧. ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೊಳೆಯುವಂತೆ
ಮಾಡುವುದು. ೨. ಯುದ್ಧಸೌವರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲು
ರಾಜರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಉತ್ಸವ: "ಲೋಹಾಭಿಸಾರ: ಅಸ್ತ್ರಭೃತಾಂ ರಾಜ್ಯಾಂ ನೀರಾಜನಾಧಿಪಿ- ಯುದ್ಧಪ್ರಯಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ
ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಅರಸುಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಆರತಿಯನ್ನು ನಿಮಾಳಿಸಿ
ಬೆಳಗುವಿಕೆ" (ಕಾಣ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಲೋಹಾಭಿಹಾರ (ನಾ). = ಲೋಹಾಭಿಸಾರ. [ಸಂ.]

ಲೋಹಾಸನ (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಸನ: ಲೋಹದಿಂದ ಮಾಡಿದ
ಪೀಠ: ಆತನು ಓಯ ಲೋಹಾಸನದೊಳಗೆ ಪಲಂಬರ್ ಪಾವರ್ಗ
ವಜ್ರಾಸುತ್ಪಿದ್ (ಕಾಣ. ೭-೦೩); ಸಿಂಹಾಸನದೊಳಗೆಯೊಳಗೆ
ಸಾರ್ಥದ ಲೋಹಾಸನದೊಳಗೆ (ಕಾಣ. ೩-೦೩). ೨ "ಇದರ ಲಕ್ಷಣ,
ಪಂಚಭಿ: ಸಪ್ತಭಿರ್ವಾಪಿ ನವಭಿರ್ಲೋಹಜೈ: ಪದ್ಮೈ:
ಲೋಹಪಟ್ಟಿಕಾಧಾರೈರ್ಲೋಹಪಾಲಕ ಮೂರ್ಧನಿ ಭದಿಶಾಪಟ್ಟಿ
ಗರ್ಭಾಸಂ ಕಾರ್ಪಾಸೇನ ವಿಮಿಶ್ರಿತಂ ಲೋಹಾಸನಮಿದಂ
ಪ್ರೋಕ್ತಮುಪರಿಷ್ಠಾತ್ಪ್ರಕೀರಿತಂ" (ಕಾಣ. ೩೩೩-೦೦೦ ಕೃ).
[ಸಂ.]

ಲೋಹಾಸನಸ್ಥಿತ (ನಾ). ಲೋಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವವನು:
ಉರ್ವರಾಮರ ಸ್ಥಾಪ್ಯತರ ಲೋಹಾಸನಸ್ಥಿತಂ ತದಾಸನದಿಬಾಹು
(ಕಾಣ. ೭-೩). [ಸಂ.]

ಲೋಹತ (ಗು). ೧. ಕೆಂಪಾದ: ಕೆಂಬಣ್ಣದ: 'ಲೋಹಿತಲೋಚನ'
ಪರಾ. (ನಾ). ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ: ರಕ್ತವರ್ಣ: "ಅರಣ್ಯ: ... ಲೋಹತ:
—ಈ ೭ ಕೆಂಪು" (ಕಾಣ. ೦೨-೪೪); ತರದಿಂದ ಲೋಹಿತತರತಂ [೦]
... ಬಹುಕ ಮಲನವರ್ಣಮಿವ ಗೃಹವರ್ಣಂ (ಕಾಣ. ೧-೨೦); ಅನೆಯ
ರಕ್ತದಿಂದ ಕೆಂಪಾದ ಸಿಂಹದ ಕೇಸರದಂತೆ ಲೋಹಿತವಾಗಿ (ಕಾಣ. ೦೪೩).
೩. ನೆತ್ತರು: ರಕ್ತ: "ರಕ್ತಜಂ, ಲೋಹತಂ ... ರಕ್ತಂ-ಈ ೭
ನೆತ್ತರು" (ಕಾಣ. ೦೦೪-೦೦); ವೈರಿಬಲಲೋಹಿತಬಂಧುರದಂಡಮಾ ಭುಜಾ
ದಂಡಂ (ಕಾಣ. ೦-೩೩); ಅಂಗದನ ಕೆತೆ ಮಹೋದರನಂಗದ ಲೋಹಿತ
ಮನೋಜಿ ಒಗೆ ದತಪ್ರಾಣಂಗಳುಂ (ಕಾಣ. ೦೩-೦೩೩); ಲೋಹಿತ
ಸ್ಮಿರಣದೊಳ್ಳುಳುಗಿ, ಮಜ್ಜೆಯೊಳದ್ದಿ (ಕಾಣ. ೩೩-೦೩೩). ೪. ಕೆಂಪು
ಲೋಹ: ತಾಮ್ರ. ೫. ಕೋಪ: ರೋಷ: ಹಯುವ ರಕ್ತದ
ವಾಹಿನಿ ನಾನು! ಲೋಹಿತವಿವ್ವದವರು ನಾನು! (ಕಾಣ. ೦೩-೦೩).
೬. ಆನಂದ: ಸಂತೋಷ. ೭. ಕೊಡಲಿ: ಪರಶು. ೮. ಸಮಗ್ರ
ವಾದುದು: ಅಖಿಲ: ಸಮಸ್ತ. ೯. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು:
"ಶಾಲಿ: ... ಲೋಹಿತ, ಪಲ್ಲವಕ:—ಈ ೬ ಮತ್ಸ್ಯದ ಭೇದಂಗಳ್"
(ಕಾಣ. ೦೦೪-೩೩); ಜಾಲದೊಳ್ಳುಕೃತ್ಯಯ್ಯಾಗರ್ಧ ಮೀನದಂ
ಶ್ರಾದ್ಧಕೃತ್ಯಮಲೋಹಿತಮತ್ಸ್ಯಮಮುತ್ಸ್ಯಮಮೋದಂ ಕಡೆಯ
ಕಿಯುಸಿಬಿದನರಸಂ (ಕಾಣ. ೩-೩೦). 'ಲೋಹಿತ' ಪರಾ. ೧೦. ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧವಸ್ತು: "ಕುಂಕುಮೇನುಲೋಹಿತಂ ಘುಷ್ಕಗಮನ
ಕುಂಕುಮಂ" (ಕಾಣ. ೪೪-೨೨). ೧೧. ಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು:
ಅಂಗಾರಕ: ಕುಜ. ೧೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆ: ಕೆಂಬಣ್ಣದ
ಜಿಂಕೆ. ೧೩. ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತಾ ನದಿ. ೧೪. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬತ್ತ:
ಕೆಂಬಾರಿ. ೧೫. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಪುರತ್ನ:
ಮಾಣಿಕ್ಯ. ೧೬. ಕಣ್ಣಿನ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ: ಕೆಂಗಣ್ಣು
ರೋಗ. ೧೭. ಅಂಕುಶ. ೧೮. ಶಿರೀಷ ಕುಸುಮ. [ಸಂ.]

ಲೋಹಿತಕ (ನಾ). ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ರತ್ನ: ಮಾಣಿಕ್ಯ: "ಲೋಹರತ್ನಂ,
ಲೋಹಿತಕ: ಪದ್ಮರಾಗ:—೩ ಕೆಂಪುಗಳು, ಕೆಂಪುಕಲ್ಲುಗಳು" (ಕಾಣ. ೩-೦೩).
[ಸಂ.]

ಲೋಹಿತಚಂದನ (ನಾ). ೧. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ವುಡಿ:
ಕುಂಕುಮ: "ಕುಂಕುಮಂ ... ಲೋಹಿತಚಂದನಂ ... ಜಾವಕಂ
—ಈ ೭ ಕುಂಕುಮಂ" (ಕಾಣ. ೪೪-೩೪). ೨. ಒಂದು ಬಗೆಯ
ಮರ: ರಕ್ತಚಂದನ. ೧, ೨: ಆ ವನಂ ... ಕಾಂತಾಕದಂಬದಂತೆ
ಲೋಹಿತಚಂದನಾಬಲಕೃತಮಂ ... ಅಗಯಂ (ಕಾಣ. ೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಲೋಹಿತಜಳ (ನಾ). ಕೆನ್ನೀರು: ರಕ್ತ: ಖಳದಶ್ವಾಸನಲೋಹಿತಜಳದಂ
ಕುಡಿದಂ (ಕಾಣ. ೩-೩). [ಸಂ. ಲೋಹಿತಜಲ]

ಲೋಹಿತಲೋಚನ (ನಾ). (ಕೋವದಿಂದ) ಕೆಂಪಾದ ಕಣ್ಣುಗಳೆಳ್ಳ
ವನು: ನೆಲೆಯದ ಸರಕಾಯುಷ್ಯಮಂ ನೆಲಿವುಪನೆಯಂತೆ ಮೂಳದ
ವಿಫೋರ್ಗವಾನಲೋಹಿತಲೋಚನಂ ... ಇಷಾಯರ್ (ಕಾಣ. ೨-೦೪ ಕ):
ಅಕಾಲಸಂಧ್ಯಾಪ್ರದಾನಪ್ರದೀಪಲೋಹಿತಲೋಚನನಂ ... ಅಗಿಯಂ
ರಾಜಸೇವಾನಭಿಜ್ಞನುಮೆಸಿದಂ (ಕಾಣ. ೦೩). [ಸಂ.]

ಲೋಹಿತಾಂಗ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ.
೨. [ದೋತಿ] ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಗ್ರಹ: ಮಂಗಳ: ಕುಜ:
"ಲೋಹಿತಾಂಗನಂಗಾರಕಂ ಕುಜಂ" (ಕಾಣ. ೦೩-೩೩). [ಸಂ.]

ಲೋಹಿತಾಶ್ವ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆಯುಳ್ಳವನು: ಅಗ್ನಿ:
"ಸಪ್ತಾರ್ಷಿ: ... ಲೋಹಿತಾಶ್ವ: ಹುತಾರಸ:—ಈ ೪೦ ಪುಷ್ಪ
ಮರಾ" (ಕಾಣ. ೦೨-೪೪); ಮಸಗರ್ಧ ಲೋಹಿತಾಶ್ವಪ್ರಸರಂ
ಕಾಳರದಮಲ್ಲಮಂ ಮೇಯು (ಕಾಣ. ೦೩-೩೩). ೨. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ
ಮಗನ ಹೆಸರು: ಬಂದರಂ ಲೋಹಿತಾಶ್ವಾ ಎಂದು ... ಕರಿಕರದು
ಬಿಡೆ ಬೀಗಲುನಿನಂತೆ (ಕಾಣ. ೦೨-೦೩). [ಸಂ.]

ಲೋಹಿನಿ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ: "ದಾಸವಾಗದ ಹೂವಿನ ಬಣ್ಣಮಂ
ಲೋಹಿನಿಯೆಂಬುದು" (ಕಾಣ. ೦೨-೩೩). ೨. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದವಳು.
೩. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೆಂಪಾದವಳು. [ಸಂ. ಲೋಹಿನಿ]

ಲೋಳ 'ಲೋಲ' ನೋ.

ಲೋಳಂಬ 'ಲೋಲಂಬ' ನೋ.

ಲೋಳಕ 'ಲೋಲಕ' ನೋ.

ಲೋಳಸರ 'ಲೋಳಸರ' ನೋ.

ಲೋಳಿ 'ಲೋಳಿ' ನೋ.

ಲೋಳತ 'ಲೋಲಿತ' ನೋ.

ಲೋಳಸರ 'ಲೋಳಸರ' ನೋ.

ಲೋಳಿ, ಲೋಳಿ (ನಾ). ೧. ಬಾಯಿಯಿಂದ ಸುರಿಯುವ ದ್ರವ:
ಲಾಲಾರಸ: ಬೊಲ್ಲು: ಕೊರೆಪೊದೆ ಬಿಟ್ಟುಗಳ್ ಬಿವುಷಣ್ಯವ
ಲಾಳಿಯ ಲೋಳಿಗಳ್ ಪೊನಲ್ಪರಿವುಷ (ಕಾಣ. ೪-೦೦೦); ಮುದುಕರಂತೆ
ಲೋಳಿ ಸುರಿವ ಬಾಯುಂ (ಕಾಣ. ೪-೩೩); ಬೀಳ್
ಲೋಳಿಯ ಬಿಗಿದ ಗಲ್ಲಗಳ್ ... ಮಾನಿಸರು (ಕಾಣ. ೪೩-೩೩).
'ಲೋದಳಿ' ಪರಾ. ೨. ಶುಕ್ಲ. ೩. ಮೊಟ್ಟೆಯ ಒಳಗಿರುವ
ಜಿಗುಬಾದ ದ್ರವ: "ಮೊಟ್ಟೆಯ ಹಳದಿ ಲೋಳಿ ಬಂಡಾರ" (ಕಾಣ. ೪೩-೩೩). ೪. ಶ್ವೇತ್. ಲೋಳಿ: ೧. ಎತತಸ್ಕೃತ್ವದ ಲೋಳಿಗಳ್
... ಹವಾಮಳಿ ಕಳನ ಗರಿದವು (ಕಾಣ. ೩-೪). [ದೇ. ೩ ಮಲ.
ನೋಳ: ಕುಳಿ. ನೋಳ: ತಲಾ. ನೋಟ್ಟಿಳ್ಳು. / ಸಂ. ಲಾಲಾ]

ಲೋಳಿಮಾನು (ನಾ). ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು: "ಸುಸುಮಾರಾಗಿ
ವಾರದರ್ಶಕವಾದ. ಘನದ್ರವದೊಳವುಳ್ಳ ಒಂದು ಸಮುದ್ರ ಮೀನುಜಾತಿ:

ಲೋಕವಿನು : ಅಂಬರಿವಿನು (Jelly-fish. ೨೦೪೩); ಲೋಕವಿನು (Jelly-Fish) ಕಣ್ಣು ಪಡೆದ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿನ ಮೊದಲ ಜೀವಿ (ಜ್ಯೂ. ೧).
[ಲೋಕ + ವಿನು (<ವಿನು)]

ಲೋಕವಾಯ್, ಲೋಕವಾಯಿ (ನಾ). ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಬಾಯಿ : ಕಲಮಾಣನೊಪ್ಪರಂ ತನಗೊತೆಬಡೆ ಗೂಡಿಗೆ ಲೋಕವಾಯ್ ಮನಂಗೊಳೆ (೨೨೩. ೩-೩); ಚುಂಬಿದ ಲೋಕವಾಯಂ ಬಿಂಬಾಧಲೆ . . . ಚುಂಬಿ (ಚು. ೧೦-೩೩); ಅಲಗರ್ಣಿ ಪೊಂಗಿದ ಲೋಕ [ಚಾಂ. ಲಾಳಿ. ತೊಂಡೆ] ವಾಯ್ ನಗಮೊಗಂ . . . ಬೆಲ್ವಾಗಿರೆ (ಚಾಂ. ೨೦೬).
ಲೋಕವಾಯಿ : ಕಿಜುನಗೆ ಲೋಕವಾಯಿ [ಚಾಂ. ಯ್] ತೊಡಲೆ ದೊಂದಿದ ನಾಲಗೆ . . . ತರ್ಲೊಡೆ ಮುದ್ದು ಮೊಗಂ (ಚು. ೨೩. ೧-೧೧).
[ಲೋಕ + ವಾಯ್]

ಲೋಕವಾಯಿ 'ಲೋಕವಾಯ್' ನೋ.
ಲೋಕವೋರೆ (ಕ್ರ). ಜೊಲ್ಲಿನ ಚುಂಬು ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿರು : ಆಗರ್ ಬಲದೇವ್ವಾಯಿ ಲೋಕವೋರದ ಮಯ್ಯಂ ಮೊಳವೊರದ ಕಿಪುಗುಗನಾಗಿ ಪೋಗಿ ಹರಿಗೆ ತೋಲಿ ಬೇಬೊಡೆ (೨೨೩. ೧-೨೪ ಕ್ರ). [ಲೋಕ + ವೋರೆ]
ಲೋಕಸರ. ಲೋಯಿಸರ. ಲೋವಿಸರ. ಲೋಕಸರ. ಲೋಯಿಸರ (ನಾ). ಅಂಬಾದ ರಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಜೀವಧೀ ಸಸ್ಯ : ಕುಮಾರಿ : ಲೋಕಸರ. ಮುಸಾಂಬ್ರ (ಚು. ೩-೩೦).
ಲೋಯಿಸರ : " ಲೋಯಿಸರಮದು ಕುಮಾರಿಯಕ್ಕು " (ಚಾಂ. ೨೧-೨೪); ತೊಡರು ತಿಲಕ್ಕಲಮಂ ಕರವು(ಪು)ಡಿ ಸೂವೆ ಲೋಯಿ ಸರದ ತಿರುಳೆಂಬವಟ್ಟುಯಿ ಬಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟರ್ ನಿಮಿಪ್ಪುಂಗುಡಿರದ ಕಯ್ಲಿ ಭಂಗಂಬದುಗುಂ (ಚಾಂ. ೨೩. ೧-೨೩); ಲೋಯಿಸರದ ಮೇಲೆ ಬಂದಿ ಪರಿದಂತೆ (ಪೂರ್ವ. ೨-೨೪) ಲೋವಿಸರ : ಲೋವಿಸರದ ಮೇಲೆ ಬಂದಿ ಪರಿದಂತೆ (ಚು. ೨೩. ೨-೨೩); ಲೋಕಸರ : ಬದಲಕ್ಕಿ. ಲೋಕಸರ. ಮುಳಗ್ಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು . . . ನಿರುಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು (ಚು. ೩-೨೪); ಲೋಕಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಿನ ಹಿಟ್ಟು ಅರಮ (ಗಂ. ೨-೨). ಲೋಯಿಸರ : ಲಿಂಗವನಲಾದ ಮಜಿದದ ಲೋಕ [ಚಾಂ. ಲೋಯಿ. ಲೋಯಿ]ಸರದ ಮೇಲೆ ಬಂದಿ ಹರಿದಂತೆ (೨೨೩. ೧೧-೧೩); ಲೋಕಸರದ ಹುಳುಗಿಳಿಗೆ ಅಲಕಲಾಯಿಚೂರ್ಣ ವನ್ನು ಹಾಕಿಟ್ಟರೆ ನೀರು ಬರುವುದು (ಚು. ೩೦. ೩-೩); ಲೋಕಸರದ ರಸದಿಂದ ಕಲಸಿ ಮಾಡಿದ ಕಪ್ಪನ್ನು ಸವರಿ ಒಗಗಿದ ಮೇಲೆ . . . ಬದು (ಗು. ೧). [ದೇ. ೩ ಕುಳು. ನೋ. ಲೋಕಸರ. / ಮುರಾ. ಲೋಕವೋರೆ]
ಲೋಕಸುರಿಕೆ (ನಾ). ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಸುವವನು : ಲೋಕವಾಯಿಯ ವನು : ಲವನೊಬ್ಬ ಲೋಕಸುರಿಕೆ (೨೨೩).

[ಲೋಕ + ಸುರಿ + -ಕೆ]

ಲೋಕಿ (ನಾ). (ಉಕ) ಉಣ್ಣೆಯ ದಾರ : ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಿ, ರೇಕಿಮೆ:ತಂದು ತನ್ನ ಭಾವೀ ತಮ್ಮನಿಗಾಗಿ ಕೈಟರು, ಕಾಲುಟಾರ ಹಾಕುತ್ತ . . . ಕಾಲ ಕಳೆಯತೊಡಗಿವಳು (ಚಾಂ. ೨೩೪); ಆತ ನನ್ನ ಹೆಲಸ ಲೋಕಿ ತಂದಿ ಹಿಡಿದು ಜಗ್ಗಿದ್ದು (೨೩. ೧೨೪). [← ಮರಾ. ಲೋಕಿ]

ಲೋಕಿ (ಗು). ೧. ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ : ಪ್ರಾಪಂಚಿಕವಾದ : ಐಹಿಕವಾದ. (ನಾ). ೨. ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು: ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವಾದುದು: ಐಹಿಕ: ಬೇಗು:ವೇಗಿ ಲೋಕವನ್ನೆ ಬಿನಾಗಮಮಂ (ಚಾಂ. ೧೧-೨೦); ಲೋಕವನ್ನು ಕಳೆದವನು:ವೇಗಿ. ತನಗುನ್ನತದ ಪದವಿ (ಚು. ೨-೧೦). ೩. ಲೋಕದ ನಡೆತೆ, —ಪಾಡಿಕೆ: ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ : ಭರತ ನಾತನ ಹಿಂದೆ ನಡೆದವನ್ನು ಮೆಯ್ಯ ಲೋಕವನ್ನೆಗೆ (ಕ್ರ. ೧೨೩. ೧೦೩-೧೦೪); ಅಪ್ಪನದು ಹೀಗೆ ವೈದಿಕವೃತ್ತಿಯಾದರೆ ಶ್ವಾಮಕ್ಕನದು ಸುಪೂರ್ಣ ಲೋಕ

(ಚಾಂ. ೨೪); ಲೋಕ ನಡೆಸಿ ಲೋಕ ಮರತ (ಗಂ). ೪. ವೈದಿಕವಲ್ಲ ದುದು : ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯು ವೈದಿಕ ಲೋಕವೆಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು (ಚಾಂ. ೨೪); ವೈದಿಕ ಲೋಕೋಪಯ ವಿದ್ಯಾನಿಪುಣರು ನನ್ನ ಆ ದೊಡ್ಡಪ್ಪನವರು (ಚಾಂ. ೧೩-೧೦). ೫. ಲೋಕದ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವವನು: ಲೋಕರ ಕಂಡು ಆಡುವ ಹಾಡುವೆ (ಚು. ೨೩). ೬. [ತರ್ಕಶಾ] ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣ: ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆ ಲೋಕ, ದಿವ್ಯವೆಂದು ಎರಡುಪ್ರಕಾರ. ಲೋಕವು ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಬರತಕ್ಕದ್ದು-ಐದುವಿಧ (ಚಾಂ. ೨೪). ೭. ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆ : ಇಡಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಲೋಕ. ವೇದ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಮಾಡಿ ಲೋಕಶಬ್ದವನ್ನು ಅನುವಾನ ದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ. ವೈದಿಕಶಬ್ದವೇ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪ್ರಾಚಾರರು ನಿರ್ಣಯಿ ಸಿರುವರು (ಚಾಂ. ೧೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಕಲೆ (ನಾ). ಪ್ರಾಪಂಚಿಕವಾದ ಕಲೆ : ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಥಕಲೆಯು ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ದಿಟ್ಟಿ ರಾಜಾಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿ ಲೋಕಕಲೆಯಾಯಿತು (ಚಾಂ. ೨೩೪). [ಸಂ. ಲೋಕಕಲಾ]

ಲೋಕಕಾವ್ಯ (ನಾ). ಇಪಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾವ್ಯ: ಐಹಿಕಕಥೆ ಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಾವ್ಯ: ರಸನೊ ಪಂಪ-ಪೊನ್ನರಂತೆ ಒಂದು ಅಗಮಿತ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಒಂದು ಲೋಕಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವನು (ಚಾಂ. ೨೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಭಂದಸ್ತು. (ನಾ). ವೇದದ ಭಂದಸ್ತುಗೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಭಂದಸ್ತು : ಕಾವ್ಯ. ನಾಟಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಂದಸ್ತು: ಲೋಕಭಂದಸ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವಕ ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಗಳಿರುವುದು (ಚು. ೧೦೩). [ಸಂ. ಲೋಕಭಂದಸ್]

ಲೋಕತತ್ವ (ನಾ). = ಲೋಕ ೨ : ಲೋಕಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪರಿಭಾವನೆಗೆ ಸಂದ ತಮ್ಮ ಲೋಕತತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ರಸವಾಗುತ್ತದೆ (ಚಾಂ. ೧೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪರೀಕ್ಷಿ (ನಾ). ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ಪರಿಪಕ್ವವಾದ ಜ್ಞಾನ : ಪ್ರಕಟ ಲೋಕೋತ್ತರ ಲೋಕಪರೀಕ್ಷಿ ಪುಸ್ತಕಿಗೆ (ಚಾಂ. ೧೨-೧೩). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ (ನಾ). ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅನುಭವ : ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅಲೋಕಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಲೋಕಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆ ಆರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಆರು ವಿಧ (ಚಾಂ. ೧೨೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಪ್ರಯೋಜನ (ನಾ). ಲೋಕದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಯೋಜನ : ಪ್ರಾಪಂಚಿಕಲಾಭ : ಇತರ ವಿಧವಾದ ಲೋಕ ಪ್ರಯೋಜನದ ಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ, ಜ್ಞಾನೈಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕರು ವೇದಲಿಗರು (ಚಾಂ. ೨ ಬಾಂ. ೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕವ್ಯವಹಿತ (ನಾ). ಸಾಮಾನ್ಯಜೀವನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು : ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು : ಐಹಿಕ ಬಹುಸಹಿಯ ರೆಂಬುದು ಲೋಕಪದ್ಧತಿಯಾದುದು ತಾಸೇಕಸತಿ ಜಞಮತಿಗಳೆಂದು ವೈದಿಕ ವಿರುದ್ಧವೆಲೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಿತದ ಕರ್ಮವೋ ಕುಮಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡವು (ಚಾಂ. ೧೧-೧೪). [ಸಂ.]

ಲೋಕಿ 'ಲೋಕ' ನೋ.

ಲೋಕಿ. ಲೋಕಿ (ನಾ). ೧. = ಲೋಕ ೨ : ಅವನು ಲೋಕದೊಳಗೆ ಮೂಗುಗಿ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಮರೆತಿದ್ದಾನೆ (ಚಾಂ). ಲೋಕಿ: ೨. = ಲೋಕ ೨ : ನಿರ್ಮೋಹ ಲೋಕರನು [ಚಾಂ. ಲೋಕರನು] ಸ್ಮರನೆಂಬ ಕಾಲ

ರೂಪಂ ಪ್ರಕಯಮ್ಪದಿಸ್ತಲ್ ಗುರುತರ ಕ್ರೋಧದಿಂ ತಪ್ಪಿದ ಶಿವನೇತ್ರ
ದಂತಿರಲೆದ್ದದುದಯದ್ರಿಯೋಳ್ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಂ (೩೩೩. ೯-೧೭).

[< ಸಂ. ಲೌಹಿತ]

ಲೌಡ್ತಿ 'ಲವ್ವಡಿ' ನೋ.

ಲೌಡ್ತಿ. ಲವಡಿ. ಲವ್ವಡಿ (ನಾ). ೧. ತೊಕ್ಕು ; ದಾಸ : (೪). ೨. ವೇಶ್ಯೆ ; ಸೂಳೆ : ಆ ಒಪ್ಪಾರಿ ಲೌಡ್ತಿನ ನೊಸೆಯಾಗಿ ಕರಣೋ ಅಂತ ನನಗೆ ಅಂಕೀರಾ ? (ಕಂಠ. ೨೩) ; ಆ ಕುಲಗಟ್ಟಿ ಲೌಡ್ತಿನ ವಹಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದ್ದು ಹೇಗಿದೆ ? (ಕೂತಪ್ಪ. ೪೩). ೩. ದಾಸಿ ಅಥವಾ ಸೂಳೆ ಎಂಬರ್ಥದ ಒಂದು ಬಯ್ಯುಳು : 'ಲೌಡಿಮಗ' ಪರಾ. ಲವಡಿ : ೧. ಖರೇ ಏನಂತ ನಾ ಕೇಳಿದ್ರೆ, ನೀ ಯಾರ ಲವಡೀ ನನ್ನ ಕೇಳಂತಿ ಅಂದರೂ ಅಂದರೆ (೩೩೩. ೧೧. ೦೦೬). ಲವ್ವಡಿ : ೨. 'ಲವ್ವಡಿಮಗ' ಪರಾ. [← ಪಾರ. ಲವ್ವಡೆ ; ಹಂ. ಲೌಂಡೀ ; ಪರಾ. ಲೌಂಡೀ, ಲವಂಡೀ]

ಲೌಡಿಗಾಣ (ನಾ). ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವನು ; ದಡಿಗೆ ; ಶೂರ : ನೆತ್ತರ್ವೊನಲಿಂ ಕಡಲಾಯ್ತು ಒಪ್ಪುವೆನಾಹವದೆಡೆಯನೆನುತೊರ್ವ ಲೌಡಿಗಾಣಾ ಮೆಣ್ಣಿದಂ (೨೩೪. ೭-೩೩). [ಲೌಡಿ (<ಲವ್ವಡಿ) + -ಗಾಣ (<-ಕಾಣ)]

ಲೌಡಿಮಗ, ಲವ್ವಡಿಮಗ (ನಾ). ದಾಸಿ ಅಥವಾ ಸೂಳೆಯ ಮಗ ಎಂಬರ್ಥದ ಒಂದು ಬಯ್ಯುಳು : ಆ ಲೌಡಿಮಗನ ಕೋಪೋಕಂ (ಕಾಕೇಂದ್ರ. ೨೩) ; ಲೌಡಿಮಗನೇ, ಏಮ್ಮಪ್ಪ ಮಹೀಶಾಸ್ತ್ರ ಕೊಡ್ತಿದ್ದ (ಕುಕ್ಕ. ೧೬೫). ಲವ್ವಡಿಮಗ : ದೊಸ್ಸ ಬಾಬು ಕಡೆದರು . . . ಇಲ್ಲದ ಹೋದರೆ ಆ ಲವ್ವಡಿಮಗನೇ...! (ಸಾಕೇ. ೦೨೦). [ಲೌಡಿ + ಮಗ]

ಲೌಡೆ 'ಲವ್ವಡಿ' ನೋ.

ಲೌಫ್ (ನಾ). ಅತಿಯಾಸೆ ; ಲೋಭ . [ಸಂ.]

ಲೌಲಿ (ನಾ). [ಯೋಗ]. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಳನ್ನು ಕಂಬದಂತೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಎದಕ್ಕೆ ಬಲಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿಸುವುದು : ಕಂಫವೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಯಡಚಾರಿ ಬಲಚಾರಿಯಾಗಿ ಕುಕ್ಕಿಯು ತಿರಿಗೊಡುವು ಲೌಲಿಯೆನೊಡುವು (೩೩೩. ೬-೯). [← ಮರಾ. ನೌಲಿ]

ಲೌಲ್ಯ (ನಾ). ೧. ಅಸ್ಥಿರತೆ ; ಚಂಚಲತೆ. ೨. ಅತಿಯಾಸೆ ; ಗೀಳು : ಕುಲ್ಮವಾದ್ಯರಲಿ [ಸಾಣಂ. ಲಾ]ಲ್ಯವನಫರ ಕಾಲ್ಮಪಕ್ಷಯ . . . ಎನಲೆಸಿದು ಕರಮಸೆಯ (೩೩೩. ೪೭-೪೮) ; ತೊಪ್ಪಿದನೋ 'ಶಿಲವಂ ಲೌಲ್ಯದಿಂದ (೩೩೩. ೩೦-೩೧) ; ಶಿಶಿಲೇರಾನುಕಾರವನುಗೈದರೇನೆಂಬುದೀ ಬಾಪಲ್ಯತರ ಲೌಲ್ಯಕೆ (ವಾಗಣ. ೨-೯-೪೬). ೩. ಆಸೆಯುಳ್ಳವನು ; ಲೋಲುಪತೆ : ಅನಕಂ ಕುಂಡಲಿ ಧಾಭುವೀರ್ಯನಕೆಲೌಲ್ಯಂ ಕೊಬರಂ ಕಾತರಂ

(ಪುರಾ. ೧-೩೨) ; ಶರಣಾಗತಭಯವಿನಾಶನಂ ಗಣರಾಲ್ಯನಂ ಸದ್ವಕ್ತೃ

ಲೌಲ್ಯವನು . . . ಸಾವ್ಯಾಂಗದಲಿ ನಮಿಸಿ (೩೩೩. ೪೭-೪೮). [ಸಂ.]

ಲೌಲ್ಯತ್ವ (ನಾ). = ಲೌಲ್ಯ ೨ : ವಡೆದಂ ವದ್ವಾಸನಂ ವೇಶ್ಯಯಂ ಸಲೆ ಪೌಲ್ಯತ್ವದ (ಪುರಾ. ೦೦-೦). [ಸಂ.]

ಲೌಲ್ಯಭಾವ (ನಾ). ಲಂಪಟತೆ ; ಲೋಲುಪತೆ : ಕಾಯಲ್ಪಂದದೆ ವಜ್ರಶ್ಯಕ್ತಕದುರ್ಗಂ ಲೌಲ್ಯಭಾವಂ ಪರ್ಮ್ಯಯಲ್ಪಂದದೆ ರಾವಣಾತ್ಮಜ ಚಮೂವಿದ್ರಾವಣಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ (೨೪. ೪೩೬, ೪೪೦- ೦೩೬-೩೦ ; ೧೦೩೩). [ಸಂ.]

ಲೌಲ್ಯರಸೆ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಸ : ಆರ್ಯ ಸ್ಥಾಯಿ ಲೌಲ್ಯರಸಮೆಂದೊಡದಪೊ ಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮೇಣ್ ರಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಣ್ ನೈತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವಂ (೩೩೩. ೧-೦೬ ಪೃ. ೩) ; ಆಸೆಯೇ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವವಾದ ಲೌಲ್ಯರಸವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸರಣಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸ ಬೇಕು (ಪುರಾ. ೪೦೫). [ಸಂ.]

ಲೌಲ್ಯವಾಹಿತ (ನಾ). ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವವನು ; ಅನುರಾಗ ಪುಟ್ಟವನು : ಪರರಿಂಗಿತಪ್ಪರ ಲೌಲ್ಯವಾಹಿತರ . . . ಕಮಟಂಗಲ್ಲದ ಪಿರಿಯ ಪೈದರ ಸೇವಿದರನಿಗೆ ಪೈದಿಯಹುದು (ಕಮಟಾಂ. ೦-೯೦). [ಸಂ.]

ಲೌಲ್ಯ (ನಾ). [ಕಾವ್ಯಮೀ] ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ನಾಯಿಕೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು : ನೆಲವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಾದ ಹೆಂಗಸು : ಪಯಸ್ವಿಭೇದದಿಂ ಬಾಲೆ ಯಾವನೆ ಪೌಡ್ರಿ ಲೌಲ್ಯೆಯಂದಿಂತು ಧೃತಿಗೊಳಪ್ಪರ್ವಾಲ್ಯಕಾಂತಿಯರ್ . . . ಪಾಲ್ಯತ್ತೆರಡು ಪೌಡ್ರಾಸ್ತದ ಮಾಕೆಗೆ ಮಿಹಂದಪ್ಪದಂಗನೆಗಂ ಮೇಲೆ ಲೌಲ್ಯಗಟ್ಟಂ ವನಿತೆ (ಪುರಾ. ೬-೯). [ಸಂ. ಲೌಲ್ಯಾ]

ಲೌಹ (ಗು). ೧. ಲೋಹದಿಂದ ಮಾಡಿದ ; ಲೋಹಸಂಬಂಧವಾದ : ನಿಶ್ಚಲಂ ನಿಂದ ಹನುಮನ ಕಿವಿಗೆ ಭೋಂಕನೆಯರೆಗದತ್ತ . . . ನೈಶಿತರ ಸೈನಿಕರ ಸಕ್ರಮದ ಸಮುದಾಯಪದಹತಿಯ ಲೌಹಭೋವಂ (ಪ್ರಣಮಂ. ೪೭೬-೪೭) ; ತನ್ನ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಮಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಲೌಹಫಲಕ ಗಳಿಂದ . . . ಅವನೊಂದು ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನು (ಕೃತಕು. ೩೩೯). ೨. ತಾಮ್ರದ. ೩. ಕಬ್ಬಿಣದ ; ಪ್ರವಹಿಸುವ ಲೌಹ ರೇಖಾನಾಳಗಳ ಹೋಲಿ . . . ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ ಕಂಬಿದಾರಿ (ಕೋಗರ. ೩೩-೦೦). (ನಾ). ೪. ಲೋಹ. ೫. ಕಬ್ಬಿಣ. [ಸಂ.]

ಲೌಹಿತ (ನಾ). ೧. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ. ೨. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾನದಿ : ಲೌಹಿತ ಮನಂಬಾಧಿ ಪರಿವಾಹಮಪನೀಶೇಷಿ ತತ್ಪ್ರಸನ್ನವಂದೋಹಮೆಣಗಿದು ದಧಿಶಗಜಾಹತಕಾಲಾಗುರುದ್ರಮಂದಿರಸಾಗಳ್ (ಸಾಂಕೃ. ೦೦-೩೩). [ಸಂ.]

ಮಂದಿರ (೧೫). ೧. ಭವ್ಯತೆಗಾಗಿ ಮೊಹರುಮಾಡಲು ಬಳಸುವ
ಅರಣ್ಯ ಸೀಸ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತುವ. ಚಿಹ್ನೆ ಯುಳ್ಳ
ಲೋಹದ ಪಸ್ತ; ಮುದ್ರೆ; ಉಂಡಿಗೆ : ಕೋಟಿನವರು ಅ
ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬೀಗಹಾಕಿ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿದ್ದಾರೆ (೨೩೨).
೨. ಒಕ್ಕೋಟೆ. ವಸ್ತ್ರವಜು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸರಕಾರದ
ಸರವಾಗಿ ಹಾಕುವ ಮುದ್ರೆ. — ಭಾಷೆ : ರಜಸ್ವೀಕೃತ ಮುದ್ರಿಕೆ
ಇಲ್ಲದ ಮೂಲಕವೂ ಹಳೆಯ ಮರಿಯ ಮೂಲಕವೂ ಅದು ಪ್ರತಿಯಂತೆ
ತೋರುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ (ಸಂಪಾದ. ೫೬). ೩. ಚಿಹ್ನೆ; ಗುರುತು; ಅಚ್ಚು;
ಅವನ ಮುಳ್ಳು ಮೇಲೆ ಹಾಸಕವಾಯದ ಅಗ್ರದಂತಗಳು ತಮ್ಮ ಮುದ್ರಿಕೆ
ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದವು (ಸಂಪಾದ. ೪೬೫). ೪. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ
ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೈವ
ಅಥವಾ ಪ್ರಿಯರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವ ಅವಳಿ; ಅಂಕಿತ :
ಧ್ವನಿಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಗ್ರಂಥಾದಿಯಲ್ಲಿಯೂ 'ಅನಂದ'
ಶಬ್ದವು ಮುದ್ರಿಕೆಯಂತೆ ಬರುತ್ತದೆ (ರತ್ನಾಂಕ. xviii. ೫೫೪);
ಭಾಗ್ಯಾನು ನಿತ್ಯವೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲಸವೆಂದರೆ . . . ವೆಂಕಟಕೃಷ್ಣ
ಎಂಬ ಮುದ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡ ಮೂಡುವುದು (ಕಥಾ. ೪೨೦). ೫. ಜಪ.
ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ. ಪೂಜೆ ಮುಂತಾದ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಬೆರಳು
ಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೆದಿಚಿ ತೋರುವ
ವಿನ್ಯಾಸ. — ಕರವಿನ್ಯಾಸ. ೬. (ರಾಜನ ಅಥವಾ ಪ್ರಭುತ್ವದ
ಕುರುಹಾಗಿ) ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಲಾಂಛನವನ್ನು ಕೈರೆವ
ಉಂಗುರ : ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರ : "ಒಮ್ಮಿಂಕಮದಾವುಂಗುರ
ಮೆನಿಸ್ತವೇಶ್ವರಂ ಬರೆಯೆ ತಾ ಮುದ್ರಿಕೆಗೇಂದನಕ್ಕಂ" (ಸಂಪಾದ.
೦೦೦-೨೬); ನಾಡೆ ಧರೆಯಲ್ಲೂ ಧರಿಸಿ ಸಲೆ ರೂಢಿಸಿದ ಭೇರಾಜನು ತಲೆಯೊಡ
ನಿಡಿದನೊಂದು ಬೆರಳಿನ ಮುದ್ರಿಕೆಯ ತೆಪದಿ (೦೫೩. ೫೪-೫೫); ಮೇದಿನಿಯ
ಸಂತೆಂಕಿತದ ಮುದ್ರಿಕೆಯನಿತ್ತು . . . ಲಂಕೆಯಂ ಸುಟ್ಟು ಬಂದೊಸಗಿಹೇ
ಳ್ಳನಿಲಜನಸುರಾರಾ ಮನ್ನಿಸಿದನು (ಕಥಾ. ೦೬-೭). ೭. ಯಾವುದಾದ
ರೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಚಿಹ್ನೆಯನ್ನುಳ್ಳ ನಾಣ್ಯ : ಮುದ್ರಿಸಿದ ನಾಣ್ಯ.
೮. ಮೊಹರು ಅಥವಾ ರುಜುಮಾಡಿದ ಕಾಗದ. — ಪತ್ರ. ೯. ಅಕ್ಷರ,
ಚಿತ್ರ ಅಥವಾ ಸಂಕೇತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪಸ್ತ; ಸಂಗೀತ
ನರ್ತನಗಳು ಪ್ರಚಾರವದ್ದಿವೆಂದಂ ಕೆಲವು ವಿಗ್ರಹಗಳಿಂದಲೂ ಮುದ್ರಿಕೆ
ಗಳಿಂದಲೂ ಲೂಹಿಸುವುದು . . . ಅತಿಶಯದವಾಗಿ ಅಭರಣಗಳಂತೆ
ತಯಾರಿಸಿದ ವಿಳಪದ ಕಲ್ಲಿನ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ರಿಪಿ ಕೆಡು
ಬರುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ. ೦೬); ಮೊದಲೊಂದಾಗಿ ಪಕ್ಕಾ ಪರಪ್ಪಗಳಲ್ಲಿ
ದೊರೆತ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಮೇಲಿನ ರಿಪಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರರಿಪಿ (Pictography)
ಎಂದು ಕರಿದಿದ್ದಾರೆ (ಪ್ರಾಂ. ೨೬). [ಸಂ. ಮುದ್ರಿಕಾ]

ಮುದ್ರಿಕೆಗುಟ್ಟು (೧೬). ಮೊಹರು ಸಹಿತವಾದ ಗುರುತು. — ಚಿಹ್ನೆ :
ರಾಯ ನಿನ್ನ ಕೊಲ್ಲಿಂದು ಕೋಪದೊ ಮುದ್ರಿಕೆಗುಟ್ಟುತ್ತ ನಿಲ್ಲದ್ದನು
ಕಳುಬದನು (ಕಥಾ. ೧೦-೧೩-೦೪೦). [ಮುದ್ರಿಕೆ + ಕುಟ್ಟು (<ಕುಟ್ಟು)]
ಮುದ್ರಿಕೆಯುಂಗುರ (೧೭). = ಮುದ್ರಿಕೆ ೬ : ಮುದ್ರಿಕೆಯುಂಗುರಗಳ
ಚಂದ್ರಾಧರಾ ಭುಜಕೀರ್ತಿ . . . ಪೆಂಡೆಯಂ ಮೊದಲಾದ ಸಲಾಭರಣಂ
ಗಳನಾ ಶೌಂಡಿಕೆಗೆ ತೋಪರ್ (ಸಂಪಾದ. ೨-೦೦೦ ೪).

[ಮುದ್ರಿಕೆ + ಉಂಗುರ]

ಮುದ್ರಿತ (೧೮). ೧. ಮೊಹರುಮಾಡಿದ; ಮುದ್ರಿಸಿದ. ೨. ಗುರುತು
ಮಾಡಿದ; ಕುರುಹನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ. ೩. ಅಚ್ಚುಮಾಡಿದ;
ಮುದ್ರಣಗೊಳಿಸಿದ. ೪. ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ; ಮುಗಿದ. ೫.
ಅವರಿಸಿದ; ಅಚ್ಚಾದನೆಯನ್ನುಳ್ಳ; ಚಿತ್ರಕೂಟಾದುದೊ ಕಣ್ಣೊಳು

ಹಿಂದು. ಮೇಘಮುದ್ರಿತಮಹಾಶೃಂಗವಿವರಣೆಮೋಲ್ (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ.
೧೨೩-೨೪). ೬. ಎಲ್ಲೆಯಂತೆ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ : ಮೇರೆಯಾಗುಳ್ಳ;
ಬೆಸಕೆಯುಳ್ಳ ಸಮುದ್ರಮುದ್ರಿತಧರಾಚಕ್ರಂ ಪ್ರತಾಪಕ್ಕುಗುರ್ವಿಸಿ (ಕಥಾ.
೦-೦೦೦); ಸುಮಸ್ತಸಮುದ್ರಮುದ್ರಿತ ಮೇದಿನಿಯನಡಿಗೊಟಗಿನೋಳ್
ಮಂಡಗಿರಿಸಲ್ಪಗದು (ಕ೦ತಕ. ೪೬-೪೭); ಅಂದಯಾದಿ ಅಸ್ತಾದಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ
ರೂಢಿಮುದ್ರಿತ ಧರಮ ರಾಷ್ಟ್ರರಾಷ್ಟ್ರಂಗಳಂ ಚರಿಸಿ ಬಂದವನು ನಂ
(ಪ್ರಾಂ. ೬೬-೬೭). (೧೯). ೭. [ಸಂಗೀತ] ಪದವೈದು ಬಗೆಯ
ಗಮಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು : ಬಾಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕಡೆಸುವ
ಸ್ವರಂಕವ : ಮುದ್ರಿತ - ತುಟಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಶ್ರುತಿಲೇಖವಾಗಿ
ಹಾಡುವುದು (ಸಂಗೀತ. ೨೭); ಬಾಯಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯ ವಿಶೇಷವಾದ
ಸೊಗಸಾದ ಮುದ್ರಿತ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಕೇಳುವುದೇ
ಒಂದು ಅಪರೂಪವಾದ ಅನಂದ (ಸಂಗೀತ. ೭೦). [ಸಂ.]

ಮುದ್ರಿಸು (೨೦). ೧. ಮೊಹರುಮಾಡು; ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತು : ನೆಗದ
ಪಯೋಧರವ್ಯಯದೊಳಾಕೆಯ ಗರ್ಭದ ರಾಜಪುತ್ರ ನಾರೊಗಿ ನುವ
ಪಾಲ್ಕಳಂ ಮಡಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದಂತೆ ವಿಧಾತ್ರನೊಯ್ಯಮೊಯ್ಯಗೆ ಕುಚೇಜನು
ಕಂಗಳೊಳ್ . . . ಕರ್ಪಕವದಿಂದೆಯಿಟ್ಟುದು ಭೃಂಗ ಭಾಸುರಂ (ಕರ್ಪ.
೨-೨೬); ಭದ್ರಮೆನಿಸಿದ ಕುಸುಮಲವ್ರಸಮಂ ಪೀರ್ವ ಪದದೊಳೊಪ್ಪಿತು
ಮದನಂ ಮುದ್ರಿಸಿದವನ ಲಾಕ್ಷಮಂದ್ರಿಯಂದಂಕೆ ತೀವೆವನಿರುಂಬಂ
(೧೦೪. ೨-೩೫). ೨. ಗುರುತುಮಾಡು; ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸು;
ಉಂಡಿಗೆ, ಎಂದರೆ ರಹಸ್ಯಾರಿಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವ ಕಮುಟದೇ ಉಂಡಿಗೆಯ
ಕಮುಟವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದೇ ? (ಕಥಾ. ೨೬೯ ೦೩೬). ೩. ಪುಸ್ತಕ
ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕು. — ಮುದ್ರಣಮಾಡು : ಒಂದು
ದಿನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಸಾವಿರದಿಂದ ಎರಡುಸಾವಿರದವರೆಗೆ
ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ತೆಗೆಯಬಹುದು (ಮಾಂವಾ. ೪-೨೦೩);
ಶ್ರೀ ಜಿ. ಆರ್. ಮೊಕ್ಕೇಶ್ವರರು . . . ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು
ಮುದ್ರಿಸಿ ಮುಂದೆವರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದಂ ಬಿಟ್ಟರು (ಕಥಾ.
iii. ಪುಟ ೩). ೪. ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಟಂಕಿಸು; ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವ
ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಟಂಕಿಸಾಲೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (೬೫). ೫. ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ ಹಾಗೆ
ನಿಲಸು. — ಇರು : ಮುದ್ರಿಸಲಾಚ್ಚಿ ಭೂತಕದೊಳ್ (೩೪. iii (ii).
ಪಂಪ. ೨೬೫-೪; 11೫೦); ಪರಾಕ್ರಮಂ ಮುದ್ರಿಸಿದ ತ್ವಂಕವಟ್ಟು
ಜುಗಂಪ್ಪಮಂದಿರಿಸಿ (ಪ್ರಾಂ. ೦೭-೪೫೯). ೬ (ಹಾಗಿಲು. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ
ಮುಚ್ಚಳ ಮುಂತಾದುವನ್ನು) ಮುಚ್ಚು; ಹಾಕು; ತೆರೆಯ
ದಂಕಿರಿಸು : ಲಲನಾಮಂಜೇರನಾದಕ್ಕುಲಿಗುವೆನುತೆ ಭಾರಾಗ್ಯಹೋ
ತ್ತೀರಿತೆಂದೊಪಲಹಂಸಾಸ್ತಂಗಳಂ ಮುದ್ರಿಸುದ್ (ಕಥಾ. ೩೩೯);
ಅಭರಣಂಗಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೂ ತರಿಸಿ ರತ್ನಮಂಜುಳಿಕೆಯ ಮುದ್ರಿಸಿದ
ಮುಚ್ಚಳಂ ತೆಗೆದು (೦೫೪. ೪-೦೭); ಕೆಲರರಿಗುಟ್ಟುವ ಬರೆ ಕೆಡು.
ಪರ್ವಾಗ್ನಿಗಳು ಬೇಗ ಮುದ್ರಿಸಿದಂ (ಕಥಾ. ೨೪-೨೫). ೭. ಒಪ್ಪು
ಹಾಕು; ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡು : "ಮುದ್ರಿಸು - ಅಂಗೀಕರಣೆ. (ಒಪ್ಪು)"
(ಕಥಾ). ೮. (ಅಲಂ) ಕವಿ : ಅವರಿಸು; ವ್ಯಾಪಿಸು; ಸುತ್ತುವರಿ;
ಮುದ್ರಿಸಿ ದೇವಿಯ ಚಿಲ್ಪುತ್ಪದ್ರಿತಮೆನೆ ತವುಗೆ ಬೀರವದ್ರವನವಾರಿದ್ರ
ಕಮಾಪೀಶ್ವರಮುದ್ರಿತಕಮಲಾಕರಂಗಳಂ ಸೊಗಮಸುಗುಂ (ಪಂಪ.
೨-೪೭); ಅಂಥಾಸುಂ ಕೋಪದಂ ತೆಗೆದಸುಂ ಮುದ್ರಿಸಿದವಾಕರ
ಭೂಮಿ ದಿಗ್ವಾಲು (ಕಥಾ. ೫೦-೩೩); ಕೇಸುರಿಯ ಹರಿಯ ರುಕ್ಮೇಸರಗಳೆನೆ
ಮುದ್ರಿಸಿತು ಮಂಜೆಯಂ ಕೆನ್ನಿದ ರಾಶಿ (ಪ್ರಾಂ. ೦೩-೨೯೦).
೯. ಹೊದಿಸು; ಅಚ್ಚಾದಿಸು : ಬಸವಾಜನು ಮಂತ್ರಿ ತಾಂ ಮುದ್ರಿಸಿದ
ಮಂತ್ರಂ ತೆಗೆಯಲು (೦೫೪. ೫೪ ೫೫) ೧೦. ಹಾ ಪಿಸುವಂತೆ ಮುದ್ರಿಸು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಉದಾರ ಧನಸಹಾಯದಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರ
ಬಹುದಿನಗಳ ಬೇಡಿಕೆಯಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟಿನ ಎಂಟು ಸಂಪುಟಗಳು
ಈಗ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣಗೊಂಡು ನಿಮ್ಮ ಕೈಪೇರುತ್ತಿವೆ.

ಸಮಸ್ತ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಈ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ನೆರವು
ನೀಡಿದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ನಾನು ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ
ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಡಾ. ನಲ್ಲಾರು ಪ್ರಸಾದ್ ಆರ್. ಕೆ.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು